ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷ ।

କ

କ—ଙ୍କ—ପ୍ରଥମ ବର୍ଗର ପ୍ରଥମ ବର୍ଣ୍ଣ; ପ୍ରଥମ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ (ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ କଣ୍ଠ । ଏହା କୌଣସି ଅକ୍ଷର ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଲେ, ସେହି ଅକ୍ଷର ତଳେ ‘ ’ ମାତ୍ରାରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । କ ବର୍ଗର ପାଞ୍ଚ ଗୋଟି ଅକ୍ଷର । ଯଥା—କ, ଖ, ଗ, ଘ, ଙ)—The first consonant of the Sanskrit and the Ordiā alphabet.

ସଂ. ବି, (କୈ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା;ଦୀପ୍ତି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

୧ । ବ୍ରହ୍ମା—1. Brahmā.

୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.

୩ । ଶିବ—3. Śiba.

୪ । ବାୟୁ—4. Air.

୫ । ଯମ—5. Jama.

୬ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—6. Sun.

୭ । ଆତ୍ମା—7. Soul.

୮ । ଅଗ୍ନି—8. Fire.

୯ । ପକ୍ଷୀ—9. Bird.

୧୦ । ଦକ୍ଷ ପ୍ରଜାପତି—10. Daksha Prajāpati.

୧୧ । ରୋଗ —11. Sickness; disease.

୧୨ । କାଳ—12. Time.

୧୩ । କନ୍ଦର୍ପ—13. Cupid.

୧୪ । ଦୀପ୍ତି—14. Lustre.

୧୫ । କେଶ—15. Hair.

୧୬ । ମୟୂର—16. Peacock.

୧୭ । ଶରୀର—17. Body.

୧୮ । ରାଜା—18. King.

୧୯ । ଶବ୍ଦ—19. Sound.

୨୦ । ଧନ—20. Money; riches.

୨୧ । ମନ—21. Mind.

୨୨ । ମସ୍ତକ—22. Head.

୨୩ । ସୁଖ—23. Happiness.

୨୪ । ଜଳ—24. Water.

[ବ୍ର – ଉତ୍ପତ୍ତିରେ ଏହି ଅକ୍ଷରର ବାମରେଖା ବ୍ରହ୍ମା, ଦକ୍ଷିଣରେଖା ବିଷ୍ଣୁ ଓ ଅଧୋରେଖା ରୁଦ୍ର; ମାତ୍ରା ସାକ୍ଷାତ୍ ସରସ୍ୱତୀ ଓ ମଧ୍ୟସ୍ଥଳର ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ସଦାଶିବ]

ସଂ. ପ୍ରତ୍ୟୟ—୧ । ସ୍ୱାର୍ଥବୋଧକ (ଯଥା—ବାଳ+କ=ବାଳକ)—1. (a Sanskrit suffix) Denoting selfsame.

୨ । ଅଳ୍ପ ବା କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥବୋଧକ (ଯଥା—ମାଣବକ; ପୁତ୍ରକ; ଅଶ୍ୱକ)—2. Denoting diminutive form.

୩ । ସହାର୍ଥଦ୍ୟୋତକ ବା ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସରେ ସମସ୍ତପଦ ଶେଷରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ (ଯଥା—ସପ୍ତୀକ; ଅଗ୍ରଜକ; ଉପହୀକ)—3. Used in adjectival compounds denoting, accompanied with.

ଦେ. ଅ.—୧ (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. କଳ)—ପାଦ ପୂରଣ ପାଇଁ କ୍ରିୟା ଶେଷରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ—1. Redundant letter added to a verb.

ପୂଜ୍ୟ ଦ୍ୱିଜ ଅପମାନ କଲେକ ପୂରଣ
ବଷତାନ, ଜରୁଗୁଡ଼, ବନବାସନ । ସାଧାରଣ. କେଶୀଦାର ।

୨ । (ପଦ୍ୟ) (କ୍ରିୟା ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ କ୍ରିୟାର ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥ ବୁଝାଏ)—ନିଶ୍ଚେ; ଟି—2. Certainly; surely.

ଧନୁ ଶର ତଳେ ଥୋଇ ଗଗିବାକ ଥିସ । ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁରାଣ ।

୩ । (କାଳବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ) ମାତ୍ର; କେବଳମାତ୍ର—3. Only; merely.

ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଲେ ଗଡ଼ ଦ୍ୱାରେ,
ଅଜଳ ରହିବେ ଗୋଟାରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚାଉ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନ୍ଦା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନ୍ଦା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ଘୃଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପରଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସାଇଥ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୁଳି' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୁଳି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୪ । ସଂଖ୍ୟା ବା ସମାହାରବାଚକ ଶବ୍ଦ ପରେ ଏକବଚନାର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ; ଏକ—4. Single; one.

(ଯଥା—ପଣକ; କାହାଣକ; ସେରକ; ଜଣକ; ମାଣକ; ଇତ୍ୟାଦି ।)

ଖୋବା ମଲକ, ସଙ୍ଗାଳ କହୁଛ ହିଅ ଦୁଇକ । ଭଗ ।

୫ । (କାଳବାଚକ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଏକମାତ୍ର; ଏକ ସଂଖ୍ୟକ—5. One only.

(ଯଥା—କ୍ଷଣକ; ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ଇତ୍ୟାଦି ।)

ଜନ୍ମଖଣ୍ଡକେ ପ୍ରାଣ ଭାର ପକାଉଛ ବହୁ । ପାଠାନ୍ତର. ନୃସିଂହସ୍ପର୍ଶ ।

୬ । (ଅନ୍ୟ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ) ପ୍ରତ୍ୟେକ—6. Each; every.

ପ୍ରେମକେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୋହର । ରୂପଚ. ପ୍ରେମତତ୍ତ୍ୱାମୃତ ।

୭ । (ବ୍ୟାପ୍ତ୍ୟର୍ଥକ) ସମସ୍ତ; ସାକ—7. All; the whole.

(ଯଥା—ପୋଖରୀକ ମାଛ ଲୁଣ ନେଲା; ଏଡେକ; ସେଡେକ; ଯେଡେକ ଇତ୍ୟାଦି ।)

୮ । (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ)—(ଅମୁକ) ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ—8. In the place of a certain number e. g. third; fifth.

(ଯଥା—ଛନକ ପଣିକଆର ପାଞ୍ଚକ ଖନା ବୋଲି ଯାଅ ।)

୯ । (ପରିମାଣବାଚକ ସର୍ବନାମ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ)—ପ୍ରାୟ 9. Approximately.

(ଯଥା—ଏଡକ; ସେଡକ; ଯେଡେକ; କେଡେକ ଇତ୍ୟାଦି ।)

କଅଁ କଅଁ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ.—ଧ୍ୱନିର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ—
Kaaṁ kaaṁ An onomatopœic word for a sound.

(ଯଥା—ଶିଶୁର କ୍ରନ୍ଦନଶବ୍ଦ; ଅନ୍ତ୍ରକୋଷରୁ ପବନ ଉଠିବା ଶବ୍ଦ ।)

କଅଁଣ—ଦେ. ସର୍ବ. (ସଂ. କିମ୍)—କ; କସ (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ)—
Kaaṁṇa What (interrogative).

କି ଦେ. ବିଶ—କ; କସ—Which; what.

କୟା ଦେ. ଅ—୧ । ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ—1. What (in asking a question).

୨ । ବିସ୍ମୟାର୍ଥକ—2. What (used in astonishment).

୩ । ଡାକଲେ ଯବାବ ଦେବା—କଅଣ ?—3. What (in response to a call).

କଅଁଣ ନାଁ—ଦେ. ଅ.—୧ । ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ—
Kaaṁṇa nāṁ 1. On the other hand.

କି ୨ । (ଏହି) ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ—2. With a view to.

କୟା ୩ । ଏହିକ—3. To the effect that.

(ଯଥା—ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲି-ବେଳକୁ, କଅଁଣ ନାଁ ସେ ଗୁଲଗଲେଣି ।)

୪ । ପରବର୍ତ୍ତୀରେ—4. Instead of.

କଅଁରା—ଦେ. ବିଶ. (ସଂ. କପିଲ;କଡ଼ାର)—୧ । ଫକ୍କା ନାଲିଆ; କବରା;
Kaaṁrā କପିଶବର୍ଣ୍ଣ—1. Reddish brown; grey.

(କଅଁରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଫକ୍କା ଦଲଦିଆ—2. Tawny brown; yellowish brown; auburn.

କଟା ଭୁରା (ଯଥା—କଅଁରା ବାଳ ।)

କଅଁଳ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଶ. (ସଂ. କୋମଳ)—କଅଁଳ (ଦେଖ)
Kaaṁl Kaaṁla (See)

କଅଁଳ ପାଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—(କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ)
Kaaṁl pāibā ଶକ୍ତିହୀନ ବା ଦୁର୍ବଳ ବୋଲି ମନେ କରିବା—To consider (some one) weak or powerless.

କଅଁଳ—ଦେ. ବିଶ. (ସଂ. କୋମଳ)—୧ । କୋମଳ; ନରମ; ସାଦା
Kaaṁla ଝାଉଁଆ ନୁହେଁ; ମୁଲାଏମ୍—1. Soft.

(ଝାଉଁ—ବିପକ୍ଷଭା) (ଯଥା—କଅଁଳ ଲୁହାକୁ ବରଡ଼ କାମୁଡ଼େ ।)

ନରମ ୨ । ମଧୁର—2. Sweet.

ମୁଲାୟମ ୩ । ସୁକୁମାର—3. Tender.

୪ । ନୂଆନ—4. New.

୫ । ବିନୀତ (ବାକ୍ୟ)—5. Humble (word).

କଅଁଳକଥା—ଦେ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କୋମଳ + କଥ୍ ଧାତୁ)—
Kaaṁlakathā କଅଁଳକୁହାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
(କଅଁଳକୁହା—ପୁଂ) Feminine of kaaṁlakuhā.

କଅଁଳକଥା ସିଧା, ସରକୁ ଗଲେ କଥା ନ କହିବ ବାଟରେ ବଡ଼ ଶରଧା । ଭଗ ।

କଅଁଳକୁହା—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ. (ସଂ. କୋମଳ + କଥ୍ ଧାତୁ)—
Kaaṁlakuhā ୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ମନରେ କପଟ ରଖି ଭୁଣ୍ଡରେ କଅଁଳକଥା / କଅଁଳକୁହା } ସ୍ତ୍ରୀ. ମଧୁର କଥା କହେ—1. Uttering sweet words; coaxing; sweet speaking.

ଖୋସାମଦିଆ ୨ । ଖୋସାମଉଆ; ଗୃଷ୍ଟିକାର—2. Flattering.

ଚାପଲୁସ ଦେ. ବି—କୋମଳ ବଚନ କହିବା—Speaking of sweet words.

କଅଁଳଖରା—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୋମଳ + ଖରକର)—
Kaaṁlakharā ବାଲସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କିରଣ—The first rays of the rising sun.

ସକାଳେର ରୋଦ

ଧୀମାଘୂପ

କଅଁଳ ଗାଧୁଆବେଳ—ଦେ.ବି.(ସଂ. କୋମଳ + ଗାତ୍ରଧାବନ + ବେଳା)—
Kaaṁla gādhuābela ସକାଳ ଏକ ପ୍ରହରରୁ ଛଅ ଘଡ଼ି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟ (ଯେଉଁ ସମୟରେ ସୁକୁମାରିଆ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଗାଧୁଆପାଧୁଆ କରନ୍ତି)—Early bathing time; the time between 9 & 10 A.M.

କଅଁଳ ଚମ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୋମଳ ଚର୍ମ)—
Kaaṁla chama ୧ । ଶିଶୁ ଦେହର ନରମ ଚମ—
ନରମଚାମଡ଼ା 1. Soft skin of a baby.

ନରମଚମଡ଼ା ୨ । ଘାଆ ଉପରେ ହୋଇଥିବା ନୂଆ ଚମ—2. New skin formed over healing wounds.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଜୁଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ଦ

କଅଁଳ ଚମଡ଼ା—ଦେ. ବ—କଅଁଳ ଚମ (ଦେଖ)
Kaañla chamarḍā Kaañla chama (See)

କଅଁଳ ନଦ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୋମଳ + ନଦ୍ରା)—
Kaañla nida ୧ । ଅପକ୍ୱ ନଦ;ତରଳରୂପେ ମେଣ୍ଟି ନ ଥିବା ନଦ—
କାଁଚାନିଁଦ 1. Not fully enjoyed sleep.
କଚ୍ଚାନିଁଦ ୨ । ନାଲନଦ; ଗୁଇନଦଠାରୁ ଗାଢ଼ତର କନ୍ତୁ ଗଭୀର-ନଦଠାରୁ ଲଘୁତର ନଦ—2. Light sleep.

କଅଁଳ ବଚନ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୋମଳ + ବଚନ)—
Kaañla bachana ୧ । କୋମଳ ବଚନ—1. Soft words.
କୋମଳ ବଚନ ୨ । ବିନୀତ ବାକ୍ୟ—2. Humble words.
ନର୍ମ ବାତ ୩ । ମଧୁର ବଚନ—3. Sweet words.
୪ । ଚାଟୁ ବାକ୍ୟ—4. Coaxing; flattering words; oily words.

କଅଁଳ ବେଉଷା—ଗ୍ରା. ବ—ଧାନ ଗଛ ଗଜା ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ ଏବଂ କଅଁଳ
Kaañla beushā ହୋଇଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ବେଉଷଣ କରିସିବା—
Puddling of paddy-plants while still tender.

କଅଁଳ ଭାତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୋମଳ + ଉକ୍ତ) —ବେଶି ସିଝି ଭୁଲା
Kaañla bhāta ପର ନରମା ହୋଇଯାଇଥିବା ଭାତ—
Rice overboiled to softness.

କଅଁଳ ମାଉଁସ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୋମଳ + ମାଂସ)—
Kaañla māuñsa ୧ । ନରମ ମାଂସ—1. Soft flesh.
• ନରମମାଂସ ୨ । ଶିଶୁ ଦେହର କୋମଳ ମାଂସ—
ନର୍ମଗୋସ୍ତ 2. Tender flesh of an infant.
ଃ କଅଁଳ ମାଉଁସ ଟିକେ ପାଇଲେ ରୁଟିକନ ଖାଏଁ— କାହାଣୀର ନଥାର ଶେଷ ପଦ ।
୩ । ଘାଆ ଆଦରେ ନୂଆ ହୋଇ କଅଁଳ ଥିବା ମାଂସ—
3. New flesh formed on a healing sore.

କଅଁଳା—ଦେ. ବିଣ. (ସ. କୋମଳ)—
Kaañlā ୧ । କୋମଳ—1. Soft.
୨ । ସୁକୁମାର—2. Tender.
୩ । ନୂଆନ—3. New.
• ୪ । ଅଳ୍ପବୟସ୍କ; ଅଳ୍ପଦିନ ହୋଇ ଜନ୍ମିଥିବା (ଶିଶୁ); ନବଜାତ—
4. Of tender age; young; newly born.
କରିବ ତୁମ୍ଭେ ଏତେକ କଅଁଳାପଣ ଯେତେକ
ମାରିବାକୁ ଯେ ଯାହାରେ ରହିବ ଟାକ—
ଘାନକୃଷ୍ଣ ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କଅଁଳାଇ କହିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. କୋମଳ + କଥାଧାତୁ)—
Kaañlāi kahibā ୧ । କୋମଳ ବଚନ କହିବା—
ମିଠେକଥାବଲା 1. To speak soft words.
ମିଠିମିଠି ବାତେଁ କରନା; ଚାପଲୁସୀ କରନା ୨ । କୋମଳ ବଚନଦ୍ୱାରା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା-
2. To please with oily words.
୩ । ଫୁସୁଲାଇବା; ଭଣ୍ଡାଇବା—
3. To cajole; to coax.
୪ । ଚାଟୁ କରିବା; ଖୋସାମଦ୍ କରିବା—
4. To flatter

କଅଁଳାଇବା—ପ୍ରାଦେ.(ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ସିଂଦ୍ୱଭୂମ)—କ୍ରି. (ସ.କୋମଳ) —
Kaañlāibā (ଗାଈ) ନୂଆ ବାଛୁରୀ ଜନ୍ମ କରିବା—
(cow) To give birth to a calf.
ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କଅଁଳାଇ କହିବା—
1. To speak soft or flattering words.
୨ । କଅଁଳବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
2. The causative form of Kaañlibā.
ଲାଜନଖାସ ଲଭ ଉଛାସେ ଉଠିବ ଶୃଷ୍ଟରୁ କଅଁଳାଇ—
ସ୍ୱଧାନାଥ. ସସାତ ।

କଅଁଳାଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—
Kaañlāibā କଅଁଳାଇବା ୧. (ଦେଖ)
Kaañlāibā 1. (See)

କଅଁଳା କଅଁଳ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନାନାଭାବରେ ଫୁସୁଲାଇବା—
Kaañlā kaañli karibā 1. To coax; to cajole.
୨ । କୋମଳ ବଚନ କହି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା—
2. To please by soft or oily words.

କଅଁଳା ଗାଈ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୋମଳ + ଗାଭୀ)—ଯେଉଁ ଗାଈ
Kaañlā gāi ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା ପ୍ରସବ କରିଅଛି—A cow which has recently given birth to a calf.

କଅଁଳା ଜହ୍ନ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୋମଳ + ଚନ୍ଦ୍ର)—
Kaañlā chānda ୧ । ନୂଆ ହୋଇ ଜହିଁ ଆସୁଥିବା ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର—
1. Newly risen full-moon.
୨ । ଅମାବାସ୍ୟା ପରେ ପାଉଆ ପର ଦେଖା ଯାଉଥିବା ଚନ୍ଦ୍ର—
2. New-moon.

କଅଁଳା ଜହ୍ନ—ଦେ. ବ—କଅଁଳା ଚାନ୍ଦ (ଦେଖ)
Kaañlā jhna Kaañlā chānda (See)

କଅଁଳା ପିଲା—ଦେ. ବ—ଜନ୍ମଆଣି ପିଲା; ଅଳ୍ପ ଦିନ ହେଲା ଜନ୍ମିଥିବା
Kaañlā pilā ଶିଶୁ; କୋମଳ ଶିଶୁ—Tender baby.
ଚାଁଥରେ କଅଁଳା ପିଲାକୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଲେ ପୁଙ୍କି ଉଡ଼ାଇ ଦଏ—
ଫକୀରମୋହନ, ଛମଣଶ୍ଚଠଗୁଣ୍ଠ ।

କଅଁଳା ବାଛୁରୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୋମଳ+ ବତ୍ସତରୀ)—ଅଳ୍ପ ଦିନ
Kaañlā bāchhurī ହେଲା ଜନ୍ମିଥିବା ବାଛୁରୀ; ଶିଶୁ ବତ୍ସତରୀ—
କଇଲାବାଛୁର Baby calf.
ବଚ୍ଚା ବଛଡ଼ା

କଅଁଳିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. କୋମଳ)—
Kaañliā ୧ । କୋମଳ; ନରମ—1. Tender; soft.
(ଟାଣୁଆ—ବପଗ୍ଧତ) ୨ । ଈଷତ୍ କୋମଳ—2. Slightly soft.
ନରମା
ମୁଲାୟମ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରା ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ; ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କଅଁଳବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୋମଳ; ନାମ ଧାତୁ)—

Kaañlibā ୧ । (ଗଛ ଅଦି) ନୂଆ ପତ୍ର ବା କଢ଼ା ଅକାଇବା—

ଗଜା 1. To bring forth tender leaves,

କଲ୍ଲା ନିକଲନା, ଉଗନା ଦଁଳୁ ଅଛ ଦାଣି ପକାଇଲେ ଶାଖା । ବୃକ୍ଷସଂହ. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

୨ । ଦେହର କଟ ଯାଇଥିବା ଅଙ୍ଗ ପୁଣି ନୂଆ ହୋଇ ଅଙ୍କୁରିତ ହେବା—2. (a limb) To grow up after it is cut.

ମୋ ବୋଲେ ପୂଜ ପର୍ ଜଅଁଳୁ ତୋ ମୁଣ୍ଡ । ବୃକ୍ଷସଂହ. ମହାଭାରତ. ଦଳ

୩ । ଗଜୁରିବା; ଅଙ୍କୁରିବା—3. To sprout up.

ଲଙ୍ଗିତ ଉର୍ଦ୍ଦଣରୁ ସାର ଶଙ୍ଗ ପାଶେ
କହ୍ଲେ କଅଁଳଅ ହସ୍ତ ଦୁଇ ତୋଷେ । ବୃକ୍ଷସଂହ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି

କଅଁଳବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—କଅଁଳବା (ଦେଖ)

Kaañlibā Kaañlibā (See)

କଅଁଳେଇ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—କୋମଳ ବଚନ ଦ୍ୱାରା ମନ ରଞ୍ଜାଇ—

Kaañlei Pleasing one's mind with soft words.

କୋମଳକରେ ମୁଲାୟମ ଯାହାକୁ ଯହ ହଁ ପଦ କଅଁଳେଇ କହି ଦେଇଅଛ, ନ ଖାଇ ନ ଶୋଇ ଘଡସାର ବସି ଦେହରେ ହାତ ବୁଲଉ ଥିବ ।

ପଙ୍କାରମୋହନ. ଇମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

କଅଁଳେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କଅଁଳାଇବା (ଦେଖ)

Kaañleibā Kaañlāibā (See)

କଅଁଳେଇ ସଅଁଳେଇ ହେବା—ଦେ କ୍ରି. (ନିରର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଦ୍ଦରର)—

Kaañlei saañlei hebā ବହୁବାର କଅଁଳାଇ କହିବା (ଦେଖ) To coax repeatedly.

କଅଗ୍ଗ—ଦେ. ବିଣ—କଅଁଗ୍ଗ (ଦେଖ)

Kaargā Kaañrā (See)

କଇ—ବୈଦେ. ବ. (ଆରବୀ—କୈ)—ବମନ; ବାନ୍ତି; ଉକାର—

Kai (ଯଥା—ଝାଡ଼ାକଇ ।)

ବମି Vomiting.

କଈ ଦେ. ପ୍ରତ୍ୟୟ—୧ । (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟବହୃତ)-୨ୟା ଓ ୪ର୍ଥୀ ବିଭକ୍ତିର ଚିହ୍ନ; କୁ—1. The sign of the 2nd & 4th cases added to nouns.

[୧ । ଦ୍ୱିତୀୟା ବିଭକ୍ତିରେ—

ବଧାତା ପ୍ରସାଦେଣ ଜଣିଲ ଜନପୁର
ସମସ୍ତଙ୍କ ବଦେ ଜଣିଲ ନଶାତର । ବଇସ୍ତମ. ସମାସ୍ପର୍ଶ ।

୨ । ୪ର୍ଥୀ ବିଭକ୍ତିରେ—

ପୁନଃଜନ୍ମ ଦବୁ କରର୍ଣ୍ଣ ମହାମନ୍ତ୍ର
ପଦ୍ମେ ତପ ଜପ ଯାଗ କର ଦେ। ମହାଜ୍ଞନ । ବଇସ୍ତମ ସମାସ୍ପର୍ଶ ।]

ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର; ଭୁଲ.ବ. କଇମାଛ) ବ—କଉମାଛ (ଦେଖ)

Kau (fish) (See)

କଇଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁମୁଦ)—ଶ୍ୱେତୋତ୍ପଲ; ଜଳଜ; କୁମୁଦ—

Kaiñ Water-lily; Nymphœa lotus.

ସଂ. କୁମୁଦ; କୁମୁଦ୍ବତ୍ତ; କୁମୁଦ୍ବନୀ; କୁବଲୟ; କୈରବ; ସୌଗନ୍ଧିକ; କହ୍ଲାର ଛୋଟିସୁଂଦି;ସୁକ୍ଲୀ **କୋହ; ବଘୋଳା; ନରଗିସ୍; କମୋଦିନୀ** ଗୁ. କମଲଫୁଲ ଡେ. କୁଲୁବପୁରୁଲୁ; କୋଦଗା; ବୁଲୁରୁଲୁଣ୍ଡେକୋଲ୍ଲନୁ ମ. ପାଁଢରୈଁଡ୍‌ଉଲ

[ଦ୍ର—ଏହା ପାଣିରେ ଫୁଟୁବା ଲମ୍ବା ନାଡ଼ଯୁକ୍ତ ପଦ୍ମ ପତ୍ର ଫୁଲ । ଏହା ଗଭୀର ଫୁଟେ । ଗୁର ପ୍ରକାରର କଇଁ-ଫୁଲ ଅଛି । ଯଥା—୧ ଧଳା ବା ଘୋଡ଼ା କଇଁ; ୨ ନାଲ କଇଁ; ଶ୍ୱେତ କଇଁ ଓ ୪ ନେଳ ବା ସୁରୁଖ କଇଁ । ଏଥି ମଧ୍ୟରୁ ନେଳ କଇଁ ସବୁଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହାର ପଦ୍ମପତ୍ର ଗୁଣ; ଏହାର ପତ୍ର ପଦ୍ମ ପତ୍ର ପରି କନ୍ଦୁ ପାଉଲା ଓ ମସୃଣ ।]

କଇଁବେଣ୍ଟ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁମୁଦ + ବୃନ୍ତ)—୧ । କଇଁ ଫୁଲର Kaiñbeṇṭa ଗୋଲାକାର ସାଜକୋଷ (ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ସୋରିଷପରି ଶ୍ୱେତ ଶ୍ୱେତ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ମଞ୍ଜି ଥାଏ । ଏହି ମଞ୍ଜିଗୁଡ଼ିକ ଭାଜି ଖାଇ ରୂପେ ଶିଆ ଯାଏ । ଏହା କଇଁଫୁଲର ଫଳ ଅଟେ)—1. The fruits of the water-lily.

୨ । କଇଁଫୁଲର ସାଜକୋଷ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ମଞ୍ଜି—

2. The seeds of the water-lily.

କଇଁଆଁ—ଦେ. ବ. (ତା. 'ପୁଲିକାଇ' ଶବ୍ଦରୁ ପୁଲି ଲୋପ ହୋଇ କଇଁଆଁ Kaiñāñ ହୋଇଅଛି ।)—୧ । ଅପକ୍ୱ ତେନ୍ତୁଳି ଫଳ—

1. Unripe tamarind fruit.

କଇଆଁ ଫାଙ୍କ୍ ମୋ ଗୋଡ଼ ନ ଫାଙ୍କ୍ । ଶିଶୁଗୀତ ।

୨ । ତନ୍ତୁଳି (ଦେଖ)—2. Tintuli (See)

୩ । ମଇର ଶେଷ ଫଳର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଦିଆ ଯାଇଥିବା ଖିଲି। (ଏହି ଖିଲିରେ ଦଉଡ଼ି ବନ୍ଧା ଯାଇ ଯୁଆଳର ଦୁଇମୁଣ୍ଡରେ ଲଗା ହୁଏ ଓ ବଳଦ ମଇକୁ ଟାଣନ୍ତି)—3. Wooden pins attached to the cross-bars at the end of a mai or ladder used for levelling a ploughed or puddled field.

କଇଁକଇଁ—ଦେ.ଅ.(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—କୋହରେଇ ହୋଇ (ଜନନକରିବା); Kaiñkaiñ ମୁହୁର୍ମୁହୁ ନଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ କରି (କାନ୍ଦିବା); ହିକ୍କା ଶ୍ଳୁଡ଼ କାନ୍ଦୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ—(to cry) With hiccups.

କଇଁକଇଁ ହୋଇ କହିଲ—ମୁଁ କଣ କରିବ ? ପଙ୍କାରମୋହନ.ଇମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

କଇଁର୍‌କାକୁଡ଼—ଦେ. ବ.—କଇଁଚକାକୁଡ଼ (ଦେଖ)

Kaiñchkākurḍi Kaiñchikākurḍi (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଳ	ୟେ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଔ	ନ୍ଦ

କଇଁଚ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଚ୍ଛପ)—କଚ୍ଛପ; କୂର୍ମ୍ମ; ଖୋଲଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଚତୁଷ୍ପଦ ଜଳଚର ପ୍ରାଣୀ—Tortoise; turtle.

Kaiñcha

କାଛିମ

କଚ୍ଛମ; କଚ୍ଛୁଆ

ସଂ. କଚ୍ଛପ, ଗୂଢ଼ପାଦ; କୂର୍ମ୍ମ; କମଠ; ଦୃଢ଼ପୃଷ୍ଠକ

ଫା. ସଙ୍ଗପୁସ୍ତ୍

[ଦ୍ର—ଏହା ଗୋଲାକାର ଓ ଚେପ୍ଟା, ଏ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ଗୁର ଗୋଡ଼କୁ ଓ ମୁଣ୍ଡକୁ ଖୋଲ ଭିତରକୁ ଟାଣି ନଏ । ଏହାର ପିଠିର ଖୋଲ କୁଜା ଓ ଖୁବ୍ ଟାଣୁଆ; ଖୋଲରେ ଟେପିଟେପି ଦାଗ ଥାଏ । ଖୋଲର ପଛଆଡ଼ କୋଣବର୍ଗିଷ୍ଟ । ବଡ଼ କଇଁଚକୁ 'କୁରୁମ' ବୋଲ୍ଯାଏ । ଏହାର ମାଂସ ଓ ଡମ୍ବ ବଳବର୍ଦ୍ଧକ, ଘୁଂସ୍କାରକ ଓ ବାୟୁପିତ୍ତନାଶକ । ଖ୍ରୋଟ ବଡ଼ ବହୁତ ପ୍ରକାରର କଇଁଚ ଅଛନ୍ତି । କଇଁଚ ଜଳଚର, କନ୍ତୁ ଏକ ଜାତିସ୍ଥ କଇଁଚ ସ୍ଥଳଚର । ପୁଣ୍ଡ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ପୋଖରୀରେ, ଯମୁନା ନଦୀରେ, ମଥୁରା, ବୃନ୍ଦାବନ, ଆନ୍ଧ୍ରାବାଦ ଆଦରେ ବଡ଼ ବଡ଼ କଇଁଚ ବହୁତ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି ।]

କଇଁଚି—ଦେ. ବ. (ଉର୍ଦ୍ଦୁ-କୈଁଚୀ;ଭୁଲ.ସଂ. କର୍ତ୍ତରିକା)—୧ । କଚୁରି-

Kaiñchi

କାଁଚି

କୈଁଚୀ

1. Scissors.

୨ । କଚୁରି ପରି କଣବାଗରେ ଛଡ଼ା ଯାଇଥିବା ଘରର ଶ୍ରେଣୀ—2. Angle-beam.

[ଦ୍ର—ଏହା ଖୁଣ୍ଟର କାମ କରେ ଓ ଏଥିର ସଜ୍ଜ ଉପରେ ଘର ଶ୍ରେଣୀ ପକାଯାଏ ।]

କଇଁଚିଆ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କଚ୍ଛପିକା)—କଇଁଚ ପରି ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—

Kaiñchiā

Shaped like a tortoise.

ଦେ. ବ.—ଉଦର ମଧ୍ୟରେ ଆବୁ ଦୋଇ ଉଦରକୁ କଇଁଚ ପରି ଫୁଲାଇ ଦେବା ରୋଗବିଶେଷ—A disease causing swelling of the abdomen; abdominal tumour.

କଇଁଚିକାକୁଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାକଚିଞ୍ଚା = କାଇଁଚ + କର୍କଟୀ; ଏହାର ପାଚିଲା ଫଳ କାଇଁଚପରି ଲାଲ୍ ଦେଖି ଥିବାରୁ)—ବନ୍ୟଲତା ଓ ତାହାର ଫଳ;

Kaiñchikākurḍi

କନ୍ଦୁରୀ; କୁନ୍ଦରୁ

ସ. ବମ୍ବଫଳ; ବମ୍ବା; ରକ୍ତଫଳା; ଭୂମି; ଭୂମ୍ବି-କେଶୀ; ବମ୍ବିକା; ଓଷ୍ଠୋପମ-ଫଳା; ପୀଲୁପର୍ଣ୍ଣୀ; ବମ୍ବା

ବମ୍ବଫଳ—Coccinea Indica; Cephalandra Indica; Wild Liquorice; Ābrus Prectorus.

[ଦ୍ର—ଏହି ସ୍ତ୍ରୀଜାତିସ୍ଥ ଲତାର ନାମ କଇଁଚକାକୁଡ଼ ଓ ପୁଂ ଲତାର ନାମ ଗୋରୁଖିଆ ଲତା; ଏହା କୁଷ୍ମାଣ୍ଡାଦିବର୍ଗର ପ୍ରତାଳୀ; ଫୁଲ ଧଳା; ଫଳ ପୋଟଳପରି ଓ ପାଚିଲେ ଡୋପା ନାଲି ହୁଏ ପାଚିଲା ଫଳ ସଙ୍ଗେ କବୁମାନେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଓଷ୍ଠକୁ ତୁଳନା କରନ୍ତି ।]

କଇଁଛ—ଦେ. ବ (ସଂ. କଚ୍ଛପ)—କଇଁଚ (ଦେଖ)

Kaiñchha

Kaiñcha (See)

କଇଁଛିଆ—ଗ୍ରା. ବ—କଇଁଚିଆ (ଦେଖ)

Kaiñchhiā

Kaiñchiā (See)

କଇଁଜର—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—୧ । କଳା କୁକୁଡ଼ାପରି ପକ୍ଷୀ ।

Kaiñjara

(ଏମାନେ ପାଣିକୂଳରେ ବାସ କରନ୍ତି ଓ ଗଛରେ ବୋବାନ୍ତି । କଦ୍ଦ ଓ ଗଜୁଡ଼ମାନେ ଏମାନଙ୍କର ମାଂସ ଖାଆନ୍ତି । —1. A kind of black wood-cock.

୨ । ଦୁଇ ହାତ ଉଚ୍ଚ ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଶାଗ ଗଛ । (ଏହାର ପତ୍ର ଦୁଦୁରା ପତ୍ରପରି)—2. A kind of shrub.

କଇଁଠ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—କଇଥ (ଦେଖ)—

Kaiñṭha

Kaitha (See)

କଇଁଡା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ନାମ;—କୁନ୍ତୀ (ଦେଖ)

Kaiñṭā

Kuntī (See)

କଇଁଥ—ଗ୍ରା. ବ—କଇଥ (ଦେଖ)

Kaiñtha

Kaitha (See)

କଇଁଥା—ଗ୍ରା. ବଣ—କଇଥା (ଦେଖ)—

Kaiñthā

Kaithā (See)

କଇଁଫୁଲିଆ—ଦେ. ବଣ—କଇଁଫୁଲପରି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—

Kaiñphuliā

Having the form or colour of a water-lily.

କଇଁରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. ପୁଂ.—କଅଁରା (ଦେଖ)

Kaiñrā

Kaañrā (See)

(କଇଁରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କଇଁରି କନ୍ଥିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କପିଳ ଓ କଣ୍ଟକ)—କପିଳବର୍ଣ୍ଣର ଖ୍ରୋଟ କଙ୍କଡ଼ାବିଶେଷ—

Kaiñrī kaṇṭiā

A small grey scorpion.

[ଦ୍ର—ଏହାର କାମୁଡ଼ ଅତି ବିଷାକ୍ତ ଓ ଦଂଶନ ଅତି ଯନ୍ତ୍ରଣାଦାୟକ ।]

କଇଁରି ତାଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କଇରି ତାଲ (ଦେଖ)

Kaiñrī tāl

Kairi tāla (See)

କଇଁସାରି—ଦେ. ବ—କଂସାରି (ଲତା) ୨ (ଦେଖ)—

Kaiñsāri

Kaiñsāri 2 (See)

କଇଁସାରି ଲତା ଶ୍ୟାମଳ ବାଲୁକାସ୍ତର ଉପରୁ—ସ୍ୱାମୀନାଥ. ତତ୍ତ୍ୱଗୀତା ।

କଇଁହିକାକୁଡ଼—ଗ୍ରା. ବ—କଇଁଚକାକୁଡ଼ (ଦେଖ)—

Kaiñsikākurḍi

Kaiñchikākurḍi (See)

କଇକେୟୀ—ଗ୍ରା. ପଦ୍ୟ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାମ) ଦଶରଥଙ୍କ ମଧ୍ୟମା ରାଣୀ—

Kaikeyī

The second queen of king Daśaratha.

ମନ୍ଥରାରୂପେ କଇକେୟୀଙ୍କ ପାଖରେ,
ରହିଲ ହୃତ କର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ କପଟରେ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭରତ ।

କଇଠ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କଇଥ (ଦେଖ)

Kaiṭha

Kaitha (See)

କଇଡ଼—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ଧାନଆଦି ରଖିବାର କୋଡ଼ମେଇ—

Kairḍi

A wicker-work receptacle for storing grains.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଂ' ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବହୁ' ଦେଖିବେ ।

କଇତବ—ଗ୍ରା. ପଦ୍ୟ. ବ (ସଂ. କୈତବ)—ଛଳ; କପଟତା—
Kaitaba Deception.

ଧରନ୍ତୁ କଇତବେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବେଶରୁ । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ଦେ. ବଶ—୧ । ଛଳଯୁକ୍ତ; କପଟଯୁକ୍ତ—1. Deceptive.

ହଦ ଛଡ଼ ମୋତେ ତେ କଇତବ ସିତ । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

୨ । କପଟୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)—2. Hypocritical (person.)

କଇତବ ଅନ୍ତର ସଙ୍ଗତରେ ବାହାର । ଘନକୃଷ୍ଣ, ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚ ।

କଇଥ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କପିତ୍ଥ; ପ୍ରା. କଇତ୍ଥ) —
Kaitha. କପିତ୍ଥ ଫଳ ଓ ଗଛ—Wood-apple;
ସଂ. କପିତ୍ଥ; କପିପ୍ରିୟ; ଦନ୍ତଶଠ; Feronia Elephantum;
ସୁଷ୍ପଫଳ; ଦଧିତ୍ଥ; ଗ୍ରାମ୍ପ୍ର; ଗନ୍ଧଫଳ; elephant-apple.
ଚରପାଙ୍କା [ଦ୍ର—ନାରଙ୍ଗାଦି ବର୍ଗର ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜରୁ-
କଏଥା;କତବେଲ;କଏତବେଲ;କୟଥ ବିଶେଷ; ଏଥିର ଡାଳରେ କଣ୍ଟା
କଏଥା; କତବେଲ; କବିଥ୍ ଥାଏ । ଫଳର ଉପରେ ଶାଣୁଆ
ମ. କାଙ୍ଗାଥ; କୈରଥ; କବଠ ଖୋଲ ଥାଏ, ଫଳ ଶରତ୍‌କାଳରେ
ଗୁ. କେଥା; କବଚ; କୋଷ୍ଠ ପାଚେ, ଉଚ୍ଚରର ଶସ ଲହୁଣୀ
ଉ. କଇସ୍ତ; ଦୈତ୍ୟ; ପର ଓ ତେରୁଆ, ପାଚିଲେ
କଇଠି; ବଠାମ ସାମାନ୍ୟ ମିଠା ଓ ଟକ ଲାଗେ ।
ତେ. ଏଲ୍ଲକା; ବେଲଗା; ଅପକ୍ୱ କଇଥ ଧାରକ, କଷାୟରସ;
ମୈ. କପିତ୍ଥ (କାଠିକାର) ଲଘୁ ଓ ଲେଖନ ଗୁଣ ଯୁକ୍ତ । ପାଚିଲା
କଇଥ ପିପାସା, ହିକ୍କା,ବାୟୁ ଓ ପିତ୍ତ
ନାଶକ, ଏହା ଗୁରୁ, ଅଳ୍ପ କଷା,
କଣ୍ଠ ଶୋଧକ,ଧାରକ ଓ ଦୁଷ୍ପାଚ୍ୟ ।]

କଇଥା—ଦେ. ବଶ. (ସଂ. କପିତ୍ଥ)—
Kaithā ୧ । ଉତ୍ତମ ରୂପେ ସିଝି ନ ଥିବା ଯୋଗୁଁ କଇଥ ପର
ଶକ୍ତ ହୋଇଥିବା; ଦରସିଝା (ବାଇଗଣ)—
1. Hard boiled; not well boiled (vegetables)
୨ । ଉତ୍ତମରୂପେ ପାଚି ନ ଥିବାରୁ ଗଣ୍ଡୁପୂଜା ହୋଇ
କଇଥ ପର ଦାଢକୁ ଶାଣୁଆ ଲଗୁଥିବା (ବଥ ଆଦ)—
2. Not well ripe (boil); hardened.

କଇଦ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କୟ୍‌ଦ୍)—
Kaid etc. କଇଦ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Kaidi etc. (See)

କଇଦ—ବୈଦେ. ବ (ଆ. କୟ୍‌ଦ୍; ମୂଳ—ସଂ. କାରାବନ୍ଧନ)—
Kaidi ୧ । ଜେଲ୍‌ଖାନା; ବନ୍ଧଶାଳା—1. Prison; jail.
କଏଦ; କଏଦି ୨ । ଜେଲ୍‌ଖାନାରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
କୈଦ 2. Prisoner.
୩ । କାରାବନ୍ଧନ; ଜେଲରେ ବନ୍ଦୀ ହେବା—
3. Imprisonment; confinement.
୪ । ଅବରୋଧ; ଅଟକ—
4. Restraint.

ଦେ. ବଶ—କାରାରୁଦ୍ଧ ବା ଜେଲ୍‌ଖାନାରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିବା—
Imprisoned.

କଇଦ କରିବା—ଦେ.କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କାରାରୁଦ୍ଧ କରି ରଖିବା—
Kaidi karibā To imprison a person.
କଏଦକରା
କୈଦ୍‌କରନା

କଇଦଖାନା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କୟ୍‌ଦ୍‌ଖାନା)—
Kaidikhānā ଜେଲ୍‌ଖାନା; କାରାଗାର; ବନ୍ଧଶାଳା—
କଏଦଖାନା Prison; jail.
କୈଦ୍‌ଖାନା

କଇଦ ଘର—ଦେ. ବ. (ଆ. କୟ୍‌ଦ୍+ସଂ. ଗୃହ)—
Kaidi ghara କଇଦଖାନା; କାରାଗାର; ବନ୍ଧଶାଳ—
କଏଦଖାନା Prison; jail.
କୈଦ୍‌ଖାନା

କଇଦ ଦେବା——ଦେ. କ୍ରି—୧ । କଇଦ କରିବା—
Kaidi debā 1. To imprison.
କଏଦଦେଓୟା ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କାରାବାସ ଦଣ୍ଡ ଆଦେଶ
କୈଦ୍‌ଦେନା କରିବା—To order imprisonment as a punishment.

କଇଦ ପାଇବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । କାରାବାସ ଦଣ୍ଡ ପାଇବା—
Kaidi pāibā 1. To be imprisoned.
କଏଦପାଓୟା ୨ । କାରାବାସ ଦଣ୍ଡାଜ୍ଞା ପାଇବା—
କୈଦ୍‌ପାନା 2. To be sentenced to imprisonment.

କଇଦ ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଇଦ କରିବା (ଦେଖ)
Kaidi rakhibā Kaidi karibā (See)

କଇଦଶାଳ——ଦେ.ବ.(ଆ.କୟ୍‌ଦ୍+ସଂ.ଶାଳା)—କଇଦଖାନା (ଦେଖ)
Kaidiśāla Kaidikhānā (See)

କଇଦ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କାରାବାସ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କରିବା—
Kaidi hebā 1. To be under imprisonment.
କଏଦହଓୟା ୨ । କାରାରୁଦ୍ଧ ହେବା—
କୈଦ୍‌ହୋନା 2. To be imprisoned.

ଦେ. କ୍ରି—କାରାଦଣ୍ଡ ଆଜ୍ଞା ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—
To be sentenced to imprisonment.

କଇଫତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କୈଫିୟତ୍)—
Kaiphat କାହିଁକି କୟ୍‌ମରଙ୍ଗ ଘଟିଲା ବା କୌଣସି ଦୋଷ ବା
କୈଫିୟତ ତ୍ରୁଟି ଘଟିଲା, ଏଥିପାଇଁ ଦୋଷୀକୁ ଉପରସ୍ଥ ହାକିମ
କୈଫିୟତ ଭଲବ କରିବା ବ୍ୟାଖ୍ୟା ବା ବବରଣ; ସମଜାସି—
Explanation.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯୁ	ଜୁଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଏ୍ଟ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ବ	ନ୍ଦ୍ର	

କଇଫଡ଼—ବୈଦେ.ଗ୍ରା ବ. (ଆ. କୈଫିୟ୍ଅତ୍)—କଇଫତ୍ (ଦେଖ)
Kaiphati Kaiphat (See)

କଇଫିଅତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କୈଫିୟ୍ଅତ୍)—କଇଫତ୍ (ଦେଖ)
Kaiphiat Kaiphat (See)

କଇଫିଅତି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କୈଫିୟ୍ଅତ୍)—
Kaiphiati କଇଫତ୍ (ଦେଖ)
Kaiphat (See)

ବୈଦେ.ବିଣ. (ଆ)—ଯାହା ସମ୍ବନ୍ଧେ କୈଫିୟ୍ଅତ ଦେବାକୁ ପଡ଼େ—
Requiring explanation.

(ଯଥା—ଯେଉଁ ମକଦ୍ଦମାମାନ ଦାଏର ହେବା ସମୟରୁ ଏକ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଫଏସଲ୍ ନ ହୁଏ ସେଗୁଡ଼ିକ କଇଫିଅତ୍ ମକଦ୍ଦମା ।)

କଇବର୍ତ୍ତ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କୈବର୍ତ୍ତ)—କୈବର୍ତ୍ତ (ଦେଖ)
Kaibarta Kaibartta (See)

କଇବଲ୍ୟ—ଗ୍ରା. ପଦ୍ୟ. (ସଂ. କୈବଲ୍ୟ)—କୈବଲ୍ୟ (ଦେଖ)
Kaibalya Kaibalya (See)

ହେବା ନଇସେ ଏହୁଇକେ
ଅସ୍ମାର କଇକଲ୍ୟ ଲଇ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

କଇବାର—ଗ୍ରା ପଦ୍ୟ. ବ.— କଏବାର (ଦେଖ)
Kaibāra Kaebāra (See)

କଇବ୍ରତ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କୈବର୍ତ୍ତ)—କୈବର୍ତ୍ତ (ଦେଖ)
Kaibrata Kaibartta (See)

ଯୋନ ଢୋଇଲ୍ଲ କାଲ୍ୟତ ।
କାମଦେବତା କଇବ୍ରତ । ପ୍ରାତୀ. ଜଗୁର୍ଣ୍ଣନାଦ୍ୟାସ୍ୟ ।

କଇମ—ଦେ. ବ.—ବନ୍ୟ ପୁଷ୍ପବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Kaima A species of wild flowering tree.

କଇଲ କଦମ୍ବ କଇମ.
ମାଧବୀ ମାଳତୀ କୁସୁମ । ରୂପତ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

କଇରବ—ଗ୍ରା. ପଦ୍ୟ. ବ. (ସଂ. କୈରବ)—କୁମୁଦ; କଇଁ—
Kairaba Water-lily.

କଇରବହାସୀ ମନୋହରବେଶୀ କର୍ତ୍ତୁଳ ଭୁଜ ସୁସ୍ତନା
ମଧୁକରକେଶୀ ସୀଶାଜଶାଙ୍କଖୀ ନତ୍ତମଲ୍ଲଚତମନା । ବଳ୍ଭଦାଥ. ବତ୍ତଳଲ୍ଲମାସ୍ୟଶ ।

କଇରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. ପୁଂ.—କଅଁର (ଦେଖ)
Kairā Kaañrā (See)
(କଇରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କଇରାତ—ଗ୍ରା. ପଦ୍ୟ. ବ. (ସଂ. କିରାତ)—କିରାତ (ଦେଖ)
Kairāta Kirāta (See)

କଇରାତ ମଧୁ କରଣ ମୁଖେ ପାନ
ରଙ୍ଗ କରଦେଲେନ୍ତ ଡାଙ୍କର ନୟନ । କୃଷ୍ଣସଂହ ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

କଇରୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କଇରାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Kairī Feminine of Kairā

ଦେ. ବ.—ଧାନ ଆଦ ରଖିବାପାଇଁ ବାଉଁଶ କମ୍ବା ବେଉରୁଣା ବଡ଼ ଓ ଗଭୀର ଆଧାର; କୋଠମେଇ—
A large receptacle of cane or bamboo wicker-work for storing grain.

କଇରୀ କଣ୍ଟିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—
Kairī kaṇṭiā କଇଁରୀ କଣ୍ଟିଆ (ଦେଖ)
Kaiñrī kaṇṭiā (See)

କଇରୀ ତାଳ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କପିଳବର୍ଣ୍ଣ ତାଳ ଫଳ—
Kairī tāla A sort of grey palm fruit.

କଇଲଣ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କଲ୍ୟାଣ)—୧ । କଲ୍ୟାଣ; ଆଶୀର୍ବାଦ —
Kailāṇa 1. Blessing.
୨ । ଆଶୀର୍ବଚନ —2. Benediction.

କଇଲାସ—ଗ୍ରା. ପଦ୍ୟ. ବ. (ସଂ. କୈଲାସ)—କୈଲାସ ଦେଖ)
Kailāsa Kailāsa (See)

ବନ୍ଧା ସ୍ତୁତେ କଇଲାସ ଉପାଡ଼ନ୍ତେ କାଣନ୍ତ ସେ ମୋତେ—ଭାଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

କଇଲ୍ୟାଣ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କଲ୍ୟାଣ)—କଇଲଣ (ଦେଖ)
Kailyāṇa Kailāṇa (See)

କଇସାର—ଗ୍ରା. ବ—କଂସାର (ଲତା) ୨. (ଦେଖ)
Kaisāri Kamsāri (creeper) 2. (See)

କଉ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କବଯୀ ,—ପଙ୍କରେ ରହିବା ଏକପ୍ରକାର ମାଛ—
Kau Anabus Scandens (fish).

ସଂ. କବଯୀ; କବକା; କକଚପୃଷ୍ଠୀ କଇ ସୂଁମା

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଲମ୍ବରେ ଦଶ ଆଙ୍ଗୁଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ନ୍ତି ଓ ଅଳ୍ପ ପାଣିରେ ବହୁତ ଦିନ ବଞ୍ଚି ରହି ପାରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଗାଲ୍‌ସି ଓ ପିଠି ଉପରର ପକ୍ଷ ବା ଡେଣା କରତ ପରି ଦାଢ଼ୁଆ ଓ କଣ୍ଟାଳିଆ । ଅଳ୍ପମାତ୍ରାରେ ଗଡ଼ୁଥିବା ପାଣିର ଧାରରେ ସୁଅର ବିପକ୍ଷରେ ଏମାନେ ଉଜାଣି ଉଠନ୍ତି; ଏପରି ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଇଅଛି ଯେ, ଢାଳଗଛ କଡ଼ାରୁ ବହି ଆସୁଥିବା ବର୍ଷାର ପାଣିର ଧାର ବାଟେ ଢାଳ ଗଛ ଉପରକୁ କଉମାଛ ଉଠିଯାଆନ୍ତି । ଏ ମାଛ ରୋଗୀର ପଥ୍ୟ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ମଧୁର ରସ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, କଫପ୍ରଶମକ, ରୁଚିକାରକ, କଫ୍ଟଦ୍ ପିତ୍ତକର, ବାୟୁନାଶକ ଓ ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ । ଏହାର ମୁଣ୍ଡିଭିତରେ ଗୋଡ଼ ପରି ଟାଣୁଆ ଖଣ୍ଡମାନ ଥାଏ । କଉମାଛ ପାଣିଭିତରେ ଥିବା ସମୟରେ ଓ ଜାଡ଼ାବସ୍ଥାରେ ଥିବା ସମୟରେ ଖାଇଯାଆନ୍ତି ।]

କଉଁ—ଗ୍ରା. ସର୍ବ. (ସଂ. କମ୍)—କେଉଁ; କ—
Kauñ What; which.

କଉଁ ଗୁଣେ କଉଁ ନାସ ହେବ ସମ—ଜ୍ଞାନକୃଷ୍ଣ. ଜଗମୋହନ ।

କଉଁକ୍ଷ—ଗ୍ରା. ବ. (କଠାରୁ କ୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ; ଏଥିରେ ଗୁଚ୍ଛ ପଦର ଆଦ୍ୟ ଅକ୍ଷର ଯଥାକ୍ରମେ କ, ଖ, ଗ, ଘ ଏହିପରି କ୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥିବାରୁ)—ଚଉତିଶା (ଦେଖ)
Kauñksha Chautiśā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଚ୍ଚ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପରି ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିର ବସଉଛ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଖୋଜିବ; 'କଥି' ନ ମିଳିଲେ 'କଥୀ' ଦେଖିବେ; 'ଥର୍ମା' ନ ପାଇଲେ 'ଥର୍ମୋ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍‌ବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

କଉଁଟା—ଗ୍ରା. ସର୍ବ. (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—କେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ—
Kauñṭā Which (thing or person).

କଉଁଟି—ଗ୍ରା. ସର୍ବ. (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—କେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁଟି—
Kauñṭi Which one.

କଉଠା—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କମ୍ ଓ ସ୍ଥାନ)—କେଉଁ ସ୍ଥାନ—
Kauñṭhā What place; which place.
ଗ୍ରା. ବିଣ—କେଉଁସ୍ଥାନର—Of what place.

କଉଁଠାଇଁ—ଗ୍ରା. ଅ—କଉଁଠି (ଦେଖ)
Kauñṭhāiñ Kauñṭhi (See)

କଉଁଠାଉଁ—ଗ୍ରା. ଅ—କଉଁଠୁଁ (ଦେଖ)
Kauñṭhāuñ Kauñṭhuñ (See)

କଉଁଠି—ଗ୍ରା. ଅ—କେଉଁଠାରେ; କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ—
Kauñṭhi In which place.

କଉଁଠୁଁ—ଗ୍ରା. ସର୍ବ—କେଉଁଠାରୁ; କେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ—
Kauñṭhuñ Whence; from which place.

କଉଁଠେଇଁ—ଗ୍ରା. ସର୍ବ—କେଉଁଠାରେ; କାହିଁ—
Kauñṭheiñ Where; in which place.

କଉଁରା—ଗ୍ରାଦେ. (ଲରଆ)ବ.—ଗୁଣ୍ଡା; ଚୂର୍ଣ୍ଣ—
Kauñrā Powder.

କଉଁରିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)ବ.—କାଉଁରିଆ (ଦେଖ)
Kauñriā Kāuñriā (See)

କଉଁସିଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାଉନ୍ସିଲ୍)—କାଉନ୍ସିଲ୍ (ଦେଖ)
Kauñsil Kāunsil (See)

କଉଁସିଲ୍—ଗ୍ରା. ବିଣ—କଉଣସିଲ୍ (ଦେଖ)
Kauñsilā Kauṇasilā (See)

କଉକଉଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କେମୁକ)—ଦ୍ୱଲଦ୍ୱାଜାତୀୟ ବନ୍ୟଶାକ-ବିଶେଷ—Costus Speciosus Alpina.
ସଂ. କେମୁକ, କେରୁକ, ପେରୁ, ପେଚକା, ଦଲସାରଣୀ ।
କେଉଁ (ମୂଳ) [ଦ୍ର—ଏହା ପ୍ରାୟ ମଣିଷେ ଉଚ୍ଚ ବଢ଼େ; ସାପର
କେଉଆ କୁଣ୍ଡୁଳୀ ଭଳ ଏହାର ପତ୍ର ମୋଡ଼ାମୋଡ଼ିକା, ଫଳ
ମ. କୋଷ୍ଠ ଭିନପାଖୁଡ଼ିଆ, ଫୁଲ ଧଳା ଓ ବଡ଼, ଏହାର ମୂଳ
ଆ. କକ୍‌କଲବ୍ ଔଷଧରେ ଲାଗେ; ଏହା କଫ, ପିତ୍ତ, ଜ୍ୱର, କୁଷ୍ଠ,
ଫା. କଲମ୍ କାଶ, ପ୍ରମେହ ଓ ରକ୍ତଦୂଷ୍ଟିନାଶକ ।]

କଉକଉକା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କେମୁକ)—କଉକଉଆ (ଦେଖ)
Kaukaukā Kaukauā (See)

କଉକତର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—କଲକତର୍ (ଦେଖ)
Kaukatarā Kalikatarā (See)

କଉକନା—ଦେ. ବ—ନଖ ଭଲ ବା ନଖଦର୍ଶରୁ ଉଠିଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଚର୍ମ ଖଣ୍ଡ—Small strips of skin coming out from the base of the finger-nails.

କଉଚ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାଉଚ୍)—କାଉଚ୍; ଏକପ୍ରକାର ସୌଖୀନ୍ ଖଟ—Couch.
Kaucha

କଉଚିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ପକ୍ଷିବିଶେଷ—1. A kind of bird.
Kauchiā ୨ । କଳଚି (ଦେଖ)
2. Kalichā (See)

କଉଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ସଂ. କଟ ଧାତୁ=ଆବରଣ କରିବା)—ଡବା; ବଟା; ଫରୁଆ—
Kauṭā A small wooden or metal box.
କୌଟା

କଉଡ଼—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କପର୍ଦ୍ଦକ)—କଉଡ଼ି (ଦେଖ)
Kaurda Kaurdi (See)

କଉଡ଼ି—ଦେ ବ. (ସଂ. କପର୍ଦ୍ଦକ)—୧ । କପର୍ଦ୍ଦକ; ସମୁଦ୍ରଜାତ ଏକ ପ୍ରକାର ସାନ ଶାମୁକାର ଖାଲ—
Kaurdi 1. A small marine shell.
କଉଡ଼ି ୨ । ପୂର୍ବେ ମୁଦ୍ରାରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ କପର୍ଦ୍ଦକ—
2. Shell formerly current as money.
[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଏହା ଆମ ଦେଶରେ ଧନରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ଗୋଟିଏ କଉଡ଼ି=ଏକ କଡ଼ା; ୪କଡ଼ା=୧ଗଣ୍ଡା; ୫ଗଣ୍ଡା=୧ବୋଡ଼ି; ୨୦ ଗଣ୍ଡା=୧ପଣ; ୧୬ପଣ=୧କାହାଣ ।]
ଗୁଡ଼ଳ ପାଞ୍ଚ ମାଣ କଉଡ଼ି ପାଞ୍ଚ ବୋଡ଼ି । ସାରଳା-ମହାଭାରତ ।
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଧନ—3. Riches.
କଉଡ଼ି ଖାଇ ଦିଜେ ହୋଇଲେ ପ୍ରମୋଦ । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମୂଲ୍ୟ; ଦାମ—4. Price; value.
ଦରଜକୁ କଉଡ଼ି ଦେବ ଏଚ୍‌ର ସାମର୍ଥ୍ୟ କାହିଁ । ପ୍ରଧାନାଥ. ଦତ୍ତବଂଶ ।
୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନଗଦ ଧନ—5. Hard cash.
ଦେ. ବିଣ—ମହର୍ଘ—Dear.
କୋଉଳ ପଡୁ ହୋଇଛୁ କଉଡ଼ି
ତେ କେତେ ଅବା ଆଶ୍ୱରୁ ଲେଉଡ଼ି । ଘାନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କଉଡ଼ିଆ—ଦେ.ବିଣ. (ସଂ.କପର୍ଦ୍ଦ)—୧ । ମୂଲ୍ୟବାନ; ଦାମୀ (ପଦାର୍ଥ)—
Kaurdiā 1. Valuable.
୨ । ଧନୀ; ଧନବାନ୍—2. Rich.
୩ । କଉଡ଼ି ପରି ଟାଣୁଆ ଓ ଗୋଟାଳିଆ—
3. Hard as shell.
(ଯଥା—ଅଣ୍ଟା ବା ଗୁଡ଼ାଳରୁନାକୁ ପାଣିରେ ପକାଇ ନ ଗୋଳିଲେ କମ୍ବା ଚୁଲିରେ ବସାଇ ନ ପାଣ୍ଟିଲେ ତାହା କଉଡ଼ିଆ ହୋଇଯାଏ; ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋଟାଗୋଟା ଟାଣୁଆ ଗୁଳାମାନ ଧରିଯାଏ ।).
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
୧ । ପେଡ଼ିପେଡ଼ିକା (ଦେଖ)
1. Perdiperdikā (See)
ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—୨ । ଯେଉଁ ଜମି ଚାଷ ବଦଳି ନ ଯାଇ କେବଳ ଖଜଣା ପାଇଁ ରଇତକୁ ଲଗାଯାଏ—
2. (land) Let out on cash-rent.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଭ୍ୟ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ୍ର

କଉଡ଼ିଆବଣାୟକ—ଦେ. ବ—କଉଡ଼ିଆବଣାକ (ଦେଖ)
Kaurdiābiṇāyaka Kaurdiābiṇāka (See)

କଉଡ଼ିକାମ—ଦେ. ବ—କଉଡ଼ି ଦ୍ୱାରା ସୂତାରେ ଉଆର ଦୋଇଥିବା ମାଲ, ମାଣ, ଗଉଣୀ ଆଦ—
Kaurdikāma Wicker work overlaid with shells; Necklace strung with shells.

[ଦ୍ର—କଉଡ଼ି ପେଟରେ ସୂତା ଗଲାଇ ଦର୍ପଣ, ମାଣ, ଗଉଣୀ, ବସ୍ତ୍ରଣା ଆଦର ଉପରେ ନାନା ପ୍ରକାର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଏ ।]

କଉଡ଼ି ଖେଳ—ଦେ. ବ—କଉଡ଼ି ଦ୍ୱାରା ଖେଳା ଦେବା ନାନାପ୍ରକାରର ଖେଳ—
Kaurdi khela Indoor game played with marine shells.

[ଦ୍ର—ଏ ଖେଳ ସାଧାରଣତଃ ମାଇପେ ଓ ପିଲ୍ଲଏ ଖେଳନ୍ତି । ନାନାପ୍ରକାରର କଉଡ଼ି ଖେଳ ଅଛି, ଯଥା—କସିପାଞ୍ଜି ବା ପାଇଁଛେକ (୬ କଣ୍ଠ କଉଡ଼ିରେ ଖେଳାଯାଏ), ଗୁରଚଉକ (୪ କଣ୍ଠ), ଆଠପଡଶ (୭ କଣ୍ଠ), ବାଡ଼ବାଡ଼କା (୬ କଣ୍ଠ), ଝଟାଝପି (୪ କଣ୍ଠ) । କଉଡ଼ି ଖେଳରେ ୨ ବା ୪ ଜଣ ଖେଳାଳି ଖେଳନ୍ତି । ଖେଳାଳମାନେ କଉଡ଼ିଉକ ମୁଠାରେ ମୁଠାଇ ଚାହାପରେ ମୁଠାକୁ ପିଟାଇ ଦେଇ କଉଡ଼ିଉକ ଭୂଇଁରେ ପକାଇ ଦଅନ୍ତି । ଯେତେ କଣ୍ଠ କଉଡ଼ି ମୁହଁମାଡ଼ (ମାଠ) ଦୋଇ ଭୂଇଁରେ ପଡ଼େ ଜମା ପିଠିମାଡ଼ (ଚଉ) ଦୋଇ ପଡ଼େ ସେହି ଅନୁସାରେ ଦାନମାନଙ୍କର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ନାମ ଅଛି, ଯଥା—୧ କଣ୍ଠ କଉଡ଼ି ଚଉ ହେଲେ କସି ବା ଦଶ, ୨ କଣ୍ଠ ଚଉ ହେଲେ ଦୁଗା ବା ଲେଙ୍କା, ୩ କଣ୍ଠ ଚଉ ହେଲେ ଉନ, ୪ କଣ୍ଠ ଚଉ ହେଲେ ଗୁର ବା ଗୁଆର, ୫ କଣ୍ଠ ଚଉ ହେଲେ ପାଞ୍ଚ ବା ପଡଶ, ୬ ବା ୭ କଣ୍ଠ ଚଉ ହେଲେ ବାର ବା ବାଆର; ୬ ବା ୭ କଣ୍ଠ ମାଠ ହେଲେ ଛକା । ଦାନମାନଙ୍କ ଅନୁସାରେ ଖେଳାଳମାନେ ନଜ ନଜର ସାରମାନଙ୍କୁ ଭୂଇଁରେ କଣ୍ଠା ଦୋଇଥିବା ଘରରେ ସେଉକ ଲେଖାଏଁ ଘର ଚଲାନ୍ତି ।]

କଉଡ଼ି ପତର—ଗ୍ରା. ବ. (ନରର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଦ୍ଦଚର)—
Kaurdi patara ପଇସାପତ୍ର; ଟଙ୍କାଟୋକର; ଧନ—
Riches; cash; money.

କଉଡ଼ିପତ୍ର—ଦେ. ବ—କଉଡ଼ିପତର (ଦେଖ)
Kaurdipatra Kaurdipatara (See)

କଉଡ଼ିଭାଗିଆ—ଦେ. ବ—କେଉଟ ଆଦ ଦାଣ୍ଡୁଆ ଜାତିଙ୍କ ବେଦ୍ଧେଇଠାରୁ ଚଠି ନେଇ ଜାତିଭାଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଫେରାଇ ଜାତି-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଖବର ସେମାନଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
Kaurdibhāgiā A carrier of letters regarding caste-matters amongst the Hāṭuā Śūdras.

କଉଡ଼ିମାଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କପର୍ଦ୍ଦ ଓ ମାଳା)—
Kaurdimāla ୧ । କଉଡ଼ି ପେଟରେ ସୂତା ଗଲାଇ ଗୁନ୍ଥାଯିବା ହାର—1. A necklace of shells.

୨ । କଉଡ଼ି ପରି ଆକାରର ଗୁଳରେ ଗୁନ୍ଥା ସୁନାର ହାର—
2. A gold necklace whose beads resemble shells in shape.

କଉଡ଼ିମାଳ—ଦେ. ବ—କଉଡ଼ିମାଳ (ଦେଖ)
Kaurdimāli Kaurdimāla (See)

କଉଡ଼ିମାଳିଆ—ଦେ. ବଣ—ଯେ ବେକରେ କଉଡ଼ିମାଳ ପିନ୍ଧେ—
Kaurdimāliā Wearing a necklace of shells.

କଉଡ଼ିମାଳିଆ ସବୁଙ୍କ ଘର । ଜଗତ୍ପୂର୍ଯ୍ୟ. ଦ୍ୱାଦ୍ୟକଲ୍ଲୋଳ ।

କଉଡ଼ିହାର—ଦେ. ବ—କଉଡ଼ିମାଳ (ଦେଖ)
Kaurdihāra Kaurdimāla (See)

କଉଣପ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କୌଣପ)—ରାକ୍ଷସ; ଅସୁର—
Kauṇapa Demon.

କଉଣସି—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ସର୍ବ. (ସଂ. କମ୍; ଗ୍ରା. କବଣ)—
Kauṇasi ୧ । କୌଣସି; କେଉଁ; କ—1. Which; what. କୋନ

କଉଣସି କଥା କାମନା ନ କରନ୍ତ । କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. ଅନ୍ତ ।

କୌନସା ୨ । କେହି ଜଣେ ଲୋକ ବା ଗାଈ ବା ବସ୍ତୁ—
2. A certain person, animal or thing.

କଉଣସିଲ୍—ଗ୍ରା. ସର୍ବନାମ —କଉଣସି (ଦେଖ)
Kauṇasilā Kauṇasi (See)

କଉତର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—କଉକତର୍ (ଦେଖ)
Kautarā Kaukatarā (See)

କଉତୁକ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କୌତୁକ)—କୌତୁକ (ଦେଖ)
Kautuka Kautuka (See)

ଦ୍ରୌପଦୀ ପାଶେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ବସିଥିଲେ
ହାସ୍ୟରସ କଉତୁକ କରୁଥିଲେ ।
କୃଷ୍ଣଜିତ୍ ମହାଭାରତ. ଆଦ୍ୟ ।

କଉତୁକା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବଣ. (ସଂ. କୌତୁକ)—ସୁନ୍ଦର; ମନୋହର—
Kautukā Beautiful; charming.

କୃଷ୍ଣର ପାଦପଦ୍ମ ରେଖା । ତେଣୁ ଏତେ କଉତୁକା ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କଉତୁକିଆ—ଗ୍ରା. ବଣ—କୌତୁକିଆ (ଦେଖ)
Kautukiā Kautukiā (See)

କଉପ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ସଂ. କୌଶେୟ ?) ବ.—କ୍ଷୁଦ୍ର ଶୀତବସ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ—
Kaupa A kind of warm dress.

କଉଶେୟ କଉପ ଅଙ୍ଗେ ଦେଉ । କମଳାପ୍ରି ଶିରଡ଼ାଣ ଲଗାଉ ।
ଦାନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କଉପିନ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କୌପୀନ) —କୌପୀନ; ଲେଙ୍ଗୁଟି; ଚୀର-ବସନ ।
କପ୍ନୀ A narrow strip of rag worn to cover
କଫନୀ the private parts.

[ଦ୍ର—ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ଓ ବୈରାଗୀମାନେ ଏହା ପିନ୍ଧନ୍ତି]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାରେ ପୂର୍ବରୁ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଏଁ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

କଉପୀନ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କୌପୀନ)—କଉପିନ (ଦେଖ)
Kaupīna Kaupini (See)

ମେଖଳା ବର୍ଣ୍ଣ କଉପୀନ । ଦଣ୍ଡକମଣ୍ଡଳୁ ଧାରଣ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କଉପୁନ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୌପୀନ)—କଉପିନ (ଦେଖ)
Kaupuni Kaupini (See)

କଉପୁନଆଁ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କୌପୀନଧାଗ୍)—ୟେଉଁ ଲୋକ
Kaupunia**ā**ṁ କଉପୁନ ମାରିଥାଏ—Wearing a narrow strip of rag along the private parts.

କଉପୁନ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଅଣ୍ଟା ଗୁରିଯାଏ ଡୋର ବାନ୍ଧି ନାହିଁ
Kaupuni m**ā**rib**ā** ତଳେ କଉପୁନର ଗୋଟିଏ ପାଖକୁ ସେ
କପ୍‌ନୀମାରା ଡୋରରେ ଛନ୍ଦି ପୁଡ଼ାଇଲ ବାଟେ କଉପୁନର ଅନ୍ୟ
कफनी मारना ପାଖକୁ ନେଇ ପଛପଟେ ଗୋସିବା—
To wear a narrow strip of rag tucked along the private parts.

କଉଫାସିଆ—ଦେ. ବ.—କଉଜାତିସ୍ଥ ଖୁବ ଛୋଟ ମାଛ—
Kauphāsia A small fish of the class of Anabas.

ଖଲସେ [ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ମୁହଁ ତଳେ ବାଳ ପର ଦୁଇଟି ନଖ ଥାଏ,
ଖଲସୀ କଉମାଛ ପର ଏମାନଙ୍କ ଡେଣାରେ କଣ୍ଟା ନ ଥାଏ ।
ଖଲିସା ଲମ୍ବରେ ଏମାନେ ଛ ଆଙ୍ଗୁଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ନ୍ତି । ଏମାନେ
खलसा ମଣାଉମ୍ବ ଓ କାଳି ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା ମଣାଙ୍କୁ ଖାଇଯାନ୍ତି ।]

କଉଲବ୍ରତା—ଗ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. କୁଳ + ବ୍ରତ)—
Kaul**a**brat**ī** ପତିବ୍ରତା; ସତୀ—Chaste (woman); devoted (wife).

କଉଳତ୍ରୋତ୍ରର ଦିବ୍ୟ କୁଳ୍ୟନ । ସୁବଂଶୀ ଧୁନ ମନ୍ତ ପାଖା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ।
ଅର୍ଜୁନଭୁ. ବତ୍ତଗୁଚନ୍ଦ୍ରାନଣି ।

କଉଶ—ଗ୍ରାଦେ (ଘାଉକୁଦ) ବ—କଠାଉ—
Kauśa Wooden sandals.

କଉଶଲ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ.—(ସଂ. କୌଶଲ) - ୧ । କୌଶଲ (ଦେଖ)
Kauśala 1. K**au**śala (See)
୨ । କୋଶଳ ଦେଶ ବା ରାଜ୍ୟ—2. The kingdom of Kośala.

କଉଶଳେ କଉଶଳେ ଉତ୍ତର ଯାଇ ।
ଉଷ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

କଉଶଲ୍ୟା—ଗ୍ରା. ବ. (ନାମ) ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. କୌଶଲ୍ୟା)—କୌଶଲ୍ୟା; ରାମଙ୍କର
Kauśalā ମାତା—K**au**śalyā, the mother of Rāma.

କଉଶଲ୍ୟାଗାଙ୍ଗ—ଦେ. ବ (ନାମ) (କୌଶଲ୍ୟା ଓ ଗଙ୍ଗେଶ୍ୱର)—
Kauśal**ā**g**ā**ṅga ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ଭୁବନେଶ୍ୱର ନିକଟସ୍ଥ ଧଉଳଗିରିର ପାଦଦେଶରେ ଓ ଦୟାନଦୀର ଅଦୂରରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୀନ ଜଳାଶୟ—Name of an ancient tank near Bhubaneswar in the Puri district.

[ଦ୍ର—ଏହା ଓଡ଼ିଶାର ଗଙ୍ଗବଂଶୀୟ ରାଜା କାମାର୍ଣ୍ଣବ ଗଙ୍ଗେଶ୍ୱର ଦେବ (୧୧୧୨ ୧୧୨୨ଖ୍ରୀ.) ଖୋଳାଇଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ଏହାର ଆକୃତି ଏକ କୋଣ ବାହୁରଶିଷ୍ଟ ଗୋଟିଏ ବର୍ଗକ୍ଷେତ୍ର ପରି ଥିଲା ଏବଂ ଏହା ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ଟାପୁ ଥିଲା ଓ ସେ ଟାପୁରେ ଗୋଟିଏ ରାଜଭବନ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା; ଗୋଟିଏ ପକ୍କା ସୁଡ଼ଙ୍ଗଦ୍ୱାରା ଏହା ଦୟାନଦୀ ସଙ୍ଗେ ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ରାଜଧାନୀ ଚୌଦ୍ୱାର ଏହା କୂଳରେ ଥିବାର ଅନୁମିତ ହୁଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହାର ଗୁରିଯାଏରୁ କେତେକ ଅଂଶ ପୋତି ହୋଇ ଗଲାଣି ।]

କଉଶଲ୍ୟା—ଗ୍ରା. ବଣ. (ସଂ. କୌଶଲୀ)—କୌଶଲୀ (ଦେଖ)—
Kauśaliā Kaus**a**l**ī** (See)

କଉଶଲୀ—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବଣ (ସଂ. କୌଶଲୀ)—କୌଶଲୀ (ଦେଖ)—
Kauśal**ī** Kaus**a**l**ī** (See)

କଉଶିକ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ (ସଂ. କୌଶିକ)—୧ । କୌଶିକ (ଦେଖ)—
Kauśika 1. K**au**śika (See)

(ବଶ୍ୱାମିତ୍ର ଅର୍ଥରେ) ବୋଇଦେଲେ କଉଶିକ ସେ—ଭଲ୍ଲ. ବେଦେଶ୍ୱରଲାସ୍ୟ ।
(ବଶ୍ୱାମିତ୍ର ଓ ସେତକ ଅର୍ଥରେ) ବଧୂରେ ଉଦସ୍ତବିର ଉପର,
ବଦ୍ଦାରବାସ୍ୟ କଉଶିକର । ଭଲ୍ଲ. ବେଦେଶ୍ୱରଲାସ୍ୟ ।
(ସାପୁଆଖେଳା ଓ ଇନ୍ଦ୍ର ଅର୍ଥରେ) ଅହି ନକରଧ୍ୱଜ ନସ୍ତେ ଉହିଁକ ସ୍ୱରସତ କଉଶିକ,
ସତ କଉଶିକ ରୂତବାସ୍ୱି ଭାହ ନାହିଁ କାମିଳାକଇଳ୍ଲ ।
ଭଲ୍ଲ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

୨ । (ସଂ. କୌଶିକା)—ନଦ୍ୟାବଶେଷ—
2. Name of a river.

ମଧ୍ୟ କଉଶିକ ନଦୀ ବହେ ଉତ୍ତରବାହିନୀ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

କଉଶିକୀ—ଗ୍ରା. ପଦ୍ୟ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. କୌଶିକୀ)—ଗଙ୍ଗାର ଉତ୍ତରବାହିନୀ
Kauśikī ଉପନଦୀ; ବହାରର ନଦୀାବଶେଷ—A tributary of the Ganges; a river in Bihar.

ବରଷ ହୋଇଣ ରଜା ବର୍ଷର ମନରେ,
ଉପ ଥରିଲି ଯାଇଁ କଉଶିକୀ ତୀରେ । ବଶ୍ୱନାଥ. ବତନ୍ତ୍ରରାମାୟଣ ।

କଉଶୁଲ୍ୟା—ଗ୍ରା. ବ. (ନାମ) ସ୍ତ୍ରୀ—ରାମଜନନୀ; କୌଶଲ୍ୟା—
Kauśulā Kaus**a**lyā, the mother of Rāma.

କଉଶୁଲ୍ୟୀ—ଗ୍ରା. ବ. (ନାମ) ସ୍ତ୍ରୀ—କୌଶଲ୍ୟା, ରାମଙ୍କ ମାତା—
Kauśulī Kaus**a**lyā, the mother of Rāma.

କଉଶେୟ—ଗ୍ରା. ପଦ୍ୟ. ବଣ (ସଂ. କୌଶେୟ)—କୌଶେୟ (ଦେଖ) —
Kauśeya Kaus**e**ya (See)

ବାର ଡୋଳ ଦେଲେ ଶଙ୍ଖେ ଶଙ୍ଖେ ଉଠନ,
ବସ୍ତ୍ରାବହ ଧେନୁ କଉଶେୟ ବସନ । ଭଲ୍ଲ. ବେଦେଶ୍ୱରଲାସ୍ୟ ।

କଉସ୍ତୁଭ—ଗ୍ରା. ପଦ୍ୟ. ବ (ସଂ. କୌସ୍ତୁଭ)—କୌସ୍ତୁଭ (ଦେଖ)—
Kaustubha Kaustubha (See)

କଏ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ସବ. (ସଂ. କମ୍) ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ—
Kae କ; କଅଣ; କେଉଁ ?—What; which ?

(ଯଥା—ଶିଶୁଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ—ନଏଦ୍ ଉତ୍ତରରୁ କଏ ଗଛ ? କଦ୍ଦ;
ଏଥିର ଉତ୍ତର—'କଦ୍ଦ'(=ଅଳୁନଗଛ) ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ଯକବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

କଏଦ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ (ଆ)—କଇଦ ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ — Kaed etc. Kaidi etc. (See)

କଏଦ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ.—କଇଦ ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)— Kaedi etc. Kaidi etc. (See)

କଏବାର—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ—୧ । ସ୍ତୁତିପାଠ; ଜେଜେକାର; Kaebāra ସଶୋଗାନ—1. Recital of praise; Eulogizing; panegyrics.

ଯାହାଙ୍କରେ କଏବାର କରନ୍ତୁ ବାସ—ସାରଳା. ନଡାଛରଭ. ବଙ୍କ ।

୨ । ସ୍ତୁତିପାଠକ; ଭାଟ—2. Herald; bard.

କଂକଡ଼ୁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କାଙ୍କଡ଼ (ଦେଖ)— Kaṁkaṛḍu Kāṅkaṛḍa (See)

କଂଶ—ସଂ. ବ. (କମ୍ ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା+ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ କର୍ତ୍ତୃ. ସ) — Kaṁsa ୧ । ଅସୁରବିଶେଷ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ମାମୁଁ; ଉଗ୍ରସେନଙ୍କର ପୁଅ; ଏ ମଥୁରାର ଜନୈକ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜା; କଂସ— 1. Maternal uncle of Śrīkṛushṇa.

[ଦ୍ର—କଂଶ ଦ୍ୱାରକାର ରାଜା ଉଗ୍ରସେନଙ୍କର ପୁତ୍ର । ନାରଦଙ୍କ-ଠାରୁ ଏ ଭବିଷ୍ୟଦ୍ବାଣୀ ଶୁଣିଥିଲେ ଯେ ଦେବକୀଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନ ଏହାଙ୍କୁ ବଧ କରିବେ । ତଦନୁସାରେ ଏ ନିଜ ଭଗିନୀ ଦେବକୀ ଓ ଭଗିନୀପତି ବସୁଦେବଙ୍କୁ ନିଜ ରାଜଧାନୀ ମଥୁରାର ବନ୍ଦିଶାଳରେ ରଖି ତାଙ୍କର ସାତଗୋଟି ସନ୍ତାନଙ୍କୁ ଜନ୍ମମାତ୍ରେ ହତ୍ୟା କଲେ, କନ୍ତୁ ଅଷ୍ଟମଗର୍ଭଜାତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜାତ ହେବା ମାତ୍ରେ ବସୁଦେବ ତାଙ୍କୁ ଗୋପନରେ ନେଇ ଗୋପପୁରରେ ନନ୍ଦଘରେ ରଖି ଆସିଲେ । କଂଶ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ମରାଇବା ପାଇଁ ଅନେକ ଅସୁର ଅସୁସ୍ତ୍ର ପଠାଇ ଅକୃତ-କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ । ଶେଷରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ କପଟରେ ଧନୁଯଜ୍ଞକୁ ଡକାଇ ସେଠାରେ ମଲ୍ଲମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କୁ ମରାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ, କନ୍ତୁ ନିଜେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିହତ ହେଲେ । ଉଗ୍ରସେନଙ୍କ ରାଣୀକୁ ଦୃମ୍ନିଲା ନାମକ ରାକ୍ଷସ ବଳପୂର୍ବକ ରମଣ କରିବାରୁ ସେହି ରାକ୍ଷସ ଔରସରେ କଂଶ ଜନ୍ମିଥିଲେ । ଏ ସ୍ୱୀୟ ପିତା ଉଗ୍ରସେନଙ୍କୁ କାରାବଦ୍ଧ କରି ମଥୁରାର ରାଜା ହୋଇଥିଲେ ଓ ଏହାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଉଗ୍ରସେନ ପୁଣି ମଥୁରାର ରାଜା ହେଲେ ।]

୨ । ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ମୁଣ୍ଡିକା ଗଛ (ଦେଖ)

2. A kind of plant; Muṇḍikā (See)

୩ । (+କମ୍. ସ) କଂଶା ନାମକ ଧାତୁ ;ତମ୍ବା ଓ ରଙ୍ଗ ବା ଦସ୍ତାର ମିଶ୍ର ଧାତୁ—3. Bell-metal.

୪ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରଜତାଦି ନିର୍ମିତ ପାନପାତ୍ର—

4. A gold or silver drinking glass.

୫ । ତୈଜସ ଦ୍ରବ୍ୟ—5. Utensils.

୬ । ପରିମାଣ ପାତ୍ରବିଶେଷ—6. A measuring pot.

କଂଶକ—ସଂ.ବ.—୧ ।(କଂଶ+ଭୁଲ୍ଲାର୍ଥେ କ; ଏହାର ବର୍ତ୍ତି କଂସାପତ୍ର) — Kaṁsaka ହିରାକଷ (ଦେଖ) 1. Hirākasha (See)

୨ । କଂଶା ଧାତୁନିର୍ମିତପାତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)

2. A pot or vessel made of bell-metal.

କଂଶ କଚଡ଼ା—ଦେ. ବ. (କଂଶ ସେହିପରି କଚଡ଼ା ଖାଇ ମରିଥିଲା)— Kaṁsakachaṛḍā ନର୍ଦ୍ଦାଡ କଚଡ଼ା; ମନୁଷ୍ୟକୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଟେକି ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରୁ ଜୋରରେ ତଳେ ଛେଚି ଦେବା—

A very strong dashing or throwing of a person on the ground.

କଂଶକଚଡ଼ା ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୁବ୍ ଜୋରରେ କଣ୍ଢଡ଼ ହୋଇ Kaṁsakachaṛḍā khāibā ପଡ଼ିବା—To get dashed to the ground.

କଂଶକଚଡ଼ା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଉପରୁ ଟେକି Kaṁsakachaṛḍā debā ତଳକୁ କଚ ଦେବା—To dash or fell down a person on the ground.

କଂଶକାର—ସଂ. ବ. (କଂଶ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— Kaṁsakāra କଂଶା ବାସନ ତିଆର କରିବା ଜାତି; କଂଶାର ବା ଥଟୋର ଜାତି—A brazier.

କଂଶକୃଷ୍—ସଂ. ବ. (କଂଶ+କୃଷ ଧାତୁ=ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ କ୍ୱିପ୍; Kaṁsakṛush ଯେ କଂଶକୁ ମର୍ଦ୍ଦନ କରିଥିଲେ)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ— Śrīkṛushṇa.

କଂଶଜିତ୍—ସଂ. ବ. (କଂଶ+ଜି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ କ୍ୱିପ୍; ଯେ କଂଶକୁ ଜୟ Kaṁsajit କରିଥିଲେ)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—Śrīkṛushṇa.

କଂଶତାଳ—ସଂ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କଂଶାନର୍ମିତ ତାଳ)— Kaṁsatāla ଝାଞ୍ଜ । (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —Cymbals.

କଂଶନିସୂଦନ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଂଶ+ନିସୂଦନ=ବିନାଶକ)— Kaṁsanisūdana ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—Śrīkṛushṇa.

କଂଶବଣିକ୍—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଂଶ+ବଣିକ୍)— Kaṁsabaṇik ୧ । କଂଶକାର; କଂଶାଗ୍ୟ—1. A brazier.

୨ । ଯେ କଂଶା ବାସନ ବେପାର କରେ—

2. A trader in bellmetal.

କଂଶହା—ସଂ. ବ. (କଂଶ+ହନ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ କ୍ୱିପ୍; Kaṁsahā ଯେ କଂଶକୁ ବଧ କରିଥିଲେ)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ— Śrīkṛushṇa.

କଂଶାସୁର –ସଂ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କଂଶ ନାମକ ଅସୁର)— Kaṁsāsura କଂଶ ୧ । (ଦେଖ) Kaṁsa 1. (See)

କଂସ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବ—କଂଶ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ) Kaṁsa etc. Kaṁsa etc. (See)

କଂସା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଂଶ)— Kaṁsā ୧ । ତମ୍ବା ଓ ରଙ୍ଗ ବା ଦସ୍ତାମିଶ୍ରିତ ଧାତୁ— କାଁସା 1. Bell-metal.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ଦୁଇପ୍ରକାରରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପଢ଼ି ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ବିଦ୍‌ରୀ, କାଁସା ୬ । କଂସା ଧାତୁରେ ତିଆର ବଡ଼ ପାତ୍ର; ବେଲ୍ଲ—2. A big pot made of bellmetal.

୩ । ପରିମାଣ ପାତ୍ରବିଶେଷ; ଅଢ଼ା—3. A measure.

କଂସାଇ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କସ୍ସାଇ)—

Kaṁsāi ୧ । ଯେ ପଶୁ ବଧ୍ୟା କରି ମାଂସ ବେଚେ—1. Butcher.

କସାଇ

କସାଇ ୬ । କଂସାଇ ପରି ନିଷ୍ଠୁର ବ୍ୟକ୍ତି—2. A person as cruel as a butcher.

୩ । (ସଂ. କଂସାବତୀ)—କାଂସବାଂସ ନଦୀ; ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ନଦୀବିଶେଷ—3. The name of a river in Balasore.

୪ । (ସଂ. କପିଶା) ମେଦିନୀପୁର ଜିଲ୍ଲାର ନଦୀବିଶେଷ—4. A river in Midnapur district.

୫ । ଏକଜାତୀୟ ତେମଡ଼ା ସରୁ ଲତା; ଏହା ଲଇରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—5. A kind of fibrous creeper used as bandage to tie things.

ବଡ଼—ଅତି ନିଷ୍ଠୁର (ବ୍ୟକ୍ତି)—Very cruel (person).

କଂସାଗିନା—ଦେ. ବ—୧ । (ସଦ୍ଭରର) କଂସା ନିର୍ମିତ ବଡ଼ ଓ ସାନ

Kaṁsāginā ପାତ୍ରମାନ; ବେଲ୍ଲ ଢାଙ୍କିଆ ଆଦି ବାସନକୁସନ—

କାଁସାବାସନ 1. Plates and utensils.

କାଁସାବାସନ

୬ । (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ) କଂସା ଧାତୁରେ ନିର୍ମିତ ଗିନା; କଂସାରେ ତିଆରି ଢାଙ୍କିଆ—2. A cup made of bellmetal.

କଂସାତମା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଦ୍ଭରର)—

Kaṁsātamā କଂସାଗିନା ୧ (ଦେଖ)

Kaṁsāginā 1 (See)

କଂସାତାଟିଆ—ଦେ. ବ—କଂସାଗିନା (ଦେଖ)

Kaṁsātāṭiā Kaṁsāginā (See)

କଂସାଥାଳି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଂସ୍ୟ + ସ୍ଥାଳୀ)—

Kaṁsāthāḷi କଂସାଧାତୁନିର୍ମିତ ବଡ଼ ଚଟକା ବାସନ—

A tray of bellmetal.

କଂସାଥାଳିଆ—ଦେ. ବ—କଂସାଧାତୁନିର୍ମିତ ସାନ ଥାଳି—

Kaṁsāthāḷiā A plate of bellmetal.

କଂସାନୋଟା—ଗ୍ରା. ବ. (ସଦ୍ଭରର)—କଂସାଲୋଟା (ଦେଖ)

Kaṁsānoṭā Kaṁsāloṭā (See)

କଂସାବତୀ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—୧ । କଂସର ଭଉଣୀ; ଦେବଶ୍ରବାର ଭାର୍ଯ୍ୟା—1. The sister of Kaṁsa and the wife of Debaśrabā.

୨ । ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର କାଂସବାଂସ ନଦୀ—

2. The river Kaṁsabāṁsa in the Balasore district.

କଂସାବାସନ—ଦେ. ବ—କଂସାଧାତୁରେ ତିଆରି ନାନାପ୍ରକାରର ପାତ୍ର—

Kaṁsābāsana Various plates and utensils of bellmetal.

କାଁସାବାସନ

କଂସାରାତି—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଂସ + ଅରାତି = ଶତ୍ରୁ)—

Kaṁsārāti କଂସର ଶତ୍ରୁ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—

Śrīkṛushṇa; the enemy of Kaṁsa.

କଂସାରି—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଂସ + ଅରି = ଶତ୍ରୁ)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—

Kaṁsāri Śrīkṛushṇa.

ଦେ. ବ (ସଂ. କଂସକାର)—

୧ । କଂଶକାର (ଦେଖ)

1. Kaṁsakāra (See)

କଂସାର ଘରର ପାତ୍ର, ଲୁଚ୍ଚା ଭାଇଁ ଭାଙ୍ଗି ଭର୍ତ୍ତା—ନ୍ୟାସ୍ତ ।

ଛାଗଲଖୁରୀ ୬ । ବାଲିରେ ମାଡ଼ିଥିବା କଲମ୍ବାଦ ବର୍ଗର ଏକପ୍ରକାର ଲତା,

ଦୋପତୀଲତା ଏହାର ପତ୍ର ଛେଳି ଖୁର ପରି ମଝିରେ ଖଣ୍ଡିତ, ଫୁଲ ଆକାଶ ରଙ୍ଗ; କଇଁସାର ଲତା—2. The goat's foot creeper; Ipomœā Bilobā; Convulvulus Pes-capræ (Kirtikar)

[ଦ୍ର—ଏ ଲତା ଲମ୍ବା ଓ ସଲଖ; ବାଲିରେ ଲଟାଇ କରି ମାଡ଼େ । ଏହାର ପତ୍ର ଗୁଡ଼ିକର ଆକୃତି ପ୍ରାୟ ୧½ ଇଞ୍ଚ × ୧½ ଇଞ୍ଚ; ଲମ୍ବରୁ ଓସାର ଟିକେ ବେଶି । ଏହି ଲତାର ଫୁଲ ଗୋଲାପ ଫୁଲ ପରି, ମାତ୍ର ଚକଚକିଆ; ଏହା ସମୁଦ୍ରପଠାର ବାଲି ଉପରେ ବଢ଼େ; ଏ ଲତା ଖୁବ ତେମଡ଼ା ଓ ଏଥିରେ ଲଇ ହୁଏ ।]

କଂସାରିଘର ପାରା—ଦେ. ବ. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—(କଂସାର ଘରେ ପାଳିତ

Kaṁsārighara pārā ପାରାମାନେ ଦନଗ୍ରାହ୍ୟ କଂସାବାସନ ଉପରେ ହେଉଥିବା ପ୍ରହାର ଶୁଣିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଥିବାରୁ)—ଯେଉଁ ଲୋକ ଅନୁଭବ ଦ୍ୱାରା ଅନେକ ଡୋଡ଼ ସମ୍ଭାଳି ଥାଏ; ନିର୍ଭୀକ ଲୋକ—A person habituated to brave many difficulties.

କଂସାରି ଲଇ—ଗ୍ରା. ବ କଂସାରି ୬ ଦେଖ)

Kaṁsāri lai Kaṁsāri 2 (See)

କଂସାରି ଲଟା—ଦେ. ବ—କଂସାରି ୬ (ଦେଖ)

Kaṁsāri laṭā Kaṁsāri 2 (See)

କଂସାଳ—ଦେ. ବ.—କଂସାରେ ତିଆରି ଝାଞ୍ଜ; କୁରୁଜ—

Kaṁsāḷa Cymbals.

ଭାଇ କଂସାଳ ସନ୍ଧି ବାଇ—ଜଗାଇଁ ମହୋତ୍ସବ ।

କଂସାଲୋଟା—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭରର)—କଂସାବାସନ; ନାନାପ୍ରକାରର

Kaṁsālotā ବାସନମାନ—Various utensils of the household.

କଂସେଇ—ବୈଦେ. ବ.—କଂସାଇ (ଦେଖ)

Kaṁsei Kaṁsāi (See)

କଁଅଁକଁଅଁ—ଦେ. ଅ—କଅଁକଅଁ (ଦେଖ)

Kañaṁ kañaṁ Kaaṁ kaaṁ (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଋ୍ଋ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଇଅ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ, ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଛ	ନ୍ଦ

କଁକଁ— ଦେ. ଅ.—କଅଁକଅଁ (ଦେଖ)
Kañkañ Kaañkaañ (See)

କଁତିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. କାତ୍‌ନା=ସୂତାକାଟିବା)
Kañtiā —ଯେ ସୂତାକାଟେ; ସୂତାକଟାଳ—Spinner.

କଁପରିଗିନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ସିନ୍ଦୂର ଆଦ ଗୋଳବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଖୁବ୍ ଛୋଟ ଗିନା; ସିନ୍ଦୂରଗୋଳା—
Kañparigināa A very small pot (for the purpose of holding red lead for the toilet).

କଁରକଚ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ବ୍ୟଉବ୍ୟସ୍ତତା—1. State of being awfully busy.
Kañrakach ୨ । ଅସୁବିଧା—2. Inconvenience.

କଁସି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କସି (ଦେଖ)
Kañsi Kaṡi (See)

କକ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଅହଂକାର କରିବା—To boast of.
Kak (root)

କକ୍ କକ୍— ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ). ଅ—କୁକୁଡ଼ାର ଡାକ—
Kak kak The crowing of a cock.

କକ୍‌କକ୍

କକ— ଗ୍ରା. ବ. (ଶିଶୁଭାଷା; ସଂ. କୋକ)—
Kaka ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଭୟଇବା ନାମରେ କଳ୍ପିତ ଭୟଙ୍କର ଜୀବ—
An imaginary being invoked by elders to frighten children to submission.

କକଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍କଟ)—୧ । କଙ୍କଡ଼ା (ଦେଖ)
Kakarḍā 1. Kaṅkarḍā (See)
କାଁକଡ଼ା ୨ । କର୍କଟରାଶି—2. Name of a zodiac sign.
କେକଡ଼ା ୩ । ସୌରମାନ ଶ୍ରାବଣ ମାସ—
3. The solar month of Śrābaṇa.
୪ । ବେଣିମଞ୍ଜ (ଦେଖ)
4. Beṇimañja (See)

କକଡ଼ାଶିଂଘୀ—ଦେ. ବ (ସଂ. କର୍କଟଶୃଙ୍ଗୀ)—
Kakarḍāsiṅghī କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ (ଦେଖ)
Kakarḍāśṛṅgī (See)

କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍କଟଶୃଙ୍ଗୀ) —ଉତ୍ତରର ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମ ପ୍ରାନ୍ତର ବୃକ୍ଷବିଶେଷ । ଏହାର ପତ୍ରରେ ଏକପ୍ରକାରସ୍ଥ ପୋକ ମାଡି ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବା ଛେଳଶିଙ୍ଗ ଭଳ ଗୋଟିଏ ଆବୁ (gall) ତିଆର କରନ୍ତି । ଏହା ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଓ ଏହି ଆବୁର ନାମ କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ—
Kakarḍāśṛṅgī Rhus Succedanea; Pistacia Integerimma.
ସଂ. ଶୃଙ୍ଗୀ; କର୍କଟଶୃଙ୍ଗୀ; କୁଲୀର ବୃଷାଣିକା; ଅଜଶୃଙ୍ଗୀ; ଚଞ୍ଚୁ; କର୍କଟାସା ।
କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ; କାଁକଡ଼ାଶିଙ୍ଗୀ

କକଡ଼ାଶିଂଧି [ଦ୍ର—ଏହା କଷାୟ, ଉତ୍କୁରସ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ;
କକଡ଼ାଶିଂଘ; କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ ଏହା କଫ, ବାୟୁ, କ୍ଷୟ, ଜ୍ୱର, ଶ୍ୱାସ,
ତା. କକ୍କଟଶିଙ୍ଗୀ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱବାତ, ତୃଷ୍ଣା, କାଶ, ହିକ୍କା, ଅରୁଚି ଓ
ମରଦ୍ଦଟ୍ଟି. କକଡ଼ାସିଙ୍ଗି ବମନ ନାଶ କରେ । ଏହାର ଅଧିକ ମାତ୍ରା
ତେ. କକଡ଼ଶିଙ୍ଗି; ବିଷାକ୍ତ । ଏହାର ଚୂର୍ଣ୍ଣକୁ ଦୁଗ୍ଧ ସଙ୍ଗେ ସେବନ
କର୍କଟଶୃଙ୍ଗୀ କର ଦୁଗ୍ଧ, ଘିଅ ଓ ଚିନି ମିଶ୍ରିତ ଅନ୍ନ ଭୋଜନ
କଲେ ସ୍ତ୍ରୀସମ୍ଭୋଗରେ ବୃଷତ୍ୱ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଳ ଆସେ ।]

କକବାୟା - ଗ୍ରା. ବ. (ଶିଶୁଭାଷା; ସଂ. କୋକ)—କୋକ (ଦେଖ)
Kakabāyā Koka (See)

କକମିଆଁ —ଗ୍ରା. ବ. (ଶିଶୁଭାଷା; ସଂ. କୋକ)—କୋକ (ଦେଖ)
Kakamiāñ Koka (See)

କକମିନା—ଗ୍ରା. ବ. (ଶିଶୁଭାଷା; ସଂ. କୋକ)—କୋକ (ଦେଖ)
Kakaminā Koka (See)

କକୟା—ଗ୍ରା. ବ. (ନାମ) (ସଂ. କୈକେୟୀ)—କୈକେୟୀ (ଦେଖ)
Kakayā Kaikeyī (See)

କକରଲୋ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କର୍କୋଟକ)—କାଙ୍କଡ଼—
Kakarlo An edible thorny fruit borne by a creeper.
Memordica Cochinchinesis.

କକରଥନା—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. କଦର୍ଥନା)—ବ୍ୟାକୁଳ; ବିକଳ—
Kakarathanā Distracted.
ଗ୍ରା. ବ—ବ୍ୟାକୁଳତା; ଯନ୍ତ୍ରଣା; କଷ୍ଟ; ଦୁଃଖ—
Distraction; anguish.

କକରଶ—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. କର୍କଶର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Kakaraṡa ୧ । କର୍କଶ—1. Harsh; grating.
୨ । ଟାଣୁଆଁ—2. Hard.
୩ । ଜ୍ୱର ଆଦ ରୋଗ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଉଡ଼ ମୋଡ଼ ହେବା (ଦେହ)—3. Feeling sickly (before an attack of fever); indisposed.
ଗ୍ରା. ବ—୧ । ଜ୍ୱରଆଦ ରୋଗ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଦେହ ଉଡ଼ ମୋଡ଼ ହେବା ଅବସ୍ଥା—
1. A feeling of sickliness before an attack of fever.
୨ । ଖରାପ ଭାବ—2. Ill-feeling.
ମନରେ ଅଛ କକରଣ, ନିଚ୍ଚେ ବୋଲେ ବଲ୍ଲ ବସ ବସ—ଉଡ ।

କକର୍ଥନା—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. କଦର୍ଥନା)—
Kakarthanā ୧ । ବ୍ୟାକୁଳ; ବିକଳ—1. Distracted.
୨ । ଅତ୍ୟାଚାରିତ—2. Oppressed; tormented.
ଗ୍ରା. ବ—୧ । କଷ୍ଟ ଦେବା—1. Tormenting.
ଗର୍ଥ ଯାତ୍ରା ନ କରିବ କାସ୍ୱା କକର୍ଥନା । ସାରଳାନଦ୍ଦାସରତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଯୁକ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେ ବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପରିବର୍ତ୍ତେ ସଆନ୍ତମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଆ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୨ । ବ୍ୟାକୁଳତା—2. Distraction.

ପଶ୍ଚାତ ଦେଇଲ୍ ଅସ୍ତର ପତ୍ର ସେନା-
ମାନଙ୍କୁ ପୂର୍ବେ ଦେଇଛନ୍ତି କର୍କର୍ଶନା । କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର· ମହାତ୍ମରତ· ଦ୍ରୋଣ ।

୩ । ଅତ୍ୟାଗ୍ରହ—3. Oppression; tormenting.

କକର୍ଶ—ଦେ. ବଣ ଓ ବ. (ସଂ. କର୍କଶର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ ;—
Kakarśa କକରଶ (ଦେଖ)
Kakaraśa (See)

କକର୍ଶ ହେବା—ଦେ. କି—(ଦେହ) ଜ୍ୱର ଆକ୍ରମଣ ପୂର୍ବରୁ ମୋଡ଼ ଉଡ଼
Kakarśa hebā ହେବା—To feel indisposed and uneasy before an attack of fever.

(ଯଥା—ମୋ ଦେହଟା ଆଜ କକର୍ଶ ହେଉଛି ।)

କକର୍ଶିଆ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କର୍କଶ)—କକର୍ଶ (ଦେଖ)
Kakarśiā Kakarśa (See)

କକର୍ଶି ହେବା—ଦେ. କି—କକର୍ଶ ହେବା (ଦେଖ)
Kakarśi hebā Kakarśa hebā (See)

କକା—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ସଂ. ଖୁଲ୍ଲତାତ)—ପିତାଙ୍କର ସାନ ଭାଇ; କକେଇ—
Kakā Father's younger brother.

କାକା, ଖୁଡ଼ୀ } ସ୍ତ୍ରୀ.

ଅନୁଜସ୍ତ କର ବକା ଅସ୍ତର ଭାଇଲେ ।
ସାରଳା ମହାତ୍ମରତ ।

କାକା
चाचा

କକାଇ—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ସଂ. ଖୁଲ୍ଲତାତ)—କକା (ଦେଖ)
Kakāi Kakā (See)

କକାର—ସଂ. ବ—୧ । 'କ' ଅକ୍ଷର—1. The letter 'Ka'.
Kakār ୨ । ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣରେ 'କ' ମାତ୍ରା ଯୁକ୍ତ ହୋଇବାର ଚିହ୍ନ '୍କ'—
2. The sign '୍କ' of 'Ka' attached below a consonant to denote a diphthong.

କକାରାଦିକ୍ରମ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; କକାର + ଆଦି + କ୍ରମ)—
Kakārādikrama କ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି କ୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷରମାନ ଲେଖାଯିବାର ଧାରାବାହିକ ପ୍ରଣାଳୀ—
Alphabetical order beginning from 'Ka'.

କକୁଆ—ଦେ. ବ—୧ । କୋକେଇ; ଶ୍ମଶାନକୁ ମୁର୍ଦ୍ଦାର ନଆଯିବା ପାଇଁ
Kakuā ନଶୁଣୀ ପରି ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଛଅ ଖଣ୍ଡ ବାଉଁଶ—
1. Indian coffin; a ladder-like framework for carrying a corpse to the cremation-ground.

୨ । କକ (ଦେଖ)
2. Kaka (See)

୩ । ହଠାତ୍ ଉପସ୍ଥିତ କଳ୍ପିତ ଭୟ—3. Suddenly appearing frightful object; scare.

କାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ. (ସଂ. କଙ୍କତିକା)—ପାନଆଁ—
Comb.

କକୁଆ ଭୟ—ଦେ. ବ—୧ । ମୃତ୍ୟୁଭୟ—1. Fear of death.
Kakuā bhaya ୨ । ମାଖିଭୟ—2. Pestilence.

୩ । ଅଜ୍ଞାତ ଓ କଳ୍ପିତ ହଠାତ୍ ଉପସ୍ଥିତ ଭୟ—
3. Fright due to a scare.

କକୁଞ୍ଜଳ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—ଗୃହକ ପକ୍ଷୀ—(ପ୍ରକୃତବାଦ)—
Kakuñjala The pied-crested cuckoo; swallow.

କକୁତ୍—ସଂ. ବ. (କ = ସୁଖ + କୁ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା + ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ. ତ)-
Kakut କକୁଦ୍ (ଦେଖ)
Kakud (See)

କକୁତ୍ସ୍ଥ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—(କକୁତ୍ + ସ୍ଥା ଧାତୁ = ରହିବା + କର୍ତ୍ତୃ.
Kakutstha ଅ; ଯେ ବୃଷରୂପଧାରୀ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଚୂଳରେ ବସି ଅସୁରଙ୍କୁ (କକୁତ୍ସ୍ଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିନାଶ କରିଥିଲେ)—ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ଜନୈକ ରାଜା—A king of the solar race of India.

[ଦ୍ର—ଏ ରାମାୟଣ-ବର୍ଣ୍ଣିତ ଭଗୀରଥଙ୍କ ପୁତ୍ର କକୁତ୍ସ୍ଥ ଭାଗବତରେ ଏହାଙ୍କ ନାମ ଋପୁଞ୍ଜୟ ।]

କକୁଦ୍—ସଂ. ବ (କ = ସୁଖ + କୁ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା + ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ.
Kakud ଦ୍)—୧ । ବୃଷଭର ଚୂଳ—1. The hump on the shoulder of the Indian bull.

୨ । ପର୍ବତ ଶୃଙ୍ଗ; ପାହାଡ଼ର ଚୂଳ—
2. Summit or peak of a mountain.

୩ । ଛତ୍ର-ଚାମରାଦି ରାଜଚିହ୍ନ—
3. Insignia of royalty.

ସଂ. ବଣ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ପ୍ରଧାନ—Chief; principal.

କକୁଦ—ସଂ. ବ ଓ ବଣ—(କ = ସୁଖ + କୁ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା +
Kakuda ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଦ)—କକୁଦ୍ (ଦେଖଁା)—
Kakud (See)

କକୁଦାକ୍ଷ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (କକୁଦ + ଅକ୍ଷ ଧାତୁ = ଧାରଣ କରିବା +
Kakudākṣha କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ରାଜଚିହ୍ନଧାରୀ—Holding the insignia of royalty

କକୁଦ୍ମତୀ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କକୁଦ୍ମତ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କକୁଦ୍ମାନ୍‌ର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ-
Kakudmatī Feminine of Kakudmān.

(କକୁଦ୍ମାନ୍—ପୁଂ) ସଂ. ବ—(କକୁଦ୍ = ବୃଷର ଚୂଳପରି ମାଂସପିଣ୍ଡ + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ. ମତ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—

୧ । କଟିଦେଶ; ଅଣ୍ଟା—1. Loins.

୨ । ପିଗ୍; ଶ୍ରୋଣୀ—2. Buttocks.

କକୁଦ୍ମାନ୍—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (କକୁଦ୍ + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ. ମତ୍; ୧ମା. ୧ବ)-
Kakudmān ଯାହାର ଚୂଳ ଅଛି; ଚୂଳଆ—Having a
(କକୁଦ୍ମତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) hump; hump-backed.

ସଂ. ବ. ପୁଂ—୧ । ବୃଷଭ; ଷଣ୍—1. Hunch-backed bull.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଌ,ଽ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ପ୍ଲୃ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

୨ । ପର୍ବତ—2. Mountain.

୩ । ମହିଷ; ଘୋଡ଼ାଅ; ଅଣ୍ଡିରାମଇଁଷି—
3. He-buffalo.

କକୁଦ୍ମିସୁତା—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; କକୁଦ୍ମୀ + ସୁତା = ଝିଅ)—
Kakudmisutā
ରେବତୀ; ବଳଦେବଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା—
Rebatī; the wife of Baladeba.

କକୁଦ୍ମୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (କକୁଦ୍ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ମିନ୍; ୧୩; ୧ବ)—
Kakudmī
୧ । ବୃଷର; ଷଣ୍—1. Bull.
୨ । ପର୍ବତ—2. Mountain.
୩ । ପ୍ରାଚୀନଭାରତବର୍ଷର ଜଣେ ରାଜା (ରେବତୀଙ୍କ ପିତା)—
3. A king of ancient India.

କକୁନ୍ଦର—ସଂ. ବ କ = ଦେହ; ପୃଷ୍ଠଦେଶ + କୁ = ନତମସ୍ତ ଭୂମି + ଦୃ ଧାତୁ = ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kakundara
(କୁକୁନ୍ଦର—ଅନ୍ୟରୂପ)
୧ । ପିଠିଭଲେ ପିଣ୍ଡି ମଝିରେ ଥିବା ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱାପର ଗର୍ତ୍ତଦ୍ୱୟ—1. The two cavities of the loins at the back.
୨ । ଏକପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷ—
2. A kind of medicinal plant.

[ଦ୍ର—ଏହା କଣ୍ଠଭଲ୍ଲରସାଜୁକ, ଉଷ୍ଣତାସଂପାଦକ; ଜ୍ୱର, ରକ୍ତ, ବେଦନା, ଦାହ ଓ ତୃଷ୍ଣା ନିବାରକ । ଏହି ବୃକ୍ଷର କଷା ମୂଳକୁ ମୁଖ ମଧ୍ୟରେ ଧାରଣ କଲେ ମୁଖଦୋଷ ବିନଷ୍ଟ ହୁଏ (ପ୍ରକୃତିବାଦ) ।]

କକୁଭ୍—ସଂ. ବ. (କ = ବାୟୁ + କ୍ଷୁମ୍ଭ ଧାତୁ = ବିସ୍ତାର କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ଯାହା ବାୟୁକୁ ବିସ୍ତୃତ କରେ)—୧ । ଦିକ୍; ଦିଗ—
Kakubh
1. A point of the compass; quarter of the globe.
୨ । ଶୋଭା—2. Beauty; splendour.
୩ । ଦେଶ—3. Region.
୪ । ଚମ୍ପକମାଳା; ଚମ୍ପାଫୁଲର ମାଳ—
4. A garland of champaka-flowers.
୫ । ଚମ୍ପକ ଶାଖା; ଚମ୍ପାଗଛର ଡାଳ—
5. A branch of the champaka tree.
୬ । ବୈଦିକ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—6. A vedic metre.
୭ । ଶାସ୍ତ୍ର—7. Sacred book; scripture.

କକୁଭ—ସଂ. ବ (କ = ବାୟୁ + କ୍ଷୁମ୍ଭ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) —
Kakubha
୧ । ସଙ୍ଗୀତବିଶେଷ—1. Name of a mode of music.
୨ । ସାରଙ୍ଗୀର ପ୍ରାନ୍ତରେ ଥିବା ବଙ୍କା କାଠ—2. A crooked piece of wood at the end of a lute.
୩ । ସାରଙ୍ଗୀର ଅଧଃସ୍ଥ ଲାଉଭୁମି—3. A gourd-shell in the lower end of a lute or guitar.
୪ । ଅର୍ଜୁନଗଛ—4. A tree.

ତତଃ କକୁଭବଦନଃ କକୁଭକଦମ୍ବ ମଞ୍ଜନ ରଚସେ—ଭକ୍ତି. ବୈ. ଦେବୀଶତକମାଳା ।

୫ । ବରଗଛ—5. Banian tree.

ବର ଜଲଦ ଜଲଦ ଜପମା ବଜ୍ରାନ.
ବହୁତ କରୁଛ ବହୁ କକୁର ବଚନ । ଭକ୍ତି. ବୈ. ଦେବୀଶତକମାଳା ।

୬ । କୃତ୍ରିମ ବୃକ୍ଷ; ବଣମଲ୍ଲି ଗଛ—
6. Wild jasmine (plant).
୭ । ପକ୍ଷିବିଶେଷ—7. A species of birds.
ଦେ. ବ.—ଦିଗ—Quarter of the globe.

କକୁଭ୍—ସଂ. ବ. (କକୁଭ୍ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଆ) – କକୁଭ୍ (ଦେଖ)
Kakubhā
Kakubh (See)

କକୁହାସ—ସଂ. ବ.—ସ୍ତୁତି (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
Kakuhāsa
Praise; panegyrics.

କକେଇ—ଦେ. ବ. ପୁଂ.—(ଭୁଲ. ସଂ. ତାତ; ଉର୍ଦୁ; ଗୃଗୃ; ମ—
Kakei
କାକା;) କକା—ଖୁଣ୍ଟତାତ; ଖୁଡ଼ତା—
ଖୁଡ଼ୀ
କାକୀ
}—ସ୍ତ୍ରୀ
Father's younger brother.
କାକା
ପିତିया; चाचा
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର,—ଲରଆ)—ପାନଆଁ—
Comb.

କକେଇପୁଅ ଭାଇ—ଦେ. ବ. ପୁଂ.—ଖୁଡ଼ତା ପୁଅ; କକେଇଙ୍କ ପୁଅ ଅତଏବ ଭାଇଲେଖା ବ୍ୟକ୍ତି—
Kakeipua bhāi
First causin.

କକୈ—ଗ୍ରା. ବ. ପୁଂ. (ଏଥିର ଉଚ୍ଚାରଣ 'କକେଁ' ପରେ 'ଇ'ର ଶୀଘ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ)—୧ । କକେଇ (ଦେଖ)
Kakai
1. Kakei (See)
୨ । କୈକେୟୀ (ଦେଖ)
2. Kaikeyī (See)

କକୈଆ—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. କୈକେୟୀର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Kakaiā
କୈକେୟୀ (ଦେଖ)
Kaikeyī (See

କକୋଟକ—ସଂ. ବ.—କାଙ୍କଡ଼ (ଦେଖ)
Kakoṭaka
Kāṅkaṛda (See)
(ହରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)

କକ୍କୋଳ—ସଂ. ବ (କକ୍ = ଅହଙ୍କାର + କୁଲ୍ ଧାତୁ = ଗଦେଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କାକୋଲା (ଦେଖ)
Kakkoḷa
Kākoḷā (See)

ଅଗୋର, ଅର୍ଜୁନ, କକ୍କୋଳ—ସାଇ ବୃକ୍ଷହେ ବସ୍ତୁ ।

କକ୍ଖ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ହସିବା —
Kakkha (roo
To laugh.

କକ୍ଖଟ—ସଂ. ବିଣ. (କକ୍ଖ ଧାତୁ = ହସିବା + କର୍ମ. ଅଟ)—
Kakkhaṭa
ଦୃଢ଼; କଠିନ; ଟାଣୁଆଁ—Hard.
(ଖକ୍କଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂରଡ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତ୍ୟବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ହୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ: ସେତେବେ ଏ ପ୍ରଣାଳୀରେ ତାହାକୁ ନ ମିଳତ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ସଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଁ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କକ୍ଖଟପତ୍ରକ—ସଂ. ବି. (କକ୍ଖଟ=ଦୃଢ଼ + ପତ୍ର + କ; ଯାହାର ପତ୍ର ଦୃଢ଼)—
Kakkhaṭapatraka ନଳଚା ବା ଟୋକଟ ଗଛ (ପ୍ରକୃତବାଦ)—The hemp plant.

କକ୍ଖଟୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କକ୍ଖ ଧାତୁ=ଦବିବା + ଅଟ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kakkhaṭī Chalk-stone; writing chalk.

କକ୍ଷ—ସଂ. ବି. (କକ୍ଷ୍ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା + କରଣ. ଘଞ୍ଜାର୍ଥ. ସ)—
Kaksha ୧ । କାଖ; ବାହୁମୂଳ; ବାହୁ ଓ କଡ଼ର ସନ୍ଧି—1. Arm-pit.

୨ । ପାର୍ଶ୍ୱଭାଗ; କଡ଼—2. Side; flank.

୩ । କନ୍ଥ; ବସ୍ତ୍ରପ୍ରାନ୍ତ; ବସ୍ତ୍ରାଞ୍ଚଳ—3. The end of a wearing cloth; skirts of a garment.

୪ । କୋଠରି; ପ୍ରକୋଷ୍ଠ—4. Room; apartment.

୫ । ରାଜାଙ୍କ ଜଆସ; ରାଜାନ୍ତଃପୁର—5. Zenana; harem; female apartments of a king.

୬ । ଗ୍ରହର ଭ୍ରମଣପଥ—6. The orbit of a planet.

୭ । ପାପ—7. Sin.

୮ । ଚଣ; ଘାସ—8. Grass.

୯ । ଶୁଷ୍କ ଚଣ; ଶୁଖିଲା ଘାସ—9. Hay; dry grass.

୧୦ । ବନ; ଜଙ୍ଗଲ—10. Forest.

୧୧ । ଲତା—11. Creeper.

୧୨ । କଟି; ଅଙ୍କା—12. Waist.

୧୩ । ଉତ୍ତରୀୟ ବସ୍ତ୍ରର ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଭାଗ; ଅଞ୍ଚଳ—13. The end of an upper garment.

୧୪ । ରୋଗବିଶେଷ—14. A kind of disease.

[ଦ୍ର—ବାହୁପାର୍ଶ୍ୱାଂଶକକ୍ଷାସ୍ତୁ କୃଷ୍ଣ-ଖୋଟାଃ ସବେଦନାଂ, ପିତ୍ତପ୍ରକୋପାତ୍ ଫୁଟ୍ଟାଂ କକ୍ଷାମିତି ବିନର୍ଦ୍ଦିଶେତ୍] ।

୧୫ । ସ୍ପର୍ଦ୍ଧାସ୍ପଦ; ପ୍ରତିଯୋଗୀ; ବରୋଧୀ । (ଯଥା—ସମକକ୍ଷ) 15. Rival.

କକ୍ଷକ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—ରାଜା ଜନମେଜୟଙ୍କ ଅନୁଷ୍ଠିତ ସର୍ପଯଜ୍ଞରେ ଦଗ୍ଧୀଭୂତ ସର୍ପବିଶେଷ—
Kakshaka Name of a serpent burnt in the snake-sacrifice performed by King Janamejaya.

କକ୍ଷଗତ—ସଂ. ବିଣ. (ଗମ୍ ଧାତୁ; କକ୍ଷ + ଗତ)—
Kakshagata ୧ । ଗ୍ରହର ଭ୍ରମଣପଥରେ ଅବସ୍ଥିତ—1. Situated on the orbit.

୨ । ପାର୍ଶ୍ୱଗତ; ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଅବସ୍ଥିତ—2. Situated on the side.

କକ୍ଷଣୀ—ପ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗ୍ରାମଦେବୀବିଶେଷ—
Kakshaṇī Name of a popular Goddess.

କକ୍ଷଣୀ ଉକ୍ଷଣୀ ଯେ ଅର୍ଥ ବା ଉତ୍ପତ୍ତାର୍ଥ—ଶ ଉଲାମନ୍ତାତ୍ପଇତ. ଶଲ୍ୟ ।

କକ୍ଷଧର—ସଂ. ବି. (କକ୍ଷ + ଧୃ ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kakshadhara କାଖର ଉପରିସ୍ଥ ପାଖରେ ଥିବା ମର୍ମ୍ମ ସ୍ଥାନ—(ଯହିଁରେ ହାତ ମାଇଲେ କୁଢୁ କୁଢୁ ଲାଗେ)—The tender vital parts on both sides of the arm-pit.

କକ୍ଷପୁଟ—ସଂ. ବି. (କକ୍ଷ=କାଖ + ପୁଟ=ପାତ୍ର; କାଖରେ ଥିବା ପାତ୍ର-ପର୍ ଅଂଶ)—କାଖସନ୍ଧ; କାଖ ତଳରେ ଥିବା ଖାଲୁଆ ଜାଗା—The cavity below the arm; arm-pit.

କକ୍ଷଶାୟୀ— ସଂ. ବିଣ. (କକ୍ଷ + ଶୀ ଧାତୁ = ଶୋଇବା + କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—
Kakshaśāya ଯେ କକ୍ଷରେ ଶୟନ କରେ—One who sleeps in a room.

ସଂ. ବି.—କୁକୁର—Dog.

କକ୍ଷସେନ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—ରାଜା ପରୀକ୍ଷିତଙ୍କ ପୁତ୍ର—The son of the ancient king Parīkshita.
Kakshasena

କକ୍ଷସ୍ଥ—ସଂ. ବିଣ. (କକ୍ଷ + ସ୍ଥା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kakshastha ୧ । ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଅବସ୍ଥିତ—1. Placed on the flanks.

୨ । କାଖ କରିଯାଇଥିବା; ଯାହାକୁ କେହି କାଖେଇଥାଏ—2. Carried between the arm and flank of the carrier.

କକ୍ଷା—ସଂ. ବି. (କକ୍ଷ୍ ଧାତୁ = ହିଂସା କରିବା + ସ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kakshā ୧ । ଗୃହଭିତ୍ତି; ଘରର ମୂଳଦୁଆ କାନ୍ଥ—1. The foundation-wall of a house.
(କକ୍ଷ୍ୟା — ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । ପିତ୍ତ-ପ୍ରକୋପ-ସମ୍ଭୂତ ରୋଗବିଶେଷ—2. A disease due to excess of bile in the system.

୩ । ହସ୍ତୀର ଗଳାବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ—3. The rope tied round the neck of an elephant.

୪ । କଟିବନ୍ଧ; ଚନ୍ଦ୍ରହାର; କାଞ୍ଚି; ସ୍ତ୍ରୀକଟିର ମେଖଲା—4. A woman's girdle or waist-chain.

୫ । କାଖରେ ହେବା ବ୍ରଣ; କାଖଗୁଲ—5. A boil in the arm-pit.

୬ । ବଡା; ଗେରଦ—6. Enclosure or compound.

୭ । ରଥମଧ୍ୟସ୍ଥ ସ୍ଥାନ ବା ଖୋପବିଶେଷ—7. A recess inside a car.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

୮ । କୋଠରୀ; ପ୍ରକୋଷ୍ଠ—
8. Apartment; room of a house.

୯ । ଅନ୍ତଃପୁର—9. Harem; female apartment.

୧୦ । କାଇଁଚ; ଗୁଞ୍ଜା—10. Red or white berries used as jweller's weight.

୧୧ । ସାଦୃଶ୍ୟ—11. Equality; similarity.

୧୨ । ଉଦ୍ଯୋଗ; ଉଦ୍ୟମ; ଚେଷ୍ଟା—12. Endeavour.

୧୩ । ପ୍ରତିଯୋଗିତା; ଈର୍ଷାସ୍ଥାନ—13. Rivalry.

୧୪ । ବସ୍ତ୍ରାଞ୍ଚଳ; କଚ୍ଛ—14. The end or skirts of a wearing cloth.

ଦେ. ବ—୧ । ଶତ୍ରୁତା—1. Enmity.

୨ । ଅଦଉଡ; ଅଦ୍ନା—2. Grudge; spite.

ଧାର ତୁ ସେହ ଦୀକ୍ଷା କରିବାରୁ, କକ୍ଷା କାମ ପ୍ରେମ କଲେ ବାରେ ବାରେ ।
ଅର୍ଯ୍ୟନନ୍ଦ୍ୟ. କବଗୁରୁଚରିତ୍ରମଣି ।

୩ । କଳକଜ୍ଜିଆ—3. Quarrel.

ଧର୍ମ ଅର୍ଥ ବୁଝିଲୁରେ ଏ କଥା କକ୍ଷା
ମଦ୍ଦୋଦର ମେଦ ପଦ୍ମପ୍ରେ ସେ ଅଦେଖା । କୁଶ୍ରସିଂ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୪ । କଟୋଲ; ଅଳ—
4. Importune and pressing request.

କକ୍ଷା ନ କର ମୁଦ୍ଧର. ବୁନ୍ଧିବ ଲପନଶୀ ଅସି କାଲପତ୍ର ।
ମାଲକଣ୍ଠ—ମାସ୍ୱାଦେଶୀ ।

୫ । ଗର୍ବଯୁକ୍ତ ବାକ୍ୟ; ଆସ୍ଫାଳନ; ବାଲଙ୍ଗି—
5. Arrogant words; bluster; self-adulation.

ବ୍ରାହ୍ମଣ ହେଇ ସେ କରଇ ବଡ଼ କକ୍ଷା । ସାଇଲାମହାଭାରତ. ବସ୍ତ୍ର ।

୬ । ରାଗ; କ୍ରୋଧ—6. Anger.

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଦ୍ରୋଣଙ୍କଠାରୁ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା
ଜନ୍ମଥିଲେ ତା କଲେ ଯୁଦ୍ଧେ କର କକ୍ଷା । କୁଶ୍ରସିଂ. ମହାଭାରତ. ଶଲ୍ୟ ।

୭ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା—7. Resolve; determination.

କକ୍ଷା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. କକ୍ଷା)—୧ । ଶତ୍ରୁତା ଆଚରଣ କରିବା—
Kakshā karibā 1. To behave with enmity.

୨ । କଳ କରିବା—2. To quarrel.

୩ । କଟୋଲ କରିବା—3. To make importune and pressing requests.

୪ । ଆସ୍ଫାଳନ କରିବା; ବାଲଙ୍ଗି କରିବା—
4. To bluster; to brag.

୫ । ରାଗିବା; କ୍ରୋଧ କରିବା—5. To be angry.

କକ୍ଷାପଟ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କକ୍ଷା=କଟିବନ୍ଧ+ପଟ=ବସ୍ତ୍ର)—
Kakshāpaṭa ୧ । କୌପୀନ; କଉପୁନ୍ଧା—
1. A strip of cloth tugged down along the private parts.

୨ । କଚ୍ଛ—2. Skirt of the cloth worn.

କକ୍ଷାବନ୍ତ—ଦେ. ବଣ.—ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ—Determined; resolved.
Kakshābanta ବହୁ କରେ କତି କକ୍ଷାବନ୍ତ ବଡ଼ ବରଷେ ଘ୍ରେଷେ ଶେଷେ ସେ ।
ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

କକ୍ଷାବେକ୍ଷକ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କକ୍ଷ=ଅନ୍ତଃପୁର+ଅବେକ୍ଷକ=ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷକ)—
Kakshābekshaka ୧ । ଦ୍ୱାରପାଳ; ଦରୁଆନ—
1. Door-keeper; porter; gate-keeper.

୨ । ଉଦ୍ୟାନପାଳ; ମାଳୀ—2. Garden-keeper; gardener.

(କକ୍ଷାବେକ୍ଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ଅନ୍ତଃପୁର ରକ୍ଷକ—3. A servant who is in charge of the harem.

୪ । ଚତ୍ରକର—4. A painter.

୫ । ଲମ୍ପଟ ବ୍ୟକ୍ତି—5. A libertine.

୬ । କରୀ; ହାତୀ—6. Elephant.

କକ୍ଷୀକୃତ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ [କକ୍ଷ=କାଖ+ଅଭୂତ. ଡଭାବେ (ଚ୍ୱି) ଈ+କୃତ]—
Kakshīkṛuta (କକ୍ଷୀକୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଯାହାକୁ କାଖ କରିଯାଇଥାଏ—
1. Carried under one's arms.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—(ଯାହାକୁ ଅଧୀନ କରି ଯାଇଥାଏ)—ଆତ୍ମୀକୃତ ବା ଆପଣା ଅକ୍ତିଆରକୁ ଅଣା ଯାଇଥିବା—
2. Brought under one's control.

କକ୍ଷ୍ୟ—ଫ. ବଣ. (କକ୍ଷ+ଭାବ. ଯ)—
Kakshya ୧ । କକ୍ଷୋଦ୍ଭବ; କାଖରେ ଜନ୍ମିବା—
1. Growing in the arm-pit.

୨ । କକ୍ଷପୂରକ; ଯାହା ଦ୍ୱାରା କାଖସଜ୍ଜ ପୂରି ଯାଇଥାଏ—
2. Filling the arm-pit.

ଫ. ବ.—୧ । ରୁଦ୍ରବିଶେଷ—1. An incarnation of Śiba.

୨ । ଉତ୍ତରୀୟ ବସ୍ତ୍ର—2. Sheet for the upper-part of the body.

୩ । କୋଠାର ପ୍ରକୋଷ୍ଠ; କୋଠରୀ; କାମରା—
Apartment; room.

୪ । ରାଜାନ୍ତଃପୁର—4. Harem.

୫ । ସାଦୃଶ୍ୟ—5. Equality; similarity.

୬ । ପାର୍ଶ୍ୱଭାଗ—6. Side; flank.

୭ । ହସ୍ତୀର ଗଳା ବା କକ୍ଷବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ—
7. A rope passed round the neck of an elephant.

୮ । ମେଖଳାବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ—8. Tape for tying the girdle.

କକ୍ଷ୍ୟା—ଫ. ବ. (କକ୍ଷ ଧାତୁ+ଫଳାର୍ଥେ. ଯ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kakshyā କକ୍ଷା (ଦେଖ)—
Kakshā (See)

କଖଟୀ—ଦେ. ବ—୧ । ଦାସୀ—
Kakhaṭī 1. Maid-servant.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବଦ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରଖା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ଅଖାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଆଙ୍କମେ ଉହାଁର ବପଗ୍ରତ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ସଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଲୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଲୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ' ଦେଖିବେ ।

୨ । ଏକ ବୃଦ୍ଧା ମର୍କଟୀ (ଏ ବୋବାଇବା ଦ୍ୱାରା ଜଟିଳାଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତି ହେବାର ସୂଚନା ରାଧାଙ୍କୁ ଜଣା ଯାଇଥିଲା)—
2. Name of an old monkey (at whose grinning Rādhikā was warned of her mother-in-law's presence.)

ଜଟିଳା ଅଇଲ ବୋଲ କଖଣୀ ଡ କଲ—ଅର୍ଜୁନ୍ୟ. ଦଦଚ୍ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ।

କଖାରୁ—ଦେ. ବ (ସଂ. କର୍କାରୁ)—ଲତାଜାତ ଖାଦ୍ୟ ଫଳବିଶେଷ; କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ—Red pumpkin; gourd; Cucurbita Maxima.
Kakhāru
ସମାନାର୍ଥ—କର୍କାରୁ, କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ, କାଶୀଫଳ
ଗୁଡ଼କୁମୁଡ଼ା; ମିଠା କୁମଡ଼ା
ବୋଇତାଳ
କୁମ୍ହଡ଼ା; କାଁଢ଼ା
ପୀଲା କୁମ୍ହଡ଼ା

[ଦ୍ର—କଖାରୁ ଦୁଇ ପ୍ରକାର, ଯଥା—(୧) ବୋଇତକଖାରୁ—ଏହା ଗୋଲାକାର; ପାଚିଲେ ଦଲଦଆ ଦିଶେ । (୨) ପାଣିକଖାରୁ—ଏହା ମୃଦଙ୍ଗପରି ଲମ୍ବା ଓ ପାଚିଲେ ଧଳା ଦିଶେ । ବୋଇତକଖାରୁର କଅଁଳ ପତ୍ର, ଲତା, ଫୁଲ ଓ ଫଳକୁ ଲୋକେ ରନ୍ଧନର ଖାଆନ୍ତି ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ—ପାଣିକଖାରୁ (ଦେଖ)—
Pāṇikakhāru (See)

କଖାରୁଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । କଖାରୁପରି ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—
Kakhārua
1. Of the shape or size of a gourd.
(ଯଥା—କଖାରୁଆ ଆମ୍ବ; କଖାରୁଆ ବେଲ ।)

୨ । କଖାରୁ ପରି ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ସୁଷ୍ଠୁ (ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଜୀବ)—
2. Well-developed in body and shape.
(ଯଥା—ସେ ଷୋକାଟା ମରିଯିବ ବୋଲି ଖୁବ୍ କଖାରୁଆ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ।)

ଦେ. ବ—୧ । ଏକପ୍ରକାର ମୋଟା ବଗଡ଼ା ଧାନ—
1. A kind of coarse paddy.

୨ । ରଙ୍ଗିନ୍ କାଗଜରେ ଘାସ ବସାଇ ଶୋଭା ଦେଖାଇବା ପାଇଁ କଖାରୁ ପରି ଗୋଲ ଘାସାଧାର; ଫାନୁସ୍—
2. Round Chinese Lantern.

୩ । ସୋଲ ନିର୍ମିତ ଏକ ପ୍ରକାର ଚଡ଼ ଫୁଲ—
3. An artificial flower made of 'Sola'.

୪ । କଖାରୁ ଆକୃତିର ଘାଦାନଆଁ ଅଡ଼ଙ୍ଗ ବା ପିଣ୍ଡା—
4. Sloping veranda of a house.

କଖାରୁଆ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ପିଠା ଉପରୁ କଖାରୁ ଖସି ପଡ଼ିଲେ ଛନଛଲ ହୋଇ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇଯାଏ, ଏହି ଲକ୍ଷଣାରୁ)—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବିଶେଷଭାବରେ ମାଡ଼ ଦେଇ ବା ଛେଚି ପାଇଲା ଓ ଖଣ୍ଡିଆ କରିଦେବା—(figurative) To give a person a sound thrashing causing wounds and sores throughout the body.
Kakhāruā karibā

କଖାରୁ କଷି—ଦେ. ବ.—ଅଳ୍ପ ସ୍ଥୂଳ କଖାରୁ ଫଳ—
Kakhāru kashi
କଚିକୁମଡା
କୁମ୍ହଡେକୀବତିୟା
Young pumpkin-fruit.

କଖାରୁଚ୍ଛେପି—ଦେ. ବ—ଉରକାର କରିବା ପାଇଁ ବନାଯିବା କଖାରୁ ଉପରୁ ପତଳକଦ୍ୱାରା ଛେଲ୍ଲା ଯିବା ପଡଲା ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଚେପା—The rind of the red pumpkin fruit.
Kakhāruchopi

କଖାରୁ ଚେପି, ବେଲ ଉର୍ଣ୍ଣିକର ତରକାରେ ଗୋପି—ଉଗ ।

କଖାରୁ ଫୁଲ—ଦେ. ବ—୧ । କଖାରୁ ଲତାରେ ଫୁଟିବା ଫୁଲ—
Kakhāru phula
ଗୁଡକୁମଡ଼ାର ଫୁଲ
କୁମ୍ହଡ଼େକାଫୁଲ
1. The flower of the creeper of gourd.

[ଦ୍ର—ଏକା କଖାରୁ ଲତାରେ ମାଈ ଓ ଅଣ୍ଡିରା ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଫୁଲ ଫୁଟେ । ମାଈ ଫୁଲର ମୂଳରେ ଗୁମା ହୋଇ ଫଳ ଧରେ ଓ ଫଳଟି ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତା ଅଗରେ ଥିବା ଫୁଲ ଶୁଖି ସେମନ୍ତଯାଏ; ପାଣିକଖାରୁର ଫୁଲ ଫକାଦ୍ଦଲଦଆ; ବୋଇତକଖାରୁର ଫୁଲ ଡୋଫାଦ୍ଦଲଦଆ । କଖାରୁଫୁଲରେ ଏକ ପ୍ରକାର ସୁନ୍ଦର କନ୍ଦୁ ଅଛି ଦୁର୍ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ 'ପାରୁଡ଼ାପୋକ' ବସନ୍ତି ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (କଖାରୁଫୁଲର ଗନ୍ଧ ନ ଥିବାରୁ)—କଖାରୁଫୁଲ ପରି ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର ମାତ୍ର ଗୁଣହୀନ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A person who is fine to look at but good-for-nothing; a fair-looking worthless person.

ଅହେ ରସିକ, ଜେଉଁଫୁଲକୁ ପାରୁଡ଼ାପୋକ—ଉଗ ।

କଖାରୁବଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍କାରୁ + ବଟିକା)—୧ । ପାଣିକଖାରୁକୁ କୋର ଉକ୍ତ କୋରକୁ ବାଟି, ବରବଟା ସଙ ମିଶାଇ ଉତ୍ତମରୂପେ ପେଶାଇ ମଣ୍ଡାପରି ଛଆର କରି ଯାଇଥିବା ବଡ଼ ବଡ଼ ବଡ଼—1. Balls of corn-paste mixed with flakes of pumpkin (used in preparing curry).
Kakhārubaṛdi
କୁମ୍ହଡେକାବରୀ

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (ବଟା ବର ପେଣ୍ଡିଆ ହୋଇଥିବାରୁ କଖାରୁବଡ଼ିମାନ ଦେଖିବାକୁ ବଡ଼ କନ୍ଦୁ ପୋଲ;ହାତରେ ସାମାନ୍ୟରେ ମଳ ଦେଲେ ଭାଙ୍ଗି ଚୂନା ହୋଇଯାଏ; ଏହି ଲକ୍ଷଣାରୁ)—ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର କନ୍ଦୁ ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ—
2. A good-looking but worthless person.

ଦେଖନ୍ତେ ସୁନ୍ଦର କଖାରୁବଡ଼ି—ଉଗ ।

କଖୁର—ଗ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର) ବ—କଖାରୁ (ଦେଖ)—
Kakhuri
Kakhāru (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଔ	ନ୍ଦ

କଖେଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—କାଖେଇବା; କାଖକରିବା;
Kakheibā ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ କଡ଼ପାଖ ଅଞ୍ଚାରେ ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ିଲା ପରି ବସାଇ ଡାଙ୍କୁ ବାହୁବେଷ୍ଟନ କରି ଧରିବା—
To carry a child on the flanks.

କଖ୍ୟା—ଗ୍ରା. ବ.—କକ୍ଷା (ଦେଖ)—
Kakhyā Kakshā (See)

କଙ୍କ୍(ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଗମନ କରିବା; ଗତି କରିବା—
Kaṅk (root) 1. To go; to move.
୨ । ପାଇବା—2. To get.

କଙ୍କ୍ଡୁ— ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କାଙ୍କଡ଼ (ଦେଖ)—
Kaṅkṛdu Kāṅkarḍa (See)

କଙ୍କ୍ରୋ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କାଙ୍କଡ଼ (ଦେଖ)—
Kaṅkro Kāṅkarḍa (See)

କଙ୍କ—ସଂ. ବ (କଙ୍କ୍ ଧାତୁ=ଯିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)--୧ । ବକ; ବଗ (ପକ୍ଷୀ) —
Kaṅka 1. Egret (bird).
୨ । ବଡ଼ିଆକାଙ୍କ ପକ୍ଷୀ—2. Flamingo.
୩ । ଦାଢ଼ିଗଲା ପକ୍ଷୀ (ପ୍ରକୃତବାଦ)—
3. Adjutant crane.
୪ । ଛଦ୍ମବେଶୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଛଳ ବ୍ରାହ୍ମଣ—
4. A masked Brāhmaṇa.

ହେଇଙ୍କରୂପେ ସଇଁ କେ ରୁମ୍ଭେ ପରର—ରଙ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

୫ । କୃତାନ୍ତ; ଯମ—5. The God of Death.
୬ । (ନାମ) ଅଜ୍ଞାତବାସ କାଳରେ ବିରାଟରାଜଙ୍କ ପୁରରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଧାରଣ କରିଥିବା ନାମ—6. Name assumed by Judhishṭhira while in sojourn at the house of king Birāṭa.
୭ । କ୍ଷତ୍ରିୟ—7. A person of the Hindu-warrior class.
୮ । କଂସାସୁରଙ୍କ ଭାଇ; ଉଗ୍ରସେନଙ୍କ ପୁତ୍ର—
8. A brother of Kaṁsa.
୯ । (ରାମ) ରାମାୟଣବର୍ଣ୍ଣିତ ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ—
9. A demon said of in the Rāmāyaṇa.

ଗ୍ରାଦେ. (ସିନ୍ଦ୍ରଭୂମ) ବ—କାଙ୍କ (ଦେଖ)
Kāṅka (See)

ସଂ. ବିଣ—ସୁଖଦାୟୀ (ପ୍ରକୃତବାଦ)—
Giving pleasure.

କଙ୍କଟ—ସଂ. ବ. (କଂ=ବାୟୁକୁ+କଟ୍ ଧାତୁ=ଆବରଣ କରିବା +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kaṅkaṭa କବଚ; ବର୍ମ୍ମ; ସାଞ୍ଜୁ; ଉରସ୍ତ୍ରାଣ—
Coat of mail; breast-plate.

କଙ୍କଟକ—ସଂ. ବ. (କଙ୍କଟ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—କଙ୍କଟ (ଦେଖ)
Kaṅkaṭaka Kaṅkaṭa (See)

କଙ୍କଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍କଟ)—
Kaṅkarḍā ୧ । କୁଲୀର; ଏକ ପ୍ରକାର ଜଳଜୀବ—1. Crab.
କାଁକଡ଼ା କେକଡ଼ା [ଦ୍ର—ଏହାର ଆଠ ଗୋଟି ଗୋଡ଼ ଅଛି ଓ ଆଗରେ ସଣ୍ଡାଆସି ପରି ଦୁଇଟି ଦାନ୍ତ ଅଛି । ଏହି ଦାନ୍ତରେ ଖାଦ୍ୟାଦିକୁ ଧରେ ଏବଂ ଏହା ଏପରି ଦାଢ଼ୁଆ ଯେ ଇହାଁ ଦ୍ୱାରା ନରମା ଜନ୍ତୁର କଡ଼ୁରରେ କାଟିବା ପରି କାଟି ଦେଇଯାଏ । ଏହାର ଦେହ ଗୋଲାକାର; ଗୋଟିଏ ଖୋଳଦ୍ୱାରା ଆବୃତ । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏହା ଦେହରୁ ପୁରୁଣା ଖୋଳ ଝଡ଼ି ପଡ଼େ ଓ ନୂଆ ଖୋଳ ଜନ୍ମେ । ନାନା ଜାତିର ଓ ନାନା ଆକାରର କଙ୍କଡ଼ା ଅଛନ୍ତି । କେତେକ ମଧୁର ପାଣି ଓ କେତେକ ଲୁଣି ପାଣିରେ ରହନ୍ତି । କାହା କାହାର ଦେହ ପାଣ୍ଡୁର, ଧଳା, ନାଲିଆ ବା କଳା ଅଟେ । ଏମାନଙ୍କ ଦେହର ଆକୃତି ମଣ୍ଡାକାଇଁଚ ଠାରୁ ପ୍ରାୟ ଛଅ ଇଞ୍ଚ ବ୍ୟାସବିଶିଷ୍ଟ ହୁଏ । ସାଧାରଣ କଙ୍କଡ଼ାମାନେ ବଲ୍ମାନଙ୍କର ହଡ଼ମୂଳରେ ଓ ପୋଖରୀର ପାଣିକଡ଼ରେ ପାଣିକ ଲାଗି ଗାତ ଖୋଳି ରହନ୍ତି । ମଧୁର ପାଣିରେ ଥିବା ବଡ଼ କଙ୍କଡ଼ାଙ୍କୁ ମାଣ୍ଡିଆ କଙ୍କଡ଼ା ବୋଲାଯାଏ । ମାଡ଼ ଜାତିପୃ ଲୋକମାନେ କଙ୍କଡ଼ାକୁ ସିଝାଇ ବା ପୋଡ଼କରି ଖାଆନ୍ତି । ଏହାର ମାଂସ ବଲକାରକ ଓ ବାଢନାଶକ ।

ଏକ ପ୍ରକାର କଙ୍କଡ଼ା ସମୁଦ୍ର ଓ ଚଲକାର ଲୁଣି ପାଣିରେ ରହନ୍ତି । ସେଗୁଡ଼ିକ ଖୁବ୍ ବଡ଼ । ସମୁଦ୍ର କଙ୍କଡ଼ା ପାଞ୍ଚ ପ୍ରକାର, ଯଥା—ବ୍ରାହ୍ମଣିଆ କଙ୍କଡ଼ା; ରାଣୀ କଙ୍କଡ଼ା; କଙ୍କଡ଼ା; ଫୁଲିଆ ଓ ମରୁଡ଼ା । ବଲ୍ ଉଡରେ ବର୍ଷାଦିନରେ ଏକ ପ୍ରକାର କଙ୍କଡ଼ା ରହନ୍ତି—ଶ୍ଲେଷ୍ଟି, ଧଳା ଓ ମାଣ୍ଡିଆ ଏହି ତିନି ପ୍ରକାରର ଶ୍ଲେଷ୍ଟି କଙ୍କଡ଼ା ଦେଖାଯାନ୍ତି । କଙ୍କଡ଼ାମାନେ ଅଣ୍ଡଜ; କଥିତ ଅଛି ମାଣ୍ଡ କଙ୍କଡ଼ାର ପେଟ ତଳରେ ଉତ୍ତରିଲେ କଙ୍କଡ଼ା ମରିଯାଏ । କଙ୍କଡ଼ାମାନେ ଚେରିଞ୍ଚ ଖାଇନ୍ତି ।]

୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) କର୍କଟ ରାଶି—
2. (Astronomy) The Sign of Cancer.
୩ । କଙ୍କଡ଼ା ପରି ମୁଣ୍ଡ ଗୋଲ ଓ ଚାରିପାଖେ ମୁନିଆଁ କଣ୍ଟା-ମାନ ବାହାରିଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଲୁହା କଣ୍ଟା—
3. An iron-nail with many protruding hooks.

କଙ୍କଡ଼ାଇ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଙ୍କଡ଼େଇ ଧରିବା (ଦେଖ)
Kaṅkarḍāi dharibā Kaṅkarḍei dharibā (See)

କଙ୍କଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କଙ୍କଡ଼େଇ ଧରିବା (ଦେଖ)
Kaṅkarḍāibā Kaṅkarḍei dharibā (See)

କଙ୍କଡ଼ା କୋଣ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ. (ଜାହାଜିଆ ଶବ୍ଦ)—
Kaṅkarḍā koṇa ବାୟୁକୋଣ; ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ କୋଣ—
(Nautical) The North-west corner.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ. ଯେବେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପଯୋଗ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜବେ; 'ବଥି' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧି' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କଙ୍କଡ଼ା ଖୋଲ—ଦେ. ବ—କଙ୍କଡ଼ା ଦେହରେ ଥିବା କଠିନ ଆବରଣ—
Kaṅkaṛdā khola The hard shell of a crab.
କାଁକଡ଼ାଖୋଲସ
କେକଡ଼ାକାଖୋଲ

କଙ୍କଡ଼ାଗଲା ମାଟି—ଦେ. ବ—କଙ୍କଡ଼ାମାନେ ଗାତ କରିବା ପାଇଁ ଗାତ-
Kaṅkaṛdāgalā māṭi ଉତରୁ ଗ୍ରନ୍ଥି ଆଣି ଗାତ ମୁହଁରେ ଜମା କରିଥିବା କାଦୁଆ ମାଟି—The earth deposited outside a crab-hole.

କଙ୍କଡ଼ା ଗାତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍କଟ ଓ ଗର୍ତ୍ତ)—
Kaṅkaṛdā gāta ରହିବାପାଇଁ କଙ୍କଡ଼ା ଯେଉଁ ଗାତ ଖୋଳିଥାଏ--
କାଁକଡ଼ାରଗର୍ତ୍ତ Crab-hole.
କେକଡ଼ାବିଲ

କଙ୍କଡ଼ାଗୋଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଯାନ ଆସନମାନଙ୍କର ଗୋଡ଼
Kaṅkaṛdāgoṛdiā କଙ୍କଡ଼ାଗୋଡ଼ ପରି ଶାଖାବିଶିଷ୍ଟ ହୋଇ ଦୁଇ ଆଡ଼କୁ ମେଲା ହୋଇ ଉଆର ହୋଇଥାଏ—
(furniture) With forked legs.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବଣ—କାଦୁଆ ଜମି ଉପରେ ଗୋରୁଙ୍କ ଖୁରଚିହ୍ନ ଶୁଖି ଟାଣ ହୋଇ ଯାଇଥିବା (ବାଟ)—
(road) Consisting of holes made by the foot-prints of cattle and hardened by sun's rays.

କଙ୍କଡ଼ାବିଛା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍କଟ ଓ ବୃଶ୍ଚିକ; ଏହାର କଙ୍କଡ଼ା ହାତ ପରି ଦୁଇଟି ସଣ୍ଡୁଆସିଭଳି ହାତ ଥିବାରୁ)—
କାଁକଡ଼ାବିଛା ୧ । ବଷାକ୍ତ ଲାଞ୍ଜୁଡ଼ା ଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର
ବିଚ୍ଛୁ; ଆରି ଅଷ୍ଟପଦୀ ବର୍ଗ—1. Scorpion.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ କଳା (ବଡ଼) ଓ କଦର୍ଯ୍ୟ (ଛୋଟ) ଏହିପରି ଦୁଇ ପ୍ରକାରର ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି ।]

୨ । (ବଣିଆ ଭାଷା) ସୁନା ବା ରୂପା ତାରର ଗୋଲ ଗୋଲ କଡ଼ରେ ଗୁନ୍ଥା ହୋଇ ଉଆର ହୋଇଥିବା ଅଳ୍ପାର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—2. A kind of waist-chain consisting of small flat balls chained together.

କଙ୍କଡ଼ା ଭୁରୁଡ଼ଭୁରୁଡ଼ି—ଦେ. ବ—କଙ୍କଡ଼ାମାଟି (ଦେଖ)
Kaṅkaṛdā bhuṛdabhuṛdi Kaṅkaṛdāmāṭi (See)

କଙ୍କଡ଼ାମାଟି—ଦେ. ବ—କଙ୍କଡ଼ାଗଲା ମାଟି (ଦେଖ)
Kaṅkaṛdāmāṭi Kaṅkaṛdāgalā māṭi (See)
କାଁକଡ଼ାମାଟି

କଙ୍କଡ଼ୁ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କଙ୍କଟୋଲ) - କଙ୍କୁଡ଼ୁ (ଦେଖ)
Kaṅkaṛdu Kaṅkṛdu (See)

କଙ୍କଡ଼େଇ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କଙ୍କଡ଼ା ସରୁ ଗୋଡ଼ରେ ଯେପରି
Kaṅkaṛdei dharibā କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଗୁପି ଧରେ, ସେହିପରି କାଙ୍କଡ଼ାନ ସାବୁଡ଼ ଧରିବା—To hold very tightly as with a vice.

କଙ୍କଡ଼େଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—କଙ୍କଡ଼େଇ ଧରିବା—
Kaṅkaṛdeibā Kaṅkaṛdei dharibā (See)

କଙ୍କଣ୍ ପର୍ କପଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ହି. କେଙ୍ଗଟା)—
Kaṅkaṅ par kapaṭā ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କର ପିନ୍ଧିବା ଏକପ୍ରକାର ଚଉଡ଼ାଧଡ଼ିଆ ଖଦ୍ଦ—A coarse cloth of broad rim and small breadth worn by woman.

କଙ୍କଣ—ସଂ. ବ. ।କଣ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା, ଯତ୍ ଲୁଟନ୍ତ=କଙ୍କଣ ଧାତୁ
Kaṅkaṇa =ବାରମ୍ବାର ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହା ବାରମ୍ବାର ଶବ୍ଦ କରେ)—

୧ । ହାତ ଖଡ଼୍ୟ; ହାତରେ ପିନ୍ଧିବା ବଳଯୃବିଶେଷ—
1. Bracelet; wristlet.

ଚାଡ଼ ଭୋଡ଼ କଙ୍କଣ ଯେ ଆଉ କର୍ଣ୍ଣାଭରଣ
ଦତ ମୁହଁ ବ.ତୁଣ୍ଡୀ କଣପୁ ଉଡ଼ମାଳ ।
ସାରଳାମହାଭାରତ. ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ।

୨ । ଦସ୍ତପୂତ୍ର; ଅନନ୍ତ; ଅନନ୍ତବ୍ରତ—2. Armlet.
୩ । କଙ୍କଣ ପଇତା (ଦେଖ)—3. Kaṅkaṇa paitā (See)
୪ । ପଶ୍ଚିମ ଭାରତର ସହ୍ୟାଦ୍ରି ଠାରୁ ସମୁଦ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସ୍ତୃତ ପ୍ରଦେଶ (ଏହାର ଉତ୍ତର ସୀମା ଚାପ୍ତି ନଦୀ)—
4. The Konkan country in Western India.
୫ । (କଂ=ଜଳ+କଣ=ବନ୍ଦୁ)—ଲୋତକ; ଲୁହ—
5. Tears.
୬ । ଜଳକଣା—6. Particles of water.

ବହତ ଭଲ କଙ୍କଣ ମୁଞ୍ଚିବା ଉଲ୍ଲାଳ—ଉଷ. ସ୍ୱପ୍ନବିଳାସ ।

କଙ୍କଣ ପଇତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଙ୍କଣ ଓ ଉପବୀତ)—
Kaṅkaṇa paitā ବବାହ ସମୟରେ ବରର ହାତ ଗଣ୍ଠିରେ ଖୁଣ୍ଡାଯିବା ସୂତା—Marriage-string fastened round the wrist of a bride-groom.

କଙ୍କଣବାସୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ—ସଂ. ବ. ଦକ୍ଷିଣାପଥର ଏକ ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ବ୍ରାହ୍ମଣ—
Kaṅkaṇabāsī Brāhmaṇa A class of Brāhmaṇas in South India.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜନ୍ମିତ । ଏମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରଥମେ ବଡ଼ ଶୋଚନୀୟ ଥିଲା । ୧୭୧୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ପେଶବା ବାଲାଜିବଶ୍ୱନାଥଙ୍କ ଅଭ୍ୟୁଦୟରେ ଏମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତି ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ବାଲାଜିବଶ୍ୱନାଥ ଏହି ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିଲେ । ସ୍କନ୍ଦ ପୁରାଣରେ ଲିଖିତ ଅଛି ଯେ ଏମାନେ ପରଶୁରାମଙ୍କ ସୃଷ୍ଟ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନେକ ଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍ ଓ ବେଦଜ୍ଞ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଅଧିକାଂଶ ସରକାରୀ ଚାକିରୀ ଓ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟର ମନ୍ତ୍ରିତ୍ୱ ଏମାନଙ୍କର ଏକଚଟିଆ ।
(ପ୍ରକୃତିବାଦ) ।]

କଙ୍କଣୀ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କଙ୍କଣ)—୧ । ଜଳକଣା—
Kaṅkaṇā 1. Particles of water.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଚ୍ଚ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ, ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଲୁହ—2. Tears.

ଭବଦଙ୍ଗସଲକ୍ଷଣା ତେ ନେତ୍ର ସ୍ପଦ୍ଦଗ କଙ୍କଣା ।

ରଙ୍ଗ. ସ୍ତୋମସ୍ତଥାନଧ୍ୟ ।

କଙ୍କଣୀ—ସ.ବ. (କଣ୍ ଧାତୁର ପୌନଃପୁନ୍ୟାର୍ଥକ ବା ଯଙ୍ଲୁଗନ୍ତରୂପ କଙ୍କଣ ଧାତୁ=ବାରମ୍ବାର ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଘୁଙ୍ଗୁର; କଙ୍କିଣି; ଅଳଙ୍କାରରୂପେ ଗୋଡ଼-ଗଣ୍ଠିରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ସାନସାନ ଘଣ୍ଟିର ମାଳ; ଘାଗୁଡ଼ି—String of small bells worn as ornament on the ankles.

କଙ୍କତ—ସ. ବ. (କଙ୍କ ଧାତୁ=ଗଡ଼ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅତ; ଯାହା କେଶ ମଧ୍ୟରେ ଗଡ଼ କରେ)—କଙ୍ଘେଇ; ପାନିଆ; ଚରୁଣି—Comb.

କଙ୍କତକ—ସ. ବ. (କଙ୍କତ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—କଙ୍କତ (ଦେଖ)

Kaṅkataka — Kaṅkata (See)

କଙ୍କତଦେହୀ—ସ. ବ. (ଜୀବବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା; ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ପାନିଆ ଦାନ୍ତପରି କଙ୍ଘାଦ୍ୱାରା ଆବୃତ ଗୋଲାକାର କୋମଳାଙ୍ଗ ସାମୁଦ୍ରିକଜୀବବିଶେଷ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ।)—Ctenophore.

କଙ୍କତିକା—ସ. ବ. (କଙ୍କତ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—କଙ୍କତ (ଦେଖ)

Kaṅkatikā — Kaṅkata (See)

କଙ୍କତିକା ଅଞ୍ଚରଣ ରଙ୍କତ ହେଲଣି କେଶ ।

ପ୍ରାଚୀନ ସଙ୍ଗୀତ ।

କଙ୍କତୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଙ୍କତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କଙ୍କତ (ଦେଖ)

Kaṅkatī — Kaṅkata (See)

କଙ୍କପକ୍ଷ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଙ୍କ+ପକ୍ଷ)—ବଡ଼ିଆକାଙ୍କର ପକ୍ଷ ବା ଡେଣା—The wing of a flamingo.

କଙ୍କପକ୍ଷୀ—ସ. ବ.—ପକ୍ଷୀବିଶେଷ; ବଡ଼ିଆକାଙ୍କ—

Kaṅkapakshī — Flamingo.

ଦେ. ବ. (ଏହାର ପୁଚ୍ଛରେ କଙ୍କପକ୍ଷ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ)—ବାଣବିଶେଷ—A sort of arrow.

କଙ୍କପକ୍ଷୀ ଲୌହ ଶର ଅଉ ଚକ୍ଷୁ ମୁନା ।

ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

କଙ୍କପତ୍ର—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଙ୍କ = କଙ୍କପକ୍ଷୀ+ପତ୍ର = ପକ୍ଷ)—

Kaṅkapatra ୧ । ବଡ଼ିଆକାଙ୍କର ପକ୍ଷ—

1. Flamingo feather.

୨ । (ଏହା କଙ୍କପକ୍ଷଯୁକ୍ତ ଥିବାରୁ; ବହୁବ୍ରୀହି; କଙ୍କ+ପକ୍ଷ)-ବାଣ; ଶର—2. Arrow furnished with flamingo-feather.

ବଜ୍ରନଭ ହେବ ତୋ କଙ୍କପତ୍ରେ । ରଙ୍ଗ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ସ. ବିଶ—କଙ୍କପକ୍ଷଯୁକ୍ତ—Furnished with flamingo feather.

କଙ୍କପୁରୀ—ସ. ବ. (କଙ୍କା = ସୁଖଦାୟିନୀ+ପୁରୀ)—

Kaṅkapurī — ବାରାଣସୀ; କାଶୀ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—Benares.

କଙ୍କମାଳା—ସ. ବ. (କଙ୍କ = କରଗ୍ରହଣ+ମଲ୍ ଧାତୁ = ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଆ)—

Kaṅkamālā — କରତାଳ ବାଦ୍ୟ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—A kind of clapping musical instrument.

କଙ୍କମୁଖ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କଙ୍କ+ମୁଖ; କଙ୍କର ମୁଖ ପରି ମୁଖ ଯାହାର)—୧ । ଚମୁଟା; ସଣ୍ଡାସି—

Kaṅkamukha — 1. A pair of tongs; pincers.

୨ । ସୂକ୍ଷ୍ମ ବସ୍ତ୍ରିତ ଶଲ୍ୟୋଦ୍ଧାରକ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—

2. A pair of surgical forceps for extracting nails from the body.

କଙ୍କର—ସ. ବ. (କଂ = ଶବ୍ଦାନୁକରଣ ଧ୍ୱନି+କୃ ଧାତୁ = କରିବା +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ତୁଲ. ଇଂ. କର୍କ୍ରିଟ୍)—

Kaṅkara ୧ । ବାଲିଗରଡ଼ା; ସାନ ଗୋଡ—

1. Concrete; gravel; pebbles; grit.

୨ । (କଂ = ଜଳ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଉଜ୍ଜ; ଘୋଳ ଦହ—2. Churned sour milk.

ସ. ବିଶ.—କର୍କଶ —Rough; having grating sound.

କଙ୍କରିଲ—ସ. ବିଶ. (କଙ୍କର+ ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ ଇଲ)—

Kaṅkarila — କଙ୍କରଯୁକ୍ତ; ଗୋଡ଼ିଆ—Gravelly.

କାହିଁ ଥୋଇ ସେହ ବର୍ତ୍ତ, କଙ୍କରିଲ ।

ଦ୍ୱାରନାଥ, ମହେନ୍ଦ୍ରଗିରି ।

କଙ୍କରୋ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କଙ୍କରୋଳ)—

Kaṅkaro — କାଙ୍କଡ଼ (ଦେଖ)

Kāṅkarḍa (See)

କଙ୍କରୋଳ—ସ. ବ.—କାଙ୍କଡ଼ (ଦେଖ)

Kaṅkaroḷa — Kāṅkarḍa (See)

କଙ୍କଶାୟ—ସ. ବ. (କଙ୍କ=ପକ୍ଷୀ+ଶୀ ଧାତୁ ଶୀର୍=ଶାୟି ଧାତୁ= ଶୁଆଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ କଙ୍କପକ୍ଷୀକୁ ଶିକାର କରି ଶୁଆଇଦଏ ଅର୍ଥାତ୍ ମାରିପକାଏ)—କୁକୁର—Dog.

Kaṅkaśāya

କଙ୍କା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—୧ । (ନାମ) ଉଗ୍ରସେନଙ୍କ କନ୍ୟା (ଏ ବସୁଦେବଙ୍କ ଭାଇଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ)—

Kaṅkā — 1. The daughter of Ugrasena.

୨ । ଶ୍ୱେତଚନ୍ଦନ—2. White sandal.

ସ ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଙ୍କ+ଆ)—ସୁଖଦାୟିନୀ (ପ୍ରକୃତିବାଦ, —Giving pleasure or happiness.

କଙ୍କାଇ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କଙ୍କତିକା)—

Kaṅkāi — ପାନିଆଁ—Comb.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ଦାୟିତ୍ୱ । ଅତଏବ ଏ ବା ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନିମିତ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁଲ, ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପରପ୍ରତ ଏ ବା ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ସାନ୍ତାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଥୁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଂ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କଙ୍କାଳ—ସଂ.ବି.(କଙ୍କ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ସ୍ୱାର୍ଥେ କର୍ତ୍ତୃ. ଆଳ)—
Kaṅkāḷa ୧ । ଅସ୍ଥିପଞ୍ଜର—1. Skeleton.

ହାଡ଼ମାଳ କଙ୍କାଳ ଯେ ବହୁଥାଏ ଦେହେ ।
ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

୨ । କଟିକଙ୍କାଳ; କଟିହାଡ଼—2. The bone of the loins.
୩ । ପଞ୍ଜରହାଡ଼—3. The ribs on the sides.
ଦେ. ବ—କାଖତଳ; ପାର୍ଶ୍ୱ—The side of the body; flank.

କଙ୍କାଳପାତି—ଦେ. ବ.—କଙ୍କାଳବାଡ଼ (ଦେଖ)
Kaṅkāḷapāṭi Kaṅkāḷabārḍi (See)

କଙ୍କାଳବାଡ଼—ଦେ. ବ.—ପଞ୍ଜରହାଡ଼ ଥିବା ଶରୀରର ପାର୍ଶ୍ୱଦେଶ—
Kaṅkāḷabārḍi The sides of the body over the ribs.

କଙ୍କାଳମାତ୍ରାବଶିଷ୍ଟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କଙ୍କାଳମାତ୍ର ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଛି ଯାହାର)—ଅତି କ୍ଷୀଣ; କଙ୍କାଳମୟ ଶରୀରଯୁକ୍ତ—Reduced to skeleton; very lean.
Kaṅkāḷamātrābaśiṣṭa

କଙ୍କାଳମାଳ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଙ୍କାଳ+ମାଳ)—୧ । ଶିବ ଓ କାଳୀ ପିନ୍ଧିଥିବା ଅସ୍ଥିରେ ଗୁନ୍ଥା ଯାଇଥିବା ମାଳା—
Kaṅkāḷamāḷa 1. A necklace of bones (worn by God Śiba)
୨ । ଅସ୍ଥି ସମୂହ—2. A collection of bones.
ଦେ.ବଣ.—କଙ୍କାଳମାତ୍ରାବଶିଷ୍ଟ—Reduced to skeleton

କଙ୍କାଳମାଳା—ସଂ. ବି.—କଙ୍କାଳମାଳ (ଦେଖ)
Kaṅkāḷamāḷā Kaṅkāḷamāḷa (See)

କଙ୍କାଳମାଳିନୀ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଙ୍କାଳମାଳା+ଅଛି ଅର୍ଥରେ ଇନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଅସ୍ଥିମାଳାଧାରିଣୀ—
Kaṅkāḷamāḷinī 1. Wearing a string of bones.
୨ । ରୁଦ୍ରାଣୀ; କାଳୀ—2. An epithet of Goddess Kāḷī.

କଙ୍କାଳମାଳୀ—ସଂ. ବଣ ପୁଂ. (କଙ୍କାଳମାଳା+ଅଛି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍ ୧ ମା. ୧ ବ.)—ଅସ୍ଥିମାଳାଧାରୀ—
Kaṅkāḷamāḷī (କଙ୍କାଳମାଳିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Wearing a string of bones.
ସଂ. ବ. ପୁଂ.—ଶିବ—An epithet of God Śiba.

କଙ୍କାଳସାର—ସଂ. ବଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; କଙ୍କାଳ ଅଟେ ସାର ଯାହାର)—କଙ୍କାଳମାତ୍ରାବଶିଷ୍ଟ—
Kaṅkāḷasāra Reduced to skeleton.

କଙ୍କାଳି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ. (ସଂ. କଙ୍କାଳ;ଭୁଲ. ବ. କାଁକାଲ୍)—
Kaṅkāḷi ୧ । କାଖ—1. The part of the sides above the waist on which grown up people carry children straddle-legged.
୨ । କୋଡ଼; ଅଙ୍କ; କୋଳ —2. Lap.

କଙ୍କାଳିଆ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କଙ୍କାଳୀ)—କଙ୍କାଳମାତ୍ରାବଶିଷ୍ଟ—
Kaṅkāḷiā Reduced to skeleton.

କଙ୍କାଳୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କଙ୍କାଳ+ଈ)—
Kaṅkāḷī ୧ । କଙ୍କାଳମାଳିନୀ (ଦେଖ)
1. Kaṅkāḷamāḷinī (See)

ଗୁଣ୍ଡା ଚର୍ବି ଆଉ କଙ୍କାଳୀ ବେତାଳୀ—ସରଳା ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ,
୨ । ଶରବିଶେଷ—2. A kind of arrow.

ତୀରରେ ଅଗ୍ର ପର ବଙ୍କାଳୀ ବେତ ଲୀ—ସାରଳା ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

ସଂ. ବଣ. ଘୁଂ (କଙ୍କାଳ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
(କଙ୍କାଳିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ) ଯେଉଁ ଜୀବର କଙ୍କାଳ ଅଛି—
Having skeleton or ribs.

କଙ୍କି—ଦେ.ବ.—ଏକଜାତୀୟ ଗୁରପକ୍ଷ ଓ ବଡ଼ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ବିଶିଷ୍ଟ ପତଙ୍ଗ—
Kaṅki Dragon fly.
ଝିଲ୍ଲିଫଡ଼ିଂ, ଫିଙ୍ଗଫିଙ୍ଗ ଉଡୁନ୍ତି ଶିଶୁଙ୍କ ଦେଖି ଗିଳଣ—ସଧାରାଣ. ଚୁଲସୀତ୍ରବଦ ।
टिक्कलि, चमकि

କଙ୍କିଧରଣ ମାଆ ମରଣ—ଦେ. ପ୍ରବଚନ—ପିଲାମାନେ କଙ୍କି ଧରିବାକୁ
Kaṅkidharaṇa māā maraṇa ସୁଖପାଆନ୍ତୁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଉହାଁରୁ ନିବର୍ତ୍ତାଇବା ପାଇଁ ଏ ପ୍ରବଚନ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ;—କଙ୍କି ଧରିଲେ ମା ମରିବ—(A saying intended to make children desist from catching dragon-flies) To catch dragon-flies portends mother's death.

କଙ୍କୁ—ସଂ. ବି. (କଙ୍କ+ଉ)—୧ । ଏକପ୍ରକାର ଘାସ; କାଙ୍କୁ ତୃଣ—
Kaṅku 1. A kind of grass.
୨ । (ନାମ) ଉଗ୍ରସେନଙ୍କ ପୁତ୍ର; କଂସଙ୍କ ଭାଇ—
2. A son of Ugrasena; brother of Kaṁsa.

କଙ୍କୁଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କଙ୍କତିକା)—
Kaṅkuā କଙ୍କତିକା; ପାନଆ—Comb; hair-comb.

କଙ୍କୁଷ୍ଠ—ସଂ. ବ. (କଙ୍କୁ+ସ୍ଥା ଧାତୁ+ଅ)—
Kaṅkuṣṭha ୧ । ହଳଦିଆଳବର୍ଣ୍ଣର ପାଷାଣବିଶେଷ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
1. A kind of yellow stone.
୨ । ହିମାଳୟପ୍ରଦେଶସ୍ଥ ହଳଦିଆଳ ପରି ପୀତବର୍ଣ୍ଣ ମୃତ୍ତିକାବିଶେଷ—
2. A kind of yellow soil found in the Himalayan regions.

[ଦ୍ର—ଏ ମୃତ୍ତିକା ଦୁଇ ପ୍ରକାରର । ଏକ ପ୍ରକାରର ବର୍ଣ୍ଣ ଧଳା, ଏହାକୁ ଗୌରମୃତ୍ତି କୋଲ୍ଲଯାଏ; ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର ପୀତବର୍ଣ୍ଣ, ଏହାକୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୃତ୍ତି କୋଲ୍ଲଯାଏ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୃତ୍ତି କଙ୍କୁଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଏହାକୁ ଶୋଧିତ କରି ବ୍ୟବହାର କଲେ କଫ, ବାୟୁ, ବ୍ରଣ ଓ ଶୂଳରୋଗର ହୁଡକର ହୁଏ—ପ୍ରକୃତିବାଦ] ।

କଙ୍କେଇ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କଙ୍କତୀ)—ପାନଆଁ—
Kaṅkei Comb; hair-comb.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୡ,ୣ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

କଙ୍କେଲ—ସଂ. ବ.—ଅଶୋକବୃକ୍ଷ—
Kaṅkela Janissus Asoca (tree)

କଙ୍କେଲି—ସଂ. ବ.— କଙ୍କେଲ (ଦେଖ)
Kaṅkeli Kaṅkela (See)

କଙ୍କେଲ୍ଲି—ସଂ. ବ.— କଙ୍କେଲ (ଦେଖ)
Kaṅkelli Kaṅkela (See)

କଙ୍ଖାର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କର୍କାରୁ)—ପାଣିକଖାରୁ—
Kaṅkhār White gourd.
[ଦ୍ର—ଲରଆ ଭାଷାରେ ଏହାକୁ କୁଣ୍ଡୁଡ଼ା କହନ୍ତି ଏବଂ ସମ୍ବଲପୁରରେ ବୋଇଦ୍ଧକଖାରୁକୁ ମାଖନ କହନ୍ତି]।

କଙ୍ଖାରୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. କର୍କାରୁ)–କଙ୍ଖାର୍ (ଦେଖ)—
Kaṅkhāru Kaṅkhār (See)

କଙ୍ଗଡ଼ା—ଦେ. ବ – ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତର ବନଜାତ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ
Kaṅgaṛḍā (ଏହାର କାଠ ଖୁବ୍ ଟାଣୁଆ ହେବାରୁ ଏହା ଶଗଡ଼ ସୁରିଆ ଓ ଲଙ୍ଗଳ ଗଢ଼ିବାରେ ଲାଗେ) —Xyleado Abriformis (tree).

କଙ୍ଗନ୍—ଦେ. ବ (ବଙ୍ଗିଆଶବ୍ଦ)—କଙ୍କଣ (ଦେଖ)—
Kaṅgan Kaṅkaṇa (See)

କଙ୍ଗର୍ଡ଼ା—ଦେ. ବ—କଙ୍ଗଡ଼ା (ଦେଖ)—
Kaṅgarā Kaṅgaṛḍā (See)

କଙ୍ଗାଇ—ଦେ. ବ (ସଂ. କଙ୍କତିକା)—ପାନଆଁ—
Kaṅgāi Hair--comb.

କଙ୍ଗାରୁ—ବୈଦେ. ବ. (ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ଦେଶୀୟ ଭାଷା)--ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆର ଦ୍ୱିଗର୍ଭ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁବିଶେଷ—Kangaroo; Macropus major.
[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କର ଆଗଗୋଡ଼ ସାନ; ଏମାନେ ଉଇରେ ୧୪ ଫୁଟ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ନ୍ତି; ଏମାନଙ୍କ ଜଳପେଟକୁ ଲାଗି ଗୋଟିଏ ଚମର ମୁଣି ବା ପକେଟ୍ ଥାଏ, ସେ ମୁଣିରେ ଏମାନେ ଛୁଆଙ୍କୁ ପୁରାଇ ବିଚରଣ କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ପଛ ଗୋଡ଼ ଓ ଲାଞ୍ଜ ବଡ଼ ।]

କଙ୍ଗାଲ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବଣ—କାଙ୍ଗାଲ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) –
Kaṅgāla (etc) Kāṅgāla etc (See)

କଙ୍ଗାଲି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବଣ—କାଙ୍ଗାଲ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Kaṅgāli (etc) Kāṅgāla etc (See)
କଙ୍ଗାଲ ବଉଦ ଥାଲା ସେ ମୋରଇ ନାମ,
ଚୋରଇ ଦୁଃଖ ଝୋଲ । ଅନ୍ଧନ୍ୟ. ଦଦୁଚରାଣ

କଙ୍ଗାଲିଆ—ଦେ. ବଣ—କାଙ୍ଗାଲିଆ (ଦେଖ)—
Kaṅgāliā Kāṅgāliā (See)

କଙ୍ଗୁ—ସଂ. ବ—ଧାନ୍ୟବିଶେଷ —
Kaṅgu A kind of paddy like grass; Panicum Italicum.
[ଦ୍ର— ଏହି ଧାନ୍ୟ ଶ୍ୟାମଳ (ଶୁଆଁ), ଚୀନକ (ଚୀନା), କଟ (କଡ଼ମା) ଓ କୋଦ୍ରବ (କୋଦୁଅ) ଭେଦରେ ଏବଂ ଶ୍ୱେତ, ପୀତ, କୃଷ୍ଣ ଓ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଭେଦରେ ଚାରି ପ୍ରକାର । ବଶସାଜ ଓ ଶବ୍ଦେଭବ ଭେଦରେ କୋଦ୍ରବ ଧାନ୍ୟ ଦୁଇ ପ୍ରକାର—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ।]

କଙ୍ଗୁକା - ସଂ. ବ (କଙ୍ଗୁ + ସ୍ୱାର୍ଥେ କ + ଆ) – କଙ୍ଗୁ (ଦେଖ)—
Kaṅgukā Kaṅgu (See)

କଙ୍ଗୁନୀ ସଂ. ବ—୧ । କଙ୍ଗୁ (ଦେଖ)
Kaṅgunī 1. Kaṅgu (See)
୨ । ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ (ଦେଖ)—2. Jyotishmatī (See)

କଙ୍ଗୁଷ୍ଠ—ଦେ. ବ—୧ । କାମ୍ପିଲ୍ୟକ (ଦେଖ)—
Kaṅgushṭha 1. Kāmpilyaka (See)
୨ । ମୁଦ୍ରାଶଙ୍ଖ (ଦେଖ)—2. Mudrāśaṅkha (See)

କଙ୍ଗେଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଙ୍କତୀ)—ପାନଆଁ—
Kaṅgei Comb.

କଙ୍ଗ୍ରେସ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. କଙ୍ଗ୍ରେସ୍)—୧ । ଜାତୀୟ ମହାସଭା—
Kaṅgres 1. National gathering.
୨ । ଭାରତ ଜାତୀୟ ମହାସଭା—
2. The Indian National Congress.

କଙ୍ଗ୍ରେସ୍ କମିଟି—ଦେ. ବ. (ଇଂ. କଙ୍ଗ୍ରେସ୍ କମିଟି)—ଭାରତଜାତୀୟ ମହାସଭାର ଅଧୀନସ୍ଥ ସ୍ଥାନୀୟ ବା ଶାଖା ସଭା—
Kaṅgres kamiṭi Congress committee.

କଙ୍ଗୋଦ ରାଜ୍ୟ—ଦେ. ବ (ପ୍ରାଚୀନ ନାମ)—ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜ୍ୟ-ବିଶେଷ—
Kaṅgoda rājya An ancient state of Ordisā.
[ଦ୍ର—ଆଧୁନିକ ବାଣପୁର, ଖଣ୍ଡିକୋଟ, ଗଞ୍ଜାମର ଆଠଗଡ଼, ରଣପୁର ଓ ନୂଆଗଡ଼ ଘେନ ଏ ରାଜ୍ୟ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ସମ୍ଭବତଃ ଖୋରଧା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଆଧୁନିକ ବାଣପୁର ଏହି ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା ଓ କରବଂଶୀୟ ରାଜାମାନେ ଏଠାରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ—କୃପାସିନ୍ଧୁ ଉତ୍କଳ ଇତିହାସ ।]

କଙ୍ଘାଇ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କଙ୍କତିକା)— ପାନଆଁ— ୍
Kaṅghāi Comb.

କଙ୍ଘେଇ—ଗ୍ରା. ବ.— କଙ୍ଘାଇ (ଦେଖ)
Kaṅghei Kaṅghāi (See)

କଚ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ବନ୍ଧନ କରିବା —
Kach (root) To tie; to bind.

କଚ୍‌କଚ୍— ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)– ବକ୍‌ବକ୍; ବାକ୍ୟଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ବିବାଦ—
Kachkach Wordy noise.

କଚକଚ ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—କଚ୍‌କଚ୍ ଶବ୍ଦରେ (କାଟିବାର ଧ୍ୱନିକୁ ଅନୁକରଣ କରି) – Onomatopœic sound expressive of hacking and friction.

ଦେ. ଅ.(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ତୀକ୍ଷ୍ଣଧାର ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା କୋମଳ ବସ୍ତୁକୁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି କାଟିବାର ଶବ୍ଦ—Sound of hacking a soft thing with a sharp weapon.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ର ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

(ଯଥା—କଦଳୀମଞ୍ଜାକୁ ପନ୍ତରେ କର୍‌କର୍ କର୍ କାଟି ପକାଇଲା) ।

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—୧ । ଅସୁବିଧା—
1. Inconvenience.

୨ । କଳହ—2. Quarrel.

୩ । ବ୍ୟସ୍ତତା—3. Trouble; vexation.

୪ । ଗୋଳମାଳ—4. Noise; ado.

କର୍‌କର୍ କରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—କଚର୍ କଚର୍ କରିବା (ଦେଖ)
Kachkach karibā Kachar kachar karibā (See)

କର୍‌କଚିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ.—୧ । ଜଟିଳ; ଜଟିଜଟିଆ—
Kachkachiā 1. Tangled; complex.

କଚକଚେ ୨ । ବିରକ୍ତିକର—2. Teasing; vexing.

କର୍‌କାର୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଭୂମିରେ କଚ ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲା
Kachkāch ପର୍ ଶବ୍ଦ କର୍ ଥର୍‌କୁ ଥର୍ ପଡ଼ିବା—
Falling down by producing repeated thumping sounds.

(ଯଥା—ସେ କର୍‌କାର୍ ପଡ଼ିଲା ।)

କଚ—ସଂ. ବି. (କର୍ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କରିବା + କର୍ମ. ଅ; ଯାହାକୁ ବନ୍ଧନ
Kacha କରାଯାଏ)—
୧ । କେଶ; ମୁଣ୍ଡବାଳ—1. Hair.

୨ । ଶୁଷ୍କ ବ୍ରଣ; ବ୍ରଣର ଦାଗ—
2. A healed sore; cicatrix.

୩ । ମେଘ— 3. Cloud.

୪ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ପୁତ୍ର—
4. A son of Bṛuhaspati.

୫ । (+ ଭାବ. ଅ)—ବନ୍ଧ; ବନ୍ଧନ—
5. Bond; binding.

୬ । ଶୋଭା—6. Beauty; splendour.

କଚଟ୍—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କଚର)—
Kachaṭ ୧ । ତେମଡ଼ା; କୋଚଟ—1. Tough; tenacious.

୨ । ମଳଆ; କୋଚଟ୍—2. Unclean; dirty.

୩ । ଅଛ କୃପଣ—3. Miserly.

କଚଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ପିଣ୍ଡାର ଖମ୍ଭ ଓ କାନ୍ଥର ମଝିରେ
Kachaṭā ଥିବା ଖମ୍ଭ ମଧ୍ୟରେ ଦିଆ ଯାଇଥିବା ଆଡ଼କାଠ—
Cross-bar joining a veranda-pillar with the wall-pillar.

କଚଟି—ଦେ. ବି—୧ । ହାତଗଣ୍ଠି; ପାପୁଲି ଓ ନଳ ହାତ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା
Kachaṭi ଗଣ୍ଠି—1. Wrist.

ହାତେରକଜା ଦେହରେ ପହଞ୍ଚିବା ଗଣ୍ଠିଦେଶ ସ୍ଥଳ

ପହୁଁଚା ବାହାରେ ବାହାମାନଙ୍କୁ ଚଢ଼ାଇବା । ବୃଷ୍ଟିଦି· ମଡାଇବା. ବସ୍ତ୍ର ।

୨ । ହସ୍ତାଳଙ୍କାରବିଶେଷ—2. Wristlet.

ଚଚଟ ବାଚୁଟ ଅବ ଚଟ ଓଡ଼ିଆଣୀ । ମଲ୍ଲପୁରୁଣ ।

୩ । କଟି ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଦାଢ଼—
3. The bones on the sides of the loins.

କଚଟିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କଚର)—
Kachaṭiā ୧ । ତେମଡ଼ା—1. Tenacious.

ଲସଲସା, ଚିପଚିପା ୨ । ଅଛ ମଳଆ; କୋଚଟ୍—
2. Very unclean; dirty.

୩ । କପୋଟିଆ; ଅଛ କୃପଣ; ଗଣ୍ଠିଆ—
3. Very miserly.

କଚଡ଼ା—ଦେ. ବି—୧ । ଗୋଡ଼ ଖସି ପିଣ୍ଡ୍ ମାଡ଼ ପଡ଼ିବା—
Kacharḍā 1. Falling down with buttocks on the ground with a thud.

ଆଛାଡ଼ ପଟକ ପୀରତ ପଥ ଖସଡ଼ା ନ ଜାଣି ଉହୁଁକ ପଦ ବଢ଼ାଇଲେ ପଦ ପଦକେ କଚଡ଼ା । ପ୍ରାଚୀନ ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଉପରକୁ ଝଟକ ସବଳେ ନମ୍ନକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେବା—2. Forcibly dashing a thing down with a thud.

୩ । ମୂଳରୁ ନଡ଼ା ସହିତ କାଟି ବଲରେ ରଖା ଯାଇଥିବା ଧାନ ଗଛ—3. The paddy plants laid on the field after cutting them off from the roots.

ଦେ. ବିଣ—ମୂଳରୁ କଟା ହୋଇ ବଲରେ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ ଗୋଛରେ ରଖା ଯାଇଥିବା (ଧାନ ଗଛ)—
Kept in rows after being cut off from the roots (said of ripe paddy plants).

[ଦ୍ର—ଧାନକୁ ପ୍ରଥମେ ମୂଳରୁ କାଟି କଚଡ଼ା ପକାଇବା ପରେ ପୁଣି ଉହାଁର ଅଗରୁ ଧାନ କେଣ୍ଡାଯାକ କଟା ଯାଇ ହଲା ବନ୍ଧା ଯାଏ ଓ ମୂଳ ଅଂଶକୁ ନଡ଼ା କର ବଡ଼ା ବନ୍ଧା ହୁଏ ।]

କଚଡ଼ା ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋଡ଼ ଖସି ଯାଇ ଭୂମିରେ ପିଣ୍ଡ୍‌ମାଡ଼
Kacharḍā khāibā ପଡ଼ିବା—To fall down with a thump.

ଆଛାଡ଼ଖାଓୟା

ପଟକଖାନା

କଚଡ଼ା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବଳପୂର୍ବକ ଭୂମିରେ ନକ୍ଷେପ
Kacharḍā debā କରିବା—To dash a person down on the ground with a thump.

ଆଛାଡ଼ମାରା

ପଟକନା

କଚଡ଼ା ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଚଡ଼ା ଖାଇବା (ଦେଖ)
Kacharḍā parḍibā Kacharḍā khāibā (See).

କଚଡ଼ା ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କଚଡ଼ା ଖାଇବା (ଦେଖ)
Kacharḍā pāibā Kacharḍā khāibā (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଥ	ଉଅ	ଭ୍ନ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

କଚମ—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ. (ସଂ. କଚ୍ଛପ; ତୁଳ. ବଂ. କାଛିମ)—
Kachama କଚ୍ଛପ; କଇଁଚ—Tortoise.

କଚର୍ କଚର୍—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କଚ୍ଚ)—
Kachar kachar ୧ । କର୍ଦ୍ଦମମୟ—1. Muddy.
କଚମଚ, କଚରମଚର ୨ । ଆର୍ଦ୍ର—2. Wet.
ଦେ. ଅ—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
୧ । ମୂଲା, କାକୁଡ଼ି ଆଦି କଞ୍ଚା ଫଳକୁ ଚିବାଇବାର ଶବ୍ଦ—
1. Crackling like raw vegetables when chewed.
୨ । କଚ୍‌କଚ୍ (ଦେଖ)
2. Kachkach (See)

କଚର୍ କଚର୍ କରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—
Kachar kachar karibā ୧ । ବରକ୍ତ କରିବା—
କଚକଚକରା 1. To trouble; to vex.
କଚକଚାନା ୨ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଅତି କରି ବିରକ୍ତ କରିବା—
2. To trouble with importunity.

କଚରଙ୍ଗା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଞ୍ଚଟ)—ଏକ ପ୍ରକାର ଜଳଜ ଶାକ; ଘୋଡ଼ା କନଶିର ଶାଗ—A creeping herb growing at the edge of water; Purple Lippia; Lippia Nodiflora.
Kacharangā
କାଁଚଡ଼ାଘାସ
ନିସିଗା; ଗଦ୍ଦିତିରିଆ; ଜଲପିପର
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଜଳଭଣ୍ଡୁଲୀପୁ; ଜଳବୃ; ଜ୍ଞାଙ୍ଗଳୀ; ଭୋମ୍ପିପ୍ପିଲୀ; ଶାରଘା; ଶକୁଲାଦନୀ; ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧା; ଜଳପିପ୍ପଲୀ; ମତ୍ସ୍ୟାଦନୀ
ମ. ଜଳପିପ୍ପଲୀ
ଗୁ. ରଡ଼ଂନେଲ୍ଲଯୋ
ଫା. ପୀପଲ୍‌ଆଶ
ଆ. ଫିଲ୍‌ଫିଲ୍‌ମାସୂ
[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଲମ୍ବା ଓ ଓସାର ଗୁର ଆଙ୍ଗୁଳ; ଫୁଲ ନେଳଆ; ଏହାର ପତ୍ର ପିତା; ଏହା ଅଗ୍ନିସାରନାଶକ । ଏହା ହୃଦସ୍ପ୍ରାହ୍ୟ, ରକ୍ତର ହୃଦ୍ଧକର, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, ଲଘୁ, ଧାରକ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ରୁକ୍ଷ, କଟୁକଷାସୂ, କଟୁବିପାକ, ରୁଚିକାରକ, ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ; ରକ୍ତଦୋଷ, ଦାହ ଓ ବ୍ରଣନାଶକ ।]

କଚରମଚର—ଦେ. ବିଣ—କଚର୍‌କଚର୍ (ଦେଖ)
Kacharamachara Kacharkachar (See)

କଚରୁ—ଦେ. ବ. (କଚର+ଆ; କମ୍ବା ସଂ. କର୍କର)—ଅଳଆ; ଝାଡ଼ୁଆ—
Kacharā Refuse; sweepings.
କଚଡ଼ା; କଚରା ବିଣ—୧ । ସନ୍ତୁସନ୍ତୁଆ—1. Wet; moist.
କୁଡ଼ାକରକଟ ୨ । କର୍ଦ୍ଦମମୟ—2. Muddy.

କଚରୁଗାଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଗାଡ଼ିରେ ସହରଦାଣ୍ଡରେ ପଡ଼ିଥିବା ଅଳଆକୁ ମ୍ୟୁନସିପାଲଟି ବୁହାଇ ନଏ—
Kacharāgārdi Refuse-cart.

କଚରୁ ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପାଚିଲା ଧାନଗଛକୁ ମୂଳରୁ କାଟି ବଲରେ ଖେଳାଇ କରି ରଖିବା—
Kacharā pakāibā To spread the ripe paddy plants in the field after cutting them.

[ଦ୍ର—କଚରା ପଡ଼ିଥିବା ଧାନଗଛରେ ପବନ ଓ ଖରା ବାଜି ଗଲେ ଚହଁରି ଅଗ କଟାଯାଇ ବଡ଼ା ବନ୍ଧାଯାଏ ଏବଂ ମୂଳ ନଡ଼ା ବନ୍ଧାଯାଏ ।]

କଗୁ—ସଂ. ବ. (କର+ଆ)—ହସ୍ତିନୀ—Female elephant.
Kachā ବୈଦେ. ବିଣ.—(ଆ. କଚ୍ଚା)—
୧ । ସାମାନ୍ୟ; ଅଳ୍ପବୟସ୍କ—1. Young; of tender age.
(ପକ୍କା—ବିପରୀତ) ୨ । ଅପଟୁ; ଅନଭ୍ୟସ୍ତ—
2. Not skilful; not well-trained.
୩ । ଅନଭିଜ୍ଞ—3. Inexperienced.
କାଁଚା; କାଚ୍ଚା ୪ । ଅପକ୍ୱ; କଞ୍ଚା—4. Unripe.
କଚ୍ଚା ୫ । ଅଦୃଢ଼—5. Not strong.
୬ । ଅଯୋଗ୍ୟ—6. Unfit.
୭ । ରନ୍ଧା ହୋଇ ନ ଥିବା—7. Uncooked.
୮ । ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—8. Incomplete; imperfect.
୯ । ଯତ୍ନପୂର୍ବକ କରାଯାଇ ନ ଥିବା (କାର୍ଯ୍ୟ)—
9. (work) Not done with care.
୧୦ । ମାଟିରେ ତିଆରି (ଘର)—
10. (house) Built with mud or earth.
୧୧ । ମାଟିଗାନ୍ଥିନରେ ନର୍ମିତ (କାନ୍ଥ ଆଦି)
11. (wall) With mud masonry.
ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନରେ ଅଯତ୍ନ—
Carelessness in the doing of any work.

ଶବ୍ଦନ କର୍ତ୍ତି ଦୁଃଶାସନର ବସ୍ତ୍ରରେ
ପଡ଼ିଣ ନାଶ ଗଲେ କାରଯ କଗୁରେ ।
କୃଷ୍ଣଜିହ୍ୱ. ମହାଭାରତ. ଶଲ୍ୟ ।

ଦେ. ବ (ସଂ. କଚ ଧାତୁ=ପାପ୍ତି ପାଇବା)—
କଚଲା; କଚଲାନ ୧ । ଧୋବାର ଲୁଗା କାଚିବା—
1. Washerman's cloth-washing.
୨ । କଚଡ଼ା ଖାଇ ପଡ଼ିବା—
2. Falling with the buttocks on the ground.
୩ । ଉପରକୁ ଉଠାଇ ତଳକୁ ଛଡ଼ଦେବା; କଚଡ଼ିବା; କଗୁଡ଼ିବା—3. Dashing a thing down.
୪ । ହସ୍ତମୈଥୁନ କରଣ—4. Masturbation.
ଦେ. ବିଣ—ଧୋବା ଦ୍ୱାରା ସଫା ହୋଇଥିବ (ଲୁଗା)—
Washed (cloth).

କଗୁଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କାଚିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Kachāibā 1. Causative form of **Kāchibā**.
କାଚାନ ୨ । କଚିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
2. Causative form of **Kachibā**.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୃଚ୍ଛତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବ୍ୟତୀତ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କଗ୍ଚା ଉମର—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—
Kachā umara
କାଁଚାବୟସ
କଚ୍ଚାଉମର

୧ । ଅପରିଣତ ବୟସ—
1. Raw youth.

୨ । ଅଳ୍ପ ବୟସ (ଯେଉଁ ବୟସରେ ଲୋକର ଅଭିଜ୍ଞତା ଜନ୍ମି ନ ଥାଏ)—2. Young age.

କଗ୍ଚାକଚି—ଫ. କ୍ରି. ବିଣ. (କଚ=ବାଳ+କଚ+ବ୍ୟତ୍ତଦ୍ଭାର୍ଥେ ଇ, ବ୍ୟତ୍ତଦ୍ଭାର ବହୁତ୍ୱାର୍ଥ)—କେଶାକେଶି; ପରସ୍ପର
Kachākachi କେଶ ଓଟସ୍‌ଓଟର କର (ଯେଉଁ ଯୁଦ୍ଧ ହୁଏ)—
Pulling each other's hair.

ଦେ. ବ.—୧ । ଭଲକର କାଚିବା; ବାରମ୍ବାର କାଚିବା—
1. Repeated dashing or beating.

୨ । ପରସ୍ପରକୁ କଚିବା—
2. Mutual dashing.

ମୁଷ୍ଟାମୁଷ୍ଟି, ମୁଥାମୁଥି, କଗ୍ଚଚ ରତ
ଚଢ଼ିଲେ ଅବଶ୍ୟଭାବେ ବେନ ରଣଚୋଳେ—ଉଖାନାଥ, ମତ୍ତାସ ୩ ।

୩ । ନାନା ବସ୍ତୁକୁ କଚିବା ବା କଗ୍ଚାଡ଼ିବା—
3. Dashing down of many things.

କଗ୍ଚା କାମ—ଦେ. ବ.—୧ । ମାଟିରେ ତିଆରି କାମ; ମାଟି ଗାନ୍ଥିନି—
Kachā kāma
କାଁଚାକାମ
କଚ୍ଚାକାମ
1. Mud masonry.

୨ । ଅତରସ୍ଥାସ୍ୱୀ ଓ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ—
2. Any work not well-done.

କଗ୍ଚା ଖାତା—ଦେ. ବ.— ଚଠା ଖାତା (ଯେଉଁ ଖାତାରେ ଦୋକାନର ଆସୁବ୍ୟୟାଦି ପ୍ରଥମେ ଲିଖା ଯାଏ ଓ ପରେ
Kachā khātā
କାଁଚାଖାତା
କଚ୍ଚାଖାତା
ଛାଡ଼ା ପକ୍କା ଖାତାରେ ଚଢ଼ା ହୁଏ)—
Rough notebook; a book for scribbling.

କଗ୍ଚାଗାନ୍ଥିନି— ଦେ. ବ. (ଆ. କଚ୍ଚା+ଫ. ଗୁନ୍ଥନ)—ପକ୍କା ଇଟା ଓ
Kachāgānthini
କାଁଚା ଗାନ୍ଥୁନୀ
କଚ୍ଚା ଗାନ୍ଥନୀ
ମାଟିରେ କରାଯିବା ଗାନ୍ଥିନି—
Brick and mud masonry.

କଗ୍ଚା ଘର—ଦେ. ବ.—୧ । ମାଟିକାନ୍ଥ ଥିବା ଘର; କାଇଘର—
Kachā ghara
କାଚ୍ଚା ଘର
କଚ୍ଚାଘର
1. A house with mud walls.

୨ । ଛପର ଘର—
2. Thatched house.

୩ । ଯେଉଁ ଘରର କାନ୍ଥ ଆଦର ମାଟି ଗାନ୍ଥିନି ଅଟେ—
3. A house with mud masonry.

[ଦ୍ର—କଗ୍ଚା କାନ୍ଥ, କଗ୍ଚା ବାରଣ୍ଡା, କଗ୍ଚା ଶବ୍ଦ ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦ ଘରର ସେହି ସେହି ଅଂଶ ଅର୍ଥରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

କଗ୍ଚା ଜୋଡ଼ାଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କଗ୍ଚା ଗାନ୍ଥିନି; ଘୋଡ଼ା
Kachā jordāi ଇଟାକୁ ମାଟି ଦ୍ୱାରା ବସାଇବା—
କାଁଚା ଯୋଡ଼ାଇ
କଚ୍ଚା ଜୋଡ଼ାଇ
Brick and mud masonry.

କଗ୍ଚାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଟେକି ଜୋରରେ ଜଲକୁ ନକ୍ଷେପ
Kachārdibā କରିବା—1. To throw down with force;
କାଛାଡ଼ ଦେଓୟା
କଚ୍ଚାଡ଼ିବା
to dash down.

ପଟକନା ଘେରେ ଚଷୋଳ କଗ୍ଚାଡ଼ୁ ମୋ ଦୁଃଖଗଡ଼ି ଶିରେ । ଜବସୂର୍ଯ-ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । (ମେଘ ବରଷିବାରେ ମାଣ ପ୍ରଯୋଗ) ମୁଷଳ ଧାରରେ ବର୍ଷିବା—2. To rain cats and dogs.

(ଯଥା—ଆଜି ମେଘ ଶିଲଶାଳ ପଥର କଗ୍ଚାଡ଼ିଲା ।)

କଗ୍ଚାଡ଼ି ହେବା– ଦେ. କ୍ରି.— ୧ । ଅତି ବରକୁ ହୋଇ ନିଜର ଅଙ୍ଗମାନ
Kachārdi heba ଭୂମିରେ ବାଡ଼େଇବା—
1. To strike one's limbs on the ground angrily.

୨ । ଭୂମିରେ କଚଡ଼ା ଖାଇବା—
2. To fall on the ground with a slip.

କଗ୍ଚାଡ଼ି ହୋଇ ମହାତଳରେ ପଡ଼ିଲେ
ଗର୍ଜିଣ୍ଡି ଜଡିଜ ମେଞ୍ଚା କର ବେଲେ । କୃଷ୍ଣଦିହ- ମହାଭାରତ ଅନୁଶାସନ ।

କଗ୍ଚା ବୟସ—ଦେ. ବ.—କଗ୍ଚା ଉମର (ଦେଖ)
Kachā bayasa Kachā umara (See)

କଗ୍ଚା ରଙ୍ଗ—ଦେ. ବ.—ଅସ୍ଥାସ୍ୱୀ ରଙ୍ଗ; ଯେଉଁ ରଙ୍ଗ ଶୀଘ୍ର ଶୁଖି ଯାଏ--
Kachā rańga Not fast colour; loose colour;
କାଚ୍ଚା ରଙ୍ଗ colour which vanishes after washing.
କଚ୍ଚାରଙ୍ଗ

କଗ୍ଚା ରାସ୍ତା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ମାଟିରେ ତିଆରି ସାଧାରଣ ପଥ—
Kachā rāstā A road made of earth.
କାଚ୍ଚା ରାସ୍ତା
କଚ୍ଚା ରାସ୍ତା

କଗ୍ଚା ସର୍ଡକ—ବୈଦେ.ବ. (ଆ.କଚ୍ଚା+ଫ.ସରକ)—କଗ୍ଚା ରାସ୍ତା (ଦେଖ)
Kachā sardaka Kachā rāstā (See)

କଗ୍ଚା ସେର—ଦେ.ବ.—ବାଲେଶ୍ୱର ସେର; ଅଶୀ ଟଙ୍କା ଓଜନର ସେର—
Kachā sera A standard seer of eighty tolas.
କାଚ୍ଚାସେର
କଚ୍ଚାସେର

କଚି—ଦେ. ବ.—କରର ମର୍ଦ୍ଦିତବ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ; କରଟ୍ଟ—
Kachi Wrist.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଧାନର ଯେଉଁ ଅଗ୍ରାଂଶରୁ ଗଜା ବାହାରେ; ଧାନର ଆଖି—The eye of a paddy seed.

ଦେ. ବିଣ—କଚ୍ଚି (ଦେଖ)—
Kachchhi (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବିଣ—(ଭୂଲି. ବ. କଚ=କ୍ଷୁଦ୍ର)—
୧ । କୋମଳ; କଅଁଳ—1. Soft.
୨ । ଛୋଟ; କ୍ଷୁଦ୍ର—2. Small; little.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉତ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

କଚଆ—ଦେ. ବ—ବଡ଼ ଦାଆ; ତୃଣଚ୍ଛେଦନ ଅସ୍ତ୍ରବଶେଷ (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—A big scythe.
Kachiā

କଚବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଉପରକୁ ଉଠାଇ ତଳକୁ ଛେଚ ଦେବା—1. To dash down a thing after raising it up.
Kachibā
କାଚା ଦେ ମାରନା ୨ । ହସ୍ତମୈଥୁନ କରିବା—2. To practise masturbation.

କଚମ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ମେଦନୀପୁର) ବ. (ସଂ. କଚ୍ଛପ;ଭୁଲ. ବଂ. କାଛିମ)—କଇଁଚ; କୂର୍ମ୍ମ—Tortoise.
Kachima

କଚରି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କଚହ୍ରି)—୧ । ବଗ୍ଭୂଲସ୍ଥ—1. Public court; court of justice.
କାଚାରୀ, କାଛାରୀ କଚହରୀ ୨ । ଗ୍ରଜକୀୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ବା ଦରବାର; ଅଫିସ୍ —2. Public office.
୩ । ଜମିଦାରଙ୍କ ଖଜଣାଅସୁଲ ଘର—3. Zamindar's collection office.

[ଦ୍ର—ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ ବଷୟ ବୁଝା ଯାଉଥିବା କଚରିମାନଙ୍କର ନାମ ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ; ଯଥା—କଲକ୍ଟର, ଅଦାଲତ, ସେସନ୍ସ୍ଜଜ୍ ।]
Kachiri

କଚରିଆଁ—ଦେ. ବ.—କଚରିରେ ଗତାତ କରୁଥିବା ବା କଚରିକୁ ନିୟମିତରୂପେ ଯାଉଥିବା ଲୋକ—A person regularly attending courts.
Kachiriā

ଦେ. ବିଣ—୧ । କଚରିକୁ ନିୟମିତରୂପେ ଯାଉଥିବା; ଦରବାରିଆ—1. Frequenting courts and offices.

୨ । କଚେରିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Appertaining to court.

୩ । କଚେରିରେ ବ୍ୟବହୃତ—3. Used in court; prevailing in courts.

କଚରିଆ ଭାଷା—ଦେ. ବ—କଚରିରେ ବ୍ୟବହୃତ ମିଶ୍ର ଓ ଅଶୁଦ୍ଧ ଭାଷା—The mixed and incorrect language used in courts and offices.
Kachiriā bhāshā

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାର ଗ୍ରଜକୀୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଲେଖାଯାଏ ସେଥିରେ ଇଂରାଜୀ, ହିନ୍ଦୀ, ଆରବୀ, ଫାରସୀ ପ୍ରଭୃତି ଭାଷାରୁ ଅନେକ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଓ ବ୍ୟାକରଣଗତ, ଭାଷାଗତ ଓ ଅକ୍ଷରଗତ ଶୁଦ୍ଧତା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ, ଏହାର କାରଣ ଏହି ଯେ କଚରିରେ ଲେଖାପଢ଼ି କରୁଥିବା ଅଧିକାଂଶ ବ୍ୟକ୍ତି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଧାର ଧାରନ୍ତି ନାହିଁ ଓ କଚରିରେ ବ୍ୟବହୃତ ଅନେକ ଯାବନିକ ଓ ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇନାହିଁ ।]

କଚରି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (କର୍ମ୍ମଚାରୀ) ପକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କରି ବଗ୍ଭୂଲସ୍ଥ ବା କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ ବସି କାର୍ଯ୍ୟ କାଚାରି କରା କରିବା—1. To hold court.
Kachiri karibā

କଚହରୀଜମାନା ୨ । ଗୁଡ଼ିଏ ଲୋକ କଚରିରେ ରୁଣ୍ଡ ହେବା ଭଳି ରୁଣ୍ଡ ହେବା—2. (a multitude of people) To gather as in a public court or office.
୩ । ଅନେକ ଲୋକଙ୍କୁ କଚରିରେ ଏକତ୍ର ହେଲାପରି ରୁଣ୍ଡ କରାଇବା—3. To collect a multitude of people as in a public court or office.

କଚରି ଘର—ଦେ. ବ—୧ । ଜମିଦାରମାନଙ୍କର ଖଜଣା ଅସୁଲ କରିବା କର୍ମ୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନିର୍ମିତ ଗୃହ—1. The cutcheri house of Zamindars for accomodating persons collecting rent.
Kachiri ghara
କାଚାରିଘର
୨ । ଗ୍ରଜକୀୟ କାର୍ଯ୍ୟାଦି ଯେଉଁ ଘରେ ହୁଏ; ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ—2. A public office.

କଚରି ଜମାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କଚରି କରିବା (ଦେଖ)
Kachiri jamāibā Kachiri karibā (See)

କଚରି ଜମିବା—ଦେ. ବ—ଦାକ୍ଷମ ଓ ପକ୍ଷ ଆଦି ଏକତ୍ର ହୋଇ କଚରିର କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲିବା—Session or sitting of a court.
Kachiri jamibā
କାଚାରି ବସା
କଚହରି ଜମନା

କଚରି ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—କଚରିକୁ କେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଆସୁ ନଥିବା ଅବସ୍ଥା-Closing of an office or court.
Kachiri pardibā

କଚରିପିନ୍ଧା—ଦେ. ବ—କଚରିକୁ ପିନ୍ଧି ଯିବା ନିମନ୍ତେ ଅଭିପ୍ରେତ ପରିଧେୟ—Office dress; dress intended to be used on public occasions.
Kachiripindhā
କାଚାରିପୋଷାକ
କଚହରିକାପହରନ

କଚରିପୋଷାକ—ବୈଦେ. ବ (ଆ.କଚହ୍ରି+ପୋଷାକ୍)—କଚରିପିନ୍ଧା (ଦେଖ)—Kachiripindhā (See)
Kachiriposhāka

କଚରିଫେରନ୍ତା—ଦେ. ବିଣ—୧ । କଚରିରୁ ଫେରୁ ଥିବା (ଲୋକ)—1. (a person) Just back from court or office.
Kachiripherantā

୨ । କଚରିରୁ ଫେରିବା (ବେଳ)—2. (time) Of returning from court.

କଚରି ବସିବା—ଦେ. ବ—କଚରି ଜମିବା (ଦେଖ)
Kachiri basibā Kachiri jamibā (See)

କଚରି ବରଖାସ୍ତ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କଚହ୍ରି+ବରଖାସ୍ତ)—କଚରିର କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପନାନ୍ତେ କଚରି ବନ୍ଦ ହେବା—The closing of a court or office after the day's work.
Kachiri barakhāst
କାଚାରିବରଖାସ୍ତ
କଚହରିବରଖାସ୍ତ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ । ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ରକ୍ଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁରି ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କଚରି ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କି—(କଚରିର କାର୍ଯ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ ବା ଦାରୋଗା) କାର୍ଯ୍ୟ Kachiri bhāṅgibā ଶେଷରେ ମିସଲ୍ ଶୁଦ୍ଧା ଗୁଲ୍ ଯିବା— To dismiss a court.

ଦେ. ବ—ଦୈନିକ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପନାନ୍ତେ କଚରିର କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ଥଗିତ ହେବା—The dismissal of a court after a day's work.

କଚରି ଲାଗିବା—ଦେ. ବ—କଚରି ଜମିବା (ଦେଖ) Kachiri lāgibā Kachiri jamibā (See)

କଚୁ—ଫ. ବ. (କର୍ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା+କଣ୍ଡୁ. ଉ; ଯାହା କୋଷ୍ଠ-ବଦ୍ଧ କରେ)—ସାରୁ; କୃଷିଜାତ କନ୍ଦବର୍ଗେଷ— Kachu An esculent root; Colocacia Antiquorum; Taro Colocasia.

[ଦ୍ର—ଏହା ପିତ୍ତଳ, ଗୁରୁପାକ, ମଳରୋଧକ, ବାୟୁ, ପିତ୍ତ ଓ ଆମବର୍ଦ୍ଧକ ।]

କଚୁଆନ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ—କୋର୍‌ମାନ୍ (ଦେଖ) Kachuān Kochmān (See)

କଚୁଆନି—ଦେ. ବ—କୋରୁଆନି (ଦେଖ) Kachuānī Kochuānī (See)

କଚୁଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଫ. କର୍ଚ୍ଚି; କର୍ଚ୍ଚିକା)— Kachuṛḍi କଚୁରି (ଦେଖ) Kachuri (See)

କଚୁପୋଡ଼ା—ଦେ. ବ.—୧ । ପୋଡ଼ା ଯାଇ ସିଝି ଦୋଇଥିବା ସାରୁ— Kachupoṛḍā 1. Burnt Colocasia.

କଚୁପୋଡ଼ା ୨ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ)—କୌଣସି ନଷ୍ଟ ବସ୍ତୁ ବା କର୍ମ— 2. Any spoilt thing or work.

କଚୁର—ଦେ. ବ. (ଫ. କର୍ଚୂର)—ଏକ ପ୍ରକାର ଗଦ; ଏହା ଦ୍ୱଲଦ ପର୍ Kachurā କନ୍ଦୁ ଏଥିର ବାସନା କର୍ପୂର ପର୍—A kind of ଫ. ପର୍ଯ୍ୟା. herbarious root; Curcuma zedoaria କର୍ଚୂର, ଶଠୀ ଦ୍ରାବଡ଼, (Haines). କର୍ଶ୍ୟ ଗନ୍ଧମୂଳକ, ଗନ୍ଧସାର, ବେଧମୁଖ; ଜଟାଳ

[ଦ୍ର—ଏହା ରେଚକ, ଅଗ୍ନିଦୀପକ ଓ ବାତ ଏବଂ କଫନାଶକ । ଏଥିରୁ ପାଚୁଅ ଗନ୍ଧର ତୈଳ, ଏହା କୁଷ୍ଠ, ଅର୍ଶଃ, ବ୍ରଣ, କାସ, ଶ୍ୱାସ, ଗୁଲ୍ମ, ବାୟୁ ଓ କଫନାଶକ; ଏହାଦ୍ୱାରା ଗଳଗଣ୍ଡ, ଗଣ୍ଡମାଳା ଜବାହତ ହୁଏ ।]

କଚୁର, ନରକଚୂର ଶଟୀ
ମ. କଚ୍ଚୋର୍
ଗୁ. କଚୂସ୍ତ
ଫା. ଜରୁବାଦ୍
ଆ. ଏରକୁଲ୍‌କାଫୁର୍

କଚୁରି—ଦେ. ବ.—(ଫ. କର୍ଚ୍ଚି)—ଘୃତପକ୍ୱ ପିଷ୍ଟକବର୍ଗେଷ— Kachuri A sort of cake made from flour and କଚୂରୀ pulses.
କଚୋଡ଼ୀ

କଚେଇବା—ଦେ. କି.—କଚଡ଼ିବା (ଦେଖ) Kacheibā Kachāibā (See)

କଚେବାର—ଦେ. ବ.—୧ । ପଶାଖେଳରେ ୬ ଖଣ୍ଡି କାଠିରେ Kachebāra ମୋଟରେ ୧୨ ପଡ଼ିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଖଣ୍ଡିକରେ ୨; କଚେବାର ଖଣ୍ଡିକରେ ୫ ଓ ଖଣ୍ଡିକରେ ୧ ପଡ଼ିବାର ଦାନ (ଅନ୍ୟୂନ ପୁଅ ବାର; ଅର୍ଥାତ୍ ୨+୨+୧=୧୩)—1. A turn of the dice resulting in number 12, comprising of 6 in one, 5 in one and 1 in one, thus totalling 12.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସୌଭାଗ୍ୟୋଦୟ—2. Prosperity.

କଚେବାର ପଡ଼ିଛି (ଭାକ୍ୟ)—ସେ ବନ୍ଧନମୁକ୍ତ ହୋଇ ସ୍ୱାଧୀନଭାବରେ Kachebāra paṛḍichhi ବିଚରଣ କରୁଛି; ତାକୁ ବଡ଼ ସୁବିଧା ପଡ଼ିଛି; ତାକୁ ଦସ କଜ୍‌ଭୁକ ବା ଖେଳ କରିବାର ବେଳ ପଡ଼ିଛି—He is freed from all restraints; he is now enjoying happiness and joy.

କଚେରି (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—କଚରି (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ) Kacheri (etc.) Kachiri (etc.) (See).

କଚୋର—ଦେ. ବ.—କର୍ବୂରକ (ଦେଖ) Kachora Karbūraka (See).

କଚୋରି—ଦେ. ବ.—କଚୁରି (ଦେଖ) Kachori Kachuri (See)

କଚ୍ଚ—ଦେ. ବ. (ଫ. କଚ୍ଛ)—ପଶ୍ଚିମ ଭାରତର ଭୂପକୂଳସ୍ଥ କଚ୍ଛ ଦେଶ— Kachcha The country of Cutch in W. India.

କଚ୍ଚର—ଫ. ବଣ—(କୁ=କୁତ୍ସିତ+ଚର ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ Kachchara କଣ୍ଡୁ ଅ; କୁ ଠାରେ କଚ୍ ଆଦେଶ)—୧ । ମଳନ; ମଇଳା; ମଳଦୂଷିତ—1. Dirty; fouled; soiled.

୨ । ଦୁର୍ବୃତ୍ତ; ଦୁଷ୍ଟ—2. Wicked.

୩ । ଘୋଳ ଦହି—3. Churned sour milk.

[ଦ୍ର—ସମ୍ଭବତଃ 'ଦୁଷ୍ଟ' ଅର୍ଥବାଚୀ ଓଡ଼ିଆ 'ଖଚଡ଼' ଶବ୍ଦ ଏହି ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ ।]

କଚ୍ଚା (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ)—କଚ୍ଚ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ) Kachchā (etc.) Kachā (etc) (See).

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ କଚରିଆ ଲେଖାରେ ଏବଂ କଚରିଆ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ଚଳନ୍ତି—Cutcha.]

କଚ୍ଚାବଚ୍ଚା—ଦେ. ବ. (ଆ. କଚ୍ଚା=ଅଳ୍ପ ବୟସ୍କ+ଫ. ବଚ୍ଚା; ହି. ବଚ୍ଚା; Kachchābachchā ସଦ୍ଭବର)—ବହୁ ଛୋଟ ପିଲା; ଅଣ୍ଡାବଚ୍ଚା— କାଚ୍ଚାବାଚ୍ଚା A large number of infants.
କଚ୍ଚେ ବଚ୍ଚେ, କଚ ବଚ (ଯଥା—ତାକୁ ମହାପ୍ରଭୁ ଗୁଡ଼ଏ କଚ୍ଚାବଚ୍ଚା ଦେଇଛନ୍ତୁ ।)

କଚ୍ଚି—ଦେ. ବଣ.—କଚ୍ଛି (ଦେଖ) Kachchi Kachchhi (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ଶବ୍ଦ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ତ୍ତି ; ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

କଚିତ୍—ଅ. (କୁ ସ୍ଥାନରେ କତ୍=ମଳ+ଚ ଧାତୁ=ଚସ୍ୟନ କରିବା Kachchit +କର୍ମ. କ୍ୱିପ୍)—(ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ; କୌଣସି ଅଉଲାଷ ପ୍ରକାଶପୂରକ)—୧ । ସତେ ?—1. Is it so ?

୨ । ଅବା—2. Whether.

୩ । ସମ୍ଭବତଃ; ବୋଧ ହୁଏ—

3. Most probably; it seems.

କଚେବାର—ଦେ. ବ.—କଚେବାର (ଦେଖ) Kachchebāra Kachebāra (See)

କଚ୍ଛ—ଅ. ବ.—(କ=ଜଳ+ଛେ। ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ଭୁନ୍ଦ ଗଛ; ଗସ୍ୱାଓସ୍ତ ଗଛ—1. A tree.

୨ । ସମୁଦ୍ର ବା ଜଳାଶୟ ତୀରସ୍ଥ ଭୂଭାଗ—2. The country on the shore of the sea or lake.

ଜଳସ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ଖୋଇ ପାଇ, କଚ୍ଛେ ରହିଲେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ।

ଜଗନ୍ନାଥ ଦାଶ, ଭାଗବତ ।

୩ । ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳସ୍ଥ ଉତ୍ତରର ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳସ୍ଥ ଦେଶବିଶେଷ । (ଏହା ଗୁଜରାଟ ଓ ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରଦେଶର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଦ୍ୱୀପ ସଦୃଶ୍ୟ । ଏହାର ରାଜଧାନୀ ଭୁଜ । ଏହି ଦେଶ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଉତ୍ତୁମ୍ବର ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ଥିଲା ଓ କଚ୍ଛେଶ୍ୱର ବା କଚ୍ଛେଶ୍ୱର ଏହାର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା)—

3. The country of Cutch in Western India.

୪ । ଜଳମୟ ପଙ୍କିଳ ନିମ୍ନଭୂମି—

4. Low marshy land.

୫ । ନୌକାର ପଛଭାଗ; ଡଙ୍ଗାର ପଛମଙ୍ଗ—

5. The back end of a boat.

୬ । ପର୍ବତ ମୂଳସ୍ଥ ସମତଳ ପ୍ରଦେଶ—

6. Level country or valley at the foot of a mountain.

୭ । ସଙ୍କୁଚ୍ଚ; ଖୋଲ—7. A round hollow case; a hollow shell-like covering.

ଅ. ବିଣ—ଜଳତୀରସ୍ଥିତ—Situated on the shore of water.

ଦେଂ. ବ ୧ (ଅ. କଚ୍ଛ) —ଗୁଜରାଟର ଉତ୍ତରରେ ଓ ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରଦେଶରେ ଦକ୍ଷିଣରେ ଥିବା ଉପସାଗର—1. The gulf of Cutch.

୨ । (ଅ. କଚ୍ଛପ) କଚ୍ଛପ; କଇଁଚ—2. Tortoise.

୩ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟ ଅବତାର—3. The second incarnation of Bishṇu in which he upheld the universe on his back by assuming the shape of a tortoise.

୪ । (ଅ. କକ୍ଷ) ସମଭାଗ ବା ଅଂଶ—4. Equal part.

୫ । (ଅ. କକ୍ଷ) କକ୍ଷ; ମାପ—5. Measurement.

୬ । ତୁଳବା; ତୁଳ; ତୁଳନା—6. Comparison.

ମଣିକ୍ୟ ତୁଲେ କାଚକୁ ଥଣି କଲ୍ପ କହୁ,
ରତ୍ନ ସ୍ୱରୂପର ତୁଲେ ରଙ୍ଗ ଦେଇଅଛୁ । ପୀତାମ୍ବର, ନୂର୍ଜହପୁରଣ ।

୭ । ବଣ୍ଟନ ସମୟରେ ଜଣକ ଅଂଶରେ ପଡ଼ିଥିବା ସମ୍ପତ୍ତି; ବାଣ୍ଟ—7. Share allotted to one shareholder at partition; allotment.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ସରି; ତୁଲ୍ୟ; ସମାନ—1. Equal.

୨ । ସମକକ୍ଷ; ସରିସା; ସଦୃଶ—2. Equivalent; similar.

୩ । ସମର୍ଥ—3. Able.

୪ । ତୁଳନୀୟ—4. Fit to be compared; comparable.

କଚ୍ଛଟିକା—ଅ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କଚ୍ଛ+ଅଟ୍ଟକା)—କଚ୍ଛା (ଦେଖ) Kachchhaṭikā Kachchhā (See)

କଚ୍ଛପ—ଅ.ବ (କଚ୍ଛ=ଜଳଭୂମି+ପା ଧାତୁ=ପାନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—୧ । କଇଁଚ; କୂର୍ମ୍ମ—1. Tortoise; turtle.

(କଚ୍ଛପୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟ ଅବତାର—

2. The tortoise incarnation of Bishṇu.

୩ । କୁବେରଙ୍କର ନବିଧରତ୍ନବିଶେଷ—

3. A gem of God Kubera.

୪ । ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧର ବଦ୍ଧବିଶେଷ—

4. A pose in athletic feat.

୫ । ଘଣ୍ଟିକାରେ ହେବା ବ୍ରଣବିଶେଷ—

5. A tumour in the palate.

କଚ୍ଛପିକା—ଅ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(କଚ୍ଛପ+ଇକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଏହାର ଆକୃତି କଚ୍ଛପ ପରି)—୧ । ଆବୁ—1. A wart.

Kachchhapikā

୨ । ବୃହତ୍ ବ୍ରଣ; ପୃଷ୍ଠବ୍ରଣ—

2. A big boil; cancer; carbuncle.

୩ । କଇଞ୍ଚଆ ରୋଗ—3. Abdominal tumour.

କଚ୍ଛପୀ—ଅ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କଚ୍ଛପ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ସାରାବିଶେଷ—

Kachchhapī 1. A kind of harp.

୨ । ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ବୀଣା—2. The lute of Saraswatī, the Goddess of Learning.

୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର କଚ୍ଛପ—3. Small tortoise.

୪ । ମାଇ କଚ୍ଛପ—4. Female turtle.

୫ । ବ୍ରଣ ରୋଗବିଶେଷ; ପୃଷ୍ଠବ୍ରଣ—5. Carbuncle.

କଚ୍ଛରୁହା—ଅ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କଚ୍ଛ=ଜଳାଶୟ ଭୂମି+ରୁହ ଧାତୁ=ଆରୋହଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ+ଅ. ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Kachchharuhā

୧ । ଦୁବାଦଳ; ଦୁବଘାସ—Creeping grass; the dooba grass.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅସର ପୃଷ୍ଠାରେ ସରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନୈଶବିନ୍ଦୁ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରର ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

କଚ୍ଛା—ସଂ. ବି.—(କଚ୍ଛ + ଆ)—୧ । କଚ୍ଛ (ଦେଖ)—
Kachchhā 1. Kachha (See)
୨ । ଝିଙ୍କାରୁପୋକ—2. A kind of insect; a cricket.

କଚ୍ଛି—ଦେ. ବିଣ.—କଚ୍ଛଦେଶୀୟ—
Kachchhi Belonging to the Cutch country,
କଚ୍ଛୀ ବି.—ଇଚ୍ଛଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—A Cutchee..
କଚ୍ଚୀ

କଚ୍ଛିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କାଛିବା (ଦେଖ)
Kachchhibā Kachhibā (See)

କଚ୍ଛି ମଇମନ୍—ଦେ. ବି.—କଚ୍ଛଅଞ୍ଚଳବାସୀ ମୁସଲମାନ—
Kachchhi maiman The Cutchee Memmons.
[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହିନ୍ଦୁ ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ସମ୍ପତ୍ତି ବଣ୍ଟନ ହୁଏ । ପୂର୍ବେ ଏମାନେ ହିନ୍ଦୁ ଥିଲେ । ପରେ ମୁସଲମାନ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଏମାନେ ହିନ୍ଦୁ ଦାୟଭାଗ ଅନୁସାରେ ଚଳନ୍ତି ।]

କଚ୍ଛୁ—ସଂ. ବି. (କଷ୍ ଧାତୁ = ହିଂସା କରିବା + କଣ୍ଡୁ. ଉ)—କଚ୍ଛୁ (ଦେଖ)
Kachchhu Kachchhū (See)

କଚ୍ଛୁମତୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଚ୍ଛୁ = କଣ୍ଡୁ + ଉତ୍ପାଦନାର୍ଥେ ମତ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ଏହା କଚ୍ଛୁ ବା କଣ୍ଡୁ ଉତ୍ପାଦନ କରେ)—
Kachchhumatī ଶୂକଶିମ୍ବୀ; ବାଇଡ଼ଙ୍କ (ଦେଖ)
A wild bean producing itching; Cowhage.

କଚ୍ଛୁର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—୧ । (କଚ୍ଛୁ = କଣ୍ଡୁ ରୋଗ + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ର)—କାଛୁ ବା କଣ୍ଡୁ ରୋଗଯୁକ୍ତ—
(କଚ୍ଛୁରା—ସ୍ତ୍ରୀ.) 1. Suffering from itches.
୨ । (କୁ = ପାପ + ଚୁର୍ ଧାତୁ = ରଞ୍ଜିତ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପରସ୍ତ୍ରୀଗାମୀ; ଲମ୍ପଟ—2. Libertine; adulterer.

କଚ୍ଛୁରା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଚ୍ଛୁ = କଣ୍ଡୁ + ର + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kachchhurā କଣ୍ଡୁରୋଗଯୁକ୍ତା—Suffering from itches.
ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—୧ । ବେଶ୍ୟା—1. Harlot; whore.
୨ । ଦୁର୍ଲଭା (ଗଛ)—
2. A kind of tree with scented leaves.

କଚ୍ଛୁ—ସଂ. ବି. (କଷ୍ ଧାତୁ = ହିଂସା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Kachchhū କାଛୁ; କୁଣ୍ଡି ଆ—Itches.

କଚ୍ଛୋଟିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଚ୍ଛ + ଉଟିକା)—
Kachchhoṭikā କଚ୍ଛା; କାଛୁ; କାଛଟା—
A small loin-cloth with a tail to be tucked down the back side.

କଚ୍ଛୋପସାଗର—ଦେ. ବ (ନାମ) —ଗୁଜରାଟର ବମ୍ବେ ପ୍ରଦେଶାନ୍ତର୍ଗତ
Kachchhopasāgara ଉପସାଗରବିଶେଷ—Gulf of Cutch.

କଚ୍ଛ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କଚ୍ଛ)—କଚ୍ଛ (ଦେଖ)
Kachha Kachchha (See)
ଦେ. ବିଣ—କଚ୍ଛ (ଦେଖ)
Kachchha (See
(୧) ସାତ୍ୟକି ବଇରୁ ତ ଉଲ୍ ପଳାଉଛ
କ ରୂପେ ପାଣ୍ଡବେ ଯୁଝିବ ହୋଇ କଚ୍ଛ (= ସମକକ୍ଷ)
କୃଷ୍ଣଜି୍ନ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।
(୨) ଉରୁ ବେନ କାମଧନୁରୁ ହେବ କଚ୍ଛ (= ଭୁଲଜାତ)
କୃଷ୍ଣଜି୍ନ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

କଚ୍ଛକରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବହୁ ସମାନ ଭାଗରେ ବାଣ୍ଟି ଦେବା—
Kachha karibā 1. To divide into several equal
ବାଁଟା shares; to partition.
୨ । ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଂଶୀଦାରଙ୍କ ହିସାରେ ପଡ଼ିଥିବା ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ କରି ରଖିବା—
2. To allot separate properties to separate share-holders.

କଚ୍ଛରେ—ଦେ. ଅ—ସଦୃଶ; ପରି—
Kachhare Like.
ମଙ୍ଗଳଜଳ କଳସରେ ପତର ଘର ଉଗ୍ଭାଂଶ ଗାଏ କରିବାକୁ କେତେ ଜଣ ମିଳନ୍ତେ ?
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ ।

କଚ୍ଛ ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କଚ୍ଛ କରିବା (ଦେଖ)
Kchha lagāibā Kachha karibā (See)

କଚ୍ଛା—ଦେ. ବି. (ସଂ. କଚ୍ଛା = ପିନ୍ଧାଲୁଗା ଆଗପାଖ କାନ୍ଥ; ସଂ କକ୍ଷା = ପିନ୍ଧାଲୁଗାର ପଛପାଖ କାନ୍ଥ)—ବସ୍ତ୍ରର ଯେଉଁ ଖୁଣ୍ଟ
କାଛା ପିନ୍ଧିବା ଲୋକର ସମ୍ମୁଖରୁ ଘୁଡ଼ାବାଟେ ଯାଇ ପଛଆଡ଼େ
କାଛନି; କାଛ ଖୋସା ହୋଇଥାଏ—The end of the cloth worn which is tucked in to the waistband at the back.
ତିନ କଚ୍ଛମାନଙ୍କୁ ମାଇଲେ ଅଶ୍ମରେ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

କଚ୍ଛକଚ୍ଛ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—କଚ୍ଛକଚ୍ଛ ହେବା (ଦେଖ)
Kachhākachh hebā Kachhākachhi hebā (See)

କଚ୍ଛକଚ୍ଛ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କକ୍ଷ)—
Kachhākachhi hebā ୧ । (ଦୁଇ ବସ୍ତୁ) ଠିକ୍‌ରୂପେ ବା ସର୍ବାଂଶରେ ସମାନ ହେବା—
1. (two things) To tally exactly with each other.
୨ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ପରିମାଣ କରିଯିବା—
2. (two things) To be measured by one another.
୩ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ତୁଳନା କରିଯିବା—
3. (two things) To be compared with each other.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

କଚ୍ଛକାନ—ଦେ. ବ (ସଂ. କକ୍ଷା + କନ୍ଥି)—ପିନ୍ଧିବା ଲୁଗାର ପଛରେ କୁଞ୍ଚା ହୋଇ ଖୋସା ହୋଇଥିବା ଅଂଶର ଶେଷଭାଗ—The end of cloth tucked below the waist.
Kachhākāni

କଚ୍ଛଗଇଁଠା—ଦେ. ବ—କଚ୍ଛ ଗଇଣ୍ଠାଗଇଣ୍ଠି (ଦେଖ)
Kachhāgaiñthā Kachhā gaiṇṭhāgaiṇṭhi (See)

କଚ୍ଛ ଗଇଣ୍ଠାଗଇଣ୍ଠି—ଦେ. ବ—ପୂର୍ବକାଳରେ ଦୁଇ ଜଣ ଅପରାଧୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଗୁଡ଼ ଦଆଯିବା ଦଣ୍ଡବିଶେଷ; ଦୁଇ ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପରସ୍ପର ବିପରୀତ ଦଗକୁ ମୁହଁ କରି ଠିଆ କରାଇ ଦୁହିଁଙ୍କ କଚ୍ଛକୁ ଗଣ୍ଠି ପକାଇଦେଇ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଠିଆ କରାଇଦେବାରୂପ ଦଣ୍ଡ—A kind of punishment consisting of making two culprits stand back to back by tying the back-ends of their tucked cloths.
Kachhā gaiṇṭhāgaiṇṭhi

କଚ୍ଛ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପିନ୍ଧିବା ବସ୍ତ୍ରର ଗୋଟିଏ କାନକୁ ନାହିଁ ପାଖରୁ ନେଇ ପୁଡ଼ା ତଳେ ଗଲାଇ ଅଣ୍ଟା ପଛରେ ଖୋସିବା—To tuck one end of the cloth down the private parts backwards.
Kachhā māribā
କାଛମାରା
କାଛମାରନା

କଚ୍ଛମୁଠି—ଦେ. ବ—୧ । କଚ୍ଛର ଯେଉଁ ଅଂଶ ଅଣ୍ଟା ଓ ଗୁହ୍ୟ ଦ୍ୱାରର ମଝିରେ ଥାଏ—1. The part of the cloth tucked along the private parts.
୨ । ଶଯ୍ୟାର ଦୁଇ ପିଣ୍ଡି ମଧ୍ୟ ଭାଗ; କଟିତଳ ଶଯ୍ୟାର ମଧ୍ୟ ଭାଗ—2. The part of the body between the hips.
Kachhāmuṭhi

କଚ୍ଛମୁଠିରେ ଝାଡ଼ା ଫେରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୀତ ବା ତ୍ରସ୍ତ ହେବା—To tremble in abject fear.
Kachhāmuṭhire jhārdā pheribā

କଚ୍ଛମୁଠିରେ ପୋଖରୀ ବସିବା—କଚ୍ଛମୁଠିରେ ଝାଡ଼ାଫେରିବା (ଦେଖ)
Kachhāmuṭhire pokhari basibā Kachhāmuṭhire jhārdāpheribā (See)

କଚ୍ଛର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କଚ୍ଛ)—୧ । ନଦୀକୂଳର ପଚ୍ଚୁ-ପିଣ୍ଡା ବାଲି ମାଟି—1. Sandy and silted soil on the bank of a river.
୨ । ନଦୀକୂଳର ଖାର ମାଟି; ଉଷରଭୂମି—2. Rhe-soil; saline soil on the riverbank.
Kachhār

କଚ୍ଛହଗୁରା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଝାଡ଼ାର ବେଗ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି କଚ୍ଛ ଫିଟାଇ ଫିଟାଇ ଝାଡ଼ାଫେରି ପକାଏ—1. A person who soils his cloth in haste to ease himself.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ—ଯେ ଡରରେ କଚ୍ଛରେ ଝାଡ଼ାଫେରେ)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଡରକୁଳା—2. (figurative) Very timid.
Kachhāhagurā (କଚ୍ଛହଗୁରା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କଚ୍ଛି—ଦେ. ବ—କଚ୍ଚି (ଦେଖ)
Kachhi Kachchhi (See)

କଚ୍ଛିକାଚ୍ଛି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୁଇଟି ପଦାର୍ଥ ଠିକ୍‌ରୂପେ ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ମିଳିଯିବା—(two things) To tally with each other exactly.
Kachhikāchhi hebā

କଚ୍ଛିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କକ୍ଷ)—
Kachhibā ୧ । ଭୁଲ୍ୟ କରିବା—1. To equalise.
୨ । କଷିବା—2. To measure one thing with reference to another.
୩ । ଭୁଲନା କରିବା—3. To compare.
୪ । ଭୁଲ୍ୟ ହେବା—4. To be equal.

କଚ୍ଛିମ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର, ମେଦନୀପୁର ଓ ଧଳଭୂମ; ଭୁଲ. ବ. କାଚ୍ଛିମ) ବ—କଚ୍ଛିମ (ଦେଖ)
Kachhima Kachima (See)

କଚ୍ଛୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଚ୍ଛୂ)—କଚ୍ଛୂ (ଦେଖ)
Kachhu Kachchhū (See)

କଚ୍ଛୁଟି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଚ୍ଛୋଟିକା)—କଚ୍ଛୋଟିକା (ଦେଖ)
Kachhuṭi Kachchhoṭikā (See)

କଚ୍ଛେ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—କଚ୍ଛେଁ (ଦେଖ)
Kachhe Kachheñ (See)

କଚ୍ଛେଁ—ପ୍ରା. ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—କଚ୍ଛରେ; ହିଂସାରେ; ବାଣ୍ଟରେ—In one's share or allotment.
(ଯଥା—ମୋର କଚ୍ଛେଁ ପଡ଼ିଆ ଭୂମି ପଡ଼ିଲା ।)
Kachheñ

କଜ୍ କୋଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କାଜକୋଟ (ଦେଖ)
Kaj koṭ Kājakoṭa (See)
କାଜକୋଟ
କାଜକୋଟ

କଜଲା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କକ୍କଲ)—ଫକା କଳା; ଈଷତ୍ କଳା; କଳାଆଁଶିଆ—Slightly black; light dark (colour).
Kajlā

କଜ୍ୱେ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ରାସ୍ତାରେ ପଡ଼ିବା ପାଣିନାଳରେ ପାଣି ପାର ହେବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅସ୍ଥାୟୀ ସଡ଼କ; କାଜ—Cause-way.
Kajwe

କଜଲା କଜ୍‌ଲା ଆଖି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚଳଆଖି; ଈଷତ୍ କୃଷ୍ଣ ବା ଫକା ଆଖି—Light dark eye.
Kajlā kajlā ākhi

କଜଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କକ୍କଲ)—
Kajala ୧ । ଅଞ୍ଜନ—1. Collyrium.
କାଜଳ ୨ । ଦାଣ୍ଡି କଳା ବା ଘାପକଳା—2. Lamp-black or soot.
କାଜଳ
[ଦ୍ର—ଫଟ୍ଟାର ଅଛୁ ଯେ ପିଲାଙ୍କ ଆଖିରେ କଜଳ ଥିଲେ ଭୂତ, ପ୍ରେତ, ଡାହାଣୀ କଛୁ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣତଃ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ଭାଷାଭୋଷରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

କଜ୍ଜଳକଳା—ଦେ. ବ—କଜ୍ଜଳ ନମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହାଣ୍ଡି ବା ପାତ୍ର ତିଆର
Kajalakalā କଳା—Lamp-black or soot collected for preparing collyrium.

ବଣ—କଜ୍ଜଳ ପର୍ ଘୋର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ—
Black; of a very dark colour.

କଜଳଗଉର—ଦେ. ବ—(ସଂ. କଜ୍ଜଳ ଓ ଗୌର)—ଏକ ପ୍ରକାର
Kajalagaurā ଆଖୁ; କଳା ଓ ଧଳା ମେଣ୍ଢାବଣ୍ଡିଆ ଆଖୁ;
କାଜଳୀ, କାଜ୍‌ଳା କନ୍ୟାର ଆଖୁ—A kind of sugar-cane.

କଜଳଗାର—ଦେ. ବ.— ଆଖି ତାନ୍ତୁରୁ କାନ ଆଡ଼କୁ ଟଣା ଯାଇଥିବା
Kajalagāra ସରୁ କଜଳର ରେଖା—A slender line of
କାଜଳ୍‌ଗାର୍ collyrium drawn from the ends of the eyes towards the ears.

କାଣି ଆଖିରେ କଜଳ ଗାର—ଚଗ ।

କଜଳ ଚୋରାଇ ନେବା (ଆଖିରୁ)—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅତି କୌଶଳ
Kajala chorāi nebā ସହକାରେ ମନୁଷ୍ୟର ଆଖି ଆଗରୁ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ହରଣ କରିନେବା—1. To steal a thing deft-handedly from under one's very eyes.

୨ । ଅତିଶୟ ଚତୁରତା ସହକାରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ହରଣ-ଗ୍ଭଳ କରିବା—2. To play the sharper.

କଜଳନାଞ୍ଜି—ଦେ. ବ(ସଂ.କଜ୍ଜଳ+ଲାଙ୍ଗୂଳ)— କଜଳଗାର (ଦେଖ)—
Kajalanāñji Kajalagāra (See)

କଜଳ ପକେଇବା—ଦେ.କ୍ରି—ଚକ୍ଷୁର ଅଞ୍ଜନ ନମନ୍ତେ ପାପଣିଆ ଉପରେ
Kajala pakeibā ଥାଉ ପାତ୍ରରେ ପାଣି ରଖି ସେହି ପାତ୍ର ତଳେ
କାଜଳପାଡା କଜ୍ଜଳ ପଡ଼ିବାର ଉପାୟ କରିବା—To arrange
କାଜଳପାରନା for soot being deposited on the back of a pot of water placed over a lamp with a view to prepare collyrium.

କଜଳପାତ—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. କଜ୍ଜଳ+ପାତ୍ର) କଜଳ ରଖିବାର
Kajalapāti ଥାଉପାତ୍ର—1. A case for keeping
କାଜଳଲତା, କାଜଳନେତା collyrium.

କଜଳୌଟି ବାଚ୍ଚା ମାଇପର କ ସମ୍ପର୍କି, ସିନ୍ଦୁର ପରୁଆ କଜଳପାତ୍ର । ପ୍ରବଚନ । ଗ୍ରେର ଜେରରେ କଜଳପାତ୍ର । ନବବଧୂରେ ନର୍ଜରଣୀ ।

ସଂ.ଖଞ୍ଜରୀଟ;ଖଞ୍ଜନ ୨ । ସଂ. (କଜ୍ଜଳପତ୍ରୀ) ଲାଞ୍ଜ ଲମ୍ବ ଥିବା ଏକ-
ଫିଙ୍ଗା ପ୍ରକାର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଚଢ଼େଇ; ଭୃଙ୍ଗପକ୍ଷୀ—
ପତରିଗା, କଜଳା 2. A small black bird with a long tail; the black drongo; Dicrurus Ater.

[ଦ୍ର— କଜଳପାତ ଚଢ଼େଇ ଶାଖାଶ୍ରୟୀ ବର୍ଗର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଏହା ଲମ୍ବରେ ୧୫।୧୬ ଆଙ୍ଗୁଳ ହୁଏ; ଦେଖିବାକୁ ଚକଚକିଆ କଳା; ଏହାର ଲାଞ୍ଜ କନାକନା ହୋଇଥାଏ, ଏ ଗୋରୁ ବାହୁଙ୍କ ପିଠିରେ ବସେ ଓ ତାର ବଗରେ ଉଡ଼ୁ ଉଡ଼ୁ ମହିଁ ମହିଁରେ ଡେଣାକୁ ଫଟୁଚଡ କର ରହ ଯାଉଥାଏ ।]

[କଜଳପାତ ବା କଳାପାତ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଲୌକିକ ସଂସ୍କାର— ୧ । ଉତ୍ତିଆଣୀ ପିଲାଙ୍କୁ ଡାହାଣୀ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପିଲାର ବଚ୍ଚଣାର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଗୋଟିଏ କଜଳପାତ ରଖା ହୋଇଥାଏ । ୨ । ସଦ୍ୟବା ଝିଅ ଶାଶୁ ଘରକୁ ଗଲ୍ଲବେଳେ ହାତରେ କଜଳ-ପାତଟିଏ ଧର ଘରୁ ଅନୁକୂଳ କରେ । କାରଣ ଏ ଦେଶରେ କଜଳ ଘେନିବା ସଦ୍ୟବାର ଲକ୍ଷଣ ।]

କଜଳପାତିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଏକପ୍ରକାର ଧାନ; କଳାଜର ଧାନ—
Kajalapātiā 1. A kind of paddy with black husk.

୨ । ଏକ ପ୍ରକାର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ପକ୍ଷୀ; ଭୃଙ୍ଗ ପକ୍ଷୀ—
2. A small black bird; the black drongo.

ଦେ. ବଣ— କଜ୍ଜଳପାତ ଭଳ କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ଲମ୍ବ—Small and long.

କଜଳପାତିଆଦଳ— ଦେ. ବ—ବଲ୍ଲଭଦଳ ପର୍ ଏକ ପ୍ରକାର ଡେଙ୍ଗା
Kajalapātiādala ଜଳଜ ଶାକ (ଏହାର ଫୁଲ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ଓ
ନୌକାଫୁଲ ଆକାରରେ ନୌକା ବା କଜଳପାତ ପର୍ ସରୁ ଓ ଲମ୍ବ, ଫୁଲର ଡେମ୍ପ ଲମ୍ବା)—A kind of aquatic plant; Monochoria Hastæfolia (the leaf is somewhat of the same shape as that of the tall variety of Water-Hyacinth with deep blue flowers)

କଜଳପାତିଆ ଭଲ୍‌ଲୋକ— ଦେ. ବଣ—୧ । ଯେଉଁ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଆପଣାର
Kajalapātiā bhalaloka ସ୍ୱାର୍ଥପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖି କମ୍ବା ପକ୍ଷପାତ କର ନ୍ୟାୟ କରେ—
1. A selfish or partial arbitrator.

୨ । ଯେଉଁ ଭଲ୍‌ଲୋକ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ନ୍ୟାପ .କରିବାକୁ ଯାଇ ନିଜର ସର୍ବନାଶ ଘଟାଏ—2. An arbitrator who comes to trouble for going to arbitrate between two parties.

[ଦ୍ର—କଥା ଅଛି—ଗୋଟିଏ ଗାଈ ସଙ୍ଗେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ବୃଷ ସଙ୍ଗମ ଇଚ୍ଛା କରିବାରୁ ଗାଈଟି ବୃଷଭର ପୃଥୁଲାଙ୍ଗକୁ ଭର ସହ୍ୟ ହେଲ୍ଲା ନାହିଁ । ବୃଷଭ ଯାଇ ଗୋଟିଏ କଜଳପାତ ଚଢ଼େଇକୁ ମଧ୍ୟସ୍ଥ (ଭଲ୍‌ଲୋକ) କର ଆଣିଲ୍ଲା । କଜଳପାତ ଗାଣ୍ଠିକୁ ସାହସ ଦେବାରୁ ଗାଈ ସହ୍ୟ ହେଲ୍ଲା । ମାତ୍ର ସଙ୍ଗମ ବେଳେ କଜଳପାତ ଗାଈ ପିଠିରେ ବସି ରହିବାରୁ ବୃଷଭର ଦେହ ଭାରରେ ପିଷ୍ଟ ହୋଇ ନିଜେ ମଲ୍ଲା । ଯେଉଁ ଲୋକ ମଧ୍ୟସ୍ଥତା କରିବାକୁ ଯାଇ ନିଜେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରସ୍ତ ବା ନଷ୍ଟ ହୁଏ ତାକୁ କଜଳପାତିଆ ଭଲ୍‌ଲୋକ କହନ୍ତି ।]

କଜଳ ପାତିବା—ଦେ. କ୍ରି— କଜଳ ପକେଇବା (ଦେଖ)
Kajala pātibā Kajala pakeibā (See)

କଜଳ ବସାଇବା—ଦେ. କ୍ରି— କଜଳ ପକେଇବା (ଦେଖ)
Kajala basāibā Kajala pakeibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ୡ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

କଜଲଲ୍ଲଞ୍ଜୀ—ଦେ. ବ (ସଂ. କଜ୍ଜଲ+ଲଞ୍ଜଳ) —କଜଳ ଗାର (ଦେଖ)
Kajalalāñjī Kajala gāra (See)

କଜଲା—ଦେ. ବ. (ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—୧ । ଏକ ଜାତୀୟ କୃଷ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣର
Kajalā ମାଛ; ଗ୍ଲୁଡ଼ ମାଛ—1. A fish of black colour;
କାଜଳା; କାଜଳି Catla Buchanani.

କଜରା ୨ । ଏକ ଜାତୀୟ ରକ୍ତ ଓ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣର ଆଖୁ—
2. A kind of reddish black sugarcane.
୩ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ମସ୍ତକଯୁକ୍ତ ଏକଜାତୀୟ ଶୁଆ ପକ୍ଷୀ—
3. Slaty-headed parqueto.

ବିଣ—କଜ୍ଜଳ ରଙ୍ଗବଶିଷ୍ଟ—Of a very dark colour;
of the colour of lamp-black.

କଜଲା ଗଣ୍ଡ—ଦେ. ବ —(ଯେଉଁ ସ୍ଥାନର ଜଳ ଗଭୀରତା ଯୋଗୁଁ ଗାଢ଼
Kajalā gaṇḍa ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ଦେଖାଯାଏ)ଗଭୀର ଜଳବଶିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ—
କାଜଳାଗଣ୍ଡ Very deep expanse of water which looks
deep blue owing to the depth of water.

କଜଲା ଗହିର—ଦେ. ବ (ସଂ. କଜ୍ଜଲ+ଗଭୀର) – କଜଳାଗଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Kajalā gahira Kajalāgaṇḍa (See)

କଜଲା ଗାଈ—ଦେ. ବ —ଯେଉଁ ଗାଈର ଆଖି ଚାରି ପାଖ କଜଳ
Kajalā gāī ଲଗାଇଲା ପରି କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଦେଖାଯାଏ—
କାଜଳାଗାଈ A cow having dark eye-lashes and
କଜରୀଗାୟ eye-brows.

କଜଲା ବଳଦ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ବଳଦର ଆଖି ଚାରିପାଖ କଳା—
Kajalā balada A bullock with dark eye-lashes
କାଜଳାବଳଦ and eye-brows.
କଜ୍ଜରାବୈଳ

କଜଳି—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କଜଲା (ଦେଖ)
Kajali Kajalā (See)
ଦେ. ବ. (ସଂ. କଜ୍ଜଳୀ)—କଜ୍ଜଳୀ (ଦେଖ)
Kajjalī (See)

କଜଳିଆ—ଦେ. ବିଣ(ସଂ. କଜ୍ଜଳ)—୧ । ଘୋର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବଶିଷ୍ଟ—
Kajaliā 1. Of a deep dark colour; very dark
କାଜଳା coloured.
କଜରାରା ୨ । କଜ୍ଜଳଯୁକ୍ତ; ବହୁତ କଜ୍ଜଳ ବୋଳାଯାଇଥିବା—
2. Deeply painted with collyrium.

କଜାଇ—ଦେ. ବ —କଜେଇ (ଦେଖ)
Kajāi Kajei (See)

କଜାବା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଓଟ ପିଠିରେ ପଡ଼ିବା ଜିନ୍—
Kajāwā Saddle for the back of a camel.
କଜାବା [ଦ୍ର—ଜିନର ଦୁଇ ପାଖେ ମନୁଷ୍ୟ ବସିବାର ବା
ଜିନିଷ ରଖିବାର ଆଧାନ ଥାଏ ।]

କଜିଆ— ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କଜିୟା; ଭୁଲ. ସଂ. କାର୍ଯ୍ୟ=ବିବାଦ)—
Kajiā ଝଗଡ଼ା; କଳହ; ବାଗ୍‌ଯୁଦ୍ଧ; ବିବାଦ (ଏହା କଳ ସଙ୍ଗେ
ଝଗଡ଼ା ସଦୃଶରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା, କଳକଜିଆ)—
କଜିଆ Wordy dispute; quarrel.

ବାଟରେ ମତେ ହରବରଥା, ଜରୁରେ ଯେବେ କ କଜିଆ ।
ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ. ଗୀତଲହରୀ ।

କଜିଆଖୋର୍—ବୈଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ଆ. କଜିଆ+ଫା. ଖୋର୍)—
Kajiākhor କଳହପ୍ରିୟ; କଳହୁଡ଼ା—
(କଜିଆଖୋରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Quarrelsome; contentious.
ଝଗଡ଼ାଟେ
କଜିଆଖୋର

କଜିଆଗୋଇ—ଦେ. ବ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—କଳହପ୍ରିୟ—
Kajiāgoi Quarrelsome.

କଜିଆଳିଆଗଣ୍ଠି—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବ—ଘର ଶେଣ୍ଡୀରେ ଥିବା ଦାରୁଗଣ୍ଠି-
Kajisāliāgaṇṭhi The joint between two wall-
(ଜଗବନ୍ଧୁ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ) plates in a thatched house.

କଜେଇ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. କଜାଇ)—ଘୋଡ଼ାର ପାଟ ମଧ୍ୟରେ ବାଆସିବା
Kajei ଲୁହାର କଡ଼ିଯୁକ୍ତ ଦଣ୍ଡ —Iron-bit put in the
କଜାଇ; କାଜାଇ mouth of a horse.
ଦହାନା [ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଘୋଡ଼ାପାଟରେ ଗଲାଇ ଦେଇ
ଏହାର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଥିବା ମୁନ୍ଦିଆରେ ଦଉଡ଼ି ଲଗାଇ ତାକୁ
ଘୋଡ଼ାର କପାଳ ଉପର ବାଟେ ଉଡ଼ିବାକୁ ହୁଏ ଓ ଏହି ଦୁଇ
ମୁନ୍ଦିଆରେ ଲଗାମ ଲଗାଇ ଗୁଳକ ଲଗାମକୁ ଯେଉଁ ଆଡ଼େ ଟାଣେ
ଘୋଡ଼ାର ମୁହଁ ସେହି ଆଡ଼େ ବୁଲି ଯାଏ ଓ ଘୋଡ଼ା ଗୁଳକର
ଆୟତ୍ତରେ ରହେ । ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର-ସାଦା କଜେଇ ଓ କଞ୍ଚା
କଜେଇ ।]

କଜ୍ଜଳ—ସଂ. ବ. (କୁ=କତ୍=କୁତ୍ସିତ+ଜଳ)—
Kajjala କଜ୍ଜଳ (ଦେଖ)
Kajjwala (See)

କଜ୍ଜଳକୁନ୍ତଳା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କଜ୍ଜଳ+କୁନ୍ତଳ+
Kajjalakuntalā ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର କେଶ ଘୋର କୃଷ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣ—
Dark-haired woman.

କଜ୍ଜଳପତ୍ରୀ—ସଂ. ବ. (କଜ୍ଜଳ+ପତ୍ର=ପକ୍ଷ+ଇନ୍)—
Kajjalapatrī ଖଞ୍ଜନ ପକ୍ଷୀ; କଜଳପାଢ଼ିଆ ଚଢ଼େଇ—
The black drongo (bird)

କଜ୍ଜଳପତ୍ରୀର ପତ୍ର ନୟନ । ସ୍ୱାମୀନାଥ. ନବଦେଶ୍ୟ ।

କଜ୍ଜଳରୋଚକ—ସଂ. ବ. (କଜ୍ଜଳ+ରୁଚ ଧାତୁ, ଣିଚ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Kajjalarochaka ଦୀପାଧାର; ଦୀପଚୁଙ୍ଗା—
Lamp-stand; candle-stick.

କଜ୍ଜଳା——ଦେ. ବ.—କୃଷ୍ଣ ପୃଷ୍ଠବର୍ଣ୍ଣବଶିଷ୍ଟ; ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ—
Kajjalā A fish with dark skin on the back.

କଜ୍ଜଳୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପାରଦ ଓ ଗନ୍ଧକର ଏକତ୍ର ପେଷଣରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ
Kajjalī କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—Sulphuret of mer-
cury; mercury sulphide.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ଜଏ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; 'ଥଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଥଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

[ଦ୍ର—ଆୟୁର୍ବେଦୀୟ ଔଷଧ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପାଇଁ ସମପରିମାଣର ପାଗ୍ ଓ ଗନ୍ଧକ ଏକତ୍ର ଖଲରେ ବାଟିଲେ ପ୍ରଥମତଃ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଧୂଳିବତ ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ତାହାକୁ କଜ୍ଜଳୀ ବୋଲ୍ଯାଏ । ଏହି କଜ୍ଜଳୀରୁ ମକରଧ୍ୱଜ ପ୍ରଭୃତି ଔଷଧମାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । କଜ୍ଜଳୀରୂପେ ପରିଣତ ନ ହେଲେ ପାରଦ କୌଣସି ଔଷଧରେ ମିଶି ପାରେ ନାହିଁ ।]

କଜ୍ଜଳ—ସଂ. ବି. (କୁ=କଉ=କୁତ୍ସିତ + ଜ୍ୱଳ=ଅଗ୍ନି ଶିଖା)—
Kajjwala ୧ । ଆଖିରେ ଘେନିବା କଳା—1. Collyrium.
୨ । କୃଷ୍ଣାଞ୍ଜନ—2. Black sulphide of mercury.
୩ । ସ୍ନାପ କଳା—3. Lamp-black.
୪ । କାଳିମା; କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ—4. Black colour.
୫ । କାଳି; ମସି—5. Black ink.
୬ । ମେଘ—6. Cloud.
୭ । କଳଙ୍କ—7. Taint; stain.
୮ । (କୁ + ଜଳ)—କୁତ୍ସିତ ଜଳ—
8. Polluted water.

କଜ୍ଜଳପାତ୍ର—ଦେ. ବି.—କଜଳପାତ୍ର (ଦେଖ)
Kajjwalapātī Kajalapāti (See)
କେ ବସିଥନ୍ତ ନଳ ଘରେ, କଜ୍ଜଳପାତ୍ର ସେନ ହରେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କଜ୍ଜଳ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ—କଜ୍ଜଳ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kajwala etc. Kajjala etc. (See)

କଜ୍ଜଳା—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—କଜ୍ଜଳା (ଦେଖ)
Kajwalā Kajjalā (See)

କଜ୍ଜଳୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—କଜ୍ଜଳୀ (ଦେଖ)
Kajwalī Kajjalī (See)

କଜ୍ୟା—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବି.—କଜିଆ (ଦେଖ)
Kajyā Kajiā (See)

କଞ୍ଚା—ଦେ. ବି.—କଇଁଆ (ଦେଖ)
Kañā Kaiñā (See)

କଞ୍ଚ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ବନ୍ଧନ କରିବା—
Kañcha (root) To bind.

କଞ୍ଚ—ଦେ. ବି.—ତାସଣ କରିବା ପରେ ତନ୍ତୀମାନେ ସାହାଦ୍ୱାରା ସୂତା
Kañcha ପଲନ୍ତୁ—A contrivance used by weavers to polish yarn.
ତ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ବନ୍ୟବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
A kind of wild tree.
[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଓଉ ପତ୍ର ପରି ଲମ୍ବ ଓ ଚଉଡ଼ା । ବଣୁଆ ଲୋକେ ଏହାର ପତ୍ରରେ ଖାଦ ଖାଆନ୍ତି ।]

କଞ୍ଚଟ—ସଂ. ବି. (କଂ=ଜଳ + ଚଟ୍ ଧାତୁ=ସ୍ଫୁଟିତ କରିବା + ଅଚ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ)—ଜଳଜ ଶାକବିଶେଷ; କଲମ ଶାଗ—
An aquatic edible creeper; a kind of water-weed.

କଞ୍ଚଡ଼—ସଂ. ବି.—କଞ୍ଚଟ (ଦେଖ)
Kañcharda Kañchaṭa (See)

କଞ୍ଚନ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କାଞ୍ଚନ)—୧ । ସ୍ୱନାମଖ୍ୟାତ ବୃକ୍ଷ ଓ ତହିଁର ଗନ୍ଧ—1. A red flower and its tree; Bauhinia Acuminata.
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—କାଞ୍ଚନ; କାଞ୍ଚନାର; ଯୁଗପତ୍ରକ, ମରୁକ, ଗଣ୍ଡାର, କୋବିଦାର, କଙ୍କୁଦାର
ମ. କାଚମୁ କୋରକ
ଗୁ. ଚମ୍ପାକାଠୀ
ତେ. ଦେବ କାଞ୍ଚନ
କାଞ୍ଚନ
କଚନାର
[ଦ୍ର—ବର୍ଣ୍ଣଭେଦରେ ଏ ଫୁଲ ତିନି ପ୍ରକାର—ଧଳା, ନାଲ ଓ ଛିଟ ହଳଦିଆ; ଫୁଲ ହେମନ୍ତରେ ଫୁଟେ, ଏହାର ପତ୍ର ଦୁଇ ଫାଳିଆ, ଏହା କ୍ରିମି, କୁଷ୍ଠ ଗୁଦଭ୍ରଂଶ, ଗଣ୍ଡମାଳା ଓ ବ୍ରଣ ନାଶକ ।]
୨ । ଏକ ଜାତୀୟ ତେର ଫନ ଥିବା କଂସା ଥାଳ—
2. A bell-metal plate with high ridges.
୩ । ଦେଶବିଶେଷ (ବିଷ୍ଣୁକେଶସ୍ଥ ପୁରୀ)—
3. Name of a country.

କଞ୍ଚନଥାଳି—ଦେ. ବି.—କଞ୍ଚଣ (୨) (ଦେଖ)
Kañchanathāli Kañchaṇa (2) (See)

କଞ୍ଚନ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କାଞ୍ଚନ)—୧ । କଞ୍ଚଣ (୧) (ଦେଖ)
Kañchana 1. Kañchaṇa (1) (See)
୨ । ରାମାୟଣବର୍ଣ୍ଣିତ ସର୍କଟ ସୂଥପତି—2. Name of a monkey-general mentioned in the Rāmāyaṇa.
ବର୍ଷାମୁଖରେ କଞ୍ଚନ ଡାଳସ୍ଥ ଝଡଫୁଲ
ବ୍ୟବସ୍ଥିତେ ପନସକୁ କଉଇ ସଫଳ । ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

କଞ୍ଚନଥାଳି—ଦେ. ବି.—କଞ୍ଚଣ (୨)(ଦେଖ)
Kañchanathāli Kañchaṇa (2) (See)

କଞ୍ଚନାଇ—ଦେ. ବି.—ଏକ ପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ତରୁ—
Kañchanāi Dalbergia Rubiginosa (tree).

କଞ୍ଚନାର—ସଂ. ବି—କଞ୍ଚଣ (୧) (ଦେଖ)
Kañchanāra Kañchaṇa (1) (See)

କଞ୍ଚା—ଦେ. ବିଣ. (ଆ. କଚା=ଅପକ୍ୱ)—୧ । ଅପକ୍ୱ; ପାଚି ନ ଥିବା—
Kañchā (ଯଥା, ଫଳ)—1. Unripe; raw; green.
ପାଚିଲା, ପକ୍କା } ବିପରୀତ ୨ । ସଦ୍ୟ; ଭିଜିକା (ଯଥା, ରକ୍ତ)—2. Fresh.
କାଁଚା
କଚ୍ଚା ୩ । ପାକ କରାଯାଇ ନ ଥିବା (ଯଥା, ମାଂସ)—3. Uncooked; undressed.
୪ । ଖାଣ୍ଟି; ଅମିଶ୍ର (ଯଥା, ସୁନା)—4. Pure.
ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ଭୁଶରୁ କଞ୍ଚା ଗଦ୍ୟ ବନୁ ଅବ ବହି ବାହାରେ ନାହିଁ ।
ପଦ୍ମନାଥ. ବବେଦୀ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ୍	ର୍‌,ର୍ଷ୍	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଜ୍ଅ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୁ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଦ	ନ୍ଦ

୫ । ଅପାରଦର୍ଶୀ—5. Not proficient; not well up. (ଯଥା—ଏ ପିଲ୍ଲଟି ଗଣିତରେ କଞ୍ଚା ।)

୬ । ଶୁଖି ନ ଥିବା; ଓଦା (ଯଥା, କାଠ)—6. Moist; not dried.

୭ । ଅଦକ୍ଷ; ଅପ୍ରୱାଣ (ଯଥା, କୁବି)—7. Inexperienced; unskilful.

୮ । ପୋଡ଼ା ଦୋଇ ନ ଥିବା (ଯଥା, ଇଟା)—8. Unburnt; unbaked.

୯ । ଶିଥିଳ; ଚିଲ୍ଲା (ଯଥା, ସିଲ୍ଲଇ)—9. Loose.

୧୦ । ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ (ଯଥା, କାମ)—10. Imperfect; immature; not final.

୧୧ । ଅପରିଣତ (ଯଥା, ବୟସ)—11. Undeveloped.

୧୨ । ଅସିଦ୍ଧ (ଯଥା, ପରିବା)—12. Unboiled.

୧୩ । କୋମଳ; ନରମ—13. Soft; tender.

୧୪ । ଅସ୍ଥିରୀକୃତ (ଯଥା, କଥା)—14. Unsettled.

୧୫ । ଅସ୍ଥାୟୀ; ଯାହା ବହୁକାଳ ସ୍ଥାୟୀ ନୁହେ (ଯଥା, ଗାନ୍ଥିନି)—15. Temporary; not durable.

୧୬ । ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ—16. Changeable.

କଞ୍ଚା ଇଟା—ଦେ. ବ—ପୋଡ଼ା ଦୋଇ ନ ଥିବା ଇଟା—Unburnt or unbaked brick.
କାଁଚାଇଁଟ [ଦ୍ର—ଏହିପରି କଞ୍ଚା ହାଣ୍ଡି, ମାଠିଆ, ସରା ଇତ୍ୟାଦି ହୁଏ ।]
କଚ୍ଚାଇଁଟ

କଞ୍ଚା ଉମର—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କଚ୍ଚା + ଉମର୍)—୧ । ଅପରିଣତ ବୟସ—1. Unripe age; nonage; tender age.
କଚ୍ଚାଉମର ୨ । ବାଲ୍ୟକାଳ—2. Boyhood.

କଞ୍ଚାକଞ୍ଚା—ଦେ. ବଣ. (ଭୁଲ. ଗରମ୍ ଗରମ୍)—
କାଁଚାକାଁଚା ୧ । ଯାହା ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ କଞ୍ଚା ଥାଏ; ଦରକଞ୍ଚା—1. Unripe; half-ripened.
ଅଦ୍ଧାକଚ୍ଚା ୨ । ଅର୍ଦ୍ଧସିଦ୍ଧ—2. Half-boiled.
୩ । ଅଳ୍ପ ଓଦା—3. Half-moist.

କଞ୍ଚା କଥା—ଦେ. ବ—ଅସ୍ଥିର କଥା—Unsettled talk; talk which is not final.
କାଁଚାକଥା
କଚ୍ଚାବାତ

କଞ୍ଚା କାମ—ଦେ. ବ—୧ । ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ—1. Unfinished work.
କାଁଚ କାଜ ୨ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ବବେରନାପୂର୍ବକ ବା ଦକ୍ଷତା-ସହକାରେ କରି ଯାଇ ନାହିଁ—2. Work which is badly done.
କଚ୍ଚାକାମ

କଞ୍ଚାଖାଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆ. କଚ୍ଚା + ସଂ. ଖାଦ ଧାତୁ)—
Kañchākhāi ୧ । ଦେବୀବିଶେଷ—
କାଁଚାଖାଇ 1. A Goddess who eats raw flesh.
୨ । ଡାହାଣୀବିଶେଷ—2. A class of witches eating ordure and raw flesh.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଗାଉରେ ବସ୍ତ୍ର ଚରନ୍ତି ଓ ଜୀବଉ ଶିଶୁ ପାଉଁଉଙ୍କୁ ଖାଇ ଯାଆନ୍ତି । ଡାହାଣୀ ଭଳେ ନୋହି ଦେଖ ।]

ଦେ. ବଣ—କଞ୍ଚାସୁଆଦ; କଞ୍ଚା ବା ଅପକ୍ୱ ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଖ-ରୋଚକ ବା ମିଷ୍ଟ (ଫଳ)—Sweet or palatable even when raw or unripe (fruit).
[ଦ୍ର—ଏହା ବିଶେଷତଃ ପ୍ରାପ୍ୟ ଆମ୍ବ ପୂର୍ବେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

କଞ୍ଚା ଖାତା—ଦେ. ବ—କଚ୍ଚା ଖାତା (ଦେଖ)—
Kañchā khātā Kachā khātā (See)
କାଁଚାଖାତା
କଚ୍ଚାଖାତା

କଞ୍ଚା ଗାନ୍ଥିନି—ଦେ. ବ—କଚ୍ଚା ଗାନ୍ଥିନି (ଦେଖ)—
Kañchā gānthini Kachā gānthini (See)

କଞ୍ଚା ଗୋଲା—ଦେ. ବ—ଦୁଧ ଛେନାକୁ ପାକ ନ କରି ଚପୁଡ଼ି ଦହିରେ
Kañchā golā ଚନା ମିଶାଇ ବାଷ୍ପ ପରେ ନଆଁରେ ଅଳ୍ପ ଗରମ
କାଁଚାଗୋଲା କରାଯାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ; ସନ୍ଦେଶ—
A kind of sweet-meat.

କଞ୍ଚା ଟଙ୍କା—ଦେ. ବ—୧ । ନଗଦ ଟଙ୍କା—
Kañchā ṭaṅkā 1. Ready cash.
କାଁଚା ପୟସା ୨ । ଉପରି ଲାଭ—
କଚ୍ଚା ପଇସା 2. Extra income.

କଞ୍ଚା ଡାଆଣୀ—ଗ୍ରା. ବ—କଞ୍ଚା ଡାହାଣୀ (ଦେଖ)—
Kañchā ḍāāṇi Kañchā ḍāhāṇi (See)

କଞ୍ଚା ଡାହାଣୀ—ଦେ. ବ—ଅତି ଭୀଷଣ ଡାହାଣୀ; ଯେଉଁ ଡାହାଣୀ
Kañchā ḍāhāṇi କଞ୍ଚା ମାଂସ ଓ ବସ୍ତ୍ର ଖାଏ—A very frightful witch eating raw flesh and ordure.
(ଡାହାଣୀ ଭଳେ ନୋହି ଦେଖ)

କଞ୍ଚା ଦହ—ଗ୍ରା. ବ—୧ । ରୋଗରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ନ ଥିବା
Kañchā diha ଶରୀର—1. The body or physical
କାଁଚା ଗା system of a person who has not
କଚ୍ଚାବଦନ completely recovered from a disease.
୨ । ଅତି ଅଳ୍ପଦିନ ପୂର୍ବେ ଭଲ ହୋଇଥିବା ଦେହ—
2. The physical system of a person who has been only recently cured.
୩ । ପ୍ରସବ କରିବାର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ପ୍ରସୂତାର ଦୁର୍ବଳ ଶରୀର (ସେକାସେକ ଓ ପଥ୍ୟାଦିର ଫଳରେ ସହିଁରୁ ରକ୍ତ-ଜଳାଦି ନିର୍ଗମନ ବନ୍ଦ ହୋଇ ନ ଥାଏ)—3. The physical system of a recently delivered woman.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଁ' ନ ପାଇଲେ 'ଆଗ୍ଭ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କଞ୍ଚା ଦୁଧ—ଦେ. ବ—୧ । ସିଝା ହୋଇ ନ ଥିବା ଦୁଧ—
Kañchā dudha 1. Unboiled milk.
କାଁଚାଦୁଧ ୨ । ତତ୍କା ଦୁଧ—2. Fresh milk.
କଚ୍ଚାଦୁଚ୍ଚ

କଞ୍ଚା ନାଡ଼—ଦେ. ବ—କଞ୍ଚା ନଦ ୩ (ଦେଖ)—
Kañchā nārda Kañchā diha 3 (See)

କଞ୍ଚା ନାଡ଼ା—ଦେ. ବ—କଞ୍ଚା ନଦ ୩ (ଦେଖ)—
Kañchā nārdā Kañchā diha 3 (See)

କଞ୍ଚା ନଦ—ଦେ.ବ (ଆ. କଚା+ସଂ. ନଦ୍ରା)—୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ଭୋଗ
Kañchā nida ହୋଇ ନ ଥିବା ନଦ—1. Sleep not past
କାଁଚାଘୁମ its period of full enjoyment; a
କଚ୍ଚାନିଁଦ state in which a person is awakened from sleep before time.
୨ । ଲଘୁ ନଦ—2. Light sleep.

କଞ୍ଚାନଦଆ—ଦେ. ବଣ—ଯେ ପୂର୍ଣ୍ଣକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୋଇ ନ ଥାଏ;
Kañchānidiā ଯାହାର ନଦ୍ରା ପରପକ୍ୱ ନ ହୋଇ ଭାଙ୍ଗିଥାଏ—
Getting up from half-satisfied sleep.
(ଯଥା— ପିଲ୍ଲଟା କଞ୍ଚାନଦଆ ହୋଇ କାନ୍ଦୁଥିଲା ।)

କଞ୍ଚା ପଇସା—ଦେ. ବ—୧ । ସ୍ୱଳ୍প କଷ୍ଟରେ ପ୍ରତ୍ୟହ ଯାଖଉ ଆସୁଥିବା
Kañchā paisā ଅର୍ଥ—1. Money earned daily
କାଁଚା ପଇସା without much exertion.
କଚ୍ଚା ପୈସା ୨ । ଅନାୟାସଲବ୍ଧ ଧନ—
2. Easily gotten money.
୩ । ନଗଦ ଧନ—3. Cash money.

କଞ୍ଚା ପାଣି—ଦେ. ବ.— ୧ । ଥଣ୍ଡା ପାଣି—1. Cold water.
Kañchā pāṇi ୨ । ଶୁଦ୍ଧ ପାଣି—2. Pure water.
କାଁଚା ଜଳ ୩ । ଫୁଟା ହୋଇ ନ ଥିବା ପାଣି—
କଚ୍ଚା ପାନୀ 3. Unboiled water.

କଞ୍ଚା ପିଲା—ଦେ. ବ.—କଞ୍ଚା ବାଳକ (ଦେଖ)
Kañchā pilā Kañchā bāḷaka (See)

କଞ୍ଚା ବୟସ—ଦେ. ବ.—କଞ୍ଚା ଉମର (ଦେଖ)
Kañchā bayasa Kañchā umara (See)

କଞ୍ଚା ବାଳକ—ଦେ. ବ.—୧ । ଅପରିଣତ ବାଳକ—
Kañchā bāḷaka 1. Undeveloped boy.
କାଁଚାଛୁଆ ୨ । ଅଭିଜ୍ଞ ବାଳକ—
କଚ୍ଚାବଚ୍ଚା 2. Inexperienced boy.
୩ । ଶିଶୁ; ବାଳକ—3. A mere child.

କଞ୍ଚା ବୁଦ୍ଧି—ଦେ. ବ.—ବାଳକ ଓ ଯୁବକମାନଙ୍କର ଅପରିଣତ ବା
Kañchā buddhi ଅପରିପକ୍ୱ ବୋଧଶକ୍ତି—
Undeveloped intelligence of young people.

କଞ୍ଚା ମାଂସ—ଦେ. ବ. — ୧ । ଯାହା ଭଲ ସାଇ ନ ଥିବା ମାଂସ—
Kañchā māṁsa 1. Raw flesh; uncooked meat.
କାଁଚା ମାଂସ ୨ । ତତ୍କା ମାଂସ—2. Fresh meat.
କଚ୍ଚା ଗୋସ୍ତ

କଞ୍ଚା ମାଟି - ଦେ. ବ.—ଓଦା ମାଟି—
Kañchā māṭi Moist earth.

କଞ୍ଚା ମିଛ—ଦେ. ବଣ.—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମିଥ୍ୟା (କଥା); ଯେଉଁ କଥାରେ
Kañchā michha ଅଣୁମାତ୍ର ସତ ନ ଥାଏ—
Totally false.
ଦେ. ବ.—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମିଥ୍ୟାକଥା—A black lie.

କଞ୍ଚାର—ସଂ. ବ. (କଂ=ଜଳକୁ+ତର=ଶୋଷିବା+କର୍ତ୍ତା. ଅ)—
Kañchāra ୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The Sun.
୨ । ଅର୍କ ଗୁଳ୍ମ—2. A plant.

କଞ୍ଚା ରକ୍ତ—ଦେ ବ—ସଦ୍ୟୋନାଃସୃତ ପ୍ରାଣୀ ରକ୍ତ—
Kañchā rakta Fresh animal-blood.

କଞ୍ଚା ରଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—କଞ୍ଚା ରଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Kañchā raṅga Kachā raṅga (See)

କଞ୍ଚାଲଆ—ଦେ. ବଣ—କଞ୍ଚାକଞ୍ଚା (ଦେଖ)
Kañchāliā Kañchākañchā (See)
ଜାଉବାକୁ କଞ୍ଚାଲଆ ଜାଠ କେଉ ଦେବ । ପ୍ରାଚୀ. ନଲତରୁତ ।

କଞ୍ଚାଲେଖା—ଦେ. ବ—୧ । ଅନଭ୍ୟସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ହସ୍ତଲିପି ।
Kañchālekhā 1. The hand writing of a raw
କାଁଚାଲେଖା writer.
କଚ୍ଚାଲିଖା ୨ । ଅପରିଣତବୁଦ୍ଧି ବ୍ୟକ୍ତିର ରଚନା—
2. The composition of a novice.

କଞ୍ଚାସିଝା—ଦେ. ବ—ଅର୍ଦ୍ଧସିଦ୍ଧ ଖାଦ୍ୟ —
Kañchāsijhā Half-boiled food.
ଏଉଚେ ଲୋକ କଞ୍ଚାସିଝାକୁ ଖାଆନ୍ତି । କୃଷ୍ଣଚ. ନହାରରତ. ସତ୍ତ ।

କଞ୍ଚା ସିଲେଇ—ଦେ. ବ—ଶିଥିଳ ବା ଚିଲ୍ଲା ସିଆଁ; ଭଗା ସିଲେଇ—
Kañchā silei Loose stitch.
କାଁଚାସେଲାଇ
କଚ୍ଚାସିଲାଇ

କଞ୍ଚାସୁଆଦ—ଦେ. ବଣ—ଯେଉଁ ଆମ୍ବ କଞ୍ଚାବେଳେ ସୁଦ୍ଧା ଆମିଲା ନ ଲାଗି
Kañchāsuādi ମିଠା ଲାଗେ—(mango) Which tastes
କାଁଚାମିଠା sweet when unripe.
କଚ୍ଚାମୀଠା

କଞ୍ଚାସୁଆଦଆ—ଦେ. ବଣ—କଞ୍ଚାସୁଆଦ (ଦେଖ)
Kañchāsuādiā Kañchāsuādi (See)

କଞ୍ଚାସୁନା—ଦେ. ବ.—ଅମିଶ୍ର ସୁନା; ଖାଣ୍ଟି ସୁନା—
Kañchāsunā Pure unalloyed gold.

କଞ୍ଚା ହାଣ୍ଡି—ଦେ. ବ.—ଶୁଖାଯାଇ ନ ଥିବା ବା ଅପୋଡ଼ା ହାଣ୍ଡି—
Kañchā hāṇḍi Unburnt earthen pot.

କଞ୍ଚା ହିସାବ—ଦେ.ବ.—୧ । ଯେଉଁ ହିସାବର ଶେଷ ମୀମାଂସା ହୋଇ
Kañchā hisāba ନାହିଁ—1. Account which has
କାଁଚାହିସାବ not been finally settled.
କଚ୍ଚାହିସାବ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ଶବ୍ଦ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତଶବ୍ଦ	ଂ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ଦ

୨ । ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହିସାବ—2. Account which has not been finally made up.

କଞ୍ଚି Kañchi—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କମ୍‌ଚୀ) (ଏହା ପରେ ଫ୍ରଞ୍ଚ୍‌ରେ କଞ୍ଚକା ଓ କୁଞ୍ଚକାରୂପ ଧାରଣ କରିଅଛି—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ଜ୍ୱଦ୍ଭୁତ ଶବ୍ଦକଳ୍ପଦ୍ରୁମ ଓ ଶବ୍ଦତନ୍ତ୍ରିକା)—

କୁଞ୍ଜି ୧ । କୋଳପ—1. Lock.

୨ । ଗୃହ; କୁଞ୍ଚ; ଗୃହକାଠି—2. Key.

ସେହୁ କଞ୍ଚ ସେହୁ ଉଦକ ସହୁଚେ,
ଘୁଡ଼ଙ୍କୁ ବାଳା ଗଲ୍ଲ ଥଲଷିଚେ ।
ରଥାନାଥ, ନଉକେଶର ।

୩ । ବାହାରୁ କବାଟଛିଦ୍ରରେ ଉତରପଟର କଳଣୀକୁ ଚଲାଇବା ନମନ୍ତେ ସମକୋଣାକାରରେ ଢଆର ହୋଇଥିବା ଲୁହାକାଠି—3. A hooked shaped iron rod for opening and closing a door from outside by thrusting it into the key hole and causing the inner bar to move.

୪ । କଞ୍ଚକା (ଦେଖ) 4. Kañchikā (See)

ସ୍ତାଦେ (କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା) ୫ । ଉଜାଉଜ ଖଡ଼କା; ଖଇ ଭଜିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଖଡ଼କାମୁଠା—5. Bunch of fibrous ribs of cocoanut leaves used in shaking the grains of paddy while being fried.

[ଦ୍ର—ଗୃହକାଠି ଅର୍ଥରେ 'କଞ୍ଚ' ଶବ୍ଦ ଫା. କମ୍‌ଚୀ=ବାଉଁଶକଣିରୁ ବାହାରିଛି; ଗୃହକାଠି ବାଉଁଶକଣି ପରି ସରୁ ଥିବାରୁ 'କଞ୍ଚ' ନାମ ଦିଆଯାଇଅଛି ।]

କଞ୍ଚିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଫା. କମ୍‌ଚୀରୁ ଗୃହୀତ)—
Kañchikā ବାଉଁଶକଣି, ବେଣୁର ପ୍ରଶାଖା—Shoots of bamboo; bamboo-twigs.

[ଦ୍ର—ଏହା ଫା. 'କମ୍‌ଚୀ' ରୁ ଗୃହୀତ; ପରେ ଫ୍ରଞ୍ଚ୍‌ଭାକାରରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ଜ୍ୱଦ୍ଭୁତ ଶବ୍ଦକଳ୍ପଦ୍ରୁମ]

କଞ୍ଚିକାଠି—ଦେ. ବ.—ଗୃହକାଠି—
Kañchikāṭhi Key.

କଞ୍ଚିକଳଣୀ—ଦେ. ବ—କବାଟରେ ଥିବା ଜଲା, ଯେଉଁବାଟେ କଞ୍ଚି
Kañchikiḷaṇī ପଶେ—Latch keyhole.
ଚାବିର ଛାଁଦା କଞ୍ଚିକଳଣୀବାଟେ ଗୃହାନ୍ତ ଠାକୁରଣୀ ।
କୁଞ୍ଜୀକାଚ୍ଛିଦ୍ ସାରଳା ମହାଭାରତ ।

କଞ୍ଚି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୋଳପ ପକାଇବା; ଗୃହଦେବା; ଗୃହ ବନ୍ଦ କରିବା—To lock up.
Kañchi debā
ଚାବି ଦେନା
ତାଲା ଦେନା

କଞ୍ଚି ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—କଞ୍ଚି ଦେବା (ଦେଖ)
Kañchi pakāibā Kañchi debā (See)

କଞ୍ଚୀ—ସଂ. ବ.—କଞ୍ଚକା (ଦେଖ)
Kañchī Kañchikā (See)

କଞ୍ଚୁକ—ସଂ. ବ.—(କଞ୍ଚ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କରିବା+କରଣ. ଉକ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ଶରୀର ଆବଦ୍ଧ ଥାଏ)—
Kañchuka ୧ । ଜନ୍ମୋକ; ସାପକାଉ—1. Skin of a snake; slough.

୨ । ବର୍ମ୍ମ; କବଚ; ସାଞ୍ଜୁ—
2. Armour; coat of mail.

୩ । ଜାମା; କୁର୍ତ୍ତୀ; ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର କାଞ୍ଚଲ୍ଲ—
3. Female jacket; bodice.

୪ । ଜାକେଟ୍—4. Short breeches.

୫ । ବସ୍ତ୍ର—5. Clothes generally.

୬ । କୁମାର ଜନ୍ମୋତ୍ସବାଦି ଉପଲକ୍ଷେ ଭୃତ୍ୟମାନେ ଗୃହସ୍ୱାମିଙ୍କ ନିକଟରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା —6. Presents of cloths given to servants by the master on occasions of rejoicings.

୭ । ଗୃଜାଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁରାଧ୍ୟକ୍ଷ ଭୃତ୍ୟ —
7. Warder of the harem; keeper of the female apartment; chamberlain; servant in charge of the Zenana.

[ଦ୍ର—ପୁଂସ୍ତ୍ୱାନ ବା ବୃଦ୍ଧ ଲୋକଙ୍କୁ ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ରଖାଯାଏ ।]

କଞ୍ଚୁକାଳୁ—ସଂ. ବ. (କଞ୍ଚୁକ+ଅଛ ଅର୍ଥରେ. ଆଳୁ)—
Kañchukāḷu ସର୍ପ—Snake.

ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—କଞ୍ଚୁକାବଗିଣ୍ଠ—Armoured.

କଞ୍ଚୁକିନ—ଦେ. ବ—କଞ୍ଚୁକୀ (ଦେଖ)
Kañchukina Kañchukī (See)

କଞ୍ଚୁକୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କଞ୍ଚୁକ+ଅଛ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Kañchukī ୧ । ଅନ୍ତଃପୁରରକ୍ଷକ; ଖାସୁ କର୍ମ ହୋଇଥିବା (କଞ୍ଚୁକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ନପୁଂସକ ଭୃତ୍ୟ—1. Overseer of female apartment; eunuch in charge of the Zenana; chamberlain.

୨ । ଗୃଜାଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁରରକ୍ଷକ ବୃଦ୍ଧ ବିପ୍ର—
2. An old Brāhmaṇa in charge of a Rājā's harem.

ଅନ୍ତଃପୁରଚତ୍ତେ ବୃଦ୍ଧୋ ବିପ୍ରୋ ଗୁଣଗଣାନ୍ୱିତଃ,
ସର୍ବକାର୍ଯ୍ୟାର୍ଥକୁଶଲଃ କଞ୍ଚୁକାଭ୍ୟରୁଧୀସ୍ତତେ । ବଶୁକାଚ. ଶ୍ରୀହର୍ଷଚରିତ ।

୩ । ଦ୍ୱାଃସ୍ଥ; ଦ୍ୱାରପାଳକ—3. Door-keeper; warder

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବୈକଳ୍ପିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରଣାଳୀରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଣ୍ଡା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଣ୍ଡା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

୪ । କବଚଧାରୀ ପୁରୁଷ—4. Armoured person; man having a mail armour.

୫ । ସର୍ପ—5. Serpent.

୬ । ବଟ; ଲମ୍ପଟ ବ୍ୟକ୍ତି—
6. A libertine; adulterer.

୭ । ଯବ—7. Barley.

୮ । ଚଣା—8. Chicken pea.

୯ । ଜୁଟ—9. Oats.

୧୦ । ଖୋସା ବା ଖୋଳଯୁକ୍ତ ଶସ୍ୟ (ଯଥା— ଧାନ, ଯବ, ଜୁଟ, ଗହମ, ବର ଆଦ)—
10. Grains with sheaths.

୧୧ । କ୍ଷୀରକାକୋଳୀ (ଗଛ) (ଦେଖ)
11. Kshirakākolā (tree) (See)

୧୨ । ଶିରିଷ (ଗଛ) (ଦେଖ)
12. Śirīsha (tree) (See)

୧୩ । ଅଗୁରୁ ଚନ୍ଦନ—13. Agalochia; aloes wood.

୧୪ । ଯୋଦ୍ଧା (କଞ୍ଚୁକଧାରୀ ହୋଇଥିବାରୁ)—
14. A warrior.

ଫ. ବହୁ. ପୁଂ—କଞ୍ଚୁକପରିହିତ —Armoured.

ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଞ୍ଚୁକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
ଅନ୍ତଃପୁରଗୃହରଣୀ; ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ଗୃହକର୍ମୀ—
Maid servant; lady's maid.

କଞ୍ଚୁଳ—ଫ. ବ. (କଞ୍ଚ ଧାତୁ = ବନ୍ଧନ କରିବା + କରଣ. ଉଳ)—
Kāñchula — କାଞ୍ଚଳ; ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଜାକେଟ୍—
Female jacket; bodice.

କଞ୍ଚୁଳକା—ଫ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ. (କଞ୍ଚୁଳୀ + ସ୍ୱାର୍ଥରେ. କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kāñchulikā — କଞ୍ଚୁଳ (ଦେଖ)
Kāñchula (See)

କଞ୍ଚୁଳୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଞ୍ଚୁଳ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କଞ୍ଚୁଳ (ଦେଖ)
Kāñchulī — Kāñchula (See)

କଞ୍ଚୁଳୀକା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଞ୍ଚୁଳୀ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kāñchulīkā — କଞ୍ଚୁଳ (ଦେଖ)
Kāñchula (See)

କଞ୍ଚେଇ—ପ୍ରାଦେ. (ଲରଆ) ବ. (ଫ. କରୁ)—କରୁ (ଦେଖ)
Kāñchei — Kachu (See)

କଞ୍ଚୂଳ—ଫ. ବ. ୧ । (କଚ ଧାତୁ = ସାଜି ଯାଇବା + କରଣ. ଉଳ)—
Kāñchūla — ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
1. A female ornament.

୨ । (କଞ୍ଚ୍ ଧାତୁ = ବନ୍ଧନ କରିବା + କରଣ. ଉଳ)—
କାଞ୍ଚଳ—2. Bodice.

କଞ୍ଚୂଳକା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଞ୍ଚୂଳ + ସ୍ୱାର୍ଥରେ. କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kāñchūlikā — କଞ୍ଚୂଳ (ଦେଖ)
Kāñchūla (See)

କଞ୍ଚୂଳୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଞ୍ଚୂଳ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) – କଞ୍ଚୂଳ (ଦେଖ)
Kāñchūlī — Kāñchūla (See)

କଞ୍ଚୂଳୀକା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଞ୍ଚୂଳୀ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kāñchūlīkā — କଞ୍ଚୂଳ (ଦେଖ)
Kāñchūla (See)

କଞ୍ଜ—ଫ. ବ. (କଂ = ମୁଖ; ଜଳ; ମସ୍ତକ + ଜନ୍ ଧାତୁ = ଜାତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kāñja
୧ । ପଦ୍ମଯୋନି; ବ୍ରହ୍ମା—1. Brahmā.

୨ । ପଦ୍ମ—2. Lotus.

୩ । ଅମୃତ—3. Nectar.

୪ । କେଶ—4. Hair.

୫ । ଚନ୍ଦ୍ର—5. The moon.

କଞ୍ଜ ପ୍ରାପ୍ତ ନ କର ତୁ କଞ୍ଜ ପ୍ରାପ୍ତ କର
ବଦନରୁ ଧବସଙ୍ଗମକୁ ତୁ ନ ଭର । ଉଷ. ପ୍ରେମଧ୍ୟାନସ୍ଥ ।

ଫ. ବିଣ—ଜଳରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ; ଜଳଜ —Produced from water; growing in water; aquatic.

କଞ୍ଜକ—ଫ. ବ. (କଞ୍ଜ + କୈ ଧାତୁ + ଅ)—ଶାରିକା ପକ୍ଷୀ; ଶାରୀ; ମଇନା—
Kāñjaka — Myna bird; a talking bird resembling a magpie.

କଞ୍ଜଜ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (କଞ୍ଜ = (ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାଭି) ପଦ୍ମ + ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ବ୍ରହ୍ମା—Brahmā (born of the lotus-navel of Bishṇu)
Kāñjaja

କଞ୍ଜନ - ଫ. ବ (କଂ = ମୁଖ + ଜନ ଧାତୁ = ଜନ୍ମ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)
Kāñjana — ୧ । କନ୍ଦର୍ପ; ମଦନ —1. Cupid; God of love.

୨ । ଶାରୀ; ଶାରିକାପକ୍ଷୀ; ମଦନପକ୍ଷୀ; ମଇନା—
2. Myna bird; a talking bird resembling a magpie.

କଞ୍ଜନାଭ—ଫ. ବ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; କଞ୍ଜ + ନାଭି)—ପଦ୍ମନାଭି; ବିଷ୍ଣୁ—
Kāñjanābha — A name of a Bishṇu.

କଞ୍ଜମୁଖ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କଞ୍ଜ + ମୁଖ)—ପଦ୍ମ ପରି ସୁନ୍ଦର ମୁଖଯୁକ୍ତ—Fair-faced.
Kāñjamukha
(କଞ୍ଜମୁଖୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କଞ୍ଜର - ଫ. ବ. (କଞ୍ଜ = ପଦ୍ମ + ର. ଧାତୁ = ଗତି କରିବା; ଅବସ୍ଥାନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ସଙ୍କ୍ଷାର୍ଥେ. ଅ କମ୍ବା କଂ = ଜଳ + ଜ. ଧାତୁ, ଜିଜନ୍ = ଜାତ ଧାତୁ = ଜାତି କରାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ବ୍ରହ୍ମା—1. Brahmā.
Kāñjara

୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ବ	ନ୍ଦ

୩ । ଜଠର; ଉଦର —3. Belly.
୪ । ମୟୂର—4. Peacock.
୫ । କୁଞ୍ଜର; ହସ୍ତୀ—5. Elephant.
୬ । ଅର୍କବୃକ୍ଷ, ଅରଖଗଛ—
6. Colotropis Gigantea (plant)
୭ । ମୁନି; ଋଷି—7. Sage; anchorite.

କଞ୍ଜଲ—ସଂ. ବ (କଞ୍ଜ + ଳା ଧାତୁ + ଅ) —କଞ୍ଜକ (ଦେଖ)—
Kañjala Kañjaka (See)

କଞ୍ଜଳି—ଦେ. ବ—୧ । ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତର ଅଧିବାସୀ କଞ୍ଜଳମାନଙ୍କର କଥିତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା—1. A form of Ordiā spoken by the Kañjalis in Orissa Feudatory States.
୨ । ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତର ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ—
2. A non-aryan tribe of the Orissa Feudatory State.

କଞ୍ଜସ୍—ଦେ. ବଣ—କଞ୍ଜୁସ୍ (ଦେଖ)—
Kañjas Kañjus (See)

କଞ୍ଜାର—ସଂ. ବ—କଞ୍ଜର (ଦେଖ)—
Kañjāra Kañjara (See)

କଞ୍ଜାରି—ସଂ. ବ (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; କଞ୍ଜ = ପଦ୍ମ + ଅରି = ଶତ୍ରୁ)—ଚନ୍ଦ୍ର—
Kañjāri Moon.

ମାର ସୁରୁମଘ ମନ ନ ପୁଣ କଞ୍ଜାର କାର,
ଲେଉଇ ଏହା ସୁମର ମର । ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

କଞ୍ଜିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଞ୍ଜ + କ + ଆ)—ଭାର୍ଗୀ; ବ୍ରାହ୍ମଣଯଷ୍ଟିକା ଗଛ—Clerodendron Serratum (plant) clerodendron sipponanthus (kirtikar)

କଞ୍ଜୁସ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ତା. କଞ୍ଜୁଷ = (କଣ + ରୂଷ) = ଯେ ପୁଞ୍ଜରୁ ମଧୁକଣା ଶୋଷେ; ମଧୁମକ୍ଷିକା; ମଧୁମକ୍ଷିକା ପରି ଲୋଭୀ) - କୃପଣ—Miserly; closefisted.
କନ୍‌ଜୁଷ୍

କଞ୍ଜୁସି—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କୃପଣା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Kañjusi Miserly (female)
କଞ୍ଜୁସୀ ଦେ. ବ—କୃପଣତା—Miserliness.

କଞ୍ଜୁସିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—କୃପଣ—Miserly.
Kañjusia

କଞ୍ଜେର—ତ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ (ଏହି ଗଛର ପତ୍ରକୁ ଶାଗ କର ଖାଆନ୍ତି)—A tree (the leaves of which are used as pot-herb)
Kañjer

କଟ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ବର୍ଷଣ କରିବା—1. To shower.
Kaṭ (root) ୨ । ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା—2. To cover.
୩ । ଗମନ କରିବା—3. To go.

କଟ୍—ଦେ. ଅ.—କଟକଟ (ଦେଖ)
Kaṭ Kaṭakaṭa (See)

କଟ୍ କଟ୍—ଦେ. ଅ—କଟକଟ (ଦେଖ)
Kaṭkaṭ Kaṭakaṭa (See)

କଟ୍‌ଗ୍ଲାସ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ନକାସୀ କାମ କରିଯିବା ମୋଟ କାଚ—
Kaṭglās. Cut-glass.
କଟଗ୍ଲାସ
କଟଗ୍ଲାସ

କଟ୍‌ଫଳ—ସଂ. ବ—କାଫଡ଼; ହିମାଳୟ ଓ ଖାସିଆ ପାହାଡ଼ରେ ଜାତ ଆରଣ୍ୟ ତରୁବିଶେଷ—Myrica Sapida.
Kaṭphala
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ - କଟ୍‌ଫଳ, [ଗୁ—ଏହାର ଶୁଖିଲ ସୁଗନ୍ଧ ଓ କଷାୟ; ସୋମବଲ୍କ, ଔଷଧରେ ଲାଗେ; ଏହାର ଶୁଖିଲ କଟ୍, କୌଟନାଶକ,କୃମିନାଶକ, ଶ୍ୱାସପ୍ରତିକାର, କଷାୟ, ଲଘୁ, ବାୟୁ, କଫ, ଜ୍ୱର, ଶ୍ୱାସ, କୁମୁଦକା, ଉଦ୍ଦାଳ, ଉଦ୍ଦରଜ୍ୱ ପ୍ରମେହ, ଅର୍ଶ, କାଶ ଓ ଅରୁଚି କଫଜ, ଦୁର୍ଗନ୍ଧ,ରଞ୍ଜନକ ବଣାଶକ ।]
କଟଫାଲ; କାୟଫଳ
କାୟଫଳ, କାଇଫଳ
ଫା. ଦାରୁଶିଶାନ
ଆ. ଜୁଫୁଲ୍‌ବର୍କ
ତେ. ପାପର ବୁଡ଼ଂ
ମ. କୁମ୍ୟାଚଶାଲ, ଫଣ୍ଟ

କଟ୍‌ଫଳା—ସଂ. ବ.—କଟ୍‌ଫଳ (ଦେଖ)
Kaṭphalā Kaṭphala (See)

କଟମଟ—ଦେ. ଅ—ରଟ୍‌ମଟ୍; ଭୟଙ୍କର ଗୃହଁବା ପ୍ରକାରେ—
Kaṭmaṭ Staring.
କଟମଟ (ଯଥା—ସେ ମୋ ଆଡ଼କୁ କଟ୍‌ମଟ୍ କର ଗୃହଁଛି ।)
ଟକଟକୀ

କଟମଟ୍ କର ଗୃହଁବା—ଦେ. କ୍ରି—ରଟ୍‌ମଟ୍ କର ଗୃହଁବା—
Kaṭmaṭ kari chāhiñbā To stare.
କଟ୍‌ମଟ୍ କରେ ଚାଓୟା
ଟକଟକୀ କରନା; ତାକନା

କଟମଟ୍ କରିବା—ତ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଦେବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ହେବା—
Kaṭmaṭkaribā To hesitate or to be parsimonious in giving some thing.

କଟ୍‌ରି—ତ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ସଂ. କଟାର) ଛୁରି—Knife.
Kaṭri

କଟ୍‌ଲେଟ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଛେଳିଆଦିଙ୍କ ପଞ୍ଜରା ବାଡ଼ମିଶା ମାଂସର ତରକାରୀ—Cutlet.
Kaṭleṭ
କାଟଲେଟ
କଟଲେଟ

କଟ—ସଂ. ବ. (କଟ୍ ଧାତୁ = ବର୍ଷଣ କରିବା; ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ହସ୍ତୀର ଗଣ୍ଡଦେଶ—1. The temples of an elephant.
Kaṭa

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣତଃ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିଲେ, ସେତେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଯୋଡ଼ିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଯୋଡ଼ିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଟ୍ ଦେଖିବେ ।

୬ । ପିଣ୍ଡି; ଶ୍ରୋଣୀ; କଟିପ୍ରଦେଶ—2. Loins; hips.

୩ । କଡ଼; ଏକପ୍ରାନ୍ତ—3. Side; one end.

୪ । କ୍ରିୟାକାର; ଚାକର—4. A servitor.

୫ । ନୂତନ ଛାତ୍ର—5. Neophite; newly admitted student.

୬ । ତୃଣବିଶେଷ—6. A kind of grass.

୭ । ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—7. A kind of tree.

୮ । ତୃଣାଦି ନର୍ମିତ ଆସନ ବା ପଟ୍ଟି; ମୁନ୍ଦୁଡ଼; ବାଉଁଶ ପାଉଆ-ନର୍ମିତ ଛତ୍ର ବା ଛପା—8. Straw or bamboo mat.

୯ । ବାଣ; ଶର—9. Arrow;

୧୦ । ତୃଣନର୍ମିତ ପରଦା ବା ଢାଟ୍ଟି—
10. A screen made of straw.

୧୧ । ତୃଣନର୍ମିତ ରଜ୍ଜୁ—11. Rope made of grass.

୧୨ । ଶବ—12. Corpse.

୧୩ । (+କରଣ. ଅ) ଶବରଥ; କୋକେଇ—
13. A hearse; coffin.

୧୪ । ଚକ୍ରା; ପଟା—14. A plank of sawn wood.

୧୫ । କାଳ; ସମୟ; ମିଆଦ—
15. Fixed time; time limit; fixed period.

୧୬ । (+ତ୍ୱବ. ଅ)—ଅତ୍ୟଧିକ—
16. Too much; excess.

୧୭ । (+ଅଧିକରଣ. ଅ)—ଶ୍ମଶାନ—
17. Cremation ground.

୧୮ । ଅସୁରବିଶେଷ—18. Name of a demon.

ଦେ. ବ.—୧ । ଖେଳବା କଉଡ଼ି ଏକ କଡ଼ା—
1. One piece of cowri or shell used in games.

୨ । କଟବନ୍ଧକ (ଦେଖ)—2. Kaṭabandhaka (See)

୩ । କଟକବଲ୍ଲ (ଦେଖ) Kaṭakabalā (See)

କଟକ—ସଂ. ବ. (କଟ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Kaṭaka ୧ । ସାନୁ; ପର୍ବତର ମଧ୍ୟଦେଶ ବା ନିତମ୍ବ—
1. A tableland midway on the mountain.
ବରନ୍ତୁ ତରୁକୁଞ୍ଜରେ ବହରେ ତରୁକୁଞ୍ଜରେ କଟକୁ ଭେଳ କଟକରେ ।
ରାମ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୨ । ବଳସୂ; ବାଉଖଡ଼ୁ—2. Wristlet; bracelet.

୩ । ଗୋଡ଼ଖଡ଼ୁ—3. An ornament for the leg.

୪ । ଚକ୍ର—4. A wheel; circle.

୫ । ନଗର; ରାଜଧାନୀ—5. Capital; royal camp.
ବ୍ୟାପୁ ବବ୍ୟ କଟକରେ ଜେଇ ବରି ।
ବସାନବାସେ ରଖି ଜନକ ଠାରୁ ।
ରାମ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୬ । ସୈନ୍ୟ—6. An army.

୭ । ଛାଉଣୀ; ସେନାନିବାସ; ଶିବର—
7. A camp; barracks.

୮ । ସୈନ୍ୟରକ୍ଷିତ ରାଜଧାନୀ—8. Cantonment.

୯ । ସୈନ୍ଧବ ଲବଣ; ସାମୁଦ୍ରିକ ଲବଣ—9. Sea-salt.

୧୦ । ଗଜଦନ୍ତମଣ୍ଡନ ବଳସୂ—10. A ring used as an ornament round the tusks of an elephant.

୧୧ । ନଷ୍ଠୀବନ; ଥୁପ—11. Spittle.

ଦେ. ବ. ଓଡ଼ିଶାବଭାଗ ମୋଗଲବନ୍ଦର ଗୋଟିଏ ଜିଲ୍ଲା ଓ ସହର; ଓଡ଼ିଶାର ରାଜଧାନୀ—Cuttack the capital of Orḍisā famous for its filigree works.

[ଦ୍ର—ଏହା ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜା କେଶରୀବଂଶ ଅମଲରୁ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜଧାନୀ ହୋଇଅଛି । ନୃପକେଶରୀ ୧୧୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏ ନଗର ବସାଇଥିଲେ । କଟକ ନଗର ମହାନଦୀ ଓ କାଠଯୋଡ଼ର ମଧ୍ୟ ତ୍ରିକୋଣସ୍ଥଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ତେଣୁ ଏହାର ଉତ୍ତରଆଡ଼ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିଖାଦ୍ୱାରା ବେଷ୍ଟିତ । ବନ୍ୟା ଉତ୍‌ପାତରୁ ଏହି ରାଜଧାନୀକୁ ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ କେଶରୀବଂଶର ରାଜା ନରକେଶରୀ ମହାନଦୀ ଓ କାଠଯୋଡ଼କୂଳରେ ଯେଉଁ ସୁଦୃଢ଼ ପଥରବନ୍ଧ ନର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ତାହା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିଅଛି । କଟକ ସୁନାରୂପାର ତାରକସି କାମ ନମ୍ନେ ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏଠାରେ ମଧୁବାବୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠାପିତ ଉତ୍କଳ-ଟ୍ୟାନେରୀ (ଚମଡ଼ା-କାରଖାନା) ଦେଶ ବିଦେଶରେ ସମଧିକ ସୁପରିଚିତ । ମହର୍ଷି ଶିଂଘ ଓ ଦାଉ-ଦାନ୍ତର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଜନ୍ତୁଷମାନ ଏଠାରେ ତିଆରି ହୁଏ । ଓଡ଼ିଶା ଉତ୍କଳଜନଙ୍କ କମିଶନର୍ ଓ ଜଜ୍ ଏଠାରେ କଚେରି କରନ୍ତି । ଏହା ଛଡ଼ା ଏଠାରେ ମାଷ୍ଟର ଟ୍ରେଡ୍ କଲେଜ, ଟ୍ରେନିଂ କଲେଜ, ମେଡିକାଲ୍ ସ୍କୁଲ୍, ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ ସ୍କୁଲ ପ୍ରଭୃତି ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଶିକ୍ଷାବିଷୟକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଅଛି । କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଉତ୍ତର ଗୋଟି ସବଡିଭିଜନ୍ ଅଛି । ଯଥା—କଟକ, କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଓ ଯାଜପୁର । କଟକ ସହରର ପ୍ରାଚୀନ ନାମ ବାରବାଟୀ କଟକ । କଟକର ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ ଗଙ୍ଗବଂଶୀୟ ଅନଙ୍ଗଭୀମ ଦେବ ତୋଳାଇଥିଲେ । ଏଥିରେ ନବତଳ ପ୍ରାସାଦ ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହାର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ମାତ୍ର ବିଦ୍ୟମାନ ।

ସଂ. ବିଣ. (କଟ ଦ୍ୱିତ୍ୱ—ପ୍ରକାରାର୍ଥେ)—
୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଅତ୍ୟଧିକ—1. Excessive.

୨ । ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ—2. Excellent.

କଟକଟ—ସଂ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ମହାଦେବ—1. Siba.

Kaṭakaṭa ୨ । ଦଉଡ଼ି ପ୍ରଭୃତିକୁ ଖୁବ ଜୋରରେ ଟାଣିଲେ ବାହାରିବା କଟ୍‌କଟ୍ ଶବ୍ଦ—

କଟାତ୍ କଟକଟ 2. Onomato-paic sound of very tightly drawing a rope or string; snapping sound.

କଟକଟ କରଣ ଧନୁକୁ ଓଟାର । କୃତ୍ତିବାସ. ମହାରଣ୍ୟପର୍ବ, ବନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଉପୃ	ଉଅ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

୩ । ଠକର ଠକର କର କାଟିବା ଶବ୍ଦ—

3. Crackling sound.

୪ । ବାଉଁଶ ବା କାଠର ଜନଷ ଭାଙ୍ଗିଯିବାର ଶବ୍ଦ—

4. Sound of breaking of wood or bamboo.

୫ । ବାଉଁଶ ଆଦରେ ଟାଣ କର ଦଉଡ଼ି ଉଡ଼ବାର ଶବ୍ଦ—

5. Sound produced when tying a string or rope round a bamboo or wood.

୬ । କାଠ ଜନଷର ଗଣ୍ଠି ଫୁଟିବାର ଶବ୍ଦ—

6. The sound produced by the inner joints of a wooden furniture becoming loose.

୭ । କର୍କଶ ଶବ୍ଦ—

7. Hoarse or croaking sound.

କଟକଟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଟକଟ ହେବା (ଦେଖ)

Kaṭakaṭa karibā — Kaṭakaṭa hebā (See)

କଟକଟ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବ୍ରଣାଦ ବନ୍ଧା କରିବା ବା ଧକ୍ ଧକ୍ ହେବା—1. To ache or throb (said of boils) with a twinging sensation.

Kaṭakaṭa hebā

କଟକୁଟକରା ଟୀସନା

୨ । ଶରୀରର କୌଣସି ଅଂଶ ଦଉଡ଼ିଦ୍ୱାରା ଉଡ଼ି ହୋଇ ଧକ୍ ଧକ୍ ହେବା—2. To ache (due to twisting of a string round the body).

୩ । ବରକ୍ତ ହୋଇ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ହେବା—

3. To grumble; to speak rudely as a sign of displeasure; to speak bluntly in the face of others.

୪ । ବୃଥା ଗୁଡ଼ାଏ କଥା କହିବା—4. To babble.

କଟକଟି—ଦେ. ବ—୧ । ଘରଗୁଳର ଚୁଅ ଉପରେ ଦଆଯିବା ବତାରେ ଖୁବ୍ ଶକ୍ତ କର ଗଣ୍ଠି ଉଡ଼ିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ହେବା ଏକ ଖଣ୍ଡ ବାଉଁଶକାଠି ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବା ଲଇର ଫାଶ—1. A contrivance consisting of a stout bamboo-stick attached to a small rope used to twist the split-bamboos laid on the rafters of a thatched house to make the frame-work tight and even.

Kaṭakaṭi

[ଦ୍ର—କାଠିକୁ ବୁଲାଇ ମୋଡ଼ିଲା ବେଳେ ଫାଶଟି କଟ କଟ ଶବ୍ଦ କରେ ।]

୨ । ଦୁଷ୍ଟ ଓଲଅା ଗାଈ ଦଉଡ଼ି ନ ପାରିବ ବୋଲି ତା ପଛ ଗୋଡ଼ଜଙ୍ଘରେ କଷାହୋଇ ଉଡ଼ାଯିବା ଦଉଡ଼ି—

2. A string tied tightly on a thigh of an unruly cow to prevent it from running away.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—କୃପଣ—Miserly.

କଟକଟର ଧନ, ଗରବର ମନ—ଉଗ ।

କଟକଟିଆ—ଦେ. ବଣ.—୧ । କଟ୍ କଟ୍ ଶବ୍ଦ କରୁଥିବା—

Kaṭakaṭiā 1. Producing kaṭ kaṭ sound; making rattling sound.

୨ । ଚଡ଼ଲ—2. Surly; grumbling; rude; plain-spoken; blunt.

ଦେ. ବ.—ଶାଖାଶ୍ରୟୀବର୍ଗର ଲମ୍ବ ପକ୍ଷୀବିଶେଷ—

Fly-catcher (bird).

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ମାଲ ଓ କୃଷ୍ଣଭେଦରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର। ଏମାନଙ୍କ ଦେହ ପ୍ରାୟ ଆଠ ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ । ଏମାନେ ଘରଚଟିଆ ଚଢ଼େଇ ପର୍ । ଏମାନେ ପୋକ ଧର ଖାଆନ୍ତି—(ମାଲବର୍ଣ୍ଣ କଟକଟିଆ-Stoparola melanops; କଳା କଟକଟିଆଙ୍କ ଅଣ୍ଡା ବଡ଼, ପକ୍ଷ ଖଇରା, ପେଟ ଧଳା—Hypothymis Azurea—ଯୋଗେଶ୍ୱର ।]

କଟକଟିଆ ନାଗ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍କୋଟକ)—ଗଛଦେହରେ ଗଡ଼ାଇ-

Kaṭakaṭiā nāga ହେବାବେଳେ କଟ୍‌କଟ୍ ଶବ୍ଦ କରିବା ଏକ ପ୍ରକାର ନାଗସାପ—A kind of cobra-snake making a rattling sound while twisting round a tree.

କଟକଟିଆ ବେଙ୍ଗ—ଦେ. ବ.—କଟ୍ କଟ୍ ଶବ୍ଦ କରିବା ଏକ ପ୍ରକାର

Kaṭakaṭiā benga ବେଙ୍ଗ—A kind of frog making a hoarse sound; croaking frog.

କଟକଣା—ଦେ. ବ. (ପା. କଟ୍‌କନା; ଭୁଲ, ସଂ. କଷ୍ଟ ଓ କରଣ)—

Kaṭakaṇā ୧ । ସମୁଚିତ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ବା କାଇଦା—

କଟକନା; କଟକିନା 1. Strict or proper arrangement.

କଟକନା; କଟଖେନା ୨ । ଅଲଙ୍ଘ୍ୟ ବା ଦୃଢ଼ ନିୟମ—

2. Fixed rule; regulation.

୩ । କଠୋର ନିୟମ; ବୃଦ୍ଧ—3. Austerity.

୪ । ଆକଟ; ଯାବଦ୍ଧା —

4. Discipline; severity; strictness.

୫ । ଇୟତ୍ତା; ଗଣନା; ପରିମାଣ—

5. Fixed quantity or measure; measurement.

[ଦ୍ର—ଏଦ୍ଧା କାଇଦା ଶବ୍ଦ ପରେ ସଦ୍ଧରର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

କଟକ ତଲିଆ—ଦେ. ବଣ.—କଟକ ସହର ଉପକଣ୍ଠରେ ବାସକରୁଥିବା—

Kaṭaka taliyā Living in the suburbs of the town of Cuttack.

କଟ କବଲ୍ଲ—ବୈଦେ. ବ.—(ପା. କଟ୍‌କବ୍ଭାଲ୍ଲ)—

Kaṭa kabalā ଖାଦ୍ୟକ ନିୟମିତ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଋଣ ପରଶୋଧ

କଟକୋବାଲା କଲେ ତା ଭୂମି ତାର ହେବ, ନଚେତ୍ ଋଣଦାତା-

କଟ କବାଲା ନମନ୍ତେ ଆବଦ୍ଧ ବୃତ୍ତକୁ ମହାଜନ କବାଲ୍ଲ କର-

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେତ୍ରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ ଉଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଥବା ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୈାଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜଲେ; ସେତେବେ ଏ ଭାଷାଭୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବପସ୍ଥିତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଂ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଥିବାର ବ୍ୟବେଚଉ ହେବ—ଏହା ସର୍ତ୍ତରେ କଗ୍‌ସିବା ଋଣପତ୍ର—
Deed of conditional sale which becomes absolute on default of the debtor after the time-limit.

କଟ କବାଲ୍ଲ—ବୈଦେ. ବ.—କଟ କବଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Kaṭa kabālā — Kaṭa kabalā (See)
ଉଗୀଥ ଉନ୍ତଠାରୁ ଛମାଣ ଥଠଗୁଣ୍ଠ ଜମି କଟ କବାଲ କର୍ ନେଇଥିଲ ।
ପଙ୍କାଇମୋହନ ଛମାଣଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

କଟକମା—ଦେ. ବ. (ସ୍ର. କଟ=ମଣିଶା)—ବ୍ୟବାହରେ କନ୍ୟାଦାନ
Kaṭakamā ସମୟରେ କନ୍ୟାପିତା ବେଦୀ ଉପରେ ଗୁଡ଼ା ହୋଇଥିବା ଯେଉଁ ମଣିଶାରେ ବସନ୍ତି । (ଶୂଦ୍ରମାନେ ମଣିଶା ପରିବର୍ତ୍ତରେ ବଡ଼ାଏ ଛଣ ଉପରେ ବସନ୍ତି)—
A wound up mat on which the bride's father sits on the marriage-pulpit while giving away his daughter to the bridegroom.
[ଦ୍ର—କଥିତ ଅଛି ଯେ, ରାମ ସୀତାଙ୍କୁ ବ୍ୟବାହ କରିବା ସମୟରେ କଟକମା ନାମକ ଅସୁର ବରକନ୍ୟାଙ୍କୁ ଖାଇବା ନମନ୍ତେ ବେଦୀରେ ପହୁଞ୍ଚିବାରୁ ଦଶରଥ ତାକୁ ମାରପକାଇ ତା ଶବ ଉପରେ ବସି ବ୍ୟବାହ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାଧା କରିଥିଲେ, ଗୁଡ଼ାହୋଇଥିବା ମଣିଶା ସେହି ଶବର ଚର୍ମ ।]

କଟକମ୍ପା—ଗ୍ରା. ବ.—କଟକମା (ଦେଖ)
Kaṭakampā — Kaṭakamā (See)

କଟକମ୍ବା—ଗ୍ରା. ବ.—କଟକମା (ଦେଖ)
Kaṭakambā — Kaṭakamā (See)

କଟକା—ଦେ. ବ.—ବନ୍ୟ ଗୁଳ୍ମବଶେଷ—
Kaṭakā — Pueraria Tuberosa.
ଶିମିଶା; ବାତରାଜୀ
ବନକୁମଡ଼ା

କଟକାଇ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବ.— ଯୁବଯାଶା କରିବା ନମନ୍ତେ ଅନୁକୂଳ ବା
Kaṭakāi ଉଦ୍ୟମ—First starting for a fight.
ବୋଲ ବୋଲ ହେଇଁ ଲଙ୍କା କଟକାଇ ଯଗ୍ନ କେଉଁ ବନ ଶ୍ରବଣେ ।
ଉତ୍କ. ବୈଦେସ୍ପଶବଳାସ ।

କଟକାଇ କରିବା—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—କଟକାଇବା (ଦେଖ)
Kaṭakāi karibā — (ମାଦଳା ପାଙ୍କି)
Kaṭakāibā (See)

କଟକାଇବା—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସ୍ର. କଟକ=ଶିବର ବା
Kaṭakāibā ସେନାନିବାସ;(ସେନା; ତୁଳ. ହି. କଟକ=ସେନା; ଫରାସୀ)—୧ । ସେନା ସହିତ କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା—1. To invade a country with an army.
ମଣ୍ଡେ ତ ଏହାର ଅସାଧ ନାହିଁ, ସ୍ୱଗେ ବା କଟକାଇ କରଇ ।
ଉତ୍କ. ଜଗନ୍ନାଥବଳ ।
୨ । ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ଯାଶା ବା ଅନୁକୂଳ କରିବା—
2. To start for the theatre of war.

କଟକାର—ସ୍ର. ବ. (କଟ=ମଣିଶା+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ବର୍ଣ୍ଣ-
Kaṭakāra ସଙ୍କର ଶୂଦ୍ର ଜାତବଶେଷ, (ଏମାନେ ମଣିଶା ତିଆରି କରନ୍ତି ।)—A mixed caste of Śūdras.

କଟକି—ଦେ. ବଣ.—୧ । କଟକବାସୀ—
Kaṭaki — 1. Residing at Cuttack.
କଟକୀ ୨ । କଟକ ନଗରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ—
କଟକୀ — 2. Made at Cuttack.
୩ । କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ବ୍ୟବହୃତ—3. Used in the district of Cuttack.

କଟକିଆ—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—କଟକି (ଦେଖ)
Kaṭakiā — Kaṭaki (See)
(କଟକିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ମାଇପ ପହକେ ତାଣି ହେଉ, ନାଁ କଟକିଆଣୀ—ଠଗ ।

କଟକି ସେର—ଦେ. ବ.—୧୦୫ ତୋଲା ଓଜନର ସେର—
Kaṭaki sera — A seer or weight weighing 105 Tolas.

କଟକୀ—ସ୍ର. ବ. (କଟକ=ସାନୁପ୍ରଦେଶ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍. ୧ମା.
Kaṭakī ୧ବ.)—୧ । ପର୍ବତ—1. Mountain.
୨ । ହିମାଲୟର ଶାକବଶେଷର ଉତ୍ତୁ କନ୍ଦ; କଟୁକା—
2. A bitter medicinal root of the Himalayas; Gentiana Kurroo.
ଦେ. ବଣ.—କଟକି (ଦେଖ)
Kaṭaki (See)

କଟକୋଳ—ସ୍ର. ବ. (କଟ=ନଷ୍ଠୀବନ+କୋଳ=ଆଧାର)—
Kaṭakoḷa ନଷ୍ଠୀବନପାତ୍ର; ପିକଦାନ—
Spittle-pot; spittoon.

କଟଖାଦ—ସ୍ର. ବ. (କଟ=ଶବ; ଅଧିକ+ଖାଦ ଧାତୁ=ଖାଇବା+
Kaṭakhāda କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । କାକ; କୁଆ—1. Crow.
୨ । ଶୃଗାଳ; ବଣୁଆ—2. Jackal.
୩ । କାଚକଳଶ—3. Glass-jug.
ସ୍ର. ବଣ.—ପେଟୁ; ଉଦରମ୍ଭର—Greedy; gluttonous.

କଟଙ୍କଟ—ସ୍ର.ବ. (କଟଂ=ଶବକୁ+କଟ ଧାତୁ=ଦାହ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Kaṭaṅkaṭa ଅ)—୧ । ଅଗ୍ନି—1. Fire.
୨ । ମହାଦେବ—2. God Mahādeba.
୩ । ଗଣେଶ—3. God of Learning.
୪ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—4. Gold.
୫ । ଚଉକ; ଧଲାଚଉ ଗଛ—
5. A plant which corrodes the skin and causes sores when applied to the body.

କଟଙ୍କଟେଶ୍ୱୀ—ସ୍ର. ବ.—(ବୈଦ୍ୟକ)—
Kaṭaṅkaṭeśī ଦାରୁହରିଦ୍ରା; ଦାରୁହଳଦ (ଗୁଳ୍ମ ଓ କନ୍ଦ)—
Cascinium Fenestratum (plant and root).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

କଟଙ୍ଗ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ବଡ଼ ବା ଉତ୍ତା, ଅର୍ଥାତ୍ ପୋଲ୍ଲ ବାଉଁଶ—Big bamboo.
Kaṭaṅg

କଟଙ୍ଗ୍ ବାଉଁଶ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କଟଙ୍ଗ୍ (ଦେଖ)
Kaṭaṅg bāuñśa Kaṭaṅg (See)

କଟତ—ଦେ. ବ.—କଟତ୍ତ (ଦେଖ)
Kaṭati Kaṭati (See)
କଟତୀ
କାଟତୀ

କଟପାୟା—ସ. ବ.—ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଆକାଶରେ ଚହ୍ନିବା ନମନ୍ତ୍ରେ ରଚିତ ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—
Kaṭapāyā Name of a Sanskrit treatise for finding out the positions of the asterisms.

[ଦ୍ର—ବରାହମିହିରଙ୍କ କଟପାୟାରେ ଭନଗୋଟି ଓ କାଳିଦାସଙ୍କ କଟପାୟାରେ ଅଠେଇଶିଗୋଟି ଶ୍ଲୋକ ଅଛି । ଶ୍ଲୋକମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସତେଇଶିଗୋଟି ନକ୍ଷତ୍ରଙ୍କ ଆକୃତି ଦ୍ୱାରା ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଗଣିରେ ନର୍ମଳ ଆକାଶରେ ଚହ୍ନା ଯାଇ ପାରେ ।

କୋଦଳା ଅଠଗଡ଼ ରାଜାଙ୍କ ଦେବାନ୍ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ପୁଅ କବିଚନ୍ଦ୍ର ଉପାଧି ପାଇ ଅଠଗଡ଼ ରାଜା ବାଲୁକେଶ୍ୱରଙ୍କ ନାମରେ ଓଡ଼ିଆ କଟପାୟା ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚିତା କରିଥିଲେ ।]

କଟଫଲ—ଦେ. ବ—କଟ୍‌ଫଳ (ଦେଖ)
Kaṭaphala Kaṭphala (See)

କଟବନ୍ଧକ—ଦେ. ବ—୧ । ଜମିର ଆସରୁ କେତେକ ବର୍ଷ ମିଆଦରେ ଋଣର ସୁଧ ଓ ଅସଲ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ପରିଶୋଧ ହେବ, ଏହି ସର୍ତ୍ତରେ ମହାଜନ-ନକଟରେ ଭୂମି ଆବଦ୍ଧ ହେବା—
Kaṭabandhaka
କଟବନ୍ଧକ
କଟ୍ଟବନ୍ଧକ
1. Usufructuary mortgage by which the capital and the interest are fully liquidated from year to year out of the income of the mortgaged property in the course of a fixed period of time.

୨ । ଉପରୋକ୍ତ ଆବଦ୍ଧପତ୍ର—
2. A kind of mortgage-bond.

କଟଭୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ ଲତା—
Kaṭabhī 1. A phosphorescent creeper emitting light in the night; Cardiospermum Halicacabum.
ବନଝୁଙ୍କୁ; ଲତାଫଟକୀ
ମାଲକାଙ୍ଗୁନୀ

୨ । ଫୁଟୁଫୁଟୁକା ଗୁଳ୍ମ (ଗଛ)—
2. Staff-tree; Cardiospermum; Halicacabum.

ସ. ପର୍ଯ୍ୟା—କଟଭୀ, ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ, ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ, ଜୋତିଷ୍କା, କଙ୍କୁଣୀ; ପାଶ୍ୱବଟପତ୍ରା, ପଣ୍ୟା, ଲତା, କଙ୍କୁନୀ [ଦ୍ର—ଏହା କଟୁ ଉତ୍ତ, ସାରକ, କଫ ଓ ବାୟୁନାଶକ; ଏହା ଦୃଷ୍ଟିଶୀର୍ଯ୍ୟ, ବମନକାରକ, ତୀକ୍ଷ୍ଣ, ଏବଂ ବୁଦ୍ଧି ଓ ସ୍ମୃତି ପ୍ରଦ ।]
ଶୃ. ମାଲକାଙ୍ଗଣୀ
ମ. ମାଲକାଙ୍ଗୋଣୀ
ତେ. ବାବାଳା
ଫା. କାଲ୍.

କଟମଟ—ଦେ.ଅ (ସଂ. କଟ ଧାତୁ=ଗ୍ରକଟନ ଓ ମଟ ଧାତୁ=ଦମ୍ଭ)—
Kaṭamaṭa ୧ । ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ—
1. An onomatopiœc sound.

୨ । ଦମ୍ଭପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବକ ଚକ୍ଷୁ ବିସ୍ତାର କରି ଗ୍ରହଁବା—
2. Steady gaze denoting effrontery.

ଦେ. ବିଣ—୧ । କଷ୍ଟ; ଦୁର୍ବୋଧ—
1. Difficult; abstruse.

୨ । ଗଣ୍ଠିଆ—2. Knotty.

କଟମଟ କରି ଗ୍ରହଁବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ରାଗମଟ କରି ଗ୍ରହଁବା; ଭୃଶ୍ଚାଂ-ଭାବରେ ଏକଦୃଷ୍ଟିରେ ଗ୍ରହଁବା—
Kaṭamaṭa kari chāhiñbā
ଚୋଖକଟମଟକରିଯାତାକାନ
ତାକନା
1. To stare in silence.

୨ । ଚକ୍ଷୁ ବିସ୍ତାର କରି ଗ୍ରହଁବା—
2. To stare with eyes wide open.

୩ । ଦମ୍ଭପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବକ ଏକଦୃଷ୍ଟିରେ ଗ୍ରହଁବା—
3. To gaze with effrontery.

କଟମଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଦୁରୂହ—1. Abstruse.
Kaṭamaṭiā ୨ । ଦୁର୍ବୋଧ—2. Difficult; which can not be easily understood or solved.
କିଟମିଟିଆ; କିଟମିଟେ
ଗଠୀଲା

୩ । ଜଟିଳ—3. Knotty; intricate.

କଟମସିଣା—ଦେ. ବ (ସଂ. କଟ)—ଚଟଣ ମସିଣା—
Kaṭamasiṇā Grass-mat.

"କଟମସିଣା ଗୋଟିକ ଆର୍ଣ୍ଣ ଚ୍ଛେଦନୂଳ"—ସାରଳାମହାଭାରତ ।

କଟମ୍ବର—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଏକପ୍ରକାର ଔଷଧଗଛ; କଟୁମ୍ବରା; କଟୁରୋହଣୀ; କଟୁକରୋହଣୀ—1. A kind of medicinal plant.
Kaṭambarā

୨ । ପ୍ରସାରଣୀ; ପସାରୁଣୀଲତା—
2. A kind of creeper; Pæderia Fœtida.

କଟମ୍ଭର—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ଫଣଫଣା (ଦେଖ)—
Kaṭambhara 1. Phaṇaphaṇā (See)

୨ । କଟଭୀ (ଦେଖ)—2. Kaṭabhī (See)

କଟମ୍ବରା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କଟମ୍ବର (ଦେଖ)—
Kaṭambharā Kaṭambarā (See)

କଟରକଟର—ଦେ. ବ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଭେକମାନଙ୍କ ଶବ୍ଦ ପରି ଶବ୍ଦ—
Kaṭarakaṭara
କଟରମଟର
ଟରଟର; ଟରଟାଁ
1. Croaking noise like that of frogs.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟ୍ଟ' ଦେଖନ୍ତୁ ।

୨ । କର୍କଶ ଶବ୍ଦ—2. Clattering sound.

୩ । ଗୋଳମାଳ କରିବା ଧ୍ୱନି—3. Medley of sounds; confused or mixed sound.

୪ । ଅର୍ଥହୀନ କର୍କଶ ଶବ୍ଦ—

4. Harsh jargon; meaningless babble.

କଟର ମଟର—ଦେ. ବ—କଟରକଟର (ଦେଖ)—

Kaṭara maṭara — Kaṭarakaṭara (See)

କଟରା—ଦେ. ବ (ଫା. କଟୋରା)—୧ । ମୃଣ୍ମୟପାତ୍ରବିଶେଷ; ଖୁରୁ—

Kaṭarā — 1. Earthen vessel or cup.

କଟୋରା; ବାଟି ୨ । କାଂସା ବା ପିତ୍ତଳର ଗିନା—

କଟୋରା 2 A cup of brass or bell-metal.

କଟରାଙ୍ଗ—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ୟଗଛ (ଏହାର

Kaṭarāṅga କାଠ ଜାଳ ହୁଏ)—A tree used as fuel.

କଟରି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବସ୍ତୁର) ବ.—କଟୁରି—Billhook.

Kaṭari

କଟସାରିକା—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ସୌରେୟା; ବାସକେରେଣ୍ଟା ଗୁଳ୍ମ—

Kaṭasārikā — Barlaria Crastata.

କଟା—ଦେ. ବ. (ଫା. କର୍ତ୍ତନ)—୧ । କାଟିବା; ଛେଦନ; ଦ୍ୱିଖା—

Kaṭā — 1. Cutting; hacking.

କାଟା

କଟା

୨ । ପାଚିଲାଧାନଗଛଆଦିକୁ ଭୂମିରୁ ଛେଦନ କରିବା—

2. Reaping; harvesting.

୩ । ଅଙ୍କିବା; ଅଙ୍କନ—3. Drawing.

୪ । ତୂଳାରୁ ସୂତା ବଳିବା—4. Spinning.

୫ । ଫେଡ଼ାଣ; ବାଦ୍‌ଦେବା—5. Subtracting; deducting.

୬ । (ସର୍ପ ଦ୍ୱାରା) ଦଂଶନ—6. Snake-bite.

୭ । ତାସ ଖେଳରେ ଫେଙ୍କା ହୋଇଥିବା ସମସ୍ତ ତାସରୁ ଘୁଲାଏ କାଢ଼ିନେବା—7. Taking out a portion from a pack of cards in a card-play.

୮ । ଗାଳମନ୍ଦଦେବା; ଅଭିସମ୍ପାତ ଦେବା—8. Cursing; imprecating; abusing.

୯ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ହାତରେ ପିନ୍ଧିବା ଏକପ୍ରକାର ପାତଳା ପର ପାତଳା ଓ ଉପରେ ଦାନ୍ଦୁଆ ହୋଇଥିବା ଖଡୁ—

9. A kind of thin and sharpe-dged bracelet.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପଦ୍ଦାଡାଦ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନରୁ ଗଡ଼ିଆସୁଥିବା ବର୍ଷାପାଣିକୁ ବନ୍ଧ ପକାଇ ଅଟକାଇ ରଖିବା ପାଇଁ କରା ଯାଇଥିବା ବଡ଼ ପୋଖରୀ—Big tank formed by restraining rain-water coming down from the hills by bandhas.

[ଦ୍ର—ଏ·ଜଳାଶୟର ଉଭୟପାଖେ ବା ଏକପାଖେ ବନ୍ଧ ଥାଏ । ଯେଉଁ ପାଖେ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନରୁ ପାଣି ଗଡ଼ି ପଶେ ସେ ପାଖ ମେଲ୍ଲାଥାଏ । ଗୃର ଆଡ଼େ ବନ୍ଧ ଥିବା ବଡ଼ କୃତ୍ରିମ ଜଳାଶୟକୁ 'ବନ୍ଧ' ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର 'କଟା'କୁ ମୁଣ୍ଡା କହନ୍ତୁ ।]

ଦେ. ବିଣ—୧ । କଟା ଯାଇଥିବା; କର୍ତ୍ତିତ—

(ଯଥା—କଟା ଘାଆ)—1. Cut; severed.

୨ । କର୍ତ୍ତନଜନିତ—2. Due to cutting.

୩ । (ଫା. କଡ଼ାର)—ପାଉଁଶିଆ—3. Of ashy colour.

କଟାଇତ—ଦେ. ବ—ରାଜଉଦ୍ୟୋଗବିଶେଷ (ଏମାନେ ପାକଶାଳାରେ

Kaṭāita ରାଜାଙ୍କ ଖଦାରେ ପରିବା କାଟି ଯୋଗାନ୍ତି)—A class of servants of a king attending the cook-room.

ବେଳ ଲକ୍ଷ ଯୋଗାଣିଆ ଲକ୍ଷେ କଟାଇତ ।

ମହାଦେବ. ସାର୍ବଜ୍ରୈପ୍ତପ୍ରଶ୍ନ ।

କଟାଇବା—ଦେ.କ୍ରି. (କାଟିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ); ୧ ।କର୍ତ୍ତିତ କରାଇବା—

Kaṭāiba — 1. To cause to be cut.

କାଟିନ

କଟାନା

୨ । ଆପଣାର ଦେୟ ଟଙ୍କା ପଇସାକୁ ପ୍ରାପ୍ୟରେ ମଜୁରା ନେବା ଓ ଦେବା—2. To set off or deduct from one's dues.

୩ । ବାଟରୁ ଆଡ଼େଇ ଅପର ଦଗକୁ ଆସୁଥିବା ଗାଡ଼ି-ଆଦିକୁ ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦେବା—3. To cause a cart or conveyance to move to one side; to make way.

(ଯଥା—ଶଗଡ଼ କଟାଇବା)

୪ । (ସମୟକୁ) ଅତିବାହିତ କରିବା ବା କାଟିବା—4. To pass (time).

୫ । ମୂଲଆ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ଜମିରୁ ଧାନ ଗଛ ଆଦି କର୍ତ୍ତିତ କରାଇବା—5. To cause to be reaped or harvested.

୬ । କମାଇବା—6. To decrease.

କେତେ ଦେଲୋକନ୍ତୁ ଲସ୍ପାଦେଲାକାନ୍ତୁ ଭାଙ୍କ କର ଅନ୍ନ କଟାଇ

ଘାନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ—

୭ । (କୋଷବୃଦ୍ଧି ଆଦି) ଡାକ୍ତରଦ୍ୱାରା ଅସ୍ତ୍ର କରାଇବା—

7. To cause (tumour etc) to be operated on.

୮ । (ରେଖା ଆଦି) ଅଙ୍କିତ କରାଇବା—

8. To cause (lines etc) to be drawn.

କଟାକଟି—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ—(ଫା. କର୍ତ୍ତନ. ଗ୍ରା. କଟ୍ଟନ)—

Kaṭākaṭi ୧ । କର୍ତ୍ତନ; ଛେଦନ—1. Cutting; hacking.

କାଟାକାଟି ୨ । ଦ୍ୱିଖାଦ୍ୱିଖି; ପରସ୍ପର କାଟିବା—

କଟାକଟି; କାଟକୁଟ 2. Mutual hacking.

ପରସ୍ପରେ ପାଞ୍ଚାଳ ଦ୍ରୁପଦ ଅସ୍ତ୍ର ଯେହ୍ନ,

ହୋଇଲେ କଟାକଟି ହୋଇ ଉଗେ ତେହ୍ନ । କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

୩ । ଗାଳ ଦଆଦେଇ—3. Abusing each other.

ଅନ୍ୟଜନ ଶିରପାଇଁ ରଜ ଦଃଖ
ଏଥିଲଗି କଥା ଏତେ କଟାକ୍ଷନ୍ତି । ବ୍ରଧାନାଥ. ଦରବାର ।

୪ । ଘେଡ଼ାଣ; ଅନ୍ତର କରଣ—
4. Deducting; subtraction.

୫ । ପରସ୍ପର ଉକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟୁକ୍ତିର ଖଣ୍ଡନ—
5. Mutual refutation.

ଘଟିଥନ୍ତୁ ପରସ୍ପର କଥା କଟାକ୍ଷନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି, ବଙ୍ଗମାନବ୍ୟ ।

କଟାକ୍ଷ—ସଂ. ବି. (କଟ = ଗ୍ରାନ୍ତ + ଅକ୍ଷ = ଆଖି)—୧ । ଈଷତ୍‌ଦୃଷ୍ଟି—
Kaṭākṣha 1. Glance.

୨ । ବକ୍ରଦୃଷ୍ଟି; ଅପାଙ୍ଗଦୃଷ୍ଟି; ଅଡ଼ଚୂଟାଣି—
2. Sidelong glance.

ଅଧରେ ଦନ୍ତ ଚପି କଟାକ୍ଷ ବେନ ଡୋଳା । ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଘୃଷ୍ଟ ।

୩ । କାମୁକଦୃଷ୍ଟି—3. Amorous glance.

୪ । ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟ; ଆଖି ପଲକ ପଡ଼ିବା କାଳ—
4. A moment; a glance.

୫ । ଈଷତ୍ କୃପାଦୃଷ୍ଟି; ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର ଅନୁଗ୍ରହ—
5. A slightly favourable look; slight favour.

ଯାହାଠାରେ କଟାକ୍ଷ ଅଛନ୍ତି ଭୂସ୍ୱର ।
ପଙ୍ଗୁ ହେଲେ ଲଙ୍ଘି ପାରିବ ସେ ଗିର୍ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଆଦ ।

କଟାକ୍ଷେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଚାହିଁଗୋଡ଼—At a glance.
Kaṭākshe କଟାକ୍ଷେ ଧରଣୀ ଯାଇଁ ଦୁଃଶାସନ ବାଳ ।
ବ୍ରଧାନାଥ. କେଣୀସଂହାର ।

କଟାକ୍ଷ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବକ୍ରଦୃଷ୍ଟି କରିବା—
Kaṭākṣha karibā 1. To cast sidelong glance at.
କଟାକ୍ଷକରା କୋଧରେ ବେନ ନେତ୍ର ଅରକତ ହଲେ
कटाक्षकरना ଓଷ୍ଠପ୍ରତ କଥାଇ କଟାକ୍ଷି ଚାହିଁଲେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଆଦ ।

୨ । ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା—
2. To refer indirectly.

୩ । ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ କରିବା—3. To satirize.

କଟାଘଷା—ଦେ. ବି. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—ଭରକାର ନମନ୍ତେ ପରିବା
Kaṭāghashā କାଟିବା ଓ ବେଶର ଆଦ ବାଟିବା—Slicing of vegetables and pestling of condiments etc for curry.

କଟାଘା—ଦେ. ବ—୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା କାଟି ହୋଇ ଯିବାରୁ ଶସ୍ତ୍ରରେ
Kaṭāghā ହେବା କ୍ଷତ—1. A wound caused by
କାଟାଘା sharp weapons.

୨ । ସର୍ପାଘାତଜନିତ କ୍ଷତ—2. Snake-bite wound.

କଟାଘାଆ—ଦେ. ବ—କଟାଘା (ଦେଖ)
Kaṭāghāā Katāghā (See)

କଟାଘାଆରେ ଚୂନ ବୋଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଟା ଘାଆରେ ଚୂନ ଦେଲେ
Kaṭāghāāre chūna bolibā ଯେପରି ଭୟଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ରଣା ହୁଏ ସେହିପରି ଦୁଃଖ ଉପରେ ଦୁଃଖ ଦେବା ।
[ଯଥା—ଦୁଃଖ ବା ଶୋକରେ ଜର୍ଜ୍ଜରିତ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମନରେ ପୁଣି କଷ୍ଟ ଜାତ କରାଇଲେ କୁହାଯାଏ ସେ ମୋ କଟା ଘାଆରେ ଚୂନ ବୋଳୁଛ ।]

କଟାତ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—କୌଣସି ଗୋଟିଏ ପଦାର୍ଥ ହଠାତ୍
Kaṭāt ପଡ଼ି ଯିବାର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ—
କଟାତ୍, କଟାସ A sound due to a hard thing suddenly
କଟାସ falling down.
କ୍ରି. ବିଣ—ହଠାତ୍—Suddenly.

କଟାଦାଗ—ଦେ. ବ—କଟା କ୍ଷତର ଚିହ୍ନ—
Kaṭādāga Cicatrice; Scar.
କାଟାଦାଗ
चकत्ता; दाग

କଟାବଚ୍ଛା—ଦେ. ବି. (ସଦ୍ଭବର)—ଭରକାର ନମନ୍ତେ ପରିବା କାଟିବା
Kaṭābachhā ଓ ଶାଗ ବାଛିବା; କାଟିବାଛି—
କାଟାକାଟି Slicing and cleansing of vegetables
कतरब्योंत for cooking.

କଟାବଟା—ଦେ. ବି. (ସଦ୍ଭବର)—କଟାଘଷା (ଦେଖ)
Kaṭābaṭā Kaṭāghashā (See)

କଟାବର୍ଣ୍ଣ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କଡ଼ାର + ବର୍ଣ୍ଣ)—ପିଙ୍ଗଳ ବା ପାଉଁଶିଆ ବର୍ଣ୍ଣ—
Kaṭābarṇṇa Ashy or grey colour;
କଟାରଙ୍ଗ pale brown colour.
भुरारङ्ग ଦେ. ବିଣ—ପିଙ୍ଗଳ ବା ପାଉଁଶିଆ—
Grey; ash-coloured.

କଟାଯିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୃତ୍ ଧାତୁ)—
Kaṭāyibā କାଟିବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟରେ ରୂପ; କର୍ତ୍ତିତ ହେବା—
କାଟାଯାଓୟା The form of the verb 'to cut' in the
कटायाना passive voice; to be cut.

କଟାର—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୃତ୍‌ତାର)—କାଟିବା ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ବଡ଼ କତୁ୍ତି—
Kaṭāra A chopper; a billhook.
କାଟାରୀ ପତରଗାମୀ ଦୋଇଣ କଟାର ଦେଇ କରେ ।
कटार ମାଘ. ପୁରାଣ ।

ସଂ. ବି. (କଟ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୁ. ଆର)—
୧ । କାମୁକ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A lecher.
୨ । ନାଗରିକ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A citizen.

କଟାରଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—କଟାବର୍ଣ୍ଣ (ଦେଖ)
Kaṭāraṅga Kaṭābarṇṇa (See.)

କଟାରିକା—ଦେ. ବି. (ସଂ. କତୃାରିକା)—କଟାର (ଦେଖ)
Kaṭārikā Kaṭāra (See)
ଏହା ଶୁଣି କଟାରିକା ଧର ପୁନଶ୍ଚ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ୟୋଗ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣତଃ ଏପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଯୁତ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଦ୍ୱୟରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବ୍ୟତୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଡ଼ ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୃଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧ୍' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବର୍ ଦେଖିବେ ।

କଟାଣ୍ଡ୍—ଦେ. ବ—୧ । କଟାର (ଦେଖ)
Kaṭāṇḍ — 1. Kaṭāra (See)
କାଟାରୀ ୨ । କଟ୍ଟାର (ଦେଖ)
କଟାର 2. Kaṭṭāri (See)
୩ । ଗୁର୍ଖାମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ବାଙ୍କୁଣ୍ଡ; କୁକ୍‌ଣ୍ଡ—
3. The Kukṛī; bent knife used by the Gurkhas.
କଟ୍ଟଦେଶେ ବଲମ୍ବିତ କଟାଣ୍ଡ ପଧାନେ । ପ୍ରଧାନାଥ. ମଡ଼ାସାନା ।

କଟାଲ୍—ସ୍ତାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କଟାଲ ୨ (ଦେଖ)
Kaṭāl — Kaṭāla 2 (See)

କଟାଲ—ଦେ. ବ—୧ । ବଟକଣ୍ଡ; ନକଉର ଏକ ପାଲ୍ଲରେ ଯାହାକୁ ରଖିବା ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତୁଲ ହେଉଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟର ଓଜନ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯାଏ—
Kaṭāla — 1. Weights.
ବାଟଖାରା
ବଟଖରା
ଜିଦ ୨ । ଅଳ; ସନ୍ନବଦ୍ଧ ଅନୁରୋଧ ବା ପ୍ରାର୍ଥନା; ଜଞ୍ଜାଳପୂର୍ବକ
ତକାଜା, ହଠ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ପ୍ରାର୍ଥନା—
2. Persistent request; repeatedly pressing request; importunate asking; solicitations.
ହେ କାନ୍ତ କଟାଳ ଉପାଁ ବଷ୍ଟରେ ହୋଇ ।
ସାରଳା ମହାଭାରତ. ବନପର୍ବ ।
ହଠ ୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯିଦ—3. Zid; perversity.
କରୁ ଏହୁ କଟାଳ. ମଣ୍ଡିତେଲ କ ବାଳ,
ପଦ୍ମଦଳ ପଦ୍ମଉରୁ ପୁଷାରେ—
କବି ଚୂଡ଼ାମଣି ।

କଡ଼ାଇ ୪ । (ସଂ. କଟାହ)—ରନ୍ଧନାର୍ଥ ଢାମ୍ରଭାଣ୍ଡ; ଡେକ୍‌ଚି;
କଡାହ ବଡ଼ ହଣ୍ଡା—4. Large copper-pot for cooking; dekchi.

କଟାଲ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କଟାଳିବା (ଦେଖ)
Kaṭāla karibā — Kaṭāḷibā (See)
କଟାଳ ନ କରନ୍ତୁ ବାଳବୃନ୍ଦ ଜଗତ ମୂଲ କରବାଳ ବଦନେ ଦେଇ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ—ଗର୍ଗାଚ ।

କଟାଲଜୁଆର—ଦେ. ବ.—(ସଂ. କଳ୍ଲ=ଉଚ୍ଚ+ହି. ଜୁଆର)—
Kaṭāḷajuāra — ଦଶମୀଠାରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ବା ଅମାବସ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହେବା ବଡ଼ ଜୁଆର; ଉଠିଆ ଜୁଆର—High tide of the lunar fortnight from the tenth day till the end; springtide;
(ପଡ଼ାଜୁଆର—ବପରୀତ)
କଟାଳ
ଜ୍ୱାରମାଟା ପୂର୍ଣ୍ଣମା କଟାଳଜୁଆର ବେଳରେ ଜଗନ୍ନାଥପ୍ରସାଦ ପାଇ ଉଡ଼ିବ ।
ପଳାରମୋହନ. ଗଲ୍ପଷ୍ଟକ ।

କଟାଳି—ଦେ. ବଣ.—ଯେଉଁ ଲୋକ କାଟେ—(ଯଥା; – ଧାନକଟାଳି,
Kaṭāḷi — ପରିବାକଟାଳ)
କତବାର One who cuts; cutter; reaper.

କଟାଳିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେ ଜିଦ୍ ଅଳ କରେ; ଅଡିଆଚକ—
Kaṭāḷiā — Persistent in request importunate.
ଜିଦ୍ଦୀ
ଧରନତ

କଟାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଅଳ କରିବା; ସନ୍ନବଦ୍ଧ ବା ବାରମ୍ବାର
Kaṭāḷibā — ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—1. To ask for anything pressingly or repeatedly.
ଜିଦ୍ କରା
ହଠ କରନା ମନ ଜାଣିବାକୁ କଟାଳଇ ନଥିବୁ ନ ।
ଅର୍ଜୁନଦାସ, ବଦଗୁରୁତତ୍ତ୍ୱାମୃତ ।
୨ । ଜିଦ କରିବା; ଯିଗର କରିବା; ଅଡ଼ି ବସିବା—
2. To insist on a thing.
୩ । (କୌଣସି ପ୍ରାର୍ଥନା ପୂରଣ ପାଇଁ)—ଅନୁରୋଧ କରିବା—
3. To request for the grant of one's desire.
କାଶ୍ର କୋଦଣ୍ଡ କରେ କର ଦେଇ ନଗରେ
କରେ ଇଚ୍ଛା ମନରେ କଟାଳିବାକୁ ଥରେ ସେ ।
ଯାଦବକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।
୪ । ପୀଡ଼ାଦେବା; ଉତ୍ପୀଡ଼ନ କରିବା—
4. To oppress.
ମୁଣ୍ଡ ଉଲ ଉଣ୍ଡ ସ୍ୱାଦରେ ଗୁଡ୍
ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ କଟାଇଲ ସେତୁ ।
ଅର୍ଜୁନଦାସ. ବଦଗୁରୁତତ୍ତ୍ୱାମୃତ ।

କଟାଶ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖଟ୍ଟାଶ=ଗନ୍ଧମାର୍ଜ୍ଜାର)—
Kaṭāśa — ୧ । ବଣବଗ୍‌ଡ଼; ବଣଭୁଆ—1. A wild cat; Felis Chaus.
ଖଟାଶ
କଟାସ ୨ । ଶାଳଆପଉମା—2. Putorius Fœtidus; civet
[ଦ୍ର—ଏହାର ମୁଖରୁ ପୂତିଗନ୍ଧ ନର୍ଗତ ହୁଏ ।]

କଟାଶଆଖିଆ—ଦେ. ବଣ.—ସାଦା ଆଖିର କଲାତୋଳା କଟାଶ-
Kaṭāśaākhiā — ଆଖି ପର ପକ୍ଷୀ; ଚଲ୍ଲଆଖିଆ—
କଟାଚୋକ Pale-eyed; bat-eyed.

କଟାଶିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ବଣ ବଗ୍‌ଡ଼ ଭଳ ହିଂସ୍ର ଓ କ୍ରୋଧ ଉତ୍ପାଦକ—
Kaṭāśiā — 1. Fierce and malignant like wild cat.
୨ । ଫକ୍କାରଙ୍ଗବର୍ଣ୍ଣିଷ୍ଟ—2. Grey.

କଟାସମ୍ପା—ଦେ. ବ(ସଦୃଶର କଟ୍+ଶାପ)—ଗାଳମନ୍ଦ—Abusing
Kaṭāsampā — and cursing; calling names; malediction.
ଗାଳାଗାଳି
ଗାଳିଗୁଲଜ

କଟାହ—ସଂ. ବ. (କଟ=ଅଭିଶସ୍+ଆ=ସମ୍ୟକ୍+ହନ ଧାତୁ=
Kaṭāha — ଆଘାତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
୧ । କରେଇ—1. Frying pan.
୨ । ଘୃତ ତୈଳାଦି ପାକପାତ୍ର; ହଣ୍ଡା—
2. Cauldron; a boiler.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ଶବ୍ଦ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	଍	ଐ	ଅକାରାନ୍ତଶବ୍ଦ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

୩ । ଚେଲଡ଼ୀ; ଘଲମ —3. A flat pan.

୪ । କଇଁଚର ଖୋଲ ବା ଖପୁର —

4. The shell-bone of a turtle.

୫ । ମୁଣ୍ଡର ଖପୁର—5. Skull-bone.

୬ । ହାଣ୍ଡି ଖପର—

6. A piece of baked earthen pot; potsherd.

୭ । ଦ୍ୱୀପବିଶେଷ—7. Name of an island.

୮ । ନରକବିଶେଷ—8. A part of hell where sinners are put into frying pans over a fire.

[ଦ୍ର—ଏ ନରକରେ ପାପୀମାନଙ୍କୁ ନଆଁ ଜ୍ୱଳରେ ବସିଥିବା କରେଇରେ ପକାଇ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଏ ।]

୯ । ବ୍ୟଞ୍ଜନ; ତରକାର—9. Curry.

୧୦ । ମଇଁଷିଛୁଆ ବା ବାଛୁରୀ—1. Buffalo-calf.

୧୧ । କୂପ; ବାଉଳି—11. A well.

କଟା ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—କଟା ଯିବା (ଦେଖ)
Kaṭā hebā — Kaṭā jibā (See)

କଟି—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଟ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଙଙ୍କାର୍ଥେ. ଇ)—
Kaṭi ୧ । ଅଣ୍ଟା; କମର୍—1. The loins.

୨ । ହସ୍ତୀର ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳ—

2. The temples of an elephant.

ଗ୍ରାଦେ. (ସୁଗ୍ମ, ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—୩ । କଉଡ଼ି ଖେଳରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର କଉଡ଼ି ଚଟ ହୋଇ ପଡ଼ିବା ଦାନ; କଉଡ଼ି ଖେଳରେ 'ଦଶ' ସୁମାର ଦାନ—

3. The throw resulting in one cowrie being upturned while thrown in the game with cowries.

ଗ୍ରାଦେ. ବଙ୍ଗ. (ମେଦନୀପୁର, ବାଲେଶ୍ୱର) (ସଂ. କନଯୁସ୍, କନଷ୍ଠ)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର; ସାନ; ଛୋଟ—

1. Young; small; little. (ଯଥା, କଟି ବାବୁ)

କଟିକଆ—ଦେ. ବର୍ଣ.—୧ । ଏକ କଡ଼ା ମାଣ୍ଡିବଗିଞ୍ଚା; କଡ଼ାଏ ମାତ୍ର—
Kaṭikiā 1. Consisting of or reduced to one only.

୨ । କଟକଆ (ଦେଖ)

2. Kaṭakiā (See)

କଟିତଟ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଟି+ତଟ=ଦେଶ)—୧ । ପିଣ୍ଡା—
Kaṭitaṭa 1. The hips; buttocks.

କୃଶ କଟି-ତଟେ ଲମ୍ବ ଅସି-ଲତା ପାଶେ ଶୂଆ ଶର ଧନୁ—ଘ୍ରାଣାଥ. ଯଯାତି ।

୨। କଟିତଳର ପଛଆଡ଼ର ମାଂସପିଣ୍ଡ—

2. The fleshy part below the loins.

କଟିତଳ—ଦେ. ବ.—କଟିଦେଶଧାର୍ଯ୍ୟ ନ୍ୟୁବ୍ଜ ଖଡ୍ଗ; କମରବନ୍ଧରେ ଝୁଲୁଥିବା ବଙ୍କା ଖଣ୍ଡା—
Kaṭitaḷa A curved sword suspended from the belt.

କଟିତ୍ର—ସଂ. ବ.—(କଟି+ତ୍ରି ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ତ୍ତୁ. ଅ)—
Kaṭitr ୧ । କଟିବସ୍ତ୍ର —1. The clothes covering the hips.

୨ । କମରବନ୍ଦ; କମରପଟ୍ଟ—2. Waist-belt.

୩ । କାଞ୍ଚି; ରସନା; ଅଣ୍ଟାସୂତା; ଚନ୍ଦ୍ରହାର; ଗୋଠ—

3. Waist-chain; a girdle.

କଟିଦେଶ—ସଂ. ବ.—କଟିତଟ (ଦେଖ)—
Kaṭideśa Kaṭitaṭa (See)

କଟିପ୍ରୋଥ—ସଂ. ବ. (କଟି+ପ୍ରୋଥ ଧାତୁ=ପ୍ରରୁର ହେବା+କର୍ତ୍ତୁ. ଅ)—କଟିତଟ (ଦେଖ)
Kaṭiprotha Kaṭitaṭa (See)

କଟିବନ୍ଧ—ସଂ. ବ—. କଟି+ବନ୍ଧ୍ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା+କରଣ. ଅ)—
Kaṭibandha ୧ । କମରପଟ୍ଟ; କମରବନ୍ଦ; ମେଖଲା—

1. Belt; zone; girdle.

୨ । ଅଣ୍ଟାସୂତା; କଟିସୂତ୍ର—

2. Waist-chain; waist-band.

୩ । (ଭୂଗୋଳ) ପୃଥିବୀର ଗୋଟାଏ ପରିପାଶ ବେଷ୍ଟନ କରିଥିବା କଳ୍ପିତ ସମାନ୍ତରାଳ ପଟ୍ଟମାନ —3. The imaginary parallel belts or strips of country round the earth having similar climatic and physical conditions; zones of the globe.

(ଯଥା—ଗ୍ରୀଷ୍ମ, ସମ ଓ ଶୀତ କଟିବନ୍ଧମାନ ।)

କଟିବନ୍ଧନ—ସଂ. ବ—କଟିବନ୍ଧ (ଦେଖ)—
Kaṭibandhana Kaṭibandha (See)

କଟିବା—ଦେ. କ୍ରି (କାଟିବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟର ଆକାର)—
Kaṭibā ୧ । (ମନୁଷ୍ୟ ଆଦ ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା) ହତ୍ୟାହେବା;ହତହେବା—

1. To be killed.

କଟେଯାଓୟା (ଯଥା—ଯୁଦ୍ଧରେ ଚାରି ଚାରିଜଣ ଲୋକ କଟିଲେ ।)

କଟ୍ୟାନା ୨ । କର୍ତ୍ତିତହେବା; କଟାହେବା—2. To be cut.

ଶିରଛନ୍ଦ ଚାର କଟି, ପଡ଼ିଲ ମସ୍ତ ତଳେ ଦେଟି—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୩ । ମଜୁରୀ କରିବା—3. To be set off.

(ଯଥା—ମୁଁ ଦରମା ପାଇଲାବେଳେ ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କଠାରୁ ପୂର୍ବରୁ ଧାର ନେଇଥିବା ଟଙ୍କା କଟିବ ।)

୪ । ଗଣନା ବା ହିସାବବେଳେ ଧନ ବା ସମ୍ପତ୍ତି କମିବା—4. To be deducted.

(ଯଥା—ଏ ମାସରେ ଚାରି ଦିନ ଗରହାଜର ଯୋଗୁଁ ଚାରି ଟଙ୍କା ଦରମା କଟିଲା ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୂରତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ତହିର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

୫ । (ସମୟ, କାଳ, ଦିନ) ଅତିବାହିତ ବା ଯାପିତ ହେବା—
5. (time) To be passed.

ଦିନଯାକ କଟ୍ଟଗଲ ଗୋଲଥ ଗୋଲଥ—ଉକାସ. ଗୀତଲଟ୍ଟଗ ।

୬ । (କୌଣସି ବିପଦ୍) ଆପଣା ଉପରୁ ଅପସୃତ ହେବା—
6. To be passed over.

କଟ୍ଟଗଲ କେଡ଼େ ଉଷ୍ଣ ପୂଜ ସୁକୁଚରୁ—ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି. ଦକ୍ଷମାବତ୍ତ୍ୟ ।

୭ । କମି ହେବା—7. To be lessened.

(ଯଥା—ସିଧା ସଡ଼କରେ କଟକରୁ ଗାଁକୁ ଗଲେ ନଈକୂଳ ବାଟ ଅପେକ୍ଷା ଦୁଇ ମାଇଲ ବାଟ କଟ୍ଟବ ।)

କଟିବାତ—ସଂ. ବି—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, କଟି+ବାତ) ଅଣ୍ଡାଧର ରୋଗ—
Kaṭibāta Lumbago (disease.)

କଟିଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଟିବା (ଦେଖ)—
Kaṭijibā Kaṭibā (See)

କଟୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (କଟ=ଦ୍ୱସ୍ତି ଗଣ୍ଡ + ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୪ମା. ୧ବ)—
Kaṭī ୧ । ଦ୍ୱସ୍ତୀ—1. Elephant.

୨ । ପିପ୍ପଳ—2. Long pepper.

୩ । (କଟ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ.ଇ) ଶ୍ରୋଣୀ; ପିଠି—
3. Hips; buttocks.

୪ । କଣ୍ଟି ନାମକ ଲତା—
4. A thorny creeper.

୫ । ଦ୍ୱସ୍ତୀର ଗଣ୍ଡଦେଶ—5. Elephant's temples.

କଟୀର—ସଂ. ବ (କଟ=ଗମନ କରିବା + କର୍ମ.ଇର)—୧ । ଜଘନ; ଜଘ—
Kaṭīra 1. Thigh; lap.

୨ । କଟି; ଅଣ୍ଡା —2. Loins.

୩ । ଗିରିକନ୍ଦର—3. Cave.

କଟୀରକ—ସଂ. ବି. (କଟୀର + ସ୍ୱାର୍ଥ. କ)—କଟୀର (ଦେଖ)—
Kaṭīraka Kaṭīra (See)

କଟୁ—ସଂ. ବିଣ (କଟ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କଣ୍ଡୁ. ଉ) —
Kaṭu ୧ । (ଷଡ଼୍‌ରସ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ) ଝାଳିଆ—1. Pungent; hot in taste.

୨ । ତିକ୍ତ—2. Bitter

୩ । ବିସ୍ୱାଦ; ବିରସ—3. Of offensive taste; insipid.

୪ । ଅପ୍ରିୟ; କଡ଼ାଆ; ଅପ୍ରୀତିକର—4. Disagreeable (to taste, smell, touch, hearing or sight or to the mind; unpleasant).

୫ । କର୍କଶ—5. Harsh.

୬ । କଟୁ ଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ; ଦୁର୍ଗନ୍ଧ—
6. Of offensive smell.

୭ । ପରଶ୍ରୀକାତର— 7. Envious of another's good fortune.

୮ । ଉଗ୍ର; ଅସହ୍ୟ; ତୀବ୍ର; ପ୍ରଖର; ତୀକ୍ଷ୍ଣ; କଡ଼ା—
8. Scurrilous; sharp; unbearable.

୯ । ଅପ୍ରିୟଦର୍ଶନ; କୁତ୍ସିତ—
9. Bad; uncomely; ugly.

୧୦ । (+ କର୍ମ. ତ୍ୱ)—ଅକାର୍ଯ୍ୟ; ଅକରଣୀୟ—
10. Which should not be performed; improper.

ସଂ. କ୍ରି ବିଣ.—ତୀବ୍ରତ୍ୱାବରେ—Intensely.

ଗାପବନ ପବନ, ନଈ ମଝିରି ଧଳଷ୍ଟର ଝାସରୁ ବରେ କଟୁ କେଳ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କଣୋଦ୍ଭବଙ୍କ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ସଂ. ବି.—୧ । କଟୁ ବାକ୍ୟ—1. Harsh words.

ସେଷରେ ମହାପ୍ରା ଯେ ଅନେକ କଟୁ ବୋଲ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ

୨ । କଟୁ ବା ରୁଗ ପଦାର୍ଥ—2. Any pungent thing.

୩ । ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ତ୍ରିକଟୁ ; ଶୁଣ୍ଠି, ପିପ୍ପଳୀ ଓ ମରିଚ—
3. Three pungent things in the Āyurbeda viz, dry ginger, long pepper and black-pepper used in medicine.

୪ । କଟୁକା ବୃକ୍ଷ—4. A medicinal plant.

୫ । କଟୁତା—5. Bitterness; pungency; harshness; scurility.

୬ । (ବୈଦ୍ୟକ)—ଶୀତକର୍ପୂର—6. Camphor.

କଟୁଆଲ୍—ଗ୍ରାମେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ଗ୍ରାମ ରକ୍ଷକବାର
Kaṭuāl Village-watchman.

କଟୁଆଳ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. କୋଟ୍ଟପାଳ)—୧ । ନଗରରକ୍ଷକ ରକ୍ଷ-
Kaṭuāla କର୍ମଚାରୀ; ନଗରରକ୍ଷୀ ପ୍ରହରୀ ବା ଜଗୁଆଳ—
କୋତୋୟାଲ 1. A guardsman of the town police.
କୋତବାଲ କଟୁଆଳ ଉକାଇଲ ଯେନ ସାଉ ବୋଇଲ । ବଶୁଦାଅ. ବର୍ଦ୍ଧମାନପର୍ବ୍ୟ ।

୨ । ନଗରରକ୍ଷୀ ପ୍ରହରୀମାନଙ୍କ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ—
2. Head of the town police, corresponding to the Police Commissioner in presidency towns.

[ଦ୍ର—କାହାଣୀରେ ରଜା, ମନ୍ତ୍ରୀ, ସାଧବ ଓ କଟୁଆଳ ତ୍ରାସ୍ଥ ଏହୁ ଗୁରୁଜଣଙ୍କ କଥା ପଡ଼େ । ରଜା—ଶାସନକର୍ତ୍ତା, ମନ୍ତ୍ରୀ—ପରାମର୍ଶଦାତା, ସାଧବ—ଧନୀ ଓ ମହାଜନ, କଟୁଆଳ—ରଜଧାନୀ ରକ୍ଷକ ।]

ଦେ. ବିଣ. - ଅବାଧ—Unruly; disobedient.

କଟୁଆଳି—ଦେ. ବି.—୧ । ନଗର ମଧ୍ୟରେ ପୁଲିସଙ୍କ ରହିବା ସ୍ଥାନ;
Kaṭuāli ସଦରର ଥାନା—1. Town police station;
କୋତୋୟାଲୀ head quarters of the town police.
କୋତବାଲୀ ୨ । ନଗରରେ ଜଗିଥିବା ବା ପହରା କାମ—
2. The watching of a town.

କଟୁଆଲି—ଦେ. ବି.— କଟୁଆଳ (ଦେଖ)
Kaṭuāli Kaṭuāli (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଙ୍ଗ୍ୱ	ଜ୍ଅ	ଦ୍ମ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ସ୍ର	ସ୍ୱ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଭ	ନ୍ଦ୍ର

କଟୁକ—ଫ. ବ. (କଟୁ+ସ୍ୱାର୍ଥରେ. କ)—୧ । ତ୍ରିକଟୁ (ଦେଖ)
Kaṭuka 1. Trikaṭu (See)

୨ । ସୁଗନ୍ଧ ତୃଣବିଶେଷ—
2. A sweet-smelling grass.

୩ । ପିତ୍ତା ଲାଉ—3. Bitter gourd.

୪ । କଟୁରସ—4. Bitter taste.

୫ । ଘୋଟଳ; ପଟୋଳ—5. A cucurbitaceous creeper and its edible fruit.

୬ । କୁଟଜ— 6. A medicinal plant.

୭ । ଅର୍କ ଗୁଳ୍ଫ—7. The Swallowwort; Calotropis Gigantia (plant)

୮ । ସର୍ଷପ; ସୋରିଷ—8. Mustard seed.

କଟୁ କଟାକ୍ଷ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଫ.କଟୁ+କଟାକ୍ଷ)—୧ । ଗାଢ଼ ପ୍ରତିବାଦ କରିବା—
Kaṭu kaṭākṣha karibā To oppose vehemently.
କଟୁ କଟାକ୍ଷକରା

୨ । କଟୁବଚନ କହିବା ଓ ଭ୍ରୁକୁଟି କରିବା—
2. To speak harshly and to frown.

କଟୁକଥା—ଫ. ବ—ରୁଷ୍ଟୁର ବଚନ; ଗାଳମନ୍ଦ; ଅପ୍ରିୟ ବାକ୍ୟ—
Kaṭukathā Harsh, bitter or scurrilous words.

କଟୁକନ୍ଦ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କଟୁ+କନ୍ଦ=ମୂଳ)—୧ । ଅଦା—
Kaṭukanda 1. Ginger.

୨ । ରସୁଣ—2. Garlic.

୩ । ଶଜନା ଗଛ —3. The Moringa tree.

କଟୁକପାଳି—ଫ. ବ— କଣ୍ଟେଇକୋଳ (ଦେଖ)
Kaṭukapāḷī Kaṇṭeikoḷi (See)

କଟୁକା—ଫ. ବ. (କଟୁ+କ+ଆ)—
Kaṭukā (ବୈଦ୍ୟକ)ଶାକଲଭାବିଶେଷର ମୂଳ; କଟୁକା—
କଟ୍‌କୀ Black Hellebore; Picrorrihiza
କଟକି; କଟୁକୀ Karroa
ମ. କୁଟକା [ଦ୍ର—ଏହା କଟୁ ବପାକ, ଉତ୍କ୍ଲ, ରୁକ୍ଷ
ଗୁ. କଡୁ ଶୀତୱୀର୍ଯ୍ୟ, ଲଘୁ, ଭେଦକ, ଅଗ୍ନିଦୀପନ,
ତେ. କାଟକରୋହିଣୀ ଓ ହୃଦ୍ୟ; ଏହା କଫ, ପିତ୍ତ, ଜ୍ୱର, ପ୍ରମେହ,
ଫା. ଖବ୍‌କେସିୟାହ୍ ଶ୍ୱାସ, କାସ, ରକ୍ତଦୋଷ, ଦାହ, କୁଷ୍ଠ ଓ
ଆ. ଖବ୍‌କ୍ ଅସ୍ୱଦ୍ କୃମିରୋଗନାଶକ ।]
ସ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ :—କଟୁକା,
କଣ୍ଟ୍ରୀ, ଉତ୍କ୍ଲା, କୃଷ୍ଣଭେଦା,
କଟୁମୁଗ୍, ଅଶୋକା, ମତ୍ସ୍ୟଶକଳା,
ଚକ୍ରାଙ୍ଗୀ, ଶକୁଲାଦନୀ, ମତ୍ସ୍ୟପିତ୍ତ,
କାଣ୍ଡରୁହା, ରୋହଣୀ, କଟୁରୋହଣୀ

ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଟୁକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
୧ । ପାନ—1. Betel.

୨ । ଧଳା ସୋରିଷ; ରାଇ ସୋରିଷ—
2. Rye; white mustard.

୩ । ପିତ୍ତା ଲାଉ—3. Bitter gourd.

କଟୁକାହ୍ୱ—ଦେ. ବ. (ଫ. କଟୁ+କାଠବ୍ୟ=କଟୁଭା)—
Kaṭukāṭabya ଗାଳମନ୍ଦ; କଟୁଭାଷା—
କଟୁକାଟବ୍ୟ Abusive language.

କଟୁକୀ—ଫ. ବ. (କଟୁକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ ଗଛ—
Kaṭukī A medicinal tree.
ଦେ. ବ.—କଟୁକା (ଦେଖ)
Kaṭukā (See)

କଟୁକୀଟ—ଫ. ବ. (କଟୁ+କୀଟ)—ମଶକ; ମଶା—
Kaṭukīṭa Gnat; mosquito.

କଟୁକୀଟକ—ଫ. ବ. (କଟୁକୀଟ+ସ୍ୱାର୍ଥରେ. କ)—
Kaṭukīṭaka କଟୁକୀଟ (ଦେଖ)
Kaṭukīṭa (See)

କଟୁଗନ୍ଧା—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କଟୁ+ଗନ୍ଧ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) —
Kaṭugandhā ହେଙ୍ଗୁ— Asafœtida.

କଟୁଗ୍ରନ୍ଥି—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କଟୁ+ଗ୍ରନ୍ଥି)—୧ । ଶୁଣ୍ଠୀମୂଳ—
Kaṭugranthi 1. Ginger root.

୨ । ପିପ୍ପଳୀମୂଳ —2. Root of long pepper.

କଟୁତା—ଫ. ବ. (କଟୁ+ତ୍ୱବେ. ତା)—୧ । ଗାଢ଼ତା—
Kaṭutā 1. Pungency; bitterness

୨ । ଅସହ୍ୟତା; ଅପ୍ରିୟତା—
2. Scurrility; unbearableness.

୩ । ପ୍ରଖରତା—3. Keenness; acuteness.

କଟୁତିକ୍ତ—ଫ. ବଶ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; କଟୁ+ତିକ୍ତ)—ଝଗ ଓ ପିତ୍ତ—
Kaṭutikta Pungent and bitter.

ଫ. ବ—(ବୈଦ୍ୟକ) କରାତତିକ୍ତ; ଚରେଇତା (ଲତା)—
Agathotes Chirayeta (creeper).

କଟୁତିକ୍ତିକା—ଫ. ବ—ପିତ୍ତାଲାଉ (ଲତା ଓ ଫଳ)—
Kaṭutiktikā Bitter gourd; wild variety
ତିତଲାଉ; ତିତଲୋକୀ of Lagenaria Vulgaris.
କଡ଼ୁବାକନ୍ଦ; ତିତିଲୌକୀ [ଦ୍ର—ଏହା ଶୀତୱୀର୍ଯ୍ୟ, ଅରୁଚି-
ଫ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ; କାରକ, ତିକ୍ତରସ ଓ କଫବିନାଶକ ।
ତୁମ୍ବୀ; ମହାଫଳା; କଟୁତୁମ୍ବୀ; ଏଥିରେ ପିତ୍ତ, କାସ, ବିଷ, ବାୟୁ ଓ
କଟୁତିକ୍ତିକା; ପିତ୍ତଜ୍ୱର ଦୂର ହୁଏ ।]
ମ. କଡ଼ୁତ୍ତୋମ୍ବ୍ଲା
ତେ. ଚେଦୁଆନବ
ଗୁ. କଡ଼ୱା ତୁମ୍ଡ଼ୀ
ଫା. କୁଟୁଲଖ୍
ଆ. କରତ୍‌ଲ୍‌ମୁର

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମରେ ସ୍ଥିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ; ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଭ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଭ୍' ଦେଖିବେ ।

କଟୁତୁମ୍ବୀ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; କଟୁ+ତୁମ୍ବୀ)—କଟୁତିକ୍ତିକା (ଦେଖ)
Kaṭutumbī Kaṭutiktikā (See)

କଟୁତୈଲ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; କଟୁ+ତୈଲ)—କଟୁସ୍ନେହ (ଦେଖ)
Kaṭutaila Kaṭusneha (See)

କଟୁତ୍ୱ—ଫ. ବ. (କଟୁ+ତ୍ୱବେ. ତ୍ୱ)—କଟୁତା (ଦେଖ)
Kaṭutwa Kaṭutā (See)

କଟୁପର୍ଣ୍ଣୀ—ଫ. ବ. (କଟୁ+ପର୍ଣ୍ଣ+ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—
Kaṭuparṇṇī (ବୈଦ୍ୟକ) କଣ୍ଟାକୁସୁମ (ଦେଖ)
Kaṇṭākusuma (See)

କଟୁଫଳ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; କଟୁ+ଫଳ)—ପଟୋଳ; ଘୋଟଳ—
Kaṭuphala A cucurbitaceous plant and its edible fruit

କଟୁବଚନ—ଫ.ବ. (କର୍ମଧା;କଟୁ+ବଚନ)—ଅସଦ୍ୟ ବାକ୍ୟ;ଗାଳିମନ୍ଦ—
Kaṭubachana Abuse; scurrility; harsh words.

କଟୁବାକ୍—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କଟୁ+ବାକ୍)—କଟୁ କଥା କହିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—Scurrilous; abusive, foul-mouthed.
Kaṭubāk

କଟୁବାଦୀ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (କଟୁ+ବଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ)—କଟୁବାକ୍ (ଦେଖ)
(କଟୁବାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Kaṭubāk (See)

କଟୁବୀରା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଟୁ+ବୀର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଲଙ୍କାମରିଚ—
Kaṭubīrā Red pepper; cayenne.

କଟୁଭଦ୍ର—ଫ. ବ—(ବୈଦ୍ୟକ) ଶୁଣ୍ଠି—
Kaṭubhadra Dry ginger.

କଟୁଭାଷୀ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ.(କଟୁ+ଭାଷ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଇନ୍;୧ମା.୧ବ)—କଟୁବାକ୍ (ଦେଖ)
(କଟୁଭାଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Kaṭubāk (See)

କଟୁମ୍ଭରା—ଫ. ବ—(ବୈଦ୍ୟକ) କଟୁକା (ଦେଖ)
Kaṭumbharā Kaṭukā (See)

କଟୁର—ଫ. ବ (କଟୁ+ସଙ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ. ର)—ଘୋଳ ଦହି—
Kaṭura Churned sour milk.

କଟୁରବ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କଟୁ+ରବ=ଶବ୍ଦ)—
Kaṭuraba ମଣ୍ଡୂକ; ଭେକ; ବେଙ୍ଗ—Frog.
(କଟୁରବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—କର୍କଶ ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ—
Having a harsh sound or tone; croaking.

କଟୁରି—ଦେ. ବ. (ଫ. କଟ୍ଟାର)—କଟାରି; କାଟିବା ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
Kaṭuri A chopper; a bill-hook.
କାଟାରୀ

କଟ୍ଟା

କଟୁରିବେଣ୍ଟ—ଦେ. ବ (ଫ. କଟ୍ଟାର+ବୃନ୍ତ)—କଟୁରିକୁ ବ୍ୟବହାର କରିବା ବେଳେ କଟୁରିମୂଳର ପେଢ଼ି ଅଂଶ ବା କାଠକୁ ଧରିଥାଏ—Wooden handle of a bill-hook.
Kaṭuribeṇṭa

କଟୁରେଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. କଟ୍ଟାରରୁ ଓଡ଼ିଆ ନାମ ଧାତୁ)—କଟୁର ଦ୍ୱାରା ଟୁକ ଟୁକ କରି କାଟିବା—To chop.
Kaṭureibā
କାଟା
कतरना

କଟୁରୋହିଣୀ—ଫ. ବ (କଟୁ+ରୋହିଣୀ=ଲତା)—କଟୁକା (ଦେଖ)
Kaṭurohiṇī Kaṭukā (See)

କଟୁସ୍ନେହ—ଫ. ବ. (କଟୁ+ସ୍ନେହ)—
Kaṭusneha ୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସୋରିଷ—
1. Mustard seed.
୨ । ଧଳା ସୋରିଷ; ରାଇ ସୋରିଷ—
2. Rye; white mustard seed.
୩ । (କର୍ମଧା)—ସୋରିଷ ତେଲ—3. Mustard oil.

କଟୂକ୍ତି—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; କଟୁ+ଉକ୍ତି)—
Kaṭūkti କଟୁବାକ୍ୟ; ଗାଳିମନ୍ଦ—
Harsh words; abuse.

କଟୋର—ଦେ. ବ. (ଫ. କୋଟର)—
Kaṭora ବୃକ୍ଷ କୋଟର; କୋରଡ଼; ବୃକ୍ଷ ଗହ୍ୱର—
The hollow of a tree.
ଫ. ବ. (କଟ୍ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+ଓର)—
କଟୋରା (ଦେଖ)
Kaṭorā (See)

କଟୋରା—ଫ. ବ. (କଟ୍ ଧାତୁ=ଆବରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଓର +ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kaṭorā ୧ । କଟୋରା; ଧାତୁମୟ ଗିନା—
1. A metal saucer or cup.
୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ମୃଣ୍ମୟ ପାତ୍ର; ମୃନ୍ମକଟୋରା; ଖୁରୁ—
2. Small earthen cup.
୩ । ଅଳ୍ପ ଗଭୀର ପାତ୍ର—
3. A shallow cup. (Apte)

କଟୋଳ—ଫ. ବ. (କଟ୍ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+ଓଳ)—
Kaṭola ୧ । ଚଣ୍ଡାଳ—
1. The Chaṇḍāla or sweeper caste.
୨ । କଟୁରସଯୁକ୍ତ ବସ୍ତୁ—
2. Article having a pungent taste.

କଟୋଳ ବୀଣା—ଫ. ବ. (ଶୂନ୍ୟ ଉଦ୍ଭ; କଟୋଳ+ବୀଣା)—ସୋଗୀ-
Kaṭola bīṇā ମାନଙ୍କର ବଜାଇବା କେନ୍ଦ୍ରର—One-stringed musical instrument of the beggar; the beggar's harp.

କଟ୍ଟାର—ଫ. ବ. (କଟ୍ ଧାତୁ+ଉତ୍ୱବେ. ତ=କଟ୍ଟ; କଟ୍ଟ+ରୁ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । କଟୁରି—
Kaṭṭāra 1. Bill-hook.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ,ତ୍ର	ଜ୍ଅ	ଙ୍ଗ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ,	ଜ	ନ୍ଦ

୨ । ଖ୍ଟେର୍—2. Dagger (Apte)

କଟ୍ଟାରିକା—ସଂ. ବ. (କଟ୍ଟାର+ସ୍ୱାର୍ଥେ.ର କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kaṭṭārikā କଟ୍ଟାର (ଦେଖ)
Kaṭṭāra (See)

କଟ୍ଫଳ—ସଂ. ବ. (କଟ୍+ଫଳ; ନଘାଉନ)—କଟ୍‌ଫଳ (ଦେଖ)
Kaṭphala Kaṭphala (See)

କଟ୍ଫଳା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଟ୍‌ଫଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kaṭphalā ୧ । ଗମ୍ଭାରୀଗଛ ଓ ଫଳ—
1. Gmelina Arborea(tree and its fruit.)
୨ । ବୃହତ୍ତା; ବେଙ୍ଗ ବାଇଗଣ—2. Solanium Indicum.
୩ । ବାଇଗଣ; ବାର୍ତ୍ତାକୀ—3. Brinjal plant and its fruit; eggplant and its fruit.

କଟ୍ୱଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କଟ୍+ଅଙ୍ଗ)—
Kaṭwaṅga ୧ । ଫଣଫଣା (ଦେଖ)
1. Phaṇaphaṇā (See)
୨ । (ନାମ) ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜାବିଶେଷ; ଦଲୀପ—
2. Name of a king of the Solar dynasty.
(କଟ୍ୱଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ଯାହାର ଅଙ୍ଗ କଠିନ; କଠିନାଙ୍ଗ-
Sturdy; hard-limbed.

କଟ୍ୱମ୍ଳ—ସଂ. ବଣ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; କଟ୍+ଅମ୍ଳ)—ରାଗ ଓ ଖଟା—
Kaṭwamla Pungent and sour.

କଟ୍ୱର—ସଂ. ବ. (କଟ୍ ଧାତୁ=ବର୍ଷଣ କରିବା+ସଜ୍ଞାର୍ଥେ. ବର)—
Kaṭwara ୧ । ଘୋଳଦହ—1. Churned sour milk; butter milk.
୨ । ବ୍ୟଞ୍ଜନ—2. Curry.
୩ । ଦହିସର—3. Butter; cream of curd.

କଟ୍ୱାର—ସଂ.ବ. (କଟ୍=ଧ୍ୱନି+ରୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କଟ୍ଟାର (ଦେଖ)
Kaṭwāra Kaṭṭāra (See)

କଟ୍ୱୀ—ସଂ. ବ. (କଟ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) - କଟୁକା (ଦେଖ)
Kaṭwī Kaṭukā (See)

କଠ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.— ଦୁଃଖ ଦେବା—To be in grief or trouble.
Kaṭh (root)

କଠ୍ଲା—ଦେ. ବ.—କଠଲ (ଦେଖ)
Kaṭhlā Kaṭhalā (See)

କଠ୍ଲାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. କଷ୍ଟ)—
Kaṭhlāibā କଷ୍ଟ ପାଇ ଚୁନ ହୋଇ ରହିବା—
To keep quiet in spite of suffering hardships.

କଠ—ସଂ. ବ. (କଠ୍ ଧାତୁ=ଦୁଃଖ ଦେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kaṭha ୧ । (ନାମ) ସାମବେଦାଧ୍ୟାୟୀ ମୁନିବିଶେଷ—
1. A sage of that name.
୨ । କଠ ମୁନିଙ୍କ ରଚିତ ଉପନିଷଦ୍—
2. An Upanishad composed by sage Kaṭha.
୩ । କ୍ଲେଶ—3. Pain; trouble.
୪ । (+କର୍ମ. ଅ) ଋଗ୍ବେଦ—4. The Ṛugbeda.

କଠଉ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଷ୍ଠପାଦୁକା)—ଖଡ଼ମ—
Kaṭhau Wooden sandals.
ଖଡ଼ମ
ଖଡ଼ାଉ; ପାଁବଡ଼ି

କଠଉଚିହ୍ନ—ଦେ. ବ.—୧ । ଭୂମି ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା ଖଡ଼ମର ଦାଗ—
Kaṭhauchihna 1. Trace or print left on the earth by wooden sandals.
ଖଡ଼ମର ଦାଗ
ଖଡ଼ାଉଁକି ଦାଗ ୨ । ନାଗ ଆଦ ସାପଙ୍କ ଫଣା ଉପରେ ଥିବା ପାଦୁକାକାର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଚିହ୍ନ—2. Sandal or bracket shaped black mark found on the hood of the cobra and other poisonous snakes.
[ଦ୍ର—ପୁରାଣରେ ଅଛି ଯେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କାଳିୟ ନାଗକୁ ଦଳନ କଲ୍ବେଳେ କଠଉ ମାଡ଼ ଭା ଫଣା ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ । ସେହି ଦନ୍ଦୁଁ ନାଗ ଆଦ କାଳିୟ ସର୍ପର ବଂଶଧରଙ୍କ ଫଣାରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ କଠଉଚିହ୍ନ ରହିଯାଇ ଅଛି ।]

କଠର—ସଂ. ବଣ. (କଠ୍ ଧାତୁ=ଦୁଃଖ ଦେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅର)—
Kaṭhara ୧ । କଠିନ—1. Hard.
୨ । ଦୃଢ଼—2. Firm.

କଠଳ—ବୈଦେ. ବ.—(ଉର୍ଦ୍ଦୁ; ଭୁଲ. ସଂ. କଣ୍ଟକ ଫଳ)—ପଣସ—
Kaṭhal Jack fruit
କାଁଠାଳ ଗହ୍ମେ କଠଲ୍ ଓଠ୍ମେ ତେଲ୍—ଓଡ଼ିଆରେ ବ୍ୟବହୃତ ହିନ୍ଦି ପ୍ରବଚନ ।
କଟହଲ

କଠଳ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଆମ୍ବଳତା (ଦେଖ)
Kaṭhala Āmbalatā (See)

କଠଳୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଷ୍ଠ)—ଲୁହାବାଡ଼ ବଆ କାଷ୍ଠାସନ—
Kaṭhalā (ହାତୀର ଗଦ ଉପରେ ଲୋକେ ବସିବା ପାଇଁ ଏହା **କଠଳା** ଦଉଡ଼ିଦ୍ୱାରା ଉଡ଼ାଯାଏ ।)—A wooden frame put on elephants and used as chair.

କଠଳାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—କଠ୍ଲାଇବା (ଦେଖ)
Kaṭhalaibā Kaṭhlaibā (See)

କଠା—ଦେ. ବ.—୧ । ପଣସର କ୍ଷୁଦ୍ର ଫଳ; ଚେଡ଼ —
Kaṭhā 1. Young fruit of jack tree.
୨ । ମଞ୍ଜି ନଡ଼ିଆ; ଛାଡ଼ ପକାଇବାଯୋଗ୍ୟ ନଡ଼ିଆ—
2. Seed cocoanut; fully developed cocoanut fit for growing seedlings.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୧ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୬ ଟି କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ଘଣ୍ଟାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପଗ୍ଧ ୨ ବା ୧ ରୁ ୬ ଟି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଦଧି' ନ ମିଳିଲେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୩ । ଗୁଜୁଲ ଆଦ ମାପିବାର ମାପଯାତ୍ରବଶେଷ—
3. A measure for rice etc.

୪ । ବାହୁ ଆଦ ଦ୍ୱାର୍ ଦୃଢ଼ ବେଷ୍ଟନ—
4. Firm grip; death grip.

୫ । ବେକମୁଣ୍ଡାରେ ହେବା ଦୁଷ୍ଟ ବ୍ରଣ—
5. A carbuncle on the nape of the neck.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଧାନ ମାପିବାର ଲୁହା ମାଣ—
(=୯୦ ଡୋଲା)
An iron-pot for measuring paddy.

କଠାଉ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ.—କଠଉ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kaṭhāu (etc.) Kaṭhau etc. (See)

ଶିରେ ସେନ ବୁଲୁଥିବ ତା କଠାଉ ରେ । ବବସୂର୍ଯ. ସଙ୍ଗୀତ ।

କଠାଉଆ ଗଣ୍ଠି—ଦେ.ବ. (ଏହା ଗଣ୍ଠି କଠାଉ ଗୋଡ଼ ପର୍ କର୍‌ଯିବାରୁ)
Kaṭhāuā gaṇṭhi ଗୋଲ ଘରର ଦୁଇ ଶେଣୀର ମୁଣ୍ଡରେ ଥିବା ପିଣ୍ଡ ଗଣ୍ଠି; ଭୁଣ୍ଡାଗଣ୍ଠି—The tenon and mortise joints made at the ends or the wall-plates of a thatched house to fit into each other.

କଠା ପଡ଼ିଯିବା—ଦେ. ବ.—୧ । ହାତର ମୁଠା ଦୃଢ଼ବନ୍ଧନଦ୍ୱାର୍ ଜାବୁଡ଼
Kaṭhā paṛdijibā ହୋଇ ରହିଯିବା ଅବସ୍ଥା—1. Firm grip of the hands.

୨ । ଦୁଇହାତକୁ କଡୁସା ପର୍ କର ଉହିଁ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ (ଯଥା—ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବେକ) ଚପି ଧର୍ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଚପିବା ଲୋକର ମାନସିକ ଉତ୍ତେଜନା ଯୋଗୁଁ ଉକ୍ତ ବନ୍ଧନ ଦୃଢ଼ତର ହୋଇ ନ ଫିଟିବା ଅବସ୍ଥା; ଶାଙ୍କୁଳ ପଡ଼ିଯିବା—2. The rigidity of two hands while clutching a thing as in a vice, caused by a paroxysm of feelings in the holder.

କଠିଞ୍ଜର - ସଂ.ବ.(କଠିନ + ଜୃ ଧାତୁ = ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା + କର୍ତ୍ତା;ଅ ନପାଟନ)-
Kaṭhiñjara ୧ । ତୁଳସୀ ଗଛ—
1. The Holy Basil plant.

୨ । ପଲାଶ ଗଛ—2. Butea Frondosa (tree)

କଠିଣ - ଗ୍ରା.ବଣ.—(ସଂ. କଠିନର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—କଠିନ (ଦେଖ
Kaṭhiṇa Kaṭhina (See)

କଠିନ—ସଂ. ବଣ. (କଠ୍ ଧାତୁ = ଦୁଃସ୍ଥ ହେବା + କର୍ତ୍ତା. ଇନ.)—
Kaṭhina ୧ । କଠୋର; ନିଷ୍ଠୁର; ନିର୍ଦ୍ଦୟ—1. Cruel; hard-hearted; heartless; merciless.
କଠିନତା, କାଠିନ୍ୟ —ବ

୨ । ଶକ୍ତ; ଦୃଢ଼; ଶକ୍ତ—2. Hard; firm; rigid; tough.

୩ । ଘନ—3. Solid.

୪ । ଘୋର; ଗୁରୁତର—4. Severe.

୫ । କର୍କଶ—5. Harsh; severe.

୬ । ଦୁଃସାଧ୍ୟ—6. Rigorous;difficult to perform.

୭ । ଦୁଃସହ; ତୀକ୍ଷ୍ଣ—
7. Sharp; unbearable; grievous.

୮ । ବପଦ୍‌ଜନକ; ବିଷମ; ଉତ୍ପାତକ—
8. Grave; serious; calamitous.

୯ । ଦୁରୂହ;ଦୁର୍ବୋଧ—9. Difficult to understand.

ସଂ. ବ.—ହାଣ୍ଡି; ସ୍ଥାଲୀ—Earthen pot.

କଠିନତା—ସଂ. ବ (କଠିନ + ତ୍ୱ.ବ. ତା)—୧ । ଦୃଢ଼ତା—
Kaṭhinata 1. Hardness; rigidity.

୨ । ନିଷ୍ଠୁରତା—2. Cruelty; heartlessness.

୩ । ଦୁରୂହତା—3. Difficulty.

୪ । କଠୋରତା—4. Harshness; severity.

କଠିନତ୍ୱ—ସଂ. ବ (କଠିନ + ତ୍ୱ.ବ. ତ୍ୱ)—କଠିନତା (ଦେଖ)—
Kaṭhinatwa Kaṭhinatā (See)

କଠିନଦଣ୍ଡ—ସଂ.ବ (କର୍ମଧା; କଠିନ + ଦଣ୍ଡ)—୧ । ଶକ୍ତ ପରିଶ୍ରମ—
Kaṭhinadaṇḍa 1. Hard labour.

୨ । କଠୋର ଦଣ୍ଡ—2. Severe punishment.

କଠିନପରିଶ୍ରମ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; କଠିନ + ପରିଶ୍ରମ)—ଶକ୍ତ ପରିଶ୍ରମ;
Kaṭhinapariśrama ବିଶେଷ ପରିଶ୍ରମ—Hard labour.

କଠିନପରିଶ୍ରମ ସଜା—ଦେ. ବ (କଚରଆ ଭାଷା)—ଗୁରୁତର ଅପରାଧ
Kaṭhinapariśrama sajā ପାଇଁ ଅପରାଧୀକୁ ଦିଆଯିବା ସପରିଶ୍ରମ କଠିନପରିଶ୍ରମସାଜା ଜେଲ୍ ଦଣ୍ଡ—Imprisonment with hard କଡାମେହନତସଜା labour; rigorous imprisonment.

କଠିନପୃଷ୍ଠ—ସଂ. ବ୍ (ବହୁବ୍ରୀହି; କଠିନ + ପୃଷ୍ଠ) କଚ୍ଛପ; କଇଁର—
Kaṭhinapṛuṣṭha Tortoise.

କଠିନପୃଷ୍ଠକ—ସଂ. ବ (କଠିନପୃଷ୍ଠ + ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—କଚ୍ଛପ; କଇଁଛ—
Kaṭhinapṛushṭhaka Turtle; tortoise.

ସଂ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଦୃଢ଼ ପୃଷ୍ଠଯୁକ୍ତ—
Having a hard or tough back.

କଠିନସମୟ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; କଠିନ + ସମୟ)—ଦୁଃସମୟ—
Kaṭhinasamaya 1. Hard time.

୨ । ବପଦ୍‌ଜନକ ସମୟ—2. Dangerous time.

କଠିନସମସ୍ୟା—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; କଠିନ + ସମସ୍ୟା)—ଦୁଃସାଧ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନ
Kaṭhinasamasyā ବା ଅବସ୍ଥା—Dilemma; a point very hard of solution.

କଠିନହୃଦୟ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; କଠିନ + ହୃଦୟ)—
Kaṭhinahṛudaya ୧ । ନିଷ୍ଠୁର—1. Relentless; heartless; hard-hearted.
(କଠିନହୃଦୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

୨ । ଅଣବଶ୍ୟୀ—2. Hard or dangerous to deal with.

ଫ. ବ (କର୍ମ୍ମଧା)—ନଷ୍ଟୁର ବା ନର୍ଦ୍ଦୟ ମନ—Cruel or hard heart.

କଠିନା—ଫ. ବ (କଠିନ + ଆ)—୧ । ଗୁଡ଼ ଶର୍କର—
Kaṭhinā 1. Molasses.

୨ । ଘାଣ୍ଡବଟେଷ—2. A kind of cup.

କଠିନିକା—ଫ. ବ (କଠିନ + ଇକ + ଆ)—୧ । ଖଡ଼ି; ଖଡ଼ି ମାଟି—
Kaṭhinikā 1. Writing chalk.

୨ । କାଠବାଡ଼ି—2. Wooden stick.

କଠିନୀ—ଫ. ବ (କଠିନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କଠିନିକା (ଦେଖ)—
Kaṭhinī Kaṭhinikā (See)

କଠିଲ୍ଲ—ଫ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—କଲର୍ ଲତା ଓ ଫଳ; କାରବେଲ୍ଲ—
Kaṭhilla A bitter edible fruit and its creeper; Memordica.

କଠିଲ୍ଲକ—ଫ. ବ (କଠିଲ୍ଲ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—କଠିଲ୍ଲ (ଦେଖ)—
Kaṭhillaka Kaṭhilla (See)

କଠେର—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (କଠ୍ ଧାତୁ = ଦୁଃସ୍ଥ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଏର)—
Kaṭhera କୃଚ୍ଛ୍ରଜୀବୀ; ଦରିଦ୍ର—Poor; poverty-stricken; eking out a hard existence.

କଠୋଉ—ଗ୍ରା. ବ—କଠଉ (ଦେଖ)—
Kaṭhou Kaṭhau (See)

କଠୋର—ଫ. ବଣ. (କଠ୍ ଧାତୁ = ଦୁଃସ୍ଥ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଓର)—
Kaṭhora
କଠୋରତା } ବ.
କଠୋରତ୍ୱ }

୧ । କଠିନ; ଶକ୍ତ ଆଣୁଆ; ଦୃଢ଼—1. Hard; stiff.

୨ । ଅଲଙ୍ଘ୍ୟ; ଅଲଙ୍ଘନୀୟ—2. Strict; which must not be infringed.

୩ । ବିଷମ—3. Severe.

୪ । କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ; ଦୁରୂହ; ଶକ୍ତ; କଷ୍ଟକର—4. Difficult.

୫ । ନଷ୍ଟୁର; ନର୍ଦ୍ଦୟ—5. Cruel.

୬ । ଜରଠ; ବୃଦ୍ଧ—6. Old; decrepit.

୭ । ପୂର୍ଣ୍ଣ—7. Full; perfect.

ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ.—କଷ୍ଟ; ବିଷମ ଅବସ୍ଥା—
Hard condition; trouble; the state of being cadaverous.

ଅଗ୍ନିଡମା ଶିରେ ଯେବେ ମୁରୁଝ ବାଜନ୍ତା
ବଡ଼ ବୁଘପଦ ଘୋର କଠୋର ପଡ଼ନ୍ତା—ସାରଳାମହାଭାରତ, ଘୋଷ ।

କଠୋରତା—ଫ. ବ. (କଠୋର + ଭାବ. ତା)—
Kaṭhoratā ୧ । ଦୃଢ଼ତା—1. Stiffness.

୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣତା—2. Fullness.

୩ । ଦୁରୂହତା—3. Abstruseness.

୪ । କଠିନତା—4. Hardness.

୫ । ବିଷମତା—5. Severity.

କଠୋରତ୍ୱ—ଫ. ବ. (କଠୋର + ଭାବ. ତ୍ୱ)—କଠୋରତା (ଦେଖ)
Kaṭhoratwa Koṭhoratā (See)

କଠୋଲ—ଫ. ବଣ. (କଠ୍ ଧାତୁ = ଦୁଃସ୍ଥ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଓଲ)—କଠୋର (ଦେଖ)—
Kaṭhola Kaṭhora (See)

କଠୌ—ଗ୍ରା. ବ.—କଠଉ (ଦେଖ)
Kaṭhau Kaṭhau (See)

କଡ଼୍ (ଧାତୁ)—ଫ.—୧ । ଦର୍ପ କରିବା—1. To arrogate.

Kard (root) ୨ । ଖାଇବା—2. To eat.

୩ । ପୃଥକ୍ କରିବା—3. To separate.

କଡ଼୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କର୍ଡ୍)—୧ । ବନ୍ଶୀ ସୂତା; ଡୋର—
Kard Angling line; cord.

କଡ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କଡ୍)—ଏକ ଜାତୀୟ ସାମୁଦ୍ରିକ ମତ୍ସ୍ୟ—
Kad Cod (fish).

କଡ୍ ଲିଭର୍ ଅଏଲ୍—ବୈଦେ. ବ. ଇଂରାଜୀ)—ଶର୍ଦ୍ଦି ଓ କାଶ ପାଇଁ Kad libhar ael ଡାକ୍ତରମାନଙ୍କ ଉପଦେଶରେ ବ୍ୟବହୃତ କଡ୍-ମାଛର ସ୍ୱତଃରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ତେଲ—Cod liver oil.

କଡ୍ଚା—ବୈଦେ. ବ (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଗୃହୀତ)—
Kardchā ୧ । ପ୍ରଜା ଦେଇଥିବା ଖଜଣା ଓ ପ୍ରଜାଠାରେ ବାକୀ ରହିଥିବା ଖଜଣାର ହିସାବ କାଗଜ—
କଡ଼ଚା 1. Paper containing an account of rent paid by and still due from a rayat.

୨ । ହାତଚଟା ବହି—
2. Hand book; a rough memo book.

୩ । ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ବିବରଣ—3. Classified detailed description.

କଡ୍ଲାଇନ୍—ବୈଦେ. ବ.—(ଇଂ. କର୍ଡ୍ ଲାଇନ୍ = ଜ୍ୟାମିତିକ କର୍ଣ୍ଣି Kardlāin ରେଖା)—କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା ପାଇଁ କର୍ଣ୍ଣମାର୍ଗରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସଡ଼କ ବା ରେଲ୍‌ରସ୍ତା—Chordline (road or railway).

କଡ଼—ଫ. ବଣ—(କଡ଼ ଧାତୁ = ଖାଇବା; ଦର୍ପ କରିବା + କର୍ମ. ଅ)—
Karda ୧ । ଭକ୍ଷ୍ୟ—1. Edible.

୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଉନ୍ମତ୍ତ—2. Mad.

୩ । ଅଜ୍ଞ; ମୂର୍ଖ—3. Illiterate.

ଫ. ବ.—ଭକ୍ଷଣ—Eating.

ପାଶ ଦେ. ବ.(ଫ. କଟୀ?)—୧ । ପାର୍ଶ୍ୱ; ପାଖ—1. Side; flank.
ଆର ତେଭଙ୍କର ଶିର ମୋଡ଼ ମାଲେ ମାଲେ
ଏବଡ଼ ଧେବଡ ମୋଡ଼ ପହାଡ଼ ରୁଭଲେ ।
[ସାରଳାମହାଭାରତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣତଃ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱରର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିଲେ, ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରର ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଯୋଡ଼ିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କ�ୂଅ' ଯୋଡ଼ିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

୬ । ଶରୀରର ପାର୍ଶ୍ୱ—2. Side of the body.

କଡ଼କ—ସଂ. ବି.—(କଡ଼ ଧାତୁ=ପୃଥକ୍ କରିବା + ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଅକ)—
Kar̤daka କରକଚ ଲବଣ; ସାମୁଦ୍ରିକ ଲବଣ—
A kind of salt; sea-salt.

କଡ଼କଚ—ଦେ. ବି.) ସଂ. କଡ଼କ)—କଡ଼କ (ଦେଖ)
Kar̤dakacha Kar̤daka (See)

କଡ଼କଞ୍ଚା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବିଣ.—ହାଣ୍ଡିରେ ଭୃଷୁଆଁ ଯାଉଥିବା
Kar̤dakañchā ଧାନର ଗୋଟିଏ କଡ଼ ବା ପାଖ ନ ସିଝି କଞ୍ଚା ରହିଯିବା (ଧାନ) ।

କଡ଼କଡ଼—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Kar̤dakar̤da ୧ । ଜଳମିଶ୍ରିତ ତେଲ, ଘିଅ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ନେହମୟ ବସ୍ତୁର କଅଁ ଉପରେ ଫୁଟିବା ଶବ୍ଦ—
କଡ଼କଡ଼ 1. (onomatopœic) The sound of oil
କଡକଡ bubbling over fire.
୨ । ରାଗରେ ଥରଥର; ଅତି କ୍ରୁଦ୍ଧ—
2. Trembling with anger; furious with rage.
୩ । କଟକଟ ଶବ୍ଦ—3. Snapping or crackling sound.
୪ । ଶୁଷ୍କକଟି ଶବ୍ଦ—4. Croaking or grating sound.

କଡ଼କା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. କର୍କଶ, କଟି)—୧ । ଉତ୍ତପ୍ତ; ଗରମ—
Kar̤dakā 1. Heated.
କଡକା ୨ । ରାଗରେ ଜରଜର—2. Foaming with rage.
କଡାକା
୩ । ଶୁଖିଥିବା—3. Dried by heat.
୪ । ଉପବାସୀ—4. Fasting.
୫ । ଚଞ୍ଚଳ; ସତେଜ; ତତ୍ପର—
5. Active; made brisk.

ବାବୁ ସେ ପଢ଼େ ପଢ଼ିବା ବାନା
ଯେତେ ଦୋଇଲେ ଲଢ଼ିବା ସିନା ।
କଡ଼କା ରଣି କ ଜଣିବ ନାଁ
ମୂଳ ହେମନ୍ତ ସେ । ବ୍ରଜନାଥ—ସମରତରଙ୍ଗ ।

୬ । ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ; ସନ୍ତପ୍ତ—6. Troubled; tormented.
୭ । ଉପବାସାଦି ଯୋଗୁଁ ଲଘୁ ବୋଧ ହେବା (ଶରୀର)—
7. With a feeling of briskness or lightness of the limbs due to fasting for some time; with lethargy gone.

କଡ଼କାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସକର୍ମକ)—୧ । (ସଂ.କଲ୍ଲ) ଜଳାଂଶ ମାର୍
Kar̤dakāibā ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଘିଅ ଓ ତେଲଆଦିକୁ କଅଁ
କଡକାନ ଉପରେ ଫୁଟାଇବା—1. To boil oil etc over fire to free it from the watery portion.
୨ । (ସଂ. କର୍କଶ) ଚଞ୍ଚଳ ବା ସତେଜ କରାଇବା—
2. To cause one to shake off lethargy; to goad one to activity.
୩ । ଘାଆ ଆଦରୁ ରସ ଶୁଖାଇବା—3. To heal (a sore); to cause a sore to granulate by cessation of watery discharge therefrom.
୪ । (ସଂ. କଟି) ବୁଦ୍ଧେ ଶୋଧିବା; ତର୍ଜନ କରିବା—
4. To scold; to give a bit of one's mind.

କଡ଼କିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଅକର୍ମକ; ଭୁଲ; ସଂ. କଟି କଥା)—
Kar̤dakibā ୧ । ଘିଅ, ତେଲାଦ କଡ଼କଡ଼ ଫୁଟିବା—
କଡ଼କା 1. (oil, ghee etc) To boil with a
କଡ଼କନା singing sound.
୨ । ରାଗରେ ଜରଜର ହେବା; ରାଗରେ ଜଳିବା—
2. To foam with rage.
୩ । ଚଢ଼ିବା—3. To sulk.
୪ । ଘାଆରୁ ଜଳସ୍ରାବ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଘାଆ ଶୁଖିବା—
4. To heal; to granulate (said of a sore).

କଡ଼ଙ୍କର—ସଂ. ବି. (କଡ଼ ଧାତୁ=ଭକ୍ଷଣ କରିବା + ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ. ର; ଅଙ୍କ
Kar̤dañkara ଆଗମ)—୧ । ଧାନର ଭୁଷ; ଧୂସ—
1. Chaff of paddy.
୨ । ଭୁସ; କୁଣ୍ଡା—2. Husk of rice.

କଡ଼ଙ୍ଗର—ସଂ.ବି. (କଡ଼=ଭକ୍ଷଣ + ଗୃ ଧାତୁ=ଗିଳିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kar̤dañgara କଡ଼ଙ୍କର (ଦେଖ)
Kar̤dañkara (See

କଡ଼ତଳ—ଦେ. ବି—ଅଣ୍ଡେଇ ହୋଇ ଶୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଭୂମିରେ
Kar̤datal̤a ଲାଗିଥିବା ପାର୍ଶ୍ୱର ନିମ୍ନଭାଗ—The place below the side lying on the ground of a sleeping man.

କଡ଼ତା—ଦେ. ବି—ପାସଙ୍ଗ; କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ତରାଜୁରେ ବଟକରା
Kar̤datā ପକାଇ ଓଜନ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ତରାଜୁ ଦଣ୍ଡକୁ ସମଭାବରେ
ପାଷାଣ ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ପଥର ବା ମାଟିଖଣ୍ଡମାନ ଦିଆଯାଏ-
ପାସଙ୍ଗ Bits of stone or clods of earth put on one of the pans of a scale to make the scale-beam perfectly horizontal before weighing a thing.

କଡ଼ତା ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧଡ଼ା ଧରିବା; ପାସଙ୍ଗ ଧରିବା—
Kar̤datā dharibā To make the scale-beam per-
ପାଷାଣଭାଙ୍ଗା fectly horizontal by putting
ପାସଙ୍ଗଧରନା bits of stone or earth in the pan which is found to go up, to ensure correct weighment.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯୁ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

କଡ଼ ନେଉଟାଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି ୧ । କଡ଼ ଲେଉଟାଇବା (ଦେଖ)
Kar̤da neuṭāibā 1. Kar̤da leuṭāibā (See)
୨ । ଶୋଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବଚ୍ଛଣାରେ ପଡ଼ିବା—
2. Laying down one's body on the bed to sleep.

କଡ଼ପକା—ଦେ. ବ—ମସିଣା ଉପରେ କଡ଼ ଢଙ୍କେ ପକାଇ ଶୋଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଚାଦର—A bed-sheet.
Kar̤dapakā

କଡ଼ ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶୋଇବା; କଡ଼ ମାଡ଼ ଶୋଇବା—
Kar̤da pakāibā To lie down in order to sleep.
(lit. to lay one's sides on down)
(ଯଥା—କାଲି ରାତିରେ ମୁଁ ଜମାରୁ କଡ଼ ପକାଇ ନାହିଁ; ଅର୍ଥାତ୍ ଶୋଇବା ପାଇଁ ସମସ୍ୟା ପାଇ ନାହିଁ ।)

କଡ଼ପଟ—ଦେ. ବ – ଏକ ପାଖ—
Kar̤dapaṭa One side.
ଏକପାଶ ଦେ. ବଣ—କଡ଼ପଟିଆ (ଦେଖ)
କିନାର; ବଗଲ Kar̤dapaṭiā (See)

କଡ଼ପଟିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଏକ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ସ୍ଥିତ—
Kar̤dapāṭiā 1. Situate on one side; lateral.
ପାଶ୍ୱର ୨ । ଏକ ପାଖେ ପାଖେ ଯାଉଥିବା—
କିନାରିକା; ବଗଲକା 2. Proceeding on one side only.

କଡ଼ପଟେ—ଦେ. କ୍ରି ବଣ—୧ । ଏକ ପାର୍ଶ୍ୱରେ—
Kar̤dapaṭe 1. Laterally; on one side.
ଏକପାଶେ ୨ । ପାର୍ଶ୍ୱ ଦେଇ—
ବଗଲମେ 2. Passing by the side of.

କଡ଼ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ – ନିଦ ଲାଗିବା—
Kar̤da par̤dibā Falling asleep.

କଡ଼ପା ପଥର—ଦେ.ବ—ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର 'କଡ଼ପା' ନାମକ ସ୍ଥାନର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ
Kar̤dapā pathara ପାହାଡ଼ରେ ମିଳିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଚକଟିଆ ପଟା ପଥର—Flat stone slabs available in Kaḍappā in South India, used as building material.

କଡ଼ ପାରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—କଡ଼ ପକାଇବା (ଦେଖ)
Kar̤da pāribā Kar̤da pakāibā (See)
ଭୋଜନ ସ୍ନାନ ସାରି ପାରିଲେ କଡ଼ରୁ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

କଡ଼ବା—ଦେ. ବ—କରବା (ଦେଖ)
Kar̤dabā Karabā (See)

କଡ଼ବାଗ—ଦେ. ବ—କଡ଼ପଟ (ଦେଖ)
Kar̤dabāga Kar̤dapaṭa (See)

କଡ଼ବାଗିଆ—ଦେ. ବଣ—କଡ଼ପଟିଆ (ଦେଖ)
Kar̤dabāgiā Kar̤dapaṭiā (See)

କଡ଼ବାଗେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—କଡ଼ପଟେ (ଦେଖ)
Kar̤dabāge Kar̤dapaṭe (See)

କଡ଼ମଡ଼—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ତୁଳ. ଫ. କଡ଼ା ଧାତୁ = ଭକ୍ଷଣ)—
Kar̤damar̤da ୧ । କ୍ରୋଧରେ ଦାନ୍ତ ରଗଡ଼ିବା, କ୍ରୋଧଜର୍ଜରିତ କିଡ଼ମିଡ଼; କଡମଡ 1. Foaming with rage; gnashing with rage.
କିଚକିଚ
୨ । ଦାନ୍ତ ଘେଷାଇବା ଶବ୍ଦ—2. Sound produced by the grinding of the teeth; gnashing of the teeth.
କଡ଼ମଡ଼ ଶବ୍ଦ ଯେ ଶୂତ୍ର ଦନ୍ତପାଟି । ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ସ୍ତ୍ରୀ ।
୩ । ଟାଣ ବା କଞ୍ଚା ପଦାର୍ଥକୁ ଦାନ୍ତରେ ଘେଷାଇବାର ଅନୁକରଣ ଧ୍ୱନି—3. Sound produced by chewing some hard or raw fruit or crunching.
୪ । ଗଛର ଡାଳକୁ ବଳପୂର୍ବକ ଭାଡ଼ି ଝିଙ୍କି ଭାଙ୍ଗିବା ଶବ୍ଦ—
4. Snapping sound produced by breaking a branch from a tree.

କଡ଼ମଡ଼ି—ଦେ. ବ.—କ୍ରୋଧରେ ଦାନ୍ତ ରଗଡ଼ା; ଗର୍ଜ୍ଜନ ତର୍ଜ୍ଜନ—
Kar̤damar̤di Grinding of the teeth as a sign of anger; extreme anger.
କିଡ଼ିମିଡ଼ି
କିଚକିଚାହଟ

କଡ଼ମଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଣ.—କଷ୍ଟକର; କ୍ଲିଷ୍ଟ—
Kar̤damar̤diā Difficult; intricate; knotty.

କଡ଼ମଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଦାନ୍ତ)—କଡ଼ମଡ଼ କରିବା; କ୍ରୋଧରେ ଦାନ୍ତ
Kar̤damar̤dibā ରଗଡ଼ିବା—To foam with rage; to କଡମଡା grind the teeth out of extreme
କିଚକିଚାନା anger.
ଦନ୍ତ କଡ଼ମଡ଼ ନିଂଦ୍ର ପଡ଼େ ଅଦ୍ଭୁତ,
ବୃଷ ସ୍କନ୍ଧେ, ପଡ଼ ଯେହ୍ନ ତିଅଣ ଶୋଣିତ । ବ୍ରଜନାଥ. ବେଣୀସଂହାର

କଡ଼ମା—ଦେ. ବ. (ଫ. କଲମ = ଧାନ୍ୟବିଶେଷ)—୧ । ଧାନ୍ୟବିଶେଷ—
Kar̤damā 1. A kind of paddy.
କଡ଼ମା (ଏହା ଦୂର ପର ଲଟାଏ କନ୍ଥୁ ଦୂର ଅପେକ୍ଷା ମୋଟା ।)
କଡହନ ୨ । (ଫ. କଡ଼ମ୍)—ଧାନ ଫସଲ କାଟି ନେବା ପରେ କଆଣ୍ଟରେ ଥିବା ନଡ଼ା ମୂଳରୁ ବର୍ଷା ବା ଜଳ ପ୍ରଭାବରେ ଅସମସ୍ୟରେ ଗଜୁରିଥିବା ଧାନ ଗଛ ଓ କେଣ୍ଡା—
2. The paddy plants and stalks coming out of the stubbles left in the paddy-field after harvesting is over.
୩ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଋତୁ ଅତ୍ତତ ହେବା ପରେ କାକୁଡ଼ି କଖାରୁ ଆଦ ଲଉ ଓ ବାଇଗଣ ପ୍ରଭୃତି ଗଛରେ ଫଳିବା ଶେଷ ଶେଷ ଫଳ ବା ଗଛରୁ ବାହାରିବା ଡଙ୍କ ବା ଷଣ୍ଢା; ଅକାଳ ଫଳ—3. Pigmy fruits and shoots appearing on worn out annual creepers and plants after the fruit-bearing season is over.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରାଂଶରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ଚଉଦ ରୁ ବଢ଼ିଥିବ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; ଦମ୍ଭୁ ନ ପାଇଲେ 'ଦମ୍ଭୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

(ଯଥା—କଡ଼ମା କସି, କଡ଼ମା ଉଙ୍କ, କଡ଼ମା ଷଣ୍ଢା ।)

୪ । (ପାନବରଜାଙ୍କ ଭାଷା) ଗତ ବର୍ଷର ପୁରୁଣା ପାନ-ଲତାର ମୁଣ୍ଡାରୁ ଯେଉଁ ଷଣ୍ଢା ବାହାରେ—

4. Tender shoots coming out from the stems of last year's betel creepers.

କଡ଼ ମାଡ଼ିବା — ଦେ.କ୍ରି.—୧ । ଅଣେଇ ହୋଇ ଶୋଇବା; ଅଙ୍ଗର ଗୋଟିଏ ପାଖକୁ ଭୂମିରେ ଲଗାଇବା—

Karḍa mārḍibā

ପାଶମାଡ଼ା 1. To lie on one side.

ବଗଲଲ ଗାନା ବମାଇ ଅସି ସ୍ତନେ ଦୁଲ ଦେଇ ପାଡ଼ି
ଶୋଇଲେ ଅହେ ମହାସାଇଁ କଡ଼ ମାଡ଼ି ।
କୃଷ୍ଣଦିନ. ମଦାଲଇତ. ଖ୍ରୀ ।

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପାଖକୁ ଯିବା—2. To come to the side of a person.

(ଯଥା—ଆଜକୁ ଗୁରୁ ଦନ ହେଲ୍ଲ ସେ ମୋ କଡ଼ ମାଡ଼ୁ ନାହିଁ ।)

କଡ଼ ମାଡ଼ ଶୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅଣେଇ ହୋଇ ଶୋଇବା—

Karḍa mārḍi soibā To lie on one side.

କଡ଼ ମୋଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଏକ କଡ଼ ବଦଳାଇ ଅନ୍ୟ କଡ଼ ମାଡ଼ ଶୋଇବା; ପାର୍ଶ୍ୱ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା—

Karḍa mordibā

ପାଶମୋଡ଼ା, ପାର୍ଶଫିରାନ ବଗଲବଦ୍‌ଲନା To change sides while lying down on bed.

କଡ଼ମ୍ବ—ସଂ. ବି. (କଡ଼ ଧାତୁ=ପୃଥକ୍ କରିବା + କର୍ମ. ଅମ୍ବ) —

Karḍamba ୧ । ଶାଗର ଖଡ଼ା; ଶାକାଦିର ଉଙ୍କ ବା ଖାଡ଼—

1. The stalk of a pot-herb.

୨ । ଅଗ୍ରଭାଗ—2. The top.

୩ । ଅଙ୍କୁର ବା ଗଜା—

3. Sprout; young shoot.

୪ । କଳିକା; କଢ଼ି—4. Bud.

୫ । କଦମ୍ବ—5. The Nuclea Kadamba (tree)

୬ । ବାଣ—6. Arrow.

ଦେ. ବି.—ବଂଶରକ୍ଷାର ଏକମାତ୍ର ଅବଲମ୍ବନସ୍ୱରୂପ ବଞ୍ଚିଥିବା ଶିଶୁ—The only surviving scion of a family.

କଡ଼ମ୍ବା—ଦେ. ବି. (ସଂ. କଡ଼ମ୍ବ)—୧ । କଡ଼ମା (ଦେଖ)

Karḍambā 1. Karḍamā (See)

୨ । କରବା (ଦେଖ)

2. Karabā (See)

କଡ଼ମ୍ବୀ—ସଂ. ବି. (କଡ଼ମ୍ବ+ଈ. ଜା—କଳମ ଶାଗ—

Karḍambī An edible aquatic creeper.

କଡ଼ରି—ପ୍ରାଦେ. (ବସୁର) ବି. (ସଂ. କର୍ତ୍ତାର)—କଟୁରି—

Karḍari Bill-hook.

କଡ଼ଳ—ଦେ. ବି.—ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—

Karḍala A kind of wild tree; Dolechandrone Falcata (Haines)

କଡ଼ ଲେଉଟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କଡ଼ ମୋଡ଼ିବା (ଦେଖ)

Karḍa leuṭāibā Karḍa morḍibā (See)

କଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କର୍କଶ)—୧ । ଉତ୍ତଣ୍ଡ; ରୁକ୍ଷ; ଚଡ଼ଲ; ରୁଷ୍ଟ—

Karḍā 1. Irritated; surly.

ପିଠା—ବିପରୀତ). (ଯଥା—କଡ଼ା କଥା; କଡ଼ା ମିଜାଜ୍ ।)

କଡ଼ା ୨ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ—2. Sharp.

କଡ଼ା ୩ । ନିଷ୍ଠୁର; କଠୋର—

3. Hard hearted; stern; cruel.

୪ । ତୀବ୍ର ଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ—4. Of offensive smell.

୫ । କଟୁ ସ୍ୱାଦବିଶିଷ୍ଟ—5. Bitter in taste.

(ଯଥା—କଡ଼ା ଗୁଡ଼ାଖୁ ।)

୬ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ—6. Pungent.

୭ । ଟାଆଁସା; ଶକ୍ତ; ଟାଣୁଆ—

7. Hard; strong; tough.

୮ । ଜଳଶୂନ—8. Dry.

୯ । କର୍କଶ—9. Rude; rough.

୧୦ । କଠୋର ନିୟମାନୁବର୍ତ୍ତୀ—

10. Strictly observing the rules; disciplinarian; strict.

୧୧ । ଦୁଃସହ୍ୟ; ଅସହ୍ୟ—11. Unbearable.

୧୨ । ଚେମଡ଼ା—12. Tenacious.

ଦେ. ବି. (ସଂ. କପର୍ଦ୍ଦିକା; ପ୍ରା. କବଡ୍ଡିଆ)—

କଡ଼ା ୧ । ଏକ ସଂଖ୍ୟା; ଗଣ୍ଡାକର ଏକଚତୁର୍ଥାଂଶ—

କୌଡି 1. One fourth of a Gaṇḍā; the number one.

୨ । କପର୍ଦ୍ଦକ; ଏକସଂଖ୍ୟକ କଉଡ଼ି—

2. One piece of shell-money or cowrie.

କଡ଼ା ଦାଡ଼ ଉଠି ଯାଏ ନାହିଁ ଗଡ଼—ପ୍ରବାଦ. ଦରବାର ।

[ଦ୍ର—୧ କଡ଼ା = ୨ ପକ୍ଷ = ୩ ଜାନ୍ତ = ୪ ବେଦ = ୫ ବଟ = ୬ ଋତୁ = ୭ ସମୁଦ୍ର = ୮ ବସୁ = ୯ ଦନ୍ତ = ୧୦ ଦଗ = ୧୧ ରୁଦ୍ର = ୧୨ ସୂର୍ଯ୍ୟ = ୧୩ କାକ = ୧୪ ଭୁବନ = ୧୫ ଛଥି = ୧୬ କଳା = ୨୫ ଉତ୍ତ = ୩୨ ଦାଡ଼ = ୪୯ ପବନ = ୮୦ ଛଲ = ୬୪୦ ବଦାଡ଼ । କଉଡ଼ି ମୁଦ୍ରାରୂପେ ଚଳୁଥିବା ବେଳେ ଏହା ସବୁ ନିମ୍ନ ମୁଦ୍ରା ଥିଲା । କନ୍ତୁ ହିସାବ ଧରିବାବେଳେ ଭାଗ କରିବା ପାଇଁ ଏହାକୁ ଉକ୍ତ ପ୍ରଣାଳୀରେ ବିଭାଗ କରି ହିସାବ ଛାଣ୍ଡା ଯାଉଥିଲା ।]

୩ । (ସଂ. ପଟହ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—3. A kind of drum.

ଝରେ କଡ଼ା ମର୍ଦ୍ଦଲ ଯେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପାଉଁ—ସ ଉଲା ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

କଡା ୪ । (ସଂ. କଟକ) ବାହାରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଧାତୁର ବଳୟ; ହାତ

କଡା କଡ଼ା—4. An armlet of metal.

୫ । ଗୋଡ଼ରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ରୂପା ଅଳଙ ାର—

5. Silver anklet.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଶ,ସ	କ୍ଷ	ଯ୍ୟ	ଜ୍ଞ	ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୟ	ଯ	ହ	ଙ୍କ୍ଷ	ଇଅ	ଵ	ଣ

କଡା କଡୀ ୬ । (ଆ. କଡ଼ା)—କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ହାତରେ ଧରି ଉଠାଇବା ନମନ୍ତେ ଉକ୍ତ ପଦାର୍ଥର ମୁଣ୍ଡରେ ଲାଗିଥିବା ବୃତ୍ତାକାର ମୁଦଆ ବା ହତ୍ତା—6. Ring attached to a thing (e. g. Sauce-pan) for handling it.

୭ । ପଗ୍ଣଟି ପାନର ସମାହାର ବା ବଡ଼ା—7. A bundle or aggregate of 50 betel leaves.

୮ । ଅଲ୍ଲାହାବାଦ ନକଟସ୍ଥ ନଗର—

8. A town near Allahabad.

କଡା କଡୀ ୯ । (ଫ. କଟକ) ବଡ଼ ମୁଦ୍ରିକା; ମୁଦଆ—9. A ring.

କଡା, କଡ଼ାଇ କଡାହା ୧୦ । (ସ. କଟାହ; ପ୍ରା. କଡ଼ାହ) କଟାହ; ହଣ୍ଡା; କରେଇ—10. Cauldron; a big Sauce-pan.

ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ—ଘୁଂସୁ ଦ୍ଧାନ ଅଣ୍ଡିର ମଇଁଷି; ଘେଡୁଆ; ପଣ୍ଡା - Castrated male buffalo.

କଡ଼ାଇ – Kardāi ପ୍ରାଦେ. ବ (ସ. କଟାହ; ପ୍ରା. କଡ଼ାହ; ଉଲ; ହି. କଡ଼ାହି; ବ. କଡ଼ାଇ) – ୧ । (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କରେଇ—1. Frying pan.

୨ । (ମେଦନୀପୁର)—ମଇଁଷିର କୁଆ—2. Young buffalo.

କଡ଼ାଇବା—Kardāibā ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି– ଗାଡ଼ିରେ ମାଲ ବୋଝାଇ କରିବା—To load articles in a cart.

କଡ଼ାକଡ଼ି – Kardākard ଦେ. ବ (ସ. କଠୋର)—୧ । କଠୋରତା—1. Strictness, harshness.

କଡ଼ାକଡ଼ କଡ଼ାକଡ଼ି ୨ । ଅତ୍ତ କଠୋର ନିୟମ—2. Strict rule or regulation.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—1. Very hard; violent.

୨ । ଅତ୍ତ କଠୋର—2. Very strict or vigilant; overstrict.

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—କଠୋର ବା ଜାବଜ୍ଜବରେ—Harshly.

କଡ଼ାକଥା—Kardākathā ଦେ. ବ (ସ. କଟୁ + କଥା)—କଠୋର ବାକ୍ୟ—Rude or harsh words.

(ମିଠାକଥା—ବପରୀତ)

କଡାକଥା କଡ଼ାବାତ

କଡ଼ାକର—Kardākara ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯାହାଁର ମୂଲ୍ୟ ଏକ କଡ଼ା ମାତ୍ର—1. Of the value of one cowrie.

ଏକକଡ଼ାର କୌଡ଼ିକା ୨ । ଅତ୍ତ ଅଳ୍ପ ମୂଲ୍ୟର—2. Of very small value; of hardly any value.

୩ । ଅତ୍ତ ସାମାନ୍ୟ—3. Very slight.

(ଯଥା—ତା ଦେହରେ କଡ଼ାକର ବଳ ନାହିଁ ।)

୪ । ତୁଚ୍ଛ; ହୀନ; ନଗଣ୍ୟ; ହେୟ—

4. Insignificant; contemptible.

୫ । ନକୃଷ୍ଟ—5. Inferior.

କଡ଼ାକର କରିଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସାଧାରଣଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ତୁଚ୍ଛ ଓ ଲଜ୍ଜିତ କରାଇବା—

Kardākara karidebā To lower a person before the eyes of others; to put a person to shame.

କଡ଼ାକର କାମ – ଦେ. ବ—୧ । ଅତ୍ତ ସାମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ—

Kardākara kāma 1. Very slight work.

ଏକ କଡ଼ା କଡିର କାମ କୌଡ଼ିକାକାମ ୨ । ଅତ୍ତ ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରୟୋଜନ—2. Slightest use.

କଡ଼ାକର ବନାଇବା – ଦେ. (ଇତର) କ୍ରି—କଡ଼ାକର କରିଦେବା (ଦେଖ)

Kardākara banāibā Kardākara karidebā (See)

କଡ଼ାକଥା ଦେ. ବ ଓ ବିଣ – କଡ଼କଥା (ଦେଖ)

Kardākiā Kardikiā (See)

କଡ଼ାଗଣ୍ଡା ପଣିକଥା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ପଣିକଥାରେ ଫଙ୍ଗ୍ୟାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି କଡ଼ା, ଗଣ୍ଡା, ବୋଡ଼ି, ପଣ, କଡ଼ାନିୟା ପଦକା ଏବଂ କାହାଣର ହିସାବ ଓ ଧାର୍ଯ୍ୟ ଶିକ୍ଷା କରିଯାଏ—A series of mathematical tables in which the student learns by heart the various calculations of cowrie or shell-money.

କଡ଼ାଗଣ୍ଡା ବୁଝିଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ଧନର ହିସାବ ଗଣ୍ଡାଠାରୁ କଡ଼ାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କଡ଼ାକ୍ରାନ୍ତି ବୁଝେଦେଓୟା କରି ବୁଝିଦେବା—1. To render accounts of a monetary transaction even to the last cowrie; to render a thorough account.

୨ । ସମସ୍ତ ହିସାବ ଶେଷ କରିବା—2. To square out or finally settle an account.

୩ । ସମସ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ତୁଟାଇ ଦେବା—

3. To sever all connections.

କଡ଼ାଗନ୍ଧ—ଦେ. ବ. (ସ. କଟୁ ଗନ୍ଧ)—୧ । ତୀବ୍ର ଗନ୍ଧ—

Kardāgandha 1. Strong smell.

କଡ଼ାଗନ୍ଧ କଡ଼ା ବୁ ୨ । ଅତ୍ତ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ—2. Very offensive odour.

କଡ଼ା ଗୁଡ଼ାଖୁ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଗୁଡ଼ାଖୁର ଧୂମ ଅତ୍ତ ତୀବ୍ର—

Kardā gurdākhu (ମିଠା ଗୁଡ଼ାଖୁ—ବପରୀତ) Smoking tobacco-mixture of strong flavour.

କଡ଼ାତାମାକ କଡ଼ତମାଖୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜଲେ, ସେତେ ବ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହ୍ନିର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳଲେ 'ଭୂଥ' ଖୋଜବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଣ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଣ' ଦେଖିବେ ।

କଡ଼ା ଗୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଗୁଣ୍ଡିରେ ଧୂଆଁପତ୍ରର ପରିମାଣ ବେଶି ଥାଏ—
Kardā gundi Tobacco mixture for betel in which (ସାଧା ଗୁଣ୍ଡି—ବପଶ୍ଚିତ) there is a large admixture of tobacco.

କଡ଼ାଣ—ଦେ. ବ—ଇଟା ଓ ଚୂନଦ୍ୱାରା ଖିଲାଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—
Kardāṇa Construction of an arch with brick and lime.

କଡ଼ା ନିୟମ—ଦେ. ବ—କଠୋର ନିୟମ—Hard rule.
Kardā niyama
କଡ଼ାନିୟମ
କଡ଼ାନିୟମ

କଡ଼ା ପ୍ରସାଦ—ଦେ. ବ—ଶିଖମାନଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥ ସାହେବଙ୍କୁ ନୈବେଦ୍ୟ ଦେଇ
Kardā prasāda ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଣ୍ଟାଯିବା ମୋହନଭୋଗ
କଡ଼ାପରସାଦ ଆଦ ପ୍ରସାଦ—Offering of sweetmeat offered to the Scripture and distributed amongst devotees (amongst the Sikhs)

କଡ଼ାବିନ—ବୈଦେ. ବ. (ଉର୍କୀ. କରାବୀନ୍)—ସାନ ଚୌଡ଼ା-
Kardābin ମୁହାଁ ମୋଟା ବନ୍ଧୁକ—A kind of wide
କଡ଼ାବିନ mouthed small gun.
କଡ଼ାବିନ ଅଣ୍ଡାପତ୍ର ଏବଂ ପାଉଁରେ ଭରିବାର ଖାପ,
ଯହ ପାଉଁରେ କଡ଼ାବିନ୍ ଝୁଲୁଥାଏ । ଫକୀରମୋହନ—ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

କଡ଼ା ଭଜା—ଦେ. ବ—ମାଛ, ପୁଅ, ପରିବା ଆଦକୁ ଘିଅ ବା ତେଲରେ
Kardā bhajā ଶୁଖିଲା ଓ ଟାଣ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାଜିବା—
କଡ଼ାଭାଜା Frying of fish and vegetables they become hard.

କଡ଼ା ମିଜାଜ୍—ଦେ. ବି. (ଫ. କଡ୍ଡ + ଆ. ମିଜାଜ୍)—ଅଳ୍ପକେ କ୍ରୁଦ୍ଧ-
Kardā mijāj ହେବା ମନ; ରୁକ୍ଷ ପ୍ରକୃତି—Fiery temper.
କଡ଼ାମିଜାଜ
କଡାମିଜାଜ

କଡ଼ା ମିଜାସ୍—ଦେ. ବ—କଡ଼ା ମିଜାଜ୍ (ଦେଖ)
Kardā mijās Kardā mijāj (See)

କଡ଼ା ମିଞ୍ଜାସ୍—ଦେ. ବ—କଡ଼ା ମିଜାଜ୍ (ଦେଖ)
Kardā miñjās Kardā mijāj See)

କଡ଼ାର—ସଂ. ବି. (କଡ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଆର)—
Kardāra ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ—
Reddish brown; tawny brown.
କଡ଼ାର ବୈଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗଳା)—ପୁଟ୍ଟନ୍; ବାସନ ମଜ୍ଜିତ ନମନ୍ତେ
ପୁଟୀନ ଲାଖ ଆଦରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକପ୍ରକାର ପୁଟ୍ଟୁଣୀ; କଲ୍ଲ—
A compound of lac, resin etc. to repair metallic utensils; a kind of putty.
ସଂ. ବର୍ଣ—ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ—Tawny; reddish brown; yellowish; auburn.

କଡ଼ା ହାକିମ—ଦେ. ବ. (ଫ. କଡ୍ଡ + ଆ. ହାକିମ)—
Kardā hākima ଯେଉଁ ହାକିମ କଠୋର ଭାବରେ ନିୟମ ପାଳନ
କଡ଼ାହାକିମ କରିବାକୁ ଜିଦ୍ଦ କରନ୍ତି ଓ ନିୟମ ଲଙ୍ଘନକାରୀ
କଡ଼ାହାକିମ ପ୍ରତି କଠୋର ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ କରନ୍ତି—
A very strict authority or superior; a strict disciplinarian.

କଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଣ୍ଡ) —
Kardi ୧ । କଡ଼ି କାଠ; କୋଠା କାନ୍ଥରେ ବିଛାଯିବା ଲମ୍ବା କାଠ,
କଡ଼ି ଯାହା ଉପରେ ଖୁଡ଼ ପଡ଼େ—1. A beam; joist.
କଡ଼ୀ ୨ । ଦହି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଖାଦ୍ୟବିଶେଷ—
2. A liquid curry prepared from curd or butter milk by cooking.
୩ । (ସଂ. କଳ)—ଫୁଲର କଢ଼—
3. Bud of a flower.
୪ । (ଆ. କଡ଼ା)—କଏଦ ଲୋକର ହାତରେ ପକାଯିବା
ବେଡ଼ି; ହାତକଡ଼ି—4. Hand-cuffs put on a prisoner.
୫ । (ବଙ୍ଗିଆ ଶବ୍ଦ)—ଖୁବ ଛୋଟ ମୁଦିଆ—
5. A small metal ring.

କଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଳ)—
Kardiā ଗୁଦଦ୍ୱାର; ମଳଦ୍ୱାରର ଅନ୍ତଃସ୍ଥ ବଳି—
Internal piles.

କଡ଼ିଆର—ଦେ. ବ—କଡ଼ିଆଳ ୧ (ଦେଖ)
Kardiāra Kardiāla 1 (See)
କଡ଼ିଆର ନ ଥାଉ ଘୋଡ଼ା ବଡ଼ି କର,
ଧୂଆଁ ଉଦାର କଥା ଅଛ ଇଚ୍ଛା କର । ଦୃଷ୍ଟଦୂଷ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କଡ଼ିଆରି—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗିଆ ଶବ୍ଦ)—କଳିଆରି (ଦେଖ)
Kardiāri Kaliāri (See)

କଡ଼ିଆଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖଲୀନ)—
Kardiāla ୧ । ଘୋଡ଼ାର ବାଗ ବା ଲଗାମ—
କଡ଼ିୟାଳ, କଡ଼ିୟାଳି 1. Reins.
ଗାଳରେ ଗଙ୍କ ଗମ୍ଭୀର, ଜିନ ଜଦସ ଲଲ ମେଘ ଦେଉଡ଼, ଗରକାମା କଡ଼ିଆଳ ।
ବିଭାକାଣ୍ଡ. ସମରଉରଙ୍ଗ ।
୨ । କଜେଇ; ଘୋଡ଼ା ମୁହଁରେ ଲଗିବା ବଳସ୍ପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଲୌହ
ଶଳାକା—2. Horse's bit.
ଦେ. ବଣ (ସଂ. କପର୍ଦ୍ଦ)—ଧନୀ; ଅଢ୍ୟ; କଡ଼ିଆ—Rich.

କଡ଼ିଆଳି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଟକ)—
Kardiāli ୧ । ହସ୍ତାଭରଣବିଶେଷ; ହସ୍ତବଳୟ; କଙ୍କଣ;
କଡ଼ିୟାଳ, କଡ଼ିୟାଳି ପଇଞ୍ଚ—1. A bracelet.
ଯେମାନଙ୍କି ମଣ୍ଡିବରେ ଥଲା, ଶଙ୍ଖରେ ଚଉଠା ଶଙ୍ଖି କଡ଼ିଆଳ ।
ଜଗତ୍ସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚଉ ବଲା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ତ୍ତ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

୨ । (ଫ. ଖଲୀନ)—ଲଗାମ—2. Reins.

ଅଶ୍ୱଙ୍କର କଡ଼ଥାନ ଉହିଁ ମୋଡ଼ କର୍
କେଉଁ ଘୋଡା ପୁଣ ଉହିଁ ମଡ଼ାଇ ଅବୋର୍ ।

ସାରଲା. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

୩ । କଜେଇ—3. Horse's bit.

କଡ଼ିକଡ଼—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Kar.dikar.di ନେଉଳକୁ ଡାକିବା ଶବ୍ଦ—
A sound uttered while calling a domesticated ichneumon.

କଡ଼କିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. କଣାକ)—୧ । ଯହିଁର ଗୁଡ଼ିଏକର ମୂଲ୍ୟ
Kar.dikiā ଏକ କଡ଼ା ମାତ୍ର—1. Of which the price
କଡାକିୟା is one cowrie each.
କାଡିକା ୨ । ଅତି ସ୍ୱଳ୍ପ ମୂଲ୍ୟର—2. Of very little value; valueless.

୩ । ତୁଚ୍ଛ; ସ୍ୱଳ୍ପ—3. Insignificant.

୪ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବୋଝେ ମାଟିକୁ କଡ଼ାଏ ହିସାବରେ ମଜୁରି ଦିଆଯାଏ—
4. (work) In which the labourer is given as wages one cowrie for each basket of earth or article carried from one place to another.

ଗାଦେ. (ପୁରୀ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ମଟକା (ଫଳ) (ଦେଖ)
Mat.akā (fruit) (See)

କଡ଼କିଆ ମୁଆଁ—ଦେ.ବ.—ସାନସାନ ମୁଆଁ—(ବୋଧ ହୁଏ ପୂର୍ବେ ଏହାର
Kar.dikiā muāñ ଗୁଡ଼ିଏକର ମୂଲ୍ୟ ଏକ କଡ଼ା କଡ଼ୁଡ଼ି ଥିଲା)—
Small balls of fried paddy sweetened with molasses.

କଡ଼ି ମଧ୍ୟମ—ଦେ. ବ. (ଫ. କଟୁ + ସଧମ)—ସଙ୍ଗୀତର ତୀବ୍ର ସ୍ୱର-
Kar.di madhyama ବିଶେଷ—Name of a harsh musical tone.

କଡ଼ୁଆ—ଦେ. ବିଣ.—(ଫ. କଟୁକା)—
Kar.duā ୧ । ବିଶେଷ ରାଗ; ଅତି କଟୁ ରସଯୁକ୍ତ—
କଡା 1. Very bitter or pungent; rancid;
ତୀତା; କଡୁଆ disagreeable to taste.

୨ । କଡ଼ା; ଅତି କ୍ରୋଧଯୁକ୍ତ—2. Very angry.

୩ । ଦୁଃସହ୍ୟ—3. Unbearable.

କଡ଼ୁଆଲ୍—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । କର୍ଣ୍ଣଧାର—
Kar.duāl 1. Helmsman.
2. Kerua.la (See)

୨ । କେରୁଆଳ (ଦେଖ)—

୩ । ଆଡ଼କାଟି (୨) (ଦେଖ)
3. Ār.dakāti (2) (See)

କଡ଼େ—ଗାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କି. ବିଣ—କଡ଼ବାଗରେ (ଡାହାଣ ବା ବାଆଁ)
Kar.de କଡ଼ ମାଡ଼ି—With the right or left side touching the ground.

ପିଙ୍କ ଉପରେ ଅରଥର ହୋଇ ସେ ଗଛରୁ ଗାଈଗୁ ପଥର ଉପରେ ମୁଣ୍ଡକଚେ ପଡ଼ି ମରି ଯାଇଥିଲା ।

ତୈତ୍ତିରୀୟ ଅରଣ୍ୟ—୨୨ । ୮ । ୨୯ ।

କଡ଼େଇ—ଦେ.ବ.(ଫ. କାଟହ)—କଚେରେଇ; ଦୁଡାଲଗା ଥାଉମସୂ ଭେଲରୁଣ—
Kar.dei Frying pan.
କଡାଇ ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—କଡ଼ବାଗରେ; କଡ଼ବାଗିଆ—
କଡାହି Sideways; sidewise.

ଗାଦେ. (ଫିଦ୍ଭୁମ) ବ—ଜନ୍ମକର ନ ଥିବା ମଇଁଷି—
A she-buffalo which has not yet calved.

କଡ଼େଇ କଡ଼େଇ ଗୃହିଁବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଆଡ଼ଗୃହାଣି କରିବା; କଡ଼-
Kar.dei kar.dei chāhiñbā ବାଗରେ ଗୃହିଁବା—
ଆଡ଼େ ତାକାନ To cast side-glances; to ogle.
କନଖିୟୋସେ ଦେଖନା

କଡ଼େଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । (ଅକର୍ମକ)—ଏକପାଖକୁ ଘୁଞ୍ଚିବା;
Kar.deibā ପାଖେଇବା—1. To move to one side.

୨ । (ସକର୍ମକ)—ଏକ ପାଖକୁ ଘୁଞ୍ଚାଇବା—
2. To make one move to one side.
(ଯଥା—ଘୋଡ଼ାକୁ ବା ଗାଡ଼କୁ କଡ଼େଇ କର ନଅ ।)

କଡ଼େ ଶୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋଟିଏ କଡ଼ମାଡ଼ି ଶୋଇବାକୁ ଯେତିକ
Kar.de soibā ସମୟ ଲାଗେ ସେତିକ ସମୟ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ଶୋଇବା—To sleep undisturbed for some length of time.

କଡ଼—ଦେ. ବ—୧ । କଢ଼ି (୧) (ଦେଖ)
Kar.dha 1. Kar.dhi (1) (See)
କଳି ୨ । (ଖଜୁର; ନଡ଼ିଆ ଆଦି) ଗଛର ଅଗ୍ରଭାଗର କୋମଳ
କଳୀ ଅଂଶ, ଯହିଁରୁ ଶାଖାପ୍ରଶାଖା ବାହାର ଥାଏ—
2. The tender tops of date-palm and cocoanut trees from which branches shoot forth.

୩ । କଢ଼ା (୨ ଏବଂ ୩) (ଦେଖ)
3. Kar.dhā (2 & 3) (See)
ଦେ. ବିଣ—ଅସ୍ପଷ୍ଟ; ଅପ୍ରକାଶ—Indistinct.

କଢ଼ଇ ଗାଦେ. (ବସ୍ତୁର ବ. (ଭୁଲ. ହି. କାଢ଼ାହି; କଢ଼ୟୀ)—
Kar.dhai କଚେରେଇ—Frying pan.

କଢ଼ା—ଦେ. ବ. (ଫ. କଟାହ; ଏହାର ଆକୃତି କଟାହ ପରି ଥିବାରୁ)—
Kar.dhā ୧ । ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—
1. A kind of drum.
କଢ଼ା ମୃଦଙ୍ଗ ସଙ୍ଗେ ସ୍ୱର—ଜଗନ୍ନାଥ ମହୋଦୟ ।

୨ । (ଫ. କଳ)—ଅଙ୍କୁର; ଗଜା—
2. Young shoots or sprouts of plants.

୩ । ଗଛର ଗଣ୍ଡି ବା ଡାଳରୁ ବାହାରିବା କୁଆଁ—
କିଲ୍ଲା 3. New shoots coming out from the trunk or branch of a tree.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠି ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ପ୍ରତାକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଉଠି ବର୍ତ୍ତ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷି' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଂ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ର' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

୪ । (ସଂ.କର୍ଷଣ) କାଢ଼ିବା ବା ବାହାର କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା—
4. Act of bringing out.

୫ । ବାଉଁଶ ବା ଗବପତ୍ରରେ ଲାଗିଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ସମ୍ଭାଳୁଆ ପୋକ (ଜହ୍ନ ପକ୍ଷକୁ ଗୋରୁ ଖାଇଲାବେଳେ ଯେବେ ଅକସ୍ମାତ୍ ଜହ୍ନ ପକ୍ଷରେ ଥିବା କଡ଼ାକୁ ପତ୍ର ସଙ୍ଗେ ଖାଇପକାଏ ତେବେ ଗୋରୁ ପେଟ ଫୁଲିଯାଇ ମରିଯାଏ—
4. A kind of poisonous caterpillar found in bamboo and castor-seed leaves.

ଦେ.ବିଣ (ସଂ.କୃଷ୍ଟ)—ବାହାର କରାଯାଇଥିବା—Brought out.

ଗ୍ରା. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାଳ) — କହ୍ଲା (ଦେଖ)
Kahlā (See)

କଢ଼ାଇ ଆଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବାଟ ଦେଖାଇ ଚଲାଇବା—
Kaṛdhāi āṇibā To lead the way; to guide.
ପଥ ଦେଖାନ
अगुवाइकरना

କଢ଼ାଇନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ବାଟ କଢ଼ାଇବା; ବାଟ ଦେଖାଇ ଚଲାଇବା—
Kaṛdhāineba To lead on.

ବରଷେ ଯୁଝି କଢ଼ାଇ ନେଇ ରଖାଉଛେ—
ଭଞ୍ଜ—ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

କଢ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କର୍ଷଣ; ପ୍ରା. କଡ୍ଢଣ) ('କାଢ଼ିବା' କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—
Kaṛdhāibā
୧ । ସଦ୍ୟସମକ୍ଷରେ ଦେଖାଇବା—1. To show; to exhibit.

କାଢ଼ାନ
कढ़ाना
କଢ଼ାଇଲ ମୋହର ଅମଳର ବାସ୍ତୁ—
କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ବାହାର କରାଇବା —
2. To cause to be brought out.

ଲେଜଙ୍କ ହାତେ ଭାହା କଢ଼ାଇ ପଠାଇଲେ—
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଥଳ ।

୩ । ବାଟ କଢ଼ାଇବା; ଆଗେ ଆଗେ ଗତି ପଛରେ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବାଟ ଦେଖାଇବା—
3. To guide; to lead the way.

ଧ୍ରୁ ନଚ୍ୟକର୍ମ କଢ଼ାଇଲେ, ମୁନ ଅଗେ ପଥ କଢ଼ାଇଲେ ।
କବିକଙ୍କଣ—ଚଣ୍ଡୀପୁରାଣ ।

୪ । (ଦୁଃଖ; କଷ୍ଟ) ଦୂର କରାଇବା —
4. To remove (sorrow, pain etc).

ପହେ ଚଣ୍ଡୀଙ୍କର କହିବାର କଥା,
କହି କଢ଼ାଇବୁ ଉହାଙ୍କ ଛଡ ବ୍ୟଥା । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ

କଢ଼ାକଢ଼ି—ଦେ. ବ.—ନାନା ପ୍ରକାର ବସ୍ତୁକୁ ଉଭରୁ କାଢ଼ିବା ବା ବାହାର କରିବା କର୍ମ —
Kaṛdhākaṛdhi
କାଢ଼ାକାଢ଼ି Act of bringing out things.

ଦେ. ବିଣ.—ପରସ୍ପର ଛଡ଼ାଇବା; ଛଡ଼ାଛଡ଼ି; ପରସ୍ପର ଦେହରୁ କାଢ଼ିଥିବା—Mutually bringing out or extracting things from each other's body; reciprocal snatching.

ଦେହରୁ ଜାଣମାନ କଢ଼ାକଢ଼ି ହେଲେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସ୍ତ୍ରୀ ।

କଢ଼ାଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ଷଣ; ପ୍ରା. କଡ୍ଢଣ)—୧ । କାଢ଼ିବା କର୍ମ;
Kaṛdhāṇa ବାହାର କରିବା—1. Bringing out.

୨ । ପ୍ରଥମ ଥର କର୍ଷଣ 2. Ploughing of a plot of land for the first time.

୩ । କଢ଼ାଣ (ଦେଖ)
3. Kaṛdāṇa (See)

କଢ଼ାଣ ମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ.—ଏକ ପ୍ରକାର ସରୁ ଲଙ୍ଗଳମୁଣ୍ଡା—
Kaṛdhāṇa muṇḍā A slender bladed plough for ploughing a maiden field.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପଡ଼ିଆ ଭୂମି ପ୍ରଥମ ଓଡ଼ ଗଭୀର କରି ଯାଏ ।]

କଢ଼ାଣିଆ ଦେ.ବ.— ଯେ ବାଟ କଢ଼ାଇ ନେଏ—A guide; conductor.
Kaṛdhāṇiā
अगुआ ପଛରେ ମଙ୍ଗଥରି, ଆଗନଙ୍ଗରେ ବାଟକଢ଼ାଣିଆ ଛୁଡ଼ା ।
ପଙ୍କଜମୋହନ. ଜଲ୍ପୁଲ୍ପ ।

କଢ଼ି—ଦେ. ବ.—୧ । (ସଂ. କଳି; କଳିକା)—
Kaṛdhi କଢ଼; ମୁକୁଳ—1. Bud.

ନାଗେଶ୍ୱର କଢ଼ି କାମ ତାବୋଡ଼ ବାଳେ—ତିଶୁଶଙ୍କର. ଭକ୍ତ ଅରୁଣୋଦ ।

୨ । କଢ଼ (୨) (ଦେଖ)
2. Kaṛdi (2) (See)

୩ । ଗ୍ଭେଠ ମେଣ୍ଢୀ; କୁଆ ଜନ୍ମ କରି ନଥିବା ମାଈ ମେଣ୍ଢା—
3. A young ewe which has not yet given birth to young ones.

କଢ଼ିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. — ଗୁଦ (ଦେଖ)
Kaṛdhiā Guda (See)

କଢ଼ିଆଳ— ଦେ. ବ.—(ସଂ.ଖଲୀନ) ୧ । କଜେଇ; କଢ଼ିଆଳ—
Kaṛdhiāla 1. Horse's bit.

୨ । ଲଗାମ—2. Reins.

ଘୋଡ଼ାକୁ କଢ଼ିଥାଅ ତାଗକୁ ଥକ୍କୁଣ
ଲେକଙ୍କୁ ସୁକଥର୍ମ କରେ ଜାଣ ବଣ । କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

କଢ଼ିଣା—ଦେ. ବ.—ପାଣିରେ ବଢ଼ିବା ଏକ ପ୍ରକାର ସୋପ୍ଲା—
Kaṛdhiṇā A species of cork growing in water.

କଢ଼ି ଲୋଥ—ଦେ. ବ.—ଗୁରୁପାଖରେ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ସୁବର୍ଣ୍ଣ କଢ଼ ଖଞ୍ଜା
Kaṛdhi lotha ହୋଇ ଥିବା ନୋଥ; ଦକ୍ଷିଣୀ ଲୋଥ—
A circular ring for the nose with tiny golden buds set on its circumference.

କଢ଼ୁଆଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.— କଢ଼ୁଆଲ୍ (ଦେଖ)
Kaṛdhuāl Kaṛduāl (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପୃ	ଉଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

କଢ଼ୁଆଳ—ଦେ. ବ.—୧ । ଯେ ବାଟ କଢ଼ାଏ; ପଥ ପ୍ରଦର୍ଶକ—
Kaṛḍhuāḷa 1. Guide; conductor.

ନାହିଁ କଢ଼ୁଆଳ ଦେଖାଇବ ସିହ୍ନା । ଘଣ୍ଟାନାଥ, ବରବାର ।

୨ । ଆଡ଼କାଟି (ଦେଖ)
2. Ārḍakāṭi (See)

କଣ୍ହା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କଣା; ଛିଦ୍ର—
Kaṇhā A hole.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. ପୁଂ.—କଣା; ଏକ ଚକ୍ଷୁବିଶିଷ୍ଟ—
One eyed (person).

କଣ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ସଂକ୍ଷେପ କରିବା—
Kaṇa (root) 1. To simplify.

୨ । ମୁଦ୍ରିତ କରିବା—2. To shut up.

୩ । ଗମନ କରିବା—3. To go.

୪ । ଶବ୍ଦ କରିବା—4. To make a sound.

କଣ—ସଂ. ବ. (କଣ ଧାତୁ=ସଂକ୍ଷେପ କରିବା+କର୍ମ ଅ.)—୧ । ବସ୍ତୁର
Kaṇa ଅତ୍ୟଳ୍ପ ଅଂଶ; ଲବ; ବିନ୍ଦୁ—1. A particle.

ନଣା ଉସନ ଜର—ଭଉକା ଜଣ ଭୋର, ଦୋଇସିବ କଲ୍ଲାନ୍ତ କାଳ ଖତ୍ତ—
ଜଗତ୍ସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋହନଖୁଣ୍ଟ ନ ଗାଇ ।

୨ । ରେଣୁ; ଗୁଣ୍ଡ—2. A grain of dust; pollen.

୩ । ଶସ୍ୟର କ୍ଷୁଦ୍ରାଂଶ ବା କଣି; ଖୁଦ—
3. Small particles of grain.

୪ । (ଅଗ୍ନି) ସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ—4. Spark (of fire).

୫ । (ଜଳ) ବିନ୍ଦୁ; ଟୋପା—5. Drop (of water).

୬ । ଅରଣ୍ୟଜୀରକ; ବଣଜୀର—6. Wild cumin—seed; purple fleabane.

୭ । କୁମ୍ଭୀର ମକ୍ଷିକା—7. A kind of fly.

– । ଭଗାଂଶ—8. Fraction.

ଏତ ଜଣ କୋଣ ଜଣକୁ; ଉସବତା ମନି .ପଣକୁ,
ସାଧ.ଉଣେଇର ଗୁଣକୁ ବରନ ପାରିବେ ନାହିଁ ଉଣନା ।
ଜଗତ୍ସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୯ । ଅଣୁ—9. Atom.

୧୦ । ପିପ୍ପଳୀ—10. Long pepper. (M. W.)

୧୧ । ମାର୍ଜିତ ରତ୍ନର ଗୋଟିଏ ପାଖ—11. The facet or spark of a gem. (M. W.)

ପ୍ରା. ବ.—୧ । (ସଂ. କୋଣ)—ଘରର କୋଣ—
1. Corner of a house.

୨ । କୋଣ—2. Corner.

ପଶ୍ଚିମ ଜଗରେ ନଇଚ୍ଛତ ଜଣ କହୁ । ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀଗୁରୁରଚ୍ଚି ଗୀତା ।

୩ । ଅନ୍ତଃପୁର—3. Harem.

ଦେ. ସର୍ବନାମ ଓ ଅବ୍ୟୟ—(ସଂ. କମ୍)—କ; କସ; କଅଣ—
What.

କଣକଣି—ଦେ. ବ.—ବେଦନା (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—Pain; aching:
Kaṇakaṇi

କନ୍‌କନେ ଦେ. ବଣ.—୧ । ଅତି ଶୀତଳ—(ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)
1. Chilly; bitingly cold.

କୋଣାକୋଣି ୨ । କୋଣସ୍ଥିତ (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—
2. Situate in a corner; belonging to a corner.

କଣକଣିଆ—ଦେ. ବଣ.—କଣକଣି (ଦେଖ)
Kaṇakaṇiā Kaṇakaṇi (See)

କଣକାଣ୍ଡ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୋଣ+କାଣ୍ଡ)—ମୟୂରମୁଗ୍ ଘର ବା
Kaṇakāṇḍa ମଣ୍ଡପର ଶେଣୀର ମୁଣ୍ଡରୁ କଣବାଗରେ ବଗ୍‌ବର
କୋଣାଚି ଗୁଲର ଶେଷ କୋଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବି ଥିବା ଶେଣୀ—
The corner-plate in a four-faced thatched house.

କଣଜୀର—ସଂ. ବ.—(କଣ=କ୍ଷୁଦ୍ର+ଜୀର)
Kaṇajīra
ଧଳାଜୀର—White cumin seed.

କଣଜୀରା—ଦେ. ବ—କଣଜୀର (ଦେଖ) (ଦ୍ୱିରେଫଯୁକ୍ତ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Kaṇajīrā Kaṇajīra (See)

କଣନଖା—ଦେ ବ. (ସଂ.କୁନଖ)—ନଖ କୋଣରେ ହେବା ଘାଆ ରୋଗ—
Kaṇanakhā A sore in the corner of a finger; whitlow; bunion.
ନୋକ୍‌ଖୁନୀ; ନଖ୍‌କୁନୀ; ନଖକୋଣୀ
କୁନଖ

କଣପ—ସଂ. ବ. (କଣ=ଲଘୁ। ଗୁଣ+ପା ଧାତୁ=ପାନ କରିବା+
Kaṇapa କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
ବନ୍ଧୁକ; ନଳୀ—A gun; a firearm.

କଣପଶା—ପ୍ରା. ବଣ. ପୁଂ (ଯେ ସବୁବେଳା ଗୃହ କୋଣରେ ପଶି ଥାଏ)—
Kaṇapaśā ଲଜ୍ଜାଳୁଆ—Shy; loving to stay in the house.

କଣବାଗିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଏକ ଦୂରସ୍ଥ କୋଣରେ ଅବସ୍ଥିତ—
Kaṇabāgiā 1. Situate in a distant corner.

୨ । ଏକ କୋଣ ଆଡ଼କୁ ଗତି କରୁଥିବା—
2. Moving towards a corner.

୩ । ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତଭାବକୁ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ମନ ଯାଇବା ଭଳି ବୁଝିବା ଲୋକ); ଅବୁଝା—3. Eccentric.

୪ । କର୍ଣ୍ଣ ମାର୍ଗରେ ଅବସ୍ଥିତ—4. Diagonal.

କଣବାଗେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । କୋଣ ଦିଗକୁ; କୋଣ ଆଡ଼କୁ—
Kaṇabāge 1. Towards a corner.

କୋଣାକୋଣି ୨ । ଏକ କୋଣରୁ ଅନ୍ୟ କୋଣକୁ; କର୍ଣ୍ଣ ମାର୍ଗରେ—
କୋଣାକୋଣି 2. Cornerwise; diagonally.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣତଃ ଅଯର ପୂର୍ବାରେ ସ୍ୱରର ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷିତ ହୋଇନଥିବାରୁ ଏହି ଅଭିଧାନରେ ଏ ବିଷୟରେ ଅଧିକ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ବିଷୟଟିକୁ ନ ମିଳିବା ଭେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଟ୍ ଦେଖିବେ ।

କଣବାଢ଼ିଆ—ଦେ. ବ୍ୟ—କଣବାଗିଆ (ଦେଖ)
Kaṇabārdiā Kaṇabāgiā (See)

କଣବାଢ଼େ—ଦେ. କି. ବ୍ୟ—କଣବାଗେ (ଦେଖ)
Kaṇabārde Kaṇabāge (See)

କଣବାଢ଼ିଆ—ଗ୍ରା. ବ୍ୟ—କଣବାଗିଆ (ଦେଖ)
Kaṇabāriā Kaṇabāgiā (See)

କଣଭ—ଙ. ବ. (କଣ=ଅଗ୍ନିକଣା+ଗ୍ର. ଧାତୁ=ପଡ଼ି ପାଇବା +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kaṇabha
୧ । ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ କୀଟବିଶେଷ—
1. A phosphorescent insect.
୨ । ଅଣସୋରିଷ—2. A mustard-like grain.

କଣଭୁଆ—ଦେ.ବ.ପୁଂ (ଗାଳି)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସବୁବେଳେ ଘରକଣରେ
Kaṇabhuā ପଶି ରହେ, ବେଶି ବାଣ୍ଟକୁ ବାହାରେ ନାହିଁ; କଣପଶା ଲୋକ—A person always confined to his house.

କଣଭୁକ୍—ଙ. ବ. (କଣ=ଅଳ୍ପାଂଶ+ଭୁଜ୍ ଧାତୁ=ଖାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Kaṇabhuk
୧ । ବୈଶେଷିକ ଦର୍ଶନର ରଚୟିତା କଣାଦ ନାମକ ଋଷି—
1. Sage Kaṇāda; the founder of the Baiśeshika system of philosophy.
୨ । ବଣିଆ; ସୁନାରି (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର) —
2. Goldsmith.

କଣମଚ୍ଛ—ଦେ. ବ—ବର୍ଷା ଋତୁରେ ଜମା ହୋଇଥିବା ପାଣି ବଲରୁ ଶୁଖି
Kaṇamachhā ଆସିଲେ କାର୍ତ୍ତିକ ମାର୍ଗଶିର ମାସରେ ଯେଉଁ ଛୋଟ ମାଛମାନେ ମରନ୍ତି—Fry which die in the shallow fields after the rainy season is over as a result of the fierce rays of the sun when the waters in the fields dry up.

କଣମାଛି—ଦେ.ବ—ଥୁଣ୍ଟାରଙ୍କ ରୁଚ୍ଚା ଉପରେ କରିଯାଇଥିବା ମାଟିର ଆସ୍ତୁ—
Kaṇamāchhi An earthen roof over the oven of bell-metal workers.

[ଦ୍ର—ଏହାଯୋଗୁଁ ଶାଳରୁ ନଆଁକଣା ଉଡ଼ି ଘରର ଗୁଳକୁ ଧର ଘାରେ ନାହିଁ ।]

କଣଲାଭ—ଙ. ବ୍ୟ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କଣ=ଶସ୍ୟ କଣା+ଲଭ ଧାତୁ=
Kaṇalābha ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
ଘୋରଣା; ଚକ—Mill; grinding stone.

କଣଶଃ—ଦେ. ବ. (କଣ+ପ୍ରକାରାର୍ଥେ. ଶସ୍)—
Kaṇaśaḥ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ କରି—By drops; drop by drop; particle by particle; in minute quantities.

କଣା—ଙ. ବ. (କଣ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—କଣ (ଦେଖ)
Kaṇā Kaṇa (See)

(କାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବ—୧ । (ଙ. ଙ୍କାର୍ଣ୍ଣ)—ରନ୍ଧ୍ର; ଛିଦ୍ର; ଜଲା—
ଛାଁଦା 1. Hole.
ଛେଦ ୨ । ପୁଂ (ଙ. କାଣ)—ଏକଚକ୍ଷୁଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
କାନା 2. One-eyed man.
କାନା ଏକଅଖିଆ ବଣା ଭାର ନାହିଁ ବୁଝାମଣା । ଓଗ ।
କାନା ଦେ. ବ୍ୟ—୧ । ରନ୍ଧ୍ରଯୁକ୍ତ (ପାତ୍ର)—
କାନା 1. (pot) Having a hole.
(ଯଥା—କଣା ହାଣ୍ଡି; କଣା ମାଠିଆ)
୨ । ଗୋଟିଏ ଚକ୍ଷୁ ନ ଥିବା; ଏକଚକ୍ଷୁଧାରୀ (ପୁରୁଷ)—
2. One-eyed (men).

କଣାକାଣୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚଖୁଆ ଚକୋଇ; ଚକ୍ରବାକ-
Kaṇākāṇī ମିଥୁନ—A pair of Ruddy Geese.

କଣାଘାଗର—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର) ବ—ମୁଣ୍ଡାଗାଗର; ଗାଗର ମାଛ—
Kaṇāghāgara A species of fish.

କଣାଘାଘର—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର) ବ—କଣାଘାଗର (ଦେଖ)
Kaṇāghāghara Kaṇāghāgara (See)

କଣାଟିନ—ଙ.ବ.(କଣ+ଅଟ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ)—
Kaṇāṭīna ଖଞ୍ଜନ ପକ୍ଷୀ; କଜଳପାଢ଼ି ଚଢ଼େଇ—
The black Drongo (bird).

କଣାଟୀର—ଙ. ବି. (କଣ+ଅଟ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଈର)—
Kaṇāṭīra କଣାଟୀନ (ଦେଖ)
Kaṇāṭīna (See)

କଣାଦ—ଙ. ବ. (କଣ=ଅଳ୍ପ+ଅଦ ଧାତୁ=ଖାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kaṇāda ୧ । ବୈଶେଷିକ ଦର୍ଶନ ପ୍ରଣେତା ଋଷିବିଶେଷ—
1. A sage; founder of the Baiśeshika system of Hindu philosophy.
୨ । କାଶ୍ୟପ ଋଷି—2. Sage Kāśyapa.
୩ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାର; ବଣିଆ—3. Goldsmith.
[ଦ୍ର—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାର ବା ସୁନାର ବଣିଆ ସୁନା ପ୍ରଭୃତି ମୂଲ୍ୟବାନ ଧାତୁର କଣା ବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ ସବୁ କୌଶଳରେ ଆଖି ଆଗରୁ ଗେରି କରିବା ଚରପ୍ରସିଦ୍ଧ; ସେଥିପାଇଁ ତାର ନାମ କଣାଦ ।]
୪ । ଚଟକପକ୍ଷୀ—4. Sparrow.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଶସ୍ୟକଣା ଖାଆନ୍ତି ବୋଲି ଏମାନଙ୍କର ଏପର ନାମ ହୋଇଅଛି ।]
ଙ. ବିଣ. ପୁଂ—ସ୍ୱଳ୍ପଭୋଜୀ; ଅଳ୍ପାହାରୀ; ଚଢ଼େଇ ଆହାରୀ—
Abstemious; subsisting on a little food.

କଣାବଉଦ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ମଧୁର ପାଣିରେ ରହିବା
Kaṇābauda ଏକ ପ୍ରକାର ମାଛ—1. A kind of fish living in sweet water.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

୨ । ରଙ୍ଗବାକ ପକ୍ଷୀ—2. Ruddy Goose.

କଣାବୋଦ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ – କଣାବଉଦ (ଦେଖ) Kaṇābod Kaṇābauda (See)

କଣାବୋଧ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କଣାବଉଦ (ଦେଖ) Kaṇābodh Kaṇābauda (See)

କଣାରଖ—ଗ୍ରା. ବ. (ଫ. କୋଣାର୍କ)—କୋଣାର୍କ (ଦେଖ) Kaṇārakha Koṇārka (See)

ଜଗନ୍ନାଥ ବଡ଼ଦେଉଳ କଣାରଖ ଜାଇଚ । ମଧୁସୂଦନ—ଉତ୍କଳଗାଥା ।

କଣାସାପ—ଗ୍ରାଦେ. (ଖଡ଼ିଆଳ) ବ—ଦୋମୁଣ୍ଡିଆ ସାପ— Kaṇāsāpa A kind of small serpent; Amphisbæna.

କଣି—ଦେ. ବ. (ଫ. କଣ; କଣିକ)—୧ । ଶସ୍ୟାଦିର କ୍ଷୁଦ୍ରାଂଶ— Kaṇi 1. Particles of grain.

କଣୀ (ଯଥା—ମୁଗ କଣି; ଖୁଦ କଣି)

କନକୀ [ଦ୍ର—ଗୁଡ଼ୁଳ ମୁଗ ପ୍ରଭୃତି ଶସ୍ୟାଦି ଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ କୁଟିବା ବା ରଗଡ଼ିଲା ବେଳେ ସାଜକୋଷ ସବୁ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶସ୍ୟ ଖଣ୍ଡମାନ ରହି ଯାଏ । ପ୍ରାୟଶଃ ତାହାକୁହିଁ କଣି କୁହାଯାଏ ।]

୨ । ବାଉଁଶର କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରଶାଖା—2. A shoot or twig of bamboo.

୩ । ଚଲ୍ଲିକାର ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ—

3. A kind of fish in the Chilka lake.

କଣିଅର—ଗ୍ରା. ବ. (ଫ. କର୍ଣ୍ଣିକାର)—କର୍ଣ୍ଣିକାର (ଦେଖ)— Kaṇiara Karṇṇikāra (See)

କଣିଆ—ଦେ. ବଣ.—୧ । (ଫ. କଣିକା) ଯେଉଁ ଡାଲି ବା ଶସ୍ୟରେ ବହୁତ କଣି ଥାଏ—1. Full of particles (said of split grain)

୨ । (ଫ. କୋଣ) ଏକ କୋଣଆଡ଼କୁ ଅବସ୍ଥିତ—

2. Situated towards a corner.

ଗ୍ରାଦେ. (ମଦ୍ରାଜ) ବ—ଶିଙ୍ଗିତାଳ ମାଛ—A kind of small fish with pointed spikes on the neck and gills.

କଣିଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—କଣେଇବା (ଦେଖ) Kaṇiāiba Kaṇeibā (See)

କଣିଆଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ.—ଏଣ୍ଡୁଲା ମାଛ— Kaṇiāṁ A species of fish.

ତେଚୋକ ମାଛ

କଣିଆର—ଗ୍ରା. ବ.—କର୍ଣ୍ଣିକାର (ଦେଖ) Kaṇiāra Karṇṇikāra (See)

କଣିଆରି—ଗ୍ରା. ବ.—କର୍ଣ୍ଣିକାର (ଦେଖ) Kaṇiāri Karṇṇikāra (See)

କଣିକ—ଫ. ବ. (କଣ + ବଦ୍ୟମାନ ଅର୍ଥରେ ଇକ)—୧ । କଣା— Kaṇika 1. Particle.

୨ । ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମାଂଶ—2. Atom.

୩ । ମଇଦା; ଗୋଧୂମଚୂର୍ଣ୍ଣ; ଶସ୍ୟଚୂନା—

3. Flour; corn-flour.

୪ । ଶତ୍ରୁ—4. Enemy.

୫ । ମାଗ୍ଜନ ବଖ; ଆରତି—5. Waving of a lamp before a Deity or a respectable person as a rite of worship.

କଣିକା—ଫ. ବ. (କଣ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଏକ କଣା ମାତ୍ର—1. One grain only. Kaṇikā

୨ । ଲବେ ମାତ୍ର—2. An atom.

୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ—3. Small particle.

୪ । ଜଯନ୍ତୀ ବା ଅଗବଥୁ ଗଛ—

4. A medicinal tree.

ଦେ. ବ.—ବାଉଁଶର ପ୍ରଶାଖା; କଣି—

Small bamboo-shoot.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଗୁଳ ପବନରେ ଉଡ଼ି ନ ଯିବ ବୋଲି ଯେଉଁ ବାଉଁଶ କଣି ଗୁଳ ଉପରେ ଏବଂ ଜଦ୍ଦି କାନ୍ଥୁଡ଼ ରଙ୍ଗା ଉଡ଼ିରେ ଦିଆ ଯାଏ—Bamboo twigs spread over thatches and trellises.

କଣିକଥା—ଦେ. ବଣ – (ଫ. କୋଣ) - ଏକ କୋଣରେ ଅବସ୍ଥିତ— Kaṇikiā Situate on one corner.

କଣିତ – ଫ. ବ. — (କଣ୍ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା + ଭାବ. ତ)—ସ୍ୱେଦନ; ଆର୍ତ୍ତନାଦ—Lamentation. Kaṇita

କଣିନଖା—ଦେ. ବ.—କଣନଖା (ଦେଖ) Kaṇinakhā Kaṇanakhā (See).

କଣିଶ—ଫ. ବ. (କଣ = ଅଳ୍প + ଶ)—ଶସ୍ୟର ମଞ୍ଜରୀ; ଧାନର ଶୀଷ— Kaṇiśa The ear of corn.

କଣୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(କଣ ଧାତୁ = ଫଷେପ କରିବା + ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)— Kaṇī ୧ । ବସ୍ତୁର ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ—

1. Atom; small particle.

୨ । କୁମ୍ଭୀର ମକ୍ଷିକା—2. A kind of fly.

ଦେ. ବ.—କଣି (ଦେଖ)

Kaṇi (See).

କଣୀଚ—ଫ. ବ. (କଣ ଧାତୁ = ମୁଦ୍ରିତ କରିବା + ସଙ୍କାର୍ଥେ ଈଚ)— Kaṇīchi ୧ । ଗୁଞ୍ଜା; କାଇଁଚ—1. A bright-red pea-like seed contained in a pod from a creeper.

୨ । ଶବ୍ଦ—2. Sound

କଣୀନକା—ଫ. ବ.—କନୀନକା (୧) (ଦେଖ)— Kaṇīnikā Kanīnikā (1) (See)

କଣୀୟାନ୍—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (କଣ = ଅଳ୍প + ଇୟସୁ; ୧ମା; ୧ବ)— Kaṇīyān ୧ । ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର—1. Very small.

(କଣୀୟସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅତି ଶ୍ଳେଷ—2. Atomic.

୩ । କନିଷ୍ଠ—3. Younger.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା ହୋଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ଚନ୍ଦ୍ର ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତେ ସେବେ ଏ ଉଭୟାକ୍ଷରରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ସଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳନ୍ତେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳନ୍ତେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

କଣୁଆ—ଦେ. ବ୍ୟ. (ସଂ. କୋଣ)—୧ । ଏକ କୋଣରେ ଅବସ୍ଥିତ—
Kaṇuā 1. Situate or living in one corner.

୨ । ସାଧାରଣଙ୍କ ଚକ୍ଷୁର ଅଗୋଚରରେ ରହୁଥିବା—
2. Keeping away from ordinary gaze.

କଣୁଆଉଣୁଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୋଣ + ବନ)—ପଡ଼ିଆ ବା ଅନାବାଦୀ
Kaṇuābhaṇuā ଜମି—Fallow land; waste land.

(ଯଥା—ଅନଙ୍ଗଭୀମଦେବଙ୍କ ଅମଲରେ ଗ୍ରଜ୍ୟର ମୋଟ ଜମିର ପରିମାଣ ୬୨ ଲକ୍ଷ ୬୮ ହଜାର ବାଟ ଥିଲା । ଏଥିରୁ କଣୁଆଉଣୁଆ, ନଦୀ, ପବ୍ବତ ପ୍ରଭୃତି ୧୪ ଲକ୍ଷ ୮୦ ହଜାର ବାଟ ଯାଇ ଅବଶିଷ୍ଟ ୪୨ ଲକ୍ଷ ୪୮ ହଜାର ବାଟରୁ ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ ହେଉଥିଲା— ମାଦଲାପଞ୍ଜି ।)

କଣେ—ଦେ. ଅ.—୧ । (ଯେଝର) ଏକ କୋଣ ମାତ्र—
Kaṇe 1. One corner only.

୨ । ଏକଚତୁର୍ଥାଂଶ—2. One fourth only.

କଣେଇ କଣେଇ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. କୋଣ)— ୧ । ଆଡ଼ବାଙ୍କରେ—
Kaṇei kaṇei 1. Obliquely.

୨ । କର୍ଣ୍ଣମାର୍ଗରେ—2. Diagonally.

କଣେଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୋଣ)—୧ । ନେତ୍ରକୋଣରେ ଗ୍ରହଁବା;
Kaṇeibā କଟାକ୍ଷଦୃଷ୍ଟି କରିବା—1. To cast a sidelong glance.

୨ । ଏକ କୋଣକୁ ଅପସରିବା—2. To move to a side.

୩ । କର୍ଣ୍ଣମାର୍ଗରେ ଗତି କରିବା—
3. To move diagonally.

୪ । ଅଣେଇବା—4. To incline; to lean to one side.

କଣେର—ସଂ. ବ ପୁଂ (କଣ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ.ଏର)—
Kaṇera କର୍ଣ୍ଣିକାର (ଦେଖ)—
Karṇṇikāra (See)

କଣେରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଏର + Kaṇerā ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ)—୧ । ବେଶ୍ୟା—1. Prostitute.

୨ । କରିଣୀ; ହସ୍ତିନୀ—2. A female elephant.

କଣେରୁ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା କର୍ତ୍ତୃ. + ଏରୁ)—
Kaṇeru କଣେର (ଦେଖ)
Kaṇerā (See).

କଣ୍ଟ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କଣ୍ଟ (ଦେଖ)—
Kaṇṭ Kaṇṭa (See).

କଣ୍ଟକେ କଣ୍ଟ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. ଓ କ୍ରି. ବିଣ.—
Kaṇṭke kaṇṭ ୧ । ମାପ ମୁତାବକ୍ ଠିକ୍ ସମାନ—
1. Exact to the measure.

୨ । ଠିକ୍‌ଠାକ୍; ବେଶି ନୁହେଁ ବା କମି ନୁହେଁ—2. Exactly fitting; neither more nor less.

କଣ୍ଟବାଛ କରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । ମାପ ଯୋଖ କରି
Kaṇṭbāchh karibā ହିସାବ କରିବା—1. To strike up an account after calculation.

୨ । ଗଭୀର ଚିନ୍ତା ହିସାବ କରିବା—2. To calculate after much deliberation.

୩ । ଅଗ୍ରପଶ୍ଚାତ୍ ଭାବିବା—3. To deliberate.

କଣ୍ଟ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଗମନ କରିବା—
Kaṇṭa (root) To go.

କଣ୍ଟ—ଦେ. ବ.—୧ । ନିରୂପିତ ସମୟ—
Kaṇṭa 1. Fixed time; appointed time.

ମେୟାଦ ୨ । ମିଆଦ; ସମୟର ଅବଧି—
ମିୟାଦ 2. Time-limit.

ଅଳ୍ପକୁଁ ଦୁଇ ମାସ କଲ୍ ମହୁଁ କଣ୍ଟ । କୃଷ୍ଣଦେବ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୩ । ନିରୂପିତ ପରିମାଣ—3. Fixed quantity.

୪ । ମାପ; ପରିମାଣ—4. Measure.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଗୁଡ଼ ରଖିବାର ବଣା—
An earthen pot for holding molasses.

କଣ୍ଟକ—ସଂ. ବ. (କଣ୍ଟ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ.ଅକ; ଯାହା Kaṇṭaka ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟକୁ ପଶିଯାଏ)—୧ । ଗଛର କଣ୍ଟା—
1. Thorn; prickle.

୨ । ସୂଚ୍ୟଗ୍ର; ମୁନ—
2. The point of anything.

୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଶତ୍ରୁ—3. Source of vexation; petty perturbing enemy.

୪ । ରୋମହର୍ଷଣ; ରୋମ ଝାଙ୍କୁରିବା—
4. Horripilation.

୫ । ଜ୍ୟୋତିଷରେ କର୍ମସ୍ଥାନ ବା କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥାନ—
5. The central or presiding planet in a man's horoscope.

୬ । ଦୋଷ—6. Fault; drawback.

୭ । ବେଣୁ; ବାଉଁଶ—7. Bamboo.

୮ । କଣ୍ଟାବାଉଁଶ—8. Thorny bamboo.

୯ । ମାଛ କଣ୍ଟା—9. Fish-bone.

୧୦ । ଶତ୍ରୁ—10. Enemy.

୧୧ । ବିଘ୍ନ; ବ୍ୟାଘାତ—11. Impediment.

୧୨ । ନ୍ୟାୟ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଦୋଷୋକ୍ତି—
12. Statement of error in Logic.

ସଂ. ବିଣ—୧ । କ୍ଷତିକର; ଅନିଷ୍ଟକର—1. Injurious.

୨ । ବିଘ୍ନକର; ବାଧାଜନକ—
2. Causing obstruction; impeding.

୩ । ବିରକ୍ତିଜନକ; କଷ୍ଟଦାୟକ—
3. Troublesome.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଂ	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉପୃ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
ଁ	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଔ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

୪ । ଅସୁଖକାରକ—4. Causing sickness.

୫ । କ୍ଲେଶକର—5. Painful.

କଣ୍ଟକଦ୍ରୁମ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ; କଣ୍ଟକ + ଦ୍ରୁମ; କଣ୍ଟକଯୁକ୍ତ ଦ୍ରୁମ)—
Kaṇṭakadruma ଶିମିଳଗଛ; ଶାଳୁଲା ଗଛ—
The silk-cotton tree; Bombax Malabarica.

କଣ୍ଟକପାଳି—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କଣ୍ଟେଇ କୋଳ (ଦେଖ)
Kaṇṭakapāḷi Kaṇṭei koli (See)

କଣ୍ଟକଫଳ—ସଂ.ବ.(ବହୁବ୍ରୀହି; କଣ୍ଟକ + ଫଳ;ଫଳର ତୋଷା କଣ୍ଟାଯୁକ୍ତ)—
Kaṇṭakaphaḷa ୧ । ପଣସ—1. Jack-fruit.

୨ । ଧୁସ୍ତୂର; ଧୁତୁରା—2. Thorn-apple.

୩ । ଗୋକ୍ଷୁର; ଗୋଖରୁ—3. The fruit of Tribulus Terrestris.

୪ । ଗବ ଫଳ; ଏରଣ୍ଡ ଫଳ—4. The custard-seed fruit.

କଣ୍ଟକବଲ୍ଲି—ଦେ. ବ.—କଟକବଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Kaṇṭakabalā Kaṭakabalā (See)

କଣ୍ଟକବାଲ୍ଲ—ଦେ. ବ—କଟକବଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Kaṇṭakabālā Kaṭakabalā (See)

କଣ୍ଟକଭୁକ୍—ସଂ. ବ. (ଉପପଦ ସମାସ; କଣ୍ଟକ + ଭୁଜ୍ ଧାତୁ + କ୍ୱିପ୍;
Kaṇṭakabhuk ଏମାନେ କଣ୍ଟା ଗଛ ଖାଇଥିବାରୁ)—ଓଟ—
Camel.

କଣ୍ଟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଆଗରୁ ସମୟ
Kaṇṭa karibā ନିରୂପଣ ବା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା—1. To fix a time beforehand; to appoint a time.

ଦକ୍ଷିଣା ନ ଦେଇ ଯେ କଣ୍ଟ କରୁ ଥାଇ । ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁରୁଣ ।

୨ । ବଧୂକୁ ପିତ୍ରାଳୟରୁ ଆଣିବା ପାଇଁ କନ୍ୟାପକ୍ଷୀୟ ମୁରବ୍ବୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ (ସ୍ୱାମୀପକ୍ଷୀୟ ଅଭିଭାବକ) ଦିନ ସ୍ଥିର କରିବା—2. (a guardian of the husband) To fix a date for bringing the wife home in consultation with the guardian of the wife.

କଣ୍ଟକଶର—ସଂ. ବ. (ମ.ପ.ଲୋ; କଣ୍ଟକ + ଶର)—କଣ୍ଟାପର ଆଙ୍କୁଶିଯୁକ୍ତ
Kaṇṭakaśara ବାଣ—Thorny arrow.

କଣ୍ଟକଶର ଘ୍ରାଣକୁ ଜଜ୍ଜର ଶିଖଣ୍ଡୀ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

କଣ୍ଟକାଢ୍ୟା—ସଂ. ବ. (ଂସ୍ତ୍ରୀ ଡାଏ; କଣ୍ଟକ = କଣ୍ଟା + ଆଢ୍ୟ = ପୂର୍ଣ୍ଣ)
Kaṇṭakādhyā ଶିମିଳ ଗଛ; କଣ୍ଟକ ଦ୍ରୁମ—
Silk-cotton tree.

କଣ୍ଟକାରିକା—ସଂ. ବ. (କଣ୍ଟକାସ୍ତ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଅଙ୍କୁରୀ;
Kaṇṭakārikā ବେଙ୍ଗବାଇଗଣ—Solanum Xanthocarpum (plant).

ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—କଣ୍ଟକାରିକା, କଣ୍ଟକାସ୍ତ, ଦୁଃସ୍ପର୍ଶା, କ୍ଷୁଦ୍ରା, ବ୍ୟାଘ୍ରୀ, ନଦଘ୍ନିକା, କଣ୍ଟାଳକା, କଣ୍ଟକଳା, ଧାବଳା, ବୃହତ୍ତା କଣ୍ଟକାରୀ

କୃଷ୍ଣଟଳି, ଲମ୍ବୁକଟାଇ, ରେଙ୍ଗନୀ, ଭଟକଇୟା

ତେ: ରେବଣ୍ଟି ମୁଲଙ୍ଗ, ବ୍ରାଲୁଡ଼ିଚେଟ୍ଟୁ

ତା: ନେଣ୍ଟଗୁଣ୍ଟୁ

ମ: ଭୁଇଁରଙ୍ଗଣୀ

[ଦ୍ର—ବଙ୍ଗନାଦ୍ୱବର୍ଗର କଣ୍ଟକଯୁକ୍ତ ଲମ୍ବାଳିଆ ଗୁଳ୍ମ । ଏହା ଭୂଇଁରେ ମାଡ଼େ, ପତ୍ର ସାନ ସାନ ବାଇଗଣ ପତ୍ର ପରି । ଏହାର ପତ୍ର ଓ ଡେମ୍ପ କଣ୍ଟାଯୁକ୍ତ । ଏହା ସାରକ, ଉତ୍ତେଜକ ଟନିକ୍, ଅଗ୍ନି-ଦୀପକ, ଲଘୁ, ରୁକ୍ଷ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ ଓ ପାଚକ, ଏହା କାସ, ଶ୍ୱାସ, ଜ୍ୱର, କଫ, ବାୟୁ; ପୀନସ୍, ପାର୍ଶ୍ୱଶୂଳ, କୃମି ଓ ହୃଦ୍ରୋଗ-ନିବାରକ ।]

କଣ୍ଟକାରୀ—ସଂ. ବ. (କଣ୍ଟକ + ର୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kaṇṭakārī କଣ୍ଟକାରିକା (ଦେଖ)
Kaṇṭakārikā (See)

କଣ୍ଟକାଶନ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; କଣ୍ଟକ + ଅଶନ = ଭୋଜନ)—
Kaṇṭakāśana କଣ୍ଟକଭୁକ୍ (ଦେଖ)
Kaṇṭakabhuk (See)

କଣ୍ଟକିତ—ସଂ. ବିଣ. (କଣ୍ଟକ + ଆଚାର ଅର୍ଥରେ. ଇତ)—
Kaṇṭakita ୧ । ରୋମାଞ୍ଚିତ—1. Horripilated; with hairs standing on end.

୨ । କଣ୍ଟକଯୁକ୍ତ—2. Thorny; prickly.

କଣ୍ଟକିନୀ—ସଂ. ବି. (କଣ୍ଟକ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kaṇṭakinī କଣ୍ଟକାରୀ (ଦେଖ)
Kaṇṭakārī (See)

କଣ୍ଟକିଫଳ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; କଣ୍ଟକ + ଇନ୍ = କଣ୍ଟକିନ୍ + ଫଳ)—
Kaṇṭakiphaḷa ୧ । କାକୁଡ଼ି—1. Cucumber.

୨ । ପଣସ—
2. Jack-fruit.

କଣ୍ଟକିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—(ସଂ. କଣ୍ଟକିତ)—ରୋମାଞ୍ଚିତ ହେବା;
Kaṇṭakibā (ରୋମ) ଟାଙ୍କୁରି ଉଠିବା—To be horripilated; (the hairs) to stand on ends.

କେଉଁବେଳେ ସ୍ୱର ନୋହଇ କାହାର କଣ୍ଟକେ ରୋମ ନକର ।
ଘାନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କଣ୍ଟକିରା—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ (ସଂ. କଣ୍ଟକୀ)—କଣ୍ଟିଆ ମାଛ;
Kaṇṭakirā ଧଳା ଶିଙ୍ଗିମାଛ—A species of fish with spikes near the gills and on the neck.

କଣ୍ଟକିଳ—ସଂ. ବିଣ. (କଣ୍ଟକ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଇଳ)—
Kaṇṭakiḷa କଣ୍ଟାଯୁକ୍ତ; କଣ୍ଟାଳିଆ—Thorny.

ସଂ. ବ—କଣ୍ଟାବାଉଁଶ—Thorny bamboo.

କଣ୍ଟକୀ—ସଂ. ବ. (କଣ୍ଟକ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Kaṇṭakī ୧ । କଣ୍ଟିଆ ମାଛ—1. A kind of small fish.

୨ । କଣ୍ଟାବାଇଗଣ; ଯେଉଁ ବାଇଗଣର ଭୁଣ୍ଡିରେ ଓ ଗଛରେ କଣ୍ଟା ଥାଏ—2. Thorny egg-plant.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଘୃଷାକ୍ଷରରେ ନ ମିଳିବ ଭେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୩ । ବବ୍ବଳଜଡ; ଭଇଁଚ ଗୁଳ୍ମ—
3. Flacourtia Romontchi (a thorny plant).

୪ । ବରକୋଳ ଗଛ ଓ କୋଳ—
4. The Jujube (tree and berry).

୫ । ଖଦର (ଗଛ)—5. Acacia Catechu (tree).

(କଣ୍ଟକିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—କଣ୍ଟକଯୁକ୍ତ—
Thorny.

କଣ୍ଟକୁ କଣ୍ଠ – ଦେ. ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ—କଣ୍ଟକେକଣ୍ଟ (ଦେଖ)
Kaṇṭaku kaṇṭa Kaṇṭkekaṇṭ (See)

କଣ୍ଟଦଲା—ସଂ.ବ.ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କଣ୍ଠ=କଣ୍ଟକ+ଦଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kaṇṭadalā ୧ । କେତକୀ (ଦେଖ)
1. Ketakī (See)

୨ । କଆ (ଦେଖ)
2. Kiā (See)

କଣ୍ଠ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କଣ୍ଠ କରିବା (ଦେଖ)
Kaṇṭa debā 1. Kaṇṭa karibā (See)

୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ବା ଧନ ଦେବା ପାଇଁ ସମୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା—2. To fix a time-limit for payment.

କଣ୍ଠପଲାଶ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ – କଣ୍ଠାପଲ୍ଲାଶ (ଦେଖ)
Kaṇṭapalāśa Kaṇṭāpalāśa (See)

କଣ୍ଠର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବେଁଏଁକୋଳ (ଦେଖ)
Kaṇṭarā Beñeñkoli (See)

କଣ୍ଠଳ—ସଂ. ବ. (କଣ୍ଠ+ଳ ଧାତୁ=ଶ୍ରବଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kaṇṭala ବବୂର ଗଛ—The Acacia tree.

କଣ୍ଠବନ୍ଧକ—ଦେ. ବ—କଟବନ୍ଧକ (ଦେଖ)
Kaṇṭabandhaka Kaṭabandhaka (See)

କଣ୍ଠା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଣ୍ଟକ)—୧ । ବୃକ୍ଷର ସୂଚ୍ୟଗ୍ର କଣ୍ଟକ—
Kaṇṭā 1. Thorn.

କାଁଟି ୨ । ତୀକ୍ଷ୍ଣାଗ୍ର ଲୌହକୀଳ—2. Iron-nail.

କାଁଟା; କାଁଟୀ ୩ । ମାଛର ଅସ୍ଥି—3. Fish-bone.

୪ । ଅସ୍ଥି କଙ୍କାଳ—4. Skeleton.

(ଯଥା—ଚଲ୍ଲା କର କଣ୍ଠ ଭାର କଣ୍ଠା ରହିଯାଇଛି ।)

୫ । ବଡ଼ ପରିମାଣବିଶିଷ୍ଟ ଶସ୍ୟାଦି ଓଜନ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ବଡ଼ ତୁଲାଦଣ୍ଡ—5. Big scales for weighing large quantities of grain etc.

୬ । ଶତ୍ରୁ—6. Enemy; foe.

(ଯଥା—ମତେ ସବୁ ସେ କଣ୍ଠା ଦୋଇଛନ୍ତି ।)

୭ । ବିଘ୍ନ; ବ୍ୟାଘାତ—7. Impediment; obstacle.

୮ । ଘଡ଼ିର କଣ୍ଠା ବା ସମସୂଚ୍ଚକ ସୂଚୀ—
8. Hands of a clock or watch.

୯ । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ବାଳ ବାନ୍ଧିବାର କଣ୍ଠା—9. Hair-pin.

୧୦ । କୂଅରେ ପଡ଼ିଯାଇଥିବା ଜଳପାତ୍ରାଦିକୁ ପାଣି ମଧ୍ୟରୁ କାଢ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ବଙ୍କାଗ୍ର କୂଅକଣ୍ଠା; ବିଘ୍ନଡ଼ି—
10. A forked contrivance for bringing up jugs etc which fall down into a well.

୧୧ । ବନ୍ଶୀକଣ୍ଠା; ବନ୍ଶୀର ଡୋର ଅଗରେ ଲାଗିଥିବା ବଙ୍କାଗ୍ର ଲୌହ—11. Angling hook.

ବୃଥନ ସ୍ୱାଦ ମୁଖେ ଦେଲୁ, ବଝାଏ କଣ୍ଠା ଲଗାଇଲୁ ।
ବୃଯଭ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୧୨ । ସାଧାରଣମାନେ ଖାଇବା ଖାଇବା ବେଳେ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଚାରିଟି ମୁନଆଁ ଶାଖାଯୁକ୍ତ ଧାତୁଦଣ୍ଡ—
12. Fork.

୧୩ । ପୋଷା ଶାଗୁ ଓ ବଣିଙ୍କ ଗଳାରେ ବାହାରିବା ମାଂସଙ୍କୁଳ-ରୋଗ—13. A pointed fleshy growth on the throat of domesticated Myna birds.

୧୪ । ଓଳଆକୁ ଆଡ଼ବାଗରେ ବେଷ୍ଟନ କରିବା ପାଲଦଉଡ଼ି—
14. The straw-rope entwined round an Oliā or straw bundle for storing grain.

୧୫ । କଣ୍ଠିବା କର୍ମ; ମାପ—
15. Act of measuring; measure.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଉଡ଼ାଗ; ପୋଖରୀ—Tank;

କଣ୍ଠା ଅଗାଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ସେଇଁ ଅଗାଡ଼ି ଧାନ ମଧ୍ୟରେ
Kṇṭā agārdi କଳାକଳା ମଜ୍ଜା ଗୁଡ଼ୁଳ ବା ଶସ ଥାଏ—
Chaff containing black kernel inside it.

କଣ୍ଠାଆଳୁ—ଦେ. ବ (କଣ୍ଟକ+ଆଳୁ)—କଣ୍ଠାଯୁକ୍ତ ଆଳୁବିଶେଷ; ଏକ ଜାତୀୟ କରିବା—A kind of wild yam; Dioscora Globra (Haines).

କଣ୍ଠାଇକୋଇଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
Kaṇṭāikoili କଣ୍ଠେଇକୋଳ (ଦେଖ)
Kaṇṭeikoli (See)

କଣ୍ଠାଇକୋଳି—ଦେ. ବ—କଣ୍ଠେଇକୋଳ (ଦେଖ)
Kaṇṭāikoli Kaṇṭeikoli (See)

ଅଗବଥୂ କଣ୍ଠାଇକୋଳ ଶତ୍ରୁସେନା । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କଣ୍ଠାଇକୋଳି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
Kaṇṭāikoli କଣ୍ଠେଇକୋଳ (ଦେଖ)
Kaṇṭeikoli (See)

କଣ୍ଠାକଣ୍ଠି—ଦେ. ବିଣ ଓ କ୍ରି ବିଣ—
Kaṇṭākaṇṭ ୧ । ପରସ୍ପର ସହିତ ସର୍ବାଂଶରେ ସମାନ—
କଁଟକେକଁଟ 1. Exactly fitting or tallying with each other.

୨ । ମାପକୁ ଗହଁ ଠିକ୍ ସମାନ—
2. Exact to the measure.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ଦ

କଣ୍ଟାକଣ୍ଟି—ଦେ. ବ୍ୟ ଓ କ୍ରି. ବିଶ—କଣ୍ଟାକଣ୍ଟ୍ (ଦେଖ)
Kaṇṭākaṇṭi Kaṇṭākaṇṭ (See)
ଦେ. ବ—ଅନେକ ବସ୍ତୁ କଣ୍ଟିବା କର୍ମ—Act of measuring many things.

କଣ୍ଟାକଣ୍ଟି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୁଇ ବା ଉତ୍ତୋଳଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ପରସ୍ପର
Kaṇṭākaṇṭihebā ଉଚ୍ଚତାଦର ସମାନତାକୁ କଳବା—
To measure each other's height.

କଣ୍ଟା କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶରୀରର କୌଣସି ଅଂଶରେ ଗଳ ଯାଇଥିବା
Kaṇṭā kāṛhibā କଣ୍ଟାକୁ ଟାଣି ବାହାର କରିବା—
କାଁଟା ବାହିରକରା To extract thorn which has
काँटानिकालना entered into the body.

କଣ୍ଟା କୁଡ଼ା—ଦେ. ବ – ବନ୍ୟ କଣ୍ଟକାଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—A wild thorny
Kaṇṭākuṛda plant; Allophylus Serratus (Haines).

କଣ୍ଟା କୁଦବା—ସ୍ତାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—କଣ୍ଟା ମାଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Kaṇṭā kudibā Kaṇṭā māṛdibā (See)

କଣ୍ଟାକୁସୁମ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କଣ୍ଟକ + କୁସୁମ)=
Kaṇṭākusuma ୧ । ବବୂର ଗଛ (ଦେଖ)
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—କଣ୍ଟପତ୍ରୀ, 1. Acacia (tree).
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଝୀଙ୍ଗି, ହୈମବତୀ, ହୈମଝୀଙ୍ଗି, ୨ । ଅଗର୍ ଗୁଳ୍ମ—
ଗ୍ରାମାବତୀ, ହେମା, ହେମାହ୍ୱା, 2. Gamboje Thistle or
• ପୀତଦୁଗ୍ଧା, ସ୍ୱୀରଣୀ Mexican poppy;
ଶିଆଳ, ଶିଆକାଁଟା, Alpinia; Argemone
ଶିଆଳକାଁଟା, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକ୍ଷୀରୀ Mexicana.
सतयानाशी, कटेरी, [ଦ୍ର—ପଡ଼ିଆ ଓ ବଲରେ
भरेवन्दपिसोला ଖଗ୍ଦନେ ଉଠିଥିବା ବର୍ଷାଯୁ କଣ୍ଟକ-
ମ. କାଲେଧୋତ୍ରା ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ । ଏହାର ଡେଙ୍ଗ
ତା. ବ୍ରହ୍ମଦଣ୍ଡୁବରଇ ଧଳା, ପତ୍ର ଆଶୁଳ୍ମ, ଦନ୍ତୁର ଓ
ତେ. ଚକ୍ରଣ୍ଡିକେସ୍ୟ କଣ୍ଟକଯୁକ୍ତ; ଫୁଲ ଷଟ୍‌ଦଳ ଓ
ଗୁ. ଦାରୁଡ଼ି ଦ୍ୱଲଦ୍ଦଆ । ଏ ଗଛର ରସ ଦ୍ୱଲଦ୍ଦଆ;
ଫଳ କଣ୍ଟକାକୀର୍ଣ୍ଣ ବାଇଗବା ଫଳ ପରି । ଏହାର ମଞ୍ଜି କଳାରଙ୍ଗ ପରି । ଏ ମଞ୍ଜିରୁ ତେଲ ବାହାରେ । ଏ ଗୁଳ୍ମର ନର୍ଯାସ ଓ ମଞ୍ଜିର ତେଲ କାନ୍ଥରେ ଲଗାଯାଏ ।
ଏହାର ମୂଳ (ସଂ. ଗ୍ଲେକ) ଭିକ୍ତ, ରେଚକ, ଭେଦକ, ଉତ୍କ୍ଲେଶଜନକ ବା ବମନବେଗକାରକ । ଏହା କୃମି, କଣ୍ଡୁ, ବଷ-ଦୋଷ, ଅନାହ, କଫ, ରକ୍ତପିତ୍ତ ଓ କୁଷ୍ଠନାଶକ ।]

କଣ୍ଟାଖାଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କାତ୍ୟାୟନୀ)—
Kaṇṭākhāi ୧ । ପୁରାଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଠାକୁରାଣୀ ବା ଦେବୀବିଶେଷ;
कंटाइन ଦୁର୍ଗା—1. A mythological Goddess.
୨ । (ଗାଳ) ବୁଢ଼ୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ଛାଦାଣୀ—
2. (a term of abuse) Witch; virago.

କଣ୍ଟା ଖୁଞ୍ଚ—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭରର)—ଚଲ ଯାଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଲୁଗାରେ
Kaṇṭā khuñcha ଲାଗିବା ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ବୃକ୍ଷାଦର କଣ୍ଟା; ଯେଉଁ କଣ୍ଟା କାଁଟାଖୋଚା ଲାଗି ଲୁଗା ଚରଯାଏ—Thorns which prick into the cloth of a person walking along thorny bushes.

କଣ୍ଟାଖୁଣ୍ଟ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ). ବିଶ—କଣ୍ଟକଯୁକ୍ତ ଓ କୀଳକମୟ (ଭୂମି)—
Kaṇṭākhuṇṭa (land) Full of thorny pegs.

ବଡ଼ ବଡକଥା ସେ କଣ୍ଟାଖୁଣ୍ଟ ରୁନି । ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଅଦ୍ୟ ।

ଦେ. ବ – କଣ୍ଟକଯୁକ୍ତ କୀଳା—Thorny peg.

କଣ୍ଟା ଗଳିବା—ଦେ. ବ—(ଚଲୁଥିବା ବେଳେ ଅଜାଣତରେ କଣ୍ଟା ଉପରେ
Kaṇṭā galibā ଗୋଡ଼ ବା ଅନ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ପଡ଼ିଯିବାରୁ) ଗୋଡ଼ ବା
କାଁଟା ଭୁକା ଅନ୍ୟ ଅଙ୍ଗରେ କଣ୍ଟା ପଶିଯିବା—
काँटा चुभना Being pricked by a thorn; a thorn or nail entering into the foot or other limb of the way-farer.

କଣ୍ଟାଚରା—ସ୍ତାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଘାକଡ଼ା ଖଇର; ଧଳା ଖଇର;
Kaṇṭāchirā ଶ୍ୱେତ ଖଦ୍ୟର—Uncaria Gambier;
ପାପଡ଼ୀଖୟର Acacia Ferruginia (Haines).
सफेद खैयर

କଣ୍ଟା ଛୁଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବାଟ ବା ଦୁଆରମୁହଁରେ କଣ୍ଟା
Kaṇṭā chhāṭibā ବୁଜ ବା ମାଟି ଛୁଟ ବାଟ ବନ୍ଦ କରି ଦେବା—
To stop an outlet by fencing it and putting mud thereon or by fencing it only.

କଣ୍ଟା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—କଣ୍ଟା ବୁଜିବା (ଦେଖ)
Kaṇṭā debā Kaṇṭā bujibā (See)

କଣ୍ଟା ଦୋହଲିବା—ଦେ. ବ—ରୋଗ ବା ଅନଶନ ଯୋଗୁଁ ମନୁଷ୍ୟର
Kaṇṭā dohalibā କଙ୍କାଳମାତ୍ର ଅବଶିଷ୍ଟ ରହିବା—
काँटासा होना Being reduced to skeleton.

କଣ୍ଟା ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବସ୍ତୁ ପରମାଣର ପଦାର୍ଥ ଓଜନ କରିବା
Kaṇṭā dharibā ସକାଶେ ଭୁଲାଦଣ୍ଡ ବ୍ୟବହାର କରିବା—
କାଁଟାଧରା To use big scales for weighing
काँटापकड़ना large quantities of goods.

କଣ୍ଟାଧୂରା—ସ୍ତାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କଣ୍ଟେଇକୋଳି (ଦେଖ)
Kaṇṭādhūrā Kaṇṭeikoḷi (See)

କଣ୍ଟାନେଉଟିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଣ୍ଟକ + ଲୁଣ୍ଟକ; ସଂ. ନାମ
Kaṇṭāneuṭiā ଭଣ୍ଡୁଲୀପୃ, ମାରୁଷ)—କଣ୍ଟାମାରୁଶ; କଣ୍ଟା-କାଁଟାନଟେ, କାଁଟାନଟେର, କାଁଟାନଟିୟା ଲେଉଟିଆ; କାଣିଲେଉଟିଆ;
काँटेभाजि, काँटिमाठचनलाह, काँटेदार କଣ୍ଟକଯୁକ୍ତ ଶାକବିଶେଷ—
ତେ.—ପେରୁଦୋଟାକୁର The prickly Amaranth; a kind thorny pot-herb growing wild; Amarantus Spinosus.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳନ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଁ' ନ ପାଇଲେ 'ଆଗ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

କଣ୍ଟା ପକାଇବା—ଦେ.କ୍ରି.—୧ । ଲୋକଙ୍କ ଯିବା ଆସିବା ବନ୍ଦ କରିବାଲଗି
Kaṇṭā pakāibā କୌଣସି ବାଟରେ କଣ୍ଟା ସ୍ଥାପନ କରିବା,
କାଁଟାଫେଲା ଯେପରି କ ସେ ବାଟରେ ଯିବା ବ୍ୟକ୍ତିର
କାଁଟାଡାଲନା ଗୋଡ଼ରେ କଣ୍ଟା ପଶିଯିବ—
1. To lay thorns on the pathway, so that people may not use it.
୨ । ବହୁପରିମାଣର ଶସ୍ୟାଦି ଓଜନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବଡ଼
ତୁଲାଦଣ୍ଡ ସ୍ଥାପନ କରିବା—
2. To put big scales in order to weigh large quantities of goods.

କଣ୍ଟାପକ୍ଷିଆ—ଦେ. ବି.—ଏକ ପ୍ରକାର ମୋଟ ଧାନ—
Kaṇṭāpakhiā A species of coarse paddy.

କଣ୍ଟାପଦ୍ମ—ଦେ. ବି.—ଏକପ୍ରକାର ପଦ୍ମ ଲତା ଓ ତାହାର ଫୁଲ—
Kaṇṭāpadma Eurvale Ferox (Haines)
ମାଖନା [ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଓ ଡାଙ୍ଗ କଣ୍ଟାଳିଆ ।
ମାଖନା ପୂର୍ବବଙ୍ଗ, ଆସାମ, ମଣିପୁର, ଅଯୋଧ୍ୟା ଓ
ତେ. ମେଜ୍ଜୁନପଦ୍ମନ୍ କାଶ୍ମୀରର ମଧୁର ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ହ୍ରଦ ବା ପୋଖରୀରେ
ଏହା ଫୁଟେ । ଲୋକେ ଏହାର ମଞ୍ଜିକୁ ଭଜି
ଖାଆନ୍ତି ଓ ଔଷଧରେ ଲଗାନ୍ତି—
Kirtikar.]

କଣ୍ଟାପଲାଶ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କଣ୍ଟକ + ପଲାଶ)—ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ୟ-
Kaṇṭāpalāśa ଗୁଳ୍ମ—Cochlospermum
ରୋଡା, ରୟନା, ଗୋଲଗୋଲ Gossypum (Haines); Bombax
କୁମ୍ବୀ, ଗଲ୍‌ଗଲ୍, ଗାଙ୍ଗାଲ୍ Gossypium (Kirtikar)
ତେ. ଗୁଙ୍ଗା, କୋଙ୍ଗ, ଗୋଣ୍ଡୁଗୋଗୁ [ଦ୍ର—ଏହା ଉତ୍ତର-
ତା. ଟାଙ୍କୁ, କୋଙ୍ଗିଲ୍ଲମ୍ ପଶ୍ଚିମ ପ୍ରଦେଶ ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାସୃ-ରୋହଡକ; ଗ୍ଲୌଦ୍ଦଶକୁ; ଜନ୍ମେ । ଏହାର ଶାଖା ପ୍ରତୁର ଓ
ସଦାପ୍ରସୂନ । ଗୁଚ୍ଛଆଡ଼କୁ ବିସ୍ତୃତ । ଏହା ପ୍ରତି ବର୍ଷ
ପତ୍ରଝଡ଼ା ହୁଏ । ଏହାର ବକଳା ମୋଟା ଓ ଅଂଶୁମୟ;
ଉତ୍ତରର ମଞ୍ଜି ନାଲି; କାଠ ଅତିଶୟ ମସକା; ଫୁଲ ଅତି
ସୁନ୍ଦର ଓ ନାଲି; ମଞ୍ଜିର ଖୋଲପା ଭିତରେ ଚକ୍ରୀଆ ରସ ଥାଏ ।
କଫ ଓ ମେହ ରୋଗରେ ଏହା ଔଷଧରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

କଣ୍ଟାପାନିଆଁ—ଦେ. ବି. (ସତ୍ତର)—ଜୁଡ଼ାରେ ଖୋସିବା ପାଇଁ
Kaṇṭāpāniāṅ ବ୍ୟବହୃତ କଣ୍ଟା ଓ ବାଳ କୁଣ୍ଡାଇବା ପାଇଁ
କାଁଟାଚିରୁନୀ ବ୍ୟବହୃତ ପାନଆଁ । (ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର କେଶ-
କାଁଟା କଂଘୀ ବନ୍ୟାସରେ ବ୍ୟବହୃତ ଦଓ୍ଵଟ ଉପକରଣ) —
Hair-pin and comb.

କଣ୍ଟାପିରିକ—ଦେ. ବି.—ପିରିକ (ଦେଖ)
Kaṇṭāpirika Pirika (See)

କଣ୍ଟାପିରିକ—ଗ୍ରା. ବି.—ପିରିକ (ଦେଖ)
Kaṇṭāpiriki Pirika (See)

କଣ୍ଟାଫଳ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. କଣ୍ଟକ ଫଳ) ପଣସ—
Kaṇṭāphala (ଦୃରେବୃକ୍ଷ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)
Jack fruit.

କଣ୍ଟାଫିରିକ—ଦେ. ବି.—ପିରିକ (ଦେଖ)
Kaṇṭāphirika Pirika (See)

କଣ୍ଟାଫିରିକ—ଗ୍ରା. ବି.—ପିରିକ (ଦେଖ)
Kaṇṭāphiriki Pirika (See)

କଣ୍ଟାପିରିକ, ଏତେ ଗୁଣ ବୋଲ୍ ଜାଣିଥିଲ ବି, କେଲମ୍ବୁ ନ ଦେଇଲୁ
ଫୁଲପତ୍ର ଦେଇ ଖେଳ ଖରଥିଲୁ କଣ୍ଟାଡ଼ ପକେଇବୁ—ଉଗ ।

କଣ୍ଟାବଉଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Kaṇṭābauḷa A kind of wild tree.
[ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ପାଞ୍ଚ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ । ଗଛ ଦେହରେ
ଖୁବ ଖୁବ କଣ୍ଟା ଥାଏ । ଏହାର ପତ୍ର ଆଙ୍ଗୁଠି ପର ସରୁ; କୋଳ
ବଉଳ କୋଳ ପର । କୋଳ ପାଚିଲେ ଲୋକେ ଏହାକୁ ଖାଆନ୍ତି ।]

କଣ୍ଟାବବୁର—ଦେ. ବି.(ସଂ. କଣ୍ଟକ + ବବ୍ବୂର)—ବବୁର (ଗଛ) (ଦେଖ)
Kaṇṭābabura Babura (tree) (See)

କଣ୍ଟାବବୁରି—ଗ୍ରା. ବି.—ବବୁର (ଗଛ) (ଦେଖ)
Kaṇṭābaburi Babura (tree) (See)

କଣ୍ଟାବଲଙ୍ଗି—ଦେ. ବି—ଲୁଣୀ ବା ସାମୁଦ୍ରିକ ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ—
Kaṇṭābalaṅgi A kind of sea-fish.

କଣ୍ଟାବାଇଁଶ—ଗ୍ରା. ବି.—କଣ୍ଟାବାଉଁଶ (ଦେଖ)
Kaṇṭābāiñśa Kaṇṭābāuñśa (See)

କଣ୍ଟାବାଇଁଶି—ଗ୍ରା. ବି.—କଣ୍ଟାବାଉଁଶ (ଦେଖ)
Kaṇṭābāiñśi Kaṇṭābāuñśa (See)

କଣ୍ଟାବାଉଁଶ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. କଣ୍ଟକ + ବଂଶ)—
Kaṇṭābāuñśa କଣ୍ଟକଯୁକ୍ତ ଏକ ପ୍ରକାର ବାଉଁଶ—
ବେଉଡବାଁଶ; କାଁଟାବାଁଶ Thorny bamboo; Bambusa
କଁଟବାଁସ Arundinacea.
[ଦ୍ର ପୂର୍ବକାଳରେ ରାଜାମାନେ ଗଡ଼ର ଚାରିପାଖେ କଣ୍ଟା-
ବାଉଁଶର ବଣ କରୁଥିଲେ; କଣ୍ଟା ଯୋଗୁଁ ଏ ବାଉଁଶର ବୁଦା
ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ; ଏ ବାଉଁଶ ମଧ୍ୟ ବଙ୍କାଭଙ୍କା; ୪୦ । ୫୦ ବର୍ଷରେ
ଏ ଗଛ ଫୁଲ ଧରେ ଓ ଏ ଫୁଲରୁ ଧାନ ପର ଶସ୍ୟ ବାହାରେ ।
ଏ ଧାନ ଭିତରେ ଚାଉଳ ପର ଶସ ଥାଏ । ଗରିବମାନେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ-
ସମୟରେ ଏ ଚାଉଳକୁ ଭାତ, ପିଠା ଓ ଯାଉ କରି ଖାଆନ୍ତି । କନ୍ଦୁ
ଏଥିରେ ଗୁଡ଼ ମିଶାଇଲେ ଏହା ବିଷ ହୁଏ । ଚାଉଳମିଶା ବାଉଁଶ-
ଚାଉଳର ପିଠା ଓ ଯାଉ ଖାଇ ଲୋକେ ମରିବାର ଦେଖାଅଛି ।
କଣ୍ଟାବାଉଁଶ ଭିତରୁ ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ ଚୂର୍ଣ୍ଣବତ୍ ବଂଶଲୋଚନ ବାହାରେ;
କଣ୍ଟାବାଉଁଶ ଅନ୍ୟ ଜାତୀୟ ବାଉଁଶମାନଙ୍କ ପର ପୋଲ୍ଲ ନୁହେଁ ।
ଏହାର ଖୋଲପା ଖୁବ୍ ମୋଟା ଓ ନଦା ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୍	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଉ
ା	ି	ୀ	ୁ	ୂ	ୃ	ୄ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ୍ର

କଣ୍ଟାବାଡ଼ରେ ଲୁଗା ପକାଇ କଳ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘରକୁ କଳ Kaṇṭā bārḍare lugā pakāi kaḷi karibā କରିବାକୁ **ଉକସାନା** ପ୍ରଥମେ ଉତ୍ତେଜିତ କରି ନଜେ ବୃଥା ଉତ୍ତେଜିତ ବ୍ୟକ୍ତି ସହିତ କଳ କରିବା—To quarrel with a person after provoking him to quarrel; to pick up or provoke a quarrel.

କଣ୍ଟା ବାଡ଼େଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଲୁଚାକଣ୍ଟାକୁ ପୁନଃପୁନଃ ଆଘାତ Kaṇṭā bārḍeibā କରି କୌଣସି ପଦାର୍ଥରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇବା— **କାଁଟାମାରା** To thrust an iron-nail into a thing by **କାଁଟामारना** hitting the nail on the head.

କଣ୍ଟା ବୁଜିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଣ୍ଟାବାଡ଼ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ବାଡ଼ାବନ୍ଧ Kaṇṭā bujibā କରିବା—To fence up a place with କାଁଟାଦେଓୟା thorny twigs. **କାଁटावाना**

କଣ୍ଟାବେତ—ଦେ. ବି—(ସଂ. କଣ୍ଟକ + ବେତ)—କଣ୍ଟକଯୁକ୍ତ ଝିଙ୍କାଳିଆ Kaṇṭābeta ବେତବିଶେଷ—A species of thorny ratan; Calamus Gurmba (Haines).

କଣ୍ଟାଭରନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରୀ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି Kaṇṭābharan ବାଟରେ ଏଣେତେଣେ ବହୁତ ଅଟକ ଯାଇ ସମୟ ନଷ୍ଟ କରେ ଓ ଅସଲ କାମରେ ହେଲା କରେ— (a person) Who idles away time by lingering on the way; dilatory; procrastinating.

କଣ୍ଟା ମଏଣ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କଣ୍ଟକ + ମଦନ)—ମଏଣ (ଦେଖ) Kaṇṭā maeṇa Maeṇa (See)

କଣ୍ଟାମଣ୍ଟା—ଦେ. ବି. (ନିରର୍ଥକ ସହଚର ଦ୍ୱିରୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ)— Kaṇṭāmaṇṭā ୧ । ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ମାଛର କଣ୍ଟା— 1. Fish-bones.

ଉଙ୍କୁଶୀ ପାଇଛ ଇଲଶି, କଣ୍ଟାମଣ୍ଟା କରି ଚଲୁଛୁ—ଉଗ ।

୨ । ବହୁ କଣ୍ଟକ—2. Many thorns.

କଣ୍ଟାମାଛ—ଦେ. ବି.—ଯେଉଁ ମାଛରେ ବହୁତ କଣ୍ଟା ଥାଏ— Kaṇṭāmāchha Fish full of slender bones. କାଁଟାମାଛ **काँटीमछली**

କଣ୍ଟା ମାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗୁଲିବାବେଳେ ତଳେ ପଡ଼ିଥିବା କଣ୍ଟା Kaṇṭā mārḍibā ଉପରେ ଅଜାଣତରେ ଗୋଡ଼ ପକାଇବା (ଓ ତନ୍ନିମିତ୍ତ ଗୋଡ଼ରେ କଣ୍ଟା ଗଳିଯିବା)—To tread on thorns while walking.

କଣ୍ଟାମାରିଷ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. କଣ୍ଟକ + ମାରିଷ)— Kaṇṭāmārisha କଣ୍ଟାନେଉଟିଆ (ଦେଖ) Kaṇṭāneuṭiā (See)

କଣ୍ଟା ରହିବା—ଦେ. ବି—କଣ୍ଟା ଦୋହଲିବା (ଦେଖ) Kaṇṭā rahibā Kaṇṭā dohalibā (See)

କଣ୍ଟାଲଟା—ଦେ. ବି. (ସହଚର) —କଣ୍ଟକ ଓ ଲତା ବହୁଳ ସ୍ଥାନମାନ— Kaṇṭālaṭā Places full of thorns and creepers.

ତୁମ୍ଭେମାନେ କଣ୍ଟାଲଟାରେ ବୁଲ ମଡ଼ା
ବୁଢ଼ା ଶ୍ରମ କରି ନ କରି ଥଉ ଲେଢ଼ା । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କଣ୍ଟା ଲାଗିବା—ଦେ. ବି—କଣ୍ଟକାକୀର୍ଣ୍ଣ ବାଟରେ ଯିବାବେଳେ ଗୁଲିବା Kaṇṭā lāgibā ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଙ୍ଗରେ ବା ଲୁଗାରେ ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ କାଁଟାଲାଗା କଣ୍ଟା ଭୁକ ହୋଇଯିବା— **काँटालगना** Being pricked by thorns.

କଣ୍ଟାଳିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କଣ୍ଟକଳ)—କଣ୍ଟକମୟ— Kaṇṭāliā Prickly; thorny. କାଁଟାକାଁଟା **कँटीला**

କଣ୍ଟାଳିକା—ସଂ. ବି—କଣ୍ଟକାରି (ଦେଖ) Kaṇṭālikā Kaṇṭakāri (See)

କଣ୍ଟାଳେଉଟିଆ—ଦେ. ବି—କଣ୍ଟାନେଉଟିଆ (ଦେଖ) Kaṇṭāleuṭiā Kaṇṭāneuṭiā (See)

କଣ୍ଟାସିଜୁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କଣ୍ଟକ + ସୀନ୍ଧୁ)—ସିଜୁ (ଦେଖ) Kaṇṭāsijhu Sijhu (See) କାଁଟାସୀଜ **काँटेवालाथुहर**

କଣ୍ଟାସିଧ—ଦେ. ବି—ବନ୍ୟ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ— Kaṇṭāsidha A wild plant; Leonotis Nepetæfolia (Haines).

[ଦ୍ର—ଏହା ୪ ଫୁଟ ଠାରୁ ୭ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ । ଏହାର ଫୁଲ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ । ଗ୍ଲେଟନାଗପୁର ଓ ଅନୁଗୁଳ ଅଞ୍ଚଳର ଜଙ୍ଗଲରେ ଓ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଏହା ଜନ୍ମେ ।]

କଣ୍ଟି—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୂଟ; କୂଟକ; ତୁଳ. ସଂ. କଣ୍ଠ; ଏହା ଲଙ୍ଗଳର Kaṇṭi କଣ୍ଠ ଦେଶ)— ବୋଁଟା ୧ । ଲଙ୍ଗଳ ଉପରେ ଥିବା ହାତରେ ଧରିବା ଅଂଶ— **खोंपा, खोंपी** 1. The handle of a plough.

ବେଦ ଚଢ଼ି ହଳେ ଲଙ୍ଗଳ କଣ୍ଟି ଧର
ବଳଦ ବାହୁଲେ ପାରଣ ବାଡ଼ି ଧର । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

୨ । କଣ୍ଟେଇକୋଳି (ଦେଖ)
2. Kaṇṭeikoḷi (See)
୩ । ବଣିଆଘଣ୍ଟା (ଦେଖ)
3. Baṇiāghaṇṭā (See)
୪ । କଣ୍ଟୀ (ଦେଖ)
4. Kaṇṭī (See)

କଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ କଣ୍ଟିକଳ)—ଗାଲ ବଳଦଟେରେ ଓ ବେକ ଉପରେ Kaṇṭiā ମୁନଆଁ କଣ୍ଟା ଥିବା ଏକଜାତିସୂତ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ମାଛ; ଶିଙ୍ଘି ମାଛ—

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ଯେବେ ଏ ଅଭିଧାନକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଁ' ନ ପାଇଲେ 'ଆଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଟେଙ୍ଗରା ଟେଙ୍ଗରା ଓ. ଖୋଙ୍ଗାଲ — A small fish with needle-like spikes ear the gills rd on the neck; Macrones Vittatus.

[ଦ୍ର—ଏ ଅକାଣ୍ଡଆ ଖେଟ ମାଛ ୪।୧୦ ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ ହୁଏ; ଏହା ଦେହରେ ୫ଟା ଲମ୍ବ ଡୋରିଆ ଦାଗ ଥାଏ । ଏହାର ଦୁଇ ପାଖ ଗାଲ ତଳେ ଓ ପିଠିରେ, ଏପର ଅଂଶ କଣ୍ଟା ଥାଏ; ଏ ଜନ୍ତୁ ବେଳେ ଏ କଣ୍ଟାଗୁଡ଼ିକ ଉଦ୍‌ଭୁକୁ ହୋଇ ଉଠେ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟର ଦେହରେ ଘୁଷି ହୋଇଗଲେ ଦେହ ଗୁର୍ ବନ୍ଧେ ।]

ଗାଦେ. ୧ । (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଏକ ପ୍ରକାର କ୍ଷୁଦ୍ର ଲମ୍ବା ବଖାକୁ ବଶ୍ଚ—1. Small centipede.

ଗାଦେ. ୨ । (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବଡ଼ କଙ୍କଡ଼ାବଶ୍ଚ—2. Big scorpion.

କଣ୍ଟିଆ କପ୍‌ଟା—ଗାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ସାଧାରଣତଃ ଘରେ ପିନ୍ଧିବା ମୋଟା ଖଦ୍ଦ—Coarse cloth ordinarily used by females as homewear.

Kaṇṭiā kaptā

କଣ୍ଟିଆ ବଶ୍ଚ—ଗାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—୧ । କଣ୍ଟିଆ. ଗାଦେ (୧) (ଦେଖ) 1. Kaṇṭiā (1) (See)

Kaṇṭiā bichhā

୨ । କଣ୍ଟିଆ. ଗାଦେ (୨) (ଦେଖ) 2. Kaṇṭiā (2) (See)

କଣ୍ଟିଆଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଣ୍ଟକା ଫଳ)—୧ । କାକୁଡ଼ ଜାତୀୟ ଏକ ପ୍ରକାର ସୁସ୍ୱାଦୁ ଫଳ—1. A kind of cucumber.

Kaṇṭiāḷi

ଓ. ମୁଲୁଦୋଷକାପ୍ଟା [ଦ୍ର—ଏହାର କଣ୍ଟାପର ଅଂଶ ଥାଏ । ହାତରେ ଘୋଛ ଦେଲେ ଛାଲ ଉଠି ଯାଏ । ଫୁଟ୍ଟ ବା ନକଣ୍ଟା କାକୁଡ଼ିରୁ ଭେଦ ଜଣାଇବା ପାଇଁ ଏହି ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

୨ । କଣ୍ଟିଆ (ଦେଖ) 2. Kaṇṭiā (See)

କଣ୍ଟିକପାଳ—ଦେ. ବ.—କଣ୍ଟେଇକୋଳ (ଦେଖ)

Kaṇṭikapāḷ Kaṇṭeikoḷi (See)

କଣ୍ଟିକଳ—ଦେ. ବ.—କଣ୍ଟିକଳୀ (ଦେଖ)

Kaṇṭikiḷā Kaṇṭikiḷī (See)

କଣ୍ଟିକଳୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୂଟ + କୀଳ)—ଲଙ୍ଗଳ ମୁଣ୍ଡାକୁ କଣ୍ଟି ସଙ୍ଗେ ଯୋଗ କରି ଦୃଢ଼ବଦ୍ଧ କରିବାପାଇଁ ବାଡ଼ଆ ହୋଇଥିବା କୀଳା ବା ଖିଲ—The wooden pin or peg joining the plough with the hand-piece.

Kaṇṭikiḷī

କଣ୍ଟିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ମାପିବା—1. To measure; to take the dimensions of.

Kaṇṭibā

ମାପକରା ନାପନା—୨ । କୌଣସି ଅଳଂକାର, ଯୋଡା ବା କୁର୍ତ୍ତା ଦେହକୁ ଠିକ୍‌ରୂପେ ହେଉଛି କି ନାହିଁ ଏହା ଦେଖିବା—2. To put on a coat or ornament etc to see if it fits the body.

୩ । ଝାଳ ବହିବାର ଉପକ୍ରମ ହେବା—3. To tend to sweaten; to begin to perspire.

(ଯଥା—ତା ଦେହରେ ଝାଳ କଣ୍ଟି ଆସିଲାଣି ।)

କଣ୍ଟି ହୋଇଲା କପୋଳ ଭ୍ରୂଯୁଗଳ ଲୁଚ ଲୁଚ ଯାଏ ବେନ ଡୋଳ ।

ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବଦଗ୍ରଥଚନ୍ଦ୍ରାମର୍ଣ୍ଣ ।

୪ । କଚ୍ଚିବା—4. To see if one thing exactly fits into another; to compare.

କେ ଉଚ୍ଚ ଥାଉ ବଡ଼ ସାନ, ଉଭୟ କଣ୍ଟି ଦେବା ଥାଣ ।

ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୫ । ଦଂଶିବା; କାମୁଡ଼ିବା—5. To bite.

କଣ୍ଟିବାର୍ଡ଼ି—ଦେ. ବ.—ଉଖୁଣି (ଦେଖ)

Kaṇṭibārḍi Ukhuṇī (See)

କଣ୍ଟିଲ—ଦେ. ବ.—କଣ୍ଟିଲୋ (ଦେଖ)

Kaṇṭila Kaṇṭilo (See)

କଣ୍ଟିଲିଆ—ଦେ. ବଶ.—ଓଡ଼ଶାର ଗଡ଼ଜାତ ଖଣ୍ଡପଡ଼ାର କଣ୍ଟିଲୋ ନାମକ (ବାସନ ନମନ୍ତେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ) ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ (ବାସନ)—(utensil) Made in Kaṇṭilo, a village in Khaṇḍapardā State famous for its utensils.

Kaṇṭiliā

କଣ୍ଟିଲୋ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଓଡ଼ଶାର ଖଣ୍ଡପଡ଼ା ଗଡ଼ଜାତର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଗ୍ରାମ—A big village in Khaṇḍapardā State of Ordiśā.

Kaṇṭilo

[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ମାଳମାଧବ ଠାକୁର ଅଛନ୍ତି । କଂସା ଓ ପିତ୍ତଳ ବାସନ ନମନ୍ତେ ଏ ସ୍ଥାନ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।]

କଣ୍ଟୀ—ସଂ. ବଶ. (କଣ୍ଟ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—କଣ୍ଟକଯୁକ୍ତ—Thorny (M. W.).

Kaṇṭī

ଟିୟାରୀ; ଟେରୀ ସଂ. ବ—୧ । କୁଷ୍ମାଣ୍ଡାଦିବର୍ଗର ଅଳ୍ପ କଣ୍ଟକମୟ ବୃହତ୍ ବନ୍ୟ ଗୁପବଶ୍ଚେଷ—

1. A wild thorny plant; Cæsalpina Dignya.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ପତ୍ରରେ ୫ ଠାରୁ ୯ ଯୋଡ଼ା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ । ଫୁଲ ଦଳଦାଆ, ଗୋଲ ଏବଂ କେଶରମୟ; ଏହା ବର୍ଷାନ୍ତେ ଫୁଟେ; ଏଥିର କୁଇଁ ତେଣ୍ଟା, ଦୃଢ଼, ମସୃଣ ଓ ୨।୩ ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ । ଏହା କଷାସ୍ୱ ରସ; କୁଇଁରେ ୨।୩ଟି ମଞ୍ଜି ଥାଏ । (ଯୋଗେଶ୍ୱରୀ) ଏଥିର ଫୁଲ ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଫଳମୂଳ ସଙ୍ଗେ ବଡ଼ାସିବାପାଇଁ ଲୋଡ଼ା ହୁଏ ।]

୨ । ଖଇର ଗଛ—2. Acacia Catechu (M. W.).

୩ । ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—

3. Achyranthus Aspera (M. W.).

୪ । କୋଇଲେଖା ଗୁଳ୍ମ—

4. Ruellia Longifolia (M. W.).

ଦେ. ବ—କଣ୍ଟେଇକୋଳ (ଦେଖ)

Kaṇṭeikoḷi (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

କଣ୍ଟେଇ—ଦେ. ବ— ସାନ କଣ୍ଟିଆ ମାଛ—(କଣ୍ଟିଆ ଦେଖ)
Kaṇṭei A small fish with needle-like spikes near the gills and on the neck.

କଣ୍ଟେଇକୋଳି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଣ୍ଟକପାଳୀ)—
Kaṇṭeikoḷi କଣ୍ଟକଯୁକ୍ତ ବନ୍ୟ ଗୁଳ୍ମବଶେଷ—
କେନେକଡ଼ା; କାଁଟାଗୁଡ଼କାମାଇ The prickly Nightshade; Cæsalpina Separia.
ହିନ୍ଦୁ [ଦ୍ର—ଏହାର କୋଳ ସାମାନ୍ୟ ଖଟା; ପଶ୍ଚେ. ନକ୍ସଭମିକ ବରକୋଳ ପରି । ଏହା କଟୁତିକ୍ତ ରସ, ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ :— ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ରୁଚିକର ଏବଂ ବାୟୁ, ପିତ୍ତ, ଶୋଥ, କାକାଦନୀ, ହିଂସ୍ରା, କୁଷ୍ଠ, କଣ୍ଡୁ, ଶ୍ୱିତ୍ର, ଜ୍ୱର, ପାଳଭ୍ୟ ଓ ବିଷଦୋଷ-କଣ୍ଟକପାଳୀ, ନାଶକ ।]
ଗୃଧ୍ରନଖୀ, କାଳା, ଭୁଣ୍ଡୀ

କଣ୍ଟେଇମୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଖେଟ ବାଇଗଣ—
Kaṇṭeimuṇḍi A kind of small brinjal.
[ଦ୍ର—ଏହାର ମୁଣ୍ଡି କଣ୍ଟାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହା ବଡ଼ ସୁସ୍ୱାଦୁ ।]

କଣ୍ଟୋଳ—ସଂ. ବ. (କଣ୍ଡ ଧାତୁ + ଓଳ)—କଣ୍ଡୋଳ ୩ (ଦେଖ)
Kaṇṭola Kaṇḍola 3 (See)

କଣ୍ଟୋଳବୀଣା—ସଂ. ବ. (କଣ୍ଟୋଳ + ବୀଣା)—କଣ୍ଡୋଳ ୩ (ଦେଖ)
Kaṇṭolabīṇā Kaṇḍola (See)

କଣ୍ଟୋଳୀ—ସଂ. ବ. (କଣ୍ଡ ଧାତୁ + ଓଳ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kaṇṭolī କଣ୍ଡୋଳ ୩ (ଦେଖ)
Kaṇḍola 3 (See)

କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟ୍)—୧ । ଠିକା; ଇଜରା; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅର୍ଥସୀମା ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ନେଆଯିବା ଇଯାର୍ ବା ରୁକ୍ତି—1. Contract.
କନ୍ଟ୍ରାକ୍ଟ ୨ । ରୁକ୍ତି; ପରସ୍ପର ସ୍ୱୀକାର—
2. Contract; mutual agreement.

କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର୍)—ଠିକାଦାର; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ବ୍ୟୟ ବା କ୍ଷତିରେ କୌଣସି କାମ କରିବାକୁ ଗ୍ରହଣ କରେ—Contractor.
କନ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର୍

କଣ୍ଠ—ସଂ. ବ. (କଣ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କଥ୍. ଠ)—
Kaṇṭha ୧ । ଗଳଦେଶ; ଗଳା—1. Neck; throat.
ନୀଳକଣ୍ଠ ଅଧ୍ୟୟନ କରସି କଣ୍ଠଚକ୍ଷେ—ସାରଳା ମହାଭାରତ ।
୨ । କଣ୍ଠଧ୍ୱନି; ଗଳାର ସ୍ୱର—2. Tone; voice.
୩ । ନିକଟ—3. Proximity; nearness.
୪ । ଅଧିକ ବୟସ୍କ ଶୁଆର ଗଳାର ଗୁରିଆଖେ ବୁଲିଥିବା ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ବର୍ଣ୍ଣର ରେଖା—
4. The rainbow-coloured line round the neck of a grown up parrot.
୫ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ମୁଣ୍ଡିଆଖର ସରୁଆ ଅଂଶ—
5. The narrow portion of a thing near the top (as of a bottle).
ଦେ. ବ.—ନୀଳକଣ୍ଠର ଡାକନାମ—
Name for calling Nīlakaṇṭha.

କଣ୍ଠଗତ—ସଂ. ବିଣ. (ଶଯ୍ଭୀ ଉତ୍ତ; କଣ୍ଠ + ଗତ)—କଣ୍ଠାଗତ (ଦେଖ)
Kaṇṭhagata Kaṇṭhāgata (See)

କଣ୍ଠଗତପ୍ରାଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କଣ୍ଠଗତ + ପ୍ରାଣ = ପ୍ରାଣ-ବାୟୁ)—ପ୍ରାଣ କଣ୍ଠ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସିଥିବା (କଣ୍ଠଗତପ୍ରାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅବସ୍ଥାପ୍ରାପ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି); ପ୍ରାଣାନ୍ତକ ଅବସ୍ଥା-ପ୍ରାପ୍ତ; ମୁମୂର୍ଷୁ—(one) Reduced to the last extremity; on the point of breathing one's last; near dying; on the point of death.

କଣ୍ଠଘଣ୍ଟ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. କଣ୍ଠ + ଘଣ୍ଟ)—ଏକତ୍ର ସମବେତ ବହୁ-ଲୋକଙ୍କର ମୁଖଧ୍ୱନି; ଜନରବ—Noise of many people in a crowd.
ଉତ୍ତରିର ଧ୍ୱନି ପୂରଙ୍କ ବାଜନ୍ତେ ବାଜ କରି କଣ୍ଠଘଣ୍ଟ ।
ତୁଳସୀ. ସମରତରଙ୍ଗ ।

କଣ୍ଠତଟ—ସଂ. ବ.—(ଶଯ୍ଭୀ ଉତ୍ତ; କଣ୍ଠ + ତଟ)—
Kaṇṭhataṭa ବେକ ଓ କାନ୍ଧର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଶ—The part of the neck above the shoulders.

କଣ୍ଠତରଣୀ—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—କଣ୍ଠତରୁଣୀ (ଦେଖ)
Kaṇṭhataraṇī Kaṇṭhataruṇī (See)

କଣ୍ଠତରୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ସଂ. କଣ୍ଠ + ତରୁଣୀ)—
Kaṇṭhataruṇī ଯୁବତୀ ହେବାର ପୂର୍ବାବସ୍ଥାରେ ଯୁବାବସ୍ଥାର ଲକ୍ଷଣପ୍ରାପ୍ତା ବାଳିକା—A girl on the verge of attaining puberty.

କଣ୍ଠତାଲବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (କଣ୍ଠ + ତାଲୁ + ଯ)—
Kaṇṭhatālabya ଯେଉଁ ବର୍ଣ୍ଣର ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ କଣ୍ଠ ଓ ତାଲୁ—Palatal and gutteral (letters).
[ଦ୍ର—ଏ ଓ ଐ ବର୍ତ୍ତମାନ କଣ୍ଠତାଲବ୍ୟ ।]

କଣ୍ଠ ଦାଶ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ କବି—
Kaṇṭha dāśa An ancient Oriya poet.
[ଦ୍ର—'ନଘୋଇ' ଓ 'ଛଘୋଇ' ନାମକ ଦୁଇଟି ଶୀକୃଷ୍ଣଚରିତାତ୍ମକ କ୍ଷୁଦ୍ର କାବ୍ୟ ଏହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ—ତାରିଖୀ. ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ।]

କଣ୍ଠଦେଶ—ସଂ. ବି. (କଣ୍ଠ + ଦେଶ)—
Kaṇṭhadeśa ୧ । ଶରୀରରେ କଣ୍ଠଥିବା ଅଂଶ, ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଣ୍ଡ ଓ ଦେହର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ; ବେକ—
1. The portion of the body between the head and the trunk; neck.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅନୁସ୍ୱର ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଦୁଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବ୍ୟବହାର ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈଁ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆଁ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଁ' ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ମୁହଁ ଓ ଦେହର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସରୁଆ ଅଂଶ—

(ଯଥା—ବୋତଲ ଓ ମାଠିଆର ବେକ)

2. The neck or narrow portion between the mouth and the body-proper of a bottle or pitcher.

କଣ୍ଠନାଳୀ—ସ. ବ. (ମ. ଯ. ଲୋ; କଣ୍ଠ + ନାଳୀ; କଣ୍ଠଦେଶରେ ଥିବା ନାଳୀ)—ମୁଖଗହ୍ୱରରୁ ଯେଉଁ ନଳବାଟେ ଖାଦ୍ୟ ଉଦରକୁ ଯାଏ; ଉଣ୍ଡିଉଡର—

Kaṇṭhanāḷī Gullet; larynx.

କଣ୍ଠ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ର— ଶରଦରୁ ବା ବଡ଼ଜୋରରେ ଅନେକ ସମୟ କଥା କହିବାରୁ ବା ବହୁତ ଗୀତ ଗାଇବାରୁ ଗଳାବସା ଗଳାରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ସ୍ୱର ନ ବାହାରିବା—The falling of the voice due to cold or excessive talking or singing.

Kaṇṭha paṛdibā

କଣ୍ଠ ଫିଟିବା— ଦେ. ବ— ୧ । ଗଳାର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ସ୍ୱର ସ୍ପଷ୍ଟ ହେବା—

Kaṇṭha phiṭibā 1. The voice becoming distinct.

୨ । ବୟସରୁକି ସଙ୍ଗେ ବାଳକର ସରୁ ସ୍ୱର ମୋଟା ବା ଉଚ୍ଚ ହେବା—

2. The voice of a boy becoming louder with the increase of years.

କଣ୍ଠ ବସିବା—ଦେ. ବ—କଣ୍ଠ ପଡ଼ିବା (ଦେଖ)

Kaṇṭha basibā Kaṇṭha paṛdibā (See)

କଣ୍ଠ ବୁଲିବା—ଦେ. ବ—ଅଣ୍ଡକବସ୍ପୃଷ୍ଟ ଶୁକପକ୍ଷୀର କଣ୍ଠ ଗୁରୁପାଖରେ ସାଲରକ୍ତ ରେଖା ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ଦେଖାଯିବା—

କାଁଠାନିକଲନା କଂଠଫୁଟନା The appearing of a red and blue line round the neck of a full-grown parrot.

Kaṇṭha bulibā

କଣ୍ଠ ବୁଲିଯିବା—ଦେ. ବ—କଣ୍ଠ ବୁଲିବା (ଦେଖ)

Kaṇṭha bulijibā Kaṇṭha bulibā (See)

କଣ୍ଠଭୂଷଣ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଣ୍ଠ + ଭୂଷଣ)— କଣ୍ଠରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ; କଣ୍ଠରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ମାଳ; ହାର—A collar for the neck; necklace; garland for the neck; an ornament worn round the neck.

Kaṇṭhabhūshaṇa

କଣ୍ଠଭୂଷା—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଣ୍ଠ + ଭୂଷା)—କଣ୍ଠଭୂଷଣ (ଦେଖ)

Kaṇṭhabhūshā Kaṇṭhabhūshaṇa (See)

କଣ୍ଠମଣି—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଣ୍ଠ + ମଣି)—

Kaṇṭhamaṇi ୧ । ଗଳାରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ରତ୍ନ—

1. A gem worn on the neck.

୨ । କଣ୍ଠହାରର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ମଣି—

2. The central gem of a necklace.

୩ । ଘୋଡ଼ାର କଣ୍ଠପାଖେ ଥିବା ଭଉଁରୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

3. A whorl at the neck of horse.

କଣ୍ଠମାଳ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କଣ୍ଠମାଳା)—କଣ୍ଠମାଳା (ଦେଖ)

Kaṇṭhamāḷa Kaṇṭhamāḷā (See)

କଣ୍ଠମାଳା—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଣ୍ଠ + ମାଳା)—

Kaṇṭhamāḷā ୧ । ଗଳାରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଅଳଙ୍କାର; କଣ୍ଠି—

1. Necklace.

୨ । ଗଳାରେ ବାହାରିବା ବ୍ରଣରୋଗବିଶେଷ—

(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. A kind of boil on the throat.

କଣ୍ଠରୋଧ—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଣ୍ଠ + ରୋଧ)—

Kaṇṭharodha ୧ । ଗଳାର ସ୍ୱର ଅଟକି ଯିବା—

1. The stoppage of utterance.

୨ । ଗଳା ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଅଟକି ଯିବାରୁ ଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସର ରୋଧ—2. Interruption of respiration due to the blocking up of the gullet; strangulation.

୩ । ଗଳାର ସ୍ୱର କମିଯିବା—

3. The falling of the voice.

କଣ୍ଠଶୋଷ—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଣ୍ଠ + ଶୋଷ)—ତୃଷା ବା ଭୟ ବା ବେଶୀ ବକ୍‌ବା ଯୋଗୁଁ ଗଳା ଶୁଖିଯିବା—The drying up of the throat due to thirst or fear or excessive talking.

Kaṇṭhaśosha

କଣ୍ଠଶ୍ୱାସ—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଣ୍ଠ + ଶ୍ୱାସ)—

Kaṇṭhaśwāsa ୧ । କଣ୍ଠଦ୍ୱାର ଘାଟିବାଟେ ନାକଛଡ଼ାଶ୍ୱାସ ବହିବା—1. Breathing by the mouth through the throat.

୨ । ଅଶକ୍ତଶ ପବନ ବୋଡୁଥିବା ପ୍ରାଣାନ୍ତିକ ଅବସ୍ଥା—

2. The state of being at the last gasp.

କଣ୍ଠସୂତ୍ର—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଣ୍ଠ + ସୂତ୍ର)—

Kaṇṭhasūtra ୧ । ଗଳାରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ସୂତା ପର ସରୁ ଅଳଙ୍କାର—

1. A string-like ornament worn round the neck.

୨ । ବେକର ମାଳ; ଶୂଦ୍ର ଓ ବୈଷ୍ଣବମାନେ ଗଳାରେ ପିନ୍ଧିବା କାଠର ସରୁ ମାଳ—

2. String of wooden beads worn on the neck by Śūdras and Baiṣhṇabas.

୩ । ବେକ ଜଡ଼ାଇବା; ଆଲଙ୍ଗନ—

3. An embrace round the neck.

କଣ୍ଠସ୍ଥ—ସ. ତତ୍ପୁ. (କଣ୍ଠ + ସ୍ଥା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Kaṇṭhastha ୧ । ମୁଖସ୍ଥ; ଉତ୍ତମରୂପେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ବା ଆୟତ୍ତୀକୃତ—

1. Got by heart; committed to memory.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

୨ । କଣ୍ଠମଧ୍ୟସ୍ଥ—2. Situate in the gullet.

୩ । କଣ୍ଠମଧ୍ୟକୁ ପ୍ରବିଷ୍ଟ—

3. Entered into the gullet.

ଦେ. ବ—କଣ୍ଠ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲଗିଥିବା; ବେକେ (ଜଳ)—Neck-deep (water).

ସ୍ନାନ କଲ ଉତ୍ତ କଣ୍ଠସ ଜଲେ । ପ୍ରାତଃ ପରଡେଗୀତା ।

କଣ୍ଠସ୍ଥ କରିବା—ଦେ. କି—ମୁଖସ୍ଥ କରିବା; ପଇଠାଇବା—Kaṇṭhastha karibā To get by heart.

କଣ୍ଠସ୍ଥଳ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଣ୍ଠ+ସ୍ଥଳ)—କଣ୍ଠଦେଶ (ଦେଖ) Kaṇṭhasthaḷa Kaṇṭhadeśa (See)

କଣ୍ଠହାର – ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଣ୍ଠ+ହାର)—କଣ୍ଠଭୂଷଣ (ଦେଖ) Kaṇṭhahāra Kaṇṭhabhūshaṇa (See)

କଣ୍ଠା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କରଣ. ଠ+ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ;- Kaṇṭhā ଗଳଦେଶ; ଗଳା; ଉତ୍ତି—Throat.

ଦେ. ବ. (ସଂ. କଣ୍ଠ)—୧ । କଣ୍ଠାଭରଣବିଶେଷ; ବେକର **କଣ୍ଠା** ହାର—1. A kind of necklace with large beads.

ଗାନ୍ଥା; ଭଡ଼ରୀ ୨ । ଉଚ୍ଚରେ ମଲ୍ଲ ଗୁଚ୍ଛଲ ଥିବା ରନ୍ଧ ଧାନ; ମଲ୍ଲ ଧାନ; ଉଚ୍ଚରେ ପ୍ରାପ୍ତ ଶସ୍ୟ ନ ଥିବା ଧାନ—

2. Grainless paddy.

୩ । ବଡ଼ ଗୋଲାକାର କଣ୍ଠୀ—3. A large bead.

କାଂଠା; କଂଠା ୪ । ବସ୍ତ୍ର ଶୁଆପକ୍ଷୀଙ୍କ ବେକ ଗୁରଯାଏ ଦେଖାଯିବା ନାଲିନେଳ ରେଖା—4. A red and blue line appearing round the neck of grown-up parrots.

କଂଠା ୫ । (ଦରଜାଙ୍କର ଉଷା)—କୁର୍ତ୍ତାର ବେକ ଗୁରଯାଏ ଘୁଲିବା ପଟି; କାଲର୍—Collar of a coat or shirt.

କଣ୍ଠାଗତ—ସଂ. ବଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଣ୍ଠ+ଆଗତ)—Kaṇṭhāgata କଣ୍ଠପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସିଥିବା—Come up to the throat.

କଣ୍ଠାଗତପ୍ରାଣ – ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କଣ୍ଠାଗତ+ପ୍ରାଣ)—Kaṇṭhāgataprāṇa କଣ୍ଠଗତପ୍ରାଣ (ଦେଖ) (କଣ୍ଠାଗତପ୍ରାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) Kaṇṭhagataprāṇa (See)

କଣ୍ଠାଗ୍ରତ—ପ୍ରା ବଣ. (ସଂ. କଣ୍ଠାଗତ)—୧ । କଣ୍ଠାଗତ (ଦେଖ) Kaṇṭhāgrata 1. Kaṇṭhāgata (See)

୨ । କଣ୍ଠାଗତପ୍ରାଣ (ଦେଖ)

2. Kaṇṭhāgataprāṇa (See)

୩ । ଅତ୍ତଶସ୍ତ ବ୍ୟସ୍ତ ବା ଆକାନ୍ତ; ବିପନ୍ନ; ବିପଦ୍‌ଗ୍ରସ୍ତ—

3. Afflicted.

୪ । ଆସନ୍ନମୃତ୍ୟୁ—4. Dying.

ଦେ. ବ—ପ୍ରାଣ କଣ୍ଠାଗତ ହେବାର ଅବସ୍ଥା; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆକାନ୍ତ ଅବସ୍ଥା—Distressed condition

କଣ୍ଠାଝଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଖଳାରେ ଧାନବଳା ରଖିବା ସମୟରେ ବା ଖଳାକୁ Kaṇṭhājhardā ଧାନବଳା ବୋହିବା ବେଳେ ବଳାରୁ ଯେଉଁ ଧାନ ମନକୁ ଉଲେ ଝଡ଼ି ପଡ଼ିଥାଏ—The grains of paddy fallen from the sheaves while carried to and stored in the grain-yard.

କଣ୍ଠାଝଡ଼ା ଧାନ—ଦେ. ବ—କଣ୍ଠାଝଡ଼ା (ଦେଖ) Kaṇṭhājhardā dhāna Kaṇṭhājhardā (See)

କଣ୍ଠାଧାରୀ—ଦେ. ବ—ବେକରେ ଗୋଟିଏମାତ୍ର ବଡ଼ ତୁଳସୀକଣ୍ଠୀ ପିନ୍ଧିଥିବା ବୈଷ୍ଣବସମ୍ପ୍ରଦାୟ—Kaṇṭhādhārī A sect of Baishṇabas wearing one big circular bead in a string round the neck.

କଣ୍ଠାବରୋଧ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଣ୍ଠ+ଅବରୋଧ)—Kaṇṭhābarodha କଣ୍ଠରୋଧ (ଦେଖ) Kaṇṭharodha (See)

କଣ୍ଠାବରୋଧନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଣ୍ଠ+ଅବରୋଧନ)—Kaṇṭhābarodhana କଣ୍ଠରୋଧ (ଦେଖ) Kaṇṭharodha (See)

କଣ୍ଠାଭରଣ—ସଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଣ୍ଠ+ଆଭରଣ)—କଣ୍ଠରେ ପିନ୍ଧା Kaṇṭhābharaṇa ପିନ୍ଧା ଅଳଙ୍କାର; ହାର—Necklace.

କଣ୍ଠାମାଧୁଆ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ମୋଟା, ଚକା ଓ ଶୁକ୍ଳ ଧାନ—Kaṇṭhāmādhiā A kind of coarse paddy, white and round.

କଣ୍ଠାମାଧୁଆ—ଦେ. ବ—କଣ୍ଠାମାଧୁଆ (ଦେଖ) Kaṇṭhāmādhuā Kaṇṭhāmādhiā (See)

କଣ୍ଠାଳ—ସଂ. ବ. (କଣ୍ଠ+ଅଳ ଧାତୁ=ଭୂଷିତ କରିବା; ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ହେବା Kaṇṭhāḷa +ଅ)—୧ । ଶୂରଣ; ଓଲୁଅ)—

1. Arum.

୨ । ଉଷ୍ଟ୍ର; ଓଟ—2. Camel.

୩ । ଯୁଦ୍ଧ –3. Fight.

୪ । ଡଙ୍ଗା; ନାହା—4. Small country-boat.

୫ । ଖନତି; ଖଣ୍ଡି —

5. A digging instrument with a long handle.

କଣ୍ଠାସ୍ଥି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଣ୍ଠ+ଅସ୍ଥି)—କଣ୍ଠର ହାଡ଼— Kaṇṭhāsthi Collar-bone; clavicle.

କଣ୍ଠି—ଦେ. ବ(ସଂ. କଣ୍ଠୀ)—୧ । ଗଳାରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଏକସରିଆ ହାର— Kaṇṭhi 1. One-stringed necklace consisting of କଣ୍ଠି circular beads strung together.

କଣ୍ଠଳା; କଂଠି ୨ । ହାରର ଗୋଲାକାର ଦାନା —

2. One of the beads strung into a necklace.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ: ଯେବେ ଏ ଘୃଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପଘ୍ଟ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଦୂଧ' ନ ମିଳିଲେ 'କ୍ଷୀର' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଂ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍ପ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୩ । ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର ପିନ୍ଧିବା ତୁଳସୀମାଳା—
3. String of Holy Basil wood-beads worn round the neck by Baishṇabas.

୪ । ଏକ ପ୍ରକାର ନାକଭରଣ—4. A kind of nose-ring.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଲଙ୍ଗଳର କଣ୍ଢି—
Handle of a plough.

କଣ୍ଠିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ୍ଠୀ + ସ୍ୱାର୍ଥରେ. କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kaṇṭhikā ୧ । ବେକର ଏକସରିଆ ମାଳ—
1. One-stringed necklace.

୨ । ବଗି ଟାଣିବା ଘୋଡ଼ାର ବେକ ଗୁର ପାଖରେ ଲଗିଥିବା ଚମର ବଳସୂ—2. Leather-ring put round the neck of a carriage-horse; halter.

୩ । ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର ପିନ୍ଧିବା ତୁଳସୀମାଳ—
3. A string of beads of Holy Basil wood worn by Baishṇabas.

କଣ୍ଠି ପିନ୍ଧିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—କଣ୍ଠି ଘେନିବା (ଦେଖ)
Kaṇṭhi ghini ā Kaṇṭhi ghenibā (See)

କଣ୍ଠି ଘେନିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. କଣ୍ଠୀ + ଗ୍ରହଣ)—୧ । ବେକରେ କଣ୍ଠି ପିନ୍ଧିବା—1. To put on a string of necklace.
Kaṇṭhi ghenibā
କଣ୍ଠିନଓୟା

କଣ୍ଠୀଲେନା ୨ । ତୁଳସୀ କଣ୍ଠି ପିନ୍ଧି ବୈଷ୍ଣବ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ଭୁକ୍ତ ବା ଦୀକ୍ଷିତ ହେବା; ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ବୈଷ୍ଣବଦୀକ୍ଷା ସହିତ ତୁଳସୀ କଣ୍ଠି ଗ୍ରହଣ କରିବା—
2. To wear a string of Holy Basil beads on being initiated or admitted to a Baishṇaba brotherhood; to be invested with a Tulsi-bead as a sign of initiation into the Baishṇaba-brotherhood.

କଣ୍ଠିଛିଣ୍ଡା – ଦେ. ବିଶ—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମ ଓ ଜାତିର ଚିହ୍ନ-
Kaṇṭhichhiṇḍā ସ୍ୱରୂପ ପିନ୍ଧିଥିବା କଣ୍ଠି ଛିଣ୍ଡାଇ ପକାଇ ଥାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ଜାତି ସ୍ୱୀକାର କରେ ନାହିଁ; ଅନ୍ୟ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବା ହିନ୍ଦୁ—
1. One who snaps asunder his Kaṇṭhi (sign of his being a Baishṇaba or Hindu) and thus proclaims himself beyond the pale of Baishṇabism or Hinduism; an apostate Hindu.

୨ । ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ପ୍ରଚଳିତ ଜାତିଭେଦକୁ ସ୍ୱୀକାର କରୁ ନ ଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—2. One who does not recognise or observe the Hindu caste-system.

କଣ୍ଠିଡୋର—ଦେ.ବ—ଯେଉଁ ସୂତାରେ କଣ୍ଠି ଗୁଡ଼ିଏ ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଥାଏ—
Kaṇṭhidora Thread stringing several beads into a string.

କଣ୍ଠି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଗୁରୁ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବୈଷ୍ଣବ-
Kaṇṭhi debā ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ଦୀକ୍ଷିତ କର ଦୀକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ତୁଳସୀ-
କଣ୍ଠିଦେଓୟା କଣ୍ଠି ପ୍ରଦାନ କରିବା; ବୈଷ୍ଣବସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ଦୀକ୍ଷିତ
କଣ୍ଠୀଦେନା କରିବା—(the preceptor) To present or tie a string of Tulsi-beads to the neck of the disciple after initiating him as a Baishṇaba; to initiate a disciple into the Baishṇaba sect.

କଣ୍ଠି ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଣ୍ଠି ଘେନିବା (ଦେଖ)
Kaṇṭhi dharibā Kaṇṭhi ghenibā (See)

କଣ୍ଠି ନାଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—କଣ୍ଠି ଘେନିବା (ଦେଖ)
Kaṇṭhi nāibā Kaṇṭhi ghenibā (See)

କଣ୍ଠି ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—କଣ୍ଠି ଘେନିବା (ଦେଖ)
Kaṇṭhi nebā Kaṇṭhi ghenibā (See)

କଣ୍ଠିପିନ୍ଧା—ଦେ. ବ—କଣ୍ଠିବନ୍ଧା (ଦେଖ)
Kaṇṭhipindhā Kaṇṭhibandhā (See)

କଣ୍ଠି ପିନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କଣ୍ଠି ଘେନିବା (ଦେଖ)
Kaṇṭhi pindhibā Kaṇṭhi ghenibā (See)

କଣ୍ଠିବନ୍ଧା—ଦେ. ବ.—୧ । ବେକରେ ଆଭରଣସ୍ୱରୂପ କଣ୍ଠି ପିନ୍ଧିବା—
Kaṇṭhibandhā 1. Wearing of a necklace.
କଣ୍ଠିବାନ୍ଧା ୨ । ବେକରେ ବୈଷ୍ଣବଚିହ୍ନସ୍ୱରୂପ ତୁଳସୀକଣ୍ଠି ବାନ୍ଧିବା—
2. Wearing of a string of Tulsi-beads as a sign of being a Baishṇaba.

ଦେ. ବିଶ—ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ବୈଷ୍ଣବସମ୍ପ୍ରଦାୟଭୁକ୍ତ (ବେକରେ ତୁଳସୀମାଳା ବ୍ୟବହାର ଯେଉଁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ବିଶେଷତ୍ୱ)—Initiated into the sect of Baishṇabas started by Chaitanya.

କଣ୍ଠି ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କଣ୍ଠି ଘେନିବା (ଦେଖ)
Kaṇṭhi bāndhibā 1. Kaṇṭhi ghenibā (See)
୨ । କଣ୍ଠିଦେବା (ଦେଖ)
2. Kaṇṭhidebā (See)

କଣ୍ଠିମାଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଣ୍ଠୀ + ମାଳା) — ଏକସରିଆ କଣ୍ଠାଭରଣ—
Kaṇṭhimāla One-stringed necklace.
କଣ୍ଠହରିୟା

କଣ୍ଠିମାଳା– ଦେ. ବ—କଣ୍ଠିମାଳ (ଦେଖ)
Kaṇṭhimālā Kaṇṭhimāla (See)

କଣ୍ଠିମାଳି – ଦେ. ବ—କଣ୍ଠିମାଳ (ଦେଖ)
Kaṇṭhimāli Kaṇṭhimāla (See)

ବାଳମାଳ ମୋତମାଳ କଣ୍ଠିମାଳ ସଙ୍ଗୁ
କମ୍ପୁଜଣେ ଲଗାଇ ଅଛ ବି ବୁଢା ଉଚ୍ଚୁ ସେ । ଉଷ୍ଟ. ପ୍ରବନ୍ଧକଥା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ୍ର

କଣ୍ଠି ଲଇବା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସାଜପୁର; କଟକ) କି—କଣ୍ଠି ଘେନବା (ଦେଖ)
Kaṇṭhi lāibā Kaṇṭhi ghenibā (See)

କଣ୍ଠିସୂତା—ଦେ. ବ୍ୟ. (ଫ. କଣ୍ଠୀ+ସୂତ୍ର) - କଣ୍ଠିଡୋର (ଦେଖ)
Kaṇṭhisūtā Kaṇṭhiḍora (See)

କଣ୍ଠିହାର—ଦେ. ବ—କଣ୍ଠିମାଳ (ଦେଖ)
Kaṇṭhihāra Kaṇṭhimāla (See)

କଣ୍ଠୀ—ଫ. ବ. (କଣ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କଣ୍ଠୁ. ଠ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kaṇṭhī ୧। ଏକସରିଆ କଣ୍ଠାଭରଣ—
1. One-stringed beaded necklace.
୨। ଅଶ୍ୱକଣ୍ଠବେଷ୍ଟନ ଚର୍ମାଦିନର୍ମିତ ରଜ୍ଜୁ—
2. The halter put round the neck of a horse.
୩। କଣ୍ଠଦେଶ; ଗଳଦେଶ; ଗଳା—3. Neck.
୪। ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କ କଣ୍ଠସ୍ଥ ତୁଳସୀକାଠର ମାଳା—
4. String of beads of Tulsi wood worn by Baishṇabas.
• ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ୍ଠ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କଣ୍ଠିକା (ଦେଖ)
Kaṇṭhikā (See)
ଦେ. ବ—କଣ୍ଠି (ଦେଖ)
Kaṇṭhi (See)

କଣ୍ଠୀ ଦଆଦେଇ—ଦେ. ବ—କଣ୍ଠୀ ବଦଳ (ଦେଖ)
Kaṇṭhī diādei Kaṇṭhī badala (See)

କଣ୍ଠୀଧାରୀ—ଫ. ବିଣ. (କଣ୍ଠୀ+ଧୃ ଧାତୁ+ଇନ୍; ୯ମା. ୧ବ.)—
Kaṇṭhīdhārī କଣ୍ଠି ବା ମାଳ ପିନ୍ଧିଥିବା—
Wearing a necklace or a string of beads.
• ଫ. ବ—ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମଦୀକ୍ଷିତ ସାଧୁ ବା ବୈରାଗୀ—
An initiated Baishṇaba.

କଣ୍ଠୀବଦଳ—ଦେ. ବ—ବୈଷ୍ଣବ ଓ ବୈଷ୍ଣବୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପର ତୁଳସୀ-
Kaṇṭhībadala ମାଳା ବଦଳାବଦଳ ହୋଇଥିବାର ଜନ୍ମନ୍ତ ବିବାହ—
କଣ୍ଠୀବଦଳ The custom of marriage amongst
କଣ୍ଠୀବଦ୍‌ଲାନା the Baishṇabas, performed by the exchange of Tulsi-beads between a Baishṇaba and a Baishṇabī.

କଣ୍ଠୀବଦଲୀ—ଦେ. ବି—କଣ୍ଠୀବଦଳ (ଦେଖ)
Kaṇṭhībadalī Kaṇṭhībadala (See)

କଣ୍ଠୀବଦଳି—ଦେ. ବି—କଣ୍ଠୀବଦଳ (ଦେଖ)
Kaṇṭhībadali Kaṇṭhībadala (See)

କଣ୍ଠୀରବ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କଣ୍ଠୀ=ଗଳା+ରବ=ଗଣସ୍ୱ ରବ)—
Kaṇṭhīraba ୧। ସିଂହ—1. Lion.
୨। ହସ୍ତୀ—2. Elephant.
୩। କପୋତ—3. Dove.
୪। ପାରାବତ; ପାରା—4. Pigeon.

କଣ୍ଠୀରବମଧ୍ୟା—ଫ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କଣ୍ଠୀରବ=ସିଂହ+ମଧ୍ୟ=
Kaṇṭhīrabamadhyā କଟିଦେଶ)—ସିଂହକଟି ପରି ପତଳା କଟି-
ବିଶିଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—Slender-waisted (woman).

କଣ୍ଠେକାଳ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କଣ୍ଠେ=କଣ୍ଠରେ+କାଳ=
Kaṇṭhekāla ବିଷପାନ ଯୋଗୁଁ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ)—କାଳକଣ୍ଠ;
ନୀଳକଣ୍ଠ; ମହାଦେବ—Mahādeba (whose throat looks black or blue owing to his having drunk poison.)

କଣ୍ଠୌଷ୍ଠ୍ୟ—ଫ. ବିଣ. (କଣ୍ଠ+ଔଷ୍ଠ+ଯ)—କଣ୍ଠ୍ୟୌଷ୍ଠ୍ୟ (ଦେଖ)
Kaṇṭhaushṭhya Kaṇṭhyaushṭhya (See)

କଣ୍ଠ୍ୟ—ଫ. ବିଣ. (କଣ୍ଠ+ଯ)—୧। କଣ୍ଠସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating
Kaṇṭhya to the throat.
୨। କଣ୍ଠରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—2. Produced from the throat.
୩। କଣ୍ଠବାଟେ ଉଚ୍ଚାରିତ (ବର୍ଣ୍ଣ ବା ଧ୍ୱନି)—
3. Guttural; (letter or sound) uttered through the throat.
୪। ଗଳା ବା ସ୍ୱର ପାଇଁ ଉପକାରୀ (ଯଥା—ଔଷଧ)—
4. Beneficial for the larynx (e. g. medicine).
ଫ.ବ. ୧। (ବ୍ୟାକରଣ)—କଣ୍ଠ ଦ୍ୱାରା ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଯଥା—ଅ, ଆ,କ, ଖ, ଗ, ଘ, ଙ, ହ, ଃ)—
1. Guttural letters.
୨। ଗଳାପାଇଁ ଉପକାରୀ ଔଷଧ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Medicine or article beneficial for the throat.

କଣ୍ଠ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ—ଫ. ବ.—ଯେଉଁ ଅକ୍ଷର କଣ୍ଠ ସାହାଯ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚାରିତ
Kaṇṭhyabarṇṇa ହୁଏ—Guttural letters; letters pronounced with the help of the throat.
[ଦ୍ର—ଅ, ଆ, କ, ଖ, ଗ, ଘ, ଙ, ହ, ଃ, ଏମାନେ କଣ୍ଠ୍ୟ-
ବର୍ଣ୍ଣ।]

କଣ୍ଠ୍ୟୌଷ୍ଠ୍ୟ—ଫ. ବିଣ. (ବ୍ୟାକରଣ). (କଣ୍ଠ୍ୟ+ଔଷ୍ଠ୍ୟ)—ଯେଉଁ ବର୍ଣ୍ଣର
Kaṇṭhyaushṭhya ଉଚ୍ଚାରଣସ୍ଥାନ କଣ୍ଠ ଓ ଔଷ୍ଠ—
(Grammar) Labioguttural (letters).
[ଦ୍ର—ଓ, ଔ କଣ୍ଠ୍ୟୌଷ୍ଠ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ।]

କଣ୍ଡ୍ (ଧାତୁ)—ଫ.—୧। ବହୁତୀକରଣ; ଭୁସ ଛଡ଼ାଇବା—
Kaṇḍ (root) 1. To husk.
୨। ରକ୍ଷା କରିବା—2. To protect; to save.
୩। ସାଇତିବା—3. To store.

କଣ୍ଡ - ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ (ଫ. କଣ୍ଡୂ)—
Kaṇḍa କୁଣ୍ଡାଇ ହେବା; କଣ୍ଡୂ—Itching sensation.
ସ୍ୱଗାତ୍ରୀର୍ଯ୍ୟ ବଇରେ ପରକଣ୍ଡ ଛଲରେ ।
ନଲୁଣ ହରେ ଉଚ୍ଚ ହେଲ । ଥରମନ୍ୟ. ବରଗୁଡ଼ନାମଣ ।

କଣ୍ଡକାପୁ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ, ଜୟପୁର, ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—
Kaṇḍakāpu କଣ୍ଡାଦୋରା (ଦେଖ)—Kaṇḍādorā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'କଥୁ' ନ ମିଳିଲେ 'କଥୂ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଂ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

କଣ୍ଡନ—ସଂ ବି. (କଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ=ତୁଷ ଛଡ଼ାଇବା+ଭାବ. ଅନ)—
Kaṇḍana କାଣ୍ଡିବା; ଜୁଣ୍ଟା ଦୋଇଥିବା ଶସ୍ୟାଦିରୁ ତୁଷ ବା ଉସୁ ସଫା କରିବା—Husking; removing the husks (from grains); threshing; cleansing a quantity of grain of the husks.

କଣ୍ଡନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kaṇḍanī ଚିଙ୍କି; ଶସ୍ୟ ଆଦି କାଣ୍ଡିବା ଯନ୍ତ୍ର; ଜଡ଼ୁଖଲ ମୁଷଳ—Husking jack; wooden pestle and mortar for husking rice etc.

କଣ୍ଡର—ସଂ. ବି. (କଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅର+ଆ; ଯାହା ଦେହକୁ ରକ୍ଷା କରେ)—(ବୈଦ୍ୟକ) ଶରୀରମଧ୍ୟସ୍ଥ ବଡ଼ ନାଡ଼ୀ—Big veins of the body.
Kaṇḍarā
କଣ୍ଡରୀ
କଣ୍ଡୁରୀ } ସ୍ତ୍ରୀ

[ଦ୍ର—ସୁଶ୍ରୁତରେ ୯୬୫ କଣ୍ଡର ଶରୀରରେ ଥିବାର ଲେଖା ଅଛି । ଏହି ନାଡ଼ୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅବସ୍ଥିତମାନଙ୍କୁ ପ୍ରସାରିତ ଓ ସଙ୍କୁଚିତ କରିଯାଏ – ହି. ଶବ୍ଦସାଗର] ।

ଦେ. ବି. ପୁଂ.—ମାଡ ଜାତିବିଶେଷ—
A class of untouchables; a low-castes people.

[ଦ୍ର—ମାଛ ଧରିବା, ଚଉକିଦାର କରିବା ଏମାନଙ୍କ ବ୍ୟବସାୟ । ଏମାନେ ବାଉରିଙ୍କଠାରୁ ମାଡ ଓ ପାଣଙ୍କଠାରୁ ଉଚ୍ଚ; ଉଚ୍ଚ ଜାତିର ହିନ୍ଦୁମାନେ ଏମାନଙ୍କୁ ସ୍ପର୍ଶ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

କଣ୍ଡା—ଦେ. ବି. (ସଂ. କଣ୍ଡନ)—୧ । କଣ୍ଡନ (ଦେଖ)—
Kaṇḍā 1. Kaṇḍana (See)

କାଁଡ଼ା

ପଛୋରନା

ମାକୁ ୨ । ଲୁଗାକୁ ଭିତରେ ବୁଣିବା ପାଇଁ ଉରଣୀ ସୂତା ଗୁଡ଼ାଏ
କଣ୍ଡାଲ, ଡରକୀ ଦୋଇଥିବା କାଠି (ଯାହାକୁ ତାଣ୍ତୀସୂତାର ଫାଙ୍କରେ ଫିଙ୍ଗନ୍ତି)—2. Weaving shuttle.

ଗାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ)—ବି.—କନ୍ଧମାନଙ୍କ କଥିତ ଭାଷା—
The language spoken by the Kandhas in Orissa and Madras Presidency.

୪ । ଘର୍ଷଣ; ମର୍ଦ୍ଦନ—4. Rubbing.

ଦାଢ଼ି କମୁଣ୍ଡ ବଣ୍ଡାର କଲା ଗୋ ସଜନ—ପ୍ରାଚୀ. ରତ୍ନସ୍ୟନ୍ତୁସ୍ତ ।

ଗାଦେ. (ବିଶାଖାପାଟଣା) ବି.—ମାଲଅଞ୍ଚଳବାସୀ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ—ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତି—A race of aborigines living in the wilds of the Vizagapatam District and Agency.

ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କଣ୍ଡିତ)—ତୁଷ ଆଦି ପରିଷ୍କୃତ ଦୋଇଥିବା
କାଁଡ଼ା (ଶସ୍ୟ)—Husked; (grain) cleansed of husks.

କଣ୍ଡାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କାଣ୍ଡିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Kaṇḍāibā 1. Causative form of Kāṇḍibā.

କାଁଡ଼ାନା ୨ । ଜୁଣ୍ଟାଇବା (ଦେଖ)
2. Kuṇḍāibā (See)

କଣ୍ଡାକଣ୍ଡି—ଦେ. ବି.—୧ । ଗୁଡ଼ୁଲ ଆଦରୁ ତଣ୍ଡୁ କାଢ଼ି ସଫା କରିବା;
Kaṇḍākaṇḍi କାଣ୍ଡିବା ଇତ୍ୟାଦି କର୍ମ—The process of
କାଁଡ଼ାକାଁଡ଼ି husking rice etc.

୨ । ଖୁବ୍ ମାଡ଼—2. A sound thrashing.

କଣ୍ଡାକାପୁ—ଗାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ, ଜୟପୁର, ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—
Kaṇḍākāpu କଣ୍ଡାଦୋର୍ (ଦେଖ)
Kaṇḍādorā (See)

କଣ୍ଡାଦୋର୍—ଗାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ; ଜୟପୁର; ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—କନ୍ଧଭାଷା;
Kaṇḍādorā ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ଓ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶର କନ୍ଧମାନଙ୍କର କଥିତ ଭାଷା—The language spoken by the Kandhas in Orissa States and Madras.

କଣ୍ଡି—ଦେ. ବି.—ଏକ ପ୍ରକାର ଯାନ—
Kaṇḍi A kind of conveyance.

[ଦ୍ର—ଏହା ବାଉଁଶକଣ୍ଡିରେ ନର୍ମିତ ଓ ଏହାର ଆକୃତି ବାଲ୍‌ଟି ପରି; ଉଚ୍ଚତା ପ୍ରାୟ ଏକ ଗଜ । ଦ୍ୱାରଦ୍ୱାର ପ୍ରଦ୍ଦତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହା ଦେଖାଯାଏ । ମଦନମୋହନ-ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ. ୪ର୍ଥ ଖଣ୍ଡ ।

କଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବି.—୧ । ନଈବଢ଼ି ଶୁଢ଼ ଗଲେ ନଦୀଗର୍ଭସ୍ଥ ଯେଉଁ
Kaṇḍiā ଖାଲଯାଗାରେ ପାଣି ରହିଥାଏ—1. Small expanses of water left on the bed of a river after the subsidence of flood.

୨ । ପାଣିଧାର ଓ ବାଲି ଛଡ଼ା ନଈକଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନଦୀଗର୍ଭରେ ପଡ଼ି ମାଡ଼ ଥିବା ଅଳ୍ପ ଉଦ୍ଦର ଜମି—2. The silted fertile portion of the river-bed excluding the sandy and watery portions.

କଣ୍ଡୁ—ସଂ. ବି. (କଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଉ)—୧ । (ନାମ) ମୁନିବିଶେଷ—
Kaṇḍu 1. A sage.

୨ । ଖୁଜୁଳି; କୁଣ୍ଡିଆ; କାଛୁ—2. Itches.

୩ । କୁଣ୍ଡେଇ ଦେବା; ଗଲୁ—3. Itching sensation.

୪ । ଅଙ୍ଗବିଶେଷର ଗଲୁ; ଅଙ୍ଗ ଗଲଗଲ ଦେବା—
4. Tingling sensation of any limb.

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ନମନ୍ତେ ଲାଳସା; ମନ ଖଜବଜ ଦେବା; ମନକାଣ୍ଡୁ—5. Inordinate restlessness to do a thing (e.g. to speak, to write.)

ଦେ. ବି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କାମୋନ୍ମାଦ; ସଙ୍ଗମାତ୍ରଲାଷ—
Eager wish for cohabitation; inordinate lust.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଲ୍ଲ
୨	ଈ	ଊ	ଚ	ଌ	ପ୍ଟ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

କଣ୍ଡୁ ଉଠିବା—ଦେ. ବ.—୧ । ଗଲୁ ଉଠିବା; ଶଗ୍ଧରର କୌଣସି ସ୍ଥାନ କୁଣ୍ଡାଇ ଦେବା—1. Feeling of itching sensation.

କଣ୍ଡୁଉଠନା ୨ । (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) କାମୋନ୍ମାଦ ଉଠିବା—2. Feeling of lust.

କଣ୍ଡୁ କରିବା—ଦେ. ବ.—କଣ୍ଡୁ ଉଠିବା (ଦେଖ) Kaṇḍu karibā Kaṇḍu uṭhibā (See)

କଣ୍ଡୁ ମରିବା—ଦେ.ବ.—୧ । ଉପଶ୍ଚର ବା ରକ୍ଷାଆଦ ଦ୍ୱାରା ଗଲୁ ଶାନ୍ତ ହେବା—1. Cessation of itching sensation by medicine or scratching.

କଣ୍ଡୁ ମରନା ୨ । ମନର ଗଲୁ ଶାନ୍ତ ହେବା—2. Cessation or satiation of ardent desire for action.

୩ । କାମୋନ୍ମାଦ ପ୍ରଶମିତ ହେବା—3. Satisfaction of lust.

କଣ୍ଡୁ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଉପଶ୍ଚର ବା ରକ୍ଷା ଆଦ ଦ୍ୱାରା କଣ୍ଡୁକୁ ଶାନ୍ତ କରିବା—1. To satiate itching sensation by medicine or scratching.

କଣ୍ଡୁମାରନା ୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ମନର ଗଲୁକୁ କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଦଣ୍ଡଦ୍ୱାରା ଥଣ୍ଡା କରିଦେବା—2. To satiate another person's ardent mental itching by action or by punishment.

୩ । କାମୋନ୍ମାଦ ସଙ୍ଗମଦ୍ୱାରା ପ୍ରଶମିତ କରିବା—3. To satiate one's lust.

କଣ୍ଡୁ (ଧାତୁ)—ସଂ.—କୁଣ୍ଡାଇ ଦେବା— Kaṇḍū (root) To itch.

କଣ୍ଡୂ—ସଂ. ବ. (କଣ୍ଡୁ ଧାତୁ + ଊବ. କ୍ୱିପ୍)—କଣ୍ଡୁ (ଦେଖ) Kaṇḍū Kaṇḍu (See)

କଣ୍ଡୂତି—ସଂ. ବ. (କଣ୍ଡୁ ଧାତୁ = କୁଣ୍ଡାଇ ଦେବା + ଊବ. ତି)— Kaṇḍūti କଣ୍ଡୁ (ଦେଖ) Kaṇḍu (See)

କଣ୍ଡୂୟ (ଧାତୁ)—ସଂ. (କଣ୍ଡୁ + ଯ; ନାମ ଧାତୁ)— Kaṇḍūya କୁଣ୍ଡାଇବା; ଗଲୁ ଦେବା ସ୍ଥାନକୁ ଘଷିବା— To scratch an itching part.

କଣ୍ଡୂୟନ—ସଂ. ନ. (କଣ୍ଡୂୟ ନାମ ଧାତୁ + ଊବ. ଅନ)— Kaṇḍūyana ୧ । କୁଣ୍ଡାଇ ଦେବା; କୁଣ୍ଡାଇବା; ଗଲ ଗଲ ଦେବା— 1. Itching.

୨ । କୁଣ୍ଡିଆ; କାଛୁ—2. Itches.

୩ । ଗଲୁ ଦେଉଥିବା ସ୍ଥାନକୁ କୁଣ୍ଡାଇବା— 3. The act of scratching.

କଣ୍ଡୂୟମାନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କଣ୍ଡୂୟ ନାମ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଶାନଚ୍)— Kaṇḍūyamāna ଗଲୁ ମାରିବାକୁ ଗଲୁ ସ୍ଥାନକୁ ଘଷୁଥିବା ବା (କଣ୍ଡୂୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଘଷୁଥିବା; କଣ୍ଡୂୟନକାସ୍ତ; ଘର୍ଷଣକାସ୍ତ— Engaged in scratching or rubbing to satiate itching.

କଣ୍ଡୂୟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ୍ଡୂୟ ନାମ ଧାତୁ + ଊବ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)— Kaṇḍūyā ୧ । ଗଲୁ; କୁଣ୍ଡାଇ ଦେବା—1. Itching.

୨ । ଗଲୁଦେବା ସ୍ଥାନକୁ ଘଷିବା— 2. Scratching of the itching parts.

କଣ୍ଡୂର—ସଂ. ବ. (କଣ୍ଡୂ + ର ଧାତୁ = ଦାନ କରିବା + ଅ)— Kaṇḍūra ୧ । ମାଣସାରୁ ଗଛ— 1. A kind of Taro which produces itching when handled.

୨ । ବାଇଢଙ୍କ (ଦେଖ) 2. Bāiḍhaṅka (See)

କଣ୍ଡି ଅଦରରେ ଥପଣା ଦେହରେ କଣ୍ଡୂର ଥଣି ବୋଲଲ ଗୋ । ଘାନକୃଷ୍ଣ—ଉତ୍କଳେଶ୍ୱର ।

ସଂ. ବ—କଣ୍ଡୂଦାସ୍ପକ; ଯାହା ଲଗିଲେ ଦେହ କୁଣ୍ଡାଇ ହୁଏ— Producing itching.

କଣ୍ଡୂରା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ବାଇଢଙ୍କ (ଦେଖ) Kaṇḍūrā Bāiḍhaṅka (See)

ଦେ. ବ—ବିଛୁଆତି (ଦେଖ) Bichhuāti (See)

ବଦାର ଢୋଇବା ଗାନ, କରୁଇ କଣ୍ଡୂର ପତ୍ର ରନ୍ଧାଚାଉ ଉଥା ଦ୍ୱଦର୍ଣ୍ଣ । ଇଙ୍ଗ. ବୈଦେସ୍ପଶବଲାସ ।

କଣ୍ଡୂଳ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କଣ୍ଡୂ + ଲ ଧାତୁ = ଗ୍ରହଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)- Kaṇḍūla ୧ । କଣ୍ଡୁଯୁକ୍ତ— (କଣ୍ଡୂଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Suffering from itching.

୨ । କୁଣ୍ଡିଆରୋଗୀ; କଣ୍ଡୁରୋଗୀ— 2. Attacked with itches.

୩ । ଗାତ୍ରକଣ୍ଡୂୟନକାସ୍ତ — 3. Scratching one's body.

କଣ୍ଡୂଳା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଓଳୁଅ (ଦେଖ) Kaṇḍūlā Olua (See)

କଣ୍ଡେଇ—ଦେ. ବ—ନଦୀର କର୍ଦ୍ଦମମୟ ଧାରମାନଙ୍କରେ ଜନ୍ମିବା ଜରୁବଶେଷ—Crinum Defexum (Haines)

କଣ୍ଡୋଇ—ଗ୍ରା. ବ. (ସାଧାରଣତଃ ଏହା ହାଣ୍ଡିଶବ୍ଦସଙ୍ଗେ ସଦ୍ଦରର- Kaṇḍoi ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ)— କୁଣ୍ଡେଇ; କୁଣ୍ଡେଇ; ପାକପାତ୍ରବଶେଷ; ହାଣ୍ଡି— A cooking pot.

ଏକ କଣ୍ଡେଇ ଗୋଟକେ ଜଳ ଯେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଥାଏ ସାକଳକୁ ଅଟଳ ନ ସରେ ପରଶରେ । ସାରଳା. ନଦାଇଅଉ. ଅଜ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଉଁବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜଲେ, ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'କୂଥ' ନ ମିଳରେ 'କୁଥ' ଖୋଜବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳରେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଂ' ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କଣ୍ଡୋଳ—ସଂ. ବି. (କଣ୍ଡ ଧାତୁ=ସାଇଦ୍ଧବା+ସଞ୍ଜାର୍ଥେ. ଓଳ; ଯହିଁରେ ଶସ୍ୟାଦି ସାଇଦ୍ଧା ଯାଏ)—
Kaṇḍola
୧ । ଶସ୍ୟାଦି ରଖିବା ପାଇଁ ବାଉଁଶ ବା ବେତନିର୍ମିତ ଡୋଲି; କୋଡ଼ମେଇଁ—1. A big basket for storing grains.
୨ । (+କଣ୍ଠି. ଓଳ)—ଓଟ; ଉଷ୍ଟ୍ର—2. Camel.
୩ । ଚଣ୍ଡାଳର ସାଣା । ଯୋଗୀ ଓ ବାଉରବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର ବ୍ୟବହାର କରିବା ସାଣା; କେନ୍ଦର୍—3. Beggar's lute.

କଣ୍ଡୋଳକ—ସଂ. ବି. (କଣ୍ଡୋଳ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—
Kaṇḍolaka
କଣ୍ଡୋଳ (ଦେଖ)
Kaṇḍola (See)

କଣ୍ଡୋଳସାଣା—ସଂ. ବି. (କଣ୍ଡୋଳ+ସାଣା)—
Kaṇḍolabiṇā
କଣ୍ଡୋଳ (୩) (ଦେଖ)
Kaṇḍola (3) (See)

କଣ୍ଡୋଳୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ୍ଡୋଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kaṇḍolī
କଣ୍ଡୋଳ (୩) (ଦେଖ)
Kaṇḍola (3) (See)

କଣ୍ଢାଇ—ଦେ. ବି. (ଭୁଲ. ସଂ. ଗୁଡ଼=ଖେଳବାର ଗୋଲ)—
Kaṇḍhāi
ଶିଶୁମାନଙ୍କର କ୍ରୀଡ଼ାକରିବା ପାଇଁ କାଠଆଦରେ ନର୍ମିତ ପିଭୁଳା; କ୍ରୀଡ଼ାପୁତ୍ତଳି; ଖେଳନା; ପୁଅଘୋଡ଼ା—Doll; toy.
ଗୁଡ୍ଡା
ବୋଲୁ ଘବଣ ଜ୍ୱଉଡ ହୋଇଛ ନଗର
ବାହାରୁଛେ ସୁନ୍ଦର କଣ୍ଢାଇ ପରକାଇ—ଉଷ୍ଟ. ତୈତ୍ତିଶବଳାସ ।

କଣ୍ଢାଇ ବିଭା—ଦେ. ବି.—ପିଲ୍ଲମାନେ କ୍ରୀଡ଼ାଚ୍ଛଳରେ ବର୍ଓଟ୍ଟ ପିଭୁଳାକୁ Kaṇḍhāi bibhā ବରକନ୍ୟାରୂପେ କଳ୍ପନା କର ସାମାଜିକ ବିବାହବିଧି ଅନୁସାରେ ଯେଉଁ ବିବାହୋତ୍ସବ ସମ୍ପନ୍ନ କରନ୍ତି—A mock-marriage played by children by giving two dolls (belonging to two children) in marriage.

କଣ୍ଢିର—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଜାଳ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ ଏକ ପ୍ରକାର Kaṇḍhirā ଲଟ୍ଟ—A kind of small creeper used for fuel.

କଣ୍ଢେଇ—ଦେ. ବି—କଣ୍ଢାଇ (ଦେଖ)
Kaṇḍhei
Kaṇḍhāi (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ପାରକୁଦ) ବି - ମଇର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡ ଫଳରେ ବସାଯିବା କାଳ—The pins attached to the ends of an agricultural ladder.

କଣ୍ୱ—ସଂ. ବି. (କଣ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କଣ୍ଠି. ବ)—
Kaṇwa
୧ । ଶକୁନ୍ତଳାଙ୍କ ପାଳକ ପିତା ମୁନିବିଶେଷ—1. A sage; the foster-father of Sakuntalā.
୨ । ପାପ—2. Sin.
୩ । ଉଣ୍ଡୁଲରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସୁରାର ସ୍ୱାଜବିଶେଷ; ବାଖର—Yeast.

କତ୍ତୁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କ୍ୱାଥ ଭୁଲ—ହି. କତ୍ଥା)—ଖଇର; ଖଦିର—
Kat
Catechu.

କତ୍ତୁକତ୍ତୁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୁତୁ=କୌତୁକ)—ମନୁଷ୍ୟଶରୀରର
Katkat karibā
କୁତୁକୁତୁକରା
ଗୁଦଗୁଦାନା
ସଙ୍କସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଆଙ୍ଗୁଠିଦ୍ୱାରା କୁତୁ କୁତୁ କରିବା—To tickle a man by touching tender or excitable parts by fingers.

କତ୍ତୁକତେଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—କତ୍ତୁକତ୍ତୁ କରିବା (ଦେଖ)
Katkateibā
Katkat karibā (See)

କତ୍ତୁରଣୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. କର୍ତ୍ତରୀ)—କତୁରୀ—
Katraṇī
Scissors.
କାଁଚି
କତରନୀ; କୈଚାଁ

କତ୍ତୁରନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—କତ୍ତୁରଣୀ (ଦେଖ)
Katranī
Katraṇī (See)

କତ୍ତୁରିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—କତ୍ତୁରଣୀ (ଦେଖ)
Katriā
Katraṇī (See)

କତ୍ତୁରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. କୃତ ଧାତୁ)—
Katribā
୧ । କତୁରିବା; କତୁରିଦ୍ୱାରା କାଟିବା—1. To clip with scissors.
୨ । (ଶୁଆ ଆଦ) ଫଳକୁ ଥଣ୍ଡଦ୍ୱାରା କାଟିବା—2. To cut (a fruit) wi the bo k.

କତ—ସଂ. ବି. (କୈ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କଣ୍ଠି. ଅତ)—
Kata
୧ । ନିର୍ମଳା (ଦେଖ)
1. Nirimala (See)
୨ । ଋଠା (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
2. Riṭhā (See)

କାଟ ଦେ. ବି—(ସଂ. କୃତ ଧାତୁ)—ଲେଖିବାପାଇଁ ପକ୍ଷୀକଲମ
କତ ବା କାଠିକଲମ କଟାଯିବା; ଛୁରଦ୍ୱାରା କଲମର କାଟ—The cutting of a quill or reed pen for writing.

କତକ—ସଂ. ବି. (କତ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । କତ (ଦେଖ)
Kataka
1. Kata (See)
୨ । (ବୈଦ୍ୟକ)—ବଦ୍ଧ ଲବଣ—2. A kind of foetid salt.

କତକଳ—ଦେ. ବି—ଏକ ପ୍ରକାର ବଡ଼ ଗିଲ—
Katakala
A species of Memosa Scandens.

ଗିଲା [ଦ୍ର—ଏହି ଗିଲ ସମୁଦ୍ରରେ ଭାସି ଆସି କୂଳରେ ଲାଗେ ।
କଞ୍ଜା ଲୋକେ ଏଦ୍ୱାକୁ ଆଣି ମାଟିରେ ଲଘା ହୋଇଥିବା ସ୍ଥାନକୁ ମସଣ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ୠ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ୍ର

କରନ୍ତୁ ଓ ଏହାକୁ ଧର ସରୁଲୁଗା ଉପରେ କୌଶଳପୂର୍ବକ ଚଲାଇଲେ ଲୁଗାର ଧଡ଼ି ଓ ଦେହ ଅଡ଼ ସୁନ୍ଦରରୂପେ କୁଞ୍ଚ ହୋଇଯାଏ । ଏହିପର କୁଞ୍ଚା ହୋଇଥିବା ଲୁଗାକୁ ଗିଲକୁଞ୍ଚା ଲୁଗା କହନ୍ତି । ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣି ଗାଢ଼ରକ୍ତ ଓ ଏହା ଚେପ୍ଟା ଏବଂ ସାଧାରଣ-ଗିଲ୍ ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ । ଏହା ଏ ଦେଶରେ ଜନ୍ମେ ନାହିଁ ।]

କଉକ—ଗ୍ରାଦେ. (ଜାଶପୁର ଓ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ) ଅ.—ଘାଖକୁ; ନକଟକୁ; କଉକ—Near.
Kataki

କଉଫଳ—ସଂ. ବ. (କଉ + ଫଳ)—କଉ (ଦେଖ)
Kataphala Kata (See)

କଉମ—ସ. ସର୍ବନାମ ଓ ବିଣ. (କମ୍ + ନିର୍ଦ୍ଧାରଣାର୍ଥେ; ଉମ)—
Katama ଅନେକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ; ବହୁମଧ୍ୟରୁ କଉମା—ସ୍ତ୍ରୀ କେଉଁ—One out of many.

କଉରବଘା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ସଂ. କୁଢ ଧାତୁ + ବ୍ୟାଘ୍ର)—
Katarbaghā କୋକମିନା; ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଉଗ୍ରାଇବା ପାଇଁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣିତ କାଳ୍ପନିକ ଜୀବ—Imaginary scarecrow with whose story females frighten children to submission.

କଉର—ସଂ. ସର୍ବନାମ. ବିଣ. (କମ୍ + ନିର୍ଦ୍ଧାରଣାର୍ଥେ. ଉର)—
Katara ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ; ଦୁଇ ମଧ୍ୟରୁ କଉର୍—ସ୍ତ୍ରୀ କେଉଁ—Which of the two.

କଉର୍—ଦେ. ବି. (ସଂ. କର୍ତ୍ତନ ବା କନ୍ଥା; ଉଲ; ହି. କଉର୍ = *Katarā ଖୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ)—ଛିଣ୍ଡା ମସିଣା—Torn mat or ଛେଁଡ଼ାମାଦୁର; କାଁଥା bedding.
କଥରି କଉର ଘୋଡ଼ ଦେଲେ ବି ସମ ଲଗ୍ଭବ—ପ୍ରବଚନ ।
ସଂ. ସର୍ବନାମ ଓ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁଇ ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ଜଣେ—Which of the two women.

କଉର ଗଡ଼—ଦେ. ବ—ଘରଗୁଲର ମଥାନଉଲକୁ ଲାଗିଥିବା ଗଡ଼—
Katarā gardi The long belt of thatching next to the summit of a thatched house.

କଉରପୁରିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (କଟକ, ପୁରୀ) ବ—
Katarāpuriā ଜାଉଁଳିଆ; ରେଲ-ଜାହାଜ ଆଦ ନ ଥିବା ବେଳେ ବଦେଶରୁ ଜାଉଁଳି ଦ୍ୱାରା ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆଣି ବିକି କରୁଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାତିବିଶେଷ—
A caste of Brāhmaṇas who were engaged in the trade of merchandise from Calcutta before the advent of Railway.

କଉରଲଗା—ଦେ. ବ—ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ର ପ୍ରଯୋଗଦ୍ୱାରା ଶତ୍ରୁକୁ ଶଯ୍ୟାଗତ କରାଇବା—Making a person ill and confined to bed by means of black art.
Katarālagā

ଦେ.ବିଣ—୧ । ବହୁକାଳବ୍ୟାପୀ ରୋଗ ହେତୁ ଶଯ୍ୟାଗତ—
1. Confined to bed by protracted illness.
୨ । ଶତ୍ରୁଦ୍ୱାରା ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ର ପ୍ରଯୋଗ ଫଳରେ ଶଯ୍ୟାରୁ ଉଠିବା ଶକ୍ତିବିହୀନ—2. Disabled from rising even from bed as a result of black magic applied by some enemy.

କଉରଲଗାଣ—ଦେ. ବ—କଉରଲଗା (ଦେଖ)
Katarālagāṇa Katarālagā (See)

କଉରି—ଦେ. ବ (କଉର୍ + କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥରେ. ଇ)—
Katari ଛିଣ୍ଡା ମସିଣାଖଣ୍ଡ; କଉର୍—Torn mat.
କଥରି
ବ ପଦ୍ମଣିଆ ଉଲ୍, ବାନ୍ଧ କଉରି ଭଲ୍—ଉଗ ।

କଉରିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କର୍ତ୍ତରୀ; ଏହା କଉଁରର ଫଳା ପରି ପଡଲା ଥିବାରୁ)—
Katariā
କତରି ୧ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ହାତରେ ପିନ୍ଧିବା ଅଳଙ୍କାର-ବିଶେଷ—1. An ornament worn by females on the hands.
୨ । କଉରୀ—2. Scissors.

କଉରୁଣୀ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କର୍ତ୍ତରୀ)—୧ । ଛୋଟ କଉରୀ—
Kataruṇī 1. Small pair of scissors.
କତରନୀ ୨ । କଉରୀ—2. Scissors.

କଉରେଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଗୁଲରୁ ରୁଆ ଉପରେ ପର ହୋଇଥିବା ବଡାଳୁ କଡା ଦ୍ୱାରା ଦୃଢ଼ କରିବା—
Katareibā 1. To bind the cleft bamboos on the rafters of a thatch with a string.
୨ । (ମାଙ୍କଡ଼ ପରି) ଦାନ୍ତ ଦ୍ୱାରା କଞ୍ଚା ନଡ଼ିଆ ଫଳରୁ କଡା ଛଡ଼ାଇବା—2. To strip the rind from cocoanut with the teeth.
୩ । କଉରୀ ଦ୍ୱାରା ପଡଲା ପଡଲା କରି କାଟିବା—
3. To crop with scissors.

କଉଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କତ୍ଲ୍)—
Katal ୧ । ମନୁଷ୍ୟ କାଟିବା; ବଧ; ହତ୍ୟା—
କତଲ, କାତଲ 1. Murder; the killing of a person;
କତଲ destruction; slaughter.
୨ । ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ମହରମ୍ ପର୍ବର ତୃତୀୟ ଦିବସ ଓ ସୂଚି (ମହରମ ଦେଖ)—
2. The third day of Mohorrum.
ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. କତ୍ଲ୍)—ହତ; ନିହତ—
Murdered; killed; cut to pieces; slaughtered.

କଉଲ କରିବା—ଦେ. କି—ମନୁଷ୍ୟକୁ ହାଣି ଦେବା; କାଟି ଦେବା—
Katala karibā To kill a person by cutting.
କତଲ କରା
କତଲ କରନା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଖୋଜବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଂ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କଉଲ ଗ୍ରତି—ଦେ. ବ. (ଆ. କଉଲ୍ ଓ ଫ. ଗ୍ରତି)—
Katala rāti ମହମ୍ମଦଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନେ ବପକ୍ଷମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କଉଲ
କତଲରାତ ବା ବଣା ଦୋଇଥିବା ଗ୍ରତି (ମହରମ ଦେଖ)—
କତଲରାତ The night of the third day of Mohorrum.

କତା—ଦେ. ବ. (ଫ. କର୍ତ୍ତନ)—୧ । ଖେଚ କଟୁଣା; କାତ୍ତା—
Katā 1. Small billhook.
କାତାନ, କାଟାରୀ, କାତୀ ୨ । ଖେଗ୍—
କତ୍ତା, କଟାରି 2. A kind of dagger.
କାତା, ଛୋବଡ଼ା ୩ । ନଡ଼ିଆ ଫଳର ଉପରସ୍ଥ ଖେପା—
ଛଲକା 3. Copra; outer rind of a cocoanut; the stringy coat of a cocoanut.
୪ । ନଡ଼ିଆ ଫଳର ଉପରସ୍ଥ ଝାଣୁଆ ଖେପାକୁ ବାଡ଼େଇ ଉହିଁରୁ ବାହାର କରିଥିବା ଉନ୍ନୁ—4. Fibre made by beating copra; coir.
୫ । ନଡ଼ିଆକତାର ଉନ୍ନୁରେ ନର୍ମିତ ଦଉଡ଼ି—
5. Rope made of copra.
ଦେ. ବଣ.—ଅତ୍ତ ଶୁଷ୍କ ଓ ନୀରସ—
Very dry and juiceless.
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ.—କପର—
What sort of.

କତାକତା—ଦେ. ବଣ.—କତାଳିଆ (ଦେଖ)
Katākatā Katāliā (See)

କତା କଷାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କତା କଷିବା (ଦେଖ)
Katā kashāibā Katā kashibā (See)

କତା କଷିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନଡ଼ିଆଖେପାରୁ ଉନ୍ନୁ ବାହାର କରିବା
Katā kashibā ସକାଶେ ବାଡ଼େଇବା ପୂର୍ବରୁ ନରମ କରିବା
କାତା ଭିଜାନ ପାଇଁ ଖେପାକୁ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇବା—
ନରିୟଲକା ଛିଲକା ଗୋଲା କରନା To moisten copra before beating it to produce coir.

କତା ଦଉଡ଼ା—ଦେ. ବ.—କତାରେ ତିଆର ଦଉଡ଼ି—
Katā daurdā Coir-rope.

କତା ଦଉଡ଼ି—ଦେ. ବ.—କତା ଦଉଡ଼ା—
Katā daurdi Coir-rope.

କତା ବଳିବା—ଦେ. ବ—ଦଉଡ଼ି ତିଆର କରିବା ନମନ୍ତେ କତାଉନ୍ନୁକୁ
Katā balibā ଦାଉରେ ବଳିବା—
To twist copra into rope.

କତା ବାଡ଼େଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ନଡ଼ିଆଖେପାରୁ ଉନ୍ନୁ ବାହାର କରିବା-
Katā bārdeibā ନମନ୍ତେ ଖେପାକୁ କାଠପିଟଣା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାର କରିବା—To beat copra into fibres.

କତାଳିଆ—ଦେ. ବଣ.—କତାପର ଚେମଡ଼ା; ସାହା ଦାନ୍ତରେ ଛଣ୍ଡେ
Katāliā ନାହିଁ—Fibrous like copra.
ରେଶାଦାର

କତ—ଫ. ସବ୍‌ନାମ ଓ ବଣ (କମ୍+ପରିମାଣାର୍ଥେ. ଅତ୍ତ)—
Kati ୧ । କେତେ ଜଣ—1. How many ?
୨ । କେତେ ପରିମାଣ ?—2. How much. ?
୩ । କେତେ—3. What much?
୪ । କେତେକ—4. Some.
ପାଶ ଦେ. ବ.—୧ । ପାର୍ଶ୍ୱ; ପାଖ—
ନଜଦୀଗ 1. Side.
ଏକମାତ୍ର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ କରିବେ ଆଉ । ଶିଶୁଶଙ୍କର. ଉଷାଅରୁଣୋଦୟ ।
୨ । ନୈକଟ୍ୟ—2. Proximity; vicinity.
କାହାକୁ ଦେଖିକ ମୁହଁ ସିନ୍ଦ କାହା କଉ ।
ମାଧବମୁରଣ ।
୩ । (ଫ. କୁଡ ଧାତୁ=କାଟିବା)—ଦାଆ ବା କୋଡ଼ିଦ୍ୱାରା ହଡ଼ର ପାଖମାନ କାଟିବା—
3. Scraping of the sides of the ridge of a paddy-field with spade.
ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନର ନିକଟ ବୁଝାଏ ସେହି ସ୍ଥାନ—The place (itself)
(ଯଥା—ଘରକଉକ ଯିବ=ଘରକୁ ଯିବ ।)
ଗ୍ରା. ଅ.—୧ । ନିକଟକୁ—1. To; near.
ପାଶେ; କାହେ ୨ । ନିକଟରେ; ଠାରେ; ପାଖରେ—
ନଜଦୀଗ 2. Near; at.

କତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. କର୍ତ୍ତନ)—ହଡ଼ କଉ କରିବା; ଦାଆ
Kati karibā ବା କୋଡ଼ିଦ୍ୱାରା ହଡ଼ପାଖରୁ ମାଟି ଖୁଣ୍ଟିବା ବା କାଟିବା—To cut slices of earth from the sides of a ridge.

କତକି—ଗ୍ରା. କ୍ରି. ବଣ—୧ । ନିକଟକୁ; ପାଖକୁ—1. Near.
Katiki ଅସୀଉଜାର ସବୁରୁଦେ ମୋହର ଉଡ଼ବାକୁ ଦୂଇ କଉକ—
ଉତ୍କ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।
୨ । କୁ; ଠାକୁ—2. To.
ଥରିଲେ ଜବାକର ଭାଡ଼ାଙ୍କ କଉକ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଶ୍ୱେତା. ବନ ।

କତଚିତ୍—ଫ. ଅ. (କଉ+ଅନିଶ୍ଚୟ ଅର୍ଥରେ. ଚିତ୍)—କେତେକ;
Katichit କତିପୟସଂଖ୍ୟକ; କେତେଗୁଡ଼ିଏ—Some.

କତଥ—ଫ. ବଣ. (କଉ+ପ୍ରକାରାର୍ଥେ. ଥ)—କେତେ ପ୍ରକାରର—
Katitha Of some kinds; some kinds of; of how many kinds.

କତଧା—ଫ. ବଣ. (କଉ+ପ୍ରକାରାର୍ଥେ. ଧା)—
Katidhā ୧ । କଉଥ (ଦେଖ)—1. Katitha (See)
୨ । କେତେଥର—2. How many times (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଜ୍ଅ	ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ପ୍ୱେ	ଅକାର୍ଗନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

୩ । କେତେ ସ୍ଥାନରେ—
3. In how many places (M. W.)
୪ । ବାରମ୍ବାର; କେତେ ଥର—
4. How often (M. W.)
୫ । କେତେ ଭାଗରେ
5. Into how many parts (M. W.)

କତପସ୍ —ସଂ. ବଣ. (କତ୍ତ + ଅସ୍, ନପାଢନ)—
Katipaya କତ୍ତଚତ୍ (ଦେଖ)—Katichit (See)

କତବିଧ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କତ୍ତ + ବିଧା = ପ୍ରକାର)—
Katibidha କତ୍ତଥ (ଦେଖ)
(କତ୍ତବିଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) Katitha (See)

କତିଶଃ—ସଂ. ଅ. (କତ୍ତ + ଶସ୍)—ଥରକେ କେତେ ?—
Katiśaḥ How many at a time ?.

କତିସଙ୍ଖ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ତତ୍ତ + ସଙ୍ଖ୍ୟା)—କେତେ-ସଙ୍ଖ୍ୟକ—How many in number
Katisaṁkhya (କତ୍ତସଙ୍ଖ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (M. W.)

କତି ହାଣିବା— ଦେ. କ୍ରି—କତ୍ତ କାଟିବା; ବନ୍ଦକ ପଡ଼ିଥିବା ମାଟି ଓ ଘାସକୁ କାଟି ବଲର ହଡ଼ ପରିଷ୍କାର କରିବା—
Kati hāṇibā To cut the overgrowing grass and earth from the border of a ridge of a paddy-field.

କତିହାୟନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—କେତେବର୍ଷବୟସ୍କ ?—
Katihāyana How many years old ? (M.W.)
(କତ୍ତହାୟନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କତୀରା—ବୈଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଗଛର ଆଠା—A kind of gum used as medicine for gonerhœa.
Katīrā [ଦ୍ର—ଏହା ଶୁଖିଲା ଆଠାକୁ ପୋଟଳବତ୍ତିଆମାନେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏହା ମେହରୋଗରେ ଔଷଧରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

କତୁଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. କୃତ ଧାତୁ)—
Katuā ୧ । ବଡ଼ ଲୌହଶ—1. A big iron-chisel.
୨ । ମାଟି କାଟିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ କାଠର ଶସ୍ତ୍ର; କାଉଆ—2. A wooden spade used for cutting earth.

କତୁରା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କର୍ତ୍ତିତ)—୧ । ଅଗକଟା ହୋଇଥିବା—
Katurā 1. Cropped up; cut on the top.
ଛାଁଟା ୨ । କତୁରାଦ୍ୱାରା କଟା ହୋଇଥିବା—2. Cropped or cut by the scissors.
କତରାହୁଆ
ଦେ. ବ.—(ବାଳ) କତୁରାବାଢ଼ିଆ; ଅଗ କାଟିବା କର୍ମ—
ଛାଁଟା The act of cropping up (the hair).
କତରବାଢ଼

କତୁରା ଆମ୍ବୁଲ—ଦେ. ବ.—କଞ୍ଚା ଆମ୍ବର ଶସ ଗୁଣ୍ଡି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବା
Katurā āmbula ଆମ୍ବୁଲ—Soft slices of unripe mango scrapped and seasoned.

କତୁରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—କତୁରିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Katurāibā Causative form of Katuribā.
ଛାଁଟାନ
କତରାନା

କତୁରା ଗୁଆ—ଦେ.ବ.—ଅତି ପତଳା କ୍ଷୁଦ୍ର ଆକାରରେ କଟା ହୋଇଥିବ ଗୁଆ—Betel-nut cut into thin slender slices.
Katurā guā

କତୁରା ବାଳ—ଦେ. ବ.—୧ । କତୁରାଦ୍ୱାରା କଟା ହୋଇଥିବା ମସ୍ତକସ୍ଥ କେଶ—1. Hair left on the head after cropping.
Katurā bāḷa
ଛାଁଟାଚୁଲ
କତରା ହୁଆ ବାଳ ୨ । କତୁରାଦ୍ୱାରା ମୁଣ୍ଡରୁ କଟା ହୋଇ ତଳେ ଜମା ହୋଇଥିବା କେଶଗୁଣ୍ଡି—2. Hair severed from the head by cropping.

କତୁରିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ. (ଭୁଲ. ସମ୍ବଲପୁର—କତୁରିଆ; ବତୁରିଆ)—ଗଡ଼ୁଣୀ, ଗୃଷୁଣୀ ଆଦ ପିତ୍ତଳବାହୁ ଉପରେ ଅର୍ଥାତ୍ କହୁଣୀପାଖରେ ପିନ୍ଧିବା ପିତ୍ତଳର ପତଳା ବଲୟ—Thin bracelet of brass worn by lowcaste females below the elbow.
Katuriā

କତୁରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅଗରୁ ପତଳା ପତଳା କର କାଟିବା—
Katuribā 1. To cut the outstanding or upper portion.
ଛାଁଟା
କତରନା ୨ । କତୁରାରେ କାଟିବା—2. To crop with the scissors.
(କତୁରାଇବା—ଣିଜନ୍ତ)
୩ । କାଟି ଦେବା; ନାଶ କରିବା—3. To destroy.

ଅହେ ଦଣ୍ଡଧାର ସେ ସଜଡ଼ କତୁର ।
ମୋର ମଉରଙ୍କୁ ଦେଇଛ କତୁର । କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

କତୁରି —ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ତ୍ତରୀ; ଭୁଲ—ପ୍ରା. କତ୍ତରୀ)—
Katurī ୧ । କର୍ତ୍ତନସାଧନ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; କଇଁଚି—
1. Scissors.

ସେ ବଡ଼ ତରୁଣ, ଉଲ୍ଲ ତା ଗତିରେ କତୁରି ସହିତେ ତୁଳନ ।
ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ବାଣ—2. A kind of arrows.

କତୁରି ବାଣତ ସେ ପେଷିଲ ଅରିମନ୍ତ୍ୟୁ ।
ଏକାଶରକେ ଦ୍ୱେଇଲ ସମସ୍ତଙ୍କ ଧନୁ—ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

୩ । (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ) ସଧବାର ହାତରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଲୁହା, କଂସା, ସୁନା, ରୂପା ଏବଂ ମିଶ୍ରଧାତୁରେ ତିଆର ଦ୍ୱେବା ଏକ ପ୍ରକାର ଅଳଙ୍କାର—3. A kind of bracelet made of mined metal.
୪ । (ବଣିଆଶବ୍ଦ) ପତ୍ରୀକୃତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦିର କର୍ତ୍ତନ ନିମନ୍ତେ ଏକ ଜାତୀୟ କଇଁଚି—4. Scissors for cutting gold and silver leaf.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ; ଯେବେ ଏ ଘୃଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଁ' ନ ପାଇଲେ 'ଆଗ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

କତୁରା ଚଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି – କାଟ୍ ଦେବା—
Katurī chalāibā To crop up; to cut.
କତୁରା ଦୋଇ ବଗ୍ଗାଇଜନ ଜଣେ କତୁରା ଚଲାଇ ଯାଇଥା—ଜଗନ୍ନାଥ ।

କତୁରୁଣୀ—ଦେ. ବ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ କତୁରା—
Katuruṇī A small pair of scissors.
କାଁଚି
କତରନୋ

କତ୍ତାସମ୍ବତ୍ସର—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ତୁଳ. ତେ. କତ୍ତ୍ୟାଂବତ୍ସାଲୁ)—
Kattāsambatsara ଗଞ୍ଜାମ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ମାର୍ଚ୍ଚମାସ ଶେଷ ସପ୍ତାହରେ ପଡ଼ିବା ଏକ ଉତ୍ସବ—A festival observed by the Oriyas of Ganjam in the last week of March.
[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଲୋକେ ପିଠା ପଣା କରି ଖାଆନ୍ତି ଏବଂ ବନ୍ଧୁ-ବାନ୍ଧବମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ନୂଆନ ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧାନ୍ତି । ତେଲଙ୍ଗା-ମାନଙ୍କର ଏହା ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ଦିନ ।]

କତ୍ତୁଣ—ସଂ. ବ. (କୁ+ତୃଣ; କୁ ସ୍ଥାନରେ କତ୍ ଆଦେଶ)—
Kattṛuṇa ଧନତୃଣ; ରାମକପୁର; ସୁଗନ୍ଧ ତୃଣବିଶେଷ—
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ରୌହିଷ, ଦେବଶୁଚ, ସୌଗନ୍ଧିକ, ଭୂତ୍ତକ, ପୌର, ଶ୍ୟାମକ, ଧୂମଗନ୍ଧକ
ରାମକର୍ପୂର
ରୋହିସ୍ ସାଧିଆ, ଗନ୍ଧେଜ୍‌ଘାସ, ଅଗିଆଘାସ୍
ତେ. କାମଂଚଗଡ୍ଡ, ଭୁଷ୍‌କୁର
ମ. ରୋହିଷ
ଫା. ଖବାଲ୍‌ମାମୁନ୍
ଆ. ଅଜମ୍ଭର
A kind of scented grass; Andropogen Schoenanthes.
[ଦ୍ର—ଏହା ବୁଦା ବୁଦା ହୋଇ ଉଚ୍ଚ ଗଛର ଡାଳ ବଢ଼େ । ଏହାର ମୂଳ ସୁଗନ୍ଧ । ଏହା କଷାସ୍ୱ, ଉତ୍କ୍ଲେଦ ଓ କଣ୍ଡୁତ୍ୱନାଶକ; ଏହା ହୃଦ୍‌ରୋଗ, କଣ୍ଠରୋଗ, ପିତ୍ତ, ରକ୍ତଦୋଷ, ଶୂଳ, କାଶ, କଫ ଓ ଜ୍ୱରନାଶକ । ବିଶେଷତଃ ଗୋରୁ-ମାନଙ୍କର ଯାବତୀୟ ଉଦର ରୋଗର ଏହା ପ୍ରଧାନ ଔଷଧ ।]

କତ୍ତୋୟ—ସଂ. ବ. (କୁ+ତୋୟ=ଜଳ; କୁ ସ୍ଥାନରେ କତ୍ ଆଦେଶ; ମନ୍ଦ ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥ)—
ମଦ୍ୟ—Wine.

କତ୍ଥା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ୱାଥ; ହି. କତ୍ଥା)—
Katthā ଖଇର—Catechu.

କଥ୍—ଦେ. ବ. (ଆ. କଥ୍)—ଖଇର—
Kath Catechu.

କଥ୍ନ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କଥନ (ଦେଖ)
Kathni Kathani (See)

କଥଉଁ—ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ—୧ । କୌଣସି କଥାରୁ ଆରମ୍ଭ କରୁ—
Kathauñ 1. Beginning from a matter.
୨ । କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉ ହେଉ—
2. In the course of conversation.

କଥଉଁକଥା—ଦେ. ବ—କଥଂକଥା (ଦେଖ)
Kathauñkathā Kathaṁkathā (See)

କଥଂ—ସଂ. ଅ. (କମ୍+ପ୍ରକାରାର୍ଥେ. ଥଂ)—
Katham ୧ । କ ପ୍ରକାରେ—1. How.
୨ । କାଅଁ; କାହିଁକ—2. Why.
[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ସମ୍ପୃକ୍ତରେ ପ୍ରଶ୍ନ, ନିନ୍ଦା, ସମ୍ଭ୍ରମ, ସମ୍ଭାବନା, ଘୃଣା, ଆହ୍ଲାଦ ଓ ସନ୍ଦେହସୂଚକ ସ୍ଥଳରେ ପ୍ରଯୋଗ କରିଯାଏ ।]

କଥଂକଥା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଥ ଧାତୁ)—
Kathaṁkathā ୧ । କେବଳ କଥା (କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ)—
କଥାରକଥା 1. Mere talk; verbosity.
୨ । କଥୋପକଥନ; ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା—
2. Mutual talking; conversation.
୩ । ବୃଥା ଗପ—3. Useless talk.
ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ.—୧ । କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉ ହେଉ—
କଥାୟକଥାୟ 1. While talking or engaged in talk.
୨ । କଥାପ୍ରସଙ୍ଗରେ—2. In the course of conversation.

କଥକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କଥ୍ ଧାତୁ=କହିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Kathaka ୧ । ବକ୍ତା—1. Speaker; narrator.
୨ । କଥୋପକଥନ; ଯେ ସାଧାରଣଙ୍କ ଆଗରେ ପୁରାଣକଥା ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରନ୍ତି—
2. One who narrates or recites mythological stories in public as a profession; rhapsodist.
୩ । ନାଟକବର୍ଣ୍ଣନକର୍ତ୍ତା—3. A reader of dramas.

କଥକତା—ସଂ. ବ. (କଥକ+ତ୍ୱ. ତା)—
Kathakatā ୧ । ପୁରାଣକଥା ବ୍ୟାଖ୍ୟାକରିବାର ଜୀବିକା—
1. The profession of Paurāṇika narrator or rhapsodist.
୨ । ବାଗ୍ମିତା—2. Fluent speaking; oratory; act of speaking.

କଥଞ୍ଚନ—ସଂ. ଅ. (କଥଂ+ଅନଷ୍ଟସ୍ୱ ଅର୍ଥରେ. ଚନ)—
Kathañchana କଥଞ୍ଚିତ୍ (ଦେଖ)—Kathañchit (See)

କଥଞ୍ଚିତ୍—ସଂ. ଅ. (କଥଂ+ଅନଷ୍ଟସ୍ୱ ଅର୍ଥରେ. ଚିତ୍)—
Kathañchit ୧ । କ ପ୍ରକାରେ; କ ଉପାୟରେ—
1. How; by what means.
୨ । ଯେ କୌଣସି ଉପାୟରେ; ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ—
2. Any how; some how.
୩ । ଅତି କଷ୍ଟରେ—3. With much difficulty.
୪ । ଅତି ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ—
4. Very slightly.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ	ଉଅ	ଉ୍ଟ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

କଥନ—ସଂ. ବ. (କଥ୍ ଧାତୁ=କହିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Kathana ୧ । ଉକ୍ତି—1. Speech; narration.
୨ । କହିବା—2. Act of speaking; reciting; narrating; relating (any thing).

କଥନି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଥନୀୟ)—
Kathani ୧ । କହିବାଯୋଗ୍ୟ କଥା ବା ବିଷୟ—
କଥନୀ 1. Any thing worth saying.
୨ । ଉପକଥା; ଗଳ୍ପ—2. Story.
୩ । କଥନ; କହିବା—3. Speaking.
ଦେ. ବିଣ—କଥନୀୟ—Worthy of mention.
ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—କାହାଣୀ; ଶିଶୁଗଳ୍ପ—Folk-tale.

କଥନୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (କଥ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Kathanīya ୧ । ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ; କହିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
1. Fit to be said or mentioned.
୨ । ବକ୍ତବ୍ୟ—2. To be told or declared.
୩ । ବର୍ଣ୍ଣନୀୟ—3. Describable.

କଥମ୍ଭାବ—ସଂ. ବି. (କଥଂ+ପ୍ରକାର୍ଥେ. ଭାବ)—କ ପ୍ରକାର—
Kathambhāba What kind.
ସଂ. ବିଣ—କଥମ୍ଭୂତ (ଦେଖ)—Kathambhūta (See)

କଥମ୍ଭୂତ—ସଂ. ବିଣ. (କଥଂ+ଭୂତ)—
Kathambhūta ୧ । କମ୍ଭୂତ; କ ପ୍ରକାର; କମାକାର; କରୂପ-ଭାବାପନ୍ନ—1. What sort of; what kind of.
୨ । ଅତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ—
2. Very strange or wonderful.

କଥୟନ୍ତି—ସଂ. କ୍ରି. (ବହୁବଚନାନ୍ତ; ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—ମାନ୍ୟାର୍ଥ ଓ
Kathayanti ବହୁବଚନରେ (ସେ; ସେମାନେ) କହନ୍ତି; କହୁ-ଅଛନ୍ତି—(he or they) Is or are saying.
କଥୟନ୍ତ ଦାଶରଥି ଶୁଣ ହେ ସ୍ୱଗୀତର—ଦାଣ୍ଡୀରମାସ୍ୱଣ ।

କଥା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଥ୍ ଧାତୁ=କହିବା+ଭାବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kathā ୧ । ଗଳ୍ପ; କାହାଣୀ; ଉପାଖ୍ୟାନ—1. A feigned story; a tale; fable; folk-tale.
୨ । କଥାବାର୍ତ୍ତା; ବାକ୍ୟାଳାପ—
2. Conversation; talk.
(ଯଥା—ସାନ ମୁହଁରେ ବଡ଼ କଥା ସହ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ ।)
୩ । ଉକ୍ତି—3. Speech.
୪ । ସମ୍ବାଦ; ବାର୍ତ୍ତା; ସମାଚାର—
4. Information; news; message.
୫ । ଉଚ୍ଚାରଣ—5. Utterance.
୬ । ନିର୍ଭର ଜବାବ୍—6. Solemn promise; word.
୭ । ଭାଷା—7. Language; words.
୮ । ତଥ୍ୟ—8. True facts.
୯ । ବିଷୟ—9. Matter; subject.
୧୦ । ପ୍ରବାଦ; ପ୍ରବଚନ—
10. Proverb; saying; adage.
୧୧ । କିଛି ପଦାର୍ଥ; କୌଣସି ବସ୍ତୁ—
11. Something; anything.
ତମ୍ଭାର କଥା ଦେଖି, ଘୋରେ ହତଃ ରଖି ।
ଜଦସ୍ପର୍ଶ. କଘୋଷଯନ୍ତ୍ର. ତ. ଗୀତ ।
୧୨ । ଘଟଣା—12. Happening; event; incident.
ଅଇପ ଜନକୁ ଚତୁର କଥା, ଝରମରୁଆ କଲ୍ପ ବ୍ୟଥା—ଉଗ ।
୧୩ । ଉପଦେଶ—13. Advice.
୧୪ । ଅନୁରୋଧ—14. Request.
୧୫ । ଅବସ୍ଥା—15. Condition; plight.
୧୬ । ଆଦେଶ—16. Order.
୧୭ । ନିରର୍ଥକ ପ୍ରସଙ୍ଗ—
17. Meaningless or unintentional course of talk or conversation.
୧୮ । କର୍ମ; କାର୍ଯ୍ୟ—18. Act.
୧୯ । ବାକ୍ୟ—19. Sentence.
୨୦ । ପଦ—20 Word.
୨୧ । ପ୍ରସଙ୍ଗ—21. Reference.
୨୨ । ତର୍କବିତର୍କ; ଆଲୋଚନା—22. Discussion.
୨୩ । ପ୍ରସ୍ତାବ—23. Proposal.
୨୪ । ଜନରବ—24. Rumour.
୨୫ । ବିବରଣ—25. Account; description.
୨୬ । ଗୁପ୍ତ ରହସ୍ୟ—26. Secret.
୨୭ । ମୌଖିକ ଚୁକ୍ତି—27. Verbal contract.
୨୮ । ଅଙ୍ଗୀକାର—28. Promise.
୨୯ । ଜବାବ; ଚୁକ୍ତି—29. Agreement.
୩୦ । ସଭ୍ୟ; ପ୍ରତିଜ୍ଞା—30. Words; resolution.
୩୧ । ଖ୍ୟାତି ବା ଅଖ୍ୟାତି—31. Fame or notoriety.
ଜନଜର ଭଲ, ପୁଣଜର କଥା—ପ୍ରବଚନ ।
୩୨ । ଆଚରଣ—32. Conduct.
ଅରଜୁନ ତା ବେଶି ବୋଇଲେ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ
ଦେଖ ହେ କୃଷ୍ଣ ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମାଙ୍କ କଥାରୁ ।
କୃଷ୍ଣଜି ହ. ମହାଭାରତ. ଜର୍ଣ୍ଣ ।

ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ୱାଥ; ହି. କଥା)—ଖଇର—Catechu.

କଥା ଆଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଗୁପ୍ତ ରହସ୍ୟ ଓ
Kathā āṇibā ତଥ୍ୟ ପ୍ରଗ୍ରହ କରିବା; କୌଶଳକ୍ରମେ ଅନ୍ୟଠାରୁ
କଥାଣଓୟା ଗୁପ୍ତ ବିଷୟ ପ୍ରଗ୍ରହ କରିବା—
ବାତଜାନା 1. To gather secrets or true facts from others.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ଯେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚିହ୍ନିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଂ' ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୨ । ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟକୁ ସଂବାଦ ଆଣିବା—
2. To carry news or message from one person to another.

୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବା ସ୍ଥିର ଜବାବ ଆଣିବା —
3. To enact a confession or sure promise from a person.

କଥା ଉଠାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ପ୍ରସ୍ତାବ କରିବା—
Kathā uṭhāibā 1. To propose.

କଥାଓଠାନ ୨ । ଦୋଷ ପ୍ରକାଶ କରିବା —
2. To spread ill of something.

୩ । କୌଣସି ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ପ୍ରକାଶ ଓ ବ୍ୟାପ୍ତ କରିବା—
3. To give out a matter and spread it.

କଥା ଉଠିବା—ଦେ. ବ.—୧ । ପ୍ରସ୍ତାବିତ ହେବା—
Kathā uṭhibā 1. Being proposed.

(କଥା ଉଠାଇବା—ଣିଜନ୍ତ) ୨ । (କୌଣସି ସମ୍ବାଦ) ପ୍ରଚାରିତ
କଥା ଉଠା ହେବା—2. (any news) Being current.

କଥା ଉପରେ କଥା କହିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଜଣକର ବାକ୍ୟ ଶେଷ
Kathā upare kathā kahibā ନ ହେଉଣୁ କଥା କହିବା—
1. To speak before another person finishes speaking.

୨ । ଅବାଧ ଭାବରେ ଗୁରୁଜନଙ୍କୁ ଉତ୍ତର ଦେବା—
2. To give insubordinate replies or retorts to one's elders.

କଥାଏ କଥାଏ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ.—୧ । ପ୍ରତି କଥାରେ—
Kathāe kathāe 1. In every word.

କଥାୟ କଥାୟ ୨ । ପ୍ରତି ବିଷୟରେ —
ବାତ୍ ବାତ ମେଁ 2. In every matter.

କଥାକଥାକେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ.—କଥାଏ କଥାଏ (ଦେଖ)
Kathākathāke Kathāe kathāe (See)

କଥା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଚୁକ୍ତି କରିବା; ଶେଷ ଜବାବ୍ କରିବା-
Kathā karibā 1. To enter into a pact or
କଥାକରା agreement.

୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—2. To do an act.

କଥା କହିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ ଗଳ୍ প କରିବା—
Kathā kahibā 1. To talk.

କଥାକହା ୨ । ଉପାଖ୍ୟାନାଦି କହିବା—2. To narrate a
ବାତ୍ କରନା; ବାତଚିତ କରନା fable or folk-tale.

୩ । ବାକ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା—
3. To utter words; to speak.

୪ । ମୁହଁ ଫିଟାଇବା—4. To open one's mouth.

କଥା କାଢ଼ିବା— ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି କଥା ହଠାତ୍ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
Kathā kāṛhibā To give out something suddenly.

୨ । ଦୋଷ ବାଛିବା—2. To find fault with.

କଥାକୁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. (ଫା. କଥକ)—ବାଗ୍ମୀ; ଗପଡ଼ି—
Kathāku Talkative.

କଥାକୁ ଆଣିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ସଙ୍ଗତ ବା ଠିକ୍ ମନେ କରିବା—
Kathāku āṇibā To deem adequate or reasonable.

ନିର୍ଗପଣେ ଲୋକେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଜାଣିବାକୁ,
ବୋଲନ୍ତି ସାହା, ତା ଆଣିବା ତ କଥାକୁ ।

କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

କଥାକୁ କଥା—ଦେ. ବ.—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥାରେ
Kathāku kathā ଦଅଯିବା ଉତ୍ତର—1. Word to word; reply to every question.

୨ । କଥାପ୍ରସଙ୍ଗ; କଥୋପକଥନ—
2. Conversation; course of talk.

(ଯଥା—କଥାକୁ କଥାଏ କହି ଦେଲ ସିନା; କିନ୍ତୁ ଏ କଥା ମୋ ମନେ ନ ଥିଲା ।)

୩ । ଉପଯୁକ୍ତ ଘଟଣା ଉପଲକ୍ଷରେ କରଯିବା କାର୍ଯ୍ୟ—
3. Act done on proper or suitable occasion.

କଥାକୁ କଥାଏ, ଛଇପଇକୁ ରଉଣୀ ତଲେ ସଂଦୂର ମଥାଏ—ଉଗ ।

କଥାକୁ କହିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନ ରଖି କେବଳ
Kathāku kahibā ବାଗ୍‌ବ୍ୟସ୍ତ କରିବା—To speak something only for speaking.

କଥାକୁ ହସିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଅନ୍ୟର) କହିବା ବିଷୟକୁ ଉପହାସ-
Kathāku hasibā କରିବା—To mock at one's word.

ମୋ କଥାକୁ ହସିଚ ଦେଲ ସୁଯୋଧନ—କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

କଥାକୁହା—ଦେ. ବଣ—କଥାକୁହାଳିଆ (ଦେଖ)
Kathākuhā Kathākuhāḷiā (See)

କଥାକୁହାଳି—ଦେ. ବଣ—କଥାକୁହାଳିଆ (ଦେଖ)
Kathākuhāḷi Kathākuhāḷiā (See)

କଥାକୁହାଳିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଯେ କଥା କହି ପାରେ—
Kathākuhāḷiā 1. One who can talk.

୨ । ଯେ କାହାଣୀ ବା ଗଳ୍ପ କହେ—2. One who narrates stories or folk-tales.

୩ । ଗପଡ଼ି; ଯେ ଏଣୁ ତେଣୁ ଗୁଡ଼ାଏ କହେ ବା ବକେ—
3. One who talks too much.

୪ । ବାଗ୍ମୀ; ବକ୍ତୃଆ; ବାବଦୂକ—4. Talkative.

କଥାକେ କଥାକେ—ଦେ. କ୍ରି ବଣ—କଥାଏ କଥାଏ (ଦେଖ)
Kathāke kathāke Kathāe kathāe (See)

କଥାକେ କଥାକେ ଯୋଦ୍ଧେ ଯାଉଛନ୍ତି ରୁଷି । ଭାଗବତ. ମହାଯାତ୍ରା ।

କଥା ଛିଣ୍ଡାଇବା—ଦେ. କ୍ରି— ୧ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି
Kathā chhiṇḍāibā କରିବା—1. To finally settle a matter.

୨ । ଚୁକ୍ତି କରିବା—2. To enter into a contract.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଁ	ନ୍ଦ

କଥା ଛିଣ୍ଡିଯିବା—ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହୋଇଯିବା—1. (a matter) Being finally settled.

୨ । ଚୁକ୍ତି ହୋଇଯିବା—2. The completion of a contract.

କଥାଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—ବଚନସର୍ବସ୍ୱ ବ୍ୟକ୍ତି—Kathāṭiā One who simply talks (without acting).

କଥକଡ଼

କଥାଣି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. କଥନ; କଥାନକା) —Kathāṇi କଥା; କାହାଣି—Story; folktale.

କଥାଟୁଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ବାଗିଲ; ଗପଡ଼—Kathātuā Talkative; garrulous.

କଥା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିବା; ନିର୍ଭର ଜବାବ ଦେବା—Kathā debā To give one's word; to promise solemnly.

କଥାଦେଓୟା

ବାତଦେନା

କଥା ଦେହରେ ନ ଯିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଜଣକର ବାକ୍ୟ ଅନ୍ୟର Kathā dehare na jibā ଅସହ୍ୟ ହେବା—1. A person's words to be unbearable to another.

୨ । ଜଣକର ଉନ୍ନତି ବା ବିଭବ ଦେଖି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ପରଶ୍ରୀକାତରତା ଜାତ ହେବା—2. Becoming envious at another's prosperity.

କଥା ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର କଥିତ ବାକ୍ୟ ପ୍ରତି ଆପତ୍ତି Kathā dharibā କରିବା ବା ତୀବ୍ର ସମାଲୋଚନା କରିବା—କଥାଧରା To object to or pass strong remarks **ବାତ ପକଡ଼ନା** against anothers words.

ଶର୍ମିଷ୍ଠା ଅଜ୍ଞାନା ବାଳକା ତା କଥା ଧରିବା ନୁହେଁ ବହିତ ।
ନବକଶୋର ଶର୍ମିଷ୍ଠା ।

କଥା ଧରି ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କଥା ଧରିବା (ଦେଖ)—Kathā dhari basibā 1. Kathā dharibā (See)

୨ । କୌଣସି ଘଟନା ବା ବିଷୟରେ ଜାତ ହୋଇଥିବା ଭାବକୁ ବହୁକାଳ ମନରେ ରଖିବା—2. To keep in mind the impression of something and to be affected thereby.

୩ । ଜିଦରେ ଧରି ବସିବା—3. To be obstinate (in something).

କଥାନିକା—ସଂ. ବି.—କାହାଣୀ ବା ଉପନ୍ୟାସର ଏକ ଭେଦ, (ଏଥିରେ Kathānikā ପ୍ରଧାନ କାହାଣୀ ଯାହା ପାତ୍ରୀଙ୍କ କଥୋପକଥନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ—ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—A kind of folktale consisting of dialogues.

କଥା ନେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଗୁପ୍ତ ବିଷୟ Kathā nebā ବାହାର କରିବା—1. To cause a person **କଥାଳଓୟା** to give out a secret.

ବାତଲେନା ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ କୌଣସି ସମ୍ବାଦ ଅନ୍ୟଠାକୁ ନେବା—2. To carry a message from a person.

୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ସ୍ଥିର ଜବାବ ଗ୍ରହଣ କରିବା—3. To take a promise from a person.

କଥାନ୍ତର—ସଂ.ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଥା + ଅନ୍ତର)—୧ । କଥାବସର—Kathāntara 1. Opportunity for talking on a subject.

୨ । ବାକ୍ୟାନ୍ତର—2. Another word.

୩ । ଅନ୍ୟ ବିଷୟ—3. Another matter.

କଥା ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି ବିଷୟର ଆଲୋଚନା Kathā pakāibā ଉତ୍ଥାପନ କରିବା—1. To introduce **କଥାଫେଲା** a discussion on somthing.

ବାତଉଠାନା ୨ । ଆଲୋଚନା ନିମନ୍ତେ କୌଣସି ବିଷୟ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା—2. To put forth (something) for discussion.

କଥା ପାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଆପଣାର ଜବାବ ରକ୍ଷାକରିବା — Kathā pāḷibā 1. To keep one's promise.

କଥା ପାଳନକରା ୨ । ଅନ୍ୟର ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବା—

ବାତପାଳନା 2. To obey another's behests.

କଥାପ୍ରସଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଥା + ପ୍ରସଙ୍ଗ = ପ୍ରସ୍ତାବ)—Kathāprasaṅga ୧ । କଥାର ପ୍ରସ୍ତାବ ବା ଆରମ୍ଭ—1. Course of conversation.

୨ । କଥୋପକଥନ—2. Conversation.

୩ । ପ୍ରବାଦ—3. Rumour.

୪ । ଅନେକ ପ୍ରକାରର କଥାଭାଷା—4. Talk on various subjects.

୫ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ବିଷବୈଦ୍ୟ—5. One who professes to cure snake-bite by Mantras.

୬ । ସାପୁଆ—6. Snake-charmer.

ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ବାଗିଲ; ଗପଡ଼—Talkative.

କଥାପ୍ରସଙ୍ଗରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—କଥା କହୁ କହୁ; କଥା ଛଳରେ; Kathāprasaṅgare କଥୋପକଥନକ୍ରମେ—

କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗେ In the course of conversation; while

କଥାପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ talking.

କଥା ଫିଟିବା—ଦେ. ବ.—୧ । ମୁଖରୁ ବାକ୍ୟ ନିର୍ଗତ ହେବା—Kathā phiṭibā 1. The coming out of words

କଥା ଖୁଲେଯାଓୟା from the mouth.

ବାତ ଖୁଲଯାନା ୨ । ଗୁପ୍ତରହସ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହେବା—2. Divulgence of a secret.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂଚ୍ଛ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ; ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବପଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ଜଖି' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଖି' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଁ' ନ ପାଇଲେ 'ଆଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଇବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

କଥା ବଢ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବିଷୟର ବାରମ୍ବାର ଆଲୋଚନା
Kathā bardhāibā
कथा बढ़ाना

ବା ପୁନଶ୍ଚ୍ଚର୍ବ୍ଦ ଦ୍ୱାରା ତାହାକୁ ଗୁରୁତର ବା ଜଟିଳତର କରିବା—
To complicate matters.

କଥାବଳି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଥା + ଆବଳି)—
Kathābali
कथावलि

ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଗଳ୍ପର ଏକତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣନ; ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଉକ୍ତିର ସଂଗ୍ରହ—
A collection of fables or sayings.

କଥା ବଳିଯିବା—ଦେ..ବ—କଥା ବଳେଇବା (ଦେଖ)
Kathā balijibā
कथा बलिजिबा

Kathā baleibā (See)

କଥା ବଳେଇବା—ଦେ. ବ—୧ । (କୌଣସି ବିଷୟ) ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମା
Kathā baleibā
कथा बलेइबा

ଅତିକ୍ରମ କରିବା --1. (matters) Going
କଥାବିଗଡ଼ା
बातबिगड़ना

or proceeding too far.

୨ । ବିପଦ୍ନ ଅବସ୍ଥା ପହଞ୍ଚିବା—
2. (condition) Becoming desperate or critical.

୩ । କ୍ଷମତାକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିବା ଅବସ୍ଥା—
3. The state of being beyond one's power or control.

କଥାବାଜି—ଦେ.ବ—କଥା କହିବାରେ ପଟୁତା (ମାତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟରେ ନୁହେଁ);
Kathābāji
कथाबाजी

ବାଗ୍‌ଜାଲତା; ବକବାଜୀ; ମୁହଁବାଜିଙ୍କି—
Talkativeness; bragging.

ବକବାଜୀ ଉଦ୍ଦଣ୍ଡ ଉଦ୍ଧତ କଥାବାଜ ଖେଳ ଦୁଇଦଣ୍ଡ କଥା ଉଣ୍ଡାଇ ।
ଦୁଃସଙ୍ଗ—ଗୀତ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ।

କଥାବାର୍ତ୍ତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଥା + ବାର୍ତ୍ତା; ସଦ୍ଭବର)—
Kathābārttā
कथाबार्त्ता
कथाबार्ता
बातचित

୧ । କଥୋପକଥନ—1. Conversation; talking to one another.

୨ । ସମ୍ଭାଷଣ; ବାକ୍ୟାଳାପ—2. Speaking terms.

୩ । ପରସ୍ପର ମନ୍ତ୍ରଣା—3. Consultation.

ସଂ. ବ—ଅନେକ ପ୍ରକାରର କଥୋପକଥନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Much talk.

କଥା ବାହାରକରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଗୁପ୍ତ ବିଷୟ
Kathā bāhārakaribā
कथा बाहारकरना
कथा बाहिरकरा
बात निकालना

ପ୍ରକାଶ କରାଇବା—
1. To bring out a secret from a person.

୨ । କୌଣସି ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା—
2. To bring out a new proposal.

କଥା ବାହାରିବା—ଦେ. ବ—୧ । ମୁଖରୁ ବାକ୍ୟୋଦ୍ଗମ ହେବା—
Kathā bāhāribā
कथा बाहारिबा
कथा बाहिरहओया
बात निकलजाना

1. Words coming out of the mouth.

୨ । ଗୁପ୍ତ ବିଷୟ ପ୍ରକାଶିତ ହେବା—
2. Divulgence of a secret.

କଥା ଭୁଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି— (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର) ଆଦେଶ ବା ଅନୁରୋଧକୁ
Kathā bhāṅgibā
कथा भाँगा
बात तोड़ना

ରକ୍ଷା ନ କରିବା—To disregard one's order or request.

କଥାଭାଷା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଥା ଧାତୁ + ଭାଷ ଧାତୁ)—
Kathābhāshā
कथाभाषा

କଥାବାର୍ତ୍ତା (ଦେଖ)
Kathābārttā (See)

ଗଦ୍ୟ ଅଧ୍ୟାୟ ଦୁଇ ସାଙ୍ଗଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଥାଭାଷା ଚଳୁଛି ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

କଥା ମାଜିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଥା ବଢ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Kathā mājibā
कथा माजिबा

Kathā bardhāibā (See)

କଥାମାତ୍ର—ସଂ. ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କଥା + ମାତ୍ର)—
Kathāmātra
कथामात्र

କଥାସାର (ଦେଖ)
Kathāsāra (See)

କଥା ମାନିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉପଦେଶ ବା ଅନୁରୋଧ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ
Kathā mānibā
कथा मानना
कथामानना
बातमानना

କରିବା; ଆଜ୍ଞା ପାଳନ କରିବା ବା ଆଦେଶ ମାନିବା—To obey or respect one's order or command or request.

କଥାମାଳା—ସଂ. ବ – କଥାବଳି (ଦେଖ)
Kathāmālā
कथामाला

Kathābali (See)

କଥାମାଳିକା—ସଂ. ବ– କଥାବଳି (ଦେଖ)
Kathāmālikā
कथामालिका

Kathābali (See)

କଥା ମିଳିବା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଥା + ମିଳ ଧାତୁ)—
Kathā milibā
कथा मिलिबा
कथा मिला
बात मिलना

୧ । (କୌଣସି ବିଷୟର) ତଥ୍ୟ ବା ଠିକ୍ ସମ୍ବାଦ ମିଳିବା—1. Ascertainment of true facts or state of affairs.

୨ । ମତର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ହେବା—2. Agreement between the opinions or plans of different persons.

୩ । ଜଣକ ବର୍ତ୍ତିତ କଥାସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର କଥାର ମେଳ ବା ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ହେବା—3. Tallying of the stories given by different persons.

୪ । ଜଣକର ମନୋଗତ ଭାବ ସ୍ଥିରରୂପେ ବୁଝାଯିବା—
4. Ascertainment of a person's wish.

କଥାମୁଖ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଥା + ମୁଖ)—୧ । କଥାରମ୍ଭ—
Kathāmukha
कथामुख

1. The beginning of a tale.

୨ । ଗ୍ରନ୍ଥର ଅବତରଣିକା; ମୁଖବନ୍ଧ—
2. Introduction to a book.

୩ । ନାଟକର ପ୍ରସ୍ତାବନା—3. Prologue.

କଥା ମୋଟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଥା ବଢ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Kathā moṭa karibā
कथा मोट करिबा

Kathā bardhāibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ୍ର

କଥାର କଥା—ଦେ. ବ—୧ । ଘୃଣକଥା; ଜଘନ୍ୟ ବିଷୟ—
Kathāra kathā 1. Negligible thing; valueless
କଥାର କଥା matter or subject.
୨ । ଯେଉଁ କଥା ବା ବିଷୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେବା ନିମନ୍ତେ ଅଭିପ୍ରେତ ନୁହେଁ—2. Not a thing meant to be acted upon.
୩ । ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ବିଷୟ—3. A matter worth consideration or mentioning.
୪ । ନିରର୍ଥକ ବାକ୍ୟ—4. Meaningless words.
୫ । ବାଜେ କଥା; ଅନାବଶ୍ୟକ କଥା; ଅସାର କଥା—
5. Useless matter.

କଥା ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଥା ମାନିବା; ଆଦେଶ; ଉପଦେଶ ବା
Kathā rakhibā ଅନୁରୋଧ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
କଥା ରାଖା To obey one'e order; request or
ବାତ ରଖନା commands.

କଥାରମ୍ଭ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କଥା + ଆରମ୍ଭ)—
Kathārambha ୧ । ଗଳ୍ପର ଆରମ୍ଭ—
1. Beginning of a story.
୨ । ପ୍ରସଙ୍ଗର ସୂତ୍ରପାତ—
2. Introduction of subject.

କଥାର ସନ୍ଧି—ଦେ. ବ—୧ । କଥା କହିବାର ଚାତୁରୀ ବା ଢଙ୍ଗ—
Kathāra sandhi 1. A clever mode of expression.
କଥାର ସନ୍ଧି, କୁଆ ଧାନ ଖାଏ ବୋଡ଼ିକୁ ବାନ୍ଧ—ଉକ୍ତି ।
୨ । କୌଣସି ବିଷୟର ରହସ୍ୟ ବା ମର୍ମ୍ମ—
2. The secret of any matter.
୩ । ଅବୋଧ୍ୟ ବାକ୍ୟ—
3. Incomprehensible words.

କଥା ରହିବା—ଦେ. ବ—୧ । (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର) ଉପଦେଶ ବା
Kathā rahibā ଅନୁରୋଧ ପାଳିତ ହେବା—1. One's advice
କଥାଟେକେ ଯାଓୟା; or directions being followed.
କଥା ଥାକା ୨ । ଭବିଷ୍ୟତକୁ ସୁନାମ ବା ଦୁର୍ନାମ ରହିବା—
ବାତ ରହନା 2. Notoriety or good name being published.
(ଯଥା—କଥା ରହିଗଲା କାଲକାଳକୁ)
୩ । ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଯଶ ରହିବା; ଚିରକାଳକୁ କୀର୍ତ୍ତି ରହିବା—
3. (one's actions) Being commemorated.
୪ । ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଅଯଶ ରହିବା—4. Bad name surviving a person.
୫ । ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜବାବ ସ୍ଥିର ହେବା—
5. Completion of an agreement between two persons.

କଥାରୁ ବଳିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କ୍ଷମତାରୁ ବହିର୍ଭୂତ ହେବା—
Kathāru balibā 1. To be beyond one's power or
କଥାଟେକେ ବାହିର ହଓୟା control.
ବାତସେ ବାହର ହୋନା ୨ । ଆଦେଶ ବା ଅନୁରୋଧ ଲଂଘନ କରିବା ବା ନ ମାନିବା—2. To disobey or transgress one's order or advice.

କଥାରୁ ବଳେଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—କଥାରୁ ବଳିବା (ଦେଖ)
Kathāru baleibā Kathāru balibā (See)

କଥାରୁ ବାହାର—ଦେ. ବିଣ.—ଆଦେଶ ବା ଉପଦେଶ ଲଙ୍ଘନକାରୀ—
Kathāru bāhāra Disregarding an order or
କଥାଟେକେ ବାହିର advice.
ବାତସେ ବାହର (ଯଥା—ମୁଁ ତୁମ କଥାରୁ ବାହାର ନୁହେଁ ।)

କଥାରେ ଅଛି—ଦେ.ଅ.—୧ । ଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବଚନ ଅଛି ଯେ—
Kahāre achhi 1. So the saying goes.
କଥାଏ ଆଛେ ୨ । ଜନରବ ହୁଏ ଯେ—
ଏକବାତ ହୈ 2. So people say.

କଥାରେ କହନ୍ତି—ଦେ. ଅ.—କଥାରେ ଅଛି (ଦେଖ)
Kathāre kahanti Kathāre achhi (See)

କଥାରେ କହି—ଗ୍ରା. ଅ.—କଥାରେ ଅଛି (ଦେଖ)
Kathāre kahi Kathāre achhi (See)

କଥାରେ ଜିଣିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଯୁକ୍ତି ବା ତର୍କରେ ପରାସ୍ତ କରିବା;
Kathāre jiṇibā ଯୁକ୍ତିରେ ଜୟୀ ହେବା—To vanquish
କଥାୟ ଜିନା by reasoning or argument; to foil or
ବାତମେ ଜିତନା overpower by argument; to win in a wordy duel.

କଥାରେ ଥିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଆଦେଶ ବା
Kathāre thibā ଉପଦେଶ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
କଥାୟ ଥାକା 1. To act according to one's order or
ବାତମେ ରହନା; ବାତମେଁ ହୋନା advice.
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହେବା—
2. To be subservient to another.

କଥାରେ ପାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କଥାରେ ଜିଣିବା (ଦେଖ)
Kathāre pāribā Kathāre jiṇibā (See)

କଥାରେ ବହକିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ମାନମାନ୍ୟ ବା ଉଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ
Kathāre bahakibā ବେଆଡ଼ା କର କଥା କହିବା; ଅଉଦ୍ରୋ-
ଚିତ କଥା କହିବା—1. To talk irreverently or beyond the bounds of decency.
୨ । ଅଉଦ୍ରୋଚିତ ବା ଅନୁଚିତ ବ୍ୟବହାର କରିବା—
2. To deal improperly or indecently; to mete out improper treatment.

କଥାରେ ରହିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କଥାରେ ଥିବା (ଦେଖ)
Kathāre rahibā Kathāre thibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବପସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଂ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କଥାରେ ହୃଷ୍ଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଯୁକ୍ତିତର୍କରେ ପରାସ୍ତ ହେବା—
Kthāre haṭibā To be vanquished or foiled or overpowered in argument.
କଥାୟ ହଟେଯାଓୟା
बातमे हटयाना

କଥା ଶୁଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବାକ୍ୟକୁ କାନରେ ଶୁଣିବା—
Kathā śuṇibā 1. To hear one's words.
କଥା ଶୋନା ୨ । ପ୍ରଶ୍ନ ବା ବାକ୍ୟକୁ ଶୁଣି ତହିଁର ଅର୍ଥ
बात शूनना ବୁଝି ପାରିବା—
2. To understand words spoken to one; to respond to a call.
୩ । ଆଦେଶ ବା ଉପଦେଶକୁ ସାଦରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ବା ମାନିବା—3. To obey or respect one's orders or request.
୪ । ଅନ୍ୟର ଉପଦେଶ ପ୍ରତି ମନଯୋଗୀ ହେବା—
2. To attend to another's advice.

କଥାସଚିବ—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କଥା + ସଚିବ)—ଓକିଲ;
Kathāsachiba ବାଇଷ୍ଟର୍; ବଙ୍ଗଦେଶୀୟ ପକ୍ଷସମର୍ଥକ ବ୍ୟକ୍ତି—
Counsel; barrister; pleader.

କଥାସରିତ୍—ସଂ. ବ—କଥାସରିତ୍‌ସାଗର (ଦେଖ)
Kthāsarit Kthāsaritsāgara (See)

କଥାସରିତ୍‌ସାଗର—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ; କାଶ୍ମୀ-
Kathāsaritsāgara ରାଧିପତି ଶ୍ରୀହର୍ଷଙ୍କ ଅନୁରୋଧ ଅନୁସାରେ ତାଙ୍କ ମହିଷୀଙ୍କ ଚିତ୍ତବିନୋଦନାର୍ଥ ସୋମଦେବ ଭଟ୍ଟ-କବଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ ସଂସ୍କୃତ ଗଳ୍ପ ବା ଉପାଖ୍ୟାନ ପୁସ୍ତକ—
The title of a work of fiction or stories composed by Somadeba Bhaṭṭa at the instance of Śrīharsha, king of Kāśmīra.

[ଦ୍ର—ମୂଳଗ୍ରନ୍ଥର ନାମ 'ବୃହତ୍ କଥା' । ଏହା ପୈଶାଚୀ-ଭାଷାରେ ଲିଖିତ । ଏଥିରୁ ସାରସଂଗ୍ରହ କରି ସୋମଦେବ ଭଟ୍ଟ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ରଚନା କରିଥିଲେ ।]

କଥାସରିବା—ଦେ. ବ—୧ । କଥିତ ଗଳ୍ପର ସମାପ୍ତି ହେବା—
Kathāsaribā 1. The conclusion of a story.
ମୋ କଥାଟି ସରିଲା, ଫୁଲ ଚଢ଼େଇ ମଲା—କାହାଣୀ ।
୨ । ସର୍ବନାଶ ଘଟିବା—
2. Happening of ruin.
(ଯଥା—ମାମଲା ମକଦ୍ଦମାରେ ମୋ କଥା ସରିଲା ।)

କଥାସାର—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କଥା + ସାର)—ବଚନସର୍ବସ୍ୱ;
Kathāsāra ଯେ ମୁହଁରେ ଲମ୍ବାଚଉଡ଼ା କଥାଗୁଡ଼ିଏ କହେ ମାତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟରେ କିଛି ଶକ୍ତି ବା ଯୋଗ୍ୟତା ଦେଖାଇ-ପାରେ ନାହିଁ—Full of verbiage; one who promises many things but performs nothing; hollow sounding; uttering high sounding words; ending in words only.

କଥା ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଶେଷ ଜବାବ କରିବା;
Kathā hebā ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଚୁକ୍ତି ହେବା—
କଥା ହଓୟା 1. To enter into a contract or pact
बातचितहोना or understanding.
ସେହିଁ ହିଜଡ଼ ପୂର୍ବେ ଥିଲେ କଥା ହୋଇ,
ସେ ସମସ୍ତଙ୍କେ ମୋତେ ଦେଖାଦେଲେ ଯାଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୨ । କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବା—2. To talk; to converse.
ବୃଦ୍ଧଗଲେ ଅନନ୍ତରସେ କଥା ହୋଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୩ । ପରାମର୍ଶ କରିବା—3. To consult.
ଶୃଗାଳ ଶୃଗାଳୀ ବେନି ରୁଅନ୍ତେ ଯେ କଥା—ଖାରଳା, ମହାଭାରତ ।

ଦେ. ବ—(କୌଣସି ବିଷୟ) କଥାବାର୍ତ୍ତାଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିରୀକୃତ ହେବା—
(a matter) Being settled after a talk.

କଥିତ—ସଂ. ବିଣ. (କଥ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Kathita ୧ । ଉକ୍ତ—1. Said; spoken of; told.
୨ । ବର୍ଣ୍ଣିତ; ବର୍ଣ୍ଣତ—2. Mentioned; described.
୩ । ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ—3. Expounded; explained.
୪ । ଉଚ୍ଚାରିତ—4. Uttered; pronounced.
ସଂ. ବ. ୧ । (+ କର୍ମ. ତ) ବିଷ୍ଣୁ—1. The God Bishṇu.
୨ । (+ ଭାବ. ତ)—କଥନ—2. Utterance.

କଥିତ ଅଛି—ଦେ.—କଥାରେ ଅଛି; ଏହି ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ; ଶୁଣାଅଛି
Kathita achhi ଯେ; କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି ଯେ; ଉକ୍ତ ଅଛି ଯେ—
It is said; so the saying goes.

କଥିତପଦତା—ସଂ. ବ.—ପୁନରୁକ୍ତତା (ଦେଖ)
Kathita padatā Punaruktatā (See)

କଥିତ ଭାଷା—ଦେ. ବ.—୧ । ଜୀବନ୍ତ ଭାଷା; ମାତୃଭାଷା; ଚଳୁଥିବା
Kathitabhashā ଭାଷା—1. Living language; a
ମୁଖ ଭାଷା } ବପଭାଷା vernacular.
ଲିଖିତ ଭାଷା } ୨ । ଯେଉଁ ଭାଷାରେ ଲୋକେ ସାଧାରଣତଃ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରନ୍ତି—
2. Spoken language.

କଥୀକୃତ—ସଂ. ବିଣ. (କଥା + ଅଭୂତ. ଡାଭାବେ ଚ୍ବି + କୃ ଧାତୁ + କର୍ମ.
Kathīkṛuta ତ)—କଥାମାତ୍ରାବଶିଷ୍ଟ; କେବଳ ଗଳ୍ପରୂପରେ ଚଳୁଥିବା—Reduced to a tale; existing only in words or books; a mere matter of history; no longer in existence.

କଥୁ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ପାଣିକଥୁ (ଦେଖ)
Kathu Pāṇikathu (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ନ

କଥୁଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. ବିଶ. (ସଂ. କଥମ୍)—
Kathuñ ୧ । ମୁଖୁହୁଁ; ଆଦୌ—1. At all.
୨ । କଦାପି—2. Ever.

କଥୁଁକଥା—ଗ୍ରା. ବି.—୧ । କଥାପ୍ରସଙ୍ଗ—1. Discourse; course
Kathuñkathā of conversation; topic of conversation.
୨ । ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ବିଷୟ—
2. Anything worth mentioning.
ଦ୍ର । କଥଂକଥା (ଦେଖ)
3. Kathaṁkathā (See)

କଥୁଁକଥା ହେବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—୧ । କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବା—
Kathuñkathā hebā 1. To talk or converse.
୨ । ସାଧାରଣଭାବରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବା—
2. To have a general talk or discourse.

କଥୁ ପିଠା—ଗ୍ରାଦେ. (ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ) ବି.— ଚାଉଳପିଠା —
Kathu piṭhā A cake made of rice-flour.

କଥୁ ହେବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି —ଦୀର୍ଘକାଳ ଆଖିବଥା ରୋଗ
Kathu hebā ହେବା— Suffering long from eye-ache.

କଥୋଦ୍‌ଘାତ—ସଂ. ବି. (କଥା + ଉଦ୍‌ଘାତ)—ନାଟକର ପ୍ରସ୍ତାବନା-
Kathodghāta ବିଶେଷ—A kind of prologue.
[ଦ୍ର— ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ସୂତ୍ରଧାରର କଥା ଶୁଣି ଅଥବା ଉପୁକ୍ତ ବାକ୍ୟର ମର୍ମ ଗ୍ରହଣ କର ପାଞ୍ଚ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହୁଏ ସେଠାରେ କଥୋଦ୍‌ଘାତ ନାମକ ପ୍ରସ୍ତାବନା ହୁଏ । ଯଥା— ସୂତ୍ରଧାର— ଜଗଦୀଶ୍ୱର ଅନୁକୂଳ ହେଲେ ଦ୍ୱୀପାନ୍ତରରୁ କମ୍ବା ସାଗର ମଧ୍ୟରୁ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୁ ଅଣାଇ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତୁ—ରତ୍ନାବଳୀ ।]

କଥୋପକଥନ—ସଂ. ବି. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କଥା + ଉପକଥନ)—
Kathopakathana ୧ । ଉକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟୁକ୍ତି—
1. Mutual question and answer; dialogue.
୨ । କଥାବାର୍ତ୍ତା—2. Conversation; verbal intercourse.

କଥ୍ୟ—ସଂ. ବିଶ. (କଥ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—କଥନୀୟ (ଦେଖ)
Kathya. Kathanīya (See)

କଦ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ବସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା—1. To spread.
Kad (root) ୨ । ବ୍ୟାକୁଳ ହେବା—2. To be distressed.

କଦ୍‌ଜବାବ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା.) (କଚ୍ଛଆ ଭାଷା)—ଅଦାଲତରେ
Kadjabāb ପ୍ରତିବାଦୀ ଦେବା ଜବାବର ଖଣ୍ଡନାର୍ଥ ବାଦୀ ଦେବା
ଶେଷ ଜବାବ ଦ୍ୱିତୀୟ ଜବାବର (ରଦ୍‌ଜବାବର) ଉତ୍ତରରେ ପ୍ରତି-
କଦ୍ ଜବାବ ବାଦୀ ଦାଖଲ କରିବା ଜବାବ—
Second written statement of the defendant to meet the plaintiff's second statement.

[ଦ୍ର— ପୂର୍ବେ କାଜମାନଙ୍କ ବିଚାର-ଅଦାଲତରେ ବାଦୀର ଦାବିର ଉତ୍ତରରେ ପ୍ରତିବାଦୀ ଜବାବ ଦେଉଥିଲା । ପ୍ରତିବାଦୀର ପ୍ରଦତ୍ତ ଉକ୍ତ ଜବାବକୁ ଖଣ୍ଡନ ବା ରଦ୍ କରିବା ପାଇଁ ବାଦୀ ରଦ୍‌ଜବାବ ଦେଉଥିଲା । ଏ 'ରଦ୍‌ଜବାବ'ର ଉତ୍ତରରେ ପ୍ରତିବାଦୀ 'କଦ୍‌ଜବାବ ଦେଉଥିଲା ଓ ତହିଁରେ ବାଦୀ ଶେଷରେ 'ଦ୍ୱଦ୍‌ଜବାବ' ଦେଉଥିଲା । ଏହିଠାରେ ବାଦପ୍ରତିବାଦୀଙ୍କର ଉତ୍ତରପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଶେଷ ହେଉଥିଲା । ତହିଁପରେ ମକଦ୍ଦମାର ବିଚାର ଆରମ୍ଭ ହେଉଥିଲା ।]

କଦ—ସଂ. ବିଶ. (କ = ସୁଖ, ଜଳ + ଦା ଧାତୁ = ଦେବା + କର୍ତ୍ତୃ.
Kada ଅ)—ସୁଖଦାତୃକ—Giving happiness; pleasant.
ସଂ. ବି—ମେଘ—Cloud.

କଦକ—ସଂ. ବି. (କଦ = ମେଘ + କ; ଯେ ମେଘ ପରି ଶୁଭ୍ର। ଦିଏ)—
Kadaka ବିତାନ; ଗୁନୁଆ —Awning; canopy.

କଦକ୍ଷର—ସଂ. ବି. 'କର୍ମଧା; କୁ + ଅକ୍ଷର; କୁ ସ୍ଥାନରେ କତ୍ ଆଦେଶ)—
Kadakshara କୁତ୍ସିତ ଅକ୍ଷର ବା ଲେଖା —Bad writing; clumsy writing.
ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)— ଯାହାର ହସ୍ତାକ୍ଷର କଦର୍ଯ୍ୟ—
(କଦକ୍ଷରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) One who writes a bad or clumsy hand.

କଦଗ୍ନି—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; କୁ + ଅଗ୍ନି; କୁ ସ୍ଥାନରେ କତ୍ ଆଦେଶ)—
Kadagni ମନ୍ଦାଗ୍ନି; ଅଗ୍ନିମାନ୍ଦ୍ୟ—
Indigestion; dyspepsia.
ସଂ. ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଅଗ୍ନିମାନ୍ଦ୍ୟ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ —Dyspeptic.

କଦଧ୍ୱା—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; କୁ + ଅଧ୍ୱନ୍ = ପଥ; କୁ ସ୍ଥାନରେ କତ୍
Kadadhwā ଆଦେଶ)—୧ । କୁପଥ—1. Wrethed road.
୨ । କୁମାର୍ଗ—2. Bad way.
ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)— କୁମାର୍ଗଗାମୀ —
One given to evil ways or gone astray.

କଦନ—ସଂ. ବି. (କଦ୍ ଧାତୁ = ବ୍ୟାକୁଳ ହେବା; ବିନାଶ କରିବା +
Kadana ଭାବ. ଅନ) —୧ । ମାରଣ—1 Killing.
୨ । ପୀଡ଼ନ — 2. Oppression.
ଦ୍ର । ବିନାଶ—3. Destroying.
୪ । ପାପ—4. Sin.
୫ । ଯୁଦ୍ଧ—5. Fight.
୬ । ମର୍ଦ୍ଦନ—6. Rubbing; pressing.
୭ । ଅବସାଦ—7. Langour.
୮ । କଷ୍ଟ—8. Trouble.
ମୃତ ଦେହେ କାଢ଼ିଁ ସମ୍ବନ୍ଧ ଏ କଦନ—ଦେବୀଦୂର୍ଯ୍ୟ. ଦଣ୍ଡୀସ୍ୱତନ୍ତ୍ର. ତ ଗୀତ ।

କଦନ୍ନ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; କୁ + ଅନ୍ନ; କୁ ସ୍ଥାନରେ କତ୍ ଆଦେଶ)—
Kadanna ୧ । କୁତ୍ସିତ ଅନ୍ନ; ଅଖାଦ୍ୟ —
1. Bad or unclean food.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠରେ ସୂଚୁଛ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅଭଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୀର୍ଘସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବପସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଖୋଜବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଂ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବହ' ଦେଖିବେ ।

୨ । ସମ୍ୟକ୍ ସିଦ୍ଧ ହୋଇ ନ ଥିବା ଅନ୍ନ—
2. Food not properly boiled.
୩ । କୁତ୍ସିତ ଲୋକ ଘରର ବା ଘାକର ଅନ୍ନ—
3. Food cooked by a low-caste person.
୪ । ପରଠାରୁ ମାଗି ଆଣିବା ଅନ୍ନ—
4. Food begged of others.

ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—କୁତ୍ସିତ ଅନ୍ନପ୍ରିୟ—
(କଦନ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Fond of unclean food.

କଦପତ୍ୟ—ସଂ.ବ. (କର୍ମଧା;କୁ+ଅପତ୍ୟ; କୁ ସ୍ଥାନରେ କଦ୍ ଆଦେଶ) —
Kadapatya ୧ । କୁପୁତ୍ର; କୁସନ୍ତାନ; କୁଲାଙ୍ଗାର ପୁତ୍ର—
1. Unworthy scion of a family.
୨ । କଦାକାର ସନ୍ତାନ—2. Deformed child.
(କଦପତ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—କୁପୁତ୍ରବତ୍ତିଷ୍ଟ—
Having a deformed or unworthy child.

କଦବଦ—ଦେ. ବ. ସଂ. କଦ୍ ଧାତୁ=ବ୍ୟାକୁଳ ହେବା ସଂ. କନ୍ଦନ)—
Kadabada ୧ । କଲେଇବଲେଇ; ଯନ୍ତ୍ରଣା; ଅଚ୍ଛଶସ୍ତ କ୍ଲେଶ—
ହାୟରାନୀ 1. Trouble; harassment; affliction;
ହୈରାନୀ suffering.
୨ । ବେଦନା—2. Pangs.
ଦେ. ବଣ—ବେଦନାପ୍ରାପ୍ତ; କ୍ଲିଷ୍ଟ; କଲ୍‌ବଲ—
ହୈରାନ, ହାୟରାନ Afflicted; harassed; troubled.
ହୁରାନ

କଦବଦିଆ—ଗ୍ରା. ବଣ—୧ । କ୍ଲିଷ୍ଟ; କଲ୍‌ବଲ —
Kadabadiā 1. Harassed.
ହୈରାନ ୨ । କଷ୍ଟପ୍ରଦ —2. Painful.

କଦବା—ଦେ. ଅ. (ସଂ. କଦା ବା)—
Kadabā ୧ । କୌଣସି ସମୟରେ—
କଧୋ; କଧାର 1. At any time.
୨ । କ୍ୱଚିତ୍—2. Hardly; scarcely.
୩ । ସମ୍ଭବତଃ—3. Perchance.
୪ । କେବେ କେବେ—4. At time

କଦବାଏ—ଗ୍ରା. ଅ – କଦବା (ଦେଖ)
Kadabāe Kadabā (See)

କଦଭ୍ୟାସ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; କୁ+ଅଭ୍ୟାସ; କୁ ସ୍ଥାନରେ କଦ୍
Kadabhyāsa ଆଦେଶ)—ମନ୍ଦ ଅଭ୍ୟାସ—
Bad habit.

କଦମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କଦମ୍=ପାଦ)—
Kadam ୧ । ଅଶ୍ୱର ଗତିବଶେଷ—
କଦମ 1. A kind of measured trot of a
କଦ୍‌ମ trained horse.

ବାହୁଁ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ଦେଳ ଅଶ୍ୱର. କଦମେ ଚୁସର ଦଅଇ ଚଢ଼ଇ ।
ସଥାନାଥ. ନଉଚେଶ୍ୱସ ।

୨ । ପଦଶବ୍ଦ; ପାଦବିସ୍ଫାର; ଗୁଲଲ୍ଲା ବେଳେ ଦୁଇ ଗୋଡ଼-ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଅନ୍ତର --2. Foot-step; pace.
ଇନ୍ଦ୍ରସାଇକୁ ଗହଣ ଜ ପାଶଥ କଠମ ଦୂର ଦଲ ମଝିରେ ଉମସାଇ ।
ଫକୀରମୋହନ—ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

୩ । ପାଦ—3. Foot.
୪ । ମହତ୍ତ୍ୱ; ପାଦାତ୍ମ୍ୟ—4. Power.
୫ । କଦମ୍ବ ଗଛ ଓ ଫୁଲ—5. A species of tree and its flower; Nauclea Cadamba.

ସଂ. ବଣ—ହର୍ଷୋତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ —With hairs standing on end through joy.

କଦମଗଛ—ଦେ. ବ– ୧ । କଦମ୍ବଫୁଲପରି ଦେଖାଯିବା ବାଣବଶେଷ—
Kadamagachha 1. A firework resembling the
କଦମ Kadamba flower when illumin-
କଦ୍‌ମ ated.
୨ । କଦମ୍ବ (ଦେଖ)
2. Kadamba (See)

କଦମଗୁଲି—ଦେ. ବ– ଘୋଡ଼ାର କଦମ୍ ଗତି—
Kadamachāli Strutting of a trained horse.
କଦ୍‌ମକୀଚାଲ

କଦମରସୁଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ରସୁଲ୍=ପରମେଶ୍ୱର+କଦମ୍=
Kadamarasul ପଦଚିହ୍ନ—ମହାପୁରୁଷ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ପଦଚିହ୍ନ
କଦମରସୁଲ ଯେଉଁଠାରେ ପୂଜିତ ହୁଏ)—କଟକରେ ଥିବା
କଦ୍‌ମରସୁଲ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ଉପାସନା ମନ୍ଦିର—
A Mahomedan temple of worship in the town of Cuttack.
[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାର ସୁବାଦାର ସୁଜାଉଦ୍ଦିନ୍ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲଆନଙ୍କର ପରସ୍ପର ବଦ୍ୱେଷଭାବ ଦୂର କରିବା ମାନସରେ କଟକରେ ଏହି ମନ୍ଦିର ନର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନ ଉଭୟେ ସେଠାରେ ଉପସନା କରୁଥିଲେ । କୃପାସିନ୍ଧୁ. ଇତିହାସ]

କଦମା—ଦେ. ବଣ—୧ । ତରୁଣ; ଦାମୁଡ଼ି (ମଇଁଷି)—
Kadamā 1. Young (buffalo)
୨ । ଜଳରେ ଓଦା ହୋଇ ଫୁଲିଥିବା କଞ୍ଚା ଚୂଡ଼ା ସଙ୍ଗେ ମିଠାମିଶା ଏକ ପ୍ରକାର ଖାଦ୍ୟ -- A kind of food prepared from parched paddy.

କଦମି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ– ଘୋଡ଼ାର କଦମ ଗତି—
Kadami Measured or dancing trot of a trained horse.

କଦମ୍ବ—ସଂ. ବ. (କଦ୍ ଧାତୁ=ବସ୍ତ୍ରାଣ୍ଡି ହେବା; ବ୍ୟାକୁଳ ହେବା+
Kadamba ଅମ୍ବଚ୍, ବା କଦଂ=ବର୍ଷାକାଳକୁ+ବା ଧାତୁ=
ସଂ. ବୋଧ କରିବା+ଅ)—୧ । ବର୍ଷାକାଳରେ ଫୁଟିବା
ପ୍ରିୟକ; ହଳପ୍ରିୟ ଲୋମ ପରି ଏକ ଜାତୀୟ ଗୋଲାକାର ଓ
ମାଧ; ବୃତ୍ତପୁଷ୍ପ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ କେଶରବଶିଷ୍ଟ ଫୁଲ ଓ ଉହାଁର ଗଛ—

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ତ୍ତ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

କଦମ A species of tree flowering in the
କଦ୍ମ rainy season and its flower; Anthoce-
ଗୁ. କଦମ୍ ଆ. କଦମ୍ phalus Cadamba (Haines).
ମ. ଗ୍ରଜକଦମ୍ [ଦ୍ର—ଏହା ମଧୁର, କଷାସ୍ୱ– ଲବଣରସ, ଶୀତୱୀର୍ଯ୍ୟ,
ତେ. କଡ଼ମ୍ବି ଗୁରୁ, ସାରକ, ବଷ୍ମ୍ୟକାରକ, ରୁକ୍ଷ; ଏହା କଫ,
ତା. କଡ଼ୁ; କଦମ୍ବ ସ୍ତନ୍ୟ ଓ ବାଯୁଜନକ ।]

୨ । ସମୂହ—2. Collection; multitude.

କାଯା କଦମ୍ବ ଦ୍ୱୋଇ ଏକମେକ
ଜଲେ ଦର୍ଶନ ଯାଇ ନନ୍ଦବାଳ । ସାଳକୃଷ୍ଣ· ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

୩ । ପକ୍ଷ; ଦଳ; ପଙ୍କା—3. Group; swarm; party.

୪ । ସର୍ଷପ; ସୋରିଷ—4. Mustard.

୫ । (ଜ୍ୟୋତିଷପରିଭାଷା). ରବିମାର୍ଗର ଉତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣରେ ଥିବା ମେରୁବନ୍ଦୁଦ୍ୱୟ—
5. (Astronomy) Poles of th ecliptic

ଦେ. ବ – ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ—Name of a demon.

କଦମ୍ବ ବଦମ୍ବଜେ ନାଶିଲେ ରମ । ଅରୁଣନ୍ୟ.ବଦଗ୍ଧତନ୍ତ୍ରାନଣି ।

ଦେ. ବିଣ—ଆନନ୍ଦରେ କଦମ୍ବଫୁଲ ପରି ରୋମୋଦ୍ଗତ; ହର୍ଷୋତ୍ଫୁଲ୍ଲ— Horripilated with sudden joy.

କଦମ୍ବକ—ସଂ. ବ. (କଦମ୍ବ + ସ୍ୱାର୍ଥରେ. କ)—କଦମ୍ବ (ଦେଖ)
Kadambaka Kadam a (See)

କଦମ୍ବପୁଷ୍ପିକା—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)— ମହାମୁଣ୍ଡୀ; ବଡ଼ଥାଲକୁଣ୍ଡି ଲତା—
Kadambapushpikā A creeper; Sphareanthus
ବଡ଼ଥୁଲକୁଡ଼ି; ଗୋରକ୍ଷମୁଣ୍ଡୀ Indicus.

କଦମ୍ବମୂଲିଆ—ଦେ. ବିଣ—(ଯେ କଦମ୍ବ ଗଛ ମୂଳରେ ବିହାର କରିବାକୁ
Kadambamūliā ଭଲ ପାଆନ୍ତି)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
(Loving to play at the foot of a Kadamba tree)—An epethet of Srīkrushṇa.

ନନ୍ଦଗଜଗମନକୁ କଦମ୍ବମୂଲିଆକୁ, ମଗଶାଳା ରଗାରୁ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ—ସଙ୍ଗୀତ ।

କଦମ୍ବଯଷ୍ଟି—ସଂ. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ରବିମାର୍ଗର ଉତ୍ତରଦକ୍ଷିଣକୁ ଯୋଗ
Kadambajashṭi କରିଥିବା କାଳ୍ପନିକ ରେଖା—
(Astronomy) Line joining the two poles of the ecliptic.

କଦମ୍ବା—ଦେ. ନ.—କଦମା (ଦେଖ)
Kadambā Kadamā (See)

କଦର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ.)—୧ । ସୁବିଧାଜନକ ସ୍ଥାନ—
Kadar 1. A strategical point or position;
କଦର a convenient hold.
କଦ୍ର ୨ । ଉପାୟ—2. Plan.
୩ । କୌଶଳ—
3. Stratagem; artifice; tactics.
୪ । ଖଞ୍ଜ; ସୁଯୋଗ—4. Opportunity.
୫ । ରହସ୍ୟ; ଗୁପ୍ତ କାରଣ—5. Secret.
୬ । ସମ୍ମାନ; ମର୍ଯ୍ୟାଦା—6. Prestige; respect.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—୧ । ଦୋଷ—1. Fault.
୨ । ତ୍ରୁଟି—2. Defect.
୩ । ଦୁର୍ବଳତା—3. Weakness.

କଦର୍‌କାଦର୍—ବୈଦେ. ବ.—ଖଞ୍ଜଖାଞ୍ଜ; ଛକାପଞ୍ଜା—
Kadarkādar Vigilance; strategy; tactics.
କଦରକାଦର ବିଣ.— ଚାକଚରିତ୍ରିଆ; ହୁସିଆର—
କଦ୍‌ରକାଦ୍‌ର Watchful; tactical.

କଦର୍‌ଦାନ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା.)—୧ । କାଇଲ୍ (ଲୋକ); ଯେଉଁ
Kadardān ଲୋକ ଆପଣାର ଦୋଷ ବା ତ୍ରୁଟି ସ୍ୱୀକାର କରେ—
କଦରଦାନ 1. (a person) Who admits his fault.
କଦ୍‌ରଦାନ ୨ । ଗୁଣଗ୍ରାହୀ; ଗୁଣଗ୍ରାହକ—
2. One who appreciates merit.

ମିଥ୍ୟା ଦୁରୁମ କଲେ, ଚତୁର କଦର୍‌ଦାନ୍ ଥଉନ୍—ଫକୀରମୋହନ. ଉତ୍କଳଲକ୍ଷ୍ମୀ ।

କଦର—ସଂ. ବ.(କ=ଜଳ + ଦୃ ଧାତୁ— ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kadara ୧ । କଣ୍ଟାବରୁର ଗଛ—
1. The thorny Acacia tree.

ଶୁଂଡ଼ି ବଣ ସଥ ଅକ୍ଲୁ କଦର—କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ, ବନ ।

୨ । ଘାସୁସ—2. Frumenty.
୩ । ଉପାୟ—3. Means.
୪ । ଯତ୍ନ – 4. Exertion.
୫ । ଖଞ୍ଜ; କୌଶଳ—5. Stratagem.
୬ । କ୍ଷୁଦ୍ର ରୋଗବିଶେଷ— 6. A petty disease.
୭ । ଗେଡ ଖଦିର; ପକଡ଼ା ବା ପାଖୋର୍ ଖଇର—
7. Brown catechu.

କଦର ଉଣ୍ଡିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଖଞ୍ଜ ବା ସୁବିଧା ଖୋଜିବା—
Kadara uṇḍibā To be on the look-out for an opportune time or place; to try to find out a weak position of the enemy.

କଦର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୌଶଳ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା—
Kadara karibā To apply tactics.
କଦରକରା
କଦ୍‌ରକରିବା

କଦରଦାର୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ.)—କୌଶଳୀ—
Kadaradār Strategical; tactful.
କଦରଦାର, କଦରିୟା
କଦ୍‌ରଦାର

କଦରିଆ—ଦେ. ବିଣ—କଦରଦାର୍ (ଦେଖ)
Kadariā Kadaradār (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥୂଚ୍ଛ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମ ବା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରଖା କରିନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଖାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଖାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବଡ଼'ଦେଖିବେ।

କଦର୍ଥ—ଫ. ବି. (କର୍ମ୍ମଧା. କୁ+ଅର୍ଥ; କୁ ସ୍ଥାନରେ କଡ଼୍ ଆଦେଶ)—
Kadartha ୧ । କୌଣସି ଶବ୍ଦର କୁତ୍ସିତ ଅର୍ଥ—
1. Misinterpretation; bad sense or meaning given to an expression.
୨ । କୁତ୍ସିତ ବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରଯୋଜନ ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—
2. Evil intention,
ଫ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ବ୍ୟର୍ଥ—1 Ineffectual.
୨ । ଅନର୍ଥକ—
2. Without any sense or meaning.
୩ । ମନ୍ଦାର୍ଥକ—
3. Having a bad meaning or sense.
୪ । କୁତ୍ସିତଅର୍ଥକାରୀ—
4. Attaching a bad meaning or sense to an expression; misinterpreting.
ଗ୍ରା. କ୍ରି. ବିଣ (ଫ. କଦାପି)— କଦାପି—On any account; for any consideration.
(ଯଥା—ମୁଁ ସେଠାକୁ କଦର୍ଥ ଯିବ ନାହିଁ ।)

କଦର୍ଥନ—ଫ. ବି. (କୁ+ଅର୍ଥ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ; କୁ ସ୍ଥାନରେ
Kadarthana କଡ଼୍ ଆଦେଶ)—୧ । କୁତ୍ସିତ ଅର୍ଥକରଣ—
1. Taking a word or thing in a bad sense; misjudging; misinterpretation; misunderstanding.
୨ । ଅବମାନନା—2. Insult.
୩ । ଅପବାଦ ଦେବା—3. Vilification.
୪ । ବଡ଼ମ୍ନା—4. Humiliation.
୫ । ନର୍ଯାତନ; ପୀଡ଼ନ; ଉତ୍ପୀଡ଼ନ—
5. Oppression; harassment.
୬ । ଦୁର୍ଗତି; ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା—6. Adversity.
ଦେ. ବ—କଷ୍ଟ—Trouble.

କଦର୍ଥନା—ଫ. ବି. (କଦର୍ଥନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—କଦର୍ଥନ (ଦେଖ)
Kadarthanā Kadarathana (See)

କଦର୍ଥିତ—ଫ. ବିଣ. [କୁ=କୁତ୍ସିତ+ଅର୍ଥିତ=(ଅର୍ଥି ଧାତୁ+କର୍ମ୍ମ.
Kadarthita ତ)=ଅନ୍ୟଷ୍ଟ]—୧ । କୁତ୍ସିତଅର୍ଥରେ ବୁଝାଯିବା—
1. Misinterpreted.
୨ । ବଡ଼ମ୍ନିତ—2. Humiliated; misjudged.
୩ । ଦୂଷିତ—3. Soiled; desecrated; vilified.
୪ । ନର୍ଯାତିତ—4. Persecuted.
୫ । ପୀଡ଼ିତ—5. Oppressed; tortured.

କଦର୍ଥିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ଫ. କଦର୍ଥନ)—କଷ୍ଟ ଦେବା—
Kadarthibā To trouble; to afflict.
ଦୀର୍ଘ୍ୟ ଏକ ଅବ ଦେବେ; ଜଡ଼େ କଦର୍ଥନ ସମସ୍ତେ—
ଜଗନ୍ନାଥ.ଭଗବତ ।

କଦର୍ଥେ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ଅ. (ଅଶୁଦ୍ଧ; ଫ. ଜନ୍ମର୍ଥଂ)—
Kadarthe —୧ । କାହିଁକି—1. The reason why.
ଅଗଡ ଜଦର୍ଥେ ସଦର୍ଥେ ଜହି ଜସ ହେବ—
ଉତ୍କ. କୋଣ୍ଡ୍ରଭଞ୍ଜାଗ୍ରଭୂଜସ୍ତ ।
୨ । (ଫ. କଦର୍ଥଂ) କଦର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ—
2. In an awkward or horrible manner.
କଦର୍ଥେ କରନ୍ତେ ରକ୍ଷଣ; କରଇ କାଉରେ ସ୍ତବନ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

କଦର୍ଯ୍ୟ—ଫ. ବିଣ. (କୁ+ଅର୍ଯ୍ୟ=ଅଧିକାରୀ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—
Kadarjya ୧ । କୁତ୍ସିତ—1. Bad; clumsy; nasty; awkward; base.
(କଦର୍ଯ୍ୟତା—ବି)
୨ । କୃପଣ; ଯେ ନଜେ କଷ୍ଟ ପାଇ ଓ ଆପଣା ପରିବାରକୁ ଦୁଃଖ ଓ ଅଭାବରେ ପକାଇ ଧନ ସଞ୍ଚେ—
2. Miserly; niggardly.
୩ । ଲୋଭୀ—3. Covetuous.
୪ । ନୀଚ; ଜଘନ୍ୟ; କ୍ଷୁଦ୍ର—
4. Petty; abominable.
ଦେ. ବି.—୧ । କୃପଣ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A miser.
୨ । ବଡ଼ମ୍ନା; ନର୍ଯ୍ୟାତନ—2. Humiliation.
ଦେ. ବଣ. କୁତ୍ସିତ; ଅପରିଷ୍କୃତ—
1. Uncleansed; dirty.
୨ । ନର୍ଯାତିତ; ବଡ଼ମ୍ନିତ—2. Humiliated.
୩ । ଆକ୍ରାନ୍ତ—3. Oppressed.
୪ । କାତରତା; କ୍ଲିଷ୍ଟ; ଉଦ୍ବଳବିକଳ—4. Afflicted with pain; sorely troubled.
ଅଶ୍ୱାକୁ କଦର୍ଯ୍ୟ କଲେ ସ୍ୱେଗ ସଙ୍ଗେ ଦେହେ। ପୀତମ୍ବର. ନୃସିଂହପ୍ରଣତି ।

କଦର୍ଯ୍ୟତା—ଫ. ବି. (କଦର୍ଯ୍ୟ+ଭାବ. ତା)—କୁତ୍ସିତତା—
Kadarjyatā Badness; awkwardness.

କଦଳ—ଫ. ବି. (କ=ବାୟୁ+ଦଳ ଧାତୁ=ଭେଦ କରିବା+କର୍ମ୍ମ.
Kadala ଅ)—କଦଳୀ (୧) (ଦେଖ)
Kadalī (1) (See)
ଦେ. ବି.—ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଜାତ ଜାତିବିଶେଷ—
Name of a low caste.

କଦଳଆ—ଦେ. ବିଣ.—କଦଳୀ ପରି ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—
Kadaliā Having the shape of a plantain.
(ଯଥା—କଦଳଆ ଆମ୍ବ ।)

କଦଳଆଚମ୍ପା—ଦେ. ବି.—ଏକ ପ୍ରକାର ମୋଟ ଧାନ—ଏହାର
Kadaliāchampā ଗୁଡ଼ଳ ଧଳା—A kind of white-riced coarse paddy.

କଦଳକା—ଫ. ବି. (କଦଳୀ+ସ୍ୱାର୍ଥରେ କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ,—
କଦଳୀ (ଦେଖ)
Kadalikā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

କଦଳକାଣ୍ଡଜା ମଜ୍ଜା—ଫ. ବ.—କଦଳୀ ମଞ୍ଜା (ଦେଖ)
Kadaḷikāṇḍajā majjā (ଦ୍ୱିରେକୃଷ୍ଟ ମିଶ୍ର—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।) Kadaḷi mañjā (See)

କଦଳୀ—ଫ. ବ. (କ=ବାୟୁ+ଦଲ୍ ଧାତୁ=ଦଳିବା+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ଯେ ବାୟୁକୁ ଦଳଇ ହୁଏ)—
Kadaḷī
ଫ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ :— ୧ । ରମ୍ଭାଗଛ—1. Plantain-tree.
ବାରଣା; ମୋଚା; ୨ । ରମ୍ଭାଫଳ—2. Plantain; banana;
ଅମୃତସାରା; Musa Sapientum.
ଅଂଶୁମତ୍‌ଫଳା; ୩ । ମୃଗବିଶେଷ; ମୃଗୀବିଶେଷ—
ଦୀର୍ଘପତ୍ର; ବୃଷପୁଷ୍ପା; 3. A kind of fleet-footed deer.
ରମ୍ଭା; ସ୍ୱାଦୁଫଳା; ୪ । ପତାକା—4. Flag.
ସକୃତ୍‌ଫଳା; ୫ । ହସ୍ତୀଉପରେ ବାହୁଡ ଦେବା ନଶାଣ—
ନାଃସାରା; ବନଲକ୍ଷ୍ମୀ; 5. Flag flown on the back of an
ଭାନୁଫଳା; elephant.
ଗୁଚ୍ଛଫଳା; [ଦ୍ର—କଞ୍ଚା ବନ୍ଯକଦଳୀକୁ ଛଅଣ କର
ଚୋରକ; ସୁଫଳା; ଖିଆ ଯାଏ । ପାଚିଲା କଦଳୀର ଗୋପା ଛଡ଼ାଇ
ଚର୍ମଗ୍ନବତ୍ତା; ଦୁଧସଙ୍ଗେ ଚକଟ ଅମୃତଭଣ୍ଡ କର ଖିଆଯାଏ ।
ଘୁରୁଷେନ୍ଦ୍ରିୟ କଦଳୀପତ୍ରକୁ ଭୂମିରେ ପକାଇ ତା ଉପରେ ଗୁଡ
ବାରଣବୃଷା ଖିଆଯାଏ । କଦଳୀ ମଞ୍ଜା ଓ ଉଣ୍ଡାକୁ ଛଅଣ କର
ବାରଣବୃଷା ଖିଆଯାଏ । କଦଳୀ ବାସୁଙ୍ଗାକୁ ପୋଡ଼ି ସେହ୍ନ
ବାରଣବଶ୍ଚଭ୍ ଖାରରେ ଧୋବାମାନେ ଲୁଗା ସଫା କରନ୍ତି ।
କେଳା; କଳା କଦଳୀ ଗଛର ଗଡ଼କୁ କାଟି ୨।୪ ଟି ଏକତ୍ର
केला; केरा; सवेज କର ଭେଳା କରାଯାଏ । କଦଳୀ ପତ୍ରୁକାରେ ଫୁଲ-
ଆଦ ଗୁନ୍ଥାଯାଏ ।
ଚେଁ. ଅରଟ୍ଟଚେଟ୍ଟୁ; କଦଳୀ ଗଛର ପୁଅକୁ ଛଡ଼ାଛଡ଼ା କର
ବୁରଗଚେଟ୍ଟୁ; ପୋତିବାକୁ ହୁଏ । ଗୋଟିଏ କଦଳୀ ଗଛରୁ
ଦୋଣ୍ଡଭୋଗେ; ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର କାନ୍ଦ ବାହାରେ ଓ ଫଳ ପକ୍ୱ
ଆରଟ୍ଟକାୟା ହେଲେ ଗଛ ମରଯାଏ । ଏଥିପାଇଁ ପିଲ୍ଲଏ ନାଆଁ
ମ. କେଲ; ଦଆରେ କହନ୍ତି :—
ସୋନକେଲ "କଟକରୁ ଅଇଲ ପାରଲ ଘୋଡ଼ା,
ଗୁ. କେଳ୍ୟ ଏହା ଦଆଙ୍କେ ହୋଇଲ ବୁଢ଼ା ।"
ତା. ପାଜମ୍ବୁଣପିପସୀ• ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେଏହା ମଧୁରରସ,
ଆ. କଲ ଶୀତୱୀର୍ଯ୍ୟ, ବଷ୍ମମ୍ଭୀ, କଫଘ୍ନ, ଗୁରୁ, ଓ ସ୍ନିଗ୍ଧ ।
ବ୍ର. ଦ୍ୱଗାପୀ ପାଚିଲା କଦଳୀ ମଧୁରରସ, ଶୀତୱୀର୍ଯ୍ୟ, ମଧୁର-
ପା. ଭଲ; ଭଲମପଦ ବିପାକ, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, ପୁଷ୍ଟିକର, ରୁଚିକର ଓ
ପା. ମାବଜ; ମୋଚ୍ଚ ମାଂସବର୍ଦ୍ଧକ ।]

କଦଳୀ ଉଧ୍—ଦେ. ବ—କଦଳୀ ପୁଅ; ପୁରୁଣା କଦଳୀ ଗଛର ମୂଳରୁ
Kadaḷī udhi କୁଆଁ ଦେଇ ବାହାରିବା ଗଜା.ଗଛ—(ଏହା କଦଳୀ
କଲାରତ୍ତେଉଡ଼ ପୁଂକୀ ଗଛର ଗୁଡ଼ି)—Seedlings or offshoots
of plantain.

[ଦ୍ର—ଏହି ଉତ୍ପନ୍ନମାନଙ୍କୁ ମୂଳପିଣ୍ଡରୁ କାଟି ନେଇ ଅଲଗା ପୋତାଯାଏ ।]

କଦଳୀ ଓଧି—ଦେ. ବ—କଦଳୀ ଉଧ୍ (ଦେଖ)
Kadaḷi odhi Kadaḷī udhi (See)

କଦଳୀ କନ୍ଦ—ଫ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ ଉଡ଼; କଦଳୀ+କନ୍ଦ)—କଦଳୀ ଗଛର
Kadaḷī kanda ପିଣ୍ଡାକାର ମୂଳ—The bulb at the root
of plantain-trees.

[ଦ୍ର—ଏହା ବଲକର, ଅମ୍ଳପିତ୍ତନାଶକ, ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ, ଦାହନାଶକ, ମଧୁର ଓ ରୁଚିକାରକ ।]

କଦଳୀ କାଣ୍ଡ—ଫ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ ଉଡ଼; କଦଳୀ+କାଣ୍ଡ)—କଦଳୀ ଗଛର
Kadaḷī kāṇḍa ଗଣ୍ଡି—The trunk of a plantain tree.

କାଟରେ କଦଳୀ କାଣ୍ଡ ପ୍ରାପ୍ତେ କରବାରେ
ଅଶ୍ୱବାର ନବାହାର..... ଗ୍ରଧାନାଥ—ନବାଯାନ୍ତା ।

କଦଳୀ କାନ୍ଦି—ଦେ. ବ. (ଫ. କଦଳୀ ଓ ସ୍କନ୍ଧ)—କଦଳୀ ଗଛର ଅଗରୁ
Kadaḷī kāndi ବାହାରିଥିବା ଦଣ୍ଡରେ ଫଳଲଗ୍ନ ବନ୍ଧୁ ଫେଣାଯୁକ୍ତ
केलाकाघौद କଦଳୀପେଣ୍ଡା—A bunch of plantains.

କଦଳୀ କାନ୍ଧି—ଦେ. ବ.—କଦଳୀ କାନ୍ଦ (ଦେଖ)
Kadaḷī kāndhi Kadaḷī kāndi (See)

କଦଳୀ ଚକଟା—ଦେ. ବ.—ପାଚିଲା କଦଳୀରେ ଦୁଧ ଓ ମିଠା ମିଶାଇ;
Kadaḷī chakaṭā ଚକଟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପାଣିପାଣିଆ ଖାଦ୍ୟ,
ଅମୃତଭଣ୍ଡ—A gruel-like food prepared
by pressing ripe plantains and mixing
them with milk and sugar.

କଦଳୀ ଚୋଚଡ଼ା—ଦେ. ବ.—କଦଳୀ ଗଛର କଞ୍ଚା ବକଲା ବା ଗୋପା—
Kadaḷi chocharḍā Green juicy bark of a plan-
tain tree.

କଦଳୀ ଦଣ୍ଡ—ଫ. ବ.—(ସ୍ତ୍ରୀ, ଉଡ଼. କଦଳୀ+ଦଣ୍ଡ)—
Kadaḷī daṇḍa ଫଳିଥିବା କଦଳୀ ଗଛର ମଝିରେ ଥିବା
କୋମଳ ଦଣ୍ଡ; କଦଳୀ ମଞ୍ଜା—
The inmost stalk of a fruited banana
tree.

[ଦ୍ର—ଏହା ଉରକାସ୍ର, ଆମ୍ଳିକ ଓ ଗୁରୁତା ହୁଏ । ଏହା ଶୀତୱୀର୍ଯ୍ୟ, ରୁଚିଜନକ, ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ, ଏବଂ ଯୋନଦୋଷ, ଅସୃଗ୍ଦର ଓ ରକ୍ତପିତ୍ତନାଶକ ।]

କଦଳୀ ପତ୍ର—ଦେ. ବ. (ଫ. କଦଳୀ ଓ ପତ୍ର)—କଦଳୀଗଛର ଖୋଳ
Kadaḷī paṭa ବା ବକଲାରୁ ବାହାରିବା ତନ୍ତୁ—
କଳାପେଟୋ Fibrous strings got from the bark
କଳାର ପାଟୁଆ of the plantain tree.
केलाका रेशा

କଦଳୀ ପତ୍ରୁକା—ଦେ. ବ.—କଦଳୀ ପତ୍ର (ଦେଖ)
adaḷī paṭukā Kadaḷī paṭa (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଁ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କଦଳୀ ପତ୍ର—ଦେ. ବ.—୧ । କଦଳୀ ଗଛର ପତ୍ର—
Kadalī patra 1. Leaf of a plantain tree.
କଳାକା ପତା [ଦ୍ର—ଏହା ଅଭ୍ର ପ୍ରଶସ୍ତ ଓ ଚିକ୍କଣ ଥିବାରୁ ଲୋକେ ଏଥିରେ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ରଖି ଖାଆନ୍ତି ।]
୨ । (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ) ଗୁଜା ବା ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ଘରବାରରେ ବ୍ୟବହୃତ ସୁନା ବା ରୂପାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ, ଗୋଡ଼ିଥିବା, କଦଳୀ ପତ୍ର ଭଳି ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

କଦଳୀ ପାଟୁକା—ଦେ. ବ.— କଦଳୀ ପତ୍ର (ଦେଖ)
Kadalī pāṭukā Kadalī patra (See)

କଦଳୀ ପୁଅ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଦଳୀ ଓ ପୁତ୍ର)—କଦଳୀ ଉଧ୍ୱ (ଦେଖ)
Kadalī puā Kadalī udhi (See)

କଦଳୀ ପୁଆ – ଦେ. ବ.—କଦଳୀ ଉଧ୍ୱ (ଦେଖ)
Kadalī puā Kadalī udhi (See)

କଦଳୀ ପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —କଦଳୀ ଗଣ୍ଡା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା
Kadalī pushpa ଫୁଲ—Plantain-flower.
[ଦ୍ର— ଏହା ସ୍ନିଗ୍ଧ, ମଧୁର, କଷାପୃ, ଗୁରୁ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ ଓ ବାୟୁ, ପିତ୍ତ, ରକ୍ତପିତ୍ତ ଏବଂ କ୍ଷୟନାଶକ ।]

କଦଳୀ ପେଣ୍ଡା— ଦେ. ବ.—କଦଳୀ କାନ୍ଦ (ଦେଖ)
Kadalī peṇḍā Kadalī kāndi (See)

କଦଳୀ ଫାଉଡ଼ା—ଦେ.ବ.—କଦଳୀ ଗଛର କାଣ୍ଡର ଗୃଦ୍ଧାଖରେ ଥିବା
Kadalī phāurḍā ଲମ୍ବା କଞ୍ଚା ଖୋଲଘା—The juicy long
କଳାରଖୋଳା; ଖୋଳ bark of plantain tree.

କଦଳୀ ଫେଣା—ଦେ. ବ.—କାନ୍ଦରେ ଏକତ୍ର ଲାଗିଥିବା କଦଳୀ ଫଳର
Kadalī pheṇā ଗୁଚ୍ଛ—Clusters of plantains in a
କଳାକାକ୍ଜା bunch.

କଦଳୀ ବାଞ୍ଝା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କଦଳୀ + ବନ୍ଧ୍ୟା)—
Kadalī bāṇjhā କଦଳୀ ଗଛ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ପେଣ୍ଡା ପକାଇଲ୍ପରେ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଏକମାତ୍ର ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ କରିଥାଏ --
The mother of one child only.

କଦଳୀ ବାସୁଙ୍ଗା—ଦେ. ବ.—କଦଳୀ ଗଛର ଶୁଖିଲା ବଲ୍ଲଳ ଓ ପତ୍ର—
Kadali bāsuṅgā Dried barks and leaves of
କେଳାର ବାସନା plantain trees
[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଘୋଡ଼ଲେ ଯେଉଁ କ୍ଷାର ହୁଏ ସେଥିରେ ମଫସଲର ଧୋବାମାନେ ଲୁଗା ସଫା କରନ୍ତି ।]

କଦଳୀ ଭଣ୍ଡା—ଦେ. ବ.—କଦଳୀ କାନ୍ଦର ଅଗରେ ଥିବା ପୁଷ୍ପକୋଷ—
Kadalī bhaṇḍā The pod containing the plantain-
ମୋଚା flowers.
[ଦ୍ର—ଏହା ସ୍ୱାଦୁଆ ଓ ଭଜା ହୁଏ ।]

କଦଳୀ ମଞ୍ଜି—ଦେ. ବ.—କଦଳୀ ଦଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Kadalī mañja Kadalī daṇḍa (See)

କଦଳୀ ମଞ୍ଜା— ଦେ. ବ.—କଦଳୀ ଦଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Kadalī mañjā Kadalī daṇḍa (See)
କେଳାକାଣ୍ଡଥଳ

କଦଳୀ ମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ.—ବଡ଼ କଦଳୀ ଗଛର ମୂଳପିଣ୍ଡ—
Kadalī muṇḍā The bulbuous root of the
କଳାରାଆଁଟିୟା banana tree.

କଦା—ସଂ. ଅ. (କମ୍ + କାଲାଧ୍ୱକରଣ ଅର୍ଥରେ. ଦା)—
Kadā ୧ । କେବେ; କେଉଁ ସମୟରେ –
1. When; at what time.
ସନ୍ନିଧେ ରହିଲେ କଦା ନ ହୁଇ ପାରତ—ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହସ୍ତବ ।
୨ । କୌଣସି ସମୟରେ; ଆଦୌ; କେବେହେଁ—
2. At any time; at all.
ବଧିବ ପଦ୍ମ ଧୀର କଦା ନ ମର୍ଦ୍ଦି—ଉଷ୍ଣ. ବୈଦେହୀଶବଳାଶ ।

କଦାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି (ସଂ. କର୍ଦ୍ଦମ)—
Kadāibā ମାଟିରେ ପାଣି ମିଶାଇ ଚକଟି କାଦୁଅ କରିବା—
To turn earth into clay by mixing water and kneading.

କଦାକାର—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁ + ଆକାର; କୁ ସ୍ଥାନରେ କଦ୍ ଆଦେଶ)—କୁରୂପ; କୁତ୍ସିତ; ଅସୁନ୍ଦର—
Kadākāra Ugly; clumsy; uncouth; deformed; ill-formed.

କଦାକାଳେ—ଗ୍ରା. ଅ. (ସଂ. କଦା ଓ କାଳେ)—
Kadākāle ୧ । କେବେହେଁ—1. Ever.
କୋନସମୟେ ୨ । କସ୍ମିନ୍ କାଳେ; କେବେ ହେଲେ—
କବମି 2. At any time whatever.
୩ । କଦା; କ୍ୱଚିତ୍—3. Seldom; rarely.
୪ । ବେଳେ ବେଳେ—4. Occasionally.
[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଏହା ନିଷେଧାର୍ଥକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଥା—ମୁଁ କଦାକାଳେ ସେଠାକୁ ଯିବ ନାହିଁ । ମୁଁ କଦାକାଳେ ଏହାକୁ ଦେଖି ନାହିଁ ।]

କଦାକୃତି—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁ + ଆକୃତି; କୁ ସ୍ଥାନରେ କଦ୍ ଆଦେଶ)—
Kadākṛuti କଦାକାର (ଦେଖ)
Kadākāra (See)

କଦାଖ୍ୟ—ସଂ. ବ. (କୁ + ଆଖ୍ୟା; କୁ ସ୍ଥାନରେ କଦ୍ ଆଦେଶ)—
Kadākhya ବଦନାମ୍—Evil repute.

କଦାଚ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. କଦାଚନ)—
Kadācha ୧ । କଦାପି; କେବେହେଲେ; କେବେହେଁ, କମାରୁ;
କଦାଚ ଆଦୌ—1. At all.
କଦାଚ କଦାଚ ସ୍ୱେଗ ପଶି ନ ପାରେ ତା ଶବ୍ଦରେ । ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହସ୍ତବ ।
୨ । କଦାଚିତ୍; କେବେ; କୌଣସି ସମୟରେ—
2. At any time.
୩ । କ୍ୱଚିତ୍; କଦବା; ଖୁବ୍ କମ୍ ସମୟରେ ବା ସ୍ଥଳରେ—
3. Seldom; rarely.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସର୍ଜ୍ଜନୀୟ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଜ୍ଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବଚ୍ଛିନ୍ନ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

କଦାଚନ—ସଂ. ଅ. (କଦା + ଅନଶ୍ଚପ୍ରାର୍ଥେ. ଚନ)—
Kadāchana
କଦାଚ (ଦେଖ)
Kadācha (See)

କଦାଚାର—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; କୁ + ଆଚାର; କୁ ସ୍ଥାନରେ କଚ ଆଦେଶ)—
Kadāchāra
(କଦାଚାରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । କୁତ୍ସିତ ବା ମନ୍ଦ ପ୍ରଥା—
1. Bad custom.
୨ । ଗର୍ହିତ ଆଚରଣ; ବଦଚାଲି—
2. Bad conduct.
ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—କଦାଚାରୀ (ଦେଖ)
Kadāchārī (See)

କଦାଚାରୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କଦାଚାର + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍,୧ମା.୧ବ)—
Kadāchārī
କଦାଚାର; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆଚରଣ କୁତ୍ସିତ; (କଦାଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅନାଚାରୀ; ଅସତ୍ଚାରୀବଲମ୍ବୀ—
Profligate; following evil ways.

କଦାଚିତ୍—ସଂ. ଅ. (କଦା + ଅନଶ୍ଚପ୍ ଅର୍ଥରେ. ଚତ୍)—
Kadāchit
କଦାଚ (ଦେଖ)
Kadācha (See)

କଦାଚିତେ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ଅ. (ସଂ. କଦାଚତ୍)—କଦାଚ (ଦେଖ)
Kadāchite
Kadācha (See)
ନ ଜାଇବ କଦାଚିତେ—ଜବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଉଶୋସ୍ ଚଉ. ୫ ଗୀତ ।
ତାହାଙ୍କ ଦୋଷ ଗୁଣ ଯେତେ
ମନେ ନ ଧର କଦାଚିତେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କଦାପି—ସଂ. ଅ. (କଦା + ଅପି)—
Kadāpi ୧ । କେବେହେଲେ; କେବେମଧ୍ୟ –
1. At any time.
୨ । କୌଣସି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ—
2. At a certain fixed time.

କଦାବା—ସଂ. ଅ. (କଦା + ବା)—କଦବା (ଦେଖ)
Kadābā
Kadabā (See)

କଦାଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର; ଭୁଲ. ବଂ. କୋଦାଲ୍) ବ—
Kadāl
କୋଡ଼—Spade.

କଦାଶ୍ଚିତ—ଗ୍ରା. ଅ. (ସଂ. କଦାଚତ୍)—କଦାଚ (ଦେଖ)
Kadāśchita
Kadācha (See)

କଦି—ଗ୍ରା. ଅ. (ସଂ. କଦା + ହି)—କଦା (ଦେଖ)
Kadi
Kadā (See)

କଥୀ

କଦିମ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. କଦୀମ୍)—ପ୍ରାଚୀନ; ପୁରାତନ—
Kadim
Ancient; old.

କଦୀମ ବ. (ଜାହାଜଆଙ୍କ ଭାଷା) ଜାହାଜରେ ବୋଝ ଆଦି ଉଠାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଲୁହା ଛଡ଼—(nautical term) An iron-bar used in lifting big loads in ships.

କଦିର—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବ.—କଦଳୀ (ଦେଖ)
Kadira
Kadalī (See)

କଦିରଜ—ଗ୍ରା. ବ. ଓ ବଣ. (ସଂ. କଦର୍ଯ୍ୟ)—କଦର୍ଯ୍ୟ (ଦେଖ)
Kadirija
Kadarjya (See)

କଦିରିଆ—ଗ୍ରା. ବଣ. (ସଂ. କଦର୍ଯ୍ୟ)—୧ । କଷ୍ଟକର—
Kadirijā
1. Troublesome.
୨ । କଦର୍ଯ୍ୟ; କଦାକାର—2. Nasty.

କଦିରିଜିଆ—ଗ୍ରା. ବଣ—କଦରିଆ (ଦେଖ)
Kadirijiā
Kadirijā (See)

କଦିର୍ଯ୍ୟ – ଗ୍ରା. ବଣ. (ସଂ. କଦର୍ଯ୍ୟ)—କଦର୍ଯ୍ୟ (ଦେଖ)
Kadirja
Kadarjya (See)

କଦିର୍ଯ୍ୟା—ଗ୍ରା. ବଣ. (ସଂ. କଦର୍ଯ୍ୟ)—କଦରିଆ (ଦେଖ)
Kadirjā
Kadirijā (See)

କଦିର୍ଯ୍ୟିଆ—ଗ୍ରା. ବଣ. (ସଂ. କଦର୍ଯ୍ୟ)—କଦରିଆ (ଦେଖ)
Kadirjiā
Kadirijā (See)

କଦିଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କଦଳୀ)—କଦଳୀ (ଦେଖ)
Kadil
Kadalī (See)

କଦିଳ—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବ. (ସଂ. କଦଳୀ)—କଦଳୀ (ଦେଖ)
Kadila
Kadalī (See)

କଦୁକ୍ତି—ସଂ. ବ. (କୁ + ଉକ୍ତି; କୁ ସ୍ଥାନରେ କଦ୍ ଆଦେଶ)—
Kadukti ୧ । କଟୂକ୍ତି—1. Harsh words.
୨ । କୁଭାଷା—2. Bad words.
୩ । ଅଶ୍ଳୀଳ ଉକ୍ତି—
3. Indecent utterances.
୪ । ଅପଭାଷା—4. Slang.

କଦୁଷ୍ଣ—ସଂ. ବ. (କୁ = ଈଷତ୍ + ଉଷ୍ଣ; କୁ ସ୍ଥାନରେ କଦ୍ ଆଦେଶ)—
Kaduṣhṇa
ସାମାନ୍ୟ ଗରମ; ନଖଉଷୁମ୍ —
Lukewarm; slightly hot; tepid.
[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ବକଲ୍ପରେ ଅନ୍ୟ ଦୁଇ ଗୋଟି ଆକାର ମଧ୍ୟ ଧରେ; ଯଥା—କୋଷ୍ଣ; କବୋଷ୍ଣ ।]

କଦେଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କଦଳୀ (ଦେଖ)
Kadel
Kadalī (See)

କଦୋ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୋଦୁଅ (ଦେଖ)
Kado
Kodua (See)

କଦ୍ବଦ୍—ଗ୍ରା. ବଣ—କଦବଦ (ଦେଖ)
Kadbad
Kadabada (See)

କଦ୍ବଦ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କୁ = କୁତ୍ସିତ + ବଦ ଧାତୁ = କହିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; କୁ ସ୍ଥାନରେ କଦ୍ ଆଦେଶ)—
Kadbada
(କଦ୍ବଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । କୁତ୍ସିତ ବକ୍ତା; ଅଶୁଦ୍ଧ ବକ୍ତା; ମନ୍ଦ କଥକ—
1. Bad speaker; one who speaks incorrectly.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଆଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୬ । କଟୁଭାଷୀ—2. Uttering harsh words.

ଙ । ଅଶ୍ଳାବ୍ୟ ଭାଷା କହିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
3. One who speaks obscene words.

୪ । ଦୁଃଶ୍ରାବ୍ୟ ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ—
4. With jarring or unpleasant sound.

କଦ୍ବଦଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ—କଦବଦଆ (ଦେଖ)
Kadbadiā — Kadabadiā (See)

କଦ୍ରୁ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କମ୍ ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା+କର୍ମ.ରୁ; ନଖାଉନ)—
Kadru ୧ । ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ—1. Tawny colour.

୨ । କଶ୍ୟପମୁନଙ୍କର ଏକଉମା ପତ୍ନୀ; ସର୍ପମାନଙ୍କ ଆଦ୍ୟମାତା; ଦକ୍ଷଙ୍କ କନ୍ୟା—2. One of the wives of sage Kaśyapa; the progenetress of serpents; the daughter of Dakshya.

ବିଣ. ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ଛିପିଛିପିଆ—
Of tawny or variegated colour.

କଧ୍‌ରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. କଦ୍ ଧାତୁ=ବ୍ୟାକୁଳ ହେବା; Kadhribā ଭୁଲ. ହି. କଦରନା=କାତର ବା ଭୀତ ହେବା)—
କର୍ମ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ହେବା—
To be unwilling to do or shrink from doing a work.

କନ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ପ୍ରୀତ ହେବା—
Kan (root) 1. To be pleased.

୨ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା —2. To be satisfied

ଙ । ଇଚ୍ଛା କରିବା—3. To wish.

୪ । ଆକାଙ୍କ୍ଷା କରିବା—4. To desire.

୫ । ଚକ୍ ଚକ୍ କରିବା; କିରଣ ଦେବା—
5. To shine.

୬ । ଖୋଜିବା—6. To seek.

କନ୍‌ଜ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଵ—ଏକ ପ୍ରକାର ମାଟିର ହାଣ୍ଡି ବା କୁଣ୍ଡ—
Kanji A kind of shallow earthen pot.

[ଦ୍ର—ଏହା ଡେଲୁଣି ପରି ଚଟକା ନୁହେଁ କମ୍ବା ହାଣ୍ଡି ପରି ଗଭୀର ନୁହେଁ ।]

କନ୍‌ଫରେନ୍ସ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କନ୍‌ଫରେନ୍ସ)—ସମ୍ମିଳନୀ—
Kanpharens Conference.
କନ୍‌ଫରେନ୍ସ
କନଫରଂସ

କନ୍‌ଭୋକେସନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କନ୍‌ଭୋକେସନ୍)—
Kanbhokesan ୧ । ଧର୍ମଯାଜକ ବା ଧର୍ମାଧ୍ୟକ୍ଷମାନଙ୍କ ସଭା—
କ୍‌ଭୋକେସନ୍ 1. An ecclesiastical assembly.
କନଭାକେସନ ୨ । ବଶ୍ୱବଦ୍ୟାଳୟର ଅଧ୍ୟକ୍ଷମାନଙ୍କ ସଭା—
2. An academical assembly.

କନ୍‌ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁସନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କନ୍‌ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁସନ୍)—
Kanshṭichyusan ୧ । ଶରୀର ବା ଅବୟବୀ ବସ୍ତୁ—
କନ୍‌ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁସନ 1. Corporeal thing.
କନ୍‌ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁସନ

୨ । ଆଇନ୍‌ସମୂହ—
2. The body of laws in a Government.

ଙ । ରାଜ୍ୟ ପରିଚାଳନାର୍ଥ ବଦ୍ଧ ନିୟମସମୂହ—
3. Fundamental principles for the Governance of a State.

କନ୍‌ଷ୍ଟିଟ୍ୟୁଏନ୍ସି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କନ୍‌ଷ୍ଟିଟ୍ୟୁଏନ୍ସି)—
Kanshṭityuensi ୧ । ଗଠନପ୍ରକ୍ରିୟା—
1. Act of constitution.

୨ । ପ୍ରଦ୍ଧନିଧି ନିର୍ବାଚକ ଜନମଣ୍ଡଳୀ—
2. Body of electors.

କନ୍‌ଷ୍ଟେବ୍‌ଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କନ୍‌ଷ୍ଟେବ୍‌ଲ୍)—
Kanshṭebl ପଦ୍ମରାଜ୍ଞା; ପୁଲିସ ସିପାହି—Constable.
କନଷ୍ଟବଲ
କାନଷ୍ଟେବିଲ

କନ୍‌ସର୍ଟ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କନ୍‌ସର୍ଟ)—ଏକ କାଳରେ ବହୁ ବାଦ୍ୟ
Kansarṭ ଓ ଗାୟକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମୋଚାରିତ ସଙ୍ଗୀତ;
କନସାର୍ଟ ଐକତାନିକ ବାଦ୍ୟ—Concert.
କାନସାର୍ଟ

କନ୍‌ସର୍‌ଭାନ୍ସି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କନ୍‌ସର୍‌ଭାନ୍ସି)—
Kansarbhāṇsi ମ୍ୟୁନସିପାଲିଟିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସହରର ମଇଳା-
କନ୍‌ସର୍‌ଭାନ୍ସି ସଫାଇ କର୍ମ—Conservancy.
କନସରଭେନସି

କନ୍‌ସର୍‌ଭେଟିଭ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଇଂ. କନ୍‌ସର୍‌ଭେଟିଭ୍)—
Kansarbhetibh ରକ୍ଷଣଶୀଳ; କୌଣସି ପ୍ରାଚୀନ ଆଗୁରି ବା
କନ୍‌ସର୍‌ଭେଟିଭ୍ ପ୍ରତି ଯେ ସବଦା ରକ୍ଷା କରିବାରେ ଯତ୍ନଶୀଳ—
କନସରବେଟିବ Conservative.

(ଯଥା—ଇଂଲଣ୍ଡରେ କନ୍‌ସର୍‌ଭେଟିଭ୍ ନାମକ ଗୋଟିଏ ରାଜନୈତିକ ଦଳ ଅଛି ।)

କନ୍‌ସଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କନ୍‌ସଲ୍)—
Kansal ଏକ ରାଜ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟର ସ୍ୱାର୍ଥ ପ୍ରତି
କନ୍‌ସଲ୍ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା କର୍ମଚାରୀ ବା ପ୍ରତିନିଧି—
କନ୍‌ସଲ Consul.

କନ୍‌ସାଇନ୍‌ମେଣ୍ଟ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କନ୍‌ସାଇନ୍‌ମେଣ୍ଟ)—
Kansāinmenṭ ରେଳ ଓ ଜାହାଜରେ ଥରକେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି
କନ୍‌ସାଇନମେଣ୍ଟ ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ପଠାଇବା ପାଇଁ ଦେବା ମାଲ—
କନ୍‌ସାଇନମେଣ୍ଟ Consignment.

କନ୍‌ସାଇନର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କନ୍‌ସାଇନର୍)—
Kansāinar ଯେ ଅନ୍ୟ ନାମରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ରେଳ
କନ୍‌ସାଇନର ଜାହାଜରେ ପ୍ରେରଣ କରେ—Consignor.
କନ୍‌ସାଇନର

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଯ୍ଯ
୨	ଈ	ଊ	ଚ	ଲୃ	ଏ୍ଚ	ଅକାର‌ଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

କନ୍‌ସାଇନ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କନ୍‌ସାଇନ)—
Kansāini ଯାହା ନାମରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ରେଲ ଆଦରେ ପ୍ରେରିତ
କନସାଇନି ହୁଏ—Consignee.
କନସାଇନି

କନ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ପ୍ରୀତ ହେବା—
Kan (root) 1. To be pleased.
୨ । ଦୀପ୍ତି ପାଇବା—
2. To shine; to be full of lustre.

କନଉଜ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାନ୍ୟକୁବ୍ଜ)—କାନ୍ୟକୁବ୍ଜ (ଦେଖ)
Kanauja Kānyakubja (See)

କନଉଜି—ଦେ. ବିଣ—କନାଉଜ (ଦେଖ)
Kanauji Kanāuj See)

କନଉଜିଆ—ଦେ. ବି—କନାଉଜିଆ (ଦେଖ)
Kanaujiā Kanāujiā (See)

କନକ—ସଂ. ବ. (କନ୍ ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Kanaka ୧ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ; ସୁନା—1. Gold.
୨ । ପଲାଶ ଗଛ—
2. Butea Frondosa (tree).
୩ । ନାଗେଶ୍ୱର ଗଛ—
3. The Indian Rose chestnut.
୪ । ଧାତୁରା ଗଛ—4. The Thorn-apple plant.
୫ । କାଞ୍ଚନ ଗଛ—(ଦେଖ)
5. Kāñchana tree (See)
୬ । ଚମ୍ପା ଗଛ—6. The Champaka tree.
୭ । ଚମ୍ପାଫୁଲ—
7. The Champaka (yellow) flower.
ଦେ. ବ—କନକବତୀ ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକନାମ—
A name for calling females named Kanakabatī.
ଦେ. ବିଣ—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—1. Excellent.
୨ । ଦୀପ୍ତିଶୀଳ—2. Bright; shining.
ବାଳକା କନକକାନ୍ତ କନକ କନକ,
ଚାଇବା କନକ କାନ୍ତ କନକ କନକ—ଉଷ. ବୈଦେଖ୍ୟାଶବଲାସ ।

କନକକଟକ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; କନକ+କଟକ)—
Kanakakaṭaka ୧ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ କଙ୍କଣ—1. Gold bracelet.
୨ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ ପୁର—2. A town of gold.
୩ । ଲଙ୍କାନଗର—
3. Laṅkā, the capital of Rābaṇa.
ବୋଇଲ ଏଥିକ କନକକଟକ ଏଠାରୁ ଦୋଇଲ ଜାଣି ଯେ—
ଉଷ. ବୈଦେଖ୍ୟାଶବଲାସ ।

କନକ କଦଳୀ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; କନକଆଭାଯୁକ୍ତ କଦଳୀ)—
Kanaka kadalī ଏକ ପ୍ରକାର କଦଳୀ; ଚମ୍ପାକଦଳୀ—
A kind of banana.

କନକକୁମ୍ଭ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; କନକନିର୍ମିତ କୁମ୍ଭ)—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ କଳଶ;
Kanakakumbha ସୁନାର ଘଟ; ଝାଙ୍ଗାର—
Golden water-jug.

କନକକୂଟ—ସଂ. ବ. ବହୁବ୍ରୀହି; କନକ+କୂଟ=ଶୃଙ୍ଗ)—
Kanakakūṭa ୧ । ପର୍ବତବିଶେଷ—
1. Name of a mountain.
କନକକୂଟଗରୁ ଉଚ୍ଚ ଅସ୍ୱରୁଚ୍ଚ—ବଷ୍ଟ୍. କେଶବ ପୁରାଣ ।
୨ । କୈଳାସର ଶୃଙ୍ଗବିଶେଷ—
2. A peak of the Everest.
[ଦ୍ର—ପୌରାଣିକ କଥା ଅଛି ଯେ ପବନ ଓ ଗରୁଡ଼ର କଳରେ ଏହି ହେମକୂଟ ବା କନକକୂଟ ଛଡ଼ି ଉଡ଼ି ଯାଇ ସମୁଦ୍ରରେ ପଡ଼ିବାରୁ ଲଙ୍କା ବା ସିଂହଳ ଦ୍ୱୀପ ହୋଇଥିଲା ।]
୩ । ସୁମେରୁ ପର୍ବତ—
3. The mythological mountain Sumeru.

କନକକ୍ଷାର—ସଂ. ବ. (କନକ+କ୍ଷାର)—ସୋହାଗା; ଟାଙ୍ଗଣା—
Kanakakshāra Borax.

କନକଗିରି—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; କନକ+ଗିରି)—ସୁବର୍ଣ୍ଣପର୍ବତ;
Kanakagiri ସୁମେରୁ ପର୍ବତ—The mythological golden mountain; Sumeru.

କନକଗୋରୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କନକ+ଗୌରୀ)—ସୁନା ପରି
Kanakagorī ଗୌରବର୍ଣ୍ଣୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—(woman) Of bright yellow complexion; of golden complexion.

କନକଗୌର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ରୂପମିତ କର୍ମଧା. କନକ+ଗୌର)—
Kanakagaura ସୁନା ପରି ଗୌର—Of bright-yellow or (କନକଗୌରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) golden complexion.

କନକଚମ୍ପା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କନକଚମ୍ପା (ଦେଖ)
Kanakachaṁpā Kanakachampā (See)

କନକଚମ୍ପକ—ସଂ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; କନକବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ଚମ୍ପକ)—
Kanakachampaka ୧ । କର୍ଣ୍ଣିକାର; କନିଅର (ଦେଖ)
1. Kaniara (See)
୨ । କନକଚମ୍ପକ (ଦେଖ)
2. Kanakachampaka (See)
୩ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣନିର୍ମିତ ଚମ୍ପକଫୁଲ—
3. A Champak flower made of gold.

କନକଚମ୍ପା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କନକଚମ୍ପକ)—
Kanakachampā ୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ସୁଗନ୍ଧ ଫୁଲ ଓ ତାହାର ଗଛ—1. The name of a tree and its sweet scented flower; Pterospermum Acerifolium.
୨ । ଏକ ଜାତୀୟ ଧାନ—2. A kind of paddy.
ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କନିଅର (ଦେଖ)
Kaniara (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣତଃ ଅପର ପ୍ରାନ୍ତରେ ଦୃତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ, ସେବେ ଏ ଉଭୟକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବପଯାଇ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ

କନକଦୁର୍ଗା—ସଂ. ବ. (ମ ଯ. ତତ୍ପୁ; କନକ + ଦୁର୍ଗା)—
Kanakadurgā ୧ । ସୁନାରେ ଢଆର ଦୁର୍ଗାପ୍ରତିମା—
1. An golden image of the Goddess Durgā.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗୌରବର୍ଣ୍ଣୀ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
2. (figurative) A very beautiful woman of golden complexion.

କନକଧାତୁରା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କନକ + ଧୁସ୍ତୂର) – ଫକା ହଲଦିଆ-
Kanakadhāturā ବର୍ଣ୍ଣର ଡ଼ପର୍ଯ୍ୟପର ଭଳ ଟିର ପ୍ରସ୍ତୁ ପାଙ୍ଡୁରା ଥିବା ଧାତୁରାଫୁଲ—Yellow double-flowerd variety of Dhāturā Fastosa.

କନକନ—ଦେ. ଅ—୧ । ବ୍ୟାକୁଳ; ଦୁଃଖରେ ଚଞ୍ଚଳ—
Kanakana 1. Restless with grief; fidgety.
ଚଂବଂ ୨ । ଅସ୍ଥିର—2. Restless.
ବେଚୈନ ଉଠଇ ବସଇ ସେ ନୃଅଇ କନକନ—ମହାଦେବ. ମାର୍କଣ୍ଡେସ୍ତୁପୂରାଣ ।
୩ । ସନ୍ଦେହରେ ଅସ୍ଥିର—
3. Restless with suspicion.
୪ । ଧକ୍‌ଧକ୍ ବନ୍ଧୁଥିବା—4. Smarting.
୫ । ଏଣେ ତେଣେ ଆଖି ବୁଲାଇ ଥିବା—
5. Casting hurried glances on all sides.
୬ । ଚକିତ; ଚମକୁଥିବା—6. Startled.
୭ । ତ୍ରସ୍ତ; ଉତ୍ପ୍ରାସିତ—7. Frightened.

କନକନ ବନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଘାଆ, ବଥଆଦ) ଧକ୍‌ଧକ୍ ହେବା—
Kanakana bindhibā To be smarting.
କନକନକରା
ଚୀସମାରନା

କନକନ ହୋଇ ଗୃହିଁବା—ଦେ. କ୍ରି—ଭରଡର ହୋଇ ଏ ପାଖେ ସେ ପାଖେ ଆଖି ବୁଲାଇବା; ସନ୍ଦେହ ଚଂବଂ କରେ ଚାଓଣା ବା ବିପଦ ଆଶଙ୍କାରେ ଏଣେ ତେଣେ ଗୃହିଁବା—
Kanakana hoi chāhiṁbā To turn one's eyes to all sides with restless glances due to fear or doubt.
ମୃଗ ଯେଣ ବଘର ଥାଦ ଜାବମାନେ
କନକନ ହୋଇ ଗୃହାନ୍ତି ସେ ଉସ୍ତ ମନେ । ମହାଦେବ. ମାର୍କଣ୍ଡେସ୍ତୁପୂରାଣ ।

କନକନ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବ୍ୟାକୁଳ ହେବା; ଦୁଃଖରେ ଚଞ୍ଚଳ
Kanakana hebā ହେବା—1. To be restless in grief.
ଚଂବଂକରା ୨ । ସନ୍ଦେହରେ ଅସ୍ଥିର ହେବା—
ବେଚୈନହୋନା 2. To be restless in suspicion.
୨ । ଧକ୍ ଧକ୍ ବନ୍ଧବା (ଘାଆ, ବଥ ଆଦ)—
3. To smart with pain.

କନକ ପାଗ— ଦେ. ବ—ଦେଉଳର ଅଂଶବିଶେଷ; ଓଡ଼ିଶାର ଦେଉଳ-
Kanaka pāga ମାନଙ୍କର ବିମାନ ଅଂଶରେ ଥିବା ଭଳିଷ୍ଟ ପାଗ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ପାଗ ('ଦେଉଳ' ତଳେ ଚିତ୍ର ଦେଖ)—
A part of the outside of a temple (see notes under Deula)

କନକ ମଣ୍ଡପ—ସଂ. ବ. (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; କନକ + ମଣ୍ଡପ)—
Kanaka mandapa କନକମୁଣ୍ଡେଇ (ଦେଖ)
Kanakamundei (See)

କନକମୟ—ସଂ. ବିଣ (କନକ + ବିକାର୍ଥେ. ମୟଟ୍)—
Kanakamaya ୧ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣନିର୍ମିତ—
1. Golden; made of gold.
୨ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣୀୟ—2. Of golden colour.

କନକ ରମ୍ଭା—ସଂ. ବ. (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; କନକପର ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ରମ୍ଭା)—
Kanaka rambhā ଚମ୍ପାକଦଳୀ—A kind of banana with a sweet smell.

କନକରସ—ସଂ. ବ. (କନକ + ରସ)—ହରତାଳ—
Kanakarasa The yellow orpiment; yellow arsenic.

କନକରେତା—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କନକ + ରେତଃ)—ଅଗ୍ନି—
Kanakaretā Fire.
କନକରେତାରୁ ପଡଙ୍ଗ ପାଉ । ପାନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କନକଶିଖରି—ସଂ. ବ. (କନକ + ଶିଖରି)—କନକଗିରି (ଦେଖ)
Kanakasikharī Kanakagiri (See)

କନକସ୍ନାନ—ସଂ. ବ—ରାଜାମାନେ ସିଂହାସନରେ ବସିବା ପୂର୍ବରୁ
Kanakasnāna ମନ୍ତ୍ରୋଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ ଯେଉଁ ସ୍ନାନ କରନ୍ତି—
Shower-bath administered to kings on their accession to the throne.
[ଦ୍ର—ଏହି ସ୍ନାନ କନକଘଟର ଜଳଦ୍ୱାରା ଯଥାବିଧି ସମାହିତ ହୁଏ ।]
ଦେ. ବ. (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ)—କନକମୁଦ୍ରାରେ ସ୍ନାନରୂପ ପୁରସ୍କାର; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଗୁଡ଼ିଏ ସୁନା ମଡ଼ା ଉପହାର ପାଇବା—
(ironical) A shower-bath of gold-coins; a present of gold coins.

କନକ ସ୍ନାଢାନ—ଗ୍ରା. ବ—କନକସ୍ନାନ (ଦେଖ)
Kanaka snāhāna Kanakasnāna (See)

କନକା—ଦେ. ବ.—୧ । ଚିଲ୍‌କାକୂଳ ବାଲିଆ ପଠାରେ ଜନ୍ମୁଥିବା ଏକ-
Kanakā ପ୍ରକାର ଘାସ (ଏହାର ମୂଳରୁ "ମୁଥାମୂଳ" ପର ଯେଉଁ ଶ୍ୱେତସାରମୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ବାହାରେ ତାହାକୁ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ଲୋକେ ଖାଇ ବଞ୍ଚନ୍ତି) 1. A kind of grass growing on the Chilka coast in Puri district and its root.
୨ । ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତ ନରସିଂହପୁର ଓ ହିନ୍ଦୋଳ ରାଜ୍ୟ-ଦ୍ୱୟରେ ଅବସ୍ଥିତ ପର୍ବତବିଶେଷ । (ଏହାର ଉଚ୍ଚତା ୨୦୩୮ ଫୁଟ୍)—2. Name of a mountain in the States of Hindola and Narsingpur in Orissa.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇତ୍ୱ	ଉ୍ଅ	ଓ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍ଦ

୩ । କନକା (ଦେଖ)
3. Kanikā (See)

କନକାଈ--ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କନକ)—ଗ୍ରାମ ଦେବତା ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ନାମ—
Kanakāī A name of Goddess Durgā.

କନକାକ୍ଷତ—ଦେ. ବ.—ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ବବାହରେ ବରଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ
Kanakākshata ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ପାଦପାଁଡ଼ା ଜବାରଣାର୍ଥେ ସତ୍ତରେ
ଚୂନା ଓ ତେଲ ସଙ୍ଗେ ପାଥେୟ ସ୍ୱରୂପ ଯେଉଁ ଧନ
ଦିଆଯାଏ—The money given to gentlemen
of the bride-groom's party after
evening along with oil to spear the
legs amongst the Brāhmaṇas in Orissa
on the occasion of a marriage.

କନକାଚଳ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତ୍ପୁ; କନକ + ଅଚଳ) —ସୁମେରୁ-
Kanakāchala ପର୍ବତ—The Mythological mountain
Sumeru in the west.

କନକାଳୁ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତ୍ପୁ; କନକ + ଆଳୁ = ଜଳପାତ୍ର) —
Kanakālu କନକକୁମ୍ଭ (ଦେଖ)
Kanakakumbha (See)

କନକାଳୁକା—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତ୍ପୁ; କନକ + ଆଳୁ = ଜଳପାତ୍ର +
Kanakālukā ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) —କନକକୁମ୍ଭ (ଦେଖ)
Kanakakumbha (See)

କନକାହ୍ୱ—ସଂ. ବ.—(ବହୁବ୍ରୀ ହି; କନକ + ଆହ୍ୱ = ନାମ)—
Kanakāhwa ୧ । ଦୁଦୁର୍ ଗଛ ଓ ଫୁଲ—
1. The Thorn-apple plant and its
flower.
୨ । ଚମ୍ପକ ବୃକ୍ଷ ଓ ଫୁଲ—
2. The Champaka tree and its flower.
୩ । କନକା ମଞ୍ଜି—3. An aperient seed.
୪ । ନାଗେଶ୍ୱର ଗଛ—
4. The Nageswara tree.

କନକାହ୍ୱୟ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀ ହି; କନକ + ଆହ୍ୱୟ = ନାମ)—
Kanakāhwaya କନକାହ୍ୱ (ଦେଖ)
Kanakāhwa (See)

କନକେଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କନକାଇ (ଦେଖ)
Kanakeī Kanakāī (See)

କନଖଳ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରର ଉତ୍ତରସ୍ଥ ହରଦ୍ୱାର
Kanakhala ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
A place of pilgrimage near Haradwar to
the north of Kurukshetra.

କନଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ଣ୍ଣାଟ)—ଗୀତ ଓ ଶ୍ଳୋକର ତ୍ତବବିଶେଷ—
Kanarḍā A metre in Oriya music as well as in
କନାଡ଼ା Oriya poetry.
(ତ୍ତବ ଭଲେ ନୋଟ ଦେଖ)

କନଡ଼ା ଗର୍ଦ୍ଦି—ଦେ. ବ.—ଫୁଲ ଗୁନ୍ଥିବାର କୌଶଳବିଶେଷ—
Kanarḍā gardi A mode or fashion of stringing
flowers.

କନଷ୍ଟବଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କନ୍ଷ୍ଟେବ୍ଲ୍)—ପୁଲସ୍ ସିପାହୀ ବା
Kanashṭabal ପାଇକ—Constable.
କନଷ୍ଟବଲ
କାନଷ୍ଟେବିଲ

କନଷ୍ଟେବଲ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ କନ୍ଷ୍ଟେବ୍ଲ୍)—ପୁଲସ୍ ସିପାହୀ ବା
Kanashtabala ପାଇକ—Constable.

କନା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କନ୍ଥା; କର୍ନ୍ତି)—୧ । ବସ୍ତ୍ରାଂଶ—
Kanā 1. A piece of cloth.
ଟେନା କାନି ୨ । ଛିଣ୍ଡାଲୁଗା; କନ୍ଥା—2. Rag.
ଚିଥଡ଼ା ଚିଥଡ଼ି ୩ । ଘର ଶେଣ୍ଡୀରେ ଦୋଇଥିବା କଇଁଚ—
3. Cross-bar in the beam of a house.
୪ । (ସଂ.କର୍ତ୍ତି)—ବୃକ୍ଷ ଶାଖା ଦୁଇ ତ୍ତଗରେ ବଙ୍କା ଦୋଇଥିବା
ସ୍ଥାନ—4. The V-shaped or forked part
of the tree where branches fork out.
୫ । କପକନା (ଦେଖ)
5. Kapakanā (See)
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଘରର ଖୁଣ୍ଟ—
A pillar or post of a house.

କନାଇଁ—ଦେ. ବ.— କହ୍ନାଇଁ (ଦେଖ)
Kanāiñ Kahnāiñ (See)
କାନାଇ
କହ୍ନାଇ

କନାଉଜ—ଦେ. ବ. (ନାମ) (ସଂ. କାନ୍ୟକୁବ୍ଜ)—କାନ୍ୟକୁବ୍ଜ (ଦେଖ)
Kanāuja Kānyakubja (See)
କନୌଜ
କନ୍ନୌଜ

କନାଉଜି—ଦେ. ବ.—କନାଉଜଦେଶୀୟ—
Kanāuji Of the land of Kanāuja.
କନୌଜୀ
କନୌଜିଆ

କନାଉଜିଆ—ଦେ. ବିଶ—କନାଉଜଦେଶୀୟ—
Kanāujiā Of the land of Kanāuja.
କନୌଜୀ
କନୌଜିଆ

କନାକତର୍—ଦେ. ବି.—(ସଦ୍ଦତର୍ ଶବ୍ଦ)— ତର୍ କନା; ଲେଙ୍କଡ଼ା—
Kanākatara Rags.
ନେକଡ଼ା ଚୋକଡ଼ା; ନେକଡ଼ା ଫେକଡ଼ା
କଥରି ଚିଥରି

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏହାର ୧ ରୁ ୨ ଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୩ ରୁ ଅଧିକ ଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋଜାସୁଜି ସେହି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାରେ ଶେଷ ହେଉଥିବ, ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋଜାସୁଜି ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ର ମିଳରେ 'ଗାଈ' ସୋଜାସୁଜି; 'ଭୂତ' ର ମିଳରେ 'ଭୂତ' ସୋଜାସୁଜି; ବଧୂ ର ପାଇଁ 'ବନ୍ଧ' ସୋଜାସୁଜି; 'ଅଙ୍ଗୀ' ର ପାଇଁ 'ଅଙ୍ଗ' ସୋଜାସୁଜି; 'ଅଲବତ' ର ପାଇଁ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ସୋଜାସୁଜି ।

କନାକନା—ଦେ. ଅ.—କେନା କେନା (ଦେଖ)
Kanākanā Kenākenā (See)

କନାକନି—ଦେ. ଅ. (ସଂ. କର୍ଣ୍ଣାକର୍ଣ୍ଣି)—୧ । ପରସ୍ପର କାନ କଟକେରେ କାନ ଦେଇ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବା—
Kanākani 1. Talking with each other by
କାନାକାନି, କନଫୁସକା bringing one's ear to the other's mouth.

୨ । ପରସ୍ପର ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ ହୋଇ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବା—
2. Whispering into each other's ear.

କନାକନି ହୋଇ ସୂଚନା । ଏକରୁ ଥରେକ କଥା ସବୁ ସୁଚନ୍ତା ।
ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

କନାକନ୍ଥଡ଼ା—ଦେ. ବ.—କନାକନ୍ଥା (ଦେଖ)
Kanākanthardā Kanākathā (See)

କନାକନ୍ଥା—ଦେ. ବ.—କନାକନ୍ଥଡ଼ା (ଦେଖ)
Kanākanthā Kanākatarā (See)

କନାକପଟ୍ଟା—ଦେ. ବ.—କନାକନ୍ଥା (ଦେଖ)
Kanākapaṭā Kanākanthā (See)

କନାକବଟ୍ଟା—ଦେ. ବ.—କନାକନ୍ଥା (ଦେଖ)
Kanākabaṭā Kanākanthā (See)

କନାକବାଟି—ଦେ. ବ.—କନାପଟ୍ଟା (ଦେଖ)
Kanākabāṭi Kanāpaṭā (See)

କନାଛତା—ଦେ. ବ.—କନାରେ ଢଙ୍କାର ଛତା; ମଣ୍ଡଳ ଛତା—
Kanāchhatā An umbrella made of cloth.
କାପଡ଼େରଛାତା
କପଡ଼ଛତ୍ତୀ

କନାଟ—ବୈଦେ.ବିଣ.—(ଉରଖ—କନାଡ୍=ଉମ୍ବୁର ଲୁଗା-ବାଡ଼)—
Kanāṭa ବସ୍ତ୍ରନିର୍ମିତ—
କାନାତ Made of cloth.
କନାତ ବୈଦେ. ବ.—କନାଟବାଡ଼ (ଦେଖ)
Kanāṭabārda (See)

ଗାଡ଼ ଘୋଡ଼ା ଓଟ ପାଇକି କନାଟ ଉମ୍ବୁ ଶାଲ ବନାଉତ ।
ବଳରାମ. ସମରତରଙ୍ଗ ।

କନାଟବାଡ଼—ବୈଦେ. ବ.—୧ । ବସ୍ତ୍ରନିର୍ମିତ ପରଦା—
Kanāṭa bārda 1. A screen made of cloth.
କାନାତ ୨ । ଉମ୍ବୁ ଗୁର ପାଖର କନା ବାଡ଼—
କନାତ 2. Screens used as walls in a tent; tent-fence.

କନାଟି—ବୈଦେ. ବିଣ—ବସ୍ତ୍ର ନିର୍ମିତ—
Kanāṭi Made of cloth.
ବୈଦେ. ବ—କନାଟ (ଦେଖ)
Kanāṭa (See)

ଦେ. ବ—୧ । କଲମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଯନ୍ତ୍ର—
1. Valve.
[ଦ୍ର—ଏହା ଏକ ପାଖର ଫିଟେ ।]

୨ । ମୁଣ୍ଡରେ ଚୂଳ ଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଗୋବର୍‌ଗ୍ ଚଢ଼େଇ—
2. A species of birds.

କନାଟି ବାଡ଼—ବୈଦେ. ବ—କନାଟ ବାଡ଼ (ଦେଖ)
Kanāṭi bārda Kanāṭa bārda (See)

କନାଡ଼ି—ଦେ. ବ—କନଶିର (ଦେଖ)
Kanārdi Kaniśiri (See)

କନାଦଶିଖେଲ—ଗ୍ରାଦେ. (କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା) ବ—
Kanādaśikhela ପିଲ୍ଲମାନଙ୍କର ଏକ ପ୍ରକାର ଖେଳ—
A kind of indoor game for boys and girls.

କନା ଧଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଚର୍ ଲୁଗାର ଧଡ଼ି—
Kanā dhardi Borders of a torn old cloth.
ଛେଁଡ଼ାକାପଡ଼େର ପାଡ଼

କନାପଟ୍ଟା—ଦେ. ବ—କନାକଉର୍ (ଦେଖ)
Kanāpaṭā Kanākatarā (See)

କନାମୁଠି—ଦେ. ବ—ହାଡ଼ୁଆ ଭଣ୍ଡାରଙ୍କର ଖୁର ଆଦ ରଖିବା କନାମୁଣ୍ଡି—
Kanāmuṭhi Cloth-bags used by the barbers
ମୁଠି, କାତା for the purpose of keeping their instruments in.

କନାମୁଠିଆ (ଭଣ୍ଡାରୀ)—ଦେ. ବ—ନିମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ଭଣ୍ଡାରୀ ଜାତି; ଭଣ୍ଡାରୀ—
Kanāmuṭhiā (bhaṇḍārī) The barbers of lower rank.
[ଦ୍ର—ଅନ୍ୟ ଉଚ୍ଚତର ଶ୍ରେଣୀର ଭଣ୍ଡାରୀଙ୍କୁ ଚମ୍ପୁଠିଆ ଭଣ୍ଡାରୀ ବୋଲାଯାଏ ।]

କନାଲେଙ୍କଡ଼ା—ଦେ. ବ—କନାକଉର୍ (ଦେଖ)
Kanāleṅkardā Kanākatarā (See)

କନାଲେଙ୍କୁଡ଼ି—ଗ୍ରା. ବ—କନାକଉର୍ (ଦେଖ)
Kanāleṅkurdi Kanākatarā (See)

କନାଶିର୍—ଦେ. ବ—କନଶିର (ଦେଖ)
Kanāśiri Kaniśiri (See)

କନି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କଣି (ଦେଖ)
Kani Kaṇi (See)

କନିଅର—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ଣ୍ଣିକାର)—କର୍ଣ୍ଣିକାର (ଦେଖ)
Kaniara Karṇṇikāra (See)
କରବୀ, କଲକେଫୁଲ ଶିବାଙ୍କସ୍ ଉପଦେଶେ କନଅର । ସ୍ୱଧାନାଥ. ଚଣ୍ଡିକା ।
ପୀଳାକନୀର [ଦ୍ର—ହିନ୍ଦରେ ଏବଂ ବଙ୍ଗଳାରେ କରବୀର ଫୁଲକୁ କନେର କହନ୍ତି ।]

କନିଆଁ—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ପଦ୍ୟ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କନ୍ୟା; କନ୍ୟାସ୍ପର୍ଶୀ)—
Kaniāṅ ୧ । କୁମାରୀ; ଅବିବାହିତା ବାଳିକା—
କନ୍ୟେ 1. Maid; virgin.
କୁଆଁରୀ ଯେ ସତ୍ୟଙ୍କର କନଆଁ ବାଦରେ । ବଞ୍ଚହିତ. ମହାଭାରତ. ୫୪ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ କଣ୍ଠ୍ୟ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଆକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

୬ । ବର ପାଇ ପ୍ରସ୍ତାବିତା କନ୍ୟା—
2. A bride elect.

କନ୍ୟା ଅପଣ ସ୍ୱଗ୍ରେ କନଆଁ ନ ପାଇଲେ ।
ବନରୀ, ଦୁଲ୍ହିନ କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ. ବନ ।

୩ । ନବବିବାହିତା ବଧୂ—3. Bride.

୪ । ପୁରୁଷର ପ୍ରଥମ ସ୍ତ୍ରୀ ମଲା ପରେ ସେ ଯାହାକୁ ବିଭା ହୁଏ; ଦ୍ୱିତୀୟା ବା ଉହାଁ ପର ଭାର୍ଯ୍ୟା—
4. The wife of a person after the death of the first wife.

୫ । ଅପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କା ବାଳିକା—5. Unmatured girl.

୬ । ଦୁହିତା—6. Daughter.

ଯୁଗତ୍ରାନ୍ତେ ମନକୁ କନଆଁଏ ବର
କହୁଣ ବଜ୍ର ହେବେ ହେବାକୁ ସଂସାର । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ. ବନ ।

ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦ୍ୱିତୀୟ ବାର ବା ଉହାଁ ପରେ ବିବାହିତା (ଭାର୍ଯ୍ୟା)—
(wife) Married after the death of one's first wife.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—ଭାର୍ଯ୍ୟା—Wife.

ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବି—ଏଣ୍ଟୁଲା ମାଛ—
A kind of fish.

କନଆଁବଉ—ଗ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କନୀୟସୀ ଓ ବଧୂ)—
Kaniāñbau ପୁରୁଷର ଦ୍ୱିତୀୟ ବା ଉହାଁର ପର ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ—
କନେବୌ The second and youger wife of a twice-married man.

କନଆଁବହୁ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—କନଆଁବଉ (ଦେଖ)
Kaniāñbahu Kaniāñbau (See)

କନଆଁବାହା—ଗ୍ରା. ବି—ଅପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କା ବାଳିକାର ବିବାହ—
Kaniāñ bāhā Marriage of a child-girl; child-marriage.

କନଆଁବିଭ—ଦେ. ବି—କନଆଁ ବାହା (ଦେଖ)
Kaniāñ bibhā Kaniāñ bāhā (See)

କନଆଁବିହା—ଗ୍ରା. ବି— ଅପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କା ବାଳିକାର ବିବାହ—
Kaniāñ bihā Marriage of a child-girl; child-
ବାଲିକା ବିବାହ marriage.

କନଆଁବୋଉ—ଦେ. ବି—କନଆଁବଉ (ଦେଖ)
Kaniāñbou Kaniāñ bau (See)

କନଆଁବୋହୁ—ଦେ. ବି – କନଆଁବୋଉ (ଦେଖ)
Kaniāñbohu Kaniāñbou (See)

କନଆଁଭରିଯା—ଗ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କନୀୟସୀ ଓ ଭାର୍ଯ୍ୟା)—ପୁରୁଷର
Kaniāñ bhārijā ଦ୍ୱିତୀୟ ପତ୍ନୀଯା ବା ଉହାଁ ପର ସ୍ତ୍ରୀ—
କନେ ବଉ Wife of a man after the death of his first wife.

କନଆଁଭାର୍ଯ୍ୟା—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କନୀୟସୀ ଓ ଭାର୍ଯ୍ୟା)—
Kaniāñ bhārjyā କନଆଁ ଭାରିଯା (ଦେଖ)
କନେବଉ Kaniāñ bhārijā (See)

କନଆଁଭଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁଗ୍ଧ) ବି.—କନଆଁବାହା (ଦେଖ)
Kaniāñbhiā Kaniāñ bāhā (See)

କନଆଁଭେଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁଗ୍ଧ) ବି.—କନଆଁବାହା (ଦେଖ)
Kaniāñ bheā Kaniāñ bihā (See)

କନଆଁମା—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କନୀୟସୀ ଓ ମାତା)—ବିମାତା—
Kaniāñmā Step-mother.
ସଂମା
ସୌତେଲୀମା

କନଆଁମାଇପ—ଗ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—କନଆଁଭାର୍ଯ୍ୟା (ଦେଖ)
Kaniāñ māipa Kaniāñ bhārjyā (See)

କନଆର—ଦେ. ବି—କନଅର (ଦେଖ)
Kaniāra Kaniara (See)

କନଆରି—ଦେ. ବି—କରଞ୍ଜ—Herium Odorum (oleander)
Kaniāri [ଦ୍ର—ଏହା ଉତ୍ତମପ୍ରକାର;—
ସଂ. କରବୀର; ଅଶ୍ୱଘ୍ନ; ୧. ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପ, ୨. ରକ୍ତପୁଷ୍ପ,
ଚଣ୍ଡକ; ଲଗ୍ନଡ଼ ୩. ପୀତପୁଷ୍ପ — (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ-
ରକ୍ତକରବୀ; ଶ୍ୱେତକରବୀ କଲ୍ପଦ୍ରୁମ) ।]
ସଫେଦକରବୀ; ଲାଲକରବୀ
ତେ. ଗନ୍ନେରୁ

କନଆଁଶାଶୁ—ଦେ. ବି—ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ବା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ବିମାତା—
Kaniāñśāśu One's husband's step-mother.
ସଂଶାଶୁଡ଼ୀ ଯାହାକୁ ସହଜ କନଆଁଶାଶୁ, ଖଣ୍ଡ ଉପରେ କ୍ଷୀର ପରଶୁ—ଉଗ ।

କନକା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ମଲଦ୍ରୁମ; ପଞ୍ଚାଙ୍ଗଜ)—୧ । ଜମ୍ବାଳ ମଞ୍ଜି—
Kanikā 1. Purging croton-seed
ସଂ. ଜମ୍ବୁପାଳ; କନକଫଳ, Uolium Crotonio.
ଦନ୍ତୀବୀଜ; ଛତ୍ରୀଡ଼ଫଳ [ଦ୍ର—ଏ ମଞ୍ଜି ବିରେଚକ, ପିତ୍ତ
ଜୟପାଳ ଓ କଫନାଶକ; ଏହା ଜୁଲାପ୍ ରୂପେ
ଜାମାଲଗାଟା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]
ମ. ଜେପାଲ ୨ । ବାଲେଶ୍ୱର ଓ କଟକ
ଗୁ. ଜେପାଲେ ସମୁଦ୍ରଉପକୂଲସ୍ଥ ମୋଗଲବନ୍ଦଅନ୍ତର୍ଗତ
ଆ. ଜବୁସ୍ୟଲ୍ଲଗାନ ଜମିଦାରୀବିଶେଷ —
ଫା. ଭୁଖମେବେଂଦଂ; 2. An estate on the coast of Bay
ଜାରଖଣ୍ଡାଇ of Bengal (in the District of
ତେ. ନେପାଲମୁ Cuttack and Balasore)
[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଏହି ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ
କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଲରୁ ଜଳଦସ୍ୟୁ-
ଦମନ ଓ ଶତ୍ରୁଆକ୍ରମଣରୁ ଦେଶ ରକ୍ଷା ଏହି ରାଜାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ
ଥିଲା । ଖ୍ରୀ ୧୬୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଅନଙ୍ଗଭୀମ ଦେବଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ-

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଁ ବା ଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଯାଚମେ ତହିଁର ବସଦ୍ଧତ ଁ ବା ଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କାଲରେ ମୟୂରଭଞ୍ଜର ଜଣେ ରାଜପୁତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଇଲ୍ଲକା 'ଖୁମୁକାରେ ରାଜତ୍ୱ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ—କୃପାସିନ୍ଧୁ. ଉତ୍କଳ ଇତିହାସ ।]

ଙ । ଏକପ୍ରକାର ମୋଟା ଧାନ—

3. A species of coarse paddy.

କନକାବେଦୀ—ଦେ. ବ. (କବର୍ଗଜ)—ଏକ ପ୍ରକାର ବିରେଚକ-
Kanikābhedī ଔଷଧ; ଝାଡ଼ା କରିବା ଔଷଧବିଶେଷ—
A purgative.

କନକା ମଞ୍ଜି—ଦେ. ବ—କନକା ୧. (ଦେଖ)
Kanikā mañji Kanikā 1. (See)

କନଜ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଢେଲୁଣୀଠାରୁ ଗଭୀରତର ପାତ୍ର-
Kaniji ବିଶେଷ— A kind of shallow earthen pan.

କନଦାଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—(ଡାଲି ଆଦର) କଣି (ଦେଖ)
Kanidāli Kaṇi (See)

କନଶିଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. ବ. (ବାଲେଶ୍ୱର ଅଞ୍ଚଳ; ଭୁଲ; ବଂ. କାନସିଡ଼େ)—
Kaniśirḍā କନଶିର (ଦେଖ)—Kaniśiri (See)

ଝିଅ ଜୋଇଁକ ଁା କନଶିଡ଼ା ସର ନୁହେଁ—ବାଲେଶ୍ୱର-ଚଳ ।

କନଶିର—ଦେ. ବି. (ସଂ. କାଞ୍ଚଟ; ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ମହାଶ୍ୱେତା ।)—
Kaniśiri ଅସନ୍ତୋଷଜନ୍ମ ଶାକବିଶେଷ—
କାନସିଡ଼େ Commelyna Bengalensis.

[ଦ୍ର—ଏହା ଶ୍ଲେଷ୍ମାତ୍ମକ ସ୍ଥାନରେ ବର୍ଷାଦିନେ ଭୂଇଁରେ ମାଡ଼େ । ଏହା ଲଟାକଆ, ଗଣ୍ଠିରେଗଣ୍ଠିରେ ବେର ହୁଏ । ପତ୍ର ଅଣ୍ଡାକାର, ପତ୍ରର ଡେଙ୍ଗ ନଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଫୁଲ ଶ୍ୱେତ ଓ ନେଳଆ । ଗରିବ ଲୋକେ ଏହାକୁ ଶାଗ କରି ଖାଆନ୍ତି । ଏଥିର ଡେଙ୍ଗରୁ ନିର୍ଗତ ଜଳୀୟ ରସ ଆଖିରେ ବାହାରିବା ଆଳୁଅରେ ଲଗାଇଲେ ଉତ୍କ୍ରୁ ବ୍ରଣ ଭଲ ହୋଇଯାଏ ।]

କନଷ୍ଟବଲ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କନ୍‌ଷ୍ଟେବ୍‌ଲ୍ (ଦେଖ)
Kanishṭabaḷa Kanshṭebl (See)

କନଷ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଯୁବନ୍ ବା ଅଳ୍ପ+ଇଷ୍ଠ; ଯୁବକ ଓ ଅଳ୍ପ
Kanishṭha ସ୍ଥାନରେ କନ୍ ଆଦେଶ; ବୟସରେ ଯୁବା ବା
(କନିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—୧ । ଅନୁଜ—

1. Younger; after-born (male).

୨ । ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ସାନ—2. Youngest.

୩ । ବୟସରେ ସାନ—3. Younger in age; junior.

୪ । ଅତି ଶିଶୁ—4. Very young.

୫ । ଅଳ୍ପ; ଅଳ୍ପତମ—5. Little; last.

୬ । ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ କ୍ଷୁଦ୍ର—6. Smallest.

୭ । ଆକୃତିରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ—7. Dwarfish.

ସଂ. ବି—୧ । ସାନ ଭାଇ—1. Younger brother.

୨ । ସାନ ପୁଅ—2. Youngest son.

୩ । ମହାଦେବ—3. God Śiba.

ଦେ. ବି—କାଣିଆଙ୍ଗୁଠି—Little finger.

ସାତ କରଷଁ ସାତ, ଅଣ୍ଟିଲ ନାହିଁ କର-କମଳ-କନିଷ୍ଠକୁ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

କନିଷ୍ଠାଙ୍ଗୁଳି—ସଂ. ବି. (କନିଷ୍ଠା+ଅଙ୍ଗୁଳି)—କାଣି ଆଙ୍ଗୁଠି—
Kaniṣṭhāṅguḷi The little finger or toe.

କନୀ—ସଂ.ବ.ସ୍ତ୍ରୀ—(କନ୍ ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kanī କନ୍ୟା; ଦୁହିତା—Daughter.

କନୀନିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କନ୍ ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ+
Kanīnikā ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଚକ୍ଷୁତାରା; କଲାଡୋଲା;
ଆଖିର ତାରକା—1. The pupil of the eye.

୨ । କନିଷ୍ଠାଙ୍ଗୁଳି—2. The little finger or toe.

୩ । କନିଷ୍ଠା ଭଗିନୀ—3. Younger sister.

କନୀୟାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଯୁବନ୍; ଅଳ୍ପ+ଅତିଶୟାର୍ଥେ. ଈୟସ୍.
Kanīyān ନପାଉନ; ଯୁବନ୍ ବା ଅଳ୍ପ ସ୍ଥାନରେ କନ
(କନୀୟସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଆଦେଶ)—୧ । କନିଷ୍ଠ (ଭ୍ରାତା)—

1. Younger (brother)

୨ । ସର୍ବ କନିଷ୍ଠ—2. Youngest.

୩ । ଯୁବତର—3. Younger in age.

୪ । କ୍ଷୁଦ୍ରତର—4. Smaller.

୫ । ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର; କ୍ଷୁଦ୍ରତମ—5. Smallest.

୬ । ଅତି ଅଳ୍ପ—6. Least.

କନେଇଁ କନେଇଁ ଗୁହିଁବା—ଦେ. କ୍ରି.—
Kaneiñ kaneiñ chāhiñbā କନକନ ହୋଇ ଗୁହିଁବା (ଦେଖ)
Kanakana hoi chāhiñbā (See)

କନେଇଁବଇଁଶୀ—ଦେ. ବ.—କଞ୍ଚେଇବଇଁଶୀ; ଏକ ପ୍ରକାର ଜାତିଆ
Kaneiñbaiñśi କଦଳୀ (ଏହା ଲମ୍ବରେ ଏକ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
କାନାଇଁ ବାଁଶୀ ବଢ଼େ ଓ ବଙ୍କା)—A kind of plantain.

କନେକ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କନକ)—କନକ; ସୁବର୍ଣ୍ଣ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—
Kaneka Gold.

କନେକମୁଣ୍ଡେଇ—ଗ୍ରା. ବ—(ସଂ. କନକମଣ୍ଡପ)—ଦେବତାଙ୍କର
Kanekamuṇḍei ଉପରେ ଗମ୍ବୁଜ ଉତ୍ତରେ ଯେଉଁ ମଣ୍ଡପ ଥାଏ
(ଏହା ପ୍ରାୟ କାଠରେ ତିଆରି ହୋଇଥାଏ); କନକ-
ମଣ୍ଡପ—An awning or roof of wooden
planks raised over an idol.

କନୌଜ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—କାନ୍ୟକୁବ୍ଜ (ଦେଖ)
Kanauja Kānyakubja (See)

କନୌଜିଆ—ଦେ. ବିଣ—କନାଉଜିଆ (ଦେଖ)
Kanaujiā Kanāujiā (See)

କନ୍ତର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କଳନ୍ତର; ସୁଧ—
Kantar Interest.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଉ	ଚ୍ଚ

କନ୍ତାର—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କାନ୍ତାର)—ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ—
Kantāra Famine.

କନ୍ତାରି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଂଡାର;ଉଲ—ଗ୍ରା. କନ୍ତାର)—ଏକ ପ୍ରକାର ଆଖୁ—A kind of sugarcane.
Kantāri
କାନ୍ତାରୀ; କତାରୀ [ଦ୍ର—ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ଲାଲ; ଏହାର ଗୋଯା ମୋଟା ଓ ଶସ କୋମଳ; ଏହା ଅନ୍ୟ ଜାତୀୟ ଆଖୁ ଅପେକ୍ଷା ଲମ୍ବ; ଏଥିରୁ ଭଲ ଗୁଡ଼ ହୁଏ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଏଥିର ଚାଷ ବେଶି ହୁଏ ।]

କନ୍ତୁ—ସଂ. ବ. (କମ୍ ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା+କର୍ମ. ତୁ)—
Kantu ୧ । କନ୍ଦର୍ପ; କାମ—1. Cupid.
୨ । ଚିତ୍ତ—2. Mind.
୩ । ହୃଦୟ—3. Heart.

ସଂ. ବିଣ. (କମ୍=ସୁଖ+ଅତ୍ତ ଅର୍ଥରେ. ତୁ)—
ସୁଖାନ୍ୱିତ—Happy.

କନ୍ଥ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଶିଷ୍ଟ ହେବା—
Kantha (root) To stick; to be joined to.

କନ୍ଥଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କନ୍ଥା)—
Kantharḍā ୧ । ଗୁଡ଼ିଏ ଚର୍ ବନା ବା ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବସ୍ତ୍ର ଏକତ୍ର ଯୋଡ଼ି ସିଲାଇ ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ଶେଯ—1. Quilt made of rags sewn together.
ନେକଡ଼ା, ନାତା
ଗୁଦଡ଼ା, କଥରି

୨ । ଗୁଡ଼ିଏ ଚର୍ ବନାର ସମଷ୍ଟି—
2. A collection of rags.

ଦେ. ବିଣ—୧ । କନ୍ଥାରେ ପରିଣତ—
1. Reduced to rags.
୨ । କନ୍ଥାନିର୍ମିତ—2. Made of rags.

କନ୍ଥଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କନ୍ଥଡ଼ା (ଦେଖ)
Kanthali Kantharḍā (See)

କନ୍ଥା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(କୁନ୍ଥ ଧାତୁ=ଶିଷ୍ଟ ହେବା+ଆ. ନପାଛନ; ଅଥବା କମ୍ ଧାତୁ=ଅଭିଲାଷ କରିବା+କର୍ମ. ଅନ୍)—
Kanthā ୧ । କନା—1. Rag.

ତତ୍ତ୍ୱ ପିନ୍ଧେ ଛିଣ୍ଡା କନ୍ଥା, ଅନ୍ତକୁ ନ ଅଣଇ ପନ୍ଥା । ମଧୁସୂଦନ. ବର୍ଣ୍ଣବୋଧ ।

୨ । ଛିଣ୍ଡା ଲୁଗାକୁ ଏକତ୍ର ସିଲାଇ କରି କରି ସାଇଥିବା ଶୀତବସ୍ତ୍ର; ଶେଯ ବା ଆଚ୍ଛାଦନବିଶେଷ; ଗୋଦଡ଼ା—
2. A quilt or wrapper made of rags sewn or patched together.

୩ । ମାଟି କାନ୍ଥ—3. Earthen wall; mud-wall.

୪ । ଢାଳ ପଡ଼ିଥିବା ଚର୍ ଲୁଗା—
4. Patched torn cloth.

୫ । ବୈଷ୍ଣବମାନେ ଦେହରେ ଘୋଡ଼ି ହୋଇଥିବା ଗୋଦଡ଼ା—
5. Patched garment of anchorites.

ଜରର ବସନ କନ୍ଥା ଗଳେ ତୀର ଦୃଢ଼ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

କନ୍ଥାଧାରୀ ବୈଷ୍ଣବ—ସଂ. ବ.—ଦେହରେ କନ୍ଥା ଧାରଣ କରିଥିବା
Kanthādhārī baishṇaba ବୈଷ୍ଣବସମ୍ପ୍ରଦାୟଭୁକ୍ତବୈଷ୍ଣବବିଶେଷ—A sect of Baishṇabas who wear torn rags sewn together or patched garment.

କନ୍ଦ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଆର୍ଦ୍ର ହେବା—
Kand (root) 1. To be wet.
୨ । କାନ୍ଦିବା—2. To weep.

କନ୍ଦ୍‌କନ୍ଦ୍‌ଣିଆଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. (ସଂ. କ୍ରନ୍ଦନ)—କାନ୍ଦକାନ୍ଦ; କ୍ରନ୍ଦନୋଦ୍ୟତ; କାନ୍ଦୁରମାନ୍ଦୁର; କାନ୍ଦୁଣି-ମାନ୍ଦୁଣି—About to cry.
Kandkandṇiāñ

କନ୍ଦ୍‌କନ୍ଦ୍‌ନିଆଁ—ଦେ. ବିଣ—କନ୍ଦ୍‌କନ୍ଦ୍‌ଣିଆଁ (ଦେଖ)
Kandkandniāñ Kandkandṇiāñ (See)

କନ୍ଦ୍‌ଣା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. କ୍ରନ୍ଦନ)—କ୍ରନ୍ଦନ; କାନ୍ଦ; କାନ୍ଦଣା—Crying.
Kandṇā

କନ୍ଦ୍‌ନା—ଦେ. ବି.—କନ୍ଦ୍‌ଣା (ଦେଖ)
Kandnā Kandṇā (See)

କନ୍ଦମୂଳ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—କନ୍ଦମୂଳ—
Kandmūl Sweet potato.

କନ୍ଦ୍ର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—(ସଂ. କ୍ରନ୍ଦନ)—କାନ୍ଦୁରା; କ୍ରନ୍ଦନଶୀଳ—Given to crying.
Kandrā

କନ୍ଦ୍‌ରୁ—ଦେ. ବିଣ—କନ୍ଦ୍ର (ଦେଖ)
Kandru Kandrā (See)

କନ୍ଦ—ସଂ. ବି. (କନ୍ ଧାତୁ=ଆର୍ଦ୍ର ହେବା+କର୍ମ. ଅ)—
Kanda ୧ । କନ୍ଦମୂଳ; ଖାଦ୍ୟମୂଳବିଶେଷ—
1. A sweet edible root-bulb.

୨ । ଗୋଲ ବା ଲମ୍ବ ମୂଳ—
2. Long or bulbuous root.

୩ । (କଂ=ଜଳ+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ମେଘ—
3. Cloud.

୪ । ସକରକନ୍ଦ (ଦେଖ)
4. Sakarakanda (See)

୫ । ଓଲଅ—5. Arum.

୬ । କର୍ପୂର—6. Camphor.

୭ । ଯୋନିରୋଗବିଶେଷ; ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ଯଡ଼ିବା ରୋଗ—7. Prolapsus uteria; a female disease consisting of the uterus coming out at the vagina.

୮ । ନଡ଼ିଆ ଗଛର କଡ଼ର କୋମଳତମ ଅଂଶ—
8. Softest part of a tree of the cocoanut-species whence new branches come out.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ଚାହୁଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଭୌମସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'ରୁଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ରୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଥୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲ୍ବଟ'ଦେଖିବେ।

ଦେ. ବ.—୧ । ଅସଭ୍ୟ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ; କନ୍ଧ ଜାତି—
ଦଳୁୟା, ଦୋଲୋ, କନ୍ଦ ଖାଁଡ଼ 1. A non-Aryan tribe inhabiting the Ganjam and Orissa-Hills.

୨ । ନବାତ; ଗୁଡ଼ବିକାର—2. Refined molasses; brown sugar.

୩ । କନ୍ଦର—3. Cave.

କୈଲାଶ ଗିରି ଭେଦ ଯାଇ, ଉହ୍ଲେ ବଗାସ୍ତର ଦ୍ୱାଇ ।
ପ୍ରାତୀ. ଜଗୁର୍ଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

୪ । ଦୁଃଖ—4. Sorrow; grief.

ବହୁ ମଲ୍ଲ ମନ୍ଦ ବଦ ଛଦ ଭଦ ଜଡ଼ି ଜୋଡ଼େ ଚାଡ଼ି ବହୁ ।
ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେସ୍ପଟେଳାସ ।

୫ । ମୂଳ; କାରଣ (ଯଥା—ଆନ୍ଧକନ୍ଦ)—5. Root; cause.

୬ । (ଜ୍ଞାନର) ମୂଳ—6. Root (of knowledge).

ଶୁଣ ବାବୁ ନବ୍ୱାର ବ୍ରହ୍ମବେଦ କନ୍ଦ, ସେଇଁଠୁଟେ ବହ୍ମରୁଛ ଅନାବତ କନ୍ଦ ।
ପ୍ରାତୀ—ବ୍ରହ୍ମ-ନରୂପଣ ଗୀତା ।

ଦେ. ବଣ.—ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—Excellent,

ଅଶେଷ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ରୁରୁହ କନ୍ଦ, ଇଥିରେ ବଳସ୍ୱ ପରମାନନ୍ଦ ।
ପ୍ରାତୀ. ଉଷାଅନୁରାଗ ।

କନ୍ଦ ଉଖୁଡ଼ା—ଦେ. ବ.—କନ୍ଦ ବା ନବାତରେ ପାଗ ଦେଇ ଉଆର-
Kanda ukhurdā ଦେଇଥିବା ଭୁଖୁଡ଼ା—Fried rice seasoned with boiled refined molasses.

କନ୍ଦକ - ସଂ. ବ—କେନ୍ଦୁଳି (ଦେଖ) (ହରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Kandaka Kenduli (See)

କନ୍ଦକୀ—ସଂ. ବ—କନ୍ଦକ (ଦେଖ)
Kandakī Kandaka (See)

କନ୍ଦକୋଳା—ଦେ. ବ—କଣ୍ଟାଭୁଡ଼ା (ଦେଖ)
Kandakolā Kanṭākurdā (See)

କନ୍ଦଗ୍ରନ୍ଥି—ସଂ. ବ —ଲତାକନ୍ଦବିଶେଷ; ପିଣ୍ଡାଳୁ; ପିଣ୍ଡଆଳୁ—
Kandagranthi Sweet potato; Batatas Esculatus.
ଓ. ପିଣ୍ଡ ଆଳୁ
ଚୁବୁଡ଼ି ଆଳୁ
ରତାଳୁ, ପିଣ୍ଡାଳୁ, କାନ୍ଦ।
[ଦ୍ର—ଏହା ମଧୁରରସ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ବୃଷ୍ୟ, ସନ୍ଧାପଣି ଓ ଗୁରୁ । ଏହା ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ, ଦାହ, ଶୋଷ ଏବଂ ପ୍ରମେହନାଶକ ।]
ମ.ରତାଳ୍ଲୀଁ, ଗୋଡ଼େ ରତାଳ୍ଲୀଁ
ଗୁ. ରତାଳୁ
ତେ. ଚରଗେଡ଼
ଫା. ଜାମ୍ଂ ସ୍ଟୋକ୍ଂ

କନ୍ଦଟ—ସଂ. ବ. (କନ୍ଦ୍ ଧାତୁ=ଆର୍ଦ୍ର ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଟନ୍)—
Kandaṭa ଶ୍ୱେତ ପଦ୍ମ—White lotus.

କନ୍ଦଡ଼—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କନ୍ଦର)—୧ । କନ୍ଧଡ଼ା; କନ୍ଧ (ବନ୍ୟ ଜାତି)
Kandarḍā ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to the Kandhas.

୨ । କନ୍ଦରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to caves.

ଦେ. ବ.—ଗିରିଗୁମ୍ଫା; ଗୁମ୍ଫା—Cave.

କନ୍ଦ ପଣା—ଦେ. ବ.—କନ୍ଦରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପ୍ରପାନକ; ନବାତର ସରବତ୍—
Kanda paṇā A drink made by disolving refined molasses in water.
ମିଛିରିର ପାନା

କନ୍ଦ ପାଗ—ଦେ. ବ.–(କନ୍ଦ+ପାଗ) କନ୍ଦକୁ ପାଣିରେ ପକାଇ ନଆଁରେ
Kanda pāga ପାକ କର ସେଥିରେ ଖଇକୁ ଖରଡ଼ କନ୍ଦ ଭୁଖୁଡ଼ା
ମିଛିରିରପାକ ଉଆର କରିବାର ପ୍ରଣାଳୀ—Mode of seasoning fried paddy with sugar-syrup.

କନ୍ଦମାଳ—ଦେ. ବ.—କନ୍ଧମାନଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ; ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର
Kandamāla ଅନୁଗୁଳ ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ମହକୁମା (ଏହା ପୂର୍ବେ ବୈଦ ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଥିଲା)—The country of the Kandhas; a subdivision in the non-regulation District of Angul in Orissa the Khondmahals.

କନ୍ଦମାଳିଆ—ଦେ. ବ
Kandamāliā କନ୍ଧମାଳ ଦେଶୀୟ—1. Belonging to Khondmahals.

୨ । କନ୍ଦମାଳନିବାସୀ—2. Inhabiting the Khondmahals.

୩ । କନ୍ଦମାଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—3. Relating to the Khondmahals.

କନ୍ଦମାହାଲ୍—ଦେ. ବ—କନ୍ଦମାଳ (ଦେଖ)
Kandamāhāl Kandamāla (See)

କନ୍ଦମୂଳ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କନ୍ଦମୂଳ—
Kandamūl Sweet potato.

କନ୍ଦମୂଳ—ସଂ. ବ—୧ । ମିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ ମୂଳବିଶେଷ—
Kandamūla 1. An edible bubluous root of sweet taste.
ସକ୍ୟଦ୍ରର ଭେଜ କନ୍ଦମୂଳ ଫଳ ଭୋଗ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

୨ । ଗୟାଆଳୁ—A kind of tree with edible root-bulb; Manihot Utilissema.

[ଦ୍ର—ଏହା ଗଛ ୩।୪ ହାତ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ; ଏହାର ପତ୍ର ସିମ୍ପିଲି ପତ୍ର ପରି; ଏହାର ମୂଳ ମୋଟା ଓ ଲମ୍ବା; ଏହାର ଡାଳ ଭୂଇଁରେ ଲାଗେ; ନେପାଳ-ଭାରତରେ ପାହାଡ଼ ପାଖେ ଏ ଗଛ ବହୁତ ହୁଏ । ଏହାର କାଠ ଦ୍ୱଲଦ୍ଧଆ ଓ ଅକାମ୍ରିକା; ଏହାର ମୂଳକୁ ଲୋକେ ପାଣିରେ ସିଝାଇ ଭିଅଣ କର ଖାଆନ୍ତି । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର] ।

ଏହି ମୂଳକୁ କୁଟି ପାଣିରେ ବଡୁରାଇଲେ ପାଉ ହଲେ
ପାଳୁଅ ପରି ଧଳା ସୁର ବସିଯାଏ --

Cassava; Tapioca.
ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର ।]

କନ୍ଦର—ସଂ. ବ. (କଂ=କଲକୁ+ଦୃ=ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kandara ୧ । ପର୍ବତଗହ୍ୱର; ଦରୀ—1. Cave; ravine.

୨ । କୃତ୍ରିମ ଗୁମ୍ଫା—2. Artificial cave.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉତ୍ପ	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଔ	ଅକାରୋତ୍ତରବର୍ତ୍ତୀ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ଂ

୩ । (କଂ=ଗଜମସ୍ତକ+ଦୃ ଧାତୁ=ବଦାର୍ଣ୍ଣ ଦେବା+କରଣ. ଅ)—ଆଙ୍କୁଶ; ଦ୍ୱାଉଆଙ୍କୁଶା—
3. The hook for driving or goading an elephant.

୪ । ଆର୍ଦ୍ରକ; ଅଦା—4. Ginger.

୫ । ଓଲୁଅ—5. Wild arum.

୬ । ଗାଜର; ଗୃଞ୍ଜନ; ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଖାଦ୍ୟ-ମୂଳବିଶେଷ—
6. Carrot.

କନ୍ଦରପ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. କନ୍ଦର୍ପ)—କନ୍ଦର୍ପ (ଦେଖ)
Kandarapa Kandarpa (See)

କନ୍ଦର—ସଂ. ବି. (କଂ=ଜଳକୁ; ହସ୍ତିକପୋଲକୁ+ଦୃ ଧାତୁ=ବଦାର୍ଣ୍ଣ ଦେବା+କର୍ତ୍ତୃ; କରଣ. ଅ.+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kandarā କନ୍ଦର (ଦେଖ)
Kandara (See)

ଦେ. ବ—କନ୍ଧଡ଼ା (ଦେଖ)
Kandhardā (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. ପୁଂ—କାନ୍ଦୁଣ୍ଡ; କ୍ରନ୍ଦନଶୀଳ —
Given to crying.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—କନ୍ଦମୂଳ (ଦେଖ)
Kandamūla (See)

କନ୍ଦରଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘାଆରୁ ଲସା ଓ ପୂଜ ବହିବା—
Kandarāibā To fester (said of a wound)
ଭଦଭଦେ ଓଠା
ଗଳନା

କନ୍ଦରପଡ଼ା—ଦେ. ବି. (ସଂ. କନ୍ଦରସ୍ଥର+ପୁର)—କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା; କଟକ-
Kandarāpardā ଜିଲ୍ଲାରେ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ାନାମକ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍ କେନ୍ଦ୍ରାପାଡ଼ା ଓ ନଗର—A subdivision and town of that name (Kendrāpardā) in the district of Cuttack.

[ଦ୍ର—ଏହିଠାରେ ଲଳତ୍ତଗିରିବାସୀ କନ୍ଦରସ୍ଥରକୁ ସଂହାର କର ବଳରାମ ଦ୍ୱାରା କନ୍ୟା ଭୁଲସୀକୁ ବିବାହ କର ଥିବାର ସ୍ଥାନସ୍ଥ କମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି । ଏହିହେତୁରୁ ଏହା ଭୁଲସୀକ୍ଷେତ୍ର ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏଠାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦେବତା 'ବଳରାମ ଜାଉ'ଙ୍କ ଡଳେ ବହୁତ ସଂଖ୍ୟକ ଖଞ୍ଜା ଅଛି । ଦ୍ୱାରା ପରସ୍ପରଳନ କରିବାପାଇଁ କଟକର ଜଜ୍‌ଙ୍କ ନ୍ୟୁକ୍ତ ଗୋଟିଏ ଦେବୋତ୍ତର-କମେଟି ଅଛି । ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦାଶ ଓ ବୈଷ୍ଣବଭକ୍ତ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଜମିଦାର ଘାଣଶ୍ୟାମ ନରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବଂଶଧର ଜମିଦାରମାନେ ଏଠାରେ ବାସ କରନ୍ତି । ଏହା ଗୋବସ୍ତ ନଦୀ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍ ଓ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍‌ର ସଦରଧାମର ମଧ୍ୟ ଏହି ନାମ ।]

କନ୍ଦରପାଡ଼ି—ଗ୍ରା. ବି—କନ୍ଦରପଡ଼ା (ଦେଖ)
Kandarāpārdi Kandarāpardā (See)

କନ୍ଦର ମୁଲକ—ଦେ. ବି—କନ୍ଧନାମକ ଆରଣ୍ୟଜାତିର ଅଧ୍ୟୁଷିତ ବନ୍ୟ ଦେଶ—
Kandarā mulaka Jungly country inhabited by the Kandhas.

କନ୍ଦରୁଲ—ସଂ. ବି—ପଳାଶ ପିମ୍ପିଲ; ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ୟବୃକ୍ଷ—
Kandarāla The tulip tree; Thaspesia Papulnea.

କନ୍ଦରାସୁର—ଦେ. ବି. (ସଂ. କନ୍ଦର=ଗିରିଗହ୍ୱର)—କଟକ ଜିଲ୍ଲାର
Kandarāsura ଲଳତ୍ତଗିରିର କନ୍ଦରରେ ବାସ କରୁଥିବା ପୁରାଣବର୍ଣ୍ଣିତ ଅସୁରବିଶେଷ—The name of a demon inhabiting the Lalatigiri hills in the Cuttack District.

[ଦ୍ର—ଏହି ଅସୁରକୁ ସଂହାର କର ବଳରାମ ଏହି ଅସୁରର କନ୍ୟା ଭୁଲସୀକୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ ।]

କନ୍ଦରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ବୁଲକର ଯିବା; କେନ୍ଦରିବା—
Kandaribā To go in a round-about way.

କନ୍ଦରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କନ୍ଦର (ଦେଖ)
Kandarī 1. Kandara (See)

୨ । ପୁଂ. (କନ୍ଦର+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍; ୯ମା. ୧ବ.)—ପର୍ବତ—2. Mountain.

କନ୍ଦର-ସ୍ଥନା ସ୍ତନସ୍ୱ-ପୂରଣର କୃଶୋଦର ଦରତ୍ର ମୁଁ ତୁ ବ୍ୟସ୍ତଉମା ।
ଉଷ୍ଣ. ଲବଣ୍ୟବଙ୍ଗ ।

କନ୍ଦର୍ପ—ସଂ. ବ. (କଂ=ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ+ଦୃପ୍ ଧାତୁ=ସଂପ୍ରାପ୍ତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Kandarpa ଅ, ଅଥବା କଂ=କାନ୍ଦାକୁ+ଦୃପ୍ ଧାତୁ=ସନ୍ତାପ୍ତ-କରିବା+ଅ; ଯେ ସବୁ ପ୍ରାଣୀକୁ ସନ୍ତାପିତ କରେ)—ମଦନ; କାମଦେବ—Cupid; the God of Love.

ଦେ. ବ—ପୁରୁଷର ସାର୍ଯ୍ୟ; ରେତଃ—Semen virile.

କନ୍ଦର୍ପକୂପ—ସଂ.ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କନ୍ଦର୍ପ+କୂପ)—ଯୋନି; ସ୍ତ୍ରୀ ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ—
Kandarpa kūpa Female organ of generation; vagina.

କନ୍ଦର୍ପକ୍ରୀଡ଼ା—ସଂ. ବ. (ଅର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ; କନ୍ଦର୍ପ+କ୍ରୀଡ଼ା)—
Kandarpakrīrdā କାମକ୍ରୀଡ଼ା; ମୈଥୁନ; କାମକେଲି—Coition; cohabitation; union between a male and female animal.

କନ୍ଦର୍ପଜାଲା—ଗ୍ରା. ବ.(ସଂ. କନ୍ଦର୍ପଜ୍ୱାଲା)—କନ୍ଦର୍ପଜ୍ୱର (ଦେଖ)
Kandarpajālā Kandarpajwara (See)

କନ୍ଦର୍ପଜୀବ—ସଂ. ବ. (କନ୍ଦର୍ପ+ଜୀବ ଧାତୁ=ଜୀଆଁ ଇବା+କରଣ. ଅ;
Kandarpajība ଯାହାଦ୍ୱାରା କାମବୃଦ୍ଧି ହୁଏ)—ପଣସ ଫଳ—Jack-fruit.

କନ୍ଦର୍ପଜ୍ୱର—ସଂ. ବ. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; କନ୍ଦର୍ପ+ଜ୍ୱର)=
Kandarpajwara ୧ । କାମଚଞ୍ଚା ବା ଉଦ୍ବେଗଜନିତ ପୀଡ଼ା—A fit of lust; a fever of love; pangs of love.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱରର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେତେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଁ' ନ ପାଇଲେ 'ଆଗ୍ଭ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୬ । କାମୋଦ୍ରେକ—2. Fit of passion due to unsatisfied lust.

କନ୍ଦର୍ପଜ୍ୱାଲା—ଫ. ବ.—କନ୍ଦର୍ପଜ୍ୱର (ଦେଖ)
Kandarpajwāl̤ā Kandarpajwara (See)

କନ୍ଦର୍ପନାଶନ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କନ୍ଦର୍ପ+ନାଶନ=ବିନାଶକାର୍ଯ୍ୟ)—
Kandarpanāśana ଶିବ; ମଦନଦେବ—
Śiba; the destroyer of Cupid.

କନ୍ଦର୍ପବାଣ—ଫ. ବ—କାମଦେବଙ୍କ ଧନୁ କାମୀଜନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରେରିତ
Kandarpabāṇa କଳ୍ପିତ ଶର—The arrow of Cupid; shafts of the God of Love; Cupid's shafts.

[ଦ୍ର—କନ୍ଦର୍ପର କଳ୍ପିତ ଧନୁ ପୁଷ୍ପନିର୍ମିତ ଓ ପାଞ୍ଚବାଣ ମଧ୍ୟ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ପୁଷ୍ପ ଅଟେ ।]

କନ୍ଦର୍ପବାଧା—ଫ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ)—କନ୍ଦର୍ପଜ୍ୱର (ଦେଖ)
Kandarpabādhā Kandarpajwara (See)

କନ୍ଦର୍ପମଥନ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କନ୍ଦର୍ପ+ମଥନ)—
Kandarpamathana କନ୍ଦର୍ପନାଶନ (ଦେଖ)
Kandarpanāśana (See)

କନ୍ଦର୍ପମୁଷଳ—ଫ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; କନ୍ଦର୍ପ-କ୍ରୀଡ଼ାରେ ବ୍ୟବହୃତ ମୁଷଳ)—
Kandarpamusha l̤a
ଲିଙ୍ଗ; ପୁଂଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ—
Male organ of generation; penis.

କନ୍ଦର୍ପରାଜ—ଫ. ବ. (ଏକ ହାତ ଉଚ୍ଚତାବିଶିଷ୍ଟ) କଣ୍ଟକଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
Kandarparāja A thorny medicinal plant.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଫୁଲ ଧଳା ଗଇଣଫୁଲ ପରି, ଏହା ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

କନ୍ଦର୍ପଶୃଙ୍ଖଳ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କନ୍ଦର୍ପ+ଶୃଙ୍ଖଳ)—
Kandarpaśṛṅkha l̤a ରତିବନ୍ଧବିଶେଷ—
An intertwining pose in copulation.

[ଦ୍ର—ଏହି ବନ୍ଧର ଲକ୍ଷଣ :—
ନାସ୍ୟପଦଦ୍ୱୟଂ ଗ୍ରାପ୍ୟ କାନ୍ତସ୍ୟୋରୁଦ୍ୱୟୋପରି
ହସ୍ତଦୋଳଦ୍ୱୟାଶ୍ରୁ ବନ୍ଧଃ କନ୍ଦର୍ପଶୃଙ୍ଖଳଃ ।]

କନ୍ଦର୍ପସନ୍ଦୀପକ—ଫ. ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କନ୍ଦର୍ପ+ସନ୍ଦୀପକ)—
Kandarpasandīpaka କାମବୃଦ୍ଧିର ଉତ୍ତେଜନକାରୀ (ଔଷଧବିଶେଷ)—Aphrodisiac (medicine).

କନ୍ଦର୍ପସନ୍ଦୀପନ—ଫ. ବିଣ—କନ୍ଦର୍ପସନ୍ଦୀପକ (ଦେଖ)
Kandarpasandīpana Kandarpasandīpaka (See)
ଫ. ବ—କାମୋଦ୍ରେକ—
The feeling of the passion of lust.

କନ୍ଦର୍ପସାର ମରିଚ୍ୟାଦି-ତୈଳ—ଫ. ବ—ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ତୈଳବିଶେଷ—
Kandarpasāra marichyādi-tai l̤a
A medicinal oil prepared under rules laid down in the Āyurbeda.

[ଦ୍ର—ଏହା କୁଷ୍ଠ ଓ ଚର୍ମରୋଗରେ ଉପକାରୀ ।]

କନ୍ଦର୍ପାରି—ଫ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କନ୍ଦର୍ପ=କାମଦେବ+ଅରି=
Kandarpāri ଶତ୍ରୁ)—ମଦନଦେବ; ଶିବ—
Śiba; the enemy of Cupid.

କନ୍ଦଳ—ଫ. କି. ୧ । (କଂ=ସୁଖଂ+ଦଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତା. ଅ)—
Kanda l̤a କଳଧ୍ୱନି—1. Noise.
୨ । (କନ୍ଦ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅଳ)—
ଗଣ୍ଡଦେଶ; କପାଳ—2. Brow.
୩ । (+ଭାବ. ଅଳ)—ଉପସର୍ଗ—3. Eclipse.
୪ । (କମ୍=କମନୀୟ+ଦଳ=ପତ୍ର)—
ନୂତନ ଅଙ୍କୁର; ଗଜା—4. Shoot; sprout.
୫ । (+ଅଧିକରଣ. ଅଳ)—
ବାଗ୍‌ଯୁଦ୍ଧ; କଳହ; ବାଦବିବାଦ—
5. Quarrel; contention; wordy dispute.
ଲଡିଲିକ କଦଳ ଯେ ଦୁଃସହ କଣାଇ । ସାରଳାମହାଭାରତ ।
୬ । ଯୁଦ୍ଧ—6. Strife; fight; battle.
୭ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—7. Gold.
୮ । ସମୂହ—8. Assemblage.
୯ । (କଂ=ବାୟୁକୁ+ଦଳ ଧାତୁ=ଦଳଇ ଦେବା+ଅ)—
ଭୂମିକଦଳୀଗଛ; ପାଣିକେନ୍ଦୁଳ ଗୁଳ୍ମ—
9. An aquatic plant.
୧୦ । ପତାକା—10. Flag.
୧୧ । ପଦ୍ମବୀଜ—11. Seed of lotus.
୧୨ । ଶୂରଣ; ଓଲୁଅ—12. Wild arum.
୧୩ । କନ୍ଦଳୀପୁଷ୍ପ; ପାଣିକେନ୍ଦୁଳ ଫୁଲ—
13. An aquatic flower.
୧୪ । କଦଳୀ ଗଛ—14. Plantain tree.
ଦେ. ବି—୧ । ପାଆ ଦଲଦଲେଇବା—
1. The festering of a sore.
୨ । କେନ୍ଦଳ (ଦେଖ) 2. Kenda l̤a (See)
ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଚଣାଫଳ (ଦେଖ)
Chaṇāphali (See)

କନ୍ଦଳ କାଠି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—କେନ୍ଦଳ (ଦେଖ)
Kanda l̤a kāṭhi Kenda l̤a (See)

କନ୍ଦଳା—ଦେ. ବ. (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ) ଫ. କନ୍ଦଳ=ସୁନା)—
Kanda l̤ā ସୁନା ବା ରୂପାର ଚଉକା ଛଡ଼; (ଏଥିରୁ ସୁନା ଓ ରୂପାର ତାର କାଢ଼ି ହୁଏ)—Long bits of gold or silver from which wires are drawn out.

କନ୍ଦଳା

[ଦ୍ର—ପ୍ରଥମେ ସୁନା ବା ରୂପାକୁ ଆଦୃତ ଶୁଦ୍ଧରେ ଢାଳ ଲମ୍ବା କାଢ଼ୀ କରାଯାଏ; ସେହି ଲମ୍ବା କାଠିର ଅଗକୁ ହାତୁଡ଼ିରେ ପିଟି ସରୁ କରାଯାଏ । ଉକ୍ତ ସରୁ ମୁହଁକୁ ସଜାରେ ଥିବା ଛିଦ୍ର ବାଟେ ପୂରାଇ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

କନଲର ଆରପାଖରୁ ସଣ୍ଡୁଆସି ଦ୍ୱାର୍ ଟାଣି ନେଲେ ସେହି ଛିଦ୍ରବାଟେ ସରୁ ଚାର ବାହାରେ । ଛିଦ୍ରର ଆକାର ଅନୁସାରେ ଚାର ସରୁ ବା ମୋଟ ହୁଏ ।]

କନଲଥ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ (ସଂ. କନ୍ଦଳ)—

Kandaliā କଳହା; କଳହୁଡ଼ା; କନ୍ଦଲପ୍ରିୟ—

(କନ୍ଦଲୀ; କନ୍ଦଲେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) Quarrelsome (male)

କନ୍ଦଲିୟା

ଝଗଡ଼ାଳୁ

କନଲବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପିଲେଇବା; ଗଜୁରିବା—

Kandalibā 1. To send forth new shoots; to

ଗଜାନ sprout.

ଅଁକୁଆନା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଚାଉ ଦେବା—2. To grow.

ମାର୍ଗେ ଯାଇଁ ଯାଇଁ ବେନ ସୁନ୍ଦର ପୀରତ ଜମେ କନଲ ।

ଜଗନାଥ. ଯଯାତ ।

କନଲୀ—ସଂ. ବ. (କନଲ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—

Kandalī ୧ । ପାଣିକେନ୍ଦୁଳ ଗୁଳ୍ମ ଏବଂ ତହିଁର ଫୁଲ—

କାଁଦା, କଁଦରୀ 1. An aquatic plant and its flower. Ottelia Alismoides.

[ଦ୍ର—ଏହି ଗୁଳ୍ମ ପାଣି କନାର୍‌ରେ ଓ ଅଳ୍ପ ପାଣି ଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଜନ୍ମେ । ଏଥିର ନାଡ଼ରେ ପିଆଜ ବା କାଠିଆକଦଳୀ ପରି ଗଣ୍ଠି ଥାଏ । ଏ ଗଣ୍ଠି ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ଏହାର ପତ୍ର ପିଆଜପତ୍ର ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ଚଉଡ଼ା । ବର୍ଷାର୍‌ଋତୁରେ ପ୍ରଥମ ଅସର୍ ବରଷା ହେବା ଛଡ଼େ ଏ ଗଛ ଜ୍‌ମେ । ଏହାର ଫୁଲ ଧଳା ଧାତୁର୍‌ଫୁଲ ପରି ଓ ଫୁଲ ମଝିରୁ ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ନାଲିଆ ପାଞ୍ଚଟି କେଶର ବାହାରେ ଓ ଏହି କେଶର ଅଗରେ ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକାର ଦଲଦଆ, କୋମଳ ଝିଙ୍କେଶର ଥାଏ ।]

୨ । ପତାକା—2. Flag.

୩ । ପଦ୍ମବୀଜ—3. Seed of lotus.

୪ । ଘାସ ଗଜା—4. Tender shoots of grass.

୫ । ମୃଗୀବିଶେଷ—5. A class of deer.

ବାହାରୁ କନଲୀ ଋଷିଲେ କନଲୀ ହୋଇ ଅଛଶସ୍ତ୍ର ଲଳଖ ।

ଉଚ୍ଚ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଦେ. ବ—କଳକଜିଆ—Quarrel.

ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କଳହୁଡ଼ୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—

Quarrelsome (woman)

କନା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କନ) —୧ । ଖାଦ୍ୟ ମୂଳ—

Kandā 1. Edible bulbuous roots.

୨ । ପଇଡ଼ର ପୂର୍ବଅବସ୍ଥାର ନଡ଼ିଆ—

2. Very raw cocoanut fruit.

୩ । (ସଂ. ସ୍କନ୍ଧ)—

ନଡ଼ିଆ ପ୍ରଭୃତି ବୃକ୍ଷସ୍କନ୍ଧର କୋମଳ ଅଂଶ—

ମାଥି, ମାଥୀ 3. The soft parts on the top of trees of cocoanut species.

[ଦ୍ର—ଏହା ଖାଇବାକୁ ସୁସ୍ୱାଦୁ ଓ ଶସ୍ତାର ପ୍ରଚ୍ଛ ହୁଡକର ।)

୪ । ଥୋଡ଼ର ପୂର୍ବ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା ଗର୍ଭସ୍ଥ ଧାନ—

4. Paddy before coming out of the ear.

୫ । ଅଙ୍ଗୁଳିଆଦ ସଜ୍ଜ ସ୍ଥାନରେ ଜାତ ହେବା ଚର୍ମରୋଗବିଶେଷ;

ବଇଶ୍ୱ—5. Eczima.

୬ । ମାଛର ପଚକା; ଛୋଟ ମାଛ—6. A small fish.

(ଯଥା—କନା ବାଲିଆ=ସାନ ବାଲିଆ ମାଛ ।)

୭ । (ସଂ. କ୍ରନ୍ଦନ) —କ୍ରନ୍ଦନ; କାନ୍ଦ—

କାଁଦା 7. Lamentation; wailing; weeping.

ରାନା ୮ । ଚଲ୍‌କାର ଏକ ପ୍ରକାର ମାଛ—

8. A kind of fish (in the Chilka lake).

କନା ଆଳୁ—ଦେ. ବ (ସଂ. କନ+ଆଳୁ)—ତଲକନା (ଦେଖ)

Kandā ālu Talakandā (See)

କନାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କ୍ରନ୍ଦ ଧାତୁ ଣିଚ୍; କାନ୍ଦିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—

Kandāibā ୧ । (ସକର୍ମକ) କ୍ରନ୍ଦନ କରାଇବା—

(ଦ୍ୱସାଇବା—ବପଶ୍ଚାତ) 1. To cause to weep.

କାଁଦାନ ୨ । (ଅକର୍ମକ) (ସଂ. କନ)—ନୂତନ

ରୋବାନା ଅଙ୍କୁରୋଦ୍ଗମ ହେବା ବା ଗଜା ଦେବା—2. (trees) To show signs of bearing new sprouts

୩ । (ନଡ଼ିଆ ଗଛର) କାନ୍ଧରୁ ନୂଆ କନା ଦେବା—

3. To bring out or send forth new shoots or sprouts (said of cocoanut trees).

କନାକଟା—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—କାନ୍ଦବୋବାଳି; ଅନେକ

Kandākatā ଲୋକଙ୍କର କ୍ରନ୍ଦନରୋଳ; ବହୁସମସ୍ୱବ୍ୟାପୀ କ୍ରନ୍ଦନ—

କାନ୍ନାକାଟି Wailing.

ରାଆଈ

କନାକନ୍ଦି—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର)—କନାକଟା (ଦେଖ)

Kandākandi Kandākatā (See)

କନାଜାଡୁ—ଦେ. ବ—୧ । ଲିସାଦେବା ଏକପ୍ରକାର ଜାଡୁ—

Kandājādu 1. Ringworm with watery discharge.

୨ । (ସଂ. ସ୍କନ୍ଧ+ଦଦ୍ରୁ)—ଗୋରୁଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ହେବା ଏକପ୍ରକାର ଜାଡୁ—2. Yoke-gall; a sore on the neck of cattle.

କନା ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧାନ ଥୋଡ଼ ଦେଖାଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଧାନ-

Kandā basibā ଗଛମୂଳର ଗର୍ତ୍ତରେ ଆସି ଫଳ କନାଅବସ୍ଥାରେ ଉପଗତ ହେବା; କନା ଧାନଗଛ ମୂଳରେ ଗର୍ଭସ୍ଥ ହେବା—

(ear of paddy) To germinate at the bottom of the plant.

କନାଳୁ—ସଂ. ବ. (କନ+ଆଳୁ)—କାସାଳୁ; ସକରକନ୍ଦ; ଗସ୍ପାଆଳୁ—

Kandālu The cassava yam.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟୂ' ଦେଖିବେ ।

କନ୍ଦ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କେନ୍ଦ୍ର; ସନ୍ଧ)—୧ । ଦୁଇ ଘରର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ
Kandi ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ—1. Narrow space between two
ସନ୍ଧି houses; creek.

୨ । ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ରାସ୍ତା; ଗଳି—2. Narrow passage; lane.

୩ । ସନ୍ଧ; ଫାଙ୍କ—3. Chink.

୪ । ବାଡ଼ ମୂଳରେ ଆଡ଼ଜାଇ ଦିଆ ଯାଇଥିବା ମାଟିର ଗଦା—
4. A heap of earth pushed to the foot of a hedge.

ଦେ. ବିଣ—ମୂକ—Dumb.

କନ୍ଦବେଡ଼ା ପ୍ରାସ୍ୱେ ବଶେ ନୁହେ କନ୍ଦ ବେଡ଼ା ।
ପ୍ରାବୀ. ଦ୍ରୁହ୍ମରୂପଣଗୀତା ।

କନ୍ଦକନ୍ଦ—ଦେ. ବି—ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୁପ୍ତ ସ୍ଥାନ—Every conceivable
Kandikandi creek and corner.
ଅନ୍ଧିସନ୍ଧି
अन्धिसन्धि

କନ୍ଦିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ସ୍କନ୍ଦ)—(ଗଛ) କନ୍ଦା ପକାଇବା ବା
Kandibā କାଢ଼ିବା; (ନଡ଼ିଆ ଗଛର) କାନ୍ଦରୁ ନୂଆ କନ୍ଦା
ଗଜାନ ବାହାରିବା—To show signs of new shoots
अँखुआना coming out at the top of a fruit-bearing tree (e.g. cocoanut).

କନ୍ଦିକନ୍ଦି—ଦେ. ବି—କନ୍ଦକନ୍ଦ (ଦେଖ)
Kandibikandi Kandikandi (See)

କନ୍ଦକନ୍ଦ କନ୍ଦର ଗିରି ବନଦେଶ । ସାରଳା ମହାଭାରତ ।

କନ୍ଦିରି—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବି (ଭୁଲ. ହି. ଧୁଁଆରି)—ଲଣ୍ଠନକାଚ—
Kandiri The chimney-glass of a lantern.

କନ୍ଦିଲି—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବି—କନ୍ଦିର (ଦେଖ)
Kandili Kandiri (See)

କନ୍ଦୀ—ସଂ. ବି. (କନ୍ଦ+ଇନ୍; ୪ମା. ୧ବ)—ଓଲୁଅ—
Kandī Arum.

କନ୍ଦୁ—ସଂ. ବି. (ସ୍କନ୍ଦ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଅଧିକରଣ ଉ; ନିପାତନ)—୧ । ମଦ ଚୁଆଇବା ପାତ୍ରବିଶେଷ—
Kandu 1. A pot for distilling spirits of wine; a boiler for wine.

୨ । କଡେଇ—2. Sauce-pan.

୩ । ଲୌହମୟ ଭର୍ଜନପାତ୍ର; ଭାଉଆ—3. Frying pan.

କନ୍ଦୁକ—ସଂ. ବି. (କନ୍ଦ୍ ଧାତୁ=ସ୍ତେଦନ କରିବା+କଣ୍ଡୁ. ଉକ)—
Kanduka ୧ । ଖେଳିବାର ଗୋଲକ; ବଲ୍; ପେଣ୍ଡୁ—
1. Play-ball.

ବାଣିଜ୍ୟ ହାଟା ପଡକ କୁଉର ସୁନାଗ ଝେକ
ବାଳା ଖିଅରେ କନ୍ଦୁକ-କୁତ ଫେଲାଇ । ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀବେଲାସ ।

୨ । ଉକିଆ—2. A pillow.

୩ । ଜେରଅକ୍ଷରିଆ ସଂସ୍କୃତଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
3. A Sanskrit metre of thirteen letters.

୪ । କ୍ରୀଡ଼ନକ; କ୍ରୀଡ଼ାବସ୍ତୁ—4. A play-thing.

କନ୍ଦୂ—ସଂ. ବି—କନ୍ଦୁ (ଦେଖ)
Kandū Kandu (See)

କନ୍ଦୂକ—ସଂ. ବି—କନ୍ଦୁକ (ଦେଖ)
Kandūka Kanduka (See)

କନ୍ଦୂକକ୍ରୀଡ଼ା—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କନ୍ଦୁକ+କ୍ରୀଡ଼ା)—
Kandūkakrīrdā ପେଣ୍ଡୁଦ୍ୱାରା ଖେଳ—
A play with balls.

କନ୍ଦୁକ କ୍ରୀଡ଼ାରେ ସୁଭଦ୍ରା ଅଜ ଉଭ ଏ ଛଳେ । ଉଥାନାଥ. ନଭଦ୍ରଗା ।

କନ୍ଦେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କନ୍ଦାଇବା (ଦେଖ)
Kandeibā Kandāibā (See)

କନ୍ଧ—ଦେ. ବି—୧ । ବଣୁଆ ଜାତିବିଶେଷ—1. The Khonds;
Kandha a wild tribe inhabiting the States of Ordisā.

[ଦ୍ର—ଅନାର୍ଯ୍ୟଭାଷାରେ ଏହାର ଅର୍ଥ ପାହାଡ଼ରେ ବାସ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—A mountaineer. ବଣାଖାପାଣ୍ଡା, ଜଖ୍ଖା ଓ ମାଲ, ଗଞ୍ଜାମ ମାଲର ପ୍ରାନ୍ତ, ଅନୁଗୁଲ, କନ୍ଧମାଳ, ଘୁମୁସର, ଦଶପଲ୍ଲା, ବୋଦ, କଳାହାଣ୍ଡି ଓ ନୂଆଗଡ଼ରେ ଏମାନେ ବାସ କରନ୍ତି । ୧୯୨୦ ସାଲ ସେନ୍ସସ୍‌ରେ ମାଦ୍ରାଜ ଓ ବମ୍ବାର-ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତରେ ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଛଅ ଲକ୍ଷ ଥିଲା । ଏଥିମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ଲକ୍ଷ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ଅବଲମ୍ବନ କରି କଥାରେ ଓ ଦଲିଲରେ ଓଡ଼ିଆଭାଷା ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ଏବଂ ଓଡ଼ିଆଙ୍କୁ ପୁରୋହିତ କରନ୍ତି । ଏମାନେ ମାଙ୍କଡ଼ଖିଆ, ଲଙ୍ଗୁଳି, ଶିଅଳି, ଜାନି ଓ ଦେଶୁଆ—ଏହି ପାଞ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ ।]

୨ । ଗ୍ରୀବା; କାନ୍ଧ; ସ୍କନ୍ଧଦେଶ—2. The shoulders.

କାଁଧ କନ୍ଧଃ ଦେଇଣି ସେ ଥାନ, କନ୍ଧରେ ବସ ମୋ ବଦନ ।
कन्धा ରୂପଚ—ପ୍ରେମତରଙ୍ଗାମୃତ ।

କନ୍ଧ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟ ବା ଶିଶୁକୁ କାନ୍ଧରେ ବସାଇ
Kandha karibā ବହନ କରିବା; କାନ୍ଧେଇବା—To carry
କାଁଧେ କରା a man or infant on ones' shoulders.

କନ୍ଧଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ—କନ୍ଧମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଧ୍ୟୁଷିତ (ଦେଶ)—
Kandhardā (country) Inhabited by the Khonds.

କନ୍ଧଡ଼ା ପଲି—ଦେ. ବି—କନ୍ଧର୍ ପଲି (ଦେଖ)
Kandhardā pali Kandharā pali (See)

କନ୍ଧଡ଼ା ମୁଲକ—ଦେ. ବି—କନ୍ଧମାନଙ୍କ ଦେଶ—
Kandhardā mulaka The country of the Khonds.

କନ୍ଧପଲ୍ଲି—ଦେ. ବି—କନ୍ଧମାନଙ୍କର କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ—Hamlet inhabited
Kandhapalli by a few Khonds (a wild tribe)

କନ୍ଧ ବୁଝାମଣା—ଦେ. ବି—ଅନ୍ଧବୁଝାମଣା; ଅନ୍ଧବଗୁର; ଅନ୍ଧଗୁର—
Kndha bujhāmaṇā Injustice; want of justice.

ଅନ୍ଧଦେଶରେ କନ୍ଧ ବୁଝାମଣା—ଓଡ଼ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଚ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

କନ୍ଧବେତର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—କନ୍ଧମାନେ ଘରଚୁଅ ଉପରେ Kandhabetarā ପକାଯିବା ପାଇଁ ସେପର୍ ଚଲେଇ ବୁଣନ୍ତି ସେହିପର ଛନାଦ୍ୱେବା ବଡାମାନ (ଏହା ଖୁବ ମଜଭୁତ ହୁଏ)—Split bamboos woven very strongly over the bamboo frame of a thatch.

କନ୍ଧଭାଷା—ଦେ. ବି—ଅନାର୍ଯ୍ୟ କନ୍ଧମାନଙ୍କ କଥିତଭାଷା—
Kandhabhāshā The language spoken by the Khonds.

[ଦ୍ର—କନ୍ଧମାଳ, ଅନୁଗୁଳ, ପାଟଣା, କଲାହାଣ୍ଡି, ଘୁମୁସର ଓ ବଣାଖାପାଟଣାବାସୀ ପାଞ୍ଚ ଲକ୍ଷ କନ୍ଧ ଏହି ଭାଷାରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରନ୍ତି । ଏହି କନ୍ଧଭାଷା କନ୍ଧ, କୁଇ, କୋଣ୍ଡା, କୋଣ୍ଡାଦୋର୍, କୋଣ୍ଡାକାପୁ, କୋଣ୍ଡୁ ଓ ଦୋର୍ ପ୍ରଭୃତି ବଉନ୍ଧ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହୁଏ । ଏହା ଦ୍ରାବଡ଼ୀସୃ ଶାଖାର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଏହା କେବଳ କଥିତ ଭାଷାରୂପେ ଚଳୁଥିଲା ଏବଂ ଏ ଭାଷାରେ ପୁସ୍ତକାଦି ପ୍ରଣୀତ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଏବେ ପାଦ୍ରୀମାନେ ଇଂରାଜୀ ଅକ୍ଷର ସାହାଯ୍ୟରେ ଏଁ ଭାଷାରେ ପୁସ୍ତକମାନ ରଚନା କରୁଅଛନ୍ତି ।]

କନ୍ଧମାଳ—ଦେ. ବି—କନ୍ଦମାଳ (ଦେଖ)
Kandhamāla Kandamāla See)

କନ୍ଧମାଳିଆ—ଦେ. ବଣ—କନ୍ଧମାଳ ଅଞ୍ଚଳସମ୍ବନ୍ଧୀସୃ—
Kandhamāliā Belonging to the Khondmahals.

କନ୍ଧମାହାଲ୍—ଦେ. ବ—କନ୍ଦମାଳ (ଦେଖ)
Kandhamāhāl Kandamāla See)

କନ୍ଧର—ସଂ. ବ. (କଂ=ମସ୍ତକକୁ+ଧୃ ଧାତୁ=ଧରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kandhara ୧ । ଗ୍ରୀବା; କାନ୍ଧ—1. Shoulder.
୨ । ବେକ—2. Neck.
୩ । ମେଘ—3. Cloud.
୪ । ଲେଉଟିଆ ଶାଗ—4. A pot-herb.
୫ । ମୁଥା—5. Root of Dūba-grass.

କନ୍ଧରା—ସଂ. ବ. (କନ୍ଧର+ଆ)—କନ୍ଧର (ଦେଖ)
Kandharā Kandhara (See)
ଦେ. ବଣ—କନ୍ଧ ଆଦି ବନ୍ୟଜାତିଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଧ୍ୟୁଷିତ—
Inhabited by wild tribes (e. g. Khonds.)
ଦେ. ବ—କନ୍ଧ, ଶବରଆଦି ବଣୁଆଜାତି—
Wild tribes (e. g. Kandhas, Śabaras.)

କନ୍ଧରାଗାଁ—ଦେ. ବ—କନ୍ଧ, ଶବର ଆଦିଙ୍କ ଅଧ୍ୟୁଷିତ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ—
Kandharāgāñ Small hamlet of wild tribes (e. g. Kandhas, Śabaras.)

କନ୍ଧରାପଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ଢଲମାଳ) ବ—କନ୍ଦରାପଡ଼ା (ଦେଖ)
Kandharāpardā Kandarāpardā (See)

କନ୍ଧରାପଲ୍ଲି—ଦେ. ବ—କନ୍ଧରାଗାଁ (ଦେଖ)
Kandharāpali Kandharāgāñ (See)

କନ୍ଧରାପାଡ଼ି—ଗ୍ରା. ବ—କନ୍ଦରାପଡ଼ା (ଦେଖ)
Kandharāpārdi Kandarāpardā (See)

କନ୍ଧରିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ.—(କନ୍ଧ ପର୍ ଆଚରଣକାଗ୍ଧୀ)—
Kandhariā ବର୍ବର; ଅସଭ୍ୟ—Barbarious; rude.

କନ୍ଧା—ଗ୍ରାଦେ. (କୁଜଙ୍ଗ; ଢଲମାଳ) ବ—ପ୍ରାନ୍ତର—
Kandhā Prairie; a wide waste.

କନ୍ଧାନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ. କୋଈନ୍)—କନ୍ଧମାନଙ୍କ
Kandhān ମୁଲକ—The country of the Khonds.

କନ୍ଧି—ସଂ. ବ. (କଂ=ମସ୍ତକକୁ, ଜଳକୁ+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—
Kandhi
୧ । ଗ୍ରୀବା; ସ୍କନ୍ଧ—1. Shoulder.
୨ । ସମୁଦ୍ର—2. Ocean; the sea.
ଦେ. ବ—୧ । କନ୍ଧ; ଅପ୍ରଶସ୍ତ ସଜ୍ଜସ୍ଥଳ—
ସନ୍ଧି 1. Narrow space.
୨ । ସନ୍ଧ—2. Chink; narrow opening.
୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଳି—3. Narrow lane.
୪ । ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତବାସୀ କନ୍ଧମାନଙ୍କ କଥିତଭାଷା—
4. The langauge of the Khonds in the Orissa States.

କନ୍ଧୁଆଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କନ୍ଧୁଣୀ (ଦେଖ)
Kandhiāṇī Kandhuṇī (See)

କନ୍ଧୁଆ—ଗ୍ରା. ବଣ. (ସଂ. ସ୍କନ୍ଧ)—କାନ୍ଧ ଉପରେ ବସାଇ ବୁହା ଦେବା
Kandhua (ଶିଶୁଆଦି)—(children) Carried astride on the shoulders.
ଦେ. ବି.—ଶିଶୁଆଦିଙ୍କୁ କାନ୍ଧରେ ବସାଇବା—
Carrying a child astride on the shoulders.

କନ୍ଧୁଆ କରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଶିଶୁ ଆଦିକୁ କାନ୍ଧରେ ବସାଇ ବହନ କରିବା;
Kandhua karibā କାନ୍ଧେଇ କରି ବୋହିବା; କାନ ଧେଇବା—
କାଁଧेकरना To carry a child or young person by
कन्धे पर चढ़ाना making him ride on one's shoulders.

କନ୍ଧୁଆ ହେବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି.—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର କାନ୍ଧରେ ଚଢ଼ି ବାହୁତ
Kandhua hebā ହେବା—To be carried as tried on
କାଁधेयाओना another man's shoulders.
कन्धे पर चढ़ना

କନ୍ଧୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—କନ୍ଧଜାତିସ୍ତ୍ରୀ—
Kandhuṇī A Khond-woman.
ତାହାକୁ ଶୁଣି ବସ୍ତ୍ର କନ୍ଧୁଣୀକ ଧର୍—କୃଷ୍ଣଜି ହ. ମହାଭାରତ. ଅନ୍ଧ ।

କନ୍ୟ—ସଂ. ବ. (କନ୍ ଧାତୁ=ସ୍ତୁତି ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଯ)—
Kanya ୧ । କନ୍ୟାରାଶି—1. One of the 12 solar mansions; the sign Virgo.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣତଃ ଏପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହୁଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ଦୀର୍ଘ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

୬ । ଫିବ୍ରମାସର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସୌରମାନ ମାସ; ଏହା ଗୃହ୍ୟମାନ ଆଶ୍ୱିନ ମାସ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରାୟ ସମାନ—2. The solar month corresponding to lunar Āświna (September–October.)

ବର ପଯ୍ୟେ ନବ କନ୍ୟାଇଙ୍କନେ ବଢ଼ାଇ ଶୋଭ ପ୍ରବର—ରଙ୍ଗ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

କନ୍ୟକ—ସଂ. ବିଣ. (କନ ଧାତୁ + ଯ + କ) – କ୍ଷୁଦ୍ରତମ—
Kanyaka Smallest (M. W.)
(କନ୍ୟକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କନ୍ୟକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କନ୍ୟା + ସ୍ୱାର୍ଥେ କ + ଆ)—
Kanyakā ୧ । କନ୍ୟା; ପୁତ୍ରୀ; ଝିଅ—1. Daughter

୨ । କୁମାରୀ; ଅବିବାହିତା ବାଳିକା—
2. Virgin; maiden; unmarried girl.

୩ । ନବବିବାହିତା ବାଳିକା—3. Bride recently, married.

୪ । ବାଳିକା—4. Girl.

୫ । ଦଶବର୍ଷବୟସ୍କା ଅବିବାହିତା କୁମାରୀ—
5. Unmarried girl aged ten years; a girl in her 10th year.

[ଦ୍ର—କନ୍ୟକା ସମ୍ବନ୍ଧେ ସ୍ମୃତିବଚନ—
ଅଷ୍ଟବର୍ଷା ଭବେଦ୍ ଗୌରୀ, ନବବର୍ଷା ଚ ରୋହିଣୀ
ଦଶମେ କନ୍ୟକା ପ୍ରୋକ୍ତା ଅତଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଂ ରଜସ୍ୱଳା—ଶବ୍ଦକଳ୍ପଦ୍ରୁମ ।]

୬ । କୁମାରୀକାଅନ୍ତରୀପ ଓ ତନ୍ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଦେଶ—
6. Cape Comorin and the neighbouring country.

କଣ୍ଟାଃ ନଷ୍ଟତ ପୁରା କନ୍ୟକାର ମଳା—ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ. ପ୍ରଣତିଗୀତ. ଅର୍ଥ ସର୍ଗ ।

୭ । ଅଳଙ୍କାରଶାସ୍ତ୍ରରେ ନାୟିକାବିଶେଷ—
7. A class of heroines in dramas.

୮ । କନ୍ୟା ରାଶି—
8. One of the solar mansions in Hindu astronomy; the Virgo.

ଦେ. ବି. (ସଂ. କାନ୍ୟକୁବ୍ଜ)– ଦେଶବିଶେଷ; କନ୍ୟକୁବ୍ଜ—
Name of a country.

ବୋଣଲଦେଶର ଭ୍ରମ ଥାଏକୁ ଚଲାଇ,
କନ୍ୟକା ଦେଶେ ପ୍ରବେଶ ହୋଇଲେକ ଯାଇଁ । ସାରଳା ସବାପ୍ରବ ।

କନ୍ୟକାଚ୍ଛଳ—ସଂ. ବି. (କନ୍ୟକା+ଛଳ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—
Kanyakāchhala ଅବିବାହିତା ବାଳିକାକୁ ଫୁସୁଲାଇ କର ଘରୁ ବାହାର କର ନେବା—Seduction; beguiling of a maiden from her home (M. W.)

କନ୍ୟକାଜାତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (୫ମୀ ତତ୍; କନ୍ୟକା + ଜାତ)—
Kanyakājāta ୧ । ଅବିବାହିତା କନ୍ୟାର ଗର୍ଭସମ୍ଭୂତ (ସନ୍ତାନ); (କନ୍ୟକାଜାତା– ସ୍ତ୍ରୀ) କାଣିଆ—1. (a son) Born of an unmarried girl; born of a girl before her marriage.

[ଦ୍ର—ବ୍ୟାସ ଓ କର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଭୃତି କନ୍ୟକାଜାତ ସନ୍ତାନ ଥିଲେ ।]

୨ । କୁମାରୀକାଅନ୍ତରୀପ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଦେଶରେ ଉତ୍ପନ୍ନ—
1. Produced or made in the country near Cape Comorin.

କନ୍ୟକାସ୍ତମ୍ଭ—ସଂ. ବି. (ଶିଳ୍ପକଳାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ)—
Kanyakāstambha ଦେଉଳ, ମଣ୍ଡପ ପ୍ରଭୃତିରେ ଖମ୍ବ, ସ୍ତ୍ରୀ ମୂର୍ତ୍ତିପରି ନର୍ମିତ କାଠ ବା ପଥରର ଖମ୍ବ (ଏହା ଦେଉଳ ଓ ମଣ୍ଡପରେ ଲଗିଥାଏ)—
A pillar sculptured in the shape of a woman and used in temples.

କନ୍ୟକୁବ୍ଜ—ସଂ.ବି. (ନାମ)—(କନ୍ୟା + କୁବ୍ଜ; ଏଠାର କୁବ୍ଜା କୁଶନାଭଙ୍କ
Kanyakubja ଶତକନ୍ୟାଙ୍କୁ ବାୟୁଦେବ ସମ୍ଭୋଗ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତେ ସେମାନେ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସ୍ୱୀକୃତ ନ ହେବାରୁ ବାୟୁଙ୍କ ଅଭିଶାପରେ ଶତକନ୍ୟା କୁବ୍ଜା ହୋଇ ଯାଇଥିବାରୁ ଏହି ନାମ – ରାମାୟଣ. ଆଦିକାଣ୍ଡ ୩୨)—ଗଙ୍ଗାନଦୀର ଉପନଦୀ କାଳୀ ନଦୀ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳର ପ୍ରାଚୀନ ନଗରୀ (ଆଧୁନିକ ଫରୁକ୍ଖାବାଦ ଜିଲ୍ଲା)—
Name of an ancient city of great note in N. W. India (the modern district of Farrukhabad) (M. W.)

କନ୍ୟର—ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. କର୍ଣ୍ଣିକାର)—କନିଅର (ଦେଖ)
Kanyara Kaniara (See)

କନ୍ୟସଂକ୍ରାନ୍ତି—ସଂ. ବି.— କନ୍ୟମାସର ପ୍ରଥମ ଦିନ—
Kanyasaṁkrānti The first day of the solar month of Kanya.

କନ୍ୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(କନ୍ ଧାତୁ = ଅଭିଳାଷ କରିବା + କର୍ମ. ଯ + ସ୍ତ୍ରୀ.
Kanyā ଆ; ଯାହାକୁ ବିବାହାର୍ଥ ଅଭିଳାଷ କରିଯାଏ; କମ୍ୟା କମ୍ ଧାତୁ = ବାଞ୍ଛିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଯ + ଆ; ଯେ ବର ବାଞ୍ଛେ)—
୧ । ଉନପୁତ୍ରୀ, ଅପୁତ୍ରା; ଝିଅ; ଦୁହିତା—1. Daughter.

ଏମନ୍ତେ ତାର ପାଞ୍ଚ ପୁତ ବେନ କନ୍ୟାର ମଧ୍ୟେ କାହ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ଦଶବର୍ଷବୟସ୍କା ଅବିବାହିତା ବାଳିକା—
2. A maiden in her 10th. year.

୩ । ଅବିବାହିତା ବାଳିକା—3. Virgin; maiden.

୪ । ନବବିବାହିତା ବାଳିକା—4. Bride.

୫ । ବିବାହାର୍ଥ ମନୋନୀତା କନ୍ୟା—5. Bride-elect.

୬ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଘୃତକୁମାରୀ; ଘିକୁଆଁର ଗଛ—
6. Aloe Indica.

୭ । (ବୈଦ୍ୟକ)-- ବନ୍ଧ୍ୟା କର୍କୋଟିକା; ଅଷାଢ଼ିଆ—
7. Memordica Disicicamele.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ପୃ	ଉଅ	ଭ୍ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

୮ । ଦୁଇ ଚରଣ ଓ ଗୁରୁ ଅକ୍ଷରବଶିଷ୍ଟ ଫସ୍ମୃଦ୍ଧ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
8. A Sanskrit metre having two feet of four letters each.

୯ । କନ୍ୟରାଶି; ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଷଷ୍ଠ ରାଶି—
9. The sixth solar mansion of Hindu astronomy; the sign of Virgo.

ଦେ. ବ:—କନଆଁ (ଦେଖ)
Kaniāñ (See)

କନ୍ୟାଉଜ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କନ୍ୟକୁବ୍ଜ)—କନ୍ୟକୁବ୍ଜ (ଦେଖ)
Kanyāuja Kanyakubja (See

କନ୍ୟାଉଜ କନ୍ୟା ଉଜ ରୂପା କଲଇ । ରଙ୍ଗ. ପ୍ରେମଖାନ୍ଦ ।

କନ୍ୟା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୌଣସି ବିବାହଯୋଗ୍ୟ ବରପାଇଁ
Kanyā karibā ନିମନ୍ତେ କନ୍ୟା ନିର୍ବାଚନ କରିବା—
ପାତ୍ରୀ ସ୍ଥିରକରା To select or propose a bride for a marriageable male.

କନ୍ୟାକର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କନ୍ୟା + କର୍ତ୍ତା)—୧ । ବିବାହରେ
Kanyākarttā କନ୍ୟା ପକ୍ଷର ଅଭିଭାବକ; ଯେ କନ୍ୟାକୁ ବର ହାତରେ ସମ୍ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି—The guardian of a bride who gives away the girl in marriage.

କନ୍ୟାକାଳ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କନ୍ୟା + କାଳ)—ବାଲିକାର
Kanyākāla ଅବିବାହିତ ରହିଥିବାର ସମୟ—1. The time or period of virginity.

୨ । ଅବିବାହିତା କନ୍ୟାର ଦଶମ ବତ୍ସର—
2. The tenth year of the age of a virgin.

କନ୍ୟାକୁବ୍ଜ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—କନ୍ୟକୁବ୍ଜ (ଦେଖ)
Kanyākubja Kanyakubja (See)

କନ୍ୟାକୁମାରୀ—ସଂ. ବି.—୧ । କୁମାରିକାଅନ୍ତରୀପ—
Kanyākumārī 1. Cape Comorin.

୨ । କୁମାରିକାଅନ୍ତରୀପରେ ପୂଜିତ ଦେବୀବିଶେଷ—
2. A Goddess worshipped in the Cape of Comorin.

କନ୍ୟାଗତ—ସଂ. ବିଣ. (୬ଯୀ ତତ୍ପୁ; କନ୍ୟା + ଗତ)—୧ । କନ୍ୟାଠାରେ
Kanyāgata ଦୃଷ୍ଟ ବା ଜାତ; କନ୍ୟାର ଅଧିକୃତ—
1. Inherent in or belonging to a virgin or maiden.

୨ । କନ୍ୟାରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତ (ଗ୍ରହ)—
2. (a planet) While in the sign of Virgo.

କନ୍ୟାଗ୍ରହଣ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କନ୍ୟା + ଗ୍ରହଣ)—
Kanyāgrahaṇa କନ୍ୟାକୁ ବିବାହ କରିବା—
Taking a girl to wife.

କନ୍ୟାଟ—ସଂ. ଵ. (କନ୍ୟା + ଅଟ୍ ଧାତୁ = ଗମନକରିବା + ଘଞ୍ ଵ. ଅ)—
Kanyāṭa ୧ । କନାଟିବାଡ଼ (ଦେଖ)
1. Kanāṭibārḍa (See)

କରଜର ମୂଳେ ତର କନ୍ୟାଟ, ଯେ ତେଣି ଫୁଲୁଥାଏ ଦୁଇ ନାଟ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ· କବତା ।

୨ । ନାଗ୍ନମାନଙ୍କର ବାସଭବନ; ଅନ୍ତଃପୁର—
2. Female apartments.

ସଂ.ବିଣ.ପୁଂ.—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କନ୍ୟାମାନଙ୍କ ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଏ —
Following after young girls (M. W.)

କନ୍ୟାଦାତା—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (କନ୍ୟା + ଦାତୃ; ୧ମା. ୧ବ.—ଯେ
Kanyādātā କନ୍ୟାକୁ ବରଙ୍କଠାରେ ସମର୍ପଣ କରନ୍ତି)
(ଗୃମଶଙ୍କର. ମନୁ ୯।୭୩)

୧ । କନ୍ୟାର ପିତା —1. Father of a girl.

୨ । କନ୍ୟାକର୍ତ୍ତା (ଦେଖ)
2. Kanyākarttā (See)

କନ୍ୟାଦାନ —ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କନ୍ୟା + ଦାନ)—
Kanyādāna ୧ । ବିବାହବେଦୀରେ କନ୍ୟାକର୍ତ୍ତାଙ୍କର କନ୍ୟାକୁ ବର ହାତରେ ସମର୍ପଣକରଣରୂପ କର୍ମ-(ଗୃମଶଙ୍କର-ମନୁ ୩।୪୫)—
1. Giving a girl away in marriage.

୨ । (କନ୍ୟା + ଆଦାନ)—କନ୍ୟାଦାତାଙ୍କଠାରୁ ବିବାହ ପାଇଁ
କନ୍ୟାର ଗ୍ରହଣ—Receiving a girl in marriage (M. W).

କନ୍ୟାଦାୟ—ସଂ. ବି. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; କନ୍ୟା + ଦାୟ) କନ୍ୟା ଅଉଆଡ଼
Kanyādāya ହୋଇ ଘରେ ରହିବାଯୋଗୁଁ ପିତାମାତାଙ୍କର କଷ୍ଟ
କନ୍ୟାଦାୟ ବା ସଙ୍କଟ—The difficulty or burden of having a marriageable daughter still unmarried.

କନ୍ୟାଦୂଷକ – ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କନ୍ୟା + ଦୂଷକ) —୧ । ଯେଉଁ
Kanyādūshaka ପୁରୁଷ ଅବିବାହିତା ବାଳିକାକୁ ରମଣ କରେ—
1. Violator of a virgin.

୨ । ଯେ କୁମାଶ୍ୱର ଅପବାଦ ରଟାଏ —2. The calumniator of a virgin (M. W.)

କନ୍ୟାଦୂଷଣ —ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, କନ୍ୟା + ଦୂଷଣ)—
Kanyādūshaṇa ୧ । ଅବିବାହିତା କନ୍ୟାକୁ ବଳାତ୍କାର ରମଣ—
1. Violation of a maiden; defilement of a virgin.

୨ । କୁମାଶ୍ୱର ଅପବାଦ ରଟନା କରିବା—Calumniation of a maiden.

କନ୍ୟାଦେଖା—ଦେ. ବି.—କୌଣସି ବିବାହଯୋଗ୍ୟ ପାତ୍ର ପାଇଁ କନ୍ୟା
Kanyādekhā ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା—Looking for a bride for a man.
କନ୍ୟେଦେଖା

ପାତ୍ରକୁ ସାଉ କନ୍ୟା ଦେଖା ବାରଣ ବଳା ରୁଢ଼ କଥା କରିବା ବ୍ୟାପୁ—ଓଗ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁରହିତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କନ୍ୟାଧନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କନ୍ୟା + ଧନ)—କନ୍ୟାର ସମ୍ପତ୍ତି;—
Kanyādhana A girl's property, portion or dowry (M. W).

[ଦ୍ର—କନ୍ୟା ଅନ୍ଧବାହୁଡା ହୋଇ ମୁଡା ହେଲେ ତା ଧନ ତା ଭାଇ ପାଇବ — ହନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି]

କନ୍ୟାପକ୍ଷ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କନ୍ୟା + ପକ୍ଷ) ବବାହଉତ୍ସବରେ ଯୋଗ-
Kanyāpaksha ଦେଇଥିବା କନ୍ୟାପକ୍ଷର ବାନ୍ଧବଗଣ —
The relatives of the bride who attend a marriage ceremony.

କନ୍ୟା ପଡ଼ିବା—ଦେ.ବ.— କୌଣସି ବବାହଯୋଗ୍ୟ ପାତ୍ରର ବବାହପାଇଁ
Kanyā pardibā କନ୍ୟା ସ୍ଥିର ହେବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ପଡ଼ିବା—
ବିବାହର କଥା ପଡ଼ା The mooting of a proposal for the selection of a bride-elect.

କନ୍ୟାପାତ୍ର—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ବବାହାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ବା ସ୍ଥିରୀକୃତ କନ୍ୟା—
Kanyāpātra Bride-elect.
କନ୍ୟା
ଦୁଲହିନ

କନ୍ୟାପାତ୍ରୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ.କନ୍ୟା + ପାତ୍ର)— କନ୍ୟାପାତ୍ର (ଦେଖ)—
Kanyāpātrī Kanyāpātra (See)

କନ୍ୟାପ୍ରଦାନ—ସଂ. ବି.— କନ୍ୟାଦାନ ୧ । (ଦେଖ)
Kanyāpradāna Kanyādāna 1. (See)

କନ୍ୟାବୋଉ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ବିମାତା; କନ୍ୟାମା; କନ୍ନଆଁମା—
Kanyābou Step-mother.
କନେବଉ
ସୌତେଲୀ ମାଁ

କନ୍ୟାବୋଝ—ଦେ. ବ—କନ୍ୟାଦାୟ (ଦେଖ)
Kanyābojha Kanyādāya (See)

କନ୍ୟାବ୍ରତସ୍ଥା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କନ୍ୟା + ବ୍ରତ + ସ୍ଥା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ଆ)—ଋତୁମତ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ—
Kanyābratasthā A woman in her monthly state (M. W.)

କନ୍ୟା ଭାରିଯା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କନ୍ନଆଁ ଭାରିଯା (ଦେଖ)
Kanyā bhārijā Kaniāñ bhārijā (See)

କନ୍ୟା ମାଆ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କନ୍ନଆଁ ମା (ଦେଖ)
Kanyā māā Kaniāñ mā (See)

କନ୍ୟାର—ଗ୍ରା. ବ—କନ୍ନଅର (ଦେଖ)
Kanyāra Kaniara (See)

କନ୍ୟା ଲଗିବା—ଦେ. ବ—କନ୍ୟା ପଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Kanyā lāgibā Kanyā pardibā (See)

କନ୍ୟା ଶାଶୁ—ଦେ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ— ନିଜର ସ୍ୱାମୀ ବା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବମାତା—
Kanyā śāśu Step mother-in-law.
ସଂଶାଶୁଡୀ
ସୌତେଲୀସାସ

କନ୍ୟାଶୁଳ୍କ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; କନ୍ୟା + ଶୁଳ୍କ)—କନ୍ୟାପିତା ବର-
Kanyāśulka ଠାରୁ କନ୍ୟାର ମୂଲ୍ୟସ୍ୱରୂପ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଧନ—
The purchase-money taken by the bride's father from the bridegroom for giving him a daughter in marriage.

କନ୍ୟାସନ୍ଧିକାଳ—ସଂ. ବ—ବାଳିକାର ବୟଃପ୍ରାପ୍ତି ଠିକ୍ ପୂର୍ବକାଳ—
Kanyāsandhikāla The time of a girl just before she attains puberty.

କନ୍ୟାସନ୍ଧିକାଳେ ହରନ ବୃକ୍ଷ ଅସ୍ପନରେ । ଅଭିନନ୍ୟ. ବଦଗୁରନ୍ତାମଣି ।

କନ୍ୟା ସମ୍ପ୍ରଦାନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କନ୍ୟା + ସମ୍ପ୍ରଦାନ)—
Kanyāsampradāna ବବାହବେଦୀରେ କନ୍ୟାକର୍ତ୍ତା କନ୍ୟାକୁ ବର ହାତରେ ସମର୍ପଣକରଣରୂପ କର୍ମ—
Giving a girl away in marriage.

କନ୍ୟାସମର୍ପଣ—ସଂ. ବ—କନ୍ୟାସମ୍ପ୍ରଦାନ (ଦେଖ)
Kanyāsamarpaṇa Kanyāsampradāna (See)

କନ୍ୟାସୁନା—ଦେ. ବ—୧ । (ରୂପକ) ବରକୁ ସଂକଳ୍ପପୂର୍ବକ ଦଆଯିବା
Kanyāsunā କନ୍ୟା; କନ୍ୟାରତ୍ନ—1. A bride (compared to gold).
କନ୍ୟାରତ୍ନ
୨ । (୪ର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ) କନ୍ୟାଶୁଳ୍କ (ଦେଖ)
2. Kanyāśulka (See)

କନ୍ୟାସ୍ତମ୍ଭ—ସଂ. ବ—କନ୍ୟକାସ୍ତମ୍ଭ (ଦେଖ)
Kanyāstambha Kanyakāstambha (See)

କରସ୍ଥ ଭଲରେ ଯାଇଁ ହୋଇ ଛତ୍ର
କନ୍ୟାସ୍ତମ୍ଭ ପ୍ରାପ୍ତେ ସମସ୍ତେ ବଶନ୍ତୁ ଜଳ କନକଭାନ୍ତୁ ପ୍ରଭ ।

ପାଂକୃଷ୍ଣ· ଉସକଲ୍ଲୋଳ ।

କନ୍ହାଇଁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୃଷ୍ଣ; ପ୍ରା. କାଉ)—କଢାଇ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
Kanhāiñ Śrikṛushṇa.
କାନାଇ ଏ ବାର ରେଖାଥ ବଉଛ । ରୂପତ. ପ୍ରେମତରଙ୍ଗାମୃତ ।

କପ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ) — ୧ । ପିଅଲ୍ଲ; ଗିନା—1. Cup.
Kap ୨ । କ୍ରିକେଟ ଓ ଫୁଟବଲ ମାଚ୍‌ରେ ଜଉବା କପ୍; ପେୟାଲା ଦଳକୁ ସମ୍ମାନାର୍ଥ ପ୍ରଦାନ କରାଯିବା ପାତ୍ର—
କପ; ପୟାଲା 2. Cup presented to a winning team.

କପ୍ କପ୍—ଦେ. ଅ—୧ । ବଥ ଓ ଘାଅ ପ୍ରଭୃତି ବଥାଇବା—
Kap kap 1. Aching or pangs of a boil or sore.
ଟନଟନ ୨ । ଶରୀର ବିନ୍ଧା ବା ବ୍ୟଥା ହେବା—
ଟୀସନା 2. Aching of the body.
୩ । ଦୃଢ଼ ବନ୍ଧନାଦି ଜନିତ ପୀଡ଼ା—
3. Aching or throbbing due to tight binding.

କପ୍ଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. କର୍ପଟ = ଛିନ୍ନା କନା)—
Kaptā କବଟା; ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପିନ୍ଧିବା ଖେଣ୍ଟ ଲୁଗା ବା ଖଦ—
A small cloth worn by women.

କପ୍ଟି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. କର୍ପଟ = ଛିନ୍ନା କନା; ଭୁଲ.
Kaptī ତା. କପ୍ପଟ = ଖେଣ୍ଟ ଲୁଗା)— ଖେଣ୍ଟ କପ୍ଟା ବା ଲୁଗା—
Small cloth.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

କପ୍‌ତାନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାପ୍ଟେନ୍)—
Kaptān ୧ । ଜାହାଜର ଚାଲକ—
କାପ୍ତାନ୍ 1. Captain of a ship.
କପତାନ ୨ । ସୈନ୍ୟଦଳର ଅଧିନାୟକ—
2. Captain of an army.

କପ୍‌ତୁଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ—କବ୍‌ତି (ଦେଖ)
Kaptul Kabti (See)

କପ୍‌ନି—ଗ୍ରା. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ. (କୌପୀନ)—କୌପୁନି (ଦେଖ)
Kapni Kaupuni (See)

କପ୍‌ସେଇ ଯିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—
Kapsei jibā ମାଡ଼ ଖାଇ କାନ୍ଦୁସୁ ହୋଇଯିବା—
To shrink in fear after a beating.

କପକନା—ଦେ. ବ—ଖେତକୁ ପାଣି ବୁହାଇବା ନମନ୍ତେ ଢେଣ୍ଡାର ବା
Kapakanā ସନ୍ଧାର ଅଳସିର୍ ଯେଉଁ ଦୋକନା ଖୁଣ୍ଟ ଉପରେ
ରହେ—The forked pillar or pillars supporting the hollowed cocoanut trunk which conveys water baled for irrigating fields.

କପଟ - ସଂ. ବ. (କ=ବ୍ରହ୍ମା+ପଟ୍ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Kapaṭa ଅ)—୧ । ଛଦ୍ମ—1. Disguise.
୨ । ଛଳ—2. Pretence.
୩ । ଶଠତା—3. Deception.
୪ । ବଞ୍ଚନା—4. Fraud.
୫ । ମାୟା—5. Illusion.
୬ । ଅନ୍ତର୍ଗତଭାବର ଗୋପନ—6. Hypocricy.
ବିଣ. ବ୍ରୀ—୧ । ମାୟାମୟ—1. Crafty; illusive.
୨ । ଶଠ; ବଞ୍ଚନାକାରୀ—2. Fraudulent.
ଦେ. ବ—ଦନୁଦେବୀଙ୍କ ପୁତ୍ରର ନାମ (ବିଷ୍ଣୁକୋଶସ୍ଥ ପୁରାଣ)—
The name of the son of Danu.

କପଟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶଠତା ଆଚରଣ କରିବା—
Kapaṭa karibā To feign; to practise hypocricy or
କପଟକରା deceit; to pretend.
କପଟକରନା

କପଟତପସ୍ୱୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—ଭଣ୍ଡତପସ୍ୱୀ; ବାହ୍ୟଡ଼ମ୍ବରିଷମ; ଛଳତପସ୍ୱୀ;
Kapaṭatapaswī ଯେ ତପସ୍ୱୀ ବୋଲି ଦେଖାଇ ହୁଏ—
(କପଟତପସ୍ୱିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) A pretended ascetic;
a religious imposter.

କପଟତା—ସଂ. ବ. (କପଟ+ଭାବ. ତା)—
Kapaṭatā ୧ । କାପଟ୍ୟ—1. Deceitfulness.
୨ । ଛଳ—2. Pretence.
୩ । ଶଠତା—3. Deception; rougery.

କପଟପଶା - ଦେ. ବି—କପଟପାଶା (ଦେଖ)
Kapaṭapaśā Kapaṭapāśā (See)

କପଟପାଶା—ଦେ. ବି—୧ । ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଖେଳିଥିବା
Kapaṭapāśā ଛଳ ଦ୍ୟୂତକ୍ରୀଡ଼ା—1. The unfair
କପଟପାଶା game of dice which Durjyodhana
କପଟପାଁସା played with guileless Judhishthira
and which led to the Mahābhārata great war.

କପଟପଶାର ଅନ୍ୟ ଦେବ ପ୍ରଚଳନ । ବ୍ରଧାନାଥ ।

୨ । ଭୀମାଧୀବର ରଚିତ କୁରୁପାଣ୍ଡବଙ୍କର ଛଳ ଦ୍ୟୂତକ୍ରୀଡ଼ା
ବର୍ଣ୍ଣନାଯୁକ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ—
2. Name of an Ordiā poem composed by Bhīmādhībara.

କପଟବେଶ—ସଂ. ବି—ନିଜର ପ୍ରକୃତ ରୂପକୁ ଗୋପନ କରି ଛଳରୂପ
Kapaṭabeśa ଧାରଣ; ଛଦ୍ମବେଶ—A disguise; a
(କପଟବେଶା - ସ୍ତ୍ରୀ) mask; false dress.
ସଂ. ବିଣ. ପୁ.—କପଟବେଶୀ (ଦେଖ)
Kapaṭabeśī (See)

କପଟବେଶଧାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—କପଟବେଶୀ (ଦେଖ)
Kapaṭabeśadhārī Kapaṭabeśī (See)
(କପଟବେଶଧାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କପଟବେଶୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କପଟବେଶ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍;
Kapaṭabeśī ୧ମା. ୧ବ.)—
(କପଟବେଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଛଦ୍ମବେଶୀ—1. In disguise;
incognito.
୨ । ବହୁରୂପୀ—2. Masked.

କପଟଲେଖ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; କପଟ+ଲେଖ୍ୟ) - ଯେଉଁ
Kapaṭalekhya ଦଲିଲରେ ଲେଖକ ଅନ୍ୟର ଲେଖାକୁ ଅନୁକରଣ
କରି ଲେଖିଥାଏ; ଜାଲ୍ ଦଲିଲ—A forged document;
a document with feigned handwriting.

କପଟସନ୍ନ୍ୟାସୀ—ଦେ. ବ. ପୁଂ—କପଟତପସ୍ୱୀ (ଦେଖ)
Kapaṭasannyāsī Kapaṭatapaswī (See)
(କପଟସନ୍ନ୍ୟାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କପଟିଆ - ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କପଟୀ)—୧ । କପଟୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Kapaṭiā 1. Deceitful.
କପଟୀ ୨ । କପଟତାଯୁକ୍ତ (କାର୍ଯ୍ୟ ବା କଥା)—
କପଟୀ 2. Crafty.

କପଟିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. କପଟୀ)—ଛଳ କରିବା—
Kapaṭibā To deceive.

ଜସ୍ୱ ବଲଭ କପଟଲ ମୁରର; ଖୁର୍ଦ୍ଦ ନିବଶ୍ୟ ସୁବ ସୁବଧାସ୍ଥ ।
ସୁ.ତା. ଉସବାରଥ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୌଗଣି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

କପଟୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କପଟ=ଶଠତା+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; Kapaṭī ୧ମା. ୧ବ.)—

୧ । ଶଠ—1. Fraudulent; cheat; deceitful.

୨ । ଧୂର୍ତ୍ତ—2. Insidious; roguish.

୩ । ଅନ୍ତର୍ଭାବ ଗୋପନକାରୀ—3. Hypocritical.

କପଡ଼୍‌ଛାଁ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି ଓ ବିଣ—କପଡ଼ାଛଣା (ଦେଖ) Kapaṛdchhāṇ Kapaṛdāchhaṇā (See)

କପଡ଼ା—ଦେ. ବି. (ସଂ.କର୍ପଟ; କାର୍ପାସପଟ; ପା. କପ୍ପଟ)—ଲୁଗା; ବସ୍ତ୍ର— Kapaṛdā Cloth.

କାପଡ଼ କପଡ଼ା ଶିରରେ କପଡ଼ା ଖଣ୍ଡେ ବାନ୍ଧି ନୃପବର—ଦୀନ୍ଦେବ. ମାର୍କଣ୍ଡେୟପୁରାଣ ।

କପଡ଼ାଛଣା—ଦେ. ବି—କନାରେ ଛଣା ହୋଇଥିବା ଗୁଣ୍ଡ ପଦାର୍ଥ— Kapaṛdāchhaṇā Any powder strained through a piece of cloth.

କାପଡ଼େଛାଁକା

କପଡ଼ଛଣ; କପଡ଼ଛାନ ଦେ. ବିଣ—କନାରେ ଛଣା ହୋଇଥିବା— Strained through a piece of cloth.

କପଡ଼ାଛତା—ଦେ. ବି—ବସ୍ତ୍ର ନର୍ମିତ ଛତା; କନାଛତା— Kapaṛdāchhatā Umbrella covered with cloth.

କାପଡ଼େରଛାତା

କପଡ଼ାଛୁଆଣ୍—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—କପଡ଼ାଛଣା (ଦେଖ) Kapaṛdāchhāāṇ Kapaṛdāchhaṇā (See)

କପଡ଼ାଛୁଆଣ—ଗ୍ରା. ବି. ଓ ବିଣ—କପଡ଼ାଛଣା (ଦେଖ) Kapaṛdāchhāāṇa Kapaṛdāchhaṇā (See)

କପଡ଼ାଛୁଆଣି—ଗ୍ରା. ବି. ଓ ବିଣ—କପଡ଼ାଛଣା (ଦେଖ) Kapaṛdāchhāāṇi Kapaṛdāchhaṇā (See)

କପଡ଼ାଛୁଣି—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—କପଡ଼ାଛଣା (ଦେଖ) Kapaṛdāchhāṇi Kapaṛdāchhaṇā (See)

କପଡ଼ାଛୁଆଣି—ଗ୍ରା. ବି. ଓ ବିଣ—କପଡ଼ାଛଣା (ଦେଖ) Kapaṛdāchhuāṇi Kapaṛdāchhaṇā (See)

କପଡ଼ାଲତା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସତ୍ତରର ଶବ୍ଦ)— Kapaṛdālatā ଲୁଗାପଟା—Clothes.

କପତା— ଦେ. ବି. (ସଂ. କପୋତ)—କପୋତ— Kapatā A dove.

ଘୁଘୁ

ପେଁଡୁକୀ; କୁମରୀ

କପର୍ଦ୍ଦ—ସଂ. ବି. (କ=ଗଙ୍ଗା; ଜଳ; ମୁଖ+ପୃ ଧାତୁ=ପାଳନ କରିବା +କର୍ତ୍ତୃ. ଦ)—୧ । ଶିବଜଟା— Kapardda

1. The matted hair-locks of the God Śiba.

୨ । କଉଡ଼ି—2. A Kaurdi or small shell used in currency.

କପର୍ଦ୍ଦକ— ସଂ. ବି. (କପର୍ଦ୍ଦ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—କପର୍ଦ୍ଦ (ଦେଖ) Kaparddaka Kapardda (See)

କପର୍ଦ୍ଦକଶୂନ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କପର୍ଦ୍ଦକ+ଶୂନ୍ୟ)—ନଃସ୍ୱ; Kaparddakaśūnya ଅତି ଗରିବ—Penniless; very poor.

କପର୍ଦ୍ଦିଯାନ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କପର୍ଦ୍ଦିନ୍+ଯାନ)—ବୃଷର— Kaparddijāna Bull.

କପର୍ଦ୍ଦିଯାନମାନ ଢେଲେ ମରୁ—ଘାଟକବୃଷ. ଉତ୍ସବଝୋଲ ।

କପର୍ଦ୍ଦୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (କପର୍ଦ୍ଦ=ଶିବଜଟା+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)— Kaparddī (କପର୍ଦ୍ଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ମହାଦେବ—God Śiba.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଜଟାଯୁକ୍ତ; ଯାହାର ଜଟା ଅଛି— Having matted hair.

କପଲାଇବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ପାଗୁଲାଇବା— Kapalāibā To ruminate; to chew the cud.

କପଲ୍ଲାଇବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—କପଲାଇବା (ଦେଖ) Kapalāibā Kapaḷāibā (See)

କପା—ଦେ. ବି. (ସଂ. କାର୍ପାସ)—୧ । ତୂଳା—1. Cotton.

Kapā ୨ । ତୂଳା ଉତ୍ପାଦକ ଗଛ—2. Cotton tree.

ସଂ. ନାମ—କାର୍ପାସ; କାର୍ପାସୀ; [ଦ୍ର—ଏହା କୃଷିଜାତ ଶୁଭ୍ର ଓ ଉହାଁର ପୁଡ଼ପୁଣ୍ଡା; ପଟ୍ଟଦ ଫଳକୋଷ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସୂକ୍ଷ୍ମ ତନ୍ତୁମୟ ବସ୍ତୁ । କାପାସ ଏହା ଅନେକ ପ୍ରକାର; ଏଥିର ଗଛ ବଡ଼ **କପାସ; କାପାସ;** ଓ ସାନ ହୁଏ । ଏହାର ଫଳକୋଷ ବା **ରୁଈ; ବିନେଲା** ବକଡ଼ା ଫାଟି ଗଲେ ଉହାଁ ମଧ୍ୟରୁ ମ. କାପୁସ୍ ଫୁଲୁକା ଫୁଲୁକା ସୂକ୍ଷ୍ମତନ୍ତୁଯୁକ୍ତ ଧଳା ତା. ପରୁତ୍ତ ପଦାର୍ଥ ବାହାରେ । ଏହାକୁ କପା ତେ. ପ୍ରତ୍ତ; ପାଇଡ଼ିପ୍ରତ୍ତ କହନ୍ତି ଓ ଉହାଁ ମଧ୍ୟରେ କଳା ମଞ୍ଜି ଥାଏ । ଏକଜାତୀୟ କପା ଗଛ ଉଚ୍ଚରେ ପାଞ୍ଚ ଛଅ ହାତ ବଢ଼େ ଓ ବହୁବର୍ଷ ଯାଏ ବଞ୍ଚେ । ଅନ୍ୟ ଜାତୀୟ କପା ଗଛ ଉଚ୍ଚରେ ଛଅ ଗୋଟି ହାତ ବଢ଼େ ଓ ଏହା ବର୍ଷଜୀବୀ ।]

୩ । ଷେଉଜୁ ପାଣି ଉହାଇବା ନମନ୍ତେ ଢେଙ୍କା ବା ଯନ୍ତାର ଅଲଗିଗ୍ ବା ବାହାଲ ଯେଉଁ ଦୋକନା ଖୁଣ୍ଟ ଉପରେ ରହେ; କପକନା—3. The forked pillar or pillars supporting the hollow cocoanut trunk while irrigating fields.

୪ । ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତେ ନଖରେ ଦେଖାଯିବା ଛିଟ୍‌ଛିଟ୍ ଧଳାଚିହ୍ନ— 4. White spots found on finger-nails.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଲୋକର ନଖରେ ଏପରି କପା ଫୁଟିବାର ଦେଖାଯାଏ, ଲୋକେ କହନ୍ତି ଯେ, ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ଶୀଘ୍ର ନୂଆ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବ ଅର୍ଥାତ୍ ତାହାର ବ୍ରତ ବାବାହ ଆଦି ଉତ୍ସବ ହେବ ।]

କପାକପୁର ଏକା ଗାଈ (ପ୍ରବାଦ)—ଦେ. ବାକ୍ୟ—ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ Kapā kapūra ekā bhāu ସ୍ୱଳ୍ପମୂଲ୍ୟ ଓ ବହୁମୂଲ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରାପ୍ତ **ମୁଡ଼ୀ ମିହିରିର ଏକଦର** ସମାନ ବ୍ୟବହାର ବା ବିଚାର କରାଯାଏ—A saying applied to cases

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

where things of high and low value are equally regarded and treated.

କପାଖାଇ—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ଖାଇ ବା ଯନ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ମଞ୍ଜିଯୁକ୍ତ କପା-ଫୁଟରୁ ମଞ୍ଜି ଅଲଗା କରାଯାଏ—
Kapākhāi A machine by which the seed is separated from cotton.
ଚରଖା, ତୁଲୋବାଛ
आटनी; औटनी

କପାଟ—ଫ. ବ. (କ=ବାୟୁ+ପଟ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ପାଟ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା; ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kapāṭa
୧ । କବାଟ—1. Door.
୨ । ଦ୍ୱାରର ଆବରଣପଟ—2. Door-leaf.

କପାଟଘ୍ନ—ଫ. ବ. (କପାଟ+ହନ୍ ଧାତୁ=ଆଘାତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—
Kapāṭaghna କବାଟ ଭାଙ୍ଗି ଘରେ ପଶିବା ଚୋର—
A thief; a house-breaker.

କପାଟସନ୍ଧ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍, କପାଟ+ସନ୍ଧ)—
Kapāṭasandhi ତତ୍ତ୍ୱକାଠ ଓ କବାଟମଧ୍ୟସ୍ଥ ସନ୍ଧି ବା ଫାଙ୍କ—
The space between the door-leaf and the door-frame.

କପାତୂଳା—ଦେ. ବ. (କାର୍ପାସ+ତୂଳ) କପା ଗଛରୁ ବାହାରିବା ତୂଳା—
Kapātūlā Cotton from the Cotton-tree
କାପାସତୁଳା
कपासकीर
[ଦ୍ର—ଶିମ୍ବିଳ ଓ ଅରଖ ଗଛରେ ଫୁଟିବା ଫଳ-କୋଷରୁ ମଧ୍ୟ ତୂଳା ବାହାରେ ।]

କପାଫୁଟ—ଦେ. ବି.— କପାବକଡ଼ା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ମଞ୍ଜିଯୁକ୍ତ କପା—
Kapāphuṭa The cotton and seed inside the pod.
ତୁଲୋରମୁଡ଼ି

କପାବକିଡ଼ା—ଦେ. ବି.—୧ । ମଞ୍ଜିଯୁକ୍ତ କପା ଥିବା ଖୋଲ—
Kapābakaṛḍā 1. Pods of cotton.
ହେଁଟ୍
୨ । କପାର ଅଫୁଟା ଫଳ—
କାପାସେର ଶୁଁଟୀ Raw cotton-pods.

କପାଲ—ତ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଫ. କପାଲ)—କପାଳ (ଦେଖ)
Kapāla Kapāla (See)

କପାଳ—ଫ. ବି. (କ=ମସ୍ତକ+ପାଳ ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ମୁଣ୍ଡର ଖପୁର—
Kapāla 1. Skull; cranium.
୨ । ଲଲାଟ; ଭାଲ—2. Brow; forehead.
ଅର୍ଜୁନର କପାଳୁ ନିପଣ୍ଡ ହାଳ ଗଲା—ସାରଳା. ମହାଭରତ ।
୩ । ଅଦୃଷ୍ଟ; ଭାଗ୍ୟ—3. Destiny; luck; fate.
(୧) ବଡ଼ର କପାଳକୁ ଶିବା ଛୁଇଁବା ନ୍ୟାୟ—ଉଗ ।
(୨) କପାଳେ ନ ଥିଲେ ରୂପାଳେ ନ ହଅନ୍ତୁ—ଉଗ ।
୪ । କଳସର ନିମ୍ନାର୍ଦ୍ଧ—
4. The lower half of a water-jug.
୫ । ବଡ଼ ଖପର୍—
5. A large broken piece of earthenware.
୬ । ଭିକ୍ଷାପାତ୍ର—6. Beggar's bowl.
୭ । ଡିମ୍ବର ଖୋଲ; ଅଣ୍ଡକପାଳ—
7. The shell of an egg.
୮ । ସମୂହ—8. Collection.
୯ । କୁଷ୍ଠରୋଗବିଶେଷ—9. A kind of leprosy.

କପାଳଜୋର—ଦେ. ବ.—୧ । ସୌଭାଗ୍ୟ—1. Good fortune.
Kapālajora ୨ । ଭାଗ୍ୟ ପ୍ରସନ୍ନ ହେବା—
କପାଳଜୋର 2. Smiling of fortune.

କପାଳ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ.—ସୌଭାଗ୍ୟ ଉଦୟ ହେବା—
Kapāla paṛḍibā Rise of fortune.
କପାଳଜୋର ପଡ଼ା

କପାଳପାଟି—ଦେ. ବ. (ଫ. କପାଳ+ପଟ୍ଟ)—ଭାଲପଟ୍ଟ—
Kapālapāṭi Forehead.
କପାଳ ବରଥ ବରୁ ଦୁଃଖାସନରୁ ସାଉଁକ, ଛନ କାଣ୍ଡ ବରଲେ କପାଳପାଟିକ ।
लिलार କୃଷ୍ଣବିଜୟ. ମହାଭରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

କପାଳଫଟା—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ.—୧ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—
Kapālaphaṭā 1. Unfortunate.
କପାଳଫଟେଇ / କପାଳଫାଟୀ / କପାଳଫାଟେଇ } ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । କର୍ମଘ୍ନ—2. Unlucky.
କପାଳଫାଟା, ପେଡ଼ାକପାଳିୟା **अभागा** ୩ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ (ଯଥା—କପାଳଫଟା କଥା ବା ଘଟଣା ।) 3. Capable of making one unfortunate.

କପାଳ ଫାଟିବା—ଦେ. ବ.—୧ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଘଟିବା—
Kapāla phāṭibā 1. The happening of misfortune
କପାଳଫାଟା ୨ । ଦୁରଦୃଷ୍ଟ—
शामत होना 2. Misfortune; bad luck.

କପାଳବନ୍ତ—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ. (ଫ. କପାଳ+ବତ୍)—ଭାଗ୍ୟବାନ୍—
Kapālabanta Fortunate.
କପାଳବନ୍ତା / କପାଳବନ୍ତୀ } ସ୍ତ୍ରୀ
କପାଳବନ୍ତ
भागवन्त

କପାଳଭାତି—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କପାଳ+ଭାତ)—ଆଙ୍ଗୁଠିଦ୍ୱାରା କପାଳକୁ ଘଷିବାରୂପ ଯୋଗସାଧନର ଅନ୍ତର୍ଗତ ପ୍ରକ୍ରିୟାବିଶେଷ—
Kapālabhāti A process of rubbing of the brow practised by persons practising Jōga.

କପାଳଭୃତ୍—ଫ.ବିଶ.ପୁଂ—(କପାଳ+ଭୃ ଧାତୁ=ଧରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.କ୍ୱିପ୍)
Kapālabhṛut —ନରକପାଳଧାରୀ—Holding a skull.
ଫ. ବ.—୧ । ଭିକ୍ଷୁକ—1. Beggar.
୨ । ଶିବ—2. God Śiba.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୍ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ଂ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୍ ବା ଂ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଂ ବା ୍ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲ୍ଲବଡ'ଦେଖିବେ।

କପାଲମାଳୀ—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ.—(କପାଲମାଳା + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍;୧ମା. ୧ ବ.)—କପାଲଭୃତ୍ (ଦେଖ)
Kapālamālī (କପାଲମାଳଙ୍ଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) Kapālabhṛut (See)

କପାଲମୋଚନ—ଫ. ବ.—୧ । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
Kapālamochana 1. A place of Hindu-pilgrimage.
କପାଲମୋଚନ ତୀର୍ଥର ଏହା ଗୁଣ । କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାବରାହ. ବନ ।
୨ । ମହାଦେବ ମୂର୍ତ୍ତିବିଶେଷ— 2. An image of Śiba.

କପାଲଯନ୍ତ୍ର—ଫ. ବି.—ଘଟ୍ଟଯନ୍ତ୍ର (ଦେଖ)
Kapālajantra Ghaṭijantra (See)

କପାଳରେ କର ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି:— ୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତକୁ ବାଡ଼େଇବା—କପାଳେ ହାତ ମାରା, କପାଳ ଚାପଡ଼ାନ
Kapālare kara māribā 1. To strike one's palms on the forehead as a sign of grief.
ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅର୍ଜୁନଙ୍କର କର ଶରଙ୍କର, କର ଦେଖି କପାଳେ ମାର କର କର ।
କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାବରାହ. ବସ୍ତ୍ର ।
୨ । କର୍ମ ଆଦର୍ ଦୁଃଖ ସହିବା—
2. To bow one's head to one's lot.

କପାଳରେ ଲେଖା—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. କପାଳ + ଲିଖିତ) (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର) ଭାଗ୍ୟରେ ବିଧାତାଦ୍ୱାରା ପୂର୍ବରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ (ବିଷୟ)—
Kapālare lekhā Preordained (thing).
(ଯଥା—ଦୁଃଖ ପାଇବା ତ ମୋ କପାଳରେ ଲେଖା ଅଛି, ଆଉ କାହାକୁ ଦୋଷ ଦେବି ?)

କପାଳଲିଖନ—ଫ. ବି.—(୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କପାଳ + ଲିଖନ)—ଅଦୃଷ୍ଟ-ଲେଖନ; ଯାହା ଭୋଗ କରିବାକୁ ମନୁଷ୍ୟର କପାଳରେ ବିଧାତା ଲେଖିଥାଏ—
Kapālalikhana Preordinance of God.
[ଦ୍ର— ମନୁଷ୍ୟର ଜନ୍ମ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ତାହାର କପାଳରେ ବିଧାତା ତାର ଇହକାଳର ଭୋଗାଭୋଗ ମନୁଷ୍ୟର ଅବୋଧ ଲିପିରେ ଲେଖି ଥାଆନ୍ତି । ତଦନୁସାରେ ସେ ସଂସାରରେ ସୁଖ-ଦୁଃଖାଦି ଭୋଗ କରେ ବୋଲି ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ କଥିତ ଅଛି ।]

କପାଳଲିପି— ଫ. ବି (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କପାଳ + ଲିପି)—
Kapālalipi କପାଳଲିଖନ (ଦେଖ)
Kapālalikhana (See)

କପାଳ ଲେଉଟିବା—ଦେ. ବି— ଭାଗ୍ୟ ଫେରିବା—
Kapāla leuṭibā The dawning of good fortune.
କପାଳଫିରା
କପାଳଖୋଲନା

କପାଳଲେଖନ— ଫ. ବି— କପାଳଲିଖନ (ଦେଖ)
Kapālalekhana Kapālalikhana (See)

କପାଳଲେଖା—ଦେ. ବି (ଫ. କପାଳଲେଖନ)— କପାଳଲିଖନ (ଦେଖ)
Kapālalekhā Kapālalikhana (See)
କପାଳଲେଖନ
କପାଲଲେଖନ

କପାଳଘ୍ନ—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କପାଳ + ଘ୍ନ)—ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—Unfortunate; luckless.
Kapālaghna (କପାଳଘ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କପାଳିଆ—ଦେ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ଫ.କପାଳ)— ୧ । ଭାଗ୍ୟବାନ୍;ଅଦୃଷ୍ଟବନ୍ତ—
Kapāliā 1. Fortunate; lucky.
କପାଳୀ
କପାଳେଇ
କପାଳୋଇ
କପାଳେ
୨ । କପାଳ ବା ଭ୍ରୂଯୁକ୍ତ—
2. Having a brow; browed.
ଭାଗ୍ୟବାନ
[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ବିଶେଷଣ ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଥା ଘ୍ନକପାଳିଆ, ଭଗ୍ନକପାଳିଆ ।]

କପାଳିକା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କପାଳ + କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥେ. ଇକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kapālikā ୧ । ଖପର୍—1. Potsherd. (Apte)
୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର କପାଳ— 2. Small brow.
୩ । ଦାନ୍ତ ଉପରେ ଥିବା ଶୁକ୍ଳ ଆବରଣ—
3. Tartar of the teeth. (Apte)
୪ । ଦନ୍ତରୋଗବିଶେଷ—A tooth-disease.

କପାଳିନୀ—ଫ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କପାଳ + ଇନ୍; ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; କପାଳୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)—
Kapālinī ଦୁର୍ଗା—Durgā; (feminine of Kapālī).

କପାଳିବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—କପଳାଇବା (ଦେଖ)
Kapālibā Kapalāibā (See)

କପାଲିବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—କପଳାଇବା (ଦେଖ)
Kapālibā Kapalāibā (See)

କପାଳୀ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (କପାଳ + ଇନ୍)—ଶିବ—
Kapālī Śiva.
ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଫ. କପାଳଜା)—ଦୁର୍ଗା ଠାକୁରାଣୀ—
Goddess Durgā.
(ଯଥା— ଭୁବନେଶ୍ୱର ବୋଇତାଳ ଦେଉଳରେ କପାଳୀ ଠାକୁରାଣୀ ଅଛନ୍ତି ।)
ଦେ. ବ୍ରଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କପାଳିଆର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Kapāliā.
ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଦୁଆରବନ୍ଧର ଉପର ଫଳ—
The upper piece of wood in a door-frame.

କପାଳେ ନ ଥିଲେ ଭୂପାଳେ ନ ଦିଅନ୍ତି—(ପ୍ରବଚନ)—
Kapāle na thile bhūpāle na dianti
ଯେବେ ଭୋଗ କରିବାକୁ ଆପଣା କର୍ମରେ ନ ଥାଏ ତାହା-ହେଲେ ରାଜା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଭୋଗ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ—

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ପ	ଉଅ	ଈ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚ୍ଚ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

A saying which means "Kings cannot give you anything unless you are pre-ordained to get it."

କପାଲେଶ୍ୱର—ସଂ. ବ. ପୁଂ—ଶିବଲିଙ୍ଗବିଶେଷ—
Kapāleśwara — An image of Śiba.
(କପାଲେଶ୍ୱରୀ— ସ୍ତ୍ରୀ)

କପାସିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାର୍ପାସ)—
Kapāsiā
୧ । ଘର୍ ଘର୍ ବୁଲ୍ କର୍ କପା କଣୁଥିବା ଲୋକ—
1. One who visits houses for purchasing cotton.
୨ । ଲୁଗା—2. Cloth.
୩ । କପାନ୍ନିର୍ମିତ ବସ୍ତୁ—
3. A thing made of cotton.
୩ । ଧୂଆଁପତ୍ର ବିକ୍ରି କରୁଥିବା ଶୂଦ୍ର ଜାତି—
3. A Śūdra caste dealing in tobacco.
୫ । ନାଉରୁଚ ଓ ନାଉଗାର ପତ୍ରଝଡ଼ା ଦେଉଥିବା ଉରୁ-ବିଶେଷ—5. A kind of tree.

କାପାସୀ [ଦ୍ର—ଏହା ହିମାଲୟ ପ୍ରଦେଶ, ପଶ୍ଚିମ ଘାଟ ପର୍ବତମାଳା ଓ ବ୍ରହ୍ମଦେଶରେ ଜନ୍ମେ । ତେ. ପୋଡ୍ଡି; ପଡ୍ଡା;ପାଣ୍ଡିନ ଘାଆ ଆଦରେ ଏ ବୃକ୍ଷର ପତ୍ର ପନ୍ଥ ପକାଯାଏ । କୋଚ୍ଚ. ପଣ୍ଡାଆଣ୍ଡ କାର୍ତ୍ତିକାର ।]
पोला, पुला, पोटारि

୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ମଧୁରନାମା ପକ୍ଷୀ—6. Minivet (bird).

କପାସିଆଁ—ଦେ. ବି. (କପା ଭୁଲାରେ ଉଆର ଦେଉଥିବାରୁ)—
Kapāsiāñ — ଲୁଗା—Cloth.
୩୩ କପାସିଆଁ ଛମାସିଆ—ଉଗ ।

କପି—ସଂ. ବି. (କମ୍ପ୍ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା+କଞ୍ଚି. ଇ)—
Kapi
୧ । ବାନର; ମାଙ୍କଡ଼—1. Ape; monkey.
୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.
୩ । ଗନ୍ଧର୍ବବିଶେଷ—
3. The name of a Gandharba.
୪ । ବରାହ—4. Boar.
୫ । କପିଳବର୍ଣ୍ଣ; ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ—
5. Tawny or brown colour.
୬ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଶିହ୍ଲକ; ଶିଲାରସ—
6. Liquid amber.
୭ । ଅଁଳା (ଦେଖ)
6. Aañlā (See)
୮ । ରକ୍ତ ଚନ୍ଦନ—
8. The red sandal; Pterocarpus Santaninus.

କପି; କାପି ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. କପି)—୧ । ନକଲ; ଅବିକଳ ପ୍ରତିଲିପି—
1. Copy.
କାପି ୨ । ପୁସ୍ତକର ସଂଖ୍ୟା—2. One copy of a book.
୩ । ଛପା ନିମନ୍ତେ ଛପାଖାନାକୁ ଦିଆଯିବା ପାଣ୍ଡୁଲିପି—
3. Manuscript given to the press.

ଦେ. ବ.—କପିକଳ (ଦେଖ)
Kapikala (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର, ମେଦିନୀପୁର—ଭୁଲ. ବ. କପି)—
କୋବ୍ଜ—Cabbage.

କପିକଚ୍ଛୁ—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ବାଇଚଙ୍ଗ—
Kapikachchhu — Cowhage.

କପି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଇଂ. କପି+ଓ. କରିବା)—
Kapi karibā
କପି କରା
नकल करना
୧ । ଅବିକଳ ନକଲ କରିବା—1. To copy.
୨ । ଉତ୍ତାରିବା—2. To transcribe.
୩ । ଅନୁକରଣ କରିବା—3. To imitate.
୪ । ପରୀକ୍ଷା ସମୟରେ ଗୁପ୍ତଭାବରେ ଅନ୍ୟ ଛାତ୍ରର ଉତ୍ତରକୁ କମ୍ବା ପୁସ୍ତକକୁ ଦେଖି ନକଲ କରି ଉତ୍ତର ଲେଖିବା—
4. To write answers at examinations by using unfair means.

କପିକଳ—ଦେ. ବ (ସଂ. କମ୍ପ୍ ଧାତୁ)—ଉପ୍ପ ଜନଷ ଭଲ୍ ଉପରକୁ ଉଠାଇବାପାଇଁ ଚକରେ ଦଉଡ଼ି ଲଗିଥିବା ଯନ୍ତ୍ର; ଶଗଡ଼—A pulley; a crane.
Kapikala
କପିକଳ
चरखी

କପି କାଗଜ—ଦେ. ବ. (ଇଂ. କପି+ଫା. କାଗଜ)—ଯେଉଁ ମୋଟା କାଗଜରେ ସରକାରୀ ଅଫିସ୍‌ରୁ ନକଲ ଉଠୁଥିବା ସାଧ—Folio paper.
Kapi kāgaja
କପି କାଗଜ

କପିକେତନ—ସଂ. ବ—କପିଧ୍ୱଜ (ଦେଖ)
Kapiketana — Kapidhwaja (See)

କପିଙ୍ ଇଙ୍କ୍—ବୈଦେ.ବ. (ଇଂ. କପିଙ୍ ଇଙ୍କ୍)—କପିଙ୍ଗ୍ରେସ୍‌ଦ୍ୱାରା ନକଲ ଉତ୍ତାରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କାଳ—
Kapiṅg iṅk — Copying ink.
କପିଙ୍ଗ ଇଙ୍କ

କପିଙ୍ କାଳି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କପିଙ୍ଗ୍+ସଂ. କାଳି)—
Kapiṅg kāli — କପିଙ୍ ଇଙ୍କ୍ (ଦେଖ)
Kapiṅg iṅk (See)

କପିଙ୍ କ୍ଲଥ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କପିଙ୍ଗ୍ କ୍ଲଥ୍)—
Kapiṅg klath — ନକସା ଉପରେ ପକାଇ ନକଲ ଉଠାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ମଧ୍ୟମଜାମା କନା—
कापिङ्ग कपड़ा
Copying cloth.

କପିଙ୍ ପେନ୍ସିଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କପିଙ୍ଗ୍ ପେନ୍ସିଲ୍)—
Kapiṅg pencil — ଯେଉଁ ପେନ୍ସିଲ୍‌ରେ ଶର୍ତ୍ତ ଏ କାଗଜ ଉପରେ ଲେଖିଲେ କାବନ୍ ପେପର୍ ସାହାଯ୍ୟରେ ତହିଁର ତଳେ ଥିବା ଅନ୍ୟ ପୁସ୍ତ କାଗଜରେ ନକଲ ଉଠେ—Copying pencil.
କପିଙ୍ଗ ପେନ୍ସିଲ୍
कापिङ्ग पेन्सिल्

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାବୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଁ' ନ ପାଇଲେ 'ଆଗ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କପିଙ୍ଗ୍ ପେପର - ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କପିଙ୍ଗ୍ ପେପର୍) --
Kaping paper — ନକଲ ଜୁଠାଇବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ମହମଲଗା
କପିଙ୍ଗ ପେପର — କାଗଜ—Copying paper.

କପିଙ୍ଗ୍ ପ୍ରେସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କପିଙ୍ଗ୍ ପ୍ରେସ୍)—
Kaping pres — ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ କପିଙ୍ଗ୍ ଇଙ୍କ୍‌ରେ
କପିଙ୍ଗ ପ୍ରେସ — ଲେଖାଥିବା କାଗଜରୁ ନକଲ ଜୁଠାଯାଏ—
କାପିଙ୍ଗ ପ୍ରେସ୍ — Copying press.

କପିଚୂତ—ଫ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ଫାରସା ୨ (ଦେଖ)
Kapichūta — 1. Phārasā 2 (See)
୨ । ପାରିଶ (ଦେଖ)
2. Pārīsa (See)

କପିଞ୍ଜଳ—ଫ. ବ. (କ + ପିନ୍‌ଜ୍ ଧାତୁ = ବଧ କରିବା; ଦୀପ୍ତି ପାଇବା
Kapiñjala + କର୍ତ୍ତୃ. ଅଲ)- ୧ । ଗୃଦ୍ଧକ ପକ୍ଷୀ (ଦେଖ)
1. Coccyster bird (Genus, Coculus)
୨ । ଗୌରବର୍ଣ୍ଣ ଛତ୍ରିର ପକ୍ଷୀ—2. Brown swallow.
୩ । (ନାମ) ମୁନିବିଶେଷ—3. A sage.

କପିତିନ୍ଦୁକ—ଫ. ବ—ମାକଡ଼କେନ୍ଦୁ (ଦେଖ) (ଦ୍ୱରେକୁଷ୍ଠ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)
Kapitinduka — Mākarda kendu (See)

କପିତୈଳ—ଫ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ .—ଶିଲ୍ଲିକ; ଶିଳାରସ—
Kapitaila — Liquid amber.

କପିତ୍ତ - ଫ. ବ. (କପି + ସ୍ଥା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଏ ଗଛରେ ମାକଡ଼ମାନେ
Kapittha — ରହିବାରୁ)— କଇଥ ଗଛ ଓ ଫଳ—
ସଂ. କପିତ୍ଥ, କବିତ୍ଥ, — The wood-apple;the elephant-
ଦଧିତ୍ଥ, ଗୁମ୍ଫଫଳ, — apple; Ferona Elephantinum.
କପିପ୍ରିୟ, ଦଧିଫଳ — [ଦ୍ର—ନାରଙ୍ଗାଦିବର୍ଗର ବଡ଼
ଓ. କଇଥ — ଅରଣ୍ୟତରୁ । ଏ ଗଛର ଶାଖାରେ କଣ୍ଟା
କଏଥା; କଏତ୍‌ବେଲ; — ଥାଏ, ପତ୍ର ଗୋଲ ଓ ଶ୍ଲେଷ୍ଟ । ଫଳ
କତ୍‌ବେଲ — ପାଚିଲେ ଖଟାମ୍ପିଠା ଲାଗେ । ଏହାର
କଯଥା; କୈଥ — ମଞ୍ଜି ଶ୍ଲେଷ୍ଟ । ପାଚିଲା ଫଳର ଶସ୍ୟକୁ
ମ. କବଠ — ଲୋକେ ଚଟଣି କର ଖାଆନ୍ତି । କଞ୍ଚା
ତେ. ଏଲ୍ଲଙ୍ଗକାୟୁ, — ଫଳକୁ ଘୋଡ଼ କର ମଧ୍ୟ ଚଟଣି କରାଯାଏ ।
ବେଲଗଚେଟ୍ଟୁ — ଫଳ ବେଲ ପରି ଗୋଲ ଓ ଦୃଢ଼ ଆବରଣ-
ଆ. କାଥ୍‌ବେଲ — ବିଶିଷ୍ଟ । ଏହା ଧାରକ, କଷାୟ ଓ ଲଘୁ ।
ଗୁ. କୋଥ, କାଠ୍, — ଏ ଗଛର ଅଠାରେ ପଇଡା ଓ ସୂଡା
କୋଠବଡ଼ — ମାଛ ସଫା କରାଯାଏ । ପାଚିଲା ଫଳ ପିପାସା,
ହିକ୍କା, ବାନ୍ତି ଓ ପିତ୍ତନାଶକ, କଣ୍ଠଶୋଧକ, ଧାରକ ଏବଂ ଦୁଷ୍ପାଚ୍ୟ ।
ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ଦାନ୍ତ କଇଥଫଳକୁ ଗିଳି ଦେଲେ ତା
ପେଟରେ ତହିଁର ଶସ ଓ ମଞ୍ଜିଯାକ ମିଳାଇ ଯାଏ ଓ ବଷ୍ଠା ବାଟେ
ଫକ୍କା ଫଳଟି ବାହାରେ (ସଂ. ଗଜଭୁକ୍ତ କପିତ୍ଥବତ୍), କନ୍ତୁ ଏ ପ୍ରବାଦ
ଠିକ୍ ନୁହେଁ ।]

କପି ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପରୀକ୍ଷା ସମୟରେ ଅନ୍ୟାସ୍ପୃରୂପେ ପରର ଲେଖାରୁ
Kapidharibā — ନକଲ କରୁଥିବା ଶିକ୍ଷର ଅପରାଧକୁ ସାକ୍ଷାତ୍
କପିଧରା — ପ୍ରମାଣଦ୍ୱାରା ଧରିବା—To catch or detect
an examinee using unfair means.

କପିଧ୍ୱଜ—ଫ. ବ. (କପ୍ତୁବ୍ରୀହି; କପି + ଧ୍ୱଜା = ଚିହ୍ନ)—
Kapidhwaja — ୧ । ଅର୍ଜୁନ—1. Arjuna.
୨ । ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ରଥ—(ଏଥିର ପତାକାରେ କପିର ମୂର୍ତ୍ତି
ଥିବାରୁ)—2. Arjuna's car, having a flag
with the figure of a monkey on it.
କପିଧ୍ୱଜେ ବଜେ ଭଲେ ସଙ୍ଗେ ଚକ୍ରପାଣି—ଗ୍ରନ୍ଥାନାଥ ।
୩ । ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ରଥର ପତାକା—
3. The flag of Arjuna's car.

କପିପିପ୍ପଲୀ—ଫ. ବ—୧ । ରକ୍ତାପାମାର୍ଗ—
Kapipippalī — 1. The red veriety of Acheranthus Aspera (plant).
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ (ଦେଖ)
2. Sūrjyamukhī (See)

କପିପ୍ରିୟ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କପି+ପ୍ରିୟ)—
Kapipriya — ୧ । କଇଥ ଗଛ—1. The wood-apple tree.
୨ । ଆମଡ଼ା ଗଛ—
2. Hog-plum (tree).

କପିବଲ୍ଲୀ—ଫ. ବ. (କପି + ବଲ୍ଲୀ = ଲତା; ଏହାର ଲତା କପିଜିହ୍ୱ
Kapiballī — ପର ଶ୍ଲେଷ୍ମରେ ଆବୃତ ଥିବାରୁ)—
ଗଜପିପ୍ପଲୀ (ଦେଖ)—Gajapippalī (See)

କପିବୁକ୍— ବୈଦେ ବ. (ଇଂ କପି + ବୁକ୍)—ଦସ୍ତାକ୍ଷର ନମନ୍ତେ ପୃଷ୍ଠାର
Kapibuk — ପ୍ରଥମଧାଡ଼ିରେ ଆଦର୍ଶସ୍ୱରୂପ ଛପା ହୋଇଥିବା
କପିବୁକ — ଅକ୍ଷରଥିବା ପୁସ୍ତକ—Copy-book.
କାପିବୁକ

କପିମୁଖ୍ୟ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କପି + ମୁଖ୍ୟ = ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—
Kapimukhya — ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମର୍କଟ—Chief monkey.
ବସିଥିଲେ ତହିଁ କପିମୁଖ୍ୟେ, ବେଗେ ଭୁପାଡ଼ି ଧାଇଁ ଗା ଦଶେ;
ଉଷା. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

କପିରାଇଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କପିରାଇଟ୍)— ପୁସ୍ତକ ଛପି ବନ୍ଧି କର
Kapirāit — ଉହାଁର ଉପସ୍ୱତ୍ୱ ଭୋଗ କରିବାପାଇଁ ଗ୍ରନ୍ଥକାରଙ୍କର
କପିରାଇଟ — ଥିବା ଅଲଙ୍ଘନୀୟ ସ୍ୱତ୍ୱ—
କାପିରାଇଟ — Copy-right.
[ଦ୍ର—ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଚଳିତ ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ଗ୍ରନ୍ଥକାର ବଞ୍ଚିଥିବା
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓ ତାଙ୍କ ମରିବାର ପଚାଶବର୍ଷ ଯାକେ ତାଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ତାଙ୍କର
ବିନା ଲିଖିତଅନୁମତିରେ କେହି ଛପି ପାରିବେ ନାହିଁ । ସେ ଓ
ତାଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀମାନେ ଉକ୍ତ ପୁସ୍ତକର ଲାଭ ପାଇବାରେ
ହକ୍‌ଦାର; ତାଙ୍କର ବିନା ଅନୁମତିରେ ସେ ପୁସ୍ତକକୁ ଛପିବା ବ୍ୟକ୍ତି

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ତାଙ୍କୁ କ୍ଷତପୂରଣ ଦେବାକୁ ବାଧ । କପିଞ୍ଜଲଽସମ୍ଭୀସୃ ମକଦମା ଜଜ୍ଞା ଜଜ୍‌କୋର୍ଟ୍ କମ୍ବା ହାଇକୋର୍ଟ୍‌ରେ ଦାଏର୍ ହୁଏ ।]

କପିଞ୍ଜଳ—ଫ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍. କପି + ରାଜା)—କପୀନ୍ଦ୍ର (ଦେଖ)
Kapirāja — Kapīndra (See)

କପିଳ—ଫ. ବଣ. (କମ୍ ଧାତୁ = ବାଞ୍ଛା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇଲ; କମ୍ବା କପି + ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ. ଳ)—
Kapila

୧ । ପିଙ୍ଗଳ—1. Tawny; brown.

୨ । ଘୀଆର କୃଷ୍ଣ—2. Yellowish black.

ଫ. ବ.—୧ । ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ—
1. Tawny colour.

୨ । ସଗରପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଶାପଦ୍ୱାରା ଦଗ୍ଧ କରିଥିବା ମୁନି—
2. Name of a sage.

[ଦ୍ର—ରାମାୟଣରେ କପିଳ ଅଗ୍ନ୍ୟବତାର ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।]

୩ । ସାଙ୍ଖ୍ୟଦର୍ଶନ-ପ୍ରଣେତା ମୁନିବିଶେଷ—
3. A sage who founded the Sāṁkhya system of Hindu Philosophy.

୪ । ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ର-ପ୍ରଣେତା ମୁନିବିଶେଷ—
4. Name of the compiler of a Hindu Code.

୫ । ନାଗବିଶେଷ—5. A fabulous serpent.

୬ । ନଗରୀବିଶେଷ; କପିଳବାସ୍ତୁ—
6. A town, the birth-place of Buddha.

୭ । ମେରୁର ପଶ୍ଚିମସ୍ଥ ପର୍ବତବିଶେଷ—
7. Name of a fabulous mountain.

୮ । ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ—8. A demon.

୯ । ବିଷ୍ଣୁ—9. Bishṇu.

୧୦ । ଅଗ୍ନି—10. Fire.

୧୧ । କୁକୁର—11. Dog.

୧୨ । ମୁନିବିଶେଷ; ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ପୁତ୍ର—
12. Name of a sage.

କପିଳଦ୍ୟୁତି—ଫ.ବ. (କପିଳ + ଦ୍ୟୁତି)—୧ । (କର୍ମଧା) ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ—
Kapiladyuti
1. Tawny colour.

୨ । (ବହୁବ୍ରୀ ହି) ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The Sun.

କପିଳ ଦ୍ରାକ୍ଷା—ଫ. ବ.—କସ୍‌ମିସ୍—
Kapila drākshā — Raisin.

କପିଳଦ୍ରୁମ—ଫ. ବ.—କାଶୀ ନାମକ ସୁଗନ୍ଧ କାଷ୍ଠ ବୃକ୍ଷ—
Kapiladruma — A tree with scented wood.

କପିଳବାସ୍ତୁ—ଦେ. ବ.—ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ; ରାଜା ଶୁଦ୍ଧୋଦନଙ୍କ ରାଜଧାନୀ—
Kapilabāstu — The capital of Suddhodana, father of Buddha and the birth-place of Buddha.

[ଦ୍ର—ଏହା ଶ୍ରାବସ୍ତୀଠାରୁ ୮୦୦ ଲି ବା ୪୦୦ ମାଇଲ୍ ବୋଲି ଚୀନପରିବ୍ରାଜକମାନେ ଲେଖି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ନେପାଲର ତରାଇ ପ୍ରଦେଶରେ ଶ୍ରାବସ୍ତୀ ଠାରୁ ୪୮ ମାଇଲ । ଏହା କାଶୀର ୫୦ କୋଶ ଉତ୍ତରରେ ଓ ନେପାଲର ଦକ୍ଷିଣରେ ଥିବାର ଅନୁମିତ ।]

କପିଳମୁନି—ଫ. ବ.—୧ । କୋପଦୃଷ୍ଟିରେ ସଗରପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଭସ୍ମୀଭୂତ କରିଥିବା ମୁନି—
Kapilamuni
1. Name of a sage who destroyed the sons of Sagara by his angry look.

୨ । ସାଙ୍ଖ୍ୟଦର୍ଶନ-ପ୍ରଣେତା ମୁନି —
2. Name of the author of the Sāṁkhya system of Hindu Philosophy.

[ଦ୍ର—ପ୍ରଥମ କପିଳଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ଗଙ୍ଗାସାଗର ସଙ୍ଗମରେ ଗୋଟିଏ ଟାପୁରେ ଥିଲା ବୋଲି ଲୋକେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରନ୍ତି । ଏ ଦେବହୂତିଙ୍କ ଗର୍ଭରେ କର୍ଦ୍ଦମ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ଔରସରେ ଜନ୍ମିଥିଲେ ଓ ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନୀ ଥିଲେ । ପୁରାଣରେ କଥିତ ଅଛି ଯେ ସଗରରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ରମାନେ ସଜ୍ଞାଶ୍ୱ ଖୋଜିବାକୁ ଯାଇ ଏହାଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ପହଞ୍ଚି, ସେଠାରେ ଅଶ୍ୱକୁ ଦେଖି ଏହାଙ୍କୁ ମିଥ୍ୟାରେ ଅଶ୍ୱାପହାରକ ବୋଲି ଦୋଷ ଦେବାରୁ ଏ ରୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଅଭିଶାପ ଦେଲେ ଓ ଉକ୍ତ ଅଭିଶାପ ଫଳରେ ସଗରଙ୍କର ଷାଠିଏ ହଜାର ପୁତ୍ର ଭସ୍ମୀଭୂତ ହେଲେ ।

ସାଙ୍ଖ୍ୟକାର କପିଳମୁନି ଓ ସଗରପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଧ୍ୱଂସ କରିଥିବା କପିଳ ମୁନି ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ନୁହନ୍ତି । ଏମାନେ ଏକ ନାମର ଦୁଇ ଜଣ ଋଷି ମୁନି ।

ଭାଗବତ ମତରେ ଏ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ପଞ୍ଚମ ଅବତାର ।]

କପିଳ ଶିଂଶପା—ଫ. ବ.—ଯେଉଁ ଶିଶୁଗଛର କାଠ ଓ ଫୁଲ କପିଳବର୍ଣ୍ଣ—
Kapila siṁsapā — Tawny Sissoo tree.

କପିଳ ସ୍ମୃତି—ଫ. ବ.— କପିଳମୁନି ପ୍ରଣୀତ ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ର—
Kapila smṛuti — The Hindu Code of Kapila.

କପିଳା—ଫ. ବ. (କପିଳ + ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ପୂର୍ବ-ଦକ୍ଷିଣ କୋଣର ଦିକ୍-ହସ୍ତୀ ପୁଣ୍ଡ୍ରକର ସ୍ତ୍ରୀ; ଦିକ୍-ହସ୍ତିଗାବିଶେଷ—
Kapilā — 1. One of the she-elephants guarding the S. W. point of the compass.

୨ । କପିଳଶିଂଶପା; ଶିଂଶପାବୃକ୍ଷ—2. The tawny Blackwood or Sissoo tree.

୩ । କାମଧେନୁ—3. The cow celebrated in the Purāṇas who was said to give anything desired of her.

୪ । ପାଣ୍ଡୁରବର୍ଣ୍ଣର ଧେନୁ—4. A brown cow.

୫ । (ବୈଦ୍ୟକ) ରେଣୁକା ନାମକ ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ—
5. Piper Aurantiacum.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳତ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟ୍ଟ' ଦେଖିବେ ।

୬ । ରଜପିତ୍ତଳ; ପିଙ୍ଗଳ ପିତ୍ତଳ —
6. A tawny variety of brass.

୭ । ଅବିଷ ଜଳୌକା; ଜୋକ —
7. Non-venomous leech.

୮ । ନଦୀବିଶେଷ—8. Name of a river.

୯ । ଦକ୍ଷଙ୍କ କନ୍ୟା —
9. The daughter of Daksha.

ଦେ. ବ. ପୁ.—କପିଳର ଡାକ ନାମ —
Name for calling Kapila.

ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—କପିଳର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Kapila.

ଦେ. ବଣ.— କପିଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—Brown.

ଦେ. ବ.— ଶୂଦ୍ରକପିଳା; ଶୂଦ୍ରଜାତିବିଶେଷ—
A class of Śūdras.

କପିଲାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—କପଳାଇବା (ଦେଖ)
Kapilāibā Kapalāibā (See)

କପିଳା ଗାଈ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କପିଳା ଗାଭୀ)—୧ । ଚମରୀ ଗୌ—
Kapilā gāī 1. Yak.

୨ । କାମଧେନୁ—2. The cow celebrated in the Purāṇas as the giver of all desirable things asked of her.

୩ । ପାଣ୍ଡୁରବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟା ଗାଈ; କୋଇଲା ଗାଈ—
କୟଳା ଗାଈ 3. A brown cow.

ପଚଶତମ୍ଭୁ ଯେ କପିଳା ଗାଈ ଦଏ, ତୁହ୍ନତୁଡ଼ିଆ ଧୂଂସନ କରଇ ସେ ଘୃସ୍ମେ ।
କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

କପିଳାଶ୍ୱ—ସଂ. ବ.—୧ । (କର୍ମଧା; କପିଳ + ଅଶ୍ୱ)—ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣର ଘୋଡ଼ା—1. A brown horse.

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି; କପିଳବର୍ଣ୍ଣ ଅଶ୍ୱ ଯାହାର) ଇନ୍ଦ୍ର—
2. Indra.

୩ । (ନାମ) ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜା କୁବଳଶ୍ୱାଶ୍ୱଙ୍କ ପୁତ୍ର —
3. Name of a king of the Solar dynasty.

କପିଳାସ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୈଳାସ)—୧ । ମହାଦେବଙ୍କ ନିବାସ ସ୍ଥାନ କୈଳାସ ପର୍ବତ—1. The name of a peak କପିଳାସ of the Himalayas, said to be the abode of Lord Śiba.

ତୁହ୍ନାର୍ବନ ମୋ ନିବାସ, ଶଙ୍କରସ୍ଥାନ କପିଳାସ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ଓଡ଼ିଶା ଢେଙ୍କାନାଳସ୍ଥ ପର୍ବତବିଶେଷ—
2. A mountain in the Dheṅkānāḷa State of Orissa.

ଅଭ୍ରଗର୍ଭଗିରି କପିଳାସେ ଉଠି ଉଡ଼ି ଅସିଦ୍ଧବ ଖାଇ । ପ୍ରଣାନାଥ. ପାକଘ ।

[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ଜାଗରଯାତ୍ରା ଦିନ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସବ ହୁଏ ଓ ବନ୍ଧୁ-ସଜ୍ଜନ ଲୋକ ଏକତ୍ର ହୁଅନ୍ତି । ଏଠାରେ ମହାଦେବ ଅଛନ୍ତି । ନାଥ ଯୋଗୀମାନେ ଶିବରାତ୍ରି ଦିନ ଏହି ଦେଉଳର ଦ୍ୱାର ରକ୍ଷା କରନ୍ତି । ଏଠାରେ ଢେଙ୍କାନାଳ ରାଜାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ବଙ୍ଗଳା ଅଛି । ଏହା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ସ୍ଥାନ ବୋଲି କଥିତ । ଏ ପର୍ବତର ଝରଣା-ଜଳ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପ୍ରଦ ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅଛି ।]

କପିଳାସିଆ—ଦେ. ବିଣ.—୧ । କପିଳାସସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Kapilāsiā 1. Pertaining to the Kapilāsa hills.

୨ । (କଟକ ଜିଲ୍ଲା) କପିଳାସ ପର୍ବତ ଥିବା ଅଞ୍ଚଳ ବା କଟକର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ଦେଖା ଯାଉଥିବା (ବିଜୁଳି)—
2. (lightning) Appearing in the direction of the Kapilāsa hills.

କପିଳାସିଆ ଛତା—ଦେ. ବ.—ଢେଙ୍କାନାଳରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକ ପ୍ରକାର
Kapilāsiā chhatā ତାଳପତ୍ର ଛତା—A kind of palmleaf umbrella prepared in the Dheṅkānāḷa State.

କପିଳାସିଆ ବିଜୁଳି—ଗ୍ରାଦେ. (କଟକ ଜିଲ୍ଲା) ବି—ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ଅଞ୍ଚଳରେ
Kapilāsiā bijuli ମାରିବା ବିଜୁଳି— Lightning-flashes appearing in the north-west.

[ଦ୍ର—ଏ ବିଜୁଳି ଶୀଘ୍ର ବର୍ଷା ହେବାର ସୂଚକ ।]

କପିଳାସିଆ ମେଘ—ଗ୍ରାଦେ. (କଟକ ଜିଲ୍ଲା) ବି.—କପିଳାସ ପର୍ବତ
Kapilāsiā megha ଦିଗରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମରୁ ଉଠାଇବା ମେଘ; (କପିଳାସିଆ ମେଘ ଶୀଘ୍ର ବର୍ଷା ହେବାର ସୂଚକ)—
Clouds rising from the north-west.

କପିଳଶୋର—ଗ୍ରା. ବି. (ନାମ) (କପିଲେଶ୍ୱରର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Kapiliśora କପିଲେଶ୍ୱର (ଦେଖ)
Kapileśwara (See)

କପିଲେନ୍ଦ୍ର ଦେବ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଓଡ଼ିଶାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ଜନୈକ
Kapilendra deba କ୍ଷତ୍ରିୟ ରାଜା (ଖ୍ରୀ ୧୪୩୫—ଖ୍ରୀ ୧୪୭୫)—
Name of a king of ancient Orissa.

[ଦ୍ର—ଗଙ୍ଗବଂଶର ଶେଷ ରାଜାଙ୍କର ପୁତ୍ର ନ ଥିବାରୁ ସେ ଗୋଟିଏ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘରେ ପାଳିତ କ୍ଷତ୍ରିୟ ବାଳକ କପିଲେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଜଗନ୍ନାଥମନ୍ଦିରରେ ଦେଖି ଏବଂ ତାଙ୍କଠାରେ କେତେକ ରାଜଲକ୍ଷଣ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ତାଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ 'କପିଲେନ୍ଦ୍ର ସାମନ୍ତରାୟ' ନାମ ଦେଇ ମନ୍ତ୍ରୀ କଲେ ଓ ମରିବା ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ମନୋନୀତ କଲେ । ରାଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ମନ୍ତ୍ରିସଭାର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣକ୍ରମେ କପିଲେନ୍ଦ୍ର ରାଜା ହେଲେ । ଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୂର, ସାହସୀ, ଯୁଦ୍ଧପ୍ରିୟ ଓ ରଣ୍ଟୁମାତ୍ତରେ ବରକ୍ଷଣ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଓଡ଼ିଶାର ସିଂହାସନରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ-ବଂଶୀୟ ରାଜାମାନେ ୧୦୦ ବର୍ଷ (ଖ୍ରୀ୧୪୩୫—ଖ୍ରୀ ୧୫୩୪) ରାଜତ୍ୱ କଲେ । ଏହାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଳରୁ (୧୩୫୭ ଶକାବ୍ଦରୁ) ଗୋଟିଏ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଚ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଙ୍ଗ	ନ୍ଦ

ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅବ୍ଦ (କପିଲେନ୍ଦ୍ରାବ୍ଦ) ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାରେ ଚଳିଅଛି ।

ଦେଶରେ ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା, ବୈଦେଶିକ ଶତ୍ରୁ ନିବାରଣ ଓ ଅନ୍ୟ ଦେଶ ଅଧିକାର କପିଲେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରାଜତ୍ୱର ପ୍ରଧାନ ଘଟଣା । ଖେମଣ୍ଡୀ, ଆଳ, କନକା ଓ କୁଜଙ୍ଗର ସାମନ୍ତରାଜାମାନେ ବିଦ୍ରୋହୀ ହେବାରୁ କପିଲେନ୍ଦ୍ର ସେମାନଙ୍କୁ ଦମନ କରିବାପରେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆକ୍ରମଣ କରୁଥିବା ବଙ୍ଗ ସୁଲତାନ ନାସିରୁଦ୍ଦିନ୍ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ଜୟ କରିବା ପାଇଁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଥିଲେ; ଏବଂ କ୍ରମଶଃ ନେଲ୍ଲୋର୍, ଉଦୟଗିରି, ଚନ୍ଦ୍ରଗିରି ଓ କାବେରୀ ନଦୀ-କୂଳସ୍ଥ କେରଳ ରାଜ୍ୟ ଜୟ କଲେ । ଉତ୍ତରେ ସେ ବିଜୟନଗର ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅଧିକାର କଲେ ଓ ବାହ୍ମାମନୀ ରାଜ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ସନ୍ଧି ସ୍ଥାପନ କଲେ । ଏହିପରି ରାଜ୍ୟ ପରେ ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାର କରି କପିଲେନ୍ଦ୍ର ସେତୁବନ୍ଧ ରାମେଶ୍ୱର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହିନ୍ଦୁଶକ୍ତିର ଜୟପତାକା ଉଡ଼ାଇ ଥିଲେ । ଯୁଦ୍ଧବିଜୟ କରି ରାଜ୍ୟକୁ ଫେରି ଆସିବା ସମୟରେ କପିଲେନ୍ଦ୍ର କୃଷ୍ଣାନଦୀ କୂଳରେ ଦେହତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ସେ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ଭୁଲସୀପୁର, କପିଲେଶ୍ୱରପୁର ଓ ଦାମୋଦରପୁର ଶାସନ ସ୍ଥାନ ବସାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ଗୋପୀନାଥପୁର ଶାସନ ବସାଇଥିଲେ । କପିଲେନ୍ଦ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଚୌଦ୍ଦାଣ୍ଡ କରରୁ ମୁକ୍ତି ଦେଇଥିଲେ ଓ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ବନାଶୁଳ୍କରେ ଲୁଣ ଓ କଉଡ଼ି ଆମଦାନ କରିବାକୁ ଅଧିକାର ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ଗ୍ରାମର ଗୋଚର ଭୂମିମାନ କେବଳ ଗୋରକ୍ଷଣ ନିମନ୍ତେ ପଡିତ ରଖିବା ପାଇଁ କଠୋର ଆଦେଶ ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୁଣ୍ଟୁରୁ, କୃଷ୍ଣା ଓ ନେଲ୍ଲୋର ଜିଲ୍ଲାମାନଙ୍କରେ ଚାଁଙ୍କର ଖୋଦିତ ଲିପି ମିଳୁଅଛି । କପିଲେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଉତ୍କଳର ଦ୍ୱିତୀୟ ଖାରବେଳ ବୋଲାଯାଇପାରେ । ତାହାଙ୍କର ରାଜତ୍ୱକାଳରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର କବି ସାରଳା ଦାସ ଓଡ଼ିଆ ମହାଭାରତ ରଚନା କରିଥିଲେ-କୃପାସିନ୍ଧୁ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ଦାସ ।]

କପିଲେଶ—ଦେ. ବ.—ଭୁବନେଶ୍ୱରଠାରୁ ଏକ ମାଇଲ ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ
Kapilesa ଏକ ଗ୍ରାମରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶିବଲିଙ୍ଗ (ଏହାଙ୍କର ମାଳଜାତୀୟ ଶୂଦ୍ର ସେବକମାନେ ମଲୁଆ ଉପାଧ୍ୟାୟ)—
• A Siba-linga situate near Bhubaneswar in the Puri District.

କପିଲେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ.—୧ । କପିଲେଶ (ଦେଖ)—
Kapileswara 1. Kapilesa (See)
୨ । କପିଲେଶ ଠାକୁର ଥିବା ଭୁବନେଶ୍ୱର ନିକଟସ୍ଥ ଏକ ଗ୍ରାମ—
2. A village near Bhubaneswar.

କପିଲେଶ୍ୱର ଦେବ—ଦେ. ବ.—୧ । କପିଲେଶ (ଦେଖ)
Kapileswara deba 1. Kapilesa (See)
୨ । କପିଲେନ୍ଦ୍ର ଦେବ (ଦେଖ)
2. Kapilendra deba (See)

କପିଶ—ବି. ବ. (କପି + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଶ; କପି ଅର୍ଥାତ୍ ମାଙ୍କଡ଼ର ବର୍ଣ୍ଣ) —
Kapiśa ମାଳଯୀତ ମିଶ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ —Brown colour.
ବି. ବିଶ.—ମାଟିଆବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ; ପାଉଁଶିଆ ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
Brown; ashy.

କପିଶା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (କପିଶ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kapiśā ୧ । ମଦ୍ୟବିଶେଷ—1. The name of a wine.
୨ । ନଦୀବିଶେଷ —2. The name of a river.
୩ । ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା ନଦୀ—3. The river Subarnnarekhā.
ଯାମ୍ୟେ ଯାର ଋଷିକୁଲ୍ୟା, କପିଶା ଉତ୍ତରେ ।
ପ୍ରଥାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।
୪ । ମେଦନୀପୁରର ଦକ୍ଷିଣରେ ଥିବା କଂସାଇ ନଦୀ—
4. The Cossai river in Midnapur.
[ଦ୍ର—ଏ ନଦୀକୁ ପାର ହୋଇ ରଘୁ ଉତ୍କଳ ଦେଶକୁ ଯାଇଥିଲେ ।]
୫ । ମାଧବୀ ଲତା—5. The name of a flowering creeper.
୬ । ପିଶାଚମାତା—6. The mother of the Demons.

କପିଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (କପିଶ + ଈ)— ମଦ୍ୟ; ମଦ; ମଦ୍ୟର୍—
Kapiśī Wine; spirits.

କପିଶୀର୍ଷ—ସ୍ତ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; କପି=ମାଙ୍କଡ଼ + ଶୀର୍ଷ=ଉପରଭାଗ; କପି ଯାହା ଉପରେ ବସନ୍ତି)—ପାଚୀରର ଉପରଭାଗ; ପ୍ରାକାରାଗ୍ର—
Kapiśirsha The top of a compound wall.

କପୀତକ—ସ୍ତ. ବି. (କପି + ତକ)—ଦାରୁହରିଦ୍ରା—
Kapītaka Cascinium Fenestratum.

କପୀତନ—ସ୍ତ.ବ. (କପି + ତନ୍ ଧାତୁ=ବସ୍ତ୍ରାର କରିବା + ଅ; ଯେ କପି-ମାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ ଦଏ ।)—୧ । ପାଣ୍ଡୁଷ; ପାରସାକୋଳ ଓ ଗଛ—1. The Tulip tree and berry.
୨ । ଆମ୍ବଡ଼ା ଗଛ—2. Hog-plum tree.
୩ । ପସାରୁଣୀ ଲତା (ଦେଖ)
3. Pasārunī (creeper) (See)
୪ । ଗନ୍ଧପିପ୍ପଳୀ; ଏକ ପ୍ରକାର ପିପ୍ପଳୀ—
4. A kind of pepper.
୫ । ଶିରୀଷ ଗଛ—5. Acacia Lebbec (tree)

କପୀନ୍ଦ୍ର—ସ୍ତ. ବ.—(୭ମୀ ତତ୍; କପି + ଇନ୍ଦ୍ର=ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—
Kapīndra ୧ । ମାଙ୍କଡ଼ମାନଙ୍କ ରାଜା; କପିଶ୍ରେଷ୍ଠ—
1. King of monkeys; the chief amongst monkeys.
୨ । ହନୁମାନ୍—2. Hanumān; the devotee of Śrīrāma.
୩ । ସୁଗ୍ରୀବ—3. Sugrība.
୪ । ବାଳୀ—4. Bālī.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣତଃ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବୌଦ୍ଧିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବପରିସ୍ଥିତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଘାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୂତ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବର୍ଟ୍ ଦେଖିବେ ।

କପୀଷ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କପୀଇଷ୍ଟ୍)—ନକଲ୍‌ନବିସ୍; ଯେ ଅସଲ୍ କାଗଜରୁ ନକଲ ଉଠାରେ—A copyist.
Kapīsht

କପୁତ—ସ୍ତ୍ରୀ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୁପୁତ୍ର; ଉଲ. ହି. କପୁତ୍)—୧ । କୁପୁତ୍ର; କୁଲାଙ୍ଗାର—1. An unworthy scion of a family.
Kaput

୨ । ଅସାର ମଞ୍ଜି—2. Unsubstantial seed; bad seed.

କପୁତା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—କପୁତ୍ (ଦେଖ)—Kaput (See)
Kaputā

କପୁରଛାଣ୍—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—କପଡ଼ାଛାଣ (ଦେଖ)—Kaparḍāchhāṇa (See)
Kapurchhāṇ

କପୁଷ୍ଟିକା—ସଂ. ବ (କ=ମସ୍ତକ+ପୁଷ୍ଟି+କ+ଆ)—ମସ୍ତକର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ କେଶସମୂହ—The hair on both sides of the head.
Kapushṭikā

କପୂୟ—ସଂ. ବିଣ (କ=କୁତ୍ସିତ+ପୂ ଧାତୁ=ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । କୁତ୍ସିତ—Ugly.
Kapūya

୨ । ନିନ୍ଦ୍ୟ—2. Blameworthy.

କପୂର—ଦେ. ବି. (ସଂ. କର୍ପୂର)—କର୍ପୂର; କ୍ଷୁପ୍ତର—Kapūra Camphor; Cinnamomum Camphora.

ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ:—କର୍ପୂର, ସିତାଭ୍ର ହିମବାଲୁକ, ଘନସାର; ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ହିମବାଚକ ସମସ୍ତ ଶବ୍ଦ
କର୍ପୂର; କଞ୍ଚୁର
ଆ. କାଫୁର, କର୍ଫୁର
କପୁର
ମ. କାପୁର
ଗୁ. କପୁର
ଜେ. କର୍ପୂରମ୍
ଫା. କାପୁର

[ଦ୍ର—ଜାପାନ, ଚୀନ ଓ ଫର୍ମୋଜା ଦ୍ୱୀପସ୍ଥ ଚରଣ୍ୟାମଳ ବୃକ୍ଷବିଶେଷର ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ଶୁଷ୍କରସ । ଏ ଗଛର କାଠକୁ ନଆଁରେ ସିଝାଇ କପୂର ବାହାର କରାଯାଏ । ଏହା ସାଧାରଣ କପୂର ଅଟେ । ଉତ୍ତରର ଉତ୍ତର, ଦକ୍ଷିଣ, ବ୍ରହ୍ମ ଓ ଶ୍ୟାମ ଦେଶରେ ଏ ବୃକ୍ଷର କୃଷି କରା ଯାଉଅଛି ।

ଆଉ ଏକଜାତୀୟ (Dyrobalanus Aromatica) ବୋର୍ଣ୍ଣିଓ ଓ ସୁମାତ୍ରାଦ୍ୱୀପର ବୃକ୍ଷର କାଣ୍ଡରେ ସଞ୍ଚିତ ରସରୁ ମଧ୍ୟ କର୍ପୂର ଜନ୍ମେ । ଏହା ଖାମସେମା କପୂର । ବାଷ୍ପୀକୃତ ଓ ଶୋଧିତ କପୂରକୁ ଶୀକର୍ପୂର ବୋଲାଯାଏ । କପୂରର ଗନ୍ଧ ମଧୁର ଓ ଏହା ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ଏହା ପକ୍ୱ ଓ ଅପକ୍ୱ ଭେଦରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ପକ୍ୱ କର୍ପୂର ଅପେକ୍ଷା ଅପକ୍ୱ କର୍ପୂର ଗୁଣକର । କର୍ପୂର ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, ଚକ୍ଷୁର ହିତକର, ଲଘୁ, ସୁଗନ୍ଧ, ମଧୁରତିକ୍ତ, ଜଡ଼ାଜନକ, ଘର୍ମବର୍ଦ୍ଧକ ଓ କାମଶାନ୍ତ୍ରକର । ଏହା କଫ, ପିତ୍ତ, ବିଷଦୂଷ୍ଟି, ଦାହ, ପିପାସା, ମୁଖର ବିରସତା, ମେଦୋଦୋଷ, ଦୌର୍ଗନ୍ଧ୍ୟ, ଆକ୍ଷେପ, ବେଦନା ଓ ଶୁକ୍ରମେହନାଶକ । ନୂତନ କର୍ପୂର ସ୍ନିଗ୍ଧ, ଈଷତ୍ତିକ୍ତରସ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ ଓ ଦାହଜନକ । ପୁରାତନ କର୍ପୂର ଦାହ ଓ ଶୋଷନାଶକ ।]

(ଯଥା—କପୂର ଗଣ୍ଡି କନା (ଖଣ୍ଡକ) ଅଛି—ପ୍ରବଚନ ।
ଏ ପ୍ରବଚନର ଅର୍ଥ—ଯେଉଁ ବଂଶରେ ପୂର୍ବ-ଭବିଷ୍ୟ ଲୋପ ପାଇଅଛି, କନ୍ୟା ପୂର୍ବଗୌରବ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରହିଅଛି ।)

କପୂର ଅରକ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—କର୍ପୂରରୁ ପ୍ରସାରଣକ ଉପାୟରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅରଖ—Spirit of camphor.
Kapūra araka
କପୁରେର ଆରକ
କପୂରକା ଅରକ
ଜେ. କର୍ପୂରଟୈଲମ୍

[ଦ୍ର—ଏହା ଅତ୍ତସାର, ଗ୍ରନ୍ଥୀ ଓ ଔଣ୍ଡୁଠା ରୋଗରେ ଉପକାରୀ ।]

କପୂର ଅର୍କ—ଦେ. ବ—କପୂର ଅରକ (ଦେଖ)—Kapūra arka Kapūra araka (See)

କପୂର ଆଳତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ପୂର+ଆରାତ୍ରିକ)—Kapūra ārati କପୂର ଜାଳି ସେହି ଆଲୋକରେ ଦେବତାଙ୍କ
ଜେ. କର୍ପୂରଆରତ୍ତା ଆଗରେ କରାଯିବା ଆରତ୍ତି—Ceremonial waving of a lighted bit of camphor before a Deity.

କପୂର କାନ୍ତି—ଦେ. ବ—୧ । ଏକପ୍ରକାର କର୍ପୂର ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ପାନ—Kapūra kānti 1. A species of camphor-scented
କପୁର କାନ୍ତି betel leaf.

[ଦ୍ର—ଏ ପାନ ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଜନ୍ମେ; ଏଥିରେ ଈଷତ୍ କପୂର-ଗନ୍ଧ ଅଛି ।]

୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ଧାନ—2. A kind of paddy.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଧାନ ସରୁ ଓ ଗୁଡ଼ୁଳ ସୁଗନ୍ଧ ଓ ସ୍ୱାଦୁ ଅଟେ ।]

କପୂର ଚୂରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଖୁବ୍ ସୁଖସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ଉପଭୋଗ କରିବା—To enjoy peace and happiness.
Kapūra chūribā

ଭଲ ଗୁଣ ଫଳେ କପୂର ଚୂରିବ । ବ୍ରହ୍ମଲାବୁମାଳ. ନଅଚୁଣ୍ଡୀ ।

କପୂରଦାନା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ପୂର ଓ ଆ. ଦାନା)—Kapūradānā କପୂର ପରି ବାସିବା ଏକ ପ୍ରକାର ମସଲା—
କଞ୍ଚୁରଦାନା A kind of spice.
ତେ. ଯୁଲକୁଗିଞ୍ଜଲୁ

[ଦ୍ର—ଏ ଦାନା ଗୁଜୁରାତ ଗୁଜୁରାଟ ବା ଆଲାଇଚର ଦାନା ପରି । ଏହା ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ ।]

କପୂରନଳି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ପୂର+ନାଳିକା:)—Kapūranaḷi
କଞ୍ଚୁରନାଳି

୧ । ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ—1. A kind of sweetmeat.

[ଦ୍ର—ଏହା ଲବଙ୍ଗ, ମରଚ, କପୂର ଓ ଚନାମିଶା ପୁରଦଆ ମଇଦାର ପିଠା ।]

୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ସୁବାସିତ ଆମ୍—2. A species of mango.

୩ । ଏକ ପ୍ରକାର ବାହୁର ଅଳଙ୍କାର; ବାଜୁବିଶେଷ—3. A kind of armlet.

କପୂରନଳିଆ—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ବାହୁର ଅଳଙ୍କାର; ବାଜୁବିଶେଷ—A kind of armlet.
Kapūranaḷiā

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

କପୂରବାଲିଆ—ଦେ. ବି—କପୂରନଳିଆ (ଦେଖ)
Kapūrabāliā Kapūranaliā (See)

କପୂରବାସ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ପୂର + ବାସ)—୧ । ଖାଦ୍ୟାଦରେ ମିଶ୍ରିତ ସୁବାସିତ କର୍ପୂର—
Kapūrabāsa 1. Camphor mixed with food etc.

ଲଭ ବଏ ନବ ଅସ ! ଲଭରେ ପଡ଼ୁଛଁ କପୂରବାସ, ଖାଇଲେ ଛଡ଼ିବ କାଶ ।
ଶିଶୁବୋଧ ।

୨ । କପୂରର ଗନ୍ଧ—2. Scent of camphor.

ଦେ. ବ୍ୟଗ.—କପୂର ପରି ବାସୁଥିବା——Smelling like camphor; having the smell of camphor

କପୂରମାଳା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ପୂର ମାଳା)—କପୂରମାଳୀ (ଦେଖ)
Kapūramāla Kapūramālī (See)

କପୂରମାଳିଆ—ଦେ. ବି. (ବଣିଆଙ୍କ ଶବ୍ଦ)—ସୁନା ବା ରୂପାର ତାରରେ ବୁଣା ଗାଣ୍ଠିଛନ୍ଦ ପରି ଗଢ଼ାର ବାହୁର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
Kapūramāliā A kind of armlet woven with wire.

ଦେ. ବ୍ୟଗ—ଯେଉଁମାନେ କପୂରମାଳୀ ପିନ୍ଧିଥାଆନ୍ତି; କର୍ପୂରମାଳାଧାରୀ—
(persons) Wearing garlands of camphor-balls.

ସଦ୍ମରେ ବସନ୍ତ ଯେଉଁ କପୂରମାଳିଆ;
ସନ୍ଥଙ୍କ ଗାଣ୍ଠିମାନ ସେସନ ଓଳିଆ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ।

କପୂରମାଳୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ପୂରମାଳା)—କର୍ପୂର ବା ତୁମ୍ବରର ଗୁଳରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଛାଞ୍ଚରେ ଢଳାଇ ଦୋଇଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ମାଳୀ—
Kapūramālī A garland made of of balls of camphor.
କପୂରକୋମାଳା

[ଦ୍ରୁ—ଏହା ସୁବାସିତ ଓ ନାନାରଙ୍ଗଯୁକ୍ତ ଦୋଇଥାଏ; ପୁଷ୍ପସଦୃଶରେ ଏହା ସୁଲଭ ।]

କପୂରା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ପୂରଦ୍ରବ୍ୟା)—୧ । ଦ୍ୱଲଦ ପରି ଏକପ୍ରକାର ମୂଳ; ଆମ୍‌କଷିଆ ଗଦ; ଗ୍ରାମକପୁରା—
Kapūrā 1. A kind of tuber like turmeric.
ଆମହଳଦୀ କଞ୍ଚୂର

୨ । ଜଳାଭୂମିରେ ଜାତ କର୍ପୂରଗନ୍ଧବଶିଷ୍ଟ ଲଟାଳିଆ ଶାକବିଶେଷ—
2. Limnophila Gratioloides a herb.

[ଦ୍ରୁ—ଏହାର ପତ୍ର ଗୁଚ୍ଛାକାର ଓ ବହୁଛିନ୍ନ ପକ୍ଷାକାର; ଫୁଲ ଧଳା, ନାଲିଟିପିଟିପିକିଆ, ପଞ୍ଚଦଳବଶିଷ୍ଟ ଏବଂ ଓଷ୍ଠାକାର; କେଶର ଗୁରୁଗୋଟ ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇଟି ସାନ ଓ ଦୁଇଟି ଲମ୍ବା; ଫଳ ବହୁବୀଜ ଓ ଦ୍ୱିକୋଷ; ବର୍ଷାକାଳରେ ଫୁଲ ଫୁଟେ—ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର ।]

୩ । ଜଳାଭୂମିରେ ଜନ୍ମିବା ଆଉ ଏକ ପ୍ରକାର ଶାକ—
3. Limnophila Roxburghii.

କାଳକପୂର [ଦ୍ରୁ—ଏହାର ପତ୍ର ପରସ୍ପର ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ କରି ଦୁଇଟି ଲେଖାଏଁ ଗୋଟାଏ ଡେଙ୍କରେ ଧରେ । ପତ୍ରର ଶିର ସପ୍ତ; ଏଥିର କ୍ଷୁଦ୍ର କୃଷ୍ଣାଭ ଫୁଲ ଏକାଠେଇଁ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଫୁଟେ; ଫୁଲର ରଙ୍ଗ ବାଇଗିଣିଆ । ଏ ଶାକ ଦେଖିବାକୁ ବ୍ରାହ୍ମୀ ଶାଗ ପରି—ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର ।]

କପୋତ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କପୁତ୍ (ଦେଖ)
Kapot Kaput (See)

କପୋତ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କ=ବାୟୁ + ପୋତ=ନୌକା; ଯେ ବାୟୁରେ ନୌକା ପରି ଗତି କରେ)—
Kapota
(କପୋତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଘାଟୁବତ; ଘାଟୁପକ୍ଷୀ; କବୁତର—
1. Pigeon.

୨ । କାପତା ଚଡ଼େଇ—2. Dove.

କପୋତ ଯବା ହଗେ ବଅର ଶୁଭକ—ଗୋଲକ. ଉତ୍ତରେଖା ।

୩ । ପକ୍ଷୀ—3. Bird.

କପୋତକ—ସଂ. ବ ପୁଂ. (କପୋତ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—
Kapotaka ୧ । କପୋତ (ଦେଖ)
(କପୋତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Kapota (See).

୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷୀ—2. Small or tiny bird.

୩ । (ବୈଦ୍ୟକ) ସୌୱୀରାଞ୍ଜନ—
3. Sulphuret of antimony.

କପୋତଚରଣ—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ନଖୀନାମକ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ—
Kapotacharana 1. A kind of perfume.

୨ । ନାଲକା ନାମକ ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ—
2. A kind of perfume.

କପୋତପାଳିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କପୋତ + ପାଳ ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ.)—
Kapotapālikā ୧ । ବଣ୍ଟଙ୍କ; ପାରା ରହିବା କୋଠରି; ପାରାଘୁଡ଼ି—
1. Pigeon-hole; dove-cot.

୨ । ପକ୍ଷିଶାଳା; ଚଢ଼େଇଖାନା—
2. Aviary; a bird-house.

କପୋତପାଳୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କପୋତ + ପାଳ ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ.ଈ)—କପୋତପାଳିକା (ଦେଖ)
Kapotapāli Kapotapālikā (See)

କପୋତବଙ୍କା—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ଥାଲକୁଣି (ଦେଖ)
Kapotabaṅkā 1. Thālakuni (See)

୨ । ବ୍ରାହ୍ମୀ ଶାକ (ଦେଖ)
2. Brāhmī sāka (See)

କପୋତବୃତ୍ତି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ସଞ୍ଚୟଶୂନ୍ୟ ଜୀବିକା; ଉଦ୍ୟମଶୂନ୍ୟ ଦାନା ମିଳେ ତାହା ଖାଇବାର ସ୍ଥିତି—
Kapotabṛutti The way of one living from hand to mouth on what one gets or picks up from day to day.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ କ୍ଷତାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବପଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ।

[ଦ୍ର—କପୋତମାନେ ଯେଉଁ ଦିନ ଯାହା ପାଆନ୍ତି ସେଦିନ ତାହା ଖାଆନ୍ତି, ପରଦିନ ପାଇଁ ସଞ୍ଚୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

ବି. ବିଶ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଆକାଶବୃତ୍ତି; ଭବିଷ୍ୟତକୁ ସଞ୍ଚୟ କରିବା ପ୍ରବୃତ୍ତି ନ ରଖି ଯେଉଁଦିନ ଯାହା ମିଳିବ ତାହା ଖାଇ ବଞ୍ଚୁଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person) Living from hand to mouth without making provision for the next day.

କପୋତା—ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. କପୋତ)—
Kapotā କପୋତ; କାପତା—Dove.

ସେ ବୃକ୍ଷେ କପୋତା କପୋତୀ, କ୍ରୀଡ଼ା କରନ୍ତୁ ଉହିଁ ନତ । ପ୍ରାତୀ. ନର୍ଗୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

କପୋତାଞ୍ଜନ—ସଂ. ବି. (ବୈଦ୍ୟକ)—ସୌବୀରାଞ୍ଜନ—
Kapotāñjana Sulphuret of antimony.

କପୋତାରି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କପୋତ + ଅରି)—
Kapotāri ଶ୍ୟେନ; ଛୁଞ୍ଚାଣ ପକ୍ଷୀ—Hawk; a falcon.

କପୋତିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କପୋତ + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kapotikā 'କପୋତକ'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Kapotaka.

କପୋତୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କପୋତ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kapotī କପୋତର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ; ମାଇ କାପତା—Feminine of Kapota; a female dove.

କପୋତେଶ୍ୱର—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ଶିବ; ମହାଦେବ—
Kapoteśwara Śiba.

ଦେ. ବି—ପୁରୀ ନଗରର ପଶ୍ଚିମରେ କିଛି ଦୂରରେ ଥିବା ଶିବ-ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କ ନାମ—Name of an idol of Śiba to the west of the town of Puri.

କପୋତେଶ୍ୱର ଶିବ ଅଳ, ଜକଟେ ପୂଣି ଜାଜାଙ୍ଗଳ । ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

[ଦ୍ର—କପୋତେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ପୁରୀନଗରର ୩ କୋଶ ଦୂରରେ ଭାର୍ଗବୀ ନଦୀ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ମହାପ୍ରଭୁ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଯାତ୍ରା କରିବା ସମୟରେ ଏଠାକୁ ଆସିଥିଲେ । ଏଠାରେ ଧୂର୍ତ୍ତଟ କଠୋର ତପସ୍ୟା କରି କପୋତ ସଦୃଶ ଶ୍ରୀଶକାୟ ହୋଇ ଯାଇଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କର ଏପରି ନାମ ହୋଇଅଛି— ମଦନମୋହନ-ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ ।]

କପୋଳ—ସଂ. ବି (କ = ମୁଖ + ପୋଳ୍ ଧାତୁ = ବୃଦ୍ଧି ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଗଣ୍ଡଦେଶ; ଗାଲ—The cheek.
Kapola

କପୋଳକଳ୍ପନା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (କପୋଳ + କଳ୍ପନା; ଗାଲରେ ହାତ ଦେଇ ମନୁଷ୍ୟ ମନେ ମନେ ଯେଉଁ ଧ୍ୟାନମାନ କରେ)—୧ । ଅବାସ୍ତବ ରଚନା—
Kapolakalpanā
1. An imaginary story.
୨ । ଗାଲ୍‌ଗପ୍ପ—2. A canard.
୩ । ଅସାର ପ୍ରଲାପ—3. Meaningless talk; ravings.

କପୋଳକଳ୍ପିତ—ସଂ. ବିଶ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କପୋଳ + କଳ୍ପିତ) ଯାହାର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ନାହିଁ କେବଳ କଳ୍ପନାଦ୍ୱାରା ଯାହା ବର୍ଣ୍ଣିତ; ମନଗଢ଼ା (କଥା)—Invented; fabricated; got up (story).
Kapolakalpita

କପୋଳରାଗ—ସଂ.ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କପୋଳ + ରାଗ) ଗଣ୍ଡଦେଶର ରକ୍ତିମା—
Kapolarāga The rosy flush in a healthy cheek.

କପ୍ତାନ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ. କାପ୍‌ଟେନ୍)—କପ୍‌ତାନ୍ (ଦେଖ)—
Kaptān Kaptān (See କାପ୍ତାନ
କପ୍ତାନ
ତେ. ସାରଙ୍ଗ

କପ୍ତିପଦା—ଦେ. ବି (ନାମ)—ଓଡ଼ଶାର ମୟୂରଭଞ୍ଜ ରାଜ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଗତ
Kaptipadā ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ସାମନ୍ତ ରାଜ୍ୟ—A small estate in the Feudatory State of Mayūrabhañja in Orissa.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଏହା ବିଶିଷ୍ଟ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା ବୋଲି କଥିତ ଅଛି ।]

କଫ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ. କଫ୍)—କାମିଜର ଆସ୍ତିନ୍ ବା ହାତର ଶେଷରେ
Kaph ଥିବା ଖୋଲା ଅଂଶ (ଯାହା ବୋତାମଦ୍ୱାରା ଖୋଲାଯାଏ ଓ ବନ୍ଦ କରାଯାଏ)—Cuff of a shirt.
କାଫ୍
କଫ
ତେ. କପ୍ପୁ

କଫ—ସଂ. ବି. (କ = ଜଳ + ଫଲ୍ ଧାତୁ = ନିଷ୍ପନ୍ନ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kapha ୧ । ଶ୍ଲେଷ୍ମା; ଶରୀରସ୍ଥ ନାଡ଼ୁଆ ଧାତୁବିଶେଷ—1. Phlegm; one of the three humours of the body.
୨ । ଶର୍ଦ୍ଦି—2. Cold; catarrh.
୩ । ଶର୍ଦ୍ଦି ଯୋଗୁଁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଗାଢ଼ ଶ୍ଲେଷ୍ମା—3. Spittle or mucus due to cold.

କଫକଟୁରୀ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.— ଅକରକରା (ଦେଖ)
Kaphakaturī Akarakarā (See)

କଫକଫିଆ—ଦେ. ବିଶ. (ସଂ. କଫୀ)—ଯାହାର ଶରୀର ସବଦା କଫଯୁକ୍ତ;
Kaphakaphiā କଫ ଧାତୁ ପ୍ରଧାନ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Habitually subject to cold; phlegamtic.
(କଫକଫେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କଫକର—ସଂ. ବିଶ. (କଫ + କୃ ଧାତୁ. + କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—ଶରୀରର ଶ୍ଲେଷ୍ମା-
Kaphakara ବର୍ଦ୍ଧକ —Producing or tending to increase in the phlegm system.

କଫ କରିବା—ଦେ. ବି.—ଶ୍ଲେଷ୍ମା ପ୍ରକୁପିତ ହେବା; ଶ୍ଲେଷ୍ମାର ଆକ୍ରମଣ—
Kapha karibā (ଯଥା— ମୋତେ କଫ କରୁଛି ।)
କଫଧରା An attack of cold; catching of cold.
କଫପଗଡନା

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

କଫ କାଢ଼ିବା—ଦେ.କି.— ଶର୍ଦ୍ଦିର ପ୍ରତିଷେଧକ ହେବା;ଶରଦ୍ଦ କମାଇବା—
Kapha kāṭibā To act as a remedy for cold.
(ଯଥା—ଏ ଔଷଧ କଫ କାଢ଼ିବ ।)

କଫକୁର୍ଚ୍ଚିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଫ+କୂର୍ଚ୍ଚିକା=ପାଣିଫାଟିଯିବା ଦୁଗ୍ଧ ପରି ଦେଖାଯିବା କଫ)—୧ । ଖଙ୍କାର—
Kaphakūrchchikā 1. Spittle or mucus coming out of the mouth on account of cold.
୨ । ସିଙ୍ଘାଣି; ନାସାନଳର୍ଗତ ଶ୍ଳେଷ୍ମା—
2. The mucus coming out of the nostrils on account of cold.

କଫଘ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. (କଫ+ହନ୍ ଧାତୁ=ନାଶ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kaphaghna ଶ୍ଳେଷ୍ମାନାଶକ—Curing cold or phlegm; antiphlegmatic.

କଫ ଛିଣ୍ଡିବା—ଦେ. କ୍ର—କଫ ପାଚି ଯାଇ କାଶରେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଛଡ଼ିବା (ଏହା କଫରୋଗ ଭଲହୋଇ ଆସିବାର ଏକ ଲକ୍ଷଣ)—The coming out in large quantities of spittle on the subsidence of cold.
Kapha chhiṇḍibā
କଫପାଡ଼ା
କଫଗିରନା

କଫଜ—ସଂ. ବିଣ. (କଫ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kaphaja ଶର୍ଦ୍ଦିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—Arising from or due to cold or phlegm.

କଫଣି—ସଂ. ବ. (କ=ସୁଖ+ଫଣ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଇ)—
Kaphaṇi କଫୋଣି; କନୁଣି—Elbow.

କଫ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ର—କଫ କରିବା (ଦେଖ)
Kapha dharibā Kapha karibā (See)
(ଯଥା—ମୋତେ କଫ ଧରିଛି ।)

କଫନିଃସରଣ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କଫ+ନିଃସରଣ)—
Kaphaniḥsaraṇa ଅନୁଃସ୍ଥ ଶ୍ଳେଷ୍ମା ପାଟିବାଟେ ବାହାରକୁ ବହିର୍ଗତ ହେବା—Expectoration.

କଫନିଃସାରକ—ସଂ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କଫ+ନିଃସାରକ)—
Kaphaniḥsāraka ଯେଉଁ ଔଷଧ ସେବନ କଲେ ଅନୁଃସ୍ଥ ଶ୍ଳେଷ୍ମା ବାହାର ପଡ଼େ—Expectorant (article)

କଫ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ର—କଫ ଛିଣ୍ଡିବା (ଦେଖ)
Kapha parḍibā Kapha chhiṇḍibā (See)

କଫବର୍ଦ୍ଧକ—ସଂ. ବିଣ—କଫକର (ଦେଖ)
Kaphabarddhaka Kaphakara (See)

କଫ ବସିବା—ଦେ. କ୍ର—କଣ୍ଠରେ ଶ୍ଳେଷ୍ମା ଶୁଖିଯିବା—
Kapha basibā The drying up of the phlegm in the throat.
କଫବସା

କଫରୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କଫ+ରୁଦ୍ଧ)—
Kapharuddha ଉର୍ଦ୍ଧିରେ କଫ ଜମା ହୋଇ ଯିବାରୁ ଯାହାର ନିଃଶ୍ୱାସ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଯାଏ—(a person) Asphyxated on account of the respiratory canal being blocked up by phlegm.
ଦେ. କ୍ର—କଫରୋଧ (ଦେଖ)
Kapharodha (See)

କଫ ରୁନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ର—ଶର୍ଦ୍ଦିରେ ନାକ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବା; କଫ ରୋଗରେ ନିଃଶ୍ୱାସମାର୍ଗ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଆସିବା—
Kapha rundhibā (the respiratory canal) Being chocked up by phlegm; asphyxation by phlegm.
(ଯଥା—ତାକୁ କଫ ରୁନ୍ଧିଛି ।)

କଫରୋଧ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କଫ+ରୋଧ)—
Kapharodha କଫଦ୍ୱାରା ନିଃଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସର ରୋଧ—The blocking up of respiration by phlegm.

କଫ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—କଫ କରିବା (ଦେଖ)
Kapha hebā Kapha karibā (See)
(ଯଥା—ମୋତେ ବା ମୋର କଫ ହୋଇଛି ।)

କଫି—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. କଫ୍‌ଫି)—କଫୀ (ଦେଖ)
Kaphi Kaphī (See)
କାଫି
କାଫି
ତେ. କାପି

କଫିନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କଫ୍‌ଫିନ୍)—
Kaphin ପୋତା ହେବା ପୂର୍ବେ ମୁର୍ଦ୍ଦାରକୁ ଯେଉଁ ବାକ୍ସରେ ରଖନ୍ତି; ମୁର୍ଦ୍ଦାରକୁ ଯେଉଁ ବାକ୍ସରେ ପୂରାଇ ପୋତନ୍ତି—Coffin.
କଫନ
କଫନ, କଫନୀ

କଫୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କଫ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Kaphī ୧ । କଫଯୁକ୍ତ—1. Attacked with cold.
(କଫିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଶ୍ଳେଷ୍ମାତ୍ମକ ଶରୀରବିଶିଷ୍ଟ—
2. Habitually subject to cold; phlegmatic.
ସଂ. ବ—ହସ୍ତୀ; ଗଜ—Elephant.

କାଫୀ
କାଫୀ
ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କଫ୍‌ଫି; ଭୁର୍କୀ ଶବ୍ଦରୁ ଇଂରାଜରେ ବ୍ୟବହୃତ; ଆ. କାହ୍ୱା)—ଏକପ୍ରକାର ଫଳ-ବୀଜ; (ଏହାର ଗୁଣ୍ଡକୁ ଗରମ ପାଣିରେ ପକାଇ ଗୃହା ପରେ ଖାଇବାକୁ ହୁଏ)—Coffee.
[ଦ୍ର—ଏହା ଆଫ୍ରିକା ଦେଶର ଆତ୍ମକାଦ ବର୍ଗର କ୍ଷୁପବିଶେଷ (Coffea Arabica); ଏହାର ଫଳକୋଷସ୍ଥ ବୀଜକୁ ଉଚ୍ଚ ତାପରେ ଫୁଟନ୍ତା ପାଣିରେ ପକାଇ, ସେ ପାଣିକୁ ଖୁବ ଗରମଗରମ କରି ଖାଇଲେ ଗୃହା ଖାଇଲା ପରି ଦେହର ଶ୍ରାନ୍ତି ଜନ୍ମେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦକ୍ଷିଣଭାରତ ଓ ସଂହଳରେ କଫୀର ଗୃହ ହେଉଅଛି ।]

କଫୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. କଫୀ)—ଶ୍ଳେଷ୍ମା ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ—
Kaphuā Of a phlegmatic constitution.
(କଫୋଇ; କଫେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୁଦ୍ଧ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଅଭିଧାନରେ ଯେବେ ଏ ପ୍ରକାରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଖା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍ତୁ'ଦେଖିବେ।

କଫୋଣି—ସଂ. ବି. (କ=ମୁଖ+ଫଣ୍=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—
Kaphoṇi କନ୍ଧୁଣୀ; ବାହୁର ନିମ୍ନସ୍ଥ ଗ୍ରନ୍ଥି—The Elbow.

କବ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ପଦ୍ୟ ରଚନା କରିବା—
Kab (root) To compose a poem.

କବ୍‌କବ୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—କବର୍ କବର୍ (ଦେଖ)
Kabkab Kabar kabar (See)

କବ୍‌ଜା—ବୈଦେ. ବି. (ଆରବୀ)—୧ । କବାଟକୁ ଦୁଆରବନ୍ଧରେ ଝୁଲାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଦୁଇଫାଳଆ ଧାତୁପତ୍ର—
କବ୍ଜା 1. The hinges of a door.
କବଜା ୨ । ହାତର ଗଣ୍ଠି; କରଟ୍ଟ—2. The Wrist.
୩ । ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀରସ୍ଥ ଦୁଇଅସ୍ଥିସଂଯୋଜକ ଚକଟ; ଗଣ୍ଠି—
3. The bone-joints.

କବ୍‌ଜି—ବୈଦେ. ବି—କବ୍‌ଜା (ଦେଖ)
Kabji Kabjā (See)

କବ୍‌ଜିବା—ଦେ. କ୍ରି—କବ୍‌ଜାରେ ଧରିବା ଭଳି ଯାବୁଡ଼ ଧରିବା—
Kabjibā To hold with a grip.

କବ୍‌ତ—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବି. (ସଂ. କପୋତ)—କପୋତ (ଦେଖ)
Kabti Kapota (See)

କବ୍‌ରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଶ. (ସଂ. କର୍ବୁର)—
Kabrā ଦୁଇ ବା ଉତ୍ତୋଽଧିକ ବର୍ଣ୍ଣ ମିଶ୍ରିତ (ଗାଈ)—
Multicoloured (cow).

କବକ—ସଂ.ବି. (କୁ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଛତୁଳାକ;
Kabaka ଛତୁ—Mushroom.

କବକବ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—କବର୍ କବର୍ (ଦେଖ)
Kaba kaba Kabar kabar (See)

କବଚ—ସଂ. ବି. (କୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଚ)—୧ । ସାଞ୍ଜୁ—
Kabacha 1. Armour; mail.
୨ । ସ୍ତବକାଦ୍ୱାର ଅଙ୍ଗରକ୍ଷା ହେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦେବତାଙ୍କ ଆଗେ ବୋଲିଯିବା ସ୍ତୋତ୍ର—2. A hymn which is recited to protect the devotee from harm.
୩ । ଶସ୍ତ୍ରର ରକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ତେଜୁରିଆ—
3. A charm; an amulet; talisman.
୪ । ନାଗରା ବାଦ୍ୟ—4. A kettledrum.
୫ । ଗର୍ବାଗ୍ରଣ୍ଡ ବୃକ୍ଷ; ପ୍ଲକ୍ଷ—5. A tree.
୬ । ଗଛର ଛଲ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Bark.

'କ' 'ବ' 'ଚ' କରି ପଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅସଂଲଗ୍ନ ଭାବରେ ପଢ଼ିବା—
'Ka' 'ba' 'cha' kari pardhibā To read incoherently.

କବଚପତ୍ର—ସଂ. ବି—ଭୂର୍ଜପତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Kabachapatra The bark of Birch tree.

କବଚିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. କବଚ)—ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ରାଦିଦ୍ୱାରା ଦେହକୁ
Kabachibā ଝାଳିବା ବା ସୁରକ୍ଷିତ କରିବା—

ବନ୍ଧୁ ଏମନ୍ତ କବଚିବ ଯେହ୍ନ ସନ୍ଧେ ଭୂର୍ଜପତ୍ରେ ଲହୁ—
ଉଷା. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

କବଜ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. କବ୍‌ଜ୍=ରସିଦ ଗ୍ରହଣ; ଅଟକ)—
Kabaj ୧ । ଅଟକ; ଅଟକା; ରୋଧ—
1. Restraint; stoppage.
(ଯଥା—ଝାଡ଼ାକବଜ୍=କୋଷ୍ଠବଦ୍ଧତା)
୨ । ଅଖିଆର—2. Control; authority.
୩ । ରସିଦ—3. Receipt.
୪ । ମୁସଲମାନ ବାଦସାହାଙ୍କ ଅମଲର ଏକପ୍ରକାର, ଯହିଁରେ ସୈନିକମାନେ ତାଙ୍କର ଦରମା ଜମିଦାରଙ୍କଠାରୁ ଅସୂଲ କରିବା ପାଇଁ ସିପାଜ୍ଞା ପାଇଥିଲେ—
4. A system under the rule of Mahomedan Emperors by which soldiers were authorised to realize their pay direct from Zamindars.

କବଜ—ବୈଦେ. ବି—କବ୍‌ଜ (ଦେଖ)
Kabaji Kabji (See)

କବଜ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୋର କର ଧରିବା; ଆଣ୍ଠି ଧରିବା—
Kabaji dharibā To hold with a firm grip.

କବଜିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଜୋର କର ଧରିବା; ଯାବୁଡ଼ ଧରିବା—
Kabajibā 1. To hold with a firm grip.
୨ । ଅଟକାଇବା; ବନ୍ଦ କରିବା—
2. To stop; to restrain.

କବଟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. କବାଟ)—କବାଟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kabaṭa (etc) Kabāṭa etc (See)

କବଟ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କାର୍ପାସପଟ; ତୁଳ. ପାଲି. କପ୍ପଟ)—
Kabaṭā ୧ । ଛିଣ୍ଡାଲୁଗା; କନ୍ଥା—1. Rag.
କାପଡ଼ ୨ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପରିଧେୟ ଶ୍ୱେତ ଖଦ—
କପଡ଼ା 2. A small cloth for females.
୩ । ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ—3. Strip of cloth.

କବଟିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କବାଟ; କବାଟଦ୍ୱାର ସିବା ଆସିବା ଅଟକିବାରୁ)—
Kabaṭibā ୧ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଅଟକିବା—
1. To be detained at a place.
୨ । ଲାଖି ରହିବା—2. To stick at a place.

କବଟି ରହିବା—ଦେ. କ୍ରି—କବଟିବା (ଦେଖ)
Kabaṭi rahibā Kabaṭibā (See)

କବନ—ସଂ. ବି. (କବ୍ ଧାତୁ=ରଚନା କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Kabana ୧ । ରଚନା—1. Poetical composition.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ବ	ନ୍ଦ

୨ । କବିତା—2. Poem.

କବ ରବ ଶବ୍ଦରୁ ରଚିଲେ କବନରେ—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ରତ୍ନାକରରତ୍ନ. ଉ-ଗୀତ ।

କବନ୍ଧ—ସଂ. ବି. (କ=ମସ୍ତକ; ଜଳ+ବଧ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା Kabandha କର୍ମ୍ମ। ବନ୍ଧ ଧାତୁ=ବନ୍ଧାଇବା+ଘଞ୍ଅର୍ଥେ. ଅ)—

୧ । ଅଙ୍ଗ ଗୁଳନରେ ସମର୍ଥ ମସ୍ତକଘ୍ନ ଦେହ—
1. Headless trunk which is still capable of moving the limbs.

ରକ୍ତ ମାଂସ କର୍ଦ୍ଦମରେ ନାଚନ୍ତ କବନ୍ଧ—ମାରଳା. ମହାସୁରବ ।

[ଦ୍ର—ଯୁଦ୍ଧଭୂମିରେ ଯୁଦ୍ଧକର୍ମ୍ମରେ ବ୍ୟାପୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମସ୍ତକ ଶତ୍ରୁର ଶସ୍ତ୍ରାଘାତରେ ଛିନ୍ନ ହେଲ୍ପରେ କେତେକକ୍ଷଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉକ୍ତ ମସ୍ତକଘ୍ନ ଶତ୍ରୁର ପୂର୍ବ ପର ଅଙ୍ଗଗୁଳନା କରିବାର ଦେଖା ଯାଏ । ଏହିପର ବଳ ଦଆଯିବା ପଶୁର ମସ୍ତକ ଛିନ୍ନ ହେଲ୍ପରେ ପଶୁର ଧଡ଼ କଛୁକ୍ଷଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦଳଚଲ ହେବାର ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ।]

୨ । ଯେଉଁ ଦେହରୁ ମସ୍ତକ ପୃଥକ୍ କରଯାଇଅଛି—
2. Decapitated trunk.

କବନ୍ଧବନ୍ଧୁର ପଥେ ପୃଥକ୍ ସଙ୍କେତ
ଅସିଲେ ସୈନ୍ଧବୀ ତମ୍ର ମନୋରଥରତ—ବ୍ରଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

୩ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଗ୍ରହ—3. (Hindu astronomy) The ascending Node; The Dragon's head (ଯଥା—ପୁରାଣ ମତରେ କେତୁ ମସ୍ତକଘ୍ନ କବନ୍ଧ ଅଟେ । ଏହାର ମସ୍ତକାଂଶ ଗ୍ରହ ଅଟେ ।)

୪ । ଧୂମକେତୁ—4. A comet.

୫ । ଜନସ୍ଥାନବାସୀ ମସ୍ତକଘ୍ନ ଋଷସବଦେଶ—
5. A headless demon who was killed by Rāmachandra.

[ଦ୍ର—ଏ ଋଷସଦେବଙ୍କ ଯୁଡ଼ ଥିଲା; ଇନ୍ଦ୍ର ଏହାକୁ ବଜ୍ର ମାରିବାରୁ ଏହାର ମୁଣ୍ଡଟି ପେଟ ମଧ୍ୟରେ ପଶି ଯାଇଥିଲା । ଏ ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ ବଶ୍ୱାବସୁ ନାମକ ଗନ୍ଧର୍ବ ଥିଲା । ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଏହାର ଯୁଦ୍ଧ ହେବାରୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହାର ହାତକୁ କାଟି ଏହାକୁ ଭୂଇଁରେ ଜାଅନ୍ତା ପୋତି ପକାଇଥିଲେ ।]

୬ । ଜଳ—6. Water.

୭ । ମୁଣ୍ଡ—7. Mouth.

୮ । ଉଦର—8. Belly.

୯ । ଶିବଙ୍କ ଅବତାରବିଶେଷ; ରୁଦ୍ର—
9. Rudra, an incarnation of God Śiba.

୧୦ । ଗନ୍ଧର୍ବବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
10. Name of a Gandharba.

୧୧ । ଋଷିବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
11. Name of a sage.

କବୟ—ସଂ. ବି (କ=ଜଳ+ବସ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. Kabayī ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—କଉମାଛ—A kind of fish; anabas.

କବର୍ କବର୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । କଉ, ଗଡ଼ୁଶା ଇତ୍ୟାଦି Kabar kabar ସାନମାଛ ପାଣିରେ ବାଡ଼େଇପିଟି ହୋଇ ଖେଳବାର କବକବ ଧ୍ୱନି—2. Sound of small fishes frisking and playing in water.

୨ । ବକର ବକର; ବହୁସମୟ ପାଟି କରି ଗପିବା; ବାଜୁରୁ-ବାଜୁରୁ—2. Talking aloud for a length of time.

କବର୍ କାବର୍—ଦେ. ଅ—କବର୍ କବର୍ (ଦେଖ)—
Kabar kābar Kabar kabar (See)

କବର—ସଂ. ବିଣ (କୃ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅର)—
Kabara ୧ । ପାଠକ—1. Reading.

୨ । ବହୁ ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; କବ୍ରବର୍ଣ୍ଣ—
2. Of veriegated colour; rainbow-coloured.

୩ । ସମ୍ପୃକ୍ତ—3. Connected.

୪ । ଖଚିତ—4. Ornamented.

ସଂ. ବି (କ=ମସ୍ତକ+କୃ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+ଅ)—
୧ । କେଶବନ୍ଧନ୍ୟାସ—1. Tying of the hair in to a knot; arranging the hair.

୨ । କେଶପାଶ—2. A mass of hair.

୩ । ଲବଣ—3. Salt.

୪ । ଅମ୍ଳ—4. Acid.

୫ । ପତ୍ରନିର୍ମ୍ମିତ ମସ୍ତକାବରଣ; ଟୋପର—
5. A covering for the head, made of leaves of trees.

୬ । ଗୁଚ୍ଛ; ଗୋଣ୍ଡ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Cluster.

କବର, କବ୍ର ବୈଦେ. ବି (ଆ. କବ୍ର)—୧ । ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶବ୍ଦରକୁ ସମାଧି ଦେବା ବା ଶବ ପୋତିବା ଗର୍ତ୍ତ—1. Grave.

୨ । ମୁର୍ଦ୍ଦାର ସମାଧି ଦଆଯିବା ଚଉଡଗ୍—
2. A pulpit within which a dead body is interred.

୩ । ମୃତ ଶବ୍ଦରକୁ ଭୂମିରେ ପୋତିବା—
3. Interment of a dead body.

[ଦ୍ର—ମୁସଲମାନ୍, ଜାହୁଦୀ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍‌ମାନେ ଶବକୁ ହିନ୍ଦୁ-ମାନଙ୍କ ପର ଦାହ ନ କର ଭୂମିରେ ପୋତନ୍ତି ବା କବର ଦଅନ୍ତି ।]

କବର କାବର—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Kabara kābara ୧ । କବର୍ କବର୍ (ଦେଖ)
Kabar kabar (See)

୨ । ବକ୍‌ବକ୍ (ଦେଖ)
2. Bakbak (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୌଶସ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବପସ୍ଥଳ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଉତ୍ତର ପ୍ରସ୍ତରେ ମାଇକ୍ରନଅଗୁଡ଼ାଙ୍କର କବରକାବର ପାଠ—
ଫଳରମୋଦନ ଗଲ୍ପସ୍ତନ୍ତ ।

କବରଖାନା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କବ୍ର + ଫା. ଖାନା)—
Kabarakhānā ସମାଧିସ୍ଥେଣି; ଶବ ପୋତିବାର ନର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ—A burial ground; graveyard.

କବର ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶବକୁ ପୋତିବା—
Kabara debā To inter; to lay in the grave, to bury a dead body.

କବରସ୍ଥାନ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କବ୍ର୍ସ୍ତାନ)—
Kabarasthāna କବରଖାନା (ଦେଖ)
Kabarakhānā (See)

କବରୀ—ଦେ. ବ—ଚଲ୍‌କା ବା ଓଡ଼ଶାର ନଦୀମୁହାଣରେ ମିଳିବା ଏକ-
Kabarā ପ୍ରକାର ମାଛ—A species of sea-fish.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. (ଫ୍ର. କବ୍ଚୂର; ପ୍ରା. କବ୍ଚର; ଭୁଲ. ହି. କବର୍)—ଛପଛପିଆ; କବ୍ଚୂର; ବହୁବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ଧଳା ରଙ୍ଗ ଉପରେ କଳା, ନାଲ, ଦଲଦଆ ଆଦ ଦାଗ ପଡ଼ିଥିବା; ବରରଙ୍ଗୀ—Of variegate colour.

ସ. ବ. (କୁ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
ବବ୍ଦ୍ଧୀ; ଦୁଲଭ୍ରା ଗୁଳ୍ମ (ଦେଖ)
Dulabhā plant (See)

କବରୀ—ସ୍ତ୍ର. ବ. (କବର + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kabarī ୧ । କେଶବନ୍ୟାସ; ଜୁଡ଼ା; ଖୋସା—
1. An artistic dressing of the hair; a chignon; a knot of hair.
୨ । ବର୍ବରୀ; ଦୁଲଭ୍ରା (ଦେଖ)—
2. Dulabhā (See)

କବରୀବନ୍ଧନ—ସ୍ତ୍ର. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କବରୀ + ବନ୍ଧନ)—
Kabarībandhana ୧ । ଜୁଡ଼ା ବାନ୍ଧିବା—
1. The dressing of the hair into a knot.
୨ । ବନ୍ଧାବାଳ—2. Tied hair.
୩ । ଜୁଡ଼ା—3. Chignon; the hair of the head tied into a knot.

କବର୍ଗ—ସ୍ତ୍ର. ବ. (ବ୍ୟାକରଣ)—କ,ଖ,ଗ,ଘ,ଙ ଏହି ପାଞ୍ଚଗୋଟ ବର୍ଣ୍ଣ—
Ka-barga The group of the first five consonants ka, kha, ga, gha and ṅa.

କବଳ—ସ୍ତ. ବ. (କ = ଜଳ + ବଲ୍ ଧାତୁ = ବଳବାନ୍ ହେବା + କରଣ.
Kabala ଅ)—୧ । ଗ୍ରାସ; ମୁହଁରେ ଥରକେ ଭରିବା ଭୋଜନ—
1. A morsel; a mouthful of food.
୨ । ଗିଳିବା—2. Devouring; eating.
୩ । ବାଳଆ ମାଛ—3. A large scaleless fish.
୪ । କର୍ଷ; କରିଷ (ଓଜନ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4 A unit of weight.
୫ । ଥରକେ ପାଣିରେ ସମ୍ପାଇବା ପାଣି; କଳେ ପାଣି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. A mouthful of water.

କବଳ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଗ୍ରାସ କରିବା; ଖାଇବା—
Kabala karibā 1. To eat.

କବଳ କରା ରସାଳ ଗଛର ଶାଖାରେ ଖେଚ, କବଳ କରୁଥା କଳ କଲାପ, ବାବ ବ
कवलकरना କରବ ପଙ୍ଗମାଳାପ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କବତା ।

୨ । ଗିଳ ଦେବା—2. To devour.

କବଲତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ.—କବୁଲତ୍ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Kabalata (etc) Kabulat (etc) (See)

କବଲତି—ବୈଦେ. ବ.—କବୁଲତ୍ (ଦେଖ)
Kabalati Kabulat (See)
ବଣ.—ପଟା ନଆ ଯାଇଥିବା—Taken on lease.

କବଲା—ଦେ. ବ—କବର୍ (ଦେଖ)
Kabalā Kabarā (See)
ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବଣ. —(ସ. କବଲକାରୀ)—
୧ । ଗ୍ରାସକାରିଣୀ—1. Devouring.
୨ । ବନାଶକାରୀ—2. Destroying.
ବଲାର ସୁଗକୁ ହେବ କବଳା । ଭଙ୍ଗ. ବୈଦେପ୍ରାଶବଳାସ ।

କବଲା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କବାଲ୍ଲ)—ଭୂମିଆଦର ବିକ୍ରୟପତ୍ର;
Kabalā କବାଲ୍ଲ—Deed of sale; sale-deed.
କବାଲା
कवाला

କବଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି— କବଲେଇବା (ଦେଖ)
Kabalāibā Kabaleibā (See)

କବଲା କରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଆପଣା ନାମରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ
Kabalā karāibā କବଲା ଲେଖାଇ ନେବା—
କାବଲା କରାନ To have a deed of sale executed by
कवाला कराना another person in one's favour.

କବଲା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କବଲାଦ୍ୱାରା ଖରିଦ କରିବା—
Kabalā karibā To purchase land by a deed of
କବାଲାକରା sale.
कबाला करना

କବଲା କରିଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—କବାଲାଦ୍ୱାରା ଜମି ବିକି କରିବା—
Kabalā karidebā To sell land by a deed of sale.
କବାଲା କରେଦେଓୟା
कवाला करदेना

କବଲା ସମ୍ପାଦନ—ଦେ. (କଚରଆ) ବ.—ଭୂମି ବିକ୍ରି କରିବା ପାଇଁ
Kabala sampādana କବଲାରେ ସ୍ୱାକ୍ଷରକରଣ—
Execution of a sale-deed.

କବଲିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ (ସ. କବଲକାରୀ)—
Kabaliā ୧ । ଗ୍ରାସକାରୀ; କବଲକାରୀ —1. Devouring.

ପିଲ୍ଲଟନ୍ କୁଡ଼ା ପ୍ରାଣ କବଲଅ—କବସର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତର୍ଗତ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଉତ୍ପବଦ୍ୱ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

୨ । ନାଶକାର୍ଯ୍ୟ—2. Destroying.

କବଳିକା—ସଂ. ବ. (କବଳ+ସମ୍ବାର୍ଥେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ.)—

Kabalikā ୧ । ଘାଆରେ କନାଦ୍ୱାର୍ ଲଗାଯିବା ଔଷଧ; ପୁଲ୍‌ଟିସ୍—1. Poultice; medicine applied to a sore by means of a rag.

୨ । କ୍ଷତ ଉପରେ ବନ୍ଧାଯିବା ପଟ୍ଟ—2. A piece of cloth tied over a sore or wound; a bandage.

କବଳିତ—ସଂ. ବିଣ. (କବଳ ଶବ୍ଦରୁ କବଳ ନାମ ଧାତୁ=ଗ୍ରାସ କରିବା + କର୍ମ. ତ)—୧ । ଭକ୍ଷିତ—1. Eaten.

Kabalita

୨ । ଯାହା ଗ୍ରାସ କରାଯାଇ ଅଛି; ଗ୍ରସ୍ତ; କୃତଗ୍ରାସ—2. Devoured; swallowed up.

୩ । ବ୍ୟାପ୍ତ—3. Filled; pervaded.

କବଲେଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଆ. କବୂଲ=ସ୍ୱୀକାର)—

Kabaleibā ୧ । ଧମକେଇବା—1. To threaten.

କବୁଲାନ ୨ । ବାଧକରି ସ୍ୱୀକାର କରାଇ ନେବା—2. To make or force a person to admit or agree to a thing.

କବୁଲବାନା

୩ । କୌଶସି କଥା କୌଶଳରେ କୁହାଇ ନେବା—3. Very skilfully to make a person speak out something.

୪ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା—4. To induce.

କବାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ସଂ. କବଚ)—

Kabāibā କବଚ ବା ସାଞ୍ଜୁକୁ ତେଲ ଆଦ୍ୱାର୍ ମାଜ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିବା—To burnish armour by applying oil etc.

କବଚ କବାଇ ଗୁଜୁରାର ଝୋଟି ବକତର ଏହିପ୍ରକାର ।

ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ଲବଣାବତୀ ।

କବାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କବାୟତ୍=ନୟମ; ବ୍ୟବସ୍ଥା)—

Kabārch ୧ । ସିପାହୀମାନଙ୍କର ବ୍ୟାୟାମ ବା କ୍ରୀଡ଼ାକୌଶଳ ପ୍ରଦର୍ଶନ—1. Manœuvre; mock fight.

କବାଜ

କବାୟଦ୍

୨ । ସେନାମାନଙ୍କ ଚାଲମ୍; ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା—2. Military drill.

୩ । ଯୁଦ୍ଧ କରିବାର ନୟମ—3. Rules for fighting.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁସ୍ତି; କସରତ୍; ବ୍ୟାୟାମ—Athletic feats.

କବାଜ୍—ବୈଦେ. ବ. ଆ—କବାର୍ (ଦେଖ)

Kabāj Kabārch (See)

କବାଟ—ସଂ. ବ. (କ+ପାଟ ଧାତୁ=ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ପ ସ୍ଥାନରେ ବ ଆଦେଶ)—କପାଟ—Door-leaf.

Kabāta

ଦ୍ୱଦସ୍ତ୍ୱ ପଶିବା ପାଇଁ ସେ ସୁଷମା ଭଙ୍ଗରୁ ଭୈର୍ଯ୍ୟ କବାଟ ।

ବ୍ରଧାନାର୍ଥ—ପାଟିଗ ।

ଦେ. ବ.—ଡୋମମାନଙ୍କ ବଂଶୋପାଧ୍ୟବଶେଷ—A family-title amongst the Doms.

କବାଟ ଆଉଜାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ମେଲ୍ଲଥିବା କବାଟକୁ ଅଂଶତଃ ବନ୍ଦ କରିବା—To shut the door partly.

Kabāta āujāibā

କପାଟି ବନ୍ଦକରା

କିବାଡ଼ ଚପକାନା

କବାଟକଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କବାଟ+କୋଣ)—୧ । କବାଟ ମେଲ୍ଲକର ଦେଲେ କବାଟ ଓ କାନ୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ରହିବା ବ୍ୟବଧାନ ବା କୋଣ—1. The corner or angular space between the door, when opened, and the wall.

Kabāṭakaṇa

କପାଟର କୋଣା

କିବାଡ଼କା କୋନା

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗୃଢ଼ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଗୁପ୍ତ ସ୍ଥାନ—2. A place of concealment in a room.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନ୍ତଃପୁର—3. Harem; female apartments.

କବାଟ କାଲିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କବାଟ+କାଲ)—ମେଲ୍ଲଥିବା କବାଟକୁ ବନ୍ଦ କରିବା; ଦ୍ୱାର ରୁଦ୍ଧ କରିବା—To bar the door.

Kabāṭa kīlibā

କପାଟ ଦେଓୟା

କିବାଡ଼ ବଂଦକରନା

କବାଟକୁଣ—ଗ୍ରା. ବ—କବାଟକଣ (ଦେଖ)

Kabāṭakuṇa Kabāṭakaṇa (See)

କବାଟକୁଣିଆଁ—ଗ୍ରା. ବିଣ—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଭୟ ବା ଲଜ୍ଜାରେ ଘର ଭିତରେ ଲୁଚି ରହେ—1. (a person) concealing himself inside the house through fear or shame.

Kabāṭakuṇiāñ

୨ । ଗୋପନୀୟ (ବିଷୟ)—2. Underhand (matter).

୩ । ଗୁପ୍ତମନ୍ତ୍ରଣା ଦ୍ୱାର୍ ସ୍ଥିରୀକୃତ—3. Settled by secret consultation.

କବାଟକୋଣ—ସଂ. ବ. (କବାଟ+କୋଣ)—କବାଟକଣ (ଦେଖ)

Kabāṭakoṇa Kabāṭakaṇa (See)

କବାଟକୋଣିଆଁ—ଦେ. ବିଣ—କବାଟକୁଣିଆଁ (ଦେଖ)

Kabāṭakoṇiāñ Kabāṭakuṇiāñ (See)

କବାଟ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—କବାଟ ଲାଗିବା (ଦେଖ)

Kabāṭa debā Kabāṭa kīlibā (See)

କବାଟ ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କବାଟ ଲାଗିବା (ଦେଖ)

Kabāṭa pakāibā 1. Kabāṭa kīlibā (See)

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଘରକୁ ଆସିବାକୁ ନ ଦେବା—2. Not to let a person come to one's house.

କବାଟପଟା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କବାଟ+ପଟ୍ଟ))—ଯେଉଁ ପଟାମାନଙ୍କ ସଂଯୋଗରେ କବାଟ ତିଆର ହୋଇଥାଏ—Door-planks.

Kabāṭapaṭā

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂତ୍ର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପୃର୍ଥକ୍ୟ ରକ୍ଷା କରଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଦୁଷାକୋଷରେ ନମିଳିବେ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ବୃଥି' ନ ମିଳିଲେ 'ବର୍ଷା' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କବାଟ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ଦ୍ୱାର ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବା—
Kabāṭa pa<u>r</u>ḍibā — The shutting up of a door.

କବାଟ ବନ୍ଦ ଯୁକ୍ତ କରଯିବାରୁ ସ୍ୱର୍ଗଦ୍ୱାର ବାଟ;
କିବାଡ଼ବନ୍ଦ ଫିଟିଥାଏ ତା ପାଇଁ ନ ପଡ଼ ଜବାବ—
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

କବାଟପରିଚ୍ଛା—ଦେ. ବ—ଦେଉଳର ଦୁଆରବନ୍ଧରେ କବାଟ ଲଗା-ଯିବା ପାଇଁ ରଖାଯିବା ଖୋଲା ସାଗା ଉପରେ ଯେଉଁ ଲମ୍ବା ପଥର ପଡ଼େ; ପାଟପଥର—
ଦ୍ୱାରପିଣ୍ଡୀ
ଚୌଖଟ — Stone-lintel; the long slab of stone set above the opening in the wall intended for the door.

କବାଟ ପେଲ୍ଲାଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—୧ । କବାଟ ଆଉଜାଇବା—
Kabāṭa pelāibā — 1. To shut the door partly.

୨ । ଘରଆଡୁ ବନ୍ଦ କରଯାଇଥିବା କବାଟକୁ ବାହାରୁ ଠେଲି ମେଲା କରିବା—
2. To push a shut door for opening it.
ରଥଦ୍ୱାରେ ପଶିବ ଯେ କବାଟ ପେଲ୍ଲଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ ।

କବାଟ ପେଲିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—କବାଟ ପେଲ୍ଲାଇବା (ଦେଖ)
Kabāṭa pelibā — Kabāṭa pelāibā (See)

କବାଟ ବନ୍ଦ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କବାଟ ଝାଳିବା (ଦେଖ)
Kabāṭa banda karibā — Kabāṭa ki<u>l</u>ibā (See)

କବାଟ ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କବାଟ ବନ୍ଦ କରିବା—
Kabāṭa lagāibā — 1. To shut the door.

୨ । ଚଉକାଠରେ କବାଟ ଫଲଗ୍ନ କରିବା; ଦ୍ୱାର ବସାଇବା—
2. To fit the door-leaf to the door-frame.

କବାଟୀ—ସଂ. ବ. (କବାଟ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କବାଟ; ଦୁଆର—
Kabāṭi — Door-leaf.
ଫିଟାଇ ନଉମ୍ବ ପେଣ୍ଠୀ ନବଡ଼ ଗାବକବାଟୀ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଦେ. ବ—୧ । ଖୁଣ୍ଟେ କବାଟ—1. Small door.

୨ । କଳ ଆଦର ଛିଦ୍ରର ମୁହଁରେ ଏକଆଡ଼କୁ ଖୋଲ ହୋଇ ଯିବାଭଳ ଖଞ୍ଜା ଯାଇଥିବା ଧାତୁ ବା କାଠର ଖୁଣ୍ଟେ ଚକଉ—2. A valve; safety-valve.

କବାଡ଼—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କର୍ପଟ=କନ୍ଥା; ତୁଳ. ହି. Kabā<u>r</u>ḍi କବାଡ଼ିୟା=ଭୁଚ୍ଛ ବ୍ୟବସାୟ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି; କ୍ଷୁଦ୍ର; ଖୁଣ୍ଟେ)—ଓଟ୍ଟ୍ର; ନର୍ବୁଦ୍ଧିଆ—Foolish; idiotic.

କବାଡ଼ିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳ) ବ. (ତୁଳ. ହି. କବାଡ଼ୀ=ଭୁଚ୍ଛ Kabā<u>r</u>ḍiā ବ୍ୟବସାୟ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ଭୁଚ୍ଛ; ମାଡ)—
୧ । ଶୂକର—1. Servant.
୨ । ଦାସ—2. Slave.
ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଓଟ୍ଟ୍ର; ନର୍ବୁଦ୍ଧିଆ—
Foolish; idiotic.
(କବାଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କବାବ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. କବ୍ବାବ୍)—ଲୁହାର ଖଡ଼୍ଗିକା ବା ସିକରେ ଗୁନ୍ଥି ଦଦ୍ଦକ ନଆଁ ଉପରେ ଧରି ସିକ୍ଦ କରିଥିବା ବା କାବାବ ଭୁଜିଥିବା ମାଂସଖଣ୍ଡ—Roasted meat; roast.
କବାବ

[ଦ୍ର—ମାଂସକୁ ଝିକଟିକ କରି କାଟି ବା କୁଟିକରି ତାକୁ ବେସନ ସଙ୍ଗେ ଗୋଲାଇ ସେଥିରେ ମସଲା ଓ ଲୁଣ ; ଗୋଳ, ଉକ୍ତ ଘୁଲା-ମାଂସକୁ ଲୁହାସିକରେ ଫୋଡ଼ି ଉହାଁ ଉପରେ ଘିଅ ବୋଳ ଦଦ୍ଦକ କୋଇଲାର ଆଞ୍ଚରେ ଉକ୍ତ ଲୁହସିକକୁ ଦେଖାଇ ମାଂସ ସିଝିଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୁଲାଇବାକୁ ହୁଏ । ମାଂସ ସିଝିଗଲେ ତାହା କବାବ୍ ହୁଏ ।]

ଦେ. ବଣ.—ଦଦ୍ଦକ ନଆଁ ଉପରେ ଲୁହା ଖଡ଼୍ଗିକାରେ ଭଜା ହୋଇଥିବା (ମାଂସ)—Roasted (meat).

କବାବ୍‌ଚିଣି—ଗ୍ରା. ବ.—କବାବ୍‌ଚିନ (ଦେଖ)
Kabābchini — Kabābchini (See)

କବାବ୍‌ଚିନ - ଦେ. ବ. (ଆ. କବାବାହ୍ + ହି. ଚିନ) ଶୀତଳଚିନ; ଏକ-ଜାତୀୟ ସରୁ ଆକୃତିର ଫଳ୍ଗା ମସଲା—Cubeb. (ସଂ. ସୁରଭିସ୍ଥ; ବୃତ୍ତଫଳ; ସୁଗନ୍ଧମରିଚ; କକ୍କୋଳକ) କାବାବଚିନି
Kabābchini — Piper Cubeba; the seeds of the Piper Cubeba; Cubeba Officinalis.
ଆ. କବାବାହ୍; ହିବ୍ରୁଲ୍‌ଉର୍‌ବ୍
ତେ. କାବାକଚିନ
ମ. କଂକୋଳ; କାପୁରଚିନ
ଫା. କବାବହ୍

[ଦ୍ର—ଏହା ଗାମ୍ଭୀଦବର୍ଗର ଲତା ଓ ଉହାଁର ଶୁଖିଲା ଫଳ; ଏହାର ଆକାର ଗୋଲ-ମରିଚ ପରି କନ୍ଥୁ ଫଳ୍ଗା ଓ ତେଜ୍ଜଲଗା । ଏହା ସାତ୍ତ୍ୱା ଓ ମଲକ୍କା ଦ୍ୱୀପର ବୃକ୍ଷ । **ଶୀତଳଚିନି; କବାବଚିନି; ଚୀନିକବାବ** ଦକ୍ଷିଣ ଓ ପଶ୍ଚିମ ଭାରତବର୍ଷରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଏହାର କୃଷ ହୁଏ । ଏହାର ଫଳରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଁଏ ନାଡ଼ି ଥାଏ; ଏହା ବାତପ୍ରଶମକ, କଫନାଶକାରକ, ଅଗ୍ନେସ୍ଥ ଓ ମୂତ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ । ଏହା ଔପସର୍ଗିକ ମେହ, ଶୁକ୍ରମେହ, ଶ୍ୱେତପ୍ରଦର, ଅର୍ଶ ଓ ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ରରେ ଉପକାରୀ ।]

କବାବ୍‌ଚେଣି—ଗ୍ରା. ବ.—କବାବ୍‌ଚିନ (ଦେଖ)
Kabābcheṇi — Kabābchini (See)

କବାବ୍‌ଚେନ— ଗ୍ରା. ବ.— କବାବ୍‌ଚିନ (ଦେଖ)
Kabābcheni — Kabābchini (See)

କବାର୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ତୁଳ.ହି.କବାର)—୧। କର୍ମ; କାର୍ଯ୍ୟ—
Kabā<u>r</u> — 1. Work.

୨ । କାରବାର; ବେପାର—2. Trade; transactions.

କବାରି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଜଙ୍ଗଲରୁ ଗଛ କାଟି ଅଙ୍ଗାର ତିଆର କରେ—One who prepares charcoal from wood brought from the woods.
Kabā<u>r</u>i

କବାଲ୍ଲ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି. (ଆ.)—କବଲ୍ଲ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kabā<u>l</u>ā etc. — Kabal<u>l</u>ā etc. (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଝ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

କବ୍—ସଂ. ବି. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (କବ୍ ଧାତୁ=ସ୍ତୁତି କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ କମ୍ବା କୁ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—୧ । କାବ୍ୟରଚକ; (କବି—ସ୍ତ୍ରୀ) ପଦ୍ୟରଚକ—

Kabi

1. Composer of epic; poet; bard.

୨ । ଭବିଷ୍ୟଦ୍ଦ୍ରଷ୍ଟା ବ୍ୟକ୍ତି—2. Prophet; seer.

୩ । ବିଦ୍ୱାନ୍; ପଣ୍ଡିତ—3. Man of learning.

୪ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—4. The sun.

୫ । ପେଚକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Owl.

୬ । ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ; ଶୁକ୍ରଗ୍ରହ—

6. The regent of the Gods; the planet Venus.

୭ । ବ୍ରହ୍ମା—7. Brahmā.

୮ । ଗୀତ ରଚୟିତା—8. A composer of songs.

୯ । (ନାମ) ରାଘବପାଣ୍ଡବୀୟ ସଂସ୍କୃତ କାବ୍ୟର ରଚୟିତାଙ୍କ ନାମ—

9. Name of the author of the poem Rāghabapāṇḍabīya.

୧୦ । ବାଲ୍ମୀକି—10. Sage Bālmīki.

୧୧ । କଳଆର; ଲଗାମ୍—

11. Bridle of a horse; reins.

ଦେ. ବ.—ଗଉଡ଼ଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—

A family-title of cowherds.

ବ୍ରାହ୍ମଣ (ଦିନାଜପୁର) ବ.—ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—

A family-title of Brahmans.

ସଂ. ବିଣ—୧ । ସର୍ବଜ୍ଞ—1. Omniscient.

୨ । ଭବିଷ୍ୟଦ୍ଦ୍ରଷ୍ଟା—2. Gifted with insight.

୩ । ଚିନ୍ତାଶୀଳ—3. Thoughtful.

୪ । ଜ୍ଞାନବାନ୍—4. Wise.

୫ । ବହୁଦର୍ଶୀ—5. Prudent. (M. W.)

୬ । ପ୍ରଶଂସ୍ୟ—6. Praiseworthy.

୭ । ଚତୁର—7. Cunning. (M. W.)

୮ । ପାରଗ—8. Skilful. (M. W.)

ବୈଦେ. (ଆ).ଅ—କବ୍ଭି (ଦେଖ) Kabbhi (See)

କବିକ—ସଂ. ବି. (କବ୍+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ଘୋଡ଼ାର ଲଗାମ—

Kabika

1. The reins or bridle of a horse.

(କବିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କଉ ମାଛ—

2. A kind of fish; Anabas.

୩ । ପୁଷ୍ପବିଶେଷ—3. Name of a flower.

୪ । ମଲକ୍କା ଜାମ୍ବୁଲ; ମଲକ୍କା ଉପଦ୍ୱୀପ ଜାତ ବୃକ୍ଷ ଓ ତହିଁର ଗୋଲ୍ମପଜାମୁ ପରି ଫଳ—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)

4. A kind of edible plummet-like berry and its tree.

କବିକା—ସଂ. ବି. (କବିକ+ଆ)—୧ । ଲଗାମ—

Kabikā

1. Reins; bridle.

୨ । କଉମାଛ—2. Anabas (fish).

୩ । କଅ (ଫୁଲ ଓ ଗଛ)—

3. Screwpine (tree and flower).

କବିଗୁରୁ—ସଂ. ବି. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କବି+ଗୁରୁ)—

Kabiguru

୧ । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ଆଦିକବି ବାଲ୍ମୀକି ଋଷି—

1. Sage Bālmīki who is said to have been the first man to utter a couplet of sloka.

୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ କବି—

2. A prominent or chief poet.

କବିଚନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବି. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ସମାସ; କବି+ଚନ୍ଦ୍ର)—କବିଶ୍ରେଷ୍ଠ—

Kabichandra A prominent poet.

କବିଚନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ଶର୍ମା—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଅଷ୍ଟମ ଶତାବ୍ଦୀର ଜନୈକ କବି—

Kabichandra Nārāyaṇa Śarmā

Name of an Oriya poet of the eighth century.

[ଦ୍ର—'ଏକାମ୍ରଚନ୍ଦ୍ରିକା' ଗ୍ରନ୍ଥପ୍ରଣେତା—ଜଗବନ୍ଧୁ ପ୍ରାଚୀନଜୁଲ୍ଲଲ ।]

କବିଚନ୍ଦ୍ର ରଘୁନାଥ ପରୀକ୍ଷା—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଚୀନ କବି; [ଏହାଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ପାରଲାଖେମଣ୍ଡିରେ । 'ଗୋପୀନାଥ-ବଲ୍ଲଭ' ନାମକ ନାଟକ ଏହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ—ଦ୍ୱାରଣୀଚରଣ ଜୁଲ୍ଲଲ ସାହୁଭ୍ୟର ଇତିହାସ ।]

Kabichandra raghunātha parikshā

Name of the author of an Oriya drama 'Gopīnātha Ballabha.'

କବିଚାତୁରୀ—ସଂ. ବ. (୭ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କବି+ଚାତୁରୀ)—

Kabichāturi କବିଙ୍କର ଚତୁରପଣ—Poet's skill.

କବିଜା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କବ୍ଜା)—କବ୍ଜା (ଦେଖ)

Kabijā Kabjā (See)

କବିଜ୍ୟେଷ୍ଠ—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କବି+ଜ୍ୟେଷ୍ଠ)—

Kabijyeshṭha କବିଗୁରୁ (ଦେଖ) Kabiguru (See)

କବିତ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କବିତା)—୧ । ଗୀତ—1. Song.

Kabita ୨ । କବିତା—2. Verse; rhyme

କବିତ୍ତ

କବିତା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କବି+ଭାବ. ତା)—

Kabitā ୧ । କବିତ୍ୱ; କବିକୃତ୍ତ—1. The faculty of composing poems; poet's genius.

୨ । ପଦ୍ୟ—2. Verse; poetry; poem.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେତ୍ରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠି କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜଉଲ, ସେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ସେତେ ସ୍ୱେଚ୍ଛା ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଉଚ୍ଚାରଣ ଅନୁସାରେ ୨ ବା ୧ ଚଉଠି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳଲେ 'କୁଅ' ଖୋଜବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ—କବ୍ବ—Poem.

କବ୍ବା ହୁତେ ଜର୍ ବାସ, ପୂରଣ କରଇ ପ୍ରକାଶ ।
ପ୍ରାତା. ଜଗୁଣମନ୍ଦାସ୍ୟ ।

କବିତ୍ତ—ସଂ. ବ. (କପି+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ନାପାଉନ)—
Kabittha ୧ । କପିତ୍ତ;କଇଥ—1. Wood-apple.

କବିତ୍ୱ— ସଂ. ବ. (କବି+ଭାବ.ତ୍ୱ)—କବିପଣ; କବିତା ରଚନା କରିବାର
Kabitwa ସାମର୍ଥ୍ୟ—Capacity for composing poems.

ଦେ. ବ (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ସଂ. କବିତା)—କବିତା ରଚନା; ପଦ୍ୟରେ ରଚନା—Poetical composition; versification.

ଉତ୍ତମ କବିତ୍ୱ ହଲେ ଅତି ମହାମୂଲ—ସାରଲା. ମହାଭାରତ. ଅନ୍ତ ।

କବିତ୍ୱ—ସଂ. ବ. (କୁ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଇତ୍ୱ)—କବିକ (ଦେଖ)
Kabiya Kabika (See)

କବିରବି—ସଂ. ବ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କବି+ରବି=ସୂର୍ଯ୍ୟ)—କବିଶ୍ରେଷ୍ଠ—
Kabirabi A great poet.

ଦେ. ବ—ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଖ୍ୟାତନାମା କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବଲଦେବ ରଥଙ୍କ ନାମ—A name of the Oriya poet Kabisūrjya Baladeba Ratha.

କବିରାଜ—ସଂ. ବ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କବି+ରାଜା)—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ କବି—
Kabirāja 1. Eminent poet.

୨ । ବୈଦ୍ୟ; ଆୟୁର୍ବେଦୀୟ ଚିକିତ୍ସକ; ଆୟୁର୍ବେଦକ ପଣ୍ଡିତ—
2. A physician; a man practising and versed in the Indian or the Ayurvedic system of medicine.

୩ । ଭାଟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Bard.

କବିରାଜ—ଦେ. ବ—୧ । ବୈଦ୍ୟବୃତ୍ତି—1. The profession of
Kabirāji a physician.
କବିରାଜୀ ୨ । ଆୟୁର୍ବେଦୀୟ ଚିକିତ୍ସା ପଦ୍ଧତି—
ହକୀମୀ 2. The Hindu medical system.

ଦେ. ବଣ—କବିରାଜଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ଔଷଧ ବା ରୋଗଚର୍ଯ୍ୟା—
(medicine or treatment) Relating to the Indian system of medicine.

କବିଲ—ଦେ. ବ—୧ । ପରିବାର—
Kabilā 1. Family.

୨ । ଭାର୍ଯ୍ୟା—2. Wife.

[ଦ୍ର—ଏହା ପିଲ୍ଲ ଶବ୍ଦ ପରେ ସହଚର ଶବ୍ଦରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା— ତାଙ୍କ ପିଲ୍ଲାକବିଲ ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁରୀରେ ଅଛନ୍ତି ।]

କବିଶ୍ରେଷ୍ଠ—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କବି+ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—କବିଗୁରୁ (ଦେଖ)—
Kabiśreshṭha Kabiguru (See)

କବିସମୟପ୍ରସିଦ୍ଧି—ସଂ. ବ—କବିକଳ୍ପିତ କେଉଁଗୁଡ଼ିଏ ସତ୍ୟ ବା
Kabisamayaprasiddhi ଉକ୍ତିକଳ୍ପ—Some propositions accepted as true for poetics licence.

[ଦ୍ର—ଉକ୍ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ପାଠ କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ ବର୍ଣ୍ଣନାର ସୁବିଧା ପାଇଁ ମହାକବିମାନେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱଇଚ୍ଛାସିକ୍ତରୂପେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ କଥା ଗ୍ରହଣ କରିଥାଆନ୍ତି । ସେଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପ୍ରାକୃତ ନୁହେଁ; ତଥାପି ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଯେ ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟର ଅପଲାପ ହୁଏ ନାହିଁ ଏହା ନିଃସନ୍ଦିଗ୍ଧରୂପେ କୁହାଯାଇ ପାରେ । ଏହିସବୁ ସତ୍ୟକୁ କବିସମୟସୃଷ୍ଟି-ପ୍ରସିଦ୍ଧି ନାମରେ ଅଭିହିତ କରାଯାଏ । କଳ୍ପିତ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏଗୁଡ଼ିକ କବିତାରେ ଦୋଷରୂପେ ପରିଗଣିତମାତ୍ର ନୁହେଁ, ବରଂ ଏଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରୟୋଗ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଗୁଣସମ୍ପନ୍ନ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି । ଯଥା—ଆପରେ ଓ ଆକାଶରେ ମଳନତା, କାର୍ତ୍ତି ଓ ଦ୍ୱେଷରେ ଧବଳତା ଇତ୍ୟାଦି—କୁଲମଣି. ଅଳଙ୍କାରଚର୍ଚ୍ଚିଣୀ ।]

କବିସୂର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କବି+ସୂର୍ଯ୍ୟ)—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ କବି—
Kabisūrjya 1. An eminent poet.

ଦେ. ବ. (ଉପାଧି)—ଏହା ବଡ଼ ବଡ଼ କବିମାନଙ୍କର ଉପାଧି । ଏହା ବଲଦେବ ରଥଙ୍କୁ ବେଶୀ ପରିମାଣରେ ଓ ମୁଖ୍ୟ-ଭାବରେ ବୁଝାଏ ଓ ଯୋଗରୂଢ଼ ଶବ୍ଦ ପରି ବ୍ୟବହୃତ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବଲଦେବ ରଥଙ୍କର ଗ୍ରାଜଦତ୍ତ ଉପାଧି—
A title given to the Oriya poet Kabisūrjya Baladeba Ratha.

ତାଙ୍କ ରଚିତ କବିସୂର୍ଯ୍ୟଗୀତାମୃତ, ଦୂରୁଂ ବହୁ ଅଂଶେ ଚଲତା ମାରୁତ—
ସୁଧାନାଥ. ଚଉତା ।

ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. —(କବିର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ)—ସ୍ତ୍ରୀ କବି–A poetess.

[ଦ୍ର—ଜନ୍ମ ୧୭୮୯—ମୃତ୍ୟୁ ୧୮୪୫ । ଓଡ଼ିଶା ଗଜପତି ବଂଶର ଗ୍ରାଜଗୁରୁଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ ବଳଭଦ୍ର ରଥ ବାଜପେସ୍ତୀ । ବଳଭଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରଥମ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ୬ଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ପୁତ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନଜମିନଙ୍କର ପାବଟାପୁରଆ ଓ ଦକ୍ଷିଣସାହିଆ ଦୁଇ ରଥ ବଂଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା । ୬ଷ୍ଠ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରଥମ ପୁତ୍ର କୁଳମଣି ରଥ ଗଞ୍ଜାମର ମଣିପୁରଆ ରଥବଂଶର ଆଦ୍ୟପୁରୁଷ । ଏ ୭୦ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଗର୍ଥାଧନ କରିବାକୁ ବାହାର ୬ଷ୍ଠ ବିବାହ କରନ୍ତେ ଏହାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଦୁଇ ପୁତ୍ର ଏହାଙ୍କର ପଳାସଦାହ କରି ଶୁଦ୍ଧଜିଆ କରଗଲେ । କୁଳମଣିଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିବାହସଂଭୂତ ବଂଶଧରମାନେ ପ୍ରଥମେ ମଣିପୁର ଶାସନରେ ଥିଲେ, ପରେ ସେଠାରୁ ଆସି ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡିରେ ରହିଲେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବଲଦେବଙ୍କ ପିତା ଜଗଲ ରଥେ କୁଳମଣିଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଏ ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡିର ଗ୍ରାଜସଭାପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ । ଏ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ଚମ୍ପୂ ଲେଖିଥିଲେ । ଏ ଆଠଗଡ଼ର ସିବିଡାଲିକ ନିପୁଗ୍ରଙ୍କ କନ୍ୟାକୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପୁତ୍ର ମୃତ୍ୟୁଦାର ଓ କନ୍ୟା ବଧବା ହେଲା ପରେ ବୃଦ୍ଧବୟସରେ ବଲଦେବ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲେ । ୧୦ମ ବର୍ଷରେ ମାତୃବିୟୋଗ ହେବାରୁ ବଲଦେବ ଆଠଗଡ଼ରେ ଅଜାଘରେ ବଢିଲେ । ଅଳ୍ପକ ବୟସ୍କ ହେବାରୁ ସେ ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡିକୁ ଫେରିଗଲେ । କଛୁଦିନ ପରେ ସେ ଜଲନ୍ଧର ରାଜ୍ୟକୁ ଆସି ସେଠାରେ ରହିଲେ । ସେ ପୁତ୍ର ବାଲିସାହିର ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ କନ୍ୟାକୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ସେ ଜଲନ୍ଧରର

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଚ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଙ୍ଗ	ନ୍ଦ

ସ୍ୱଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର କ୍ଷେତ୍ରସ୍ୱାମୀଙ୍କ ନାମରେ ଗୀତ ରଚନା କର ପ୍ରଥମେ ଭଣିତା କରନ୍ତେ ସ୍ୱଜା ତାହାଙ୍କୁ କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ଉପାଧି ଦେଇଥିଲେ । ପରେ ପୁରୀର ସ୍ୱଜା ମୁକୁନ୍ଦଦେବ (ଖ୍ରୀ. ୧୭୫୮-୧୮୧୭) ତାଙ୍କୁ ପୁନଶ୍ଚ ସେ ଉପାଧି ଦେଲେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସଙ୍ଗୀତମାନ ଜଲନ୍ତର, ଗଞ୍ଜାମର ଆଠଗଡ଼, ପୁରୀ ଓ ପାରକୁଦ ସ୍ୱଜାମାନଙ୍କ ନାମରେ ଭଣିତା ଦୋଇଅଛୁ । ସଙ୍ଗୀତ, ଚଉପଦା, ଚୁମ୍ପାଗୀତ, ଜଣାଣ, କଶୋର-ଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ ଚମ୍ପୂ ଓ ରତ୍ନାକର ଚମ୍ପୂ ଏହାଙ୍କ କୃତ କବତା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ ।

କୋଦଲା ଆଠଗଡ଼ରେ ଦଶ ବର୍ଷ କଟାଇ ସେ ପାରଲାର ଅପ୍ରାପ୍ତ-ବୟସ୍କ ସ୍ୱଜା ଜଗନ୍ନାଥ ଗଜପତ୍ତନାରୟଣଦେବଙ୍କ ଗୃହଶିକ୍ଷକ ଓ ଅଭି-ଭାବକରୂପେ ଗଞ୍ଜାମର କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ଦ୍ୱାର ନଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ପରେ ସେ ଆଠଗଡ଼ ସ୍ୱଜାଙ୍କଠାରୁ ବୃତ୍ତି ପାଇଲେ ଏବଂ ପୁରୀରେ ଛଅ ମାସ ରହି ଆଠଗଡ଼ ଗଲେ । ପୁଣି ଗଞ୍ଜାମର କଲେକ୍ଟର ତାହାଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱଜ୍ୟର ମାନେଜର ମନୋନୀତ କଲେ । ସେ ଗଞ୍ଜାମ ବ୍ରହ୍ମପୁର ସହରରେ ବାଲ୍ଲାପେଣ୍ଠରେ ରହୁଥିଲେ । ମନ୍ତ୍ରୀର ସ୍ୱଣୀଙ୍କ ସହିତ ତାହାଙ୍କର ମନୋମାଳନ୍ୟ ଘଟିବାରୁ ସେ ମାନେଜର ପଦ ଇସ୍ତଫା ଦେଲେ, ମାତ୍ର ବ୍ରହ୍ମପୁର ତ୍ୟାଗ ନ କର ସେଠାରେ ସ୍ଥାୟୀଭାବରେ ରହିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ । ଆଠଗଡ଼ ସ୍ୱଜା ପୁଣି ତାଙ୍କୁ ଡକାଇ ଆଣି ନିଜ ସ୍ୱଜ୍ୟରେ ରଖାଇଲେ, ମାତ୍ର କବିସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ବସନ୍ତ ରୋଗ ହେବାରୁ ସ୍ୱଜା ତାହାଙ୍କୁ ପୁଣି ବ୍ରହ୍ମପୁର ପଠାଇ ଦେଲେ । ସେ ସେଠାରେ ଅକ୍ଷୟତୃତୀୟା ଦିନ ଦେହତ୍ୟାଗ କଲେ । ତାଙ୍କ ପୁଅଙ୍କ ନାମ ରଘୁନାଥ ।]

କବି ହରିକୃଷ୍ଣ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ କବି; [ଏ ଜାତିରେ Kabi Harikṛushṇa ଚତୁରକର ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ ଗଞ୍ଜାମ ଜଲ୍ଲା ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି । 'ଏକାଦଶୀ ମାହାତ୍ମ୍ୟ' ଓ 'ଗୋପୀନାଥ ଜଣାଣ ଏହାଙ୍କ ଦ୍ୱାର ରଚିତ । ଭାରତୀ-ଉ. ସା. ଇତିହାସ]—Name of an Oriya poet.

କବି—ସ. ବ. (କୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଇ) —ଲଗାମ—
Kabi The reins of a horse.

ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କବର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)—ସ୍ତ୍ରୀକବି—A poetess

କବିନ—ସ. ବ. (କବି+ଇନ=ସୂର୍ଯ୍ୟ)—
Kabina କବିସୂର୍ଯ୍ୟ (ଦେଖ)
Kabisūrjya (See)

କବୀର—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ରାମାନନ୍ଦଙ୍କର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଶିଷ୍ୟ ଓ
Kabīra ଧର୍ମଗୁରୁକ—Name of a religious reformer of N. India.

[ତ୍ତ—ସେ ପ୍ରଥମେ ମୁସଲମାନ ଥିଲେ; ପରେ ସକଳ ଧର୍ମର ମୂଳ ଏକ, ରାମ ଓ ରହିମ୍ ଏକ ଓ ଏକ ଭଗବାନ୍ ସର୍ବତ୍ର ବିଦ୍ୟମାନ ଏହି ଦୃଢ଼ବିଶ୍ୱାସ ତାହାଙ୍କ ମନରେ ଜନ୍ମିଲା ଏବଂ ଏହାହିଁ ତାଙ୍କ ପ୍ରଚାରିତ ଧର୍ମର ମୂଳମନ୍ତ୍ର ହେଲା । ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ତାଙ୍କୁ ସମଭାବରେ ଆଦର କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଉଭୟେ ମିଳି ତାଙ୍କ ଶବର ଯଥାବଧି ସତ୍କାର କରିଥିଲେ । କବୀରମଠ ଅଦ୍ୟାପି ପୁରୀରେ ଅଛୁ । ଯାହିମାନେ ଏ ମଠରୁ ଚୋଡ଼ାଣି ଟଙ୍କା ପିଇ ନିଜନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମନେ କରନ୍ତି । ଏହି ସାମ୍ୟ-ମୈତ୍ରୀ ଧର୍ମପ୍ରଚାରକ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଜୀବିତ ଥିଲେ । (ଜଗବନ୍ଧୁ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ)]

କବୀରପନ୍ଥୀ—ଦେ. ବ—କବୀରଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମୀବଲମ୍ବୀ ବୈଷ୍ଣବ-
Kabīrapanthī ସମ୍ପ୍ରଦାୟବିଶେଷ—The followers of
କବିରପନ୍ଥୀ the sect of Kabīra.
କବୀରପନ୍ଥୀ

କବୁତର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କବୂତର୍; ଭୁଲ; ସ. କପୋତ)—
Kabutara ପାରା—A pigeon.
କବୁତର
କବୁତର

କବୁତରଚୋଟ୍ଟା—ଦେ. ବିଣ. (ଗାଳିବିଶେଷ)—ଅଛ ଚୋଟ୍ଟା—
Kabutarachoṭṭhā Very wicked; very mean.

କବୁତରବାଜ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା)—ପାରା ରଖିବାରେ ଓ ଉଡ଼ାଇ-
Kabutarabāj ବାରେ ବେଜାସ୍ୱରୂପେ ସଉକା—One used to
କବୁତରବାଜ bringing up and training pigeons
କବୁତରବାଜ for sport.

କବୁଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କବୂଲ୍)—
Kabul ୧ । ଅଙ୍ଗୀକାର; ସମ୍ମତି; ସ୍ୱୀକାର—1. Agreement;
କବୁଲ consent; admission; acknowledgement.
କବୂଲ ୨ । ମଞ୍ଜୁରି—2. Granting.

କବୁଲ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅଙ୍ଗୀକାର କରିବା—
Kabul karibā 1. To make a confession.
କବୁଲା ୨ । ମଞ୍ଜୁର କରିବା—2. To grant.
କବୂଲନା

କବୁଲ୍‌ଜବାବ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ) (କଚରଆ)—ବାଦୀର ଦାବି ଠିକ୍
Kabuljabāb ଅଟେ ବୋଲି ପ୍ରତିବାଦୀ ଅଦାଲତରେ ଦାଖଲ
କବୁଲଜବାବ କରିବା ଉତ୍ତରପତ୍ର—Written statement
କବୂଲଜନାବ filed by a defendant admitting plaintiff's claim.

କବୁଲ୍‌ଜମା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କବୂଲ୍+ଜମା)—
Kabuljamā ପ୍ରଜାର ଅଙ୍ଗୀକୃତ କର—
କବୁଲଜମା Rent agreed to or admitted by a tenant.
କବୂଲଜମା

କବୁଲ୍‌ଡିଗ୍ରୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କବୂଲ୍+ଇଂ. ଡିଗ୍ରୀ)—
Kabuldigrī ପ୍ରତିବାଦୀର ସ୍ୱୀକାରାନୁସାରେ ବାଦୀକୁ ମିଳିବା ଡିଗ୍ରୀ-
କବୁଲଡିଗ୍ରୀ A decree awarded to plaintiff on
କବୂଲଡିଗ୍ରୀ defendant's admission.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ବୋଲିସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋଜରେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋଜରେ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ସୋଜବେ; 'ଜୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜୂଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗନା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗନା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ।

କବୁଲ୍‌ନାମା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କବୂଲ୍ + ଫା. ନାମାହ୍)—
Kabulnāmā ୧ । ଅଙ୍ଗୀକାରପତ୍ର—
କବୁଲନାମା 1. Deed of agreement.
କବୂଲନାମା ୨ । ସ୍ୱୀକାରପତ୍ର—
1. Deed of consent or admission.

କବୁଲତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କବୂଲିୟତ୍)—୧ । ରଇତ କୃତ୍ତକୁ
Kabulat ଦଖଲ କର ଖଜଣା ଦେବା ପାଇଁ ଜମିଦାରକୁ ରଇତ
କବୁଲିୟତ ଲେଖି ଦେବା ଅଙ୍ଗୀକାରପତ୍ର—1. A counter-
କବୂଲିୟତ lease or agreement to pay rent executed by the tenant in return for the lease granted to him by the landlord.
[ଦ୍ର—ଜମିଦାର ରଇତକୁ ପଟା ଲେଖିଦଏ ଓ ଏଥିର ବଦଳରେ ରଇତ ଜମିଦାରକୁ କବୁଲତ୍ ଲେଖି ଦଏ ।]
୨ । କୌଣସି ଦାବିକୃତ ବିଷୟର ସ୍ୱୀକାର—
2. Acknowledgement of a claim.

କବୁଲତ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ରଇତ) ଜମିଦାରଠାରୁ ଜମି ପଟା ନେଇ
Kabulat karibā ଜମିଦାରକୁ ଖଜଣା ଦେବାପାଇଁ ସ୍ୱୀକାରପତ୍ର
କବୁଲିୟତ କରା ଲେଖିଦେବା—(a tenant) To execute
କବୂଲିୟତକରନା an agreement to pay rent to the landlord.

କବୁଲତ୍ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ରଇତକୁ ଭୂମିଆଦ ପଟା ଦେବା—
Kabulat debā To grant a lease.
କବୁଲିୟତ ଦେଓୟା
କବୂଲିୟତ ଦେନା

କବୁଲତ୍ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—କବୁଲତ୍ କରିବା (ଦେଖ)
Kabulat neba Kabulat karibā (See)

କବୁଲତି—ଦେ. ବ—କବୁଲତ୍ (ଦେଖ)
Kabulati Kabulat (See)
ଦେ. ବଣ—କବୁଲତ୍ ଦଆଯାଇଥିବା (ଜମି)—
(land) Leased out to a tenant.

କବୁଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କବଲେଇବା (ଦେଖ)
Kabulāibā Kabaleibā (See)

କବୁଲିୟତ୍— ଦେ. ବ—କବୁଲତ୍ (ଦେଖ)
Kabuliyat Kabulat (See)

କବୁଲିୟତ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କବୂଲିୟତ୍)—
Kabuliyat (etc) କବୁଲତ୍ ୧ (ଦେଖ)
Kabulat 1 (See)

କବୁଲିୟତି—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—କବୁଲତ (ଦେଖ)
Kabuliyati Kabulati (See)

କବୁଲେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କବଲେଇବା (ଦେଖ)
Kabuleibā Kabaleibā (See)

କବେଇ—ଦେ. ବ. (ଫ. କବକ)—ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ; କଉଫାସିଆ—
Kabei A kind of freshwater-fish.

କବେରୀ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କବରୀ)—୧ । କେଶବନ୍ଧନଯାସ; ଜୁଡ଼ା—
Kaberī 1. Chignon.
୨ । କେଶ; ମୁଣ୍ଡ ବାଳ—3, Hair of the head.
କବେରୀ ଭର ପଙ୍କ ଚଳେ
ଚଉ ପଡ଼ଇ ଫୁଲମାଳେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

କବୋଷ୍ଣ—ସଂ. ବଣ. (କର୍ମଧା; କୁ=ଈଷତ୍ + ଉଷ୍ଣ; କୁ ସ୍ଥାନରେ କବ
Kaboshṇa ଆଦେଶ)—କଦୁଷ୍ଣ (ଦେଖ)
Kadushṇa (See)

କବ୍ଜ—ବୈଦେ. ବ—କବଜ୍ (ଦେଖ)
Kabj Kabaj (See)

କବ୍ଜା—ବୈଦେ. ବ—କବ୍‌ଜା (ଦେଖ)
Kabjā Kabjā (See)

କବ୍ଜି—ଦେ. ବ—କବ୍‌ଜ (ଦେଖ)
Kabji Kabji (See)

କବ୍ଭି—ବୈଦେ. ଅ. (ଆ. କବ୍ଭି)—କେବେହେଁ; କଦାପି—
Kabbhi At all; ever.
କବୁ; କଭୁ
କବଭୀ

କବ୍ୟ—ସଂ. ବ. (କୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ମ. ଯ)—
Kabya ପିତୃଲୋକଙ୍କୁ ଦେଯ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ; ପିଣ୍ଡ—
An oblation or food-offering to one's deceased ancestors.
୨ । ପିତୃଲୋକ ବିଶେଷ—2. A class of manes.

କବ୍ୟବାଲ—ସଂ. ବ—୧ । ଅଗ୍ନି—1. Fire.
Kabyabāla ୨ । ପିତୃଲୋକବିଶେଷ—
2. A class of dead ancestors.

କବ୍ୟବାହ—ସଂ. ବ. (କବ୍ୟ + ବହ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ କବ୍ୟକୁ
Kabyabāha ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ବହନ କରନ୍ତି)—ଅଗ୍ନି—
Fire (which is supposed to carry the offerings of ghee to the Deities.)

କବ୍ୟବାହନ—ସଂ. ବ. (ବହ୍ରୀହି; କବ୍ୟ + ବାହନ)—
Kabyabāhana କବ୍ୟବାହ (ଦେଖ)
Kabyabāha (See)

କବ୍ରା—ଦେ. ବଣ—କବ୍ର (ଦେଖ)—
Kabrā Kabrā (See)

କମ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଇଚ୍ଛା କରିବା—1. To wish.
Kam (root) ୨ । ଲାଳାୟିତ ହେବା—2. To hanker after.
୩ । ସଙ୍ଗମ କରିବା—3. To have intercourse with (Apte).
୪ । ସ୍ନେହ କରିବା; ଦେଖିପାରିବା—
4. To love (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯୃ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

କମ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. କମ୍)—
Kam ୧ । ଅଳ୍ପ; ସାମାନ୍ୟ—1. Little; slight.
କମ ୨ । ଅଭାବଯୁକ୍ତ—2. Deficient.
କମ ୩ । ଅଳ୍ପତର—3. Less.
୪ । ଊଣା; ଅପ୍ରତୁର—4. Inadequate.
କ୍ରି. ବିଣ—ଅଳ୍ପମାତ୍ରାରେ; ସାମାନ୍ୟରେ—
Little; slightly.

କମ୍‌କମ୍—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଦୁଷ୍ଟ; ବଗୁଲଆ; ଖେଚଡ଼ା—
Kamkam 1. Wicked; naughty.
୨ । ଅସ୍ଥିର—2. Restless.
୩ । ଲାଳାୟିତ—3. Hankering.
୪ । ଉତ୍କଣ୍ଠିତ—4. Anxious; eager.

କମ୍‌କମ୍ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦୁଷ୍ଟାମି କରବାକୁ ମୁସ୍ତେଜ ହେବା—
Kamkam hebā 1. To tend to be restive.
୨ । ଇଙ୍ଗିତ ଦ୍ୱାରା କାମଚେଷ୍ଟା ପ୍ରକାଶ କରିବା—
2. To give vent to amorous feelings by outward expressions.
୩ । କୌଣସି ବିଷୟ ପାଇବାପାଇଁ ଲାଳାୟିତ ବା ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ହେବା—3. To hanker after a thing.

କମ୍‌ଜୋର୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା. କମ୍‌ଜୋର୍)—ଦୁର୍ବଳ—
Kamjor Weak; debilitated.
କମଜୋର
କମଜୋର

କମ୍‌ଜୋରି—ଦେ. ବି. (ଫା. କମ୍‌ଜୋରୀ)—ବଳଘ୍ନତା; ଦୁର୍ବଳତା—
Kamjori Weakness; debility.
କମଜୋରୀ
କମଜୋରି

କମ୍‌ବକ୍ତ୍—ଦେ. ବିଣ. (ଆ. କମ୍‌ବଖ୍ତ=ଭାଗ୍ୟଘ୍ନ; ଅଭାଗା)—
Kambakt ୧ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—1. Unlucky; unfortunate.
କମବକ୍ତ ୨ । ଦୁଷ୍ଟ; ଖେଚଡ଼ା—
କମବକ୍ତ 2. Naughty; wicked.
ନିଅଁ ଜ୍ୱଳେ—କେଉଁ ! କମ୍‌ବକ୍ତ ! ନାଲ୍ୟକ୍ !
ଫକୀରମୋହନ, ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।
୩ । ଯେ ଗୁଡ଼ାଏ ବାଲଙ୍କି କରେ—3. Braggart.

କମ୍‌ବକ୍ତା—ବୈଦେ. (ଆ) ବିଣ—କମ୍‌ବକ୍ତ୍ (ଦେଖ)
Kambaktā Kambakt (See)

କମ୍‌ବକ୍ତି—ବୈଦେ. (ଆ) ବି. (ଆ. କମ୍‌ବଖ୍ତୀ)—ଭାଗ୍ୟଘ୍ନତା; ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—Ill luck; misfortune.
Kambakti
କମବକ୍ତୀ
କମବକ୍ତୀ

କମ୍‌ରା—ବୈଦେ. ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଫର୍‌ଗୀଜ୍-କାମାରା)—
Kamrā କାମରା; ପ୍ରକୋଷ୍ଠ; କୋଠରି—Room.

କମ୍‌ରେକମ୍—ଦେ. ଅ—ଅତି ଅଳ୍ପରେ; ନାକୁଚ୍ଚରେ—
Kamrekam At the least.
କମସେକମ

କମ୍‌ଶଲ୍—ବୈଦେ. (ଆ) ବିଣ—କମଶଲ୍ (ଦେଖ)
Kamśal Kamaśal (See)

କମ୍‌ସେକମ୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. ବିଣ (ଉଲ. ହି. କମ୍‌ସେକମ୍)
Kamsekam କମ୍‌ରେକମ୍ (ଦେଖ)—
Kamrekam (See)

କମ୍‌ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅଳ୍ପହେବା—
Kamhebā 1. To become less; to lessen.
କମହଓୟା ୨ । ଅନାଟନ ବା ନଅଣ୍ଟ ହେବା—
କମହାନା 2. To fall short.
୩ । (ରୋଗ ଆଦି) ଉପଶମ ହେବା; ଊଣା ହେବା—
3. (a disease) To abate; to be alleviated.

କମ—ଦେ. ବି (ସଂ. କର୍ମ)—୧ । କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ; ସୂକ୍ଷ୍ମ ଶିଳ୍ପ—
Kama 1. Ornamental work; fretwork.
କାରିଗରୀ ଅମଘଡା ଭାରୁ ଜୋହେ ସମ, ବଣ୍ଟକମ୍ପୀରେ ସେ ଜନିତ କମ ।
ନକାସୋକାମ ପ୍ରାଚୀ. ଉଷାଉଲାଷ—ଶିଶୁଶଙ୍କର ।
୨ । କାରୁକାର୍ଯ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ ହସ୍ତର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
2. A kind of artistic bracelet or wristlet.
କମ ଅବ ଗଉବାଗ୍ଭ ହସ୍ତରେ ଶୋହଏ—ଉତ୍କ. ଲବଶ୍ୟବତ୍ତା ।
୩ । ଅଳଙ୍କାର—3. Ornament.
୪ । ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—4. A kind of drum.
୫ । (ଥଟାରଙ୍କ ଭାଷା) ଥଟାରଙ୍କ ଗଢ଼ା ନୂଆ ଜିନିସ—
5. New utensils made by bellmetal-workers or braziers.
ବି. ବିଣ—୧ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ—1. Artistic.
ତରଙ୍ଗେ ନାନା କମ ମନ୍ଥାର ଶବ୍ଦ ପରକ୍ଷଃ । ଉତ୍କଳବାସ. ମଥୁରମଙ୍ଗଳ ।
୨ । କମନୀୟ; ସୁନ୍ଦର—2. Beautiful.
୩ । କମ୍ (ଦେଖ)—3. Kam (See)
ବି. କ୍ରି. ବିଣ—କମ୍ (ଦେଖ)—
Kam (See)

କମଇ—ବି. ବି. (ସଂ. କର୍ମ)—ଉପାର୍ଜନ; ଅର୍ଜ୍ଜନ—
Kamai Earning.
କାମାଇ ଦେ. କ୍ରି. (କମିବା କ୍ରିୟାର ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ ୩ସୃ ପୁଂ. ୧ବ.)—କମିଯାଏ—To become less.
କମାଇ

କମକମ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବିଣ—୧ । କମ୍‌କମ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Kamakama (etc.) Kamkam etc. (See)
୨ । ବହୁ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ—2. Artistic.

କମଞ୍ଚା—ବୈଦେ. ବି (ଫା. କମାନ୍‌ଚୀ)—ବଢ଼େଇଙ୍କର ଧନୁକାକାର ଯନ୍ତ୍ର; ଯହିଁରେ ବନ୍ଧା ଦୋଇଥିବା ଦଉଡ଼ାରେ ଛାଁରୁଲା ଘୁରାନ୍ତି—A carpenter's bow-shaped instrument used in turning a drill.
Kamanchā
କମନଚା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣତଃ ଏପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବୋଲିଥିବା ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରଭେଦରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବନ୍ଧୁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧଁ,' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବର୍ ଦେଖିବେ।

କମଠ—ସଂ. ବ (କମ୍ ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା + କର୍ମ. ଅଠ)—
Kamaṭha ୧ । କୂର୍ମ; କଚ୍ଛପ; କଇଁଛ—1. Tortoise.
(କମଠୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କମଣ୍ଡଳୁ; ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କର ଜଳପାତ୍ରବିଶେଷ—
2. Water-jar used by ascetics.
୩ । ବାଉଁଶ—3. Bamboo.
୪ । ଝିଙ୍କ—4. A porcupine.
୫ । ଶଲ୍ଲକୀବୃକ୍ଷ—5. Boswellia Thurifera tree.
୬ । ଚମଡ଼ାଛାଉଣି ବାଦ୍ୟବିଶେଷ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. A kind of leather-bound musical instrument.

କମଠଗତି—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କମଠ + ଗତି)—୧ । କଚ୍ଛପର ଗମନ—
Kamaṭhagati 1. The movement of a tortoise.
୨ । ଧୀରମନ୍ଥର ଗତି—2. Very slow motion.
ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ମନ୍ଥରଗତିବିଶିଷ୍ଟ—
Having the speed of a tortoise; having a very slow motion.
ଅର୍ଦ୍ଧ କମିଲଭ ଦେକେ ଅସ୍ତ୍ରଅନ୍ତ ସଠେ,
ଥଲସ୍ୟ କମଠସର, ଭୂମିତ ମୂରତ—ମହାଭାରତ ।

କମଠୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କମଠ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ମାଈ କଇଁଛ—
Kamaṭhī A she-tortoise.

କମଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ମ)—୧ । ପୁନଃପୁନଃ କୃଷ ବା ହଳ କରିବା—1. Repeated ploughing of a field.
କାଶତକାରି ୨ । କୃଷିକର୍ମ—
2. Ploughing; agriculture.
ଦେ. ବିଣ.—ଉତ୍ତମରୂପେ ପୁନଃପୁନଃ କୃଷ ହୋଇଥିବା (ଭୂମି)—
Thoroughly cultivated or broken (land).

କମଣକରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି କୃଷ କରିବା—
Kamaṇa karibā To cultivate or plough thoroughly.
ଜୋତନା

କମଣା—ଗ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ଫା. କମୀନା=ନୀଚ; ଇତର ଲୋକ)—୧ । ପାଜି; ଦୁଷ୍ଟ—
କମନା 1. Wicked; wanton.
କମୀନା ୨ । ନୀଚପ୍ରକୃତିକ; ହୀନବୁଦ୍ଧି—
2. Mean; low-minded.

କମଣ୍ଡଳ—ଦେ. ବ. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. କମଣ୍ଡଳୁ)—ଜଳପାତ୍ର—
Kamaṇḍaḷa A water-jar.
ବଜ୍ରାନ କରେ ସାଇଁ ବ୍ରହ୍ମାର କମଣ୍ଡଳେ—ମହାଭେଦ. ମାର୍କଣ୍ଡେସ୍ପ ପୂର୍ବ ।

କମଣ୍ଡଳୁ—ସଂ. ବ. (କ=ବ୍ରହ୍ମା; ଜଳ + ମଣ୍ଡ ଧାତୁ=ଭୂଷଣ କରିବା + ଳ ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Kamaṇḍaḷu ୧ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଓ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ମୃଣ୍ମୟ ବା କାଷ୍ଠମୟ ଜଳପାତ୍ର (ଏହା ଭାଲ ପରି କନ୍ଦୁ ମୁହଁ ଚଉଡ଼ା ଓ ମୁହଁ ଉପରେ ବାହାରେ ଧରିବାପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକୃତି ମୁଦିଆ ଥାଏ)—An earthen or wooden ewer used by ascetics, having a semicircular handle on the top (like a bucket)

କମତି—ଦେ. ବ. (ଆ. କମ୍ତୀ)—ନ୍ୟୂନତା; ଅଳ୍ପତା—
Kamati Smallness; inadequacy.

କମି ଦେ. ବିଣ.—କମ୍ (ଦେଖ)
କମତି Kam (See)

କମନ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଇଂ. କମ୍ନନ୍)—ସାଧାରଣ—
Kaman Common.
କମନ
କମନ

କମନ୍ ମାନେଜର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କମ୍ନନ୍ ମାନେଜର୍)—
Kaman mānejar ଅନେକ ଅଂଶୀଦାର ଥିବା ଜମିଦାରୀ ବୁଝିବା କମନମ୍ୟାନେଜର ପାଇଁ ଜଜ୍ ସାହେବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିଯୁକ୍ତ ମାନେଜର୍—
କମନମେନେଜର Common Manager.

କମନ୍ ମାନେଜରି—ଦେ. ବ. (ଇଂ. କମ୍ନନ୍ ମାନେଜର୍)—
Kaman mānejāri କମନ୍ ମାନେଜର୍‌ଙ୍କ ପଦ ବା କର୍ମ—
କମନମ୍ୟାନେଜରୀ Post or work of a Common
କମନମେନେଜରୀ Manager.

କମନ୍ ରୁମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କମ୍ନନ୍‌ରୂମ୍)——ସ୍କୁଲ ବା କଲେଜ୍ ପ୍ରଭୃତିରେ ଅବସରବେଳେ ଶିକ୍ଷକ ବା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଏକତ୍ର ବସି ଗଳ୍ପାଦି କରିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
କମନରୁମ କୋଠରି—Common room.
କମନରୁମ

କମନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କମ୍ ଧାତୁ=ବାଞ୍ଛା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Kamana ୧ । କାମୁକ—1. Lascivious; lustful.
୨ । ଲମ୍ପଟ—2. Lecherous; dissolute.
୩ । (+ କର୍ମ. ଅନ)—ସୁନ୍ଦର; ରମଣୀୟ—
3. Beautiful; decent; fair; comely.
ସଂ ବ.—୧ । ବ୍ରହ୍ମା—1. Brahmā.
୨ । କାମଦେବ—2. The God Cupid.
୩ । ଅଶୋକ ବୃକ୍ଷ—3. Jonesia Asoka tree.

କମନୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (କମ୍ ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା + କର୍ମ. ଅନୀୟ; ସାହାକୁ କମନୀୟା ଲଭିବାକୁ ମନୁଷ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରେ)—୧ । ସୁନ୍ଦର;
(କମନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ମନୋହର—1. Pleasing; beautiful lovely; charming.
୨ । ଅଭିଳଷଣୀୟ—2. Desirable.
୩ । ସ୍ପୃହଣୀୟ—3. Coveted.

କମନ୍ଧ—ସଂ. ବ. (କମ୍ ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା + କର୍ମ. ଅନ୍ଧ)—୧ । ଜଳ
Kamandha —1. Water.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇଁ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଈ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ୍

୨ । କବନ୍ଧ—2. Headless human trunk.

କମନ୍ୱ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କମନ୍ସ୍)—୧ ସର୍ବସାଧାରଣ—
Kamans 1. The public.
୨ । ଇତର ସାଧାରଣ—2. The people; the mass.

କମନ୍ୱ୍ସଭ୍ଭା—ଦେ. ବ (ଇଂ. କମନ୍ସ୍+ସଂ. ସଭ୍ଭା) ବ୍ରିଟିଶ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟର ନିମ୍ନସଭା ଯେଉଁ ବିଭାଗରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି-
କମନ୍ସସଭା ମାନେ ବସନ୍ତି—The House of
କମନ୍ସସଭା Commons.

କମର୍ଖା—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ.—ଟେଙ୍ଗ; ଲେମ୍ବୁ—
Kamarkhā Citron.

କମର୍ବନ୍ଧାଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କମର୍ ବୋଆଲ୍)—କମରପଟ୍ଟ—
Kamardiwāl Girdle; belt.
କୋମରଦେବାଲ
କମରବନ୍ଧାଲ

କମର୍ବନ୍ଧାଲି—ବୈଦେ. ବ.—କମର୍ବନ୍ଧାଲ୍ (ଦେଖ)
Kamardiwāli Kamardiwāl (See)

କମର—ଦେ. ବ. (ଫା. କମର୍)—୧ । ଅଣ୍ଟା; କଟି—
Kamara 1. The loins; waist.
କୋମର ୨ । ଅଣ୍ଟାରେ ବାନ୍ଧିବା ପଟ୍ଟ; କମରପଟ୍ଟ—
କମର 2. Waist-belt.

ବଜାପଡ଼ନ୍ତିକାଳରୁନ୍ତାଇରେ କଲାପ କମର ବାନ୍ଧ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କମ୍=ଇଚ୍ଛା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅର୍)—
୧ । କାମୁକ—1. Lascivious; lustful.
୨ । ଅଭିଳାଷୀ—2. Desirous (Apte)

କମରକସ୍—ବୈଦେ. ବ.—୧ । (ଆ. କମର୍କଶ୍)—କମରବନ୍ଦ—
Kamarakas 1. Belt.
କୋମରକସ ୨ । (ଫା. କମରକସ୍)—ପଲାଶଗଛର ଗଣ୍ଡିରୁ ମନକୁ
କମରକସ ବାହାରିବା ଅଠାଳିଆ ନିର୍ଯ୍ୟାସ (ଏହା ସ୍ତମ୍ଭିକର ଔଷଧ)—
2. Gum exuded from Butea Frondosa.

କମରକସା—ବୈଦେ. ବ.—କମରକସ୍ ୧ (ଦେଖ)
Kamarakasā Kamarakas. 1. (See)

କମର କସିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବଳସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଅଣ୍ଟା
Kamara kasibā ଉଭାରିବା ବା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା—To gird up
କୋମର କସା one's loins to do a difficult task; to be
କମର କସନା prepared for hard work.

କମରକୋଟ୍—ଦେ. ବ. (ଫା. କମର୍+ସଂ. କୂଟ)—କିଲ୍ଲା ବା ନଗର
Kamarakoṭ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ବେଢ଼ିଥିବା ଅଣ୍ଟାଏ ଉଚ୍ଚର ପ୍ରାଚୀର
କମରକୋଟ (ଏଥିରେ ମଝିରେ ମଝିରେ ଛିଦ୍ର ଥାଏ)(ହି.ଶବ୍ଦସାଗର)—
Rampart; a low wall round a fort or town.

କମରକୋଠା—ଦେ. ବ. (ଫା. କମର୍+ସଂ. କୋଷ୍ଠ)—କୋଠାର
Kamarakoṭhā ଯେଉଁ କଡ଼ି କାନ୍ଥର ବାହାରକୁ ବାହାର ଥାଏ—
କମରକୋଠା The end of a beam protruding beyond a wall.

କମରଦେବ୍ବାଲ୍—ବୈଦେ. ବ.—କମର୍ବନ୍ଧାଲ୍ (ଦେଖ)
Kamaradewāl Kamardiwāl (See)

କମରପଟ୍ଟା—ଦେ. ବ. (ଆ. କମର୍+ସଂ. ପଟ୍ଟ)—୧ । ଅଣ୍ଟାରେ ବେଢ଼ାଇ
Kamarapaṭā ବାନ୍ଧିବା ବସ୍ତ୍ର ବା ପଟ୍ଟ—A girdle; belt.
କୋମରପାଟି ୨ । ଅଣ୍ଟାରେ ଲୁଗା ଉପରେ ଲଗାଇବା ସୂନା ବା ରୂପାରେ
କମରପଟି ଚଉଡ଼ା ଅଳଙ୍କାର; ଓଡ଼ଆଣି—2. A broad golden or silver girdle worn by females as belt over cloth.
୩ । ଅଣ୍ଟାରେ ପିନ୍ଧା ଯିବା ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
3. A kind of ornament for the waist.

କମରପତ୍ତି—ଦେ. ବ—କମରପଟ୍ଟା (ଦେଖ)—
Kamarapati Kamarapaṭā (See)

କମରବନ୍ଦ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କମର୍ବନ୍ଦ୍)—କମରପଟ୍ଟା (ଦେଖ)
Kamaraband Kamarapaṭā (See)
କୋମରବନ୍ଦ
କମରବନ୍ଦ

କମରବନ୍ଦି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅଣ୍ଟା
Kamarabandi ଉଭାରିବା—1. Girding up the loins.
କୋମରବନ୍ଦି ୨ । କାମ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା—
କମରବନ୍ଦୀ 2. Being prepared for work.
୩ । ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା—
3. Being prepared for fight.

କମର ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି—କମର କସିବା (ଦେଖ)
Kamara bāndhibā Kamara kasibā (See)
କୋମରବାଁଧା
କମରବାଁଧନା

କମର ଭିଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—କମର କସିବା (ଦେଖ)
Kamara bhirdibā Kamara kasibā (See)

କମରା—ଦେ. ବ—ଗୃହର ଉପରସ୍ଥ ଶ୍ରେଣୀର ଆଧାର—
(ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)
Kamarā A support or the highest wall-plate of a thatched house.

କାମରା ବୈଦେ. ବ. ୧ । (ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍. କାମାର୍)—କୋଠରୀ—
କମରା 1. Room.
୨ । (ଇଂ. କାମେର୍ରା) କାମେରା; ଫଟୋଗ୍ରାଫ୍ ନେବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଚମଡ଼ାବନ୍ଧା କାଠ ବାକସ—
2. Photographer's camera.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠରେ ପୂରଣ ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଭିଧାନ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଠ ବପଯତ ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ବେଖିବେ; 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜୁନ' ବେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ବେଖିବେ ।

କମରୁ—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—୧ । ଅଣ୍ଡାଧରା ବେମାର—
Kamari 1. Lumbago.

କୋମରି ୨ । ଅଣ୍ଡାବରଜ ରୋଗ—
କମରୀ 2. Pain in the loins.

ଦେ. ବର୍ଣ—୧ । ଯାହାର ଅଣ୍ଡା ବରଜଗସ୍ତ ହୋଇଅଛି ବା ଯାହାର ଅଣ୍ଡାର ବାଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଅଛି (ଘୋଡ଼ା)—
1. (horse) Attacked with lumbago or suffering from sprain in the loins.

୨ । ପିଠିରେ ଜମ୍ଭୋର ଥିବା ଘୋଡ଼ା [ଏ ଘୋଡ଼ା ବହୁତ ସମୟ ପିଠିରେ ବୋଝ ବା ସବାରକୁ ବୁଦାଇ ପାରେ ନାହିଁ ଏବଂ ଥରକୁ ଥର ପିଠିକୁ କମ୍ପାଏ । ଏଥର ଘୋଡ଼ା ଅଏଣ୍ଟା ବୋଲି ଧରା ଯାଆନ୍ତି । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର]
2. A horse with a weak back.

୩ । ସ୍ଲେଟ ଫଡେଇ (ଏହା ଅଣ୍ଡା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବି ଥାଏ)—
3. Waist-coat; jacket.

କମଲ—ସଂ. ବ. ୧ । (କମ୍=ଜଳକୁ+ଅଳ୍ ଧାତୁ=ବୃଦ୍ଧି କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଳ)—
Kamala ୧ । ପଦ୍ମ—1. Lotus.

୨ । (କମ୍ ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା+କର୍ମ. ଅଳ)—
ଜଳ—2. Water.

ସମସ୍ତଙ୍କର ନେତ୍ରକମଳରେ କମଳ । କୃଷ୍ଣଙ୍କ ହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୩ । ତାମ୍ର; ତମ୍ବା—3. Copper.

୪ । ଔଷଧ—4. Medicine.

୫ । ମୃଗବିଶେଷ—5. Name of a class of deer.

ବାଘ ଦୃଷ୍ଟାଣ୍ଡି କମଳ ବପଯଗୋର ଜମଳ । ଭଙ୍ଗ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୬ । ବ୍ୟୋମ; ଆକାଶ—6. Sky.

୭ । ସାରସପକ୍ଷୀ—7. Indian crane.

୮ । ସତର ଅକ୍ଷରଯୁକ୍ତ ତାଳବିଶେଷ—
8. A musical measure with 17 letters or syllables.

୯ । ନାରଙ୍ଗଫଳ—9. Sweet orange.

୧୦ । ଗୋରୁର ଗଳକମ୍ବଳ—10. Dewlap of a cow.

୧୧ । ଆଖିତୋଳା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—11. Eye-ball.

୧୨ । ଗର୍ଭାଶୟର ଅଗ୍ରଭାବ ବା ମୁହଁ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
12. The top or mouth of the ovary.

ତ୍ରା. ବି. (ସଂ. କମ୍ବଳ)—କମ୍ବଳ—Blanket.
କମ୍ବଲ କମଳ ଯାକର ବାଳ—ଉଣ୍ଡ ।
କମ୍ମଳ

କମଳକାଠ—ଦେ. ବ—ପଦ୍ମକାଠ (ଦେଖ)
Kamalakāṭha Padmakāṭha (See)

ତଳର ଅଗର କମଳକାଠରେ ଅନଳ ଲଗାଇ—ଉତ୍ତମାଥି ବତଃଦ୍ଧମାସ୍ୱଦ ।

କମଳଘଟା—ଦେ. ବ—ପଦ୍ମଫୁଲର ସାଜକୋଷ—
Kamalaghaṭā The seed-pod of lotus.
ପଦ୍ମବୀଜ [ଦ୍ର—ଏହା ପରପକ୍ୱ ହେଲେ ଏଥିରେ ଥିବା କଅଁଳ **କମଳଗଟ୍ଟା** ମଞ୍ଜି ବା ମଞ୍ଜିଉଡରର ଶସକୁ ଲୋକେ କଞ୍ଚା ବା ଭାଜି କର ଖାଆନ୍ତି ।]

କମଲଘଟା—ଦେ. ବ—କମଳଘଟା (ଦେଖ)
Kamalaghaṭṭā Kamalaghaṭā (See)

କମଳଜ—ସଂ. ବ—୧ । (କମଳ=ଜଳ+ଜନ୍ ଧାତୁ=ଜାତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପଦ୍ମ—
Kamalaja 1. Lotus.

କମଳପାଦେ ଲେଟୁଥିବ ପଣାବଲୀ—ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମସ୍ୱଧାକର ।

୨ । (କମଳ=ପଦ୍ମ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ବ୍ରହ୍ମା—
2. Brahmā; the Creator.

୩ । ରୋହିଣୀ ନକ୍ଷତ୍ର—
3. The fourth asterism; Aldeberan.

ସଂ. ବର୍ଣ—କମଳରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ (ପଦ୍ମଜାତ ମଧୁ ପ୍ରଭୃତି)—
Produced from lotus.

କମଳଣୀ—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କମଳା; ତୁଳ. ସଂ. କମଳିନୀ)—ଲକ୍ଷ୍ମୀ; କମଳା—
Kamalanī The Goddess of Wealth.

କମଳପଟା—ଗ୍ରାଦେ. ବ. (ପଦ୍ୟ)—ଗୁହାଣି (ଦେଖ)
Kamalapaṭā Guhāṇi (See)

କମଳଯାକଇ ବାଲ୍—ଦେ. ପ୍ରବଚନ—କମ୍ବଳ ଲୋମନମିତ ଥିବାରୁ ଏହା ଲୋମମୟ ଅଟେ; ଏଥର ସ୍ଥଳରେ ସେଥିରୁ ଲୋମ ବାଛିବା ବା ପୃଥକ୍ କରିବା ବାଉଳତା ମାତ୍ର । ସେହିପର ଯାହା ଅସଖ୍ୟ ଦୋଷରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ ଦୋଷ ବାଛିବା ବାଉଳଟାଁ ମାତ୍ର । ବହୁଦୋଷ ବା ଦୁଷ୍ଟଯୁକ୍ତ ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଏ ଉକ୍ତିର ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ—
Kamalajākai bāl A saying applied to a case where innumerable mistakes abound.

କମଳଯୋନି—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କମଳ+ଯୋନି=ଜନ୍ମସ୍ଥାନ; ଏ ବସ୍ତୁଙ୍କ ନାଭିଜାତ କମଳରୁ ଜନ୍ମି ଥିବାରୁ)—
Kamalajoni ବ୍ରହ୍ମା—Brahmā.

କମଳରୁ ବାଳ ବାଛିବା—ଦେ. ନ୍ୟାସ୍ୱ—କେଶ ବା ଲୋମମୟ ଅତି ଦୋଷମୟ ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୋଟିଏ ଦୋଷ ପୃଥକ୍ କରି ଚଷାଇବା—
Kamalaru bāla bāchhibā To find out one out of hundreds of mistakes and faults abounding in a thing or person.

କମଳଶିରା—ଦେ. ବ—୧ । ଗଳକମ୍ବଳ—
Kamalasirā 1. Dewlap.

୨ । ପଦ୍ମନାଡ଼ର ଅଂଶମୟ ପେପା—
2. The fibrous bark of the lotus stalk.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଡ଼ସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ	ଉଅ	ଈ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

୩ । ମାଟିବନ୍ଧର ଚାଳୁରୁ ବର୍ଷାପାଣି ବୋହିଯାଇ ବନ୍ଧର ମାଟି ଧୋଇ ହୋଇ ନ ଯିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବନ୍ଧଚାଳୁର ଦୁଇ କନାର୍‌ରେ ବସ୍ଥ ହୋଇଥିବା ଚେକାଚ୍ଛଆଣିର ରେଖା—3. A line of turf laid on both sides of an earthen bank to prevent rain-water from flowing down the top and thus damaging the earthwork.

କମଳଷଣ୍ଡ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କମଳ = ପଦ୍ମ + ଷଣ୍ଡ = ସମୂହ) —
Kamalashaṇḍa ପଦ୍ମସମୂହ—A cluster of lotuses.

କମଳା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କମଳ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) —
Kamalā ୧ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ—1. Lakshmi; the Goddess of Fortune.

କମଳ ବରଣ ବହୁ କମଳା ହୋଇଲେ—ମହାଦେବ. ମାର୍କଣ୍ଡେସ୍ତୁବ୍ରଣ ।

୨ । ବରସ୍ତ୍ରୀ—2. A beautiful and slender woman, classed as excellent in erotic science.

୩ । (ନାମ) ପ୍ରହ୍ଲାଦଙ୍କ ଜନନୀ—
3. The mother of Prahlāda.

୪ । (ନାମ) ନଦୀବିଶେଷ—4. Name of a river.

[ଦ୍ର—ଏ ନଦୀ ଚିହ୍ନିତ ଜଳାରେ । ଦରଭଙ୍ଗା ସହର ଏହ ନଦୀ ଉପରେ ।]

୫ । କମଳାଲେମ୍ବୁ—5. Orange; sweet orange; Citrus Aurantium.

[ଦ୍ର—ପାଚଲା କମଳାଲେମ୍ବୁ ସୁଗନ୍ଧ, ମଧୁରାମ୍ଳ, ଗୁରୁପାକ, ଉଷ୍ଣ-ବୀର୍ଯ୍ୟ, ରୁଚକାରକ ଓ ବଳବର୍ଦ୍ଧକ; ଏହା ଆମ, ଶୂଳ, ବାୟୁ ଓ କୃମିରୋଗ ନବାରକ ।]

ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to females.

କମଳାଗୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବ (ସଂ. କାର୍ମ୍ମି, କାର୍ମ୍ମିଲ୍ୟ; କପିଳା) —ସ୍ନୁହୀକାଦ ବର୍ଗର ଛୋଟ ଆରଣ୍ୟ ଜରୁର ଫଳର ପୁଷ୍ପ-ଜାତ ନାଲି ଗୁଣ୍ଡା—Kamila; Mellotus Phillippinensis

କମିଳା, କମ୍ବିଲା, କବିଲା, କମେଳା କମୁଦ, ରତ୍ନିରୋହିଣୀ
ଗୁ. କପିଲୋ
ଫା. କମିଲ୍ଲୁ
ଆ. କମ୍ବୀର୍
ମ. କମିଲ୍ଲା, କପିଳା
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟଃ—କାର୍ମ୍ମି, କାର୍ମ୍ମିଲ୍ୟ, କର୍କଶ, ଚନ୍ଦ୍ର, ରକ୍ତାଙ୍ଗ,-ରେଚନ, କର୍ମ୍ମିଳକ, କପିଳା, ରେଚକକ, ମଧୁକ ।

[ଦ୍ର—ଏହ ଗୁଣଦ୍ୱାରା ପାଟ ଉପର ଆଦ ରଙ୍ଗ କରାଯାଏ; ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା କଟୁରସ, ଲଘୁରେଚକ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ; କଫ, ପିତ୍ତ, ରକ୍ତଦୂଷ୍ଟି, କୃମି, ଗୁଳ୍ମ, ଉଦର-ରୋଗ, ବ୍ରଣ, ମେହ, ଆନାହ, ବସ୍ତି ଓ ଅଶ୍ମରୀ ରୋଗରେ ଉପକାରୀ । ବଙ୍ଗଦେଶ ଛଡ଼ା ଭାରତବର୍ଷର ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ଏ ଗଛ ଜନ୍ମେ ।]

କମଳାନେମ୍ବୁ—ଦେ. ବ (ସଂ. କମଳାନମ୍ବୁ)—ନାଗରଙ୍ଗ ଜାତୀୟ ମଧୁରାମ୍ଳ ରସ ଫଳ; ଶିଥିଳତ୍ୱକ୍ ମିଷ୍ଟାମ୍ଳ ନାରଙ୍ଗ—
Kamalānembu Orange; Citrus Aurantium.
କମଳାନେବୁ

ସନ୍ତରା [ଦ୍ର—ଏହା ପାଚିଲେ ନାଲିମିଶା ହଳଦିଆ ଦେଖାଯାଏ; ଏହାର ରସ ଶୀତଳ, ତୃଷା, ରକ୍ତଦୋଷ, ଅରୁଚି, ବମନ, ପିତ୍ତ, କଫ ଓ ବିଷନାଶକ; ଏହା ବଳକାରକ ଓ ପୁଷ୍ଟିଜନକ । ଏହାର ଗନ୍ଧ କଣ୍ଟକମୟ ଓ ପତ୍ର ସୁବାସିତ । ଗଞ୍ଜାମର ସୁରଙ୍ଗି ତଥା ଉଦ୍ୟାନଖଣ୍ଡ, ଆସାମର ସିଲେଟ୍ (ଶ୍ରୀହଟ୍ଟ) ଓ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ନାଗପୁରରେ ମିଠା କମଳା ମିଳେ; ଖଣ୍ଡପଡ଼ା ଆଦ କେତେକ ଗଡ଼ଜାତରେ ଏ ଗଛର କୃଷି ହୋଇ ତହିଁରେ ମିଠା କମଳା ଫଳବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

କମଳାପତି—ସଂ. ବ. ଷଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କମଳା + ପତି) —ବିଷ୍ଣୁ; ନାଗ୍‌ସୃଶ—
Kamalāpati A name of Bishnu.

କମଳାବିହାରୀ—ସଂ. ବ. ଷଂ (କମଳା + ବିହାରୀ)—ଲକ୍ଷ୍ମୀପତି; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ; ବିଷ୍ଣୁ—
Kamalābihārī An epithet of Bishnu.

ସାଖାରେ ଜନ୍ମିଛନ୍ତି କମଳାବିହାରୀ—କୃଷ୍ଣଚଂ. ମହାଭାରତ, ସଭା ।

କମଳାଲେମ୍ବୁ—ଦେ. ବ—କମଳାନେମ୍ବୁ (ଦେଖ)—
Kamalālembu Kamalānembu (See)

କମଳାସନ—ସଂ. ବ (କମଳ + ଆସନ; ବହୁବ୍ରୀହି) ପଦ୍ମାସନ (ଦେଖ)—
Kamalāsana Padmāsana (See)

କମଳି—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. କମଳା) —୧ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ—
Kamali Lakshmi.

୨ । କମଳାର ଡାକ ନାମ—
2. Name for calling a woman named Kamalā.

[ଦ୍ର—କମ୍ଳ ଅର୍ଥରେ 'କମଳ' ଶବ୍ଦର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର ନାହିଁ ବୋଲି 'ଅମଳ କମଳ' ଶବ୍ଦରେ 'କମଳ'ର ବ୍ୟବହାର 'କମ୍ଳ' ଅର୍ଥରେ ହୁଏ ।]

କମଳିନୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. କମଳା) କମଳିନୀ (ଦେଖ)—
Kamalinī Kamalani (See)

କମଳିନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କମଳ + ଇନ୍; ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kamalinī ୧ । ସୁଲକ୍ଷଣା ସ୍ତ୍ରୀ; ପଦ୍ମିନୀ—1. A very beautiful and slender woman belonging to the first class according to erotic science.

୨ । ପଦ୍ମ—2. Lotus.

୩ । ପଦ୍ମିନୀ; ପୁଷ୍ପଯୁକ୍ତ ପଦ୍ମଲତା—
3. The lotus plant with its flower.

୪ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ—4. Lakshmi; the Goddess of Fortune.

ବସ୍ତୁକ ବସ୍ତ୍ରସ୍ତ ସୂତି ବାନ କମଳିନୀ—ବସ୍ତୁକେଶସପୁରଣ ।

୫ । ପଦ୍ମପୁଷ୍ପପୂର୍ଣ୍ଣ ପୁଷ୍କରିଣୀ—
5. A tank full of lotuses.

୬ । ପଦ୍ମବନ—6. An assemblage of lotus plants with flowers.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚ୍ଚ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନମିଳିବ ଭେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାସ୍ଥାନେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଁ' ନ ପାଇଲେ 'ଆଗ୍ଗଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

କମଲୋତ୍ତର—ସଂ. ବି. (କମଳ=ପଦ୍ମ+ଉତ୍ତର=ଉତ୍କୃଷ୍ଟ)—
Kamalottara ୧ । କୁସୁମ ଫୁଲ; ଗେଣ୍ଡୁ ଫୁଲ—
1. A yellow flower; safflower.
୨ । କୁସୁମା ରଙ୍ଗ—2. A yellow dye prepared from dried safflowers.

କମଶଲ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. କମ୍‌ସଲ୍=ବେଜନ୍ମା)—
Kamaśal ୧ । ନିକୃଷ୍ଟ—1. Inferior.
(ଅସଲ୍—ବସ୍ତୁତ) ୨ । ବେଜନ୍ମା—2. Of low birth.
୩ । ସଙ୍କର—3. Of mixed birth.
୪ । ଜାରଜ—4. Bastard.

କମସନ—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. କମ୍ମିସ୍‌ସନର୍)—କମ୍ମିସନର୍ (ଦେଖ)
Kamasana Kamisanar (See)

କମସନି—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. କମ୍ମିସ୍‌ସନ୍)—୧ । କମ୍ମିସନ୍ (ଦେଖ)
Kamasani 1. Kamisan (See)
୨ । କମ୍ମିସନର ସାହେବଙ୍କ କଚେରୀ—
2. The office of the Commissioner.

କମା—ଦେ. ବି.—୧ । (ଆ. କମ୍) କମିବା—
Kamā 1. Abating; decreasing; lessening.
କମା ୨ । (ଫ. କର୍ମ) ରୋଜଗାର; ଅର୍ଜ୍ଜନ—
ଘଟା 2. Earning; income.
କାମାଇ ୩ । (ତେଲୁଗୁ) ଅନ୍ଧ୍ର ବା ଦ୍ରାବଡ଼ ବ୍ରାହ୍ମଣ—
କମାଇ 3. Dravidian or Telugu Brahman.
କମାବାଙ୍କୁନ [ଦ୍ର— କମାମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ ନିମ୍ନସମ୍ମାନ
କମା ବାମହନ (ବିଶେଷତଃ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ) ଭାର କଡ଼ା; ଯଥା—ଦେଉଶୁର ଯେଉଁ ଘୋଖଣ୍ଡରେ ସ୍ନାନ କରିବ ସେ ଘୋଖଣ୍ଡରେ ଭାଇବୋଉ ସ୍ନାନ କରିବ ନାହିଁ; ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ରଜସ୍ବଳା ହେବା ସମୟରେ କେହି ଭାଙ୍କ ମୁଖ ଦର୍ଶନ କରିବେ ନାହିଁ ଓ ସେହି ସମୟରେ ସେମାନେ ଘର ମଧ୍ୟରୁ ବାହାର ଯାଇ ନିର୍ଜ୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ ରହିବେ ଏବଂ ଶୁଦ୍ଧସ୍ନାନ କରିବା ପରେ ଘର ମଧ୍ୟକୁ ଆସିବେ । ଅପରନ୍ତୁ ଉତ୍କଳୀୟ ହିନ୍ଦୁସମାଜର ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଅବରୋଧପ୍ରଥା କମାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନାହିଁ । କମା ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଉତ୍କଳୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମାଜଦୃଷ୍ଟିରେ ଅତ୍ୟଧିକ ବାଦ୍ୟନଷ୍ଟାପ୍ରିୟ । କମା ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ଏହି ଅଭ୍ୟାସକୁ ନଷ୍ଟାପରଭାକୁ ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ କରି ଆମଦେଶରେ ନାନାପ୍ରକାର ଛଗ ଚଳେ; କମାବାହୁଣୀ ଚଳେ ଦେଖ)]
ବୈଦେ. ବି (ଇଂ. କମ୍ମା)—ସାହିତ୍ୟ ରଚନା (ପଦ୍ୟ ଓ ଗଦ୍ୟ)ରେ ସ୍ୱଳ୍ପ ବିଶ୍ରାମସୂଚକ ଚିହ୍ନ (,)— A comma (,)

କମାଇ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—୧ । କମିଯିବା—1. Lessening.
Kamāi ୨ । କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଗରହାଜିରୀ ବା ଅନୁପସ୍ଥିତି—
କାମାଇ 2. Absence from duty or work.
ଘଟତୀ ଦେ. ବି. (ଫ. କର୍ମ)— ରୋଜଗାର; ଅର୍ଜ୍ଜନ—
Earning.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଫ. କର୍ମ) —କୃଷିକର୍ମ—
Agriculture.

କମାଇ ଆଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୟସ୍ଥାନରୁ ଧନାଦି ଅର୍ଜ୍ଜନ କରି
Kamāi āṇibā ନିଜଘରକୁ ଆଣିବା—
1. To bring one's earnings home.
୨ । କ୍ରମଶଃ ଅଳ୍ପ କରିବା—2. To gradually lessen.

କମାଇ ଦେବା— ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂଭୂମ) କ୍ରି.—ନଖବାଳ ଆଦି ଛେଦନ
Kamāi debā କରିବା—To pare the nails and shave.
କାମିଏ ଦେଓୟା
ଛାଁଟଦେନା
କମିଏ ଦେଓୟା ଦେ. କ୍ରି. (ଆ. କମ୍)—ଅଳ୍ପ କରିଦେବା—
ଘଟାନା To lessen.

କମାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଆ. କମ୍)—୧ । ଅଳ୍ପ କରିବା; ଊଣା
Kamāibā କରିବା; ହ୍ରାସ କରିବା; କମ୍ କରିବା—
କମାନ To lessen; to diminish; to reduce; to
କମ୍‌କରନା decrease; to retrench.
କମାନ ୨ । (ଫ. କର୍ମ)—ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିବା—2. To earn.
କମବାନ- ମୁଁ କେବଳ ମୋ ନାମ ଲେଖି ଜାଣେ, ଏତେ ରୌଲତ କମାଇଲି । ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।
୩ । ପାଇଖାନା ସଫା କରିବା—
3. To cleanse a latrine.
ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂଭୂମ) କ୍ରି—ନଖ ଓ କେଶାଦି ଛେଦନ କରିବା—
To shave the hair and clip the nails.
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ପରିଶ୍ରମପୂର୍ବକ ଜମିକୁ ଗୃହ ବା ଆବାଦ କରିବା—To cultivate a land with much pain.

କମାଇହେବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂଭୂମ) କ୍ରି.—କ୍ଷୌର ହେବା—
Kamāihebā To shave.

କମାଣ—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. କମାନ୍; ଭୁଲ. ସଂ. କାର୍ମୁକ)—୧ । ଧନୁ—
Kamāṇa 1. Bow.
କାମ କରେ କମାଣ ଧରଣ ହୋଏ ଛଠି । ସାରଳା ମହାଭାରତ ।
୨ । ତୋପ—2. Cannon.
ଦେ. ବି. (ସଂ. କର୍ମ)—ଫୁଲଗଛ ପ୍ରଭୃତିରୁ ଅଳଆ ସଫା କରି ଗଛମାନଙ୍କୁ ସତେଜ କରିବା—Trimming plants and making them look spry.
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଖିଲାଣ—Arch.

କମାଣି—ଦେ. ବି. (ଫ. କର୍ମ)—ନଖ କାଟି ଅଳତା ଆଦି ଦେଇ ହସ୍ତ-
Kamāṇi ପଦାଦିକୁ ଶୋଭାଯୁକ୍ତ ବା ଶୁଭ୍ର କରିବା—
କାମାନ Trimming and painting the fingers
ଛାଁଟନୀ and toes.
ବୈଦେ. ବି.—(ଫା. କମାନ୍; ଭୁଲ. ସଂ. କାର୍ମୁକ)—
କାମାନି ୧ । ବେହେଲା ବଜାଇବାର ଧନୁକାକାର ଫଳା—
କମାନୀ 1. The bow of a violin.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ୍ଅ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୠ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

୨ । ବନ୍ଧୁକର ନଳ ଆଦରେ ବସିବା ଲୁହାର ମୁନ୍ଦଆ—2. Iron ring.

୩ । ବଢ଼େଇଙ୍କ ଭଅଁରକୁ ଚଲାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଧନୁକାକାର ଫଲା—3. Bow used in turning a carpenter's drill.

୪ । ରେଲଗାଡ଼ି, ବଗିଗାଡ଼ି ଓ ମଟରଗାଡ଼ିର ଅକ୍ଷ ଉପରେ ସଲଗ୍ନ ଧନୁକାକାର ପତଳା ଦୁଇଫାଳଆ ଲୁହାର କଲ—4. The metal springs set over the axle of carriages and motor cars.

[ଦ୍ର—ଶଗଡ଼ ଆଦରେ କମାଣି ନ ଥିବାରୁ ବନ୍ଧୁର ପଥରେ ଶଗଡ଼ ଚଲୁଥିବେଳେ ଶଗଡ଼ରେ ବସିଥିବା ଲୋକ ଧକଚକ ହେଉଥିବେଳେ ଚାକୁ ବାଧି ଯାଏ; କନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଗାଡ଼ିରେ କମାଣି ଲଗି ଥାଏ ସେ ଗାଡ଼ି ବନ୍ଧୁର ପଥରେ ଚଲୁଥିବେଳେ କମାଣି ଲଚକିବାରୁ ଆରୋହୀ ଦୋଳି ଖେଳୁଥିବା ଭଳି ଅନୁମେ ବୋଧ କରେ; ବେଶି ବୋଝ ଲଦିଥିଲେ କମାଣି ଦବି ଯାଏ, ପୁଣି ଚାର କମାଇ ଦେଲେ କମାଣି ପୂର୍ବ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ।]

୫ । କଲଘଣ୍ଟା ଓ ଵାର୍ ଆଦରେ ଲଗିଥିବା କୁଣ୍ଡଳୀକୃତ ପତଳା ଧାତୁମୟ ଲମ୍ବା ପାତ୍ରଆ—5. Metal spring of a clock or watch.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କୃଷିକର୍ମ—Agriculture.

କମାଣିଧମାଣି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—(ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ; ଭୁଲ. ହି. କମାନ୍ଧମାନ୍ଧା) —୧ । କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟରେ କଷିବା ବହୁ ପରିଶ୍ରମ—1. Much labour devoted to agriculture.

୨ । ଧନ ଅର୍ଜ୍ଜନାର୍ଥ କରିବା ନାନାବିଧ ଉଦ୍ୟମ—2. Various efforts to earn money.

କମାଣିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଘଷାଘଷି କରି ନଖ ଆଦି ଶୁଦ୍ଧ କରିବା—1. To trim the finger-nails etc.

୨ । କାଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟ୍ କରି ଗଛକୁ ସୁନ୍ଦର କରିବା—2. To trim plants.

କମାଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—କମା ବ୍ରାହ୍ମଣୀ—A Telugu or Tamil Brahman woman.

କମାଣ୍ଡର୍—ନୈଦେ ବଃ (ଇଂ. କମ୍ଯାଣ୍ଡର୍)—ସୈନ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ—Commander; commandant.

କମାଣ୍ଡର

କମାଣ୍ଡର

କମାଣ୍ଡର୍ ଇନ୍ ଚିଫ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କମ୍ଯାଣ୍ଡର୍-ଇନ୍-ଚୀଫ୍) —ପ୍ରଧାନ ସେନାପତ୍ତି—Commander-in-chief.

କମାନ୍ଡର ଇନ ଚିଫ

କମାନ୍ଡର ଇନ ଚିଫ

କମାନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କମ୍ଯାଣ୍ଡ୍ =ହୁକୁମ; ଆଦେଶ)—Kamān ୧ । ଉପରସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ପୁଲିସ ସିପାହୀଙ୍କର ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷରେ ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ଗମନ—1. Engagement of Police-force on duty abroad under the order of a higher officer.

କମାନ

୨ । ରାଜକର୍ମଚାରୀଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ—2. Duty of a public servant.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ସରକାରୀ କର୍ମ ଉପଲକ୍ଷରେ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଗସ୍ତ—Official tour.

କମାନ୍ ସାଟିଫିକେଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କମ୍ଯାଣ୍ଡ୍ ସର୍ଟିଫିକେଟ୍) —କନଷ୍ଟବଲ୍ ଆଦ ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ପ୍ରେରିତ ହେବା ସମୟରେ ଉପରସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀ ତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଆଦେଶ-ପତ୍ର ଦଅନ୍ତି—Command-certificate given to a police-constable while going abroad on duty.

କମାନ୍ସାଟିଫିକେଟ

କମାନ—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦଗାପୁର; ଭୁଲ-ବ-କାମାନ) ବ.—ଶିଅରବାଆର; ଶୁବ୍ଦିକିୟାରେ କ୍ଷୌର କର୍ମ—Purificatory shaving in funerals.

କମାନ

କମାବାହ୍ମଣ—ଗ୍ରା. ବ. ପୁଂ—କମାଜାତିସ୍ଥ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଆନ୍ଧ୍ର ବା ତାମିଲ ବ୍ରାହ୍ମଣ—A Telugu or Tamil Brahman.

କମାବାମୁନ

କମାବାହ୍ମଣୀ—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—'କମାବାହ୍ମଣ'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Kamābāhmuṇa.

କମାବାମନୀ

କମାବାହ୍ମଣୀ ଲୋ କମାବାହ୍ମଣୀ ! ଗଲ୍ଲ ଖାଇବୁ କାହିଁ ?
କୁମ୍ଭାର ଚେଢ଼ାପୋ ହାଣ୍ଡି ଗଢ଼ିଛୁ, ଛେପ ଲଗାଇଁ—ଉଗ ।

କମାୟଣ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ—କମାଣ (ଦେଖ)—Kamāyaṇa Kamāṇa (See)

କମାର—ଦେ. ବ. ପୁଂ.(ସଂ.କର୍ମ୍ମକାର)—ଲୁହାକାମ କରିବା କାରିଗର—Kamāra Blacksmith.

କାମାର

ଲାହାର

ପ୍ରାଦେ. ୧ । (ବାଙ୍କି) ବ—ଏକଜାତିସ୍ଥ କେଉଟ; ମାଛୁଆ କମାର—1. A-caste of fishermen.

୨ । (ମୟୂରଭଞ୍ଜ) ବ—ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ—2. A class of non-Aryans.

(କମାରୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କମାରଠାର—ଦେ. ବ. ମୟୂରଭଞ୍ଜର କମାରମାନଙ୍କର କଥିତ ଭାଷା—Kamārathāra The spoken language of the Kamāras in Mayurbhanj.

କମାରଶାଳ—ଦେ. ବ (ସଂ. କର୍ମ୍ମକାର+ଶାଳା) କମାରର କର୍ମସ୍ଥାନ—Kamārasāla Smithy; blacksmith's workshop.

କାମାରଶାଳ

ଲ ଖାନା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୧ ଚତ୍ରିଶ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚତ୍ରିଶ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚତ୍ରିଶ ଭୌଗସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଦେଖାଇଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚତିଁର ବପରସ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚତ୍ରିଶ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଚାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଚାହ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍ଲା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବତ୍'ଦେଖିବେ।

କମାରୁଣୀ—ଦେ. ବ୍ୟ—'କମାର'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Kamārunī Feminine of Kamāra.
କାମାରନୀ
लोहारीन

କମାଲ୍—ବୈଦେ. ବ୍ୟ (ନାମ) (ଆ. କମାଲ୍=ନିପୁଣତା, ପୂର୍ଣ୍ଣତା)—
Kamāl ୧ । ଆଧୁନିକ ତୁରସ୍କର ରାଜନୀତିକ ନେତା (ଏ ତୁରସ୍କରେ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ରର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଅଟନ୍ତି); କମାଲ୍‌ପାଶା—
1. Name of the leader and maker of modern Turkey; Kamal Pasha.
୨ । କବୀରଙ୍କ ପୁଅଙ୍କ ନାମ; (ଏ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ସାଧୁ ଥିଲେ)—
2. Name of the son of Kabir.

[ଦ୍ର—କମାଲ୍ ମଧ୍ୟ କବୀରଙ୍କ ପରି ଜଣେ ସାଧୁପୁରୁଷ ଥିଲେ । କଥିତ ଅଛି ଯେ କବୀର୍ ଯେଉଁ ଉପଦେଶବଚନମାନ କହୁଥିଲେ କମାଲ୍ ତହିଁର ବିପରୀତ ବଚନ କହୁଥିଲେ । କବୀର୍ କହୁଛନ୍ତି "ମନ୍‌କା କହ୍‌ନା ମାନଏ, ମନ୍ ହୈଁ ପକ୍କାମୀତ୍ ।" କମାଲ୍ କହୁଛନ୍ତି "ମନ୍‌କା କହ୍ନା ନ ମାନଯେ, ମନ୍ ହୈଁ ପକ୍କାଗେ୍ର"— ହିନ୍ଦି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

କମାଲିକରଣ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ ଓ ବିଶାଖାପଟ୍ଟଣା) ବ୍ୟ—ବହୁକାଲରୁ
Kamālikaraṇa ଗଞ୍ଜାମ ଓ ବିଶାଖାପଟ୍ଟଣାର ସ୍ଥାୟୀ ଅଧିବାସୀ ଓଡ଼ିଆ କରଣ ଜାତି (ଏମାନେ ମାତୃଭାଷା ଭୁଲି ଗଲେଣି ଓ ଅନେକ ତୈଲଙ୍ଗୀୟ ରୀତିନୀତି ଓ ସାମାଜିକ ପ୍ରଥା ଅବଲମ୍ବନ କଲେଣି)—A caste of long domiciled Oriya Karans in Ganjam and Vizagapatam districts.

କମାଶାସନ—ଦେ. ବ୍ୟ. (ନାମ)—୧ । ପୁରୀର ପଶ୍ଚିମକୁ ପ୍ରାୟ ୫ ମାଇଲ
Kamāśāsana ଦୂରରେ ଥିବା ଓଡ଼ିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନବିଶେଷ—
1. Name of a Brahman settlement in Puri district.

[ଦ୍ର—ସମ୍ଭବତଃ ପ୍ରଥମେ ଏ ଗ୍ରାମ କମାବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦାନ କରି ଯାଇଥିଲା । ପରେ ସେମାନେ ଓଡ଼ିଆ ପାଲଟି ଗଲେ କମ୍ବା ପରେ ଓଡ଼ିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଏଠାରେ ବସତ କରି ରହିଗଲେ ।]
୨ । କମାବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ବସତ କରିଥିବା ଗ୍ରାମ—
2. A village settled by Telugu Brahmans.

କମାଶି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ୍ୟ. (ସଂ. କର୍ମ)—
Kamāśi ୧ । କୃଷ କରିବା; କୃଷିକର୍ମ—
1. Cultivation; agriculture.
୨ । କୃଷି; କୃଷକ—2. Cultivator.

କମି—ବୈଦେ. ବ୍ୟ. (ଫା. କମ୍)—ଅଳ୍ପତା—
Kami A little; deficiency.
କମି ବୈ. ଦେ. ବିଣ—ଅଳ୍ପ; ନ୍ୟୂନ—
कमती Little; deficient.

କମିଆଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂଭୂମ) ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ସଂ. କର୍ମ; ଭୁଲ) ହୁ. କମ୍‌ହା—
Kamiāṁ କାମିଆ (ଦେଖ)
(କମିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Kāmiā (See)

କମିଆସିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କ୍ରମଶଃ କମିବା—
Kamiāsibā 1. To abate slowly.
କମେଆସା ୨ । କମିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବା—
घटतायाना 2. To begin to abate.

କମିଜ୍—ବୈଦେ. ବ୍ୟ. (ଆ. କମିଜ୍; ଫ୍ରେଞ୍ଚ୍. ସେମିଜ୍; ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍. କମିଜା)—
Kamij କୁର୍ତ୍ତାବିଶେଷ—Shirt.
कमीज [ଦ୍ର—ଏହାର ଦେହ ଚିଙ୍ଗା ଓ ହାତରେ କଫ୍ ବା ଚୁଡ଼ି ଥାଏ; ଏହାର ଗଳଦାଢ଼ ଅଧପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମେଲା ଥାଏ । କମିଜର ଚୁଡ଼ିରେ ଓ ଗଳଦାଢ଼ରେ ବୋତାମ ଲଗି ଥାଏ; ଏହା ସାହେବମାନଙ୍କ-ଠାରୁ ଦେଖାଦେଖି ଆମ ଦେଶରେ ଚଳଅଛି । କମିଜ୍ ଉପରେ କୋଟ୍ ପିନ୍ଧା ଯାଏ ।]

କମିଜି—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ୍ୟ—କମିଜ୍ (ଦେଖ)
Kamiji Kamij (See)

କମିଟ୍ କରିବା—ବୈଦେ. କ୍ରି (ଇଂ. କମ୍ମିଟ୍)—ଦଣ୍ଡରସୁପର୍ଦ୍ଦ କରିବା—
Kamiṭ karibā To commit a criminal case to
କମିଟକରା the session court for trial.
कमिटकरना

କମିଟ୍‌ମେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ୍ୟ. (ଇଂ. କମ୍ମିଟ୍‌ମେଣ୍ଟ୍)—
Kamiṭmeṇṭ ଗୁରୁତର ଅପରାଧଘଟିତ ମକଦ୍ଦମାର ଦଣ୍ଡରସୁପର୍ଦ୍ଦକୁ
କମିଟମେଣ୍ଟ ପ୍ରେରଣ; ଦଣ୍ଡରସୁପର୍ଦ୍ଦ—Commitment of
कमिटमेण्ट a criminal case to the session court for trial.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣ ଅପରାଧମାନ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍‌ମାନେ ବିଚାର କରି ଅପରାଧୀର ଦଣ୍ଡବିଧାନ କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ନରହତ୍ୟା, ଘାଣବପ୍ରବୃତ୍ତ-ଚରିତାର୍ଥକରଣ ଆଦି କେତେ ଗୁରୁତର ଅପରାଧରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଗୁରୁତର ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଏ ଓ ଉକ୍ତ ଅପରାଧମାନ ସେସନ୍ ଜଜଙ୍କ ବିଚାରଯୋଗ୍ୟ ଥିବାରୁ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍‌ମାନେ ଉକ୍ତ ଅପରାଧ-ମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ପ୍ରାଥମିକ ତଦନ୍ତ କରି ଉକ୍ତ ମକଦ୍ଦମାମାନ ବିଚାର ପାଇଁ ସେସନ୍ କୋର୍ଟ୍‌କୁ କମିଟ୍ କରନ୍ତି ।]

କମିଟି—ବୈଦେ. ବ୍ୟ. (ଇଂ. କମ୍ମିଟ୍ଟି)—
Kamiṭi ୧ । ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହକ ସମିତି—
କମିଟି 1. Working committe of an association;
कमेटी Board.
୨ । କୌଣସି ବିଚାର, ପରାମର୍ଶ, କର୍ମପରିଚାଳନ ବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କେତେକ ଲୋକଙ୍କର ଏକତ୍ର ବୈଠକ—
2. A sitting of some selected persons for deliberating on certain specified matters.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଅ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ଢ

କମିଟି ବସିବା—ଦେ. ବ—କମିଟିର ଅଧିବେଶନ ହେବା—
Kamiṭi basibā The holding of a session of a committee.
କମେଟୀ ବସଣା

କମିଣା—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. କମୀନା)—କମଣା (ଦେଖ)
Kaminā Kamaṇā (See)

କମଣା—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା)—କମଣା (ଦେଖ)
Kaminā Kamaṇā (See)
(ଯଥା—କମିନା ଗାଈ; କମିନା ଘୋଡ଼ା; କମିନା ଟୋକା; ଦୁଷ୍ଟ ପିଲାକୁ ଲୋକେ କୌଡୁକରେ କମିନା ଟୋକା ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି ।)

କମିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଆ. କମ୍)—ନ୍ୟୂନ ହେବା; ଉଣା ହେବା—
Kamibā To abate; to lessen; to decrease; to be deficient. (କମାଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ)
କମା
ଘଟନା; କମନା

କମିସନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କମିସ୍ସନ୍)—୧ । କାର୍ଯ୍ୟଭାର ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଶ୍ରାପ୍ୟ ବା ପାରିଶ୍ରମିକ—
Kamisan 1. Commission or fees paid to an agent.
କମିସନ ୨ । ଦଲ୍ଲାଲ୍‌ର ଶ୍ରାପ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧନ—2. Broker's commission or percentage.
୩ । ତଦନ୍ତାଦେଶରେ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଷୟ ଉପରେ ତଦନ୍ତ କରି ରପୋର୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ବିଶେଷଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପଞ୍ଚାଏତ୍—3. A board of persons engaged by the Government to inquire into certain matters; a commission of inquiry.

କମିସନ୍ ଏଜେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କମିସ୍ସନ୍ ଏଜେଣ୍ଟ୍)—ଦଲ୍ଲାଲ୍—
Kamison ejeṇṭ Commission agent; broker.
କମିସନ ଏଜେଣ୍ଟ
କମୀଶନ ଏଜଣ୍ଟ

କମିସନର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କମିସ୍ସନର୍)—ରାଜକାଯ୍ୟ ବିଭାଗର ଉପରସ୍ଥ ଶାସନକର୍ତ୍ତା—Commissioner; the administrative head of a Division.
Kamisanar
କମିସ୍ନର
କମୀଶନର

କମିସନରୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କମିସ୍ସନର୍)—କମିସନର୍ ସାହେବଙ୍କ ଅଫିସ୍—The office of a Commissioner.
Kamisanarī

କମିସନ୍ନ—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କମିସ୍ସନର୍)—
Kamisani ୧ । କମିସନର୍ ସାହେବଙ୍କ କଚେରି—
1. The court of a Commissioner.
୨ । (ଇଂ. କମିସ୍ସନ୍)—କମିସନ୍ ୧।୨ (ଦେଖ)
2. Kamisan 1-2 (See)

କମେଇ—ଦେ. ବ—କମାଇ (ଦେଖ)
Kamei Kamāi (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବଂ. (ଭୁଲ. ବ. କାମାଇ)—
୧ । କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅବସରଗ୍ରହଣ; ଛୁଟି; ଅବକାଶ—
1. Leave from work.
୨ । କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅନୁପସ୍ଥିତି; ଗରହାଜରୀ—
2. Absence from work or duty.

କମେଜ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. ବ—କମିଜ୍ (ଦେଖ)
Kamej Kamij (See)

କମେଟି—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. (ଇଂ. କମିଟ୍ଟି)—କମିଟି (ଦେଖ)
Kameṭi Kamiṭi (See)
କମେଟି (ଯଥା—ସାସିଗୋପାଳ ଟେମ୍ପୁଲ୍ କମେଟି)
କମେଟୀ

କମେଡ଼ି—ବୈଦେ. ବ.(ଇଂ. କମେଡୀ)—ପରିଣାମରେ ପ୍ରୀତିପ୍ରଦ ନାଟକ; ମିଳନାତ୍ମକ ନାଟକ—Comedy.
Kameḍi
(ଟ୍ରାଜେଡ଼ି—ବିପରୀତ) [ଦ୍ର—କମେଡ଼ିରେ ହାସ୍ୟରସ ପ୍ରଧାନ ରସ ଓ ଏଥିରେ ବିଚ୍ଛେଦ, ମୃତ୍ୟୁ, ଦୁଃଖ ଆଦର ବର୍ଣ୍ଣନ ନ ଥାଏ ।]
କମେଡି

କମୋଡ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କମୋଡ୍)—ସାହେବ ଓ ସାହେବ ଢଙ୍ଗିଆ ବାବୁମାନେ ଝାଡ଼ାଫେରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ମଲାଧାରଯୁକ୍ତ ବାକ୍ସ—Commode.
Kamoḍ
କମୋଡ

କମ୍ପ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—କମ୍ପିତ ହେବା; ଥରିବା—
Kamp (root) To tremble; to shake.

କମ୍ପ—ସଂ. ବ. (କମ୍ପ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—
Kampa ୧ । ଥରା; ଥରିବା; ଥରୁଥରୁ ହେବା—
1. Tremor; trembling; quivering; shivering; shaking.
୨ । ଦୋହଲିବା; ଦୋହଲିବା—2. Oscillating.
୩ । ଆନୋଳନ—2. Vibration; agitation.
୪ । ଶୃଙ୍ଗାରର ସାତ୍ତ୍ୱିକଭାବ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଭାବ (ଏଥିରେ କାମାର୍ତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହ ମୁହୁର୍ମୁହୁଃ କମ୍ପେ)—
4. One of the signs of a love-sick person; viz. shadder.
୫ । (ଶିଳ୍ପଶାସ୍ତ୍ର) ମନ୍ଦିର ବା ସ୍ତମ୍ଭର ମାଥରେ ବା ଉପରେ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟଯୁକ୍ତ କରମଙ୍ଗିଆ କାମ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. (architecture) Waves of fretwork in a temple or pillar.

କମ୍ପଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ବସୁର) ବ. (ସଂ. କମ୍ପି)—ଉପାର୍ଜ୍ଜନ; ଅର୍ଜ୍ଜନ—
Kampai Earning.
ଦେ. କ୍ରି. (କମ୍ପିବା କ୍ରିୟାର ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ ଉତ୍ତମପୁରୁଷ ଏକବଚନ)—କମ୍ପିଉ ହୁଏ—Trembles.

କମ୍ପକମ୍ପା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କମ୍ପ୍ ଧାତୁ)—
Kampakampā ୧ । ଏକଜାତୀୟ ବୁଢ଼ିଆଣୀ—
1. A kind of spider with very long slender legs; Pholcus Phalangioides.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅଁ ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀଁ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କର ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବା ଓ ସରୁ, ଏମାନେ ସବ୍‌ବଦା କମ୍ପୁଥିବାରୁ ଏମାନଙ୍କର ଏପର ନାମ ହୋଇଅଛି ।]

କମ୍ପକମ୍ପା ୧ । ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଥରଥରୁଆ (ବ୍ୟକ୍ତି); ଯେ ସବ୍‌ବଦା ଥରୁଥାଏ—

1. Trembling; tremulous. (person)

କମ୍ପକମ୍ପା ୨ । (ଯେ ଭରରେ ଥରେ) ଭୀରୁ; ଭରୁଆ—

କମ୍ପକମ୍ପୀ } ସ୍ତ୍ରୀ.

କମ୍ପକମ୍ପେଇ }

2. Timid; timorous.

କମ୍ପକମ୍ପି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କମ୍ପ ଧାତୁ)—ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି କମ୍ପନ—

Kampakampi

କମ୍ପକମ୍ପି Shivering.

କମ୍ପକମ୍ପିଆ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—କମ୍ପକମ୍ପା (ଦେଖ)

Kampakampiā Kampakampā (See)

କମ୍ପଜର—ଦେ. ବ. (ସଂ. କମ୍ପଜ୍ୱର)—ସବାଙ୍ଗର କମ୍ପ ସହିତ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ଜ୍ୱର—The ague; intermittent fever.

Kampajara

କମ୍ପଜ୍ୱର

କମ୍ପଜ୍ୱର; ଜୁଡ଼ୀ

କମ୍ପଜ୍ୱର—ସଂ. ବ. (ସ.ଯ.ତ୍ପୁ; କମ୍ପଯୁକ୍ତ ଜ୍ୱର)—କମ୍ପଜର (ଦେଖ)

Kampajwara Kampajara (See)

କମ୍ପନ—ସଂ. ବ. (କମ୍ପ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—କମ୍ପ; ହଲିବା; ଥରା; ଇତସ୍ତତଃ ସଞ୍ଚାଳନ—Shivering; trembling; tremor; quake; agitation.

Kampana

ସଂ. ବଣ—୧ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) କମ୍ପଯୁକ୍ତ—

1. Shivering; trembling.

୨ । (କମ୍ପ୍ ଧାତୁ. ଣିଜନ୍ତ କମ୍ପି ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—କମ୍ପଉତ୍ପାଦକ—2. Producing shivering.

କମ୍ପନୀୟ—ସଂ. ବଣ. (କମ୍ପ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ) —କମ୍ପିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—Capable of being shaken.

Kampanīya

କମ୍ପମାନ—ସଂ. ବଣ. [କମ୍ପ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ (ଶାନଚ୍)]—

Kampamāna

(କମ୍ପମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୧ । କମ୍ପୁଥିବା; ଥରୁଥିବା—

1. Trembling; quaking; shivering; vibrating.

୨ । ଇତସ୍ତତଃ ସଞ୍ଚାଳିତ—

2. Waving; moving to and fro.

୩ । ରାଗରେ ବା ଭୟରେ କମ୍ପିତ—

3. Trembling with anger or fear,

ଏପର ବହୁନ୍ତେ ସେ ନଷ୍ଟୁର ବଚନ;
ଉତ୍ତରେ ସେ ଯୁବତୀ ହୋଇ କମ୍ପମାନ—

କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଅବ ।

କମ୍ପର୍—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ମଇ (ଦେଖ)

Kampar Mai (See)

କମ୍ପଲ୍‌ସରୀ—ବୈଦେ. ବଣ. (ଇଂ)—୧ । ସାଧ୍ୟ କରିବାକୁ ମନୁଷ୍ୟକୁ ବାଧ୍ୟ କରିସାଏ; ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ—

Kampalsarī

କମ୍ପଲ୍‌ସରୀ

1. Compulsory; forcible.

କମ୍ପଲସରୀ ୨ । ଯେଉଁ ବିଷୟ ପଢ଼ିବାକୁ ଛାତ୍ର ବାଧ୍ୟ—

2. Compulsory (subject).

[ଦ୍ର—ଏହା ଇଂ. ଶବ୍ଦ ପରେ ଇଂ. ସବ୍‌ଜେକ୍ଟ୍ (ଛାତ୍ରଙ୍କ ଅର୍ଥାତ ବିଷୟ) ଶବ୍ଦ ଯୋଗ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

କମ୍ପା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କମ୍ପନ)—କମ୍ପନ—

Kampā Shivering.

କାଁପା ଦେ. ବଣ.—ଥରଥରୁଆ; ଥରୁଥିବା—

କପକପୀ Shivering; quaking; trembling.

କମ୍ପାଇବା—ବେ. କ୍ରି.—(ସଂ. କମ୍ପ୍ ଧାତୁ; କମ୍ପିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—

Kampāibā

କାଁପାନ

କାଁପାନା

୧ । କମ୍ପ ଜାତକରାଇବା; ଥରାଇବା—

1. To cause to tremble; to cause vibration.

ତରୁକ କମ୍ପାଇ ହୋଇ ବଳବାନ
ତରୁଣ ତରୁଣଙ୍କେ ରୁଉଚ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବିତାକଲ୍ଲୋଳିନୀ ।

୨ । ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ କରିବା—

2. To cause to resound or reverberate.

୩ । ହୃତ୍‌କମ୍ପ ଉପସ୍ଥିତ କରିବା—3. To cause heart-quake; to cause throbbing of the heart.

୪ । ଭୂମିର କମ୍ପ ଉପସ୍ଥିତ କରାଇବା—

4. To cause the earth to shake or vibrate.

ସୈନ୍ୟ ସିବା ସାଙ୍ଗେ ମେଦନୀ କମ୍ପାଇଲେ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

୫ । (କୌଣସି ବିସ୍ମୟଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ କରି) କୌଣସି ଲୋକର ମନରେ ଭକ୍ତିସ୍ପୃହା ଜନ୍ମାଇ ଦେବା—

5. To create an impression on the mind of a person by accomplishing a wonder.

କମ୍ପାଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କମ୍ପ୍ ଧାତୁ)—ଠାକୁରାଣୀବିଶେଷ—

Kampāi The name of a village Goddess.

କମ୍ପାଉଣ୍ଡ—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ—୧ । ବଢା; ଅଗଣା; ଗେରଦ୍—

Kampāund 1. Compound.

କମ୍ପାଉଣ୍ଡ ୨ । (ରସାୟନ ଓ ରସାୟନ)—ବହୁଦ୍ରବ୍ୟର ମିଶ୍ରଣଜନିତ

କମ୍ପାଉଣ୍ଡ ଦ୍ରବ୍ୟ—2. (physics and chemistry) Compound.

କମ୍ପାଉଣ୍ଡ ଇଣ୍ଟରେଷ୍ଟ—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ—ଚକ୍ରବୃଦ୍ଧି ସୁଧ—

Kampāund intaresht Compound interest.

କମ୍ପାଉଣ୍ଡ ଇଣ୍ଟରେଷ୍ଟ

କମ୍ପାଉଣ୍ଡ ଫ୍ରାକ୍‌ଚର—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ—(ଡାକ୍ତର୍ଖା) ଦେହର ହାଡ଼ ଏକାଧିକ ସ୍ଥାନରେ ଭାଙ୍ଗିଯିବା—

Kampāund phrākchar

କମ୍ପାଉଣ୍ଡ ଫ୍ରାକ୍‌ଚର

(surgery) Compound fracture.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉତ୍ପ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଦ୍ଧାଚର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

କମ୍ପାଉଣ୍ଡର—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ—ଡାକ୍ତରଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
Kampāuṇḍar Compounder.
କମ୍ପାଉଣ୍ଡର
କମ୍ପୌଣ୍ଡର

କମ୍ପାଉଣ୍ଡରି—ଦେ. ବ. (ଇଂ. କମ୍ପାଉଣ୍ଡର + ଆ. ପ୍ରତ୍ୟୟ ଇ)—
Kampāuṇḍari ୧ । କମ୍ପାଉଣ୍ଡରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ—
କମ୍ପାଉଣ୍ଡରୀ 1. The office or work or a compounder.
କମ୍ପୌଣ୍ଡରୀ ୨ । କମ୍ପାଉଣ୍ଡର ହେବାଲାଗି ଆବଶ୍ୟକ ଜ୍ଞାନ—
2. Necessary knowledge required for acting as a compounder.

କମ୍ପାନୀ—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ. (ଇଂ. କମ୍ପାନି)—
Kampānī ୧ । ବାଣିଜ୍ୟାର୍ଥ ଗଠିତ ସଂଘ—
କମ୍ପାନୀ 1. A mercantile company.
କମ୍ପନୀ ୨ । ଇଷ୍ଟ୍ ଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନି—
2. East India Company.

କମ୍ପାନୀ କାଗଜ—ବୈଦେ. ବ.—(ଇଂ. କମ୍ପାନି + ଆ. କାଗଜ୍)—
Kampānī kāgaja ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରମିସେରୀ
କମ୍ପାନିକାଗଜ ନୋଟ୍—Government promissory
କମ୍ପନୀକାଗଜ notes.

କମ୍ପାନୀ ଟଙ୍କା—ଦେ. ବ.—(ଇଂ. କମ୍ପାନି + ଫ. ଟଙ୍କ) ଇଷ୍ଟ୍ ଇଣ୍ଡିଆ-
Kampānī ṭaṅkā କମ୍ପାନୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ଭାରତରେ ପ୍ରଚଳିତ ରୌପ୍ୟ-
କମ୍ପାନି ଟାକା ମୁଦ୍ରା—Silver rupee promulgated
କମ୍ପାନୀ ସିକା in India by the East India Company.

କମ୍ପାନୀ ବାହାଦୁର—ବୈଦେ. (ଇଂ. କମ୍ପାନି ଓ. ଫା. ବହାଦୁର) ବ.—
Kampānī bāhādur ଭାରତକୁ ଅଧିକାର କରିଥିବା ଇଷ୍ଟ୍ ଇଣ୍ଡିଆ-
କମ୍ପାନି ବାହାଦୁର କମ୍ପାନୀଙ୍କର ଭାରତରେ ଡାକ ନାମ—Popular
କମ୍ପାନି ବହାଦୁର name of the East ndia Company
(in India).

କମ୍ପାନ୍ୱିତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (କମ୍ପ୍ + ଭାବେ ଉତ୍; କମ୍ପ + ଅନ୍ୱିତ)—କମ୍ପଯୁକ୍ତ—
Kampānwita Attended with trembling; attacked
(କମ୍ପାନ୍ୱିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) with tremor; shivering.

କମ୍ପାସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କମ୍ପାସ୍)—ନକସା ମାପ କରିବାର ଦ୍ୱିବାହୁ-
Kampās ବିଶିଷ୍ଟ ଜ୍ୟାମିତି ଯନ୍ତ୍ର— A pair of
କମ୍ପାସ ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ—ଜାହାଜଆଦିର ଦିଗ୍ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଯନ୍ତ୍ର— compasses.
କମ୍ପାସ୍ Mariner's compass.

କମ୍ପି କରିବା (ଡାକୁ)—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଅମ୍ଳରୋଗରେ ଦେହ
Kampi karibā ଥରିବା—Trembling due to
indigestion.

କମ୍ପିତ—ସଂ. ବଣ.—(କମ୍ପ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । କମ୍ପଯୁକ୍ତ—
Kampita 1. Trembling; shivering.
୨ । ଆନୋଳିତ—2. Moving to and fro
୩ । (+କର୍ମ. ତ)—ଗୁଳିତ—3. Caused to move to and fro.
୪ । ଭୀତ; ତ୍ରସ୍ତ—4. Shaking with fear; frightened with terror; terrified.
ସଂ. ବ. (+ଭାବ. ତ)—ଗୁଳନ; କମ୍ପନ—
Tremor; vibration.

କମ୍ପିବା—ଦେ.କ୍ରି. (ସଂ. କମ୍ପ ଧାତୁ)—୧ । କମ୍ପିତ ହେବା; ଥରିବା—
Kampibā 1. To shake; to tremble.
କାଁପା ଜଡଘେଷ ତଳୁଁ ପୃଥ୍ୱୀ ଦୁରୁତ କମ୍ପଇ । ସ.ରଲା. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ୟୋଗ.
କାଂପନା ୨ । ରାଗ ବା ଭୟରେ ଅସ୍ଥିର ହେବା—2. To be
(କମ୍ପାଇବା—ଣିଜନ୍ତ ରୂପ) agitated or restless with rage or fear.
୩ । ରାଗରେ ଥରିବା—3. To tremble with rage.

କମ୍ପୁ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାମ୍ପ୍)—୧ । ତମ୍ବୁ; ପାଟଘର—
Kampu 1. Tent.
କମ୍ପୁ ୨ । ସେନାଙ୍କବାସ; ଛାଉଣି; ପଲଟଣଙ୍କ ରହିବା ଡେରା—
କମ୍ପୁ 2. Camp; cantonment; barracks for soldiers.

କମ୍ପେୟର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ତୁଳନା; ମୁକାବଲା—
Kampeār Act of comparing.
କମ୍ପେୟାର
କମ୍ପେୟାର

କମ୍ପେୟରର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ନକଲ ହୋଇଥିବା
Kampeārar ଦଲିଲକୁ ଅସଲ ଦଲିଲ ସଙ୍ଗେ ମୁକାବଲା କରେ—
କମ୍ପେୟାରର A comparer of copied documents
କମ୍ପେୟାରର with the original ones.

କମ୍ପେୟରିଙ୍ଗ୍ କ୍ଲର୍କ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଅସଲ ଦଲିଲ ସଙ୍ଗେ ନକଲ
Kampeāring klark ହୋଇଥିବା ଦଲିଲକୁ ମୁକାବଲା କରିବା
ପାଇଁ ନଯୁକ୍ତ କର୍ମଚାରୀ—A comparing clerk.

କମ୍ପୋଜ୍— ବୈଦେ.ବ. (ଇଂ. କମ୍ପୋଜ୍)—ଛାପାଖାନାରେ ସିସା ଟାଇପ୍‌ମାନ
Kampoj ସଜ୍ଜିତ କରି ଅକ୍ଷର ଯୋଡ଼ିବା କର୍ମ—
କମ୍ପୋଜ୍ Composing (in printing).
କମ୍ପୋଜ

କମ୍ପୋଜ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଲେଖାକୁ ଛପିବା ପାଇଁ ଅକ୍ଷର-
Kampoj karibā ବିନ୍ୟାସ କରି ଟାଇପ୍ ଯୋଡ଼ିବା—
କମ୍ପୋଜ କରା To compose or set types in a block
କମ୍ପୋଜ କରନା for printing.

କମ୍ପୋଜିଟର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ରର ଯେଉଁ କର୍ମଚାରୀ
Kampojiṭar ଛାପା ନମନ୍ତେ ଅକ୍ଷରବିନ୍ୟାସ କରି ଟାଇପ୍
କମ୍ପୋଜିଟାର ଯୋଡ଼ନ୍ତି—The compositor of a print-
କମ୍ପୋଜିଟର ing press.

କମ୍ପୋଜିସନ—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ—ପ୍ରବନ୍ଧାଦି ରଚନା; ରଚନା—
Kampojisan Composition.
କମ୍ପୋଜିସନ
କମ୍ପୋଜିସନ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ । ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସବୁ । ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା । ଅକ୍ଷର କୌଣସି କର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରୋଷ୍ଠରେ ନମିଳିବ ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିଥିବ । ବା । ଅକ୍ଷର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଂ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କମ୍ପ୍ର—ସଂ. ବିଣ. (କମ୍ପ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ର)—୧ । କମ୍ପିତ; ଚଳିତ—
Kampra 1. Trembling; moving.
୨ । ତ୍ରସ୍ତ—2. Terrified.

କମ୍ପ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. କଫ)—୧ । କଫ—
Kampha 1. Catarrh.
୨ । ଶର୍ଦ୍ଦି ଓ କାସ—2. Cold and cough.
୩ । ଶ୍ଲେଷ୍ମା—3. Phlegm; rheum.

କମ୍ଫଟ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. କମ୍‌ଫର୍ଟର୍)—ପଶମର ମସ୍ତକ ବା ଗଳାବେଷ୍ଟନୀ—A comforter; a knit woollen tippet, long and narrow, for tying round the head or neck.
Kamphaṭa
କମ୍ଫଟର
କମ୍‌ଫଟ

କମ୍ଫଟର୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବି. (ଇଂ. କମ୍ଫର୍ଟର୍) —କମ୍ଫଟ୍ (ଦେଖ)
Kamphaṭar Kamphaṭ (See)

କମ୍ବ (ଧାତୁ)— ସଂ—ଗମନ କରିବା; ଗତି କରିବା—
Kamba (root) To move; to go.

କମ୍ବଳ—ସଂ. ବି. (କମ୍ ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା + କର୍ମ. କଲ; କ ସ୍ଥାନରେ
Kambaḷa ବ)—୧ । ମେଷାଦିଲୋମନିର୍ମିତ ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
1. Blanket; a rug.
୨ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. କଲ)—ନାଗ ବିଶେଷ—
2. Name of a class of Hindu mythological serpents.
୩ । ଉତ୍ତରପଟ—3. A sheet.
୪ । ଉର୍ଣ୍ଣାବସ୍ତ୍ର; ଶାଲ; ଶୀତବସ୍ତ୍ର —
4. Woollen wrapper.
୫ । କୃମି—5. Worm.
୬ । ଗୋରୁଙ୍କ ଗଳକମ୍ବଳ; ଗୋରୁଙ୍କ ଗଳା ତଳେ ଓହ୍ଲାଇ ଥିବା ଚର୍ମ—6. The dewlap of cattle.
୭ । ମୃଗବିଶେଷ—7. A class of deer.
୮ । ଜଳ—8. Water.

କମ୍ବଳା—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. କମଳା)— କମଳା (ଦେଖ)
Kambaḷā Kamaḷā (See)

କମ୍ବଳବାହ୍ୟକ—ସଂ. ବି. (କମ୍ବଳ୍ + ବହ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ +
Kambaḷibāhyaka ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ; କମ୍ବଳୀ ବା ବଳଦଙ୍କଦ୍ୱାରା ବୁହା ହେବା)—ବଳଦଗାଡ଼ି; ବୃଷ ଦ୍ୱାରା ଟଣା ହେବା ଶଗଡ଼—Cart drawn by bullocks or bulls; bullock-cart.

କମ୍ବଳୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (କମ୍ବଳ=ଗଳକମ୍ବଳ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍;
Kambaḷī ୪ମା. ୧ବ.)—
(କମ୍ବଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ବୃଷଭ; ଷଣ୍—1. Bull.
୨ । ବଳଦ—2. Bullock.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । କମ୍ବଳବିଶିଷ୍ଟ—
1. Having a blanket.
୨ । କମ୍ବଳ ପରିହିତ—2. Wearing a blanket.

ଗ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—କମଳାର ଡାକନାମ—A name for calling a woman named Kamaḷā.

କମ୍ବି—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କମ୍ ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ବି)—
Kambi ୧ । ଦର୍ବୀ; କରଚୁଲି; ଚଟୁ; ଜାଲଚଟୁ—1. Ladle.
୨ । ବାଉଁଶର ପର୍ବ—2. The part or section of a bamboo between two joints.

କମ୍ବିକା—ସଂ. ବି. (କମ୍ବ ଧାତୁ=ଗତି କରିବା + ସ୍ୱାର୍ଥେ.ଇକ + ଆ)—
Kambikā ସଙ୍ଗୀତରେ ତାଳ ଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ବାଦ୍ୟବିଶେଷ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—A kind of cymbals or castanets used in ancient times to keep time in music.

କମ୍ବୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (କମ୍ ଧାତୁ + ସ୍ୱାର୍ଥେ.ଗ)— କମ୍ବି (ଦେଖ)—
Kambī Kambi (See)

କମ୍ବୁ—ସଂ. ବି. (କମ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ବୁ)—
Kambu ୧ । ଶଙ୍ଖ—1. Conch.
୨ । (କମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ବୁ) ଶଙ୍ଖ; ଶଙ୍ଖନିର୍ମିତ ବଳସୃ—
2. Bracelet; a wristlet of conch-shell.
୩ । ଅଙ୍ଗୁଳିସୃ—3. Fingir-ring.
୪ । ଗଜ; ହାତୀ—4. Elephant.
୫ । ଶମ୍ବୁକ; ଶାମୁକ—5. Shell.
୬ । କବୁର ବର୍ଣ୍ଣ—6. Rainbow-colour.
୭ । ଗଳଦେଶ; ଗ୍ରୀବା—7. Neck.
୮ । ଫମ୍ପା ହାଡ଼—8. Hollow bone.
୯ । ଚୋର—9. A thief; a plunderer.

ଦେ. ବିଣ—ନାନାବର୍ଣ୍ଣ ଚିତ୍ରିତ; କବୁର—Multicoloured.

କମ୍ବୁକ—ସଂ. ବି. (ବୈଦ୍ୟକ)—ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧା (ଦେଖ)
Kambuka (ଦୁରେକୁଷ୍ଠ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Aśwagandhā (See)

କମ୍ବୁକଣ୍ଠ—ସଂ. ବି. ୧ । (ଉପମିତ ସମାସ; କମ୍ବୁ ପର କଣ୍ଠ)—
Kambukaṇṭha ଶଙ୍ଖ ପର ରେଖାଙ୍କପୃଯୁକ୍ତ ଗଳଦେଶ—
(କମ୍ବୁକଣ୍ଠୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. A neck bearing horizontal lines like those of a conch shell.
୨ । କଚ୍ଛପବିଶେଷ—2. A species of tortoise.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଶଙ୍ଖ ପର ରେଖାଙ୍କପୃଯୁକ୍ତ ଗଳଦେଶବିଶିଷ୍ଟ (ପୁରୁଷ)—
(a man) Having the neck marked with horizontal lines like a conch.

କମ୍ବୁଗ୍ରୀବ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସ; କମ୍ବୁ + ଗ୍ରୀବା)—
Kambugrīva କମ୍ବୁକଣ୍ଠ (ଦେଖ)
(କମ୍ବୁଗ୍ରୀବା—ସ୍ତ୍ରୀ) Kambukaṇṭha (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଉ୍ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୠ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

କମ୍ବୁପୁର—ଫ. ବ (କମ୍ବୁ=ଶଙ୍ଖ+ପୁର=ନଗର)—ଶଙ୍ଖକ୍ଷେତ୍ର; ପୁରୀଧାମ—A name of town Puri, a sacred place of the Hindus.
Kambupura

ପୂର୍ତ୍ତୋତ୍ତମ କମ୍ବୁପୁର ଜଲ ସେ—ଉତ୍ତ. କୋ'ଣ୍ଟ୍ରତ୍ତୋତ୍ତମବ୍ରତ ।

କମ୍ବୋଜ—ଫ. ବ. (କମ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୁ. ଓଜ)—
Kamboja ୧ । ଶଙ୍ଖବିଶେଷ—1. A kind of conch.
୨ । ଭାରତର ପଶ୍ଚିମସ୍ଥ ଦେଶବିଶେଷ—
2. A country in western India.
୩ । ହସ୍ତୀବିଶେଷ—
3. A species of elephant.

କମ୍ୟୁନିକ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ. (ଇଂ କମ୍ୟୁନିକ୍)—ରାଜାଦେଶ-ପତ୍ରାଦିପତ୍ର—A communique.
Kamyunik

କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ. (ଇଂ. କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ୍)—
Kamyunisht ରାଜୀୟତନ୍ତ୍ରରେ ସାମ୍ୟବାଦ ମାନି ବା ମତର ଅବଲମ୍ବୀ
କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି—A communist.
କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ

କମ୍ର—ଫ. ବିଣ. (କମ୍=ଇଚ୍ଛା କରିବା+କର୍ତ୍ତୁ. ର)—
Kamra ୧ । ଅତିଲାଷୀ—1. Desirous.
(କମ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କାମୁକ; କାମଲାଲସାଯୁକ୍ତ—
2. Libidinous; lustful; licentious.
୩ । (+କର୍ମ. ର) କମନୀୟ; ମନୋହର—
3. Charming; beautiful.

କମ୍ରି—ବୈଦେ. ବିଣ ଓ ବ—କମର୍ (ଦେଖ)
Kamri Kamari (See)

କୟବାଡ଼—ଦେ. ବ—କଏବାର (ଦେଖ)
Kayabāra Kaebāra (See)

ଘୃତପକ୍ୱମ୍ କୟବାର କରନ୍ତୁ ସକଳ ଜଗତରେ ରେକ । ବଶ୍ୱନାଥ. ବଚନଚନ୍ଦ୍ରମାସ୍ୱଶ ।

କୟର—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ. (ଫ. କଢକ)—ନର୍ମଲା ଫଳ—
Kayara The clearing nut.

କୟା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଫ. କଢକ)—ନର୍ମଲା ଫଳ—
Kayā The clearing nut.

କୟାଁ—ଦେ. ବ—କଇଁଆଁ (ଦେଖ)
Kayāñ Kaiñāñ (See)

କୟାଁ ଗଛ—ଦେ. ବ—ତେନ୍ତୁଳ ଗଛ—Tamarind tree.
Kayāñ gachha

କୟାଁସଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ପାଚିଲା ତନ୍ତୁଳକୁ ପାଣିରେ ଚକଟି ସେଥିରୁ ମଞ୍ଜି, ପାରୁ ଓ ଖୋଳା ମାନ ବାହାର କରି ପକାଇ ସେହି କାଦୁଆ ରସକୁ କୁଳା ଓ ଡାଲା ଆଦିର ପିଠିରେ ଲେପି ଖରାରେ ଶୁଖାଇ କରିଯିବା ଆଚାର—A pickle made by laying up successive layers of gruel made from ripe tamarind pulp.
Kayāñsardā

କୟାଧୁ—ଫ. ବ. (ନାମ)—ହିରଣ୍ୟକଶିପୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପ୍ରହ୍ଲାଦଙ୍କ ମାତା—Name of the wife of Hiraṇyakaśipu.
Kayādhu

କୟାମତ୍—ବୈଦେ. (ଆ) ବ—ମୁସଲମାନ୍, ଯୀହୁଦୀ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍‌ମାନଙ୍କ ଧର୍ମମତରେ ସୃଷ୍ଟିର ଶେଷ ଦିନ, ଯେଉଁ ଦିନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୃତବ୍ୟକ୍ତି ଜୀଇଁଉଠି ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଠିଆ ହେବେ ଓ ଭାଙ୍କର ଇହଜନ୍ମକୃତ ପାପପୁଣ୍ୟର ବଖୁର ଈଶ୍ୱର କରିବେ—The last Day of Judgment.
କୟାମତ
Kayāmat
କୟାମତ

କୟାଲ—ଦେ. ବ—୧ । ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଓଜନ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
Kayāla 1. A weighman.
ଦଣ୍ଡୀଦାର ୨ । ଦଣ୍ଡିଦାର—2. A person who weighs
ଦଣ୍ଡୀଦାର wares at a mart.

ସରକାରଜମୁକ୍ତ କୟାଲ ଲୁଣ ଓଜନ କରେ । ପଙ୍କାରମେ.ଡ଼ନ. ଗଲ୍ପସଲ୍ପ ।

କୟାଲି—ଦେ. ବ—ପାରିସ୍ରମିକ; କମିଶନ୍—Fees or commission paid to a weighman.
Kayāli

କୟାସ୍—ବୈଦେ. (ଆ) ବ—ଅନୁମାନ; ଅନ୍ଦାଜ—
Kayās Guess; estimate.
କୟାସ

କୟେବାର—ଦେ. ବ—କଏବାର (ଦେଖ)
Kayebāra Kaebāra (See)

(୧) ନଃ ଘୃତମାନେ ତ କରନ୍ତୁ କୟେବାର । ପ୍ରାତା. ଶିଶୁଶଙ୍କର. ଉଷାଅରୁଣାଖ ।
(୨) ଭାବୁନ୍ତୁ କୟେବାର ମଣିମା, ମଣିମା । ସାରଳ. ମହାଭାରତ ।

କର୍‌ଚାଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଲଙ୍ଗଳ ଲୁହାକୁ ଶକ୍ତ କରି ବସାଇବା ପାଇଁ ଲଙ୍ଗଳ ମୁଣ୍ଡାରେ ମରିଯିବା ଲୁହାଖିଲ—Pins or nails attached to the plough-blade to tighten the ploughshare.
Karchāli

କର୍‌ଚେଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କର୍‌ଚାଲି (ଦେଖ)
Karchel Karchāli (See)

କର୍‌ଦନ୍—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଫ. କଦନ)—ପରିଶ୍ରମ—
Kardan Labour.

କର୍ନି—ଗ୍ରାଦେ. ୧ । (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କର୍ଣ୍ଣି (ଦେଖ)—
Karni 1. Karṇṇi (See)
୨ । (ମେଦନୀପୁର) ବ—ମାଟି ଖୋଳିବାର ଖୁରୁପି—
2. An earth-digging scraper.
୩ । (ମେଦନୀପୁର) ବ.—କର୍ଣ୍ଣି (ଦେଖ)—3. Karṇṇi (See)

କରବା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି (କୃ. ଧାତୁ)—କରିବା (ଦେଖ)—
Karbā Karibā (See)

କର୍‌ମଶ—ଗ୍ରା. (ଇଉର) ଅ (ଫ. କ୍ରମଶଃ)—କ୍ରମଶଃ; କ୍ରମେ କ୍ରମେ—
Karmaśa Gradually; by degrees.

କର୍‌ମଶେ—ଗ୍ରା. (ଇଉର) ଅ—କର୍‌ମଶ (ଦେଖ)—
Karmaśe Karmaśa (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ଏବ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିଛୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ ଦୀର୍ଘସ୍ୱି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାନାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାକୋଷରେ ନ ମିଳତ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଦ ଅପସ୍ୱର ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାନାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ ଖୋଜନ୍ତେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟ' ଦେଖିବେ ।

କରମା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କରମା (ଦେଖ)—
Karmā Karamā (See)

କରମି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଫ୍. କର୍ମୀ)—କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳତାବ୍ୟଞ୍ଜକ ଉପାଧିବିଶେଷ—A title indicating diligence.
Karmi

କରମେକରମେ—ଗ୍ରା. (ଇତର) ଅ (ଫ୍. କ୍ରମେ)—କ୍ରମେ କ୍ରମେ; କ୍ରମଶଃ—
Karmekarme Gradually; by degrees.

କରଲ୍ଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ଫିବ୍ରୁଆ ଓ ସମ୍ବଲପୁର ; ଭୁଲ; ହି. କରେଲ୍ଲ) ବ.
Karlā (ଫ୍. କାରବେଲ୍ଲ) କଲର୍—(ଫଳ ଓ ଲତା) (ଦେଖ)
Kalarā (fruit and creeper) (See)

କରଶି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କର୍ଶି (ଦେଖ)—
Karśi Karśi (See)

କର—ଫ୍. ବ (କୃ ଧାତୁ = କରିବା + କର୍ମ. ଅ; କୃ = ନକ୍ଷେପ କରିବା + କର୍ମ. ଅ)—୧ । କିରଣ—1. Ray of light.
Kara
୨ । କରକା; ବୁଆପଥର—2. Hailstone.
୩ । ରାଜସ୍ୱ; ଖଜଣା—3. Revenue; rent.
୪ । ଶୁଳ୍କ—4. Tax; cess.
୫ । ହସ୍ତ—5. Hand.
୬ । ହସ୍ତିଶୁଣ୍ଡ—6. Elephant's trunk.
୭ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
7. A family-title of Brahmans.
୮ । (କୃ ଧାତୁ = କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) କର୍ତ୍ତା—
8. Doer.
(କୃତ୍—ସ୍ତ୍ରୀ) ୯ । (ଉପପଦର ପରେ ଥିଲେ)—କାରକ; ଜନକ (ଯଥା—ଉପସ୍କର, ଅର୍ଥକର, ବଳକର, ଲଜ୍ଜାକର)—
9. A suffix denoting doing, producing and resulting in, and having the same meaning as the 'er' suffix in English.
ଗ୍ରା. (ଇତର) ବ (ଭୁଲନାକର ଘରବାଡ଼ି ସ୍ଥଳରେ ଘରବାର; ଭୁଲ. ହି. କରବ୍ଟ୍)—୧ । ପାର୍ଶ୍ୱ; କଡ଼—
1. Side; flank
ଯଥା—('କଡ଼' ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ଦେଶଜ ଶବ୍ଦମାନ 'କର' ସଙ୍ଗେ ଇତରଲୋକଙ୍କଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଥା—କଉପଟ; କରବାଗ ।]
ଦେ. ବ—୧ । ବଙ୍ଗଦେଶର ତାମ୍ବୂଳୀ ଜାତିର ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—1. A family-title amongst the betel-farmers and betel sellers in Bengal.
୨ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ସପ୍ତମ ଓ ଅଷ୍ଟମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଉତ୍କଳରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିବା ରାଜବଂଶ—2. A dynasty of kings reigning in Orissa in the 7th and 8th centuries A. D.
[ଦ—ଏହି ବଂଶୀୟ ରାଜାମାନେ ମହାଯାନ ବୌଦ୍ଧ ଥିଲେ । ଏହି ବଂଶର ଜଣେ ରାଜା ଶୁଭକର କେଶରୀ ଚୀନ୍ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ନିକଟକୁ 'ବୁଦ୍ଧାବତଂସକ ସୂତ୍ର' ନାମରେ ଗୋଟିଏ ବୌଦ୍ଧଗ୍ରନ୍ଥ ଉପଢୌକନସ୍ୱରୂପ ପଠାଇଥିଲେ ।]
ଦେ. କ୍ରି—କରିବା କ୍ରିୟାର ମଧ୍ୟମପୁରୁଷ ଏକ ଓ ବହୁବଚନ ନଭ୍ୟ-ପ୍ରବୃତ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଅନୁଜ୍ଞାରେ ରୂପ—The form of the verb to do in present tense, and imperative mood in the second person singular and plural.

କରକ—ଫ୍. ବ. (କୃ ଧାତୁ = ବଧ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Karaka ୧ । ଦାଡ଼ିମ୍ବ ବୃକ୍ଷ; ଡାଳମ୍ବ ଗଛ ଓ ଫଳ—
1. Pomegranate tree and fruit.
ବୈଦ୍ୟକ ସୁରସାରସା କରକର ସାଜ । ଉଣ୍ଣ. ବୈଦେଶ୍ୱରବଲାସ. ୧୯୭
୨ । ପକ୍ଷୀବିଶେଷ—2. Name of a bird (M. W.)
୩ । ଷଡ଼େଇଟର ଢଆର ପାତ୍ରବିଶେଷ—
3. A cocoanut-shell hollowed to form a cup.
୪ । କମଣ୍ଡଳୁ—4. An ascetic's water vessel.
୫ । କରଞ୍ଜଗଛ—5. Pongamia Glabra (tree.)
୬ । କୋବିଦାର ଗଛ—6. Bauhinia Variegata
୭ । କରବୀର ବୃକ୍ଷ—7. Nerium Odorum (tree).
୮ । ବକୁଳ ବୃକ୍ଷ; ବଉଳ ଗଛ—
8. Mimusops Elengi (tree).
୯ । ଷଡ଼େଇ— A cocoanut shell.
୧୦ । ଛତୁ—1. Fungus; mushroom (M. W.)
୧୧ । ପଲାଶଗଛ—11. Betea Frondosa (tree) (M. W.)
୧୨ । (କର + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ରାଜସ୍ୱ—12. Tax.

କରକଚ—ଦେ. ବ. (ଫ୍. କଡ଼କ)—ଏକ ପ୍ରକାର ସମୁଦ୍ର-ଲବଣ—
Karakacha A kind of sea-salt.

କରକଚ [ଦ୍ର—ଲୁଣ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ପ୍ରଣାଳୀରେ ଢଆର ହୁଏ; ସେହି **କରକଚ** ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଲୁଣର ନାମ କରକଚ ଓ ପଙ୍କା । ସମୁଦ୍ର କୂଳର ଜମିରେ କଆର କର ସେଥିରେ ସମୁଦ୍ରପାଣି ମଡ଼ା ପାଣିକୁ ପବନ ଓ ଖରାରେ ଶୁଖାଇବା ପରେ ଭୂମିରୁ ସାମ୍ଭର କର ଯେଉଁ ଲୁଣ କରିଯାଏ ତାକୁ କରକଚ ଲୁଣ ଓ ସମୁଦ୍ରପାଣିକୁ ଜାଲ-ଦେଲେ ଯେଉଁ ଲୁଣ ବାଣ୍ଡିତଳେ ବସିଯାଏ ତାକୁ ପଙ୍କା ଲୁଣ କହନ୍ତି ।]
ଗ୍ରା. ବଣ. (ଫ୍. କର୍କଶ)—କର୍କଶ—Rough.

କରକଚ—ଦେ. ବ. (ଫ୍. କର୍କର)—ରୁନ ମିଶ୍ରିତ ଗୋଡ଼; ପଥର ଗୋଡ଼; କଙ୍କର—Concrete; rubble.
Karakachā

କଁକର, କରକଚ ଖୁରଖୁରାପଥର—[ଦ୍ର—ଏହା କୋଠାର ଛତ ଓ ମେଜଆରେ ବାଡ଼ିଆ ଯାଏ ।]

ଦେଉଚ ନବବାର ସେ ଅଃଉ କରକଚ୍ ପରେ ଶୁଅ ସେ ଦେଇ ।
ପ୍ରାତଃ ବାରକା. ପରତେଗୀତା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପୃ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଚ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ଦ

କରକଚି— ଦେ. ବିଣ.—୧ । କୋମଳ (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—
Karakachi 1. Soft.

୨ । ଅପକ୍ୱ (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—2. Unripe.

୩ । ଅପୁଷ୍ଟ (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—3. Undeveloped.

କରକଚିଆ—ଦେ. ବିଣ—କରକଚ୍ ବା ପଥରଗୋଡ଼ ପର୍ ଝାଣୁଆ ଓ
Karakachiā ଦରସିଲା; ଅର୍ଦ୍ଧସିଦ୍ଧ; କଇଥା—
Half-boiled and hard.

କରକଚ୍ଛପିକ—ସଂ. ବି. (କର+କଚ୍ଛପ+ଇକ)—ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ହସ୍ତଦ୍ୱୟର
Karakachchhapika କଚ୍ଛପାକାର ମୁଦ୍ରାବିଶେଷ; କୂର୍ମ ମୁଦ୍ରା—
(କରକଚ୍ଛପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) A Tantric pose of the two palms of the hands held together like the back of a tortoise.

କରକଟ— ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. କର୍କଟ)—୧ । କର୍କଟ; କଙ୍କଡ଼ା—
Karakaṭa 1. Crab.

୨ । ଶୁଦ୍ଧ ଶ୍ରାବଣ ମାସ; ସୌର୍ କଳକଡ଼ା ମାସ—
2. The month of Śrābaṇa.

କରକଟ ସରକଟ, ଫିଟ୍ ଶୁଖାଏ କନ୍ୟେ, ଜାନେ ଜାନ୍ ।
ବଦ୍ ବଦ୍ ବନ୍ୟେ ବରଖିଲେ କାହିଁ ରଖିବୁ ଧନ । କୃଷିବଚନ ।

କରକଟିଆ— ଦେ. ବିଣ.—ମର୍କଟିଆ; ବାମନରୂପୀ—
Karakaṭiā Stunted; dwarfed in growth.
ମରକୁଟେ
ଠିଙ୍ଗନା

କରକଣ୍ଟକ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କର+କଣ୍ଟକ)—ହାତର ନଖ—
Karakaṇṭaka Finger nail of the hand.

କରକବହ—ଦେ. ବି. (କରକ=କମଣ୍ଡଳୁ+ବହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Karakabaha ଯୋଗୀ—A sage; anchoriete.

କାମିନୀ କରକବହ ଦଶା ନ ବଜାଇବ ରସେ ରସନା· ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

କରକବୀଜ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କରକ+ବୀଜ) ଡାଳମ୍ବ ମଞ୍ଜି—
Karakabīja Pomegranate seed.

କରକର— ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ ଜୁଲ. ଫକଲନ) ଅ.—ଉଚ୍ଚ ହାସ୍ୟ; କର୍-
Karakara କର୍ ହସିବା—Loud laughter; horse-laugh.
କଲ କଲ କରକର ଦୋଇ ଗୋପୀ ହସନ୍ତି । ଘନଶ୍ୟାମ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।
କହ କହ ଦେ.·ବିଣ—୧ । ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟଯୁକ୍ତ; ହସହସ—
1. Laughing; loudly.
କିରକିର ୨ । (ସଂ. କର୍କର=ଗୋଡ଼)—ଗେହାଇବାକୁ କର୍କଶ
କିରକିରା ବାଲିଯୁକ୍ତ (ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ)—2. Grating to the teeth while eaten; having sand mixed in it.

କରକଶ— ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. (ସଂ. କର୍କଶ)—କର୍କଶ (ଦେଖ)
Karakaśa Karkaśa (See)

ତୁମ୍ଭ ସବସ୍ୱ ମାନସ ଭୁଇଁରୁ କରକଶ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

କରକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କରକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—କୁଆପଥର—
Karakā Hailstone.

କରକାପାତ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କରକା+ପାତ)—
Karakāpāta କୁଆପଥର ବୃଷ୍ଟି—
Hail; a shower of hailstones.

କରକି – ଦେ. ବି. (ସଂ. କରକ)—ଡାଳମ୍ବ ଫଳ—
Karakī Pomegranate (fruit)

କେଉଁ ଗୋପୀ ଦେଖି କରକି ଉରଜ ବୋଲଇ ସଖି ଦେଖ ଦେଖ ।
ଘନଶ୍ୟାମ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କରକୋରକ— ସଂ. ବିଣ. (ରୂପକ କର୍ମଧା; କର+କୋରକ)—
Kara koraka କୋରଛା; କୁଡକର; ଯୋଡ଼ହସ୍ତ —

ବଦ୍ଧ ବଦ୍ଧେଶ୍ୱର ଧୀର ଚିର ବଶ୍ୱର କରକୋରକେ ଉତ୍ତେ ଯେ ।
ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

With folded hands·

କରକୋଷ—ସଂ. ବି. (ରୂପକ କର୍ମଧା; କର+କୋଷ)—ହାତର ପୋଷ--
Karakosha The hollow of the hand.

କରକୋଷ୍ଠୀ—ସଂ. ବି—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କର+କୋଷ୍ଠୀ) କରତଳସ୍ଥ
Karakoshṭhī ରେଖାଚୟ, ଯହିଁରୁ ମନୁଷ୍ୟର ଭାଗ୍ୟ ଗଣନା କରାଯାଏ—The lines on the palm of the hand from which a man's lot can be cast and his future foretold.

କରକୋଷ୍ଠୀ ବିଦ୍ୟା—ସଂ. ବି. (ମ. ପ ଚ୍ଛେ. କର୍ମଧା; କରକୋଷ୍ଠୀସମ୍ବନ୍ଧୀୟ
Karakoshṭhī bidyā ବିଦ୍ୟା)—କରକୋଷ୍ଠୀ ଦେଖି ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଘଟଣା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାରୂପ ବିଦ୍ୟା; ସାମୁଦ୍ରିକ ଶାସ୍ତ୍ର—
Palmistry.

କରଗତ—ସଂ. ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କର+ଗତ)—
Karagata ୧ । ହସ୍ତଗତ; ହାତକୁ ଆସିଥିବା—
(କରଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Come to the hand.

୨ । ପ୍ରାପ୍ତ—2. Received; obtained; attained.

୩ । ଅନ୍ୟିଆରକୁ ଅଣା ଯାଇଥିବା; ଆୟତ୍ତ; ବଶୀଭୂତ —
3. Brought under control; suborned.

୪ । ପରାଜିତ—4. Subdued.

କରଗା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. କାରଗାହ୍)—
Karagā ତନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ତନ୍ତ ତଳେ ଥିବା ଖାଲ—
କରଗହ The low hole below the weaver's loom.
[ଦ୍ର—ତନ୍ତୁରେ ଲୁଗା ବୁଣିଲବେଳେ ତନ୍ତ୍ରୀ ଏ ଖାଲ ମଧ୍ୟକୁ ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବାଇ କର ବସେ ।]

କରଗ୍ରହ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; କର+ଗ୍ରହ) —
Karagraha ୧ । ପାଣିଗ୍ରହଣ; ବାବାହ—1. Marriage.

୨ । ପ୍ରଜାଙ୍କ ନକଡ଼ରୁ ଖଜଣା ନେବା—
2. Collection of rent from tenants.

୩ । ହସ୍ତଧାରଣ—3. Holding by the hand.

କରଗ୍ରାହ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କର+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—
Karagrāha ଯେ କର ଗ୍ରହଣ କରେ—

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଦବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ।

Collecting revenue.

ସଂ. ବ—୧ । (ପାଣିଗ୍ରହଣକାରୀ)—କର୍ତ୍ତା; ପତ୍ତ; ସ୍ୱାମୀ—
1. Husband (who receives the hand of the bride in marriage.)

୨ । ଗୃଜସ୍ୱ ଆଦାୟ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Collector of revenue; tax-collector.

କରଗ୍ରାହକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କର + ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Karagrāhaka କରଗ୍ରାହ (ଦେଖ)
Karagrāha (See)

କରଗ୍ରାହୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କର + ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୟା. ଙ୍କୀ)—କରଗ୍ରାହ (ଦେଖ)—Karagrāha (See)
Karagrāhī

କରଘର୍ଷଣ - ସଂ. ବ. (କର + ଘୃଷ୍ ଧାତୁ = ଘଷିବା + କର୍ମ. ଅନ)—
Karagharshaṇa ୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଦଧିମନ୍ଥନଦଣ୍ଡ; ଖୁଆ—
1. Churning rod.

୨ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ହାତ ଘଷିବା—
2. Rubbing of the hands.

କରଙ୍କ—ସଂ. ବ. (କୃ ବା କୃ ଧାତୁ + ଅଧିକରଣ. ଅଙ୍କ)—
Karaṅka ୧ । କମଣ୍ଡଳୁ—1. An ascetic's water-pot.

୨ । ନଡ଼ିଆ ଖଡ଼ୋଇ—
2. The shell of a cocoanut.

୩ । ଶବ୍ଦାସ୍ଥି; କଙ୍କାଳ—3. Skeleton.

୪ । ମୁଣ୍ଡର ଖୋଲପା—4. Skull.

୫ । ଭିକ୍ଷାପାତ୍ର—5. A beggar's bowl.

୬ । ଛୁଦ୍ର ପେଡ଼ା—6. A small box.

୭ । ଛୋଟ—7. A small pot.

୮ । ଖପର୍—
8. Portion of a broken earthen pot; potsherd.

୯ । ଇକ୍ଷୁବିଶେଷ—
9. Name of a kind of sugarcane.

୧୦ । ପାତ୍ରବିଶେଷ—10 A kind of pot.

୧୧ । ଥୋପ ପକାଇବାର ପାତ୍ର; ପିକଦାନ—
11. A spittle-pot; spittoon.

କରଙ୍କବାହୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କରଙ୍କ ବହ୍ + ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୟା. ୧ବ)—ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଭାମ୍ବୁଲପାତ୍ର ବା (କରଙ୍କବାହିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ପିକଦାନ ଧର ଯାଉଥିବା (ଭୃତ୍ୟ)—
Karaṅkabāhī
(the servant) Carrying the betel-pot or spittoon with kings.

କରଙ୍କିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପତଳକଦ୍ୱାରା ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କର କାଟିବା—
Karaṅkibā To cut into pieces.

କରଙ୍ଗ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କରଙ୍କ)—୧ । ଜଳପାତ୍ରବିଶେଷ—
Karaṅga 1. A kind of water-pot.

୨ । ନଡ଼ିଆ ଖଡ଼ୋଇ—2. The shell of cocoanut cut open in two halves.

କରଚ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କରଚ୍)
Karachā ୧ । (ଜମିଦାର ସିରସ୍ତା) ଖଜଣା ଜମାବନ୍ଦର ଚାଲିକା—
କଡ଼ଚା 1. A written assessment-list of tenants.
କରଚା

୨ । ଡାଇରି; ଦୈନନ୍ଦିନଲିପି—2. Diary.

୩ । ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ହୋଇ ଲିଖିତ ବିବରଣ—
3. A detailed statement.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଚୈତନ୍ୟଚରିତାମୃତଗ୍ରନ୍ଥରେ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଅଛି ।]

କରଚୁଲି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର + ଚୁଲ ଧାତୁ; ଯାହା କରଦ୍ୱାରା ଚୁଲତ ହୁଏ)—A metal ladle with a handle; a big spoonlike thing made of metal for stirring boiling matter and for serving food.
Karachuli
କରଚାଲି
କରଚ୍ଚୁଲୀ; କଲଚ୍ଚୀ

କରତକରେ ବୁନ୍ଦ ଅଉ କରେ କରତୁରୁ—ଖାରଳା. ମହାଭାରତ ।

କରଚ୍ଛଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଏକପାଖିଆ—
Karachhardā 1. Situate on one side.
ପାଶଛାଡ଼ା ୨ । ଏକୁଟିଆ—
ଅଲଗ 2. Isolated.

୩ । ପାଖଛଡ଼ା; ପାଖରୁ ଅଲଗା—3. Separated from the side; keeping aloof.

କରଚ୍ଛଡ଼ା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ପିଲାକୁ) ପାଖରୁ ଅଲଗା କରିବା—
Karachhardā karibā 1. To keep away (a child) from one's side.
ପାଶଛାଡ଼ାକରା
ଅଲଗ କରନା ୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାୟିତ୍ୱ ନ ନେଇ କାର୍ଯ୍ୟରେ ହେଳା କରିବା—To neglect a work by shirking the responsibility from one's self.

କରଚ୍ଛଡ଼ା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଖଞ୍ଜଖାଞ୍ଜରେ ଅଲଗା ରହିବା—To keep oneself at a distance from a thing; to keep one's self aloof tactfully.
Karachhardā debā
ପାଶଛଡ଼ାହଓୟା
ଅଲଗହୋନା

କରଚ୍ଛଡ଼ିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ—କରଚ୍ଛଡ଼ା (ଦେଖ)—
Karachhārdiā Karachhardā (See)

କରଚ୍ଛି—ଗ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ (ସଂ. କର୍ଷ)—କର୍ଷି; କର୍ଚ୍ଛି; ସେରର
Karachhi ଓଜନ; ଏକତୋଲା—A standard of weight; one tola.

କରଜ—ସଂ. ବ —୧ । (କର + ଜନ ଧାତୁ = ଜନ୍ମିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ନଖ—1. Finger-nail.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

୨ । (କ=ଜଳ+ରଞ୍ଜି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଏହା ପାଣି ପାଖେ ଉଠିବାରୁ)—୨ । କରଞ୍ଜଗଛ—
2. A tree; Pongamia Indica.
ଵ । ବ୍ୟାଘ୍ରନଖ ନାମକ ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ—
3. A scented herb.

ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି—୧ । ହସ୍ତଜାତ—1. Born of the hand.
୨ । କରାଣଜାତ—2. Born of the rays.
ବଲଜର ସ୍ତମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ କରଜ ପ୍ରଭୃତି ଆସର ପ୍ରକୃତି—ଭରତ, ବୈଦ୍ୟଶବ୍ଦସାର ।

କର୍ଜ ବୈଦେ. ବ (ଆ. କର୍ଜ୍)—ଋଣ—Loan; debt.
କଜ

କରଜ କରବା—ଦେ. କ୍ରି—ଋଣ କରବା—
Karaja karibā To enter into loan; to borrow.
କର୍ଜକରା
କର୍ଜକରନା

କରଜଖାତା—ଦେ. ବ—(ଆ. କର୍ଜ୍+ହି. ଖାତା)—ଯେଉଁ ଖାତାରେ ଋଣର ବିବରଣ ଲେଖା ଥାଏ—A register in which particulars of loan-transactions are entered.
କର୍ଜଖାତା
କର୍ଜଖାତା

କରଜଦାମ୍— ଦେ. ବ (ଅନର୍ଥକ ଦ୍ୱିତ୍ୱସ୍ୱ ସନ୍ଧତର)—ଉଧାରଧାର; ସବୁ ପ୍ରକାରର ଋଣ—Amount of loans of all kinds due from a man, including loans, debts, mortgage, pledge, pawn etc; debt and loan.
କର୍ଜଦାମ
କର୍ଜଦାମ

କରଜଦାମ୍ କରବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଉଧାରଧାର କରବା—
Karajadām karibā 1. To borrow.

କର୍ଜଦାମ କରା ବହୁତ ଟଙ୍କା ଓରତରେ ଦାଲୁରଖାନା
କର୍ଜ ଦାମ କରନା ଦେଖାଇବାକୁ ନାହିଁ—ଫକୀରମୋହନ. ଛନାଣଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

୨ । କାଳବାସି କରବା—
2. To take things on credit.

କରଜଦାର—ବୈଦେ. ବ୍ୟୁତ୍ପ (ଫା. କର୍ଜ୍ଦାର୍)—ଋଣଗ୍ରସ୍ତ; ଋଣୀ; ଦେଣାଦାର—Indebted; involved in debts.
କର୍ଜଦାର
କର୍ଜଦାର ବୈଦେ. ବ—ଅଧମର୍ଣ୍ଣ; ଖାତକ—Debtor.

କରଜଦାରି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କର୍ଜ୍ଦାରୀ)—ଋଣଗ୍ରସ୍ତତା—
Karajadāri Indebtedness; state of being involved in debts.
କର୍ଜଦାରି
କର୍ଜଦାରୀ

କରଜଦାରିଆ—ବୈଦେ. ବ୍ୟୁତ୍ପ. (ଆ. କର୍ଜଦାର୍) —
Karajadāriā [କରଜଦାର୍ (ଦେଖ)
Karajadār (See)

କରଜ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖାତକକୁ ଋଣ ଦେବା—
Karajadebā To advance a loan to a debtor.
କର୍ଜଦେଓୟା
କର୍ଜଦେନା

କରଜ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—କରଜ କରବା; ମହାଜନଠାରୁ ଋଣ ଗ୍ରହଣ କରବା—To enter into loan; to borrow.
Karaja nebā
କର୍ଜଲଓୟା
କର୍ଜଲେନା

କରଜବାରଜ—ଦେ. ବ. (ଅନର୍ଥକ ଦ୍ୱିତ୍ୱସ୍ୱ ସନ୍ଧତର ଶବ୍ଦ)—
Karajabāraja କରଜଦାମ୍ (ଦେଖ)
Karajadām (See)

କରଜଲଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଧନ ବା ଧାନ) ଋଣରେ ବ୍ୟୟିତ ହେବା; ସୁଧରେ ଖଟାଯିବା—(money or paddy)
Karaja lāgibā
କର୍ଜଲାଗା To be invested in loan.
କର୍ଜଲାଗନା (ଯଥା—ସାଆନ୍ତଙ୍କର ହଜାରେ ଟଙ୍କା କରଜ ଲଗିଛୁ ।)

କରଜା(ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କର୍ଜ, କର୍ଜା)—ଦେଣା; ଋଣ; କରଜ. ବୈଦେ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Karajā (etc)
କର୍ଜା Loan; karaja etc. (See)

ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି—୧ । କରଜ ହୋଇ ଯାଇଥିବା—
(ଯଥା—କରଜା ଧାନ ବା ଟଙ୍କା ।)
କର୍ଜା 1. Money (etc) invested on loan.
୨ । ଋଣସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ଯଥା—କରଜା, ଖାତା)—
2. Relating to loan transactions.

କରଜି—ଦେ. ବ୍ୟୁତ—ଋଣଗ୍ରସ୍ତ—
Karaji Indebted; heavily involved in debts.
କର୍ଜଦାର
କର୍ଜଦାର

କରଜିଆ—ଦେ. ବ୍ୟୁତ—କରଜ (ଦେଖ)
Karajiā Karaji (See)

କରଜୋଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର+ଯୋଗ)—ବଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି—
Karajorda Folded hands.
ଦେ. ବ୍ୟୁତ—କୁତାଞ୍ଜଳି—With the palms of the hands joined together.

କରଞ୍ଜ—ସଂ. ବ—୧ । (କ=ଜଳ+ରଞ୍ଜ ଧାତୁ=ଶୋଭିତ କରବା+ଅ; ଏ ଗଛ ଜଳ ନକଟରେ ଓ ନମ୍ନଭୂମିରେ ଉଠେ)
Karañja
କରଞ୍ଜା —ଏକ ଜାତୀୟ ଗଛ ଓ ତହିଁର ଶିମ୍ବଳ
କିରାମାଲ; ଶ୍ରେଣୀଯୁକ୍ତ ଫଳ—
କରନ୍ଜ 1. Almus Integrifolia (tree); Pongamia Indica; Pongamia Glabra.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଫଳରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ବେପ୍ସା ମଞ୍ଜି ଥାଏ । ଏ ମଞ୍ଜିରୁ ତେଲ ହୁଏ । ଏ ତେଲ ଜାଳିବାରେ ଓ ଚର୍ମରୋଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣତଃ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଯୁକ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁନାହୁଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ହ୍ରସ୍ୱର ବ୍ୟଞ୍ଜନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଖାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଖାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବର୍ ଦେଖିବେ ।

ତେ. କାନୁଗା କରଞ୍ଜ ଯୋନବ୍ୟାପଦ୍, କୁଷ୍ଠ, ଜ୍ୱଦାବର୍ତ୍ତି, ଗୁଲ୍ମ, ଅର୍ଶ, ମ. କରଞ୍ଜ ବ୍ରଣ, କୃମି ଓ କଫନାଶକ; କରଞ୍ଜପତ୍ର କଫ, ବାୟୁ, ଗୁ. କରଞ୍ଜ ଅର୍ଶ, କୃମି ଓ ଶୋଥରୋଗରେ ହିତକର ; ଏହା ଫ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ: ଭେଦକ, କଣ୍ଟକପାକ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ପିତ୍ତବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ଲଘୁ । ନକ୍ତମାଳ; ଏହା କରଞ୍ଜର ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରକାର ଲଟାଣିଆ ଗଛକୁ କରଞ୍ଜ; ଗିଲ ବା ଲଟାକରଞ୍ଜ (ସଂ. କଣ୍ଟକକରଞ୍ଜ; ବ. ନାଟା- କରଞ୍ଜ; କରଞ୍ଜା) ଓ ଆଉ ଏକ ପ୍ରକାର ଗଛକୁ ବରପୋଲ ଚରବଲ୍ଲ; (ସଂ. ଘୃଣକରଞ୍ଜ) କହନ୍ତି ।] କରଞ୍ଜକ ।

୨ । କରନ୍ଦା (ଦେଖ)

2. Karandā (See)

କରଞ୍ଜକ—ସଂ. ବ. (କରଞ୍ଜ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—କରଞ୍ଜ (ଦେଖ)

Karañjaka Karañja (See)

କରଞ୍ଜନଳୟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କ ପୁରାଣୋକ୍ତ ମାତା—

Karañjanilayā The mythological mother of all trees.

ବୃକ୍ଷଙ୍କର ମାତା ଯେ କରଞ୍ଜନଳୟା
ଲୋକେ ବର ଦେଲେ ସେ ଏକା କରୁ ଦୟା ।
କୃଷ୍ଣବିହ ମହାଭାରତ. ବନ ।

କରଟ—ସଂ. ବ. (କ = ନଜକୁ + ରଟ୍ ଧାତୁ = ଘୋଷଣା କରିବା + କଞ୍ଚି. ଅ)—୧ । କାକ; କୁଆ—1. Crow.

୨ । ହସ୍ତିର ଗଣ୍ଡଦେଶ; ଗଜକୁମ୍ଭ—

2. The temple of an elephant.

୩ । କୁସୁମ୍ଭ; କୁସୁମ ଗଛ—3. Safflower plant.

୪ । କୁସୁମ ଫୁଲ; ଗେଣ୍ଡୁ ଫୁଲ—4. Safflower.

୫ । ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—5. A kind of drum.

୬ । (ନାମ) ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଶୃଗାଲବିଶେଷ—

6. Name of a jackal infolktales.

୭ । ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଏକାଦଶାହ ଶ୍ରାଦ୍ଧ—

7. The funeral Śrāddha performed on the 11th day of death.

୮ । ପାଣିକୁଆ—8. Cormorant (bird)

୯ । ଜନ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ—9. A bad Brāhmaṇa.

୧୦ । ନାସ୍ତିକ ବ୍ୟକ୍ତି—

10. An atheist; an unbeliever.

୧୧ । ବେଦନିନ୍ଦୁକ ବ୍ୟକ୍ତି—11. An impugner of the doctrines of the Bedas (M. W.)

ସଂ. ବିଣ—୧ । ନାସ୍ତିକ—1. Atheistic.

୨ । କଳାମିଶା ନାଲିଆ—2. Dark red (M. W.)

୩ । ନଜନ୍ୟକାର୍ଯ୍ୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—3. (person) Following a degraded profession.

କରଟକ—ସଂ. ବ. (କରଟ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—କରଟ (ଦେଖ)

Karaṭaka Karaṭa (See)

କରଟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କରଟ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଦୁଃଖଦୋହ୍ୟା ଗାଈ;

Karaṭā ଯେଉଁ ଗାଈକୁ ଅତି କଷ୍ଟରେ ଦୁହାଁ ହୁଏ—

A cow very difficult to be milked.

କରଟ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କରଟ)—୧ । ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଏକାଦଶାହ ଶ୍ରାଦ୍ଧ—

1. The funeral Śrāddha performed on the 11th day of death.

୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର କରଟା—2. A very small narrow cloth.

କରତା; କଡ଼ତା ୩ । ଘିଅ ତୈଳ ଆଦି କୌଣସି ଜଳୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ

କରଦା ପାସଙ୍ଗ ଉତ୍ତୋଳନରେ ଓଜନ କରିବା ସମୟରେ ଶୂନ୍ୟ ଭାଣ୍ଡର ଓଜନ ଜାଣିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ମାଟି ବା ପଥରଖଣ୍ଡ—

3. Bits of stone or earth put in the scale pan for ascertaining the actual weight of the empty pot or receptacle in which ghee, oil or any other liquid articles are about to be weighed.

୪ । ପାସଙ୍ଗ; ଉତ୍ତୋଳନ ହାଲୁକା ପାଖର ପଲ୍ଲାରେ ଯୋଗ କରିବା ମାଟି ବା ପଥର ଖଣ୍ଡ—

4. Weight added to the lighter pan of a scale to make the beam horizontal before weighment.

[ଦ୍ର—ଉତ୍ତୋଳନର ଦୁଇ ପାଖର ପଲ୍ଲା ଉଚ୍ଚତାରେ ସମାନ ହେଲେ ଉତ୍ତୋଳନର ଦଣ୍ଡ ଭୂମିର ସମାନ୍ତର ହୋଇ ରହେ ନାହିଁ; ଉକ୍ତ ଦଣ୍ଡ ସମାନ୍ତର ନ ରହିଲେ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟର ଠିକ୍ ଓଜନ ଜଣାପଡ଼େ ନାହିଁ; ଏଥିପାଇଁ ଉକ୍ତ ଉତ୍ତୋଳନ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଓଜନ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ହାଲୁକା ପାଖର ପଲ୍ଲାରେ ମାଟି ବା ପଥରଖଣ୍ଡମାନ ଯୋଗ କରାଯାଇ ଦଣ୍ଡକୁ ଭୂମିର ସମାନ୍ତରାଳ କରାଯାଏ ।]

କରଟା ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଧଡ଼ା ଧରିବା; ପାସଙ୍ଗ ପକାଇବା—

Karaṭā dharibā To restore equipoise to the beam of a scale by putting pieces of earth or stone before weighing an article.

କଡ଼ତା ଧରା
ପାସଙ୍ଗ ଧରନା

କରଟିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.(କରଟ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Karaṭikā କାକା; ମାଈ କୁଆ—A she-crow.

କରଟୀ—ସଂ. ବ. ୧ । (କରଟ = ଗଜଗଣ୍ଡ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ହସ୍ତୀ—1. Elephant.

୨ । (କରଟ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)— ମାଈ କୁଆ—2. A she-crow.

କରଟୁ—ସଂ. ବ. (କୁ = କୁତ୍ସିତ + ରଟ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା + କଞ୍ଚି. ଉ; କୁ ସ୍ଥାନରେ କ ଆଦେଶ)—ଜଳଚର ପକ୍ଷୀବିଶେଷ; ଗେଣ୍ଡାଳିଆ ପକ୍ଷୀ—The Openbill (a wading bird); the Numidian Crane.

କରଡ଼ା— ଦେ. ବ. (ସଂ. କାରବେଲ୍ଲ)—୧ । ଲତାବିଶେଷ; କଲରା କରଲା

Karaṛḍā ଫଳ ଓ ଲତା—1. Memordica Charantia (creeper and fruits),

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଋୃ	ଜ୍ଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

୬ । ଏକ ପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗଲର ଗଛ—
2. Cleistanthus Collinus (a wild tree).

ଗରାରି; ଗର୍‌ରାର; କରଲା [ଦ୍ର—ଏଥିର ବକଳା ନାନା କାମରେ ଲାଗେ; ଏହା ଗଡ଼ଜାତ ଓ ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳ ଜଙ୍ଗଲମାନଙ୍କରେ ଜନ୍ମେ ।]

କୋରଲ ପିଆଶାଳ କରଡ଼ା ଅମ୍ବଡ଼ା—କୃଷ୍ଣମିଦ୍ର. ନହାଷ୍ଟରତ. ବନ ।

୩ । ମୁଗ ବଗ୍ଦା ଆଦର ଛୁଇଁର ଗୋଟା—
3. Empty pods of cereals.

ଗ୍ରା. ବଣ. (ସଂ. କର୍କଶ)—

୧ । ଦୃଢ଼; ଝାଣୁଆ; ଝାଆଁସା — 1. Hard; tough.

୨ । କଷ୍ଟସହିଷ୍ଣୁ—2. Inured to rough use.

୩ । କଡ଼ା; ରାଗୀ; କଠୋର ନିୟମପ୍ରବର୍ତ୍ତକ—
3. Strict; overstrict.

୪ । କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ; ଚଞ୍ଚଳଆ—4. Active; fit for work.

କରଡ଼ାପତରଆ (ଇତ୍ୟାଦି) —ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—
Karardāpatariā (etc) କଲରପତରଆ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Kalarāpatariā etc. (See)

କରଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଣ୍ଡର; ତୁଲ. ପାଲି. କଲର)—
Karardi ୧ । ବାଉଁଶଗଜା; ବଂଶାଙ୍କୁର —
ବାଁସକାଲଯାକଲ୍ଲା 1. Tender shoots of bamboo.

୨ । ଜଠରାଗ୍ନି—2. The fire supposed to exist in the human stomach which digests the food.
(ଯଥା—ମୋ କରଡ଼ ଜଳଲାଣି ।)

୩ । ବସ୍ତୁ; କୋଳଥ ଆଦ ଶସ୍ୟର ଛୁଇଁରୁ ଶସ କାଢ଼ି ନେଲାରୁ ଯେଉଁ ଗୋଟା ଆଦ ରହେ—3. The empty pods of cereals after the grains are extracted from them.

୪ । ଆମ୍ବଗଛରୁ ମନକୁ ଝଡ଼ିବା ଗଛପାଚିଲା ଆମ୍ବ—
4. Fully ripe mango fruits falling down to the ground of their own accord.
(ଯଥା—ଆମ ବାଡ଼ିଆଡ଼ ଆମ୍ବ ଗଛରୁ କରଡ଼ ଚ ଖସି ନାହିଁ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ବ ପରେଇବା ଛଅଁ ?)

ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବାଉଁଶ ଗଜାରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଖାଦ୍ୟ ବା ତରକାରି—A sort of food or curry prepared from tender shoots of bamboo.

କରଡ଼ ଗଜା—ଦେ. ବ—ଗଜା ବାଉଁଶ—
Karardi gajā Tender shoots of bamboo.
ବାଁଶের କୋଁড়ক
ବାଁସକା କଲ୍ଲା

କରଡ଼ ଜଳବା—ଦେ. ବ—ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷୁଧା ଦେଖାଇବା—
Karardi jalibā Feeling of being very hungry.
କୋଡ଼ି ଜଳନା

କରଣ—ସଂ. ବି. ୧ । (କୃ ଧାତୁ=କରିବା+କର୍ମ. ଅନ)—
Karana କାର୍ଯ୍ୟ—1. Action; act. (Apte)

୨ । (+କରଣ. ଅନ) (ବ୍ୟାକରଣ) ଯାହା ଦ୍ୱାରା କୌଣସି କ୍ରିୟା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ; କାରକବିଶେଷ—
2. (Grammar) The instrumental case.

୩ । କାର୍ଯ୍ୟସାଧନବିଶେଷ—3. Instrument by which any work is performed,

୪ । ଉପାୟ; କାରଣ—4. Means to an end.

୫ । କ୍ଷେତ୍ର; ସ୍ଥାନ—5. Place.

୬ । ଗାତ୍ର; ଶରୀର—6. Body.

୭ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ—7. Organ of sense or action.

୮ । ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ଏଗାର ପ୍ରକାର କାଳବିଭାଗ ମଧ୍ୟରୁ କେଉଁଟି-
8. One of the eleven divisions of the time of the day according to Hindu astrology

୯ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ଶୂଦ୍ରାଗର୍ଭଜାତ ବୈଶ୍ୟପୁତ୍ର; ଶୂଦ୍ରାଜାତ-ବିଶେଷ; କାୟସ୍ଥ—9. A caste born of a Śūdra mother and Baiśya father.

୧୦ । ହସ୍ତ ଦ୍ୱାରା ଲେପନ—
10. Anointing by the hand.

୧୧ । ନୃତ୍ୟ ଗୀତରେ କରଦ୍ୱାରା ଅଭିନୟ; ଅବଲମ୍ବ—
11. Manual representation of a song in dancing.

୧୨ । ବାନର—12. Monkey.

୧୩ । (+ଜ୍ଞୁ. ଅନ) ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିବା; ସମ୍ପାଦନ—
13. Producing; doing; accomplishing; effecting (Apte)

୧୪ । ବ୍ୟବସାୟ; ବେପାର —
14. Business; trade (Apte)

୧୫ । (ଆଇନ୍) ଦଲିଲ—
15. (law) Documentary proof (Apte)

୧୬ । ପରଂବ୍ରହ୍ମ—16. The Supreme Being (Apte)

୧୭ । ଉଚ୍ଚାରଣ—17. Pronunciation (Apte)

୧୮ । ଲେଖା ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
18. A professional writer.

୧୯ । ସିଦ୍ଧହସ୍ତ ଲେଖକ—19. An expert writer.
ଲେଖୁ ଲେଖୁ କରଣ, ହଗୁ ହଗୁ ନରଣ । ଉଗ ।

୨୦ । ଲେଖକ; ମୋହୋରର; କର୍ମୀ—
20. A clerk; scribe; moharrir.

ଦେ. ବ.—୧ । ଉତ୍କଳର ଲେଖା ବ୍ୟବସାୟୀ କାୟସ୍ଥ ଜାତି—
1. A caste of kāyasthas of Orissa.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ପଚିଚ କ୍ଷତ୍ରିୟର ସନ୍ତାନ (ମନୁ. ୧୦।୨୨), ଶୂଦ୍ରାଗର୍ଭଜାତ ବୈଶ୍ୟ ସନ୍ତାନ (ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ୧।୯୨), ବୈଶ୍ୟା-

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେକ୍ଷେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସହ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବପସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଗର୍ଭଜାତ କ୍ଷତ୍ରିୟ ସନ୍ତାନ (ମହାଭାରତ. ୧।୨୪୬) ଙ୍କୁ କରଣ ନାମରେ ଡକା ଯାଉଥିଲା (M. W.) । ଏମାନଙ୍କ ବ୍ୟବସାୟ ଲେଖାପଢ଼ି । ଓଡ଼ିଶାରେ କରଣ ଓ ବୈଶ୍ୟକରଣ ନାମରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର କରଣ ଜାତି ଅଛନ୍ତି । ଶିଷ୍ଟ ଓ କମାଳ ପ୍ରଭୃତି କରଣ ନାମରେ ଅବହିତ; ବୈଶ୍ୟକରଣମାନେ ପ୍ରକୃତରେ କରଣ ନୁହନ୍ତି । କରଣମାନଙ୍କର କ୍ଷତ୍ରିୟତ୍ୱଗତରେ ଯୁବତୀ ସଙ୍ଗେ ବ୍ରହ୍ମପବତ୍ତିରେ ବିବାହ ହୁଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ବର କନ୍ୟାକୁ ଜଣି ଆଣିବାର ଅଚନସ୍ଥରେ ବିବାହବନ୍ଧ ସମ୍ପାଦିତ ହୁଏ । ବୈଶ୍ୟକରଣମାନଙ୍କର ବାଲକା ସଙ୍ଗେ ବ୍ରାହ୍ମ ବା ପ୍ରାଜାପତ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତରେ ବିବାହ ହୁଏ । ଏହି ବୈଶ୍ୟକରଣ-ମାନେ ଆଦ୍ୟମ କରଣ, ଶୂଦ୍ରା ଓ ବୈଶ୍ୟସଭୂତ ଅସବର୍ଣ୍ଣ ଜାତିର ବଂଶଧର । ଏହିମାନେ ପ୍ରଥମେ କରଣ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଅନୁମିତ ହୁଏ । ତା ପରେ ଯେ ଲେଖାପଢ଼ି କାର୍ଯ୍ୟ କଲା, ସେ କରଣ ବୋଲି ପରିଚିତ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କ ପାଖେ ବଡ଼ ପଦ ପାଇଥିବାରୁ କରଣ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ବଡ଼ ଜାତି ବୋଲି ପରିଚିତ ହେଲେ । କ୍ରମେ ରାଜାଙ୍କ ଭାଇଆ ଓ ସାମନ୍ତମାନେ ମଧ୍ୟ ବିବାହାଦି ସମ୍ପର୍କରେ ଏମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ । ଏହିପରି କାଳକ୍ରମେ ଏକ ପ୍ରଭୁପତ୍ତିଶାଳୀ ମିଶ୍ରଜାତିର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ଏବଂ ଏହି ସମସ୍ତେ କରଣ ଜାତିସୂଚକ ବୋଲି ପରିଚିତ ହେଲେ ଓ ମହାନ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଭିମହତ୍ତ ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ ହେଲେ । କରଣ ଜାତିରେ ସବୁ ଜାତିକୁ ମିଶାଇ ନେବାର ଏହି ପ୍ରଥା ଏବେ ମଧ୍ୟ ଲୋପ ପାଇନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରବଚନ ଅଛି— "ଚଷା ବଢ଼ିଲେ ମାଦାନ୍ତ" । ଶୂଦ୍ର ମୁନ୍ଦ ସାରଳାଦାସଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ମଧ୍ୟ ଏବେ କରଣ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ଚଳନ୍ତି । ଏହିପରି ଅନେକ ଉଦାହରଣ ଅନୁସନ୍ଧାନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରମାଣିତ କରାଯାଇପାରେ ।

Risley ସାହେବଙ୍କ Castes and Tribes of Orissa (Vol I. P. 426.) ଗ୍ରନ୍ଥରେ କରଣମାନେ କାସ୍ଥଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀବିଶେଷ ଓ କାସ୍ଥମାନେ ଚିତ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କ ବଂଶଧର ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଥିବାର ପୁରାଣାଦିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ବୋଲି ଲେଖାଅଛି ।

ଓଡ଼ିଶାର କରଣମାନେ ଗୋତ୍ର ଅନୁସାରେ ପ୍ରଧାନତଃ ଚାରି ପ୍ରକାର—୧. କୃଷ୍ଣତ୍ରେୟୀ; ୨. ଶଙ୍ଖାସୂନ; ୩. ଭାରଦ୍ୱାଜ; ୪. ନାଗସ (ବିଶ୍ୱର—ଓଡ଼ିଶା ।)

ପାଟଣା ହାଇକୋର୍ଟ ୧୯୨୭ ସାଲରେ (I. L. R. 1926. Patna, page 45.) ନାନା ପୁରାଣ ଓ ଶାସ୍ତ୍ର ଆଲୋଚନା କରି ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ଯେ କାସ୍ଥମାନେ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଅଟନ୍ତି ଓ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ, ଚିତ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କର ବାର ପୁଅଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅରୁଣଙ୍କଠାରୁ କରଣମାନେ ଉତ୍ପନ୍ନ ଏବଂ ଏମାନେ ପ୍ରଥମେ ନର୍ମଦାତଟସ୍ଥ କରନଲ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଆସିଥିଲେ ।]

୨ । ରାଜା ବା ଦେବତାଙ୍କ ହିସାବ ଲେଖିବା କର୍ମଚାରୀ—

2. An accountant of a Rājā or of a Deity.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି. (ତୁଲ; ତେ. କରଣମ୍=ଗ୍ରାମର ରାଜକୀୟ ହିସାବଲେଖକ କର୍ମଚାରୀ)—ଗ୍ରାମର ହିସାବ ଲେଖିବା କର୍ମଚାରୀ—A village accountant under the Government in Ganjam.

କରଣମ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି. (ସଂ. କରଣ; ତେ. କରଣମ୍)—Karaṇam ଗ୍ରାମର ରାଜକୀୟ ହିସାବ ଲେଖକ—A village accountant under the Government.

କରଣ ମର୍ଯ୍ୟାଦା—ଦେ. ବ—୧ । ଜାତିଗତ କରଣ ସମାଜରେ ପ୍ରଚଳିତ Karaṇa marjyādā ସାମାଜିକ ଆଡ଼ମ୍ବର ଓ ପ୍ରଥା—

1. Grandeur and usages obtaining in the Karaṇa society of Orissa.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସାଡ଼ମ୍ବର ପ୍ରଥା—

2. (figurative) Outward grandeur (generally).

କରଣ ସାଆନ୍ତ—ଦେ. ବ—୧ । କରଣଜାତିସୂଚକ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି— Karaṇa sāānta

1. A nobleman of the Karaṇa caste.

୨ । ବର ସଙ୍ଗେ ବରଯାତ୍ରୀରୂପେ ଆଗତ ବରଙ୍କ ବନ୍ଧୁ-ବାନ୍ଧବବିଶିଷ୍ଟ କରଣ ବ୍ୟକ୍ତି—

2. A noted relative of a bridegroom of the Karaṇa caste who accompanies the bridegroom to the marriage.

କରଣି—ସଂ. ବି. (କୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ+ଇ)—Karaṇi

୧ । କରଣ; କରିବା—

1. Doing; effecting (M. W.)

୨ । ଘଟନ—2. Causing (M. W.)

ଦେ. ବି. (ସଂ. କରଣ)—୧ । ମହତ୍ତ୍ୱ; ଶକ୍ତି; କ୍ଷମତା; କୃତତ୍ତ୍ୱ— **କରନୀ**

1. Authority; power; might.

ବଳ କରିବା କରଣି ଭାର ନାହିଁ ପଡ଼େ ଉତ୍ତର କରିରେ ସେତେ ।

ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୨ । କରିବା କାର୍ଯ୍ୟ—2. Work.

ଦେବେ ହେଲେ ଶକ୍ତି ନାହିଁ ଓଲଟାଇ ଦେବାକୁ ବଧି-କରଣି ।

ସ୍ୱଧାନାଥ. ଦଶାଙ୍ଗ ।

୩ । ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; କରଞ୍ଜ—3. Pongamia Glabra.

୪ । ଓଡ଼ିଆରେ ଏକଜାତିସୂଚକ ଜଟିଳ ବା ଛନ୍ଦା ଲେଖା; କରଣଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଅକ୍ଷର—4. A kind of abstruse script in Oriya writing (used by Karaṇas especially).

କର୍ଣିକ କନୀ, କରନୀ ୫ । (ସଂ.କର୍ଣ୍ଣ; ଏହା କର୍ଣ୍ଣ ପରି ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ)—ରାଜମିସ୍ତ୍ରୀମାନେ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଲୁହା ହତିଆର (ଏହାଦ୍ୱାରା ଚୂନ ମସଲା ଆଦି କାନ୍ଥରେ ବୋଳି ପାଲିସ୍ କରାଯାଏ)—

5. Mason's trowel.

୬ । ଶିଳ୍ପ—6. Art.

ଦେ. ବିଣ—କରଣମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ—

Used by the Karaṇas of Orissa.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଔ	ନ୍,

କରଣି ଅକ୍ଷର—ଦେ. ବ— ତାଳପତ୍ରରେ ଲେଖନଦ୍ୱାରା ଲେଖିବା ପରିଶ୍ରମକୁ ଲାଘବ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ କେତେକ ଛନ୍ଦ। ଅକ୍ଷର ଓ ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ—A running script in Oriya and abbreviations used by the Karaṇas to save trouble in writing.

[ଦ୍ର—କରଣି ଅକ୍ଷରମାନ 'ଛନ୍ଦ। ଅକ୍ଷର' ରୂପେ ଦେଖାଇ ଦିଆ ଯାଇଅଛି ।]

କରଣିଆଁ—ଦେ. ବିଣ—୧ । କରଣ ଜାତି ବା ସମାଜସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

Karaṇiāñ 1. Relating to Karaṇa caste or society. (ଯଥା—କରଣିଆଁ ଭାଷ, କରଣିଆଁ ଲେଖା)

୨ । କରଣ ସମାଜରେ ପ୍ରଚଳିତ—2. In vogue in the Karaṇa Society of Orissa.

କରଣି କାଟୁ କରିବା—ଦେ. ବ—(ଅନୁକରଣ) କ୍ଷମତା ବା ମହତ୍ତ୍ୱ ଅନୁଚ୍ଚିତରୂପେ ସଫଳ ହେବା – One's authority being felt; the ascendancy of a person's influence.

(ଯଥା—ଆଜିକାଲି ବଲ୍ଲଭଦଳକଡ଼ା ବିଷୟରେ ଆମ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍ ସାହେବଙ୍କ କରଣି ଭାର କାଟୁ କରୁଛି ।)

କରଣି ନବଜ—ଦେ. ବ—ସାଧାରଣତଃ କରଣମାନେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ଅଶୁଦ୍ଧ ଶବ୍ଦ ଓ ଭାଷା;କଚରା ଭାଷା--Generally incorrect language and words used by the common Oriya writers.

[ଦ୍ର—ଏ ଭାଷା ଓ ଶବ୍ଦମାନ କଚେରୀରେ, ମହାଜନ ଓ ଜମିଦାର ସିରସ୍ତାରେ ଓ ଦଲିଲରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଏ ଲେଖାରେ ଶ, ଷ, ସ; ଇ, ଈ; ଉ, ଊ; ଋ, ୠ; ଜ, ଯ; ବ ଫଳା, ଯ ଫଳାର ପ୍ରଭେଦ ନ ଥାଏ ଏବଂ ବ୍ୟାକରଣ ଓ ବର୍ତ୍ତାଶୁଦ୍ଧି ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନ ଥାଏ ଓ ଅନେକ କଥା ସଙ୍କିପ୍ତ ଆରରେ ଲେଖା ହୁଏ ଓ ଅନେକ ବିଦେଶୀ ଶବ୍ଦ ଓ ନବଜ ଥାଏ ।]

କରଣି ଲେଖା—ଦେ. ବ. (ସାଧାରଣତଃ ଓଡ଼ିଶାରେ କରଣମାନେ ଏପର୍ ଲେଖୁଥିବାରୁ)—ଛନ୍ଦ। ବା ଝଟକା ଲେଖା, ଯେଉଁ ଲେଖା ସହଜରେ ପଢ଼ି ହୁଏ ନାହିଁ—A flowing script which is very difficult to decipher.

କରଣୀ—ସଂ. ବ. (କୃ ଧାତୁ+ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । (ଗଣିତ) ଯେଉଁ ରାଶିର ମୂଳ (ଯଥା—ବର୍ଗମୂଳ, ଘନମୂଳ) ପୂର୍ଣ୍ଣସଂଖ୍ୟାରେ ବାହାର କରି ହୁଏ ନାହିଁ (ଯଥା—୩, ୫, ୭)—1. (Arithmetic) Surd or irrational number; a number of which the root can uot be extracted in a whole number; surdroot.

୨ । କରଣି (ଦେଖ)

2. Karaṇi (See)

ଭଲ ମହାପାପ ଏକ କରଣୀରେ
ଅଭୁତ ସଧନା ତୋର ଧରଣୀରେ । ସ୍ୱାଭାବ. ନଈବେଶସ୍ତ ।

୩ । ବର୍ଗକ୍ଷେତ୍ରର ଏକ ବାହୁ—

3. One side of a square (M. W.)

କରଣୀ ଚିହ୍ନ—ସଂ. ବ. (ଗଣିତ)—ରାଶିର ମୂଳ ଜ୍ଞାପକ ଚିହ୍ନ; √—Karaṇī chihna (Arithmetic) The sign of root; √ (ଯଥା—√ ୧୬=୪; $\sqrt[3]{}$ ୨୭=୩)

କରଣୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (କୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—୧ । କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ; କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—1. Fit to be done; practicable; necessary.

୨ । ଯାହା କରିଯିବା ଉଚିତ—

2. Proper to be done.

କରଣ୍ଡ—ସଂ. ବ (କୃ ଧାତୁ+ଘଞ୍ଜାର୍ଥେ. ଅଣ୍ଡ)—୧ । ବେତ ବା ବାଉଁଶର ପେଟରା; ପେଡ଼ା—1. A basket of bamboo or wicker work with lid.

୨ । ଥଳି—2. Bag; pouch.

୩ । ମଧୁଚକ୍ର; ମହୁଫେଣା—3. Bee hive.

୪ । ଖଡ୍ଗ—4. Sword.

୫ । ଜଳଚର ପକ୍ଷୀବିଶେଷ; କାରଣ୍ଡବ—

5. An aquatic bird; a sort of duck.

୬ । ଶୈବାଳବିଶେଷ—6. A kind of moss.

୭ । ଘୋଡ଼ା ବା ଘାଣ୍ଟ; ପେଡ଼ା—

7. A closed receptacle.

କରଣ୍ଡକ—ସଂ. ବ (କରଣ୍ଡ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—କରଣ୍ଡ (ଦେଖ)—Karaṇḍaka Karaṇḍa (See)

କରଣ୍ଡା—ସଂ. ବ (କରଣ୍ଡ+ଆ)—ଯକୃତରୋଗ—Karaṇḍā A liver disease.

କରଣ୍ଡିଆମୂଷା—ଦେ. ବ—ଗାତୁଆମୂଷା (ଦେଖ)—Karaṇḍiāmūshā Gātuāmūshā (See)

କରଣ୍ଡିକ—ସଂ. ବ (କରଣ୍ଡ=ଥଳି+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—ଯେଉଁ ଜନ୍ତୁଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ସନ୍ତାନଙ୍କୁ ଶିଶୁ ଅବସ୍ଥାରେ ବହନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଚର୍ମମୟ କରଣ୍ଡ ବା ଥଳିପରି ଗୋଟିଏ ଖୋଲମୁହଁ ଆବରଣ ଥାଏ; ଦ୍ୱିଗର୍ଭଜନ୍ତୁ—Marsupial animals; animals having a pouch under the belly for carrying the immature young ones.

କରଣ୍ଡୀ—ସଂ. ବ—(କରଣ୍ଡ+ଅଳ୍ପ ଅର୍ଥରେ. ଈନ୍; ୧ମା. ୧ବ. Karaṇḍī ଏ ମାଛଙ୍କ କଣ୍ଠ ଓ ପେଟ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଥଳି ବା ବଟୁଆ ଆକୃତିର ଥୁଲା ଦେଖାଯାଏ) କେରଣ୍ଡୀମାଛ—Barbus chola; a kind of fish.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପୃଥକ୍‌ତ୍ୱ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କ�ୂଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତୁ' ଦେଖିବେ ।

କରତ—ଦେ. ବ (ଫ୍ର. କରପତ୍ର)—୧ । କାଠକୁ ଚଉ ପଟା କରିବାପାଇଁ
Karata ବ୍ୟବହୃତ ଦାନ୍ତଦନ୍ତ ଶସ୍ତ୍ର; ଦନ୍ତୁର ଧାତୁପତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ
କରାତ ଶସ୍ତ୍ର—1. Saw.
କରାଁତ

ପରତେ ନାହିଁ ମୋର କରତେ ମଦନର ବସି ପାରିବ କ
ବରତ କ ଗୋ—ଜଗନ୍ନାଥ ପୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

[ଦ୍ର—କାଠ କରତ ଦୁଇ ପ୍ରକାର—୧ । ଦ୍ୱିତା କରତ—ଏହା ଖ୍ରୋଟ ଏବଂ ଏହାକୁ ଜଣେ ଲୋକ ଧରି କାଠରେ ଲଗାଇ କାଠ ଚିରେ; ୨ । ଠୋଲ୍ଲା କରତ—ଏହା ବଡ଼; ଏହାକୁ ଦୁଇ ଜଣ ଦୁଇ ପାଖରୁ ଧରି ଓଟାର କାଠ ଚିରନ୍ତି ।]

୨ । (ବଣିଆଶବ୍ଦ) ସୁନା ବା ରୂପା କାଟିବାର କରତ—
2. Goldsmith's tenon-saw for cutting metal.

କରତଃ—ଦେ.ଅ (କୃ ଧାତୁରେ ତସ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ; ଅଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରତ୍ୟୟ ବଙ୍ଗଳାରୁ
Karatah ଅନୁକୃତ)—୧ । କରୁ କରୁ; କରିବା ଅବସ୍ଥାରେ—
କରତଃ 1. While doing; in the act of doing.

୨ । କରି—2. Doing.

୩ । କରିସାରି—3. Having done.

(ଯଥା—ସେ ଡାଙ୍କର ଦୁର୍ନାମ କରତଃ ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କଲେ ।)

କରତଗୁଣ୍ଡ—ଦେ.—ବ (ଫ୍ର. କରପତ୍ର+ଗୁଣ୍ଡକ)--କାଠ କରତଲେ ଯେଉଁ
Karatagunḍa କାଠଗୁଣ୍ଡ ଭଳେ ଝୁଡ଼ାପଡ଼େ—Sawdust.
କରାତଗୁଁଡ଼ା
ଲକଡ଼ୀକାବୁରାଦା

କରତନ—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବ. (ଫ୍ର. କର୍ତ୍ତନ)—କର୍ତ୍ତନ (ଦେଖ)—
Karatana Karttana (See)

ରଣରଣ ଯଶ ଉତ୍କଳ ରସ, କରତନ ମନ ମତ ଅଳସ ।
ଉତ୍କ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି. ।

କରତପ—ଗ୍ରା. ବ (ଫ୍ର. କର୍ତ୍ତବ୍ୟ)—ଶକ୍ତି; କ୍ଷମତା—
Karatapa Power; capacity.

କରତବ—ଗ୍ରା. ବ—କରତପ (ଦେଖ)—
Karataba Karatapa (See)

କରତବ୍ୟ—ଗ୍ରା. ବ—କରତପ (ଦେଖ)—
Karatabya Karatapa (See)

ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ (ଫ୍ର. କର୍ତ୍ତବ୍ୟ)—କର୍ତ୍ତବ୍ୟ; କରିବା ଉଚିତ—Proper to be done.

ସେହିପ୍ରକାରେ କରତବ୍ୟ, ଏ ଦେହ ଯେବେ ସ୍ପର୍ଶ ହେବ ।
ପ୍ରାତା. ନର୍ସିଂମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

କରତଳ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର + ତଳ)—
Karatala ୧ । ହାତର ଲେଣ୍ଡ ପାଖ—
1. Palm of the hand.

(କରସ୍ପୃଷ୍ଟ—ବପଦ୍ଭତ) ୨ । ଅଧୀନତା—2. Subjection.

ଗ୍ରା. (ଇତର) ବ.—କଡ଼ାତଳ—
The place below ons's sides.

କରତଳଗତ—ସଂ. ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ୭ମ୍ୟା ତତ୍ପୁ;କର + ତଳ + ଗତ)—
Karatalagata ୧ । କରଗତ;ହାତକୁ ଆସିଥିବା;ହାତରେ ସ୍ଥାପିତ—
1. Placed in one's hand.

୨ । ଦଖଲରେ ବା ଅଧିକାରରେ ଥିବା —
2. In one's possession.

୩ । ଆପଣାର ଆୟତ୍ତ; ଅଧୀନ —
3. Under one's control.

କରତଳିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କରତଳୀସ୍ଥ)— ଆୟତ୍ତ; ଅଧୀନ—
Karatalīā Under one's control or authority.

କରତା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କର୍ତ୍ତୃ)—
Karatā ୧ । କର୍ତ୍ତୃ; ସ୍ରଷ୍ଟା—1. Creator.

ଅଶେଷ ଅନ୍ତର୍ଯାମୀ ଯେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କରତା । ବଷ୍ଣୁକେଶବପୂର୍ତ୍ତଣ ।

୨ । ରକ୍ଷକ—2. Protector.

ସେହ ସବୁ ଜନଙ୍କର ଦୁରତା କରତା । ବଷ୍ଣୁକେଶବପୂର୍ତ୍ତଣ ।

୩ । ଗୃହର ମାଲିକ—3. Head, chief person or master of the house.

ଦେ. ବ. (ସଂ. କୃତ୍ ଧାତୁ = କର୍ତ୍ତନ କରିବା)—
୧ । କରତିବା କର୍ମ—1. Act of sawing.

୨ । ପାସଙ୍ଗ (ଦେଖ)
2. Pāsaṅga (See)

ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବିଣ.—୧ । (ସଂ. କର୍ତ୍ତୃ)କର୍ତ୍ତା (ଦେଖ)
(ଦ୍ୱିରୁକ୍ତ—ବପଦ୍ଭତ)—1. Karttā (See)

ବଲ୍ଲେମ ଯେମ ବର୍ଣ୍ଣ ସୋମ ପ୍ରକାମ ଦରବୁ କରତା ଭାରତ ।
ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ

୨ । (ସଂ. କର୍ତ୍ତିତ)—
କରତ ଦ୍ୱାରା ଫଡ଼ା ହୋଇଥିବା (କାଠ ଆଦି)—
2. Sawn (wood etc.)

କରତାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. ୧ । (ଅଣିଜନ୍ତ ଅର୍ଥରେ ଣିଜନ୍ତ ପ୍ରଯୋଗ)—
Karatāibā କରତିବା; କର୍ତ୍ତନ କରିବା—
କରାତ କରାନ 1. To saw; to cut.

ଶର କର କର କରତାଇଲଟି ପ୍ରଭ୍ୟେକ ଦଷରୁମାସ ।
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ. ବଦଗୁ ଚନ୍ଦ୍ରାନର୍ଣ୍ଣ ।

୨ । (କରତିବା କ୍ରିୟାର ପ୍ରଯୋଜକରୂପ) କର୍ତ୍ତନ କରାଇବା—
2. To cause to be cut or sawn.

(ଯଥା—ସେ ପଇସା ଦେଇ କାଠଟି କରତାଇଲେ ।)

କର ତାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶୋକ ବା ଅନୁତାପ ଯୋଗୁଁ କରଦ୍ୱାରା
Kara tārdibā ନିଜର ବକ୍ଷସ୍ଥଳ ଓ କପାଳ ଆଦି ଆଘାତ କରିବା—
ହାତମାରା To strike one's palm on the head or
ହାତମାରନା breast in an agony of grief or repentance.

ଜଳପୁରୁ. ବଳପୁରୁ, ଏବେ ଜରେ କର ତାଡ଼ ରେ । ବଦପୂର୍ତ୍ତ. ସଙ୍ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଜ୍ଅ	ଭ୍ର
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

କରଡାଲ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କର + ଡାଲ)—

Karatāla ୧ । ଦୁଇ କରର ପରସ୍ପର ଅଘାତ; ହାତତାଳ—
1. Clapping of the hands; clap.

୨ । କାଠ ବା କଂସା ନର୍ମିତ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ଯାହାର ଦୁଇ ଫାଳକୁ ଦୁଇ ବା ଏକ ହାତରେ ଧରି ଆଘାତ କରାଯାଏ – 2. A pair of cymbals made of bellmetal or wood for beating to tune; castanets.

ବଜାଇ ଖେମଟା ତାଳ, କରତାଳ ଘୁଙ୍ଘୁର, ନାଚନ୍ତି ନନ୍ଦଦୁଲଲ,
ଜୋଡ ନଜର ଚିଡ଼ିଲ । ପଦ୍ମନାରଦେବ. ସଙ୍ଗୀତ ।

କରଡାଲିକା—ଫ. ବ. (କର + ଡାଲ + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Karatālikā କରତାଳ (ଦେଖ)
Karatāli (See)

କରଡାଲ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ହାତତାଳ ଦ୍ୱାରା ଉପହାସ ବା ଥଟ୍ଟା କରିବା—

Karatāli debā
1. To clap the hands in derision.

ଦେଲେ ପିଲ୍ଲମାନେ ତାରୁଣ ଅନନ୍ଦେ କରତାଳ ଦିଏ ଦିଏ ।
ନଦକଶୋର. ନର୍ଦ୍ଦରୁଣୀ ।

ହାତତାଳୀ ଦେଓୟା ୨ । ଦୁଇ ହାତରେ ତାଳ ମାରିବା—
ହାତତାଲୀବଜାନା 2. To clap the hands.

୩ । ସଭାରେ ବକ୍ତାଙ୍କ ବକ୍ତୃତାର ଅଂଶବିଶେଷକୁ ହାତତାଳଦ୍ୱାରା ବାହାବା କରିବା—3. To applaud portions of a speech with the clap of hands.

କରତାଳୀ—ଫ. ବ. (କର + ଡାଲ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—

Karatāli ହାତତାଳ—Clapping of the hands.

ଦେ. ବ. (ଫ. କରତାଳ)—କରତାଳ ୨ (ଦେଖ)
Karatāla 2 (See)

କରତ—ଦେ. ବ. (ଫ. କରପତ୍ରଧାରୀ)—

Karati ଯେଉଁ ଲୋକ କରତ ଦ୍ୱାରା କାଠ ଚରେ—
କରାତୀ A sawyer.
ଆରାକସ, କରୌତ

କରତଆ—ଦେ. ବ—କରତ (ଦେଖ)
Karatiā Karati (See)

କରତଫାଶ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଫାଶ—

Karatipbāsa A kind of knot; clove-hitch knot; granny knot.

କରତବା—ଦେ. କ୍ରି (ଫ. କୃତ୍ ଧାତୁ)—

Karatibā ୧ । କରତ ଦ୍ୱାରା କାଟିବା—
କରତା 1. To saw.
ଆରେସେ ଚୀରନା ୨ । କରତ ତଳ କାଟ ପକାଇବା—
2. To lacerate as by a saw..

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କରତରେ କାଟିଲା ପରି ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟ ଦେବା—3. (figurative) To cause great suffering.

ମର୍ମ କରତୁଛ ତୁଲ—ମଧୁସୂଦନ. ଉତ୍ତରରାମଚରିତ ।

କରତ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କରତଦ୍ୱାରା କାଟ ହେବା—

Karati hebā 1. To be sawn.

(ଯଥା—ଏ ଝାଣ କାଠ କରତ ହେଉ ନାହିଁ ।)

କରନା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟ ପାଇବା—
2. (figurative) To suffer much.

(ଯଥା—ଏ କଥା ଶୁଣି ମୋ ହୃଦୟ କରତ ହେଉଛି ।)

କରତୁତ—ଗ୍ରା. ବ—୧ । (ଫ. କର୍ତ୍ତୃତ୍)—କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ; ଅଧିକାର—

Karatuta 1. Mastery; influence.
କର୍ତାତି ୨ । (ଫ. କୃତ୍ତତ୍)—କୃତ୍ତତ୍ୱ—2. Skill.
କରତୂତ

କରତୋୟା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାମ) (କର = ହସ୍ତ + ତୋୟ = ଜଳ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଉତ୍ତରବଙ୍ଗର ନଦୀବିଶେଷ—

Karatoyā A river in north Bengal.

[ଦ୍ର—ଗୌରୀଙ୍କ ବିବାହରେ ହିମାଳୟ କନ୍ୟାଦାନ କରିବା ସମୟରେ ମହାଦେବଙ୍କ ହାତରେ ଦେବା ଜଳରୁ ଏହି ନଦୀ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିବା ପୁରାଣରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ପୁଷ ମାସରେ ଏ ନଦୀରେ ବଙ୍ଗଦେଶର ବଗୁଡ଼ା ନଗରର ସାତ ମାଇଲ ଉତ୍ତରରେ ମହାସ୍ଥାନଗଡ଼ା ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ନାନଯୋଗ ପଡ଼େ; ଏ ନଦୀ ଜଲପାଇଗୁଡ଼ିର ଜଙ୍ଗଲରୁ ବାହାର ରଙ୍ଗପୁର ବାଟେ ଯାଇ ଦଲଦଲିଆ ଓ ଅତ୍ରାଇ ନଦୀରେ ମିଳିଛି । ବର୍ଷାକାଲରେ ମଧ୍ୟ ଏ ନଦୀର ଜଳ ପବତ୍ର ଥିବାର ଶାସ୍ତ୍ରରେ କଥିତ । ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ସଦାଜାର୍ । ମିଥୁନ ସଂକ୍ରାନ୍ତିଠାରୁ ୭ ଦିନ ସବୁ ନଦୀ ରଜସ୍ୱଳା ହେବାରୁ ସ୍ନାନର ଅଯୋଗ୍ୟା ହୁଅନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ମହାଦେବଙ୍କ ବର ପ୍ରଭାବରୁ ଏ ନଦୀ ସେ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ପବତ୍ର ରହିବାର ପୁରାଣରେ ଅଛି ।]

କରଦ—ଫ. ବିଣ. (କର + ଦା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଯେ କର ଦିଏ—

Karada 1. Paying rent; rentpaying.

୨ । ଯେଉଁ ସାମନ୍ତରାଜା ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ରାଜସ୍ୱ ଦିଅନ୍ତି—
2. Tributary (chief).

କରଦନ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବ (ଫ. କର୍ଦ୍ଦନ)—କର୍ଦ୍ଦନ (ଦେଖ)

Karadana Karddana (See)

ଘୋର ସେହିରୂପେ କୁରୁଙ୍କ କରଦନ;
ଜଳେ ଏକା ହୋଇ ବହୁଣ ମାରଗଣ—କୃଷ୍ଣଜିଂହ. ମହାଭରତ. ଘୋଷ ।

କରଦମ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ଫ. କର୍ଦ୍ଦମ)—କର୍ଦ୍ଦମ; କାଦୁଅ—

Karadama Clay.

କରଦ ମାହାଲ୍—ଦେ. ବ (ଫ. କରଦ + ଫା. ମାହାଲ୍)—

Karada māhāl କରଦ ରାଜ୍ୟ (ଦେଖ)—
Karada rājya (See)

କରଦ ରାଜା—ଫ. ବ—ଯେଉଁ ରାଜା ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ କର ଦିଅନ୍ତି—

Karada rājā A tributary chief; a chief paying tribute to the emperor or king.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୀର୍ଘସ୍ୱି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବ ପରବର୍ତ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଚାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳଲେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲ୍ବତ୍'ଦେଖିବେ।

କରଦ ରାଜ୍ୟ—ସଂ. ବ—ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ବା ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ
Karada rājya କର ଦଅନ୍ତୁ—A tributary state; a subordinate state paying tribute to the emperor.

କରଦାତା—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (କର+ଦାତା)—କରଦ (ଦେଖ)—
Karadātā Karada (See)

କରଦାୟୀ—ସଂ. ବଣ ପୁଂ (କର+ଦାୟୀ)—କରଦ (ଦେଖ)
Karadāyī Karada (See)

କର ଦେବା—ଦେ. କି—୧ । ହାତରେ ଛୁଇଁବା; ହାତ ଲଗାଇବା—
Kara debā 1. To touch; to touch with the hands.

ହାତଦେଓୟା ଗୋପୀଏ ହୃଦେ କର ଦେଲେ;
ହାତଦେନା ବଉଡ଼େ ଭେଉଁଚ୍ଚ ବୋଇଲେ—ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଦୃଢ଼ ଜବାବ କରିବା—
2. To give one's word to do a thing..

କରଧନ—ଦେ. ବ. (ଆ. କମର୍=ଅଣ୍ଟା; ଓ. କର; କଡ଼=ପାର୍ଶ୍ୱ
Karadhani ସଂ. କଟୀ+ଆଧାନ)—ଅଣ୍ଟାରେ ପିନ୍ଧିବା
ଘୁନ୍‌ସି କାର୍ପାସ ବା ଧାତୁମୟ ସୂତା—A string of cotton
କରଧନୀ or metal worn round the waist.

କର ଧରିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କି—ପାଣିଗ୍ରହଣ କରିବା; ବିବାହ
Kara dharibā କରିବା; ବିଭା ଦେବା—To marry.

କର ଧରା ମୋର କର ଧର ତୋର କରମେ ବଟ୍ଟୋଣ୍ଟି,
କର ଗହନା ଲେଖିଥିଲ ଏହା ଯେ ହୃଷ୍ଟ ପରମେଶ୍ୱୀ—
କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ, ବନ ।

କରଧୁନ—ଦେ. ବ—କରଧନ (ଦେଖ)
Karadhuni Karadhani (See)

କରନ୍ଦ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କରମର୍ଦ୍ଦକ; କାରମନ୍ଦ; ଗା. କରମଦ)—
Karandā ୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ଖଟା କୋଳ ଗଛ—
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ - କରମର୍ଦ୍ଦ; କରମର୍ଦ୍ଦକ; କରମ୍ଭ; କରଂରୁକ; ବୋଲ; ଜାଭୁପୁଷ୍ପ; କାରମନ୍ଦ କୁରୁମିଆ; କରମ୍‌ଚା; ବଇଞ୍ଚି ତାଇର୍; ପାଣିଆମଳା **କରୌନ୍ଦା; ଗରିଜ୍ଜା; କଡ଼ୀନା; ତିମୁଖିଆ; ଗାଠୋ** ଡେ. ବାଲୁ
1. A kind of plum tree with sour plums; Carissa Carandas (Haines).

[ଦ୍ର—ଏହା ଭଗବଦ୍ଦବର୍ଗର ଶ୍ରୀଘ୍ର ବହୁ ଶାଖାଯୁକ୍ତ କଣ୍ଟକମୟ ଝୁପ; ଫୁଲ ଯୁଇଫୁଲ ପରି ଶ୍ୱେତ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଓ ଫଳ ବଡ଼ଲଫଳ ପରି ଓ ଅମ୍ଳସ୍ୱାଦ । ଏହାର ଫଳକୁ ଆମ୍ବିଳ କରନ୍ତି । ଏ ଗଛ ବର୍ଷାଦନେ ଫଳେ; ଫଙ୍ଗାବରେ ଏ ଗଛରୁ ଲାଖ ବାହାରେ । କଞ୍ଚା ଫଳ ଖଟାମିଶା ମିଠା ଓ ମଳରୋଧକ । ପାଚିଲା ଫଳ ଦେଖିବାକୁ ସଫେଦ୍ ଓ ଗୋଲାପୀ । ଏହା ଶୀତଳ, ପିତ୍ତନାଶକ ଓ ରକ୍ତଶୋଧକ । ଏହାର ତେର ସଙ୍ଗେ କପୂର ଓ କାଗଜରସ ବାହୁ କାନ୍ଥରେ ଲଗାଇଲେ ଉପକାର ହୁଏ । ଦକ୍ଷିଣ ଦେଶରେ ଏଥିର କାଠରୁ ପାନଆ ଓ ଅଶକ କରାଯାଏ—
ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତର ଜଙ୍ଗଲରେ ଜନ୍ମିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଟାଣୁଆ ଲତା ଓ କୋଳ; କେରେଣ୍ଡା ଲତା—
2. Caresa Intermis (a very stout woody climber; Haines).

[ଦ୍ର—ଏଥିର କୋଳ ପ୍ରଥମୋକ୍ତ କରନ୍ଦା କୋଳ ପରି ଖଟାମିଠା ଜନ୍ତୁ କରନ୍ଦା କୋଳଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।]

କରନ୍ଦାଳ—ଗ୍ରାଦେ. (ଫିଦ୍‌ଭୂମ ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବ—
Karandāli ଡେଙ୍ଗା ଓ ସୁନ୍ଦର ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Amoora Spectabilis tree (Haines)

କରନ୍ୟାସ—ସଂ. ବ. (କର+ନ୍ୟାସ)—
Karanyāsa ୧ । (୬ଷ୍ଠୀ ଭକ୍ତି) ଜପ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଜପମନ୍ତ୍ରର ଅଂଶମାନଙ୍କୁ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ କରାଙ୍ଗୁଳିରେ କଳ୍ପନା ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାପନ କରିବା ବିଧି; ମନ୍ତ୍ର ପାଠ କରି ଆଙ୍ଗୁଠିର ପବରେ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠାଗ୍ରର ଅର୍ପଣ—1. A ritual used during worship in which different portions of a formula are imagined to be laid on different fingers of the hand.

୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ଭକ୍ତି) କୌଣସି ବସ୍ତୁରେ ହସ୍ତବନ୍ୟାସ; ହସ୍ତାର୍ପଣ—
2. The laying of the hands on some object.

କରପଇଠ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କରପୃଷ୍ଠ)—ହାତର ଉଲ୍—
Karapaiṭha The pressure of one's palm.

ବୋଲଏଁ ମୁଁ ବରବରନାଡ଼ବର ତୋ କରପଇଠଥରେ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।

କରପଇଠି—ଦେ. ବ—୧ । କରପଇଠ (ଦେଖ)
Karapaiṭhi 1. Karapaiṭha (See)

ପାବନ୍ତେ ପାବନ୍ତେ ନମ୍ରମସ୍ତକ ଓହ୍ଲାଇ
କରପଇଠି ବସ୍ତୋଶ୍ରୀ ସଙ୍ଗୀକରେ ଦେଇ ।
ଉତ୍କ. କୋଣ୍ଡୁଦ୍ଧାଶ୍ୱମେଧ ।

୨ । କରପୃଷ୍ଠ; ଲେଢ଼ର ଅପର ପାଖ; ହାତ ପାପୁଲି—
2. The back of the palm..

କରପକ୍ଷ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କର ଅଟେ ପକ୍ଷ ଯାହାର)—
Karapakṣha ଯେଉଁ ଜୀବର ହାତ ପକ୍ଷ ସ୍ୱରୂପ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ (ଯଥା—ବାଦୁଡ଼ି; ଚେମ୍ପିଣି ।)—
Hand-winged; Cheiropterous (animals)

ସଂ. ବ—୧ । ବାଦୁଡ଼ି—1. Bat; the Cheiroptera.

୨ । ଚେମ୍ପିଣି ଜାତୀୟ—2. The house-bat.

କରପଟ—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବ. (ସଂ. କର୍ପଟ)—୧ । ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ—
Karapaṭa 1. A piece of cloth.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇ୍ୟ	ଉ୍ଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	଍	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

୨ । ଛିଣ୍ଡା କନା—2. Rags.

୩ । କୌପୀନ—3. A strip of cloth covering only the private parts of the body.

ଗ୍ରା. (ଇଡର) କ୍ରି. ବିଣ—କଡ଼ ବାଗରେ—
Sideways; sidewise.

କରପଟ୍ଟି—ଗ୍ରା. ବ—କରପଟ୍ଟ (ଦେଖ)
Karapaṭi Karapaṭa (See)

କରପଟ୍ଟିଆ—ଗ୍ରା. (ଇଡର) ବିଣ—ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଅବସ୍ଥିତ; କଡ଼ପଟ୍ଟିଆ—
Karapaṭiā Situate or placed on one side.

କରପତ୍ତର—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କରପତ୍ର)—
Karapatara କରପତ୍ର (ଦେଖ)
Karapatra (See)

ଥାଉ ଥାଉ ନକେ ଭୁଗ୍ୟଲଣ୍ଠୀ ଭାଙ୍କୁ ଯୋଡ଼ନ୍ତ କରପତ୍ତର ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ସଯାତ ।

କରପତ୍ର—ସଂ. ବ. (କର+ପତ୍ର)—
Karapatra ୧ । (ହାତ ପର ଚଉଡ଼ା ଓ ପତ୍ର ପର ପଡଲା) କରତ—1. Saw.

୨ । (ପତ୍ର ଆକାରରେ କର୍ ଯାଇଥିବା କର)—
ଖୋଲିଥିବା କରତଳ—2. The open palm of the hand.

୩ । ଜଳକ୍ରୀଡ଼ା; ସନ୍ତରଣ—
3. Gamboling in water(M. W.); swimming.

ଦେ. ବ—ସମ୍ମାନାର୍ଥ ଯୋଡ଼ା ଯାଇଥିବା ଦୁଇ ହାତର କରତଳ-
The two palms joined together by way of respect.

ପାଏ ପଡ଼ ଉଠି କରପତ୍ର ଯୋଡ଼ ମାଥେ ।
ପ୍ରାବ. ଚତୁର୍ଭରୂପଗୀତା ।

ଦେ.ବିଣ—ଭୟ ବା ସମ୍ମାନରେ ଦୁଇ ହାତକୁ ଯୋଡ଼ିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)-
With the two palms joined together in respect or fear.

କରପତ୍ର ଯୋଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦୁଇ ହାତ ଯୋଡ଼ ନମସ୍କାର
Karapatra jordibā କରିବା—1. To make obeisance by joining the two palms.

୨ । ଦୁଇ କରତଳ ଯୋଡ଼ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—
2. To pray by joining the two palms.

କରପତ୍ର ଯୋଡ଼ କଲ୍ୟ ବାଡୁଡ଼ା ଯାତ ରଣଲଣ୍ଠୀ ପଦେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଭୟରେ ବା ସମ୍ମାନରେ ଦୁଇ କରତଳକୁ ସିଧା କର ଯୋଡ଼ ନମସ୍କାର କରିବା ଭଲ କରିବା—
3. To fold both palms in a posture of supplication in fear or in awe.

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆଜ୍ଞାବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ରହିବା—
4. (figurative) To be in a position of slavish obedience or supplication (indicating fear or servility).

କରପଲ୍ଲବ—ସଂ. ବ. (ରୂପମିତ କର୍ମଧା; କର+ପଲ୍ଲବ; ପଲ୍ଲବ ସଦୃଶ
Karapallaba କର)—୧ । ପାଞ୍ଚ ଆଙ୍ଗୁଠି ସଙ୍କୁଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ସରଲ ଭାବରେ ପଞ୍ଚ ପର୍ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇଥିବା କରତଳ-
1. The palm extended plainly with all the five fingers adhering to each other.

୨ । ନବପଲ୍ଲବ ପର୍ ଶୋଭାଯୁକ୍ତ, କୋମଳ ଓ ରକ୍ତାଭ କରତଳ—2. Reddish and soft palms (compared to new red and tender leaves).

୩ । (ହସ୍ତୀ ଭଳି) ଅଙ୍ଗୁଳି; ହାତ ଆଙ୍ଗୁଠି—
3. Finger of the hand.

ଦେ. ବ—ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ହାତଅଗରେ ବନ୍ଧାଯିବା ତେପଟା ଓ ଗୋଲ ପତ୍ରାକାରରେ ଗ୍ରଥିତ ପୁଷ୍ପମଣ୍ଡଳ—
A thin nosegay in the shape of a circular leaf put on the arms of the idol Jagannātha at Puri.

କରପଲ୍ଲବି—ସଂ. ବ. (କରପଲ୍ଲବ+ଈ)—ଆଙ୍ଗୁଳିଦ୍ୱାରା ଠାର; ଆଙ୍ଗୁଠିର
Karapallabī ଉନ୍ମଉନ୍ମ ସଙ୍କେତଦ୍ୱାରା ଉନ୍ମଉନ୍ମ ଅକ୍ଷର ପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ ପରସ୍ପର ମନୋଭାବ ଆଦାନପ୍ରଦାନ ପ୍ରକ୍ରିୟା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)--Exchange of thoughts between two persons by various signs made by the fingers; manual signs.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ପୂର୍ବ:—ଅହ୍ନ (ଅ=ଅ ଆଦ୍ୟ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ), କଲଶ (କଲଶ=କ ବର୍ଗ), ଚଙ୍ଗ (ଚଙ୍ଗ=ଚ ବର୍ଗ), ଟଙ୍କାର (ଟଙ୍କାର=ଟ ବର୍ଗ), ଡରୁ (ଡରୁ=ଡ ବର୍ଗ), ପବନ (ପବନ=ପ ବର୍ଗ), ଯବ (ଯବ=ଯ,ର,ଳ), ଶଶୀ (ଶଶୀ=ଶ. ଷ. ସ. ହ) ପରମାଣ। ଆଙ୍ଗୁଠି ଦେଖାଇ ବର୍ଣ୍ଣ କରିବ ବଖାଣ । ଯଥା—ଖ ଅକ୍ଷର ପାଇଁ 'କଲଶ'ର ଠାର ଦେଖାଇ କ ବର୍ଗର ଦ୍ୱିତୀୟ ଅକ୍ଷର ପାଇଁ ଦୁଇଟି ଆଙ୍ଗୁଠି ଦେଖାଇବ; 'ଇ' ପାଇଁ ଅହ୍ନ ବା ସାପର ଠାର ଦେଖାଇ ତୃତୀୟ ସ୍ୱର ପାଇଁ ତିନି ଗୋଟି ଆଙ୍ଗୁଠି ଦେଖାଇବ ।]

କରପାତ୍ର—ସଂ. ବ. (ରୂପକ କର୍ମଧାରୟ; କର+ପାତ୍ର)—
Karapātra ପାତ୍ରୀକୃତ କରତଳ; ହସ୍ତସମୁଚ୍ଚୟ; ଅଞ୍ଜୁଳା—
Hands joined and formed into a cup to hold things or water; the hollow made by folded hands.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କର୍ମଧାରୟ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ହସ୍ତସମୁଚ୍ଚୟ ଛଡ଼ା
(କରପାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅନ୍ୟ ଭୋଜନପାତ୍ର ନାହିଁ; ପାଣିପାତ୍ର—
(a person) Having no other utensil than his folded palms to hold eatables or drinking water.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିର ବପସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଁଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଁଅ' ଦେଖିବେ 'ଚଖି' ନ ପାଇଲେ 'ଚକ୍ଷି' ଦେଖିବେ; 'ଆଖିଁ' ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଖି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

କରପାଳ—ସଂ. ବି. (କର + ପାଳ ଧାତୁ + କରଣ. ଅ)—
Karapāla ୧ । ଖଡ୍ଗ; ଖଣ୍ଡା—1. Sword.
୨ । ହସ୍ତଯଷ୍ଟି; ହାତବାଡ଼—2. A walking stick.
୩ । ହାତର ନଖ—3. Finger-nails of the hand.

କରପାଳକା—ସଂ. ବି. (କରପାଳୀ + ସ୍ୱାର୍ଥେ କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Karapālikā କରପାଳୀ (ଦେଖ)
Karapālī (See)

କରପାଳୀ—ସଂ. ବି. (କରପାଳ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ. କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥେ)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଡ୍ଗ—
Karapālī 1. A scimitar; a small sword.
୨ । ଛୋରି; ଛୁରି—2. Dagger.
୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଦାକାର ଦଣ୍ଡ; ମୁଦ୍ଗର—3. Mace; mallet.

କରପୀଡ଼ନ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; କର + ପୀଡ଼ନ)—
Karapīrdana ୧ । ଦୁଇ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ପରସ୍ପର କରମର୍ଦ୍ଦନ—
1. The pressing together of two people's hands; shaking hands.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ବବାହ; ପାଣିଗ୍ରହଣ—
2. Marriage ceremony.

କରପୀଡ଼ା—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; କର + ପୀଡ଼ା)—
Karapīrdā ୧ । ଅଉରକ୍ତ ରାଜସ୍ୱ ଦେବା ଯୋଗୁଁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଅନୁଭୂତ କଷ୍ଟ—1. The difficulty felt by the subjects or tenants owing to excessive taxation.
୨ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅଉରକ୍ତ କର ବା ଖଜଣା ବସିବା—
2. Excessive taxation of the subjects.

କରପୁଟ—ସଂ. ବି. (କର + ପୁଟ = ପାତ୍ର)—କରପାତ୍ର (ଦେଖ)
Karaputa Karapātra (See)

କରପ୍ରଦ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କର + ପ୍ର + ଦା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Karaprada କରଦାନକାରୀ—Paying tribute or revenue or tax; rent-paying.
(କରପ୍ରଦା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କରବରୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବି—କରମ୍ବୀ (ଦେଖ)
Karabarī Karabī (See)

କରବଲ୍ଲ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. କରବଲ୍ଲ)—ଅଲ୍ଲଙ୍କ ପୁତ୍ର ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ନାତି ହୁସେନ୍ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଦ୍ୱିତ ଓ ସମାଧିସ୍ଥ ହୋଇଥିଲେ—1. The place where Ali's son and Mahammad's grandson Hussain was killed and buried.
କରବଲା
କରବଲା
[ଦ୍ର—ଏହା ବାଗ୍‌ଦାଦ୍‌ଠାରୁ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ମହମ୍ମଦଙ୍କ ନାତି ହୁସେନ୍ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ୭୨ ଜଣ ଧର୍ମଯୁଦ୍ଧରେ ନିହତ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର କବର ଉପରେ ହୁସେନଙ୍କ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଆବାସଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାବୃତ ସମାଧି ଅଛି ।]

୨ । ମହରମ୍ ପର୍ବର ଯେଉଁ ଦିନ ମୁସଲ୍‌ମାନ୍‌ମାନେ ତାଜିଆକୁ ନେଇ ଜଳରେ ପକାନ୍ତି ବା ଦଫନ୍ କରନ୍ତି—
2. The last day of Maharram when the Tajia is thrown into the water.

କରବଶ—ଦେ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର + ବଶ)—କରସ୍ଥିତ; କରାୟତ୍ତ—
Karabaśa Placed in the hand.
ସେ ଥିଲେ ତାହା କରବଶ ସଇଲେ
ତେବେ ବୋଇବେ ସ୍ୱର୍ଗ ବଶ ସଇଥିବେ । ରାଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

କରବଲ୍ଲା—ବୈଦେ. ବି (ଆ.)—କରବଲ୍ଲ (ଦେଖ)—
Karaballā Karabalā (See)

କରବା—ଦେ. ବି (ସଂ. କାରବୀ)—ବନ୍ୟ ଖାଦ୍ୟମୂଳ ବିଶେଷ; ବଣ ଆଳୁ—A wild edible root; wild yam;
କାଁଟାଆଳୁ Dioscora Pentaphylla (Haines).
ଅରୁଆ

କରବାଗରେ—କ୍ରି. ବିଣ—ପାର୍ଶ୍ୱକ୍ରମେ; ଅଣେଇବା ପ୍ରକାରେ—Sidewise; flankwise.
Karabāgare

କରବାଗେ—କ୍ରି. (ଇତର) ବିଣ—କରବାଗରେ (ଦେଖ)—
Karabāge Karabāgare (See)

କରବାଡ଼—ଦେ. ବି (ସଂ. କବଟ)—ବଡ଼ ଗ୍ରାମ ନିକଟସ୍ଥ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ; ପଡ଼ା—Small village attached to or contiguous to a larger village.
Karabārda
[ଦ୍ର—ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଗ୍ରାମକୁ ଶାସନ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ (ଯଥା, ରାଣୀ, ମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଭୃତି) ବସାଇଥିବା ଗ୍ରାମକୁ ପୁଷ୍ପ ଜଳାରେ କରବାଡ଼ କହନ୍ତି । କରବାଡ଼ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଶାସନରୁ ଜଣା ।]

ଗ୍ରା. (ଇତର ବ୍ୟବହୃତ) ବି.—୧ । ଏକପାର୍ଶ୍ୱରେ ଅବସ୍ଥିତି—
1. Position of being situate on one side.
୨ । (ସଂ. କରବାଳ)—ଖଡ୍ଗ—2. Sword.
ମାଉଜଙ୍କ ନେତ୍ରକୁ ନ ଦଶିଲ କନ୍ତ. ଭୟରେ କରବାଡ଼ ଦେଲେ ସେ ମୂରୁନ୍ତ—
କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭରତ, ବନ ।

କରବାଡ଼ିଆ—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବିଣ—୧ । ଏକପାର୍ଶ୍ୱିଆ—
Karabārdiā 1. Situate on one side.
୨ । ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ; ଏକାଙ୍କିଆ—
2. Isolated from all others.
୩ । ଜାତିରେ ଏକଘରିଆ; ସମାଜବହିର୍ଭୂତ—
3. Excommunicated; ostracised.
ଦେ. ବିଣ—କରବାଡ଼ର ଅଧିବାସୀ (ବ୍ରାହ୍ମଣ)—
(a Brahman) Inhabiting a Karabārda.

କରବାଳ—ସଂ. ବି (କର + ବାଳ ଧାତୁ + କରଣ. ଅ)—
Karabāla ୧ । କରପାଳ; ଖଡ୍ଗ; ଖଣ୍ଡା—1. Sword.
୨ । ହାତର ନଖ—2. Finger-nails of the hand.

କରବାଳପୁତ୍ରୀ—ସଂ.ବି.(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କରବାଳ + ପୁତ୍ରୀ; କ୍ଷୁଦ୍ର କରବାଳ)—
Karabālaputrī ଛୁରି—Knife.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଚ	ୠ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ୍ତ

କରବାଲସ୍ତମ୍ବୀ ପ୍ରାମ୍ବେ କରରେ କାଣ୍ଡୁର କାମ୍ବେ—ଜ୍ଞାନକୃଷ୍ଣ· ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କରବାଲ—ବୈଦେ. ବ (ଆ.)—କରବଲ୍ଲ (ଦେଖ)—
Karabāla — Karabalā (See)

କରବାଲକା—ସଂ. ବ (କରବାଲ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ + ଆ) କରପାଳକା
Karabālikā (ଦେଖ)—Karapālikā (See)

କରବାଳୀ—ସଂ. ବ (କରବାଳ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କରପାଳୀ (ଦେଖ)—
Karabālī — Karapālī (See)

କରବାଲ୍ଲା—ବୈଦେ. ବ (ଆ.)—କରବଲ୍ଲ (ଦେଖ)—
Karabāllā — Karabalā (See)

କରଭୀ—ସଂ. ବ (କର = ମୂଳ + ଭ = ଯେ ବ୍ୟାପେ; ଯେ ମୂଳଦ୍ୱାରା ଭୂମିରେ ବ୍ୟାପେ)—ବନ୍ୟ ଓ ଜଦ୍ୟାନଜାତ ଗୁଳ୍ମ ଓ ତହିଁର ଫୁଲ—White or pink sweet-scented Oleander; Nerium Odorum; Apocynacæ.
(ଶ୍ୱେତ, ଲାଲ) କରବୀ, କନେର କାନେଲ୍, କେବାର୍, କାନାର

[ଦ୍ର—ଏହାର ଫୁଲ ଡେଙ୍କରେ ଯେନ୍ତାଁ ଯେନ୍ତା ଦୋଇ ଧରେ; ଫୁଲ ବହୁଦଳ ।
ଆ. ଜ଼ର୍ଫୁ
ଫା. ଖରଜଗ୍ଦ୍ ସାଧାରଣତଃ ନାଲ ଓ ଧଳା ଫୁଲ ଭେଦରେ
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାସୃ—ଅଶ୍ୱମାରକ, ଦୁଇ ପ୍ରକାରର ଜଦ୍ୟାନଜାତ ଗଛ ଅଛି ।
ଅଶ୍ୱଘ୍ନ, ଚଣ୍ଡକ, ଲଗୁଡ଼, କନ୍ଥାରର ଫଳ ହୁଏ ଜନ୍ତୁ କରଞ୍ଜ କରଞ୍ଜ,
କରଞ୍ଜ, କରଞ୍ଜର କୁଇଁ ହୁଏ । ଏ ବୃକ୍ଷର ଛେଲ ଓ ମୂଳ ବିଷାକ୍ତ । ପଶ୍ଚିମ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ଏହା ଜୀବ ଓ ଭୂତନାଶକ ବିଷରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏଥିରେ ନେରିଓଡୋରିନ୍ (Neriodorin) ନାମକ ତୀବ୍ର ବିଷ ଅଛି । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଶ୍ୱେତ, ରକ୍ତ, ପୀତ, କୃଷ୍ଣ ଓ ପାଟଳବର୍ଣ୍ଣ ପୁଷ୍ପଭେଦରେ କରବୀ ପାଞ୍ଚ ପ୍ରକାର; ଶ୍ୱେତ, ପୀତ ଓ କୃଷ୍ଣ କରବୀ କଟୁରସ ଓ କୁଷ୍ଠ, ବ୍ରଣ, ବିଷୋଟକ ଓ କଣ୍ଡୂତ୍ୱେଗର ଶାନ୍ତିକାରକ । ପାଟଳ କରବୀ ଶତ୍ରୁ-ବେଦନା, କଫ ଓ ବାତନାଶକ—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣାଦ ।]

କରବୀଆଚେ—ପ୍ରାଦେ. (ଉକ୍ତି ଉତ୍ତର) କି—(ମୁଁ) କରୁଅଛି—
Karabīāche (I) Am doing.

କରବୀର—ସଂ. ବ (କର + ବୀର୍ ଧାତୁ = ଶୌର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା + Karabīra ଅ)—୧ । କରବୀ (ଦେଖ)—1 Karabī (See)

ଉଦ୍ଧତ କରିକର କୁମ୍ଭ ଭଳ, ଫେର ଫୋପାଡ଼ ଦେଲ ଘନଜଘନା—
ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ଖଡ୍ଗ—2. Sword.
୩ । ନାଗବିଶେଷ—3. Name of a mythological serpent.
୪ । ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ—4. Name of a demon.
[ଦ୍ର—ଏ ଖର ରାକ୍ଷସର ଜଣେ ସେନାପତ୍ତି ଥିଲା ଓ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କଦ୍ୱାରା ହତ ହୋଇଥିଲା ।]
୫ । ଶ୍ମଶାନ—5. Cremation ground.
୬ । ଦେଶବିଶେଷ—6. Name of a country.
୭ । ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
7. Name of a place of pilgrimage.

କରବୀରୀ—ସଂ. ବ (କରବୀର + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଅଦତ୍ତ; ଦେବମାତା—
Karabīrī 1. A name of Aditi, the mother of the Gods.
୨ । ଉତ୍ତମ ଗାଈ; ସୁଧାର ଗାଈ—
2. A good cow; a meek cow.
୩ । ଏକପୁତ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀ—3. A woman having one son only.
୪ । ପୁତ୍ରବତ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ—4. Mother of male children only.

କରଭ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—୧ । (କୃ ଧାତୁ + ସଙ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ ଅଭ, ଉମା କର + ଭୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ;)—ମଣିବନ୍ଧଠାରୁ କନିଷ୍ଠାଙ୍ଗୁଳ ମୂଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହସ୍ତର ବହିର୍ଭାଗ—1. The part of the hand between the wrist and the end of the little finger; metacarpus.
୨ । (କୃ ଧାତୁ ହସ୍ତୀର୍ତ୍ତି ଦେବା + କର୍ମ. ଅଭ)—ଶିଶୁହସ୍ତୀ; ଦାନ୍ତଛୁଆ—2. The young of an elephant.
୩ । ଜଙ୍ଘାଶାବକ—3. The young of a camel.
୪ । ଜଙ୍ଘା—4. Camel.
୫ । ଅଶ୍ୱତର—5. Mule.
୬ । ଦାନ୍ତଶୁଣ୍ଡ—6. The trunk of an elephant. (M. W.)

କରଭୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କରଭ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ମାଈ ଦାନ୍ତଛୁଆ—
Karabhī 1. The female young of an elephant.
୨ । ମାଈ ଓଟଛୁଆ—2. Young female camel.
୩ । ମାଈ ଓଟ—3. A she-camel.

ସଂ. ବ. ପୁଂ (କରଭ = ଶୁଣ୍ଡ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)—ହସ୍ତୀ—Elephant.

କରଭୂ—ସଂ. ବ. (କର + ଭୂ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ଯାହା ହାତରୁ ଜନ୍ମେ)—ନଖ—Finger-nail (of the hand.)
Karabhū

କରଭୂଷଣ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର + ଭୂଷଣ)—କଙ୍କଣ; ବଳୟ;
Karabhūshaṇa ହାତଖଡ଼ୁ—Bracelet; wristlet.

କରଭୋରୁ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଉପମିତ ବହୁବ୍ରୀହି; କରଭ + ଊରୁ)—
Karabhoru ହାତୀଛୁଆର ଶୁଣ୍ଡ ଭଳ ଉରୁବିଶିଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—(woman.) With well developed and comely thighs like the trunk of a young elephant.

ମୋତେ ଭୁଲା କର କରଭୋରୁ ମୁଁ କଥାର ଉତ୍ତରଟି ଦେବ ପଳେ କରଜର ହେ
ଉତ୍କ· ପ୍ରେମସୁଧାକର

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣତଃ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥିତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଳିଲେ, ସେତେବେ ଏ ସ୍ଥାନାକ୍ଷରରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହୁ ଶବ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଳିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧ୍ଵ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

କରମ—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କର୍ମ)—୧ । କର୍ମ; କାର୍ଯ୍ୟ—
Karama 1. Work; action.

କରମ ୨ । କ୍ରିୟାକାଣ୍ଡ; ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଅନୁଷ୍ଠାନ—
करमात 2. Rituals; prescribed ceremonials.

ଦ୍ୱାଦଶ କରମ ଯାହ ତେ ମତନାବତ୍ତା । ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୂଜଣ ।

୩ । କପାଳ; ଭାଗ୍ୟ—3. Luck; fortune.

ପଇମପଡ଼ିବା ଲଇଲେହେଁ ଯେବେ କରମଃର ଅନ୍ତ ଦୃଃଖ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ.

କରମଙ୍ଗା ଦେ. ବ.—(ସଂ. କର୍ମରଙ୍ଗ)—ପାଞ୍ଚପାଖୁଡ଼ାଯୁକ୍ତ ଖଟା ଫଳ ଓ ଗଛ—Gooseberry; Carambola; ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ— Chinese gooseberry (tree and fruit); ଧାତ୍ରୀଫଳ, ଶୁକତ୍ରିସ୍ନ, Averrhoa Carambola.
କର୍ମରଙ୍ଗ, ଶିଗ୍ରୁ, ବୃହଦମ୍ଳ [ଦ୍ର—ଏହା ଉଦ୍ୟାନ ଓ ବନଜାତ
ରୁକ୍ଷାକର, କର୍ମର, କର୍ମରକ ଉଭୟ; ଏହାର ଫଳ ପଞ୍ଚଶିଗ୍ରୁ, ଏହା
କାମରକ, କାମରାଙ୍ଗା · ଶରତ୍‌କାଳରେ ଓ ପୁନର୍ବାର ଶୀତକାଳରେ
करमल, खामरक, ଫାଳେ । ଚୀନଦେଶୀୟ କରମଙ୍ଗା ଦେଶୀ
कामराङ्गा, कमरख କରମଙ୍ଗା ଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, କନ୍ତୁ ବେଶି ମିଠା;
ଗୁ. କମରକ, କାମରଖା କରମଙ୍ଗା ଫଳ ଆଗୁର ଓ ଆମ୍ଳିଲ ଉଅଣ
ମ. କାମରକା, ହୁଏ । କରମଙ୍ଗା ଫଳର ଖଟା ରସଦ୍ୱାରା
କର୍ମବାରେ ଲୁହାର କଳଙ୍କି ଦାଗ ସଫା ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟ-
ଉ. ଉାମରଟ୍ଟା, ଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ଧାରକ,
ଉାମରଟ୍ଟାମକାସ୍ୟା କଫ ଓ ବାୟୁନାଶକ ।]

ତେ. କରମଙ୍ଗା, ଉାମରଉକାସ୍ୟା, ମୋରଟ କାସ୍ୟା ।

କରମଙ୍ଗିଆ—ଦେ. ବଣ.—କରମଙ୍ଗା ଫଳପରି ଶିଗ୍‌ବଶିଷ୍ଟ ଓ ସୁଦୃଶ୍ୟ—
Karamaṅgiā Having ridges like the Carambola fruit.

(ଯଥା—କରମଙ୍ଗିଆ କର୍ଣ୍ଣ ।)

କରମଣି—ସଂ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କର + ମଣି)—କରସ୍ଥିତ ମଣି ବା
Karamaṇi ରତ୍ନ - A gem got in one's hands; a gem which is in one's possession.

ପର ମଣିତ ରମଣି ଦେଲୁ କରମଣି ଛଡ଼ରେ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ

ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କର୍ମ) କର୍ମକର୍ମାଣି; କର୍ମ; ବୈଦିକ କ୍ରିୟାକାଣ୍ଡ—
Vedic rituals.

କରମଣିଆଁ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ.—ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ କ୍ରିୟାକାଣ୍ଡରେ ଅଭିଜ୍ଞ—
Karamaṇiāñ Well versed in the prescribed rituals.

ଦେ. ବ. ପୁଂ.—କୌଣସି ନଭ୍ୟନୈମିତ୍ତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ କ୍ରିୟା-
କାଣ୍ଡର ଅନୁଷ୍ଠାନକର୍ତ୍ତା ବା ପୁରୋହିତ—
The performer or officiating priest at the rituals in a religious ceremony.

କରମଣ୍ଡଳ ଉପକୂଳ—ଦେ. ବ. (ନାମ) ଭାରତର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ
Karamaṇḍala upakūla ବଙ୍ଗୋପସାଗରର ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଭୂଭାଗ—
The Coromandel coast of India.

[ଦ୍ର—ପଶ୍ଚିମ ବା ଆରବ ସମୁଦ୍ରର ଉପକୂଳକୁ ମାଲବାର ଉପକୂଳ କହନ୍ତି ।]

କରମଦଶା—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କର୍ମ ଓ ଦଶା)—ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—
Karamadaśā Bad luck; misfortune.

କରମର୍ଦ୍ଦ—ସଂ. ବ. (କର + ମୃଦ ଧାତୁ = ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା + କରଣ.
Karamardda ଅ)—୧ । କରଞ୍ଜ ଗଛ ଓ ଫଳ—
1. The Pongamia Glabra tree and its fruit.

୨ । କରଦ୍ୱୟର ମର୍ଦ୍ଦନ—2. Hand-shaking; the pressing of hands; the shaking of hands.

୩ । କରନ୍ଦାକୋଳ ଓ ଗଛ—
3. Carissa Carandas (berry and tree) (M.W.)

କରମର୍ଦ୍ଦକ—ସଂ. ବ. (କରମର୍ଦ୍ଦ + କ)—୧ । କରନ୍ଦା (ଦେଖ)
Karamarddaka 1. Karandā (See)

୨ । ଅଁଳା (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
2. Aañḷā (See)

କରମର୍ଦ୍ଦନ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର + ମର୍ଦ୍ଦନ)—ମିଳିତ ବନ୍ଧୁ-
Karamarddana ଦ୍ୱୟଙ୍କର ପରସ୍ପର ହସ୍ତମର୍ଦ୍ଦନ—
Pressing or shaking of hands by two friends meeting together.

କରମା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଅନାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ
Karamā ନାଚ ଓ ଯାତ୍ରାବିଶେଷ—A dancing festival amongst non-Aryans.

ଦେ. ବ—କଡ଼ମା (୩) (ଦେଖ)—Karḍamā (3) (See)

କରମାଣି—ଗ୍ରା. ବ—କରମଣି (ଦେ. ବ) (ଦେଖ)—
Karamāṇi Karmaṇi (See)

ବଣ—କରମଣିଆଁ (ଦେଖ)—
Karamaṇiāñ (See)

କରମାଣିଆଁ—ଗ୍ରା. ବଣ—କରମଣିଆ (ଦେଖ)—
Karamāṇiāñ Karamaṇiāñ (See

କରମାଳା—ସଂ. ବ (କର + ମାଳା; ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ)—୧ । ଜପମାଳା—
Karamāḷā 1. String of beads; rosary.

୨ । (ମାଳାରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ କର) ଜପସଙ୍ଖ୍ୟାନରୂପକ
କର୍ତ୍ତାଙ୍ଗୁଳର ପର୍ବ—2. The finger-joints doing duties for a rosary during the chanting of mystic formulae.

[ଦ୍ର—ଶକ୍ତିଉପାସକମାନେ ଅନାମିକାର ମଧ୍ୟମ ପର୍ବରୁ ଆରମ୍ଭ କର ମୂଳପର୍ବ, କନିଷ୍ଠାର ମୂଳ, ମଧ୍ୟ ଓ ଅଗ୍ର, ପରେ ଅନାମିକାର ଅଗ୍ର, ପରେ ମଧ୍ୟମାର ଅଗ୍ର, ଏବଂ ଉର୍ଜ୍ଜନୀର ଅଗ୍ର, ମଧ୍ୟ ଓ ମୂଳ ଏହି ଦଶ ପର୍ବରେ ଦଶ ସଙ୍ଖ୍ୟକ ଜପ କରନ୍ତି । ମତାନ୍ତରରେ ମଧ୍ୟମାର ଅଗ୍ରଠାରୁ ମଧ୍ୟମାର ମଧ୍ୟ ଓ ମୂଳକୁ ଯାଇ ସେଠାରୁ ଉର୍ଜ୍ଜନୀର ମୂଳଠାରେ ଦଶସଙ୍ଖ୍ୟକ ଜପ ଶେଷ କରନ୍ତି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଐ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ତ

କରମୂଳ—ଦେ. ବ (ସଂ. କୃ ଧାତୁ + ମୂଲ୍ୟ) —ଅଳଙ୍କାର ଓ ବାସନ
Karamūla ଆଦ ଗଢ଼ିବା ନମନ୍ତେ କାରୁଗରକୁ ଦଆଯିବା ମଜୁରି;
ବାନୀ ବାଣ—Wages paid to a labourer for
କରଦା preparing ornament, utensil, cloth etc.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ କଂସା ବା ପିତ୍ତଳବାସନ ବଦଳାଇଲେ ନୂଆ ବାସନର ଓଜନରେ ପୁରୁଣା ବାସନ ଦଆଯିବା ପରେ କରମୂଳ ଧନ ଅଧିକା ଦଆଯାଏ । ସେହିଠାରେ ଏ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଯୋଗ ହୁଏ ।]

କରମ୍ବ—ସଂ. ବ (କୃ ଧାତୁ = କରିବା + ଘଞ୍ଜାର୍ଥେ. ଅମ୍; କ = ଜଳ +
Karamba ରମ୍ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା; ପ୍ରେରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ମିଶ୍ରଣ—The mixing together of things.

ସଂ. ବିଣ—ମିଶ୍ରିତ—Mixed.

କରମ୍ବିତ—ସଂ. ବିଣ (କରମ୍ବ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇତ)—୧ । ମିଳିତ;
Karambita ଏକତ୍ର—1. Gathered together; mixed together.

କରମ୍ବିତ ଦୋଇକର ଗୋପେ ମଲ;
କଉରୁକେ ଅମୃତ କ ଦେଲେ ଜାଣ—ଘାନକୃଷ୍ଣ. ଉସକଟ୍ଟାଳ ।

୨ । ମିଶ୍ରିତ—2. Intermingled; blended.

୩ । ଖଚିତ; ସୁନାଉପରେ ଜଡ଼ାଉ ବସାଇଥିବା (ରତ୍ନାଦି)—
3. Inlaid; (gems) set over gold.

କରମ୍ଭ—ସଂ. ବ (କ = ଜଳ + ରମ୍ଭ ଧାତୁ = ପ୍ରେରଣ କରିବା +
Karambha କର୍ମ. ଅ)—ଦଧିମିଶ୍ରିତ ଶକ୍ତୁ; ଦହିଗୋଳଆ ଛତୁ—Corn-flour mixed with churned curd.

କରମ୍ଭକ—ସଂ. ବ (କରମ୍ଭ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—କରମ୍ଭ (ଦେଖ)—
Karambhaka Karambha (See)

କରଯୋଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର + ଯୁଜ ଧାତୁ)—ଯୋଡ଼ାଦାତ;
Karajorḍa ଯୁକ୍ତକର—Folded hands; folded palms.
କରଯୋଡ଼
ହାତଯୋଡ଼

କର ଯୋଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ.କର + ଯୁଜ ଧାତୁ)—୧ । ନମସ୍କାର
Kara jorḍibā କରିବା—1. To bow down; to salute.
କରଜୁଡ଼ା ଦେବ ପ୍ରସାଦ ମତ, ଜନ୍ମିବାରୁ ନତ
ହାତଯୋଡନା ବଲୀକ ଦେଖି କର ଯୋଡ଼ଇ ରେ—ଜଗତ୍ସୂର୍ଯ୍ୟ. ଫଗୀଉ ।

୨ । ଦୁଇ ହାତ ମିଳିତ କରିବା—
2. To fold both the hands.

କରର—ସଂ. ବ—ଗିଲ (ଦେଖ) (ହରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Karara Gila (See)

କରରୁହ—ସଂ. ବ (ଉପପଦ ତତ୍ପୁ; କର + ରୁହ ଧାତୁ = ଜନ୍ମିବା +
Kararuha କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ନଖ—1. Finger-nail; claw.

୨ । ଅଙ୍ଗୁଳି—2. Finger.

୩ । କରବାଲ—3. Sword.

କରଲ୍ଲ—ପ୍ରାଦେ (ସିନ୍ଧୁରୂପ) ବ (ଉଲ. ହି. କରେଲ୍ଲ)—
Karallā କଲରା (ଦେଖ)—Kalarā (See)

କରଶାଖା—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର + ଶାଖା) ଅଙ୍ଗୁଳି; ଆଙ୍ଗୁଠି—
Karaśākhā Finger.

କରଶୀକର—ସଂ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କର + ଶୀକର; କରରୁ ଜାତ
Karaśīkara ଶୀକର)—ହାତୀଶୁଣ୍ଡରୁ ବାହାରିବା ଜଳ—The particles of water sprinkled by the elephant through its trunk.

କରଷଣ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କର୍ଷଣ)—
Karashaṇa କର୍ଷଣ (ଦେଖ)
Karshaṇa (See)

ଉର୍ଦ୍ଧୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରାଣୀକ ମାତ୍ରଙ୍କ
ପର ଉନ୍ନତି କରଷଣେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କରଷଣା—ଦେ. ବ—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Karashaṇā Celastrus Paniculata (tree)
କରଷଣା
ମାଲକଙ୍ଗନୀ

କରଷଣିଆ—ଦେ. ବ—କର୍ଷଣିଆ (ଦେଖ)
Karashaṇiā Karshaṇiā (See)

କରଷି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ଷ)—ଦେଢ଼ ବା ଏକ ତୋଲା ଓଜନ—
Karashi One and half or one tola weight.

[ଦ୍ର—୪ କରଷି = ୧ ପଲ; ୬ ବା ୪ ତୋଲା = ୧ ପଲ ।]

କରଷିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. କର୍ଷଣ)—୧ । ଟାଣିବା; ଟାଣିବା—
Karashibā 1. To draw tightly; to pull.
କରଷନା ବାମ କରେ କରଷି ଧନୁଶ ସୋର ବାଳ । ଗୁପ୍ତାନ.ଥ. ବେଣୀସଂହାର ।

୨ । ଚଷିବା; କୃଷ କରିବା—2. To plough.

ବଡ଼େ ଯେ ଭାର ଯଜ୍ଞକାଳେ
ନସ୍ତା କରଷିଲେ ଲଙ୍ଗଳେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କରସି—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ) କ୍ରି.—(ଉତ୍ତମ) କର (ଅନୁଜ୍ଞାବୋଧକ)—
Karasi (you) Do (Imperative mood).

ଏଥିକୁ କାରଣ ଏବେ କରସି ଗୋ ମତେ । ମହାଭେଦ. ମାର୍କଣ୍ଡେୟପୁରାଣ ।

କରସୂତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର + ସୂତ୍ର)—୧ । କରଧନ (ଦେଖ)
Karasūtā 1. Karadhani (See)
ଘୁନସୀ ୨ । ବରାଦ୍ୱାଦ ମାଙ୍ଗଳିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ କରରେ ବନ୍ଧାଦେବା
କରଧନୀ ସୂତା; ମଙ୍ଗଳସୂତ୍ର—2. The thread tied in the hands on ceremonial occasions.

କରସ୍ପର୍ଶନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର + ସ୍ପର୍ଶନ)—ନୃତ୍ୟରେ ଉଡ୍ଡୀନ-
Karasparśana କରଣର ୩୬ ଭେଦରୁ ଏକତମ; ନାଚୁଆମାନେ ଉଡ଼ିବା ଏକ ପ୍ରକାରର ବନ୍ଧ (ଏଥିରେ ବେକକୁ ଭଲକୁ କର ଗୋଡ଼କୁ ପଛଆଡ଼ ବାଟେ ବୁଲାଇ ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ଆଣି କୁକୁଟାସନ ରଚନା କର ଦୁଇ ହାତକୁ ଓଲଟାଇବାକୁ ହୁଏ ।—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
A kind of athletic pose in the shape of a cock.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରରେଦ ରଖା କରଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ଉପରୁ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ।

କରହାଟ—ସଂ. ବ. (କରହ=ପଦ୍ମ+ଅଟଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. Karahāṭa ଅ; କର୍ମା କର=ହସ୍ତ+ହଟ୍ ଧାତୁ=ପାପ୍ତି ପାଇବା+ଅଥକରଣ. ଅ)—୧ । ପଦ୍ମ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତିର ମୂଳ—
1. The root of lotus
୨ । ମଦନ ବୃକ୍ଷ (ଦେଖ)—2. Madana (tree) (See)
୩ । ଦେଶବିଶେଷ (ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ)—
3. A country in Western India.
୪ । କରହାଟ ଦେଶୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ—
4. A Brāhmaṇa living in Karahāṭa country.

କର—ପ୍ରାଦେ. ବିଣ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସହିତ ବ୍ୟବହୃତ)—
Karā (ସଂ. କୃ ଧାତୁ) କରିବା—Doing.
କାଇଥୀ-କେଲ-କର ଜଗତ ଜାଣନ । କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।
ପ୍ରାଦେ. ବ.—୧ । (ଗଞ୍ଜାମ) — କୋଚିଲା (ଦେଖ)
1. Kochilā (See)
୨ । (ସମ୍ବଲପୁର) (ସଂ. କରକା) କରକା; କୁଆପଥର—
2. Hail stone.
୩ । (ମେଦନୀପୁର) ମେଦନୀପୁର ଅଞ୍ଚଳର ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ--
3. A class of aborigines in Midnapur.
୪ । (ଗଡ଼ଜାତ) କରାଖିଆ (ଦେଖ)
4. Karākhiā (See)
ଦେ.ବ. (ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରଯୋଗ)—କରିବା—Doing.

କରାଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଟାହ; ପ୍ରା. କଡ଼ାହ)—
Karāi ଧାତୁନର୍ମିତ ପାକପାତ୍ର; କଟେଇ—
କଡ଼ାଇ Frying pan.
କଡ଼ାହି ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ— କୋଡ଼ମେଇ (ଦେଖ)
Kordamei (See)

କରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୃ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ. କାର ଧାତୁ)—
Karāibā କରିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
କରାନ The causative form of Karibā.
କରାନା; କରବାନା

କରାକରି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରିବା —
Karākari hebā To mutually perform.
ଝଗା କରାକରି ହୋଇଲେ ଦୋଷ ବହୁ—କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କରାଖାଇ—ଦେ. ବ — କରାଖିଆ (ଦେଖ)
Karākhāi Karākhiā (See)

କରାଖିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କୋଚିଲାଖାଇ (ଦେଖ)
Karākhiā Kochilākhāi (See)

କରାଘାତ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର+ଆଘାତ)—କରଦ୍ୱାରା ତାଡ଼ନ—
Karāghāta Blow or slap with the hand.

କରାଚୀ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଳର ପ୍ରଧାନ ବନ୍ଦର ଓ ନଗର—Name of a city and a harbour in West India.
[ଦ୍ର—ଏହା ସିନ୍ଧୁନଦର ଉତ୍ତର କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ।]

କରାଟ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାରାଟ୍; ଆ. କ୍ୱୀରାଟ୍)—
Karāṭ ୧ । ଭଲ ସୁନାକୁ ଖାଦ ମିଶା ସୁନା ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରିବା
କ୍ୟାରାଟ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ପରମାଣବିଶେଷ—
1. A standard of purity of gold.
[ଦ୍ର—ଭଲ ସୁନାକୁ ତବଶ କରାଟ୍ ସୁନା କୁହାଯାଏ । ଭେଲ ସୁନାରେ ଯେତେ ପରମାଣରେ ଅନ୍ୟ ଧାତୁ ମିଶିଥାଏ ତାକୁ ତତ୍ତ୍ୱଗି ଅନୁପାତରେ କାତ୍ ଦେଇ କାକ ଯେତେ ଭଲ ସୁନା ରହେ ତାକୁ ସେହୁ ପରମାଣରେ ଏତେ କରାଟ୍ ସୁନା କୋଲ କୁହାଯାଏ । ଯଥା—ଅଠର କରାଟ୍ ସୁନାର ଅର୍ଥ ଯେଉଁ ସୁନାରେ ଅଠର ଭାଗ ଭଲ ସୁନା ଓ ଛଅ ଭାଗ ଅନ୍ୟ ଧାତୁ ଭେଲ ମିଶିଛି ।]
୨ । ମଣିରତ୍ନାଦି ଓଜନ କରିବାର ପରମାଣବିଶେଷ; ଏକରତ୍ତି—
2. A standard of weight for precious stones; carat.
[ଦ୍ର—୧ କରାଟ୍=୩୫ ଗ୍ରେନ୍ ।]

କରାଟ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କରଣ୍ଡ) —
Karāṭa ୧ । ଧାତୁନର୍ମିତ କ୍ଷୁଦ୍ର ସଘୁଷ୍ଟକ ବା ଡବା—
1. A small closed metal box to keep tiny things in (generally tied in the waist-cloth by females of Orissa.)
[ଦ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଏଥିରେ ଶ୍ଳେଷ୍ଟ ଶ୍ଳେଷ୍ଟ ଜନିଷ ବା ପଇସା ରଖି ଅଞ୍ଚାରେ ମାରନ୍ତି ।]
କରାଟରେ ହେଙ୍ଗୁ ପଶିବ ! ନାଁ, ମହମହ ହୋଇ ବାନ୍ଧିବ !—ଭଗ ।
୨ । କୁଣ୍ଡ—2. Tub.
ସୁବର୍ଣ୍ଣ କରାଟରେ ଅତମନ-ଜାତି—ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୂଜ୍ଜଣ ।
୩ । କାଠଚମ୍ପା (ଦେଖ)
3. Kāṭhachampā (See)

କରାଟି—ଦେ. ବ. (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ)—ଗୋଲାକାର କଙ୍କଣ ବା ପାନ୍ତୁଡ଼ି
Karāṭi କଟା ହୋଇ ଦୁଇ ଫାଳ ହେଲା ପରେ ପୁଣି ଉକ୍ତ ଦୁଇ ଫାଳକୁ ପିନ୍ଧିବାର ସୁବଧା ଲାଗି ଉପରେ ବସାଯିବା ସୁନା ବା ରୁପାର ଲମ୍ବା ପାତଅ—
A narrow leaf of gold or silver put inside the halves of anklets.

କରାଟିଆ ଗନ୍ଧ—ଦେ. ବ—କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ବହୁକାଳ କରାଟରେ
Karāṭiā gandha ରହିଗଲେ ତହିଁରୁ ବାହାରିବା ରହଣିଆ ଗନ୍ଧ ପର ଗନ୍ଧ—A bad smell due to a thing being long kept in a closed pot.

କରାର୍ଦ୍ଦ—ଦେ. ବ—ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ —
Karārda A kind of wild tree.

କରାଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—୧ । ପୁସ୍ତକର ଏକ ଖଣ୍ଡ—
Karāṇḍi 1. One volume of a book.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ସ୍ତ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ

୨ । (ସଂ. କରଣ୍ଡ) କେରଣ୍ଡି (ଦେଖ)
2. Kerāṇḍi (See).

କରଣ୍ଡି ଆଳୁ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—କଙ୍କଣସ୍ଥ ଜଙ୍ଗଲ ପ୍ରଦେଶରେ ହେବା ଖାଦ୍ୟମୂଳବିଶେଷ—
Karāṇḍi āḷu — Dioscora Belophylla.

କରତ—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗିଆ ଶବ୍ଦ; ତୁଳ. ବଂ. କରତ)—କରତ—
Karāta — Goldsmith's saw.

କରାମତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କରାମତ୍=ଅଦ୍ଭୁତ ବ୍ୟାପାର)—
Karāmat
କରାମତ
करामत
୧ । ଶୌର୍ଯ୍ୟ—1. Valiance.
୨ । ପରାକ୍ରମ; ଶକ୍ତି; ସାମର୍ଥ୍ୟ—
2. Power; might.
୩ । ଶକ୍ତି ପ୍ରକାଶ—
3. Exhibition of one's power.
୪ । ଅଦ୍ଭୁତ କ୍ଷମତା ପ୍ରଦର୍ଶନ—
4. Exhibition of extraordinary power.

କରାମତ୍ ଜାରି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଆପଣାର ଅସାଧାରଣ ଶକ୍ତି ଜନସାଧାରଣରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
Karāmat jāri karibā
କରାମତ ଜାହିର କରା
करामत जाहिर करना
To publish one's valiance or wonderful power.

କରାମତ୍ ଜାହିର୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କରାମତ୍ ଜାରି କରିବା (ଦେଖ)
Karāmat jāhir karibā — Karāmat jāri karibā (See)

କରାମତି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—କରାମତ୍ (ଦେଖ)
Karāmati — Karāmat (See)

କରାମତିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ବଳଶାଳୀ; ପରାକ୍ରମୀ—
Karāmatiā — 1. Strong; valiant; invincible.
୨ । ଅଦ୍ଭୁତ କ୍ଷମତା ପ୍ରଦର୍ଶନକାରୀ—
2. Exhibiting extraordinary powers.

କରାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କରାର୍=ଅଙ୍ଗୀକାର)—
Karār
କରାର
करार
୧ । ସ୍ୱୀକାର—1. Agreement; admission.
୨ । ଅଙ୍ଗୀକାର—
2. Promise; engagement.
୩ । କଥାର ମିଆଦ—
3. Promised time-limit.
୪ । ଚୁକ୍ତି—4. Contract.
୫ । ଆଶା—5. Hope.

ପବଣ ଅଛ ତୁ ଦେବା କରାରରୁ ସିନାରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

କରାର୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସ୍ୱୀକାର କରିବା—
Karār karibā
କରାର କରା
करार करना
1. To acknowledge; to agree; to admit.
୨ । ଚୁକ୍ତି କରିବା—2. To contract.

କରାରନାମା—ବୈଦେ. ବ—(ଫା. କରାରନାମାହ୍)—୧ । ଅଙ୍ଗୀକାରପତ୍ର—
Karārnāmā
କରାରନାମା
करारनामा
1. Deed of agreement.
୨ । ଚୁକ୍ତିପତ୍ର—
2. Deed of contract.

କରାର୍ବନ୍ଦ୍—ଦେ. ବଣ. (ଆ. କରାର୍+ଫ.ବନ୍ଦ)—ପ୍ରତିଜ୍ଞାଦ୍ୱାରା ଆବଦ୍ଧ-
Karārband — Bound by a promise or contract.

କରାର୍ବନ୍ତ—ଦେ. ବଣ. (ଆ. କରାର୍ ଓ ଫ. ବନ୍ଦ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟର ଦେ. ଆକାର)—ଯେ ଅଙ୍ଗୀକାର ପାଳନ କରେ—
Karārbanta — One who sticks to his promise.

କରାର୍ନିଆଦ୍—ବୈଦେ. ବ. (କଚରଆ) (ଆ. କରାର୍+ମିୟାଦ୍)—
Karārniād
କରାରମେୟାଦ
करारमियाद
୧ । ଋଣ ଟଙ୍କା ପରିଶୋଧ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଦେଣ୍ଦାର୍ ଦସ୍ତୁକରେ ଯେଉଁ ସମୟ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ଲେଖି ଦେଇ ଥାଏ—1. The time-limit fixed in a bond by which the debtor promises to pay off the debt.
୨ । ଚୁକ୍ତିର ସର୍ତ୍ତରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟର ସୀମା—
2 The time-limit for the performance of a contract.

କରାରୀ—ଦେ. ବ. (ଆ. କରାର୍)—ସ୍ୱୀକାର—
Karārī — Acknowledgement.
କରାରୀ ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ —ସ୍ୱୀକାର କରି ସାଇଥିବା—
करारी
1. Admitted; promised.
୨ । ସ୍ୱୀକାର କରିଥିବା—2. Admitting; acknowledging; making a confession.

କରାରୀ ଆସାମୀ—ବୈଦେ. (କଚରଆ) ବ. (ଆ. କରାରୀ+ଆସାମୀ)—
Karārī āsāmī — ଅଦାଲତରେ ଦାୱା ବା ଅପରାଧ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—A confessing accused or defendant.
କରାରୀ ଆସାମୀ
करारी आसामी

କରାରୀ ମୁଦାଲା—ବୈଦେ. (ଆ) ବ.—କରାରୀ ଆସାମୀ (ଦେଖ)
Karārī mudālā — Karārī āsāmī (See).

କରାରୋଟ—ସଂ. ବ. (କର=ହସ୍ତ+ଆ+ରୁହ୍ ଧାତୁ=ପାପୁଲି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଅଙ୍ଗୁଳିସ୍ଥ; ମୁଦ୍ରା—
Karāroṭa — Finger-ring.

କରାଲ୍—ବୈଦେ. ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଆ. କରାର୍)—
Karāl — କରାର୍ (ଦେଖ)
Karār (See)

କରାଳ—ସଂ. ବ. (କର=ହସ୍ତ+ଅଳ୍ ଧାତୁ=ପାରଗ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଜନକବଂଶୀୟ ରାଜାବିଶେଷ—
Karāḷa — 1. Name of a king of the family of Janaka.
୨ । ରାବଣର ଅନୁଚର ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—
2. Name of a demon attendant of Rāvaṇa.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଚଳିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ଉଭୟ ପ୍ରକାରରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଲଚ୍ଚ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲଚ୍ଚୁ' ଦେଖନ୍ତୁ ।

୩ । ଝୁଣା—3. Resin.

୪ । ତୈଳବଶେଷ; ରୁଅ; ସର୍ଜରସ ତୈଳ; ଶାଳଗଛରୁ ବାହାରିବା ତେଲ; ଗର୍ଜନ ତୈଳ—4. A strong scented oil extracted from the Saltree.

୫ । କଳାତୁଳସୀ—5. The black Holy Basil; Ocymunm Sanctum.

୬ । କୁନ୍ଦଫୁଲ—6. Jasminum Pubescens; a kind of white scentless flower.

(ଯଥା—ଏହା ପ୍ରାପ୍ତ ଗନ୍ଧପ୍ରାନ ।)

ସଂ. ବିଣ.—୧ । ଭୟାନକ—1. Dreadful; terrible; formidable. (କରାଳା, କରାଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ—2. Very high.

୩ । ଖୁବ୍ ବଡ଼—3. Very big; prominent.

୪ । ମହତ୍—4. Great.

୫ । ଦନ୍ତୁର; ଦାନ୍ତୁର—5. Having large projecting teeth.

୬ । ବ୍ୟାପ୍ତ—6. Extensive.

ଦେ. ବି.—୧ । ପଥର ବା କାଚ ଆଦି ସୋଡ଼ିବା ପାଇଁ ଝୁଣାରେ ତିଆର ଏକପ୍ରକାରସ୍ଥ ଅଠା—1. A kind of gum to mend broken glass or stone.

ଜହ୍ନ ନଦୀର କ କରାଳ । କାହୁଁ ଖଞ୍ଜିଲ ଏତେ ବାଳ—
ବ୍ରହ୍ମ ଦାସ. ଦାର୍ଦ୍ଧଭାରତ ।

୨ । ଗ୍ରାଲ; ବଗିଚାଲ; ଆଲ୍‌କାତରା—
2. Coaltar; tar; pitch.

ପ୍ରା. ବୈଦେ. ବି. (ଆ. କରାର୍)—କରାର୍; ଅଙ୍ଗୀକାର; ସ୍ୱୀକାର-Acknowledgement; admission.

କରାଳ କରିବା—ପ୍ରା. ବୈଦେ. କ୍ରି.—(ଆ. କରାର୍)—୧ । ଅଙ୍ଗୀକାର କରିବା—1. To promise.
Karāḷa karibā

୨ । ସ୍ୱୀକାର କରିବା—
2. To agree; to acknowledge.

୩ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିବା—3. To promise to perform an act by a certain time.

କରାଳନାମା—ପ୍ରା. ବୈଦେ. ବି.—କରାର୍‌ନାମା (ଦେଖ)
Karāḷanāmā Karārnāmā (See)

କରାଳବଦନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କରାଳ+ବଦନ;) ଭୟାନକ ମୁଖବିଶିଷ୍ଟ;—Hideous; terrific; frightful.
Karāḷabadana (କରାଳବଦନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କରାଳବଦନା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କରାଳବଦନର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Karāḷabadanā Feminine of karāḷabadana.

ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁର୍ଗା; କାଳୀ—
Name of the Goddess Kāḷī.

କରାଳା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କରାଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Karāḷā ୧ । ଚେମଡ଼ି ଲଇ; ଶୁକ୍ଳଶାରିବା—1. A kind of tenacious herbarious creeper; Hemidesmus Indicus.

୨ । ଚଣ୍ଡୀ; କାଳୀ—
2. Name of the Goddess Chaṇḍī or Kāḷī.

କରାଳି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଉକୁଣୀ—
Karāḷi Louse.

କରାଳି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଅମଳ ସମୟରେ ଧାନକୁ କୁଟି ବା ନଡ଼ାରୁ ଝାଡ଼ିବା କର୍ମ—The operation of separating the paddy grain from the straw during the treading of the sheaves.
Karāli

କରାଳୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—କରାଳା (ଦେଖ)
Karāḷī Karāḷā (See)

କରାସ୍ଫୋଟ—ସଂ. ବି. (ତୃତୀୟା ତତ୍; କର+ଆସ୍ଫୋଟ)—(ମଲ୍ଲମାନେ) ବାହାରେ ବା ଜଘରେ ହାତଦ୍ୱାରା ଫୁଟୁକି ମାରିବା—Patting on the arms and thighs with the palms, preparatory to an athletic performance.
Karāsphoṭa

କରାସ୍ଫୋଟନ—ସଂ. ବି. (୩ୟା ତତ୍; କର+ ଆସ୍ଫୋଟନ)—
Karāsphoṭana କରାସ୍ଫୋଟ (ଦେଖ)
Karāsphoṭa (See)

କରି—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୃ ଧାତୁ. କରିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ)—
Kari ୧ । କୌଣସି ଅସମାପିକାକ୍ରିୟା ସଙ୍ଗେ 'କରି' ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ସେହି କ୍ରିୟାର ଧାତ୍ୱାର୍ଥକତା ବୁଝାଏ—
କରି; କରିକି 1. While doing (an act).

(ଯଥା—ମୁଁ ବସି କରି ଲେଖେଁ ।)

୨ । କୌଣସି କ୍ରିୟାର ସମାପନାର୍ଥ; କୌଣସି କ୍ରିୟାକୁ ସମାପନ କରି ବା ସାରି—2 After finishing an act.

(ଯଥା—ମୁଁ ପଢ଼ି କରି ଗାଧୋଇବି=ମୁଁ ପଢ଼ି ସାରିବା ପରେ ଗାଧୋଇବି ।)

୩ । ବିଶେଷ୍ୟ ପରେ 'ପୂର୍ବକ', 'ସହିତ' ଓ 'ସଦ୍ଭାବରେ' ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ—3. With.

(ଯଥା—ମୁଁ ବଳ ପ୍ରକାଶ କରି ଘରେ ପଶିବି=ମୁଁ ବଳ-ପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ ଘରେ ପଶିବି; ମୁଁ ଦମ୍ଭ କରି ଏ କଥା କହି ପାରେଁ=ମୁଁ ଦମ୍ଭ ସହକାରେ ଏ କଥା କହି ପାରେଁ ।)

୪ । (ବିଶେଷଣ ବା ଅବ୍ୟୟ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ) 'ଭାବରେ' 'ରୂପେ' ବା 'ପ୍ରକାରେ'—
4. In this wise; in such a manner.

ସେମାନେ ମୁଁ ଏତେ ସର କରି—ବଦମୂର୍ଖ. ବଡ଼ାଘରଓଡ଼ିଆ, ୮-ଗତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉତ୍ପ	ଉଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତଚର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ତ

(ଯଥା—ମୁଁ ଅଜାରୁଆ କର ଡାକୁ ଧରପକେଇଲ = ମୁଁ ଅଜାରୁଆଙ୍କୁବରେ ଡାକୁ ଧରପକାଇଲ ।)

୫ । ଅସମାପିକାକ୍ରିୟା ସଙ୍ଗେ ଅତିରକ୍ତଭାବରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ସେହି କ୍ରିୟାକୁ ଚଳାଇ ଦଏ —

5. Redundantly used after the present participle of a verb.

ମୁଣ୍ଡ ଲଗି ଦେଖି କର୍ ମଙ୍କେ ମୁକ୍ତ ହେଲୁ—ପୀତାମ୍ବର, ନୃସିଂହପୁପ୍ରଣ ।
କୋହ୍ଲେ ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅର୍ପି କର୍ ମଣ୍ଡ,
ଦେଖାଇ ନାହିଁ ଆହେ ଲାଗ ନଉଶିଖ—କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ, ଦ୍ରୋଣ ।

[ଦ୍ର – ବଙ୍ଗଳାରେ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ପରେ ଏହି 'କର'ର ଆକାର 'କରେ'ର ଏହିପର ବ୍ୟବହାର ନାହିଁ; କନ୍ତୁ ଏ ଦେଶର ଉପନବେଶୀ ବଙ୍ଗାଳମାନେ ଓଡ଼ିଆଭାଷାର ଏହି 'କରକୁ' 'କରେ' ବା 'କେରେ' ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ଥାୟୀ ଅଧିବାସୀ ବଙ୍ଗାଳଙ୍କୁ ଖାଣ୍ଟିବଙ୍ଗାଳମାନେ ବିଦ୍ରୂପରେ 'କେର୍' ବୋଲି ଡାକନ୍ତି ।]

ଦେ. ଅ—୧ । ରୂପେ; ସ୍ୱରୂପେ—1. As.

ପରଂବ୍ରହ୍ମ ପୁରୁଷ ଯେ ନତ୍ୟ ନତ୍ୟକାର,
ତାହାଙ୍କୁ ପାଇବ ପୁନ କର୍ ବସ୍ତରର—ପୀତାମ୍ବର, ନୃସିଂହପୁପ୍ରଣ ।

୨ । (କ)ପର୍; (କେଉଁ) ପ୍ରକାରେ—

2. In (what) manner.

ତୁମ୍ଭେ ଘର ବସ୍ତ୍ର ବୋଲେ ଆସିବେ କ କର୍ । ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁପ୍ରଣ ।

୩ । ପର୍—3. Like.

(ଯଥା—ମଡେ ତୁ କଅଣ ଗୁରୁଶାଳଆ ଅବଧାନ କର୍ ପାଇଛୁ ।)

୪ । ଦ୍ୱାର୍—4. With.

ଶାଳଶିଳରେ କର୍ ଶାରଥି ଅସ୍ତ୍ରମ ର ତା କରୁଁ ଜେଲେ ଧନୁବାଣ ସେ ।
ବଶ୍ୱନାଥ, ବଦନ ଘୁମାୟଣ ।

୫ । (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଦ୍ୱିରୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ) ଥରକେ (ଏତେ) ସଂଖ୍ୟାରେ—

5. In number; (so many) at a time.

ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ କର୍ ଦୁହେଁ ବନ୍ଧୁବନ୍ତ ଶର । ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁପ୍ରଣ ।

୬ । ଲେଖାଏଁ; ଦ୍ୱାରରେ—6. At the rate of.

(ଯଥା—ମଡେ ସରକାରରୁ ମାସକୁ ଗୁର୍ ଟଙ୍କା କର୍ ଦରମା ମିଳେ ।)

କାରୀ ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କର୍ଯ୍ୟ)—୧ । ତରକାରି—1. Curry.

୨ । ମାଂସ ତରକାରି—2. Curry of meat.

କରୀ

କରଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଛୋଟ ଗାମୁଛା—1. Small napkin.

Kariā ୨ । ଅତି ଛୋଟ ଲୁଗା; ଛୋଟ ଖଣ୍ଡ; କମ୍ ଓସାର ଓ କମ୍ ଲମ୍ବା ଓ ଅତି ପତଳା ଲୁଗା—

2. Very small and thin piece of cloth.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ସତ୍ୟକ୍ରିୟା—ଭୁଲ. ଗ୍ରା. ସଚ୍ଚକରଆ)—କରଆ; ଶପଥ—Oath.

କର ଆସେ—ଦେ. କ୍ରି.—(ଅମୁକ କାର୍ଯ୍ୟ ଅମୁକକୁ) ଜଣାଅଛୁ ।

Kari āse Is known (to so and so).

କରନେଆତା (ଯଥା—ମୋତେ ତତ୍ତ କର୍ ଆସେ = ମୋତେ ତତ୍ତ କର୍ମ ଜଣା ଅଛୁ ।)

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—(ଅମୁକ କାର୍ଯ୍ୟ) କରିବା ଉଚିତ—

Ought to do (such an act)

(ଯଥା—ତାଙ୍କେ ଏକଥା କର୍ ଆସେ = ସେ ଏକଥା କରିବା ଉଚିତ ।)

କରକର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କରସ୍ + କର)—ହାତୀଶୁଣ୍ଡ—

Karikara Elephant's trunk.

କରକୁମ୍ଭ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କରସ୍ + କୁମ୍ଭ) —ହାତୀର କପାଳ

Karikumbha ଉପରେ ଦୁଇପାଖରେ ଥିବା ମାଠିଆ ଭଳ ବର୍ତ୍ତୁଳ ମାଂସପିଣ୍ଡ—The frontal globes on both sides of the brow of an elephant.

କରଗତି—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ଉପମିତ ବହୁବ୍ରୀହି, କରସ୍ + ଗତି)—

Karigati ହାତୀ ପରି ଧୀରେ ଧୀରେ ଚଲୁଥିବା—Walking majestically and slowly like the elephant.

କରିବର ନ କର ତେ ବସିଲୁ ଧୀରେ । ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

କରଜ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କରସ୍ + ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ହାତୀଛୁଆ—

Karija The young of an elephant.

(କରଜା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କରତ୍ରାସ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀ; କରସ୍ + ତ୍ରାସ; ହାତୀ ଯାହାଠାରୁ

Karitrāsa ଭୟ ପାଏ)—ସିଂହ—Lion.

କରଦଣ୍ଡା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କରୀ + ଦଣ୍ଡ)—କରଶୁଣ୍ଡ—

Karidaṇḍā Elephant's trunk.

ଦେଉଲେ କରିଦଣ୍ଡା ସ୍ୱାଙ୍କ କରଘାକ । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ. ବଘଃ ।

କରଦନ୍ତ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କରସ୍ + ଦନ୍ତ)—ହାତୀଦାନ୍ତ—

Karidanta Tusk of an elephant; ivory.

କରପ—ସଂ. ବ. ପୁଂ.—(କରସ୍ + ପା ଧାତୁ = ପାଳନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ.

Karipa ଅ)—ହସ୍ତୀପାଳକ; ହସ୍ତୀପକ; ମାହୁନ୍ତ—The keeper of an elephant; the mahoot.

କରବନ୍ଧ—ସଂ. ବ. (କରସ୍ + ବନ୍ଧ; ଯାହାଦ୍ୱାରା କରୀ ବନ୍ଧାଯାଏ)—

Karibandha ହସ୍ତିବନ୍ଧନ ସ୍ତମ୍ଭ; ଆଲ୍ଲନ—The post to which an elephant is tied.

କରବର—ସଂ. ବ.—(୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କରସ୍ + ବର)—ହସ୍ତୀଶ୍ରେଷ୍ଠ;

Karibara ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ହାତୀ —An excellent elephant.

ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କରବୀର)—କରବା (ଦେଖ)

Karabī (See)

କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୃ ଧାତୁ) – ୧ । [ଏହା ସାଧାରଣତଃ ବିଶେଷ୍ୟ

Karibā ବା ବିଶେଷଣ ପଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ସେହି ବିଶେଷ୍ୟ

କରା ବା ବିଶେଷଣବାଚକ କ୍ରିୟାରେ ପରିଣତ ହୁଏ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚିହ୍ନିତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିବେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

करना (ଯଥା—ଭୋଜନ କରିବା, ରୋଦନ କରିବା; ମୁକ୍ତ କରିବା; ଆନନ୍ଦିତ କରିବା ।)

କୌଣସି କ୍ରିୟାରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେବା ବା ସମ୍ପାଦନ କରିବା—1. To do a work; to be engaged in an act.

୨ । ଗଢ଼ିବା; ନିର୍ମାଣ କରିବା; ସୃଷ୍ଟି କରିବା; ତୋଳାଇବା—2. Te make; to build; to create; to manufacture.

(ଯଥା—ଦେଉଳ କରିବା; ପଲଙ୍କ କରିବା ।)

୩ । ମନରେ (ଦୁଃଖ; ଆନନ୍ଦ; ଅଭିମାନାଦି) ବୋଧକରିବା ବା ଭାବପୋଷଣ କରିବା—3. To entertain some feeling in the mind (e. g. pleasure grief) to feel.

୪ । (ରୋଗ; କ୍ଷୁଧା; ତୃଷା ଆଦି)—

କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅନୁଭୂତ କରିବା; ଅନୁଭୂତ ହେବା—4. To be felt; to affect (a person).

ରାତ୍ରି ଅଧିକ ହୋଇଁ କରୁଛି । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଣୋରୀଚରିତ୍ର. ୫ ଗୀତ ।

୫ । ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବା; ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିବା—5. To think as; to treat as.

ସତ୍ୟ ବଚନ ସ୍ମରି କର ହୃଦେ ରଖିବ ଧୃତେ ଯନ୍ନ ।

ରୂପକ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୬ । ରାନ୍ଧିବା; (ଖାଦ୍ୟାଦି) ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—6. To cook; to prepare.

(ଯଥା—ସେ ମୋ ପାଇଁ ଭାତ କଲା, ସାତ ଅଣା ଆଠ ଉଜା କଲା, ମଡେ ଖାଇବାକୁ ଡାକିଲା ।)

୭ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ମନରେ ସ୍ଥିର କରିବା; ସଙ୍କଳ୍ପ କରିବା—7. To resolve on; to determine to do.

ଦକ୍ଷିଣେ ଥିଲ ସେନା ବମନା ଅଙ୍ଗଦ ପ୍ରାଣ ବିସର୍ଜିବା ଲଲ ଯେ ।

ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

୮ । କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପାଇଁ (ଯଥା—ଅର୍ଥୋପାର୍ଜନ ନିମନ୍ତେ) (ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ) ଯାତ୍ରା କରିବା—8. To start for some place on a particular mission.

(ଯଥା—ତୀର୍ଥ କରିବା; ବିଦେଶ କରିବା ।)

କାରଯବଶେ ବିଦେଶ କରିବାକୁ ଅଜ୍ଞା ଦେଲେ ନରେଶ୍ୱର ।

ଉତ୍କ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

୯ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସିଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ କୌଣସି ଦେବାଙ୍କ ଆଗେ ପୂଜା ବା ସ୍ତୁତି ପାଠ କରିବା; ପୂଜାଦି ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିବା—9. To perform some ceremonial rites.

କରେ ସତତ ଚଣ୍ଡୀ ଜପତ । ଉତ୍କ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

୧୦ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁକୁ ନେଇ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥିତ କରାଇବା ବା ପହଞ୍ଚାଇବା—10. To carry a person to a certain limit or distance.

(ଯଥା—କାମୀର ଛେଳିକ ନେଇ ମହି ନଈରେ କାଲ୍ଣି ।)

ଏହ୍ନଣି ରଥ ପ୍ରାଣ୍ତଙ୍କ ରଥ ପାଶେ,
କରିବ ନେଇ ତାକୁ ଘର ଯମ ପାଶେ । ବୃଷ୍ଣଭିଡ଼. ମହାଭାରତ. ସ୍ତ୍ରୀ ।

୧୧ । ଆଜ୍ଞା, ଆଦେଶ ବା ଉପଦେଶ ଅନୁଯାୟୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—11. To act according to some order or advice.

ସମ ତାହର ବଚନ କଲେ; ତାର କହିବା ମାତ୍ରରେ ଚଲେ ।

ବଶୁନାଥ. ବତ୍ତଗ୍ରାମାୟଣ ।

୧୨ । (କୌଣସି କର୍ମ ସାଧନ ପାଇଁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ) ନିଯୁକ୍ତ କରିବା—

12. To engage some person for some work.

ବଶିଷ୍ଠ ଇନ୍ଦ୍ର ଯଜ୍ଞେ ଗଲେ, ଅନ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ନାମି କଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୧୩ । ଜାତ କରାଇବା; ଉତ୍ପାଦନ କରିବା; ଘଟିବାର କାରଣ ହେବା—13. To cause to happen.

ଯାହା ପାଇଁ ଶିବ ଦୂତ ଥାଉ, ତାହାଙ୍କ ପ୍ରିୟାଙ୍କୁ ଭନ୍ତୁଥାଉ ।
ତାଙ୍କ ଦୁଃଖ କର ସ୍ୱକର୍ମଳ ଦେଲୁ ତ ଉପାଡ଼ରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୧୪ । ନିର୍ଭର ଜବାବ ଦେବା; କଥା ଛିଣ୍ଡାଇବା; ରୁକ୍ତି କରିବା—14. To give word; to contract.

(ଯଥା—ମୁଁ ନଡ଼ିଆ ଛେଳିକୁ ମହାଜନ ସାଙ୍ଗେ ଭଲ ଟଙ୍କା କରିଛି ।)

୧୫ । ଯାନବାହନାଦି ନିଯୁକ୍ତ କରିବା—

15. To engage as a conveyance or carrier.

(ଯଥା—ମୁଁ କୁଲି କରି ଷ୍ଟେସନରୁ ଆସିଲି, କନ୍ତୁ ବାବୁମାନେ ବଗିଗାଡ଼ି କରି ଆସିଲେ ।)

୧୬ । କର୍ମକର୍ତ୍ତା ରୂପେ କୌଣସି ବାଳକ ବା ବାଳିକାର ବ୍ରତ ବା ଉବାହାଦି କର୍ମ ସମ୍ପାଦନ କରିବା—

16. To bring about the performance of some rites or sacred ceremonies in respect of a boy or girl.

(ଯଥା—ସେ ପୋଷିଆଁ ପୁଅକୁ ବଡ଼ (ବ୍ରତ) କଲା, କନ୍ତୁ ମର ସିବାରୁ ତାକୁ ଉଆ (ଉବାହ) କରି ପାରିଲା ନାହିଁ ।)

୧୭ । (ଅମୁକ) ରୂପେ ବରଣ ବା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବା ଗ୍ରହଣ କରିବା—

17. To accept a person as; to s t up or establish a person as; to adopt.

(ଯଥା—ସେ ମୋତେ ଏ ମକଦ୍ଦମାରେ ମୁକାବିଲା ମୁଦାଲା କରିଛି; ମୋର ଔରସ ସନ୍ତାନ ନ ଥିବାରୁ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ପୋଷିଆଁ ପୁଅ କରିଛି ।)

ତୁ ଫେରିବ ହଉଛୁ ଯାହାକୁ
ସେ ଘରଆ କରିଛ ତାହାକୁ—ଉଗ ।

୧୮ । (ଘର) କର ରହିବା; ବାସ କରିବା—

18. To live after setting up (a house).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇତ୍ୱ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଔ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ୍ର

ସମାର ଉଉରେ ଘର କରୁଅଛେ ପଥର ପଡ଼ିଲେ ସହ୍ୟ—ଉଗ ।

୧୯ । ପାଗରେ ପରିଣତ ହେବା—

19. To turn into such or such weather.

(ଯଥା—ଆଜ ଭାର କୁହୁଡ଼ି କରୁଛି; ଆଜ କୋଦୋଳ୍ଲା ବା ମେଘୁଆ କରୁଛି ।)

୨୦ । ରଚନା କରିବା—20. To compose.

(ଯଥା—ଗୀତ କରିବା; ବହି କରିବା ।)

ଗ୍ରା. (ଇଉର) କି—ସହବାସ କରିବା; ସଙ୍ଗମ କରିବା—

To cohabit.

କରମଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—ଉଜାର ପଛ ମଙ୍ଗ—The stern of a

Karimaṅga country boat.

[ଦ୍ର—ଏହି ମଙ୍ଗରେ ଠିଆ ହୋଇ ମାଝି ମଙ୍ଗଧରି ବା କାଉ-ଦ୍ୱାରି ଉଜାକୁ 'କର' ବା ପାର୍ଶ୍ୱକୁ ବୁଲାଇ ଘାରେ ବୋଲି ଏହି ନାମ ହୋଇଅଛି ।]

କରମର୍ଦ୍ଦ—ସଂ. ବ. (ଉପପଦ ସମାସ; କରନ୍+ମୃଦ୍ ଧାତୁ=ଦଳିବା+

Karimardda କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ହସ୍ତୀକୁ ମର୍ଦ୍ଦନ କରେ)—

ସିଂହ—Lion.

କରମର୍ଦ୍ଦ ପ୍ରାପ୍ୟେ କର ଆସ କାପ୍ୟେ କରିବ ସୁଖ ସଦନ, ହେ ମୋହନ ।

ଦୀନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କରମୁଖ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କରନ୍+ମୁଖ)—

Karimukha ୧ । ହାତୀର ମୁହଁ—

1. The head of an elephant.

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଗଣେଶ—2. God Gaṇeśa, the elephant-headed Deity.

କରର—ସଂ. ବ. (କୃ=ବକ୍ଷେପ କରିବା+ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଇରନ୍)—

Karīra ୧ । ବାଉଁଶ ଗଜା; କରଡ଼ି—

1. Bamboo shoots or sprouts.

୨ । କଣ୍ଟାଳିଆ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ; କଣ୍ଟେଇ କୋଳ—

2. Name of a tree; Capparis Spinosa.

୩ । ଘଡ଼ି—3. An earthen jar.

କରରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କରର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Karirā ୧ । ହାତୀଦାନ୍ତର ମୂଳ—1. The root of an elephant's tusk.

୨ । ଛୋଟ ଝିଙ୍ଟିକା—

2. A cricket; a small grasshopper. (Apte)

କରରୀ—ସଂ. ବ. (କରର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କରରୀ (ଦେଖ)

Karirī Karirā (See)

କରିଶୁଣ୍ଡ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କରନ୍+ଶୁଣ୍ଡ)—

Kariśuṇḍa କରକର (ଦେଖ)

Karikara (See)

କରିଷ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ଷ)—କରଷି (ଦେଖ)

Karisha Karashi (See)

କରିଷି—ଦେ. ବ—କରଷି (ଦେଖ)

Kárishi Karashi (See)

କରିଷେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. କର୍ଷ; ଏକ କର୍ଷ ମାପ)—

Karishe ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର—Slightly.

[ଦ୍ର—ତୁଳନା କର, ଏହିପରି ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହାର—ଉଲେ; ମଣାଏ; ରତ୍ତିଏ; ଧାଡେ ।]

କରିଷେ ମଞ୍ଜରିବା ନ ହେବ

କର ଶବ୍ଦଟେ ଯେବେ ଅଘୋଷ ହେବ । କବିମୂର୍ଦ୍ଧ. କବିତା ।

ଦେ. ବିଣ—ଏକ କର୍ଷ ପରିମିତ—

Of one Karsha in weight.

କରିଷ୍ୟମାଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (କୃ+କର୍ତ୍ତୃ. ସ୍ୟମାନ; ଭବିଷ୍ୟତ

Karishyamāṇa ଅର୍ଥରେ)—

(କରିଷ୍ୟମାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯେ କରିବେ—

Sure to do a certain act in future; who will be doing some act.

କରୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ସଂ. କରନ୍ ଶବ୍ଦ; କର=ଶୁଣ୍ଡ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍;

Karī ୧ମା. ୧ବ)—

(କରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ହସ୍ତୀ; ହାତୀ—Elephant.

କରୀନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବ. (୬ମୀ ତତ୍ପୁ; କରନ୍+ଇନ୍ଦ୍ର)—

Karīndra ୧ । ବଡ଼ ହାତୀ—

1. A big elephant.

କରୀନ୍ଦ୍ର ଦନ୍ତ ପଲଙ୍କ ଭେଳ ଭୁଜ ନଗେନ୍ଦ୍ର ରୂପେ ଗମନ ।

ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼ ଗୌତ ।

୨ । ହାତୀ ପଲର ନେତା ହାତୀ—

2. The leader of a herd of elephants.

୩ । ଦନ୍ତା ହାତୀ—3. A tusker.

କରୀର—ସଂ. ବ. (କୃ ଧାତୁ=ବକ୍ଷେପ କରିବା+ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଈରନ)—

Karīra ୧ । କରର (ଦେଖ)

କରେଲ; କଲୁକେରା 1. Karira (See)

କରୀର; କରୀଲ ୨ । ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ପତ୍ରଘ୍ନ କଣ୍ଟାଗଛ—

ଗୁ. କେର 2. The Caper bush; Capparis

ମ. କେଗ୍; କଗ୍ଲ୍ Aphylla.

[ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ମରୁଭୂମି, କଙ୍କରମସ୍ୱ ଓ ବାଲୁଆ ଭୂମିରେ ଜନ୍ମେ, ଏହା ଓଟମାନଙ୍କ ଖାଦ୍ୟ । ଏହାର ଫଳ, ତେର ଓ ଛେଳି କାନ୍ଥ, କୁଣ୍ଠିଆ, ବଥ, ବ୍ରଣ, ଦାନ୍ତଧରା ପ୍ରଭୃତି ରୋଗର ଔଷଧ ।

(Kirtikar)]

[ଦ୍ର—ଏ ଗଛରେ ପତ୍ର ନୁଏ ନାହିଁ, କେବଳ ଗାଢ଼ା ହଲଦିଆ ରଙ୍ଗର ଗୁଡ଼ିଏ କଅଁଳ କଡ଼ା ନୁଏ । ଗ୍ରାଜପୁତାନା ଓ ବୃନ୍ଦାବନରେ ଏ ଗଛରେ ଗୋଲାପୀ ରଙ୍ଗର ଫୁଲ ଧରେ । ଫୁଲ ଝଡ଼ିଯିବା ପରେ ଗଛରେ ଗୋଲ ଗୋଲ ଫଳ ଧରେ । ଏ ଫଳ କଷାଳିଆ ଓ ଏହା ଆଗୁର କଗ୍ୟାଏ । ଏ ଗଛର ମଞ୍ଜିକାଠ ଦାଲୁକା ଓ ମଜବୁତ୍ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବତ୍ତ'ଦେଖିବେ।

ଏ ଗଛର ଶୁଖିଲରୁ ବାହାରିବା ଭଲ୍ଲରେ ଦଉଡ଼ି ବଳାଯାଏ । ବୈଦ୍ୟ-ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏଥିର ଫଳ ଗରମ, ରୁକ୍ଷ, ସ୍ୱେଦୋତ୍ପାଦକ ଅଟେ; କଫ, ଶ୍ୱାସ, ବାତ, ଶୂଳ, କୁଣ୍ଠିଆ, କାକୁ ଓ ଆମ ଦୂର କରେ ।

(ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)]

କଶ୍ମରକ—ସଂ. ବି. (କୃ ଧାତୁ=ବକ୍ଷେପ କରିବା+ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥ ଈର+କ)—
Karīraka ଯୁଦ୍ଧ—Battle; fight (Apte)

କଶ୍ମରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଶ୍ମର+ଆ)—କରୀର (ଦେଖ)
Karīrā Karīrā (See)

କଶ୍ମରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଶ୍ମର+ଈ)—କରୀର (ଦେଖ)
Karīrī Karīrī (See)

କଶ୍ମଷ—ସଂ. ବି. (କୃ ଧାତୁ=ବକ୍ଷେପ କରିବା+କର୍ମ. ଇଷନ୍) —
Karīsha ଶୁଖିଲା ଗୋବର; ଘସି—
Dry cowdung; cowdung cakes.

କଶ୍ମଷଂକଷା—ସଂ. ବି. (କଶ୍ମଷଂ=ଘସିକୁ+କଷ ଧାତୁ+ଅ+ଆ;
Karīshamkashā ଯେଉଁ ବତାସ ଭୂମିରୁ ଘସିକୁ ସ୍ୱତ୍ୱା ଉଡ଼ାଇ ନଏ)—ଝଡ଼; ତୋଫାନ—
A strong wind; gale (Apte)

କଶ୍ମଷାଗ୍ନି— ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; କଶ୍ମଷ ଦ୍ୱାରା ଜ୍ୱାଳିତ ଅଗ୍ନି)—
Karīshāgni ଘସିନିଆଁ—Fire of cowdung-cakes.

କରୁଆ—ଦେ. ବି—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଥାଳିଆ; ରେକାବ—
Karuā 1. A small metal plate.
୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ଗୃହ—2. A kind of specially contrived house; a granary.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଶସ୍ୟାଦି ସଞ୍ଚିତ ହୁଏ, ବଙ୍ଗଦେଶରେ 'କରୁଇ']
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଅସଭ୍ୟ ବନ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ—
Name of a wild tribe.
ଗ୍ରା. (ଇତର) ବିଣ—କଡ଼ପଟିଆ; ଏକ ପାଖିଆ—
Leaning to a side.

କରୁଗେଟେଡ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଇଂ. କର୍‌ରୁଗେଟେଡ୍)—
Karugeṭed କୁଞ୍ଚିକୁଞ୍ଚି ହୋଇଥିବା;ଭରଙ୍ଗ ପର ଉପରକୁ ଓ ଭଲକୁ
କରୁଗେଟେଡ୍ ଭଙ୍ଗା ହୋଇଥିବା—Contracted into wrinkles
କରୁଗେଟେଡ୍ or folds; bent into wavelike folds.
[ଦ୍ର—ଲୁହା ବା ଟିଣର ପତ୍ରକୁ କଳଦ୍ୱାର କରୁଗେଟେଡ୍ କରି ଛାଦା ଶୁଦ୍ଧ ଆଦରେ ବଗ୍ଗଇ ବଆଯାଏ ।]

କରୁଣ—ସଂ. ବି. (କୃ ଧାତୁ=ବକ୍ଷେପ କରିବା+କରଣ. ଉନ)—
Karuṇa ୧ । ସାହିତ୍ୟରେ ଦୟାଦ୍ରତ୍ୱ ପୂର୍ଣ୍ଣ ରସବିଶେଷ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ମନରେ ଦୟା ବା କରୁଣା ଉଦ୍ରେକ ହୁଏ । ('ରସ' ଭଲେ ନୋଟ ଦେଖ)—
1. (Rhetoric) Pathos; the pathetic sentiment in literature.
୨ । ଅନୁକମ୍ପା; ଅନ୍ୟର ଦୁଃଖ ଦେଖିଲେ ମନରେ ଉଦ୍ଭବ ହେବା ଦୟାଦ୍ରତ୍ୱ—2. Pity.
୩ । ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ଏକ ପ୍ରକାର ଲେମ୍ବୁ ଗଛ ଓ ଫଳ—
3. Name of a lemon tree and its sour fruit.
୪ । ବୁଦ୍ଧାବତାରବିଶେଷ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Name of an incarnation of the Buddha.
୫ । ପରମେଶ୍ୱର (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. God.
୬ । କାଳିକାପୁରାଣୋକ୍ତ ତୀର୍ଥବିଶେଷ—(ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. Name of a sacred place mentioned in the Kālikā Purāṇa.
ସଂ. ବିଣ. (+କର୍ମ. ଉନ)—୧ । ଦୟାଳୁ—
1. Kind; merciful.
୨ । ପର ଦୁଃଖରେ କାତର—2. Compassionate.
୩ । କୋମଳହୃଦୟ; କରୁଣାର୍ଦ୍ର—
3. Tender-hearted.
୪ । ଯାହା ହୃଦୟରେ ଦୟାର ଉଦ୍ରେକ କରେ; କରୁଣା-ଜନକ—4. Pathetic; doleful; piteous; pitiable; plaintive.

ଆପଣା ଆଜ୍ଞାକାରୀ ଭ୍ରାତୃ ଶତ୍ରୁଙ୍କର
କରୁଣ ଜିର ଶୁଣି ବଳକ ଯୁଧିଷ୍ଠିର—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଅଶ୍ୱ।

କରୁଣରସ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; କରୁଣ+ରସ)--୧ । ଯେଉଁ ବଷୟ ଶୁଣିଲେ
Karuṇarasa ବା ଦେଖିଲେ ବା ପଢ଼ିଲେ ମନରେ ଦୟାଦ୍ରତ୍ୱ ବା କରୁଣାର ଉଦ୍ରେକ ହୁଏ । (ରସ ଭଲେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)—
1. Pathos in rhetoric; pathetic sentiment in literature.
[ଦ୍ର—ଅନ୍ୟର ଦୁଃଖ ବା କଷ୍ଟ ଅବଗତ ହୋଇ ଯେଉଁ ମନୋବିକାର ବା ସହାନୁଭୂତି ଜନ୍ମେ ତାହା କରୁଣରସ । ଆପଣାର ପ୍ରିୟ ବନ୍ଧୁ ବା ଇଷ୍ଟ ମିତ୍ରର ବିୟୋଗରେ ଉତ୍କଣ୍ଠ ହେବା ମନୋଭାବ ମଧ୍ୟ କରୁଣରସ । ଏହା କାବ୍ୟର ନବରସ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଉତ୍ତମ; ବନ୍ଧୁ ବା ଇଷ୍ଟ ମିଶ୍ରର ବିୟୋଗ ଏ ରସ୍‌ର ଆଲମ୍ବନଭାବ ଅଟେ; ମୃତ୍ୟୁ, ଦାହ, ବଚ୍ଛେଦ ବ୍ୟକ୍ତି ବା କୌଣସି କ୍ରିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦର୍ଶନ ବା ବଷୟ ଶ୍ରବଣ ବା ପାଠ ଏ ରସର ଉଦ୍ଦୀପନ ଭାବ ଅଟେ; ଭାଗ୍ୟକୁ ନନ୍ଦା, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ଧୀରଶ୍ୱାସ, କ୍ରନ୍ଦନ, କରତାଡ଼ନ, ଅଙ୍ଗଚାଡ଼ନ ଆଦି ଏ ରସର ଅନୁଭାବ ଅଟେ । ବର୍ତ୍ତୁଣ ଏହି ରସର ଅଧିଷ୍ଠାତା—ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
୨ । ଆପଣାର ପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଇଷ୍ଟ ବନ୍ଧୁର ବରହ ଓ ମୃତ୍ୟୁ ଆଦି ଯୋଗୁଁ ମନରେ ଜନ୍ମିବା ବିକାର—
2 Pathetic feeling excited by separation from or death of one's beloved person.

କରୁଣସ୍ୱର—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; କରୁଣ+ସ୍ୱର)—୧ । ଯେଉଁ ସ୍ୱରକୁ
Karuṇaswara ଶୁଣିଲେ ଶୁଣିବା ଲୋକର ମନରେ ଦୟାର ଉଦ୍ରେକ ହୁଏ—1. Pathetic or plaintive tone.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

୨ । କ୍ଲିଷ୍ଟବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ୱର—
2. The plaintive cry of an afflicted person.

କରୁଣା— ସଂ. ବ. (କରୁଣ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଦୟା; କୃପା—
Karuṇā 1. Kindness; mercy.

୨ । ଅନୁକମ୍ପା—
2. Pity; tenderness; compassion.

ଦେ. ବ.—୧ । (ସଂ. କରୁଣ)—ଲେମ୍ବୁଜାତୀୟ ଶଙ୍କୀ ବୃକ୍ଷ ଓ ତହିଁର ଅମ୍ଳ ଫଳ—
କରନା 1. Lemon; Citrus Medica-variety Limonum
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ (tree and its fruit)
ଜମ୍ବୀର; ଦନ୍ତଶଠ କମ୍ବୀଳ, କରୁଣା, ନାରଙ୍ଗ, ଗୁଥ—ପ୍ରାତୀ. ପ୍ରଭାସ. ଶବ୍ଦସେଣା ।

[ଦ୍ର—ଏ ଫଳର ରସ ଅମ୍ଳମଧୁର ଓ ଲଘୁ; ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ବାତ, ଆମଦୋଷ ଓ ମେଦୋରୋଗନାଶକ, ଏହା ଅଗ୍ନି ଓ ପିତ୍ତବୃଦ୍ଧିକର—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ କଲ୍ପଦ୍ରୁମ) । ଏ ଲେମ୍ବୁ ଅଣ୍ଡାକାର, ଉପର ଖଣ୍ଟା ଓ ଏଥିର ଖୋଲ ମୋଟା; ବଙ୍ଗଳାରେ ଏହାକୁ ଗୋଡ଼ା ଲେମ୍ବୁ କହନ୍ତି—(ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର) । ଏହା ଲମ୍ବାଆଣିଆ ବଡ଼ ଲେମ୍ବୁ, ଏହାକୁ ପାହାଡ଼ୀ ଲେମ୍ବୁ କହନ୍ତି; ବୈଦ୍ୟକ ଅନୁସାରେ ଏହା କଫ ଓ ବାୟୁନାଶକ ଏବଂ ପିତ୍ତବର୍ଦ୍ଧକ—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) ।

୨ । ବାସନ୍ତୀପୁଷ୍ପବିଶେଷ—
2. A kind of flower of the spring season.

ବାରେହାଡାଡ଼ କରୁଣା କୋକନଦ କୁରୁନକ ମ୍ତକୁଜ—ପ୍ରାତୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

୩ । କରୁଣାକରର ଡାକ ନାମ—
3. Name for calling a person named Karuṇākara.

ଅରେ କରୁଣା ! ନୂଆ ଦେଖି ପାସୋରିଲୁ ପୁରୁଣା—ଉଗ ।

କରୁଣାକର—ସଂ.ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; କରୁଣା + ଆକର)—
Karuṇākara ଦୟାସାଗର—Source of kindness; fountain-head of mercy.

ସଂ. ବିଶ.—କରୁଣାପୂର୍ଣ୍ଣ; ଦୟାମୟ—Full of pity; full of the milk of tenderness.

ଦେ. ବ. ପୁଂ.—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—Name given to males.

କରୁଣାତ୍ମକ—ସଂ. ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କରୁଣା + ଆତ୍ମନ୍ + କ)—
Karuṇātmaka ୧ । କରୁଣରସ ଉଦ୍ରେକକାରୀ—1. Exciting pity.

୨ । ସଦୟ—2. Kind hearted; compassionate.

କରୁଣାନିଦାନ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; କରୁଣା + ନିଦାନ = କାରଣ, ମୂଳ)—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୟାଳୁ ବ୍ୟକ୍ତି; ଦୟାସାଗର—1. A very compassionate person; a very merciful person,
Karuṇanidāna

୨ । ପରମେଶ୍ୱର—2. A name of God.

ସଂ. ବିଶ.—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୟାଳୁ—Very merciful.

କରୁଣାନିଧାନ—ସଂ. ବ. ଓ ବିଶ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; କରୁଣା + ନିଧାନ = ସ୍ଥାନ, ଭଣ୍ଡାର)—କରୁଣାନିଦାନ (ଦେଖ)
Karuṇānidhāna Karuṇānidāna (See)

କରୁଣାନିଧି ସଂ. ବ. ଓ ବିଶ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; କରୁଣା + ନିଧି = ସ୍ଥାନ, ଭଣ୍ଡାର)—କରୁଣାନିଦାନ (ଦେଖ)
Karuṇānidhi Karuṇānidāna (See)

ଦେ. ବ. ପୁଂ.—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—Name given to males.

କରୁଣାମୟ — ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (କରୁଣା + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ମୟ)—
Karuṇāmaya ଦୟାମୟ; ଦୟାପୂର୍ଣ୍ଣ—All-merciful; full of compassion.
(କରୁଣାମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କରୁଣାର୍ଦ୍ର—ସଂ. ବିଶ (ତତ୍ପୁ ତତ୍ପୁ ; କରୁଣା + ଆର୍ଦ୍ର)—
Karuṇārdra ଦୟାର୍ଦ୍ର ; ଦୟାଦ୍ୱାରା ବିଗଳିତ—Melted or moistened with kindness; compassionate.

କରୁଣାର୍ଦ୍ରଚିତ୍ତ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; କରୁଣାର୍ଦ୍ର + ଚିତ୍ତ) ଯାହାର
Karuṇārdrachitta ଚିତ୍ତ ଦୟାଦ୍ୱାରା ବିଗଳିତ ହୁଏ—Tender-hearted.
(କରୁଣାର୍ଦ୍ରଚିତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ

ସଂ. ବ (କର୍ମଧା;) ଦୟାଦ୍ୱାରା ବିଗଳିତ ହୃଦୟ—Heart melted with pity.

କରେଇ—ଦେ. ବ (ସଂ. କଟାହ)—୧ । କଡ଼େଇ (ଦେଖ)—
Karei Karāi (See)

୨ । ନୌକା ବା ବୋଟ ମଧ୍ୟକୁ ଫାଟ ବାଟେ ଝର ଜମିଥିବା ପାଣିକୁ ଯେଉଁ ପାତ୍ରରେ ନାଉରୀମାନେ ଫିଙ୍ଗି ଦଅନ୍ତି—2. The cup by which boatmen throw away the water accumulating at the bottom of the boat.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ବେଶି ଲଗିଲେ ଏହାକୁ ବେଣ୍ଟୁଲା କୁହାଯାଏ ।]

ପ୍ରା. ହି. ବିଶ—କଡ଼େଇ (ଦେଖ)—Kaṛḍei (See)

ପ୍ରା. (ଇଉର) ବ. (ଶ୍ଳେଷ ଜାତିଙ୍କର ଳ ସ୍ଥାନରେ ର ଉଚ୍ଚାରଣ ଜନିତ ବ୍ୟବହାର) କଲେଇ (ଦେଖ)—
Kaḷei (See)

କରେଇବା—ଦେ. କ୍ରି (କୃ ଧାତୁର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ 'କଗ୍ଇବା'ର କଥିତ
Kareibā ଆକାର; ଭୁଲନାକର-ଉଙ୍ଗାଇବା, ଉଙ୍ଗେଇବା; ମଗ୍ଇବା, ମରେଇବା)—କଗ୍ଇବା (ଦେଖ)—
କରାନା To cause to be done.
ପାଶଫିରାନ କରବଟହୋନା ପ୍ରା. (ଇଉର) କ୍ରି—କଡ଼େଇବା; କଡ଼ବାଗରେ ଗଡ଼ବା—To move sidewise; to make a sidelong motion.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଘଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଖା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଖା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କରେଇ ହେବା—ଗ୍ରା. (ଇଉର) କ୍ରି—୧ । ଏକପାଖକୁ ପାଖଡେଇବା —
Karei hebā 1. To move to one side.
ପାଶଫିରାନ ୨ । କଡ଼ବାଗରେ ଅଣେଇବା—
करवटलेना 2. To lean sideways.
୩ । ପାର୍ଶ୍ୱ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା—
3. To turn on the side.

କରେଟୁ—ଘ. ବ (କୃ=କୁତ୍ସିତ+ରେଟ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଉ; କମ୍ବା କ=ଜଳ+ରେଟ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଉ)—
Kareṭu କରଟୁ; ଏକଜାତୀୟ ଜଳଚର ପକ୍ଷୀ; ଗେଣ୍ଡାଳଆ ପକ୍ଷୀ—
An aquatic openbill bird; Numidian crane.

କରେଣ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ; ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରଯୋଗ) ଅ. (ଘ=କର ଶବ୍ଦର ତୃତୀୟା ଏକବଚନ;) କରଦ୍ୱାରା—By the hand.
Kareṇa କରେଣ ଶଙ୍ଖ ତନ୍ତ୍ରୀସ୍ୱ—କମଳଲୋଚନ. ଭଉଗ ।

କରେଣୁ—ଘ.ବ (କୃ ଧାତୁ=କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଏନୁ)—୧ । (ପୁଂ) ହସ୍ତୀ—
Kareṇu 1. Male elephant.
୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ହସ୍ତିନୀ—2. Female elephant.
୩ । କଣିଅର (ଗଛ) (ଦେଖ)—
3. Kaniara (tree) (See).
ଘାନ; ଶୋକାର୍ତ୍ତ—Overcome with grief; afflicted; miserable.

କରେଣୁକ—ଘ. ବ (କରେଣୁ+ସ୍ୱାର୍ଥ. କ)—୧ । କଣିଅର ଫଳ—
Kareṇuka 1. The fruit or berry of Kaniara tree.
୨ । ହସ୍ତୀ—2. Elephant.

କରେଣୁକା—ଘ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କରେଣୁ+ସ୍ୱାର୍ଥେ.କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kareṇukā ହସ୍ତିନୀ—Female elephant.

କରେଣୁସୁତ—ଘ. ବ—ହସ୍ତିବଜ୍ଞାନସମ୍ବଳିତ ପାଲକାବ୍ୟର ନାମ—
Kareṇusuta Name of a Sanscrit work on the treatment etc of elephants.

କରେନ୍ସି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ.କରେନ୍ସି) ଦେଶରେ କ୍ରୟବିକ୍ରୟାଦରେ
Karensi ମୁଦ୍ରା ବ୍ୟବହାର—Currency of a country.

କରେନ୍ସି ନୋଟ୍—ବୈଦେ. ବ—(ଇଂ.କରେନ୍ସି ନୋଟ୍)— ସରକାରଙ୍କ
Karensi not ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ କାଗଜ ମୁଦ୍ରା—Currency note.
କାରେନ୍ସୀନୋଟ୍
करैन्सीनोट

କରୋଇ ଯିବା—ସାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ପିଟେଇ ଯିବା (ଦେଖ)
Karoi jibā Pitei jibā (See)

କରୋଟ—ଦେ. ବ.—(ଘ. କରବର୍ତ୍ତି. ପ୍ରା. କରପଟ୍ଟ) କଡ଼; ପାର୍ଶ୍ୱ—
Karoṭa Side; flank.
ପାଶ
करवट

କରୋଟି—ଘ.ନ. (କ=ମସ୍ତକ+ରୁଟ ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—
Karoṭi ୧ । ମୁଣ୍ଡର ଖପୁରି—1. Skull.
୨ । ମସ୍ତକର ଅସ୍ଥିସମୂହ—
2. The bones of the head.

କରୋଟି—ଘ. ବ. (କରୋଟ+ଇ)—କରୋଟ (ଦେଖ)
Karoṭi Karoṭa (See)

କରୋଟିକା—ଘ. ବ. (କରୋଟ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ)—
Karoṭikā କରୋଟ (ଦେଖ)
Karoṭa (See)

କରୋଟୀ—ଘ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(କରୋଟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କରୋଟ (ଦେଖ)
Karoṭī Karoṭa (See)

କରୋନର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କରୋନର୍)—ଅପମୃତ୍ୟୁରେ ମରିଥିବା
Karonar ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମୃତଦେହକୁ ମାଇନା କରି ମୃତ୍ୟୁର କାରଣ
କରୋନର ସମ୍ବନ୍ଧେ ପ୍ରମାଣ ଗ୍ରହଣ କରି କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ରପୋର୍ଟ କରିବା
करोनर ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ—A Coroner.
[ଦ୍ର—କରୋନରଙ୍କ ତଦନ୍ତକୁ ଇନ୍‌କ୍ୱେଷ୍ଟ୍ (Inquest) କୁହାଯାଏ ଓ ତାଙ୍କ ରପୋର୍ଟକୁ ଇନ୍‌କ୍ୱେଷ୍ଟ୍ ରପୋର୍ଟ (Inquest report) କୁହାଯାଏ ।]

କରୋନେସନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ରାଜାଙ୍କର ଅଭିଷେକ—
Karonesan Coronation.
କରୋନେସନ
करोनेसन

କର୍କ୍ ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । ବୋତଲର ଠିପି—
Kark 1. The cork of a bottle.
କାକ ୨ । ଏକ ଜାତୀୟ ବୃକ୍ଷ; ଯାହା ଛେଲରୁ ବୋତଲର ଠିପି
काग ତିଆର ହୁଏ—2. The Indian Cork tree; Millingtonia Hortensis; Quercus Suber.
[ଦ୍ର—ଏହା ପାଟଳାଦିବର୍ଗର ଆରଣ୍ୟ ଜରୁ । ଏହାର ଫୁଲ ଧଳା ଓ ବଡ଼ ଡେଙ୍କୁଯୁକ୍ତ ଓ ସୁଗନ୍ଧ । ଏହା ଶୀତଦେଶରେ ଫୁଟେ; ଛୁଇଁ ଲମ୍ବ ଓ ମଞ୍ଜିରେ ପକ୍ଷ ଅଛି । ଏ ଗଛର ଛାଲ ମୋଟା, କୋମଳ ଓ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଥିବାରୁ ଏଥିରେ ବୋତଲର ଠିପି କରାଯାଏ । ଗଛଗୁଡ଼ିକ ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର ଥିବାରୁ ସଡ଼କର ଦୁଇ ପାଖରେ ଏ ଗଛମାନ ଲଗାଯାଏ । ସୋଲ୍ଲ ନରମା ଥିବାରୁ ଲସି ଯାଏ, କିନ୍ତୁ କର୍କ୍ ସୋଲ୍ଲଠାରୁ ଟାଣୁଆ ଓ ସହଜରେ ଦବିଯାଏ ନାହିଁ ।]

କର୍କ (ଧାତୁ)—ଘ.—ହାସ୍ୟକରିବା—
Karka (root) To laugh.

କର୍କ—ଘ. ବିଣ. (କୃ ଧାତୁ+କ)—୧ । ଶ୍ୱେତ—
Karka 1. White.
୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ—2. Excellent.
(କର୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ଉତ୍ତମ—3. Good.
ଘ. ବ.—୧ । ଶ୍ୱେତାଶ୍ୱ; ଧଳାଘୋଡ଼ା—
1. A white horse.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଊ
୨	ୠ	ଊ	ଚ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଷ	ନ୍ଦ

୨ । ଦର୍ପଣ—2. Mirror.

୩ । ତିଳ; ଖସା; ଗ୍ୱସି—
3. Sesamum; sesame-seed.

୪ । ଜଳ—4. Water.

୫ । ଅଗ୍ନି—5. Fire.

୬ । କଙ୍କଡ଼ା—6. Crab.

୭ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—7. Beauty.

୮ । କଣ୍ଟକ—8. Thorn; prick.

୯ । କର୍କଟ ରାଶି—9. The 4th. solar mansion; the Cancer; a sign of the zodiac.

୧୦ । ଜଳଘଟ—10. A water jar.

୧୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର କଳଶ; ଠେକ – 11. A small jar.

୧୨ । କର୍କଟ; କାକୁଡ଼ି (ଲତାଫଳ) – 12. Cucumber.

୧୩ । କକେଇ—13. A younger brother of the father. (M. W.)

କର୍କଚଭିଂଟା—ସ. ବ.—(କର୍ମଧାରୟ; କର୍କ=ଶୁକ୍ଳ+ଚଭିଂଟା)—ଫୁଟି-
Karkachirbhiṭā କାକୁଡ଼ି; ଏକଜାତୀୟ ଧଳା ଫୁଟି (ପାଚିଲେ ଫାଟି ଯାଏ)—A species of white melon or cucumber which bursts when ripe.

କର୍କଟ—ସ. ବି. (କର୍କ ଧାତୁ=ହାସ୍ୟ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଚ୍)—
Karkaṭa ୧ । ପୁଂ. କଙ୍କଡ଼ା—1. Male crab.

(କର୍କଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କର୍କଟରାଶି—
2. The Cancer; a sign of the zodiac.

୩ । କକଡ଼ା ବା ଶ୍ରାବଣ ମାସ—
3. The solar month of Śrābaṇa.

୪ । ଏକଜାତୀୟ କର୍କଶ ଶବ୍ଦକାରୀ ଜଳଚର ପକ୍ଷୀ; ଗେଣ୍ଡାଳିଆ ପକ୍ଷୀ—4. The Numidian crane; Demoiselle; Hypothymis Azurra.

[ଦ୍ର—ଏହା ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର କିନ୍ତୁ ଏହାର ସ୍ୱର ବଡ଼ କର୍କଶ ।]

୫ । ଧଳାଫୁଟି ଓ ଚହଁର ଲତା—5. The white melon creeper and its fruit.

୬ । ପଦ୍ମକନ୍ଦ; ପଦ୍ମମୂଳ—6. The root of the lotus plant.

ଦେ. ବ.—(ସ. କର୍କୋଟକ) କର୍କୋଟକ (ଦେଖ)
Karkoṭaka (See).

ଶ୍ୱେତ ନାଗ ଯେ କର୍କଟ ସମ୍ଭାଇ ସ୍ତବଳ ପ୍ରଳୟ ଭୋବେ ସେ ହୋଇ ।
ପ୍ରାତଃ. ଉତ୍ତେଜୀତା ।

୭ । ଉତ୍ତୁଳାଠିର ବକ୍ରାଗ୍ର—(ଯହିଁରୁ ପଲ୍ଲର ଦଉଡ଼ା ଝୁଲିଯାଏ)—7.The curved end of the beam of a balance from which the strings supporting the scalepan are suspended. (M. W.)

୮ । ଏକପ୍ରକାର ଜ୍ୱରରୋଗ—
8. A kind of fever (M. W.)

୯ । ରତିବନ୍ଧବିଶେଷ—
9. A kind of coitus (M. W.)

୧୦ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଅସାଧ୍ୟ ବ୍ରଣବିଶେଷ—10. Cancer.

୧୧ । କାକୁଡ଼ି—11. Cucumber; Cucumis Utilissimus (M. W.)

୧୧ । କରମୁଦ୍ରାବିଶେଷ—11. A particular pose of the hand (M. W.)

କର୍କଟକ—ସ. ବି. (କର୍କଟ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । କର୍କଟ (ଦେଖ)
Karkaṭaka 1. Karkaṭa (See)

୨ । ଶୁଶ୍ରୁତଲକ୍ଷିତ ଅସ୍ଥିଭଙ୍ଗବିଶେଷ—
2. A particular fracture of the bone.

କର୍କଟକାସ୍ଥି—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍କଟକ+ଅସ୍ଥି)—କଙ୍କଡ଼ା
Karkaṭakāsthi ଖୋଳ (ଶୁଶ୍ରୁତ)—The shell or crust of a crab.

କର୍କଟକ୍ରାନ୍ତି—ସ. ବି. (ଭୂଗୋଳ ପରିଭାଷା; ଜ୍ୟୋତିଷ)—
Karkaṭakrānti ବିଷୁବରେଖାର ୨୩ ଡିଗ୍ରି ଉତ୍ତରରେ ପୃଥିବୀକୁ ବେଢ଼ିଥିବା କାଳ୍ପନିକ ରେଖା—
(Geography, astronomy) The Tropic of Cancer.

[ଦ୍ର ବିଷୁବରେଖାର ଦକ୍ଷିଣରେ ଥିବା କ୍ରାନ୍ତିକୁ ମକରକ୍ରାନ୍ତି କୁହାଯାଏ । ଏହି ଦୁଇ କ୍ରାନ୍ତିମଧ୍ୟରେ ଥିବା କଟିବନ୍ଧକୁ ଗ୍ରୀଷ୍ମ କଟିବନ୍ଧ କହନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଗତିପଥ ଏହି ଉଭୟ କ୍ରାନ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ ।]

କର୍କଟଶୃଙ୍ଗ—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍କଟ+ଶୃଙ୍ଗ)—
Karkaṭaśṛuṅga କଙ୍କଡ଼ାର ବଡ଼ ଗୋଡ଼ ବା ପଞ୍ଜା—
The claws of a crab.

କର୍କଟଶୃଙ୍ଗୀ—ସ. ବ—କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ (ଦେଖ)
Karkaṭaśṛuṅgī Kakaṛdāśṛuṅgī (See)

କର୍କଟି—ସ. ବ—(କର୍କଟ+ଇ)—କାକୁଡ଼ି
Karkaṭi Cucumber.

କର୍କଟିକା ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କର୍କଟ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Karkaṭikā କର୍କଟୀ (ଦେଖ)
Karkaṭī (See)

କର୍କଟୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କର୍କଟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Karkaṭī ୧ । ମାଈ କଙ୍କଡ଼ା—1. Female crab.

୨ । କାକୁଡ଼ି ଫଳ—
2. Cucumber; Cucumis Utilissimus.

୩ । କଳସି; ଘଡ଼ି; ଲୋଟା; ଛାଲ—
3. A small water jar or jug.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣତଃ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂର୍ବର ୧ ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚତୁର୍ଥ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଂା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

୪ । ସର୍ପୀବିଶେଷ; କଟକଟ୍ଟଆ ନାଗୁଣୀ—
4. A kind of female serpent emitting a rattling sound.

କର୍କଟୀ ଲଟୀ—ଦେ. ବ (ସଂ. କର୍କଟୀ + ଲତା)—କାକୁଡ଼ି ଲତା—
Karkaṭī laṭī Cucumber creeper.
ବଡ଼ାରୁ ତେଲ ଗୁରୁତର ବଦନ ତରୁ ମୂଳେ କର୍କଟୀ ଲଟୀ ଇରମ୍ ରେ ।
କବସମ୍ରାଟ୍ । ସଙ୍ଗୀତ ।

କର୍କଟୁ—ସଂ. ବ. (କର୍କ ଧାତୁ + ସଙ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଅଟୁ)—
Karkaṭu ଗେଣ୍ଡାଳଆ ପକ୍ଷୀ; କରଟୁ—
The Numidian crane (M. W.)

କର୍କନ୍ଧୁ—ସଂ. ବ. (କର୍କ = କଣ୍ଟକ + ଧା ଧାତୁ = ଧାରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Karkandhu ୧ । ବରକୋଳ; ବଦର୍ (କୋଳ)—
1. The Jujube plum.
୨ । ବରକୋଳ ଗଛ—
2. The jujube tree; Zizyphus Jujuba..
୩ । ପାଣି ନ ଥିବା କୂଅ; ଶୁଖିଲା କୂଅ—
3. A well without water; a dried up well (M. W.)
୪ । ଦଶ ଦିନର ଭ୍ରୂଣ—4. A fœtus which is ten days old (M. W.)

କର୍କନ୍ଧୂ—ସଂ. ବ (କର୍କ + ଧା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—କର୍କନ୍ଧୁ (ଦେଖ)
Karkandhū Karkandhu (See)

କର୍କପ୍ରଭା—ସଂ. ବ. (କର୍କ = ଅଗ୍ନି + ପ୍ରଭା)—
Karkaprabhā ୧ । ଅଗ୍ନିର ତେଜ—
1. The ray or lustre of fire.
୨ । କକଡ଼ା ମାସ—
2. The solar month of Kakaṛdā.
ତହୁଁ କର୍କପ୍ରଭା ସଂହୃ ଗଣ କନ୍ୟା ଗଣ ରହୁ ଦୂର ଅଳ ସରସରେ ଭ୍ରମେ ସେ ।
ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

କର୍କର୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—କରକର (ଦେଖ)
Karkar Karakara (See)

କର୍କର—ସଂ. ବ. (କର୍କ = ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ + ର୍ ଧାତୁ = ଗ୍ରହଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହା ସମ୍ମୁଖରେ ଥିବା ବସ୍ତୁର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରେ)—
Karkara ୧ । ଦର୍ପଣ—1. Mirror.
୨ । ଗୋଡ଼ି; ବାଲିଗରଡ଼ା—2. Gravel.
୩ । ମୁଗ୍ଦର—3. Dum-bell; mallet.
୪ । ହାଡ଼—4. A bone (M. W.)
୫ । ମହାଭାରତୋକ୍ତ ନାଗବିଶେଷ—
5. Name of a mythological serpent.
୬ । ଗେଙ୍ଗୁଟି—6. Limestone-nodule.
୭ । ଖର୍ଜ୍ଜୁରବିଶେଷ—
7. A species of date (M. W.)

ସଂ. ବିଣ. (କର୍କ = ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ + ର୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
୧ । କର୍କଶ—1. Rasping; harsh.
୨ । ଦୃଢ଼; କଠିନ—2. Hard; firm.

କର୍କରାଟୁ—ସଂ. ବ. (କର୍କର = କର୍କଶ + ରଟ୍ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Karkarāṭu ୧ । କରଟୁ; କରେଟୁ; କର୍କଶ ଶବ୍ଦକାରୀ ଏକ ପ୍ରକାର ଜଳଚର ପକ୍ଷୀ; ଗେଣ୍ଡାଳଆ ପକ୍ଷୀ—
1. The Numidian crane.
୨ । ବାଙ୍କଚାହାଣି; ଆଡ଼ଚାହାଣି; କଟାକ୍ଷ—
2. A glance; sidelook (M. W.)

କର୍କରାଟୁକ—ସଂ. ବ—କର୍କରାଟୁ (ଦେଖ)
Karkarāṭuka Karkarāṭu (See)

କର୍କରାନ୍ଧକ—ସଂ. ବ. (କର୍କର + ଅନ୍ଧକ)—ଲଣ୍ଡାକୂଅ; ଅମୁଦାକୂଅ—
Karkarāndhaka A blind well (of which the mouth is overgrown with grass etc. so as to be hidden (M W.)

କର୍କରୀ ସଂ. ବ. (କର୍କର + ଈ)—୧ । ଜଳଘଡ଼ା; ଘଣ୍ଟୀ—
Karkarī 1. Water-jar; pitcher.
୨ । ନଳ ଲାଗିଥିବା ଜଳଘଡ଼ା; ଗଡ଼ୁ; ଝଣ୍ଟ—
2. A water jar with a spout to pour water.

କର୍କରେଟ—ସଂ.ବ. (କର୍କର = କଠିନ + ରିଟ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + ଅ)
Karkareṭa —ଗଳଦ୍ଦସ୍ତ; ଢାଣ୍ଡିଆ—Pushing the neck with the palm of the hand; collaring a person.

କର୍କରେଟୁ—ସଂ.ବ. (କର୍କର = କର୍କଶ + ରେଟ୍ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—କର୍କରାଟୁ (ଦେଖ)
Karkareṭu Karkarāṭu (See)

କର୍କରେଡୁ—ସଂ. ବ. (କର୍କର + ରେଟ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Karkarerḍu କର୍କରାଟୁ (ଦେଖ)
Karkarāṭu (See)

କର୍କଶ—ସଂ. ବ. (କର୍କ ଧାତୁ = ହାସ୍ୟ କରିବା + ସଙ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଶ)—
Karkaśa ୧ । କରଞ୍ଜ ଗଛ—
1. Pongamia Indica tree).
୨ । ଆଖୁ; ଇକ୍ଷୁ—2. Sugarcane.
୩ । କାସମର୍ଦ୍ଦ; କାଶିନ୍ଦ ଗଛ (ଦେଖ)—
3. Kāsindi tree (See)
୪ । କାମ୍ପିଲ୍ଲ (ଦେଖ)—
4. Kāmpilya (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ନ୍ଦ

୫ । ଖଡ୍ଗ—5. Sword.

୬ । ଅଚକ୍‌ଣଢା—6. Roughness.

ଫ. ବିଣ. (କର୍କ ଧାତୁ=ହାସ୍ୟ କରିବା+ଶ)—

୧ । ଦୃଢ଼; କଠିନ; କଠୋର—

1. Harsh; hard.

କର୍କଶ ନୋହିବା ସ୍ୱରରେ—କରଖୁର୍ଯ୍ୟ, ବିଶୋପଚଯ୍ୟ, କ ଗୀତ ।

୨ । ଖରସ୍ପର୍ଶ; ଅମସୃଣ; ଅଚକ୍‌ଣ—

2. Rough; uneven.

୩ । ସାହସିକ—3. Courageous.

୪ । ବିବେକଘ୍ନ—4 Unconscientious; unscrupulous.

୫ । କଠୋରହୃଦୟ; କ୍ରୂର; ନିର୍ଦ୍ଦୟ; ନିଷ୍ଠୁର—

5. Cruel; unfeeling; inhuman; hard-hearted.

୬ । ଶ୍ରୁତିକଟୁ—6. Shrill; rude; rasping; grating.

୭ । କଟୁ; ପରୁଷ—7. Unpleasant.

୮ । କୃପଣ—8. Miserly.

ଦେ. ବିଣ.—ଜ୍ୱର ହେବା ପୂର୍ବରୁ ମୋଡ଼ ଉଡ଼ ହେବା (ଦେହ); ଜ୍ୱର ଦୂର୍ବରୁ ବେଦନା ଅନୁଭବ କରିବା (ଦେହ)—(body) With a feeling of sickness before an attack of fever.

(ଯଥା—ମୋ ଦେହଟା ଭାର କର୍କଶ ହେଉଛି, ସମ୍ଭବତଃ ଭାଉକ ଜର ହେବ ।)

କର୍କଶିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କର୍କଶ)—୧ । ଜ୍ୱରଭାନ ହେବାର ପୂର୍ବ ଅବସ୍ଥାଜନିତ ବ୍ୟଥା ଅନୁଭବ କରୁଥିବା (ଶରୀର)—
Karkasiā

1. Feeling feverish.

୨ । କର୍କଶ—2. Hard; harsh.

୩ । ଦୃଢ଼—3. Firm; tight.

କର୍କୋଟ—ସଂ. ବି. (କର୍କ ଧାତୁ=ହସିବା+କର୍ତ୍ତୁ. ଓଟ)—
Karkoṭā

କର୍କୋଟକ (ଦେଖ)
Karkoṭaka (See)

କର୍କୋଟକ—ସଂ. ବି. (କର୍କୋଟ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—
Karkoṭaka

୧ । କଟକଟିଆ ନାଗ—

1. A kind of Indian snake emitting a rattling sound.

୨ । ପୁରାଣୋକ୍ତ ଅଷ୍ଟନାଗ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଜଣ—

2. Name of mythological serpent.

[ଦ୍ର—ଏହାର ନାମ ସ୍ମରଣ କଲେ କଳିକାଳର ଘାତ ନାଶ ହୁଏ । 'ନଳଚରିତ'ରେ ଅଛି ଯେ ଏହି ନାଗ କଳି ସଙ୍ଗେ ନଳମହାରାଜାଙ୍କ ଦେହରେ ପ୍ରବେଶ କରି ତାଙ୍କୁ ବିରୂପ କରିଥିଲା ।]

୩ । ବେଲଗଛ—3. The Bel tree; Marmelos (tree.)

୪ । ଆଖୁ—4. Sugarcane.

୫ । କାଙ୍କଡ଼—5. The edible fruit of a creeper; Memordica Cochinchinensis.

୬ । ଫୁଟିକାକୁଡ଼ି ଲତା—6. The melon creeper.

କର୍ଚୁଲି—ଦେ. ବି—କରଚୁଲି (ଦେଖ)—
Karchuli

Karachuli (See)

କର୍ଚ୍ଚ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଦୁଃଖ ଦେବା—
Karchcha (root)

To afflict.

କର୍ଚ୍ଚର—ସଂ.ବି (କର୍=ରଙ୍ଗ କରିବା+କରଣ.ଅର;ଯାହାଦ୍ୱାରା ପଦାର୍ଥକୁ ରଙ୍ଗ କରାଯାଏ) ହରିତାଳ—
Karchchara

Yellow orpiment.

କର୍ଚ୍ଚରିକା—ସଂ. ବି (କର୍ଚ୍ଚର+ଇକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ସଦୃଶତାହେତୁ ହରିତାଳ ପରି ଥିବାରୁ)—ପୁରଦଆ ଘିଉ-ପକ୍ୱ ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ; କରୁଣ୍ଡା—A kind of vegetable sandwich cake fried in ghee.
Karchcharikā

କର୍ଚ୍ଚରୀ—ସଂ. ବି (କର୍ଚ୍ଚର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କର୍ଚ୍ଚରିକା (ଦେଖ)—
Karchcharī

Karchcharikā (See)

କର୍ଚ୍ଚୂର—ସଂ. ବି (କର୍ଚ୍ଚ ଧାତୁ=ଦୁଃଖ ଦେବା+କର୍ମ. ଊର)—
Karchchūra

୧ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—1. Gold.

୨ । ହରିତାଳ—2. Yellow orpiment.

୩ । ଗନ୍ଧସାର; ଚନ୍ଦନ—3. The sandal wood.

ସଂ. ବିଣ—ବିଚିତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; କର୍ବୁର—Rainbow-coloured; multicoloured.

କର୍ଚ୍ଛି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି (ସଂ. କର୍ଷ)—କରଚ୍ଛ (ଦେଖ)—
Karchchhi

Karachhi (See)

କର୍ଜ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—କରଜ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Karja (etc.)

Karaja etc. (See)

କର୍ଜନ୍ (ଲର୍ଡ଼)—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବି. (ନାମ)—ଭାରତର ବଡ଼ଲାଟ
Karjan

(୧୮୫୯-୧୯୦୫)—George Nathaniel first Baron Curzon of Kedlest on a Viceroy of India.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ଜନ୍ମ ୧୮୫୯; ଏ ବଲ୍ଲଭରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଲର୍ଡ୍ ସାଲ୍‌ସ୍‌ବରୀଙ୍କ ପ୍ରାଇଭେଟ୍ ସେକ୍ରେଟେରୀ, ଭାରତର ଅଣ୍ଡର-ସେକ୍ରେଟେରୀ, ପରରାଷ୍ଟ୍ର, ବଡ଼ାଗର ଅଣ୍ଡର ସେକ୍ରେଟେରୀ, ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟର ସଦସ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ଏ ଅଞ୍ଚ ପ୍ରଭାଶାଳୀ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ଥିଲେ । ଏ ମଧ୍ୟଏସିଆ, ପାରସ୍ୟ, ଆଫଗାନସ୍ଥାନ, ଶ୍ୟାମ, କୋରିଆ ଆଦି ଭ୍ରମଣକର କେତେକ ଭ୍ରମଣବୃତ୍ତାନ୍ତ ଏବଂଚ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ ଭାରତର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ସମ୍ରାଟ ଏଡ଼ୱାର୍ଡ଼ଙ୍କ ଅଭିଷେକ ଉପଲକ୍ଷରେ ୧୯୦୨-ଂରେ ଦିଲ୍ଲୀଠାରେ ମହା ସମାରୋହ ସହିତ ଉତ୍ସବ ହୋଇଥିଲା । କଲିକତାରେ ରାଜ୍ୟୋତ୍ସବୀୟ ମେମୋ-

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି କର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହଁର ବସନ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ କର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଜଳ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଳ' ଦେଖିବେ; ଦଧି ନ ପାଇଲେ 'ଦଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଂା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ରଅଲ୍ ଦ୍ୱାଲ୍ ନାମ୍ନୀଣାର୍ଥ ଏ ଧନ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ପରେ ଉତ୍କ୍ରୁ ସ୍ୱୟମ୍ଭର ନମିତ ହେଲା । ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ ଇଂରେଜକୁ ଅଯାନ କରି ଯାଇ ଇଂରେଜ ସଙ୍ଗେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କର ସନ୍ଧି ହୋଇଥିଲା । ଏ ଭାରତର ଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ ପ୍ରାଚୀନ କୀର୍ତ୍ତିମାନ ସଂରକ୍ଷଣାର୍ଥ ଆଇନ୍ କରିଥିଲେ । ଏ ୧୯୦୪ରେ ୮ମାସ ଛୁଟି ନେଇ ବିଲାତ ଯାଇଥିଲେ ଓ ଫେର ଆସି ୧୯୦୫ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୁଣି ବଡ଼ଲାଟ ହେଲେ । ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ ବଙ୍ଗ ପ୍ରଦେଶକୁ ୨ଟି ପ୍ରଦେଶରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଯାଇଥିଲା ଓ ବିହାର-ଓଡ଼ିଶା ନାମକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶ ଗଠିତ ହେଲା । ବିଲାତକୁ ଫେରିଯାଇ ସେ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟର ହାଉସ୍ ଅଫ୍ ଲର୍ଡ୍‌ସ୍‌ରେ ସଭ୍ୟରୂପେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ; ମୃତ୍ୟୁ—୧୯୨୫ ।]

କର୍ଣ୍ଣା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—କରଣ୍ଟା (ଦେଖ)

Karṭā Karaṭā (See)

କର୍ଦ୍ଦ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କର୍ଣ୍ଣରେଖା; ସମକୋଣୀ ତ୍ରିଭୁଜର ସମକୋଣର ସମ୍ମୁଖୀନ ବାହୁ—

Kard The chord of a rightangled triangle.

କର୍ଦ୍ଲାଇନ୍—ବୈଦେ. ବ. ଇଂ)—ଯେଉଁ ରେଲଲାଇନ୍ ସିଧାସଳଖରେ ଚେର୍ଚ୍ଚି ହୋଇ ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇଥାଏ—

Kardlāin Chordline of Railway.

କର୍ଡ଼ା— ଦେ. ବଣ—କରଡ଼ା (ଦେଖ)

Karṛḍā Karaṛḍā (See)

କର୍ଡି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କଳ୍ପର)—କରଡ଼; ବାଉଁଶ କରଡ଼—The young shoots of a bamboo tree.

Kardi

କର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବ. (କର୍ଣ୍ଣ ଧାତୁ=ଶୁଣିବା+କରଣ. ଅ ,—୧ । କାନ—

Karṇṇa 1. Ear.

୨ । ସମକୋଣ ତ୍ରିଭୁଜର ଚେର୍ଚ୍ଚି ରେଖା—

2. The hypotenuse of a right-angled triangle.

୩ । (କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ନ; ନାମ)—କୁନ୍ତୀଙ୍କର ଅବିବାହିତ ଅବସ୍ଥାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଔରସ କାମାନ ପୁତ୍ର—

3. Name of a king of Angadeśa; the son of Kuntī by the Sun-God when she was a maiden.

[ଦ୍ର—ଏ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଔରସ ଜାତ କୁମାରୀ କୁନ୍ତୀଙ୍କ କାମାନ ପୁତ୍ର ଥିଲେ । ଲୋକଲଜ୍ଜାଭୟରେ କୁନ୍ତୀ ଏ ଶିଶୁକୁ ଗୋଟିଏ ପେଡ଼ାରେ ପୂରାଇ ନଈରେ ଭସାଇ ଦେଲେ । ଉକ୍ତ ପେଡ଼ାକୁ ସୂତ ନାମକ ସାରଥି ପାଇ ସେ ପିଲାକୁ ଆପଣା ସ୍ତ୍ରୀ ରାଧାଙ୍କଦ୍ୱାରା ପାଳିଲେ । ଏଥିଯୋଗୁଁ କର୍ଣ୍ଣଙ୍କୁ ସୂତପୁତ୍ର ଓ ରାଧେୟ ବୋଲି ଯାଉଥିଲା । ଏ ବାଲ୍ୟକାଳରେ ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କଠାରୁ କୌରବ ଓ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ସହିତ ଅସ୍ତ୍ରଚାଳନବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା କଲେ । ଏହାଙ୍କର ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ପର ଅସ୍ତ୍ରକୌଶଳ ଦେଖି କୌରବମାନେ ଏହାଙ୍କୁ ମିତ୍ରରୂପେ ଗ୍ରହଣ କଲେ ଓ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଏହାଙ୍କୁ ଅଙ୍ଗ ଦେଶର ରାଜା କରିଥିଲେ । ଏ ପରଶୁରାମଙ୍କ ଶିଷ୍ୟତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏ ଜରାସନ୍ଧ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଜୟଲାଭ କରିଥିଲେ କନ୍ୟା ଗନ୍ଧର୍ବଙ୍କ ସଙ୍ଗ ଯୁଦ୍ଧ କରି ପରାଜିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଦାତାପଣ ପୁରାଣ ଓ ଲୋକ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏ ସତ୍ୟପାଳନ କରି ଆପଣାର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ରକୁ ସ୍ୱହସ୍ତରେ ଦାଣ୍ଡି ଚା ମାଂସ ରନ୍ଧି ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଭୋଜନ ଦେଇଥିଲେ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ବେଶଧାରୀ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ବଳରେ ମୃତ ପୁତ୍ର ଜୀବନ ହେଲା । ଏ ଅର୍ଜୁନଙ୍କର ବଦ୍ୱେଷୀ ଥିଲେ । ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧର ସପ୍ତଦଶ ଦିବସରେ ଏ ଅର୍ଜୁନଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିହତ ହୋଇଥିଲେ; ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ଦାତାକର୍ଣ୍ଣ; କନ୍ୟା କେହି କେହି ଦାତାକର୍ଣ୍ଣଙ୍କୁ ଏ କର୍ଣ୍ଣଙ୍କଠାରୁ ପୃଥକ୍ ବୋଲି କହନ୍ତି ।]

୩ । (କର୍ଣ୍ଣି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ନୌକାର ଆନ୍ଦୁଲା—

3. The rudder of a vessel.

୪ । ନୌକାର ସଞ୍ଚାଳକ ନାମକ ଦଣ୍ଡ—4. The helm.

୫ । (କୃ ଧାତୁ=ଉତ୍ସେପ କରିବା+କର୍ମ. ନ)—ଯେଉଁ ସରଲରେଖାଦ୍ୱାରା ସମଚତୁର୍ଭୁଜର ଦୁଇ ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ କୋଣ ସଂଯୁକ୍ତ ହୁଏ 5. Diagonal.

ଦେ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଲୋକଙ୍କ ନାମ

1. Name of males.

୨ । (ନାମ) କବିକର୍ଣ୍ଣ; କର୍ଣ୍ଣ ନାମକ ଜଣେ ବଙ୍ଗାଳୀ କବି—

2. Name of a Bengalee poet.

(ଯଥା—ଏହାଙ୍କ ରଚିତ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାର ସତ୍ୟନାରାୟଣପାଞ୍ଚାଳୀ ଗୀତ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅବଧି ବୋଲାଯାଏ ।)

କର୍ଣ୍ଣଉର୍ଦ୍ଦ—ଦେ. ବ—ଗଉଡ଼ମାନଙ୍କର ଦୋଳ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଉତ୍ସବରେ ନଉର୍ଦ୍ଦ ଖେଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ଏକ ପ୍ରକାର ଲମ୍ବା ଲାଢ଼ି—

Karṇṇaurdi A long stick used by cowherds in stick-play.

କର୍ଣ୍ଣକଣ୍ଡୁ—ସଂ. ବ. (କର୍ଣ୍ଣ+କଣ୍ଡୁ ,—

Karṇṇakaṇḍu ୧ । କାନ ଉଉର କୁଣ୍ଡାଇ ହେବା—

1. Itching of the ear.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପରନିନ୍ଦା ଶୁଣିବାର ଇଚ୍ଛା—

2. A desire to hear gossip against others.

କର୍ଣ୍ଣକୀଟ - ସଂ. ବ. (ମ ଷ. ତତ୍ପୁ; କର୍ଣ୍ଣ ଅକ୍ରମଣକାରୀ କୀଟ)—

Karṇṇakīṭa କୀଟବିଶେଷ; କାନକୋଡ଼ିଲା—

An ear-boring insect.

କର୍ଣ୍ଣକୁହର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ଣ୍ଣ+କୁହର)—

Karṇṇakuhara କାନ ଉଉରେ ଥିବା ଛିଦ୍ର ବା ଗର୍ତ୍ତ—

The ear-hole; the auditory passage; cavity of the ear.

କର୍ଣ୍ଣକୂଟ—ସଂ. ବ—ସନ୍ନିପାତଜନିତ ଗାଲୁଆ ରୋଗ—

Karṇṇakūṭa A disease with painful swelling of of the neck and root of the ear; the mumps; the swelling of the parotid glands.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଋୃ	ଜ୍ଞ	ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟଚନ୍ଦ୍ର ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଣ୍ଡ

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ କାନମୁଣ୍ଡା ଓ ବେକ ଆଦ ଫୁଲି ଯାଏ । ଏ ରୋଗ ସମସ୍ତ ସମସ୍ତରେ ମାରାତ୍ମକ ହୁଏ ।]

କର୍ଣ୍ଣକୂପ—ସଂ. ଦ୍ୱ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ଣ୍ଣ + କୂପ)—କର୍ଣ୍ଣକୁହର (ଦେଖ)
Karṇṇakūpa — Karṇṇakuhara (See)

କର୍ଣ୍ଣକୋଟ—ଦେ. ଦ୍ୱ. (ସଂ. କର୍ଣ୍ଣକୂଟ)—କର୍ଣ୍ଣକୂଟ (ଦେଖ)
Karṇṇakoṭa — Karṇṇakūṭa (See)

କର୍ଣ୍ଣଗତ—ସଂ. ବ୍ୟଣ. (୬ଯା ତତ୍ପୁ; କର୍ଣ୍ଣ + ଗତ)—
Karṇṇagata — ଶୁଣାଯିବା; କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର—
Heard; reaching the ears.

କର୍ଣ୍ଣଗତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶୁଣିବା—
Karṇṇagata karibā — 1. To hear.

କଥିତ ହେଉଥିଲେ ଏ ମହାତ୍ମରତ
ଯେଉଁ ଲୋକ ଏହା କରଇ ଶ୍ରବଣ । ଭୁଷୁଣ୍ଡି. ମହାତ୍ମରତ. ଆଦ ।

୨ । ଶୁଣାଇବା; କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର କରିବା; କହିବା—
2. To inform; to bring to the ears of.

କର୍ଣ୍ଣଗୂଥ—ସଂ. ବ୍ୟ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ଣ୍ଣ + ଗୂଥ=ବଷ୍ଣା; ମଳ)—
Karṇṇagūtha — କର୍ଣ୍ଣମଳ (ଦେଖ)
Karṇṇamala (See)

କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର—ସଂ. ବ୍ୟଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ଣ୍ଣ + ଗୋଚର)—
Karṇṇagochara ୧ । ଯାହା ଶୁଣାଯାଇ ପାରେ; କର୍ଣ୍ଣର ଅଦୂରବର୍ତ୍ତୀ—1. Within hearing.

୨ । ଶ୍ରବଣଯୋଗ୍ୟ; ଶ୍ରୁତିଗୋଚର—
2. Perceptible to the ear; audible.

୩ । ଶୁଣାଯିବା (ବଷ୍ଣସ୍)—
3. Coming to one's knowledge through the ears; reaching the ears.

କର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛିଦ୍ର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ଣ୍ଣ + ଛିଦ୍ର; ସନ୍ଧିଯୋଗୁଁ ଚ୍ଛ ସ୍ଥାନରେ ଚ୍ଛ)—
Karṇṇachchhidra — କର୍ଣ୍ଣକୁହର (ଦେଖ)
Karṇṇakuhara (See)

କର୍ଣ୍ଣଜଲୌକା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ଣ୍ଣ + ଜଲୌକସ୍; ୯ମା. ୧ବ)—
Karṇṇajalaukā — କାନକୋଡଳା—
An ear-boring insect.

କର୍ଣ୍ଣଦେଶ—ସଂ. ବ. (ରୂପକ; କର୍ଣ୍ଣ + ଦେଶ) କର୍ଣ୍ଣି; କାନ —
Karṇṇadeśa — The ear.

ଗୁରୁଙ୍କର ବାଣୀ ସେ କର୍ଣ୍ଣଦେଶେ ଶୁଣି । ବୃନ୍ଦାବନ. ମହାତ୍ମରତ. ଆଦ ।

କର୍ଣ୍ଣଧାର—ସଂ. ବ. (କର୍ଣ୍ଣ + ଧୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ନୌକାର କର୍ଣ୍ଣକୁ ଯେ ଧରେ)—
Karṇṇadhāra
୧ । ମାଝି; ନାବିକ—1. Boatman.
୨ । ମଙ୍ଗଧର୍—2. Helmsman.
୩ । ଅନ୍ତଃଯାଧର୍ ବ୍ୟକ୍ତି—3. Steersman.

କର୍ଣ୍ଣପଟହ—ସଂ. ବ. (ରୂପକ; କର୍ଣ୍ଣ + ପଟହ)—
Karṇṇapaṭaha — କାନ ଭିତରେ ଥିବା ଯେଉଁ ପତଳା ଚମଡ଼ାପରଦାରେ ବାହାରରୁ ଯିବା ଧ୍ୱନି ବାଜିଲେ ଶୁଣେ—
The ear-drum.

କର୍ଣ୍ଣପାତ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ଣ୍ଣ + ପାତ)—
Karṇṇapāta ୧ । କାନ ଦେଇ ଶୁଣିବା—
1. Hearing of a thing.

୨ । କଥିତ ବଷଯ୍ ପ୍ରତି ମନୋଯୋଗ—
2. Attention to a matter spoken.

କର୍ଣ୍ଣପାତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶୁଣିବା—
Karṇṇapāta karibā 1. To hear; to listen to.

୨ । ଖାତର୍ କରିବା—2. To pay heed to.

କର୍ଣ୍ଣପିଶାଚ—ଦେ. ବ (ସଂ. କର୍ଣ୍ଣପିଶାଚୀ —କର୍ଣ୍ଣପିଶାଚୀ (ଦେଖ)
Karṇṇapiśācha — Karṇṇapiśāchī (See)

କର୍ଣ୍ଣପିଶାଚୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଭକ୍ତାଙ୍କୁ ଦେବାବଶେଷ; ଯାହାଙ୍କ ସାଧନା କଲେ ମନୁଷ୍ୟ ସର୍ବଜ୍ଞ ହୁଏ—
Karṇṇapiśāchī
1. A Goddess who grants the boon of omniscience to her devotee.

୨ । ଦେବସାଧନା ଦ୍ୱାରା ସର୍ବଜ୍ଞ ହେବାପାଇଁ ଅଭ୍ୟାସ କରିଯିବା ବଦ୍ୟା—
2. The esoteric art of practising omniscience.

କର୍ଣ୍ଣପୂତ୍ର—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତ୍ସେ; କର୍ଣ୍ଣଜାତ ପୂଯ)—ରୋଗ ଯୋଗୁଁ କାନରୁ ବୋହିବା ପୂଯ—The pus discharged from the ear owing to Otorrhea.
Karṇṇapūja

କର୍ଣ୍ଣପୂଯ—ସଂ. ବ—କର୍ଣ୍ଣପୂତ୍ର (ଦେଖ)
Karṇṇapūya — Karṇṇapūja (See)

କର୍ଣ୍ଣପୂର—ସଂ ବ. କର୍ଣ୍ଣ + ପୂର୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Karṇṇapūra ୧ । କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ; କାନ—
1. An ear-ornament.

୨ । ନୀଳପଦ୍ମ; ନୀଳକଇଁ—2. The blue water-lily.

୩ । ଅଶୋକ ବୃକ୍ଷ—
3. Saraca Indica (tree).

୪ । ଶିରିଷ ଗଛ—4. A tree; Albizza Lebbec.

୫ । ଜନୈକ ବୈଷ୍ଣବ ଗ୍ରନ୍ଥକାର—
5 An author of Baishṇaba works.

କର୍ଣ୍ଣପ୍ରୟାଗ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
Karṇṇaprayāga — A place of pilgrimage.

[ଦ୍ର—ଏହା ବଦରୀଧାମରୁ ୬୭ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ମହାତ୍ମରତବର୍ଣ୍ଣିତ କର୍ଣ୍ଣଙ୍କର ଏହିଠାରେ ଯଜ୍ଞ କରିଥିଲେ । ଏଥିରେ ସୂର୍ଯ୍ୟନାରାୟଣ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ତାହାଙ୍କୁ ଅସ୍ତ୍ରାଦ ଦାନ କରିଥିଲେ । ମଦନମୋହନ. ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ—୪ର୍ଥ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ହୋଇଛି ଅଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୍ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଳିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ପ୍ରକାଶକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଳିତ ବନ୍ଧର ୨ ବା ୧ ଚଳିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଖୋଜିବେ; 'ଦଧି' ନ ମିଳିଲେ 'ଦହି' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବହ' ଦେଖିବେ ।

କର୍ଣ୍ଣଫଳ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ଣ୍ଣ+ଫଳ)—୧ । କାନର ଲମ୍ବିତ
Karṇṇaphala ମାଂସଳ ଅଂଶ—1. Lobe of the ear.
୨ । ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ—
2. Ophecephalus kurraway. (fish) (M.W.)

କର୍ଣ୍ଣଫଳକ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ଣ୍ଣ+ଫଳକ)—କର୍ଣ୍ଣଫଳ (ଦେଖ)
Karṇṇaphalaka Karṇṇaphala (See)

କର୍ଣ୍ଣଫଳୀ—ସଂ. ବ—କର୍ଣ୍ଣଫଳ (ଦେଖ)
Karṇṇaphalī Karṇṇaphala (See)

କର୍ଣ୍ଣଫୁଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ଣ୍ଣ+ପୁଷ୍ପ)—କାନଫୁଲ; କାନରେ ପିନ୍ଧାଯିବା
Karṇṇaphula ଫୁଲ ଆକାରର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
An ear-ornament.

କର୍ଣ୍ଣଫୁଲି – ଦେ. ବ—କର୍ଣ୍ଣଫୁଲ (ଦେଖ)
Karṇṇaphuli Karṇṇaphula (See)

କର୍ଣ୍ଣବରବ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ଣ୍ଣ+ବରବ)—
Karṇṇabibara କର୍ଣ୍ଣକୁହର (ଦେଖ)
Karṇṇakuhara (See)

କର୍ଣ୍ଣବେଧ ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ଣ୍ଣ+ବେଧ)—ହିନ୍ଦୁ ବାଳକର
Karṇṇabedha କାନଫୋଡ଼ା ନାମକ ସଂସ୍କାରବିଶେଷ (ଏହା ଦ୍ୱିଜାତିର ଦଶଗୋଟି ସଂସ୍କାର ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ)—
The ear-boring ceremony of a Hindu child; boring of the lobes of the ear.

କର୍ଣ୍ଣବେଷ୍ଟକ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ଣ୍ଣ+ବେଷ୍ଟକ)—କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ;
Karṇṇabeshṭaka କେୟୂର; କୁଣ୍ଡଳ—An ear-ornament.

କର୍ଣ୍ଣବେଷ୍ଟନ—ସଂ. ବ—କର୍ଣ୍ଣବେଷ୍ଟକ (ଦେଖ)
Karṇṇabeshṭana Karṇṇabeshṭaka (See)

କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ଣ୍ଣ+ଭୂଷଣ)—କାନରେ ପିନ୍ଧା
Karṇṇabhūshaṇa ଯିବା ଅଳଙ୍କାର—Ear-ornament.

କର୍ଣ୍ଣଭୂଷା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ଣ୍ଣ+ଭୂଷା)—କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ (ଦେଖ)
Karṇṇabhūshā Karṇṇabhūshaṇa (See)

କର୍ଣ୍ଣମଳ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ଣ୍ଣ+ମଳ)—କାନଗୁଡ଼—The
Karṇṇamala secretion or wax of the ear.

କର୍ଣ୍ଣମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ଣ୍ଣ+ମୂଳ) କର୍ଣ୍ଣମୂଳ (ଦେଖ)
Karṇṇamuṇḍā Karṇṇamūla (See)

କର୍ଣ୍ଣମୂଳ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ଣ୍ଣ+ମୂଳ)—କାନମୁଣ୍ଡା; କର୍ଣ୍ଣର
Karṇṇamūla ମୂଳଦେଶ—The root of the ear; the part of the face between the ear and the cheek.

କର୍ଣ୍ଣରନ୍ଧ୍ର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ଣ୍ଣ+ରନ୍ଧ୍ର)—କର୍ଣ୍ଣକୁହର (ଦେଖ)
Karṇṇarandhra Karṇṇakuhara (See)

କର୍ଣ୍ଣରାଜ—ଦେ. ବ—୧ । କାନକଟୁଳି (ଦେଖ)
Karṇṇarāja 1. Kānakaṭuli (See)
୨ । ଅଙ୍ଗ ଦେଶର ରାଜା କୁନ୍ତୀପୁତ୍ର କର୍ଣ୍ଣ—
2. Karṇṇa, the king of Aṅga country.

କର୍ଣ୍ଣରେ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର ହେବା; ଶୁଣାଯିବା—
Karṇṇare paṛdibā To come to one's knowledge through the ears; to reach the ears.
(ଯଥା—ମୋ ଗୁଦାର ଶବ୍ଦ କାହାଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣରେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ ।)

କର୍ଣ୍ଣଲ୍—ବୈଦେ. ବ—କର୍ଣ୍ଣେଲ୍ (ଦେଖ)
Karṇṇal Karṇṇel (See)

କର୍ଣ୍ଣଶଷ୍କୁଲୀ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ଣ୍ଣ+ଶଷ୍କୁଲୀ=ପତଳା ଚକ୍ଲୁଳ
Karṇṇaśashkulī ପତ୍ର ଅଂଶ)—କାନର ବାହାର ପାଖର ପାତ୍ରାକୃତି ଗହ୍ୱର—The outer cartilaginous depression of the ear.

କର୍ଣ୍ଣଶୂଳ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ଣ୍ଣ+ଶୂଳ)—କାନବନ୍ଧା ରୋଗ—
Karṇṇaśūlā Ear-ache; Otalgia.
ସଂ. ବଣ. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—କର୍ଣ୍ଣକଟୁ; ଶୁଣିବାକୁ ଅପ୍ରୀତିକର—
Unpleasant to the ear.
କର୍ଣ୍ଣଶୂଳ ମଣିବ ମେ ସେ ସ୍ତୁତ—ଘଣ୍ଟାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

କର୍ଣ୍ଣସ୍ରାବ– ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ଣ୍ଣ+ସ୍ରାବ)—କାନରୁ ଦୂଷ ବହିବା
Karṇṇasrāba ରୋଗ; କାନଘଗ୍ ରୋଗ—Otorrhea.

କର୍ଣ୍ଣାକର୍ଣ୍ଣି—ସଂ. ବ. (ବ୍ୟଦ୍ଧାର ବହୁବ୍ରୀହି; କର୍ଣ୍ଣ+କର୍ଣ୍ଣ)—ପରସ୍ପର
Karṇṇākarṇṇi କର୍ଣ୍ଣରେ କୁହା କୋହ ହେବା ଗୁପ୍ତ ମନ୍ତ୍ରଣା; କାନାକାନି; ରହସ୍ୟ କଥାଭାଷା; ପରସ୍ପର ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍ ହେବା—
A whispering together.
ସଂ. ଅ.—ଜଣକ କାନରେ ଅନ୍ୟ ଜଣେ କହିବାଦ୍ୱାରା ଏକ କାନରୁ ଅନ୍ୟ କାନ ହେବା ପ୍ରକାରେ—
Passed in whispers from ear to ear.

କର୍ଣ୍ଣାକର୍ଣ୍ଣିକ—ସଂ. ବ—କର୍ଣ୍ଣାକର୍ଣ୍ଣି (ଦେଖ)—
Karṇṇākarṇṇika Karṇṇākarṇṇi (See)

କର୍ଣ୍ଣାକର୍ଣ୍ଣିକା—ସଂ. ବ—କର୍ଣ୍ଣାକର୍ଣ୍ଣି (ଦେଖ)—
Karṇṇākarṇṇikā Karṇṇākarṇṇi (See)

କର୍ଣ୍ଣାଞ୍ଚଳ—ସଂ. ବ (ରୂପକ; କର୍ଣ୍ଣ+ଅଞ୍ଚଳ)—କର୍ଣ୍ଣଦେଶ; କାନ—
Karṇṇāñchala The ear.

ମୁରୁଜ କୁଣ୍ଡଳେ ଶୋଭପାଏ କର୍ଣ୍ଣାଞ୍ଚଳ—ବଶ୍ୱକେଶସ୍ତବ୍ଦ ।

କର୍ଣ୍ଣାଟ—ସଂ. ବ (କର୍ଣ୍ଣ+ଅଟ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଦ୍ରାବଡ଼ର ଉତ୍ତର-
Karṇṇāṭa ପଶ୍ଚିମସ୍ଥ ସ୍ୱସିଦ୍ଧ ଦେଶ;ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ପୂର୍ବ ଉପକୂଳସ୍ଥ ଦେଶବିଶେଷ—The Karnatak country in South India; the Karnatics.
[ଦ୍ର—ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ପୂର୍ବ ଉପକୂଳକୁ କର୍ଣ୍ଣାଟ ବା କରମଣ୍ଡଳ ଉପକୂଳ ବୋଲାଯାଏ । ଏହି ଉପକୂଳରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅବସ୍ଥିତ । ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଳକୁ ମାଲବାର ଉପକୂଳ ବୋଲାଯାଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୰୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍,

କର୍ଣ୍ଣାଟିକ—ଫ. ବିଣ. (କର୍ଣ୍ଣାଟ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—କର୍ଣ୍ଣାଟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Karṇṇāṭika Relating to the Karnataka country.

କର୍ଣ୍ଣାଟିକା—ଦେ. ବ.—କର୍ଣ୍ଣାଟ ଦେଶବାସୀ—
Karṇṇāṭikā A resident of the Karnatics.
କର୍ଣ୍ଣାଟକାଙ୍କ କାଟକା ଲଗିଲ ନାହିଁ—ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

କର୍ଣ୍ଣାଟୀ—ଫ. ବ. (କର୍ଣ୍ଣାଟ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । କର୍ଣ୍ଣାଟଦେଶୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ—
Karṇṇāṭī 1. A woman of the Karnatic country.

୨ । କାବ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରର ସ୍ତ୍ରୀଭାବଶେଷ—
2. Name of a kind of literary style.

୩ । ସ୍ତ୍ରୀଗୀତବିଶେଷ; କାନଡ଼ା ରାଗ—
3. Name of a musical strain.

୪ । କର୍ଣ୍ଣାଟ ରାଜମହିଷୀ—
4. The queen of the kingdom of Karṇṇāṭa.

କର୍ଣ୍ଣାଟୀୟ—ଫ. ବିଣ.(କର୍ଣ୍ଣାଟ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ.ଈୟ)--କର୍ଣ୍ଣାଟକ (ଦେଖ)—
Karṇṇāṭīya Karṇṇāṭika (see)

କର୍ଣ୍ଣାବଳି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. ବ.—୧ । (ଗଡ଼ଜାତ)—ଶିଶୁମାନଙ୍କର କର୍ଣ୍ଣବେଧ; କାନଫୋଡ଼ା—
Karṇṇābaḷi 1. The ear-boring ceremony.

୨ । (ଗଞ୍ଜାମ)—କୁମୁଟ୍ଟମାନଙ୍କର ଉତ୍ସବବିଶେଷ—
2. A festival in vogue among the Kumuti caste.

କର୍ଣ୍ଣାମଗିରି—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ କବି—
Karṇṇāmagiri A poet.
[ଦ୍ର—ଏ କବି ବୈଷ୍ଣବ ଥିଲେ, 'ଉକ୍ତିରସାମୃତ' ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥ, ଏହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ।
ଡାହ୍ରଣୀ. ମହାଭାରତ. ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ. ଇତିହାସ ।]

କର୍ଣ୍ଣାଳ—ଦେ. ବ.—କାହାଲି—
Karṇṇāḷa Trumpet.
ମଧୁସ୍ର, କର୍ଣ୍ଣାଳ, ରେଙ୍ଗ ବାହନକମାନ—ଭଞ୍ଜ. କୋଣ୍ଡବ୍ରହ୍ମଣ୍ଡସୁନ୍ଦର ।

କର୍ଣ୍ଣି—ଫ. ବି. (କର୍ଣ୍ଣ + ଇ)—କର୍ଣ୍ଣିକ (ଦେଖ)
Karṇṇi Karṇṇika (See)

କର୍ଣ୍ଣିକ—ଫ. ବି. (କର୍ଣ୍ଣ + ଇକ; ଏହା ପଶୁର କାନ ପରି ଦେଖାଯିବାରୁ)
Karṇṇika ରାଜମିସ୍ତ୍ରୀର କରଣୀ; ନଦ୍ଦଲ୍ଲ—
Mason's trowel.

କର୍ଣ୍ଣିକା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କର୍ଣ୍ଣ + ଇକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ—
Karṇṇikā 1. An ear-ring; an ornament for the ear.

୨ । ହସ୍ତୀଶୁଣ୍ଡାଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଅଙ୍ଗୁଳି ଆକାର ଅଂଶ—
2. The end of the elephant's trunk serving the purpose of the fingers of the human hand.

୩ । ପଦ୍ମଫୁଲ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବୀଜକୋଷ—
3. The seed-capsule or pericarp inside the lotus flower.
ଷୋଡ଼ଶେ ଅଷ୍ଟ ଷଣ୍ଢ ଦଳ କର୍ଣ୍ଣିକା କେଶର ଅମୂଲ୍ୟ—ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୪ । ଲେଖନୀ—4. Pen.

୫ । ହାତର ମଧ୍ୟମାଙ୍ଗୁଳି—
5. The middle finger of the hand.

୬ । କୁଟ୍ଟିନୀ—6. A go-between; a procuress.

୭ । ଅଗ୍ନିମନ୍ଥ ବା ଗଣିଆର ଗଛ; ଅଗବଥି ଗଛ—
7. Premna Integrifolia (tree).

କର୍ଣ୍ଣିକାଚଳ—ଫ. ବ. (କର୍ଣ୍ଣିକା + ଅଚଳ)—ସୁମେରୁ ପର୍ବତ—
Karṇṇikāchaḷa The Sumeru mountains.

କର୍ଣ୍ଣିକାର—ଫ. ବି.(କର୍ଣ୍ଣିକା = କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ + ର୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଆରଗ୍ୱଧ; ସୁନାରୀ ଗଛ ଓ ଫୁଲ—
Karṇṇikāra 1. Cassia (tree and flower).

୨ । ଦ୍ରୁମୋତ୍ପଳ; ପରବ୍ୟାଧ; ଗେଣ୍ଡୁଫୁଲ—
2. Marigold (flower).

କରବୀ, କଲକେଫୁଲ, ଚିନେକରବୀ
ପୀଲାକନୀର
ତା. ପଚ୍ଚାଇଅଲ୍ଲରି
ତେ. ଗନ୍ନେରୁଚେଟ୍ଟୁ

୩ । କନିଅର ଫୁଲ ଓ ଗଛ—
3. Yellow or bastard oleander; Thevetia Nerifolia; Cerebra Thevetia.

[ଦ୍ର—ଏ ଗଛର ଫୁଲ ଡୋଫା ଦଳଦଅ ଓ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଏବଂ ଆକାରରେ ଗଞ୍ଜେଇ ଚଲମ ପରି । କନିଅର ଗଛ ଆମେରିକା ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର କନ୍ଦୁ ଜାରଲକୁ ଆସି ବନ୍ୟ ହୋଇଅଛି; ଏହାର ଫଳ ଗୋଟାଳିଆ ଓ ଭିତରେ ମଧ୍ୟରେ ରେପ୍‌ଟା ମଞ୍ଜି ଥାଏ; ଏ ମଞ୍ଜିକୁ ଗୁଡ଼ ସଙ୍ଗେ ବାଟି ଖାଇଲେ ତାହା ପ୍ରାଣନାଶକ ବିଷ ହୁଏ । ଏ ଦେଶର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଏହାକୁ ଖାଇ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରନ୍ତି ଓ ଏହା ମଧ୍ୟ ଭ୍ରୂଣହତ୍ୟାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହି ମଞ୍ଜିରେ ଥେଭେଟିନ୍ (Thevetin) ନାମକ ବିଷ ଅଛି । ବଙ୍ଗଳାରେ କେହି କେହି କର୍ଣ୍ଣିକାରକୁ କରଞ୍ଜ କହନ୍ତି; କନ୍ତୁ ସ୍ପଷ୍ଟ କରଞ୍ଜ ନାଲି ଓ ଧଳା ଭେଦରେ ଦ୍ୱିବିଧ । କରଞ୍ଜର ଥୋପା ଥୋପା ଫୁଲ ହୁଏ । କରଞ୍ଜ ଫୁଲର ମୃଦୁ ଗନ୍ଧ ଅଛି, ମାତ୍ର କର୍ଣ୍ଣିକାର ଫୁଲ ନିର୍ଗନ୍ଧ । କାଳିଦାସ କୁମାରସମ୍ଭବରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି— "ବର୍ଣ୍ଣପ୍ରକର୍ଷେ ସତି କର୍ଣ୍ଣିକାରଂ, ଦୁନୋତି ନିର୍ଗନ୍ଧତୟା ସ୍ମ ରେଫଃ ।" କନିଅର ମଞ୍ଜି ଉତ୍ତ୍ରବଷ, କରଞ୍ଜର ମୂଳ ଓ ଛାଲ ଉତ୍ତ୍ରବଷ; କରଞ୍ଜ ଗଛରେ କୁଇଁ ଧରେ; ମାତ୍ର କନିଅର ଗଛରେ ଗୋଲ ଫଳ ଧରେ ।]

କର୍ଣ୍ଣିସ୍—ବୈଦେ.ବ.(ଇଂକର୍ନିସ୍)--କାନୁସ; ପଥର ବା ଇଟା କାନ୍ଥ ବା ଖୁମ୍ବର ଅଗ ପାଖରେ ବା ବେକରେ ପଦାକୁ ବାହାରିଥିବା ଅଂଶ—
କାନୁସ Cornice.
କାନୁସ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଘୃଣାକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚିହ୍ନିତ ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ସଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କର୍ଣ୍ଣୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କର୍ଣ୍ଣ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୪ମା. ୧ବ)—
Karṇṇī

୧ । କର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—1. Having ears.

୨ । ଲମ୍ବକର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ—2. Long-eared.

(କର୍ଣ୍ଣିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । କର୍ଣ୍ଣସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—3. Relating to the ear.

୪ । କୁଟିଳାବସ୍ଥବଯୁକ୍ତ ଶରବିଶେଷ—
4. A kind of arrow.

୫ । ସହ୍ୟବର୍ଷ ପର୍ବତ ଅନ୍ତର୍ଗତ ପର୍ବତବିଶେଷ—
5. Name of a mythological mountain.

୬ । ବେକର କାନ ପାଖ ଅଂଶ—
6. The part of the neck near the ear.

ସଂ. ବି. (ଏହାର ଲମ୍ବ କର୍ଣ୍ଣ ଥିବାରୁ)—ଗଧ—
The Ass.

କର୍ଣ୍ଣୀରଥ—ସଂ. ବି. (କର୍ଣ୍ଣୀ = କର୍ଣ୍ଣେ କଦେଶ + ରଥ = ଯାନ)—
Karṇṇīratha

୧ । ସ୍କନ୍ଧବାହ୍ୟ ଯାନ; ପାଲ୍‌କି—
1. A conveyance borne on the shoulders; sedan-chair.

୨ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଗମନାର୍ଥ ବସ୍ତ୍ରାଚ୍ଛାଦିତ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗାଡ଼ି ବା ଡୋଲି—
2. A small covered car or sedan for carrying ladies.

କର୍ଣ୍ଣୀସୁତ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ଣ୍ଣୀ + ସୁତ)—
Karṇṇīsuta

୧ । ମଥୁରାର ରାଜା କଂସାସୁର—
1. Kaṁsa, the king of Mathurā.

୨ । ଚୋର—2. Thief.

୩ । ଚୌର୍ଯ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରପ୍ରବର୍ତ୍ତକ—3. Name of the person who introduced stealing as an art.

କର୍ଣ୍ଣେଜପ—ସଂ. ବିଣ. (ଅଲୁକ୍ ସମାସ; କର୍ଣ୍ଣେ = କାନରେ + ଜପ ଧାତୁ
Karṇṇejapa

= ପୁନଃ ପୁନଃ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
୧ । କାନକୁହା; ଖରୁଆ; କୁପରାମର୍ଶଦାତା—
1. Traducer; whisperer; informer; back-biter; talebearer.

୨ । ଗୋଇନ୍ଦା—2. A detective.

କର୍ଣ୍ଣେଲ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ ରେ 'କର୍ଣ୍ଣେନେଲ୍' ରୂପେ ଲିଖିତ ଓ
Karṇṇel

କର୍ଣ୍ଣେଲ୍‌ରୂପେ ଉଚ୍ଚାରିତ ଶବ୍ଦ)—ସିପାହୀମାନଙ୍କ ସର୍ଦ୍ଦାର—
A colonel.

କର୍ଣ୍ଣୋତ୍ପଲ—ସଂ. ବି. (କର୍ଣ୍ଣ + ଉତ୍ପଲ)—ଉତ୍ପଲ ସଦୃଶ କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ—
Karṇṇotpala

An ornament for the ear resembling the lotus.

ଶତ ସୀମନ୍ତିନୀ-କର୍ଣ୍ଣେ ବେଗେ ପଡ଼େ ଝଡ଼ି କର୍ଣ୍ଣୋତ୍ପଲ ।
ସ୍ୱଧାନାଥ—ମହାସାନ୍ତା ।

କର୍ତ୍ତ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. କରପତ୍ର)—କରତ—A saw.
Kartta

ବସାଇ ଶାଣେ କର୍ତ୍ତି ପ୍ରମାଣେ ଦନ୍ତ ଦଥାଇ ଧାତା ।
ଭକ୍ତ—ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

କର୍ତ୍ତନ—ସଂ. ବି. (କୃତ ଧାତୁ = ଛେଦନ କରିବା + ଭାବ. ଅନ)—
Karttana

୧ । ଛେଦନ—1. Cutting.

୨ । କାଟିବା—2. Chopping; clipping.

୩ । ସୂତା କାଟିବା—3. The spinning of thread.

୪ । ଗାର କଟା ଦେବା; ଗାର କାଟିବା—
4. Scoring; drawing of a line.

କର୍ତ୍ତନଶର—ସଂ. ବି. (କର୍ତ୍ତନ + ଶର)—କର୍ତ୍ତରୀ ଆକାରର ଶର;
Kartanaśara

କତୁଆବାଣ—A kind of arrow.

ବଜର୍ତ୍ତନ କର୍ତ୍ତନଶରେ ନାକ ମାର୍ଗଣ ନାକରେ ଦେବରତ୍ତ ଆଇ ।
ଭକ୍ତ—ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

କର୍ତ୍ତନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃତ ଧାତୁ = ଛେଦନ କରିବା + କରଣ ଅନ +
Karttanī

ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । କତୁଆ—
1. A pair of scissors.

୨ । କାଟିବା ଯନ୍ତ୍ର—2. A cutting instrument.

କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (କୃ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—
Karttabya

କରଣୀୟ; କରିବା ଯୋଗ୍ୟ; ଉଚିତ; ବିଧେୟ—
To be done or performed; fit to be done; proper; necessary.

ସଂ. ବି.—ଅବଶ୍ୟ କରଣୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ—Duty.

ଦେ. ବି.—ଶକ୍ତି; ସାମର୍ଥ୍ୟ—Power; capacity.

କର୍ତ୍ତବ୍ୟତା—ସଂ. ବି. (କର୍ତ୍ତବ୍ୟ + ତା ବେ. ତା)—
Karttabyatā

କରଣୀୟତା; ଔଚିତ୍ୟ—Propriety.

କର୍ତ୍ତବ୍ୟତାବିମୂଢ଼—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—କର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ (ଦେଖ)
Karttabyatābimūrdha Karttabyabimūrdha (See).

(କର୍ତ୍ତବ୍ୟତାବିମୂଢ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ତ୍ତବ୍ୟ + ବିମୂଢ଼)—
Karttabyabimūrdha

କର୍ତ୍ତବ୍ୟଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ; ହତବୁଦ୍ଧି; (କର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କଅଣ କରିବ ତାହା ସ୍ଥିର କରି ନ ପାରେ—Hopelessly confounded; not knowing what to do.

କର୍ତ୍ତରିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କର୍ତ୍ତରୀ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Karttarikā

କର୍ତ୍ତରୀ (ଦେଖ)
Karttarī (See)

କର୍ତ୍ତରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃତ୍ ଧାତୁ = କାଟିବା + କରଣ. ଅର + ସ୍ତ୍ରୀ.
Karttarī

ଈ)—୧ । କତୁଆ—1. A pair of scissors.

୨ । କଟାରୀ—2. Bill-hook.

୩ । ଗୁଆକାଢ଼ି—3. Nut-cracker.

୪ । ଛୁରୀ—4. Knife.

୫ । (+ କର୍ମ. ଅର)—ବାଣର ପୁଙ୍ଖା—
5. The tail of an arrow.

୬ । ବଣିଆଙ୍କ କତୁଆ ପତ୍ରୀକୃତ—
6. Goldsmith's scissors.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇତ୍ୟ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ଦ

କର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; କର୍ତ୍ତୃ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ.)—
Karttā ୧ । (ବ୍ୟାକରଣ) କାରକବିଶେଷ; ଯେ କୌଣସି କର୍ମ (କର୍ତ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସମ୍ପାଦନ କରେ ବା କରଏ—(Grammar) The nominative case.

୨ । ସୃଷ୍ଟିକାରକ; ସର୍ଜନାକାର୍ଯ୍ୟ—2. Creator.

୩ । କର୍ମ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି; କାର୍ଯ୍ୟକାରକ—
3. Doer of a work; performer.

୪ । କାର୍ଯ୍ୟାଧକ୍ଷ; କାମ ଚଳଣିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
4. Agent; superintendent; supervisor.

୫ । ପ୍ରଭୁ; ମୁଖ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି; ଅଧକ୍ଷ; ମାଲିକ—5. Master; headman; chief; principal.

୬ । ଗ୍ରନ୍ଥକାର; ରଚକ—
6. Author; writer; composer.

୭ । ନର୍ମାଡା; ପ୍ରସ୍ତୁତକାର୍ଯ୍ୟ; ତିଆରି କାର୍ଯ୍ୟବାଲା—
7. Maker; manufacturer.

୮ । ଗୃହସ୍ୱାମୀ; ପରିବାରର ମୁଖ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି—
8. The master of the house; head of the family.

୯ । କୌଣସି ନଡ୍ୟ ନୈମିତ୍ତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ କ୍ରିୟା କର୍ତ୍ତ୍ର ବା ଯଜମାନ—9. One who performs the rituals in a ceremony as the principal.

ଦେ. ବି.—୧ । କନ୍ୟାକର୍ତ୍ତ୍ର; ବିବାହବେଦିରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କନ୍ୟାକୁ ବରର ହାତରେ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି—1. Bride's guardian; the person who gives away a girl in marriage.

୨ । ବରକର୍ତ୍ତ୍ର; ବିବାହରେ ବରପକ୍ଷର ଅଭିଭାବକ—
2. Bridegroom's guardian.

୩ । (କଚରାଆ) କାରବାର ବା ମକଦମା ଆଦିରେ କାର୍ଯ୍ୟପରିଚାଳକଙ୍କ ଅସଲ ମାଲିକ—
3. An agent's principal in a business.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ଗୁଡ଼ ପାଗ ହେଲେ ତାକୁ 'ଡୋଲି' ବା ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ମାଟିର ବଡ଼ ଚଟକା ଥାଳିରେ ଢାଳନ୍ତି—A big and shallow earthen pan into which boiled molasses are poured for preparing 'Doli' or lumps.

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ—ବରକର୍ତ୍ତ୍ର; କନ୍ୟାକର୍ତ୍ତ୍ର; ଋଣକର୍ତ୍ତ୍ର; ଗୃହକର୍ତ୍ତ୍ର; ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ।]

କର୍ତ୍ତାଲ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. କରତାଲ)—କରତାଲ (ଦେଖ)
Karttāla Karatāla (See)

ଏ ଦୋଳ ଯେ କର୍ତ୍ତାଲ ଟିଙ୍କା ବେଣୁ ଯେ ବଇଁଶୀ । ଭାରତୀ. ଶ୍ରୀଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତା ।

କର୍ତ୍ତି—ଗ୍ରା. ବି.—କରତି (ଦେଖ)
Kartti Karati (See)

କର୍ତ୍ତିତ—ସଂ. ବିଣ. (କୃତ୍ ଧାତୁ=କାଟିବା+କର୍ମ. ତ)—୧। ଛେଦିତ; ସାହା କଟା ଯାଇ ଅଛି; ଛିନ୍ନ—1. Cut.
Karttita

୨ । ବାଦ ଦିଆଯାଇଥିବା—2. Deducted.

କର୍ତ୍ତୁକାମ—ସଂ.ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କର୍ତ୍ତୁଂ=କରିବାକୁ+କାମ; ସମାସରେ ଅନୁସ୍ୱାରର ଲୋପ; ଭୁଲ. ଗନ୍ତୁକାମ)—(କୌଣସି କର୍ମ) କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ; ଚିକୀର୍ଷୁ—Willing to do a work; bent upon doing a work; ready to do a work.
Karttukāma

କର୍ତ୍ତୃକ—ସଂ. ଅ.—(ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସରେ ଅନ୍ୟ ପୂର୍ବ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ 'କର୍ତ୍ତୃ' ଶବ୍ଦ ପରେ 'କ' ଆଗମ ହୁଏ)—ଦ୍ୱାରା ବିଭକ୍ତିର ଚିହ୍ନ; ଦ୍ୱାରା—By; with the help of; with; through; by means of.
Karttṛka

(ଯଥା—ମତ୍କର୍ତ୍ତୃକ; ତତ୍କର୍ତ୍ତୃକ; ସ୍ୱୟଂକର୍ତ୍ତୃକ)

କର୍ତ୍ତୃକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—(କୃତ୍ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡା—
Karttṛkā
Scimitar; small sword.

କର୍ତ୍ତୃକାରକ—ସଂ. ବି. —(ବ୍ୟାକରଣ) ପ୍ରଥମାବିଭକ୍ତିର କାରକବିଶେଷ; ଯେଉଁ କାରକ କ୍ରିୟା ସମ୍ପାଦନ କରେ—(grammar) The nominative case.
Karttṛkāraka

କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ—ସଂ. ବି. (କର୍ତ୍ତୃ.+ତ୍ୱ ବି. ତ୍ୱ)—୧ । ଅଧିକାର; ପ୍ରଭୁତ୍ୱ; ଆଧିପତ୍ୟ—
Karttṛtwa 1. Supremacy; paramountcy; lordship; mastery; authority.

୨ । କାରକତ୍ୱ; ସାଧକତ୍ୱ—2. The state of being the doer of a thing.

୩ । ତଦାରଖ; ପରିଦର୍ଶନ; କାର୍ଯ୍ୟର ଭାର ନେବା—
3. Supervision.

୪ । କର୍ମ ପରିଚାଳନ—4. Management.

କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱାଧୀନ—ସଂ. ବିଣ. (୭ମ୍ୱୀ ତତ୍) —
Karttṛtwādhīna ୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଧିକାରର ବଶବର୍ତ୍ତୀ; ଆୟତ୍ତ—1. Under the control of.

୨ । ପରିଚାଳନାର ଅଧୀନ—
2. Under the management of.

୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ତଦାରଖ ଅଧୀନ—
3. Under the supervision of.

କର୍ତ୍ତୃପଦ—ସଂ. ବି.—(ବ୍ୟାକରଣ) କର୍ତ୍ତା —
Karttṛpada The nominative.

କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; କର୍ତ୍ତୃ+ବାଚ୍ୟ; କର୍ତ୍ତା ହୋଇଥାଏ ବାଚ୍ୟ ଯହିଁରେ)—(ବ୍ୟାକରଣ)—ଯେଉଁ ବାଚ୍ୟରେ କର୍ତ୍ତା ପ୍ରକାଶିତ ବା ଉକ୍ତ ଥାଏ ଏବଂ
Karttṛbāchya

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଘଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କର୍ତ୍ତାଠାରେ ପ୍ରଥମା ବିଭକ୍ତି ଏବ କର୍ମଠାରେ ଦ୍ୱିତୀୟା ବିଭକ୍ତି ହୁଏ ଏବ କ୍ରିୟା କର୍ତ୍ତାର ଅନୁଗାମୀ ହୁଏ—
(grammar) The active voice.
(ଯଥା—ମନା ଭାତ ଖାଉଅଛି ।)

କର୍ଦ୍ଦ (ଧାତୁ)—ସ.—କୁତ୍ସିତ ଶବ୍ଦ କରିବା—
Kardda (root) To make a nasty sound.

କର୍ଦ୍ଦ—ସ. ବି. (କର୍ଦ୍ଦ ଧାତୁ=କୁତ୍ସିତ ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kardda ୧ । କାଦୁଅ—1. Mud; clay.
୨ । ପଙ୍କ—2. Mire.
୩ । ମଇଳ—3. Filth; dirt; impurity.
୪ । ପାପ—4. Sin.
୫ । ମାଂସ—5. Flesh; meat.
୬ । ତଳତଳଆ ମଇଳା; କାଣ୍ଡି—
6. Dregs; sediment.

କର୍ଦ୍ଦନ—ସ. ବି.—(କର୍ଦ୍ଦ ଧାତୁ+କୁତ୍ସିତ ଶବ୍ଦ କରିବା+ଭାବ.ଅନ)
Karddana ୧ । ପେଟ ଡାକିବା; ହୃଦରର ଶବ୍ଦ; ପେଟ ଭିତରେ ଗଡ଼ଗଡ଼ ଶବ୍ଦ—1. Sound inside the belly.
୨ । କୁତ୍ସିତରବ—2. Repulsive sound.
୩ । ଶିଶୁର ଶବ୍ଦ—3. Babblings of a child.
୪ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) କୁଆ—4. Crow.
ଦେ. ବି.—୧ । ଦଦ୍ରଗଞ୍ଜ; କଷ୍ଟ—
1. Harassment; trouble.
୨ । ପୀଡ଼ା—2. Oppression.

କେଉଁବେଳେ ଦଶନବାସେ ଚୂନ୍ଥବାନ,
କେଉଁବେଳେ କର୍ଦ୍ଦନ କଷ ହୋଏ ଜଘନ ସେ । ଦୀନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କର୍ଦ୍ଦନା—ଦେ. ବି.—(ସଂ. କର୍ଦ୍ଦନ)—କର୍ଦ୍ଦନ (ଦେଖ)
Karddanā Karddana (See)

କର୍ଦ୍ଦମ—ସ. ବି. (କର୍ଦ୍ଦ ଧାତୁ=କୁତ୍ସିତ ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅମ)—
Karddama ୧ । କର୍ଦ୍ଦ (ଦେଖ)
1. Kardda (See
୨ । (ନାମ) କପିଲଋଷିଙ୍କ ପିତା—
2. The father of sage Kapila.
୩ । ଛାୟା—3. Shade; shadow.

କର୍ଦ୍ଦମମୟ—ସ. ବଣ.—(କର୍ଦ୍ଦମ+ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ଓ ବିକାରାର୍ଥେ. ମୟ)—
Karddamamaya ୧ । କର୍ଦ୍ଦମପୂର୍ଣ୍ଣ—
1. Full of mud; clayey; muddy;
୨ । କର୍ଦ୍ଦମର ବିକାର; କର୍ଦ୍ଦମରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ—
2. Made of clay.
୩ । ପଙ୍କୁଆ—4. Miry.
୪ । ମଇଳାପୂର୍ଣ୍ଣ—4. Dirty; filthy.

କର୍ଦ୍ଦମାକ୍ତ—ସ. ବଣ. (ଶ୍ୟା ଉଚ୍ଚ; କର୍ଦ୍ଦମ+ଅକ୍ତ=ମିଶ୍ରିତ; ଲିପ୍ତ)—
Karddamākta ୧ । କାଦୁଅ ବୋଳା ହୋଇଥିବା—
1. Besmeared with mud.
୨ । କର୍ଦ୍ଦମ ମିଶ୍ରିତ; କାଦୁଆ—
2. Mixed with mud; muddy.

କର୍ଦ୍ଦମାଟକ—ସ. ବଣ. (କର୍ଦ୍ଦମ=ମଇଳ+ଅଟ୍ ଧାତୁ=ଘିରା+ଅଧିକରଣେ. ଅକ)—
Karddamāṭaka ବାସ୍ତାଦି ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପକାନ୍ତୁ; ଖତଗଦା—
Dunghill; a place for heaping nightsoil.

କର୍ଦ୍ଦମିତ—ସ. ବଣ. କର୍ଦ୍ଦମ+ଫଳାଚ ଅର୍ଥରେ. ଇତ)—
Karddamita ପଙ୍କିଳ; କର୍ଦ୍ଦମଯୁକ୍ତ—
Muddy; full of mud.

କର୍ପଟ—ସ. ବି. (କୃପ୍ ଧାତୁ=ପାରଗ ହେବା+କର୍ମ. ଅଟ)—
Karpaṭa ୧ । ଜୀର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଣ୍ଣ ବସ୍ତ୍ର; ଛିଣ୍ଡା ଲୁଗା—
1. Rags; old and patched-up garment.
୨ । ଘୋଡ଼ପିନ୍ଧା ଖଣ୍ଡେ କନ୍ଥା—
2. A small loin-cloth used as underwear for the night; small cloth used for night-dressing.
୩ । କୌପୁନା—
3. A strip of rag tucked round the private parts (from the navel down and tucked backwards).
୪ । ପାଇକଚ୍ଛା; କାଛୁଆ—
4. A strip of cloth sewn for use as underwear and by athletes.
୫ । ଗାମୁଛ; ରୁମାଲ—5. Napkin; handkerchief.
୬ । (ନାମ) ପର୍ବତ ବିଶେଷ—
6. Name of a mountain.

କର୍ପଟଧାରି—ସ. ବି. ପୁଂ. (କର୍ପଟ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍; ୬ମା. ୬ବ)—
Karpaṭadhāri କୌପୀନଧାରୀ ବୈରାଗୀ—A religious mendicant wearing a strip of rag to conceal nudity.
ସ. ବଣ. ପୁଂ—ଛିଣ୍ଡାକନା ପିନ୍ଧିଥିବା—
(କର୍ପଟଧାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Wearing rags.

କର୍ପଟି—ସ. ବି. (କର୍ପଟ+ଇ)—କର୍ପଟ (ଦେଖ)
Karpaṭi Karpaṭa (See)

କର୍ପଟିକ—ସ. ବି. ଓ ବଣ. (କର୍ପଟ+ଇକ)—
Karpaṭika କର୍ପଟଧାରୀ (ଦେଖ)
Karpaṭadhāri (See)

କର୍ପଟିକା—ସ. ବି. (କର୍ପଟୀ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ)—କର୍ପଟ (ଦେଖ)
Karpaṭikā Karpaṭa (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

କର୍ପଟି ଉଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌପୁନ ମାରିବା—To wear a strip of rag tucked down from the navel to the back round the private parts.
Karpaṭi bhirḍibā

କର୍ପଟି ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କର୍ପଟି ଉଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Karpaṭi māribā Karpaṭi bhirḍibā (See)

କପନୀମାର
कपनी मारना

କର୍ପଟୀ—ସଂ. ବ. (କର୍ପଟ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କର୍ପଟ (ଦେଖ)—
Karpaṭī Karpaṭa (See)

ସଂ. ତଦ୍ଧ. ପୁଂ. (କର୍ପଟ + ଇନ୍; ୪ମା. ୧ବ)—
(କର୍ପଟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) କର୍ପଟଧାରୀ (ଦେଖ)—
Karpaṭadhārī (See)

କର୍ପର—ସଂ. ବ (କୃପ ଧାତୁ = ପାରଗ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅର;)—
Karpara ୧ । ମୁଣ୍ଡର ଖପୁର—1. Skull; the cranium.

୨ । ମାଟିପାତ୍ରର ଭଙ୍ଗା ଖଣ୍ଡ; ଖପର୍—
2. A broken bit of earthernware; potsherd.

୩ । (ସାଧାରଣତଃ) ପାତ୍ର—
3. A pot or vessel (in general).

୪ । ଧାତୁ କଟାହ; କଡେଇ; ହଣ୍ଡା—
4. Cauldron; saucepan.

୫ । ଏକ ପ୍ରକାର ଖଡ୍ଗ; ଖପରକାତ୍ତି—
5. A bill-hook; scimitar.

୬ । କୂର୍ମ୍ମର ପୃଷ୍ଠାସ୍ଥି; କଇଞ୍ଚର ଖୋଲପା—
6. Tortoise-shell.

କର୍ପାସ—ସଂ. ବ (କୃ ଧାତୁ + କର୍ମ. ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଘାସ)—କପାଉଲା—
Karpāsa, Cotton.

କର୍ପାସୀ—ସଂ. ବ (କର୍ପାସ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କପାଗଛ—
Karpāsī The cotton tree.

କର୍ପୂର—ସଂ. ବ (କୃପ ଧାତୁ = ପାରଗ ହେବା + କରଣ. ଉର;)—
Karpūra କପୂର (ଦେଖ)—
Kapūra (See

କର୍ପୂରକ—ସଂ. ବ. (କର୍ପୂର + କ; ଏଥିରେ କର୍ପୂରର ଗନ୍ଧ ଥିବାରୁ)
Karpūraka ଗନ୍ଧଶୁଣ୍ଠି—Zedoary.

କର୍ପୂରକାନ୍ତି—ସଂ. ବ—ଦୁଲଭା ଗଛ ଓ ଫଳ (ଦେଖ)—
Karpūrakānti Dulabhā (See)

ଦେ. ବ—କପୂରକାନ୍ତି ପାନ (ଦେଖ)—
Kapūrakānti pāna (See)

କର୍ପୂରନାଳିକା—ସଂ. ବ.—ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ—
Karpūranālikā A kind of food (Apte)

କର୍ପୂରମଣି—ସଂ. ବ.—୧। ଶୁକ୍ଳ ମଣିବିଶେଷ—
Karpūramaṇi 1. A kind of white gem.

୨ । ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶୁକ୍ଳ ଖନିଜଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—
2. A white mineral used in medicine.

କର୍ପୂରରସ—ସଂ.ବ.(ମ.ପ.ତ୍ପୁ; କର୍ପୂରବର୍ତ୍ତୁବିଶିଷ୍ଟ ରସ)--ପାରଦ; ପାଗ୍ର—
Karpūrarasa Mercury.

କର୍ପୂରାରିଷ୍ଟ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତ୍ପୁ; କର୍ପୂରମିଶ୍ରିତ ଅରିଷ୍ଟ; କର୍ପୂର + Karpūrārishṭa ଅରିଷ୍ଟ)—କର୍ପୂର ଓ ସୁରାସାର ମିଶ୍ରିତ ଔଷଧ—Spirit of camphor used as a medicine in Asiatic cholera.

[ଦ୍ର—ଏହା ଓଲାଉଠାର ଔଷଧ; କର୍ପୂର ପାଣିରେ ମିଳାଏ ନାହିଁ; କନ୍ତୁ ଏହା ସୁରାସାରରେ ମିଳେଇଯାଏ ।]

କର୍ପୂରାସବ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତ୍ପୁ; କର୍ପୂର + ଆସବ = ଅରିଷ୍ଟ)—
Karpūrāsaba କର୍ପୂରାରିଷ୍ଟ (ଦେଖ)
Karpūrārishṭa (Seea

କର୍ପୂରି—ଦେ. ବ.—ଦେଉଳର ଅଂଶବିଶେଷ (ଦେଉଳ ଉଲ୍ଲେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)—A part of a temple (See notes under 'Deula')
Karpūrī

କର୍ପୋରାଲ୍—ବୈଦେ.ବ. (ଇଂ)— ସୈନିକ ଦଳପତ୍ତିର ଉପାଧିବିଶେଷ—
Karporāl A Corporal.

କର୍ପୋରାଲ
कर्पोरल

କର୍ପୋରେସନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । ଆଇନ ଅନୁସାରେ ଗଠିତ ସଙ୍ଘଦାୟୀ ବା ସମିତିବିଶେଷ—1. Corporation)
Karporesan

କର୍ପୋରେସନ
कारपोरेसन

୨ । ରେଙ୍ଗୁନ୍, କଲିକତା ଆଦି ବଡ଼ବଡ଼ ସହରର ମିଉନିସିପାଲିଟି—2. Municipalities of big towns (e.g. Calcutta, Rangoon.)

କର୍ଫର—ସଂ. ବ—ଦର୍ପଣ—
Karphara Mirror (Apte).

କର୍ଫ୍ୟୁ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. କର୍ଫିଉ)—ବିଶେଷ ବିପଦ ଆଶଙ୍କାରେ ରାତ୍ରି ୯ଘଣ୍ଟା ପରେ ନଗରବାସୀ ସମସ୍ତଙ୍କ ଘରୁ ଆଲୋକ ଲିଭାଇବା ପାଇଁ ରାଜକୀୟ ଆଦେଶ ପ୍ରଚାରକ ଘଣ୍ଟା—The curfew bell.
Karphyu
କର୍ଫୁ
कारफिज

କର୍ଫ୍ୟୁ ଅର୍ଡର୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. କର୍ଫିଉ + ଅର୍ଡର୍) — ରାତ୍ରି ନଅଟା ପରେ ନଗରବାସୀ ସମସ୍ତଙ୍କ ଘରୁ ଆଲୋକ ଲିଭାଇବା ପାଇଁ ନଗରବାସୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଚାରିତ ରାଜକୀୟ ଆଦେଶ—Curfew-order.
Karphyu ardar

କର୍ବ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଗତି କରିବା—
Karba (root) To move; to go.

କର୍ବର—ସଂ. ବ (କୃ ଧାତୁ = ବଧ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ବର)—୧ । ବ୍ୟାଘ୍ର—
Karbara 1. Tiger.

୨ । ନରଖାଦକ ରାକ୍ଷସ—2. Man-eating demon.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୁଦ୍ଧ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସାଇ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଚାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲ୍ବତ୍'ଦେଖିବେ।

କବୀର—ଗ୍ରା. ବ (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—କରବୀ (ଦେଖ)—
Karbīra Karabī (See)

କୁଦ୍ର କବୀର କୁସଅନା ମିଶି ନାରେଶ୍ୱର ବସେ୍ୟା—ରୂପଚ. ପ୍ରେମଚାମୃତ ।

କର୍ବୁର—ଶ. ବ୍ରଣ (କବଂ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ମ. ଉର)—
Karbura ୧ । କପୋତ ପରି ସାଦା ଓ ମାଟିଆ—
(କବଂ ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Whitish and grey; like the colour of a dove.

୨ । ଚତ୍ରିତ; ବହୁତ ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ଏକାଧିକ ବର୍ଣ୍ଣମିଶ୍ରିତ; ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁକିଆ—2. Variegated; multicoloured; rainbow-coloured.

୩ । ଛୋପିଛୋପି ଚତ୍ରିତ; ଛଳଛଣ୍ଟୁଳିଆ—
3. Spotted; chequered; mottled.

ଶ. ବ—୧ । ଚତ୍ରବର୍ଣ୍ଣ—1. Variegated colour.

୨ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—2. Gold.

୩ । ଜଳ—3. Water.

୪ । ପାପ—4. Sin.

୫ । ରାକ୍ଷସ—5. Demon; imp; goblin; an evil spirit.

୬ । (ନାମ) ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ—
6. The name of a demon.

୭ । ବବଂତ୍ରୀ; ଦୁଲତ୍ରୀ ଗୁଳୁ—
7. The Ocimum Gratissimum (plant)

୮ । ପାପୀ—8. A sinner.

୯ । ଧାତୁରା ଗୁଳୁ—9. The thorn-apple plant.

କବ୍ରୂର—ଶ. ବ ଓ ବ୍ରଣ (କବଂ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଉର)— କବ୍ରୁର (ଦେଖ)—
Karbūra Karbura (See)

କବ୍ରୂରକ—ଶ. ବ—ଗନ୍ଧଶୁଣ୍ଠି (ଦ୍ୱାରେକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର 'ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ')—
Karbūraka Zedoary.

କର୍ମ—ଶ. ବ (କୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ମନ୍; କର୍ମନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ)—
Karma ୧ । କାର୍ଯ୍ୟ; କ୍ରିୟା—1. An act; work; action; deed; function.

୨ । ଅଦୃଷ୍ଟ; ଭାଗ୍ୟ—2. Fate; luck; fortune.

୩ । (ବ୍ୟାକରଣ) କାରକବିଶେଷ; ଯାହା ପ୍ରତି କୌଣସି ସକର୍ମକ କ୍ରିୟା ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ;ଦ୍ୱିତୀୟା ବିଭକ୍ତିର କାରକ—
3. (Grammar) The objective case.

୪ । କାର୍ଯ୍ୟସ୍ଥାନ; ପଦବୀ—4. An office; a post.

୫ । ବ୍ୟବସାୟ; ବୃତ୍ତି—5. Occupation; a calling; business.

୬ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ—6. Duty.

୭ । (ବ୍ୟାକରଣ) ସକର୍ମକ କ୍ରିୟାର ସାଧ୍ୟମାନ ବିଷୟ; କର୍ତ୍ତା ଯାହା ପ୍ରତି କୌଣସି କ୍ରିୟା ସାଧନ କରେ—
7. (Grammar) The object of a transitive verb.

୮ । ସାଂସାରିକ ଧର୍ମ; ସାଂସାରିକ କାର୍ଯ୍ୟ—
8. Worldly duties and affairs.

୯ । ନିତ୍ୟ ବା ନୈମିତ୍ତିକ ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଅନୁଷ୍ଠାନ—
9. A prescribed rite or ceremony.

ଏତେ ପାଞ୍ଚଣ ଷୋଡ଼ଷୋରର କର୍ମ କଲା,
ଶୂନ୍ୟକୁ ଉଡାଇ କର ବର୍ମରେ ବସିଲା—ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁରାଣ ।

୧୦ । ଧର୍ମକ୍ରିୟା—10. Religious performance or observance; religious rite.

୧୧ । (ଦର୍ଶନ) ନିଜକୃତ ପାପ ପୁଣ୍ୟାଦି କ୍ରିୟା—
11. (Philosophy) One's own actions, sinful or meritorious.

୧୨ । ଚାକିରୀ—12. Service; appointment; employment.

୧୩ । ପ୍ରୟୋଜନସିଦ୍ଧି—13. Use; utility; necessity.

୧୪ । କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ଅବସ୍ଥା—14. Activity.

୧୫ । କର୍ମ; କାରିଗରୀ—
15. Artistic work; work of art.

କର୍ମଅବଳ—ଦେ. ବ (ଶ. କର୍ମ+ଅବଳ)—ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—
Karmaabala Ill-luck; misfortune.

ଏବେ ସେହି ସାରରେ ମୋ କର୍ମ ଅବଳେ,
କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରେ ଶରଶଯ୍ୟା କଲେ ଯୁଦ୍ଧକାଳେ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

କର୍ମଆଦରଣା—ଦେ. ବ—ନିଜର ଭାଗ୍ୟରେ ଯାହା ଘଟିଛି ତାହାକୁ
Karmaādaraṇā ନତମସ୍ତକରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା—
Yielding to one's fate.

କର୍ମ ଆଦରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅଦୃଷ୍ଟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବା; ନିଜର
Karma ādaribā ଭାଗ୍ୟରେ ଯାହା ଘଟିଛି ବା ଘଟିବ ତାହା ନତ-ମସ୍ତକରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା—To yield to one's fate.

କର୍ମ ଆଦରି ସହେ ଦୁଃଖ, କେବେହେଁ ନ ହୁଏ ବମୁଖ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କର୍ମକର—ଶ. ବ. ଷୁ. (କର୍ମ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Karmakara ୧ । ବେତନଭୋଗୀ ଭୃତ୍ୟ ବା ଚାକର—
1. A salaried servant.

୨ । କାରିଗର—2. An artisan.

୩ । କମାର; ଲୌହକାର—
3. Blacksmith

୪ । ମୁଲିଆ; ମଜୁରିଆ—
4. A working man; a hired labourer.

କର୍ମକର୍ତ୍ତୃ—ଶ. ବ. ଷୁ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ+କର୍ତ୍ତୃ)—
Karmakartṛā ୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ସମ୍ପାଦନକାରୀ—
1. The agent or doer of a work.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ଚ	ଲୃ	ପ୍ଟ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ଋ

୨ । ନଭ୍ୟ ବା ନୈମିତ୍ତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିବାର କର୍ତ୍ତା—
2. The performer of a religious ceremony.
୩ । (ବ୍ୟାକରଣ) ବାଚ୍ୟବିଶେଷ; ଯେଉଁଠାରେ କର୍ମକାରକ କର୍ତ୍ତୃକାରକରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—
3. (grammar) Name of a grammatical voice where the object is used in construction as a nominative.

କର୍ମକର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ବ୍ୟାକରଣ) ବାଚ୍ୟବିଶେଷ; ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ କର୍ମ କର୍ତ୍ତା ପରି କ୍ରିୟା ସଂପନ୍ନ କରେ—
Karmakarttṛubāchya (grammar) The middle voice.

[ଦ୍ର—"କାଠଃ। କଟ୍ଟଙ୍ଗା" ଏ ବାକ୍ୟରେ କର୍ମସ୍ଥାନୀୟ ପଦ 'କାଠ' କର୍ତ୍ତୃପଦରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ସ୍ୱୟଂ କଟ୍ଟଗଙ୍ଗା କ୍ରିୟା ସଂପନ୍ନ କରୁଅଛି । ଏହାପରି "ରାମଙ୍କୁ ସଂସାର ଅରାର ଦଶୁଛି" ଏ ବାକ୍ୟରେ ରାମ କର୍ତ୍ତା, ସଂସାର କର୍ମ; ମାତ୍ର କର୍ମପଦ ସଂସାର'ଦଶୁଛି' କ୍ରିୟା ପଦର କର୍ତ୍ତୃପରି ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରୁଅଛି । ଏହି ବାଚ୍ୟର ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣସିଦ୍ଧ ଶ୍ଲୋକ—

କ୍ରିୟମାଣଂତୁ ଯତ୍କର୍ମ ସ୍ୱୟମେବ ପ୍ରସିଧ୍ୟତି,
ସୁକରୈଃ ସ୍ୱୈର୍ଗୁଣୈଃ କର୍ତ୍ତୁଃ କର୍ମକର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ତଦ୍ ବିଦୁଃ ।

କର୍ମକର୍ମାଣି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ମନ୍+କର୍ମନ୍ ଶବ୍ଦର ବହୁବଚନ କର୍ମାଣି)—
Karmakarmāṇi ବୈଦିକ ପଦ୍ଧତିରେ ନଭ୍ୟନୈମିତ୍ତିକ କର୍ମମାନଙ୍କର ଅନୁଷ୍ଠାନ-
The various rites laid down in the Beda relating to domestic and social ceremonials.

କର୍ମକାଣ୍ଡ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ+କାଣ୍ଡ=ସମୂହ)—
Karmakāṇḍa ୧ । ସଦାଶୟର; ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର ଓ ବେଦୋକ୍ତ ଧର୍ମ-କର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ; ନଭ୍ୟନୈମିତ୍ତିକ କ୍ରିୟାକଲାପ—
1. The body of religious ceremonies prescribed by the Hindu Śastras or established by custom.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ନଭ୍ୟ ଓ ନୈମିତ୍ତିକ କ୍ରିୟାକଲାପ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଉଲ୍ଲେଖ ଥିବା ବେଦର ଅଂଶ—
2. The part of the Beda which relates to ceremonial acts and sacrificial rites (as opposed to Jñānakāṇḍa which deals with abstract knowledge of the Infinite).
୩ । ଜୈମିନିଙ୍କ ପୂର୍ବମୀମାଂସା ବା ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥ—
3, Name of a work on indu Philosophy by Jaimini.

କର୍ମକାର—ସଂ. ବି. (କର୍ମ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Karmakāra ୧ । କମାର—1. Blacksmith.
୨ । ବୃଷ—2. Bull.
ସଂ. ବିଣ—୧ । ଯେ କର୍ମ କରେ—
1. Performing or doing.
୨ । ଯେ ବେତନ ନେଇ କର୍ମ କରେ—
2. Serving on a salary.

କର୍ମକାରକ—ସଂ. ବି—୧ । (ବ୍ୟାକରଣ) କାରକବିଶେଷ;
Karmakāraka ଦ୍ୱିତୀୟା ବିଭକ୍ତିର କାରକ—
1. (grammar) The objective case.
୨ । କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Doer of a work.
୩ । ଗୁମାସ୍ତା; କାରପରଦାଜ୍—3. An agent.

କର୍ମକାରୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (କର୍ମ+କୃ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Karmakārī (କର୍ମକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯେ କର୍ମ କରେ; କାମ କରିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Doing or performing some work.

କର୍ମକାଳକ—ସଂ. ବି. (ଉପପଦ ସମାସ ବା ବହୁବ୍ରୀହି; କର୍ମ+କାଳକ)—
Karmakīlaka ରଜକ; ଧୋବା—
Washerman; laundryman.

କର୍ମକୁଶଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ+କୁଶଳ)—
Karmakuśala କର୍ମଠ;ଚତୁର-Skilled in any business;
(କର୍ମକୁଶଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) clever at any kind of work.

କର୍ମକୋଡ଼ି—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—କାମ କରିବାରେ ଭାରି ଅଳସୁଆ
Karmakoṛdhi ଓ ଅବଚ୍ଛୁକ—A slow-coach; an idler.
କୁଡ଼େ
आलसी

କର୍ମକ୍ଲାନ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ+କ୍ଲାନ୍ତ)—
Karmakl̥ānta କାମ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଅବସାଦପ୍ରାପ୍ତ; କାର୍ଯ୍ୟ
(କର୍ମକ୍ଲାନ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) କରି ଥକି ଯାଇଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(a person) Done up by excessive work; tired with work.

କର୍ମକ୍ଷମ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ+କ୍ଷମ)—
Karmakshama କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ କ୍ଷମତାବାନ୍; ସାରଗ—
(କର୍ମକ୍ଷମା—ସ୍ତ୍ରୀ) Competent or able to do a work; fit for active work.

କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ+କ୍ଷେତ୍ର)—୧ । କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର
Karmakshetra ସ୍ଥାନ; ଯେଉଁଠାରେ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜର କର୍ମ କରେ—
1. One's sphere of action; field of action; place of labour.
୨ । ଭାରତବର୍ଷର ନାମ—2. The land of religious acts; India.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିଁର ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ।

[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ମନୁଷ୍ୟ ଯେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କର୍ମ କରେ ତହିଁରେ ସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ରବଚନ ଥିବାରୁ ଏହା ନାମ ।]

କର୍ମଖାଲି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ମନ୍+ଆ. ଖାଲି)—କର୍ମଗୃହୀ ଅଭାବରୁ କୌଣସି ଗୃହର ବା ପଦ ଶୂନ୍ୟ ହେବା—
Karmakhāli A vacancy in any post.

କାମଖାଲି

କର୍ମଙ୍ଗା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କର୍ମରଙ୍ଗ)—କରମଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Karmaṅgā Karamaṅgā (See)

ଝଲ ଲେଖାଇ କର୍ମଙ୍ଗା କାଈଥ । ପ୍ରାଚୀ. ପ୍ରଭାପ. ଶଚିସେନା ।

କର୍ମଚାରୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କର୍ମନ୍+ଚର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ବେତନ ଗ୍ରହଣ ପୂର୍ବକ ଯେ ଅନ୍ୟର (କର୍ମଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—1. Salaried servant.
୨ । କାର୍ଯ୍ୟର ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Officer; official.
୩ । ଗୁମାସ୍ତା; କାରପରଦାଜ—3. An agent.

କର୍ମଚ୍ୟୁତ—ସଂ. ବ. (୬ମୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମନ୍+ଚ୍ୟୁତ)—
Karmachyuta କର୍ମରୁ ବହିଷ୍କୃତ ବା ରହିତ—
Dismissed; cashiered; discharged from an office.

କର୍ମଚ୍ୟୁତି—ସଂ. ବ. (୬ମୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମନ୍+ଚ୍ୟୁତି)—
Karmachyuti କର୍ମରୁ ରହିତ ହେବା ଅବସ୍ଥା—
(କର୍ମଚ୍ୟୁତ—ବଣ) Dismissal; cessation of service; discharge from an office.

କର୍ମଜ—ସଂ. ବଣ. (କର୍ମନ୍+ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Karmaja ୧ । କର୍ମରୁ ଜାତ; କର୍ମଜନିତ—1. Resulting from or caused by one's acts or action.
୨ । ଭାଗ୍ୟଜନିତ—2. Due to one's luck.
ସଂ. ବ—୧ । କଳିଯୁଗ—1. The age of Kali.
୨ । ବରଗଛ—2. The Banian tree.

କର୍ମଜ୍ଞ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କର୍ମନ୍+ଜ୍ଞା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Karmajña ଧର୍ମକର୍ମ ବା କର୍ମକାଣ୍ଡ ବିଷୟରେ ଅଭିଜ୍ଞ—
(କର୍ମଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) Acquainted with or versed in religious rites.

କର୍ମଟାଣ—ଦେ. ବ—ସୌଭାଗ୍ୟ—Good luck.
Karmaṭāṇa

କର୍ମଟାଣୁଆ—ଦେ. ବଣ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିପ୍ରତି ଭାଗ୍ୟ ସୁପ୍ରସନ୍ନ; ଭାଗ୍ୟବାନ୍—
Karmaṭāṇuā Fortunate (person)

କର୍ମଠ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କର୍ମନ୍+କୁଶଳାର୍ଥ. ଠ)—
Karmaṭha ୧ । କର୍ମକୁଶଳ; କର୍ମକ୍ଷମ; ପାରଗ—
(କର୍ମଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Capable of work; competent; fit to do a work; skilful.
୨ । ଚତୁର—2. Clever.
୩ । ପରିଶ୍ରମୀ—3. Industrious; active.

କର୍ମଣି—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—କରମଣିଆଁ (ଦେଖ)
Karmaṇi Karamaṇiāñ (See)

କର୍ମଣିଆଁ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—କରମଣିଆଁ (ଦେଖ)
Karmaṇiāñ Karamaṇiāñ (See)

କର୍ମଣ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କର୍ମନ୍+ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥେ. ଯ)—
Karmaṇya ୧ । କର୍ମଯୋଗ୍ୟ—1. Useful.
(କର୍ମଣ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହା କୌଣସି କର୍ମରେ ଲାଗେ; କାମିକା—
(କର୍ମଣ୍ୟତା—ବ) 2. Serviceable.
୩ । ବେଦୋକ୍ତ କର୍ମକାଣ୍ଡରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. Engaged in the observance of Vedic rituals.
୪ । କର୍ମକ୍ଷମ; ପାରଗ—4. Competent.
୫ । କର୍ମଦକ୍ଷ; ଚତୁର—5. Skilful; clever.

କର୍ମଣ୍ୟଭୁକ୍—ସଂ. ବ. (କର୍ମଣ୍ୟ+ଭୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; କର୍ମଣ୍ୟ-ଭୁଜ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ)—ବେତନ ଗ୍ରହଣ ପୂର୍ବକ ଯେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—Salaried servant; paid officer.

କର୍ମଣ୍ୟା—ସଂ. ବ. (କର୍ମଣ୍ୟ+ଆ)—୧ । ବେତନ—
Karmaṇyā 1. Salary.
୨ । ମଜୁରି—2. Wages; hire.
ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କର୍ମଣ୍ୟର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Karmaṇya.

କର୍ମତ୍ୟାଗ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ+ତ୍ୟାଗ)—
Karmatyāga ୧ । ଗୃହର ଶୁଶ୍ରୂଷା; ଗୃହରୁ ଅବସର ନେବା—
1. Retirement from service.
୨ । ବୈଦିକ କର୍ମବିଧି ପରିତ୍ୟାଗ—3. Abandonment of the ceremonial acts prescribed in the Beda.
୪ । ସାଂସାରିକ କ୍ରିୟା ତ୍ୟାଗ କରିବା—
4. Renunciation of worldly duties.

କର୍ମଦାତା—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମନ୍+ଦାତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—
Karmadātā ଯେ ଅକର୍ମା ବା ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଲୋକର ସୌଭାଗ୍ୟାଦିସୃ
(କର୍ମଦାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) କରିଥାଏ—Bestowing good luck on the unlucky.

ଅଜ୍ଞ ଅକର୍ମ କର୍ମଦାତା ଜଗତ୍ପତି । ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପ୍ରଣତି ।

କର୍ମଦେବୀ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଇତିହାସପ୍ରସିଦ୍ଧ ଚିତୋରର ରାଜା ସମରସିଂହଙ୍କର ଜଣେ ରାଣୀ—
Karma Debī The name of a queen of Chitor.

[ଦ୍ର—ଭାରତୀୟ ଯୁଦ୍ଧ (୧୧୯୩ ଖ୍ରୀ) ରେ ସମରସିଂହ ସ୍ୱୀୟ ଶାଳକ ପୃଥ୍ୱୀରାଜଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରଣକ୍ଷେତ୍ରରେ ନବଦ୍ଧ ହେଲେ । ଏଥି

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଜ୍ଅ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଯ୍	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

ପରେ ମହମ୍ମଦ ଘୋସ୍ତା ତାଙ୍କ ସେନାପତ୍ତି କୁତବ୍‌ଉଦ୍‌ଦିନଙ୍କୁ ମୋଗଲ ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ପଠାଇଲେ । ଏହି ସମୟରେ କର୍ମଦେବୀ ପୁରୁଷ ବେଶରେ ଯୁଦ୍ଧସଜ୍ଜା କରି ଗୁଜୁଟ ସେନାର ସେନାପତ୍ତ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରି କୁତବ୍‌ଉଦ୍‌ଦୀନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କଲେ ଓ ତାଙ୍କୁ ସ୍ୱୀୟ ରାଜ୍ୟରୁ ତଡ଼ିଦେଲେ—ସୁବଲଚନ୍ଦ୍ର ।]

କର୍ମଦୋଷ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମନ୍ + ଦୋଷ)—

Karmadosha ୧ । କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ଭ୍ରମ ବା ତ୍ରୁଟି—

1. An error or blunder in the performance of a work.

୨ । ଆପଣା କୃତ କାର୍ଯ୍ୟର ମନ୍ଦ ଫଳ—

2. Evil consequences of one's own act.

୩ । ଭାଗ୍ୟଦୋଷ; ଭାଗ୍ୟବିପର୍ଯ୍ୟୟ —

3. Bad luck; ill fate; irony of fate.

୪ । ପୂର୍ବଜନ୍ମକୃତ ପାପ—

4. Sins committed in previous existence.

କର୍ମଧାରୟ—ସଂ. ବି. (କର୍ମନ୍ + ଧୃ ଧାତୁ = ଧରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Karmadhāraya (ବ୍ୟାକରଣ) ସମାସବିଶେଷ; ସମାନ ସମାନ ବିଭକ୍ତିଯୁକ୍ତ ବିଶେଷଣ ଓ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ଘଟିତ ସମାସ; (ଯଥା—ଶୁକ୍ଳବସ୍ତ୍ର; ନାଲଧଡ଼ି; ଭଲପିଲ୍ଲ)—

(grammar) A compound formed of an adjective and a noun qualified by it.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ କର୍ମଧାରୟ ସମାସରେ ବାକ୍ୟର ମଧ୍ୟପଦଟି ଲୁପ୍ତ ହୋଇ ଆଦ୍ୟ ଓ ଶେଷ ପଦର ମିଳନରେ ସମସ୍ତ ପଦ ଗଠିତ ହୁଏ ତାକୁ ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧାରୟ ବୋଲାଯାଏ; ଯଥା—ଘୃତମିଶ୍ରିତ ଅନ୍ନ = ଘୃତାନ୍ନ; ଶ୍ରେଷ୍ଠପ୍ରଧାନ ଗୁରୁ = ଶ୍ରେଷ୍ଠାଗୁରୁ । ଯେଉଁଠାରେ ରୂପକ, ସଦୃଶ ଭୁଲ୍ଲା ଆଦ୍ୟ ମଧ୍ୟପଦ ଲୁପ୍ତ ହୁଏ ତାକୁ ରୂପକ-କର୍ମଧାରୟ ବୋଲାଯାଏ । ଯଥା—ଚନ୍ଦ୍ର ସଦୃଶ ମୁଖ = ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ; ପଦ୍ମ ଭୁଲ୍ଲା ହସ୍ତ = ପଦ୍ମହସ୍ତ; ଶାଖାରୂପକ ହସ୍ତ = ଶାଖା ହସ୍ତ । ଯେଉଁଠାରେ ଉପମାନ ଶବ୍ଦ ଉପମେୟ ଶବ୍ଦର ପରେ ରହେ ତାକୁ ଉପମିତ କର୍ମଧାରୟ ବୋଲାଯାଏ । ଯଥା—ଚନ୍ଦ୍ର ପର ଉପମେୟ ମୁଖ = ମୁଖଚନ୍ଦ୍ର; ପଦ୍ମ ସଙ୍ଗେ ଉପମେୟ ହସ୍ତ = ହସ୍ତପଦ୍ମ ।]

କର୍ମଧ୍ୱଂସ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ + ଧ୍ୱଂସ)—

Karmadhwaṁsa ୧ । ଧର୍ମକର୍ମର ଫଳନାଶ—

1. Loss of the fruit arising from one's religious acts.

୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ବିନାଶ—

2. Destruction of any work.

୩ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟାନ୍ତରଭାବ; ଉଦ୍ଦ୍ୟାନ୍ତରଙ୍ଗ—

. Disappointment.

କର୍ମନାଶ—ସଂ. ବି.—କର୍ମଧ୍ୱଂସ (ଦେଖ)

Karmanāśa Karmadhwaṁsa (See)

ଦେ. ବି. (ନାମ) ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପୁତ୍ରବିଶେଷ——

The name of a son of Brahmā.

କର୍ମନାଶ ବୋଲିକର ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଭୁମର—ମହାଦେବ. ମାର୍କଣ୍ଡେୟପୁରାଣ ।

କର୍ମନାଶା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କର୍ମନାଶ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Karmanāśā ୧ । ବିହାର ଓ କାଶୀମଧ୍ୟସ୍ଥ ନଦୀବିଶେଷ—

1. The name of a river flowing between Bihar and Benares.

ଅସନ୍ତ ଷଡ଼ିସ୍ପୃ କର୍ମନାଶା-ତୀରବାସୀ—ସ୍ୱାମୀନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

[ଦ୍ର—ଏ ନଦୀ ଚୌସାର ନିକଟରେ ଗଙ୍ଗାରେ ମିଶି ଅଛି । ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ଏ ନଦୀ ଅଛି ଅପବିତ୍ର; ଏହାର ଜଳ ସ୍ପର୍ଶ କଲେ ସମସ୍ତ ପୁଣ୍ୟକର୍ମ ବିନଷ୍ଟ ହୁଏ; ପରନ୍ତୁ ଭବିଷ୍ୟପୁରାଣର ବ୍ରହ୍ମଖଣ୍ଡରେ ଏ ନଦୀ ଗଙ୍ଗା ପରି ପବିତ୍ର ଥିବାର ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଉକ୍ତ ପୁରାଣ ମତରେ ଏ ନଦୀକୂଳରେ ଛାଡ଼କା ବୃକ୍ଷଟିର ବନ ଥିଲା—ସୁବଲଚନ୍ଦ୍ର ।]

୨ । ପୂର୍ବବଙ୍ଗରେ ପ୍ରବାହିତ ଗଙ୍ଗାନଦୀର ଗୋଟିଏ ଶାଖାନଦୀ (ସୁବଲଚନ୍ଦ୍ର)—

2. Name of a branch of the Ganges flowing in East Bengal.

ସଂ. ବିଣ.—ଯେ ପୁଣ୍ୟକର୍ମ ନାଶ କରେ—

Destroying the fruit of one's religious merit.

କର୍ମନିଷ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କର୍ମ + ନିଷ୍ଠା)—

Karmaniṣṭha ୧ । କର୍ମରେ ନିଷ୍ଠାପର ଭାବରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. Engaged with devotion in active duties.

(କର୍ମନିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କର୍ମଜ୍ଞ; ବେଦୋକ୍ତ କର୍ମକାଣ୍ଡରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ—

2. Engaged in duly performing the Vedic rites and ceremonies.

୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ରତୀ—

3. Tenaciously pursuing a course of action.

କର୍ମନ୍ଦୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (କର୍ମନ୍ + ଅନ୍ଦ ଧାତୁ = ବନ୍ଧନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା, ୧ବ)—

Karmandī ୧ । ଉଞ୍ଛବୃତ୍ତି; ଉଞ୍ଛୁ—

1. A mendicant; anchorite.

୨ । ଉଞ୍ଛବୃତ୍ତି ଉଦ୍ଯାପୀ ଚତୁର୍ଥାଶ୍ରମୀ ବ୍ୟକ୍ତି—

2. A person who has adopted the fourth tage of the life of a Hindu; an ascetic; an itinerant ascetic.

କର୍ମଫଳ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ + ଫଳ)—

Karmaphala ୧ । ନିଜର କର୍ମର ବା ଅଦୃଷ୍ଟର ଫଳ—

1. The fruit of one's fate.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣତଃକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇ ଥିବା ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠି ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଦ୍ୱିତୀୟକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଉଠି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଡ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୃଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଜା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବର୍ ଦେଖିବେ ।

୨ । ପୂର୍ବଜନ୍ମାର୍ଜିତ କର୍ମର ଫଳ, ସୁଖ ବା ଦୁଃଖ—

2. The fruit of one's own actions done in previous existence; e. g. happiness or misery.

୩ । ଇହଜନ୍ମରେ କରିବା କାର୍ଯ୍ୟର ଫଳ, ଯାହା ମନୁଷ୍ୟ ପରଜନ୍ମରେ ଭୋଗ କରିବ—

3. The fruit or consequence of one's own actions in this life, which he will reap hereafter.

କର୍ମଫଳତ୍ୟାଗ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ+ଫଳ+ତ୍ୟାଗ)—

Karmaphalatyāga ନିଜ କର୍ମର ଫଳଲାଭର ସ୍ପୃହା ଆଶା ତ୍ୟାଗ—Renunciation of the hope of getting any return for works done by a man; renunciation of the desire for reward for one's actions.

କର୍ମ ଫାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—କପାଳ ଫାଟିବା (ଦେଖ)

Karma phāṭibā Kapāla phāṭibā (See)

କର୍ମବନ୍ତ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. କର୍ମନ୍+ବତ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ) —ଭାଗ୍ୟବାନ୍—

Karmabanta Fortunate; lucky.

ତୁହେଁ ଭବନ୍ତ ସେ କର୍ମବନ୍ତ ମଧ୍ୟେ ସାର—ଉତ୍କଳ. କୋଣ୍ଟୁଡ଼ାଣ୍ଡଭଜ୍ଞ ।

କର୍ମବନ୍ଧ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ+ବନ୍ଧ)—ସାଂସାରିକ କ୍ରିୟାରୂପ

Karmabandha ପାଶଦ୍ୱାରା ଆତ୍ମାର ବନ୍ଧନ—Bondage of worldly action; worldly tie or attachment; confinement of the soul in worldly ties.

କୃଷ୍ଣ ମାନଙ୍କେ ଗୋବିନ୍ଦ ନାଶେ ଅଶେଷ କର୍ମବନ୍ଧ—

ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଦେ. ବି—କର୍ମର ଅନୁରୋଧ ବା ନିବଦ୍ଧ—

Pressure of work; exigency of work.

କର୍ମବନ୍ଧନ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ+ବନ୍ଧନ)—

Karmabandhana କର୍ମବନ୍ଧ (ଦେଖ)

Karmabandha (See)

କର୍ମବଶ—ଦେ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ;କର୍ମ+ବଶ)—କର୍ମାନୁରୋଧ—

Karmabaśa Exigency of work.

(କର୍ମବଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—କର୍ମର ଅଧୀନ; ଭାଗ୍ୟ ଅନୁସାରେ ଯାହାକୁ ଚଳିବାକୁ ହୁଏ—(a person) Dependent on fate.

କର୍ମବଶତଃ—ସଂ. ଅ. (କର୍ମବଶ + ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତି ଅର୍ଥରେ. ତସ୍) —

Karmabaśataḥ କର୍ମର ଅନୁରୋଧରେ—

Owing to pressure of work.

କର୍ମବଶରୁ—ଦେ. ଅ - କର୍ମବଶତଃ (ଦେଖ)

Karmabaśaru Karmabaśataḥ (See)

କର୍ମବାଚ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ବ୍ୟାକରଣ)—ଯେଉଁ ବାକ୍ୟରେ କର୍ମପଦର

Karmabāchya ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଥିବାରୁ ତାହାଁରେ ୧ମା ବିଭକ୍ତି ହୁଏ (ଯଥା—ଧୋବାଦ୍ୱାରା କାଠ ଚର୍ ହେଉଅଛୁ—ଏହା କର୍ମବାଚ୍ୟର ବାକ୍ୟ)—(grammar) The passive voice.

କର୍ମବାମ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କର୍ମନ୍+ବାମ)—ମନ୍ଦଭାଗ୍ୟ; ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—

Karmabāma Misfortune; bad luck.

କର୍ମବାମବେଳକୁ ବଧାଦାଅବଳକୁ ବଧ ଉପୁଜେ ସ୍ୱଧାବୃକ୍ଷ ।

ସାନକୁଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କର୍ମବିଧି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମନ୍+ବିଧି)—କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର

Karmabidhi ନିୟମ ବା ଶୃଙ୍ଖଳା—Rule of action.

କର୍ମବିପର୍ଯ୍ୟୟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ+ବିପର୍ଯ୍ୟୟ)—

Karmabiparjyaya ୧ । କର୍ମର ବୈପରୀତ୍ୟ; ଜଣକର କାର୍ଯ୍ୟ ଅନ୍ୟ ଜଣେ କରିବା—1. The subversion of office or functions.

୨ । ଭାଗ୍ୟବିପର୍ଯ୍ୟୟ—2. Irony of fate.

କର୍ମବିପାକ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ+ବିପାକ)—

୧ । ନିଜକୃତ କର୍ମର ପରିଣାମ—

Karmabipāka 1. The future unavoidable consequence of one's own actions.

୨ । ନିଜ କର୍ମର ବିପରୀତ ଫଳ—

2. Contrary results arising from one's act; irony of fate.

୩ । କର୍ମବାମ; ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ—3. Bad luck.

କର୍ମବୀର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ+ବୀର)—ଯାହାର

Karmabīra ଜୀବନ କର୍ମମୟ Having a life of action.

କର୍ମବ୍ୟଙ୍ଗ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କର୍ମ+ବ୍ୟଙ୍ଗ)—କାର୍ଯ୍ୟନାଶକାରୀ—

Karmabyaṅga Destroying the effectiveness of one's acts.

କର୍ମବ୍ୟଙ୍ଗ କରିବା ପୁରୁଷ ପଶୁସମ,

ସେ ଅଶକ୍ତ ହେଲ ହେ ଜାଣ ନରସମ୍—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ, ଦ୍ରୋଣ

କର୍ମବ୍ୟତିହାର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମନ୍+ବ୍ୟତିହାର)—

Karmabyatihāra ପରସ୍ପର ଏକଜାତୀୟ କର୍ମକରଣ—The mutual doing of similar acts.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦର ଅନ୍ୟ ରୂପ କର୍ମବ୍ୟତିହାର; ଏହା ବ୍ୟାକରଣରେ ଗୋଷ୍ଠିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶବ୍ଦ; ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ଓ ବିଷ୍ଣୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ, ଦର୍ଶନ, ସ୍ପର୍ଶନ ଓ ଚୁମ୍ବନ କରୁଅଛନ୍ତି; ଏସ୍ଥଳରେ ଉଭୟଙ୍କିତ ଆଲିଙ୍ଗନ, ଦର୍ଶନ, ସ୍ପର୍ଶନ ଓ ଚୁମ୍ବନ କର୍ମମାନଙ୍କର ବ୍ୟତିହାର ହେଲା — ସୁବଲଚନ୍ଦ୍ର ।]

କର୍ମଭୂମି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ+ଭୂମି)—୧ । କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର—

Karmabhūmi 1. The field of action; sphere of action.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଓ୍	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

୨ । ଧର୍ମକର୍ମ କରବାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ଥାନ; ଆର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତ—
2. The northern half of India, considered as the land of religious rites.

୩ । ଧର୍ମକର୍ମର ସ୍ଥଳ, ଭାରତବର୍ଷ—
3. India, the holy land.

୪ । କୃଷ୍ଟଭୂମି—4. Cultivated field.

କର୍ମଭୋଗ—ଦେ.ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ + ଭୋଗ)—୧ । ଜନ୍ମକୃତ ପୂର୍ବ-କର୍ମର ସୁଖଦୁଃଖମୟ ଫଳଭୋଗ—1. The enjoyment of happiness or suffering due to one's past actions.
Karmabhoga

୨ । ଅକର୍ମ ଓ କୁକର୍ମର ଫଳଭୋଗ—2. Taking or receiving the consequences of one's evil conduct.

କର୍ମମୟି—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଶ.—(ସଂ. କର୍ମମୟୀ)—କର୍ମମୟ—Active; full of action
Karmamayi

ବଥାତା ନାମ ସେ ବୋଇଉ, ଯାର ଶସ୍ତର କର୍ମମୟି ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାବତ ।

କର୍ମମୂଳ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; କର୍ମା ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମନ୍ + ମୂଳ; ଏହା ବୈଦିକ କର୍ମାନୁଷ୍ଠାନରେ ଲୋଡ଼ା ହେଉଥିବାରୁ) କୁଶ—The Kusa grass.
Karmamūla

ସଂ. ବିଶ.—କର୍ମ ଯହିଁର ମୂଳ; କର୍ମମୂଳକ—Based on action.

କର୍ମଯୁଗ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମନ୍ + ଯୁଗ)—୧ । କଳଯୁଗ—1. The Kali age; the present Iron age.
Karmajuga

୨ । କର୍ମ କରବାର ଯୁଗ—
2. The age of action or activity.

କର୍ମଯୋଗ—ସଂ. ବି. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମନ୍ + ଯୋଗ)—୧ । ଧର୍ମସାଧନାର୍ଥ ସାଂସାରିକ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହ—1. The performance of worldly functions considered as religious duties.
Karmajoga

୨ । ବେଦବିହିତ କର୍ମସାଧନରେ କୌଶଳ—
2. Skill in the performance of Vedic rites.

୩ । ଚିତ୍ତଶୁଦ୍ଧିଜନକ ବୈଦିକ କର୍ମ—3. Vedic rites performed for purification of the mind.

୪ । କର୍ମରୂପ ଯୋଗ ସାଧନ, ଅର୍ଥାତ୍ ଈଶ୍ୱରପ୍ରାପ୍ତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ—4. Doing acts for the attainment of Divine bliss.

୫ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିବା—5. Active exertion.

୬ । ପରିଶ୍ରମ—6. Industry.

୭ । ଅଦୃଷ୍ଟ; କପାଳ—7. Fortune; luck.

[ଦ୍ର—ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାର ୩ୟ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଭଗବାନ୍ ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ କର୍ମଯୋଗ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଉପଦେଶ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ତାହାର ମର୍ମ ଏହି କି, ମନୁଷ୍ୟ ସଂସାରରେ କର୍ମ ନ କଲେ ଶରୀରଯାତ୍ରା ନିର୍ବାହ କରି ନ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ମୁକ୍ତସଙ୍ଗ, ନିଷ୍କାମ ଓ ଅଫଳାକାଂକ୍ଷୀ ହୋଇ ସମସ୍ତ କର୍ମକୁ ଭଗବାନଙ୍କଠାରେ ଅର୍ପଣ କରି କର୍ତ୍ତବ୍ୟସାଧନ ଓ ଲୋକଶିକ୍ଷାର୍ଥ କର୍ମ କରିବ ଏବଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ ସଂଯତ କରି କାମ-କ୍ରୋଧାଦି ରିପୁମାନଙ୍କୁ ଦମନ କରିବ । କର୍ମଯୋଗ ଦ୍ୱିବିଧ,—ସକାମ ଓ ନିଷ୍କାମ; ନିଷ୍କାମ କର୍ମ ଆତ୍ମଜ୍ଞାନର କାରଣ ଓ ସକାମ କର୍ମ ସ୍ୱର୍ଗଭୋଗର କାରଣ; କିନ୍ତୁ ସଂସାରରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକକୁ ପ୍ରଥମେ କାମନାଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଦେବଦେବୀଙ୍କର ଅର୍ଚ୍ଚନା କରିବାକୁ ପଡ଼େ; ଏହିପରି କର୍ମଯୋଗରେ ଚିତ୍ତଶୁଦ୍ଧି ହେଲେ ଆଉ କାମନା ରହେ ନାହିଁ । ତା ପରେ ମାନବ ଆତ୍ମଜ୍ଞାନର ସାଧକ ନିଷ୍କାମ କର୍ମଯୋଗରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୁଏ ଏବଂ କ୍ରମେ ସେହି ପଥରେ ଜ୍ଞାନଲାଭ କରି ଜ୍ଞାନ-ବଳରେ ବ୍ରହ୍ମସାକ୍ଷାତ୍‌କାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲାଭ କରି ପାରେ । ଏଥିପାଇଁ ଆର୍ଯ୍ୟଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରରେ କର୍ମଯୋଗର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବର୍ତ୍ତିଛି ହୋଇଅଛି ।]

କର୍ମଯୋଗୀ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (କର୍ମଯୋଗ + ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ବୈଦିକ କର୍ମାଚରଣରେ ନିଯୁକ୍ତ; ଈଶ୍ୱରପ୍ରାପ୍ତି ନିମିତ୍ତ ଧ୍ୟାନଧାରଣାଦି ତପସ୍ୟାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ—
Karmajogi
1. Engaged in works of devotion for spiritual ends.

୨ । କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳ; କର୍ମଠ—2. Active.

କର୍ମରଙ୍ଗ—ସଂ. ବି.—କରମଙ୍ଗା ଗଛ ଓ ଫଳ—A tree and its acid fruit; Averrhoea Carambola.
Karmaranga

କର୍ମଶାଳା—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମନ୍ + ଶାଳା)—୧ । କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ; କାରଖାନା—1. Workshop; office; factory.
Karmaśālā

୨ । କମାରଶାଳ—2. Smithy.

କର୍ମଶୀଳ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ.—(ବହୁବ୍ରୀ.ହି; କର୍ମନ୍ + ଶୀଳ=ସ୍ୱଭାବ)—ପରିଶ୍ରମୀ; ସତ୍ପଶୀଳ; କର୍ମ କରିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—Laborious; assiduous; diligent.
Karmaśīla (କର୍ମଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କର୍ମଶୂର—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମନ୍ + ଶୂର=ଶାର)—୧ । କମଠ; କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ—1. Performing work assiduously or carefully.
Karmaśūra

୨ । ଘୁଗୁଡନ କର୍ମୀ—2. Veteran in work.

କର୍ମଶୌଚ—ସଂ. ବି. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମନ୍ + ଶୌଚ)—୧ । ଅଧ୍ୟବସାୟ—1. Perseverance.
Karmaśaucha

୨ । କର୍ମରେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷତା—
2. Flawlessness in a work.

କର୍ମସଚିବ—ସଂ ବି. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମନ୍ + ସଚିବ)—୧ । କର୍ମନିର୍ବାହ ବିଷୟରେ ସହାୟକ ବା ମନ୍ତ୍ରୀ—1. A minister.
Karmasachiba

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାବୋଷରେ ନମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାନରେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଖୋଜିବେ; 'ବଖୁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଖୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଥଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଥଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଚ୍ଚ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଚ୍ଚ' ଦେଖିବେ ।

୨ । ସହକାରୀ—2. An assistant.

୩ । ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାୟକ ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀ—
3. Executive officer.

୪ । ରାଜ୍ୟର ଶାସନବିଭାଗର ମନ୍ତ୍ରୀ—
4. Secretary of State.

କର୍ମସନ୍ନ୍ୟାସ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମନ୍+ସନ୍ନ୍ୟାସ)—
Karmasannyāsa ୧ । କର୍ମତ୍ୟାଗ—
1. Giving up of work.
୨ । କର୍ମଫଳ ତ୍ୟାଗ—2. Renunciation of the hope for the results of one's acts.

କର୍ମସନ୍ନ୍ୟାସୀ—ସଂ. ବିଶ.ପୁଂ (କର୍ମସନ୍ନ୍ୟାସ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍; ୧ମା. Karmasannyāsī ୧ବ.)—୧ । କର୍ମତ୍ୟାଗୀ; ଫଳକାମନାରହିତ ହୋଇ ଯେ ଜଡ୍ୟନୈମିତ୍ତିକ ସକଳ କର୍ମ ତ୍ୟାଗ କରେ—
1. Following worldly pursuits without hankering after the results.

କର୍ମ ସଲଖ ଦେ. ବି—କର୍ମଠତା; ସୌଭାଗ୍ୟ—
Karma salakha The favour of fortune; good luck.

କର୍ମସାକ୍ଷୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ.(କର୍ମନ୍+ସାକ୍ଷିନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ଯେଉଁ ସାକ୍ଷୀ କୌଣସି କର୍ମକୁ ନିଜେ ଦେଖିଥାଏ—
Karmasākshi (କର୍ମସାକ୍ଷିଣୀ–ସ୍ତ୍ରୀ) 1. An eye-witness of an occurrence.
୨ । ଯେଉଁ ଦେବତାମାନେ ମନୁଷ୍ୟର ପାପ ଓ ପୁଣ୍ୟ କର୍ମମାନ ଦେଖନ୍ତି—2. The Deities who witness the good and bad actions of men.
[ଦ୍ର—ସୂର୍ଯ୍ୟଃ ସୋମୋ ଯମଃ କାଲୋ ମହାଭୂତାନି ପଞ୍ଚ ଚ, ଏତେ ଶୁଭାଶୁଭସ୍ୟେହ କର୍ମଣୋ ନବ ସାକ୍ଷିଣଃ; ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ଯମ, କାଳ, ପଞ୍ଚମହାଭୂତ ଏମାନେ ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ କର୍ମସାକ୍ଷୀ ରୂପେ କଳ୍ପିତ ।]

କର୍ମସାଧନ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମନ୍+ସାଧନ)—୨ । ଯାହାଦ୍ୱାରା କର୍ମ ସାଧିତ ହୁଏ—
Karmasādhana 1. The means of accomplishing an act.
୨ । ଯନ୍ତ୍ର; ହାତହତିଆର—2. Implements.
୩ । କର୍ମସମାପ୍ତି—
3. The accomplishment of a work.

କର୍ମସିଦ୍ଧି—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମନ୍+ସିଦ୍ଧି)—୧ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ସଫଳତା—
Karmasiddhi 1. Success in any undertaking.
୨ । କାର୍ଯ୍ୟର ସମାପ୍ତି— 2. Accomplishment of an act or business.

କର୍ମସନ୍ନ୍ୟାସ—ସଂ. ବି—କର୍ମସନ୍ନ୍ୟାସ (ଦେଖ)—
Karmasaṁnyāsa Karmasannyāsa (See)

କର୍ମସନ୍ନ୍ୟାସୀ—ସଂ. ବିଶ—କର୍ମସନ୍ନ୍ୟାସୀ (ଦେଖ)—
Karmasaṁnyāsī Karmasannyāsī (See)

କର୍ମାଙ୍ଗ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ+ଅଙ୍ଗ)—ଶାସ୍ତ୍ରନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର୍ମର ଅଙ୍ଗ—
Karmāṅga Part of a ritual.

କର୍ମାଣି—ସଂ. ବି (ସଂ. କର୍ମନ୍ ଶବ୍ଦ; ୧ମା ଓ ୨ୟା ବହୁବଚନ)—
Karmāṇi ୧ । କର୍ମମାନ; କର୍ମ ସମୂହ—1. Acts; actions.
୨ । ବେଦୋକ୍ତ କର୍ମମାନ—2. Vedic rites.
ଗଣିବ କର୍ମାଣି ଜନ୍ମନ୍ତେ—କାର୍ତ୍ତିକମାହାତ୍ମ୍ୟ ।
[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଏହା କର୍ମ ଶବ୍ଦ ପରେ ସହତର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଥା—କର୍ମକର୍ମାଣି ।]
ଦେ. ବିଶ—କର୍ମଣି (ଦେଖ)—Karmaṇi (See)

କର୍ମାଣିଆଁ—ଦେ. ବିଶ—କର୍ମଣି (ଦେଖ)—
Karmāṇiāṁ Karmaṇi (See)

କର୍ମାତ୍ମ—ସଂ. ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କର୍ମ+ଆତ୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Karmātma ୧ । କର୍ମ କରିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—
1. One whose character is action.
୨ । କର୍ମରେ ଉତ୍ସୁକ—2. Active.
୩ । କର୍ମସାଧନରେ ଦୃଢ଼ନୀତିର ବଶବର୍ତ୍ତୀ—
3. Following fixed principles of action.

କର୍ମାଧି—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନପଦ୍ୟ) ବିଶ—କର୍ମବିଷୟକ; କର୍ମମୟ—
Karmādhi Consisting of actions.
କର୍ମାଧି ପଥରେ ସଙ୍ଗେ ଅତଯାତ ହେଲେ,
ଅଲେଖ ପୁରୁଷ ସ୍ୱାମୀ ଜନ୍ମେଦେ ରହିଲେ । ପ୍ରାତଃ. ବ୍ରହ୍ମନରୂପଣଗୀତା । ୬

କର୍ମାଧ୍ୟକ୍ଷ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ+ଅଧ୍ୟକ୍ଷ)—କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନର ପ୍ରଧାନ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାୟକ ବ୍ୟକ୍ତି—
Karmādhyaksha Superintendent; supervisor.

କର୍ମାନୁବନ୍ଧ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ+ଅନୁବନ୍ଧ)—୧ । କର୍ମସଙ୍ଗେ ସମ୍ପର୍କ; କର୍ମାନୁବର୍ତ୍ତିତା—
Karmānubandha (କର୍ମାନୁବନ୍ଧୀ—ବିଶ) 1. Connection with or dependance upon acts.
୨ । କର୍ମବନ୍ଧ (ଦେଖ)
2. Karmabandha (See)

କର୍ମାନୁରୂପ—ସଂ. ବିଶ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ+ଅନୁରୂପ)—
Karmānurūpa ୧ । କର୍ମୋପଯୋଗୀ; କର୍ମସଦୃଶ—
1. According to action; corresponding to acts.
୨ । ପୂର୍ବ ଜନ୍ମ କୃତ କର୍ମର ଅନୁରୂପ—
2. According to acts done by a person in his previous existence.
୩ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମର ଉପଯୋଗୀ—
3. According to duty.
୪ । ଭାଗ୍ୟର ଅନୁସାରେ ଘଟିବା—
4. Taking place according to fate.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୰୷	ଯ	ସ	ଗଁ୷	ଇଅ	ଭ	ନ

କର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ—ସଂ: ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ + ଅନୁଷ୍ଠାନ)—
Karmānushṭhāna ୧ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଗ୍ରସର ହେବା—
(କର୍ମାନୁଷ୍ଠାୟୀ—ବଣ.) 1. Practising or starting in one's duties.
୨ । କର୍ମକରଣ—2. Performance of an act.
୩ । ବୈଦିକ କ୍ରିୟା—3. Vedic rites or ceremonies.

କର୍ମାନ୍ତ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ + ଅନ୍ତ)—
Karmānta ୧ । କାର୍ଯ୍ୟଶେଷ; କାର୍ଯ୍ୟସମାପ୍ତି—
1. The end of any task or act.
୨ । କାର୍ଯ୍ୟର ଶେଷଫଳ—2. The ultimate result of an action.

କର୍ମାନ୍ତର – ୧ । ସଂ.ବ. (ନଞ୍ୟସମାସ; ଅନ୍ୟତ୍ + କର୍ମ)—ଅନ୍ୟ କର୍ମ—
Karmāntara Another act.
୨ । (୬ମୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ + ଅନ୍ତର)—ଧର୍ମକର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟବଧାନ—2. The interval between religious actions (M. W.)

କର୍ମାର—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କର୍ମନ୍ + ର୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)-
Karmāra ୧ । କାରିଗର—1. Artificer; artisan.
୨ । ଲୌହିକାର; କମାର—2. Blacksmith.
୩ । (+ କରଣ. ଅ) ଏକ ପ୍ରକାର ବାଉଁଶ—
3. A species of Bamboo.
୪ । କରମଙ୍ଗା (ଗଛ ଓ ଫଳ)—4. The Carambola (tree and fruit).

କର୍ମାରମ୍ଭ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ + ଆରମ୍ଭ)—
Karmārambha ୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ଆରମ୍ଭ—
1. Commencement of any act.
୨ । କୌଣସି ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନର ଆରମ୍ଭ—
2. Commencement of a ceremony or ritual.

କର୍ମାର୍ହ—ସଂ. ବଣ. ତ୍ରି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ + ଅର୍ହ)—୧ । କାମିକା—
Karmārha 1. Useful.
(କର୍ମାର୍ହା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କର୍ମ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ; କର୍ମଠ—
2. Fit for work.
୩ । କର୍ମ କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ବା ଯୋଗ୍ୟ (କାଳ ପ୍ରଭୃତି)—
3. Proper (time) for an act.

କର୍ମାଲି—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ସାନ୍ତାଳୀ ଭାଷା—A form of the Karmāli Sāntālī language.

କର୍ମିଷ୍ଠ—ସଂ. ବଣ. ତ୍ରି. (କର୍ମନ୍ + ଅତିଶୟ ଧାରଣ ଅର୍ଥରେ ଇଷ୍ଠ)—
Karmishṭha ୧ । ପରିଶ୍ରମୀ—1. Industrious; diligent.
(କର୍ମିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କର୍ମଠ; କର୍ମକୁଶଳ – 2. Active; fit for work.
୩ । କୌଶଳୀ—3. Skilful.
୪ । କର୍ମପ୍ରିୟ—4. Eager to do a work.
୫ । ବୈଦିକ କ୍ରିୟାରତ—5. Engaged in observing duly the Vedic rites and ceremonies.

କର୍ମୀ—ସଂ. ବଣ. ତ୍ରି. (କର୍ମନ୍ + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Karmī ୧ । କର୍ମନିରତ—1. Busy; active.
(କର୍ମିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କର୍ମକ୍ଷମ; କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ—2. Fit; skilful.
ସଂ. ବ—୧ । କର୍ମ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
1. One who performs a rite or an act.
୨ । କର୍ମକାର—2. A man of action.
୩ । ମୂଲଆ—3. A labourer; workman (M.W.)

କର୍ମେନ୍ଦୀ–ସଂ. ବ. (କର୍ମନ୍ + ଅନ୍ଦ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Karmendī କର୍ମନ୍ଦୀ (ଦେଖ)
Karmandī (See)

କର୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମନ୍ + ଇନ୍ଦ୍ରିୟ)—ସାଂସାରିକ
Karmendriya କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ ନିମନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ଇନ୍ଦ୍ରିୟ; (ଯଥା—ବାକ୍, ପାଣି, ପାଦ, ପାୟୁ, ଉପସ୍ଥ)—
An organ of action.

କର୍ମୋଦାର—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା, ପରନିପାତ; ଉଦାର + କର୍ମ)—
Karmodāra ୧ । ସାତ୍ତ୍ୱିକ ବା ସତ୍କର୍ମ—
1. An honorable or valiant act. (M.W.)
୨ । ଉଦାରତା—2. Magnanimity (M. W.)
୩ । ଶକ୍ତି—3. Prowess (M. W.)

କର୍ଲା—ପ୍ରାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର; ଭୁଲ. ହି. କରେଲ୍ଲା) ବ—୧ । କଲରା (ଦେଖ)
Karlā 1. Kalarā (See)
୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗଲି ଗଛ—
2. A species of wild tree.
[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଅଣ୍ଡାକାର (ଲମ୍ବ ୩ଇଞ୍ଚ × ଚଉଡ଼ା ୨ଇଞ୍ଚ); ଗଛ ଗୁଡ଼ି ପାଞ୍ଚ ହାତରୁ ବେଶୀ ବଡ଼ ନାହିଁ । ଲୋକେ ଏହା ଡାଲକୁ କାଟି ନେଇ ବାଡ଼ିରେ ପୋତନ୍ତି ଏବଂ ବଡ଼ ଡାଲକୁ ଘରେ ଚୁଆ କରି ପକାନ୍ତି । ଏହାର ତେର ବଷାକୁ ।]

କର୍ଶିତ—ସଂ. ବଣ. (କୃଶ୍ ଧାତୁର ଣିଜନ୍ତ=କର୍ଶି ଧାତୁ=କ୍ଷୀଣ କରାଇବା
Karśita +କର୍ମ. ତ)—କୃଶୀକୃତ; ଦୁର୍ବଳୀକୃତ—
Enfeebled; weakened; reduced.

କର୍ଷ—ସଂ. ବ. (କୃଷ ଧାତୁ=ଚଷିବା + ଘଞ୍. ଅ)—
Karsha ୧ । କର୍ଷଣ—1. Cultivation.
୨ । (+ କର୍ମ. ଅ) ଏକ ତୋଲା ଓଜନ; ½ପଲ; କରଞ୍ଚି; ବାଲ୍ଲେଶ୍ୱର ସେରର $\frac{1}{80}$ ଅଂଶ—2. A unit of weight; one tola.
୩ । ବାହାଡ଼ା ଗଛ—
3. The Beleric myrobolan (tree).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ଘଷ୍ଟ/କୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁରି ବପଘଉ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜବେ; 'ବଥୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟ୍ଟ' ଦେଖିବେ ।

୪ । ଟାଣିବା—4. Drawing; pulling.

କର୍ଷକ—ସଂ. ବି. (କୃଷ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । କୃଷକ; ଗୃଷ୍ଟି—
Karshaka 1. Ploughman; cultivator.

୨ । ନଖଦ୍ୱାରା ଭୂମି ଖୋଳ ଆହାର ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା ପକ୍ଷୀ (ଯଥା—କୁକୁଡ଼) —2. Birds which seek food from the earth by scratching it with their talons (e.g. cock); scraping bird.

୩ । ଏକ କରିଷ ପରିମାଣ; ସେରର $\frac{1}{80}$;—
3. A standard of weight, equal to one Tola; $\frac{1}{80}$ of a Seer.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଆକର୍ଷଣକାରୀ—
1. Attracting; pulling.

(କର୍ଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କୃଷ କରୁଥିବା—
2. Ploughing.

କର୍ଷଣ—ସଂ. ବି. (କୃଷ ଧାତୁ = ଟାଣିବା, ଚଷିବା + ଭାବ. ଅନ)—
Karshaṇa ୧ । କୃଷ କାମ—1. Agriculture; farming.

୨ । କୃଷ କରିବା; ହଳ କରିବା —2. Ploughing.

୩ । ଓଟାରିବା; ଟାଣିବା—3. Attracting; pulling.

୪ । ଡଡ଼ାଦେବା; ବହିଷ୍କରଣ—
4. Driving out; expulsion.

୫ । ଆଣିବା—5. Bringing.

ଦେ. ବି.—୧ । ଧର୍ଷଣ—1. Insult; outrage.

୨ । ବିନାଶ—2. Destruction.

କର୍ଷଣିଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କର୍ଷଣ + ଓ. ପ୍ରତ୍ୟୟ ଇଆ)—କୃଷକ—
Karshaṇiā Farmer; cultivator.

କର୍ଷଣୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (କୃଷ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Karshaṇīya ୧ । କୃଷ ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ —
1. Cultivable; arable.

୨ । ଆକର୍ଷଣୀୟ; ଟଣାହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—
2. To be drawn or pulled.

କର୍ଷାପଣ—ସଂ. ବି. (କର୍ଷ + ଆପଣ)—କାହାଣ; ଷୋଳ ପଣ; ୧୬୮୦
Karshāpaṇa କଡ଼ା କଉଡ଼ି (ମୁଦ୍ରାରୂପେ ଏହା ପୂର୍ବକାଳରେ ପ୍ରଚଳିତ କଉଡ଼ିର ସଂଖ୍ୟାସୂଚକ ପରିମାଣବିଶେଷ)—
16 annas; one Kāhāṇa.

କର୍ଷି—ଦେ. ବି—(ସଂ. କର୍ଷ)—କର୍ଷ ୨ (ଦେଖ)—
Karshi Karsha 2 (See)

କର୍ଷିତ—ସଂ. ବିଣ (କୃଷ ଧାତୁ, ଣିଚ + କ ପ୍ର. ତ)—
Karshita ୧ । କୃଷ କରି ଯାଇଥିବା; କୃଷ୍ଟ—
1. Cultivated; ploughed.

୨ । ଟଣା ହୋଇଥିବା—2. Drawn; pulled.

କର୍ଷୁ—ସଂ. ବି. (କୃଷ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଉ)—୧ । ଘସି ନଆଁ—
Karshū 1. Fire of dried cowdung.

୨ । କୁଲ୍ୟା; କୃତ୍ରିମ ନାଳ —2. Artificial canal.

୩ । ଜୀବିକା—3. Livelihood.

୪ । (+ ଭାବ. ଉ) କୃଷି—4. Cultivation.

୫ । କ୍ଷେତ୍ରରେ ହଳର ଗାର—5. A furrow.

୬ । ଇଷ୍ଟଖୋଇ; ଶ୍ରାଦ୍ଧବେଳେ ପିଣ୍ଡଦାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କରାଯିବା କୃତ୍ରିମ ଖାତ—6. A canal dug for offering rice-cakes to the manes.

କର୍ହି—ସଂ. ଅ (କିଂ + କାଲାର୍ଥେ.ହି)—କୌଣସି ସମୟରେ; କେବେ—
Karhi When.

କର୍ହିଚିତ୍—ସଂ. ଅ (କର୍ହି + ଅନିଶ୍ଚିତାର୍ଥେ. ଚିତ୍)—୧ । କେବେ ହେଲେ; କୌଣସି କାଳରେ ସୁଦ୍ଧା—1. At any time whatever; whenever.

୨ । କୌଣସି ସମୟରେ—2 At any time.

କଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—୧ । କଳ; ଯନ୍ତ୍ର—
Kal 1. Machine; engine.

୨ । ଚକ୍ର—2. Grinding mill.

୩ । କୌଶଳ—3. Artifice; stratagem.

୪ । କପଟ—4. Fraud; deception; hypocrisy.

ବୈଦେ. ବି (ଇଂ. କଲ୍)—୧ । ମରୁକୁ ଦେଖିବାକୁ ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ଡାକରା—1. A call given to a doctor to visit a patient.

୨ । କୋର୍ଟରେ ମୋକଦ୍ଦମା ଚଲାଇବା ପାଇଁ ପକ୍ଷକୁ ଡାକରା—2. A call to a party in a case.

୩ । ମକଦ୍ଦମା ଚଲାଇବା ପାଇଁ ପକ୍ଷ ତରଫରୁ ଓକିଲଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ—3. A call given by a client to a legal practitioner to conduct a case.

କଲ୍‌କତି—ଦେ. ବିଣ—କଲିକତ୍ତ; କଲିକତାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; କଲିକତା ନିର୍ମିତ—Relating to or made in Calcutta.
Kalkati

କଲ୍‌କଲ୍—ଦେ. ଅ—କଲକଲ (ଦେଖ)—
Kalkal Kalakala (See)

କଲ୍‌କା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର; ମେଦିନୀପୁର) ବି (ସଂ. କଲିକା; ଭୁଲ ବଂ. କଲକେ)—ଗୁଡ଼ାଖୁ ଖାଇବାର ଚଲ୍ମ—
Kalkā The mouth-piece or firepan of a hubble-bubble.

କଲ୍‌କି—ବୈଦେ. ବି (ଉର୍କା. କଲ୍‌ଗୀ)—ପାଗ ଉପରେ ଶିରପେଚରେ ପିନ୍ଧା ଯିବା ସୁନା ଓ ରତ୍ନ ଲଗିଥିବା ପକ୍ଷୀଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ପର—
Kalki Bird's feather set with gems for being worn over crowns and turbans by kings and nobles.
କଲଗୀ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ବସନ୍ତ ବର୍ଗ୍ଗ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ସ	ଙ୍କ	ଇଯୃ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୠ	ଯୃ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଗ୍ଗ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଗ୍ଗ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

କଲ୍‌ଭଟ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇ କଲ୍‌ଭଟ)—ସାନ ପୋଲ—
Kalbhaṭ Culvert.
କଲ୍‌ଭଟ୍
पुलिया

କଲ୍‌ମା—ବୈଦେ. (ଆରବୀ; କଲ୍‌ମା ର ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ—ବାକ୍ୟ) ବ—
Kalmā ମୁସଲ୍‌ମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର କୋରାନ୍‌ର ଯେଉଁ ଅଂଶରେ
କଲମା ଈଶ୍ୱର ଏକ ବୋଲି ପ୍ରତିପାଦିତ ହୋଇଅଛି—
कलमा That part of the Koran which proclaims that there is only one God.

[ଦ୍ର—ଏହା ମୁସଲ୍‌ମାନ୍ ଧର୍ମର ମୂଳମନ୍ତ୍ର ବା ଇଷ୍ଟ ବାକ୍ୟ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁସଲ୍‌ମାନ୍ ଉପାସନା ବେଳେ ଏହା ବୋଲନ୍ତି; ଏହା "ଲ୍ଲ ଇଲ୍ଲହ୍ ଇଲ୍ଲିଲ୍ଲାହ୍, ମହ୍ମଦ୍‌ଉର୍ ରସୂଲଲ୍ଲାହ୍" = ଈଶ୍ୱର ଏକ, ମହ୍ମଦ୍ ତାଙ୍କର ଦୂତ । ଅନ୍ୟ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମୁସଲ୍‌ମାନ୍ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କଲେ ପ୍ରଥମେ କଲ୍‌ମା ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି ।]

କଲ୍‌ମା ପଢ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି — ଅନ୍ୟଜାତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ମୁସଲ୍‌ମାନ୍
Kalmā pardhāibā ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରାଇବା—
କଲମା ପଢ଼ାନ To convert a non-Muslim into
कलमा पढ़ाना Mahomedanism.

କଲ୍‌ମା ପଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମୁସଲ୍‌ମାନ୍‌ମାନେ ପୂଜା ବା ପାଠଆ
Kalmā pardhibā କରିବା ସମୟରେ କୋରାନ୍‌ର କଲ୍‌ମା ଅଂଶକୁ
କଲମା ପଢ଼ା ମୁହଁରେ ବୋଲି ଉପାସନା କରିବା—
कलमा पढ़ना 1. (a Muslim) To recite the Kalmā portion of the Koran while worshipping.

୨ । ଅନ୍ୟଜାତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ମୁସଲ୍‌ମାନ୍ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହେବା—
2. (a non-Muslim) To be converted to Mahomedanism.

କଲ୍‌ଶା—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ—ବାଉଁଶା (ଦେଖ)
Kalśā Bāuñśā (See)

କଳ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଧ୍ୱନି କରିବା; ରବ କରିବା—
Kaḷa (root) 1. To utter a sound.
୨ । ଗମନ କରିବା—2. To move; to go.
୩ । ଗଣନା କରିବା—3. To count.

କଳ—ସଂ. ବ. (କଳ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା; ଗଣିବା + ଭାବ. ଅ)—
Kaḷa ୧ । ଅବ୍ୟକ୍ତ ମଧୁର ଧ୍ୱନି—
1. Low musical sound.
୨ । ଧୀର ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦ—
2. Low soft note.
୩ । ଭ୍ରମରାଦିର ଗୁଣୁଗୁଣୁ ଶବ୍ଦ—
3. Humming; buzzing sound.
୪ । ଜଳସ୍ରୋତର ଅବ୍ୟକ୍ତ ମଧୁର ଧ୍ୱନି—
4. Slightly audible musical sound of flowing water.
୫ । ଶାଳ ବୃକ୍ଷ; ଶାଲୁଆ ଗଛ—
5. The Śāḷa tree; Shorea Robusta.
୬ । ଶୁକ୍ର—6. Semen virile.
୭ । ଅଙ୍କୁର; ଗଜା—
7. Tender shoots of plants; sprout.
୮ । (+ କର୍ମ. ଅ)—ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ—8. Indigestion.

ଦେ. ବ. (ସଂ କଳା)—୧ । ଯନ୍ତ୍ର—
1. Machine; engine.
କଳ ୨ । କୌଶଳ—2. Tactics; stratagem.
कल ନ ମଣିବୁ ହଳା ମୋର ବଞ୍ଚଇ, ଉଦ୍ୟମ ପିନ୍ଧି କର୍ କେଇଁ କଳ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୩ । (ସଂ. କବଳ)—
ଗ୍ରାସ; ଥରେ ପାଟିରେ ସେତେ ଖାଦ୍ୟ ବା ଜଳ ସମ୍ଭାବ—
3. A mouthful of food or water.
କଳେ ଖାଅରେ ଭ୍ରମରେ ଆଉ କର୍ । ଦାଶରଥି. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।
୪ । ଦାନ୍ତ ଓ ଗାଲ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଗହ୍ୱରଦ୍ୱୟ; ମୁଖ-ଗହ୍ୱରର ଏକ ପାଖ—4. The cavity between the jaw and the cheek.
କହୁଲେ କଳୁ ଜଉ କାଢ଼ି ଜର ଯୋଡ଼ୁ ।
କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୫ । ସୁବିଧା; କବଜା; ଖଞ୍ଜ—5. Hold; convenience.
୬ । କୌଣସି ଯନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଉକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରର ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଅଂଶ—6. Material and working part of a machine.
୭ । ବଶ୍ୟତା; ଅଧୀନତା—7. Control.
ଏହା ଜାଣି ପିକା ମୁଁ କହୁଛ ଦୁଃଖକୁ
ତଣ୍ଡ ବନା ନ ଥାଉନ୍ତୁ କେହି କଲକୁ । କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।
୮ । ସୁଯୋଗ—8. Opportunity.
ସେହି ସକାଶୁଁ ଦୁଃଖ ନଜଣ ହୁଅଇ ହେଲେ ସବୁ ରଥା କରିବେ ପାଇ କଳ ।
କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।
୯ । ଯନ୍ତ୍ର—9. Trap.
୧୦ । କାମୁଡ଼ିବାର ଥର ବା ପୁଳା—10. A bite.
ବୋଲେ ଶିବଘ୍ନ ପୁଅ ନ ଥିଲେ ମୁଁ କାମୁଡ଼ି ଥାଆନ୍ତ କଳେ ।
ହାସ୍ୟତରଙ୍ଗ ।

କଲକ୍‌ଟର୍—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କଲେକ୍ଟର୍)—
Kalakṭar କଲେକ୍‌ଟର୍ (ଦେଖ)
Kalekṭar (See)

କଳକଣ୍ଠ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କଳ = ମଧୁର ଧ୍ୱନି + କଣ୍ଠ = ଗଳା)—
Kaḷakaṇṭha ୧ । କୋକିଳ—1. Cuckoo.
୨ । ହଂସ—2. Swan.
୩ । ପାରା—3. Pigeon.
୪ । ମୟୂର—4. Peacock.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ୟା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡୂ' ଦେଖିବେ ।

ବାସିଡା ସାଁଇାଙ୍କୁ ସେନ ଜିକାଳ ବଞ୍ଚନ
ବରରତ ଦରନ୍ତରେ କଲକଣ୍ଠ ସ୍ୱନ । ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଲାଶ ।

ଫ. ବିଶ. ଯୁ—ଯାହାର କଣ୍ଠଧ୍ୱନି ମଧୁର; ମିଷ୍ଟ ସ୍ୱରଯୁକ୍ତ—
(କଲକଣ୍ଠୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Having a sweet tone; having a soft low voice.

କଲ୍‌କତା—ଗ୍ରା. ବ—କଲ୍‌କତା (ଦେଖ)
Kalakatā Kalikatā (See)

କଲକଦର—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର; ଫ. କଲା + ଆ. କଦର୍) —
Kalakadara ସୁବିଧା; ସୁଯୋଗ—Opportunity.

କଲକବଜା—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର)—୧ । କଳ ବା ଯନ୍ତ୍ରାଦି—
Kalakabijā 1. Machinery.
କଲକବ୍ଜା ୨ । କୌଣସି କଳର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଅଂଶରଯୂ—
କଲବଜା 2. Inner mechanism of a machine.

କଲକଲ—ଫ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟର୍ଥକ; ତୁ. ଫ. କଲ = ଅବ୍ୟକ୍ତ ମଧୁରଧ୍ୱନି)—
Kalakala ୧ । ଅବ୍ୟକ୍ତ ମଧୁର ସ୍ୱର—
1. Low sweet tone; murmur.
କଲକଣ୍ଠ କଲକଲକୁ ଶୁଣିଲେ ପ୍ରକାଶେ ସ୍ତ୍ରିଯ୍ ମନୋରମ ।
ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାଳଧ୍ୟ ।
୨ । ଦୂରରୁ ଶ୍ରୁତ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଗମ୍ଭୀର ଶବ୍ଦ—
2. Low grave noise heard from a distance.
୩ । ଜଳସ୍ରୋତର ଶବ୍ଦ—3. Rippling or gurgling sound produced by water flowing on a rugged surface.
କଲକଲ ଚଲଚଲ ସହତ ଜାବନ । ନବଚନ୍ଦ୍ରୋର. ନର୍ଦ୍ଦରଣୀ ।
୪ । ଜନତାର କୋଲାହଲ; ଗୋଲମାଲ—4. Noise; outcry of a crowd.
୫ । ଶାଳ ନିର୍ଯ୍ୟାସ—5. The oily substance exuded from the Śāla tree.

ଦେ.ଅ—୧ । ପାଟରେ ପାଣି ଉଠି କର କୁଲୁକୁଲା କରବା ଶବ୍ଦ—
1. The sound of gargling.
୨ । ପେଟରେ ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ଦୋଷ ଯୋଗୁଁ ପେଟ ଫୁଟିବା ଶବ୍ଦ—
2. Sound inside the stomach due to indigestion.
୩ । କ୍ଷୁଧାଯୋଗୁଁ ପେଟ ମଧ୍ୟରେ ହେବା କଅଁକଅଁ ଶବ୍ଦ—
3. Sound inside the stomach due to extreme hunger.
୪ । (ଫ. କବଲ) ଗର୍ଭାବସ୍ଥାରେ ଗର୍ଭିଣୀର ବହୁଥର ପାଟରେ ଛେପ ଜନ୍ମିବା—4. Excessive salivation a pregnant woman.
(ଯଥା—ତା ପାଟରେ ଛେପ କଲକଲ ହଉଛି; ସେ କଲକଲ କର କେତେ ଛେପ କାଢୁଛ ।)

କଲକଲ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟର୍ଥକ)—ଶ୍ଳେଷ ମାଛ ଅଳ୍ପ ପାଣିରେ ବା
Kalakala ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନରେ ଏଣେତେଣେ ପଲାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାର ଶବ୍ଦ—Sound of small fishes struggling to escape in shallow or narrow water.

ଦେ. ବିଶ—ଅସ୍ଥିର; ଚଞ୍ଚଳ; କନକନ—Restless.

କଲକଲା—ଦେ. ବ—(ନାମ) କଟକ ଜଜ୍ଜାର ସ୍ଥିତ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ୍ୟବିଶେଷ—
Kalakalā Name of a small estate in the district of Cuttack.

ଦେ. ବିଶ—୧ । କଲକଲ ଶବ୍ଦ କରୁଥିବା—
1. Making a rippling or gurgling sound (as of a liquid flowing on a rugged surface).
୨ । କୋଲାହଳ ଶବ୍ଦ କରୁଥିବା—
2. Making a brawling noise.

କଲକଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ) (ଫ. କଲକଲାୟମାନ)—
Kalakalāiba ୧ । କଲକଲଧ୍ୱନି କରିବା—
କଲକଲାନ୍ 1. To produce a gurgling sound.
କଲକାନା ୨ । ଚିତ୍କାର କରିବା; ଚିତ୍କାଇବା—
2. To raise a loud noise or outcry.
୩ । ପାତ୍ରାଦି ଧୌତ କରିବା (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—
3. To wash utensils.

କଲକଲାୟମାନ—ଫ. ବିଶ. (କଲକଲ + କର୍ତ୍ତୃ. ମାନ)—
Kalakalāyamāna ୧ । କଲକଲ ଶବ୍ଦ କରୁଥିବା—
1. Making a gurgling noise.
୨ । କୋଲାହଳ ଧ୍ୱନି କରୁଥିବା—
2. Producing a confused noise.

କଲ୍‌କଲିଆ—ଦେ. ବିଶ—କଲ୍‌କାଲିଆ (ଦେଖ)
Kalakaliā Kilikāliā (See)

କଲକଲିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ) (ଫ. କଲକଲାୟମାନ)—
Kalakalibā କଲକଲ ଶବ୍ଦ କରିବା—To produce a
କଲକଲା gurgling sound (used in poetry).
କଲକାନା ନଦୀ କଲକଲେ ପୂରି ପଦ୍ମ ସରୋବରେ । ମଧୁସୂଦନ—ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶବଲୀ ।

କଲକାମ—ଦେ. ବ (ଫ. କଲା + କର୍ମ)—୧ । ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର୍ମ—
Kalakāma 1. Work turned out by a machine.
କଲେରକାଜ ୨ । କାରଖାନାରେ କାମ କରିବା—
କଲକାକାମ 2. Working in a factory.

କଲକାରଖାନା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ କାରଖାନାରେ କଳଦ୍ୱାରା କାମ
Kalakārakhānā ହୁଏ—Machinery workshop;
କଲକାରଖାନା factory.
କଲକାରଖାନା

କଲକି—ଦେ. ବ. (ପଦ୍ୟ) (ଫ. କଲ୍‌କୀ)—କଲ୍‌କୀ (ଦେଖ)
Kalaki Kalkī (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ଚ୍ଚ

କଲଜ ଅବତାର ସେବେ
ସକଳ ଧର୍ମରକ୍ଷା ତେବେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଘଗବତ ।

ବୈଦେ. ବ. (ଭୁର୍କୀ)—କଲ୍କ (ଦେଖ)
Kalki (See)

କଲଗାଡ଼ି—ଦେ. ବ—୧ । ରେଲଗାଡ଼ି—
Kalagārḍi 1. Railway engine; steam-engine.
୨ । ଯେଉଁ ଗାଡ଼ି ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଚଳେ; ମୋଟରଗାଡ଼ି—
2. Carriage propelled by machine; motor car.

କଲଗି—ବୈଦେ. ବ. (ଭୁର୍କୀ)—କଲ୍କ (ଦେଖ)
Kalagi Kalki (See)

କଲଘୋଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଉତ୍ତରେ ଥିବା କୌଶଳଦ୍ୱାରା ପରସ୍ପରଲଗ ବଡ଼-
Kalaghorḍā ବଡ଼ କାଗଜ କମ୍ବା ଲୁଗାରେ ଛଅର ଘୋଡ଼ା—କଳେରଘୋଡ଼ା Huge representation or image of horse **କଳକାଘାଡ଼ା** made with paper, cloth etc. moved by a man working it from within.
[ଦ୍ର—ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଆଦରେ କଲଘୋଡ଼ା, କଲହାତ୍ତୀ, କଲ ଅସୁର, କଲ ଅସୁରୁଣୀ ଆଦ ବାହାରନ୍ତୁ ଓ ତାହା ଦେଖିବାକୁ ଅନେକ ଲୋକ ରୁଣ୍ଡ ହୁଅନ୍ତୁ ।]

କଲଘୋଷ—ଫ. ବ. (କଲ+ଘୁଷ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୁ. ଅ; କମ୍ବା ବହୁବ୍ରୀହି; କଳ ସ୍ୱର ଅଟେ ଘୋଷ ଯାହାର) —କୋକଳ—Cuckoo.
Kalaghosha

କଲଙ୍କ—ଫ. ବ. (କ=ବ୍ରହ୍ମା; ସୁଖ+ଲଙ୍କ ଧାତୁ=ମିଳନ କରିବା
Kalaṅka +କର୍ତ୍ତୁ. ଅ; କମ୍ବା କଳ ଧାତୁ=କଳନା କରିବା +କର୍ମ. ଅଙ୍କ)—୧ । ଚହ୍ନ; ଦାଗ—
1. A spot or mark.
୨ । ଦୁର୍ଗୁଣ; ଦୋଷ—2. Blemish; defect.
୩ । ଧାତୁପାତ୍ରାଦିର କାଳକମଜଳଡ ମଳନତା—
3. A stain on metal.
୪ । ଦୁର୍ନାମ; ଅଖ୍ୟାତି; ଅପଯଶ—
4. Scandal; stigma.
୫ । ବାୟୁର ଘ୍ୟାସ୍ୱନକ ପ୍ରକ୍ରିୟାଦ୍ୱାରା ଧାତୁ ଉପରେ ଜନ୍ମିବା ମଳ; କଳଙ୍କି—
5. Rust on metals due to chemical action of the air.

କଲଙ୍କଭଞ୍ଜନ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଲଙ୍କ+ଭଞ୍ଜନ)—
Kalaṅkabhañjana ୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅପବାଦଜନିତ ଦୋଷରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା—
1. Freeing a man from guilt or stain; removing the stain from a man.
୨ । ପ୍ରମାଣ ଆଦ ଦେଇ ସ୍ୱଯଂ ଅପବାଦରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା—
2. Freeing one s self from blame by explanation or proof.

କଲଙ୍କଷ—ଫ. ବ. (କଲଂ=କଲରବକୁ+କଷ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା
Kalaṅkasha +କର୍ତ୍ତୁ. ଅ)—ସିଂହ—Lion.

କଲଙ୍କଷା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଲଙ୍କଷ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ହାତତାଳ—
Kalaṅkashā Clapping of hand.

କଲଙ୍କା—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ଫ. କଲଙ୍କୀ)—କଲଙ୍କୀ (ଦେଖ)
Kalaṅkā Kalaṅki (See)

କଲଙ୍କି—ଦେ. ବ. (ଫ. କଲଙ୍କ)—ଧାତୁର ମଳ—
Kalaṅki Rust on metals.
ବରୂପାଷ ଅର୍ଜାଦରୂପ ଫର୍ କଲଙ୍କି ଥର୍ଶିଲ ପର୍ବ ।
ରତ୍ନ. ବୈଦେସ୍ପଶବଲାସ ।

ଗ୍ରା. ବ. (ଫ. କଲ୍କୀ)—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଦଶମ ବା କଲ୍କୀଅବତାର—
The 10th incarnation of Bishṇu to fight out sin in the Kali age
କଳ ଦେଉରୁ କଲଙ୍କି ଅବତାର—ଗ୍ରାତୀ. ରଘବାର୍ଯ୍ୟ ।

କଲଙ୍କିତ—ଫ. ବିଣ. (କଲଙ୍କ+ଫଳାଡ ଅର୍ଥରେ+ଇତ)—
Kalaṅkita ୧ । କଲଙ୍କଯୁକ୍ତ; ଅପଯଶୋଗ୍ରସ୍ତ—
1. Stigmatised; disgraced.
୨ । ଦାଗଲଗା—2. Spotted; stained; soiled.
୩ । ଅପବିତ୍ରୀକୃତ—3. Defiled.
୪ । ଅପବାଦଗ୍ରସ୍ତ—4. Defamed; scandalized.
୫ । ମଳଯୁକ୍ତ (ଧାତୁ)—5. Rusted (metal).
୬ । ପାପଯୁକ୍ତ—6. Sinful.

କଲଙ୍କୀ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (କଲଙ୍କ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍; ୧ମା.
Kalaṅkī ୧ବ.)—କଲଙ୍କିତ (ଦେଖ)
(କଲଙ୍କିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Kalaṅkita (See)

କଲଙ୍କୁଣୀ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଫ. କଲଙ୍କିନୀ)—
Kalaṅkuṇī ୧ । କଲଙ୍କଯୁକ୍ତା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
1. Disreputable; (woman) of ill repute.
ଏଡ଼େ ସଜକୁଳେ ଜନ୍ମ ଲଭି ତୁହ ହେଲୁ ପୁଣି କଲଙ୍କୁଣୀ—
ଗଧାନାଥ. ପାଦଟୀ ।

କଲଙ୍କୁର—ଫ. ବ. (କଲଂ=କଲନାଦକୁ+କୁର ଧାତୁ=ନର୍ଗତ
Kalaṅkura କରିବା+କର୍ତ୍ତୁ. ଅ)—ଜଳାବର୍ତ୍ତ; ଜଳଭଉଁର—
Eddy; whirlpool.

କଲଚ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—୧ । ଧାନକୁଟା ହେଲାବେଳେ
Kalachi ଗୋଟାଗୁଡ଼ାଏ ନ ବାହାର ଗୁଣ୍ଡ ହୋଇଯିବା ଅବସ୍ଥା—
1. The state of rice becoming powdered instead of coming out whole after husking.
୨ । କୁଲୁଚ (ଦେଖ)—2. Kuluchi (See)

କଲଚୁଲି—ଦେ. ବ—କେରସିନ ତେଲ, ପେଟ୍ରୋଲ୍, ବାଷ୍ପ, ବିଦ୍ୟୁତ
Kalachuli ଆଦଦ୍ୱାରା କିମ୍ବା ଜାଳ ଉତ୍ତାପ ଆଦ ସୃଷ୍ଟିକରା ଚୁଲି—କଳେରଚୁଲ୍ଲା Cooking machine; cooker; stove.
କଳକୀଚୁଲ୍ଲା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବତ୍'ଦେଖିବେ।

କଲଜକା—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ପାନ ବା ଗୁଆକୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି କଲରେ କଚ୍ଛୁଷ୍ଣଣ ସାକଥାଏ; ପାଟିକଡ଼ା (ପାନ ବା ଗୁଆ)—Betel or nut which has been kept in the mouth for some time.

Klajakā

ନ ଖାଇବୁ ବାବୁ ତୁ ରେ କଲଜକା ଗୁଆ.

ପୂରୁଷପଣରେ ହେବୁ ସାଇପିଟ୍ଟିଆ । ସ୍ତ୍ରୀ ସମାଜରେ ପ୍ରଚଳିତ ଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ରସିକରସିକାଙ୍କର ପରସ୍ପର କଲଜକା ପାନ ମୁଖବ୍ୱାସ୍ ବଥାଦେଇ କରିବା ରସିକସମାଜରେ ପ୍ରେମର ଚୋଟ୍ଟଏ ଚହ୍ନ । କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ କନ୍ୟାର କଲଜକା ଗୁଆକୁ କନ୍ୟାପକ୍ଷୀୟ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଗ୍ରାଙ୍କି ପାନ ସଙ୍ଗେ ବରକୁ ଅଳ୍ପାଇରେ ଖାଇବାକୁ ବଅନ୍ତୁ ଓ ଏଉଦ୍ୱାସ୍ ଆଳ୍ପାବନ ପଉ ପତ୍ନୀର ବଶ ହେବ ବୋଲ୍ ଆଶା କରନ୍ତୁ ।]

କଲଜଳ—ଦେ.ବ—ବଡ଼ବଡ଼ ସହରରେ କଲ ବା ନଳଦ୍ୱାସ୍ ଗୃହସ୍ଥମାନଙ୍କର ଘରକୁ ଅଣାଯିବା ପରିଷ୍କୃତ ଜଳ—Filtered water conveyed to the house by means of pipes in big towns.

Kalajala

କଲେରଜଳ

କଲକୀପାଣି

କଲଜା—ଗ୍ରା. ବ—କଲିଜା (ଦେଖ)—

Kalajā Kalijā (See)

କଲଜାହାଜ—ଦେ. ବ—ଯନ୍ତ୍ର ଚାଳିତ ପୋତ—

Kalajāhāja A ship propelled by engine.

କଲେରଜାହାଜ

କଲକାଜହାଜ

କଲଞ୍ଜ—ସଂ. ବ (କ+ଲନଜ୍ ଧାତୁ=କହିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Kalanja ୧ । ଧୂଆଁପତ୍ର; ତମାଖୁ—1. Tobacco.

୨ । ବିଷାକ୍ତବିଦ୍ଧ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ—2. An animal struck with a poisoned arrow.

୩ । ବେତ ଲତା—3. Calamus Rotang (creeper).

୪ । ବିଷାକ୍ତବିଦ୍ଧ ଜନ୍ତୁର ମାଂସ—4. Meat of an animal struck with a poisonous weapon.

କଲଣ ଗ୍ରା. ପଦ୍ୟ. ବ—କଲନ (ଦେଖ)—

Kalaṇa Kalana (See)

ଗ୍ରା. ବିଣ—୧ । ବଶୀଭୂତ—1. Subjugated; brought under control.

(ଯଥା—ବଶୀଭୂତ ହେବା ପକ୍ଷର ବଶକାଷ୍ଠଦ୍ୱାସ୍ ବଳ କଳତ ହେବାରୁ ଏ ଅର୍ଥ ।)

ସମ୍ବଚନ୍ଦ୍ର ବଳେ ପୃଥୀ ହୋଇଲ କଲଣ—ଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତା ।

କଲଣା—ଦେ. ବ (ସଂ. କଲନା)—୧ । ଗଣନା; ଇୟତ୍ତା—

Kalaṇā 1. Calculation; counting.

ପଞ୍ଚବିଂଶ ସେନା ଏହୁ, ଏହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କୋଟି କୋଟି କପି ହେ,

କଲଣା ହେବାକୁ ନାହିଁ । ବଳରାମ. ବଉଦ୍ଦଗ୍ଭାସ୍ୟଣ ।

୨ । ଜୁଡ଼—2. Estimate.

କଲତ୍ର—ସଂ. ବ (କଲ=ଶୀଣ+ତ୍ରି ଧାତୁ=ତ୍ରାଣକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Kalatra ୩ । ପତ୍ନୀ—1. Married wife.

୨ । ନଉମ୍ବଦେଶ; ପିଠି ଓ କଟିଦେଶ—

2. The hip and loins.

୩ । ଦୁର୍ଗ—3. Castle; citadel.

୪ । ଯୁଜ୍ୟଦ୍ଦୁ ନକ୍ଷତ୍ର—

4. The 7th lunar mansion (Apte)

କଲଦାନ୍ତ—ଦେ.ବ. (ସଂ.କବଲ+ଦନ୍ତ)—ପାଟିର କଡ଼ରେ ଥିବା ଦାନ୍ତ; ଚବ୍ବଣଦାନ୍ତ—Molar teeth; grinding teeth; the molars; the grinders.

Kaladānta

କସେରଦାଁତ

ଡାଢ଼

କଲଧଉତ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. =କଲଧୌତ)—ସୁନା—

Kaladhauta Gold.

କଲଧଉତ ଲତା ତାତେ ସେତେଲ ଜାମିଗାଙ୍କ ଗମନ ଅଗ ଢେଙ୍ଗେ ।

ଘାଳବୃଷ୍ଟି. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କଲଧୂତ—ସଂ. ବ. (କଲ+ଧୂତ)—୧ । ସୁନା; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—

Kaladhūta 1. Gold.

୨ । ରୂପା—2. Silver.

୩ । ଅବ୍ୟକ୍ତ ମଧୁର ଧ୍ୱନି—

3. Low indistinct noise.

କଲଧୌତ—ସଂ. ବ. (କଲ+ଧୌତ)—କଲଧୂତ (ଦେଖ)

Kaladhauta Kaladhūta (See)

କଲଧୌତ ଲିପି—ଦେ. ବ.—ଦ୍ରବୀଭୂତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରେ ଚିତ୍ରିତ ପୁସ୍ତକରେ ସୁନାର କାଳରେ ଲେଖା ଅକ୍ଷର—Characters written in golden ink in illuminated manuscripts.

Kaladhauta lipi

କଲଧ୍ୱନି—ସଂ. ବ.—୧ । (ମଧୁପଦଲ୍ଲେଖୀ; କଳ+ଧ୍ୱନି; କଳଯୁକ୍ତ ଧ୍ୱନି)-ଅବ୍ୟକ୍ତ ମଧୁର ଧ୍ୱନି—

Kaladhwani Low indistinct sweet note.

୨ । (ବଡ଼ୁକା ହୁ)—କପୋତ—Turtle-dove.

୩ । କିକ—3. Cuckoo.

୪ । ମୟୂର—4. Peacock.

କଲନ—ସଂ. ବ. (କଳ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଗଣନ—

Kalana 1. Calculation; estimation; reckoning.

୨ । ଧାରଣ—2. Holding.

୩ । ମାପିବା—3. Measurement.

୪ । ପରିଧାନ—4. Wearing apparel.

୫ । ଗ୍ରହଣ—5. Acceptance.

୬ । ଦର୍ଶନ—6. Seeing.

୭ । ଅନୁମାନ—7. Guess; supposition.

୮ । ଜ୍ଞାନ—8. Knowledge.

୯ । ଖାଇବା; ଗ୍ରାସ—9. Feeding; eating.

୧୦ । ଲଂଘନ—10. Crossing; overcoming.

୧୧ । ଚିହ୍ନ—11. Sign.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

୧୨ । ଦୋଷ—12. Fault.

୧୩ । ଶବ୍ଦାୟମାନ ହେବା—13. Resounding; sounding.

୧୪ । ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭରେ ମିଶ୍ରିତ ରଜୋୱୀର୍ଯ୍ୟ—
14. The male and female semens mixed together in the womb.

୧୫ । ବେତଲତା—15. The Ratan; cane creeper.

୧୬ । ବଶୀଭୂତତ୍ୱ; ବଶତା—
16. Subjugation; subordination.

୧୭ । ତୁଳନା—17. Comparison.

୧୮ । ଅବଧାରଣା; ଧାରଣା—18. Realisation; comprehension; ascertainment.

୧୯ । ଆଚରଣ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—19. Conduct.

୨୦ । ଘଟଣା; ଘଟାଇବା—
20. Causing; effecting. (M. W.)

୨୧ । ଅବ୍ୟକ୍ତ ମଧୁର ଧ୍ୱନ କରିବା—21. Murmuring.

୨୨ । ଇତସ୍ତତଃ ସଞ୍ଚାଳନ—22. Moving to and fro.

କଲନା—ସଂ. ବ. (କଲନ + ଆ)—କଲନ (ଦେଖ)
Kalanā — Kalana (See)

କଲନା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. କଲନା)—୧ । କଳବା; ଅବଧାରଣ କରିବା; ମନରେ ଧାରଣା କରିବା—
Kalanā karibā
କଳନା କରା
1 To comprehend; to ascertain; to form an idea.

କାଇ ଯା ଦୂରରୁ ସଞ୍ଜି, କଳନା କଲ ମୋ ଅଖି ।
କବସମ୍ରାଟ୍. କବିଶେଖରଚନ୍ଦ୍ର ।

୨ । ଅନୁମାନ ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିର କରିବା—
2. To estimate; to ascertain by guess.

୩ । ମାପିବା—
3. To measure; to fathom.

କଲନାଦ—ସଂ. ବ. (ମ. ଯ. ତ୍ପୁ; କଲ + ନାଦ) ମଧୁର ରବ—
Kalanāda — Sweet sound.

କଲନାଦୀ—ସଂ.ବଣ.ସୁଂ.(କଲନାଦ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍; ୯ମା.୧ବ)—ମଧୁରରବକାରୀ—
Kalanādī — Emitting a sweet sound.
(କଲନାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କଲନା ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚଳା ପଡ଼ିବା; ଜଣା ପଡ଼ିବା—
Kalanā pardibā — To be known.

ଲଳନା ରଚନ କଳନା କ ପଡ଼ୁ କଳା ନାଗବଣ୍ଟୀ ଗେଲେ ମାଗୁ ।
କବସମ୍ରାଟ୍. ସଙ୍ଗୀତ ।

କଲନ୍ତର—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଳାନ୍ତର)—
Kalāntara — ଋଣ ଦଆଯିବା ଧନ ଉପରେ ଦେବା ସୁଧ; କୁସୀଦ—ସୁଦ
ସୁଦ, ବ୍ୟାଜ — Interest on money lent.

ଵର୍ଦ୍ଧ କଲନ୍ତର ହୋଇ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ।
ରାଜ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

କଲନ୍ଦର—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କଲନ୍ଦର)—୧ । ଏକ ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ମୁସଲ୍‌ମାନ୍ ଫକୀର ବା ସନ୍ନ୍ୟାସୀ; ମୁଣ୍ଡିତମସ୍ତକ ମୁସଲ୍‌ମାନ୍ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ; ଫୀର—
କାଲନ୍ଦର
କଲଂଦର
1. A Mahomedan ascetic.

୨ । ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ—
2. Name of a halfblood people.

୩ । ସର୍ବସ୍ୱ ଦାନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. A person who has given away every thing he has.

କଲପ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କଲଫ୍ = ମଣ୍ଡ; ତୁଳ. ସଂ. କଲ୍ପ = ରଚନା)—
Kalapa — ୧ । ଧୋବାମାନେ ଲୁଗାରେ ଯେଉଁ ମଣ୍ଡ ଦଅନ୍ତି—
କଲପ
କଲଫ
1. Starch or paste laid by washermen on washed clothes.

[ଦ୍ର—ଧୋବାମାନେ ଲୁଗା କାଚସାର ଗୁଡ ବା ଆରୁଟର ଖୁବ୍ ପତଳା ମଣ୍ଡକୁ ଲୁଗା ଉପରେ ବୋଳ ଦଅନ୍ତି । ଏପର କଲେ ଲୁଗାର ଉପର ଚକ୍କଣ ଓ ଚାମୁଆ ହୁଏ । ଏହି ମଣ୍ଡରେ ନେଳ ମିଶାଇ ଧୋବାମାନେ ଲୁଗାକୁ ନେଳଆ କରନ୍ତି; ନେଳଆ ଲୁଗାରେ ସହଜରେ ମଳ ଧର୍ ପଡ଼େ ନାହିଁ ।]

୨ । ପାଚଲ୍ଲ ବାଳକୁ କଳା କରିବା ପାଇଁ ଉହାଁରେ ବୋଳାଯିବା ରଙ୍ଗବିଶେଷ—2. A paint for making grey hair turn black.

ବୈ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ—୧ । (ସଂ. କଲାପ)—ସମୂହ—
1. Collection.

ବଳ ସାଜବ ସେସ କଲପେ । ରାଜ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୨ । (ସଂ. କଲ୍ପ)—ବହୁଯୁଗ; କଳ୍ପ—
2 Indifinite age; an age.

ତ୍ରୟୋଙ୍କ ଵନରୁ ତ କଲପ ବୋଲନ୍ତି । କୃଷ୍ଣଦିନ୍ଦ. ମହାଭାରତ, ସଭା ।

୩ । (ଯାହାଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ କଳ୍ପଜୀୱୀ ହୁଏ) ଅଜର ଅମର ହେବାର ଔଷଧ ବା ବୁଟୀ—3. A herb used for making people invulnerable against old age and death.

ତରୁ ବୋଇଲେ ତୁ କଲପ କର
ଖାଇଲେ ହୋଇବୁ ଅଜରାମର । ପ୍ରାତୀ. ପରଭେଗୀତା ।

କଲପଣା (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—କଳ୍ପଣା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kalapaṇā (etc) — Kalpaṇā (etc) (See)

କଲପତରୁ—ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କଲ୍ପତରୁ)—କଲ୍ପତରୁ (ଦେଖ)
Kalapataru — Kalpataru (See)

ଜାନନା କଲପତରୁ ତନ୍ତ୍ରାମଣି ନାମ । ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବଦଗୁରୁତନ୍ତ୍ରାମଣି ।

କଲପନା—ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ୟ) ବ (ସଂ. କଲ୍ପନା)—କଲ୍ପନା (ଦେଖ)
Kalapanā — Kalpanā (See)

ବଶ୍ୱ ତରୁର ଲପନ କଲପନା ଜାଣ । ରାଜ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣତଃ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ହୌଳଧ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ଘ୍ରାଣକୋଷରେ ନ ମିଳକ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବପଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଡ଼ ନ ମିଳଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ବୃଥ' ନ ମିଳଲେ 'ବୃଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳଲେ 'ବଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଡା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

କଲପବଟ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କଲ୍ପବଟ)—କଲ୍ପବଟ (ଦେଖ)
Kalapabaṭa Kalpabaṭa (See)

କଲପବଟ ମୂଳେ ବସି
ବୈଷ୍ଣବଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟେ ନିଶି । ରୂପର. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

କଲପ ମହୀରୁହ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କଲ୍ প + ମହୀରୁହ)—
Kalapa mahīruha କଲ୍ପବୃକ୍ଷ (ଦେଖ)
Kalpabṛuksha (See)

କଲପ ମହୀରୁହ ଜନ୍ମଇଁ । ପ୍ରାବୀ. ଉଦ୍ଭବଗଣ୍ଠୀ ।

କଲପା—ଦେ. ବ—କଲପା ଚେଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Kalapā Kalapā cheṅgā (See)

କଲପା ଚେଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—କଲପା ଚେଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Kalapā cheṅga Kalapā cheṅgā (See)

କଲପା ଚେଙ୍ଗା—ଦେ. ବ—ଏକଜାତୀୟ ମାଛ—A kind of fish;
Kalapā cheṅgā Oppisee Phalassp.

[ଦ୍ର—ଏ ମାଛର ମୁଣ୍ଡ ସାପମୁଣ୍ଡପରି ।]

କଲ ପାଣି—ଦେ. ବ.—କଲ ଜଲ (ଦେଖ)
Kala pāṇi Kalajala (See)

କଲପିତ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବଣ. (ସଂ. କଲ୍ପିତ)—କଲ୍ପିତ (ଦେଖ)
Kalapita Kalpita (See)

ପୂନ୍ନ କଲପିତ ଦୂମ୍ନେ ଯେ ପାଞ୍ଚ ଓଇ—କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଦରଉ. ବନ ।

କଲପିବା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି.(ସଂ. କଲ୍ପ ଧାତୁ)—କଲ୍ପିବା (ଦେଖ)
Kalapibā Kalpibā (See)

ଅବା ତା ପଥେ ପିବା ଜାଣ କଲପିଥିବା—ତା ପଛେ ସେତେ ପରୁରୁକ ରେ ।
ଉଜ. କୋଣ୍ଡୁଡ୍ଡାଶ୍ରୁବସ୍ତ ।

କଲବର୍ଗ—ଦେ. ବ. (ନାମ) — ହାଇଦରାବାଦ୍ ନକଟସ୍ଥ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜ୍ୟ-
Kalabarga ବଶେଷ—Name of an ancient kingdom in South India.

[ଦ୍ର—ଉତ୍କଳର ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜା ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଦେବ ଏ ରାଜ୍ୟ ଜୟ କରି 'କଲବର୍ଗେଶ୍ୱର' ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ ହୋଇଥିଲେ ।
ଜଗବନ୍ଧୁ—ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

କଲବଲ—ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ତୁଳ—ହି. କଲମଚ୍ଚନା = ବପଦରେ ପଡ଼ି ଅସ୍ଥିର ହେବା)—
Kalabala
ହାୟରାନୀ ୧ । ଦୁଃଖ—1. Affliction.
ହୈରାନୀ ୨ । ଆର୍ତ୍ତି; ପୀଡ଼ା—2. Ailing; agony.
୩ । ଯନ୍ତ୍ରଣା—3. Acute pain; pang.

ମୃତ୍ୟୁ କଲବଲେ ଗ୍ରାସ ମୁଁ ଦୁଃଖ ଯଉ—ଜଗନ୍ନାଥ. ବଣରଥବସ୍ତୋଗ ।

ଦେ. ବଣ.—୧ । ଆର୍ତ୍ତ—1. Ailing; pained; agonised.
ହାୟରାନ ୨ । ପୀଡ଼ିତ; ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ—
ହୈରାନ 2. Troubled; distressed.

କଲବଲ ଛଃପଟ, ଦୋଇଗାଉନ୍ତ ଜପଟ, ସବେଶ ଅଟଳ କରନ୍ତରେ ।
ବଦଗୁର୍ଯ.ଜଗୋପ୍ତ ଚମ୍ପୂ ।

୩ । ବିକଳ—3. Disconcerted.

ସାନୁଜ ଦେହରେ ଭ ନାହିଁ ଚନ୍ଦ୍ର ବଳ
ଏଣୁ ଗୁରୁଥନ୍ତ ଦୋଇ ସେ କଲବଲ—କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ. ବନ

୪ । ଦୁଃଖଦାସ୍ପକ —
4. Afflicting; harrowing; agonising.
୫ । କ୍ଲିଷ୍ଟ; ଦଦ୍ରଗଞ୍ଜ—5. Afflicted.

ମୋ ବଷ ସକାଶୁଁ ସେ ହେବ କଲବଲ—କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କଲବଲ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଦୁଃଖ ଦେବା; ପୀଡ଼ାଦେବା; ଦ୍ୱରକତ
Kalabala karibā କରିବା; ଦଦ୍ରଗଞ୍ଜ କରିବା—
ହାୟରାନକରନା To afflict; to inflict pain; to put into trouble or hardship; to give pangs.

କଲବଲକୌଶଳ—ଦେ. ବ.—କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ କରିବା
Kalabalakausala ନମନ୍ତେ ପ୍ରଯୋଜନୀୟ ସବୁପ୍ରକାର ପ୍ରକାଶ୍ୟ
କଲବଲକୌଶଳ ଓ ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ ଉପାୟ—
All conceivable means, fair or foul for bringing about a thing.

କଲବଲ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଦୁଃଖ ପାଇବା; ତୀବ୍ର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ-
Kalabala hebā କରିବା—To be sorely afflicted; to
ହାୟରାନ ହଓୟା be distressed.
ହୈରାନହୋନା, କଲମଲାନା, କୁଲବୁଲାନା

କଲବଲିଆ—ଦେ. ବଣ.—କଲବଲ (ଦେଖ)
Kalabaliā Kalabala (See)

କଲବଶ—ଦେ. ବଣ.—ଯନ୍ତ୍ରଗୁଳିତ—
Kalabaśa Worked by machinery.

ବଶ୍ୱକର୍ମକୃତ ବୃନ୍ଦାବନ ପୂନ୍ନଙ୍କ କଲବଶ—ଉଜ. ବୈଦେଶୁଣବଲାସ ।

କଲବିଙ୍କ—ସଂ. ବ. (କଲ=ମଧୁର ଧ୍ୱନି + ବଙ୍କ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା
Kalabiṅka +କଣ୍ଡି. ଅ)—୧ । ଚଡ଼େଇ; ଘରଚଟିଆ ପକ୍ଷୀ—
(କଲବଙ୍କୀ—ସ୍ତ୍ରୀ 1. Sparrow.
୨ । ଗୁଳୁଚ ଲତା—2. Holarrhena Antidysenterica; Echites; a medicinal creeper.
୩ । ପିତାକୋରୁଆ (ଦେଖ)
3. Pitākoruā (See)
୪ । କଲଙ୍କ—4. Taint.
୫ । ଦାଗ—5. Mark.
୬ । ଶ୍ୱେତ ଚମର—
6. A white chowrie or hair-fan.

କଲବୀର—ଦେ. ବ.—ଏକ ଜାତୀୟ ଗୁଳ୍ମ—
Kalabīrā Name of a plant.

କଲଭ—ସଂ. ବ. (କଲ=ଧ୍ୱନି କରିବା + ଅଚ୍ଛାର୍ଥେ. ଅଭ; କମ୍ବା କର୍ + ଭା ଧାତୁ + କଣ୍ଡି. ଅ)—୧ । କରଭ; ୩୦ ବର୍ଷ ବୟସ୍କ ହସ୍ତିଶାବକ—1. A young elephant aged 30 years.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଚ	ଌ	ଏ୍	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ତ

୨ । ଉଷ୍ଟ୍ରଶାବକ—
2. A young camel.
୩ । ଧାତୁର୍ ଗଛ —3. The Thorn-apple plant.

କଲଭ୍ରଷୀ—ଫ.ବଣ.ପୁଂ.(କଲ + ଭ୍ରଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍;୧ମା.୧ବ.)—
Kalabhāshī ମଧୁରଭ୍ରଷୀ—Sweet-speaking.
(କଲଭ୍ରଷିଣୀ - ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ.କଲଭ୍ରଷିଣୀ-ମଧୁରବଚନ)
କହିବା (ସ୍ତ୍ରୀ)—Sweet-speaking (woman).
ଥରେ କଲଭ୍ରଷି, ବୁଝୋଉଥ୍ଲ କମ୍ମାପ୍ଟ ଚ୍ଲଶୀ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଉତ୍କାକରଚଣ୍ଡୀ ।

କଲମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଛପା ପୁସ୍ତକ ବା ଲେଖାର ସ୍ତମ୍ଭ—
Kalam A column in print or writing.
କାଲମ ଦେ. ବ— କଲମ (ଦେଖ)
कालम Kalama (See)

କଲମ—ଫ. ବ. (କଲ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅମ)—
Kalama ୧ । ହେମନ୍ତ ଧାନ୍ୟ; ଶାରଦ ଧାନ୍ୟ—
1. Winter paddy.
୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅମ)—ଚୌର—2. Thief.
୩ । ଧୂର୍ତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି; ଠକ—3. A cheat.
ଦେ. ବ. ୧ । (ସଂ. କଲମ୍, କଲମୀ)—
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—କଲମ୍, କଲମୀ, ଶଉପବା, କଲମ୍ବିକା
କଲମିଶାଗ, କଲମଶାଗ
କଲମି, କରେମ୍ବୁ, କଲମି
ତେ. ତୁଚ୍ଚକୁର୍
ତା. ପୋଇଚ୍ଚଙ୍ଗ୍
ଜଳଜାତ ଖାଦ୍ୟ ଶାକଲତା-ବିଶେଷ—
1. An aquatic creeper cooked for food; Ipomœa Reptans; Ipomœa aquatica.
[ଦ୍ର—ଏହା ପାଣିକୂଳରେ ମାଡ଼େ; ମାଡ଼ ଏଥିର ତେର ପାଣି ଉପରେ ଭାସେ ।]

କଲମ
नरकट
୨ । (ସଂ. କଲମ୍, କଡ଼ମ୍) ଏକ ଜାତୀୟ ଲତା; ଯହିଁର କାଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କଲମ ସ୍ୱରୂପ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—
1. A kind of firm-stemmed reed from the stems of which pens are made; Phragmites Communis.

କଲମ—ଦେ.•ବ. (ସଂ. କଲମ; କାହାର କାହାର ମତରେ ଆରବୀ କଲମ୍ ଶବ୍ଦରୁ ଆସିଛି ମାତ୍ର ସଂସ୍କୃତରେ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଯାଏ; ଆଧୁନିକ ସଂସ୍କୃତ କୋଷ ମାନଙ୍କରେ (ଯଥା ହେମଚନ୍ଦ୍ର, ମେଦିନୀ, ଜଟାଧର, ତ୍ରିକାଣ୍ଡ) ଲେଖନୀ ଅର୍ଥରେ କଲମ ଶବ୍ଦ ଅଛି, କିନ୍ତୁ ଅମରକୋଷରେ ଏ ଅର୍ଥ ନାହିଁ । ଭୁଲ. ଆ. କଲମ୍; ତେ. କଲମୁ; ଗ୍ରୀକ୍. କଲମ; ଲଟୀନ. କଲମସ୍)—
Kalama କଲମ
कलम
୧ । କାଳରେ ଲେଖିବାର ଲେଖନୀ—
1. Pen; reed pen.
୨ । ବଣିଆର ଲମ୍ବ ସୁନଆ କଲମ ପର ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
2. A penlike instrument used by goldsmiths for chased work and embossing.
[ଦ୍ର—ଏ ଦ୍ୱାରା ବଣିଆମାନେ ସୁନା ରୂପା ଉପରେ ନକାସୀ କାମ ଖୋଦନ କରନ୍ତି ।]
୩ । ପ୍ରାଚୀନ ବୃକ୍ଷର ଶାଖାରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଉପାୟ ଦ୍ୱାରା ତେର ଉତ୍ପାଦନ କରାଇବା ପରେ ଭାଲୁ ଅସଲ ଗଛରୁ ପୃଥକ୍ କରି ଆଣି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବୃକ୍ଷ କରାଯିବା ଡାଳ; ନୂଆ ଗଛ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପୁରୁଣା ଗଛରୁ ତେର ଉତ୍ପାଦନ କରି ହୋଇ କଟାଯିବା ଡାଳ—
3. A graft.
୪ । ଲବଣ ପ୍ରଭୃତି ପଦାର୍ଥର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ଲମ୍ବ ଦାନା—
4. Crystal (e.g. of salt).
୫ । କାଚ ଝାଡ଼ ପ୍ରଭୃତିରେ ଲମ୍ବିତ ଥିବା ତ୍ରିକୋଣ କାଚ-ଖଣ୍ଡ—5. Prismatic pieces of glass suspended from chandeliers; prism.

କଲମଉଡ଼—ଦେ. ବ—କଲମୋହର (ଦେଖ)
Kalamaurda Kalamohara (See)

କଲମ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପୁରୁଣା ଗଛରୁ ଡାଳ କାଟି ସେହି ଡାଳରୁ ନୂଆ ଗଛ ଜନ୍ମାଇବା—To cut a graft from a parent-tree.
କଲମ କରା
कलम करना

କଲମ କାଠି—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଧାନ—
Kalama kāṭhi A species of paddy.

କଲମ ଚଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଲେଖିବା—
Kalama chalāibā 1. To write; to wield the pen.
କଲମଚାଳନ ୨ । ଅନ୍ୟର ଲେଖା ଉପରେ କଲମଦ୍ୱାରା ଗାର କାଟି
कलम चलाना ଦେବା—2. To score through a writing.

କଲମଗୁରା—ଦେ. ବ – ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗଛ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅସଲ ଗଛରୁ କଟା ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ନୂତନ ଗଛ—
Kalamachārā New graft taken from a parent-tree.
କଲମୀଚାରା
कलमी पौदा

କଲମ ଚୁଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଲମ ଚଲାଇବା (ଦେଖ)—
Kalama chālibā Kalamachalāibā (See)

କଲମଜାରି—ବୈଦେ. ବ (ଫା. କଲମ୍‌ଜାସ୍)—ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ବା ଅଧିକାର—Mastery over many persons.
କଲମଜାରୀ
कलमजारी

କଲମଜୋର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କଲ୍‌ମ୍‌ଜୋର୍)—
Kalamajor ୧ । ଲେଖିବାର କ୍ଷମତା—
କଲମେରଜୋର
कलमेरजोर 1. Penmanship.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂର୍ବତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଥିଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କଲମଜୋର ୬ । ଲେଖିବାଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇବାର ଶକ୍ତି—
2. The might of the pen.

୩ । ଲେଖାଲେଖି କରି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ବା ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଉପରସ୍ଥ ଦାକ୍ଷମାନଙ୍କଠାରୁ ମଞ୍ଜୁର କରାଇ ଆଣିବାର କ୍ଷମତା—3. The capacity of man to obtain from the authorities what he wants by means of forceful writing; success in penmanship.

ବୈଦେ. ବହୁ—ଯାହାର ଖୁବ୍ ଲେଖିବାର କ୍ଷମତା ଅଛି—
Wielding a powerful pen.

କଲମଜୋର —ବୈଦେ. ବ ଓ ବହୁ—କଲମଜୋର୍ (ଦେଖ)—
Kalamajori — Kalamajor (See)

କଲମଟ୍ଠାଣ୍—ଦେ. ବ. ଓ ବହୁ—ଲେଖନଟ୍ଠାଣ୍ (ଦେଖ)—
Kalamaṭṭāṇ — Lekhanaṭṭāṇ (See)

କଲମତରାସ—ବୈଦେ. ବ—କଲମତ୍ରାସ (ଦେଖ)—
Kalamatarāsa — Kalamatrāsa (See)

କଲମ ତଳେ ରହିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟର ଅଧିକାର ଅଧୀନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—To serve under the authority of another's pen; to serve under another.
Kalama tale rahibā

କଲମ ତାଜା ରହିବା—ଦେ. ବ—କଲମ ବଜାୟ୍ ରହିବା (ଦେଖ)—
Kalama tājā rahibā — Kalama bajāy rahibā (See)

କଲମତ୍ତ—ଫ୍ର. ବହୁ (କଲ + ମତ୍ତ)—୧ । ମଦମତ୍ତ—
Kalamatta — 1. Intoxicated; infuriated.

୨ । ମତ୍ତାଳ—2. Drunk.

୩ । ମତ୍ତ—3. Maddened.

କଲମତ୍ରାସ—ବୈଦେ. (ଆ. କଲମତରଶ୍) ବ—କଲମ କାଟିବାର ଛୁରୀ—
Kalamatrāsa — Pen-knife.
କଲମତରାଶ

କଲମଦାନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. କଲମ୍‌ଦାନ୍; ଭୁଲ. ଅଡର୍‌ଦାନ୍, ଘାଉଁଦାନ୍)—କଲମ ରଖିବାର ଘାଡ଼ ବା ଆଧାର-
Kalamadān — Pen stand; a box to keep pens in; a pen-case.
କଲମଦାନ

କଲମଦାନି—ବୈଦେ. ବ (ଆ)—କଲମଦାନ୍ (ଦେଖ)—
Kalamadāni — Kalamadān (See)

କଲମପେଶା—ବୈଦେ. ବ (ଆ)—ଲେଖକ ବୃତ୍ତି—
Kalamapeśā — The profession of a clerk or writer.

କଲମ ବଜାୟ୍ ରହିବା—ଦେ. ବ—(ଆଶୀର୍ବାଦାର୍ଥକ)—ଦାକ୍ଷମ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅଧିକାର ଚିରକାଳ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରହିବା (ଯଥା—ବାବୁ ! ଆପଣଙ୍କର କଲମ ବଜାୟ୍
କଲମ ବଜାୟଥାକା

କଲମ ବଜାରହିବା ରହୁ !)—(Used in blessing) Penmanship or power with the pen or position or power to continue for ever.

କଲମବନ୍ତ—ଦେ. ବହୁ—କଲମବାଜ୍ (ଦେଖ)—
Kalamabanta — Kalamabāj (See)

କଲମବନ୍ଦ—ବୈଦେ. (ଫା) ବ (କଚରାଆ ଭାଷା)—କୌଣସି ମୌଖିକ ବିଷୟକୁ ଲେଖି ପକାଇବା; ଲିପିବଦ୍ଧ କରିବା—
Kalamaband — Reducing an oral statement into writing.
କଲମବନ୍ଦ

ମୁହଁରୁ ଉଚ୍ଚାରିତ ବାସ୍ତବ କଥା ତାହାର ପାଖରେ ବସି
ସେ ଟେକିନା ଡାଇରୀ କଲମବନ୍ଦ କରୁଥିବା ହାଲତ—ପଟ୍ଟନାୟକ. ଭୂମାଣଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

ବହୁ.—(ମୌଖିକ କଥା) ଲେଖା ହେବା; ଲିପିବଦ୍ଧ—
(oral statement) Reduced to writing.

କଲମବନ୍ଦ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଯବାନ୍‌ବନ୍ଦ ବା ମୌଖିକ କଥାକୁ ଲେଖି ପକାଇବା—
Kalamaband karibā — To reduce an oral statement into writing.
କଲମବନ୍ଦକରନ

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ ମୋଗଲ ଅମଳର ଓ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଇଂରାଜ-ମାନେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଅଧିକାର କରିବା ସମୟର ଦଲିଲ୍‌ମାନଙ୍କରେ (ଯଥା ୧୮୫୬ ସାଲର ସେଟ୍‌ଲ୍‌ମେଣ୍ଟ୍ ରେକର୍ଡାମାନଙ୍କରେ) ଏ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଯାଏ; ଯଥା—'ମୁଦାଲ୍ଲର ଇସ୍ତିଫିସାରୁ କଲମବନ୍ଦ କରାଗଲା ।]

କଲମବାଜ୍ —ବୈଦେ. (ଫା.) ବହୁ—୧ । ଲେଖିବାରେ ପଟୁ—
Kalamabāj — 1. Expert in penmanship.

୨ । କଲମଜୋର୍ ଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
କଲମବାଜ — 2. Wielding power by means of the pen; powerful with the pen.

୩ । ସବୁବେଳେ ଲେଖିବାରେ ନିଯୁକ୍ତ—
3. Always engaged in writing.

କଲମ ମାରିବା— ଦେ. କ୍ରି—୧ । କଲମରେ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ଲେଖିଦେବା—
Kalama māribā — 1. To scratch a line by the pen.

କଲମମାରା ୨ । କଲମଦ୍ୱାରା ଲେଖା ଦୋଇଥିବା ବିଷୟକୁ କାଟି
କଲମମାରନା ଦେବା—2. To score through a writing with the pen.

କଲମଲତ୍ତା—ଦେ.ବ (ଫ୍ର. କଲମ୍ + ଲତା)—କଲମ. ଦେ.୧।୨ (ଦେଖ)
Kalamalaṭṭā — Kalama 1. 2. (See)

କଲମଶାଗ—ଦେ. ବ (ଫ୍ର. କଲମ୍ + ଶାକ)—କଲମ. ଦେ.୧. (ଦେଖ)
Kalamaśāga — Kalama 1. (See)

କଲମଷ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କଲୁଷ)—
Kalamasha — ୧ । ମଇଳା—1. Dirt.

କଲମଷ — ୨ । ଦୁଷ୍କର୍ମ—2 Bad act.

କଲମଖ — ୩ । ପାପ—3. Sin.

କଲମଷ ବାରଣ ବାରଣ ଅନନ୍ତ । ପାନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଂ	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ୟେ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଂ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

୪ । ଦୋଷ —4. Fault; defect.

୫ । କଳଙ୍କ—5. Stain.

ବେ. ବ୍ରଣ—୧ । ମଇଳା; ଅସଜା—1. Dirty; foul.

୨ । ପାପୀ—2. Sinful.

କଲ୍ମା—ବୈଦେ. (ଆରବୀ) ବ—କଲ୍ମା (ଦେଖ)
Kalamā Kalmā (See)

ବେ. ବ. (ସଂ. କଲମ; ଏହା କଲମ ପର ସରୁ ଥିବାରୁ)—କଳା ବା ଅଗଲୁ ବଙ୍କା କର ଦୁଇ କାନର ପାଖ ଗାଲରେ ସଜ୍ଜିତ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଚୂର୍ଣ୍ଣକୁନ୍ତଳ—Rings of hair done into curves by ladies on the cheeks by the side of the ears.

ଚଉସୁଗ ଚୂନି ଉଚ୍ଚ ମାନଲ ସେ କଲମା ଯୁଗଲୀ ଶିବ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ।

ବେ. ବ୍ରଣ—୧ । କଳା ବା ଅଗଲୁ ବଙ୍କା କର ସଜା ଯାଇଥିବା (କାନ ପାଖର ଚୂର୍ଣ୍ଣକୁନ୍ତଳ)—
1. (hair) Arranged like a hook below the temples.

ଗହଁ ଥଦରଗେ ଶ୍ରୁତ ପାଣି ପାଶେ କଲମା କୁନ୍ତଳ ବୁଲଇ ।
ଜଗତ୍ସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ।

୨ । କଲମ କରାଯାଇଥିବା (ଗଛ)—
2. (tree) Grafted; produced by the process of grafting.

କଲମି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଲମ୍ବ)—କଲମ (ଦେଖ)
Kalami Kalama (See)

କଲମି—ବୈଦେ. ବ୍ରଣ. (ଆ. କଲ୍ମୀ)—୧ । ଗଛରୁ କଲମ କରିବା ପ୍ରଣାଳୀଦ୍ୱାରା ସମ୍ପାଦିତ (ଗଛ)—1. (tree) Grafted; produced by the process of grafting.
Kalami
କଲମୀ
କଲମୀ ୨ । କଲମ ହୋଇଥିବା ଗଛରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ (ଫଳ)—
2. (fruits) Produced from grafted plants.

୩ । କଲମ ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—
3. Shaped like a pen; pen-shaped.

୪ । ଦାନାଦାର୍—4. Crystallised.

୫ । ଲିପିବଦ୍ଧ—5. Reduced to writing.

(ଯଥା—କଲମି ଇଜାହାର୍)

କଲମି ଆମ୍ବ—ଦେ. ବ. (ଆ. କଲ୍ମୀ+ସଂ. ଆମ୍ର)—
Kalami āmba ୧ । କଲମ କରାଯାଇଥିବା ଆମ୍ବଗଛ—
କଲମିଆମ 1. Mango graft.
କଲମି ଆଁବ ୨ । କଲମି ଗଛରେ ଫଳିବା ଆମ୍ବ—
2. Mango fruit from grafted tree.

କଲମି ଇଜାହାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କଲ୍ମୀ+ ଇଜ୍ହାର୍)—
Kalami ijāhār (କଚରଆ ଶବ୍ଦ)—ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ କୋର୍ଟ୍‌ରେ
କଲମୀ ଏଜହାର ମୁଦେଇ ଫଉଜ୍‌ଦାର ଦରଖାସ୍ତ ଦାଖଲ କରିବା ପରେ
କଲମି ଇଜହାର ତାହାଠାରୁ ଯେଉଁ ହଲ୍‌ଫାନ୍ ଜବାନ୍‌ବନ୍ଦି ଗ୍ରହଣ କର ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ସେ ଦରଖାସ୍ତ ପଛରେ ତାହା ଲିପିବଦ୍ଧ କର ସେଥିରେ ତାହାର ଦସ୍ତଖତ୍ ନଅନ୍ତୁ—A preliminary statement made on oath by the complainant and recorded by the magistrate immediately on the filing of a petition of complaint.

କଲମିଗୁଗ୍ଗ—ଦେ. ବ(ଆ. କଲ୍ମୀ+ବ. ଗୁଗ୍ଗ)—କଲମଗୁଗ୍ଗ (ଦେଖ)—
Kalamichārā Kalamachārā (See)

କଲମିଡୋଲ୍—ଦେ. ବ (ଜାହାଜଆ ଭାଷା)—ଜାହାଜରେ ବ୍ୟବହୃତ ଲମ୍ବା ପାଲବିଶେଷ—A kind of narrow and long sail used in ships.
Kalamidoi
କଲମୀପାଲ
କଲମୀଡୋଲ

କଲମିଶାଗ—ଦେ. ବ—କଲମ ଶାଗ (ଦେଖ)—
Kalamisāga Kalama sāga (See)

କଲମି ସୋରା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କଲ୍ମୀ+ଫା. ଶୋର୍)—
Kalami sorā ୧ । ଦାନାଯୁକ୍ତ ଲବଣ ଜାତୀୟ ପଟାସିଅମ୍—
କଲମୀ ସୋରା 1. Name of a crystallised salt; Potassium Iodide.
କଲମୀ ସୋରା ୨ । ସ୍ଫଟିକ ଦାନା ବାନ୍ଧିଥିବା ସବଜାର—
2. Crystallised Nitre or Saltpetre.

କଲମୁଆଁ—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଧାନ—
Kalamuāñ Name of a kind of paddy.

କଲମୁଷ—ଗ୍ରା. ବ ଓ ବ୍ରଣ—କଲମଷ (ଦେଖ)
Kalamusha Kalamasha (See)

କଲମୋହର—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଳା+ଫା. ମୁହର୍)—
Kalamohara ନୂଆନ ଶୁଦ୍ଧରେ ଉଆର ହୋଇଥିବା ପୁରୁଣା
କଲମ ମୋହର ମୋହର ପର ଦେଖାଯିବା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା—
କଲଦାର ମୁହର Imitation gold-mohur prepared with the help of a machine to resemble genuine old gold coin.

କଲମ୍ବ—ସଂ. ବ. (କଡ଼ ଧାତୁ=ଉତ୍ତଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅମ୍ବ)—
Kalamba ୧ । ବାଣ; ଶର=1. Arrow.

ତାଣେ ବନ୍ଧେ ଶମ୍ବ ସବୁଗ କଲମ୍ବ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ- କଗୋପତନ୍ତ୍ର. ୫ ଗୀତ ।

୨ । ଶାଗର ଡେଙ୍ଗି ବା ଡାଙ୍ଗ—
2. The stalk of a pot-herb.

୩ । କଲମ ଦେ. ୧ (ଦେଖ)
3. Kalama 1 (See)

୪ । କଦମ୍ବ ଗଛ—4. Anthocephalus Cadamba (tree)

କଲମ୍ବସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ନାମ)—ଆମେରିକା ଆବିଷ୍କାର କରିଥିବା ପ୍ରସିଦ୍ଧ
Kalambas ସ୍ପେନ୍‌ଦେଶୀୟ ନାବିକ—Columbus, the discoverer of America.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ଦୃଷ୍ଟାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଦୃଷ୍ଟାକୋଷରେ ନିମ୍ନର ଭେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବସଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ ହେବ । ସଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଅ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ଆମେରିକା ଆବିଷ୍କାରର କାଲ କୌଣସି କୌଣସି ଐତିହାସିକ ୧୪୯୨ ଓ କେହି କେହି ବା ୧୪୬୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିଅଛନ୍ତି ।]

କଲମ୍ବିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କ=ମସ୍ତକ; ଜଳ+ଲମ୍ବ୍ ଧାତୁ=ବିଶ୍ରାମ କରିବା+ଅଧିକରଣ. ଅ; +କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Kalambikā

୧ । କଲମ୍ବ ଶାଗ—

1. An aquatic plant used in cooking.

୨ । ଗ୍ରୀବାର ପଛପଟେ ଥିବା ନାଡ଼ୀ—

2. The vein behind the neck.

କଲମ୍ବୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.(କ+ଲମ୍ବ୍ ଧାତୁ+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)--କଲମ୍ବିକା (ଦେଖ)

Kalambī Kalambikā (See)

କଲର୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବି—୧ । (ଇଂ. କଲର୍) ରଙ୍ଗ; ବର୍ଣ୍ଣ—

Kalar 1, Colour.

୨ । (ଇଂ କଲ୍ଲାର୍)—ବେକରେ ବନ୍ଧାଯିବା ଚମଡ଼ା ବା କନାର ପଟ୍ଟ—2. Collar.

କଲର୍ କଲର୍—ଦେ. ବିଶ. ଓ ଅବ୍ୟୟ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—

Kalar kalar କଲକଲ (ଦେଖ)
Kalakala (See)

କଲରବ—ସଂ. ବି—୧ । (ମ. ପ. ଷ୍ଟ୍ରୀ; କାଲ=ମଧୁରଗୁଞ୍ଜନଧ୍ୱନି-ଯୁକ୍ତ ରବ)—କଲକଳ ଧ୍ୱନି—

Kalaraba

1. Gurgling sound.

୨ । ମଧୁର ଅଳ୍ପଗୁଞ୍ଜନ ଧ୍ୱନି—2. Low sweet note.

୩ । (ପାରା, କପୋତଆଦି) ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ମଧୁର ଶବ୍ଦ—

3. Cooing or twittering of birds (pigeon, dove etc).

୪ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ପାରାବତ—4. Pigeon.

୫ । କପୋତ—5. Dove.

୬ । କୋକିଳ—6. Cuckoo.

କଲରା—ଦେ. ବି. (ସଂ. କାରବେଲ୍ଲ)—୧ । କୃଷିଜାତ ଲତା ଓ ତହିଁର ତିକ୍ତ ଖାଦ୍ୟଫଳ—1. A creeper producing edible bitter fruits; Hairy Memordica; Memordica Charantia.

ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟା—କାରବେଲ୍ଲ, କଠିଲ୍ଲ, ଚରଟପତ୍ର, ପୀତପୁଷ୍ପ

କରଲା; ଉଛେ କରେଲୀ; କରେଲା

ଡେ: କାକରଚେଟ୍ଟୁ, କରଞ୍ଜା

ଫା. କରେଲ୍ଲାହ୍

[ଦ୍ର—ଏହା କୁଷ୍ମାଣ୍ଡାଦି ବର୍ଗର ପ୍ରତାନୀ, ଏଥିର ଫୁଲ ଦଳଦଅ ଓ ଶ୍ୱେତଶ୍ୱେତ; ଏଥିର ଫଳ ତିକ୍ତ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ଶୀତଗୁଣ, ତେଦକ, ଲଘୁ ଓ ତିକ୍ତ-ରସ; ଏହା ଜ୍ୱର, ପିତ୍ତ, କଫ, ରକ୍ତପାଣ୍ଡୁ, ମେହ ଓ କୃମିନାଶକ; ଏହାର ପତ୍ରକୁ ଛେଚି କାମୁଡ଼ା ଘାଆ ଆଦରେ ଲଗାଇଲେ ଉପକାର ହୁଏ । ଏକ ପ୍ରକାର ବଡ଼ କଲରାକୁ ସଲରା କହନ୍ତି । ଶ୍ୱେତ ଗୋଲ କଲରାକୁ ଶ୍ୱେତ-କଲରା (ସଂ. କାରବେଲ୍ଲୀ) କହନ୍ତି । ବଡ଼ କଲରା ଠାରୁ ଶ୍ୱେତ କଲରା ଅଧିକତର ଲଘୁପାକ ଓ ଅଗ ୍ନିଦୀପକ ।]

୨ । ଏକ ପ୍ରକାର କୃଷ୍ଣଜୀରା—(ଦ୍ୱିରେକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।)

2. A kind of black cumin-seed.

କଲେରା ବୈଦେ. (ଇଂ) ବି. (ଇଂ. କଲେରା)—ଦ୍ୱଇଜା; ବିସୂଚିକା—

ହଇଜା Cholera.

କଲରାପତୁରିଆ—ଗ୍ରା. ବି. ଓ ବିଶ—କଲରାପତ୍ରିଆ (ଦେଖ)

Kalarāpaturiā Kalarāpatriā (See)

କଲରାପତ୍ରିଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କାରବେଲ୍ଲ+ପତ୍ର)—ଚତାବାଘ—

Kalarāpatriā Leopard; Felis Pardus.

(ଦ୍ର—ଏ ବାଘର ଦେହରେ କଲରାପତ୍ର ଆକୃତିର ମନାମନା କଳା ଛପାଛପା ଦାଗ ଥାଏ ।)

ଦେ. ବିଶ.—କଲରା ପତ୍ର ପରି ଚିତ୍ରଯୁକ୍ତ—Having spots resembling the leaves of the Memordica creeper.

କଲରେଇ ଫୁଲ—ଗ୍ରା. ବି. (କାହାଣୀରେ ବ୍ୟବହୃତ ଆଦର୍ଶାର୍ଥକ ପ୍ରଯୋଗ; ତୁଲ. କଲୁରବେଶ୍ମ)—କଲରାଫୁଲ—

Kalarei phula The flower of Memordica.

କଲଲ—ସଂ.ବି. (କଲ ଧାତୁ=ଗଣନା କରିବା+କର୍ମ.ଅଲ)—୧ । ଜରାଯୁ—

Kalala 1. Womb; uterus.

୨ । ଭ୍ରୂଣ—2. The embryo in the womb.

କଲଶ—ସଂ. ବି.— କଳସ (ଦେଖ)

Kalaśa Kalasa (See)

କଲଶ—ସଂ. ବି.—କଳସ (ଦେଖ)

Kalaśa Kalasa (See)

କଲଶ ଢାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ସ୍ନାନାର୍ଥ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ କଳଶରୁ ଜଳ ଅଜାଡ଼ିବା—To pour out water over a person from a pitcher.

Kalaśa ḍhālibā

କଳଶ ଢାଳା

ଲସଢାଲଲା

[ଦ୍ର—ପ୍ରକୃତରେ କଳଶ ଢଳା ଯାଏ ନାହିଁ; କଳଶରୁ ପାଣି ଢଳା ଯାଏ ।]

କଲଶ ବସାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବୈଦିକ କ୍ରିୟା ବା ମାଙ୍ଗଳିକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ସବାଦୌ ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭ ସ୍ଥାପନ କରିବା—1. To set up a pitcher filled with water on starting festive or ceremonious rituals.

Kalaśa basāibā

କଳଶବସାନ

କଲସଥରନା

୨ । ମାଙ୍ଗଳିକ ଉତ୍ସବରେ ଗୃହ ସମ୍ମୁଖରେ ବା ଦରୁଡ଼ର ଦୁଇ ପାଖରେ ଶୁଭସୂଚକ ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭ ସ୍ଥାପନ କରିବା—2. To place pitchers filled with water in front of the door on festive occasions.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ୠ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୰୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଁ	ନ୍

କଲଶ ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କଳଶକୁ ଉଲେ ପକାଇ ଚୂନା କର Kalaśa bhāṅgibā ଦେବା—1. To shatter a pitcher to pieces by throwing it down.

୨ । (ମାଇପେ କାନ୍ଥ ବା କବାଟରେ ଚଉା ଲେଖିବାବେଳେ) କଳଶ ଆକାରବଣିଶ୍ଚ ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭର ଚତ୍ର ଅଙ୍କନ କରିବା—2. To draw the picture of a pitcher on doors and walls.

କଲଶା—ଦେ. ବ—୧ । ପରସ୍ପର ସହିତ ଜୋଡ଼ ଲଗାଯିବା ଦୁଇ ପଟାର ଦାଢ଼ରେ ଲମ୍ବ ଦ୍ୱୋଇ ହଉଆରରେ ଖୋଲାଯିବା ଖାଲ— Kalaśā **କଲାସୀ** 2. Long grooves cut on the edge of two planks intended to fit into each other tightly.

୨ । ଯୋଡ଼ା ଦେବା ପଟାମାନଙ୍କୁ ନରୁଜ୍ କର ଯୋଡ଼ିବା ନମନ୍ତେ ଦୁଇଫାଲର ବସଉଚ ଦାଢ଼କୁ କଲଶିବା ପାଇଁ ବଢ଼େଇଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ଛୋଟ ନଦ୍ୱଣ; ଛାଣି—2. A small chisel used by carpenters to make grooves on the edge of planks intended to fit into each other tightly.

୩ । ସଙ୍ଗୀତର ରାଗବଶେଷ—3. Name of a musical strain.

ଦେଶଦ୍ରୁଷ. କଲଶା ବାଣୀରେ ଜଇ ଗୀତ—ପ୍ରାଚୀ ଶିବସ୍ୱପ୍ନେଦସ୍ୱ ।

[ଦ୍ର—ଏଥିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଦରେ ୧୪ ଅକ୍ଷର ଥାଏ; ୮ମ ଅକ୍ଷର ଓ ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଉପରେ ଯତ୍ତପାତ ହୁଏ ।]

କଲଶାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ବଢ଼େଇମାନେ) ଦୁଇଖଣ୍ଡି ପଟାକୁ ଯୋଡ଼ିଲା ବେଳେ ଉହିଁର ଯୋଡ଼ଫାଙ୍କକୁ ନରୁଜ୍ କରିବା ମାନସରେ ଛୋଟ ନଦ୍ୱାଣ ଦ୍ୱାରା ଏକ ପଟାର Kalaśāibā **କଲାସୋକରନା** ଉପରପାଖ ଦାଢ଼ରୁ ଅଧେ ଚାଲ୍ଲି ଆର ପଟାର ତଳଦାଢ଼ ଅଧେ ଚାଲ୍ଲି ଦୁଇ ପଟାର ଚଲ୍ଲା ଅଂଶ ଦ୍ୱୟକୁ ଉପରତଳ କର ଚଢ଼ାଇ ଦେବା—

To cause two wooden planks to fit into each other tightly by making half-grooves in both.

କଲଶି—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦ୍ନୀପୁର) ବ. (ସଂ. କଳଶୀ; ଉଲ; ବଂ. କଲ୍‌ସି)— Kalaśi କଲଶ ୧ (ଦେଖ) Kalaśa 1 (See)

କଲଶିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଳଶାଇବା (ଦେଖ) Kalaśibā Kalaśāibā (See)

କଲଶୀ—ସଂ. ବ. (କଳଶ + କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥରେ. ଈ)—ଛୋଟ କଳଶ— Kalaśī A small pitcher.

କଲଶୋଦଧି—ସଂ. ବ. (କଳଶ + ଉଦଧି)—ସମୁଦ୍ର— Kalaśodadhi The sea.

କଲସ—ସଂ. ବ. (କ=ଜଳ + ବସ୍ ଧାତୁ=କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା + ଅଧିକରଣ. ଅ)—

୧ । ଜଳପାତ୍ର; ଘଡ଼ା; ମାଠିଆ; କୁମ୍ଭ—

1. Water-jar; a narrow mouthed waterpot.

[ଦ୍ର—ଉତ୍ତ ଅନୁସାରେ କଳସର ବ୍ୟାସ ୫୦ ଆଙ୍ଗୁଳ, ଉଚ୍ଚ ୧୩ ଆଙ୍ଗୁଳ ଓ ମୁହଁ ୮ ଆଙ୍ଗୁଳ ହେବା ଉଚିତ ।

ହିନ୍ଦୁ ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଦେଉଳର ଗମ୍ବୁଜ ଉପରେ ସ୍ଥାପିତ କୁମ୍ଭାକାର ଅଳଙ୍କାର—

2. A cupola; an ornamental jar set up on the top of the dome of a temple or buillding.

୩ । ମାଙ୍ଗଳିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସଦ୍ଭାରମ୍ଭରେ ସ୍ଥାପିତ ଦ୍ୱୋଇ ପୂଜା ଦେବା ପୂର୍ଣ୍ଣ କୁମ୍ଭ—3. A water-jar filled up with water and set up in ceremonies and worshipped first.

୪ । ଦ୍ରୋଣ ବା ୮ ସେର ପରମାଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

4. A unit of measure equal to 8 Seers.

୫ । (ନାମ) ୧୫୮ ଶକାବ୍ଦରେ କାଶ୍ମୀରରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିବା ଜଣେ ଅଭ୍ୟାଗତ ଓ ପାର୍ସୀ ରାଜା—

5. Name of a king of Kashmere.

[ଦ୍ର—ଏ ଆପଣା ପିତାଙ୍କ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅତ୍ୟାଗ୍ରହ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଆପଣା ଭଗିନୀଙ୍କର ସତୀତ୍ୱ ନଷ୍ଟ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଏହାଙ୍କୁ ସିଂହାସନଚ୍ୟୁତ କରି ଏହାଙ୍କ ପିତାଙ୍କୁ ସିଂହାସନରେ ବସାଇ ଥିଲେ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]

୬ । କୋହଳ ସୁରଙ୍କ ମଉରେ ନୃତ୍ୟର ପ୍ରକାରଭେଦ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. A kind of dancing.

ଦେ. ବ. (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ) ସୁନା ରୁପାରେ ତିଆରି ଜଳପାତ୍ରବଶେଷ—

A water-vessel made of gold or other metal.

କଲସ—ସଂ. ବ—କଳସ (ଦେଖ) Kalasa Kaḷasa (See)

କଲସ ଥାପିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଳଶ ବସାଇବା (ଦେଖ) Kaḷasa thāpibā Kaḷaśa basāibā (See)

କଲସାର୍ଣ୍ଣବ—ସଂ. ବ—ସମୁଦ୍ର— Kaḷasārṇṇaba The sea.

କଲସୀ—ସଂ. ବ. (କଳସ + କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥରେ ଈ)—କ୍ଷୁଦ୍ର କଳସ— Kaḷasī A small pitcher.

କଲସ୍ୱର—ସଂ. ବ. (ମ. ଘ. ଲ୍ଲେ; କଳ + ସ୍ୱର; କଳ ଯୁକ୍ତ ସ୍ୱର)— Kaḷaswara ଅବ୍ୟକ୍ତ ମଧୁର ଶବ୍ଦ — Low musical note.

କଲହ—ସଂ. ବ. (କଳ=ଅବ୍ୟକ୍ତ ମଧୁର ଶବ୍ଦ + ହନ୍ ଧାତୁ= Kaḷaha ନାଶ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ବିବାଦ—

1. Dispute; contention.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେତେବେଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଅଭିଧାନକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିପଡ଼ିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଆ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୨ । କଳି; ଝଗଡ଼ା—2. Quarrel.

୩ । ଯୁଦ୍ଧ—3. Fight; strife.

୪ । ଖଡ୍ଗକୋଷ—4. Sheath of a sword.

୫ । ପଥ—5. Road; way; path.

୬ । ଶଠତା; ଭଣ୍ଡତା—6. Cheating; fraud.

କଳହକାଣ୍ଡ—ସଂ.ବଣ.ପୁଂ (କଳହ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୯ମା. ୧ବ.)
Kalahakāri —କଳହୁଡ଼ା; କଳହା; ଯେ କଳ କରେ—
(କଳହକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Quarrelsome; querulous; fractious.

କଳହପ୍ରିୟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—କଳହକାଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Kalahapriya Kalahakāri (See)
(କଳହପ୍ରିୟା— ସ୍ତ୍ରୀ)

କଳହ ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପ୍ରଥମରୁ କଳ କରିବା; କଳହର ସୂତ୍ରପାତ କରିବା—To pick up a quarrel; to provoke a quarrel.
ଝଗଡ଼ାଲାଗାନ
ଝଗଡ଼ନା

କଳହଂସ—ସଂ. ବି. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; କଳ = ମଧୁର ଶବ୍ଦ + ହଂସ; କଳ କରୁଥିବା ହଂସ)—
Kalahaṁsa
୧ । ରାଜହଂସ—
1. Drake; gander; swan.

୨ । ବ୍ରାହ୍ମଣ—2. A Brāhmaṇa.

୩ । ଉତ୍ତମ ରାଜା—3. A good king.

୪ । ବ୍ରହ୍ମ; ପରମାତ୍ମା—
4. The Brahma; the Divine Soul.

୫ । ସଙ୍କର ସ୍ରଗିଣୀବିଶେଷ—
5. Name of a mixed musical strain.

୬ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରଣରେ ୧୨ ଓ ମତାନ୍ତରେ ୧୩ ଅକ୍ଷର-ବିଶିଷ୍ଟ ବୃତ୍ତବିଶେଷ—
6. Name of a metre with 12 or 13 syllables to a foot.

କଳହଂସକେଦାର—ଦେ. ବ—ଓଡ଼ିଆ ସ୍ରଗ ବା ଛନ୍ଦବିଶେଷ—
Kalahaṁsakedāra The name of a rhyme in Oriya.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପାଦ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଦରେ ବାରଟି ଲେଖାଏଁ ଅକ୍ଷର ଥାଏ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଓ ଚତୁର୍ଥ ପାଦ ବୋଲ ସାରି 'ଯେ' ଧ୍ୱନି ଲଗାଇବାକୁ ହୁଏ, ଏଦ୍ୱାରା ସପ୍ତମ ଓ ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଉପରେ ସଜ୍ଜାପାଟ ହୁଏ । ଗାଇବା ବେଳେ ୪ର୍ଥ ପାଦ ଶେଷରେ 'ଯେ' ଲଗାଇ ବୋଲ ସାରି ପୁଣି ୩ୟ ପାଦକୁ ବଦଳା 'ଯେ'ରେ ଆବୃତ୍ତି କରିଯାଏ ।]

ଯଥା—ବୁଦ୍ଧ ସାରସେ ବେନ ସ୍ୱଗରୁତର
କାରଣୀର ନିନ୍ଦିତ ଦିରୁନ୍ତି ସାର ଯେ
ଶୁଦ୍ଧ କହୁ ସାରଭା ଗତୁସ୍ପ ସ୍ୱର
ସାଦ୍ଧ ଅଗ୍ରତେ ମୁହଁରେହୁ କର ଯେ—
ଭଃ. କୋଃବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦର ।

କଳହାନ୍ତ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. କଳହାନ୍ତରିତା —କଳହାନ୍ତରିତା (ଦେଖ)
Kalahānta Kalahāntaritā (See)

କଳହାନ୍ତ ଭାବ ଯାର ତେଣିଲ୍ଲକ ସର୍ଗ ।
ଅଗେ ରହି କହେ ଦୂତୀ ଶୁଣ ଦ୍ରୌମ୍ଭତୀ ଗୋ—ପ୍ରାତଃ. ଉଷବାରଥ ।

କଳହାନ୍ତରିତା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଳହ + ଅନ୍ତର + ଇତ + ଆ)—
Kalahāntaritā ନାଟ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ନାୟିକାବିଶେଷ; ନାୟକ ବା ସ୍ୱାମୀ ସହିତ କଳହ କରି ପରେ ଅନୁତପ୍ତା (ନାୟିକା)—
A class of heroines in dramatic works; (a woman) regretting afterwards after having quarrelled with her husband or sweet–heart.

ପାଣ୍ଡୁରାଜ ହେଲ ମୋର, ଏବେ କଳହାନ୍ତରିତା ନାମ ପରକାର ।
ଉଃ. ପ୍ରେମସୁଧାଳହ ।

କଳା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଳ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ମ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ)—
Kalā ୧ । ଅଂଶ—1. Part; portion.

(କଳା ସେ କହିଲ ଷୋଡ଼ଶ, ଅଜାତ ପରମପୁରୁଷ ।)
କବଲାଥ. ମହାଭାରତ ।

୨ । ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଷୋଡ଼ଶ ଭାଗରୁ ଏକଭାଗ; ଚନ୍ଦ୍ରକଳା—
2. A digit or $\frac{1}{16}$ part of the moon's disc; a phase of the moon.

[ଦ୍ର—ପୁରାଣରେ ଲେଖା ଅଛି ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କଠାରେ ଅମୃତ ଅଛି; ଦେବତାମାନେ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷରେ ପ୍ରତିଦିନ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କଠାରୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କଳା ଅମୃତ ପାନ କରିବାରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର କଳା କ୍ଷୟ ହୁଏ । ଶେଷକଳାକୁ ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ଜଳ ଓ ଔଷଧିମାନେ ପାନ କରନ୍ତି; ଜଳ ଓ ଔଷଧିକୁ ପଶୁମାନେ ପାନ କରି ଦୂଧ ଦିଅନ୍ତି; ଦୂଧରୁ ଘିଅ ହୁଏ; ଏହି ଘିଅ ପୁଣି ଆହୁତିରୂପେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କଠାରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାରୁ ଚନ୍ଦ୍ର ପୁଣି ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷରେ କଳାଏ ଲେଖାଁଏ ବଢ଼ନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଜନ୍ମଲବ୍ଧଚ୍ଛ କଳାମାନଙ୍କୁ ଜନ୍ମଲବ୍ଧିତ ଦେବତାମାନେ କୃଷ୍ଣପ୍ରତିପଦଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଖାଆନ୍ତି । ଯଥା— ୧ । ଅମୃତା—ଅଗ୍ନି; ୨ । ମାନଦା—ସୂର୍ଯ୍ୟ; ୩ । ପୂଷା—ବସୁଦେବା; ୪ । ପୁଷ୍ଟି—ବରୁଣ; ୫ । ତୁଷ୍ଟି—ବଷଟ୍‌କାର; ୬ । ରତି—ଇନ୍ଦ୍ର; ୭ ଧୃତି—ଦେବସ୍ତିଗଣ; ୮ । ଶଶଗା—ଅଜ ଏକପାତ୍; ୯ । ଚନ୍ଦ୍ରିକା—ଯମ; ୧୦ । କାନ୍ତି—ବାୟୁ; ୧୧ । ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା—ଦ୍ୟୌ; ୧୨ । ଶ୍ରୀ—ବିଶ୍ୱଗଣ; ୧୩ । ପ୍ରୀତି—କୁବେର; ୧୪ । ଅଙ୍ଗଦା—ପଶୁପତି; ୧୫ । ପୂର୍ଣ୍ଣା—ପ୍ରଜାପତି; ୧୬ । ପୂର୍ଣ୍ଣାମୃତା—ଜଳ ଓ ଔଷଧିଗଣ—
ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୩ । ଗୀତ ବାଦ୍ୟ ଆଦି ୬୪ଟି ଶିଳ୍ପବିଦ୍ୟା—
3. The elegant arts; the fine arts, which are 64 in number; dancing etc.

[ଦ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଏ କଳାମାନ ଉତ୍ତମରୂପେ ଜାଣିବା ଉଚିତ । କାମଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ୬୪ କଳାର ନାମ:—୧ । ଗୀତ; ୨ । ବାଦ୍ୟ; ୩ । ନୃତ୍ୟ; ୪ । ନାଟ୍ୟକାଇନସ୍ୟ; ୫ । ଆଲେଖ୍ୟ ବା ଚିତ୍ରଣ;

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ପୃ	ଉଅ	ଭ୍ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ଦ

୬ । ବିଶେଷକଚ୍ଛେଦ ବା ଚଉଲେଖା; ୭ । ଗୁଡ଼ାଳ ଓ ଫୁଲରେ ଚତ୍ର-ରଚନା; ୮ । ପୁଷ୍ପାସ୍ତରଣ; ୯ । ଦଶନବସନାଙ୍ଗରାଗ; ୧୦ । ମଣି-ଭୂମିକା; ୧୧ । ଶଯ୍ୟନରଚନା; ୧୨ । ଜଳଦକବାଦ୍ୟ (ଜଳଉରଙ୍ଗ ବାଦ୍ୟ); ୧୩ । ଜଳଦଘାତ (ସୁବାସିତ ଜଳସେଚନ); ୧୪ । ଚତ୍ର-ଯୋଗ(ବୃଦ୍ଧ,ଯୁବକ ଆଦିଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା);୧୫ । ମାଲ୍ୟ-ଗ୍ରଥନ;୧୬ । କେଶଶେଖରାପୀଡ଼ଯୋଜନ (ମସ୍ତକରେ ଫୁଲ ସଜାଇବା); ୧୭ । ନେପଥ୍ୟଯୋଗ (ଦେଶକାଳଯାତ୍ରାନୁସାରେ ବସ୍ତ୍ରଭୂଷଣାଦି ପରିଧାନ); ୧୮ । କର୍ଣ୍ଣପତ୍ରଭଙ୍ଗ (କାନକୁ ବେଶଦ୍ୱାରା ଶୋଭତ କରିବା); ୧୯ । ସୁଗନ୍ଧଯୋଜନ; ୨୦ । ଭୂଷଣ; ୨୧ । ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ; ୨୨ । କୌତୁମାରଯୋଗ (ଅସୁନ୍ଦରକୁ ସୁନ୍ଦର କରିବା); ୨୩ । ହସ୍ତ-ଲ୍ଘବ; ୨୪ । ନାନା ପ୍ରକାରର ଶାକବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି ପ୍ରସ୍ତୁତକରଣ; ୨୫ । ପ୍ରପାନକ ପ୍ରସ୍ତୁତକରଣ; ୨୬ । ସୂଚୀକର୍ମ (ଛୁଞ୍ଚରେ ନାନା ପ୍ରକାର କାରିଗରି); ୨୭ । ସୂତ୍ରକର୍ମ; ୨୮ । ପ୍ରତ୍ୟେଳିକା; ୨୯ । ପ୍ରହେଳିକା ବା ଶ୍ଲୋକାନ୍ତ ଆବୃତ୍ତି; ୩୦ । ବୁଦ୍ଧ୍ୟାଚକଯୋଗ-(କଠିନ ଶବ୍ଦ ବା ବାକ୍ୟର ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ ବାହାର କରିବା); ୩୧ । ପୁସ୍ତକ-ବାଚନ; ୩୨ । ନାଟକାଖ୍ୟାୟିକାଦର୍ଶନ; ୩୩ । କାବ୍ୟସମସ୍ୟା-ପୂର୍ତ୍ତି; ୩୪ । ବେତରେ ପଟ୍ଟୀ ଓ ଖଟରେ ଲେବାନ୍ ଆଦି ବୁଣିବା; ୩୫ । ତର୍କକର୍ମ;୩୬ । ବଢ଼େଇକାମ; ୩୭ । ବୃଦ୍ଧନ୍ମୀଣ; ୩୮ । ଧାତୁ ଓ ରତ୍ନପରୀକ୍ଷା; ୩୯ । ଧାତୁବାଦ (ମିଶ୍ରିତଧାତୁରୁ ଅସଲ ଧାତୁ ପୃଥକ୍ କରିବା); ୪୦ । ମଣିରାଗଜ୍ଞାନ; ୪୧ । ଖଣିବିଦ୍ୟା; ୪୨ । ବୃକ୍ଷାୟୁର୍ବେଦଯୋଗ; ୪୩ । ମେଷକୁକ୍କୁଟଶାବକଯୁଦ୍ଧବିଧି; ୪୪ । ଶୁକସାରିକାପ୍ରଲାପନ; ୪୫ । ଉତ୍ସାଦନ ବା ସୁଗନ୍ଧ ଲେପନ; ୪୬ । କେଶମାର୍ଜ୍ଜନକୌଶଳ; ୪୭ । ଅକ୍ଷରମୁଷ୍ଟିକାକଥନ; ୪୮ । ମ୍ଲେଚ୍ଛଜାତିଭାଷାଜ୍ଞାନ; ୪୯ । ଦେଶଭାଷାଜ୍ଞାନ; ୫୦ । ଦୈସ୍ୟ-ଘଟନାରୁ ଭବିଷ୍ୟତ୍ ବିଷୟ ଜାଣିବା; ୫୧ । ଯନ୍ତ୍ରନିର୍ମାଣ;୫୨ । ଧାରଣ ମାତୃକା; ୫୩ । ଅନ୍ୟର ପଢ଼ିବା ଦେଖି ସେହିପରି ପଢ଼ିଯିବା; ୫୪ । ଅନ୍ୟର ମନ ଅନୁସାରେ କବିତା ରଚନା; ୫୫ । କ୍ରିୟାବିକଳ୍ପ; ୫୬ । ଛଳଚକଯୋଗ; ୫୭ । ଅଭିଧାନକୋଷଛନ୍ଦୋଜ୍ଞାନ; ୫୮ । ବସ୍ତ୍ରଗୋପନ; ୫୯ । ବାଲକ୍ରୀଡ଼ାକର୍ମ; ୬୦ । ଦ୍ୟୁତକ୍ରୀଡ଼ା; ୬୧ । ବନସ୍ପତି ଓ ଶସ୍ତ୍ୟାଗୁରଜ୍ଞାନ; ୬୨ । ପଶା ଆଦି କ୍ରୀଡ଼ା; ୬୩ । ଦୁର୍ବିଜ୍ଞେୟକବିତାଜ୍ଞାନ; ୬୪ । ବୈତାଳିକୀ ବିଦ୍ୟାଜ୍ଞାନ— ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୪ । ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟ; ପ୍ରାୟ ୮ ସେକେଣ୍ଡ; ୫୦ କାଷ୍ଠା —

4. A minute division of time; about 8 seconds.

କୁଶୁମ ତୁନ୍ଦି ନଥିବର ଛଡ଼ଇ
କଲା ନାନ୍ତକେ ଅନ ଫୁଲ ଖୋଡ଼ଇ—ଘାନକୃଷ୍ଣ-ରତ୍ନକୋଷ୍ଠ ।

୫ । (ଗଣିତ) ଏକ କଡ଼ାର ୧୬ ଭାଗରୁ ୧ ଭାଗ—

$\frac{1}{16}$ part of a cowri(shell-money).

୬ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ରାଶିର ୧୮୦ ଭାଗରୁ ଭାଗେ—

6. (Astronomy) The 180 th part of the Zodiacal sign;ten minutes of a degree.

୭ । ସୁଧ; କଲନ୍ତର—7. Interest.

୮ । ଚିହ୍ନ—8. Mark.

୯ । କଲନ—9. Estimating; calculating; calculation.

୧୦ । ଜ୍ୟୋତି; ତେଜ —10. Brilliance.

୧୧ । କପଟ; ଛଳ—11. Stratagem.

୧୨ । ବିଭୂତି; ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ—

12. Glory; majesty; wealth.

୧୩ । ସାମର୍ଥ୍ୟ —13. Power.

୧୪ । ଶୌର୍ଯ୍ୟାଦି ଗୁଣ —

14. Good manly qualities.

୧୫ । ନୌକା—Boat.

୧୬ । ସଂଖ୍ୟା—16. Number.

୧୭ । ସ୍ତ୍ରୀରଜଃ—17. The menstrual flux; the generative fluid in woman.

୧୮ । ବିଭୀଷଣଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା କନ୍ୟା—

18. The eldest daughter of Bibhīshaṇa.

୧୯ । ମରୀଚ ଋଷିଙ୍କ ପତ୍ନୀ—

19. The wife of sage Marīchi.

୨୦ । ଜଗତରେ ଯେଉଁ ସତ୍ୟ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନିହିତ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ସାଧାରଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅଗୋଚର ରହିଅଛି, ତାହାକୁ ନିଜର କଳ୍ପନାଶକ୍ତିରେ ଚାଳ ଜଗତ୍ ସମକ୍ଷରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ସ୍ପୃହା—

20. The art of expressing hidden beauties and truths of Nature.

୨୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ତେଜର ବାରଗୋଟି ଭାଗ ବା ଅଂଶ—

21. One of the twelve parts of the sun's rays.

[ଦ୍ର —୧୨ ଫଳାନ୍ତ ବର୍ଗରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ୧୨ ନାମ ଅଛି; ଏହି ୧୨ଟି ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ତେଜକୁ କଳା କହନ୍ତି—୧ । ଦ୍ରବସ୍ପାନ୍‌ଙ୍କ କଳା ତପିନୀ; ୨ । ଅର୍ଚ୍ଚିମା—ଭାପିନୀ; ୩ । ପୂଷା—ଧୂମ୍ର;୪ । ଭିଷ୍ଣା—ମରୀଚି; ୫ । ସବିତା—ଜ୍ୱାଳିନୀ; ୬ । ଖଗ—ରୁଚି; ୭ । ଧାତା—ସୁଷୁମ୍ନା; ୮ । ବିଧାତା—ଭୋଗଦା; ୯ । ବରୁଣ—ବିଶ୍ୱା; ୧୦ । ମିତ୍ର—ବୋଧିନୀ; ୧୧ । ଶୁକ୍ର—ଧାରିଣୀ; ୧୨ । ଉରୁକ୍ରମ—ଷମା—ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨୨ । ଅଗ୍ନିମଣ୍ଡଳର ୧୦ ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ—

22. One of the ten parts of fire.

(ଯଥା—୧ । ଧୂମ୍ରା; ୨ । ଅର୍ଚ୍ଚି; ୩ । ଉଷ୍ମା; ୪ । ଜ୍ୱଳିନୀ; ୫ । ଜ୍ୱାଳିନୀ; ୬ । ବିସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗିନୀ; ୭ । ଶ୍ରୀ; ୮ । ସୁରୂପା; ୯ କପିଳା; ୧୦ । ହବ୍ୟକବ୍ୟବାହ ।)

୨୩ । ଚରକସଂହିତା ଅନୁସାରେ ଶରୀରସ୍ଥ ସାତ ଧାତୁ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ—23. One of the component elements of the body.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରଥାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିର ବପଘତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଂ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

(ଯଥା—ରକ୍ତ, ମେଦ, ମାଂସ, କଫ, ମୂତ୍ର, ପିତ୍ତ, ଘାର୍ଯ୍ୟ ।)

୨୪ । କୌଶଳ—24. Skill.

୨୫ । ଜହ୍ୱା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
25. Tongue.

୨୬ । ବର୍ଣ୍ଣ; ଅକ୍ଷର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
26. Letter.

୨୭ । ଯନ୍ତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
27. Machinery.

ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଲ)—୧ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ—
Black colour; dark colour.

କୁଚ ଅଙ୍ଗ ଯାହା ବଣିଲ କଲାମସ୍ତେ,
ହର ଶିରେ ଜହ୍ନୁସ ମଣ୍ଡିଲ ପଦ୍ମସ୍ତେ—କୃଷ୍ଣଜି ଦ୍. ମହାଭାରତ.ଅବ।

କାଳ, କାଳା ୨ । ପାପକଲା—
କାଳା Lamp-black.

୩ । କାଲି; ମସୀ—3. Ink.

୪ । କୃଷ୍ଣାଞ୍ଜନ; କଜ୍ଜଳ; ଆଖିରେ ଘେନବା କଲା—
4. Collyrium.

୫ । କଲଙ୍କ—5. Taint; scandal.

୬ । କଳାରଙ୍ଗ—6. Black paint.

୭ । କଳାଦାଗ—7. Black spot.

ପ୍ରାଦେ. (ମେଦମା) ବ. (ଭୁଲ. ବଂ. କଲ୍ଲା)—
୧ । କଦଳ—1. Plantain.

୨ । ଅଲବ୍ଲୁ—2. House-black.

ଦେ. ବଣ.— କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
Of black colour; dark lack.

କଲ୍ଲ— ଦେ. ବଣ.— ୧ । କୃତ; କରିଥିବା (କର୍ମ)—
Kalā 1. Done; performed.

ଆପଣାର କଲ୍ଲ କର୍ମ ପରକୁ ସେ ବକେ—ପାଣ୍ଡାୟର. ନୃସିଂହପୁରୁଣ ।

୨ । କରିବା; କରିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2. Doer; one who has done.

ଜଗତ୍ତଲ ପିତାକୁ ତୁ ମଣିଲୁ ବଇର—ମହାଭେବ. ମାର୍କଣ୍ଡେସ୍ତୁବ୍ତଣ ।

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବ) ବଣ.—କଲା; କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ—Black.

ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୃ ଧାତୁ; କରିବା କ୍ରିୟାର ଅତୀତକାଳ ଅସ୍ତ୍ୟାନ ଅର୍ଥରେ ଅସ୍ମ ପୁରୁଷ ୧ ବଚନ ଅତୀତକାଳର ରୂପ)
ଦେ—(ସେ) କଲ୍ଲ—(He) Did.

କଲାଇ—ଦେ. ବ—ଜଆରରୁ କଣ୍ଟା ହୋଇ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଧାନ-
Kalāi ବଡ଼ା;ଧାନବଳା—A sheaf of harvested paddy-
ଆଟା; ହାଳା plants.
ମଟଠା; ପୁଳା

କଲ୍ଲାଇ—ବୈଦେ (ଆରମ୍ଭ କଲଇ. = ରଙ୍ଗାଧାତୁ) ବ.—ତମ୍ବାପାତ୍ର
Kalāi ଉପରେ ଟଣା ତରଳାଇ ଢାଳବା—The tinning of
କଳେଇ copper vessels with a layer of molten
କଲଇ tin.

[ଦ୍ର— କନ୍ଦଇ ଦୋଇଥିବା ତମ୍ବାପାତ୍ରରେ ଖଟା ଆଦ ଖାଦ୍ୟ ଉକେଇ ଯାଏ ନାହିଁ ଓ ଶୀଘ୍ର କଳଙ୍କି ପଡ଼େ ନାହିଁ ।]

କଲା ଇନ୍ଦୀବର— ଦେ. ବ (ସଂ. କାଲ ଓ ଇନ୍ଦୀବର)— ଗାଢ଼ନୀଳବର୍ଣ୍ଣର
Kalā indībara କଇଁଫୁଲ—Deep-blue lotus.

କାଇ ଯା ଦୂରରୁ ଦେଖି, କଲନା କଲ ମୋ ଥଣି, କଲା ଇନ୍ଦୀବର ଥରଉରେ ।
ଜଦସୂର୍ଯ. କଂଶାସ୍ତଭଞ୍ଜ ।

କଲାଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. କାଳୀ)—ଗ୍ରାମଦେବୀବିଶେଷ—
Kalāī Name of a popular Goddess.

କଲ୍ଲଏଡ଼— ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. କାଲ + ଚଉସର୍ପ)—ବଡ଼
Kalāet କଳାଚଉ ସାପ—A kind of black snake.

କଲାକଟ୍‌କଟ୍— ଦେ. ବଣ— ଘୋର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
Kalakaṭkaṭ Very black.
କାଳକୁଟେ; କାଳକୁଚକୁଚିୟା
କାଳାକଲୁଟା

କଲାକନା— ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଛିଣ୍ଡା କନାରେ ମାଟିର ପାକପାତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ
Kalākanā ସମୟମତ୍ତା ହୋଇ ଧୁଆ ହୁଏ—The rags
with which earthen cooking pots
are brushed and washed.

କଲାକନା ବୁଲେଇଦେବା— ଦେ. କ୍ରି—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗୃହରୁ ଝଟକ ଠାରୁ
Kalākanā buleidebā ନଖକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ପଦାର୍ଥ ଚୋର
କରନେବା; ଗୃହରୁ ସବସ୍ୱ ହରଣ କରିବା—To take
away or steal every article from a
house.

କଲାକର— ସଂ.ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ କଲା=ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କଲା + ଆକର=ସ୍ଥାନ;
Kalākara ଆଧାର)—ଚନ୍ଦ୍ର—Moon (having phases).

କ ମୋହନ ଲଳା ଧର କୋଟି କଲାକର ତିଳ ପୂରଇ ସେ ଶ୍ୟାମ ମୁରତରେ ।
ଜଦସୂର୍ଯ. ଜଗୋସ୍ତଭଞ୍ଜ ।

କଲାକହ୍ନା—ଦେ. ବ.— କଲାକାହ୍ନୁ (ଦେଖ)
Kalākahnā Kalākāhnu (See)

କଲାକହ୍ନେଇ— ଦେ. ବ.—କଲାକାହ୍ନୁ (ଦେଖ)
Kalākahnei Kalākāhnu (See)

କଲାକାଠ— ଦେ. ବଣ.—୧ । ଅତି କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ—
Kalākāṭh 1. Very black.

୨ । ବିବର୍ଣ୍ଣ—2. Pale.

(ଯଥା, ମୁଁ ଗୋରକୁ ହାତେ ହାତେ ଧର ପକାଇ ତାକୁ ଧମକାଇବାରୁ ତା ମୁହଁ କଲାକାଠ ପଡ଼ିଗଲା)—
ସୂର୍ଯ୍ୟତାପ ବା ଖରାରେ ଅନେକ ସମୟ ଗୁଲବୁଲ କରିବା ଯୋଗୁଁ ସାଧାରଣ ଶରୀରର ବର୍ଣ୍ଣ କଳା ପଡ଼ିଯାଇ ଥାଏ—
(a person) Whose body has become tan or brown by frequent exposure to the sun.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଢ଼

(ଯଥା—ଗୋର୍ଲୋକେ ଗ୍ରହ ବର୍ଷରେ ୨୦ ବର୍ଷ ରହ୍ନ ବଲ୍ଲଭକୁ ଫେରଲ୍ଲ ବେଳକୁ କଲାକାଠ ହୋଇ ଯାଇ ଥାଆନ୍ତି ।)

କଲାକାମ୍ଭ—ଦେ.ବଶ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁକ୍ତ ଗାଳବଶେଷ)—
Kalākāṇi କୁତ୍ସିତା (ସ୍ତ୍ରୀ)—(a term of abuse applied
କାଳମୁଖି to females) Abominable (woman).

କଲାକାର୍ତ୍ତିକା—ଦେ. ବ.—ଏକଜାତୀୟ ଶାରଦ ଧାନ—
Kalākārttikā A kind of winter-paddy.
ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଅସନ (କାଠ) (ଦେଖ)
Asana (wood) (See)

କଲାକାଶୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବ. (ଫ. କାଶମର୍ଦ୍ଦ)—କାଶମର୍ଦ୍ଦ (ଦ୍ୱରେକୁଷ୍ଠ
Kalākāśundi ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ) (ଦେଖ)
Kāśamardda (See)

କଲାକାହ୍ନୁ—ଦେ. ବ. (ଫ. କାଲ=କଲା+ଫ. କୃଷ୍ଣ=ଗ୍ରା. କାହ୍ନ;
Kalākāhnu ଏହାଙ୍କ ଦେହ ଶ୍ୟାମଳ ଥିବାରୁ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାମ—
1. A name of Śrīkṛushṇa (on account of his dark complexion).
୨ । ଏକ ଜାତୀୟ ଶାରଦ ଧାନ—
2. A kind of winter-paddy.

କଲାକୁ ଧଳା କରିବା—ଦେ. ପ୍ରବଚନ—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବିଷୟକୁ
Kalāku dhalā karibā ଉନ୍ନଭାବରେ ବା ବିପରୀତ ଥିବାର
ପ୍ରମାଣିତ କରିବା—(figurative) To prove a thing to be the exact opposite by manipulating evidence.

କଲାକୁଶଳ—ଫ. ବଶ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କଳା=କଳାବିଦ୍ୟା+
Kalākuśala କୁଶଳ)—ନୃତ୍ୟ ଗୀତାଦ୍ୟ କଳାବିଦ୍ୟାରେ ନିପୁଣ
(କଳାକୁଶଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) —Versed in the fine arts; skilled in the elegant arts.

କଲାକେଚେଣ୍ଡି—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—(ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ କଳା
Kalākechenḍi ଥିବାରୁ; ଫ. କାଲ+କଞ୍ଚୁଳକ) ଗଡ଼ୁଣୀ
ପୋକ—A milliped (black crawling insect).

କଲାକୋତର୍—ଦେ. ବଶ. ପୁଂ—କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅପରିଷ୍କୃତ (ପୁରୁଷ ବା
Kalākotarā ବସ୍ତୁ)—Dark and dirty (person or
(କାଳୀକୋତର୍—ସ୍ତ୍ରୀ) thing.
ଦେ. ବ—କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣର ମଇଳା—Black dirt.

କଲାକୌଶଳ—ଫ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କଳା+କୌଶଳ)—
Kalākauśala ନୃତ୍ୟଗୀତାଦ୍ୟ କଳାବିଦ୍ୟାରେ ନୈପୁଣ୍ୟ—
Skill in the elegant arts.

କଲା ଖୁରାଣ୍ଟି—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁରୀ;ଚଲ୍ଲିକା ଅଞ୍ଚଳ)—ଏକପ୍ରକାର ଚଲ୍ଲିକା-
Kalā khurāṇṭi ମାଛ—A kind of fish found in the Chilka lake in the Puri district.

[ଦ୍ର—ଏହା ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଏକ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େ; ଏହା କାନ୍ତ-ଯୁକ୍ତ ଓ ଏହାର ପିଠି କଳା ।]

କଲାଗ୍ରତ—ଗ୍ରାଦେ. (ଜାଶପୁର) ବ. (ଫ. କୋଲାଗ୍ରତ) —
Kalāgrata ଆଲିଙ୍ଗନ—Embrace.

କଲା ଘେନିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. କାଲ+ଗ୍ରହଣ)—
Kalā ghenibā ଆଖିରେ ଅଞ୍ଜନ ବା କଜ୍ଜଳ ଲଗାଇବା—
To paint collyrium on the eyelids.

କଲାଚନ୍ଦ—ଦେ. ବ. (ଫ. କାଲ+ଚନ୍ଦ୍ରମା; ଚନ୍ଦ୍ରପର ଆଚ୍ଛାଦକ ଓ
Kalāchānda କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାମ—
କଳାଚାନ୍ଦ A name of Śrīkṛushṇa.
କାଲାଚାଁଦ କେଡ଼େ କଉଡୁଲା କଳାଗୁଡ ଗୋ । ବଦସୂର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ।

କଲାଚିତ—ଦେ. ବ. (ଫ. କାଲ+ଚିତ)—୧ । ପାଣିକଷ ହୋଇଥିବା
Kalāchiti ଅବସ୍ଥାରେ ଗାମୁଛରେ ଦେଖାଯିବା କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣର ମଜାମଜା
(ଧଳାଚିତ—ବିପରୀତ) ଦାଗ—1. Black spots and patches appearing on napkins while being seasoned in water.

[ଦ୍ର—ଗାମୁଛକୁ ପଖାଳିବା ପାଇଁ ପାଣି, ଚୋଡ଼ାଣି, ସପୁରରସ, ପଇଡ଼ ପାଣି, ସୋରିଷ ତେଲ ଆଦ ଉପଯୁକ୍ତ ସମସ୍ତ ଜିନିଷ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ହୁଏ । ପାଗଯୋଗର କିଛି ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଘଟିଲେ (ଯଥା—ଗାମୁଛରେ ନଡ଼ିଆ ତେଲ ଲାଗିଗଲେ) ଉକ୍ତ ପାଣିକଷ ହୋଇଥିବା ଗାମୁଛରେ ମଜାମଜା କଳା ଓ ଧଳା ଦାଗ ଦେଖାଯାଏ ।]

୨ । ଏକପ୍ରକାର ଚିତ ସାପ—
2. A kind of snake.

କଲାଜତି ଲଇ—ଦେ.ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଲତା—
Kalājaṭi lai Tiliacora Acuminata (wild creeper).
ତେଲିଆକୋରୁ

କଲାଜମି—ଦେ.ବ (ଫ. କାଲ+ଆ. ଜମିନ୍)୧ । ମୁଗ, ଧାନ, ନଳତା ଓ
Kalājami ଗବ ଆଦ ସବୁପ୍ରକାରଫସଲ ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ ଜମି—
1. Soil fit for paddy and cereals.
୨ । ଯେଉଁ ଜମିରେ ଘର, ବାଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ଥାଏ—
2. Homestead land.

କଲାଜର—ଦେ. ବ—କାଲ୍ଜର (ଦେଖ)
Kalājara Kālājara (See)

କଲାଜାଇ—ଦେ. ବ. (ଫ. ନାମ ଭିଲକାଲକ)—କୌଣସି କୌଣସି
Kalājāi ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଶରୀରରେ ଜନ୍ମକାଳରୁ ଦେଖାଯିବା କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ
କାଳତିଲ ଭିଲାକୃତି ଦାଗ—Black mole appearing on
କାଲାତିଲ certain parts of the body of some people; mother's mark; black stigma.

କଲାଜାଇ ମଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ଶରୀରସ୍ଥ ବିଷ୍ଟୁତ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଦାଗ; ଦେହରେ
Kalājāi maṇḍā ଜନ୍ମରୁ ଥିବା ତେକାତେକା କଳା ଦାଗ—
Patches of black mole on the body of some people.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଯୁକ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଭ' ନ ପାଇଲେ:ଅଲବହୂ'ଦେଖିବେ।

କଲାଜୀର୍—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଲ + ଜୀରକ)—
Kalājīrā ୧ । ସୁଦ୍ର ତ୍ରିକୋଣ ସସଲ୍ଲବଶେଷ—
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—କୃଷ୍ଣଜୀର, ସୁଗନ୍ଧ, ଉଦ୍ଗାରଶୋଧନ
ଛୋଟ କାଳଜୀରା
କାଲାଜୀରା, ମଙ୍ଗରଇଲ
ତେ. ନଲ୍ଲବଲ୍ଲିକର୍
ମ. କାଲେଜୀରେଂ
ଆ. କମୁନ କର୍‌ମାମା
1. Black Cumin seed; Nigella Sativa.
[ଦ୍ର—ଏହା ବର୍ଷାୟୁଃ ଶାକ-ବଶେଷର ମଞ୍ଜି; ଏହାର ନାମ କଲାଜୀର୍ ହୋଲେହୋଁ ଏହାର ଆକାର ଜୀର୍ ପର ନୁହେଁ; ଶର୍ଦ୍ଦି ଧରିଲେ ଏହାକୁ କନାରେ ପୁଡ଼ା ବାନ୍ଧି ଶୁଙ୍ଘିଲେ ନାକରୁ ପାଣି ବୋହୁ ଶର୍ଦ୍ଦି କମିଯାଏ । ଏ ହାର୍ଣ୍ଡି-ଫୁଟା ଓ ଗୁଣ୍ଡି ସସଲ୍ଲ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହା ଚକ୍ଷୁର ହୃଦ୍ଧକର, ରୁଚିଜନକ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ସୁଗନ୍ଧ, ମଳମୂତ୍ରାଦ୍ରକ, କଟୁରସ, ରୁକ୍ଷ, ଅଗ୍ନିଦୀପକ ଓ କଫଘ୍ନ । ଜୀର୍ଣ୍ଣଜ୍ୱର, ଶୋଥ, ଶିରୋରୋଗ ଓ କୁଷ୍ଠ ରୋଗରେ ଏହା ପ୍ରଯୋଗ କରାଯାଏ ।]

ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—କାରବୀ, ଉପକୁଞ୍ଚିକା;
Kalājīri
କାଲାଜୀରା
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଶ୍ୟାମଲବୀଜ, ଶ୍ୟାମବୀଜ; ସୁମେରୁକ
କାଳାଦାନା
କାଲାଦାନା
ଆ. ହ୍ୱବ୍ଲୁଲ୍‌ଗାଲ୍
୨ । ଜୀର୍ ପର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ କଳା ସସଲ୍ଲବଶେଷ—
2. Black caraway; Carum Bulbocaltanum
[ଦ୍ର—ଏଥିର ଫଳ ପାନମଦ୍ଦ୍ରବ୍ୟ ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ଓ ସାଧାରଣ ଜୀର୍-ଠାରୁ ବଡ଼; ଏହା ଧନ୍ୟାକ ବର୍ଗର ଶାକବଶେଷ । କାଶ୍ମୀର ଓ ଆଫଗାନସ୍ଥାନରେ ଏ ଗଛ ବନ୍ୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖାଯାଏ; ଏଥିର ବୀଜ କଟୁତିକ୍ତରସ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ଅଗ୍ନିଦୀପକ, ବଲକର ଓ ଗର୍ଭାଶୟ ବଶୋଧକ; ଏହା ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ, ବାତଜ ଉଦରାଧ୍ମାନ, ଗୁଲ୍ମ, ରକ୍ତପିତ୍ତ, କୃମି, କଫ, ପିତ୍ତ, ଆମଦୋଷ, ବାତ ଓ ଶୂଳରୋଗନବାରକ ।]

କଲାଜୀର—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଲ + ଜୀରକ; ଏହାର ଆକୃତି ଜୀର୍ ପର ଓ ବର୍ଣ୍ଣ କଳା ଥିବାରୁ)—
କାଳଜୀରେ ଧାନ
କାଲାଜୀରା
ଏକ ପ୍ରକାର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ସୁବାସିତ ସରୁ ଶାରଦ ଧାନ—Name of a scented fine winter-paddy of black colour.

କଲାଝିମରୀ ଶାଢ଼ୀ—ଦେ.ବ—ପତଳା କଳା ସୂତାର ଏକ ପ୍ରକାର ଶାଢ଼ୀ-
Kalājhimirī sārdhī A kind of thin cloth of black colour worn by women.

କଲଝୁଣା—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷ—
Kalājhuṇā A wild tree; Shorea Tumbaggaia.
କାଳାଡୁମର
କାଲାଡୁମର
(Kirtikar)
[ଦ୍ର— ପଶ୍ଚିମଘାଟ ଓ ମଦ୍ରାଜରେ ଏହା ଗୁ. କାଜୋଡ଼ାମାର ଓ. କାଗ୍‌ଯୁଡ଼ାମର ତେ. ନାଲ୍ଲାଡ଼ାମର; ନଲ୍ଲାସୋଜାନ୍ ପ୍ରତ୍ତର ଜନ୍ମେ । ଏହାର ସ୍ତାରୁ ଅଠା ହୁଏ; କାଠ ସରଲ ଓ ସାଉଁଳିଆ ଏବଂ ଶାଳୁଆ କାଠଠାରୁ ଶକ୍ତ । ଏହାର ପତ୍ର ଅଣ୍ଡାକାର । ଏହାର ଅଠା କେତେକ ରୋଗରେ ମଲମ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

କଲାତୁଲସୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଲ + ତୁଲସୀ)—କୃଷ୍ଣଦଳବଶିଷ୍ଟ
Kalātulasī ତୁଲସୀ ବୃକ୍ଷ ଓ ତାହାର ଦଳ ବା
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଅଜକ; କୃଷ୍ଣତୁଲସୀ; ମଞ୍ଜକ; ଗ୍ରାମ୍ୟ; ଉଲକ; ଦବ୍ୟା; କୃଷ୍ଣମୂଳ ତୁଲସୀ; କାଳତୁଲସୀ
କଲାତୁଲସୀ; ତୁଲସୀବରଣ୍ଡା; ବରଣ୍ଡା
ତେ. ତୁଲସୀ; ଗଗେଗରଚଟ୍ଟୁ
ଗୁ. ତୁଲସୀ
ମ. ତୁଲସୀ, ତୁଲସ
ଫା. ରେହାନ୍
ଆ. ତୁଲ୍‌ସୀବଦ୍‌ରୁହ୍
ଗଛ (ତୁଲସୀ ଦେଖ)—Holy Basil with black leaves; Ocymum Sanctum.
[ଦ୍ର—ଏ ଗଛକୁ ହନୁମାନେ ବଗିଚାରେ ଓ ତୁଲସୀଚତ୍ୱରରେ ଲଗାନ୍ତି । ଏଥିର ପତ୍ରରେ ବୃଶ୍ଚିକର ପୂଜା ହୁଏ । ଏହାର ଫୁଲ ଆରକ୍ତ, ଡାଙ୍ଗ କୃଷ୍ଣରକ୍ତ ଓ ପତ୍ର ସୁଗନ୍ଧ । ଏଥିର ଫୁଲମାନ ଗୋଟିଏ ଡାଙ୍ଗରେ ଲାଗିଥାଏ, ଫୁଲଲଗା ବୃନ୍ତକୁ ଜଟା କହନ୍ତି । ଏଥିର ପତ୍ର ମଧ୍ୟ ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ଧଳା ତୁଲସୀର ପତ୍ର, ଡାଙ୍ଗ ଓ ଫୁଲ ସାଗୁଆବର୍ଣ୍ଣ ।]

କଲାଦ—ସଂ. ବ. (କଳା = ଅଂଶ + ଅଦ୍ ଧାତୁ = ଗ୍ରହଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kalāda ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାର; ସୁନାସ୍ତା ବଣିଆ—Goldsmith; silversmith.

କଲାଦାନା—ଦେ. ବ—ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ଏକପ୍ରକାର କଳା ବୀଜ—
Kalādānā Pharbitis Nil; the seeds of the creeper Ipomœa Hederacea.
[ଦ୍ର—ଏହା ରେଚକ ଏବଂ ଶୋଥ, ଉଦଘ, ଜ୍ୱର, ମଳବଦ୍ଧତା, ଶିରୋରୋଗ, ଉଦାବର୍ତ୍ତ ଓ ଆନାହ ରୋଗରେ ହିତକର; ଏ ଲତା ମାଲ କଲମ୍ବୀ ଆଦ ବର୍ଗର ବର୍ଷାୟୁଃ ଶାକ । ଏହାର କାଣ୍ଡ ଶ୍ଲେଷ୍ମଣ, ଏହାର ଫୁଲ ଝଡ଼ି ପଡ଼ିଲେ ତାହାର ଭିତ୍ତିରୁ କଳାକଳା ଦାନା ବାହାରେ । ଏ ଲତାର ଅଠା ମଧ୍ୟ ଔଷଧରେ ଲାଗେ ।]

କଲାଧର—ସଂ. ବ. (ଉପପଦସମାସ; କଳା + ଧର)—
Kalādhara କଲାକର (ଦେଖ)—Kalākara (See)

କଲାଧାତୁରା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଲ + ଧୁସ୍ତୂର)—ବାଇଁଗଣୀ ରଙ୍ଗର ଫୁଲ ଓ କଳା ଡେଙ୍ଗବଶିଷ୍ଟ ଧାତୁରା ଗଛ
କାଳଧୁତୁରା
କାଲାଧତୁରା
(ଧାତୁରା ଦେଖ)—The violet-flowered variety of Thorn-apple plant; Datura Fastuasa.

କଲାଧାର—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଳା + ଆଧାର) — କଲାକର (ଦେଖ)
Kalādhāra Kalākara (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ବସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	଍	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

କଲା ନାଇବା—ଗ୍ରା. (ଇଉର) କ୍ରି—କଲା ଘେନିବା (ଦେଖ)
Kalā nāibā Kalā gheniba (See)

କଲାନାଗ—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ସଂ. କାଲନାଗ)—
Kalānāga ୧ । କାଳସ୍ୱ ସର୍ପ; ଅତ୍ୟୁଗ୍ରବିଷଧର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ସର୍ପ-ବିଶେଷ—1. A very poisonous cobra of dark colour.

କାଲାନାଗ
(କଲାନାଗୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଶଇକାର ନୋହୁ କଲାନାଗଲୁ ଗଇଲୁ ରେ
ଜବସୂର୍ଯ୍ୟ—ଜଗୋତ୍ସବଚ୍ଛାନଦଙ୍କ ଖ-ଗୀତ ।

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତି କ୍ରୋଧୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. (figurative) A very furious person.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମୁଖର ବ୍ୟକ୍ତି—
3. (figurative) A very foul-tongued person.

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଖଳ ବ୍ୟକ୍ତି; ଦୁର୍ଜ୍ଜନ—
4. (figurative) A wicked person.

କଲାନାଗବଲ୍ଲୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଳତ ?+ନାଗବଲ୍ଲୀ)—କଲଜକା
Kalānāgaballī ପାନ; ପାଟକଡ଼ା ପାନ; ପାଟରେ ଥିବା ଚର୍ବ୍ବିତ ତାମ୍ବୁଳ—Betel which has been partly chewed by a person.

କୃଷ୍ଣମୋତ୍ସବ ବରଢ଼ ସୁଗୁ, ଲଗି ଡକାଇଚ ଘରୁ ଘରୁ
ଲଳନା ଚଢନ କଲନା ନ ପଡ଼ କଲାନାଗବଲ୍ଲୀ ଗେଲେ ମାଗୁ ।
ଜବସୂର୍ଯ୍ୟ—ସଙ୍ଗୀତ ।

କଲାନାଥ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଳା+ନାଥ)—କଳାକର (ଦେଖ)
Kalānātha Kalākara (See)

କଲାନିଧି—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଳା+ନିଧି)—କଳାକର (ଦେଖ)—
Kalānidhi Kalākara (See)

କଲାନିଧିବହନ—ସଂ. ବ (ରୂପପଦ ସମାସ; କଳାନିଧିଙ୍କୁ ମସ୍ତକରେ ବହନ କରେ ଯେ)—ଶିବ; ମହାଦେବ—Śiba.
Kalānidhibahana

କଲାନିଧିବହନବଲାପହ—ସଂ. ବ (ରୂପପଦ ଓ ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଳାନିଧି+ବହନ+ବଲାପହ)—(ଶିବଶତ୍ରୁ) ମଦନ; କାମଦେବ—Cupid.
Kalānidhibahanabalāpaha

କଳାନିଧି ବହନ କଲାପହ କଦନ ପଳାଉ ଧନରେ । ଜବସୂର୍ଯ୍ୟ—ସଙ୍ଗୀତ ।

କଲାନ୍ତ—ଗ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ୍ରଣ—କ୍ଲାନ୍ତ; ଦ୍ୱାଲଆ—Tired; fatigued.
Kalānta

କାନ୍ତ କଳାନ୍ତ କ ଅବା ଯେଣ୍
ପଥପଥେ ମିଳଗଲେ ଭେଣ୍ । ପ୍ରାଚୀ· ରସବାରଧି ।

କଲାନ୍ତର—ସଂ. ବ. (କଳା+ଅନ୍ତର)—ସୁଧ; କଳନ୍ତର—
Kalāntara Interest on money lent.

କଲାପ—ସଂ. ବ. (କଳା=ଶୋଭା+ଆପ୍ ଧାତୁ=ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)
Kalāpa —୧ । ମେଖଳା; କାଞ୍ଚୀ; ତେଲଙ୍ଗୀ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଅଣ୍ଟାରେ ପିନ୍ଧିବା ଘୁଙ୍ଗୁରଲଗା ପଟ୍ଟି; ଓଡ଼ିଆଣୀ—1. A tinkling zone; a band of small bells worn by Telugu women round the waist.

୨ । ମୟୂରପୁଚ୍ଛ—2. Peacock's tail.

୩ । ସମୂହ; ରାଶି—3. Assemblage; collection; mass; multitude.

୪ । ଗୋଛା; ବଡ଼ା—4. Bundle.

୫ । ତୂଣୀର; ଶରମୁଣା—5. Quiver.

୬ । ଶର; ବାଣ—6. Arrow.

୭ । ଚନ୍ଦ୍ର—7. The moon.

୮ । ରସିକ ବା ଚତୁର ବ୍ୟକ୍ତି—
8. A clever man; a gallant.

୯ । ଧନୁ—9 Bow.

୧୦ । ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକାର ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
10. A crescent-shaped offensive weapon.

୧୧ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବ୍ୟାକରଣ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—
11. Title of a well known Sanskrit grammar.

୧୨ । ଗ୍ରାମବିଶେଷ—12. Name of a village.

୧୩ । ଭୂଷଣ; ଅଳଙ୍କାର—13. Ornament.

ଦେବଙ୍କାପଠାନ୍ତୁ ଦାସ୍ୱିଙ୍କା ତୁ ମୋର ଅନ୍ତର ଶିରବଳାପ ।
ଉତ୍କ· ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

କଲାପକ—ସଂ. ବ. (କଳାପ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ମିଳିତ ଗୁରୁଗୋଟ୍ଟ ଶ୍ଲୋକ—1. A series of four stanzas of ślokas continuing one sense.
Kalāpaka

୨ । ହସ୍ତିକଣ୍ଠବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ—2. A rope tied round the neck of an elephant.

୩ । ସମୂହ—
3. Collection; assemblage; multitude.

୪ । ରତ୍ନମାଳା—4. A string of pearls.

୫ । କଳାପ (ଦେଖ)
5. Kalāpa (See)

କଲାପଖିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଲ+ପକ୍ଷ)—
Kalāpakhiā ଏକ ପ୍ରକାର ବଡ଼ ଶାରଦ ଧାନ—A species of coarse winter-paddy.

କଲାପଟା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଲ+ପଟ୍ଟ)—
Kalāpaṭā ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ଅଙ୍କ ଆଦି ଲେଖି ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କଳାରଙ୍ଗ ବୋଳା ପଟା; ବ୍ଲାକ୍‌ବୋର୍ଡ—Black-board.
କାଲୀପଟରୀ
କାଲାତଖତା

କଲାପର୍ବତ—ଦେ. ବ—୧ । କଳାପାହାଡ଼ (ଦେଖ)
Kalāparbata 1. Kalāpāhārda (See)

ସେ କର୍ମ କରୁଛନ ସହୁ, କଲାପର୍ବତ ନାମ ବହୁ ।
ରୂପତ—ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣତଃ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଧୃତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ଭୂଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଜୂଥ' ନ ମିଳଲେ 'ଜୂଥ' ଖୋଜବେ; 'ଦଧୂ' ନ ମିଳଲେ 'ଦଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଂ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ।

୬ । ମାଲାଚଳ; ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର; ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ର—
2. A name of the sacred place of Puri.
କଲାପବତ ନାସ୍ନକ ନଭ୍ୟକୃଭଂରେ ପରଦେଶ । ପାଳକୃଷ୍ଣ. ଉସକସ୍ଥୋଳ ।

କଲାପାଣି—ଦେ. ବ. (ହି. କାଲ + ପାଂସୁ)—୧ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥ—1. Black liquid.
Kalāpāṇi
କାଳାପାନି ଛ ! ଛ ! ଛ ! ଖାଇବ ନ ହୁଁଗେ, କଲାପାଣି ପର୍ ଦଗେ ।
କାଳାପାନୀ ଏ କଲାପାଣିରୁ ମୁହଁ ପଡ଼ିଲେ ଚଉଦପୁରୁଷ ଦଗେ ।
ଚାଷିପିଲା ସୁମୁର ଗୀତ ।

୬ । ଉପକୂଳଠାରୁ ଦୂରରେ ଥିବା ସମୁଦ୍ରର ଗଭୀର ଅଂଶ; ମଝିଦରିଆ (ଏହା ଗଭୀରତା ଯୋଗୁଁ କଳା ଦେଖାଯିବାରୁ)—2. Deep ocean; mid-ocean.

୩ । ଆଣ୍ଡାମାନ୍, ନକୋବର ଆଦ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ—
3. The Andamans (archipelago).

[ଦ୍ର—ଆଣ୍ଡାମାନ୍ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ଗୁରୁତାଖି ଥିବା ଜଳ ଅତି ଗଭୀର ଥିବାରୁ ପାଣି କଳା ଦେଖାଯାଏ; ଏଥିପାଇଁ ଏହି ନାମ ।]

୪ । ଗୁରୁତର ଅପରାଧୀଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଦତ୍ତ ଆଣ୍ଡାମାନ୍‌କୁ ପଠାଯିବାରୂପ ଦ୍ୱୀପାନ୍ତର ଦଣ୍ଡ—4. Exile or transportation to the Andamans (awarded as a punishment in India.

[ଦ୍ର—ଇଂରାଜଙ୍କର ଭାରତବର୍ଷ ଅଧିକାର କରିବା କାଳରୁ ଦ୍ୱୀପାନ୍ତରଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ଅପରାଧୀଙ୍କୁ ଆଣ୍ଡାମାନ୍‌କୁ ପଠାଯାଏ ।]

କଲାପାଣିପାର୍—ଦେ. ବ—ଦ୍ୱୀପାନ୍ତର ଦଣ୍ଡ—
Kalāpāṇipār Transportation as a punishment to a criminal.
କାଳାପାନିପାର
କାଳାପାନୀପାର ଦେ. ବିଣ—ଦ୍ୱୀପାନ୍ତର ଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ—
Transported; exiled.

କଲାପାତ—ଦେ. ବ (ଫ୍ର. କାଲ + ପାତୁ)—୧ । କଜଳପାତ୍ର ଚଢ଼େଇ—
Kalāpāti 1. A species of black bird; the black Drongo.

୨ । କଜ୍ଜଳ ବା ନେତ୍ରାଞ୍ଜନ ରଖିବାର ଆଧାର; କଜଳପାତ୍ର—
2. A receptacle for storing collyrium.

ବୈଦେ. ବ (ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍. କଲଫେଟର୍—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
କାଳାପାତି ଜାହାଜ ବା ନୌକାର ପଟାମାନଙ୍କ ସନ୍ଧିରେ ବା
କଲାପଟୀ ଫାଟରେ ପିଚୁ ବା ପୁଟନ୍ ବା ଚରଳା ଝୁଣା ବା ଅସ୍ତା ବାଡ଼େଇ ଫାଟ ବନ୍ଦ କରିବା କର୍ମ—Caulking; stopping up the seams of ships and boats.

କଲାପାହାଡ଼—ଦେ. ବ (ନାମ)—ବଙ୍ଗ ସୁଲତାନଙ୍କ ସେନାପତି—
Kalāpāhārda
କାଳାପାହାଡ଼ [ଦ୍ର—ଏ ଜନ୍ମତଃ ହିନ୍ଦୁ ଥିଲେ । ପରେ ବଙ୍ଗ
କାଳାପହାଡ ନବାବଙ୍କ କନ୍ୟାର ପ୍ରେମରେ ପଡ଼ି ମୁସଲମାନ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହେଲେ, ଉତ୍କଟ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ଓ ଦେବଦେବୀଙ୍କର ଅବମାନନା କରିବା ଏହାଙ୍କ ଜୀବନର ବ୍ରତ ହୋଇଥିଲା । ବଙ୍ଗ ନବାବ (ଦାଉଦ୍) ଉତ୍କଳରେ ଅନ୍ତର୍ବିବାଦର ସୁଯୋଗ ପାଇ ଉତ୍କଳ ଅଧିକାର କରିବା ସକାଶେ ଏହାଙ୍କୁ ପଠାଇଥିଲେ । ଏ ୧୫୬୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଯାଜପୁର ଅବରୋଧ କରି ତାହା ଅଧିକାର କଲେ । ସେଠାରୁ କଟକ ଆସି ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ ଅବରୋଧ କଲେ । ତାହା ଅଧିକାର କରି ସାର ଉତ୍କଳଜୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ସକାଶେ ଏ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଓ ପୁରୀ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ଓ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ବହୁ ମନ୍ଦିର ଓ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଭାଙ୍ଗି ଦେଲେ । ପୁରୀର ପଣ୍ଡାମାନେ ଏହାଙ୍କ ପାଶବିକ ଅତ୍ୟାଚାରର ସମ୍ବାଦ ପାଇ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଦେବଙ୍କୁ ଚିଲିକା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ପାରକୁଦରେ ଲୁଚାଇ ରଖିଲେ । କଲାପାହାଡ଼ ପୁରୀରେ ବହୁବିଧ ଅତ୍ୟାଚାର କରି ସାର ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଅନ୍ୱେଷଣରେ ଗଲେ । ସେ କୌଣସିମତେ ଶ୍ରୀବିଗ୍ରହଙ୍କୁ ପାଇ ମହା ଉଲ୍ଲାସରେ ତାହାଙ୍କୁ ଗଙ୍ଗାକୂଳକୁ ନେଇ ସେଠାରେ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଚିତାରେ ନକ୍ଷେପ କଲେ । ଏଥିରେ ଶାନ୍ତ ନ ହୋଇ କଲାପାହାଡ଼ ପୁଣି କୋଣାର୍କ ଯାଇ। କରି ମନ୍ଦିରର ଦେବ-ଦେବୀ ଓ ଗ୍ରାମଚଣ୍ଡୀ ମନ୍ଦିର ପ୍ରତ୍ୟୁତ ଭାଙ୍ଗି ଶ୍ରୁରୀକାର କରି ଦେଇଥିଲେ । ଏ ଉତ୍କଳର ଯେ ଅନିଷ୍ଟ ସାଧନ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା କାଳେ କାଳେ ପୂରଣ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । କଲାପାହାଡ଼ଙ୍କ ବିଷୟ ଓଡ଼ିଶାର ଜନମୁଖରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରବାଦରୂପେ ରହିଅଛି— ଅଇଲା କଲାପାହାଡ଼, ଭାଙ୍ଗିଲା ଲୁହାର ବାଡ଼, ପିଇଲା ମହାନଦୀ ପାଣି, ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଥାଳରେ ହେଡ଼ା ପରଶିଲେ ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ଗଣି । ସେ ସମୟରେ ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ନାମରେ ଜଣେ ରାଜା ଓଡ଼ିଶାରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ଏ ସମୟ ବଙ୍ଗଦେଶର ଅନେକ ଦେବମନ୍ଦିର ଓ ଦେବଦେବୀଙ୍କୁ ନଷ୍ଟ କରିଥିଲେ । କୃପାସିନ୍ଧୁ ଇଚ୍ଛାଦାସ ।]

କଲାପାହାଡ଼ିଆସଂସ୍କାର—(କଲାପାହାଡ଼ ମନ୍ଦିର ଦେବଦେବୀଙ୍କୁ ଭାଙ୍ଗି
Kalāpāhārdiāsaṁskāra ପକାଇ ଥିବାର ଭାବକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି)
କାଳାପାହାଡ଼ୀସଂସ୍କାର କୌଣସି ଉଗ୍ର ସଂସ୍କାର; ପୁରାତନ ସାଙ୍ଗାତକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଭାଙ୍ଗି ଯେଉଁ ସମାଜ ସଂସ୍କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଏ—
Any drastic reform.

କଲାପିଠିଆ—ଦେ. ବ—କଲାବେଠିଆ (ଦେଖ) —
Kalāpiṭhiā Kalābeṭhiā (See)

କଲାପୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (କଲାପ + ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Kalāpī ୧ । ମାୟାବୀ—1. Illusive; deceptive.
(କଲାପିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କପଟୀ—2. Hypocritical.
୩ । ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରକାରୀ—
3. Plotting; hatching plots.

ସଂ. ବ. ପୁଂ—୧ । ମୟୂର—1. Peacock.
୨ । (କଲ = ମଧୁରଧ୍ୱନି + ଆପ ଧାତୁ = ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—କୋକିଳ—2. Cuckoo.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଚ	ଌ	ଯ୍	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

କଲାବଇଁଶି—ଦେ. ବ—କଲାବାଇଁଶି (ଦେଖ)—
Kalābaiñsi Kalābāiñsi (See)

କଲାବଙ୍ଗଲା—ଦେ. ବ. (ପାନବରଜୀଙ୍କ ଭାଷା)—ଏକ ଜାଙ୍ଗିଯା ଗାଢ଼-
Kalābangalā ସବୁଜ ବର୍ଣ୍ଣର ପାନ—
A kind of deep-green betel-leaf.

[ଦ୍ର—ଏ ପାନର ବର୍ଣ୍ଣ ଗାଢ଼ ସବୁଜ । ଏଥିର ମଝିରେ ଝିପିଝିପି ଧଳା ଦାଗ ଥାଏ । ସମ୍ଭବତଃ ଏ ପାନ ବଙ୍ଗଦେଶରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥିଲା ।]

କଲାବଣି—ଦେ. ବ—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—A kind of tree; Avicennia
Kalābani Officinalis (Haines).

[ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ବଡ଼, ଏହାର ଫୁଲ ଧଳଦଅା ଓ ଫଳ ଗାଢ଼-ମାଲ । ମହାନଦୀମୁହାଣର ବିକୋଣଭୂମି ଉପରେ ଓ ସମୁଦ୍ରଆ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଏହା ଜନ୍ମେ ।]

କଲାବତୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଲାବତ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kalābatī ୧ । କଲାବିଦ୍ୟାରେ କୁଶଳା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
1. (a female) Versed in the fine arts.
ସୁରୁମାର କଳା ହଙ୍କେ ଶବ୍ଦବଦ୍ୟା ଶିଖିଥିଲ କଳାବତୀ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ସଦାଚ ।
୨ । ରସିକା; ଛଇଳି—
2. Jovial; amorous; witty (female).
୩ । ତୁମ୍ବୁରୁ ଗନ୍ଧର୍ବଙ୍କ ବୀଣା—
3. Name of the harp of Tumburu Gandharba.
୪ । ଲକ୍ଷଣଯୁକ୍ତା (ସ୍ତ୍ରୀ); ସୁଲକ୍ଷଣା—
4. Very graceful or charming (woman).
୫ । (ନାମ) କାନ୍ୟକୁବ୍ଜ ବ୍ରଜକନ୍ୟା ବୃଜା ବୃଷଭାନୁଙ୍କ ପତ୍ନୀ (ଏହାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ରାଧିକା ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ)—
5. Name of the wife of king Brushabhānu and mother of Rādhikā.

ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ବେଶ୍ୟା—1. A prostitute.
୨ । ନର୍ତ୍ତକୀ—2. A dancing girl.
(ଅର୍ଦ୍ଧେନ୍ଦୁ—'ମାଷ୍ଟରବାବୁ' ନାଟକ ।)
୩ । ନୀଳଶାଢ଼ୀ—3. Blue cloth for female wear.
୪ । ଜଣେ ଅପ୍ସର (ନାମ)—
4. Name of a heavenly nymph.
ବାସଅଙ୍ଗୀରେ ଆଲଙ୍କନ; ବରନ କଲାବତୀ ସ୍ତନ ।
ଭଞ୍ଜ—ବୈଦେଗ୍ଧୀଶବଲାସ ।

କଲାବତୁ—ବୈଦେ. ବ. (ଉର୍ଦ୍ଦୁ. କଲ୍ଲବତ୍ତୁନ୍; ସଂ. କଲା+ବତ୍ତୁ;
Kalābatu କଳଦ୍ୱାରା ଗୁଡ଼ାଆ ହୋଇଥିବାରୁ)—ରେସମ ସୂତା
କଲାବତୁ ସହିତ କଳଦ୍ୱାରା ଗୁଡ଼ାଆ ହୋଇଥିବା ସୁନା ରୂପାର
କଲାବତ୍ତୁ ଖୁବ୍ ବାରିକ୍ ସୂତା—Silken thread twisted along with very slender gold or silver threads by machine.

କଲାବଦାଲିଆ—ସାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଦୁରେଇ କୋଳ (ଦେଖ)
Kalābadāliā Durei koli (See)

କଲାବନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ କଲାବତ୍; ତୁଳ. ହି. କାଲ୍ଓ୍ୟାତ୍
Kalābanta =ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟାରେ ନିପୁଣ ବ୍ୟକ୍ତି)—
କଳାବନ୍ତ ୧ । କଳାବିଦ୍ୟାକୁଶଳ—
କଲାବନ୍ତ 1. Versed or cultured in the elegant arts.
୨ । ରସିକ—2. Gallant; witty; amorous.
୩ । ଶ୍ରୀମାନ୍; ଶ୍ରୀବନ୍ତ—
3. Fortunate; lucky.
୪ । ବିଶେଷ ଶୁଭ ଲକ୍ଷଣଯୁକ୍ତ—
4. Beautiful; having auspicious signs on the body.
୫ । ସଙ୍ଗୀତକୁଶଳ—5. Expert in music.
୬ । ଶିଳ୍ପନିପୁଣ—
6. Artistic; skilled in any art.

କଲବାଇଁଶି—ଦେ.ବ (ସଂ. କୁଳିଶ ମତ୍ସ୍ୟ; କମ୍ବା ସଂ. କାଳ+ବାସୁସ=
Kalābāiñsi ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ)—
କାଳବଶି, କାଳବସୁ, କାଳବୋସ **କୁଲିଶ** ରେହ୍ଲ ମାଛଠାରୁ ଶ୍ୱେତ ଓ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ କାଉ-ବଶିଖି ମାଛବିଶେଷ—
A kind of fish; a kind of fresh-water carp; Lubeo Calbasu; Pomotis.

[ଦ୍ର—ଏ ମାଛର ପଖା କଳା; ରେହ୍ଲ ମାଛର ପଖା ନାଲି; ଏ ମାଛର ଓଠରେ ଦୁଇଟି ବଡ଼ ଓ ଦୁଇଟି ସାନ ଦାନ୍ତ ଥାଏ । ଏ ମାଛ ଏକ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େ ।]

କଲାବାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କଳା+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବତ୍ତୁ; ୧ମା.୧ବ)—
Kalābān ୧ । କଲାବନ୍ତ (ଦେଖ)
(କଲାବତ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Kalābanta (See)
ସଂ. ବ—ଚନ୍ଦ୍ର—The moon.

କଲାବାହୁଟିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଳ+ବାଘାଟ=ମୃଗ; ତୁଳ. ସାଉଁତ
Kalābāhuṭiā ବଙ୍ଗଳା ବାଉଟିଆ)—
କାଳାହିରନ, କରସାୟନ କୃଷ୍ଣସାର ମୃଗ; ଏହାର ପିଠି କଳା ଏବଂ କଡ଼ ଓ ପେଟ ଧଳା; ଅଣ୍ଡିରା ହରିଣର ଶିଙ୍ଗ ଥାଏ ମାତ୍ର ମାଈ ହରିଣର ଶିଙ୍ଗ ନ ଥାଏ—
The black deer; the black antelope.

କଲାବିକ—ସଂ. ବ. (କଲ=ମଧୁର ଧ୍ୱନି+ଅବ ଧାତୁ=ବନ୍ଦନ କରିବା+
Kalābika କର୍ତ୍ତୃ. ଇକ)—କୁକୁଡ଼ା—Cock.

କଲ୍ଲବିଟ୍ବିଟ୍—ସାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—
Kalābiṭbiṭ ଘୋର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ; କଳା କାଟକଟ; ଚିପଣ କଳା—
Very black; deep black.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍ଟ' ଦେଖିବେ ।

କଲାବନ୍ତ ନଇ—ଦେ. ବ—ଖୋରଧା ଅଞ୍ଚଳର ଜଙ୍ଗଲରେ ଜାତ ଲତା-ବିଶେଷ; କାକମାରି

Kalābiti nai A wild creeper; Anamirta Cocculus (Haines)

କାକମାରି

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଶୁଖିଲା ଡାଲିରୁ ଉନ୍ମତ୍ତସୂ ଜାଇ ବାହାରେ ।]

କଲାବୁଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଲ + ବୋ ଧାତୁ = ବୁଣିବା; ବପନ କରିବା)—

Kalābuā

ବେଉଷଣ ହେବା ପରେ ଈଷତ୍ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଦେଖାଯିବା ଗାଢ଼ ଆଙ୍କୁଳ ରଙ୍ଗ ଧାନ ଗଛ—

Sown paddy plants looking healthy and black after puddling.

କଲାବୁକୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଲେୟୁକ)—

Kalābuku

୧ । କଳିଜା (ଦେଖ)

1. Kalijā (See)

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତି ପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି—

2. A beloved person.

ତୁତେ ଲଗାଇ ବୋଇଲେ ତୁ ମୋ କଲାବୁକୁ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

କଲା ବୁଢ଼ିଆଣୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ— ପକ୍ଷୀବିଶେଷ—

Kalā burdhiāṇī A kind of bird.

[ଦ୍ର—ଏ ପକ୍ଷୀ କଳା ରଙ୍ଗର ଶାଗୁଣା ପର୍ । ଏ ପକ୍ଷୀ ଉପରେ ବହୁ ଉଚ୍ଚ ଗଛରେ ବସା ବାନ୍ଧି ପିଲା କରେ । ଏ ପକ୍ଷୀ ଦେଢ଼ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ । ଏହାର ବେକ ଲମ୍ବା ଏବଂ ଗୋଡ଼ ମୋଟା ଓ ଡେଙ୍ଗା ।

ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ଗୃହ ଅଧରେ କଳା ବୁଢ଼ିଆଣୀ ବସା ବାନ୍ଧିଥିବା ଗଛ ମୂଳରୁ ଝଟକା ମାଟି ଆଣିଲା ବେଳେ ଯେବେ ସେ ପକ୍ଷୀ ନ ବୋବାଏ ତେବେ ସେହି ମାଟିକୁ ଡେଉଁରିଆରେ ପୁରାଇ ପିନ୍ଧା ଗେୟର କରିବାକୁ ଯିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କେହି ଧରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

କଲାବୁଲିଯିବା—ଦେ. ବ—୧ । ବୁଣା ହୋଇଥିବା ଧାନଗଛମାନ ବେଉଷଣ ପରେ ଚକ୍ଚକ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଦେଖାଯିବା—

Kalā bulijibā

1. The black and glossy appearance of paddy plants some days after puddling.

୨ । ଶୁଆଙ୍କ ବୟସ ବେଶୀ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ରେଖା କଣ୍ଠରେ ଗୁରପାଖରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା—

2. The appearance of a black line round the neck of full grown parrots.

କଲାବେଠିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁରୀ) ବ. (ସଂ. କାଲ + ପୃଷ୍ଠ; ଏମାନେ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଥିବାରୁ ଓ ଏମାନେ ଅନାବୃତ ଦେହରେ ରଥଟାଣିବା ବେଳେ ଏମାନଙ୍କର କଳାପିଠି ଦେଖାଯାଉଥିବାରୁ ଏହି ନାମ)—ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ରଥ ଟାଣିବା ନିମନ୍ତେ ନିଯୁକ୍ତ ପୁରୀରେ ବହୁକାଳରୁ ରହିଥିବା ଶବର ଜାତିବିଶେଷ—

Kalābeṭhiā A caste of Śabaras who have long settled in Puri and who are employed in dragging the cars during the Car festival.

କଲାବୋଇତ—ଦେ. ବ—୧ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର—

Kalāboita 1. A silk cloth of black colour.

ଝିଅକୁ ପିନ୍ଧାଏ କଲାବୋଇତ, ଉଡ଼େଇ ନଉଛ ରୂପ ।

ଧୋରେବାସା. ଶିଶୁଗୀତ ।

୨ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ମୋଟା ସୂତା-ଲୁଗା—

2. A coarse black linen cloth.

କଲାଭୃତ୍—ସଂ. ବ. (କଲା + ଭୃ ଧାତୁ = ପୋଷଣ କରିବା + କ୍ୱିପ୍) —୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon.

୨ । ଶିଳ୍ପୀ—2. An artisan.

୩ । (ଏ ମସ୍ତକରେ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ଧାରଣ କରିବାରୁ) ଶିବ—

3. A name of Śiba.

କଲାମଇ—ଦେ. ବ—ବେଉଷଣ ପରେ ନୂଆଚେର ମାରି ଧାନଗଛ ସରୁ କଲାବର୍ଣ୍ଣ ହେବାରୁ ତାହା ଉପରେ ଚଲାଇ ହଆଯିବା ମଇ—A ladder drawn over the paddy-plants after they are refreshed by puddling.

କଲାମାଣିକ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଲ + ମାଣିକ)—୧ । କୃଷ୍ଣ—

Kalāmāṇika 1. Śrīkṛushṇa

କାଳାମାନିକ ୨ । ଯଶୋଦାଙ୍କର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରତି ବାତ୍ସଲ୍ୟ ସମ୍ବୋଧନ—One of the names by which Jaśodā was fondling Śrīkṛushṇa.

କାହନଗଙ୍ଗାର ତୁ ମୋ ଦରତ୍ତପସ୍ତ୍ର ।
ଅଲଇଉଡ଼ ବାବୁରେ ଛୁଦରଦ୍ଦାହାତ୍ର । କଲାମାଣି କରେ ।
ଅର୍ଜୁନଭ୍ୟ. ବଦଗୁଡ଼ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ।

[ଦ୍ର—ମାଣିକ ଶବ୍ଦ ଓ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ, କାନ୍ତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣ କଳା ଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ବାତ୍ସଲ୍ୟରେ ଏ ସମ୍ବୋଧନ କରା ଯାଇଅଛି; ପ୍ରିୟ ଶିଶୁ ପ୍ରତି ବାତ୍ସଲ୍ୟ ସମ୍ବୋଧନରେ ଏ ଶବ୍ଦ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହୁଏ ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—କ୍ଷିରସମୁଦ୍ର ଗୁଲ୍ମ (ଦେଖ)

Kshirasamudra plant (See)

କଲାମୁଗ—ଦେ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର ସୂକ୍ଷ୍ମାଦୁ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ମୁଗ—

Kalāmuga A kind of black pulse; Phaseolus Grandis. (Haine)

କାଳାମୁଗ

କଲାମେଘୀ—ଦେ. ବ—କଳାମେଘ ପରି ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ଏକପ୍ରକାର ଶାଢ଼ୀ-

Kalāmeghī A cloth of the colour of dark clouds; worn by females.

ଦେ. ବଣ.—କଳାମେଘର ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—

Of the colour of black cloud.

କଲାସ୍ୟ—ସଂ. ବ. (କ = ବାସୁ + ଲ୍ଲ = ଗ୍ରହଣ କରିବା + କ୍ୟୁ. ଯ)—

Kalāya ମଝର ଜାତୀୟ ନାନାପ୍ରକାରର ଶସ୍ୟ—A name applied to several kinds of leguminous seeds or pulse like pea.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

[ଦ୍ର—ଏହା ଡାଲ ହୁଏ । ବଙ୍ଗଳାରେ ଏହାକୁ କଡ଼ାଇଡାଲ୍ କହନ୍ତି ।]

୨ । ମଟର—2. Peas.

୩ । ବଡ଼ଚଣା (ଦ୍ୱାରେକୃଷ୍ଣ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—

3. A large variety of oats.

କଲ୍ଲର୍—ବୈଦେ.—ବ.(ଇଂ. କଲ୍ଲାର୍)—ବେକରେ ବେଢ଼ାଯିବା ପଟ୍ଟୀ—
Kalār Collar.

କଲାରଙ୍ଗ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଳ + ରଞ୍ଜଧାତୁ)—କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ—
Kalāraṅga Black colour.

କାଲରଂ ସଂ. ବ.—କାମକ୍ରୀଡ଼ା—
କାଲାରଂଗ Lusty pleasure; lustful sports.

କଲାରାଆଟ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଳ ଓ ରାଜନ୍; ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି କଳା ଥିବାରୁ)—ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ—
Kalārāāṭa The Deity Jagannātha.

କଲାରାଆଟ ଘର—ଦେ. ବ.—ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଶ୍ରୀମନ୍ଦର ଓ ଜଗମୋହନ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ—
Kalārāāṭa ghara The roofed space or portico between the main temple and the adjoining temple of Jagannātha.

କଲାରାଆଟ ଦ୍ୱାର—ଦେ. ବ.—୧ । ପୁରୀର ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଶ୍ରୀମନ୍ଦର ମଧ୍ୟକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବାର କବାଟ—
Kalārāāṭa dwāra 1. The door leading into the main temple at Puri.

୨ । ବିଷ୍ଣୁ ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ଶେଷ ଦ୍ୱାର—

2. The door nearest to the image of Bishṇu in a temple.

କଲାରାଇଟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ.—କଲାରାଆଟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kalārāiṭa (etc) Kalārāāṭa etc. (See)

କଲାରାଏଟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ.—କଲାରାଆଟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kalārāeṭa (etc Kalārāāṭa etc. (See)

କଲାରାଟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—କଲାରାଆଟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Kalārāṭa (etc) Kalārāāṭa etc. (See)

କଲାରାହାଟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ— କଲାରାଆଟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Kalārāhāṭa (etc) Kalārāāṭa etc (See)

କଲା ଲଇବା—ଗ୍ରା. (ଇଉର) କ୍ରି—କଲା ଘେନବା (ଦେଖ)—
Kalā laibā Kalā ghenibā (See)

କଲାଲାପ—ସଂ. ବ—୧ । (କର୍ମଧା; କଲ + ଆଲାପ) ମଧୁରାଲାପ—
Kalālāpa 1. Sweet words.

୨ । ମଧୁର ଅବ୍ୟକ୍ତ ଧ୍ୱନି—

2. Sweet inarticulate sound.

୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଭ୍ରମର—3. The large black bee; the droning bee.

କଲାଲୁଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଳ + ଲବଣ)—ଏକପ୍ରକାର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଖନଜ ଲବଣ—
Kalāluṇa Black salt.

କାଲନୁନ
କାଲାନମକ
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ :—ଗାଲ; କାଚୋଭବ; କାଚସୌବଲ; କୃଷ୍ଣଲବଣ [ଦ୍ର—ଏହା ପଞ୍ଚଲବଣ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ ।]

କଲାଶିର—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଳ + ଶିର୍) ପ୍ରହାର ବା ଗୁପ ଯୋଗୁଁ ବନ୍ଦ ବା ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ହେତୁରୁ ଶିର୍‌ର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ
କାଲ୍‌ଶିରା ପ୍ରାପ୍ତି—A bruise.

କଲାହାଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—୧ । ଯାକାହ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିକୁ ତଳୁ-
Kalāhāṇḍi ଉପରେ ବସାଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ଉହାଁର ପିଠିରେ
କାଲାହାଁଣ୍ଡି କଳାର ସ୍ତର ପଡ଼ିଥାଏ—1. A cooking pot on which a layer of soot has set owing to its having been set over fire.

୨ । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର ଗଡ଼ଜାତବିଶେଷ—

2. Name of a feudatory state of the 1st group in Orissa.

[ଦ୍ର—ଏହା ପୂର୍ବେ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଛତିଶ ଗଡ଼ଜାତ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଥିଲା, କିନ୍ତୁ ୧୯୦୫ ସାଲରୁ ଏହା ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇ ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କର ପ୍ରଥମ ପୁଞ୍ଜରେ ପାଟଣା, ସୋନପୁର, ବାମଣ୍ଡା ଓ ରେଢ଼ାଖୋଲ ସଙ୍ଗେ ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ କରାଯାଇଅଛୁ । ଏହି ରାଜ୍ୟ ଗଞ୍ଜାମର ପଶ୍ଚିମରେ ଓ ପାଟଣା ରାଜ୍ୟର ପୂର୍ବରେ ଅବସ୍ଥିତ । ପୂର୍ବେ ଏହା ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । କଳଙ୍କର ଗଙ୍ଗବଂଶୀୟ କେହି ରାଜା ଏ ରାଜ୍ୟ ଜୟ କରି ସେଠାରେ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ଗଙ୍ଗବଂଶର ରାଜାମାନେ ଏ ରାଜ୍ୟରେ ୧୦୦୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରି ଶେଷ ରାଜା ଅଯୁଗକ ହେବାରୁ ଉତ୍କଳସଚିବ ଜଣେ ରାଜପୁରୁଷଙ୍କୁ ଘରଜୋଇଁଆ କରି ରଖିଥିଲେ ଓ ସେ ଏଠାର ରାଜା ହେଲେ । କଲାହାଣ୍ଡି ଅଧୀନରେ ୧୮ଜଣ ସାମନ୍ତରାଜା ଥିଲେ । କୃପାସିନ୍ଧୁ—ଇଣ୍ଡିଆସ ।]

୩ । ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତ କଲାହାଣ୍ଡିରେ କଥିତ ଓଡ଼ିଆରୂପ—

3. The form of Oriya language spoken in the Kalāhāṇḍi feudatory state.

କଲାହାଣ୍ଡିଆ ମେଘ—ଦେ. ବ—କଲାହାଣ୍ଡି ପରି ଘୋର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ମେଘ—
Kalāhāṇḍiā megha Very black cloud which
କାଲୀଘଟା brings a heavy shower of rain with it.

[ଦ୍ର—ଏ ମେଘ ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମରୁ ଉଠି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜୋର୍ ବୃଷ୍ଟି କରେ ।]

କଲାହାଣ୍ଡିଆ ତାଳ—ଦେ. ବ—ପାଚିଗଲେ ଘୋର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଦେଖାଯିବା ବଡ଼ ତାଳ ଫଳବିଶେଷ—
Kalāhāṇḍiā tāla A sort of very black and big palm fruit.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଥିପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଘଷାକୋଷରେ ନମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଥିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଉ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କଳି—ସଂ. ବି. (କଳ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା=କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—

Kaḷi ୧ । କଳିଯୁଗ; କଳିକାଳ; ହିନ୍ଦୁ ପୁରାଣ ମତରେ ସୃଷ୍ଟିର ୪ର୍ଥ ଯୁଗ (ଯୁଗ ଦେଖ)—1. The 4th age of the world according to the Hindu mythology; the present age of vice (see Jūga).

କଳିକାଳ ଭିଆଇଲେ ଉହାଁର ପାଲଟ ।

ସାରଳା. ନଦ୍ୱାରୁରଭ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

୨ । ଦ୍ୱେଷ; ଶତ୍ରୁତା; ଅଦାଉଣ୍ଡି—2. Enmity; grudge.

୩ । କଳହ—3. Quarrel.

୪ । ଯୁଦ୍ଧ—4. Fight; strife.

୫ । ଶୂର—5. Warrior; a hero.

୬ । ପୁଷ୍ପକୋରକ; କଳିକା; କଢ଼; କଢ଼ି—6. An unblown flower; a bud.

୭ । ମଞ୍ଜରୀ; ଗଜା; ନବପଲ୍ଲବ କୋମଳ ପତ୍ର—7. Tender shoots; new tender leaves.

୮ । ବାହାଡ଼ା (ଗଛ ଓ କୋଳ)—8. Belleric myrobalan (tree and berry).

୯ । ଦେବତାରୂପେ କଳ୍ପିତ କଳହାଦ୍ୱ—9. Strife; discord; quarrel and contention personified.

[ଦ୍ର—ଉତ୍ତରଖ୍ୟ ପୁରାଣମତରେ ଏହାଙ୍କର ପିତା 'କ୍ରୋଧ', ମାତା 'ହିଂସା', ଭଗ୍ନୀ 'ଦୁରୁକ୍ତି', ପୁତ୍ରଦ୍ୱୟ 'ଭୟ' ଓ 'ମୃତ୍ୟୁ' ।]

ଦେ. ବ—ଗଳା; ଗଳଦେଶ—Neck.

କଳି—ଦେ. ବ—୧ । (ଆ. କଲଇ=ଲେପନ; ଏହା କାନ୍ଥରେ ଲିପା ହେବାରୁ)—କଲିଚୂନ; ସିପରୁନ—1. Slaked shell-lime; quicklime.

Kali

କଳିଚୂନ

ଚୂନେକିବରୀ

କଳୀ

୨ । (ସଂ. କଳ=କୋମଳପତ୍ର; ଏହାର ଆକାର କୋମଳପତ୍ର ପରି)—କୁର୍ତ୍ତାର କାନ୍ଥ ଓ ପକେଟ ପାଖରେ ବସାଯିବା ତ୍ରିକୋଣ ବା ଚତୁଷ୍କୋଣବିଶିଷ୍ଟ ପୃଥକ୍ ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ—2. Rhombus or triangle-shaped bit of cloth sewn to the corners of coats.

୩ । (ସଂ. କଳ=ମଞ୍ଜରୀ) ଗଞ୍ଜେଇ ଗଛର ଗଜା ବା ଶୁଷ୍କ-ମଞ୍ଜରୀ—3. The tender dried shoots of Cannabis Indica or Indian hemp.

୪ । ନବମଞ୍ଜରୀ; ଗଜା—4. Tender shoots.

୫ । କଳିକା; କଢ଼—5. Bud.

ପୂରିବ ପୂଲ କଲ ଫୁଲ କାନନେ । ସଥାନାଥ—ମେଘଦୂତ ।

୬ । ଚନ୍ଦନ, କଲା, ସିନ୍ଦୂର, କସ୍ତୁରୀ ଆଦର ସୂକ୍ଷ୍ମାଗ୍ର ଚଉା ବା ଉଲଳବିଶେଷ—6. A sandal-paste mark on the brow tapering to a point.

ଅଳିଲ ଜନମା ନାସା ମୃଗ ମଦ କଲଙ୍କ ।

କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୭ । କ୍ରମଶଃ ସରୁ ହୋଇ ସୂଚ୍ୟଗ୍ର ହେବା ବସ୍ତୁ—7. Things generally tapering to a point.

୮ । କେଶଉଚ୍ଚୀବିଶେଷ—8. A coiffure arranged by making tapering locks.

୯ । କଥାରେ ଲଗାଇବା ଉପକଥା—9. Addition to an original oral statement.

୧୦ । କଥାର ଭଙ୍ଗୀ ବା ଛନ୍ଦ; ଶ୍ଳେଷାର୍ଥଯୁକ୍ତ କଥା—10. Witty talk; pun.

କଳଅ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. କଳ)—

Kaḷiā କଳହା; କଳହୁଡ଼ା; କଳହପ୍ରିୟ—ଝଗଡ଼ାଟେ Quarrelsome.

ଝଗଡାଳୁ ସମ ଦୁଇ ଗୋଷ୍ଠି ଗୋଷ୍ଠି ନପଟ କରଅ ।

(କଲେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ୍ୟାକ. ଗୌଡଲହ୍ୱ ।

କଳଅ—ଦେ. ବିଣ—କଳଯୁକ୍ତ; କ୍ରମଶଃ ସୂକ୍ଷ୍ମ ହୋଇ ନମ୍ରକୁ ଝୁଲିଥିବା—

Kaḷiā With parts hanging down and tapering to a point.

କଳିବାଳା

ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—କାଳଅ; କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—Of black colour.

କଳଅ ଆଳୁ—ଦେ. ବ—ବନ୍ୟ ଆଳୁବିଶେଷ—

Kaḷiā āḷu A kind of wild yam.

କଳଅ ଟର୍‌ଟର୍—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—

Kaḷiā ṭarṭar ତ୍ରିପଣ୍ଡ କଳା; ଘୋର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; କଳା-କଟ କଟ—Very black.

ଦଶୁ ଆଉସି କଳଅ ଟର୍‌ଟର୍, ପିନ୍ଧ ଆଉସି ଡୁଲବଥ ଗରଜର୍—ଗୀତ ।

କଳଆଣ—ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବ. (ସଂ. କଲ୍ୟାଣ)—

Kaḷiāṇa ୧ । କଲ୍ୟାଣ; ମଙ୍ଗଳକାମନା—1. Benediction.

୨ । ଆଶୀର୍ବାଦ—2. Blessing.

କଳଅ ବଟ୍‌ବଟ୍—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—

Kaḷiā baṭbaṭ କଳିଆ ଟର୍‌ଟର୍ (ଦେଖ) Kaḷiā ṭarṭar (See)

କଳଆର—ଦେ. ବ—ଘୋଡ଼ାର ଲଗାମ କଡ଼ଆଳ (ଦେଖ)

Kaḷiāra Bridle; reins.

କଳଆରି—ଦେ. ବି. (ସଂ. କଳ; ଏହା ଉପରେ କଳକାସଦୃଶ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଥିବାରୁ)—

Kaḷiāri ହାଡ ଖଣ୍ଡୁ ବା ବଳସଦୃଶବିଶେଷ—କଡ଼ଆଳ (ଦେଖ)

A kind of bracelet.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଗୋଟିଏ ପାଖ ମୋଟ ଓ ଗୋଟିଏ ପାଖ ସରୁ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଜ୍ଞଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍‌ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ଷ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ

କଲଆର—ଦେ. ବ—କଳଆର (ଦେଖ)
Kaliāri — Kaḷiāri (See)

କଲକଜଆ—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭରର)—ଉତ୍ତେଜ କଳ—
Kali kajiā — Quarrelling.

କଲକତରୁ—ଦେ. ବ
Kaḷikatarā
ଉଚ୍‌ଚିମିଡ଼ା, ଉଚ୍ଚିଙ୍ଗଡ଼ା
ଫଡିଙ୍ଗା
୧ । ମାଟିରେ ଗାତ କରି ପଙ୍କ ଉଉରେ ରହୁଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ ଏକ ଜାତୀୟ ପୋକ—
1. An insect which bores into the ground; Mole cricket; Gryllotalpa Vulgaris.

କଲକଉରୁ ଜାତ ପଙ୍କେ, ନର୍ମଳ ରତ୍ନେ ଅଳଙ୍କେ ।
ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

[ଦ୍ର—ଶ୍ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ସକାଳୁ ଉଠି କଲକଉରୁ ପୋକକୁ ଗ୍ରହଁବା ବ୍ୟକ୍ତିର ସେହି ଦିନ ମଧ୍ୟରେ କାହା ସଙ୍ଗେ ହେଲେ କଳ ଲଗେ ।]

୨ । ପୁଂ—କଳହପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି; କଳହୁଡ଼ା ବ୍ୟକ୍ତି—
(କଳକଁଉରୁ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Quarrelsome person.

ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । କଳହୁଡ଼ା (ବ୍ୟକ୍ତି); କଳହା—
1. Quarrelsome (person)

୨ । କଳହ ଉତ୍ପାଦକ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2. Bringing about a quarrel.

କଲକତରୁ—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କଳକଉରୁର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Kaḷikatarī — Feminine of Kaḷikatarā (See)

କଲକତା—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ହୁଗ୍ଲୀନଦୀ ତୀରସ୍ଥ ବଙ୍ଗପ୍ରଦେଶର
Kalikatā — ଆଧୁନିକ ଗୁରୁଧାନୀ—Calcutta.
କଲିକାତା [ଦ୍ର—ଏହା ପୂର୍ବେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ ଥିଲା ।
କଲକତ୍ତା ଇଷ୍ଟ୍‌ଇଣ୍ଡିଆ କୋମ୍ପାନି ମୋଗଲ ବାଦସାହାଙ୍କ ଅଧୀନ ବଙ୍ଗନବାବଙ୍କଠାରୁ ଏ ସ୍ଥାନ ପଟା ନେଇ ବାଣିଜ୍ୟାର୍ଥ ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ କୋଠୀ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ; ପରେ ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଗ (ଫୋର୍ଟ୍ ଉଇଲିୟମ୍) ନାମୀଣ କରି କ୍ରମଶଃ ବଙ୍ଗର ନବାବଙ୍କଠାରୁ ଏହା ଅଧିକାର କରି ଗୁରୁତ୍ୱବସ୍ତାର କଲେ । କଲିକତାର କାଲୀଠାକୁରାଣୀ ଉରଉପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏହା ପୂର୍ବେ ଇଂରାଜଶାସିତ ଉରଉବର୍ଷର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା; ବର୍ତ୍ତମାନ ୧୯୧୧ ଠାରୁ ଦିଲ୍ଲୀ ଉରଉର ରାଜଧାନୀ ହୋଇଅଛି ।]

କଲକତି—ଦେ. ବିଣ—୧ । କଲିକତାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Kalikati — 1. Relating to Calcutta.
କଲିକାତାର ୨ । କଲିକତାରୁ ଆଣତ—
କଲକତ୍ତୀ 2. Brought from Calcutta.

୩ । କଲିକତାରେ ନର୍ମିତ—
3. Made in Calcutta.

କଲକତିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । କଲିକତି (ଦେଖ)
Kalikatiā — 1. Kalikati (See).
କଲିକାତାର ୨ । କଲିକତାବାସୀ—
କଲକତ୍ତାବାଲା 2. Inhabiting Calcutta.

୩ । କଲିକତାକୁ ଆଗତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
3. Hailing from Calcutta.

୪ । କଲିକତାରୁ ଯାତାୟାତ କରୁଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
4. Frequently visiting Calcutta.

କଲକତ ଦଲ—ଦେ. ବ—ବିଲାତି ଦଲ (ଦେଖ)
Kalikati daḷa — Bilāti daḷa (See).

[ଦ୍ର—ଏହା କେତେ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ପ୍ରଥମେ କଲିକତାରୁ ବାସୀ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଏ ଦେଶକୁ ଅଣାଯାଇ ଥିବାରୁ ଏହି ନାମ ହୋଇଅଛି ।)

କଲ କରିବାକୁ ମଞ୍ଜି ପୋତିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଳହର ସୂତ୍ରପାତ କରିବା—
Kaḷi karibāku mañji potibā — To sow the seeds of quarrel.

କଲକଲୁଷ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଳି + କଲୁଷ)—କଳିଯୁଗର ପାପ—
Kaḷikaḷusha — The sin of the Kali Age.

କଲକଲ୍ମଷ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଳି + କଲ୍ମଷ)—
Kaḷikaḷmasha — କଳକଲୁଷ (ଦେଖ)
Kaḷikaḷusha (See)

କଲକା—ସଂ. ବ. (କଳ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । କଢ଼; କଢ଼ି—
Kaḷikā — 1. A bud.

ଛୋଟ ଗୋଲକ ପଦ୍ମଟିଏ,
କଳକା ଅରହିଁ ଗନ୍ଧଟେ—ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୨ । ନବମଞ୍ଜୁରୀ—2. A tender shoot.

୩ । କନଅର ଫୁଲ—
3. Thevetia nerifloria (flower).

୪ । ସୀତାର ତଳଦେଶ—
4. The base or bottom of a lute.

୫ । ପଦସନ୍ନିବେଶଯୁକ୍ତ ରଚନାବିଶେଷ—
5. A kind of composition.

କଲକା—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାରୁ ଅନୁକୃତ)—ହୁକା ଉପରେ
Kalikā — ଗୁଡ଼ାଖୁ ରହିବା ଆଧାର; ହୁକାର ଚଲମ; ଗୁଡ଼ାଖୁଚଲମ—
କଲକା; କଲକେ The funnel or cup of a hubble-bubble
ଚିଲମ which holds the tobacco-mixture while being smoked.

[ଦ୍ର—ବଙ୍ଗଳାରେ କନଅର ଫୁଲକୁ କଲକାଫୁଲ ବୋଲ୍ଯାଏ । ଚଲମର ଆକୃତି କନଅର ଫୁଲ ପରି ଥିବାରୁ ଚଲମକୁ ବଙ୍ଗଳାରେ 'କଲକା' ବୋଲ୍ଯାଏ । ହୁକାଦ୍ୱାରା ଗୁଡ଼ାଖୁ ବ୍ୟବହାର ବଙ୍ଗଦେଶରୁ ଆସିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚଲମର ଏହି ନାମଟି ମଧ୍ୟ ବଙ୍ଗଳାରୁ ଆସିଅଛି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ପ୍ରକାରଭେଦରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଦେ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟୂ' ଦେଖିବେ ।

କଲ୍ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଥା କହିବା ସମୟରେ ନାନାପ୍ରକାର ବ୍ୟଙ୍ଗ-ବାକ୍ୟ ଓ ଟୀକା ପ୍ରୟୋଗପୂର୍ବକ କଥାକୁ ବଢ଼ାଇବା—To lengthen a speech by witticisms and commentaries.

Kali kārḍhibā
କଳିବେରକରା
କଲୀନିକାଳନା

କଲକାଣ୍ଡୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ; ସଂ. କଳ + କଣ୍ଡୁ)—ଅତ୍ୟନ୍ତ କଳହପ୍ରିୟ—ଝଗଡ଼ାଟିଆ **ଝଗଡ଼ାଳୁ** Very quarrelsome.

Kalikāṇḍuā
କଳକାଣ୍ଡେଇ
କଳକାଣ୍ଡୋଇ } ସ୍ତ୍ରୀ

କଲଜାତର୍—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି—କଳକତର୍ (ଦେଖ) Kalikātarā (See)

କଲକାଳ—ସଂ. ବି—କଳଯୁଗ (ଦେଖ) Kalikāla Kalijuga (See)

କଲକାଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । କଳଯୁଗସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

Kalikāliā
କଳିଯୁଗର
କଳିଯୁଗୀ

1. Relating to the 4th age of the creation.
୨ । ଆଧୁନିକ—2. Modern.

(ଯଥା—ଏ କଳକାଳିଆ ପିଲ୍ଲଏ ଗୁରୁଜନଙ୍କୁ ମାନନା କରୁ ନାହାନ୍ତି ।)

କଲକ ବାନା ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଯେ କୌଣସି ସମୟରେ, ଯେ କୌଣସି ଘଟଣାରେ) କଳହ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା—To be ready to pick up a quarrel on some justification or other.

Kaliki bānā bāndhibā

କଲକୋତର୍—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ.—କଳକତର୍ (ଦେଖ) Kalikotarā Kalikatarā (See)

କଲକୋତରୀ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—କଳକତରୀ (ଦେଖ) Kalikotarī Kalikatarī (See)

ଶବ୍ଦର କଳକୋତର୍ ରୂପ, ଅମାନଥ କଥା ଓ ଆଗରୁ କଣା ଅଛି ।

ପାଠାନ୍ତର- କାନ୍ତର ବାବୁ ।

କଲଖୁଣ୍ଟିଆ ବେହେରା—ଦେ.ବି. (ନାମ)—କଳହପ୍ରିୟ ମୁନି ନାରଦଙ୍କ ପୁତ୍ର—Name of a son of Sage Nārada.

Kalikhuṇṭiā beherā

କଲଗୋଳ—ଦେ. ବି.(ସଦ୍ଭବର) (ସଂ. କଳହଘା. ଗୁଳ୍)—୧ । ବିଶେଷ କଳହ—1. Loud quarrel; strife.

Kaligola

ନ ବୁଝିଲା ଏହୁ କଳଗୋଳ ଘୋର—ପ୍ରାଣନାଥ. ନନ୍ଦକେଶ୍ୱର ।

ଝଗଡ଼ାଝାଟି ୨ । ଅନେକ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହେବା କଳ ଓ ହଟ୍ଟଗୋଳ **ଝଗଡ଼ାବଖେଡ଼ା** ଘୋଓଘାଆ—2. A quarrel amongst a crowd; brawl; boisterous quarrel.

କଲଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (କଳ + ଗମ୍ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Kaliṅga ୧ । ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶବିଶେଷ—ବୈତରଣୀ ନଦୀଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଗୋଦାବରୀ ନଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜ୍ୟ—

1. Name of an ancient kingdom in the East Coromandel coast extending from the river Baitaraṇī to the Godāvarī river.

[ଦ୍ର—ଉତ୍କଳ କଳଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଥିବା ଓ କଳଙ୍ଗ ରାଜାଙ୍କର ଅନେକ ବାଟ ଥିବା ମହାଭାରତରୁ ଜଣାପଡ଼େ । ମହାଭାରତର ଆଦିପର୍ବରେ ଅଛି ଯେ ଦୀର୍ଘତମା ଋଷିଙ୍କ ଔରସରେ ବଲୀଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ସୁଦେଷ୍ଣାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଅଙ୍ଗ, ବଙ୍ଗ, କଳଙ୍ଗ, ସୁହ୍ମ ଓ ସୁହ୍ମ ଏହି ୫ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମି ୫ଟି ପ୍ରଦେଶରେ ରାଜା ହୋଇଥିଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ଏ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ନାମକରଣ ହୋଇଥିଲା । ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ଅଙ୍ଗ, ବଙ୍ଗ ଓ କଳଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟ ଏକସଙ୍ଗେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ଯେ ଏ ରାଜ୍ୟମାନ ପରସ୍ପର ସଂଲଗ୍ନ ଥିଲା । ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ କଳଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟରେ ବୈତରଣୀ ନଦୀ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଖାରବେଳଙ୍କ ଶିଲାଲିପିରୁ କଳଙ୍ଗ ଗଙ୍ଗାର ଦକ୍ଷିଣରେ ଥିବା ଅନୁମିତ ହୁଏ । କେହି କେହି ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ଯେ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଶାର ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ପୁରୀ, କଟକ ଓ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ କଳଙ୍ଗ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଉଥିଲା । କାଳିଦାସଙ୍କ ରଘୁବଂଶରେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ରଘୁଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନେ କପିଶା (ମେଦିନୀପୁରର କଂସାଇ ନଦୀ) ପାର ହେବା ପରେ ଉତ୍କଳୀୟମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ କଳଙ୍ଗ ଆଡ଼କୁ ବାଟ ଦେଖାଇ ଦେଇଥିଲେ ଓ ରଘୁଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନେ ଗଙ୍ଗାମର ମହେନ୍ଦ୍ର ପର୍ବତ ନିକଟରେ କଳଙ୍ଗ ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ଯଯାତିଙ୍କ ଶାସନପତ୍ରରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ କଳଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟ ଉତ୍କଳ, କୋଙ୍ଗଦ ଓ କଳଙ୍ଗ ଏହି ୩ଟି ରାଜ୍ୟ ସେତେ ବଡ଼ା ଯାଇଥିଲା ଓ ଏହାକୁ ତ୍ରିକଳଙ୍ଗ କୁହାଯାଉଥିଲା ଏବଂ ଯଯାତିଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଉପାସ୍ୟ ଦେବତା ତ୍ରିକଳଙ୍ଗାଧିପତି ଥିଲା ।

ବଳାତ୍ମକ ମିଶ୍ର—ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଇତିହାସ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୬ଷ୍ଠ ବା ୭ମ ଶତାବ୍ଦୀଠାରୁ କଳଙ୍ଗବାସୀମାନେ ସାରସ୍ୟ, ଚୀନ, ଜାବଡ, ବ୍ରହ୍ମ, ଆସାମ, ଶ୍ୟାମ, ଯାବା, ବାଲି ଓ ଇଣ୍ଡୋନେସିଆ (ପୂର୍ବଭାରତୀୟ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ) ଆଦରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରି ସେଠାରେ କଳଙ୍ଗ ସଭ୍ୟତା ଓ ଶିଳ୍ପ ବିସ୍ତାର କରିଥିବାର ପ୍ରମାଣ ଭରତ ଦେଶର ଭଗ୍ନାବଶେଷ, ପ୍ରସ୍ତରଖୋଦିତ ମୂର୍ତ୍ତି ଓ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ମିଳୁଅଛି । ଗୋଦାବରୀ ନଦୀର ଉତ୍ତର ସ୍ଥାନ ଅଞ୍ଚଳରେ ମଧ୍ୟ କଳଙ୍ଗ ଶିଳ୍ପର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଦେଖାଯାଏ । ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତର ଘଟଣାମାନ, ଶିବ, ବ୍ରହ୍ମା, ଦୁର୍ଗା, ବିଷ୍ଣୁ ଓ ଗଣେଶ ମୂର୍ତ୍ତିମାନ କଳଙ୍ଗଶିଳ୍ପପ୍ରସୂତ ପ୍ରାଚୀନ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କ ଭଗ୍ନାବଶେଷରେ ଦେଖାଯାଏ । ଯେଉଁ ସମୟରେ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଓ କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିରମାନ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା ସେହି ସମୟରେ ଯାବା, ବାଲି ଆଦି ଦ୍ୱୀପରେ କଳଙ୍ଗଶିଳ୍ପମାନ ଖୋଦିତ ହେବାର ଅନୁମିତ ହୁଏ—ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନଉତ୍କଳ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

୬ । ପ୍ରାଚୀନ କଳଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ—
2. The capital of the ancient kingdom of Kaliṅga.

[ଦ୍ର—ହ୍ୱେନସାଙ୍ଗଙ୍କ ମତରେ କଳଙ୍ଗ ଗଞ୍ଜାମଠାରୁ ୬୦୦ ବା ୩୦୦ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଶ୍ରୀକାକୋଲ ବା ଚକାକୋଲ କଳଙ୍ଗର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଦ୍ୱାରବଂଶରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ କଳଙ୍ଗ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ନିକଟରେ ଥିଲା । ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

୩ । କଳଙ୍ଗ ଦେଶୀୟ ଲୋକ—
3. The people of Kaliṅga country.

୪ । କଳଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟର ସ୍ଥାପୟିତା; ସାର୍ଦ୍ଧଭମା ଓ ସୁଦେଷ୍ଣାଙ୍କ ପୁତ୍ର; ବଳି—4. The founder of the kingdom of Kaliṅga.

୫ । କଳଙ୍ଗ ଦେଶର ରାଜା—
5. The king of the ancient kingdom of Kaliṅga.

୬ । ମସ୍ତକଚୂଡ଼ ପକ୍ଷୀ; ମୁନିଆ ଚଢ଼େଇ—6. A small bird: Munia; Forktailed Shrike (M. W.) Urolouncha Malabarica.

୭ । କୃଷ୍ଣଜ; ପିତାକୋରୁଆଲତା, ଗିରିମଲ୍ଲିକା—
7. A creeper; Wrightia Antidysenterica.

୮ । ପୂତିକରଞ୍ଜ ଗଛ; କଣ୍ଟୁକରଞ୍ଜ ବା ବରପୋଲଗଛ; ଗିଲ ଗଛ—8. Caesalpania bonducella (tree)

୯ । ଶିରୀଷ ଗଛ—9. A tree; Acacia Sirissa.

୧୦ । ପଦ୍ମ ଗଛ—
10. The waved leafed fig tree.

ଫଃ·ବଣ. ପୁଂ—ଚତୁର—Clever; cunning (M. W.)

ଗାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ (ନାମ)—କୃଷିକାମ ଜାତିବିଶେଷ—
A caste of cultivators.

[ଦ୍ର—କନ୍ନଡ଼ଭାଷାରେ 'କୁଳଙ୍ଗ' ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଧାନ, ତେଣୁ ଯେଉଁମାନେ କୃଷି କରି ଧାନ ଫସଲ ଆବାଦ କରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ 'କଳଙ୍ଗ' କହନ୍ତି ।]

କଳଙ୍ଗା—ଦେ. ବ (ଫ. କଳଙ୍ଗ)—୧ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରୁ ଏ ଦେଶକୁ ଆଣାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ବଳଦ—
Kaliṅgā, 1. A breed of big bullocks imported from the Deccan.

୨ । ଦକ୍ଷିଣଦେଶରୁ ଆମଦ ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ଗାଈ—
2. A breed of big cows imported from the Deccan.

ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ନଉମିଳା ସ୍ତ୍ରୀ; ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
1. A woman with beautiful tight and round hips; a beautiful woman (M.W.)

୨ । ଡିବୁଡ଼; ଉଜ୍ଜଳତା—
2. A creeper; Opomea Turpethum.

ଦେ. ବିଶ—୧ । କଳଙ୍ଗ ଦେଶ ଜାତ—
1. Pertaining to the Kaliṅga country.

୨ । ଦେଶୀ ବାଛୁରୀ ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ ଓ ପୁଷ୍ଟ (ବାଛୁରୀ)—
2. (calf) Bigger than country-calves.

(ଯଥା—ଏ ବର୍ଷ ଆମ ଗାଈ ଗୋଟିଏ କଳଙ୍ଗା ବାଛୁରୀ ପକେଇଛି ।]

କଳଗୁ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ବଡ଼ କାଠ ଗଛ—
Kalichā A wild timber tree; Diospyrus Sylvatica (Haines)

[ଦ୍ର—ଏହା ୬୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ; ଏ ଗଛ ହିମାଳୟ, ସାନ୍ତାଲ-ପରଗଣା, ଅନୁଗୁଳ, ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ ପାହାଡ଼ ଓ ନଈକୂଳରେ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ଫୁଲ ଧଳା ଓ ଫଳ କୋଳ ପରି ।]

କଳଗୁ—ଦେ. ବ—କଳଗୁ (ଦେଖ)—
Kalichā Kalichā (See)

କଳଚୂନ—ଦେ. ବ— ସିପ ପୋଡ଼ା ହୋଇ ଉହାଁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଏକପ୍ରକାର ଖୁବ୍ ଧଳା ଚୂନ—Slaked lime; shell-lime; fine white lime.
Kalichūna କଳିଚୂନ
चूना; सफेदि (ଏହା ଘରର କାନ୍ଥ ସଫେଦ କରିବାରେ ଲାଗେ)

କଲିଜା—ବ. (ଫ. କାଲେଜୁ=ସକ୍ତୁତ୍)—୧ । ହୃଦପୁ ନକଟସ୍ଥ ବାମ ପାଖରେ ଥିବା କୋମଳ ମାଂସପିଣ୍ଡବଶେଷ; କଲାକୁକୁ—କଳିଜା; କଲେଜା 1. Liver.
Kalijā
कलेजा ୨ । ମନୁଷ୍ୟର ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡ—2. Human heart.

୩ । ମର୍ମସ୍ଥାନ—
3. Most vital or vulnerable part of the body.

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମନ—4. (figurative) Mind.

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସାହସ—
5. (figurative) Courage; spirit.

କଲିଜା କରତିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମନରେ କଷ୍ଟ ଦେବା; ହୃଦସ୍ଥରେ ପୀଡ଼ା ଦେବା—To affect or give pain to the mind.
Kalijā karatibā
କଳେଜା ଛେନା

କଲିଜା କରତି ହେବା—ଦେ. ବ.—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ହୃଦସ୍ଥରେ ବେଦନା ଅନୁଭୂତ ହେବା—Feeling of great mental pain.
Kalijā karati hebā
कलेजाछिदना

କଲିଜା କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କଲିଜା କରତିବା (ଦେଖ)
Kalijā kāṭibā Kalijā karatibā (See)

କଲିଜା ଥଣ୍ଡା ହେବା—ଦେ. ବ.—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—(ଅଭିଳଷିତ ବସ୍ତୁ-ରେ) ମନ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା—
Kalijā thaṇḍā hebā
कलेजा ठंढा होना Being content or satisfied (on getting one's wish fulfilled.)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଭ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଭୂ' ଦେଖିବେ ।

କଲିଜା ଥରବା—ଦେ. ବ.—ହୃଦସ୍ପନ୍ଦନ ଧଡ଼ଫଡ଼ ହେବା; ଖୁବ ଥରବା; ଭୟରେ ଅସ୍ଥିରତା ଜାତ ହେବା—

Kalijā tharibā

କଲେଜା କାँପନା Palpitation of the heart due to sudden fright; trembling with fear.

କଲିଜା ପାଣି ହୋଇଯିବା—ଦେ. ବ.—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦମ୍ ଛାଡ଼ିଯିବା; ଭୟଗ୍ରସ୍ତ ହେବା—Being cowed down with fear; shrinking with fear.

Kalijā pāṇi hoijibā

କଲେଜା ଉଡ଼ନା

କଲିଜା ଫାଟିଯିବା—ଦେ. ବ.—ଦମ୍ ଫାଟି ମରିଯିବା—

Kalijā phāṭijibā Dying of heart disease.

କଲିଞ୍ଜ—ଦେ. ବ.—ପଟୀ; ତୃଣନର୍ମିତ ଆସ୍ତରଣ ବା ପରଦା—

Kaliñja Mat; screen of reeds.

କଲିତ—ସଂ. ବଣ.—(କଲ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ) —୧ । ଜ୍ଞାତ—

Kalita 1. Known; understood.

୨ । ଧୃତ—2. Held; taken.

କାମ କରେ କଲିତ ଜଣ ଧନ୍ ଦୁଇତ । ଜାନକୀନ୍ତ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

୩ । ଲବ୍ଧ—3. Gained; acquired.

୪ । ଉପାର୍ଜିତ—4. Earned.

୫ । ଗଣିତ—5. Numbered; counted.

୬ । ପୃଥକ୍ କୃତ—6. Separated.

୭ । ବିବେଚିତ—7. Considered.

୮ । ବଦ୍ଧ—8. Bound.

୯ । ଉକ୍ତ; କଥିତ—9. Spoken; sa

୧୦ । ଗୃହୀତ—10. Taken.

୧୧ । ଦୃଷ୍ଟ—11. Seen.

୧୨ । ତୁଷ୍ଟ—12. Delighted.

୧୩ । ଆଶ୍ରିତ—13. Dependent.

୧୪ । ଅନୁଗତ—14. Subservient.

୧୫ । ସୁନ୍ଦର; ମନୋହର—15. Graceful.

କଲିତ କୋମଳ ବାହୁଲତାର ତା ପାଶେ ।

ପ୍ରତୀ ଶିଶୁଃକର—ଉଷା ଅଶ୍ରୁଲାଷ ।

କଲିତକରାର—ଦେ. ବ.—(ସଦ୍ଭବର; ସଂ. କଳହ + ଆ. ଇକ୍ତରାର)—

Kalitakarār ବିଶେଷ କଳକଜିଆ—

ବାଗଡ଼ା ଝାଟି Wordy fight; quarrel.

ଝଗଡ଼ାବଖେଡ଼ା

କଲିତକରାଲ—ଗ୍ରା. ବ.—କଲିତକରାର (ଦେଖ)

Kalitakarāla Kalitakarrā (See)

କଲିତତରା—ଗ୍ରା. ବ.—କଲିକତରା (ଦେଖ)

Kalitatarā Kalikatarā (See)

କଲିତତରା ସେତେ ବେଡ଼ନ୍ତୁ ପିଲ୍ଲୁ । ମହାଦେବ. ମାର୍କଣ୍ଡେୟପୁରାଣ ।

କଲିଦୁନ୍ଦୁରି—ଗ୍ରାଦେ. (ଘୁଷୁ, ଖୋରଧା) ବ. (ସଦ୍ଭବର;) ସଂ. କଳହ + ଦ୍ୱନ୍ଦ)—କଳକଜିଆ—Quarrel.

Kalidunduri

(ଲୁନୁଲାଲୁମାସ୍ତ ନଅଭୁଣ୍ଡୀ ।)

କଲିଦ୍ରୁମ—ସଂ. ବ.—ବଣ୍ଟଭକ ବା ବାହାଡ଼ା ଗଛ—

Kalidruma The Beleric myrobalan (tree).

[ଦ୍ରୁ—ନଳ ଗଜାଙ୍କ ଛଦ୍ରାନ୍ୱେଷଣ କରିବା ନମନ୍ତେ ଶସ୍ତ୍ରର-ଧାସ୍ତ କଳ ଏହି ବୃକ୍ଷରେ ଆଶ୍ରସ୍ତ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।]

କଳି ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କବଳ + ଧୃ ଧାତୁ)—ରୋଗବେଳେ

Kaḷi dharibā ଗୋରୁଙ୍କୁ ଔଷଧ ଖୁଆଇବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ପାଟି ଉଚ୍ଚରେ ଦାଢ଼ ପୂରାଇ ପାଟି ମେଲାକରି ଧରିବା—

To hold the mouth of a cow or bullock after opening it for administering doses of medicine.

[ଦ୍ରୁ—ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ ଗୋରୁକୁ ଔଷଧ ଖୁଆଇବା ପାଇଁ ତାକୁ ଭୂଇଁରେ ପକାଇଦେଇ ଲୋକେ ମାଡ଼ିବସନ୍ତି । ଜଣେ ଲୋକ ଦୁଇ ଦାଢ଼ରେ ତା ଶିଂପଲ୍ଲୁ ମାଡ଼ିବସେ; ଆଉ ଜଣେ ଲୋକ ଗୋରୁର ପାଟି ଉଚ୍ଚରେ ଦାଢ଼ ପୂରାଇ ପାଟିକୁ ମେଲା କରି ଧରେ । ତଦ୍ଧ୍ୱରେ ଗୋରୁର ପାଟିରେ ଗୋଟିଏ ସରୁଆ ବାଉଁଶନଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ଔଷଧ ଢାଳି ଦିଆଯାଏ ।]

କଳିଧୋକଡ଼ି—ଗ୍ରା. ବ.—କଳିମୁଣି (ଦେଖ)

Kaḷidhokaṛḍi Kaḷimuṇi (See)

ସାଣା କଲଧୋକଡ଼ି ଚୁଣ୍ଟେ ନାରଦ ଚେଇ—ଖାରଳା ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

କଳିନ୍ଦ—ସଂ. ବ. (କଳ + ଦା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—

Kaḷinda 1. The sun.

୨ । ପର୍ବତବିଶେଷ—

2. Name of a mountain.

[ଦ୍ରୁ—ଏହି ପର୍ବତରୁ ଯମୁନା ନଦୀର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥିବାର କଥିତ ।]

ବହୁଲପ୍ରାସ୍ତେ କଳିନ୍ଦ ପର୍ବତ କାରଣୀ

ବକ୍ଷସ୍ଥଳେ ପଡ଼େ ଅଶ୍ରୁ ତଳେ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ—ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୩ । ବାହାଡ଼ା ଗଛ—

3. The Beleric Myrabolaing (tree).

ବେ. ବଣ.—ଉର୍ବର—Fertile.

ଏକଟକଆ ପଦର ମାଣ ମଣାଳ ଜମି ଉର୍ବ କଳନ୍ଦ—ପଳାରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

କଳିନ୍ଦକନ୍ୟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅପ୍ତୀ ତତ୍ପୁ; କଳିନ୍ଦ + କନ୍ୟା; ଏହା କଳିନ୍ଦ ପର୍ବତରୁ ବାହାରିଥିବାରୁ)—ଯମୁନା ନଦୀ—

Kaḷindakanyā The Jamunā river.

କଳିନ୍ଦଜା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଳିନ୍ଦ + ଜନ୍ ଧାତୁ = ଜନ୍ମିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—କଳିନ୍ଦକନ୍ୟା; ଯମୁନା ନଦୀ—

Kaḷindajā The Jamunā river.

କଳିନ୍ଦନନ୍ଦିନୀ—ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—କଳିନ୍ଦଜା (ଦେଖ)

Kaḷindanandinī Kaḷindajā (See)

କଳିନ୍ଦନନ୍ଦିନୀ ଉତ୍ତ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ମାଧବ ଜଳେ ସନ୍ତାପ—ଗ୍ରାଚା. ରସବାରଧ ।

କଳିନ୍ଦର—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ.—ଉରଭୁଜ—

Kalindar Watermelon

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

କଳପ୍ରିୟ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କଳ ଅଟେ ପ୍ରିୟ ଯାହାର)—
Kalipriya କଳପ୍ରିୟ—Quarrelsome.

ସଂ. ବ.—୧ । ନାରଦମୁନଙ୍କର ନାମ—
1. A name of Sage Nārada.

[ଦ୍ର—ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ନାରଦ ଋଷି ସତ କଥାକୁ ଶ୍ଳେଷ ଓ ଦ୍ୱିଅର୍ଥଯୁକ୍ତ କର କହି ଦେବତା ଓ ରାଜା ଆଦିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଳ ଉଆଇ୍ଥିଲେ ।]

୨ । ବାନର—2. Monkey; ape.

କଳବର୍ଜ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କଳ + ବର୍ଜ୍ୟ)—
Kalibarjya ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ କଳଯୁଗରେ ଯେଉଁସବୁ କର୍ମ୍ମ ବର୍ଜନୀୟ ବା କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ—
(acts) Prohibited to be done in the Kali Age according to the Hindu Codes.

[ଦ୍ର—ଗୋମେଦ, ଅଶ୍ୱମେଧ, ଦେବର ଦ୍ୱାରା ନିଯୋଗ ବିଧିରେ ପୁତ୍ରୋତ୍ପାଦନ, ଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ପଶୁମାଂସ ଦ୍ୱାରା ପିଣ୍ଡଦାନ, ସମୁଦ୍ରଯାତ୍ରା ସ୍ୱୀକାର, ସନ୍ନ୍ୟାସ ଆଦି କଳଯୁଗରେ କରଣୀୟ ନୁହେଁ ।]

କଳିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କଳ ଧାତୁ = ଗଣନା କରିବା)—
Kalibā ୧ । କଳନା କରିବା; ଗଣନା କରିବା; ଇତ୍ୟାଦି କରିବା—
କଳନାକରା 1. To count; to calculate.
ଅଟକଳନା ୨ । ମାପିବା; କର୍ଦ୍ଧିବା—
2. To measure; to fathom.

ଏକ ପରେ ଏକ ଗଣ୍ଠା ତୋଳ କଳନ୍ତୁ ବ ଗଣନର ସୀମା—ବ୍ରଜନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

୩ । ଉଦ୍ୟମ ଦ୍ୱାରା ଦେଶର ଓ ଶତ୍ରୁ ନ୍ୟମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଠିକଣା କରିବା; ଉତ୍ତିବା—3. To reconnoitre.

୪ । ଗଭୀରତା ଆଦି ସ୍ଥିର କରିବାପାଇଁ ଅଙ୍ଗାଦି ଦ୍ୱାରା ଦର୍ଣ୍ଣିବା—4. To feel; to sound.

୫ । କଳି କରିବା—5. To quarrel.

୬ । ମାତ୍ତଉଠିବା; ପ୍ରବଳ ହେବା—
6. To rise up; to be infatuated.

ଲୋଚକ ବସ୍ତୁ ଗୁର୍ଣ୍ଣ କଲାରେ ହେଉର—ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

୭ । ପରୀକ୍ଷା କରିବା; ବଢ଼ିବା—
7. To test; to examine.

ମାର ଯାଚ ନକ୍ଷାବଳ ବୁଝ କରିବାକୁ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୮ । ଅନୁମାନରେ ଜାଣିବା; ଠଉରେଇବା—
8. To guess.

କାହିଁ ଅଛୁଅଛ ସେ ବଳଧିକ କେହୁ ନ ପାରିଲେ କଳ—ବ୍ରଜନାଥ. ପାଞ୍ଚଳୀ ।

୯ । ଅନୁମାନ ଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିବା; ଅଟକଳ କରିବା—
9. To estimate; to ascertain by guess.

ହତେ ପୂର ଅରୁଲାଷ, ହେବାରୁ ମୁଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ତୋଷ, ବଦରବ ସ୍ୱପ୍ନରୁ କଲଲ ରେ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

କଳମଞ୍ଜି—ଗ୍ରା. ବ. (ଫ. କଦଳୀ + ମଞ୍ଜି)—ମଞ୍ଜି; କଦଳୀ ଗଛ
Kalimañja ମଝିର ଶୁକ୍ଳ କୋମଳ କାଣ୍ଡ—The kernel-
ଥୋଡ଼ stalk inside the trunk of a plantain tree.
ଥାର [ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଭରକାରି ଓ ଚଟାଣି କର ଖିଆଯାଏ; ଏହା ଶୂଳ ରୋଗ ଓ ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ରରେ ଔଷଧରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

କଳମଞ୍ଜୀ—ଦେ. ବ—କଳମଞ୍ଜି (ଦେଖ)
Kalimañjā Kalimañja (See)

କଳମଞ୍ଜି—ଦେ.ବ. (ସଂ. କଳ + ମଞ୍ଜି)—୧ । କଳହର ଅସଲ କାରଣ-
Kalimañji 1. The root cause of a quarrel; the matter at issue.

୨ । କଳହ ଉତ୍ପାଦକ ବୀଜ—
2. The seed of dissension.

କଳମୁଣି—ଦେ. ବ—୧ । ନାରଦଙ୍କ କଳବଟୁଆ—
Kalimuni 1. The proverbial wallet carried by sage Narada and said to contain the seeds of contention.

[ଦ୍ର—ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ ନାରଦମୁନି ଯେଉଁଠାକୁ ଯାଇଥିଲେ ସେଠାରେ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଥିବା ମୁଣିଟିକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ସେଠାରେ ନଷ୍ଟପ୍ର କଳି ଲଗାଇଥିଲା ।]

୨ । କଳହପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A quarrelsome person.

କଳି ମୋଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଳି ଧରିବା (ଦେଖ)
Kali mordibā Kali dharibā See

କଳିୟର—ଦେ. ବ—କଳିଆର (ଦେଖ)
Kaliyara Kaliāri (See)

କଳିୟାର—ଦେ. ବ—୧ । ଲଗାମ—1. Bridle; reins of a
Kaliyāra horse.

୨ । ଘୋଡ଼ାର କଜେଇ—2. Horse's bit.

କଳିଯୁଗ—ସଂ. ବ—ହିନ୍ଦୁପୁରାଣ ମତରେ ସୃଷ୍ଟିର ଚତୁର୍ଥ ବା ଶେଷ ଯୁଗ
Kalijuga (ଯୁଗ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ)
The 4th age of the creation according to the Hindu mythology (See notes under Juga).

କଳିଯୁଗିଆ—ଦେ. ବଣ—କଳିଯୁଗସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Kalijugiā Relating to the Kali Age.
କଳିଯୁଗର 'ହୁସ୍, ହୁସ୍, ହୁରେ' ଗାଥରେ କଳିଯୁଗିଆ ସୁରେ !
କଳିଯୁଗୀ ମଧୁସୂଦନ. ବ୍ୟଙ୍ଗକବିତା ।

କଳିଳ—ସଂ. ବଣ. (କଳ ଧାତୁ + କର୍ମ୍ମ. ଇଳ)—୧ । ଗଢ଼ନ; ନିବଡ଼—
Kalila 1. Dense.

୨ । ଯାହା ଭିତରେ ସହଜରେ ପ୍ରବେଶ କରି ହୁଏ ନାହିଁ; ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ—2. Impenetrable.

୩ । ମିଶ୍ରିତ—3. Mixed.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ପାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଖୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଖି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ।

କଲି ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କଲି କାଢ଼ିବା (ଦେଖ)
Kali lagāibā Kali kārdhibā (See)

କଲିଷଠା—ଦେ. ବିଣ—କଳକାଲରେ ସାଧାରଣତଃ ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ କାଳ; ଷାଠିଏ ବରଷ—Sixty years; being the age-limit of a human being in the Kali Age.
Kalishaṭhā

କଲିହା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. କଲହ୍ରିପୁ)—କଲହୁଡ଼ା; କଲହ୍ରିପୁ—Quarrelsome.
Kalihā
(କଲେପ୍ସା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କଲିହୁଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. କଲହ) —କଲହ୍ରିପୁ—Quarrelsome; brawling.
Kalihurdā
(କଲିହୁଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବୟସ ଥିବା ବେଳେ ଅମା ଥିଲ ବଡ଼ କଲିହୁଡ଼ୀ ଥିଲ ।
ପଙ୍କାରମୋଡ଼ନ. ଉତ୍ତମୁକ୍ତ ।

କଲିହୁର୍ରା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—କଲିହୁଡ଼ା (ଦେଖ)
Kalihurā Kalihurdā (See)
(କଲିହୁର୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କଲୀ—ସ. ବି. (କଲ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—କଳିକା (ଦେଖ)
Kalī Kalikā (See)
ସଂ. ବି—କଳି (ଦେଖ)
Kali (See)

କଲୀ—ଦେ. ବି—୧ । କଳି (ଦେଖ)—
Kalī 1. Kali (See)
୨ । (ସଂ. କଲି; ଏହା କଳି ବା କଡ଼ପର ସରୁ ଓ ଲମ୍ବ ଥିବାରୁ) ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ସରୁ ନଡ଼ିଆ—2. Very small and slender cocoanut.
[ଦ୍ର—ଏ ନଡ଼ିଆ ଲମ୍ବରେ ୨।୩ଇଞ୍ଚ ଓ ଏଥିର ବ୍ୟାସ ଏକ ଇଞ୍ଚ ବା ଅଧ ଇଞ୍ଚ ହୁଏ । ଏ ନଡ଼ିଆକୁ ଲୋକେ ନାସଦାନ ଓ ବୈଦ୍ୟମାନେ ବଟିକା ଓ ଚୂର୍ଣ୍ଣଆଦ ରଖି ବା ଦାନରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

କଲୁ ଜାତି (ମେଦନୀପୁର, ଭୁଲ. ବଂ. କଲୁ, କୋଲୁ) ବି—ତେଲ—Oil man by caste.
Kalu

କଲୁଆ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. କଲାବାନ୍)—୧ । କୌଶଳୀ; ଦାଉଁପେଁଚ-ବାଲା—1. Artful; tactful.
Kaluā
୨ । ଯନ୍ତ୍ରଚାଳନରେ ଦକ୍ଷ—2. Mechanic; skilled in controlling machinery.
୩ । ଯେ ସୁବିଧା ଦେଖି କାମ କରେ—
3. Opportunist.

କଲୁଆ—ଜାତି. (ସମ୍ବଲପୁର ଇତର ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ)ବି—ଏକପ୍ରକାର କାଉ—A kind of crow.
Kaluā

କଲୁରି—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ=କାରବେଲ୍ଲ; କଲର୍ରର ସ୍ନେହସୂଚକ ନାମ; କାହାଣୀରେ ବ୍ୟବହୃତ)—କଲର୍ର—A name for fondly calling kalarā memordica.
Kaluri

କଲୁରିଗଛ—ଗ୍ରା. ବି (ସ୍ନେହସୂଚକ ପ୍ରୟୋଗ; କାହାଣୀରେ ବ୍ୟବହୃତ)—କଲର୍ର ଲତାର ସ୍ନେହସୂଚକ ନାମ—A fond name for calling the memordica.
Kalurigachha

କଲୁରିଗଛୁ—ଗ୍ରା. ବି (ସ୍ନେହସୂଚକ ପ୍ରୟୋଗ;କାହାଣୀରେ ବ୍ୟବହୃତ)—କଲୁରିଗଛ (ଦେଖ)—Kalurigachha (See)
Kalurigachhi
ବସ୍ତାଉ ମୋ କଲୁରିଗଛ, କଲୁର ଥିଲେ ମୋ ଇଅଣ ଅଛ—ଶିଶୁବଚନ. ଉଗ ।

କଲୁରିବେଣ୍ଟ—ଗ୍ରା. ବି (ସ୍ନେହସୂଚକ ପ୍ରୟୋଗ; କାହାଣୀରେ ବ୍ୟବହୃତ)—୧ । କଲର୍ର ଫଳ—1. The hairy memordica fruit.
Kaluribeṇṭa
୨ । କଲର୍ର ଫଳର ଡେଙ୍କ—2. The stalk of the memordica fruit.

କଲୁଷ—ସଂ. ବି (କଲ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉଷନ୍)—୧ । ପାପ—1. Sin; guilt.
Kalusha
୨ । ମଳିନତା—2. Turbidity.
୩ । ମଇଳା; ମଳ—3. Dirt; impurity.
୪ । ଅପବିତ୍ରୀକୃତ ଅବସ୍ଥା—4. Defilement.
ସଂ. ବିଣ—୧ । ଆବିଳ; ଗୋଳିଆ; ପଙ୍କିଳ—1. Turbid; muddy.
୨ । ମଳିନ—2. Dirty; foul.
୩ । କଷାସ୍ପିଦ; ଆରକ୍ତ—3. Discoloured; reddened.
୪ । ଅସମର୍ଥ—4. Unable.
୫ । ଦୁଃଖିତ—5. Grieved.
୬ । ଗର୍ହିତ—6. Wicked.
୭ । ପାପୀ—7. Sinful.
୮ । କ୍ଷୁବ୍ଧ—8. Afflicted; agitated.

କଲୁଷନାଶନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (କଲୁଷ + ନାଶି ଧାତୁ=ବିନାଶ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—(କଲୁଷନାଶନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପାପନାଶକ (ପରମେଶ୍ୱର)—
Kalushanāśana
One who makes sins vanish; eradicating sins.
ସଂ. ବି. ପୁଂ—ପରମେଶ୍ୱର—An epithet of God.

କଲୁଷନାଶୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—କଲୁଷନାଶନ (ଦେଖ)
Kalushanāśī Kalushanāśana (See)
(କଲୁଷନାଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କଲୁଷିତ—ସଂ. ବିଣ. (କଲୁଷ + ସଜାତ ଅର୍ଥେ ଇତ)—
Kalushita ୧ । ମଳିନ; ମଇଳା—1. Dirty; foul.
୨ । ମଇଳା ହୋଇଥିବା—2. Befouled.
୩ । ପଙ୍କିଳ—3. Muddy.
୪ । ଗୋଳିଆ—4. Turbid.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଚ	ଲୃ	ଏସ୍	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	୍	ନ୍

୫ । ଅପବିତ୍ର—5. Impure.

୬ । ଆରକ୍ତ; କଷାୟିତ—

6. Discoloured; reddened.

୭ । ଅପବିତ୍ରୀକୃତ—7. Defiled; tainted.

୮ । ପାପଗ୍ରସ୍ତ—8. Beset with sin.

କଲେଇ—ଦେ. ବ—କଳାଇ (ଦେଖ)

Kalei — Kalāi (See)

ଗଳା ଅଗଣାରେ କଲେଇ ଗଦାଏ ଅମୋଦ ସଙ୍ଗତେ ନିଗି ।
ବ୍ରଧାକାଥ. ପାଦଙ୍ଗ ।

ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କଳହପ୍ରିୟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—

(କଳଆ—ସୁଂ) Quarrelsome (woman)

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଝଡ଼ପୋକ—

Ants with their wings developed in the rainy season.

କଲେଇ—ଦେ. ବ—କଳାଇ (ଦେଖ)

Kalei — Kalāi (See)

କଲେଇଚୁଣୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)—

Kaleichuṇī କଳହୁଡ଼ୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—

Quarrelsome (woman)

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—

Adulteress; unchaste.

କଲେଇ ପୋକ—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ—ଝଡ଼ପୋକ—

Kalei poka — Winged ants.

କଲେଇବଲେଇ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—କଲବଲ (ଦେଖ)

Kaleibalei — Kalabala (See)

କଲେଇ ମାଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବ—ଏକ ଜାତୀୟ ମାଣ୍ଡିଆ—

Kalei māṇḍiā — A kind of small round grain grown in autumn.

ମାଣ୍ଡିଆ ତଳେ ନୋଟ୍ (ଦେଖ)

Notes under Māṇḍiā (See)

କଲେଇସୁଣୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କଲେଇଚୁଣୀ (ଦେଖ)

Kaleisuṇī — Kaleichuṇī (See)

କଲେକ୍ଟର୍—ବୈଦେ. (ଇଂ. କଲେକ୍ଟର୍) ବ—

Kalekṭar — କାଲେକ୍ଟର — **କଲକ୍ଟର**

୧ । ଜିଲ୍ଲାର ଶାସନ ବିଭାଗର ପ୍ରଧାନ ରାଜକର୍ମଚାରୀ—

1. Collector; the executive head of a district.

୨ । ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟକାରୀ କର୍ମଚାରୀ —

2. A collector of rent.

[ଦ୍ର—ଏହି ଇଂରାଜି ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ଇଂରାଜି ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦମାନ ପ୍ରୟୋଗରେ ହ୍ରସ୍ୱ ଓ ଅହ୍ରସ୍ୱ ହୋଇ ଚଳେ । ଯଥା—ଡେପୁଟି କଲେକ୍ଟର୍; ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ କଲେକ୍ଟର୍; ସବ୍‌କଲେକ୍ଟର୍; ସବ୍‌ଡେପୁଟି କଲେକ୍ଟର୍ ।]

କଲେକ୍ଟରୀ—ଦେ. ବ. (ଇଂ. କଲେକ୍ଟରେଟ୍)—

Kalekṭarī — କାଲେକ୍ଟରୀ — **କଲକ୍ଟରୀ**

୧ । ଜିଲ୍ଲାର ଶାସନକର୍ତ୍ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ—

1. Collectorate; the office or court of the Collector.

୨ । ରାଜସ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ମକଦ୍ଦମା ବିଚାର ହେବା କଚେରି—

2. Revenue court.

କଲେକଲେ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି. ବଣ—ଧୀରେ ଧୀରେ (କଥା କହିବା)—Slowly (to speak).

କଲେଜ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ. କଲେଜ୍) ବ—ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଉଚ୍ଚତମ ବିଦ୍ୟାଳୟ—College.

କାଲେଜ

କାଲୀଜ

କଲେଜା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ତୁଳ. ହି. କଲେଜା) ବ—

Kalejā — କଳଜା (ଦେଖ)—Kalijā (See)

କଲେକ୍ଟର—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ଇଂ. ବ—କଲେକ୍ଟର୍ (ଦେଖ)

Kaleṭara — Kalekṭar (See)

କଲେକ୍ଟରି—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ଇଂ. ବ—କଲେକ୍ଟର୍ (ଦେଖ)

Kaleṭari — Kalekṭari (See)

କଲେବର—ସଂ. ନ. (କଲେ=ସାର୍ଥ୍ୟରେ; ଶୁଭ୍ରରେ + ବର=ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ତୁମ୍ବା କଲ ଧାତୁ=ଆଦର କରିବା+କର୍ମ. ଏବର; ଯାହାକୁ ଆଦର କରିଯାଏ)—

Kalebara

୧ । ଦେହ; ଶରୀର; ଗାତ୍ର—1. Body.

୨ । ଆକୃତି; ଆକାର—

2. Size; dimension; bulk.

୩ । ଦେବତାଙ୍କ ବିଗ୍ରହ —

3. The image of a Deity.

[ଦ୍ର—ବାର ବର୍ଷରେ ଥରେ ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ କଲେବର ବଦଳା ଯାଇ ନବକଲେବର ହୁଏ ।]

କଲେ ବଲେ କୌଶଲେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ସଂ. କଲ, ବଲ, କୌଶଲ)—

Kale bale kauśale ଯେ କୌଣସି ଉପାୟରେ—At any cost; any how; by any means fair or foul.

କଲେ ବଲେ କୌଶଲେ

କଲେରା—ବୈଦେ. (ଇଂ.) ବ ଝାଡ଼ାବାନ୍ତି; ଓଳାଉଠା; ବିସୂଚିକା—

Kalerā — Cholera.

କଲେରା

[ଦ୍ର—ଏହା ପୂରାତନ ପୃଥିବୀର ପ୍ରାଚୀନ ରୋଗ ନୁହେଁ । ଏହା ହେଜା ପ୍ରାୟ ୪୦୦।୫୦୦ ବର୍ଷ ତଳେ ପୂରାତନରେ ପ୍ରଥମେ ଦେଖା ଯାଏ । ଏ ରୋଗ ପ୍ରଥମେ କାଲ୍‌କତ୍ତରେ ଖ୍ରୀ. ୧୫୦୫ ରେ, ଗୋଆ ଆଦି ସ୍ଥାନରେ ଖ୍ରୀ. ୧୫୪୩-୧୫୮୯ ରେ, ବଟେଭିଆରେ ଖ୍ରୀ. ୧୬୬୯ରେ, ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ଖ୍ରୀ. ୧୭୮୬ରେ, କରମଣ୍ଡଳ ଉପକୂଳରେ ଖ୍ରୀ.୧୭୯୭ ରେ, ପଞ୍ଜାବ ଓ ବଙ୍ଗରେ ଖ୍ରୀ. ୧୮୧୧-୧୮୧୭ ରେ, ରୁଷିଆରେ ଖ୍ରୀ. ୧୮୨୩ ରେ, ଗ୍ରେଟ୍ ବ୍ରିଟେନ୍‌ରେ ୧୮୩୧ ରେ,

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତାବୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବପସ୍ତତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; ବନ୍ଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଂ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଉତ୍ତର ଆମେରିକାରେ ଖ୍ରୀ. ୧୮୩୨ ରେ ଦେଖା ଦେଇ ଉତ୍ତରେ ପୃଥିବୀ ଉମାମ୍ ବ୍ୟାପିଲା । କଲେରା ରୋଗୀର ମଳ ଓ ବାନ୍ତି ବର୍ଷାକୁ, ଏହା ଏକ ଦିନ ପରେ ବର୍ଷାକୁ ହୋଇ ପାଞ୍ଚ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହେ; ପାଞ୍ଚ ଦିନ ପରେ ଏହା ବର୍ଷପ୍ରାୟ ହୁଏ । ଏହାର ଜୀଟାଣୁ ପାଣିରେ ମିଶି ପେଟକୁ ଗଲେ ଏହା ଅନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆକ୍ରମଣ କରେ ।

ରୋଗର ଲକ୍ଷଣ—ପଖାଳ ଭଳର ତୋଡ଼ାଣି ବା ପାଣିକଖାରୁରୁ ବୋହିବା ପାଣି ପର ଝାଡ଼ା ଓ ବାନ୍ତିର ବର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ; ହାତଗୋଡ଼ର ଶକ୍ତି ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଏ ଓ ଘୋଳାବନ୍ଧା (ଶିରାମଇ) ହୁଏ । ରୋଗୀର ପରସ୍ରା ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଏ । ରୋଗୀର ହୁମାଙ୍ଗ, ଶୀତଳ ଘର୍ମ, ସନ୍ନିପାତ (collapse), ଦେହର ଆଭ୍ୟନ୍ତରକ ଜ୍ୱାଳା, ପିପାସା ଓ ସ୍ୱରଭଙ୍ଗ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ; ଚକ୍ଷୁ କୋଟରଗତ, ହସ୍ତ ପଦ ଚର୍ମ କୁଞ୍ଚିତ ଓ ମାଲବର୍ଣ୍ଣ ଦେଖାଯାଏ—ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରକାଲି—ବୃହତ୍ ଔଷଧପତ୍ର ସହିତ ବଙ୍ଗଳା ଗ୍ରନ୍ଥ ।]

କଲେଶ—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର; ଭୁଲ. ହି. କଲେସ) ବ—କ୍ଳେଶ—
Kaleśa — Difficulty.

କଲୈ—ଗ୍ରା. ବ.—କଲେଇ (ଦେଖ)
Kalai — Kalei (See)

କଲୋନି—ବୈଦେ. (ଇଂ. କଲୋନୀ) ବ.—ଉପନିବେଶ—
Kaloni — Colony.
କଲୋନୀ
କଲୋନୀ

କଲ୍କ—ସଂ. ବ. (କଲ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କର୍ମ. କ)—୧ । ଖଳ—
Kalka — 1. Kneaded flour.
୨ । କାନ ଗଇ; କର୍ଣ୍ଣମଳ—
2. Wax of the ear.
୩ । ଛତିଆ; ଦନ୍ତ ମଳ—
3. The tartar of the teeth.
୪ । ମଳ; ବିଷ୍ଠା—4. Filth; dirt; nightsoil.
୫ । ଶିଠା—5. Sediment; dregs.
୬ । ଘୃତ ତୈଳାଦିର ଶେଷ; କାର୍ଦ୍ଦି—6. The refuse or deposit of any fluid (e. g. oil) left in a pot.
୭ । ପ୍ରତାରଣା—7. Cheating; deceit.
୮ । ଦମ୍ଭ; ଧୈର୍ଯ୍ୟ—8. Patience.
୯ । ଅହଂକାର—9. Pride; arrogance.
୧୦ । ମାଛ ପ୍ରଭୃତିର କାଣ୍ଡ—
10. The scales of fish.
୧୧ । ଶିଳାପିଷ୍ଟ ଔଷଧ—
11. Pestled ingredients for medicine.
୧୨ । ବଲ୍ଲିଭକ ବୃକ୍ଷ—
12. The Beleric Myrobalan tree.
୧୩ । ପାପ—13. Sin.
୧୪ । ଚୂର୍ଣ୍ଣ; ଚୂନା—14. Powder.
୧୫ । ଜଳରରୂପେ ପେଶା ଯାଇଥିବା ଅବଲେହ—
15. A paste.
୧୬ । ଭୁରଷ୍ଟ ନାମକ ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ; ଲୋବାନ୍—
16. A scented article; Olibanum.

ସଂ. ବିଶ.—୧ । ପାପିଷ୍ଠ; ପାପାଶ୍ରୟ—1. Sinful.
୨ । ପ୍ରତାରକ—
2. Deceitful; cheating; fraudulent.
୩ । ଦଗାବାଜ୍; ଅବିଶ୍ୱାସୀ—
3. Faithless; treacherous.

କଲ୍କନ—ସଂ. ବ. (କଲ୍କ + ଭାବ. ବା ସ୍ୱାର୍ଥ. ଅନ)—୧ । ଶଠତା—
Kalkana — 1. Deceit.
୨ । ମିଥ୍ୟା—2. Falsehood.
୩ । ଦଗାବାଜି; ଜୁଆଚୋରି—3. Treachery.
୪ । (+କର୍ମ. ଅନ)—କ୍ୱାଥ—4. Decoction.

କଲ୍କା—ବୈଦେ. (ଫା.) ବ—୧ । କୃତ୍ରିମ ଅସ୍ଥାସ୍ଥି ପ୍ରଭୃତିର ଗୁଳଆ
Kalkā ଉପରେ ବସାଯିବା ଚକଚକିଆ ରଙ୍ଗଚାର ବଙ୍କ କଳସ—
1. A piece of tinsel representing an upturned jar which adorns the arch over an image.
୨ । ଶାଲର କୋଣରେ କରା ଯାଇଥିବା ଆମ୍ବୁଆ ସୂଚୀକର୍ମର ଚିତ୍ର—2. Ornamental needle-work representing a mango in the corner of a piece of shawl.

କଲ୍କି—ସଂ. ବ (କଲ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କ)—କଲ୍କୀ (ଦେଖ)—
Kalki — Kalkī (See)

କଲ୍କିପୁରାଣ—ସଂ. ବ—ପୁରାଣବିଶେଷ
Kalkipurāṇa — Name of a Hindu mythological book.
[ଦ୍ର—ଏହା ଅନୁ-ଭାଗବତ ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ; ଏଥିରେ କଲ୍କୀ-ଦେବଙ୍କର ବିବରଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ।]

କଲ୍କୀ—ସଂ. ବ. (କଲ୍କ + ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର କଳିଯୁଗର
Kalkī — ଶେଷାବତାର—The 10th and last incarnation of Bishnu in the Kali Age in which He will deliver the world from sin by destroying the wicked with his sword, riding on a horse.
[ଦ୍ର—ଏହି ଅବତାରରେ ବିଷ୍ଣୁ ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ି ଖଣ୍ଡାଦ୍ୱାରା ଦୁଷ୍ଟମାନଙ୍କୁ ସଂହାର କରି ପୃଥିବୀକୁ ପାପରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବେ ବୋଲି କଲ୍କିପୁରାଣରେ ଲେଖାଅଛି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଭ୍ର
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ୍ର

କଲ୍ଗା —ବୈଦେ. (ଫା) ବ —କଲ୍ଗୀ (ଦେଖ)
Kalgā Kalgī (See)

କଲ୍ଗୀ—ବୈଦେ. (ଫା) ବ—ପଗଡ଼ିର ସମ୍ମୁଖରେ ଥିବା ରତ୍ନଖଚିତ ଭୂଷଣ—
Kalgī The tiara or ornamented plate attached to the Indian headdress in front.

କଲ୍ପ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ରଚନା କରିବା—1. To compose.
Kalp (root) ୨ । ବେଶ କରିବା; ସଜ୍ଜିତ କରିବା—
2. To equip; to furnish.

କଲ୍ପ—ସଂ. ବ. (କୃପ ଧାତୁ=ସାମର୍ଥ୍ୟ ହେବା+କର୍ମ. ଅ)—
Kalpa ୧ । ସୃଷ୍ଟିଲୟରେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ଏକଦିନ ବା ଏକ ରାତ୍ରିର ସମୟ; ୪୩୨୦୦୦,୦୦୦ ମାନୁଷ ବର୍ଷର; ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ବଉଶିକୋଟି ବରଷ କାଳ—1. A cosmic period; a day and night of Brahmā, corresponding to a period of 43 billions and 20 millions of mortal years.

ସହସ୍ର ଯୁଗ କାଳ ଯେତେ; କଳ୍ପ ବୋଲଇ ଏ ଜଗତେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

[ଦ୍ର—ବର୍ତ୍ତମାନ ପୃଥିବୀର ବୟସ ଗେଣ୍ଡବାସ୍ତ୍ର କଲ୍ପାବ୍ଦ ୧୯୭ କୋଟି ୨୯ ଲକ୍ଷ ୪୯ ହଜାର ୨୯ ବର୍ଷ ଅଟେ । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ଗୋଟିଏ କଳ୍ପ ନିଦ୍ରା ହୁଏ ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ ହେଲେ ଗୋଟିଏ କଳ୍ପ ତାଙ୍କର ଦିନ ହୁଏ ।]

୨ । ପ୍ରଳୟ—2. End or dissolution of the creation after every Kalpa; the all-destroying deluge according to Hindu mythology.

୩ । ଧର୍ମସାଧନ ନିୟମ ବା ବିଧି—
3. Sacred precept or rule.

ଉତ୍ତମ କଳ୍ପେ ସୁସମାଧି, କଲୁଇ ତନ ଅଶ୍ୱମେଧ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୪ । ବୈଦିକ କର୍ମକାଣ୍ଡ ବିଷୟକ ନିୟମତତ୍ତ୍ୱ—
4. A body of Vedic rules; Vedic rites.

୫ । ଅଭାବ ପକ୍ଷେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିଧି; ବିକଳ୍ପ—
5. A prescribed alternative for a precept.

୬ । ଯାଗକ୍ରିୟା ଉପଦେଶକ ଓ କର୍ମକାଣ୍ଡ ବିଷୟକ ବେଦାଙ୍ଗ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—6. Name of one of the six Bedāṅgas treating of ceremonials or sacred rites.

[ଦ୍ର—ବେଦର ୬ଗୋଟି ଅଙ୍ଗରୁ ଏହା ଏକଉତ୍ତମ ।]

୭ । ଅଭିପ୍ରାୟ; ଇଚ୍ଛା—7. Intention; wish.

ଧ୍ୟାନେ ଚିନ୍ତିବ ବିଶ୍ୱରୂପେ; ପୂଜା କରିବ ମୋକ୍ଷକଲ୍ପେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୮ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) କଳ୍ପବୃକ୍ଷ; କଳ୍ପବଟ—
8. The legendary Banyan tree which survives a Kalpa of 43billions of years.

୯ । ୪ ଥର ମାଳାଜପ; ୪ ଥର ୧୦୮ ଟି ପ୍ରଭୁ ନାମ ମାଳା-ଦ୍ୱାରା ଜପ —9. Telling of the Deity's name 4×108 times with the beads.

୧୦ । ସଂକଳ୍ପ; ପ୍ରତିଜ୍ଞା—10. Determination; resolve.

୧୧ । (ସଂ. ପ୍ରତ୍ୟୟ) ବିଶେଷ୍ୟ ବିଶେଷଣ ପରେ ଏହି ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୁକ୍ତହେଲେ ଈଷତ୍ୱନ ଓ ତୁଳ୍ୟାର୍ଥ ବୁଝାଏ; ପ୍ରାୟ ସମାନ—
11. A suffix implying similarity (but with a degree of inferiority) when added to a noun or adjective.

(ଯଥା—ପିତୃକଳ୍প, ମୃତକଳ୍প, କାଳକଳ୍প ଓ ଗୁରୁକଳ୍প ।)

ଦେ. ବ—କଳ୍ପନା—Contemplation.

ଅକଳ୍ପଣା ନୃତ୍ତ ସେ ଅଟ୍ଟ ତାଙ୍କ ଜଳ୍ପ । ଦାଡୀ. ବୃହନ୍ନାରଦୀୟ ଗୀତା ।

ଦେ. ବିଣ—ଅସୀମ; ଅନନ୍ତ—Illimitable.

ସେ ମାଳ କଳ୍ପ ଶକ୍ତି ଥର, ଅନେକ ମାଳ ଉତ୍ପତ୍ତି ଛର ।
ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

କଲ୍ପ ଆୟୁଷ —ଦେ. ବିଣ. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. କଲ୍ପାୟୁଃ)—
Kalpa āyusha କଲ୍ପାୟୁଃ; ଯେ ଏକ କଳ୍ପ ବଞ୍ଚନ୍ତି—

କଳ୍ପ ଅସ୍ପୃଷ୍ଟ ଶିବ ଗଣେ, ସହି ଉମନ୍ତ ଅନୁଷଣେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କଲ୍ପକ—ସଂ. ବ. (କୃପ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା; ସାମର୍ଥ୍ୟ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Kalpaka

୧ । ଭଣ୍ଡାର (ଶବ୍ଦମାଳା)—1. Barber.

୨ । କର୍ଚ୍ଚର; କଚୁରି (ଭାବ ପ୍ରକାଶ)—
2. A kind of cake.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । କଳ୍ପନାକାରୀ—1. Imagining.

ଶୁଣ ହେ କଳ୍ପକ ଜନେ ଏ ଭରତ ବର୍ଷ ।
(କଲ୍ପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଉଷା. ବୋଷ୍ଟ୍ରବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ତ୍ରୀ ।

୨ । ଛେଦନକାରୀ—2. Cutting.

୩ । ରଚକ—2. Composing.

୪ । ଆରୋପକ—4. Attributing.

କଲ୍ପଣା (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସଂ. କଳ୍ପନା)—
Kalpaṇā (etc) ୧ । କଳ୍ପନା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
1. Kalpanā etc. (See)

ବମ୍ଭୁତ ଗଉଡ଼ଁ ଉଦ୍ଧାର ଆଣୁ ତା କହ-କଲ୍ପଣା । ଗୁପ୍ତାନାଥ. ଉଷା ।

୨ । (ସଂ. କର୍ପଣ୍ୟ)—କଳ୍ପନା (ଦେଖ)
2. Kalpanā (See)

କଲ୍ପତରୁ —ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; କଳ୍ପ=ଅଭିପ୍ରାୟ+ତରୁ)—
Kalpataru କଳ୍ପବଟ ୧ (ଦେଖ)
Kalpabaṭa 1 (See)

ଦେ. ବ. ପୁଂ—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

କଲ୍ପତରୁ ଦାନ—ସଂ. ବ—ଦାନସାଗରୋକ୍ତ ମହାଦାନବିଶେଷ—
Kalpataru dāna A kind of gift to Brahmans laid down in Dāna Sāgara.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣତଃ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂଚତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳରେ, ସେତେବେ ଏ ଭିଧାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଈ' ଖୋଳିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳରେ 'କ�ୂଅ' ଖୋଳିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳରେ 'ବଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ମିତ କୃଷ୍ଣ ଦକ୍ଷିଣା ସହିତ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦାନ କରାଯାଏ ।]

କଲ୍ପବାଢ଼—ଫ. ବ—ଉଜ ଫଳାନ୍ତୁ ବା ଭୂଇଁଦଅଣ—

Kalpadāha The Samkrānti of the month of Āshārdha.

[ଦ୍ର—ଏ ସମସ୍ତରେ ଆନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟିକ ଦାହ ହେବା ଯୋଗୁଁ ସମ୍ଭବତଃ ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଭୂମି ଖନନାଦି ନିଷିଦ୍ଧ ।]

କଲ୍ପବୃକ୍ଷ—ଫ. ବ—କଲ୍ପବଟ (ଦେଖ)

Kalpadruma Kalpabaṭa (See)

କଲ୍ପନ—ଫ. ବ. (କୃପ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—

Kalpana ୧ । ମିଥ୍ୟା ରଚନା—

(କଳ୍ପିତ—ବିଣ) 1. Contrivance; fabrication.

୨ । ମିଥ୍ୟାକଳଙ୍କାରୋପ—2. False imputation.

୩ । ଉଦ୍ଭାବନ—3. Scheme; design; invention.

୪ । ନବନବୋଦ୍ଭାବନ ଶକ୍ତି—

4. Power of invention.

୫ । ସମ୍ଭାବନା; ମନରୁ କୌଣସି କଥା ଗଢ଼ିବା—

5. Imagination; fancy.

୬ । ସଂକଳ୍ପ; ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ—

6. Contemplation; resolve.

୭ । ମାନସ; ମନର ଭାବ—7. Conception.

୮ । ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର; ଅନୁମାନ—

8. (logic) Induction; inference; fancy.

୯ । ସ୍ମରଣ—9. Recollection.

୧୦ । ସାମର୍ଥ୍ୟ—10. Power; capacity.

୧୧ । ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତି—11. Sufficience.

୧୨ । (କୃପ ଧାତୁ + ଭାବ ଅନ)—ଛେଦନ(ଡିକାଣ୍ଡ ଶେଷ)—

12. Cutting.

୧୩ । (କୃପ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନ) ନାସ୍ୟକାରୋହଣାର୍ଥ ଗଜ-ସଜ୍ଜୀକରଣ—

13. Fitting or equipping of an elephant for a ride.

କଲ୍ପନା—ଫ ବ. (କଲ୍ପନ + ଆ)—୧ । କଲ୍ପନ (ଦେଖ)

Kalpanā 1. Kalpana (See)

(କଳ୍ପିତ—ବିଣ) ୨ । ରଚନା (ଅମରକୋଷ)—

2. Composition.

(ଯଥା—ପ୍ରବନ୍ଧ କଲ୍ପନା ।)

ଦେ. ବି. (ଫ. କାର୍ପଣ୍ୟ)—୧ । ମନର ଅସନ୍ତୋଷ—

1. Dissatisfaction.

୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଦାନ କରିବା ସମୟରେ ମନର ଅସ୍ୱଚ୍ଛତା—

2. Want of frankness or sincerity while giving away a thing.

୩ । ବାସନା; କାମନା—3. Desire.

ଅନ୍ୟ କଲ୍ପନା ନାହିଁ ମୋତ, ଯାର ପ୍ରସଙ୍ଗେ ରହିଁ ପାର ।

ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

କଲ୍ପନା କରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ଫ. କାର୍ଯ୍ୟ)—

Kalpanā karibā ୧ । ଆନ୍ତରିକ ଅସନ୍ତୋଷ ହେବା—

କଳ୍ପନାକରା 1. To be dissatisfied at heart.

कल्पना करना ୨ । କୌଣସି ଅଲଭ୍ୟ ବସ୍ତୁକୁ ଲାଭ କରିବା ନମନ୍ତେ ହୃଦୟରେ ଇଚ୍ଛା ପୋଷଣ କରିବା—

2. To inwardly hanker after an unattainable thing.

୩ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଦାନ କରିବା ସମୟରେ ମନରେ ଅସ୍ୱଚ୍ଛତା ରଖିବା—

3. Not to be inwardly frank while giving away a thing.

ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. କଲ୍ପନା) ୧ । ଅନୁମାନ କରିବା—

1. To imagine.

୨ । ମନରେ ସଂକଳ୍ପ କରିବା—2. To conceive.

୩ । ମିଥ୍ୟାରେ ରଚନା କରିବା—3. To contrive.

୪ । ଉପାୟ ସ୍ଥିର କରିବା – 4. To plan.

୫ । ଅବାସ୍ତବ ପଦାର୍ଥକୁ ବାସ୍ତବ ବୋଲି ଭାବନା କରିବା—

5. To take an imaginary thing to exist.

କଲ୍ପନା କୁସୁମ—ଫ. ବ. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; କଲ୍ପନାଦ୍ୱାରା ଅନୁମିତ କୁସୁମ ଉପମା କଲ୍ପନାରୁ ପ୍ରସୂତ 'କୁସୁମ')—

Kalpanā kusuma କଲ୍ପନାଦ୍ୱାରା ଅନୁମିତ ପଦାର୍ଥ; ଆକାଶକୁସୁମ; ଅବାସ୍ତବ ବିଷୟ—A flower of the skies; a freak of fancy; a castle in the air; imaginary thing; a thing having no actual existence.

କଲ୍ପନାକେଲି—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କଲ୍ପନା + କେଲି)—ଅବାସ୍ତବ ବିଷୟରେ କ୍ରୀଡ଼ା; କଲ୍ପନାର ଖେଳନା—

Kalpanākeli A freak of fancy; a play of imagination.

କଲ୍ପନାକ୍ରୀଡ଼ା—ଫ. ବ.—କଲ୍ପନାକେଲି (ଦେଖ)

Kalpanākrīrdā Kalpanākeli (See)

କଲ୍ପନାପ୍ରସୂତ—ଫ. ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, କଲ୍ପନା + ପ୍ରସୂତ)—

Kalpanā prasūta ୧ । କାଳ୍ପନିକ; ଅନୁମାନିକ; ଅବାସ୍ତବ—

1. Fictitious; imaginary; resulting from fancy; having no existence in fact; born of fancy.

୨ । କଲ୍ପନା ବା ଇଚ୍ଛା କରିବାମାତ୍ରେ ଜାତ; ମାନସସମ୍ଭୂତ—

2. Born according to one's desire; miraculously born without conception in the mother's womb.

କଲ୍ପନାଫଳ—ଦେ. ବ.— ୧ । କଲ୍ପନାରୂପ ଫଳ—

Kalpanāphala 1. Fancy compared to a fruit.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତଚର୍ଦ୍ଧ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

୨ । କଳ୍ପନା ଶକ୍ତି ଗ୍ଭଳନ ଜନିତ ବସ୍ତୁ—
2. The result of exercising one's power of imagination.

ଦେ. ବ୍ରଣ.—କଳ୍ପନାନୁରୂପ ଫଳଦାନକାରୀ (ବୃକ୍ଷାଦି)—
(trees) Giving fruits according to one's desires.

କଳ୍ପନା-ଫଳ ଉତ୍ପତ୍ତିରେ.
କଳ୍ପ ଅଛାଡ଼ି ଫଳମାନେ—ରୂପଭ. ସ୍ତ୍ରେନଗଙ୍ଗାମୃତ ।

କଳ୍ପନାଗ୍ରଜ୍ୟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ. ବା ରୂପକ; କଳ୍ପନା + ଗ୍ରଜ୍ୟ)—
Kalpanārājya କଳ୍ପନାବିକାଶ; କଳ୍ପନାର ବହୁ ବସ୍ତୁତ—
Domain of fancy; fiction.

କଳ୍ପନାଶକ୍ତି—ସଂ. ବି.(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଳ୍ପନା + ଶକ୍ତି)—
Kalpanāśakti ୧ । ନବନବୋଦ୍ଭାବନ ଶକ୍ତି—
1. Inventive genius.

୨ । ଅନୁମାନ କରିବାର କ୍ଷମତା—
2. Power of imagination.

କଳ୍ପନାସମ୍ଭୂତ—ସଂ. ବ୍ରଣ. (୫ମୀ ତତ୍ପୁ; କଳ୍ପନା + ସମ୍ଭୂତ)—
Kalpanāsambhūta କଳ୍ପନାପ୍ରସୂତ (ଦେଖ)
Kalpanāprasūta (See)

କଳ୍ପନା ହେବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ. କାର୍ପଣ୍ୟ)—
Kalpanā hebā ୧ । ମନେ ମନେ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା—
1. To be dissatisfied at heart.

୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଦାନ କରି ମନରେ କୁଣ୍ଠା ବୋଧ କରିବା—2. To be dissatisfied after giving away a thing.

କଳ୍ପନୀ—ସଂ. ବି. (କୃପ ଧାତୁ + କରଣ ଅନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kalpanī କର୍ତ୍ତରୀ; କଇଁଚି (ହେମଚନ୍ଦ୍ର)—Scissors.

କଳ୍ପପାଦପ—ସଂ. ବି.—କଳ୍ପତରୁ (ଦେଖ)
Kalpapādapa Kalpataru (See)

କଳ୍ପବଟ—ସଂ. ବି. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧାରସ୍ଥ; କଳ୍ପସ୍ଥାୟୀ ବଟ)—
Kalpabaṭa ୧ । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ନନ୍ଦନକାନନସ୍ଥ ଅଭୀଷ୍ଟଫଳଦ ବଟ-ବୃକ୍ଷ—1. The Banyan tree of plenty in the garden of Indra, which showers anything an applicant desires when approaching it; a mythological tree of Indra's paradise supposed to grant all desires.

୨ । କଳ୍ପାନ୍ତସ୍ଥାୟୀ ବଟ ବୃକ୍ଷ—
2. The deluge-surviving Banyan tree, sitting on which Visnu begins creation anew.

[ଦ୍ର—ପ୍ରଳୟ ସମୟରେ ମହାପ୍ରଳୟରେ ସମସ୍ତ ଜଗତର ଧ୍ୱଂସ ହେଲେ କେବଳମାତ୍ର ଏହି ବୃକ୍ଷ ବହ୍ମାରହେ ଓ ଏହା ଉପରେ ବସି ବହ୍ମା ପୁନର୍ବାର ସୃଷ୍ଟି ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି ।]

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମହାଦାତା ବ୍ୟକ୍ତି—
3. (figurative) A man of great liberality and munificence.

କଳ୍ପବୃକ୍ଷ—ସଂ. ବି.—କଳ୍ପବଟ (ଦେଖ
Kalpabṛuksha Kalpabaṭa (See)

କଳ୍ପଲତା—ସଂ. ବି—କଳ୍ପବଟ (ଦେଖ) —
Kalpalatā Kalpabaṭa (See)

ଦେ. ବି—ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ମୁଖରୁ ଜାତ ଅପ୍ସର୍‌ବିଶେଷ—
A name of a legendary nymph.

କଳ୍ପସୂତ୍ର—ସଂ. ବି (କଲ୍ପ = ବେଦୋକ୍ତ ବିଧି + ସୂତ୍ର) – ବୈଦିକ ବିଧି ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଥିବା ଗ୍ରନ୍ଥ ବା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଶାସ୍ତ୍ର—
Kalpasūtra A manual of rituals; a manual of Vedic rules; a book laying down rules of conduct.

କଳ୍ପାନ୍ତ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଲ୍ପ + ଅନ୍ତ) —୧ । କଳ୍ପକାଳର ଅବସାନ; ଯୁଗାନ୍ତ—1. The end of time; end of a Kalpa.

ଜଗାରମ୍ଭଣ କର, କଇକାକଣ ଡୋର, ହୋଇଯିବ କଳ୍ପାନ୍ତ କାଳ ଶତ୍ରୁ—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚତୋଷଚଣ୍ଡି. ନ. ଗୀତ ।

କଳ୍ପାନ୍ତଜୀବୀ—ସଂ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ (କଳ୍ପାନ୍ତ + ଜୀବନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Kalpāntajībī କଳ୍ପାନ୍ତସ୍ଥାୟୀ (ଦେଖ)—
(କଳ୍ପାନ୍ତଜୀବନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Kalpāntasthāyī (See)

କଳ୍ପାନ୍ତର—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ଅନ୍ୟ + କଲ୍ପ)—୧ । ଅନ୍ୟ କଲ୍ପ—
Kalpāntara 1. Another Kalpa or age of the earth's existence.

୨ । ଅନ୍ୟ ବିଧି—2. Another or an alternative precept.

କଳ୍ପାନ୍ତସ୍ଥାୟୀ—ସଂ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ (କଳ୍ପାନ୍ତ + ସ୍ଥାୟିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Kalpāntasthāyī ୧ । ଚିରସ୍ଥାୟୀ; ଅମର; ଅବିନାଶୀ—
(କଳ୍ପାନ୍ତସ୍ଥାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Permanent; indestructible; living for ever.

୨ । କଳ୍ପକାଳର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେ ରହେ ବା ବଞ୍ଚେ—
2. That which lives to the end of a Kalpa; enduring till the end of time.

କଳ୍ପିତ—ସଂ. ବ୍ରଣ (କୃପ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ = କଳ୍ପି ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Kalpita ୧ । ରଚିତ—1. Arranged; composed.

୨ । ଉଦ୍ଭାବିତ—2. Contrived; imagined; fancied; invented; conceived.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚିହ୍ନିତ ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଥୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୩ । କଳ୍ପନା ସମ୍ଭୂତ; ଆନୁମାନିକ; ଅବାସ୍ତବ—
3. Imaginary; fictitious.

୪ । ସମ୍ପାଦିତ—4. Accomplished; done; made.

୫ । ସଜ୍ଜିତ—5. Fitted; equipped; arranged; fashioned.

୬ । ଦତ୍ତ—6. Given away.

୭ । ଆରୋପିତ—7. Put on; fixed on; manipulated.

୮ । ନିଶ୍ଚିତ; ଅବଧାରିତ—
8. Ascertained; settled; arrived at.

ଫ. ବ—ଆରୋହଣାର୍ଥ ସଜ୍ଜିତ ହସ୍ତୀ—
Fully equipped elephant.

କଲ୍ପିବା— ଦେ. କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. କଲ୍ପ ଧାତୁ)—୧ । ରଚନା କରିବା—
Kalpibā 1. To arrange; to compose.

କଳ୍ପା ୨ । ଅନୁମାନ ବା କଳ୍ପନାଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା—
କଳ୍ପନା 2. To set up a thing by imagination; to devise.

୩ । କଳ୍ପନା କରିବା (ଦେଖ)
3. Kalpanā karibā (See)

୪ । ଆକାଙ୍କ୍ଷା କରିବା—4. To desire; to wish.

ମୋହ ନମିତେ ରକ୍ଷା ଅଜ, ବହୁତ କଲ୍ପେ ଭାବ ମନ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୫ । ନିର୍ମାଣ କରିବା—5, To build; to construct.

ବାର ମଧ୍ୟେ ପୁର ସୁର ଚିହ୍ନି ଯେ.
ବାଟଘଟ ଲକ୍ଷ କରି କଲ୍ପି ଯେ । ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୬ । ତୁଳନା କରିବା—6. To compare.

ଏଣୁ କଲ୍ପନ୍ତି ସାଧୁଜନ, ମଳସ୍ପେ ଯେସନେ ତଦ୍ଦନ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୭ । ମନରେ ସ୍ଥିର କରିବା—
7. To settle; to resolve.

କୃଷ୍ଣ ବଷୟେ ବୃଢ଼ ମନ, କଲ୍ପିଲ ଉତ୍ତମ ଜଜନ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୮ । ଜନ୍ମ କରିବା; ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା—
3. To beget.

ତାହାଙ୍କ ଗର୍ଭେ ଋଷିଗଣ, କଲ୍ପିବେ ବହୁତ ସନ୍ତାନ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୯ । ଚିନ୍ତା କରିବା—9. To think.

ଏମନ୍ତ ଚିତ୍ତେ କଲ୍ପ ରହୁ, ଶୁଣ କହଇ ତାହା ମହିଁ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କଳ୍ପୀ—ସଂ. ବି. (କଲ୍ପ ଧାତୁ କର୍ତ୍ତା. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ରଚକ—
Kalpī 1. Composer; maker.

(କଲ୍ପିମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବେଶକାରୀ—
2. One who furnishes; decorating.

୩ । (କ୍ଷୌରକର୍ମାଦିଦ୍ୱାରା ବେଶ କରିବାରୁ) ଭଣ୍ଡାରୀ—
3. Barber.

ସଂ. ବଣ.—୧ । ଆରୋପଣକାରୀ—1. Designing.

୨ । ଉଦ୍ଭାବନକାରୀ—2. Contriving.

କଲ୍ମଷ—ସଂ. ବି. (କଲ + ମଷ ଧାତୁ=ହାନି କରିବା+କର୍ତ୍ତା. ଅ; ବମ୍ବା. Kalmasha କର୍ମ + ଷୋ ଧାତୁ=ନାଶ କରିବା + କର୍ତ୍ତା. ଅ; ଯାହା ପୁଣ୍ୟକର୍ମକୁ ନାଶ କରେ)—୧ । କଳୁଷ; ପାପ—
1. Sin; guilt.

୨ । କାଳିମା—2. Dregs; sediment (M. W)

୩ । ନରକର ଅଂଶବିଶେଷ—
3. A division of Hell.

୪ । ପାପଚିନ୍ତା—4. Sinful thoughts.

୫ । ମଇଳା - 5. Dirt; filth.

୬ । କଳଙ୍କ—6. Taint; stain.

୭ । ଦୋଷ—7. Fault; defect.

୮ । କବାଟର ତଳେ ଥିବା ହାତର ଅଂଶ—
8. The part of the hand below the wrist (M.W.)

ସଂ. ବଣ—୧ । ମଳିନ—1. Dirty.

୨ । ପାପୀ—2. Sinful.

୩ । କଳଙ୍କିତ—3. Tainted; stained.

୪ । ଦୁଷ୍ଟ; ଖଳ—4. Wicked.

ଦେ. ବ—ସାମାନ୍ୟ ଦୋଷ—
Slight fault; blemish.

(ଯଥା—ମୋ ବେଶ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭଲ ହୋଇ ନାହିଁ, ଟିକେ କଲ୍ମଷ ରହି ଯାଇଅଛି ।)

କଲ୍ମା (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. (ଆରବୀ) ବ—କଲ୍‌ମା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kalmā (etc) Kalmā, etc (See)

କଲ୍ମାଷ—ସଂ. ବି. (କଲ + ମଷ ଧାତୁ=ହାନି କରିବା + କର୍ତ୍ତା. ଅ; Kalmāsha ଯେ ଅନ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣକୁ ନଷ୍ଟ କରେ)—
୧ । ବିଚିତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ—1. Variegated colour.

୨ । ଶ୍ୱେତ କୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ—
2. Brown colour; white and black colour.

୩ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ—3. Black colour.

୪ । ରାକ୍ଷସ—4. Demon; goblin.

୫ । ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ—
5. Name of a demon.

୬ । ନାଗବିଶେଷ—
6. Name of a mythological serpent.

୭ । ଅଗ୍ନିବିଶେଷ—
7. Name of a sacrificial fire.

୮ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଅନୁଚରବିଶେଷ; ଯମ—
8. Name of an attendant of the Sun-god, identified to be Jama.

୯ । ହରିଣବିଶେଷ—9. A kind of deer (M. W.)

୧୦ । ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ ଶାକ୍ୟମୁନିଙ୍କ ନାମ—
10. Name of Śākyamuni in a former birth.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଦ	ନ୍

ଫ. ବ୍ରଣ—୧ । କବ୍ବୁର; ବିଚିତ୍ରବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
1. Variegated; black and white; multi-coloured.
୨ । ଛପଛପକଆ; ଟେପିଟେପିକଆ—2. Spotted.

କଲ୍ମାଷକଣ୍ଠ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କଲ୍ମାଷ=କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ + କଣ୍ଠ)—ମାଲକଣ୍ଠ; ଶିବ—
Kalmāshakaṇṭha A name of Śiba.
[ଦ୍ର—ସମୁଦ୍ରମନ୍ଥନକାଲରେ ବିଷପାନ କରିଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କର କଣ୍ଠ ମାଲବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲା, ତେଣୁ ଶିବଙ୍କର ଏହି ନାମ ।]

କଲ୍ମାଷପାଦ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (ନାମ)—ରଜା ସୌଦାସ—
Kalmāshapāda A name of king Saudāsa.
[ଦ୍ର—ବଶିଷ୍ଠପୁତ୍ର ଶକ୍ତିଙ୍କ ଅଭିଶାପରେ ଏ ରାକ୍ଷସତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ, ଏ କଲ୍ମାଷୀନଦୀତୀରବାସୀ ଋଷୁଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ଥିଲେ; ଏ ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁଙ୍କ ବଂଶଧର ।]

କଲ୍ମାଷୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଲ୍ମାଷ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kalmāshī ୧ । ଯମଦଗ୍ନିଙ୍କ ଛଡ଼ିଆ କାମଧେନୁ—
1. The speckled cow of sage Jamadagni which granted all desires (M. W.)
୨ । ନଦୀବିଶେଷ; ଯମୁନା ନଦୀ—
2. Name of a river; the Jamunā.

କଲ୍ୟ—ଫ. ବ. (କଲ ଧାତୁ=ଗଣନା କରିବା + କର୍ମ. ଯ)—
Kalya ୧ । ପ୍ରଭାତ; ପ୍ରାତଃକାଳ—
1. Daybreak; morning; early morning; dawn; morrow.
୬ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ—2. Health (M. W.)
୩ । ଗତ କାଲି; ଗତ ଦିନ—
3. Last or previous day; yesterday.
୪ । ଆଗାମୀ କାଲି; ଆଗାମୀ ଦିନ—
4. Next or coming day; to-morrow.
୫ । ସୁସମ୍ବାଦ—5. Good news.
୬ । କଲ୍ୟାଣ; ଆଶୀର୍ବାଦ—
6. Benediction; blessing.
୭ । ମଧୁ; ମଦ୍ୟ—7. Honey; mead.
୮ । ମଦ୍ୟ—8. Spirituous liquor.

ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (କଲା + ଯ)—୧ । ସଜ୍ଜିତ; ପ୍ରସ୍ତୁତ—
(କଲ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Arranged; equipped; fitted; furnished; ready for action or use.
୨ । ନୀରୋଗ; ସୁସ୍ଥ—
2. Healthy; sound; hale and hearty.
୩ । ଦକ୍ଷ; ଚତୁର—3. Clever; expert.
୪ । ସମର୍ଥ—4. Competent.
୫ । ଅଭ୍ୟୁତ୍ତମ—5. Excellent.
୬ । କଲ୍ୟାଣକର—6. Benedictory; propitious.
୭ । ପୂତ; ପବିତ୍ର—7. Hallowed; sanctified.
୮ । କାଲ; ବଧିର; ବହିର୍—8. Deaf.
୯ । ବାକ୍ ଓ ଶ୍ରବଣଶକ୍ତିବରହିତ; କାଲ୍ଲା ଓ ବୋବା—
9. Deaf and dumb.

ଦେ. ଅ. (ଫ. କଲ୍ୟମ୍)—୧ । ସକାଳେ—
1. At daybreak.
୨ । ଆଗାମୀ କାଲି—2. Tomorrow.

କଲ୍ୟଜଗ୍ଧି—ଫ. ବ.—ପ୍ରାତର୍ଭୋଜନ; ସକାଳ ଭୋଜନ—
Kalyajagdhi Morning meal; breakfast (M. W.)

କଲ୍ୟପାଳ—ଫ. ବ. (କଲ୍ୟ=ମଦ୍ୟ + ପାଳ; ଭୁଲ. ହି. କଲୱାର୍)—
Kalyapāla ଶୁଣ୍ଡି—Distiller and seller of spirituous liquor (M. W.)

କଲ୍ୟବର୍ତ୍ତ—ଫ. ବ. (କଲ୍ୟ + ବୃତ ଧାତୁ=ବର୍ତ୍ତମାନଥିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kalyabartta ୧ । ସକାଳ ଭୋଜନ—
1. Breakfast (M. W.)
୨ । ଜଳଖିଆ—2. Light meal.
୩ । ସାମାନ୍ୟ ବିଷୟ—3. A trifle.

କଲ୍ୟା—ଫ. ବ. (କଲ୍ୟ+ଆ)—୧ । ମଦ୍ୟ—
Kalyā 1. Spirituous liquor (M. W.)
୨ । ପ୍ରଶଂସା—2. Praise; eulogy (M. W.)
୩ । ଅଁଳା—3. Embellic myrobalan (M. W.)

କଲ୍ୟାଣ—ଫ. ବ. (କଲ୍ୟ=ସୁସ୍ଥ + ଅଣ୍ ଧାତୁ=ହେବା, ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ମ. ଅ)—୧ । ମଙ୍ଗଳ; ଶୁଭ; ହିତ—
Kalyāṇa 1. Welfare; bliss.
୨ । ସୌଭାଗ୍ୟ—2. Good fortune.
୩ । ସୁଖ—3. Happiness.
୪ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—4. Gold.
୫ । ସମୃଦ୍ଧି—5. Prosperity; affluence.
୬ । ଗୀତବିଶେଷ—
6. Name of an air in Hindu music.
୭ । ଉପକାର—7. Benefit; good offices.

ଫ. ବ୍ରଣ.—୧ । ଶୁଭଦ; ମଙ୍ଗଳକର; ଶୁଭକର—
1. Propitious; auspicious.
(କଲ୍ୟାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସୁସ୍ଥ—2. Well-off.
୩ । ସୁଖୀ—3. Happy.
୪ । ସାଧୁ—4. Good; honest.
୫ । ସମୃଦ୍ଧିମନ୍ତ—5. Prosperous.
୬ । ସୌଭାଗ୍ୟବାନ୍—6. Lucky; fortunate.
୭ । ଉପକାରଜନକ—7. Beneficial.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ଉଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚିହ୍ନିତ ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'କଥୂ' ନ ମିଳିଲେ 'କଥୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଂ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ୟା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟୁ' ଦେଖିବେ

ଦେ. ବ.—୧ । ଶୁଭବାଞ୍ଛା; ହିତକାମନା—
1. Benediction; good wishes.

୨ । ଆଶୀର୍ବାଦ—2. Blessing.

୩ । ଜ୍ଞବ ବା ଜ୍ଞଜାତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନମସ୍କାର କରିବା ଯୁବକ ବା ନମ୍ନଜାତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ଆଶୀର୍ବଚନ—3. A word of blessing uttered by a man of higher caste or older age to a man of lower grade while the latter makes obeisance to the former when they meet.

[ଦ୍ର—ଏ ଆଶୀର୍ବଚନର ଅର୍ଥ—ତୁମ୍ଭର କଲ୍ୟାଣ ହେଉ— May you prosper.]

କଲ୍ୟାଣକର—ଫ. ବ୍ରୀ (କଲ୍ୟାଣ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kalyāṇakara ୧ । ମଙ୍ଗଳକର—1. Calculated to do good; beneficial.

୨ । ମଙ୍ଗଳସୂଚକ— 2. Auspicious; propitious.

କଲ୍ୟାଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଆଶୀର୍ବାଦ କରିବା—
Kalyāṇa karibā 1. To bless.
कल्याणकरना ୨ । ଆଶୀର୍ବଚନ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା—
2. To utter benediction; to pronounce a blessing while meeting an inferior.

କଲ୍ୟାଣକୃତ୍—ଫ. ବ୍ରୀ (କଲ୍ୟାଣ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Kalyāṇakṛut ୧ । ଶାସ୍ତ୍ରବିହିତ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ—1. Following the precepts enjoined in the scriptures.

୨ । ଶୁଭକର୍ମର ଅନୁଷ୍ଠାନକାରୀ—
2. Performing beneficial acts.

କଲ୍ୟାଣଚନ୍ଦ୍ର—ଫ. ବ—(କର୍ମଧା; କଲ୍ୟାଣ + ଚନ୍ଦ୍ର)—(ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)
Kalyāṇachandra ଜନ୍ମରାଶି ଅନୁସାରେ ଗଣନାବିଶେଷରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ପଡ଼ିବା ଶୁଭ ଚନ୍ଦ୍ର—(Hindu Astrology) Auspicious position of the moon in respect of a person on certain lunar days.

[ଦ୍ର—କୃଷ୍ଣପକ୍ଷରେ ଚତୁର୍ଥ ଓ ଦ୍ୱାଦଶ ଚନ୍ଦ୍ର, ଏବଂ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷରେ ଦ୍ୱିତୀୟ, ପଞ୍ଚମ ଓ ନବମ ଚନ୍ଦ୍ର କଲ୍ୟାଣ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଟେ । ଯେଉଁ ରାଶିରେ କଲ୍ୟାଣ ଚନ୍ଦ୍ର ହୁଏ ସେ ରାଶିରେ ଜନ୍ମ ବ୍ୟକ୍ତିର ମଙ୍ଗଳ ବା ଶୁଭ ଘଟେ ।]

କଲ୍ୟାଣପ୍ରଦ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (କଲ୍ୟାଣ + ପ୍ର + ଦା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kalyāṇaprada ୧ । ସୁଖପ୍ରଦ; ଶୁଭକର; ମଙ୍ଗଳକର—
(କଲ୍ୟାଣପ୍ରଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Auspicious; beneficial; propitious.

୨ । ସମୃଦ୍ଧିଜନକ—2. Tending to bring prosperity.

କଲ୍ୟାଣମୟ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ (କଲ୍ୟାଣ + ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟାର୍ଥେ ମୟ୍)—
Kalyāṇamaya ୧ । ମଙ୍ଗଳମୟ; ଶୁଭପୂର୍ଣ୍ଣ—1. Full of bliss.
(କଲ୍ୟାଣମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଶୁଭକର—2. Beneficial.

୩ । ସୌଭାଗ୍ୟଶାଳୀ—3. Lucky; fortunate.

କଲ୍ୟାଣାସ୍ପଦ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଲ୍ୟାଣ + ଆସ୍ପଦ)—
Kalyāṇāspada ୧ । କଲ୍ୟାଣ ପାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ—
(କଲ୍ୟାଣାସ୍ପଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Deserving bliss or blessing.

୨ । ଯାହାକୁ କଲ୍ୟାଣ କରାଯାଏ—2. Blessed.

କଲ୍ୟାଣୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କଲ୍ୟାଣ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ମାଇବାଛୁରୁ; ଛଡ଼ା—
Kalyāṇī 1. A she-calf; a young cow.

୨ । ରାଗବିଶେଷ—2 Name of a musical air.

ଫ. ବ୍ରୀ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କଲ୍ୟାଣପ୍ରଦା; ଶୁଭ ଆନୟନକାରିଣୀ—
1. One (female) which brings prosperity.

୨ । ଶୁଭଯୁକ୍ତା—2. Propitious; blissful.

କଲ୍ୟାଣୀୟ—ଫ. ବ୍ରୀ (କଲ୍ୟାଣ + ଯୋଗ୍ୟ ବା ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଈୟ୍)—
Kalyāṇīya କଲ୍ୟାଣାସ୍ପଦ (ଦେଖ)—
Kalyāṇāspada (See)

କଲ୍ଲ (ଧାତୁ)—ଫ—୧ । ଅବ୍ୟକ୍ତ ଧ୍ୱନି କରିବା—
Kalla (root) 1. To emit an inarticulate sound.

୨ । ଘୁଙ୍ଗା ହେବା; କଥା ନ କହିବା—
2. To be mute (M. W.)

କଲ୍ଲ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ (କଲ୍ଲ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kalla କାଲ; ବଧିର—Deaf
(କଲ୍ଲା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(କଲ୍ଲତା—ବ)

କଲ୍ଲମୂକ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; କଲ୍ଲ + ମୂକ)—
Kallamūka ବଧିର ଓ ମୂକ; କାଲ ଓ ଘୁଙ୍ଗା—
(କଲ୍ଲମୂକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Deaf and dumb.

କଲ୍ଲା—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦମାପୁର; ଭୁଲ. ବଙ୍ଗଳା, କଲ୍ଲ କର୍ ମଦାର୍ଥକ—
Kallā =ବାହାନା କରିବା)—ଆଳ; ବାହାନା—
Pretext; feigning.

କଲ୍ଲି—ଫ. ଅ—ଆଗାମୀ କାଲି—
Kalli Tomorrow (M. W.)

କଲ୍ଲୁ—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦମାପୁର; ଭୁଲ. ବ. କଲୁ=ତେଲି) ବ—
Kallu ତେଲି—Oil man.

କଲ୍ଲୋଳ—ଫ. ବ (କଲ୍ଲ ଧାତୁ=ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଓଳ)—
Kallola ୧ । ମହାତରଙ୍ଗ; ଢେଉ—
1. Billow; high wave.
କଲ୍ଲୋଳେ ହେଉଛ ଥଡୋଳ । ମହାଦେବ· ମାର୍କଣ୍ଡେସ୍ ପୁରାଣ ।

୨ । ସମୁଦ୍ର ତରଙ୍ଗଜନିତ ଗର୍ଜ୍ଜନ—
2. The roaring of the sea (due to waves).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଅ	ଉଅ	ଈ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

୩ । ଆନନ୍ଦ; ହର୍ଷ—3. Joy; pleasure; delight.

୪ । ଶତ୍ରୁ—4. An enemy.

୫ । ଖେଳକୁଦ; କୁଦାକୁଦି; ଖେଳରେ ଦଉଡ଼ାଦଉଡ଼ି—5. Gambol; recreation (M. W.)

ସଂ. ବ୍ୟଣ—ଶତ୍ରୁଭାବାପନ୍ନ—Hostile; inimical.

ଦେ. ବ—୧ । ଆନନ୍ଦ ଧ୍ୱନି—

1. Exclamation of joy or delight.

୨ । କୋଳାହଳ—

2. Noise; brawling noise; tumult.

ଦେ. ବ୍ୟଣ—୧ । ଆନନ୍ଦୋଦ୍‌ଘୁଷ୍ଟ; ହର୍ଷୋତ୍‌ଘୁଷ୍ଟ; ହର୍ଷଗଦ୍‌ଗଦ—1. Overjoyed; delighted; dancing with joy; elated with joy.

୨ । କୋଳାହଳମୟ—2. Resounding with brawling sound; filled with reverberating sound; tumultuous.

କଲ୍ଲୋଲମୟୀ—ସଂ. ବ୍ୟଣ. (କଲ୍ଲୋଲ + ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ମୟ୍)—
Kallolamaya
କଲ୍ଲୋଳିତ (ଦେଖ)
Kallolita (See)

କଲ୍ଲୋଳିତ—ସଂ. ବ୍ୟଣ. (କଲ୍ଲୋଳ + ସଂଜାତାର୍ଥେ. ଇତ)—
Kallolita ୧ । ତରଙ୍ଗାୟିତ—1. Billowy.

୨ । ତରଙ୍ଗଦ୍ୱାରା ଆଲୋଡ଼ିତ—

2. Full of waves; agitated.

କଲ୍ଲୋଳିନୀ—ସଂ.ବ.ସ୍ତ୍ରୀ. (କଲ୍ଲୋଳ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kallolinī ୧ । ନଦୀ—1. River.

୨ । ତରଙ୍ଗଯୁକ୍ତ ନଦୀ—

2. A surging stream (M. W.)

କଲ୍ଲୋଳିବା—ଦେ. କ୍ରି (ପଦ୍ୟ) (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—
Kallolibā ୧ । ହର୍ଷ ବା ଆନନ୍ଦରେ ଉତ୍‌ଘୁଷ୍ଟ ବା ଗଦ୍‌ଗଦ ହେବା—1. To be overjoyed; to be elated.

୨ । ହର୍ଷକୋଳାହଳରେ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହେବା—

2. To resound or reverberate with sounds of joy.

ଆନନ୍ଦେ ସେ ରୂପେ କଲ୍ଲୋଳିଲ ନବୁ-ସଜ-ନଗର । ଘଥାନାଥ. ଉଷା ।

୩ । ଆନନ୍ଦରେ ନାଚିବା—

3. To dance with joy.

୪ । ଆନନ୍ଦରେ କୋଳାହଳ କରିବା—

4. To raise a cry of joy.

କଲ୍ଲା—ଦେ. ବ ଓ ବ୍ୟଣ—କଲ୍ହା (ଦେଖ)
Kalhā Kahlā (See)

କଲ୍ହାର—ସଂ. ବ.—କହ୍ଲାର; ଧଳା କଇଁ—
Kalhāra White water-lily.

କଲ୍ହିଆ—ଦେ. ବ୍ୟଣ. ପୁଂ.—(ସଂ. କଲହ)—କଳହୁଡ଼ା; କଳହପ୍ରିୟ—
Kalhiā Quarrelsome.
(କଲ୍ହେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କଶ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଗମନ କରିବା—
Kaś (root) 1. To go.

୨ । ବଧ କରିବା—2. To kill.

୩ । ଶବ୍ଦ କରିବା—3. To sound.

୪ । ଆଘାତ କରିବା—4. To strike.

୫ । ଦଣ୍ଡ ଦେବା—5. To punish.

କଶ୍—ବୈଦେ. (ସଂ) ବ୍ୟଣ (ସଂ. କଶ୍; ଭୁଲ. ସଂ=କର୍କଶ)—ଉଡ଼
Kaś ଦୋଇ ଚପି ଦୋଇ ଦେହରେ ବସିଥିବା; ଗ୍ଲେସ୍ତ୍ର; ଦୃଢ଼—
କସ୍ Tight· tightly fitting.
(ଚୀଲ୍ଲ—ବ୍ୟପଦ୍ଧତ) (ଯଥା—ଏ ଜୋଡା ମୋ ଗୋଡ଼କୁ ଭାର କଶ୍ ହେଉଛି; ଏ ଚୁଡ଼ୀ ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କ ହାତକୁ ଖୁବ୍ କଶ୍ ହେଲା ।)

କଶ୍‌କଶ୍—ଦେ. ଅ.—ରୋଗ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ବ୍ୟଥାଯୁକ୍ତ ବା ବ୍ୟାକୁଳ
Kaśkaś (ଶରୀର)—(body of a person) Feeling
କସ୍‌ମସ୍ languid before the attack of a disease.
कसमस; मान्दा

[ଦ୍ର—ଜ୍ୱର ଆଦ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଦେହ ଉଡ଼ମୋଡ଼ ହୁଏ ଓ ଆଳସ୍ୟ ବୋଧ ହୁଏ; ଏହାକୁ ଦେହ କଶ୍‌କଶ୍ ହେବା କହନ୍ତି ।]

କଶ୍‌ମଶ୍—ଦେ. ଅ.—କଶ୍‌କଶ୍ (ଦେଖ)
Kaśmaś Kaśkaś (See)

କଶ—ସଂ. ବ. (କଶ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ନମ୍ରକୁ
Kaśa ଗମନ କରେ)—୧ । ଜଳ—1. Water.

୨ । ଚାବୁକ; କୋରଡ଼ା—2. Whip; thong (M. W.)

କଶା—ସଂ. ବ.—(କଶ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା + କରଣ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)-
Kaśā ୧ । ଚାବୁକ; କୋରଡ଼ା—1. Whip; thong.

୨ । ଲଗାମ—2. The rein of a horse; bridle.

୩ । ଦଉଡ଼ି; ସୁତୁଲ—3. String; rope (M. W.)

୪ । ଚାବୁକ ମାଡ଼—4. Whipping; flogging (M. W.)

୫ । ମୁହଁ; ପାଟି—5. Face; mouth (M. W.)

୬ । ଗୁଣ—6. Quality. (M. W.)

ଦେ. ବ.—କଷା (ଦେଖ)
Kashā (See)

କଶାଇ—ଦେ. ବ—(ସଂ. କପିଶା)—ମେଦନୀପୁରର ନଦୀବିଶେଷ; କଂସାଇ
Kaśāi ନଦୀ—The Kaṁsāi river in
କସାଇ Midnapur.
(ଯଥା—ଏହା ପୁରୁଲିଆ ଅଞ୍ଚଳରୁ ବାହାର ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ପଡ଼ିଅଛି । ଏହା କୂଳରେ ମେଦନୀପୁର ନଗର ଅବସ୍ଥିତ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ତଦ୍ଧିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ତଦ୍ଧିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ତଦ୍ଧିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତଦ୍ଧିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍କୁ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍'ଦେଖିବେ।

କଶାଘାତ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଶା+ଆଘାତ) ଗୁରୁକ ମାଡ଼— Kaśāghāta Flogging; whipping; a cut with the whip.

ଜାଣ୍ଡ ଘୋଡ଼ର କଶାଘାତେ ଶିଶି
ଦୈବ ନ ଉରଇ ନର-ରୂକୁଣୀ କ । ଭଥାନାଥ· ଚଉକା ।

କଶାନିପାତ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଶା+ନିପାତ)— Kaśānipāta ଗୁରୁକଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାର— Blow or stroke with a whip (M. W.)

କଶାର୍ହ—ସଂ. ବିଣ (କଶା+ଅର୍ହ ଧାତୁ=ଯୋଗ୍ୟ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଗୁରୁକମାଡ଼ ଖାଇବାର ଉପଯୁକ୍ତ; କଶାଘାତ-ଯୋଗ୍ୟ— Kaśārha Fit to be whipped; deserving a whipping.

କଶିପୁ—ସଂ. ବି (କଶ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ପୁ; ନିପାତନ)— Kaśipu ୧ । ଖୋରାକପୋଷାକ; ଅନ୍ନବସ୍ତ୍ର; ଗ୍ରାସାଚ୍ଛାଦନ— 1. Food and raiment; maintenance.

୨ । ଶଯ୍ୟା —2. Bed; bedding.

୩ । ଆସନ—3. A seat; stool.

୪ । ଗଦି —4. Cushion; mattress (M. W.)

୫ । ମୁନୁର; ମସିଣା—5. Mat (M. W.)

୬ । ତକିଆ—6. Pillow (M. W.)

୭ । ଖଟ —7. Couch (M. W.)

୮ । ଖାଦ୍ୟ—8. Food (M. W.)

୯ । ପରିଚ୍ଛଦ; ପୋଷାକ—9. Clothing (M. W.)

କଶେରୁ— ସଂ. ବି. (କ=ଜଳ; ବାସୁ+ଶୃ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+ Kaśeru କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—୧ । ପୃଷ୍ଠାସ୍ଥି; ମେରୁଦାଣ୍ଡ; ମେରୁଦଣ୍ଡ— 1. Backbone; vertebra.

୨ । କେଶୁରନାମକ ତୃଣବିଶେଷ—

2. A kind of grass; Scirpus Kysoor.

[ଦ୍ର—ଏହା ମୁସ୍ତାଦି ବର୍ଗର ତୃଣବିଶେଷ; ବଡ଼ ଡାଙ୍ଗ ପରି ଗୁଳ୍ମ । ଏହାର ପତ୍ର ଗଛର ମୂଳରେ ହୁଏ । ଏହା ବର୍ଷାଦିନେ ଭୂଇଁରୁ ଗଜା ମାରେ । ଏହାର ମୂଳ ଭଲେ ସେଉଁ ଗୋଲକ ବା କନ୍ଦ ହୁଏ ତାକୁ ଲୋକେ ଖାଆନ୍ତି । କେହି କେହି ଏହାକୁ କୈବର୍ତ୍ତ ମୁସ୍ତକ (କେଉଁଟିଆ ମୁଥା) କହନ୍ତି ।]

୩ । ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପ (ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତବର୍ଷ)ର ନଅ ଭାଗର ଏକତମ— 3. One of the nine divisions of ancient India.

କଶେରୁକ—ସଂ. ବିଣ. (କଶେରୁ+କ)—ମେରୁଦଣ୍ଡବଶିଷ୍ଟ (ପ୍ରାଣୀ) Kaśeruka Vertebrate (animal).

ସଂ. ବି—କଶେରୁ ୨ (ଦେଖ) Kaśeru 2 (See)

କଶ୍ଚନ—ସଂ. ସର୍ବ. ପୁଂ. (କଃ+ଚନ)—୧ । ଯେ କେହି (ବ୍ୟକ୍ତି)— Kaśchana 1. Any person (male).

(କାଚନ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କୌଣସି (ବ୍ୟକ୍ତି)—

(କଞ୍ଚନ—କ୍ଲୀବ) 2. Some one (male)

କଶ୍ଚିତ୍—ସଂ. ସର୍ବ. ପୁଂ. (କଃ+ଚତ୍) —କଶ୍ଚନ (ଦେଖ)— Kaśchit Kaśchana (See)

(କାଚତ୍—ସ୍ତ୍ରୀ)

(କଞ୍ଚତ୍—କ୍ଲୀବ)

କଶ୍ମଲ—ସଂ. ବି. (କଶ୍ ଧାତୁ=ଆଘାତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ମଲ)— Kaśmala ୧ । ମୂର୍ଚ୍ଛା; ମୋହ—1. Fainting; swoon.

୨ । ଅବସାଦ—2. Stupefaction; faintheartedness; depression of spirits.

୩ । ନୈରାଶ୍ୟ—3. Despair.

୪ । କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ତା; ଘାବରି; ଶୂନ୍ୟଆଁ—

4. Consternation; bewilderment.

୫ । ଦୁରାଚାର; ବ୍ୟସନ—

5. Wantonness; wickedness.

୬ । ପାପ—6. Sin.

୭ । ଭୀରୁତା—7. Timidity; pusillanimity.

୮ । ଅପବିତ୍ରତା—8. Impurity.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.— ୧ । ପାପୀ—

(କଶ୍ମଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Sinful; sinning.

୨ । କୁତ୍ସିତ—2. Ugly.

୩ । ମଳିନ; ମଇଳା—3. Dirty; foul.

୪ । ଅପବିତ୍ର—4. Impure.

୫ । ଭୀରୁ—5. Timid; pusillanimous.

୬ । ଅବସାଦଗ୍ରସ୍ତ—6. Stupefied; dejected.

କଶ୍ମୀର—ସଂ. ବି.—କାଶ୍ମୀର ଦେଶ— Kaśmīra Kashmere country.

କଶ୍ମୀରଜ—ସଂ. ବି. (କଶ୍ମୀର+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଏ କାଶ୍ମୀର Kaśmīraja ଦେଶରେ ଜନ୍ମେ)—ଜାଫ୍ରାନ୍—Saffron.

ସଂ. ବିଣ.— କାଶ୍ମୀରଦେଶଜାତ— Produced in Kashmere.

କଶ୍ମୀରଜନ୍ମା—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; କଶ୍ମୀର+ଜନ୍ମନ୍; ୯ମା. ୧ବ; Kaśmīrajanmā ଏହା କାଶ୍ମୀର ଦେଶରେ ଜନ୍ମିବାରୁ)—କୁଙ୍କୁମ; ଜାଫ୍ରାନ୍—Saffron.

କଶ୍ୟ—ସଂ. ବି. (କଶ୍ ଧାତୁ=ଆଘାତ କରିବା+କର୍ମ. ଯ)— Kaśya ୧ । ଘୋଡ଼ାର କକ୍ଷପାର୍ଶ୍ୱଦେଶ—1. The flanks of a horse.

୨ । ମଦ୍ୟବିଶେଷ—2. Name of a spirituous liquor.

ସଂ. ବି. ପୁଂ—(କଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—କଶାର୍ହ; ଗୁରୁକ (କଶ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଘାଇବା ଯୋଗ୍ୟ—Deserving the whip.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ୍	ଉ୍	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍ଗ	ନ୍ଦ

କଶ୍ୟପ—ସଂ. ବି. (କଶ୍ୟ=ମଦ୍ୟ+ପା ଧାତୁ=ପିଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kaśyapa ୧ । ମୁନିବିଶେଷ—1. Name of a mythical sage.

କଶ୍ୟପ ବୋଇଲେ ମୁଁ କାଶ ଫୁଲ ବର୍ତ୍ତ, ହେବାରୁ କଶ୍ୟପଙ୍କ ମୋର ନାମ ସେନ ।
କୃଷ୍ଣଜିତ୍· ମହାଭାରତ· ଅନୁଶାସନ ପର୍ବ ।

[ଦ୍ର—ଏ ମଧ୍ୟଚଙ୍କ ପୁତ୍ର ଥିଲେ । ଏ ଅଦ୍ଦଙ୍କୁ ଓ ଦକ୍ଷପ୍ରଜାପତ୍ତଙ୍କର ଅନ୍ୟ ୧୬ ଟି କନ୍ୟାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ଅଦ୍ଦଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଏହାଙ୍କ ଠାରୁ ଆଦତ୍ୟ, ବିବସ୍ୱାନ୍ ଓ ବାମନ ଜନ୍ମିଥିଲେ, ଓ ଅନ୍ୟ ୧୨ ଜଣ ପତ୍ନୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଦୈତ୍ୟ, ନାଗ, ସର୍ପସମୂହ, ପକ୍ଷୀ ଓ ଅନ୍ୟ ଜୀବମାନେ ଜନ୍ମିଲେ । ଏ ସପ୍ତର୍ଷି ମଧ୍ୟରେ ଏକତମ, ଏ ପରଶୁରାମ ଓ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୁରୋହିତ ଥିଲେ ଓ ଋଗ୍ବେଦର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସୂକ୍ତ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଏ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ସ୍ମୃତିକାର ବା ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରଣେତା ଥିଲେ ।]

୨ । ମୃଗବିଶେଷ—2 A kind of deer.

୩ । ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ—3. A sort of fish.

୪ । କର୍କଟ ରାଶି; (ଭୁଲ. ଫା. କସଫ୍=କର୍କଟ ରାଶି)—
4. The censtellation Cancer.

ଦେ. ବି.—ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ—Name a demon, father of Prahlāda.

ଜସ୍ୱ କଶ୍ୟପ ବଦାସ୍ୱ ନରସିଂହ,
ସେତ୍ତେ କମଳ ମଧ୍ୟରେ ଉନ୍ନ ଭୃଙ୍ଗ । ପ୍ରାଚୀ. ଉସବାରମ୍ଭ ।

କଶ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଘଷିବା—1. To rub.
Kash (root) ୨ । ଗର୍ତ୍ତିବା—2. To scratch.

୩ । ଛେଲିବା—3. To scrape.

୪ । କୁଣ୍ଡେଇ ଦେବା—4. To itch.

୫ । କଷଟ୍ଟପଥରରେ ଘଷି ପରୀକ୍ଷା କରିବା—
5. To rub with a touchstone; to test.

୬ । ଆଘାତ କରିବା—6. To hurt.

୭ । ବଧ କରିବା—7. To kill; to destroy.

କଶ୍ଣା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. କର୍ଷଣ)—ଲଙ୍ଗଳଲୁହା—
Kashṇā Plough-iron; ploughshare.

କଶ୍ନା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—କଶ୍ଣା (ଦେଖ)
Kashnā Kashṇā (See)

କଶ୍କାଶ୍—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—କଶାକଶି (ଦେଖ)
Kashkāsh Kashākashi (See)

କଷ—ସଂ. ବି. (କଷ୍ ଧାତୁ=ପରୀକ୍ଷା କରିବା+ଅଧିକରଣେ. ଅ)—
Kasha ୧ । କଷ୍ଟିପଥର—1. Touchstone; gold-testing stone.

୨ । ମୂଲ୍ୟ ନିରୂପଣାର୍ଥକ ପରୀକ୍ଷା—2. Testing of a thing to ascertain its value; assay.

ଗୁଣୀ କଷ ତା ବହନ୍ତୁ, ପ୍ରେମ ଅଙ୍ଗୀ ବୋଲି ମୋତେ ସମସ୍ତେ କହନ୍ତୁ ।
ଉତ୍କ. କୋଣ୍ଡବୁଦ୍ଧାରଣ୍ଣଦଇ.

୩ । ଘଷିବା—3. Rubbing.

୪ । ଗର୍ତ୍ତିବା—4. Scraping.

ଦେ. ବି—୧ । ବଳା ଦୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦୋଇଥିବା ରଜ୍ଜୁ;
କଷଦଉଡ଼—1. A tightly twisted rope.

୨ । ଈଷତ୍ ନାଲୁଆ ପାଣି ବା ରସ—2. Gum; juice.

୩ । କଷାସ୍ୱ ରସ—3. Astringent juice.

୪ । ବର୍ତ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ ଦାଗ—4. Coloured taint.

୫ । ରଙ୍ଗ; ବର୍ତ୍ତି—5. Colour; dye.

କଷ କରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. କଷାସ୍ୱ)—
Kasha karibā ବସ୍ତ୍ରାଦିକୁ ରଙ୍ଗାଇବା; ରଙ୍ଗମଡ଼ାଇବା; କଷାଇବା—
To dye (cloth etc).

କଷକୁ ଆସିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । ଫଳଯୁକ୍ତ ହେବା—
Kashaku āsibā 1. To bear fruit.

୨ । ଲାଭଜନକ ହେବା—2 To be profitable.

କଷଟ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—(ସଂ. କଷ୍ଟ)—କଷ୍ଟ—
Kashaṭ Difficulty; trouble.

କଷଟ—ଦେ. ବି—କଷୋଟ (ଦେଖ)
Kashaṭa Kashoṭa (See)

କଷଟି—ବୈଦେ. ବି. (ସଂ. କଷପଟ୍ଟିକ; କଷ୍ଟି)—କଷ୍ଟିପଥର—
Kashaṭi Touchstone.

ଯେସନେ କାଞ୍ଚନ ଦହନ କରିଣ କଷଟରେ କଷାଇଲେ ।
ଚଣ୍ଡୀପାଠ, ବରଦଉମାସ୍ତବ ।

ଦେ. ବିଣ—କଷଟିଆ (ଦେଖ)
Kashaṭiā (See)

କଷଟିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କଷାସ୍ୱ)—୧ । ସାମାନ୍ୟ କଷା; ଈଷତ
Kashaṭiā କଷାସ୍ୱ—1. Slightly astringent in taste.

୨ । ନାଲୁଆ—2. Slimy; gummy.

କଷାଟିୟା ୩ । କୃପଣ—3. Niggardly; miserly.

କସାଲା ୪ । (ସଂ. କଷ୍ଟୀ) କଷ୍ଟଭୋଗୀ; କଷ୍ଟଭୋଗରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—
4. Suffering hardship; habituated to endure troubles.

୫ । ଈଷତ୍ ରକ୍ତାଭ—5. Reddish.

୬ । କଷାସ୍ୱ ସ୍ୱାଦ ବିଶିଷ୍ଟ—6. Astringent in taste.

କଷଣ—ସଂ. ବି. (କଷ୍ ଧାତୁ=ଆଘାତ କରିବା+ଭାବେ. ଅନ)—
Kashaṇa ୧ । କ୍ଲେଶ; ବ୍ୟଥା; କଷ୍ଟ—1. Pain; trouble.

ତପ କଷଣେ ମୋର ଦେହୀ ଥରହି ଶୀନ ଥିଲ ହୋଇ ।
ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୨ । କ୍ଷତ; ଚହ୍ନ—2. Mark; trace; stain.

୩ । ଘର୍ଷଣ - 3. Rubbing.

୪ । କଣ୍ଡୁୟନ—4. Scratching.

୫ । କଷିବା; ସୁନାକୁ କଷ୍ଟିପଥରରେ ଘଷି ପରୀକ୍ଷା କରିବା—
5. Testing of gold with a touchstone.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଘୃଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବପଘଟ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍କା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟୂ',ଦେଖିବେ ।

୬ । (+ କର୍ତ୍ତୁ. ଅନ)— ଅପକ୍ୱ—
6. Unripe; immature.

୭ । ଦୁଃଖ ଆଦିକୁ ସହ୍ୟସିବା; ଆଦରିବା—
7. Adapting one's self to (M. W.)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କାୟିକ ପରିଶ୍ରମ—
Bodily labour.

ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. କଷାସ୍)—ଚମଡ଼ାକୁ ମସଲା ଦେଇ କାର୍ଯ୍ୟୋପଯୁକ୍ତ କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା—1. Tanning (Grundy).

୨ । ପରୀକ୍ଷା—2. Testing (Rev. Grundy)

କଷଣି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ଷଣୀ)—
Kashaṇi ୧ । ଗୋଡ଼ ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ପିନ୍ଧିବା ଛୋଟ ମୁଦି; ଅଗୁଆ; ମୁଦିଆ—
କସନୀ 1. A small narrow ring for the small toes of women.

୨ । ଧନୁର୍ଗୁଣ ଆକର୍ଷଣ କରିବା ଜନ୍ୟେ ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ପିନ୍ଧିବା ମୁଦିଆ—2. A ring used by archers to protect the fingers from injury while drawing the bow.

୩ । କଷିବା; ଟାଣିବା—
3. The act of drawing tightly.

ଅଳି ଥରଟି ପୁଣ ପୁଣ ଝିଙ୍କାର ଭାବ କଷଣି ଝଙ୍କାର ।
ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବଦବ୍ରତନ୍ତ୍ରାମଣି ।

୪ । ପିନ୍ଧାଲୁଗାର ଯେଉଁ ଅଂଶ ଅଣ୍ଡାର ଜାଦ୍ୱାଣ ପାଖରେ ଟେଲିକାନ ଭଳି ଓହରି ଦୋଇ ବାହାର ଥାଏ—
4. An ear-like portion of the loin-cloth which protrudes from the waist.

[ଦ୍ର— ପିନ୍ଧାଲୁଗାର ଯେଉଁ ଅଂଶ ପିନ୍ଧିବା ଲୋକର ଅଣ୍ଡାର ବାଆଁ ପାଖେ ଖୋସା ଯାଏ ତାକୁ ଖୋସଣି ଓ ଜାଦ୍ୱାଣ ପାଖେ ଯାହା କାନ ପରି ବାହାର ଥାଏ ତାକୁ କଷଣି କହନ୍ତି ।]

୫ । କଷ ଦଉଡ଼ି—5. A string.

କଷ ଦଉଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଶ=ରଜ୍ଜୁ)—
Kasha daurḍi ଉତ୍ତମରୂପେ ବଳା ଦୋଇଥିବା ଦଉଡ଼ି—
କସନୀ A strongly twisted rope.

କଷଦାନ୍ତ—ଦେ. ବ—କଳଦାନ୍ତ—
Kashadānta Molar teeth.

କଷା—ସଂ. ବ—କଶା (ଦେଖ)
Kashā Kaśā (See)

କଶା ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ଷଣ; ଗ୍ରା. କଷଣ)—
କସନା ୧ । ଗଣିତସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ—
1. Working of a mathematical sum.

୨ । ଗୁରୁକଦ୍ୱାରା ମାଡ଼—
2. Whipping; scourging.

୩ । ଯାନବାହନ ଆଦି ସଜ୍ଜୀକରଣ; କଷିବା—
3. Equipment of a beast or conveyance for use.

୪ । ଉଡ଼ା; ଉଡ଼ିବା; ଦୃଢ଼ ବନ୍ଧନ—
4. Tightening.

୫ । ପାଣିରେ ଉଜାଇବା; ବଡୁଗୁଇବା—
5. Moistening; seasoning of a tough thing by immersing it in water.

୬ । କଷିବା କର୍ମ; କଷିବା (ଦେଖ)
6. The act of Kashibā (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ମେଦିନୀପୁର) ବ—ଆମ୍ବକୋଇଳି—
The astringent kernel of mango-stone.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ସଜ ହୋଇଥିବା; ସଜ୍ଜିତ—
1. Equipped; fitted.

ଗୋଟିଏ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଚଲା ଢାଙ୍ଗ ଉପରେ ଅମାରି ବସା ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

୨ । ସାଧିତ ହୋଇଥିବା (ଗାଣିତିକ ସମସ୍ୟାଦି)—
2. Worked out (mathematical sum).

୩ । କଷାସ୍ୱାଦଯୁକ୍ତ—
3. Of astringent taste.

ଆମ୍ବଟିଏ ଖାଇଁ ଖାଇଁ କୋଇଳଟିଏ କସା । ଶିଶୁଗୀତ ।

୪ । ରଞ୍ଜିତ—4. Dyed; coloured.

୫ । (ସଂ. କଷାସ୍) —ଗେରୁଆ; ଈଷତ୍ ଲାଲ୍ ରଙ୍ଗ—
5. Reddish.

ଶିରେ ଜଟା ବାନ୍ଧ ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧ ବ କେ ଧନୁ ଧର ବାମ ହେ ।
ବଳରାମ. ବଉନ୍ତସ୍ତମାସ୍ୱଣ ।

୭ । ମୁଦ୍ରିତ (ଚକ୍ଷୁ)—7 Shut (eye).
(ଯଥା—କାଲି ରାତ୍ରିସାକ ମୋ ଆଖି କସା ହୋଇ ନାହିଁ)

୮ । ବ୍ୟୟକୁଣ୍ଠ; କୃପଣ—8. Miserly.

୯ । ଦୃଢ଼ରୂପେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା—9. Tied tightly.

୧୦ । ମସଲା ବା ଘୁଣ୍ଟଦ୍ୱାରା ନରମ ଓ କାର୍ଯ୍ୟୋପଯୁକ୍ତ କରା ଯାଇଥିବା (ଚମଡ଼ା)—
10. Tanned (hide).

କଷାଇବା—ଦେ. କ୍ରି— ୧ । କଷିବା (ଦେଖ) କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Kashāibā
1. Causative of Kashibā (See).

୨ । ବସ୍ତ୍ରକୁ ନାଲିରଙ୍ଗ କରିବା—
2. To dye a cloth red.

୩ । ଚମଡ଼ାକୁ ମସଲା ଦେଇ ନରମ ଓ କର୍ମଯୋଗ୍ୟ କରିବା—
3. To tan a hide.

କଷାକଷି—ଦେ. ବ—୧ । ଘୋଡ଼ା ଆଦିକୁ ସଜ୍ଜିତ କରିବା କର୍ମମାନ—
Kashākashi 1. Equipping of horses etc.
କଯାକଷି ୨ । ଦରଦାମ୍‌ରେ ଧକମାକ ହେବା—
କସକାସ 2. Haggling and higgling; bargaining.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଷ୍ଟ
୨	ଈ	ଊ	ଚ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଦ୍ଦ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ୍ର

୩ । ଝଣାଓଝଣ୍; ଝଣାଝଣି; ଉଡ଼ାଉଡ଼ି—
3. Pulling; tugging.

୪ । ନଅଣ୍ଟା ହେବା; ଅନାଝଟନ—
4. Not being enough; insufficiency.

୫ । କଷ୍ଟରେ ଚଳବା—
5. Going on with difficulty.

୬ । କୃପଣତା; କ୍ୟସ୍ପୃକ୍ଷୁତ୍ତା—
6. Miserliness; niggardliness.

୭ । ପରୀକ୍ଷା; ରତ୍ନ ଓ ଧାତୁ ଆଦର କଷଟ୍ଟଦ୍ୱାର୍ ପରଖ—
7. Examination; testing of metal and gems.

୮ । ପରସ୍ପର ବଳ ପରୀକ୍ଷାପରୀକ୍ଷି—
8. Mutual testing of strength.

ଦେ. ବ୍ୟଣ—ଅନ୍ୟୋନ୍ୟର ବଳ ପରୀକ୍ଷାକାର୍ଯ୍ୟ; ବଳ କଷାକଷି—
Testing each other's strength.

ସେ କାଳେ ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟ ହୋଇ ମିଶାମିଶି,
ହୋଲେ ଶରୀର ଦେହରେ କଷାକଷି—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କଷାକୁଷି—ଦେ. ବ. ଓ ବ୍ୟଣ—କଷାକଷି (ଦେଖ)
Kashākushi — Kashākashi (See)

ଚନ୍ଦ୍ରସେନ ନକୁଳ ହୋଇ ମିଶାମିଶି,
ହୋଇଲେ ଯେ ମାର୍ଗଣ୍ଡନେ କଷାକୁଷି—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଶଲ୍ୟ ।

କଷାଘାତ—ସଂ. ବ—କଶାଘାତ (ଦେଖ)
Kashāghāta — Kaśāghāta (See)

କଷାଟିଆ—ଦେ. ବ୍ୟଣ—କଷାଳଆ (ଦେଖ)
Kashāṭiā — Kashāḷiā (See)

କଷାଫଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଷାୟ + ଫଳ)—କଷାୟରସଯୁକ୍ତ ଫଳ—
Kashāphaḷa — Astringent fruit.
କଷାଫଳ
କସୈଲାଫଳ

କଷାବାସ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଷାୟ+ବାସଃ)—ଗେରୁ ଆଦଦ୍ୱାର୍
Kashābāsa — ରଞ୍ଜିତ ବସ୍ତ୍ର—Cloth dyed with red ochre.
କଷାବାସ
ପିନ୍ଧଲେ କଷାବାସ ସାଦଶୀ ସୁନ୍ଦର—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
କଷାକପଡ଼ା

କଷାୟ—ସଂ. ବ. (କଷ୍ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅୟ୍)—
Kashāya ୧ । କଷାରସ—
1. Astringent flavour or taste.

୨ । ରସ; କ୍ୱାଥ—2. Decoction; extract.

[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ କଷାୟ ଘାହ୍ନ ପ୍ରକାର, ଯଥା—ସ୍ୱରସ, କଲ୍କ, କ୍ୱାଥ, ଶୀତକଷାୟ ଓ ଫାଣ୍ଟ । ଔଷଧ ଏକ ଭାଗ ସଙ୍ଗେ ଆଠ ବା ଷୋଳ ଭାଗ ଜଳ ମିଶାଇ ନଆଁରେ ବସାଇ ଏକଚତୁର୍ଥାଂଶ ଜଳ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ନଆଁରୁ ଓହ୍ଲାଇଲେ ତାହା କଷାୟ ହୁଏ ।]

୩ । ସୁଗନ୍ଧ ଲେପନ ଦ୍ରବ୍ୟ—
3. Fragrant ointment.

୪ । ନିର୍ଯ୍ୟାସ; ଗଛରୁ ନିର୍ଗତ ରସ—
4. Gummy juice; gum.

୫ । ସୌରଭ—5. Flavour; scent.

୬ । ବିଲେପନ; ଅଙ୍ଗରାଗ—
6. Paste; ointment.

୭ । ଶ୍ୟୋନାକ; ଫଣଫଣା ଗୁଳ୍ମ—
7. Bignonia Indica (plant)

୮ । କଳିଯୁଗ—8. The Kaḷi age.

୯ । ରକ୍ତ ପିତ୍ତ ମିଶ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ—
9. Yellowish red tint; brown colour.

ସଂ. ବ୍ୟଣ.—୧ । ରକ୍ତ ପୀତ ବର୍ଣ୍ଣ ମିଶ୍ରିତ—
1. Reddish yellow; tawny; brown.

୨ । ରଞ୍ଜିତ—2. Coloured; stained; dyed.

୩ । ଲୋହିତ—3. Red.

୪ । ଈଷତ୍ ଲାଲ—4. Reddish.

୫ । ସୁଶ୍ରାବ୍ୟ—
5. Sweet to hear; melodious; dulcet.

୬ । ସୁରଭି—
6. Sweet scented; fragrant; sweet flavoured.

୭ । ଅପଟୁ—7. Inefficient.

୮ । କଷା ଆସ୍ୱାଦବଶିଷ୍ଟ—
8. Of astringent taste.

କଷାୟିତ—ସଂ. ବ୍ୟଣ. (କଷାୟ + ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ ଇତ)—
Kashāyita ୧ । ରଞ୍ଜିତ; ବିଲେପିତ—
1. Coloured; tinged; stained.

୨ । ଲୋହିତବର୍ଣ୍ଣରଞ୍ଜିତ—
2. Redcoloured; reddened; dyed red.

୩ । ରକ୍ତ ପୀତବର୍ଣ୍ଣମିଶ୍ରିତ—
3. Reddish yellow.

କଷାଳଆ—ଦେ. ବ୍ୟଣ.—୧ । ଅଳ୍ପ କଷା; ଈଷତ୍ କଷାୟ ସ୍ୱାଦଯୁକ୍ତ—
Kashāḷiā 1. Slightly astringent in taste.
କଷାଟିଆ ୨ । ସାମାନ୍ୟ ରଞ୍ଜିତ—
କସଳା 2. Slightly coloured; light-coloured.

କଷି—ସଂ. ବ୍ୟଣ. (କଷ୍ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା + ଇ)—ହିଂସୁକ—
Kashi — Malignant; malicious.

କଚି; କଷୀ ଦେ. ବ. (ସଂ. କଷାୟ; ସଂ. କଷନ=ଅପକ୍ୱ)—
ଠିକାରା ୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ କଞ୍ଚା ଫଳ—
1. Small or unmatured fruit; undeveloped fruit.

ଜନ୍ମ ଜନ୍ମୁ ତୁଚ୍ଛ ବୃକ୍ଷେ ଧରଗଲେ କଷି—ପ୍ରାଚୀ. ଉଦ୍ୟୋଗପର୍ବ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣତଃ ଏପର ପୃଷ୍ଠାରେ ହଳନ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୌଳଦ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପସ୍ଥିତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ। ଯଥା— ଗାଇଁ ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଥ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କଥୂଁ' ନ ମିଳିଲେ 'କନ୍ଥ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ।

खाज, काज, काशि, गउलि ୨ । ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତର ଏକ ପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗଲି କାଠ ଗଛ—2. A species of wild tree; Brindelia Retusa.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଗଣ୍ଡିର ଗୋଲେଇ ୩ଫୁଟ୍ ଠାରୁ ୮ଫୁଟ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ; ଏ ଗଛ ଅତି ଡେଙ୍ଗା ନୁହେଁ ମାତ୍ର କାଠ ଅତି ଶକ୍ତ ଓ ଘର ଛୋଲାରେ ଏ କାଠ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

୩ । କଉଡ଼ି ଖେଳରେ ଗୋଟିଏ କଉଡ଼ି ଚତ ହୋଇ ପଡ଼ିବାର ଦାନ; ଏପର ଦାନ ପଡ଼ିଲେ '୧' ସଂଖ୍ୟା ଗଣା ହୁଏ । (କଉଡ଼ି ଖେଳ ଭଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)—

3. The state of one cowrie-shell falling breast upwards in the indoor game of cowries. This denotes 'one' mark only.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବୈଦେ. ଦ୍ର. (ଆ. ଖସ୍ସି)—ଖସି; ଖାସି— Castrated goat or sheep.

କଚି ଦେ. ଦ୍ରଣ—୧ । ଶ୍ଲେଷ ଓ ଅପୁଷ୍ଟ (ଫଳ)—1. Raw or young (fruit).

୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର; ଶ୍ଲେଷ—2. Small; little.

୩ । ଅଳ୍ପ ବୟସ୍କ—3. Young.

(ଯଥା—କଷି ଝିଅଟିଏ ।)

୪ । ସାମାନ୍ୟ—4. Slight.

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ସାମାନ୍ୟରେ; ଈଷତ୍—Slightly.

(ଯଥା—କଷିଗୋଦଣ୍ଡ; କଷିକୁରୁଣ୍ଡା ।)

କଷିତ — ସଂ. ବିଣ (କଷ୍ ଧାତୁ = ପରୀକ୍ଷା କରିବା + କର୍ମ. ତ)—

Kashita ୧ । କଷଟରେ ପରୀକ୍ଷିତ (ସୁନା)—1. (gold) Tested with touchstone.

୨ । ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ—2. Hurt.

କଷିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. କର୍ଷଣ; ଭୁଲ. ଫା. କଶ୍ = ଟାଣିବା; ଆକର୍ଷଣ)—

Kashibā ୧ । ଗଣିତ ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ କରିବା; ଅଙ୍କ କସିବା— 1. To work out a mathematical sum or problem.

କସା

କସନା (କଷାଇବା — ଣିଜନ୍ତ) ୨ । ଚାବୁକରେ ମାରିବା— 2. To whip.

୩ । ପ୍ରହାର କରିବା—3. To strike or beat; (ଯଥା— ଭାଇକୁ ହାକମ ୩ ବେତ କଷିଲେ ।)

୪ । ଦଉଡ଼ିକରି ବାନ୍ଧିବା—

4. To bind up tightly.

୫ । ସାଞ୍ଜୁ, ଶସ୍ତ୍ର ଓ ତୃଣାଦଦ୍ୱାରା ନିଜକୁ ସଜ୍ଜିତ କରିବା—

5. To equip one's self with arms etc.

ଶସ୍ତ୍ର କଷି ସ୍ୱେଷେ କରୁଙ୍କୁ ଉଇଳେ—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାସ୍ତରଉ. ବନ ।

୬ । ଅଶ୍ୱାଦଙ୍କୁ ବ୍ୟବହାରାର୍ଥ ସଜ୍ଜିତ କରିବା—

6. To equip horse etc. for use.

୭ । କଞ୍ଚା ପରିବା, ମାଛ ଓ ମାଂସଆଦିକୁ ତରକାରି କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଘିଅରେ ବା ତେଲରେ ସିଝାଇବା—

7. To fry green vegetable, fish or meat before preparing curry.

୮ । କଠିନ ପଦାର୍ଥକୁ ନରମ କରିବାପାଇଁ ଜଳରେ ବୁଡ଼ାଇ ରଖିବା—(ଯଥା—ବେତ ଲଇ କଷିବା)—

8. To keep a tough thing immersed in water for some time to soften it.

୯ । କଷିବା; ଫଳରେ ପରୀକ୍ଷା କରିବା—

9. To test by actual experiment.

ଦୋଷ ଯାକ ଉପରେ ମୋ ଦଙ୍ଗମ ଭିତରେ ଅଛ କ ନାହିଁଟ କଷିଲରେ ।

କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୧୦ । କଷିପଥରରେ ଘଷି ସୁନାକୁ ପରୀକ୍ଷା କରିବା; ସୁନା ପରଖିବା—10. To test the genuineness of gold by rubbing it on touchstone.

ବର୍ତ୍ତୁଣିଲେ ଭାହା ଉନ୍ନ ସୁବର୍ଣ୍ଣ କଷିବ—ଉଦ୍ଧ. ବୈଦେସ୍ପଟକଲାସ ।

୧୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପରୀକ୍ଷା କରିବା; ପରଖିବା—

11. (figurative) To test.

ତୋ ଦେନ ଭମାଳ ଶ୍ୟାମ ମୋ ମରାଳ କଷିଲୁରୁ—

କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କଶୋସ୍ପଦଙ୍କୁ ଉ. ଗୀତ ।

୧୨ । ଟାଣିବା; ଓହାରିବା—

12. To draw tightly; to pull.

୧୩ । ଖୋଦ୍ଧି ଦେବା; କମ୍ କରିଦେବା; ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଦେବା—

13. To deal out a thing in a niggardly manner; to lessen the quantity; to sparingly give a thing.

୧୪ । ଘର୍ଷଣ କରିବା; ଘଷିବା—

14. To rub.

ପ୍ରାଣ ଦେବାକୁ ମୋର କାଣ ମାଳରଥର ଚାଣରେ ନରନ୍ତର କଷିଲରେ ।

କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୧୫ । ଚପାଇବା; କଷାଇବା—

15. To cause to be grasped or pressed.

ତୋ କୁତ ତ କରକଣ; ସତୁ ଗୁମାନ ଥାଉ ଦେ-ଭଟ୍ଟେ ବେଲରୁ,

ଥରେ ମୋହୋ କରେ କଷ ।

କବସୂର୍ଯ୍ୟ ।

୧୬ । କଷ୍ଟଦେବା; ଗଞ୍ଜିବା; ଅତ୍ୟାଚାର କରିବା—

16. To inflict pain; to oppress.

ଯେବେ ପୃଥିବୀରେ ଦୁଃଖ ହୋଇ, ଦେବତା ଦ୍ରାହ୍ମଣ କଷନ୍ତ ।

ପ୍ରାଚୀ. ଯଶୋବନ୍ତ—ପ୍ରେମଭକ୍ତି-ତରଙ୍ଗିଣୀ ।

୧୭ । (ଖଡ୍ଗାଦି) ଝମକାଇବା; କମ୍ପାଇବା—

17. To brandish (sword etc.)

କରଣ୍ଡରେ ପୁଣମୁଣ ରୁଦ୍ରାନ୍ତେ କୋଇବ କୃପାଣ କଷି ।

ଉଦ୍ଧ. ବୈଦେସ୍ପଶବଲାସ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

୧୮ । ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ସୈନ୍ୟାଦି ସଜ୍ଜିତ କରିବା—
18. To equip an army for fighting.

ପଦ୍ମଜ କଶିଲେ କୋପେ ଯେ, ମଣ୍ଟୁ ଉଇଥିଲ ସଙ୍ଗତେ ବଗିର
ବାହାର ହୋଇଲେ ଥାପେ ।
ଦ୍ରୁଜନାଥ. ସମରଉରଙ୍ଗ ।

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । ଖୁବ୍ ଶାରୀରିକ ପରିଶ୍ରମ କରିବା—
1. To labour hard.

୨ । ବିଶେଷ ପରିଶ୍ରମସହ ଭୂମି କୃଷ କରିବା—
2. To till the land with great labour.

କଷିଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. (ସଂ. କର୍ଷଣ)—
Kashilā ୧ । ପରିଶ୍ରମୀ—1. Laborious.

୨ । କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଶ୍ରମୀ ଓ ଦକ୍ଷ—
2. Skilful and laborious in agriculture.

କଷୁଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କଷାୟ) ୧ । ଈଷତ୍ କଷାୟ ସ୍ୱାଦବିଶିଷ୍ଟ—
Kashuā 1. Slightly astringent in flavour or
କଷାଟିଆ taste.
କସଲା ୨ । ଅଠାଳିଆ—2. Gummy.

୩ । ରସଯୁକ୍ତ—3. Juicy.

କଷୁଣୀ—ଦେ.ବି. (ସଂ. କର୍ଷଣୀ)—୧ । ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ଯୁଦ୍ଧ କଲାବେଳେ
Kashuṇī ଆଙ୍ଗୁଠିକୁ ଆଘାତରୁ ଘୋଡ଼ାଇରଖିବା ପାଇଁ ଆଙ୍ଗୁ-
ଠିରେ ଲଗାଇବା ଚମଡ଼ା ଦସ୍ତାନା; କର୍ଷଣୀ—
1. A leathern glove used to protect the fingers of a warrior from hurt.

ଦୁଇ ଅଙ୍ଗୁଠିରେ କଷୁଣୀ ଲଗାଇଲେ ।
କୃଷ୍ଣଦିହ ମହାପ୍ରଭୁ. ବନ ।

୨ । ଧନୁର ଗୁଣ ଆକର୍ଷଣ କରିବାପାଇଁ ଅଙ୍ଗୁଳିରେ
ଲଗାଇବା ମୁଦ୍ରିଆ—
2. A ring worn by archers on the finger to draw the bow.

ସେ ବାମା ନାସାରେ ବସୁକେ ନଥ; ତୂଣୀର ଉପରେ ସ୍ୱକର କଷୁଣୀ
ଯୋଇଚକ ମନମଥ ।
ଉଷ୍ଟ. କୋଷ୍ଟଚ୍ଛାଣ୍ଡୁଭଙ୍ଗ ।

କଷୋଟ୍—ଦେ. ବି.—୧ । ଅଳ୍ପତା—1. Scantiness.
Kashoṭ ୨ । ଗଣନା; ହିସାବ—2. Calculation.

୩ । ଅଭାବ ଅଣ୍ଟିବା ଅବସ୍ଥା; ଅଳଟନ—
3. Deficiency; want.

ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଅଳ୍ପ—1. Scanty.

୨ । କୃପଣ—2. Miserly; niggardly.

୩ । ହିସାବ ହୋଇଥିବା—3. Calculated.

କଷୋଟି—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—କଷଟି (ଦେଖ)
Kashoṭi Kashaṭi (See)

କଷୋଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—କଷଟିଆ (ଦେଖ)
Kashoṭia Kashaṭiā (See)

କଷ୍ଟ—ସଂ. ବି. (କଷ୍ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+ତ୍ତ. ତ)—
Kashṭa ୧ । (ଶାରୀରିକ, ମାନସିକ) ଯନ୍ତ୍ରଣା; କ୍ଲେଶ—
1. Pain; uneasiness.

୨ । ଦୁଃଖ—2. Sorrow; trouble; difficulty; misery; hardship.

୩ । ଅତି ଦୁଃଖ—3. Extreme pain; affliction.

୪ । ଅମଙ୍ଗଳ—4. Evil.

୫ । ପରିଶ୍ରମ—5. Labour; exertion.

୬ । ପ୍ରସବ ବେଦନା—6. Labour-pains; pangs of child-birth.

ସଂ. ବିଣ. (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । କ୍ଲିଷ୍ଟ—1. Afflicted; suffering.

୨ । କଷ୍ଟପ୍ରଦ; ଦୁଃଖଜନକ; ଦୁଃଖପ୍ରଦ—2. Sorrowful; grievous.

୩ । ଗହନ; ଦୁଃସାଧ୍ୟ—3. Difficult.

୪ । କଦର୍ଯ୍ୟ; ଜୁଗୁପ୍ସିତ—4. Wretched; bad; nasty.

୫ । ନୀଚ; ହୀନ—5. Low; mean.

୬ । କଠୋର—6. Severe.

କଷ୍ଟକର—ସଂ. ବିଣ. (କଷ୍ଟ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଦୁଃଖଜନକ—
Kashṭakara Causing trouble.

କଷ୍ଟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କଷ୍ଟ) ପରିଶ୍ରମ କରିବା; ଦୁଃଖ ସହିବା—
Kashṭa karibā To labour hard; to take pains;
କଷ୍ଟକରା to toil.
କଷ୍ଟକରନା

କଷ୍ଟକଳ୍ପନା—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; କଷ୍ଟ+କଳ୍ପନା)—ବହୁ ଆୟାସସାଧ୍ୟ
Kashṭakalpanā କଳ୍ପନା—A forced idea; a laboured conceit; strained imagination.

କଷ୍ଟକଳ୍ପିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଅୟା ତତ୍ପୁ; କଷ୍ଟ+କଳ୍ପିତ)—ବହୁ ଆୟାସରେ
Kashṭakalpita କଳ୍ପିତ—Farfetched.

କଷ୍ଟକଷ୍ଟେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—କଷ୍ଟମଷ୍ଟେ (ଦେଖ)
Kashṭakashṭe Kashṭamashṭe (See)

ବହୁ ବାଳ ବାଳମାନଙ୍କେ ଉଡ଼ାଇଲେ
କଷ୍ଟକଷ୍ଟେ ଯୁବରାଜରେ ଛଡ଼ା ହୋଇଲେ ।—କୃଷ୍ଣଦିହ ମହାପ୍ରଭୁ. ଗ୍ରାମ୍ୟ ।

କଷ୍ଟକାରକ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଷ୍ଟ=କ୍ଲେଶ+କାରକ=କର୍ତ୍ତୃ;
Kashṭakāraka କାରଣ)—ସଂସାର—The world.

ସଂ. ବିଣ.—ଦୁଃଖଜନକ—Causing hardship.

କଷ୍ଟଜାଗା—ସଂ. ବିଣ. (କଷ୍ଟ+ଜୀବ୍ ଧାତୁ=ଜୀଇଁବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍
Kashṭajibi ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଯେ କଷ୍ଟରେ ଜୀବିକା
(କଷ୍ଟଜୀବୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ନିର୍ବାହ କରେ—1. Earning livelihood with great difficulty; earning a scanty livelihood.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଘଷାବୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବପରୁତ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; କଥୂ ନ ପାଇଲେ 'କଛୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ।

୨ । ଯେ ଅନେକ କଷ୍ଟ ଭୋଗକର ବଞ୍ଚିଥାଏ—2. Living with great suffering.

କଷ୍ଟ ଦେବା—ଦେ.କ୍ରି. (ସଂ. କଷ୍ଟ + ଦା ଧାତୁ) ଅନ୍ୟକୁ ଦୁଃଖ ଦେବା— Kashṭa debā To give trouble; to distress; to କଷ୍ଟ ଦେଓୟା afflict; to harass; to oppress.
କଷ୍ଟଦେନା

କଷ୍ଟ ପଡ଼ିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି.—୧ । କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରିବା— Kashṭa pa̱rdiba 1. To take trouble.

ଏରୂପେ ନାନା କଷ୍ଟ ପଡ଼ି କରି ଜନ
ଅରଜୁନ୍ତ ମସ୍ତାଲୋକରେ ଥନ । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭରତ ବନ ।

୨ । କଷ୍ଟଭୋଗ କରିବା;କଷ୍ଟ ପାଇବା—2. To suffer.

କଷ୍ଟ ପାଇବା—ଦେ.କ୍ରି.(ସଂ.କଷ୍ଟ + ପ୍ର + ଆପ ଧାତୁ)—୧ । ଦୁଃଖଭୋଗ Kashṭa pāiba କରିବା—To suffer; to be distressed. କଷ୍ଟ ପାଓୟା ୨ । ପ୍ରସବବେଦନା ଅନୁଭବ କରିବା; ଶୂଳ ଖାଇବା— **କଷ୍ଟପାନା** 2. To undergo labour-pains.

କଷ୍ଟପେଡ଼—ଦେ. ଦ୍ୱ—ମଧୁରନିନାଦୀ ବନ୍ୟପକ୍ଷିବିଶେଷ— Kashṭapher̤da A sweet warbling bird; the ବଉକଥାକଓ Indian cuckoo; Cuculus Micropterus.

ସ୍ୱରୂଚନ୍ତ ଅଷ୍ଟକାଳେ କଷ୍ଟପେଡ଼ ଶୁଅ,
ନଦୀକୂଳବନ୍ଧୁ, ଶ୍ୟାମା, ସାର...ଚଷାପୁତ—ଘଣାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

[ଦ୍ର—କବିବର ଘଣାନାଥ ମହାଯାତ୍ରାର ୩ୟ ସର୍ଗରେ ସାଉକୋଣିଆ ଗଣ୍ଡର ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଏହି ପକ୍ଷୀର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଅଛନ୍ତି ଓ ଉହାଁର ପାଦଟୀକାରେ ଏ ପକ୍ଷୀ ବଙ୍ଗଳାରେ 'ବଉକଥାକଓ' ନାମକ ପକ୍ଷୀ ଥିବାର ଲେଖିଅଛନ୍ତି । 'ବଉକଥାକଓ' ଶାଖାଶ୍ରୟୀବର୍ଗର ୧୬।୧୭ ଆଙ୍ଗୁଳ ଦୀର୍ଘ ପାଂଶୁବର୍ଣ୍ଣ ପକ୍ଷୀ, ଏହା କୋକଳ ପରି ପରଭୃତ । ଏହାର ଗୋଡ଼ରେ ପର ଅଛି, ମୁଣ୍ଡରେ ଶିଖା ନାହିଁ; ପକ୍ଷ ଅପେକ୍ଷା ପୁଚ୍ଛ ଶ୍ରେଷ୍ଠ—
(ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର)]

କଷ୍ଟ ଫେଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କଷ୍ଟ + ଫେଟ୍ ଧାତୁ)— ଅନ୍ୟର Kashṭa pher̤diba ଦୁଃଖକୁ ମୋଚନ କରିବା— କଷ୍ଟ ଫେଡ଼ା To relieve a person's distress.
କଷ୍ଟ ଫେଡ଼ନା

କଷ୍ଟମଷ୍ଟେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ଅନର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଂଶର ପ୍ରୟୋଗ)— Kashṭamashṭe ୧ । ଅତି କଷ୍ଟରେ; ଅତି ଆୟାସସହକାରେ— କଷ୍ଟେମଷ୍ଟେ 1. With much difficulty.

୨ । ଯେ କୌଣସିମତେ; ଯେନକେନ ପ୍ରକାରେ—
2. Anyhow.

କଷ୍ଟଯୋନି—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; କଷ୍ଟ + ଯୋନି)—ନୀଚ ଯୋନି; ନୀଚ Kashṭajoni ଜନ୍ମ—A mean or low birth.

ପଶୁନାର୍ଗାଗୃପ ଅଧର୍ମରୁତ ମୂଢ଼େ,
କଷ୍ଟଯୋନିକ ପାଇ ମହାଦୁଃଖେ ପଡ଼େ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କଷ୍ଟଶ୍ରିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (୬ୟା ତତ୍ପୁ; କଷ୍ଟ + ଶ୍ରିତ)— Kashṭaśrita ୧ । କଠୋର ବ୍ରତ ଧାରଣ କରିଥିବା— 1. Practising a very severe austerity or vow.

୨ । କଷ୍ଟ ଭୋଗ କରିଥିବା—
2. One who has suffered much.

କଷ୍ଟସହ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କଷ୍ଟ + ସହ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— Kashṭasaha ୧ । କ୍ଲେଶ ସହ୍ୟକ୍ଷମ; କ୍ଲେଶ ସହିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ— (କଷ୍ଟସହା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Enduring hardship; inured to hardship.

୨ । ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ—2. Patient.

୩ । ପରିଶ୍ରମ ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—
3. Painstaking.

କଷ୍ଟ ସହିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୁଃଖ ସହ୍ୟ କରିବା— Kashṭa sahibā To bear pain; to suffer. କଷ୍ଟ ସହା
କଷ୍ଟସହନା

କଷ୍ଟସହିଷ୍ଣୁ—ସଂ. ବିଣ— କଷ୍ଟସହ (ଦେଖ) Kashṭasahishṇu Kashṭasaha (See)

କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (୬ୟା ତତ୍ପୁ; କଷ୍ଟ + ସାଧ୍ୟ)— Kashṭasādhya ଦୁଃସାଧ୍ୟ; କୃଚ୍ଛ୍ର ସାଧ୍ୟ— Difficult of accomplishment; to be accomplished with difficulty.

କଷ୍ଟସୃଷ୍ଟେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ଅନର୍ଥକ ଶେଷ ପଦ)— Kashṭasṛushṭe କଷ୍ଟମଷ୍ଟେ (ଦେଖ) କଷ୍ଟେସୃଷ୍ଟେ Kashṭamashṭe (See)

କଷ୍ଟାକଷ୍ଟେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—କଷ୍ଟମଷ୍ଟେ (ଦେଖ) Kashṭākashṭe Kashṭamashṭe (See)

କଷ୍ଟାର୍ଜିତ—ସଂ. ବିଣ (୬ୟା ତତ୍ପୁ; କଷ୍ଟ + ଅର୍ଜିତ)—୧ । ଦୁଃଖଲବ୍ଧ; Kashṭārjita ବହୁ କଷ୍ଟରେ ପ୍ରାପ୍ତ—1. Hard-earned; got with great difficulty.

୨ । ଆପଣାକୁ ବା ଅନ୍ୟକୁ କଷ୍ଟ ଦେଇ ଲବ୍ଧ ହୋଇଥିବା—
2. Bad-earned; evil-earned; ill-begotten.

କଷ୍ଟାର୍ଥତା—ସଂ. ବ—ଅର୍ଥଦୋଷବିଶେଷ— Kashṭārthatā A defect in composition where it is difficult to comprehend the author's meaning.

(ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ କବିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୁଝିବା କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ହୁଏ । ଯଥା—

ଯମୁନା ବାହୁକା ଉଃରୁତ୍ତରଙ୍କା ଅବଙ୍କା ବନାଇତାର ତେ,
ସଣ ଇଷି ନଦୀପଃଳରୁ ବୁଡା କରିଇଛଃ ନବାର ରେ ।

କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ବଙ୍ଗୋପ୍ସଚନ୍ଦ୍ର. ସ ଗୀତ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଜ୍ଞଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗଂ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ

କଷ୍ଟି—ସଂ. ବ (କଷ ଧାତୁ + ତ୍ତିବ. ତ୍ତି)—
Kashṭi ୧ । (ସୁନା ପ୍ରଭୃତି) କଷିବା; ପରୀକ୍ଷା କରିବା—1. Testive of gold.

୨ । (+ଅଧିକରଣ. ତ୍ତି) ସୁନା ପରୀକ୍ଷା କରିବାର ପଥର—2. Touchstone.

[ଦ୍ର—ଏ ପଥର ଉପରେ ସୁନାର ଗାର ଘଷାଇଲେ ସେହି ଗାରର ବର୍ଣ୍ଣରୁ ସୁନାର ପ୍ରକାର ଅନୁମିତ ହୁଏ ।]

କଷ୍ଟିକ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ—ଦେହକୁ ଘୋଡ଼ଦେବା ଏକ ପ୍ରକାର
Kashṭik .ରାସାୟନିକ ବସ୍ତୁ—Caustic.

କଷ୍ଟିକ

କଷ କ

କଷ୍ଟିପଥର—ଦେ. ବ (ସଂ. କଷ୍ଟି ଓ ପ୍ରସ୍ତର)—କଷ୍ଟି (ଦେଖ)—
Kashṭipathara Kashṭi (See)

କଷ୍ଟିପାଥର

କଷାଟପଥର

କଷ୍ଟୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(କଷ୍ଟ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍; ୯ମା.୧ବ.)—
Kashṭī ୧ । କଷ୍ଟ ଭୋଗ କରିଥିବା—1. Having undergone great hardship.
(କଷ୍ଟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଦୁଃଖଭୋଗକାରୀ—2. Suffering much hardship.

ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କଷ୍ଟଭୋଗକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—(woman) Undergoing much suffering.

ମୋର କର ଧର ଥରେ ବସ୍ତର୍ଣ୍ଣ,
ହୋଇଲୁ ଏ ବନରୁ ଆସି ଏତେ କଷ୍ଟୀ । କୃଷ୍ଣଜି୍ମ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କଷ୍ଟେମଷ୍ଟେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ନିରର୍ଥକ ଶେଷ ପଦ)—
Kashṭemashṭe କଷ୍ଟମଷ୍ଟେ (ଦେଖ)

କଷ୍ଟେମଷ୍ଟେ Kashṭamashṭe (See)

ଏହିରୂପେ ବରର କରଣ ସେ ମତ୍ତ,
କଷ୍ଟେମଷ୍ଟେ ବସିଲେ ଘୋଡ଼ାରେ ନୃପତ୍ତ । କୃଷ୍ଣଜି୍ମ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କଷ୍ଟେସ୍ପୃଷ୍ଟେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—(ନିରର୍ଥକ ଶେଷ ପଦ)—
Kashṭesṛushṭe କଷ୍ଟେମଷ୍ଟେ (ଦେଖ)

କଷ୍ଟେସ୍ପୃଷ୍ଟେ Kashṭemashṭe (See)

ଏହିପ୍ରକାର ଯାଏ କଷ୍ଟେସ୍ପୃଷ୍ଟେ ଯିବ ଛଇ । ରାଧାନାଥ. ଚନ୍ଦ୍ରଭଣ୍ଡ ।

କସ୍‌କସ୍—ଦେ. ବିଣ—କଶ୍‌କଶ୍ (ଦେଖ)
Kaskas Kaśkaś (See)

କସ୍‌କସି ଜରି—ଦେ. ବ.—ମଲ୍ଲାଙ୍ଗବିଶେଷ—A kind of parasite
Kaskasi jari plant; Fecus Parasaticus. (Haines)

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ବୃକ୍ଷରେ ଜନ୍ମେ ଏବଂ ଛାଲିର ରସ ଗ୍ରହଣ କଲେ ବର୍ବିଡ ହୁଏ ।]

କସ୍‌ମସ୍—ଦେ. ବିଣ.—କଶ୍‌କଶ୍ (ଦେଖ)
Kasmas Kaśkaś (See)

କସ୍‌ରୁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କସୁରୁ (ଦେଖ)
Kasru Kasuru (See)

କସ୍‌ରୁକନ୍ଦା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କସୁରୁକନ୍ଦା (ଦେଖ)
Kasrukandā Kasurukanda (See)

କସଆଳୁ—ଦେ. ବ.—ବନ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ ଆଳୁବିଶେଷ—
Kasaāḷu A kind of wild yam; Cassava.

କସନ—ସଂ. ବ.—କାଶମର୍ଦ୍ଦ (ଦେଖ)
Kasana Kāśamardda (See)

କସପାଣି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଷାସ୍ + ପାଣାସ୍)—
Kasapāṇi ୧ । ଗଛ ଆଦରୁ ବୋହୁବା ଅଠାଳିଆ ରସ—1. Gummy juice.

୨ । ରକ୍ତାଭ ରସ—2. Reddish liquid.

କସପିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଆ. କସ୍‌ବ)—ବେଶ୍ୟାସକ୍ତ—
Kasapiā Addicted to prostitutes.

କସପି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବେଶ୍ୟା ଯୁବତୀ ରଜସ୍ୱଳା ହୋଇ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି ଆରମ୍ଭ କରିବାର ପ୍ରଥମ ରଜନୀରେ ବେଶି ପଇସା ଦେଇ ତାକୁ ଉପଭୋଗ କରିବା—
Kasapi karibā To enjoy a prostitute on the 1st night of her entering into the profession after attaining puberty, by paying a fancy fee for such a privilege.

କସପିଗିରି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କସବଗିରି)—ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତି—
Kasapigiri Prostitution.

କସପିଛୁଆ—ଦେ. ବ. (ଖାଲି)—୧ । ବେଶ୍ୟାପୁତ୍ର—
Kasapichhuā 1. Whoreson.

୨ । ଜାରଜ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Bastard.

କସପିବାଜ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. କସ୍‌ବବାଜ୍)—
Kasapibāj ବେଶ୍ୟାସକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Addicted to whores; debauched; fornicator.

କସପୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କସ୍‌ବନ୍; କସବୀ)—୧ । ଦାସୀ; ବେଶ୍ୟା;
Kasapī ଖାଲୁଣୀ—1. Whore; prostitute.

କସବୀ ୨ । ନର୍ତ୍ତକୀ—2. Dancing girl.

କସବୀ ୩ । କୁଲଟା; ବ୍ୟଭଚାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ବେଧୋଇ; ନଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ—3. Adulteress.

ଦେ. ବିଣ—କୃପଣ; କୋଚଟ୍—Miserly.

କସପୀ ନଚ୍ଛଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତି ଅଶ୍ଳୀଳ ହୋଇବା;
Kasapi nachāibā ଅତି ନିର୍ଲଜ ହୋଇ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଅନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—1.To become too shameless a sensualist and depraved.

୨ । ନର୍ତ୍ତକୀଙ୍କ ନୃତ୍ୟ ସମୟରେ ବାଦ୍ୟ ବଜାଇବା—2. To play music in accompaniment to the dancing of prostitutes or dancing girls.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥିତ ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜରେ. ସେତେବେ ଏ ଦ୍ୱାଦାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଦ ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ ଖୋଜରେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜରେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟ' ଦେଖିବେ

କସବ୍—ବୈଦେ. (ଆ) ବ୍—ବ୍ୟବସାସ୍ଥ; ପେଶା—
Kasab Profession; trade; livelihood.

କସବା—ବୈଦେ. (ଆ) ବ. (ଆ. କସ୍‌ବା)—ବଡ଼ଗ୍ରାମ; ବଡ଼ବସ୍ତି—
Kasaba A big village.
କସବା
କସବା

କସବଥା – ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—କସପିଆ (ଦେଖ)
Kasabiā Kasapiā (See)

କସବୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. (ଆ) ବ—କସପୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kasabī (etc) Kasapī etc (See)

କସମ୍—ବୈଦେ. (ଆରବୀ) ବ.—ଶ୍ପଥ; ଶପଥ—
Kasam Oath.
କସମ
କସମ

କସମ୍ ଖାଇବା—ଦେ. କି.—ନଜେ ଶ୍ପଥ ପକାଇବା; ଶପଥ କରିବା—
Kasam khāibā To swear; to take oath.
କସମ ଖାଓୟା
କସମ ଖାତା

କସମସ—ଦେ. ବଣ.—କସ୍‌ମସ୍ (ଦେଖ)
Kasamasa Kasmas (See)

କସମସିଆ—ଦେ. ବଣ.—କସ୍‌ମସ୍ (ଦେଖ)
Kasamasiā Kasmas (See)

କସର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କସ୍‌ର୍)—କସୁର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kasar etc. Kasur etc. (See)

କସରତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କସ୍‌ରତ୍)—୧ । ମଲ୍ଲକ୍ରୀଡ଼ା; ବ୍ୟାସ୍ଥାମ; କୁସ୍ତି—1. Athletic feat; gymnastics.
କସରତ ୨ । ଚେଷ୍ଟା—2. Endeavour.
କସରତ ୩ । ପରିଶ୍ରମ—3. Labour; physical exertion.

କସରତିଆ—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. କସ୍‌ରତୀ)—ବ୍ୟାସ୍ଥାମଶୀଳ—
Kasaratiā Practising gymnastics.
କସରତି
କସରତୀ

କସରା—ଦେ. ବ.—ଏକଜାତୀସ୍ଥ ଚଢ଼େଇ—
Kasarā Name of a bird.

ଶବର ରୁମିରେ ଯେ କସରା ପାଖୁଲ.
ନାନା ବର୍ଣ୍ଣରେ ଜାତ ଅଛନ୍ତି ଚହ ପୂର୍ । ପାଁଖାୟର. ନୃସିଂହପୁରୁଣ ।

ଦେ. ବଣ—(ସଂ. କପିଲ)—କଦ୍ଦର୍ ବର୍ଣ୍ଣ; ଧଳା ଓ କାଳି ଭୁରା ରଙ୍ଗବଶିଷ୍ଟ—Brown; reddish white.
ଭୂରା

ମୁଁ କସରା ବଳଦଟା କଣି ମୁଠାଏ ଟଙ୍କା ପାଣିରେ ପକାଇ ଦେଇଛୁ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

କସଲତ୍— ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—କସରତ୍ (ଦେଖ)
Kasalat Kasarat (See)

କସା—ସଂ. ବ.—କଣା (ଦେଖ)
Kasā Kaśā (See)
ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—କଷା (ଦେଖ)
Kashā (See)

କସାଇ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କସ୍ସାବ୍)—କଂସାଇ (ଦେଖ)
Kasāi Kaṁsāi (See)
କସାଇ
କସାଇ

କସାଇଖାନା—ଦେ. ବ. (ଫା.କସ୍ସାବ୍‌ଖାନା)—ଖାଦ୍ୟାର୍ଥ ପଶୁବଧ୍ୟ କରିବାର ସ୍ଥାନ–Shambles; slaughter house.
କସାଇଖାନା
କସାଇଖାନା

କସାଇବା—ଦେ. କି.—କସିବା କ୍ରିସ୍ଥାର ଣିଜନ୍ତରୂପ; କଷିବା (ଦେଖ)
Kasāibā Causative of kashibā (See)
କସାନ
କସବାନା

କସାକସ୍—ଦେ. ବଣ—୧ । ଦେହକୁ ଖୁବ୍ ଗ୍ଭେସ୍ତ୍ ହେଉଥିବା (ପୋଷାକ ଆଦି)—1. Very tightly fitting (dress)
କସାକସ
କସାକ୍ସ

୨ । ନଅଣ୍ଟା—2. Insufficient; deficient.

ଦେ. ବ.—୧ । ନଅଣ୍ଟା ଅବସ୍ଥା—1. State of want.

୨ । କୃପଣତା; ବ୍ୟସ୍ଥକୁଣ୍ଠତା—
2. Niggardliness.

କସାକସି—ଦେ. ବ.—୧ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ବଳ ଆଦର ପରୀକ୍ଷା—
Kasākasi Mutual testing of strength.
କସାକସି ଦୁଇ ଲୋକ ଏ କସାକସି, ହାର ହସ୍ତ ନିଶାନିଶି—
କସାକସି ଭାରତ. ବୋଷ୍ଟ୍ରୈହାଣ୍ଡବ୍ୱ ।

୨ । ନାନାପ୍ରକାର ସଜ୍ଜୀକରଣ କର୍ମ—
2. Various operations of equipping.
(ଯଥା—ରଜା ବଜେ କରିବେ ବୋଲି ହାତ୍ତା ଘୋଡ଼ା କସାକସି ଲଗିଲା ।)

୩ । (ବହୁବଚନ) କଶିବା କର୍ମମାନ; କଶିବା (ଦେଖ)
3. (plural) Many acts of Kaśi ā (See)

୪ । ଅନାଟନ; ନଅଣ୍ଟା ଅବସ୍ଥା; ଅର୍ଥାଭାବ—
4. Deficiency; want.

୫ । ବ୍ୟସ୍ଥସଙ୍କୋଚ—5. Retrenchment.

ଦେ. ବଣ—୧ । ଟଣାଟଣି—1. Mutually tugging.

୨ । ପରସ୍ପର ଘଷାଘଷି—2. Mutually rubbing.

ସେ କାଳେ ଗୁରୁଶିଷ୍ୟ ହୋଇ ନିଶାନିଶି,
ହେଲେ ଟେରମ୍ଭକୁ ଦେହରେ କସାକସି —
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବସ୍ତ୍ର ।

କସାଘାତ—ସଂ. ବ (କଷ୍ + ଭାବେ ଘଞ୍;କସା+ଆଘାତ)—କଶାଘାତ (ଦେଖ)
Kasāghāta Kaśāghāta (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଌ୍ଣ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଚ୍ଚ
୨	ଈ	ଌ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

କସି—ଦେ. ବ.—କଷି (ଦେଖ)
Kasi Kashi (See)

କସିଆ—ଦେ. ବ. (ଶିଶୁବଚନ; ଓ. କର୍ଷି=କ୍ଷୁଦ୍ର)—ପୁଂଲିଙ୍ଗ;
Kasiā ପୁଂଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ—Penis.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ.—କଶିଲା (ଦେଖ)
Kashilā (See)

କସିକାମୋଦ—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧାନ—
Kasikāmoda A species of small paddy.

କସିଇଣ୍ଡୁରି—ଦେ. ବ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଇଣ୍ଡୁରି ପିଠା—
Kasiiṇḍuri A small steamboiled cake.

କସିକାସି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୃପଣ ହେବା—
Kasikāsi hebā 1. To be niggardly.
୨ । କୁଣ୍ଠିତ ହେବା—2. To hesitate.
୩ । କୌଣସି ଶ୍ରମସାଧ୍ୟ କର୍ମ ପାଇଁ ଲୁଗାପଟା ଉଡ଼ା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା—3. To be ready or equipped for some onerous work.

କସିକୁରୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ କୁରୁଣ୍ଡଯୁକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି); ଯେଉଁ
Kasikuruṇḍā କୁରୁଣ୍ଡରୋଗୀର ଅଣ୍ଡକୋଷ ଅତ୍ୟ ବଡ଼ ହୋଇ ନ ଥାଏ—A person having a small hydrocele.

କସିଗୋଦର—ଦେ. ବ—ବାତଜର ଯୋଗୁଁ ଗୋଡ଼ ବା ହାତର ସାମାନ୍ୟ
Kasigodara ଫୁଲା—A slightly swollen elephantiasis.

କସିଗୋଦରୀ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୋଡ଼ ବା ହାତ
Kasigoḍarā ଅଳ୍ପମାତ୍ରାରେ ଗୋଦର ହୋଇଥାଏ—(କସିଗୋଦରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) A person having his leg or hand slightly swollen with elephantiasis.

କସିଦା—ଦେ. ବ. (ଫା. କଷାଦୃ)—
Kasidā କଡ଼; କଢ଼ି—Bud.

କସିଦା ବୈଦେ. (ଫା.) ବ.—ବେଲ୍‌ବୁଟ୍ଟା; ଲୁଗା ଉପରେ ସୂଚୀଦ୍ୱାରା ସୂତାରେ କରା ଯାଇଥିବା ଫୁଲ; କଢ଼ି ଓ ବୁଟା ଆଦର କାମ—Needle-work made on a cloth.

ଜଉଳା କଞ୍ଚ କସିବା ପଡ଼,
କୁଆଁରୀ ରଙ୍ଗେ ଯାଉଥଇ ଜଡ଼—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ।

କସିପାଞ୍ଜି—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର କଉଡ଼ି ଖେଳ—
Kasipāñji A kind of game with cowries.

[ଦ୍ର—ଏ ଖେଳରେ ଦୁଇ ଜଣ ଖେଳାଳି ପାଞ୍ଚ କଣ କଉଡ଼ି ନେଇ ଖେଳନ୍ତି । ଏଥିର ଦାନ—ଗୋଟିଏ କଉଡ଼ି ଚଉ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ କସି, ଦୁଇଟିରେ ଦୁଗା, ତିନୋଟିରେ ତିନ, ଚାରିଟିରେ ଚୁଇ ଏବଂ ପାଞ୍ଚୋଟିରେ ପାଞ୍ଚ ବା ପାଞ୍ଜି ହୁଏ । କଉଡ଼ି ଖେଳ ଭଲେ ନୋହି ଦେଖ ।]

କସିପାଞ୍ଜି—ଦେ. ବ—କସିପାଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Kasipāñji Kasipāñchi (See)

କସିପୀ—ଗ୍ରା. ବୈଦେ (ଆ) ବ—କସପୀ (ଦେଖ)
Kasipī Kasapī (See)

କସିପୁ—ଫା. ବ—କଶିପୁ (ଦେଖ)
Kasipu Kaśipu (See)

କସିପେନ୍ଦୁରୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କ୍ଷୁଦ୍ର ପଦ୍ମଗର୍ଭରୋଗଗ୍ରସ୍ତୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Kasipenḍurī A woman with a small prolapse of the uterus.

କସିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଷିବା (ଦେଖ)—
Kasibā Kashibā (See)

କସିବୀ—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. (ଆ) ବ—କସପୀ (ଦେଖ)—
Kasibī Kasapī (See)

କସିଭୁଆସୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯୁବତୀ କୁଳବଧୂ—
Kasibhuāsuṇī A young housewife.

କସୁର୍—ଦେ. ବ (ଆ. କସର୍)—୧ । ତ୍ରୁଟି—
Kasur 1. Shortcomings; defects.
କସୁର ୨ । ଦୋଷ—2. Flaw; fault.
କସର, କସ୍ତୁର ୩ । (ଆ.କସୁର୍) ଅପରାଧ—3. Crime; offence.
୪ । ସାମାନ୍ୟ ଦୋଷ—4. A little flaw or blemish.
୫ । ରହିଯିବା ସାମାନ୍ୟ ଦୋଷ—
5. A little outstanding fault.
୬ । ନ୍ୟୂନତା—6. Deficiency.

କସୁର୍ ମାଫ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ତ୍ରୁଟି ମାର୍ଜନା କରିବା—
Kasur māph karibā To excuse one's fault.
କସୁର ମାଫକରା
କସ୍ତୁରମାଫକରନା

କସୁର୍ ମାଫ୍ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—କସୁର୍ ମାଫ କରିବା (ଦେଖ)—
Kasur maph debā Kasur māph karibā (See)

କସୁରୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଫା. କଶେରୁ)—କେଶୁରଢୁଣ ଓ ତହିଁର ଖାଦ୍ୟମୂଳ—Edible bul of the Kesura root.
Kasuru

କସୁରୁକନ୍ଦା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଫା. କଶେରୁ+କନ୍ଦ)—
Kasurukandā କସୁରୁ (ଦେଖ)—
Kasuru (See)

କସେଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ—କଂସାଇ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Kasei (etc) Kaṁsāi etc (See)

କସେରୁ—ଫା. ବ.—କଶେରୁ (ଦେଖ)—
Kaseru Kaśeru (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଁ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କସେରୁକ—ଫ. ବ—୧ । କଶେରୁକ (ଦେଖ)—
Kaseruka 1. Kaśeruka (See)
୨ । ନାଗରମୁଥା—2. Cyprus Rotundus (root bulb).

କସେଲ୍ଲ—ପ୍ରାଦେ. (ବସୁର) ବ—ଚାଲ—
Kaselā Water pot.

କସୋର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ—କସୁର୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Kasor (etc) Kasur etc. (See)

କସୋର୍ ନଡ଼୍ଡିଆ—ଦେ. ବ (ଆ. କସର୍+ନାଗ୍‌କେଲ)—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପକ୍ୱ ହୋଇ ନ ଥିବା ନଡ଼ିଆ—
Kasor narḍiā The cocoanut which is not fully ripe.

କସ୍ତ—ବୈଦେ. ଫା. ବ (ଫା. କୁଶ୍ତ୍ତ)—କୁସ୍ତି—
Kasta Athletic exercise or practice.

କସ୍ତା—ଦେ. ବ (ଫ. କଷାସ୍ତ୍)—୧ । ନାଲ ସୂତା—
Kastā 1. Red cotton-thread.
୨ । ରଙ୍ଗିଚ ସୂତ; ରଙ୍ଗିନ୍ ସୂତା—
2. Coloured cotton thread.
୩ । ରଙ୍ଗିନ୍ ବା ଲାଲ ସୂତାର ଲୁଗା—
3. Red coloured cotton-cloth.

କସ୍ତାକସ୍ତି—ଦେ. ବ. ।ଆ. କୁସ୍ତ୍ତା—୧ । କୁସ୍ତାକୁସ୍ତି (ଦେଖ)
Kastākasti 1. Kustākusti (See)
୨ । (ଫ. କଷ୍ଟ) ଅତିଶୟ କଷ୍ଟ—
2. Much difficulty.
ଏଭେବେକ୍ତୁ ନାଥା ମେଲ୍‌ଦେଲେ କସ୍ତାକସ୍ତିରେ ନାଥା ପଡ଼ିଯିବ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

କସ୍ତୁରୀ—ଦେ. ବ. (ଫ. କସ୍ତୁରୀ)—
Kasturā ୧ । ଏକ ଜାତୀୟ କସ୍ତୁରୀଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଶାକ ଗୁଳ୍ମ ଓ ତହିଁର ବୀଜ—1. A plant and its musk-scented seed.
କସ୍ତୁରା
କସ୍ତୁରୀ
୨ । ଏକ ଜାତୀୟ ଶାମୁକା—
2. A species of oyster.
ଦେ. ବଣ.—୧ । କସ୍ତୁରୀଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ—
1. Musk scented.
୨ । ଯାହାଠାରୁ କସ୍ତୁରୀ ବାହାରେ (ମୃଗ)—
2. (deer) From which musk is got; musk-deer.

କସ୍ତୁରୀ ହଳଦୀ—ଦେ. ବ. (ଫ. କସ୍ତୁରୀ+ହରିଦ୍ରା)—
Kasturā haladi ଏକପ୍ରକାର ସୁଗନ୍ଧ ମୂଳ—
A sweet-scented root.

କସ୍ତୁରିକା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—କସ୍ତୂରୀ (ଦେଖ)
Kasturikā Kastūrī (See)

କସ୍ତୂରୀ—ଫ. ବ.—କସ୍ତୂରୀ (ଦେଖ)
Kasturī Kastūri (See)

କସ୍ତୂରୀମୃଗ—ଫ. ବ.—କସ୍ତୂରୀମୃଗ (ଦେଖ)
Kasturīmṛuga Kastūrīmṛuga (See)

କସ୍ତୂରିକା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—କସ୍ତୂରୀ (ଦେଖ)
Kastūrikā Kastūrī (See)

କସ୍ତୂରୀ—ଫ. ବ. (କସ୍=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉରୀ; ଯାହାର ଗନ୍ଧ ଦୂରକୁ ଗମନ କରେ)—ମୃଗନାଭି—
Kastūri Musk.
କସ୍ତୁରି
କସ୍ତୁରି
ସ. କସ୍ତୁର
ଫା. ମୁସ୍କ
ଆ. ମିସ୍କ
ତେ. କାସ୍ତୁରି, କସ୍ତୁରିପିଲ୍ଲି
ଫ. ପର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ୍—ମୃଗନାଭି, ମୃଗମଦ, କସ୍ତୁରି, କସ୍ତୂରି, ସହସ୍ରଉତ୍, ବେଧମୁଖ୍ୟା

[ଦ୍ର—କାମରୂପୀ, ନୈପାଳୀ ଓ କାଶ୍ମୀରୀ ଭେଦରେ କସ୍ତୂରୀ ୩ ପ୍ରକାର । କାମରୂପ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ, ନୈପାଳୀ ନୀଳ ଓ କାଶ୍ମୀରୀ କପିଳ । କାମରୂପୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ନୈପାଳୀ ମଧ୍ୟମ ଓ କାଶ୍ମୀରୀ ନିକୃଷ୍ଟ । କସ୍ତୁରୀ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଦାନାବିଶିଷ୍ଟ ଓ ତୀବ୍ର ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ । ଏହା କଟୁରୁକ୍ତ, କ୍ଷାରଯୁକ୍ତ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ଶୁକ୍ର-ବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ଗୁରୁ, କାମୋଦ୍ଦୀପକ, ଆକ୍ଷେପ-ନାଶକ, ସ୍ୱେଦଜନକ, ବଲକାରକ ଓ କଣ୍ଡୁଭ୍ ମାଦକ । ଏହା କଫ, ବାୟୁ, ବିଷଦୋଷ, ବମ୍ନି, ଶୀତ, ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଓ ଶୋଷନାଶକ । ଯେଉଁ କସ୍ତୁରୀ ନିଜ ଗନ୍ଧରେ କେତକୀ ଫୁଲର ଗନ୍ଧକୁ ନଷ୍ଟ କରେ, ଅଗ୍ନିରେ ପଡ଼ିଲେ ଯହିଁରୁ ଚମଡ଼ାପୋଡ଼ାର ଗନ୍ଧ ବାହାରେ ତାହା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ । କସ୍ତୁରୀ ୫ ପ୍ରକାର—୧ । ଖରିକା—ଧୂଳି ପରି ଦାନାବିଶିଷ୍ଟ । ୨ । ଉଲକା—ଖସା ପରି ଦାନାବିଶିଷ୍ଟ । ୩ । କୁଲତ୍ଥିକା—କୋଳଥ ପରି ଦାନାବିଶିଷ୍ଟ । ୪ । ପିଣ୍ଡିକା—ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ୫ । ନାସ୍ପିକା—ପିଣ୍ଡିକାଠାରୁ ବଡ଼—କନ୍ୟଜ ଦ୍ୱାରେକୃଷ୍ଣ ସ୍ପିଶ—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।]

କସ୍ତୂରୀମୃଗ—ଫ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କସ୍ତୂରୀଯୁକ୍ତ ମୃଗ)—
Kastūrimṛuga ଯେଉଁ ମୃଗର ନାଭିରୁ ମୃଗନାଭି ବା କସ୍ତୂରୀ ବାହାରେ—Musk-deer.

[ଦ୍ର—କସ୍ତୂରୀମୃଗ ହିମାଳୟର ୮ ହଜାରଠାରୁ ୧୬ ହଜାର ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ପାବର୍ତ୍ତ୍ୟ ପ୍ରଦେଶରେ ଉତ୍ତର, ମଧ୍ୟଏସିଆ, ସାଇବେରିଆ ଆଦି ଶୀତପ୍ରଧାନ ଉଚ୍ଚ ପାବର୍ତ୍ତ୍ୟ ଦେଶରେ ବିଚରଣ କରେ । ଏ ମୃଗ ଖୁବ୍ କୁଦା ମାରି ପାରେ ଏବଂ ଖୁବ ଦ୍ରୁତଗାମୀ । ଏ ଦେଖିବାକୁ କୁକୁର ପରି ଓ ଗାତ୍ରିଚର । ଅଣ୍ଡିର ମୃଗର ନାଭି ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟାଳିଆ ଚମ ମୁଣା ଥାଏ । ଶିକାରମାନେ ଏ ମୃଗକୁ ମାରି ଏହାର ନାଭି ପାଖରୁ କସ୍ତୂରୀ ଥିବା ମୁଣିଟି କାଟି ଆଣନ୍ତି । ମୁଣି କୁକୁଡ଼ା ଅଣ୍ଡାର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ । ଏ ମୃଗ ମାସ ମାସରେ ଯୋଡ଼ ଖାଆନ୍ତି । ସେହି ଋତୁରେ ଅଣ୍ଡିର ମୃଗର ନାଭିଫଲଗ୍ନ ମୁଣାରେ ବେଶି ପରିମାଣରେ କସ୍ତୂରୀ ଥାଏ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

କସ୍ୱର—ଫ. ବଣ (କସ୍=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ବର)—
Kaswara ୧ । ଗମନଶୀଳ—
1. Having motion; moving.
୨ । ହିଂସକ—2. Envious.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ଧ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

କସ୍ମଲ—ସଂ. ବ ଓ ବ୍ରଣ—କଶ୍ମଲ (ଦେଖ)
Kasmala Kaśmala (See)

କସ୍ମାତ—ଗ୍ରା. ବ (ଫା.କସ୍ମାତ୍=କାହାଠାରୁ;ଅକସ୍ମାତ୍)—ବିପଦ;ବିଘ୍ନ—
Kasmāta Danger.

ସୂର୍ଯ୍ୟ ସ୍ପରେ ଯାଣା କଲେ କସ୍ମାତ ପଡ଼ଇ । ଶିବସ୍ୱରୋଦୟ ।

କସ୍ମିନ୍‌କାଳେ—ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ରଣ. (ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Kasminkāle କେବେ ହେଲେ; କୌଣସି ସମୟରେ—
କସ୍ମିନକାଳେ At whatever time; at any time.

କସ୍ମୀ

କସ୍ୟ—ସଂ. ସର୍ବନାମ (କିମ୍ ଶବ୍ଦ ୬ଷ୍ଠୀ ୧ବ)—
Kasya କାହାର—Whose.

କଶ୍ୟ ଦେ. (କଟରଆ) ଅ—
ଦଲିଲର ଶିରୋନାମାରେ ଲେଖା ହେବା ନିରର୍ଥକ ଶବ୍ଦ—
A meaningless word used in the heading of a deed.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଦଲିଲ ସମ୍ପାଦନ ବେଳେ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର କର୍ ଯାଉଥିଲା । ପ୍ରଶ୍ନ—ଏ ଦଲିଲ୍ କସ୍ୟ ? ଉତ୍ତର—ଏ ଦଲିଲ ଗୋପାଳସ୍ୟ (ଗୋପାଳର) । ଇହାଁର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ ଆଜ୍ଞାକେ ଦଲିଲରେ ପକ୍ଷମାନଙ୍କ ନାମ ଲେଖି ସାର୍ ଦଲିଲର ଅସଲ ଲେଖା ଆରମ୍ଭ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଶିରୋନାମାରେ 'କସ୍ୟ ଽ ୫ ୧ ର ଋଣପତ୍ର-ମିଦଂ କାର୍ଯ୍ୟଞ୍ଚାଟେ' ପଢ଼ି ଚଳି ଆସୁଅଛୁ । ଏପରି ସ୍ଥଳରେ ଏହି 'କସ୍ୟ' ର ବ୍ୟବହାର ନିରର୍ଥକ ଓ ଅନାବଶ୍ୟକ ।]

କହ (ଧାତୁ)—ଓଡ଼ିଆ (ସଂ. କଥ)—
Kaha (root) ୧ । କହିବା—1. To speak.
୨ । ଅନୁରୋଧ କରିବା—2. To request.
୩ । ବାକ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା—
3. To utter words.
୪ । ପ୍ରକାଶ କରିବା—4. To express.
(ଯଥା—ତା ଚେହେର୍ ତ ତା ମନର ଭାବକୁ କହି ଦେଉଛି ।)

କହ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲନା କର ଅର୍ଜୁନ ଗଛର ହିନ୍ଦି ନାମ କୋହ, କୌହ)—
Kaha अର୍ଜୁନ ଗଛ—Arjuna tree.
[ଶିଶୁଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନ—ଜଏଦ୍ ଡାର୍‌ଡାର୍ କଏ ଗଛ କହ ?
(ନଦୀ କୂଳରେ କ ଗଛ ଅଛି କହ ।)
ଉତ୍ତର—କହ (ଅର୍ଜୁନ ଗଛ)]

କହଁଳିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—କଅଁଳିବା (ଦେଖ)
Kahañlibā Kaañlibā (See)

କହକହ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ଭୁଲ. ହି. କହକହା=ଅଟ୍ଟହାସ)—
Kahakaha ଲୋକଗହଳିର ଶବ୍ଦ; ଗହଗହ ଶବ୍ଦ—
Brawling noise; noise made when a multitude of people assemble at one place and talk.

କହକହ ନାଚ କର୍ ତଇଲେ ପାଣିବ । ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପ୍ରଣତି ।

କହଣ—ଗ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କଥନ; ପ୍ରା. କହଣ)—
Kahaṇa ୧ । କଥା; ବଚନ—1. Words.
କହନ ୨ । ବିଷୟ; କଥିତ ବିଷୟ—
କହନ 2. Subject; subject-matter of a talk.
୩ । କହିବା; କଥନ—3. Talking; act of speaking.

କହଣା—ଗ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ—୧ । କହଣ (ଦେଖ)
Kahaṇā 1. Kahaṇa (See)
୨ । କଥା; କାହାଣୀ—2. Narrative.

ସଭ୍ୟ ହଲେ ଭୋଟେ ମାଟିକୁଁ ସିନା ଦଷିଣା
ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଥିବ ତୋହର ଯେ କହଣା । ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

କହଣା ନ ଯିବା—ଗ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—ବାକ୍ୟଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ
Kahaṇā na jibā ହୋଇ ନ ପାରିବା—Not to be expressible by words; to be unspeakable.

ସ୍ୱଭାବ, ଶୋକ ତା କହଣା ନ ଯାଇ । ପ୍ରାତା. ପ୍ରତାପ. ଶଶିସେନା ।

କହଣିଆ—ଗ୍ରା. ବ୍ରଣ—କହୁଣିଆ (ଦେଖ)
Kahaṇiā Kahuṇiā (See)

କହର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ସୁବାସ; ସୁଗନ୍ଧ—
Kahar Sweet scent; fragrance.

କହରା—ଦେ. ବ୍ରଣ. ସୂଂ. (ସଂ. କପିଲ)—ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; କପିଲ—
Kaharā Reddish white; brown; grey.
(କହରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କହରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ବାସିବା; ସୁବାସିତ ହେବା—
Kahariba Tō emit fragrance.

କହଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ରଣ. (ସଂ. କୋମଳ)—
Kahal କୋମଳ; ନରମ—Soft.

କହଲ—ଦେ. ବ. (ଭୁଲ. ହି. କହଲ୍=ପବନ ବନ୍ଦ ହେବା ସମୟରେ
Kahala ଅନୁଭୂତ ଅସହ୍ୟ ଗ୍ରୀଷ୍ମ; ଗହ୍ମଦ)—
କୋହୋଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Kohola (See)
ଦେ. ବ୍ରଣ—କୁହୁଡ଼ି ବା ଅଲ୍ପବୃଷ୍ଟିଜନିତ ଶୀତଳତା—
Chill due to fog or rain.

କହଲ ସିଂହ—ଦେ. ବ—କ୍ଷତ୍ରିୟଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ—
Kahala simha A title of the Kshatriyas.

କହଲିଆ—ଦେ. ବ୍ରଣ—କହଲଯୁକ୍ତ (ପାଗ)—
Kahaliā Chilly (weather).

କହଲିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. କଳ) (ମୟୂର)—
Kahalibā ଧ୍ୱନି ବା ରବ କରିବା—
To crow (said of a peacock).

କହ୍ଲେଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପବନ ବହିବାଦ୍ୱାରା)—ଥଣ୍ଡା ଆଣିବା;
Kahaleiba ଶୀତଳତା ଆନୟନ କରିବା—To render chill.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ବେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ବେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ବେଖିବେ; 'ଅଲବଉ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଉଁ', ବେଖିବେ ।

କହା—ଦେ. ବ ଓ ବ୍ରଣ—କୁହା (ଦେଖ)
Kahā Kuhā (See)
କଥା
କହା

କହାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କହିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ; କୁହାଇବା—
Kahāeba To cause to be said.
ବଲାନ
କହାନା; କହ୍ୱାନା; କହଲାନା

କହାଯିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କହିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟରେ ରୂପ)—
Kahājibā ବୋଲାଯିବା; କୁହାଯିବା; କଥିତ ହେବା—To be
ବଲାଯାଓୟା spoken.
କହାଜାନା [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆରେ କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟରେ 'କହିବା' ଓ କର୍ମବାଚ୍ୟରେ 'କୁହାଯିବା' ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; କନ୍ତୁ କେତେକ ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟିକ 'କୁହାଯାଏ', 'କୁହାକୋହ୍' ଓ 'କୁହାବୋଲ୍ଲ' ସ୍ଥଳରେ 'କହାଯାଏ', 'କହାକହ୍' ଓ 'କହାବୋଲ୍ଲ' ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି କନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆରେ 'କୁହା' ଶବ୍ଦର ଈସ୍ତର ବ୍ୟବହାର ଅଛି ।]

କହାରି—ସ୍ରାଦେ. (ଉକ୍ତିଜ୍ଞାପକ) ସର୍ବନାମ—କାହାର; କାହାର—
Kahāri Whose.

କହାହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—କହାଯିବା (ଦେଖ)
Kahāhebā Kahājibā (See)

କହିଆ—ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. କଥଳ) ୧ । ବାଗ୍ମୀ; କୁହାଳିଆ; ଯେ
Kahiā ଆଗବଢ଼ି କଥା କହେ—1. Talkative; boastful.
କହିୟେ ୨ । ବାକ୍‌ପଟୁ; ପ୍ରଗଲ୍ଭ—
କହତା, କହ୍ୱୋବା Eloquent.

କହିଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ହଠାତ କହିବା—
Kahiuṭhibā To speak out; to get up and
ବଲେଉଠା speak.
କହଉଠନା

କହିଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ପ୍ରକାଶ କରିବା; ପ୍ରକଟିତ
Kahidebā କରିବା—1. To speak out; to divulge;
ବଲେଦେଓୟା to give out; to publish.
କହଦେନା ୨ । ପ୍ରମାଣିତ କରିବା; ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବା—2. To prove.
(ଯଥା—ତୁମର ବ୍ୟବହାର ମୁଖ ତୁମର ମନ ଦୁଃଖ କଥା କହି ଦେଉଛି ।)
୩ । ସୂଚନା କରିବା—3. To indicate.

କହିପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି କଥା ଅସାବଧାନତାବଶତଃ
Kahipakāibā ପ୍ରକାଶ କରିଦେବା—1. To speak out a
କହିୟାଫେଲା thing inadvertently.
କହଡାଲନା ୨ । ଶୀଘ୍ର ପ୍ରକାଶ କରିବା—2. To speak out at once.

କହିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କଥ ଧାତୁ; ପ୍ରା. କହ ଧାତୁ)—୧ । ଉପଦେଶ
Kahibā ଦେବା—1. To advise.
କହା, ବଲା ୨ । ବାକ୍ୟଦ୍ୱାରା ଜଣାଇବା—
କହନା 2. To inform verbally.
କୁହାଇବା—ଣିଜନ୍ତ ୩ । ବାକ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା—
3. To speak; to tell; to utter words; to say.
୪ । ପ୍ରକାଶ କରିବା—4. To publish; to express.
୫ । ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା—3. To relate; to describe.
୬ । ପରାମର୍ଶ ଯାଚିବା; ପରାମର୍ଶ କରିବା—
6. To consult.
ଶତ୍ରୁକରେ ଧନ ଦେଇ ପଦେ ନ କହିଲୁ ରେ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ବିଶୋଦ୍ଗତଙ୍କୁ. ୫ ଗୀତ ।
୭ । କବିତା ରଚନା କରିବା—7. To compose (poem).
୮ । ମୌଖିକ ଆଜ୍ଞା କରିବା—
8. To order verbally.
୯ । ମୁଁହରେ ଫେରିଦ ହେବା—
9. To complain verbally.
'କହିବ ବା ଆଗେ ଶୁଣିବ ହେ ? ଘଇତା ଅବୁଝା ମାରିବ ଯେ—ଉଗ ।

କହିବା ପୋଛିବା—ଦେ.କ୍ରି (ସହତର; ସଂ. କଥ ଧାତୁ + ପ୍ରଚ ଧାତୁ)—
Kahibā pochhibā ବହୁପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇସୁଝାଇ କହିବା—
କହାବଲା To explain matters in various
କହନା ବଦ୍‌ନା ways.

କହିବୁଲିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବାହାରେ ବହୁ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
Kahibulibā To publish a matter broadcast;
ବଲେବେଡ଼ାନ to proclaim a matter.
ନବୀନ ଲେଖମାନେ ନବୀନ ଭାବର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରି ସେଥିରେ କେତେ
ଟଙ୍କା ଗଣି ଦେଇ କହି ବୁଲନ୍ତି ନାହିଁ—ଫକୀରମୋହନ. ଇମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

କହି ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ପୂର୍ବରୁ କୌଣସି ବିଷୟ କହିବା—
Kahi rakhibā To speak beforehand.
ବଲେ ରାଖା
କହ ରଖନା

କହିରି—ଦେ. ବ.—ଧାନ ଗହୁଳ ରଖିବାପାଇଁ ବାଉଁଶ ପାତ୍ରରେ
Kahiri ଭିତର ହୋଇଥିବା ବଡ଼ ଝୋକେଇ; କୋଡ଼ମେଇ—
Big basket made of split bamboo.

କହି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଆପେ ଆପେ କହିବା—
Kahi hebā 1. To proclaim one's self; to boast;
to brag.
୨ । ଅସାଚତଭାବରେ କହିବା—2. To speak unasked.
୩ । କଥିତ ହେବା; ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେବା—3. To be spoken;
to be described.
(ଯଥା—ତାଙ୍କୁ ଏପର ଦୁଃଖ ପଡ଼ିଛି ଯେ ତାହା କହି ହେବ ନାହିଁ)
୪ । (ବହୁଲୋକ) ପରସ୍ପର କଥାଭାଷା ହେବା—
4. (many persons) To talk amongst
themselves.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

ଏମନ୍ତ ବୋଇ କହୁ ହୁଅନ୍ତେ ଯେହୋ ରୁଦ୍ରେ
କହୁଁ କହୁଁ ଅସୁରେ ବୁଲଲେ ଗୁଳଦାଣ୍ଡେ—ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁରାଣ ।

କହୁଣି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଫୋଣି)—୧ । ବାହୁ ଏବଂ ହାତର ମିଳନସ୍ଥାନ ଗଣ୍ଠି—Elbow.

କନୁଇ

ସେ ସକାଶୁଁ ଅର୍ଜୁନ କହୁଣିର ହାଡ଼,

କୁହନି, କୋହନି ଫୁଟିଗଲଣ୍ଡ ଜଙ୍ଘ ମଡ଼ ମଡ଼—କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ. ମହାଭାରତ. ବଘଃ ।

୨ । କହୁଣୀଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାର ବା ଆଘାତ—

2. A blow by t e elbow.

ତରଣ ଟେକ ନାବୁଥାନ୍ତ.
ଯେଣ୍ଟୁ କହୁଣି ନ ପାନ୍ତ—ରମଣାସ. ପାର୍ତ୍ତଭାରତି ।

କହୁଣିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଫୋଣି + ଆଘାତ)—

Kahuṇiā ୧ । କହୁଣିମାଡ଼; କହୁଣୀଦ୍ୱାରା ଆଘାତ ବା ଠେଲ୍ଲା—

1. A push or blow by the elbow.

୨ । (ଏହା କହୁଣି ପରି କୋଣଯୁକ୍ତ ଥିବାରୁ) ପିଣ୍ଡା ଖୁଣ୍ଟ ମହିରୁ ଯେଉଁ କାଠ ଖଣ୍ଡକ କର୍ଣ୍ଣଭବରେ ବାହାର ଘରର ପିଣ୍ଡା ପାଖ ଗୁଳକୁ ଟେକ ଧରିଥାଏ; ଉରବଣି—

2. A piece of wood which projects from the pillar of the outer wall of a house and supports diagonally the outer veranda-plate; a projecting strut or brace diagonally supporting the veranda plate of a thatch.

ଦେ. ବଣ—କହୁଣିମାଡ଼ଖିଆ (ବ୍ୟକ୍ତି)—

Deserving to get blows by the elbow.

କହୁଣିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କଫୋଣି)—

Kahuṇibā ୧ । କହୁଣୀ ଠେସ ଦେଇ ଆଜୁଜ କରି ବସିବା—

1. To sit with arms akimbo.

୨ । ଜନଗହଳ ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇ କହୁଣୀ ସାହାଯ୍ୟରେ ଗ୍ଲେକ ଆଡ଼େଇବା—

2. To elbow one's way in a crowd.

୩ । କହୁଣି ଭର ଦେଇ ଶୋଇବା ଅବସ୍ଥାରୁ ଉଠି ବସିବା—

3. To get up from a sleeping position with the help of the elbows.

କହୁଣିମାଡ଼—ଦେ. ବ—କହୁଣିଦ୍ୱାରା ଆଘାତ ବା ଧକ୍କା—

Kahuṇimārda A push or blow with the elbow.

ମାର କହୁଣି ମାଡ଼, ଉଙ୍ଗି ଦେବ ତୋ ପଞ୍ଜର ହାଡ଼ ଗ୍ଲେ ।
କେଳାକେଳୁଣୀ ଗୀତ ।

କହୁଣିମାଡ଼ୁଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । କହୁଣିରେ ମାଡ଼ ଖାଇବା ଉପଯୁକ୍ତ—

କହୁଣିମାଡ଼େଇ / କହୁଣିମାଡ଼ୋଇ } ସ୍ତ୍ରୀ.

1. Deserving to be beaten or struck with the elbows.

୨ । ଯେ ସବୁଦା କହୁଣିମାଡ଼ ଖାଏ ବା ଖାଇବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—

2. One who is often punished or is accustomed to be punished with blows of the elbow.

କହୁଣି ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କହୁଣୀଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରିବା—

Kahuṇi māribā To deal a blow with the elbow.

ତୋ ପିଲଟି ବଡ଼ ଦୁଷ୍ଟ କହୁଣି ମାରେ ରୁଟୁ ରୁଟୁ—ବୁର୍ ପଲା । ଝଗଡ଼ିପ କାହାଣୀ ।

କହୁଣେଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—କହୁଣିବା (ଦେଖ)—

Kahuneibā Kahuṇibā (See)

କହ୍ନା—ଦେ. ବ (ସଂ. କୃଷ୍ଣ; ପ୍ରା. କାହ୍ନ)—କହ୍ନାଇ (ଦେଖ)—

Kahnā Kahnāi (See)

ଶୁଣି ଯଶୋଦା ବୋଲନ୍ତ ଅରେ କହ୍ନା—ଦାଶରଥି. ବ୍ରଜବହାର ।

କହ୍ନାଇ—ଦେ.ବ(ସଂ. କୃଷ୍ଣ; ପ୍ରା.କାହ୍ନ)—୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଆଦରର ନାମ—

Kahnāi 1. A name of Śrīkṛushṇa,
କାନାଇ କଦମ୍ବବୃକ୍ଷରେ ଦୋଳ ଜର ବସିଅଛନ୍ତ ନାଗର କହ୍ନାଇ—
ଘାନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

୨ । ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—2. Name given to males.

କହ୍ନେଇ—ଦେ. ବ—କହ୍ନାଇ (ଦେଖ)—

Kahnei Kahnāi (See)

ଥରେ କହ୍ନାମୁ ଶରଦଶଶୀ, କହ୍ନେଇ ହାତରେ ପଡ଼ିବୁ ଖସି—
ଧୋରେ ବାସ୍ୟା ଯୋ ।

କହ୍ନେଇବଇଁଶି—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଲମ୍ବା ଓ ସରୁ କାଠିଆକଦଳୀ—

Kahneibaiñsi A species of banana.
କାନାଇବାଂଶି

କହ୍ନେଇବାଇ—ଦେ. ବ—ଶାରଦ ଧାନ୍ୟବିଶେଷ—

Kahneibāi Name of a winter paddy.

କହ୍ୱ—ସଂ. ବ. (କ=ଜଳ; ହ୍ୱେ ଧାତୁ=ଆହ୍ୱାନ କରିବା+ଅ)—

Kahwa ବଗ; କ୍ରୌଞ୍ଚପକ୍ଷୀ—Heron.

କହ୍ଲା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. କଲହା)—କଳହୁଡ଼ୀ ସ୍ତ୍ରୀ; କଳହପ୍ରିୟା ସ୍ତ୍ରୀ—

Kahlā A vixen; a quarrelsome woman.

[ଦ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ପରସ୍ପର ଗାଳ ଦଆଦେଇ ହୋଇ 'ତୁ ଓସୁମୂଲ କହ୍ଲା' ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏଥିର ଅର୍ଥ—ଅଶୁଭଗଛ ମୂଳେ ଥିବା କଳହୁଡ଼ୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ ।]

ଦେ.ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କଳହୁଡ଼ୀ(ସ୍ତ୍ରୀ,—Quarrelsome (woman).

କହ୍ଲାର—ସଂ. ବ. (କ=ଜଳ+ହାର=ମାଳା; ଜଳଜାତ)—

Kahlāra ଶ୍ୱେତୋତ୍ପଲ; ଧଳା ପଦ୍ମ—White water-lily.

କହ୍ଲିଆ—ଦେ. ବଣ—କଳିଆ (ଦେଖ)

Kahliā Kaliā (See)

(କହ୍ନେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କା—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ସଂ. କସ୍)—କାହାର—Whose.

ବୋଇନ୍ତେ ଯାହା ତା ସହଜ କା କାମ୍ବେ । କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥିତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରତାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚିହ୍ନିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲ୍ବଟ୍'ଦେଖିବେ।

[ଦ୍ର—କମ୍ ଶବ୍ଦରୁ ଓଡ଼ିଆ ଷଷ୍ଠୀ ବହୁବଚନରେ 'କାର' ଓ 'କାହାର' ହୁଏ, କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ଲେଖାରେ ବେଳେବେଳେ 'କାର' ଶବ୍ଦରୁ 'ର' ଲୋପ କରି 'କା' ରହେ ।]

ଦେ. ଅ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—କାଆ (ଦେଖ)
Kāā (See)

ଦେ. ଅବ୍ୟୟ—ଅସମାପିକା କ୍ରିୟାର ଦୁଇ ଥର ପ୍ରୟୋଗ ପରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ଅବ୍ୟୟ—A particle used after a double use of the present participle to denote long continuance of an act.

ବୋହୁ ବୋହୁକା ଦିବ ଶିରେ ପାଉକଉଅଁ ।
ବ୍ରହ୍ମାଗଚରଣ. ଗୀଉଲଦ୍ରସ୍ୱ ।

[ଦ୍ର—ଦୁଇ ଥର ବ୍ୟବହାର କରିବା କ୍ରିୟା ବହୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରିବାର ଭାବ ଉପରେ ଜୋର ଦେବାପାଇଁ ଏହି 'କା' ଯୋଗ କରାଯାଏ]

କାଆ—ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । କାକପକ୍ଷୀର ଶବ୍ଦ—
Kāā 2. The cawing of a rook.

କା; କାକା କାଉ ଡାକେ କାଆ କାଆ । ନବକଶୋର. ନଈବୁଣୀ ।

କାଁଆ ୨ । ଶ୍ରୁତିକଟୁ ବା ଅପ୍ରୀତିକର ଶବ୍ଦ —
2. Unpleasant jarring sound.

୩ । ଭାସ ପଶାଖେଳରେ ଯୋଡ଼ି ଖେଳାଳି ମଧ୍ୟରୁ ଜଣକର ଅଭାବ ହେଲେ ଅନୁପସ୍ଥିତ ଖେଳାଳର ଖେଳ ସମୟରେ ଜଣେ ଖେଳାଳି ଦୁଇ ଖେଳାଳଙ୍କ କାମ କରିବା ଅବସ୍ଥା; ଅନୁପସ୍ଥିତ ଖେଳାଳର ପ୍ରତିନଧି—
3. Representative of an absent player who is represented by his companion player at an indoor game.

(ଯଥା—ମୁଁ ଗୋବିନ୍ଦର କାଆ ହୋଇ ଖେଳୁଛି ।)

୪ । ଡୁ ଡୁ ଖେଳରେ ଖେଳାଳି ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁଥିବା ଶବ୍ଦ—
4. The sound uttered by players in the game of Doo doo.

କାଆଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ସର୍ବନାମ—କାଁ (ଦେଖ)
Kāāñ Kāñ (See)

କାଆଁକରି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—କାହିଁକି; କଥାଇଁ—
Kāāñkari Why.

କାଆଁର—ଦେ. ବ—କାହାର ଜାତି) (ଦେଖ)
Kāāñra Kāhāra (caste) (See)

କାଆଁଳ—ଦେ. ବ—୧ । କାଁଆଁଳ (ଦେଖ)
Kāāñla 1. Kāñāñla (See)

୨ । କାହାର (ଜାତି) (ଦେଖ)
2. Kāhāra (caste) (See).

କାଆକାଆ—ଦେ. ବ—କାଆ (୧।୨) (ଦେଖ)
Kāākāā Kāā (1. 2.) (See)

କାଇ—ଦେ. ବ—୧ । ଗଛରେ ଥିବା ନାଲି ଜନ୍ତା—
Kāi 1. A big red ant frequenting mango trees.

ଘାଡ଼ନ ସେ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ପର ଆମ୍ବ ଖୋଳଇ, ବାଇ କାମୁଡ଼ାରୁ ସେ ପାରେ ସହ୍ୟ—
ଗୋପୀନାଥ—ଭାବବତନ ।

[ଦ୍ର—କାଇମାନେ ଜନ୍ତାଙ୍କ ପର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ କନ୍ତୁ ନାଲିଆ । ଏମାନେ ଜାମ୍ବ ଓ ଆମ୍ବ ଆଦ ଗଛରେ ଥାଆନ୍ତି ଓ ଅଠାଦ୍ୱାରା ଆମ୍ବ-ପତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଯୋଡ଼ ଥଳ ବା ମୁଣି ପର କରି ସେଥିରେ ବସା କରି ରହନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ କାମୁଡ଼ା ଭାରି ଯନ୍ତ୍ରଣାପ୍ରଦ । ଲୋକେ କାଇ ମାନଙ୍କ ଉତ୍ପତ୍ତିକୁ ବନଶୀ ପାଇଁ ଗୁଣ୍ଡ କରି ବନଶିକଣ୍ଟାରେ ଫୋଡ଼ି ମାଛ ଧରନ୍ତି ।]

କାଇମାଟି ୨ । କାଇମାଟି; ପୀତବର୍ଣ୍ଣ ମୃତ୍ତିକାବିଶେଷ—
ଚିକନୋମିଟ୍ଟୀ 2. Fullers earth.

[ଦ୍ର—ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ ଦାଣ୍ଡି ଆଦରେ କାଇମାଟିର ପ୍ରୋଚ୍ଛ ଦେଇ ଯୋଡ଼ିବାରୁ ଦାଣ୍ଡିକୁଣ୍ଢେଇ ନାଲିଆ ହୁଏ । ଏ ମାଟିରେ ଲୁଣ୍ଡାର ଅଂଶ ଅଛି ।

ସାଜିମାଟି ୩ । ସାଜିମାଟି—3. Impure carbonate of soda;
ରେହ; ଉସ natron.

[ଦ୍ର—ଏ ମାଟିରେ ଯୋଡ଼ାର ଅଂଶ ଥିବାରୁ ଏଥିରେ ଲୁଗା-ଆଦ ବୁଡ଼ାଇ ପାଣିରେ କାଚ ସଫା କରାଯାଏ ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ସର୍ବନାମ—କେଉଁଠାରେ; କାହିଁ—
Where.

ଗ୍ରାଦେ (ବସ୍ତର) ସର୍ବନାମ—କଣ; କସ—What.

କାଇଁ—ଗ୍ରା. ସର୍ବନାମ (ସଂ. କୁତ୍ର+ହି)—କାହିଁ (ଦେଖ)
Kāiñ Kāhiñ (See)

କାଇଁକି—ଗ୍ରା. ଅ.— କାହିଁକି (ଦେଖ)
Kāiñki Kāhiñki (See)

କାଇଁର କାକୁଡ଼ି—ଦେ. ବ.—କଇଁଚକାକୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Kāiñch kākurḍi Kaiñchikākurḍi (See)

କାଇଁଚ—ଦେ. ବ.—କାଇଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Kāiñcha 1. Kāiñcha (See)

୨ । କାଇଁଶ (ଦେଖ)
Kāiñsā (See)

କାଇଁଚଡାଲା—ଦେ.ବ.ସ୍ତ୍ରୀ (କାଶ+ଉଚ୍ଚକ)—କାଶତୃଣନିର୍ମିତ ଡାଲା—
Kāiñcha dālā A tray of wicker work made of kāsa reeds.
କେଶର ଡାଲା

କାଇଁଚପେଡ଼—ଦେ. ବ (ସଂ. କାଶ+ପେଟ୍ଟକା)—
Kāiñcha perḍi କାଶତୃଣନିର୍ମିତ ପେଡ଼ା—A basket with lid made of kāsa reeds.
କେଶର ପେଟାରୀ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

କାଇଁଚ ଫରୁଆ—ଦେ. ବ.—କାଶଜାତୀୟ ନଳିଆ ତୃଣରେ ତିଆରି ଛୋଟ ବାକ୍ସ—
Kāiñchapharuā Small box made of kāśa reeds.

କାଇଁଚ ବିଞ୍ଚଣା—ଦେ.ବ. (ସଂ. କାଶ + ବ୍ୟଜନ)—କାଶନଳିଆ ତୃଣରେ ତିଆରି ପଙ୍ଖା—
Kāiñcha biñchaṇā Hand fan made of kāśa reeds.

କାଇଁଚ ଭୋଗେଇ—ଦେ. ବ.—କାଶଜାତୀୟ ନଳିଆ ତୃଣରେ ତିଆରି ଛୋଟ ଡାଲି—
Kāiñcha bhogei Small basket made of kāśa reeds.

କାଇଁଚମାଳା—ଦେ.ବ. (ସଂ. ଗୁଞ୍ଜା + ମାଳା)—ଗୁଞ୍ଜାଫଳଗ୍ରଥିତ ମାଳ—
Kāiñchamālā Garland of the berries of red kāiñcha.

କାଇଁଚମାଳି—ଦେ. ବ.—କାଇଁଚମାଳା (ଦେଖ)
Kāiñchamāli Kāiñchamālā (See)

କାଇଁଚମାଳି ବେଇ ସାଧବ ଉଣ୍ଡି ଥଣିଲେ ଗୋ—କାହ୍ନାଣୀ ଗୀତ ।

କାଇଁଚମାଳିଆ—ଦେ. ବଣ.—ଗୁଞ୍ଜାଫଳଗ୍ରଥିତ ମାଳା ପରିଧାନକାରୀ; ଗୁଞ୍ଜାଫଳର ମାଳାଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
Kāiñchamāliā (person) Wearing garland of Kāiñcha berries.

କାଇଁଚ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ.—କାଇଁଚ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kāiñchi (etc) Kāiñcha etc (See)

କାଇଁଚକାକୁଡ଼ି—ଗ୍ରା. ବ.—କଇଁଚକାକୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Kāiñchikākurdi Kaiñchikākurdi (See)

କାଇଁଚଫୁଲ—ଦେ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର ସରୁ ଶାରଦ ଧାନ—
Kāiñchiphula A species of fine winter paddy.

କାଇଁଶ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଶ)—ଏକଜାତୀୟ ତୃଣ; କାଶତୃଣ; ତନ୍ତି—
Kāiñśa Kāśa grass from the reeds of which baskets and fancy things are made; saccharum spontaneum.
ରାଠି କାସ

କାଇଁଶ ଜଙ୍ଗଲ କରେ, କାଇଁଚମାଳା ହୃଦରେ—ଜାନକୃଷ୍ଣ.ରତ୍ନକଣ୍ଠୋଳ ।

କାଇଁଶ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ.—କାଇଁଚ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kāiñśa (etc) Kāiñcha etc (See)

କାଇଁଶରିଆ—ଦେ. ବ.—ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ଉତ୍ତରେ ଜନ୍ମିବା କାଶଜାତୀୟ ଲମ୍ବାଳିଆ ତୃଣବିଶେଷ—
Kāiñśariā A kind of creeping grass growing as weed in the paddy field.
କାଚଡାଦାମ ଖରସାମୀ

କାଇଁଶି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—କାଇଁଚ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kāiñśi (etc) Kāiñchi etc (See)

ସେ କାଇଁଶିଭାର ଶିଉଁଳି. ଚଢ଼ ଅଙ୍କୁଡ଼ । ବ୍ରଜକାବ୍ୟମାଳ. ନଅଭୂଷୀ ।

କାଇଁଶିକା—ଗ୍ରା ବ. (ସଂ. କାଂଶିକ)—କାଂଶିକ (ଦେଖ)
Kāiñśikā Kāṁśika (See)

କାଇଁଶିରିଆ—ଦେ. ବ—କାଇଁଶରିଆ (ଦେଖ)
Kāiñśiriā Kāiñśariā (See)

କାଇଁଶିଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ଭୁଲ. ହି. କୈସନ) ସର୍ବନାମ. ବଣ—
Kāiñśilā କୌଣସିଟା; କଣ୍ଟ ନା କଣ୍ଟୁ; କଣ୍ଟୁ ମାତ୍ର—
Any; whatever.

କାଇଁଶିଲା ପରି ହେବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଙ୍କର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼
Kāiñśilā pari hebā ହେବା—To be at loss; to be puzzled; to be bewildered; to be at one's wits' end.

କାଇଘର—ଦେ. ବ. (ଭୁଲ. ସଂ. କାଯୃ=ଗୃହ; କାଯୃମାନ= ପର୍ଣ୍ଣକୁଟୀର)—୧ । ଗୃଲଘର; କଚ୍ଚାଘର; ମାଟିର କାଁଚା ବାଡ଼ି କାନ୍ଥ ଓ ଗୃଲ ଥିବା ଘର—
ଝୋପଡ଼ୀ
1. Thatched house; a shed.

ଆମପିପିଡ଼ାର ବାସା ୨ । କାଇମାନେ ପତ୍ରଦ୍ୱାରା ନର୍ମାଣ କରିଥିବା
ଘୋଡ଼ନକା ଛତ୍ତା ଥଳ ଆକାରର ବସା—1. A bag-like nest made by tree ants.

କାଇଘରା—ଦେ. ବ—କାଇଘର ୨ (ଦେଖ)
Kāighara Kāighara 2 (See)

କାଇଜର—ବୈଦେ. ବ. (ଲ୍ଯାଟିନ୍) (ଲ୍ଯାଟିନ୍—କାଏଜର୍)—
Kāijar ୧ । ସିଜର୍; ସମ୍ରାଟ; ବାଦସାହା—
କାଇସର; କଇସର 1. Caesar; emperor.

ଆ. କୟସର୍ ୨ । ଜର୍ମାନର ଭୂତପୂର୍ବ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଉପାଧି—
କୈସର 2. Kāisar the title of the ex-emperor of Germany.

[ଦ୍ର—ଲ୍ଯାଟିନ୍ କାଇଜର୍ (Caesar)ର ଅର୍ଥ ପ୍ରସବ ପୂର୍ବରୁ ଜନନୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେ ଉଦ୍ଧରଣୀୟ ଜନନୀଙ୍କ ପେଟ ଚିରି ଯେଉଁ ପିଲାକୁ ବାହାର କରିଯାଇଥାଏ । ରୋମ୍‌ର ବାଦସାହା ଅଗଷ୍ଟସ୍ (Augustus) ଏହିପରି ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ନାମ ଅଗଷ୍ଟସ୍ କାଇଜର୍ (Augustus Caesar) ହୋଇଥିଲା । ଏ ଜଣେ ପ୍ରତାପଶାଳୀ ଓ ବଳବାନ ସମ୍ରାଟ ଥିବାରୁ କାଇଜର୍ ଅର୍ଥରେ ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ବୁଝାଗଲା । ଜର୍ମାନୀରେ ଯେତେବେଳେ ରାଜତନ୍ତ୍ର ଶାସନ ଥିଲା, ସେତେବେଳେ ଜର୍ମାନ୍ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଉପାଧି କାଇଜର୍ ଥିଲା ।]

କାଇଜର-ଇ-ହିନ୍ଦ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ=କୟସର୍-ଇ-ହିନ୍ଦ୍) —
Kāijar-i-hind ୧ । ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ ବା ଭାରତର ସମ୍ରାଟ—
କଇସର-ଇ-ହିନ୍ଦ 1. Emperor of India

କଇସରେ ହିନ୍ଦ ୨ । ଭାରତର ଇଂରାଜ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ସମ୍ମାନ-ସୂଚକ ପଦ ଓ ତତ୍ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଉତ୍କଳା—
2. Kaiser-I-Hind; a title and medal given by the Government of India.

କାଇଞ୍ଚ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାକଚିଞ୍ଚା)—୧ । ଗୁଞ୍ଜାଫଳ ଓ ଲତା—
Kāiñcha 1. A creeper and its small pealike black headed red berries enclosed in pods; Abrus Pracatorius.
କୁଁଚ
ରତି; ଘୁଁଘୁଚି
ତେ. ଗୁରୁବିନ୍ଦା [ଦ୍ର—ବଣିଆମାନେ ଏହି ଫଳଦ୍ୱାରା ସୁନାରୂପା ଓଜନ କରନ୍ତି । ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର; ଧଳା ଓ ନାଲ । ଅନ୍ୟ ଏକ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣତଃ ଏପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜରେ, ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ରହିତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଈ' ଖୋଜରେ; 'ଦୂଅ' ନ ମିଳରେ 'ଦୁଅ' ଖୋଜବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳରେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

ପ୍ରକାର ଫଳକୁ ମଣ୍ଡା କାଇଞ୍ଚ କହନ୍ତି । ଧଳା କାଇଞ୍ଚର ଦେହ ଧଳା, ଭେଙ୍ଗ ପାଖେ କଳା ଟୋପି ପର ଥାଏ; ନାଲ କାଇଞ୍ଚର ଦେହ ଟୋପା ନାଲ, ଭେଙ୍ଗ ପାଖରେ କଳା ଟୋପି ଥାଏ ।]

କାଇଞ୍ଚମାଇତ୍ୱା ଘନଶ୍ୟାମଲତ୍ୱା ହରଷେ ହୃଅନ୍ତି ଅଶ୍ଵିର ।
ଘାନକୃଷ୍ଣ. ଉଷାହରଣ ।

୨ । ଏକ ରତ୍ତି ଓଜନ—2. A standard of weight; one rati.

୩ । କାଇଁଣ (ଦେଖ)
3. Kāiñsa (See)

କାଇତ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ୟ—୧ । ଲୋଭୀ—
Kāit 1. Avaricious.
୨ । ସ୍ୱାର୍ଥପର—2. Selfish.

କାଇଥ୍—ଦେ. ବ. (ଫ୍ର. କାୟସ୍ଥ)—କାୟସ୍ଥ—
Kāith The Kāyastha class of Bengal and Bihar.
କାଏଥ (ଯଥା—ବଙ୍ଗାର ଓ ବିହାରର କାୟସ୍ଥମାନଙ୍କ ବଙ୍ଗୋପାଧ୍ୟ ଲାଲ୍ଲା ଓ
କାୟଥ ଏମାନଙ୍କୁ ଲାଲ୍ଲା କାଇଥ୍ ବୋଲାଯାଏ ।)

କାଇଥି—ଦେ. ବ.—ବଙ୍ଗାର ଓ ଯୁକ୍ତପ୍ରଦେଶର ପ୍ରଚଳିତ ଫାର୍ସୀ-
Kāithi ମୂଳକ ଭାଷାବିଶେଷ—A character used in bihar
କାଏଥୀ akin to Nāgari character.
କୌଥ

[ଦ୍ର—ଏ ଭାଷାର ଅକ୍ଷରମାନ ଦେବନାଗର ଅକ୍ଷର ପରି, କିନ୍ତୁ ଅକ୍ଷରମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଗାର ପଡ଼େ ନାହିଁ । ଏ ଭାଷା ବଙ୍ଗାରରେ କୋର୍ଟପ୍ରଚଳିତ ଭାଷାରୂପେ ପରିଗଣିତ ।] ;

କାଇଦା—ଦେ. ବ.—(ଆ. କାୟଦା=ବ୍ୟାକରଣ; ନିୟମ)—
Kāidā ୧ । ନିୟମ—1. Law; rule; principle.
କାୟଦା ୨ । ବିଧି—2. Constitution; a body of rules.
କାୟଦା
୩ । କଟକଣା—3. Control.
୪ । ଇଜ୍ଜତ୍; ଗୌରବ—4. Prestige; honour.
୫ । ଆକଟ—5. Censure; reprimand.
୬ । ବାରଣ; ଅଟକ; ନିଷେଧ—6. Restriction.
୭ । କଡ଼ା ନିୟମ ବା ଆଦେଶ—7. Strict order.
୮ । ଦସ୍ତୁର; ରୀତି—8. Custom; practice.
୯ । ବ୍ୟବସ୍ଥା; ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—9 Arrangement.
୧୦ । ଅଧୀନତା; ଆୟତ୍ତ—10. Control; subjection.
ଦେ. ବ୍ୟ.—୧ । ନିୟମାଧୀନ—
1. Under control; regular.
୨ । ସୀମାବଦ୍ଧ—2. Restricted.
୩ । ନିୟମବଦ୍ଧ; ନିୟମଦ୍ୱାରା ଫଯଡ—3. Regulated.

କାଇଦା କଟକଣା—ଦେ. ବ.—(ସଦ୍ଭବର) ଆ. କାଏଦା+ଫ.
Kāidā kaṭakaṇā କଷ୍ଟକର)—ଦୃଢ଼ ନିୟମ; କଠୋର ନିୟମ—
କାୟଦା କଠକନା Hard and fast rule.
କାୟଦା କଟକନା

କାଇଦା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଆ. କାୟଦା)—୧ । ନିୟମ ବାନ୍ଧିବା—
Kāidā karibā 1. To lay down or prescribe rules.
କାୟଦା କରନା ୨ । ବାରଣ କରିବା—
କାୟଦା କରନା 2. To restrict.
୩ । ଆକଟ କରିବା—3. To reprimand.
୪ । ଜବତ କରିବା—4. To enforce discipline.

କାଇଦା କାନୁନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର); ଆ. କାୟଦା+କାନୁନ୍)
Kāidā kānun —ଆଇନ୍ କାନୁନ୍; ନିୟମ ଓ ବିଧାନ—
Law and regulations; rules and regulations.

କାଇନ୍ ହାଉସ—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ. (ଇଂ. କାଇନ୍=ଗୋରୁମାନେ+
Kāin hāus ହାଉସ=ଘର) - କାଞ୍ଜିହାଉଦା; କାଞ୍ଜିହାଉସ; ଖେତ
ଖୋୟାଡ଼ ନଷ୍ଟ କରିବା ଗୋମେଷାଦଙ୍କୁ ଆବଦ୍ଧ କରି ରଖିବା ସ୍ଥାନ—
ଢାଠ; କାଁଜୀହାଉସ Kine house; pound.

କାଇପଦର—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ଖୋରଧା ସବ୍‌ଡିଭିଜନରେ
Kāipadara ଥିବା ପୀରଙ୍କର ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଆସ୍ଥାନ ଓ ଉକ୍ତ
ଆସ୍ଥାନ ଥିବା ଗ୍ରାମ—Name of a village and the seat of famous 'Pir' in the District of Puri near Khurdā.

କାଇପଦା—ଗ୍ରା. ବ. (ନାମ)—କାଇପଦର (ଦେଖ)
Kāipadā Kāipadara (See)

କାଇପୁଡ଼ା—ଦେ. ବ – କାଇଘର୍ (ଦେଖ)
Kāipurḍā Kāigharā (See)

କାଇଫଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର) ବ. (ଫ୍ର. କାଫଲ)—
Kāiphal କାଫଡ଼ (ଦେଖ)—Kāpharḍa (See)

କାଇବସା—ଦେ. ବ—କାଇଘର୍ (ଦେଖ)
Kāibasā Kāigharā (See)

କାଇ ବସ୍ତ୍ର—ଦେ. ବ. (ଫ୍ର. କଷାସ୍ତ୍ର ବସ୍ତ୍ର)—ଗେରୁଆ ଲୁଗା—
Kāibastra Coloured cloth.
ଗେରୁୟା ବସନ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେଖା ଋଷି ସେ ଅଠାଶୀ ସହସ୍ର,
ଗେରୁଆ କପଡ଼ା ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ଚିନ୍ତ କାଇବସ୍ତ—କୃଷ୍ଣଦାସ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

କାଇମାଟି—ଦେ. ବ—୧ । ସାଜମାଟି; ଫକ୍କା ବା ପାଣ୍ଡୁର ରଙ୍ଗର ମାଟି—
Kāimāṭi 1. Natron.
କାଇମାଟି; ସାଜିମାଟି ୨ । କାଇମାଟି; ପୀତବର୍ଣ୍ଣ ମୃତ୍ତିକାବିଶେଷ—
ରେହ; ଚିକନୀ ମିଟ୍ଟୀ 2. Fuller's earth.

କାଇଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କାୟଲ୍)—୧ । ଦୋଷ; ତ୍ରୁଟି—
Kāil 1. Wrong.
ଗଲଦ ୨ । ଦୋଷଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ—
ଗଲତୀ; କାୟଲ 2. Blamable action.
୩ । ଭୁଲ; ଭ୍ରମ—3. Mistake.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଚ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍ଦ

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥିବା—
1. Found guilty; condemned.
୨ । ଦୋଷୀ; ଅପରାଧୀ—2. Guilty.
୩ । ତର୍କରେ ପରାଜିତ—
3. Vanquished in argument.
୪ । ଅବସନ୍ନ—4. Pulled down.

କାଇଲ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବା—
Kāil karibā 1. To lay the blame on a person.
कायल करना ୨ । ଦୋଷଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
2. To do a wrong.
୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବୁଝାଇ ସମଝାଇ ତାହାର ଦୋଷ ହୋଇଥିବା ବିଷୟ ତାକୁ ମନାଇବା—
3. To cause a person to realise his fault by arguing with him.

କାଇଲ୍ ମାକୁଲ୍—ଦେ. ବିଣ. (ଅନର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟ ସହଚର) (ଆ. କାମିଲ୍ କାମିଲ୍)—ନ୍ୟାୟ ବିଚାରରେ ଦୋଷୀରୂପେ
गलती सलती ସାବ୍ୟସ୍ତ—Found guilty; condemned after consideration.
ଦେ. ବି. (ଅନର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟ ସହଚର)—ତ୍ରୁଟି ଆଦି; ଦୋଷ ଆଦି—Guilt.

କାଇଲ୍ ମାନିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିଜର ତ୍ରୁଟି ବା ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର କରିବା—
Kāil mānibā To admit that one is in the wrong.
गलती मानलेना

କାଇଲ୍‌ମୁକୁଲ୍—ଦେ. ବିଣ—କାଇଲ୍ ମାକୁଲ୍ (ଦେଖ)
Kāilmukul Kāil mākul (See)

କାଇଲା—ବୈଦେ. ବି. (ସଂ. କାତର; ତୁଳ. ହି. କାହିଲ୍=ଆଳସ୍ୟ-ପରାସୃଣ; ହି. କାସ୍ତର=ଥିରୁ)—
Kāilā
थका ୧ । କ୍ଲାନ୍ତି; ଅବସାଦ—1. Weariness.
୨ । ରୋଗୀ; ମନ୍ଦ—2. Sick man.
ଦେ. ବିଣ—୧ । ଶୀର୍ଣ୍ଣ—1. Weak; reduced.
୨ । ଅସୁସ୍ଥ; ରୁଗ୍ଣ—2. Sick; sickly.
थका हुआ ୩ । କ୍ଲାନ୍ତ—3. Tired.
୪ । ଅବସନ୍ନ—4. Wearied; worn out.

କାଇଲା ପଡ଼ିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବିଣ—କ୍ଲାନ୍ତ ହେବା—
Kāilā pardibā To be tired.
କାଇଲ ପଡ଼ିବ ଯେବେ ବାଟ ଗଲବାରୁ
ଔଷଧ ପାର୍ଇବ ଭଉଣେ ଘନାଠାରୁ । ପଙ୍କାରମୋହନ. ଉତ୍କଳ ଭ୍ରମଣ ।

କାଇଲି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବି ଓ ବିଣ—କାଇଲ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kāili (etc) Kāil etc. (See)

କାଇଲିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଦୋଷଜନକ—
Kāiliā 1. Blameworthy.
୨ । ନିଜ ଦୋଷ ବା ତ୍ରୁଟି ସ୍ୱୀକାର କରିବା (ଲୋକ)—
2. Admitting one's own fault.

କାଉ—ଗ୍ରା. (ଉତ୍ତର) ବି. (ସଂ. କାକ)—
Kāu ୧ । କାକ; କୁଆ—1. Crow; rook.
काक, काउ ୨ । କୋଇଲ—2. Cuckoo.
कौआ

କାଉଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ—କୁଆ ଭଳି ରବ କରୁଥିବା—
Kāuā Boisterous; making a noise like crows.

କାଉଆଜ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. କାବ୍ଜ)—
Kāuāj ସୈନିକ ଶିକ୍ଷା; ପରେଡ଼—
कावाज; परेट The training of soldiers; military training; parade.

କାଉଆଲି—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. କୌବ୍ବାଲ୍)—
Kāuāli ୧ । ଫକୀର ବା ଦରବେଶମାନଙ୍କ ଗୀତ—
कावालि; कावालि 1. Song of Dervishes.
୨ । ବାଦ୍ୟର ତାଲବିଶେଷ—
2. Name of an Arabic musical note.
(ଯଥା—ଏହା ଚତାଲାର ପ୍ରକାର ଭେଦ; ଏହା ମଧ୍ୟମାନ ଅପେକ୍ଷା ଦ୍ୱିଗୁଣ ଜଲଦ ତାଲ—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ।)
୩ । ମୁସଲମାନ ପୀରମାନଙ୍କ ଦରଘାରେ ବା ସୁଫୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ମଜଲିସରେ ଗୀତ ହେବା ଧର୍ମ-ସଙ୍ଗୀତରେ ସ୍ୱର ଓ ତାଲ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
3. The tune or measure of the religious songs sung in the seats of deceased Muslim saints.

କାଉଁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Kāuñ କାମୁଡ଼ିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ କୁକୁର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଶବ୍ଦ—
कांव The sound of dogs etc. while going to bite.

କାଉଁ କାଉଁ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ବିରକ୍ତ ହେବା; ଚଡ଼ କର କଥା କହିବା—To express disapproval
डाँटना

କାଉଁଚ୍ କାଉଁଚ୍—ଦେ. ଅ. ବିଣ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—କଚ୍ କଚ୍ ଶବ୍ଦ
Kāuñch kāuñch କଞ୍ଚା କୌଣସି ଜିନିସ ଚୋବାଇ ଖାଇବା—
कचर कचर (ଯଥା—ମୂଳା; କାକୁଡ଼ି)—
कच कच Sound of chewing raw fruit.
(ଯଥା—କାଉଁଚ୍ କାଉଁଚ୍ କର ସେ ମୂଳା ଚୋବାଉଅଛୁ ।)

କାଉଁଡ଼ି—ଗ୍ରା. ବି—ଡାବଲଘୁଆ ଖେଳରେ ଘାଟ (ଗାଡ) ନିକଟରୁ
Kāuñrdi ଘୁଆ ପଡ଼ିଥିବା ସ୍ଥାନର ଦୂରତ୍ୱପରମାପକ ଓ
बिक ସଙ୍ଖ୍ୟାସୂଚକ ସଂକେତବିଶେଷ—
A measure of distance between the hole and the place where the puā falls in the game of Dābala-puā.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନେଡେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥିତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବେ ସେବେ ଏ ସ୍ୱରାବୋତରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ହ୍ରସ୍ୱର ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ସଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଖୋଳିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଖୋଳିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗଣା' ଖୋଳିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଖୋଳିବେ ।

[ଦ୍ର—'କାଉଁଡ଼' ଅର୍ଥାତ୍ ଜାବଲରେ '୧' କାଠି ମାପର ନାମ କାଉଁଡ଼, ଦୁଇ କାଠି ଯେ ଦୁଉଡ଼ି, ଛନ କାଠି ମାପ ଛନଲ, ଗୁର କାଠି ଗୁରଲ, ପାଞ୍ଚ କାଠି ପାଞ୍ଚଲ, ଛଅ କାଠି ଛଇଲ ଓ ସାତ କାଠି ମାପ ବଇଲ; ମୋଟ ୭ ବାଡ଼ରେ ଖଣ୍ଡେ ହୁଏ ।]

କାଉଁଦା—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ; ? ଫ. ଛଦ୍ଧତ୍+ଆର୍ଦ୍ର)—
Kāuñdā ସାମାନ୍ୟ ଆର୍ଦ୍ର; ଗିଲ୍ଲ—Slightly moist.
ଏକଟୁ ଭିଜା
नम; गिला

କାଉଁର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ଭୁଲ. ହ. କାଇ; ଫ. କାବାର=ଶୈବାଲ) ବ.—ବର୍ଷାଦନେ କାନ୍ଥ ଆଦ ଉପରେ ମାଡ଼ ଯାଇଥିବା ଶିଉଳି; ଶୈବାଲ—Moss growing on walls in the rainy season.

କାଉଁରା—ଦେ. ବ.—୧ । ଏକପ୍ରକାର ଘାସ—
Kāuñrā 1. A kind of grass; Carum Bulbo Castanum.
कतरा
୨ । (ଫ.ଛତ୍ତ) ହନୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ—
କାଓରା 2. An untouchable caste amongst the Hindus.
किरार
୩ । ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଗୋଡ଼ର ଏକପ୍ରକାର ବଇଶ୍ଚ ରୋଗ—
କାଉର 3. A kind of Eczema on the legs of an infant.

କାଉଁରବର—ଦେ. ବ.—କାଉଁରବର (ଦେଖ)
Kāuñrābara Kāuñribara (See)

କାଉଁରି—ଦେ. ବ. (ଫ. ସ୍ତନ+ଉର)—୧ । ଗରୁଡ଼ମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଏକପ୍ରକାର ବାଡ଼—
Kāuñri 1 A kind of stick used by cowherds.

ଗୋପାଳପୁରଥାକ ରୁଖ ଢୋରବା, ହରେ କାଉଁରି ଲଉଡ଼ ଧରବା ।
ଉତ୍କଳଦାସ. ଗୋପୀଉଷା ।

କୁଆରୀ ୨ । କୁମାରୀ—
कुआरी 2. A virgin; unmarried girl.
୩. (ଫ. କାମରୂପ)—ଆସାମର କାମରୂପ ଦେଶ—
3. The country of Kāmarūpa in Assam famous as a country of magicians.
काउरो
[ଦ୍ର—ଏଠା ଲୋକେ ଗାରଡ଼ ବଦ୍ୟାରେ ନପୁଣ ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅଛୁ ।]

କାଉଁରିଆ—ଦେ. ବ.—୧ । ଧଣିଗୁ, ନଳଡା, ଛଣପଟ ପ୍ରଭୃତି ଗଛର ଭୂକ୍‌ସ୍ଥାନ ଉଙ୍ଗୁଳବଣ କାଣ୍ଡ—
Kāuñriā 1. The stem of a jute plant shorn of the fibres; Hibiscus cannabinus.
सनठी
ତେ. ଗୋଙ୍ଗୁରୁ, ଦେଶ ବାଲଗୁଙ୍ଗୁରୁ
ତା. ପାଲୁଙ୍ଗୁ
ସିଦ୍ଧୁପ୍ରଦେଶ. ସାକ୍ଟାଡ଼ୋ
ଫ. ପର୍ଯ୍ୟାସୃ—ମାଚକା, ଫଲାମ୍ଲ, ଅମ୍ବାଳକା, ନାଳ, ସ୍ତଂସୀ, ବରେଚନ ଫଳ ।
kitchen vegetable.
ଦେ. ବଣ.—ଆସାମର କାମରୂପ ଦେଶସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pertaining to the country of Kāmarūpa in Assam.

କାଉଁର କନ୍ୟା—ଦେ. ବ. (କୁମାର୍ଯ୍ୟ+କନ୍ୟା)— ଅବବାହିତା ବାଳିକା—
Kāuñri kanyā Virgin; unmarried girl.
କୁଆଁରୀ
कुँआँरी

କାଉଁରକାମଚଣ୍ଡୀ—ଦେ. ବ.—କାମରୂପ ଦେଶରେ ଥିବା କାମାଖ୍ୟା ବା କାମଚଣ୍ଡୀ ଠାରୁଣୀ—
Kāuñrikāmachaṇḍī କାଉଁରୀକାମାଖ୍ୟା
काउँरीकमच्छया
The Deity of Kāmachaṇḍī in the country of Kāmarūpa.
[ଦ୍ର—ଗାରଡ଼ ବଦ୍ୟା ସାଧିବାବେଳେ ଏ ଠାରୁଣୀଙ୍କ ନାମ ନଆଯାଏ ।]

କାଉଁରକାମଚଣ୍ଡୀ ଦେଶ—ଦେ. ବ. (ଫ. କାମରୂପ+କାମଚଣ୍ଡୀ)—
Kāuñrikāmachaṇḍī deśa ଆସାମ ଦେଶସ୍ଥ କାମରୂପ ଅଞ୍ଚଳ—
The country of Kāmarūpa in Assam which is believed to be the place where magical and Tantric lore are cultivated.

କାଉଁରକାମାଖ୍ୟା—ଦେ. ବ. (ଫ. କାମରୂପ+କାମାଖ୍ୟା)—
Kāuñrikāmākhyā କାଉଁରକାମଚଣ୍ଡୀ (ଦେଖ)
Kāuñrikāmachaṇḍī (See)

କାଉଁରକାମାଖ୍ୟା ଦେଶ—ଦେ. ବ.—କାଉଁରୀକାମଚଣ୍ଡୀ ଦେଶ (ଦେଖ)
Kāuñrikāmākhyā deśa Kāuñrikāmachaṇḍī deśa (See)

କାଉଁରିଚନ୍ଦ—ଦେ. ବ. (ଫ. କୁମାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ର)—
Kāuñrichānda ପ୍ରଥମଦୃଶ୍ୟ ଉତ୍ତର ଚନ୍ଦ୍ର—
पडिवकाचाँद
The new moon.

କାଉଁରିଜହ୍ନ—ଦେ. ବ.—କାଉଁରିଚନ୍ଦ (ଦେଖ)
Kāuñrijahna Kāuñrichānda (See)

କାଉଁରି ଦେଶ—ଦେ. ବ.—କାଉଁରିକାମଚଣ୍ଡୀ ଦେଶ (ଦେଖ)
Kāuñri deśa Kāuñrikāmachaṇḍi deśa (See)

କାଉଁରିପଦ—ଦେ. ବ.—କାଉଁରିମନ୍ତ୍ର (ଦେଖ)
Kāuñripada Kāuñrimantra (See)

କାଉଁରିବର—ଦେ. ବ. (ଫ. କୁମାର୍ଯ୍ୟ+ବଟ)—କୁମାରୀ ଘୋଡ଼ିଥିବା ବଟବୃକ୍ଷ—Name of a banyan tree on the Jagannath Trunk Road connected with a legend as having been brought from Kāmarūpa by a witch and transplanted there by another.
କାଉଁରି କାଠି ସ୍ପର୍ଶିବି ନଉଁବ ନାହିଁ—ଉଗ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଔ	ନ୍,

[ଦ୍ର—ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ କାଉଁର କାମଚଣ୍ଡୀ ଦେଶରେ ଜମିଆଁ (ଗାରଡ଼ବଦ୍ୟା) ଜାଣିଥିବା ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ଗୋଟିଏ ବରଗଛରେ ଚଢ଼ି ମନ୍ତ୍ରବଳରେ ସେ ବରଗଛକୁ ଉଡ଼ାଇ ଆଣି ଜଗନ୍ନାଥ ଦର୍ଶନକୁ ଆସୁଥିଲା । ପୁରୀ ଜକଟରୁ ଗଲାନଲା ଗ୍ରାମ ଜକଟରେ ସେ ବରଗଛ ଉଡ଼ୁଯିବା ସମୟରେ ଢାର ଶବ୍ଦ ଘୋଖଣ୍ଡରେ ପଡ଼ିଲା । ଜତେଇ ଧୋବଣୀ ନାମରେ ଜଣେ ଗୁଣିବଦ୍ୟା ଜାଣିଥିବା ଓଡ଼ିଆ ଧୋବଣୀ ସେ ଘୋଖଣ୍ଡରେ ଲୁଗା କାରୁଥିଲା । ସେ ଗଛର ଶବ୍ଦ ଦେଖି ଜମିଆଁ ବଳରେ ଉକ୍ତ ଗଛକୁ ବନ୍ଧନ କରି ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଅଟକାଇ ଦେଲା ଓ ସେହି ଦିନଠାରୁ ସେ ଗଛଟି ସେହିଠାରେ ରହିଲା । ସେହି ସ୍ଥାନଟି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ 'କାଉଁରବର' ବୋଲି ଅଭିହିତ ହେଉଅଛି ।]

୨ । ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାରେ କାଉଁରବର ଥିବା ସ୍ଥାନର ନାମ—
2. Name of a village in Puri district on the Jagannath trunk road.

କାଉଁରୀଭାର —ଦେ.ବ (ସଂ. ସ୍ନାନବାହ୍ୟ + ଭାର)—ଯାତ୍ରୀମାନେ ଗଙ୍ଗୋତ୍ରୀ-ଠାରୁ ଯେଉଁ ଭାରରେ ଗଙ୍ଗାଜଳ କାନ୍ଧରେ ବହି ରାମେଶ୍ୱରପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନଅନ୍ତି ସେହି ଭାର—
Kāuñribhāra
କାଉଁରୀଭାର
A pair of water pots containing holy water from the Ganges carried on the shoulders by a yoke from Badrinarayan to Rameswar by Hindu pilgrims.

କାଉଁରୀମଣ୍ଡଳ—ଦେ.ବ (ଉଚ୍ଚାରଣ ସାଧନ)—ମୂର୍ଦ୍ଧା ଦେଶସ୍ଥ ସ୍ଥାନବିଶେଷ, ଯେଉଁଠାରୁ ଶବ୍ଦବ୍ରହ୍ମ ଜାତ ହୁଏ; ବ୍ରହ୍ମରନ୍ଧ୍ର—
Kāuñrimaṇḍala
A region of the palate.

ଅଭ୍ୟାସ କର ଯୋଗବଳ, ଯେଉଁବ କାଉଁରୀମଣ୍ଡଳ—ପ୍ରାବା. ଜଗୁଣ୍ଡମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

କାଉଁରୀମନ୍ତ୍ର—ଦେ. ବ (ସଂ. କାମରୂପ)—ଗାରଡ଼ ମନ୍ତ୍ରରେ ସାର ପଦ—
Kāuñrimantra
କାଁବରୀମନ୍ତର; ଢାଇଅଚ୍ଛର
The most efficacious magical incantations in the black magic.

କାଉଁରୀସୂତା—ଦେ. ବ (ସଂ. କୁମାରୀ + ସୂତ୍ର)—କୁମାରୀମାନେ କାଟିଥିବା ସୂତା; ଅଣଆଡ଼ୀ ସୂତା—
Kāuñrisūtā
କୁମାରୀଟାଗା
Thread spun by virgins.

କାଉଁରୀହାଡ଼—ଦେ. ବ—କୁମାରୀର ଅସ୍ଥି—
Kāuñrihāṛḍa
କୁଆଁରୀହାଡ଼
କୁମାରୀକାହୁଡ଼ି
The bone of a virgin which is said to be very efficacious in being used as charm.

[ଦ୍ର—ଏହି ଅସ୍ଥି ଅଭିମନ୍ତ୍ରିତ ହେଲେ ଗାରଡ଼ ବିଦ୍ୟା ବଳରେ ଏହାଦ୍ୱାରା ଅସାଧ୍ୟସାଧନ ହୁଏ ।]

କାଉଁଳି—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—କାଉଳି (ଦେଖ)—
Kāuñli
Kāuli (See)

କାଉକଣ୍ଠି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ (ସଂ. କାଚ + କଣ୍ଠ)—ରଙ୍ଗଚା କଣ୍ଠି; ନାନାରଙ୍ଗର କାଚର ଦାନାଦାର କଣ୍ଠି—
Kāukaṇṭhi
କାଁଚକାଜାନା
Coloured glass beads.

କାଉକାଉ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । କାକର ଧ୍ୱନି—
Kāukāu
କାକା
1. Cawing sound.

୨ । ଘୋଘା; ଗୋଳମାଳ; ବହୁଲୋକ ମୁଖରୁ ଉଦ୍‌ଗତ କର୍କଶ ଧ୍ୱନି—2. Noise; tumult; the jarring noise of several persons talking at one time.
କାଁବକାଁବ

କାଉକାଉ କରିବା—ଦେ. କି—ବହୁଜଣଙ୍କୁ ବିରକ୍ତ କରିବା—
Kāukāu karibā
କାଁକାଁକରା
To tease a person by making noise.

କାଉକାଉ ହେବା—ଦେ.କି.—୧ । କୁଆ ଭଳି ଶବ୍ଦ କରିବା; କାଆ କାଆ ହେବା—1. To caw like a crow.
Kāukāu hebā
କାଁ କାଁ କରା

୨ । ଗୋଳମାଳଆ ଘାଣ୍ଟ କରିବା; ଗୋଳ କରିବା; ବହୁ-ଜଣଙ୍କ ଘୋଷଣା କରିବା—2. To make a jarring noise (eg. a multitude of persons assembled); to raise an outcry.
ହଲ୍ଲା କରନା

କାଉକାଲିଆ ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ (ସଂ. କାକ + କାଳ)—କାକ-ପରି କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ—Black as a crow.
Kāukāliā

କାଉକୋକଲି—ଗ୍ରା. ବ.—ଏକପ୍ରକାର କୋକଲି ମାଛ—A kind of small sea fish with scales.
Kāukokali

କାଉଗୋଡ଼ିଆ—ଗ୍ରା. ବ.—ସନ୍ଧିସନ୍ଧିଆ ଶକ୍ତିଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ହେବା ଘାସ—A kind of hard stemmed grass; Oplismenus Compositus; Oplimensus Burman.
Kāugoṛḍiā
(କାଉଗୋଡ଼େଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଘୋଡ଼ା ଗୋରୁ ଆଦି ଖାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

ଦେ. ବଣ. ପୁଂ.—ଯାହାର ଗୋଡ଼ କୁଆ ଗୋଡ଼ ପରି ସ୍ତ୍ରୀଣ ଓ ସରୁ—Having very thin and long legs.

କାଉଚଆ—ଦେ. ବ.—୧ । କୋଚଆ—
Kāuchiā
1. Eel.
ବାଇନମାଛ

୨ । ଏକଜାତୀୟ ନବିଷ ସାପ—2. A kind of non-poisonous serpent.
ଇଲମଚ୍ଛଲି, କାଁଚୁଲ

୩ । ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କର ଗତିବିଶେଷ—
3. Curved motion of horses.

ତହିଁ ଘୋଡ଼ା କାଉଚଆ ଚଳାଇ ଜାଣନ୍ତୁ, ଯୁଦ୍ଧକାଳେ କେତେହେଁ କାମରେ ଲଦ୍ଦନ୍ତୁ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ ।

୪ । ଲତାବିଶେଷ—4 A kind of creeper.

ଦେ. ବଣ. ୧ । ବଙ୍କାଚଙ୍କା—1. Curved.

୨ । ଅଣଓସାରିଆ ଓ ବଙ୍କା (ରାସ୍ତା)—
2. Narrow and curved (path).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କାଉଜାଉ ହେବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି.—ଅସ୍ଥିର ହେବା; ବ୍ୟାକୁଳ ହେବା—
Kāujāu hebā — To be restless.

କାଉଣ୍ଡା—ବୈଦେ. ବ୍ରଣ.—କାଉଁଦା (ଦେଖ)
Kāundā — Kāuñdā (See)

କାଉନ୍ସିଲ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ—କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସଭା; ବିଚାରସଭା—
Kāunsil — 1. Council
[ଯଥା—ଲେଜିସ୍ଲେଟିଭ୍ କାଉନ୍ସିଲ୍; ପ୍ରିଭି କାଉନ୍ସିଲ୍ ।]
କୌଁସିଲ ୨ । ବାରଷ୍ଟର—
କାଁସିଲ — 2. Bar-at-law.

କାଉନ୍ସିଲର୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ—କାଉନ୍ସିଲରେ ବସିବା ସଦସ୍ୟ ବା
Kāunsilar — ସଭ୍ୟ — Councillor.
କୌଁସିଲାର
କାଁସିଲାର

କାଉମେଚ—ଗ୍ରା. ଅ. (ଶିଶୁ ଭାଷା)— ଓଡ଼ିଶାରେ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ହାତ ମୁଠା
Kāumechi — କରିବାକୁ ଓ ମେଲ୍ଲ, କରିବାକୁ ଶିଖାଇଲାବେଳେ ମାଆମାନେ ଏହି ନିରର୍ଥକ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ଓ ପିଲାମାନେ ଏହି ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲେ ହାତକୁ ମୁଠା କରନ୍ତି ଓ ମେଲ୍ଲ କରନ୍ତି—
A nursery-term uttered by females while teaching infants to shut and open the palms.

କାଉମେଞ୍ଚି—ଗ୍ରା. ଅ.— କାଉମେଚ (ଦେଖ)
Kāumenchi — Kāumechi (See)

କାଉରା—ଦେ. ବ.—କାଉଁରା (ଦେଖ)
Kāurā — Kāuñrā (See)

କାଉରିଆ—ଦେ. ବ—କାଉଁରିଆ (ଦେଖ)—
Kāuriā — Kāuñriā (See)

କାଉଲା—ଦେ. ବ (ଫ. ଆକୁଲ)— ୧ । ମନର ବ୍ୟସ୍ତତା; କ୍ଷୋଭ—
Kāulā — 1. Mental trouble; perturbation;
ଆକୁଲିବିକୁଲି — agitation; botheration.
ଆକୁଲବ୍ୟାକୁଳ ୨ । ଉଦ୍‌ବେଗ; ମାନସିକ ଗୁଞ୍ଜଲ୍ୟ; ମନର ଅସ୍ଥିରତା—
2. Restlessness of mind.
ଦେ. ବ୍ରଣ—୧ । ବ୍ୟସ୍ତ; ଖୁବ୍ଧ; ସନ୍ତପ୍ତ —
1. Perturbed; troubled; agitated.
୨ । ଗୁଞ୍ଜଲ୍ୟଯୁକ୍ତ—2. Restless.

କାଉଲାବାଉଲା—ଦେ. ବ ଓ ବ୍ରଣ (ଫ. ଆକୁଲ + ବ୍ୟାକୁଲ)—
Kāulābāulā — କାଉଲା (ଦେଖ)—Kāulā (See)

କାଉଲି—ଦେ. ବ ଓ ବ୍ରଣ—କାଉଲା (ଦେଖ)—
Kāuli — Kāulā (See)

ଦୃଶେଷଣ—ସୁସ୍ଥିର ରକ୍ତ ହୋଇଲେ ତ କାଉଲି,
ସୁବ୍ଧ ହଲେ ମରିବା ବୋଲି ମନେ ହୁଏ ।
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଜୀବନଚରିତ ।

ଦୃଶେଷ୍ୟ—ଏ ରୂପେ ସୋମବଶରେ ଜୁଅନ୍ତେ କାଉଲି,
ସଭ୍ୟବନ୍ତ ବୋଇଲେ ନ ବସ ଆଉ ଘଇଲି ।
ଗୀତାମ୍ବର, ନୃସିଂହପୁରୁଣ ।

କାଉଲିବାଉଲି—ଗ୍ରା. ବ ଓ ବ୍ରଣ (ଫ = ବ୍ୟାକୁଳ (ଭୁଲ) ଘାଲ୍. ପକ୍ଷୁଲ)—କାଉଲା (ଦେଖ)—
Kāulibāuli — Kāulā (See)

କାଉଲିମାଉଲି—ଗ୍ରା. ବ. ଓ ବ୍ରଣ—କାଉଲା (ଦେଖ)—
Kāulimāuli — Kāulā (See)

କାଉସାପ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାଉ) ବ—ଏଣ୍ଟୁଅ ସଦୃଶ ଏକପ୍ରକାର
Kāusāpa — ସପ୍ତପୃଷ୍ଠପ— A kind of ant eater found in the Feudatory States of Orissa.
[ଦ୍ର —ଏହାର ଜିଭ ପ୍ରାୟ ହାତେ ଲମ୍ବ; ଏ କୁଆ ପର ବୋକାଏ; ଏହାର ଗୋଡ଼ ଅଛି । ଏହାର ଜିଭ ଦେହରେ ବାଜିଲା ମାତ୍ରେ ଘାଆ ହୋଇଯାଏ ।]

କାଏ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାଉ) ସର୍ବ. (ଫ. କଦ୍)—କ; କଅଣ; କଏ—
Kāe — Which; what; who.
ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ଫ. କାୟ)—ଶରୀର; ଦେହ—Body.
ଖସିବାର ସ୍ଥାନରେ ଶବ ହୋଇ କାଏ । ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀଗୁରୁଭକ୍ତି ଗୀତା ।

କାଏଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ. (ଫ. କଂ)—କଅଣ; କ—
Kāeñ — What; which.
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ. (ଭୁଲ. ହିନ୍ଦି=କାୟ୍)—କଥାଇଁ; କାହିଁକି; କ ନମନ୍ତେ—
Why; wherefore.

କାଏଁ କରି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—କାଏଁ (ଦେଖ) ·
Kāeñ kari — Kāeñ (See).

କାଏଁ କାଏଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କ କ ବିଷୟ; କେଉଁ
Kāeñ kāeñ — କେଉଁ ବିଷୟମାନ—What matters or subjects.

କାଏଁ କାଜେ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—କ କାର୍ଯ୍ୟରେ—
Kāeñ kāje — On what business.

କାଏଁଟି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର ବ. (ଫ. କାଣ୍ଟି)—କାଣ୍ଟି (ଦେଖ)
Kāeñṭi — Kāṇṭi (See)

କାଏଁଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ସର୍ବନାମ—କେଉଁ; କେଉଁ ଗୋଟା;
Kāeñṭā — କଅଣ; କ—What; which.

କାଏଁଡଙ୍ଗର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ରଣ—୧ । କ ପ୍ରକାରର—
Kāeñ ḍhangar — 1. Of what kind.
୨ । କମୁଡ କମାକାର; ଅଡ଼ୁଆ; ଅଖାଡ଼ୁଆ —
2. Peculiar; awkward.
(ଯଥା—ମଡେ କାଏଁଡଙ୍ଗର ଲାଗୁଛେ ।)

କାଏଁଥି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ.(ଫ. କୁହି)—୧ । କେଉଁଠାରେ –
Kāeñthi — 1. At which place.
୨ । କାହାଦ୍ୱାରା—2. By whom.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଫ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ୠ୍	ଅକାର୍ଯ୍ୟାଚର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

କାଏଁସେ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—କାଏଁ (ଦେଖ)
Kāeñje Kāeñ (See)

କାଏଁଶ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କାଇଁଶ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kāeñs (etc) Kāiñsa etc. (See)

କାଏଥ୍—ଦେ. ବ.—କାଇଥ୍ (ଦେଖ)
Kāeth Kāith (See)

କାଏଥି—ଦେ. ବ.—କାଇଥି (ଦେଖ)
Kāethi Kāithi (See)

କାଏଦା (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ—କାଇଦା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kāedā (etc) Kāidā etc. (See)

କାଏମ୍—ବୈଦେ. (ଆ. କାୟିମ୍) ବ—ଅପରିବର୍ତ୍ତନ; ସ୍ଥାୟିତ୍ୱ—
Kāem Unalterability; standing position;
କାୟେମ durability; permanency.
कायम

ବିଣ.—୧ । ସ୍ଥାୟୀ,—1. Permanent; durable.
୨ । ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ—2. Unaltered.
୩ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ; ନିଶ୍ଚିତ—3. Settled.

କାଏମ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଚିରସ୍ଥାୟୀ କରିବା—
Kāem karibā 1. To make permanent;to establish
କାୟେମ କରା on a permanent footing.
कायम करना

୨ । ଅନ୍ୟର କଥାକୁ ଅନୁମୋଦନ କରିବା—
2. To ratify another's word or promise.

କାଏମ୍ମୁକାଏମ୍—ବୈଦେ. (ଆ. କାଏମ୍ ମୋକାମ୍) (ନିରକ୍ଷର ଭାଷା)—
Kāemmukāem ପ୍ରତିନିଧି; କୌଣସି ପଦ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ
କାଏମ ମୁକାଏମ୍ ଅନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି—Representative in
कायममोकाम interest; Locum Tenens; an
assignee.

କାଏମ୍ ମୁକାମ୍—ବୈଦେ. (ଆ) ବ.—କାଏମ୍ ମୁକାଏମ୍ (ଦେଖ)
Kāem mukām Kāem mukāem (See)

କାଏମୀ—ଦେ. ବିଣ. – କାଏମ୍ (ଦେଖ)
Kāemi Kāem (See)

କାଏଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ନଏଦ = ନଘା; ସ୍ୱଇଚ୍ଛ =
Kāel ସ୍ୱଇଚ୍ଛା)—କାଲି (ଦେଖ)—Kāli (See)

କାଓଆ—ଦେ. ବିଣ.—କାଉଆ (ଦେଖ)
Kāoā Kāuā (See)

କାଂସବାଂସ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଂସାବତ୍ତା)—ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ଉତ୍ତରରେ
Kāṁsabāṁsa ପ୍ରବାହିତ ନଦୀ (ସୋର ଗ୍ରାମ ଏ ନଦୀ କୂଳରେ
ଅବସ୍ଥିତ)—Name of a small river in the
north of Balasore district.

କାଂସବାଂସ ନାମେ.ସୋରକଣ୍ଡେ ଜଜ ମୁରୁଲୀହାର ।
ବ୍ୟାକରଣ ଭାଷା ।

କାଂସୁଲି—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗୀୟ ଶବ୍ଦ) —(ସଂ. କାଂସ୍ୟ)—
Kāṁsuli ଘୋଡ଼ା ଗୋଲ ଜିନିଷ ବାଡ଼େଇ ଟୋପା କରିବାରେ
କାଁସଲା ବ୍ୟବହୃତ ଠାଞ୍ଚା—A mould for beating gold
कनमूलि and silver bits into hollow caps.

କାଃ—ଦେ. ବ. (କଟକୀୟା ସାଙ୍କେତିକ)—କାଜକୋର୍ଟ (ଦେଖ)
Kāḥ Kājkort (See)

କାଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ସର୍ବନାମ (ସଂ. କମ୍)—କଅଣ; କିସ—
Kāñ What.

କାଁଆଁଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାମଳ)—କାମଳ ରୋଗ; ପାଣ୍ଡୁରୋଗ—
Kāñāñla 1. Jaundice which turns the skin
କାଁଉଳ and eyes yellow or pale.
पीरी [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ମନୁଷ୍ୟର ଶରୀର ପାଣ୍ଡୁବର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ।]

୨ । ମେଘୁଆ ପାଗ—2. Cloudy weather.
୩ । କୁହୁଡ଼ି କରିଥିବା ପାଗ—3. Foggy weather.
[ଦ୍ର—ପୁଷ ମାସରେ ସମସ୍ତ ସମୟରେ ହେବା ମେଘୁଆ ପାଗକୁ
ପୁଷକାଁଆଁଳ ବୋଲିସାଏ] ।

କାଁଆଁଳା—ଦେ. ବ—କାଆଁଳ (୧) (ଦେଖ)
Kāñāñlā Kāāñla (1) (See)

କାଁକର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ଓ ବିଣ—କାକର (ଦେଖ)
Kāñkar Kākara (See)

କାଁକରି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—କାହିଁକି; କଥାଇଁ—Why;
Kāñkari wherefor.

କାଁକେର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କର୍କଟୀ)—କାକୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Kāñker Kākurḍi (See)

କାଁଚ୍ମାରି—ଗ୍ରାଦେ. (ଲରିଆ) ବ—ଲଙ୍କାମରିଚ—Redpepper.
Kāñchmāri

କାଁଚ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ.କାଚ) (ଭୁଲ. ହି. କାଁଚ)—କାଚ—
Kāñch Glass.

କାଁଚି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ମାଟିକମିତି ଛୁଦ୍ର ଗିନା—
Kāñchi A small cup of earth.

କାଁଚ କାଁଚ କାଚ, ଥମ୍ବର ତଳ କୂଳ ସିରି ନାଚ
ପିଶାଚଳେ ଦେଲୁ ଗାଁଚ—ଦୋଳିଗୀତ ।

କାଁଡ଼୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—୧ । କାଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Kāñrd 1. Kāṇḍa (See)

୨ । ଶାଖଣ୍ଡ (ଦେଖ)
2.Chākhaṇḍa (See)

କାଁଡ଼ିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କାଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ)
Kāñrdiā Kāṇḍiā (See)

କାଁଡ଼ିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—କାଣ୍ଡିବା (ଦେଖ)
Kāñrdibā Kāṇḍibā (See)

କାଁତିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—କାନ୍ତିବା (ଦେଖ)
Kāñtibā Kāntibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଂଖ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଖ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

କାଁଧ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ. (ସଂ. ସ୍କନ୍ଧ; ଉଲ; ହି. କାଁଧ୍)—
Kāñdh କାନ୍ଧ—Shoulder.

କାଁଧା—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ. (ଉଲ; ହି. କାଁଧା)—
Kāñdhā କାନ୍ଧ— Shoulder.

କାଁପର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କାମ୍ପର୍ (ଦେଖ)
Kāñpar Kāmpar (See)

କାଁଭାଁ—ଗ୍ରା. ଅ. (ସଂ. କଦା)—କଦାଚତ୍; କ୍ୱଚତ୍; କଦବା—
Kāñbhāñ Scarcely; if ever.
(ଯଥା—ସେ ଏ ଗ୍ରାମକୁ କାଁଭାଁ ଆସନ୍ତି ।)

କାଁସୁଲା—ଦେ. ବ. (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ)—
Kāñsulā ୧ । କଂସାରେ ଉଆର ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
1. A bell metal plate with holes through which metal wires are drawn out.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଖୁବ ବଡ଼ ଅନେକ ଛିଦ୍ର ଥାଏ, ଏ ଛିଦ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟଦେଇ ସୂନା ରୂପା ଆଦର ତାର ଟଣାଯାଏ ।]
୨ । କାଂସୁଲି (ଦେଖ)
2. Kāṁsuli (See)

କାକ୍—ଦେ. ବ. (ଇଂ. କର୍କ)—୧ । ବୋତଲର ଠିପି—
Kāk 1. Cork of bottle.
କାକ ୨ । କର୍କ ଗଛ—2. Cork tree.
କାକଂ

କାକ—ସଂ. ବ. (କୈ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କଣ୍ଡୁ. ଅ)—
Kāka ୧ । ବାୟସ; ଗ୍ରାମତର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପକ୍ଷୀ; କୁଆ—
(କାଙ୍କା--ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Crow; rook; raven; corvus.
[ଦ୍ର—ଏହା ଶାଖାଶ୍ରୟୀ ବର୍ଗର ଗ୍ରାମେତର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ପକ୍ଷୀ; ଏହାର ବେକ ଧୂସର, ଏକଜାତିସ୍ଥ ସାଧାରଣ କାକ ଗ୍ରାମେତର (house crow, corvus splendens) ଆଉ ଏକଜାତିସ୍ଥ କାକ (ସଂ. ଦ୍ରୋଣକାକ; ଓ. ଡାମରୁକୁଆ ଅରଣ୍ୟତର ଓ ସାଧାରଣ କାକଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼, ଏହାଙ୍କ ବେକ ମଧ୍ୟ କଳା (Jungle crow; corvus macrorhynchus) କୁଆ ଅଣ୍ଡାର ଡୋଲାକୁ ବୁଲାଇ ଗୃହିଁ ପାରେ ନାହିଁ । ସେ ପାଖଆଡ଼କୁ ଗୃହିଁଲେ ମୁଣ୍ଡକୁ ବୁଲାଇ କର ଗୃହେଁ । କୋଇଲି ନଜର ଉମ୍ବକୁ ଫୁଟାଇ ନ ପାରି କୁଆର ଅଜାଣତରେ ନଜର ଉମ୍ବକୁ ଆଣି କୁଆର ବସାରେ ଥୋଇଯାଏ ଓ କୁଆ ସେ ଉମ୍ବକୁ ଫୁଟାଇ ଛୁଆକୁ ଅଧାର ଦେଇ ପାଲେ ଓ କୋଇଲି ଛୁଆ ଉଡ଼ି ପାରିଲାରୁ ମାଆ କୁଆ ପାଖକୁ ପଳାଇଯାଏ । କାକା ଜୀବନରେ ଏକା ଥରେ ମାତ୍ର ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ କରେ, ଗ୍ରାମରେ ସକାଳ ହେଲେ ପ୍ରଥମେ କୁଆମାନଙ୍କର କାଆ କାଆ ରବ ଶୁଭିଗୋଚର ହୁଏ । କୁଆମାନେ ଦଳବଦ୍ଧ ହୋଇ କୌଣସି ଭୋଟା ଉମ୍ବା ବୃକ୍ଷଗଡ଼ଲ ସ୍ଥାନରେ ଥିବା ଗଛମାନଙ୍କ ଉପରେ ବସା କରି ରହିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଏମାନେ ସଙ୍ଘଚର ।]
୨ । ଏକ କଡ଼ାର ୧୯ ଭାଗର ଏକ ଭାଗ—
2. $\frac{1}{19}$th of a kardā of shell money.
[ଦ୍ର—କାହାର କାହାର ମତରେ ୧ଏକ ବରାଟକର ୬ ଅଂଶକୁ କାକ କହନ୍ତି ।]
୩ । ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
3. The plant Ardisia humilis (M. W).
୪ । ଦ୍ୱୀପବିଶେଷ—
4. A name of an island of ancient India.
୫ । ଚନ୍ଦନବିଶେଷ—
5. Name of a religious sandal print over the brow of a devotee.
୬ । ଈଷତ୍ ଜଳ—6. A little water.
୭ । (ପୁଂ) ଖଞ୍ଜ ବ୍ୟକ୍ତି—7 Lame man.
୮ । (ପୁଂ) ଅବାଧ ଖଳ ବ୍ୟକ୍ତି—
8. Impudent or insolent fellow.
ସଂ. ବଣ.—ବକ୍ର—Bent.

କାକଚକ୍ଷୁ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କାକ+ଚକ୍ଷୁ)—ଟେରା—
Kākachakshu Squint-eyed.
[ଦ୍ର—ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ, ବନବାସ କାଳରେ ସୀତାଙ୍କର ରଙ୍ଗ ଅଧରକୁ ମାଂସଖଣ୍ଡ ଭ୍ରମରେ କାକ ଖୁମ୍ପି ଦେବାରୁ ସୀତାଙ୍କ ଅଉଶାପରେ କାକ ଏକଆଖିଆ ଓ ଟେରା ହୋଇଗଲା ।]

କାକଚକ୍ଷୁପ୍ରଭ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କାକ+ଚକ୍ଷୁ+ପ୍ରଭ)—
Kākachakshuprabha Black and glossy like the eyes of a crow.

କାକଚରିତ—ସଂ. ବ.—ସଙ୍ଗଜାଣ ବିଦ୍ୟା—
Kākacharita The art of divination.

କାକଚରିତ୍ର—ଗ୍ରା. ବ.—କାକଚରିତ (ଦେଖ)
Kākacharitra Kākacharita (See)

କାକଚିଞ୍ଚା—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁଆ+ଚିଞ୍ଚା=କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ; ଯାହାର ଅଗ୍ରଭାଗ କୁଆର ବର୍ଣ୍ଣ ପରି କଳା)—
Kākachiñchā ୧ । ଗୁଞ୍ଜା (ଫଳ ଓ ଲତା); କାଇଞ୍ଚ—
1. Name of 2 varieties of black tipped pealike (red or white) podded berries of a creeper; Abrus Precterius.
୨ । କଣ୍ଟେଇକୋଳ ଗୁଳ୍ମ—2. The prickly Nightshade; Capparis Sepiaria (plant
୩ । ଅକଣ୍ଟକ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ; କାକମାଚୀ—
3. Solamum Nigrum (plant)

କାକଚିଞ୍ଚି—ସଂ. ବ. (କାକଚିଞ୍ଚା+ଇ)—କାକଚିଞ୍ଚା (ଦେଖ)
Kākachiñchi Kākachiñchā (See)

କାକଚିଞ୍ଚୀ—ସଂ. ବ. (କାକଚିଞ୍ଚା+ଈ) —କାକଚିଞ୍ଚା (ଦେଖ)
Kākachiñchī Kākachiñchā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

କାକଜଂଘା—ସଂ. ବ—୧ । ବନ୍ୟ ଲତାବଶେଷ—
Kākajaṁghā 1. Leea aequata; a creeper with yellowish flowers and feathery leaves flowering in the rains. Leea hirta (kirtikar).

[ଯଥା—ବର୍ଷାସମୟରେ ଫୁଲ ଫୁଟେ; ପତ୍ର ପକ୍ଷାକାର; ଫୁଲ ସାମାନ୍ୟ ଢଲଢଆ ।]

୨ । କାଇଞ୍ଚ (ଫଳ ଓ ଲତା)—2. Abrus Prectorius (creeper and seed (M.W.)

(ଦ୍ୱରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—

କାକଜମ୍ବୁ—ସଂ. ବ—ଜମ୍ବୁ (ଦେଖ)
Kākajambu Jambu (See)

କାକତ୍—ବୈଦେ. ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କାଗଜ—
Kākat Paper.

କାକତ—ଦେ. ବ. (ଫା. କାଗଜ; ଭୁଲ; ହି. ବ୍ରଜଭାଷା, ତୁଳସୀଦାସ—କାଗଜ୍)—
Kākata

ଲିପି; ପତ୍ର; କାଗଜ—Paper.

ଯେନ କାକତକୁ ନବବାଲା, ଅନୁରୁଗୁଁ ନ ଲେଖିଲ କାଳ ।
ଭଞ୍ଜ. ଲୁବଣ୍ୟବତୀ ।

କାକତଚକ—ଦେ. ବ. (ଫା. କାଫଜ + ସଂ. ଚକ୍ର)—
Kākatachaki ୧ । ଗୋଲାକାର କାଗଜଖଣ୍ଡ
ଗୁଡ୍ଡୀ 1. A round piece of paper.

୨ । ପିଲାମାନେ ଯେଉଁ କାଗଜ ଘୁଡ଼ି ଉଡ଼ାନ୍ତି—
2. Paper kites flown by children in sport.

ବଡ଼ତ କାକତଚକ ରଙ୍କୁଯୁତ ଲୁଭୁଲା କ ଦୃଷ୍ଟିଗାଲା ଯେ, ବଦୁଷେ ।
ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

କାକତନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କାକ + ତନ୍ଦ୍ରା)
Kākatandrā କାକ ପରି ଅଳ୍ପ ନିଦ୍ରାବିଶେଷ—
(କାକତନ୍ଦ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) One who sleeps lightly or with eyes half open (compared to a crow).

କାକତନ୍ଦ୍ରା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାକ + ତନ୍ଦ୍ରା)—
Kākatandrā କାକର ନିଦ୍ରା ପରି ଈଷତ୍ ନିଦ୍ରା—
Light sleep or slumber easily disturbed.

ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାକତନ୍ଦ୍ର + ଆ) —
କାକତନ୍ଦ୍ରର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Kākatandra.

କାକତାଲକା ନ୍ୟାୟ—ସଂ. (ନ୍ୟାୟ)—
Kākatālikā nyāya କୁଆ ଉଡ଼ିବାବେଳକୁ ତାଳ ପଡ଼ିବା ଘଟଣା ନ୍ୟାୟ—An accidental concurrence of two events.

[ଦ୍ର ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ପାଚିଲା ତାଳ ଗଛ ଉପର ବାଟେ କୁଆଟିଏ ଉଡ଼ି ଯାଉଥିବା ବେଳେ ଦୈବାତ୍ ପାଚିଲା ତାଳଟିଏ ଖସି ପଡ଼ିଲା ବେଳେ ଲୋକେ କହିଲେ କୁଆ ଉଡ଼ିଯିବାରୁ ତାଳଟି ଖସି ପଡ଼ିଲା; କନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ତାଳଟି ପୂର୍ଣ୍ଣ ପକ୍ୱ ହୋଇଥିବାରୁ ଝଡ଼ି ପଡ଼ିଲା; ତହିଁ ସଙ୍ଗେ କୁଆ ଉଡ଼ିବାର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନ ଥିଲା; ଏପର ସ୍ଥଳରେ କୁଆ ଉଡ଼ିବା ଓ ତାଳ ପଡ଼ିବା ସମସାମୟିକ ଘଟଣା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧ ନ ଥିଲା । ଏହିପର କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧହୀନ ଦୁଇଟି ସମସାମୟିକ ଘଟଣା ଘଟିଲେ ଲୋକେ କହନ୍ତି 'କାକତାଳକା ନ୍ୟାୟ' ।)

କାକତାଳ ନ୍ୟାୟ—ଦେ. (ନ୍ୟାୟ)—କାକତାଳକା ନ୍ୟାୟ (ଦେଖ)
Kākatāḷi nyāya Kākatāḷikā nyāya (See)
କାକତାଳିକା ନ୍ୟାୟ
काकतालिका नयाय

କାକତାଳୀୟ—ସଂ. ବଣ. (କାକ + ତାଳ + ଭୁଲ୍ଲାର୍ଥେ. ଈୟ୍)—
Kākatāḷīya ୧ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରଣସମ୍ବନ୍ଧରହିତ ସମସାମୟିକ ଦୁଇଟି ଘଟଣା ମଧ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧ ଆରୋପଣ କରାଯାଏ; କାକ ଓ ତାଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1.Fortuitous;founded upon an argument based on fortuitous concurrence of events.

୨ । ହଠାତ୍ କୃତ (ଦୁଇ ଘଟଣା)—
2. Suddenly performed (two acts).

୩ । ଯୁଗପତ୍ ସଂଘଟିତ (ଦୁଇ ଘଟଣା)—
3. Simultaneously occurring.

କାକତାଳୀୟ ନ୍ୟାୟ—ସଂ. (କର୍ମଧା. କାକତାଳୀୟ + ନ୍ୟାୟ)—
Kākatāḷīya nyāya କାକତାଳକା ନ୍ୟାୟ (ଦେଖ)
Kākatāḷikā nyāya (See)

କାକତିନ୍ଦୁକ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ; କାକବର୍ଣ୍ଣ ଇନ୍ଦୁକ)—
Kākatinduka ମାକଡ଼କେନ୍ଦୁ; ଅବଲୁସ (କାଠ ଗଛ)—
A kind of Ebony; Diospyrus Tomentosa (tree)

କାକତୀର୍ଥ—ସଂ. ବ—ଅଇଁଠା ବା ମଇଳା ଜମାହେବା ସ୍ଥାନ; ଯେଉଁଠାରେ କୁଆମାନେ ରୁଣ୍ଡ ହୁଅନ୍ତି A place where refuse is heaped up or strewn.

ନଷ୍ଟସ୍ୱ କାକତୀର୍ଥ ସେହି, ସେ ଜଳେ କେବା ଅବଗାହି । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

କାକତୁଆ—ଦେ. ବ. (କାକା—ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ + ଫା. ତୋତା)—
Kākatuā କାକାତୁଆ; ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ଶୁଆକାତିଆ ପକ୍ଷୀ—
କାକାତୁଆ Kakapo; cockatoo; the owlparrot.
काकतुआ [ଦ୍ର—ଏମାନେ ଲମ୍ବରେ ଏକ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ନ୍ତି । ଏମାନେ ପୂର୍ବଭାରତୀୟ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିୟା, ନ୍ୟୁଗିନି ଓ ନ୍ୟୁଜିଲାଣ୍ଡରୁ ଅଣାଯାନ୍ତି । ଲୋକେ ଏମାନଙ୍କୁ ସହରରେ ପାଳନ୍ତି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଚାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍କ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବଡ଼'ଦେଖିବେ।

ଏମାନେ ମାଂସାଶୀ ଓ ଘୋର 'କା' 'କା' ଶବ୍ଦ କରନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ ଘରଚଉକୁ ଅଣାଯିବା ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣ ଧଳା; ଏମାନେ ଗୃଦ୍ଧିରର ପକ୍ଷୀ; ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣର ଓ ନାନାଜାତିର କାକଭୁଆ ଅଛନ୍ତି ।]

କାକତୁଣ୍ଡିକା—ସଂ. ବ—୧ । କୁଆମଇଦା (ଦେଖ)
Kākatuṇḍikā (ଦ୍ୱରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
1. Memordica Mona delpha (creeper and fruit); Kuāmaitā (See)

୨ । ଗୁଳୁଚ୍ଚବିଶେଷ—2. The plant axanthochymus Pictorius (M. W).

କାକତୁଣ୍ଡୀ—ସଂ. ବ. କାକ=ଈଷତ୍ ଜଳ+ତୁଣ୍ଡ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kākatuṇḍī
୧ । କାକତୁଣ୍ଡିକା (ଦେଖ)
1. Kākatuṇḍikā (See)

୨ । ସ୍ୱଜଯୋଗ୍ୟ ପିତ୍ତଳ; ଗିଲ୍ଟି କରିଯାଇଥିବା ପିତ୍ତଳ—
2. Gilt brass.

କାକଧ୍ୱଜ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କାକ=ଈଷତ୍ ଜଳ ବା ବାଷ୍ପ+ଧ୍ୱଜା =ଧ୍ୱଜା ସଦୃଶ; ବାଷ୍ପ ଯାହାର ଧ୍ୱଜା ପରି ଦେଖାଯାଏ) ୧ । ବାଡ଼ବାନଳ; ସମୁଦ୍ରସ୍ଥ ଅଗ୍ନି—
Kākadhwaja
1. Submarine fire.

୨ । ଯେଉଁ ଧ୍ୱଜାରେ କାକଚିହ୍ନ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଥାଏ—
2. A flag containing the representation of a crow.

କାକନିଦ୍ର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କାକ+ନିଦ୍ରା) —
Kākanidra କାକତନ୍ଦ୍ର (ଦେଖ)
(କାକନିଦ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Kākatandra (See)

କାକନିଦ୍ରା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାକ+ନିଦ୍ରା)—
Kākanidrā କାକତନ୍ଦ୍ରା (ଦେଖ)
Kākatandrā (See)
ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କାକନିଦ୍ରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Kākanidra.

କାକନେତ୍ର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କାକ+ନେତ୍ର)—ଟେରି—
Kākanetra Squint eyed.
(କାକନେତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କାକପକ୍ଷ—ସଂ. ବ. (କାକ+ପକ୍ଷ)—୧ । ଶିଖଣ୍ଡକ; ମସ୍ତକର ଦୁଇ
Kākapaksha ପାର୍ଶ୍ୱରେ କେଶରଚନାବିଶେଷ; ଝାମ୍ପୁଲି ବାଳ—
1. A manner of dressing the hair.

୨ । ଗଣ୍ଡଦେଶର ଦୁଇ ପାଖରେ ଲମ୍ବମାନ ଅନତିଦୀର୍ଘ କେଶ; ବାଗୁଲବାଳ; ଝୁଲୁପିବାଳ; ବବୁରବାଳ —
2. Two short tufts of hair hanging from near the top of the ears down the cheeks; side-lock.

କାକପୁଚ୍ଛ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କାକ+ପୁଚ୍ଛ)—କୋକଳ; କୋଇଲ—
Kākapuchchha Cuckoo.

କାକପାଦ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାକ+ପାଦ; ଏହାର ଆକୃତି କାକପଦବତ୍ ବଙ୍କା ଥିବାରୁ)—
Kākapāda
୧ । କୁଆ ଗୋଡ଼ ପରି ବକ୍ର ଚିହ୍ନ—
1. A mark of a crow's foot or similar mark or figure (M. W.).

। (ବୈଦ୍ୟକ) ଦେହର ଚର୍ମରେ କାକପାଦ ପରି ଦେବା ଚିହ୍ନ ବା ରେଖା—
2. Marks or lines in the skin similar to a crow's foot (M. W).

୩ । ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଆଦରେ କୌଣସି ଶବ୍ଦ ବା ବାକ୍ୟ ଯୋଗ କରିବାକୁ ଦେଲେ ଯୋଗ କରିସିବା ସ୍ଥାନରେ ଦିଆଯିବା କାକପଦବତ୍ Λ ଚିହ୍ନ—
3. The sign Λ or ∨ in manuscripts marking an omission (M. W.); a caret.

୪ । ରତିବନ୍ଧବିଶେଷ—
4. Modus coeundi (M. W.); a particular mode of coition.

କାକପୁଷ୍ଟ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାକଦ୍ୱାରା ପୁଷ୍ଟ=ବର୍ଦ୍ଧିତ; କୋଇଲର
Kākapushṭa ଅଣ୍ଡାକୁ କୋଇଲ ନେଇ କୁଆବସାରେ ରଖିବାରୁ କୁଆ ବାର ନ ପାର ସେ ଅଣ୍ଡାକୁ ଫୁଟାଏ ଓ ଛୁଆଙ୍କୁ ଲାଳନ ପାଳନ କରେ) —କୋକଳ—Cuckoo.

କାକପୋଇ—ଦେ ବ. (ସଂ. କାକ+କ୍ଷୁଦ୍ର+ସ୍ୱାର୍ଥେ ପୁଙ୍ଗି ପ୍ରତ୍ୟୟ; ଭୁଲ.
Kākapoi କରବାଲପୁଙ୍ଗି=ଛୁଙ୍ଗି)—ଏକପ୍ରକାର ଖୁବ୍ ଛୋଟ କୁଆ—
A small species of crow.

କାକତୁଣ୍ଡି
ଶାଗୁଣା ଜମ୍ବୁକ ଶଙ୍ଖଚିଲ କାକପୋଇ.
ଇଷତ୍ ମାଂସ ରୁଧିର ଯାନ୍ତୁ ଏତ୍ତ ପିଇ—ପାତାମ୍ବର. ଦୃଷ୍ଟିଂହପୁରାଣ ।

କାକଫଳ—ସଂ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କାକପ୍ରିୟ ଫଳ; କାକ+ଫଳ)—
Kākaphaḷa ନିମ୍ବଗଛ ଓ ଫଳ—
The neem tree and its berries.

[ଦ୍ର—ଏ ଫଳକୁ କୁଆମାନେ ଖାଇ ଜଗିଲେ, ଉକ୍ତ ମଞ୍ଜିରୁ ଗଛ ଉଠେ; ଖାଲି ମଞ୍ଜିରୁ ଗଛ ଉଠେ ନାହିଁ ।]

କାକବନ୍ଧ୍ୟା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କାକ+ବନ୍ଧ୍ୟା; କାକବତ୍ ବନ୍ଧ୍ୟା)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଏକମାତ୍ର
Kākabandhyā ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ କରି ଆଉ ପ୍ରସବ କରେ ନାହିଁ; ଏକପ୍ରସବିନୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—(a woman) Who bears a single child only and no other; (woman) bearing but one child.

[ଦ୍ର—କାକୀ ଜୀବନକାଳରେ ଏକମାତ୍ର ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ କରେ; ଏଥିପାଇଁ ଏକପ୍ରସବିନୀ ସ୍ତ୍ରୀକୁ କାକବନ୍ଧ୍ୟା ବୋଲିସାଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ୍ଦ

କାକବଳ—ସଂ ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କାକ + ବଳ; କାକାର୍ଥ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ବଳ; କର୍ମ। ୬ଥୀ ତତ୍ପୁ)—କାକମାନେ ଖାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦଆଯିବା ବୈଶ୍ୱଦେବ ବଳ; କୁଆଙ୍କ ପାଇଁ ରୁଣାସିବା ଅନ୍ନାଦ; କୁଆଙ୍କ ଅଧାର—
Kākabali — Oblation of boiled rice strewn in the courtyard every day for the crows by every Hindu householder during the Baiswadeba rites; food strewn in the yard for being picked up by crows.

କାକବଲ୍ଲରୀ—ସଂ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଔଷଧ ଲତା—
Kākaballarī — A medicinal creeper.
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବଲ୍ଲୀ; ରକ୍ତଫଳା; କାକାୟୁଃ
ତେ. ବେକୁଡ୍ରୁଚୋଗେ
[ଦ୍ର—ଏହା ଶିରୋରୋଗ ଓ ତ୍ରିଦୋଷନାଶକ । ବଙ୍ଗଳା—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।]

କାକବାଞ୍ଝ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କାକବନ୍ଧ୍ୟା)—କାକବନ୍ଧ୍ୟା (ଦେଖ)
Kākabāñjha — Kākabandhyā (See)
କାକବାଁଝ
କାକବାନ୍ଝ

କାକବାନ୍ଝୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—କାକବନ୍ଧ୍ୟା (ଦେଖ)
Kākabañjhī — Kākabandhyā (See)

କାକବୈରୀ—ସଂ. ବ. (ଔଣ୍ଡୀ ତତ୍ପୁ; କାକ + ବୈରୀ) —ପେଚକ; ପେଚା—
Kākabairī — Owl.
[ଦ୍ର—ଦିବସରେ ପେଚାଟାଏ ଦେଖାଗଲେ ତାକୁ କୁଆମାନେ ଅସୁବ୍ୟସ୍ତ କରି ତା ପଛେ ପଛେ ଗୋଡ଼ାଇ ତାକୁ ଖୁସି ପକାନ୍ତି ।]

କାକଶିରୁ—ସଂ. ବ. (ଔମୀ ତତ୍ପୁ; କାକ + ଶିରୁ; ଯେ କୁଆକୁ ଡରେ)—କାକବୈରୀ (ଦେଖ)
Kākabhīru — Kākabairī (See)

କାକଭୂଷଣ୍ଡୀ—ସଂ. ବ.—କାକରୂପଧାରୀ ଋଷିବିଶେଷ—
Kākabhūshaṇḍī — A sage who assuming the form of a crow picked up the leavings of Bishnu and became four-armed and immortal.
[ଦ୍ର—ଏ ଋଷିଙ୍କ ନାମ ଭୂଷଣ୍ଡୀ; ଏ କାକରୂପ ଧରି ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଅଇଁଠା ଖାଇ ଚତୁର୍ଭୁଜ ଓ ଅମର ହୋଇଥିଲେ । ଏ ରୂପ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିରବେଢ଼ାରେ ଅଛି ।]

କାକମ'ଚୀ—ସଂ. ବ.—୧ । କାକଚଞ୍ଚା ୩ (ଦେଖ)
Kākamāchī — 1. Kākachiñchā 3 (See) Nightshade.
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—କାକମାଚକା
ଧ୍ୱାଙ୍କ୍ଷମାରୀ, କାକାହ୍ୱା ବାସ୍ୟସୀ
କାକମାଚୀ
କବୋ କାଚ୍ଚ
ଓ. କଲାବଉଲଇ
୨ । ଲୁଣିଲୁଣିକା କୋଳ (ଦେଖ)
Luṇiluṇikā koli (See)
[ଦ୍ର—ଏହା ତ୍ରିଦୋଷନାଶକ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ସ୍ୱରପ୍ରସାଦକ, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, ମ. ଲଘୁକାଞ୍ଚଲ୍ଲ
ଗୁ. ଘୀଲୁଡ଼ୀ
ଫା. ରେବାଚ୍ଚିରଖ
ଆ. ଏନ୍‌ବୁସ୍‌ସାଲବ
ଉତ୍ତ-କଟୁ-ରସ, ରସାସ୍ୱନ ଓ ଚକ୍ଷୁର ହିତକର । ଏହା ଶୋଥ, କୁଷ୍ଠ, ଅର୍ଶ, ପ୍ରମେହ, ଜ୍ୱର, ହୃଦ୍‌ରୋଗନାଶକ ।]

କାକମାରୀ—ସଂ. ବ.—ଏକଜାତୀୟ ବିଷାକ୍ତ କୋଳବିଶିଷ୍ଟ ଲତା;
Kākamārī — କଲାବଉଳଇ—A creeper with poisonous berries.
କାକମାରି L. Anamirta cocenlus (Paniculata)
ତା. କାକାମୁକୋଟ୍ଟି, ଉରୁଇ [ଦ୍ର—ଏହାର ତେଲ ମୋଟା
ତେ. କାକଚଙ୍କା; କାକମାରୁ; ବିଷ୍ଟୁ ଓ ଗାରୁଗାରୁକଆ; ପତ୍ର ପାନ ଆକାରର; କୋଳ ଅଣ୍ଡାକାର ଏବଂ ଫୁଲ ସୁଗନ୍ଧ ଓ ଇଷତ୍ ହଳଦିଆ । ଏହାର କୋଳ ଚର୍ମରୋଗରେ ଏବଂ ପତ୍ର ନସ୍ୟରୂପେ ମୃଗୁଘିକ କଫଜ୍ୱରରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

କାକଯବ—ସଂ. ବ. (କାକ + ଯବ) —ଧାନର ଅଗାଡ଼ି; ଅଗାଡ଼ି ଧାନ—
Kākajaba — Pithless paddy; paddy grains having no rice in them.

କାକର—ଦେ. ବ.—ଶିଶିର—Dew.
Kākara
ହିମ
ଆଷ
ଥଣ୍ଡା ଦେ. ବଣ.—ଶୀତଳ; ଥଣ୍ଡା—
ସର୍ଦ୍ଦ Very cold.

କାକରକର—ଦେ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି) —ଚନ୍ଦ୍ର; ଶୀତକର—
Kākarakara — The moon.
ସାକରସାର ମଧୁରଘୋଷୀ, କାକରକର ବରଣଦ୍ୱାସୀ—ଜବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

କାକର ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଭୁଲ.ହି. ପ୍ରବଚନ ଓଡ଼ି ଗୁଣ୍ଡେନେସେ ଘ୍ୟାସ୍ ନହିଁ ଜାତ)—ବୃଷାଦରେ ପଡ଼ିଥିବା କାକରକୁ ପ୍ରଗ୍ରହ କରିବା—
Kākara dharibā — To collect the dew drops in a pot.
କାକର ଧରି କ ଘଡ଼ା ଭରି ହୁଏ—୧୫ ।

କାକର୍—ଦେ. ବ—୧ । ଏକପ୍ରକାର ଘୃତପକ୍ୱ ପିଷ୍ଟକ; ଗୁଡ଼ ପାଗରେ ଗୁଡ଼ଲଅଟା ପକାଇ ଖଲକର ସେହ୍ନ ଖଲରୁ ଚଟକା
Kākarā — କାକରା, କାଁକରା ଚଟକା ପିଠା ତଆର କରନ୍ତି; ପରେ ସେଗୁଡ଼ାକୁ
ଠେକୁଆ ଘିଅରେ ଗ୍ଭର୍ଣ୍ଣି ଦେଲେ କାକର୍ ପିଠା ହୁଏ;ଗୁଡ଼ପିଠା—
1. A pastry cake prepared with rice flour seasoned with molasses and fried in ghee.
ଗଳା କାକର୍‌ରେ ପାତଳ, ଘରଣୀ ଏବୁଏଳ ଭଲ—ଘମଘାସ. ଦର୍ଦ୍ଦଭାରତ୍ତି
୨ । (ଏହା କାକର୍ ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ଥିବାରୁ) ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ କେଶ ଉପରେ ଭାଲୁରେ ପିନ୍ଧିବା ଗୋଲାକାର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଳଙ୍କାରବିଶେଷ—2. A round shaped gold ornament for the hair worn over the head by females.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଁୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତୁ' ଦେଖିବେ ।

୩ । ତେଲାକୁ କର ମସାଲ ଜାଳବା ନମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମକ୍ତା ଆକାରର ବା ଗୋଲ୍ଲକାର କନାବଳତା ବା ବଣ୍ଡା—
3. Thick long wicks made of rolled rags and attached to the forks of torches after being saturated with oil and lighted in processions.

କାକର—ଗ୍ରାଦେ. (ଫିନ୍ଦ୍ରଭୂମ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ଧାନ—
Kākari — A species of paddy.

କାକରିଆ—ଗ୍ରା. ବଣ—୧ । ଥଣ୍ଡା—
Kākariā — 1. Cold.
ଠାଣ୍ଡା ୨ । କାକରଯୁକ୍ତ—
ଏଷାୟଳ — 2. Dewy; moistened with dew.

କାକରୁହା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କାକ + ରୁହ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kākaruhā — ଅନ୍ୟ ଗଛ ଉପରେ ଜନ୍ମିଥିବା ପତ୍ରାଙ୍ଗପୁଷ୍ପ ବୃକ୍ଷ; ମଲ୍ଲାଙ୍ଗ—Orchids.

କାକଳ—ସଂ. ବ (କୁ=ଈଷତ୍ + କଳ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; କୁ ସ୍ଥାନରେ 'କା' ଆଗମନ)—କଣ୍ଠମଣି; କଣ୍ଠଭୂଷଣ—
Kākala — A gem for the necklace.

କାକଳାଦ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—୧ । ଆଦର—
Kākalāda — 1. Respect; fondling.
୨ ବନସ୍ପୃ—2. Respectful solicitude.

କାକଳ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କାକଳୀ (ଦେଖ)—
Kākali — Kākalī (See)

କାକଳୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କୁ=ଈଷତ୍ + କଳ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; କୁ ସ୍ଥାନରେ କା ଆଗମ)—
Kākalī
୧ । ମଧୁର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଧ୍ୱନି—1. Pleasant inarticulate note.
୨ । ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ସୂକ୍ଷ୍ମ ମଧୁର ଧ୍ୱନି—
2. Low sweet chirping of birds.
୩ । ମୟୂର ଧ୍ୱନି—
3. The crowing of the peacock.
୪ । ଦୂରସ୍ଥିତ ଯନ୍ତ୍ରସମୂହର ଏକତ୍ରୀଭୂତ ମଧୁର ଧ୍ୱନି—
4. The melody of many instruments heard from a distance.
୫ । ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
5. A symphonious instrument.
[ଦ୍ର—ମନୁଷ୍ୟ ନନ୍ଦ୍ରତ ଅଛ କ ନାହିଁ ପରୀକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଏ ଯନ୍ତ୍ର ବଜାଯାଏ ।]
୬ । ରତ୍ନବିଶେଷ—
6. Name of a kind of gem.

କାକଶୀର୍ଷ—ସଂ. ବ (କାକ + ଶୀର୍ଷ)—ବକପୁଷ୍ପର ଗଛ; ଅଗସ୍ତିଗଛ—
Kākaśīrsha — Sesbania grandiflora (tree).

କାକା—ସଂ. ବ. ୧ । (ଧ୍ୱନ୍ୟର୍ଥକ)—କାକର ରବ; କାଆ କାଆ ଶବ୍ଦ—
Kākā — The cawing note of a crow.
(କାକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କାକଜଙ୍ଘା (ଦେଖ)—
2. Kākajaṅghā (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର,ସମ୍ବଲପୁର, ଫିନ୍ଦ୍ରଭୂମ; ବ. ଭୁଲ. ବ. କାକା; ସଂ. କର୍କ) ବ. ଘୁଂ.— କନିଷ୍ଠ ପିତୃବ୍ୟ; କକେଇ; ଖୁଡ଼ୁତା—
Father's younger brother; paternal uncle.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦରେ କନିଷ୍ଠ ଓ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପିତୃବ୍ୟ ଉଭୟଙ୍କୁ କାକା କହନ୍ତି, ବଙ୍ଗଳାରେ କେବଳ କନିଷ୍ଠ ପିତୃବ୍ୟକୁ କାକା କହନ୍ତି ।]

କାକାକ୍ଷିଗୋଲକ ନ୍ୟାୟ—ଏକ ବିଷୟ ଦ୍ୱାରା ଉଭୟକାର୍ଯ୍ୟ ସମାଧା ହେବାର
Kākākshigolaka nyāya — ନ୍ୟାୟ—An analogy applied to the case where one thing does acts for two (like one eyeball of the eye of a crow serving the work of 2 eyes).

[ଦ୍ର—ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ସୀତାଙ୍କ ଶାପରୁ କାକର ଦୁଇ ଚକ୍ଷୁ ଥିଲେ ସ୍ତ୍ୱା ସେ ଗୋଟିଏ ଚକ୍ଷୁର ଗୋଲକ ଦ୍ୱାରା ଦେଖେ । ଲୁଆର ଯେପରି ଏକ ଚକ୍ଷୁର ଗୋଲକ ଉଭୟ ଚକ୍ଷୁର ଗୋଲକର କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ସେହିପରି ଏକ ବିଷୟ ଦ୍ୱାରା ଉଭୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାଧା ହେଲେ ତାହାକୁ କାକାକ୍ଷିଗୋଲକ ନ୍ୟାୟ ବୋଲାଯାଏ ।]

କାକାଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ବସୁର) ବ. (ସଂ. କର୍କଟ)—କଙ୍କଡ଼ା—
Kākārḍā — Crab.

କାକାତୁଆ—ଦେ. ବ.— କାକତୁଆ (ଦେଖ)
Kākātuā — Kākatuā (See)

କାକାରି—ସଂ. ବ. (ଶ୍ରୀ ଉଚ୍; କାକ + ଅର)—
Kākāri — ପେରକ; ପେଗୁ—Owl.

କାକାଳ—ସଂ. ବ. (କାକା— ଧ୍ୱନି + ଳା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kākāla — ଦ୍ରୋଣକାକ; ଡାମରକାକ—Rook; carrion rook.

କାକାଳି—ସଂ. ବ. (କାକ + ଆଳି=ଶ୍ରେଣୀସମୂହ)—
Kākāli — କାକସମୂହ—A number of crows.

କାକଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ୍ ଧାତୁ=ଚଞ୍ଚଳ ହେବା + କରଣ. ଅନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ — କାକିନୀ (ଦେଖ)
Kākiṇī — Kākinī (See)

କାକିନୀ—ସଂ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କଣ୍=ଚଞ୍ଚଳ ହେବା+କରଣ. ଅନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kākinī — ୧ । ବିଂଶ କପର୍ଦ୍ଦକ; ଏକ ପଣ କଉଡ଼ିର ଚତୁର୍ଥାଂଶ; ଏକ ବୋଡ଼ି - 1. One fourth of a paṇa; 20 cowries (shell money)
୨ । ଆଢ଼କର ୫୦ ଭାଗର ଏକ ଭାଗ—
2. A measure.
୩ । ମାନଦଣ୍ଡ—3. A measuring rod

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ସ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଦ	ନ୍ଦ

୪ । କାଇଞ୍ଚ; ଗୁଞ୍ଜା (ଓଜନରେ ବ୍ୟବହୃତ); ରତ୍ତି—
4. A black tipped red berry used by jewellers as the minimum weight.

୫ । ମୁଦ୍ରାରୂପେ ପ୍ରଚଳିତ ଏକ କଡ଼ା କଉଡ଼ି—
5. The shell Cypræa Moneta used as a coin (M. W.)

୬ । ପଦ୍ଦକାର ଏକଚତୁର୍ଥାଂଶ—
6. The fourth part of a Danda or short pole (M. W.)

୭ । ଏକ ହାତ—7. Cubit (M. W.)

କାକବା—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ଫ. କାକ)—(ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ) ମଲ୍ଲମାନଙ୍କର କାକ ପରି ଏକପ୍ରକାର ଶବ୍ଦ—
Kākibā To utter a sound like a crow (during boxing)

କୁଟନ୍ତ କାଳନ୍ତ ଥାଡ଼ କରନ୍ତ କୁଦନ୍ତ
ତତ୍ତଠି ବଜାଣର ବଜେ ସେ ସୁଣନ୍ତ ।
ସାରଳା ମହାଭାରତ. ମଧ୍ୟ ।

କାକୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ମାଈ କୁଆ—
Kākī A female crow.

କାକ କାକା } ସଂ. ପ୍ରାଦେ. (ମେନ୍ଦମାପୁର; ସିଂଦ୍ରଭୂମ; ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କନିଷ୍ଠ ପିତୃବ୍ୟ ପତ୍ନୀ; ଖୁଡ଼ୀ—
The wife of one's father's younger brother.

କାକୁ—ଫ. ବ. (କକ୍ ଧାତୁ = ଚଞ୍ଚଳ ହେବା + କଉଁ. ଉ)—
Kāku ୧ । ଭୟଶୋକାଦିଦ୍ୱାରା ବିକୃତ କଣ୍ଠଧ୍ୱନି—
1. Cry of distress; groan; a peculiar tone or change of voice wrought by fear, anger or sorrow.

୨ । ବକ୍ରୋକ୍ତି—2. Irony.

୩ । ଦୈନ୍ୟୋକ୍ତି—3. Supplication; complaint.

୪ । ସଙ୍ଗୀତରେ ସ୍ୱରବିକାର ବା ବିକୃତ ସ୍ୱର (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
4. A distorted tone in music.

୫ । ଜିହ୍ୱା (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—5. Tongue.

୬ । କଥାର ବିଶେଷ ଅଂଶ ଉପରେ ଦଆଯିବା ଜୋର—
6. Emphasis (M. W.).

୭ । ଗୁଣୁଗୁଣୁ ସ୍ୱର କରିବା—
7. Muttering; murmuring.

କାକେ କିସକା ସ୍ରା. ସର୍ବନାମ. (ପଦ୍ୟ) (ହିନ୍ଦୀ ଶବ୍ଦ ୬ଷ୍ଠୀ ୧ ବ)—କାହାକୁ—To whom.

ସେହୁ ବନ୍ୟାର ସୁବା ଅବସ୍ଥାକୁ ଦେଖି.
ବାରୁ ଦେବ ବୋଇ ମାଉଳ ହେଲେ ଦୁଃଖୀ—
ଭୁଷ୍ଣଭିଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ ।

କାକୁଚିଆ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗଲଯୁ ବନ୍ୟ ଲତା (ଏହା ବାଳବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଇରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ)—
Kākuchiā A kind of fibrous wild creeper.
କାକୁଚୀ

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବିଶ—ଠାଏ ସରୁ ଠାଏ ମୋଟ—
Slender and thick at places.
(ଯଥା—ଗସ୍ତା, ଦଉଡ଼ି, ସୂତା ।)

କାକୁଡ଼ି—ଦେ.ବ.(ଫ. କର୍କଟୀ)—କୃଷିଜାତ ବର୍ଷଜୀବୀ ଲତାଫଳବିଶେଷ—
Kākurḍi Cucumber; Cucumis Sativas.
କାକୁର; କାଁକୁଡ଼, ଶସା
ककरी, ककड़ी, खीरा
ଡେ. ଦୋଷକାଯୀ

[ଦ୍ର—ଏ ଫଳ ରଙ୍ଗା ଉପରେ ମାଡ଼ି; କଞ୍ଚା ଫଳ ଖିଆଯାଏ ଓ ପକ୍ୱଫଳ ଛାଣି ଓ ଆମ୍ବିଳ କରାଯାଏ; ଏହାର ମଞ୍ଜିକୁ ବାନ୍ତ ଦିଇଲେ ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର ଆରୋଗ୍ୟ ହୁଏ]

କାକୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ.—ଆର୍ଦ୍ର ଭୂମିରେ ଜନ୍ମିବା ଏକପ୍ରକାର ଘାସ—
Kākurḍiā A kind of thick stemmed and thick rooted grass; Eleusine aegyptiaca (Kirtikar)
ମକା, ମକି

[ଦ୍ର—ଏହାର ମୂଳ ଲମ୍ବ, ଗୋଲ ଓ ମୋଟା ।]
ଦେ. ବିଶ.—କାକୁଡ଼ି ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—Cucumberlike in appearance.

କାକୁଡ଼ିଖାଇ—ପ୍ରାଦେ. (ପୁରୀ) ବ—ଗୋସାଣୀଯାତ୍ରରେ ବାହାରିବା ଦେବୀ-ପ୍ରତିମାବିଶେଷ—Name of an image of a goddess which is taken out in procession in Puri.
Kākurḍikhāi

[ଦ୍ର—ଦଶହରାଦିନ ଏ ପ୍ରତିମା ପାଣିରେ ପଡ଼ନ୍ତି ।]

କାକୁତ୍ସ୍ଥ—ସଂ. ବ (କକୁତ୍ସ୍ଥ = ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜା ଦଲୀପ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଦଲୀପବଂଶୀୟ ବା ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜା—1. A King of the solar race of ancient India belonging to the solar Dynasty of ancient India.
Kākutstha

୨ । ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର—2. King Ramchandra.

୩ । ପୁରଞ୍ଜୟନାମକ ରାଜା—3. A name of King Purañjaya.

ସଂ.ବିଶ. ପୁଂ.—ଦଲୀପବଂଶୀୟ—Belonging to the family of Dilīpa.

କାକୁତ୍ସ୍ଥ୍ୟ—ସଂ. ବ ଓ ବିଶ. (କକୁତ୍ସ୍ଥ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଷ)—
Kākutsthya କାକୁତ୍ସ୍ଥ (ଦେଖ)
Kākutstha (See)

କାକୁତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. = କାକୁକ୍ତି)—୧ । କାତର ବଚନ ବା ସ୍ୱର; କାତରୋକ୍ତି—1. Supplicant tone.
Kākuti
କାକୁତି

୨ । ଦୁଃଖାର୍ତ୍ତ ସ୍ୱର—2. Cry of fear or distress.

୩ । ଅନୁନୟ; ବିନତି—3. Supplication.

ଦେ. ବିଶ—କାତର; ଦୁସ୍ତ—Distressed.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରଖା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୋଉଁଠି ବସି ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ପୁସ୍ତାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିଥିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସି ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଂ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିନେ; 'ଅଲଚ୍ଚ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଚ୍ଚ' ଦେଖିବେ ।

କାକୁଭ ବନତ—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭରର) କାତର ପ୍ରାର୍ଥନା—
Kākuti binati Entreaty.
କାକୁତି ମିନତି
ମିନତି ବିନତି

ଦେ. ବ୍ରଣ—ବ୍ରଳ, କାତର; ଆର୍ତ୍ତ—Distressed.

କାକୁତ ମିନତ—ଦେ. ବ ଓ ବ୍ରଣ—କାକୁଭ ବନତ (ଦେଖ)—
Kākuti minati Kākutibinati (See)

କାକୁତ ହେବା—ଦେ. କି.—(ସଂ. କାକୂକ୍ତି) ମିନତ କରିବା—
Kākuti hebā To solicit; to speak most humbly.
କାକୁତି କରା
ମିନତି କରନା

କାକୁତ୍ତି—ଦେ. ବ. ଓ ବ୍ରଣ.—କାକୁଭ (ଦେଖ)
Kākutti Kākuti (See)

ଭେଣ୍ ଗର୍ଭସ୍ଥିତ ପୁତ୍ର ମୁଖେ ପଡ଼ିଥାଏ;
ବଷମ ଗ୍ରାସ ହଲେ କାକୁତ୍ତ ଏହା ହୋଇ—ପାଣ୍ଡାନ୍ଦର, ନୃସିଂହପୁରାଣ ।

କାକୁଦ—ସଂ. ବ (କକୁଦ=ମସ୍ତକ+ଅ)—ତାଳୁ—
Kākuda The palate; the hollow of the mouth.

କାକୁବକ୍ରୋକ୍ତି—ସଂ. ବ—ବକ୍ରୋକ୍ତି (ଦେଖ)—
Kākubakrokti Bakrokti (See)

କାକୁମା—ପ୍ରାଦେ. (ସିନ୍ଧିଭୂମ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗୁଲ. ହି. କାକା)—ଖୁଡ଼ୀ—
Kākumā Aunt.

କାକୁର୍ତ୍ତି—ଗ୍ରା. ବ—କାକୁଭ (ଦେଖ)
Kākurtti Kākuti (See)

କାକୁସ୍ତ—ଗ୍ରା. ବ.—କାକୁଭ (ଦେଖ)
Kākusta Kākuti (See)

ବିନୀତ ଗ୍ରା. ବ୍ରଣ. (ସଂ. କାକୂକ୍ତି)—୧ । ବ୍ରମାଭ—
ବିନୀତ 1. Entreating; supplicating; humbled.
୨ । ଉତ୍କଣ୍ଠିତ—2. Anxious.
୩ । କାତର; ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ—3. Distressed; troubled.

କାରୁସ୍ତ ଜଣ୍ଟୁରବାଣୀ ଶୁଣି ଦେବା ଠାକୁରାଣୀ ଅଳ୍ପା ଦେଲେ ଦେଇ ଭୋର ପୁରୁଷ ଅଙ୍ଗ ।
ପ୍ରାତଃ. ପ୍ରଭାପ ଗଣିସେଣା ।

୪ । ସବ୍ଦଜନ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନାକାତ୍ୟ—4. Entreating.

କାକୁସ୍ତି—ଗ୍ରା. ବ. ଓ ବ୍ରଣ.—କାକୁସ୍ତ (ଦେଖ)
Kākusti Kākusta (See)

କାକୁସ୍ତ—ଦେ. ବ. ଓ ବ୍ରଣ.—କାକୁସ୍ତ (ଦେଖ)
Kākustha Kākusta (See)

ବେକରେ ପଟ୍ଟା ପକାଇ ଯାଡ଼ ଗୋଡ଼ଉଳେ ପଡ଼ଟଲେ, ଭେର କାକୁସ୍ତ ହେଲେ ।
ପଙ୍କାଇମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

କାକୁସ୍ତି—ଗ୍ରା. ବ. ଓ ବ୍ରଣ.—କାକୁସ୍ତ (ଦେଖ)
Kākusthi Kākusta (See)

କାକୂକ୍ତି—ସଂ. ବ. (ଂସ୍ତ୍ରୀ ଉତ୍ପୁରୁଷ; କାକୁ+ଉକ୍ତି)—୧ । ବକ୍ରୋକ୍ତି—
Kākukti 1. Irony.
୨ । କାତରୋକ୍ତି—2. Entreaty; supplication.
୩ । ଉତ୍ପାର୍ତ୍ତଧ୍ୱନି—3. Groan; scream.
୪ । ଖେଦୋକ୍ତି—4. An exclamation of grief.

କାକୃତ—ଗ୍ରା. ବ.—କାକୁଭ (ଦେଖ)
Kākṛuti Kākuti (See)

କାକେକ୍ଷୁ—ସଂ. ବ. (କୁ+ଇକ୍ଷୁ; ବଘାଡନ; କୁ ସ୍ଥାନରେ କାକ ଆଗମ)—
Kākekshu କାଶତୃଣ—A kind of reed or Kāsa grass. Saccharum Spontaneum (M. W.)

କାକେଚୀ—ସଂ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ମାଛ—
Kākechī A kind of fish: Cyprinus Cachius (M. W.)

କାକେନ୍ଦୁ—ସଂ. ବ.—୧ । କେନ୍ଦୁ (ଦେଖ)
Kākendu 1. Kendu (See)
କେନ୍ଦ; କେଜନ Diospyros melanoxylon (Kirtikar)
ତେନ୍ଦୁ କେନ୍ଦୁ ଆବନ୍ଦୁ ୨ । ଅବଲୁସ୍ କାଠ; ମାକଡ଼ କେନ୍ଦୁ—
A kind of ebony; Diospyrus Tomentosa (M. W.)

କାକେରି ବାଇଗଣ—ଦେ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗଲି ବାଇଗଣ—
Kākeri bāigaṇa A kind of wild brinjal.
[ଦ୍ର—ଶୀତ ଓ ବସନ୍ତ କାଲରେ ଏହା ଫଳେ ।]

କାକୋଡୁମ୍ବରିକା—ସଂ. ବ.—(କାକ+ଉଡୁମ୍ବର+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kākoḍumbarikā ଡମ୍ବିର (କବରଜ ଦ୍ୱରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—Fig.

କାକୋଦର—ସଂ. ବ. (କୁ+କୁତ୍ସିତ; ବଙ୍କ+ଅକ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା +ଅ; କମ୍ବା କାକ=ବଙ୍କ+ଉଦର; ବହୁବ୍ରୀହି; କାକ ପରି ଉଦର ଯାହାର)—ଉରଗ, ସର୍ପ—
Kākodara Snake; serpent.

ବଳେ କର୍ତ୍ତନାସିକାର କାକୋଦର ପରକାର ଶର ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲେ ବେଗ ବେଗ ଯେ ।
ରଙ୍ଗ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

କାକୋଳ—ସଂ. ବ.—(କକ୍ ଧାତୁ=ଚଞ୍ଚଳ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଓଳ)—
Kākola ୧ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାବର ବିଷ—1. A black non-animal poisonous substance.
୨ । ଦ୍ରୋଣ କାକ; ଜାମରୁ କାଉ—
2. Raven; carrion crow.
୩ । ବନ୍ୟ ଶୂକର—3. A boar.
୪ । ସର୍ପ—4. A serpant.
୫ । କୁମ୍ଭକାର; କୁମ୍ଭାର—5. A potter.
୬ । କାକମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଯମପୁରୀରେ ଯେଉଁ ନରକରେ ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ ହୁଅନ୍ତି—6. Part of hell (where sinners are pecked at by ravens as punishment).
୭ । କାକୋଳି (ଦେଖ)
7. Kākoḷi (See) (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଷ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଦ୍ଧବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଖ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ନ୍ଦ

କାକୋଲା—ଦେ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ) (ସଂ. କକ୍କୋଲ; କାକୋଳ)—
Kākolā କ୍ଷୁରନାଶକ ସୁଗନ୍ଧ ଔଷଧବିଶେଷ; କକ୍କୋଲ—
କାଁକଲା A sweet vegetable substance used as
शीतलचिनी, काकला antidote against fever and cold.
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ— ଶୀତପାକା; [ଗୁ—ଏହା ମଧୁର, ଶୀତଳ ଓ ସ୍ନିଗ୍ଧ, ଜୀବନୀ; ଶୁକ୍ରଶୀର୍ ଏହା ପିତ୍ତ, ବାତ, ରକ୍ତ, ଦାହ ଓ ଜ୍ୱର ହରଣ କରେ । (ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ-ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।)]

କାକୋଲ୍—ଦେ. ବ—କାକୋଲା (ଦେଖ)
Kākolā Kākolā (See)

କାକୋଳ—ସଂ. ବ. (କୁ=ଈଷତ୍+କଲ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+
Kākoli କର୍ତ୍ତୃ. ଣ)—୧ । ଜ୍ୱରନାଶକ ସୁଗନ୍ଧ ଔଷଧବିଶେଷ—
1. A sweet vegetable febrifuge.
୨ । ସୂକ୍ଷ୍ମ ମଧୁର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଧ୍ୱନି; କାକଳ—
2. A sweet inarticulate tone.

କାକୋଳୀ—ସଂ. ବ—କାକୋଳ (ଦେଖ)
Kākolī Kākoli (See)

କାକୋଳୂକିକା—ସଂ. ବ. (କାକ + ଉଲୂକ + କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kākolūkikā କାକ ଓ ପେଚକଙ୍କର ସ୍ୱାଭାବିକ ଶତ୍ରୁତା—
The antipathy or natural enmity between the crow and the owl.

କାକୋଷ୍ଠକ—ସଂ. ବ. (କାକ + ଓଷ୍ଠ + କ; ଏହା କୁଆର ଥଣ୍ଟ ପରି
Kākoshṭhaka ଆକୃତିରେ ବନ୍ଧା ଯିବାରୁ)—ମୂଳରୁ ମୋଟ ହୋଇ
ଅଗଆଡ଼କୁ ସରୁ ହୋଇଥିବା କନାର ପଟି—A kind
of bandage shaped like the beak of a crow.

କାକ୍ଷ—ସଂ. ଅ. (କୁ=ଈଷତ୍+ଅକ୍ଷି+ଅ; କୁ ସ୍ଥାନରେ କା ଆଦେଶ)—
Kākṣha ୧ । କଟାକ୍ଷ—1. Side glance; wink.
୨ । ଭ୍ରୂକୁଟି—2. Frowning look; a leer.
୩ । ଗୁଳୁଚ୍ଚବିଶେଷ—3. A kind of plant (M.W.)
ସଂ. ବହୁ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁ=କୁତ୍ସିତ+ଅକ୍ଷି)—
(କାକ୍ଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । କୁତ୍ସିତ ଚକ୍ଷୁଃବିଶିଷ୍ଟ—
1. Having bad eyes.
୨ । ଭ୍ରୂକୁଟିକାରୀ—2. Frowning; Scowling.

କାକ୍ଷୀ—ସଂ. ବ—୧ । ଗୁଳୁଚ୍ଚବିଶେଷ—
Kākshī 1. A plant; Cytisus Cajan (M.W.)
୨ । ସୌଗନ୍ଧିକ ମୃତ୍ତିକା—
2. A kind of fragrant earth.
୩ । ବରଡ଼ି ଡାଲି—
3. Split beans of a kind of legume.

କାକ୍ଷୀବ—ସଂ. ବ—୧ । ଶୋଭାଞ୍ଜନବୃକ୍ଷ; ସଜନା ଗଛ ଓ ଛୁଇଁ—
Kākshiba 1. The horse radish tree and its
beans; Hyperanthera Moringa.
୨ । ଗୌତମଙ୍କ ଔରସରେ ଶୂଦ୍ରାଗର୍ଭଜାତ ପୁତ୍ର—
2. Name of the son of sage Gautama by a
Śūdra woman.

କାଖ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କକ୍ଷ)—
Kākha ୧ । ଶରୀରର ପାର୍ଶ୍ୱଭାଗ; କଟିଠାରୁ ବାହୁସନ୍ଧିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
କୌକ; କାଁଖ ସ୍ଥାନ; ବଗଲ୍—1. Flank or side of the
କାଁଖ body between the waist and the
armpit.
ଯେଉଁ ବାଳୀ ଘଟଣକୁ କାଖେ ସାଇଥିଲ । ବଶ୍ୱନାଥ. ବରଦସ୍ୱମାପ୍ତଣ ।
୨ । ବାହୁମୂଳ; ବାହୁସନ୍ଧି—2. Armpit.
ଦେହ ଉତ୍ତପ୍ତ ଅଶ୍ରୁଜଳେ
ଅଲ୍ପ ଥୋଇଲେ କାଖଉଳେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଡଭରତ ।
୩ । କଟିପାର୍ଶ୍ୱ; କଟିର ଯେଉଁ ଅଂଶ ଦୁଇପାଖର ସରୁ
ହୋଇଥାଏ—3. The side of the waist
(where the waist narrows into the
trunk).

କାଖ କରିବା—ଦେ. ବ—ଶିଶୁକୁ କାଖରେ ଧରିବା; କାଖେଇବା—
Kākha karibā To carry a child sidewise by
କୌକେ କରା setting it on the curvature of the waist
କାଁଖା ଲେନା and holding it by the arm.
କାଖ କରି ଜମୁରେଣ ଉତ୍ତ ହୋଇବ
ବଦ୍ଧନ ହୋଇଲେ ଏ ଦୁହିଙ୍କି କଦାଇବ । ପ୍ରାତୀ. ନଳଚରିତ ।

କାଖଗୁଳି—ଦେ. ବ—କାଖ ସନ୍ଧିରେ ଉଠିବା ବ୍ରଣ—
Kākhaguli A boil in the armpit.
କାଁକବିରାଳୀ
କାଁଖୀଘାବ; କାଁଖରାଳୀ

କାଖବାଳିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. କକ୍ଷ+ବାଳ)—
Kākhabāliā ଯାହା କାଖରେ ବାଳ ଜନ୍ମିଥାଏ; ଅଧିକବୟସ୍କ—
1. Elderly; grown up.
କାଖବାଳିଆ ବୃଦ୍ଧର କାଠପାଳିଆ ପାହାର । ଉଗ ।
(କାଖବାଳେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହା କାଖ ସନ୍ଧିରେ ବହୁତ ବାଳ ଥାଏ—
2. Having a luxurious growth of hair
in the armpit.

କାଖବାଳୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—କାଖବାଳିଆ (ଦେଖ)
Kākhabāluā Kākhabāliā (See)
(କାଖବାଳୋଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କାଖବିରାଡ଼ି—ଦେ. ବ—କାଖଗୁଳି (ଦେଖ)
Kākhabirārdi Kākhaguli (See)

କାଖ ହେବା—ଦେ. କି—(ଶିଶୁ) ଅନ୍ୟ ବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିର କାଖରେ
Kākha hebā ବସିବା—(a child) To be carried by
କୌକେ ହଓୟା an elderly person on the side
କାଁଖିଆୟା ହୋନା (between the waist and the arm).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣତଃ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ପୁସ୍ତାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ରହିତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇଁ ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

କାଖେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କାଖ କରିବା (ଦେଖ)
Kākheibā Kākha karibā (See)
(ଯଥା—ମୁଁ ଭାଇକୁ କାଖେଇ କୋଳେଇ ମନୁଷ୍ୟ କରୁଛି ।)

କାଗ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—କାକ୍ (ଦେଖ)
Kāg Kāk (See)

କାଗଜ—ବୈଦେ. (ଫାରସୀ—କାଗଜ୍) ବି—୧ । ଲିପିପତ୍ର—
Kāgaja 1. Paper.
କାଗଜ ୨ । ହିସାବ—2. Account.
କାଗଜ ରନ୍ଧିବାର ଭାତକୁ ନୂଚିର ମଣ୍ଡ
ମ. କାଗଜ୍ ନଙ୍ଗାର ନଙ୍ଗାର ତେଣେ ସେ କାଗଜ । ସ୍ୱାଭାବିକ. ଦରବାର ।
ତେ. କାଗଦମୁ ୩ । ରିପୋର୍ଟ—3. Report.
୪ । କମ୍ପାନି କାଗଜ; ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ପ୍ରମିସରି ନୋଟ—
4. Stock; Government security.
୫ । ଖବରକାଗଜ; ପତ୍ର —5. News paper.

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦଟି ଫାରସୀ ଶବ୍ଦ; କିନ୍ତୁ ବାଚସ୍ପତ୍ୟ ଅଭିଧାନକାର ଲେଖିଅଛନ୍ତି—କାଗଃ=କାକବର୍ଣ୍ଣଃ ମସ୍ୟାଦ୍ୟାସ୍ତତ୍ର ଅତ୍ର କାଗଦଃ ବା ଚରକନା, ଝୋଟ, ଛିଣପଟ, ଘାସ, ବାଉଁଶ ଆଦି ଉତ୍ତମରୂପେ କୁଟାଯିବା ପରେ ପାଣିରେ ବଡୁରାଯାଇ ଏକପ୍ରକାର ମଣ୍ଡ ତିଆର ହୁଏ । ଏହି ମଣ୍ଡକୁ କଳରେ ପ୍ରସ୍ତୁ ପ୍ରସ୍ତୁ କରି ପକାଇ ତା ଉପରେ ଚୁପ ଦେଇ କାଗଜ ତିଆର କରାଯାଏ । ପୂର୍ବେ ହାତରେ କାଗଜ ତିଆର ହେଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ନାନା ଆକାର ଓ ବର୍ଣ୍ଣର କାଗଜମାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଅଛି । ବଙ୍ଗ ଦେଶର 'ବାଲି' ଓ 'ଶ୍ରୀରମ୍ପୁର'ରେ ପ୍ରଥମ କାଗଜକଳ ବସିବାରୁ 'ବାଲିକାଗଜ' ଓ 'ଶ୍ରୀରମ୍ପୁରୀ କାଗଜ' ଏହି ନାମର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଅଛି । ପୂର୍ବେ ଦେଶୀ କାଗଜକୁ ପୋକ ନ ଖାଇବେ ବୋଲି ସେଥିରେ ଦରତାଳ ମିଶାଯାଇ ତାହା ଛତ୍ତିଶ ଦରଦ୍ରାର ହେଉଥିଲା । ତାକୁ 'ଦରତାଳ କାଗଜ' ବୋଲିଯାଉଥିଲା । ଫୁଲସ୍‌କାପ୍ (fools cap) ଡବଲ୍ ଫୁଲସ୍‌କାପ (double fools cap) ଆଦି ଅନେକ ଆଡ଼ାର କାଗଜ ଅଛି । କାଗଜକୁ ବହୁକାଳ ସ୍ଥାୟୀ କରିବାପାଇଁ ଚମଡ଼ାର ଆଂଶୁ ସେଥିରେ ମିଶାଯାଏ; ତାକୁ 'ପାର୍ଚମେଣ୍ଟ' କାଗଜ ବୋଲିଯାଏ । କାଗଜ ଉପରେ ସାଧା ଅକ୍ଷରର ମାର୍କା ମଧ୍ୟ କଳଦ୍ୱାରା ଦିଆଯାଉଅଛି । ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତରେ ଥିବା ବାଉଁଶରୁ କଳଦ୍ୱାରା ଚିନ୍ନି ବାହାର କରି ତହିଁରୁ କାଗଜ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାପାଇଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କର କଳ୍ପନା ଚାଲିଅଛି । କାଗଜକୁ ସଂଖ୍ୟା କରିବାର ପ୍ରଣାଳୀ :—୧ଖଣ୍ଡ କାଗଜ=୧ଫରଦ ବା ଉଲ୍ଲା, ୨୪ଉଲ୍ଲା= ୧ଦସ୍ତା, ୨୦ଦସ୍ତା=୧ରିମ୍, ୧୦ରିମ୍=୧ବେଲ୍ ।]

କାଗଜ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କାଗଜ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—
Kāgaja karibā 1. To manufacture paper.
କାଗଜ କରା ୨ । ହିସାବପତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—
କାଗଜ କରନା 2. To prepare accounts.
୩ । ରେଜଷ୍ଟ୍ରିରୁ ଆଦି ବହିରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ପୂରଣ କରିବା—3. To enter a persons name in a register.
୪ । କୌଣସି ଦଲିଲ ସମ୍ପାଦନ କରିବା—
4. To execute a document.
୫ । କୌଣସି ବିଷୟକୁ ଲେଖିବା; ଲିପିବଦ୍ଧ କରିବା—
6. To enter a thing in black and white; to record a matter on paper.

କାଗଜକଳ—ଦେ. ବି.—କାଗଜ ତିଆର କରିବାର ଯନ୍ତ୍ର—
Kāgaja kala Paper mill.
କାଗଜେର କଲ
କାଗଜକା କଲ

କାଗଜ ଗଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ପୂର୍ବର ହିସାବ ବା ଚାଲିକା ପରବର୍ତ୍ତୀ
Kāgaja gardāibā ସମୟକୁ କାଗଜପତ୍ରରେ ଉଠାଇ ଆଣିବା—
କାଗଜ ଉଠାନ To carry over old or past accounts
କାଗଜ ଉଟାନା to current accounts; to carry over outstanding accounts to current papers.

କାଗଜ ଗଡ଼ିବା—ଦେ. ବି.—ପୂର୍ବର ହିସାବ ବା ଚାଲିକା ପରବର୍ତ୍ତୀ
Kāgaja gardibā ସମୟକୁ ଉଠିବା—Continuation of
କାଗଜ ଉଠା old accounts in the new
କାଗଜ ଉଟନା accounts.

କାଗଜ ଚକି—ଦେ. ବି.—କାଗଜରେ ତିଆର ଘୁଡ଼ି—
Kāgaja chaki Paper kite.
ଗୁଡ଼ୀ

କାଗଜଚକତି—ଦେ. ବି. (ଆ. କାଗଜ+ସଂ. ଚକ୍ର)—ଗୋଲାକାର
Kāgajachakati ଆକୃତିରେ କଟା ହୋଇଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର କାଗଜ
କାଗଜେର ଚାକତି ଖଣ୍ଡ—Circular bits of paper.
କାଗଜକୀ ଚକତୀ

କାଗଜ ଚକ୍ତି—ଦେ. ବି.— କାଗଜଚକତି (ଦେଖ)
Kāgaja chakti Kāgajachakati (See)

କାଗଜ ତଲବ୍—ଦେ. ବି. (ଆ. କାଗଜ୍+ତଲବ୍)—କୌଣସି ନଥି
Kāgaja talab କିମ୍ବା ହିସାବ ପଠାଇବାପାଇଁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ
କାଗଜ ତଲବ ଆଦେଶ—The calling for accounts or
କାଗଜ ତଲବ records by a higher authority.

କାଗଜ ପଠାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉପରସ୍ଥ ହାକିମଙ୍କ ନିକଟ ହିସାବ ବା
Kāgaja paṭhāibā ରିପୋର୍ଟ ପ୍ରେରଣ କରିବା—To submit
କାଗଜ ପାଠାନ report or accounts to
କାଗଜ ଭେଜନା higher authority.

କାଗଜପତ୍ତର—ଗ୍ରା. ବି.—କାଗଜପତ୍ର (ଦେଖ)
Kāgajapatara Kāgajapatra (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ	ଉଅ	ଉ୍ଚ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ଷ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍,

କାଗଜପତ୍ର—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର; ବହୁବଚନ) —୧ । ନଥିଆଦ—
Kāgajapatra 1. Records.
କାଗଜପତ୍ର ୨ । ହିସାବଆଦ—
କାଗଜପତ୍ର 2. Accounts.

କାଗଜବାଲା—ଦେ. ବ. (ଆ. କାଗଜ୍ + ବାଲା)—୧ । ଯେ ଖବର-
Kāgajabālā କାଗଜ ବିକି କରେ—
ାଗଜଓୟାଲା 1. News boy; news vendor.
କାଗଜବାଲା ୨ । ଯେ ଖବରକାଗଜ ସମ୍ପାଦନ କରେ—
2. Editor of a news paper.
୩ । ଯେ କାଗଜ ତିଆର କରେ—
3. A manufacturer of paper.

କାଗଜବୁଆଲା—ଦେ. ବ.—କାଗଜବାଲା (ଦେଖ)
Kāgajabuālā Kāgajabālā (See)

କାଗଜା—ଦେ.ବ.—୧ । (ଏହାର ଗୋଟା କାଗଜ ପର ପଡଲା ଥିବାରୁ)—
Kāgajā ଲେମ୍ବୁଜାତୀୟ ଖଟା ଫଳବିଶେଷ; ଅଣ୍ଡାକୃତି କାଗଜଫଳ—
କାଗଜୀ 1. A kind of lime fruit.
କାଗଜୀ ୨ । ଏକଜାତୀୟ ଧଳା ପାରା—
କାଗଜୀ ପାୟରା 2. A kind of white pigeon.
ଉଜଳା କବୁତର

କାଗଜାତ୍—ବୈଦେ. (ଫା.) ବ. (ଫା. କାଗଜର ବହୁବଚନ)—କାଗଜ-
Kāgajāt ପତ୍ର; କାଗଜସମୂହ—
କାଗଜାତ Papers etc; accounts.
କାଗଜାତ

କାଗଜି—ଦେ. ବ.—କାଗଜଲେମ୍ବୁ (ଦେଖ)
Kāgaji Kāgajilembu (See)
କାଗଜୀ
କାଗଜୀ

ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—୧ । କଳରେ କାଗଜ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପୂର୍ବେ ହାତଢାଳ କାଗଜ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ମୁସଲମାନ୍ ଜାତି—
1. Mahomedans who were formerly engaged in manufacturing country made rough papers before paper was manufactured by machines.
୨ । କାଗଜ ପ୍ରସ୍ତୁତକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Manufacturer of paper.
୩ । କାଗଜ ବିକ୍ରେତା ବ୍ୟକ୍ତି—
3. Seller of paper; paper merchant.
୪ । କାଗଜଆ (ଦେଖ)—4. Kāgajiā (See)
୫ । ଧଳା ରଙ୍ଗର ପାରା—5. White pigeon.
୬ । ଏକପ୍ରକାର କାଦାମ (ଏଥିର ଖୋଳ ପତଳା)—
6. Thin skinned walnut.

ବୈଦେ. (ଫା) ବିଶ—୧ । କାଗଜ ପ୍ରସ୍ତୁତକାରୀ—
Manufacturing paper.
୨ । କାଗଜ ବିକ୍ରେତା—2. Selling paper.

କାଗଜିଆ—ଦେ. ବିଶ—୧ । କାଗଜ ପର ଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ—
Kāgajiā 1. Having the smell of lime.
କାଗଜୀ ୨ । କାଗଜପର ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
କାଗଜୀ 2. Paper coloured.

କାଗଜିନେମ୍ବୁ—ଦେ. ବ—କାଗଜଲେମ୍ବୁ (ଦେଖ)—
Kāgajinembu Kāgajilembu (See)

କାଗଜିପାରା—ଦେ. ବ—ଧଳା ରଙ୍ଗର ପାରା—
Kāgajipārā White pigeon.
କାଗଜୀପାୟରା
କାଗଜୀକବୁତର

କାଗଜିଲେମ୍ବୁ—ଦେ. ବ. (ଫ. ନାମ—ସାଜପୁର; ଫା. କାଗଜା +
Kāgajilembu ଫ. ଲେମ୍ବୁ; ଏହାର ଗୋଟା କାଗଜ ପର ପଡଲା ପାତିନେଂ୍ବୁ, ପାତିଲେଂ୍ବୁ ଥିବାରୁ)—ଏକଜାତୀୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲେମ୍ବୁ—
କାଗଜିନିବୁ କାଗଜୀଲେମ୍ବୁ Lime fruit; Citrus Bergamia; Acid lime.
ତେ. ନିମ୍ମପଣ୍ଡୁ, ନିମ୍ମାପାଣ୍ଡୁ
ଆ. ଲେମୁଲଦୋମ୍ରିଜ [ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଲେମ୍ବୁ ଅପେକ୍ଷା
ଗୁ. ଖଟାଲିମୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ଅଧିକ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ; ଏହା ଦୁଇ
ମରହଟ୍ଟ. ଲିମୁ ପ୍ରକାର;ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାର ଗୋଲ ବା କାଗଜ;
ଲା. ଏଲମ୍ବିରମ୍ ଓ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଅଣ୍ଡାକାର ବା କାଗଜା
ଫ. ପର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ—ନିମ୍ବୁ, ବା ଗଙ୍ଗାକୂଳଯା; କାଗଜଲେମ୍ବୁ ଅମ୍ଳରସ,
ନିମ୍ବୁକ, ନିମ୍ବୂକ ବାୟୁନାଶକ, ଅଗ୍ନିମାଦକ, ପାଚକ,
ଲଘୁ, କୃମିନାଶକ ଓ ହୃଦର ଗ୍ଲେଗନାଶକ; ଏହା ବାୟୁ ପିତ୍ତ
କଫ ଓ ଶୂଳରେ ଉପକାରୀ ଏବଂ ଗ୍ଲେଦକ; ଏଥିର ରସ ବାନ୍ତ,
ବଷ, ଗଳଗ୍ଲେଗ, ବହ୍ନିମାନ୍ଦ୍ୟ ଓ ବିସୂଚିକା ଗ୍ଲେଗରେ ବିଶେଷ
ଉପକାରୀ ।]

କାଗତ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ.) ବ—କାକତ (ଦେଖ)—
Kāgata Kākata (See)
ବର କାଗତରେ ବରେଜ ଯେମନ୍ତ ବୁଲୁଗ—ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

କାଗତଚକି—ଦେ. ବ—କାଗଜଚକି; ଘୁଡୀ—
Kāgatachaki Paper kite.
ସପ୍ତେମ ନସ୍ତ୍ରନ ସେହୁ ବଗରୁ ଝଟକ,
ନରେଖେ କାଗତଚକି ସଥା କୁଦୁଙ୍ଗା । ଉଷ. ଲବଣ୍ୟବତୀ ।

କାଗାଜି—ଗ୍ରା. ବ—କାଗଜଲେମ୍ବୁ (ଦେଖ)—
Kāgāji Kāgajilembu (See)

କାଗେଜି—ଗ୍ରା. ବ—କାଗଜଲେମ୍ବୁ (ଦେଖ)—
Kāgeji Kāgajilembu (See)

କାଙ୍କର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପୁରୁଣା ଇଟା ବା ପଥର କାନ୍ଥ
Kāṅkar ଉପରେ ବହୁତ ବର୍ଷା ହେବା ପରେ ଜମିଥିବା ମଖମଲ୍ ପର ସବୁଜବର୍ଣ୍ଣର ଶିଉଳି; ଶୈବାଳ—Velvety moss growing on old stone or brick structuers.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଚ୍ଚ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲଚ୍ଚୂ' ଦେଖିବେ

କାଙ୍କ—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. କଙ୍କ; ଏହାର ଆକାର କଙ୍କ ପକ୍ଷୀ ପର୍)—
Kāṅka — ମାଟି ଦାଣିବାପାଇଁ ଚଉଡ଼ାମୁହାଁ ଲୁହାର ଏକପ୍ରକାର ବଡଆର (ଏଥିରେ ବଡ଼ ବେଣ୍ଟ ଲଗିଥାଏ)—
କୋଦାଳ — 1. A spade with a long handle to
କୋଦାଡ଼ — cut earth.

କୋଡ଼ କାଙ୍କ ସାବଳେ ଭାହାକୁ ଖୋରଲେ—କୃଷ୍ଣଜି ବ. ମହାଭାରତ. ବନପର୍ବ ।

୨ । କଙ୍କ; ବଢ଼ିଆକାଙ୍କ ପକ୍ଷୀ—2. Flamingo (bird)

ବୃଷ କାଙ୍କର ପ୍ରାସ୍ୱେ ଉହୁରୁ ଦେହ ବହୁ,
ଦୁହୁ ବୋଲ ଅଟୁ ଜାଣ ବଗଚାକ ଜାଉ । ପୀତାମ୍ବର. ନୁଅଁଦିପୁରୁଣ ।

କାଙ୍କଡ଼—ଦେ. ବ (ସଂ. କର୍କୋଟକା)—ଏକପ୍ରକାର ବର୍ଷଜୀବୀ ବନ୍ୟ ଲତା ଓ ତହିଁର ଖାଦ୍ୟ ଫଳବିଶେଷ—A wild creeper and its cucurbitaceous fruit; Memordica Cochin Chinensis.
Kāṅkaṛda
କାଁକରୋଲ, କଁାକଡ଼
ଚଠେଇଲ; କଁକରୋଲ

ତେ. ଆଗାକରକାସ୍ପା କାଙ୍କଡ଼ ଧଇଲ ହଣି, ମାଙ୍କଡ଼ ଯାଉଛ ସାଉଣ ତେଣି ରଙ୍ଗ ପାଇଲିରେ ବସି । ଶିଶୁଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ଏ ଲତା ଅଣ୍ଡିର ଓ ମାଇ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଦୁଇ ଜାତିର ଲତା ଏକ ଜାଗାରେ ନ ରହିଲେ ମାଇ ଲତା ଫଳବନ୍ତା ହୁଏ ନାହିଁ । ଫଳର ଦେହଯାକ ସରୁଆ ଓ ନରମା ମୁନଆଁ କଣ୍ଟା ଥାଏ । ବର୍ଷାଦିନେ ଏ ଲତା ଫଳ ଧରେ । ଶୀତ ଋତୁରେ ଏ ଲତା ମରୁଯାଏ; କନ୍ତୁ ବର୍ଷା ଋତୁରେ ସେହି ମୂଳରୁ ପୁଣି ଲତା କଅଁଳେ । କାଙ୍କଡ଼ ଲତାର ମୂଳ ବଲ୍ ବା ମନୁଷ୍ୟ ମୁଣ୍ଡ ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ।]

କାଙ୍କଡ଼ମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍କୋଟକା + ମୁଣ୍ଡ) — କାଙ୍କଡ଼ ଲତାର ମୂଳ (ଏହା ମନୁଷ୍ୟ ମୁଣ୍ଡର କାଁକରୋଲେ ମଳ ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ)—The round bulbous root of the Kāṅkarda creeper (it is of the size of a human skull).
Kāṅkarḍamuṇḍā
ଚଠେଇଲକା କନ୍ଦ

କାଙ୍କଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦଜାପୁର; ଭୁଲ. ବ. କାଁକଡ଼ା) ବ. (ସଂ. କର୍କଟ)—କଙ୍କଡ଼ା—Crab.
Kāṅkarḍā

କାଙ୍କଡ଼ପୋକ—ଦେ. ବ—କାଙ୍କଡ଼ ଓ ବାଇଗଣ ଫଳକୁ ନଷ୍ଟ କରିବା ପୋକ—A kind of yellowish red insect which is a pest to the Kāṅkarda and other creepers.
Kāṅkarḍipoka
କାଁକରୋଲର ପୋକ
ଚଠେଇଲକା କୀଡ଼ା

କାଙ୍କବାଞ୍ଜ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କାକବନ୍ଧ୍ୟା)—କାକବାଞ୍ଜ (ଦେଖ)
Kāṅkabāñjha — Kākabāñj (See)

କାଙ୍କବାଞ୍ଜୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ— କାକବାଞ୍ଜ (ଦେଖ)
Kāṅkabāñjhī — Kākabāñja (See)

କାଙ୍କ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଘୁଷୁରୀ ଆଦ ଖୋଳିବା ସମୟରେ ପ୍ରଥମେ ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ କାଙ୍କଦ୍ୱାରା ମାଟି ଦାଣିବା—କୋଦାଳ ପାଡ଼ା
Kāṅka māribā — 1. To cut earth with a longhandled spade.
କୋଦାଡ଼ ମାରନା

୨ । କାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଖୋଳ ମୃତ୍ତିକା ତଳେ ଗୋଡ଼ ପଥର ବା ମାଟି ଥିବା ବିଷୟ ପରୀକ୍ଷା କରିବା—2. To examine the undersoil below the ground by digging a place with a spade.

କାଙ୍କର—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍କର) — ଗୋଡ଼—
Kāṅkara — Gravel; pebbles.
କଙ୍କର
କଙ୍କଡ଼

କାଙ୍କଳା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କକ୍କୋଳ)—କାକୋଲା (ଦେଖ)
Kāṅkalā — Kākolā (See)

କାଙ୍କଳାଶ—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦଜାପୁର; ଭୁଲ. ବ. କାଁକଳାସ) ବ. (ସଂ. କୃକଲାସ)—ଏଣ୍ଡୁଅ—Chameleon; calotes versicolor.
Kāṅkalāś

କାଙ୍କସିଝା—ପ୍ରାଦେ. (ସାଜପୁର) ବଣ—ଦରସିଝା—
Kāṅkasijhā — Half boiled.
(ଯଥା—କାଙ୍କସିଝା ବାଇଗଣ ।)

କାଙ୍କ ହାଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—କାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଭୂମି କାଟିବା—
Kāṅka hāṇibā — To cut earth with a spade.
କୋଦଳାନ; କୋଦାଳ ପାଡ଼ା
କାଦାଲୀସେ ଖୋଦନା

କାଙ୍କୁଆ—ଦେ. ବ—କାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମାଟି ଦାଣିବା ମୂଲିଆ—
Kāṅkuā — Labourers engaged in digging earth with spades.
କୋଦ୍‌ୱାହ

[ଦ୍ର—ମାଟି ଦାଣିବାବେଳେ କେତେକ ଲୋକ ମାଟିକୁ କାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦାଣିସାଆନ୍ତି ଓ ତା ପରେ ଆଉ କେତେକ ଉକ୍ତ ଦଳା-ମାଟିକୁ କୋଡ଼ଦ୍ୱାରା ଉଠାଇ ଝୋକାଇରେ ପୂରାନ୍ତି ।]

କାଙ୍କୁଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୁଙ୍କୁଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Kāṅkurḍibā — Kuṅkurḍibā (See)

କାଙ୍କୁଳା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କକ୍କୋଳ)—କାକୋଲା (ଦେଖ)
Kāṅkulā — Kākolā (See)

କାଙ୍କୋଳା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କକୋଳ)—କାକୋଲା (ଦେଖ)
Kāṅkolā — Kākolā (See

କାଙ୍କୋଳା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କକ୍କୋ)—କାକୋଲା (ଦେଖ)
Kāṅkolā — Kākolā (See)

କାଙ୍କ୍ଷ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ବା ଅଭିଳାଷ କରିବା—1. To wish for a thing.
Kāṅkṣa (root)

୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ପାଇବାପାଇଁ ମନଦ୍ୱାନ୍ତ ହେବା—2. To hanker after a thing.

କାଙ୍କ୍ଷା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାଙ୍କ୍ଷ ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା+ଭାବ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kāṅkṣhā

୧ । ମନ୍ତ୍ରା; ଇଚ୍ଛା; ଅଭିଳାଷ; ବାଞ୍ଛା—
1. Desire; wish; hankering.

୨ । ଲୋଭ—2. Coveting.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ପ	ଉଅ	ଅ୍ଚ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

କାଙ୍କ୍ଷିତ—ସଂ. ବି. (କାଙ୍କ୍ଷ ଧାତୁ + ଭାବ. ତ)—ଇଚ୍ଛା; ଅଭିଳାଷ—
Kāṅkshita Desire; wish.
ସଂ. ବିଣ. (+ କର୍ମ. ତ)—ଅଭିଳଷିତ; ବାଞ୍ଛିତ—
Desired; wished for.

କାଙ୍କ୍ଷୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କାଙ୍କ୍ଷ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Kāṅkshī ଇଚ୍ଛାବାନ୍; କୌଣସି ବସ୍ତୁ ପାଇବାପାଇଁ ଅଭିଳାଷୀ—
(କାଙ୍କ୍ଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Hankering after; covetous for.

କାଙ୍ଗଲ—ଦେ. ବ—କାଙ୍ଗୁ (୩) (ଦେଖ)
Kāṅglā Kāṅgu (3) (See)

କାଙ୍ଗାଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଙ୍କାଳ କ ?; ଦୁଃଖିମାନେ ଅସ୍ଥାଭରୁ କଙ୍କାଳସ୍ୱରୂ ଦେବାରୁ)—
Kāṅgāla କାଙ୍ଗାଳ; କାଙ୍ଗାଳି ୧ । ଅତି ଦରିଦ୍ର ବା ରଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତି—
କଂଗାଲ 1. A very poor and destitute man.
୨ । ଅପତ୍ତ୍ରିଆଣୀ ପୁତ୍ରଙ୍କ ନାମ—
2. A name given to males who were born after their elder sisters or brothers died in infancy.
ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅତି ଦରିଦ୍ର; ଦୁଃଖୀ; ରଙ୍କୀ—
1. Very poor; poverty stricken; needy; indigent; wretched.
ଚିତ୍ରଯାଏ ଅଶ୍ରୁଭରା ସଦ୍ଦସ୍ତ ଧାଉରେ
ଅହମ୍ମାଳେ, ହେଲି ଭୋର କାଙ୍ଗାଳୁଣୀ ବେଶ—ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି. ବଙ୍କମାବତ୍ୟ ।
୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁସ୍ୱ ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥୀ—
2. Applicant; for some thing supplicant.
୩ । ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ—3. Needy.
୪ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଉପବାସ ଯୋଗୁଁ କଙ୍କାଳମାତ୍ରାବଶିଷ୍ଟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—4. Reduced to skeleton owing to starvation.

କାଙ୍ଗାଳ ବିଦାୟ—ଦେ. ବ—ଦୁଃଖୀ ରଙ୍କିକୁ ଖାଦ୍ୟ ବସ୍ତୁ, ଅର୍ଥ ଓ
Kāṅgāla bidāya ବସ୍ତ୍ର ଦାନ—Giving food, cloth and
କାଙ୍ଗାଳି ବିଦାୟ cash to the needy and beggars.
କଂଗାଲ ବିଦାୟ

କାଙ୍ଗାଳଭୋଜନ—ଦେ. ବ—ଦୁଃଖୀ ଓ ଭିକ୍ଷୁକଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ ଦେବା—
Kāṅgālabhojana Feeding of the poor beggars.
କାଙ୍ଗାଳି ଭୋଜନ
କଂଗାଲଭୋଜନ

କାଙ୍ଗାଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । କଙ୍ଗାଳ ପରି—
Kāṅgāliā 1. Poorly; like a beggar; beggarly.
କାଗାଲେ ୨ । ରଙ୍କ—2. Poverty stricken; needy.
କଂଗଲା ୩ । ଯାହାର କିଛି ସମ୍ବଲ ନାହିଁ—3. Destitute.

କାଙ୍ଗାଳିନୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଭିକାରିଣୀ—
Kāṅgālinī 1. Female beggar.
କାଙ୍ଗାଲିନୀ ୨ । କାଙ୍ଗାଳ (ଦେଖ)
କଂଗାଲିନ 2. Kāṅgāla (See)

କାଙ୍ଗାଳୀ—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ—କାଙ୍ଗାଳ (ଦେଖ)
Kāṅgālī Kāṅgāla (See)

କାଙ୍ଗାଳୁଣୀ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ. (ସ୍ତ୍ରୀ)—କାଙ୍ଗାଳନୀ (ଦେଖ)
Kāṅālunī Kāṅgālinī (See)
ଚିତ୍ରଯାଏ ଅଶ୍ରୁଭରା ସଦ୍ଦସ୍ତ ଧାଉରେ
ଅହମ୍ମାଳେ, ହେଲି ଭୋର କାଙ୍ଗାଳୁଣୀ ବେଶ । ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି, ବଙ୍କମାବତ୍ୟ ।

କାଙ୍ଗାଳୁଣୀ—ଗ୍ରା. ବ. ଓ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କାଙ୍ଗାଳନୀ (ଦେଖ)
Kāṅgālunī Kāṅgālinī (See)

କାଙ୍ଗୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଙ୍ଗୁ)—
Kāṅgu ୧ । କଙ୍ଗୁଧାନ୍ୟ; ସୁଆଁ ଜାତୀୟ ଧାନ ବା ଶସ୍ୟ—
କାଙ୍ଗନୀ 1. A kind of grain.
କଙ୍ଗନୀ, କଙ୍ଗନୀ ୨ । ଉତ୍କାରଜାତିର ଶାଖାବିଶେଷ (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ; --2. A subclass amongst barbers.
ପୀତଶୁଲ ୩ । ଗଡ଼ଜାତର ଏକଜାତୀୟ ବଡ଼ ଦରଜ—
କାଙ୍ଗୁ 3. A kind of pulse; a leguminous
କଙ୍ଗୁ seed which is split up and cooked as dāl.
୪ । ଏକ ପ୍ରକାର ଲତିଫଳ—
4. A kind of wild fruit of a creeper.

କାଙ୍ଗୁର—ଦେ. ବ—୧ । କାଙ୍ଗୁ ୩ (ଦେଖ)—
Kāṅgurā 1. Kāṅgu 3 (See)
୨ । ବୈଦେ. (ଫା) ବ—କାଙ୍ଗୁଲା (ଦେଖ)
2. Kāṅgulā (See)
ସର୍ଦ୍ଦାରାର କଙ୍କତକା ଝଳ, କାଙ୍ଗୁର ବନ ସ୍ୱପ୍ନ ପିଠୁଲ ।
ଭକ୍ତ. ଲବଣ୍ୟବତୀ ।

କାଙ୍ଗୁଲ—ସ୍ତ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ଗଞ୍ଜାମ)—କାଙ୍ଗୁ ୩ (ଦେଖ)
Kāṅgula Kāṅgu 3 (See)

କାଙ୍ଗୁଲ—ବୈଦେ. (ଫା) ବ. (ଫା. କୁଙ୍ଗୁର୍)—
Kāṅgulā ୧ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ରୌପ୍ୟାଦର କୋଣବଶିଷ୍ଟ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ-
କଙ୍ଗୁରା ବିଶେଷ—1. A kind of wavy filigree
କଙ୍ଗୁରା work of gold and silver jwellery.
୨ । ଦେଉଳ ଆଦରେ ଭିକୋଣାକାର ଚୂନ କାମ—
2. A wavy sort of battlement.
ତାରୁ ବେଢ଼ିଣ ପାଷାଣ ପ୍ରାକାର
ବହୁ କାଙ୍ଗୁଲମାନଙ୍କେ ସୁନ୍ଦର । ବଶ୍ୱନାଥ. ବତ୍ତଶ୍ରଗ୍ଦାସ୍ପଣ ।
୩ । ଶାଢ଼ୀର ଧଡ଼ରେ ବୁଣାଯାଇଥିବା ମୋଟି ସୂତାର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ—3. Ornamental thread-work woven on the border of a woman's cloth.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଁ ବା ଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିସର୍ଗ ଁ ବା ଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଅଁ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

୪ । ଦୁର୍ଗପ୍ରାଚୀର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ; ବୁରୁଜ ଏଥି ଉପରେ ଚଢ଼ି ଦୁର୍ଗସ୍ଥ ସୈନ୍ୟମାନେ ଶତ୍ରୁ ଉପରକୁ ଅସ୍ତ୍ର ନକ୍ଷେପ କରନ୍ତି—

4. Elevated structure on the ramparts of a fort.

ପ୍ରାଚୀର ପ୍ରାସାଦ ପ୍ରାକାରେ ବସ୍ତାର କାଙ୍ଗୁରେ ଦବ୍ୟ ଯାନେ ।
ବଶୁନାଥ. ବଉଦ୍ଧସ୍ତମାସ୍ୱଣ ।

୫ । ଦୁର୍ଗ ପ୍ରଭୃତିର କାନ୍ଥରେ ଥିବା ରନ୍ଧ୍ର—

5. Loop holes in the walls of forts.

ଜତିଥିଲେ ବୈରିଜଣ ଦ୍ୱାରେ ଅର୍ଗଳି ଦେଇଣ
ଦେଖିଲେ କାଙ୍ଗୁରେଣ କପି ଦାଢ଼ାଣ । ବଶୁନାଥ. ବଉଦ୍ଧସମାସ୍ୱଣ ।

ଦେ. ଦ୍ୱ. (ଫ୍ର. କଙ୍ଗୁ)—କାଙ୍ଗୁ ୩ (ଦେଖ)
Kāṅgu 3 (See)

କାଙ୍ଗୁଲାପକା—ଦେ. ଦ୍ୱଣ—କାଙ୍ଗୁଲାପଡ଼ (ଦେଖ)
Kāṅgulāpakā Kāṅgulāpaṛdi (See)

କାଙ୍ଗୁଲାପଡ଼—ଦେ. ଦ୍ୱଣ—ଧଡ଼ରେ କାଙ୍ଗୁଲା ବା ଛକ ପଡ଼ିଥିବା (ଶାଢ଼ୀ)—
Kāṅgulāpaṛdi (cloth) Having wavy or ornamental border.

କାଙ୍ଗୁଲା ହରଡ଼—ଦେ. ଦ୍ୱ—କାଙ୍ଗୁ (ଦେଖ)
Kāṅgulā haraṛda Kāṅgu (See)

କାଙ୍ଗୁଶିଆଳ—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦଜାପୁର) ଦ୍ୱ—କୋକଶିଆଲି—
Kāṅguśiāḷi Fox.

କାଙ୍ଗୁ ହରଡ଼—ଦେ. ଦ୍ୱ—କାଙ୍ଗୁ ୩ (ଦେଖ)
Kāṅgu haraṛda Kāṅgu 3 (See)

କାଙ୍ଗୋ—ଗ୍ରାଦେ. (ବଙ୍ଗାଇ) ଦ୍ୱ.—ଟାଙ୍ଗଣା (ଦେଖ)
Kāṅgo Tāṅgaṇā (See)

କାଚ—ଫ୍ର. ଦ୍ୱ. (କର୍ ଧାତୁ=ଚକ୍‌ଚକ୍ କରିବା; ବନ୍ଧନ କରିବା + କରଣ. ଅ)—୧ । ବାଲି ଓ କ୍ଷାରରୁ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଦ୍ରବ୍ୟ—1. Glass; crystal.
କାଁଚ

୨ । କାଚମଣି; ମଣିବିଶେଷ—

2. Name of a transparent stone; crystals of quartz.

[ଦ୍ର—ଜ୍ଞାନପ୍ରକାଶ ଗ୍ରନ୍ଥରେ କାଚକୁ ଉପରତ୍ନ ବୋଲାଯାଇଅଛି । ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନେ ହନୁମାନେ କାଚ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନଭିଜ୍ଞ ନ ଥିଲେ । ଅନୁତଃ ୩୦୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ହନୁମାନେ କାଚର ବ୍ୟବହାର ଜାଣିଥିଲେ । ପଦ୍ମଭନ୍ତରେ ଅଛି, '(୧) କାଚଃ କାଞ୍ଚନସଂସର୍ଗାଦ୍ଧତ୍ତେ ମାରକତ୍ତଂ ଦ୍ୟୁତିଂ; (୨) ଆକରେ ପଦ୍ମରାଗାଣାଂ ଜନ୍ମ କାଚମଣେଃ କୁତଃ' । (୩) ସୁଶ୍ରୁତନାମକ ବୈଦ୍ୟକଗ୍ରନ୍ଥରେ ଜଳ, ସରବତ ଓ ମଦ୍ୟାଦ ମୃଣ୍ମୟପାତ୍ର, କାଚପାତ୍ର ଓ ଫଟିକପାତ୍ରରେ ଦେବାର ଉପଦେଶ ଅଛି । କାଚ କ୍ଷାର ବା ପାତ୍ରଁ ଶରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବାର ମଧ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । 'ମେଦଜା' ନାମକ ଶବ୍ଦକୋଷରେ ଲେଖା ଅଛି, 'ଲବଣ ଓ କାଚ' ଅର୍ଥରେ କ୍ଷାର ଶବ୍ଦ ପୁଂଲିଙ୍ଗ । ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କ ସମସାମୟିକ ବାସ୍ତ୍ୟାୟନ ମୁନଙ୍କର ନ୍ୟାୟସୂତ୍ରର ବ୍ୟାଖ୍ୟାରେ ମଧ୍ୟ 'କାଚ'ର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ।]

୩ । ନେତ୍ରରୋଗବିଶେଷ; ପରଳ ରୋଗ—

3. A disease of the eye.

୪ । ମହ୍ମ; ମହ୍ମଣ—4. Wax.

୫ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଲବଣ—5. Black salt.

୬ । ଶିକ୍ୟ, ଶିକା—

6. A contrivance of ropes for suspending things from a thatch or roof.

ଦେ. ଦ୍ୱ.—୧ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ହାତରେ ପିନ୍ଧିବା କାଚନିର୍ମିତ ଶଙ୍ଖା—

1. Glass bangle.

୨ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ହାତରେ ପିନ୍ଧିବା ଧାତୁର ସରୁ ଅଳଙ୍କାର—

2. Bangle.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ଦ୍ୱ.—କାଚକୁମ୍ଭି; ବୋତଲ—Bottle.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଦ୍ୱ.—ଦେବତାଙ୍କ କର୍ମରେ ବ୍ୟବହୃତ ସାନ କନ୍ଥା ଲୁଗା—A small cloth for an idol.

କାଚକଡ଼ା—ଦେ. ଦ୍ୱ.—କଇଞ୍ଚର ଖୋଲ—
Kāchakaṛdā 1 A tortoise shell.
କାଁଚକଡ଼ା ୨ । ସମୁଦ୍ରଜ ଜନ୍ତୁର ଅସ୍ଥି—
କଚକଡା 2. Whale bone.

୩ । ରବରରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଭଲ୍କାନାଇଟ୍ ନାମକ ଦ୍ରବ୍ୟ—

3. Vulcanite.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଖେଳନା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।]

କାଚ କାଗଜ—ଦେ. ଦ୍ୱ.—କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର କାଚଗୁଣ୍ଡା ଅଠାଦ୍ୱାରା ଲଗା ହୋଇଥିବା କାଗଜ; ଶିରିସ୍ କାଗଜ—
Kācha kāgaja Sand paper.
କାଁଚକାଗଜ
ସରେସକାଗଜ [ଦ୍ର—ଏହା କାଠ ଓ ଧାତୁଦ୍ରବ୍ୟ ପାଲିସ୍ କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

କାଚକାଚୁଆ—ଦେ. ଦ୍ୱଣ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । କର୍ଦ୍ଦମାକ୍ତ—
Kāchakāchuā 1. Muddy.
କଚକଚେ ୨ । ଚେବାଇବାକୁ କଠିନ ବା ଖାସ୍‌ଖାସୁଆ—
କିଚଡ଼ିଲା 2. Hard or jarring like raw vegetables when chewed.

୩ । ପିଚ୍ଚିଲ; ଖସଡ଼ା—3. Slimy; slippery.

୪ । ସନ୍ତସନ୍ତୁଆ—4. Wet; damp.

କାଚକେନ୍ଦୁ—ଦେ. ଦ୍ୱଣ. (ଫ୍ର. କାର୍‌ବିକେନ୍)—
Kāchakendu ଶରତ୍‌କାଳୀନ ଚନ୍ଦ୍ର ପର ଅତି ସ୍ୱଚ୍ଛ (ଜଳ)—
କାଁଚସମାନ Very transparent (water)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇତ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ୠ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଜ	ନ୍ଦ

କାଚ ବଜ୍ର ହେବା—ଦେ. କ୍ର. (ବାଳକା ଓ ସଧବାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁକ୍ତ Kācha bajra hebā ଆଶୀର୍ବଚନ)—ଆଜୀବନ ସଧବା ଚିହ୍ନ ଚୁଡ଼ୀ ବଜ୍ର ହଓୟା ଧାରଣ କରିବା (ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରେ କାଚ ଥିବା **चुड़ी बरकरार रहना** ସଧବାର ଚିହ୍ନ)—ଦ୍ୱାରେ କାଚ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ହେବା ଅର୍ଥାତ୍ ଚିରକାଳ ସଧବା ବା ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିବା—The continuance of a woman to have her husband alive so long as she lives.

କାଚମଣି—ସଂ. କ୍ର. (କାଚ + ମଣି)—୧ । କାଚ ପରି ଉପରତ୍ନବିଶେଷ— Kāchamaṇi 1. A kind of glass-like mineral. ୨ । ମାର୍ବଲ୍; ଶଙ୍ଖମର୍ମର—2. Marble.

କାଚମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦେହରୁ ରକ୍ତ ବାହାର କରିବା ନିମନ୍ତେ Kācha māribā ମୁନିଆ କାଚଦ୍ୱାରା ଶରୀରରେ ରକ୍ତ ଜମିଥିବା ସ୍ଥାନ ଚିରି କରିବା ବା ଫୋଡ଼ିବା— To make an incision with a sharp pointed glass for the purpose of bleeding.

କାଚମାଳ—ଦେ. କ୍ର. (ସଂ. କାଚ + ମାଳା)—ଅଠିଲମାଳ (ଦେଖ) Kāchamāḷi Aṭhilamāḷi (See) **काँचमाली**

କାଚମାଳିଆ—ଦେ. ବିଣ.—ଯେ କାଚମାଳ ପିନ୍ଧିଥାଏ— Kāchamāḷiā Wearing glass beads.

କାଚର—ସଂ. ବିଣ. (କୃ=ଶବ୍ଦ + ଚର ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + ଅ. ଅ; କୃ ସ୍ଥାନରେ 'କା' ଆଗମ)—ପୀତବର୍ଣ୍ଣ— Kāchara Yellow.

କାଚର—ଦେ. କ୍ର. ପୁଂ.—୧ । ଯେଉଁମାନେ କାଚ ବ୍ୟବସାୟ କରନ୍ତି— Kācharā 1. Dealer in glass bangles. (କାଚରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବୈଶ୍ୟଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ଜାତିବିଶେଷ— **चुड़ीवाला** 2. A caste dealing in metal wares.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ପିତ୍ତଳ ଓ କଂସା ବାସନର ବେପାର କରନ୍ତି ।]

କାଚୁ—ବୈଦେ. ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବିଣ. (ପା. କଚ।)—କଞ୍ଚା— Kāchā Raw; unripe.

କାଚୁ ନଡ଼େର—ପ୍ରାଦେ (ବସ୍ତୁର) କ୍ର.—ପଇଡ଼— Kāchā nardher Young or immature cocoanut.

କାଚୁନ୍ତକ—ଦେ. ବିଣ. (କାଚ + ଅନ୍ତକ) (ରଜ୍ଞାନପରିଭାଷା)— Kāchāntaka କାଚକୁ କ୍ଷୟ କରିବା ଶକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଘ୍ରାଣୀୟ ମୂଳପଦାର୍ଥବିଶେଷ; ଫ୍ଲୋରିନ୍— Fluorine (which eats into glass)

କାଚି—ଦେ. କ୍ର.—କାଛି (ଦେଖ) Kāchi Kāchhi (See)

କାଚି (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଶିକାରେ ଝୁଲାଇବା— Kāchi (root) To suspend a thing in a Sikā.

କାଚିଆ—ଦେ. କ୍ର.—କାଛିଆ (ଦେଖ) Kāchiā Kāchhiā (See)

କାଚିକୁଚି ଧୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବସ୍ତ୍ରାଦିକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ପିଟି ଧୋଇବା- Kāchikuchi dhoibā To wash clothes thoroughly କେଚେକୁଚେ ଧୁୟା clean. **कुचकर धोना**

କାଂଚିତ—ସଂ. ବିଣ (କାଚ ଧାତୁ=ଶିକାରେ ଝୁଲାଇବା + କର୍ମ. ତ)— Kāchita ଶିକାରେ ରଖାଯାଇଥିବା—Kept in a suspended contrivance of ropes.

କାଚିବା—ଦେ.କ୍ରି. (ସଂ. କଚ ଧାତୁ)—୧ । ବସ୍ତ୍ରକୁ ଜଳାର୍ଦ୍ର କରି ପଥର Kāchibā ବା ପଟା ଉପରେ ବାଡ଼େଇବା—1. To dash କାଚା cloth repeatedly on stone or wood after **कचारना** moistening it with water for the purpose of cleaning.

୨ । ବସ୍ତ୍ରାଦି ପଥରରେ ପିଟି ସଫା କରି ଧୋଇବା— 2. To wash clothes.

ସେ ପୁଣି ଘରକଣ୍ଟରେ କାଚନ୍ତି ବସନ୍ତ ।

ବସ୍ତ୍ରନାଥ. ବଳଭଦ୍ରମାସ୍ପର୍ଶ ।

କାଚୁକାଚୁଆ—ଦେ. ବିଣ—କାଚକାଚୁଆ (ଦେଖ) Kāchukāchuā Kāchakāchuā (See)

କାଚୁଟି—ଦେ. କ୍ର—ପେଟରୁ ପଡ଼ିବା ବଡ଼ ବଡ଼ କୃମି. ଗୁଲୁଣ୍ଡୀ— Kāchuṭi Large tape-worms coming out of the କେଁଚୁଳ intestines with fæces; the round worm.

କାଚୁମାଚୁ—ଦେ.ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—କଞ୍ଚା ଟାଣୁଆ ଫଳ (ଯଥା—ମୂଳା, କାକୁଡ଼ି) ଚିବାଇବାରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ଶୁଷ୍କକଠିନ ଶବ୍ଦ— Kāchumāchu କଚର କଚର Jarring or rough sound produced by **कच कच** chewing raw and hard fruits.

କାଚେର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ର—ଗୋରୁ ଆଦିଙ୍କ ପାନ୍ଦା— Kāchera Udder of a beast.

କାଚ୍ଛ—ଦେ. କ୍ର—କାଛ (ଦେଖ) Kāchchha Kāchha (See)

କାଚ୍ଛଟା—ଦେ. କ୍ର—କାଛ (ଦେଖ) Kāchchhaṭā Kāchha (See)

କାଚ୍ଛ—ଦେ କ୍ର. (ସଂ. କଚ୍ଛ ଓ କଚ୍ଛପଟ)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ପତଳା ରଙ୍ଗୀନ୍ Kāchha ପରିଧାନ ବସ୍ତ୍ର; କନିଆ; ଗ୍ଲେଟ ଶବ୍ଦ—1. A small କାଚା piece of thin coloured cloth for wearing; **कच्छा, कछौटी** small piece of dhoti.

ତୁଚ୍ଛ ପଙ୍କଜ ଶିଶିପୁଚ୍ଛ, କଣ୍ଠରେ କାଳ ପୀତ କାଚ୍ଛ । ଜଗନ୍ନାଥ. ପ୍ରଭାତ ।

୨ । କାଚ୍ଛ (ଦେଖ) 2. Kāchhā (See)

ପାରକମାନେ କାଚ୍ଛ ତଳଣା ପିନ୍ଧିଲେ—କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ ମହାଭାରତ. ୫୭ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବପରଟ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜ୍ଜା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବଡ଼'ଦେଖିବେ।

କାଛଟା—ଦେ. ବ—କାଛ (ଦେଖ)
Kāchhaṭā Kāchha (See)

ରମ୍ଭ ବଲେପନ ପୂର୍ଣ କଟରେ କାଛଟା—ମାସପୂରଣ ।

କାଛଟି—ଦେ. ବ. "(ଫ. କଚ୍ଚୋଟିକା)—କାଛ (ଦେଖ)
Kāchhaṭi Kāchha (See)

କାଛର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୋସ୍ତନ; ଗାଈଙ୍କ ପଣ୍ଡା—
Kāchhar Cow's udder.

କାଛୁ—ଦେ. ବ. (ଫ.—କଚ୍ଛ)—ମଲ୍ଲମାନଙ୍କ ବ୍ୟବଦାର୍ଯ୍ୟ ଲେଙ୍ଗୁଟି;
Kāchhā କର୍ପଟୀ—Strip of cloth worn by athletes
କାଛା round the waist and tucked over the
କାଚ୍ଛା, କଚ୍ଛା private parts.

[ଦ୍ର—ଏହା ତ୍ରିକୋଣାକାର ଏବଂ ଏଥିର ଗୋଟିଏ କୋଣରୁ ଲମ୍ବାଳୁଡ଼ି ଓହୋଳି ଥାଏ । ତ୍ରିକୋଣାଂଶ ଦ୍ୱାରା ପିଣ୍ଡି ଆବୃତ ହୁଏ ଓ ଲମ୍ବିଥିବା ଅଂଶ ଦେହର ଗୁପ୍ତ ସ୍ଥାନ ଉପରେ ଉଡ଼ାଯାଏ ।]

କାଛୁକାଛି—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବଣ. (ଭୁଲ ବ. କାଛୁକାଛି)—
Kāchhākāchhi ଅତି ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ; ସନ୍ନିକଟ; ପରସ୍ପରର
ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—Contiguous; near to
each other.

କାଛୁଭିଡ଼ିବା—ଦେ. କି—କାଛ ମାରିବା (ଦେଖ)
Kāchhā bhirḍibā Kāchhā māribā" (See)

କାଛୁ ମାରିବା—ଦେ. କି.—ମଲ୍ଲମାନଙ୍କ ପରି ଲେଙ୍ଗୁଟି ମାରିବା—
Kāchhā māribā To tie a kāchhā or strip of
କାଛା ମାରା cloth tightly round the waist and private
କଚ୍ଛାଚଢ଼ାନା parts (as worn by athletes).

କାଛୁ—ଦେ. ବ—କାଛ ୧ (ଦେଖ)—
Kāchhi Kāchha 1. (See)

କାଢ଼ାରୁ ପିନ୍ଧାଇବ କାଛରେ—ଉତ୍କଳବାସ. ମଥୁରାମଙ୍ଗଳ ।

ଦେ. ଅ (ପ୍ରାଚୀନ)—ଲଗିଯାଇ; ଦେହକୁ ଦେହ ଲଗି—
At close quarters; hand to hand.

ରୁମ୍ଭ ଲେକମାନେ କଣ୍ଟକୁ ଅରଜର.
ଯୁଦ୍ଧ କରିଲେ କାଛ ଶତ୍ରୁକୁ ପ୍ରହାର । କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣପର୍ବ ।

କାଛୁଆ—ଦେ. ବ—କାଛା (ଦେଖ)—
Kāchhiā Kāchhā (See)

କାଛୁକୁଛୁ ହେବା—ଦେ. କି—କାଛୁ ହେବା (ଦେଖ)—
Kāchhikuchhi hebā Kāchhi hebā (See)

କାଛୁବା—ଦେ. କି (ଫ. କଚ୍ଛ)—୧ । କାଛା ପିନ୍ଧିବା; କାଛା ଉଡ଼ିବା—
Kāchhibā 1. To wear a kāchhā
or strip of cloth tightly over the
private parts.

୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧିବା—2. To wear a small piece
of cloth.

୩ । ଲୁଗାକୁ ସୁନ୍ଦରରୂପେ ଅଙ୍ଗରେ ସଜ୍ଜିତ କରି ପିନ୍ଧିବା—
3. To wear a cloth tastefully.

ବଣଥ ଦୋଇଛରେ, ବାସ ପିନ୍ଧଥାଉ ପଣ ବାଛ—
ଜଦପୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋପ୍ତଜନ୍ମ. ବ ଗୀତ ।

କାଛୁ ହେବା—ଦେ. କି—୧ । (ଖୁବ ଛୋଟ ଲୁଗା ବଡ଼ ଶରୀରକୁ) କଷାକଷି
Kāchhi hebā ହେବା—1. (a small cloth) To sit
ଚୁସ୍ତଚୁସ୍ତୀତା tight over a large body.

୨ । କାଛା ପିନ୍ଧିଲା ଭଳିଆ କସିକାସି ଉଡ଼ାଉଡ଼ା ଲୁଗାକୁ
ପିନ୍ଧିବା—2. To wear a cloth tight.

କାଛ ହୋଇଲେ ଲୁଗା ଉଡ଼ କର ଚହଁ—କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୩ । କଚ୍ଛ ମାର୍ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବା—
3. To wear a cloth by tucking it down and
up round the private parts.

କାଛୁ—ଦେ. ବ. (ଫ. କଚ୍ଛୁ; ଭୁଲ. ପାଲି—କାଚ୍ଛୁ)—
Kāchhu କାଛୁ; କୁଣ୍ଡିଆ ରୋଗ; ପୂଜପୂର୍ଣ୍ଣ କଣ୍ଡୁୟାସୃକ କ୍ଷୁଦ୍ର ବ୍ରଣ;
ଖୁଜଳି ଖୁଜୁଳି—Itches; scale.
ଖୁଜଳୀ; କଲକଳ

କାଛୁଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ଫ. କଚ୍ଛୁର)—କାଛୁରୋଗବଶିଷ୍ଟ—
Kāchhuā Attacked with itches; suffering from
ଖୁଜଳୀବାଲା itches.
(କାଛେଇ; କାଚ୍ଛେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କାଛୁକୁଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବ. (ସମ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—କଣ୍ଡୁରୋଗ— Itches;
Kāchhu kuṇḍiā painful eruptions on the body.
ଖୁଜୁଳିଢୁଜଳି [ଦ୍ର—କାଛୁରେ ପୂଜ ଓ ପା ହୁଏ, ମାଡ଼ କୁଣ୍ଡିଆ
ଖୁଞ୍ଜୁଳି କଲକଳ ଶୁଖିଲା ବ୍ରଣ ।]

କାଛୁକୁଣ୍ଡିଆଣ—ଦେ. ବ.—କାଛୁକୁଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ)
Kāchhukuṇḍiāṇa Kāchhukuṇḍiā (See)

କାଛୁଟି—ଦେ. ବ.—କାଚୁଟି (ଦେଖ)
Kāchhuṭi Kāchuṭi (See)

କାଛୁର୍—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ଫ. କଚ୍ଛୁର)—କାଛୁଆ (ଦେଖ)
Kāchhurā Kāchhuā (See)
(କାଛୁରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କାଛେଇବା—ଦେ. କି. (ଫ. କଚ୍ଛ)—ଲୁଗାକୁ କଷମାର ପିନ୍ଧିବା—
Kāchheibā To wear a cloth by tucking the end
କାଛାମାରା down the private parts.
ଢେକାଖେସନା

କାଛେ କାଛେ—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) କି. ବଣ. (ଭୁଲ. ବ.
Kāchhe kāchhe କାଛେ କାଛେ)—ପାଖେ ପାଖେ; ଅତି
ନିକଟରେ—Besides; by the side of.

ଗୋରୁଙ୍କ ଶିଙ୍ଗ ଧର ହାତେ
ବୁଲନ୍ତ ଅଗ୍ନି କାଛେ କାଛେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଣ୍ଣ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

କାଚ୍ଛେଟା—ଦେ. ବ—କାଛ (ଦେଖ)
Kāchheṭā Kāchha (See)

କାଚ୍ଛେଟି—ଦେ. ବ—କାଛ (ଦେଖ)
Kāchheṭi Kāchha (See)

କାଚ୍ଛେଣି—ଦେ. ବ—୧ । କାଛ (ଦେଖ)
Kāchheṇi 1. Kāchha (See

ଲଇଆ ଦେଖିଲ ପୂର୍ଣ, ଲଗି ଦେବାର କାଚ୍ଛେଣୀ ।
ଜବସୂର୍ଯ୍ୟ. ରତ୍ନାକରଚମ୍ପୂ ।

୨ । ବସ୍ତ୍ରକୁ ସୁନ୍ଦର ରୂପେ ପିନ୍ଧିବାର ଢଙ୍ଗ—
2. Fashion for wearing a cloth elegantly.

ନାନା କାଚ୍ଛେଣି ସେ ରଥର
ନୃତ୍ୟକାରକୁ ସେ ନଗ୍ନ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କାଚ୍ଛେର୍—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କାଛର୍ (ଦେଖ)
Kāchher Kāchhar (See)

କାଜ୍—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କାର୍ଯ୍ୟ; ଭୁଲ. ହି. କାଜ)—
Kāj କାମ; କାର୍ଯ୍ୟ—Work.

କାଜ—ବୈଦିକ. ବ. (ଇଂ. କଜ୍‌ୱେ)—୧ । ବର୍ଷାଜଳ ଉପର ଦେଇ
Kāja ବହୁ ଯିବା ନିମନ୍ତେ ସଡ଼କ ବା ରାଜଦାଣ୍ଡରେ ପଥର ବାଡ଼ଆ
କାଜ ଦୋଇ ମାଟ ପତ୍ତନ କରାଯାଇଥିବା ଅଂଶ—1. Cause-
କାଜ way made on a road for passage of rain-water.

୨ । (ଫା. କାଜ୍)—ବୋତାମର ଛିଦ୍ର—2. Button hole.

ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଆଳ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ଚଢ଼େଇ—
A kind of aquatic bird.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ପାଣିରେ ଥିବା ଧାନ ଗଛର ପାଚଲା କେଣ୍ଡାକୁ ଉପ୍ପି ଟାଣି ଖାଇ ଯାଆନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବା ଓ ଥଣ୍ଟ ଦ୍ୱଂସ ଥଣ୍ଟ ପରି । ଏମାନେ ଲିପ୍ତପାଦ ।]

କାଜକୋଟ—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ—ଖୁବ ଛୋଟ ଛୋଟ ନର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଶ୍ରେଣୀର
Kājakoṭa ମକଦ୍ଦମା ବିଚାର କରିବା ନିମନ୍ତେ ଦେଶୀୟ
କାଜକୋଟ ବିଚାରାଳୟ—A court of small causes;
ଛୋଟୀ ଅଦାଲତ, small cause court.
କଜକୋଟ

କାଜକୋଟିଆ—ତ୍ରିଦେ. ବିଶ—୧ । ଛୋଟ ଛୋଟ ନର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଶ୍ରେଣୀର
Kājakoṭiā ମକଦ୍ଦମା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
କାଜକୋଟିୟା 1. Relating or dealing with court
କାଜକୋଟିୟା of small causes.

୨ । କାଜକୋଟ ଅଦାଲତରେ ଓକାଲତି କରୁଥିବା—
2. Practising in small cause court.

କାଜପତ୍ତି—ବୈଦେ. ବ. (ଦରଜାଙ୍କ ଶବ୍ଦ) (ଫା. କାଜ + ପଟ୍ଟୀ)—
Kājapaṭi କୁର୍ତ୍ତାର ସେଉଁ ଦ୍ୱିଗୁଣିତ ପଟ୍ଟରେ ବୋତାମ
କାଜପତ୍ତି ଗଳବା ପାଇଁ ଛିଦ୍ରମାନ ଦୋଇ ଥାଏ—
କାଜପଟ୍ଟୀ A strip of cloth in a coat in which a row of button holes are made; button-plate of a coat or shirt.

କାଜର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଇଉର) (ଫ. କଜ୍ଜଲ)—କଜ୍ଜଳ; ନେତ୍ରାଞ୍ଜନ—
Kājara Collyrium.
କାଜଳ
କାଜର

କାଜଲ୍—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସ୍ୱେଦମାପୁର) ବ—କଜ୍ଜଳ; ନେତ୍ରାଞ୍ଜନ—
Kājal Collyrium.

କାଜି—ବୈଦେ. (ଆରବୀ) ବ—
Kāji ୧ । ମୁସଲମାନ ବିଚାରପତି—
କାଜି 1. A Mahomedan Magistrate or Judge.
କାଜୀ କାମ ପଢ଼ିଲେ କାଜି, କାମ ଛଡ଼ିଲେ ପାଜି—ଉଗ ।

୨ । ମୁସଲମାନ ବିବାହକୁ ରେଜଷ୍ଟର କରିବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ
ବ୍ୟକ୍ତି—2. Registrar of Mahomedan marriages.

ତୋର ମୋର ବାହ, ବସ କରିବ କାଜି । ଉଗ ।

[ଦ୍ର—କାଜିମାନେ ମୁସଲମାନ ଅମଲରେ ଫଉଜଦାରୀ ଓ ଦେଓାନୀ ଉଭୟ ପ୍ରକାରର ମକଦ୍ଦମାମାନ ବିଚାର କରୁଥିଲେ । ଇଂରାଜ ଅମଲରେ ପ୍ରଥମେ ଏମାନଙ୍କ ହାତରେ ଦଲିଲମାନ ଓ ମୁସଲମାନ ବିବାହମାନ ରେଜଷ୍ଟରୀ ହେଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ କାଜୀ ପଦ ଲୁପ୍ତ ହୋଇଅଛି ।]

ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ସଂ. କାର୍ଯ୍ୟ)—୧ । କାର୍ଯୀ; ଗ୍ରାମ୍ୟ
ବିଚାରକ —1. Village Magistrate (in Ganjam)

୨ । ଗ୍ରାମର ହିସାବ—2. Village accountant.

କାଜିକୋଟ—ଦେ. ବ.—(ଇଂ. କଜ୍‌କୋର୍ଟ)—କାଜକୋଟ (ଦେଖ)
Kājikoṭa Kājakoṭa (See)

କାଜିଖାନା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ରେଜଷ୍ଟର ଅଫିସ --
Kājikhānā Registration office.
କାଜିଖାନା ଶେଷ ବେଳେରୁ କାଜଖାନାରେ ବସିବା ରେଜଷ୍ଟର ସମୀପ ।
କାଜୀଖାନା ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ ଇଂରାଜ ଅମଲ ଆରମ୍ଭରେ ଜିଲ୍ଲାର ରାଜଧାନୀରେ ଥିବା କାଜିମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଦଲିଲମାନ ରେଜଷ୍ଟର କରା ଯାଉଥିଲା ।]

କାଜ ନସାପ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କାଜ + ଇନ୍‌ସାଫ)—୧ । ମୋଟାମୋଟି
Kāji nisāpa ନ୍ୟାସ୍ୟ ବିଚାର; ସତ୍ୱରର ବୁଝାମଣା—
କାଜିବିଚାର 1. Rough and ready handed justice;
କାଜୀବିଚାର summary justice.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ କାଜି ମାନେ ମୋଟାମୋଟି ବିଚାର କରି ବିବାଦ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରୁଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଦାଲତମାନଙ୍କରେ ପ୍ରମାଣ ଆଇନର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଧାରା ଅନୁସାରେ ମକଦ୍ଦମା ବିଚାର ହେଉ ନ ଥିଲା ।]

୨ । ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଏକତରଫା ବିଚାର—
2. Unreasonable exparte trial.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଆଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କାଜବଗ୍ଗର—ଦେ. ବ. (ଆ. କାଜ+ସଂ. ବଗ୍ଗର)—
Kājibichāra କାଜନସାପ (ଦେଖ)
Kājinisāpa (See)

କାଜ ବୁଝାମଣା—ଦେ. ବ.—କାଜନସାପ (ଦେଖ)
Kāji bujhāmaṇā Kājinisāpa (See)

କାଜୟନ୍ତ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—କାଜର କର୍ମ—
Kājiyati The post of a Kāji.
କାଜିୟତି
କାଜିୟତୀ

କାଜୁ—ବୈଦେ. (ପର୍ତ୍ତୁ. ଗୀଜ୍—Caju) ବ.—ଲଙ୍କା ଆମ୍;
Kāju ବଜାଆମ୍ (ଦେଖ)
ହିଜଲିବାଦାମ୍
କାଶୂ; କାଜୂ Cashewnuts.
Anacirdum occidentale.

କାଜୁନଟ୍—ବୈଦେ. (ପର୍ତ୍ତୁ. ଗୀଜ୍. କାଜୁ ଓ ଇଂ. ନଟ୍) ବ—
Kājunat ବାଜାଆମ୍ ଅଗରେ ଥିବା ଶ୍ୱେତ ଆମ୍ ଆକୃତିର ଟାଙ୍ଗିଆ
ବାଦାମବିଚି ମଞ୍ଜି—Cashewnut.
କାଜୂ [ଦ୍ର—ଏହା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଭେଲିଆ ଶସକୁ ଲୋକେ ଭୋଡ଼ି ଓ ଜୁଖୁଡ଼ା କରି ଖାଆନ୍ତି ।]

କାଜୁପତି—ବୈଦେ. (ମାଲସ୍ପୃ ଭାଷା)ବ. (ମାଲସ୍ପୃ ଭାଷା, କଯୁ=ବୃକ୍ଷ
Kājupati +ପୂତ୍ତା=ଶୁକ୍ଳ=ଶୁକ୍ଳ ବୃକ୍ଷ)—ଏକଜାତୀୟ ସୁଗନ୍ଧ
କାଜୁପତୀ ପତ୍ରଯୁକ୍ତ ବୃକ୍ଷ—Cajput tree.
କାଜ୍ ପୁତୀ Melalenia lencadendras (Haines)

[ଦ୍ର—ଏ ବୃକ୍ଷ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ, ମାଲସ୍ପୃ ଜାପଦ୍ୱୀପ ଓ ସ୍ୱମାତ୍ରା, ଯାବା, ଫିଲିପାଇନ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ଜନ୍ମେ; ଏହାର ପତ୍ରକୁ ମଲଦେଲେ ଲେମ୍ବୁଗୋପା ପରି ବାସେ ଏବଂ ଏଥିରୁ ଏକପ୍ରକାର ବାସନା ତେଲ ତିଆର ହୁଏ; ଏହା ତୈଳ ଦେହ ଓ ଗଣ୍ଠି ଦରଜରେ ମାଲସ କଲେ ଉପକାର ହୁଏ । ଉତ୍ତରବର୍ଷର ଉଦ୍ୟାନରେ ଏ ଗଛ ଲୋକେ ଲଗାଉ ଅଛନ୍ତି ।]

କାଜୁପତ୍ତ—ବୈଦେ. (ମାଲସ୍ପୃ ଭାଷା) ବ—କାଜୁପଟ୍ଟ (ଦେଖ)
Kājupati Kājupaṭi (See)

କାଜୁପୁଟି—ବୈଦେ. (ମାଲସ୍ପୃ) ବ—କାଜୁପଟ୍ଟ (ଦେଖ)
Kājuputi Kājupaṭi (See)

କାଜୁପୁତ୍ତ—ବୈଦେ. (ମାଲସ୍ପୃ) ବ—କାଜୁପଟ୍ଟ (ଦେଖ)
Kājuputi Kājupuṭi (See)

କାଜେ—ଗ୍ରାଦେ. (ଉଡ଼ିଆ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—ପାଇଁ; ନିମନ୍ତେ—
Kāje For.
(ଯଥା—ତୁ ସେଠାକେ କାଏଁ କାଜେ (କାହିଁପାଇଁ ଯାଇଥିଲୁ ।)

କାଞ୍ଚ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କାଚ)—କାଚ (ଦେଖ)
Kāñcha Kācha (See)

କାଞ୍ଚନ—ସଂ. ବ. (କଞ୍ଚ ଧାତୁ=ପାପ୍ତି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Kāñchana ୧ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—1. Gold.
୨ । (ଧଳା ଓ ନାଲି) କଞ୍ଚନ ଗଛ ଓ ଫୁଲ—
2. A kind of red and white flowered tree; Bauhinia.
୩ । ସମ୍ପତ୍ତି; ଧନ—3. Wealth; property.
୪ । ଚମ୍ପାଫୁଲ—4. The champak flower (Michelia champaha).
୫ । ହରତାଳ—5. Yellow orpiment.
୬ । ଏକଜାତୀୟ ଧାନ୍ୟ—
6. A kind of yellow paddy.
୭ । ନାଗେଶ୍ୱର ଗଛ—7. The Nāgeśwara tree.
୮ । କଲା ଧାତୁର—
8. Thorn apple (of the violet variety).

ସଂ. ବ୍ରୀ. (କାଞ୍ଚନ+ଅ)—୧ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ—1. Golden.
୨ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ବା ହାରିଦ୍ରବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—2. Yellow coloured.

କାଞ୍ଚନକଟକ—ସଂ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କାଞ୍ଚନନିର୍ମିତ କଟକ)—
Kāñchanakaṭaka ୧ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
1. A kind of gold ornament.
୨ । ଲଙ୍କା; ସିଂହଳ—2. Ceylon.

ବଡଲଡ କାଞ୍ଚନକଟକ କାହ (ଉପରୋକ୍ତ ଦୁଇ ଅର୍ଥ)—
ଇଙ୍ଗ. ବୈଦେସ୍ପୃଶବଲାସ ।

କାଞ୍ଚନକନ୍ଦର—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାଞ୍ଚନ+କନ୍ଦର)—
Kāñchanakandara ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଖଣି—Gold mine.

କାଞ୍ଚନଗିରି—ସଂ. ବ (କାଞ୍ଚନ+ଗିରି)—୧ । ସୁମେରୁ ପର୍ବତ—
Kāñchanagiri 1. The Sumeru mountain; the sacred mountain on the north.
୨ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ ପର୍ବତ—2. Golden mountain.
୩ । ହିମାଳୟର ଶୃଙ୍ଗବିଶେଷ; କାଞ୍ଚନଜଙ୍ଘା—
3. Name of a high peak of the Himalayas.

କାଞ୍ଚନଗୌର—ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ (ଉପମିତ କର୍ମଧାରୟ)—ଯାହାର ଦେହର
Kāñchanagaura ବର୍ଣ୍ଣ ସୁନାପରି—Having a golden
(କାଞ୍ଚନଗୌରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) complexion.

କାଞ୍ଚନଚମ୍ପା—ଦେ. ବ (ସଂ. କାଞ୍ଚନ ଓ ଚମ୍ପକ)—୧ । ହଳଦିଆ ଚମ୍ପା-
Kāñchanachampā ଫୁଲ—The yellow champaka flower.

କାଞ୍ଚନଜଙ୍ଘା—ଦେ. ବ (ସଂ. କାଞ୍ଚନ ଓ ଶୃଙ୍ଗ)—ହିମାଳୟର ଉଚ୍ଚ
Kāñchanajaṅgā ଶୃଙ୍ଗବିଶେଷ—Name of a high peak of the Himalayas.

କାଞ୍ଚନଜଙ୍ଘା—ଦେ. ବ—କାଞ୍ଚନଜଙ୍ଘା (ଦେଖ)—
Kāñchanajiṅgā Kāñchanajaṅgā (See)

କାଞ୍ଚନଥାଳ—ଦେ. ବ—ଉଚ୍ଚ ଧାଡ଼ ଥିବା ଥାଳ; କଞ୍ଚନ ଥାଳ—
Kāñchanathāli A large plate with a high or raised rim.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍ୟ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

କାଞ୍ଚନଥାଳିଆ—ଦେ. ବ—ଉଚ୍ଚ ଫନ ଥିବା ଥାଳିଆ; କଞ୍ଚନଥାଳଆ—
Kāñchanathāḷiā — A small plate with a raised rim.

କାଞ୍ଚନମାଳୀ—ସଂ. ବ (କାଞ୍ଚନ=ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ+ମାଳା+ଅଛ ଅର୍ଥରେ.ଇନ୍)—
Kāñchanamāḷī ୧। ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The newly risen sun.
୨। ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun.

କାଞ୍ଚନଲତା—ସଂ.ବ (କାଞ୍ଚନ+ଲତା); (କବିକଳ୍ପନା)—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଲତା ସଦୃଶ
Kāñchanalatā ଗୌରବର୍ଣ୍ଣୀ କୃଶାଙ୍ଗୀ ସ୍ତ୍ରୀ—A poetical expression used to a fair complexioned female.

କାଞ୍ଚନଲତିକା—ସଂ. ବ—କାଞ୍ଚନଲତା (ଦେଖ)—
Kāñchanalatikā — Kāñchanalatā (See)

କାଞ୍ଚନୀ—ସଂ. ବ (କାଞ୍ଚନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧। ହଳଦୀ; ହଲଦୀ—
Kāñchanī — 1. Turmeric.
୨। ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଝୀପ୍ତ ବୃକ୍ଷ—2. A kind of tree.
୩। ଗୋରୋଚନା; ଗୋରୁଙ୍କ ପିତ୍ତକୋଷରେ ଥିବା ହଳଦିଆ ପଦାର୍ଥ—3. A yellow colouring matter found in the body of cows; a yellow matter found in the gall bladder of kine.
ସଂ. ବିଣ—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପର ରଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ—Of golden colour.

କାଞ୍ଚରା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—କଂସାରି (ଦେଖ)—
Kāñcharā — Kaṁsāri (See)

କାଞ୍ଚଳା—ଦେ. ବ—୧। (ସଂ. କଞ୍ଚୁକା) ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ବାହୁ ଓ ଛାତି ଉପରେ କସିକରି ଯେଉଁ ଜାକେଟ୍ ପିନ୍ଧନ୍ତି—
କାଞ୍ଚଳି, କାଞ୍ଚୁଳୀ 1. Tight half jacket worn by females over the forearms and breast; a woman's bodice.

ଘଙ୍ଗ-ଭୁତ-କଳ ଆବରଣେ ଢେଲ ସୁଗ୍ରୁ ରଚ୍ଚ-କାଞ୍ଚଳ—ଗ୍ରାଥନାଥ. ସସାଚ ।

୨। (ସଂ. କଞ୍ଚୁକ)—ସାପକାଛି—
2. Scale of a serpent.

୩। ତେଲ ଆଦ ରଖିବା ନମନ୍ତେ ମାଟିର ଛୋଟ ଗିନା—
3. A small earthen cup or pot for keeping oil etc.

କାଞ୍ଚଳ—ଦେ. ବ.—କାଞ୍ଚଳା (ଦେଖ)
Kāchali — Kāñchalā (See)

କାଞ୍ଚି—ସଂ. ବ. (କନ୍ଚ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କରିବା; ଘସିଯାଇବା+କରଣ. ଇ)—୧। ଘୁଙ୍ଗୁରଲଗା ଅଣ୍ଟାସୂତା; ମେଖଳା; କଟିସୂତ୍ର; ଗୋ୦—1. Waist-chain with tinkling bells; Zone; girdle.

ବଚଚ କାଞ୍ଚନ କଟବ ବାଦ—ଭଟ୍ଟ. ବେଦେଶ୍ୱରଲାସ ।

୨। (+କଣ୍ଠି. ଇ)—ଭାରତର କର୍ଣ୍ଣାଟଦେଶସ୍ଥ ନଗରୀବିଶେଷ (ଏହାର ଆଧୁନିକ ନାମ କାଞ୍ଜିଭେରମ୍)—
Name of a town now called Canjeeveram the capital of a former king of Karṇṇāṭa in the Deccan on the banks of the Kāberī river.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଏହା ଦ୍ରାବଡ଼ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଏହା ଗୋଷ୍ଠୀ ତୀର୍ଥ; ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ (ଖ୍ରୀ. ୧୪୭୯—୧୫୦୪) ଏ ରାଜ୍ୟ ଜୟ କର ରାଜଜେମା ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ଆଣି ବିବାହ କରିଥିଲେ । ମାଦଳାପାଞ୍ଜିରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ଯେ ଏ କାଞ୍ଚି ରାଜାଙ୍କର ଜେମା ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ପୁରୁଷୋତ୍ତମଦେବ ବିବାହ କରିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ହୋଇଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାର ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ଦେବଙ୍କ ରଥଯାତ୍ରା ସମୟରେ ଜଗନ୍ନାଥ ପହଣ୍ଡି ବିଜେ କର ରଥକୁ ବିଜେ କରିବାବେଳେ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଛେରପହରା (ଝାଡ଼ୁ କରିବା ଓ ପାଣି ଛିଞ୍ଚିବା) କରନ୍ତି । କାଞ୍ଚିରାଜ ଏହାକୁ ହାଡ଼ର କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ମନେକରି ପୁରୁଷୋତ୍ତମଙ୍କୁ କନ୍ୟା ଦେବାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କଲେ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ ଏଥିରେ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ ଯେ ସେ କାଞ୍ଚି ଆକ୍ରମଣ କରି ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ଆଣି ଗୋଷ୍ଠୀ ହାଡ଼ ବା ଶୃଙ୍ଖାଳ ସଙ୍ଗେ ବିବାହ କରାଇବେ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ ପ୍ରଥମେ ପରାଜିତ ହେଲେ; ମାତ୍ର ପରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଦେବଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ ଓ ସାହାଯ୍ୟ ଦ୍ୱାରା କାଞ୍ଚି ରାଜାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କର ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ଆଣି ଶୃଙ୍ଖାଳକୁ ବିବାହ ଦେବାକୁ ବସିଥିଲେ; ମାତ୍ର ପରେ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କୌଶଳରୁ ସ୍ନେହ ଓ ଦୟାପରବଶ ହୋଇ ନିଜେ ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କ ବିବାହ କଲେ । କାଞ୍ଚି ନଗର ମାଦ୍ରାଜର କିଞ୍ଚିତ୍ ଦକ୍ଷିଣ-ପଶ୍ଚିମରେ ଅବସ୍ଥିତ । ବିଷ୍ଣୁ କାଞ୍ଚୀ ଓ ଶିବ କାଞ୍ଚୀ ନାମରେ କାଞ୍ଚୀପୁରୀ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ଏହା ମୋକ୍ଷଦାୟିକା ସପ୍ତପୁରୀ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ ବୋଲି ପୁରାଣରେ କଥିତ । ଯଥା—"ଅଯୋଧ୍ୟା ମଥୁରା ମାୟା କାଶୀ କାଞ୍ଚିରବନ୍ତିକା, ପୁରୀ ଦ୍ୱାରାବତୀ ଚୈବ ସପ୍ତୈତା ମୋକ୍ଷଦାୟିକାଃ ।" ପୁରୁଷୋତ୍ତମଙ୍କର କାଞ୍ଚି ବିଜୟ ଓ କାଞ୍ଚି ଜେମା ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିବାହକୁ ଅବଲମ୍ବନ କର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରମାଶଙ୍କର ରାୟ ୧୮୮୦ ମସିହାରେ କାଞ୍ଚିକାବେରୀ ବା ପଦ୍ମାବତୀ ନାଟକ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଏହାହିଁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରଥମ ନାଟକ ଏବଂ ଏ ନାଟକ ୧୮୮୧ ସାଲ ଫେବ୍ରୁଆରୀ ମାସରେ କଟକରେ ଅଭିନୀତ ହୋଇଥିଲା ।]

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ମେଦନୀପୁର; ଭୁଲ. ବ. କାଁଚୀ) ବ.—
୧। କଇଁଚ; କଉଡ଼ି—1. Scissors.
୨। (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କାଁଚ; ମାଟିର କ୍ଷୁଦ୍ର ଗିନା—
2. A small earthen cup.
୩। (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଏକ ଫାଳ ନଡ଼ିଆ ଖଡ଼ୋଇ—
3. One half of a cocoanut; cocoanut-shell.

କାଞ୍ଚିଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଯାଜପୁର) ବିଣ—
Kāñchiā ୧। ଛଉକା; କବୁର—
1. Multicoloured.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୃଚ୍ଛ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାବୋଖରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ବହିଁର ବପରୁଥ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ।

୨ । ଶ୍ଲପଶ୍ଲପକଆ; ଛପଛପକଆ—

2. Having patches of different colours on the body.

୩ । କବ୍ବର୍ ବା କପିଳ ବର୍ଣ୍ଣବଶିଷ୍ଟ—

3. Brown; grey coloured.

୪ । ଶରୀରରେ ଧଳା ଛଉବଶିଷ୍ଟ—

4. Having patches of albino on the body; albinous.

୫ । କାଳଗ୍ (ଦେଖ)

Kālichā (See) (Haines)

କାଞ୍ଚକାଞ୍ଚଆ – ଦେ. ବ୍ୟ. (ଫ. କୁଞ୍ଚିତ)—କୁଞ୍ଚିତ—

Kāñchikāñchiā — Curled; curling.

କାଞ୍ଚକାବେରୀ—ଦେ. ବ. (ଏହା କାବେରୀ ନଦୀ ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିବାରୁ ଏହି ନାମ)—କାଞ୍ଚି (ଦେଖ)

Kāñchikāberī — Kāñchi (See)

କାଞ୍ଚକାଞ୍ଚି ହେବା—ଦେ.କ୍ରି. (ଫ. ଫକୁଚିତ)—୧ । କୁଞ୍ଚିତ ହେବା—

Kāñchikāñchi hebā — 1. To be curled.

୨ । କୁଣ୍ଠିତ ହେବା—

2. To hesitate to do a thing.

୩ । ନଅଣ୍ଟା ହେବା—3. Not to suffice.

କାଞ୍ଚିବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । (ଦେହରେ ପୋଷାକ ଆଦି) କଣ୍ଟିବା;କଚ୍ଛିବା—

Kāñchibā — 1. To test a dress or cloth on the body to see if it fits or is of proper length and breadth.

୨ । ଖେଞ୍ଚିବା; ଫକୁଚିତ କରିବା—

2. To contract.

କାଞ୍ଚିମାଳା— ସ. ବ. (କାଞ୍ଚି + ମାଳା)—କାଞ୍ଚି ୧ (ଦେଖ)

Kāñchimālā — Kāñchi 1 (See)

କାହା ଦେହରେ ଓଜନ କାଞ୍ଚିମାଳା

କଟୁଅଛ ଥା ରେ ଧାଁରେ ଅବଳା । ସୀନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କାଞ୍ଚୀ—ସ. ବ—କାଞ୍ଚି (ଦେଖ)

Kāñchī — Kāñchi See)

କାଞ୍ଚୀଗୁଣ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାଞ୍ଚୀ=ଅଣ୍ଟାପୂତା + ଗୁଣ=ମାଳା)—

Kāñchīguṇa — କାଞ୍ଚି ୧ (ଦେଖ)

Kāñchi 1 (See)

କାଞ୍ଚୀଗୁଣସ୍ଥାନ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାଞ୍ଚୀଗୁଣ ସ୍ଥାନ; ଯେଉଁ ଅଙ୍ଗରେ କାଞ୍ଚୀ ପିନ୍ଧାଯାଏ)—

Kāñchiguṇasthāna

୧ । ଅଣ୍ଟା; କଟି—1. The waist.

୨ । ପିଣ୍ଡି; ନଉମ୍—2. Buttocks.

କାଞ୍ଚୀଦାମ—ସ. ବ. (କାଞ୍ଚୀ + ଦାମ=ମାଳ)—

Kāñchīdāma — କାଞ୍ଚି ୧ (ଦେଖ)

Kāñchi 1 (See)

କାଞ୍ଚୀପଦ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାଞ୍ଚୀ + ପଦ)—

Kāñchīpada — କାଞ୍ଚୀଗୁଣସ୍ଥାନ (ଦେଖ)

Kāñchīguṇasthāna (See)

କାଞ୍ଚୁଟି—ଗ୍ରା. ବ—କାଚୁଟି (ଦେଖ)

Kāñchuṭi — Kāchuṭi (See)

କାଞ୍ଚୁଳା—ଦେ. ବ—କାଞ୍ଚଳା (ଦେଖ)

Kāñchulā — Kāñchalā (See)

କାଞ୍ଚୁଳି—ଦେ. ବ—କାଞ୍ଚଳା (ଦେଖ)

Kāñchuli — Kāñchalā (See)

ତେଲେଙ୍ଗି

କାଞ୍ଚେଲା—ଗ୍ରା. ବ—କାଞ୍ଚଳା (ଦେଖ)

Kāñchelā — Kāñchalā (See)

କାଞ୍ଚେଳି—ଗ୍ରା. ବ—କାଞ୍ଚଳା (ଦେଖ)

Kāñcheli — Kāñchalā (See)

କାଞ୍ଚୋଳା—ଦେ. ବ—କାଞ୍ଚଳା (ଦେଖ)

Kāñcholā — Kāñchalā (See)

କାଞ୍ଚୋଳି—ଦେ. ବ—କାଞ୍ଚଳା (ଦେଖ)

Kāñcholi — Kāñchalā (See)

କାଞ୍ଛିବା—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) କ୍ରି. (ଫ. କାଙ୍କ୍ଷ ଧାତୁ)—

Kāñchhibā — ୧ । ଆକାଙ୍କ୍ଷା କରିବା; ଅଭିଳାଷ କରିବା—

1. To desire; to wish.

୨ । ଅନୁଭବ କରିବା—2. To experience; to feel.

ମୋର ବେଦନା ସେ ଅଙ୍ଗେ କାଞ୍ଛଇ

ମୋର ଜନମେ ପ୍ରାଣ ମୂରୁଛଇ । ପ୍ରାତୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

କାଞ୍ଜିର୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଅନେକ ଦିନ ଯଏ ମାଠିଆରେ କାଞ୍ଜିର ବା କୁଣ୍ଡରେ କଞ୍ଚା ପାଣି ରହିଗଲେ ତାହାର ତଳରେ ବସିଯାଇଥିବା ମଇଳା ବା ଶିଉଳି—Sediment or moss formed at the bottom of a vessel if water is made to stand in it for a long time.

କାଞ୍ଜି ଅଁଳା—ଦେ. ବ. (ସ. କାଞ୍ଜୀ + ଆମଲକ)—ମାର୍ଗଶିରମାସ କୃଷ୍ଣନବମୀ—The 8th day of the dark fortnight of the month of Mārgaśira.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକେ କାଞ୍ଜି (ସହିଁରେ ଅଁଳା କୋଳ ପଡ଼ିଥାଏ) ନେଇ ତୁଳସୀ ତଉଗ୍‌ମୂଳେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ପୂଜା କରନ୍ତି ।]

କାଞ୍ଜିଆ—ଦେ. ବ୍ୟ. (ସ. କାଞ୍ଜିକା)—୧ । ଯେ ବହୁତ କାଞ୍ଜି ଖାଏ—

Kāñjiā — 1. One who takes too much Kāñji.

୨ । କାଞ୍ଜି ପରି ଖଟା—2. Acid or sour like Kāñji.

୩ । ପଚି ଯାଇଥିବା ବା ଉତ୍ତରର ପଦାର୍ଥ କାଞ୍ଜି ତଳ ଗୋଳିଆ ହୋଇ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଥିବା (ଡିମ୍ବ)—

3. Addled (egg); rotten.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବୃଥା; ନଷ୍ଟ—4. Spoiled.
(ଯଥା—ମୋର ଏତେ ପରିଶ୍ରମ କାଞ୍ଜିଆ ହୋଇଗଲା ।)
ଦେ. ବ—ଏକଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ମତ୍ସ୍ୟ—
A kind of small fish.

କାଞ୍ଜିଆ ହାଉସ୍ – ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାଇନ୍=ଗୋରୁଗାଈ + ହାଉସ୍=ଘର (ପରର ସ୍ୱେତକୁ ନଷ୍ଟ କରିଥିବା କାଇନ ହାଉସ ଗୋମେଷାଦଙ୍କୁ ଆବଦ୍ଧ କରିଯିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ **କାଞ୍ଜି ହାଉସ** ସ୍ଥାନ—Kine house; cattle pound.
Kāñjiā hāus

କାଞ୍ଜିଆହୁଦା—ବୈଦେ. ବ—କାଞ୍ଜିଆ ହାଉସ୍ (ଦେଖ)
Kāñjiāhudā Kāñjiā hāus (See)

କାଞ୍ଜିକ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ. କାଞ୍ଜି + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—କାଞ୍ଜି (ଦେଖ)
Kāñjikā Kāñjī (See)

କାଞ୍ଜିକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ. କାଞ୍ଜିକ + ଆ)—କାଞ୍ଜି (ଦେଖ)
Kāñjikā Kāñjī (See)

କାଞ୍ଜିକାଞ୍ଜିଆ—ଦେ. ବ—ବନ୍ୟ ଲତାବିଶେଷ—
Kāñjikāñjiā A wild creeper; vitis Auriculata.
[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଚକା; ଗଣ୍ଠିକୁ ଗଣ୍ଠି ପେନ୍ଥା ପେନ୍ଥା କୋଳ ଧରେ । ଏହାକୁ କାଠବଡ଼ା ବାନ୍ଧିବାରେ ଲଇ କରିଯାଏ; ଏହାର କଅଁଳ ଅଗକୁ ରନ୍ଧ ଅମ୍ଳିଲ ଓ ଉଅଣ କରିଯାଏ ।]

କାଞ୍ଜିକାଞ୍ଜିକା—ପ୍ରାଦେ. (ଖୋରଧା ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବ—
Kāñjikāñjikā କାଞ୍ଜିକାଞ୍ଜିଆ (ଦେଖ)
Kāñjikāñjiā (See)

କାଞ୍ଜିକାଞ୍ଜିକିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଖୋରଧା ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବ—
Kāñjikāñjikiā କାଞ୍ଜିକାଞ୍ଜିଆ (ଦେଖ)
Kāñjikāñjiā (See)

କାଞ୍ଜିଗାଡ—ଦେ. ବ.—ଭୂମିରେ ବା ଖଣ୍ଡିଏ ପଟାରେ ୨ ଧାଡ଼ିରେ ୧୪ ଗୋଟି ଗାତ ବା ମଲା କର ସେ ଗାତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ୧୨ ଟି ମଲାରେ ୩ ଗଣ୍ଡା ଲେଖାଏଁ କାଇଁଚ ବା ଗୋଡ଼ ବା ଉନ୍ନୁଳ, ଆଉ ବା ବଉଳ ମଞ୍ଜିର ସାର ପକାଇ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ଖେଳବାର ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—An indoor game played by females by distributing and redistributing 12 seeds in each of 2 rows of 7 holes each on the ground or on a plank.
Kāñjigāta
[ଦ୍ର—ଗୋଟିଏ ଧାଡ଼ିରେ ୭ଟି ଗାତ ଥାଏ, କନ୍ୟା ୭ଟି ଗାତରେ ୧୨ ଖଣ୍ଡି ଲେଖାଏଁ ସାର ରଖାଯାଏ; ଧାଡ଼ିର ଶେଷ ମୁଣ୍ଡର ଗାତଟି ଖେଳାଳର କାଞ୍ଜିଗାଡ ବା ବୋଇତ । ସେଥିରେ କଛୁ ସାର ନ ଥାଏ । ପ୍ରଥମେ ଜଣେ ଖେଳାଳ ଆପଣା ମର୍ଜ୍ଜିରୁ ଗୋଟିଏ ଗଦାରୁ ସାରଯାକ ଉଠାଇ ଡାହାଣ ଆଡ଼କୁ ଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗାତରେ (କେବଳ ବଯସ୍କର ଶେଷ ଗାତକୁ ଛାଡ଼ି) କଟେ ଲେଖାଏଁ ସାର ପକାଇଯାଏ । ଏହିପରି କରୁ କରୁ ଯେବେ ଆପଣାର ଗାତ ପାଖକୁ ଆସିଲା ବେଳକୁ ତା ହାତରେ ଥିବା ସବୁ ସାରଯାକ ନିଃଶେଷିତ ହୋଇଯାଏ, ତେବେ ସେ ମଲା । ଏହିପରି କରୁ କରୁ ଯେବେ ଆପଣା ବୋଇତ ଗାତରେ ଅନ୍ୟ ଖେଳାଳର ଗାତ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ସାର ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ତେବେ ସେ ଜିତେ । ତା ପରେ ଅନ୍ୟ ଖେଳାଳ ଖେଳେ ।]

କାଞ୍ଜିଗାତିଆ ଖେଳ—ଦେ. ବ.—କାଞ୍ଜିଗାତ (ଦେଖ)
Kāñjigātiā khela Kāñjigāta (See)

କାଞ୍ଜିଗୀତ—ଦେ. ବ.—କାଞ୍ଜିସମ୍ବନ୍ଧରେ ବୋଲିଯିବା ହାସ୍ୟରସଯୁକ୍ତ ଗୀତବିଶେଷ—A popular song dealing with the imaginary travel of kāñji. from one house to another.
Kāñjigīta
[ଦ୍ର—କାଞ୍ଜି ପ୍ରଥମେ କାନ୍ଦା ଘରୁ ବାନ୍ଦାର କେଉଁ ଜାଉର ଲୋକଙ୍କ ଘରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲା ଓ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ମାଡ଼ି ଗାଳ ଖାଇ ପଛକୁ ଯାଇ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲା ଏବଂ ସେଠାରେ ବଡ଼ ଆଦର ପାଇଲା । ଏହିପରି ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିବା ଗୋଟିଏ ରହସ୍ୟମୟ ଗୀତ]
ଉଡୁଁ କାଞ୍ଜି ଚଲ ଖରେ, ପଲେଇ ପଶିଲ ବ୍ରାହ୍ମଣଘରେ ।
ଏଣ୍ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟାଣୀ ଭେଣ୍ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କାଞ୍ଜି କ ରଖିଲେ ଯତ୍ନ କଣ ।
[ଦ୍ର—ଫଳତଃ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଘରେ କାଞ୍ଜିର ବେଶି ଆଦର ଦେଖା ଯାଏ ।]

କାଞ୍ଜିଚୋଡ଼ାଣି—ଦେ. ବ.—ଦୁଇ ଦିନରୁ ବେଶି ବାସି ଚୋଡ଼ାଣି (ଯହିଁରୁ କାଞ୍ଜି ଉଆର ହୁଏ)—Stale and sour rice water from which kāñji is prepared by boiling.
Kāñjitordāṇi

କାଞ୍ଜିପାଣି—ଦେ. ବ.—୧ । କାଞ୍ଜିଚୋଡ଼ାଣି (ଦେଖ)
Kāñjipāṇi 1. Kāñjitordāṇi (See)
୨ । ବହୁତ ଦିନର ବାସି ଚୋଡାଣିରେ ପ୍ରତିଦିନ ବା ମହଁରେ ମହଁରେ ପାଣି ମିଶାଇ ରଖାଯାଇଥିବା ହଳଦୀ ପଲା ପାମ୍ପସ୍—2. A drink made by diluting stale rice water with water from time to time.
[ଦ୍ର—କାଞ୍ଜିପାଣି ପାନ କଲେ ଜାଣ୍ଡିଜ୍ୱର, ଅଜାଣ୍ଡୀଦ ଭଲ ହୁଏ । ପୁଣ୍ଡର ଓଡ଼ିଆ ମଠରେ ବହୁ ବର୍ଷର ଅଉଡ଼ାର କାଞ୍ଜିପାଣି ରକ୍ଷିତ ହୋଇଅଛି ଓ ଅନେକ ଜାଣ୍ଡିଜ୍ୱରାକ୍ରାନ୍ତ ରୋଗୀ ଏ କାଞ୍ଜିପାଣିକୁ ମଗି ଆଣି ପିଇ ରୋଗମୁକ୍ତ ହେବାର ଦେଖାଯାଇଅଛି ।]

କାଞ୍ଜିପାଣି ହାଣ୍ଡି—ଦେ. ବ.—ପାକଶାଳାରେ ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିରେ ବାସି ଚୋଡ଼ାଣି ସଗୁଡ଼ାଉ ହୋଇ ସମୟକ୍ରମେ କାଞ୍ଜି ଉଆର ହେବା ନମନ୍ତେ ରଖାଯାଇଥାଏ—
A hāṇḍi or earthen pot placed in the cook room, in which sour rice water is stored for being cooked into kāñji in future.
Kāñjipāṇi hāṇḍi

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣତଃ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାବୋଧରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା:— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ।

କାଞ୍ଜିପିତିକେଇ—ଗ୍ରା. ବ.—କାଞ୍ଜିଗାତ (ଦେଖ)
Kāñjipitikei Kāñjigāta (See)

କାଞ୍ଜିଭାଉଦା—ବୈଦେ. ବ.—କାଞ୍ଜିଆ ହାଉସ୍ (ଦେଖ)
Kāñjihāudā Kāñjiā hāus (See)

କାଞ୍ଜିହାଉସ୍—ବୈଦେ. ବ.—କାଞ୍ଜିଆ ହାଉସ୍ (ଦେଖ)
Kāñjihāus Kāñjiā hāus (See)

କାଞ୍ଜୀ—ସ. ବ. (କ=ଜଳ ବା କୁ=କୁତ୍ସିତ+ଅନଜ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା; କର୍ତ୍ତୃ ଅ+ଈ)—ପର୍ଯ୍ୟୁସିତ ଅମ୍ଳର ଜଳ ବା ବାସି ଚୋଡ଼ାଣିଦ୍ୱାରା ପାକ କରାଯାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ବ୍ୟଞ୍ଜନ—A curry or soup or gruel made by thickening sour rice water over fire.
Kāñjī
[ଦ୍ର—ଏହା ପ୍ରେଚକ ଓ ଜ୍ୱର, ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ଦୋଷ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତରେ ଉପକାରୀ ।]

କାଟ୍—ଦେ. ବ.—କାଟ୍‌ଚ୍ଛାଟ୍ (ଦେଖ)
Kāt Kāṭchhāṭ (See)

କାଟ୍‌କସୁଟ୍—ବୈଦେ. ବ.—କାଟ୍‌କସୋର୍ (ଦେଖ)
Kāṭkasuṭ Kāṭkasor (See)

କାଟ୍‌କସୁର୍—ବୈଦେ. ବ.—କାଟ୍‌କସୋର୍ (ଦେଖ)
Kāṭkasur Kāṭkasor (See)

କାଟ୍‌କସୋର୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ସଦ୍ଭବର କାଟ୍+କସର୍)—କମାଇଦେବା; ସଙ୍କୋଚନ—Retrenchment; reduction.
Kāṭkasor
କାଟକୁଟ୍
କାଟକସର; କତରବ୍ୟୋତ

କାଟ୍‌କାଟ୍—ଦେ. ବଣ—କାଠ୍‌କାଠ୍ (ଦେଖ)
Kāṭkāṭ Kāṭhkāṭh (See)

କାଟ୍‌କୁଟ୍—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର)—୧ । ଲେଖା ଆଦ ସଂଶୋଧନ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଲେଖା ଉପରେ ଗାର ଟାଣିବା; କଟାକଟି—1. Scoring through old writings by way of correction.
Kāṭkuṭ
କାଟକୁଟ
କାଟଛାଂଟ

ଜମାନବନ୍ଦ ସମସ୍ତ ପୁନଃବାର ଅରେ ଶୁଣି ମୁନ୍ସିଙ୍କ ଦପ୍ତରର ଅନୁସାରେ କାଟ୍‌କୁଟ୍ କର ଗୁହାମାନଙ୍କୁ ସଦୁପଦେଶ ଦେବେ ।
ସଙ୍କାରମୋଦନ. ଦ୍ରମାଣଥଠଗୁଣ୍ଡ ।

୨ । ଅସ୍ତ୍ରଚିକିତ୍ସା—2. Surgical operation.

ଦେ. ବଣ.—ସଂଶୋଧନାର୍ଥ ଗାର ପକା ଦୋଇଥିବା (ଲେଖା)
କାଟକଟ ଦୋଇଥିବା (ଲେଖା)—Scored through and corrected (writings)

କାଟ୍‌ଚ୍ଛାଟ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୃତ୍ ଧାତୁ; ଭୁଲ: ଇଂ. କଟ୍ ଧାତୁ=କାଟିବା; ସଦ୍ଭବର କାଟିବା ଓ ଛନ୍ଦିବା; କାଟିବା=କର୍ତ୍ତନ କରିବା; ଛନ୍ଦିବା=ଅଗ କାଟିବା)—
Kāṭchhāṭ
କାଟଛାଁଟି
କତରବ୍ୟୋଁତ
୧ । ପୋଷାକ ଆଦର ଗଢ଼ଣ; କଟା ହେବାର ଢଙ୍ଗ—1. Cut; mode of cutting (of dress).
୨ । ରୂପ; ଆକୃତ—2. Form; shape.
(ଯଥା—ପିଣ୍ଡାଟର କାଟ୍‌ଚ୍ଛାଟର ସୁନ୍ଦର ।)
୩ । ଅନ୍ତିମ ସାଜସଜ୍ଜା—3. Final recast.
୪ । ଚେହେରା; ଗୁଲଚଲନ—4. Mien; gait.
୫ । ଧରଣ; ଢଙ୍ଗ—5. Cast; fashion.
୬ । ଶାଗ ଆଦ କାଟିବାର ଥର—
6. Cutting of a pot herb; pruning of a potherb.
୭ । କାଟ୍‌କୁଟ୍ (ଦେଖ)—7. Kāṭkuṭ (See)
୮ । କାଟ୍‌କସୋର୍ (ଦେଖ)—
8. Kāṭkasor (See).

ଦେ. ବଣ—୧ । ନାନାପ୍ରକାର କର୍ତ୍ତିତ—
1. Cut or reduced in various ways.
୨ । କଟାକଟି ଦୋଇ ସଙ୍କଳିତ—
2. Finally recast.

କାଟ୍‌ଚ୍ଛାଟ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପୋଷାକ ଆଦ ଢଙ୍ଗର କରିବା ନମନ୍ତେ ଲୁଗାକୁ କାଟିବା—
Kāṭchhāṭ karibā
କାଟଛାଁଟକରା
କତରବ୍ୟୋଁତ କରା
1. To cut cloth to suit it being done up for a dress.
୨ । କାଟ୍‌କୁଟ୍ କରି ସଙ୍କଳିତ କରିବା—
2. To revise (a writing); to recast.
୩ । କମ୍ କରିବା—3. To dimimish; to lessen the size; to curtail.

କାଟ୍‌ଚ୍ଛାଣ୍ଟ୍—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—କାଟ୍‌ଚ୍ଛାଟ୍ (ଦେଖ)
Kāṭchhāṇṭ Kāṭchhāṭ (See)

କାଟ୍‌ଣୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କର୍ତ୍ତନ)—
Kāṭṇī ବ୍ୟୟସଂକୋଚକାରିଣୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—(a woman) Making retrenchments in expenditure.

କାଟ୍‌ତି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କାଟ୍‌ତା)—ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟାଦର ବଜାରରେ ବିକ୍ରୟ—Sale; consumption; ready disposal of a commodity; ready sale in the market.
Kāṭṭi
କାଟିତି
କଟତୀ

କାଟ୍‌ନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କାଟଣା (ଦେଖ)
Kāṭnā Kāṭaṇā (See)

କାଟଲଗ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କଟାଲୋଗ୍)—
Kāṭlag ୧ । ପୁସ୍ତକାଗାର ବା ପୁସ୍ତକବ୍ୟାପାରର ପୁସ୍ତକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବାହୁ ତାଲିକା—1. Catalogue of books in a library or bookshop.
କ୍ୟାଟାଲଗ
କେଟାଲଗ
୨ । ଭଣ୍ଡାର ବା ଦୋକାନରେ ଥିବା ପଣ୍ୟାଦର ମୂଲ୍ୟ ତାଲିକା—
2. Catalogue or price list of commodities in a shop or store.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍ଘ	ନ୍,

କାଟ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ତ୍ତନ; କର୍ତ୍ତନ; ତୁଳ. ଇଂ. କଟ୍=କାଟିବା)—
Kāṭa କାଟିବା; କର୍ତ୍ତନ; କଟା ହେବା—
କାଟ୍; କାଟନ୍ 1. Act of cutting.
କାଟ ୨ । ଫସଲ ବା ଶାଗ ଆଦ କାଟିବାର ଥର—
2. One cutting of a crop.
(ଯଥା—ଆମ ବାଡ଼ି କୋଶଳାଶାଗ ୩ କାଟ ପାଇଲଣି ।)
୩ । ଲଗୁଆ—3. Daily supply; contract for a daily supply of necessaries; regular daily supply.
୪ । ସାଦୃଶ୍ୟ—4. Likeness; similarity.
(ଯଥା—ତା କାଟରେ ଲୋକ ମିଳବେ ନାହିଁ ।)
୫ । ଆକାର—5. Shape.
୬ । ଦୋକାନର ଜନ୍ନଷ ଉପରେ ଲେଖା ହୋଇଥିବା ମୂଲ୍ୟରୁ କଟାଯିବା ମୂଲ୍ୟାଂଶ; ଯାହା ନଗଦ କେଡାଙ୍କୁ ମାଫ୍ ଦିଆଯାଏ—6. Amount to be deducted from the market price of a commodity when it is purchased for cash.
୭ । ଢଙ୍ଗ; ଧରଣ; ପ୍ରକାର—
7. Cut; mode; cast.
୮ । ଉଣା କରିବା; କମାଇବା—
8. Diminution; curtailment.
୯ । ଗଠଣ; ଗଢ଼ଣ—
9. Cut or make of a thing.
୧୦ । ପଣ୍ୟ, ବସ୍ତ୍ରାଦିରେ ବା ମାଲ ଚାଲାଣରେ ଛପା ହୋଇଥିବା ମୂଲ୍ୟ—10. Noted price; catalogue price of an article offered for sale.
୧୧ । ଶିରଶ୍ଛେଦ; ମୁଣ୍ଡଦଣା—11. Beheading.
(ଯଥା—ଯୁଦ୍ଧରେ ଲୋକେ କାଟ ଖାଇଗଲେ ।)
୧୨ । ପୂର୍ବରୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ରେଟରେ ଜନ୍ନଷ ଯୋଗାଇବାପାଇଁ ଆଗଉରି ଦାଦନ ଦିଆଯିବା ଟଙ୍କା—
12. Money advanced to the vendor on a contract to supply things at a fixed rate.
୧୩ । ପ୍ରତିଦିନ ଗଉଡ଼ାଠାରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣର ଦୁଧ ବା ଦୁଧର ମୂଲ୍ୟ ନେବା ସର୍ତ୍ତରେ ଦୁଧିଆଳି ଗାଈକୁ ଗୋସ୍ୱାମୀ ଗଉଡ଼ ଜମା କରିବା ପ୍ରଥା—13. The making over of a milch cow to a cowherd on condition of his supplying a fixed quantity of milk or price there of to the owner for a fixed period.
୧୪ । କାଟ ଛିଡ଼ିବା (ଦେଖ)
14. Kāṭa chhirḍibā (See)

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ.—ଏକ କୁଟା ପରିମିତ (ଗୁଡ଼ୁଲ), ପ୍ରାୟ କଟକ ଆଠ ସେର—Eight seers of (rice).

କାଟକରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଲଗୁଆ କରିବା; ପ୍ରତିଦିନ ନିତ୍ୟପ୍ରିତରୂପେ
Kāṭa karibā ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ବସ୍ତୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ଚୁକ୍ତି କରିବା—1. To contract for a regular supply of an article of daily use.
୨ । ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ପଦାର୍ଥର ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ଅନୁସାରେ ଦର ଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ଲେଖିଦେବା—2. To settle and mark the rate of certain articles (e. g. coconut.)
[ଦ୍ର—ସଉଦାବାଦ ଅଞ୍ଚଳର ନଡ଼ିଆ ମହାଜନମାନେ ବର୍ଷକେ ଥରେ ଏକତ୍ର ବୈଠକ କରି ସେ ବର୍ଷ ପାଇଁ ନଡ଼ିଆର କାଟ କରନ୍ତି ।]

କାଟ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶିରଶ୍ଛିନ୍ନ ହେବା; ବଳା ହେବା—
Kāṭa khāibā 1. To be beheaded.
(ଯଥା—ପୂର୍ବେ ଫ୍ରାନ୍ସରେ ଗୁରୁତର ଅପରାଧମାନେ କାଟ ଖାଉଥିଲେ ।)
୨ । କର୍ତ୍ତିତ ହେବା—2. To be cut.
(ଯଥା—କୋଶଳା ଶାଗ ଯାକ ଭଳି ଗୁର କାଟ ଖାଇଲେ ବଢ଼େ ।)
୩ । ଦୋକାନ ଆଦରୁ ଲଗୁଆ କରି ସଉଦା ଆଣି ନିଜର ବ୍ୟବହାରରେ ଲଗାଇବା—3. To bring articles regularly on credit from a shopkeeper.

କାଟ ଛଡ଼ିବା—ପ୍ରାଦେ. (ପୁଣ୍ଡା ଜିଲ୍ଲା) ବ—ନଡ଼ିଆ ମହାଜନ ଓ
Kāṭa chhirḍibā ଖାଉକମାନେ ବସି ବର୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ କାରବାର ହୋଇଥିବା ନଡ଼ିଆର ଦର ବା ଚୁକ୍ତି ସ୍ଥିରୀକୃତ କରିବା—
The settlement of the rate of the cocoanut at a conference of cocoanut traders once in a year.

କାଟ ଛିଣ୍ଡିବା—ପ୍ରାଦେ. (ପୁଣ୍ଡା ଜିଲ୍ଲା) ବ—କାଟ ଛଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Kāṭa chhiṇḍibā Kāṭa chhirḍibā (See)

କାଟଣ—ଦେ.ବ. (ସଂ. କର୍ତ୍ତନ;ପ୍ରା.କଟ୍ଟଣ; ତୁଳ.ଇଂ. କଟ୍=କାଟ)—
Kāṭaṇa ୧ । ଗଢ଼ଣ—1. Cut; make.
୨ । କାଟିବା; କର୍ତ୍ତନ—2. Cutting.
ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବଣ—୧ । କର୍ମର ଉପଯୁକ୍ତ—
1. Fit for work.
୨ । କର୍ମଠ; ପରିଶ୍ରମୀ—2. Laborious.
(ଯଥା—ଏ ଗୋରୁଟି କାଟଣ ପଡ଼ିବ; ଏ ମୂଲିଆମାନେ ଖୁବ୍ କାଟଣ ।)

କାଟଣା—ଦେ. ବ.—୧ । ତରକାରି ପାଇଁ କଟା ହେବା ପରିବାପତ୍ର—
Kāṭaṇā 1. Vegetables chopped ready for cooking.
କାଟା
କାଟା ୨ । କାଟିବାର କ୍ରିୟା—2. Act of cutting.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ହୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜଲେ, ସେତେ ଏ ଘ୍ରଷାବୋଷରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁତ ବପସ୍ଥତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଇ ଖୋଜବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜବେ; 'ବଖୁ' ନ ମିଳଲେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍ଲ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ

୩ । ଗାଳମନ୍ଦ—3. Imprecations; abuses.

୪ । ସୂତା କାଟିବା—4. Spinning (of thread).

କାଟଣାବାଟଣା—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର; ସଂ. କର୍ତ୍ତନ ଓ ବର୍ତ୍ତନ)—

Kāṭaṇābāṭaṇā କାଟାବାଟା

ଉରକାସ୍ କରିବା ପାଇଁ ପରିବା ଆଦି କାଟିବା ଓ ବେଶର ଆଦି ବାଟିବା କର୍ମ—The operations of chopping vegetables and pestling spices for cooking curry.

କାଟଣୀ—ଦେ. ବ—କାଟେଣୀ (ଦେଖ)

Kāṭaṇī Kāṭeṇī (See)

କାଟପାଣି—ଦେ. ବ.—୧ । କୌଣସି ରୋଗ ନିବାରଣାର୍ଥ ମନ୍ତ୍ର। କାମନା

Kāṭapāṇi ପୂରଣ ମନ୍ତ୍ରରେ ଅଭିମନ୍ତ୍ରିତ ଜଳ; ମନ୍ତ୍ରର ପାଣି—

1. Water consecrated by mantras for being used as medicine or charm.

୨ । ବାଇଗଣ ଆଦି ଗଛରେ ଅତ୍ୟଧିକ ଫଳ ଫଳିବାପାଇଁ ଗଛମୂଳେ ଦିଆଯିବା ଅଭିମନ୍ତ୍ରିତ ଜଳ—2. Charmed water sprinkled on plants with a view to their producing a bumper produce.

ଗୁଣିଘରେ ତା ମୂଳେ ସେ ଦେଲେ କାଟପାଣି ।

ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି. ବନ୍ଧମୋକ୍ଷ୍ୟ ।

କାଟବାଛ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—୧ । ରନ୍ଧନାର୍ଥ ପରିବା କାଟିବା ଓ ଶାଗ ଆଦି ବାଛିବା—1. Acts of chopping vegetables and cleaning pot-herbs for cooking.

Kāṭabāchha.

୨ । ରନ୍ଧନାର୍ଥ ସଜ୍ଜିତ କଟା ପରିବା ଓ ବଛା ଶାଗ—

2. Chopped vegetables and cleaned pot herbs ready for cooking.

[ଦ୍ର—ରାଜାମାନଙ୍କ ରାଜଧାନୀକୁ ସମାଗତ ବିଶିଷ୍ଟ ରାଜ-ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ପାକଶାଳାକୁ ଉଆସରୁ 'କାଟବାଛ' ପଠାଯାଏ ।]

କାଟବାଟ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ତ୍ତନ + ବର୍ତ୍ତନ)—୧ । ରନ୍ଧନାର୍ଥ ପରିବା

Kāṭabāṭa କାଟିବା ଓ ମସଲା ଆଦି ବାଟିବା କ୍ରିୟା—

The acts of chopping vegeatables and pestling spices or sauce for cooking.

୨ । ରନ୍ଧନାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଟା ପରିବା ଓ ବଟା ମସଲା—

2. Chopped vegetables and pestled spices ready for cooking.

କାଟବାଡ଼ି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ—ମୁଣ୍ଡକାଟ (୩) (ଦେଖ)

Kāṭabārḍi Muṇḍakāṭa (3) (See)

କାଟବ୍ୟ—ସଂ. ବ. (କର୍ତ୍ତୃ + ତ୍ୟବ. ଯ)—କଠୁଆ; କର୍କଶତା—

Kāṭabya Harshness.

କାଟସିନ୍ଦା—ଦେ. ବ. (ମହାଜନ ଓ ଦୋକାନ ସିରସ୍ତା; ଏ ସିନ୍ଦା ଅବଶ୍ୟକ

Kāṭasihā ସ୍ଥଳରେ କାଟକୁଟ ହୋଇ ଲେଖା ହେବାରୁ)—

ପ୍ରତିଦିନ ଯେଉଁ ବହିରେ ଜମାଖରଚ ଚଢ଼େ—

Daily account book of business.

କାଟା—ବୈଦେ. ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଙ୍ଗାମ) ବ. (ଇ. କାର୍ଡ଼)—

Kāṭā ୧ । ଚଠିପତ୍ରାଦିର ବଡ଼ା—1. Bundle of letters.

୨ । ଚଠିର ଡାକ—2. Post.

୩ । ଶହେ ପାନ—3. One hundred betel leaves.

୪ । ପୋଷ୍ଟକାର୍ଡ଼—4. Post card.

କାଟାମାଣ୍ଡୁ—ଦେ. ବ. (ନାମ) (ସଂ. କାଷ୍ଠ + ମଣ୍ଡପ)—

Kāṭāmāṇḍu କାଟାମାଣ୍ଡ

ନେପାଳ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ—Name of the capital of the kingdom of Nepal.

କାଠମାଣ୍ଡୁ [ଦ୍ର—ଏହି ନଗରରେ ଅଧିକାଂଶ ଘର କାଠରେ ତିଆରି ହେବାରୁ ଏହି ନାମ ।]

କାଟିକାଟି ହେବା (ପେଟ)—ଦେ. ବ.—ଉଦର ମଧ୍ୟରେ ଆମଜନିତ

Kāṭikāṭi hebā (peṭa) ପୀଡ଼ା ହେବା ବା ପେଟ କାମୁଡ଼ିବା—

Aching felt in the abdomen due to dysentery

କାଟାଲଗ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାଟାଲୋଗ୍)—କାଟ୍‌ଲଗ୍ (ଦେଖ)

Kāṭālag Kṭālag (See)

କାଟିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.—୧ । କାଟେଣୀ (ଦେଖ)

Kāṭiṇī Kāṭeṇī (See)

କାଟିନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କାଟେଣୀ (ଦେଖ)

Kāṭin Kāṭeṇī (See)

କାଟିନି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ.—କାଟେଣୀ (ଦେଖ)

Kāṭini Kāṭeṇī (See)

କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଜ୍ଞନାମ) (ସଂ. କର୍ତ୍ତନ ବା କର୍ତ୍ତନ; (ତୁଳ) ଓ. କାଟ୍ଟୁ ଇଂ. କଟ୍ = କାଟିବା)—

କାଟା

କାଟନା

୧ । ଅସ୍ତ୍ରାଦିଦ୍ୱାରା ଛେଦନ କରିବା; କର୍ତ୍ତନ କରିବା—

1. To cut by instruments; to sever. (ଯଥା—କାଠ କାଟିବା ।)

୨ । ଊଣା କରିବା; କମାଇବା—

2. To lessen; to disminish.

ଅପଣା ପେଟରୁ କାଟି ଭଲ ଜନ ପେଟା ପାଇଁ ଇଷ୍ଟ ଥିବ ।

ବ୍ରଜନାଥ୍ମାଘ. ନଥଝୁଣୀ ।

୩ । କାଟି କରିବା; କାସିବା; ଫଳଦୁଦ ହେବା—

3. To be effectual.

ନ କାଟେ ମନ୍ତ୍ର ମହଷଧ । ପ୍ରାଚୀ. ଜଗୁଁମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

୪ । (ଦେହ ବା ମନକୁ) ପୀଡ଼ାଦାୟକ ହେବା; କଷ୍ଟ ଦେବା; ଦୁଃଖ ଦେବା; ପୀଡ଼ା ଦେବା—4. To trouble; to give pain; to afflict.

ସବାସ କର ମାର ପଳାଉ ସୁରୁସାଙ୍ଗ ନ କାଟନ୍ତୁ । ଏ ସେତେ କାଟୁଛୁରେ ।

କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୫ । (ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ବର୍ତ୍ତନ) ଅମଙ୍ଗଳ ବାଞ୍ଛା କରି ଗାଳ ମନ୍ଦ କରିବା; ସର୍ପିବା—5. To curse; to imprecate. (ଯଥା—ସେ ମୋତେ ସବୁବେଳେ କାଟୁଛୁ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	।ଃ	ଏ	ହସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ସ	ଉଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ତ

୬ । (କାଳ) ଯାପନ କରିବା; ଅତିବାହିତ କରିବା—
6. To spend or pass (time)

ଏନ କାନ୍ଥରେ ଋତିକୁମାର ସଙ୍ଗରେ—ନଦକିଶୋର. ସୀତାବନବାସ ।

୭ । (ସୂତା) ବଳିବା; କପା ଆଦିରୁ ସୂତା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—
7. To spin a thread.

୮ । (ଚିତ୍ର) ଲେଖିବା; ଆଙ୍କିବା; ଚିତ୍ରଣ କରିବା; (ଗାର) ଟାଣିବା—8. To draw; to delineate.

ଚାହୁଣେ ଚଉମାଶ ଦେହରେ କାଟିବେ—ଭୁଷଣ୍ଡି ରାମାୟଣ. ବନ ।

୯ । କଲମ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ ବିଷୟର ଉପରେ ଗାର ପକାଇବା; ଲେଖାକୁ ବାତିଲ ଦେବା—9. To score through (a writing).

(ଯଥା—ମୋ ଲେଖାର ବର୍ତ୍ତୀଶୁଦ୍ଧିମାନ ସେ କାଟି ଦେଲେ ।)

୧୦ । (ବୁଢ଼ିଆଣୀ) ନିଜ ଦେହରୁ ସୂତା ବାହାରକର ଜାଲ ବୁଣିବା—10. (a spider) To weave a web.

୧୧ । (କଥା) ଇଙ୍ଗିତ ଦେବା; ଉପଦେଶ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରିବା; ନ ମାନିବା —11. To disregard; to disobey.

(ଯଥା—ସେ ମୋ କଥାକୁ କାଟିଦେଇ ଚାଲିଗଲା ।)

୧୨ । (ବନ୍ଧୁ ସମ୍ପର୍କ) ଛେଦନ କରିବା; ଉଠାଇବା—
12. To break off or sever connection.

(ଯଥା—ପୁଅ ବିବାହ ବେଳକୁ ସେ ଅମୁକ ବନ୍ଧୁକୁ କାଟିଦେଲେ ।)

୧୩ । (ପ୍ରାର୍ଥନା) ନାମଞ୍ଜୁର କରିବା—13. To reject.

(ଯଥା—ସେ ମୋ ଅଳ କାଟିଦେଇ ଚାଲିଗଲେ ।)

୧୪ । (ପାଣି) ଆଡ଼େଇବା ବା ବିଭାଗ କରିବା—
14. To divide (water).

ଝଟ୍ଟଦନ୍ତେ ରଙ୍ଗେ କାଟନ୍ତି ତରଙ୍ଗ—ବିଦ୍ୟାନାଥ. ତତ୍ତ୍ୱକା ।

୧୫ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରାପ୍ୟ ବା ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର ପରିମାଣ କମାଇବା—15. To diminish the supply of one's dues or food.

(ଯଥା— ବାବୁ ଏ ମାସରେ ମୋର ଦରମାରୁ ଦୁଇ ଟଙ୍କା କାଟିଲେ ।)

୧୬ । ବାଦ୍ ଦେବା; ଫେଡ଼ିବା—
16. To subtract; to deduct.

(ଯଥା—୫ରୁ ୩ କାଟିଲେ ବାକି ୨ ରହିବ ।)

୧୭ । (ବାଳ) କଟୁରିବା; ଛଣ୍ଟିବା—
17. To crop (hair); to clip.

(ଯଥା—ନଖ କାଟିବା; ବାଳ କାଟିବା ।)

୧୮ । କର୍ତ୍ତନ କ୍ରିୟା ସମ୍ପାଦନ କରିବା—
18. To perform the work of cutting.

(ଯଥା—ଧାନ କାଟିବା; ଗଛ କାଟିବା ।)

୧୯ । (କରଣୀ, କ୍ଷମତା ବା ପ୍ରଭାବ) ବଳବତ୍ତର ହେବା—
19. To prevail.

(ଯଥା—ଆଜିକାଲି ଗାନ୍ଧିମହାତ୍ମାଙ୍କ କରଣୀ ଘର କାଟୁଛି ।)

୨୦ । (ବାଟ) ଖୋଜି ସ୍ଥିର କରି ସେହି ବାଟେ ଯିବା; ବାଟ ଦେଖିବା—20. To go one's own way; to choose (one's way).

(ଯଥା—ଏଠାରେ ରହିଲେ ବିପଦ ପଡ଼ିବ, ଆଗକୁ ଯେଉଁ ବାଟ ସେ କାଟ ।)

୨୧ । (ଶର ବା ପ୍ରହାର) ଅଟକାଇବା ବା ନିବାରଣ କରିବା—
21. To successfully oppose; to intercept (a blow).

(ଯଥା —ରାବଣ ଯେତେ ଶର ମାରିଲା ତାକୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ କାଟିଦେଲେ ।)

୨୨ । ଏକଜ ଥିବା ଏକାଧିକ ବସ୍ତୁକୁ ଏକକୁ ଅନ୍ୟ ଠାରୁ ପୃଥକ୍ କରିବା—22. To cut off.

(ଯଥା —ଏ ଧାନକୁ ପାଛୁଡ଼ିକର ଅଗାଡ଼ିଉକ କାଟିବଅ ।)

୨୩ । ଠକ୍ ଠକ୍ ଶବ୍ଦ କରିବା; କଟ୍‌କଟ୍ ଶବ୍ଦ କରିବା —
23. To make a sound of cutting.

(ଯଥା—ମୂଷା ପେଡ଼ିକୁ କାଟୁଛି ।)

୨୪ । ପାର୍ଶ୍ୱତା କମାଇବା—
24. To lessen the length of.

(ଯଥା—ବାଟ କାଟିବାପାଇଁ କଣ୍ଟିମାର୍ଗରେ ଯିବା ।)

୨୫ । (ସାପ) ଆଦି କାମୁଡ଼ିବା; ଦଂଶନ କରିବା—25. To bite.

ପଥରେ ଗମ୍ଭୀର ଭୟଙ୍କର, ସ୍ୱେଚ୍ଛେ କାଟନ୍ତି ତା ଶବ୍ଦର—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨୬ । ପ୍ରତିଷେଧ କରିବା; ପ୍ରତିବିଧାନ କରିବା—
26. To remedy.

(ଯଥା—ସର୍ପ ପାତମନ୍ତ୍ରକୁ ଏ ଔଷଧ କାଟିବ ନାହିଁ; ଗୁଣି ଗାରୁଡ଼ିକୁ କାଟିପାରି କାଟି ଦେବ ।)

୨୭ । (ଲୁଗା ଆଦିର)ମୂଲ୍ୟ ନିରୂପଣ କରିବା;ଦର ସ୍ଥିର କରିବା—
27. To finally settle and note the price (of cloth).

(ଯଥା—ନଡ଼ିଆ ଶହକୁ ଟଙ୍କାଏ ଲେଖାଏଁ ଏ ବର୍ଷ ମହାଜନମାନେ କାଟିଲେ ।)

୨୮ । ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ ଖାଦ୍ୟାଦି ଜଣକଠାରୁ ପ୍ରତିଦିନ ଆଣିବା ବା ଦେବା; କାଟ ଆଣିବା ବା ଦେବା— 28. To supply a commodity regularly every day.

୨୯ । ତର୍କ ବା ଯୁକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଖଣ୍ଡନ କରିବା—
29. To smash an argument by counter proposals; to successfully meet an argument by counter argument.

(ଯଥା—ଅପର ପକ୍ଷର ଓକିଲଙ୍କ ଯବାବସୁଆଲଯାକ ଅମ ଓକିଲ କାଟି ଦେଲେ ।)

୩୦ । କାଟିତ ହେବା; ବିକ୍ରୀତ ହେବା; କଟିବା—
30. To be consumed; to be sold or disposed of.

(ଯଥା—ବର୍ତ୍ତମାନ ବଜାରରେ ବିଲାତି ଲୁଗା କାଟୁ ନାହିଁ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନମିଳବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସ୍ଥାନରେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୩୧ । ନିଃଶେଷିତ ହେବା—31. To be exhausted or spent.

୩୨ । କୌଣସି ପ୍ରାଣୀକୁ ଦାଣିବା—

32. To behead or cut an animal.

(ଯଥା—ଜଂସେଇ ନଉ. କେତେ ପଶୁଙ୍କୁ କାଟେ ।)

୩୩ । କାଙ୍କଆଦ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ମାଟି ଖୋଳିବା —

33. To dig earth by means of cutting instruments.

୩୪ । ବାଧିବା; କଷ୍ଟବୋଧ ହେବା; ପୀଡ଼ା ବୋଧ ହେବା—

34. To have a feeling of pain; to feel pain.

ଉସ୍ୱାରେ ଲଗଇ ଶୀତ, ପୂର୍ଣ ଗଲେ ଶରୀର କାଟଇ ଶସ୍ତ୍ର ।

ଭଥାନାଥ. ଉତ୍କଳୀ ।

୩୫ । ଏକ ବାଟ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ବାଟେ ଯିବା—

35. To avoid a difficult situation.

(ଯଥା— ଗୁରୁଜନମାନେ ଦାଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡାରେ ବସିଥିଲେ ଆମେ ଗ୍ରାମ ଦାଣ୍ଡ ବାଟେ କାଟି ବାଡ଼ି ବାଟେ ଲୁଚ କରି ଯାଇଥିଲୁଁ ।)

୩୬ । ଦରମା, ବୃତ୍ତି ବା ମୂଲ୍ୟର କେତେକ ଅଂଶ କମାଇ ଦେବା ବା ନ ଦେବା—

36. To stop a portion of wages or salary.

ଆର୍ତ୍ତଙ ଲୋକ ବୃତ୍ତି ନ କାଟଉ ରୁସ୍ମେ । କୃଷ୍ଣଦିହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

୩୭ । ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା; ସଫା କରିବା—

37. To prepare; to pave (the way)

ନାରଦ ବୋଲେ ହେ ଅପାର୍ଥ ଭଦ୍ରକାଳୁ
ଛଡ଼ାଲେ ଦଳକ ବାଟ କାଟଇ ନର୍ଜ୍ଜୁ ।

କୃଷ୍ଣଦିହ. ମହାଭାରତ. ଅନୁଶାସନ ।

୩୮ । କଟିଯିବା; ବନଷ୍ପ ହେବା—

38. To be destroyed; to disappear.

କେଶବ ଶ୍ରବଣ ମଙ୍ଗଳ, କାଟି ଯାହା ନାମ ଧରିଲେ ଅମଙ୍ଗଳ ।

ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

୩୯ । ଭେଦିବା; ଭେଦ କରିବା; ବିଦାରଣ କରିବା—

39. To pierce.

ପ୍ରହାର କଲେ କଣ୍ଡଉଟେ, ଭେଣେ ଚର୍ମରେ ଘା ନ କାଟେ ।

ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୪୦ । (କୌଣସି ଔଷଧ) ଦେହାଭ୍ୟନ୍ତରସ୍ଥ କୁପିତ କଫ ବା ଆମକୁ ସ୍ଥାନଚ୍ୟୁତ କରି ବାହାରକୁ କାଢ଼ି ଆଣିବା—

40. To cause phlegm and mucus come out in the shape of spittke or fœcus.

(ଯଥା—ଏ ବଟିକା କଫ କାଟି ପକାଇବ ।)

୪୧ । ଫଳବତ୍ ହେବା; ଅଭୀଷ୍ଟ ଫଳ ପ୍ରସୁତ ହେବା—

41. To produce the desired effect.

(ଯଥା—ଯେତେ ଇଚ୍ଛା ସେତେ ଶରଦ ଧରିଥାଉ ପଛକେ ଗୋଟିଏ ବଟିକା ସବୁ କାଟି ପକାଇବ ।)

୪୨ । କେଶବନ୍ୟାସପୂର୍ବକ ସଜାଇବା—

42. To dress up the hair.

(ଯଥା—ଫିରେଇ କାଟିବା; ଟେର କାଟିବା; ସୁନ୍ଥା କାଟିବା ।)

୪୩ । ଲାଘବ କରିବା—43. To assuage.

(ଯଥା—ଅଫିମ ଦେହର ଶ୍ରମକୁ କାଟି ପକାଏ ।)

[ଦ୍ର— କାଟିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ କ୍ରିୟାମାନ—କାଟି ଆଣିବା, କାଟି ଦେବା, କାଟି ନେବା, କାଟି ପକାଇବା କାଟିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ସଦ୍ଧରର କ୍ରିୟାର ବ୍ୟବହାର । ଯଥା—କାଟିବା ଲୁଟିବା, କାଟିବା ଛୁଟିବା, କାଟିବା ବାଛିବା, କାଟିବା ବାଟିବା, କାଟିବା ସମ୍ଭିବା, କାଟିବା ଦାଣିବା ।]

କାଟିବା ଆଙ୍କିବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି. (ସଦ୍ଧରର ଶବ୍ଦ)—
Kāṭibā āṅkibā କାଟିବା ୮ (ଦେଖ)
Kāṭibā 8 (See)

କାଟୁ—ଦେ. ବ—୧ । ଲକ୍ଷଭେଦତ୍ୱ; ଫଳପ୍ରଦତ୍ୱ—
Kāṭu 1. Effectiveness.

(ଯଥା—ଏ ଔଷଧର ଭାରି କାଟୁ ।)

୨ । ବନ୍ଦୁକ ଆଦ ଗୁଳର ଲକ୍ଷ୍ୟଭେଦ କରିବାର ପରମାଣ ବା ଦୂରତ୍ୱ—2. Range of a gun.

(ଯଥା—ଏ ବନ୍ଦୁକର କାଟୁ ୨୦୦ ଗଜ ।)

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ନକସ ଖେଳରେ ଛୁଡ଼ି ବନ୍ଧା ହେବା ବା ବାଜି ମାର ରଖାଯିବା ପଇସାକୁଡ଼ି (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—
The stake consisting of cash in gambling.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଖୋରଧା ଓ ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ଫ୍ର. ଭବଉଃ; ଦ୍ରାବଡ଼-କାଟୁ)—ଶଗଡ଼ର ନାଲ; ଚକ ଚାରିପାଖେ ବୁଲିଥିବା ଲୁହା—
The circular iron rim of cart wheels.

ଦେ. ବଣ—ଗୁଣାକୃତ; ସଗୁଣ; ଫଳପ୍ରଦ—Effectual.

କାଟୁଆ—ଦେ. ବ—ନାଇନ୍‌ତାଲ ଆଳୁ—Nainital potato which
Kāṭuā is used as seed by cutting it into several parts having eyes.

ଦେ. ବଣ—କାଟୁ କରୁଥିବା; ଫଳପ୍ରଦ—Effectual.

କାଟୁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଫଳପ୍ରଦ ହେବା—
Kāṭu karibā 1. To be effectual.

୨ । ଲକ୍ଷ୍ୟ ବସ୍ତୁରେ ବାଜିବା; ଲକ୍ଷ୍ୟଭେଦ କରିବା—
2. To hit the target; to answer the intended purpose.

କାଟୁଣୀ—ଦେ. ବ—୧ । ସୂତା କାଟିବାରେ ମଜୁରୀ ବା ପାରିଶ୍ରମିକ—
Kāṭuṇī 1. Wages for spinning.

୨ । (ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) ସୂତା କାଟିବା ଲୋକ—
2. A person who spins thread; spinner.

ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ— ସମ୍ଭିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
(female) Habituated to calling bad names, abusive (woman).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ । ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯୁ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍ଘ	ନ୍ତ

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—କାଟ୍‌ଣୀ (ଦେଖ)

Kāṭṇī (See)

କାଟେଣି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଟ୍ଟନ; ପ୍ରା. କଟ୍ଟଣ)— ୧ । ସୂତା କାଟିବା—

Kāṭeṇi 1. Spinning.

୨ । ସୂତା କାଟିବାର ଧରଣ—

2. Mode of spinning thread.

ବାସ୍ନା ମାଆର ସରୁ କାଟେଣୀ । ଯୋରେବାସ୍ନାଥୋ. ଗୀତ ।

୩ । କଟା ହୋଇଥିବା ସୂତାର ବେଧ—

3. The fineness of thread or yarn spun; count of yarn.

୪ । ଲୁଗାରେ ବୁଣାହୋଇଥିବା ସୂତାର ବେଧ—

4. The fineness of the thread of a cloth.

୫ । କାଟୁଣୀ; ଯେ ସୂତା କାଟେ—5. A spinner.

୬ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ମହୁଣ ଓ ତେଲ ଦ୍ୱାରା ସାନଆ ସାହାଯ୍ୟରେ କପାଳ ଉପରସ୍ଥ ପ୍ରସାଧିତ କେଶର ବିନ୍ୟାସ; ଫିରେଇ; ସୁନ୍ଦା—6. The coiffure or arrangement of the combed hair over the brow, done by females with the help of wax and oil.

୭ । କାଟୁଆ (ଦେଖ)

7. Kāṭuā (See)

ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କଟ୍ଟିଙ୍ଗ୍)—୧ । ନଇନ୍‌ତାଲ୍ ଆଳୁର ଆଖିଥିବା ସ୍ଥାନକୁ ଉଣ୍ଡି ତେକା ତେକା କର କାଟି ମଞ୍ଜିରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଥିବା ଆଳୁଖଣ୍ଡ—

1. Cuttings from potato used as seed.

୨ । ମଞ୍ଜି ନମନ୍ତେ କଟାହୋଇଥିବା ଆଖୁଖଣ୍ଡମାନ—

2. Cuttings of sugarcane used as seed.

୩ । ରେଲଲାଇନ୍‌କୁ ସମତଳରୂପେ ପକାଇବା ପାଇଁ ଉଚ୍ଚ ପର୍ବତାଦି ମଧ୍ୟରେ କଟା ହୋଇଥିବା ସ୍ଥାନ—

3. Railway cutting; a cutting done in a hill or mountain to enable the railway line to be taken on a level.

କାଟେଣିଛୁଆ—ଦେ. ବ—ଓଡ଼ିଶାରେ ଉତ୍ପାଦିତ ହେଉଥିବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନଇନ୍‌ତାଲ୍ ଆଳୁ—

Kāṭeṇichhuā Tiny Nainital potatoes grown in Orissa.

[ଦ୍ର—ଅସଲ ନଇନ୍‌ତାଲ୍ ଆଳୁକୁ ଆଣି ଏ ଦେଶରେ ଲଗାଇବାକୁ ହେଲେ ତାକୁ 'କାଟେଣି' ବା ସୁଦ୍ର ସୁଦ୍ର ତେକ କର କାଟି ଲଗାଇବାକୁ ହୁଏ । ତନ୍ନ ଉକ୍ତ 'କାଟେଣିଆଳୁ ଫସଲରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଆଳୁ ବା 'କାଟେଣିଛୁଆ'କୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଫସଲ ଲଗାଇ କାଟେଣି କର ଆଉ ଲଗାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । 'କାଟେଣିଛୁଆ'କୁ ଗୋଟା ଗୋଟା କର ଭୂଇଁରେ ପୋତିବାକୁ ହୁଏ ।]

କାଟ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (କଟ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—

Kāṭya ୧ । ଯୁକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଖଣ୍ଡନୀୟ; ଖଣ୍ଡିତ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ—

(ଅକାଟ୍ୟ—ଉପଯୁକ୍ତ) 1. Fit to be refuted; refutable; fit to be answered or met by arguments.

୨ । ପ୍ରତିକରଣୀୟ—2. Remediable.

୩ । କର୍ତ୍ତନୀୟ; ଛେଦନୀୟ—3. Fit to be cut asunder.

୪ । ଉପେକ୍ଷଣୀୟ; ଉପେକ୍ଷଣୀୟ—

4. Fit to be disregarded.

କାଠ୍ କାଠ୍—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କାଷ୍ଠ; କାଷ୍ଠପର୍ ଜଡ଼ ବା ଗତ୍ୱାର୍ଥ)—

Kāṭh kāṭh ୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ; ଅନଚ୍ଛୁକ; ପାଗ୍‌ଡ଼ୁମୁଖ—1. Hesitating to do a work; shrinking from doing a work.

୨ । ଥକ୍କା ଥକ୍କା; ଅଳସୁଆ—

2. Idle; stationary; halting; not forward.

୩ । କାଠ ପରି ଟାଣୁଆ; ଦାଢ଼ୁଆ—

3. Hard to the touch; tough.

୪ । ନରବ; ନିଶ୍ଚଳ, ନିସ୍ପନ୍ଦ—4. Still.

କାଠ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଷ୍ଠ; ପ୍ରା. କାଟ୍ଠ)—

Kāṭha ୧ । ଦାରୁ; ବୃକ୍ଷର କଠିନ ଅଂଶ—Wood.

କାଠ; କାଟ [ଦ୍ର—ବୃକ୍ଷର ବକଳା ତଳେ ଥିବା କଠିନ ଅଂଶକୁ **ଲକାଡ଼; କାଠ** କାଠ କହନ୍ତି ।]

୨ । ଇନ୍ଧନ; ଜାଳଣିକାଠ—2. Fuel.

୩ । କାଠନର୍ମିତ ଠେଙ୍ଗା; ଲଉଡି—

3. Wooden stick; lathi.

୪ । ଘରର ଖୁଣ୍ଟ, କଡ଼ି, ଶଗଡ଼ ଆଦି ନର୍ମାଣ କରିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ବଡ଼ ଗଛର ଟାଣ କାଠ—

4. Timber; substantial and strong wood.

କାଟି, କାଠି- ଦେ. ବଣ—୧ । ଟାଣୁଆ, ଶକ୍ତ; କଠିନ—

କାଠ 1. Hard; stiff.

୨ । ଶୁଖିଲା; ଶୁଷ୍କ—2. Dry.

୩ । କାଠୁଆ; ବହଳିଆ—3. Thick.

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନର୍ଦ୍ଦୟ; କରୁଣାହୀନ; ନିଷ୍ଠୁର—

4. Cruel; pitiless.

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କଷ୍ଟସହ—5. Inured to pain.

(ଯଥା—ଅପରେସନ୍ ହେଲା ବେଳେ ମୁଁ ନିହକୁ କାଠ କରି ଦେଲି ।)

୬ । ଭୟ ବା ବିସ୍ମୟରେ ହତଚକିତ୍‌ବ୍ୟକ୍ତିବତ୍—

6. Bewildered with fear or astonishment.

(ଯଥା—ମୁଁ ଯୁବତୀଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଳ ଦେଖି କାଠ ହୋଇଗଲି ।)

୭ । ନୀରବ; ନିଶ୍ଚଳ; ନିସ୍ପନ୍ଦ—7. Still; motionless.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଲୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଲଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଖି' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଙ୍ଘତ' ନ ପାଇଲେ; 'ଅଲଙ୍ଘତ' ଦେଖିବେ।

କାଠ ଅଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଷ୍ଠ + ଆଡ଼କ)—
Kāṭha arḍā କାଠରେ ଛଅର ଖୋଳି ଦ୍ରବାଯୁକ୍ତ ଅଣକ—Wooden ladle; big wooden spoon.

କାଠ ଅଢ଼ା—ଦେ. ବ—କାଠ ଅଡ଼ା (ଦେଖ)
Kāṭha ardhā Kāṭha arḍā (See)

କାଠଆମିଲତିତି—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କାଷ୍ଠ + ଅମ୍ଳପିତ୍ତ)—
Kāṭhaāmilitipiti କାଠୁଆ ଅମ୍ଳପିତ୍ତ (ଦେଖ)
Kāṭhuā amlapitta (See)

କାଠଆମିଲପିତ—ଗ୍ରା. ବ—କାଠୁଆ ଅମ୍ଳପିତ୍ତ (ଦେଖ)
Kāṭhaāmilipiti Kāṭhuā amlapitta (See)

କାଠକଇଞ୍ଚ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଷ୍ଠ + କଚ୍ଛପ)—
Kāṭhakaiñcha ଏକପ୍ରକାର ସ୍ଥଳଚର କଇଞ୍ଚ—A species of tortoise living on land.

[ଦ୍ର—ଏ ସାଧାରଣତଃ ଜଙ୍ଗଲରେ ରହେ; କଲିକତା ଚଡ଼ିଆଖାନାରେ କାଠକଇଞ୍ଚ ପଡ଼ିଆରେ ବିଚରଣ କରୁଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଏହାର ପିଠି ଜଳଚର କଇଞ୍ଚ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ଦେଢ଼ଳଆ ଓ କୁଜା ।]

କାଠକଟା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଷ୍ଠ + କଟ୍ଟ ଧାତୁ)—
Kāṭhakaṭā ୧ । କାଠହୁଣା; କାଠହାଣିବା—କାଠକାଟା 1. Cutting or chopping of wood.
୨ । କାଠ ହାଣିବା ବ୍ୟକ୍ତି; କାଠୁଆ—2. Wood-cutter.
ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଏକପ୍ରକାର କାଠହୁଣା ପକ୍ଷୀ—A kind of woodpecker; hoopoes (bird).

କାଠକରମା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—
Kāṭhakaramā କମଳାଲେମ୍ବୁ—Orange.

କାଠକରୁଣା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କାଠକରମା (ଦେଖ)
Kāṭhakaruṇā Kāṭhakaramā (See)

କାଠକେଞ୍ଚୁଆ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ସ୍ଥଳଚର କଇଞ୍ଚ—
Kāṭhakeñchuā A species of small tortoise.

[ଦ୍ର—ଏହା ଦେହର ବ୍ୟାସ ୬"; ପିଠି ସାଧାରଣ କଇଁଚଙ୍କ ପିଠି ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଦେଢ଼ଳଆ ଓ କୁଜା ।]

କାଠଖମ୍ପା—ଦେ. ବ—କାଠହୁଣା (ପକ୍ଷୀ) (ଦେଖ)
Kāṭhakhumpā Kāṭhahaṇā (bird) (See)

କାଠଖମ୍ପି—ଦେ. ବ—କାଠହୁଣା (ପକ୍ଷୀ) (ଦେଖ)
Kāṭhakhumpi Kāṭhahaṇā (bird) (See)

କାଠଗଡ଼—ଦେ. ବ—ଲମ୍ବା ମୋଟ କାଠଖଣ୍ଡ—
Kāṭhagaṛda A log of wood.

କାଠଗଡ଼ା—ଦେ. ବ—କାଠଖୁଣ୍ଟଦ୍ୱାରା ବେଷ୍ଟିତ ସ୍ଥାନ—
Kāṭhagaṛḍā An enclosure of wooden fence; a stockade.
କାଠଗଡ଼ା
अलगड़ा

କାଠଗଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଲମ୍ବା ମୋଟ କାଠଖଣ୍ଡ—
Kāṭhagaṛḍi A log of wood.
ଅଜଗର ଓ କାଠଗଡ଼ି ପ୍ରାସ୍ ଦୋଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କାଠଗଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—୧ । ଡାଲ ଓ ତେର ଅଂଶ ବାଦ ଦିଆଯାଇଥିବା
Kāṭhagaṇḍi ବୃକ୍ଷର ମୋଟ ଓ ଲମ୍ବା ଅଂଶ—1. The trunk of a dried tree; the part of a tree shorn of its branches and root.
୨ । ଲମ୍ବା ଓ ମୋଟା କାଠଖଣ୍ଡ—2. A log of wood.
ସଭ୍ୟବାନ ଦେଖି ଜାବଳ ଯନ୍ତି ଚଲି
କାଠଗଣ୍ଡି ପର ଦେହ ପଡ଼ିଣ ଉହୁଙ୍ଗ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କାଠଗୋଲା—ଦେ. ବ—ବ୍ୟବସାର୍ଥ ବଡ଼ କାଠ ରଖାଯିବାର ସ୍ଥାନ—
Kāṭhagolā A mart where logs and timbers are stocked for sale.
କାଠଗୋଲା

କାଠଗୋଲ୍ପ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଷ୍ଠ + ଫା. ଗୁଲ୍ଫ୍)—
Kāṭhagolāpa ଏକଜାତୀୟ ଜଙ୍ଗଲି ଗୋଲ୍ପ—କାଠଗୋଲାପ A kind of wild rose.

କାଠଘୋଡ଼ଚି—ଦେ. ବ—କାଠଘୋଡ଼ା ୨ (ଦେଖ)—
Kāṭhaghoṛḍachi Kāṭhaghoṛḍā 2 (See)

କାଠଘୋଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଷ୍ଠ + ଘୋଟକ)—
Kāṭhaghoṛḍā ୧ । କାଷ୍ଠନର୍ମିତ କ୍ରୀଡ଼ନକ ଘୋଡ଼ା—କାଠେର ଘୋଡ଼ା 1. A play horse made of wood; hobby.
कट घोड़ा
ବାଇ ଦୋଇକୁ ତ ବାଳିଆ ଭଲ !
କାଠଘୋଡ଼ା ତ ପାଣି ପିଇ । କାହାଣୀ ରୀତି ।
୨ । କାଠର ବେଞ୍ଚ—2. A wooden bench with legs for keeping articles.

କାଠଘୋଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ.—କାଠଘୋଡ଼ା ୨ (ଦେଖ)
Kāṭha ghoṛḍiā Kāṭhaghoṛḍā 2 (See)

କାଠଘୋଡ଼ିଚ—ଗ୍ରା. ବ.—କାଠଘୋଡ଼ା ୨ (ଦେଖ)
Kāṭhaghoṛḍichi Kāṭhaghoṛḍā 2 (See)

କାଠଚମ୍ପା—ଦେ.ବ.— ୧ । ଧଳା ଓ ନାଲ ଦୁଇ ଜାତିର ଫୁଲ ଓ ତହିଁର
Kāṭha champā ଗଛ; ଗୁଲ୍‌ବାସ—1. A flower of two
କାଁଠାଳଚାଁପା varieties (white and red) and its
कटहल चाँपा;पाटचांपा tree; Plumeria Acumenata; Plumeria Acutifolia (Kirtikar).
୨ । ଏକପ୍ରକାର ଘଡ଼ବାଣ—2. A kind of fire work.

କାଠଚିର—ଦେ. ବ.— ୧ । କାଠକୁ କୁରଡ଼ିରେ ହାଣିବା କର୍ମ—
Kāṭha chirā 1. The act of cutting wood with axe.
କାଠଚେରା ୨ । କରତଦ୍ୱାରା କାଠକୁ ଫାଳେଇବା କର୍ମ; କାଠ କରତବା କର୍ମ—2. Sawing of wood.

କାଠ ଚିରିବା—ଦେ. କି.— ୧ । ବଡ଼ କାଠକୁ କୁରଡ଼ି ଦ୍ୱାରା ସାନ ସାନ
Kāṭha chiribā କଉ ଜାଳ ପାଇଁ ହାଣିବା—କାଠଚେରା; କାଠକାଟା 1. To cut wood into chips for
लकडि फाड़ना fuel with the axe.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଜ୍ରଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ଢ଼

୨ । କାଠ ଗଡ଼କୁ କରତଦ୍ୱାରା ଫାଳେଇବା—
2. To saw a log.

କାଠଛତୁ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. କାଷ୍ଠ + ଛତ୍ରାକ)—
Kāṭha chhatu — ପାଣିଖିଆ ପୁରୁଣା କାଠ ଉପରେ ଜନ୍ମିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଛତୁ—A kind of mushroom growing on wood; polyporas.
କାଠ ଛାତା

କାଠଜନ୍ଦା—ଦେ. ବ.—ଗଛରେ ରହୁଥିବା ଏକଜାତୀୟ ପିମ୍ପୁଲିକା—
Kāṭha jandā — A species of ant inhabiting trees.
କାଠପିମ୍ପଡ଼େ [ଦ୍ର—ଏମାନେ ଜନ୍ଦାଖାଇ ଆଦ ଗଛର ବକଳ ତଳେ ଥିବା ସଜ୍ଜରେ ବସା କର ରହନ୍ତି ।]

କାଠ ଜମାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ବଢ଼େଇଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ)—୧ । କାଠକୁ
Kāṭha jamāibā — ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଆଦର୍ଶବସ୍ତୁରେ
କାଠ ଜମାନ — ପରିଣତ କରିବାପାଇଁ ସୁସଜ୍ଜିତ କରିବା—
1. To dress wood for some required purpose; to prepare pieces of wood ready for being fitted for some necessary furniture.

୨ । କାଠକୁ ଭବିଷ୍ୟତ୍ ନିମନ୍ତେ ଠୁଳ କରିବା—
2. To stock or store pieces of wood; for future use.

କାଠଠୋକରା—ଗ୍ରାଦେ.ବ. (ମେଦିନୀପୁର; ଭୁଲ. ବଂ. କାଠଠୋକରା)
Kāṭha ṭhokarā — କାଠହଣା (ପକ୍ଷୀ)—(ଦେଖ)
Kāṭhahaṇā (bird) (See)

କାଠନେକାର—ଗ୍ରା.ଦେ. (ମେଦିନୀପୁର) ବ. (ସଂ.କାଷ୍ଠ + ନାକ୍କାର)—
Kāṭhanekār — ଶୁଷ୍କ ବମନ; ଶୁଖିଲା ଅଉ; ସେଉଁ ଅଇରେ ବାନ୍ତି ଆଦ ବାହାରେ ନାହିଁ—Dry retching without actual vomiting.

କାଠପଟାଳି—ଦେ. ବ.—ଜଳପଥରେ ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ନିଆଯିବା ଦଉଡ଼ି
Kāṭhapaṭāli — ଆଦ ଦ୍ୱାରା ଏକତ୍ର ସବନ୍ଧ ବହୁ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ—
Logs of timber strung together and formed into a floating raft for being conveyed by water.

କାଠପତର—ଦେ. ବ.—ଶାଳୁଆ ଗଛର ପତ୍ର—
Kāṭhapatara — Leaf of śāla tree.
ଶାଳପାତା [ଦ୍ର—ଏ ପତ୍ର ଶୁଖିଗଲେ ମଧ୍ୟ ବହୁକାଲସ୍ଥାୟୀ ଓ
ସାଲପତ୍ତା ଟାଆଁସା ରହେ । ଏଥିପାଇଁ ଏ ପତ୍ରରେ ମସଲା ଆଦ ରଖି ଘୋଡ଼ଲା ବନ୍ଧାଯାଏ ଏବଂ ଗୁଡ଼ିଏ ପତ୍ରକୁ ଲଗାଲଗି କରି ସିଲେଇ କରି ଏହା 'ଖଲପତର'ରେ ଲୋକେ ଗୁଡ଼ ଆଦ ଲୁଣ ଭରି ଖାଆନ୍ତି ଓ ଏ କାଠପତରରେ ଦନା, ଠୋଙ୍ଗା ଆଦ ମଧ୍ୟ କରଯାଏ ।]

କାଠପିମ୍ପୁଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଷ୍ଠ + ପିପୀଲିକା)—କାଠଜନ୍ଦା (ଦେଖ)
Kāṭhapimpuṛdi — Kāṭhajandā (See)
କାଠପିଁପଡ଼ା [ଦ୍ର—ଏମାନେ କାଠଜନ୍ଦାଙ୍କଠାରୁ ଆକାରରେ ସାନ ।]

କାଠପେଙ୍ଗୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Kāṭhapeṅgu — Name of a wild tree.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଫଳରୁ ତେଲ ବାହାରେ । ଏହି ତେଲ ଘାଆ ଶୁଖାଇବାପାଇଁ ଔଷଧରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

କାଠବରଣ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କାଷ୍ଠ ଓ ବ୍ରଣ)—ଯୁବାକାଳରେ ମୁହଁରେ
Kāṭhabaraṇa — ବାହାରିବା ଟାଣୁଆ କ୍ଷୁଦ୍ର ବ୍ରଣବିଶେଷ; ବସୃଗ୍‌ବ୍ରଣ—
ସ୍ୱନ, ମେଚତା ବୟସକୋଡ଼ା — Pimple; varus; acne.
ବରା
[ଦ୍ର—ଏଥିମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଖିଲ ପର ସରୁଆ ଧଳା ଟାଣୁଆ ବସ୍ତୁ ଥାଏ; ବରଣକୁ ଚପିଦେଲେ ଖିଲ ବାହାରିଯାଏ ।]

କାଠବରଣ୍ଡ—ଗ୍ରା. ବ.—କାଠବରଣ (ଦେଖ)
Kāṭhabaraṇḍa — Kāṭhabaraṇa (See)

କାଠବରୁଣ—ଦେ. ବ.—କାଠବରଣ (ଦେଖ)
Kāṭhabaruṇa — Kāthabaraṇa (Soe)

କାଠବରୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବ.—କାଠବରଣ (ଦେଖ)
Kāṭhabaruṇḍa — Kāthabaraṇa (See)

କାଠବାଇଗଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଷ୍ଠ + ବଙ୍ଗଣ ବା ବାଙ୍ଗଣ)—
Kāṭhabāigaṇa — ଏକପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗଲି ଗଛ ଓ ତାହାର ଫଳ—
Name of a jungly tree and its fruit.
[ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ୪।୫ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ । ଶବର ଓ କନ୍ଧମାନେ ଏହାର ଫଳକୁ ତରକାରି କରି ଖାଆନ୍ତି । ଏଥିର ଫଳ ବେଜବାଇଗଣ ପରି ଗୋଟି ।]

କାଠବିରାଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର; ଭୁଲ. ବଂ. କାଠବେରାଲ୍) ବ—
Kāṭhabirāṛdi — ଗୁଣ୍ଡୁଚମୂଷା—Squirrel.

କାଠବିଷ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଷ୍ଠ + ବିଷ)—ଏକଜାତୀୟ ବୃକ୍ଷରୁ ଜାତ
Kāṭhabisha — ବିଷ; ମହୁରା (ଦେଖ)
କାଠବିଷ — Mahurā (See)
କାଠବିଷ — Aconitum Spicatum, Aconite.

କାଠବେଙ୍ଗ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଷ୍ଠ + ବାଙ୍ଗ,—ଏକପ୍ରକାର ବେଙ୍ଗ—
Kāṭhabeṅga — A kind of leaping frog.
କାଠବେଙ୍ଗ [ଦ୍ର—ଏମାନେ ଗଛର କୋରଡ଼ରେ ରହନ୍ତି ଏବଂ ସାଧାରଣ ବେଙ୍ଗ ଅପେକ୍ଷା ବେଶିଦୂର ଡଅନ୍ତି ।]

ଏ ବଗର ନ କରନ୍ତୁ ସେଇଁ ସ୍ତିସ୍ତଜନ,
କାଠ ବେଙ୍ଗ କର ଭାଇ ଜନ୍ମ କରେ ଯମ । ସାରଳାମହାଭାରତ. ଅଶ୍ୱ ।

କାଠବେତ—ଦେ. ବ.—ବେତ (ଦେଖ)
Kāṭhabeta — Beta (See)

କାଠବରଣ୍ଡ—ଗ୍ରା. ବ.—କାଠବରଣ (ଦେଖ)
Kāṭhabharaṇḍa — Kāṭhabaraṇa (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଯଦି ଏହି ଅଭିଧାନରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାସ୍ଥାନେ ଉଲ୍ଲେଖ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାସ୍ଥାନେ ଉଲ୍ଲେଖ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ଉପାୟରେ ୨ ବା ୩ ଉଚ୍ଚାରଣ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କ�ୂଅ' ଦେଖିବେ 'କଥୂ' ନ ପାଇଲେ 'କଦ୍ଦୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କାଠଭେଜ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ବନ୍ୟ ଗଛ—
Kāṭhabheji A kind of wild tree.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଛୁଇଁ ଚେପ୍ଟା ।]

କାଠଭୋଜ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—ଗ୍ରାମର ଜନ୍ତ୍ରାଳ—
Kāṭhabhoji A feast or picnic held by the villagers near the village God or Goddess.

କାଠମଞ୍ଜୁଆତ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—୧ । ମଞ୍ଜୁଆତ (ଦେଖ)
Kāṭhamañjuāti 1. Mañjuāti (See)
୨ । ହରଗୌର୍ (ଦେଖ)—2. Haragaurā (See)

କାଠମଡ଼ମଡ଼ି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଅନୁଗୁଳ) ବି.—ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଗଛ—
Kāṭhamardamardi A wild tree; Antidesma Ghaesembilla.

କାଠମଲ୍ଲି— ଦେ. ବି—ବଣମଲ୍ଲି—
Kāṭhamalli A kind of wild jasmine.
କାଠମଲିକା
କାଠମଲି

କାଠମାଳ—ଦେ. ବି (ସଂ. କାଷ୍ଠ + ମାଳା)—କାଠରୁ କୁନା ଦୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ମାଳା—Wooden beads.
କାଁଠୀ
କଁଠା

କାଠମାଳିଆ—ଦେ. ବିଣ — କାଷ୍ଠର ମାଳା ପରିହିତ—
Kāṭhamāliā Wearing a string of wooden beads.
କଠମାଳିଆ
ଦେ. ବି (ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥକ)—କପଟ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
A masked anchorite; a religious imposter.

କାଠମାଳିଆ—ଦେ. ବି—(ସଂ. କାଷ୍ଠ + ମାଳାକାର)—କାଠକୁ ଯନ୍ତ୍ରରେ କୁନ୍ଦ ଚହାଁରୁ ମାଳା ଗଢ଼ାର କରିବା ଶୂଦ୍ରଜାତି-ବିଶେଷ—A caste of Śūdras turning out wooden beads.
ଦେ. ବିଣ (ସଂ. କାଷ୍ଠ+ମାଳା)—କାଠର ମାଳା ପରିଧାନ କରିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—(person) Wearing wooden beads.

କାଠମୁଖା—ଦେ. ବି (ସଂ. କାଷ୍ଠ + ମୁଖ)—କାଷ୍ଠନର୍ମିତ ଛିଦ୍ର ମୁଖ; ଅସୁର, ମାକଡ଼ଆଦିଙ୍କ ମୁହଁ ଅନୁକରଣରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଓ ଚିତ୍ରିତ କାଠର ଆବରଣ; ଯାହାକୁ ମୁହଁ ଉପରେ ବାନ୍ଧି ଯାତ୍ରାବାଲାମାନେ ନାନା ନାନା ସୁଆଙ୍ଗ ଦେଖାନ୍ତି—A wooden mask for the face.
କାଠେରମୁଖୋସ

କାଠମୁହାଁ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ନଲ୍ଲଜ୍ଜ,; ବେହୁଦ୍ପା—
Kāṭhamuhāñ Shameless.
କାଠମୁଖୋ ଦେ. ବି— କାଠମୁଖା (ଦେଖ)—
(କାଠମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) Kāṭhamukhā (See)

କାଠର—ଦେ. ବି—କାଠରେ ଜଳପାତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ବଢ଼େଇ—
Kāṭharā Cabinet maker; carpenter.
କାଠରା ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ସଂ. କାଷ୍ଠଦ୍ୱର; ଭୁଲ. ବ. କାଠରିସ୍ଥା)—କାଠୁରିସ୍ଥା; ଯେ କାଠ ଦାଣେ—Wood cutter.

କାଠରଉତିଆ—ଦେ. ବି—ଉତ୍କଳଦେଶୀୟ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଜାତି-ବିଶେଷ—A high caste Kshatriya of Orissa.
Kāṭharāutiā

କାଠରିଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ସଂ. କାଷ୍ଠଦ୍ୱର)—କାଠର୍ (ଦେଖ)
Kāṭhariā Kāṭharā (See)

କାଠଲଇ— ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ସୁଆମ (ଦେଖ)—
Kāṭhalai Suāma (See)

କାଠହଣା—ଦେ. ବି—୧ । ଏକପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ—
Kāṭhahaṇā Wood pecker (bird); Micropternus Phœoceps; Nuthatches.
କାଠଠୋକରା
କାଠଫୋଡା ହୁଦହୁଦ [ଦ୍ର—ଏ ଚଢ଼େଇ ଗଛର ଗଣ୍ଡିରେ ମାକଡ଼ଭଳି ଗୋଡ଼ଦ୍ୱାର ଚଢ଼ି ବକଳକୁ ଲମ୍ବ ମୁନଆ ଥଣ୍ଟଦ୍ୱାର ଛିଡ଼ାଇ ତାହା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପୋକକୁ ଖାଏ । ଏହା ମୁଣ୍ଡରେ ଚୂଳି ଅଛି । ଏ ଦୁଇ ପ୍ରକାର; ଏକା ଜାତି ଦେଖିବାକୁ ଛଡ଼କା ଓ ଅନ୍ୟ ଜାତି ଖଇରା । ଏମାନଙ୍କ ଜିଭ ଲମ୍ବ; ଏ ଜିଭଦ୍ୱାର ଗଛର ଗର୍ତ୍ତ ମଧ୍ୟରୁ ପୋକ ଆଦି କାଢ଼ି ଖାଆନ୍ତି ।]
୨ । କାଠକୁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କର କୁରଢ଼ିରେ ଦାଣିବା—
2. Cutting of wood.

କାଠହରା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—କାଠର୍ (ଦେଖ)—
Kāṭhaharā Kāṭharā (See)

କାଠହରିଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—କାଠର୍ (ଦେଖ)—
Kāṭhahariā Kāṭharā (See)

କାଠହାରିଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (କଟକ) ବିଣ—କଟକ ଜିଲ୍ଲା କାଠହାର ନାମକ ଗ୍ରାମର ତନ୍ତୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାର ବୁଣା ହୋଇଥିବା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ (ଲୁଗା)—(cloth) Woven by the weavers of Kāṭhahāra, a village in the district of Cuttack.
Kāṭhahāriā

କାଠହାବିଲି—ଦେ. ବି. (ସଂ. କାଷ୍ଠ + ଫା. ହବାଇ)—
Kāṭhahābili ଉଡର ଖୋଲାଯାଇ ଫମ୍ପା କରାଯାଇଥିବା କାଠର ନଳ ଉଡରେ ବାରୁଦ ପୂରାଯାଇ ତାହାର କଣ୍ଢିକା ଦ୍ୱାରା ଜଳି ଦାହଜ ବାଣ—A kind of firework made by filling wooden tubes with gunpowder.
କାଠେର ହବେଇ
ଲକଡିକି ହବାଇ

କାଠା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ମେଦଜାପୁର) ବି. (ସଂ. କାଷ୍ଠା=ପରିମାଣବିଶେଷ; ଭୁଲ-ବ.କାଠା—ଭୂମିର ପରିମାଣବିଶେଷ; ବିସ୍ତାର ୨୦ ହାତର ଏକ ବର୍ଗ; ୩୨୦ ବର୍ଗହସ୍ତପରିମିତ ଭୂମି; ୮୦ ହାତ ଦୀର୍ଘ ଓ ୪ ହାତ ଚଉଡ଼ା ଥିବା ଜମି—A land measure of 320 square cubits.
Kāṭhā

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଊ

କାଠି Kāṭhi **କାଠୀ** **କାଢୀ**—ଦେ. ଵ. (କାଠ+କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥେ. ଇ)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ; କାଠର ସରୁ ଓ ଲମ୍ବ ଖଣ୍ଡ—1. Splinter of wood; twig of wood: small chip of wood.

୨ । କୋଲପର କଞ୍ଚ; ଗୁନ୍ଦକାଠି; କଞ୍ଚକାଠି—2. The key of a padlock.

ଜଞ୍ଚ ପଦାଇ କାଠି ଧର, ଉରେ ଇଣ୍ଡାର ଅଧିକାର୍ତ୍ତ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଦାର୍ଢ୍ୟଭାରତ୍ତି ।

୩ । ସଙ୍ଖ୍ୟାଚିହ୍ନ ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଗ୍ରନ୍ଥି; ଏକ ସଂଖ୍ୟାରେ ୨୨ଟି ଶୂନ୍ୟ ଦେଲେ ଯେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥି ହୁଏ—3. Millions of millions (number)

ଗଣ୍ଡର ଚୌଘ୍ରଗି କାଠି ସେ ଗଙ୍ଗାର ଜଳ ।
ବଶୁନାଥ. ବଉନ୍ଦ ଘମାସ୍ତ୍ରଣ ।

୪ । ସାପ (ସାପର ଅଶୁଭ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ ନ କରି କହିବା ଶବ୍ଦ)—4. (Euphemism) Serpent.

(ଯଥା—ତାକୁ କାଠି ମାଇଲା ।)

୫ । ଘୋଡ଼ାର ପୁର ଯାମା ବା ଆସ୍ତରଣ—5. An old fashioned saddle or covering pad put on the back of a horse.

୬ । ଗୁଜମିସ୍ତ୍ରି ମାନଙ୍କର ଗଜବତ୍ତା—6. A mason's plastering yard.

୭ । ତ୍ରଣାକାଠି—7 Measuring yard of a one-sided scale or weighing pan.

୮ । ଓଟ ଉପରେ ପକାଯିବା ଜନ୍—8. A saddle put on a camel.

୯ । ଭୁଲ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ବା ଗର୍ତ୍ତଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ଖେତରେ ଘୋଡାଇଁବା ନମନ୍ତେ ଘରେ ପୂଜା କରିଯିବା ଗର୍ତ୍ତଣାଗଛର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଡାଳ—9. A twig of Garbhaṇā tree worshipped on the saṁkrānti day of the month of Tula and planted in the paddy field for fructifying it (the field).

ଉଲ୍ଲ ମୁଠି, ଥଡ଼ ବ ମୁଠି ବଥର ନହିରେ ପୋତବ କାଠି ।
ଭାବରୁଷିବତନ ।

୧୦ । ପୁଂଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ; ଲିଙ୍ଗ—10. Penis; male generative organ.

୧୧ । ବଆସିଲ କାଠି—11. Match stick.

୧୨ । ପଶାକାଠି—12. Dice.

କାଠି ହୋଇଣ ସେ ପଡ଼ିଥଲ ହାପର
ଅଷ୍ଟଉବ୍ଦେ ଜଡ଼ତ ସେ ଥଲ ପୁଜର ।
ପ୍ରାତ. ନଳଚରତ ।

୧୩ । ଝିଙ୍କ ଦେହରେ ଥିବା ପର; ଝିଙ୍କକାଠି—13. The spines on the body of a porcupine.

ପଶସ-ଶସ୍ତରେ ବଲ୍ଲକ, ବୁଗିଚ
ଶଳ୍ଲକ-ଶସ୍ତରେ କାଠି—ପଥାନାଥ. ପାଦଙ୍ଗ ।

୧୪ । ଝୁଟ୍‌କାଠି; ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଜୁଡ଼ାରେ ଖୋସିବା କାଠି; ଗୋଛକାଠି—14. Hairpin thrust into the chignon by Indian women.

ଦାତୁଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଦାନ୍ତକାଠି; ଦନ୍ତଧାବନ ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶାଖା—Small twigs used for brushing and cleansing the teeth; tooth brushing twig.

ଦେ. ବଣ.—୧ । କାଠି କାଠି (ଦେଖ)—1. Kāṭhi kāṭhi (See)

୨ । କାଠିସଂଖ୍ୟକ; ଅସଂଖ୍ୟ—2. Countless.

କାଠିଆ Kāṭhiā—ଦେ. ବ.—କାଠିଆ କଦଳୀ (ଦେଖ)—Kāṭhiā kadaḷī (See)

ଦେ. ବଣ—କାଠିଆବାଡ଼ ଦେଶୀୟ—Belonging to Kāthiwad country.

କାଠିଆ କଦଳୀ Kāṭhiā kadaḷī—ଦେ. ବ.—(ସଂ. କାଷ୍ଠ; କାଠ ପର ଝାଣୁଆ ଓ ସ୍ୱାଦ-ସ୍ପୃହ ଥିବାରୁ+କଦଳୀ)—ଏକଜାତିସୂ କଦଳୀ **କାଁଠାଳିକଳା** (ଯାହା ପାଚିଲେ ଲୋକେ ଖାଆନ୍ତି)—A class of plantain eatable when ripe; banana.

କାଠିଆବାଡ଼ Kāṭhiābāṛd **କାଠିଆବାଡ଼** **କାଠିୟାବାଡ଼**—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଗୁଜରାଟ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଦେଶବିଶେଷ—Kathiwad, a place noted for its fine breed of horses

[ଦ୍ର—ଏହା ଗୁଜରାଟର ପଶ୍ଚିମାଂଶ; ଏଠାର ଘୋଡ଼ା ଉତ୍ତମଜାତିର । ପୂର୍ବେ ଏହା ସୌରାଷ୍ଟ୍ରମଣ୍ଡଳର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଥିଲା; ଏହାର ଅପର ନାମ କାଥିଆବାଡ଼ । 'କାଥି' ନାମରେ ଏକ ଜାତି ଏଠାରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ମରହଟ୍ଟାମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଜୟ କରି ଉକ୍ତ ପ୍ରଦେଶ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ, ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ଶୌର୍ଯ୍ୟବୀର୍ଯ୍ୟରେ ମୋହିତ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ନାମ ସ୍ମରଣାର୍ଥେ ଏ ପ୍ରଦେଶର ନାମ 'କାଥିଆବାଡ଼' ରଖିଲେ । ମଦନମୋହନ—ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ ।]

କାଠି ଉଠିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଗର୍ତ୍ତଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଦିନ ପୂଜା ହୋଇଥିବା ଗର୍ତ୍ତଣାଗଛର ଡାଳକୁ ପୂଜାସ୍ଥାନରୁ ଉଠାଇ ନେଇ ଖେତରେ ପୋତିବା—Kāṭhi uṭhibā

1. The removal of the Garbhaṇā twig from the place of worship and planting it in the paddy field.

୨ । ଲିଙ୍ଗର ଉଦ୍ରେକ—2. Erection of the penis.

କାଠିଏ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଅପରିମିତ—Kāṭhie

1. Immeasurable bodily power.

(ଯଥା—ତା ଦେହରେ କାଠିଏ ବଳ ।)

୨ । ଅସଂଖ୍ୟ—2. Countless.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ପ୍ରକାରଭେଦରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ।

କାଠିକର ପାଠ—ଦେ.ବ—ବହୁ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ବିଷୟ—
Kāṭhikara pāṭha Very difficult task or matter.

କାଠିକର ବଲ—ଦେ. ବ—କାଠିଏ ବଲ (ଦେଖ).
Kāṭhikara bala Kāṭhie bala (See)

କାଠିକର ବିଷୟ—ଦେ. ବ—କାଠିକର ପାଠ (ଦେଖ)
Kāṭhikara bishaya Kāṭhikara pāṭha (See)

କାଠିକଲମ—ଦେ. ବ—ଶର ଓ କଲମକାଟିବା ଛୁରୀର ପବରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଲେଖିବା କଲମ—
Kāṭhikalama କାଠିକଲମ A writing reed; a reed pen.

କାଠିକାଙ୍ଗୁଳ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ହରଡ଼ (ଦେଖ)
Kāṭhikāṅgula Harard̤a (See)

କାଠିକାଠି—ଦେ. ବିଣ—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ବା ପରଟ୍‌ମୁଖ; କାଠ୍‌କାଠ—
Kāṭhikāṭhi 1. Wavering; hesitating to do a thing.
୨ । ଅସଙ୍ଖ୍ୟ—2. Countless.

କାଠିକୁଟା—ଦେ. ବ. (ସମ୍ବରଣ)—ପକ୍ଷିମାନେ ବସା ନିର୍ମାଣ କରିବା
Kāṭhikuṭa ସକାଶେ ସଂଗ୍ରହ କରିବା କାଠି, କୁଟା ଆଦି ଉପକରଣ—1. Pieces of straw and twigs collected by birds to build their nest with.
୨ । ଛୁଦ୍ର ଛୁଦ୍ର କାଠିଖଣ୍ଡ—
2 Small bits of wood and straw; twigs and straw.

କାଠିକୁଠା କରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—ସକାଳେ ମୁଁହ ଧୋଇବା
Kāṭhikuṭhā karibā ଓ ଦାନ୍ତ ଘଷିବା—To wash the face and cleanse the teeth in the morning.

କାଠିଖାଇ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାଳି)—ଯେ ସର୍ପଦଂଶନଦ୍ୱାରା ମରିବ—
Kāṭhikhāī 1. (a term of abuse) (a woman) Who will die of snake-bite.
(କାଠିଖିଆ—ପୁଂ)
୨ । ସବୁଖାଇ—2. Omnivorous (woman)
୪ । ମାଡ଼ୋଇ—
3. Deserving a sound cudgelling.
୪ । କୁଲଟା; ବେଶ୍ୟା; ଅସତୀ—
4. Adulterous.

କାଠିଖିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଗାଳ ବିଶେଷ—1. A term of abuse.
୨ । କାଠିଖାଇର ପୁଂଲିଙ୍ଗ—2. Masculine of Kāṭhikhāī.

କାଠିଛୁଆଁ—ଦେ. ବ.—ସର୍ପଦଂଶନ—
Kāṭhichhuāñ (euphemism) Snake-bite.
ଦେ. ବିଣ.—ସର୍ପଦଷ୍ଟ—Bitten by snake.

କାଠି ଛୁଇଁବା—ଦେ. ବ.—କାଠିଛୁଆଁ (ଦେଖ)
Kāṭhi chhuiñbā Kāṭhichhuāñ (See)

କାଠିଝଲକା—ଦେ. ବ (ବର୍ତ୍ତିଆଶବ्द)—ଉପର କାନର ସୁନା ଅଳଙ୍କାର-
Kāṭhijhalakā ବିଶେଷ (ଏଥିରେ ଥିବା ଫାସିଆରୁ ସୁନାର ସରୁ କାଠିମାନ ଝୁଲୁଥାଏ)—A kind of earring with pendants for the upper ear.

କାଠିନା—ଫ. ବ (କଠିନ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ=କାଠିନ + ଣ.)—ଖଡ଼ି—
Kāṭhinī Writing chalk.

କାଠିନ୍ୟ—ଫ. ବ (କଠିନ + ତ୍ୱ. ଯ)—୧ । କଠିନତା; ଦୃଢ଼ତା—
Kāṭhinya 1. Stiffness; hardness; rigidity; firmness.
୨ । ନିର୍ଦ୍ଦୟତା; ନିଷ୍ଠୁରତା—2. Unfeelingness; cruelty; apathy; sternness.
୩ । କ୍ରୂରତା; କଠୋରତା; ରୁକ୍ଷତା—3. Harshness.
୪ । ଦୁରୂହତା—4. Difficulty.
୫ । ଆଧିକ୍ୟ; ପ୍ରକୋପ—5. Severity; austerity.

କାଠିପିଞ୍ଚ—ଦେ. ବ—୧ । ସ୍ତମ୍ଭୋପକରଣବିଶେଷ; କାଠନର୍ମିତ ଚାମର-
Kāṭhipiñchha ବିଶେଷ—1. Kind of chāmar used as a royal paraphernalia.
କେ ଛନ୍ତ ଟେକ୍ଟ କେଟ୍ଟ ଚାମର ବହଇ,
କେ କାଠିପିଞ୍ଚ ଧଣ୍ଟ ପଟ୍ଟରେ ପକାଇ । ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁରାଣ ।
୨ । ଦାଣ୍ଡି ମୁହଁରେ ବାଡ଼ି ପର ଦେଇ ଭାତ ଗାଳିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଚାଲି ମଡୁଆର ଗୋଛା—2. A bunch of pliant palmleaf twigs used while pouring out water from the rice-boiling pot.

କାଠିପୋକ—ଦେ. ବ—ଦେଖିବାକୁ କାଠି ପର ଝିଙ୍କାକା ଜାତୀୟ ଏକ ପ୍ରକାର ପୋକ; ଝିଙ୍କାକାବିଶେଷ; ଡାହାଣୀ ପୋକ—Stick insect; Diapheromera Femorata.
କାଠିପାକା, କାଠିଫିଡିଙ୍ଗ
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଗାଁ ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ । ଏ ପୋକ ଅନେକ ସମୟରେ ଡେଣାକୁ ଟେକନ୍ତି ଏବ ପିଲାମାନେ ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ପଚାରନ୍ତି—"ସମୁଦ୍ରରେ କେତେ ପାଣି ?" ଏହା କହିବାରୁ ଏମାନେ ଦୁଇ ଡେଣାକୁ ଟେକ ଦଅନ୍ତି ଓ ପିଲାଙ୍କୁ ବଡ଼ କଉତୁକ ଲାଗେ ।]

କାଠିଫଡ଼ିଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—କାଠିପୋକ (ଦେଖ)
Kāṭhiphard̤iṅga Kāṭhipoka (See)
(ଏ ଶବ୍ଦ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାରୁ ଗୃହୀତ ହୋଇଅଛି ।)

କାଠି ମକୁଟ—ଦେ. ବ—କାଠି ମୁକୁଟ (ଦେଖ)
Kāṭhi makuṭa Kāṭhi mukuṭa (See)

କାଠି ମସିଣା—ଦେ. ବ—କଠିନ କାଠିବାରୁ ବୁଣା ହୋଇଥିବା ମସିଣା—
Kāṭhi masiṇā A mat woven with a kind of hard reed.

କାଠି ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ଅଭ୍ୟନ୍ତର ଅଂଶର ଅବସ୍ଥା ପରୀକ୍ଷା କରିବା ସକାଶେ ଭାବା ମଧ୍ୟରେ ସରୁ କାଠି ବା ଶଳାକା ପ୍ରବେଶ କରାଇବା—
Kāṭhi māribā 1. To poke a twig into the inside of a thing to judge the condition of its contents.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

୨ । କାଠିଦ୍ୱାରା ଗୋଳାଇବା ବା ଘାଣ୍ଟିବା—
2. To stir a liquid by means of a thin long reed.

ଦେ ଵ. (ଶବ୍ଦବାଚକ)—କାଠି ଛୁଇଁବା; ସର୍ପ ଦଂଶନ—
Snake bite.

କାଠି ମୁକୁଟ—ଦେ. ଵ—ଵବାହର ରଜ୍ଜୀ ଦିନ ବରକନ୍ୟା ପିନ୍ଧିବା
Kāṭhi mukuṭa କାଠିରେ ଗଣ୍ଠାର ମୁକୁଟଵଶେଷ—
A pair of crowns of twigs worn by the married couple on the 4th day of marriage.

କାଠିଲାଗି—ଦେ. ଵ. (ରାଜା ଓ ଦେଵତାଙ୍କ ପ୍ରଚ୍ଛ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ)—
Kāṭhilāgi ଦେଵତା ଓ ରାଜାମାନଙ୍କର ଦନ୍ତଧାଵନ ମାଡ଼—
The ceremony of cleansing the teeth of Rājās and Deities.

ଶବ୍ଦଶୀ ସାମନ୍ତମାନେ ଉତ୍ତଉ ବଧ୍ୟବଧାନେ କାଠିଲାଗି ମାଜଣା ସେବାରୁ ବସନ୍ତ ।
ଘାଣକୃଷ୍ଣ ।

କାଠୀ—ଦେ. ଵ. (ସଂ. କାଷ୍ଠ; ଏହାର ଉଲ ଯାଗରେ କାଠ ଥିବାରୁ)—
Kāṭhī ଓଟ ପିଠିରେ କସା ଦେବା ଜିନ୍—
କାଠୀ A saddle for the camel.

କାଠୁଆ—ଦେ. ଵଣ (ସଂ. କାଷ୍ଠ)—
Kāṭhuā ୧ । ଘନ; ଵଢ଼ଳଆ—
କାଠୁଆ, କେଠୋ 1. Thickened; frigid (said of liquids
କଠୌରା, କାଠଡ଼ା ecoming ozen).
୨ । କାଠ ପରି ଶୀଣୁଆ; ଵାଡ଼ୁଆ—2. Hard.
୩ । ଅଳସୁଆ—3. Idle; lazy; not prompt.
୪ । ଦାଷ୍ଟନିର୍ମିତ— Wooden; made of wood.
୫ । ନିର୍ଦ୍ଦୟୀ; କଠିନହୃଦୟୀ; ନିଷ୍ଠୁର—
5. Unfeeling; cruel.
୬ । କାଠବ୍ୟବସାୟୀ—6. Dealing in wood.

ତହିରେ ତଲ ଜାଳ ମୁଁ ବାଠୁଆଙ୍କର, ବରଉନ ମଧ୍ୟ କରିବଁ ମୋହର ।
କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମଦାଘରଉ. ଵସ୍ତ୍ର ।

ଡ଼ାକା ଡ଼ୋକିଆ ଦେ. ଵ—୧ । କାଠ ନର୍ମିତ ଦୁଲଦ ଆଦ ରଖିବା ପାତ୍ର—1. A wooden pot; small trough.

ପଦର ଖଣ୍ଡ ସରଇ ଚକଚକଆ ନାଥ, ଗୁଡ଼ାଏ କାଠୁଆ ସଜ ଦେଇ ।
ପଙ୍କାରମୋହନ. ଉତ୍କଳକ ।

[ଦ୍ର—କାଠୁଆ ଡଙ୍ଗା ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଗଛର ଗଣ୍ଡିକୁ ଖୋଳ କୋରଡ଼ କରି ତିଆରି କରିଯାଏ । ଲମ୍ବ କାଠୁଆକୁ ସାପୁଆ ଓ ସାନ କାଠୁଆକୁ ହୁଲ ଡଙ୍ଗା କହନ୍ତି ।]

ସ୍ତାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ଵ—ବଡ଼ ଗଡ଼ିଶା ମାଛ—
A kind of fresh water fish.

ଦାଦେ. (ପୁରା) ଵଣ—ଯେଉଁମାନେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦେଉଳର ରୋଷଘରକୁ ଅନ୍ନଆଦ ରନ୍ଧାଯିବା ପାଇଁ ଜାଳଣି କାଠ ଯୋଗାନ୍ତି—(persons) Supplying fuel to the cookroom of the temple of Jagannath at Puri.

କାଠୁଆ ଅମ୍ଳପିତ୍ତ—ଦେ. ଵ—କାଠ ଆମ୍ଳପିତ୍ତ; ଶରୀରରେ ଦେଵା
Kāṭhuā amlapitta ଶୁଖୁଲା ବ୍ରଣ; ପର୍ଦ୍ଦୀକଣ୍ଟକ ରୋଗ—
Dry prickly eruptions over the body.

କାଠୁଆ ଆମଳତପିତ—ଗ୍ରା. ଵ—କାଠୁଆ ଅମ୍ଳପିତ୍ତ (ଦେଖ)
Kāṭhuā āmalitipiti Kāṭhuā amlapitta (See)

କାଠୁଆ କଦଳୀ—ଦେ. ଵ—କାଠିଆ କଦଳୀ (ଦେଖ)
Kāṭhuā kadalī Kāṭhiā kadalī (See)

କାଠୁଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ—ସ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ଵ—ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାରେ
Kāṭhuā brāhmaṇa ବାସ କରୁଥିବା ଏକପ୍ରକାର ପନ୍ନଅର ବ୍ରାହ୍ମଣ—A class of inferior Brahmins inhabiting parts of Balasore district and growing kitchen vegetables for the market.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ପନ୍ନଅର ବା ପରିବା ଫସଲ ଆବାଦ କରି ଜୀଵିକା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି । ଏମାନେ ନିକୃଷ୍ଟ ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଏମାନେ ହଳ ଧରି କୃଷି କାମ କରିବା ଛଡ଼ା ଫସଲ କରିବା ସକାଶେ ଆବଶ୍ୟକ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ କାମ କରନ୍ତି । ଏମାନେ ବେକରେ କାଠ ମାଳ ପିନ୍ଧନ୍ତି ।]

କାଠୁଆଶୋଲ—ଦେ. ଵ.—ମଇଁଷିଆ ଶୋଲ (ଦେଖ)
Kāṭhuāśola Maiñshiā śola (See)

କାଠୁଆ ମାଛ—ଦେ. ଵ.—୧। ବାଲିଗରଡ଼ା (ମାଛ) (ଦେଖ)
Kāṭhuā māchha B Bāligararḍā (fish) (See)

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଅନ୍ୟ ମାଛମାନଙ୍କ ପରି ଚଞ୍ଚଳଆ ନୁହନ୍ତି, ଏଥିପାଇଁ ସଦ୍ଭଜରେ ଧରାପଡ଼ନ୍ତି ।]

୨ । ଯେଉଁ ମାଛ ଖାଇବାକୁ ସୁସ୍ୱାଦୁ ନୁହନ୍ତି—
2. Fish which is not savoury to the taste.

କାଠୁରିଆ—ଦେ. ଵ. (ସଂ. କାଷ୍ଠଦର)—
Kāṭhuriā ୧ । କାଷ୍ଠଚ୍ଛେଦକ ବ୍ୟକ୍ତି— 1. Wood cutter.
କାଠୁରିଆ;କାଠୁରେ **କାଠହରିଆ** ୨ । ବଣରୁ କାଠ କାଟିଆଣି ବିକ୍ରି କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Woodman; one who cuts and sells wood.

ତହିଁରେ ତୁଣ୍ଡି ଜାଳ କାଠୁରିଙ୍କର
ବରଉନ ମଧ୍ୟ କରିବଁ ମୋର—କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମଦାଘରଉ ।

କାଠୁରିଆ ପାଲା—ଦେ. ଵ.—ଗୋଟିଏ ପାଲାର ନାମ—
Kāṭhuriā pālā (ପାଲା ତଲେ ନୋଟ ଦେଖ)—
Name of a Pālā; song-story

କାଠେଇଖାଇ—ଦେ. ଵଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—କାଠିଖାଇ (ଦେଖ)
Kāṭheikhāi Kāṭhikhāi (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନେତେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବୋଲିଥିବ ଶବ୍ଦ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ବ୍ରତାବୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅଁ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କାଠେଇଖିଆ—ଦେ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ.—କାଠିଖିଆ (ଦେଖ)

Kāṭheikhiā Kāṭhikhiā (See)

କାଠେଁ କାଠେଁ ରହିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—୧ । ମାରିବ ନାସ୍ତଲ

Kāṭheñ kāṭheñ rahibā ଦୋଇ ରହିବା—1. (like a log of wood) To be still; to keep quiet.

୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହେବା ବା ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିବା—2. To express unwillingness to do a work; to hesitate; to waver.

କାଡ୍—ଦେ.. ବ.—କାର୍ଡ଼ (ଦେଖ)

Kārd Kārḍ (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କଠିନ—Hard.

କାଁଡ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କାଣ୍ଡ୍ (ଦେଖ)

Kāṁrd Kāṇḍ (See)

କାଡାଷ୍ଟ୍ରାଲ୍ ଅମିନ୍—ବୈଦେ. ବ୍ର. (ଇଂ. କାଡାଷ୍ଟ୍ରାଲ୍ ଆ. + ଅମୀନ୍)—

Kāḍāshṭrāl amin କାଡାଷ୍ଟ୍ରାଲ୍ ସର୍ଭେ କରିବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଅମିନ—A cadastral surveyor.

କାଡାଷ୍ଟ୍ରାଲ୍ ସର୍ଭେ—ବୈଦେ. ବ୍ର. (ଇଂ.)—କ୍ଷେତ୍ରସ୍ ସାହାଯ୍ୟରେ କରି-

Kāḍāshṭrāl sarve ଯିବା ଭୂମିମାପ—Cadastral survey.

କାଡ଼େ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର; ମେଦନୀପୁର)—୧ । କୁଆଡ଼େ କେଉଁ

Kārḍe ଆଡ଼େ—1. Where.

୨ । କେଉଁ ଆଡ଼କୁ—2. Where to.

୩ । କେଉଁ ଦିଗକୁ—3. To which direction.

କାଡ଼—ଦେ. ବ.—ଶାରୀରିକ ଶକ୍ତି; ବଳ; ଶକ୍ତି; ପରାକ୍ରମ; ସାମର୍ଥ୍ୟ—

Kārḍha 1. Physical strength; bodily power; prowess.

୨ । ପରିଶ୍ରମ—2. Labour; exertion.

ଦେ. ବ୍ରଣ—୧ । ଶୁଖିଲା; ମାରସ—

1. Dry; sapless (Wilkins).

୨ । କଢ଼ା ଦୋଇଥିବା—2. Taken out.

କାଡ଼ ଅଦା—ଦେ. ବ—୧ । ଭୂମିରୁ ଉତ୍ତୁତ ବା କଢ଼ା ଦୋଇଥିବା

Kārḍha adā ଅଦାରୁ ପୃଥକ୍‌କୃତ ପୁରୁଣା ଅଦା ଖଣ୍ଡମାନ—

1. The pieces of old ginger separated from the roots of newly shooting plants.

୨ । ବହନ ପାଇଁ ବସ୍ତ୍ର ଦୋଇ ରଖାଯିବା ଅଦା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଯେଉଁ ଅଦାକୁ ବିକି ବା ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ କାଢ଼ି ରଖାଯାଏ—

2. Ginger taken out for use or sale after keeping pieces for seeds.

[ଦ—ଘୋଡା ଦୋଇଥିବା ଅଦାଖଣ୍ଡରୁ ଭେର ଓ ଗଜା ବାହାର ଭୂମିରେ ଗୁଡ଼ି ଗଛର ଭେର ଲାଗି ଗଲେ ତା ମୂଳରେ ଥିବା ପୁରୁଣା ଅଦାକୁ କାଙ୍ଗ କାଢି ଆଣନ୍ତି । ସେହି ଅଦାକୁ କାଢ଼ ଅଦା ବୋଲିସାଏ ।]

କାଡ଼ ଉଠିବା—ଦେ. ବ—ବଳାଧାନ ହେବା—

Kārḍha uṭhibā Gathering of strength.

କାଢ଼ଣ—ଦେ. ବ—୧ । କାଢ଼ିବା ବା ପଦାକୁ ବାହାର କରିବା—

Kārḍhaṇa 1. Act of drawing out.

୨ । ବଳଦ୍ୱାରା ବା ଜୋରରେ ଟାଣିବା—

2. Act of drawing or attracting.

କାଡ଼ ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟର ଶକ୍ତି ଲୋପ କରିବା—

Kārḍha bhāṅgibā To disarm; to reduce or shatter another's strength.

କାଡ଼ ମରିବା—ଦେ. ବ—ଶକ୍ତି ଲୋପ ହେବା—

Kārḍha maribā Disappearance of power; diminution of strength

କାଡ଼ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କାଡ଼ ଭାଙ୍ଗିବା (ଦେଖ)

Kārḍha māribā Kārḍha bhāṅgibā (See)

କାଢ଼ା—ଦେ. ବ—୧ । ସର୍ଦ୍ଦି ରୋଗରେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ଶୁଣ୍ଠି, ପିପ୍ପଳି ଆଦର

Kārḍhā କାଢ଼ା—1. A medicinal powder of dry ginger, black pepper etc. used as an antidote against cold.

୨ । ଯାଚନାବଶେଷ—

2. A medicinal decoction.

କାଢ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—

Kārḍhi କାଢ଼ି ଉଠାଣି ବାଟେ ବଳପୂର୍ବକ ହିଙ୍କି ଆଣିବା କାଠ ବୋଝ—A load of fuel drawn up along an incline.

ଦେ. ବ—୧ । ସରୁଆ କାଠି—

1. Slender twig or rod.

(ଯଥା—ଅଢଇ କାଢ଼ି ।)

୨ । ଛତା କାଠି—

2. Iron ribs of an umbrella.

କାଢ଼ିଆ—ଦେ. ବ. (ଆମ୍ବିଲ—କଡ଼ନ୍; କଡ଼ମ୍=ଋଣ)—

Kārḍhiā କାଢ଼ କାଢ଼ି ୧ । ଉତ୍ତମ୍ୟଉତ୍ତମ ମୂଲ ଓ ସୁଧ ଟଙ୍କା ନ ସୁଝି ଉକ୍ତ ଟଙ୍କାରେ ଦାଣ୍ଡ ଗାଉ ଅପେକ୍ଷା ବେଶୀ ପରିମାଣରେ-ଧାନ ବା ଶସ୍ୟାଦି ଦେବା କରାରରେ ମହାଜନଠାରୁ ଋଣ କରିବା ଧନ—

1. Cash taken from a creditor on a contract to deliver paddy or corn in future at a cheap rate in lieu of the capital and interest.

୨ । ଋଣ—2. Loan.

କାଢ଼ିଆ ମାଲରେ ବଡ଼ଉ ଦୋଷ, ବଳନ୍ତର ବଢ଼ି ବୁଡ଼େ ସବଂସ୍ୱ ।

ଗୋପୀନାଥ ଉତ୍କଳୀ. ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ୮୮ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୠ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

୩ । ଦୋକାନଠାରୁ ନଆସିବା କାଳ ସଉଦା—
3. Credit or loan of commodities taken from a grocer.

୪ । ପ୍ରଥମୋକ୍ତ ସ୍ୱାଦରେ ଟଙ୍କା କରଜ ଦେବା ପ୍ରଣାଳୀ—
4. The system of advancing money on the system stated in 1.

[ଦ୍ର—ଜମିରୁ ଫସଲ ଗୃହିମାନଙ୍କ ହସ୍ତଗତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଆବଶ୍ୟକ ବ୍ୟୟ ସକାଶେ ସେମାନେ ମହାଜନଠାରୁ ଟଙ୍କା ଋଣ କର କର୍‌ର କରନ୍ତି ଯେ, ଫସଲ ହସ୍ତଗତ ହେଲାରୁ ଋଣ ଟଙ୍କା ଓ ଉହାଁର ସୁଧ ଯାହା ହୋଇଥିବ ତାହା ମହାଜନକୁ ନଗଦ ନ ସୁଝି ସେ ସମୟର ଦାଣ୍ଡ ଗାଡ଼ ଅପେକ୍ଷା ସସ୍ତା ଦରରେ ମହାଜନକୁ ଧାନ ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶସ୍ୟ ଦେବେ । ଏହି ରୁକ୍ତିରେ ଗୃହିମାନେ ଋଣ କରିବା ସ୍ୱାଦକୁ 'କାଢ଼ିଆ' ବୋଲିଯାଏ । ଏ ସ୍ୱାଦରେ ମହାଜନର ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଲାଭ ହୁଏ, ଟଙ୍କା ଉପରେ ସୁଧ ପାଏ ଓ ଦାଣ୍ଡ ଗାଡ଼ ଅପେକ୍ଷା ସସ୍ତାରେ ଶସ୍ୟାଦି ପାଏ । ଗୃହୀ ସୁଧକୁ ସୁଧ ଦଏ ଓ ତା ଉପରେ ଦାଣ୍ଡ ଗାଡ଼ ଅପେକ୍ଷା ସସ୍ତା ଗାଡ଼ରେ ମହାଜନକୁ ଶସ୍ୟାଦି ଦଏ ।]

ଦେ. ବଙ୍ଗ.— ୧ । ଉଠାଣ କରିବା; କାଳ ଆଣିବା; ଧାର କରିବା (ସଉଦା)—
1. (commodities) Borrowed; taken in advance of the payment.

୨ । କାଢ଼ୁଆ; ବଳୁଆ; ପରାକ୍ରାନ୍ତ—
2. Powerful; strong.

କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କର୍ଷ ଧାତୁ; ପ୍ରା. କଡ୍ଢ ଧାତୁ)—
Kārdhibā
କାଢ଼ା; କାଢ଼ନ
କାଢ଼ନା
(କଢ଼ାଇବା—ଣିଜନ୍ତ)

୧ । ଗୁପ୍ତ ସ୍ଥାନରୁ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଆଣିବା; ପଦାକୁ ବାହାର କରିବା—
1. To bring out; to take out; to draw out.

ଗୋଟେ କାଢ଼ିଲେ ଉହୁଁ ଗୋଟେ ପଡ଼େ—
ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଶଲ୍ୟ ।

୨ । (ଲୋତକ) ଝରାଇବା—
2. To shed (tears).

୩ । (ଅଙ୍ଗରେ ପଶିଥିବା କଣ୍ଟା) ବାହାର କରିବା—
3. To extract; to draw out (a thorn).

୪ । (ପାଣି) ଉପରକୁ ଉଠାଇବା; ଉତ୍ତୋଳନ କରିବା—
4. To lift up; to bring up.

୫ । ଛିଙ୍କି ନେବା; ବଳପୂର୍ବକ ଟାଣି ନେବା—
5. To snatch away; to deprive forcibly.

୬ । ମୁଖରେ ଥିବା ପଦାର୍ଥକୁ ପାଟିରୁ ବାହାର କରିବା; ବମନ କରିବା—6. To vomit forth; to eject from the mouth.

(ଯଥା—ସେ ପାଟିରୁ ଗୁଡ଼ାଏ ନାଲ କାଢ଼ିଲାଣି ।)

୭ । ଗୃହରୁ ଅନ୍ତର କରିବା—7. To dismiss, remove or discharge from service.

୮ । (ଲୁଗା; ଓଢ଼ଣା) ଦେହରୁ ଅପସାରିତ କରିବା—
8. To put off from the body.

୯ । ଗାଳଦେବା; ଗାଳମନ୍ଦ କରିବା—
9. To abuse; to call names.

୧୦ । (ମୁର୍ଦ୍ଦାର) ଉଠାଇବା; ଅପସାରିତ କରିବା—
10. To bring out (a carcass) from a place.

୧୧ । (ଫୁଲ ଫଳ ଆଦ) ଫୁଟାଇବା; ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ କରାଇବା; ଜନ୍ମ କରାଇବା—11. To bring forth.

(ଧାନଗଛ) ହାତେ ଲମ୍ବରେ ବାଢ଼ିବ ଶିଂଶା.
ଦେଶି ମରୁଆଟେ ସାଇପଡ଼ଶା—କୃଷିବଚନ ।

୧୨ । ଉଡ଼ାଦେବା—12. To drive away.

(ଯଥା—ସେ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଘରୁ କାଢ଼ିଦେଲା ।)

୧୩ । ଫଳ ପୁଷ୍ପାଦିରୁ ରସ ବାହାର କରିବା—
13. To extract juice from fruits etc.

୧୪ । ଅଳଙ୍କାରାଦି ଦେହରୁ ଓହ୍ଲାଇବା—
14. To put off ornaments.

ଗୃପ୍ତର ବାଢ଼ିବ ଏ ଥଦରେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବତା ।

୧୫ । (ଦୁଃଖ) ଦୂର କରିବା—
15. To remove (sorrow).

ଏ ବୃଦ୍ଧ ମଉଜ ଆସ୍ଥ ବୁଡ଼ା ବୁଡ଼ୀ,
କେ ଅଛ ଆସ ଉହୁଁ ନେବ ଶୋକ ବାଢ଼ି—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଶଲ୍ୟ ।

୧୬ । (ମଇଳା ବା ଅଳଆ) ପରିଷ୍କାର କରିବା—
16. To clean out (refuse) from any place.

୧୭ । ବହୁଲୋକଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା
17. To express before many people.

(ଯଥା—ସଭାରେ ସେ ଗୋଟେ ପାଞ୍ଚ କାଢ଼ିଲା ।)

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଋଣ କରିବା—To borrow.

କାଢ଼ୁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—କାଢ଼ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kārdhu (etc) Kārdha etc. (See)

କାଢ଼ୁଆ—ଦେ. ବଙ୍ଗ. (ସଂ. କାରୁ=ଶିଳ୍ପୀ)—୧ । ପରିଶ୍ରମୀ—
Kārdhuā
1. Laborious.

୨ । କର୍ମକୁଶଳ—2. Pert; skilful.

୩ । ବଳୁଆ; ଶକ୍ତିଶାଳୀ; ପରାକ୍ରାନ୍ତ—
3. Strong; powerful, mighty.

୪ । ଜବରଦସ୍ତ—4. Forcible; using force.

୫ । ଯେ କାଢ଼େ (କାଢ଼ିବା ଦେଖ)
5. One who snatches away or brings out or cleanses (See under Kārdhibā for different meanings).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ । ବା । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଦ୍ରାଷାକୋଷରେ ନମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଯୁକ୍ତ । ବା । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କାଡ଼ୁଆଗିରି—ଦେ. ବ—ବଳୁଆପଣ; ବଳପ୍ରୟୋଗ; ଶକ୍ତିମତ୍ତା—
Kārdhuāgiri Strength; powerfulness.

କାଡ଼ୁଆପଣ—ଦେ. ବ—କାଡ଼ୁଆଗିରି (ଦେଖ)
Kārdhuāpaṇa Kārdhuāgiri (See)

କାଡ଼ୁଆପଣିଆ—ଦେ. ବ—କାଡ଼ୁଆଗିରି (ଦେଖ)
Kārdhuāpaṇiā Kārdhuāgiri (See)

କାଡ଼ୁଣି—ଗ୍ରାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବ.(ଫ. କର୍ଷଣୀ)—ଗୋଟାଏ ମୁଣ୍ଡର ଦଉଡ଼ି ଲଗାଇ ଦଉଡ଼ିକୁ ଯୁଆଳରେ ବାନ୍ଧି ବଳଦଙ୍କଦ୍ୱାରା ଭୂଇଁରେ ଘୋଷାର ଘୋଷାର ନେବା ଲମ୍ବା ଓ ମୋଟ କାଠ—A long log of wood pulled by bullocks by tying it one end.
Kārdhuṇi

କାଡ଼େଣ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କାଡ଼ୁଣି (ଦେଖ)—
Kārdhen Kārdhuṇi (See)

କାଣ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (କାଣି ଧାତୁ=ଆଖି ବୁଜିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kāṇa ୧ । ଏକଚକ୍ଷୁଯୁକ୍ତ; କଣା—1. One-eyed.
କାଣା ୨ । କୁଆ—2. Crow.

କାନା ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ଫ. କର୍ଣ୍ଣ)—କାନ—Ear.

କାଣା, କାଣୀ ପୁ ଗ୍ରାଦେ. (ଜିଦ୍ଭୂମ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ମାଛ—A kind of fish.

କାଣମୁତା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ-କର୍ତ୍ତୃମୂଳ; କାନମୁଣ୍ଡା (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—
Kaṇamutā The root of the ear.

କାଣା— ଫ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କାଣର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Kāṇā Feminine of Kāṇa.
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ଓ ବିଣ—କଣା (ଦେଖ)
Kaṇā (See
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ସର୍ବନାମ (ଫ. କମ୍ ଶବ୍ଦ)—
କଅଣ; କିସ—What.

କାଣାଦ— ଫ. ବ (କଣାଦ+ଅ)—କଣାଦ ଋଷିରଚିତ ବୈଶେଷିକ-ଦର୍ଶନ—The Baiśeshika philosophy stated by the sage Kaṇāda.
Kāṇāda

କାଣି—ଦେ. ବ. (ଫ. କନିଷ୍ଠ)—୧ । (ଭୂମି ମାପରେ) ଏକ ବିଶ୍ୱାର ଚତୁର୍ଥାଂଶ—1. One fourth of a Biswa; a superficial land measure; $\frac{1}{16}$th of a measuring pole,
Kāṇi
କାନୀ
୨ । ଅଳ୍ପ ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣ; ସୂକ୍ଷ୍ମାଂଶ—
2. A little quantity.
୩ । ବିଶ୍ୱା ବା ଛଟାଙ୍କିର $\frac{1}{4}$ (ମାପ ବା ଓଜନ)—
3. One fourth of a biswā or chhaṭāṅki.
୪ । ବିଶ୍ୱା ବା ଛଟାଙ୍କିର $\frac{1}{4}$ ଓଜନର ବଟକରା—
4. Standard weight for weighing $\frac{1}{4}$ of a chhaṭāṅki
୫ । ହାତ କନୁଣୀଠାରୁ କାଣି ଆଙ୍ଗୁଠିର ଅଗ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିମାଣ—5. A lineal measure from the tip of the elbow to the end of the little finger.
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ସାତଗାଣ୍ଠି ଖେଳ (ଦେଖ)—
Sātagāṭi khela (See)

ଦେ. ବିଣ—୧ । କନିଷ୍ଠ—I. Younger.
୨ । କ୍ଷୁଦ୍ରାବୟବ—2. Small.
(ଯଥା—କାଣିଆଙ୍ଗୁଠି ।)

କାଣିଅଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବ—କାଣିକୁରୁଣ୍ଡା (ଦେଖ)—
Kāṇiaṇḍiā Kāṇikuruṇḍā (See)
ଦେ. ବିଣ—କାଣିକୁରୁଣ୍ଡା (ଦେଖ)—
Kāṇikuruṇḍā (See)

କାଣିଆକଚ୍ଛ – ଦେ. ବ—କାଣିକଚ୍ଛ (ଦେଖ)—
Kāṇiākachchhā Kāṇikachchhā (See)

କାଣିଆଙ୍ଗୁଠି– ଦେ. ବ (ଫ. କନିଷ୍ଠ ଓ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ)—ହାତ ଓ ଗୋଡ଼ର ସବୁ ସାନ ଆଙ୍ଗୁଳି; କନିଷ୍ଠାଙ୍ଗୁଳି—କଡ଼େଆଙ୍ଗୁଳି
Kāṇiāṅguṭhi The little finger of the hand or foot.
କଳଗୁରିଆଛିଙ୍ଗୁଲ
ଡାହାଣ ପାଦ କାଣିଆଙ୍ଗୁଠିରୋଟି ବଳ, ସତ ଯୋଜନ ପବଂତଶୃଙ୍ଗ ଭଲ ଭାଜ । ସାରଳା, ମହାଭାରତ. ଆଦ୍ୟ ।

କାଣିକଉଡ଼ା—ଦେ. ବ.—ଚଉମାସ୍ୟାରେ ବାଡ଼ ଆଦରେ ମାଡ଼ିବା ଲତା-ବିଶେଷ—A wild creeper.
Kāṇikaurdā
[ଦ୍ର—ଏହାର ଫୁଲ ଆଙ୍ଗୁଠି ପରି । ଫୁଲର ଉତ୍ତର କଲା । ଏହାର ଫଳକୁ ଗଞ୍ଜାମର ଗରିବ ଲୋକେ ତରକାରି କରନ୍ତି ।]

କାଣିକଉଡ଼ି—ଦେ. ବ.—୧ । ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର କଉଡ଼ି—
Kāṇikaurdi 1. A tiny cowrie.
କାନାକଡ଼ି ୨ । ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ବା ଭଗ୍ନ କଉଡ଼ି—
କାନିକୌଡ଼ି 2. A worthless shellmoney.
କାଣିକଉଡ଼ି ପିଠା ଭାଜି, ସ୍ୱାମୀ ଦେଉଥିବ ଘରିକାଳି -ଭଗ ।

କାଣିକଚ୍ଛ – ଦେ. ବ.—ଓଡ଼ିଆ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଏକଘେର କରି ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୁଗାର ସେଇ କାନକୁ ପଛଆଡ଼େ ଖୋସି ଲଗା ପିନ୍ଧନ୍ତି—The end of the cloth tucked down and taken up towards the back-side by females.
Kāṇikachchhā

କାଣିକୁରୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବ —ଅଣ୍ଡକୋଷଦ୍ୱୟ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ଅନ୍ୟଟି ବଡ଼ ହେବା ଅବସ୍ଥା—A disease consisting of one of the testicles becoming larger than the other; Hydrocele.
Kāṇikuruṇḍa

କାଣିକୁରୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବିଣ.—କାଣିକୁରୁଣ୍ଡ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ—
Kāṇikuruṇḍā One suffering from Hydrocele of one of the testicles.

କାଣିଚା—ଦେ. ବ. (ଫ. କଣା)—କ୍ଷୁଦ୍ରକଣା; ଅଳ୍ପ ସାମାନ୍ୟ—
Kāṇichā A small particle.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉ୍ଭ	ଉ୍ଅ	ଛ
୨	ୠ	ଊ	ଋ	ଌ	ୡ	ଅକାର୍ଯ୍ୟଚର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

କାଣିଚଆ—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର; ଅତି ସାମାନ୍ୟ—
Kāṇichiā 1. Very small; very slight.

୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର କଣାବିଶିଷ୍ଟ—
2. Consisting of very small particles.

କାଣିଜୋର—ଦେ. ବି.—ଛୋଟ ଜୋଡ଼ା ବା ଲମ୍ବା ଗଡ଼ୁଆ—
Kāṇijora A small long tank.

କାଣିଥୋଡ଼ ହେବା (ଧାନ)—ଦେ.କି.—ଧାନ ଗଛ ଉତରେ ଧାନକେଣ୍ଡା ଜନ୍ମିବା—(paddy plants) To begin to germinate in the stem.
Kāṇithorda hebā

କାଣିନଈ—ଦେ. ବି.—ଛୋଟଆ ନଈ—
Kāṇinaī Rivulet.

କାଣିନଖା—ଦେ. ବି.—କଣନଖା (ଦେଖ)
Kāṇinakhā Kaṇanakhā (See)

କାଣିନଳ—ଦେ. ବି.—ଜମିର ଷେତ୍ରଫଳ ବାହାର କରିବାର ନିୟମ-ବିଶେଷ—A rule of extracting the area of fields by taking the length and breadth measure in Biswās and Kāṇis.
Kāṇinaḷa
କାଠାକାଳି

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପଦକାକ=୪ ହାତ ଓ ହାତକ=୪ କାଣି ହୁଏ। ଓଡ଼ିଶାରେ ଅତି ପ୍ରାଚୀନକାଳରୁ ଷେତ୍ରଫଳ ବାହାର କରିବାରେ ଅବଲମ୍ବିତ ସୂତ୍ର—

ପଣକୁ ପଣ ପାଞ୍ଚ କଡ଼ା ମାଗଣ, ପଣ ଗଣ୍ଡା ଅଷ୍ଟ ଦାଢ଼,
ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା ଅଷ୍ଟ ହାତ ହୁଅଇ, ପଣ କଡ଼ା ବେନ୍ନ ଦାଢ଼ ।
ଏହିରୂପେ ଗଣ୍ଡା କଡ଼ାକୁ ଗୁଣିଲେ, ହୁଅଇ ହାତ ବେନ୍ନ,
କଡ଼ାକୁ କଡ଼ାରେ ଗୁଣିଲେ ଜାଣିବ ହାତର ଅର୍ଦ୍ଧ ପେନ୍ନ ।
ବଂଶ ହାତରେ ଦାଢ଼କ ହୁଅଇ କଡ଼ାକ ବତ୍ତିଶ ଦାଢ଼।
ନଳ ଜମ୍ବୁ ହକ୍ତ ଦଶକ୍ତ ଗୁଣାଣ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଲୋଡ଼ା ।
କାହାଣ ସଙ୍ଗତେ ଯାହାକୁ ଗୁଣିବ ମୂଳ ତାର ସେହି ହୁଏ,
ଓଝା କରଣଙ୍କ ପ୍ରୟୋଜନ ଅର୍ଥେ ଲୀଳାବତୀସୂତ୍ର କହେ ।]

କାଣିନାଳ—ଦେ. ବି—୧ । ଜଳ ବହିବାର କ୍ଷୁଦ୍ର ନାଳ—
Kāṇināḷa 1. Small channel for irrigation.

୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଶାଖାନାଳ—
2. A small branch channel or brook.

କାଣି ନେଉଟିଆ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି—କାଣି ଲେଉଟିଆ (ଦେଖ)
Kāṇi neuṭiā Kāṇi leuṭiā (See

କାଣି ବନ୍ଧ—ଦେ. ବି—ଛୋଟ ବନ୍ଧ—
Kāṇi bandha A small bank.

କାଣି ଲେଉଟିଆ—ଦେ. ବି—କଣ୍ଟା ନେଉଟିଆ ୨ (ଦେଖ)
Kāṇi leuṭiā Kaṇṭā neuṭiā 2 (See)

କାଣି ଲ୍ୟାହି—ଦେ. ବି. (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ)—ଦୁଇ ପାଖରେ ମୁନ ଥିବା ଲ୍ୟାହି—A small goldsmith's anvil pointed at both ends.
Kāṇi lyāhi

କାଣୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କାଣୀ)—ଏକଚକ୍ଷୁ ନ ଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ—One eyed (woman).
Kāṇī
କାନୀ ଦାରୁଣ କାଣୀ, ତୁମ୍ଭିଙ୍କ କାହାଙ୍କ ଲଜ୍ଜ ନ ଜାଣି । ଓଗ ।
କାନୀ

କାଣେଡା—ଦେ. ବି. (ସଂ. କର୍ଣ୍ଣାଟ)—୧ । କର୍ଣ୍ଣାଟ ଦେଶ—
Kāṇeḍā 1. The Karnatic country.

୨ । ସ୍ୱଗିଣୀବିଶେଷ—2. A musical tune.

କାଣ୍ଟ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କଣ୍ଟ)—କାଣ୍ଟି (ଦେଖ)
Kāṇṭa Kāṇṭi (See)

କାଣ୍ଟି—ଦେ. ବି. (ସଂ. କଣ୍ଟ)—୧ । ଘିଅ ତଉଲରେ ବସିଥିବା ତୈଲାଦିର ମଳ—1. The dregs of oil which settle down a can; the lees; sediment; dross.
Kāṇṭi
କାଇଟ୍
ଢଁଡଲ; କୀଟ

୨ । ବଳ; ପରାକ୍ରମ; କାଣ୍ଟୁ—2. Power.

୩ । ମନର କଣ୍ଡୁ—3. Itching of the mind.

(ଯଥା - ତାର କାଣ୍ଟି ମରଗଲ୍ଲାଣି = ମନକଣ୍ଡୁ ଥଣ୍ଡା ହୋଇଗଲ୍ଲାଣି ।)

କାଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବି—୧ । ରେଶମ ବା ପାଟର ମୋଟ ବା ଅସାର ଅଂଶରେ ବୁଣା ହୋଇଥିବା ମଠା—(ଏହା କାଣ୍ଟି ପରି ମଇଳା ଦଶୁଥିବାରୁ)—1. Worsted silk; cloth made of coarse silk.
Kāṇṭiā

୨ । କାଶିଆମାନେ ଆରତୀ ସୁନା ଓ ରୂପାକୁ ଯେଉଁ ଲମ୍ବା, ଖାଲୁଆ ଛାଞ୍ଚରେ ଢାଳନ୍ତି—2. A long and deep mould for preparing ingots of metal.

୩ । ମାଛ ଧରିବାପାଇଁ ବୁଣାଯାଇଥିବା ସଚ୍ଛିଦ୍ର ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—3. A kind of net-cloth used in catching fish.

କେଟଲୋ ଦେ. ବିଣ— ୧ । (ତେଲ) କାଣ୍ଟିଯୁକ୍ତ; ମଇଳା—1. Full of impurities (oil); drossy.

୨ । ମଇଳାରଙ୍ଗର; ଧୂସରବର୍ଣ୍ଣ—2. Of pale white colour, rown coloured.

କାଣ୍ଟିଆ ବଗ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୌଞ୍ଚ+ବକ) (କାଣ୍ଟି ପରି ମଇଳା ବର୍ଣ୍ଣ ଥିବାରୁ)—ଧୂସରବର୍ଣ୍ଣ ବକପକ୍ଷୀ—The brown egret; a kind of bittern.
Kāṇṭiā baga
ବଗ୍‌ଲା

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ବୋବାଇବା ବେଳେ କାଳାକୁ ଭୂଇଁରେ ପିଟି ପୋଛିଲା ଭଳି ଠକ ଠକ ଶବ୍ଦ କରନ୍ତି ।]

କାଣ୍ଟିବଗ—ଦେ. ବି—କାଣ୍ଟିଆ ବଗ (ଦେଖ)
Kāṇṭibaga Kāṇṭiā baga (See)

କାଣ୍ଟୁ—ଦେ. ବି—କାଣ୍ଟି ୨, ୩ (ଦେଖ)
Kāṇṭu Kāṇṭi 2, 3 (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଦେ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ ଖୋଜିବେ; 'ବୃଥା' ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଥା' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ

କାଣ୍ଟୁ ମରିବା—ଦେ. ବ—୧ । କଣ୍ଡୁନାଶ ହେବା—

Kāṇṭu maribā 1. The satisfaction of itching sensation.

୨ । ବଳନାଶ ହେବା—2. Being reduced to impotence.

କାଣ୍ଟୁ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବେଶି ପରିଶ୍ରମ କରାଇ ବଳ କ୍ଷୟ କରିବା—

Kāṇṭu māribā To reduce a person to impotence by over-work.

କାଣ୍ଡ୍—ତାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । କାଣ୍ଡ; ଶର—

Kāṇḍ 1. Arrow.

ଉଙ୍ଗାଧୁନ୍ ମାଇଲେ କାଣ୍ଡ୍; ପଇତା ମଲେ ମାଇପୋ ପଣ୍ଡ୍ । ଉଗ ।

୨ । ଗୃଖଣ୍ଡ—2. A unit of lineal measure; a span.

କାଣ୍ଡ—ସଂ. ବ. (କନ୍ ଧାତୁ=ପାପ୍ତି ପାଇବା+କଣ୍ଡୁ. ଡ)—

Kāṇḍa ୧ । ବୃନ୍ତ; ଡେମ୍ଫ; ନାଡ଼—1. Stalk; stem.

୨ । ଗଛର ଗଣ୍ଡି; ସ୍କନ୍ଧ—2. Trunk of a tree.

୩ । ଗୁଚ୍ଛ—3. Bunch.

୪ । ସ୍ତମ୍ଭ—4. Pillar.

[ଦ୍ର—ଉରଜାସ୍ଥି ଶିଲ୍ପ ବଉଦ୍ଧ ଆକୃତ୍ତି ସ୍ତମ୍ଭ ବା କାଣ୍ଡର ସୂଚନା ଦେଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ପ୍ରଧାନତଃ ପାଞ୍ଚ ପ୍ରକାର—୧ । ବ୍ରହ୍ମକାଣ୍ଡ =ସମଚତୁରସ୍ର, ୨ । ଶିବକାଣ୍ଡ=ପଞ୍ଚକୋଣବଶିଷ୍ଟ, ୩ । ସ୍କନ୍ଧକାଣ୍ଡ =ଷଷ୍ଠକୋଣବଶିଷ୍ଟ, ୪ । ବିଷ୍ଣୁକାଣ୍ଡ = ଅଷ୍ଟକୋଣବଶିଷ୍ଟ, ୫ । ରୁଦ୍ରକାଣ୍ଡ=ଷୋଡ଼ଶକୋଣବଶିଷ୍ଟ । ପୁଷ୍କର ଅରୁଣସ୍ତମ୍ଭ ଶେଷୋକ୍ତ ପ୍ରକାର ଅଟେ ।

ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ—ପୃ ୪୧୩ ।]

୫ । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସମସ୍ତ ବା ସ୍ଥାନ ବା ଅଂଶ ବା ବିଷୟକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ରଚିତ ୭ ଖଣ୍ଡରେ ରଚିତ ରାମାୟଣର ପ୍ରତ୍ୟେକାଂଶ; ପ୍ରସଙ୍ଗ—5. One of the seven volumes of the Rāmāyaṇa.

[ଦ୍ର—ରାମାୟଣର ସାତ କାଣ୍ଡ; ଯଥା—ଆଦିକାଣ୍ଡ, ଅଯୋଧ୍ୟାକାଣ୍ଡ, ଆରଣ୍ୟକାଣ୍ଡ, ସୁନ୍ଦରକାଣ୍ଡ, କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟାକାଣ୍ଡ, ଲଙ୍କାକାଣ୍ଡ, ଉତ୍ତରକାଣ୍ଡ]

୬ । ଗ୍ରନ୍ଥର ଅଧ୍ୟାୟ; ପରିଚ୍ଛେଦ; ପ୍ରକରଣ—

6. Canto; section; chapter of a book.

୭ । ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନ—7. Solitary place.

୮ । ବାଣ; ଶର—8. Arrow.

ବୃଥା ଦୋଦ୍ଧ କାଣ୍ଡ, କେତେ କରିଥିଲ ରୁଣ । ବଦମୂର୍ଦ୍ଦ. ଉଶେଦ୍ଦତ୍ତ୍ୱ ।

୯ । ଦଣ୍ଡ—9. Stick.

୧୦ । ଅବସର—10. Leisure; occasion.

୧୧ । ପ୍ରସ୍ତାବ—11. Proposal.

୧୨ । ଗଦା; ରାଶି—12. Heap.

୧୩ । ସମୂହ; ବୃନ୍ଦ—13. Collection; multitude.

୧୪ । ଜଳ—14. Water.

୧୫ । ବ୍ୟାପାର; ଘଟଣା—

15. Event; occurrence; state of affairs.

୧୬ । ବେଦର ୩ ବିଭାଗ—

16. Three section of the Bedas.

[ଦ୍ର—ବେଦର ତିନ କାଣ୍ଡ—କର୍ମକାଣ୍ଡ, ଉପାସନାକାଣ୍ଡ ଓ ଜ୍ଞାନକାଣ୍ଡ ।]

୧୭ । ହାତ ବା ଗୋଡ଼ର ନଳ ହାଡ଼—

17. The bone of the leg and hand.

୧୮ । ଧନୁର ମଝିର ମୋଟା ଅଂଶ—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

18. The thicker middle part of a bow.

୧୯ । ମିଥ୍ୟା ପ୍ରଶଂସା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

19. False praise; flattery.

ସଂ. ବଣ.—୧ । ନିର୍ଜନ—1. Solitary.

୨ । ସାର—2. Mean; low.

ଦେ. ବ.—୧ । ପୁରୁଷଚିହ୍ନ; ଲିଙ୍ଗ; ପୁଂ ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ—

1. Penis.

୨ । ବ୍ୟବହାର; ଆଚରଣ—2. Conduct.

୩ । ଧନୁ—3. Bow.

୪ । (ପାନବରଜ) ପାନ ବରଜରେ ଥାଡ଼ ଥାଡ଼ ହୋଇ ଲଗା ଯାଇଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାନଲଟାକୁ ସିଧାଭାବରେ ଲଟାଇବାପାଇଁ ପୋତା ଯାଇଥିବା ପାଖୁଡ଼ି ବା ଇଟ୍ଟାଡ଼ା—

4. Twigs or reed driven into the ground for training a betel creeper.

୫ । କଣ କାଣ୍ଡ; ଚାଳ ଘରର କୋଣରେ ଥିବା ବଡ଼ ରୁଅ—

5. The corner plate of a thatch.

କାଣ୍ଡ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ବିଷମ ଘଟଣା ଘଟାଇବା; ଗୁରୁତର

Kāṇḍa karibā ଘଟଣା ଘଟାଇବା—To bring about a

କାଣ୍ଡ କରା queer state of affairs; to cause a serious

thing to happen.

କାଣ୍ଡକାଣ୍ଡକ—ସଂ. ବ.—(କାଣ୍ଡ+କାଣ୍ଡ+କ)—୧ । ଜଳରେ ବା

Kāṇḍakāṇḍaka ଜଳାଶୟ କୂଳରେ ଜନ୍ମିବା ଏକ ପ୍ରକାର ତୃଣ—An aquatic reed growing in paddy fields and bogs; used for being woven into mats.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ମସିଣା ଓ ମୁନ୍ଦୁର ବୁଣା ହୁଏ, ଏହାର କାଣ୍ଡ ତିନିକୋଣ; କାଣ୍ଡର ଅଗରେ ଗୋଛ ଗୋଛ ଫୁଲ ଧରେ ।]

୨ । କାଶତୃଣ—2. The kāśa reed.

କାଣ୍ଡକାଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବ. —କାଣ୍ଡକାଣ୍ଡକ (ଦେଖ)

Kāṇḍakāṇḍiā Kāṇḍakāṇḍaka (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯୃ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

କାଣ୍ଡ କାରଖାନା—ଦେ.ବ. (ସମ୍ବରର; ସଂ. କାଣ୍ଡ + ଆ. କାରଖାନା)—
Kāṇḍa kārakhānā ୧ । ବିଷମ ବ୍ୟାପାର; ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଘଟନା—
କାଣ୍ଡ କାରଖାନା 1. Extraordinary events.
କାରଖାନା ୨ । ଘଟନାସମୂହ—2. A number of events.

କାଣ୍ଡଗ୍ରହ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାଣ୍ଡ + ଗ୍ରହ)—ଉପସ୍ଥିତ ବ୍ୟାପାର
Kāṇḍagraha ବା ସମସ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧେ ସମ୍ୟକ୍ ଜ୍ଞାନ ବା ବୋଧ—
A clear understanding of the matter in hand; a proper grasp of the question at issue.

କାଣ୍ଡଘର—ଦେ. ବ.—୧ । ପୁରୁଷର ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ; ଲିଙ୍ଗ—
Kāṇḍaghara Penis.
୨ । ବାଳକାର ପ୍ରଥମ ରଜୋଦର୍ଶନ ହେଲେ ସେ ପ୍ରଥମ ସାତ ଦିନ ବସିବା ଶୋଇବା ପାଇଁ ବାସଗୃହ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଚତୁଷ୍କୋଣ ସ୍ଥାନର ୪ ପାଖରେ କାଣ୍ଡ ବା ଶର ପୋତାଯାଇ ସେଇଁ ଖେଳଘର ପରି ଘର ତିଆରି କରାଯାଏ—2. A toy-house bounded by 4 arrows and set up inside the house where a girl in her first menses passes her first week.

[ଦ୍ର—ରଙ୍କଙ୍କ କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦରୀ ୩।୪୦ ରେ କାଣ୍ଡଘର ବିଷୟ ଲେଖାଅଛି ।]

କାଣ୍ଡଘରା—ଦେ. ବ.—କାଣ୍ଡଘର (୧) (ଦେଖ)
Kāṇḍagharā Kāṇḍaghara (1) (See)

କାଣ୍ଡଚାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କାଣ୍ଡ + ଚର ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍; ୯ମା. ୧ବ.)—ଯେଉଁ ପକ୍ଷିମାନେ ବୃକ୍ଷର କାଣ୍ଡରେ ବିଚରଣ କରନ୍ତି (ଯଥା, କାକାତୁଆ-ଟିଆ-ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
Kāṇḍachārī (birds) Moving on the trunks of trees.

କାଣ୍ଡ ଛେଦିବା ଦେ. କ୍ରି.—କୌଶଳଦ୍ୱାରା କାଣ୍ଡ ବା ଶରର ଆଘାତ ବ୍ୟର୍ଥ କରିବା—
Kāṇḍa chhedibā To ward off an attack of an arrow.

କାଣ୍ଡଜ୍ଞାନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାଣ୍ଡ = ବ୍ୟାପାର + ଜ୍ଞାନ)—
Kāṇḍa jñāna ୧ । ବିବେଚନା; ହିତାହିତ ବୋଧ—
1. Consideration.
୨ । ସାଂସାରିକ ବ୍ୟାପାରରେ ଅଭିଜ୍ଞତା; ସମସ୍ୟା ଓ ଅବସ୍ଥାନୁସାରୀ କର୍ତ୍ତବ୍ୟାକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଜ୍ଞାନ—
2. Common sense; worldly experience.
୩ । ସ୍ଥୂଳ ଜ୍ଞାନ; ମୋଟାମୋଟି ଜ୍ଞାନ—
3. Rough knowledge.
୪ । କାଣ୍ଡଗ୍ରହ (ଦେଖ)
4. Kāṇḍagraha (See)

କାଣ୍ଡନଳ—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ସରୁଆ ଖୁବ ଲମ୍ବିଷ ସାପ—
Kāṇḍanala A species of small serpent slender in form.

କାଣ୍ଡପଟ—ସଂ. ବ. (କାଣ୍ଡ = ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନ + ପଟ = ବସ୍ତ୍ର; ଭୁଲ; ଉର୍ଦ୍ଦୁ କନାତ୍)—
Kāṇḍapata ୧ । ଯବନିକା; ପରଦା—
1. Cloth-screen; curtain.
୨ । ତମ୍ବୁ; ଗଡ୍ଡି—2. Tent.
ଦେ. ବ—ଗୋଟିଏ ଶର; ଏକପଟ କାଣ୍ଡ—
single arrow.

କାଣ୍ଡ ପୂରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଯୁକ୍ତିତର୍କ ମଝିରେ ହଠାତ୍ ଗୋଟାଏ ଅଖାଡ଼ୁଆ କଥା ବା ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଗତ କରିବା—
କାଣ୍ଡ ଖାଡାକରା To make an astounding or awkward proposal abruptly in the midst of a discussion.

କାଣ୍ଡପୃଷ୍ଠ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କାଣ୍ଡ + ପୃଷ୍ଠ)—
Kāṇḍa prushṭha ୧ । ଶସ୍ତ୍ରାଜୀବ; ଆୟୁଧଜୀବୀ; ଧାନୁଷ୍କ—
1. Archer; one who lives by archery.
୨ । ବ୍ୟାଧ—2. Hunter.
୩ । ବେଶ୍ୟାର ସ୍ୱାମୀ; କୁଲଟାର ପତି—
3. A cuckold.
୪ । (ନାମ) କର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ଧନୁ—
4. Name of the bow of king Karṇṇa.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ନିନ୍ଦ୍ୟଜୀବୀ—
1. Pursuing a mean or low profession.
୨ । ଦୁଷ୍ଚରିତ୍ର—2. Immoral.
୩ । ଯେ ଆପଣା କୁଳ ତ୍ୟାଗ କରି ପରକୁଳରେ ପଶେ—
3. One who forsakes his family or caste and takes up another; renegade.

କାଣ୍ଡବସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ—କାଣ୍ଡପଟ (ଦେଖ)
Kāṇḍabastra Kāṇḍapaṭa (See)

କାଣ୍ଡ ବାଉଁଶ—ଦେ. ବ—ଧନୁ—
Kāṇḍa bāuñsa Bow.

କାଣ୍ଡବିବ୍ଭା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଣ୍ଡ ଓ ବିବାହ)—
Kāṇḍabibhā ୧ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଶୂଦ୍ରଜାତୀୟା କନ୍ୟା ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ରଜୋବତ୍ତା ହେଲେ ପ୍ରଥମେ ଗୋଟିଏ କାଣ୍ଡ ସଙ୍ଗେ ଚାହାର ଯେଉଁ ବିବାହକ୍ରିୟା ସମ୍ପନ୍ନ ହୁଏ—
1. The symbolical marriage of a matured Śūdra girl to an arrow before actual marriage with a bride-groom.
୨ । ଶୂଦ୍ରା ବିଧବା ଅବିବାହିତ ପୁରୁଷକୁ ବିବାହ କରିବା ଜନ୍ମା ଶୂଦ୍ର ମଉଦାର ପୁରୁଷ ଅବିବାହିତା କନ୍ୟାକୁ ବିବାହ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଅଭିବାହିତ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରଥମେ ଗୋଟିଏ କାଣ୍ଡ ସଙ୍ଗେ ବିବାହକ୍ରିୟା ଅନୁଷ୍ଠିତ କରିବା ପ୍ରଥା— 2. The symbolical marriage of a maiden-bride or a bachelor bride-groom with an arrow, before being married to a widower or a widow respectively.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅରଜସ୍କା କନ୍ୟା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗୋଟେ କାଣ୍ଡକୁ ସାକ୍ଷୀ ରଖି ଜାଉର ଜଣେ ବୁଢ଼ା ସଙ୍ଗେ ବାଆସିବା ନାମମାତ୍ର ବିବାହ—A nominal marriage of an unmatured Śūdra girl to an old man by installing an arrow as a witness.

[ଦ୍ର—ଗଡ଼ଜାତରେ ଶୂଦ୍ର ବା ବଷାମାନଙ୍କ ସମାଜରେ କନ୍ୟା ଋତୁମତ୍ତା ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଜାହାଯାଇଁ ବରପାତ୍ର ଘଟିନା ନ ହେଲେ ପିଲ୍ଲକନ୍ୟାକୁ ଜାଉର ଜଣେ ଅଢ଼ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ନାମମାତ୍ର ବିବାହ କରାଇ ବାଆସାଏ ଓ ବିବାହ ବେଦରେ ଗୋଟେ କାଣ୍ଡକୁ ସାକ୍ଷୀରୂପେ ପୋତି ବାଆସାଏ । ଏହି ବିବାହକୁ କାଣ୍ଡବଦ୍ଧ କହନ୍ତି । ପରେ ବରପାତ୍ର ମିଳିଲେ କନ୍ୟା ଋତୁମତ୍ତା ହେବା ପରେ ଉକ୍ତ ବର ସଙ୍ଗେ ପ୍ରକୃତ ବିବାହ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କର ଏ ପ୍ରଥା ପ୍ରଉବେଶୀ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ସମାଜରେ ଚଳୁଥିବା ବାଳକାବିବାହକୁ ଅନୁକରଣ କରିବାର ପ୍ରୟାସ ବୋଲି ଅନୁମିତ ହୁଏ । ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କ ସମାଜରେ ଯୁବତୀବିବାହ ପୌରାଣିକ ଯୁଗରୁ ଚଳି ଆସୁଥିବାର ନିଦର୍ଶନ ଅଛି ଓ ଅଧିକାଂଶ ଶୂଦ୍ର ସମାଜରେ ଯୁବତୀବିବାହ ପ୍ରଚଳିତ ।]

କାଣ୍ଡଭଗ୍ନ—ସଂ. ବି—(ବୈଦ୍ୟକ) ଆଘାତଦ୍ୱାରା ହାତ ବା ଗୋଡ଼ର ନଳ-ହାଡ଼ ଭାଙ୍ଗିଯିବା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Kāṇḍabhagna Fracture of the bone of the arm or leg.

[ଦ୍ର—ସୁଶ୍ରୁତ ଅନୁସାରେ ଅସ୍ଥିଭଙ୍ଗ ୧୬ ପ୍ରକାରର ଯଥା— କର୍କଟ, ଅଶ୍ମକର୍ଣ୍ଣ, ବିଚୂର୍ଣ୍ଣିତ, ଅସ୍ଥିନିଷ୍କାସିକା, ପିଚ୍ଛିତ, କାଣ୍ଡଭଗ୍ନ, ଅଭିପତିତ, ମନ୍ଦାଗତ, ଫାଟିତ, ବକ୍ର, ଛିନ୍ନ ଓ ଦ୍ୱିଧାକର ।]

କାଣ୍ଡଭାରତୀ—ସଂ. ବି.—ଶରମୁଣା —
Kāṇḍabhāratī Quiver.

ଯୁଦ୍ଧରେ ବୋଇଲେ ହେ ନଉଲ ଯାଅ
କାଣ୍ଡ ଭାରତରେ ଜଳ ଓ ଅର୍ଣ୍ଣବେ—କୃଷ୍ଣକିଙ୍କର, ମହାଭାରତ· ବନ ।

କାଣ୍ଡ ଭାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—କାଣ୍ଡ କରିବା (ଦେଖ)
Kāṇḍa bhiāibā Kāṇḍa karibā (See)

କାଣ୍ଡରାଜ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—କାଣ୍ଡନଳ (ଦେଖ)
Kāṇḍarāja Kāṇḍanala (See)

କାଣ୍ଡର୍ଷି—ସଂ. ବି. (ମ. ଯ. ଲୋ.; କାଣ୍ଡପ୍ରଣେତା ଋଷି) —
Kāṇḍarshi ବେଦାଂଶ ପ୍ରକାଶକ ବା ବିଗ୍ଭରକ ମୁନି—A sage who published or commented on a certain part of the Bedas.

[ଦ୍ର—କର୍ମକାଣ୍ଡର ପ୍ରକାଶକ—ଜୈମିନି; ଭକ୍ତିକାଣ୍ଡର ପ୍ରକାଶକ—ଶାଣ୍ଡିଲ୍ୟ; ବ୍ରହ୍ମକାଣ୍ଡର ବିଗ୍ଭରକ—ବେଦବ୍ୟାସ ।]

କାଣ୍ଡଶର—ଦେ. ବି. (ସଂ. କାଣ୍ଡ+ଶର)—
Kāṇḍaśara ୧ । ଶରଭଣ୍ଡ; ଜୁଣ; ଏକଜାତିୟ ଡେଙ୍ଗା ଭୁଣ; ଖାଗଡ଼ା ମୁଞ୍ଜ ଭୁଣ—1. A kind of tall reed; the Muñja grass
ଶରକଣ୍ଡ଼ା
୨ । ଉଦ୍ଧ୍ରୁ ଲିଙ୍ଗ—2 Erected penis.
୩ । ଧନୁ ଏବଂ ଶର—3. Bow and arrow.

କାଣ୍ଡାକାଣ୍ଡଜ୍ଞାନ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କାଣ୍ଡ+ଅକାଣ୍ଡ+ଜ୍ଞାନ)—ଭଲ ମନ
Kāṇḍākāṇḍajñāna ବିଷୟକ ବିବେଚନା—
କାଣ୍ଡାକାଣ୍ଡଜ୍ଞାନ Discrimination between right and wrong.

କାଣ୍ଡାରି—ଦେ. ବି. (ସଂ.କର୍ଣ୍ଧାର; ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାରୁ ଗୃହୀତ)—
Kāṇḍāri ୧ । ନୌକାର କର୍ଣ୍ଧାର; ଯେ ଡଙ୍ଗାର ବେରୁଆଳକୁ କାଣ୍ଡାରୀ ଧରି ଥାଏ; ନୌକାର ମଙ୍ଗଧର୍—
ପତବାରିଆ 1. Helmsman; steersman.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାରକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Deliverer from troubles or difficulties.

ତୁମ୍ଭ ବନା ଆଉ କିଏ ପାପୀର କାଣ୍ଡାରି । ମଧୁସୂଦନ ।

କାଣ୍ଡି—ଦେ. ବି. (ସଂ. କାଣ୍ଡ)—୧ । ରାଶି; ସ୍ତୂପ; ଗଦା—
Kāṇḍi 1. Heap; pile.
କାଁଡ଼ି ୨ । ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର ଭଣ୍ଡାର; ଗୋଦାମ; ଗଞ୍ଜ—
ଢେର; ଆଟାଳ 2. Mart; godown; ware-house.
୩ । ବେଦର ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରକରଣ—
3. A chapter or section of the Bedas.

ଯା ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱିଜମାନେ ବେଦ କାଣ୍ଡିଏ ପଢ଼ି ।
ସାରଳାମହାଭାରତ. ଅଦ୍ୟ ।

୪ । ଲୁଣର ଗୋଦାମ; ଲୁଣଗୋଲା—4. A ware-house of salt; salt-golah.
୫ । ଲଙ୍କାର ନଗରବିଶେଷ—
5. Name of a city in Ceylon.
୬ । ଗ୍ରାମସ୍ଥ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦୋକାନ—
6. A small village-shop.
୭ । ଶୂଦ୍ରଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—7. A family-title amongst Śūdras.
୮ । ହାତୀଙ୍କ ତଳପାରେ ହେବା ଏକ ପ୍ରକାର ରୋଗ—
8. A kind of disease attacking the soles of elephants.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ହାତୀର ତଳପାରେ କଣା ହୋଇ ଯାଏ, ସେ କଣାରେ ଅଂଶେଇ ପଡ଼ନ୍ତି ଓ ହାତୀ ଶୁଖି ପାରେ ନାହିଁ ।]

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସିଦ୍ଧଭୂମ) ବି. (ସଂ. କଣ୍ଡ ଧାତୁ=କାଣ୍ଡିବା; ତୁଳ. ହି. କାଣ୍ଡି)—ଢିଙ୍କିମୁଣା ପଥର—The receptacle where grains etc. are put to be husked by a dhiniki.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଅ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଏ୍	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ନ୍

କାଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଅଠାକାଣ୍ଡିଆ; ପକ୍ଷୀଙ୍କୁ ନଳଦ୍ୱାରା ଧରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଅଠାଯୁକ୍ତ କାଠି—
Kāṇḍiā
ଆଟାକାଟି
ଲାସାକାଡି
1. A stick smeared with bird-lime to catch birds with; a bird-twig.

ବ୍ୟାଧ ଯେଉଁରୂପରେ କାଣ୍ଡିଆ ପକାଇ;
ତୁନ ଦୋଇଥାଏ ସେରୂପେ ତୁନ ଦୋଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମଦାଇରଭ. ବନ ।

୨ । ଗୃହସ୍ଥର ଚୁଅମାନଙ୍କୁ ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧଭାବରେ ରଖିବା ପାଇଁ ଫୋଡ଼ ଉଉର ବାଟେ ଦିଆ ଯାଇଥିବା ମୂଳ ବାଉଁଶର ସରୁ ଓ ଖୋଚେ ଖଣ୍ଡମାନ—
2. Small bits of bamboo thrust into the eyes of rafters of a thatched house to keep the rafters in a row.

ଦେ. ବଣ. (ଫ. କଣ୍ଡିତ)—୧ । ଭୁଷ ଆଦି ପରିଷ୍କୃତ ହୋଇଥିବା (ଶସ୍ୟାଦି)—
1. (grains) Cleansed of husks.

ଜଇଁଥିଆ ପାଇଁ ଥଡ଼ା କାଣ୍ଡିଆ ସରୁଚୁଡ଼ା ଚୁଅନ୍ତା—
ପଙ୍କାରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

୨ । ଧାନ କୁଟା ହେବା ପରେ ଶେଷଥର କଣ୍ଡା ହେବା ଓ ଉତ୍ତମରୂପେ କୁଟା ହେବା ଯୋଗୁଁ ଉତ୍ପନ୍ନ (କୁଣ୍ଡା)—
2. (husks) Produced after the final husking of paddy.

କାଣ୍ଡିଆ କୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ସରୁ କୁଣ୍ଡା—
Kāṇḍiākuṇḍā
ଚାଲକୁଁଡ଼ା
କାଁଡ଼ାହୁଆଭୁସୀ
Fine husks of paddy or rice.
[ଦ୍ର—ଧାନରୁ ଚେପା ବାହାର ଯିବା ପରେ ଚାଉଳ କାଣ୍ଡିବାକୁ ହୁଏ । କାଣ୍ଡିବା ପରେ ଉଣ୍ଡୁଳକଣା ମିଶ୍ରିତ ଯେଉଁ ସରୁ କୁଣ୍ଡା ବାହାରେ ଚାଉଳ କାଣ୍ଡିଆକୁଣ୍ଡା କୁହାଯାଏ; ସେହି କାଣ୍ଡିଆକୁଣ୍ଡାରେ ପିଠା କରାଯାଏ ।]

କାଣ୍ଡିଆଳ—ପ୍ରାଦେ. (ଉଦ୍ଭ) ବଣ—କୁଚକ୍ରୀ; ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରକାରୀ—
Kāṇḍiāla
Conspiring; scheming.

କାଣ୍ଡି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗଦା ମାରିବା; ଛଇ ମାରିବା; ସ୍ତୂପାକାର କର ସଜ୍ଜିତ କରିବା—
Kāṇḍi karibā
1. To arrange in heaps.

୨ । ଅକାଣ୍ଡିଆ ଚାଉଳ ଆଦିକୁ ସଫା କରିବା; କାଣ୍ଡିବା—
2. To cleanse rice, dal etc of its husk; to husk.

କାଣ୍ଡିକାଣ୍ଡି—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ଏଠାରୁ ସେଠାରୁ କର; ଟିକେ ଟିକେ; ଛଡ଼ାଛଡ଼ା—
Kāṇḍikāṇḍi
A piece here and a piece there

କାଣ୍ଡିଡେଟ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ) —୧ । କୌଣସି ଗୁରୁତ୍ୱପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥୀ—
Kāṇḍidet
କ୍ୟାଣ୍ଡିଡେଟ
କେଣ୍ଡିଡେଟ
1. A candidate for a post.

୨ । ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀ ଛାତ୍ର—
2. A candidate for an examination; an examinee.

କାଣ୍ଡିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. କଣ୍ଡ ଧାତୁ)—
Kāṇḍibā
୧ । ପ୍ରହାର କରିବା; କୁଇଁକାଣ୍ଡ କରିବା—
1. To cudgel; to beat; to give sound blows.

୨ । ଗୃହସ୍ଥ ବା ଢାଲରୁ କୁଣ୍ଡା ଓ ବୋଳ ବାହାର କରିବା ନିମନ୍ତେ କୁଟିବା—
2. To cleanse rice, dal etc. of its husk by gentle pestling; to husk.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମାର୍ଜିତ କରିବା; ଉନ୍ନତ କରିବା—
3. To rectify; to improve.

ଛାଳକୁ କାଣ୍ଡିବେ ଯାହା ଭାବୁଥନ୍ତୁ ପଦ—ପ୍ରାକୀ. ବୃନ୍ଦାବନରୂପଣଗୀତା ।

୪ । (ମେଘ) ଗୁଡ଼ାଏ ବର୍ଷା କରିବା—
4. To rain cats and dogs.

୫ । ପରାଭବ ଦେବା; ଅତ୍ୟାଚାର କରିବା—
5. To oppress.

୬ । କାଣ୍ଡିବା ବା ଗଦା କରିବା; ସ୍ତୂପୀକୃତ କରିବା—
6. To amass; to heap up.

କାଣ୍ଡି ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କାଣ୍ଡି କରିବା (୧) (ଦେଖ)
Kāṇḍi māribā
Kāṇḍi karibā (1) (See)

କାଣ୍ଡୀ—ଫ. ବଣ. (କାଣ୍ଡ=ଶର+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ.ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Kāṇḍī
(କାଣ୍ଡିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
କାଣ୍ଡ ବା ଶର ପ୍ରୟୋଗରେ ବିଚକ୍ଷଣ—
Expert in archery.

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଉଲା ଅଣ୍ଡ ବଡ଼ କାଣ୍ଡୀ
ଚଲେ ମୃଗଙ୍କ ଗଳନ୍ତ ଗଣ୍ଡିହାଣି । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମଦାଇରଭ. ବନ ।

କାଁଡି ଦେ.ବ. (ଜାହାଜିଆ ଶବ୍ଦ; ଫ. କାଣ୍ଡ)—ଲଙ୍ଗରର ମଝିଅଂଶ -
The straight middle portion or of an anchor shank.

କାଣ୍ଡୀର—ଫ. ବଣ. (କାଣ୍ଡ+ଈର)—୧ । ଶରଧାରୀ, ଧାନୁଷ୍କ—
Kāṇḍīra
1. Carrying bows and arrows; armed with bows and arrows.

୨ । କୁତ୍ସିତ; ନିମ୍ନବୃତ୍ତିୀୟ—
2. Of mean or low occupation.

ଫ. ବ—ଶରଧାରୀ ସୈନିକ—Bowman; archer.

କାଣ୍ଡୁ—ଦେ. ବ. (ଫ. କଣ୍ଡୁ)—୧ । କଣ୍ଡୁ; ଗଲୁ—
Kāṇḍu
ଚୁଲକାନି
ଚୁଲ; ଲତ
1. Itching sensation.

୨ । କାମୁକତା—2. Lasciviousness; lustfulness.

୩ । ଦୁଷ୍ଟାମି; ଦୁର୍ବୃତ୍ତତା—
3. Wickedness; wantonness.

୪ । ମନକାଣ୍ଡୁ; କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଅତ୍ୟଧିକ ଇଚ୍ଛା—4. Excessive restlessness or lagerness for doing some work.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଅଭିଧାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଲୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଲଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଟ୍ଟଣ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଣ୍ଟା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲନଚୂ'ଦେଖିବେ।

କାଣ୍ଡୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. କଣ୍ଡୁ) (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Kāṇḍuā ୧ । ଖେଚେଡ଼ା; ଦୁଷ୍ଟ—1. Wicked; wanton.
ଦୁଷ୍ଟୁ; ଝଗଡ଼ା ୨ । କଳଆ; କଳହପ୍ରିୟ—2. Quarrelsome.
ଚୁଲବୁଲା ୩ । ଅଦ୍ଭ କାମୁକ; କାମାତୁର; ରଙ୍ଗରେ ଅଦ୍ଭୁତ—
(କାଣ୍ଡୁଇ; କାଣ୍ଡୁଆ - ସ୍ତ୍ରୀ 3. Lustful; libidinous; rakish; lascivious.
୪ । ନଜ୍ୟକାମ—4. Of low occupation.
୫ । କାଣ୍ଡକାମ; କାଣ୍ଡୁଆ—5. Living on archery or hunting.
୬ । ଧନୁର୍ଦ୍ଧର—6. Armed with bow and arrow.

କାଣ୍ଡୁ ଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଣ୍ଡୁ ଉଠିବା (ଦେଖ)
Kāṇḍu uṭhibā Kaṇḍu uṭhibā (See)

କାଣ୍ଡୁ ମରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଣ୍ଡୁ ମରିବା (ଦେଖ)
Kāṇḍu maribā Kaṇḍu maribā (See)

କାଣ୍ଡୁ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କଣ୍ଡୁ ମାରିବା (ଦେଖ)
Kāṇḍu māribā Kaṇḍu māribā (See)

କାଣ୍ୱ—ସଂ. ବି. (କଣ୍ୱ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । କଣ୍ୱମୁନଙ୍କ ପୁତ୍ର—
Kāṇwa 1. The son of sage Kaṇwa.
୨ । ସଜୁର୍ବେଦର ଶାଖାବିଶେଷ—
2. Name of a section of the Ājurbeda.
ସଂ. ବିଣ—୧ । କଣ୍ୱଗୋତ୍ର ସମ୍ଭୂତ—1. Descended from the clan of sage Kaṇwa.
୨ । କଣ୍ୱମୁନସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Relating to sage Kaṇwa.

କାଣ୍ୱଶାଖା—ସଜୁର୍ବେଦର ଶାଖାବିଶେଷ—Name of a section of
Kāṇwaśākhā of the Ājurbeda.

କାତ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ —କାତ (ଦେଖ)
Kāt Kāta (See)

କାତ୍ କରିବା—ପ୍ରାଦେ. କ୍ରି (କୁସ୍ତି ଖେଳର ଶବ୍ଦ)—
Kāt karibā ୧ । ମୁହଁ ମଡ଼ାଇ ଶୁଆଇ ଦେବା—
କାତ; କରା 1. To lay one prostrate.
୨ । ଅଣେଇ ପକାଇବା—
2. To incline; to lay on one side.

କାତ—ଦେ. ବ.—୧ । ହାତଗୋଡ଼—
Kāta 1. Hands and feet.
କାତ (ଯଥା—ଗୁରୁକାତ ଲମ୍ବାଇ ଦେଇ ଶୋଇବା ।)
କାତ;ଲଗି ୨ । (ସଂ. କାତର—ଉଙ୍ଗା)—ନୌକା ବାହୁନେବାପାଇଁ
କାଁଡ଼; ବଲ୍ଲା ବ୍ୟବହୃତ ଲମ୍ବା ବାଉଁଶ—2. Long bamboo-pole used in propelling boats.

କାତ ସେ ବୁଢ଼ର ନାହିଁ ସେସନେକ ସିନ୍ଧୁ ।
ପ୍ରାଚୀ. ଦୁର୍ଜନତୁପଣ ଗୀତା ।

୩ । ନକସ ପ୍ରଭୃତି ଖେଳରେ ଜିତିବା କାର ବାଜିବା ପଇସା କୁଡ଼ି; କଉଡ଼ି ବା କାଇଁଚକୁଡ଼ି (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—
3. A stake at gambling consisting of a heap of coins.

କାତ ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କାତ ମାରିବା (ଦେଖ)
Kāta pakāibā Kāta māribā (See)

କାତ ପାଇବା—ଦେ. ବ—ଉଙ୍ଗାରେ ଠିଆ ହୋଇ ପାଣି ଉଉରକୁ କାତ
Kāta pāibā ପକାଇଲେ ତାହା ଭୂଇଁରେ ବାଜିବା—
Fathoming of the depth of water with the help of a pole.
(ଯଥା —ମହିନଇରେ କାତ ପାଇବ ନାହିଁ ।)

କାତ ମାଇଲା ପରି (ଭେଣ୍ଡା)—ଦେ.ବିଣ— ସବଳ; ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ (ଯୁବକ)—
Kāta māilā pari Healthy and strong (youth).

କାତ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉଙ୍ଗାକୁ ଚଳାଇବା ନିମନ୍ତେ ଉଙ୍ଗାଉପରେ
Kāta māribā ଠିଆ ହୋଇ ଜଳର ତଳ ଦେଶରେ ବାଉଁଶ
ଲଗୀମାରା ଲଗାଇ ଠେଲିବା—To propel a boat by
କାଁଡ଼ି ମାରନ means of a pole.

କାତର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କୃ = ହିଂସାର୍ଥକ + ତୃ ଧାତୁ = ପାର ହେବା +
Kātara କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ବ୍ୟାକୁଳ; ଆକୁଳିତ; ବ୍ୟଥିତ—
(କାତରା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Distressed; distracted; troubled.
କାତରତା; କାତର୍ଯ୍ୟ } ବି.
୨ । ବିହ୍ୱଳ; ଅଧୀର—2. Perplexed; bewildered.
୩ । ଦୁଃଖିତ—3. Grieved.
୪ । ଭୀତ; ଭୟାର୍ତ୍ତ—4. Afraid; affrighted; timid.
୫ । ଚଞ୍ଚଳ; ଅସ୍ଥିର—5. Restless; agitated.
୬ । ବିବଶ—6. Paralysed; benumbed.
ସଂ. ବି. (କ = ଜଳ + ଆ = ସମ୍ୟକ୍ + ତୃ ଧାତୁ = ଗ୍ଭସିବା +
କାରଣ. ଅ)—୧ । ବେଲା—
1. A swimming bladder; raft.
୨ । ନାବ; ଉଙ୍ଗା—2. Boat.

କାତଲା ମାଛ ୩ । ଏକପ୍ରକାର ମାଛ; ଗ୍ଭକୁଡ଼ି ମାଛ—
କାତଲା 3. A kind of fish; Catla Buchanani.
ଦେ. ବ —ଧୂଆଁ ପତ୍ରର (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—Tobacco.

କାତରତା—ସଂ. ବି. (କାତର + ତ୍ୱ. ତା)—୧ । ଦୁଃଖ—
Kātaratā 1. Distress; trouble.
୨ । ଗ୍ଭରୁତା; ଭୟାର୍ତ୍ତ ଅବସ୍ଥା—2. Timidity; fright.
୩ । ବ୍ୟାକୁଳତା—3. Perturbation.

କାତରା—ଦେ. ବି. (ଆ. କାତାର୍ = ପଂକ୍ତି; ଶ୍ରେଣୀ)—
Kātarā ୧ । ଧୂଆଁପତ୍ର ମେଣ୍ଢାର ଏକ ଫାଳ—
1. One fold of plaited tobacco-leaves strung together double.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ପ୍	ଉଅ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଏ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଦ	ନ୍ଦ

୨ । କଦଳୀ କାନ୍ଦର ଫେଣା—2. One group of plantains in a big bunch.

୩ । କଦଳୀ କାନ୍ଦର ଅଗ ଫେଣାରେ ଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର କଦଳୀ—3. Small and dwarf plantains at the end of a bunch.

୪ । ସୋଲ୍ଲରୁ ଅଡ ପାଡଲା ଦୋଇ କଟା ଯାଇଥିବା ପାଡଆ—4. Thin slice cut from a piece of sola.

୫ । ପିକା ଉପରେ ଗୁଡ଼ାଆ ଯାଇଥିବା ଧୂଆଁ ପତ୍ର—5. Tobacco-leaf laid over a cigar as a cover.

କାତାରୀ କାତର ୬ । ତେଲଙ୍କ ପଣାର ଗଣ୍ଡିର ଅଦ୍ଧାରେ ଲଗିଥିବା ଲମ୍ବ ପଟା, ଯହିଁର ମୂଳପାଖ ଗଣ୍ଡି ଗୁରୁପାଖେ ବୁଲେ ଓ ଅଗପାଖରେ ପଣାବଳଦକୁ ଚଲାଇବା ଲୋକ ବସେ ଜମ୍ବା କେହି ନ ବସିଲେ ଗୋଟାଏ ପଥର ଲଦା ହୁଏ—6. A broad plank which revolves round the centre piece of an oil mill and on the end of which the driver takes his seat.

ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କାତରର ସ୍ତ୍ରୀଲଙ୍ଗ—Feminine of Kātara.

କାତର୍ ଗଡ଼—ଦେ. ବ—ଗୃହଘରର ଗୃହର ସର୍ବ୍ବ ଉପର ଗଡ଼—
Kātarā gardi — The topmost zone of a thatch.

କାତର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ. (କାତର + ଭାବ. ଯ)—କାତରତା (ଦେଖ)
Kātarjya — Kātaratā (See)

କାତଲ—ସଂ. ବ. (କ=ଜଳ + ଆ + ଭଲ)—ଗ୍ରାକୁଡ଼ ମାଛ—
Kātala — Catla Buchanani fish.
କାଂଳା
କାତଲା

କାତଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ; ସଂ. କାତଲ) ବ—ଗ୍ରାକୁଡ଼ ମାଛ—
Kātalā — Catla Buchanani (fish)

କାତାର ଦେବା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି—ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଜମାହେବା—To gather in groups.
Kātāra debā

ଅଜୁଁ ଦେଖଣାହାରମାନେ ମଫସଲରୁ ଅସି
ଜଲରେ କାତାର ହେଲେଣି । ପଙ୍କଜମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

କାତାରି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ତ୍ତରୀ; ପ୍ରା. କତ୍ତରି)—
Kātāri — ସୁନାରୁଆ ପାଇଁ କାଟିବାର ବଣିଆଙ୍କ କଇଁଚି—Goldsmith's scissors.
କାତାରୀ; କାତୁର
କାତୀ

କାତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ତ୍ତରୀ)—
Kāti — ୧ । କଟୁଆ—1. Billhook.
କାଟାରୀ ମଝିରେ ବେଦଇ ନହଇ କାତି । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଦଭା ।
କାତା

କାତି—ସଂ. ବ. (ସଂ. କର୍ତ୍ତରୀ)—
Kāti — ୧ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଦେବୀ—1. A village goddess.

ଯେମନେକ ଶ୍ୱେତନାଗ ବସୁନ୍ଧରଁ କାତି ।
ବଷ୍ଣୁବେଶସ୍ତ ପୁରାଣ ।

କାତାନ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ତ୍ତରୀ)—
Kātāna — ୧ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଦେବୀ—1. A village goddess.

କାତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ତ୍ତରୀ)—
Kāti — ୧ । ଛୁରୀ—1. Knife.

କାତି ଦେଇ ସେ ଏବେ କାଟି ଦେବାକୁ ଗଲା ।
ଯାଜପୁର. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କାତିଆ—ଦେ. ବଣ—କାତିବିଶିଷ୍ଟ (ମାଛ)—
Kātiā — Scaly (fish).
(ଅକାତିଆ—ବିପରୀତ) ଯଥା—କାତିଆ ମାଛ ।)

କାତିକଟୁରୀ—ଦେ. ବ—ଗ୍ରାମ୍ୟ ଦେବୀ—
Kātikaṭurī — Small billhook.
କାତାନ
କାତୀ

କାତିକା—ଦେ. ବ (କାତି + କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥେ. କା)—୧ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଦେବୀ ବା ଦେବତା—1. A village goddess or deity.
Kātikā
କାତି
କାତୀ ୨ । ଗ୍ରାମ୍ୟ—2. Dagger.

ଅଜାଡେ କାତିକା ଉଦରେ ହାଣିଛ—ଅଳସ୍ୱଦ୍ରା. ଶେଷବାଲ୍ମୀକିରଙ୍ଗ ।

କାତି ଛାଡ଼ିବା (ଦେହରୁ)—ଦେ. ବ—୧ । କାତି ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ଚର୍ମ୍ମ ଦେହରୁ ଉଠିବାରୂପ ରୋଗ—1. A kind of skin disease; porcupine disease.
Kāti chhārdibā

୨ । ସାପ ଦେହରୁ ଖୋଳ ତ୍ୟାଗ କରିବା—2. Sloughing of a snake.

କାତିମାନ୍ଦୁସିଜୁ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ପର୍ବତ ଓ ଜଙ୍ଗଲରେ ଥିବା ଏକପ୍ରକାର ସିଜୁ—A kind of mountainous Euphorbia.
Kātimāndusijhu

[ଦ୍ର— ଏହା ୮।୧୦ ହାତ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ । ଏହାର କ୍ଷୀର ବାତରୋଗରେ ଔଷଧ ହୁଏ । କ୍ଷୀର ଅଣିବାକୁ ହେଲେ ବଟା ପିଆଜ ଦେହରେ ବୋଳିବାକୁ ପଡ଼େ; ନଚେତ୍ କ୍ଷୀରର ଧାଁସରେ ଦେହରେ ଘାଆ ହୋଇଯାଏ ।]

କାତୁଆ—ଦେ. ବ (ସଂ. କର୍ତ୍ତନ)—୧ । (ଥଟାସ୍ତ୍ରଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ) କଂସା ପିତ୍ତଳ ଆଦର ପତ୍ର କାଟିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ବାଆଘର ଶସ୍ତ୍ର (ଏଥିରେ କାଠବେଣ୍ଟ ଲଗିଥାଏ)—1. A scythe-like knife with wooden handle for cutting thin metal plates.
Kātuā

୨ । କୃଷକମାନଙ୍କର ପାଚଲ ସାବଲ ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ଶସ୍ତ୍ର; କାଠର ଖଣ୍ଡା—2. A wooden spade or hoe.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସଡଭ ୧ ଚଦ୍ଧିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଦ୍ଧିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଦ୍ଧିତ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାବୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ହ୍ରସ୍ୱ ବପଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚଦ୍ଧିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ।

[ଦ୍ର ଖଣ୍ଡ ଅଗରେ ଲୁହା ଲଗିଥାଏ, ମାଟି କାଟୁଆ କେବଳ କାଠରେ ତିଆରି ।]

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ମାଟି ଠେଲି କାଟିବା କାଷ୍ଠନର୍ମିତ ଶସ୍ତ୍ର ବିଶେଷ—A wooden instrument for cutting sods of earth.

କାତୃଣ—ସଂ. ବ (କୁ+ତୃଣ; କୁ ସ୍ଥାନରେ 'କା' ଆଦେଶ)—କତୁଣ; Kātṛuna ଗନ୍ଧତୃଣ—Fragrant grass.

କାତେ—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର; ପୁରୀ) ଅ—କେତେ— Kāte Some.

(ଯଥା— ଗୋଟାକାତେ; ଜଣକାତେ.।)

ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଏକ କାତ ଗଭୀର (ଜଳ)— One pole deep (water).

କାତେରା—ପ୍ରା. ବ ଓ ବଣ—କାତରା (ଦେଖ)— Katerā Kātarā (See)

କାତ୍ତି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଛୁରୀ— Kātti Knife.

କାତ୍ୟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (କତ=ମୁନିବିଶେଷ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥରେ. ଯ; କତଋଷିଙ୍କ ଗୋତ୍ରଜାତ)—୧ । ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରପ୍ରଣେତା ମୁନିବିଶେଷ; କାତ୍ୟାୟନ ମୁନି—1. A sage, author of a treatise on Hindu Law; Kātyāyana.

୨ । ବରରୁଚି; ବ୍ୟାକରଣର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବାର୍ତ୍ତିକକାର— 2. Name of a renowned commentator on Sanskrit grammar.

[ଦ୍ର—କତ ଋଷିଙ୍କ ଗୋତ୍ରପ୍ରସୂତ କାତ୍ୟାୟନ ନାମଧାରୀ ଚାରି ଜଣ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ ।

୧ । ଜଗାମ୍ନିଜ ବଶଜ; ଏ ଶ୍ରୌତ ସୂତ୍ର, ଗୃହ୍ୟ ସୂତ୍ର ଓ ପ୍ରାତିଶାଖ୍ୟ ସୂତ୍ରର ପ୍ରଣେତା ।

୨ । ଗୋତମଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଏ ଗୃହ୍ୟ ସ୍ମୃତ୍ୟ ଓ ଛନ୍ଦୋପରିଶିଷ୍ଟ ବା କର୍ମପ୍ରଦୀପର ପ୍ରଣେତା ।

୩ । ସୋମଦତ୍ତଙ୍କ ପୁତ୍ର ବରରୁଚି; ଏ ପାଣିନିସୂତ୍ରର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବାର୍ତ୍ତିକକାର । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

କାତ୍ୟାନୀ—ପ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. କାତ୍ୟାୟନୀ)— Kātyānī କାତ୍ୟାୟନୀ (ଦେଖ) Kātyāyanī (See)

କାତ୍ୟାୟନ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (କାତ୍ୟ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅସ୍ୟନ)— Kātyāyana ୧ । କାତ୍ୟ (ଦେଖ) (କାତ୍ୟାୟନିକା; କାତ୍ୟାୟନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Kātya (See)

୨ । 'ଅଭିଧର୍ମ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରସ୍ଥାନ' ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣେତା ବୌଦ୍ଧାଚାର୍ଯ୍ୟ— 2. Name of a Buddhist author.

୩ । ପାଲି ବ୍ୟାକରଣ 'କାଚାୟନ' ପ୍ରଣେତା ବୌଦ୍ଧାଚାର୍ଯ୍ୟ— 3. Name of Pāli grammarian.

କାତ୍ୟାୟନିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କାତ୍ୟାୟନୀ (ଦେଖ) Kātyāyanikā Kātyāyanī (See)

କାତ୍ୟାୟନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାତ୍ୟାୟନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)— Kātyāyanī ୧ । ଦୁର୍ଗା; ଭୈରବୀ— 1. Goddess Durgā;

[ଦ୍ର— ସର୍ବାଗ୍ରେ କାତ୍ୟାୟନ ମୁନି କର୍ତ୍ତୃକ ପୂଜିତା ହୋଇଥିବାରୁ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଏହି ନାମ—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ।]

୨ । ଗେରୁଆ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଥିବା ଦରବୁଢ଼ୀ ବିଧବା— 2. An elderly or middle aged widow wearing red dyed cloth.

୩ । ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ଋଷିଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ— 3. Name of the wife of sage Yājñyabalkya.

କାଥିଆବାଡ଼—ଦେ. ବ. (ନାମ)—କାଠିଆବାଡ଼ (ଦେଖ) Kāthiābārd Kāṭhiābārd (See)

କାଥିକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କଥା+ପଟୁତାର୍ଥରେ. ଇକ — Kāthika ୧ । କଥା ରଚନା ବିଷୟରେ ପଟୁ— (କାଥିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Adept at devising tales.

୨ । କଥା କହିବା ବିଷୟରେ — 2. Skilful in story-telling.

କାଥିଟର୍ ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାଥେଟର)— Kāthiṭar ରୋଗୀ ବା ପ୍ରସୂତୀର ପ୍ରସ୍ରାବ ନ ହେଲେ ମୂତ୍ରଦ୍ୱାର କାଥେଟାର ବାଟେ ମୂତ୍ରାଶୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ଧାତୁମୟ • ନଳକୂ କାଥିଟାର ପୂରାଇ ଡାକ୍ତରମାନେ ସେହି ନଳ ବାଟେ ମୂତ୍ରାଶୟସ୍ଥ ପ୍ରସ୍ରାବ ନିଷ୍କାଶନ କରାନ୍ତି—Catheter.

କାଡ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ— Kāda କାଡ; ନୌକା ବୋହିବା ବାଉଁଶ— ଲଗି Long bamboo pole for pushing ବଲ୍ଲା; ଡାଁଡ଼ା boats.

ସ୍ତମ୍ଭ ଶର ସିନ୍ଧୁ କେଳ ଉସ କସେ ପଡ଼ରୁ ପେଲିବା କାଡ ।

କବନ୍ଧର୍ଯ୍ୟ. ରତ୍ନାକର ଚମ୍ପୂ ।

ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ଦ୍ଦମ; ପା. କଦ୍ଦମୋ, କଦ୍ଦ)— କାଦା କାଦୁଅ; ପଙ୍କ—Clay; mud. କୀଚଡ଼, କାଁଦୋ

କାଡ ଟେକା ପାଣି ନ ଥିଲେ ପୁଅ ଝାଡେ ଯୋଦ୍ଧାଏ ସେ ସ୍ଥାନକୁ ପ୍ରଶଂସନ୍ତି ମନେ । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

କାଦଖୁମ୍ପି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ଦ୍ଦମ ଖଞ୍ଜନା; ଖଞ୍ଜନା)— Kādakhumpi ଖଞ୍ଜନ ଜାତୀୟ ଏକ ପ୍ରକାର କୁଳେଇର ପକ୍ଷୀ; କାଦାଖୋଚା ଗୃହୀ ରଢ଼େଇ—A kind of migratory ଚାହା bird; spine; Gallinago Cælestis.

[ଦ୍ର—ଏ ପକ୍ଷୀର ମାଂସ ସୁସ୍ୱାଦ୍ୟ; ଏଥିପାଇଁ ଶିକାରୀମାନଙ୍କର ଏହା ପ୍ରିୟ । ଏ ପକ୍ଷୀ କାଦୁଅ ଅଣ୍ଡାଳ କାଦୁଅରୁ ପୋକ ଧରି ଖାଏ; ଏ ପକ୍ଷୀ ଏ ଦେଶରେ ଶୀତ କାଳରେ ଦେଖାଯାଏ; ଏହାର ଛାଲି

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ପ	ଜ୍ରଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ତ

କଲା, ମୁଣ୍ଡର ଦୁଇ ପାଖ ଧଲା, ଗୋଡ଼ ସବଜା, ଗଲା ଓ ପିଠି ମାଟିଆ ଖଇରା । ଯୋଗେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ।]

କାଦପାଣି — ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ଦ୍ଦମ ଓ ପାନୀୟ)—

Kādapāṇi — କାଦାଜଳ

୧ । କର୍ଦ୍ଦମାକ୍ତ ଜଳ; ପଙ୍କୁଆ ପାଣି —
1. Muddy water.

କୋଚଡ଼ପାଣି ୨ । ବରାହର ଚତୁର୍ଥ ଦିନ ବର କନ୍ୟା ନଗର ଭ୍ରମଣ କରି ପୋଖରୀରେ ଏକତ୍ର ସ୍ନାନ କରି ଯେଉଁ ଜଳ-କ୍ରୀଡ଼ା କରନ୍ତି; ନଗରସ୍ନାନ —
2. A sport in water by the bride and bride-groom together in a tank on the fourth day of marriage.

୩ । ବରାହର ପଞ୍ଚମ ଦିବସ (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—
3. The fifth day of marriage.

ଦେଇଣ କୋଡ଼ି ଦେବଙ୍କ କନ୍ୟା ଚତ୍ତ ହେଲ,
ଚଉଠି କାଦପାଣି ସାରମଙ୍ଗଳା କଲ୍ଲ । ପଂଚାମୃତ. ନୃସିଂହପୁରଣ ।

କାଦାମାଟିଖେଳା, କାଦାପାଗି, କାଦା — ୪ । ରଜସ୍ୱଳା ବଙ୍ଗୀୟ ବାଳକାର ପ୍ରଥମ ରଜୋ-ଦର୍ଶନ ପରେ ଶୁଭସ୍ନାନ ସମସ୍ତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପାଣିରେ ପଶି କାଦୁଅ ଫୋପଡ଼ା-ଫୋପଡ଼ି ହୋଇ ପରସ୍ପର ଆମୋଦ ବା କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା ଉତ୍ସବ —
4. A custom in Bengal of women sporting in water and throwing mud at each other on the fourth day of a girl's first menses.

୫ । ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଦୁର୍ଗାପୂଜାର ତୃତୀୟ ଦିନ ପ୍ରଉଢ଼ବେଶୀ ଓ ବଳ୍ଧୁମାନେ ପାଣିରେ ପଶି ପରସ୍ପର କାଦୁଅ ଫିଙ୍ଗାଫିଙ୍ଗି ହେବା ପ୍ରଥା—
5. A custom of throwing mud at each other in sport on the third day of Durgā pūjā.

କାଦମ୍ବ—ସଂ. ବ. (କଦମ୍ବ + ଅବ. ଅ)—

Kādamba

୧ । କଦମ୍ବ (ବୃକ୍ଷ ଓ ଫୁଲ)—
1. Nauclea Kadamba (tree and its beautiful flowers).

୨ । ଇକ୍ଷୁ—2. Sugarcane.

୩ । ଶ୍ୟାମପକ୍ଷ କଲହଂସ—
3. Dark plumed drake; a kind of goose.

କାଦମ୍ବ ବଳବାକ ବୃନ୍ଦର କଲରବ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ. ବନ ।

୪ । ବାଣ; ଶର—4. Arrow.

୫ । କଦମ୍ବବୃକ୍ଷସମୂହ—
5. A collection or group of Kadamba trees.

ସଂ. ବଣ—କଦମ୍ବସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pertaining to Kadamba tree or flower.

କାଦମ୍ବର—ସଂ. ବ. (କଦମ୍ବ + ର୍ ଧାତୁ = ଦାନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Kādambara

୧ । ଦହିର ସର—1. The cream of curd.

୨ । ଏକପ୍ରକାର ମଦ୍ୟ—2. A kind of wine

୩ । ଇକ୍ଷୁଗୁଡ଼—3. Sugarcane-molasses.

କାଦମ୍ବରୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କାଦମ୍ବର + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—

Kādambarī

୧ । ଏକପ୍ରକାର ମଦ୍ୟ; ଗୌଡ଼ୀ ମଦ୍ୟ—
1. A kind of intoxicating liquor.

କାଦମ୍ବରୀ ପାନେ ଦେବ ସଦା ମତ୍ତ ହେଲେ—ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ସ୍ୱର୍ଗ ।

୨ । ସରସ୍ୱତୀ—2. The Goddess of learning.

୩ । ପତ୍ନିଣୀ —3. A she-bird.

୪ । ଶାରିକା—4. The pied Myna bird; Sturno-paster Contra.

୫ । ମାଈ କୋଇଲି—5. She-cuckoo.

୬ । ମହାକବି ବାଣଭଟ୍ଟ ବରଚିତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସଂସ୍କୃତ ଗଦ୍ୟକାବ୍ୟ-ବିଶେଷ —6. Name of a Sanscrit novel by Bāṇabhaṭṭa.

[ଦ୍ର—ଏ ଗଦ୍ୟକାବ୍ୟର ନାୟିକାଙ୍କ ନାମ କାଦମ୍ବରୀ; ବାଣଭଟ୍ଟ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର କଥାଂଶ ରଚନା କରି ମୃତ ହେବାରୁ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ସମାପ୍ତ କରିଥିଲେ — ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ।]

କାଦମ୍ବିନୀ—ସଂ. ବ କଦମ୍ବ + ଇନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ମେଘମାଳା; ମେଘ-ଶ୍ରେଣୀ —A mass of clouds.

Kādambinī

[ଦ୍ର—କଦମ୍ବଗଛେ ଧଳା ମେଘକୁ ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ କଦମ୍ବଫୁଲରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତି ବୋଲି ଏହି ନାମ ।]

କାଦାଚତ୍ତ — ସଂ. ବଣ. (କଦାଚତ୍ + ତ୍ସାର୍ଥେ. କ)—ଯାହା କଦାଚତ୍ ବା ଅକସ୍ମାତ୍ ଘଟିଥାଏ—Occassional; incidental; non-recurring.

Kādāchitka

କାଦିଆନ୍— ବୈଦେ. ବ—ଆହାମଦ୍ (ଦେଖ)

Kādiān — Āhāmad (See)

କାଦିଆନୀ—ବୈଦେ. ବଣ – ଆହାମ୍ମଦୀୟ (ଦେଖ)

Kādiānī — Āhāmmadīya (See)

କାଦୁଅ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ଦ୍ଦମ)—କାଦ (ଦେଖ)

Kādua — Kāda (See)

ଚକ୍ରେ ଯୁକ୍ତ ଭୂମିରେ କାଦୁଅ ଲେଉ ଉଠେ—ସାରଳା. ମହାଭରତ ।

କାଦୁଅଖୁମ୍ପି —ଦେ. ବ—କାଦଖୁମ୍ପି (ଦେଖ)

Kāduakhumpi — Kādakhumpi (See)

କାଦୁଅଘାଟି — ଘାଟେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ—ବରାହ ବା ବ୍ରତର ପଞ୍ଚମ ଦିବସରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେବା ଉତ୍ସବ—

Kāduaghāṭi

The festival or ceremony held on the fifth day of marriage etc.

କାଦୁଅପଟା—ଦେ. ବ —କାଦୁଅପଟା (ଦେଖ)

Kāduapaṭā — Kādupaṭā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଳିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚଳିତର ବନ୍ଦରତ ୨ ବା ୧ ଚଳିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଦିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଖୋଦିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଖୋଦିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଖୋଦିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଖୋଦିବେ ।

କାଦୁଅପାଣି—ଦେ. ବ—କାଦପାଣି (ଦେଖ)
Kāduapāṇi Kādapāṇi (See)

କାଦୁଅବକଟିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବିଣ—ଯେଉଁ କାଦୁଅ ମାଟିକୁ ଗୋରୁ ଗାଈ ଚକଟ କରି ଖାଲଢିପ କରି ଥାଆନ୍ତି—(soil) Which has been made uneven by cattle treading over it.
Kāduabakaṭiā

କାଦୁଆ– ଦେ. ବିଣ—୧ । କର୍ଦ୍ଦମମୟ; କର୍ଦ୍ଦମାକ୍ତ—
Kāduā 1. Clayey; muddy; sloppy.
କାଦାଟେ ୨ । କର୍ଦ୍ଦମ ପରି ଅଠାଳିଆ—2. Sticky.
କୀଚଡ଼କା ଦେ. ବି—୧ । ଏକପ୍ରକାର ପଣସ—
1. A kind of jackfruit.
୨ । ଏକପ୍ରକାର ବୋଡ଼ା ସାପ—
2. A class of Viper.

କାଦୁଆପଟା—ଦେ. ବ—ଦ୍ୱାରବନ୍ଧକୁ ଲଗି ଉପରକୁ ବସିଥିବା ପଟା; ଶାର୍ଦ୍ଦୋଳ ପଟା—
Kāduāpaṭā A plank placed on the door-frame for bearing the wall over it.

କାଦୁଆମାଟି—ଦେ. ବି. (ସଂ. କର୍ଦ୍ଦମ + ମୃତ୍ତିକା)—କର୍ଦ୍ଦମଯୁକ୍ତ ମୃତ୍ତିକା—
Kāduāmāṭi Clayey soil.
କାଦାଟେମାଟି
କୀଚଡ଼କୀମିଟ୍ଟୀ

କାଦୋ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—(ସଂ. କର୍ଦ୍ଦମ)—କାଦୁଅ—
Kādo Clay.

କାଦୋ କଦାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି. (ସଂ. କର୍ଦ୍ଦମ)—ମାଟିରେ ପାଣି ମିଶାଇ ଚକଟ କାଦୁଅ କରିବା—To mix water with earth and turn them into clay.
Kādo kadāibā

କାଦୋକରିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. — ହଳିଆକୁ ବର୍ଷାଋତୁରେ ଦିଆ ସିଝା ଖାଦ୍ୟ—Cloth given to one's ploughman for the rainy season.
Kādokariā

କାଦୋପିଛଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) — ବିଣ.—(ସଂ. କର୍ଦ୍ଦମ + ପିଚ୍ଛିଲ)—କାଦୁଅ ଯୋଗୁଁ ଖସଡ଼ା ହୋଇଥିବା (ବାଟ)—Muddy and slippery (road).
Kādopichhal

କାଦୋବରିଷ୍ଟ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଶ୍ରାବଣମାସର ଚଉଦ୍ଦ-ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ପର୍ବ—A festival observed in Sambalpur on "Chitau amābāsyā" day.
Kādobarishṭa

କାଦୋମଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବ. (ସଂ. କର୍ଦ୍ଦମ + ମଳ)—ଆଖୁଦୋରୁଅ ରସ ବେଳେ ବେଳେ ଉହାଁରୁ ବାହାରିବା କର୍ଦ୍ଦମ ସଦୃଶ ମଳ—The clayey froth got from sugarcane juice while it is boiled for preparing molasses.
Kādomali

କାଦ୍ରବେୟ—ସଂ. ବ. (କଦ୍ରୁ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଏସ୍; କଦ୍ରୁଙ୍କ ସନ୍ତାନ-ସନ୍ତତି)—ସର୍ପ; ସର୍ପ ଜାତି—
Kādrabeya The serpent tribe..

କାନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—(ସଂ. କର୍ଣ୍ଣ; ପ୍ରା. କଣ୍ଣ)—କାନ—
Kān Ear..

କାନ୍‌ଖିଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର).—ବ.—ଅଣକାଳ (ଦେଖ)
Kānkhilā Aṇakāḷi (See)

କାନ୍‌ଭାସ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାନ୍‌ଭାସ୍)—ଲୁଗା ପରି ଘନ ଓ ପତଳା ବୁଣା ହୋଇ ଥିବା ଅଖା—Canvas.
Kānbhās
କାନଭିସ
କୈନବିସ; କନବାସ

କାନ୍‌ଭାସ ଖଟ—ଦେ. ବ. (ଇଂ. କାନ୍‌ଭାସ ଓ ସଂ. ଖଟ୍ୱା)—ଯେଉଁ ଖଟ ଉପରେ ପଟା ଲଗା ନ ହୋଇ କାନ୍‌ଭାସ୍ ଲଗା-କାନଭିସ ଖାଟ ଯାଇ ଥାଏ—A bedstead of canvas.
Kānbhās khaṭa
କୈନବିସକା ଖଟିଆ camp-bedstead.
[ଦ୍ର—ଏହିପରି କାନ୍‌ଭାସ୍ ଚଉକି, ଟୁଲ୍ ଆଦି ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।]

କାନ୍‌ସିଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦଗାପୁର) ବ.—କନାଗିର ଶାଗ—
Kānsiṛḍā A species of pot-herb.

କାନ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. କର୍ଣ୍ଣ; ପ୍ରା. କାଣ୍ଣ)—୧ । କର୍ଣ୍ଣ—
Kāna 1. Ear.
କାନ ୨ । କାନକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିଥିବା କାନର ଆକାରବିଶିଷ୍ଟ
କାନ ସୁନାର ଅଳଙ୍କାର—A gold ear-ornament covering the ear
୩ । ବେହେଲା ଓ ସିତାରଆଦି ସନ୍ତର ତାର ଯେଉଁ ଖିଲରେ ବନ୍ଧା ହୋଇ ଗୁଡ଼ା ଯାଇ ଥାଏ—3. The pin on which the end of the string of a guitar or violin is tied.
୪ । (ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରଯୋଗ; ସଂ. କୃଷ୍ଣ; ପ୍ରା. କାହ୍ନ)—କାହ୍ନୁ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—A name of Śrīkṛushṇa.
ଶ୍ରୀ ଗୋପୀକାନ ଗୋପୀଙ୍କ ଧନ,
ଗୋପୀନାମ ଧରି ବେଲେ ବଇଁଶୀ ସ୍ୱନ । ପ୍ରାଚୀ ରହସ୍ୟପତ୍ରିକା ।
୫ । ତୋପ ବା ବନ୍ଧୁକର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ବତୀ ଦିଆଁ ଧରାଇ ଦିଆ ଯାଏ; ରଞ୍ଜକଦାଗ—The touch-hole at the breech of a gun or cannon..

କାନଉଜ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. କାନ୍ୟକୁବ୍ଜ) ପ୍ରା. କଣ୍ଣଉଜ୍ଜ)—
Kānauja କାନ୍ୟକୁବ୍ଜ—Kanouj (country).
କନୋଜ
କନ୍ନୌଜ

କାନଉଜି—ଦେ. ବିଣ.—କାନ୍ୟକୁବ୍ଜ ଦେଶୀୟ—
Kānauji Belonging to Kanouj.
କନୋଜୀ
କନ୍ନୌଜୀ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଣ୍ଣରବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଉତ୍ମବ୍ୟଞ୍ଜ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

କାନଉଜଆ—ଦେ. ବଣ.—କାନଉଜ (ଦେଖ)
Kānaujiā — Kānauji (See)

କାନକ—ସଂ. ବଣ.—(କନକ+ବକାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣନିର୍ମିତ—
Kānaka — 1. Golden.
୨ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Pertaining to gold.
ସଂ. ବ.—ଜଯପାଳ ମଞ୍ଜି; କନକା ମଞ୍ଜି—Croton seed.

କାନକଟା—ଦେ. ବ.—୧ । କାନକଟୁରା (ଦେଖ)
Kānakaṭā — 1. Kānakaṭuri (See)

କାନକାଟା ୨ । କାନ ଓ ମୁଣ୍ଡର ସନ୍ଧିସ୍ଥଳରେ ହେବା କ୍ଷତ ରୋଗ—
2. A disease causing sores between the ear and the head.
୩ । (ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଭୟଦେବା ପାଇଁ ଏହି ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ)—ଯେଉଁ କାଳ୍ପନିକ ଜୀବ ଶିଶୁମାନଙ୍କ କାନକୁ କାଟିନେଏ—3. An imaginary being said to clip the ear of infants.

କାନକଟୁରା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ଣ୍ଣ+କାଟ)—
Kānakaṭurī — ୧ । ଦୃଢ଼ପକ୍ଷ କଳା କୀଟବିଶେଷ—
କାନକୋଟାରୀ 1. A car boring insect (actually
କାନମୌରା; କାଳସଲାଇ living in the soil); a kind of earwig.
[ଦ୍ର—ଏ ପୋକ ଭୂମିରେ ରହନ୍ତି ଓ ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଧାନକୋଠରେ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । ଏମାନେ କାନରେ ପଶି କାନକୁ ବ୍ୟଥା ଦେବାର ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ।]
୨ । କାନ ବିଷ୍ଟ; ଏକଜାତୀୟ ବିଷ୍ଟ (ଏମାନେ ସୂତା ପରି ସରୁ ଓ ଲମ୍ବରେ ୩।୪ ଇଞ୍ଚ, ଏମାନଙ୍କୁ ଦଳଦେଲେ ଏମାନଙ୍କ ଦେହରୁ ଫସ୍‌ଫରସ୍ ପରି ଜ୍ୟୋତି ବାହାରେ)—
2. Slender-bodied centepedes, said to bore through the ear; chilognath.

କାନକଟୁଲୀ—ଦେ. ବ.—କାନକଟୁରା (ଦେଖ)
Kānakaṭulī — Kānakaṭuri (See)

କାନ କରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି. (ଭୁଲ. ହି. କାନ୍ କରନା)—
Kāna karibā — ଶୁଣାଇବା—To cause to hear.

କାନ କାଟିଲେ ବଚନ ବାହାରିବ ନାହିଁ—ଦେ. ବାକ୍ୟ—ଅତି ସୁଧାର ଓ ଶାନ୍ତ ଲୋକ
Kāna kāṭile bachana bāhāriba nāhiñ — ପ୍ରତି ଏ ବାକ୍ୟ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ—A sentence used to denote a very quiet and innocent person.
[ଦ୍ର—ସେ ଏପର ସୁଧାର ଓ ଶାନ୍ତ ଯେ କଣେ କେହି ତା କାନ କାଟିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ କାନ କାଟିବା ଲୋକ ଉପରେ ରାଗ କରିବା କଥା ଦୂରେଥାଉ, ତାକୁ ପଦେ ପାଟି ଫିଟାଇବ ନାହିଁ ।]

କାନକାଠି—ଦେ. ବ.—କାନ ଭିତର କୁଣ୍ଡାଇବାର କାଠି—
Kānakaṭhi — Ear-pick.
କାନଖୁସି, କାନକାଠି
କାନକା ସଲାଇ

କାନକୁ ଆସିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଶ୍ରବଗୋଚର ହେବା—
Kānaku āsibā — To come to one's ears; to be
କାନେଆସା; କାନେପଡିଁଚା heard.
କାନକୋଆଳା (ଯଥା—ଅମୁକ ବିଷୟ ୪ ଦିନ ହେଲା ମୋ କାନକୁ ଆସିଛଣି ।)

କାନକୁକାନ ହେବା—ଦେ.କ୍ରି.—(କୌଣସି କଥା) ଜଣେ ଜଣକ କାନରେ
Kānakukāna hebā — କହିବା ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଯାଇ ଅନ୍ୟ ଜଣକୁ କାନରେ କହିବା, ଏହିପରି ବହୁ ଲୋକଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର ହେବାଦ୍ୱାରା ପ୍ରକଟିତ ହେବା—
(any matter) To be divulged or published by being promulgated by whispers from one person to another.

କାନକୁଟୁରା—ଦେ. ବ.—କାନକଟୁରା (ଦେଖ)
Kānakuṭurā — Kānakaṭurī (See)

କାନକୁଟୁରି—ଦେ. ବ.—କାନକଟୁରା (ଦେଖ)
Kānakuṭuri — Kānakaṭurī (See)

କାନକୁଟୁରୁ—ଦେ. ବ.—କାନକଟୁରା (ଦେଖ)
Kānakuṭuru — Kānakaṭurī (See)

କାନକୁଟୁଲି—ଦେ. ବ.—କାନକଟୁରା (ଦେଖ)
Kānakuṭuli — Kānakaṭurī (See)

କାନକୁହା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଖରୁଆ; ଚୁଗୁଲିଆ; ଯେ ଅନ୍ୟ ନାମରେ
Kānakuhā — ମିଛ କଥା କହେ—Backbiting; slandering; tell-tale.
କାନାଘୁଷା **କାନକୁସୁକା** ନଲା ହେଲେ ଚଳ, ଚଷା, କାନକୁସା—ବ୍ୟାକରଣ. ଦରବାର ।
ଦେ. ବ.—ଚୁଗୁଲି—Whisperings against a person; backbitings.

କାନକୋଟଲ ଦେ. ବ.—କାନକଟୁରା (ଦେଖ)
Kānakoṭal — Kānakaṭurī (See)

କାନକୋଳି—ଦେ. ବ.—ବନ୍ୟ କଣ୍ଟକୀ ଲଟାଳିଆ ଗୁଳ୍ମ—A kind
Kānakoli — of wild thorny plant; Zyzypus
ସଂ. ନାମ—ଶୃଗାଳକୋଳିକା œnoplia.
ଶେକୁଳ, ଶେଁକୁଳ, ସେୟାକୁଳ [ଦ୍ର—ଏହାର କୋଳି ବରକୋଳି
ସତଯାନାସୀ; ମରମାଡ଼ ଆକୃତିର ଓ ଅଖାଦ୍ୟ; ପତ୍ରର ଦୁଇ ପାଖ ଲୋମଶ, ଫୁଲ ଆର୍ଘାଡ, କ୍ଷୁଦ୍ର; ଏଥିର କଣ୍ଟା ଖୁବ ଦୃଢ଼ ଓ ସ୍ଥୂଳମୂଳ ଏବଂ ଏକ ଇଞ୍ଚ ଠାରୁ ଦୁଇ ଇଞ୍ଚ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବା; ଏ ଗଛର ଜଙ୍ଗଲ ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ।]

କମ୍ କଥା ? କାନକୋଳ କଣ୍ଟା ସହିଁରେ ଲଗିବ ଲମ୍ବା ପଣା ।
କାହାଣୀର ଲମ୍ବା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜଉଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ପ୍ରକାରଭେଦରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଭ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଭୂ' ଦେଖିବେ

କାନଖଡ଼କା— ଦେ. ବ.— କାନକାଠି (ଦେଖ)
Kānakhaṛdikā Kānakāṭhi (See)

ଦେ.ବ୍ରଣ.—ଶ୍ରବଣ କରିବା ପାଇଁ ଜାଗରୂକ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ); ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଜାଗରୁକ—Vigilant to hear a thing.

କାନଖିଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ହିନ୍ଦୁଭୂମି) ବ.—ଅଣକାଳ (ଦେଖ)
Kānakhilā Aṇakiḷi (See)

କାନଗଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କର୍ଣ୍ଣଗୂଥ)—କାନଗୁହ; କର୍ଣ୍ଣମଳ—
Kānagai Earwax; dirt within the ear.. କାନର ଖୋଳ; କାନର ଖଳି; ଖଇଳ
ଚେଁଠୀ; କାନକାଖୁଁଟ.

କାନଗିରି—ଦେ. ବ.—(ସଂ. କର୍ଣ୍ଣ + ଗହ୍ୱର)— କର୍ଣ୍ଣସ୍ପଦଙ୍ଗ; କର୍ଣ୍ଣପଟହ;
Kānagiri କାନର ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ଥିବା ଅଳ୍ପ ପତଳା ଝିଲ୍ଲୀ ବା ଚର୍ମ, କାନେର ପରଦା ଯହିଁରେ ଶବ୍ଦ ବାଜେ—The soft membrane
କାନକା ପରଦା inside the ear; tympanum; the drum of the ear.

କାନଗୁଆଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ବସୁର) ବ—କାନଗଇ (ଦେଖ)
Kānaguāñ Kānagai (See)

କାନଗୁହ—ଦେ. ବ—କାନଗଇ (ଦେଖ)
Kānaguha Kānagai (See)

କାନଗୋ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କାନୁନ୍‌ଗୋ)—
Kānago କାନୁନ୍‌ଗୋ (ଦେଖ)
Kānungo (See)

କାନଘୋଡ଼ଆ ଟୋପି—ଦେ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର ଟୋପି, ଯହିଁରେ ମୁଣ୍ଡ ଓ କାନ ଆବୃତ ହୁଏ—
Kānaghoṛdiā ṭopi କାନଟୁପି A kind of cap covering the ears.
କନଟୋପ

କାନଚିପିକା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ— କାନମୋଡ଼ା (ଦଣ୍ଡସ୍ୱରୂପ)—
Kānachipikā Pulling or twisting of the ears (by way of punishment).

କାନଜଲୁପି— ଦେ. ବ.—କାନଝିଲିପି (ଦେଖ)
Kānajilapi Kānajhilapi (See)

କାନଜୁଲୁପି—ଦେ. ବ—କାନଝିଲିପି (ଦେଖ)
Kānajulapi Kānajhilapi (See)

କାନ ଝାଇଁ ଝାଇଁ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ବହୁକାଳ ଝାଞ୍ଜ ଓ ଘଣ୍ଟ ଆଦର
Kāna jhāiñ jhāiñ hebā ଶବ୍ଦ ଶୁଣିବା ଯୋଗୁଁ କାନ କାନଝାଈ ଝାଈକରା ଉତ୍ତରେ ଝାଇଁ ଝାଇଁ ଅନୁଭୂତ ହେବା—
କାନମଲ୍ଲାନା A stunned sensation in the ear due to hearing loud jingling sounds for a length of time.

କାନଝିଲିପି—ଦେ. (ସଂ. କର୍ଣ୍ଣ + ଫା. ଜୁଲ୍‌ଫ୍)—କାନ ପାଖରେ ଗଣ୍ଡ
Kānajhilapi ଦେଖାଯୁଏ ଲମ୍ବିଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର କେଶଗୁଚ୍ଛ—
କାନଝାପଟା Short tufts of curved hair falling over
କାନ ଗାଲ୍‌ଫ the cheeks and passing along the ears.

କାନ ଝୁଲୁପି—ଦେ. ବ—କାନଝିଲିପି (ଦେଖ)
Kānajhulupi Kānajhilapi (See)

କ ମଥୁର ବଗେ ଗୌର ଗଣ୍ଡେ କଲା କାନ ଝୁଲୁପି । ଗ୍ରନ୍ଥାବାଥ. ଭକ୍ତି ।

କାନଟା—ଦେ.ବ—ଘରର କୋଣର ବାହାରର ଅଳ୍ପ ଜାଗାବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ—
Kānaṭā Place adjoining the corner outside a house.

କାନଟୋପି—ଦେ. ବ—କାନଘୋଡ଼ଆ ଟୋପି (ଦେଖ)
Kānaṭopi Kānaghoṛdiā ṭopi (See)

କାନଡ଼ା—ଦେ. ବ—କାନେଡ଼ା (ଦେଖ)
Kānaṛdā Kāneṛdā (See)

କାନ ଡେରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମନୋଯୋଗପୂର୍ବକ କୌଣସି ଶବ୍ଦ ବା
Kāna ḍeribā କଥା ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଉତ୍କର୍ଣ୍ଣ ହେବା—
କାନ ଖାଡ଼ାକରା To prick up one's ears to hear
ଉଠାନା something with attention.

ବକଲେ କରୁଛନ୍ତ ଘୋର ଗରଜନ
ଶୁଣ ହେ ଜନ୍ମେଜୟ ନୃପ ଡେର କାନ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଆଦ ।

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଦିଗରୁ କୌଣସି ଶବ୍ଦ ଆସୁଥାଏ ସେ ଶବ୍ଦକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ କରି ଶୁଣିବା ପାଇଁ ଘୋଡ଼ା, ଗୋରୁ, କୁକୁର ଆଦି ଜୀବ ସେହି ଦିଗକୁ କାନକୁ ବୁଲାଇ ପାରନ୍ତି; ଅଥଚ ମୁଣ୍ଡକୁ କାନର ଗତି ସଙ୍ଗେ ବୁଲାଇବାର ସେମାନଙ୍କର ଦରକାର ପଡ଼େ ନାହିଁ; କଲୁ କାନ ବୁଲାଇବାକୁ ହେଲେ ମନୁଷ୍ୟ ମୁଣ୍ଡକୁ ନ ବୁଲାଇଲେ କେବଳ କାନକୁ କୌଣସି ଦିଗକୁ ବୁଲାଇ ପାରେ ନାହିଁ ।]

କାନତଡ଼କା—ଦେ. ବ—ଭଲକାନର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
Kānataṛdakā An ornament worn on the lobes of the ear.
କାନତଡ଼ପା

କାନତରାଟ୍—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟ୍)—
Kānatarāṭ କାନ୍ତରାଟ୍ (ଦେଖ)
କାନ୍ତରାଟ Kāntarāṭ (See)
କନତରାଟ; ଠେକା

କାନତରାଟ୍‌କାର୍—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର୍)—
Kānatarāṭkār କାନ୍ତରାଟ୍ (ଦେଖ)
କାନ୍ତରାଟକାର . Kāntarāṭ (See)
କନତରାଟକାର; ଠେକାଦାର

କାନତରାତି—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ—କାନ୍ତରାଟ୍ (ଦେଖ)
Kānatarāti Kāntarāṭ (See)
କାନ୍ତରାଟ
କନତରାଟ

କାନଟ ଦବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । ମନୋଯୋଗପୂର୍ବକ ଶୁଣିବା, କାନେଇବା—
Kāna debā 1. To hear attentively; to lend one's ear.
କାନଦେଓୟା
କାନଦେନା
୨ । ଶୁଣିବା—2. To hear.

କହତ ରଲ କର ଦେଇଛ ମୁଁ କାନ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

କାନନ—ସଂ. ବ. (କାନ ଧାତୁ=ଦେଖାଉଚ କରିବା+କର୍ମ. ଅନ)—
Kānana ୧ । ବନ; ଅରଣ୍ୟ—1. Forest; woods.
୨ । ଗୃହ—2. Abode; house.
୩ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ=ବ୍ରହ୍ମା+ଆନନ=ମୁଖ)—ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ମୁଖ—3. The mouth of Brahmā.

କାନନଡ଼କା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଯାହାର କାନ ସିଧା ହୋଇ ଠିଆ ନ ରହି ଝୁଲୁଥାଏ—
Kānanarḍakā (କାନନଡ଼କା—ସ୍ତ୍ରୀ) Lop-eared; having hanging ears.

କାନନାଉଳି— ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ରାଜକୁମାର୍‌ଦ୍ଧଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣବେଧ ଉତ୍ସବ—
Kānanāuli The ear-boring ceremony of a Rājā's child.

କାନନାକଧରା—ଦେ. ବ—ଦଣ୍ଡସ୍ୱରୂପ ନିଜର କାନ ଓ ନାକ ନିଜେ ଧରିବା—Holding of one's own ear and nose as a punishment.
[ଦ୍ର—ଆଗେ ଏ ଦେଶର ଗୃହାଲିରେ ଅବଧାନମାନେ ବାଳକମାନଙ୍କୁ କାନନାକଧର ଦଣ୍ଡ ଦେଉଥିଲେ ।]

କାନନାକ ଧରିବା— ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନିଜ କାନ ଓ ନାକ ନିଜେ ମଳିବା—
Kānanāka dharibā 1. To hold one's own ear and nose as punishment.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଅପମାନିତ ହେବା—
2. To be openly insulted or humiliated.

କାନନୁଡ଼ୁକା—ଦେ. ବ—କାନର ଉପର ଅଂଶରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ନୋଲକ ଲଗିଥିବା ଫାସିଆ—
Kānanurḍukā A ring with pendants for the upper part of the ear.
ଦେ. ବଣ. ପୁଂ.—କାନନଡ଼କା (ଦେଖ)
(କାନନୁଡ଼ୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Kānanarḍakā (See)

କାନପଡ଼ା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ସଂ. କର୍ଣ୍ଣପାତ)—
Kānaparḍā ଯେ ପରର କଥା ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ କାନପାତି କରି ଶୁଣେ—Eaves-dropper.
(କାନପାଡ଼ୀ, କାନପାଡ଼ୁଣି—ସ୍ତ୍ରୀ)

କାନପଡଲା—ଦେ. ବଣ—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଚୁଗୁଲ ଶୁଣେ—
Kānapaṭalā 1. One who hears backbiting.
କାନପାତଲା କନପତଲା ୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର ମୃଦୁ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ପାରେ—2. One who hears even indistinct sounds; fine-eared; sharp-eared.

କାନପତା—ଦେ. ବ. ୧ । (ସଂ. କର୍ଣ୍ଣପତ୍ର; କର୍ଣ୍ଣପାଳୀ)—
Kānapatā କର୍ଣ୍ଣର ଉଲ ଭାଗ—
କାନେରପାତା 1. Lobe of the ear.

କାନକୀ ଲାଁ ୨ । (ସଂ. କର୍ଣ୍ଣପାତ) କାନ ପଡ଼ିବା—
2. Eaves dropping.

କାନ ପାଚିବା—ଦେ. ବ—କାନରେ ପୂଜ ହେବା—
Kāna pāchibā An ear-disease; pus in the ear; otorrhoea.
କାନପାକା
କାନବହନା

କାନ ପାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କର୍ଣ୍ଣପାତ)—
Kāna pārḍibā ୧ । କାନ ଦେଇ ମନୋଯୋଗପୂର୍ବକ ଶୁଣିବା—
କାନପାତା 1. To hear attentively.
କାନଉଠାନା, ଆହଟଲେନା ୨ । ଅନ୍ୟ ଲୋକର କଥାବାର୍ତ୍ତାକୁ ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ ଶୁଣିବା—
2. To caves-drop.

କାନପାତଳ—ଦେ. ବଣ—କାନପଡଲା (ଦେଖ)
Kānapāṭala Kānapaṭalā (See)

କାନ ପାତିବା— ଦେ. କ୍ରି—କାନ ପାଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Kāna pātibā Kānapārḍibā (See)

କାନପୁର—ଦେ. ବ. (ନାମ) (ସଂ. କନ୍ୟାପୁର)—
Kānapura ଯୁକ୍ତ ପ୍ରଦେଶର ଗୋଟିଏ ଜିଲ୍ଲା ଓ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନଗରର ନାମ—Name of a district and town in the United Province; Cawnpur.
[ଦ୍ର—ଇଷ୍ଟ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ରେଲର ଏହା ଗୋଟିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜଙ୍କ୍‌ସନ୍ ଷ୍ଟେସନ୍; ଏଠାରେ ଚମଡ଼ାର ଅନେକ କାରଖାନା ଅଛି । ୧୮୫୭ ସାଲର ସିପାହିବିଦ୍ରୋହରେ ଏଠାରେ ବିଦ୍ରୋହୀ ସିପାହୀମାନେ ବିଦେଶ ଉପଦ୍ରବ ଘଟାଇ ଥିଲେ ।]

କାନପୁରୁ—ଦେ. ବଣ—ଯେ ଚୁଗୁଲ ଶୁଣେ ନାହିଁ—
Kānapuru One who does not hear backbitings.
କାନପୁରୁ
କାନମୋଟା

କାନଫାସିଆ— ଦେ.ବ —କାନର ଉପର ପାଖରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ସାନ ମୁଦଆ-
Kānaphāsiā Small ring for the upper part of the ear.
ଉପର କାନେର ମାକଡ଼ି

କାନ ଫୁଙ୍କିବା— ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବେହୋସ୍ ହେବା ଲୋକକୁ ସଚେତ କରିବା ପାଇଁ ତା କାନରେ ମୁହଁ ଦ୍ୱାରା ଫୁଙ୍କିବା—1. To blow into the ear of a person who has fainted, to restore him to his senses.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—(ଗୁରୁ) ଶିଷ୍ୟକୁ ମନ୍ତ୍ର ଦେବା—
2. (figurative) To initiate a disciple by whispering a mystic formula into his ear.
କାନେଫୁଁ ଦେଓୟା
କାନଫୁଁକନା

କାନଫୁଲ—ଦେ. ବ—ଫୁଲର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ କର୍ଣ୍ଣର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ;
Kānaphula କାଯ—An ornament of the ear in the shape of a flower.
କାନଫୁଲ
କରନଫୁଲ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ଉକ୍ତା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଭଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ପୁସ୍ତାକୋଷରେ ନମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚିହ୍ନିତ ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଥାଗଁ-' ନ ପାଇଲେ 'ଥାଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

କାନଫୋଡ଼—ଦେ. ବ.—ନୋଳ ଆଦ ପିନ୍ଧିବାପାଇଁ କର୍ଣ୍ଣରେ ଫୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା ରନ୍ଧ୍ର—
କାନେର ଛେଁଦା
କାନକିଡ଼ିଦ
The bore or hole made in the lobe of the ear.

କାନଫୋଡ଼ ବୋର ହେବା—ଦେ. ବ.—ବହୁଦିନ ଅଳଙ୍କାରପିନ୍ଧିବା ବନ୍ଦ ହେବା ଯୋଗୁଁ କାନଫୋଡ଼ ବୁଜି କାନର ଛେଦାବୁଜା ହୋଇଯିବା—
କାନେର ଛେଦାବୁଜୋ ଖାଓୟା
The closing of the bore in the lobe of the ear due to not wearing any ear-ring for a long time.

କାନଫୋଡ଼ା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. କର୍ଣ୍ଣଫୋଟନ)—୧ । କର୍ଣ୍ଣବେଧନ—
କାନବେଁଧା
1. Boring of the ear.

୨ । ହନୁଶିଶୁର କର୍ଣ୍ଣବେଧ ନାମକ ସଂସ୍କାରବିଶେଷ—
କରନବେଧ, କନଛେଦନ
Ear-boring ceremony of a boy or girl amongst the Hindus.

କାନ ଫୋଡ଼ିବା—ଦେ. କି.—ଶିଶୁମାନଙ୍କ କାନରେ ନୋଳ ପିନ୍ଧାଇବା-ପାଇଁ କାନର ତଳପାଖରେ ପତ୍ରାକୃତି ଅଂଶରେ
କାନବେଁଧା
ସୂଚ୍ଚ ଦ୍ୱାରା ଛିଦ୍ର କରିବା—To bore the ear.
କାନଛେଦନା

କାନବାଉଲି—ଦେ. ବ.—କର୍ଣ୍ଣରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମୁଦ୍ରା ବାବଶେଷ—
Gold ear-ring.

କାନବାଲା—ଦେ. ବ. (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ)—ତଳକାନର ସୁନା ଅଳଙ୍କାର-ବିଶେଷ—Gold ear-ring for the lobe of the ear.

କାନବିଛା—ଦେ. ବ—କାନକତୁରୀ ୨ (ଦେଖ)
Kānabichhā Kānakaturī (2. (See)
କନଖଜୁରା

କାନମଳା—ଦେ. ବ—୧ । ଦଣ୍ଡ ବା କଷ୍ଟ ଦେବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟର କାନକୁ ହାତଦ୍ୱାରା ଟାଣିବା—1. Ear-pulling; wringing of the ears.
କନୋଠି

୨ । ଦଣ୍ଡ ସ୍ୱରୂପ ନିଜର କାନକୁ ନିଜେ ମୋଡ଼ିବା—
2. Pulling of one's own ears as a penance.

କାନମଳା ଖାଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା କର୍ଣ୍ଣମର୍ଦ୍ଦନ ଦଣ୍ଡାଦ୍ଭର କରିବା—1. To be pulled by the ear by another person.
କାନମଳା ଖାଓୟା

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ, ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଅପମାନ ପାଇବା—1. (figurative) To be grossly insulted by another.

କାନ ମଳିଦେବା—ଦେ. କି.—୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର କାନକୁ ମୋଡ଼ିବା—
କାନ ମଳେ ଦେଓୟା
1. To pull another's ear.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନ୍ୟ ଲୋକକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବା—
କାନ ମରୋଡ଼ ଦେନା; କାନ ଉମେଠନା
2. (figurative) To teach another a lesson.

କାନ ମଲିବା—ଦେ. କି.—(ଦଣ୍ଡାର୍ଥ) କାନକୁ ହାତଦ୍ୱାରା ଟାଣିବା—
Kāna malibā To pull the ear as a punishment.
କାନମଳା; କାନମୋଡ଼ା
କାନ ଉମେଠଲା

କାନ ମଳିହେବା—ଦେ. କି.—୧ । ନିଜର କାନ ନିଜେ ମୋଡ଼ି ଦେବା—1. To pull one's own ear.
କାନମଳା

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନିଜର ତ୍ରୁଟି ନିଜେ ସ୍ୱୀକାର କରିବା—
2. (figurative) To admit one's own fault.

କାନମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. କର୍ଣ୍ଣମୂଦ୍ର । –ଗଣ୍ଡ ନିକଟସ୍ଥ କର୍ଣ୍ଣମୂଳ—
Kānamundā The frontal root of the ear near the cheek.
କାନମୁଡ଼ା
କାନପଟି

କାନମୁଣ୍ଡା ଆଉଁସିବା—ଦେ. କି.—ପ୍ରହାର ବା ଅପମାନ ସହ୍ୟ ହୁଅନ୍ତା
Kānamundā āuñsibā ହେବା—To take an insult or blow lying down.
(ଯଥା—ଏତକ ଶୁଣି ସେ କାନମୁଣ୍ଡା ଆଉଁସି ଘରକୁ ଗଲେ ।)

କାନମୋଡ଼ା—ଦେ. ବ.—କାନମଳା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kānamordā (etc.) Kānamalā etc. (See)

କାନ ମୋଡ଼ିବା—ଦେ. କି.—କାନ ମଳିବା (ଦେଖ)
Kāna mordibā Kāna malibā (See)

କାନ ମୋଡ଼ିହେବା—ଦେ. କି.—କାନ ମଳିହେବା (ଦେଖ)
Kāna mordiheba Kāna maliheba (See)

କାନରେ ଆଙ୍ଗୁଳି ଦେବା—ଦେ. କି.—ଅଶ୍ରାବ୍ୟ କଥା ନ ଶୁଣିବାକୁ
Kānare āṅguli debā କାନରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ଦେଇ କାନର ଛିଦ୍ରକୁ
କାନେ ଆଙ୍ଗୁଳ ଦେଓୟା ବୁଜି ଧରିବା—To stop one's ear-
କାନମେ ଅଙ୍ଗୁଠି ଦେନା holes not to hear unpleasant talk.

କାନରେ କହିବା—ଦେ. କି.—୧ । ଗୁପ୍ତ ବିଷୟ ଚୁପ୍ କରି ଅନ୍ୟ
Kānare kahibā ବ୍ୟକ୍ତିର କାନରେ କହିବା—
1. To whisper secrets to another's ear.

ନଟ କଟୁକେପ୍ କାନରେ ସେ କହିଲେ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ଆଦ ।

୨ । ପର ନାମରେ ଚୁଗୁଲି କହିବା—
2. To backbite another.

ପାଖରେ ଶୂନ୍ୟ, କାନରେ କଡ଼େ, ଆ କଥା କ ଅନାସ୍ଥା ହୁଏ । ଓଡ଼ ।

କାନରେ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କି.—ଶୁଣାଯିବା; ଶ୍ରବଗୋଚର ହେବା—
Kānare pardibā To be heard.
କାନେ ପଡ଼ା ଆ କାନରେ ଏ କଥା ପଡ଼ିଛି—
କାନମେ ପଡ଼ନା କୁନ୍ତଲକୁମାର. ନଥଭୂଶ୍ରୀ ।

ଅଇ ଥକାର ଆହା ନ ପଡ଼େ କାନରେ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

କାନରେ ପଶିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି) ମନୋଯୋଗ ଦେବା; ମନୋଯୋଗପୂର୍ବକ ଶୁଣା ଯିବା—To be heard with attention.

Kānare paśibā ଆକର୍ଷିତ

କାନମେ ଘୁଶନା

(ଏ) କାନରେ ପଶି ସେ କାନରେ ବାହାରିଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(କଥିତ ବିଷୟ) ଆଦୌ ମନୋଯୋଗପୂର୍ବକ ଶୁଣା ନ ଯିବା—(a spoken matter) Not to be heard with attention.

Kānare paśi se kānare bāhārijibā

କାନରେ ବଜ ଇ ପାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(କୌଣସି ବିଷୟ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ) ଜଣାଇବା; କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର କରିବା—To bring (a matter) to the ears (of a person).

Kānare bajāi pāribā

ସାଥୁନ୍ତାଣୀଙ୍କ କାନରେ ଦୁଃଖ କଥାଟା କ ନାଇ ପାରିଲ ଭେବେ ଚ ବସ୍ । ଫକୀରମୋହନ ଛନ୍ଦଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

କାନରେ ବାଜିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କାନରେ ପଡ଼ିବା (ଦେଖ)

Kānare bājibā Kānare paṛibā (See)

କାନରେ ସୀସା ଢାଳିବା—ଦେ. ବ.—ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଅପରାଧୀଙ୍କୁ ଦଆଯିବା ଦଣ୍ଡବିଶେଷ—A kind of cruel punishment given to offenders in ancient days consisting of pouring molten lead into the ear.

Kānare sīsā ḍhāḷibā

କାନମେ ପାରା ଭରନା

[ଦ୍ର—ସୀସା ତରଳା ଯାଇ କାନରେ ଢଳା ଦେବାଦ୍ୱାରା ଅପରାଧୀ ମରି ଯାଉ ଥିଲା ।]

କାନସ୍ତର—ଦେବି ଦେ. ବ. (ଇଂ. କାନଷ୍ଟର୍)—କାନସ୍ତର୍ (ଦେଖ)

Kānastar Kānistar (See)

କାନାକାନି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. କର୍ଣ୍ଣାକର୍ଣ୍ଣି)—ରୁପ୍‌ଗୁପ୍ କଥାଭାଷା କରିବା—To whisper; to talk in whispers.

Kānākāni karibā

କାନାକାନି

କାନ କାନ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—କାନାକାନି କରିବା (ଦେଖ)

Kānākāni hebā Kānākāni karibā (See)

କାନାଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ଫ. କର୍ଣ୍ଣାଟୀ)—ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶର ମାଲବ ଅଞ୍ଚଳର କଥିତ ଦ୍ରାବଡ଼ ଭାଷା—The Kanarese language.

Kānāṛdi

କାନାଡ଼ୀ

କାନ୍ଥଡ଼ୀ

କାନାସ୍ତର୍—ଦେ. ବ. (ଇଂ.) କାନଷ୍ଟର୍—କାନସ୍ତର୍ (ଦେଖ)

Kānāstar Kānistar (See)

କାନି—ଦେ. ବ. (ଫ. କୋଣ; ବା ଫ. କର୍ଣ୍ଣ)—

Kāni

କାନି; ଖୁଣ୍ଟ; ଆଁଚଳ

୧ । ପିନ୍ଧାଲୁଗାର ପ୍ରାନ୍ତଭାଗ—1. The end of a loin-cloth.

ଆଁଚର; ଆଁଚଳ; ପଲ୍ଲା ୨ । ପଶମ; ବସ୍ତ୍ରର କୋଣ—2. Corner of a cloth.

ଦୋଇଉ ବଦନ ଟେମାଇ କାନରେ—ଉଧାନାଥ. ଉତ୍କଳବାର ।

୩ । ଛିଣ୍ଡା କନା; କନ୍ଥା—3. Rags.

୪ । କୋଣ—4. Corner.

ଅନେକ ବସ୍ତ୍ର ମଣ୍ଡିତ ତୁଣ ଗୁରୁକାନ—ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ବନ୍ଦଃ ।

୫ । ପାଖ—5. Side.

କାନିଆଁ—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ. (ଫ. କର୍ଣ୍ଣି) (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ)—

Kāniāñ

(କାମ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୧ । କର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—1. Having ears; eared.

(ଯଥା—ଲମ୍ବକାନିଆଁ; ମୂଷାକାନିଆଁ; ଏକକାନିଆ ।)

୨ । କାନକଥା; କାନବିଶିଷ୍ଟ—2. Having a 'kāni'.

(ଯଥା—ଏକକାନିଆଁ ।)

ସାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ଶିକାରର ଗୁଡ଼ର ଦୁଇ କାନ ବା ପାଖରେ ଥାଡ଼ ବାନ୍ଧ ଠିଆ ହୋଇ-ଥାଆନ୍ତି ଓ ଶିକାର ପାଖକୁ କାଲୁଜୀଆମାନେ (beaters) ଭଡ଼ାଣିବା ଜନ୍ତୁକୁ ବାଟ ଗୁଡ଼ି ଦଅନ୍ତି ନାହିଁ—Stoppers in a shooting party.

କାନିଆଁ ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କାନେଇବା (ଦେଖ)

Kāniāñibā Kāneibā (See)

କାନିକା ଦେ. ବ—୧ । ଘିଉପକ୍ସ ଖେଚୁଡ଼ି—1. Spiced boiled rice and pulse.

୨ । ମିଶ୍ରି ବା କଳା ରଖିବା ପାଇଁ ଛୋଟ ମାଟିହାଣ୍ଡି—2. A small earthen vessel for keeping sugarcandy (Wilkins).

୩ । ଘିଉପକ୍ସ ମଦ୍ୟାପ୍ରସାଦ ଖେଚୁଡ଼ି—3. Spiced boiled rice and pulse offered to a Deity.

୪ । ମାଟି କାନ୍ଥରେ ଗୁଡ଼ାବଣା ବା ମାଠିଆ ଯୋଡା ଯାଇଥିବା ଠଣା—4. A niche or recess made in a wall by thrusting an earthen pitcher into it.

Kānikā

କାନକଥା—ଦେ. ବ—ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର କାନ ବା ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଥିବା; ଏକ-କାନିଆଁ; ଏକକାନିକଥା; ଏକବସ୍ତ୍ର—Wearing one loin-cloth only.

Kānikiā

କାନିକାଳା—ଦେ. ବ—ଅଣକାଳ (ଦେଖ)

Kānikīḷā Aṇakīḷi (See)

କାନିକାଳ—ଦେ. ବ—ଅଣକାଳ (ଦେଖ)

Kānikīḷi Aṇakīḷi (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚତ ୧ ଚଦ୍ଧିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଦ୍ଧିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଦ୍ଧିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ସଂଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିଁର ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚଦ୍ଧିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କାନ ଘୋଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଆପଣା ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୁଗାର ଏକପ୍ରାନ୍ତଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟକୁ ଆବୃତ କରିବା—

Kāni ghordāiba 1. To cover another with one end of one's loin-cloth.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନ୍ୟକୁ ବିପଦରୁ ନିରାପଦ କରି ରଖିବା—

2. (figurative) To screen a person from danger.

କାନ ଘୋଡ଼ାହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଆପଣାର ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୁଗାର ଏକପ୍ରାନ୍ତଦ୍ୱାରା ନିଜ ଶରୀରକୁ ଆବୃତ କରିବା—

Kāni ghordiheba To cover one's own body with one end of one's loin-cloth.

କାନ ଟାଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଲୋକର ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୁଗାର ଏକପ୍ରାନ୍ତକୁ ଧରି ଜାକୁ ଟାଣିବା—To pull one by holding one end of the cloth one is wearing.

Kāni ṭāṇiba (See)

କାନ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କାନ ଟାଣିବା (ଦେଖ)

Kāni dhariba (See)

କାନ ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପିନ୍ଧିବା ବସ୍ତ୍ରର ଏକପ୍ରାନ୍ତକୁ ଭୂମିରେ ବିସ୍ତୃତ କରିବା—

Kāni pakāiba To spread one end of one's loin-cloth on the ground.

ଆଁଚଲବିଛାନ

आँचलबिछाना

କାନପଣନ୍ତ—ଦେ. ବ—ପିନ୍ଧିବା ବସ୍ତ୍ରର ଆଗରେ ଥିବା କାନ—

Kānipaṇanta The front end of the loin-cloth.

କାପଡ଼େର ଖୁଂଟ୍ ବା ଆଁଚଲ

आँचल

କାନ ପଡେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ନେବା ସକାଶେ ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୁଗାର ଏକପ୍ରାନ୍ତକୁ ବିସ୍ତୃତ କରି ଦେଖାଇବା—

Kāni pateiba To extend one end of one's loin-cloth to receive a thing.

ଆଁଚଲପାତାନ

आँचल बिछाना

କାନବନ୍ଧା—ଦେ. ବ—ଋତୁମତୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ନାନ ପରେ ସେ ଋତୁକାଳରେ ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୁଗାକୁ କାଚିବା ପାଇଁ ଧୋବଣୀ ନେଲା ବେଳେ ତାକୁ ଦଅଣିବା ଚାଉଳ ଆଦି—

Kānibandhā Rice given to the washer—woman to wash the cloth of a woman in her menses.

କାନରେ ଗଣ୍ଠି ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବାଜିମାରିବା; ଜିଦମାରିବା—

Kānire gaṇṭhi pakāiba To lay a wager; to bet.

ଆଁଚଲେ ଗାଁଇଠିଦେଓୟା

आँचलमे गाँठदेओया

ଦେଖ, ମୁଁ ଯେଉଁକୁ କାନରେ ବାନ୍ଧିନେବ, ଜଦ୍ଦଜେ ଏହା କହୁ କାନରେ ଗଣ୍ଠି ପକାଇଲେ—

ପଜାରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ ।

୨ । ଭବିଷ୍ୟତରେ କୌଣସି କଥାକୁ ସ୍ମରଣ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେ କଥାକୁ ଭାବିଲାବେଳେ କାନରେ ଗୋଟିଏ ଗଣ୍ଠି ପକାଇବା—2. To tie a knot in a corner of the loin-cloth to be reminded afterwards of a matter on seeing the knot.

କାନରେ ବାନ୍ଧିବା— ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଆତ୍ମସାତ୍ କରିବା—

Kānire bāndhiba 1. To appropriate.

ଆଚଳେ ବାଁଧା

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅତି ସ୍ନେହବଶତଃ ସବୁବେଳେ

आँचलमे बाँधना ପାଖେ ପାଖେ ରଖିବା—2. To keep a person tied to one's apron-strings.

୩ । କୌଣସି କଥାକୁ ବିଷୟକୁ ସ୍ମରଣ ରଖିବା—

3. To remember a matter.

କାନଶିର— ଦେ. ବ—କନଶିର (ଦେଖ)

Kānisiri Kanisiri (See)

କାନଶ୍ରୀ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବ—କନଶିର (ଦେଖ)

Kānisri Kanisiri (See)

କାନଶ୍ରୀ ପୁଷ୍ପର ପ୍ରାସ୍ୱେ ସଶଇ ସେ ବର୍ଣ୍ଣ ।

ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଲୀଳା ।

କାନସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କନ୍ର୍ସ୍)—କାନୁସ୍ (ଦେଖ)

Kānis Kānus (See)

କାନସ୍ତର୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. କାନଷ୍ଟର୍)—

Kānistar (ଗୁ.ଆଦ ରଖିବା ପାଇଁ, ଟିଣର ବାକସ ବା ପିନ୍ଧା—

କାନେସ୍ତର

कनस्तर

A canister.

କାନସ୍ତରା—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)— କାନସ୍ତର୍ (ଦେଖ)

Kānistarā Kānistar (See)

କାନସ୍ତାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କାନସ୍ତର୍ (ଦେଖ)

Kānistār Kānistar (See)

କାନହସ୍—ପ୍ରାଦେ. (ଫିଦ୍‌ଭୂମ) ବ—କାଞ୍ଜିବାଲ୍‌ସ୍—

Kānihas Pound.

କାନୀନ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (କନ୍ୟା + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଖ୍ୟନ୍; ନପାଉନସିବ)—

Kānīna ୧ । ଅବିବାହିତା କନ୍ୟାର ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନ—

କାନୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ 1 A son born of a maiden or unmarried girl; son of a virgin.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁସ୍ମୃତି ଅନୁସାରେ କାନୀନ ସନ୍ତାନ ମଧ୍ୟ ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ପୁତ୍ର ।]

୨ । ମୁନି ବ୍ୟାସ—2. Sage Byāsa.

[ଦ୍ର—ଏ ପରାଶରଙ୍କ ଔରସରେ ଅବିବାହିତା ସତ୍ୟବତୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ହୋଇଥିଲେ ।]

୩ । ରାଜା କର୍ଣ୍ଣ—3. King Karṇṇa.

[ଦ୍ର—ଏ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଔରସରେ କୁମାରୀ କୁନ୍ତୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ହୋଇଥିଲେ ।]

କାନୁ—ପ୍ରା. ବ. ପୁଂ. (ସଂ. କୃଷ୍ଣ; ପ୍ରା. କଣ୍ହ)—

Kānu ୧ । କାହ୍ନୁ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—

କାନୁ

काहु, काह्नर

1. One of the pet household names of Śrikṛushṇa.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ବସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍ପୃ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ ; ଲୃ	ଏ୍ଦୃ		ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ । ଈ	ଈ	ନ୍ତ

୨ । ଜଉଡ଼ଖେଳରେ ଗୋଟିଏ କଉଡ଼ ଚଉ ହୋଇ ପଡ଼ିବା ଦାନ—

2. The number counted in cowrie play when one of the cowries turns breast upwards.

କାନୁନ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କାନୂନ୍; ଗ୍ରୀକ୍—କାନୁନ୍; ଭୁଲ. ଇ. Kānun କାନୁନ୍=ବର୍ଣ୍ଣିଷ୍ଟ ବଧ)—
କାନୁନ ବିଶେଷ ବିଧି ବା ବ୍ୟବସ୍ଥା—
କାନ୍ତୁନ A canon; a regulation; ordinance.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ପ୍ରାପ୍ତି ଆଇନ୍ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସଦୃଶର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସଭା ଦ୍ୱାରା ଆଇନ ପାଶ ହୁଏ ଏବଂ ଲାଟ ସାହେବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କାନୁନ୍ ପାଶ ହୁଏ ।]

କାନୁନଗୋ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ଅଧସ୍ତନ ରାଜସ୍ୱ-
Kānungo ବିଭାଗର କର୍ମଚାରିବିଶେଷ; ଜମି ଆଦି ମାପ
କାନୁନଗୋ,କାନନଗୋ କରିବା ନମନ୍ତେ ନଯୁକ୍ତ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ—
କାନ୍ତୁନ୍ଗୋ Kanungo; a subordinate revenue officer; public officer engaged to measure land.

[ଦ୍ର—ମୋଗଲମାନଙ୍କ ଅମଳରେ କାନୁନ୍ଗୋମାନେ ରାଜସ୍ୱ ଫଙ୍କାନ୍ତ ଉଚ୍ଚତମ କର୍ମଚାରୀ ଥିଲେ । ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ଅମଳରେ ଏମାନଙ୍କ ନାମ ଥିଲା ଭୂଇଁମୂଲ । ଇଂରାଜ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଅଧୀନରେ 'କାନୁନ୍ଗୋ'ମାନେ ମଫସଲରେ ଅନେକ ରାଜସ୍ୱ ସମ୍ପର୍କୀୟ ସମ୍ବାଦ କଲେକ୍ଟରଙ୍କୁ ଯୋଗାନ୍ତି; ଗୋଚର ଓ ସବ୍‌ସାଧାରଣ ଜମିକୁ କେହି ଅସଥା ଅଧିକାର କଲେ ତାହା କଲେକ୍ଟରଙ୍କୁ ରିପୋର୍ଟ କରନ୍ତି; ଜମିଦାରଙ୍କ ବାକି ଖଜଣା ପାଇଁ ପ୍ରଜାର ଫସଲ କୋରଖ କରନ୍ତି, ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁସମ୍ବାଦ, ଫସଲର ଅବସ୍ଥା, ଦୁର୍ଭିକ୍ଷସମ୍ବାଦ, ବଜାର ଦର, ଋତୁଘଟିତ ସମ୍ବାଦ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଯୋଗାନ୍ତି; ରାଜସ୍ୱ ଫଙ୍କାନ୍ତ ଉତ୍ତିଯାର ସମ୍ପର୍କରେ ଦେଣଦାରମାନଙ୍କର ଚଲନ୍ତି ହିସାବ କୋରଖ କରନ୍ତି ଓ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସମୟରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ତଗାବି ଋଣ ଦାଦନ କରନ୍ତି; କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ବାବାପାତ୍ର ଜମି ମାପନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ମାପକାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଏହାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଜଣେ ଜଣେ 'ଚେନ୍‌ମେନ୍' ଥାଆନ୍ତି । ଏମାନେ ରାଜସ୍ୱ ଫଙ୍କାନ୍ତ ସମ୍ବାଦ ପ୍ରବଳତ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ରେଜିଷ୍ଟର ପୂରଣ କରି ରଖନ୍ତି ଓ କଲେକ୍ଟର ସମୟସମୟରେ ଏହାଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ପରିଦର୍ଶନ କରନ୍ତି । କାନୁନ୍ଗୋମାନଙ୍କ ଇଲାକାକୁ ତକଲ୍ଲ କୁହାଯାଏ । ମଫସଲର କାନୁନ୍ଗୋମାନଙ୍କ ଉପରେ ଜିଲ୍ଲାର ସଦର ମହକୁମାରେ ସଦର କାନୁନ୍ଗୋ ଥାଆନ୍ତି । କାଲକ୍ରମେ କରଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ କାନୁନ୍ଗୋ ବଂଶୋପାଧିରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି ।

କାନୁନଗୋଇ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—କାନୁନ୍ଗୋ (ଦେଖ)
Kānungoi Kānungo (See)

କାନୁନ୍ଦା—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. କାନୁନ୍ଦାଁ)—
Kānundā ଆଇନ୍ କାନୁନ୍ ଜାଣିବା (ବ୍ୟକ୍ତି); ବିଧଜ୍ଞ—
କାନୁନ୍ଦା Versed or learned in Law.
କାନ୍ତୁନ୍ଦାଁ

କାନେଇବା—ଦେ. କି (ସ. କର୍ଣ୍ଣ)—
Kāneibā ୧ । ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ ଶୁଣିବା—
କାନାନ, ଆଡ଼ିପାତା 1. To eavesdrop.
ଆଡ଼ିପେତେଶୁନା ୨ । କୌଣସି ବିଷୟ ଶୁଣିବାକୁ କାନ ଦେବା;—
କାନ୍ତତ୍ତାଲା 2. To direct one's ear to hear
ଆହୁଲିଲା something; to give an ear to hear something.

କାନେ କାନେ କହିବା—ଦେ କି—୧ । କୌଣସି ଲୋକକୁ କୌଣସି
Kāne kāne kahibā ବିଷୟରେ ଉପଯୁକ୍ତପର ଶିକ୍ଷା ଦେବା ବା
କାନେ କାନେ କହା ପରାମର୍ଶ ଦେବା—1. To advise or
କାଣାଘତୀ କଲା prompt a person repeatedly.
୨ । ରହସ୍ୟ କର କହିବା—2. To whisper.

କାନେ କାନେ ଶିଖାଇବା—ଦେ. କି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବାରମ୍ବାର
Kāne kāne sikhhāibā କୌଣସି ବିଷୟ ଉପଦେଶ ଦେବା—
କାନେ କାନେ ଶେଖାନ To repeatedly instruct a
କାଣାଘତି ଶିକ୍ଷାଲା person on some matter.

କାନେଡ଼ା—ଦେ. ବ. ସ. କର୍ଣ୍ଣାଟ ;—୧ । ସଙ୍ଗୀତର ରାଗବିଶେଷ—
Kānerdā 1. Name of a musical air.
କାନାଡ଼ା; କାନଡ଼ ୨ । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କ କେଶବନ୍ଧ୍ୟାସବିଶେଷ—
କାନ୍ତଡ଼ା; କାନ୍ତଡ଼ 2. A kind of chignon or knot of the hair of the head.

[ଦ୍ର—ଏହା କର୍ଣ୍ଣାଟଦେଶୀୟ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର କେଶ ବାନ୍ଧିବା ସ୍ୱତ୍ତ । ଏଥିରେ ପ୍ରଥମେ ମୁଣ୍ଡର ବାଳକୁ ୧୬ କେସ୍ କର ୪ କେସ୍‌ଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ବେଣୀ କର ୪୫ ବେଣୀଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ କୁଣ୍ଡଳାକାର ଖୋପା ବନ୍ଧାଯାଏ—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ।]

କାନୋଡ଼ା—ଦେ. ବ—କାନେଡ଼ା (ଦେଖ)
Kānordā Kānerdā (See)

କାନ୍ତ—ସ. ବିଣ. (କମ୍ ଧାତୁ=ବାଞ୍ଛା କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Kānta ୧ । କମନୀୟ; ମନୋହର—
(କାନ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Pleasing; lovely; charming.
୨ । ଶୋଭନ—2 Amiable; beautiful.
୩ । ପ୍ରିୟ—3. Dear; beloved.
୪ । କୋମଳ—4. Soft.
୫ । ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଶେଷରେ କ ଅକ୍ଷର ଥାଏ—
5. (a word) Having the letter 'Ka' at the end.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଉ ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିର ବସଉଚ ୨ ବା ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍ତ'ଦେଖିବେ ।

ସଂ. ବି. ପୁଂ—୧ । ସ୍ୱାମୀ—1. Husband.

୨ । ପ୍ରଣସ୍ୱୀ —2. Lover; sweet-heart.

୩ । ଚନ୍ଦ୍ର—3. Moon.

୪ । କାନ୍ତି—4. Beauty of formation.

୫ । ବସନ୍ତ ଋତୁ—5. Spring season.

୬ । କୁଙ୍କୁମ; ଜାଫ୍ରାନ—6. Saffron.

୭ । ଢଳାଲୁହା—7. Cast iron.

୮ । ଶୋଧିତ ଲୌହ—8. Refined iron

୯ । ପ୍ରସ୍ତର (ପ୍ରକୃତିବାଦ) [ଦ୍ର—ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବରେ ଚନ୍ଦ୍ର, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଅୟଃ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଥା— ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ, ସୂର୍ଯ୍ୟକାନ୍ତ, ଅୟସ୍କାନ୍ତ]—

9. Stone (when joined to the words chandra, sūrjya and ayas.

୧୦ । ଲୌହ; ଲୁହା (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—1. Iron.

[ଦ୍ର—କାନ୍ତଲୌହର ଭସ୍ମ ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ଔଷଧ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପାଇଁ ଦରକାର ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ କାନ୍ତ-ଲୌହକୁ ଚହ୍ନିବାର ଲକ୍ଷଣ ଏହି କ, ଏ ପାତ୍ରରେ ଗରମପାଣି ରଖି ତହିଁରେ ତୈଳବନ୍ଦୁ ପକାଇଲେ ସେ ବନ୍ଦୁ ମେଲଯାଏ ନାହିଁ, ଏଥିରେ ଦୁଧ ଆଉଁଶିଲେ ସର ପାତ୍ରଦେହରେ ନ ଲାଗି ମଝିରେ ଜମା ହୁଏ ଓ ଏଥିରେ ଖଟା ଜନିଷ ଉକେଇ ଯାଏ ନାହିଁ । ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦେ. ବ—ରାଧାକାନ୍ତ, ଶ୍ୟାମାକାନ୍ତ, ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ଆଦିଙ୍କ ଡାକନାମ—

Names for calling Rādhākānta etc.

[ଦ୍ର—ସ୍ୱାମୀ ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ରାଧା, ଶ୍ୟାମା, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଉମା, ଶଚୀ, ରମା, କମଳା, ଆଦି ଶବ୍ଦ ଯୋଗ ହୁଏ ଓ ତତ୍ତତ୍ ନାମରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମକରଣ ମଧ୍ୟ କରାଯାଏ ।]

କାନ୍ତକରେଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାନ୍ତ ଓ କଟାହ)—

Kāntakarei ଏକପ୍ରକାର ଢଳା ଲୁହା କରେଇ—

କାନ୍ତକଡ଼ା Cast-iron frying pan.

କାନ୍ତକଡ଼ାହ

କାନ୍ତପାଷାଣ—ସଂ. ବ—ଅୟସ୍କାନ୍ତମଣି; ଚୁମ୍ବକ ପଥର—

Kāntapāshāṇa Loadstone.

କାନ୍ତର—ଗ୍ରା. ଅ. (ସଂଖ୍ୟା ଓ ସମଯୂଚକ ବିଶେଷ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଲାଗେ; ସଂ. କନ୍+ତର୍)—ପ୍ରାସ୍ତ—

Kāntara Nearly; about.

(ଯଥା—ମଡେ ଝଙ୍କାଏ କାନ୍ତର ଉଧାର ଦଅ ।)

ଗ୍ରା. ବଣ—କମ୍ବା ଚଉପରିଚ—Or thereabouts.

(ଯଥା—ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଧସେରେ କାନ୍ତର ଦୁଧ ଦେଲେ ମୋ କାମ ଚଳ ଯାଆନ୍ତା ।)

କାନ୍ତରାତ୍—ବୈଦେ. ବ—୧ । (ଇଂ. କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର୍)—ଯେ ଚୁକ୍ତି ସୁଚାବକ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରେ—

Kāntarāt 1. Contractor.

କାନ୍ତରାଟ

କନତରାଟ ୨ । (ଇଂ. କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟ୍)—କୌଣସି କର୍ମ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମୂଲ୍ୟରେ ସମ୍ପନ୍ନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଚୁକ୍ତି—

Contract.

୩ । କାନ୍ତରାଟ୍ ବ୍ୟବସାୟ—3. Contractorship.

କାନ୍ତରାଟ୍‌କାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର୍)—

Kāntarāṭkār କାନ୍ତରାଟ୍ ୧ (ଦେଖ)

Kāntarāṭ 1 (See)

କାନ୍ତରାଟି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କାନ୍ତରାଟ୍ (ଦେଖ)

Kāntarāṭi Kāntarāṭ (See)

କାନ୍ତଭସ୍ମ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାନ୍ତ+ଭସ୍ମ)—

Kāntabhasma ଶୋଧିତ ଲୌହର ଭସ୍ମ—

Oxide of refined iron.

କାନ୍ତଲୋହ—ସଂ. ବ. (କାନ୍ତ+ଲୋହ)—

Kāntaloha ଅୟସ୍କାନ୍ତମଣି; ସ୍ୱର୍ଣମଣି—

Loadstone (M. W.)

କାନ୍ତଲୌହ—ସଂ. ବ. (କାନ୍ତ+ଲୌହ)—

Kāntalauha ୧ । ଢଳା ଢୋଇଥିବା ଲୁହା—

1. Cast iron (M. W.)

୨ । ଇସ୍ପାତ—2. Steel (Apte).

୩ । ଅୟସ୍କାନ୍ତମଣି (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—3. Loadstone.

କାନ୍ତା— ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାନ୍ତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Kāntā ୧ । ପ୍ରିୟା ସ୍ତ୍ରୀ; ପ୍ରଣୟିନୀ—1. Sweet-heart.

୨ । ଭାର୍ଯ୍ୟା—2. Wife.

୩ । ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ—3. Beautiful lady.

୪ । ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁଲତା—

4. The Priyangu creeper.

୫ । ନାଗର ମୁଥା—5. A fragrant grass and its roots; Cyperus Scariobus.

କାନ୍ତାନ୍ନା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କାତ୍ୟାୟନୀ)—

Kāntānnī ୧ । ଦୁର୍ଗା; କାତ୍ୟାୟନୀ—1. Goddess Durga.

ବଙ୍ଗଦେ କାନ୍ତାନ୍ନା ଏଥେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୋଇଛନ୍ତି । ସାରଳା. ମଦ୍ଦାତ୍ତରତ ।

୨ । ଯୋଗିନୀ; ଡାକିନୀ—

2.Demoness; an attendant of Goddess Durga.

୩ । ଡାହାଣୀ—3. A witch.

୪ । ଅଲକ୍ଷଣା ସ୍ତ୍ରୀ—4. An inauspicious female.

୫ । କଙ୍କାଳମାତ୍ରାବଶିଷ୍ଟ ସ୍ତ୍ରୀ—

5. A woman reduced to skeleton; a haggard woman.

୬ । କୁରୂପା ସ୍ତ୍ରୀ—

6. Ugly looking woman; hag.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଁ	ଂ

୨ । କୃପଣା ନାସ୍ତ୍ରୀ—7. A miserly woman.

୮ । (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଦୁଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ—

8. (abuse) Wicked woman.

କାନ୍ତାସ୍ୱସ—ଫ. ବ. (କାନ୍ତ + ଅସ୍ୱସ୍ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—

Kāntāyasa ଅସ୍ୱସ୍ଥାନ୍ତ ମଣି—Loadstone.

କାନ୍ତାର—ଫ. ବ. (କାନ୍ତ୍=କେଉଁମାନଙ୍କୁ + ତୃ ଧାତୁ ଣିଚ=ତାର ଧାତୁ=ଗମନ କରାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ କାହାକୁହିଁ ଯିବାକୁ ଛଡ଼ାଏ ନାହିଁ; ଅମରକୋଷ ଟୀକାରେ ଲେଖା ଅଛି ବ୍ୟାଘ୍ରାଦିଙ୍କ ଉପଦ୍ରବ ଯୋଗୁଁ ଯେଉଁ ପଥ ଦୁର୍ଗମ ତାହାକୁ କାନ୍ତାର ବୋଲିଯାଏ) —

Kāntāra

୧ । ଦୁର୍ଗମ ପଥ

1. Impassable road; dangerous road.

[ଦ୍ର—ବୌଦ୍ଧ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ କାନ୍ତାର ୫ ପ୍ରକାର । ଯଥା—ଚୌର କାନ୍ତାର, ବ୍ୟାଳ କାନ୍ତାର, ଅମାନୁଷ କାନ୍ତାର, ନିରୁଦକ କାନ୍ତାର ଓ ଅଲ୍ପଭକ୍ଷ କାନ୍ତାର—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଗହନ; ବନ; ଜଙ୍ଗଲ—2. Jungle; forest.

୩ । ମରୁଭୂମି—3. Desert.

୪ । ନିର୍ଜ୍ଜନ ପ୍ରଦେଶ; ଲୋକାଳୟଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥାନ—

4. Wilderness.

୫ । ବିଲ; ଗହ୍ୱର; ଗାତ; ଛିଦ୍ର—

5. Den; hole; cavity.

୬ । (କାନ୍ତ=କମନୀୟ ରସ + ର୍=ପ୍ରଦାନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କାନ୍ତାର ଆଖୁ; ଏକ ପ୍ରକାର ଆଖୁ—

6. A sweet variety of sugar-cane.

୭ । (ଯାହା ମହଁ ଦେଇ ମନୁଷ୍ୟ ପଶିଯାଇ ନ ପାରେ)—

ବାଉଁଶ—7. Bamboo.

ଦେ. ବ—୧ । ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ—1. Famine.

ମନ୍ୱନ୍ତରୁ ଯାଇ କାନ୍ତାରରେ ପଡ଼ିବା—ଉତ୍ତ ।

୨ । ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସମୟ—2. A time of scarcity.

ମୂଲଥ ମୂଲରୁ ଉଣା କରନ୍ତୁ ଯେ ପ୍ରାଣୀ ।
କାନ୍ତାରେ କାଢ଼ର ଯେହୁ ସାମାନ୍ୟ ଗଣି । ମହାଦେବ- ସାବିତ୍ରୀବ୍ରତ ।

କାନ୍ତାରୁ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣବିଶେଷ—

Kāntāru A branch of Baidika Brāhmaṇas.

କାନ୍ତି—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କମ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଇ)—

Kānti

୧ । ଜ୍ୟୋତି; ଆଲୋକ; ଦୀପ୍ତି; ଔଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟ—

1. Splendour; light; brilliance.

୨ । ଶୋଭା; ଲାବଣ୍ୟ; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—

2. Beauty; grace.

୩ । କାମନା; ଇଚ୍ଛା—3. Desire.

୪ । କମନୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ—

4. Charming woman.

୫ । ଦୁର୍ଗା—5. Goddess Durgā.

୬ । ଚନ୍ଦ୍ରକଳା—6. The digits of the moon.

୭ । କାମଶକ୍ତିବିଶେଷ—

7. One of the qualities of the God of Love.

ଦେ.ବ—ଏକପ୍ରକାର ଘୃତପକ୍ୱ ମିଷ୍ଟକ—

A kind of sweet cake fried in ghee.

କାନ୍ତ କାଳସ୍ୱ ଥଦ ପିଠା, ସେ ସରପଣା ଦଧି ମିଠା ।
ସମ୍ବଦାସ. ବାର୍ତ୍ତାଭାରତି ।

କାନ୍ତିକ—ଫ. ବ. (କାନ୍ତ + କେ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Kāntika

୧ । କାନ୍ତଲୌହ—1. Refined or cast iron.

୨ । ଇସ୍ପାତ—2. Steel.

କାନ୍ତିକର—ଫ. ତ୍ରି. ପୁଂ. (କାନ୍ତ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Kāntikara ଯାହା ମନୁଷ୍ୟର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କରେ—

(କାନ୍ତିକଷ୍ଟ—ସ୍ତ୍ରୀ) Beautifying.

କାନ୍ତିପ୍ରଦ—ଫ. ତ୍ରି. (କାନ୍ତ + ପ୍ର + ଦା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Kāntiprada କାନ୍ତିକର (ଦେଖ)

(କାନ୍ତିପ୍ରଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) Kāntikara (See)

କାନ୍ତିବର୍ଦ୍ଧକ—ଫ. ତ୍ରି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାନ୍ତି + ବର୍ଦ୍ଧକ)—

Kāntibarddhaka କାନ୍ତିକର (ଦେଖ)

(କାନ୍ତିବର୍ଦ୍ଧିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Kāntikara (See)

କାନ୍ତିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ଭୁଲ. ହ. କାତ୍ନା; ଫ. କୃତ ଧାତୁ)—

Kāntibā ତୁଳାରୁ ସୂତା କାଢ଼ିବା—

To spin thread from cotton.

କାନ୍ତିଭୃତ୍—ଫ. ବ. (କାନ୍ତି=ଚନ୍ଦ୍ରକଳାବିଶେଷ + ଭୃ ଧାତୁ=ଧରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ଚନ୍ଦ୍ର—The moon.

Kāntibhrut

ଫ. ତ୍ରି—କାନ୍ତିଧାରକ; ଶୋଭାବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ—

Lustrous; charming.

କାନ୍ତିମତୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାନ୍ତି + ମତ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ରକଳା—

Kāntimatī 1. The digit of the moon.

୨ । ଅପ୍ସରୋବିଶେଷ—2 Name of a heavenly nymph.

କାନ୍ତିମାନ୍—ଫ. ତ୍ରି. (କାନ୍ତି + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ମତ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—

Kāntimān ୧ । ଦୀପ୍ତିମାନ୍—1 Splendid.

(କାନ୍ତିମତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସୁନ୍ଦର—2. Beautiful.

ଫ. ବ—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon.

୨ । କାମଦେବ—2. Cupid personified.

କାନ୍ତ—ଦେ. ବ. (ଫ. କନ୍ଥା)—ଉତ୍ତ; ଦେବାଲ୍; ଗୃହର ବାଡ଼—

Kāntha Wall of a house.

କାଁଥ; ଦେବାଲ୍ ତାହାର ଶୁଭଯୁଗ ବାହୁ
ଦିବାର ବଦରେ ରହନ୍ତୁ ଯେମନ୍ତେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ସୁଭଦ୍ରା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରରେଦ ରଖା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବସଯତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'କୃଷ୍ଣ' ନ ମିଳଲେ 'କୃଷ୍ଣ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଣ୍ଟା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କାନ୍ଥ ଉଠାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୃହର ଉତ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ କର କ୍ରମଶଃ ଉଚ୍ଚ
Kāntha uṭhāibā କରିବା—To build or raise the walls of a house.

କାନ୍ଥ ଉଠିବା—ଦେ. ବ—କାନ୍ଥ ଉଆର ଦେବା—Raising of the
Kāntha uṭhibā walls of a house.

କାନ୍ଥକୁର—ଦେ. ବ. (ସଂ. କନ୍ଥା+କନର୍ ବା କୁଡ୍ରୁଙ୍କିକ=ସାଙ୍ଗ-
Kānthakurā ବଶେଷ)— କାନ୍ଥରେ ଉସ୍ୱାର ଦୋଇଥିବା ଗର୍ତ୍ତ—
କୁନୁଙ୍ଗୀ; ତାକ; କୁଲଙ୍ଗା Wall-niche; a recess in the wall.
आला; ताक

କାନ୍ଥଖୁର—ଦେ. ବ—କାନ୍ଥକୁର୍ (ଦେଖ)
Kānthakhurā Kānthakurā (See)

କାନ୍ଥଚଉକ—ଦେ. ବ—ପୂର୍ବେ ଅବଧାନମାନେ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦେଉଥିବା
Kānthachauki ଏକପ୍ରକାର ଦଣ୍ଡ—A kind of punishment formerly given to offenders in a village school.

[ଦ୍ର—ଏ ଦଣ୍ଡପ୍ରାପ୍ତା ଚଉକରେ ବସିବାର ଅଭିନୟ କର କାନ୍ଥକୁ ପିଠି ବା ପିଠି ଲଗାଇ ଶୂନ୍ୟ ଉପରେ କେତେକ ସମୟ ଗୋଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ବସି ରହେ ।]

କାନ୍ଥ ଛାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—କାନ୍ଥରେ ମାଟି ବୋଳିବା—
Kāntha chhāṭibā To put earth on the wall.

କାନ୍ଥଡ଼ା—ଦେ. ବ—୧ । ଭଙ୍ଗାକାନ୍ଥ—
Kānthaṛdā 1. Dilapidated or ruined walls.
କାଁତଡ଼ା; କାଁଥଡ଼ା ମହନ୍ତ ମହାନ୍ତକ ଗୋଟିଏ କାନ୍ଥଡ଼ା ଉପରେ ବସି
टुटादिवार ଗଞ୍ଜେଇ ଟାଣୁଥିଲେ । ଫକୀରମୋହନ. ଉତ୍କଳବନ୍ଧୁ ।

୨ । ଭଙ୍ଗା ଘରର ଜୀର୍ଣ୍ଣ କାନ୍ଥ ଆଦି; ଭଗ୍ନ ଗୃହର ଜୀର୍ଣ୍ଣାବଶେଷ—2. The remains of a ruined house.

ଅନ୍ଧକୂପ ବୋଲି ଗୋଟାଏ ଘରଥିଲେ ତାହାର କାନ୍ଥଡ଼ା ତ ଥାନ୍ତା ।
ନନ୍ଦେ. ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ୩।୮ ।

ଦେ. ବଶ—ଯେଉଁ ଘରର କାନ୍ଥ ଭାଙ୍ଗି ଗଲ୍ଲଣି—
(house) With dilapidated walls.

କାନ୍ଥ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—କାନ୍ଥ ଉଠାଇବା (ଦେଖ)
Kāntha debā Kāntha uṭhāibā (See)

କାନ୍ଥବାଡ଼—ଦେ. ବ—୧ । କାନ୍ଥସ୍ୱରୂପ ବାଡ଼ ବା କାନ୍ଥରୂପୀ ବାଡ଼—
Kānthabāṛda] A fence used as a wall.

୨ । (ସଦ୍ଭରର) କାନ୍ଥ ଓ ବାଡ଼—
2. Wall and fencing.

କାନ୍ଥି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କନ୍ଥା)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ରକାନ୍ଥ—
Kānthi 1. A small wall.

୨ । ଅଧାକାନ୍ଥ; ଅଳ୍ପ ଉଚ୍ଚ କାନ୍ଥ—2. A short wall.

୩ । ଦିଗ୍ବଳୟର ଫଲଗ୍ନ ଆକାଶ (ଯେଉଁଠାରେ ଆକାଶ ଦିଗ୍ବଳୟକୁ ସ୍ପର୍ଶ କଲ୍ପଳର ଦେଖାଯାଏ—3. The sky just over the horizon.

୪ । ଅଉଡ଼ା; ନଦୀ ବା ସମୁଦ୍ରର ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ଉଚ୍ଚ ଉତ୍ତ—
4. The precipitous bank of a sea or river.

ଘଣ୍ଟିଘ ଜନ ପ୍ରାଚତ ହେଲେ ସେଉେ କାନ୍ଥି ବନ୍ଧୁ କେଶଘସ୍ପର୍ଶଣ ।

୫ । ମେଦନୀପୁରର ଗୋଟିଏ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍ ଓ ନଗର—
5. Contai, a subdivision and town in district Midnapur.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କାନ୍ଥ—Wall.

କାନ୍ଥିଖମ୍ବ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—କାନ୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ଲଗିଥିବା ଖମ୍ବ—
Kānthikhamba A pillar or post in the body of a wall.

କାନ୍ଦ୍‌ବା—ପ୍ରାଦେ.—(ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—(ସଂ. କ୍ରନ୍ଦ ଧାତୁ)—କାନ୍ଦିବା;
Kāndbā କ୍ରନ୍ଦନ କରିବା—To cry; to weep.

କାନ୍ଦ୍ରା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. ପୁଂ.—କାନ୍ଦୁରା (ଦେଖ)
Kāndrā Kāndurā (See)

କାନ୍ଦ୍ରି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—କାନ୍ଦୁରୀ (ଦେଖ)
Kāndri Kānduri (See)

କାନ୍ଦ୍ରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—କାନ୍ଦିବା—
Kāndriba To weep.

ଦେ. କ୍ରି.—କାନ୍ଦୁରିବା (ଦେଖ)
Kānduriba (See)

କାନ୍ଦ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. କ୍ରନ୍ଦ ଧାତୁ)—କ୍ରନ୍ଦନ; ରୋଦନ; କାନ୍ଦଣା—
Kānda Weeping; lamentation.
କଁଦା, କାଁଦୁନି, କାଁଦନି
रूलाई

କାନ୍ଦକ— ଦେ.ବ.—(ଘାନବରଜ ଭାଷା)— ବରଜର ଦୁଆରମୁହଁ ଚାଟ—
Kāndaka The reed-framework put as a door to a betel plantation.

କାନ୍ଦକଟା— ଦେ. ବ.—କାନ୍ଦବୋବା (ଦେଖ)
Kāndakaṭā Kāndabobā (See)

କାନ୍ଦକାନ୍ଦ—ଦେ. ବଣ.—କ୍ରନ୍ଦନୋଦ୍ୟତ—
Kāndakānda About to cry.
କାଁଦକାଁଦ ଗୋପୀକା କାନ୍ଦକାନ୍ଦ ବାଣୀ, ଶୁଣି ନବତ୍ୱ ବେଶ ପ୍ରାଣି ।
काँदकाँद; रेनोधोनी ଭୂପତ· ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

କାନ୍ଦକୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବ.—କାନ୍ଦବୋବା (ଦେଖ)
Kāndakunda Kāndabobā (See)

କାନ୍ଦଣା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. କ୍ରନ୍ଦନ)—କାନ୍ଦ (ଦେଖ)
Kāndaṇā Kānda (See)
କାନ୍ନା ବଡ଼ାର କପଟ ଗୋଟେ କପଟ କାନ୍ଦଣା ।
रेआई; रूलाई ବୋଇବ ହେ ନାଥ ବଡ଼ ସୌଭଗ୍ୟ ବାସୀର ।
ଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀ· ବଙ୍ଗମାନ୍ଦଭ୍ୟ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

[ଦ୍ର—ଜବାହୁଡା କନ୍ୟାମାନେ ବାପ ଘରୁ ପ୍ରଥମେ ଶାଶୁଘରକୁ ଗଲ୍ଲବେଳେ ପିଢା, ମାଢା, ଭାଇ, ଭାଉଜ, ଭଉଣୀ ଆଦ ଆତ୍ମୀୟ-ମାନଙ୍କଠାରୁ ବଦାସ୍ୱ ନେବା ଉପଲକ୍ଷରେ କରୁଣ ସ୍ୱରରେ କାନ୍ଦନ୍ତି । କେତେକ କରଣ, ଖଣ୍ଡାଏତଙ୍କ ଘରେ ବାଳକାମାନେ ଏହି କାନ୍ଦଣାକୁ ବସ୍ୟଃସ୍ଥାମାନଙ୍କଠାରୁ ଶିକ୍ଷା କରିବା ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ, ଓ ଏହି କାନ୍ଦଣା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କନ୍ୟାମାନେ ଅନେକ ପୌରାଣିକ କଥା (allusion) ଓ ଘଟଣାମାନ ସୂଚନା କରନ୍ତି ।]

କାନ୍ଦବ—ସଂ. ବି. (କନ୍ଦୁ=ଭର୍ଜ୍ଜନ ପାତ୍ର+ପକ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—ମିଷ୍ଟାନ୍ନ; ମିଠାଇ—Sweetmeats; confectionery.
Kāndaba

କାନ୍ଦବା—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) କ୍ରି.—କାନ୍ଦିବା—
Kāndabā To cry; to weep.

କାନ୍ଦବିକ—ସଂ. ବି.—(କାନ୍ଦବ+ନିଷ୍ପନ୍ନାର୍ଥେ. ଇକ)—୧ । ମିଷ୍ଟାନ୍ନ
Kāndabika ପ୍ରସ୍ତୁତକାରୀ ଗୁଡ଼ିଆ; ହାଲୁଇ—
1. Confectioner; a baker.
୨ । ରୁଟିକାର; ପିଷ୍ଟକାଦି ବିକ୍ରେତା—2. Loafseller.

କାନ୍ଦବୋବା—ଦେ. ବି.—(ସହଚର; କାନ୍ଦ=ରଡ଼ି ରୁ ଲ୍ଲୋଉକ୍ତାବ+
Kāndabobā ବୋବା=ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱର)—ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ କ୍ରନ୍ଦନ;
କାଁଦାକାଟା, କାନ୍ନାକାଟି କଦାକଟା—Loud cry; wail;
ରୋଧୋନା, ରୋନା ପୀଟନା bewailing.
ଦେ. କ୍ରି.—ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ କାନ୍ଦିବା—
To bewail; to weep loudly.

କାନ୍ଦବୋବାଲି—ଦେ. ବି.—କାନ୍ଦବୋବା (ଦେଖ)
Kāndabobāli Kāndabobā (See)

କାନ୍ଦବୋବାଲି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି
Kāndabobāli karibā କାନ୍ଦିବା; ବିଳାପ କରିବା—
କାନ୍ନାକାଟା କରା To weep bitterly and loudly; to
ରୋନାତଡ଼ପନା, ରୋନାଗାନା bewail.

କାନ୍ଦବୋବାଲି ଛଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କାନ୍ଦବୋବାଲି କରିବା (ଦେଖ
Kāndabobāli chhārdibā Kāndabobāli karibā (See)

କାନ୍ଦ ମାଡ଼ିବା—କ୍ରନ୍ଦନର ଉପକ୍ରମ ହେବା—
Kānda mārdibā To be about to cry.
କାନ୍ନାଆସା
ରୁଲାଇଆନା

କାନ୍ଦରିବେଣ୍ଟ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ବି.—ଶିକାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଧୁକ ପୂଜା କରି
Kāndaribenṭa ଘରୁ ଶିକାର କରିବାକୁ ଅନୁକୂଳ କଲ୍ପବେଳେ
ପରିବାର ମଧ୍ୟରୁ ଜଣକୁ କନ୍ଦାଇ କରି ଯିବା ପ୍ରଥା—The
custom of making one of the members
of the family cry at the time of starting
for hunting purposes.

କାନ୍ଦାହାର—ଦେ. ବି.—(ନାମ)—(ସଂ. ଗନ୍ଧାର; ଗାନ୍ଧାର)—ଅଫଗାନ-
Kāndāhāra ସ୍ଥାନର ଦକ୍ଷିଣାଂଶରେ ଥିବା ପ୍ରଦେଶ ଓ ନଗର—
Name of a province and town in south
Afghanistan.
[ଦ୍ର—ଭାରତର ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମ ପ୍ରାନ୍ତରେ ପ୍ରାଚୀନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ନଗରର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମରେ କାନ୍ଦାହାର ଅବସ୍ଥିତ ।]

କାନ୍ଦି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସ୍କନ୍ଧ)—୧ । ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଫେଣା ଲାଗିଥିବା
Kāndi କଦଳୀର ବୃନ୍ତ—
କାଁଦି 1. A stem containing many bunches
ଘୌଦ୍ of plantains.
ଗଛପାଖେ ପୋତା ହୋଇଛନ୍ତି ରମ୍ଭା ଉଭୁ.
ଫଳ କାନ୍ଦ ଭର ପାଇଣ ହୋଇ ଗରୁ । କୃଷ୍ଣସିଂଡ଼. ମହାଭରତ. ଆଦ ।
[ଦ୍ର—ଗୋଟିଏ ଫେଣାରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ କଦଳୀ ଥାଏ; ସେହିପରି କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଫେଣା ଗୋଟିଏ କାନ୍ଦରେ ଲାଗିଥାଏ ।]
୨ । ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ନଡ଼ିଆଫଳ ବା ଚାଲ ଲାଗିଥିବା ବୃନ୍ତ—
2. A stem containing many cocoanuts or palms.
୩ । ଗୃହ ଆଦ ପାଇଁ ବଳଦ ଭଡ଼ା ଦେଲେ ଯେଉଁ ଧାନ ମୂଲ ମିଳେ—3. Paddy got for letting bullocks for use on hire.

କାନ୍ଦି କୁଣ୍ଢେଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କଦାକଟା କରିବା—
Kāndi kunthei hebā 1. To cry.
କାଁଦାକଟା ୨ । କାନ୍ଦିବାଦ୍ୱାରା ନିଜର ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିବା—
ରୋନାତଡ଼ପନା 2. To whimper; to give vent to one's unwillingness by crying.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅସମ୍ମତି ବା ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିବା—
3. To express one's unwillingness to do anything.
୪ । କାନ୍ଦିବା ଓ କାକୁତିମିନତି କରିବା—
4. To weep and beseech.

କାନ୍ଦିଗ୍‌ଭୂତ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (କାଂ ଦିଶଂ=କେଉଁ ଦିଗକୁ+ଭୂତ
Kāndigbhūta =ପ୍ରାପ୍ତ; କେଉଁ ଦିଗକୁ ଯିବ ବୋଲି
(କାଂଦିଗ୍‌ଭୂତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ୍ୟାକୁଳ)—ଭୟରେ କଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼;
ଭୟରେ ଯାହାକୁ ବାଟ ଦିଶେ ନାହିଁ—Not able to
ascertain where to fly through fear;
bewildered; dumbfounded through fear.

କାନ୍ଦିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କ୍ରନ ଧାତୁ)—୧ । କ୍ରନ୍ଦନ କରିବା—
Kāndibā 1. To cry; to weep.
କାଁଦା ୨ । ଜଳ ବୁହାଇବା—2. To shed water.
ରୋନା ୩ । ବିଳାପ କରିବା—
(କନ୍ଦାଇବା—ଣିଜନ୍ତ) 3. To utter a wailing or plaintive sound; to lament.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେମାନେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—ଗାଇ ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବୁଝ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୂଝ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—ଖେଳରେ ହାର ବୃଥା ଗୋଳ କରିବା—
To set up a row after defeat in a game.

[ଦ୍ର—ଲୋକେ ଗଭୀର ମନୋଦୁଃଖରେ କାନ୍ଦନ୍ତି; ରୋଗ ବା ପ୍ରହାରଜନିତ ଶାରୀରପୀଡ଼ା ଯୋଗୁଁ କାନ୍ଦନ୍ତି; ଭକ୍ତି ବା ପ୍ରେମବିହ୍ୱଳ ହୋଇ କାନ୍ଦନ୍ତି; ଆଖିରୁ ଲୁହ ବହିବା କାନ୍ଦିବାର ଲକ୍ଷଣ । କାନ୍ଦିବା ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ **କାଟିବା**, କୁନ୍ଥେଇବା, ବୋବେଇବା କ୍ରିୟାମାନ ସଦୃଶରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

କାନ୍ଦିବା କୁନ୍ଥେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କାନ୍ଦିକୁନ୍ଥେଇ ହେବା (ଦେଖ)
Kāndibā kuntheibā Kāndikunthei hebā (See)

କାନ୍ଦିଭସାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ବହୁ ଲୋତକ ଧାଗ୍‌ଧାଗ କରିବା—
Kāndibhasāibā To shed tears profusely.

କେଁଦେଭାସାନ ହାଡ଼ଗୋଡ଼ ବାନ୍ଧ ଉସାଇଲେ କାନ୍ଦ,
ନ ପୂରିବ କେବେ ଖୁଆଣି ଇଚ୍ଛା—ଭୀମ. ଚୌଉଲଦ୍ରସ୍ତ ।

କାନ୍ଦିରିବା—ଦେ. ଧ୍ୱ. (ସଂ. କ୍ରନ୍ଦ ଧାତୁ)—କାନ୍ଦୁରିବା (ଦେଖ)
Kāndiribā Kānduribā (See)

କାନ୍ଦିଶୀକ—ସଂ. ବି. (କାଂ + ଦଶଂ + ଇକ; 'କାଂ ଦଶଂ ନ ପଶ୍ୟତୀତି କାନ୍ଦିଶୀକଃ'; ଭୟରେ ଅଡରୁଛ ହୋଇ ପଳାଇବାବେଳେ ଯେ କେଉଁ ଦଗକୁ ଗୃହିଁ ପାରେ ନାହିଁ)—
Kāndiśīka

୧ । ଭୟଦ୍ରୁତ; ଭୟରେ ପଳାୟିତ; ଭୟଭ୍ରସ୍ତ—
1. Dumbfounded through sudden fright; bewildered through fright.

କାନ୍ଦିଶୀକ ନୋହି ବଦ ହେଲ ଉହିଁ, ସବୁଦର୍ପ ପାରଯାଇ—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚଉତ୍ରଳା ।

୨ । ବୈକ୍ଲବ୍ୟଯୁକ୍ତ—
2. Struck or agitated with fright.

ପାନ୍ଥର ଝଡ଼ାଳେ ଉହୁଥିବ ଉରୁ
ବଦେଶି ସମ୍ମୁଖେ କାନ୍ଦିଶୀକ ପରୁ—ବ୍ରଧାନାଥ, ଚରଦାର ।

କାନ୍ଦୁଣମାନ୍ଦୁଣ୍—ଦେ. ବି—କାନ୍ଦୁଣୀମାନ୍ଦୁଣୀ (ଦେଖ)
Kāndunmāndun Kāndunīmāndunī (See)

କାନ୍ଦୁଣିଆଁ—ଦେ. ବିଣ.ପୁଂ—କ୍ରନ୍ଦନଶୀଳ—Continually weeping; whimpering; always crying.
Kāndunīāñ
କାଁହୁନିୟାଁ: କାଁହୁନେ

କାନ୍ଦୁଣୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କାନ୍ଦୁଣିଆଁର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Kāndunī Feminine of Kāndunīāñ.

କାଁହୁନୀ ଦେ. ବି. (ସଂ. କ୍ରନ୍ଦନ)—କ୍ରନ୍ଦନ; କାନ୍ଦଣା—
Weeping.

ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ କାନ୍ଦୁଣୀ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଉଦରୁ,
ପାର୍ଦ୍ଧି ଦେଇଥିଲ ବ ବହୁତ ଦୂରକୁ । କୃଷ୍ଣଜିତ. ମହାଭାରତ. ଶଲ୍ୟ ।

କାନ୍ଦୁଣୀମାନ୍ଦୁଣୀ—ଦେ. ବିଣ.—୧ । କାନ୍ଦୁକାନ୍ଦୁ; କ୍ରନ୍ଦନୋଦ୍ୟତ—
Kāndunīmāndunī About to cry.

କାନ୍ଦୁନେମାନ୍ଦୁନେ ୨ । କାନ୍ଦଣାପର ହେବା—2. Crying.

୩ । କ୍ରନ୍ଦନସ୍ୱରରେ ଅନୁଯୋଗ ପ୍ରକାଶକାତ୍ମ—
3. Plaintive.

କାନ୍ଦୁମାନ୍ଦୁ—ଦେ. ବିଣ.—କାନ୍ଦୁଣୀମାନ୍ଦୁଣୀ (ଦେଖ)
Kāndumāndu Kāndunīmāndunī (See)

ମେଘେ ଡେଙ୍ଗି ସେ ଦୁଇଜଣ କାନ୍ଦୁମାନ୍ଦୁ ହୋଇ କହିଲେ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

କାନ୍ଦୁରମାନ୍ଦୁର୍—ଦେ. ବିଣ.—କାନ୍ଦୁଣୀମାନ୍ଦୁଣୀ (ଦେଖ)
Kāndurmāndur Kāndunīmāndunī (See)

କାନ୍ଦୁରା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ.—କ୍ରନ୍ଦନଶୀଳ; ଯାହାର କାନ୍ଦିବାର ଅଭ୍ୟାସ—
Kāndurā Given to crying; often crying at trifles.
(କାନ୍ଦୁରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
କାଁହୁନେ
ରୋନେବାଲା

କାନ୍ଦୁରିବା—ଦେ. ବି.—(ସଂ. କ୍ରନ୍ଦ ଧାତୁ)—ଅଥାରରେ ବସିଥିବା ବେଶି ସିଦ୍ଧି ସିବା ପିଠାରୁ ରସ ବହିବା—Oozing of juicy liquid from steam-boiled cake.
(ଯଥା—ଏ ପିଠା କାନ୍ଦୁରିଲାଣି ।)

କାନ୍ଦୁରୀ—ଦେ. ବି.—ଅକଣ୍ଟା ଲାଜକୁଳ ଶାଗ—
Kāndurī A kind of pot herb.

ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—କାନ୍ଦୁରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Kāndurā.

କାନ୍ଦୁରୁ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—କନ୍ଦମୂଳ (ଦେଖ)
Kāndurū Kandamūla (See)

ବିଣ. — କାନ୍ଦୁର୍ (ଦେଖ)
Kāndurā (See)

କାନ୍ଦୁରୁମାନ୍ଦୁରୁ—ଦେ. ବିଣ.—କାନ୍ଦୁଣୀମାନ୍ଦୁଣୀ (ଦେଖ)
Kāndurumāndurū Kāndunīmāndunī (See)

କାନ୍ଦୁଲ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—ଏକ ପ୍ରକାର ଦଲିଲ—
Kāndula A kind of pulse.

କାନ୍ଦ୍ରି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ସ୍ତ୍ରୀ—କାନ୍ଦୁର (ଦେଖ)
Kāndri Kāndri (See)

କାନ୍ଦ୍ରିବା—ଦେ. ବି.—କାନ୍ଦୁରିବା (ଦେଖ)
Kāndribā Kāndurībā (See)

କାନ୍ଧ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ସ୍କନ୍ଧ)—ସ୍କନ୍ଧ—
Kāndha Shoulder.

କାଁଧ ଶିର ଉପରେ ଯେଉଁ କାନ୍ଧ,
କାଁଧ, କଁଧା ମନେ ନ ଥିବ ତାଙ୍କ ବଧ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

[ଦ୍ର—ମନୁଷ୍ୟର ବାହୁମୂଳ ଓ ବେକର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଉପର ଅଂଶ ଓ ପଶୁମାନଙ୍କ ଆଗଗୋଡ଼ର ମୂଳ ଓ ମୁଣ୍ଡ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଉପର ଅଂଶକୁ କାନ୍ଧ କହନ୍ତି ।]

କାନ୍ଧକରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କାନ୍ଧରେ ବହିବା; କାନ୍ଧେଇବା—To take or carry a thing or person on the shoulder; to shoulder.
କାଁଧେକରା
କାଁଧନା

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଗ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଙ୍ଗ	ଯ	ମ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଈ	ଙ

କାନ୍ଧକୁ କାନ୍ଧ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧। (ସବାରକାନ୍ଧଆ ବେଦ୍ଦେର୍‌ଙ୍କ ଭାଷା)—ସବାରକାନ୍ଧଆ କାଁଧାଦେଓୟା, କାଁଧାକାଧିକରା ବେଦ୍ଦେର୍‌ମାନେ ଏକଡ଼ କାନ୍ଧକୁ କାନ୍ଧ ସବାର ବାଉଁଶରେ ସମାନ ଉଚ୍ଚରେ ଲଗାଇବା—1. To put the shoulders together to the pole of a palanquin.

୨। (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପରସ୍ପରସହଯୋଗ ହୋଇ କୌଣସି କର୍ମ କରିବା—2. (figurative) To work earnestly in cooperation.

କାନ୍ଧକୁ କାନ୍ଧ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧। କାନ୍ଧ ପଡ଼ିବା (ଦେଖ) Kāndhaku kāndha päibā Kāndha pa̤rdibā (See)

୨। (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସମକକ୍ଷ ହେବା; ସମାନ ହେବା—2. (figurative) To be equal.

କାନ୍ଧକୁ କାନ୍ଧ ମିଳାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—କାନ୍ଧକୁ କାନ୍ଧ ଦେବା (ଦେଖ) Kāndhaku kāndha mi̤lāibā Kāndhaku kāndha debā (See)

କାନ୍ଧଗଡ଼—ଦେ. ବ.—ଗଡ଼ ଉଲେ ନୋଟ (ଦେଖ) Kāndhagarḍi Notes under garḍi (See)

କାନ୍ଧ ଧରାଧରି—ଦେ. ବିଣ.—ବନ୍ଧୁତା ବା ସହଚରତ୍ୱର ନିଦର୍ଶନସ୍ୱରୂପ ପରସ୍ପର କାନ୍ଧରେ ହାତ ପକାଇ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ବା ଚାଲୁଥିବା (ଦୁଇ ବ୍ୟକ୍ତି)—(two persons) Holding each other's shoulders in token of friendship or companionship.

କାନ୍ଧ ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧। ସବାର ଆଦ ବୋଝକୁ ଏକ କାନ୍ଧରୁ ଅନ୍ୟ କାନ୍ଧକୁ ବଦଳାଇବା—Kāndha pakāibā 1. To change shoulders

୨। ସମକକ୍ଷ ହେବା—2. To be a match for.

କାନ୍ଧ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ.—(ସବାର ବେଦ୍ଦେର୍‌ଙ୍କ ଭାଷା)—ଏକ ପାଖର ସବାର ବାଉଁଶରେ ଲାଗିଥିବା ଏକାଧିକ ବେଦ୍ଦେର୍‌ଙ୍କ କାନ୍ଧ ସମାନ ଉଚ୍ଚତାଯୁକ୍ତ ହେବା—Kāndha pa̤rdibā The state of the shoulders of the bearers of a palki-pole being of the same level.

କାନ୍ଧବଦଳ—ଦେ. ବ.—ସବାରକାନ୍ଧଆ ବେଦ୍ଦେର୍‌ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାନ୍ଧେଇଥିବା ବେଦ୍ଦେର୍‌ମାନଙ୍କୁ ଅବସର ଦେଇ ଅନ୍ୟ ପଞ୍ଚା ବେଦ୍ଦେର୍‌ମାନଙ୍କର ସବାରରେ କାନ୍ଧ ଲଗାଇବା—Kāndhabada̤la The changing of shoulders by different relays of palki-bearers.

କାନ୍ଧବଦଳି—ଦେ. ବ—କାନ୍ଧବଦଳ (ଦେଖ) Kāndhabada̤li Kāndhabada̤la (See)

କାନ୍ଧ ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଶଗଡ଼ବୁହା ବଳଦମାନେ) କାନ୍ଧକୁ ଠେକ ରଖି ଶଗଡ଼ର ଯୁଆଡ଼ଦ୍ୱୟକୁ ଉଲମୁଖ ନ କରାଇବା—To keep the shoulders lifted up while bearing the yoke (said of cart-bullocks).

କାନ୍ଧବିନ୍ଦି—ଦେ. ବ—ସବଦା କାନ୍ଧରେ ଭାର କମ୍ବା ସବାରବାଉଁଶ ବହିବାଦ୍ୱାରା ପଶୁ ବା ମନୁଷ୍ୟର କାନ୍ଧର ଯେଉଁ କାଁଧେରକଡ଼ା ମାଂସପେଶୀ ଓ ଚମଡ଼ା ଶକ୍ତ ହୋଇ ଶ୍ରମସହିଷ୍ଣୁ ହୋଇ ଥାଏ—Bunion or callus formed on the shoulder of a person or beast who habitually shoulders loads.

କାନ୍ଧଭେଣ୍ଡା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ନିର୍ବୁଦ୍ଧିଆ, ବଳୁଆ ଓ ହୁଷ୍ପୁଷ୍ଟ ଯୁବକ—A strong and stout young man without intelligence.

କାନ୍ଧରେ ଯିବା—ଦେ. ବ.—ମଲେ ଶବ ଭାଇକୁଟୁମ୍ବମାନଙ୍କ କାନ୍ଧରେ କୋକେଇରେ ଶ୍ମଶାନକୁ ନିଆ ହେବା; ମରିବା—Kāndharе jibā To be carried on the shoulders of one's brothers after dying; to die.

କାନ୍ଧ ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ସବାର ବାଉଁଶରେ କମ୍ବା ଶଗଡ଼ ଯୁଆଳରେ କାନ୍ଧଲଗାନା (ବେଦ୍ଦେର୍ ବା ବଳଦ) କାନ୍ଧକୁ ଫଯୁଲ୍ କାଁଧଲାଗାନ କରିବା—Kāndha lagāibā To put one's shoulders to a yoke or palki-pole.

କାନ୍ଧସନ୍ଧି—ଦେ. ବ—ଦୁଇ କାନ୍ଧର ମିଳନ ସ୍ଥାନ; ପିଠିର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଅଂଶ—Kāndhasandhi The part of the back between the two shoulders.

ବସ୍ତ୍ରଦନ୍ତ କାଶ୍ମୀରନଙ୍କୁ ଯେ କଲ୍ପନ୍ତ
ଚଲ୍ଲେ ନଲ ପ୍ରୌଢ଼ି କାନ୍ଧସନ୍ଧ ପୃଥୁ। କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାସ୍ୱରତ. କର୍ଣ୍ଣ।

କାନ୍ଧ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର କାନ୍ଧରେ ବାହୁଡ ହେବା—Kāndha hebā To be carried on another's shoulders.

କାଁଧାମି ହୋନା

କାନ୍ଧି—ଦେ. ବ—୧। (କଦଳୀ) କାନ୍ଦ (ଦେଖ) Kāndhi 1. (Kada̤lī) Kāndi (See)

ଭୋଖାରୁ ପାଉଲ କଦଳୀ କାନ୍ଧଏ ଅଉଲ। ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ।

୨। ସବାରକାନ୍ଧଆ ବେଦ୍ଦେର୍‌ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁମାନେ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ବା ଏକା ବାଉଁଶକୁ କାନ୍ଧେଇଥାନ୍ତି—2. Co-bearers of a palki.

କାନ୍ଧିଆ—ଦେ. ବ—୧। ଟାଭା ପରି ଏକଜାତୀୟ ଖଟା ଫଳ; ବଡ଼ ଲେମ୍ବୁ—Kāndhiā 1. A kind of large lemon.

ଟାଭ ଲେମ୍ବାଇ କମିଜା କାନ୍ଧିଆ। ପ୍ରାଚୀ. ପ୍ରଭାତ. ଶଶୀସେନା।

୨। କାନ୍ଧଦ୍ୱାରା ଭାରବହନ କର୍ମ—2. Act of carrying loads on the shoulders; shouldering.

ଦେ. ବିଣ—୧। (ସ. ସ୍ତ୍ରୀ) କାନ୍ଧରେ ଭାରବାହୀ (ବ୍ୟକ୍ତି); ଯାନବାହକ (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. Bearing a load on the shoulders.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ହାଇଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଦେ ପାର୍ଶ୍ୱ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଃଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଥୁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଈଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୨ । ନାଲଗଣ୍ଡୁର ନାଲଉଚ୍ଚ (ଭୂମି)—
2. (land) Which is neither high nor low.

କାନ୍ଧଆ ଗଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସ୍କନ୍ଧ)—ଘରଗୁଲର ମଝି ଗଡ଼—
Kāndhiā gardi The middle belt of the thatch of a house.

କାନ୍ଧଆ ବେହେରା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ବେହେରାମାନେ ସବାରର ଆଗ ଓ ପଛ ବାଉଁଶକୁ କାନ୍ଧେଇ ସବାର ବୁହନ୍ତି—
Kāndhiā beherā Palki bearers.

[ଦ୍ର—ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ ଜାତିର ଲୋକେ କାନ୍ଧଆ ବେହେରା ହୁଅନ୍ତି । ପୁରୀ ଓ କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ଗଉଡ଼ ଓ ବାଉରୀମାନେ କାନ୍ଧଆ ବେହେରା ହୁଅନ୍ତି । ଗଉଡ଼ମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ କରଣମାନଙ୍କୁ କାନ୍ଧାନ୍ତି; ବାଉରୀମାନେ ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କୁ କାନ୍ଧାନ୍ତି । ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ମେଦିନୀପୁରରେ ପାଣ ଓ ଦାଢ଼ିମାନେ କାନ୍ଧଆ ବେହେରା ହୁଅନ୍ତି । ସବାରୀ କାନ୍ଧେଇବା ପ୍ରଣାଳୀ:—ଏକା କାନ୍ଧରେ ସବାରବାଉଁଶକୁ ସମସ୍ତେ ନ କାନ୍ଧେଇ ଜଣେ ଡାହାଣ କାନ୍ଧରେ ଓ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ବାଆଁ କାନ୍ଧରେ କାନ୍ଧଆନ୍ତି । ଏହିପରି କାନ୍ଧେଇବା ଦ୍ୱାରା ବେହେରାମାନଙ୍କର ଗୋଡ଼କୁ ଗୋଡ଼ ନ ବାଜି ସୁବିଧାରେ ଗତି ହୁଏ ଓ ସବାର ନ ଦୋହଲି କାନ୍ଧରେ ଥିର ହୋଇ ରହେ । କାନ୍ଧଆ ବେହେରାମାନଙ୍କର ନାମ:—(୧) ପିଙ୍ଗ (ପିଙ୍ଗ), (୨) କୁମ୍ଭ, (୩) ପିଙ୍ଗାଳ, (୪) କୁମ୍ଭାଳ, (୫) ମୂଳଆ. (୬) ଗରବ (ଗରଡ), (୭) ଗରବଆ । କାନ୍ଧଆ ବେହେରାଙ୍କର ବ୍ୟବହୃତ ଡାକ:—ଏହା ଅନେକ ପ୍ରକାର ଓ ଢାଢା । ୩ ଅକ୍ଷରିଆ, ୪ ଅକ୍ଷରିଆ, ୫ ଅକ୍ଷରିଆ, ୬ ଅକ୍ଷରିଆ ଓ ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ ସ୍ୱରିଣୀବିଶିଷ୍ଟ । ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ ଅଞ୍ଚଳର ବେହେରାମାନେ ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ ଶବ୍ଦ ଓ ସ୍ୱରିଣୀରେ ଡାକନ୍ତି । ଏହି ଡାକଦ୍ୱାରା ଆଗକାନ୍ଧଆ ବେହେରାମାନେ ପଛକାନ୍ଧଆ ବେହେରାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୁଅନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ସାବଧାନ କରି ଦଅନ୍ତି । ସେଥି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅନେକ ଭଗ, ଅଶ୍ଳୀଳ କଥା ଓ ଅଶ୍ଳୀଳ କଥା ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି । ସେଥିରୁ ଗୁଡ଼ିଏ ଏ ଭାଷାକୋଷର ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଅକ୍ଷରକ୍ରମରେ ଦିଆ ଯାଇଅଛି । ସେମାନେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । କାନ୍ଧଆ ବେହେରାମାନଙ୍କ ଗୀତ:—ଆଗ ବେହେରାମାନେ ଡାକ ଡାକିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି ଓ ପଛ ବେହେରାମାନେ ସେହି ଡାକକୁ ଶୁଣି ସତର୍କ ହେଉଥାନ୍ତି । ଯେଉଁ ପଶ୍ଚାତ ସବାର କାନ୍ଧେଇବାରୁ ଅବସର ପାଇ ପଛେ ପଛେ କିଛି ଦୂରରେ ଚାଲୁଥାନ୍ତି ସେମାନେ ଶ୍ରମାପନୋଦନାର୍ଥ ଓ କାନ୍ଧେଇଥିବା ବେହେରାଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପୌର୍ଣ୍ଣମିକ ଓ ସମସ୍ୱ ସମସ୍ୱରେ ଅଶ୍ଳୀଳ ଗୀତ ବୋଲୁଥାନ୍ତି ।]

କାନ୍ଧୁଆ କରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି.—କାନ୍ଧ କରିବା (ଦେଖ)
Kāndhua karibā Kāndha karibā (See)

କାନ୍ଧୁଆ ଦେବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. —କାନ୍ଧ ଦେବା (ଦେଖ)
Kāndhua hebā Kāndha hebā (See)

କନ୍ଧୁଆ—ଦେ. ବଣ.—କାନ୍ଧଆ ୨ (ଦେଖ)
Kāndhuā Kāndhiā 2 (See)

କାନ୍ଧେଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (କାନ୍ଧଶବ୍ଦରୁ ଓଡ଼ିଆ ନାମ ଧାତୁ)—
Kāndheibā ୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କାନ୍ଧରେ ବହନ କରିବା—
କାଁଧାନ 1 To carry a person on the shoulders.
କାଧାନା ୨ । କାନ୍ଧଦ୍ୱାରା ଭାର ବହନ କରିବା—
To carry a load on the shoulders.

କାନ୍ଧେ ବଳଦ – ଦେ. ବ.—ଗୋଟିଏ ବଳଦ—
Kāndhe balada One bullock.

[ଦ୍ର—ଗୋଟିଏ ବଳଦର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର କାନ୍ଧ ଥିବାରୁ ଏପରି ବ୍ୟବହାର; ଭୁଲ. ଘରେ ଦୁଇଗୋ ।]

କାନ୍ଧୋଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି.—କାନ୍ଧେଇବା (ଦେଖ)
Kāndhoibā Kāndheibā (See)

କାନ୍ୟକୁବୁଜ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ—କାନ୍ୟକୁବ୍ଜ (ଦେଖ)
Kānyakubuja Kānyakubja (See)

କାନ୍ୟକୁବୁଜ ନାମେ ଦେଶ
ଅକାମିଳର ଜହିଁ ବାସ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କାନ୍ୟକୁବ୍ଜ—ସଂ. ବ. (କନ୍ୟା + କୁବ୍ଜ + ଅ)—
Kānyakubja ୧ । କନୌଜ ଦେଶ; କନ୍ୟାକୁବ୍ଜ (ଦେଖ)
1. Kanyākubja (See)

ଯେ ଦେଖେ କରଣ ସମୀର,
ବୁଜ ଯେ କନ୍ୟାଙ୍କ ଶରୀର ।
ଭେଣ୍ଟ ହେଲ କାନ୍ୟକୁବ୍ଜ ଦେଶ
ଗାଧି ଅଶ୍ୱ ଡାଢାଙ୍କ ଅଂଶ—ବଳରାମ. ବନ୍ଦନସମାପ୍ତି ।

୨ । କାନ୍ୟକୁବ୍ଜରୁ ଆଗତ ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରିଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣ (ଏମାନଙ୍କର) (ପୁବେ, ଭେବାର, ଉପାଧ୍ୟା, ପାଣ୍ଡେ ଆଦି ଉପାଧି)—2. Brahmana Settlers from Kanouj.

୩ । କାନ୍ୟକୁବ୍ଜବାସୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ—
3. A Brāhmaṇa resident of Kanouj.

କାନ୍ହୁ—ଗ୍ରା. ବ—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ; କାନୁ (ଦେଖ)—
Kānha Kānhu (See)

ବୁଧ ବୋଲନ୍ତୁ ଗୋ ଯହିଁ ସ୍ଥଳ ଯହିଁ କାହ୍ନ—ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

କାନୁ—ଦେ. ବ (ସଂ. କୃଷ୍ଣ; ଗ୍ରା. କାହ୍ନି)—୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
Kānhu 1. Śrikṛushṇa.
କାନୁ ୨ । ଦେଶ ପ୍ରଚଳିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମବିଶେଷ—
କନ୍ହାଇ 2. A name given to males.

କାପ୍—ବୈଦେ. ବ—୧ । (ଇଂ. କପ୍) ପିଆଲା; ପାତ୍ର—
Kāp 1. Cup.
କାପ (ଯଥା—ଏକ କାପ୍ ଚା ।)
କାପ ୨ । (ଇଂ. କାପ୍) ଟୋପି—2. Cap.
୩ । ବନ୍ଦୁକର ଟୋପି—3. The firing cap for a muzzle-loading gun.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଚ୍ଚ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍ଦ

କାପ୍‌କାପ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—(ଜୀବ ମଲ୍ଲ ପୂର୍ବରୁ ପାଟିକୁ ମେଲ୍ଲ କରିବା ଓ ବୁଜିବା; ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଶୋଚନୀୟ; ମୁମୂର୍ଷୁ ଅବସ୍ଥାପନ୍ନ—Decadent; in a dying condition.

Kāpkāp

ପଇସା ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାକ ଜଲ୍ଲ କଂଗ୍ରେସ୍ କମ୍ପେଟ୍‌କାଲେ ଝୁଙ୍ଗ୍ ଝୁଙ୍ଗ୍ ହେଉଥିଲେ । ଛଗ ଯେଉଁଠି ସରଲ ଚର୍ଚ୍ଚ ଅବସ୍ଥା ହେଲ 'କାପ୍‌କାପ୍' ଆଉ ତାହାର ପଡ଼ିଲ ସତ କଥା ।

ସମ୍ବଲପୁର ଇତିହାସେବକ ୨୨-୭-୨୯ ।

କାପ୍‌କାପି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପ୍ରଜାପତ୍ତି—Butterfly.

Kāpkāpi

କାପ୍‌ଟେନ୍—ବୈଦେ. ବ ଇଂ. କାପ୍‌ଟେନ୍)—କାପ୍ତାନ୍ (ଦେଖ)—Kāptān (See)

Kāpṭen

କାପଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. କର୍ପଟ; ଭୁଲ ହିନ୍ଦି କପ୍‌ଡ଼ା)—ଲୁଗା; ବସ୍ତ୍ର—Cloth.

Kāprḍā

[ଦ୍ର—କାପଡ଼ା ଶବ୍ଦ ଲୁଗା ଅର୍ଥରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ନାହିଁ, କନ୍ତୁ ଶିରିକାପ୍‌ଡ଼ା, ତେଲକାପ୍‌ଡ଼ା ଶବ୍ଦରେ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ଅଛି ।]

କାପ୍ରି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚେମ୍ପିଡ଼ାଲଇ ମୂଳ—The root of a medicinal creeper ; Hemidesmus Indicus.

Kāpri

କାପ—ଦେ. ବ (ସଂ. କର୍ତ୍ତପାଲି; କମ୍ବା କମ୍ବ ଧାତୁ; ମୁଣ୍ଡକୁ ଦଲାଇଲା-ବେଳେ ଏହା କାନରେ କମ୍ପି ବାରୁ)—୧ । ଚଟକା ବା କନକବଉଳୀ ବର୍ତ୍ତୁଳ କାନର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—1. A kind of flat ear ornament. **କାଁପ; କରନଫୁଲ**

Kāpa

ଭେସନେକ ଅନୁପମ ଶ୍ରବଣର କାପ—ବସ୍ତୁବୈଶଦ୍ୟବୃତ୍ତଣ ।

୨ । (ସଂ. କପଟ) ଛଦ୍ମବେଶ; ଛଳନା—2. Mask; false appearance; pretext.

୩ । ବଙ୍ଗଦେଶରେ ବାରେନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର କୌଳିନ୍ୟଘଟିତ ଦୋଷରୁ ଘଟିବା ନିକୃଷ୍ଟତା—3. Inferiority due to infringement of rules of Kulinism amongst the Bārendra Brāhmaṇas of Bengal.

୪ । ପୁରୁଣା ଶଗଡ଼ର ଭୁମ୍ବରେ ଅଖଦ୍ୱାର ଘୋରଦ୍ୱୋଇ ବଡ଼ ଛଣା ଦ୍ୱୋଇଗଲେ ସରୁ କଣା ଥିବା ଖଣ୍ଡିଏ ଗୋଲ କାଠ, ଯାହା କି ଭାହା ମଧ୍ୟରେ ଭୁଞ୍ଜାଇ ଦିଆଯାଏ—4. A round piece of wood with a small hole put into the nave of a cart-wheel of which the eye has been worn out and enlarged by friction with the axle.

ଦେ. ବଣ—୧ । କପଟବେଶୀ —1. Wearing a mask.

୨ । କୌତୁକକାସ୍ତ (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—2. Sportive.

କାପଟିକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (କପଟ + ସଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଇକ)—

Kāpaṭika

୧ । ଶଠ; କପଟୀ—1. Deceitful; guileful.

୨ । କପଟାଗ୍ରସ୍ତ—2. Hypocritical.

ସଂ. ବ. ପୁଂ—ଶ୍ରୁତ—Student.

କାପଟ୍ୟ—ସଂ. ବ. (କପଟ + ସ୍ୱାର୍ଥେ ବା ଭାବେ. ଯ; ଭୁଲ. ସୌଜ୍ୟ, ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ)—

Kāpaṭya

୧ । ଶଠତା—1. Deceit.

୨ । କପଟାଗ୍ରସ୍ତ—2. Hypocrisy; dissimulation.

୩ । ଦୁଷ୍ଟତା—3. Wickedness (M. W)

୪ । ଅସତ୍‌ପଣ—4. Dishonesty (M. W.)

[ଦ୍ର—କପଟ ଶବ୍ଦ ବିଶେଷ୍ୟ; ଏଥିରେ ଭାବାର୍ଥେ ଯ ପ୍ରତ୍ୟୟ ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣର ମାଡ଼ିବରୁବ ଅଟେ । କନ୍ତୁ ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ କାପଟ୍ୟ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଅଭିଧାନକାରମାନେ (ଯଥା—ବିଲ୍‌ସନ୍ ସାହେବ, ପ୍ରକୃତିବାଦ ଅଭିଧା) ଏହାକୁ 'ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ' ଶବ୍ଦ ପର ବିଶେଷ୍ୟରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ଅଛନ୍ତି ।]

କାପଡ଼—ଦେ. ବ—କପଡ଼ା (ଦେଖ)

Kāparḍa

ସୁନେଇ ବେଇନ୍ଥ ମାଳଡ଼, ରୁପେର କାଚୁନ୍ଥ କାପଡ଼—କାହାଣୀ ।

କାପଡ଼ା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—କପଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Kāparḍā (etc)

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଏ ଶବ୍ଦ ଶାକାପଡ଼ା ବା ଶିରିକାପଡ଼ା ଓ ତେଲକାପଡ଼ାରୂପେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

କାପଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାର୍ପଟିକ)—

Kāparḍi

କାପଡ଼ିଆ

୧ । ବସ୍ତ୍ର ବିକ୍ରେତା—1. A dealer in clothes.

କପରିୟା

୨ । ଯେ ବୁଲାଇ କରି ଲୁଗା ବିକେ; ପାଟିଗ—2. A hawker of cloth.

୩ । (ପ୍ରାଚୀନ ବ୍ୟବହାର) କନ୍ଥାଧାସ୍ତ ଭିକ୍ଷୁକବିଶେଷ—3. A class of beggars wearing ragged cloth.

କାପଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—କାପଡ଼ି (ଦେଖ)

Kāparḍiā

ଦାରଣ କାପଡ଼ିଆ ସହିଁ ବସେ । ଗ୍ରାତା. ଦରବେଗୀତା ।

କାପତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କପୋତ) କାପ୍ତା (ଦେଖ)

Kāpatā

କାପତାକାପତି—ଦେ. ବ (ସଙ୍ଖ୍ୟାର ଶବ୍ଦ)—କାପ୍ତାକାପ୍ତି (ଦେଖ)

Kāpatākāpati

କାପତାନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାପ୍‌ଟେନ୍) କାପ୍ତାନ୍ (ଦେଖ)

Kāpatān

କାପତାର—ଦେ. ବ—ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ (ଏହା ପ୍ରାୟ ୨ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ)—Clerodendron Inerme.

Kāpatār

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପରେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ପ୍ରକାଶକୋଷରେ ନମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳଲେ 'କଅ' ଖୋଜବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କାପତ—ଦେ. ବ—କାପ୍ତି (ଦେଖ)—
Kāpati Kāpti (See)

କାପଥ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧାରସ୍ଥ; କୁ+ପଥିନ୍; କ ସ୍ଥାନରେ 'କା' ଆଦେଶ; ଭୁଲ. କାପୁରୁଷ)—
Kāpatha
୧ । କୁପଥ; କୁତ୍ସିତ ମାର୍ଗ—1. Bad road.
୨ । ନିନ୍ଦିତ ଆଚରଣ—
2 Evil ways; evil conduct.
୩ । ଦାନବିଶେଷ—
3. A kind of religious gift.
ଦେ. ବଣ—କୁମାର୍ଗାବଲମ୍ବୀ; ନିନ୍ଦାଚାରୀ—
Taking to evil ways.

କାପାଳ—ସଂ. ବଣ. (କପାଳ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—
Kāpāla କପାଳ ବା ମୁଣ୍ଡର ଖପୁରସମ୍ବନ୍ଧୀସ୍ଥ—
Cranial; relating to the skull.
ସଂ. ବି. ପୁଂ—୧ । ନଟ—1. Actor.
(କାପାଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଭଣ୍ଡାର—2. Barber.

କାପାଳିକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (କପାଳ=ନରକପାଳ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—
Kāpālika ୧ । ବାମାଗ୍ଦ୍ଧ ତାନ୍ତ୍ରିକ—
1. A Tāntrika worshipper of Durgā of the order of 'Bāmāchārī'.
[ଦ୍ର—କାପାଳିକମାନେ ଦେହରେ ମଣାଣି ପାଉଁଶ ବୋଳ ହୁଅନ୍ତି; ଗଳାରେ ଅସ୍ଥିମାଳା ଧାରଣ କରନ୍ତି ଓ ବ୍ୟାଘ୍ରଚର୍ମ ପରିଧାନ କରନ୍ତି । ନରକପାଳ ଏମାନଙ୍କର ଭୋଜନପାତ୍ର ଓ ଉଷାପାତ୍ରର କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ଏମାନେ ସର୍ବଦା ଘଣ୍ଟାଧ୍ୱନି ସହ 'କାଳୀ ଓ ଭୈରବ' ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ବୁଲନ୍ତି ।]
୨ । ଶିଳ୍ପଜୀବୀ ଶୂଦ୍ରଜାତିବିଶେଷ—
2. Name of an artisan class of the Śūdra caste.
ସଂ. ବଣ—ନରକପାଳସମ୍ବନ୍ଧୀସ୍ଥ—Cranial.

କାପାଳିନୀ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାପାଳିନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ.ଈ)—କାପାଳୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Kāpālinī Feminine of Kāpālī.
ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ନଟୀ; ବେଶ୍ୟା (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—
1. Actress; dancing girl.
୨ । ଭଣ୍ଡାରୁଣୀ (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—2. A barber woman.

କାପାଳୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କପାଳ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ.)—
Kāpālī ବ୍ରତାର୍ଥ ନରକପାଳଧାସ୍ଥ—One who holds a
(କାପାଳିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) skull in observing a religious vow.
ବ. ପୁଂ—୧ । ଶିବ—1. God Śiba.
୨ । ଶିଳ୍ପଜୀବୀ ହିନ୍ଦୁ ଶୂଦ୍ରଜାତିବିଶେଷ—
2. A Śūdra caste amongst the Hindus following various mechanical arts.
ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାପାଳ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ନଟୀ; ବେଶ୍ୟା—
1. Dancing girl; prostitute.
(ପୁଂ. କାପାଳ) ୨ । ଭଣ୍ଡାରୁଣୀ—
2. Barber woman.
୩ । ବଡ଼ଙ୍ଗ; ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—3. Embelia Ribes (M. W.)
୪ । ଚତୁରା ସ୍ତ୍ରୀ—4. A clever woman (M. W.)

କାପି—ତ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କପି)—କପି (ଦେଖ)
Kāpi Kapi (See)

କାପିଲ—ସଂ. ବଣ. (କପିଲ+ଅ) —୧ । ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
Kāpila 1. Of tawny colour.
୨ । କପିଲମୁନିପ୍ରଣୀତ—
2. Edited by sage Kapila.
ସଂ. ବ—୧ । କପିଲମୁନିପ୍ରଣୀତ ସାଂଖ୍ୟ ଦର୍ଶନ—
1. System of Sāṁkhya philosophy promulgated by sage Kapila.
୨ । ସାଂଖ୍ୟ ମତାବଲମ୍ବୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Follower of the Sāṁkhya system of philosophy.
୩ । କପିଲ ମୁନିଙ୍କ ସନ୍ତାନ—
3. Offspring of sage Kapila.

କାପିଲେୟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କପିଲ, କପିଲା+ସନ୍ତାନ, ଶିଷ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ଏସ୍)—୧ । କପିଲାନାମ୍ନୀ ବ୍ରାହ୍ମଣୀର ଗର୍ଭଜାତ ପୁତ୍ର—
Kāpileya 1. The son of a Brāhmaṇī Kapilā.
୨ । କପିଲ ଋଷିଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ, ପଞ୍ଚଶିଖନାମକ ଋଷି—
2. Sage Pañchaśikha, disciple of Kapila.

କାପିଶ—ସଂ. ବ. (କପିଶା=ମାଧବୀଲତା+ଜାତ୍ୟର୍ଥେ. ଅ)—
Kāpiśa ମାଧବୀଲତା ବା ପୁଷ୍ପରୁ ଜାତ ମଦ୍ୟ—Wine produced from the flowers or the creeper Mādhabīlatā.

କାପୁ—ତ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. (ସଂ. କୁତ୍ସିତ, କାପୋତ=
Kāpu କୁତ୍ସିତ ଶିଶୁ)—ଅଶିଷ୍ଟ; ଅଭଦ୍ର—
Impolite; rude; unmannerly.

କାପୁଆ—ତ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ପାକୁଆର ଚର୍ତ୍ତବିପର୍ଯ୍ୟୟ)—
Kāpuā ଶ୍ଳଥଚର୍ମା ଦନ୍ତହୀନ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି—
Toothless old man with wrinkled skin.
ତ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ପାକୁଆ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Toothless (person).

କାପୁଡ଼ି—ଗ୍ରା. ବ—କାପଡ଼ି (ଦେଖ)
Kāpurḍi Kāparḍi (See)

କାପୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—କାପଡ଼ି (ଦେଖ)
Kāpurḍiā Kāparḍi (See)

ଯୋଡ଼ାଏ ଗାମୁଛ ବରରେ ଜଣେ କାପୁଡ଼ିଆର ଗୁମାସ୍ତା ଥିଲେ ।
ପଙ୍କାରମୋହନ, ଉତ୍କଳବନ୍ଧୁ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇତ୍ଥ	ଉଅ	ଉ୍ଣ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଗନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବଦ୍ଭୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଜ୍ଞ

କାପୁରୁଷ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କୁ+ପୁରୁଷ; କୁ ସ୍ଥାନରେ କା ଆଦେଶ)—
Kāpurusha ୧ । କୁତ୍ସିତ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A wretch; a mean or contemptible person.

କାପୁରୁଷତା, କାପୁରୁଷତ୍ୱ } ବ.

୨ । ଭୀରୁ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A coward; a poltroon; a scamp.

୩ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ନାସ୍ତର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା କରି ପାରେ ନାହିଁ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
3. A person who is unable to protect the honour of women.

୪ । ଯେ ନତମସ୍ତକରେ ଅପମାନ ସହେ—
4 A person who takes insults lying down.

କାପୁରୁଷିକ—ସଂ. ବଣ. (କାପୁରୁଷ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—କାପୁରୁଷ-ଦ୍ୱାରା କରଣୀୟ; ଭୀରୁ ବ୍ୟକ୍ତିର କରଣିବା (କର୍ମ)—
Kāpurushika Cowardly; befitting a coward.

କାପୁରୁଷୋଚିତ—ସଂ. ବଣ—(ସ୍ତ୍ରୀ ଉତ୍; କାପୁରୁଷ+ଉଚିତ)—
Kāpurushochita କାପୁରୁଷିକ (ଦେଖ)
Kāpurushika (See)

କାପେଡ଼ି—ଗ୍ରା. ବ—କାପଡ଼ (ଦେଖ)
Kāperḍi Kāparḍi (See)

କାପେଡ଼ିଆ—ଗ୍ରା. ବ—କାପଡ଼ (ଦେଖ)
Kāperḍiā Kāparḍi (See)

କାପେୟ—ସଂ. ବ. (କପି+ଏୟ) —୧ । କପିସମୂହ—
Kāpeya 1. A herd of monkeys.

୨ । ବାନରର ଅପତ୍ୟ;ମାକଡ଼ ଛୁଆ—2.Offspring of a monkey.

୩ । ବାନରୋଚିତ କର୍ମ—
3. Slovenly act.

୪ । ଶୌନକଋଷି—4. Sage Śaunaka.

ସଂ. ବ—୧ । କପିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Relating to monkeys.

୨ । ବାନରବଂଶୀୟ—
2. Related to the family of monkeys.

୩ । ବାନରଠାରୁ ଜାତ—3. Born of a monkey.

କାପୋଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ (ସଂ. କାର୍ପଟିକ)—କାପଡ଼ (ଦେଖ)
Kāporḍiā Kāparḍi (See)

ମାରୁଥଡ଼ କାପୋଡ଼ିଥ ଝୋକପୁଞ୍ଚ ମୁହ,
ବାଟିକ୍ୟ ବେପାରହାର ଉଗିଟ୍ଟନ୍ତୁ ମୁହ—ଫକୀରମୋହନ. ଉତ୍ତଳଭ୍ରମଣ ।

କାପୋତ—ସଂ. ବ. (କପୋତ+ସମୂହାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । କପୋତସମୂହ—
Kāpota 1 A flight or flock of doves.

୨ । କପୋତବୃତ୍ତି; ଉଞ୍ଛବୃତ୍ତି; ନଉ ଯାହା ପାଇବ ତାହା ଖୋଟେଇ ଖାଇବା ବୃତ୍ତି—
2. Precarious existence; eking out a livelihood from hand to mouth.

୩ । ସୁର୍ମା; ସୌବୀରାଞ୍ଜନ—
3. Sulphurate of antimony.

୪ । କ୍ଷାରବିଶେଷ—4. A kind of salt or ash..

୫ । କପୋତ ବର୍ଣ୍ଣ; କବୁର ବର୍ଣ୍ଣ—
5. Variegated colour.

୬ । (କୁ+ପୋତ)—କୁତ୍ସିତ ଶିଶୁ; ଅଳ୍ପ ଦୁର୍ବଳ ବାଳକ—
6. A weakling; a delicate child.

୭ । (କୁ+ପୋତ) କୁତ୍ସିତ ନୌକା; ଦଦରା ଡଙ୍ଗା—
7. A leaking boat; a wretched boat.

କାପୋତବୃତ୍ତି—ସଂ. ବ. (ସପ୍ତମୀ ତତ୍; କପୋତ+ବୃତ୍ତ୍)—
Kāpotabṛutti ୧ । ଆକାଶବୃତ୍ତ; ଜୀବକାନ୍ନସଂସ୍ଥାର୍ଥ ଆକାଶକୁ ଚାହିଁ ରହିବା ସ୍ଥିତି—1. The state of having no means of livelihood.

୨ । ନଉ ଯାହା ମିଳିବ ତାହା କପୋତ ପରି ଖୋଟେଇ ଖାଇବା ବୃତ୍ତ୍—2. Precarious existence; hand to mouth existence.

ସଂ. ବଣ—୧ । ଜୀବକାନ୍ନୀନ—
1. Having no means of existence.

୨ । ଯେ ନଉ ଯାହା ପାଏ ତାହା ଖାଏ—
2. Living from hand to mouth.

୩ । କାଲି ପାଇଁ ଯେ କଛୁ ମାତ୍ର ସଞ୍ଚୟ ନ କରେ—
3. Storing nothing for tomorrow.

କାପୋତାଞ୍ଜନ—ସଂ. ବ.—ସୌବୀରାଞ୍ଜନ; ସୁର୍ମା—
Kāpotāñjana Sulphurate of antimony.

କାପ୍ତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କପୋତ)—କପୋତପକ୍ଷୀ—
Kāptā
ଘୁଘୁ Spotted dove.
ଫୋଡୁକୀ, ଫାଖତା, ଫାଡୁକ କାପ୍ତି ଲେ ! କାପ୍ତି ଲେ ! ମାଠିଆ ମୁଣ୍ଡରେ ଘା, ସେବେ ଦୋଇଥିବୁ କାପ୍ତା ଝୁଅ ଗୋଡ଼େଇ ଗୋଡ଼େଇ ଖା । ଶୀଶୁଗୀତ ।

[ଦ୍ର—କାପ୍ତା ଶବ୍ଦର ଜାତିର—୧ । ନେଳ କାପ୍ତା (ଏହାର କଣ୍ଠରେ ନେଳ ଗାର ଥାଏ; ୨ । ଘାଣ୍ଟର କାପ୍ତା (ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ଘାଣ୍ଟିଆ); ୩ । କୋତ୍ତି କାପ୍ତା (ଏହା ସଂ. କୁରଙ୍ଗ); ଓ ୪ । କୋଇଥିଆ କାପ୍ତା (ଏହାର ପକ୍ଷ କୋଇଆ ଗ୍ଭେୟାର ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।]

କାପ୍ତା କାପ୍ତି—ଦେ. ବ. (ସହଚର ଶବ୍ଦ; କପୋତ+କପୋତୀ)—
Kāptā kāpti ୧ । କପୋତ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ—
ଫଡୁକ ଫେଡୁକୀ 1. A pair of doves.

୨ । ପୁରାଣୋକ୍ତ କପୋତ କପୋତୀ—
2. The mythological pair of doves mentioned in the Purāṇas.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଅଭିଧାନକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଚାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍ତୁ'ଦେଖିବେ।

[ଦ୍ର—୧ । ଗୋଟିଏ କପୋତକୁ ବ୍ୟାଧ ଧରି ତାକୁ ଅଗ୍ନିରେ ପୋଡ଼ିଲା, ଏହା ଦେଖି କପୋତୀ ସେ ଅଗ୍ନିରେ ପଡ଼ି ଶ୍ୱାସ ଦେଇଥିବା କଥା ପୁରାଣରେ ଅଛି । ୨ । କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ଦ୍ୱାଦଶ୍ୟାଶୀମାନେ ଦ୍ୱାଦଶ୍ୟାନ୍ନ ବଡ଼ା ହୋଇଥିବା ପତ୍ରକୁ ରଖାଦାମୋଦରଙ୍କ ନାମରେ ନୈବେଦ୍ୟରୂପେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିସାରି ସେହି ପତ୍ରର ପାଖରେ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ସାନ ପତ୍ରରେ କଞ୍ଚା ଅନ୍ନ ରଖି ସେ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ପତ୍ରକୁ କାପ୍ତା ଓ କାପ୍ତିଙ୍କ ନାମରେ ପାଣିଛଡ଼ାନ୍ତି ।]

କାପ୍ତା କାପ୍ତି ଉଡ଼େଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କାର୍ତ୍ତିକ ମାସର ଦାମୋଦର-ବ୍ରତ ଉଜାଇଁବା—

Kāptā kāpti urḍeibā

To conclude the Dāmodara Brata vow observed during the month of Kārtika.

[ଦ୍ର—ଦ୍ୱାଦଶ୍ୟାଶୀମାନେ କାର୍ତ୍ତିକମାସଯାକ ଦ୍ୱାଦଶ୍ୟାନ୍ନ ବଢ଼ାଦେବା ପତ୍ରର ପାଖରେ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ଛୋଟ ପତ୍ରରେ କଞ୍ଚା ଅନ୍ନ ରଖି ତାକୁ କାପ୍ତା କାପ୍ତିଙ୍କ ନାମରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରୁଥାନ୍ତି ଓ କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସଯାକ କରିଥିବା ଦାମୋଦରବ୍ରତକୁ ଉଦ୍‌ଯାପନ କରି କପୋତ କପୋତୀରୂପକୁ ସୁରୁଜରେ ଲେଖି ତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରି ବିସର୍ଜନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ହାତ ତାଳ ମାର ଅଙ୍କିତ ପକ୍ଷୀଦ୍ୱୟକୁ କଳ୍ପନା ଦ୍ୱାରା ଉଡ଼ାଇ ଦିଅନ୍ତି; ଏହି ପ୍ରଥାକୁ କାପ୍ତା କାପ୍ତି ଉଡ଼େଇବା କହନ୍ତି ।]

କାପ୍ତାନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାପ୍ଟେନ୍)—

Kāptān

କାପ୍ତେନ

୧ । ଜାହାଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ; ନୌଗୃଲକ—

1. Captain of a ship.

କପତାନ,କାପତାନ ୨ । ଏକ ଦଳ ସେନାର ନାୟକ; ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ—

2. Captain of a body of soldiers.

କାପ୍ତାନ—ଦେ. ବ—କାପ୍ତାନର କର୍ମ—

Kāptāni Captainship.

କାପ୍ତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କପୋତା)—କପୋତା—

Kāpti She dove; a she-turtle-dove.

କାପ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (କପି+ଯ)—

Kāpya କପି ଋଷିଙ୍କ ଗୋତ୍ରଜାତ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Born of the clan of sage Kapi.

ସଂ. ବ—କପି ଋଷିଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଗୋତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

1. A clan of which sage Kapi was the progenitor.

୨ । ଅଙ୍ଗିରସ ଋଷି—2. Sage Angirasa.

କାପ୍ୟକର—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କୁ=କୁତ୍ସିତ+ଆପ୍ୟ=ଗ୍ରାପ୍ୟ=କାପ୍ୟ; କାପ୍ୟ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Kāpyakara

୧ । ଯେ ପାପ କରି ପ୍ରକାଶ କରେ । ଯେ ସ୍ୱକୃତ ପାପ ପ୍ରକାଶ-ପୂର୍ବକ ପାପମୁକ୍ତ ହେବ ବୋଲି ମନେକରେ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—

1. A person who confesses and publishes his sins.

୨ । ପାପକାରୀ; ପାପାତ୍ମା (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—

2. Sinful; sinning.

କାଫ୍ରି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—କାଫର (ଦେଖ)

Kāphri Kāphari (See)

କାଫ୍ଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଟ୍‌ଫଲ; କାଫଲ)—

Kāpharḍa

କଟ୍‌ଫଲ (ଦେଖ)

Kaṭphala (See)

କାଫର୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. କାଫର୍; କାଫିର୍)—

Kāphar

କାଫେର

୧ । ନାସ୍ତିକ; ଯେ ଏକେଶ୍ୱରବାଦୀ ନୁହେଁ—

1. Atheist; an infidel.

କାଫିର ୨ । (ମୁସଲମାନ୍ ମତରେ) ମୁସଲମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ବ୍ୟକ୍ତି—

2. A non-Muslim; a heathen.

ବଣ—୧ । ନାସ୍ତିକ—1. Atheistic.

୨ । ଯେ ଏକେଶ୍ୱରବାଦୀ ନୁହେଁ—

2. Not believing in one God-head.

[ଦ୍ର—ଆ. କେଯ୍ୟାଫର୍ ବା କାଫର୍ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ,ଯେ ଆଖିରେ ନ ଦେଖି ବିଶ୍ୱାସ କରେ ନାହିଁ । ମୁସଲମାନ୍‌ମାନେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଆଖିରେ ନ ଦେଖି ଦୃଢ଼ରୂପ ମହମ୍ମଦଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣି ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ କଲେ ବୋଲି ସେମାନେ କାଫର୍ ନୁହନ୍ତି । ମୁସଲମାନଙ୍କ ମତରେ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଆଖିରେ ନ ଦେଖି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ପ୍ରତିମାରୂପେ ଆଖିରେ ଦେଖି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି, ଅତଏବ ସେମାନେ କାଫର୍ । ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉଦ୍ଧୃତ ଫକାର୍ ଆଲଫ୍ ସାହାଙ୍କ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ।]

କାଫ୍ରି—ବୈଦେ. ବ (ଆ. କାଫିର୍; ଇଂ. ଆଫ୍ରିକା; ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ. କାଫ୍ରେ)—

Kāphari

କାଫ୍ରୀ

୧ । ଆଫ୍ରିକା ଦେଶର କୃଷ୍ଣାଙ୍ଗ କୁଞ୍ଚିତକେଶ ଆଦିମ-ନିବାସୀ; ନିଗ୍ରୋ—

An African; the Negro; Kaffir; the aboriginal tribe of Africa.

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ଶରୀରର ବର୍ଣ୍ଣ ଘୋର କୃଷ୍ଣ; ମୁଣ୍ଡର ବାଳ ଶ୍ୱେତ ଓ କୁଞ୍ଚୁକୁଞ୍ଚୁଆ ଏବଂ ଓଠ ଚଉଡ଼ା ଏବଂ ମୋଟ ।]

ବଣ—ଆଫ୍ରିକାର କାଫ୍ରୀ ଜାତୀୟ—

Negro; African.

କାଫଲ୍ କାଫଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—

Kāphal kāphal ଗପାଗପ୍; ଚଞ୍ଚଳ ଚଞ୍ଚଳ ଖାଦ୍ୟକୁ ପାଟିରେ ପୂରାଇ ଖାଇବା ପ୍ରକାରେ—

Gulping down food by smacking the lips.

କାଫଲ—ସଂ.ବ. (କୁ+ଫଲ; କୁ ସ୍ଥାନରେ କା ଆଦେଶ)—

Kāphala

କଟ୍‌ଫଲ (ଦେଖ)

Kaṭphala (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

କାଫଲ୍ଲ—ବୈଦେ. ବ. ଆ. କାଫିଲ୍ଲ)—

Kāphallā ୧ । ଗାର୍ଥଯାତ୍ରୀଙ୍କ ଦଳ; ପଥିକଙ୍କ ଦଳ—

କାଫିଲା 1. A company of travellers; a caravan.

କାଫିଲା [ଦ୍ର—କଟକରେ ଗୋଟିଏ ବଜାରର ନାମ କାଫଲ୍ଲ-ବଜାର ।]

୨ । ଦଳ—2. A company; group.

କାଫି—ବୈଦେ. ବ. (ଭୂରଷ୍କ. କଫି; ଇଂ. କଫ୍‌ଫି; ଆ. କାଓଅ)—

Kāphi ୧ । ଆରବ ଓ ଆଫ୍ରିକା ଦେଶର ଅଛୁ

ଫ. ଅଟନ୍ତୁ; ମ୍ଲେଚ୍ଛଫଳ ଗଛ ଜାତିସ୍ଥ ଗଛ ଓ ଉହାଁର ସାଜ;

କାଫି କାଫି (ଦେଖ)—

କଫି 1. Coffea Arabica; the Coffee plant; Kāphi (See)

୨ । କାଫି ଗଛର ଫଳ—

2. The coffee berries.

୩ । କାଫି ଗଛ ଫଳର ଭଜା ଚୂନା—

3. The powder of the berries fried and pounded for use.

୪ । ଗରମ ପାଣିରେ କାଫିଚୂର୍ଣ୍ଣ ମିଶାଇ ଚାକୁ ଶୁଣି ଉହାଁରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାନୀୟ—

4. The drink prepared from coffee.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ସାଜ ଭୃଙ୍ଗ ଚୂନା କର ସିଦ୍ଧ ଜଳରେ ମିଶାଇ, ଶୁଣି ସେ ପାଣିକୁ ଦୁଧ ଓ ଚନା ସଙ୍ଗେ ମିଶାଇ, ଲୋକେ ଶୀତର ଆଳସ୍ୟ ନିବାରଣାର୍ଥ ସେବନ କରନ୍ତି । ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଲଙ୍କା ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ଜନ୍ମନ୍ନ ହୁଏ ।]

ବୈଦ୍ଦ. ବଣ. (ଆ. କାଫୀ) (କଚ୍ଛରଆ ଭାଷା)—

୧ । କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ; ଫଳପ୍ରଦ—

1. Effective; effectual; efficacious.

୨ । ପ୍ରୟୋଜନୀୟ—2. Useful.

୩ । ଯେତିକ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ସେତିକି—

3. So much as is necessary.

୪ । ଯଥେଷ୍ଟ; ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ—4. Sufficient; enough.

ଦେ. ବ—ସଙ୍ଗୀତର ରାଗିଣୀବିଶେଷ—

Name of a musical air.

[ଦ୍ର—କାଫିରାଗ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାତିର ରାଗ, ଏଥିରେ ଗାନ୍ଧାର ଓ କୋମଳ ସ୍ୱର ଲାଗେ । ଏହା ଆଶାବରୀ, ଗୁର୍ଜରୀ ଓ ଭୈରବୀ ରାଗମାନଙ୍କ ଯୋଗରେ ଜନ୍ମନ୍ନ । ଏହା ଗାଇବାର ସମୟ ୧୦ ଦଣ୍ଡଠାରୁ ୧୭ ଦଣ୍ଡ । ଏଥିସଙ୍ଗେ କାନଡ଼ା, ଡୋଡ଼ି, ଦୋଲ ଆଦି କେତେକ ରାଗ ମଧ୍ୟ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର; ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

କାଫିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଆ. କାଫୀ=ଯଥେଷ୍ଟ)—୧ । ସଫଳ ହେବା—

Kāphibā 1. To be effective.

(କାଫେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ହେବା; କାମରେ

କାଫିହଓୟା ଲାଗିବା—2. To be of use.

କାଫିହୋନା ୩ । ଅଣ୍ଟିବା; ଉପଯୁକ୍ତ ହେବା—

3. To suffice; to be enough.

କାଫିର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ.)—କାଫର୍ (ଦେଖ)

Kāphiri Kāphari (See)

କାଫେ—ବୈଦେ. ବ. (ଫ୍ରେଞ୍ଚ)—ଶୁ, କାଫି ବା ମଦ ଆଦର ସାନାଲସ୍ୱ-

Kāphe Cafe.

କାଫେଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଆ. କାଫୀ=ସଥେଷ୍ଟ)—କାଫିବା (ଦେଖ)

Kāpheibā Kāphibā (See)

କାଫେର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ.)—କାଫର୍ (ଦେଖ)

Kāpheri Kāphari (See)

କାବକାଣ—ସ୍ତାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବଣ. (ସଂ. କାଣ=ଏକଚକ୍ଷୁହୀନ)—

Kābakāṇa ୧ । ଦୁର୍ବଳ; ନିର୍ବଳ; ନିରାଶ୍ରୟ—

1. Helpless; weak.

୨ । ଦୃଷ୍ଟିହୀନ—2. Sightless; devoid of sight.

ଓଡ଼ିଆ କାବକାଣ । ଯେ ମାଇକ୍ଷ ସେ କାଣ—

ବୈନଦ ଅଶା. ୨୮ । ୧୧ । ୨୮ ।

କାବକାଣିଆ—ସ୍ତାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବଣ. (ଭୁଲ;ହି. କାଫୁର=ଗାଏବ୍;

Kābakāṇiā ଦ୍ୱାରା ଅଦୃଶ୍ୟ)—ଗାଏବ୍; ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଥିବା—

Missing; disappeared.

କାବଚିକ—ସଂ. ବଣ. (କବଚ+ଧାରଣାର୍ଥେ. ଇକ)—କବଚଧାରୀ

Kābachika (ବ୍ୟକ୍ତି)—Wearing armour;mailed.

ସଂ. ବ—କବଚଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ସମୂହ—

A body of mailed warriors.

କାବଡ଼ା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ.—କାବାଡ଼ (ଦେଖ)

Kābarḍā Kābārḍa (See)

(କାବଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କାବତା—ସ୍ତାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କାପ୍ତା (ଦେଖ)

Kābatā Kāptā (See)

କାବର୍—ସ୍ତାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ଇଂ. କବର୍)—ଚିଠିର ଲଫାପା

Kābarā ବା ବହିର୍ବରଣ—Cover or envelope of a letter.

କାବା—ଦେ. ବଣ. (ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ.) (ଫା. କାବାର୍ ଅର୍ଥ କୁସ୍ତୀର ଏକ

Kābā ପେଞ୍ଚ; ଏଥିରେ ମଝି ବିପକ୍ଷର ପଛଆଡ଼ୁ ଏକ ଦ୍ୱାଉରେ

ଘାବରାହୁଆ ଘାବରା ଚାକି ପିଠିକୁ ଠେଲ ରଖି ଆର ଦ୍ୱାଉରେ ଚାକି ଗୋଡ଼ର ଉଣ୍ଡାକୁ ଟାଣି ଚାକୁ ଦ୍ୱାଉ ଭଲେ ପକାଇ ହୁଏ)—

୧ । ବିସ୍ମିତ; ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ—

1. Astonished; startled.

ସୁଜନକେ ଭୁଲ୍ ନାଁ ଦେଲି କାବା । ଘଧାକାଥ. ଦରବାର ।

୨ । କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼; ଘାବରା—

2. Struck dumb; bewildered; thunderstruck; dumbfounded.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଶବ୍ଦର ଶେଷରେ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ବ । ଓଲୁ; ନର୍ବୁଦ୍ଧିଆ—3. Foolish; idiotic.

କାବା ବୈଦେ. ବ. (ଆ.)—ମକ୍କାରେ ଥିବା ମୁସଲମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ଚତୁଷ୍କୋଣ ପୂଜାମନ୍ଦିର ଓ ତୀର୍ଥ—

The Mahomedan temple at Mecca.

[ଦ୍ର—ମୁସଲମାନ୍‌ମାନେ ହଜ୍ କରିବା ଉପଲକ୍ଷରେ ଏଠାକୁ ଯାଆନ୍ତି । ଏଠାରେ ହଜ୍‌ରତ୍ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ପୂର୍ବେ ଦେବପ୍ରତିମାମାନ ପୂଜା ପାଉଥିଲେ । ମହମ୍ମଦ୍ ସେଗୁଡ଼ିକ ସେଠାରୁ କାଢ଼ି ଦେଇ ନିଜେ ସେଠାରେ ରହିଲେ । କାବାର ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରେ ଫିରସ୍ତା ଆବ୍ରାହାମ୍ କର୍ତ୍ତୃକ ପ୍ରଦତ୍ତ କୃଷ୍ଣ ପ୍ରସ୍ତର ରହିଛି ବୋଇଅଛୁ ।]

କାବାଖେଞ୍ଚ୍—ଦେ. ବିଣ—କାବା (ଦେଖ)

Kābākhench Kābā (See)

କାବାଡ଼—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଭୁଲ; ସଂ. କର୍ପଟ=ଚତୁରକଳା; ହି. କବାଡ଼ିଯା=ଭୁଚ୍ଛ ବ୍ୟବସାୟୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ତ. କାବାଡ଼ୀ—(କାବାଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ପୁରୁଣା ଜିନିଷ ବିକ୍ରୟକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି)—

Kābārda

୧ । ନର୍ବୁଦ୍ଧିଆ; ଓଲୁ—1. Idiotic; foolish; dupe.

୨ । ନୀଚ; ହୀନ (ବ୍ୟକ୍ତି)—2. Low;mean.

କାବାଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—କାବାଡ଼ (ଦେଖ)

Kābārdiā Kābārda (See)

କାବାଡ଼ୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ — ଓଲୁ (ସ୍ତ୍ରୀ)—

Kābārdī Idiotic; foolish (woman).

କାବାଣୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାବାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)—ନର୍ବୁଦ୍ଧି (ସ୍ତ୍ରୀ); ଓଲମ୍ବା—Idiotic or foolish(woman).

Kābāṇī

କାବାର୍—ବୈଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—କବ୍ବାର୍ (ଦେଖ)

Kābār Kawār (See)

କାବାର—ସଂ. ବ. (କ=ଜଳ + ଆ + ବୃ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଶିଉଳି, ଶୈବାଳ—Moss (Apte).

Kābāra

କାବାରି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ନର୍ବୁଦ୍ଧିଆ; ଓଲୁ—

Kābāri Stupid; foolish.

କାବାରୀ—ସଂ. ବ. (ଭୁଲ, ଇଂ. କଭର୍) —ବେଣ୍ଟ ନ ଥିବା ଛତା; ଛାମ୍ବି—An umbrella without handle or stick (Apte).

Kābārī

କାବିଲ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ.) (କଚ୍ଚରିଆ ଶବ୍ଦ)—

Kābil ୧ । ଯୋଗ୍ୟ; ଉପଯୁକ୍ତ; ଲାଯକ—

କାବିଲ 1. Deserving; fit.

କାବିଲ ୨ । ଉଚିତ—2. Proper; befitting.

କାବୁ—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଭୁକି. କାବୁ=ବଶତା; ଅଧିକାର; ଅକ୍ତିଆର)—

Kābu ୧ । କ୍ଷମତାହୀନ—

କାବୁ 1. Powerless; deprived of power.

କାବୁ

କର ଜେବେ ସେବେ ଯୋଡେ ସେହି କାବୁ,
ସେଠାରେ ନ ଥିବେ କେହି ଦେଶୀ କାବୁ—ପ୍ରଧାନାଥ. ରାଉରାୟ ।

୨ । ଅନାୟତ୍ତ; ଅଟକୁଡ—2. Attacked; beset.

ବ । ଆୟତ୍ତ; ବଶୀଭୂତ—

3. Brought under control.

୪ । ପୀଡ଼ିତ—4. Diseased.

୫ । ଦୁର୍ବଳୀକୃତ—5. Weakened.

୬ । ପରାସ୍ତ—6. Defeated.

ଦେ. ବ—୧ । ଅଧିକାର; କ୍ଷମତା—

1. Power; authority.

୨ । ବଶତା; ଅକ୍ତିଆର—

2. Control; grip or hold.

ବ । ବଳ—3. Strength.

କାବୁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କ୍ଷମତାହୀନ କରିବା—

Kābu karibā 1. To render powerless.

କାବୁକରା ୨ । ଅନାୟତ୍ତ କରିବା—

କାବୁକରନା 2. To bring under control.

ବ । ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଧରିବା—

3. To securely grip; to secure.

୪ । ପରାଜିତ କରିବା—4. To vanquish.

କାବୁଚି—ଦେ. ବିଣ. (ଭୁଲ. କାବୁ)—୧ । ପରର ଆୟତ୍ତ; ଅଧୀନ—

Kābuchi 1. Under another's power of control.

୨ । ପରାଜିତ—2. Vanquished.

କାବୁ ପାଇବା (ମୋର)—ଦେ. ବ—

Kābu pāibā (ନିଜର) ସାଧ୍ୟାୟତ୍ତ ବୋଲି ଜଣାଯିବା—

1. The state of being thought practicable.

୨ । (ମୋତେ) ସୁବିଧା ବା ଦାଉଁ ମିଳିବା—

2. The getting of an opportunity.

କାବୁଲ୍—ଦେ. ବ. (ନାମ)— (ଏଥିର ପ୍ରାଚୀନ ସଂ. ନାମ କୁଭା)—

Kābul ୧ । ଉତ୍ତରର ପଶ୍ଚିମ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଅବସ୍ଥିତ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜ୍ୟ ଅଫଗାନସ୍ଥାନର ରାଜଧାନୀ—

କାବୁଲ 1. Kabul, the capital of Afganistan.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଶାସନକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ଅମୀର୍ ବୋଲାଯାଏ ।]

୨ । ସିନ୍ଧୁ ନଦୀର ଉପନଦୀ; ଏହା ହିନ୍ଦୁକୁଶ ପର୍ବତର ଶାଖା କୋହବାବାରୁ ବାହାର ପେଶବାର ନିକଟରେ ସିନ୍ଧୁ ନଦୀରେ ମିଶିଅଛି—

2. Name of a tributary of the Indus on which the town of Kabul stands.

କାବୁଲି—ଦେ. ବିଣ—କାବୁଲଦେଶୀୟ, କାବୁଲଦେଶୋତ୍ପନ୍ନ—

Kābuli Belonging to Kabul or produced in Kabul.

କାବୁଲୀ ଦେ. ବ—୧ । କାବୁଲ ଦେଶୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—

1. Peshwari; a man of Kabul.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ । ଏ	ଵସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଶ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଷ୍ଟ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାଗନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

୨ । କାବୁଲମାନଙ୍କର ଭାଷା ପୁସ୍ତୁ ଭାଷା—
2. The Pushtoo language of the people of Kabul.

କାବୁଲ କଦଳୀ—ଦେ. ଵ—ଏକ ଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ର କଦଳୀ ବୃକ୍ଷ ଓ ତହିଁର ଫଳ—A variety of dwarf Banana plant and its fruit.
Kābuli kadalī
କାବୁଲୀକଳା
କାବୁଲୀକେଳା

କାବୁଲ ମେଉଆ—ଦେ. ଵ—କାବୁଲ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଭାରତକୁ ଆସୁଥିବା କସ୍‌ମିସ୍, ବାଦାମ ଆଦି ଫଳ—Raisin and other fruits imported from Kābul.
Kābuli meuā
କାବୁଲୀମେଓୟା
କାବୁଲୀମେବା

କାବେଡ଼ା—ଦେ. ଵଣ. ପୁଂ—କାବାଡ଼ (ଦେଖ)
Kāberḍā
(କାବେଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
Kābārḍa (See)

କାବେର – ସଂ. ଵ (କବ୍ ଧାତୁ=ରଙ୍ଗ କରିବା+କରଣ. ଏର)—କୁଙ୍କୁମ—Saffron.
Kābera

କାବେରୀ—ଦେ. ଵ. (ନାମ)—(କଂ=ଜଳ+ବେର+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ.ଈ)—
Kāberī ୧ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ନଦୀଵଶେଷ—
1. The river Kāberī in South India.

[ଦ୍ର—କାବେରୀ ନଦୀ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ଲୁର୍ଗ ପ୍ରଦେଶାନ୍ତର୍ଗତ ପଶ୍ଚିମଘାଟରୁ ବାହାର ମହୀଶୂର ରାଜ୍ୟର ମଧ୍ୟଦେଇ କର୍ଣ୍ଣାଟ ପ୍ରଦେଶ ବାଟେ କରମଣ୍ଡଳ ଉପକୂଳରେ ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ପଡ଼ିଅଛି । ଶ୍ରୀରଙ୍ଗପତ୍ତନ ଏହି ନଦୀକୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଆଧୁନିକ କଞ୍ଜୀବେରମ୍ (ପ୍ରାଚୀନ କାଞ୍ଚୀ) ନଗର ଏହି ନଦୀକୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ; ଏହା ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ତୀର୍ଥ ।]

ମଲସ୍ୱ କଲସ୍ୱ ରୂପା ବମଲା କାବେସ୍ୱ । ଘ୍ୟାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

୨ । ହଳଦୀ—2. Turmeric.

୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁ+ବେର=ଶବ୍ଦର+ଈ)—ବେଶ୍ୟା—
3. Prostitute; whore.

୪ । ଦେଶଵିଶେଷ—4 Name of a country.

କାବେରୀ ସଙ୍ଗମ—ସଂ. ଵ—କାବେରୀ ନଦୀ ଯେଉଁଠାରେ ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ପଡ଼ିଅଛି; ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ତୀର୍ଥଵିଶେଷ—
Kāberi saṅgama
The mouth of the river Kāberī falling into the Bay of Bengal; a place of Hindu pilgrimage.

କାବ୍ଦା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଵ—କାବା (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Kābbā (etc)
Kābā (etc) (See)

କାବ୍ୟ—ସଂ. ଵ. (କଵ+ସ୍ୱାର୍ଥେ; ଭାବେ. ଯ)—
Kābya ୧ । ଅସୁରଗୁରୁ; ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ—
1. Śukrāchārjya, the preceptor of the Asuras.

୨ । ରସଭାବାତ୍ମକ ଗ୍ରନ୍ଥ; କଵିକୃତ ରସମୟ ଗ୍ରନ୍ଥ—
2. Poem full of sentiment; lyrical poem.

୩ । କଵତା—3. Poem; poetry.

୪ । ରହସ୍ୟମୟ କଥା—4. Humorous story.

ସଂ. ଵଣ—କାବ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to a poet.

[ଦ୍ର—କାବ୍ୟମାନଙ୍କର ପ୍ରକାର; ଯଥା—ଦୃଶ୍ୟକାବ୍ୟ, ଚିତ୍ରକାବ୍ୟ, ନାଟ୍ୟକାବ୍ୟ. ମହାକାବ୍ୟ, ଖଣ୍ଡକାବ୍ୟ, ଗଦ୍ୟକାବ୍ୟ, ପଦ୍ୟକାବ୍ୟ; ସାଧାରଣତଃ କାବ୍ୟ ୩ ଶ୍ରେଣୀର, ଯଥା—ଉତ୍ତମ, ମଧ୍ୟମ ଓ ଅଧମ । ଅଭିନୟଯୋଗ୍ୟ ଓ ଶ୍ରବଣ ବା ପଠନ ଯୋଗ୍ୟ ଭେଦରେ କାବ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ ଓ ଶ୍ରାବ୍ୟ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ହୁଏ । କାବ୍ୟ ପଦ୍ୟମୟ ଓ ଗଦ୍ୟମୟ କିମ୍ବା ଗଦ୍ୟପଦ୍ୟମୟ ହୁଏ । ଯେଉଁ ଧାତ୍ୱାହ୍ୱକ ବର୍ଣ୍ଣନା ପାଠ କଲେ ବା ଶୁଣିଲେ ବା ଦେଖିଲେ ପାଠକ, ଶ୍ରୋତା ବା ଦର୍ଶକର ମନରେ ନାନାଦ ରସମୟ ଭାବ (ଯଥା—ଶୋକ, ବତ୍ସଲ୍ୟ, ଉତ୍ସାହ, କ୍ରୋଧ, ଉତ୍ସ, ଉକ୍ତି, ସ୍ନେହ, ଅନୁରାଗ, ଘୃଣା, ଆନନ୍ଦ) ଉଦ୍ଦିତ ହୁଏ ଓ କାବ୍ୟବର୍ଣ୍ଣିତ ବସ୍ତୁକୁ ମାନସପଟରେ ଚିତ୍ରିତ କରି ସେହି ଚିତ୍ରର ରସ ଆସ୍ୱାଦନ କର ମନୁଷ୍ୟ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇଯାଏ ତାହା କାବ୍ୟ ଅଟେ । ଉଲ୍ଲିଖିତ କାବ୍ୟ ପାଠ କଲାବେଳେ ମନୁଷ୍ୟର ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତି ଘଟେ ଓ ମନୁଷ୍ୟ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ କାବ୍ୟବର୍ଣ୍ଣିତ ନାୟକନାୟିକାଦିଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣିତ ଭାବ ଓ ଅବସ୍ଥାକୁ ନିଜେ ଅନୁଭବ କର ସେମାନଙ୍କର ସୁଖଦୁଃଖରେ ନିଜେ ଭାଗୀ ହୁଏ ।]

କାବ୍ୟକଳା—ସଂ. ଵ. (ମ. ଘ. ଲୋ; କାବ୍ୟ+କଳା)—କାବ୍ୟ ରଚନାରେ କୃତିତ୍ୱ—Lyrical art.
Kābyakalā

କାବ୍ୟତାରକା—ସଂ. ଵ—ଶୁକ୍ର ଗ୍ରହ; ପାହାନ୍ତିଆ ତାରା—
Kābyatārakā
The morning star; Venus.

କାବ୍ୟତୀର୍ଥ—ସଂ. ଵ. (କାବ୍ୟ+ତୀର୍ଥ=ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ)—କାବ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରର ଅଧ୍ୟାପକ; ସଂସ୍କୃତ କାବ୍ୟପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରୁତ ଵିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ପାଇବା ଉପାଧିଵିଶେଷ—
Kābyatīrtha
Title given to a Pandit passing examinations in prescribed Kābyas.

କାବ୍ୟପରୀକ୍ଷା—ଦେ. ଵ. (ଆଧୁନିକ. ପ୍ରୟୋଗ)—ଵିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂସ୍କୃତକାବ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରଥମ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଓ ଶେଷ ପରୀକ୍ଷା—
Kābyaparīkshā
The first, second and final examinations held in Sanskrit on prescribed Kābya-subjects to confer Kābyatīrtha title.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଶେଷ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଵିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ "କାବ୍ୟତୀର୍ଥ", "କାବ୍ୟାଚାର୍ଯ୍ୟ", "କାବ୍ୟଵିଶାରଦ" "କାବ୍ୟୋପାଧ୍ୟାୟ" ଆଦି ଉପାଧି ମିଳେ ।]

କାବ୍ୟବିନୋଦ—ସଂ. ଵ. (କାବ୍ୟ+ଵିନୋଦ)—
Kābyabinoda ୧ । କାବ୍ୟତୀର୍ଥ (ଦେଖ)
1. Kābyatīrtha (See)

୨ । କାବ୍ୟବିନୋଦନ (ଦେଖ)
2. Kābyabinodana (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେଦେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୋଳାର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଜିତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇଁ ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ।

କାବ୍ୟବିନୋଦନ— ସଂ. ବି. (କାବ୍ୟ + ବିନୋଦନ)—କାବ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚା—
Kābyabinodana Discussion and reading of Kābya.

କାବ୍ୟରସ—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ତ୍ସି; କାବ୍ୟ + ରସ)—କାବ୍ୟରେ
Kābyarasa ନାହ୍ନ୍ତ ରସ; କାବ୍ୟପାଠଜନିତ ବିମଳ ଆନନ୍ଦ—
The sentiment lying hidden in a lyric.

କାବ୍ୟରସିକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (କାବ୍ୟରସ + ଜ୍ଞାନାର୍ଥେ. ଇକ; କମ୍ବା
Kābyarasika ୭ମୀ ଦ୍ରଷ୍ଟ; କାବ୍ୟ + ରସିକ)—କାବ୍ୟାନୁରାଗୀ
ବ୍ୟକ୍ତି—One who has taste for poetry and lyric and appreciates its beauties.

କାବ୍ୟରସିକତା—ସଂ. ବି—କାବ୍ୟପ୍ରତି ଅନୁରାଗ—
Kābyarasikatā Taste for or appreciation of Kābya or poetry.

କାବ୍ୟଲିଙ୍ଗ—ସଂ. ବି—ଅର୍ଥାଲଙ୍କାରବିଶେଷ—
Kābyaliṅga A figure of rhetoric.

[ଦ୍ର—ବାକ୍ୟାର୍ଥ ବା ପଦାର୍ଥ ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥ ପ୍ରତି କାରଣରୂପେ ପ୍ରତିପାଦିତ ହେଲେ ଯେଉଁ ଚମତ୍କାରତ୍ୱ ଜନ୍ମେ ତାହାଦ୍ୱାରା 'କାବ୍ୟଲିଙ୍ଗ ଅଳଙ୍କାର' ହୁଏ; ଯଥା—

ରେ ବଙ୍କିମ ହସ ତୁହ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଘରେ
ବସାଇବା ପାଇଁ ମୃତ ଶିଶୁ ତାହୁଙ୍କର
ଖଡ଼ଗ ପ୍ରହାର କର ଏତ୍ର ମୂଳ ଠାରେ
ଦୟା ମାୟା କାହିଁ ତୋର ଏହି ଜଗତରେ ?
ବୁଝିଲି ରେ ଅନାସ୍ରାସେ ପେଟିଲୁ କାନନେ
ପୂର୍ଣ୍ଣଗର୍ଭା ବୈଦେହୀଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦୟର ମନେ—
ଉତ୍ତରରାମଚରିତ. ବ୍ରଜମଣି. ଅଳଙ୍କାରତରଙ୍ଗିଣୀ ।

ହେତୁବାଚକ ଶବ୍ଦର ଉଲ୍ଲେଖ ଥିଲେ ବାକ୍ୟର ଚମତ୍କାରତ୍ୱ ନଷ୍ଟ ହୁଏ । ସୁତରାଂ କାବ୍ୟଲିଙ୍ଗ ହୁଏ ନାହିଁ—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ।]

କାବ୍ୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାବ୍ୟ + ଆ)—
Kābyā ୧ । ବୁଦ୍ଧି—1. Intelligence.
୨ । ପୂତନା ଅସୁରୁଣୀ —
2. Demoness Pūtanā who was killed by Śrikṛushṇa sucking her life out of her through her breast.

କାଭିଏଟ୍—ବୈଦେ. ଇଂ. ବି. (ଅଦାଲତ ପ୍ରଚଳିତ ଶବ୍ଦ; ମୌଳିକ
Kābhieṭ ଲାଟିନ୍ ଶବ୍ଦରୁ ଇଂରାଜି ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ କାଭିଏଟ୍;
କେଭିଏଟ ଲାଟିନ୍ କାଭେର୍ ଧାତୁର ଅର୍ଥ = ସାବଧାନ ହେବା)—
କ୍ୟାମିପ୍ଟ୍ର ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉଇଲ୍‌କୁ ଅଦାଲତରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଦାଖଲ୍ କରିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଉକ୍ତ ଉଇଲ୍‌କୁ ରଦ୍ କରିବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେବା ଆପତ୍ତି ଦରଖାସ୍ତ—
Caveat or objection filed in court against a petition for probate of a will.

[ଦ୍ର—ଏହା କାଉଏଟ୍ ଦାଖଲ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଅଦାଲତଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦିଏ ଯେ ଆପତ୍ତିକାରୀର ଅଜ୍ଞାତରେ ଅଦାଲତ ଯେପରି ଉକ୍ତ ଉଇଲ ସମ୍ବନ୍ଧେ କିଛି ଆଦେଶ ନ କରନ୍ତି ।]

କାମ—ସଂ. ବି. (କମ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ = କାମି ଧାତୁ = ଇଚ୍ଛା କରିବା + Kāma କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

୧ । କାମଦେବ; କନ୍ଦର୍ପ—
1. Cupid; the Indian God of Love.
୨ । ରେତଃ; ଶୁକ୍ର—2. Matter; semen.
୩ । (କାମ + ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ. ଅ)—କାମଯୁକ୍ତ; ବଳରାମ—
3. Balarāma.
୪ । (କମ ଧାତୁ = ଇଚ୍ଛା କରିବା + ଭାବ. ଅ)—
ଅଭିଳାଷ; ଇଚ୍ଛା; ବାଞ୍ଛା; କାମନା—
4. Desire; wish; longing.
୫ । ଅନୁରାଗ—
5. Affection attachment; love.
୬ । ରମଣେଚ୍ଛା; ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷର ସଙ୍ଗମପ୍ରବୃତ୍ତି—
6. Sexual desire or inclination; lust
୭ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ; ଅଭିଲଷିତ ବସ୍ତୁ—
7. Object of desire; object; aim.

ଦେ. ବି. (ସଂ. କର୍ମ; ପ୍ରା. କମ୍ମ)—

୧ । ବ୍ୟବହାର—
1. Utility; use.

କାଜ ୨ । କର୍ମ; କାର୍ଯ୍ୟ—2. Work; act.

କାମ, କାଜ ୩ । ଜାତିଆଣ କାମ—
3. Social feast or function.

୪ । କମ; କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ; କାରିଗରୀ—
4. Artistic work.
୫ । ଚାକର—5. Service.
୬ । ମୂଲିଆର ପରିଶ୍ରମସାଧ୍ୟ ଦୈନିକ କାର୍ଯ୍ୟ—
6. A day-labourer's work
୭ । ପରିଶ୍ରମ—7. Labour.
୮ । ରମଣ—
8. Act of cohabitation; copulation.
୯ । ଉପକାର—Benefit.
୧୦ । ଗରଜ; ଦରକାର; ଆବଶ୍ୟକତା—
10. Necessity; need.
୧୧ । ଜୀବିକା; ବ୍ୟବସାୟ; ବୃତ୍ତି; ପେଶା—
11. Profession; occupation; business.

କାମ ଅସିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଦରକାର ବା ବ୍ୟବହାରରେ ଲାଗିବା—
Kāma āsibā To be of use.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଔ	ନ୍

କାଜେଆସା ଦେ. ବ.—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଘଇଟବା ବା ଜାଣିବା—
କାମଆନା The knowledge of how to do a work.
(ଯଥା—ମଭେ କଚର କାମ ଆସେ ନାହିଁ ।)

କାମକଉଡ଼ୁଆ—ଦେ. ବ.—(ରୂପକ; ସଂ. କାମ + କର୍ତ୍ତୃ)—କାମରୂପ
Kāmakaturī କଉଡ଼ୁଆ—Cupid or lust compared to a cutting instrument.
ଯେର୍ଦ୍ଧ ଅଙ୍କୁରକୁ ସେ କାମକଉଡ଼ୁଆ । ରଘୁନାଥ. ମେଘଦୂତ ।

କାମକରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. କର୍ମ + କୃ ଧାତୁ)—୧ । କାର୍ଯ୍ୟସାଧନ
Kāmakaribā କରିବା—1. To do any work.
କାଜକରା ୨ । ପରିଶ୍ରମ କରିବା—
କାମକରନା 2. To labour.
୩ । ଉପକାର କରିବା—3. To render abenefit.
୪ । ଫଳ ଦର୍ଶାଇବା—4. To be effectual.

କାମକଳା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାମ + କଳା = ଅଂଶ)—
Kāmakalā ୧ । ରତି; କନ୍ଦର୍ପପତ୍ନୀ—1. The wife of God Cupid.
୨ । (ମ. ଯ. ଲ୍ଲେ; କାମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କଳା) କାମଶାସ୍ତ୍ର—
2. The Science of love; erotic science.

କାମକା—ଦେ. ଗ୍ରାମ.—କାମିକା (ଦେଖ)
Kāmakā Kāmikā (See)

କାମକାର—ସଂ. ବିଶ.—(କାମ + କୃ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯଥେଚ୍ଛଚାରୀ; ଯେଉଁ ଲୋକ ଆପଣା ମନଖୁସି ମୁତାବକ କାମ କରେ—One who follows his own whims or desires.
ସଂ. ବ.—ଇଚ୍ଛାର ପ୍ରସର; ଅଭିଳାଷର ଗତି; ମନର ଦଉଡ଼—
The course of desire; scope of one's desire.

କାମକାର୍ଯ୍ୟ—ଦେ. ବ.—(ଏକାର୍ଥକ ସହଚର ଶବ୍ଦ)—୧ । ବ୍ୟବସାସ୍ତ—
Kāmakārjya 1. Business.
କାଜକର୍ମ ୨ । ବୃତ୍ତି—2. Occupation.
କାମକାଜ ୩ । ଅବଲମ୍ବନ; ଜୀବିକା—
3. Employment; means of livelihood.
୪ । ଚାକିରି—4. Service.
୫ । କୌଣସି ପ୍ରକାରର କର୍ମ—
5. Any work or act.

କାମକେଲି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାମ + କେଳି = କ୍ରୀଡ଼ା)—
Kāmakeli ୧ । ରମଣ; ରତିକ୍ରୀଡ଼ା—
1. Cohabitation.
୨ । ରମଣୀସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରକ୍ରିୟା—
2. Scientific or artistic exercise or experiments in copulation.
୩ । ଲମ୍ପଟବ୍ୟକ୍ତି—3. Lecher.
୪ । ଉପପତ୍ତି; ଜାର—
4. Paramour; a gallant.

କାମକୋଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଶ.—କର୍ମକୋଡ଼ି; ଅଳସୁଆ—
Kāmakordhiā Loafer; idler.

କାମକିରିଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାମପକ୍ଷୀ)—ଚକ୍କାଆଚକୋଇ; ଚକ୍ରବାକ ପକ୍ଷୀ
Kāmakrirdā —The Ruddy Goose.
କାମକିରିଡ଼ା ଚତ୍ତର ହଂସପତ୍ନି କାନ୍ତ—ବଶ୍ଚୁଚ୍ଚେଣସ୍ପଦ୍ଗଣ ।

କାମଗ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (କାମ + ଗମ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kāmaga ଆପଣା ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ସର୍ବତ୍ର ବିଚରଣ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ; ସର୍ବତ୍ର ଗମନକ୍ଷମ; ସ୍ୱେଚ୍ଛାବିହାରୀ—
(କାମଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) Omnipresent.

କାମଗମ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (କାମ + ଗମ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kāmagama କାମଗ (ଦେଖ)
(କାମଗମା—ସ୍ତ୍ରୀ) Kāmaga (See)

କାମଗାମୀ—ସଂ. ବିଶ.ପୁଂ.(କାମ + ଗମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ)—
Kāmagāmī କାମଗ (ଦେଖ)
(କାମଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Kāmaga (See)

କାମଗାର—ଗ୍ରାମ୍ୟ.(ସମ୍ବଲପୁର; ତୁଳ. ହି. କାମ୍‌ଗାର) ବ—
Kāmagār କାମକଲ୍ପ ଲୋକ; ମଜୁରିଆ; ମୂଲିଆ—
Labourer.

କାମଚଣ୍ଡୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—୧ । କାମରୂପ ଦେଶର ଠାକୁରାଣୀ—
Kāmachaṇḍī (ଏ ଠାକୁରାଣୀ ଗାରୁଡ଼ ବିଦ୍ୟାର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବତା) —1. Name of a Goddess in the country of Kamrup in Assam; the Goddess presiding over magical arts.
୨ । କାମଚେଷ୍ଟାଜର୍ଜରିତା ସ୍ତ୍ରୀ—
2. A woman overcome or intoxicated with sexual desire.

କାମଚର—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (କାମ + ଚର ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kāmachara କାମଗୁରୁ (ଦେଖ)
(କାମଚରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Kāmachārī (See)

କାମଚାର—ସଂ. ବ. (କାମ + ଚର ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kāmachāra ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାର; ସ୍ୱେଚ୍ଛାବିହାର—
Omnipresence.
(କାମଚାରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଶ ପୁଂ—କାମଗୁରୁ (ଦେଖ)
Kāmachārī (See)

କାମଚାରୀ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (କାମ + ଚର ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାବିହାରୀ—
Kāmachārī 1 Omnipresent; free to go wherever one likes.
(କାମଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ—
2. Acting according to one's own desires.
କାମଚାରୀ ଅଟୁ ବୁ ଦେବୀଙ୍କ—ରଘୁନାଥ. ଚଉରା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯେତେବେଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ବହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କ�ୂଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

କାମଚନ୍ତା—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାମ+ଚନ୍ତା)—୧ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟସିଦ୍ଧି
Kāmachintā ସମ୍ବନ୍ଧେ ଭାବନା—1. Thoughts about the fulfilment of one's desire.

୨ । ପ୍ରଣୟୀ ବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧେ ଚନ୍ତା—
2. Thoughts of the absent sweetheart.

କାମଚେଷ୍ଟା—ସଂ. ବ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାମ+ଚେଷ୍ଟା)—୧ । କାମ
Kāmacheshṭā ପ୍ରବୃତ୍ତ ଚରିତାର୍ଥ କରିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ବା ଆଗ୍ରହ—1. Lustful desires; lust; inordinate desire for sexual satiety.

୨ । ପ୍ରଣୟୀ ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ ହେବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା—
2. Love-intrigues.

୩ । କାମକ୍ରୀଡ଼ା—3. Copulation.

କାମଚୋର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ଭୁଲ. ହି. କାମ୍‌ଚୋର୍) ବିଣ—
Kāmachora ୧ । ଅଳସୁଆ—Idle.

୨ । କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅନିଚ୍ଛୁକ—
2. Unwilling to work.

୩ । ଯେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ତ୍ରୁଟି କରେ—
3. Negligent in work.

କାମ ଛଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚାକିରି ଛଡ଼ିବା—
Kāma chhārḍibā 1. To give up some service.
କାଜଛାଡ଼ା ୨ । କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବିରତ ହେବା—
କାମଛାଡ଼ନା 2. To cease or stop from work.

କାମଜ—ସଂ. ବିଣ (କାମ+ଜନ ଧାତୁ କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଇଚ୍ଛାରୁ
Kāmaja ଉତ୍ପନ୍ନ—1. Born of desire.

୨ । କାମଜନିତ—2. Born of lust or animal passion.

[ଦ୍ର—କାମଜ ବ୍ୟସନ ଦଶବିଧ—୧ । ମୃଗୟା, ୨ । ଅକ୍ଷକ୍ରୀଡ଼ା ବା ଜୁଆଖେଳ, ୩ । ଦିବାନିଦ୍ରା, ୪ । ପରନିନ୍ଦା, ୫ । ସ୍ତ୍ରୀ ସଂଯୋଗ, ୬ । ମଦ୍ୟପାନ, ୭ । ଗୀତ, ୮ । ବାଦ୍ୟ, ୯ । ନୃତ୍ୟ, ୧୦ । ବୃଥା ଭ୍ରମଣ—ମନୁସଂହିତା ।]

ଦେ. ବ—କାମୋଦ୍ଦୀପକ ବାଦ୍ୟ—
A kind of music which excites lust.

କାମଜ ଦୁଃଖ ସହନ୍ତୁ ଲହେ, ଉତ୍ତମ ଦୁଃଖ ସହନ୍ତୁ ଲହେ ।
ପ୍ରାତୀ. ରତ୍ନସଂକଳ୍ପ ।

କାମଜିତ୍—ସଂ. ବ (କାମ+ଜି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.କ୍ୱିପ୍)—୧ । (ରୂପରେ
Kāmajit କନ୍ଦର୍ପକୁ ଜୟ କରିଥିବାରୁ) କାର୍ତ୍ତିକେୟ—
1. A name of God Kārttikeya.

୨ । (କନ୍ଦର୍ପକୁ ଭସ୍ମୀଭୂତ କରିଥିବାରୁ) ମହାଦେବ—
2. A name of Śiba.

୩ । (ସ୍ତ୍ରୀସଂସର୍ଗ ଛଡ଼ିଥିବାରୁ) ଜୈନଦେବତାବିଶେଷ—
3. A Jaina Deity.

କାମଜ୍ୱର—ସଂ. ବ—(ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କାମ+ଜ୍ୱର)—୧ । ଅସିଦ୍ଧ କାମ-
Kāmajwara ପ୍ରବୃତ୍ତଜନିତ ଶରୀରର ତାପ—1. Love-fever; high temperature due to unsatiated lust.

୨ । କାମଜ୍ୱାଳା (ଦେଖ)—
2. Kāmajwālā (See)

[ବୈଦ୍ୟକ ଅନୁସାରେ ଦକ୍ଷପ୍ରଜାଙ୍କର ବହୁକାଳ ଅଖଣ୍ଡ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ-ପାଳନଦ୍ୱାରା କାମଜ୍ୱର ହୁଏ । ଏଥିରେ ଶୋଜନରେ ଅରୁଚି, ହୃଦାହ, ନିଦ୍ରାନାଶ, ନିର୍ଲଜ୍ଜତା, ବୁଦ୍ଧିଭ୍ରଂଶ, ଧୈର୍ଯ୍ୟନାଶ; ପୁରୁଷର ହୃଦସ୍ଥଳରେ ପୀଡ଼ା, ସ୍ତ୍ରୀର ଅଙ୍ଗଦୃଢ଼ତା, ନେତ୍ରରେ ଚଞ୍ଚଳତା ହୁଏ ଓ ମନରେ ସର୍ବଦା ସମ୍ଭୋଗେଚ୍ଛା ପ୍ରବଳ ହୁଏ । ପୀଡ଼ିତ ବ୍ୟକ୍ତି ମନରେ କ୍ରୋଧ ଉତ୍ପାଦନ କରିଦେଲେ ଏହା ଶାନ୍ତ ହୁଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

କାମଜ୍ୱାଳା—ଦେ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କାମଜନିତ ଜ୍ୱାଳା)—
Kāmajwālā କାମପ୍ରବୃତ୍ତ ଉଦ୍ରେକ ହେବାରୁ ଶରୀରରେ ଅନୁଭୂତ ବ୍ୟଥା ବା ପୀଡ଼ା; ଚରିତାର୍ଥ କାମପ୍ରବୃତ୍ତ-ଜନିତ ବେଦନା—Love-sickness; torment due to the non-fulfilment or non-satisfaction of carnal desire regarding a wished-for object.

କାମଡ଼—ଦେ. ବିଣ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ଦନ୍ତଦ୍ୱାରା ଦାଢ଼ ଭାଙ୍ଗିବାର
Kāmarḍa କଡ଼ମଡ଼ ଶବ୍ଦ ଅନୁକରଣରେ ରଚିତ)—
୧ । ବିରକ୍ତିକର—1. Teasing.

୨ । କାମୁଡ଼ା; ଦଂଶନ; ଦନ୍ତଘାତ—
2. Snapping; biting; griping.

୩ । ଚେମରଚନ୍ଥୁ; ଚେମଡ଼ା —
. Not easily breakable; tenacious.

୪ । ଏକଇଦଅା—4. Pertinacious.

କାମଡ଼ା—ଦେ. ବ—୧ । କାନ୍ଥ କମ୍ବା ଚାଳ ବା ବାଡ଼ ଦୁଇ ପାଖରେ
Kāmarḍā ଥିବା ବତାକୁ ଏକତ୍ର ଦୃଢ଼ଭାବରେ ବାନ୍ଧିବା ଗଣ୍ଠି—
1. Knot for tightly tying the two split bamboos on both sides of a thatch-frame or wall-frame by means of strings.

୨ । ଦନ୍ତଦ୍ୱାରା କ୍ଷତ କରିବା; କାମୁଡ଼ା—
2. Act of biting.

୩ । ଦନ୍ତକ୍ଷତ—3. Bite.

୪ । ପେଟମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟଥା—
4. Stomach-ache; griping in the stomach.

କାମଡ଼ା—ବୈଦେ. ବ—କାମରା (ଦେଖ)
Kāmarā (See)

କାମଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର)—ଚାଳଘରର ରୁଅ—
Rafters of a thatched house.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଦନ୍ତଦ୍ୱାର୍ ଖଉ ହୋଇଥିବା—1. Bitten.

୨ । ଅନ୍ୟକୁ କାମୁଡ଼ିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—

2. Given to biting others.

କାମଡ଼ାକାମଡ଼—ଦେ. ବିଣ—ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରକୁ କାମୁଡ଼ୁ ଥିବା—

Kāmarḍā kāmarḍi Biting or snapping at one another.

କାମଡ଼ା କାମଡ଼ି

ଦାଁତୀସେ କଟାକଟି ଦେ. ବ—୧ । ପରସ୍ପରକୁ କାମୁଡ଼ିବା—

1. Mutual biting.

୨ । ବହୁବାର କାମୁଡ଼ିବା—2. Several bitings.

କାମଡ଼ା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—କାନ୍ଥ ବା ଗୃହର ଦୁଇପାଖର ବତ୍ତାକୁ

Kāmarḍā debā ଦଉଡ଼ିଦ୍ୱାର୍ ଉଡ଼ିବା—To tightly tie the two split bamboos on both sides of a thatch or wall-frame by means of strings.

କାମଡ଼ା ବତା—ଦେ. ବ—ବାଡ଼, ଗୃହଘରର ଖଉ ଓ ବାଡ଼ଉଆଡ଼

Kāmarḍā batā କାନ୍ଥର ଦୁଇ ପାଖରେ ଲଗାଇବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଚଟ୍ ବାଉଁଶ—Split bamboos put on both sides of a hedge or thatch-frame for being tied together tightly.

କାମଡ଼ା ଭିଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—କାମଡ଼ା ଦେବା (ଦେଖ)

Kāmarḍā bhirḍibā Kāmarḍā debā (See)

କାମଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—କାମୁଡ଼ା; ଯେ ଅନ୍ୟକୁ କାମୁଡ଼େ—

Kāmarḍiā (animal) Given to biting others; (କାମଡ଼େଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) snappish.

କାମଡ଼େଇ ପ୍ରାମ୍ବେ ଦେଲ ଅମ୍ବର ଚମ୍ବତ
ଯେ ଅଲ ଦେଲ ଭାକୁ ଦୋଇଲୁ ଅପ୍ରାତ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ବସ୍ତ୍ରହ ।

କାମଡ଼ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କାମୁଡ଼ି ଧରିବା (ଦେଖ)

Kāmarḍi dharibā Kāmurḍi dharibā (See)

କାମତନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି. (ରୂପକ; କାମ + ତନ୍ତ୍ର)—କାମଶାସ୍ତ୍ର; ରତିଶାସ୍ତ୍ର—

Kāmatantra The science of carnal love.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—କାମପରତନ୍ତ୍ର; କାମୁକ—

Lascivious; lustful.

କାମଦ—ସଂ. ବିଣ. (କାମ + ଦା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Kāmada ଅଭିପ୍ରେତ ଫଳଦାୟକ—Granting one's desires.

(କାମଦା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କାମଦଶା—ସ. ବି. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କାମଜନିତ ଦଶା)—

Kāmadaśa କାମାଗକ୍ତ ଲୋକର ଅନୁଭୂତ ଦଶଗୋଟି ଅବସ୍ଥା—Ten states of mind and body undergone by a lover.

ଦଶଦଶା (ଦେଖ)

Daśadaśā (See)

କାମଦହନ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; କାମ + ଦହନ; ଏ କାମକୁ

Kāmadahana କୋପାନଳଦ୍ୱାର୍ ଦଗ୍ଧ କରିଥିବାରୁ)—ଶିବ;

ମହାଦେବ—God Śiba.

କାମଦା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାମଦ + ଆ)—କାମଦର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—

Kāmadā Feminine of Kāmada.

ସଂ. ବ—୧ । କାମଧେନୁ (ଦେଖ)

1. Kāmadhenu (See)

୨ । ଚୈତ୍ରଶୁକ୍ଳ ଏକାଦଶୀ—2. The eleventh day of the light fortnight of Chaitra.

୩ । ମହାରାବଣପୂଜିତା ଦୁର୍ଗା—3. Name of a Goddess, worshipped by Mahīrābaṇa.

୪ । ଦଶ ଅକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ ସଂସ୍କୃତ ବୃତ୍ତବିଶେଷ—

4. Name of a Sanskrit metre of ten syllables.

କାମଦାନି—ଦେ. ବ—୧ । ଲୁଗାରେ ଛୁଞ୍ଚିକାମଦ୍ୱାର୍ ଫୁଲ ଆଦ ଚିତ୍ରଣ କର୍ମ—1. Needlework on cloth; embroidery.

Kāmadāni

କାମଦାନୀ

କାମଦାନୀ ୨ । ଜରି କାମ କରାଯାଇଥିବା ଲୁଗା—

2. Cloth of gold; embroidered cloth.

କାମଦାମ—ଦେ. ବ (ନିରର୍ଥକ ୨ସ୍ୱ ସଦ୍ଭରର ଶବ୍ଦ)—୧ । ବ୍ୟବସାୟ; ବୃତ୍ତି—1. Occupation; employment.

Kāmadāma

କାଜକର୍ମ ୨ । ଦୈନନ୍ଦିନ ବା ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟ—

କାମଧାମ 2. Business; daily work.

ଚାକିରି—3. Service.

କାମଦାର—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ଭୁଲ ହି. କାମ୍‌ଦାର୍=ଗୁମାସ୍ତା) ବିଣ—

Kāmadār ୧ । କର୍ମଠ; କର୍ମକୁଶଳ—

କାମଦାର 1. Brisk in doing work.

କାମଦାର ୨ । କୌଣସି କର୍ମର ଭାରପ୍ରାପ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—

2. (a person) Entrusted with or in charge of any work.

ଦେ. ବିଣ—୧ । କାରୁକାର୍ଯ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ—1. Artistic.

୨ । ଯେଉଁ ଟୋପି ଆଦରେ ଜରିର ଫୁଲଆଦ ପଡ଼ିଥାଏ—

2. Wrought with gold or silver embroidery.

କାମଦାରିଆ—ଦେ. ବିଣ—କାରୁକାର୍ଯ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ—

Kāmadāriā Artistic.

କାମଦାର

କାମଦାର

କାମଦୁଘା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (କାମ = ଅଭିଲଷିତ ବସ୍ତୁ + ଦୁହ ଧାତୁ = Kāmadughā ଦୁହିଁବା + କର୍ମ.ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ ଆ ; ଯାହାଠାରୁ ଅଭିଲଷିତ ବସ୍ତୁ ଦୋହନ କରାଯାଏ)—ଅଭିଲାଷ ପୂରଣକାରିଣୀ; ସବାର୍ଥଦାୟିନୀ—(female) Granting one's desires.

ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କାମଧେନୁ—1. The mythological cow who grants all the desires of her devotee.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହଁରେ ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଥୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୨ । ପୃଥ୍ୱୀ—2. The earth (which produces every thing desired for).

କାମଦୁହା—ବ ଓ ବ୍ରଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କାମଦୁଘା (ଦେଖ)—
Kāmaduhā Kāmadughā (See)

ସ୍ୱୟଂବର ଉତ୍ସବ, ପ୍ରାସ୍ତେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ, ଜଳେ କୃଷ୍ଣଙ୍କ କାମଦୁହା—
ସନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କାମଦୂତ—ସଂ. ବ—(ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ; କାମ + ଦୂତ) କୋଇଲି; କୋକଳ—
Kāmadūta Indian cuckoo.

କାମଦୂତୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କାମ + ଦୂତୀ) କାମନା ପୂରଣ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟକାରିଣୀ—
Kāmadūtī କାମକାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧ କରିବାରୁ ବୃଦ୍ଧମାନେ ବୋଲନ୍ତି କାମଦୂତୀ—
ସାନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କାମ ଦେଖିବା—ଦେ.କ୍ରି—କାର୍ଯ୍ୟର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ କରିବା—
Kāma dekhibā To supervise a work.
କାଯଦେଖା
କାମଦେଖନା

କାମଦେବ—ସଂ. ବ (ରୂପକ; କାମ + ଦେବ)—୧ । କନ୍ଦର୍ପ—
Kāmadeba 1. The God of love; Cupid.

[ଦ୍ର—ପୁରାଣରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ ଏ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ମାନସପୁତ୍ର, ମହାଦେବଙ୍କ ଧ୍ୟାନ ଭଙ୍ଗ କରିବାକୁ ଯାଇ ଏ ଅନଙ୍ଗ ହୋଇଥିଲେ, ଓ ଯେଉଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଔରସରେ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କଗର୍ଭରୁ ଜାତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ରତି, ସଙ୍ଗୀ ବସନ୍ତ, ଦୂତ କୋକଳ, ଧ୍ୱଜଚିହ୍ନ ମତ୍ସ୍ୟ, ଆୟୁଧ ପଞ୍ଚପୁଷ୍ପଯୁକ୍ତ ଶର । କାମଦେବଙ୍କର ଅସ୍ପୃଷ୍ଟ ନାମାନ୍ତର—ମଦନ, ମନ୍ମଥ, ମାର, ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ, ମୀନକେତନ, କନ୍ଦର୍ପ, ଦର୍ପକ, ଅନଙ୍ଗ, ପଞ୍ଚଶର, ସ୍ମର, ଶମ୍ବରାରି, ମନସିଜ, କୁସୁମେଷୁ, ଅନନ୍ୟଜ, ପୁଷ୍ପଧନ୍ୱା, ରତିପତି, ମକରଧ୍ୱଜ, ଆତ୍ମଭୂ, ବ୍ରହ୍ମସୂ, ବଶ୍ୱକେତୁ ।]

ଦେ.ବ.ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given to males.

କାମ ଦେବା—ଦେ.କ୍ରିୟା—୧। କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅବଲମ୍ବନ ବା ଜୀବିକା ଯୋଗାଇବା—1. To give a person any work or service.
କାଜଦେଓୟା
କାମଦେନା ୨ । ଦରକାରବେଳେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗିବା—
2. To be of use when necessary.

କାମଧନୁ—ସଂ. ବ.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାମ + ଧନୁ)—କାମଦେବଙ୍କଦ୍ୱାରା ଧୃତ ଇକ୍ଷୁଯଷ୍ଟି ପୁଷ୍ପଧନୁ—The flowery bow of God Cupid.

କାମ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବା—
Kāmadharibā To begin to do a work; to set one's hand to a work.
କାମଧରା
କାମପକଡ଼ନା

କାମଧାମ—ଦେ. ବ.—କାମଦାମ (ଦେଖ)
Kāmadhāma Kāmadāma (See)

କାମଧୂ—ଦେ. ବ.—ପୁଷ୍ପବିଶେଷ—A kind of flower.
Kāmdhu ସାଧାରଣ କାମଧୂ ବର୍ଗ ଅରଣ ଗସ୍ପଶ । ବଶ୍ୱଦେଶପ୍ରସିଦ୍ଧ ।

କାମଧେନୁ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କାମଦୁଘା ଧେନୁ)—
Kāmadhenu ୧ । ଅଲୌକିକଫଲପ୍ରଦା ପୁରାଣୋକ୍ତ ଗାଈ—
1. A fabulous cow that grants its possessor his desired objects.

[ଦ୍ର—ଏ ସମୁଦ୍ରମନ୍ଥନ ବେଳେ ସମୁଦ୍ରରୁ ବାହାରିଥିବା ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ପୁରାଣରେ ଅନୁସନ୍ଧେୟ ।]

୨ । ଯେଉଁ ଗାଈକୁ ଯେତେବେଳେ ଇଚ୍ଛା ସେତେବେଳେ ଦୁହାଁଯାଏ—2. A cow which can be milked at any time.

[ଦ୍ର—ଜମଦଗ୍ନିଙ୍କ କାମଧେନୁର ନାମ ନନ୍ଦା, ଅଙ୍ଗିରାଙ୍କ କାମଧେନୁର ନାମ ସୁନନ୍ଦା, ଭରଦ୍ୱାଜଙ୍କ କାମଧେନୁର ନାମ ସ୍ମରଭି, କଶ୍ୟପଙ୍କର ସୁଶୀଳା ଓ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କର ନନ୍ଦିନୀ ବା ଶବଲା ।]

୩ । ଦାନାର୍ଥ ସୁବର୍ଣ୍ଣନିର୍ମିତ ଗୋମୂର୍ତ୍ତି—
3. A golden image of a cow given to Brāhmaṇas as gift.

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଯଥେଚ୍ଛ ପ୍ରାର୍ଥନା ପୂରଣକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
(figurative) Any person who gives his applicants any thing they ask for or wish for.

କାମଧ୍ୱଜ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀ; କାମ + ଧ୍ୱଜ; କାମଦେବଙ୍କ ପତାକା ଉପରେ ମାଛ ଚିହ୍ନିତ ଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କ ନାମ ମୀନକେତନ)—ମାଛ—Fish.
Kāmadhwaja

କାମନ—ସଂ. ବ. ପୁଂ.—(କମ ଧାତୁ ଣିଚ୍=କାମି ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—୧ । କାମୁକ—
Kāmana (କାମନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 Lustful; libidinous.

୨ । ଲମ୍ପଟ; ଲମ୍ପଟା—2. Adulterous.

୩ । ଅତିଲାଳୁକ—
3. Desirous; subject to keen desires.

୪ । ଲୋଭୀ—4. Covetous.

କାମନା—ସଂ.ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(କମ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ=କାମି ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା + ଭାବ. ଅନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ମନୋରଥ; ବାଞ୍ଛା; ଇଚ୍ଛା—
Kāmanā Desire; wish.

କାମନା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଇଚ୍ଛା କରିବା—
Kāmanā karibā 1. To wish.
କାମନା କରା ୨ । ଅତିଲଷିତ ବସ୍ତୁ ମନରେ କଳ୍ପନା କରିବା ବା
କାମନା କରନା ମନାସିବା—2. To mentally state the desired object before God or before a Deity.

କାମନାଦଣ୍ଡ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଦଣ୍ଡନାଟ (ଦେଖ)
Kāmanādaṇḍa Daṇḍanāṭa (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ତ୍ର	ଜ୍ଞ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟଜନ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ମୂଳକ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଶ୍ୟ	ତ୍ରଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

କାମପକ୍ଷୀ—ସଂ. ବ.—୧ । ଚକ୍ରବାକ (ପକ୍ଷୀ) (ଦେଖ)
Kāmapakshī 1. Chakrabāka (bird) (See)
୨ । କାଦମ୍ବ; କଳା ଦାଂସ—
2. The black drake.

କାମ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ଆବଶ୍ୟକ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—
Kāma pardibā Necessity.

କାମପଡ଼ା କାମ ପଡ଼ିଲେ ଅଯାଚୁ ଉକରୁ—ଉର ।

କାମ ଗିରନା

କାମପାଳ—ସଂ. ବ. (କାମ=କନ୍ଦର୍ପ+ପାଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kāmapāla ବଳରାମ—Balarāma, the elder brother of Śrikrushna.

କାମପାଳ ମିଶ୍ର—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଉତ୍କଳର ଜଣେ ସୁଲେଖକ—
Kāmapālamisra A famous writer of Utkala.
[ଦ୍ର—ଏ ଯାଜପୁର ନିବାସୀ ଜଣେ ଗ୍ରାଜୁଏଟ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ରଚିତ "ସୀତାବିବାହ" ନାଟକ ଉତ୍କଳରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମାଦୃତ । ତାରଣୀ. ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ।]

କାମପୀଡ଼ା ÷ ସଂ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କାମ+ପୀଡ଼ା)—
Kāmapīrdā କାମଜ୍ୱାଳା (ଦେଖ)
Kāmajwālā (See)

କାମପୀଡ଼ିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଭୃତୀୟା ତତ୍ପୁ; କାମପୀଡ଼ିତ)—
Kāmapīrdita କାମ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଦ୍ୱାରା ପୀଡ଼ାଗ୍ରସ୍ତ ବା ଜର୍ଜରିତ—
Tormented by lust or desire after a wished for object.

କାମପୁର—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ ନଗରବିଶେଷ—
Kāmapura Name of an ancient town.
କୃଷ୍ଣବେଣୀ ନଦୀ ତୀରେ କାମପୁର ନଗର ।
ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ୟୋଗ ।

କାମପ୍ରଭ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କାମ+ପ୍ରଭା)—
Kāmaprabha କାମଦେବଙ୍କ ପରି ସୁନ୍ଦର—
(କାମପ୍ରଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) Beautiful like the God Cupid.

କାମପ୍ରଭା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କାମପ୍ରଭ)—
Kāmaprabhā କାମପ୍ରଭ (ଦେଖ)
Kāmaprabha (See)
କବା ନାମ୍ନୀ ଏହ ବୃଗ କାମପ୍ରଭ । ବସୁଚେରିତ୍ର ପୁରାଣ ।

କାମବଲ୍ଲଭ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାମ+ବଲ୍ଲଭ)—
Kāmaballabha ଆମ୍ବ—Mango.

କାମବଲ୍ଲଭୀ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାମ+ବଲ୍ଲଭୀ)—
Kāmaballabhī ଚନ୍ଦ୍ରିକା; ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ—
Moonlight.

କାମବାଇ—ଦେ. ବ. ପୁଂ (ସଂ. କାମ+ବାତୁଲ)—
Kāmabāi ୧ । କାମପୀଡ଼ା ଯୋଗୁଁ ବାତୁଲପ୍ରାୟ; କାମୋନ୍ମାଦଗ୍ରସ୍ତ-

କାମବାଇୟା 1. Turned mad or intoxicated owing
(କାମବାଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) to unfulfilment of carnal desire.
୨ । କାମକରିବାକୁ ବାତୁଳପ୍ରାୟ—
2. Eagerly wishing for action.
ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କାମତୃପ୍ତି ଅପୂର୍ତ୍ତି ରହିବା ଯୋଗୁଁ ବାତୁଳା ହୋଇଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ—
A woman maddened owing to her unfulfilled sexual desire.

କାମବାଣ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାମ+ବାଣ)—
Kāmabāna ୧ । କାମପ୍ରବୃତ୍ତିର ଆକ୍ରମଣ—
1. The shafts of Cupid; the attack of lustful or carnal desire.
୨ । କାମ ବା କନ୍ଦର୍ପର ଶର; ପୁଷ୍ପବାଣ—
2. The arrow of God Cupid.
[ଦ୍ର—କାମଦେବଙ୍କର ପାଞ୍ଚଗୋଟି ବାଣର ନାମ--ମୋହନ, ଉନ୍ମାଦନ, ସନ୍ତାପନ, ଶୋଷଣ ଓ ନିସ୍ତେଜୀକରଣ । ଏହି ପାଞ୍ଚ ବାଣ ଯଥାକ୍ରମେ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ଫୁଲରେ ନିର୍ମିତ ଯଥା,—ରକ୍ତପଦ୍ମ, ଅଶୋକ, ଆମ୍ର, ଚମ୍ପକ ଓ ନୀଳକମଳ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

କାମବାୟା—ଦେ. ବ. ପୁଂ —କାମବାଇ (ଦେଖ)
Kāmabāyā Kāmabāi (See)

କାମବେଦନା—ସଂ. ବ. (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; କାମ+ବେଦନା)—
Kāmabedanā କାମଜ୍ୱାଳା (ଦେଖ)—
Kāmajwālā (See)

କାମଭଦ୍ର ବଟ—ସଂ. ବ.—ହନୁମାନଙ୍କର ପୌରାଣିକ ପବିତ୍ର ବଟ ବୃକ୍ଷ-
Kāmabhadra bata ବିଶେଷ—Name of a sacred mythological banian tree.
ମହାଦେବଙ୍କର ଯେ କାମଭଦ୍ର ବଟ
ଦେଖିଲେ ଲୋକ ତାକୁ ନ ପାଏ ସଙ୍କଟ । କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କାମଭେରୀ—ଦେ. ବ—ଭୂତ୍ୟ ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—
Kāmabherī A kind of wind instrument.
କାହାଳୀ ତତଳ କାମଭେରୀ ବଜ ରଡ଼ । ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୂଜଣ ।

କାମମୋହିତ—ସଂ. ବିଣ. (ତୃତୀୟା ତତ୍; କାମ+ମୋହିତ)—
Kāmamohita ୧ । କାମଚନ୍ତା ବା କାମନା ଦ୍ୱାରା ମୋହଗ୍ରସ୍ତ—
1. Overcome with desire, lust, love or passion.
୨ । କାମାନ୍ଧ—2. Blinded by lust.

କାମୟନା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କାମି ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅନ)—
Kāmayana କାମନ (ଦେଖ)
(କାମୟନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Kāmana (See)

କାମୟମାନ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କାମି ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ମାନ)—
Kāmayamāna କାମନ (ଦେଖ)
(କାମୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Kāmana (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଡ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରରେଡ ରଖା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଘୃଷ୍ଟାକୋଷ୍ଠରେ ନମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପସ୍ଥିତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କାମୟିତା—ସଂ· ବ. ପୁଂ. (କାମ୍ଭି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ ୧ମା. ୧ବ)
Kāmayitā
(କାମୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କାମନ (ଦେଖ)
Kāmana (See)

କାମର—ଦେ. ବଣ—୧ । କାମିକା; ପ୍ରଯୋଜନାତ୍ମ (ବ୍ୟକ୍ତି ବା କଥା)—
Kāmara
କାଯେର

1. Useful.

୨ । ପରଶ୍ରମୀ—2. Laborious.

କାମକା ୩ । ବ୍ୟବସାତ୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—3. Relating to business.

୪ । ବ୍ୟବସାତ୍ମରେ ନିପୁଣ—
4. Skilful in business; of business.

କାମରା—ବୈଦେ. ବ.ଇଂ. ଚେମ୍ବର୍; ଫ୍ରେ. ଓ ଲା. କାମେରା; ସର୍ବୁଗୀଜ୍—
Kāmarā
କାମାର୍)—୧ । ପ୍ରକୋଷ୍ଠ; କୋଠରି—

1. Room of a house; chamber.

କାମରା ୨ । ଲମ୍ବା ଘର; ଦରବାର—2. Hall.

୩ । ବଖରା—3. Compartment.

୪ । କାମେରା (ଦେଖ)
4. Kāmerā (See)

କାମରୂପ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କାମ+ରୂପ)—
Kāmarūpa
(କାମରୂପା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୧ । ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ ରୂପଧାରୀ—
1. Assuming forms at pleasure.

୨ । ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ ରୂପ ଧାରଣ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ—
2 Able to assume any shape at will.

୩ । ସୁନ୍ଦର ରୂପବିଶିଷ୍ଟ—
3. Comely; beautiful; charming; graceful.

ସଂ. ବ—୧ । ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର ନଦର ଉତ୍ତର ଓ ଭୂଟାନର ଦକ୍ଷିଣରେ ଥିବା ଆସାମ ପ୍ରଦେଶର ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶ ଓ ଆଧୁନିକ ଜିଲ୍ଲାର ନାମ—
1. Name of a district and ancient tract of country in Assam.

[ଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀନ କାମରୂପ ଦେଶ କରତୋୟା ବା ସଦାନୀର ନଦୀକୂଳରେ ଆସାମର ଶେଷ ସୀମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସ୍ତୃତ ଥିଲା । ଏହାର ରାଜଧାନୀ ପ୍ରାଗ୍‌ଜ୍ୟୋତିଷପୁର । ହିମାଳୟର ପାଦଦେଶରୁ ଏହା ଚୀନ୍‌ଦେଶର ସୀମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସ୍ତୃତ ଥିଲା । ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଏ ଦେଶର ରାଜା ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କୁ କରତ ଓ ଚୀନ ସୈନ୍ୟଦଳଦ୍ୱାରା ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଆଧୁନିକ କାମରୂପ ଦେଶର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ କାମାଖ୍ୟା ବା କାମତନ୍ତ୍ରୀ ଦେବୀ । ଆସାମପ୍ରଦେଶର ଏହା ଆଧୁନିକ କାମରୂପ ଜିଲ୍ଲା; ଏଥିର ରାଜଧାନୀ ଗୌହାଟୀ । ରାମାୟଣ ସମୟରେ ନରକାସୁର ଏଠାରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ମହାଭାରତ ସମୟରେ ଭଗଦତ୍ତ ଏଥିର ରାଜା ଥିଲେ । ପୁରାକାଳରେ ଏହା ମ୍ଲେଚ୍ଛଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ପରିଗଣିତ ହେଉଥିଲା । ତାନ୍ତ୍ରିକଯୁଗରେ ଏହା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ଥାନ ହେଲା । ଏହା ଭୂଟାନ୍ ରାଜ୍ୟର ଦକ୍ଷିଣରେ ।]

୨ । ସୁନ୍ଦରରୂପ—2 Charming figure.

୩ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାପୂର୍ବକ ଧାରଣ କରିଥିବା ରୂପ—
3. Form or figure assumed by a being at his will.

୪ । ରାମାୟଣ ବାଲକାଣ୍ଡୋକ୍ତ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରାତ୍ମକ ଶରବିଶେଷ—
4. Name of a consecrated arrow possessed by sage Biswāmitra.

୫ । ଦେବତା—5. The Gods.

କାମରୂପୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କାମ=ଇଚ୍ଛାକ୍ରମେ+ରୂପ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Kāmarūpi
(କାମରୂପିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୧ । ଯେ ନିଜର ଇଚ୍ଛାକ୍ରମେ ଉତ୍ତମ ଉତ୍ତମ ରୂପ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରେ—
1. Assuming any shape at will.

୨ । ସୁରୂପ—2. Of lovely appearance.

ସଂ. ବ—ଦେବଯୋନିବିଶେଷ—
Name of a class of heavenly beings.

କାମରେ ଆସିବା—ଦେ. କ୍ରି—କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ଉପଯୁକ୍ତ ହେବା—
Kāmare āsibā
କାଜେଆସା

To be fit for work.

କାମମେଆନ

କାମରେଖା—ସଂ. ବ. (କାମ+ରେଖା)—ବେଶ୍ୟା—
Kāmarekhā

Prostitute.

କାମରେ ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିବା—
Kāmare lagāibā
କାଜେଲାଗାନ

1. To employ a person in a work.

କାମମେଲଗାନା ୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ବ୍ୟବହାରରେ ଲଗାଇବା—
2. To utilise a thing.

କାମରେ ଲାଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କାମରେ ଆସିବା (ଦେଖ)
Kāmare lāgibā

1. Kāmare āsibā (See)

୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟାପୃତ ହେବା—
2. To be busy in doing a thing.

କାମଲ—ସଂ. ବ. (କାମ+ଲା ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) —
Kāmala

୧ । ବସନ୍ତକାଳ—1. The spring time.

୨ । ମରୁଭୂମି—2. Desert.

୩ । (କାମ+ଲୁ=ଛେଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
ପାଣ୍ଡୁରୋଗ; ପାଣ୍ଡୁକାମଳରୋଗ—3. Jaundice.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଚକ୍ଷୁ ଓ ଅଙ୍ଗ ଆଦି ହଳଦିଆ ହୋଇଯାଏ ।]

ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କାମ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଳ) - କାମୁକ; କାମୀ—
(କାମଳା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Lustful.

କାମଲଗୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—କମଳାଗୁଣ୍ଡି (ଦେଖ)
Kāmalagundi

Kamalāgundi (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ପୃ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ୍ର

କାମଲତା—ଦେ. ବ—ବନ୍ୟଲତାବିଶେଷ—A wild creeper; Kāmalatā Antigonon Liptopus.

କାମଲା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାମ+ଲୁ=ଛେଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)— କାମଳ ୩. (ଦେଖ) —Kāmaḷa 3. (See)

କାମଳିଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ମେଦିନୀପୁର) ବ—ସୁନାରୀ ବଣିଆ— Kāmaḷiā Goldsmith.

କାମଶର—ଫ. ବ—କାମବାଣ (ଦେଖ) Kāmaśara Kāmabāṇa (See)

କାମଶରାଳି—ଦେ. ବ. (କାମ+ଶରାଳି)—ଦ୍ୱଂସପକ୍ଷୀ— Kāmaśarāḷi The swan.

ଫ. ବ. (କାମ+ଶର+ଆଳ=ସମୂହ)— କାମଶରସମୂହ— The arrows of Cupid.

ବର୍ଜନା ଚ ଯେନବ ଭାର, ବରେଦ୍ୟ କାମଶରଜଚ—ଭଟ୍ଟ. ବୈଦ୍ୟଶବଳାସ ।

କାମଶାସ୍ତ୍ର—ଫ. ବ.—୧ । ଯେଉଁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ କାମ ବା ମଦନ ସମ୍ବନ୍ଧେ Kāmaśāstra ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଅଛି; ରତିଶାସ୍ତ୍ର— 1. The erotic science of ancient India.

[ଦ୍ର—କାମଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରଧାନ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ନନ୍ଦୀଶ୍ୱର ଓ ଅନ୍ୟତମ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ବାତ୍ସ୍ୟାୟନ ମୁନି ।]

୨ । ସ୍ୱର୍ଗାଦି ପ୍ରତିପାଦକ ଶାସ୍ତ୍ର— 2. Science which deals with the existence of heaven.

କାମସେନା—ଦେ. ବ. (ଫ. କାମସେନା)—ଅପ୍ସରୋବିଶେଷ— Kāmasenā Name of a heavenly nymph.

କାମସେନା ନାମରେ ଏକଦା ଅପସରା ବାସବ ଦେବତା ତାହା ସଙ୍ଗେ କୀଡ଼ା କରି—ସାରଳା. ମହାଭାରତ ଅଦ ।

କାମସେନା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାମ)—ଅପ୍ସରୋବିଶେଷ— Kāmasenā Name of a heavenly nymph.

କାମସେନୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.— ଦୂତୀ— Kāmasenī A female go-between.

ବ୍ରହ୍ମ ଗମନରେ, ଇନ୍ଦ୍ର ସ୍ତ୍ରୀନରେ, ନିଳେ ସେ ବନରେ କାମସେନୀ ।

ଅରସନ୍ଦ୍ୟ. ବଦବ୍ରତଭ୍ରାମଣି ।

କାମାଉତ୍—ଦେ. ବ. (ବ୍ୟଙ୍ଗ)—ବୈଷ୍ଣବଭେକଧାସ୍ତ ଲକ୍ଷଟ ବ୍ୟକ୍ତି; Kāmāut କପଟ ବୈଷ୍ଣବ—A sham anchorite.

[ଦ୍ର—ଜମାଉତ୍, ରମାଉତ୍, ନମାଉତ୍ ଆଦି ପଦର ଅନୁକରଣରେ କପଟ ବୈରାଗୀ ଓ ଲକ୍ଷଟ ସାଧୁମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଏ ଉପାହ୍ୱ ବ୍ୟଙ୍ଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

କାମାଉତି—ଦେ. ବଣ. (ବ୍ୟଙ୍ଗ)—କାମାଉତ୍ (ଦେଖ) Kāmāuti Kāmāut (See)

କାମାକ୍ଷୀ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କାମ=ଶୋଭନ+ଅକ୍ଷି)— Kāmākshī ୧ । କାମାଖ୍ୟା (ଦେଖ) 1. Kāmākhyā (See)

୨ । ନଦୀବିଶେଷ—2. Name of a river.

କାମାକ୍ଷୀ ନଦୀ ବଢ଼ର ଉତ୍ତର ପ୍ରଶସ୍ତେ—ସାରଳା ମହାଭାରତ ।

୩ । ଦୁର୍ଗା; ଦେବୀବିଶେଷ—3. Goddess Durgā.

ଏଉଁ କହୁ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଲେ କାମାକ୍ଷୀ—ଗ୍ରାମ୍ୟ ରତ୍ନମଞ୍ଜରୀ ।

କାମାଖ୍ୟ—ଫ. ବ.—ହନୁମାନଙ୍କର ତୀର୍ଥବିଶେଷ— Kāmākhya Name of a place of Hindu pilgrimage.

କାମାଖ୍ୟରେ ସ୍ନାନ କଲେଽ ଧର୍ମ ରୂର୍ତ୍ତି ।

ହୋଇବ ଶ୍ଲୋକରେ ପାଏ ମଧ୍ୟ ସିର୍ଦ୍ଧ—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱୈପାୟନ ମହାଭାରତ. ବନ ।

କାମାଖ୍ୟା—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କାମ+ଆଖ୍ୟା)— Kāmākhyā କାମରୂପ ୧ (ଦେଖ) 1. Kāmarūpa 1 (See)

୨ । ଆସାମର କାମରୂପ ଦେଶରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତା ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ନାମ; (ଏହାଙ୍କ ପୀଠ ସତୀ ଦେବୀଙ୍କ ଯୋନିପୀଠ ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧ)— 2. Name of a Goddess in Kāmarūpa.

ଲଭନ୍ତ ଅଭୀଷ୍ଟ ଯେତୁ କାମାଖ୍ୟା ପ୍ରସାଦେ—ପ୍ରଥମାଥ. ମହାଭାରତ ।

କାମାଗ୍ନି—ଫ. ବ.—(ରୂପକ କର୍ମଧାରୟ; କାମ+ଅଗ୍ନି)— Kāmāgni ପ୍ରବଳ କାମପ୍ରବୃତ୍ତି— Inordinate sexual desire.

କାମାଗ୍ନିସନ୍ଦୀପନ—ଫ. ବ.—କାମପ୍ରବୃତ୍ତିର ଉଦ୍ରେକକରଣ— Kāmāgnisandīpana Fanning of lust.

ଫ. ବଣ—ଯେଉଁ ଔଷଧଦ୍ୱାରା କାମପ୍ରବୃତ୍ତି ବୃଦ୍ଧିପାଏ— Aphrodisiac (medicine).

କାମାତୁର—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ତୃତୀୟା ତତ୍ପୁ; କାମ+ଆତୁର)— Kāmātura ଅତିଶୟ କାମ ଚେଷ୍ଟାଦ୍ୱାରା ବ୍ୟାକୁଳ; ସଙ୍ଗମ ଇଚ୍ଛା (କାମାତୁରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯୋଗୁଁ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ—Love-sick; intoxicated by carnal desire; amorous; lustful.

କାମାତ୍ମା—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କାମ+ଆତ୍ମନ; ୧ମା ୧ବ.)— Kāmātmā କାମାତୁର (ଦେଖ) Kāmātura (See)

କାମାନଳ—ଫ. ବ. (କାମ+ଅନଳ)—କାମାଗ୍ନି (ଦେଖ) Kāmānaḷa Kāmāgni (See)

କାମାନ୍ଧ—ଫ. ବଣ ପୁଂ. (ତୃତୀୟା ତତ୍ପୁ; କାମ+ଅନ୍ଧ)— Kāmāndha ୧ । କାମାତୁର (ଦେଖ) (କାମାନ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Kāmātura (See)

୨ । କୋକିଳ (ଏହାର କୁହୁରବ କାମୋଦ୍ଦୀପକ ବୋଲି)— 2. The Indian cuckoo.

କାମାବସା(ଶା)ୟିତା—ଫ. ବ. (କାମ+ଅବସାୟିନ୍; ଅବ+ସୋ ଧାତୁ Kāmābas(ś)āyitā +ଇନ୍+ତ୍ୱାବେ. ତା)—୧ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଓ ଯୋଗୀମାନଙ୍କର ଔଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟବିଶେଷ; ବାସନାଶକ୍ତି; ଆପଣାର ଇଚ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାର କ୍ଷମତା ବା ସିଦ୍ଧି—

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ଦୀର୍ଘସ୍ୱି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ପାଇ' ଖୋଜବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲ୍ବଟ'ଦେଖିବେ।

1. An extraordinary power of God and great men to fulfil their wishes.

[ଦ୍ର—ଅଣିମାଦ ଅଷ୍ଟସିଦ୍ଧି ମଧ୍ୟରୁ ଏହା ଏକତମ ।]

୨ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟନିଗ୍ରହ ଶକ୍ତି—2. The power of restraining one's senses.

କାମାର୍ତ୍ତ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ତୃତୀୟା ତତ୍ପୁ; କାମ+ଆର୍ତ୍ତ)—
Kāmārtta (କାମାର୍ତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) କାମାତୁର (ଦେଖ) Kāmātura (See)

କାମାର୍ଥୀ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (କାମ+ଅର୍ଥ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Kāmārthī (କାମାର୍ଥିନୀ – ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । କାମପ୍ରବୃତ୍ତ ଚରିତାର୍ଥ କରିବା ନମନ୍ତେ ଉତ୍ସୁକ— 1. Anxious or hankering to satisfy one's carnal propensity.

୨ । ଅଭିଳଷିତ ଫଲଲାଭର ପ୍ରାର୍ଥୀ—
2. Seeking after the desired object.

କାମାଲ୍‌ପାଶା—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ଆଧୁନିକ ତୁରସ୍କର ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା—Name of the modern political leader of the Turkish republic.
Kāmālpāśā

କାମାସକ୍ତ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କାମ+ଆସକ୍ତ)—
Kāmāsakta (କାମାସକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) କାମ ବିଷୟକ କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଚିନ୍ତାରେ ନିଯୁକ୍ତ— Influenced by passion or lust; amorous; lustful.

କାମି (ଧାତୁ)—ସ୍ପୃ—ଇଚ୍ଛା କରିବା—To desire; to wish.
Kāmi (root)

କାମି—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (କାମ+ଇ)—କାମୁକ ବ୍ୟକ୍ତି—
Kāmi Lustful or libidinous man (M. W.)

ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ରତି; କାମପତ୍ନୀ—
Name of Rati or wife of Kāma (M. W.)

ଦେ. ବି—କାମୀ (ଦେଖ)
Kāmī (See)

କାମିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ସିଂଭୂମ; ଭୁଲ. ହି. କମ୍‌ଦା ସଂ. କର୍ମୀ) ବି.—୧ । ଖାମିଦଠାରୁ ଟଙ୍କା ଋଣ କରି କେବଳ ସୁଧ ବାବତ୍‌ରେ ଶ୍ରମଦ୍ୱାରା ପରିଶୋଧ କରିବା ଲୋକ—
Kāmiā A servant who works in repayment of the interest of money borrowed from the master.

[ଦ୍ର—ଉକ୍ତ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ଜଣେ ଲୋକ ଅନ୍ୟ ଜଣକଠାରୁ ଟଙ୍କା ଋଣ କରି, ସେହି ଋଣର ସୁଧ ପାଇଁ ମହାଜନଙ୍କ ପାଖରେ ଗଚ୍ଛିତ କରିବ ବୋଲି ଚୁକ୍ତି ଲେଖି ଦିଏ । ସେହି କାମିଆ କାର୍ଯ୍ୟ ନ କଲେ ପ୍ରତି ମାସରେ ମୂଳ ଟଙ୍କା ଉପରେ ଟଙ୍କାକେ ଏକ ଅଣା ଲେଖାଏ ସୁଧ ବଢି ଯାଏ । ସୁତରାଂ ମୂଳଟଙ୍କା ଶୁଝି ନ ପାରି କେବଳ ସୁଧ ପାଇଁ ଲୋକର ଜୀବନ ବନ୍ଧା ଯାଏ । ତାପରେ ପୁତ୍ର-ପୌତ୍ରାଦକ୍ରମେ ମଧ୍ୟ ସେହି ସରତ୍‌ରେ କାମ କରିବାକୁ ଲୋକେ ବାଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି । ୧୯୨୦ ସାଲରେ ବିହାର ଓଡ଼ିଶା ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଏହି ଦାସତ୍ୱ ପ୍ରଥା ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ କାମିଆଉତ୍ତା ଚୁକ୍ତି ଆଇନ୍ (B. and O. Kamiauti agreement) ନାମରେ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଣୟନ କରିଛନ୍ତି । ତାହା ଅନୁସାରେ କାମିଆମାନେ ସୁଧ ପାଇଁ କାମ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ନ ହୋଇ ଇଚ୍ଛା କଲେ ସାହୁକୁ ମୂଳ ବାବଦ୍ ଟଙ୍କା ଶୁଝି ପାରିବେ । ଭୂୟାଁ, ଚମାର, କାନ୍ଦର ବା ଦୋସଧ ଜାତିର ଲୋକେ କାମିଆ ହୁଅନ୍ତି । ବଙ୍ଗଳାରେ ଏହି ପ୍ରଥାକୁ କବଲା କହନ୍ତି ।]

୨ । (ସମ୍ବଲପୁର)—ଦିନମୂଲିଆ—2. Day labourer.

କାମିଆଉତି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ସିଂଭୂମ)—ବି.—
Kāmiāuti ୧ । କାମିଆ (ଦେଖ)
1. Kāmiā (See)

୨ । କାମିଆ ପ୍ରାପ୍ତିରେ ଶ୍ରମକର କରିବାର ପ୍ରଥା—
2 The custom of serving for payment of interest on money borrowed.

କାମିଏନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—କାମିଣୀ (ଦେଖ)
Kāmien Kāminī (See)

କାମିକ—ଦେ. ବିଣ.—୧ । (ସଂ. କାମ)—କାମନାଯୁକ୍ତ; ସକାମ—
Kāmika Accompanied with a desire for some object.

କାମକା

କାମିକ କର୍ମଟି କେବଳ, ମୋହେ ଏକାନ୍ତ ପ୍ରତିକାର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । (ସଂ. କାମୁକ)—ଦେ. ବିଣ.—କାମୁକ—2. Lustful.

କାମିକେ ଉଚ୍ଚ ଗ୍ରେରମାନ,
ଶୁଣି ହୋଇବେ ହୃଷ୍ଟ ମନ । ପ୍ରାଚୀ. ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ।

୩ । (ସଂ. କାର୍ମ୍ମିକ) କର୍ମଦକ୍ଷ—3. Expert; active.

୪ । (ସଂ. କର୍ମ) ଘରେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିବାର ଯୋଗ୍ୟ; ପ୍ରୟୋଜନୀୟ—4. Useful.

୫ । ପରିଶ୍ରମୀ—5. Laborious.

ସଂ. ବିଣ. (କାମ+ଇକ)—୧ । ଇଷ୍ଟ; ବାଞ୍ଛିତ—
1. Desired; wished for (M. W.)

୨ । ଇଚ୍ଛା ପୂରଣକାରୀ; କାମଦ—
2. Satisfying desires (M. W.)

୩ । ଇଚ୍ଛା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—3. Relating to or connected with a desire.

ସଂ. ବି.—କାରଣ୍ଡବ; ବନ୍ୟହଂସ—Wild duck (M. W.)

ଗ୍ରା. ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଲୌହବେଷ୍ଟନୀକାତୀୟ—
An iron ring.

କାମିକା—ଦେ. ବିଣ.—କାମିକ (ଦେଖ)
Kāmikā Kāmika (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

କାମଜ୍ -- ବୈଦେ. (ଆ) ବ.—(ଫ୍ରେଞ୍ଚ୍. କେମିଜେ; ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍. କାମିଜା; Kāmij ଆ. କାମୀଜ୍; ଲାଟିନ୍. କାମିଜା)—ଏକ ପ୍ରକାର କୁର୍ତ୍ତା— କାମିଜ Shirt; shirting.

କମୀଜ

[ଦ୍ର—ଏ କୁର୍ତ୍ତାରେ ସାମନାସାଖ ଯେଉଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚର୍ ଥାଇ ବୋତାମ ଲଗିଥାଏ ଓ ଦାଢର ଶେଷରେ ବୋତାମଲଗା ପଟ୍ଟି ଥାଏ ।]

କାମିଜନ—ଫ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କାମିନ୍+ଜନ)—ପ୍ରେମିକ ବ୍ୟକ୍ତି; Kāmijana ପ୍ରଣୟୀ ବ୍ୟକ୍ତି—A lover.

କାମିଜି—ବୈଦେ. (ଆ) ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.—କାମିଜ୍ (ଦେଖ) Kāmiji Kāmij (See)

କାମିଣୀ—ସ୍ତ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ମୂଲଆଣୀ— Kāmiṇī Female labourer.

(କାମିଆ—ଘୁଂ)

କାମିତ—ଫ. ବିଣ. (କାମି ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା+କର୍ମ୍ମ. ତ)— Kāmita ପ୍ରାର୍ଥିତ; ଇପ୍ସିତ— Desired; wished for; prayed for.

ଫ. ବ—ଇଚ୍ଛା—Desire; wish (M. W.)

କାମିଦାର୍—ସ୍ତ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. କାମ୍‌ଦାର୍)— Kāmidār କାମଦାର୍ (ଦେଖ)—Kāmadār (See)

କାମିନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାମ+ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)— Kāminī ୧ । ସ୍ତ୍ରୀ; ନାଗ—1. Woman; female.

୨ । ଏକପ୍ରକାର ଫୁଲ ଓ ଫୁଲଗଛ—

2. A scented flower and its tree; the China box flower; Murraya Exotica.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଗଛ ୮।୧୦ ହାତ ଉଚ୍ଚରେ ବଢ଼େ, ଏହାର ଫୁଲ ଧଳା ଓ ଖୁବ୍‌ସାଖୁଡ଼ିଆ; ସକାଳୁ ଫୁଲର ସାଖୁଡ଼ାଗୁଡ଼ିକ ଗଛରୁ ଝଡ଼ିପଡ଼େ । ଫୁଲର ବାସନା ମଧୁର, ଫୁଲ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଫୁଟେ ଓ ସକାଳକୁ ଝଡ଼ିପଡ଼େ ।]

୩ । ଭୀରୁ ସ୍ତ୍ରୀ—3. A timid woman.

୪ । ମଦ୍ୟ—4. Wine; spirituous liquor.

୫ । ପ୍ରିୟସ୍ତ୍ରୀ—5 Sweetheart.

୬ । ମନୋହାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—6. Charming woman.

୭ । ପରିଚାରିକା; ଦାସୀ; ସେବାଦାସୀ—

7. Maid-servant.

୮ । ସ୍ନେହମୟୀ ସ୍ତ୍ରୀ—

8. A loving and affectionate woman (M.W.)

୯ । ଆମ୍ବଅଦା—9. Curcuma Aromatica (M.W.)

୧୦ । ଗୁଳବିଶେଷ—

10. The plant Vanda Roxburghii (M. W.)

୧୧ । ମଲ୍ଲଙ୍ଗ—Orchid; mistletoe.

ଫ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କାମୁକା; କାମାତୁର (ସ୍ତ୍ରୀ)—

1. Amorous; lustful (female).

୨ । ଭୋଗାତୁଲାସିଣୀ—

2. Seeking physical enjoyment.

୩ । ରମଣାତୁଲାସିଣୀ—

3. Seeking cohabitation.

୪ । ପ୍ରଣୟିନୀ—4. Loving or affectionate (woman).

କାମିନୀକାଞ୍ଚନ—ଫ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ) (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; କାମିନୀ+କାଞ୍ଚନ)— Kāminīkāñchana ପୃଥିବୀରେ ଭୋଗବିଳାସର ଦୁଇଟି ପ୍ରଧାନ ଉପକରଣ, କିନ୍ତୁ ମୁକ୍ତି ଅନ୍ୱେଷୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଅବଶ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ ଦୁଇଟି ବସ୍ତୁ—

Wealth and woman; the two chief desirable objects in a worldly sense, but which should be eschewed by the righteous man, as taught by saints and sages of all ages.

କାମିନୀପ୍ରିୟ— ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କାମିନୀ+ପ୍ରିୟ)— Kāminīpriya ସ୍ତ୍ରୈଣ; ଯେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ସଂସର୍ଗରେ ସର୍ବଦା କାଳଯାପନ କରେ—

Effeminate; given to sporting with women day and night; fond of female company; attached to the apron-strings of the fair sex.

କାମିନୀବଶ—ଦେ. ବ—ପୌରାଣିକ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ— Kāminībaśa Name of a mythological tree.

ଏ ବୃକ୍ଷର ନାମ ଅଟେ କାମିନୀବଶ ତ
ସ୍ତ୍ରୀଗଣଙ୍କୁ ଏ ଅଟେ ବଡ଼ଇ ପଦାର୍ଥ ।
ଏହା ଗୁଣି ସ୍ତ୍ରୀସ୍ତ କପାଳରେ ଲଗାଇଲେ
ପୁରୁଷ ବଶ କରିବେ ସେ ବିଧା ହୋଇଲେ ।
ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ମଧ୍ୟମ ।

ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାମିନୀ+ବଶ)— ସ୍ତ୍ରୀର ଆଜ୍ଞାନୁବର୍ତ୍ତୀ—

Subservient to the commands of a woman.

କାମିନୀଭଦ୍ରା—ଦେ. ବ—ନଦୀବିଶେଷ— Kāminībhadrā Name of a river.

କାମିନୀଭଦ୍ରା ବୋଲି ଯେ ଏକନଦୀ ଗୋଟ—ସାରଳାମହାଭାରତ. ମଧ୍ୟ ।

କାମିଲ୍—ବୈଦେ. (ଆ) ବିଣ—୧ । ସ୍ଥାୟୀ— Kāmil 1. Permanent.

(ଯଥା—କାମିଲ୍ ଜମା ।)

୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣ; ପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Full; complete.

୩ । ସମୁଦାୟ—3. Whole; entire.

୪ । ଯୋଗ୍ୟ; ଉପଯୁକ୍ତ—4. Fit; proper.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ 'କଥୁ' ନ ପାଇଲେ 'କଣ୍ଠୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଂ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତୁ' ଦେଖିବେ ।

କାମିଲ୍‌ଜମା—ସ୍ତ୍ରୀ. ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଗଉନ୍ତିଆ ସରକାରଙ୍କୁ ଦେବା ସଦରଜମା—1. Revenue paid by the Gauntia to the Government.

Kāmiljamā

୨ । ସଂଶୋଧିତ କରବସାଣ—
2. Revised assessment.

[ଦ୍ର—ମୋଗଲମାନଙ୍କ କାଗଜପତ୍ରରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଜମାର ଉଲ୍ଲେଖ ଥିଲା । ଟଙ୍କାରକ୍ତି ଓ କାମିଲ୍ ବା ସଂଶୋଧିତ ଜମା । ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ । ଟଙ୍କାରକ୍ତି (ଦେଖ)]

କାମିଲ୍‌ବାଜ୍ୟାପ୍ତି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କାମିଲ୍ ବାଜେସ୍ତାପ୍ତ୍) —
ଯେଉଁ ବାଜ୍ୟାପ୍ତି ଲକ୍ଷଣରୁ ଜମି ଉପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜମା ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଅଛି—
A resumed rent-free land assessed to full rent.

Kāmilbājyāpti

କାମୀ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (କାମ + ଅଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
୧ । କାମୁକ—1. Lascivious; libidinous; amorous; wanton; lustful.

Kāmī

(କାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଫଳାଉଲାଷୀ; ଅଉଲାଣୁକ—2. Desirous.
୩ । ଲୋଭୀ—3. Covetous.
୪ । କର୍ମୀ—
4. (man) Of action; loving action or work.

ଫ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । କାମୁକ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. Lustful man; an amorous male.
୨ । ଚନ୍ଦ୍ର—2. Moon.
୩ । କପୋତ—3. Dove.
୪ । ପାରାବତ—4. Pigeon.
୫ । ଚଟକ; ଘରଚଟିଆପକ୍ଷୀ—5. Sparrow.
୬ । ଚକ୍ରବାକ; ଚକ୍କୁଆ ଚକେଇ—
6. The ruddy goose or duck; Casarea Rutila; the Brahmini Shelldrake.
୭ । ସାରସ—7. Indian crane.
୮ । କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
8. Kakardāśṛungī (See)
୯ । ସଦ୍ଭପ୍ରାମୋକ୍ତ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ—
9. A name of Bishṇu.

ଫ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କୌଣସି ପତଳା ଜଳଷକୁ ଟାଣ କରିବା ନମନ୍ତେ ତା ପଛରେ ଜୋଡ଼ା ଦିଆଯିବା ପଟା ବା କାଠ ବା ପଟୀ—1. Plank put below a slender article to make it strong.
୨ । ମୂଲିଆ— 2. Day labourer.
୩ । ଶଗଡ଼ଚକର ଲୁହା ନାଲି; ହାଲ—
3. The iron rim of a cart-wheel.
୪ । ଶଗଡ଼ଚକର ରନ୍ଧ୍ର ମଧ୍ୟରେ ବସିଥିବା ଲୁହାର ମୁଦ୍ଦା; ଓଲୁଆ—4. Iron ring set round the hole in the nave of a wheel.

ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । କାମିକ (ଦେଖ)
1. Kāmika (See)
୨ । ସ୍ତ୍ରୀ (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ; ଫ. କାମିନୀ)—କାମାତୁର—
2. Lustful (woman).

ସ୍ୱଭାବେ ନଭେଦ ଦୁଇ କାମୀ
ଇନ୍ଦ୍ରନ ନବ ନବ ସ୍ୱାମୀ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କାମୀନ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (କାମ + ଇନ) —
୧ । କାମୁକ—1. Amorous.

Kāmīna

(କାମୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଅଉଲାଷୀ—2. Desirous.

କାମୁକ—ଫ ବିଣ. ପୁଂ. (କାମି ଧାତୁ = ଇଚ୍ଛା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଉକ) —
୧ । କାମାତୁର; ରମଣାଉଲାଷୀ—
1. Lascivious; lustful; libidinous; lewd; sensual.

Kāmuka

କାମୁକୀ
କାମୁକା
} ସ୍ତ୍ରୀ.

୨ । ଅଉଲାଷୀ—2. Desirous.
୩ । ବଲାସୀ—3. Foppish; sportive.

ଫ. ବ—୧ । ଅଶୋକ ବୃକ୍ଷ—1. The Asoka tree; the Saraca Indica tree.
୨ । ମାଧୱୀ ଲତା—2. A flowering creeper with sweet smelling yellowish white flowers; Hiptage Madhablata.
୩ । ଘରଚଟିଆପକ୍ଷୀ—3. Sparrow.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ମୁହୁର୍ମୁହୁଃ ରତ କରିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

କାମୁକୀ—ଫ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାମୁକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
୧ । ରମଣାଉଲାଷିଣୀ—

Kāmukī

1. Lustful; lascivious (female).
୨ । ଅଉଲାଷଯୁକ୍ତା—2. Desirous.
୩ । ବଲାସିନୀ—3. Belle; foppish; rakish.

କାମୁକୀ—ଫ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (କାମୁକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କାମୁକା (ଦେଖ)
Kāmukī Kāmukā (See)

କାମୁଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ଟାଣୁଆ ବସ୍ତୁକୁ ଖେଦାଇବାରେ ହେବା କଷ୍ଟମଡ଼ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; କମ୍ବା ଫ. କବଳ)—
୧ । ଦଂଶନ—1. Bite.
୨ । ଦନ୍ତଦ୍ୱାରା କ୍ଷତ କରିବା—
2. Act of biting; gnawing.
୩ । ଗୋଳ ପ୍ରତ୍ୟଞ୍ଚକୁ ଦୃଢ଼ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଦୃଢ଼ବନ୍ଧ ବତା—3. Two split bamboos on both sides of a thach-frame, tightly bound to each other by means of a string.

Kāmurdā

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ସ	ଜ୍ରଅ	ଷ୍ଟ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍ଦ

କାମଡ଼, କାମଡ଼ାନି ୪ । ଦନ୍ତକ୍ଷତର ଦାଗ—
କାଟା 4. The impression left after biting.

୫ । ପେଟ ଭିତରେ କାମୁଡ଼ିବା ପରି ଯନ୍ତ୍ରଣା—
5. Griping or gnawing pain inside the stomach.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେ କାମୁଡ଼େ—
1. Given to biting others; snappish.

କାମଡ଼ା ଝଡ଼ାମନ୍ତରେ ଜଲ ଖଡ଼: ଉତ୍ତନ
କଟହା କାମୁଡ଼ା ଘୋଡ଼ା ମୁଖେ ଦେଇ ତୁମ୍ବନ—ଯତ୍ନମଣି ଉକ୍ତି ।

କାମଡ଼ା କାମୁଡ଼ାଦୋଇଥିବା; ଦଷ୍ଟ—
କାଟାହୁଆ 2. Bitten.
(ଯଥା—ଭଲୁଆକାମୁଡ଼ା ଶ୍ଲୋକ ।)

କାମୁଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କାମୁଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Kāmurḍāibā Causative form of the verb
କାମଡ଼ାନ to bite.
କାଟଖିଲାନା

କାମୁଡ଼ାକାମୁଡ଼ି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପରସ୍ପର ଦଂଶନ କରିବା—
Kāmurḍākāmurḍi hebā 1. To bite each other;
କାମଡ଼ାକାମଡ଼ି ହଓୟା to snap at each other.
କାଟାକାଟିହାନା ୨ । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ କଳକଜ୍ଜିଆ କରିବା—
2. To quarrel amongst one another.

କାମୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଅନ୍ୟକୁ କାମୁଡ଼ିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ
Kāmurḍiā (ଜୀବ); କାମୁଡ଼ା—1. Given to biting
(କାମୁଡ଼େଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) others.
କାମଡ଼ା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଯେ ସବୁବେଳେ ବିରକ୍ତ ହୁଏ; ଚଡ଼ୁଲ୍—
କଟୁର 2. Churlish; surly.

କାମୁଡ଼ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—କାମୁଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Kāmurḍi debā Kāmurḍibā (See)

କାମୁଡ଼ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦାନ୍ତଦ୍ୱାରା କାମୁଡ଼ କାମୁଡ଼ା ସ୍ଥାନକୁ
Kāmurḍi dharibā କିଛି ସମସ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦାନ୍ତରେ ଧରିବା—
କାମଡ଼େଧରା 1. To catch a thing by the teeth after
ପକଡ଼ନା first biting it.
୨ । ସାଙ୍ଗୁଡ଼ କରି ଧରିବା—2 To hold with a firm grip; to grasp tightly.

କାମୁଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦନ୍ତଦ୍ୱାରା କ୍ଷତ କରିବା; ଦଂଶନ କରିବା—
Kāmurḍibā 1. To bite.
(କାମୁଡ଼ାଇବା—ଣିଜନ୍ତ) ୨ । (ପେଟ) ଶୂଳରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ ହେବା; ବାୟୁ-
କାମଡ଼ାନ ଶୂଳ ରୋଗଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେବା; ବାୟୁ ପ୍ରକୋପରୁ
ଭଁବୋଡ଼ନା; (ପେଟ) ବ୍ୟଥିତ ହେବା—2. (the stomach) To
କାଟଖାନା be disturbed with colic-pain.
ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—୩ । ମୁଠାଇ କରି ଧରିବା—
3. To tightly catch hold of a thing.
(ଯଥା—ଦଉଡ଼ି ବୋଲି ମୁଁ ସାପୁଣ୍ଡାଏ କାମୁଡ଼ି ଦେଲି)
[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଆଣିବା, ଦେବା, ଧରିବା, ନେବା, ପକାଇବା, ହେବା କ୍ରିୟାମାନ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

କାମୁଡ଼ି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ପେଟ) ଶୂଳଦ୍ୱାରା ପୀଡ଼ାଗ୍ରସ୍ତ ହେବା—
Kāmurḍi hebā 1. (the stomach) To be affected by colic pain.
୨ । ଚଦ୍ଦମର୍କଟ ହେବା; ଖେଙ୍କି ହେବା—
2. To be churlish; to snarl.

କାମୁଡ଼େଇ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କାମୁଡ଼ିଆର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Kāmurḍeī Feminine of Kāmurḍiā (See)

କାମେ ଖବର—ଦେ. ଅ. (ପରିଶ୍ରମ କରିବେଳେ ଉତ୍ସାହିତ କାହାଣ୍ଡାଙ୍କି
Kāme khabar ଧ୍ୱନି)—କାମଗତ ମନୋଯୋଗ ଦିଅ—
Mind your work.
ତୁଶୈଲ୍—କାମେ ଖବର; ଖଉସି—ଏଁ ଯାଁ । ପଙ୍କାରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

କାମେଜ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. ବ—କାମିଜ୍—Shirt.
Kāmeji

କାମେରା - ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଚେମ୍ବର; ଫ୍ରେ. କାମେର୍)—
Kāmerā ଫଟୋଗ୍ରାଫ୍ ବା ଆଲୋକଚିତ୍ର ଉଠାଇବା ପାଇଁ
କାମେରା ବ୍ୟବହୃତ ଚର୍ମଦ୍ୱାରା ସଙ୍କୁଚିତ ଓ ପ୍ରସାରିତ ବାକ୍ସ—
କାମରା Photo-camera.

କାମୋଡ଼—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଅଯଥାଭିତ ବସ୍ତୁ ପାଇବା ନିମନ୍ତେ
Kāmorḍa ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ବିରକ୍ତ କରୁଥିବା—
କାମଡ଼ 1. Teasing; importunate.
ଧରନୈତ ୨ । କେହି କୌଣସି କଥା କହିବାକୁ ଆସିଲେ ତା ଉପରେ
(କାମୋଡ଼େଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଚଡ଼ ଚଡ଼ ହୋଇ ଖେଙ୍କି ହେବା ଯାହାର
ଅଭ୍ୟାସ—2. Surly; snarling at people coming to tell him something.
୩ । ଜିଦ୍ଦିବାଜ୍; ଏକଜିଦ୍ଦିଆ—3. Pertinacious; obstinate.

କାମୋଡ଼ା—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ.—କାମୁଡ଼ା (ଦେଖ)
Kāmorḍā Kāmurḍā (See)

କାମୋଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—କାମୁଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Kāmorḍāibā Kāmurḍāibā (See)

କାମୋଡ଼ା କାମୋଡ଼ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଦ୍ଭରର ଶବ୍ଦ)—
Kāmorḍā kāmorḍi hebā କାମୁଡ଼ା କାମୁଡ଼ ହେବା (ଦେଖ)
Kāmurḍā kāmurḍi hebā (See)
ପୁଣି ହେଲେ ମୋ ସୁବେ କାମୋଡ଼ା କାମୋଡ଼ ।
ବ୍ରଜନିଧି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କାମୋଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ.—କାମୋଡ଼ା (ଦେଖ)
Kāmorḍiā Kāmorḍā (See)

କାମୋଡ଼ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କାମୁଡ଼ ଧରିବା (ଦେଖ)
Kāmorḍi dharibā Kāmurḍi dharibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବୈମତ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଯୁତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନାରୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

କାମୋଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—କାମୁଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Kāmorḍibā Kāmurḍibā (See)
ଅଥର କାମୋଡ଼ି କେହୁ ନସ୍ତନ ଭଗ୍ନଃ । ଦଣ୍ଡୁକେଶଙ୍କ ସ୍ତବ ।

କାମୋଡ଼ି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—କାମୁଡ଼ି ହେବା (ଦେଖ)
Kāmorḍi hebā Kāmurḍi hebā (See)

କାମୋଦ—ସଂ. ବ.—୧ । ସଙ୍ଗୀତର ରାଗବିଶେଷ—
Kāmoda 1. Name of a musical air or tune.
[ଦ୍ର—ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାତିର ଏକ ରାଗ; ଏଥିରେ ଧୈବତ ବାଦୀ ଓ ପଞ୍ଚମ ସମ୍ବାଦୀ ଅଟେ । ଏହାର ଗାନସମୟ ରାତ୍ରିର ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧ-ପ୍ରହର । କରୁଣ ଓ ହାସ୍ୟ ରସରେ ଏହା ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ । ଏଥିର ମିଶ୍ରରାଗ ଅଛି । ଏହା ଚଉତାଲ; ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷ—A kind of tree.
ବନ୍ଦ କାମୋଦ କେତ୍ତଃ ଉତ୍ପନ୍ନଃ । ପ୍ରାଚୀ- ପ୍ରବାପ ଶଶିଶେଖର ।

କାମୋଦକ—ସଂ. ବ—(କାମ+ଉଦକ)—୧ । ମୃତ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଉର୍ପଣବସ୍ତ୍ୱାରା ପ୍ରଦତ୍ତ ହେବା ଜଲାଞ୍ଜଳି—1 Oblation of a handful of water to one's deceased friends.
୨ । ଚୂଡ଼ାକର୍ମ ପୂର୍ବରୁ ମୃତ ବାଳକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଉର୍ପଣୋଦକ—
2. Oblation of water given to a child who died before his chūrḍākarma.

କାମୋଦି—ଦେ. ବ.—(ସଂ. କାମୋଦା)—କାମୋଦ (ଦେଖ)
Kāmodi Kāmoda (See)

କାମୋଦା—ସଂ. ବ.—(କାମୋଦ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ଏହାର ଅନ୍ୟ ଆକାର କାମୋଦୀ)—ରାଗିଣୀବିଶେଷ—
Kāmodī Name of a musical air.
[ଦ୍ର—ଏହା କାମୋଦ ରାଗର ସ୍ତ୍ରୀ, କେହି କେହି ଏହାକୁ ସାଧକ ରାଗ କହନ୍ତି ଏ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାତିର ଏକ ରାଗିଣୀ; ଏହା ରାତ୍ରିର ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରହରର ଦ୍ୱିତୀୟ ଘଡ଼ିରେ ଗାନ କରାଯାଏ । ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

କାମୋଦ୍ଦୀପକ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାମ+ଉଦ୍ଦୀପକ)—କାମର ଉଦ୍ଦୀପନକାରୀ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟର ସହବାସ ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ବଳବତ୍ତା ହୁଏ—Exciting lust.

କାମୋପହତ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାମ+ଉପହତ)—
Kāmopahata କାମାନ୍ଧ; କାମାତୁର—Lovesick.
ସଂ. ବ. ପୁଂ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; କାମ ଉପହତ ହୋଇ ଥିଲା ଯାହାଦ୍ୱାରା) ଶିବ; ମହାଦେବ—God Siba.

କାମ୍ପ୍—ବୈଦେ. ବ.—(ଇଂ. କାମ୍ପ୍)—୧ । ତମ୍ବୁ; ରାହୁତ—
Kāmp 1. Tent.
କ୍ୟାମ୍ପ୍ ୨ । ରାଜକର୍ମଚାରୀମାନେ ମଫସଲ ଗସ୍ତ ସମୟରେ ଯେଉଁ ତମ୍ବୁରେ ବାସ କରନ୍ତି—2. Camp or tent in which officials stay during their tour.
କଁପ; କମ୍ପୁ
୩ । ଅସ୍ଥାୟୀ ବାସ—3. Temporary residence.
୪ । ଅସ୍ଥାୟୀ ସେନା ନିବାସ—
4. Temporary barracks.

କାମ୍ପ୍ କ୍ଲର୍କ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ—ଡାକମ ଗସ୍ତରେ ଯିବା ସମୟରେ ଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯିବା କ୍ଲର୍କ—Camp clerk of an official.

କାମ୍ପ୍ ଖଟ—ଦେ. ବ—(ଇଂ. କାମ୍ପ୍ ଓ ସଂ. ଖଟ୍ୱା)—
Kāmp khata ଯେଉଁ ଖଟକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେଲେ ଗୋଛ ହୋଇଯାଏ, ପୁଣି ଯୋଡ଼ି ଦେଲେ ସଜାଡ଼ି ହୁଏ ।
(ଏହା ତମ୍ବୁ ବା ଅସ୍ଥାୟୀବାସ ଉପଲକ୍ଷରେ ସାଙ୍ଗରେ ନେବାକୁ ସୁବିଧାଜନକ ଥିବାରୁ ଏହି ନାମ)—
Camp bed-stead; camp-cot.

କାମ୍ପ—ଜାତି. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ —ଓଡ଼ିଆ ଶୂଦ୍ରଜାତିବିଶେଷ—
Kāmpa A class of Oriya Śūdras of Ganjam

କାମ୍ପର୍—ଜାତି. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. କାବାର)—୧ । ଶିଉଳ—
Kāmpar 1. Moss.
୨ । ସ୍ରୋତହୀନ ଜଳ ଉପରେ ପଡ଼ିବା ମଇଳ; ନେଳି—
2. Dirt formed on the surface of stagnant water.

କାମ୍ପର୍ ବସିବା—ଜାତି (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କାଠ ବା ପଥର ଉପରେ
Kāmpar basibā ଶିଉଳ ପଡ଼ିବା—Formation of moss on stone or wood.

କାମ୍ପିଲ୍ୟ—ସଂ. ବ (କମ୍ପ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା+ଇଲ୍ୟ)—
Kāmpilya ୧ । ସୁଗନ୍ଧ ଔଷଧବିଶେଷ—
1. Name of a perfume used as drug.
୨ । ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—2. Name of a plant (M. W)
୩ । ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ଦେଶବିଶେଷ—
3. Name of an ancient country of India.
[ଦ୍ର—ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ପ୍ରଦେଶର ଫରକ୍କାବାଦ ଜିଲ୍ଲାର କାମ୍ପଗଞ୍ଜ ତହସିଲ୍‌ରେ କମ୍ପିଲ୍ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଗଣା ଅଛି । ଏହିଠାରେ କମ୍ପିଲ୍ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ ଅଛି । ସେଠାରେ କାମ୍ପିଲ୍ୟ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା; ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

କାମ୍ପିଲ୍ଲ—ସଂ. ବ—କାମ୍ପିଲ୍ୟ (ଦେଖ —
Kāmpilla Kāmpilya (See)
[ଦ୍ର— ଏ ଶବ୍ଦର ଅନ୍ୟ ଆକାରମାନ—କାମ୍ପିଲ, କାମ୍ପୀଲ, କାମ୍ପିଲ୍ୟକ, କାମ୍ପିଲ୍ଲକ ।]

କାମ୍ପି—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. କୃପଣ)— ବ୍ୟୟକୁଣ୍ଠ; କୃପଣ—
Kāmpi Miserly; niggardly.
କୃପ୍ପଣ
କଂଜୁସ

କାମ୍ବବଳକ—ସଂ. ବ (କମ୍ବୁ=ଶଙ୍ଖ+ନିଷ୍ପନ୍ନାର୍ଥେ. ଇକ)—ଶଙ୍ଖାର; ଶଙ୍ଖା
Kāmbabika ଚୁଆର କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—Bangle maker; manufacturer of conch-shell bangles.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଵସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

କାମ୍ବଲ—ସଂ. ବ (କମ୍ବଲ + ଆଚ୍ଛାଦନାର୍ଥେ.ଅ)—କମ୍ବଲାବୃତ ରଥ—
Kāmbala — A cart having its hood made of blanket.

କାମ୍ବେ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଗୁଜରାଟ ପ୍ରଦେଶର ଦକ୍ଷିଣରେ ଓ ଉତ୍ତରର ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଳରେ ଥିବା ଉପସାଗର ଓ ବନ୍ଦରବିଶେଷ—
କ୍ୟାମ୍ବେ କାମ୍ବି
Kāmbe — Gulf and port of Cambay in the west of India.

କାମ୍ବୋଜ—ସଂ. ବ (କମ୍ବୋଜ=ଦେଶ ବିଶେଷ + ଜାତାର୍ଥେ ବା ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । କମ୍ବୋଜଦେଶୀୟ ଅଶ୍ୱ—
Kāmboja — 1. Kathiwar pony.

୨ । ପୁନ୍ନାଗଗଛ; ପୁନ୍ନାଗ ବୃକ୍ଷ—2. Mast wood; Alexandrian laurel; Calophyllum Inophyllum.

୩ । ଗୁଜରାଟନକଟସ୍ଥ ଦେଶବିଶେଷ—
3. Country of Cambay in western India.

୪ । ପ୍ରାଚୀନ ଯବନଜାତିବିଶେଷ—
4. Name of a class of ancient Indian Mahomedans.

[ଦ୍ର—ଏ ଜାତି ହିନ୍ଦୁକୁଶ ପର୍ବତରେ ବାସ କରୁଥିଲେ ଓ ଏମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଘୋଡ଼ା, ଛେଳି, କୁକୁର ଓ ମୂଷା ଲୋମର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଶାଲ ମିଳୁଥିଲା; ଏହା ଆଧୁନିକ ପାମିର ଅଞ୍ଚଳବାସୀ; ସଫର ରାଜା ଏ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କର ଶିରୋମୁଣ୍ଡନ କରୁଥିଲେ ।]

୫ । ଗୈରିକ ଖଇର—5. Brown catechu.

କାମ୍ବୋଡିଆ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଶ୍ୟାମ ଉପସାଗରର ପୂର୍ବ ଉପକୂଳରେ ଶ୍ୟାମ ରାଜ୍ୟର ଦକ୍ଷିଣସ୍ଥ ରାଜ୍ୟ—
Kāmbodia — Cambodia, a state in Further India.

କାମ୍ବ୍ରିଜ୍—ବୈଦେ ବ. (ନାମ)—ଇଂଲଣ୍ଡର କାଉଣ୍ଟି ଓ ନଗରବିଶେଷ; (ଏଥିରେ ଥିବା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଜଗଦ୍ବିଖ୍ୟାତ)—
କେମ୍ବ୍ରିଜ କୈମ୍ବ୍ରିଜ
Kāmbrij — Name of a county and university-town in England.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ କାମ୍ ନଦୀର ଘୋଲ; ଏହି ନଗର 'କାମ୍' ନାମକ କ୍ଷୁଦ୍ର ନଦୀ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ।]

କାମ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (କମ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ=କାମି ଧାତୁ=ବାଞ୍ଛାକରିବା + କର୍ମ. ଯ)—
Kāmya

୧ । ଇପ୍ସିତ; ବାଞ୍ଛିତ; ଅଭୀଷ୍ଟ—1. Wished for.

୨ । କମନୀୟ; ସୁନ୍ଦର—
2. Lovely; amiable; pleasant.

୩ । ଅଭିଳଷଣୀୟ—3. Desirable.

୪ । ଯାହା କରିବା ନ କରିବା ମନୁଷ୍ୟର ଇଚ୍ଛା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ—4. Optional.

୫ । ଅଭୀଷ୍ଟସିଦ୍ଧି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କରଣୀୟ—
5. Proper to be done with an eye to a certain wished for result or benefit.

୬ । ଅଭୀଷ୍ଟ (କର୍ମ)—6. Wished for (act).

କାମ୍ୟକ—ସଂ. ବ. ନାମ (କାମ୍ୟ=ସୁନ୍ଦର + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—
Kāmyaka — କାମ୍ୟକବନ (ଦେଖ)
Kāmyakabana (See)

କାମ୍ୟକବନ—ସଂ. ବ. ନାମ (କାମ୍ୟ + କ + ବନ)—
Kāmyakabana — ସରସ୍ୱତୀନଦୀତୀରସ୍ଥ ପୁରାଣବର୍ଣ୍ଣିତ ଅରଣ୍ୟବିଶେଷ—(ଦ୍ୟୂତରେ ହାର ପାଣ୍ଡବମାନେ ବହୁଦିନ ଏଥିରେ ବାସ କରିଥିଲେ ଓ ପରଶୁରାମ ଏହିଠାରେ ତପସ୍ୟା କରି ସିଦ୍ଧିଲାଭ କରିଥିଲେ—
A forest near the Saraswatī river in ancient India mentioned in the Mahābhārata where the Pāṇḍaba brothers took up their abode during their sojourn for a considerable period.

[ଦ୍ର—ଏହା ଗୌତମ ଋଷିଙ୍କର ତପୋବନ ଥିଲା ।]

କାମ୍ୟକର୍ମ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧାରସ୍ଥ; କାମ୍ୟ + କର୍ମ)—ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ବା
Kāmyakarma — ଦୈନିକ କର୍ମ କୌଣସି କାମନାସିଦ୍ଧି ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ ରଖି ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ—
An act done with a view to a certain aim or object being fulfilled; rites or ceremonies performed by a man with a view to future fruition.

ନିଷ୍କାମ କର୍ମକୁ ଛାଡ଼ି କାମ୍ୟକର୍ମ ଉଣା
ତା କାଣି ଚଢ଼ିଲେ ନ କର ବୁଦ୍ଧିବଶା—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର.ନବାବରତ. ସ୍ତ୍ରୀ ।

କାମ୍ୟଦାନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ବା ୪ର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ; କାମ୍ୟ + ଦାନ)—
Kāmyadāna — ୧ । କମନୀୟ ବସ୍ତୁର ଦାନ—
1. Gift of a lovely article.

୨ । କାମନାଦ୍ୱେତୁକ ଦାନ—
2. A gift made in furtherance of a wish.

କାମ୍ୟଧର୍ମ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; କାମ୍ୟ + ଧର୍ମ)—
Kāmyadharma — ଯେଉଁ ଧର୍ମାଚରଣ କରିବାକୁ ମନୁଷ୍ୟ ବାଧ୍ୟ ନୁହେଁ ଓ ଯାହା ମନୁଷ୍ୟ ଇଚ୍ଛା କଲେ କରି ପାରେ—
Supererogatory or optional religious service.

କାମ୍ୟଫଳ—ସଂ. ବ. (କାମ୍ୟ + ଫଳ)—
Kāmyaphala — ୧ । (କର୍ମଧା) ଅଭିଳଷିତ ଫଳ; ବାଞ୍ଛିତ ଫଳ; ମନାସିଥିବା ଉଦ್ದେଶ୍ୟ—1. Wished for object or result.

୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) କାମ୍ୟକର୍ମର ଫଳ—2. The result of an act undertaken with a definite object.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏତତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ ଦେଖା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ଦଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦହି' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଟ୍ ଦେଖିବେ ।

କାମ୍ୟମରଣ—ସଂ. ବ. (୬ଥୀ ତତ୍) —

Kāmyamaraṇa ୧ । କାମ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ ନମନ୍ତେ ପ୍ରାଣ-ତ୍ୟାଗ— Death undergone for the accomplishment of a certain object in view.

୨ । ଯେଉଁଥର ମରଣ ସମସ୍ତେ କାମନା କରନ୍ତି— 2. Desirable death.

୩ । ସୁଖମସ୍ କରଣ; କଷ୍ଟଶୂନ୍ୟ ମରଣ— 3. Painless death.

କାମ୍ୟମାନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କାମି ଧାତୁ + କର୍ମ. ମାନ)—

Kāmyamāna ପ୍ରାର୍ଥ୍ୟମାନ; ଯାହା ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରଯାଏ— (କାମ୍ୟମନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Wished for; prayed for.

କାମ୍ୟେକ—ପ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ (ସଂ. କାମ୍ୟକ)—

Kāmyeka କାମ୍ୟକ ବନ ନିକଟସ୍ଥ ପର୍ବତବିଶେଷ— Name of a mountain near Kāmyaka forest.

କାମ୍ୟେକ ବୋଲ ନର ଯେ ଏକର ପଙ୍କତ
ଅଳ ଉତ୍ତର୍ଗ କରଣ ସେହୁ ପଞ୍ଚପ୍ରାତ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କାମ୍ୟେକଶ୍ୱର—ପ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ନ—ନଦୀବିଶେଷ—

Kāmyekaśwara Name of a river.

କାମ୍ୟେକଶ୍ୱର ବୋଲ ଯେ ଏକ ନଦୀ ତୋଷ
ସେଇଳ ଉଙ୍ଗାକୁ ସେହୁ ନିବେଣୀରେ ପଡ଼ି । ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କାମ୍ଳ—ସଂ. ବ. (କୁ = ଈଷତ୍ + ଅମ୍ଳ; କୁ ସ୍ଥାନରେ କା ଆଦେଶ)—

Kāmla ସାମାନ୍ୟ ଖଟା ସ୍ୱାଦ— Slight acid taste.

ସଂ. ବଣ— ଖଟାଳଆ; ସାମାନ୍ୟରେ ଆମ୍ଳିଆ— Slightly sour; acidish.

କାୟ—ସଂ. ବ. (ଚି ଧାତୁ = ଏକତ୍ର କରିବା + କର୍ମ. ଅ; ଅଥବା କ = ବ୍ରହ୍ମା + ଇ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Kāya ୧ । ଶରୀର; ଦେହ—1. Body; physical body.

ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରେ ବସ୍ତୁାରଣ ଯୋଉ କାୟ । ବସ୍ତୁନିର୍ଣ୍ଣୟପ୍ରକରଣ ।

୨ । ସମୂହ—2. Assemblage; mass.

୩ । ପ୍ରସର; ବସ୍ତୁତ୍ୱ—3. Extent.

୪ । ଲକ୍ଷ—4. Aim; a thing to be attained.

୫ । ସ୍ୱଭାବ— 5. Natural temperament; nature.

୬ । ଆବାସ; ଗୃହ—6. A house; residence.

୭ । ବ୍ରହ୍ମା—7. Brahmā.

୮ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥା— 8. Natural condition or state of a thing.

୯ । ମୂଳଧନ—9. Capital.

୧୦ । କରତଳସ୍ଥ କନିଷ୍ଠାଙ୍ଗୁଳର ନମ୍ନ ସ୍ଥାନ, ଉପଣରେ କଳ୍ପିତ ମନୁଷ୍ୟତୀର୍ଥ, ଯେଉଁ ବାଟେ ପିତୃପୁରୁଷ ଓ ସପ୍ତର୍ଷିଆଦି ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ତର୍ପଣଜଳ ଦଆଯାଏ; ପ୍ରଜାପତ୍ୟ ତୀର୍ଥ— 10. The root of the little finger in the palm of the hand through which on oblation of water is offered to the deceased ancestors at the time of 'Tarpaṇa'.

ପ୍ରାଦେ. (ଉତ୍ତିଷ୍ଠା) ସବ୍‌ନାମ—କଅଣ—What.

କାୟକାଜେ—ପ୍ରାଦେ. (ଉତ୍ତିଷ୍ଠା) ଅ—କାହିଁକି—

Kāyakāje Why.

କାୟକ୍ଲେଶ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାୟ + କ୍ଲେଶ)—ଶାରୀରିକ କଷ୍ଟ—

Kāyakleśa Physical pain or suffering.

କାୟଦା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—କାଇଦା (ଦେଖ)

Kāyadā Kāidā (See)

କାୟବ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ମହାଭାରତୋକ୍ତ ଦସ୍ୟୁ ସରଦାର—

Kāyabya Name of a head of thieves mentioned in the Mahābhārata.

[ଦ୍ର—ଏ ବଡ଼ ଧର୍ମପରାୟଣ ଥିଲା ଏବଂ ମୁନି ଓ ସାଧୁମାନଙ୍କର ସେବା କରୁଥିଲା —ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

କାୟମ୍—ବୈଦେ. ଅ. ବଣ—କାଏମ୍ (ଦେଖ)

Kāyam Kāem (See)

କାୟମନୋବାକ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; କାୟ + ମନଃ + ବାକ୍ୟ)—ଶରୀର ମନ ଓ ବାକ୍ୟ—

Kāyamanobākya Body, mind and words;

କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ— ଦେ. କି. ବଣ—ସର୍ବାନ୍ତଃକରଣରେ; ଶାରୀରିକ ଓ ବାଚିକ ଉପାୟଦ୍ୱାରା—

Kāyamanobākyare Heartily with full heart; most sincerely; by all possible means.

କାୟମାନ—ସଂ. ବ. (କାୟ = ଗୃହ + ମା ଧାତୁ + ଅଧିକରଣ. ଅନ)—

Kāyamāna ୧ । ପର୍ଣ୍ଣକୁଟୀର— 1. Cottage.

୨ । ରାଜାଙ୍କ ଆବାସଯୋଗ୍ୟ ପଟ୍ଟଭବନାଦି— 2. Royal tent or pavilion.

କାୟସ୍ଥ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କାୟ + ସ୍ଥା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Kayastha ୧ । ଆତ୍ମା—1. Soul.

କାୟସ୍ଥ, କାୟେତ୍ ୨ । ହିନ୍ଦୁଜାତିବିଶେଷ; ବଙ୍ଗଦେଶର କରଣ ଜାତି— 2. A respectable Hindu caste in Bengal answering to the Karaṇa caste of Orissa.

କାୟଥ (କାୟସ୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୩ । କ୍ଷତ୍ରିୟ ପିତା ଓ ବୈଶ୍ୟା ବା ଶୂଦ୍ରାଣୀ ମାତା ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନ— 3. A son born of a Kshatriya father and Baisya or Śūdra mother.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

ସ. ବ୍ରୀ. (କାୟ୍+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଦେହସ୍ଥ—
1. Situate or existing in the body.
୨ । ଶାରୀରକ—2. Corporeal; bodily.

[ଦ୍ର—କଲିକତା ହାଇକୋର୍ଟ୍ କେଉଁଗୁଡ଼ିଏ ନଜୀରଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିଥିଲେ ଯେ କାୟସ୍ଥମାନେ ଚତୁର୍ଗୁଣଙ୍କ ବଂଶଧର ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଅଟନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ବଙ୍ଗର କାୟସ୍ଥମାନେ ଉପନୟନ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ବର୍ମା ଉପାଧି ପରବର୍ତ୍ତୀରେ ଦାସ ଉପାଧି ଗ୍ରହଣ କରି ବ୍ରାତ୍ୟ ହେବାରୁ ଶୂଦ୍ର ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଏହା ମଧ୍ୟ ଶ୍ୟାମାଚରଣ ସରକାରଙ୍କ ବ୍ୟବସ୍ଥାଦର୍ପଣରେ ପ୍ରତିପାଦିତ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସମ୍ପ୍ରତି ପାଟଣା ହାଇକୋର୍ଟ୍ ନାନା ସ୍ମୃତି, ପୁରାଣ ଓ ଅଧୁନିକ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଲେଖକଙ୍କ ମତମାନ ଆଲୋଚନା କରି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି ଯେ ଉତ୍ତରର ସମସ୍ତ ଅଞ୍ଚଳର କାୟସ୍ଥମାନେ ଓ ଉତ୍କଳର କରଣମାନେ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଅଟନ୍ତି ।]

କାୟସ୍ଥା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାୟସ୍ଥ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । କାୟସ୍ଥ ସ୍ତ୍ରୀ—
Kāyasthā 1. A Kāyastha female.
୨ । ହରଡ଼କୀ; ହରଡ଼ା—2. Myrobalan.
୩ । ଧାତ୍ରୀବୃକ୍ଷ; ଅଁଳାଗଛ ଓ ଫଳ—
3. The Emblic Myrobalan.
୪ । କାକୋଲୀ—
4. A febrifuge vegetable substance.
୫ । ତୁଳସୀ—5. The Tulsi plant; the Holy Basil plant.

କାୟା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାୟ)—ଶରୀର; ଦେହ—
Kāyā ଽ. Body.
କାୟା ଜରୁରେ ପୂଙ୍କେ ବସ୍ତୁବ୍ୟେ ।
କାୟା କାୟା, ବାଚର ମନ ଶୁଦ୍ଧେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କାୟା ଭ୍ରଷ୍ଟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. କାୟ+ଭ୍ରଷ୍ଟ+କୃ ଧାତୁ)—
Kāyā bhrasta karibā ୧ । ମାତଜାଇର ପାକରେ ବା ନଷିଦ୍ଧ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇ ଦେହକୁ ଅପବିତ୍ର କରିବା—
1. To make one's body impure by eating forbidden food.
୨ । ମାତ ସହବାସ ଦ୍ୱାରା ଦେହକୁ ଅପବିତ୍ର କରିବା—
o make one's bo y impure by cohabiting with forbidden persons.
୩ । ଦୈହିକ ପାପ କରିବା—
3. To commit carnal sins.

କାୟି—ଦେ. ବ.—କାଇ (ଦେଖ)
Kāyi Kāi (See)

କାୟିକ—ସଂ. ବିଣ—(କାୟ=ଶରୀର+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ.ଇକ)—ଶାରୀରକ; ଦେହସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Kāyika Bodily; conporal; physical; pertaining to the body.

କାୟିକ ପରିଶ୍ରମ—ସଂ. ବ.—ଶାରୀରକ ପରିଶ୍ରମ; ଦୈହିକ ଶ୍ରମ—
Kāyika pariśrama Physical exertion; bodily labour.

କାୟିକା ବୁଦ୍ଧି—ସଂ. ବ. (ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ର)—ଦେଣଦାର ଋଣ କରି ଥିବା ମୂଳଧନର ସୁଧ ମହାଜନକୁ ପରିଶୋଧ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ୱୟଂ ଖଟି କମ୍ବା ନିଜର ଗାଈ ବଳଦ ଆଦିଙ୍କୁ ଖଟାଇ ଯେଉଁ ମିଦ୍ଦନ୍ତ କରେ; କମିଆର ମିଦ୍ଦନ୍ତ—Work rendered to the creditor by the debtor in lieu of interest for money borrowed.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି ଅନୁସାରେ ଏହାକୁ ୪ ପ୍ରକାର ସୁଧ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ପ୍ରକାର ବୋଲି ଗଣନା କରାଯାଇଅଛି—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

କାୟିଦା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ.—କାଇଦା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kāyidā etc. Kāidā etc. (See)

କାୟିଫଳ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. କାଫଲ)—କଟ୍‌ଫଳ (ଦେଖ)
Kāyiphala Kaṭphala (See)

କାୟେ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ଦେ. ବ.—ଦେହ; ଶରୀର—
Kāye Body.
ଅହେ ସୁଧିଷ୍ଠିର ଏରୂପେ ଦେବଭାଏ;
ବର ଦେଇ ସେଠାରୁ ଅଦୃଶ୍ୟ ହଲେ କାୟେ । କୃଷ୍ଣହରି, ମହାଭାରତ. ବନ ।

କାୟୋଦ୍ଭଜ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—(କାୟ+ଉତ୍+ଜନ ଧାତୁ+ଅ)—
Kāyordhaja ପ୍ରାଜାପତ୍ୟ ବିବାହସମ୍ଭୂତ (ସନ୍ତାନ)—(son)
Born of a Prājāpatya form of wedlock.

କାୟୋବ୍ରତ—ପ୍ରା. ବ.—(ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ସଂ. କାୟ+ବ୍ରତ)—ପରାର୍ଥେ
Kāyobrata ଶରୀରଦାନ ବା କଷ୍ଟଭୋଗ—
sacrifice for others.
କରୁ ପାରେ ଯେବେ ପର ଅର୍ଥେ କାୟୋବ୍ରତ । ମାସପୂରଣ ।

କାର୍—ବୈଦେ. ବ.—୧ । (ଫା.; ଭୁଲ ସଂ. କାର୍ଯ୍ୟ ଓ କାର)—
Kār ୧ । କର୍ମ; କାର୍ଯ୍ୟ—1. Work; act.
କାର ୨ । ବ୍ୟବସାୟ; ବୃତ୍ତି—2. Profession.
କାର ୩ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ—3. Duty.
୪ । (ଇଂ. କର୍ଡ)—ଘଡ଼ି ବାନ୍ଧିବା ସୂତା ବା ଫିତା—
4. Card for hanging a watch.
୫ । (ଇଂ. କାର୍)—ମଟରଗାଡ଼ି—5. Motor car.
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) (ଭୁଲ. ବ. କାର୍) ସର୍ବନାମ—କାହାର୍—
Whose; of which person.

କାର୍କୁନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ପାର୍ସି)—
Kārkun ୧ । ବିଷୟ ସମ୍ପତ୍ତିର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ—
କାରକୁନ 1. Agent; Superintendent.
କାରକୁନ ୨ । ଗୁମାସ୍ତା; ହିସାବ ରଖିବା ଲୋକ—
2. Accountant.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କଁଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କାର୍‌ଗୁଜାର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହ—
Kārgujāri Accomplishment or doing of an act.
କାରଗୁଜାରୀ
କାରଗୁଜାରୀ

କାର୍‌ଗୁଜାରିନକ୍ସା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—
Kārgujārinaksā କାର୍ଯ୍ୟ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥିବା ସମ୍ବନ୍ଧେ ନିଦର୍ଶନ-
କାରଗୁଜାରିନକସା Progress report or progress
କାରଗୁଜାରୋନକ୍ସା chart.

କାର୍‌ଚୁପି—ବୈଦେ. ବ. ଓ ବିଣ. (ଫା)—କାର୍‌ଚୋବୀ (ଦେଖ)
Kārchupi Kārchobī (See)

କାର୍‌ଚୋପି—ବୈଦେ. ବ ଓ ବିଣ. (ଫା) —କାର୍‌ଚୋବୀ (ଦେଖ)
Kārchopi Kārchobī (See)

କାର୍‌ଚୋବୀ—ବୈଦେ.(ଫା) ବ—କସୀଦାକାମ; ଛୁଞ୍ଚି ଦ୍ୱାରା ଲୁଗା ଉପରେ
Kārchobī ଜରର ଫୁଲ ବୁଟା ଆଦି କରିବା କର୍ମ—
କାରଚୁପୀ Needle work on cloth; embroidery
କାରଚୋବୀ work.

ବିଣ—ଜରର ଫୁଲ ଆଦି ଛୁଞ୍ଚି କାମ କରାଯାଇଥିବା (ଲୁଗା)—
Embroidered (cloth).

କାର୍‌ଜୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାର୍ଯ୍ୟୀ)—
Kārjī ୧ । କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି; କାର୍ଯ୍ୟର ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
କାର୍ଯୀ 1. Superintendent; one in charge of a
କାରଜୀ work.
୨ । ଗଣୁକରଣ—2 An accountant.
୩ । ଗ୍ରାମର ଦଳପତି; ଗ୍ରାମାଧିକାରୀ—
3. Headman of a village.
୪ । ଜମିଦାରଙ୍କ ଖଜଣା ଅସୁଲ କରିବା କର୍ମଗୃଙ୍ଖ —
4. A Zamindar's rent collecting agent.
ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗ୍ରାମର ହିସାବପତ୍ର ଓ ଗ୍ରାମର ସାଧାରଣ
ବିଷୟ ବୁଝିବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ କର୍ମଗୃଙ୍ଖ—
A village accountant.
[ଦ୍ର—ଗ୍ରାମର କରଣ ଗ୍ରାମର ସାଧାରଣ ହିସାବ ଲେଖନ୍ତି ଓ
କାରଜୀ ଗ୍ରାମର ହିସାବପତ୍ର ତଦନ୍ତି କରେ ଓ ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟ-
ସବୁ ବୁଝେ ।]

କାର୍‌ତୁସ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ. (ଇଂ. କାର୍ଟ୍ରିଜ୍;ଘଟ୍ଟ୍ରୀଜ—କାର୍‌ଟ୍ରୁସ୍)-
Kārtus ବାରୁଦ ଗୁଳା ବା ଛରାଗୁଡ଼ା ଲମ୍ବ ନଳ ଯାହା ବ୍ରିଚ୍
କାର୍ତୁସ ପ୍ଲେଡର ବନ୍ଧୁକରେ ପୂରାଯାଇ ଫାୟର କରାଯାଏ—
କାରତୁସ Cartridge.

କାରଦାନା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—୧ । ସାମର୍ଥ୍ୟ; ଶକ୍ତି—
Kārdāni 1 Ability; competence.
କାରଦାନି ୨ । ଶକ୍ତି; କ୍ଷମତା; କରାମତ୍—
କାରଦାନୀ 2. Power; potency.
୩ । କଳାକୌଶଳ; ପ୍ରବୀଣତା—3. Skill.

କାରଧୁନ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କାରଦାନା)—କାରଦାନା (ଦେଖ)
Kārdhuni Kārdāni (See)

କାରପରଦାଜ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କାରପରଦାଜ୍)—
Kārpardāj ୧ । କୌଣସି ବିଷୟର ଭାରପ୍ରାପ୍ତ କର୍ମଗୃଙ୍ଖ—
କାରପରଦାଜ 1. Agent.
କାରପରଦାଜ ୨ । ପ୍ରତିନିଧି —2. A representative.

କାରପରଦାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କାରପରଦାଜ୍)—
Kārpardār କାରପରଦାଜ୍ (ଦେଖ)—Kārpardāj (See)

କାରପେଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାର୍‌ପେଟ୍)—ଗାଲିଚା—
Kārpeṭ Carpet.
କାର୍ପେଟ
କାରପେଟ

କାରପେଟ୍‌ଜୋତା—ବୈଦେ. (ଇଂ)—ଉଲ୍‌ରେ ବୁଣା ଦୋଇଥିବା
Kārpeṭjotā ଜୋତା—Carpet shoes.
କାର୍ପେଟଜୁତା
କାରପେଟକୀଜୂତୀ

କାରପେଟ୍ ବୁଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉଲ୍‌ଦ୍ୱାରା ଗାଲିଚା ଆସନ ଓ ନାନାବିଧ
Kārpeṭ buṇibā କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ବୁଣିବା—
କାର୍ପେଟବୋନା To knit a carpet like piece with
କାରପେଟବୁନନା wool.

କାରବନ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. (ଇଂ)ବ—କାବ୍ଜନ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kārban (etc) Kārban etc (See)

କାରବାଇଡ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଦାହ୍ୟବାଷ୍ପ ଉତ୍ପାଦକ ରାସାୟନିକ
Kārbāid ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—Carbide.
କାର୍ବାଇଡ
କାର୍ବାଇଡ

କାରବାର (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. (ଫା) ବ—କାରବାର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kārbār (etc) Kārabāra etc (See)

କାରରବାଇ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—୧ । କୌଶଳ; ଛଳ; ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ—
Kārrabāi 1. Art; artifice.
କାରରବାଇ ୨ । କୁଶଳତା—2. Skill.
କାରରବାଇ

କାରମିତାନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମଲପୁର) କ୍ରି ବିଣ—କାହାପରି—
Kārmitān Like which or what or whom.

କାରରୋଇ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କାରରବାଇ)—କାରରବାଇ (ଦେଖ)
Kārroi Kārrabāi (See)

କାରସରକାର—ଦେ. ବ. (ଫା. କାର + ସରକାର)—ସରକାରୀକାର୍ଯ୍ୟ;
Kārsarkār ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ କାମ—
ସରକାରୀକାଯ Government service; His Majesty's
କାରସରକାର service.

କାରସାଜିଆ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. କାରସାଜ୍)—
Kārsājiā ୧ । ଛଳ; ଶଠତା—1. Pretence; fraud.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ୠ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ୠ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ୍ର

କାରାସାଦି ୨ । ଗୃଭୁଣ୍ଡ; ଗୁଲ୍ଲଙ୍କା—
କାରସାଜ 2. Trick; trickery.
ଙ । କୌଶଳ—3. Artifice; machination; lack; diplomacy.
୪ । ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର—4 Conspiracy.
୫ । ନୁଟୁଘୁଟୁ; ଗୋପନକାର୍ଯ୍ୟ—5. Secret work.

କାରାସାଦି ବଣ. (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) (ଫା. କାର୍‌ସାଜୀ)—
କାରସାଜୀ ୧ । କୌଶଳୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)—1 Artful (person).
୨ । ଛଳଚାତୁର୍ଯ୍ୟ; ଶଠ—2 Fraudulent.
ଙ । ଗୁଲ୍‌ବାଜ୍—3. Tactful; diplomatic.

କାର୍‌ସାଜୀ - ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଫା. କାର୍‌ସାଜୀ)—
Kārsājī କାରସାଜଆ (ଦେଖ)—Kārasājiā (See)

କାର୍‌ସାତି—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଫା. କାର୍‌ସାଜ୍; କାର୍‌ସାଜୀ)—
Kārsāti କାରସାଜଆ (ଦେଖ)—Kārasājiā (See)

କାର୍‌ସାଦିଆ—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଫା. କାରସାଜୀ)—
Kārsādiā କାର୍‌ସାଜଆ (ଦେଖ)—Kārsājiā (See)

କାର୍‌ସାଦୀ—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଫା. କାରସାଜୀ)—
Kārsādī କାର୍‌ସାଜଆ (ଦେଖ)—Kārsājiā (See)

କାର—ସ. ବ (କୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—୧ । କାର୍ଯ୍ୟ—
Kāra 1. Work.
୨ । ନିଶ୍ଚୟ—2. Certainty.
ଙ । ଯତ୍ନ—3. Care.
୪ । (+ଭାବ. ଅ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହେବା ପଦ; ଯଥା—ନମସ୍କାର; ପୁରସ୍କାର; ବହିସ୍କାର; ପରିଷ୍କାର; ଅଙ୍ଗୀକାର; ତିରସ୍କାର)—କରଣ; କରିବା—
4. Acting; doing; act.
୫ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; କର୍ମପଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହେବା ପଦ, ଯଥା—କୁମ୍ଭକାର, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାର) — ଅମୁକ କର୍ମର କର୍ତ୍ତା; ନମ୍ନିଆ—5. (A suffix like the English suffix 'er' in doer, potter,) Doer of an act or thing; maker.
୬ । ହିମାଳିୟ ପର୍ବତ (ପ୍ରକୃତବାଦ)—
6. The Himalayan mountains.
୭ । (କୃ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+ଭାବ. ଅ) ବଧ—
7. Killing; murder.
୮ । (+କର୍ମ. ଅ)—ପୂଜୋପହାର; ବଳି—
8. Offerings.
୯ । (ପୁଂ) କାରିଗର—9. Artisan.
୧୦ । (ସ୍ୱାର୍ଥ ପ୍ରତ୍ୟୟ; ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ପରେ ଯୁକ୍ତ ପଦ)—ଅମୁକ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣର ଚିହ୍ନ—
10. The sign of a vowel.
(ଯଥା—ଆକାର=ା; ଇକାର=ି)
୧୧ । (ସ୍ୱାର୍ଥ ପ୍ରତ୍ୟୟ; ବର୍ଣ୍ଣପରେ ଯୁକ୍ତ ପଦ)—ଅମୁକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ଅକ୍ଷର—The letter (so and so).
(ଯଥା—ମକାରର ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ ଓଷ୍ଠ ।)

କାର ବେ—୧ । (ସର୍ବନାମ ଜଏ ଶବ୍ଦର ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି; ବିଶେଷତଃ
କିସକା ପଦ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ)—କାହାର—1. Whose.
ଶିଷ୍ଟ ଅଙ୍ଗୀକାର ବାରରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ—ସଙ୍ଗୀତ ।

କର ବେ—୨ । (ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ; ଏହା ପଦଯୁକ୍ତ ପଦ ବିଶେଷଣ
କାର ହୁଏ, ଯଥା—ଆଜିକାର, କାଲିକାର)—ଅମୁକ ସମୟରେ ଘଟିଥିବା—2. (An oriya suffix) Happening at such or such a time.

କେର ଙ । (ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ; ଏହା ପଦଯୁକ୍ତ ପଦ ବିଶେଷଣ ହୁଏ,
କା ଯଥା—ସେଠାକାର; ଏଠାକାର)—ଅମୁକ ସ୍ଥାନର—
3. (a suffix) Of such and such place.

କାରକ—ସ. ବଣ. (କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଯେ କରେ ବା
Kāraka ଘଟାଏ; କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା—(suffix to nouns) Making; acting; doing; causing; producing.
[ଦ୍ର—କରିବା ବା ଘଟାଇବା ଅର୍ଥରେ ଏହା ଅନ୍ୟ ବିଶେଷ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ବିଶେଷଣ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଯଥା—ନଦ୍ରାକାରକ, ସ୍ୱପ୍ନକାରକ, ଷଣ୍ଢକାରକ, କଳହକାରକ ।]
ସ. ବ—(ବ୍ୟାକରଣ) କ୍ରିୟାସହିତ ଯାହାର ଅନ୍ୱୟ ହୁଏ—
(grammar) Case of a noun in a sentence.
[ଦ୍ର - କାରକ ଛଅ ଗୋଟି, ଯଥା—କର୍ତ୍ତା, କର୍ମ, କରଣ, ସମ୍ପ୍ରଦାନ, ଅପାଦାନ ଓ ଅଧିକରଣ, 'ସମ୍ବନ୍ଧ' କାରକର ଅନ୍ତର୍ଗତ ନୁହେଁ, ଏହା ପଦ ।]

କାରଖାନା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କାରଖାନା)—୧ । ଯେଉଁଠାରେ
Kārakhāna କର୍ମ କରିଯାଏ; କାର୍ଯ୍ୟଶାଳା; କର୍ମଶାଳା; ଶିଳ୍ପଶାଳା--
କାରଖାନା 1. Factory; manufactory; workshop.
କାରଖାନା ୨ । ଆଡ଼ମ୍ବରମୟ କାର୍ଯ୍ୟ—
2. A function; a big affair or concern.
ଭୁଲ କଥା ମଧ୍ୟରେ କେବେ କେବେ ଗୋଟେ ଲମ୍ବା କାରଖାନା ଥାଏ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପଷଷ୍ଠୀ ।

କାରଜ—ପ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କାର୍ଯ୍ୟ)—୧ । କାର୍ଯ୍ୟ—
Kāraja 1. Act; work; function.
କାଯ ମନେ କରିବାର ଗୁପ୍ତର କାରଜଟି । - କୃଷ୍ଣଦେବ. ନଳାରାଉତ. ବଇ ।
କାରଜ ୨ । ବ୍ୟବସାୟିକ କାର୍ଯ୍ୟ—2. Business.
ଙ । ବିବାହ ବ୍ରତାଦି ସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟ—
3. Ceremonial or social function.
୪ । ମୃତାହ; ଶୁବିଦ୍ଧିଆ—4. Funeral rites.
୫ । ଆବଶ୍ୟକ—5. Necessity.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ତଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ତଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ତଳିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ଭାଷାଭାଷୀଙ୍କ ନିକଟରେ ନମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାସମ୍ଭବ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ତଳିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ସେ ଦୁହେଁ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ପଡ଼ିଲେ କାରଜ । କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ସଂ. ବ୍ୟ. (କରଜ + ଅ)—ନଖସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

Of or relating to the finger nail (M. W.)

ସଂ. ବ—ଅଳ୍ପବୟସ୍କ ହାତୀ

A young elephant (M. W.

କାରଡ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ. (ଇଂ. କାର୍ଡ୍)—କାର୍ଡ୍ (ଦେଖ)

Kārad Karṛd (See)

କାଡ଼

କାରଡ଼

କାରଣ—ସଂ. ବ. (କୃ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ=କାର ଧାତୁ + କରଣ. ଅନ)—

Kāraṇa ୧ । କାର୍ଯ୍ୟର ହେତୁ; ନିମିତ୍ତ—

1. Cause; reason; occasion; antecedent.

ସମ୍ଭବ ସହସ୍ର ସେ କାରଣ ନ ପାଇଲେ । ସାରଳା, ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

[ଦ୍ର—ନ୍ୟାସୃ ମତରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ହେତୁ ବା କାରଣ ତିନି ପ୍ରକାର; ନିମିତ୍ତ କାରଣ, ସମବାୟୀ କାରଣ ଓ ଅସମବାୟୀ କାରଣ ।]

୨ । ମୂଳସାଜ; ମୂଳ ଯାହା ହେତୁରୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ—

2. Root cause; root.

୩ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—3. Motive; object.

୪ । ପ୍ରୟୋଜନ; ଆବଶ୍ୟକତା—4. Necessity.

ସଂସାର କାରଣେ ଜନେ ପୂରଣରେ କହୁ । କୃଷ୍ଣକେଂ.ପୂରଣ ।

୫ । (+ କରଣ. ଅନ)—ଇନ୍ଦ୍ରିୟ—

5. Sense of action or perception.

୬ । ଦେହ—6. Body.

୭ । (କୃ ଧାତୁ + ଘଞ୍ ଅନ)—ବଧ—

7. Killing; murder.

୮ । (+ ଘଞ୍ ଅନ)—ସୃଷ୍ଟି—8. Creation.

ଉନସ୍ କାରଣ ଅର୍ଥେ ସ୍ୱାମୀକୁ ଜଣାଇ । ମହାଦେବ. କୃଷ୍ଣକେଶସ୍ୱପୂରଣ ।

୯ । ଗୀତବିଶେଷ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—9. A kind of song.

୧୦ । ବାଦ୍ୟବିଶେଷ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—

10. A kind of musical instrument.

୧୧ । ଉପାଦାନ; ଉପକରଣ—

11. Material; element.

୧୨ । ଯନ୍ତ୍ରାଦି—12. Instruments.

୧୩ । (କରଣ + ଅ)—କରଣ ବା କାୟସ୍ଥ ସମୂହ—

13. A number of Karaṇas or Kāyasthas (M. W.)

୧୪ । ପ୍ରମାଣ—14. Proof; that on which an opinion or judgment is founded (M. W.)

୧୫ । ପିତା—15. Father (Wilson)

୧୬ । ଦେବତା—16. Deity (Wilson)

ସଂ. ବ୍ୟ.—୧ । ସୃଷ୍ଟି; ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା—1. Creating.

ଏଣୁ ଏହି ଧରଣୀରେ କାରଣ ସେ ତୁମ୍ଭେ । କୃଷ୍ଣକେଶସ୍ୱପୂରଣ ।

୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକାରକ; କାମ—2. Doing.

ପତ୍ତରଣ ମୋର ଶରଣ ରଙ୍ଗ କାରଣ ହେବ । ଇଷ୍ଟ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।

ଦେ. ବ—୧ । ମୁକ୍ତି; ନିଷ୍କୃତି—1. Deliverance.

ଦରଶନେ ହେବ ଜନ ମାତ୍ରଙ୍କେ କାରଣ । କୃଷ୍ଣକେଶସ୍ୱ ପୂରଣ ।

୨ । ମୋକ୍ଷ—2. Salvation.

ପ୍ରାଣୀଙ୍କର କାରଣ ସେହ ସେ ଅଟଇ । କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ. ଅନ୍ଧ ।

କାରଣ ୩ । ସାଧନ—3. ePrformance.

କାରଣ ଭୂମି ସେସ୍ତେକେ ନିଜ ଅଙ୍ଗ ଅଙ୍ଗ କାଟି ।

କାର୍ଯ୍ୟ କାରଣ କାଳେ ତା ଦେଇଥାଏ କାଟି । ମଦ୍ଦାଦେବ. କୃଷ୍ଣକେଶସ୍ୱପୂରଣ ।

୪ । ବ୍ୟବହାର—4. Use; utility.

୫ । ପ୍ରତିକାର—5. Remedy; redress.

ଦେଶ ମୋହର ବିପ୍ରପଣ

କରିବ ଏଥିର କାରଣ । ଜଗନ୍ନାଥ. ରାଗବତ ।

୬ । ଫଳ; ସଫଳତା; ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟସିଦ୍ଧି—6. Fruition; success; fulfilment of desire.

ଜନ୍ମିଣ କରୁଁ କରୁଁ ମୋହୁଲେ କାରଣ । କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

୭ । ଉପାୟ—8. Means; expedient.

ଯେଉଁ ଜୀବଙ୍କ ଦେଖନ୍ତ ସେ ସ୍ୱ

ତାହାକୁ ପରିତ୍ରାଣ ହୁଁକ କାରଣ । କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

୮ । (କଚରଆ) ଦେଓ୍ୱାନ୍ନ ମକଦ୍ଦମା ଦାଏର ହେବାର ନ୍ୟାସୃସଙ୍ଗତ କାରଣ—

8. Cause of action for filing a civil suit

୯ । (କଚରଆ) ଯେଉଁ ଘଟଣାବଳରୁ ମୁଦେଇ ଫରିଜ୍‌ଦାର ମକଦ୍ଦମା ଦାଏର କରିବାକୁ ବାଧ ହୋଇଅଛନ୍ତି—

9. The cause or occasion which leads a complainant to file a complaint in a criminal case.

ଦେ. ବ୍ୟ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—

୧ । ମୁକ୍ତ—1. Released.

ହେବ କାରଣ ବୋଲି ଜିଣିଲେ ବାଡ଼ୁଲେ । ସାରଳା, ମହାଭାରତ. ବସ୍ତ୍ର ।

୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ—2. Chief; excellent.

ଏତନ ମଧ୍ୟେ ଯେ କାରଣ

ଯେ ଅମ୍ଳ ଯଜ୍ଞରେ ବରଣ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୩ । ମୋକ୍ଷପ୍ରାପ୍ତ—3. Delivered; emancipated.

ମୋହର ପିତୃଙ୍କୁ ମୁଁ କାରଣ କରିବ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

୪ । ପ୍ରତିକାରକର୍ତ୍ତା—4. Redressing.

ଅମ୍ଭେମାନେ କାଟେହୁଁ ସକଳ କଥାରୁ । ମହାଦେବ. କୃଷ୍ଣକେଶସ୍ୱ ପୂରଣ ।

ଦେ. ଅବ୍ୟ (ସଂ. କାରଣାତ୍)—

୧ । ଯେହେତୁ—

1. (conjunction) Because; whereas.

୨ । (ଅମୁକ) କାରଣରୁ; ହେତୁରୁ; ଯୋଗୁଁ—

2. Because of; owing to.

୩ । ପାଇଁ—3. For.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ୍ଚ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ । ଵ	ନ୍ତ

କାରଣ କରିବା—(ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—୧ । କ୍ଷମା କରିବା; ମାର୍ଜନା କରିବା—
Kāraṇa karibā 1. To forgive; to excuse.

କାରଣକରା ତୋହ ଭଲ ଯୋଠାରେ କାରଣ କର ମୋତେ । 'ପାରାମ୍ବର, ନୃସିଂହସ୍ତୁତି ।

କାରଣକରନା

୨ । ମୁକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରିବା; ମୋକ୍ଷ କରିବା—
2. To emancipate; to deliver.

କାରଣ କାର୍ଶ୍ୟ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାରଣ + କାର୍ଶ୍ୟ)—
Kāraṇa kārśya ୧ । ଉପକରଣ ବା ସାଧନର କୃଶତା—
1. Deficiency of materials.

୨ । ବ୍ୟୟସଙ୍କୋଚ—2. Thrift.

୩ । କାରଣର ଦୁର୍ବଳତା—3. Weakness of a cause.

କାରଣଗୁଣ—ଫ. ବ. (ନ୍ୟାସ୍ତ) (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାରଣ + ଗୁଣ)—
Kāraṇaguṇa କାରଣର ଗୁଣ—(Logic) The attributes of a cause; an elementary or causal property (M. W.)

କାରଣଜଳ—ଫ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ସୃଷ୍ଟିର ଆଦ୍ୟକାରଣରୂପେ ସୃଷ୍ଟ ଜଳ; ଜନ୍ମ। କାରଣୀଭୂତ ଜଳ)—
Kāraṇajaḷa
ସୃଷ୍ଟି ଆରମ୍ଭରେ ବ୍ୟାପିଥିବା ପ୍ରଳୟ-ଜଳ (ଏହି ଜଳ-ମଧ୍ୟରେ ବ୍ରହ୍ମା ମେଦନୀ ବା ଭୂମି ସ୍ଥାପନ କରନ୍ତି ଓ ତହିଁ-ଉପରେ ବ୍ରହ୍ମା ସର୍ଜନା କରନ୍ତି)—The original water in which the cosmic egg was laid before the creation according to the Hindu mythology.

ଏହିରୂପେ ଧର ମୁଁ ଧରଣୀର ଭାର
କାରଣଜଳେ ତେଜ କରିଥାଏ ତୋର । କୃଷ୍ଣଦିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ପୁରାଣ ମତରେ ପ୍ରଳୟାର୍ଣ୍ଣବର ଜଳରୁ ସୃଷ୍ଟି ଆରମ୍ଭ-ହେଲା । ପ୍ରାଚୀନ ମିଶର ଜାତିଙ୍କର ପୁରାଣରେ ମଧ୍ୟ ଜଳରୁ ଦେବତା ଗୋଷ୍ଠି ଜାତ ହେବାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଆଧୁନିକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟବିଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ କହୁଅଛି ଯେ ପ୍ରାଣୀ-ଜୀବନ ପ୍ରଥମେ ଜଳରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଅଛି । ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ।]

କାରଣତା—ଫ. ବ. (କାରଣ + ତ୍ୱ. ତା)—(ନ୍ୟାସ୍ତ) ହେତୁ ହେବାର
Kāraṇatā ଭାବ—(Logic) Causality.

କାରଣତ୍ୱ—ଫ. ବ—କାରଣତା (ଦେଖ)
Kāraṇatwa Kāraṇatā (See)

କାରଣଶରୀର—ଫ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କାରଣରୂପେ ସୃଷ୍ଟ ଶରୀର)—
Kāraṇaśarīra ୧ । (ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନ) ଆତ୍ମାକୁ ଆବରଣ-କରିଥିବା ଶରୀର; ସୂକ୍ଷ୍ମ ଶରୀର—1. (Vedanta philosophy) The causal frame enclosing the human soul.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଅନ୍ୟନାମ ଆନନ୍ଦମୟ କୋଷ; ଏହି ଶରୀର ସୁଷୁପ୍ତି-ଅବସ୍ଥାରେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଦି ବିଷୟ ବ୍ୟାପାରରୁ ମୁକ୍ତ ଥାଏ ଏବଂ ଏହାକୁ ଅହଙ୍କାରାଦି ସଂସ୍କାର ମାତ୍ର ଆଶ୍ରୟ କରେ । ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ।]

୨ । (ବେଦାନ୍ତ) ପରମାତ୍ମାଙ୍କଠାରେ ନହୁଡ଼ ଜୀବାତ୍ମାର ସତ୍ତ୍ୱ; ଅବିଦ୍ୟା—2. The original embryo or source of the body existing with the Universal mpersonal spirit and equivalent to Abidyā (equivalent to Māyā) and when investing the impersonal spirit causing it to become the Personal God or Īśwara. (M. W)

[ଦ୍ର—ଏହା ପରମାତ୍ମାଙ୍କଠାରେ ପ୍ରକାଶ ହେଲେ ମାୟାରୂପରେ ଈଶ୍ୱରତ୍ୱଭାର ଗ୍ରହଣ କରେ ।]

କାରଣା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାର୍ ଧାତୁ + ତ୍ୱ. ଅନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kāraṇā ୧ । ତୀବ୍ର ବେଦନା; ଗାଢ଼ ବେଦନା—
1. Anguish; pang.

୨ । ନରକର ଅଂଶବିଶେଷ—2. A part of hell.

କାରଣାଭାବ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାରଣ + ଅଭାବ)—
Kāraṇābhāba ମୂଳ କାରଣର ଅନୁପସ୍ଥିତି—
Absence of a cause.

ଦେ. (କଚରାଆ ବ—ଦାଏର ହୋଇଥିବା ମକଦ୍ଦମା ଦାଏର କରିବା ପାଇଁ ଆଇନସଙ୍ଗତ କାରଣର ଅଭାବ—
Want of cause of action in a suit.

କାରଣିକ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (କାରଣ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଇକ; ତୁଲ-ଇଂ. Kāraṇika କରୋନର) (କାରଣିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)—୧ । ପରୀକ୍ଷକ—1. Examining; investigating.

୨ । ବିଚାରକ—2. Judging.

୩ । କାରଣସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—3. Relating to or connected with the cause; causative; causal.

୪ । କାରଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟକାର୍ଯ୍ୟ—
4 Ascertaining the cause.

ଫ. ବ—୧ । ବିଚାରପତି—1. A judge.

୨ । ଶିକ୍ଷକ; ଗୁରୁ—2. A teacher (M. W.)

କାରଣୀ—ଦେ ବିଣ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—କାରିଣୀ (ଦେଖ)
Kāraṇī Kāriṇī (See)

ପ୍ରକୃତକାରଣୀ ଈଶ୍ୱରରୁ ଜନ୍ମାର । ଭାଗ. ବହୁସ୍ୟମନ୍ତ୍ରସ୍ତ୍ର ।

କାରଣୁ—ଦେ. ଅ. (ଫ. କାରଣାତ୍)—କାରଣୁଁ; ଅମୁକକାରଣରୁ—
Kāraṇu For such and such a reason; because of.

କାରଣୁଁ—ଦେ. ଅ. (ଫ. କାରଣାତ୍)—ସକାଶେ; (ଅମୁକ) ହେତୁରୁ—
Kāraṇuñ For; because of.

କାରଣେ—ଦେ. ଅ. (ଫ. କାରଣାତ୍)—(ଅମୁକ) କାରଣରେ; (ଏହି) ଯୋଗେ—Because of; for.
Kāraṇe

କଲ୍ପନା କାରଣେ ଯେହ୍ନ ଭୁମି ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧି । ବସ୍ତୁଦେଶସ୍ତୁତି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିର ବସଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ବେଖିବେ 'କଥୂ' ନ ପାଇଲେ 'କନ୍ଥୂ' ବେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୁଳି' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୁଳି' ବେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତୁ' ବେଖିବେ ।

କାରଣୋତ୍ତର—ସଂ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କାରଣ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ଉତ୍ତର; Kāraṇottara କର୍ମା. ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ. କାରଣ ଓ ଉତ୍ତର)—(ହିନ୍ଦୁସ୍ତ) ମକଦ୍ଦମାରେ ଦାଖଲ କରାଯାଇଥିବା ଅଭିଯୋଗର ଉତ୍ତର; ମକଦ୍ଦମାର କାରଣାଭାବ ସୂଚିତ ବୋଲି ପ୍ରତିବାଦୀଙ୍କର ଜବାବ୍; (ଯଥା—ପ୍ରତିବାଦୀ ବାଦୀଠାରୁ ଟଙ୍କା ଋଣ କରି ଥିଲା ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ତାହା ପରିଶୋଧ କରି ଦେଇଅଛି)—(Hindu law) Answer to a charge; denial of the cause of complaint e. g. acknowledgement that a debt was incurred but assertion that it has been repaid (M. W.)

କାରଣ୍ଡ—ସଂ. ବ. (କ=ଜଳ+ରୁ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କଣ୍ଡ୍. Kāraṇḍa ଅଣ୍ଡ) —

ଏକ ପ୍ରକାର ହଂସ—

A kind of duck (M. W.)

କାରଣ୍ଡବ—ସଂ. ବ. (କ=ଜଳ+ରୁ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କଣ୍ଡ୍. Kāraṇḍaba ଅଣ୍ଡ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—

କାରଣ୍ଡ; ଏକ ପ୍ରକାର ହଂସ—

A kind of duck.

କାରତିକ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କାର୍ତ୍ତିକ)—କାର୍ତ୍ତିକ (ଦେଖ) Kāratika Kārttika (See)

କାତ୍ତିକ

କାତିକ

କାରନ୍ଧମୀ—ସଂ. ବ. (କାରମ୍=କାର୍ଯ୍ୟକୁ+ଧା ଧାତୁ=ଅଗ୍ନି ସଯୋଗ Kārandhamī କରିବା+ଇନ୍; ୯ମା. ୧ବ)—

୧ । କାଂସ୍ୟକାର; କଂସାରି—

1. Bell-metal manufacturer; brazier.

୨ । ବାଣିଜ୍ୟ ବିଦ୍ୟା ପଣ୍ଡିତ—

2. A mineralogist (Apte).

କାରପୁଣ୍ୟ—ଗ୍ରା. ବ ଓ ବଣ. (ସଂ. କାର୍ପଣ୍ୟ)—

Kārapuṇya କାର୍ପୁଣ୍ୟ (ଦେଖ)

Kārpuṇya (See)

କାରପୁନ୍ୟ—ଗ୍ରା. ବ ଓ ବଣ – କାର୍ପୁଣ୍ୟ (ଦେଖ)

Kārapunya Kārpuṇya (See)

କାରବ— ସଂ. ବ. (କା+ରବ; ଯେ କା କା ଶବ୍ଦ କରେ)—

Kāraba କାକ; କୁଆ—Crow (Apte)

କାରବର– ସଂ. ବ—ନିଷାଦ ପିତା ଓ ବୈଦେହୀ ମାତାଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ମିଶ୍ର Kārabara ଚମଡ଼ା ବ୍ୟବସାୟୀ ଜାତି; ମୋଚି ଜାତି; ମିଶ୍ର ସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ (ମନୁ ୧୦।୭)—

A man of a mixed and low caste born from a Nishāda-father and Baidehī mother, working in leather and hides. (M. W.)

କାରବଲ୍ଲୀ—ସଂ. ବ—କାରବେଲ୍ଲ; କଲରା ଗଛ ଓ ଫଳ—

Kāraballi Memordica Chantia (M. W) (creeper and fruit).

କାରବାଇ— ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କାର୍‌ର ବାଇ)—

Kārabāi କାର୍‌ରବାଇ (ଦେଖ) Karrabāi (See)

କାରବାର— ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କାର୍‌ରବାଇ)—

Kārabāra ୧ । ବ୍ୟବସାୟ—1. Business.

କାରବାର ୨ । ଜଘନ୍ୟ କର୍ମ—

କାରବାର 2. Worldly affairs.

ହାହାକାର କରି ଲେକେ ତ ପଳାଇଲେ
ସମସ୍ତ କାରବାର ଜଳିଗଲି ଉଲେ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ଥଳ ।

୩ । ବେପାର; ବାଣିଜ୍ୟ—3. Trade; commerce.

୪ । ଟଙ୍କାଆଦି ବ୍ୟବସାୟରେ ଖଟାଇବା; ଅର୍ଥପ୍ରଯୋଗ—

4. Investment of money for profit

୫ । ବ୍ୟବହାର; କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ସବଦା ନେବା ଆଣିବା ବା ଚଲପ୍ରଚଲ କରିବା—5. Use.

୬ । ପେଶା; ବୃତ୍ତି—6. Profession.

୭ । ଚଲପ୍ରଚଲ; ଯିବା ଆସିବା; ଗମନାଗମନ—

7. Frequent coming and going; concourse.

୮ । ଆୟ ବ୍ୟୟ; ଧନର ନେଣଦେଣ—

8. Receipts and disbursements.

ଭଣ୍ଡାର ଘରେ ଯେତେ ରହିଥାଏ ଧନ
ତା ବୁଝି କାରବାର କରେ ପ୍ରଭୁ ଜନ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କାରବାର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବ୍ୟବସାୟ କରିବା—

Kārabāra karibā 1. To engage in trade or business.

କାରବାରକରିବା ୨ । ବ୍ୟବହାର କରିବା—2. To use.

କାରବାର ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସର୍ବଦା ଚଲପ୍ରଚଲ ହେବା—

Kārabāra hebā 1. To frequently come and go.

କାରବାରହୋଇବା ୨ । ପ୍ରଚଳିତ ହେବା—

କାରବାରହୋନା 2. To be in use or vogue.

କାରବାରି—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା)—୧ । ବ୍ୟବସାୟରେ ନିପୁଣ—

Kārabāri 1. Expert in carrying on business.

କାରବାରି ୨ । ବ୍ୟବସାୟ-ନିପୁଣ—

କାରବାରୀ 2. Engaged in business.

୩ । ବ୍ୟବସାୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

3. Pertaining to business.

୪ । ବାଣିଜ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—4. Commercial.

ଦେ. ବ—୧ । ବଣିକ; ବ୍ୟବସାୟୀ—1. Trader.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇମ୍ପ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

୨ । ବଶସ୍ପୃ କର୍ମ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ମେନେଜର୍—
2. Business-man; man of business; manager.

୩ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନାମରେ କାରବାର ଚଲାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି; ଗୁମାସ୍ତା—
3. Agent; gomasta; superintendent.

୪ । କର୍ତ୍ତାଙ୍କର ପ୍ରତିନଧି—
4. Representative of a principal.

୫ । ଗୃହର ସମସ୍ତ ମାମଲତ ବୁଝିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ମାମଲତକାର—
5. One who looks into the management of a family.

କାରବାରିଆ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ. —କାରବାର (ଦେଖ)
Kārabāriā — Kārabāri (See)

ବଡ଼ା, ତା ଜାତ ପଥ ଲଗ୍ନକ କେହି ନୁହେ, ତା ଘରେ କାରବାରିଆ ଥିଲା।
ପଙ୍କାରମୋଦନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

କାରବି—ସଂ. ବ. (କ=ଜଳ+ଆ+ରୁ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଆ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଇ)—
Kārabi

୧ । ହିଙ୍ଗୁପତ୍ରୀ—
1. The Asafœtida plant or its leaf (M W.)

୨ । ମସୂରଶିମ୍ବା; ରୁଦ୍ରଜଟାଗୁଳ୍ମ—
2. A plant; Celosia Crestata (M.W.)

୩ । ସଜ୍ଜପ—
3. A kind of anise; Anethum Sowa.

୪ । କଲାଜୀର—4. Nigella Indica.

୫ । ଛୋଟ ପରି ଏକପ୍ରକାର ଫଳ—
5. A small kind of gourd (M. W.)

୬ । ଛୋଟ କଲରା (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
6. A small variety of Memordica Charantia.

କାରବେଲ୍ଲ—ସଂ. ବ. (କାର=ନଷ୍ଟସ୍ପୃ+ବେଲ୍ଲ=ଯେ ଗମନ କରେ)—
Kārabella କଲରା ଗଛ ଓ ଫଳ—A creeper and its edible bitter fruits; Memordica Charantia.

କାରଭ—ସଂ. ବଣ. (କରଭ+ଅ)—ଉଷ୍ଟ୍ରସମ୍ବନ୍ଧୀସ୍ପୃ—
Kārabha Relating to a camel.

କାରମଦ—ସଂ. ବ—କରଞ୍ଜା କୋଳ (ଦ୍ୱିରେଫଲୁପ୍ତ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ) (ଦେଖ)
Kāramada Karandā kol (See)

କାରମର୍ଦ୍ଦ—ସଂ. ବ—କରଞ୍ଜା କୋଳ (ଦ୍ୱିରେଫଲୁପ୍ତ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ) (ଦେଖ)
Kāramardda Karandā kol̤i (See)

କାରୟିତବ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (କୃ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ କାର ଧାତୁ+କର୍ମ.ତବ୍ୟ)—
Kārayitabya ୧ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା କରାଯିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
1. Fit to be caused or effected or made to do a thing.

୨ । ଯାହା ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା କରାଇବାକୁ ହେବ—
2. To be caused or effected or made to do (M. W.)

କାରୟିତା—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କୃ; ଣିଜନ୍ତ. କାର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ ୧ମା ୧ବ.)—କାରୟିଷ୍ଣୁ (ଦେଖ)
Kārayitā (କାରୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Kārayishṇu (See

କାରୟିଷ୍ଣୁ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ କାର ଧାତୁ+ଇଷ୍ଣୁ)—
Kārayishṇu ଅନ୍ୟକୁ କର୍ମ କରାଇବା ବାଲ୍ଲ; ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା କର୍ମ କରାଇବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Causing another to do a work.

କାରା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃ ଧାତୁ=ବହେଷ କରିବା+ଅଧିକରଣେ. ଅ)—
Kārā ୧ । ବନ୍ଧନାଗାର; ଜେଲ୍‌ଖାନା; ବନ୍ଦୀଶାଳା—
1. Jail; prison.

୨ । କାରାବନ୍ଧନ—2. Imprisonment.

୩ । ବୀଣାର ଅଧଃସ୍ଥିତ କାଷ୍ଠମୟ ଭାଣ୍ଡ—
3. The bulb or wooden cup of a harp.

୪ । ପୀଡ଼ା—4. Oppression.

୫ । ଜମା ହେବା ବା ରୁଣ୍ଡୀଭୂତ ହେବାର ସ୍ଥାନ—
5. Reservoir.

ବଦ୍ଧଜଳସ୍ୟ ସାର ସମ୍ଭାର ବାଂଗ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୬ । (କୃ=କୁତ୍ସିତ+ର୍=ଗମନ କରିବା+ଅ+ଆ)—ଦୂତୀ; କୁଟ୍ଟିନୀ—
6. A bawd; a panderess; a procuress; a female go-between.

୭ । ବଣିଆଣୀ; ସୁବର୍ଣ୍ଣକାରିକା—
7. A she-goldsmith; a jeweller woman.

(ନାକର୍—ବହେତ) ବୈଦେ. ବଣ. (ପା)—ଉତ୍ତମ—Good.

କାରାକୋରମ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—କାଶ୍ମୀରପ୍ରଦେଶର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ କୋଣରେ ଥିବା ହିମାଳୟର ଶାଖାବିଶେଷ—
Kārākorama A range of hills near Kashmere; the Kārakorama range.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ମସ୍ତାଘ; ଏଥିରୁ ସିନ୍ଧୁ ନଦ ବାହାରଅଛି ।]

କାରାଗାର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାରା=ବନ୍ଧନ+ଆଗାର)—
Kārāgāra ବନ୍ଧଶାଳା—
Prison; jail; house of confinement; dungeon; gaol.

କାରାଗୃହ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାରା+ଗୃହ)—
Kārāgṛuha କାରାଗାର (ଦେଖ)
Kārāgāra (See)

କାରାଦଣ୍ଡ—ସଂ. ବ. (ରୂପକ କର୍ମଧା; କାରା+ଦଣ୍ଡ)—କାରାଗୃହରେ
Kārādaṇḍa ରୁନ୍ଧି ହେବାରୂପ ଦଣ୍ଡ—Sentence of imprisonment or confinement in a prison.

[ଦ୍ର—ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର; ଯଥା—୧. ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ—Rigorous imprisonment. ୨. ଅଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ—

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଡେଲାଇନ୍‌ରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ପାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍'ଦେଖିବେ।

Simple imprisonment. ୩. ନିର୍ଜ୍ଜନ କାରାଦଣ୍ଡ—Solitary imprisonment.]

କାରାଧୁନୀ—ସଂ. ସ୍ତ୍ରୀ—ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଶଙ୍ଖ —
Kārādhunī A musical instrument; conch.

କାରାଧ୍ୟକ୍ଷ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାର୍+ଅଧ୍ୟକ୍ଷ)—ବନ୍ଦିଶାଳର
Kārādhyaksha କର୍ତ୍ତା ବା ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀ—Jailor.

କାରାବଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. (୬ମୀ ତତ୍ପୁ; କାର୍ + ବଦ୍ଧ; ଆବଦ୍ଧ)—
Kārābaddha କାରାରୁଦ୍ଧ (ଦେଖ)—Kārāruddha (See)

କାରାବନ୍ଧନ—ସଂ. ବି. (୬ମୀ ତତ୍ପୁ; କାର୍ + ବନ୍ଧନ)—
Kārābandhana କାରାରୋଧ (ଦେଖ)—Kārārodha (See)

କାରାବାସ—ସଂ. ବି. (୬ମୀ ତତ୍ପୁ; କାର୍ + ବାସ)—
Kārābāsa ୧ । କାରାରୋଧ (ଦେଖ)
1. Kārārodha (See)
୨ । (କାର୍ + ଆବାସ) କାରାଗାର (ଦେଖ)
2. Kārāgāra (See).

କାରାବାସୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କାରାବାସ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Kārābāsī କାରାରୁଦ୍ଧ (ବ୍ୟକ୍ତି)—(person) Imprisoned; undergoing imprisonment.

କାରାବିଧାନ—ସଂ. ବି. (ରୂପକ; କ୍ରିୟା ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍+ବିଧାନ)—
Kārābidhāna କାରାଦଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Kārādaṇḍa (See)

କାରାରକ୍ଷକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାର୍ + ରକ୍ଷକ)—କାରା-
Kārārakshaka ବଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଜଗୁଆଳ—
(କାରାରକ୍ଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Warder.

କାରାରକ୍ଷୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାର୍ + ରକ୍ଷିନ୍; ୧ମା.୧ବ)—
Kārārakshī କାରାରକ୍ଷକ (ଦେଖ)
(କାରାରକ୍ଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Kārārakshaka (See)

କାରାରୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—(୬ମୀ ତତ୍ପୁ; କାର୍ + ରୁଦ୍ଧ)—
Kārāruddha ୧ । କାରାଗୃହରେ ଅବରୁଦ୍ଧ; ବନ୍ଦ ହୋଇଥିବା—
1. Imprisoned.

କାରାସାଜ—ବୈଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—(ଫା. କାରସାଜ)—
Kārāsāji କାରସଜ୍ଜଆ (ଦେଖ)
Kārsājiā (See)

କାରାସାଦ—ବୈଦେ. ବି. ଓ ବିଣ (ଫା. କାରସାଦ)—
Kārāsādi କାରସାଜ୍ଜଆ (ଦେଖ)
Kārsājiā (See)

କାରି (ଧାତୁ)—ସଂ. (କୃ ଧାତୁର ଣିଜନ୍ତ)—କରାଇବା—
Kāri (root) To cause to be done.

କାରି—ସଂ. ବି.—(କୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଇ)— ୧ । କାର୍ଯ୍ୟ; କର୍ମ—
Kāri 1. Action; act; work.
୨ । ଶିଳ୍ପକର୍ମ—2. Art; artistic work.
୩ । ପ୍ରଶ୍ନାଖ୍ୟାନ ବିଷୟ—
3. A statement consisting of questions only.

ସଂ. ବିଣ. (+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—ଶିଳ୍ପକାର୍; ଶିଳ୍ପୀ—Artificer.

ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. କରୁଣ୍)—୧ । ତରକାରି; ବ୍ୟଞ୍ଜନ—
କାରୀ. 1. Curry.
କଢ଼ୀ ୨ । ମାଂସର ବ୍ୟଞ୍ଜନ—2. Curry of meat.

କାରିଆ—ଦେ. ଓ. ପ୍ରତ୍ୟୟ (ସଂ. କାର୍)—କାର୍ (ଦେଖ)
Kāriā Kārī (See)
(ଯଥା—ବାଇଦ କାରିଆ; ଅର୍ଜ୍ଜନକାରିଆ ।)

କାରିକର—ସଂ. ବି.—(କାରି=ଶିଳ୍ପ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଭୁଲ—ଫା.
Kārikara କାରିଗର)—ଶିଳ୍ପୀ—A mechanic; artisan; artist.
କାରୀକର
କାରୀଗର ସଂ. ବିଣ.— ୧ । ଶିଳ୍ପତତ୍ପର; ଶିଳ୍ପରେ ପାରଙ୍ଗମ ବା ନିପୁଣ—1. Expert in art.
୨ । କାରୁକାର୍ଯ୍ୟରେ କୁଶଳ —2. Artistic.

କାରିକରି—ଦେ. ବି.—ସଂ. (ସଂ. କାରିକର; ଫା. କାରିଗରି)—
Kārikari ୧ । ଯନ୍ତ୍ର; କଳ—1. Mechanism.
କାରିକୁରୀ ୨ । ଶିଳ୍ପକାର୍ଯ୍ୟ—2. Work of art.
କାରିଗରି ୩ । ଶିଳ୍ପକଳା—3. Art.
୪ । ଶିଳ୍ପଗତ୍ତୁଣ; କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ—2. Artistic work; work-manship.
ଦେ. ବିଣ.— ଶିଳ୍ପକଳା ପୂର୍ଣ୍ଣ—Mechanical; artistic.

କାରିକା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(କୃ ଧାତୁ+ତ୍ୱଳ. ଅକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kārikā ୧ । ସୂତ୍ର; ସବରଣଜ୍ଞାପକ ଶ୍ଲୋକ—1. Aphorism; an expository stanza.
(କାରକ—ପୁଂ) ୨ । ସ୍ୱଳ୍ପାକ୍ଷରବୃତ୍ତଦ୍ୱାରା ବହ୍ୱର୍ଥଜ୍ଞାପିକା କବିତା—
2. Aphoristic couplets; a concise statement in verse.
(ଯଥା— ପାଣ୍ଯିନୀକାରିକା; ଭର୍ତ୍ତୃହରିଙ୍କ ବ୍ୟାକରଣକାରିକା ।)
୩ । ବୈଦିକ କ୍ରିୟାକାଣ୍ଡର ସବରଣଜ୍ଞାପକ ଶାସ୍ତ୍ର ବାକ୍ୟ—
3. Passages describing the particulars of different vedic rituals; vedic doctrines.
୪ । ନର୍ତ୍ତୀ—4. Dancing girl; actress.
୫ । ବାଣିଜ୍ୟ; ବ୍ୟବସାସୃ—5. Trade; business.
୬ । କର୍ତ୍ତୃ—6. Doer (female)
୭ । ବ୍ୟବସାସୃ—7. Business.
୮ । ଶିଳ୍ପକ୍ରିୟା—8. Mechanical arts.
୯ । ଯାତନା; ଉତ୍ପୀଡ଼ନ—9. Pain; torment; torture.
୧୦ । କୃତ୍ତ; କାର୍ଯ୍ୟ; କର୍ମ—10. Work; act.
୧୧ । ମର୍ଯ୍ୟାଦା; ଯତ୍ନ—11. Care.
୧୨ । ସୁଧ; ବୃଦ୍ଧି—12. Increase; interest.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

କାରଗର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କାଗ୍ଗର; ଭୁଲ ସଂ. କାରକର)—
Kārigara କାରକର (ଦେଖ)
Kārikara (See)

କାରଗର୍—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ—(ଫା. କାଗ୍ଗଗ୍ଗ)—
Kārigari କାରକର (ଦେଖ)
Kārikari (See)

କାରଗିର—ବୈଦେ. ବ.—କାରଗର (ଦେଖ)
Kārigiri Kārigari (See)

କାରଣି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାରଣୀ)—୧ । କାରେଣି (ଦେଖ)
Kāriṇi 1. Kāreṇi (See)
୨ । କାରଣୀ (ଦେଖ)
2. Kāriṇī (See)

କାରଣୀ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍ + ଈ; ଏ ପଦ ଅନ୍ୟ
Kāriṇī ଶବ୍ଦ ଶେଷରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ)—ଅମୁକ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା
(କାଗ୍—ପୁଂ) (ସ୍ତ୍ରୀ)—(female) Doer of a work.

ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବଣ. ପୁଂ—ସ୍ରଷ୍ଟା; ରଚୟିତା—
Maker; creator.

ଅବର ଵଶେଷେ ହୋଇ ଜଗତକାରଣୀ । ବସୁଦେଵଶଙ୍ସୁବ୍ରଣ ।

ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ରଚୟିତ୍ରୀ; ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତ୍ରୀ—
Creating; composing (female).

ସେ ଦେଵୀ ସବଳା ଅଟେ ନଗ୍ନର କାରଣୀ । ବସୁଦେଵଶଙ୍ସୁବ୍ରଣ ।

ଦେ. ବ—କର୍ତ୍ତା; ମାଲିକ—Lord; master.

କାରତ—ସଂ.ବଣ. (କୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍ କାର ଧାତୁ=କରାଇବା + କର୍ମ. ତ)—
Kārita କରାଯାଇଥିବା; ଯାହାକୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟ କାହାର
ଦ୍ୱାରା କରାଇଥାଏ—Caused to be done.

କାରତା—ସଂ. ବ. (ପଦ) (କାରତ୍ + ତା; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଲାଗେ; ଯଥା-
Kāritā ଆଜ୍ଞାକାରତା, (ଉପକାରତା)—କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୁଣ ବା
ଭାବ—A suffix denoting the state of
being a doer of.

କାରୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାର)—କାର (ଦେଖ)
Kārī Kāri (See)
(କାରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କୃ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.
ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା—ଆଜ୍ଞାକାରୀ)—
ଅମୁକ କର୍ମ କରିବା ବାଲା—
Doer of such or such act.

କାରୀର—ସଂ. ବ. (କରୀର + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—ବାଉଁଶଗଜା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Kārīra Relating to bamboo shoots.

କାରୀଷ—ସଂ. ବ. (କରୀଷ=ଘଣ୍ଟି + ସମୂହାର୍ଥରେ. ଅ)—
Kārīsha ଘଣ୍ଟିଗଦା; ଘଣ୍ଟିରାଶି—A heap of dried
cowdung-cakes.

କାରୁ—ସଂ. ବ. (କୃ ଧାତୁ + ସଂ. କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—୧ । ଶିଳ୍ପକର; ଶିଳ୍ପୀ—
Kāru 1. Artisan; artist; a mechanic.
୨ । ଚତ୍ରକର; ଚତ୍ରଲେଖକ—2. Painter.
୩ । କାର୍ଯ୍ୟଭାରପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—3. Agent.
୪ । ଭୃତ୍ୟ—4 Servant.
୫ । ବିଶ୍ୱକର୍ମା—5. An epithet of 'Biswakarmā'.
୬ । ଶିଳ୍ପବିଦ୍ୟା; ବିଜ୍ଞାନ—6 Art; science.
୭ । (ବୈଦିକ) ଗାୟକ—7. A singer (M. W.)
୮ । (ବୈଦିକ) କବି—8. A poet (M. W.)

ସଂ. ବଣ—୧ । ଶିଳ୍ପକାରକ—1. Mechanic.
୨ । ଭୟଙ୍କର—2. Terrible; horrible (Apte)
୩ । ନର୍ମାଣକାରୀ—3. Builder; maker.
୪ । କର୍ତ୍ତା—4. Doer.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ ଓ ଖୋରଧା) ବ—କାରୁ—Itches.

କାରୁଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । କାରୁରୋଗଗ୍ରସ୍ତ—
Kāruā 1. Suffering from itches.
୨ । (ସଂ. କାରୁ) କର୍ମକୁଶଳ—
2. Expert in a work; defthanded.
୩ । (ପ୍ରତ୍ୟୟ) ଯେ କରେ—3. Doing.
(ଯଥା—ଅର୍ଜ୍ଜନକାରୁଆ ।)

କାରୁକ—ସଂ. ବ.—୧ । କରମଙ୍ଗା (ଦ୍ୱରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ) (ଦେଖ)
Kāruka 1. Karamaṅgā (See)
୨ । ଶିଳ୍ପୀ—2. An artisan; artificer.

କାରୁକର୍ମ—ସଂ. ବ.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାରୁ + କର୍ମ)—
Kārukarma କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ (ଦେଖ)
Kārukārjya (See)

ବପଦେ ଚୂତ୍ର କାରୁ କର୍ମେ; ଦଗ୍ଧବ ପୂଣି ନଜ ଧର୍ମେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ.—(କାରୁ + କାର୍ଯ୍ୟ)—୧ । ଶିଳ୍ପ—
Kārukārjya 1. Artistic design or work.
୨ । ସୂକ୍ଷ୍ମ ଶିଳ୍ପକର୍ମ—2. A product of art; a work
of art.
୩ । ଚାରକଶି କାମ—3. Filigree work.

କାରୁଜ—ସଂ. ବ.—(କାରୁ=ଶିଳ୍ପକର + ଜନ୍ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kāruja ୧ । ବଲ୍ମୀକ; ଡୁଙ୍କା—1. Ant hill.
୨ । ଛୁଆ ହାତୀ—2. A young elephant.
୩ । କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ—3. A product of art.
୪ । ଫେଣ—4. Froth.
୫ । ସିନ୍ଦୂର—5. Red orpiment.
୬ । ଦେହର କଳାଜାଇ—
6. Black mole; mother's mark.
୭ । ଗେରୁ—7. Red chalk; red ochre.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରତ୍ତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହ୍ନିର ବପରତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

କାରୁଣ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. କରୁଣ)---୧ । କରୁଣ ସ୍ୱରଯୁକ୍ତ ରୋଦନ—
Kāruṇa '1. Plaintive cry.

ତେତ ଚରୁଷ ଗୁହାଁଲ ନଗି ନାଶେ ପାଶେ ନାହିଁ ବଦ୍ୟ ଉରୁଣ,
ମାର ଖଦେ ହାଉ, ନାଥ ନାଥ ବୋଇ ଅଉ ଉଚ୍ଚେ ଉଲ୍ଲ କାରୁଣ ।
ଉଚ୍ଚ. ଲୁବଣ୍ୟବତୀ ।

୨ । ଦୁଃଖ; କଷ୍ଟ—2. Grief.

ଅସହାସ୍ ହେବାରୁ ସୀତାଙ୍କ ଦବଣ,
ନେଲ୍ଲ ସେ ସେତ ଧ୍ୟାନ ପାଇଲେ କାରୁଣ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଦେ. ବିଣ—ଦୁଃଖୀ; କ୍ଲିଷ୍ଟ—Grieved; pained.

ଭଗ୍ନ ଦୂତ ପୁଅମାନଙ୍କର ମରଣ,
ଦେଖି ଅଭଶପ୍ତରେ ହୋଇଣ କାରୁଣ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

କାରୁଣସିନ୍ଧୁ—ଦେ. ବ—(ସଂ. କାରଣସିନ୍ଧୁ=ଗ୍ରଲସ୍ୟାବ୍ଧି) ପାତାଳରେ
Kāruṇasindhu ଥିବା ସମୁଦ୍ର—Name of a legendary sea in the nether regions.

କାରୁଣସିନ୍ଧୁ ତାର ନାମ—ପ୍ରାଚୀ, ଜଗୁର୍ଣ୍ଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

କାରୁଣିକ—ସଂ. ବିଣ. ଘୁଂ (କରୁଣା + ସଜ୍ଞାତ ଅର୍ଥରେ. ଇକ)—
Kāruṇika ୧ । ଦୟାଳୁ—1. Kind; sympathetic.

୨ । ସହୃଦୟ—2. Magnanimous; liberal-minded; compassionate.

କାରୁଣୀ—ଦେ. ବିଣ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ସଂ. କରୁଣା)—
Kāruṇī ରୋଦନ କରିବା—
One who cries; bewailing.

ଅଶେଷ କାରୁଣୀ ହୋଇ କରୁଣାସାଗର ଉହାଁ ଗଲ ବାର୍ତ୍ତା ବର୍ଣ୍ଣି କିମ୍ବା ସାର ।
ଉଚ୍ଚ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଦେ. ବ. (ସଂ. କାରୁଣ୍ୟ)—ରୋଦନ—
Lamentation; wail.

କାରୁଣ୍ଡିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କାରୁଣ୍ଡୀ (ଦେଖ)
Kāruṇḍikā Kāruṇḍī (See)

କାରୁଣ୍ଡୀ— ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଜଳୌକା; ଜୋକ—
Kāruṇḍī Leech.

କାରୁଣ୍ୟ—ସଂ. ବ. (କରୁଣା + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଯ)—
Kāruṇya ୧ । ଦୟା—1. Kindness; mercy.

୨ । ସହାନୁଭୂତି—2. Compassion; pity.

ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କାରକ)—

୧ । କାରଣ—1. Cause.

୨ । ବିନମ୍ର—2. Politeness; meekness.

୩ । କରୁଣ ସ୍ୱରଯୁକ୍ତ ରୋଦନ; ବିଳାପ—
2. Wail; lamentation.

ଶୁଣି ମାତା ବହୁ କଲ୍ୟାଣ କରନ୍ତୁ ତେହେଣ କାରୁଣ୍ୟ ।
ବଶ୍ୱନାଥ. ତତ୍ତ୍ୱସମାସ୍ୱନ ।

କାରୁଣ୍ୟଜଳ—ପ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କାରଣ ଜଳ)—
Kāruṇyajaḷa କାରଣଜଳ (ଦେଖ)
Kāraṇajaḷa (See

ଉଚ୍ଚେ ତା ଗ୍ରେହିଣୀର କୃଣ୍ଣ
କାରୁଣ୍ୟ ଜଳ ଏଥି ରୁଣ୍ଣ । ଯଶୋବନ୍ତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତିଗୀତା ।

କାରୁଣ୍ୟସିନ୍ଧୁ—ଦେ. ବ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—
Kāruṇyasindhu କାରଣଜଳ (ଦେଖ)
Kāraṇajaḷa (See)

କାରୁଣ୍ୟସିନ୍ଧୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ, ତୋ ନାମୁଁ ଅମୃତ ନ ଗଳେ ।
ପ୍ରାଚୀ. ଯଶୋବନ୍ତ ପ୍ରେମଭକ୍ତିଗୀତା ।

କାରୁଷ୍ୟ—ସଂ. ବ. (କରୁଷ + ପାଲନାର୍ଥେ. ଯ)—
Kārushya ୧ । କରୁଷ ଦେଶର ରାଜା; ଦନ୍ତବକ୍ର ରାଜା—
1. King of Karusha country; a name of Dantabakra.

୨ । ନେତ୍ରମଳ; ଲେଣ୍ଟେଲ୍—
2. Rheum of the eye.

କାରେ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ସର୍ବନାମ—୧ । କାହାଦ୍ୱାରା—
Kāre 1. By whom

ଦେବତା ବନା ଏହା କାରେ ଜ ହୁଇ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

୨ । କାହାକୁ—2. To whom.

ଏ ଲୋକରେ ହିଂସା କାରେ ନ କର ଜନ
ଥିବା ପର ଜ ମୋର ପାଉ ନାହିଁ ମନ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

କାରେଣବ—ସଂ. ବିଣ. (କାରେଣୁ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—
Kāreṇaba ହସ୍ତିନୀସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Relating to a she-elephant.

କାରେଣୀ—ପ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. କାରଣ; କାରଣୀ)—
Kāreṇī ୧ । କର୍ତ୍ତା; ମାଲିକ—1. Master; lord.

ପାଣ୍ଡବ ଜନଙ୍କ ପରେ ହୋଇବୁ କାରେଣି—ବଶ୍ୱକେଶସମ୍ବୁଦ୍ଧ ।

୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି; ଅଧ୍ୟକ୍ଷ—2. Head; chief.

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଲୋକେ ତାକୁ କାରେଣି କରିଲେ—ବଶ୍ୱକେଶସମ୍ବୁଦ୍ଧ ।

୩ । ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା; ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା—3. Creator.

ହେଉ ବୋଲି ବୋଲିଲେ ସେ ଜଗତକାରେଣି—ବଶ୍ୱକେଶସମ୍ବୁଦ୍ଧ ।

୪ । ମୁକ୍ତିଦାତା; ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା; ତ୍ରାଣକର୍ତ୍ତା—
4. Redeemer; saviour.

ତିଭାନନ୍ଦଙ୍କ ପ୍ରସାଦେ ହିଁ ସେ ଲୋକକାରେଣି—ବଶ୍ୱକେଶସମ୍ବୁଦ୍ଧ ।

୫ । ସୁଖଦାୟକ; ସୁଖଦାୟୀ—
5. Giving happiness or blessing.

୬ । ଦଣ୍ଡ ଆଦ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ବା ପାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ; ଅର୍ଦ୍ଧ— 6. Amenable to; liable to.

ଯେଉଣ ଜନ ତାହାର ମହିମା ନ ଜାଣି
ସମ ଭକାର ଦଣ୍ଡେ ସେ ହୁଅଇ କାରେଣି—ବଶ୍ୱକେଶସମ୍ବୁଦ୍ଧ ।

ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କର୍ତ୍ତ୍ରୀ—1. Mistress.

୨ । ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତ୍ରୀ—
2. (she) Redeemer; saviour.

୩ । ସୁଖ ବଧାତ୍ରୀ—3. Giving blessing.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

କାରୋତ୍ତମ—ସଂ. ବି – ୧ । (କାର = ସୁରାପାନ ପ୍ରକ୍ରିୟା + ଉତ୍ତମ = ଜାତ ବସ୍ତୁ)—ସୁରାମଣ୍ଡ—
Kārottama 1. The scum of wine.
୨ । (କାର = କାର୍ଯ୍ୟ + ଉତ୍ତମ; ଉତ୍ତମ କାର୍ଯ୍ୟ) କୂପ—2. Well.

କାରୋତ୍ତର—ସଂ. ବି. (କାର = ସୁରାପାଚନପ୍ରକ୍ରିୟା + ଉତ୍ତର = ଜାତ ବସ୍ତୁ; କାର = କାର୍ଯ୍ୟ + ଉତ୍ତର = ଅଭୁତ୍ତମ)—
Kārottara ୧ । ସୁରାମଣ୍ଡ—
1. Scum; froth; or foam of wine.
୨ । କୂପ—2. Well.

କାର୍କଶ୍ୟ—ସଂ. ବି. (କର୍କଶ + ଭାବ. ଯ)—
Kārkaśya ୧ । କର୍କଶତା—
1. Hardness; roughness.
୨ । ଦୃଢ଼ତା—2. Firmness.
୩ । ନିଷ୍ଠୁରତା—3. Cruelty.

କାର୍ତ୍ତିଜ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. କାର୍ଟ୍ରିଜ୍)—ବନ୍ଧୁକର ଟୋଟା—
Kārtijˊ Cartridge.
କାର୍ତିଜ
କାରତୂଜ

କାର୍ତ୍ତିଜ କାଗଜ—ଦେ. ବି. (ଇଂ. କାର୍ଟ୍ରିଜ୍ + ଫା. କାଗଜ)—
Kārtija kāgaja ଏକପ୍ରକାର ଶକ୍ତ କାଗଜ—
କାର୍ତିଜ କାଗଜ Cartridge paper.
କାରତୂଜ କାଗଜ [ଦ୍ର—ଏ କାଗଜ ଶୀଘ୍ର ଚର ଯାଏ ନାହିଁ; ଏଥିଯୋଗୁଁ ସନନ୍ଦ ଆଦ ଦଲିଲ ଏଥିରେ ଲେଖାଯାଏ ।]

କାର୍ଟୁନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. କାର୍ଟୁନ) —କୌଣସି ସୂଚନାପୂର୍ଣ୍ଣ
Kārtunˊ ହାସ୍ୟୋଦ୍ଦୀପକ ରହସ୍ୟମୟ ବା ବିଦ୍ରୂପାତ୍ମକ ବେଙ୍ଗିଆ
କାର୍ଟୁନ ଚିତ୍ର ଯାହା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଘଟନାବିଶେଷକୁ
କାରଟୁନ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର ଚିତ୍ରିତ ବା ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ—Cartoon.

କାର୍ଡ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. କାର୍ଡ୍)—୧ । ପୋଷ୍ଟ କାର୍ଡ—
Kārrd 1. Post card.
କାର୍ଡ ୨ । ଖେଳବା ତାସ—2. Playing card.
କାରଡ଼ିକ ୩ । ନିମନ୍ତ୍ରଣ ପତ୍ର—3. Invitation card.
୪ । ପ୍ରବେଶାନୁମତି ପତ୍ର—4. Admission card.
୫ । ଦର୍ଶନା କାର୍ଡ—5. Visiting card.

କାର୍ଡ୍‌ବୋର୍ଡ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ.)—କାଗଜର ପତଳା ପର ମୋଟ
Kārrdborrd ତକ୍ତା—Cardboard.
କାର୍ଡବୋର୍ଡ
କାରଡବୋର୍ଡ

କାର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ତ୍ରିଲ. (କର୍ଣ୍ଣ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—କର୍ଣ୍ଣସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Kārṇṇa Relating to the ear.
ସଂ. ବି—୧ । କାନଗୁଜ—1. Ear wax.
୨ । କାନଫୋଳ—2. Earring.

କାର୍ଣ୍ଣିସ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ.)—କାର୍ନିଶ୍ (ଦେଖ)
Kārṇṇis Kārnis (See)
ଘର ଉପର ଭଙ୍ଗା କାର୍ଣ୍ଣିସମାନଙ୍କରେ ଓଦ୍ଧଲମାନେ ଯେପରି ବର୍ଷଣ ଆଲମାରୁରେ ଅଇନତୋଥ ମଳ ଡ଼ ଦେଇ ଉଦ୍ଧାରୁ ଅଡ଼ଚ ଝଟକେଇକୁ ଗଡ଼ି ବସିଥାନ୍ତି—ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

କାର୍ତ୍ତବୀର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନାମ) (କୃତବୀର୍ଯ୍ୟ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥରେ. ଅ)—
Kārttabīrjya କାର୍ତ୍ତବୀର୍ଯ୍ୟାର୍ଜୁନ (ଦେଖ)
Kārttabīrjyārjuna (See)

କାର୍ତ୍ତବୀର୍ଯ୍ୟାର୍ଜୁନ—ସଂ. ବି. (ନାମ) (କାର୍ତ୍ତବୀର୍ଯ୍ୟ + ଅର୍ଜୁନ; ଏ
Kārttabīrjyārjuna କୃତବୀର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପୁତ୍ର ଓ ଏହାଙ୍କ ନାମ ଅର୍ଜୁନ)—ସହସ୍ରାର୍ଜୁନ—
A thousand-handed King of Mahesmati and contemporary of Raban.
[ଦ୍ର—ଏ ହୈହୟମାନଙ୍କର ରାଜା କୃତବୀର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପୁତ୍ର । ଏହାଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ମାହିଷ୍ମତୀ ଥିଲା । ଦତ୍ତାତ୍ରେୟଙ୍କ ସେବାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କର ତାଙ୍କଠାରୁ ବର ପାଇ ଏହାଙ୍କର ସହସ୍ର ହସ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାଙ୍କର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରଥ କାମଗତ ଥିଲା । ଏ ଦଶ ସହସ୍ର ଯଜ୍ଞ କର ୮୫୦୦୦ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । କ୍ରୀଡ଼ା କରିବାପାଇଁ ସହସ୍ରରେ ଏ ରେବା ନଦୀରେ ବନ୍ଧ ପକାଇ ସ୍ରୋତକୁ କନ୍ଦ କରିଥିଲେ । ରାବଣକୁ ଧର ନେଇ ପଶୁ ପର ଆପଣା ରାଜଧାନୀରେ ବନ୍ଦ କର ରଖିଥିଲେ । ଯମଦଗ୍ନିଙ୍କ କାମଧେନୁକୁ ଏ ବଳପୂର୍ବକ ହରଣ କରିବାରୁ ଯମଦଗ୍ନିଙ୍କ ପୁତ୍ର ପରଶୁରାମ ଏହାଙ୍କୁ ନିହତ କଲେ । ଏହାଙ୍କ ନାମ ସ୍ମରଣ କଲେ ହୃତଧନ ପୁନଃ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ବୋଲି ପୁରାଣରେ ଅଛି । ଏହାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଅଧୁନାକ ବୁନ୍ଦେଲଖଣ୍ଡ ।]

କାର୍ତ୍ତସ୍ୱର—ସଂ. ବି.—(କୃତସ୍ୱର = ଖଣିଜବିଶେଷ + ଜାତାର୍ଥେ. ଅ)—
Kārttaswara ୧ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—1. Gold.
୨ । ଧୁସ୍ତୁର; ଧୁତୁରା—2. A kind of plant.

କାର୍ତ୍ତାନ୍ତିକ—ସଂ. ବି.—(କୃତାନ୍ତ + ଜ୍ଞାନାର୍ଥେ. ଇକ)—ଦୈବଜ୍ଞ
Kārttāntika ଜ୍ୟୋତିର୍ବିତ୍; ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ—
Astrologer; fortune teller.

କାର୍ତ୍ତିକ—ସଂ. ବି.—(କୃତ୍ତିକା + ଣ = କାର୍ତ୍ତିକା = କାର୍ତ୍ତିକ ମାସର ପୂର୍ଣ୍ଣିମ;
Kārttika + ମାସାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ଶୁକ୍ଲମାନ ତୁଳା ମାସ—
The month of Tula or Kārtika; October-November.
[ଦ୍ର—ଏହି ମାସର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଚନ୍ଦ୍ର କୃତ୍ତିକା ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଥାଆନ୍ତି ।]
୨ । (କୃତ୍ତିକା + ଅ)—କାର୍ତ୍ତିକେୟ; ଷଡ଼ାନନ; ଦେବସୈନ୍ୟଙ୍କ ସେନାପତ୍ତି—2. Kārtikeya the son of Mahādeba, commander of the hosts of the Gods.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥଉତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବଦଳତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅନ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ।

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କୁ ଶିଶୁକାଳରେ ଛଅ ଜଣ କୃତ୍ତିକା ବା ଋଷିପତ୍ନୀ ସ୍ତନ୍ୟପାନ କରାଇଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କର ଏହି ନାମ ।]

୩ । କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ପରି ସୁନ୍ଦର ଯୁବା—

3. A young man of handsome figure.

ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ—କାର୍ତ୍ତିକ ମାସସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

Relating to the month of Kārtika.

ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—

Name given to males.

କାର୍ତ୍ତିକ କସ୍ତି—ଦେ. ବ—କାର୍ତ୍ତିକ ନାଟବନ୍ଦ (ଦେଖ)

Kārttika kisti Kārttika nāṭabandi (See)

କାର୍ତ୍ତିକକୃତ୍ୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—କାର୍ତ୍ତିକବ୍ରତ (ଦେଖ)

Kārttikakṛutya Kārtikabrata (See)

କାର୍ତ୍ତିକଚ୍ଛତ୍ରା—ଦେ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ. କାର୍ତ୍ତିକ + ଛତ୍ରା; ସପ୍ତମ୍ୟନ୍ତ ପଦ ଦୋଇ-

Kārttikachhāyā ଥିଲେ ସଜ୍ଜଦ୍ୱାର୍ ଛ ସ୍ଥାନରେ ଛ ଦୋଇ ଥାଆନ୍ତା)—କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ମେଘ ଘୋଡ଼ାଘୋଡ଼ କରିବା ଯାଗ (ଏଥିରେ ପ୍ରାୟ ବର୍ଷା ହୁଏ ନାହିଁ; କନ୍ତୁ ୧୯୩୧ ସାଲର କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ବର୍ଷା ହୋଇଥିଲା)—Cloudy weather in the month of Kārttika (generally not accompanied by rain).

କାର୍ତ୍ତିକ ଦାସ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—'ରୁକ୍ମିଣୀବିଭା' ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥର ଓଡ଼ିଆ କବି—Name of an Oriya poet, author of 'Rukmiṇī bibhā'.

କାର୍ତ୍ତିକଦୀପ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (କାର୍ତ୍ତିକ + ଦୀପ)—ଆକାଶଦୀପ—

Kārttikadīpa A light or lamp suspended on a high pole every evening in the month of Kārttika.

[ଦ୍ର—କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ଶିକାରେ ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ହାଣ୍ଡି ମଧ୍ୟରେ ଦୀପ ଗୋଟିଏ ଜାଳି ସେ ଶିକାକୁ ଶଗଡ଼-ଦ୍ୱାର୍ ଗୋଟିଏ ଉଚ୍ଚ ବାଉଁଶର ଅଗଲୁ ଝୁଣାସାଇ ବାନ୍ଧି ଦିଆଯାଏ । ଦ୍ୱବଷ୍ୟାଶିମାନେ ଦାମୋଦରବ୍ରତର ସଙ୍କଳ୍ପରେ ଏହି ଦୀପଦାନ ସଙ୍କଳ୍ପ ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି ।]

କାର୍ତ୍ତିକ ନାଟବନ୍ଦ—ଦେ. ବ—ନଭେମ୍ବର ମାସର ଚା ୮ରଖରେ ଖଜଣା ବା ଓଡ଼ିଶାରେ ଜମିଦାରମାନଙ୍କଦ୍ୱାର୍ କାର୍ତ୍ତିକକିସ୍ତୀ ସରକାର୍ଙ୍କୁ ରାଜସ୍ୱ ଦାଖଲ ଦେବାର ବର୍ଷକର ନର୍ଦ୍ଧାରିତ **କାନ୍ନକିକିସ୍ତୀ** ସମୟ; ନଭେମ୍ବର କସ୍ତି—The November kisti for payment of revenue or rent.

[ଦ୍ର—ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଦେୟ ଜମିଦାରର ସଦର ଜମା ବା ରାଜସ୍ୱକୁ ଜମିଦାରମାନେ ଅପ୍ରେଲ ୨୮ ତାରଖ (ବୈଶାଖରେ ଆଠ ପଣ ଓ ନଭେମ୍ବର ୮ ତାରଖ କାର୍ତ୍ତିକରେ ବାକି ଆଠ ପଣ ଦାଖଲ କରନ୍ତି । ନଭେମ୍ବର ନାଟବନ୍ଦ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ପଡ଼ିବାରୁ ମଫସଲରେ ଲୋକେ ଏହାକୁ କାର୍ତ୍ତିକ ନାଟବନ୍ଦ ବୋଲି କହନ୍ତି; ସେହିପରି ଅପ୍ରେଲ ନାଟବନ୍ଦକୁ ବୈଶାଖ ନାଟବନ୍ଦ କହନ୍ତି ।]

କାର୍ତ୍ତିକନଗିଡ଼ା—ଦେ. ବ—କାର୍ତ୍ତିକନଗିଡ଼ା ଜର (ଦେଖ)—

Kārttikanigiṛdā Kārttikanigiṛdā jara (See)

କାର୍ତ୍ତିକନଗିଡ଼ା ଜର—ଦେ. ବ—କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ଦେଶରେ ବ୍ୟାପିବା

Kārttikanigiṛdā jara ମ୍ୟାଲେରିୟା ଜର—Malarial fever spreading or appearing in the month of Kārttika.

[ଦ୍ର—୬୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଓଡ଼ିଶାରେ ମାଲେରିୟା ଜର ସର୍ବକାଳ ବ୍ୟାପୀ ହୋଇ ନ ଥିଲା ଓ ସାଧାରଣତଃ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବିଶେଷତଃ ମୋଗଲବନ୍ଦର ଜଲମାଳ (ନିମ୍ନ ଅଞ୍ଚଳ) ର ଲୋକେ କେତେକାଳ ଜର ଭୋଗୁଥିଲେ ଓ ଏହାକୁ କାର୍ତ୍ତିକନଗିଡ଼ା ଜର ବୋଲାଯାଉଥିଲା ।]

କାର୍ତ୍ତିକପାଳନ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—କାର୍ତ୍ତିକବ୍ରତ (ଦେଖ)—

Kārttikapāḷana Kārttikabrata (See)

କାର୍ତ୍ତିକପୂନେଇଁ—ଦେ. ବ—(ସ୍ତ୍ରୀ. କାର୍ତ୍ତିକ + ପୂର୍ଣ୍ଣିମା) କାର୍ତ୍ତିକ ମାସର

Kārttikapuneiñ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—The full-moon of the month of Kārttika.

କାର୍ତ୍ତିକପୁଞ୍ଜ—ଦେ. ବ—(ସ୍ତ୍ରୀ. କୃତ୍ତିକା ଓ ପୁଞ୍ଜ) କୃତ୍ତିକା ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜ—

Kārttikapuñja The constellation of the Pleiades.

ତୁ ଦେଖାଇଲୁ କାର୍ତ୍ତିକ ପୁଞ୍ଜା ମୁଁ ଦେଖେଇଲି ଘର;
ମୋ ଘରେ ଯେଉଁ ଗେର ପଶିଛ ସେ ମୋହର ଆଡରେ ଯାଉ । ଉଗ.

କାର୍ତ୍ତିକପୂଜା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (କାର୍ତ୍ତିକ + ପୂଜା)— ମାର୍ଗଶିର ମାସର କୃଷ୍ଣ

Kārttikapūjā ଦ୍ୱାଦଶୀ ଦିନ କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ପୂଜା—The worship of Kārttikeya performed on the 12th day of the dark fortnight of the month of Mārgasira.

କାର୍ତ୍ତିକବ୍ରତ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ

Kārttikabrata ବ୍ରତ)—ବିଧବା ଓ ଧର୍ମପ୍ରାଣ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସର ଆଗୁଆ (ଦ୍ୱବଷ୍ୟ, ପ୍ରାତଃସ୍ନାନ; ରାଧାଦାମୋଦର ପୂଜା ଓ ଜଳ ଦୀପଦାନ ପ୍ରଭୃତି)—Observance of the religious vow to be followed in the month of Kārttika by widows and pious Hindus (one meal a day, early bath, worshipping Bishṇu, offering lights).

କାର୍ତ୍ତିକମାହାତ୍ମ୍ୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାର୍ତ୍ତିକ + ମାହାତ୍ମ୍ୟ)—

Kārttikamāhātmya କାର୍ତ୍ତିକବ୍ରତ ପାଳନର ଫଳ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିବା ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାଗ୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଙ୍କ	ଚ

A book of 30 chapters dealing with the observance of the vows in Kārttika.

କାର୍ତ୍ତିକଲାଟବନ୍ଧ—ଦେ. ବ—କାର୍ତ୍ତିକନାଟବନ୍ଧ (ଦେଖ)
Kārttikalāṭabandi Kārttikanāṭabandi (See)

କାର୍ତ୍ତିକସ୍ନାନ—ସଂ. ବ—କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ଅନୁଷ୍ଠେୟ ପ୍ରାଭଃସ୍ନାନ—
Kārttikasnāna Early morning bath observed throughout the month of Kārttika.

କାର୍ତ୍ତିକହବିଷ୍ୟ—ସ. ବ—ବଧବା ଓ ନୈଷ୍ଠିକ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀଙ୍କର କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ କରବା ଏକାଶନ ବ୍ରତ—
Kārttikahabishya The taking of one meal a day observed specially by Hindu widows in the month of Kārttika.

[ଦ୍ର—ଅରୁଆ ଗ୍ଭୁଲ, କଞ୍ଚା ମୁଗ, ନଡ଼ିଆ, କଦଳୀ, ସାରୁ, ଓଲ, ଅଦା, କମଳା, ବେଉକନା, ଅଗସ୍ତିଶାଗ ଦ୍ୱଦଶ୍ୟାଶୀମାନେ ଏ ମାସରେ ଖାଆନ୍ତୁ । ଛଅଣରେ ଦଲଦ, ତେଲ, ଲଙ୍କାମରଚ ଓ ମସଲା ଇତ୍ୟାଦ ପଡ଼େ ନାହିଁ କମ୍ବା ଛଅଣ ବଘର୍ ଯାଏ ନାହିଁ । ଖଟା ପାଇଁ କମଳା, ରଗ ପାଇଁ ଅଦା, ପିତ୍ତା ପାଇଁ ବେଉକନା, ମିଠା ପାଇଁ କନ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରଯାଏ ।]

କାର୍ତ୍ତିକ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କାର୍ତ୍ତିକ)—କାର୍ତ୍ତିକ (ଦେଖ)
Kārttiki Kārttika (See)

କାର୍ତ୍ତିକ କାର୍ତ୍ତିକ—ଶୀତ କରେ ସ୍ୱଚ୍ଛକ—ଡ଼ଗ ।
कार्तिक

କାର୍ତ୍ତିକକ—ସଂ. ବ. (କାର୍ତ୍ତିକ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଇକ)—କାର୍ତ୍ତିକମାସ—
Kārttikika Month of Kārttika.

ସଂ. ତ୍ରିଣ. (+ ସମ୍ବନ୍ଧେ. ଇକ)—୧ । କାର୍ତ୍ତିକମାସସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Relating to the month of Kārttika.

୨ । କାର୍ତ୍ତିକମାସରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ (ବ୍ରତାଦ୍)—
2. To be done or followed or observed during the month of Kārttika.

୩ । କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ଜାତ—
3. Born in Kārttika.

କାର୍ତ୍ତିକଶ୍ୱର—ଗ୍ରା. ତ୍ର. (ସଂ. କାର୍ତ୍ତିକେଶ୍ୱର)—କାର୍ତ୍ତିକେୟ (ଦେଖ)
Kārttikaśwara Kārttikeya (See)

କାର୍ତ୍ତିକୀ—ସଂ. ବ. (କୃତ୍ତିକା + ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କାର୍ତ୍ତିକ ମାସର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—
Kārttikī The fullmoon of the month of Kārttika.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଚନ୍ଦ୍ର କୃତ୍ତିକା ନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ।]

କାର୍ତ୍ତିକେୟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କୃତ୍ତିକା + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଏୟ)—କୁମାର;
Kārttikeya ଷଡ଼ାନନ—God Kārttika; son of Śiba.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ଜନ୍ମ ପରେ ଏହାଙ୍କୁ ଶିଶୁ ଅବସ୍ଥାରେ ଶରବନରେ ଯାଇ କୃତ୍ତିକାମ୍ବ ଛଅ ଭଉଣୀ ସ୍ତନ୍ୟପାନ କରାଇଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କର ଛଅ ଗୋଟି ମୁହଁ ହେଲା ଓ ଏହାଙ୍କ ନାମ କାର୍ତ୍ତିକେୟ ହେଲା । ଏ ଶିବଙ୍କର ପୁତ୍ର । ଏ ଦେବସେନାଙ୍କ ସେନାପତ୍ତ ହୋଇ ତାରକାସୁରଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ବଧ କରଥିଲେ । ମହାଦେବ ପାର୍ବତୀଙ୍କୁ ସହବାସ କରବା ସମୟରେ ଅଗ୍ନି ଗୋଟିଏ କପୋତରୂପ ଧର ସେଠାରେ ଲୁଚଥିଲେ । ପାର୍ବତୀ ମହାଦେବଙ୍କର ଉତ୍ତେଜନାସମ୍ପନ୍ନ ରେତଃକୁ ଗର୍ଭରେ ଧାରଣ କରବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହେବାରୁ ତାହା ଅଗ୍ନିଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ଚ ହେଲା । ଅଗ୍ନି ତାହା ସମ୍ଭାଳ ନ ପାର ସ୍ୱର୍ଗଗଙ୍ଗାରେ ପକାଇଲେ । ଗଙ୍ଗା ତାକୁ ସମ୍ଭାଳ ନ ପାର ଶରବଣରେ ପକାଇଲେ । ସେହି ସମୟରେ କୃତ୍ତିକାମ୍ବ ଛଅ ଜଣ ଋଷିପତ୍ନୀ ଗଙ୍ଗାକୁ ଗାଧୋଇବାକୁ ଆସୁ ଆସୁ ଉକ୍ତ ରେତକୁ ଦେଖି ଯତ୍ନପୂର୍ବକ ରଖିବାରୁ ସେଥିରୁ ଛଅଟି ମୁଖଯୁକ୍ତ ଗୋଟିଏ କୁମାର ଜାତ ହୋଇ ଛଅ ମାଆଙ୍କଠାରୁ ସ୍ତନ୍ୟ ପିଇଲେ । କାର୍ତ୍ତିକେୟ କୁମାରବ୍ରତଧାସ୍ତ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ଗଙ୍ଗାସୁତ, ସ୍କନ୍ଦ, କୁମାର, ଶରଜନ୍ମା, କୌଞ୍ଚଦାରଣ, ଷଣ୍ମୁଖ, ଷଡ଼ାନନ, ସେନାନୀ, ତାରକଜିତ୍, ଅଗ୍ନିଭୂ, ଗୁହ । ଏହାଙ୍କର ବାହନ ମୟୂର । ଏ ଶରଦ୍ୱାରା କ୍ରୌଞ୍ଚ ପର୍ବତକୁ ବିଦ୍ଧ କରଥିଲେ ଓ ଦେବସେନାଙ୍କର ସେନାପତ୍ତ ଥିଲେ ।]

କାର୍ତ୍ତିକେୟପୂଜା—ସଂ. ବ—କାର୍ତ୍ତିକପୂଜା (ଦେଖ)
Kārttikeyapūjā Kārttikapūjā (See)

କାର୍ତ୍ତିକେଶ୍ୱର—ସଂ. ବ. (କାର୍ତ୍ତିକ + ଈଶ୍ୱର)—କାର୍ତ୍ତିକେୟ (ଦେଖ)
Kārttikeśwara Kārttikeya (See)

କାର୍ତ୍ତୁଜ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାର୍ଟ୍ରିଜ୍)—କାର୍ତ୍ତିଜ (ଦେଖ)
Kārttuja Kārtija (See)

କାର୍ତ୍ସ୍ନ୍ୟ—ସଂ. ବ. (କୃତ୍ସ୍ନ + ଷ୍ଟବେ. ଯ)—
Kārtsnya ସମୁଦାୟ; ସାକଲ୍ୟ; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା—
Totality; completeness; entirety.

କାର୍ଦ୍ଦମ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କର୍ଦ୍ଦମ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—
Kārddama ୧ । କର୍ଦ୍ଦମମୟ; କାଦୁଆ—1. Muddy; clayey.
(କାର୍ଦ୍ଦମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କାଦୁଅରେ ଲପ୍ତ; କାଦୁଅ ସରସର—
2. Soiled with mud; besmeared with mud.

କାର୍ଦ୍ଦମକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କାର୍ଦ୍ଦମ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—କାର୍ଦ୍ଦମ (ଦେଖ)
Kārddamaka Kārddama (See)

କାର୍ଦ୍ଦମିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କର୍ଦ୍ଦମ + ଇକ)—କର୍ଦ୍ଦମ (ଦେଖ)
Kārddamika Kārddama (See)

କାର୍ନିଶ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କରନସ୍)—୧ । କୋଠା ଗୃହ ନମ୍ନସ୍ଥ ଓ କାନ୍ଥ ଉପରର ଶିଳ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟବଶିଷ୍ଟ ଅଂଶ—
Kārnis 1. Cornice.
कारनिस ୨ । କାନ୍ଥ ଓ ଖୁଣ୍ଟମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଅଂଶମାନ ବାହାରକୁ ବାହାର ଯାଏ—2. Portiom of walls and pillars which project from the ordinary level.

କାର୍ପଟ—ସଂ. ବ. (କର୍ପଟ + ଅ)—୧ । ଜଉ; ଜଉ—
Kārpaṭa 1. Shell-lac.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଦେ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଲା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୬ । ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ; ଜୀର୍ଣ୍ଣବସ୍ତ୍ର—2. Rag.

ଙ । ଘୁଂ—ଦରଖାସ୍ତକାରୀ ବା ପ୍ରାର୍ଥୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. Suitor; petitioner.

(କାର୍ପଟିକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୪ । କାର୍ଯ୍ୟାର୍ଥୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ଉମେଦ୍‌ବାର୍—
4. Apprentice; candidate for a situation.

ଫ. ବ୍ରୀ. ଘୁଂ—ପ୍ରାର୍ଥୀ—Soliciting; praying.

କାର୍ପଟିକ—ଫ. ବି. ଘୁଂ. (କର୍ପଟ = ଚର୍ମ୍ମକନା + ବରଣାର୍ଥେ. ଇକ)—
Kārpaṭika ୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ତୀର୍ଥରୁ ଜଳ ବୋହି ନେଇ
(କାର୍ପଟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ତାହା ବିକ୍ରୟ କରି ପୋଷିଥାଏ—
1. A person who maintains himself by carrying and selling water from holy rivers.

୨ । ଯାତ୍ରୀ; ତୀର୍ଥସେବୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A pilgrim.

୩ । ମର୍ମ୍ମଜ୍ଞ ବା ଅନୁଭବୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. An experienced man.

୪ । ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀଙ୍କ ଦଳ—
4. A caravan of pilgrims.

୫ । ପରାନ୍ନଭୋଜୀ ବ୍ୟକ୍ତି—5. A parasite; a person who lives on the earning of another person.

କାର୍ପଣ୍ୟ—ସଂ. ବି (କୃପଣ + ଭାବେ. ଯ)—
Kārpaṇya ୧ । କୃପଣତା; ବ୍ୟୟକୁଣ୍ଠତା—
1. Parsimony; niggardliness.

୨ । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ—2. Poverty; indigence.

୩ । ହୀନତା—3. Wretchedness.

୪ । ହୃଦସ୍ଫୂର୍ତ୍ତିହୀନତା; ଅବବେରକତ୍ୱ—
4. Levity; lightness of spirit.

୫ । କାତରତା; ଅବସାଦ—
5. Fatigue; poor-spiritedness.

୬ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ତା—
6. Mental confusion.

୭ । ବିନମ୍ରତା—7. Humbleness; humility.

ଧନ କାର୍ପଣ୍ୟ ସେବା ଫଳେ
ଜବା ଅସାଧ୍ୟ ନଥାଏ ତଳେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

କାର୍ପାଟିକ—ସଂ. ବି. ଘୁଂ—କାର୍ପଟିକ (ଦେଖ)
Kārpāṭika Kārpaṭika (See)
(କାର୍ପାଟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କାର୍ପାସ—ସଂ. ବି. (କୃ ଧାତୁ = କରିବା + ଘଞ୍ଜାର୍ଥେ. ଘାସ)—
Kārpāsa ୧ । କପା ଗଛ—1. Cotton tree.

୨ । କପା; ତୂଳା—2. Cotton.

ସଂ. ବିଣ. (କାର୍ପାସ + ଅ)—କପାଜନିତ—
Prepared from cotton.

କାର୍ପୁଣ୍ୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ସଂ. କାର୍ପଣ୍ୟ)—ଦୈନ୍ୟ; ବିନମ୍ରତା—
Kārpuṇya Humility.

କର୍ତ୍ତା ହୃଅନ୍ତୁ ତାକୁ କାର୍ପୁଣ୍ୟ ହେ—ବଳରାମ. ବିରାଟପର୍ବ୍ୟ ।

କାର୍ପୁନ୍ୟ—ଦେ. ବି (ସଂ. କାର୍ପଣ୍ୟ) କାର୍ପୁଣ୍ୟ (ଦେଖ)—
Kārpunya Kārpuṇya (See)

କାର୍ବନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—୧ । ଅଙ୍ଗାର—
Kārban 1. Carbon.
କାର୍ବନ୍ ୨ । ଅଙ୍ଗାରର କ୍ଷୁଦ୍ର କଣା—
କାରବନ 2. Particles of coal.

କାର୍ବନ୍‌କପି—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ.) କାର୍ବନ୍‌ପେପର ସାହାଯ୍ୟରେ କରି ଯାଇଥିବା ଲେଖାର ନକଲ—
Kārbankapi A carbon copy of any writing.
କାର୍ବନକପୀ
କାରବନକାପି

କାର୍ବନ୍‌ପେପର୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—ଟାଇପ୍ ଘୋଇବାର କଳ ପ୍ରଭୃତିରେ
Kārbanpepar ଅକ୍ଷର ଲେଖାଦେବା କାଗଜରୁ ଏକାଧିକ
କାର୍ବନପେପର ନକଲ ରଖିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କଳା ଓ ବାଇଗଣି
କାରବନପେପର ଆଦ ରଙ୍ଗର ରଙ୍ଗମଡ଼ା କାଗଜ—Carbon paper.

[ଦ୍ର—ଏହି କାଗଜ ତଳେ ଅଲେଖା କାଗଜ ରଖି ଏହି ଉପରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପତଳା କାଗଜ ପକାଇ ତହିଁ ପତଳା କାଗଜ ଉପରେ ପେନ୍ସିଲରେ କମ୍ବା ଟାଇପ୍‌ଘୋଇବାର ଯାହା ଲେଖାଯାଏ ଏହି କାଗଜର ତଳେ ଥିବା କାଗଜରେ ତହିଁର ଅବିକଳ ନକଲ ଉଠିଯାଏ ।]

କାର୍ବନିକଏସିଡ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ) ଅଙ୍ଗାରକାମ୍ଳ ବାଷ୍ପବିଶେଷ—
Kārbanikesid Carbonic acid.
କାର୍ବନିକଏସିଡ଼
କାରବନିକଏସିଡ଼

କାର୍ବନେଟ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଅଙ୍ଗାରମିଶ୍ରିତ କ୍ଷାରାମ୍ଳାତ୍ମକ ଦ୍ରବ୍ୟ-
Kārbaneṭ ବିଶେଷ—Carbonate.
କାର୍ବନେଟ
କାରବନେଟ

କାର୍ବଲିକ୍‌ଏସିଡ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ)—ଜୀବାଣୁ ନାଶକ କ୍ଷାରାମ୍ଳାତ୍ମକ ଅମ୍ଳ-
Kārbalikesid ବିଶେଷ—Carbolic acid.
କାର୍ବଲିକଏସିଡ଼
କାରବଲିକଏସିଡ଼

କାର୍ବଲିକ୍‌ସାବୁନ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ. କାର୍ବଲିକ୍ ଓ ଫା. ସାବୁନ)—
Kārbaliksābun କାର୍ବଲିକ୍‌ଏସିଡ୍‌ମିଶ୍ରିତ ସାବୁନ୍—
Carbolic soap.

[ଦ୍ର—ଏହା କାନ୍ଥକୁଣ୍ଡିଆ ଓ ଚର୍ମ୍ମରୋଗୀ ପକ୍ଷରେ ଉପକାରୀ ।]

କାର୍ମ୍ମ—ସଂ. ବିଣ (କର୍ମ୍ମନ୍ + ଶୀଳାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । କର୍ମ୍ମଶୀଳ; କର୍ମ୍ମୀ;
Kārmma ପରିଶ୍ରମୀ—1. Laborious; diligent.
(କାର୍ମ୍ମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କାମିକା—2. Serviceable.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଯ୍ୟ	ତ୍ର	ଚ୍ଚ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ତ

କାର୍ମ୍ମଣ—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଣ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—

Kārmmaṇa ୧ । ମନ୍ତ୍ରତନ୍ତ୍ରାଦ୍ୱାରା ବଶୀକରଣାଦି; ଗାରଡ଼ି ବିଦ୍ୟା—2. Black art; sorcery; magic.

୨ । ମୂଳକର୍ମ—2. Primary action.

୩ । ମନ୍ତ୍ରତନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ—

3. The application of esoteric incantation.

ବଣ. ପୁଂ—କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ; କର୍ମ୍ମଠ—Expert.

କାର୍ମ୍ମାର—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମାର + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—କର୍ମ୍ମକାର; କମାର—

Kārmmāra Blacksmith.

କାମାର

लोहार

କାର୍ମ୍ମିକ—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—

Kārmmika ବସ୍ତ୍ରାଦି ଉପରେ ସୂତ ଓ ସୂତାଦ୍ୱାରା ବୁଣାସିବା ଫୁଲ କାମ; କାରଚୋପି—Embroidery.

ସଂ. ବଣ—ନର୍ମ୍ମିତ—Prepared; made.

କାର୍ମ୍ମୁକ—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମନ୍ + ଉକ)—

Kārmmuka ୧ । ଧନୁ—1. Bow.

୨ । ବାଉଁଶ—2. Bamboo.

୩ । ଘୋଡ଼ା ନିମ୍ବ ଗଛ; ମହାନିମ୍ବ; ମାହାଳ ଗଛ—

3. The Persian Lilac; Margosa Melia Azedarachta.

୪ । ହିଞ୍ଜଳ ଗଛ—

4. Barringtonia; Acutamgolia (tree).

୫ । ଶ୍ୱେତ ଖଦର—

5. Pale catechu; Uncaria Gambier.

୬ । ଧନୁ ରାଶି—6. The solar mansion of Saggitarius or the Archer.

ବଣ. ପୁଂ—କର୍ମ୍ମଦକ୍ଷ; କର୍ମ୍ମଠ—Expert.

କାର୍ଯ୍ୟୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—କାରୁଜୀ (ଦେଖ)

Kārjī Kārjī (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗ୍ରାମର କରଣ—

Village accountant.

କାର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ. (କୃ ଧାତୁ + କର୍ମ୍ମ. ଯ)—୧ । କର୍ମ—

Kārjya 1. Act; work; deed; business.

୨ । ନର୍ମ୍ମିତ—2. Cause.

୩ । ହେତୁ—3. Reason.

୪ । ପ୍ରୟୋଜନ—4. Need; necessity; use.

ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲେ ମୋତେ କହ ନ ଦଉର । କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୫ । ଫଳ—5. Result; effect.

ତହିଁରୁ ହେଲେ ଭଲ ପାଇଲ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ । କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

୬ । କୌଣସି ବିଷୟ—6. Any matter.

୭ । ଉପକାର—7. Benefit.

ତ ମାର ଜଉଚ ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟ । କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୮ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—8. Object; aim.

୯ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ—9. Duty.

୧୦ । ବିବାଦ—10. Dispute.

୧୧ । (ନ୍ୟାସ୍ଥ ଦର୍ଶନ) କାରଣରୁ ଘଟିବା ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ଫଳ—

11. (Nyāya philosophy) Effect necessarily resulting from a cause.

୧୨ । (+ଭୂ ବ. ଅ)—କରିବା—12. Acting; doing.

୧୩ । ବ୍ୟବସାୟ—13. Occupation.

୧୪ । ବ୍ୟାବହାରିକ କର୍ମ; ଦୈନିକ କାର୍ଯ୍ୟ; ବେପାର—

14. Business.

୧୫ । ଦୈବକାର୍ଯ୍ୟ ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ—

15. Religious rites.

୧୬ । ନିମନ୍ତ୍ରଣ; ବିବାହାଦି ସାମାଜିକ କ୍ରିୟା—

16. Social ceremony or function.

୧୭ । କାମ; ଚାକିରି—

17. Service; post; employment.

୧୮ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସିଦ୍ଧି—

18. Fulfilment of one's object.

ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇବ ସେଠାକୁ ତୁମ୍ଭର । କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ସଂ. ବଣ—କରଣୀୟ—Fit to be done.

କାର୍ଯ୍ୟ ଆଦାୟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପରଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟସାଧନ କରାଇବା—

Kārjya ādāya karibā. To exact work from others.

କାଯ ଆଦାୟକରା

काम अदाकरना

କାର୍ଯ୍ୟ ଆସିବା—ଦେ. ବ—କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆସିବା (ଦେଖ)

Kārjya āsibā Kārjyare āsibā (See)

କାର୍ଯ୍ୟ ଉଠାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଆରବ୍ଧ ବା ଅଭିଳଷିତ କର୍ମ ସମ୍ପନ୍ନ କରିବା—To accomplish a work.

Kārjya uṭhāibā

କାଜ ଉଠିଏଦେଓୟା

काम उठाना

କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି କାମ କରିବା—

Kārjya karibā 1. To perform an act.

କାମକରା ୨ । ପରିଶ୍ରମ କରିବା—2. To labour; to work.

कामकरना ୩ । ଚାକର କରିବା—3. To serve.

୪ । ଉପକାର କରିବା—

4. To render service or benefit.

କାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବ. ପୁଂ (କାର୍ଯ୍ୟ + କର୍ତ୍ତା)—

Kārjyakarttā ୧ । କର୍ମର ସାଧକ ବ୍ୟକ୍ତି; କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରୁ— (କାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତ୍ରୀ)—ସ୍ତ୍ରୀ 1. Doer; accomplisher; performer.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂମି' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁମି' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୨ । କାର୍ଯ୍ୟର ଉତ୍ତରପ୍ରାପ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତି—2. Agent.

୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନମିତ୍ତ ଦାୟୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. A person responsible for some work.

କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ—ଘ. ଦ୍ୱ—(ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; କାର୍ଯ୍ୟ ଓ କାରଣ) କର୍ମ ଓ ତହିଁର ହେତୁ—Act and its cause.

Kārjyakāraṇa

ଦେ. ଦ୍ୱ—କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରସଙ୍ଗ ବା ପ୍ରୟୋଜନ—
Occasion or need for an act; exigencies of work.

କର୍ମ ଯେସନେକ ନଳ ଅଙ୍ଗ, ଅଙ୍ଗ ବାଢ଼ି
କାର୍ଯ୍ୟ କାରଣ କରେ ତା ଦେଉଥାଏ ବାଢ଼ି । ବଶ୍ୱନ୍ତେଶସ୍ୱପ୍ନ ।

କାର୍ଯ୍ୟକାରଣକର୍ତ୍ତୃତ୍ୱଭାବସମ୍ବନ୍ଧ—ଘ. ଦ୍ୱ—(ନ୍ୟାସ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ର)—ଫଳ, ଉପାୟ ଓ କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଦ୍ୟମାନ ଥିବା ସମ୍ବନ୍ଧ—(Logic) The relationship between an effect, a means and a doer.

Kārjyakāraṇakarttrutwa-bhābasambandha

କାର୍ଯ୍ୟକାରଣଭାବ—ଘ. ଦ୍ୱ—ଫଳ ଓ ତହିଁର ନମିତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବନ୍ଧ—Causality; the relation between effect and cause.

Kārjyakāraṇabhāba

କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା—ଘ.ବ (କାର୍ଯ୍ୟକାରିନ୍ + ତ୍ୱ.ବ. ତା)—ପ୍ରୟୋଜନୀୟତା—Usefulness; utility.

Kārjyakāritā

କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ—ଘ. ବିଣ. ପୁଂ. (କାର୍ଯ୍ୟ + କୃ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ.)—ଯେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—
1. Doing any work.

Kārjyakārī

୨ । କାମିକା; ପ୍ରୟୋଜନୀୟ; ଫଳପ୍ରଦ—2 Useful.

ଦେ. ବିଣ—କାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତା (ଦେଖ)—
Kārjyakarttā (See)

କାର୍ଯ୍ୟକାଳ—ଘ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାର୍ଯ୍ୟ + କାଳ)—୧ । ଚାକିରର ସମୟ—1. Tenure of office; period of service.

Kārjyakāla

୨ । କର୍ମ କରିବା ନମିତ୍ତ ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ—
2. Fit time for action.

କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଆସିବା—ଦେ. କ୍ରି—କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆସିବା (ଦେଖ)
Karjyaku āsibā Kārjyare āsibā (See)

ଉତ୍କଣ୍ଠା ଶାପ ତୁମ୍ଭ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଆସିବ । କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନ ଆସିବା—ଦେ. କ୍ରି— ଦରକାରବେଳେ କାମରେ ନ ଲାଗିବା—
Kārjyaku na āsibā Not to be of use at the proper time.

କାଜେ ନ ଆସା ଦ୍ରବ୍ୟ ଥାଇ ଯାର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନ ଆସଇ ।
काम कीन आना କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳ—ଘ. ବିଣ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳ)—
Kārjyakusala (କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) (କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳତା—ତ୍ୱ) କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ; କର୍ମଠ—Expert; active; competent; skilful.

କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ—ଘ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାର୍ଯ୍ୟ + କ୍ରମ)—
Kārjyakrama ପୂର୍ବରୁ ନିରୂପିତ କରାଯାଇଥିବା କାର୍ଯ୍ୟର ଧାରାବାହିକ ଅଂଶ ବା ଅଙ୍ଗ; କାର୍ଯ୍ୟର ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ—
Programme or routine of a work.

କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ—ଘ. ବିଣ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାର୍ଯ୍ୟ + କ୍ଷମ)—
Kārjyakshama (କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମା—ସ୍ତ୍ରୀ) (କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମତା—ତ୍ୱ)
୧ । କାମ କରିବାକୁ ପାରଙ୍ଗମ—
1. Able to conduct a business; skilful.

୨ । କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ବା ସମର୍ଥ—
2. Competent; fit for work.

କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର—ଘ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାର୍ଯ୍ୟ + କ୍ଷେତ୍ର)—
Kārjyakshetra ୧ । କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ସ୍ଥାନ—
1. Field of work; place of work.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ଅବସର ବା ସୁଯୋଗ—2. (figurative) Fit opportunity for action.

କାର୍ଯ୍ୟଗ୍ରାହ୍ୟ—ଘ. ବିଣ. ପୁଂ. (କାର୍ଯ୍ୟ + ଗ୍ରହ୍ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—
Kārjyagrāhī ୧ । ଅନ୍ୟଠାରୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇ ନେବା ବ୍ୟକ୍ତି—
(କାର୍ଯ୍ୟଗ୍ରାହିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. One who obtains work from others; one who has a work done by others.

୨ । କାର୍ଯ୍ୟ ନମନ୍ତେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଉପରେ ନର୍ଭର କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—2. One who depends upon others for completion of work.

୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନମନ୍ତେ ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
3. One who requires the services of many for the completion of a work.

୪ । କୌଣସି ବହୁଲୋକସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟର ଦାୟିତ୍ୱରେ ଜଡ଼ିତ ବ୍ୟକ୍ତି—
4. One who is responsible for a work requiring many persons to perform it.

୫ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ବା ପରିବାରର କୌଣସି ନମିତ୍ତ ବା ଉତ୍ସବ ହେଉ ଥାଏ—
5. Head of the family where a social function is performed.

୬ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ତଦାରଖ କରିବା ଓ ସେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ଥାଏ—6. Supervisor; superintendent; agent.

ନୃପତିର କାର୍ଯ୍ୟଗ୍ରାହ୍ୟ ଉଗ୍ର ମନ୍ତ୍ରି ଶିଷ୍ୟ । ବଶ୍ୱନ୍ତେଶସ୍ୱ. ପୁରାଣ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

କାର୍ଯ୍ୟଚ୍ୟୁତ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍) —୧ । କୌଣସି କର୍ମ୍ମ ବା ଗୃହରରୁ ଅନ୍ୟତ୍ରଭବା ବରଖାସ୍ତ ହୋଇଥିବା—1. Removed or dismissed from service.

୨ । ବେକାର; ନକର୍ମ୍ମା—2. Unemployed.

Kārjyachyuta (କାର୍ଯ୍ୟଚ୍ୟୁତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (କାର୍ଯ୍ୟଚ୍ୟୁତ—ନ)

କାର୍ଯ୍ୟଚ୍ୟୁତି—ଫ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍; କାର୍ଯ୍ୟ + ଚ୍ୟୁତ = ସ୍ଖଳନ)—

Kārjyachyuti ୧ । କର୍ମ୍ମରୁ ବରଖାସ୍ତ ହେବା—

1. Dismissal or removal from service.

୨ । ବେକାର ଅବସ୍ଥା—2. Non-employment.

କାର୍ଯ୍ୟାଞ୍ଚାଗେ—ଦେ. ବ. [ଫ. କାର୍ଯ୍ୟଂ = କାର୍ଯ୍ୟ + ଅ = ଏବଂ + ଓ. ଆଗେ (ଫ. ଅଗ୍ରେ = ପ୍ରଥମେ) ଏହିପରି ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ; ଦଲିଲ ଦସ୍ତାବିଜ ଓ ପତ୍ରର ଶିରୋନାମାରେ ଲେଖା ଯାଉଥିବା ପ୍ରାସ୍ତ ନରର୍ଥକ ବାକ୍ୟ]—ଏ ଦଲିଲ ବା ପତ୍ରର କାର୍ଯ୍ୟ ବା ବିଷୟ ଏହି କ—

Kārjyañchāgē

A meaningless and redundant clause now used in the heading or the introductory line of a letter or formal deed meaning—This document is to the following effect.

(ଯଥା—କସ୍ୟ ଚ ୫୦୦୯ ର ଋଣଗ୍ରହଣପତ୍ର ବା ବିକ୍ରୟପତ୍ର-ମିଦଂ କାର୍ଯ୍ୟାଞ୍ଚାଗେ—)

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ସଂସ୍କୃତଭାଷାରେ ଦଲିଲ ଲେଖା ହେଉଥିବା ସମୟରେ ଲୋକେ ଲେଖୁଥିଲେ 'ସ୍ୱନମସ୍ମନିବେଦନମିଦଂ' = ସ୍ୱନମସ୍ମ ନିବେଦନ ଏହି; 'ବିକ୍ରୟପତ୍ରମିଦଂ' = ବିକ୍ରୟ ପତ୍ର ଏହି; 'ଦାନପତ୍ରମିଦଂ' = ଦାନ ପତ୍ର ଏହି । ସଂସ୍କୃତ ଚର୍ଚ୍ଚା କମିଗଲା ସତ୍ତ୍ୟ, କନ୍ତୁ ସଂସ୍କୃତଜ୍ଞାନଉଚ୍ଚ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସାଧାରଣଙ୍କ ନକଟରେ ସଂସ୍କୃତରେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଦେଖାଇବା ନମନ୍ତେ ସମୟର ଶିରୋନାମାରେ 'ସ୍ୱନମସ୍ମନିବେଦନମିଦଂ' 'କାର୍ଯ୍ୟାଞ୍ଚାଗେ' ଓ ଦଲିଲ ଶିରୋନାମାରେ 'କସ୍ୟ ଚ ୫୦୦୯ ର ଋଣଗ୍ରହଣପତ୍ର-ମିଦଂ କାର୍ଯ୍ୟାଞ୍ଚାଗେ' ଲେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଓ ଏହି ପ୍ରଥା ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚଳୁଅଛି ।]

କାର୍ଯ୍ୟ ତୁଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କାର୍ଯ୍ୟ ଉଠାଇବା (ଦେଖ)

Kārjya tulāibā କାଜ ତୁଲାନ **କାମତୁଲାନା**

Kārjya uṭhāibā (See)

କାର୍ଯ୍ୟ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୟଠାରେ କାର୍ଯ୍ୟର ଭାର ଦେବା—

Kārjya debā କାଯଦେଓୟା **କାମଦେନା**

1. To allot a work.

୨ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିବା—

1. To appoint or employ in any work.

୩ । ବେକାର ବା ନକର୍ମ୍ମା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କାମରେ ଲଗାଇବା—

3. To give employment to an unemployed person.

କାର୍ଯ୍ୟନାଶ—ଫ. ତ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାର୍ଯ୍ୟ + ନାଶ)—

Kārjyanāśa ୧ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଷ୍ଫଳତା—

1. Want of success; fruitlessness.

୨ । କାର୍ଯ୍ୟଚ୍ୟୁତ (ଦେଖ)

2. Kārjyachyuti (See)

କାର୍ଯ୍ୟନାଶକ—ଫ. ବଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାର୍ଯ୍ୟ + ନାଶକ)—

Kārjyanāśaka ୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ଧ୍ୱଂସ ବା ନାଶ କରିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. Destroyer of a work.

୨ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଘ୍ନ ଘଟାଇବା (ବ୍ୟକ୍ତି); କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା ଦେବା ବା ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—

2. One who puts obstacles against or impedes or interferes with a work; interfering.

୩ । ଯେ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନଷ୍ଟ କରେ—

3. One who spoils a work.

କାର୍ଯ୍ୟନିଯୁକ୍ତ—ଫ. ବଣ. (୭ମୀ ତତ୍)—୧ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିଥିବା—

Kārjyanijukta 1. Engaged or employed in work.

୨ । ମୁକରର ହେବା—2. Appointed.

କାର୍ଯ୍ୟନିଯୁକ୍ତି—ଫ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍)—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୁକରର ହେବା—Appointment in a post or position.

Kārjyanijukti

କାର୍ଯ୍ୟନିଯୁକ୍ତିପତ୍ର—ଦେ. ବ—କୌଣସି କର୍ମ୍ମରେ ନିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କଠାରୁ ମିଳିବା ଚିଠି; ମୁକରର-ପରୁଆନା—Appointment-letter.

Kārjyanijuktipatra

କାର୍ଯ୍ୟ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଅନ୍ୟଠାରୁ କାର୍ଯ୍ୟ ବୁଝି ନେବା—

Kārjya nebā କାଯଲଓୟା **କାମଲେନା**

1. To exact work from others; to accept the alloted work from a person.

୨ । ଭଲଶି କର ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଠିକ୍‌ରୂପେ କାମ କରାଇବା—

2. To cause a person to render some work properly under one's supervision.

କାର୍ଯ୍ୟପଟୁ—ଫ. ବଣ. (୭ମୀ ତତ୍. କାର୍ଯ୍ୟ + ପଟୁ)—

Kārjyapaṭu ୧ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିପୁଣ—1. Expert.

(କାର୍ଯ୍ୟପଟୁତା—ନ) ୨ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦକ୍ଷତାଶାଳୀ—2. Smart.

୩ । ପାରଙ୍ଗମ—3. Competent.

କାର୍ଯ୍ୟପୁଟ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (କାର୍ଯ୍ୟ + ପୁଟ୍ ଧାତୁ = ନାଶ କରିବା + କ୍ତୁ. ଅ)—୧ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ—1. Shameless.

Kārjyapuṭa (କାର୍ଯ୍ୟପୁଟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଅନର୍ଥକର—2. Creating injury or mischief.

୩ । ଉନ୍ମତ୍ତ—3. Excited; mad.

କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରସଙ୍ଗରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—କାର୍ଯ୍ୟର ଅନୁରୋଧରେ; କାର୍ଯ୍ୟ-ଯୋଗୁଁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ; କାମ ଥିବାରୁ—କାର୍ଯ୍ୟବଶତଃ On business; in connection with some work or business.

Kārjya prasaṅgare **କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରସଙ୍ଗମେ; କାର୍ଯ୍ୟବଶତଃ**

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ:୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଏ ଉଭୟକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଇହାଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରସର—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ସୀମା —
Kārjyaprasara Scope of one's work; field of work.

କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରାପ୍ତି—ଫ. ବ—୧ । କାର୍ଯ୍ୟଲାଭ—
Kārjyaprāpti 1. Success in a mission.
୨ । ଚାକରି ପାଇବା—2. Appointment.

କାର୍ଯ୍ୟବଶ—ଫ. ତତ୍ପୁ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାର୍ଯ୍ୟ+ବଶ) —
Kārjyabaśa ୧ । କୌଣସି କର୍ମରେ ନିଯୁକ୍ତ—
1. Engaged in a work.
୨ । ଯାହାର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ—
2. Having a business to attend to.
୩ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) --କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ପରାଧୀନ ବା ବାଧ୍ୟ —
3. Obliged to a person for some work done by him.
ଫ. ବ — କର୍ମାନୁରୋଧ —Exigencies of business.

କାର୍ଯ୍ୟବଶତଃ — ଫ. କି ତତ୍ପୁ. (କାର୍ଯ୍ୟ + ୭ମୀ ବିଭକ୍ତି ଅର୍ଥରେ. ତସ୍)-
Kārjyabaśataḥ ୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ବନ୍ଧନରେ ପଡ଼ —
କାର୍ଯ୍ୟବଶତଃ 1. Being obliged by the circumstances.
କାର୍ଯ୍ୟବଶତଃ ୨ । କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକ ଥିବାରୁ ବା ପଡ଼ିବାରୁ—
2 On account of some necessity.
୩ । କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରସଙ୍ଗରେ (ଦେଖ)
3. Kārjyaprasaṅgare (See)

କାର୍ଯ୍ୟ ବାଣ୍ଟିବା—ଦେ. କି— ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟର ବିଭାଗ କରିବା—To distribute work amongst many persons.
Kārjya bāṇṭibā
କାଯବାଁଟନ
କାମବାଁଟନା

କାର୍ଯ୍ୟବିଧି—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାର୍ଯ୍ୟ+ବିଧି)— କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିବାର ପନ୍ଥା ବା ପଦ୍ଧତି —
Kārjyabidhi ଠିକ୍ ବ୍ୟବସାୟ ବା ବ୍ୟବହାର; ପ୍ରଣାଳୀ —
କାର୍ଯ୍ୟବିଧି
କାର୍ଯ୍ୟବିଧି ଦେ. ବ— ଫଉଜଦାରୀ ବା ଦେବାଣିଆଦି ମକଦ୍ଦମା ଚଳିବାର ଧାରାବାହିକ ପ୍ରଣାଳୀ ବା ପଦ୍ଧତିପରମ୍ପରା — Procedure for the conduct of criminal and civil cases.
(ଯଥା—ଦେବାଣି କାର୍ଯ୍ୟବିଧି ଆଇନ୍; ଫଉଜଦାରୀ କାର୍ଯ୍ୟବିଧି ଆଇନ୍ ।)

କାର୍ଯ୍ୟବିଭାଗ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —୧ । ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ କାର୍ଯ୍ୟ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କଦ୍ୱାରା କରିବାର ବିଧାନ—
Kārjyabibhāga 1. Division of labour amongst many persons.
୨ । ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟବଣ୍ଟନ—
2. Distribution of work amongst many persons.
୩ । କାର୍ଯ୍ୟର ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ଅଙ୍ଗ ବା ଇଲାକା—
3. Different departments or branches of a work.

କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତ—ଫ. ବିଶ— ୧ । (୭ମୀ ତତ୍) —କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟାକୁଳ—
Kārjyabyasta 1. Bewildered with work.
(କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତତା—ବ) ୨ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ସର୍ବଦା ବ୍ୟସ୍ତ ବା ନିଯୁକ୍ତ—2. Fully engaged or very busy in a work.

କାର୍ଯ୍ୟଭାର—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱ—Charge of a work or matter.
Kārjyabhāra

କାର୍ଯ୍ୟରହିତ—ଫ. ବିଶ. (୫ମୀ ତତ୍) —
Kārjyarahita ୧ । କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବରଖାସ୍ତ —
(କାର୍ଯ୍ୟରହିତ୍ୟ—ବ) 1. Dismissed or removed from work.
୨ । ବେକାର; ନିଷ୍କର୍ମା—
2. Without any work; unemployed.

କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆସିବା—ଦେ. କି—୧ । ଉପକାରରେ ଆସିବା; ବ୍ୟବହାରରେ ଆସିବା; ଆବଶ୍ୟକ ହେବା—
Kārjyare āsibā 1. To be of service.
କାଯେଆସା
କାମମେଆନା ୨ । ଦରକାରବେଳେ ବ୍ୟବହୃତ ହେବା—
2. To be of use when occasion arrives.

କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇବା— ଦେ. କି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କର୍ମରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିବା—1. To employ a person; to keep engaged.
Kārjyare lagāibā
କାଯେଲାଗାନ
କାମମେଲଗାନା ୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଆବଶ୍ୟକ ସମୟରେ ବ୍ୟବହାର କରିବା—2. To utilise a thing on proper occasion.

କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିବା—ଦେ. କି—୧ । (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି) କାମରେ ମନ ଦେବା—
Kārjyare lāgibā 1 (a person) To attend to a work.
କାଯେଲାଗା
କାମମେଲଗନା ୨ । (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି) କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେବା—
2. (a person) To go on with a work; to be engaged in a work.
୩ । (କୌଣସି ବସ୍ତୁ) ଦରକାରରେ ଆସିବା; କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆସିବା—
3. (a thing) To be of use or service.

କାର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିବା—ଦେ. ବ—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳୁଥିବା ଅବସ୍ଥା—
Kārjya lāgibā Continuance of a work or business.
କାଯେଲାଗା
କାମମେଲଗାନା

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଦ	ନ୍ଦ୍ର

କାର୍ଯ୍ୟଲାଭ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାର୍ଯ୍ୟ + ଲାଭ)—
Kārjyalābha ୧ । ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧି—
1. Fruition; attainment of the desired end.
୨ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତି; ମୁକରରି—
2. Employment in service; appointment.

କାର୍ଯ୍ୟଶେଷ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାର୍ଯ୍ୟ + ଶେଷ)—
Kārjyaśesha ୧ । କର୍ମର ସମାପ୍ତି—
1. Completion of a work.
୨ । ଆରବ୍ଧ କର୍ମର ସମାଧାନ—
2. Accomplishment of work which has been begun.

କାର୍ଯ୍ୟସମାଧା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—କାର୍ଯ୍ୟସମାଧାନ; କର୍ମକ୍ଷଉ—
Kārjyasamādhā Completion of a work.

କାର୍ଯ୍ୟସମାଧାନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—କାର୍ଯ୍ୟଶେଷ (ଦେଖ)
Kārjyasamādhāna Kārjyaśesha (See)

କାର୍ଯ୍ୟସରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କାର୍ଯ୍ୟଶେଷ ବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା—
Kārjyasaribā Completion of a work.
କାଯ୍‌ସାରା
କାମପୂରାପଡ଼ନା; କାମନିବଟନା

କାର୍ଯ୍ୟସାଧନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାର୍ଯ୍ୟ + ସାଧନ)—
Kārjyasādhana ୧ । କର୍ମସମ୍ପାଦନ—
1. Accomplishment of a work.
୨ । କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ; ଉପାୟ—
2. Means for completion of a work.
୩ । ଉପକରଣ—3. Materials.

କାର୍ଯ୍ୟ ସାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—
Kārjya sāribā To finish a work.
କାଯ୍‌ସାରା
କାମପୂରାକରନା

କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାର୍ଯ୍ୟ + ସିଦ୍ଧି)—
Kārjyasiddhi ୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟତା—
1. Success in an undertaking.
୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ସଫଳ ପରି ସମାପ୍ତି—
2. Successful accomplishment of a work; fulfilment.
୩ । ଅଭିଷ୍ଟ ସିଦ୍ଧି—
3. Fulfilment of one's wish.

କାର୍ଯ୍ୟାକାର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ.—(ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; କାର୍ଯ୍ୟ + ଅକାର୍ଯ୍ୟ)—୧ । ନ୍ୟାୟ ଓ
Kārjyākārjya ଅନ୍ୟାୟ କର୍ମ—1. Right and wrong acts.
୨ । କରଣୀୟ ଓ ଅକରଣୀୟ କର୍ମ—2. What is to be done and what left undone.

କାର୍ଯ୍ୟାଙ୍ଗ—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାର୍ଯ୍ୟ + ଅଙ୍ଗ)—କାର୍ଯ୍ୟର ଉପ
Kārjyāṅga ଉପ ଅଂଶ—Different parts of a work.

କାର୍ଯ୍ୟାଧିପ—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାର୍ଯ୍ୟ + ଅଧିପ)—
Kārjyādhipa ୧ । କାର୍ଯ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ (ଦେଖ)
Kārjyādhyaksha (See)
୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷରେ) ଲଗ୍ନର ଦଶମ ସ୍ଥାନର ଅଧୀଶ୍ୱର ଗ୍ରହ; କର୍ମାଧିପତି—2. (Astrology)—The planet having the 10th position from a person; natal sign.

କାର୍ଯ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାର୍ଯ୍ୟ + ଅଧ୍ୟକ୍ଷ)—କୌଣସି କର୍ମ
Kārjyādhyaksha କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଉପରେ ତଦାରଖ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—Superintendent; head of a department.

କାର୍ଯ୍ୟାନୁବନ୍ଧ—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାର୍ଯ୍ୟ—ଅନୁବନ୍ଧ)—କାର୍ଯ୍ୟ
Kārjyānubandha ଯୋଗୁଁ ବାଧ୍ୟ ହେବା ଅବସ୍ଥା; କାର୍ଯ୍ୟଯୋଗୁଁ ବନ୍ଧନ—Pressure of work.

କାର୍ଯ୍ୟାନୁରୋଧରେ—ଦେ. ଅ.—୧ । କର୍ମରେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ—
Kārjyānurodhare 1. Owing to pressure of work.
୨ । କାର୍ଯ୍ୟବଶତଃ—2. On business.

କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ତ—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାର୍ଯ୍ୟ + ଅନ୍ତ)—କୌଣସି ଗୃହର
Kārjyānta ବା କାର୍ଯ୍ୟର ଶେଷ—End or termination of an affair or service.

କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ତର—ସଂ. ବ.—(କର୍ମଧାରୟ; ଅନ୍ୟ + କାର୍ଯ୍ୟ)—ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ—
Kārjyāntara Another work or business; a different matter.

କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ—ସଂ ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ) – କ୍ରିୟାର ପ୍ରଥମ ଆରମ୍ଭ—
Kārjyārambha The beginning of a work.

କାର୍ଯ୍ୟାର୍ଥୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—(କାର୍ଯ୍ୟ + ଅର୍ଥ + ଇନ୍; ୯ମା. ୧ବ.)—
Kārjyārthi ୧ । କୌଣସି କର୍ମରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେବା ନିମନ୍ତେ (କାର୍ଯ୍ୟାର୍ଥିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ପ୍ରାର୍ଥୀ; ଅନୁସରଣିଆ;ଉମେଦ୍‌ବାର—
1. Candidate for an employment.
୨ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନାର୍ଥ ଉଦ୍ଯତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2. Pursuing a certain aim.

କାର୍ଯ୍ୟାର୍ପଣ—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ
Kārjyārpana କାର୍ଯ୍ୟର ଭାର ଦେବା—The act of entrusting a work to a person.

କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ—ଦେ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାର୍ଯ୍ୟ + ଆଳୟ)—୧ । ଅଫିସ
Kārjyāḷaya —ଯେଉଁଠାରେ କୌଣସି କର୍ମ କରାଯାଏ—
1. An office.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥଉ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଁ ବା ଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନୋହିବଂ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସ୍ତୁର ଁ ବା ଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳିବେ; 'ଭୂଅଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂଁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ଼ଁ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବଡ଼ଁ'ଦେଖିବେ।

୬ । କାରଖାନା—2. A work-shop.

କାର୍ଯ୍ୟୀ—ସଂ. ବିଣ.—(କାର୍ଯ୍ୟ+ଇନ୍; ୭ମା. ୧ବ.)—୧ । କାର୍ଯ୍ୟ-
Kārjyī ପ୍ରାର୍ଥୀ—1. Applicant for employment.

୨ । ଗୁମାସ୍ତା—2. Agent.

କାର୍ଯ୍ୟୋଦ୍ଧାର—ସଂ. ବି.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାର୍ଯ୍ୟ+ଉଦ୍ଧାର)—
Kārjyoddhāra ୧ । ଯେ କୌଣସି ଉପାୟରେ କାର୍ଯ୍ୟର ସିଦ୍ଧି—
1. The completion or accomplishment of work by any available means.

୨ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟର ସମ୍ପାଦନ—
2. Discharge of a duty.

୩ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ—
3. Fulfilment of one's object.

୪ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ କାମ ନେବା—
5. The exacting of work from others.

କାର୍ରବାଇ—ବୈଦେ. ବି.—(ଫା.)—କାର୍ରବାଇ (ଦେଖ)
Kārrabāī Kārrabāi (See)

କାର୍ଶ୍ୟ—ସଂ. ବି. (କୃଶ+ଭାବ. ଯ)—୧ । କୃଶତା; ଶୀଣତା—
Kārśya 1. Weakness; delicacy.

୨ । ସାଲଗଛ—2. Sāla tree.

୩ । କଚୁର—3. The plant.

୪ । ଲକୁଚ—ଜେଜୁଟ (ଦେଖ)
4. Jeuta (See)

କାର୍ଷାପଣ—ସଂ. ବି.—(କର୍ଷ=ଏକତୋଲା+ଆପଣ=ବ୍ୟବହାର)—
Kārshāpaṇa ୧୬୮୦ କଉଡ଼ି; ୧୬ ପଣ ବା ଏକ କାହାଣ (କଉଡ଼ି)—Value of 1 kāhāṇa or 16 paṇs or 1280 cowries of shell-money.

କାର୍ଷିକ—ସଂ. ବି.—(କର୍ଷ=ଏକ ତୋଲା+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—
Kārshika ୧ । ଏକତୋଲା ପରିମିତ; ସେରର $\frac{1}{80}$ ଓଜନ—
1. Weight of one tola or $\frac{1}{80}$ of a seer.

୨ । ଏକବୋଡ଼ି ବା ପାଞ୍ଚ ଗଣ୍ଡା (କଉଡ଼ି)—
2. An aggregate of 20 pieces of shell-money.

୩ । କୃଷକ—3. Cultivator.

କାଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—(ସଂ. କାଳ; ଳ ସ୍ଥାନରେ ଲ
Kāl ଉଚ୍ଚାରଣ)—୧ । କାଳ—1. Time.

୨ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ—2. Black colour.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ.—କୃଷ୍ଣ; କଳା—Black.

କାଲ୍‌ଚୁଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ବାଡ଼ ବୁଜା ହେବାରେ ଲଗିବା
Kālchuā ଏକ ପ୍ରକାର ଗୁଳ୍ମ—
Glochudon Lanceolarium (a plant).

କାଲ୍‌ଜିଭି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କାଳ ଓ ଜିହ୍ୱା)
Kāljibhi (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ–କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଜିହ୍ୱାଗ୍ରବିଶିଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
A woman having a black tongue.

[ଦ୍ର—ଲୋକମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଏମାନଙ୍କର ସ୍ୱାମୀ ଅଳ୍প ବୟସରେ ମରନ୍ତୁ ।]

କାଲ୍‌ବୁଦ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. କଲ୍‌ବର୍ଟ୍; ଫା. କାଲ୍‌ବୁଦ୍)—
Kālbut ୧ । ଖିଲ୍ଲଣ—1. An arch.
କାଲ୍‌ବୁଦ୍ ୨ । ଖିଲ୍ଲଣ ଗଢ଼ିବା ପାଇଁ ଗଢ଼ାଯିବା ମାଟି କାଠ ଆଦର
କାଲବୁତ୍ ପିଣ୍ଡ ବା ଶୁଷ୍କ—2. A wooden or earthen frame to build an arch.

୩ । ଜୋତା ତିଆର କରିବାର କାଠ ଫର୍ମା—
3. Shoemaker's last.

୪ । ସଡ଼କ ତଳେ ପାଣି ଯିବା ପାଇଁ କରି ଯାଇଥିବା ଖିଲ୍ଲଣ-ଯୁକ୍ତ ଛୋଟ ପୋଲ—4. A small masonry arched bridge under a road.

କାଲ୍‌ଭୁତ୍ - ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—କାଲ୍‌ବୁତ୍ (ଦେଖ)
Kālbhut Kālbut (See)

କାଲ୍‌ହ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବ ଓ ବିଣ—କାଲ୍ (ଦେଖ)
Kālha Kāl (See)

କାଲ୍ହ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବ ଓ ବିଣ—କାଲ୍ (ଦେଖ)
Kālha Kāl (See)

କାଳ—ସଂ. ବି.—(କଳ ଧାତୁ=ଯିବା; ମାପିବା; ଗଣିବା+କର୍ତ୍ତୁ. ଅ)—
Kāla ୧ । ସମୟ—1. Time.

୨ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ—2. A space of time.

୩ । ଋତୁ—3. Season; weather.

୪ । ଉପଯୁକ୍ତ ବା ଉଚିତ ସମୟ—
4. Fit time; opportune moment.

୫ । ସୃଷ୍ଟିର ଯୁଗ—5. Age or aeon of creation.
(ଯଥା—ସତ୍ୟ, ତ୍ରେତା, ଦ୍ୱାପର, କଳି ।)

୬ । ଗୀତ ଗାଇବାର ସମୟ—6. Duration of a song.

୭ । ସୁବିଧା—7. Opportunity.

୮ । ଅବସର—8. Leisure.

୯ । ସଂହାରକ; ପ୍ରାଣଘାତକ; ଯମ—
9. God of death; death personified.

୧୦ । ମରଣ; ମୃତ୍ୟୁ— 10. Death.

୧୧ । ଯମର ଦୂତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—
11. One of the messengers of 'Jama'.

୧୨ । ଶନି ଗ୍ରହ—12. Planet Saturn (which is very inauspicious according to Hindu astrology.)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ସ	ଜ୍ରଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୁ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

୧୩ । କୋକଳ—13. Cuckoo.

୧୪ । ଜୀବଜ କାଳ; ପରମାୟୁ—
14. Span of life or existence.

୧୫ । ସଂହାରକ ରୁଦ୍ର—
15. All-destroyer; an incarnation of Śiba.

୧୬ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଅନନ୍ତ ମୂର୍ତ୍ତି—
16. The Ananta form of Bishṇu.

୧୭ । ରକ୍ତଚଡ଼କ; ରଙ୍ଗଚଡା ଗଛ—
17. A poisonous plant with red flowers; Plumbago Rosea.

୧୮ । କାସମର୍ଦ୍ଦ; କାସିନ୍ଦ ଗଛ—
18 A poisonous plant of black colour; Cassia Sophora.

୧୯ । (କୃ=କୃଷ୍ଟି ତ+ଅଲ ଧାତୁ=କୃଷ୍ଟିତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ—
19. The black colour.

୨୦ । ଲୌହ—20. Iron.

୨୧ । କାଳସର୍ପ—21. A very poisonous black serpent; the black asp.

୨୨ । ପୁରୁଷ—22. The universal soul.

କାଳ ମାୟାର ପରେ ରହ
ପର ଅପଣା ରେବ କାହିଁ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୨୩ । (ବ୍ୟାକରଣ) କୌଣସି ଘଟନା ବା କ୍ରିୟା ଘଟିବାର ସମସୂଚ୍ଚନାର୍ଥ ବିଭାଗ—
23. (grammar) Tense of a verb.

୨୪ । ମନୁଷ୍ୟର ବୟସ ଘଟିତ ଅବସ୍ଥା—
24. Age of life.
(ଯଥା—ବାଲ୍ୟ, ଯୌବନ, ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ।)

୨୫ । ସମୟର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ବିଭାଗ ବା ପରିମାଣ—
25. Division of time.

୨୬ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଯିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ଅବସର ବା ସୁଯୋଗ—26. Proper opportunity or occasion.

ଦେ. ବ—୧ । ଅକାଳ; ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ—1. Famine.

୨ । ମରୁଡ଼ି—2. Drought.

୩ । ମାସ୍ତ ଉତ୍ପାତ ଘୋଟିବା ସମୟ—
3. Time of calamity or pestilence.

୪ । ଶତ୍ରୁ; କାଳଶତ୍ରୁ (ଯମର ଅର୍ଥରୁ ଏ ଭାବ ଆସିଛି)—
4. Implacable enemy.

ନନ୍ଦର ଧନ ଥିଲ କାଳ
ତା ବୋଲେ ନାଶିଲୁ ସକଳ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୫ । ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାରର ସମୟ—
5. Time of influence.

୬ । ରାଜତ୍ୱକାଳ—6. Reign; regime.

୭ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଚକ୍ଷୁର କଣ୍ଟକସ୍ୱରୂପ ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି—
7. (figurative) Eyesore.

୮ । ମରଣ ସମୟ—8. Time of death.

ମୋର ମାରସୀପୁଅ ଜଇ ତ ଶିଶୁପାଳ
ତାହାର ରୁହ ପଦ୍ମ ପୂସଇନୁ କାଳ । କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୯ । ଅନ୍ତକ; ହନ୍ତା; ଘାତକ ବ୍ୟକ୍ତି—
9. Murderer; destroyer.

ଫ. ବିଣ—କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବଗିଞ୍ଚ—Black or dark.

[ଦ୍ର—କାଳର ୨୩ ଅର୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧେ ନୋଟ; କ୍ରିୟାର କାଳ ପ୍ରଧାନତଃ ତିନ ପ୍ରକାର । ଯଥା—ବର୍ତ୍ତମାନ, ଅତୀତ ବା ଭୂତ, ଭବିଷ୍ୟତ୍ ।

୧—ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ ପୁଣି ଚାରି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ—

୧ । ବିଶୁଦ୍ଧ ବର୍ତ୍ତମାନ—ମୁଁ କରୁଅଛି ।

୨ । ନିତ୍ୟପ୍ରବୃତ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନ—ମୁଁ କରେଁ; କରଇଁ ।

୩ । ସମ୍ଭାବ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ—ମୁଁ କରୁଥାନ୍ତୁ (ଏହୁ କ୍ରିୟା ପୂର୍ବରେ ସମ୍ଭାବନାବୋଧକ ଯଦି, ଯଦ୍ୟପି, ଯେବେ ପ୍ରଭୃତି ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।)

୪ । ଆନୁମାନିକ ବର୍ତ୍ତମାନ—ମୁଁ କରୁଥିବି ।

୨—ଅତୀତ ବା ଭୂତକାଳ ପୁଣି ଛଅ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ—

୧ । ଅଦ୍ୟତନ ଭୂତ—ମୁଁ କଲି ।

୨ । ଅନଦ୍ୟତନ ଭୂତ—ମୁଁ କରିଅଛି; କରିଛି ।

୩ । ବିଶୁଦ୍ଧ ଭୂତ—ବା ପ୍ରାଗ୍‌ଭୂତ—ମୁଁ କରିଥିଲି ।

୪ । ଅସମ୍ପନ୍ନ ଭୂତ—ମୁଁ କରୁଥିଲି ।

୫ । ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଭୂତ—ମୁଁ କରିଥାନ୍ତି ।

୬ । ଆନୁମାନିକ ଭୂତ—ମୁଁ କରିଥିବି ।

୩—ଭବିଷ୍ୟତ୍‌କାଳ ମଧ୍ୟ ଚାରି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ—

୧ । ବିଶୁଦ୍ଧ ଭବିଷ୍ୟତ୍—ମୁଁ କରିବି ।

୨ । ଅସମ୍ପନ୍ନ ଭବିଷ୍ୟତ୍—ମୁଁ କରୁଥିବି ।

୩ । ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଭବିଷ୍ୟତ୍—ମୁଁ କରନ୍ତି ।

୪ । ପ୍ରାଗ୍ ଭବିଷ୍ୟତ୍—ମୁଁ କରିଥିବି; କରିସାରିଥିବି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ—

୧ । ଯାହା କ୍ରିୟାର ଉପସ୍ଥିତ କାଳବୋଧକ ତାହା ବିଶୁଦ୍ଧ ବର୍ତ୍ତମାନ ।

୨ । ଯେଉଁ କ୍ରିୟା ନିତ୍ୟମିତ ବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟକାଳରେ ଘଟୁଥିବା ବୁଝାଯାଏ ତାହା ନିତ୍ୟପ୍ରବୃତ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ।

୩ । ଯାହାଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭାବନା ସୂଚିତ ହୁଏ ତାହା ସମ୍ଭାବ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ।

୪ । ଯାହା ଅନୁମାନଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ତାହା ଆନୁମାନିକ ବର୍ତ୍ତମାନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ନ୍ତ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳରେ, ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଈ' ଖୋଳବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳରେ 'ଭୁଅ' ଖୋଳବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳରେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଡ୍ ଦେଖିବେ।

ଅତ୍ତାଡ ବା ଭୂତକାଳ—

୧ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବା ଉତ୍ସର୍ମାପରେ ଘଟିଥିବା କ୍ରିୟାର କାଳକୁ ଅଦ୍ୟତନ ଭୂତ କହନ୍ତି ।

୨ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସହିତ ସମ୍ପୃକ୍ତ କ୍ରିୟାର କାଳକୁ ଅନଦ୍ୟତନ ଭୂତ ବୋଲ୍ଲଯାଏ ।

୩ । ଯାହାଦ୍ୱାରା ବଶୁବ ଅତ୍ତାତକାଳ ବା ସବ୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ପୂବ୍ବକାଳ ବୁଝାଯାଏ ତାହା ବଶୁବ ଭୂତ ।

୪ । ଯେଉଁ କ୍ରିୟାଦ୍ୱାରା ଅତ୍ତାତ କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଘଟନାର ସମାପ୍ତି ବୁଝାଏ ନାହିଁ ତାହା ଅସମ୍ପନ୍ନ ଭୂତ ।

୫ । ଅତ୍ତାତକାଳର ଯେଉଁ କ୍ରିୟାରେ ସମ୍ଭାବନା ବୁଝାଏ ତାହା ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଭୂତ ।

୬ । ଅତ୍ତାତକାଳର ଯେଉଁ କ୍ରିୟା ଅନୁମାନଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ତାହା ଆନୁମାନିକ ଭୂତ ।

ଭବିଷ୍ୟତ୍‌କାଳ—

୧ । ଯେଉଁ କ୍ରିୟା ପରେ ଘଟିବ। ଜଣାଯାଏ ତାହା ବଶୁବ ଭବିଷ୍ୟତ୍ ।

୨ । ଯେଉଁ ଭବିଷ୍ୟତ୍‌କାଳରେ କ୍ରିୟାର ସମାପ୍ତି ବୁଝାଉ ନ ଥାଏ ତାହା ଅସମ୍ପନ୍ନ ଭବିଷ୍ୟତ୍ ।

୩ । ଯେଉଁ ଭବିଷ୍ୟତ୍‌କାଳରେ କ୍ରିୟାର ସମ୍ଭାବନା ସୂଚିତ ହୁଏ ସେ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଭବିଷ୍ୟତ୍ ।

୪ । କୌଣସି ଭବିଷ୍ୟତ୍ କ୍ରିୟା ବା ଘଟନା ଘଟିବା ପୂବ୍ବରୁ ଯାହା ଘଟେ ତାହା ପ୍ରାଗ୍-ଭବିଷ୍ୟତ୍ ।]

[ଦ୍ର—କାଳର ୬୫ ଅର୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧେ ନୋଟ; ଭାଗବତ ୩ୟ ସ୍କନ୍ଧ ଏକାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ କାଳର ପରମାଣ ବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଅଛି— ୨ ପରମାଣୁ=୧ ଅଣୁ; ୩ ଅଣୁ=୧ ତ୍ରସରେଣୁ; ୩ ତ୍ରସରେଣୁ =୧ ତ୍ରୁଟି; ୧୦୦ ତ୍ରୁଟି= ୧ବେଧ; ୩ ବେଧ=୧ ଲବ; ୩ ଲବ =୧ ନିମେଷ; ୩ ନିମେଷ=୧ କ୍ଷଣ; ୫ କ୍ଷଣ=୧ କାଷ୍ଠା; ୧୫ କାଷ୍ଠା=୧ ଲଘୁ; ୧୫ ଲଘୁ=୧ ନାଡ଼ି ବା ଦଣ୍ଡ; ୨ ଦଣ୍ଡ=୧ ମୁହୂର୍ତ୍ତ; ୭ କିମ୍ବା ୭ ଦଣ୍ଡ=୧ ପ୍ରହର ବା ଯାମ; ୪ ପ୍ରହର=୧ ଦିବା; ୮ ପ୍ରହର=୧ ଅହୋରାତ୍ର; ୧୫ ଅହୋରାତ୍ର=୧ ପକ୍ଷ; ୨ ପକ୍ଷ=୧ ମନୁଷ୍ୟ ମାସ (ମନୁଷ୍ୟର ୧ ମାସ=ପିତୃଗଣର ଏକ ଅହୋରାତ୍ର ; ୨ ମାସ=୧ ଋତୁ ; ୩ ଋତୁ=୧ ଅୟନ; ୨ ଅୟନ= ୨ ମନୁଷ୍ୟ ବର୍ଷ=ଦେବତାଙ୍କ ୧ ଅହୋରାତ୍ର; ମନୁଷ୍ୟର ଆୟୁ= ୧୦୦ ମନୁଷ୍ୟ ବର୍ଷ; ୧୭୨୮୦୦୦ ମନୁଷ୍ୟ ବର୍ଷ=ସତ୍ୟଯୁଗ; ୧୨୯୬୦୦୦ ବର୍ଷ=ତ୍ରେତାଯୁଗ; ୮୬୪୦୦୦ ବର୍ଷ=ଦ୍ୱାପରଯୁଗ; ୪୩୨୦୦୦ ବର୍ଷ=କଳିଯୁଗ; ମୋଟରେ ମନୁଷ୍ୟର ୪୩୨୦୦୦୦ ବର୍ଷ=ଦେବତାଙ୍କ ୧୨୦୦୦ ବର୍ଷରେ ଚତୁର୍ଯୁଗ; ୧୦୦୦ ଚତୁର୍ଯୁଗରେ=ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ୧ ଦିନ=୧୪ ମନ୍ୱନ୍ତର । ଏହିପର ୧୦୦୦ ଚତୁର୍ଯୁଗ=ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ଏକ ଘଡ଼ି । ଏହିପର ଅହୋରାତ୍ର ମାନରେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପରମାୟୁ ୧୦୦ ବର୍ଷ । ସୁତ୍ରାଣମତରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପରମାୟୁ ୧୦୦ ବର୍ଷରୁ ୫୦ ବର୍ଷ ଭୋଗ ଯାଇ ଅପର ୫୦ ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ଦିନ ଭୋଗ ହେଉଅଛି ।]

କାଲ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଜାତିବାଚକ—

Kāla A low caste in the Orissa Agency tracts.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—୧ । ଗବଗଛ; ଜଡ଼ାଗଛ—

1. Castor plant.

୨ ଗବଫଳ—2. Castor seed.

୩ । ଗବକାଳ—

3. A concoction of very offensive smell prepared from the pounded castor seeds (after extraction of oil from them by boiling) which is kept at the foot of cocoanut trees which are damaged by insects.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଳ ସ୍ଥାନରେ ଲ ଉଚ୍ଚାରଣ)—

କାଲ (ଦେଶ)—Kāla (See)

(କାଲୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ସଂ. କଲ୍ପ)—୧ । ବଧିର—

କାନା 1. Deaf.

ବହିରା ୨ । ସ୍ତବ୍ଧ—2. Stunned.

ହାଗ ସୋଡ଼ା ଓଃ ଗର୍ଜନ ଜାତ ହେଲ.
ଦୁଇ ସେନା ଶ୍ଲୋକକୁ ହାଲ କଲଇଲ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାପ୍ରସାଦ. ସ୍ୱପ୍ନ ।

୩ । ଶୀତଳ—3. Very cold.

୪ । ନିର୍ଜୀବ—4. Inert.

୫ । କାଲୁଆ; ସ୍ପର୍ଶ ବା ଅନୁଭୂତିରହିତ—

5. Insensitive to touch.

କାଳ ଅସି ଲଟାରେ ପଶିଲାଣି—ଦେ. ପ୍ରବଚନ—ବର୍ତ୍ତମାନ ସମସ୍ତରେ Kāla āsi laṭāre paśilāṇi ଅସମ୍ଭବ ବା ବିପଜ୍ଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ ଘଟିଲଣି । [କୌଣସି ବିପଜ୍ଜନକ ଘଟଣା ଘଟିଲେ (ଯଥା, ଯୁଦ୍ଧଦ୍ୱାରା ପିତୃଦ୍ୱଦ୍ୟା; ଗୁରୁଜନଙ୍କ ଗଞ୍ଜଣା; ସଦ୍ୟଲଙ୍ଘନ; ଦୁର୍ଗଟଣ; ସାଧୁର ଦଣ୍ଡ; ପାଗିର ପୁରସ୍କାର) ଲୋକେ କହନ୍ତି ଯେ କାଳ ଅସି ଲଟାରେ ପଶିଲଣି]—

The times are out of joint.

କାଲକ—ସଂ. ବ. (କଲ୍ ଧାତୁ=ଗଣନା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—

Kāḷaka ୧ । ଦେହରେ ଜନ୍ମକାଳରୁ ଥିବା କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଚଉ; ଦେହରେ କଳାଜାଇ ମଜା—

1. A black mole on the body.

୨ । ଜଳଚର ଧଣ୍ଡ ସାପ—

2. A nonpoisonous aquatic serpent.

୩ । କଳା କାସୁନ୍ଦ ଶାଗ—

3. A pot herb; Cassia Occidentalis.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍ଯ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

୪ । (କଳ ଧାତୁ=ପ୍ରେରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)— ଯକୃତ୍ ରୋଗ—4. A disease of the liver; biliousness.

୫ । ହେଙ୍ଗୁ—5. Asafoetida.

୬ । ଲାଖ; ଜଉ—6. Shell-lac.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କାଳ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ) କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ— (କାଳକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Black.

ଦେ. ଅ—୧ । ବହୁକାଳ—1. For a long time.

ବନକ ଗଉ କାଳକ କଥା—ଉଗ ।

୨ । କାଳଯାକ; ଗତ ବହୁ ଦିବସ ହେଲ୍ଲ—2. For a long time past.

ମାର୍ ମାର୍ ଗଲ୍ଲ କାଳକ, ଅଉ ରହୁଗଲ୍ଲ ପାଳକ—ଉଗ ।

୩ । ଆବଦ୍ଧମାନ କାଳରୁ; ଗତ ହୋଇଥିବା ବହୁକାଳରୁ; ଚିରକାଳଯାଏଁ—3. For an age past; from time immemorial; for ever.

୪ । ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱକ; ପୁରୁଷକ; ଜୀବନଯାକ—4. For one generation; throughout life.

ତୁମ୍ଭର ଏ ଅନୁଗ୍ରହ କାଳକ ରହିଛ—ମଧୁସୂଦନ. ଉତ୍ତରଗ୍ରନ୍ଥଚତ୍ରତ ।

କାଳକଞ୍ଜ—ସଂ. ବ—(କର୍ମ୍ମଧା; କାଳ+କଞ୍ଜ)—୧ । ନୀଳ ପଦ୍ମ— Kālakañja 1. The blue waterlily.

୨ । ଦୈତ୍ୟଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀବିଶେଷ— 2 A class of demons,

ଯେ ନଇଛ ଏବେ ଅର୍ଜୁନ ନାମ ବହୁ,
ହେଲେ କାଳକଞ୍ଜମାନଙ୍କୁ ଶରେ ବହୁ ।
କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାବୀରଚ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

କାଳକଟା—ଦେ. ବି (କ୍ରିୟାବାଚକ)—୧ । ଦିନଯାପନ; ସମୟ ନେବା ବା କଟାଇବା—1. Spending of (one's) time or days.

କାଳକାଟା କାଳବିତାନା

୨ । କାଳକ୍ଷେପଣ; ସମୟର ବୃଥା ବ୍ୟୟ— 2. Whiling away of time.

କାଳକଟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସମୟ ଯାପନ କରିବା— Kālakaṭāibā 1. To pass time.

କାଳକାଟାନ କାଳବିତାନା ୨ । ସମୟ ନଷ୍ଟ କରିବା— 2. To waste time.

କାଳକଟିବା—ଦେ. ବ—ସମୟ ଅତିବାହିତ ହେବା; କାଳଯାପନ— Kālakaṭiba The passing of time.

କାଳକେଟେଯାଓନ୍ନା କାଳବିତନା

କାଳକଣ୍ଟକ—ଦେ. ବ (.ରୂପକ; କାଳ+କଣ୍ଟକ)—ଘୋର ଶତ୍ରୁ— Kālakaṇṭaka A mortal enemy; an implacable foe.

କାଳକଣ୍ଠ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; କାଳ+କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ+କଣ୍ଠ)— Kālakaṇṭha ୧ । (ଦେବାସୁର ଯୁଦ୍ଧରେ ସମୁଦ୍ର ମନ୍ଥନୋଦ୍ଭୂତ କାଳକୂଟବିଷ ପାନ କରିଥିବାରୁ) ନୀଳକଣ୍ଠ; ଶିବ— 1. Śiba (whose throat is said to have turned blue as the effect of the mortal poison which was produced from the churned ocean and which he drank when there was skirmish between the Gods and the demons.

୨ । ମୟୂର—2. Peacock.

୩ । ଖଞ୍ଜନ ପକ୍ଷୀ; କଜଳପାଢ଼ ଚଢ଼େଇ— 3. The black Drongo (bird).

କାଳକଣ୍ଠକ—ସଂ. ବ—(ବହୁବ୍ରୀହି; କାଳ=କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ+କଣ୍ଠ+କ)— Kālakaṇṭhaka କାଳକଣ୍ଠ (ଦେଖ)— Kālakaṇṭha (See)

କାଳକବଳ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାଳର କବଳ)— ୧ । କାଳଗ୍ରାସ; Kālakabala ସମସ୍ତଙ୍କର ବସ୍ତୁର ବିନାଶ—1. Destruction of a thing as the result of the effect of time upon it.

୨ । ମୃତ୍ୟୁ—2. Death.

କାଳକବଳିତ—ସଂ. ବିଣ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାଳ+କବଳିତ) ମୃତ; ମୃତ୍ୟୁ- Kālakabalita ମୁଖରେ ପଡ଼ିଚ—Dead.

କାଳକଯାକ—ଦେ ଅ—୧ । ଚିରଜୀବନ; ଆଜୀବନ— Kālakajāka 1. Life-long; all through life.

୨ । ବହୁକାଳାବଧି—2. For a long time past.

୩ । ଆବଦ୍ଧମାନ କାଳରୁ— 3. From time immemorial.

କାଳକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାମ) (କାଳକ+ଆ)—ରାକ୍ଷସୀବିଶେଷ— Kālakā Name of a demoness.

କାଳ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମୟ ଅତିବାହନ କରିବା; ବିତେଇବା— Kāla kāṭibā To spend or pass time. କାଳକାଟା କାଳବିତାନା

କାଳକାଳ—ଦେ. ବ—୧ । ଚିରକାଳ; ବହୁକାଳ— Kālakāla 1. Long time;

ବହୁତ କଥା କାଳକାଳ ହୋଇବ କାଇକାଳ ଏ କଥା ଅଧାର୍ଯ୍ୟି ଗୋ— ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

୨ । ମହାଦେବ; ଶିବ—2. The God Śiba.

କାଳକାଳକୁ— ଦେ. ଅ— ଚିରଦିନକୁ; ସବୁକାଳକୁ— Kālakālaku For ever.

କଥା ରହିବ କାଇଁକୁ—ଉଗ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବସଉଚ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

କାଲକୁ—ଦେ. ଅ—୧ । କେବେହେଲେ—1. Ever.

Kālaku ୨ । ଭବିଷ୍ୟତରେ—2. In future.

ଅକାଶତଉ ମା ଶସି ନ ଦେବ କାଇକୁ ଧସ୍ତ—ଉଦାଇ. ଗାଇଲଢ଼ଙ୍ଗ ।

କାଲକୁଟୁ—ଗ୍ରାଦେ. (କଲାବାଣ୍ଡି; ଖଡ଼ିଆଲ) ବ—ଟିକ୍‌ଟିକି—

Kālakuṭu House-lizard.

କାଲକୂଟ—ସଂ. ବ (କାଲ=ଯମ+କୂଟ୍ ଧାତୁ=ନଷ୍ଟକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହା ଯମକୁ ମଧ୍ୟ ନଷ୍ଟ କରିପାରେ)—

Kālakūṭa ହଳାହଳ; ମାରାତ୍ମକ ବା ଉତ୍ତ ଗରଳ (ଶିବ ଏହା ପାନ କରିବାରୁ ତାଙ୍କ କଣ୍ଠ କାଳବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଯାଇଥିବା ପୁରାଣ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ)—A mortal poison (drunk by Mahādeba).

କାଲକେୟ—ସଂ. ବ (କାଲକା+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଏୟ୍)—

Kālakeya କାଲକାଗର୍ଭଜାତ ଅତି ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଷଷ୍ଟି ସହସ୍ର ଅସୁରଗଣ—The class-name of very wicked demons born of demoness Kālakā, said to number sixty thousand.

କାଲକ୍ରମ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାଲ+କ୍ରମ)—ସମୟର ଗତି; କ୍ରମେ

Kālakrama କ୍ରମେ ଗତ ହେଉଥିବା ସମୟ—Course of time; time succeeding time; from day to day.

କାଲକ୍ରମେ—ଦେ. ଅ—୧ । ସମୟକ୍ରମେ; କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଗତ ହେଉଥିବା

Kālakrame ସମୟ ଅନୁସାରେ—1. In the course of time; from time to time; from day to day or year to year.

କାଳକ୍ରମେ

ସମୟପର

୨ । ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ—

2. In due course.

କାଲକ୍ଷେପ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାଲ+କ୍ଷେପ)—

Kālakshepa କାଳକ୍ଷେପଣ (ଦେଖ)

Kālakshepaṇa (See)

କାଲକ୍ଷେପଣ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାଲ+କ୍ଷେପଣ)—

Kālakshepaṇa ୧ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟକର୍ମର ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କାଳର ଲଙ୍ଘନ ବା ଅତିକ୍ରମଣ—

1. Letting the fixed time pass.

୨ । ସମୟ କଟାଇବା; କାଳ ଗୁଜାରିବା—

2. Passing of time.

୩ । ବୃଥାରେ ସମୟ ବ୍ୟୟ—3. Waste of time.

କାଲଖଣ୍ଡ—ସଂ. ବ (କାଲ=କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ+ଖଣ୍ଡ)—

Kālakhaṇḍa ଯକୃତ୍‌ରୋଗବିଶେଷ—A disease of the liver.

କାଲଗଙ୍ଗା—ସଂ. ବ (କାଲ=କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ+ଗଙ୍ଗା)—କାଳନ୍ଦୀ ବା ଯମୁନା

Kālagaṅgā ନଦୀ (ଏହାର ଜଳ କୃଷ୍ଣ ବା କାଳବର୍ଣ୍ଣ ଥିବାରୁ)—The Jamunā river (having black water).

କାଳ ଗଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ନିରୂପିତ ସମୟ ଅତିବାହନ କରିବା—

Kāla gaṛdāibā 1. To be beyond time; to let the appointed time pass.

କାଳ ବିତାନା

କାଲଗଡ଼ାନ

କାଲ ଗଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—୧ । ନିରୂପିତ ସମୟରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ

Kāla gaṛdibā ନିଷ୍ପନ୍ନ ନ ହେବା; ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟର ଅତିକ୍ରମ—

କାଳଗଡ଼ା

1. The passing of the fixed time.

୨ । ଭବିଷ୍ୟତ୍ ସମୟରେ କୌଣସି ନିରୂପିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ରଖାଯିବା—

2. Putting off or adjournment of a matter for the future.

୩ । ସମୟର ବୃଥା ନ୍ୟେପଣ—3. Waste of time.

କାଲଗତି—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାଲ+ଗତି)—

Kālagati ୧ । କାଳକ୍ରମ; ସମୟର ପାରମ୍ପର୍ଯ୍ୟ—

1. Course of time; trend of times.

୨ । ଆଗତଛ ଯଥାକ୍ରମ ସମୟ—2. Sequence of time.

୩ । ଯୁଗୋଚିତ ଘଟଣା—3. The spirit of the times.

କାଲଗ୍ରାସ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାଲ+ଗ୍ରାସ)—୧ । ମୃତ୍ୟୁମୁଖ—

Kālagrāsa 1. The jaws of death.

୨ । ମୃତ୍ୟୁ—2. Death.

୩ । ବିନାଶ—3. Destruction; ruin.

କାଳ ଗ୍ରାସିବା—ଦେ. ବ—୧ । ମୃତ୍ୟୁର ସମୟ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବା; ଆସନ୍ନ-

Kāla grāsibā ମୃତ୍ୟୁ ଅବସ୍ଥା ଘଟିବା—

1. Approach of death.

କାଳ ଗ୍ରାସିଲେ ପ୍ରାଣୀ, କହେ ବଜ୍ରର ବାଣୀ,
ସହଜେ ଏଉ ବୃକ୍ଷ ସୀମା—ଘନକୃଷ୍ଣ ।

୨ । ମରିବା; ମରଣ ଘଟିବା—2. Dying.

କାଳଘଣ୍ଟ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ରାକ୍ଷସବିଶେଷ; ରାବଣର ପୁତ୍ର—

Kālaghaṇṭa Name of a son of Rābaṇa.

ବାହୁଁ କାଳଘଣ୍ଟ ଯମଘଣ୍ଟ ଘଣ୍ଟି ଯମ ଉପଯମ ପ୍ରବ ।
ଉତ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାଗ ।

କାଳ ଘୋଟିବା—ଦେ. ବ—କାଳ ଗ୍ରାସିବା (ଦେଖ)

Kāla ghoṭibā Kāla grāsibā (See)

କାଳଚକ୍ର—ସଂ. ବ. (ରୂପକ; କାଲ+ଚକ୍ର)—

Kālachakra ୧ । ଚକ୍ରବତ୍ ଭ୍ରମଣଶୀଳ କାଳ—

1. The wheel of time; devolution of time; the cycle of the ages.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

୨ । ଯମରାଜାର ମୃତ୍ୟୁଜ୍ଞାପକ ଚକ୍ରାସ୍ତ୍ର—

2. The wheeled weapon of the God of Death; the discus weapon of Jāma.

କାଲଜ୍ଞ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (କାଲ + ଜ୍ଞା + ଧାତୁ କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Kālajñā ୧ । ଯେ ଉପଯୁକ୍ତ ସମସ୍ତ ବୁଝି କାମ କରେ—

(କାଲଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. One who knows the suitable time

(କାଲଜ୍ଞତା—ବ) for different acts.

୨ । ଯେ ବୃଥା କାଲକ୍ଷେପ କରେ ନାହିଁ (ଯେ ସମସ୍ତର ମୂଲ୍ୟ ଜାଣେ ବା ବୁଝେ)—2. (Knowing the value of time) Not given to wasting time.

୩ । କାଲବଦ୍ୟା ଜାଣିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—

3. Versed in the science of time.

୪ । କାଲବତ୍; ଯେ କୌଣସି (ଯଥା; ଭୂତ; ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ୍) କାଳରେ ଘଟିବା ବିଷୟ ବା କଥା ଜାଣେ; (ଯଥା—ତ୍ରିକାଲଜ୍ଞ)—4. Knowing the events of different times.

୫ । ଜ୍ୟୋତିଷିକ—5. Versed in astronomy.

ଫ. ବ—କୁକୁଟ—Cock.

କାଲଞ୍ଜର—ଫ. ବ. ପୁଂ. (କାଲ = ମୃତ୍ୟୁ + ଜୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Kālañjara ୧ । ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ; ଶିବ—1. Siba.

(କାଲଞ୍ଜରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପର୍ବତବିଶେଷ—

2. Name of a mountain.

୩ । ଯୋଗିଚକ୍ର—3. The imaginary mystic circle of the 'Jogi'.

୪ । ଦେଶବିଶେଷ—4. Name of a country.

କାଲତ୍ରୟ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାଲ + ତ୍ରୟ)—

Kālatraya ତ୍ରିକାଳ; ଭୂତ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ୍—

The three times; past, present, future.

କାଲଦଇବତ—ଦେ. ବ. (ଫ. କାଲ + ଦୈବତ)—

Kāladaibata ୧ । କାଳଦେବତା; ମୃତ୍ୟୁଦେବତା—

1. Death personified as a Deity.

୨ । ଯମରାଜ—2. Jāma, the king of Death.

ମଝିରେ ହୋଇଣ କାଳଦଇବତ
ହେଲେ ନେଲ ବଂଶ ନୃଚ୍ଚଇଙ୍କ ଗଇଡ । କୃଷ୍ଣଦଂଡ. ମହାରାଉଡ. ଥଡ ।

କାଲଦଣ୍ଡ—ଫ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାଲ + ଦଣ୍ଡ)—

Kāladaṇḍa ଯମରାଜାଙ୍କର ହସ୍ତରେ କଳ୍ପିତ ଦଣ୍ଡ—

The sceptre of Jāma.

ଦେ. ବ. (ରୂପକ)—ମୃତ୍ୟୁରୂପ ଐଶ୍ୱରିକ ଦଣ୍ଡ—

God's visitation in the shape of death of a person or persons.

କାଲଦଣ୍ଡବାହା—ଦେ. ବ. (ଫ. କାଲ + ଦଣ୍ଡବାହା)—ଯମ—

Kāladaṇḍa bāhā The God 'Jama'.

ଦୂତମ୍ ବଳ ବଳ ମାଗୁଛ ମ ଂଏହା
ଏଥ ମୋତେ ଥନ୍ଦେ କାଳଦଣ୍ଡବାହା । କୃଷ୍ଣଦଂଡ. ମହାରାଉଡ. ବନ ।

କାଲଦମନ—ଦେ. ବ. (ନାମ) (ଫ. କାଲ ଯବନ)—

Kāladamana କାଳଯବନ; ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—

Name of a demon.

ଦନ୍ତବକ୍ର ମହାମନ୍ଦ, କାଳଦମନ ଜରସନ୍ଧ । ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

କାଲଦୋଷ—ଗାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (କଚରାଆ ଗ୍ରାମ୍ୟ)—

Kāladosha ମକଦମା ଆଦରେ ଉମାଦ ଦୋଷ—

The bar of limitation of time; time-bar.

ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାଲ + ଦୋଷ)—କାଳାଶୁଦ୍ଧି—

The state of a time being inauspicious for the performance of certain ceremonies.

କାଲଧର୍ମ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାଲ + ଧର୍ମ)—୧ । ମୃତ୍ୟୁ; ମରଣ—

Kāladharma 1. Death.

୨ । ଯୁଗଧର୍ମ; ଯେଉଁ କାଳ ବା କାଳରେ ଯେଉଁ କଥା ବା ଆଚାର ଅବଶ୍ୟ ଘଟିବ—2. Things which must happen in certain ages; the spirit of the times.

୩ । ଯୁଗୋଚିତ ଆଚରଣ; ଯେଉଁ କାଳରେ ଯେଉଁ ଧର୍ମ ବା ଆଚରଣ କରିଯିବା ଉଚିତ—

3. Line of conduct suitable to any time or season; acts which should be done or specified occasions.

କାଲନାଗ—ଫ. ବ. ପୁଂ (କର୍ମଧା; କାଲ + ନାଗ)—

Kālanāga ୧ । କାଳସର୍ପ; କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ବିଷଧର ସର୍ପବିଶେଷ;

କାଳନାଗିନୀ } ସ୍ତ୍ରୀ. କୃଷ୍ଣନାଗ—1. A species of very

କାଳନାଗୀ } poisonous black asps.

କାଳନାଗ ୨ । କାଳିୟ ସର୍ପ—2. The mythological

କାଳାସାଁପ black asp which was vanquished by Śrīkṛushṇa.

ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—୧ । ଖଳ ବ୍ୟକ୍ତି—

1. (figurative) A wicked and virulent

(କାଳନାଗୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) person.

୨ । କଳହୁଡ଼ା ବ୍ୟକ୍ତି—2. A quarrelsome person.

୩ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଶ୍ରୟଦାତା ବା ଉପକାରୀର ଅନିଷ୍ଟ ଘଟାଏ—

3. An ungrateful person.

କାଲନିଶା—ଫ. ବ. (ରୂପକ; କାଲ + ନିଶା)—

Kālaniśā କାଳରାତ୍ରି (ଦେଖ)

Kālarātri (See)

କାଲନେମି—ଫ. ବ—୧ । ହିରଣ୍ୟକଶିପୁର ପୁତ୍ର; ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—

Kālanemi 1. Name of a demon; son of Hiraṇya Kaśipu.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଜଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୬ । ରାବଣର ମାମୁ—

2. Uncle of Rāvaṇa killed by Hanumān.

[ଦ୍ର— କାଲନେମିର ଲଙ୍କାଭାଗ (ନ୍ୟାସ୍ଥ)—ଅନିଶ୍ଚିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଉଦ୍ୟମ ବିଷୟକ ଆଗଉପାଞ୍ଚରେ ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଏ । ଶକ୍ତିଶେଲବିଦ୍ଧ ହୋଇ ମୃତପ୍ରାୟ ହୋଇଥିବା ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ପାଇଁ ଅମରମହୌଷଧ ଆଣିବାରୁ ହନୁମାନ୍ ଗନ୍ଧମାଦନ ପର୍ବତକୁ ଯିବା ସମୟରେ ହନୁମାନ୍‌କୁ ବାଟରେ ବଧ କରିବାକୁ ରାବଣ ତାହାର ମାମୁ କାଲନେମିକୁ ପଠାଇଥିଲା ଓ ହନୁମାନ୍‌କୁ ବଧ କଲେ କାଲନେମିକୁ ଲଙ୍କାରୁ ଅଧେ ପୁରସ୍କାର ଦେବ ବୋଲି ମାମୁକୁ କହିଥିଲା । ହନୁମାନ୍‌କୁ ମାରିବାକୁ ଅନୁକୂଳ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଲଙ୍କାର କେଉଁ ଫାଲକ ସେ ପାଇବ ତାହା କାଲନେମି ଆଗଉପାଞ୍ଚ କରି ସ୍ଥିର କରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ହନୁମାନ୍‌କୁ ବଧ କରି ନ ପାରି କାଲନେମି ହନୁମାନ୍ ହାତରେ ବଧ ହେଲା ଓ ତାହାର ଲଙ୍କାରୁ ଫାଲେ ପାଇବା ପାଞ୍ଚ ଫଳରେ ପହଞ୍ଚି ନାହିଁ ।]

୩ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାଳ + ନେମି)— କାଳଚକ୍ରର ପରିଧି—

3. The rim of the wheel of time.

କାଳନେମିର ଲଙ୍କାଭାଗ— ଦେ. (ନ୍ୟାସ୍ଥ)— ଅନିଶ୍ଚିତ ଘଟନା ସମ୍ବନ୍ଧେ

Kālanemira laṅkābhāga ଆଗଉପାଞ୍ଚ (କାଳନେମି ୬ କାଲନେମିର ଲଙ୍କାଭାଗ ତଳେ ନୋହି (ଦେଖ)—

କାଲନେମିକା ଲଙ୍କାଭାଗ An allusion used in cases of people apportioning things which are uncertain of achievement.

କାଳନ୍ଦି—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. କାଳନ୍ଦୀ)—

Kālandi ୧ । କାଳନ୍ଦୀ ନଦୀ; ଯମୁନା ନଦୀ—

1. River Jamunā.

୬ । କାଳନ୍ଦ (ଦେଖ)

2. Kālindi (See)

୩ । କାଳନ୍ଦୀଚରଣ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକନାମ—

3. A name by which a person named 'Kālindicharaṇa' is popularly called.

କାଳ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦେଶରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ହୋଇବା—

Kāla pardibā The happening of famine in a country.

କାଳପର୍ଣ୍ଣ— ସଂ. ବି. (ବୈଦ୍ୟକ)—ଉତ୍ତର ବୃକ୍ଷ—

Kālaparṇṇa A flowering plant

କାଳପର୍ଯ୍ୟାୟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାଳ + ପର୍ଯ୍ୟାୟ)—

Kālaparjyāya ୧ । କାଳକ୍ରମ—

1. Course of time.

୬ । କାଳ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ; କାଳର ବୈପରୀତ୍ୟ ବା ବିପରୀତ ଗତି; କାଳର ଓଲଟା ଗତି; ଶୁଭ କାଳରେ ଅଶୁଭ ଘଟନା ଓ ଅଶୁଭ କାଳରେ ଶୁଭ ଘଟନା ଘଟିବାର ଅବସ୍ଥା—

2. The going amiss of the time; state of unsuitab and unexpected events happening· the state of times being disjointed; the irony of times.

କାଳପାଡ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାଳ + ପାଡ)—

Kālapāta କାଳପାପନ (ଦେଖ)

Kālajāpana (See)

କାଳପାଶ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାଳ + ପାଶ)—

Kālapāśa ୧ । ଯମଦେବଙ୍କର ପାଶ; ଯମଦୂତ ଯେଉଁ ପାଶକୁ ଆସନ୍ନମୃତ୍ୟୁ ଜୀବଙ୍କ ବେକରେ ଲଗାଇ ମୃତ୍ୟୁ ପାଇଁ ଟାଣନ୍ତି—

1. The noose of death which Jamas peons are said to tie round the necks of dying persons to drag them to death.

୬ । ମୃତ୍ୟୁ—2. Death.

କାଳପୁର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାଳ + ପୁର)—ଯମଭୁବନ—

Kālapura The abode of Death.

ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପାଶ୍ୱର୍କ ବାଶୁପାତେ ନଲେ
କାଳପୁର ଭୂରୁଙ୍କ ରଥେ ଦେଖିଲେ । କୃଷ୍ଣବିହ. ମହାଭାରତ ।

କାଳପୁରୁଷ—ସଂ. ବି—୧ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଶସ୍ତ୍ରଭର୍ଣ୍ଣପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକଟାକାର ଯମଙ୍କ

Kālapurusha ଚଙ୍କର, ଯେ ଆସନ୍ନମୃତ୍ୟୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପରଲୋକକୁ ନେବା ପାଇଁ ଯମଙ୍କଠାରୁ ଆଦେଶ ଆଣି ଆସେ ଓ ଯାହାକୁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଳ୍ପ ଦିନରେ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବ ବୋଲି ଲୋକଭାଷ—

1. The black bodied hideous messenger of the God of Death who comes to dying people with Jama's order to take them.

କାଳପୁରୁଷ ଯେ ମାହା ଲେଖନ କରଇ
କାଳ ଯେ ପୁରୁଷ ତାର କାରଣ ଅଟଇ—ଡାକ୍ତୀ. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତା ।

୬ । ଯମ —2. The God of Death.

୩ । ପୁରୁଷାକୃତି ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜ—

3. The constellation Orion.

[ଦ୍ର— ଏହାର ମସ୍ତକ ମୃଗଶିରା ଓ ଗୋଟିଏ ଖୁଆମୁଣ୍ଡି ଆର୍ଦ୍ରା; ଏହାର କଟିବନ୍ଧ ଇଲ୍ଲା ତାରକାତ୍ରୟ । ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ଅଗ୍ରହାୟଣୀ ।]

୪ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଶୁଭାଶୁଭ ଜ୍ଞାନାର୍ଥ ପୁରୁଷରୂପରେ ଅଙ୍କିତ ଜନ୍ମଲଗ୍ନାଦିକଳ୍ପିତ ଦ୍ୱାଦଶ ରାଶି—

4. (astrology) The 12 signs of the zodiac drawn into the shape of a man.

କାଳ ପୂରିବା— ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମାର ପକାଇବା—

Kāla pūrāibā 1. To kill.

ଯେବେ ଭୂରୁମାନଙ୍କ ପୂରଇବ କାଳ—କୃଷ୍ଣବିଂହ ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉତ୍ପ	ଉଅ	ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଗନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ତ

୨ । ମରିବା—2. To die.

ପାଏ ତ ଚଲେଣି ମୋ ଦେହଯାକ ବଳ
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ସଙ୍ଗେ ଯୁଝି ପୂରଇବ କାଳ—କୃଷ୍ଣଜି୍ମ. ମଦ୍ଭାରତ. ବଣ୍ଟ ।

କାଳ ପୂରବା—ଦେ. ବ—୧ । ଜୀବନାନ୍ତ ସମସ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା; ମୃତ୍ୟୁ ଆସନ୍ନ ହେବା—
Kāla puribā
1. Death being imminent.

୨ । ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବା—2. Death taking place.

କେ ବୋଲଇ କେତେ କାଳରେ ଏହି କାଳ
ହୋଇବ ଆଜି ଉହିଁ ପୂରବ ଅସ୍ତ କାଳ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

କାଳପୃଷ୍ଠ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କାଳ + ପୃଷ୍ଠ)—୧ । କଙ୍କପକ୍ଷୀ—
Kālaprushṭha
1. The Numidian Crane.

୨ । କର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ଧନୁର ନାମ—
2. The bow of king Karṇṇa.

୩ । ମୃଗବିଶେଷ—3. A kind of antelope.

କାଳବଶ—ସଂ. ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାଳ + ବଶ)—
Kālabaśa ୧ । କାଳ ବା ସମସ୍ୟର ଅଧୀନ—
1. Subject to time.

୨ । ମୃତ୍ୟୁର ଅଧୀନ—2. Subject to death.

ଦେ. ବ—୧ । କାଳକ୍ରମ; ସମସ୍ୟକ୍ରମ; ଘଟନାକ୍ରମ; ସମସ୍ୟଗତ୍ତି—
1. Course of time.

୨ । ମୃତ୍ୟୁ—2. Death.

ଏହିରୁ ଆନ ହୋଇ ଯେତେ ଜଳା ଥିଲେ
କାଳବଶେ (୧ମ ଅର୍ଥ) କାଳବଶ (୨ୟ ଅର୍ଥ)କୁ ପାଇଲେ—
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

କାଳବଶେ—ଦେ. ଅ—କାଳକ୍ରମେ; ସମସ୍ୟର ଗତ୍ତି ଅନୁସାରେ—
Kālabaśe In the course of time.

କାଳବସନା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କାଳ = କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ + ବସନ = ବସ୍ତ୍ର + ଆ)—ନୀଳାମ୍ବରା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Kālabasanā (female) Wearing blue cloth.

ବରସେ ରସନା ବଳମ୍ବେ କରବ କପଁ। ମୁଁ କାଳବସନା—
ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମଭ୍ୟାନଶ୍ୱ ।

କାଳବାତ—ଦେ. ବ—ରୋଗବିଶେଷ; [ଏହା କୁଷ୍ଠ ରୋଗର ପୂର୍ବଲକ୍ଷଣ; ଏଥିରେ ଶରୀରର ଚର୍ମ୍ମରେ କଳାଦାଗ ଦେଖାଯାଏ ଓ ଉକ୍ତ ଅଂଶରେ ସ୍ପର୍ଶାନୁଭବ ଶକ୍ତିଲୋପ ହୁଏ]—
Kālabāta A disease which precedes leprosy and turns the skin insensitive to touch.

କାଳବିକାଳ—ଦେ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; କାଳ + ବିକାଳ)—ଯମଙ୍କରଦ୍ୱୟ—
Kālabikāla Name of a pair of 'Jama's peons.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଆତ୍ମାକୁ କାଳପାଶରେ ବାନ୍ଧି ଯମଙ୍କ ସମ୍ମୁକୁ ନଅନ୍ତି ।]

କାଳବିପର୍ଯ୍ୟୟ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାଳ + ବିପର୍ଯ୍ୟୟ)—
Kālabiparjyaya କାଳପର୍ଯ୍ୟାୟ ୨ (ଦେଖ)
Kālaparjyāya 2. (See)

କାଳବିଭୂତି—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କାଳ + ବିଭୂତି)—ଯମ—
Kālabibhūti The God Jama.

ତ୍ରାସ୍ତ କୃତାନୁଭବ କାଳବିଭୂତି ପ୍ରଭବ ଶବ ଦେଶର
ଅଭୟନ୍ତ ଘୋର ଯେ—ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

କାଳବେଳ—ଦେ. ବ. (ଏକାର୍ଥକ ସହଚର ଶବ୍ଦ; ସଂ. କାଳ + ବେଳା)—ସମସ୍ୟ—
Kālabela Time.

କାଳବେଳା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାଳ = ଶନି + ବେଳା = ସମସ୍ୟ)—ଜ୍ୟୋତିଷମତେ ସପ୍ତାହର ଯେଉଁ ଯେଉଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଶୁଭ ସମସ୍ୟ; ବାରବେଳା—
Kālabelā Certain inauspicious periods of each day of the week according to Hindu astrology.

କାଳବେଳା ହୋଇଅଛ ବେଳ ନେଷ୍ଟର—
ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ବଣ୍ଟ ।

[ଦ୍ର—ଏ ସମସ୍ୟରେ ଯାତ୍ରାଦି ଶୁଭକର୍ମ ନିଷିଦ୍ଧ ।]

କାଳବେଳା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଓଡ଼ିଆ ଡାକରସି ବଚନ:—

ରବି ଦଶ ଘଡ଼ି ସୋମ ଚଉଠା,
ବାର ମଙ୍ଗଳ ପଞ୍ଚିଶ ଷଠା,
ଗୁରୁ ଚଉଦ ମଙ୍ଗି ଆଠ,
ଉଦସ୍ତ ଅସ୍ତ ଶନିର ପାଟ ।

ରବି	ଦିବସ	୫ମ	ଯାମାର୍ଦ୍ଧ ଓ ରାତ୍ରି	୬ଷ୍ଠ ଯାମାର୍ଦ୍ଧ
ସୋମ—	,,	୨ୟ	,,	୪ର୍ଥ
ମଙ୍ଗଳ—	,,	୬ଷ୍ଠ ,,		୨ୟ ,,
ବୁଧ—	,,	୩ୟ ,,		୭ମ
ଗୁରୁ—	,,	୭ମ		୫ମ ,,
ଶୁକ୍ର—	,,	୪ର୍ଥ	,,	୩ୟ ,,
ଶନି—	,,	୧ମ ,,	,,	୧ମ ,,

କାଳଭୃତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ପା—କାଲ୍‌ଭୃତ୍)—କାଲ୍‌ବୁତ୍ (ଦେଖ)
Kalabhut Kālbut (See)

କାଳଭୁଜଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. ପୁଂ.—(କର୍ମ୍ମଧା; କାଳ + ଭୁଜଙ୍ଗ)—କାଳନାଗ (ଦେଖ)—Kālanāga (See)
Kālabhujaṅga (କାଳଭୁଜଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କାଳଭୈରବ—ସଂ. ବ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; କାଳ + ଭୈରବ = ଗୁରୁତ୍ୱ)—
Kālabhairaba ୧ । ଶିବଙ୍କ ଶରୀରରୁ ଜାତ ଶିବାନୁଚରବିଶେଷ—
1. An attendant of Mahādeba born of his body.

୨ । କାଶୀରେ ପୂଜିତ ଶିବାନୁଚର—2. Name of an idol at Benares.

କାଳମଷ—ଗ୍ରା. ବ.—(ସଂ. କଲୁଷ)—କଲୁଷ (ଦେଖ)
Kālamasha Kalmasha (See)

କାଳମହରଗ—ଗ୍ରା. ବ.—(ସଂ. କାଳ + ମହାର୍ଘ)—ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ—
Kālamaharaga Famine.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ପ୍ରତ୍ୟାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିଥିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆ' ଖୋଜିବେ; 'କଥୁ' ନ ମିଳିଲେ 'କନ୍ଥୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

କାଲମାନ—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାଲ + ମାନ)—ସମୟର ପରିମାଣ—1. Measure of time.

Kālamāna

୨ । କଳା ତୁଳସୀ—2. The black variety of Holy Basil plant.

କାଲମାୟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କାଳମାୟୀ (ଦେଖ)

Kālamāyā Kālamāyī (See)

କାଲମାୟୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ସଂ. କାଳ + ମାୟା)—ପୁରାଣବର୍ଣ୍ଣିତ ଠାକୁରାଣୀବିଶେଷ—Name of a Goddess mentioned in the Purāṇas.

Kālamāyī

କାଲ ମାରିବା—ଦେ. କ.—(ଦେଖ) ଥଣ୍ଡା ଦୋଇଯିବା—The state of the body becoming cool through intense cold.

Kāla māribā

କାଲୟ—ସଂ. ବ.—ପୀତଚନ୍ଦନ (ଦେଖ)

Kālaya Pītachandana (See)

କାଲଯବନ—ସଂ ବ. (ନାମ) (କାଳ + ଯବନ)—ଯବନରାଜବିଶେଷ; [ଶୂଳପାଣିଙ୍କ ନଯୋଗରେ ଗାର୍ଗ୍ୟ ମୁନିଙ୍କ ଔରସରୁ ଜାତ; ଏ ମହାଦେବଙ୍କ ବରରେ ବିଶେଷ ଅଦ୍ୟାଶକ୍ତି ହେବାରୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କୌଶଳପୂର୍ବକ ମୁଚକୁନ୍ଦର କୋପ-ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏହାକୁ ବଧ କରାଇ ଥିଲେ]—A very oppressive demon-king who was slain by Śrīkṛushṇa by means of a stratagem

Kālajabana

କାଲଯମ—ସଂ. ବ.—୧ । ମୃତ୍ୟୁ—1. Death.

Kālajama

୨ । ମୃତ୍ୟୁ ଦେବତା—2. The God of Death.

କାଲଯାପନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାଳ + ଯାପନ)—୧ । ସମୟ-କ୍ଷେପଣ; କାଳ କଟାଇବା—1. The passing or whiling away of time.

Kālajāpana

୨ । ବିଳମ୍ବ—2. Delay.

୩ । ଦିଁ କରିବା ହିଁ କରିବା ବୋଲି ବେଳ ବଢ଼ାଇବା—3. Procrastination.

୪ । ଲୋକଯାତ୍ରା ନିର୍ବାହ; ଗୁଜରାନ୍ ମେଣ୍ଟଣ—4. Eking out of one's subsistence.

କାଲଯୋଗିନୀ—ସଂ. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଯୋଗିନୀ (୬) (ଦେଖ)

Kālajoginī Jōginī (See)

କାଲଯୋଗ୍ନି—ଗ୍ରା. ବ. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. କାଳ ଯୋଗିନୀ)—

Kālajognī Jōginī (2) (See)

ଦିଗ୍ୱାର ଭଳେ ଉଡେ ଚୁଏ କାଳଯୋଗ୍ନି । ସାରଳା- ମହାଭାରତ ।

କାଲରାତ୍ରି—ସଂ. ବ.—(ରୂପକ; କାଳ + ରାତ୍ରି)—୧ । ପ୍ରଳୟ ବା ମୃତ୍ୟୁ ଆଦି ନାନା ଅଶୁଭ ଘଟଣା ଘଟିବାର ରାତ୍ରି—1. A night in which dreadful events take place.

Kālarātri

୨ । ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ରାତ୍ରିର ଅଶୁଭକର ସମୟ—2. Inauspicious period of the night according to Hindu astrology.

୩ । ଝଡ଼ ବର୍ଷା ଆଦି ହେଉଥିବା ଘୋର ଅନ୍ଧକାରମୟ ରାତ୍ରି-3. Dreadful dark night of rain and storm.

୪ । କଳ୍ପାନ୍ତ କାଳର ରାତ୍ରି—4. The long night which will shroud the universe at the end of a Kalpa when the creation will be deluged with the universal flood.

କାଲଲବଣ—ସଂ. ବ. (କାଳ = କୃଷ୍ଣ + ଲବଣ)—ବଟଲବଣ—Fœtid salt; black salt.

Kālalabaṇa

କାଲଶତ୍ରୁ—ସଂ. ବ. (ରୂପକ କର୍ମଧା; କାଳ + ଶତ୍ରୁ)—

Kālaśatru

୧ । ଉତ୍ପାତ୍ତର ବା ଅଦ୍ଭୁତଶକ୍ତି ଯନ୍ତ୍ରଣାଦାୟକ ଶତ୍ରୁ—1. A tormenting enemy.

୨ । ମାରାତ୍ମକ ଶତ୍ରୁ—2. A mortal enemy.

କାଲଶି—ଦେ. ବ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ବା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଦେବତା ଲାଗନ୍ତି; ଯାହାଠାରେ ଦେବତା ଉତ୍ତ ହୁଅନ୍ତି—(କାଳଶୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. A man or woman who is periodically possessed by the spirit of a Deity and who pronounces inspired oracles.

Kālaśi

୨ । ବସନ୍ତ ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି [ଏହା ଶବ୍ଦାରମ୍ଭରେ ବସନ୍ତ (ଶୀତଳା ଠାକୁରାଣୀ) ବଜେ କରିଥିବାର ବିଶ୍ୱାସ ହେତୁ]—2. A person suffering small pox.

କାଲଶି ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କାଲଶି ବା କାଳଶୁଣୀଠାରେ ଦେବତାଙ୍କର ଆଦେଶ କରାଇବା ଲାଗି (ଧୂପ, ଘାଣ୍ଟ, ପଣା, ଘଣ୍ଟ ଓ ବାଜା ବଜାଇବା ଆଦି ଉପାତ୍ତ କରିବା—To take preliminary steps (e.g. burning of incense and light, sounding of gongs and drums, and offering of sweet drink etc.) for causing the spirit of a Deity to descend upon or possess a particular person, with a view to hear the Deity's wishes and oracles.

Kālaśi lagāibā

କାଲଶି ଲାଗିବା—ଦେ. ବ—ମନୁଷ୍ୟଙ୍କଠାରେ ଦେବତାଙ୍କର ଆବେଶ—The spirit of a Deity possessing a man or woman.

Kālaśi lāgibā

କାଲଶୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କାଲଶିର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—1. Feminine of Kālaśi.

Kālaśuṇī

୨ । ଗ୍ରାମଦେବତାବିଶେଷ—2. Name of a popular Goddess.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

କାଲଶୁବ୍ଧି—ସଂ. ବ (ଶ୍ରୀଦତ୍ତ; କାଲ + ଶୁବ୍ଧି)—(ଜ୍ୟୋତିଷ) ହିନ୍ଦୁ Kālaśuddhi ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ବିବାହ ବ୍ରତାଦ ଶୁଭକର୍ମ (କାଲାଶୁବ୍ଧି—ବିଶେଷ) ସ୍ଥାନମାନ କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ବା ଶୁବ୍ଧ ସମୟ—Favourable time for the performance of social or family ceremonies (e. g. marriage, upanayana).

କାଲଶେଷ—ସଂ. ବ. (କଲଶୀ + ଉବାର୍ଥେ. ଏଷ୍)—
Kālaśeya ଘୋଳ; ତକ୍ର; ଚଚ୍ଚା; ଘୋଳ ଦହି—Churned curd (after the butter is removed).

କାଲସର୍ପ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—କାଲନାଗ (ଦେଖ)
Kālasarpa Kālanāga (See)
(କାଲସର୍ପୀ; କାଲସର୍ପିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କାଳ ସର୍ପ ବେକରେ ଗୁଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—
Kāla sarpa bekare gurdāibā
୧ । ଜାଣିଶୁଣି ବିପଦକୁ ପାଖକୁ ଡାକ ଆଣିବା—
1. Knowingly to court misfortune.
୨ । ସର୍ବନାଶକାସ୍ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନିଜ ପାଖରେ ରଖିବା—
2. To give shelter to a person who is sure to turn round and bite you to death.
୩ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ଦୁଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ରଖିବା—
3. To keep a wicked person near someone.

କାଳ ସହିବା——ଦେ. ବ—ଭର ସହିବା; ଅପେକ୍ଷା ବା ବିଳମ୍ବ କରିବାକୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ ହେବା—Brooking of delay.
Kāla sahibā

କାଲସାପ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଲ ସର୍ପ)—କାଲନାଗ (ଦେଖ)
Kālasāpa Kālanāga (See)
କାଳସାପ
କାଳାସାଁପ
(କାଲସାପୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କାଲସାର—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କାଲ = କୃଷ୍ଣ + ସାର)—
Kālasāra ୧ । କୃଷ୍ଣସାର ମୃଗ; କଳାବାହୁଟିଆ; ବାଲି ହରିଣ—
1. The black spotted deer; the Indian antelope; antelope Cervi Capra.
୨ । ପୀତ ଚନ୍ଦନ (ଦେଖ)
2. Pīta chandana (See)

କାଲସୂତ୍ର—ସଂ. ବ. (କାଳ + ସୂତ୍ର)—
Kālasūtra ୧ । କାଳପାଶ (ଦେଖ)
1. Kālapāśa (See)
୨ । ହିନ୍ଦୁ ପୁରାଣୋକ୍ତ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ତାମ୍ରମୟ ନରକବିଶେଷ—
2. Part of hell containing molten copper (according to Hindu mythology).

କାଲସୂତ୍ରକ—ସଂ. ବ. (କାଲସୂତ୍ର + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—
Kālasūtraka କାଳସୂତ୍ର (ଦେଖ)
Kālasūtra (See)

କାଲସେୟ—ସଂ. ବ. (କଲଶୀ + ଉବାର୍ଥେ. ଏଷ୍)—
Kālaseya କାଲଶେଷ (ଦେଖ)—
Kālaśeya (See)

କାଲସ୍କନ୍ଧ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କାଲ = କଳା + ସ୍କନ୍ଧ)—
Kālaskandha ୧ । ଜୀବକ (ଦେଖ)
1. Jīvaka (See)
୨ । କେନ୍ଦୁ (ଗଛ) (ଦେଖ)
2. Kendu (tree) (See)
୩ । ଡୁମୁର ଗଛ—
3. The big fig tree.
୪ । ତମାଳ (ବୃକ୍ଷ) (ଦେଖ)
4. Tamāla (tree) (See)

କାଳ ହାତରେ (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର) ବାଳ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—
Kāla hātare (kaunasi byaktira) bāla debā
ହତ୍ୟା କରିବା; ବଧ କରିବା—To kill (a person)

ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ ବେଢ଼ି ମାରନ୍ତେ ବ୍ରୁରବଳ
ଅର୍ଜୁନ ହେଲେ କାଳ ହାତେ ତାଙ୍କ ବାଳ । କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

କାଳ ହେବା—ଦେ. ବ—ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବା—
Kāla hebā The happening of death.
(ଯଥା—ଅମୁକର କାଳ କାଳ ହେଲା ।)
ଦେ. କ୍ରି—୧ । (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି) ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶତ୍ରୁ-ରୂପେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେବା—
1. To turn out to be a bitter enemy.
(ଯଥା—ସେ ଘର ମୋର କାଳ ହୋଇଛି ।)
୨ । ଅନ୍ତରାୟ ହେବା—
2. To act as a hindrance or obstacle.

କାଲ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କଲ୍ଲ)—
Kālā ୧ । ବଧିର—1. Deaf.
୨ । ସାମାନ୍ୟ ବଧିର; ବଡ଼ବୋଲ୍ଲା—
2. Partially deaf;one who can hear sounds loudly uttered.

କାଲା—ସଂ. ବିଣ. (ସ୍ତ୍ରୀ) (ସଂ. କାଲ) – କଳା; କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—Dark; black.

କାଲା—ସଂ. ବ. (କାଲ + ଆ)—
Kālā ୧ । ମାଲମ୍; ମାଲ କଲମ୍ ଲତା—
1. A creeper; Ipomoea Hedecea.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଦୁଇଟିଯାକରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବସଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଜୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜୂଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତୂ' ଦେଖିବେ ।

୬ । କୃଷ୍ଣକ୍ରିୟତ୍ତ; କଳମ୍ବ କାଙ୍ଗସ୍ପ କଲାଉଫୁଡ଼ ଲତା—
2. Ipomoea Turpethum (creeper).

୩ । ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା; ମଞ୍ଜଆଡ ଲତା—
3. Indian madder;Rubia Cordifolia(creeper.)

୪ । ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧା (ଗଛ) (ଦେଖ)
4. Aśwagandhā (tree) (See)

୫ । ପାଟଳି (ଗଛ) (ଦେଖ)
5. Pāṭalī (tree) (See)

କାଳ୍ୟାଦ୍‌ମୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଗେଡାଙ୍କଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ହିନ୍ଦୀ; ସଂ. କାଳ=ହି. କାଲ୍ୟ+ଫା. ଆଦ୍‌ମୀ)—
Kālāādmī
୧ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଶରୀରବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A black-skinned person.

୨ । ଶ୍ୟାମଳ ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି—
2 A dark complexioned person.

୩ । ଭାରତୀୟ ଓ ନିଗ୍ରୋ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. An Indian or a Negro.

କାଳାକାଳ—ସଂ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; କାଳ+ଅକାଳ)—
Kālākāla ୧ । କାଳ ଓ ଅକାଳ; ସୁସମୟ ଓ ଅସମୟ —
1. Good and bad times.

୨ । ଉପଯୁକ୍ତ ଓ ଅନୁପଯୁକ୍ତ ସମୟ—
2. Fit and unfit times.

୩ । ଶୁଭ ଓ ଅଶୁଭ ସମୟ, ଶୁଦ୍ଧ ଓ ଅଶୁଦ୍ଧ ସମୟ—
3. Holy or propitious time and the opposite.

କାଳାଗୁରୁ—ସଂ. ବ. (କାଳ+ଅଗୁରୁ)—୧ । କୃଷ୍ଣ ଚନ୍ଦନ; କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ
Kālāguru ସୁଗନ୍ଧ କାଷ୍ଠବିଶେଷ—
1. Aloeswood; Eaglewood (tree)

୨ । ଗୁଗ୍ଗୁଳ (ଦେଖ)
2 Guggula (See)

କାଳାଜର୍—ଦେ. ବ – ଆସାମରେ ଦେଖାଯିବା ମାଲେରିଆ ପରି ଏକ-
Kālājar ପ୍ରକାର ଅସାଧ୍ୟ ଓ ମାରାତ୍ମକ ଜ୍ୱର—
The Kalaajar of Assam.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପ୍ଲୀହା ଓ ଯକୃତ୍ ବଢ଼େ । ଏ ଜ୍ୱରର ବିଷ ଏକ ପ୍ରକାର ମାଛି (sandfly) ଓ ଦୂଷିତ ଖାଦ୍ୟଦ୍ୱାରା ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହରୁ ଅନ୍ୟ ଦେହକୁ ସଞ୍ଚାଳିତ ହୁଏ ।]

କାଳାନଳ—ସଂ. ବ. (କାଳ=ସର୍ବସଂହାରକ+ଅନଳ)—
Kālānala ପ୍ରଳୟକାଳୀନ ସର୍ବଗ୍ରାସୀ ଅଗ୍ନି—
The all-devouring fire of the universal dissolution.

କାଳାନଳ ପରିବେଶ ସଙ୍ଗେ ଦେଖେ ଗୋଷ୍ଠି ।
ମହାଦେବ. ବଙ୍ଗୁକେଶରୀ ପୂରଣ ।

କାଳାନ୍ତ—ସଂ. ବ. (କାଳ+ଅନ୍ତ)—ଯମ ଦେବତା—
Kālānta An epithet of the God of death.

ଦଶନ୍ତ ସଙ୍କଳେ ଚତୁଁ କାଳାନ୍ତ ସଦୃଶ । ମହାଦେବ—ବଙ୍ଗୁକେଶରୀ ପୂରଣ ।

କାଳାନ୍ତକ—ସଂ. ବ. (କାଳ+ଅନ୍ତକ)—କାଳାନ୍ତ (ଦେଖ)
Kālāntaka Kālānta (See)

କାଳାନ୍ତର—ସଂ. ବ. (ପରଜନ୍ମାଦି; କର୍ମ୍ମଧା; ଅନ୍ୟ+କାଳ; ଅନ୍ୟଠାରେ
Kālāntara 'ଅନ୍ତର' ଆଦେଶ)—୧ । ଅନ୍ୟ ସମୟ—
1. Another time.

୨ । ଅତୀତ କାଳ—2. Past time; the past.

୩ । ଆଗାମୀ କାଳ; ଭବିଷ୍ୟତ୍—
3. Future time; the future.

କାଳାଶୁଦ୍ଧି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାଳ+ଅଶୁଦ୍ଧି)—
Kālāśuddhi ୧ । ମୃତକ ଓ ସୂତକଜନିତ ଅଶୁଦ୍ଧ କାଳ—
1. The period of impurity due to a birth and death in the family.

୨ । ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଉବାହାଦି ଶୁଭ କର୍ମ ପାଇଁ ଅଶୁଦ୍ଧ କାଳ—2. Unfavourable time; time which is not considered propitious according to Hindu astrology.

କାଳାସୁନୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପୁରାଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଠାକୁରାଣୀବିଶେଷ—
Kālāsunī Name of a popular Goddess mentioned in the Purāṇas.

କାଳି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଳ)—୧ । ସ୍ୟାହି; ମସୀ—1. Ink.
Kāli ୨ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଜଳୀୟପଦାର୍ଥ—2. Black liquid.
(ଯଥା— ଗୋବର କାଳି, ଦେଇଛୁ ଛାଲି—ସବାର ବେଦ୍ୱେର୍‌ଙ୍କ ଡାକ ।)

୩ । ମସୀଗୁଣ୍ଡ—3. Ink powder.

୪ । କାଳିମା; କଳଙ୍କ—4 Stain.
ନଜ ମୁଣ୍ଡେ କାଳି ଦେଇ ସେହୁ କାଳି ଦେଲୁ ମୋତ୍ତର ବଦନେ । ଦଂ
ରଘୁନାଥ. ପାଞ୍ଚଳୀ ।

୫ । କଳାରଙ୍ଗ—5. Black colour.

୬ । ଦୋକାନଠାରୁ ଉଧାର କର ପଣ୍ୟବସ୍ତୁ ବା ସଉଦା କିଣିବା; ଉଠାଣ—6. Purchase of commodities on credit.
ସେମାନେ ସଉଦା କାଳି ଦେବେ ନାହିଁ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

୭ । ସଉଦା ନେଇ ଥିବା ଯୋଗୁଁ ଦୋକାନୀର ଗ୍ରାହକ ଉପରେ ଥିବା ବାକୀ—7. Arrears due to a grocer from a purchaser on credit.

୮ । ଗଗଡ଼ର ଅଖର ଅଗରେ (ଚକର ନାଇରକୁ ଘୂରିବା ଅଂଶରେ) ଦିଆଯିବା ତେଲର କାନ୍ଦି—8. Sediment of oil given on ends of the axle of a cart for lubricating the nave-hole of the cartwheel.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ଛ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

୯ । (ସଂ. କାଳିୟ) — କାଳିୟ ନାଗ (ଦେଖ)
9. Kāliya nāga (See)

୧୦ । କାଳୀଚରଣର ଡାକ ନାମ —
10. Name for calling Kālīcharaṇa.

୧୧ । ବିଛୁଆତି (ଦେଖ)
11. Bichhuāti (See)

ଗ୍ରା.ଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.— ବନ୍ଯପ୍ରାଣୀକ ଘେର୍ କର ଜଙ୍ଗଲର ଗୁର ଆଡ଼୍ ବଣଜନ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ଶିକାରୀ ନକଟକୁ ଘଉଡ଼ାଇ ଆଣିବା କର୍ମ—Act of driving wild beasts to the hunter by beating the jungle; beat.

କାଲି—ଦେ. ବି. (ସଂ. କଲ୍ୟ)—୧ । ଗତ କାଲି—
Kāli 1. Yesterday.

କାଲ ୨ । ଆଗାମୀ କାଲି—2. Tomorrow.

କଲ

ଦେ. ବିଣ.— ଅଳ୍ପକାଳ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ—Recent.

ଗ୍ରା.ଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର) ବି.(ଳ ସ୍ଥାନରେ ଲ ଉଚ୍ଚାରଣ)କାଲି (ଦେଖ)
Kāli (See)

ଗ୍ରା.ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ – କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣା (ସ୍ତ୍ରୀ) —
(କଳା; କଲିଆ —ଘୁଂ) Dark complexioned. (woman).

କାଲିଅଞ୍ଚ—ଦେ. ବି. ପୁଂ.— (ସଂ. କାଳିୟ)—୧ । କାଳନାଗ (ଦେଖ)
Kāliañcha 1. Kālanāga (See)

(କାଳିଅଞ୍ଚୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ପୁରୁଷ—
2. A black complexioned man.

ସେହୁ କାଲିଅଞ୍ଚ ଯାହା କଲ୍ । ଉଗ ।

କାଲିଅଞ୍ଚ ନାଗ—ଦେ. ବି. ପୁଂ – କାଳନାଗ (ଦେଖ)
Kāliañcha nāga Kālanāga (See)

କାଲିଅନ୍ଧାର—ଦେ. ବି. (ସଂ. କାଳମା + ଅନ୍ଧକାର)— ବଡ଼ ଘୋର; ଗଭୀରାନ୍ଧାର; ସେତେବେଳେ ପୃଥିବୀରୁ ଅନ୍ଧାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଦୂର ହୋଇ ନ ଥାଏ ଓ ଘଉ ଜାଙ୍ଗୁଳୁ-ଜାଙ୍ଗୁଳୁ ହେଉ ଥାଏ—Time just before daybreak.

କାଲିଅନ୍ଧାରି—ଦେ. ବି.—କାଳିଅନ୍ଧାର (ଦେଖ)
Kāliandhārī Kāliandhāra (See)

କାଲିଅନ୍ଧାରୁଆ—ଦେ. ବି.—କାଳିଅନ୍ଧାର (ଦେଖ)
Kāliandhāruā Kāliandhāra (See)

କାଲିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କାଳ)—୧ । କଳା; କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
Kāliā Black coloured.

୨ । କୃଷ୍ଣକାୟ—2. Dark - complexioned; dark-skinned.

୩ । (ଅମୂକ) କାଳସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ)—
. Relating to an age or time.
(ଯଥା—କଳିକାଳିଆ ପିଲ୍ଲ;ବୁଢ଼ାକାଳିଆ ପୁଅ ।)

ଦେ. ବ.—୧ । କଳାବର୍ଣ୍ଣର ବଳଦ—
1. Black bullock.

୨ । (ଦେବତ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ କଳା ଥିବାରୁ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—2. A name of Śrīkṛushṇa (owing to his dark complexion)

କାଲିଆ ପାଦେ ମିତ ନ ପଡ଼ୁରୁ । ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । କାଳୀଚରଣର ଡାକ ନାମ—
3. Name for calling Kālīcharaṇas.

କାଲିଆ—ଗ୍ରା. ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ.—୧ । କାଳିଆ; କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
Kāliā 1. Black.

୨ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଦେହବିଶିଷ୍ଟ; କୃଷ୍ଣକାୟ—
2. Black complexioned.

ବୈଦେ. ବି. (ଆ. କାଳିଆ)— ମାଛ ବା ମାଂସର ତରକାରୀ—
Curry of fish or meat.

କାଲିଆ ଖଡ଼ା ଚଉଡ଼ା— ଦେ. ବି.—ଚଲିକାର ଏକ ପ୍ରକାର ଲମ୍ବା ବଡ଼
Kāliākhardā chingurdi ଚଙ୍ଗୁଡ଼ି—A kind of lobster found in the Chilka lake of Puri district.

[ଦ୍ର—ବଡ଼ବାଲିଆ ଚଙ୍ଗୁଡ଼ର କାଚ ରଙ୍ଗାର ଓ କାଳିଆଖଡ଼ା ଚଙ୍ଗୁଡ଼ର କାଚ କୃଷ୍ଣାର; ଏମାନେ ଲମ୍ବରେ ଏକ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ନ୍ତି ।]

କାଲିଆ ସୁନାରୀ— ଦେ. ବି. (ନାମ)—କେଶବଚନ୍ଦ୍ର ସେନଙ୍କ ସମସାମୟିକ ବାଲେଶ୍ୱରର ଜଣେ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ବଣିଆ କାରିଗର— Name of a talented goldsmith of Balasore.

[ଦ୍ର—ଏ ୨୭ ବର୍ଷ ବୟସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନଡାନ୍ତ ଦୁଷ୍ଟ ଓ ଦୁର୍ବୃତ୍ତ ଥିଲେ, କନ୍ତୁ ପରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧାର୍ମିକ ଓ ଈଶ୍ୱରଭକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ରାହ୍ମ-ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏ ବୈଦ୍ୟବୃତ୍ତରେ ନିପୁଣ ଥିଲେ । ଏ ସମସ୍ତ ଘରତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତନ କର ନିଜର ଜୀବନୀ ଲେଖି ଯାଇ ଅଛନ୍ତି । ଏ ନିଜ ଦାତରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଆଧୁନିକ କଳ ମଧ୍ୟ ଗଢ଼ି ପାରୁ ଥିଲେ । ମହାତ୍ମା କେଶବଚନ୍ଦ୍ର ସେନ ଓ ପ୍ରତାପଚନ୍ଦ୍ର ମଜୁମ୍ଦାର ଏହାଙ୍କ ଧର୍ମଜୀବନରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ମିତ ହୋଇଥିଲେ ।]

କାଲିକ— ସଂ. ବିଣ. (କାଳ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)— ସାମୟିକ; କାଳ
Kālika ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Temporal; belonging to time.

କାଲି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଦୋକାନଠାରୁ ସଉଦା ଆଦି ଧାରରେ
Kāli karibā ଆଣିବା; ଉଠାଣ ଆଣିବା—
To purchase commodities on credit.

୨ । (ପ୍ରାଚୀନ ବ୍ୟବହାର)—ଗୋରୁ ପଲକୁ ଅଡ଼ାଇବା ବା ଘଉଡ଼ାଇବା—2. To drive a flock of cattle

କୁରୁଥେବା ଗାଈଙ୍କୁ ସାସୁକ ବାଡ଼ ଧର ।
ଗଦ୍ଦ ଉଇଡ଼ନ୍ତେ ନେଲେ କାଳ କରି । କୃଷ୍ଣଦି ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏତତ ୧ ଚଢିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ, ସେବେ ଏ ଭୂଖାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାର୍ଶ୍ୱ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବପଯତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଖୋଳିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ।

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି. (ବହୁଲୋକ)—ବଣର ଗୃହଆଡ଼ୁ ଘେରି ବଣଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ଶିକାରୀ ଲକଟକୁ ଭଡ଼ି ଆଣିବା—
To drive wild beasts to the hunter by beating the jungle.

କାଳିକା—ସଂ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାଳ + ଇକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kālikā ୧ । କାଳୀ; ଦେବୀବଶେଷ; ଚଣ୍ଡିକା—
1. Goddess Kālī (with the tongue protruding out of the mouth); one of the forms assumed by Durgā.

[ଦ୍ର—ଶୁମ୍ଭ ନଶୁମ୍ଭଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ହୋଇ ଦେବତାମାନେ ପାବ୍ୱତୀଙ୍କୁ ସ୍ତୁତ କଲେ । ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଦେବତାମାନଙ୍କ ରକ୍ଷା କରିବା ନମନ୍ତେ ସ୍ୱଦେହରୁ ଏହି ଉଗ୍ରସ୍ୱରୂପା କାଳି ଜାତ କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଶରୀର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କର ଏପରି ନାମ ହୋଇଅଛି ।]

୨ । ମେଘମାଳା—2. Clouds.

ଦେଶି ନବକାଳିକା [୨ୟ ଅର୍ଥ] ବକାଳକାମାଳକା
ଅଳ କାଳିକା [୧ମ ଅର୍ଥ] କାନ୍ତ ସ୍ତୁର—ଉଷ୍ଟ. ଲବଣ୍ୟବଗ୍ଗ ।

୩ । କୁଜ୍ଝଟିକା; କୁହୁଡ଼ି—3. Fog.

୪ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ—4. Black colour.

୫ । କୃଷ୍ଣାଙ୍ଗୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
5. A woman of dark complexion.

୬ । ଶୁଦ୍ଧ ଉତ୍ତୁ ନାଭି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବିତ ରୋମାବଳୀ—
6. Line of hair or down extending from the breast to the navel.

୭ । ସ୍ତ୍ରୀ କାକ—7. A female crow.

୮ । ଶ୍ୟାମା (ପକ୍ଷୀ) (ଦେଖ)
8. Śyāmā (bird) (See)

୯ । ବଣି (ଦେଖ)—9. Baṇi (See)

୧୦ । ଗୁହୁକାଳିକା (ଦେଖ)
10. Guhukāḷikā (See)

୧୧ । ବିଛୁଆତି (ଦେଖ)
11. Bichhuāti (See)

୧୨ । ପଟୋଳ ଶାଖା—
12. The shoots of a cucurbitacious creeper.

୧୩ । ସୁରା—13. Wine.

୧୪ । କାଳମା; କଳଙ୍କ—14 Stain

୧୫ । ଶୃଗାଳୀ—15. She-jackal.

ବେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଉତ୍ତସ୍ୱରା ସ୍ତ୍ରୀ; ଚଣ୍ଡୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
1. Virago; a furious woman.

୨ । ଘୋର ଶ୍ୟାମାଙ୍ଗୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
2. A very dark complexioned woman.

କାଳିକା—ବେ. ବଣ—୧ । ଗତ ବା ଆଗାମୀ କାଲି ଘଟିଥିବା ବା ଘଟିବା—
Kālikā 1. Relating to or happening yesterday or tomorrow.

କଲକା ୨ । ଅଳ୍ପ ଦିନ ହେଲା ଜନ୍ମିଥିବା ବା ହୋଇଥିବା—
2. Recent; born a few days ago.

(ଯଥା—କାଳିକା ଯୋଗୀ ଶରୀରେ ଜଟା—ହିନ୍ଦି. ଉଗର ଅନୁକରଣ ।)

କାଳିକାର—ବେ. ବଣ—କାଳିକା (ଦେଖ)
Kālikāra Kālikā (See)

କାଳିକା ଲଗିବା (ଭାଷା)—ବେ. ବ—
Kālikā lāgibā ୧ । ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରେ କାଳୀଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଆବେଶ ହେବା—
1. The spirit of Goddess Kālī descending on a person.

୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ) କ୍ରୋଧରେ ଚଣ୍ଡମୂର୍ତ୍ତି ଧରିବା—
2. A woman assuming a vixenish manner through fury of rage.

କାଳିକି—ବେ. ଅ—୧ । ଗତ କାଲି—
Kāliki 1. Yesterday.

କାଳକେ ୨ । ଆଗାମୀ କାଲି—
କଲକି 2. Tomorrow.

ଅତ କଥା କାଲିକି ଅନ୍ତର—ଉଗ ।

କାଳିଗଉଡ଼ୁଣୀ—ବେ. ବ—୧ । ଚିଲିକାରେ ଦେଖା ଯିବା ଏକପ୍ରକାର
Kāligaurḍuṇī ପକ୍ଷୀ—1. A species of bird found in the Chilka lake.

୨ । ବହୁ ପାଦବିଶିଷ୍ଟ ଏକପ୍ରକାର ପୋକ; ଗଉଡ଼ୁଣୀପୋକ—
2. A black myriapod (insect).

କାଳିଘଡ଼ି—ବେ. ବ. (ସଂ. କାଳ ଓ ଘଟୀ)—ଦୁଆତ; ମସ୍ୟାଧାର—
Kālighaṛḍi Inkpot.

କାଳିଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. (କଳିଙ୍ଗ + ଅ)—
Kāliṅga ୧ । କଳିଙ୍ଗ ଦେଶର ରାଜା—
1. A king of Kaliṅga.

୨ । କଳିଙ୍ଗଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. An inhabitant of Kaliṅga.

ସଂ. ବଣ—୧ । କଳିଙ୍ଗଦେଶସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Relating to the Kaliṅga country.

୨ । କଳିଙ୍ଗଦେଶଜାତ—
2. Produced in Kaliṅga.

୩ । କଳିଙ୍ଗଦେଶବାସୀ—
3. Residing in Kaliṅga.

କାଳିଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. (କୁ + ଲିଙ୍ଗ)—୧ । ସର୍ପ—
Kāliṅga 1. Serpent.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଯ୍ଵ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ଂ

୨ । ଦନ୍ତୀ—2. Elephant.

୩ । ଲୌହବଶେଷ—3. A kind of iron.

୪ । କାକୁତ—4. Humble solicitation.

କାଲଙ୍ଗୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ସଂ. କଲଙ୍ଗ)—
Kāliṅgī ୧ । କାଲଞ୍ଜି ଦେଖ) 1. Kāliñji (See)

୨ । ଗଞ୍ଜାମ ଓ ବଶାଖାପଟ୍ଟଣାଅଞ୍ଚଳବାସୀ ତେଲୁଗୁଭାଷୀ ଓଡ଼ିଆ ଶୂଦ୍ର ଜାତିବଶେଷ (ଏମାନେ କାଲଞ୍ଜିଙ୍କଠାରୁ ପୃଥକ୍)—
2. A caste of Telugu-speaking Oriya Śūdras in the districts of Ganjam and Vizagapatam.

କାଲଚା—ଦେ. ବ—ବୃକ୍ଷବଶେଷ—A kind of tree; Diospyrus
Kālichā Eyeratisa.

କାଲଚିଆ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. କାଲ+ଈଷତ୍)—ଈଷତ୍ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ—
Kālichiā Slightly black; darkish.

କାଲ୍‌ଟ୍ୟେ
କାଲାସା

କାଲଚିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—କାଲଚିଆ (ଦେଖ)
Kālichiā Kālichiā (See)

କାଲଜନ୍ତ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଏକପ୍ରକାର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଦେଶୀଲୁଗା—
Kālijanita A kind of black country-made cloth.

କାଲଜହ୍ନିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଲ+ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା) —ଚନ୍ଦ୍ରକରଣର
Kālijahniā ଅସ୍ପଷ୍ଟତା ହେତୁ ଈଷତ୍ ଅନ୍ଧକାର—
Slight darkness due to pale moon-light.

ଆକାଶରେ ଅଭ୍ର ନେଇ ନାହିଁ, ଝଟ ଏ କାଲଜହ୍ନିଆ ପଡ଼ିଗଲା ।
ଫକୀରମୋହନ—ଗଳ୍ପସ୍ୱନ୍ତ ।

କାଲଜହ୍ନିତ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—କାଲଜନ୍ତ (ଦେଖ)
Kālijahnita Kālijanita (See)

କାଲଜା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—କଲଜା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kālijā (etc.) Kalijā etc. (See)

କାଲିଜାପଟା—ଦେ. ବଣ—୧ । ବୁକୁଫଟା; ଅତିଶୟ ପରିଶ୍ରମ ସାଧ୍ୟ—
Kālijāphaṭā 1. Requiring utmost labour.

୨ । ଧୈର୍ଯ୍ୟଲୋପକାରୀ—2. That which takes away one's fortitude or forbearance.

କାଲଜା ବାଲା—ଦେ. ବଣ—୧ । ଦୈମତ୍‌ଦାର; ସାହସୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Kālijā bālā 1. Courageous (person)
କଲିଜାଓଲା ୨ । ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ—2. Patient.
କଲିଜାଵାଲା

କାଲିଜ—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କଲେଜ୍)—କଲେଜ୍—
Kāliji College.

କାଲିଞ୍ଜ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—କଲଜା (ଦେଖ)
Kālinja Kalijā (See)

କାଲିଞ୍ଜନ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—୧ । ମୁନିବଶେଷ; ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପୁତ୍ର—
Kālinjana 1. A sage; son of Brahmā.

୨ । ରାମାୟଣବର୍ଣ୍ଣିତ ମର୍କଟ ସୈନ୍ୟପତି—
2. Name of a general of the monkey-army described in the Rāmāyaṇa.

କାଲିଞ୍ଜି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ସଂ. କାଲିଙ୍ଗ)— ଗଞ୍ଜାମ ଓ ବଶାଖା-
Kālinji ପଟ୍ଟଣା ଅଞ୍ଚଳବାସୀ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ଓଡ଼ିଆ ଶୂଦ୍ର ଜାତିବଶେଷ—A Śūdra caste of Oriyas now found in the districts of Ganjam and Vizagapatam.

[ଦ୍ର—କେହି କେହି କାଲିଙ୍ଗୀ ଓ କାଲିଞ୍ଜିମାନଙ୍କୁ ତେଲୁଗୁ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏମନ୍ତ କି, ମାଦ୍ରାଜ ସେନ୍ସସ୍‌କର୍ତ୍ତାମାନେ ଏ ଦୁଇ ଜାତିଙ୍କୁ ତେଲୁଗୁ ମଧ୍ୟରେ ଗଣିଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ଏମାନେ ତେଲୁଗୁ ନୁହନ୍ତି । ଦ୍ରୁଏନସାଂଙ୍କ କଲିଙ୍ଗ ଆଗମନ ବେଳେ ସେଠାରେ ସେ ଗୋଷ୍ଠୀଏ ଯୁବପ୍ରିସ୍ନୀ ଜାତି ଅଧିବାସ କରୁଥିବାର ଦେଖିଥିଲେ । ଏହି ଯୁବପ୍ରିସ୍ନୀ ଜାତିଙ୍କ କାଲିଙ୍ଗୀ ବା କାଲିଞ୍ଜି ଜାତି ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଯାଇ ପାରେ । କଲିଙ୍ଗର ଗଙ୍ଗବଂଶୀ ରାଜାମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ (ଖ୍ରୀ. ୭ମ ଶତାବ୍ଦି ପରେ) ଚୋଳ ଜାତି ପର କାଲିଞ୍ଜି ଜାତି ସୁଦ୍ଧା ସୈନିକ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବାର ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଗଞ୍ଜାମ ଓ ଜୟପୁରରେ କେବଳ କାଲିଞ୍ଜିମାନେ ନିବାସ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏମାନେ କୃଷିକର୍ମ କର ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି । କାଲିଙ୍ଗୀ ଜାତିର ଅଧିକାଂଶ ଲୋକେ (୮୭ ହଜାର ମଧ୍ୟରୁ ୮୬ ହଜାର) ତେଲୁଗୁଭାଷୀ, କିନ୍ତୁ କାଲିଞ୍ଜି ଜାତିର ଅଧିକାଂଶ ଲୋକେ (୫୪ ହଜାରରୁ ୫୧ ହଜାର) ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ । ଥଷ୍ଟନ ସାହେବ ତାଙ୍କର Castes and tribes of Southern India ଗ୍ରନ୍ଥର ୬ଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡ ୪୯ ପୃଷ୍ଠାରେ କାଲିଙ୍ଗୀମାନଙ୍କୁ ତେଲୁଗୁ ଓ କାଲିଞ୍ଜିମାନଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଆରୂପେ ଧରିଅଛନ୍ତି । ବ୍ରହ୍ମପୁରର ସର୍ ପର୍ଶୁରାମ ପାତ୍ର କାଲିଙ୍ଗୀ ଜାତୀୟ ଅଟନ୍ତି । ମୂଳତଃ ଏ ଦୁଇ ଜାତି ଓଡ଼ିଆ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତେଲୁଗୁ ପ୍ରଭାବରେ କାଲିଙ୍ଗୀମାନେ ନିଜର ମାତୃଭାଷା ଓଡ଼ିଆକୁ ଭୁଲି ଯାଇଅଛନ୍ତି । କାଲିଞ୍ଜିମାନେ ୩ଟି ପ୍ରଧାନ ଶାଖାରେ ବିଭକ୍ତ—୧. ବୁରଗାଁ କାଲିଞ୍ଜି; ୨. କିନ୍ତାଲ କାଲିଞ୍ଜି ଓ ୩. ଓଡ଼ିଆ କାଲିଞ୍ଜି । କାଲିଞ୍ଜିମାନେ ପୂର୍ବେ ଦେବସେବା କରୁଥିଲେ । ଏମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ପରି ଯଜ୍ଞୋପବୀତ ଧାରଣ କରନ୍ତି ଓ କ୍ଷୌର ହୋଇ ଶିଖା ରଖନ୍ତି । ଏମାନେ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଓ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କର ଭକ୍ତ ଓ ଗୌଡ଼ୀୟ ବୈଷ୍ଣବ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଭୁକ୍ତ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାଲ୍ୟବିବାହ ଓ ବିଧବାବିବାହ ପ୍ରଚଳିତ । ଏମାନେ ଶବ ପୋଡ଼ନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର କୌଳିକ ପଙ୍କା ବରଡ଼, ଦଲେଇ, ବାରିକ, ବେହେରା, ପାତ୍ର, ଗଉଡ଼, ଜେନା, ମଲିକ, ନାୟକ, ବିଶୋଈ, ପ୍ରଧାନ, ସୁଲେଇ, ସୁଇଁ, ସାନ୍ତ, ସାହୁ, ଗଉଡ଼, ଗୁରୁ ପ୍ରଭୃତି । ଏମାନଙ୍କ କୁଳାଧିକାରୀମାନେ 'ସାନ୍ତ', କୁଳ ପ୍ରତିନିଧିମାନେ 'ପାତ୍ର' ଓ କୁଳପରିଚାଳକମାନେ 'ଉଲ୍‌ଲୁପ୍ତା' ଉପାଧି ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ସମଗ୍ର କାଲିଞ୍ଜି ଜାତି ପାଇଁ ୪ ଜଣ ସାନ୍ତ ଓ ୪ ଜଣ ପାତ୍ର ଥାନ୍ତି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚତ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚତ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚତ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚତ୍ରିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚତ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଜଳ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ' ଦେଖିବେ ।

ଏମାନେ ଆଠଗଡ଼, ମଲ୍ଲଶ୍ରୀ, ବଡ଼ଗିମୁଣ୍ଡି ଓ ସାନଗିମୁଣ୍ଡିରେ ବାସ କରନ୍ତି । କୌଣସି କନ୍ୟା ପାଇଁ ବର ନ ମିଳିଲେ ସେ ରଜସ୍ଵା ହେବା ପୂର୍ବରୁ ତାର ଜ୍ୟେଷ୍ଠାଭଗ୍ନୀର ପଞ୍ଚ କମ୍ୟା ଜାତିର କୌଣସି ବୃଦ୍ଧକୁ ନାମମାତ୍ର ବିବାହ କରେ । ପରେ ଉପଯୁକ୍ତ ବରଯାତ୍ର ମିଳିଲେ ବସ୍ତ୍ରସ୍ଥା ହେବା ପରେ ଉକ୍ତ କନ୍ୟାର ପୁନର୍ବାର ବିବାହ ହୁଏ । ଉଧବାକୁ ବିବାହ କରିବା ଅଉଅଡ଼ା ବର ପ୍ରଥମେ ଗୋଟିଏ ସାଦ୍ଦାଡ଼ା ଗଛକୁ ବିବାହ କର ପରେ ବଧବାକୁ ବିବାହ କରେ । ଏ ବିଧବାବିବାହକୁ ଥୁଆଥୋଇ କହନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ଜାତିଙ୍କ ପରି କାଳଞ୍ଜିମାନେ ଉକ୍ତ ବା ପିତାପ୍ରତି ମୃତ୍ୟୁର ପରଦିବସ ଖାଆନ୍ତି, ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅସ୍ଥିସଞ୍ଚୟ କରନ୍ତି ଓ ଦଶମଦିନ ମୃତବ୍ୟକ୍ତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜଳ ଓ ତିଳ ତର୍ପଣ କର ଖୌର ହୋଇ ଶୁଦ୍ଧି ହୁଅନ୍ତି । ସତ୍ୟନାରାୟଣ ବ୍ରତଗୁରୁ—ଜ୍ୱଳଲ ସାହୁଡ଼ିଆ. ୩୫୬ ।]

କାଳଦଳନ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କାଳସୃଦଳନ)—
Kāḷidaḷana
କାଳସୃଦଳନ (ଦେଖ)
Kāḷiyadaḷana (See)

କାଳଦାସ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—ସ୍ୱନାମଖ୍ୟାତ ସଂସ୍କୃତକାବ୍ୟ ପ୍ରଣେତାଙ୍କର
Kāḷidāsa
ରଚୟିତା କବିକୁଳଗୁରୁ—
The famous Sanskrit poet Kāḷidāsa.

[ଦ୍ର—କାଳିଦାସ ୬ଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦିରେ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ରାଜାଙ୍କ ସଭାପଣ୍ଡିତ ନବରତ୍ନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତମ ଥିଲେ । ଏ ରଘୁବଂଶ, କୁମାରସମ୍ଭବ, ମେଘଦୂତ ଓ ଋତୁସଂହାର ପ୍ରଭୃତି କାବ୍ୟ ଏବ ଅଭିଜ୍ଞାନଶକୁନ୍ତଳା, ବିକ୍ରମୋର୍ବଶୀ, ମାଳବିକାଗ୍ନିମିତ୍ର ଆଦି ନାଟକ ପ୍ରଣୟନ କର ସାହିତ୍ୟଜଗତରେ ଅମରକୀର୍ତ୍ତି ରଖି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ଇଂରାଜି, ଜର୍ମାନ, ଫ୍ରେଞ୍ଚ ଆଦି ଭାଷାରେ ଭାଷାନ୍ତରିତ ହୋଇ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ବିଦ୍ୱଜ୍ଜନମଣ୍ଡଳରେ ସମାଦୃତ ହେଉଅଛି ।]

କାଳି ଦେବା— ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶଗଡ଼ର ଅକ୍ଷରେ ତେଲକାନ୍ଦି ଆଦି ଦେବା—
Kāḷi debā 1. To apply sediment of oil on the
କାଳିଦେଓୟା axle of a cart for lubricating the
ତୂଳାନା nave of the cart-wheel.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କଳଙ୍କିତ କରିବା—
2. (figurative) To disgrace.
(ଯଥା—ସେ ଅଧମ ଆମ କୁଳରେ କାଳ ଦେଲା ।)

୩ । ଧାର ସୂତ୍ରେ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ଉଠାଣ ଦେବା—
3. To sell commodities on credit.

କାଳକାଗ—ଦେ. ବି. ପୁଂ. (ସଂ. କାଳସୃ)—କାଳସୃ ୧. (ଦେଖ)
Kāḷināga
Kāḷiya 1. (See)
(କାଳନାଗୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କାଳନାଗୁଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ପକ୍ଷିବିଶେଷ—
Kāḷināguṇī
A kind of bird.

୨ । 'କାଳନାଗ'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
2. Feminine of Kāḷināga.

କାଳନ୍ଦୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଳନ୍ଦ=ପର୍ବତବିଶେଷ ବା ସୂର୍ଯ୍ୟ+ଅପତ୍ୟା-
Kāḷindī
ର୍ଥରେ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଯମୁନା ନଦୀ—
1. The river Jamunā.

୨ । କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପତ୍ନୀବିଶେଷ—
2. One of the married wives of Kṛushṇa.

୩ । ଅସୁରକନ୍ୟାବିଶେଷ—
3. Name of a daughter of a demon.

୪ । (ବୈଦ୍ୟକ) କଲମ୍ବାଜାତୀୟ ରକ୍ତଗୁଡ଼ଲତା—
7. Ipomœa Turpethum (creeper).

କାଳନ୍ଦୀକୂଳିଆ—ଦେ. ବିଣ. (କାଳନ୍ଦୀ=ଯମୁନା+କୂଳିଆ; ଯମୁନା
Kāḷindīkūḷiā
କୂଳରେ ବଂଶୀ ବଜାଉଥିବାରୁ)—
୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବିଶେଷଣ—
An epithet of Śrīkṛushṇa.

୨ । କାଳନ୍ଦୀ ନଦୀକୂଳରେ ବିଚରଣକାରୀ—
2. Frequenting the banks of the river Jamunā.

କାଳନ୍ଦୀଭେଦନ—ସଂ. ବି. — (କାଳନ୍ଦୀ+ଭେଦନ; ଏ ଯମୁନାକୁ
Kāḷindībhedana
ଲଙ୍ଗଳଦ୍ୱାରା ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ କରିଥିବାରୁ);
ବଳରାମ—Baḷarāma, the elder brother of Śrīkṛushṇa.

କାଳି ପଅର=ଦେ. ଅ.—(ସଂ. କଲ୍ୟ+ପରଦିନ)— କାଳିପର ୧ (ଦେଖ)
Kāli paari
Kālipari (1) (See)

କାଳିପଟା—ଦେ. ବି.—୧୮୩୬—୧୮୩୭ ସାଲର ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ
Kālipaṭā
ଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଶାର ଭୂରାଜସ୍ୱ ସେଟ୍‌ଲ୍‌ମେଣ୍ଟ୍‌ରେ ଥାନା ପ୍ରଜାମାନେ ପାଇଥିବା କାଗଜ ଉପରେ କାଳିରେ ଲେଖା ହୋଇ ଥିବା ସ୍ୱତ୍ୱଲିପି ବା ପଟା—The paper-slips which were given to tenants by the British Government after the conclusion of the revenue-settlement of Orissa during 1836-37. A. D.

କାଳିପରି—ଦେ. ଅ. (ସଂ. କଲ୍ୟ ଓ ପରେଦ୍ୟୁସ୍)— ୧ । ଗତକାଲି ବା
Kālipari
ତହିଁର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଦିନରେ—Yesterday or day before.

୨ । ଆଗାମୀ କାଲି ବା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦିନରେ—
2. Tomorrow or day after.

୩ । (ସଂ.କଳ୍ପ+ତ୍ରାସ୍ନ) ଅଳ୍ପଦିନ ତଳେ (ଘଟି ଥିବା ବିଷୟ);
ସଦ୍ୟ ଯେପରି କାଲି ଘଟିଲା ପରି (ପ୍ରତୀତ ହେବା ଘଟଣା)—
3. (seeming) Like an event of yesterday; very recent (event).

୪ । ଅତି ଅଳ୍ପଦିନ ପରେ—
4. In the very near future.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଋ୍ଣ୍	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଔ	ଌ	ୠ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ନ୍ଦ

କାଳବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାଉ)—କି.—ବନ୍ୟଜନ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ଶିକାରୀର ମଞ୍ଚା Kāḷibā ଆଡ଼କୁ ପାଉଁଶି ପାଇଁ ଆଣିବା—To drive wild animals towards the high platform or machan of the hunter by beating the jungle

କାଳବାସି—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଗର)—ଦୋକାନଠାରୁ ଉଧାରରେ ସଉଦା Kāḷibāsi ପତ୍ର ନେବାଆଣିବା—Credit transactions of commodities from a grocer.

ଦେ. ବଣ—ଧାର ଉଧାରରେ ବିକାବିକଣା ହୋଇଥିବା—Purchased or sold on credit.

କାଳବେଟି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାଉ) ବ.—ନୁବାଡ଼ (ଦେଖ) Kāḷibeṭi Nubārḍi (See)

କାଳବେତ—ଦେ. ବ.—ବେତର ପ୍ରକାରବିଶେଷ; ବେତ (ଦେଖ) Kāḷibeta A kind of Ratan cane.

କାଳିମା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(କାଳ + ଭାବାର୍ଥେ. ଇମନ୍)—୧। କୃଷ୍ଣତା— Kāḷimā 1. Blackness.

୨। ମଳିନତା—2. Stain.

୩। ଅନ୍ଧକାର—3. Darkness.

କାଳିମାଟି—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ସିଂହଭୂମ ଜିଲ୍ଲାର ଜାମଶେଦ୍‌ପୁର ବା ଟାଟାନଗରର ପୂର୍ବ ନାମ—The former name of Jamshedpur in the district of Singhbhum. Kāḷimāṭi

[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ଟାଟା କମ୍ପାନୀଙ୍କର ଲୁହାକାରଖାନା ଅଛି।]

କାଳମୁଖୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ଆଳ) ବ.—ଧାନଗଛକୁ ନଷ୍ଟ କରିବା ଏକପ୍ରକାର ପୋକ—A species of insect harmful to the paddy plant. Kāḷimukhī କାଳମୁଖୋ

କାଳମୋହୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ମିଦ୍ନାପୁର; ଭୁଲ. ବଂ କାଲ୍‌ମେଘ) ବ.—ଚରେଇଚା; ଯବଚିକ୍ତା (ଦେଖ)—Jabatiktā (See) Kāḷimohu

କାଳିୟ—ସଂ. ବିଣ. (କାଳ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥରେ. ଇୟ)—କାଳସମ୍ବନ୍ଧୀୟ— Kāḷiya Pertaining to time; temporal.

ସଂ. ବ.—୧। କାଳିୟନାଗ (ଦେଖ)

1. The Kāḷiya Nāga (See)

୨। ପୀତଚନ୍ଦନ (ଦେଖ)

2. Pītachandana (See)

କାଳିୟଗଞ୍ଜନ—ସଂ. ବ ଓ ବିଣ.—(କାଳିୟ + ଗଞ୍ଜନ) Kāḷiyagañjana କାଳିୟଦଳନ (ଦେଖ) Kāḷiyadaḷana (See)

କାଳିୟଦମନ—ସଂ. ବ. ଓ ବିଣ.—(କାଳିୟ + ଦମନ)— Kāḷiyadamana କାଳିୟଦଳନ (ଦେଖ) Kāḷiyadaḷana (See)

କାଳିୟଦଳନ—ସଂ. ବ.—୧। (ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଉତ୍ତ; କାଳିୟ + ଦଳନ)— Kāḷiyadaḷana ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କଦ୍ୱାରା କାଳିୟନାଗର ଦର୍ପଚାଡନ— The crushing of Kāḷiya Nāga by Śrīkṛushṇa.

୨। (କାଳିୟକୁ ଦଳନ କରିଥିବାରୁ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ— 2. A name of Śrīkṛushṇa.

ସଂ. ବ.—ସଂ.ବଣ. ପୁଂ.—(ବହୁବ୍ରୀ.ହି)—କାଳିୟର ଦଳନକାରୀ; କାଳିୟକୁ ଯେ ପରାଜିତ କରି ଅଛନ୍ତି—One who has crushed or vanquished the Kāḷiya Nāga.

କାଳିୟ ନାଗ—ଦେ. ବ—ଯମୁନାରେ ବାସ କରୁଥିବା କାଳନାଗସର୍ପ— Kāḷiya nāga The black cobra of the river Jamunā.

[ଦ୍ର—ଏ କଦ୍ରୁପୁତ୍ର ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଷଧର; ଏ ଯମୁନାରେ ବାସ କରୁଥିବାରୁ ଯମୁନାର ଜଳ ବିଷମୟ ହୋଇଥିଲା, ଏମନ୍ତ କି, ସେ ଜଳକୁ ସ୍ପର୍ଶ କଲେ ପ୍ରାଣୀମାନେ ମରି ଯାଉଥିଲେ।

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହା ନିବାରଣ କରିବା ପାଇଁ ଯମୁନାକୁ ଲମ୍ଫ ଦେଇ ଜଳକୁ ମନ୍ଥନ କରି ଏ ନାଗର ଫଣା ଉପରେ ଉଠି ତାକୁ ଦଳନ କଲେ ଓ ସେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶରଣ ପଶିବାରୁ ତାକୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ରହିବାର ଆଦେଶ ଦେଇ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯମୁନା ନଦୀକୁ ଏହାର ବିଷ-ଜ୍ୱାଳାରୁ ମୁକ୍ତ କଲେ।]

କାଳିଶି (ଇତ୍ୟାଦି)—କାଳିଶି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Kāḷiśi (etc.) Kāḷaśi etc. (See)

କାଳିଷ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କାଳ = କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ + ଅତିଶୟାର୍ଥେ. ଇଷ୍ଠ)— Kāḷishṭha ଅତିଶୟ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ— (କାଳିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) Of deep black colour.

କାଳି ସଉଦା—ଦେ. ବ—ନଗଦ ଧନ ଦଆ ନ ଯାଇ ଉଧାରଧାରରେ Kāḷi saudā ଦୋକାନଠାରୁ ନିଆଯିବା ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ— Commodities purchased from a grocer on credit.

କାଳିସର୍ପ—ଦେ. ବ (ସଂ. କାଳିୟ + ସର୍ପ)— Kāḷisarpa କାଳିୟ (ଦେଖ) Kāḷiya (See)

କେବଣ ଦେଉ କାଳିସର୍ପ
ଯଉଁ ରମଣକ ଦ୍ୱୀପ। ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ।

କାଳିହ୍ରଦ—ଦେ. ବ—ଯମୁନା ନଦୀର ଗଣ୍ଡବିଶେଷ— Kāḷihrada A place of deep water in the river Jamunā.

(ଯଥା—ଏହି ଗଣ୍ଡରେ କାଳିୟ ସର୍ପ ବାସ କରୁଥିଲା।)

ଗରୁଡ଼ କେଉଁ ଅପରାଧେ
ପଶି ଯେ ଥିଲ କାଳହ୍ରଦେ। ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ।

କାଳୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାଳ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)— Kāḷi ୧। ଉଗ୍ରଶାନ୍ତାତ୍ମକ କାଳରୂପିଣୀ ଶକ୍ତି; କାଳିକା ଦେବୀ; ଶିବପତ୍ନୀ; ଚଣ୍ଡୀ— 1. Goddess Chaṇḍī or Kāḷikā.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱରର ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ. ଯେତେ ଏ ଘୃଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଉ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳଲେ 'କୃଅ' ଖୋଜିବେ; 'କୃଥି' ନ ମିଳଲେ 'କଥୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

[ଦ୍ର—ଏ ମୂର୍ତ୍ତି ଚତୁର୍ଭୁଜା, ନଗ୍ନା, ଲୋଳଜିହ୍ୱା, ମୁଣ୍ଡମାଳା-ଧାରିଣୀ; ଏକ ଡାହାଣ ହସ୍ତରେ ଖଡ୍ଗ (ଖଣ୍ଡା) ଓ ଅପର ଏକ ବାମ ହସ୍ତରେ ନରମୁଣ୍ଡ (ଖପର) ଧାରଣ କରି ଶିବଙ୍କ ଉପରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନା ।]

୨ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣା ସ୍ତ୍ରୀ—

2. Dark-complexioned woman

୩ । ଧୀବରରାଜକନ୍ୟା ସତ୍ୟବତୀ; ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧା; ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କ ମାତା—3. Satyabatī, the mother of sage Byāsa.

୪ । ନବ ମେଘମାଳା—4. New clouds.

୫ । କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ରାତ୍ରି— 5. Dark night.

୬ । ଉଗ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀ—6. Virago; vixen.

୭ । କାଳିକା (ଦେଖ)

7. Kālikā (See)

[ଦ୍ର—କାଳରୂପୀ ଶିବଙ୍କର ଶକ୍ତି କାଳୀ ନାମରେ ପରିଚିତା; ଚଣ୍ଡାସୁର ବଧ ସମୟରେ ଏହାଙ୍କର ଉତ୍ପତ୍ତି; ଏ ରକ୍ତବୀଜର ରକ୍ତ ପାନ କରିଥିଲେ । ଦକ୍ଷଯଜ୍ଞ ସମୟରେ ସତୀ ଏହି ମୂର୍ତ୍ତି ଧାରଣ କରିଥିଲେ ।]

ଦେ. ବ—୧ । କାଳି (ଦେଖ)

1. Kāli (See)

୨ । ଛନ୍ଦବିଶେଷ—2 A kind of metre.

ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଛନ୍ଦ ଦେଖ)—କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—

Dark-complexioned (woman).

ଏକଟୁ କାଳୀ, ପିନ୍ଧନ୍ତ କାଳ କୋଡନା ମାଳ—ଉଗ ।

କାଲୀ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ମେଦନୀପୁର) ବ. (ଳ ସ୍ଥାନରେ ଳ ଉଚ୍ଚାରଣ)—କାଳୀ (ଦେଖ)

Kālī Kāḷī (See)

କାଳୀ କୋଡଙ୍ଗୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଦ୍ଭର)—

Kālī kotarī କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣା ଓ ଅପରିଷ୍କୃତା (ସ୍ତ୍ରୀ)—

Dirty and of dark complexion (woman).

କାଳୀଗାଈ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣା ଗାଈ—

Kālīgāī Black coloured cow.

କାଳୀଗାଈର ଉନେ ଗୋଠ—ଉଗ ।

କାଳୀଜଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କାଳୀ + ଜସ୍)—

Kāḷījaī ଚଲ୍କା ହ୍ରଦ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶୈଳରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତା ଠାକୁରାଣୀ —A Goddess on a crag islet in the Chilka lake.

କାଳୀଜଇ ଦେବୀ ଅଗତ ହଉ ମେ ଗିରିଚୂଡ଼ା । ଭଥାନାଥ. ଚନ୍ଦ୍ରଉଗ ।

କାଳୀଜଇ ଗଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—କାଳିଜଇ ଦ୍ୱୀପର ଚାରି ପାଖରେ ଥିବା

Kāḷījaī gaṇḍa ଚଲ୍କାର ଗଭୀରତମ ଅଂଶ—

The deep part of the Chilka lake round the Kāḷījaī crag.

କାଳୀଜଇ ମୁଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବ—ଚଲ୍କା ହ୍ରଦର ପଶ୍ଚିମ ଦଗସ୍ଥ ଗଣ୍ଡ

Kāḷījaī muṇḍiā ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଦ୍ୱୀପ-ଶୈଳବିଶେଷ—

Name of a small craggy islet in the Chilka lake.

[ଦ୍ର—ଏହି ମୁଣ୍ଡିଆରେ କାଳୀଜଇଠାକୁରାଣୀ ଅଛନ୍ତି । ନାବିକ-ମାନେ ନରପଦରେ ଗନ୍ତବ୍ୟସ୍ଥାନରେ ଡଙ୍ଗା ପହଞ୍ଚାଇବା ପାଇ କାଳୀଜଇଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ମାନସିକ କରି ଯାତ୍ରାଥିବା ଛେଳି ଓ କୁକୁଡ଼ା-ମାନଙ୍କୁ ବଧ ନ କରି ଏହି ଟାପୁରେ ଛଡ଼ାଦେଇ ଆସନ୍ତି । ଟାପୁଟି ପ୍ରସ୍ତରମୟ । ଏଥିରେ ବଡ଼ୁଲ ବୃକ୍ଷଲତାଦି ନ ଥିବାରୁ ଏବଂ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗସ୍ଥ ଚଲ୍କାର ଜଳ ଲବଣାକ୍ତ ଥିବା ହେତୁରୁ ଏ ଜୀବମାନେ ଖାଦ୍ୟ ଓ ପାଣିପାଣିର ଅଭାବରେ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ଦିନାକେତେ ବଞ୍ଚି ଶେଷରେ ଅକାଳରେ ପ୍ରାଣ ହରନ୍ତି; ଚଲ୍କାର ଉପକୂଳରେ ଥିବା ବାଲୁଗାଁ, ପାରକୁଦ ଆଦି ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକେ ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତେ ଏଠାକୁ ଡଙ୍ଗାରେ ଆସି ଛେଳି କରନ୍ତି ଓ ସ୍ୱପଦ ସମୟରେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ଛେଳି କୁକୁଡ଼ା ଆଦି ମାନସିକ କରନ୍ତି ବା ଯାତ୍ରନ୍ତି ।]

କାଳୀଜାଈ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—କାଳିଜଇ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Kāḷījāī (etc) Kāḷījaī etc (See)

କାଳୀନ—ସଂ. ବଣ. (କାଳ + ଭବାର୍ଥେ ଖ ଇନ)—କାଳ ବା ସମୟରେ

Kāḷīna ଘଟୁଥିବା—Happening in (time).

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ ନାହିଁ । ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—ପୂର୍ବକାଳୀନ, ଏକକାଳୀନ, ପରକାଳୀନ, ଗମନକାଳୀନ, ଭୋଜନକାଳୀନ, ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳୀନ, ଚତୁଷ୍କାଳୀନ ଇତ୍ୟାଦି ।-]

କାଳୀପୂଜା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାଳୀ + ପୂଜା)—

Kāḷīpūjā ୧ । କାଳୀଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପୂଜା—

1. Worship of the Goddess Kāḷī.

[ଦ୍ର—କାର୍ତ୍ତିକ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ତିଥିରେ କାଳୀମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ପୂଜା କରାଯାଏ ।]

The 14th day of the dark fortnight of the month of Kārttika when the image of Kāḷī is set up and worshipped.

କାଳୀୟ—ସଂ. ବ. (କାଳ + ଭବାର୍ଥେ. ଈୟ)—

Kāḷīya ୧ । ପୀତଚନ୍ଦନ (ଦେଖ)

1. Pītachandana (See)

୨ । ଅଗୁରୁ (ଦେଖ)

2. Aguru (See)

୩ । ଗୁଗ୍ଗୁଳ (ଦେଖ)

3. Guggula (See)

କାଳୀୟକ—ସଂ. ବ. (କାଳ + ଈୟ + କ)—

Kāḷīyaka ୧ । ପୀତଚନ୍ଦନ (ଦେଖ)

Pītachandana (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

୨ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦନ—2. Aloeswood; Eagle-wood.

୩ । କୁଙ୍କୁମ (ଦେଖ)
3. Kuṅkuma (See)

୪ । ଶିଲାଜଭୁ (ଦେଖ)
4. Śilājatu (See)

୫ । ଦାରୁହରିଦ୍ରା (ଦେଖ)
5. Dāruharidrā (See)

କାଳୁ—ଦେ. ବ—କାଳୀଚରଣର ଡାକ ନାମ—
Kālu — Name for calling Kālīcharaṇa.

ଦେ. ଅ—(ଅମୁକ) ସମୟରୁ ଆରମ୍ଭ କରି—
Since (such) a time.

ପିଲାକାଳୁ କାନ୍ଦୁ ଅଛେ ସରୁରୁ।—ଉଗ।

କାଳୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କ ପୂଜକବିଶେଷ—
Kālu — The worshipper of a village Goddess.

କାଳୁଆ—ଦେ. ବ—୧ । ହାତଗୋଡ଼ ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇ ଗତିହୀନ ହେବା ବାତବିକାରବିଶେଷ; ବାତବିକାର—1. A disease contracting the limbs and making them frigid; paralysis.
Kāluā — ଅସାଡ଼ ଲକବା

୨ । ଜାଡ୍ୟ; ଜଡ଼ତା—2. Inertness.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଶୀତଳ; କାକରଆ—
1. Very cool; frigid.

୨ । ଜଡ଼; ଅଚଳ—2. Stationary; inert; motionless.

୩ । ବାତରୋଗ ଯୋଗୁଁ ଅଚଳାଙ୍ଗ—
3. Palsied; paralysed.

୪ । ସ୍ପର୍ଶଶକ୍ତିରହିତ—4. Benumbed.

କାଳୁଆ ମନ୍ତ୍ର—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ଶରୀରର ଅଙ୍ଗ-ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଜଡ଼ ହୋଇ କଷ୍ଟ ଅନୁଭବ କରିବାର ଶକ୍ତି ରହିତ ହୁଏ—A magical incantation which makes the body inert and insensible to pain.
Kāluā mantra

କାଳୁଆ ମାରିବା—ଦେ. ବ—ହାତଗୋଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ବିଶେଷ ଶୈତ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ଜଡ଼ ହୋଇଯିବା; କାଳ ମାରିଯିବା—The state of the limbs becoming insensible and inert owing to extreme cold.
Kāluā māribā

କାଳୁଣି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଶିକାର କରିବାକୁ ଜଗି ବସିଥିବା ଶିକାରୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଜଙ୍ଗଲର ଗୁରିଆଡ଼ୁ ବଣଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ଘଉଡ଼ାଇ ଆଣନ୍ତି—Persons who surround a jungle and drive wild beasts (by closing up the circle) to the hunter; the beaters.
Kāluṇi

କାଳୁଣିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କାଳୁଣି (ଦେଖ)
Kāluṇiā — Kāluṇi (See)

କାଳୁଣିଆଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କାଳୁଣି (ଦେଖ)
Kāluṇiāṁ — Kāluṇi (See)

କାଳୁଣୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କାଳର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ; ଶ୍ରବଣଶକ୍ତିହୀନା (ସ୍ତ୍ରୀ)—Deaf (woman).
Kāluṇī

କାଳୁଷ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କଳୁଷ)—୧ । ସନ୍ଦେହ—1. Doubt.
Kālusha

୨ । କପଟ—2. Insincerity; hypocrisy.

୩ । ପାପଚିନ୍ତା—3. Sinful thoughts.

୪ । ଦୋଷ—4. Fault; defect.

କାଳୁଷ୍ୟ—ସଂ. ବ. (କଳୁଷ + ଭାବେ. ଯ)—୧ । କଳୁଷତା; ପାପ—1. Sin.
Kālushya

୨ । ମଳିନତା; ଗୋଳିଆ ଅବସ୍ଥା—2. Foulness; turbidity.

୩ । କପଟ—3. Insincerity.

କାଳୁସୁଣୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଳ = କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ)—
Kālusuṇī

୧ । ଘୋର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣା ପାର୍ଥକାଯୁ ଝୁଣ୍ଟିଭରିମୁଣ୍ଡୀ ସ୍ତ୍ରୀ—1. A woman of very dark complexion and huge proportions and with hairs flowing.

୨ । (କାଳଶିର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ) କାଳଶୁଣୀ; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଠାରେ ଦେବତା ଭର ହୁଅନ୍ତି; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଠାକୁରଣୀ ଲାଗନ୍ତି—2, An inspired woman; a woman on whom the spirit of a Goddess descends and appears.

କାଳେ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. କାଳେ)—୧ । କେଜାଣି ଅବା; ପଚ୍ଛେ—1. Lest.
Kāle — କିଜାନି

କାଳେ ଗୋଠ ଦେବ ନର୍ମଦ ହୁଦେ ଏହ ଅଘଟ। — କାଳେ ଯାଜାନେ; ଶାୟଦ — ମଧୁସୂଦନ. କବତା।

୨ । ବୋଧ ହୁଏ—2. It seems.

କାଳେ; କବେ ୩ । ସମ୍ଭବତଃ—3. Perhaps.

କବ ୪ । ସମୟରେ—4. In time.

୫ । ବହୁଦିନ ପରେ—5. A long time after.

୬ । ସମୟକ୍ରମେ; କେବେ—6. In course of time.

୭ । ଭବିଷ୍ୟତରେ—1. In future.

ଉଦ୍ଗନବୃକ୍ଷମ ପର ଏଥିଶ୍ରମ, ଫଳ ବ ହୋଇବ କାଳେ।
କବସୂର୍ଯ. କଶୋସ୍ତବମ୍. ଗ. ଗୀତ।

କାଳେ କାଳେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ବହୁକାଳ ହେଲା; ଆବହମାନ କାଳରୁ—1. From time immemorial; for ages past.
Kāle kāle

୨ । ଯୁଗେ ଯୁଗେ; ଯୁଗଯୁଗାନ୍ତରେ—
2. From time to time; from age to age.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପସ୍ଥଳ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ । ଯଥା— 'ଗାଉ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଣ୍ଟା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବହୁ' ଦେଖିବେ ।

୩ । ଚିରକାଳ—3. For ever.

ସେହି ପ୍ରକାରେ ଜନ୍ମ ରୋଗ, କାଳେ କାଳେ ଲୋକେ ସଯୋଗ ।

ଦାଟୀ. ଜଗନ୍ନାଥାମୃତ୍ୟ ।

କାଲେକେ—ଦେ. କ୍ରି ବଣ—କାଲେ—୪-୭ (ଦେଖ)

Kāleke Kāle 4-7 (See)

କାଲେଣ୍ଡର—ବୈଦେ. ବ. (ଇ. କାଲେଣ୍ଡର୍)—ଦିନ ଓ ଚାରକଜ୍ଞାପକ ପଞ୍ଜିକା ବା ଫର୍ଦ୍ଦ—

କାଲେଣ୍ଡର Calendar.

କଲେଁଡର; ଜନ୍ତ୍ରୀ

କାଲେବର—ଦେ. ବ.—୧ । ଭୀମଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଗଦାବିଶେଷ—

Kāle bara 1. A club used by Bhīma, one of the Pāṇḍabas.

କାଳେବର ଗଦା ଯେ ବହୁତ ଦୁକୋଦର ।

ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ସ୍ତ୍ରୀ ।

୨ । ବନବିଶେଷ—2. Name of a forest.

କାଇନ୍ଦୀ ନଦୀ ତୀରେ କାଳେବର ବନ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କାଲେ ଭଦ୍ରେ—ଦେ. ଅ.—୧ । କଦାଚିତ୍; କଦବା; କେବେ—

Kāle bhadre 1. At any time; ever.

କାଲେଭଦ୍ରେ ୨ । ସଚ୍ଚଦନେ; ଚିରକାଳ—

କଭୀକଭୀ 2. For ever.

୩ । ଅକସ୍ମାତ୍; କ୍ୱଚିତ୍—3. Scarcely; at times, few and far between.

କାଲେୟ—ସଂ. ବ.—(କାଳ ବା କଳ + ଭାବାର୍ଥେ. ଏୟ)—

Kāleya ୧ । ଯକୃତ୍; କଲଜା—1. Liver.

୨ । ପୀତଚନ୍ଦନ (ଦେଖ)

2. Pītachandana (See)

୩ । ଅଗୁରୁ; କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦନ—3. Aloeswood.

୪ । (କାଳ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଏୟ)—କାଳଦୈତ୍ୟର ପୁତ୍ର; ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ—4. Name of a demon, son Kāla.

ସଂ. ବଣ.—୧ । କାଳସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

1. Relating to kāla (See)

୨ । କଳିକାଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

2. Relating to the Kāli Age.

କାଲେଶ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କାଳ + ଈଶ) —୧ । (କାଳ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଥିବାରୁ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The sun.

୨ । ଶିବ—2. Śiba.

୩ । ମକାର ବର୍ଣ୍ଣ—3. The letter 'm'.

କାଲେ ସକାଲେ—ଦେ. ଅ.—୧ । କୌଣସି ସମୟରେ; କେବେ—

Kāle sakāle 1. At any time; ever.

ଏପର ଦୁଇଜଣ ପବନ କାଳେସକାଳେ ଦେଖିବାର ନାହିଁ ।

ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

୨ । କଦବା; କ୍ୱଚିତ୍—2. Scarcely, if ever.

କାଲ୍ଲୋ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କ ସେବକ—

Kālo The priest of a village Goddess.

କାଲ୍ଲୁ—ଗ୍ରା. ବଣ. (ସଂ. କଲ୍ୟ)—କାଲ୍‌କା (ଦେଖ)

Kālkā Kālikā (See)

କାଲକାର କାଲୁଯୋଗୀ ଶିରରେ ଜନ୍ମ । ହୁଡ ପ୍ରବଚନର ଅନୁକରଣ ।

କଲକା

କାଲ୍ପନିକ—ସଂ. ବଣ. (କଲ୍ପନା+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—୧ । ଆନୁମାନିକ—

Kālpanika 1. Imaginary; fanciful.

୨ । କଲ୍ପନାପ୍ରସୂତ—2. Born of fancy.

୩ । କଲ୍ପନାରେ ମାତ୍ର ଥିବା; ଅବାସ୍ତବ —

3. Not actually in existence.

କାଲ୍ଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ. (ସଂ. କାରବେଷ୍ଟ)—

Kāllā କଲର୍ (ଦେଖ) —Kalarā (See)

କାଲ୍‌ଭୁଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ.—୧ । (ସଂ ଦ୍ୱିଭୂମ)—ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ମାଇ ବାଛୁରୀ—

Kālhurdi She-calf.

୨ । (ଗଡ଼ଜାତ) ବ. ପୁଂ.—ଦାମୁଡ଼ି—

2. A young bullock.

କାଵାଜ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କାୱାର୍)—କାଉଆଜ୍ (ଦେଖ)

Kāwāj Kāuāj (See)

କାୱାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କାୱାର୍)—ଶେଷ; ଆଖର—

Kāwār The end or finish; conclusion.

କାବାର (ଯଥା—ମାସ କାୱାର୍; ପଖ୍ଖା କାୱାର୍ ।)

କାବାର

ବଣ.—ଆଖର ହୋଇଥିବା; ପୂର୍ତ୍ତି ହୋଇଥିବା—Completed.

କାୱାର୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । (କାଳ) କାଟିବା; (ସମୟ) ଅତିବାହିତ

Kāwār karibā କରିବା—1. To spend (time); to pass

କାବାର କରା away (time).

୨ । ଶେଷ କରିବା—2. To finish; to terminate.

୩ । ତାସ୍ ଖେଳରେ ଇସ୍ତକ୍ ଆଦ ପରମିତ ଶୃଙ୍ଖଳ ସମସ୍ତ ତାସ୍‌କୁ ଖେଳ କରି ସମାପ୍ତ କରିବା—(ଯଥା; ଇସ୍ତକ୍ କାୱାର୍)—

3 To finish playing the last card of a certain series in card play.

କାୱାର୍ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଅତିବାହିତ ହେବା—

Kāwār hebā To be terminated or finished.

କାବାରହୁଏୱା

କାବାରହୋନା

କାୱାଲି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ.)—କାଉଆଲ୍ (ଦେଖ)

Kāwāli Kāuāli (See)

କାଶ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ପ୍ରକାଶ ପାଇବା—1. To shine.

Kāś (root) ୨ । ପ୍ରକାଶିତ ହେବା —2. To be manifest.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ । ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଏ୍	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

କାଶ – ସଂ. ବି. (କାଶ୍ ଧାତୁ = ପାପ୍ତି ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Kāśa

ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—କାଶେକ୍ଷୁ, ଇକ୍ଷୁରସ, ଇକ୍ଷ୍ୱାଳିକା, ଇକ୍ଷୁଗନ୍ଧା, ଘୋଷଫଲି, କେଶେ

କାଂଶ

ଡେ. ରେଲୁ

୧ । ତୃଣବିଶେଷ; କାଇଁଶଘାସ—

1. A kind of grass, the reeds of which are used for weaving baskets, mats etc; Sachharum Spontaneum.

[ଦ୍ର—ଏହି ତୃଣ ବୃଦାବୃଦା ହୋଇ ଜନ୍ମେ । ଏହା ପ୍ରାପ୍ତି ୫।୬ ହାତ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ । ଏହାର ଶୁକ୍ଳ ଫୁଲ ଚଅଁର ପର ଗୋଛାଗୋଛା ହୁଏ । ଏହା ପଡ଼ିଆ ଓ ନଈପଠାରେ ଜନ୍ମେ । କାଶଗଛର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଶ ବା ଦଣ୍ଡ କୋମଳ ଓ ଚକ୍ରଣ, ତେଣୁ ଉହାଁରେ ଲୋକେ କାଇଁଶ ଡାଲା, ବଞ୍ଚଣା ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି; ସମସ୍ତ ଗୁଳୁଚ୍ଛ ଭଣ୍ଡୀରୂପେ ଘର ଛପରରେ ନଡ଼ାର କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । କାଶ ଓ ଭଣ୍ଡୀ ଏକ ଗୁଳ୍ମର ଦୁଇଟି ନାମାନ୍ତର । ଏହାର ଡାଙ୍ଗ କାଇଁଶ, ଫୁଲ କାଇଁଶଫୁଲ ଓ ବହୁଗ୍ରବଣ ସରୁଯଡ଼ ଭଣ୍ଡୀ ଅଟେ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ମଧୁର-ଉତ୍କ୍ରରସ, ମଧୁରବିପାକ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ ଓ ସାରକ । ଏହା ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର, ଅଶ୍ମରୀ, ଦାହ, ରକ୍ତଦୋଷ, କ୍ଷତ ଓ ପିତ୍ତରୋଗରେ ଉପକାରୀ ।]

୨ । କାଶ ଗଛର ଚଅଁରପର ଫୁଲଗୋଛା —

2. The catkin of Kāśa grass.

୩ । କାଶ ରୋଗ—3. Cough; catarrh.

୪ । (+ ଭାବ. ଅ) ପ୍ରକାଶ—

4. Exibition; manifestation.

୫ । ଗତି—5. Motion.

୬ । ମୂଷା—6. Mouse.

ସଂ. ବିଣ.—୧ । ପ୍ରକାଶମାନ—1. Manifest.

୨ । ଶୋଭମାନ —2. Resplendent.

କାଶକ୍ – ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—୧ । ବୋଧହୁଏ—

Kāśak

1. I think; methinks.

୨ । ସମ୍ଭବତଃ —2. Most probably.

କାଶଣ୍ଡୀ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କାଶମର୍ଦ୍ଦ)—କାଶମର୍ଦ୍ଦ (ଦେଖ)

Kāśaṇḍī

Kāśamardda (See)

କାଶତଣ୍ଡୀ—ଦେ. ବି. (ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର; ସଂ. କାଶ + ଓ. ଭଣ୍ଡୀ)—

Kāśataṇḍī

କାଶତୃଣ —

A kind of reed; Sachharum Spontaneum.

କାଶତଣ୍ଡୀଫୁଲେ ମଲ୍ଲା ବଶଇ ଧବଳ—ମଧୁସୂଦନ • ସ୍ତବମାଳା ।

କାଶନସମ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଦ୍ଭବର; ସଂ. କାଶ + ଶ୍ଳେଷ୍ମନ୍)—କାଶ ଓ ଶରଦ—

Kāśanasama

Cough and cold.

କାଶନ୍ଦ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କାଶମର୍ଦ୍ଦ)—କାଶମର୍ଦ୍ଦ ୧।୨ (ଦେଖ)

Kāśanda

Kāśamardda 1. 2. (See)

କାଶନ୍ଦା—ଦେ. ବି—କାଶମର୍ଦ୍ଦ ୧।୨ (ଦେଖ)

Kāśandā

Kāśamardda 1. 2. (See)

କାଶନ୍ଦି—ଦେ. ବି. (ସଂ. କାଶମର୍ଦ୍ଦ)—୧ । କାଶମର୍ଦ୍ଦ (ଦେଖ)

Kāśandi

1. Kāśamardda (See)

୨ । କାଶିନ୍ଦି ୨ (ଦେଖ)—

2. Kāśindi 2. (See)

କାଶମର୍ଦ୍ଦ—ସଂ. ବି. (କାଶ = କାଶରୋଗ + ମୃଦ୍ ଧାତୁ = ନାଶ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଏହା କାଶରୋଗର ଉପକାରୀ)—୧ । କାଶୁଣ୍ଡିଶାଗ—

Kāśamardda

ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—କାସମର୍ଦ୍ଦ, ଅରିମର୍ଦ୍ଦ, କାସାରି, କର୍କଶା, କାଳକାଣ୍ଡନ୍ଦେ

କସୌନ୍ଦି; କାସିନ୍ଦି; କସୌଜା (ଦା)

ଡେ. କଶିବନ୍ଦଚେଟ୍ଟୁ; କାସିବନ୍ଦା

1. A herb; Cassia Sophora

[ଦ୍ର—ଏହାର ପଞ୍ଚ ରୁଚିକର, ବୃଷ୍ୟ, ମଧୁରରସ, ପାଚକ, କଣ୍ଡୁଶୋଧକ ଏବଂ ବ୍ରଣଦୋଷ, ରକ୍ତଦୁଷ୍ଟି, କଫ ଓ ବାୟୁନାଶକ । ଏହା କାଶପ୍ର, ମଳ-ସ୍ତମ୍ଭାଦକ, ଲଘୁପାକ ଓ ପିତ୍ତଦୁଷ୍ଟି-ନାଶକ ।]

କାଶନ୍ଦା ୨ । ଶୃଙ୍ଗୁଣ୍ଡା ଗୁଳ୍ମ—

ଚକବଁଡ଼

2. The Cassia plant.

[ଦ୍ର—ଏକଜାତିସ୍ଥ ଶାକଗୁଳ୍ମ । ଏହାର ପଞ୍ଚ ଶାଗ ହୁଏ ଏବଂ ଛୁଇଁ ତରକାରି ଓ ଭଜା ହୁଏ ।]

କାଶ ଲସମ—ଗ୍ରା. ବ—କାଶ ଓ ଶରଦ—

Kāśa lasama

Cough and cold.

କାଶି (ଇତ୍ୟାଦ)– ସଂ. ବି. (କାଶ୍ ଧାତୁ = ପାପ୍ତି ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—

Kāśi (etc)

କାଶୀ ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)

Kāśī etc (See)

କାଶିଆ କପିଲାର ବେଉଁ ନାହିଁ— ଦେ. ପ୍ରବଚନ—କେତେକ ସମୟ Kāśiā kapilāra bheṭa nāhiñ ଏକତ୍ର ଅବସ୍ଥାନ କରିଥିବା ଦୁଇ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ପରେ ଦେଖା ନ ହେଲେ ଏ ପ୍ରବଚନର ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ—

A saying used when two persons who lived and moved together for some time do not afterwards meet each other.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାର ରାଜା କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବ ପ୍ରଥମେ ଅତି ଦରିଦ୍ର କ୍ଷତ୍ରିୟ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମ ହୋଇ ଗୋଟିଏ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଗାଈ ଜଗୁଥିଲେ । ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣର ପୁଅର ନାମ 'କାଶୀନାଥ' । କାଶୀ କପିଳଙ୍କର ବାଲ୍ୟସଦ୍ଭବର ଥିଲେ । ଦୁହେଁ ଦିନେ ଗୋରୁ ଚରାଇବାକୁ ଯାଇଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ କପିଳ ଗୋଟିଏ ଗଛମୂଳରେ ଶୋଇଥିବାବେଳେ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ନାଗସାପ ଫଣା ଟେକିବାର ଦେଖି କାଶୀ ତାଙ୍କୁ ଉଠାଇ ଦେଇ କହିଲେ; "କପିଳ ! ତୁ ରଜା ହେବୁ ।" କପିଳ ଥଟ୍ଟାରେ ଉତ୍ତର କଲେ, "ମୁଁ ରଜା ହେଲେ ତତେ ମନ୍ତ୍ରୀ କରିବି ।" କିଛିଦିନ ପରେ କପିଳ ଜଗନ୍ନାଥ ଦର୍ଶନକୁ ଯାଇଥିଲେ । ବଡ଼ଦେଉଳରେ ତଦାନୀନ୍ତନ ଗଜପତି ରାଜା କପିଳଙ୍କ ଠାରେ ରାଜଲକ୍ଷଣ ଦେଖି ତାଙ୍କୁ ନଅରକୁ ଆଣିଲେ । ରାଜାଙ୍କ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ଯେବେ ଏ ପ୍ରକାରୋକ୍ତରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କ�ୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଡ୍ ଦେଖିବେ।

ପାଖରେ ରହି କପିଳ କ୍ରମେକ୍ରମେ ପ୍ରତ୍ତ୍ୟୁତ୍ତର ଜବଦର୍ଶନ ଦେଖାଇଲେ ଓ କଚ୍ଛଦିନ ପରେ ରାଜା ତାଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରୀ କଲେ । ରାଜା ଅପୁତ୍ରିକ ଥିବାରୁ ମନ୍ତ୍ରିପୁତ୍ରରୁ ସେ କପିଳଙ୍କୁ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ମନୋନୀତ କଲେ । ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ତେ କପିଳ କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବ ନାମରେ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜଗାଦୀରେ ବସିଲେ । କପିଳ ରାଜା ହେବାର ଶୁଣି, କାଶୀ କପିଲଙ୍କର ପୂର୍ବ କଥାକୁ ସ୍ମରଣ କର ବଶ୍ୱରୁଥାଏ "ଆଜି କାଶିଆ କପିଳା ହେଇ କାହିଁ ସେ ମୁଁ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେବ ?" ଏହି କମ୍ବଦନ୍ତୀ ଉପରେ ଏ ପ୍ରବଚନ ଗଠିତ । କୃପାସିନ୍ଧୁ— ଉତ୍କଳ ଇତିହାସ ।]

କାଶିକ—ଫ. ବି. (କାଶି + ସ୍ୱାର୍ଥରେ. କ)—କାଶୀ (ଦେଖ)
Kāśika — Kāśī (See)

କାଶିନ୍ଦ—ଦେ. ବି. (ଫ. କାଶମର୍ଦ୍ଦ)—
Kāśindi ୧ । କାଶମର୍ଦ୍ଦ (ଦେଖ)
1. Kāśamardda (See)
୨ । କଞ୍ଚା ଆମ୍ବକୁ ଚାକୁଆ ସହିତ ଚରୁଡ଼ା କର କାଚ ସେଥିରୁ କୋଇଲି କାଢ଼ିଦେଇ ସେଥିରେ ବେସର ଗୋଲାଇ ସୋରିଷ ତେଲରେ ସନ୍ତୁଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଆଚାର—
2. A kind of mango-pickle.

କାଶିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. କାଶ)—କଣ୍ଠନାଳୀରୁ ଶ୍ଲେଷ୍ମା ବା ଖଙ୍କାର ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ଶବ୍ଦ କରିବା; କାସିବା—
Kāśibā — କାଶା — To cough.
धसकना, खाँसना

କାଶିମୀର—ଗ୍ରା. ବି. (ଫ. କାଶ୍ମୀର) କାଶ୍ମୀର୍ (ଦେଖ)
Kāśimīrā — Kāśmīrā (See)

କାଶିମୀରିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ଫ. କାଶ୍ମୀରିଯ୍) —
Kāśimīriā — କାଶ୍ମୀରି (ଦେଖ)
Kāśmīrī (See)

କାଶିମୀରି—ଗ୍ରା. ବି. (ଫ. କାଶ୍ମୀରିଯ୍) —
Kāśimīrī କାଶ୍ମୀର ଦେଶଜାତ କୁଣ୍ଡଳଶିଂଘା ବଡ଼ ଛେଳି—
A goat of large breed and with spiral horns found in Kashmere.

କାଶୀ—ଫ. ବି. (କାଶ୍ ଧାତୁ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ.ଇ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kāśī ବାରାଣସୀ; ବନାରସ—Benares.
[ଦ୍ର — ଏହା ର ଅନ୍ୟ ନାମ ବାରାଣସୀ; ଏହା ଗଙ୍ଗା କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ; ଏହିଠାରେ ଗଙ୍ଗା ଉତ୍ତରବାହିନୀ ହୋଇ ପରେ ପୁଣି ପୂର୍ବମୁଖରେ ବହିଅଛି ।
ଏହା ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ତୀର୍ଥ ସ୍ଥାନ । ସମ୍ପ୍ରଦାୟର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥାନ ବୋଲି ଏହା ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଅଛି । କାଶୀରେ ଯେଉଁ ମାନମନ୍ଦର ଅଛି ତାକୁ ମୋଗଲସମ୍ରାଟ୍ ଆକବରଙ୍କ ସେନାପତି ରାଜା ମାନସିଂହ କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିରର ଅନୁକରଣରେ ତିଆର କରାଇଥିଲେ । କାଶୀ ଜରର ବୁଢା ଓ ଫୁଲ କାମ ହୋଇଥିବା ପାଟ-ଲୁଗା ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ; କାଶୀ ଇଂରାଜଙ୍କର ତୀରତ ଆଗମନ ପୂର୍ବେ ଜଣେ ନବାବଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ପରେ ଇଂରାଜଙ୍କ ଅମଳରେ ଏହା ଗୋଟିଏ ଜମିଦାରୀ ରାଜ୍ୟ ହେଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଇଂରାଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ କାଶୀର ମହାରାଜାଙ୍କୁ ରୁଲଙ୍ଗ୍ ଚଫ୍ ବା ଶାସକ ରାଜାଙ୍କ କ୍ଷମତାରେ ଭୂଷିତ କରି ଅଛନ୍ତି । କାଶୀର 'ବିଶ୍ୱନାଥ' ମହାଦେବ ଓ 'ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା' ଦେବୀ ତୀରତପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏଠାରେ ଦଶାଶ୍ୱମେଧ ଘାଟ, ମଣିକର୍ଣ୍ଣିକା ଘାଟ ଆଦ ଗଙ୍ଗାକୂଳରେ ଗୁଡ଼ିଏ ଶବଦାହକ୍ଷେତ୍ର ଅଛି ଓ ବହୁଦୂରରୁ ହିନ୍ଦୁମାନେ କାଶୀକୁ ଶବ ଆଣି ଏ ଶ୍ମଶାନମାନଙ୍କରେ ଦାହ କରନ୍ତି । ଅନେକ ହିନ୍ଦୁ କାଶୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୃତ୍ୟୁ ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥାରେ କାଶୀବାସ କରନ୍ତି । ଏଠାରେ କାଶୀ ମହାରାଜାଙ୍କପ୍ରଦତ୍ତ ବହୁତ ଜମି ଉପରେ ପଣ୍ଡିତ ମଦନ ମୋହନ ମାଲବ୍ୟଙ୍କ ତେଷ୍ଟାରେ ଗୋଟିଏ ହିନ୍ଦୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି । କାଶୀରେ ତୀରତର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଧନୀ ଓ ରାଜାମହାରାଜାମାନଙ୍କ ନିର୍ମିତ ଧର୍ମଶାଳା, ମନ୍ଦିର ଓ ପ୍ରାସାଦମାନ ଅଛି । ଗଙ୍ଗାକୂଳରେ ନିର୍ମିତ ସୌଧାବଳିର ଦୃଶ୍ୟ ଗଙ୍ଗାଗର୍ଭରୁ ନୌକାରୋହୀମାନଙ୍କ ମନକୁ ମୁଗ୍ଧ କରେ । କାଶୀର ଦୁଇଟି ଗୋଟିଏ ରାସ୍ତାକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଲେ ବାକି ସବୁ ଗଳିମାନଙ୍କ ତଉଡ଼ା ୫।୬ ହାତରୁ ବେଶି ନୁହେଁ । କାଶୀରେ ଲକ୍ଷାଧିକ ଶିବଲିଙ୍ଗ ନାନା ସ୍ଥାନରେ ଅଛନ୍ତି । କାଶୀରେ ଶିବାନୁଚର କାଳଭୈରବଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଅଛି । କାଶୀରେ ଅଧିକାଂଶ ଗଳିର ତଳାଣରେ କଦାପଥର ବିଛା ହୋଇଅଛି । କାଶୀବିଶ୍ୱନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିରର ବିମାନ ଉପରେ ସୁନାପାତିଆ କୁଆଡି ହୋଇଅଛି ଓ ମନ୍ଦିରର ଶିଖରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକଳଶ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି; ଏହାର ଅନ୍ୟ ଫ. ନାମ ବାରାଣସୀ; ଦେଶୀୟ ନାମ ବନାରସ; ଇଂରାଜି ନାମ ବେନାରେସ୍ Benares].

କାଶୀଚିନି—ଦେ. ବି—ତୀରତପ୍ରସ୍ତୁତ ବା ଦେଶୀୟ ଚିନି—
Kāśīchini India-made white sugar.
[ଦ୍ର—ଏହା କାଶୀ ନିକଟରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ଫକା ଓ ବିଦେଶୀ ଚିନି ପରି ଏହାର ଦାନା ସବୁ ବଡ଼ବଡ଼ ନୁହେଁ ।]

କାଶୀନାଥ—ଫ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; କାଶୀ + ନାଥ)—
Kāśīnātha ୧ । ମହାଦେବ—1. God Śiba.
୨ । କାଶୀରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱର ବା ବିଶ୍ୱନାଥଙ୍କ ଶିବଲିଙ୍ଗ—
2. The idol of Śiba-liṅga situate in Benares.
ଦେ. ବି. ପୁଂ— ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

କାଶୀପ୍ରାପ୍ତି—ଫ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; କାଶୀ + ପ୍ରାପ୍ତି)—
Kāśīprāpti (ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ପକ୍ଷରେ) କାଶୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପୁଣ୍ୟମୟ ମରଣ—
Death in Benares which confers much spritual benefit on the deceased (Hindu).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯୃ	ଜ୍ଅ	ଭ୍ର
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ୍ର

[ଦ୍ର—କାଶୀଧାମରେ ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେ ମୁକ୍ତି ଲାଭ ହୁଏ ଏହା ସାଧାରଣ ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ; ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଉକ୍ତ ଅଛି—
ଗଙ୍ଗାସ୍ନାଂଚ ଜଳେ ମୁକ୍ତି ର୍ବାରାଣସ୍ୟାଂ ଜଳେ ସ୍ଥଳେ
ଜଳେ ସ୍ଥଳେ ଗୃହସ୍ଥାନେ ମୁକ୍ତିଃ ଶ୍ରୀପୁରୁଷୋତ୍ତମେ ।]

କାଶୀବାସ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାଶୀ + ବାସ)—
Kāśībāsa ଶେଷଜୀବନ କାଶୀକ୍ଷେତ୍ରରେ କଟାଇ କାଶୀରେ ମଲେ ପରକାଳରେ ଶିବଲୋକ ପାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କାଶୀରେ ରହିବା—Stay at Benares for passing the old age there with the hope of attaining beatitude after death.

କାଶୀ ବିଶ୍ୱନାଥ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାଶୀ + ବିଶ୍ୱନାଥ)—
Kāśi biśwanātha କାଶୀରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱର ଶିବବିଗ୍ରହ—The idol of Śiba or Linga established in Benares.

କାଶୀରାଜ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାଶୀ + ରାଜନ୍)—
Kāśirāja ୧ । ବାରାଣସୀର ରାଜା—
1. King of Benares.
୨ । ରାଜା ଦିବୋଦାସ—
2. King Dibodāsa of ancient India.
୩ । ଧନ୍ୱନ୍ତରି—3. The mythological physician of the Gods.

କାଶୀଲାଭ—ସଂ. ବି. (୬ଯୀ ତତ୍ପୁ; କାଶୀ + ଲାଭ)—
Kāśilābha କାଶୀପ୍ରାପ୍ତି (ଦେଖ)
Kāśiprāpti (See)

କାଶୀଶ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାଶୀ + ଈଶ)—
Kāśiśa ୧ । କାଶୀନାଥ (ଦେଖ)
1. Kāśinātha (See)
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟା—ଧାତୁକାଶୀଶ; ଫା. ଶୁକାଶୀଶ ହୀରାକଶ
୨ । ସୁରକସ—2. Green sulphate of iron; Ferri sulphus.
[ଦ୍ର— ଈଷତ୍ ପୀତବର୍ଣ୍ଣ କାଶୀଶକୁ ପୁଷ୍ପକାଶୀଶ କହନ୍ତି । ଏହା ଅମ୍ଳତ୍ୱଜ୍ଞାପକ ସାମ୍ପୃରସ, ଉଷ୍ମସର୍ଜ୍ୟ ଓ କେଶର ହିତକର । ଏହା ବାୟୁ, କଫ, ଆ. ଜାଜେଅସ୍‌ଫର୍ ନେତ୍ରକଣ୍ଡୁ, ବଷ, ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର, ଅଶ୍ମରୀ ଓ ଶ୍ୱିତ୍ରରୋଗ ନାଶକ ।
କଶିଶ, କୈଶିଶ

କାଶୀଶ୍ୱର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାଶୀ + ଈଶ୍ୱର)—
Kāśiśwara କାଶୀନାଥ (ଦେଖ)
Kāśinātha (See)

କାଶୀସିଲ୍କ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କାଶୀ ଓ ଇଂ. ସିଲ୍କ୍)—
Kāśisilk କାଶୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରେଶମ—Kasi-silk; silk manufactured at Benares.

କାଶୁ—ବୈଦେ. ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି. (ଇଂ. କାଶ୍ୟୁ)—
Kāśu ୧ । ବାଜାମ୍ ବା ଲଙ୍କାଆମ୍ (ଗଛ ଓ ଫଳ)—
ହୀଜଲୀବାଦାମ
1. Cashewnut (tree and fruit).
କାଣ୍ଡୁ ୨ । (ତେ)—ସୁନାମୋଡ଼ର ବା ମଜ୍‌ଡ଼ରମାଳ—
2. A necklace of gold coins.

କାଶୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. କାଶ)—କାଶ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ (ପୁରୁଷ);
Kāśuā ଯେ ସବୁବେଳେ କାଶୁଥାଏ—(a male) Suffering
କେଶୋ from cough; always coughing.
ଖୋଖୋୟା; ଖାଁସୁଆ ପ୍ରାଦେ—୧ । (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି—(କାଶେଇ; କାଶୋଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଗୋଖାମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଲମ୍ବା ଜାଲର ମୁଠି—1. A roll of fishing nets used by the Gokhā fishermen of Balasore.
୨ । (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ପଙ୍ଖଆ ବୋଡ଼ା ସାପ—
2. The viper snake living in the hills.

କାଶୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବି. (ସଂ. କାଶମର୍ଦ୍ଦ)—କାଶମର୍ଦ୍ଦ ୧ । ୨ (ଦେଖ)
Kāśuṇḍi Kāśamardda 1. 2 (See)

କାଶୁନ୍ଦି—ଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. କାଶମର୍ଦ୍ଦ)—କାଶମର୍ଦ୍ଦ (ଦେଖ)
Kāśundi 1. Kāśamardda (See)
୨ । କାଶିନ୍ଦ ୨ (ଦେଖ)
2. Kāśindi 2 (See)

କାଶେଖୁ—ସଂ. ବି—କାଶ ୧ (ଦେଖ)
Kāśekshu Kāśa 1 (See)

କାଶେନ୍ଦ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. କାଶମର୍ଦ୍ଦ)—କାଶମର୍ଦ୍ଦ ୩ (ଦେଖ)
Kāśendi Kāśamardda 3 (See)

କାଶ୍ମରୀ—ସଂ. ବି—ଗମ୍ଭାରୀ (ଦେଖ)
Kāśmarī Gambhārī (See)

କାଶ୍ମର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବି—ଗମ୍ଭାରୀ (ଦେଖ)
Kāśmarjya Gambhārī (See)

କାଶ୍ମୀର—ସଂ. ବି. (କାଶ୍ମୀର + ଜନବାସାର୍ଥେ. ଅ; ଅଥବା କାଶ୍ ଧାତୁ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା + ମୀର)—୧ । ଭାରତର ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବକୋଣସ୍ଥ ହିନ୍ଦୁରାଜାଙ୍କ ଶାସିତ ଦେଶ—
Kāśmīra 1 Kashmere; a Hindu state in the northwest of India.
୨ । ପୁଷ୍କରମୂଳ; ପଦ୍ମମୂଳ—2. The root of lotus plant; root of Costus Speciosus.
୩ । କୁଙ୍କୁମ; ଜାଫ୍ରାନ୍—3. Saffron.
୪ । ଟାଙ୍କଣା—4. Alum; borax.
୫ । କାଶ୍ମୀରର ରାଜା—5. King of Kashmere.
୬ । କାଶ୍ମୀର ଅଧିବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
6. A resident of Kashmere.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଔଶଷି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ପାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଭ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବଭ'ଦେଖିବେ।

ସଂ. ବିଣ—୧ । କାଶ୍ମୀର ଦେଶ ସମ୍ଭୂତ—
1. Born in or belonging to Kashmere.
୨ । କାଶ୍ମୀର ଅଧିବାସୀ—
2. Inhabiting the Kashmere country.

କାଶ୍ମୀରଗନ୍ଧକ—ବି. (ବୈଦ୍ୟକ)—ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ କାଶ୍ମୀରଦେଶ-ଜାତ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଗନ୍ଧକବିଶେଷ—
Kāśmīragandhaka An excellent kind of sulpher found in Kashmere and requisitioned extensively for medicinal purposes.

କାଶ୍ମୀରଜ—ସଂ. ବିଣ.—(କାଶ୍ମୀର+ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kāśmīraja କାଶ୍ମୀର ଦେଶ ଜାତ—
Produced in Kashmere.
ସଂ. ବି.—୧ । କୁଙ୍କୁମ; ଜାଫ୍ରାନ୍‌କେଶର—1. Saffron.
୨ । ପଦ୍ମମୂଳ—2. The root of the lotus plant.

କାଶ୍ମୀରଜନ୍ମା—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀ.ହ; କାଶ୍ମୀର+ଜନ୍‌ମନ୍; ୭ମା. ୧ବ.)—
Kāśmīrajanmā କାଶ୍ମୀରଜ (ଦେଖ)
Kāśmīraja (See)

କାଶ୍ମୀରା—ସଂ. ବି. (କାଶ୍ମୀର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଅତିବିଷା (ଦେଖ)
Kāśmīrā Atibishā (See)
ଦେ. ବି.—ମୋଟା ଶୀତବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—(ଏହା ପୂର୍ବେ କାଶ୍ମୀର ଦେଶରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା)—A kind of coarse woollen wrapper originally manufactured in Kashmere.

କାଶ୍ମୀରିଆ—ଦେ. ବିଣ.—କାଶ୍ମୀରୀ (ଦେଖ)
Kāśmīriā Kāśmīrī (See)

କାଶ୍ମୀରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାଶ୍ମୀର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଗମ୍ଭାରୀ (ଦେଖ)
Kāśmīrī Gambhārī (See)
ଦେ. ବି.—କାଶ୍ମୀର ଦେଶ ଜାତ କୁଣ୍ଡଳଶିଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ ବଡ଼ ଛେଳ—A goat of large breed belonging to Kashmere, with spiral horns.
ଦେ.ବିଣ.—କାଶ୍ମୀରଦେଶୀୟ—Belonging to Kashmere country.

କାଶ୍ମୀରିକିଲାଟ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. କାଶ୍ମୀରୀ+ଇଂ. କ୍ଲଥ୍)—କାଶ୍ମୀର ଦେଶରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକ ପ୍ରକାର ମୋଟା ପଶମୀ କନା—A coarse woollen stuff or coarse cloth manufactured in Kashmere.
Kāśmīrikilāṭ
काश्मीरीकिलाट

କାଶ୍ୟପ—ସଂ. ବି. (କଶ୍ୟପ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । କଶ୍ୟପ ବଂଶୀୟ—
Kāśyapa 1. A sage of the family of Kaśyapa.
୨ । ବୈଶେଷିକ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରପ୍ରଣେତା କଣାଦ ଋଷି—
2. The compiler of the Baiseshika system of Hindu philosophy.
୩ । ପୁରାଣୋକ୍ତ ସର୍ପବିଷଚିକିତ୍ସକ ମୁନିବିଶେଷ—
3. Name of a sage who was an expert in curing snake-bites.

[ଦ୍ର—ବ୍ରାହ୍ମଣଶାପରେ ପରୀକ୍ଷିତଙ୍କୁ ତକ୍ଷକନାଗ ଦଂଶନ କରିବାରୁ କାଶ୍ୟପ ଧନ ପାଇବା ଆଶାରେ ତାଙ୍କୁ ସର୍ପବିଷରୁ ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ ହସ୍ତିନାକୁ ଯାଉଥିଲେ । ବାଟରେ ତକ୍ଷକଙ୍କର ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ହେବାରୁ ତକ୍ଷକ ତାଙ୍କର ଶକ୍ତି ପରୀକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଗଛକୁ ଦଂଶନ କଲେ; ଗଛଟି ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ମରିଗଲା; ମାତ୍ର କାଶ୍ୟପ ନିଜ ବିଦ୍ୟାବଳରେ ଗଛଟିକୁ ଅବଲମ୍ବେ ବଞ୍ଚାଇ ଦେଲେ । ଏହା ଦେଖି ତକ୍ଷକ କାଶ୍ୟପଙ୍କୁ ପ୍ରଭୂତ ଧନ ଦ୍ୱାରା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ସେଠାରୁ ଫେରାଇ ଦେଲେ, ଓ ପରୀକ୍ଷିତ ତକ୍ଷକଙ୍କ ବିଷଜ୍ୱାଳାରେ ତନୁତ୍ୟାଗ କଲେ ।]

୪ । କାଶ୍ୟପବଂଶଜ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଗୋତ୍ରବିଶେଷ—(ବଙ୍ଗ-ଦେଶରେ-ଚଟ୍ଟୋପାଧ୍ୟାୟ; ଓଡ଼ିଶାରେ—ନନ୍ଦ; ଦାଶ)—
3. Name of the clan or progeny of some Brahmin families descended from the sage Kāśyapa.
୫ । ମୃଗବିଶେଷ—4 A class of antelopes.
୬ । ଅରୁଣ—5. Dawn (personified); the Indian God corresponding to the Greek Goddess Aurora.
୭ । ମାଂସ—6. Flesh; meat.
ସଂ. ବିଣ.—କଶ୍ୟପ ବଂଶୀୟ—Belonging to the family of or descended from the sage Kaśyapa

କାଶ୍ୟପି—ସଂ. ବି. (କଶ୍ୟପ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଇ)—୧ । (ମଦ୍ରାଦେବଙ୍କ ଔରସରେ କଶ୍ୟପଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଅଦ୍ଦଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ପ୍ରଥମେ ଅଣ୍ଡାକାରରେ ଜାତ) କଶ୍ୟପଋଷିଙ୍କ ପୁତ୍ର ଅରୁଣ—
Kāśyapi 1. Aruṇa (God of Dawn), son of sage Kaśyapa.
୨ । ଗରୁଡ଼—2. Garuḍa, the mythological carrier of Bishṇu; the king of birds (with human body and wings).
୩ । କାଶ୍ୟପୀ (ଦେଖ)
3. Kāśyapī (See)

କାଶ୍ୟପୀ—ସଂ. ବି.—(କଶ୍ୟପ+ଦେଯାର୍ଥେ. ଈ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ପୃଥିବୀ—
Kāśyapī The earth.
[ଦ୍ର—ପରଶୁରାମ ପୃଥିବୀରୁ କ୍ଷତ୍ରିୟବଂଶ ନିର୍ମ୍ମୂଳ କରି ପୃଥିବୀକୁ କଶ୍ୟପଋଷିଙ୍କୁ ଦାନ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ପୃଥିବୀର ନାମ କାଶ୍ୟପୀ ହୋଇଅଛି ।]

କାଶ୍ୟପେୟ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (କଶ୍ୟପ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଏୟ)—
Kāśyapeya ୧ । କଶ୍ୟପ ମୁନିଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ଦଦ୍ଦ ଓ ଅଦ୍ଦଙ୍କର ଗର୍ଭଜାତ ଦେବ ଓ ଦୈତ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନ୍ତଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ସ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

1. A son of the sage Kaśyapa, born of one of his 2 wives, Diti and Aditi (the former giving birth to demons and the latter to Gods.)

୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun.

୩ । ଗରୁଡ଼ —3. The mytholgical king of birds.

କାଶ Kāsha —ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କର୍ଷଣ)—ହଳ ବୁଲାଇବାର ଥର; ଓଡ଼—Time or turn of ploughing a field.

କାଷ୍ଟ —ସଂ. ବ. (କଷ୍ ଧାତୁ=କର୍ଷଣ କରିବା+କରଣ. ଅ)—

୧ । କଷୋପଳ—1. Touchstone.

୨ । ଋଷିବିଶେଷ—2. Name of a sage.

କାଷାୟ Kāshāya —ସଂ. ବିଣ. (କଷାୟ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—

୧ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣରଞ୍ଜିତ —1. Coloured red; dyed red.

୨ । ଈଷତ୍ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ; ଗେରୁଆ—2. Reddish.

ସଂ. ବ—ଗେରୁଆରଙ୍ଗ; କଷାରଙ୍ଗ; ଈଷତ୍ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ—Reddish colour.

କାଷ୍ଠ Kāshṭha —ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କାଷ୍ଠ)—କାଷ୍ଠ (ଦେଖ) Kāshṭha (See)

ପରମହଂସାଙ୍କର କାଷ୍ଠର କୌପୀନ—ଗ୍ରାତୀ. ତୁକୁନରୁପଣଗୀତା ।

କାଷ୍ଠର ଅଏଲ୍ Kāshṭar ael —ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାଷ୍ଟର୍-ଅଏଲ୍)—ଜଡ଼ାଭେଲ—Castor oil.

[ଦ୍ର— ଏହା ପ୍ରଧାନତଃ ବିରେଚକ ଔଷଧରୂପେ ଡାକ୍ତରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏ ତୈଳ ମଧ୍ୟ କେଶର ସ୍ନିଗ୍ଧକର । ଦେଶୀ ଜଡ଼ାଭେଲକୁ ଲୋକେ ପାଘରେ ଜଳାନ୍ତି ଓ ବନ୍ଧୁ ପୁରୁଣା ଜଡ଼ାଭେଲ ଥଲଥଲିଆ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ଏହା ବାଉରେଗଗ୍ରସ୍ତ ଅଙ୍ଗରେ ମାଲିସ୍ କଲେ ଉପକାର ହୁଏ ।]

କାଷ୍ଠା—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କାଷ୍ଠା)—୧ । ପରାକାଷ୍ଠା— Kāshṭā 1. Acme; maximum.

୨ । ନିଷ୍ଠାପରତା—2. Steadiness; perseverance.

୩ । (ସଂ. କଷ୍ଟ) ଅତିରିକ୍ତ ନିୟମାନୁବର୍ତ୍ତିତା—3. Overstrictness; discipline.

ଗ୍ରା. ବିଣ—୧ । ନିଷ୍ଠାଯୁକ୍ତ—1. Steady; persevering.

୨ । (ସଂ. କାଷ୍ଠ) ଜଳଶୂନ୍ୟ; ନିର୍ଜଳ—2. Waterless.

୩ । କଷ୍ଟମୟ—2. Full of hardship; hard.

କାଷ୍ଠାଉପବାସ Kāshṭāupabāsa —ଦେ. ବ. (ସଂ. କଷ୍ଟମୟ ଉପବାସ)—

୧ । କାଷ୍ଠାଯୁକ୍ତ ଉପବାସ—1. Steady and strict observance of fasting.

୨ । ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ରାରେ ସ୍ୱଳ୍ପ ଖାଦ୍ୟ ନ ଖାଇ କରାଯିବା ଉପବାସ—2. Absolute fasting.

୩ । ନିର୍ଜଳ ଉପବାସ—

3. Fasting without taking even a sip of water.

କାଷ୍ଟିଙ୍ଗ୍‌ଭୋଟ Kāshṭiṅgbhoṭ —ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ.)—କୌଣସି ବିଷୟରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷର ମତ ସମାନ ହେଲେ ନ୍ୟାୟ ଅନୁସାରେ ସଭାପତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦିଆଯିବା ଗୋଟିଏ ଅଧିକା ଭୋଟ୍—Casting vote of the president of a meeting in which the number of votes is equal on both sides of a question.

[ଦ୍ର—କୌଣସି ସଭାସମିତି ଆଦିରେ ସମସଂଖ୍ୟକ ସଭ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ଥାଇ କୌଣସି ବିଷୟ ମୀମାଂସା ହେବା ପାଇଁ ଭୋଟ୍ ନଆହେବା-ବେଳେ ଯେବେ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କର ମତଭେଦ ହୋଇ କୌଣସି ବିଷୟର ସପକ୍ଷରେ ଓ ବିପକ୍ଷରେ ଭୋଟ୍‌ସଂଖ୍ୟା ସମାନ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ, ତେବେ ଭୋଟ୍ ନଆହେଲାବେଳେ ଥରେ ମତ ଦେଇସାରିଥିବା ସଭାପତିଙ୍କର ଅଧିକାର ଥାଏ ଯେ, ସେ ଯେଉଁ ମତର ସପକ୍ଷରେ ଭୋଟ୍ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବେ ସେହି ମତ ସପକ୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ଅଧିକା ଭୋଟ୍ ଦେବେ ।]

କାଷ୍ଠ—ସଂ. ବ. (କାଶ୍ ଧାତୁ=ପାପ୍ତି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଥ)—

Kāshṭha ୧ । କାଠ—1. Wood; timber.

୨ । ଇନ୍ଧନ; ଜାଳ; ଜାଳଣିକାଠ—2. Fuel.

କାଷ୍ଠକ—ସଂ. ବ. (କାଷ୍ଠ+କ)—ଅଗୁରୁ; ସୁଗନ୍ଧକାଷ୍ଠବିଶେଷ—Kāshṭhaka Aloeswood.

ସଂ. ବିଣ—କାଷ୍ଠମୟ—Wooden.

କାଷ୍ଠକୀଟ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; କର୍ମ. ସ. ତ. ଲୋ; କାଷ୍ଠ+କୀଟ)—

Kāshṭhakīṭa ଘୁଣ; କାଠରେ ଲାଗିବା ପୋକ; କାଠକୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ନଷ୍ଟ କରିବା ପୋକ—The weevil; an insect eating into or boring through wooden articles.

କାଷ୍ଠକୁଟ୍ଟ Kāshṭhakuṭṭa —ସଂ. ବ. (କାଷ୍ଠ+କୁଟ୍ ଧାତୁ=ଧୀରେ ଧୀରେ ଆଘାତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କାଠହଣା ତରେଇ—The woodpecker (bird).

କାଷ୍ଠକୁଦ୍ଦାଲ Kāshṭhakuddāḷa —ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; କର୍ମ. ସ. ତ. ଲୋ; କାଷ୍ଠ+କୁଦ୍ଦାଲ)—

(କାଷ୍ଠକୁଦ୍ଦାଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନୌକାର ତଳେ ପଡ଼ିବାର ସଛିଦ୍ର ବା ଛିଦ୍ର-ପଥରେ ଝର ଜମିଥିବା ପାଣିକୁ ଫୋପାଡ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ ପାତ୍ରବିଶେଷ; କେଣ୍ଡୁଲ୍—A wooden ladle used to throw out the accumulated water from the bottom of a boat.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପରେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ ଦେଶିବେ 'ବଥୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଶିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍କ' ଦେଶିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବଡ଼' ଦେଶିବେ ।

କାଷ୍ଠତକ୍ଷ—ସଂ. ବ. (କାଷ୍ଠ + ତକ୍ଷ୍ ଧାତୁ = ଛେଦନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—
Kāshṭhatakshya ବଢ଼େଇ—Carpenter.

କାଷ୍ଠତକ୍ଷକ—ସଂ. ବ. (କାଷ୍ଠ + ତକ୍ଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Kāshṭhatakshaka କାଷ୍ଠତକ୍ଷ (ଦେଖ)
Kāshṭhataksha (See)

କାଷ୍ଠତ୍ୟାଗ—ସଂ. ବ. (ଶ୍ରୌ ଉତ୍ତ; କାଷ୍ଠ + ତ୍ୟାଗ)—
Kāshṭhatyāga ୧ । ଧୂପ ଦେବା—
1. Offering of a bit of live coal with incense to a Deity.
୨ । ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶବର ମୁଖରେ ଅଗ୍ନି ଦେବା; ମୁଖାଗ୍ନି ଦେବା—
2. The ritual of putting fire on the mouth of a dead body in the funeral pyre.

କାଷ୍ଠପାଟଳା—ସଂ. ବ— ଘଣ୍ଟାପାଟଳ (ଦେଖ)
Kāshṭhapāṭalā Ghaṇṭāpaṭali (See)

କାଷ୍ଠପାଟଳି—ସଂ. ବ.— ଘଣ୍ଟାପାଟଳ (ଦେଖ)
Kāshṭhapāṭali Ghaṇṭāpāṭali (See)

କାଷ୍ଠପାଦୁକା—ସଂ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧା; କାଷ୍ଠ + ପାଦୁକା)—
Kāshṭhapādukā କଠଉ; ଖଡ଼ମ—Wooden sandals.

କାଷ୍ଠପାଷାଣ—ସଂ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; କାଷ୍ଠ + ପାଷାଣ)—
Kāshṭhapāshāṇa କାଠ ଓ ପଥର—
Wood and stone.

କାଷ୍ଠପୁତ୍ତଳ—ସଂ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧା; କାଷ୍ଠ + ପୁତ୍ତଳ)—
Kāshṭhaputtaḷa ୧ । କାଠକଣ୍ଢେଇ; କାଠରେ ତିଆର ପିତୁଳା—
1. Wooden image or doll.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କାଠପିତୁଳା ପରି ଅକର୍ମିକା ବା ଜଡ଼ମ୍ବି ଓ ନିଷ୍ଫଳ ବ୍ୟକ୍ତି—2. (figurative) A worthless fellow; a drone; one like a figure-head or statue.

କାଷ୍ଠଫଳକ—ସଂ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧା; କାଷ୍ଠ + ଫଳକ)—
Kāshṭhaphaḷaka ୧ । କାଠର ପଟା—
1. Board or plank of wood.
୨ । କାଠ ପାଳଅ—2. A block of wood; a piece of wood; chip.

କାଷ୍ଠବଡ଼ାଳ—ସଂ. ବ. (କାଷ୍ଠ + ବଡ଼ାଳ; ଭୁଲ. ବଂ. କାଠ୍‌ବେରାଲ୍)—
Kāshṭhabirḍāḷa ଗୁଣ୍ଡୁଚ ମୂଷା—Squirrel.

କାଷ୍ଠମୟ—ସଂ. ବଣ. (କାଷ୍ଠ + ବିକାରାର୍ଥେ ମୟ)—
Kāshṭhamaya ୧ । କାଠନିର୍ମିତ—
1. Made of wood; wooden.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କାଷ୍ଠଭୁଲ୍ୟ କଠିନହୃଦୟ; ନିର୍ଦ୍ଦୟ—
2. (figurative) Hard-hearted; cruel.
୩ । ଶୁଖରସ; ଶୁଷ୍କ—3. Sapless; dry.

କାଷ୍ଠମଲ୍ଲ—ସଂ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କାଷ୍ଠ + ମଲ୍ଲ)—
Kāshṭhamalla ୧ । କାଠର ଯାଡ଼ୁବଶେଷ—
1. A kind of wooden vessel.
୨ । ଶବଯାନ; କୋକେଇ; ମୁର୍ଦ୍ଦାରଖଟ୍ଟିଆ—
2. Hearse; coffin; a wooden corpse—carrier.

କାଷ୍ଠଲେଖକ—ସଂ. ବ. (ଶ୍ରୌ ଉତ୍ତ; କାଷ୍ଠ + ଲେଖକ; ଏମାନଙ୍କର Kāshṭhalekhaka କଳା ବର୍ତ୍ତମାନ ସମସ୍ତସମସ୍ତରେ କାଠଦେହରେ ଲେଖା ହେବା ପରି ଜଣା ଯିବାରୁ) —
ପୁଣ୍ଡା; କାଠରେ ଲାଗିବା ପୋକ—
Weevil; an insect boring through wooden articles.

କାଷ୍ଠଲୌକିକତା—ସଂ.ବ.(କାଷ୍ଠ = କାଷ୍ଠବତ୍ ନୀରସ + ଲୌକିକତା)—
Kāshṭhalaukikatā ଶୁଖିଲା ଭଗତ; ଆନ୍ତରିକତା ନ ଥାଇ କେବଳ ବାହ୍ୟ ଭଦ୍ରତା ବା ବ୍ୟବହାର—
Insincere or formal politeness.

କାଷ୍ଠା—ସଂ. ବ. (କାଷ୍ଠ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kāshṭhā ୧ । ପ୍ରଦେଶ—1. Region.
୨ । ଦିକ୍; ଦିଗ—
2. Points of compass; direction.
୩ । ୧୮ ନିମେଷାତ୍ମକ କାଳ—3. Period of time equal to 18 twinklings of the eye.
୪ । ଗତି—4. Course.
୫ । ସୀମା—5. Boundary; limit.
୬ । ସ୍ଥିତି—6. Existence.
୭ । ଉତ୍କର୍ଷ—7. Excellence; superiority.
୮ । ଦାରୁହରିଦ୍ରା (ଦେଖ)—
8. Dāruharidrā (See)
୯ । କାଶ୍ୟପ ଋଷିଙ୍କର ପତ୍ନୀବିଶେଷ—
9. The name of one of the wives of the sage Kāśyapa.

ଦେ. ବ. (ସଂ. କଷ୍ଟ)—କଠୋର ନିୟମ ପାଳନ—
Strict observance of rules.
ସାବନ୍ତୀ ଘାଙ୍କ କାଷ୍ଠା ଦେଖି ପ୍ରୀତ ବହୁ
ଅନରେ ରହିଥିଲେ ଝଟେହେଁ ନ ଯାଇ—କୃଷ୍ଣସିଂ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କଷ୍ଟ)—୧ । କଠୋର ସାଧନାଯୁକ୍ତ; ଅତି କଠୋର—Overstrict.
(ଯଥା— କାଷ୍ଠା ଉପବାସ ।)
୨ । କଷ୍ଟକର—2. Very difficult.

କାଷ୍ଠାଗୁରୁ—ସଂ. ବ. (କାଷ୍ଠ + ଅଗୁରୁ)—ଏକପ୍ରକାର ଅଗୁରୁ (ଅଗୁରୁ Kāshṭhāguru ଦେଖ)—A kind of tree and its fragrant wood.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ୠ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ଘ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଉଅ	ଙ୍ଗ	ଜ୍ଞ

କାଷ୍ଠାଜୀବ—ସଂ. ବ୍ରଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କାଷ୍ଠ + ଆଜୀବ)—
Kāshṭhājība କାଠ କାଟିବା ଯାହାର ଜୀବିକା; କାଠୁଆ—Earning one's living by cutting wood.
କାଷ୍ଠାଜୀବ ଯେଣ୍ଟେ ଚନେ ସୁଶ୍ରିତ ବଂଶକେ । ବ୍ରଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

କାଷ୍ଠାବିଷ—ସଂ. ବ. (କାଷ୍ଠ + ବିଷ)—ଦାରୁଦ୍ର ବିଷ; ହରିଦ୍ରା ଭୁଲ୍ୟ ମୂଲ-
Kāshṭhābisha ବିଶିଷ୍ଟ ବିଷବିଶେଷ—A vegetable poison.

କାଷ୍ଠାମ୍ବୁବାହିନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମ. ପ. ଲ୍ଲେ; କାଷ୍ଠ + ଅମ୍ବୁବାହିନୀ)—
Kāshṭhāmbubāhinī କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ ଜଳସେଚନୀ; ସେଉଁଥ—A long and narrow grooved wooden ladle with handle used to throw out and sprinkle water on fields.

କାଷ୍ଠାସନ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ଲ୍ଲେ; କାଷ୍ଠ + ଆସନ)—କାଷ୍ଠ ନିର୍ମିତ
Kāshṭhāsana ଆସନ—Wooden seat.
(ଯଥା—ପୀଢ଼ା, ଚଉକ, କୁରୁଚ ଆଦି ।)

କାଷ୍ଠିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାଷ୍ଠ + କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥରେ. ଇକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; କର୍ମ୍ମ.
Kāshṭhikā କାଷ୍ଠ + କ + କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥେ. ଆ)— କାଠି; କ୍ଷୁଦ୍ର ଲମ୍ବ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ—A wooden twig; a pick.

କାସ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । କୁତ୍ସିତ ଶବ୍ଦ କରିବା—
Kās (root) 1. To make a bad sound.
୨ । ଦୀପ୍ତି ପାଇବା—2. To shine.

କାସ୍—ଦୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାଶ୍)—ନଗଦ ଧନ—
Kās କ୍ୟାସ Cash.
କସ; ନକ୍ଦ

କାସ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚେକ୍ ଆଦି ଭଙ୍ଗାଇ ଟଙ୍କାରେ ପରିଣତ
Kās karibā କରିବା; ଚେକ୍ ବା ବିଲ୍ ଭଙ୍ଗାଇବା—
କ୍ୟାସକରା To encash a cheque or bill.
ଚେକଭୂନାନା

କାସ—ସଂ. ବ. (କାସ୍ ଧାତୁ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kāsa କାଶ (ଦେଖ)—Kāśa (See)

କାସଭଞ୍ଜନ—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ପଟୋଳ (ଦେଖ)
Kāsabhañjana Paṭola (See)

କାସମର୍ଦ୍ଦ—ସଂ. ବ.— କାଶମର୍ଦ୍ଦ (ଦେଖ)
Kāsamardda Kāśamardda (See)

କାସର—ସଂ. ବ. (କ = ଜଳ + ଆ = ସମ୍ୟକ୍ + ସୃ ଧାତୁ = ଗମନ
Kāsara କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେ ଜଳମୟ ସ୍ଥାନରେ ରହିବାକୁ ସୁଖପାଏ; ମହିଷ—Buffalo.

ତଳୋପ୍ଲା ଗାଇପାସ୍ତି ବ ଥଣାରେ
ପଣିଲ କାସରସେବତ କଷାରେ—ବ୍ରଜନାଥ. ତରବାର ।

କାସାର—ସଂ. ବ. (କ = ଜଳ + ଆ + ସୃ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା +
Kāsāra ଅଧିକରଣ. ଅ)—
୧ । ସରୋବର; ଜଳାଶୟ—
1. Reservoir of water; tank; pond.
୨ । ପକ୍ୱାନ୍ନବିଶେଷ; ଖେଚୁଡ଼ି—
2. A kind of boiled rice and pulse.
୩ । ଦଣ୍ଡକଜାତୀୟ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
3. A Sanskrit metre.

କାସାରି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ., କାସ + ଅରି)—କାଶମର୍ଦ୍ଦ (ଦେଖ)
Kāsāri Kāśamardda (See)

କାସିନ୍ଦି ମାରିବା—ବ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—କାଞ୍ଜିଗାତ ଖେଳରେ
Kāsindi māribā ଜିତିବା—
To win in the game of Kāñjigāta.

କାସୁ—ବୈଦେ. (ତେ) ବ.—ଗୁନ୍ଥା ହେବା ଲାଗି ଗୋଡ଼ ଲାଗିଥିବା
Kāsu ଟଙ୍କା ଓ ଅଧୁଲି ପରି ବହଳ ଓ ଗୋଲାକାର ଚକ୍ତି, ସୁନାର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ (ଏହା ଦ୍ୱାରରୂପେ ବ୍ୟବହାର ହୁଏ)—Coin-like round pieces of gold and silver attached to each other by a string passed through the eye-holes and intended to be used as a necklace.

କାସୂ—ସଂ. ବ. କସ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା; ଦୀପ୍ତି ପାଇବା + ଉ;
Kāsū ଅଥବା କାସ୍ ଧାତୁ = କୁତ୍ସିତ ଶବ୍ଦ କରିବା + ସଙ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଉ—
୧ । ଦୁର୍ବଳ ବାକ୍ୟ—
1. Weak word or utterance.
୨ । ଅସ୍ପଷ୍ଟବାକ୍ୟ—2. Indistinct words.
୩ । ଶକ୍ତି ଅସ୍ତ୍ର—3. A kind of weapon; iron spear.
୪ । (କାସ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ) — ଦୀପ୍ତି —4. Lustre.
୫ । ବୃଦ୍ଧି—5 Increase.
୬ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ରୋଗ—6. Disease.

କାସ୍କେଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ;—ଧାତୁନିର୍ମିତ ଲମ୍ବ ଆଧାର ବା ନଳ;
Kāsket ଡବା—Casket.
କ୍ୟାସ୍କେଟ୍ [ଦ୍ର—ଏଥିରେ କଗଜପତ୍ର, ସନଦ, ଅଉନଳନପତ୍ର
କେସକେଟ; ସିଂଗାରଦାନ ଆଦି ରଖାଯାଏ । ରାଜା, ମହାରାଜ ଓ ବଡ଼-ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅଉନଳନପତ୍ର ଦେବା ବେଳେ ଅଉନଳନ ପତ୍ର ପଢ଼ା ହେଲା ପରେ ଭାବା ଗୁଡ଼ିଆ ହୋଇ ଏଥିରେ ରଖାଯାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଇ ଦିଆଯାଏ ।]

କାସ୍ତ—ବ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବୈଦେ. ବ. (ଉର୍ଦ୍ଦୁ. କାସ୍ତ୍)—କୃଷି—
Kāsta Agriculture.

କାସ୍ତକାର୍— ବ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବୈଦେ. ବ. (ଉର୍ଦ୍ଦୁ. କାସ୍ତ୍ରକାର୍)—
Kāstakār କୃଷକ—Agriculturist; cultivator.

କାସ୍ପିଆନ୍ ସାଗର—ଦେ. ବ—ଆସିଆଟିକ ରୁଷିଆ ଓ ଇଉରୋପୀୟ
Kāspiān sāgara ରୁଷିଆର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଏକ ପାରସ୍ୟର ଉତ୍ତରରେ ଥିବା ହ୍ରଦବିଶେଷ—The Caspian sea.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଅକ୍ଷାବୋଷରେ ନମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜୁନ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ଼' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

[ଦ୍ର—ହ୍ରଦ ବଡ଼ ହୋଲେ ତାହାକୁ ସାଗର ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି ।]

କାହଣ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—କାହାଣ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kāhaṇa (etc) Kāhāṇa etc (See)

କାହଲ—ସଂ. ବ. (କୁ=କୁତ୍ସିତ+ହଲ୍ ଧାତୁ=କର୍ଷଣ କରିବା+ Kāhala କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; କୁ ସ୍ଥାନରେ କା. ଆଦେଶ)—
୧ । କୁକ୍କୁଟ; କୁକୁଡ଼ା—1. Cock.
୨ । ବଡ଼ାଳ; ବଗ୍ଡ଼—2. Cat.
୩ । କୋଳାହଳ—3. Noise; tumult.
୪ । ବୃହତ୍ ଚଙ୍କା; ବଡ଼କାଠ ବାଦ୍ୟ—
4. A large and long drum
ସଂ. ବଣ—୧ । ଖଳ—1. Wicked.
(କାହଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୁର୍ବଳ—2. Weak.

କାହଲା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାହଲ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kāhalā ବାଦ୍ୟଭାଣ୍ଡବିଶେଷ—Kettle-drum.

କାହଲୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାହଲ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଅପ୍ସରୋବିଶେଷ—
Kāhalī 1. Name of a nymph or courtesan of Indra's court.
୨ । ଉତ୍ତରୁଣୀ; ଯୁବତୀ—2. Youthful woman.

କାହା—ଦେ. ସର୍ବନାମ. (ସଂ. କମ୍ ଶବ୍ଦ)—
Kāhā ୧ । (ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି, ୧ ବଚନ) କେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି, ପ୍ରାଣୀ ବା
କାର ପଦାର୍ଥର—1. Whose; of which.
କିସକା ୨ । (ପ୍ରାଚୀନ) (୧ ମା. ବିଭକ୍ତି, ୧ ଓ ୨ ବଚନ)—କିସ; କି
କଅଣ—2. What; which.
କଥା ତହୁଁ ତୁମେ କର ପାରନ୍ତୁଟି କାହା । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

[ଦ୍ର—ବ୍ୟକ୍ତିବାଚକ ସଂ. କମ୍ ଶବ୍ଦ ପ୍ରଥମାବିଭକ୍ତି ୧ ବଚନରେ ଓଡ଼ିଆରେ କ ସ୍ଥାନରେ କା ଆକାର ଧାରଣ କରେ; କନ୍ତୁ ୨ୟା ଆଦି ବିଭକ୍ତିରେ କାହାକୁ, କାହାଦ୍ୱାରା, କାହାଠାରୁ, କାହାର ଆଦି ରୂପ ହୁଏ; ପ୍ରଥମା ବିଭକ୍ତି ୧ବଚନରେ 'କାହା' ରୂପ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆରେ ନାହିଁ ।]
୩ । (ପ୍ରାଚୀନ) କିଛି—3. Anything.
ସେ ଥରେ କର ନ ପାରେ ମୋର କାହା । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

କାକେ ୪ । (ପ୍ରାଚୀନ; ୨ୟା ବିଭକ୍ତି ୧ ବଚନ)—କାହାକୁ;
କିସକୋ କେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ—4. Whom.
ତୋତେ ନ ପାଇ ଜହ୍ନସ୍ତ ସ୍ତ !
ଜନ ଜହ୍ନର କାହା ନାହିଁ କଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୫ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) କଏ; କେଉଁ—5. (interrogative) Who.
କାହା ଭର ବା ମୋତେ ହୋଇବ ସମର୍ଥ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

କାହାଁକା— ବୈଦେ. ସର୍ବନାମ. (ସଂ. କହାଁକା) — କେଉଁ ସ୍ଥାନର—
Kāhāñkā Of what place; of which place.
କୋଥାକାର ବିଶ. ର. ବିଶ—ଅତି; ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଅସାଧାରଣ—
କହାଁକା Very; uncommonly.

[ଦ୍ର—ଦୁଷ୍ଟ, ବଗୁଲଆ ଓ ମିଚ୍ଛୁଆ ଆଦି ଶବ୍ଦ ପରେ 'କାହାଁକା' ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ହୋଲେ 'ଅତି', 'ଅତ୍ୟନ୍ତ', 'ଅସାଧାରଣ' ଅର୍ଥ ବୁଝାଏ; ଯଥା—ଦୁଷ୍ଟକାହାଁକା, ବଗୁଲଆକାହାଁକା, ମିଚ୍ଛୁଆକାହାଁକା; ଅର୍ଥାତ୍ ଏପରି ଦୁଷ୍ଟ ବା ବଗୁଲଆ ବା ମିଚ୍ଛୁଆ ବ୍ୟକ୍ତି ଏ ସ୍ଥାନର ନୁହେଁ, ଅନ୍ୟ କେଉଁ ସ୍ଥାନର ଅଟେ ।]

କାହାଁକାର— ବୈଦେ. ସର୍ବନାମ. (ସଂ. କହାଁକା)—
Kāhāñkāra କାହାଁକା (ଦେଖ)
Kāhāñkā (See)

କାହାଁ କାହାଁ—ବୈଦେ. ଅ. (ସଂ)—୧ । କେଉଁ କେଉଁ ସ୍ଥାନ—
Kāhāñ kāhāñ 1. Which places.
କୋଥାୟ କୋଥାୟ ୨ । କେଉଁ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ—
କହାଁ କହାଁ 2. At which places.
୩ । ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ—3. At many places
୪ । ବହୁଦୂର ଦେଶମାନଙ୍କରେ—
4. In many distant countries.

କାହାଁକେ—ବୈଦେ. ସର୍ବନାମ. (ସଂ. କହାଁକେ)—
Kāhāñke କାହାଁକା (ଦେଖ)
Kāhāñkā (See)

କାହାଁତକ— ବୈଦେ. ଅ. (ସଂ. କହାଁତକ)—
Kāhāñtak ୧ । କେତେକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—
କାହାଁତକ; କତକ୍ଷଣ 1. Up to what time; howlong.
କହାଁତକ

କାହାଁଲ—ଦେ. ବ—କାଆଁଳ (ଦେଖ)
Kāhāñla Kāāñla (See)

କାହାକାହା—ଦେ. ସର୍ବନାମ—
Kāhākāhā ୧ । କେଉଁକେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ପ୍ରାଣୀଙ୍କର—
କାରୋକାରୋ 1. Of which persons or animals;
କିସକିସକା whose.
୨ । କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ପ୍ରାଣୀଙ୍କର; କୌଣସି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ପ୍ରାଣୀଙ୍କର—
2. Of some persons or animals.

କାହାଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାର୍ଷାପଣ; ପ୍ରା. କାହାଵଣ)—
Kāhāṇa ୧ । ସଂଖ୍ୟାରେ ଷୋଳପଣ; ୮୨୦ ପୁଞ୍ଜା;
କାହାନ ୧୨୮୦ ଗୋଟା—
କାହାନ 1. 1280 in number.
୨ । ୧୨୮୦ କଡ଼ା କଉଡ଼ି—
2. Shell-money, 1280 in number.
୩ । ଭୂମି ମାପ କରିବା ପଦ୍ଧତିରେ ଗୁରୁ ପଦାର୍ଥ—
3. An aggregate of four by the land-measuring road.
୪ । ଷୋଳ ଅଣା—4. Sixteen annas.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ୁ	ୂ	ୃ,ୄ	େ	ୈ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଉତ୍ପ	ଜ୍ଅ	ଜ୍ଞ
୨	ୂ	ଊ	ୄ	ୠ	ୋ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

୫ । ସମୁଦାୟ—

5. The whole of a thing.

[ଦ୍ର—୧ କାହାଣ = ୧୬ ପଣ

୧ ପଣ = ୨୦ ଗଣ୍ଡା

୧ ଗଣ୍ଡା = ୪ କଉଡ଼ି ।]

କାହାଣ କାହାଣ—ଦେ. ବ୍ୟ—ଅସଂଖ୍ୟ—

Kāhāṇa kāhāṇa Countless; innumerable; hundreds and hundreds.

ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ୟ—ଅସଂଖ୍ୟରୂପେ—Innumerably; in untold or countless numbers.

କାହାଣକଅ—ଦେ. ବ୍ୟ—୧ । ଏକ କାହାଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

Kāhāṇakiā 1. Relating to one Kāhāṇa.

୨ । ଯାହାର ମୂଲ୍ୟ ଏକ କାହାଣ—

2. Of the value of one Kāhāṇa.

କାହାଣିଆଁ—ଦେ. ବ୍ୟ—୧ । କାହାଣକଅ (ଦେଖ)

Kāhāṇiāṁ 1. Kāhāṇakiā (See)

୨ । ଏତେ କାହାଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

2. Relating to so many Kāhāṇas.

(ଯଥା—ପାଞ୍ଚକାହାଣିଆ)

କାହାଣିକଅ—ଦେ. ବ୍ୟ—କାହାଣକଅ (ଦେଖ)

Kāhāṇikiā Kāhāṇakiā (See)

କାହାଣୀ - ଦେ. ବ. (ଫ. କଥାନକା; ଗା. କହାଣୀ)—

Kāhāṇī ୧ । ବୃତ୍ତାନ୍ତ; ବିବରଣ—

କାହିନୀ 1. Description.

କହାନୀ ୨ । ଗଳ୍ପ; ଗଲ୍ପ—2. Story; tale.

୩ । କାଳ୍ପନିକ ମାତ୍ରାପୂର୍ଣ୍ଣ ଗଲ୍ପ—3. Fable.

୪ । କଥା; ଦେଶପ୍ରଚଳିତ ଶିଶୁଗଲ୍ପ—

4. Folktale.

କାହାମ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ ଫ. କାହଲ = ଖଲ) ବ୍ୟ—ନୀଚ—

Kāhāma Low; mean.

କାହାମ ସେକ ପୁତ୍ରେ ଜନ୍ମେ ଘର ବାସେ ।

ପୀତ,ମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁରାଣ ।

କାହାର—ଦେ. ସର୍ବନାମ—କାହା ୧ (ଦେଖ)

Kāhāra Kāhā 1 (See)

କାହାର ପ୍ରାଦେ. ବ. (ଫ. ସ୍କନ୍ଧକାର)—

କିସକା ୧ । (ସିଂହଭୂମ) ଗଉଡ଼ ଜାତି—

1. The cowherd caste

୨ । (ସମ୍ବଲପୁର; ବଦ୍ଦାର) ବ୍ୟ—

ସବାର ଓ ଭାର ବହିବା ଜାତି; ଭାରବାହକ—

2. A caste of palki bearers.

ଅଳାର ସ୍ୱର, କାହାର ଜାତ । ସମ୍ବଲପୁର. ଉଗ ।

୩ । (ବସ୍ତର) ବ୍ୟ—ଶ୍ୱେତ ମାଛ—

3. A kind of fish.

କାହାର—ଦେ. ସର୍ବନାମ—କାହା ୧ (ଦେଖ)

Kāhāri Kāhā 1 (See)

(ଯଥା—ଏ ଶବ୍ଦରେ ୨ୟା ବିଭକ୍ତିରେ କ, କୁ; ୩ୟାରେ ଦ୍ୱାର୍, ୪ର୍ଥୀରେ ଠାରୁଁ, ଠାରୁ·ଓ ୭ର୍ଥୀରେ 'ଠାରେ' ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ତତ୍ତତ୍ ବିଭକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଅର୍ଥ ବୁଝାଏ ।]

କାହାରିକ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—କାହାକୁ; କାହାରକୁ; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ—

Kāhāriki Whom.

କାହାରେ—ଦେ. ସର୍ବନାମ. (୨ୟା ବିଭକ୍ତି)—

Kāhāre ୧ । କାହାରକୁ; କାହାକୁ—

1. Whom; to whom.

ତୁମ୍ଭ ବିନା ଘାଳବନ୍ଧୁ ! ଦୁଃଖୀ ଆଉ କାହାରେ—

ମଧୁସୂଦନ. ସଙ୍ଗୀତମାଳା ।

୨ । (୨ୟା ବିଭକ୍ତି) କାହା ଦ୍ୱାର୍—2. By whom.

କାହାଲ—ଦେ. ବ. (ଫ. କାହଲ = ଦୁର୍ବଳ)—

Kāhāla ୧ । ଧାନ ଗଛର ରୋଗବିଶେଷ; କାହାଲିଆ ରୋଗ —

1. A pest of paddy plants.

୨ । କାହାଲୀ (ଦେଖ)

2. Kāhālī (See)

ରେଗ ମନ୍ଦସ ଥର ଭୁସ; କାହାକ ଶଙ୍ଖ ସେ ଦୋସସ୍ୱ ।

ପ୍ରାବୀ. ଯଶୋବନ୍ତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଗୀତା ।

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବଦ୍ଦାର) ବ୍ୟ—କାହାର ୨ (ଦେଖ)

Kāhāra 2 (See)

କାହାଲ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଧାନ ଗଛ) କାହାଲିଆ ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେବା—(a paddy plant) Being

Kāhāla māribā attacked with Kāhāliā (pest).

କାହାଲିଆ—ଦେ. ବ. ସୁଂ—୧ । ଯେ କାହାଲୀ ବଜାଏ—

Kāhāliā 1. Trumpeter.

୨ । ଦେବମନ୍ଦିରରେ ବା ରାଜାଙ୍କ ଗଡ଼ଣରେ କାହାଲୀ ବଜାଇବା ଚାକର—2. An attendant on royalty or Deity whose duty is to sound the trumpet.

୩ । ଧାନଗଛର ରୋଗବିଶେଷ; ପେଏଁ କାଳିଆ ରୋଗ—

3. A pest of paddy plants.

[ଦ୍ର—ଥୋଡ଼ ହେଲା ବେଳେ ବନାବର୍ଷାରେ ଘଡ଼ଘଡ଼ ମାଇଲେ ଧାନଗଛର ଗର୍ଭସ୍ଥ କେଣ୍ଡା ମର ଯାଇ ପରେ ଗଛର ଡାଙ୍ଗ ଫମ୍ପା ନଳ ବା କାହାଲୀ ପର ପଦାକୁ ବାହାର ପଡ଼େ ।]

କାହାଲିଆ ମାରିବା—ଦେ. ବ୍ୟ.—କାହାଲ ମାରିବା (ଦେଖ)

Kāhāliā māribā Kāhāla māribā (See)

କାହାଲୀ—ଦେ. ବ.—(ଭୁଲ. ଫ. କାହଲ = କୋଲାହଲ)—

Kāhālī ୧ । ଧାତୁମୟ ପେଏଁ କାଳ; ତୁରୀ—1. A trumpet.

ଜରତ ବଜେ ଅସୁର ସାଜେ. ତୁମ୍ଭ ରେଗ ଶଙ୍ଖ କାହାଲୀ ବାଜେ ।

ବଳରାମ. ବରଷପ୍ରମାଣ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସହ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅନେକସ୍ଥଳେ । ବା । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ସୌଜନ୍ୟରେ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ପୁସ୍ତକାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ । ବା । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗଣ୍ଯ' ଦେଖିବେ; 'ଅଳବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୨ । ପତ୍ର ଆବରଣରେ କରାଯିବା ଧୂଆଁଘଡ଼ର ବଡ଼ ପିକା—
(ଏହାର ମୂଳପାଖ ଅଗପାଖ ଠାରୁ ସରୁ)—
A large conical cigarette wound with a leaf.

୩ । ବୋତଲ ଆଦରେ ତେଲ ପୂରାଇବା ପାଇଁ ଟିଣ ନର୍ମିତ ଓସାରଆମୁହାଁ ଓ ତଳେ ଛିଦ୍ର ଥିବା ଏକପ୍ରକାର ପାତ୍ର; ରଡ଼ୁଆ ଚୁଙ୍ଗା—3. Funnel.

କାହାଲି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ବଡ଼; ପିକା—
Kāhāli — Cigar; cigarette.

କାହୁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ.—କାଇ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kāhi (etc.) — Kāi etc. (See)

କାହିଁ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. କୁତ୍ରହି)—୧ । କେଉଁଠାରେ—
Kāhiñ — 1. Where; at which place; at what place.

କୋଥାୟ ୨ । ଯେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ—
କହାଁ — 2. Anywhere.

୩ । କିପରି—3. How.

ଧର୍ମଧର୍ମପତ୍ନୀ ବଲଦଉନ୍ତେ ଯୋ ବନା ପରଉବ କାହିଁ ହେବ ନଦା ।
ବଳରାମଦାସ ସଙ୍ଗୀତ ।

୪ । (ପ୍ରଶ୍ନରୂପକ)—କାହିଁ ନାହିଁ; କେଉଁଠାରେ ନାହିଁ—
4. (Interrogative form) Not anywhere; nowhere.

ଯାର ଭେଣ୍ଟେ ନଦେଖେ ଆଇଁ; ତା ଭୁତେ ଅମଙ୍ଗଳ କାହିଁ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କାହିଁ କାହିଁ—ଦେ. ଅ.—କାହାଁ କାହାଁ (ଦେଖ)
Kāhiñ kāhiñ — Kāhāñ kāhāñ (See)

କାହିଁକି—ଦେ. ଅ.—କ ନମନ୍ତେ; କପାଇଁ; କେଉଁ କାରଣରୁ—
Kāhiñki — Why; what for; wherefore.

କେନ ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ଅ—କେଉଁଠାକୁ—
କାହିକେ — To what place.

କାହିଁଚି—ଦେ. କି. (କାହିଁ + ଅଛୁ)—କାହିଁଛି (ଦେଖ)
Kāhiñchi — Kāhiñchhi (See)

କାହିଁଛି—ଦେ. କି—(ସଂ. କୁତ୍ରାସ୍ତି; ଓ. କାହିଁ + ଅଛୁ)—୧ । କେଉଁଠାରେ ଅଛୁ; କାହିଁ ଅଛୁ—
Kāhiñchhi — 1. Where is.

କୋଥାୟଆଛେ
କାହାଁହି

କାହିଁକ କାହିଁକି ମୋର ବଢ଼ଇ ଦେହ
ଖୋକ ଖୋକ ଭଡ଼ାରେ ଦୋଇଛ ପ୍ରବେଶ ।
ଭକ୍ତ. କୋଷ୍ଟ୍ରବ୍ରାହ୍ମଣଦ୍ୱୟ ।

୨ । (ପ୍ରଶ୍ନରୂପକ) ନାହିଁ—2. (Interrogative form) Is not.

କାହିଁପାଇଁ— ଦେ. ଅ.—କପାଇଁ; କାହିଁକି—
Kāhiñpāiñ — Why; what for.

କେନ ଏହାକୁ ଉତ୍ତରକାର ହେଲ କାହିଁପାଇଁ
କ୍ୟୋଁ; କାହିକେ
ବୃଦ୍ଧସଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ

କାହିଁପାଇଁକି—ଦେ. ଅ.—୧ । କପାଇଁ; କାହିଁକି—
Kāhiñpāiñki — 1. Why.

କେନ ବରଂ ପଡ଼ୁଅଛ ଉହ୍ମଣ ମୋହର । କହ କାହିଁପାଇଁକି ନ ଜାଲୁ ମୋହର ।
କିସଲିए; क्यों ବୃଦ୍ଧସଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । କେଉଁ କାରଣରୁ—
2. From what reason; wherefore.

କାହିଁର—ଦେ. ଅ.—୧ । କାହାର—
Kāhiñra — 1. Whose.

କୋଥାକାର ୨ । କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ—
କହାଁକା — 2. Of which place.

୩ । ଅଜ୍ଞାତ ଦେଶର—3. Of an unknown place.

ଅତଃ ଓଗାଳଣ ସେ କୋଇ ମହାଜାର
ଏ ପୁରେ ପଶିଲୁ ତୁରେ କାହିଁର ବାନର । ବଳରାମ, ବଳଭଦ୍ରସମାପ୍ତ ।

୪ । କେଉଁ ବିଷୟର—4. Of which matter.

କାହିଁରୁ—ଦେ. ଅ.—୧ । କେଉଁଠାରୁ; କେଉଁ ଦେଶରୁ—
Kāhiñru — 1. From which place.

କୋଥାଥେକେ ୨ । କେଉଁ ବସ୍ତୁରୁ—
କହାଁସେ — 2. From which thing.

୩ । ବହୁଦୂରରୁ—From a long distance.

୩ । କେଉଁ କାରଣରୁ—
3. From what reason; why.

କାହିଁରୁ କାହାଁ ଯାଏ—ଦେ. ଅ.—କାହିଁରୁ କାହିଁ ଯାଏ (ଦେଖ)
Kāhiñru kāhāñ jāe — Kāhiñru kāhiñ jāe (See)

କାହିଁରୁ କାହିଁଯାଏ—ଦେ. ଅ.—୧ । କେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ କେଉଁ ସ୍ଥାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—
Kāhiñru kāhiñjāe — 1. From which place to which place.

କହାଁସେ କହାଁତକ

୨ । ବହୁଦୂରରୁ ବହୁଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—
2. Form a long distance.

କାହିଁରୁ କାହିଁଯାକେ—ଦେ. ଅ.—କାହିଁରୁ କାହିଁଯାଏ (ଦେଖ)
Kāhiñru kāhiñjāke — Kāhiñru kāhiñjāe (See)

କାହିଁରେ—ଦେ. ଅ.—୧ । କେଉଁଥିରେ; କେଉଁ ବିଷୟ ବା କାର୍ଯ୍ୟରେ—
Kāhiñre — 1. In anything or matter.

କିସେତେ ୨ । ଯେ କୌଣସି ବିଷୟରେ—
କିସମେ — 2. In anything whatever.

କାହିଁରେ ମନ ସହି ପ୍ରସନ୍ନ ହେଉ ନାହିଁ, ଏଣେ କହ କେଉଁ ଚେଷ୍ଟରେ ।
ବଳରାମ. ସଙ୍ଗୀତ ।

କାହିଁରେ କଅଣ—ଦେ. ଅ.—୧ । ସୀମାଚ୍ଛତ—
Kāhiñre kaaṇa — 1. Illimitable.

କିସମେ କଯା ୨ । ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ—2. Indescribable.

୩ । ଅଗଣିତ; ଅସଂଖ୍ୟ—3. Countless.

୪ । ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ—4. More than enough.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଊ	ଋ	ଏ	ବସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଛ	ଐ	ଔ	ଃ
୨	ଋ	ଲ	ୠ	ୡ	ଏ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	୍	ନ୍

କାହୁର—ସ୍ତାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—କାହିଁର (ଦେଖ)
Kāhir Kāhiñra (See)

କାହୁର୍‌ଲଗି—ସ୍ତାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—କ ଜନ୍ୟେ; କଥାଇଁ;
Kāhirlāgi କାହିଁକ—Why; what for.

କାହୁଲ୍—ଦେ. ବ ଓ ବଣ.—କାଇଲା (ଦେଖ)
Kāhil Kāilā (See)

କାହୁଲା—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ.—କାଇଲା (ଦେଖ)
Kāhilā Kāilā (See)

କାହୁଁ—ଦେ. ଅ.—(ସ. କିମ୍ ଶବ୍ଦ ୫ମୀ ବିଭକ୍ତି)—୧ । କେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ—1. From which person.
Kāhuñ
କୋଥାଥେକେ
କହାଁସେ

ଉଃାହେଲ ମୋରେ କାହୁଁ କଣୁଣି । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କବତା ।

୨ । କେଉଁଠାରୁ—
2. Wherefrom; from what place.

କାହୁଁ ଅଇଲ ବେଲି ଦେଶ, ନ ଜାଣି ଅସ୍ୱାର ବଶେଷ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୩ । କେଉଁଆଡୁ—3. From which direction.

୪ । କେଉଁ କାରଣରୁ—
4. Wherefore; for what reason.

୫ । କିପରି—5. How.

ନବସ୍ତ ଉଚ୍ଚୁ ମୁହଁ ଦେହେ କାହୁଁ ସମ୍ବରଇ ଏ ବଦନ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କଶୋସ୍ତ. ଉଖୁ. ତ ଗୀତ ।

କାହୁଁଅଇଲା—ଦେ. ବଣ.—୧ । ଅଜ୍ଞାତ କୁଳଶୀଳ—
Kāhuñailā 1. Of unknown antecedents.

୨ । ଅଚିହ୍ନାଗତ; ନବାଗତ—2. Stranger; newly come.

ଦେ. ବ.—ଏକ ପ୍ରକାର ବଆଳ ଧାନ (ବୋଧହୁଏ ଏ ଧାନ ପ୍ରଥମେ କେଉଁଠାରୁ ଏ ଦେଶକୁ ଅସିଲା ଏହା ଜଣା ନ ଥିବାରୁ)—
A sort of autumn paddy.

କାହୁଁକାହୁଁ—ଦେ. ଅ.—୧ । କେଉଁ କେଉଁ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରୁ—
Kāhuñ kāhuñ 1. From which places.
କାହାଁକହାଁସେ

୨ । ଅନେକ ସ୍ଥାନରୁ—2. From many places.

୩ । ଅଜ୍ଞାତ କାରଣ ବଶତଃ—
3. For reasons unknown.

ଅକାରଣେ ବଣ୍ଡ ପଡେ କାହୁଁକାହୁଁ । ଦାଶରଥି. ତୁଳବାର ।

୪ । ହଠାତ୍—4. Suddenly; unexpectedly.

କାହୁରା—ଦେ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର ଗୃହ—A kind of specially constructed house.
Kāhurā

କାହେଁକା—ସ୍ତାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବେଦେ. ବଣ.—(ହି.)—
Kāheñkā କାହାଁକା (ଦେଖ)
Kāhāñkā (See)

କାହ୍ନୁ—ଦେ. ବ. (ସ. କୃଷ୍ଣ; ସ୍ତା. କାନ୍ତ; 'କଭେଇ'ର ଗେଲ୍ଲା ଡାକ)—
Kāhnu ୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—1. A name by which Śrīkṛushṇa is called in familiarity or endearment.
କହ୍ନାଇ

୨ । ଗଉଡ଼ ଜାତର ଶାଖାବିଶେଷ—
2. A class of the cowherd caste.

୩ । ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—3. Name of males.

୪ । କାହ୍ନୁପାଦ (ଦେଖ)
4. Kāhnupāda (See)

କାହ୍ନୁଆ—ଦେ. ବଣ—ଫଟଫଟା ବା ଭଙ୍ଗା (ବାଣ୍ଡି)—
Kāhnuā (an earthen pot) Broken at the rim.

ଦେ. ବ—କାହ୍ନୁର ଅନାଦରାର୍ଥ ଡାକନାମ—
A name for calling Kāhnu in contempt.

କାହ୍ନୁଦାଶ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ କବିବଶେଷ—
Kāhnu dāśa An ancient Oria poet.

[ଦ୍ର—ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ଧରାକୋଟ ସ୍ତମ୍ଭର ମଙ୍ଗଲପୁର ଗ୍ରାମରେ ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମ । ସେ ଜାତିରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିଲେ । 'ଗ୍ରମରଯାମୃତ ସିନ୍ଧୁ' ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥ ତାହାଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ ।]

କାହ୍ନୁପାଦ—ଦେ. ବ—ଦଶମ ଶତାବ୍ଦିର କୃଷ୍ଣାଗୁର୍ଯ୍ୟ ନାମକ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ତନ୍ତ୍ରସାଧକ—
Kāhnupāda Name of Oria Tantra-worshipper.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ରଚିତ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ତାନ୍ତ୍ରିକ ପଦ ବଙ୍ଗୀସ୍ଥ ପଣ୍ଡିତ ମହାମହୋପାଧ୍ୟାସ୍ଥ ହର ପ୍ରସାଦ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ନେପାଳରୁ ସ୍ତାସ୍ତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ସଙ୍କଳିତ ବୌଦ୍ଧଗାନ ଓ ଦୋହାରେ ସନ୍ନିବେଶିତ କର ଅଛନ୍ତି ଓ ସେଥିର ଭାଷା ୧୦ମ ଶତାବ୍ଦିର ବଙ୍ଗଳା ଭାଷା ଥିବାର ଦାବୀ କର ଅଛନ୍ତି । ଏ ଭାଷାକୋଷର ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡର ଅବତରଣିକା ଦେଖ ।]

କ—ଦେ. ସର୍ବନାମ. ବଣ. (ସ. କିମ୍)—
Ki ୧ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) କଅଣ; କେଉଁ; କସ—
କି
କଥା
1. (Interrogatory) What; which.

ଚନ୍ଦ୍ରିକ ଲଗ୍ନକ ସତେ, ଗ୍ରମରଚନ୍ଦ୍ରସ ମତେ.
ଚନ୍ଦ୍ରହାର ପଗ୍ଧରୁ କହ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କଶୋସ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରାନନଭଞ୍ଜ. ଗୀତ ।

୨ । ଅନାବଶ୍ୟକସ୍ଥ—2. Unspeakable.

ଖେଲଖେଲ ଶବ୍ଦନାଶି କ ସାହସ କଲୁ ରେ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କଉଶୋସ୍ତଭଞ୍ଜ. ଉ. ଗୀତ ।

ବଣ. ର. ବଣ—କେଡ଼େ—How much.

ପୁଲସ୍ତସ୍ତୀହାସିରେ, ସତେ ଭୁ କ ସାହସୀରେ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଦେ. ଅ—୧ । (ଡାକବା ଲୋକକୁ ଉତ୍ତର)—କାହିଁକ ଡାଉନୁ—
1. (in reply to a person calling) What! why are you calling me.

୨ । (କ୍ରିସ୍ତାପରେ) ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ; ବଚକ—
2. (used after a verb) Interrogative.

କେଉ କେ ଠା ବର କ ରେ
ସାଏ ବନ୍ଧୁ ସର କ ରେ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କଉଶୋସ୍ତଭଞ୍ଜ. ଉ. ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ । ଉଚ୍ଚାରଣ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏକ । ଯେଉଁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇନାହିଁ । ଅତଏବ । ବା ,' ଉଚ୍ଚାରଣ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଯୋଜନାରେ ଯେବେ ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥାଯୋଗରେ ନ ମିଳନ୍ତି, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବସ୍ତୁତ ; ବା । ଉଚ୍ଚାରଣ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଯୋଜନାରୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଈ' ଯୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳରେ 'ଭୂତ' ଯୋଜିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇରେ 'ବଦ୍ଧ' ଯୋଜିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇରେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଯୋଜିବେ; 'ଅଇବଟ' ନ ପାଇରେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଯୋଜିବେ

୩ । (ଅବଧାରଣାର୍ଥ) ହଁ; ହଁ; ନଟେଁ—3. Certainly.

ଗୁରୁର୍ଯ୍ୟ କୃପାଳୁ ଗୁଣଜ୍ଞ ଉଣିଲୁକ ପ୍ରାଣ ।
ଜଦସ୍ମର୍ଯ୍ୟ. କରୋତ୍ତ ଚଶ୍ଚ୍ଚ ଗୀତ ।

୪ । କମ୍ବା; କବା; ଅବା; ବା—4. Whether; or.

୫ । (ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷାର୍ଥ) ପରି; ପ୍ରକାରେ; ସତେ ଯେପରି ମତେ ଲାଗୁଛୁ—5. As if; methinks.

୬ । (ବିସ୍ମୟାର୍ଥକ) ଓଃ—6. (Wonder) What !

୭ । (ଖେଦାର୍ଥକ)—କେଡ଼େ କଥା !—

7. (in sorrow) What !

୮ । (ଅମୁକ) ଆଡ଼କୁ; ଦିଗକୁ—1. Towards.

(ଯଥା—ଏଣିକ, ତେଣିକ, ଯେଣିକ ।)

ବୈ. ପ୍ରତ୍ୟୟ—୧ । ୬ଯା ବିଭକ୍ତିର ଚତୁ 'କୁ'ବା 'ପ୍ରତି'ସ୍ଥାନରେ-

1. Inflexion used in some cases after nouns and pronouns ending in the sound 'i'.

ତିନ୍ନଶତ୍ରୁ ଯେଉଁ ବସନ ଖଣ୍ଡିକ
ନନ୍ଦଭୂତ୍ତ କୈଳାରେ ସେ କଲା ଦାଣ୍ଡିକ ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । (୪ର୍ଥୀ ବିଭକ୍ତିର ଚତୁ 'କୁ' ସ୍ଥାନରେ)ନମିତ୍ତ ବା ସକାଶେ-

2. For.

ଏଡ଼ ସ୍ନେକ ପାଇଲେ ସ୍ନେକର ପରଲୋକ
ହେଉଛୁ ଏଥିକ କରିବା କେତେ ଶୋକ ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ।

[ଦ୍ର—ଇକାରାନ୍ତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ପରେ 'କୁ' ସ୍ଥଳରେ ବିକଳ୍ପେ 'କି' ହୁଏ ଯଥା ଏଣିକ, ଏଣିକୁ ; ଗାଈକ, ଗାଈକୁ ।]

୩ । (୫ମୀ ବିଭକ୍ତି ଚତୁ 'ଠୁଁ' ବା 'ଠାରୁ' ସ୍ଥାନରେ) ତୁଳନାରେ-

3. In comparision with; when compared with.

ଯୋଗ ଅଳଙ୍କାର ସ୍ତୋକନ ଧନ ଧାନ୍ୟ
ରାଚକ ଉଣା କରି ମଣନ୍ତି ସ୍ୱୀକନ ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ଅନୁଶାସନ ।

୪ । ଓ ପ୍ରାବେ. (କଟକ ସହର) ଅସମାପିକା କ୍ରି—(ଅନ୍ୟ କ୍ରିୟା ଅସମାପିକାରୂପ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ) କର; ଅମୁକ କ୍ରିୟା ସମ୍ପାଦନ କର—(used after the present participle of an incomplete verb) After doing some act.

(ଯଥା—ମୁଁ ଖାଇକ ସିବ = ମୁଁ ଖାଇ କର ସିବ ।)

ବୈବେ. ବ. (ଇଂ)—

୧ । ଗୃହ କାଠି—1. Key.

୨ । ଅର୍ଥ ପୁସ୍ତକ—2. Key book.

କଅଣ—ସ୍ତା. (ଇତର) ଓ ପ୍ରାବେ (ଘୁମୁସର) ସର୍ବନାମ—କଅଣ; କ—

Kiaṇa — What.

କଅବା—ବେ. ଅ. (ଫ. କସ୍ + ବା)—

Kiabā

୧ । ସତେ ଯେପରି; ବୋଧ ହୁଏ—

1. As if; methinks.

ବସନ୍ତ ଜଲ୍ପତ୍ତୁମ ପର; କଅବା ପକ୍ଷୀକି ଜାଡନ୍ତୁ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ଅଥବା; କମ୍ବା—2. Or; or else.

କଅ—ବେ. ବ. (ଫ. କେଉଜ)—

Kiā

କେୟା, କେଉଡ଼ା
କେବଡ଼ା, କେତଗୀ, ଗଗନଧୂଳ, କେବଡ଼ା
ଫା. କରଜ୍
ଆ. କାସ୍ତା
ତେ. ମୋଗିଲ୍ଲତେଟ୍ଟୁ;
ମୁଗୁଲ୍ଲତେଟ୍ଟୁ; ମଗାଲ୍ଲପୁରୁ

୧ । କଣ୍ଟାଯୁକ୍ତ ଲମ୍ବା ସରୁ ପତ୍ରନ୍ତ୍ରଶିଖ ଗୁଳୁ ଓ ତାହାର କେଉଳା ଜାତୀୟ ଧଳା ଫୁଲ—1. The screwpine plant with white smelling flowers and big long and thorny leaves; Pandanus Odoratissimus.

କେଏଁ କଉଳା ଅଖାରେ କଅ
ପୋତ୍ ନ ପୋତ୍ ହୋଇବ ଠିଆ ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱିଜନ ।

[କଅ ଓ କେଉଳା ଏକ ଜାତୀୟ ଗଛ । କଅଁର ଫୁଲ ଧଳା, ମାତ୍ର କେଉଳାର ଫୁଲ ହଳଦିଆ । କଅକନ୍ଦା ଔଷଧାର ଆଦରଣୀୟ ଖାଦ୍ୟ । କଅପତ୍ରରେ କଣ୍ଟା ଥିବାରୁ ଲୋକେ ଏହାକୁ ପୋତି ବାଡ଼ କରନ୍ତି । ଆଷାଢ଼ ମାସରେ କଅଡାଲ ଆଣି ପୋତିଲେ ତାହା କ୍ରମଶଃ ଗୁରୁ ଆଡ଼କୁ ମାଡ଼ିଯାଏ । କଅ ଗଛର ଓଦ୍ଦଳ ବା ଚେରକୁ ଚଟ ଘର ଛପର କରିବା ପାଇଁ ପଟ ବାହାର କରିଯାଏ । ଏହାର ପତ୍ର ୩।୪ ହାତ ଲମ୍ବା ଓ ପତ୍ରର ପିଠିରେ ଓ ଦୁଇ ପାଖରେ ବଙ୍କାଗ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର କଣ୍ଟା ଥାଏ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ କଅକନ୍ଦା କଟୁମଧୁରଉତ୍ତ ରସ, ଲଘୁ ଓ କଫନାଶକ ।]

କାଜ
କାମ

୬ । (ଫ. କ୍ରିୟା)—କୃତକର୍ମ—

2. Previous actions.

ଅପଣା କଥାରୁ ଉଲଜ (ଉଇବ) କଥା । ପ୍ରବଚନ ।

୩ । କ୍ରିୟା; କାର୍ଯ୍ୟ—3. Actions; doings.

୪ । କର୍ମ; କପାଳ; ଭାଗ୍ୟ—4. Luck; fortune.

ବେ. ବଣ—୧ । କୃତ—1. Done.

(ଯଥା—ଆପଣା କଥା କାମ ।)

୨ । ଅର୍ଜ୍ଜିତ—2. Earned.

ବେ. ଅ. ପ୍ରତ୍ୟୟ. (ମୂଲ୍ୟ ବା ପରିମାଣବାଚକ ଶବ୍ଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ)—

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଏତେ ମୂଲ୍ୟର ବା ପରିମାଣର—

(added to words denoting quantity or price) Of so much value or quantity.

(ଯଥା—ଅଣାକଅ, ଟଙ୍କାକଅ, ସେରକଅ, କଡ଼ାକଅ; କଅ ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଅକାରାନ୍ତ ଓ ଆକାରାନ୍ତ ଶବ୍ଦର 'ଅ' ସ୍ଥାନରେ ବିକଳ୍ପେ ଇ ହୁଏ, ଯଥା—ଅଣିକଅ, ଟଙ୍କିକଅ, ସେରିକଅ, କଡ଼ିକଅ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ୡ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଙ୍ଖ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଉଆ	ଂ

କଆଁ—ଦେ. ଅ. (ଫ. ଜଂ)—କାହିଁପାଇଁ; କାହିଁକି—
Kiāṁ — Why; wherefore.
କେନ
କେଆଁ ତୁମ୍ଭେହେଁ ବୋଇଲେ କର୍ମ କିଆଁବେ
ତହିଲ କଥା ମୋତେ ଦେଖି ରୁମ୍ଭେ ଭୋଳେ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

କଆକଣା—ଦେ. ବ. (ଫ. କେଉକ ଓ ସ୍କନ୍ଧ)—
Kiākandā କଆ ଗଛର ପଡ଼ ଗଣ୍ଡିର ଯେଉଁଠାରୁ ବାହାର ଥାଏ ସେଠାରେ ଥିବା କୋମଳ ଅଂଶ—The soft part inside the stem of the Kiā plant.
ଦାଣ୍ଡ ଝୁଲୁଥାଏ ରଜାଦର୍ଜିଗୁରେ କଥକଦା ଖାଇବାକୁ । ଶିଶୁଗୀତ ।
[ଦ୍ର—ଏହା ଔଷଧରେ ଲାଗେ । 'କଆ' ଉଲେ ନୋହି ଦେଖ ।]

କଆକେରେଣ୍ଟା—ଦେ. ବ—ଏଣ୍ଡୁଲା ମାଛ (ଦେଖ)
Kiā kerenṭā — A kind of fish; Enḍulā (See)

କଆକେରେଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ଏଣ୍ଡୁଲା (ଦେଖ)
Kiākerenḍā — Enḍulā (See)

କଆ ଖଇର—ଦେ. ବ. (ଫ. କେଉକ ଓ ଖଦିର)—
Kiā khaira ଖଇରକୁ ଚୂନା କର ମସଲାଗୁଣ୍ଡା ମିଶାଇ ପାଣିରେ
ଫେୟାଖଏର ଉକଟି କାଢୁଆ କର ତାହାକୁ କଆଫୁଲ ପାଖୁଡ଼ା ମଧ୍ୟରେ
କେବଡ଼ାକା କତ ପୂରାଇ ଶୁଖାଇଥିବା କଆଫୁଲର ବାସନାଯୁକ୍ତ ଖଇର—
Catechu scented by putting it inside the petals of screwpine flowers.

କଆଗୁଡୁଚି—ଦେ. ବ—କଆଗୁଳୁଚି (ଦେଖ)
Kiāgurḍuchi — Kiāguluchi (See)

କଆଗୁଳୁଚି—ଦେ. ବ—କଆଗଛଦାରେ ମାଡ଼ିଥିବା ଗୁଲଞ୍ଚ ଲତା
Kiā guluchi (ଗୁଲଞ୍ଚ ଦେଖ)—A Gulañcha creeper creeping on a Kiā bush.

କଆ ଗୋହିର—ଦେ. ବ—ଦୁଇ ପାଖରେ ଥିବା କଆବାଡ଼ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ
Kiā gohiri ପଥ ବା ଗଳି—A narrow lane with Kiā hedge on both sides.
କଥ ଗୋହିର, ମର୍ ମୁଣ୍ଡିଥ ଯଉ ବାହାର । ସବାର ଭାଇ ।
[ଦ୍ର—କୌଣସି ରାସ୍ତାର ଦୁଇ ପାଖରେ କଆବାଡ଼ ଘୋଡ଼ଲେ କଆଗଛ ବାଡ଼ଆଡ଼କୁ ମାଡ଼ିଆସି ଉକ୍ତ ପଥକୁ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ କରି ପକାଏ ।]

କଆତ—ଗ୍ରା. ବଣ. (ଫ. କମ୍ ଓ ଜାତି)—୧ । କ ପ୍ରକାରର—
Kiāti — 1. Of what kind.
କେମନ ୨ । କେଉଁ ଶ୍ରେଣୀର—2. Of what class.
କିସା ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—କ ପ୍ରକାରେ; କପରି—
How; in what way or manner.
କଥତ ? ମଗୁଣିର ମାସେ ନୂଆ ଗୁଡ଼ ଖାଇ କଣ୍ଡୁ ବୁଶେଇଲେ ସିଥତ ।
ଉଗା ।
[ଦ୍ର—ଉଲ. ଇଆତ=ଏପରି; ସିଆତ=ସେପରି; ସିଆତ=ସେପରି ।]

କଆତକା—ଗ୍ରା. ବଣ ଓ କ୍ରି. ବଣ—କଆତ (ଦେଖ)
Kiātikā — Kiāti (See)

କଆତକଆ—ଗ୍ରା. ବଣ. ଓ କ୍ରି. ବଣ—କଆତ (ଦେଖ)
Kiātikiā — Kiāti (See)

କଆନାଗ—ଦେ. ବ—ଏକଜାତୀୟ ନାଗସାପ (ନାଗ ଦେଖ)—
Kiānāga — A kind of cobra.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଦେଖିବାକୁ ଧଣ୍ଡ ସାପ ପରି ଓ କଆବାଡ଼ରେ ଥାଆନ୍ତି ।]

କଆପତ—ଦେ. ବ. (ଫ. କେଉକ + ପତ୍ର)—
Kiāpaṭa ୧ । କଆଗଛର ଗଣ୍ଡିରୁ ଭଲକୁ ଲମ୍ବିବା ଓଦୋଳ—
1. The aerial roots of the screwpine.
୨ । କଆପତକୁ ଚର ଚହିଁରୁ ବାହାର କଶିବା ରେମଡ଼ା ଲଭ—2. Tenacious fibres extracted from the aerial roots of the screwpine by splitting them.
[ଦ୍ର—ଏହି କଆପତର ମଝି ଅଂଶ ଖାଣୁଆ । ସରୁଆ କଆପତର ଉପର ଖୋଲକୁ ଚାଖି ଚାହାର ମଝିକୁ ଲୋକେ ଦାନ୍ତକାଠି କରନ୍ତି; ଏ ଦାନ୍ତକାଠିକୁ ଘେନାଇଲେ ଏହାର ବ୍ରସ୍ (brush) ପରି ଖୁବ୍ ସରୁ ସରୁ ରୁଆ ହୁଏ । ଲମ୍ବ କଆପତମାନଙ୍କୁ ପତଳା ଚରୁଡ଼ା ଚରୁଡ଼ା କର ଚରି ଶୁଖାଇଲେ ସେଥିରେ ଘରଛପର ଆଦି କରିବା ପାଇଁ ଖୁବ ରେମଡ଼ା ଓ ଶକ୍ତ ଲଇ ହୁଏ ।]

କଆ ପଣସ—ଦେ. ବ—କଆଗଛର ଫଳ—
Kiā paṇasa — A fruit of the Kiā plant.
[ଦ୍ର—ଏହା ପଣସ ପରି ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ କନ୍ତୁ ଛୋଟ ।]

କଆପତୁରି—ଦେ. ବ—କଆପତ୍ର (ଦେଖ)
Kiāpaturī — Kiāpatra (See)

କଆପତ୍ର—ଦେ. ବ. (ଫ. କେଉକ ଓ ପତ୍ର)—
Kiāpatra ଛୋଟ କଆପତ୍ର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଜୁଡ଼ାର ସୁନା ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
A gold ornament for putting on the chignon or dressed hair of females, resembling small petals of the screwpine plant.
ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—କଣ୍ଠର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
A leaf-like ornament for the neck worn by females.

କଆପତ୍ରୀ—ଦେ. ବ—କଆପତ୍ର (ଦେଖ)
Kiāpatrī — Kiāpatra (See)

କଆଫୁଲ—ଦେ. ବ—କଆ ଗଛର ଫୁଲ—
Kiāphula — Flower of the screwpine plant.
କେୟାଫୁଲ
କେବଡ଼ାକା ଫୁଲ
[ଦ୍ର—ଏହା ଧଳା ଓ ଏହାର କେଉଳା ଫୁଲଠାରୁ କମ୍ ସୁବାସ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମରେ ଅକ୍ଷର ପଶ୍ଚାତରେ ସତତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ରେ, ସେବେ ଏ ଭାଷାଯୋଡ଼ରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଧାରଣେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ାଇବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଈ' ଯୋଡ଼ବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳରେ 'ଭୁତ' ଯୋଡ଼ବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳରେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧାଂ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

କଆବାଡ଼—ଦେ. ବ.—କଆ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ବାଡ଼—
Kiābārda Fencing made by Kiā plants.

କଆଭେଡ଼ା—ଦେ. ବ—କଆର ଆଦର ସୀମାରେ ଦଆ ଯାଇଥିବା ମାଟିର ଚଉଡ଼ା ହୁଡ଼, ଯହିଁ ଉପରେ କଆ ଗଛ ଲଗାଯାଇ ଥାଏ—
Kiābherdā A broad ridge of earth planted with Kiā bush.

କଆରି—ଦେ. ବ. (ଫ. କେଦାର)—
Kiāri ଖେତ; ଗୃର ଘାଖେ ହୁଡ଼ ଦଆ ଯାଇଥିବା ବଲ—
କିୟାରୀ Cultivated plot or field surrounded by
କିୟାରି ridges for raising crops.
ବହୁ ଯାଉଛ ବାଟ ଭେଦ କଆର । ସ୍ୱଧାନାଥ. ଉଲଙ୍ଗୀସ୍ତୁବକ ।
[ବ୍ର—ଶାଗ ଆଦର ଖେତ କଆରକୁ ପଟାଳ କହନ୍ତୁ ।]

କଆରିଆ—ଦେ. ବଣ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ)—
Kiāriā କଆରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pertaining to a plot or field.
(ଯଥା—ଅଢ଼େଇକଆରିଆ ଉତ୍ତ; ଗୃରକଆରିଆ ବଲ ।)

କଏ—ଦେ. ସବ୍ଦନାମ (ଫ. କଃ)—
Kie ୧ । କେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି—1. Who.
କେ, କେଓ, କେଉଁ ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି; କେହି—
କୋଇ, କୌନ 2. Some one; some body.
କିହେ ଦେ. ଅ—କ ଦେ !—Oh !

କଏ ଅବା—ଦେ. ସବ୍ଦନାମ—କେହି ଅବା (ଦେଖ)
Kie abā Kehi abā (See)

କଏ କଦବା—ଦେ. ସବ୍ଦନାମ—କେହି କଦବା (ଦେଖ).
Kie kadabā Kehi kadabā (See)

କଏ କିମିତି—ଦେ. ସବ୍ଦନାମ—କେହି କଦବା (ଦେଖ)
Kie kimiti Kehi kadabā (See)

କଏ ନଁ। କଏ—ଦେ. ସବ୍ଦନାମ—କେହି ନାଁ। କେହି (ଦେଖ)
Kie nāñ kie Kehi nāñ kehi (See)

କଏବା—ଦେ. ସବ୍ଦନାମ—କେହି ଅବା (ଦେଖ)
Kiebā Kehi abā (See)

କଏସେ—ଦେ. ସବ୍ଦନାମ. (ଫ. କଃ ଓ ସଃ; ଫ. କୋଽସୌ)—
Kiese ୧ । କେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି—1. Who.;
କେ, କେଓ, କେଉଁ ପ୍ରଚଳେ ମହୁଶା କହ ଜୁ ବଏସେ ବୋଲାଇ ଭ୍ରମ, ଏ ସ୍ଥଳେ ।
କୋଇ ସ୍ୱଧାନାଥ. ସାବଗ୍ର ।
୨ । ଜଣେ କେହି; କୌଣସି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Any one; some one; some body.
ଦେ. ଅ—କ ଦେ !—Oh !

କଂକର—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (କଂ=କଅଣ + କୃ ଧାତୁ=କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ.
Kiṁkara ଅ; ଯେ ସବ୍ଦଦା ପ୍ରଭୁର ଆଦେଶ ଅପେକ୍ଷାରେ ଥାଏ)—
(କିଂକରୀ, କିଂକରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଆଜ୍ଞାବର୍ତ୍ତୀ (ଉତ୍ତମ)—
Obedient (servant).
ସଂ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଦାସ—1. Slave.
୨ । ଆଜ୍ଞାବର୍ତ୍ତୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. An obedient person.

କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟ—ସଂ. ବ. (କମ୍=କଅଣ + କର୍ତ୍ତବ୍ୟ=କରିବା ଉଚିତ)—
Kiṁkarttabya
୧ । କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ଘଟଣାଚକ୍ର; ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ କଛି ବୁଝି ବଶେ ନାହିଁ—
1. Awkward situation or predicament.
୨ । ଅବଶ୍ୟକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିଷୟ—
2. Unavoidable duty.
୩ । କେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଉଚିତ ବା ଆବଶ୍ୟକ—
3. What is to be done.
ସଂ. ବଣ—ଅବଶ୍ୟକରଣୀୟ; ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ—
What ought to be done; which must be done; unavoidable.
ଦେ. ବଣ—୧ । କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼—
1. Dumb-founded; confounded; bewildered.
୨ । ନାଗୁର—2. Helpless; having no other atternative; cornered.

କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟତା—ସଂ. ବ. (କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟ + ତ୍ୱ. ତା)—୧ । ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଭ୍ୟନ୍ତର କଅଣ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ତାହା ତ୍ୱରି ସ୍ଥିର କରିବାର ସମସ୍ୟା ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ—
Kiṁkarttabyatā 1. A state when a man has to think out what step he must take immediately.
୨ । ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ମନୁଷ୍ୟ କଣ କରିବ ତାହା ସ୍ଥିର କରି ନ ପାରେ—1. A situation in which a person is at a loss to decide what to do.

କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟତାବିମୂଢ଼—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟତା + ବିମୂଢ଼)—କଅଣ କରିବା (କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟତାବିମୂଢ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଉଚିତ ଏ ବିଷୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାରେ ଅସମର୍ଥ; ଆବାକାବା; ଅକାବକା— Dumb-founded; confounded; bewildered; put in an awkward predicament.
Kiṁkarttabyatābimūrdha

କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟ + ବିମୂଢ଼)—
Kiṁkarttabyabimūrdha କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟତାବିମୂଢ଼ (ଦେଖ)
(କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ) Kiṁkarttabyatābimūrdha
(କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ତା—ବ) (See).

କିଂକେ—ଗ୍ରା. ପଦ୍ୟ. ଅ.—୧ । କପରି—
Kiṁke 1. How.
ଏମନ୍ତ କହନ୍ତୁ କିଂକେ ଦାଣ୍ଡବଅଙ୍ଗଲା । ଉତ୍କଳାସ. ମଥୁରାମଙ୍ଗଳ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧.	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଵସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

୨ । କାହିଁକ—2. Why.

କଂଚ—ଫ. ଅ. (କମ୍+ଚ)—୧ । ଆହୁର—
Kiṁcha 1. Also.

୨ । ଆହୁର କଛି—2. And some.

୩ । ଏବ ମଧ୍ୟ—3. And also.

[ଦ୍ର—ଏହା ସମୁଚ୍ଚୟ, ଆରମ୍ଭ, ଫଉବନା ଓ ସାକଲ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟ ସମାପ୍ତ ହେବା ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

କଂବକ୍ତବ୍ୟ—ଫ. ବ. (କମ୍=କଅଣ+ବକ୍ତବ୍ୟ=କହିବା ଉଚ୍ଚତ)—
Kiṁbaktabya ଯାହା କହିବା ଉଚ୍ଚତ; ଯାହା ଉପସ୍ଥିତ କ୍ଷେତ୍ରରେ କହିବା ଉଚିତ ତାହା—What ought to be said; an opportune speech or saying.

ଦେ. ବଣ.—କଂବକ୍ତବ୍ୟବମୂର୍ଦ୍ଧ (ଦେଖ)
Kiṁbaktabyabimūrdha (See)

କଂବକ୍ତବ୍ୟବମୂର୍ଦ୍ଧ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍; କଂବକ୍ତବ୍ୟ+ବମୂର୍ଦ୍ଧ)—
Kiṁbaktabyabimūrdha ଉପସ୍ଥିତ କ୍ଷେତ୍ରରେ କଅଣ କହିବାକୁ
(କଂବକ୍ତବ୍ୟବମୂର୍ଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) ହେବ ଏହା ସ୍ଥିର କରିବାରେ ଅସମର୍ଥ--
(କଂବକ୍ତବ୍ୟବମୂର୍ଦ୍ଧତା—ବ) Perplexed as to what to say next.

କଂବଦନ୍ତ—ଫ. ବ.—କଂବଦନ୍ତୀ (ଦେଖ)
Kiṁbadanti Kiṁbadantī (See)

କଂବଦନ୍ତୀ—ଫ. ବ. (କଂ=କଅଣ+ବଦ୍ ଧାତୁ+ଅନ୍ତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)
Kiṁbadantī ଲୋକେ କଅଣ କହନ୍ତି)—୧ । ଜନଶ୍ରୁତି; ଜନରବ; ଉଡ଼ା ଖବର—1. Rumour.

୨ । ଲିପିବଦ୍ଧ ନ ହୋଇ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମରେ ମୁଖପରମ୍ପରାରେ କାଳକ୍ରମେ କଥିତ ହୋଇ ଆସୁଥିବା ବିଷୟ—
2. Traditions handed down orally from generation to generation.

୩ । ଲୋକାପବାଦ (ଗ୍ରାମ୍ୟବାଦ)—3. Scandal.

କଂବା—ଫ. ଅ. (କଂ=କଅଣ+ବା=ଅଥବା)—କମ୍ବା; ଅଥବା—
Kiṁbā Or.

ଦେ. ବ.—୧ । କମ୍ବା (ଦେଖ)
1 Kiṁbā (See)

୨ । ବିକଳ୍ପେ— 2. Alternatively.

୩ । ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ—3. On the other hand.

କଂବୈଦ୍ୟ—ସ. ବ.—(କୁ+ବୈଦ୍ୟ; କୁ ସ୍ଥାନରେ କଂ ଆଦେଶ; ଭୁଲନା
Kiṁbaidya କର. କଂପୁରୁଷ ବା କଙ୍କପୁରୁଷ)—ଅଳାଡ଼ି ବୈଦ୍ୟ; କୁବୈଦ୍ୟ—A quack; a worthless physician.

କଂଶୁକ—ସ. ବ.—(କଂ=କ+ଶୁକ=ଶୁଆପକ୍ଷୀ; ଯେଉଁ ଫୁଲକୁ
Kiṁsuka ଦେଖିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ବକ୍ଷରେ "ଏହା ଶୁକପକ୍ଷୀ କି ?" ଏଥିର ଫୁଲ ଶୁଆର ଥଣ୍ଡ ପର ନାଲ ଓ ବଙ୍କା)---ପଲାଶ ବୃକ୍ଷ ଓ ପୁଷ୍ପ—Butea Frondosa (tree and flower).

କଂସଖା—ଫ. ବ. ପୁଂ. (କୁ+ସଖି; ୬ମା. ୧ବ.)—ମନ ବନ୍ଧୁ—
Kiṁsakhā A bad friend (M.W.)

କିକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କକ୍)—୧ । ଗୋଇଠା—
Kik 1. Kick.

୨ । ଫୁଟ୍‌ବଲ୍‌କୁ ଗୋଡ଼ରେ ବଢାଯିବା ଆଘାତ—
2. A kick in the game of football.

କିକର—ଦେ. ଅ.—କିପର; କିରୂପେ—
Kikari How; in what manner.

ବାମ କରବ କବର ଯେ ମୋ ପ୍ରାଣେଶ୍ୱର । ଭଞ୍ଜ. କୋଣାର୍କଯାତ୍ରାପ୍ରସଙ୍ଗ—

କିକଲ—ଦେ. ଅ.—(ମଧ୍ୟମପୁରୁଷ ଏକବଚନ ଓ ବହୁବଚନ ତୁମ୍ଭେ ଓ
Kikala ତୁମ୍ଭେମାନେ କର୍ତ୍ତା ଥିବା ସ୍ଥଳରେ; ବ୍ୟବଦ୍ୱାର ବିସ୍ମୟ ବା ଖେଦସୂଚକ)—ତୁମ୍ଭେ କେଡ଼େ କଥାଟାଏ କଲ !—(Interjection experessed in wonder or grief) Hallo ! what have you done.

(ଯଥା—କକଲ ! କକଲ ! କେଡ଼େ କଦର୍ଯ୍ୟ ଗଛଟାଏ ହୋଇଥେଲ ! କେଡ଼େ କାନ୍ଦିଏ କଦର୍ଯ୍ୟ ପଡ଼ିଥାଆନ୍ତା ! ଦାଣ୍ଡିପକେଇଲ !)

[ଦ୍ର—ଏହିପରି ଅବ୍ୟୟରୂପେ ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ ଏକବଚନ (ମୁଁ) 'କକଲ'; ୨ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଏକ ବଚନ (ତୁ) 'କକଲୁ'; (ତୁମ୍ଭେ) 'କକଲ', ୨ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ବହୁବଚନ (ତୁମ୍ଭେମାନେ) 'କକଲ'; ୩ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଏକ ବଚନ (ସେ) 'କକଲା'; 'କକଲେ' ଓ ଅସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ବହୁବଚନ (ସେମାନେ) 'କକଲେ' ଶବ୍ଦମାନ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

କିକ—ଫ. ବ.—୧ । ମାଲକଣ୍ଠ ପକ୍ଷୀ; ଖଞ୍ଜନ; ଚଦଉଦଲଆ—
Kiki 1. A blue jay (bird) (M. W.)

୨ । (ତୁଳନାକର ଇଂ. କୋକୋଆନଟ୍) ନଡିଆ; ନାଡ଼ିକେଳ—2. Cocoanut (M. W.)

କିକିହୋଇ—ଦେ. ପଦ୍ୟ. କି. ବଣ—୧ । ଯେକୌଣସି କାରଣରୁ—
Kikihoi 1. For any reason whatsoever.

୨ । ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ—2. Anyhow.

କିକେ—ଦେ. ଅ—କାହିଁକ; କ ହେତୁରୁ; କଥାଇଁ—
Kike Why.

ବନା ଅପରାଧେ କିକେ ଛଡ଼ାଇଲ କାମିକାରମଣ ନଶଙ୍କେ—
ପ୍ରାଚୀ. ଶିଶୁଶଙ୍କର. ଉଷାଅରୁଣାଖ ।

କିକେଁ—ଦେ. ଅ—କିକେ (ଦେଖ)
Kikeñ Kike (See)

ପାନ ଅଗାନ ତୁ ନ ଜାଣୁ
ଦୂଷଣ କଥା କିକେଁ ଉଣୁ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

କିଖି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ଭୁଲ. ବଂ. ଖେଁକ୍‌ଶିଆଲ୍) ବ—
Kikhi କୋକଶିଆଲୀ—Fox.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କଗୋ—ଦେ. ଅ. (ଏକବଚନ ଓ ବହୁବଚନ)—ସଙ୍ଗି ଓ ସଙ୍ଗିନୀ-
Kigo ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କୋମଳ ସମ୍ବନ୍ଧ ସମ୍ବୋଧନ; ଅଗୋ; ଗୋ—
ଓଗୋ Interjection used in addressing one's male or female companion.

କଙ୍କିଣି—ସ. ବ. (କମ୍=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ+କଣ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ=
Kiṅkiṇi କଣି ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା; +କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—
୧ । ଘୁଙ୍ଗୁର; କ୍ଷୁଦ୍ର ଘଣ୍ଟି; ଘାଗୁଡ଼ି—
1. Small tinkling bells.
୨ । ଘାଗୁଡ଼ିଯୁକ୍ତ କଟିଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
2. A girdle of tiny tinkling bells strung together.
୩ । ବକଙ୍ଚ ଗୁଳ୍ମ; ଭଇଁଚି (ଦେଖ)
3. A plant; Bhaiñchi (See)
୪ । ଘାଗୁଡ଼ିଯୁକ୍ତ ଅଳଙ୍କାର—
4. An ornament with tiny bells.
୫ । ଏକପ୍ରକାର ଅମ୍ଳ ଦ୍ରାକ୍ଷା—
5. Sour grapes.
୬ । ଜଲଜମ୍ବୁ ବୃକ୍ଷ—
6. A kind of blackberry tree.
୭ । ଦେବୀସ୍ତୁତିବିଶେଷ—
7. A hymn addressed to the Goddess.

କଙ୍କିଣୀ—ସ. ବ. (କମ୍+କଣି ଧାତୁ+ଇ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kiṅkiṇī କଙ୍କିଣି (ଦେଖ)—Kiṅkiṇi (See)

କଙ୍କିବି—ସ. ବ—କାକମାଚି (ଦେଖ)
Kiṅkibi Kākamāchi (Kirtikar) (See)

କଙ୍କିମଲ୍ଲା—ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ—ଉନ୍ନୁଆଣୀମାନେ ସୂତା କାଢ଼ିଥିବାବେଳେ ଶ୍ରମା-
Kiṅkimalā ପନୋଦନାର୍ଥ ବୋଲୁବା ଅର୍ଥଶୂନ୍ୟ ଗୀତର ଏକ ଅଂଶ—
A part of an unmeaning song sung by weaver women while spinning thread.
(ଯଥା—ଉନଆଉ୍ କଙ୍କିମଲ୍ଲା କଙ୍କିମଲ୍ଲା କଇଙ୍କିମଲ୍ଲା ।)

କଙ୍କିର—ସ. ବ. (କମ୍=ଅନୁକରଣ ଧ୍ୱନି+କୃ. ଧାତୁ=ବିଶେଷ
Kiṅkira କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
୧ । କୋକିଳ—1. The Indian cuckoo.
୨ । ଭ୍ରମର—2. The black bee.
୩ । ଅଶ୍ୱ—3. Horse.
୪ । ଗଜକୁମ୍ଭ—4. The temples or forehead of an elephant.

କଙ୍କିର—ସ. ବ. (କମ୍+କୃ ଧାତୁ=ବିଶେଷ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Kiṅkirā ଅ+ଆ)—ରକ୍ତ—Blood.

କଙ୍କିରାତ—ସ. ବ. (କଙ୍କିର୍+ଅତ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+
Kiṅkirāta କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
୧ । ଶୁକପକ୍ଷୀ—1. Parrot.
୨ । କନ୍ଦର୍ପ—2. Cupid.
୩ । କୋକିଳ—3. The Indian cuckoo.
୪ । ରକ୍ତାଶୋକ ବୃକ୍ଷ—
4. A tree (red variety of janesum Asoka).
୫ । ବବୁରଗଛ; ବବୁଲ୍‌ଗଛ—
5. A tree; Acacia Arabica.

କଙ୍କିରାଳ—ସ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ବବୁର (ଗଛ) (ଦେଖ)
Kiṅkirāla Babura (tree) (See)

କଙ୍କୁ—ତ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବଣ—ଯେ ଖେଙ୍କି କରି କଥା କହେ;
Kiṅku ଯେ ରୁଗି କରି କଥା କହେ; ଚଡ଼ାଲ; ଯେ ଅଳ୍ପକରେ ରୁଗିଉଠେ—Irascible; surly.

କଙ୍ଖାପ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.=କମ୍‌ଖ୍ୱାବ୍)—ଜରି ବା ସୂତାଦ୍ୱାରା
Kiṅkhāp ଖଚିତ ପାଟଲୁଗା—
କିନ୍‌ଖାପ; କିଂଖାବ Silk cloth worked on with gold
କିମଖାବ lace or thread.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପାଟଲୁଗାରେ ସୁନୁଲି ଜରିରେ ଫୁଲବୁଟା ଆଦି କାମ କରାଯାଇଥାଏ, ବନାରସ ବା କାଶୀ କଙ୍ଖାପ ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲା ।]

କଙ୍ଖାବ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.)—କଙ୍ଖାପ୍ (ଦେଖ)—
Kiṅkhāb Kiṅkhāp (See)

କଚ୍‌କଚ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । କଚ୍‌କଚ୍ (ଦେଖ)
Kichkich 1. Kachkach (See)
କିଚକିଚ ୨ । କଚରମିଚରି (ଦେଖ)
2. Kichirimichiri (See)
କଚ୍‌କଚ୍ ଶବ୍ଦ କରି କର କଳ ଖାଉଛନ୍ତି—
ଫକୀରମୋହନ. ଚଲ୍ଲଣ୍ଟି ।

କଚରମିଚର୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Kichirimichiri ୧ । ଘଣ୍ଟିଶାବକଙ୍କର ଅବ୍ୟକ୍ତ ଚେଁଗୁଁ ଶବ୍ଦ—
କିଚିରମିଚିର 1. The chirping of the young
ଚିଁଚିଁ; ଚେଁଚେଁ ones of birds.
୨ । ବହୁ ପକ୍ଷୀଙ୍କର କଳରବ—
2. Chatterings of a number of birds.

କଚ୍ଛି—ଦେ. ସର୍ବନାମ. (ସ. କିଞ୍ଚିତ୍; ଭୁଲ—ପ୍ରାଚୀନ; ହି. କଛୁ)—
Kichhi ୧ । ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣ—
କିଛି 1. Uncertain quantity.
କୁଚ୍ଛ ୨ । ଅଳ୍ପପରିମାଣ—
2. Little quantity; some; a little.
୩ । ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ ବା ବସ୍ତୁ—
3. Anything; some thing.

ଦେ. ବଣ—୧ । ପରିମାଣରେ ଅଳ୍ପ; କିଞ୍ଚିତ୍; ସାମାନ୍ୟ—
1. Little; slight.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଁ

୨ । ସଂଖ୍ୟାରେ ଅଳ୍ପ—2. Few.

ଦେ. କି. ବିଣ—ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ—

A little; in small quantity.

କିଛୁ; କି ଦେ. ଅ—(ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ)—କି ?—What ?

କଆ; କୁଛ (ଯଥା—ମୁଁ କିଛି ଭୁନ ହୋଇ ବସିଛି ?)

କିଛିକିଛି—ଦେ. ସର୍ବନାମ—ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣ—

Kichhikichhi Something; a little.

କିଛୁକିଛୁ ଦେ. ବିଣ—ଅତି ସାମାନ୍ୟ; ଥୋଡ଼ାଏ—

କୁଛକୁଛ A little; in little quantities; very little.

ଦେ. କି. ବିଣ—ଅତି ସାମାନ୍ୟରେ—Little by little.

କିଛିନାଁ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ନ କିଞ୍ଚିତ୍)—କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ବା କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ—Nothing; nothing whatever.

Kichhināñ

କିଛୁଇନାଁ; କିଛୁନାଁ

କୁଛନହିଁ

କିଛିନାଁକିଛି—ଦେ. ସର୍ବନାମ—୧ । କିଛିହେଲେ—

Kichhināñkichhi 1. Something or other.

କିଛୁନାକିଛୁ ୨ । ଯତ୍ ସାମାନ୍ୟ ହେଉ ପଛକେ—

କୁଛନକୁଛ 2 Anything however little or small; something at least.

୩ । ବେଶି ହେଉ ବା କମ୍ ହେଉ ଅବଶ୍ୟ କିଛି—

3. Something either large or small.

କିଛିନାହିଁ—ଦେ. ଅ—କିଛିନାଁ (ଦେଖ)

Kichhināhiñ Kichhināñ (See)

କିଛୁ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ସର୍ବନାମ. (ସଂ. କିଞ୍ଚିତ୍; ଭୁଲ—ବଂ. Kichhu କିଛୁ; ପ୍ରା. ହିନ୍ଦ. କିଛୁ)—କିଛି (ଦେଖ)

Kichhi (See)

ଜଉ ନ ଜାଣନ୍ତ ହର ତ୍ରହ୍ମା—ସଗୋବନ୍ତ. ପ୍ରେମରତ୍ନାକର ତ୍ରହ୍ମଗୀତା ।

ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବିଣ—କିଛି (ଦେଖ)

Kichhi (See)

ଉଚ୍ଚୁ ଚଉଠ ଜହେ କଚୁ ରସ—ଶିଶୁଶଙ୍କର. ଭାଷାଥରଳାଶ ।

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉ-ନାହିଁ ।]

କିଜାଣି—ଦେ. ଅ—୧ । କେଜାଣି; ବୋଧହୁଏ; ସମ୍ଭବତଃ—

Kijāni 1. Perhaps; may be.

କେଜାନେ; କିଜାନି ୨ । ମତେ ଏହା ଜଣା ନାହିଁ—

କୌନଜାନେ; କଆଜାନେ 2. I don't know.

୩ । ଏହା ଅନିଶ୍ଚିତ—

3. Who can tell; who knows.

୪ । ପରି; ସଦୃଶ—4. Like.

୫ । କାଳେ—5. Lest.

କିଜାତି—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କିମ୍ ଓ ଜାତି)—

Kijāti ୧ । କେଉଁ ଶ୍ରେଣୀର—

କିରକମ 1. Of what class.

କଆଜାତି ୨ । କିପ୍ରକାରର; କିପରି—

2. Of what kind.

୩ । କେଉଁ ଜାତିସ୍ଥ—

3. Of what caste or species.

କିଜାତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ—କିଜାତି (ଦେଖ)

Kijātikā Kijāti (See)

କିଜାତିକଆ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ—କିଜାତି (ଦେଖ)

Kijātikiā Kijāti (See)

କିଞ୍ଚକ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ସଂ. କାଚକ)—କାଚକ ୨ (ଦେଖ)

Kiñchaka Kīchaka 2 (See)

ଦ୍ରୌପଦୀରୂପ ଦେଖି କିଞ୍ଚକ ମଲ୍ଲ ପୂଣ । ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁରାଣ ।

କିଞ୍ଚନ—ସଂ. ବିଣ.— କ୍ଲୀବ (କିମ୍ + ଚନ୍)—କିଞ୍ଚିତ୍ (ଦେଖ)

Kiñchana Kiñchit (See)

(କଞ୍ଚନ—ପୁଂ)

(କାଚନ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କିଞ୍ଚିତ୍—ସଂ. ସର୍ବ. କ୍ଲୀବ. (କିମ୍ + ଚିତ୍)—

Kiñchit ୧ । କିଛିମାତ୍ର; ଅତି ସାମାନ୍ୟ; ଅକିଞ୍ଚିତ୍—

(କଞ୍ଚିତ୍—ପୁଂ) 1. Very little; a little.

(କାଚିତ୍—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନଗଣ୍ୟ; ହେୟ—2. Insignificant; negligible.

କି.ବିଣ—କିଛି କିଛି; ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ—

Very little; some what.

[ଦ୍ର—କିଞ୍ଚିତ୍ ଓ ଅକିଞ୍ଚିତ୍‌ର ଏକ ଅର୍ଥ ।]

କିଞ୍ଚିତ୍‌କର—ସଂ. ବିଣ. (କିଞ୍ଚିତ୍ + କୃ ଧାତୁ + ଅ)—

Kiñchitkara ୧ । ସାମାନ୍ୟ—1. Slight.

୨ । ସାମାନ୍ୟରେ ଆବଶ୍ୟକ ବା ଲୋଡ଼ା—

2. Of some use.

୩ । ଅକିଞ୍ଚିତ୍‌କର (ଦେଖ)

3. Akiñchit kara (See)

[ଦ୍ର—କିଞ୍ଚିତ୍‌କର ଓ ଅକିଞ୍ଚିତ୍‌କରର ଏକ ଅର୍ଥ ।]

କିଞ୍ଚିତ୍ କାଳ—ସଂ. ବି. (କିଞ୍ଚିତ୍ + କାଳ)—ମୁହୂର୍ତ୍ତ; ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟ—

Kiñchit kāla Very little time; no time; a moment.

କିଞ୍ଚିତ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କିଞ୍ଚିତ୍)—୧ । ନଗଣ୍ୟ; ଅକିଞ୍ଚିତ୍‌କର—

Kiñchita 1. Insignificant; of no importance.

୨ । ସାମାନ୍ୟ—2. Slight.

ଅନା ଅନା ସ୍ୱନସ୍ୱନା କିଞ୍ଚିତ୍ କୃପାରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ଅତ୍ୟଳ୍ପ—3. Very little.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପଢ଼ନ୍ତୁ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିଁର ବସଉଚ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଆଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବଟୂ'ଦେଖିବେ।

୪ । ଅତ୍ତ୍ୟନ୍ତ; ଇତର—4. Very low.

ବସିବେ ଉଚ୍ଚ ସମାନେ ବେଲ୍ଲରେ କିଞ୍ଚିତ୍‌ମାନେ । ରାଷ୍ଟ. ବୈଦେଗ୍ଭଶବଲାସ ।

କିଞ୍ଚିତରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ୟ—କିଞ୍ଚିତ୍‌ମାତ୍ର; ଅତ୍ତ ସାମାନ୍ୟରେ—

Kiñchitare — Very slightly.

ତ୍ରିମ୍ ସଙ୍ଗି, ମୋ ବେଦନା, ନ ଘଗଇ ନଳ ଉଦେ କିଞ୍ଚିତରେ ।

କବମୂର୍ଯ୍ୟ—ବଶୋପ୍ତତ୍ତ୍ୱ. ୦ ଗୀତ ।

କିଞ୍ଚିତେ—ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ୟ—କିଞ୍ଚିତରେ (ଦେଖ)

Kiñchite — Kiñchitare (See)

କିଞ୍ଚିଦଧିକ—ସ୍ତ. ବ୍ୟ. (କିଞ୍ଚିତ୍+ଅଧିକ)—ସାମାନ୍ୟରେ ଅଧିକତର—

Kiñchidadhika — Slightly more or larger (than); a little more (than).

କିଞ୍ଚିଦୁଷ୍ଣ—ସ୍ତ. ବ୍ୟ. (କିଞ୍ଚିତ୍+ଉଷ୍ଣ)—ଈଷତୁଷ୍ଣ; ଅଳ୍ପଗରମ; କଦୁଷ୍ଣ—

Kiñchidushṇa — Lukewarm; tepid.

କିଞ୍ଚିଦୂନ—ସ୍ତ. ବ୍ୟ. (କିଞ୍ଚିତ+ଊନ)—ସାମାନ୍ୟରେ ଊଣା; ଅଳ୍ପ କମ୍;

Kiñchidūna — ସମାନ୍ୟରେ ଅଳ୍ପତର—A little less (than); slightly less.

କିଞ୍ଚିନ୍ମାତ୍ର—ସ. ବ୍ୟ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କିଞ୍ଚିତ୍+ମାତ୍ରା)—

Kiñchinmātra — ଅତ୍ତ ସାମାନ୍ୟ; ଅତ୍ତଅଳ୍ପ ମାତ୍ର—

Only a little; very little; hardly any.

କିଞ୍ଚିଲିକ—ସ୍ତ. ବ. (କିଂ+ଚଲ୍ ଧାତୁ ଗତ୍ତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଇକ)—

Kiñchiḷika — ଯେ କିଞ୍ଚିତ୍ କିଞ୍ଚିତ୍ ଗୁଳେ; ସାଦ୍ୱାର ଗୁଳି ଅତ୍ତ ଧୀର; କଞ୍ଚୁନାଡ଼ି; ମଧୁଲତ୍ତା—Earth worm.

କିଞ୍ଚୁଳକ—ସ୍ତ. ବ (କିଂ +ଚଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—

Kiñchuḷaka — କିଞ୍ଚିଳକ (ଦେଖ)

Kiñchiḷika (See)

କିଞ୍ଚୁଳୁକ—ସ୍ତ. ବ (କିଂ+ଚଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଉକ)—

Kiñchuḷuka — କିଞ୍ଚିଳକ (ଦେଖ)—

Kiñchiḷika (See)

କିଞ୍ଜଳ—ସ୍ତ. ବ (କିଂ+ଜଳ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କିଞ୍ଜଲ୍କ (ଦେଖ)—

Kiñjaḷa — Kiñjaḷka (See)

କିଞ୍ଜଲ୍କ—ସ୍ତ. ବ (କିଂ+ଜନ୍ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ)—

Kiñjaḷka — ୧ । ଫୁଲର କେଶର—1. The stamina or filaments of a flower.

୨ । ପଦ୍ମକେଶର; ପଦ୍ମଆଦି ପୁଷ୍ପ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସୂକ୍ଷ୍ମ ରେଣୁ—

2. The dust or pollen of lotus and other flowers.

୩ । ନାଗେଶ୍ୱର ଫୁଲ—

3. The flower of Mesna Ferrea.

କିଟ୍ (ଧାତୁ) ସ୍ତ—୧ । ଶଙ୍ଖରୁଦରୁ ନିର୍ଗତହେବା—

Kiṭ (root) — 1. To come out of the body.

୨ । ଯିବା; ଗତ୍ତ କରିବା—2. To go.

୩ । ନିକଟକୁ ଆସିବା—3. To approach.

୪ । ଭୟାଇବା—4. To alarm; to terrify.

କିଟ୍‌କିଟ୍—ଦେ. ବ୍ୟ—ଘନ; ଗଭୀର (ଅନ୍ଧାର)—

Kiṭkiṭ — Intense (darkness); pitch(darkness).

କିଟକିଟେ ଗାଢ଼ା; ଘନା (ଯଥା—ଅମାବାସ୍ୟା ରାତ୍ତିର କିଟ୍‌କିଟ୍ ଅନ୍ଧାରରେ ବାଟ ବାଟ ନୁହଁ ।)

ଦେ. ବ୍ୟର ବ୍ୟ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ବା ଗଭୀର (ଅନ୍ଧକାରମୟ)—

Very or intensely (dark).

(ଯଥା—ଦନ ଦ ପହରେ ଗୁମ୍ଫା ଭିତର କିଟ୍ କଟ୍ ଅନ୍ଧାର ବା ଅନ୍ଧାର କିଟ୍ କିଟ୍ ଦଶୁଛି ।)

ଦେ. ଅ—କଟ୍‌କଟ୍ (ଦେଖ)

Kaṭkaṭ (See)

କିଟ୍‌କିଟା—ଦେ. ବ୍ୟ. (ସ୍ତ. କଟ୍ଟ=ମଳନ)—

Kiṭkiṭā — ୧ । ମଳନ; ମଳଆ; ତେଲ ଆଦର ମଳ ଦ୍ୱାରା ମଳନ—

କିଟକିଟେ 1. Very dirty or filthy; squalid.

୨ । ଅତ୍ତ ଗଭୀର; ଘୋର (ଅନ୍ଧାର)—

2. Very dense or intense (darkness).

ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ୟ—କାଟିକାଟା (ଦେଖ)

Kiṭikiṭā (See)

କିଟ୍‌କିଟି—ଦେ. ଅ. (ଗଛ ଭାଙ୍ଗିବାର, ରଥାଦି ଚଲିବାର ଓ ଦାନ୍ତ

Kiṭkiṭi — ଭାଙ୍ଗିବା ପ୍ରଭୃତିର ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—କଟ କଟ ଶବ୍ଦ—

Sound of breaking of trees and bones or of drawing of cars etc; snapping of hard things.

କିଟ୍‌କିଟିଆ—ଦେ. ବ୍ୟ—୧ । ଅତ୍ତ କଠିନ—

Kiṭkiṭiā — 1. Very difficult; hard to com-

କିଟମିଟେ prehend or understand.

କଠିନ ୨ । ଅବୋଧ୍ୟ—

2. Unintelligible; incomprehensible.

କିଟ୍‌ମିଟିଆ—ଦେ. ବ୍ୟ—କଟକଟିଆ (ଦେଖ)

Kiṭmiṭiā — Kiṭkiṭiā (See)

କିଟି—ସ୍ତ. ବ. (କିଟ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—

Kiṭi — ୧ । ଘୁଷୁରୁ—1. A hog.

୨ । ଆଳୁର ପ୍ରକାର ଭେଦ—

2. Batatas Edulis (M. W.)

କିଟିକ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଖିଡ଼କି; ଝରକା; ପଞ୍ଜର—

Kiṭiki — Window.

କିଟିକିଟା—ଦେ. ବ—୧ । ଛୋଟ ଦଉଡ଼ ଓ ବାଉଁଶ ସାହାଯ୍ୟରେ

Kiṭikiṭā — କାନ୍ଥ ବାଡ଼ ବା ଗୁଲର କାମଡ଼ା ବଡା ଜନ୍ତୁକୁ ଉଡ଼ିବାର ଯନ୍ତ୍ର; କଟକଟି—

1. Contrivance consisting of a stout but small stick and a string of hemp used

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଜ୍ଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍‌ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

to twist up the two bamboos lightly on both sides of a thatch or wall-frame.

୨ । ଗୋଡ଼ ବା ହାତର ହୁଗୁଲା ହୋଇଥିବା ମୁହଁ ଆଙ୍ଗୁଠିରୁ ଗଳି ନ ପଡ଼ିବା ସକାଶେ ମୁହଁ ଆଗରେ ହଆସିବା କସ୍ ଅଗୁଆ—

2. A tight ring put before a loose one on a finger to prevent the latter to slip out.

୩ । କିଟ୍‌କିରୀ (ଦେଖ)

3. Kiṭikirā (See)

ଦେ. ବ୍ରଣ—କିଟ୍‌କିଟା (ଦେଖ)

Kiṭkiṭā (See)

କିଟ୍‌କିଟି—ଦେ. ବ୍ରଣ. ଓ ଅ.—କିଟ୍ କିଟ୍ (ଦେଖ)

Kiṭikiṭi Kiṭkiṭ (See)

ହସୁଥିବା ସମୟରେ ମୁହଁରୁ ଫେଣ ବାହାରି ଯାଏ ।

କଟ୍‌କଟ୍ଟ ନାଚ କରି କଣ୍ଠେ ହରିଠାଏ । ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୂଜଣ ।

କିଟ୍‌କିଟିଆ—ଦେ. ବ୍ରଣ.—କିଟ୍‌କିଟିଆ (ଦେଖ)

Kiṭikiṭiā Kiṭkiṭia (See)

କିଟିକିରୀ—ଦେ. ବ. (ବର୍ଣ୍ଣିଆଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ)—

Kiṭikirā ବର୍ଣ୍ଣିଆଙ୍କ ଶୁଷ୍କବ୍ରଣେଷ—A kind of mould used

କିଟକିରା by goldsmiths to turn out bulbous

ଠପା । wires.

[ଦ୍ର—ଏହା କଂସାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ, ଏହା ଉପର ଉପର ଖାପରେ ସରୁ ଓ ମୋଟା ତାର ବାଡ଼େଇଲେ ବଡ଼ ଓ ଗୋଟି ଦାନା ଥିବା ରୁଆଳ-ତାର ତିଆରି ହୁଏ ।]

କିଟିମିଟିଆ—ଦେ. ବ୍ରଣ—କିଟ୍‌କଟିଆ (ଦେଖ)

Kiṭimiṭiā Kiṭkiṭiā (See)

କିଟ୍ଟ—ସଂ. ବ. (କିଟ୍ ଧାତୁ=ଶସ୍ୟର ପ୍ରତ୍ତିରୁ ଜର୍ଗତ ହେବା+

Kiṭṭa କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ଶସ୍ୟରର ମଳ (ଯଥା—ବ୍ରଷ୍ଟା, କାନ-ଗୁହ, ଲେନ୍ଦେର୍ ଓ ଛତ୍ତିଆ ଇତ୍ୟାଦି)—

1. Excrements thrown out by the body.

୨ । ଧାତୁ ମଳ (ଯଥା—ଲୁହାଗୁହ; କଲଙ୍କି)--ମରଗ୍—

2. Rust of metals; refuse or rubbish thrown out by burnt or oxidized meatals.

୩ । ଚୌଲାଦର କାର୍ଦ୍ଦି—3. Sediment.

୪ । ତରଳ ପଦାର୍ଥ ଛଣା ହେବା ପରେ ତଳୁରୁ ଅବଶିଷ୍ଟ ରହିଯିବା ସିଠା—

4. Dregs; refuse left out of sifted liquids.

କିଡ୍‌କିଡ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟାତ୍ମକ)—୧ । କରେଇରେ ଘିଅ ଫୁଟିବାର

Kiḍ kiḍ ଶବ୍ଦ; କଡ଼ କଡ଼—1. Seething sound of boiling oil.

କଡ଼କଡ଼ ୨ । ଦୁଇଟି କଠିନ ଓ ବହୁର ପଦାର୍ଥର ପରସ୍ପର ଘର୍ଷଣ

କଡ଼କଡ଼ ଜନିତ ଶବ୍ଦ—2. Sound produced by the repeated rubbing of two rough and hard things.

କିଡ୍‌ମିଡ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟାତ୍ମକ)—କଡ଼୍‌ମଡ୍ ଇତ୍ୟାଦି

Kiṛdmiṛd (etc) (ଦେଖ)

Kaṛdmaṛd (See)

କିଡ୍‌ମିଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ୍ରଣ—କିଡ଼ମିଡ଼ିଆ (ଦେଖ)

Kiṛdmiṛdiā Kiṛdimiṛdiā (See)

କିଡ୍‌କିଡ଼ି—ଦେ. ଅ.—କିଡ୍‌କିଡ୍ (ଦେଖ)

Kiṛdikiṛdi Kiḍkiḍ (See)

କିଡ଼ମିଡ଼ି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଅ.—କଡ଼୍‌ମଡ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Kiṛdimiṛdi Kaṛdmaṛd etc. (See)

କିଡ଼ମିଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ୍ରଣ—୧ । କିଟ୍‌କିଟିଆ (ଦେଖ)—

Kiṛdimiṛdiā 1. Kiṭkiṭiā (See)

୨ । ଚଡ଼ଲ; ଚଡ଼୍‌ଚଡ଼ିଆ; ଯେ ରାଗିଯାଇ ଦାନ୍ତ ଗୋବାଏ—

2. Easily provoked into grinning rage.

କିଣ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା; ପାଇବା—

Kiṇ (root) To get.

କିଣ୍‌କିଣ୍—ଦେ. ଅ—କିଣିକିଣି (ଦେଖ)

Kiṇkiṇ Kiṇikiṇi (See)

କଣ—ସଂ. ବ. (କିଣ୍ ଧାତୁ=ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Kiṇa ୧ । କ୍ଷତ ଚହ୍ନ ବା ଦାଗ—

1. Scar; cicatrix of a cut wound.

୨ । ଘା ବା ବ୍ରଣର ଶୁଖିଲା ଦାଗ—

2. Mark or scar over a boil after it is healed.

୩ । ଶସ୍ୟରରେ ଘର୍ଷଣ ଜନିତ ବୋଧଶକ୍ତିରହିତ ଶୁଷ୍କ ଚହ୍ନ; ବର୍ତ୍ତି—3. Calluse; corn.

୪ । କୀଡ଼ା; ପୁଣ; କାଠ ଆଦି ଖାଇଦେବା କ୍ଷୁଦ୍ର କୀଟବିଶେଷ-

4. Small insect or worm boring into wood or grains.

୫ । ଧନୁର ଜ୍ୟାଘାତ ଚହ୍ନ—

5. The callority produced the bow string on the hand of an archer.

କିଣା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ରି ଧାତୁ)—୧ । କ୍ରୟ; ଖରିଦ—

Kiṇā 1. Purchasing; buying.

କେନା ପେଣି ବସିଛ କାଠପୋଡ଼ ବଦ୍ଧେ

ଖରୀଦନା ବଳା ବଣା ଘରିଅଛ ନଳା ଛନ୍ଦେ । ପ୍ରଧାନାଥ. ନଉକେଶ୍ୱର ।

ଦେ. ବ୍ରଣ—୧ । କ୍ରୀତ; ଖରିଦ ହୋଇଥିବା—

କେନା 1. Purchased; got by purchase;

ଖରୀଦା bought.

ପ୍ରଶସ୍ୟ ଧନେ ପ୍ରାଣ ବଣରେ । ବଦସ ଚର୍ଯ. ସଙ୍ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା ହଇନ୍ଥ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠି କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜଉଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ସୂଚୀପତ୍ରରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଠିର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଉଠି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଖି' ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଖି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୨ । ସାଦା ଉପରେ କ୍ରୀତ ଦାସ ପର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିକାର ଥାଏ—

2. Under one's full controll like a purchased slave; slave-lik; slavishly subservient

ବୋଇଲେ ମୁଁ ତୁମ୍ଭ କଣା ବଳର । ଅରମନ୍ୟ. ବଦଗୁରୁଭାମଣି ।

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗୁଣମୁଗ୍ଧ; ଗୁଣ ବା ଉପକାର ଯୋଗୁଁ ବଶୀଭୂତ—

3. Completely obeyed to a benefitter

କିଣାଇଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବସ୍ତୁ କ୍ରୟ କରିବାରେ କ୍ରେତାଙ୍କୁ-

Kiṇāideba — ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା—

କେନେଦେଉଆ — To help a man (by selecting the

ଖରୀନକରାଦେନା — proper stuff, settling the proper price and appraising it in the market) in purchasing a thing.

କିଣାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କିଣିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—

Kiṇāiba — Causative form of Kiṇiba

କେନେଦେଉଆ

ଖରିଦାନା

କିଣାକିଣି—ଦେ. ବ—ବହୁ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟର କ୍ରୟ—

Kiṇākiṇi — Purchase of many articles.

କେନାକେନି

ମୋଲଚାଲ

କିଣାଖରଦା—ଦେ. ବଣ. (ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭରର)—

Kiṇākharidā — ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ କ୍ରୀତ ଓ ଅଧିକୃତ—

କେନାଖରିଦା — Under one's perfect control by virtue of purchase and possession;

ଖରୋଦାହୁଆ — under one's full ownership.

କିଣାବିକା—ଦେ. ବ. (ବପଦ୍ଧାର୍ଥକ ସଦ୍ଭରର; ସ୍ତ. କ୍ରୀ ଧାତୁ ଓ ବି + କ୍ରୀ ଧାତୁ)—

Kiṇābikā — 1. Buying and selling; purchase

କେନାବେଚା — and sale.

ଖରୀଦ ଫରୋକ୍ତ

୨ । ହାଟରୁ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟର କ୍ରୟ—

2. Purchase of articles from the market.

୩ । ହାଟରେ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟାଦିର ବଦଳ—

3. Exchange or barter of commodities in the market.

କିଣି—ଦେ. ବ—କିଙ୍କିଣୀ ଆଦର କିଣିକିଣି ଧ୍ୱନି—

Kiṇi — Tinkling sound of ornaments.

କିନକିନୀ — କଙ୍କଣୀ ଜଣିରେ ଜଣି ସଗ ବୋଇ ନଇଲ ଏ ପାଗ ଭୁଣ୍ଡେ ଯେ ।

ଝୁନଝୁନୀ — ଅରମନ୍ୟ. ବଦଗୁରୁଭାମଣି ।

କିଣିକିଣି—ଦେ. ଅ. (ସ୍ତ. ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—

Kiṇikiṇi — ଅଙ୍ଗଚାଳନ ବେଳେ ସିନ୍ଧା ଯାଇଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର

କିନ୍‌କିନ୍, କିନିକିନି — ଘଣ୍ଟିଘାଗୁଡ଼ି ହଲିବାରୁ ଯେଉଁ ମଧୁର ଧ୍ୱନି

ଝନାଝନ, ଝନଝନ, — ଉଠେ; ଟୁଣ୍ଟୁଣ୍ଟୁ; ଝଙ୍କାର—

ଝୁନଝୁନୀ — Tinkling or clinking sound produced by the movement of the limbs of the wearer of ornaments (e. g. waist chains, anklets) to which small bells are attached.

ବକ୍ଷରେ ଝୁଲ୍ଲ ପଙ୍କି କଣିକଣି ଘଣ୍ଟ । କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ. ମହାସ୍ୱରଭ. ବନ ।

କିଣିକିଣିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । କିଣିକିଣି ଧ୍ୱନି ଯୁକ୍ତ—

Kiṇikiṇiā — 1. Having tinkling sound.

କିନ୍‌କିନେ — ୨ । ଝିଁଝିଆଁ ଗଳା ବା ସ୍ୱରବଶିଷ୍ଟ—

ଝନଝନ — 2. Having a deep or bass under voice.

କିଣିଖିଆ—ଦେ. ବ. (ସ୍ତ. କ୍ରୀ ଓ ଖାଦ୍ ଧାତୁ)—

Kiṇikhiā — ପ୍ରତ୍ୟହନ ଗୃହସ୍ଥ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ କିଣି—ଖାଇବା—Purchasing of rice and other victuals for daily consumption (instead of getting them at hand from the produce of one's agricultural land).

ଦେ. ବଣ— ୧ । କୃଷି ବୃତ୍ତି ନ ଥିବାରୁ ଯେ ଖାଦ୍ୟ ବନ୍ନକୁ ଧାନ, ଗୃହସ୍ଥ, ମୁଗ, ଡାଲି ଆଦି ବଜାରରୁ କିଣିଥାଏ—

1. Having to purchase rice and other necessary victuals for every day consumption (instead of getting them as produce from one's own field).

୨ । କୃଷି ବୃତ୍ତି-ବହୀନ (ବ୍ୟକ୍ତି)—

2. Landless (person); non-agriculturist.

କିଣିଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କିଣାଇଦେବା (ଦେଖ)

Kiṇidebā — 1. Kiṇāideba (See)

କିନେଦେଉଆ — ୨ । କିଣିବା (ଦେଖ)

ମୋଲଦେନା — 2. Kiṇiba (See)

୩ । ନଜେ ପଇସା ଦେଇ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଜନିଷ କିଣି ଆଣି ଦେବା—3. To make gift of a thing after purchasing it.

କିଣିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ୍ତ. କ୍ରୀ ଧାତୁ)—୧ । ମୂଲ୍ୟ ଦେଇ କୌଣସି

Kiṇiba — ପଦାର୍ଥ ଗ୍ରହଣ କରିବ ; କ୍ରୟ କରିବା—

କେନା — 1 To purchase.

ଖରୋଦନା; ମୋଲନା — ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମୁଗ୍ଧ କରିବା; ମୋହିତ

(ବର୍ଣ୍ଣିବା—ବପଯୁକ୍ତ) କରିବା—2 (figurative) To

(କିଣାଇବା—ପ୍ରଯୋଜନରୂପ) enchant; to enrapture.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଉପକାର ସ୍ନେହ ବା ସେବାଦ୍ୱାରା (ଅନ୍ୟର ମନକୁ) ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବଶ କରିବା ବା ଚିର-କାଳ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବାଧିତ କରିବା—

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଂ	ଜ୍ଞ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୁ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

3. (figurative) To enchant a person for life; to keep a person obliged for ever by rendering him some good turn or by affection.

ଭେଣ୍ଟ କୃଷ୍ଣର ମୋ ଶପଥ;
କଳିଘ ଦେବକ ମୁଁ ଭାର—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆପଦାଦକୁ ଡାକି ଆଣିବା; ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ଦୁଃଖାଦି ଘଟିବାର କାରଣ ହେବା—4. (figurative) To court (disaster etc); to do something to deserve (a disaster or disease).

(ଯଥା—ଏ ଜମ୍ପି ଖଣ୍ଡିକ କବାଲ୍ଲା କରିବା ଦ୍ୱାରା ଗଡ଼ଏ ମକଦ୍ଦମା କରିଛ ।)

୫ । ଜିତିବା; ବଳପଡ଼ିବା—5. To excel.

ଉପମା ସୃଷ୍ଟି କଲିଙ୍କ—ଅଳଙ୍କାର. ବଦଗୁଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ ।

୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଟାଣିନେବା; କାଢ଼ିନେବା; ଦୂର କରିବା—6. (figurative) To draw out; to cause to disappear.

ଉଲ୍ଲ ସାକେଣି ବାକେଣି କଣ୍ଠରେ ଲକ୍ଷିଣି ପୁଣି
ଜଣି ଜଣି ନେବ ମାନସୁଁ ମାନକୁ କଣିକଣି ଦେଇଣି—
ଉତ୍କ. କୋଣ୍ଢ୍ରାଣ୍ଡୁଦତ୍ତ ।

୭ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଧନାଦି ଦେଇ ତହିଁର ବଦଲରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆପଣାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆୟତ୍ତରେ ରଖିବା—7. (figurative) To enslave; to bring a person under one's control or mastery by paying money etc.

[ଦ୍ର—ଏହି କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଆଣିବା, ଦେବା, ନେବା, ପକାଇବା ରଖିବା କ୍ରିୟାମାନ ସହଚରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଓ ଏହି କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ବକେବାକ୍ରିୟା ପ୍ରଭୃତିର ଶବ୍ଦରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

କିଣିହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କ୍ରୀ ଧାତୁ)—

Kiṇihebā ୧ । କିଣିବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟ—

କେନାହଓୟା 1. Passive voice of the verb to purchase.

ଖରିଦାହାନା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନ୍ୟ ବକ୍ତି ନିକଟରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିବା ବା ଚିରବାଧ୍ୟ ରହିବା—

2. To be under lifelong obligation to a person.

କିଣେଇ—ଦେ. ବ—କିଣା ୨. (ଦେଖ)

Kiṇei Kiṇā 2. (See)

କିଣ୍ଡରଗାର୍ଟନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଜର୍ମାନ୍.. କିଣ୍ଡରଗାର୍ଟେନ୍)—ଜର୍ମାନ କଣ୍ଡର ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଶିଶୁ ଓ ଗାର୍ଟନ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ବଗିଚା; ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ କ୍ରୀଡ଼ା କୌତୁକ ଛଳରେ ଶିକ୍ଷା ଦେବାର ଆଧୁନିକ ପଦ୍ଧତିବିଶେଷ; ଶିଶୁଦ୍ୟାନ—

Kiṇḍrgārṭan କିଣ୍ଡରଗାର୍ଟେନ **କିଣ୍ଡରଗାର୍ଟନ** The kinder-garten system of education.

[ଦ୍ର—ଜର୍ମାନର ଫ୍ରବେଲ୍ (Froebel) ସାହେବ ଏହି ଶିକ୍ଷାପଦ୍ଧତିର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ । ସେ ସାନ ପିଲାଙ୍କ ସମଷ୍ଟିକୁ ନାନା ବୃକ୍ଷପୂର୍ଣ୍ଣ ବଗିଚା ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରି ଏହି ଶିଶୁଶିକ୍ଷାପଦ୍ଧତିର ଉଦ୍‌ଭାବନ କରିଥିଲେ । ଯେପରି ମାଳୀ ସାର ଓ ପାଣି ଦେଇ ଓ ଅନବନା ଗଛକୁ ଓପାଡ଼ି ବଗିଚାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୃକ୍ଷର ଉନ୍ନତି କରେ, ସେହିପରି ଶିକ୍ଷକ ଉପଦେଶ ଦେଇ ଓ ଦୁରଭ୍ୟାସମାନ ଦୂର କରାଇ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମନୁଷ୍ୟରେ ପରିଣତ କରି ପାରନ୍ତି—ଏହାହିଁ 'କଣ୍ଡରଗାର୍ଟନ' ଶବ୍ଦର ଭାବ । ଏ ପଦ୍ଧତିଦ୍ୱାରା କ୍ରୀଡ଼ା ଓ ପ୍ରକୃତି ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଓ ଉଦ୍ୟାନ ରଚନା ଆଦି ଛଳରେ ପିଲାଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧ କରାଇ ଶିକ୍ଷାରେ ଅଗ୍ରସର କରାହୁଏ ।]

କିଡ୍‌କିଡ୍—ଦେ. ଅ—୧ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାର)—'ଡୁଡୁ' ଖେଳରେ ଅପର ପକ୍ଷର ଘାହ୍ନକୁ ଯିବା ବାଳକର ଧ୍ୱନି—1. The sound repeated by a player in the game of a "Do Do" when he goes out beyond his boundary to catch a player of the opposite party.

Kitkit ଡୁଡୁ **କବଡ୍ଡୀ କବଡ୍ଡୀ**

କୁଡୁ କୁଡୁ ୨ । (ସଂ. କୁଡୁ—କୌତୁକ)—କୁଡ଼୍ କୁଡ଼୍; କଡ଼ କଡ଼୍; କାଖରେ ଆଙ୍ଗୁଠିକୁ ଉଗ୍ଭାସ କର ମାରିଲେ ଯେଉଁ ଅଙ୍ଗ ଝୁରଣ, ରୋମାଞ୍ଚନ ଓ ହାସ୍ୟର ଅନୁଭୂତି ଜନ୍ମେ—

ଗୁଦ୍ ଗୁଦ୍ 2. Tickling sensation produced on moving the tips of the fingers in the arm-pit.

କିଡ୍‌କିଡ୍ ଖେଳ—ଦେ. ବ—କ୍ରୀଡ଼ାବିଶେଷ; 'ଡୁଡୁ' ଖେଳ—

Kitkit khela ହାଡୁଡୁଡୁ ଖେଳା **କବଡ୍ଡୀ** A sport of mock attack (touch and return at one breath) amongst two parties of children.

[ଦ୍ର—ଏହି ଖେଳରେ ଦୁଇ ଦଳ ଖେଳାଳିଙ୍କ ମଝି ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ସୀମାଗାର ଭୂମିରେ ଟଣାଯାଏ; ଏକପକ୍ଷର କୌଣସି ବାଳକ ଅପରପକ୍ଷର ଘାହ୍ନ ବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମାରେ ପ୍ରବେଶ କର ଏକା ନଶ୍ୱାସରେ ସେହି ଦଳର ଯେ କୌଣସି ବାଳକକୁ ସ୍ପର୍ଶ କର ଆପଣା ଦଳର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟସୀମା ମଧ୍ୟକୁ ଏକାନଶ୍ୱାସକେ ଫେରି ଆସେ, ଆକ୍ରମଣକାରୀ ବାଳକ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ସମୟରେ ଏକନଶ୍ୱାସରେ 'କଡ୍ କଡ୍' 'କିଡ୍‌କିଡ୍' ଧ୍ୱନି କରୁଥାଏ; କିଡ୍‌କିଡ୍ ଧ୍ୱନିର ଉଚ୍ଚାରଣ ଯେବେ ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଏ ତେବେ ଜଣାଯାଏ ଯେ ସେ ବାଳକ ମଝିରେ ନଶ୍ୱାସ ନେଲା । ତାହା ହେଲେ ସେ ଛୁଇଁଥିବା ଅପର ପକ୍ଷର ବାଳକ 'ମଲା' ବୋଲି ଗଣା ହୁଏ ନାହିଁ ।]

କିଡ୍‌କିଡା—ଦେ. ଅ—୧ । (ବଦ୍ଧାଦି) ଟୁକୁରା ଟୁକୁରା; ଛିନ୍ନ ଛିନ୍ନ—ଖଣ୍ଡ (କର ଚରିବା)—

Kitkitā କିଟ୍‌କିଟା **ଟୁକଡେ ଟୁକଡେ** 1. Shreded; torn into shreds; tattered.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସହ ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏ ବା ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ଘ୍ରାଣାକ୍ଷରରେ ନମିଳିବ ସେହି ସ୍ୱେତ୍ର ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାସ୍ଥାନେ ରହିଛି ବସୁଛି ଏ ବା ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଲୁଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଲଥ' ଖୋଜିବେ; 'କଥୁ' ନ ମିଳିଲେ 'କନ୍ଥୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କିତ୍‌କିତାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । 'ଡୁଡୁ' ଖେଳରେ କିତ୍ କିତ୍ ଧ୍ୱନି ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା—1. To utter the sound of 'Kitkit' in the 'Do Do' play.

ହାଡୁଡୁଡୁକରା

କବଡ୍ଡୀକବଡ୍ଡୀ କରନା ୨ । (ଫ. କୁଡୁ=କୌତୁକ; ଫ. କୁଡ— କୂତ୍ରିମ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ଅଛୁ)—କୁଡ୍ କୁଡ୍ କରିବା—2. To tickle; to titilate.

କୁତୁକୁତୁ ଦେଓୟା

ଗୁଦ୍ ଗୁଦାନା

କିତ୍‌କିତା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ବୈଦିକ ଫ. କିକିର୍ କରଣ M. W.) ୧ । ବସ୍ତ୍ରାଦିକୁ ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ କରିବା; ଚିରିବା— 1. To tear into pieces; to shred (cloth etc); to rend into tatters.

କିଟ୍‌କିଟା କରା

ଟୁକଡେ ଟୁକଡେ କରନା

ଧଜ୍ଜୀ ଉତାରନା

୨ । ଶରୀରକୁ ନଖଆଦିଦ୍ୱାରା ଜୋରରେ ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ କରିବା— 2. To scratch the body extensively with nails, teeth etc.

କିତ—ଫ. ବି—୧ । ଋଷିବିଶେଷ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—1. A sage.

Kita ୨ । ରୋଗାପନୟନ ସଂଶୟ ଜ୍ଞାନ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)— 2. Doubt as to the subsidence of an illness.

ବୈଦେ. ବି—କିତା (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ) (ଦେଖ) Kitā (See)

କିତପା—ଦେ. ବି—ଲୁଗା—Cloth.

Kitapā ଜଳା ଜପରା ଚଦ୍ରାତପ ମଧ୍ୟେ ଚ ରଜତ ଗିରିନାସ୍ତି ।
ଦଣ୍ଡକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କିତବ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (କିତ୍+ଉବ; ତୁମର ପଣ କଅଣ ? ଏହା ଯେ କହେ)—୧ । ଧୂର୍ତ୍ତ; ଶଠ—1. Cheating; (କୈତବ—ଅନ୍ୟଆକାର) fraudulent; deceptive.

୨ । ଦ୍ୟୁତକ୍ରୀଡ଼ାସକ୍ତ— 2. Addicted to gambling.

୩ । ବଦଖ—3. Clever.

୪ । ମତ୍ତ; ବାଉଳ—4. Mad.

ଫ. ବି—୧ । ଜୁଆ ଖେଳାଳି; ଦ୍ୟୁତ କ୍ରୀଡ଼କ— 1. Gambster; gambler.

୨ । ଶଠବ୍ୟକ୍ତି; ପ୍ରତାରକ— 2. A cheat.

୩ । ଦୁଦୁର୍; ଧାତୁର୍; ଧୁତୁର୍ (ଗଛ ଓ ଫୁଲ)— 3. Thorn-apple (plant and fruit).

ଘୋଟକ ଚବମ୍ବଲ ଘୋର ଘୋର ଜାଙ୍ଗଳ
ଜଳର ତୁଲେ ଭାହା ପିଇଲୁ ଗୋ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ—କଲୋଚ୍ଚନ୍ଦ୍ର. ୪ ଚ ଚ ।

ଦେ. ବି—୧ । ଛଳ; ବ୍ୟାଜ; ଛଳନା; ବାହାନା— 1. Pretext.

ଜନ୍ମ ହିଁଉ ରତ-ତୃଷ୍ଣ ଜଉବେ ନାର ବୁଇଁ ନାହିଁ ଛଳେ ।
ଉଦ୍ଧ. କୋଶଳବୃତ୍ତାନ୍ତଗୁଦ୍ଦ୍ଧ ।

୨ । ମିଥ୍ୟା—2. Falsehood.

କଉବ ମୋହେ ଦେଇ କେଉଁଠା ଉବ ହ ସ୍ତବ କରୁଛ ଦୂରେ ।
ଉଦ୍ଧ. କୋଶଳବୃତ୍ତାନ୍ତଗୁଦ୍ଦ୍ଧ ।

୩ । ପ୍ରବଞ୍ଚନା—3. Deception.

କିତଲୋ—ପ୍ରାଦେ. (ଉତ୍ତିଜ୍ଞାସା) ବିଣ—କେତେ— How much; how many.

କିତା- ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଆଲଗା)—୧ । ଚତୁର୍ଗ; ଖଣ୍ଡ — 1. Piece; bit.

କେତା ୨ । କିଆର; ଭୂମିଖଣ୍ଡ; କ୍ଷେତ୍ର—2. A field; a bit of land; a plot of land.

କିତା

୩ । କାଗଜର ଏକଖଣ୍ଡ ବା ପୃଷ୍ଠା— 3. A piece or leaf of paper.

୪ । ସଂଖ୍ୟା—4. Number.

୫ । କୁର୍ତ୍ତାଆଦି ସିଲାଇ କରିବା ପାଇଁ କଟା ଦୋଇଥିବା ବସ୍ତ୍ର ଖଣ୍ଡ—5. Pieces of cloth cut for making into coats etc.

କତାଉଆର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—କତାଉଆର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Ktāuār etc Kitāuāri etc. (See)

କତାଉଆର—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. କିତାବ୍‌ାର୍)—ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ବା ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କର ସଜ୍ଜିତ କରିବା—Arrangement by lots or assortment.

Kitāuāri

କେତାଓୟାରି

କିତାବାରି

ବୈଦେ. ବିଣ.—ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରିସଜିବା— Sorted; assorted.

ବୈଦେ—କ୍ରି. ବିଣ—ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କର—Bit by bit; by pieces; plot by plot.

କିତାଉଆର ଜରିବ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. କିତାବାର୍+ଫା. ଜରିବ୍)—ଭୂମି କଅର କିଆର କର ମାପ କରିବା—

Kitāuāri jariba

କେତାଓୟାରି ମାପ

କିତାବାରି ଜରୀ

A minute topography; survey of land plot by plot; a plot to plot measurement of land.

କିତାଉଆର ଭଉଁରିଆ—ଦେ. ବି.—ଯେଉଁ ଉଉଁରିଆରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରର ନମ୍ବର, ବର୍ଗ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦଦ ପାର୍ଶ୍ୱ ପ୍ରସ୍ଥ ପରିମାଣ ଓ ଅବସ୍ଥା କ୍ରମଅନୁସାରୀ ଉଲ୍ଲେଖ ଥାଏ—

Kitāuāri bhauñriā

A field-book containing particulars of land plot by plot measured by the rod.

କିତାଉଆର ମର୍ଦ୍ଦାଣ—ଦେ. ବି.—ଉଉଁରିଆକୁ ଦେଖି ସରଜମିନରେ କିଆରି କିଆରି ମୁକାବଲା କରି ମାପ କରିବା—

Kitāuāri mardāna

A field to field measurement with reference to a prepared field-map for the purpose of comparison and checking.

କିତାବ୍— ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—୧ । କ୍ଷମତା— 1. Power.

କିତାବ, କୋତାବ ଯଥା—ମୋରନେ କିତାବ୍ ଦେଖାଉଛୁ—

କିତାବ

ମୋ ଆଗରେ କ୍ଷମତା ଦେଖାଉଛୁ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ,ୡ	ଁ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ନ୍ଦ

୨ । ପ୍ରଭୁତ୍ୱ—2. Authority.

ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କିତାବ୍=କୋରାନ୍; କିତା=ପୃଷ୍ଠାର ସଙ୍ଖ୍ୟା; ଯହିଁରେ ଅନେକ ପୃଷ୍ଠା ଥାଏ) ।—କାଗଜର ବହି; ପୁସ୍ତକ—Book made of paper.

କତାପୀ—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. କତାବୀ)—୧ । ନବ୍ୟ (ଘାଟ); ଆଧୁନିକ (ଶିକ୍ଷା)—1. Modern (education).

Kitāpī

କେତାବୀ ୨ । ପୁସ୍ତକଅଧୀତ (ବିଦ୍ୟା)—2. Derived or learnt from the reading of books.

କିତାବୀ

କତାବ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—କତାପ୍ (ଦେଖ)

Kitāb Kitāp (See)

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବ.—କତାପ୍ (ଦେଖ)

Kitāp (See)

କତାବନ୍ଦୀ—ଦେ. ବ. (ଆ. କତା ଓ ବନ୍ଦ୍)—୧ । କତା କତା କରି କର୍ ସିବା ଭୂମିର ମାପ—

Kitābandī

କେତାବନ୍ଦୀ 1. Measurement of land by plots.

୨ । ଭୂମିର କତା କତା ବର୍ଗ—2. Division of land into different or separate plots or blocks.

ଦେ. ବଣ.—ଯେଉଁ ମାପବାର୍ ଭୂମି କତା କତା ହୋଇ ନଣ୍ଡିତ ହୁଏ; କତା ଉଆରି (କରିବ)—(measurement) By which separate blocks of land are laid out or ascertained.

କତାବି—ଦେ. ବଣ.—କତାପୀ (ଦେଖ)

Kitābī Kitāpī (See)

କତକତା—ଦେ. ଅ.—କତ୍‌କତା (ଦେଖ)

Kitikitā Kitkitā (See)

କନ୍‌ଖାପ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.)—କଙ୍ଖାପ୍ (ଦେଖ)

Kinkhāp Kiṅkhāp (See)

ପୋଷାକ ଜଢ଼ାପ, ଚଦ୍ଦ ପଂକମା । ପଂକାରମୋଡ଼ନ ଛମାଣଅଠଗଣ୍ଠ ।

କନ୍‌ଖାବ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.)—କଙ୍ଖାପ୍ (ଦେଖ)

Kinkhāb Kiṅkhāp (See)

କନା—ଦେ. ଅ. (ସଂ. କଂନ୍; କନ୍ୟୁ)—୧ । ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ—କି ?—

Kinā 1. What ?

କିନା (ଯଥା—ତୋର କନା ଏତେ ବୁଦ୍ଧି ?)

୨ । (ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥକ)—ସିନା—2. Certainly.

ଭକତରୁ ସେବ ମୋତେ କରୁବ ପ୍ରବନା
କେତେବେଳେ ସେ ପ୍ରାଣୀ ମୁଜତ ହୁଏ କନା । ଦୀନକୃଷ୍ଣ. ରାମରତ୍ନଗୀତା ।

୩ । (ସଂ. କଂ ଓ ନ) ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ—କ ନାହିଁ—

3. Whether or not ?

(ଯଥା—ତୁ ଗ୍ରାମକୁ ସିବୁ କ ନା ?)

୪ । କମ୍ବା—4. Or.

୫ । (ଅନୁରୋଧାର୍ଥକ)—(ଅମୁକ କାର୍ଯ୍ୟ) କର—

5. (indicating request) Do (so).

ବୁଦ୍ଧ୍ୟେଥନ କୋଇଲେ ବଡ଼ କନା ମୋତେ
ଶୁଣିଲେ ଅଗ ଡୋଖ ହୋଇବ ମୁଁ ଚତ୍ତେ । କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୬ । (କଥିତ ବାକ୍ୟ ଉପରେ ଜୋର୍ ଦେବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ) ଝ; ନଶ୍ଚେ—6. (used to emphasise what a person says) Too; certainly.

ସେହୁ ବନ୍ଦ, ତୁମ୍ଭ ବାପେ ବହୁଲେ ମୃତ ସର୍ପ;
ପୋଡ଼ସାର କନା ତୁମ୍ଭର ଜପ ତପ—କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. ଥଦ ।

୭ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ) (ଅମୁକ) ରୂପେ; ପ୍ରକାରେ—

7 (a suffix added to words) In such or such a manner.

[ଦ୍ର—ଏହ୍ନ ଶବ୍ଦ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ, ପ୍ରକାରାର୍ଥକ ଓ ଝଟିତ ଅର୍ଥକ ଶବ୍ଦ (ରଟ୍, ମଟ୍, ଝଟ୍, ସଟ୍, ଖାଉଁ, ଘାଉଁ, ଟୁଳ୍, ରୁପ୍, ଫଟ୍, ଠୋ ଇତ୍ୟାଦି) ସଙ୍ଗେ 'କରି', 'ରୂପେ', 'ହୋଇ' ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ସେ ରୁପ୍‌କନା ପଲାଇଲା=ସେ ରୁପ୍ ହୋଇ ପଲାଇଲା; ସେ ଝଟ୍‌କନା ସେଠାରୁ ଉଠିଗଲା; ସେ ଲଥ୍‌କନା ବସିଗଲା; ଦଉଡ଼ନ୍ତ ରଟ୍‌କନା ଛୁଣ୍ଡିଗଲା ।]

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କ୍ରୀ ଧାତୁ=କଣା)—କଣିବା—Purchasing.

ବଣ.—କ୍ରୀତ—Purchased

କନାବଚା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କ୍ରୀ ଧାତୁ; ଓ ବ+କ୍ରୀ ଧାତୁ; Kinābichā ଭୁଲ. ବ. କେନାବେଚା)—କଣାବିକା; କ୍ରୟବିକ୍ରୟ—Purchase and sale of articles.

କନାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କିନାର୍; ଭୁଲ. ସଂ. କେନାର=ପ୍ରାନ୍ତ; କପୋଲ ସନ୍ଧି)—୧ । (ନଦୀ ପ୍ରଭୃତିର) ତୀର; କୂଳ; ଉଟ—କେନାରା; କିନାରା 1. Edge; side; shore (of the river etc).

କିନାରା

୨ । ପାର୍ଶ୍ୱ; ପାଖ—2. Side.

୩ । (ଲୁଗା ଆଦର ଲମ୍ବ ପାର୍ଶ୍ୱଦ୍ୱୟର ଧଡ଼ି—

3. The hem or border (of a cloth).

[ଦ୍ର—ଲୁଗାର ଲମ୍ବଆଡ଼ର ପ୍ରାନ୍ତକୁ କନାର୍ ବା ଧଡ଼ି ବୋଲ୍ଯାଏ; ଚଉଡ଼ା ଆଡ଼ର ପ୍ରାନ୍ତକୁ ମୁହଁ ବା ମୁହୁଣ୍ଡା ବୋଲ୍ଯାଏ ।]

୪ । ସୀମା; ପ୍ରାନ୍ତ—4. Boundary; margin; limit.

୫ । ଜୀବନୋପାୟ; ଚଳବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—

5. Arrangement.

୬ । ଫନ୍ଦ—6. Brim.

୭ । କୌଣସି କର୍ମର ସମାପ୍ତି—

7. Completion of a work.

୮ । ଅପ୍ରକାଶିତ ଅପରାଧ ଓ ଅପରାଧୀକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବା; ଅପରାଧକୁ ବାହାର କରିବା—8. Detection of a crime or of an offender.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତି ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିଁର ବସିଥିବ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅଁ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

୫ । ଠଉରେଇବା; ଖୋଜ ପାଇବା—
9. Finding out; discovering.

ବୈଦେ. ଵଣ—କନାରଆ (ଦେଖ)
Kinārīā (See)

କନାତ୍ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା—
Kinārā karibā 1. To make an arrangement.

କେନାରା କରା ୨ । (ଥଳ ବା କୂଳ) ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା—
2. To find out; to trace; to ascertain; to discover.

୩ । କୌଣସି ଗୁପ୍ତ ଅପରାଧ ବା ଅପରାଧୀକୁ ବାହାର କରିବା—
3. To detect a crime or an offender.

୪ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସମାପ୍ତ ବା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—
4. To complete; to bring to a finish; to accomplish.

୫ । ଏକ ପାଖକୁ ହଟାଇବା—
5. To move to one side.

୬ । ସମସ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ଛୁଟାଇବା—
6. To cut off all connections.

କନାରି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କନାତ୍)—ଲୁଗାଆଦର ଧଡ଼ି—
Kinārī The hem or border of a cloth or dress.

ବୈଦେ. ଵଣ. (ଫା)—କନାରିଆ (ଦେଖ)
Kinārīā (See)

କନାରିଆ—ଦେ. ଵଣ. (ଲୁଗା)—ଯାହାର କନାତ୍ ବା ଧଡ଼ି ଥାଏ; ଧଡ଼ିଯୁକ୍ତ ବା ଧଡ଼ିଦାର୍ (ଲୁଗା)—
Kinārīā କେନାରି; କିନାରି Rimmed; edged; hemmed; bordered
କିନାରି (cloth).
(ଯଥା—ସରୁ କନାରିଆ ଧୋତି ।)

କନି—ଦେ. ଅ—କନା ୨ (ଦେଖ)
Kini Kinā 7 (See)

ଗ୍ରାଦେ. (କଟକ ସହର) ଅ. (ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା ପରେ ବ୍ୟବହୃତ)—କରି; ପୂର୍ବକ—With; being.
ସେ ଘରକନ୍ଦା ସର ଗୁଛେଇକୁ ଗଲେ । କୁଡ଼ୁଲାକୁମାଗ ସାବଦ୍ କଅଁରୀ ।

କନିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି. (ସଂ. କ୍ରୀ ଧାତୁ ; ଣ ସ୍ଥାନରେ ନ ଉଚ୍ଚାରଣ)—କିଣିବା; କ୍ରୟ କରିବା—
Kinibā To purchase.

କନ୍ତା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ସର୍ବନାମ—କେନ୍ତା (ଦେଖ)
Kintā Kentā (See)

କନ୍ତୁ—ସଂ. ଅ. (କିଂ + ତୁ)—୧ । ପ୍ରଥମ ଉକ୍ତିର ବୈପରୀତ୍ୟ ବୋଧକ ଶବ୍ଦ—1. But; nevertheless.
Kintu
୨ । ପରନ୍ତୁ; ଅଧିକନ୍ତୁ; ପୁନଃ; ପୁନଶ୍ଚ—2. Moreover.
୩ । ଅପରନ୍ତୁ; ଅପର ପକ୍ଷରେ—
3. On the other hand; nevertheless.
୪ । ଅଥଚ—4. Yet; and yet.

ଦେ. ଅ. (ଅଶୁଦ୍ଧ ବ୍ୟବହାର !)—ଓ; ଏବ—
And; also.

କିନ୍ତୁ ଦେ. ବ—୧ । ସନ୍ଦେହ—1. Doubt; hesitation.
୨ । ଆପତ୍ତି—2. Objection.
୩ । ଗର୍ବ—3. Pride.
୪ । ଅଭିମାନ—4. Misunderstanding.
୫ । ଖଟ୍‌ସ୍; ଆନ୍ତରିକ ବିରକ୍ତି ବା କ୍ରୋଧ—
5. Mental displeasure.
୬ । ଅଦ୍ଧନ୍ତା; ଅକ୍ଷସ୍—6. Grudge; spite; malice.

କନ୍ତୁ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଅଭିମାନ କରିବା—
Kintu karibā 1. To be mentally displeased.

କିନ୍ତୁକରା ୨ । ଆନ୍ତରିକ ଘୃଣା କରିବା—
2. To hate mentally.

୩ । ଆନ୍ତରିକ ରାଗ କରିବା—3. To bear a grudge.
୪ । ସନ୍ଦେହ କରିବା—4. To doubt; to hesitate.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ଶତ୍ରୁତା ଆଚରଣ କରିବା—
To act in enmity; to act inimically.

କନ୍ତୁଘ୍ନ—ସଂ. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଜନ୍ମ ପ୍ରଭୃତି ଏକାଦଶ କରଣ ମଧ୍ୟରେ ଶେଷ କରଣ—(Astrology) On the 11 astrological conjunctions.

କନ୍ତୁ ବଚାରିବା—ଦେ. କି—କିନ୍ତୁ କରିବା (ଦେଖ)
Kintu bichāribā Kintu karibā (See)

କନ୍ତୁ ବହିବା—ଦେ. କି—କିନ୍ତୁ କରିବା (ଦେଖ)
Kintu bohibā Kintu karibā (See)

କନ୍ଦ୍ର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ଓ ଵଣ—କିନ୍ଦ୍ରା (ଦେଖ)
Kindrā Kindrā (See)

କନ୍ଦରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବସୁର). କି—
Kindaribā କିନ୍ଦ୍ରିବା (ଦେଖ)
Kindribā (See)

କନ୍ଦିରିବା – ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବସୁର) କି—
Kindiribā କିନ୍ଦ୍ରିବା (ଦେଖ)
Kindribā (See)

କନ୍ଦ୍ରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କେନ୍ଦ୍ର)—
Kindrā ଭୂଆଁ ବୁଲିବା; ବୁଲା ବାଟରେ ଗଲିବା—
Circumlocation; moving in a round about way.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଵଣ—ବୁଲାଣିଆ (ବାଟ)—
Circumlocatory; round about.

କନ୍ଦ୍ରିକନ୍ଦ୍ରି— ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି. ଵଣ—ବୁଲି ବୁଲି; ଘୂରି ଘୂରି—
Kindrikindri Moving about; moving in a round-about way.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଦ୍ଧବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଚ୍ଛ	ଇଅ	ଃ	ନ୍

କନ୍ଦ୍ରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. କେନ୍ଦ୍ର) —ବୁଝାଁ ବୁଲିବା—
Kindribā 1. To walk much by missing the way.
୨ । ବାଟ ବୁଲିବା; ବୁଲି ବୁଲି ଯିବା —
2. To move in a round about way.
୩ । ଚକର ମାରିବା; ବୃତ୍ତାକାରରେ ବୁଲିବା—
3. To move in a circuit or circle.

କନ୍ନର—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (କଂ=କୁତ୍ସିତ+ନର)—ଅଶ୍ୱର ମୁଖ ପର ମୃଗ ଓ ନରଦେହ ପର ଦେବଯୋନି-ବିଶେଷ; କିଂପୁରୁଷ; ଦେବଗାୟକ—
(କିନ୍ନରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
A class of demigods (with head of a horse and body of man) attached to the service of Kubera and experts in music; the Divine Choristers.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ କୁବେରଙ୍କ ଅନୁଚର ଏବଂ ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଙ୍ଗତ ।]

କନ୍ନରେଶ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କିନ୍ନର+ଈଶ)—କୁବେର—
Kinnaresa Kubera; the God of Riches.

କପରି—ଦେ. ଅ. (ସଂ. କଂ ଓ ପ୍ରକାର)—
Kipari ୧ । କେଉଁ ପ୍ରକାର; କେମନ୍ତ; କପ୍ରକାରର—
କେମନ 1. Of what kind.
କିସା ୨ । କେଉଁପ୍ରକାରେ; କପିଦ୍ଧ; କେମନ୍ତେ—
2. How; in what manner.
୩ । କେଉଁପ୍ରକାରରେ; କେଉଁ ଉପାୟରେ—
3. By what means.

କପରିକା—ଗ୍ରା. ଅ—କିପରି (ଦେଖ)
Kiparikā Kipari (See)

କପରିକିଆ—ଗ୍ରା. ଅ—କିପରି (ଦେଖ)
Kiparikiā Kipari (See)

କପରିରେ—ଗ୍ରା. ଅ—କିପରି (ଦେଖ)
Kiparire Kipari (See)

କପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. କିମ୍+ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ)—୧ । କେତେକାଳ ଯାଏ—
Kiparjyanta 1. How long; how far extended.
କିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୨ । କେତେ ଦୂର; କେଉଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—
କହାଁତକ 2. How far; to what extent.
୩ । କେତେ ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଥିବା—
3. Reaching how far.

କପାଇଁ—ଦେ. ଅ— କି କାରଣରୁ; କି ନିମନ୍ତେ; କିଆଁ; କାହିଁକି—
Kipāiñ Why; wherefore; for what reasons.
କେନ; କିଜନ୍ୟ କପାଇଁ ସାର୍ଥ ନୋହିବ ଏନ୍ତ ବତ୍ସର—
କ୍ୟୋଁ ଉଷ. କୋଷ୍ଟୁଭୋଦ୍ଭବଦ୍ୟୁତି ।

କପାଁ—ଦେ. ଅ—କିପାଇଁ (ଦେଖ)
Kipāñ Kipāiñ (See)
କପାଁ ଘନରସ ନ ବରଷେ ହେ ସୁଭଦ୍ର—ଅର୍ଜୁନ. ବଦଭୁତଚ୍ଛାମଣି ।

କପାଁଣ—ଦେ. ପଦ୍ୟ. ଅ—କିପାଇଁ (ଦେଖ)
Kipāñina Kipāiñ (See)
କପାଁଣ ଗେଡ ଭାଡ କରୁ ମନ ଭେବେ—ଗ୍ରାବୀ ରସକାବ୍ୟ ।

କପିରିକା—ଗ୍ରା. ଅ—କିପରି (ଦେଖ)
Kipirikā Kipari (See)

କପ୍ରକାର—ଦେ. ଅ—କିପରି (ଦେଖ)
Kiprakāra Kipari (See)

କପ୍ରକାରେ—ଦେ. ଅ – କପରି (ଦେଖ)
Kiprakāre Kipari (See)

କଫାଇତ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. କଫାୟତ୍)—
Kiphāit ୧ । ଉଦ୍ଧୃତ ଧନ—1. Saving.
କିଫାୟତ ୨ । ଲାଭ—2. Profit; gain.
କିଫାୟତ ୩ । ଉପକାର; ମଙ୍ଗଳ—3. Benefit.

କପ୍ରାୟେ— ଦେ. ପଦ୍ୟ. ଅ—କପରି (ଦେଖ)
Kiprāye Kipari (See)
ବୁଝାହା କପ୍ରାୟେ ବର୍ତ୍ତଇ,
କଲୁ ଅସ୍ମଦ୍ ଏଡେ ସର—ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

କଫାଏତ୍— ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—କଫାଇତ୍ (ଦେଖ)
Kiphāet Kiphāit (See)

କଫାଏତି—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—କଫାଇତ୍ (ଦେଖ)
Kiphāiti Kiphāit (See)

କଫାତ୍— ବୈଦେ. ବି. (ଆ)— କଫାଇତ୍ (ଦେଖ)
Kiphāt Kiphāit (See)

କବା—ଦେ. ଅ. (ସଂ. କମ୍ବା)—କମ୍ବା (ଦେଖ)
Kibā Kimbā (See)
ଦେ. ବିଶ—୧ । ଅତି ସାମାନ୍ୟ; କିଞ୍ଚିତ୍—
1. Very slight; very little.
ଲଡୁଚ କପର, କବା କଥା ପାଇଁ—ବଧ.ନାଥ. ଦରବାର ।
୨ । ଅକିଞ୍ଚିତ୍କର; ନଗଣ୍ୟ—
2. Insignificant.
ଏ ଭବେ ସେ କରେ ବଗ୍ୟର;
କୈବଲ୍ୟ କବା ବସ୍ତୁ ତାର—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଦେ. ସର୍ବନାମ—୧ । (ବସ୍ତୁସ୍ୱରୂପବୋଧକ) କଅଣ ଅବା—
1. What.
ଅଶେଷ ମହିମା ସେ ଧରେ,
କବା ଉପମା ଦେବା ତାରେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୨ । କେଡେ—2. How.
ସେ ନର୍ମଲ ମୁଖପଦ୍ମ କବା ମନୋହର—ମଧୁସୂଦନ. ଉତ୍କଳସମ୍ଭବ ।

କବେ—ଦେ. ଅ. (ଭୂତ ଓ ଅବଜ୍ଞାର୍ଥକ)—କିବେ (ଦେଖ)
Kibe Kire (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେତେବେଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋଜରେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାଭୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିନ୍ଦୁର ବସତ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଘାଈ' ସୋଜତେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ସୋଜତେ; 'ଦଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦଈ' ସୋଜତେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ସେଖିତେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ସେଖିତେ।

କବୋଇଲ୍ଲ—ଦେ. ଅ—୧ । ଅର୍ଥାତ୍—
Kiboilā 1. That is; i. e.
(ଯଥା—ଆମ୍ଭେ ଉଦ୍ଦ ଗମନ କରିବୁଁ, କ ବୋଇଲ୍ଲ, ମୁଁ ସେଠାକୁ ଯିବ ।)
୨ । ଯଥା—2. Viz; namely.
(ଯଥା—ସେଠାରେ ତିନିଲୋକ ବସିଥିଲେ, କ ବୋଇଲ୍ଲ ରାମ, ଶ୍ୟାମ ଓ ଦାମ ।)
୩ । ସେହେତୁ—3. Wherefore.
(ଯଥା—ସେଠାରେ ଭାର ଗୋଳ ହେଉଥିଲା, କ ବୋଇଲ୍ଲ ଶବ୍ଦେ ଲୋକ ପାଣ୍ଟି କରୁଥିଲେ ।)

କବୋଇଲ୍ଲକ—ଦେ. ଅ—କବୋଇଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Kiboilāki Kiboilā (See)

କବୋଇଲେ—ଦେ. ଅ—କବୋଇଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Kiboile Kiboilā (See)

କବୋଲି—ଦେ. ଅ—୧ । କାହିଁକି; କକାରଣରୁ; କହେତୁ—
Kiboli 1. Why.
ତେର ଦେବାବେଳେ ମୋ ଭଗ୍ୟବନ୍ତୀ
ତଳ ଉପୁଡ଼ାଇ ଦେଲ କ ବୋଲି । କବପୂର୍ବ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୨ । କଯୁକାରେ—2. How; under what excuse; by what means; with what face.
ଯଦ ତେଡ଼େ ଶଙ୍କ ଗୋଟା କ ବୋଲି ଭାଙ୍ଗୁ ଦେଲେ ।
କୃଷ୍ଣଦ୍ୱ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।
୩ । ଏ କଅଣ ବୋଲାଯାଏ—3. Called what; by what name called or termed.

କମ୍—ଫ. ଅ—କଅଣ—
Kim What.
[ଦ୍ର—ଏହା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସହିତ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; (ଯଥା—କଂଭୂତ; କମାକାର ।)]

କମତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କାମତ୍)—
Kimat ୧ । ମୂଲ୍ୟ—1. Price; value.
କିମ୍ମତ୍ ୨ । ଦର—2. Rate; sale-price.
କୀମତ ୩ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ବକ୍ରୟଲବ୍ଧ ଧନ—
3. Sale proceeds of an article.

କମତ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମୂଲ୍ୟଇବା; ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା—
Kimat karibā To settle the price of; to negotiate.
କିମ୍ମତ୍‌କରା
କୀମତ ଠହରାନା

କମତ—ଦେ. ଅ—କମିତି (ଦେଖ)
Kimati Kimiti (See)
କିମ୍ମତି ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. କାମତ୍ତା)—
କୀମତୀ ୧ । ମୂଲ୍ୟବାନ୍—1. Valuable.
୨ । ବହୁ ମୂଲ୍ୟର; ଦୁର୍ମୂଲ୍ୟ—2 Invaluable.

କମତଆ—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ)—କମତି (ଦେଖ)
Kimatiā Kimati (See).

କିମତିକା—ଗ୍ରା. ଅ—କମିତି (ଦେଖ)
Kimatikā Kimiti (See)

କିମତିକିଆ—ଗ୍ରା. ଅ—କମିତି (ଦେଖ)
Kimatikiā Kimiti (See)

କିମନ୍ତି—ଗ୍ରା. ଅ—କମିତି (ଦେଖ)
Kimanti Kimiti (See)

କିମନ୍ତିକା—ଗ୍ରା. ଅ—କମିତି (ଦେଖ)
Kimantikā Kimiti (See)

କମନ୍ତିକିଆ—ଗ୍ରା. ଅ—କମିତି (ଦେଖ)
Kimantikiā Kimiti (See)

କିମର୍ଥ—ଦେ. ଅ. (ଫ. କମର୍ଥଂ)—
Kimartha କାହିଁକି; କନ୍ନମନ୍ତେ; କପାଇଁ—
Why; for what reason.

କମର୍ଥଂ—ଫ. ଅ—କାହିଁକି; କ ସକାଶେ—
Kimartham Why.

କମର୍ଥେ—ଦେ. ଅ—କମର୍ଥ (ଦେଖ)
Kimarthe Kimartha (See)
ବଶିଷ୍ଠ ପ୍ରତ୍ତେ କମର୍ଥେ ଆଗତ । ରାମ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

କମା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କାମା)—
Kimā କଣ୍ଠୁଷ୍ଟରେ ଝିକିଝିକି କରିଯାଇଥିବା ମାଂସ—
କିମା Minced meat.
କୀମା

କମାକାର—ଦେ. ବିଣ. (କିଂ + ଆକାର)—
Kimākāra ୧ । କେଉଁ ଆକାରର—
କିମାକାର 1. Of what size.
୨ । କ ପ୍ରକାର—
2. Of what nature or kind.
୩ । ଅଦ୍ଭୁତ—
3. Wonderful; astonishing.
କସ ଏହା କମାକାର ନୁହେ ମୋ ଚୋଦର ।
ତୁଳସୀ. ବଳରାମାୟଣ. ଅର ।
[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ କମ୍ଭୂତ ଶବ୍ଦ ପରେ ସଦ୍ଭରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

କମାଚ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କମାଶ୍)—ଗଞ୍ଜପା ଖେଳର ରଙ୍ଗବିଶେଷ;
Kimācha କୁମାଚ; ହଳଦିଆ ଭୂମିରେ ନାନାବି ବର୍ଣ୍ଣର ଗୋଲକ
କୀମାଶ ଚିତ୍ର ଯୁକ୍ତ କାଗଜ ଚକତ—A set of cards in the game of Gañjapā having tips of various colour on yellow back ground.

କମାତ୍ରକ—ଦେ. ବିଣ—ଅତି ସାମାନ୍ୟ; ଶ୍ରୁର—
Kimātraka Insigui ficant.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ର୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

(ଯଥା—କମାଣ୍ଡକ ଶ୍ଲୋକ; କମାଣ୍ଡକ କଥା ।)

ଦେ. ଅ.—କନ୍ତୁ—But; on the other hand.

କମିଆ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କମିଯ୍ଆ=ରସାୟନ ବଦ୍ୟା; ଭୁଲ. ଇଂ. Kimiā କେମିଷ୍ଟ୍ରି)—୧ । ମନ୍ତ୍ର ଯନ୍ତ୍ର; ଗାରଡ଼ି ବଦ୍ୟା; ଗୁଣି; ଯାଦୁ—ଯାଦୁ 1. Black art; charm.

କୀମିୟା ୨ । ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ—2. Magic.

୩ । ତାନ୍ତ୍ରିକ ଅଭିଚାର—3. Tantric incantations used against an enemy.

କମିଆଁ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—କମିଆ (ଦେଖ) Kimiāñ Kimiā (See)

ମୁଁ ତା କମିଆଁ କର ସାଇଲଣି । ଭୀକାର. ପୌଡୁବ ।

କମିଆ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଗାରଡ଼ି ବଦ୍ୟା ପ୍ରୟୋଗ କରିବା—Kimiā karibā 1. To apply charm or magic.

ଯାଦୁ କରା ୨ । ଗୁଣିଗାରଡ଼ି-ବଦ୍ୟା ପ୍ରୟୋଗ କରି ବଶ କରିବା—**କୀମିୟା କରନା** 2. To bring one under control by the use of charms.

କମିଆଦାର୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. କାମିଯ୍ଆଗାର୍=ରସାୟନବଦ୍ୟା—Kimiādār ବଣାରଦ)—୧ । ଗୁଣିବଦ୍ୟାରେ ପାରଙ୍ଗମ; ଗୁଣିଆଁ—ଯାଦୁକର 1. Expert in applying charms or black **କୀମିୟାଗାର** magic.

୨ । ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ—2. Magician.

କମିଆ ପେଷିବା—ଦେ. କି—କମିଆ କରିବା (ଦେଖ) Kimiā peshibā Kimiā karibā (See)

କମିଆବାଜ୍—ବୈଦେ. ବଣ—କମିଆଦାର୍ (ଦେଖ) Kimiābāj Kimiādār (See)

କମିତି—ଅ. ଅ. (କିମ୍+ଇତ)—୧ । କେମନ୍ତ; କିପର; କେଉଁ ପ୍ରକାରେ—Kimiti 1. How; in what manner.

ଏ ବେଦ ପ୍ରଥମେ କମିତି, ଦକ୍ଷୁଙ୍କଠାରୁ ଶ୍ରବଣ୍ତ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । କାଆଁ; କାହିଁକି; କଦ୍ୱେତୁ—2. Why; wherefore.

୩ । କି ଉପାୟରେ—3. By what means.

କେମନ ଦେ. ଅ—କିପ୍ରକାରର; କିମ୍ଭୂତ—**କୈସା; କିମି** Of what sort or kind.

କମିତିକା—ଗ୍ରା. ଅ—କମିତି (ଦେଖ) Kimitikā Kimiti (See)

କମିତିକିଆ—ଗ୍ରା. ଅ—କମିତି (ଦେଖ) Kimitikiā Kimiti (See)

କମ୍ପଚ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (କିଂ=କିଞ୍ଚିତ୍+ପଚ ଧାତୁ=ପାକ କରିବା Kimpacha +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ କିଞ୍ଚିତ୍ମାତ୍ର ପଦାର୍ଥ ପାକ କରେ)—(କମ୍ପଚ୍—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ବ୍ୟସ୍ତକୁଣ୍ଠ; କୃପଣ; କାଳି—1. Miserly; niggardly.

୨ । ଲୋଭୀ—2. Avaricious (M. W.)

କମ୍ପଚନ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (କିଂ+ପଚ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—Kimpachāna କିମ୍ପଚ (ଦେଖ) (କିମ୍ପଚନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Kimpacha (See)

କମ୍ପା—ଦେ. ଅ—କିପାଇଁ (ଦେଖ) Kimpā Kipāiñ (See)

ତେ ତୁହ୍ନ ସଭ୍ୟ ନଉଁ କାହୀ
ସେ କଥା ଗୋପପୁରେ ଅସି । ରୂପତ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

କମ୍ପାଇ—ଗ୍ରା. ଅ—କିପାଇଁ (ଦେଖ) Kimpāi Kipāiñ (See)

ମୋ ଚତ୍ତ କଥାଇ ଶିର, ସ୍ୱାଙ୍କୁ ଦେଖିବୁ ।
ମଧୁସୂଦନ. ହରିବଂଶଚରିତ ।

କମ୍ପାଇଁ—ଦେ. ଅ—କିପାଇଁ (ଦେଖ) Kimpāiñ Kipāiñ (See)

କମ୍ପାଁ—ଦେ. ଅ—କିପାଇଁ (ଦେଖ) Kimpāñ Kipāiñ (See)

କମ୍ପାକ—ଫ. ବ—୧ । ମହାକାଳ (ଫଳ) (ବୃରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—Kimpāka 1. Trichosanthes Palmata (M. W.)

୨ । କୋଚଳା—2. Strychnos Nux Vomica (fruit) (M. W.)

ଫ. ବଣ—୧ । ଅପରିପକ୍ୱ—1. Not mature (M. W.)

୨ । ମୂର୍ଖ—2. Ignorant (M. W.)

୩ । ଚୋକାଳିଆ—3. Childish (M. W.)

୪ । ନର୍ବୁଦ୍ଧି—4. Stupid (M. W.)

କମ୍ପୁରୁଷ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (କିଂ+ପୁରୁଷ; କିପ୍ରକାର ମନୁଷ୍ୟ ? ଅର୍ଥାତ୍ Kimpurusha ମନୁଷ୍ୟ ପରି, କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟ ନୁହେଁ)—(କିମ୍ପୁରୁଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । କିନ୍ନର (ଦେଖ) 1. Kinnara (See)

୨ କିମ୍ପୁରୁଷବର୍ଷ (ଦେଖ) 2. Kimpurushabarsha (See)

୩ । ଅଗ୍ନିଧ୍ରଙ୍କ ନଅ ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ଏକ—3. One of the nine sons of Agnidhra (M. W.)

କମ୍ପୁରୁଷବର୍ଷ—ଫ. ବ. (କଂପୁରୁଷ+ବର୍ଷ)—ଉତ୍ତରଦେଶ—Kimpurushabarsha The country of Tibet.

କିମ୍ପୁରୁଷବର୍ଷେ, ସହୁଁ ମାନସଦର୍ପଣେ
ହରଗୌରୀ ଦୋହେ ନଜ ଭୁଷଣ ମୂରତି—ସ୍ୱଧାନାଥ. ମହାସାଗ୍ର ।

[ଦ୍ର—ଏ ଦେଶ ହିମାଚଳ ଓ ହିମକୂଟ ପର୍ବତ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିବାର କଥିତ ଅଛି । ଏ ରାଜ୍ୟ ଅଗ୍ନିଧ୍ରଙ୍କ ନଅ ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ କିମ୍ପୁରୁଷନାମଧାରୀ ଏକ ପୁତ୍ରଙ୍କ ଭାଗରେ ପଡ଼ିଥିଲା ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଭୌତିସ୍ପର୍ଶ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିର ବର୍ଜିତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ସଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବହୂ'ଦେଖିବେ।

କମ୍ବରଟକ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (କମ୍ବର + ବଟ୍ଟକ = କଉଡ଼ି; ଯେ କଦ୍ୟେ କଉଡ଼ି କଡ଼ାଏ ବି ଖୁଚ୍ଚର ? ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ସାମାନ୍ୟ ଧନ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ରଖେ ନାହିଁ)—ବ୍ୟସ୍ତ ବିଷୟରେ ଅସାବଧାନ; ମୁକ୍ତହସ୍ତ—

Kimbarāṭaka — Spend-thrift (M.W.).

କମ୍ବା—ଦେ. ଅ. (ଫ. କଂବା)—କଂବା (ଦେଖ)

Kimbā — Kiṁbā (See)

ଦେ. ବି—୧ । ସନ୍ଦେହ—

1. Doubt; hesitation.

୨ । ଘୃଣା—2. Hatred; repulsion.

୩ । ଚିନ୍ତା; ଉଦ୍ବେଗ—3. Anxiety.

୪ । ଅସମ୍ମତି—

4. Disagreement; disapproval.

୫ । କଲୁଷା—

5. Want of sincerity while making a gift.

କମ୍ବା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଘୃଣା କରିବା—

Kimbā karibā — 1. To hate.

୨ । ଚିନ୍ତାଉଦ୍ବେଗ ହେବା—2. To be anxious.

୩ । ସନ୍ଦେହ କରିବା—

3. To doubt.

କମ୍ବିଷୟିକ—ଫ. ବିଣ. (କମ୍ବିଷୟ + କ) (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ)—କେଉଁ-ବିଷୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to what ?

Kimbishayaka

କମ୍ଭୀର—ଦେ. ବି. (ଫ. କୁମ୍ଭୀର)—ଜଳଜନ୍ତୁବିଶେଷ; କୁମ୍ଭୀର—Alligator; crocodile.

Kimbhīra

କୁମୀର ପାଣିରେ ପଡ଼ ଦେଇ କୁମୀର ସଙ ରେ ବାଦ କରିବା—ନ୍ୟାୟ ।

ମଗର

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ସରୀସୃପ, ଅଣ୍ଡଜ ଓ ଉଭୟଚର ଅଟନ୍ତି । ପାଞ୍ଚ ପ୍ରକାର କମ୍ଭୀର ଅଛନ୍ତି; ଯଥା—ଗୋମୁହାଁ ବା ଗୁନ୍ଥମୁହାଁ, ଘଡ଼ିଆଳ ବା ଦାଢ଼ିଆଣି, ଶଙ୍ଖ ଆ, ଥଣ୍ଡିଆ ଓ କୁଲା । ଏମାନେ ମଧୁରପାଣିରେ ବିଚରଣ କରନ୍ତି । ଗୋମୁହାଁମାନେ ମନୁଷ୍ୟ ଓ ଜୀବଜନ୍ତୁ ଖାଆନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଖଗ ବା ଲାଞ୍ଜ ଖୁବ୍ ଶକ୍ତିଯୁକ୍ତ । କୁମ୍ଭୀରମାନଙ୍କ ପେଟ ଚିରିଲେ ସେମାନେ ଖାଇଥିବା ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଧାତୁମୟ ଅଳଙ୍କାରାଦି ତାଙ୍କ ପେଟରେ ରହିଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

କମ୍ଭୀରିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. କୁମ୍ଭୀର)—

Kimbhīriā ୧ । ନଈ ଆଦି ଯେଉଁଠାରେ କୁମ୍ଭୀରମାନଙ୍କର ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ ବେଶୀ; କୁମ୍ଭୀରପୂର୍ଣ୍ଣ (ଜଳାଶୟ)—

1. (river etc) Infested by alligators; full of crocodiles.

୨ । କୁମ୍ଭୀରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

2. Relating to alligators.

ଦେ. ବ—ଅଜୀର୍ଣ୍ଣରୋଗବିଶେଷ—

A disease of indigestion by which the patient vomits every thing instead of evacuating it in due course (through the anus).

[ଦ୍ର—ଏ ରୋଗ ହେଲେ ରୋଗୀ ଯାହା ଖାଏ ତାହା ଶୀଘ୍ର ବାନ୍ତି କରି ପକାଏ । କୁମ୍ଭୀରମାନେ ଘାଣ୍ଟିବାକୁ ମଳ ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତି ବୋଲି ଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ । ତେଣୁ ଏ ରୋଗର ଏପରି ନାମ ହୋଇଅଛି ।]

କମ୍ଭୀରଗାତ—ଦେ. ବ—ଜଳାଶୟାଦିର କୂଳ ବା କାନ୍ଥିରେ ପାଣିକୁ ଲାଗିଥିବା ସ୍ଥାନରେ କୁମ୍ଭୀରମାନେ ଅଣ୍ଡା ଦେବା କୁମୀରେରଗର୍ତ୍ତ ପାଇଁ ଚଉର ଗୋଡ଼ର ନଖଦ୍ୱାରା ଖୋଳିଥିବା ସୁରଙ୍ଗ ପରି ମଗରକାଭଠ ବହୁଦୂର ଭିତରକୁ ଯାଇଥିବା ଗର୍ତ୍ତ—

Kimbhirīgāta — Horizontal dens made by alligators for laying eggs and living therein on the edge of water.

କମ୍ଭୂତ—ଫ. ବିଣ. (କମ୍ + ଭୂତ = ଘଟିଥିବା)—

Kimbhuta ୧ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) କଦ୍ଦୃଶ; କେଉଁପ୍ରକାରର ?—

କିମ୍ଭୂତ 1. Of what kind or sort ?.

କିସା;କିମ୍ଭୂତ ୨ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) କାହାପରି ?—

2. Like whom ? like what ?.

ଦେ. ବିଣ—ଅସାଧାରଣ—

Extraordinary; uncommon.

ଫ କ୍ରି. ବିଣ—(ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) କେଉଁ ପ୍ରକାରେ ? କିପରି ?—

How ? in what manner ? (M.W.)

କମ୍ଭୂତକମାକାର—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. କମ୍ଭୂତ + କମାକାର)—

Kimbhūtakimākāra ୧ । ଅସାଧାରଣ—

କିମ୍ଭୂତକିମାକାର 1 Uncommon; extraordinary.

୨ । ଅତ୍ୟାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ—

2. Very wonderful or strange.

୩ । ବିକଟ; କଦାକାର—

3. Ugly; deformed; hideous.

୪ । ଅଶ୍ରୁତପୂର୍ବ—4. Unheard of.

ଫ. ବିଣ—(ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) କେଉଁ ପ୍ରକାରର ଓ କେଉଁ ଆକାରର ?—

(interrogatory) Of what shape or size ?.

କମ୍ମତ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—କମତ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Kimmat (etc) — Kimat etc (See)

କମ୍ମତି—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ)— କମତି (ଦେଖ)

Kimmati — Kimati (See)

କମ୍ମତିଆ—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ)— କମତି (ଦେଖ)

Kimmatiā — Kimati (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ୠ	ଊ	ୡ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

କିୟତ୍—ଫ. ସର୍ବନାମ. କ୍ଲୀବଲିଙ୍ଗ. (କିମ୍ + ପରିମାଣାର୍ଥେ ଯତ୍; ନପାଉନ)—

Kiyat

(କିୟତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) କେତେ; କ; କେଉଁ ପରିମାଣ,

(କିୟତ୍—ପୁଂ) ଦୂରତ୍ୱ, ମୂଲ୍ୟ ଓ ଆକାରବିଶିଷ୍ଟ ?—

1 (Interrogatory) Of what quantity, value quality, extent, distance or size ?

୨ । ଅଳ୍ପ ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣ—

2 A little (M. W.)

ଫ. ବଣ—କିଞ୍ଚିତ୍; ଅଳ୍ପ ସାମାନ୍ୟ; କିଛି; ସାମାନ୍ୟପରିମାଣବିଶିଷ୍ଟ—Some; very little; of little quantity.

ଫ. କ୍ରି ବଣ—୧ । କେତେ ପରିମାଣରେ ?—

1. To what extent?

୨ । ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ—

2. To a little extent; little.

୩ । ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ—

3. To some extent.

କିୟତ୍‌କାଳ—ସ. ବ. (କିୟତ୍ + କାଳ)—

Kiyatkāla ୧ । କିଛି ସମୟ—1. Some time.

୨ । ସାମାନ୍ୟ ସମୟ—2. A little time.

୩ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) କେତେ ସମୟ ?—

3. (Interrogatory)What time ? How long ?

କ୍ରି. ବଣ—୧ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) କେତେକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ?—

1. (Interrogatory) For what time ? How long ?

୨ । କିଛି ସମୟ ଜମନ୍ତେ—2. For some time.

୩ । ଅଳ୍ପକାଳ ଜମନ୍ତେ—3. For a little time.

୪ । ଅଳ୍ପ ସମୟ ପୂର୍ବେ—

4. Some little time ago.

କିୟତ୍‌ପରିମାଣ—ସ. ବ. (କିୟତ୍ + ପରିମାଣ)—

Kiyatparimāṇa ୧ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) କେତେ ପରିମାଣ ?—

1. What quantity; how much ?

୨ । ଅଳ୍ପ ପରିମାଣ—2. A little.

କିୟତ୍‌ପରିମିତ—ସ. ବଣ. (କିୟତ୍ + ପରିମିତ)—

Kiyatparimita ୧ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) କ ପରିମାଣବିଶିଷ୍ଟ ?—

1. (Interrogatory) Of what quantity ?

୨ । ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ; ପରିମାଣରେ ଅଳ୍ପ ସାମାନ୍ୟ —

2. A little in quantity.

କିୟତ୍ ସମୟ—ସ ବ ଓ କ୍ରି ବଣ. (କିୟତ୍ + ସମୟ)—

Kiyat samaya କିୟତ୍ କାଳ (ଦେଖ)

Kiyat kāla (See)

କିୟଦେତିକା—ସ. ବ. (କିୟତ୍ + ଏତିକା)—

Kiyadetikā ଅପଣାର ବଳ ବା ଶକ୍ତିକୁ ଗୃହଁ ପ୍ରବଳ (କିୟଦେହିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଚେଷ୍ଟା ବା ସହ—

Effort; vigorous or persevering exertions according to one's strength (M. W.)

କିୟଦ୍ଦୂର—ସ. ବ. (କିୟତ୍ + ଦୂର)—

Kiyaddūra ୧ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) କେତେ ଦୂର ?

1. (Interrogatory) What distance ?

୨ । କିଛି ଦୂର; କିଛି ବାଟ—

2. Some distance.

ଫ. କ୍ରି. ବଣ—କିଛି ଦୂର; ଖଣ୍ଡେ ବାଟ—

Not far; a little way.

କିୟନ୍ତେଣ—ଗ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ସର୍ବନାମ. ବଣ. (ସ. କିୟତ୍‌ର ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି କିୟତା)—

Kiyanteṇa କେତେକ—Some.

ପଦ୍ୟ ପଦାନ୍ତ କିୟନ୍ତେଣ 'କୃଷ୍ଣ' ଆସନ୍ତି ସେ । ପ୍ରାଚୀ. ଉସବ.ରଥ ।

କିୟନ୍ମାତ୍ର—ସ. ବଣ. (କିୟତ୍ + ମାତ୍ର)—୧ । ସାମାନ୍ୟ—

Kiyanmātra 1. Slight.

୨ । ଅଳ୍ପ ସାମାନ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ—

2. Of little importance (M. W.)

ସ. ବ— ଅଳ୍ପ ସାମାନ୍ୟ ବିଷୟ—

A trifle; a small matter (M. W.)

କିୟନ୍ମୁହୂର୍ତ୍ତ—ସ. ବ ଓ କ୍ରି. ବଣ. (କିୟତ୍ + ମୁହୂର୍ତ୍ତ)—

Kiyanmuhūrtta କିୟତ୍‌କାଳ (ଦେଖ)

Kiyatkāla (See)

କିୟାନ୍—ସ. ସର୍ବନାମ. ପୁଂ. (କିୟତ୍. ୧ମା. ୧ବ)—

Kiyān କିୟତ୍ (ଦେଖ)

(କିୟତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Kiyat (See)

[ଦ୍—ଏହ ଶବ୍ଦ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ନାହିଁ ।]

କିର୍‌କିର୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ସ. କିଲକିଲା)—

Kirkir ଉଚ୍ଚ-ଧ୍ୱନିଯୁକ୍ତ ହାସ୍ୟର ଶବ୍ଦ—

ଖିଲଖିଲ, ଖଳଖଳ The purring sound of audible or

କହକହ; କିର୍‌କିର୍ loud laughter.

କିର୍‌କିର୍ ହସିବା—ଦେ. କ୍ରି—କିର୍‌କିର୍‌ଇବା (ଦେଖ)

Kirkir hasibā Kirkirāibā (See)

କିର୍‌କିର୍ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—କିର୍‌କିର୍‌ଇବା (ଦେଖ)

Kirkir hebā Kirkirāibā (See)

କିର୍‌କିରା—ଦେ. ବା ଉଚ୍ଚଧ୍ୱନିଯୁକ୍ତ ହାସ; ଅଟ୍ଟହାସ—

Kiakirā Loud laughter.

ଖିଲଖିଲା ହାଁସି; କିଲକିଲ

କିଲକିଲା; କିଲକାର

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ କି ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ କି ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ୨ କି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ କି ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇଁ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କର୍‌କର୍‌ଇବା— ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. କଲକଳରୁ ନାମ ଧାତୁ)—୧ । ଉଚ୍ଚ-ହାସ୍ୟ—ଧ୍ୱନି କରିବା—1. To utter a loud laughing sound.

କିରକିରାଇବା

୨ । ଘୋଡ଼ା ଭଳିଆ ଧ୍ୱନି କରିବା—2. To utter a sound like that of a horse.

୩ । ଆନନ୍ଦରେ ଚିତ୍କାର କରିବା—3. To be vociferous with joy; to purr with joy.

କିରକିରାନା; କିଲକିଲାନା

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—କ୍ରୋଧକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବା; ଚଟିବା—To give vent to displeasure.

କର୍‌କରିଆ— ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ.—ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ; ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟ କରିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—Addicted to immoderate laugh.

କିଲକୈୟା

(କର୍‌କରେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କିରପଣ୍

ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବିଣ. (ଭୁଲ. ବଙ୍ଗଳାରେ ର୍‌ ର ଉଚ୍ଚାରଣ ର୍‌ ଓ ଭୁଲ. ବ. ଗ୍ରାମ୍ୟ. କ୍ତନ୍)—କର୍‌ପନ୍ (ଦେଖ।

Kirpaṇ

Kirpan (See)

କିରପନ୍— ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର). ବିଣ—(ସଂ. କୃପଣ)—କୃପଣ—Miserly.

କିରପାନ୍— ଦେ. ବି. (ସଂ. କୃପାଣ)- ଶିଖମାନଙ୍କର ସର୍ବଦା ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡା—Small sword carried by every Sikh.

କିରପାନ

କିରନି— ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. କୃମି; ଭୁଲ. ହି. କରମ୍; କରମ୍)—ଝିଙ୍କ—A tick or small bug.

କିର୍‌ର— ଦେ. ବି.—ବଢ଼େଇ ଓ ଅଝାରଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଛେଣ୍ଡି, ସାହାଦ୍ୱାରା ଧାତୁ ପଦାର୍ଥ ଉପରେ ନକାଶୀ ଫୁଲ ଲତାଦି କଟା ଯାଏ—A kind of metal scraper used by gold-smiths.

କିର୍‌ରା

କିର୍‌ଲା— ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ଜନନ; କାନ୍ଦଣା—Crying.

କିର୍‌ଲାଇବା— ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—(ଭୁଲ. ହି. କରୁଣା = କ୍ରୋଧରେ ଦାନ୍ତ ରଗଡ଼ିବା)—୧ । ଘାଣ୍ଟ କରିବା; ଚିତ୍କାର କରିବା—1. To raise a loud cry.

୨ । ଘାଣ୍ଟ କରି ଡାକିବା—2. To call aloud.

କିର୍‌ଲାଇବା

କିର୍‌ଲାଗଗା— ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଦ୍ଭବର)— କାନ୍ଦବୋବାଳି—Loud lamentation.

କିର୍‌ଲାଗଗା

କିର୍‌ଷାନ୍— ଦେ. ବି. (ସଂ. କୃଷାଣ)—୧ । ଚଷା; କୃଷକ—2. Cultivator; agriculturist.

କିଷାଣ

୨ । ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଶୂଦ୍ର ଚଷା ଜାତି—2. A caste of Śūdra agriculturists in Central India.

କିର— ସଂ. ବି. (କୃ ଧାତୁ=ଖୋଳିବା; ବିକ୍ଷେପ କରିବା)—

କିରା ୧ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଘୁଷୁରୁ—1. Hog; pig.

୨ । (+ଅଧିକରଣ. ଅ)—ପ୍ରାନ୍ତ ଭାଗ—2. Extremity; end.

ସଂ. ବିଣ.—ବିକ୍ଷେପଣକାରୀ—Throwing away; scattering.

କିରକ—ସଂ. ବି. (କୃ ଧାତୁ=ବିକ୍ଷେପ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) କଲମ;

କିରକା ନବିସିନ୍ଦା; ଲେଖକ—A scribe (M. W.)

କିରକା— ସଂ. ବି.—(କୃ ଧାତୁ+ଅକ+ଆ)—ଦୁଆତ—Inkstand (M.W.)

କିରାକା (କିରକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

କିରାତି—ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. କିରାତୀ)—ଅର୍ଜୁନ; ମଧ୍ୟମ ପାଣ୍ଡବ—The third Pāṇḍaba; Arjuna.

କିରାତି ଅଟର କଥାଏ ଡୋରେ କହିବା କିରାତ । ଘାନକୃଷ୍ଣ ଦାସ. ନାମରତ୍ନଗୀତା ।

କିରଣ— ସଂ. ବି. (କୃ ଧାତୁ=ବିକ୍ଷେପ କରିବା+କର୍ମ. ଅନ)—

କିରଣ ୧ । ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ତେଜ—1. Rays of the sun and the moon.

୨ । ଅଂଶୁ—2. Ray.

୩ । ତେଜ—3. Brilliancy.

୪ । ଆଲୋକ ରଶ୍ମି—4. Beam of light.

୫ । ଗ୍ରନ୍ଥର ପରିଚ୍ଛେଦ ବା ପ୍ରକରଣ—5. Part or chapter of a book.

୬ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ—6. The sun.

କିରଣ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଆଲୋକ ବିସ୍ତାର କରିବା—To shine.

କିରନ ଦେଓୟା

କିରନ ଦେନା!

କିରଣମାଳୀ— ସଂ. ବି. (କିରଣ+ମାଳା+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun.

କିରନ୍— ପ୍ରାଦେ. (ବସୁର) ବି. (ସଂ. କିରଣ)—ରଶ୍ମି; କିରଣ—Beam of light.

କିରସ୍ତାନ୍—ପ୍ରା. ବୈଦେ. ବି. ପୁଂ. (ଇଂ. କ୍ରିଶ୍ଚିଆନ୍; ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍)—ଖ୍ରୀରସ୍ତାନ୍ (ଦେଖ)—Khirastān (See)

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ

କିରସ୍ତାନ; ଈସାଇ

ମୋହଲେ ବୁ ଏକାବେଳେକେ କିରସ୍ତାନ୍ ହୋଇ ଯାଇ ଥାଅନ୍ତୁ ।

ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

କିରା – ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର ଓ ସିଂହଭୂମ; ଭୁଲ. ବ କର୍‌; କରେ)—ଶପଥ; ପ୍ରଣ—Oath.

ସର୍ବନାମ—(ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ)— କ? କଅଣ ?—What. ?

କିରାଟିଆ ନାଗ— ଦେ. ବି. (ସଂ. କିରାତ ଓ ନାଗ)—ଧୂମ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ବିଷଧର ସର୍ପବିଶେଷ—A kind of poisonous snake; Bungarus Caerubus.

କିରାଇତ, ଧୁମନଚିତି

କିରାଇତ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍ଫ	ଜ୍ଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ଯନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍ଦ

[ଦ୍ର—ଏହାର ଦେହ ମାଲାର ଧୂମ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ; ଜହ୍ନା ଧଳା; ଲଙ୍ଗୁଡ଼ର ୭।୮ ଆଙ୍ଗୁଳ ବ ସରୁ, ଦେହର ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ ସମସ୍ଥୂଳ, ଏହାର ବେଢ଼ ଗୁର ଆଙ୍ଗୁଳ ।। ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର]

କରୁଣି—ବୈଦେ. ବ. (ପର୍ତ୍ତୁଗିଜ. ଏସ୍ପ୍ରେନ୍ତୀ; ଭୁଲ. ଫ. କରକ)—
Kirāṇi ୧ । ଇଂରୁଜ ଅକ୍ଷର ଲେଖକ—
କେରାନି 1. English-knowing writer; clerk.
किरानी; केरानि ୨ । ଗୁମାସ୍ତା; ଲେଖକକର୍ମଜୀବୀ; ଶ୍ରମୁକରଣ; ମୋଦୋଇର୍—2. An accountant.

ଡାକଘର କରୁଣିଙ୍କ ନୁହେଁ ମଧ୍ୟ ଦେଶୀ । ଫକୀରମୋହନ. ଇଚ୍ଛାଭ୍ରମଣ ।

୩ । (ଇଂ. କ୍ରିଶ୍ଚିଆନ୍ ?)--ଦୋମିଶା ସାହେବ; ଇଉରେଶିଆନ୍--
3. An Eurasian.

କରୁଣି ଖାନା--ବୈଦେ. ବ. (ପର୍ତ୍ତୁଗିଜ୍. ଏସ୍ପ୍ରେନ୍ତୀ ଓ ଆ. ଖାନା)—
Kirāṇi khānā ୧ । ଅଫିସ୍‌ର ଯେଉଁ ଅଂଶରେ କରୁଣମାନେ କେରାନିଖାନା କାମ କରନ୍ତି—1. The part of an office
केरानिखाना where clerks work.
୨ । ଜଜ୍ଙ୍କର କଲେକ୍ଟରଙ୍କ କଚେରର ଇଂରୁଜ କରୁଣମାନଙ୍କର ଅଫିସ୍—2. The English-office of the Collector of a district.

କରୁଣିଗିରି—ବୈଦେ. ବ.—୧ । କରୁଣର କାର୍ଯ୍ୟ—
Kirāṇigiri 1. Clerkship; post of writer.
କେରାନିଗିରି ୨ । ଲେଖକବୃତ୍ତି—2. The profession of a
केरानिगिरि writer or a clerk.

କରୁତ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କର=ପୃଷ୍ଠସ୍ଥ+ଅତ୍ ଧାତୁ=ସତତ ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ବନ୍ୟ ଶୂକର ଆଦ ଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ଶିକାର କରିବାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ପଛରେ ଯାଏ)—
କିରାତ / କିରାତା ସ୍ତ୍ରୀ ୧ । ବନ୍ୟଜାତି; ଅରଣ୍ୟଚାରୀ ମନୁଷ୍ୟ; ବନଚର; ପାହାଡ଼ିଆ; ଅସଭ୍ୟ ଜଙ ଲି ଜାତି—
1. A savage; a mountaineer.
୨ । ବ୍ୟାଧ—2. A hunter.
୩ । ଅଶ୍ୱପାଳ; ସହିସ—3. Groom.
୪ । ବାମନ—4 Dwarf.
୫ । କିରାତତିକ୍ତ (ଦେଖ)
5. Kirātatikta (See)
୬ । ଉତ୍ତରର ଉତ୍ତରରେ ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶବିଶେଷ—
6. Name of a country in the north of ancient India.

[ଦ୍ର—ଏହା ପୂର୍ବ ହିମାଳୟସ୍ଥ ପ୍ରଦେଶ; ଏହା ଆଧୁନିକ ଭୁଟାନ୍, ସିକିମ୍, ମଣିପୁର ଆଦ ଅଞ୍ଚଳ ।]

କରୁତତିକ୍ତ—ସଂ. ବ. (କିରାତ+ତିକ୍ତ)—ଭୂନମ୍ବ; ଭୂଇଁନମ୍ବ;
Kirātatikta ଚରେଇତା—A bitter medicinal plant; Agathotes Chirayata.

କରୁତାର୍ଜୁନୀୟ—ସଂ. ବ. (କିରାତ+ଅର୍ଜୁନ+ଈୟ) —ଭାରବିକୃତ
Kirātārjunīya ୧୮ ସର୍ଗବିଶିଷ୍ଟ ସଂସ୍କୃତ କାବ୍ୟବିଶେଷ—
A Sanskrit poem (Kābya) by Bhārabī
[ଦ୍ର--ଏଥିରେ କିରାତବେଶଧାରୀ ମହାଦେବ ଓ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଥିବା ଯୁଦ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣସ୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ।]

କରୁତିନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କିରାତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈନୀ)—କିରାତୀ (ଦେଖ)
Kirātinī Kirātī (See)

କରୁତୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କିରାତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ସଭ୍ୟଜାତି; ବନଚର ଜାତିସ୍ଥା ସ୍ତ୍ରୀ—1. Woman of a wild tribe.

ପାହାଡ଼ୀ ତା ଦେଖି କରୁତୀବେଶ ହୋଇ । କୁଶବିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ବ୍ୟାଧ ସ୍ତ୍ରୀ—2. A woman of the hunter class.
୩ । କିରାତବେଶଧାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—3. A women dressed as a huntress.
୪ । ଦୁର୍ଗା—4. Goddess Durgā.
୫ । ଗଙ୍ଗା—5. River Ganges.
୬ । କୁଟ୍ଟିନୀ—6. A bawd; procuress.

କରୁତୁନୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କିରାତିନୀ)—କିରାତୀ (ଦେଖ)
Kirātunī Kirātī (See)

କରୁତୁନୀ ବାଇଜାଇ ବନଚର ଜାତ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ସ୍ତ୍ରୀପ୍ତ ।

କରୁନ (ଇତ୍ୟାଦ)—କିରାଣି ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Kirāni (etc) Kirāṇi etc (See)

କରୁ ପାଇଁକ—ପ୍ରାଦେ. (ବାମଣ୍ଡା) ଅ—କାହିଁକି; କଥାଇଁ—Why.
Kirā paiñki (ଯଥା—କିରୁ ପାଇଁକ ଡାକୁଛ ବୋ ।)

କରୁସିନ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କେରୋସୀନ୍),—ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଜାଳବା ତେଲ—Kerosene.
Kirāsini କେରାସିନ [ଦ୍ର—ଏହା ପଥରକୋଇଲାର ଖନଜ ସ୍ୱାସ୍ଥକର ଦ୍ରବ ।]
किरासीन; मिट्टीकातेल

କରୁ—ସଂ. ବ. (କୃ. ଧାତୁ=ବକ୍ଷେପ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—
Kiri ୧ । ଶୂକର; ବରାହ—1. Pig; boar.
୨ । ମେଘ—2. Cloud.
୩ । ଏକପ୍ରକାର ଆଳୁ—3. Batatas Edulis (M.W.)
୪ । ଗଦା; ସ୍ତୂପ—4 Pile (M. W)
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କପାର ମଇଳା ଅଂଶ—
The refuse of cotton.
ପ୍ରା. କ୍ରି. ଅସମାପିକା (ସଂ. କୃ ଧାତୁ)—କରି; ସମାପ୍ତ କରି—
(A present participle meaning) 'doing'; 'after doing'.

[ଦ୍ର—ଅନ୍ୟ ଅସମାପିକା ପ୍ରଧାନ କ୍ରିୟା ପରେ ଲାଗେ, ଯଥା—ଯାଇକରି, ଖାଇକରି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷାକରାଯାଇଛି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବ୍ୟତୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

କରିଆ—ଦେ. ବ୍ରଣ—୧ । (ସଂ. କାଷ्ଠ)—ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ ପିଣ୍ଡି ମାର
Kiriā ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଥିବା (ଓଦା ଗୁଡ଼ୁଳ)—
1. Spoilt (said of wet rice kept for some time in a confined place and turned yellowish and green and emitting a foul odour.

୨ । କାଷ୍ଠନଷ୍ଟ (ଶସ୍ୟାଦି)—
2. Worm-eaten (grains).

କ୍ରିୟା ଦେ. ବ. ୧ । (ସଂ. କ୍ରିୟା) —ମୃତାଦ୍ଦ ଶୁଦ୍ଧିଶ୍ରାଦ୍ଧ—
କିରିୟା 1. Funeral rites.

କିଡ଼ା ୨ । (ସଂ. କାଷ्ଠ)—ଗୁଡ଼ୁଳରେ ଲାଗିବା ପୋକ—
କୀଡ଼ା 2. Moth boring into grains of rice.

କିରା; କିରିୟା ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ.
କିରିୟା କ୍ରିୟା) —ଶପଥ; ସ୍ତଣ—Oath.

କେରେୟା ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବୈଦେ. (ଆ. କରୟା). ବ--
କିରାୟା କେରେୟା; ଭଡ଼ା—Money paid for use of a thing or house; hire.

କରିଆ କରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ସମ୍ବଲପୁର ଭୁଲ; ହି. କରିୟା-
Kiriā karibā ଖାନା) କ୍ରି.—ଦ୍ୱଲପ କରିବା; ଶପଥ କରିବା—
To swear.

କରିଆନାମା—ଗ୍ରାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଘର ଆଦ ଭଡ଼ା ଦେବା-
Kiriānāmā ନେବାର ନିଦର୍ଶନ ପତ୍ର—
A lease or deed mentioning the fact of something being lent on hire.

କରିକର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ ଅ—କରିକର୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kirikir (etc) Kirkir etc (See)

କରିଚ୍—ବୈଦେ. ବ. (ମାଲସ୍ପୃଜ୍ୟକୂଳର ଭାଷା କ୍ରୀସ୍‌ରୁ ପର୍ତ୍ତୁଗିଜ୍.
Kirich କ୍ରିସ୍; ଫ୍ରେଞ୍ଚ. ସଂ. କୃତ ଧାତୁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ କୃତ=କଇଁଚ)
କିରିଚ ୧ । କମରପଟ୍ଟିରୁ ଝୁଲୁଥିବା ଛୋଟ ସାଧା ତରବାରି—
କିର୍ଚ୍ଚ 1. Small straight sword hanging from the belt.

୨ । ଛୋରି—2. Dagger.

୩ । ବନ୍ଧୁକ ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଫସୁଲୁ ତରବାରି; ସଙ୍ଗୀନ୍—
3. Bayonet attached to a gun at its muzzle.

[ଦ୍ର—ମାଲସ୍ପୃଭାଷାରେ କ୍ରୀସ୍‌ର ଅର୍ଥ ବଙ୍କମୁଖ ଛୋରି—
A dagger with a wavy blade. ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ।]

କରିଟି—ସଂ. ବ—ଜଳଜମିରେ ଜାତ ଖଜୁରି ଗଛର ଫଳ—
Kiriṭi The fruit of the marshy date tree (Apte).

କରିତନ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କୀର୍ତ୍ତନ)—
Kiritana (etc) ୧ । କୀର୍ତ୍ତନ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
1. Kīrttana etc (See)

୨ । ହରିନାମ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ—
2. The chanting of the name of God accompanied with music.

କଥାର ରୂପ ଶୁଣି ହରିକରତନ—ପୀତାମ୍ବର• ନୃସିଂହପୁରାଣ ।

କରିତନିଆଁ—ଗ୍ରା. ବ—କୀର୍ତ୍ତନିଆଁ (ଦେଖ)
Kiritaniāñ Kīrttaniāñ (See)

କରିତି—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କୀର୍ତ୍ତି)—କୀର୍ତ୍ତି (ଦେଖ)
Kiriti Kīrtti (See)

କରିପେ—ଗ୍ରା. ଅ. (ସଂ. କିମ୍+ରୂପ)—କିରୂପେ (ଦେଖ)
Kiripe Kirūpe (See)

କରିଟ—ସଂ. ବ. (କୃ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇଟ; ଯାହା
Kirīṭa ସ୍ୱବର୍ତ୍ତି ଓ ରତ୍ନଜଡ଼ିତ ଥିବାରୁ ରଶ୍ମି ବେଷ୍ଟନ କରେ)—
ମୁକୁଟ—Crown; coronet.

କରିଟୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କରିଟ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Kirīṭī ୧ । ଅର୍ଜୁନ—1. Arjuna.

ବୋଇଲେ କରିଟୀ ଉହୁଁ ଅଗ୍ରଜ ଗମନରେ—ବ୍ରଧାନାଥ. ସନ୍ଧ୍ୟାସାନ୍ତ୍ର ।

୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.

(କରିଟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ—କରିଟଧାରୀ—
Wearing a crown.

କରୁପରେ—ଦେ. ଅ—କପରି—How.
Kirūpare ଇଡ଼ୁମିନ ଭୁମ୍ବଙ୍କୁ କରୁପରେ ମୁହଁ—
ବୃସିଂହ• ମହାଭାରତ• ବନ ।

କରୁପେ—ଦେ. ଅ—କେଉଁ ପ୍ରକାରେ; କପରି—
Kirūpe In which manner; how.
କିରକପେ
କିସତରହ

କରେ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. କଂ+ଅରେ, ରେ; ଅନାଦରାର୍ଥେ ସମ୍ବୋଧନ-
Kire ବାଚକ)—୧ । ଦ୍ୱଇରେ—
1. (Interjection used in addressing inferiors)—Oh !.

୨ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) ରେ—
2. Oh ! (used in interrogation).

୩ । (ବିସ୍ମୟସୂଚକ) ଆରେ—
3. Ah ! (used in expression of wonder).

୪ । (ସ୍ମରଣାର୍ଥକ) ଓଃ—4. Oh ! (used in expression of recollection).

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ସ୍ତଣ; ଶପଥ—Oath.

କର୍ମୀ—ସଂ. ବ. (ସଂ. କୃ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.
Kirmī ୧ବ.)—୧ । ପ୍ରକୋଷ୍ଠ; କାମରା—
1. Hall; room (M. W.)

୨ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ବା ଲୌହର ମୂର୍ତ୍ତି—
2. An image of gold or iron (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

୩ । ପଲାଶ (ବୃକ୍ଷ) (ଦେଖ)
3. Palāśa (tree) (See)

କର୍ମୀର— ସଂ. ବ. (କୃ ଧାତୁ = ବଧେଷ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ମୀର)—
Kirmīra ୧ । ବକାସୁର ରାକ୍ଷସର ଭାଇ—
1. Name of the brother of the demon 'Bakāsura'.

[ଦ୍ର— ଭୀମ ଏହାକୁ ବନବାସ ସମୟରେ ବଧ କରିଥିଲେ ।]

୨ । ନାରଙ୍ଗ (ବୃକ୍ଷ) (ଦେଖ)
2. Nāraṅga (tree) (See)

ସଂ. ବିଣ—ନାନାବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ଚିତ୍ରିତଚିତ୍ରିତ; ଚିତ୍ରବିଚିତ୍ର—
Of variegated colour; spotted.

କର୍ମୀରିତ—ସଂ. ବିଣ. (କର୍ମୀର + ଇତ)—ନାନାବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
Kirmīrita Variegated.

କର୍ଲାଇବା – ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଚିତ୍କାର କରିବା—
Kirlāibā To set an uproar.

କର୍ଷି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୃଷି)—
Kirshi ୧ । ରବି ଶସ୍ୟ—1 Cereals.
୨ । ଫସଲ—2. Crop.

(ଯଥା—ପରମ୍ପୁର କର୍ଷିଟା ଅସଲ୍ ନାଇ ଦେଲା ।)

କର୍ହିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୃତଘ୍ନତା)—
Kirhniā ଉପକାରର ପ୍ରତ୍ୟପକାର କରିବା ପାଇଁ ବରକୁ ବା ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ—Expressing unwillingness to do good to a benefactor.

କଲ୍‌କାଲିଆ—ଦେ. ବିଣ—କଲ୍‌କଲ୍ (ଦେଖ)
Kilkāliā Kilkil (See)

କଲ୍‌କଲ୍— ଦେ. ବିଣ. (ଭୁଲ. ସଂ. କଳ ଧାତୁ = କ୍ରୀଡ଼ନ; ଏଥିରେ ଦ୍ରୁତ ଗତି ଓ ମଧୁର ଧ୍ୱନି ସୂଚିତ)—
Kilkil କଳକିଳ, କିଳବିଳ ଗତିସହ ଅବ୍ୟକ୍ତ ମଧୁର ଶବ୍ଦ କର; କଲ୍‌କଲ୍ ଶବ୍ଦ କର—Making a sweet, indistict sound while moving.

(ଯଥା —ଯବନ କଲ୍‌କଲ୍ ହୋଇ ବହୁଛି; ମାଛ ପୋଖରୀରେ କଲ୍‌କଲ୍ ହେଉଛନ୍ତି ।)

କଲ୍‌କଲି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଳକଳା)—କଲକଳା (ଦେଖ)
Kilkili Kilakilā (See)

କଲ୍‌କଲିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କଳକଳା)—ବକଟ; ଚିତ୍କାର ଯୁକ୍ତ—
Kilkiliā Very loud.

(ଯଥା—କଲ୍‌କଲିଆ ନାଦ ।)

କଲ୍‌ବିଲି—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—କଲିବିଲି (ଦେଖ)
Kilbili Kilibili (See)

କଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଧଳା ହେବା—
Kil (root) 1. To be white; to become grey.
୨ । (ଜଳ) ବରଫ ରୂପେ ଜମି ଯିବା—
2. To freeze.
୩ । ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥ ବସିଯିବା—
3. To coagulate.
୪ । କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା—4. To play.
୫ । ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା—5. To instigate.
୬ । ଫୋପାଡ଼ିବା; ଫିଙ୍ଗିବା—
6. To throw; to cast.
୭ । ପ୍ରେରଣ କରିବା—7. To send.
୮ । ପ୍ରବେଶ କରିବା—8. To enter.
୯ । ଆଦେଶ କରିବା—9. To order.

କଲ—ସଂ. ବ. (କଲ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kila ୧ । କ୍ରୀଡ଼ା—1. Play.
୨ । ବିଳାସ—2. Sport.

ସଂ. ଅ. (କଲ୍ ଧାତୁ = ପ୍ରବେଶ କରିବା; ଆଦେଶ କରିବା + ଅ)—ବାଣ୍ଠି, ସମ୍ଭାବନା ଓ ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥକ ଅବ୍ୟୟ—
Interjection indicating message, inference and certainty.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ନାହିଁ; ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଉପଲକ୍ଷରେ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ଅଛି—ନିଶ୍ଚୟତା, ସମ୍ଭାବନା, ବିତର୍କ, ବାଣ୍ଠି, ପ୍ରସିଦ୍ଧି, ସତ୍ୟ, ଅଳୀକତା, ହେତୁ, ଔଚିତ୍ୟ, ଅନୁନୟ, ଅରୁଚି ଓ ଭିରସ୍କାର ।

ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟରେ ଅତୀତ କାଳର କ୍ରିୟା ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ 'କ' ଶବ୍ଦ ଏହି 'କିଲ' ଶବ୍ଦର ଅଂଶ । ଯଥା—ଦଶରଥ ନାମେ ଏକ ଥିଲେକ ରାଜନ ।]

କଲକଞ୍ଚିତ—ସଂ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକର ପ୍ରେମଭାବ ବା ପ୍ରେମ-ବିଳାସ—
Kilakiñchita Amorous agitation of a woman in the society of a lover.

[ଦ୍ର—ନାଗର ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ ହେବା ସମୟରେ ନାଗରୀର କାନ୍ଦିବା, ହସିବା, ରାଗିବା, ପ୍ରେମରେ ମାତିବା ଆଦି ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥା-ମାନ ଘଟେ ତାକୁ କଲକଞ୍ଚିତ ବୋଲାଯାଏ ।]

କଲକଳ—ସଂ. ବ—କଲକଳା (ଦେଖ)
Kilakila Kilakilā (See)

କଲକଳା—ସଂ. ବ. (କଳ = କ୍ରୀଡ଼ା; ଦ୍ୱିରୁ; ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Kilakilā ୧ । ହର୍ଷଧ୍ୱନି; ହର୍ଷ ବା ଆହ୍ଲାଦ ଯୋଗୁଁ ମନୁଷ୍ୟ ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚ ଧ୍ୱନି କରେ (ଚିତ୍କାରଶ୍ରେଷ)—
1. A loud sound made by a person in a paroxysm of joy.
୨ । ଯବନଜାତିବିଶେଷ—
2. Name of Jabana tribe (M. W.)
୩ । ମହାଦେବ—2. Śiba (Apte)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସ୍ଥଳୁ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରୋଖରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସ୍ଥଳୁ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବୃଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ।

୪ । ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦ (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—
4. Indistinct sound.

୫ ।ନଗରାବଶେଷ (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—
5. Name of a town.

ଦେ. ବ.—ଘୋର ଉଚ୍ଚଧ୍ୱନି; ବକଟ ଶବ୍ଦ ବା ଚାଡ଼; ତୀକ୍ଷଣ ଗର୍ଜ୍ଜନ—Loud sound emitted by a person attacked or attacking; roar; a shrill sound; a piercing sound.

ଦେ. ବିଣ— ବକଟ; ଚିତ୍କାରଯୁକ୍ତ—Very loud. (ଯଥା—କଲକଲା ରବ ।)

କଲକଲାୟ୍ (ଧାତୁ)—ଫ.—ହର୍ଷରେ ଉଚ୍ଚଧ୍ୱନି କରିବା—
Kilakilāya (root) To raise sounds expressing joy.

କଲକଲାୟ୍‌ମାନ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ.—ହର୍ଷରେ ଉଚ୍ଚଧ୍ୱନି କରୁଥିବା—
Kilakilāyamāna Raising sounds of joy.
(କଲକଲାୟ୍‌ମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କଲଟର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କଲେକ୍ଟର୍)—ଜିଲ୍ଲାର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ରାଜସ୍ୱ-
Kilaṭar ଫଜାନ୍ତ ଦାରୋମ—
The Collector of a district.

କଲଟରୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କଲେକ୍ଟରେଟ୍)—ଜିଲ୍ଲା ଦାରୋମଙ୍କ କଚେରୀ—
Kilaṭarī The collectorate.

କଲଣି—ଦେ. ବ. (ଫ. କାଲକ)—କବାଟ କାଳବାର କାଠ ବା ଲୁହାର
Kilaṇi ଦଣ୍ଡ—Iron or wooden bar for a door.
ବାହାର କଲଣି ଦେଇ କବାଟ ବନ୍ଦ କଲେ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

କଲ୍ଲ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କିଲ୍ଅ)—୧ । ଗଡ଼; ଦୁର୍ଗ—1. Castle.
Kilā ୨ । ଦୁର୍ଗ ଭଳି ପ୍ରାସାଦ—
କେଲ୍ଲା 2. A palatial building.
କିଲା ୩ । ଗଡ଼ଜାତରାଜ୍ୟ—3. A feudatory state of India; a state of an Indian chief or Raja.

[ଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ସାମନ୍ତରାଜାମାନେ ଶତ୍ରୁଭୟରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ରାଜଧାନୀମାନଙ୍କରେ ଦୁର୍ଗ ନର୍ମାଣ କର ରହୁଥିବାରୁ ଉକ୍ତ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କୁ କଲ୍ଲ ବୋଲ୍ଲ ଯାଉଥିଲ୍ଲ । ଇଂରାଜ-ଅମଲରେ ସେଥିରୁ କେତେଗୁଡ଼ଏ କରଦ ଓ ମିତ୍ରରାଜ୍ୟ (ଯଥା—ମୟୂରଭଞ୍ଜ, ଢେଙ୍କାନାଳ, ଆଠଗଡ଼) ହେଲ୍ଲ, କେତେଗୁଡଏ ଚରସ୍ଥାୟୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଜମିଦାରୀ (ଯଥା—କନକା, କୁଜଙ୍ଗ, ଆଳ, ମଧୁପୁର) ହେଲ୍ଲ, କେତେଗୁଡ଼ଏ ଅସ୍ଥାୟୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଜମିଦାରୀ (ଯଥା—ବଲରାମପୁର, ଚଉଷଠିପଡ଼ା, କଲକଲା) ହେଲ୍ଲ ଓ କେତେଗୁଡ଼ଏ ଖାସ୍‌ମହାଲ୍ (ଯଥା ଖୋରଧା, ବାଙ୍କି, ଅନୁଗୁଳ) ହେଲ୍ଲ ।]

କଲ୍ଲଗି—ଦେ. ଅ.—କେଉଁ କାରଣରୁ; କଯାଇଁ—
Kilāgi For what; why.
କିଲାଗି

କଲ୍ଲଜାତ—ଦେ. ବ.—ଗଡ଼ଜାତ—A state belonging to an
Kilājāta Indian chief or Raja.
କେଲ୍ଲାଜାତ

କଲାଟ—ଫ.ବ. (କଲ + ଅଟ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + ଅ)—ଦୁଧଛେନା;
Kilāṭa ଦୁଧ ଛୁଣ୍ଡି ଗଲେ ଯେଉଁ ପିଣ୍ଡାକୃତ ଖାଦ୍ୟ ବାହାରେ—
Cheese from fresh curdled milk; inspissated milk.

କଲ୍ଲଦାର—ଦେ. ବ.—(ଆ. କିଲେଦାର)—କିଲ୍ଲା ବା ଗଡ଼ରକ୍ଷକ—
Kilādār The head-guard of a castle.
କେଲ୍ଲାଦାର [ଦ୍ର—ଏମାନେ ଜାଗିର ସ୍ୱରୂପ କିଲ୍ଲା ବା ଗଡ଼ମାନ
କିଲେଦାର ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ପାଇ ନରୂପିତ ସୈନ୍ୟ ପୋଷି ଯୁଦ୍ଧ ବେଳେ
ଉପସ୍ଥିତ ହେଉଥିଲେ ।]

କଲ୍ଲ ଫତେ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଆ. କିଲ୍ଅ + ଫତେହ୍ କରନା =
Kilā phate karibā ଜିତିବା)—୧ । ଗଡ଼ ଜୟ କରିବା—
କେଲ୍ଲାଫତେ କରା 1. To bring a castle under subjection.
କିଲା ଫତେହ୍ କରନା ୨ । ଅସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିବା—
2. To succeed in a very difficult task; to win a hotly contested matter.

କଲାସ—ଫ. ବ. (କଲ୍ ଧାତୁ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା + ଅସ ଧାତୁ = ବିକ୍ଷେପ
Kilāsa କରିବା + ଘଞ୍ ପ୍ର. ଅ)—ଏକ ପ୍ରକାରର ମଳାମଳା ଧଳା
ଛତ୍ର ରୋଗ—1. A kind of spotted albino.
୨ । ଧବଳ କୁଷ୍ଠ—2. White leprosy.
ଫ. ବିଣ.—କୁଷ୍ଠରୋଗ ଗ୍ରସ୍ତ—Leprous. (M. W.)

କଲ୍ଲସ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ.—(ଇଂ.)—କ୍ଲାସ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kilāsa (etc) Klās etc (See)

କଲାସଘ୍ନ—ଫ. ବ.—(କିଲାସ + ହନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; କିଲାସରୋଗ-
Kilāsaghna ନାଶକ)—କାଙ୍କଡ଼—Memordica Mixta
(fruit).

କଲକାଲିଆ—ଦେ. ବିଣ.—(ଫ. କାଲକାଲା)—କଲକଲା (ଦେଖ)
Kilikālia Kilakilā (See).
(ଯଥା— କଲକାଲିଆ ନାଦ ।)

କଲିକାଲିଆ—ଦେ. ବିଣ.— କିଲ୍ କିଲ୍ (ଦେଖ)
Kilikālia Kilkil (See)

କଲକଲ—ଫ. ବ.—କିଲକିଲା (ଦେଖ)
Kilikila Kilakilā (See).

କଲକଲା—ଦେ. ବ.—କଲକଲା (ଦେଖ)
Kilikilā Kilakilā (See)
ନାଚନ୍ତ ଉରଉର ନାଦେ, ଡାକନ୍ତ କଲକଲା ନାଦେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ ।

କଲକଲାଇବା—ଦେ.କ୍ରି. (ଫ. କଲକାଲାୟ୍ ନାମଧାତୁ)—ତୀକ୍ଷଣ ଗର୍ଜ୍ଜନ
Kilikilāibā କରିବା; କଲକଲା ନାଦ କରିବା—
To emit a loud roar.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

କଲକଲାସ୍ (ଧାତୁ)—ସ୍ର—କଲକଲାସ୍ (ଧାତୁ) (ଦେଖ)
Kilikilāya (root) Kilakilāya (root) (See)

କଲକଲ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—କଲକଲା (ଦେଖ)
Kilikili Kilakilā (See)

ସ୍ରଷସୀ ଶଃଚ କରୁଣ ଯେ କେଉଁଟ—ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

କଲ୍‌କଲ—ଦେ ଅ—କଲ୍‌କଲ୍ (ଦେଖ)
Kilikili Kilkil (See)

କଲକଲଆ—ଦେ. ବିଣ—କଲ୍‌କଲଆ (ଦେଖ)
Kilikiliā Kilkiliā (See)

କଲକଲଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ନାଉଦ୍‌ଭୁତ ବା ନାଉଧାର ଗତିବଶିଷ୍ଟ
Kilikiliā (ବ୍ୟକ୍ତି, ଜୀବ ବା ପବନ)—
କୁଲବୁଲ 1. Not very fast nor very slow.
୨ । କଲକଲ ଶବ୍ଦ କରୁଥିବା—
2. Making a rippling sound.

କଲକଲିତ—ସ୍ର. ବି. (କଲକଲାସ୍ ନାମ ଧାତୁ + ଭୂ.ବ. ତ)—
Kilikilita ଜୟଜୟ; ହର୍ଷଧ୍ୱନି—
Sound expressing joy (M. W.).

କଲଞ୍ଜକ—ସ୍ର. ବି. (କଳ + ଞ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Kilinjaka ୧ । କଟ; ମୁନୁଗ୍—1. Mat.
୨ । ପରଦା—2. A partition; screen.
୩ । କଞ୍ଚା କାଠର ପଟା—
3. A plank of green wood (M. W.)

କଲବା—ଦେ. କ୍ରି—କାଳବା (ଦେଖ)
Kilibā Kīlibā (See)

କଲବଲ—ଦେ. ବି—ବ୍ୟସ୍ତ କରିବା—
Kilibili Pestering.
କିଲିବିଲି ଦେ. ବି—ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ—
Pestered; perturbed.
କ୍ରି. ବିଣ—ଅତି ବ୍ୟସ୍ତଭାବରେ—
In a perturbed manner.

କଲବିଷ—ଗ୍ରା. ବି. (ସ୍ର. କଲ୍ବିଷ)—କଲ୍ବିଷ (ଦେଖ)
Kilibisha Kilbisha (See)

କଲେ—ଦେ. ବିଣ—କଟାରେ ଅବସ୍ଥିତ; କଟାର ଅନ୍ତର୍ଗତ—
Kile Within a native state; within the jurisdiction of a native state.
[ଦ୍ର—ଏଥିର ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ । କି ।; ଯଥା—ଅମୁକ ଗ୍ରାମ । ବି । ଆଠଗଡ଼; ଅର୍ଥାତ୍ ଆଠଗଡ଼ କଟାରେ ସ୍ଥିତ ଅମୁକ ଗ୍ରାମ ।]

କଲେଦାର୍— ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—କଲ୍ଲାଦାର (ଦେଖ)
Kiledār Kilādāra (See)
କେଲ୍ଲାଦାର
କିଲେଦାର

କଲେଶ—ଗ୍ରା. ବି. (ସ୍ର. କ୍ଲେଶ)—କ୍ଲେଶ; ଦୁଃଖ—
Kilesa Trouble; pain.

କଲ୍ଲେ—ଦେ. ଅ. (ଆପଣାଠାରୁ ନମ୍ନସ୍ଥାନୀୟା ବା ସୁପରିଚିତା ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି
Kilo ସମ୍ବୋଧନ ଓ ପ୍ରଶ୍ନ)—ଲ୍ଲେ; ଆଲ୍ଲେ—
(Interjection and interrogation used in addressing or questioning a female who is inferior or familiar) Oh !.

କଲ୍ବିଷ—ସ୍ର. ବି. (କଲ୍ ଧାତୁ=କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା + ବିଷ)—
Kilbisha ୧ । ପାପ—1. Sin.
୨ । ଅପରାଧ—2. Guilt; offence.
୩ । ରୋଗ—3. Disease.
୪ । ଅନ୍ୟାୟ—4. Injustice (M. W.)
୫ । କ୍ଷତି—5. Injury (M. W.)
ଗ୍ରା. ବି—୧ । ସନ୍ଦେହ—1. Doubt.
୨ । କପଟ—2. Insincerity; hypocrisy.
କଲ୍ବିଷ କଥା ତାହାର କେବେହେଁ ନୁହଇ—ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ସ୍ତ୍ରୀ ।
୩ । ମନୋଦୁଃଖ—3. Sorrow; grief.
୪ । ଅଭିମାନ—
4. Covert displeasure; sullenness.

କଲ୍ଲା (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—କଲ୍ଲ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Killā (etc) Kilā etc (See)

କଲ୍ଲେ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବିଣ—କଲ୍ଲେ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kille (etc) Kile etc (See)

କଶଳ —ସ୍ର. ବି. (କ=କଣ୍ଠଉ + ଶଳ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ.
Kisala ଅ)—କଶଳସ୍ (ଦେଖ)
Kisalaya (See)

କଶଳସ୍—ସ୍ର. ବି. (କ=କଣ୍ଠଉ + ଶଳ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅସ୍)—
Kisalaya ୧ । ବୃକ୍ଷର ନୂଆ କୋମଳ ପତ୍ର—
1. Tender new leaves of trees.
୨ । ନବପଲ୍ଲବାଙ୍କୁର—
2. Young tender shoot.
୩ । କଅଁଳଗଛ—3. Sprout.

କଶୁର—ଦେ. ବି—କେଶୁର (ଦେଖ)
Kisura Kesura (See)

କଶୋର—ସ୍ର. ବିଣ. ପୁଂ. (କଶ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା; ଗମନ କରିବ ।
Kisora + ଓର; ଅଥବା କଂ=କୁତ୍ସିତ + ଶ ଧାତୁ=
(କଶୋସ୍ତ୍ରୀ) ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଓର)—
୧ । ନବଯୁବକ; ଅପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କ; ଏଗାର ବର୍ଷଠାରୁ ଷୋଳ ବର୍ଷ ବୟସ୍କ (ବାଳକ)—
1. Young; minor (between the ages of 11 and 15 years).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଉଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ୬ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୬ । ନବୀନ—2. New.

ସଂ. ବ—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The sun.

୬ । ଅଶ୍ୱଶିଶୁ—2. Colt.

୩ । ପଶୁଶିଶୁ—3. Cub or young of an animal.

୪ । ଲୋବାନ୍; ଗୁଗୁଳ—
4. Styrax benzoin (M. W.)

୫ । ଦାନବବିଶେଷ—
5. Name of a demon (M. W.)

ଦେ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
1. Name given to males.

୬ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—2. Śrīkṛushṇa.

କଶୋରଚନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବ. ପୁଂ—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—Śrīkṛushṇa.
Kiśorachandra ଦେ. ବ. ପୁଂ – ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
Name given to males.

କଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଦେବ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଜନୈକ ଉତ୍କଳୀୟ
Kiśorachandra rājendra deba କବି—A classic Ordiā poet.

[ଦ୍ରଃ—ଏ ଚତୁର୍ଥୀ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ଥିଲେ । 'ଜଦଶ୍ୱମାଧବ ନାଟକ' ଏହାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅନୂଦିତ । ଭାରଣୀଚରଣ-ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ]

କଶୋରଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ ଚମ୍ପୂ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବଳଦେବ ରଥ ରାସୃଗୁରୁଙ୍କ ରଚିତ ସଂସ୍କୃତଗଦ୍ୟ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଗୀତମୟ ରାଧାକୃଷ୍ଣଲୀଳାତ୍ମକ ଚମ୍ପୂକାବ୍ୟ—
Kiśorachandrānanda champū Name of a prose and poetry song-book in Oriya.

[ଦ୍ରଃ—ଏଥିରେ 'କ' ଠାରୁ 'କ୍ଷ' ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅକ୍ଷର ଆଦ୍ୟରେ ଥାଇ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ରାଗର ୩୪ ଗୋଟି ସଂଗୀତ ଅଛି । ଏହା ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ସଂସ୍କୃତ ନ ଜାଣିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବୋଧଗମ୍ୟ ନ ହେଲେହେଁ ଏହାର ସଙ୍ଗୀତମାନ ଉତ୍କଳର ସମ୍ପତ୍ତି ଆଦୃତ ଓ ଗୀତ ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ଯେଉଁ ସଙ୍ଗୀତପିଲ୍ଲା ବା ଦଳ ଏ ଚମ୍ପୂର ଗୀତକୁ ବୋଲ ଅର୍ଥ କରି ନ ଜାଣେ ସେ ସଙ୍ଗୀତରସିକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆଦୃତ ହୁଏ ନାହିଁ ।]

କଶୋର—ଗ୍ରା. ବ—୧ । କଶୋର ବୟସ୍କ ଯୁବା—
Kiśorā 1. A youthful boy.

୬ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—2. Śrīkṛushṇa.

କଶୋର କଶୋର ଭଜ, ଜୀବ ଥିବା ଯାଏ ମନ୍ତ୍ର ନ ସିଦ୍ଧ । କେଳାଙ୍କ ଗୀତ ।

କଶୋରୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଶୋର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ନବଯୁବତୀ; ଯୁବତୀ—
Kiśorī Young (woman).

ସଂ. ବ—୧ । ଯୁବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—1. Young girl.

୬ । କୁମାରୀ—2. Maiden.

୩ । (ଯୁବତୀ ଥିବାରୁ) ରାଧିକା—3. Rādhikā, the sweet-heart of Kṛushṇa.

ପିଲ ଅଅନ୍ତ ଚ ଟୋକ୍ଟ ଯାକ ସେ କଶୋରୀ ଚ ରେ ।
ଜବସୂର୍ଯ୍ୟ. କଶୋରଚନ୍ଦ୍ର. ଡ. ଗୀତ ।

୪ । ଘୋଡ଼ାର ମାଇଚୁଆ—4. A female colt (M.W.)

ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମ—
Name given to females.

କଶୋରୀ ଚମ୍ପୂ—ଦେ. ବ—କଶୋରଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ ଚମ୍ପୂ (ଦେଖ)
Kiśorī champū Kiśorachandrānanda champū (See)

କଶୋରୀପୂଜା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କଶୋରୀ+ପୂଜା)—
Kiśorīpūjā ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କଠାରେ ଏକାନ୍ତ ଦତ୍ତମନା କୌଣସି ଯୁବତୀକୁ ରାଧିକାରୂପେ କଳ୍ପନା କରି ତାହାଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବାଦ୍ୱାରା କୃଷ୍ଣଭକ୍ତିରସାସ୍ୱାଦନ (ଏହା ବୈଷ୍ଣବ ସାଧନାର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ)—A mode of worship amongst Baishṇabas, consisting of worshipping a young woman by assuming her to be Rādhā, the sweet-heart of Śrīkṛushṇa.

କଶୋରୀଭଜନ—ସଂ. ବ. (କଶୋରୀ+ଭଜନ)—
Kiśorībhajana କଶୋରୀପୂଜା (ଦେଖ)
Kiśorīpūjā (See)

କଷନ୍—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କଷାନ୍ (ଦେଖ)
Kishan Kishān (See)

କଷାଣ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୃଷାଣ)—
Kishāṇ କଷାନ୍ (ଦେଖ)
Kishān (See)

କଷାନ—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୃଷାଣ)—
Kishān ୧ । କୃଷକ; ଚଷା—
କିଷାନ 1. Agriculturist; husbandman.
କିସାନ (ଯଥା—କଷାନ୍‌ର ମାଟି; ବଦୁଆନ୍‌ର ଘାଟି ।)

୬ । ଚଷା ଶୂଦ୍ର ଜାତି—
2. A caste of Śūdra agriculturists.

କଷିକିନ୍ଧା—ଗ୍ରା. ବ. (ପଦ୍ୟ)—କଷ୍କିନ୍ଧା (ଦେଖ)
Kishikindā Kishkindhā (See)

କଷ୍କିନ୍ଧ—ସଂ. ବ—କଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟ (ଦେଖ)
Kishkindha Kishkindhya (See)

କଷ୍କିନ୍ଧା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାମ)—୧ । କଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟ ପର୍ବତର ଗୁହା; ବାନର-
Kishkindhā ରାଜ ବାଳୀଙ୍କର ରାଜଧାନୀ—1. The capital of the ancient monkey-king Bāḷī of the Rāmāyaṇa; the country to the north of the present Mysore state.

[ଦ୍ରଃ—ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନ ମହୀଶୂର ରାଜ୍ୟର ଉତ୍ତରରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିବା ଅନୁମିତ ହୁଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୡ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ଽ

୨ । କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟ ରାଜ୍ୟର ଅରଣ୍ୟ—2. The forest in the dominion of the ancient Kishkindhya kingdom.

ବୋଇଲେ ତୁ ଯାଅ ରାମ କିଷ୍କିନ୍ଧାର ଯାଏ ।

ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—୧ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ପର୍ବତଭାଗବିଶେଷ—
Kishkindhya 1. Name of a mountain range in South India.

୨ । କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟ ପର୍ବତ ସଲଗ୍ନ ରାଜ୍ୟ—2. Name of a kingdom adjoining the Kishkindhya mountain.

କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାମ)—କିଷ୍କିନ୍ଧା (ଦେଖ)
Kishkindhyā Kishkindhā (See)

କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟାକାଣ୍ଡ—ସଂ. ବି. (କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟା + କାଣ୍ଡ)—ରାମାୟଣର ସାତକାଣ୍ଡ
Kishkindhyākāṇḍa ମଧ୍ୟରୁ ସେଉଁ କାଣ୍ଡରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟାକୁ ଯିବା ଓ ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିତ୍ରତା କରିବା ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇ ଅଛି—One of the 7 books or volumes of the Rāmāyaṇa describing Rāma's doings while in the Kishkindhyā forests.

କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟାଧିପ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟ + ଅଧିପ)—୧ । ବାନର-
Kishkindhyādhipa ରାଜ ବାଲି—1. Name of the monkey-king, Bālī.

୨ । ବାନରରାଜ ସୁଗ୍ରୀବ—2. Name of the monkey-king, Sugrība.

କିଷ୍କୁ—ସଂ. ବି. (କିଂ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କୁ ଉଣ୍. ଇଷ୍କୁ)—
Kishku ୧ । ୧୨ ଆଙ୍ଗୁଳ ବା ମୁଖଣ୍ଡେ ପରିମାଣ; ବଢସ୍ତି ପରିମାଣ-1. Measure of one span of the palm.

୨ । ହାତ କନୁଣୀଠାରୁ କରଙ୍ଗୀ ବା ମଣିବନ୍ଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିମାଣ—2. A measure by the length of the hand from the elbow-point to the wrist.

ସଂ. ବିଣ.—୧ । କୁତ୍ସିତ—1. Ugly.

୨ । ନୀଚ—2. Vile.

୩ । ଘୃଣ୍ୟ—3 Contemptible.

କିସ୍ - ବୈଦେ. ବି.—(ଇଂ. କସ୍)—ଚୁମ୍ବନ; ବୁକ; ବୋକ—
Kis Kiss.

ଦେ. ସର୍ବନାମ—କିସ (ଦେଖ)
Kisa (See)

କଥାଟିଏ କହୁଁ, କଥାଟିଏ କହୁଁ, ତୁମ୍ଭ କଥା ବେଙ୍ଗ ପଥା ।
କାହ୍ନାଇର ଅଦ୍ୟ ଗୀତ ।

କିସ୍‌ବିନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ଭୁକି ଭାଷା) ବି—କସଙ୍ଗୀ; ବେଶ୍ୟା—
Kisbin Prostitute.

କିସ୍ମତ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. କିସ୍ମତ୍)—୧ । ଅଦୃଷ୍ଟ—
Kismat 1. Fate; fortune; luck.
କିସ୍ମତ ୨ । ଭାଗ; ଅଂଶ ବା ହିସ୍ସା—
କିସମତ 2. Share.

୩ । ପ୍ରଦେଶର ଭାଗ; ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଜିଲ୍ଲାର ସମଷ୍ଟି, ଯହିଁ ଉପରେ ଜଣେ କମିସନର୍ ଥାଆନ୍ତି—3. Revenue-division of a province.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦର ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ । କ ।]

କିସ୍ମତ୍‌ଦାର—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ଅଂଶୀଦାର; ଭାଗୁଆଳ—
Kismatdār Cosharer.

କିସ୍ମସ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. କ୍ରିଷ୍ଟ୍‌ମାସ୍)—ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍‌ମାନଙ୍କର ବଡ଼ଦିନ
Kismas ପର୍ବ; ଖ୍ରୀଷ୍ଟମାସ୍ ପର୍ବ—Christmas.

କିସ୍‌ମିସ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—୧ । ସିଜଶୁଳ ଶୁଷ୍କ ଦ୍ରାକ୍ଷା ଫଳ; ଅଙ୍ଗୁର-
Kismis Raisin; dried grape.
କିସମିସ ୨ । ମନକ୍କା—
କିମମିସ, ଦ୍ରାକ 2. Currants (with seeds).

କିସ୍ମୀ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବୈଦେ. (ଆ. କସ୍‌ବିନ୍) ବି.—
Kismī ୧ । କଶ୍ମା; ବେଶ୍ୟା—1. Whore; prostitute.

୨ । (ଗାଳି) ଭ୍ରଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ—
2. Adulterous or unchaste woman.

କିସ୍—ଦେ. ସର୍ବନାମ ଓ ବିଣ. (ଫା. କମ୍)—କି; କଅଣ—
Kisa What.
କି ଅଧିକ କଥା ଲେଖିବି କଣାଣ ବନ୍ଧୁ ।
କଆ, କିସ ରତ୍ନ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

କୃଷ୍ଣ କହନ୍ତୁ ବସ୍ତୁତଃ କାଳ କଥ ଅର୍ଥେ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

[ଦ୍ର—ଯାଜପୁର, ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ଗଞ୍ଜାମରେ 'କ' ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏହି ଶବ୍ଦର ବହୁଳ ପ୍ରଚଳନ ଦେଖାଯାଏ ।]

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଫା. ଆକ୍ରୋଶ)—ଈର୍ଷା—
Spite; malice; grudge.

କିସ କରିବା - ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି— ଈର୍ଷା କରିବା—
Kisa karibā To be spiteful; to grudge.

ଦେ. କ୍ରି.—କଅଣ କରିବା—What to do.

କିସମ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ...ସ୍ମ୍)—୧ । ପ୍ରକାର—
Kisama 1. Kind.
କିସମ ୨ । ଶ୍ରେଣୀ—2. Class.
କିସ୍ମ ୩ । ଢଙ୍ଗ—3. Manner.

କିସଲ—ସଂ. ବି.—କିଶଲୟ (ଦେଖ)
Kisala Kisalaya (See)

କିସଲୟ—ସଂ. ବି.—କିଶଲୟ (ଦେଖ)
Kisalayā Kisalaya (See)

କିସାଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—ଈର୍ଷା କରିବା—
Kisāibā To be spiteful or grudging.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ ଦୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଅଭିଧାକୋଷରେ ନ ମିଳନ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବପଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବଡ଼'ଦେଖିବେ।

କସି—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ସମ୍ବନାମ. ଓ ବ—କସ୍ (ଦେଖ)
Kisi Kis (See)

କସିମତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଆ.)—କସ୍ମତ୍ (ଦେଖ)
Kisimata (etc.) Kismat (See)

କସିମିସ—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—କସ୍ମିସ୍ (ଦେଖ)
Kisimisi Kismis (See)

କସ୍ତି— ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କସ୍ତୀ; ଆ. କସ୍ତ୍)—
Kisti ୧ । ନୌକା—1. Boat.
କିସ୍ତି ୨ । (ଆ. କସ୍ତୀ) ରାଜସ୍ୱ ଆଦି ଦେୟ ଦାଖଲ କରିବାର
କିଶତୀ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ; ଲାଟବନ୍ଦି—
2. Latbandi; fixed day for paying Government revenue or rent.
(ଯଥା—କାର୍ତ୍ତିକ କସ୍ତି; ବୈଶାଖ କସ୍ତି ।)
୩ । ଦେୟ ପଇଠ କରିବାର ଥର—
3. Instalment.
୪ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ ବା ଥରରେ ପ୍ରାପ୍ୟ ଟଙ୍କା ପଏଠ ବା ଦାଖଲ—4. Payment of any due by instalments on the due dates.
୫ । ସତରଞ୍ଜ ଖେଳରେ ନୌକାସୂଚକ ଗୋଟି—
5. The playing set representing the castle (or boat) in the game of chess.
୬ । (ଫା. କସ୍ତ୍) ସତରଞ୍ଜ ଖେଳରେ ଏକ ପକ୍ଷର ରାଜାଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷର ଗୋଟି ଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରମଣ—
କିସ୍ତ 6. The attack made on the King in the
କିସ୍ତ game of chess.

କସ୍ତିଆର୍ ମାପ—ଦେ. ବ. (ଆ. କସ୍ତ୍‌ବାର୍ + ମାପ୍)—
Kistiuār māpa ମଉଜାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଖଣ୍ଡ ଜମିକୁ ଗୋଟି
କିସ୍ତିଓୟାର ମାପ ଗୋଟି କରି ମାପିବା କର୍ମ—
କିସ୍ତବାର ନାପ Cadastral survey.

କସ୍ତିଆରି—ବୈଦେ. ବିଣ (ଆ. କସ୍ତିବାନ୍,—ଦଫାଦଫା କରି ଦଆଯିବା
Kistiuāri (ଧନ ଆଦି)—Paid by instalments.
କିସ୍ତିଓୟାରି
କିସ୍ତବାରି

କସ୍ତିଖିଲାପ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କସ୍ତୀ ଖିଲାଫ୍)—
Kistikhilāpa ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଦିବସରେ ଦେୟ ଟଙ୍କା ଦାଖଲ ନ
କିସ୍ତିଖେଲାପ କରିବା—Non-payment of dues on
କିସ୍ତଖିଲାଫ the fixed date; default in payment of any instalment.

କସ୍ତିଖିଲାପୀ ସୁଧ— ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କସ୍ତୀଖିଲାପୀ + ସୁଦ)—
Kistikhilāpī sudha ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଦିବସରେ ଦେୟ ଟଙ୍କା ଦାଖଲ
କିସ୍ତିଖେଲାପୀ ସୁଧ କରି ନ ଯିବାରୁ ଉକ୍ତ ଟଙ୍କା ଉପରେ
କିସ୍ତିଖିଲାଫୀ ସୁଧ ଚଢ଼ିବା ସୁଧ—Interest charged on the amount due on account of its becoming overdue.

କସ୍ତି ଦେବା—ଦେ. କି—୧ । ସତରଞ୍ଜ ଖେଳରେ ରାଜାକୁ ଅକ୍ରମଣ
Kisti debā କରି ସାର ଚଲାଇବା—
କିସ୍ତି ଦେଓୟା 1. To move one side's sets in such a
କିସ୍ତ ଲଗାନା manner that the King of other side will be checkmated if it be not moved to any other vulnerable position.
୨ । ଦେୟ ଟଙ୍କା କସ୍ତି ଅନୁସାରେ ଦାଖଲ କରିବା—
2. To pay the amount of money due according to the instalments.

କସ୍ତିବନ୍ଦ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କସ୍ତୀବନ୍ଦୀ)—
Kistibandi ଦେୟ ଟଙ୍କାକୁ ଏକା କସ୍ତିକେ ବା ଥରକେ ନ ଦେଇ
କିସ୍ତିବନ୍ଦୀ ଏକାଧିକ କସ୍ତିରେ ଦାଖଲ କରିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ
କିସ୍ତବନ୍ଦୀ ବା କଟକଣା—Contract or agreement to pay a due by several instalments.
ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ)—କସ୍ତିରେ ପଏଠ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ—Settled or agreed upon to be paid by instalments.

କସ୍ତିମାତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କସ୍ତିମାତ୍) —୧ । ସତରଞ୍ଜ ଖେଳରେ
Kistimat ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାର ଦ୍ୱାରା ରାଜା ଅବରୁଦ୍ଧ ଓ ଗତ୍ୟରହିତ—
ହେବାର ଅବସ୍ଥା (ଏହା ହେଲେ ଅବରୁଦ୍ଧର ପକ୍ଷ ଖେଳାଳି ହାର ଯାଏ)—1. The defeat of one player by his King being prevented from further progress in the game of chess.
୨ । ଶତ୍ରୁକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପରାଜୟ କରିବା—
2. To completely vanquish an enemy.
୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଜୟଲାଭ କରିବା—
3. To win in a certain matter.

କସ୍ତିବାର ମାପ—ଦେ. ବ—କସ୍ତିଆର ମାପ (ଦେଖ)—
Kistiwār māpa Kistiuār māpa (See).

କସ୍ତିବାରି—ଦେ. ବ—କସ୍ତିଆର (ଦେଖ)
Kistiwāri Kistiuāri (See).

କସ୍ମତ୍ ଇତ୍ୟାଦି)— ବୈଦେ. ବ. (ଆ)— କସ୍ମତ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kismat (etc) Kismat etc (See).

କହାଟୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—କୁହାଟ (ଦେଖ)
Kihāṭī Kuhāṭa (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଜ୍ଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ୡ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	କ୍ଷ	ନ୍

କହେ—ଦେ. ଅ. (ସ୍ତ୍ରୀ. କହ୍ନ ଓ ଅହୋ) ସାନ୍ୟାର୍ଥକ ସମ୍ବୋଧନ ଓ ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ)—ହେ; ଅହେ; ଅହୋ—(Interjection of respect and interrogation); Oh.

Kihe
କିହେ
ଅଜୀ

କହେଁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ସର୍ବନାମ—କେହି; କଏ; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି—Who; any person.

Kiheñ

(ଯଥା – ଗରିବ୍‌କେ କହେଁ ନେଇଁ ପଗ୍‌ରନ୍ ।)

କହେତୁ—ଦେ. ଅ. (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ)—କେଉଁ କାରଣରୁ; କଅଁ—Why; wherefore; for what reason.

Kihetu
କିଜିନ୍ୟେ
କିସଲିୟେ

କହେତୁରୁ—ଦେ. ଅ—କହେତୁ (ଦେଖ)

Kiheturu — Kihetu (See)

କହେଲ୍ଲ—ଦେ. ଅ—ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଘଟଣା ଘଟିଲା—Oh ! wonder of wonders !

Kihelā
କିହଲ
କମାହୁଆ

କହେଲ୍ଲ ରେ, କହୁତ ନୂଆ ଘରଘରେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ବିଶ୍ୱାରଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ ଚମ୍ପୁ. ବି. ଗୀତ ।

କହେଲେ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—ଅର୍ଥାତ୍—That; in other words.

Kihele

କହୋ—ଦେ. ଅ—କହେ (ଦେଖ)

Kiho — Kihe (See)

କାକଟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ. (କମ୍=କୁତ୍ସିତ+କଟ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—Kīkaṭa

୧ । ଗରିବ—1. Poor.

୨ । କୃପଣ—2. Miserly; niggardly.

ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—୧ । ଅଶ୍ୱ—1. Horse.

୨ । ଦେଶବିଶେଷ; ମଗଧ ଦେଶର ପ୍ରାଚୀନ ବୈଦିକ ନାମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Name of a country; ancient Bihar.

[ଦ୍ର—ଉକ୍ତ ଅନୁସାରେ ଚରଣାଦ୍ରି (ଚୁନାର) ଠାରୁ ଗୟକୁଟ (ଗିୟୋର) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାକଟ ଦେଶ ଥିଲା । ମଗଧ ଏହି ସୀମାର ଅନ୍ତର୍ଗତ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୩ । ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ କାକଟଦେଶବାସୀ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ—3. Name of a class of non-Aryans living in the Kīkaṭa country in ancient times.

କାକଶ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (କମ୍=କୁତ୍ସିତ+କଶ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—Kīkaśa

୧ । ଅସ୍ଥି; ହାଡ଼—1. Bone.

୨ । କୀଟବିଶେଷ—2. A kind of insect.

ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ—୧ । କର୍କଶ—

1. Having a rasping sound.

୨ । କଠିନ—2. Hard.

କାକସ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ଓ ବିଣ—କାକଶ (ଦେଖ)

Kīkasa — Kīkaśa (See)

କାକି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (କା=ଅନୁକରଣ ଧ୍ୱନି+କୈ. ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—Kīki

ମାଲକଣ୍ଠ; ଗୃଧପକ୍ଷୀ; ଚଦଳିଆ—The blue jay.

କାଚକ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଚୀକ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ; ନଘାଡନ; Kīchaka ପବନ ପଶିଲେ ଯହିଁରୁ ଶବ୍ଦ ବାହାରେ)—

୧ । ବେଣୁ ବାଉଁଶ; ଏକ ଜାତିୟ ପୋଲ୍ଲା ବାଉଁଶ; ସ୍ୱନଗ୍ରାହି ବାଉଁଶ—1. A kind of bamboo tree; hollow bamboo (which produces a whistling sound by the action of wind playing in the hollow).

୨ । (ନାମ) ବିରାଟ ରାଜାଙ୍କ ଶଳା ଓ ସେନାପତ୍ତି—2. The commander-in-chief and brother-in-law of king Birāṭa.

[ଦ୍ର—ଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଥିଲେ । ପାଣ୍ଡବମାନେ ଛଦ୍ମବେଶରେ ବିରାଟ ରାଜାଙ୍କ ପୁରରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିବା ସମୟରେ ଏ କାମାତୁର ହୋଇ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅପମାନିତା ଓ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ କରିବାରୁ ଭୀମସେନ କୌଣସି ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ ଏହାଙ୍କୁ ଚପିଶୁପି, ଦଳଦାଳ ମାଂସ ପିଣ୍ଡୁଳା କରି ମାରି ପକାଇ ଥିଲେ ।]

୩ । ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—3. Name of a demon.

କାଚକ ଗଡ଼—ଦେ. ବ—ଖିଚଙ୍ଗ୍ (ଦେଖ)

Kīchaka garḍa — Khichiṅg (See)

କାଚକବଧ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କାଚକ+ବଧ)—Kīchakabadha

ଭୀମଙ୍କଦ୍ୱାରା କାଚକର ବଧ୍ୟା—The assassination of Kīchaka by Bhīma.

ଦେ. ବ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ମାଡ଼ ଦେଇ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଲମ୍ବାଚଉଡ଼ା କରିଦେବା; (କଥାରେ କହନ୍ତି "ମୋ କଥା ଶୁଣୁନାହୁଁ, ମୁଁ ତତେ କାଚକବଧ କରି ଦେବଟି; ଅର୍ଥାତ୍ ଭୀମ କାଚକକୁ ମାଡ଼ରେ ଦଳମଳ ଦେଲା ଭଳି ମୁଁ ତତେ ମାଡ଼ରେ ଜର୍ଜରିତ କରି ଲମ୍ବାଚଉଡ଼ା କରି ତଳେ ପକାଇ ଦେବଟି ।")—2. (figurative) Excessive beating of a man (by means of crushing showers of blows) like that inflicted on Kīchaka by Bhīma.

କାଞ୍ଚକ—ପ୍ରା. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ. କାଚକ)—କାଚକ (ଦେଖ)

Kīñchaka — Kīchaka (See)

ବଡଟ ବଲ୍ୟରେ କାଞ୍ଚକ ରଜା । ଭଗ ।

କାଟ୍ (ଧାତୁ)—ସ୍ତ୍ରୀ.—୧ । ବାନ୍ଧିବା—1. To bind.

Kīṭ (root)

୨ । ରଙ୍ଗ କରିବା—2. To dye.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେତେବେଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଯାନ୍ତନେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସସ୍ତତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କଅ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

କୀଟ୍‌କୀଟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଟୁକୁଟୁକୁ କରିଦେବା—
Kīṭkīṭāibā To cut into shreds.

କୀଟ—ସଂ. ବ. (କୀଟ୍ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା; ରଙ୍ଗ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kīṭa ୧ । ପୋକ—1. Insect.
୨ । କୃମି—2. Worm; maggot.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଭୁଚ୍ଛାଜୀବ ବା ପ୍ରାଣୀ—
3. (figurative) An insignificant creature.

କୀଟଘ୍ନ—ସଂ. ବ. (କୀଟ+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଗନ୍ଧକ—
Kīṭaghna Sulphur.
ସଂ. ବିଣ—ଯାହା କୀଟମାନଙ୍କୁ ନାଶ କରେ—
Insecticide.

କୀଟଜ—ସଂ. ବ. (କୀଟ+ଜନ୍ ଧାତୁ=ଜନ୍ମିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହା କୀଟଠାରୁ ଜନ୍ମେ)—
Kīṭaja ରେଶମ—Silk.
ସଂ. ବି—୧ । କୀଟଙ୍କଠାରୁ ଜାତ—
1. Produced by worms.
୨ । ରେଶମୀ—2. Silken.

କୀଟଜା—ସଂ. ବ. (କୀଟଜ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଲାସା—
Kīṭajā Shell lac.

କୀଟଦଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୀଟ+ଦଷ୍ଟ)—
Kīṭadashṭa ପୋକଖା; ପୋକଖିଆ—
Worm-eaten; moth-eaten.

କୀଟଭୁକ୍—ସଂ. ବିଣ. (କୀଟ+ଭୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ୬ମା. ୧ବ)
Kīṭabhuk କ୍ଷୁଦ୍ର କୀଟ ଭକ୍ଷଣ କରି ପ୍ରାଣଧାରଣ କରୁଥିବା (ଜୀବ)—
Insectivorous (animals).
ସଂ. ବି—କୀଟ ଭକ୍ଷକ ପ୍ରାଣୀ—
(ଯଥା—ବେଙ୍ଗ, ଛୁଁଚିପିଟି ।)
Insectivora; an order of mammals living on insects.

କୀଟମଣି—ସଂ. ବ. (ମଣି ପରି ଦେଖାଯିବା କୀଟ; ପୂର୍ବନଘାତ)—
Kīṭamaṇi ଖଦ୍ୟୋତ; ଜୁଳୁଜୁଳିଆ ପୋକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Fire-fly

କୀଟମାରି—ଦେ. ବ—କ୍ଷୁଦ୍ର ବନ୍ୟ ଶାକବିଶେଷ—
Kīṭamāri An insectivorous plant; urmanni
କୀଟମାରୀ Drosera.
ମୁଖଜାଲୀ [ଦ୍ର—ଏ ଶାକ ବର୍ଷା ଦିନେ କଦ୍ଦା ଘାସ ମଧ୍ୟରେ ଉଠେ । ଶୀତ କାଳରେ ଏଦ୍ୱାର ଫୁଲ ଫୁଟେ । ଏଦ୍ୱାର ପତ୍ର ପଇସା ପରି ଗୋଟେଇଗୋଟେ, ଛୋଟ ଲାଲ ଓ ଲୋମଶ । ପତ୍ରରେ ଥିବା ଲୋମର ଅଗରେ ଅଠା ଥାଏ । ପତ୍ର ଉପରେ ପୋକ ବସିଗଲେ ପତ୍ର ବୁଜି ହୋଇ ପୋକକୁ ତା ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଦୀ କରି ପକାଏ । ପୋକ ଦେହରୁ ସବୁ ରସଯାକ ଖାଇ ଦେଲା ପରେ ପତ୍ର ପୁଣି ମେଲା ହୋଇଯାଏ । ଯୋଗେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ।]

କୀଟସ୍ୟ କୀଟ—ସଂ. ବିଣ. (କୀଟ ଅପେକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଅଧମ ବା କ୍ଷୁଦ୍ର)—
Kīṭasya kīṭa (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତି ଭୁଚ୍ଛ ବା ନଗଣ୍ୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(figurative) Very insignificant (person).

କୀଟାକୁଳିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୀଟ+ଆକୁଳିତ)—
Kīṭākuḷita ପୋକା; ପୋକରୁ; ପୋକଖିଆ—
Infested or attacked by worms or moths.

କୀଟାଣୁ—ସଂ. ବ. (କୀଟ+ଅଣୁ=କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ)—
Kīṭāṇu ୧ । କ୍ଷୁଦ୍ରତମ ପୋକ—1. Animalcule.
୨ । ରକ୍ଷୁର ଅଗୋଚର କ୍ଷୁଦ୍ର କୀଟ; ଜୀବାଣୁ—
2. Germs; microbes.

କୀଟାଦ—ସଂ. ବିଣ. (କୀଟ+ଅଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kīṭāda କୀଟଭୁକ୍ (ଦେଖ)
Kīṭabhuk (See)

କୀଟିକୀଟା—ଦେ. ବିଣ.—ରେଶମ ଆଦି ବସ୍ତ୍ରକୁ କୀଟମାନେ ଟୁକୁଟୁକୁ କରି ଉଣି ପକାଇଲା ଭଳି; ଉଣିଉଣା; ଟୁକୁଟୁକୁ—
Kīṭikīṭā କିଟକିଟେ Shredded like worm-eaten silk or
चीथड़ा, टुकड़ाटुकड़ा wood or clothes; tattered.

କୀଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୀଟ;ପ୍ରା. କୀଡ଼)—୧ । ଶସ୍ୟ ଓ କାଠ ଆଦିରେ
Kīṛḍā ଲାଗିଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ପୋକ; ଘୁଣ—1. Small insects
କୀଡ଼ା or weevils or worms boring into wood or
कीड़ा grains.

୨ । ଅଂଗେଇ—2. Maggot; worm.

କୀଡ଼ା ଖାଇବା—ଦେ. ବ.—କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ କୀଟ ବର୍ଗ ନଷ୍ଟ
Kīṛḍā khāibā କରିବା—The destruction or spoil-
କୀଡ଼ାଧରା; କୀଡ଼ାଲାଗା ing of articles by worms or
कीड़ालगना; कीड़ाखाना moths.

କୀଡ଼ା ଧରିବା—ଦେ. ବ.—କୀଡ଼ା ଖାଇବା (ଦେଖ)
Kīṛḍā dharibā Kīṛḍā khāibā (See)

କୀଡ଼ା ଲାଗିବା—ଦେ. ବ.—କୀଡ଼ା ଖାଇବା (ଦେଖ)
Kīṛḍā lāgibā Kīṛḍā khāibā (See)

କୀଡ଼ୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ. (ସଂ. କୀଟ)—ପୋକ—
Kīṛḍī Worm.

କାଦୃକ୍—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରିଂ. (କିମ୍+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ୬ମା. ୧ବ.)—
Kīdṛuk କେଉଁ ପ୍ରକାରର; କେଉଁ ପରି; କିପରିକା—
Of what kind or sort.

କାଦୃକ୍ଷ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରିଂ. (କିମ୍+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ସ)—
Kīdṛuksha କାଦୃକ୍ (ଦେଖ)
Kīdṛuk (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

କାଦୃଶ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କମ୍+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ.ଅ)—କେଉଁ ପ୍ରକାରର
Kīdṛusa କପରକା; କେଉଁ ପର—
(କାଦୃଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Of what kind or sort.

କାନାଶ—ସଂ. ବ. (କଂ=କୁତ୍ସିତ+ନଶ୍ ଧାତୁ, ଣିଜନ୍ତ ନାଶି ଧାତୁ=
Kīnāśa ବନାଶ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ). ୧ । ଯମ—
1. The God of death.
୨ । କୁତ୍ସିତରୂପ ବାନରବଶେଷ; ବଣମନୁଷ୍ୟ—
2. Orang Outang; a kind of monkey with very ugly appearance.
୩ । ରାକ୍ଷସ—3. Demon.
୪ । ପଶୁଘାତକ ବ୍ୟକ୍ତି; କଂସେଇ—
4. Butcher.
୫ । ଗୁପ୍ତ ହତ୍ୟାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
5. Assassinator; an assassin.
୬ । କୃଷକ—6. Cultivator.
ସଂ. ବଣ—୧ । ନୀଚ—1. Low; mean.
୨ । ଲୋଭୀ—2. Covetous.
୩ । ପଶୁଘାତୀ—3. Killing animals.
୪ । ଗୁପ୍ତଘାତୀ—4. Killing secretly; assassinating.

କୀର—ସଂ. ବ. (କୀ=ଶବ୍ଦାନୁକରଣ+ଈର୍ ଧାତୁ=ପ୍ରେରଣ କରିବା
Kīra +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଶୁକପକ୍ଷୀ; ଶୁଆ—1. Parrot.
୨ । ମାଂସ—2. Flesh.
୩ । ଦେଶବିଶେଷ; କାଶ୍ମୀର—
3. The country of Kashmere.
୪ । କାଶ୍ମୀର ଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
4. A resident of Kashmere.

କୀରତି—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କୀର୍ତ୍ତି)—କୀର୍ତ୍ତି; ଯଶ; ସୁନାମ—
Kīrati Renown; fame; good name.
କୀରତି ଏଥିଁ ରୁମ୍ଭ ଦେବଙ୍କାଳ କାରତ
कीरति ନାଶ ଶିବ ଵତୁଛ କର ମୁଁ ପାଇତ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କୀରଣ—ସଂ. ବଣ—କୃପଣ; କାଳୀ—
Kīrāṭa Miserly; niggardly.

କୀରତନ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କୀର୍ତ୍ତନ)—କୀର୍ତ୍ତନ (ଦେଖ)
Kīritana Kīrtana (See)
ଦଶରଥ ପୁତ୍ରଙ୍କ ଗୁଣ କୀରତନ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କୀର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବଣ (କୃ ଧାତୁ=ବକ୍ଷେପ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Kīrṇṇa ୧ । ବିକ୍ଷିପ୍ତ; ବଳା ହୋଇଥିବା—1. Scattered.
୨ । ବ୍ୟାପ୍ତ—2. Extended.
୩ । ଆଚ୍ଛନ୍ନ—3. Hidden; covered with; overclouded.
୪ । ହତ; ନିହତ—4. Killed; slaughtered; destroyed.
୫ । ହିଂସିତ; ଆହତ—
5. Injured; hurt; wounded.
୬ । ପୂର୍ଣ୍ଣ—6. Filled with; full of.

କୀର୍ତ୍ତନ—ସଂ. ବ. (କୃତ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରଶଂସା କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Kīrtana ୧ । ବର୍ଣ୍ଣନ—1. Description; act of describing; narration.
(କୀର୍ତ୍ତନ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । କଥନ—2. Speaking; speech.
୩ । ଉଲ୍ଲେଖ—3. Mention; report.
୪ । ସଶୋଗାନ; ଗୁଣକଥନ; ପ୍ରଶଂସାବାଦ—
4. Eulogy; praising; praise.
୫ । ହରିନାମ ଗାନ; ହରିଗୁଣ ଗାନ—
5. Chanting of hymns of God.

କୀର୍ତ୍ତନ ଦେ. ବ—୧ । ଝାଞ୍ଜ ଓ ମୃଦଙ୍ଗ ସାହାଯ୍ୟରେ କୃଷ୍ଣ ଓ ଚୈତନ୍ୟାଦି ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ସୁଉଚ୍ଚସ୍ୱରୀତ ଗାନ—
1. Chanting of hymns in concert and chorus.
କାର୍ତ୍ତନରେ ନାଚୁଡ଼ାଣ ଥିଁ କରିବା ନାମ୍ନ । ଭକ୍ତ ।

[ଦ୍ର—କାର୍ତ୍ତନ ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ସମୟରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଚଳିତ ଓ ଏଥିର ଅଧିକାଂଶ ଗୀତ ବଙ୍ଗଭାଷାରେ ରଚିତ । ସମୟ ସମୟରେ ଏହି କାର୍ତ୍ତନଦଳ କାର୍ତ୍ତନ କରୁ କରୁ ଗ୍ରାମ ବା ନଗରରେ ବୁଲନ୍ତି, ଏହାକୁ ନଗରକାର୍ତ୍ତନ ବୋଲିସାଏ ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କଳହ—2. (figurative) Quarrel.
(ଯଥା—ତାଙ୍କ ଘରେ ତ ଚନ୍ଦନ ଦେଲା କାର୍ତ୍ତନ ଲଗିଛି ।)
୩ । ଘୋଷା; ଗୋଳମାଳ—3. Noise; hubbub.
୪ । ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—4. A name given to males.

[ଦ୍ର—ମନଅର୍ ବିଚ୍ଛିଅଙ୍କ ଧ୍ରୁବ ଆକାର କାର୍ତ୍ତନ; କନ୍ଦୁ ହ୍ରଦ ଶବ୍ଦସାଗର, ଅପ୍ତେ, ପ୍ରକୃତବାଦ, ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ଆଦ କାର୍ତ୍ତନ ବନାନ କରିଅଛନ୍ତି ।]

କାର୍ତ୍ତନ ଆଖଡ଼ା—ଦେ. ବ—୧ । ନାମସଙ୍କାର୍ତ୍ତନ ଗାନ ଓ ବାଦ୍ୟ ଶିକ୍ଷା
Kīrtana ākhaṛdā କରିବାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ବା ଗୃହ—
1. The place where people get trained for Kīrtana.
୨ । ସଙ୍କାର୍ତ୍ତନ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦଳ ବା ପଞ୍ଚା—
2. A party of Kīrtana-singers and players.

କାର୍ତ୍ତନ ଗୁରୁ—ଦେ. ବ—ସଙ୍କାର୍ତ୍ତନର ସଙ୍ଗୀତ ଓ ବାଦ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ଗୁରୁ-
Kīrtana guru. A teacher training the chanters to sing and play on music in proper concert and measure; a Kīrtana-training teacher.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଆଜନ୍ମେ ଚହଁରି ବସିପାରିବ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଭ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବହୂ' ଦେଖିବେ ।

କୀର୍ତ୍ତନବାଲା – ଦେ. ବ. ପୁଂ—ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ ଦଳର ବ୍ୟକ୍ତି; କୀର୍ତ୍ତନଗାୟକ—
Kīrtanabālā. One belonging to a party of Kīrtana chanters.
(କୀର୍ତ୍ତନବାଲା—ସ୍ତ୍ରୀ)
କୀର୍ତ୍ତନ ଓୟାଲା
कीर्त्तन वाला

ଦେ. ବଣ—ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ ଗାନକାର୍ଯ୍ୟ—Chanting hymns.

କୀର୍ତ୍ତନ ବଦାକ—ଦେ. ବ—କୀର୍ତ୍ତନ ଶେଷଦ୍ୱେ। ପରେ ଖୋଳକରତାଳ
Kīrtana bidāki ଉପରେ ନୂଆ ଲୁଗା ରଖି ଦେବଯୋଗ୍ୟ ଉତ୍ତମ ପଦାର୍ଥ ଭୋଗ ଲଗାଇ ନିମନ୍ତ୍ରିତ କୀର୍ତ୍ତନକାର୍ଯ୍ୟ ଦଳଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେଇ ବଦାୟ ଦେବା କର୍ମ—Worshipping of the musical instruments after Kīrtana is over and offering of bhog to them and bidding the party adieu after distributing the offerings amongst them.

[ଦ୍ର—ଏକ ଗ୍ରାମର କୀର୍ତ୍ତନମଣ୍ଡଳୀଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାମରେ କୀର୍ତ୍ତନ କରିବା ନିମନ୍ତ୍ରେ 'ଦଳ' ବା ପୁଷ୍ପମାଳ ଆଗରୁ ପଠାଇ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରାଯାଏ । ନିମନ୍ତ୍ରିତ କୀର୍ତ୍ତନକାର୍ଯ୍ୟ ଦଳ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥଳକୁ ଆସି ବନା ପଇସାରେ କୀର୍ତ୍ତନ କରନ୍ତି । କୀର୍ତ୍ତନ ଶେଷ ହେଲେ ଖୋଳ କରତାଳକୁ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ରୁଣ୍ଡ କରାଯାଏ ଏବ ଖୋଳ କରତାଳ ଉପରେ ନୂଆ ଲୁଗା ଓ ଫୁଲ ଚନ୍ଦନ ଦେଇ ଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ନାମରେ ଭୋଗ ପଦାର୍ଥମାନ ପୂଜା କରାଯାଏ ଏବ ସେହି ଭୋଗ କୀର୍ତ୍ତନିଆମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଣ୍ଟନ ହେବା ପରେ କୀର୍ତ୍ତନମଣ୍ଡଳୀଙ୍କୁ ବଦାୟ ଦିଆଯାଏ ।]

କୀର୍ତ୍ତନ ମଣ୍ଡଳ—ଦେ. ବ—ନାମସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ କରିବା ନିମନ୍ତ୍ରେ ଗଠିତ
Kīrtana maṇḍala ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସଙ୍ଘ—
କୀର୍ତ୍ତନଦଳ A party of Kīrtana players consisting of at least 3 persons.
कीर्त्तनवाले

[ଦ୍ର— କୀର୍ତ୍ତନରେ ଗାଇବା ପାଇଁ, ମୃଦଙ୍ଗ ବଜେଇବା ପାଇଁ ଓ ତାଳ ଧରିବା ପାଇଁ ଅନ୍ତତଃ ୩ ବା ତତୋଽଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ଲୋଡ଼ା ।]

କୀର୍ତ୍ତନ ମଣ୍ଡଳୀ—ଦେ. ବ—କୀର୍ତ୍ତନ ମଣ୍ଡଳ (ଦେଖ)
Kīrtana maṇḍalī Kīrtana maṇḍala (See)

କୀର୍ତ୍ତନ ଲଢ଼େଇ—ଦେ. ବ—ଦୁଇ ବା ତତୋଽଧିକ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନଦଳ
Kīrtana laṛdhei ମଧ୍ୟରେ ଗୀତ ଓ ବାଦ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା-Competition between two or more parties of Kīrtana-chanters as to which party is superior in singing and music.

କୀର୍ତ୍ତନିଆ—ଦେ. ବ. (ଫା. କୀର୍ତ୍ତନ)—
Kīrtaniāṅ ୧ । ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନଦଳର ବ୍ୟକ୍ତି; କୀର୍ତ୍ତନଗାୟକ—
(କୀର୍ତ୍ତନିଆ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. One belonging to a party of
କୀର୍ତ୍ତନୀୟା Kīrtana-players.
कीर्त्तनिया

ଦେ. ବଣ—ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନକାର୍ଯ୍ୟ—
Chanting hymns.

କୀର୍ତ୍ତନୀୟ—ଫ. ବଣ. (କୃତ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Kīrtanīya ୧ । ବନ୍ଦନୀୟ; ପ୍ରଶଂସନୀୟ—
1. Praiseworthy.
୨ । ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ—2. Mentionable.

କୀର୍ତ୍ତି—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃତ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରଶଂସା କରିବା + ଭାବ. ତ୍ତି)—
Kīrti ୧ । ଯଶଃ; ସୁଖ୍ୟାତି—
(ଅକୀର୍ତ୍ତି—ବପସର୍ଗତ) 1. Glory; renown.
(କୀର୍ତ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଲୋକ ମୁଖରୁ ପ୍ରଶଂସା—
2. Public praise; fame.
୩ । ଦାନାଦ ପ୍ରଭବ ସୁନାମ; ନାଆଁ—
3. Fame due to benefitting others.
୪ । ପୁଣ୍ୟ (ହେମ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Piety.
୫ । ବସ୍ତାର—5. Extension; expansion.
୬ । କର୍ଦ୍ଦମ; କାଦୁଅ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. Clay; mud.
୭ । (ନାମ) ସୀତାଙ୍କର ଏକ ସଖୀ—
7. Name of a companion of Sītā.
୮ । (ନାମ) ଦକ୍ଷଙ୍କର ଏକ କନ୍ୟା ଓ ଧର୍ମଙ୍କ ପତ୍ନୀ—
8. Name of daughter of Daksha and wife of Dharma.
୯ । ଆର୍ଯ୍ୟା ଛନ୍ଦର ଏକ ଭେଦ—
9. Name of a Sanscrit metre.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ୧୬୫ ଗୁରୁ ଓ ୧୯୫ ଲଘୁ ବର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ । (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)]

୧୦ । ଦଶାକ୍ଷର୍ଯ୍ୟ ବୃତ୍ତବିଶେଷ—
10. Name of a musical metre of 10 syllables.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରଣରେ ୩ ଯଗଣ ଓ ଏକ ଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ । (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)]

୧୧ । ଏକାଦଶାକ୍ଷର୍ଯ୍ୟ ବୃତ୍ତବିଶେଷ—
11. Name of a Sanscrit metre of 11 syllables.

[ଦ୍ର—ଏହା ଇନ୍ଦ୍ରବଜ୍ରାର ମିଳନରେ ରଚିତ ହୁଏ; ଏଥିର ପ୍ରଥମ ଚରଣର ପ୍ରଥମ ଅକ୍ଷର ଲଘୁ ଓ ଶେଷ ୩ ଚରଣର ପ୍ରଥମ ଅକ୍ଷର ଗୁରୁ ହୁଏ । (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)]

୧୨ । ଜ୍ୟୋତି—12. Lustre. (M. W.)
୧୩ । ପ୍ରସାଦ—13. Favour. (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ସ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଗ୍ଧ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

୧୪ । ପ୍ରାସାଦ—14. Palace. (M. W.)

୧୫ । (କୃ ଧାତୁ) ମଇଳା; ମଳ—
15. Dirt (M. W.)

୧୬ । ମାତୃକାବର୍ଣ୍ଣେଶ—
15. Name of one of the divine energy personified (M. W.)

ଦେ. ବ—୧ । ଯଶୋଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ—
1. A work which brings renown to the doer; work of public utility.

[ଦ୍ର—ମନ୍ଦରନଗୀଣ, ପୁଷ୍କରଣୀଖନନ, ଅନ୍ନସତ୍ର ଓ ଜଳସତ୍ର ସ୍ଥାପନ, ଧର୍ମଶାଳା, ପାନ୍ଥନିବାସ ସ୍ଥାପନ ଏବଂ ପଥପାର୍ଶ୍ୱରେ ବୃକ୍ଷାଦି ରୋପଣ ପ୍ରଭୃତି ଜନହିତକର କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା କୀର୍ତ୍ତି ହୁଏ । ସ୍ୱାରସ୍ୱ ପ୍ରକାଶ କରିବା, ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ୱାରା ଯଶଃ ହୁଏ । କୀର୍ତ୍ତି ସଚ୍ଚାର୍ଯ୍ୟପ୍ରସବା ଓ ଯଶଃ ସଦ୍ଗୁଣପ୍ରସବା । କୀର୍ତ୍ତି ମରଣାନ୍ତସ୍ଥାୟିନୀ ଓ ଯଶଃ ଜୀବତ୍କାଲସ୍ଥାୟୀ ।]

୨ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାର୍ଥ) ନିନ୍ଦିତ କର୍ମ; ଗର୍ହିତ କାର୍ଯ୍ୟ—
2. (ironical) An infamous act.

୩ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାର୍ଥ) ଅଯଶ—
3. (ironical) Ill fame; disrepute.

[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ--ଇଂରାଜୀ ଅଭିଧାନକାର ମନିଅର୍ ଉିଲିଆମ୍ସ ଲେଖିଅଛନ୍ତି ଯେ 'କୀର୍ତ୍ତି' ବନାନ ଶୁଦ୍ଧ ଅଟେ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତିବାଦ, ଆପ୍ଟେ, ହୃଦ. ଶବ୍ଦସାଗର, ଶବ୍ଦକଳ୍ପଦ୍ରୁମ ଓ ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବଙ୍ଗଳା ଅଭିଧାନରେ ଏହା କୀର୍ତ୍ତି-ରୂପେ ଲେଖାଅଛି ।]

କୀର୍ତ୍ତିକର—ସଂ. ବଣ. (କୀର୍ତ୍ତି + କୃ. ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kīrtikara କୀର୍ତ୍ତିଜନକ; ଯଶସ୍କର—
Bringing glory or renown; glorious.

କୀର୍ତ୍ତି କରିବା— ଦେ. କ୍ରି—କୀର୍ତ୍ତିଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
Kīrti karibā To do a work which will bring renown, especially any work of public utility and benefit.
କୀର୍ତିକରା
कीर्तीकरना

କୀର୍ତ୍ତିଚନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୀର୍ତ୍ତି + ଚନ୍ଦ୍ର)—ଦିଗନ୍ତବିସ୍ତୃତ-
Kīrtichandra ଯଶା; ଯାହାର କୀର୍ତ୍ତି ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କିରଣ ଭଳି ପୃଥିବୀ ବ୍ୟାପିଛି—Widely renowned or famous.

ଦେ. ବଣ—(ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାର୍ଥ) ଅକୀର୍ତ୍ତିକର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—(Ironical) (person) Doing an inglorious act.

କୀର୍ତ୍ତିତ—ସଂ. ବଣ. (କୃତ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Kīrtita ୧ । ବର୍ଣ୍ଣିତ—1. Described.
୨ । ଖ୍ୟାତ—2. Renowned; called.
୩ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ—3. Fixed; ascertained.
୪ । କଥିତ; ଉକ୍ତ—4. Spoken; said.

କୀର୍ତ୍ତିନାଶା—ଦେ. ବ. (କୀର୍ତ୍ତି + ନାଶ + ଆ)—'ପଦ୍ମା'ନଦୀର ଅନ୍ୟ-
Kīrtināśā ନାମ; (ପଦ୍ମା ଦେଖ)—
A name of the river Padmā.

କୀର୍ତ୍ତିପତାକା—ସଂ. ବ. (ରୂପକ କର୍ମଧା; କୀର୍ତ୍ତି + ପତାକା)—ପତାକା
Kīrtipatākā ପରି ବହୁଦୂରରୁ ଶୋଭିତ କୀର୍ତ୍ତି; ଦିଗନ୍ତବିସ୍ତୃତ ଯଶୋରାଶି; ପ୍ରଗାଢ଼ ସୁନାମ——
Widespread glory or renown (like a flying flag which is visible to a long distance).

କୀର୍ତ୍ତିବନ୍ତ—ପ୍ରା. ବଣ. (ସଂ. କୀର୍ତ୍ତିବାନ୍)—କୀର୍ତ୍ତିମାନ୍ (ଦେଖ)
Kīrtibanta Kīrtimān (See)

କୀର୍ତ୍ତିବାସ—ସଂ. ବ (ନାମ)—୧ । ସ୍କନ୍ଦପୁରାଣୋକ୍ତ ଅସୁରବିଶେଷ—
Kīrtibāsa 1. Name of a mythological demon (M. W.).

୨ । ଗ୍ରନ୍ଥକାରବିଶେଷ—
2. Name of an author (M. W.)

କୀର୍ତ୍ତିମନ୍ତ—ପ୍ରା. ବଣ—କୀର୍ତ୍ତିମାନ୍ (ଦେଖ)
Kīrtimanta Kīrtimān (See)

କୀର୍ତ୍ତୀବନ୍ତ କୀର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ଲୋକର ହୁଏ ସ୍ୱର୍ଗପ୍ରାପ୍ତି—
कार्तिमंत ବୃକ୍ଷସଂହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କୀର୍ତ୍ତିମାନ୍—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କୀର୍ତ୍ତି + ଅସ୍ତ୍ୱ ଅର୍ଥରେ ମତ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—
Kīrtimān କୀର୍ତ୍ତିଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ଯାହାର କୀର୍ତ୍ତି
(କୀର୍ତ୍ତିମତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସର୍ବତ୍ରଡ଼େ ପ୍ରଗାଢ଼ ହୁଏ—Famous;
(କୀର୍ତ୍ତିବାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) renowned; celebrated.

କୀର୍ତ୍ତିମୁଖ—ଦେ. ବ—ଶିବମନ୍ଦିରର ଦ୍ୱାରଦେଶରେ ଥିବା ଖୋଦିତ
Kīrtimukha ବା ଚିତ୍ରିତ ମୁଣ୍ଡ—
A figure-head adorning the door of a temple of Śiba.

[ଦ୍ର—ଗଜଦୈତ୍ୟ ଜଳନ୍ଧର ପାଶୁପତାସ୍ତ୍ରକୁ ବାରମ୍ବାର କରିବାକୁ ମହାଦେବଙ୍କ ନକଟକୁ ଗ୍ରାସକୁ ଦୃଢ଼ରୂପେ ପଠାଇବାରୁ କ୍ରୋଧାନ୍ୱିତ ମହାଦେବଙ୍କ ଭ୍ରୂ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଭୀଷଣ ମୂର୍ତ୍ତି ରାହୁକୁ ଗ୍ରାସ କରିବାକୁ ଗୋଡ଼ାଇ ଗଲା । ଭୟଂ ରାହୁ ମହାଦେବଙ୍କ ପାଖେ ଶରଣ ପଶିଲା ମହାଦେବଙ୍କ ବରରେ ଏ ଭୀଷଣ ମୂର୍ତ୍ତି ରାହୁର ମୁଣ୍ଡଟିକୁ ଛଡ଼ା ଶରୀରର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଅବୟବ ଗ୍ରାସ କଲା । ଏହି ମୁଣ୍ଡ କୀର୍ତ୍ତିମୁଖ ନାମ ଧାରଣ କରିଅଛି । ପ୍ରଥମେ ଏହି ମୁଣ୍ଡକୁ ଦର୍ଶନ ଓ ଅର୍ଚ୍ଚନା କରି ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟକୁ ନ ଗଲେ ଶିବଦର୍ଶନ ଓ ସେବା ପୂଜା ନିଷ୍ଫଳ ହୁଏ—ସ୍କନ୍ଦପୁରାଣ ।]

କୀର୍ତ୍ତି ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ଭବିଷ୍ୟତରେ
Kīrti rakhibā ଯଶ ରହିବ ଏପରି ସ୍ଥାୟୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ରୋତେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ତତ୍ତ୍ୱତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ତତ୍ତ୍ୱତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ତତ୍ତ୍ୱତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳରେ, ସେତେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ତତ୍ତ୍ୱତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଳିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ।

କୀର୍ତ୍ତୀରାଖା
कीर्तिरखना

1. To do a work which will bring renown up to the future; to leave a work of glory.

୬ । ପୂର୍ବ ବଂଶଧରଙ୍କ ଯଶକୁ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରଖିବା—

2. To continue (by one's present acts or conduct) the good fame of one's ancestors.

୩ । ପୂର୍ବ ବଂଶଧରଙ୍କର କୌଣସି କୀର୍ତ୍ତିକର ଅନୁଷ୍ଠାନ (ଯଥା— ମନ୍ଦିର, ଉଡ଼ାଗ, ଧର୍ମଶାଳା, ବଦ୍ୟାଳୟ) କୁ ମାର୍ଜ୍ଜି-ଫୁଟ୍ଟାଗ୍‌ବଦ୍ୱାଗ୍ ରକ୍ଷା କରିବା—3. To preserve some old works of one's ancestors by repair etc.

କୀର୍ତ୍ତି ରଖିଯିବା— ଦେ. ଜି—କୀର୍ତ୍ତିଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ମରିବା—
Kīrti rakhijibā
କୀର୍ତ୍ତୀରେଖେଯାଓୟା
कीर्तिरखयाना

To leave behind something which will commemorate one's name after death.

କୀର୍ତ୍ତିଶାଳୀ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (କୀର୍ତ୍ତି + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଶାଳନ୍, ୧ମା. ୧ବ.)—ଯେ କୀର୍ତ୍ତିଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିବା ଯୋଗୁଁ
Kīrtiśālī
(କୀର୍ତ୍ତିଶାଳନ୍ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂସାରରେ ଯଶ ପାଏ—Having performed works of fame; famous; renowned (person).

କୀର୍ତ୍ତିଶେଷ— ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; କୀର୍ତ୍ତି + ଶେଷ; କୀର୍ତ୍ତିମାତ୍ର ଶେଷ ରହେ ଯାହା ଦ୍ୱାରା)—ମୃତ୍ୟୁ—Death (which
Kīrtiśesha
results in the survival of fame only.)
(କୀର୍ତ୍ତିଶେଷା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଫ. ବଣ.—ମୃତ—Dead.

କୀର୍ତ୍ତିସ୍ତମ୍ଭ—ଫ. ବ. (ମ. ଯ. ତ୍ପୁ; କୀର୍ତ୍ତି + ସ୍ତମ୍ଭ)—୧ । ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କ
Kīrtistambha
କୀର୍ତ୍ତିକର କାର୍ଯ୍ୟମାନ ଯେଉଁ ଖମ୍ଭରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ଥାଏ—1. A pillar embodying the acts of renown of a certain person or king; an obelisk.

୨ । ବଶିଷ୍ଟ ରାଜାଙ୍କର ରାଜତ୍ୱକାଳରେ ଘଟିଥିବା କୌଣସି କୀର୍ତ୍ତିଜନକ ବା ବଖ୍ୟାତ କାର୍ଯ୍ୟର ଉତ୍ତରପୁରୁଷ ବଂଶଧର-ମାନଙ୍କ ସ୍ମରଣାର୍ଥ ନିମନ୍ତେ ତୋଳା ଖମ୍ଭ—2. A pillar erected in commemoration of some famous acts of a certain sovereign or of some famous occurrence; a monument; a memorial.

କୀର୍ତ୍ତି (ଇତ୍ୟାଦି)—(ଫ. କୀର୍ତ୍ତି)—କୀର୍ତ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kīrtti (etc)
Kīrti etc. (See)
[ଦ୍ର—କୀର୍ତ୍ତି ଶବ୍ଦର ଏହି ବନାନ ଅଶୁଦ୍ଧ ଅଟେ M. W. ।]

କୀଳ୍ (ଧାତୁ)—ଫ.—୧ । ବନ୍ଧନ କରିବା—
Kīl (root)
1 To bind.

୨ । ଦୃଢ଼ କରିବା; ବନ୍ଦ କରିବା—2. To fasten.

୩ । କଣ୍ଟା ପୋତିବା; କୀଳା ପୋତିବା—3. To stake.

୪ । ପୀନ୍ ଆଦ ଦ୍ୱାଗ୍ ଜୋଡ଼ିବା—4. To pin.

କୀଳ—ଫ. ବ. (କୀଳ୍ ଧାତୁ = ବନ୍ଧନ କରିବା + କରଣ. ଅ)—
Kīla
୧ । ଖିଲ; ଗୋଞ୍ଜଣା; ମେଖ; ସରୁ ଓ ଗୋଟେ ମୁନିଆ କାଠ ବା ଧାତୁ—1. Peg; pin.

୨ । ଖୁଣ୍ଟା; ଖୁଣ୍ଟି—2. Short pillar; post; stake.

୩ । ଖୁମ୍ଭ—3. Pillar.

୪ । ମୁଷ୍ଟ୍ୟାଘାତ; ମୁଥ; ମୁଖୀ—

4. Blow by the clenched fist.

୫ । ଅଗ୍ନିଶିଖା—5. Flame.

୬ । କବାଟର କୀଳଣୀ—6. The bolt of a door.

୭ । କନୁଣି—7. Elbow.

୮ । ପିରକ; କଣ୍ଟା—8. Nail; prick.

୯ । ସୂର୍ଯ୍ୟଘଣ୍ଟିକାର ଶୁଯ୍ୟାଦର୍ଶକ କଣ୍ଟା—

9. Gnomon of a sundial (M. W.)

୧୦ । ତଳର ମାଣିଖୁଣ୍ଟି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—10. The central pin of the lower mill-stone.

୧୧ । ଗୋରୁ ଖୁମ୍ଭ—11. Post in a cow-house for fastening cattle (M.W.)

୧୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ.ତ) ପ୍ରସବ ପୂର୍ବରୁ ଭ୍ରୂଣ ଯୋନିଦ୍ୱାରରେ ଅଟକିବା ଅବସ୍ଥା—12. The position of a foetus impending delivery.

୧୩ । କୁମ୍ଭାର ଚକର ମଝି ଖୁଣ୍ଟି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

13. The central stake of a potter's wheel

୧୪ । (ସ୍ତ୍ରୀ.ତ) କଣ୍ଟା ଆକାରର ଆବୁ; ପଦ୍ମକଣ୍ଟକ—

14. A kind of tumour having the shape of a stake

୧୫ । ନାକରେ ପିନ୍ଧା ଯିବା ଲବଙ୍ଗ ଆକାରରେ ଅଳଙ୍କାର ବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—15. A clove-like ornament for the nose.

୧୬ । ସ୍ତ୍ରୀପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଆସନବିଶେଷ; କୀଳାସନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)

16. A kind of pose in coition.

କୀଳକ—ଫ. ବ. (କୀଳ + ସ୍ୱାର୍ଥରେ କ.)—୧ । ବନ୍ଧନାର୍ଥ ଖୁମ୍ଭ—
Kīlaka
1. Pillar; post.

୨ । ଖୁଣ୍ଟି—2. Small pillar; stake.

୩ । କୀଳା; ଖୁଣ୍ଟା; ଗୋଞ୍ଜଣା—3. Peg.

୪ । ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଦେବତାବିଶେଷ—4. A class of Deities mentioned in the Tantras.

୫ । ଶରୀରକୁ କୀଳବା ମନ୍ତ୍ର—5. An incantation used for the purpose of making one's body invulnerable

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଜୁଅ	ୱ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

୬ । ସ୍ତବବଶେଷ—6. A hymn recited before the recital of the chief hymn.

[ଦ୍ର—ଏ ସ୍ତବପାଠଦ୍ୱାରା ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଅଦରୁ ସ୍ତବକାରୀକୁ ରକ୍ଷା କରିଥାଏ ।]

୭ । (ସୁଶ୍ରୁତ) ଭଙ୍ଗାଦାଢ଼କୁ ସିଧା କରି ବାନ୍ଧିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କାଠପଟା—

7. A splint for confining broken bones.

୮ । ମନ୍ତ୍ରର ମଧ୍ୟଭାଗ—

8. The middle portion of a mantra.

୯ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ବାର୍ହସ୍ପତ୍ୟ ବର୍ଷ ଗଣନା ଚକ୍ରର ୬୦ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରୁ ଦ୍ୱିଚତ୍ୱାରିଂଶ ବର୍ଷର ନାମ—

9. (Astrology) Name of the 42nd year of the cycle of 60 years of the planet Jupiter.

[ଦ୍ର—ଏ ବର୍ଷ ଅମଙ୍ଗଳ ନାଶ ହୋଇ ସର୍ବତ୍ର ମଙ୍ଗଳ ଘଟେ ।]

କିଲଣୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଳଜା)—କାଳଜି; ଘରର କବାଟକୁ ଉତ୍ତର-ଆଡ଼ୁ ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ କବାଟରେ ଲଗିଥିବା ଲୁହା ବା କାଠର ଦଣ୍ଡ, ହୁଡ଼ୁକା; ଅର୍ଗଲ (ଏହି ଦଣ୍ଡକୁ ଚଉକାଠରେ ଥିବା ଘର ମଧ୍ୟକୁ ପୂରାଇ ଦେଲେ କବାଟ କାଳ ହୋଇଯାଏ ।)

Kīḷaṇī
हुड़का
चटखनी; खटका
A bolt of a door; a bar for closing up a door.

କିଲନ—ସଂ. ନ. (କାଲ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—

Kīḷana

୧ । କବାଟ କଳିବା କର୍ମ—

1. Bolting of a door.

୨ । କାଳାପୋତା—2. Pegging; staking.

୩ । ଏକତ୍ର ସୋଡ଼ିବା କର୍ମ—3. Fastening.

୪ । ବନ୍ଧନ; ରୋକ୍; ଅଟକ—

4. Binding; restraint.

କିଲା— ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାଲ୍ ଧାତୁ = ବନ୍ଧନ କରିବା + କର୍ମ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଭୁଲ.ଲ୍ଯାଟୀନ୍. କୁନଅସ୍ = କାଲ = Wedge)—

Kīḷā

୧ । ବନ୍ଧନ ଖୁଣ୍ଟ—

1. A post for tying or tethering.

୨ । ଖୂଲ—2. Peg; wedge.

୩ । (ହିନ୍ଦୁପୁରାଣ) ପୃଥିବୀକୁ ସ୍ଥିର ବା ଦୃଢ଼ବଦ୍ଧ କରିବା ସକାଶେ ଆଠ ଦିଗରେ ଥିବା ଆଠଗୋଟି କାଳ୍ପନିକ ଖୁଣ୍ଟ; ଅଷ୍ଟକୁଳାଚଳ—

3. (Hindu mythology) One of the 8 imaginary mountains holding the earth fixed in the 8 points of the compass.

୪ । ଅଗ୍ନିଶିଖା—

4. Flame of burning fire.

୫ । କନ୍ଥୁଣୀ—5. Elbow.

୬ । କନ୍ଥୁଣୀଆଁ; କନ୍ଥୁଣୀମାଡ଼—

6. A blow with the elbow.

୭ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ; କଣା—7. Minute particle.

୮ । ମୈଥୁନ ସମୟରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ମୁଷ୍ଟ୍ୟାଘାତ—

8. A blow dealt during copulation (M. W)

ଦେ. ବ—୧ । ନାମାକ୍ଷର ଯୁକ୍ତ ଖୁଣ୍ଟ—

1. Sign-post.

୨ । ଲେଖା ଦୋଇଥିବା ବିଷୟକୁ କାଟିବା ରେଖା—

2. A line drawn through a written matter for scoring it through.

୩ । ବିବାଦୀୟ କୌଣସି ଫସଲ ବା ଜମିକୁ ରାଜାଙ୍କ ନାମରେ ଅଟକ କରିବା ସକାଶେ ପୋତିବା ଖୁଣ୍ଟା ବା ଡାଗା; ଲୁଣ୍ଟା—3. A pole put on a disputed thing or land in the name of the king prohibiting either party touching or going near the subject in dispute pending authoritative decision of the dispute.

୪ । ଭୂଷା ବା ବଧା—

4. A blow with the clenched fist.

୫ । ଅପରାଧୀକୁ ଶୂଳୀ ଚଢ଼ାଇବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଶୂଳୀ—

5. A pointed spike on which criminals, condemned to be killed, used formerly to be impaled through the anus.

୬ । କାଳିବା କାର୍ଯ୍ୟ (କାଳିବା ଦେଖ)

6. Act of Kīḷibā.

୭ । (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ) ଲୁହା ବା କଂସାରେ ତିଆରି ଯନ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ—7. An instrument made of iron or bell-metal.

[ଦ୍ର—ଏହା ସାହାଯ୍ୟରେ ସୁନାରୂପାର ନଦା ଗୋଲାକାର ପିଣ୍ଡ ତିଆରି ହୁଏ ।]

ଦେ. ବଣ—୧ । କାଳଚ; କାଲା ଯାଇଥିବା—

1. Bolted (door).

୨ । ଗାର ପଡ଼ି କଟା ଯାଇଥିବା (ଲେଖା)—

2. Scored through (writing).

କିଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କାଳିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—

Kīḷāibā

Causative form of Kīḷibā.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷାକରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

କାଲାକାଲି—ଦେ. ବ—୧ । ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ କବାଟକୁ କଲବା କର୍ମ—
Kīlākīli 1. Act of shutting several doors.

୨ । କୌଣସି ଲିଖିତ ବିଷୟ ଉପରେ ଗାର ପକାଇ ବାରମ୍ବାର କାଟି ଆଲୁରୁ ବାଲୁରୁ କରିବାଅ ବସ୍ତୁ—2. Repeated scoring through a written matter.

୩ । ନାନା ପ୍ରକାରର କାଲବା କର୍ମ (ଦେଖ)
3. Various acts of Kīlibā (See)

କାଲାକ୍ଷର—ସଂ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କାଲା ସଦୃଶ ଅକ୍ଷର)—
Kīlākshara ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ ଲିପିବିଶେଷ—
A kind of ancient wedge-shaped script; cuneiform script.

[ଦ୍ର—ଏ ଲିପି ପ୍ରାଚୀନ ଆସିରିଆ ଓ ବାବିଲନ୍ ଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆର୍ମିନିଆର ବାବେଣ୍ଡା ଅଞ୍ଚଳରେ ଏ ଲେଖାର କେତେକ ପ୍ରମାଣ ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଅଛି ।]

କାଲାତାଟ—ପ୍ରାଦେ. (ଚଲକା ଉପକୂଳ) ବ. (ସଂ. କାଲକ + ସଂ. ତଟୀ =ଅଡ଼ା)—ଚଲକାରେ ଚଙ୍ଗୁଡ଼ି ଧରିବା ପାଇଁ ଯୋଡାଯିବା ଢାଙ୍ଗ ଏବଂ ଢାଙ୍କୁ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ରଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କାଳା—
Kīlātāta A wicker-work frame and poles set up in the Chilkā Lake for catching shrimps.

କାଲା ବାଡ଼େଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଭୂମିରେ ଖୁଲ ପୋତିବା—
Kīlā bārdeibā To drive a peg into the ground.

କାଲା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କାଲା ବାଡ଼େଇବା ଦେଖ)
Kīlā māribā Kīlā bārdeibā (See)

କାଳଳ—ସଂ. ବ. (କାଳ = ଅଗ୍ନିଶିଖା + ଅଲ୍ ଧାତୁ = ନିବାରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଜଳ—1. Water.

୨ । ଅମୃତ—2. Nectar; the food of the Gods.

୩ । ରକ୍ତ—3. Blood.

୪ । ମଧୁ; ମଦ୍ୟ—4. Honey.

୫ । ପଶୁ—5. Beast.

କାଳାଳି—ସଂ. ବ. (କାଳାଳ + ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ଛିପିଛିପି—
Kīlālī 1. Lizard (M. W.)

୨ । ଏଣ୍ଡୁଅ—2. Chameleon (M. W)

କାଲାସନ—ସଂ. ବ. (କାଳ + ଆସନ)—ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଏକପ୍ରକାର ଆସନ—
Kīlāsana A particular pose during coition.

କାଳିଣୀ—ଦେ. ବ—କାଳିଣୀ (ଦେଖ)
Kīlinī Kīlanī (See)

କାଳିତ—ସଂ. ବିଣ. (କାଳ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । କାଳା ଯାଇଥିବା; ରୁନ୍ଧ—1. Closed; shut up.

୨ । ଭୂମିରେ ପୋତା ଯାଇଥିବା (ମେଖ ଆଦ)—
2. Staked; impaled; driven to the ground as a pole.

୩ । ବଦ୍ଧ; ବନ୍ଧାଯାଇ ଥିବା—3. Tied.

୪ । ଅବରୁଦ୍ଧ—4 Confined.

କାଳିଣୀ—ସଂ. ବ. (କାଳ୍ ଧାତୁ + ଇନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କାଳିଣୀ (ଦେଖ)
Kīlinī Kīlanī (See)

କାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କାଳନ)—୧ । ଘର ଭିତରୁ ଦ୍ୱାର ରୁନ୍ଧ କରିବା—1. To bolt a door from inside.
Kīlibā
ଖାଲାଦେଓୟା ମଁ ଭ ଭରରେ ଢାଙ୍ଗ ଗାଡ ପକାଇଲି ।
କୀଲନା ପଳାଇଯୋଡ଼ନ. ଇମାଣଅଠଗୁଣ ।

୨ । ଦେବତ୍ମକୁ ଔଷଧ ବା ମନ୍ତ୍ରାଦ ଦ୍ୱାରା ଶତ୍ରୁ ଆକ୍ରମଣରୁ ବା ଭୂତପ୍ରେତାଦଙ୍କ ଠାରୁ ବା ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଭାବରୁ ରକ୍ଷା କରିବା; ଦେବତ୍ମକୁ ଅକାଟ୍ୟ କରିବା—
2. To make one's body invulnerable against the attack of enemies and evil spirits or incantations by using charms.

୩ । ଦୁଷ୍ଟ ଭୂତପ୍ରେତ ଓ ବ୍ୟାଘ୍ର ସର୍ପାଦଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରବଳରେ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ରୁନ୍ଧ କରିବା—
3. To confine evil spirits, tiger, snake etc to one place by means of charms.

୪ । ଲେଖା ଦୋଇଥିବା ଅକ୍ଷରାଦର ମଧ୍ୟଦେଇ ଗାର ଟାଣିବା; ଲେଖା ଆଦକୁ କାଟିଦେବା—4. To score through; to erase.

୫ । କାଲା ମାରିବା—5. To impale or stake a pin or pole.

କାଶ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ = ବାୟୁ + ଅପଭ୍ୟାର୍ଥରେ. ଇ = କି; କ = ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱମାନ + ଈଶ)—୧ । ବାନର—1. Monkey.

ବଲଗୁଁ ବେ ଦଶ ଶିଶୁ, ବଡ଼ ଉମ୍ବେ ଦୋଳେ ପଶୁଁ ।
ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୨ । ପକ୍ଷୀ—2. Bird.

୩ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—3. The sun.

ସଂ. ବିଣ.—ଉବସ୍ତ୍ର; ଉଲଙ୍ଗ; ଲଙ୍ଗଳା—Naked.

କାସା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା; କାସା)—ଖାସା; ଥଳି; ଝୋଲଡା—
Kīsā Bag; wallet.
ଥଳୀ
କାସା

କୁ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଶବ୍ଦ କରିବା—
Ku (root) To make a sound.

କୁ—ସଂ. ବ. (କୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Ku ପୃଥିବୀ—The Earth.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ୱ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୠ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ନ୍ଦ

ସଂ. ଅବ୍ୟୟ—୧ । ଦୋଷ—1. Fault; guilt.

୨ । ଅମଙ୍ଗଳ—2. Adversity.

୩ । ମନ୍ଦ—3. Bad.

୪ । କୁତ୍ସିତ—4. Ugly.

୫ । ନିନ୍ଦା—5. Blame.

ସଂ. ବିଣ.—୧ । ଅଯୋଗ୍ୟ—1. Worthless.

୨ । ନିନ୍ଦନୀୟ—2. Blameworthy.

୩ । ମନ୍ଦ—3. Bad.

[ଦ୍ର—ଏହା ବିଶେଷ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—କୁଯୁଡ଼, କୁକାର୍ଯ୍ୟ ।]

ଗ୍ରା. ସର୍ବନାମ. ବିଣ.—କେଉଁ—What; which.

କେ ଦେ. ଅ.—୬ଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି ୧ ବଚନର ଚିହ୍ନ—To (the sign of inflection of the objective case.)

କାଳର କ୍ରୀଡ଼ା ଏ ଜଗତେ
କାଳକୁ କେବା ସାମରଥ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୧ । ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ; ଠାକୁ; ନିକଟକୁ—1. To; near. (ଯଥା—ମୁଁ ଘରକୁ ଯିବି ।)

୨ । ରେ—2. In.

(ଯଥା—ଝଙ୍କାକୁ ସେରେ ଘିଅ; ଏ କାଳକୁ ଏହା ଘଟିଲା ।)

୩ । ହେତ୍ୱର୍ଥରେ କ୍ରିୟା ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ) ଯୋଗୁଁ; ହେତୁରୁ-3. Owing to; for.

ଘୋନେ ଦସ୍ୟାଳୁ ପାପେ ଉସ୍ୟାଳୁ ହେଲୁ ଏତେ ଦଶା ।
ଦଶ୍ରଥ. ରାମାୟଣ ।

୪ । ନିମନ୍ତେ; ସକାଶେ; ପାଇଁ—4. For.

ଏହୁ କଥାକୁ, ନାଥା ପେଇ ତେଲ କଲୁକଭାରୁ । ଭଗ ।
ତୁହୁ ସ୍ନେହ ମନ ଜନ ତୋ ସଙ୍ଗରୁ କ ଭଜନ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବଂଶ. ଗୀତ ।

୫ । ଚତୁର୍ଥୀ ବିଭକ୍ତି ଏକବଚନରେ ଚିହ୍ନ—5. Case-ending for the 4th or dative case.

(ଯଥା—ଦରିଦ୍ରକୁ ଅନ୍ନ ଦିଅ ।)

କୁଅ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି. (ସଂ. କୂପ)—କୂଅ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kua (etc) Kūa etc (See)

କୁଅଁର—ଦେ. ବି ପୁଂ. (ସଂ. କୁମାର)—୧ । ଖଣ୍ଡାଏତ ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କ ବଂଶୋପାଧି—1. A family title of the Kshatriyas.

କୁଅର ୨ । ପୁତ୍ର—2. Son.

(କୁଅଁ ସ୍ୱ—ସ୍ୱୀ)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—କୁମାର; ଅବିବାହିତ ଯୁବକ—A bachelor.

ଗ୍ରାଦେ. (ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ)—ବି.—ରାଜାଙ୍କ ୨ୟ ପୁତ୍ରଙ୍କ ଉପାଧି—The title of the 2nd son of a Raja.

କୁଅଁଳ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—କୁଁଅଳ୍ (ଦେଖ)
Kuañl Kuñal (See)

କୁଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କାକ)—୧ । ବାସୁସ; କାକ—1. Crow.
Kuā

କାଗ [ଦ୍ର—ଏହା ଗ୍ରାମଠର ଶାଖାଶ୍ରସ୍ଥୀ ବର୍ଗର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ପକ୍ଷୀ । ଏହାର **କଉଆ** ବେକ ସରୁ, ଦେହ ଓ ପକ୍ଷ କୃଷ୍ଣ । କଥିତ ଅଛି ଯେ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟରେ ଥିବା ସମୟରେ ସୀତାଙ୍କ ଓଷ୍ଠକୁ ଏହି ପକ୍ଷୀ ମାଂସଲୋଭରେ ଖୁମ୍ପିଦେବାରୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅଭିଶାପରେ ଏ କଳା ବା ଟେରା ହୋଇଗଲା । ଏକ ଋଷି କାକରୂପ ଧରି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଖାଇ ଅମର ହୋଇଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ କାକମାନେ ବହୁକାଳ ବଞ୍ଚନ୍ତି ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୁଆ ପରି ଗୋଳମାଳ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—2. (figurative) A noisy person.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅଇଁଠା ଓ ଅମେଧ୍ୟ ଖାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି—3. (figurative) One who takes unclean food and leavings (like the crow).

୪ । (ସଂ. କୂପ, କୂପକ)—ତେଲକୁପ୍ପା; ଚର୍ମନିର୍ମିତ ତୈଳ-ପାତ୍ର; ଚର୍ମ ପିପ୍ପା—4 Leathern oil-can; hogshead.

କୁଆଁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୋମଲାଙ୍କୁର)—କଢ଼ା; ଗଛଆଦରୁ ବାହାରିବା ନୂଆ କୋମଳ ଶାଖା—New branch shooting out of a tree; sprout.
Kuāñ
ଗଜା

କିଲ୍ଲା ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. କୂପ; ତୁଳ; ହି. କୁଆଁ; ବଂ. କୁଆ)—କୂଅ—Well.

ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବି—ମାଟିନଦ ଲଗିଥିବା କୂଅ—Earthen ring-well.

ଦେ. ଅ—କୁଆଁକୁଆଁ (ଦେଖ)
Kuāñkuāñ (See)

କୁଆଁ କୁଆଁ—ଦେ ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)-ସଦ୍ୟୋଜାତ ଶିଶୁର କ୍ରନ୍ଦନ-ଧ୍ୱନି-
Kuāñkuāñ The crying sound of the new-born baby.
ଉଆଁ ଉଆଁ ।

ଚାଁ; ଚାଁଚାଁ କୁଆଁ କୁଆଁ ଧ୍ୱନି ଶୁଣି. ଉଠିଲେ ରକ୍ଷକ ଶ୍ରେଣୀ ।
ଦୀନବନ୍ଧୁ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କୁଆଁକୁଟା—ଦେ. ବି—ଦିଟିଦିଟା ଅବସ୍ଥା; ଲୋକଦୃଷ୍ଟା—
Kuāñkuṭā Public derision.

ଦେ. ବିଣ—ଦିଟିଦିଟା; ଲୋକଦୃଷ୍ଟା—Being the butt of public laughter or derision.

କୁଆଁତରା—ଗ୍ରା. ବି—କୁଆଡରା (ଦେଖ)
Kuāñtarā Kuātarā (See)

କୁଆଁଟାରା—ଦେ. ବି—କୁଆଡରା (ଦେଖ)
Kuāñtārā Kuātarā (See)

କୁଆଁର—ଦେ. ବି—୧ । ଅବିବାହିତ ଯୁବକ—
Kuāñra 1. Unmarried young man; a bachelor.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପରେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭିଧାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଖ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କୁଁଆର ୬ । କୁମାର—2. Male child.

କୁଁଆର ୩ । ଗମ୍ଭାରୀ (ଦେଖ)
3. Gambhārī (See)
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ଭୁଲ; ହି. କ୍ୱାର=ଆଶ୍ୱିନ ମାସ) ବ—କାର୍ତ୍ତିକମାସ—Month of Kārttika.
ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗାଈଗୋଠ—Cattle-pen.

କୁଆଁରପୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—କୁଆରପୁରିଆ (ଦେଖ)
Kuāñrapurḍiā Kuārapuriā (See)

କୁଆଁରପୁରିଆ—ଦେ. ବ—କୁଆରପୁରିଆ (ଦେଖ)
Kuāñrapuriā Kuārapuriā (See)

କୁଆଁର ପୂନଅଁ—ଦେ. ବ—କୁଆର ପୂନଅଁ (ଦେଖ)
Kuāñra pūniañ Kuāra pūniañ (See)

କୁଆଁର ପୂର୍ଣ୍ଣମୀ—ଦେ. ବ—କୁଆର ପୂନଅଁ (ଦେଖ)
Kuāñra pūrṇṇamī Kuāra pūniañ (See)
ଆଶ୍ୱିନମାସରେ ଏକ କୁଆଁରି ପଣ୍ଡିମି । ପ୍ରାବୀ. ଶ୍ରୀଗୁରୁରକୁଁଗୀତା ।

କୁଆଁରା—ପ୍ରାଦେ. (ବସୁର) ବଣ. ପୁଂ. (ଭୁଲ. ହି. କୁଁଆର୍)—
Kuāñrā ଅକୃତଦାର; ଅବିବାହିତ—Unmarried (male).

କୁଆଁରିଆ ଗାଈ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଯେଉଁ ଗାଈକୁ ଗଉଡ଼ି-
Kuāñriā gāī ଗୋଠରେ ଗୁଡ଼ି ଦିଆ ଯାଇ ଥାଏ—
A cow which has been entrusted to a cowherd to be tended along with his flock.

କୁଆଁରୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କୁମାରୀ)—
Kuāñrī ୧ । ଅବିବାହିତା କନ୍ୟା—
କୁଆଁରୀ 1. Maiden; virgin.
କୁଆଁରି ୨ । ଘିକୁଆଁରୀ (ଦେଖ)
2. Ghikuāñrī (See)
ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଅବିବାହିତା; ଅଣଓଡ଼ି (ବାଳିକା)—
Unmarried (girl).

କୁଆଁରୀ କନଆଁ—ପ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କୁମାରୀ କନ୍ୟା)—
Kuāñrī kaniañ ଅବିବାହିତା ବାଳିକା—
Maiden; unmarried girl.

କୁଆଁରୀ ଖରା—ଦେ. ବ. (ସଂ କୁମାର+ଖରକର)—
Kuāñrī kharā ନବୋଦିତ ସୂର୍ଯ୍ୟର କରଣ; କଅଁଳ ଖରା—
The tender rays of the morning sun.

କୁଆଁରୀ ଚାନ୍ଦ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁମାର+ଚନ୍ଦ୍ର)—
Kuāñrī chānda ୧ । ନବୋଦିତ କୁମାରପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ଚନ୍ଦ୍ର—
1. The newly risen full-moon of the Āświna Pūrṇṇimā.
୨ । ଗୁଡ଼ପଦାର ସ୍ତ୍ରୀଣ ଚନ୍ଦ୍ର—
2. The new moon.
୩ । କୁମାରପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପୂଜା ଦେଇଥିବା ନୈବେଦ୍ୟ—
3. The offerings made to the moon on the Āświna Pūrṇṇimā.

କୁଆଁରୀ ଜହ୍ନ—ଦେ. ବ—କୁଆଁରୀ ଚନ୍ଦ (୧।୨) (ଦେଖ)
Kuāñrī jahna Kuāñrī chānda (1.2) (See)

କୁଆଁରୀ ସୂତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁମାରୀ+ସୂତ୍ର)—
Kuāñrī sūtā ଅଷାଢ଼ିଆ ସୂତା; କୌତୁକ ସୂତ୍ର; କୁମାରୀ କାଟିଥିବା ସୂତା—Thread woven by a maid.

[ଦ୍ର—ଏହା ଜ୍ୱରାଦି କର୍ମରେ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ଏବଂ ଏହା ବଳା-ଯାଇ ବରକନ୍ୟାଙ୍କ ହାତ ଓ ବାହାରେ ବନ୍ଧାଯାଏ ।]

କୁଆଁରୀ ହାଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁମାରୀ+ଆ. ହର୍ଡ୍ଡା)—
Kuāñrī hārḍa ଅବିବାହିତା କନ୍ୟାର ହାତର ଅସ୍ଥି—
The bone of the hand of a virgin, said to be efficacious in magical performances and used by magicians and charmers.

[ଦ୍ର—ଏହି ହାଡ଼କୁ ମନ୍ତ୍ରପୂତ କରି ଗୁଣିଆମାନେ ଗାରୁଡ଼ି ବିଦ୍ୟା-ସାଧନରେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

କୁଆଁରୋ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ପୁଂ. (ସଂ. କୁମାର; ଭୁଲ. ହିନ୍ଦୀ କୁଆଁର୍)—କୁମାର, ଅବିବାହିତ ବାଳକ—
Kuāñro Bachelor.

କୁଆକୁଟା—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—କୁଆଁକୁଟା (ଦେଖ)
Kuākuṭā Kuāñkuṭā (See)

କୁଆକେନ୍ଦା—ଦେ. ବ—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Kuākendā A kind of tree; Curculigo
ତାଳୁରା (Haines)
ମୁସାଲିକଲ, ମୁସର [ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ବଡ଼ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହାର ମୂଳ ଦ୍ୱଲଦ୍ୱଆ ।]

କୁଆଁକେନ୍ଦୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାକେନ୍ଦୁ; ଏ ଗଛ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଥିବାରୁ)—
Kuākendu ଡମାଳ ବର୍ଣ୍ଣର ଧୂସର୍‌କେନ୍ଦୁ; ମାକଡ଼ି-
ସଂ. ନାମ – କାକେନ୍ଦୁ; କେନ୍ଦୁ—A tree and its fruit;
କୁଲକ; କାକପୀଲୁକ; Diospyros Tomentosa; Ebony.
କାକଉନ୍ଦୁକ [ଦ୍ର—ଏହା କେନ୍ଦୁଜାତୀୟ ଗଛ ।
ମାକଡ଼ାଗାବ ଏହାର ମଞ୍ଜି ଗାଢ଼କୃଷ୍ଣ ଅବଲୁସ୍‌କାଠ ।
କାକତେଂଦୁ, ମକରତେଂଦୁଆ ଏହା ନବଡ଼ଯତ୍ନ ଓ ଚରଶ୍ୟାମଳ
ମ. କାକଟେଂଦୁଣୀ ବୃକ୍ଷ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ କାଳରେ ଏହାର ଫଳ
ଗୁ. କାକଟଂବରବୋ ପାଚେ ଓ ମିଠା ଲାଗେ । କଞ୍ଚା ଫଳର
ଡେ. ଡମିକ; ଡା.ଡୁମିକ ଅଠା ଚୂନ ମସଲ୍ଲାଆଦରେ ଦିଆଯାଏ ।
ଓ କଞ୍ଚାଫଳର ସିଝାପାଣି ଜାଲରେ କଷ ଦିଆଯାଏ । ଏହା କଷାୟୁ-ମଧୁର, ଶ୍ଲେଷ୍ମବର୍ଦ୍ଧକ, ବାତପିତ୍ତଜ ବ୍ୟାଧିନାଶକ, ବମନ ନିବାରକ ଓ ଶୀତଳକର ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ୄ

କୁଆଗାଧୁଆ - ଦେ. ବ—କାକସ୍ନନ; କୁଆ ଗାଧୋଇବା ପରି ସାମାନ୍ୟ ସ୍ନନ—A slight or nominal bath like that of crows.

କୁଆଛୁଆ – ଦେ. ବଣ—ବାରମ୍ବାର ଗୁରୁତର ଆଘାତରେ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ — Overwhelmed with beating.

(ଯଥା—ବୃଥାରେ ତାକୁ ମାଡ଼ମାର କୁଆଛୁଆ କରି ପକାଇଲ କାହିଁକି ?)

କୁଆଛୁଆ ଉଡ଼ାଇ ଦେବା—ଦେ. କି—ଉତ୍ତେଜିତ ପରିମାଣରେ ବେତାଦି ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରିବା— Kuāchhuā urḍāi debā To strike a person repeatedly with cane or stick.

କୁଆଛୁଆ ଉଡ଼ିଯିବା—ଦେ. ବ—ଗୁରୁତର ପ୍ରହାର— Kuāchhuā urḍijibā A very severe thrashing.

କୁଆଛୁଆ କରିବା – ଦେ. କି — କୁଆଛୁଆ ଉଡ଼ାଇ ଦେବା (ଦେଖ) Kuāchhuā karibā Kuāchhuā urḍāi debā (See)

କୁଆଜରି – ଦେ. ବି (ସଂ. କାକ + ଜଙ୍ଘା)—ବରଗଛ ଜାତୀୟ ବୃହତ୍ ବୃକ୍ଷ ବିଶେଷ; ପ୍ଲକ୍ଷ—A large tree; Ficus Infectoria (Haines); Waved-leaf fig tree.

Kuājari
ସଂ. ନାମ ପ୍ଲକ୍ଷ, ଜଙ୍ଘା, ପର୍କଟୀ, ପର୍କଟୀ, ଶୃଙ୍ଗୁଦର୍ଶନା
ତେ. ଗଙ୍ଗରୟୁବୁ
ତା. ପୋର୍ଶଗତ୍ତ
ମ ପିମ୍ପଳୀ
ଗୁ. ପାପଡ଼ୀ
ପାକୁଡ଼, ପାକର, ପିଲଠନ

[ଦ୍ର—ଏ ଗଛରୁ ବରଗଛ ପରି ଓଲୋଳ ପଡ଼େ; ଏହା ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଗଛଠାରୁ ଛୋଟ; ଶାଖା କୋମଳ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ଲୋମଯୁକ୍ତ; ପତ୍ରର ଅଗ୍ରଭାଗ ପତ୍ର ପରି ଲାଞ୍ଜ ନାହିଁ; ଫଳ ମଟର ପରି ଛୋଟ ଓ ପାଚିଲେ ଧଳା ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା କଷାୟରସ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ; ଏହା ବ୍ରଣ, ଯୋନଦୋଷ, ଦାହ, ପିତ୍ତ, କଫ, ରକ୍ତଦୋଷ, ଶୋଥ ଓ ରକ୍ତପିତ୍ତନାଶକ । ଏହାର ଫଳକୁ କୁଆମାନେ ଖାଆନ୍ତି ।]

କୁଆଡ଼ —ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. କଂ ଓ ଅର୍ବ)—
Kuārda
କୋନଦିଗ, କୋଉଁ
କିସଓର, କହାଁ

୧ । କେଉଁ ଆଡ଼; କେଉଁ ଦଗ— 1 Which side or direction.
୨ । ଅନିଶ୍ଚିତ ଦଗ ବା ଦେଶ— 2. Uncertain side or country.
୩ । କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳ ବା ଦେଶ— 3. Which country.

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦର ୨ୟା ବଭକ୍ତିରେ କୁଆଡ଼କୁ, ୫ମୀରେ କୁଆଡ଼ୁ; କୁଆଡ଼ରୁ, ୬ଷ୍ଠୀରେ କୁଆଡ଼ର, ୭ମୀରେ କୁଆଡ଼େ ଯଦମାନ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।]

ଗ୍ରା ବଣ—କୁଆଡ଼କା (ଦେଖ) Kuārdikā (See)

କୁଆଡ଼କା —ଗ୍ରା. ବଣ – କୁଆଡ଼କା (ଦେଖ) Kuārdakā Kuārdikā (See)

କୁଆଡ଼କାର—ଗ୍ରା. ବଣ—କୁଆଡ଼କା (ଦେଖ) Kuārdakāra Kuārdikā (See)

କୁଆଡ଼କା ଗ୍ରା. ବଣ—
Kuārdikā
କୋଥାକାର
କହାଁକା

୧ । କେଉଁଆଡ଼ର; କେଉଁ ଦଗର— 1. Of what side.
୨ । କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳର—2. Of what country.
୩ । କାହିଁଅଇଲା; ଅପରିଚିତ; ଅଜ୍ଞାତକୁଳଶୀଳ — 3. Strange; of unknown antecedents.
୪ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ—4. Wonderful.
୫ । ଅଶ୍ରୁତପୂର୍ବ—5. Unheard of.

କୁଆଡ଼କାର—ଗ୍ରା. ବଣ—କୁଆଡ଼କା (ଦେଖ) Kuārdikāra Kuārdikā (See)

କୁଆଡ଼କି—ଗ୍ରା. ଅ—୧ । କେଉଁ ଦଗକୁ— 1. To which direction.
୨ । କେଉଁଠାକୁ—2. Where; to which place.

କୁଆଡ଼ୁ—ଦେ. ଅ—୧ । କେଉଁଆଡ଼ୁ; କେଉଁ ଦଗରୁ— Kuārdu 1. From which side.
କୋନଦିଗଥିକେ; କୁତ୍‌ଥିକେ
କହାଁସେ

୨ । କୌଣସି କାରଣରୁ— 2. For some reason or other.
(ଯଥା—କୁଆଡ଼ୁ କମ୍ପିଚି ତାର ଅଙ୍ଗାଣ୍ଡି ହୋଇଗଲା ।)
୩ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) କାହିଁକି, କଦ୍ହେଉରୁ ?— 3. (Interrogative) Why ?
୪ । କେଉଁଠାରୁ ?—4. Whence ?

କୁଆଡ଼େ —ଦେ. ଅ— ୧ । କେଉଁ ଦଗରେ— Kuārde 1. In what direction.
କୋନଦିଗେ; କୋଥାୟ
କହାଁ

୨ । କେଉଁ ଦଗକୁ— 2. To what direction; where.
୩ । (ଅନୁମାନାର୍ଥକ) କେଜାଣି; ମୁଁ ଅନୁମାନ କରୁଛି; ମୁଁ ଶୁଣୁଛି- 3. (Used in supposition) I hear; meseems; I trow.
(ଯଥା—ସେ କୁଆଡ଼େ ପୁରୀସହରକୁ ଆସିଥିଲେ ।)
୪ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) କ—4. What; is it ?
(ଯଥା—ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଆପଣଙ୍କର ନିନ୍ଦା କରିଥିଲି ?)
୫ । କାହିଁକି; କଦ୍ହେତୁ—5. Why.
୬ । କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ—6. In what place.
୭ । କେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ—7. To what place.

କୁଆତର—ଦେ. ବି. (ସଂ. କାବ୍ୟତାର)—ପ୍ରଭାତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ରାତ୍ରି ଏକ ପ୍ରହର ଥାଇ ଯେଉଁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଜ୍ୟୋତିଷ୍କ ପୂର୍ବଦଗରେ ଉଦିତ ହୁଏ; ଶୁକ୍ରଗ୍ରହ (ଶୁକ୍ର ତଲେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)—The morning star: Venus.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନ୍ୟ। ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନ୍ୟ। ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାନ୍ୟାସ୍ତ୍ର ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଅଭିଧାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାନ୍ୟାସ୍ତ୍ର ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ **'ଅଙ୍କା'** ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବଡ଼'ଦେଖିବେ।

କୁଆତାର୍—ଦେ. ବ—କୁଆତର୍ (ଦେଖ)—
Kuātārā Kuātarā (See)

କାଠଯୋଡ଼-ଶୁକ୍ର-ଖିକଡା-ଶସ୍ୟନ
ଭେଦ କୁଆତାର ମଣ୍ଡଳେ କରେନ—ଭ୍ରଧାନାଥ, ନଉକେଶ୍ୱର ।

[ଦ୍ର—ଏହା ପ୍ରକୃତରେ ତାର୍ ବା ନକ୍ଷତ୍ର ନୁହେଁ; ଏହା ଗୋଟିଏ ଗ୍ରହ । କେତେକ ଦିନ ଯାଏର ପୂର୍ବରୁ ପୂର୍ବଦିଗରେ ଓ କେତେକ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ପଶ୍ଚିମଦିଗରେ ଦେଖାଯାଏ ।]

କୁଆପଥର—ଦେ. ବ. (ସଂ. କରକା ଓ ପ୍ରସ୍ତର)—ବର୍ଷୋପଳ; ମେଘରୁ ପଡ଼ିବା ଗୋଟାକିଆ ବରଫ ବା ଘନୀଭୂତ ଜଳ—Hailstone.
Kuāpathara
ଆଲୁଅ ବଡ଼ ବଡ଼ କୁଆପଥର ଉପରେ ପଡ଼ୁ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କୁଆବାବୁର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
Kuābāburi ୧ । ଗନ୍ଧତୁଲସୀଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୁଳ୍ମ ବିଶେଷ—
ଗୁୟାବାବଲା 1. A small herbaceous plant.
ଗନ୍ଧବବୁଲ ୨ । ବାବୁଳଜାତୀୟ ବୃକ୍ଷ—
2. Acacia Farnesiana; Spongetree; Mimosa.

[ଦ୍ର—ଏହାର ସୁଗନ୍ଧ ଦଲଦଆ ଫୁଲରୁ ଏକପ୍ରକାର ସୁବାସ ଦ୍ରବ୍ୟ Cassie perfume ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।]

କୁଆବୁଆ—ଦେ. ବଗ—୧ । ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ; ବ୍ୟଗ୍ରବ୍ୟସ୍ତ—
Kuābuā 1. Much troubled; afflicted.

ଫେରିଥିବି ସସାରକୁ ହୁଏ କୁଆବୁଆ—ଜଦକଶୋର. ନର୍ଜରଣା ।
୨ । ଆଶ୍ରୟଶୂନ୍ୟ—2. Helpless; shelterless.
୩ । ଦୁଃଖଜର୍ଜରିତ; ଅତି ଦୁଃଖିତ—3. Aggrieved.
ସେ ମୋତେ କଦାଇଲେ କରୁଣ କୁଆବୁଆ—ଟାଣାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁରୁଣ ।
୪ । ଅସ୍ଥିର—4. Unsettled; restless.
ତାହା ସଙ୍ଗେ ସେତେ ଟାଣ୍ଡର କରଇ
ତେଇକ ହୁଅଇ କୁଆବୁଆ ରେ—ସଙ୍ଗୀତ ।

କୁଆମଇତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାକମଦ୍ଦ) —ବମ୍ବାଜାତୀୟ ଲତା ଓ ତାହାର ଫଳବିଶେଷ—
Kuāmaitā A kind of kitchen-fruit and its creeper;Tricosanthes Cucumerine; Cephalandra Indica (Kirtikar)
ସଂ. ଘର୍ଷ୍ୟାସୃ—କାକ୍ଷାକ; ଆଖୁବଷ; ଦେବଜାଲି କୁଁଦରି; ତେଲ୍‌କୁଁଚା
ଭିମ୍ବ; କାନ୍ଦୁରିକିବେଲ
କୁଆମଇତା ଅତି ଫଳ ଯେ ପୋଖର
ଗାଈରେ ଏହା ନ ବାଡ଼ିବ ଉଷ୍ଟବାଳ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ଅନୁଶାସନ ।

[ଦ୍ର—ଏ ଲତା ପୋଖଲତା ପରି । ମାତ୍ର ଅଣ୍ଡିରା ଭେଦରେ ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଏହାର ଫଳ ପୋଖଲ ପରି ଏବଂ ଲୋକେ ଏହାକୁ ତରକାରି କରନ୍ତି । କେତେ ଜାତୀୟ କୁଆମଇତା ତାରା ପିତା ।]

କୁଆରପୁଡ଼ିଆ— ଦେ. ବ—କୁଆରପୁରିଆ (ଦେଖ)
Kuārapurdiā Kuārapuriā (See)

କୁଆରପୁରିଆ— ଦେ ବ—ଏକଜାତୀୟ ଦଲଦା; ଦେଶୀ ଦଲଦା; ଗଡ଼ଜାତର ଅନୁଗୁଳ, କନ୍ଧମାଳ ଓ କୁଆଁରପୁର ପ୍ରଭୃତି ଅଞ୍ଚଳରେ ଜନ୍ମିବା ଦଲଦା—A kind of country turmeric.
Kuārapuriā
କୁଆଁରପୁରିଆ
[ଦ୍ର—ଏ ଦଲଦା ପାଞ୍ଚ ବରଷରେ ଥରେ ଖେତରୁ ତୋଳା ଯାଏ । ଏହାର ମୂଳ ଓ ପତ୍ର ଲମ୍ବା । ଏ ଖେତରେ ମଇଁଷିଚୋବର ଖତ ଦିଆଯାଏ । ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

କୁଆର ପୂନ୍ୟଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁମାର=କାର୍ତ୍ତିକେୟ + ପୂର୍ଣ୍ଣିମା) —
Kuāra pūniañ ଆଶ୍ୱିନମାସର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—The full moon of the month of Āswina in which children worship the rising full moon.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ କୁମାର କୁମାରୀମାନଙ୍କର ଉତ୍ସବ ଓ ଗୃନ୍ଦପୂଜା ହୁଏ । ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପୂଜା ହୋଇଥିବା ଭୋଗକୁ 'ଗୃନ୍ଦ' ବୋଲାଯାଏ । କୁମାର କୁମାରୀମାନେ ପରସ୍ପର ପାଟିକୁ 'ଗୃନ୍ଦ' ଦିଆ-ଦେଇ ଦୋଇ 'ଗୃନ୍ଦ' ମିଳିତା ବସନ୍ତ ଏବଂ ପରସ୍ପର ନାମ ଧରି ନ ଡାକି 'ଗୃନ୍ଦ' ବୋଲି ଡକାଡାକି ହୁଅନ୍ତି ।]

କୁଆଶା—ଦେ. ବ. (କୁ + ଆଶା)—ଦୁରାଶା; ଦୁରାକାଙ୍କ୍ଷା—
Kuāśā Vain hope.
ଗ୍ରାଦେ. ବ. (ମେଦନୀପୁର) (ସଂ. କୁଜ୍ଝଟିକା; ଭୁଲ; ବ. କୋଯାଶା; ହି. କୁହାସା)—କୁହୁଡ଼ି—Fog; frost.

କୁଆଶାଗୁଣା—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଦର୍ଭର; କାକ + ଶକୁନ) —ଦଗ୍ଧ ବା ପ୍ରୋଥିତ
Kuāśāguṇā ନ ଦେବା ଶବକୁ ବେଢ଼ିବା କୁଆ ଓ ଶାଗୁଣାଗଣ—Crows and vultures coming to a carcass which has not been interred nor burnt.

କୁଆସାପ—ଗ୍ରାଦେ. (ହଦୋଲ) ବ—ଦୁଧିଆ ବୋଡ଼ା (ଦେଖ)
Kuāsāpa Dudhiā bordā (See)

କୁଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ମେଦନୀପୁର) ବ—୧ । ଦଧିଭାଣ୍ଡ—
Kui 1. The pot for curd.
୨ । କୋଇ; ବଣିଆମାନଙ୍କ ଧାଉ ଆଉଟିବା ପାତ୍ର—
2. Goldsmith's crucible.
ଦେ. ବ—କନ୍ଧମାନଙ୍କ ମାତୃ ଭାଷା—
Kui; the mother-tongue of the Kandhas.

[ଦ୍ର—ଏ ଭାଷାର ଲିଖିତ ଆକାର ନ ଥିବାରୁ ଏହା ଇଂରାଜ ଓ ଓଡ଼ିଆଭାଷା ସାହାଯ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷା କରାଯାଏ । ଓଡ଼ିଶାର କନ୍ଧମାନେ ବଦ୍ୟାଳୟରେ ଓଡ଼ିଆଭାଷା ଶିକ୍ଷା କରୁଅଛନ୍ତି ।]

କୁଇଁ କୁଇଁ ହେବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—(ପୋଷା କୁକୁର ପ୍ରଭୃ Kuiñ kuiñ hebā ପଛରେ ଓ ଉଦ୍ଦ୍ୟ ପ୍ରଭୃ ପଛରେ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଧ୍ୱନି କରି ଗୋଡ଼ାଇଲା ପରି) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଦାସତ୍ୱ ସ୍ୱୀକାର କରିବା—To slavishly cringe before a person.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ତ

କୁଇଁର୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Kuiñch Kuñcha (See)

କୁଇନାଇନ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ. କ୍ୱିନାଇନ୍) ବ—ବଦେଶାଗତ ସିଙ୍କୋନା ଗଛ ବଲ୍କଲରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଜ୍ୱରନାଶକ ଏକପ୍ରକାର ଅତି ପିତା ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଧଳା ଗୁଣ୍ଡା—Quinine.
Kuināin
କୁନେନ ସିଙ୍କୋନା (ଦେଖ)
Siṅkonā (See)

କୁଇନିନ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ—କୁଇନାଇନ୍ (ଦେଖ)
Kuinin Kuināin (See)

କୁଇନ୍ତା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କୁନ୍ତୀ)—
Kuintā ପଣ୍ଡୁରାଜାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ କୁନ୍ତୀ; ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ମାତା—
Kuntī; the wife of Paṇḍu.

ଅଗସ୍ତି ବୋଇଲେ ଶୁଣ ଗୋ ଦେବ କୁଇନ୍ତେ
ଦୁବ୍ବାସାଙ୍କ ମହାମନ୍ତ୍ର ଅଛ ଭବ ହସ୍ତେ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଅଦ ।

କୁଇନ୍ଦ୍ରି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ)—କୁତ୍ସିତ ଲିଙ୍ଗ; ଦୋଷଯୁକ୍ତ ପାପାସକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ—An ugly or
କୁଇନ୍ଦ୍ରୀ sinning male generative organ; male organ of a sinful person.

କୁଇଲ୍‌ପେନ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ. କ୍ୱିଲ୍ = ପକ୍ଷୀଙ୍କ ପର + ପେନ୍ = କଲମ)
Kuilpen ବ.—ମୟୂର ଓ ହଂସ ଆଦ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ଠାରୁ ଝଡ଼ିବା ପରର
କୁଇଲ କଲମ; ପର କଲମ—Quill-pen.
परका कलम
ଷ୍ଟୀଲ ପେନ୍ = ଲୁହା କଲମ
ଗୁଜ୍‌ପେନ୍ = କଲମ ବା ଶରକାଣ୍ଡ କଲମ } ବପସ୍ତ

[ଦ୍ର—ମୟୂର, ହଂସ ଓ ଶାଗୁଣାଆଦ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ପରର ଅଗପାଖ ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ ଓ ମୂଳପାଖରେ ମନୁଷ୍ୟ ହାତର ନଖ ପର ଝାଣୁଆ ଓ ପତଳା ଫମ୍ପା ନଳ ଥାଏ । ସେହି ଫମ୍ପା ନଳକୁ ସତ୍ପୂର୍ବକ ଛୁରି ବା କଲମଚଗ୍‌ଶ୍ରରେ ଚେରଛେଇ କରି କାଢ଼ି ସେଥିରୁ ସରୁ ଜଭ ବାହାର କରିଯାଏ ଓ ସେ ଜଭର ଅଗକୁ ସମାନ୍ୟରେ ଚରି ଦେଇ ତାକୁ ମୁନଆଁ କରିଯାଏ । ସେହି ମୁନକୁ କାଳରେ ବୁଡ଼ାଇ ଲୋକେ ତହିଁଦ୍ୱାରା କାଗଜଆଦ ଉପରେ ଲେଖନ୍ତି । ଲେଖି ଲେଖି ସେ ମୁନ ଦବ୍ରୁଡ଼ା ହୋଇଗଲେ ପୁଣି କଲମଚଗ୍‌ଶ୍ରରେ ସେ ମୁନକୁ ବନାଇ ଦେଲେ ତହିଁରେ ଲେଖାଯାଏ । ଲେଖକର ଲେଖିବା ସ୍ୱତ ଅନୁସାରେ ଏ ମୁନକୁ ସରୁ ବା ମୋଟ କରି ଚଳା ଯାଇପାରେ । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ପରର ନଖମୟ ଅଂଶକୁ ୧୦।୧୨ ଥର 'କଢ' କରିଯାଇ ପାରେ । କୁଆ ଆଦ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜାତର ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ପରରେ ମଧ୍ୟ ସରୁଆ ନଳ ଥାଏ; ସେହି ପରରୁ ଖୁବ୍ ସରୁମୁନଯୁକ୍ତ କଲମ ହୁଏ ଓ ସେ ସରୁ କଲମରେ ନକ୍ସା ଆଦରେ ଲେଖାଯିବା ସରୁ ଓ ଶ୍ଲେଟ ଅକ୍ଷର ଲେଖାଯାଏ । କଲମ ପର ଜଭ ଥିବା ଲୁହାପାତ୍ରଆକୁ ନବ୍ ବା ଷ୍ଟୀଲ୍‌ପେନ୍ ବୋଲାଯାଏ; ନବ୍ କୁଇଲ୍‌ପେନ୍ ଅପେକ୍ଷା ବେଶିଦିନ ସ୍ଥାୟୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଆପଣା ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ସରୁ ବା ମୋଟ କରିଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ ଓ ତାହା ଦବ୍ରୁଡ଼ା ହୋଇଗଲେ ତାହା ଦ୍ୱାରା ଆଉ ଲେଖା କାମ ଚଳି ପାରେ ନାହିଁ ।]

କୁଇଲେର୍ ଶାଗ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର. ବ.—ଏକ ପ୍ରକାର ଗଛ—
Kuiler śāg A kind of tree whose leaves are cooked and eaten.

[ଦ୍ର—ଏ ଗଛର ପତ୍ର ପିଠୁଡ଼ିପତ୍ର ପରି ବଡ଼ ହୁଏ । ଏହାର କୋମଳ ପତ୍ରକୁ ଶାଗ ପରି ରନ୍ଧି ଖାଆନ୍ତି ।]

କୁଉ—ଗ୍ରା. ସର୍ବନାମ. ବଣ.—(ଫ୍ର. କମ୍)—କେଉଁ—
Kuu What; which.
କୁଉଁ ଦେ. ଅ.—କୁଉଁ କୁଉଁ (ଦେଖ)
କୁଉଁ; କୁକ Kuu Kuu (See)

ତା ଉଝେ ବଝି ଶାଗେ ପଞ୍ଚମ ଲଉଡ଼ ।
ତାଳ ପିଟ 'କୁଉଁ' ସ୍ୱନେ ଉମେ ବଶ୍ୱତର୍ । ଜଦ୍ଦକଶୋର. ଜର୍ଜରଗୀ ।

କୁଉଁକୁଉଁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । କେଭେଗ୍, ବେଦ୍ୱେଲ୍ଲ ଆଦ
Kuuñ kuuñ ତାରଯୁକ୍ତ ବାଦ୍ୟର ଘର୍ଷଣଜନିତ ମଧୁର ଧାଗ୍‌ବାହ୍ୟିକ ଶବ୍ଦ—1. The sweet creaking sound produced by friction on the strings of stringed instruments.

୨ । ଘୋଷା କୁକୁର ପ୍ରଭୁ ନକଟରେ ସ୍ନେହ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ କରିବା କୁଁ କୁଁ ଶବ୍ଦ—2 The sound made by a dog in showing affectionate attachment to its master.

କୁଉକୁଉ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ସଂ. କୂ ଧାତୁ = ରବ କରିବା);
Kuu Kuu ଭୁଲ. ଇଂ. କୂ=ରବ କରିବା)—କୋଇଲିର ଡାକ;
କୁହୁ ରବ—The call of the cuckoo.

କୁଉଠା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା.—କେଉଁଠା (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Kuuṭhā etc Keuñṭhā etc. (See)

କୁଁ—ଦେ. ଅ.—କୁଉଁ କୁଉଁ (ଦେଖ)
Kuñ Kuuñ kuuñ (See)

କୁଁଅଳ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବଣ.—(ସଂ. କୋମଳ)—
Kuñal କୋମଳ; ନରମ—Soft.

କୁଁଆଁ—ଦେ. ବ.—କୁଆଁ (ଦେଖ)
Kuñāñ Kuāñ (See)
ଦେ. ଅ.—କୁଆଁ କୁଆଁ (ଦେଖ)
Kuāñ kuāñ (See)

କୁଁକୁଁ—ଦେ. ଅ.—କୁଉଁ କୁଉଁ (ଦେଖ)
Kuñ kuñ Kuuñ kuuñ (See)

କୁଁରକ—ପ୍ରାଦେ.(ମେଦନୀପୁର)ବ. (ଭୁଲ.ବ.କୁଁରକ; ହି କୁରହ;ସଂ.କାମ
Kuñchki ବଞ୍ଚଣ)—କୋଡ଼ିଗାଣ—Hip-joint; the joint between the thigh and pelvis.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାସ୍ଥାନେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଂଶୀ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଶି' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗନା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

କୁକ୍ (ଧାତୁ)— ସଂ.—୧ । ନିର୍ଗତ ହେବା—
Kuk (root) 1. To come out.
୨ । ଗ୍ରହଣ କରିବା—2. To take; to accept.

କୁକ୍ରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବି. (ସଂ. କୁକ୍କୁଟ; ହି. କୁକ୍ଡ଼ୁ)—
Kukrā କୁକୁଡ଼ା; କୁକ୍କୁଟ—Cock.

କୁକନ୍ଦା—ଗ୍ରାଦେ. (କଳାହାଣ୍ଡି) ବି—ବନ୍ୟଉରୁବିଶେଷ—
Kukandā A kind of wild tree; Pancratium Verecundum (Haines).

କୁକର—ବୈଦେ. (ଇଂ. କୂକର୍) ବି—ଭାତ ଆଦି ରନ୍ଧିବା ପାଇଁ ଚୁଲି ଥିବା ବାକ୍ସବିଶେଷ; କଳଚୁଲି—
କୁକର A cooker; a movable stove.
कूकर

କୁକର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁ+କର)—ହାତକେମ୍ପା; (କୁକରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
Kukara କେମ୍ପାହାତବିଶିଷ୍ଟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person) Having a crooked hand.

କୁକର୍ମ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧାରୟ; କୁ+କର୍ମ)—ପାପ; ପାପାଚରଣ; ଗର୍ହିତକାର୍ଯ୍ୟ—Sin; misdeed.
Kukarma

କୁକର୍ମବେଦ—ଦେ. ବି—କୁକୁରବେଦ (ଦେଖ)
Kukarmabedi Kukurabedi (See)

କୁକାଠିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । କୁତ୍ସିତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Kukāṭhiā ୨ । ନୀଚ—2. Mean.
୩ । ଅସମ୍ମାନିତ—3. Dishonoured.
୪ । ଅମାନଆଁ—4. Disobedient.

କୁକାପ— ଦେ. ବିଣ—କୁତ୍ସିତ (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—
Kukāpa Ugly.

କୁକି— ଦେ. ବି—୧ । ଆସାମଦେଶସ୍ଥ ପାବ୍ୱତ୍ୟଜାତିବିଶେଷ—
Kuki 1. A wild tribe of the Assam hills.
କୁକୀ ୨ । ଆସାମଦେଶସ୍ଥ କୁକି ନାମଧାରୀ ଜାତିର ଭାଷା—
कूकी 2. The language spoken by the Kuki people of the Assam hills.

କୁକିଚନ୍— ଦେ. ବି—କୁକି ୨. (ଦେଖ)
Kukichin Kuki 2. (See)

କୁକୁ— ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)— କୁକୁଡ଼ାର ଡାକ—
Kuku Crowing of a cock.

କୁକୁଟବ୍ରତ ସଂ. ବି. (ସଂ. କୁକ୍କୁଟବ୍ରତ)—ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳସପ୍ତମୀ ଦିନ
Kukuṭabrata ଶିବପାର୍ବତୀଙ୍କ ପୂଜା ଓ ଉପବାସରୂପ ବ୍ରତ—
A religious fast observed on the 7th day of the light fortnight of the month of Bhādra in which Śiba and Pārbatī are worshipped.
[ଦ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସନ୍ତାନଲାଭ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏ ବ୍ରତ କରନ୍ତି । ଏଥିରେ ମହାଦେବଙ୍କୁ ଆରାଧନା କରାଯାଏ; ଏଦିନ ମଧ୍ୟ ଲଳିତା ସପ୍ତମୀ ବ୍ରତ ହୁଏ ।]

କୁକୁଡ଼—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବି—କୁକୁର—
Kukurḍa Dog.

କୁକୁଡ଼ା—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୁକ୍କୁଟ)—ମୁରଗୀ; କୁକ୍କୁଟ—
Kukurḍā Fowl; cock.
କୁଁକଡ଼ା; କୁକଡ଼ା; ମୁରଗ [ଦ୍ର—ଦୁଇ ପ୍ରକାର କୁକୁଡ଼ା ଦେଖାଯାନ୍ତି, ଯଥା—ଗୃହପାଳିତ କୁକୁଡ଼ା—Fowl; Gallus; ବନ୍ୟ = ବଣକୁକୁଡ଼ା —Gallus Ferrugineus or Phasianus Gallus; ଅଣ୍ଡିରା କୁକୁଡ଼ାକୁ ଗଞ୍ଜା ବୋଲ୍ଲଯାଏ ।]
मूर्गा
ତେ. କୋଡି
ମ. କୋମ୍‌ଡ଼ା

କୁକୁଡ଼ାଅଣ୍ଡା—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୁକ୍କୁଟାଣ୍ଡ)—କୁକ୍କୁଟୀର ଡିମ୍ବ—
Kukurḍāaṇḍā Hen's egg.
ମୁରଗେରଡିମ
मूर्गीकाअण्डा

କୁକୁଡ଼ାଅଣ୍ଡା ଭଲିଆ—ଦେ. ବିଣ—(କୁକୁଡ଼ା ଡିମ୍ବର ଖୋଲ ଭଳି) ଅତି ପତଳା ଓ ଭଙ୍ଗପ୍ରବଣ—
Kukurḍāaṇḍā bhaliā Slender and fragile (like the shell of an egg).

କୁକୁଡ଼ାଜଟ—ଦେ. ବି—ଈଷତ୍ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଧାନ୍ୟବିଶେଷ—
Kukurḍājaṭa 1. A kind of paddy, slightly red.
୨ । ଅଣ୍ଡିରା କୁକୁଡ଼ାର ଶିଖା—
2. The crest of a cock.
୩ । ଈଶରଜଟା (ଦେଖ)
3. Īsarajaṭā (See)

କୁକୁଡ଼ାଡାକ ବେଳ—ଦେ. ବି—(ଯେତେବେଳେ କୁକୁଡ଼ା ପ୍ରଥମେ ରବ କରନ୍ତି) ବହୁତ ଭୋର; ରାତି ୪ଟା
Kukurḍāḍāka bela ସମୟ— Cock-crow; early morning.

କୁକୁନ୍ଦର - ସଂ. ବି. (କୁ=ନଉମ୍‌ଭୂମି+ସ୍ଥନ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା +କର୍ତ୍ତୃ. ଅର)—
Kukundara ୧ । ନଉମ୍‌ର ଉପରସ୍ଥ କଟିଦାଢ଼ର ଦୁଇ ପାଖରେ ଥିବା ଆବର୍ତ୍ତାକାର ଖାଲ ବା ଖାଲୁଆ ସ୍ଥାନଦ୍ୱୟ—
1. The cavities of the loins.
୨ । ପୋକଶୁଂଘା (ଦେଖ)
2. Pokaśuṁghā (See)

କୁକୁବଲୁଆ—ଗ୍ରାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ବଳିଆ କୁକୁର;କୁକୁର ଜାତିୟ ବନ୍ୟ ହିଂସ୍ର ଜନ୍ତୁବିଶେଷ—
Kukubaluā A species of wild dog.

କୁକୁମ—ଗ୍ରା. ବି.(ସଂ. କୁଙ୍କୁମ)—କୁଙ୍କୁମ (ଦେଖ)
Kukuma Kuṅkuma (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉପ୍ଟ	ଉଥ	ଟ୍ଟ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ୠ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଚ୍ୟ	ଉଥ	ଦ୍ଧ	ନ୍

କୁକୁର—ସଂ. ବ. (କୁ=ମନ୍ଦ; କର୍କଶ + କୁର ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kukura
କୁକୁର ୧ । ଶ୍ୱାନ; କୁକୁର—1. Dog.
କୁକର, କୁତ୍ତା [ଦ୍ର—ଅନେକ ଜାତିର କୁକୁର ଅଛନ୍ତି । ଏମାନେ ବଡ଼ ପ୍ରଭୁଭକ୍ତ । ଏମାନଙ୍କର ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ନିଦ୍ରା ହୁଏ । ଏମାନେ ଘରଗ ଦେବା, ଗୋର ଧରିବା, ଗାଡ଼ ଟାଣିବା ଓ ଶୀକାର କରିବା ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦାରୁଣ ହୁଅନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଘ୍ରାଣଶକ୍ତି ବଡ଼ ପ୍ରବଳ । ରୁଷ୍ଟା ଖାଇବା ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତି । ମାଈକୁକୁରକୁ କୁତ୍ତା କହନ୍ତି । ଏମାନେ ବର୍ଷକେ ଥରେ ୩।୪ଟି ଛୁଆ ପ୍ରସବ କରନ୍ତି । ଦେଶୀ, ବଲୁଆ, କୋଳ ଆଦି କୁକୁର ଜାତିସ୍ଥ ।]

୨ । ଯଦୁ ବଂଶୀୟ ଅନ୍ଧକବଂଶଜାତ—
2. Name of a prince of the Jādu race.
୩ । ଗ୍ରନ୍ଥିପର୍ଣ୍ଣୀ ଗୁଳ୍ମ; ଗଣ୍ଠିଅନା (ଦେଖ)
3. Ganṭhianā (See)

କୁକୁରଚିତା—ଦେ. ବ—କ୍ଷୁଦ୍ର ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Kukurachitā A small tree; Litsæa Pebifera.
କୁକୁରଚିତା
କୁକରଚନ୍ଦୀ [ଦ୍ର—ଏହା ଚରଶ୍ୟାମଳ । ଏହାର ଫୁଲ ଶ୍ୱେତ ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଫୁଟେ । ମାଈ ଓ ଅଣ୍ଡିରା ଫୁଲର ଗଛ ପୃଥକ୍; ଏଥିର ପତ୍ରକୁ ବାଟି କୁକୁରର କ୍ଷତରେ ଲଗାଇଲେ ଉକ୍ତକ୍ଷତ ଶୁଖି ଯାଏ ।]

କୁକୁରଛଲିଆ—ଦେ. ବ—କୁକ୍କୁରଚ୍ଛଦ (ଦେଖ)
Kukurachhāliā Kukkurachchhada (See)

କୁକୁରଛେଲିଆ—ଦେ. ବ—କୁକ୍କୁରଚ୍ଛଦ (ଦେଖ)
Kukurachheliā Kukkurachchhada (See)

କୁକୁରଜିଭୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁକୁରଜିହ୍ୱା; ଏହାର ପଦ କୁକୁରଜିହ୍ୱ ପର ଦେଖା ଯିବାରୁ)—
Kukurajibhī
କୁକୁରଜିହ୍ୱା କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
କୁକୁରାଜହ୍ୱା A small plant; Leea Staphylea;
ମ. କପକୁନ Leea Sambucina (Kirtikar).
[ଦ୍ର—ଏହା କ୍ଷୀରସମ୍ଭବ ଗଛ ପର । ଏହାର ଫୁଲ ଶ୍ୱେତ ଓ ବର୍ଷା କାଳରେ ଫୁଟେ ।]

କୁକୁରଝୁଣ୍ଟିଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଶାକ ଲତାବିଶେଷ—
Kukurajhuṇṭiā A kind of creeping pot-herb.
[ଦ୍ର—ଲୋକେ ଏହାର ପତ୍ରକୁ ଶାଗ କରି ଖାଆନ୍ତି ।]

କୁକୁର ଧାଉଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁକୁର ଓ ଧାବନ)—
Kukura dhāuṛdi କୁକୁର ଭଳି ଦଉଡ଼ିବା ପ୍ରକାରେ ଗତି—
Dog-trot.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ କୁକୁରମାନେ ଧୀରେ ଧୀରେ ନ ଗତି ଦଉଡ଼ିଲା ଭଳି ଗତିକରନ୍ତି ।]

କୁକୁରନଦ—ଦେ. ବ (ସଂ. କୁକୁରନଦ୍ରା)—କୁକୁରର ନଦ ଭଳି ଅଳ୍ପ ଶବ୍ଦରେ ଉଠିଯିବା ନଦ—Easily disturbed
Kukuranida or watchful sleep like that of the
କୁକୁରନିଦ୍ରା dog.
କୁକୁରନିଦ୍ରିଆ

କୁକୁରଫୁଲିଆ—ଦେ. ବ—ଘାଆର ଉପର ଶୁଖିଯିବା ପରେ ଉତରର କ୍ଷତ
Kukuraphuliā ଭଲ ହୋଇ ନଥିବା ଯୋଗୁ ଘାଆଉପରେ ବାହାରିବା ଫୁଲା—The bursting afresh of a swollen sore after the surface is healed.

କୁକୁରବାଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—ବୁଲା କୁକୁରଙ୍କୁ ଲାଠିଦ୍ୱାରା ମାର ଦେଇବା—
Kukurabārdiā The killing of stray dogs by lathis.
ଦେ. ବିଣ—ବୁଲାକୁକୁରଙ୍କୁ ବାଡ଼େଇବା ପାଇଁ ଲାଠି ଧରିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି) —(a person) Armed with a lathi to kill stray dogs.

କୁକୁରବିଆଣ—ଦେ. ବ—କୁକୁରୀ ପର ବର୍ଷକୁବର୍ଷ ଏକାଧିକ ଶିଶୁ
Kukurabiāṇa ପ୍ରସବ କରିବା—The giving birth to more than one offspring annually like a bitch.

କୁକୁରବିଆଣୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ବର୍ଷକୁବର୍ଷ ଏକାଧିକ (ଯଥା ଯମଜ)
Kukurabiāṇī ଶିଶୁ ପ୍ରସବ କରିବା (ସ୍ତ୍ରୀ)—(a woman) Who gives birth to more children than one (e. g. twins) almost every year.

କୁକୁରବେଦ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁକର୍ମ + ବେଦ)—ବରାହବେଦ
Kukurabedi ନକ୍ଷତରେ ଉଆର ହୋଇଥିବା ଶ୍ୱେତ ବେଦ—A small earthern platform near the marriage altar(where the bridegroom is seated on a pestle-stone and painted with collyrium and vermilion by the mother and other female relatives of the bride.

[ଦ୍ର—ଏହା ଉପରେ ରଖା ଯାଇଥିବା ଖଣ୍ଡେ ଶିଳ ଉପରେ ପ୍ରଥମବରଣ ପରେ ଓ ହାତଗଣ୍ଠି ପଡ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ବର ବସନ୍ତି ଓ ଏ ବେଦର ଗହ୍ୱରାଞ୍ଚଳରେ ଅଣଖୁଆ ଅଗରେ ତେଲକନା ଗୁଡ଼ା ହୋଇଥିବା ମସାଲ ଲଗେ ଏବଂ ଶାଶୁ ଓ ଅନ୍ୟ ଆତ୍ମୀୟା ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଅସି ବରକୁ ସିନ୍ଦୂର କଜଳରେ ବେଶ କରନ୍ତି ।]

କୁକୁରଭକ୍ତି—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁକୁର + ଭକ୍ତି)—କୁକୁରର
Kukurabhakti ପ୍ରଭୁଭକ୍ତି (ଏହା ଚର ପ୍ରସିଦ୍ଧ)—
The proverbial devotion of the dog to its master.

ବାଦ୍ୟସ୍ଥାନ. ଥେଲ୍ଲେକନ, କୁକୁରଧାଉଡ଼, ଡେବେ ଯାଇ
ଖାଇବା ସରକାର ଘର କଉଡ଼ । ଚଗ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃତ୍ୟ ୧ ଚତ୍ତିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚତ୍ତିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚତ୍ତିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବହିଁର ବପୃଷ୍ଠର ୨ ବା ୧ ଚତ୍ତିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ ଖୋଜିବେ; 'ରୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ରୂଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳେ .'ବଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

କୁକୁରଭୁକା—ସଂ. ବ—କୁକୁରର ରବ—
Kukurabhukā The barking of a dog.

[ଦ୍ର—କୁକୁର ଓ ବଳୁଆର ଧ୍ୱନକୁ ଭୁକା, ବାଘର ଧ୍ୱନକୁ ହଣ୍ଡାଳ, ସିଂହର ଧ୍ୱନକୁ ଗର୍ଜନ ବୋଲ୍ଯାଏ ।]

କୁକୁରମାଛି—ଦେ. ବ (ସଂ. କୁକୁର ଓ ମକ୍ଷିକା)—କୁକୁରଙ୍କୁ ଦଂଶନ କରିବା ଏକପ୍ରକାର ଡାଆଁଶ—ଚିମଡ଼ାମାଛି, ଡାଁଶ
Kukuramāchhi Gadfly.
ଡାଁସ, କୁକୁରମାଛି

କୁକୁରମୂତା—ପ୍ରାଦେ. (ଛତ୍ତିଶିଗଡ଼) ବ—ତୁଳସୀ (ଗୁଳ୍ମ) (ଦେଖ)—
Kukuramūtā Tulasī (plant) (See)

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଏ ଯେ କୁକୁରମାନେ ତୁଳସୀ ଆଦ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୁଳ୍ମ ଦେଖିଲେ ତା ପାଖକୁ ଯାଇ ପଛ ଗୋଡ଼ ଗୋଟାଏ ଟେକଦେଇ ସେ ଗଛ ଆଡ଼କୁ ମୂତ୍ର ଦଅନ୍ତି । ସ୍ୱରବଙ୍କତଃ ଏହି କାରଣରୁ ଏହି ନାମ ।]

କୁକୁରିଆ—ଦେ. ବଣ.—କୁକୁର୍‌ସମ୍ବନ୍ଧୀସ୍ୱ—
Kukuriā Pertaining to a dog.

ଦେ ବ.—୧ । କୁକୁର ପାଳବା ବ୍ୟକ୍ତି—1. One who brings up or cares after dogs.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୁକିଯ୍ୟାରତ ବ୍ୟକ୍ତି—2. (figurative) An evil doer; a wicked person; one given to evil ways.

୩ । ଲଙ୍ଗଳ ମୁଣ୍ଡାରେ କର୍ଦ୍ଦି ବସିବା ପାଇଁ କରିଯିବା ଛିଦ୍ର ବା କଣା—3. The hole made on the top of a plough-blade for fitting the hand-piece into it.

କୁକୁରିହାର୍ଡ଼ - ଦେ. ବ.—ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Kukurihārda Name of a wild tree; Laciococca Comberi (Haines).

କୁକ୍କୁଟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କୁ=ପୃଥ୍ୱୀ+କୁଟ୍ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । କୁକୁଡ଼ା—1. Cock; fowl.

(ଯଥା—କୁକ୍କୁଟ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ୧.ଗୃହ୍ୟକୁକ୍କୁଟ; ୨.ବନ୍ୟକୁକ୍କୁଟ)

(କୁକ୍କୁଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଭୃଣୋଲ୍ଲା; କୁଟା ଲୁଣ୍ଡା—
2. A firebrand made of grass.

୩ । ଅଗ୍ନିସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ—3. Sparks of fire.

କୁକ୍କୁଟକ—ସଂ. ବ.—(କୁକ୍କୁଟ+କ)—୧ । ନଷାଦ ପିତା ଓ ଶୂଦ୍ରାମାତା ଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ସନ୍ତାନ—1. A son of a Nishāda male by a Śudra woman.

୨ । ନୀଚ ଜାତିବିଶେଷ—2. A low caste.

୩ । (+ସ୍ୱାର୍ଥେ.କ) କୁକୁଡ଼ା—3. Cock; fowl.

କୁକ୍କୁଟବ୍ରତ—ସଂ. ବ.—କୁକ୍କୁଟବ୍ରତ (ଦେଖ)
Kukkuṭabrata Kukuṭabrata (See)

କୁକ୍କୁଟାଣ୍ଡ—ସଂ. ବ. (ଶ୍ରୁତି ଉଚ୍ଚ; କୁକ୍କୁଟୀ+ଅଣ୍ଡ; ସମାସରେ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗକୁ ପୁଂଲିଙ୍ଗ ଆକାର ଧାରଣ କରିଅଛି; ତୁଳ. ଶୁଗଦୁଗ୍ଧ)—କୁକୁଡ଼ା ଡମ୍—
Kukkuṭāṇḍa The egg of a hen.

କୁକ୍କୁଟୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କୁକ୍କୁଟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ମାଇ କୁକୁଡ଼ା—
Kukkuṭī 1. Hen.

୨ । ଅନୁଦାରତା—
1. Hypocritical conduct; hypocrisy.

୩ । ବହୁଡ଼ୀ (ତୃଣ) (ଦେଖ)
3. Bahurḍī (grass) (See)

କୁକ୍କୁଟୀବ୍ରତ—ସଂ. ବ.—କୁକୁଟବ୍ରତ (ଦେଖ)—
Kukkuṭībrata Kukuṭabrata (See)

କୁକ୍କୁଭ—ସଂ. ବ. (କୁକ୍+କୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଭ)—ବନ୍ୟ କୁକ୍କୁଟ—
Kukkubha A wild cock; Phasianus Gallus.

କୁକ୍କୁର—ସଂ.ବ. ପୁଂ.—(କୁକ୍+କୁର ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ.)
Kukkura —୧ । ଶ୍ୱାନ; କୁତ୍ତା—Dog.

[ଦ୍ର—ଗୃଣକ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ କକ୍କୁରର ଏହି ଛଅ ଗୋଟି ବର୍ଗିଷ୍ଠ ଗୁଣ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ଅଛନ୍ତି—

ବହ୍ୱାଶୀ ସ୍ୱଳ୍ପସନ୍ତୁଷ୍ଟଃ ସୁନିଦ୍ରଃ ଶୀଘ୍ରଚେତନଃ,
ପ୍ରଭୁଭକ୍ତଶ୍ଚ ଶୂରଶ୍ଚ ଷଡ଼େତେ ଚ ଶୁନୋଗୁଣାଃ ।

ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶରେ କୁକ୍କୁର ଗୃହପାଳିତ ଓ ଗ୍ରାମ୍ୟ ପଶୁରୂପେ ପରିଚିତ । ନାନା ଜାତିର, ନାନା ବର୍ଣ୍ଣର ଓ ନାନା ଆକାରର କୁକ୍କୁର ଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଲମ୍ବ ଗାତ୍ର ନୁଢ଼େ । ଏମାନେ ଘର ଦ୍ୱାର ଜଗନ୍ତି, ଶିକାର କରନ୍ତି । କୁକ୍କୁରର ପ୍ରଭୁଭକ୍ତି ଚରପ୍ରସିଦ୍ଧ; ଏମାନଙ୍କୁ ତାଲିମ କରି ଲୋକେ ଚୋର ଧରିବା, ପହରା ଦେବା ଆଦ କର୍ମରେ ଲଗାନ୍ତି, ଏମନ୍ତୁ କି ସମୟ ସମୟରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଲୋକେ ସ୍ନେହ ଗାତ୍ରରେ ଜୋତନ୍ତି ।]

୨ । ଯଦୁବଂଶୀୟ କ୍ଷତ୍ରିୟଜାତିବିଶେଷ —
2. A class of Kshatriyas of the Jādu race.

୩ । ନୀଚ ସଙ୍କର ଜାତି ବ୍ୟକ୍ତି—3. A despicable man of a mixed caste(M. W.)

୪ । ଅନ୍ଧକରାଜପୁତ୍ର—
4. Name of a son of king Andhaka(M.W.)

୫ । ଉଦ୍ଭିଦ୍ଜ ସୁଗନ୍ଧିବିଶେଷ—
5. A vegetable perfume (M.W.)

କୁକ୍କୁରଚ୍ଛଦ—ସଂ. ବ.(କୁକ୍କୁର+ଛଦ୍ ଧାତୁ=ଆବୃତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ସ୍ନେହ ବନ୍ୟଉରୁବିଶେଷ; କୁକୁରଚୁଡ଼ା; କୁକୁରଛଡ଼ା କୁକୁରଛଲିଆ—A plant growing wild;Pavetta Indica; Pavetta Tomentosa (Haines).
କୁକରୌଁଧା

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ୍	ର୍‌ର୍	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଓ	ରୁ	ୠ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଃ	ନ୍

[ଦ୍ର—ଏହା ଆଳୁ ଜାତୀୟ ଗଛ, ଏହାର ଫୁଲ ଧଳା, ଚତୁର୍ଦ୍ଦଳ ଓ ଈଷତ୍ ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ । ଫୁଲ ପେନ୍ଥା ପେନ୍ଥା ହୋଇ ଫୁଟେ । ପତ୍ର କୋମଳ ଲୋମଶ; ପଶ କଡ଼ା ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ; ଏହାର ମଞ୍ଜି ଲଣ୍ଡାବଗୁଲ ବା ତୁଳସୀ ମଞ୍ଜିପରି; ମଞ୍ଜିକୁ ପାଣିରେ ବତୁରାଇଲେ ଫୁଲ ଯାଏ । ଏହା ଜ୍ୱରଘ୍ନ, କଫ ଓ ରକ୍ତଦୋଷନାଶକ । ଏହା ଆମରକ୍ତ, ଫୁଟ୍ରହଣୀ, ଓ ରକ୍ତାଇସାରରେ ଉପକାରୀ ।]

କୁକ୍କୁରଛାଦ—ଫ. ବ.—କୁକୁରଛଦ (ଦେଖ)
Kukkurachhāda Kukurachchhada (See)

କୁକ୍କୁରଦ୍ରୁ—ଫ. ବ— ପୋକଶୁଂଘା (ଦେଖ)
Kukkuradru Pokaśumghā (See)

କୁକ୍କୁରଦ୍ରୁମ—ଫ. ବ — ପୋକଶୁଂଘା (ଦେଖ)
Kukkuradruma Pokaśumghā (See)

କୁକ୍କୁରନିଦ୍ର—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁକ୍କୁର+ନିଦ୍ରା)—
Kukkuranidra ଯାହାର କୁକୁରନିଦ୍ରା ଭଳ ଅଳ୍ପ ନିଦ୍ରା ହୁଏ—(କୁକ୍କୁରନିଦ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) (a person) Habituated to be watchful while sleeping; waking at a slight sound.

[ଦ୍ର—କୁକୁରର ନିଦ ଏପର ହାଲୁକା ଯେ ଟିକେ ଖଡ଼୍‌କନା ଶବ୍ଦ ହେଲେ ସେ ତେଇଁ ଉଠେ ।]

କୁକ୍କୁରନିଦ୍ରା—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; କୁକ୍କୁର+ନିଦ୍ରା)—
Kukkuranidrā କୁକୁରର ନିଦ୍ରା ପରି ଅଳ୍ପ ନିଦ୍ରା—Watchful sleep like that of a dog.

କୁକ୍ର—ଦେ. ବ—ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—A wild tree; Gelonium
Kukra Multiflorum (Haines).

[ଦ୍ର—ଏହା ପୁରୀ, ଅନୁଗୁଳ, ମାଳଗିର ଓ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଅଞ୍ଚଳର ଜଙ୍ଗଲରେ ଜନ୍ମେ ।]

କୁକ୍ରା—ବ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁକୁଡ଼ା—
Kukrā Cock; fowl.

କୁକ୍ରିୟ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁ+କ୍ରିୟା)—ଦୁଷ୍କର୍ମରତ; ପାପୀ—(କୁକ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
Kukriya Wicked; sinful; profligate.

କୁକ୍ରିୟା—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; କୁ+କ୍ରିୟା)—ଦୁଷ୍କର୍ମରତ; ପାପ—
Kukriyā A bad deed; sinful act; immoral act; wicked deed.

କୁକ୍ଷି—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁ ଧାତୁ=ନଗର୍ତ ହେବା+କ୍ତି. କ୍ତ୍ୱି)—
Kukshi ୧ । ଉଦର; ପେଟ—1. Belly; abdomen
୨ । ଭ୍ରୂଣାଶୟ; ଗର୍ଭ—2. Womb.
୩ । ଗୁମ୍ଫା—3. Cavity; cave.
୪ । ଅଭ୍ୟନ୍ତର; ଅନ୍ତଃସ୍ଥଳ—4. Inside; interior.

କୋମଳର ମୋହନ କୁଞ୍ଜକୁଟିର ନିସ୍ତବ
ଅଙ୍ଗ ତୁମ୍ଭିଟେର ମୋ ଶ୍ରୁତରେ । ବଳଭଦ୍ର. ଶୋଭଦଶ୍ଚ ବ. ଗୀତ ।

୫ । ଉପତ୍ୟକା—5. Valley (M. W.)
୬ । ଉପସାଗର—6. Bay; gulf (M. W.)
୭ । ଖଡ୍ଗାଧାର; ଖଣ୍ଡାର ଖୋଳ—
7. Sheath of a sword (M. W.)

କୁକ୍ଷିଗତ—ଫ. ବଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; କୁକ୍ଷି+ଗତ)—୧ । ଉଦରଗତ—
Kukshigata 1. Entered into the belly.
୨ । ଗର୍ଭସ୍ଥ—2. In the womb.
୩ । ଉଦରସ୍ଥ—3. Being in the belly.

କୁକ୍ଷିମ୍ଭରି—ଫ. ବଣ. (କୁକ୍ଷିଂ=ଉଦରକୁ+ଭୃ ଧାତୁ=ପୋଷିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—୧ । ପେଟୁ; ଯେ ଆପଣା ଉଦର ପୂରଣ କରେ—1. Caring to fill one's own belly.
୨ । ଉଦରମ୍ଭର; ଔଦରିକ—
2. Voracious; gluttonous.

କୁକ୍ଷିଶୂଳ—ଫ ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; କୁକ୍ଷି+ଶୂଳ)—ପେଟମରା ରୋଗ—
Kukshiśūla Colic.

କୁଘଟନ—ଦେ. ବଣ. (ଫ. କୁ+ଗଠନ)—ଅସୁନ୍ଦର; ଅଘଟଣ—
Kughaṭana Unsymmetrical; of indecent make or build.

ସ୍ୱଭାବେ ବଶେ କୁଘଟନ. ବିଭ ରୁଷୁକ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

କୁଙ୍କ୍ (ଧାତୁ)—ଫ. (ବା କୁନ୍କ୍ ଧାତୁ)—ଗ୍ରହଣ କରିବା—
Kuṅk (root) To take; to accept.

କୁଙ୍କୁଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. କୁଞ୍ଚନ)—୧ । ମୋଡ଼ ହୋଇଯିବା—
Kuṅkurdibā 1. To be twisted.

କୁଁକଡ଼ାନ
ସିକୋଡ଼ନା

୨ । ଫୁଲଡ ହେବା; ସାଂକୁଶିଯିବା—2. To shrivel up; to contract; to be contracted.
୩ । କୁଞ୍ଚୁକୁଞ୍ଚୁଆ ହେବା—3. To curl up; to be curled; to become wrinkled.
୪ । ଲଇଁଯିବା—4. To be bent.

କୁଙ୍କୁମ— ଫ. ବ. (କୁଙ୍କ୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ମ. ଉମ୍)—
Kuṅkuma ୧ । କାଶ୍ମୀର ଦେଶଜ ଗୁଳ୍ମ ଓ ତହିଁର ଫୁଲର ସୁଗନ୍ଧ
ଫ. ପର୍ଯ୍ୟା :— କେଶର; ଜାଫ୍ରାନ୍—1. Saffron; Crocus
କାଶ୍ମୀର; ବାହ୍ଲିକ; Sativus (Plant and the pollen).
ଘୃଣ୍ଟଣ; ରୁଧିର [ଦ୍ର—ଏହା କାଶ୍ମୀର ଦେଶୀୟ ଶାକ
କୁନ୍‌କୁମ ଜାତୀୟ ଗୁଳ୍ମ ଓ ତହିଁର ଫୁଲର ସୁଗନ୍ଧ
କେଶର କେଶର । ଏଥିପାଇଁ ଏହାକୁ ଜାଫ୍ରାନ୍ କେଶର
ତେ କୁଙ୍କୁମପୁର ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି । ଶରତ୍‌କାଳରେ ଫୁଲ ଫୁଟେ ।
ଚା. ମୃଗୁଲିମାତ୍ର ଫୁଲକୁ ଶୁଖାଇ ସ୍ତ୍ରୀ-କେଶରକୁ ପୃଥକ୍ କରି

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବାର ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାନ୍ତରରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚଉଦ ଟି ବା ପନ୍ଦର ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଈ ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୃଷ୍ଣ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ୍ଣ' ଖୋଜିବେ; 'ଦଧି' ନ ମିଳିଲେ 'ଦଧି' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଡ୍ ଦେଖିବେ।

ଉଲ୍ଲଙ୍ଘ 'ସାମ୍ବା ଜାଫ୍ରାନ୍' ନାମରେ ବର୍ଣ୍ଣି କରାଯାଏ । ପୁଂ-କେଶରର ମୂଲ୍ୟ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଳ୍ପ । ଜାଫ୍ରାନ୍‌ରୁ ଧନାଢ୍ୟଲୋକେ ଚନ୍ଦନ ସଙ୍ଗେ ଘୋର ସୁବାସ ନିମନ୍ତେ ଦେହରେ ଲଗାନ୍ତି ଏବଂ ଏହା ଖେଗୁଡ଼ି ଓ ପଲଜ୍ଜରେ ପଡ଼ିଲେ ଅଦ୍ଭୁତ ବାସେ ।]

୨ । ନାତିଦୀର୍ଘ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ଏବଂ ତାହାର ଗୋଲଛୁଇଁ ପର ତେପଟା କଷାକଆ ଫଳ ଓ ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଗୋଲ ମଞ୍ଜି; ବନ୍ଯାଡ ଦ୍ରଲଘା—

2. A tree with pods bearing seeds of a vermilion-red colour (used to colour clothes); Garcinia Indica; Garcinia Purpurea.

[ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ପଶ୍ଚିମ ଉତ୍ତରଡ, କଙ୍କଣ ଓ କାନେଡ଼ାର ପର୍ବତ-ମାନଙ୍କରେ ଜନ୍ମେ । ଗଛ ସରୁ ସରୁ ହୁଏ ଏବଂ ଏହାର ଶାଖା ଡଲକୁ ଓଦ୍ରୋଳ ପଡ଼ିଥାଏ; ଛେଲି ଧୂସରବର୍ଣ୍ଣ ଓ କାଠ ଶକ୍ତ ଥଲା । ଏହାର କଅଁଳ ପତ୍ର ନାଲିଆ ଓ ଫଳ ଗ୍ଲେଟ ନାରଙ୍ଗ ପର ଗୋଲ; ଏଥିର ମଞ୍ଜି ଫଳମଧ୍ୟରେ ନାଲିଆ ରସ ଉଡରେ ବୁଡ଼ ରହିଥାଏ । ଏହି ମଞ୍ଜିକୁ ପାଣିରେ ଗୋଳ ଲୁଗା ରଙ୍ଗ କରନ୍ତି । ଗଛର ଫଳ, ମଞ୍ଜି ଓ ଛେଲି ଶ୍ୱାସ, ଓଠଫାଟ ଏବଂ ପୈତ୍ତିକ ରୋଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

କୁଙ୍କୁମରଙ୍ଗ—ଦେ. ବ.—ସିନ୍ଦୂରରଙ୍ଗ—
Kuṅkumaraṅga — Colour like vermilion.

କୁଚ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ପକ୍ଷୀ ପର ରବିବା—
Kuch (root) — 1. To utter a shrill cry like a bird; to chatter like a bird.

୨ । ବଙ୍କେଇବା; ଅବନତ ହେବା—2. To be bent.

୩ । ମିଶାଇବା—3. To mix.

୪ । ଯିବା—4. To go.

୫ । ପାଲିଶ୍ କରିବା—5. To polish.

୬ । ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା—
6. To be contracted.

୭ । ସଂଯୁକ୍ତ କରିବା—7. To connect.

୮ । କମାଇବା—8. To lessen.

୯ । ବଙ୍କାଇବା; ନୁଆଁଇବା—9. To bend.

୧୦ । ବାଧାଦେବା—
10. To impede; to oppose.

୧୧ । ଅଙ୍କିତ କରିବା—
11 To delineate; to write.

କୁଚ୍‌କୁଚ୍ - ଦେ. ଅ.—ଟିକ୍‌ଟିକ—
Kuchkuch — Small fragments or bits.

କୁଚକୁଚ

କୁଚକୁଚ

କୁଚ୍‌କୁଚା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ.—ଭୁଜୁଭୁଜା ହୋଇ ଖୁବ ଛେଚ ହୋଇ ଯାଇଥିବା—Shredded.
Kuchkuchā

କୁଚକୁଚାଇବା—ଦେ କ୍ରି.—ଟିକ ଟିକ କରିବା—
Kuchkuchāibā — To mince; to reduce to shreds.

କୁଚ୍‌କୁଚାନ

କୁଚକୁଚାନା କୁଞ୍ଚଉଦେବା)—
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ଭୁଲ. ହି. କରନା=

୧ । କୁଞ୍ଚନ କରିବା; କୁଞ୍ଚିବା—1. To curl.

୨ । ବାରମ୍ବାର ଅନୁରୋଧ କରିବା—
2. To importune.

କୁଚକୁଚିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କୁଞ୍ଚିତ)—୧ । କୁଞ୍ଚିତ—
Kuchkuchiā — 1. Curled; wrinkled.

କୁଚ୍‌କୁଚେ ୨ । ସଙ୍କୁଚିତ—2. Contracted.

ଚଲ୍ଲିଦାର

କୁଚ୍‌କୁଟି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଖୁବ ଛୋଟ ମଶା—
Kuchkuṭi — A small mosquito.

କୁଚ୍ନି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
Kuchni — ୧ । ଯେ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟକୁ କୋଗ୍ ବର୍ଣ୍ଣି କରେ—
1. Retail seller.

୨ । ଯେ ଅତ୍ୟଧିକ ଲାଭରେ ପଣ୍ୟ ବିକେ—
2. A person who sells commodities at a great profit.

କୁଚ୍‌ପିତା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—
Kuchpitā — ଅତିଶୟ ପିତା; କୋଚଲା ପର ପିତା—
Very bitter.

କୁଚ୍‌ବିହାର—ଦେ. ବ. (ନାମ)—
Kuchbihāra — ଉତ୍ତରବଙ୍ଗର ପାର୍ବତ୍ୟ ରାଜ୍ୟବିଶେଷ—
Name of a feudatory hill-state to the north of Bengal.

[ଦ୍ର—ଏହା ଆସାମର ଉତ୍ତର ପୂର୍ବ ଓ ଭୁଟାନର ଦକ୍ଷିଣରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏ ରାଜ୍ୟର ରାଜାମାନଙ୍କର ବଙ୍ଗୋପାଧି 'ଭୂପ' ଓ 'ମହାରାଜା' ଉପାଧି ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସ୍ୱୀକୃତ ।]

କୁଚ—ସ. ବ. (କୁଚ୍ ଧାତୁ=ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kucha — ଯୁବତୀସ୍ତନ—
A young woman's breast; a pap; the bosom of a woman.

କୁଚକଲଶ—ସ. ବ. (ଉପମିତ; କୁଚ+କଲଶ)—
Kuchakalaśa — କଲଶ ପର ବଡ଼ କୁଚ (ପଦ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ଉପମା)—Well developed and big breast (compared to a water jar in poetical license).

କୁଚକୁମ୍ଭ—ସ. ବ. (ଉପମିତ; କୁଚ+କୁମ୍ଭ) —
Kuchakumbha — କୁଚକଲଶ (ଦେଖ)
Kuchakalaśa (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ସ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

କୁଚକ୍ର—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୁ+ଚକ୍ର)—
Kuchakra ପରର ଅନଷ୍ଟ କରିବା ନମନ୍ତେ କେତେ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଗ୍ଗର; କୁପରାମର୍ଶ; ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର—
Hatching plots for mischief or injuring other people; conspiracy; stratagem.

କୁଚକ୍ରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କୁଚକ୍ର+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ; ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ)—
Kuchakrī ୧ । କୁପରାମର୍ଶଦାତା—
(କୁଚକ୍ରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Giving evil advice.
୨ । ଗୋପନରେ ପରର ଅମଙ୍ଗଳ ସାଧିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରକାରୀ—2. Plotting evil schemes of mischief; conspiring.

କୁଚତଟ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୁଚ+ତଟ)—
Kuchataṭa ୧ । କୁଚର ପାର୍ଶ୍ୱଦେଶ; କୁଚର ଉପରଭାଗ ବା ଢାଲୁ ଅଂଶ—1. The slope of the female breast.

କୁଚତଟୀ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୁଚ+ତଟୀ)—କୁଚତଟ (ଦେଖ)
Kuchataṭī Kuchataṭa (See)

କୁଚନାଚାର୍ଯ୍ୟ——ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ତୈଲଙ୍ଗୀସ୍ଥ ସାରଣୀ ଗ୍ରନ୍ଥ ବା ପଞ୍ଜିକାକାର—
Kuchanāchārjya Name of a Telugu almanac-compiler.
[ଦ୍ର—ଏ ଶକ ୧୯ ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ ।]

କୁଚନ୍ଦନ—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୁ+ଚନ୍ଦନ)—ରକ୍ତଚନ୍ଦନ—
Kuchandana Red sandal wood; Sappan or Logwood

କୁଚଫଳ—ସଂ. ବ. (ରୂପକ କର୍ମ୍ମଧା; କୁଚ+ଫଳ)—
Kuchaphaḷa ୧ । ଡାଳମ୍ବ—1. Pomegranate.
୨ । କଇଥ ଗଛ—
2. The tree Ferona Elephantum (M.W.)

କୁଚମୁଖ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୁଚ+ମୁଖ)—
Kuchamukha କୁଗ୍ରନ୍ଥ; ସ୍ତନର ଉଣ୍ଡି—Nipple.

କୁଚର୍ଯ୍ୟା—ସଂ. ବ. (କୁ+ଚର୍ଯ୍ୟା)—
Kucharjyā ୧ । ମନ୍ଦ ଆଚରଣ—1. Bad conduct.
୨ । ଖଳତା—2. Wickedness.

କୁଚା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଖୁଞ୍ଚା (ଦେଖ)
Kuchā 1. Khuñchā (See)
୨ । ମୁଷ୍ଟ୍ୟାଘାତ—2. Fist-blow.
୩ । କୋଟ୍ ବିକି—3. Retail sale.

କୁଚାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୃତ ଧାତୁ)—
Kuchāibā ଝିକି ଝିକି କରି କାଟିବା; ଚୁଟୁ ଚୁଟୁ ଖଣ୍ଡରେ କାଟିବା—
କୁଚକୁଚାନ କତରନା
To cut into little bits or pieces; to mince.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି (ସଂ. କୁଚ ଧାତୁ)—
କୁଞ୍ଚିବା (ଦେଖ)
Kuñchibā (See)

କୁଚାଗ୍ର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୁଚ+ଅଗ୍ର)—
Kuchāgra ସ୍ତନ ବା ଦୁଧର ଉଣ୍ଡି—Nipple.

କୁଚାପେଲା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଘନ; ଘଞ୍ଚ—
Kuchāpelā Dense.

କୁଚାବୁରକୁଡ଼ା କରିବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—
Kuchāburkurḍā karibā ୧ । ଅଳ୍ପାଚ୍ଛାଦରେ ଲୁଚାଇବା—
1. To conceal (a thing).
୨ । ଲୁଚିବା—
2. To conceal one's self.
୩ । ଏଣେ ତେଣେ ଲୁଚାଇବା—
3. To conceal here and there.

କୁଚାଲ—ଦେ. ବ. (ସ. କୁ+ଚଲନ)—
Kuchāl ୧ । ମନ୍ଦ ଆଚରଣ—
କୁଚାଲ କୁଚାଲ 1. Bad conduct; evil ways; bad manners.
୨ । ବଦ୍‌ମାଇସୀ; ଦୁଷ୍ଟାପଣ—2. Wickedness.

କୁଚି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କଳଚ (ଦେଖ)
Kuchi Kaḷachi (See)

କୁଚିଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—କୋଚିଆ (ଦେଖ)
Kuchiā Kochiā (See)
ଗ୍ରାମ୍ୟ (ମେଦନୀପୁର) ବ (ସଂ. କଞ୍ଚୁଲକ; ତୁଳ. ବ. କେଞ୍ଚୁଆ)
କଅ; କେଞ୍ଚୁଆ—Earthworm.

କୁଚିକ—ସଂ. ବ (କୁଚ ଧାତୁ=ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା+କର୍ତ୍ତା. ଇକ)—
Kuchika କୋଚିଆ—The eel; Unibranchepertura Cuchiyā.
[ଦ୍ର—ହନୁମାନେ ବଖାସ କରନ୍ତି ଏ ଗୋରୁଙ୍କୁ କାମୁଡ଼ିଲେ ଗୋରୁ ମରିଯାଏ, କନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟକୁ କାମୁଡ଼ିଲେ ମନୁଷ୍ୟର କିଛି ହୁଏ ନାହିଁ । (M. W.)]

କୁଚିତ—ସଂ. ବିଣ (କୁଚ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । କୁଞ୍ଚିତ—
Kuchita 1. Curled.
୨ । ସଙ୍କୁଚିତ—2. Contracted
୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର; ଅଳ୍ପ—3. Small; little.
ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. କୁତ୍ସିତ)—କୁତ୍ସିତ—Ugly.

କୁଚିବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ପୂରାଇବା; ପ୍ରବେଶ କରାଇବା—
Kuchibā To thrust; to cause to enter.

କୁଚିଲା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—କୋଚିଲା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Kuchilā (etc) Kochilā etc (See)
କୁଚିଲା
କୁଚିଲା, କୁଚଲା

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଏତିକି ଜାଣିରଖିବା ଦରକାର ଯେ, ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷରେ ଏକ ମାତ୍ରା ଥାଏ, ସେଥିରେ ଦୁଇଟି ଅକ୍ଷର ଥାଏ ଏବଂ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷରେ ଏକ ମାତ୍ରା ନଥାଏ, ସେଥିରେ ଦୁଇଟିରୁ ଅଧିକ ଅକ୍ଷର ଥାଏ । ଅତଏବ ଏ ବା ୨ ଯୁକ୍ତ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ପ୍ରକାରୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚତୁର୍ଥ ବା ପଞ୍ଚମ ୨ ବା ୧ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

କୁଚୁକୁଗ୍‌ଇବା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—କୁଚ୍‌କୁଚାଇବା (ଦେଖ)—
Kuchukuchāiba — Kuchkuchāiba (See)

କୁଚୁକୁଚିଆ—ଦେ. ବିଣ—କୁଚ୍‌କୁଚିଆ (ଦେଖ)—
Kuchukuchiā — Kuchkuchiā (See)

କୁଚେଲକ—ସଂ. ବି (କୁ + ଚେଲ + କ)—କୋଚଳା—
Kuchelaka — Nux vomica.

କୁଚ୍ଛ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି.—କୁତ୍ସା (ଦେଖ)—
Kuchchha — Kutsā (See)
ସଂ. ବି.—ଧଳା କଇଁ—White water-lily (M. W.)

କୁଚ୍ଛା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି—କୁତ୍ସା (ଦେଖ)—
Kuchchhā — Kutsā (See)

କୁଚ୍ଛିତ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ (ସଂ. କୁତ୍‌ସିତ,—୧ । କୁତ୍‌ସିତ—
Kuchchhita — 1. Ugly.
କୁତ୍‌ସିତ ୨ । କୃପଣ—2. Miserly.
କୁତ୍ସିତ

କୁଚ୍ଛିତିଆ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ—କୁଚ୍ଛିତ ଦେଖ)—
Kuchchhitiā — Kuchchhita (See)

କୁଚ୍ଛି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ (ସଂ. କୁତ୍‌ସିତ)—୧ । କୁତ୍‌ସିତ କର୍ମକାରୀ—1. Doing nasty acts.
୨ । କୃପଣ—2. Miserly.
ସ୍ତ୍ରୀ. ବି—କୁକ୍ଷି; ଉଦର; ପେଟ—Belly.
ନାଉରୁ ଭଦପଦୁ ଯାଏ କୁଚ୍ଛିଏ ଭାଲେ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ—
ପ୍ରାଚୀ. ଦୁର୍ଗମଚଣ୍ଡୀଦସ୍ତ୍ର ।

କୁଚ୍ଛିତ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ—କୁତ୍‌ସିତ (ଦେଖ)—
Kuchchhita — Kuchchhita (See)

କୁଚ୍ଛିତିଆ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ—କୁତ୍‌ସିତ (ଦେଖ)—
Kuchchhitiā — Kuchchhita (See)

କୁଜ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ. ମଧୁର ଶବ୍ଦ କରିବା—
Kuj (root) — To emit a sweet sound.

କୁଜ—ସଂ. ବି (କୁ=ପୃଥିବୀ + ଜନ୍ ଧାତୁ ଜନ୍ମିବା + କଙ୍ଗୁ. ଅ,—
Kuja ୧ । (ପୃଥିବୀରୁ ଜାତ) ମଙ୍ଗଳ ଗ୍ରହ—
1. The planet Mars.
୨ । (ପୃଥିବୀର ପୁତ୍ର) ନରକାସୁର—
2. The name of a demon.
୩ । ବୃକ୍ଷ—3. Tree; plant.

କୁଜ ଦେ. ବି (ସଂ. କୁବ୍ଜ)—୧ । କୁବ୍ଜ; ପଦାଳୁ ବାହାରିଥିବା
କୁବଡ଼ ପୃଷ୍ଠଦେଶର ବଙ୍କା ବା ବଙ୍କାଂଶ—1. Hunch; hump on the back.
୨ । ଉଚ୍ଚ ହୋଇ ଉଠିଥିବା ଗୋଲକ ବା ଆବୁ—
2. Protuberance.
(ଯଥା—ପାସ୍ତି ଗଛରେ କୁଜ ବାହାରେ ।)
ଦେ. ବିଣ—କୁବ୍ଜପୃଷ୍ଠ; କୁଜା—Hump-backed.

ଭେଣ୍ଟ କୋଥ କରୁଣ ବମାର, କୁନ ବଲେ କନ୍ୟାଙ୍କ ଶଗ୍ଧର ।
ବଶୁନାଥ. ବତନ ସ୍ତ୍ରମାସୂଣ ।

କୁଜଙ୍ଗ—ଦେ. ବି (ନାମ)—ଓଡ଼ିଶା ମୋଗଲବନ୍ଦ କଟକ ଜିଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ
Kujaṅga — ଜମିଦାରୀ ରାଜ୍ୟବିଶେଷ—Name of a permanently settled estate on the sea-board of the district of Cuttack.
[ଦ୍ର—ଏହି ରାଜବଂଶ ଧୋବେଇଗଡ଼ ରାଜବଂଶରୁ ସମ୍ଭୂତ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସେମାନେ କନ୍ଧକାର୍‌ଜାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସେହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଜମିଦାରମାନଙ୍କୁ ବଶୀଭୂତ କରି ଏହି ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଇଂରାଜ ଅମଳରେ ଏ ରାଜ୍ୟ ନାବାଳକ ହେବାରୁ ବର୍ତ୍ତମାନର ମହାରାଜ ଏହାକୁ ଖରିଦ କଲେ ।]

କୁଜନ୍ତ୍ର—ଦେ. ବି (ସଂ. କୁଯନ୍ତ୍ର) ମନୁଷ୍ୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ଗୁପ୍ତୀ ବିଦ୍ୟା;
Kujantra — ଅଭିଚାର—Charms employed against a person.
କୁଯନ୍ତ୍ର

କୁଜବାର—ସଂ. ବି (ଅଙ୍ଗାରକ; କୁଜ + ବାର)—
Kujabāra — ମଙ୍ଗଳବାର—Tuesday.

କୁଜର୍—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସିଂଭୂମ) ବି—ନଈ କନାରରେ ଥିବା ଉର୍ବରା ଜମି
Kujar — ଉତ୍ତମ ପଚୁମାଟିର ଜମି—The best fertile land by the river-side with silt formations on it.

କୁଜା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (କୁ=ପୃଥିବୀ + ଜନ୍ ଧାତୁ + କଙ୍ଗୁ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ;
Kujā ପୃଥିବୀରୁ ଜାତ ହୋଇଥିବାରୁ)—୧ । ରାମପତ୍ନୀ ସୀତା—
1. A name of Sītā; wife of Rāma.
୨ । କାତ୍ୟାୟନୀ; ଦୁର୍ଗା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Goddess Durgā;
ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. (ତେ.) ବି (ତୁଳ. ବ. କୁଜା=ମାଠିଆ; ଫା ଓ ହି. କୂଜା=ମାଝିର ଶ୍ଲେଷ୍ମମୁଦ୍ରା ହାଣ୍ଡି; ବଣା)—ପୋରେଇ; ସରୁ ଓ ଲମ୍ବା ମୁହଁ ଥିବା ଜଳପାତ୍ର—A long and narrow-necked waterjug.
ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂ. କୁବ୍ଜ)—

କୁଜଡ଼ା; କୁଜା ୧ । କୁବ୍ଜ; ଉଚ୍ଚବଙ୍କ; ଉପର ଆଡ଼କୁ ଗୋଲ
ଧରଟୁଟା; କୁବଡ଼ା ହୋଇ ବଙ୍କା—1. Crooked.
(କୁଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହାର ପିଠିରେ କୁଜ ବାହାରିଥାଏ; କୁବ୍ଜପୃଷ୍ଠ; କୁଜାପିଠିଆ—2. Hump-backed; hunch-backed.

କୁଜାତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ନୀଚବଂଶଜାତ—
Kujāta — Of low birth; low-born
(କୁଜାତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବିଣ—ଦୁଷ୍ଟ; ବଜ୍ଜାତ; ଖେରଡ଼ା—
କୁଜାତି Wicked.
କୁଜାତ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇତ୍ୱ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ତ

କୁଜାତଫଳ—ଦେ. ବ—କୁଲାଙ୍ଗାର—
Kujātaphala The dreg or unworthy scion of a family.

କୁଜାତି—ସଂ. ବଣ—(ବହୁବ୍ରୀହି; =ମନ୍ଦ+କୁଜାତ=ଜନ୍ମ)—
Kujātī କୁଜାତ (ଦେଖ)—Kujāta (See)

କୁଜାତିଆ—ଦେ. ବଣ—କୁଜାତ (ଦେଖ)—
Kujātiā Kujāta (See)

କୁଜାଷ୍ଟମ—ସଂ. ବ. (କୁଜ+ଅଷ୍ଟମ)—(ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷ)
Kujāshṭama ଜାତକରେ ଲଗ୍ନଠାରୁ ଅଷ୍ଟମ ସ୍ଥାନରେ ମଙ୍ଗଳ ଅବସ୍ଥାନ କରିବାରୁ ଘଟିବା ଅଶୁଭ ଯୋଗ—(Astrology) An evil position of the planet Mars being in the eighth house from one's natal planet

[ଦ୍ର—ଏହି ଯୋଗ ଜାତକର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଶୁଭଯୋଗର ଫଳକୁ ନଷ୍ଟ କରିଦିଏ । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

କୁଜ—ଦେ. ବଣ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ଲାଗି ଜଘନ୍ୟ ବସ୍ତୁର କ୍ଷୁଦ୍ରାବୟବ ବୁଝାଏ)—କ୍ଷୁଦ୍ର; କ୍ଷୁଦ୍ରାବୟବବିଶିଷ୍ଟ—
କଚୁ; ପାତି Small; tiny; of small stature.

(ଯଥା—କୁଜ ଦଂସ; କୁଜ କୁଆ; କୁଜ ଗେଣ୍ଡା ।)

କୁଜ ଅସରପା—ଦେ. ବ—କ୍ଷୁଦ୍ର ଅସରପା—
Kuji asarapā A diminutive cockroach.

କାଣି ବଘୁଡ଼ି କୁଜ ଅସରପା ଉପରେ ଘୁକା । ଉଗ ।

କୁଜ କଉଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଦ୍ର+କପର୍ଦ୍ଦକ)—କ୍ଷୁଦ୍ର କଉଡ଼ି; ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର କଉଡ଼ି—
Kuji kaurdi Small shell.

କୁଜ କାକ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଦ୍ର+କାକ)—ସାଧାରଣ କୁଆ; କ୍ଷୁଦ୍ର କୁଆ—
Kuji kāka An ordinary crow; a small crow.
କୁଦ୍ରିଆଁ; କଠକୁଦ୍ରିଆଁ

ଘରକୁ କଣ୍ଟୁଇପଣୀ କୁଜ କାକ । ନଦକଶୋର, ଶର୍ମିଷ୍ଠା ।

କୁଜ କମ୍ଭୀର—ଦେ. ବ—ଏକ ଜାତିସ୍ଥ କ୍ଷୁଦ୍ର କୁମ୍ଭୀର—
Kuji kimbhīra A species of crocodile.

[ଦ୍ର—ଏ ଜାତିର କୁମ୍ଭୀର ୬।୭ ହାତ ଲମ୍ବ ହୁଅନ୍ତି । ଏମାନେ ଛେଳି ମେଣ୍ଢାଆଦି ଜୀବଙ୍କୁ ମାରି ଖାଆନ୍ତି; ମନୁଷ୍ୟ ଓ ଗୋରୁ ଆଦି ବଡ଼ ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ମାରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

କୁଜ କୁଆ—ଦେ. ବ—କୁଜକାକ (ଦେଖ)
Kuji kuā Kuji kāka (See)

କୁଜ ଗୁଣ୍ଡୁଚି—ଦେ. ବ—କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୁଣ୍ଡୁଚି ମୂଷା—
Kuji gunḍuchi Small squirrel.

କୁଜ ଗେଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ଏକ ଜାତିସ୍ଥ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗେଣ୍ଡା; କୁଲଗେଣ୍ଡା—
Kuji gēṇḍā A small species of snail.

କୁଜ ବେଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—ଏକଜାତିସ୍ଥ ଉଚ୍ଚପିଠିଆ ମଧ୍ୟମାକୃତି ବେଙ୍ଗ—
Kuji beṅga A kind of medium-sized frog (with a hump on the back).

କୁଜ ରାଜହଂସ—ଦେ. ବ—କୁଜହଂସ (ଦେଖ)
Kuji rājahaṁsa Kujihaṁsa (See)

କୁଜ ରାଜହଂସେ ଥାଇଁ ଥାଇଁ ଚଲେ ପଛେ ପଛେ ଗହନେ । ଭୀମାନାଥ. ଉଖ ।

କୁଜସାରୁ—ଦେ. ବ—ଏକ ଜାତିସ୍ଥ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାରୁ—A small species of arum-root.
Kujisāru

କୁଜହଂସ—ଦେ. ବ—ଏକ ଜାତିସ୍ଥ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହଂସ; ପାତିହଁସ—
Kujihaṁsa A small speciess of drake.
ପାତିହାଁସ
ବତକ

କୁଜା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କୁବୁଜା (ଦେଖ)
Kujī Kabujā (See)

କୁଜଡ଼ାନୀ ରୂପରେ କେଳଚ ଉପରେ ପଡାକା ହୋଇଲ ସେ କୁଜାକ ।

କୁବଡ଼ୀ ଜଲସ୍ପର୍ଶ. କଂଗା ।

ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—'କୁଜା'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Kujā.

କୁଜା କେଉଁଶୀ ଚୁଡା ଚୁଟେ ଠୁରୁ ଠୁରୁ । ଉଗ ।

କୁଜ୍ଝଟି—ସଂ. ବ. (କ=ଜଳ+ଜଟ୍=ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ+ଝଟ୍ ଧାତୁ=ମିଳିତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—କୁଜ୍ଝଟିକା (ଦେଖ)
Kujjhaṭi Kujjhaṭikā (See)

କୁଜ୍ଝଟିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କୁଜ୍ଝଟ+ସ୍ୱାର୍ଥରେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—କୁହୁଡ଼ି—
Kujjhaṭikā Fog; mist.

ସେ ଘୋର ଅନ୍ଧକାର ରେଖା ନାମ ବହୁତ କୁଜ୍ଝଟିକା । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

କୁଜ୍ଝଟୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କୁଜ୍ଝଟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କୁଜ୍ଝଟିକା (ଦେଖ)
Kujjhaṭī Kujjhaṭikā (See)

କୁଜ୍ଞାନ—ଦେ. ବ.—ଗାରଡ଼ ବିଦ୍ୟା; ପରର ଅନିଷ୍ଟସାଧକ ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ର;
Kujñāna କୁଜନ୍ତ୍ର—Black magic.

କୁଜ୍ଞାନୀ—ଦେ. ବଣ.—ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ପରର ଅନିଷ୍ଟସାଧକ—
Kujñānī Versed in black magic with a view to injure others.

କୁଝଟି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଜ୍ଝଟି)—କୁହୁଡ଼ି—
Kujhati Fog; mist.

ଏବେ ଗ୍ରହିବ ଯେବେ କୁଝଟିରେ । ରାଜ. ପ୍ରେମସ୍ୱପ୍ନାଭାସ୍ୟ ।

କୁଝାଶିଙ୍ଘଛତୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଜୟପୁର) ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଛତୁ—
Kujhāsiṅgha chhatu A kind of fungus.

କୁଞ୍ଚ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ବକ୍ରଗମନ କରିବା—
Kuñch (root) 1. To go in a curved manner.

୨ । ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା—
2. To be curled; to be contracted.

କୁଞ୍ଚ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଞ୍ଚନ)—ସଙ୍କୋଚନ—
Kuñcha 1. Contracting; twisting.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲେଟ୍ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଲିଖାଟିରେ ନ ମିଳିବ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କୌଚାନା, କୌଚଡ଼, କୌଛଡ଼, କୌଚା
ଚୁଣ୍ଟା

୨ । ପରିଧାନ ବସ୍ତ୍ରର କୁଞ୍ଚିତ ଫେର ବା ଅଂଶ—2. The crimped folded or plaited part of the loin cloth.

୩ । ବସ୍ତ୍ରର କୁଞ୍ଚା ହୋଇଥିବା ଧଡ଼ି—
3. Crimped border of a cloth.

୪ । ଲୁଗା କୁଞ୍ଚିବାର ପ୍ରଣାଳୀ—4. The mode of ornamental folding of a cloth.

୫ । ଆଖି ଖୁଞ୍ଚି ହେବା ରୋଗ—
5. A disease of the eyes.

ଦେ. ବ୍ୟ.— କୁଞ୍ଚିତ ହୋଇଥିବା (ବସ୍ତ୍ର) —
Ornamentally folded or plaited (cloth)

କୁଞ୍ଚକାନ – ଦେ. ବ.—ପରିଧାନ ବସ୍ତ୍ରର ଯେଉଁ ଅଂଶ କୁଞ୍ଚିତ ହୋଇ
Kuñchakāni ଲାହୁ ପାଖେ ଖୋସା ହୋଇଥାଏ— The part
(କଞ୍ଚକାନ—ବପଟ୍ଟିତ) of the wearing cloth folded and tucked to the navel.

କୁଞ୍ଚକାନରେ ବାନ୍ଧ ଅଣ୍ଟାରେ ଭଲ କର୍ ଖୋସି ଦେଇ ଥକାଏରୁ ପୁଣି
ଗୁରଥଡ଼କୁ ଥଣାଇଲ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଇମ୍ନଣଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

କୁଞ୍ଚକୁଞ୍ଚିଆ— ଦେ. ବ୍ୟ. (ସଂ. କୁଞ୍ଚିତ)— କୁଞ୍ଚିତ; କୁଟିଳ—
Kuñchakuñchiā Curled (hair).
କୌକଡ଼ାନ
ଚୁଣ୍ଟୀଦାର

କୁଞ୍ଚଖଡ଼୍ଡିକା—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂଭୂମ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ଧାନ—
Kuñchakhardikā A species of paddy.

କୁଞ୍ଚ ଖୋସିବା—ଦେ. କି.—ଫେର ଖୋସିବା; ପିନ୍ଧି ଥିବା ଲୁଗାର
Kuñcha khosibā ସାମନା ପାଖ କୁଞ୍ଚା ଅଂଶର ଯେଉଁ କାନ
କୌଚଡ଼ନାରା ଭଲକୁ ଝୁଲୁ ଥାଏ ତାକୁ ଦୋଓଡ଼ କର ଲାହୁ ପାଖେ
ଆଣି ଖୋସିବା—To tuck up the front curled part of the wearing cloth by doubling it at the navel.

କୁଞ୍ଚ ଛଡ଼ି ଦେବା—ଦେ. କି—ଫେର ଛଡ଼ି ଦେବା; କୁଞ୍ଚକାନର ଏକ
Kuñcha chhārdi debā ପାଖ ଲାହୁ ପାଖେ ଖୋସି ଅପର
କୌଚାଦୋଲାନ ପାଖ ଭଲକୁ ଲମ୍ବାଇ ଦେବା—
To let down one end of the curled half of the wearing cloth.

କୁଞ୍ଚନ—ସଂ. ବ. (କୁଞ୍ଚ ଧାତୁ=ବକ୍ର ଗମନ କରିବା; ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା
Kuñchana +ଭାବ. ଅନ)—
୧ । ସଙ୍କୋଚ କରଣ; ସଙ୍କୋଚନ—
1 Contraction; curling.
୨ । ବକ୍ରୀକରଣ—2. Curving; bending.
୩ । ଅନାଦର—3. Disregard.
୪ । ଧୂଳ ଆଦି ପଡ଼ିବା ଯୋଗୁଁ ହେବା ନେତ୍ରରୋଗବିଶେଷ; ଆଖି ବୁଜି ହୋଇ ଖୁଞ୍ଚି ହେବା—
4. Contracting of the eyelid and aching of the eye, due to the presence of particles of foreign matter.

କୁଞ୍ଚଫେର – ଦେ. ବ—ପରିଧାନ ବସ୍ତ୍ରର ଯେଉଁ ଅଂଶ ସାମନା ପାଖରେ
Kuñchaphera ଲାହୁଠାରୁ ଭଲକୁ ଲମ୍ବି ଥାଏ—
କୌଚଡ଼ The part of the wearing cloth hanging down from the navel.

କୁଞ୍ଚଲୁଗି—ଦେ. ବ—ରଜାମାନଙ୍କର ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧିବାରୂପ ଦୈନିକ ରାଜମାନ୍ୟ-
Kuñchalāgi The act of wearing cloth of Rajas (named as a daily ritual by Raja's servants).

କୁଞ୍ଚା – ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଞ୍ଚନ)—
Kuñchā ୧ । କୁଞ୍ଚନ କ୍ରିୟା ବା ପ୍ରଣାଳୀ—
କୌଚାନ 1. The mode of curling the wearing
ସିମଟନା cloth into tiny folds.

୨ । ପରିଧାନ ବସ୍ତ୍ରର କୁଞ୍ଚିତ ଫେର ବା ଅଂଶ; କୁଞ୍ଚକାନ—
2. The crimped or folded part of the wearing cloth.

ସେଇଁମାନେ କୁଞ୍ଚାକୁ ଉଦ୍ଘାଇ ଉଲଇ
ପଦାଇ ଥିଲେ ପାଦ ସେମାନଙ୍କ ଆଗରୁ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୩ । (ସଂ. କୁଞ୍ଚ)— ଆଠ ମୁଠା ଶସ୍ୟ ପରିମାଣରେ ମାପ-ପାତ୍ର ବା ମାଣ—3. A measure of capacity of grains (measuring 8 handfuls).

୪ । (ଫା. କୂଜା=ବଣା) ମାଟିର ଠୋକ ବା ଘଡ଼ି—
4. Small earthen pitcher.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) – ଶସ୍ୟର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାପପାତ୍ରବିଶେଷ—
A unit of measure of corn.

କୌଚା ଦେ. ବ୍ୟ—କୁଞ୍ଚ ହୋଇଥିବା (ବସ୍ତ୍ର)—
Curled or folded (cloth); frilled; folded into frills or ruffs.

କୁଞ୍ଚାଇବା—ଦେ. କି—କୁଞ୍ଚିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Kuñchāibā Causative form of Kuñchibā.
କୌଚାନ ଲୁଗାଟ ଉରଙ୍ଗ ମାଲେ ଉଝଳର ବେଶୀଟି ସୁଧାକାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।
ସିମଟାନା

କୁଞ୍ଚାକୁଞ୍ଚି—ଦେ. ବ—ଲୁଗା କୁଞ୍ଚିବା କ୍ରିୟା—
Kuñchākuñchi The act of folding the wearing
କୌଚାକୌଚି cloth into frills.

ଦେ. ବ୍ୟ—କୁଞ୍ଚା ହୋଇଥିବା ଲୁଗା—
Wearing cloth in folds or plaits.

କୁଞ୍ଚି—ସଂ. ବ୍ୟ (କୁଞ୍ଚ୍ ଧାତୁ=ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—
Kuñchi ଶସ୍ୟାଦିର ଆଠ ମୁଠା ପରିମାଣ—
A measure of 8 handfuls (of corn).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ୍	ଜ୍ଞ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଂ

ଦେ. ବ. (ଫା. କୂଜା)—

କୁଜା ୧ । ଶ୍ଲେଟ ମାପଯନ୍ତ୍ର ବା ମାଣ—
କୂଜା 1. A small measuring pot.

୨ । ଶ୍ଲେଟ ମାଟି ଘଡ଼ା—
2. A small earthen pot.

କୁଁଜି ୩ । (ସ. କୁଞ୍ଚିକା)—କୋଲଘର ଗୃବ; ତାଲାକାଠି—
କୁଂଜି 3. Key of a padlock.

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ସମସ୍ୟା ସାଧନର ମନ୍ତ୍ର ବା ସାଜ--
4. (figurative) Key to the solution of a problem.

ଗାଦେ.—୧ । (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ମହୁଲ ଆଦର କୁଞ୍ଚିତ କଢ଼ି—
1. Wrinkled buds of Mahwa flower.

୨ । (ମେଦନୀପୁର) ବ.—ଶିର (ଦେଖ)—
2. Śira (See)

କୁଞ୍ଚିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁଞ୍ଚ ଧାତୁ=ବକ୍ର ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ
Kuñchikā + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । କାଇଁଚ; ଗୁଞ୍ଜା—
1. A small red seed of a pod-bearing creeper.

୨ । କୋଲଘ; ତାଲା—2. Padlock.

୩ । କୋଲଘର କାଠି ବା ଗୃବ; କଞ୍ଚ—
3. Key of a padlock.

କୁଞ୍ଚିକାଞ୍ଚି—ଦେ. ଅସମାପିକା କ୍ରି.—କୁଞ୍ଚେଇକାଞ୍ଚେଇ (ଦେଖ)
Kuñchikāñchi Kuñcheikāñchei (See)

କୁଞ୍ଚିକାଠି—ଦେ. ବ.—ଗୃବକାଠି; କୋଲଘ ଫିଟାଇବା କଞ୍ଚ—
Kuñchikāṭhi Key of a padlock.
କୁଞ୍ଜିକାଟୀ
କୁଂଜୀ

କୁଞ୍ଚିକୁଞ୍ଚି—ଦେ. ବଣ (ସ. କୁଞ୍ଚିତ)—କୁଞ୍ଚକୁଞ୍ଚିଆ (କେଶ)—
Kuñchikuñchi Curled (hair).
ଚୁଁଚରବାଲ୍ଲା; ଛଲ୍ଲିଦାର କୁଞ୍ଚିତ ଅଲକା କୁଞ୍ଚକୁଞ୍ଚିଆ କେଶ ମାଥେ—
ବଙ୍ଗୁଳେଶସ୍ତବ୍ଧଣ।

କୁଞ୍ଚିକୁଞ୍ଚିଆ - ଦେ. ବଣ—କୁଞ୍ଚକୁଞ୍ଚିଆ (ଦେଖ)
Kuñchikuñchiā Kuñchakuñchiā (See)

କୁଞ୍ଚିଖଡ଼ା—ଦେ. ବ.—ଲୌହନର୍ମିତ ଅଙ୍କୁଶାକୃତି ଦଣ୍ଡବିଶେଷ—
Kuñchikharḍā An iron hook.
କୁଞ୍ଚିଖଡ଼ା ଦୋଇଅଛ ପବନର ଗୋଡ଼—ପ୍ରାଚୀ. ଦ୍ରୁହ୍ମନବୃତ୍ତଣଗୀତା।

କୁଞ୍ଚିତ—ସ. ବଣ (କୁଞ୍ଚ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Kuñchita ୧ । ବକ୍ରୀକୃତ—1. Curved; bent.

୨ । ସଙ୍କୁଚିତ—2. Contracted; shrivelled up.

୩ । କୁଣ୍ଠିତ; କୁଞ୍ଚକୁଞ୍ଚିଆ—
3. Curled; crooked.

୪ । ଅନାଦୃତ—4. Disregarded.

୫ । କୁଞ୍ଚା ଦୋଇଥିବା ଲୁଗା—
5. Folded or plaited (cloth).

କୁଞ୍ଚିତାଲା—ଦେ. ବ—୧ । କୋଲଘର କଞ୍ଚ; ଗୃବକାଠି—
Kuñchitālā 1. Key of a padlock.
କୁଞ୍ଜିତାଲା କୁଞ୍ଚିତାଲ ଦଅ ଦୁଆରେ ବନ୍ଧାଃ ଫେଡ଼ିବ—ପ୍ରାଚୀ· ଶ୍ରୀଗୁରୁଚରିତ୍ରଗୀତା।
କୁଂଜୀକୁଲପ ୨ । ଗୃବକାଠି ଓ କୋଲଘ—
2. Key and lock.

କୁଞ୍ଚି ଦଅଯିବା—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ରାଜାଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ଉତ୍ସବରେ
Kuñchi diājibā ପ୍ରଥମେ ଶୂର-ସୂଚକ ନଦ୍ୱବତ୍ ବାଜିବା—
The sounding of drums at the beginning of royal festivals.

କୁଞ୍ଚି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଦୁଆରେ ତାଲା ପକାଇବା—
Kuñchi debā To lock a door.
ଚାବିଦେଓୟା
ତାଲୀଦେନା

କୁଞ୍ଚି ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୁଞ୍ଚି ଦେବା (ଦେଖ)
Kuñchipakāibā Kuñchi debā (See)

କୁଞ୍ଚିପଡ଼ିବା – ଦେ. ବ.—ଘରେ ତାଲା ବନ୍ଦ ହେବା—
Kuñchi parḍibā Locking of a door.

କୁଞ୍ଚିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସ. କୁଞ୍ଚ୍ ଧାତୁ)—୧ । କୁଞ୍ଚିତ କରିବା—
Kuñchibā 1. To contract; to curl.
କୋଁଚା ୨ । ବସ୍ତ୍ରକୁ କୁଞ୍ଚ କରିବା—
ମୋଡ଼ନା; ଛଲ୍ଲାଡାଲନା 2. To fold the wearing cloth into
(କୁଞ୍ଚାଇବା—ଣିଜନ୍ତ) plaits.

କୁଞ୍ଚିମୁଦ—ଦେ. ବ.—ଘରର କବାଟ ବା କାନ୍ଥକୁ କୋଲଘ ପକାଇ ବନ୍ଦ
Kuñchimuda କର ଉହିଁରେ ଜଉମୁଦ ଦେବା --
Sealing of a door or box after locking it up.
ପୂରାକାଳେ ଗହୀପରେ କୁଞ୍ଚିମୁଦ ଦେଇ—ଗୋପୀନାଥ. ନୃସିଂହପୁରାଣ।

କୁଞ୍ଚି ମୋଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୋଲଘ ଫିଟାଇବା ନମନ୍ତେ ଗୃବ
Kuñchi mordibā ଘୁରାଇବା—1. To wind up the key
ଚାବିଘୁରାନ in a padlock.
ଚାଭୀମାଡ଼ନା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ
ଭିତରେ ଭିତରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସୁଝାରେଇବା—
2. (figurative) To pull the wires from behind.

କୁଞ୍ଚୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁଞ୍ଚ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କୁଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Kuñchī Kuñchi (See)

କୁଞ୍ଚୁକୁଞ୍ଚିଆ—ଦେ. ବଣ.—କୁଞ୍ଚକୁଞ୍ଚିଆ (ଦେଖ)
Kuñchukuñchiā Kuñchakuñchiā (See)

କୁଞ୍ଚେଇକାଞ୍ଚେଇ—ଦେ. ଅସମାପିକା କ୍ରି. (କ୍ରି. ବଣରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Kuñcheikāñchei ଲୁଗାକୁ ସୁନ୍ଦରରୂପେ କୁଞ୍ଚିତ କରି;
କୁଞ୍ଚକାଞ୍ଚ—After curling or plaiting a cloth very artfully.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃତ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

କୁଞ୍ଜ—ସଂ. ବି. (କୁ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kuñja ୧ । ଲତାଗୁଳ୍ମ; ଘର ପର୍ ମାଡ଼ିଥିବା ଲତାମୟୀ ସ୍ଥାନ; କୁଞ୍ଜବନ; ଜଳକୁଞ୍ଜ – 1. A bower; grove; arbour.
୨ । ଲତା ଗୁଳ୍ମାଦି ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଗୃହ—2. A house over-grown with creeping plants.
୩ । ପର୍ବତ ଗୁମ୍ଫା—3. Cave.
୪ । ବୃନ୍ଦାବନରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣବିଗ୍ରହ ଥିବା ମନ୍ଦିର—4. (in Bṛundābana) The temples of different idols of Śrīkṛushṇa
୫ । ହାତୀ ଦାନ୍ତ—5. Ivory.
୬ । ଦନ୍ତମୂଳ; ତଳଘାଣ୍ଟ—6. The lower jaw.
୭ । ସୋଲ ଓ କାଗଜ ଇତ୍ୟାଦିରେ ନର୍ମ୍ମିତ କୃତ୍ରିମ ବୃକ୍ଷ—7. An artificial tree made of pith and coloured paper representing a bower.
ଦେ. ବ.—କୁଞ୍ଜବିହାରୀଙ୍କର ଡାକ ନାମ—Name for calling Kuñjabihārī.

କୁଞ୍ଜକୁକ୍ଷି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁଞ୍ଜ+କୁକ୍ଷି)—କୁଞ୍ଜବନର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦେଶ ବା ଭିତର—Interior of a grove.
Kuñjakukshi
କୋମଳତର ମୋହନ, କୁଞ୍ଜକୁକ୍ଷିରୁ ନିଃସ୍ୱନ,
ଆସି ଚତୁର୍ଦ୍ଦେଗ୍ଧ ମୋ ଶ୍ରବରେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଣୋପଭଙ୍ଗ୍ ଜ ଗୀତ ।

କୁଞ୍ଜକୁଟୀର—ସଂ. ବି—୧ । (ରୂପକ କର୍ମ୍ମଧାରୟ; କୁଞ୍ଜ+କୁଟୀର)—କୁଟୀର ପର୍ ମଧ୍ୟରେ ବଲାସ ସ୍ଥାନ ଥିବା କୁଞ୍ଜ—1. Bower; grotto; arbour.
Kuñjakuṭīra
୨ । (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ) ଲତା ମାଡ଼ିଥିବା ବା କୁଟୀର—2. A hut over-grown with creepers.

କୁଞ୍ଜଗଲି—ଦେ. ବି.—ଉପରେ ଲତା ମାଡ଼ିଥିବା ଗଛର ଗୋହିର—An avenue over-grown with creepers across it.
Kuñjagalī

କୁଞ୍ଜଗୃହ—ସଂ. ବି. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କୁଞ୍ଜ+ଗୃହ)—ଲତା ମାଡ଼ିଥିବା ଘର—A house over-grown with creepers.
Kuñjagṛuha

କୁଞ୍ଜବନ—ସଂ. ବି. (ରୂପକ; କୁଞ୍ଜ+ବନ)—ଲତାଗୃହ—Grove; bower.
Kuñjabana

କୁଞ୍ଜବିହାରୀ—ସଂ. ବି (ଉପପଦ; କୁଞ୍ଜ+ବିହାରୀ)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାମ—A name given to Śrīkṛushṇa
Kuñjabihārī
ଦେ. ବି—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—A name given to males.

କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ପଟ୍ଟନାୟକ—ଦେ. ବି (ନାମ)—ଜନୈକ ଉତ୍କଳୀୟ ପ୍ରାଚୀନ କବି—An ancient poet of Orissa.
Kuñjabihārī Paṭṭanāyaka
[ଦ୍ର– କବି ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ୍ମାବଲମ୍ବୀ ଥିଲେ । 'କୁଞ୍ଜବିହାର' ନାମକ କାବ୍ୟ ଏହାଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ । ଏ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଜୀବିତ ଥିଲେ । ତାରଣୀତରଣ. ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ।]

କୁଞ୍ଜରଉଡ଼ୁଆ—ଦେ. ବି—କୁଞ୍ଜରଭ୍ରାତୃଆ (ଦେଖ)—
Kuñjabhaṛduā Kuñjabhāṛduā (See)

କୁଞ୍ଜରଭ୍ରାତୃଆ—ଦେ. ବି—୧ । ଅତି ନିର୍ଲଜ୍ଜ ବ୍ୟକ୍ତି (ଭ୍ରାତୃଆଠାରୁ ମଧ୍ୟ ନିର୍ଲଜ୍ଜ)—
Kuñjabhāṛduā
1. A very shameless person (more shameless than a bawd).
୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରକାଶ୍ୟରୂପରେ ଜାର ନିକଟରେ ପରସ୍ତ୍ରୀ ଜୁଟାଇବା ବୃତ୍ତି ଅବଲମ୍ବନ କରିଥାଏ—2. A professional bawd.
୩ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଗୋଟିଏ ଗୃହ ବା କୁଞ୍ଜକୁ ସୁସଜ୍ଜିତ କରି ଜାରମାନଙ୍କ ସମ୍ଭୋଗାର୍ଥ ସେଥିରେ ଗୁଡ଼ିଏ ବେଶ୍ୟା ରଖାଇ ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତିରୂପ ଅର୍ଥରେ ଜୀବିକାନିର୍ବାହ କରେ—3. The owner of a house of ill fame; a Bawd house-keeper; a brothel-keeper; a person who makes a living by maintaining a brothel.

କୁଞ୍ଜର—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (କୁଞ୍ଜ=ହସ୍ତିଦନ୍ତ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ର)—
Kuñjara ୧ । ହାତୀ; ହାତୀ—1. Elephant.
(କୁଞ୍ଜସ୍ତ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କେଶ—2. Hair.
୩ । ଦେଶବିଶେଷ—3. Name of a country.
[ଦ୍ର—ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରାଣିବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲଗିଲେ ଏହା 'ଶ୍ରେଷ୍ଠ' ଏହି ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରେ; (ଯଥା—ଦ୍ୱାରକୁଞ୍ଜର; ନରକୁଞ୍ଜର ।]

କୁଞ୍ଜରଗମନା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.(ବହୁବ୍ରୀହି; କୁଞ୍ଜର+ଗମନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kuñjaragamanā ହାତୀର ଗଢ଼ ପରି ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଗଢ଼ ଧୀର-ମନ୍ଥର; ଧୀରଗମନା– With footsteps like those of an elephant (applied to a young woman who walks slowly and majestically).

କୁଞ୍ଜରଗମନୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ– କୁଞ୍ଜରଗମନା (ଦେଖ)—
Kuñjaragamanī Kuñjaragamanā (See)

କୁଞ୍ଜରସିକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁଞ୍ଜ+ରସିକ)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—An epithet of Śrīkṛushṇa.
Kuñjarasika

କୁଞ୍ଜରସିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ରାଧିକା—A name applied to Rādhā for her amours with Kṛushṇa in the groves of Bṛundābana
Kuñjarasikā

କୁଞ୍ଜରାଶନ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁଞ୍ଜର+ଅଶନ=ଭୋଜନ)—
Kuñjarāśana ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଗଛ—The sacred fig tree.

କୁଞ୍ଜରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (କୁଞ୍ଜର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ହସ୍ତିନୀ; ମାଈ ହାତୀ; ହାତୁଣୀ—A female elephant.
Kuñjarī

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟଂ	ଉଅ	ଅ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଦ୍ଧନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁୟ	ଇଅ	ଃ	ଙ

କୁଞ୍ଜଳ—ସ. ବ. (କୁ=କୁତ୍ସିତ + ଜଳ; ନଯାଉନ)—କାଞ୍ଜି; କାଞ୍ଜି-ପାଣି—Sour rice-gruel.
Kuñjala

କୁଞ୍ଜଲତା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (କୁଞ୍ଜ + ଲତା)—୧ । କୁଞ୍ଜବନ ଉପରେ ମାଡ଼ିଥିବା ଲତା—1. A creeper growing over a grove.
Kuñjalatā

୨ । କୁଞ୍ଜ ଆକାରରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିବା ଲତା; ଲତା-ମଣ୍ଡପ—2. A creeper trailed into arches and groves.

୩ । ବର୍ଷଜୀବୀ ପୁଷ୍ପଲତାବିଶେଷ—
3. A flowering annual creeper; Quamoclit Pinnata.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ଚରୁଲତା; ଏହାର ପତ୍ର କେଶ ପରି ସରୁ ଏବଂ ଫୁଲ ନାଲି, ଶ୍ୱେତ ଓ ଭେଳାଯୁକ୍ତ । ଏହା ବର୍ଷେ ମାତ୍ର ବଞ୍ଚେ ।]

୪ । ପୂର୍ବୋକ୍ତ କୁଞ୍ଜଲତାର ଫୁଲ ପରି ଫୁଲ, କନ୍ଦୁ ପାନ ଆକାରର ପତ୍ରଯୁକ୍ତ ପୁଷ୍ପଲତାବିଶେଷ—
4. A flowering creeper; Quamoclit Phoenicia.

କୁଟ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ବକ୍ର ଗମନ କରିବା—
Kuṭ (root) 1. To move tortuously.

୨ । ଶଠତା କରିବା—2. To cheat.

୩ । କୁଟିବା; ଚିଙ୍କି ଆଦିରେ ଛେଚିବା—
3. To pound.

୪ । ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରିବା—
4. To split or break to pieces (Apte).

୫ । ଅସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ କହିବା—
5. To speak indistinctly (Apte).

୬ । ଗରମ ହେବା; ପୋଡ଼ିବା—
6. To burn; to be warm (Apte).

୭ । ବକ୍ରହେବା; ବଙ୍କେଇବା—
7. To become curved or crooked (M. W.)

୮ । ନଇଁବା—
8. To bend (M. W.)

କୁଟ୍‌କାଟ୍—ଦେ. ଅ.—କୁଟ୍‌କୁଟ୍ (ଦେଖ)
Kuṭkāṭ Kuṭkuṭ (See).

କୁଟ୍‌କାଣ୍ଡ—ଦେ. ବ —୧ । ବିଶେଷ ପ୍ରହାର—
Kuṭkāṇḍ 1. Sound beating.
ମାରପୀଟ; ତୋଳପାଡ଼ ୨ । ଅତ୍ୟାଚାର; ଧୁମ୍‌କୁଟ୍—
मारपीट; धूमकधैया 2. Oppression.
୩ । ଘଷାଚକଟା—3. Row; great agitation.

କୁଟ୍‌କୁଟ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ଭୁଲ. ସ. କୁଟ୍ଟ ଧାତୁ=ଛେଦନେ)
Kuṭkuṭ —ମୂଷା ପ୍ରଭୃତି ଜୀବ କୌଣସି ଶକ ପଦାର୍ଥକୁ କାଟିଲେ କଟ୍‌କଟ୍, କଟ୍‌ର୍‌କଟର ଯେଉଁ ଅନୁଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ ହୁଏ—
कुटरकुटर The sound produced by a mouse gnawing a hard substance.

କୁଟ୍‌କୁଟା—ଦେ. ବ—ଟୁକ୍‌ଟୁକ; ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ—(torn into) Shreds or fragments.
Kuṭkuṭā
ଟୁକରାଟୁକରା ଦେ. ବ୍ୟ—ଟୁକ୍‌ଟୁକ କର ଚର ହୋଇଥିବା—
टुकड़े टुकड़े; चूरचूर Torn into shreds.

କୁଟ୍‌କୁଟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଟୁକ୍‌ଟୁକ କର ଚରିବା—
Kuṭkuṭāibā To tear into shreds or fragments.
ଟୁକରାଟୁକରାକରା
टुकड़े टुकड़े करना; चूरचूर करना

କୁଟ୍‌ନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଛମା—
Kuṭnā 1. A thick-woven basket for feeding cattle.

୨ । ଗୋରୁକୁଣ୍ଡ—2. Manger.

୩ । କୁଣ୍ଡ—3. A crater

କୁଟ୍ରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବନ୍ୟଛେଳି; ମୃଗଜାତୀୟ ଜନ୍ତୁ—
Kuṭrā A small species of deer

କୁଟ୍‌ରୁକୁଟ୍‌ରୁ—ଦେ. ଅ—କୁଟ୍‌କୁଟ୍ (ଦେଖ)
Kuṭrukuṭru Kuṭkuṭ (See)
[ଦ୍ର—କୁଟ୍‌କୁଟ୍ କୁଟ୍‌ରୁକୁଟ୍‌ରୁ ଧ୍ୱନି ଠାରୁ ଉଚ୍ଚତର ।]

କୁଟ—ସ. ବ. (କୁଟ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଦୁର୍ଗ—
Kuṭa 1. Fort; stronghold.

୨ । ବୃକ୍ଷ—2. Tree.

୩ । ଗୃହ—3. House.

୪ । ଘଟ; କଳସ; ମାଠିଆ—
4. Jug; waterpot; pitcher.

୫ । ପର୍ବତ—5. Mountain.

୬ । ପର୍ବତଶିଖର ଶୃଙ୍ଗ—
6. Peak of a mountain.

୭ । ପଥରଭଙ୍ଗା ଛୋଟ ହାତୁଡ଼ି—
7. Small hammer or mallet for breaking stones.

କୁଟକ—ସ. ବ—କୁଟଙ୍କ (ଦେଖ)
Kuṭaka Kuṭaṅka (See)

କୁଟଙ୍କ—ସ. ବ. (କୁ + ଟଙ୍କ)—୧ । ଈଷ ନ ଥିବା ଲଙ୍ଗଳ—
Kuṭaṅka 1. A plough without a pole (Apte).

୨ । ଘରର ଛତ; ଗୁଲ—
2. Roof; thatch (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ରୋତେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସୁଛତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଥ' ଖୋଜନ୍ତୁବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଂଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

କୁଟଙ୍କକ—ସଂ. ବ. (କୁଟଙ୍କ + କ)—ଦହିଖୁଆର ଖୁଣ୍ଟ; ମନ୍ଥନ-ଯନ୍ତ୍ର—The post round which the string of the milk-churner passes (Apte).
Kuṭaṅkaka

୨ । କୁଡ଼ିଆ; କୁଟୀର—
2. Hut; cottage (Apte).

କୁଟଜ—ସଂ. ବ. (କୁଟ=ଗିରିଶୃଙ୍ଗ + ଜନ୍ ଧାତୁ=ଜନ୍ମିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kuṭaja

୧ । ଗିରିମଲ୍ଲିକା; ଇନ୍ଦ୍ରଜବ; ପିଢାକୋରୁଆ—
1. A creeper; Wrightea Antidysenterica.

୨ । ଦ୍ରୋଣଙ୍କ ନାମ—2. A name of Drona

୩ । ଅଗସ୍ତ୍ୟ ଋଷି (କୁମ୍ଭରୁ ଜାତ ହୋଇଥିବାରୁ)—
3. A name of sage Agastya.

ସଂ. ବ—୧ । ପର୍ବତରୁ ଜାତ—
1. Produced from a mountain.

୨ । ବୃକ୍ଷରୁ ଜାତ—
2. Born of a tree.

କୁଟଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଟ୍ ଧାତୁ)—୧ । କୁଟିବା କ୍ରିୟା—
Kuṭaṇa 1. The act of pounding.

କୁଟନ ୨ । ମାଡ଼—
କୁଟନା; କୁଟାଇ 2. Beating.

କୁଟଣା—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ସଂ. କୁଟ୍ଟନ)—୧ । ଉଡ଼ୁଆ; ଯେ ପରପୁରୁଷକୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଯୋଗାଏ—1. A bawd; a procurer; a pander.
Kuṭaṇā

କୋଟନା
କୁଟନା ୨ । ବେଶ୍ୟାପଣ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ପରପୁରୁଷ (କୁଟଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଜକଟରେ ଜୁଟାଏ—2. A person who procures his wife for the enjoyment of other persons.

କୁଟଣିଆ—ଦେ. ବ. ପୁଂ.—କୁଟଣା (ଦେଖ)
Kuṭaṇiā Kuṭaṇā (See)

କୁଟଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କୁଟ୍ଟନା)—୧ । କୁଟୁଟୁଣୀ (ଦେଖ)
Kuṭaṇī 1. Kuṭutuṇī (See)

କୁଟନୀ ୨ । ବେଶ୍ୟା; ନଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ—
କୁଟନୀ 2. Adulteress.

୩ । ଯେ ପର ପୁରୁଷ ଜକଟରେ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ଆଣି ଯୁଟାଏ; ଦୂତୀ—3. A bawd; a procuress.

୪ । ଢିଙ୍କିର ଉଗ୍‌ଣି; ଯେଉଁ ଗାତରେ ଢିଙ୍କିରେ କୁଟା ଦେବା ପାଇଁ ବସ୍ତୁମାନ ଉଗ୍ ଯାଏ—4. The receiving hole in which things are put to be pounded by a husking jack.

୫ । ଢିଙ୍କିର ଘୁଅ ବା ଘାଦାର—
5. The pestle of a Dhinki.

କୁଟତୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କୁଟୁଟୁଣୀ (ଦେଖ)
Kuṭatuṇī Kuṭutuṇī (See)

କୁଟପ—ସଂ. ବ. (କୁଟ + ପା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । କୁଡ଼ବ; ଶସ୍ୟାଦିର ପରିମାଣବିଶେଷ—1. A measure of grain.
Kuṭapa

୨ । ଋଷି; ମୁନି—2. Sage; ascetic.

୩ । ଗୃହ ଜକଟସ୍ଥ ଉଦ୍ୟାନ—
3. Garden attached to a house (Apte).

୪ । ପଦ୍ମ—4. Lotus.

କୁଟର—ସଂ. ବ. (କୁଟ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅର)—କୁଠର; ଦହି ଖୁଆର ଖୁଣ୍ଟ—The post round which the string of the churning stick winds. (M. W.)
Kuṭara

କୁଟହାରିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦାସୀ—
Kuṭahārikā A maid servant.
(କୁଟ୍ଟହାରିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

କୁଟା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. କୁଟ୍ଟିତ; ଏହା କୁଟ୍ଟିତ ବା ମର୍ଦ୍ଦିତ ତୃଣରୁନ୍ତୁ ଅଟେ)
Kuṭā ୧ । ଶୁଖିଲା ନଡ଼ା—1. Dry straw; stubble.

କୁଟା ମୋ କୋଧ ଅନଳେ ଜଳବେ ହୋଇ କୁଆ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭରତ ବନ ।
ଫୁସ, ପୁଆଳ

୨ । ବେଙ୍ଗଳାରେ ମକଚ ହୋଇଥିବା ଧାନର ଛଣ; ଘାଲ—
2. Straw softened by the treading of bullocks over it in the act of thrashing.

୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର ନଡ଼ା ଖଣ୍ଡ—3. A bit of straw.

୪ । ତୃଣ—4 Grass.

ହୋଇବ ବା ତୁମ୍ଭେ ହୋଇବ କତ ଝାଏ ।
ଧର ତ ଘାଇଁ ମୁଁ କୁଆ ତର କାମ୍ପେ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭରତ. ବନ ।

୫ । (ସଂ. କୁଟ୍ଟ ଧାତୁ) କୁଟିବା କ୍ରିୟା—
5. The act of beating or pounding; pulverising.

୬ । ଢିଙ୍କିରେ ଧାନକୁ କୁଟ ଉହାଁରୁ ଚାଉଳ ବାହାର କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା—6. The process of husking paddy.

୭ । ଧାନ କୁଟ ଚାଉଳ ବାହାର କଲେ କେତେ ଧାନରୁ କେତେ ଚାଉଳ ବାହାରିବ, କମ୍ବା କେତେ ଧାନ କୁଟିବାକୁ ଦେଲେ କେତେ ଚାଉଳ ମିଳିବ ଏହା ଯେଉଁ ଗାଣିତିକ ପ୍ରଣାଳୀରୁ ଜଣାଯାଏ । (ଯଥା—ବାଇଶା କୁଟା, ପରଣା କୁଟା)—7. The arithmetical calculation by which the quantity of rice can be deducted from a given quantity of paddy given to be husked and turned into rice.

[ଦ୍ର—ଚତୁଷ୍କରେ ଯେଉଁ ଶ୍ଲୋକ ପରିଶ୍ରମ କରି ଧାନକୁ ଭୁଷାଏ, ଶୁଖାଏ ଓ ଢିଙ୍କିରେ କୁଟେ ସେ ବାଇଶି ଗୌଣୀ ଧାନରୁ ଦଶ ଗଣ୍ଡୀ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ*	ଅକାରୋତ୍ତରବର୍ତ୍ତି ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଉଷୁନା ଗୁଡ଼ଲ ଓ ପଚିଶି ଗଡ଼ଣୀ ଧାନରୁ ଦଶ ଗଡ଼ଣୀ ଅରୁଆ ଗୁଡ଼ଲ ଅପେକ୍ଷା କିଛି ବେଶି ପରିମାଣରେ ଗୁଡ଼ଲ ଯାଏ । ତେଣୁ ବାଇଶା ଓ ପଚିଶା କୁଣ୍ଡା ପ୍ରମାଣେ ତା ଠାରୁ ଗୁଡ଼ଲ ନଆଗଲେ ବଳବା ଗୁଡ଼ଲରୁ ଓ ଧାନରୁ ବାହାରିଥିବା କୁଣ୍ଡାରୁ କୁଟୁଣୀର ଯାରଣ୍ଡମ୍ବିକ ଓ ଧାନ ଉଷାଇଁବାର ଖରଚ ମିଳିଯାଏ ।]

କୁଟାସ ୮ । ପ୍ରହାର; ମାଡ଼—8. Sound beating.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଆଠସେର ପରିମାଣ (ଗୁଡ଼ଲ)—
A measure of 8 seers of rice.

[ଦ୍ର—ଏକଖଣ୍ଡି ବା ୨୦ ସେର ଧାନରୁ ଏକ କୁଣ୍ଡା ବା ୮ ସେର ଗୁଡ଼ଲ ବାହାରେ ।]

ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କୁଟ୍ଟିତ)—୧ । କୁଟ୍ଟିତ—
1. Pounded; beaten.

ଦୁଇଜା ସୋରିଷ ଯେ ଅଟା, ବୁଟା ତେନୁଳ ମୁଟାନୁଟା ।
ସମରାସ. ବାର୍ତ୍ତାଭାଇକୁ ।

୨ । (କୁଟାପରି) କ୍ଷୀଣ; ଶୀର୍ଣ୍ଣ—2. Weak; emaciated.

ଦେଖୁ ଅଛ ତ ଅମ୍ଭେ ବୁଲ ବୁଲ ଲଟା
କରଣ ଦେଇଅର୍ଜୁ ଦେହଟିତ ବଟା । କୃଷ୍ଣସଂଦ. ମହାଭରତ. ବଦ୍ଧ ।

କୁଟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୁଟ୍ଟଯାତି ; କୁଟିବା କ୍ରିୟାର ପ୍ରଯୋଜକ ରୂପ)—୧ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା କୁଟିବା କ୍ରିୟା କରାଇବା—
କୋଟାନ କୁଟବାନା
1. To have the act of beating or pounding done by others; to have a thing pounded by others; to cause to be pounded or beaten.

୨ । ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ମାଡ଼ ମରାଇବା—2. To cause a person to be given a sound beating.

* । (ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ) ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଶରୀରର ବିଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗରେ ଚଢା କୁଣ୍ଡାଇବା—3 To have the body tattooed by another person.

କୁଣ୍ଡାଇଛ ତରୁକେ ମର୍ଷକା ଗୁରୁତନ । ଭକ୍ତ, ଲବଣ୍ୟବତୀ ।

୪ । ଧାନରୁ ଗୁଡ଼ଲ ବାହାର କରିବା ନମନ୍ତେ କୁଟିବା କର୍ମ ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା କରାଇବା—
4. To have paddy husked by others.

କୁଟାକଣ୍ଡା—ଦେ. ବ୍ୟ—୧ । ଧାନ କୁଟିବା ଓ କାଣ୍ଡିବା କ୍ରିୟା—
Kuṭākaṇḍā 1. The act of pounding and husking of paddy.
କୁଟନା ବାଟନା କୁଟନା ପିସନା

୨ । କୁଟକାଣ୍ଡ; ବିଶେଷ ମାଡ଼—
2. Sound beating.

* । ଧୁନ୍ଦୁକୁନ୍ଦି; ଅତ୍ୟାଚାର—3. Oppression.

କୁଟାକାଠି—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ)—୧ । କୁଣ୍ଡା ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ଘାସ
Kuṭākāṭhi ବା ଖଡ଼ିକା ଆଦର ଖଣ୍ଡମାନ—
ଖଡ଼କୁଟା; ଖଡ଼କୁଟି ଘାସପୁଂସ; କୁଡ଼ା କରକଟ; ଖରପତବାର
1. Bits of straw and twigs.

୨ । ଅଳଅ—2. Refuse.

କୁଟାକୁଟା—ଦେ. ବଣ—କୁଟ୍‌କୁଟା; ଟିକ୍‌ଟିକ ବା ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ ହୋଇ
Kuṭākuṭā ଚର୍ତ୍ତ ହୋଇଥିବା—Torn into small fragments or shreds.
ଟୁକରା ଟୁକୁରା ଟୁକଡ଼ା ଟୁକଡ଼ା

କୁଟାକୁଟି—ଦେ. ବ - ୧ । ଅନେକ ପଦାର୍ଥ କୁଟିବାର କର୍ମ—
Kuṭākuṭi 1. Act of pounding many things.

୨ । ଅନେକ ମାଡ଼ ଦେବା କର୍ମ—
2. Act of several beatings; thrashings.

କୁଟା କ୍ରୟବିକ୍ରୟ—ଦେ ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—ବାଇଶା କୁଣ୍ଡା ବା
Kuṭā krayabikraya ପଚିଶା କୁଣ୍ଡା ପ୍ରମାଣେ ଏତେ ଧାନରୁ ଏତେ ଗୁଡ଼ଲ ହେବ ଏହା ଜାଣିବାର ଗାଣିତିକ ବିଧି (କୁଣ୍ଡା) ଓ ଏତେ ଗୁଡ଼ରେ ଏତେ ପଦାର୍ଥର ମୂଲ୍ୟ କେତେ ହେବ ଏହା ଜାଣିବାର ଗାଣିତିକ ବିଧି (କ୍ରୟବିକ୍ରୟ)—
Two arithmetical methods of calculation for finding out the quantity of rice from a given quantity of paddy, as also of the value of any quantity of articles at a certain rate.

କୁଟାଖଣ୍ଡିକ ଦିଖଣ୍ଡି ନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Kuṭākhaṇḍika dikhaṇḍi na karibā କିଛି ସାମାନ୍ୟ କର୍ମ ମଧ୍ୟ ନ କରିବା—Not to do even a very little work.

କୁଟାଗଦା—ଦେ. ବ—କୁଣ୍ଡାର ସ୍ତୂପ—
Kuṭāgadā A heap of straw; straw-rick.
ଗଦ୍ଦା

କୁଟାଣିଆ—ଦେ. ବ—କୁଣ୍ଡଣା (ଦେଖ)
Kuṭāṇiā Kuṭaṇā (See)

କୁଟାତେନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—
Kuṭāten କୁଟୁଣୀ; ଧାନ କୁଟିବା ସ୍ତ୍ରୀ—
A woman who husks paddy into rice.

କୁଟାଳି—ସଂ. ବଣ. (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) (ସଂ. କୁଟ୍ଟଯାତୁ)—
Kuṭāli ଯେ ଢିଙ୍କି ବା ଦେମଦସ୍ତା ଦ୍ୱାରା ଧାନ ଆଦ କୁଟେ—
One who presses or pounds paddy etc by 'Dhinki' or pestle.

କୁଟାଶି କରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଧାନ ଅମଳ ସମୟରେ
Kuṭāsi karibā ଧାନରୁ କୁଣ୍ଡାକୁ ପୃଥକ୍ କରିବ—
To separate straw from paddy grains during garneringor threshing.

କୁଟି—ସଂ. ବଣ. (କୁଟ ଧାତୁ + ଇ)—ବକ୍ର; ବଙ୍କା—
Kuṭi Bent; crooked.

ସଂ. ବ—୧ । କୁଟୀର—1. Cottage; hut.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃତ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନ ଥିବା ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୨ । ବାଙ୍କ—2. A bend; a curve.

୩ । ଶରୀର—3. The body (Apte).

କୁଟିକର୍ମ—ଦେ. ବ. (ଫ. କୂଟ ଓ କର୍ମ)—
Kuṭikarma ବହୁବିଧ ଚିତ୍ର ଓ କାରୁକର୍ମ; କଳାକୁଟ—
Various artistic designs; ornamental work.

ଦେ. ବିଣ—ନାନାପ୍ରକାର କାରୁକର୍ମ ଓ ରଙ୍ଗଯୁକ୍ତ—
Variegated and having various designs.

ତହୁଁ ଶାମୁକଟୁଁ ନ କୁଟିକର୍ମ ଦେଦ୍ ଇଡ଼ ଡୋଟ୍ଟ ।
ଅକନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ବଦତା ।

କୁଟିଚର—ଫ. ବ. (କୁଟି=ବଙ୍କ + ଚର୍ ଧାତୁ=ଚଲିବା + କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—
Kuṭichara ଶିଶୁମାର; ସୁସମ୍ବର; ସାମୁଦ୍ରିକ ଜୀବବିଶେଷ—
A porpoise (Apte); dolphin.

କୁଟିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. କୁଟ୍ଟ ଧାତୁ)—
Kuṭibā ୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ହମାସ୍‌ଦସ୍ତା ବା ଢିଙ୍କିରେ ଛେଚିବା,
କୁଟା ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ବା ଚୂନା କରିବା ବା ଭୁସଁରୁ ସାର ବାହାର
କୁଟନା କରିବା—To press or pound a thing with Dhiṅki or pestle; to husk.

(ଯଥା—ଧାନ କୁଟିବା, ଚୁଡ଼ା କୁଟିବା, ସୁରୁକି କୁଟିବା, ଔଷଧ କୁଟିବା ଇତ୍ୟାଦି ।)

[ଦ୍ର—ଧାନକୁ କୁଟି ଗୁଡ଼ଲ ବା ଚୁଡ଼ା କରାଯାଏ, ଇଟାକୁ କୁଟି ସୁରୁକି କରାଯାଏ, ଗୁଡ଼ଲକୁ କୁଟି ଚୂନା କରାଯାଏ । କଥାରେ କେହି କେହି ଯଥାକ୍ରମେ ଧାନ, ଇଟା, ଗୁଡ଼ଲ କୁଟିବା କହନ୍ତି ଓ କେହି କେହି ଯଥାକ୍ରମେ ଗୁଡ଼ଲ ବା ଚୁଡ଼ା, ସୁରୁକି ଓ ଚୂନା କୁଟିବା କହନ୍ତି । ଫଳତଃ ଧାନକୁ କୁଟିଲେ ଗୁଡ଼ଲ ହୁଏ ଓ ଗୁଡ଼ଲକୁ କୁଟିଲେ ଚୂନା ହୁଏ; ଚୂନାକୁ କୁଟାଯାଏ ନାହିଁ ।]

୨ । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ଶରୀରକୁ କୁଞ୍ଚି ସାହାଯ୍ୟରେ ମୋଡ଼ ଉହିଁରେ କଳା ରଙ୍ଗର ବହୁତ ଚିତ୍ର ଫୁଟାଇବା; ଚଢା କୁଟିବା—
2. To paint the limbs (of females) by pricking and injecting colouring matter into it; to tattoo the body.

୩ । ଖୁବ୍ ପ୍ରହାର କରିବା; ମାଡ଼ ମାରିବା—
3. To give a sound beating.

ଅଙ୍ଗ ମୋର ବେଶି ଉରୁସି ଉଠେ
ବଲାତ୍କାର କଲେ ଯଥାଏ କୁଟେ—ଭରତ ।

୪ । ବିଶେଷ ଜୋରରେ ବର୍ଷା କରିବା; ଦୁଲୁଦୁଲୁ କରି ବରଷିବା—4. To rain cats and dogs; to rain profusely.

(ଯଥା—ଆଜି ସକାଳୁ ମେଘଗୁଡ଼ାଏ କୁଟିଲ୍ଣି ।)

୫ । ମୃଦଙ୍ଗ ଆଦି ବାଦ୍ୟରେ ଘନଘନ ହସ୍ତ ଦ୍ୱାରା ତାଳ ଦେବା—5. To clap the palms briskly on the covering of drums

କୁଟିର—ଫ. ବ. (କୁଟ ଧାତୁ + ଫଞ୍ଜାର୍ଥେ. ଇର)—
Kuṭira କୁଟୀର (ଦେଖ)
Kuṭīra (See)

କୁଟିଳ—ଫ. ବିଣ. (କୁଟ = ବଙ୍କତା + ଳ)—
Kuṭila ୧ । ଅସରଳ; ବଙ୍କ; ବଙ୍କା—
(ସରଳ—ଋଜୁଗତ) 1. Curved; crooked; bent;
(କୁଟିଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) tortuous.
(କୁଟିଳତା; କୌଟିଳ୍ୟ—ବ) ୨ । ଅସରଳସ୍ୱଭାବ; କପଟୀ—
2. Insincere; hypocritical; crooked by nature.

୩ । କ୍ରୂର—3. Heartless; cruel.

୪ । ଶଠ; ଧୂର୍ତ୍ତ—
4. Cheating; deceiving; deceitful.

୫ । ସମାଧା କରିବାକୁ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ—
5. Difficult of solution.

୬ । କୁଞ୍ଚୁକୁଞ୍ଚୁଆ; କୁଞ୍ଚିତ—
6. Curled; curly.

୭ । କୃପଣ—7. Miserly; niggardly.

ଫ. ବ—୧ । ଡଗର ଗଛୁ (ଦେଖ)
1. Tagara (plant) (See) (Apte).

୨ । ଟିଣ (ଧାତୁ)—2. Tin (metal) (Apte.)

ଦେ. ବ—କୁଟିଳତା; କୌଟିଳ୍ୟ—
State of being curled.

କୁଟିଳ କେଶରେ ଅଟନ୍ତି । ରୂପଭ· ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

[ଦ୍ର—ଭାଷାରେ ଓ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟରେ ବିଶେଷ୍ୟ ଶବ୍ଦ ବିଶେଷଣ ଅର୍ଥରେ ଓ ବିଶେଷଣ ପଦ ବିଶେଷ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ପ୍ରଯୋଗ ହେବାର ବହୁଳ ଉଦାହରଣ ଦେଖା ଯାଏ ।]

କୁଟିଳଗତି—ଫ. ବ. (କର୍ମଧାରୟ; କୁଟିଳ + ଗତି)—
Kuṭilagati ସିଧା ନ ହୋଇ ବଙ୍କାଭାବରେ ଗମନ—
Crooked motion.

(ଯଥା—ସାପ, ବିଲୁଆ ଆଦିଙ୍କର ଗମନ) ।

ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହୁ)—କୁଟିଳଗାମୀ—
Moving in a crooked manner.

କୁଟିଳଗାମୀ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (କୁଟିଳ + ଗମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍, ୧ମା ୧ବ.)—୧ । ଯେ ବଙ୍କାଭାବରେ ଗତି କରେ—
Kuṭilagāmī (କୁଟିଳଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Going crookedly; tortuous.

କୁଟିଳତା—ଫ. ବ (କୁଟିଳ + ଭାବେ. ତା)—
Kuṭilatā ୧ । ବଙ୍କତା—1. Curvature; crookedness.

୨ । ଶଠତା—2. Deceit; fraud

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଅ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	କ	ନ୍ଦ

୩ । ମନର ଅସରଳତା—3. Insincerity.

୪ । କପଟତ୍ୱଭାବ—4. Crooked policy.

୫ । କୁଞ୍ଚିତ ହେବା ଅବସ୍ଥା—
5. State of being curled.

କୁଟିଲତ୍ୱ—ସଂ. ବି. (କୁଟିଲ + ତ୍ୱ ବି. ତ୍ୱ)—କୁଟିଲତା (ଦେଖ)
Kuṭilatwa — Kuṭilatā (See)

କୁଟିଲ ବନ୍ଧନୀ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧାରୟ; କୁଟିଲା + ବନ୍ଧନୀ)—(ଗଣିତ)
Kuṭila bandhanī ଯେଉଁ ବନ୍ଧନୀ-ଚିହ୍ନ ବକ୍ରଭାବରେ ଅଙ୍କିତ ହୁଏ; ଯଥା— { }
The middle bracket.

କୁଟିଲରେଖା—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧାରୟ; କୁଟିଲା + ରେଖା)—(ଜ୍ୟାମିତି)
Kuṭilarekhā ଯେଉଁ ରେଖା ବଙ୍କା ହୋଇ ଟଣା ହୋଇଥାଏ—(ସରଲରେଖା—ବିପରୀତ) (ଯଥା—⌒○∽)
Curved line.

କୁଟିଲଲିପି—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା)—କୁଟିଲାକ୍ଷର (ଦେଖ)
Kuṭilalipi — Kuṭilākshara (See)

କୁଟିଲା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁଟିଲ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । କୁଟିଲସ୍ୱଭାବା ସ୍ତ୍ରୀ—
Kuṭilā 1. An insincere woman.

୨ । ସରସ୍ୱତୀ ନଦୀ—2. The river of Saraswatī.

୩ । ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—3. Name of a perfume.

୪ । ଚନ୍ଦ୍ରସେଣାଙ୍କ ଭଗିନୀ; ରାଧାଙ୍କ ନଣନ୍ଦ—
4. The sister of the husband of Rādhā.

୫ । ତଗର ଜାତୀୟ ପୁଷ୍ପବିଶେଷ—
5. A kind of flower.
ମାଧବୀ ମରୁଆ କୁଟିଲା କାମଦାୟିନୀ । ପ୍ରାତା, ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

୬ । କୁଟିଲାକ୍ଷର (ଦେଖ)
6. Kuṭilākshara (See)

ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁଟିଲ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—କୁଟିଲର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Kuṭila.

କୁଟିଲାକ୍ଷର—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; କୁଟିଲ + ଅକ୍ଷର)—
Kuṭilākshara, ବ୍ରାହ୍ମୀଲିପିର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓ ଦେବନାଗର ଲିପିର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ବର୍ଣ୍ଣଲିପିବିଶେଷ—A series of curved alphabets which were based on the Brāhmī alphabets and which preceded the introduction of Debanāgara script.

[ଦ୍ର—ଏ ଲିପି ଉତ୍ତରରେ ଅଷ୍ଟମ ଶତାବ୍ଦିଠାରୁ ଏକାଦଶ ଶତାବ୍ଦି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

କୁଟିଲାଚରଣ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; କୁଟିଲ + ଆଚରଣ)—ଅସରଳ ବ୍ୟବହାର—Insincere or crooked conduct.

କୁଟିଲାଚାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁଟିଲାଚାର + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—କପଟାଚାରୀ—(କୁଟିଲାଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
Kuṭilāchārī Of crooked conduct.

କୁଟିଲାଶୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁଟିଲ + ଆଶୟ)—ଶଠବୁଦ୍ଧି (ବ୍ୟକ୍ତି)—Malevolent; evil minded.
Kuṭilāśaya (କୁଟିଲାଶୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୁଟିଲିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କୁଟିଲ)—୧ । କପଟୀ—
Kuṭiliā 1. Insincere; of crooked policy.

୨ । ଅତି ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଯୁକ୍ତ (ବାତକର୍ମ)—2. Very offensive (wind passed through the anus).

କୁଟିଲିକା—ସଂ. ବି. (କୁଟିଲ + କ + ଆ)—କମାରର ଉତ୍ତା—
Kuṭilikā Blacksmith's forge (Apte).

କୁଟିହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—
Kuṭihebā ୧ । ପୁନଃ ପୁନଃ ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିବା—
1. To determine or vow repeatedly.
ବୀଣା କୁଟିଲ ପାଇ ଭୂରୁଟିକ କଲାଇ କୁଟି ହେଲେ ମାରଣ ଭାର ।
ଭକ୍ତ. ବୈତେଶ୍ୱାଶବଳାସ ।

୨ । ଢିଙ୍କି ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ୱାରା ବସୁଦ୍ୱାଗ୍ ଛେଚ ହୋଇଯିବା—
2. To be pounded with a Dhiṅki.

୩ । କୁଟିବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟ—
3. The passive voice of the verb to pound.

କୁଟୀ—ସଂ. ବି. (କୁଟ୍ ଧାତୁ + ଈ)—୧ । ବାଙ୍କ—1. A curve.
Kuṭī

୨ । ଫୁଲଭୋଡ଼ା—2. Nosegay.

୩ । ସୁରା ନାମକ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ—3. A kind of perfume.

୪ । ସୁରା—4. Spirituous liquor.

୫ । କୁଟୁଣୀ—5. A bawd (Apte).

୬ । କୁଡ଼ିଆ; କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୃହ; ପଲ୍ଲା (ଇଂ. କଟ୍; କଟେଜ୍)—
6. Cottage; cot; hut.

୭ । କ୍ଷୁଦ୍ର ବାସସ୍ଥାନ—7. Small house; a hovel.

୮ । ଅସ୍ଥାୟୀ ବାସଗୃହ—
8. Temporary house or shed.

ଦେ. ବି.—୧ । ଆଣ୍ଠୁ—
1. An earthen roof built inside a thatch.

୨ । ଉଡ଼—2. A scaffolding.

କୁଟୀକା—ସଂ. ବି. (କୁଟୀ + କ + ଆ)—୧ । କୁଟୀର—
Kuṭīkā 1. Hut; cottage.

୨ । ଛୋଟ ଘର—2. Small house. (Apte)

କୁଟୀଚର—ସଂ. ବି.—(କୁଟୀ + ଚର ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଘୁଡ଼ ଉପରେ ସୁତାର ଚଲାଇବା ଉତ୍ତର ଦେଇ ତପସ୍ୟାରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେବା ଏକ ଜାତୀୟ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ; ବାନପ୍ରସ୍ଥାଶ୍ରମୀ ବ୍ୟକ୍ତି—

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସରଳ ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଭବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜରେ, ସେବେ ଏ ପ୍ରଖାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ଭେବେ ସେହି ଶବ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପସ୍ତତ ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ ନ ମିଳରେ 'ଗାଵ' ଖୋଜବେ; 'କୃଥ' ନ ମିଳରେ 'କୃଥ' ଖୋଜବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳରେ 'ବଵୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଂା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ।

A class of ascetics who entrust the care of the family to the son and devote themselves solely to religious penances and austerities. (Apte)

କୁଟୀବାନ୍ଧବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଆଣ୍ଠୁ କରିବା; ଭିତ୍ତି ବାନ୍ଧିବା—

Kuṭībāndhibā 1. To set up a scaffolding or earthen roof inside a thatched house.

୨ । ଗୁପ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଲୁଚିବା—2. To lay hidden in a covert.

କଳି ଚାଲିଥିବାରୁ ବାଳକ ସେ ଅଞ୍ଚଳ ବଧି ଯେ.
ଗାଇଣା ପ୍ରିୟା ତୁ ଦୂର କର କୁଟୀ ବାନ୍ଧ ଯେ । ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

କୁଟୀର—ସଂ. ବି. (କୁଟ୍ ଧାତୁ+ଈରନ୍)—୧ । କୁଟୀ ୬, ୭, ୮ (ଦେଖ)

Kuṭīra 1. Kuṭī 6, 7, 8 (See)

୨ । ସଙ୍ଗମ; ମୈଥୁନ—

2. Sexual intercourse (Apte).

କୁଟୀରକ—ସଂ. ବି.—(କୁଟୀର+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—କୁଟୀ ୬,୭,୮ (ଦେଖ)

Kuṭīraka Kuṭī 6, 7, 8. (See)

କୁଟୀରଶିଳ୍ପ—ସଂ. ବି. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୋଗ)—ଯେଉଁ ଶିଳ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟ କୁଟୀରରେ ଲୋକେ କରନ୍ତି । (ଯାହା ପାଇଁ କଳ କାରଖାନା ଦରକାର ହୁଏ ନାହିଁ)—Cottage-industry or art.

(ଯଥା—ଟୋକେଇବୁଣା, ଚାଲିବୁଣା, ସୂତାକଟା ଇତ୍ୟାଦି)

କୁଟୁକାଣ୍ଡ—ଦେ. ବି.—କୁଟ୍‌କାଣ୍ଡ (ଦେଖ)

Kuṭukāṇḍa Kuṭkāṇḍ (See)

କୁଟୁକୁଟା—ଦେ. ବି.—କୁଟକୁଟା (ଦେଖ)

Kuṭukuṭā Kuṭkuṭā (See)

କୁଟୁକୁଟିଆ—ଦେ. ବିଣ.—କୁଟ୍‌କୁଟିଆ (ଦେଖ)

Kuṭukuṭiā Kuṭkuṭiā (See)

କୁଟୁକୁଟୁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—କୁଟ୍ କୁଟ୍ (ଦେଖ)

Kuṭukuṭu Kuṭkuṭ (See)

କୁଟୁଙ୍ଗକ—ସଂ. ବି.—(କୁଟ୍ ଧାତୁ+ଉଙ୍ଗକ)—୧ । ଲତାଗୁହ—

Kuṭuṅgaka 1. Arbour formed by creeping plants.

୨ । ଗଛକୁ ବେଢ଼ିଥିବା ଲତା—

2. A creeper winding round a tree.

୩ । ଚାଳ; ଛତ—3 Thatch; roof.

୪ । କୁଟୀର—4. Hut; cottage.

୫ । ଶସ୍ୟାଗାର; ଅମାର; କୋଠି—5. Granary (Apte).

କୁଟୁଣା—ଦେ. ବି. ପୁଂ. (ସଂ. କୁଟୀ)—କୁଟଣା (ଦେଖ)

Kuṭuṇā Kuṭaṇā (See)

(କୁଟୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୁଟୁଣିଆ—ଦେ. ବି. ପୁଂ.—(ସଂ. କୁଟୀ)—କୁଟଣା (ଦେଖ)

Kuṭuṇiā Kuṭaṇā (See)

(କୁଟୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୁଟୁଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—କୁଟଣୀ (ଦେଖ)

Kuṭuṇī Kuṭaṇī (See)

ସମସ୍ତ କୁଶଳ କହେ ଚତୁରୀ କୁଟୁଣୀ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ବସ୍ତ୍ର ।

କୁଟୁଣୀ ପ୍ରତିମା—ଦେ. ବି.—(ସଂ. କୁଟ୍ଟିମା ପ୍ରତିମା)—ପୁତୁରା ବା ଘୋଡ଼ା—

Kuṭuṇīpratimā ବାଲ ଦ୍ୱାରା କୌଶଳରେ ନଚାଇବା ପିତୁଳା; ଗୋପଲୀଳାର କ୍ରୀଡ଼ାପୁତ୍ତଳୀ—Doll made to dance by means of wire or horse-hair worked or pulled from behind; a wire-pulled doll.

କୁଟୁଣୀପ୍ରତିମା ପ୍ରାୟେ କର ଅଜ ଅସ୍ମଙ୍କୁ କରେ ନଦମ୍ବତ ।
ଦୀନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କୁଟୁଣୀଶାଳା—ଦେ. ବି. (କୁଟୁନ+ଶାଳା)—ଚିଙ୍କିଶାଳ—

Kuṭuṇīśāḷā A room where the Ḍhiṅki (husking contrivance) is set.

କୁଟୁତା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—କୁରୁତା—

Kuṭutā A coat or shirt

କୁଟୁତୁଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କୁଟ ଧାତୁ; ସଂ. କୁଟତୃଣ୍)—

Kuṭutuṇī ୧ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଚିଙ୍କିଆଦଦ୍ୱାରା କୌଣସି ପଦାର୍ଥ କୁଟିତୀ; ଭାନନୀ କୁଟେ—1. A woman who beats or **କୁଟୁନହାରୀ** pounds grains with the husking machine.

୨ । ଧାନ କୁଟିବା ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଜୀବିକା—

2. A woman who lives on husking paddy and preparing rice therefrom.

[ଦ୍ର—ମଫସଲର ଅଧିକାଂଶ ଗରିବ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପରସ୍ପରେ ଧାନ କୁଟ ସେଥିରୁ ଯାହା ମୂଲ ମିଳେ କମା ପଡ଼ସାକୁଟ। ପ୍ରମାଣେ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଧାନ କୁଟିବାକୁ ଆଣି ସେଥିରୁ ତାଙ୍କୁ ଦଶ ଗୌଣି ହିସାବରେ ଚାଉଳ ଦେଇ ବାକ ଯାହା ଚାଉଳ ଓ କୁଣ୍ଡା ଆଦ ବଳେ ଉଦ୍ୱାର ପୋଷି ହୁଅନ୍ତି ।]

କୁଟୁନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁଟ ଧାତୁ+ଉନ+ଈ)—

Kuṭunī ୧ । କୁଟଣୀ (ଦେଖ)—1. Kuṭaṇī (See)

୨ । ଦୂତୀ; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ପରପୁରୁଷ ନକଟରେ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ଆଣି ଭେଟାଏ—

2. A panderess; a go-between.

୩ । ଚିଙ୍କିମୁଣ୍ଡା—

3. The receiving pot in which grains etc are placed for being pounded or husked by the Ḍhiṅki.

୪ । ଚିଙ୍କିର ପୁଅ; ହେମାମ୍ବଦସ୍ତାର ପୁଅ—

4. The pestle or pounding piston of a Ḍhiṅki or mortar.

କୁଟୁମ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲପୁର) ବି. (ସଂ. କୁଟୁମ୍ବ; ଭୁଲ; ହି. କୁଟୁମ୍ବ)—

Kuṭum କୁଟୁମ୍ବ (ଦେଖ)—Kuṭumba (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ପ୍ଟ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

କୁଟୁମ୍ବାଟୁମ୍—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ନିରର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଦ୍ଦଚର)—
Kuṭumbāṭum କୁଟୁମ୍ବାଦି; ପରିବାର ଓ ବନ୍ଧୁ—
Relatives and kinsmen.

କୁଟୁମ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଟୁମ୍ବ)—କୁଟୁମ୍ବ (ଦେଖ)
Kuṭuma Kaṭumba (See)

କୁଟୁମରଦିଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବିଣ—ବହୁକୁଟୁମ୍ବୀ—
Kuṭumaradiā (person or family) Having a large number of members in the family.

କୁଟୁମରଦିଆ ଘର, କୁଆପଲ୍ଲ ପଲେ—ପଙ୍କାରମୋଡ଼ନ, ଗଲ୍ପସପ୍ତ ।

କୁଟୁମୀ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୁଟୁମ୍ବୀ)—କୁଟୁମ୍ବୀ (ଦେଖ)
Kuṭumī Kuṭumbī (See)

କୁଟୁମୁଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—କପଟୀ (ବ୍ୟକ୍ତି); ଷଠ—
Kuṭumuṭiā Deceitful.

କୁଟୁମ୍ବ—ସଂ. ବ. (କୁଟୁମ୍ବ ଧାତୁ=ପୋଷିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Kuṭumba ୧ । ଗୋତ୍ର; ବଂଶ—1. Race.
କୁଟୁମ ୨ । ସଗୋତ୍ର; ଜ୍ଞାତି—
ରିସ୍ତେଦାର; ବିରାଦର; କୁଟୁମ୍ବ 2. Kinsman; kindred; kin; agnate.

୩ । ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ୱଜନ; ପରିବାର; ଏକତ୍ର ବାସ କରୁଥିବା ପୋଷ୍ୟବର୍ଗ—3. Family.

ଦୁଇଟ ମଗାମଙ୍ଗି; ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା ପାର ହେଲେ କୁଟୁମ୍ବ ଦେଖାଦେଖି—ଉଗ ।

୪ । ଉଦ୍ଭାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବା ବିବାହସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଆତ୍ମୀୟ —
4. Relation by marriage or blood.
୫ । ବଂଶଧର—5. Offspring; progeny.
୬ । ବାନ୍ଧବ—6. Relative.
୭ । ସମୂହ; ଦଳ—7. Group; collection.

କୁଟୁମ୍ବକ—ସଂ. ବ. (କୁଟୁମ୍ବ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—କୁଟୁମ୍ବ (ଦେଖ)
Kuṭumbaka Kuṭumba (See)

କୁଟୁମ୍ବକଲହ—ସଂ. ବ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କୁଟୁମ୍ବ+କଲହ)—ପାରିବାରିକ
Kuṭumbakalaha କଲହ; ଗୃହବିବାଦ—Internal quarrel; domestic dissension; family-feud.

କୁଟୁମ୍ବ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ପୋଷିବା; ଗ୍ରାସାଚ୍ଛାଦନ ଯୋଗାଇବା—
Kuṭumba (root) To maintain.

କୁଟୁମ୍ବପ୍ରୀତି—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ)—ଆତ୍ମୀୟମାନଙ୍କୁ ଉପକୃତ କରିବାର
Kuṭumbaprīti ବାସନା—Nepotism; favouritism to one's relations.

କୁଟୁମ୍ବି—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କୁଟୁମ୍ବୀ)—ଜ୍ଞାତି ସମ୍ପର୍କଦ୍ୱାରା ସମ୍ପର୍କିତ—
Kuṭumbi Kindred; related by kinship.

କୁଟୁମ୍ବିକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କୁଟୁମ୍ବ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇକ)—
Kuṭumbika ୧ । ଗୃହସ୍ଥ; ଯାହାର ପୋଷ୍ୟବର୍ଗ ଥାଆନ୍ତି—
1. A householder.

୨ । ଗୃହର କର୍ତ୍ତା; ପରିବାରର ମୁଖ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A pater familias; the master of a family.

୩ । ବିବାହିତ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. A married man.

୪ । ପରିବାର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଜନୈକ ବ୍ୟକ୍ତି—
4. A member of a family.

୫ । କୃଷକ; ଚଷା—
5. A peasant (Apte).

୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—କୌଣସି ବିଷୟର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
6. One who takes care of anything (Apte).

ସଂ. ବିଣ. (କୁଟୁମ୍ବ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଇକ)—ପାରିବାରିକ—
Relating to a family.

କୁଟୁମ୍ବିତା—ସଂ. ବ. (କୁଟୁମ୍ବିନ୍+ଭାବେ. ତା)—
Kuṭumbitā ୧ । କୁଟୁମ୍ବର ଉପଯୁକ୍ତ କର୍ମ—
1. Act befitting a kinsman.
୨ । ବନ୍ଧୁସମ୍ପର୍କ; ବନ୍ଧୁତା—6. Relationship.
୩ । ସଗୋତ୍ରତା—
3. Kinship; kindredship.

କୁଟୁମ୍ବିନୀ—ସଂ. ବ. (କୁଟୁମ୍ବିନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kuṭumbinī ୧ । ଗୃହକର୍ତ୍ରୀ; ଗୃହିଣୀ—
1. Housewife; the mistress of a family.

୨ । (ସାଧାରଣ) ସ୍ତ୍ରୀ—
2. A woman (in general).

୩ । ବୃହତ୍ ପରିବାର—
3. A large family (Apte).

କୁଟୁମ୍ବୀ—ସଂ. ବିଣ. (କୁଟୁମ୍ବ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବଚନ)—
Kuṭumbī ୧ । ପାରିବାରିକ (ବ୍ୟକ୍ତି); ଗୃହସ୍ଥ; ଘରୁଆ ବା ଘରକରଣା (ମନୁଷ୍ୟ)—1. (a man) With a family.

କୁଟୁମ୍ବୀ ଜନ ମନ ପଦ୍ମବ ବିକଶ ହୁଏ ସନ୍ତପନ୍ତ ।
ପଦ୍ମକୁଣ୍ଡ. ଜଗମୋହନ ।

ସଂ. ବ. ପୁଂ—ଗୃହସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି—A householder.

କୁଟୁମ୍ବୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (କୁଟୁମ୍ବ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇୟ)—
Kuṭumbīya ୧ । କୁଟୁମ୍ବ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Relating to a family.
୨ । ପରିବାର ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧଯୁକ୍ତ—
2. Related to a family.
୩ । ସଗୋତ୍ର—3. Agnatic.

କୁଟୁର କୁଟୁର—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Kuṭur kuṭur କୁଟୁରୁ କୁଟୁରୁ (ଦେଖ)
Kuṭuru kuṭuru (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଅକ୍ଷରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଅକ୍ଷରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଅକ୍ଷରିତ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚାହିଁଲେ ମିଳିପାରେ ୨ ବା ୧ ଅକ୍ଷରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗଣ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ

କୁଟୁର୍—ଦେ. ବ—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ରକାୟ ମୃଗବିଶେଷ—
Kuṭurā 1. A small deer; a kind of pigmy deer.

କୁଟୁର ମେଷ କୁଅ ଛେଳ ଯେ ଗୋରୁ ଭେଳ ସର୍ପ ।
ପୀତାମ୍ବର· ନୃସିଂହପ୍ରସ୍ତାବ ।

୨ । ହାଣ୍ଡିଚାଞ୍ଚା (ଦେଖ)
2. Hāṇḍichāṁchhā (See)

କୁଟୁରାଇବା—ଦେ. କି—ଛିକି ଛିକି କରି ଚରିବା ବା କାଟିବା—
Kuṭurāibā To cut into small pieces or shreds.

କୁଟୁରାକୁଟୁରୀ—ଦେ. ବ—ଛିକି ଛିକି କରି ଚରିବା—
Kuṭurākuṭurī Tearing into small bits or shreds.

କୁଟୁରିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର—
Kuṭuriā Pigmy; diminutive.
ବେଁଟେ
बौना, कुटका

କୁଟୁରୀ— ଦେ. ବ—ହାଣ୍ଡିଚାଞ୍ଚା (ଦେଖ)
Kuṭurī Hāṇḍichāṁchhā (See)

କୁଟୁରୁକୁଟୁରୁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Kuṭurukuṭuru କଠିଆମୂଷା ଦାନ୍ତଦ୍ୱାରା ଟାଣ ପଦାର୍ଥକୁ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ କରି କାଟିବାର ଧ୍ୱନି—
कुटरकुटर Sound produced by a small mouse gnawing or nibbling a hard substance.

[ଦ୍ର— କଟରକଟର ଶବ୍ଦ କୁଟ୍‌ରୁକୁଟ୍‌ରୁ ଅପେକ୍ଷା ଉଚ୍ଚତର ଶବ୍ଦ ।]

କୁଟୁରୁମୁଟୁରୁ—ଦେ. ଅ. (ଧନ୍ୟନୁକରଣ)—କୁଟୁରୁକୁଟୁରୁ (ଦେଖ)
Kuṭurumuṭuru Kuṭurukuṭuru (See)

କୁଟୁଲି—ଦେ. ବ (ସଂ. କୁଟ୍ ଧାତୁ)—କାନକୁଟୁଳି ପୋକ—
Kuṭuli A kind of black insect with hard scaly wings (believed to bore into the human ear).

କୁଟୁଲିଆ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. କୁଟିଲ)—କୁଟିଳିଆ (ଦେଖ)—
Kuṭuliā Kuṭiliā (See)

କୁଟେଇଭୁଣୀ—ଦେ. ବ—କୁଟୁଭୁଣୀ (ଦେଖ)—
Kuṭeituṇī Kuṭutuṇī (See)

କୁଟେଇଭୁଣ୍ଡୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗାଳି)—କଳହପ୍ରିୟା—
Kuṭeituṇḍī Quarrelsome (woman).

କୁଟେଇବା—ଦେ. କି—କୁଟାଇବା (ଦେଖ)—
Kuṭeibā Kuṭāibā (See)

କୁଟେନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. କୁଟ୍ଟିନୀ)—୧ । କୁଟୁଣୀ; ଦୂତୀ—
Kuṭen 1. A panderess; a procuress; a female go-between.

୨ । ଓଲଆ ବାନ୍ଧିବା ଦଉଡ଼ି—
2. Strings for tying round an Oliā.

୩ । ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ଢୁଙ୍ଗୁଳା ମୁଦ ପରେ ପିନ୍ଧା ଯିବା ଅଗୁଆ—
3. A metal ring put on the fingers after putting on slack rings.

କୁଟ୍ଟକ—ସଂ ବ—(କୁଟ୍ଟ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଯେ କୁଟେ—
Kuṭṭaka 1. A pounder; one who pounds.

୨ । ମାଛରଙ୍କାପକ୍ଷୀ—2. Kingfisher (Apte).

କୁଟ୍ଟଣୀ—ସଂ. ବ (କୁଟ୍ଟ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଚିଙ୍କି—
Kuṭṭaṇī Pounding or husking machine.

କୁଟ୍ଟଣୀଶାଳକ—ସଂ. ବ—(ଶ୍ରୀ ଉତ୍; କୁଟ୍ଟଣୀ + ଶାଳକ)—ଚିଙ୍କିଶାଳ—
Kuṭṭaṇīśālaka A room where the husking machine is set up.

କୁଟ୍ଟନ—ସଂ. ବ (କୁଟ୍ଟ ଧାତୁ = କାଟିବା + ଭାବେ. ଅନ)—୧ । ଛେଦନ—
Kuṭṭana 1. Cutting; chopping.

୨ । କୁଟିବା—2. Pressing and pounding.

୩ । ସୋଧା; ଦୂଷଣ; ଗାଳଦେବା—3. Abusing.

୪ । ନୃତ୍ୟର ମୁଦ୍ରାବିଶେଷ, ଯହିଁରେ ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଳିକର ଦାନ୍ତକୁ-ଦାନ୍ତ ବାଜଇ ପରି ଅଭିନୟ କରିଯାଏ (ହ.ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. A kind of acting whereby the actor personates a chattering old man.

(କୁଟ୍ଟନୀ, କୁଟ୍ଟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୫ । ଜାରପୁରୁଷ ନକଟରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଯୋଗାଇବା ପୁରୁଷ; କୁଟୁଣୀ—5. A pander; procurer.

କୁଟ୍ଟନଦଣ୍ଡ—ସଂ. ବ—୧ । କୁଟିବାର ମୂଷଳ ବା ପାଦାର; ଢିଙ୍କି-ପାଦାର—1. A pounding pestle of a Dhiṅki.

୨ । ଖଲର ପୁଅ—2. Pestle of a mortar.

କୁଟ୍ଟନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁଟ୍ଟ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ + ଈ)—୧ । ଦୂତୀ; କୁଟୁଣୀ—1. A procuress; bawd.

୨ । ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ—2. Adulteress.

୩ । କୁଟ୍ଟନଦଣ୍ଡ; କୁଟିବାର ପୁଅ; ଚିଙ୍କିପାଦାର—
3. The pestle; the piston of a pounding machine or Dhiṅki.

କୁଟ୍ଟମିତ—ସଂ. ବ—(କୁଟ୍ଟ ଧାତୁ + ଅମ୍ + ଇତ)—ନାସ୍ୟକର ସ୍ତ୍ରୀମୁଖ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିବା ରୂପ ନାସ୍ୟିକାର ବାହ୍ୟ ଭଙ୍ଗି ବା ହାବଭାବ ବିଶେଷ (ନାସ୍ୟିକାର ୬୮ ପ୍ରକାର ଭଙ୍ଗି ମଧ୍ୟରୁ ଏହା ଏକତମ)—Affected repulse of a lovers' endearments or caresses by a woman. (one of the 28 blandishments of a lady mentioned in the Hindu erotic books.)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

[ଦ୍ର—ନାସ୍ୟକ ହର୍ଷପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ ନାୟିକାର ଅଧର କେଶ ସ୍ତନାଦି ଧାରଣ କରିବା ସମ୍ପର୍କରେ ନାୟିକାର ଶିରଃକମ୍ପନ ଓ ହସ୍ତଗ୍ରହଣାଦି ବାହ୍ୟଭଙ୍ଗୀ ବିଶେଷ—ସାହିତ୍ୟଦର୍ପଣ ।]

କୁଟ୍ଟାର—ସଂ. ବି. (କୁଟ୍ଟ ଧାତୁ + ଆର)—୧ । ପର୍ବତ—
Kuṭṭāra 1. A mountain.
୨ । ମୈଥୁନ—2. Sexual intercourse.
୩ । ଉର୍ଣ୍ଣାନିର୍ମିତ କମ୍ବଲ—3. Woollen blanket.
୪ । ଏକତା—4. Oneness (Apte).

କୁଟ୍ଟିତ—ସଂ. ବିଣ. (କୁଟ୍ଟ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ଛେଦିତ—
Kuṭṭita 1. Chopped; cut.
୨ । ଟୁକୁଟୁକା କରିସାଇଥିବା; ଖଣ୍ଡିତ—
2. Cut into small bits; minced.
୩ । କୁଟା ଦୋଇଥିବା—3. Pounded; bruised.

କୁଟ୍ଟିନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁଟ୍ଟନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kuṭṭinī କୁଟ୍ଟନୀ (ଦେଖ)
Kuṭṭanī (See)

କୁଟ୍ଟିନୀ ପ୍ରତିମା—ଦେ. ବି—କୁଟ୍ଟନୀ ପ୍ରତିମା (ଦେଖ)
Kuṭṭinī pratimā Kuṭṭanī pratimā (See)
କୁଟ୍ଟିନୀ ପ୍ରତିମା ତତ୍ତ୍ୱ କର । ଦେମ ନରୁଉଛ ନାନା ପର୍ ।
ଅରୁମନ୍ୟ. ବଦଦୁଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ।

କୁଟ୍ଟିମ—ସଂ. ବି. (କୁଟ୍ଟ ଧାତୁ = କାଟିବା + କର୍ମ. ଇମ)—
Kuṭṭima ୧ । ରତ୍ନର ଖଣି—
1. A mine of gems; jewel-mine.
୨ । ସମତଳ କରି ଯାଇଥିବା ଭୂମି—
2. Levelled ground.
୩ । ମସୃଣ ଭୂମି; ଖସଡ଼ା ଜମି—
3. Slippery ground.
୪ । କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡ ବା ରତ୍ନ ଖଚିତ ସୁଦୃଢଳ—
4. Pavement paved with small bits of stones or gems.
୫ । ପକ୍କାଘରର ତଳ; ଚଟାଣ—
5. The floor of a building; pavement; paved floor.
୬ । ପ୍ରସ୍ତରାଦ ନିର୍ମିତ ବନ୍ଧ ବା କାନ୍ଥ—
6. A bank or wall made of stones, bricks etc.
୭ । ଭୂମି—7. Ground.
୮ । ପ୍ରାସାଦ ଉଆର ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମୂଳଦୁଆ—
8. Groundwork prepared for the erection of a mansion.
୯ । ଡାଳମ୍ (ଗଛ ଓ ଫଳ)—
9. The Pomegranate (tree and fruit).
୧୦ । କୋଠା ଘର; ପ୍ରାସାଦ—10. Palace; building.
ଜର୍ଜରନଗରୀ ନର୍ଦ୍ଦିମେ ଚତୁର ପୁଣି ନାଗ୍ରେଶଂଚ ବାହ୍ୟ ପଜାଇଲ ରେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ରତ୍ନାକରଚମ୍ପୂ. ୪ ଗଂଚ ।
୧୧ । କୁଡ଼ିଆ—11. Cottage; hut.

ସଂ. ବିଣ—କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡ ବା ରତ୍ନାଦି ଦ୍ୱାରା ଖଚିତ—
Decorated with mosaic; paved or set with small stones.

କୁଟ୍ଟିର—ସଂ. ବି. (କୁଟ୍ଟ ଧାତୁ + ସଙ୍କାର୍ଥେ. ଇର)—
Kuṭṭira ୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ପର୍ବତ—
1. A small mountain (Apte).
୨ । ପାହାଡ଼—2. Hill.

କୁଟ୍ମଳ—ସଂ. ବିଣ. (କୁଟ୍ ଧାତୁ = ଛେଦନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ମଳ)—
Kuṭmala ଫୁଟୁଥିବା (କଢ଼ି)—Opening (bud).
ବି—୧ । ଫୁଲର କଢ଼ି—1. Bud; blossom.
୨ । ଫୁଟି ଆସୁଥିବା କଢ଼ି—2. An opening bud.
୩ । ନରକବିଶେଷ—
3. Name of a part of hell (Apte).

କୁଟ୍ମଳିତ—ସଂ. ବିଣ. (କୁଟ୍ମଳ + ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଇତ)—
Kuṭmalita ୧ । ଫୁଟିଥିବା—1. Blossomed; budded.
୨ । ଅର୍ଦ୍ଧ ମୁଦ୍ରିତ—2. Half-closed.
୩ । ଅର୍ଦ୍ଧ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ—3. Half-opened.
୪ । ଈଷତ୍ହାସ୍ୟ ଯୁକ୍ତ—4. Smiling.
୫ । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ—5. Cheerful; gay.

କୁଟ୍ରା—ଦେ. ବି—କୁଟୁରା (ଦେଖ)
Kuṭrā Kuṭurā (See)

କୁଟ୍ରାଇବା (ଦେଦ)—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ଶଙ୍କୁରିତ ହେବା; (ଦେହର ରୋମ) ଶାଙ୍କୁରିବା; ଶାଙ୍କୁର ଉଠିବା—
Kuṭrāibā To horripilate; (the hairs of the body) to bristle.

କୁଠ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଛେଦିବା; କାଟିବା—1. To cut.
Kuṭh (root) ୨ । ବେଷ୍ଟନ କରିବା—2. To surround.

କୁଠ—ସଂ. ବି. (କୁଠ୍ ଧାତୁ = ଛେଦିବା + କର୍ମ. ଅ)—ବୃକ୍ଷ; ଗଛ—
Kuṭha A tree.
କୁଷ୍ଠ ପ୍ରା ବି—କୁଷ୍ଠରୋଗ—Leprosy.
कोढ़

କୁଠର—ସଂ. ବି—(କୁଠ୍ ଧାତୁ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା + କର୍ମ. ଅର)—
Kuṭhara ୧ । ମନ୍ଥନଦଣ୍ଡ; ଦହିଖୁଣ୍ଟା—
1. The churning rod.
୨ । ବନ୍ଧନସ୍ତମ୍ଭ; ଖୁଣ୍ଟ—
2. A pillar or tying post.
୩ । ମନ୍ଥନସ୍ତମ୍ଭ—3. The pillar to which the churning rod is attached.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚଉଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଁତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ଯେବେ ଏ ପୁସ୍ତାରେ ନ ମିଳନ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଁର ବପରର ୨ ବା ୧ ଚଉଁତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଜାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜାଇ' ଖୋଳନ୍ତେ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଖା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍'ଦେଖିବେ।

କୁଠା—ଗ୍ରା. ଦ୍ୱ. (କମ୍+ସ୍ଥାନ)—କେଉଁ ସ୍ଥାନ ?—
Kuṭhā Which place ?

କୁଠାଇଁ—ଗ୍ରା. ଅ—(ସଂ. କୁତ୍ରହ) କେଉଁଠାରେ ?—
Kuṭhāiñ Where ?
କୋଥାୟ
କହାଁ

କୁଠାକୁ—ସଂ. ଦ୍ୱ. (କୁଟ୍ ଧାତୁ+ସଜ୍ଞାର୍ଥେ ଆକୁ)—କାଠହଣା ଚଢ଼େଇ—A wood-pecker (bird).
Kuṭhāku
କୋଥାୟ, କୁଥାୟ ଗ୍ରା. ଅ—କେଉଁଠାକୁ ? କେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ?—
କହାଁତକ To what place ? whereto ?

କୁଠାଣ୍ଟକ—ସଂ. ଦ୍ୱ. (କୁଟ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଅଣ୍ଟକ)—କୁରୁଡ଼ି—
Kuṭhāṇṭaka Axe.

କୁଠାଣ୍ଟକା—ସଂ. ଦ୍ୱ. (କୁଟ୍ ଧାତୁ+ଅଣ୍ଟକ+ଆ)—କୁଠାଣ୍ଟକ (ଦେଖ)
Kuṭhāṇṭakā Kuṭhāṇṭaka (See)

କୁଠାର—ସଂ. ଦ୍ୱ. (କୁଟ୍ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରବା+କରଣ. ଆର; ଯାଦ୍ୱାଦ୍ୱାରା ଛେଦନ କରଯାଏ)—
୧ । କୁରୁଡ଼ି; କାଠଛେଦବା ଦ୍ୱତ୍ତଆର—1. Axe.
୨ । କାଙ୍କ; ଏକପ୍ରକାର କୋଡ଼—
2. A sort of hoe or spadе.
୩ । (+କର୍ମ. ଆର; ଯାହାକୁ ଛେଦନ କରଯାଏ) —
ବୃକ୍ଷ; ଗଛ—3. A tree.

କୁଠାରକ—ସଂ. ଦ୍ୱ. (କୁଠାର+କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥେ. କ)—
Kuṭhāraka ଟାଙ୍ଗିଆ; ଛୋଟ କୁରୁଡ଼ି—
A small axe; hatchet.

କୁଠାରପାଣି—ସଂ. ଦ୍ୱ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁଠାର+ପାଣି; ଶବରମାନେ ବଣରୁ କାଠ କାଟିବା ପାଇଁ ସବ୍ଦା କୁରୁଡ଼ି ବା ଟାଙ୍ଗିଆ ଧରୁ ଥିବାରୁ ଏହ ନାମ)—
Kuṭhārapāṇi ଶବର—A caste of woodmen.

କୁଠାରାଘାତ—ସଂ. ଦ୍ୱ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁଠାର+ଆଘାତ)—
Kuṭhārāghāta ୧ । କୁରୁଡ଼ିଦ୍ୱାରା ଘେଃଟ—
1. A blow by an axe.
୨ । କୁରୁଡ଼ୀଦ୍ୱାରା ଦ୍ୱଣା—
2. Cutting by the axe.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥେ) ସମୂଳେ ବିନାଶ—
3. (figurative) Radical destruction (as of a tree by the axe); great injury to a cause.
(ଯଥା—ମୋର ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଆଶା ଉପରେ କୁଠାରାଘାତ ହେଲା ।)

କୁଠାରିକ—ସଂ. ଦ୍ୱ. ପୁଂ. (କୁଠାର+ଜାତ୍ୱକାର୍ଥେ. ଇକ)—
Kuṭhārika କାଠୁରିଆ; ଶବର—
(କୁଠାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Wood-cutter; woodman.

କୁଠାରିକା—ସଂ ଦ୍ୱ. (କୁଠାରିକ+ଆ)—୧ । କୁଠାରିକ (ଦେଖ)
Kuṭhārikā 1. Kuṭhāraka (See)
୨ । ଶବରୁଣୀ—
2. A female of the woodman caste.

କୁଠାରି—ସଂ. ଦ୍ୱ.—(କୁଠାର+ଈ)—କୁରୁଡ଼ି—
Kuṭhāri Axe.

ଦେ. ଦ୍ୱ. (ସଂ. କୋଷ୍ଠପାଳ)—୧ । କୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷ; ଭଣ୍ଡାରରକ୍ଷକ—
1. Treasurer.
୨ । ଦେବତାଙ୍କର ଅଳଙ୍କାର ଓ ବସ୍ତ୍ରାଦର ରକ୍ଷକ ସେବକ—
2. A temple-servant in charge of the ornaments and wardrobe of a deity.

କୁଠାରୁ—ସଂ. ଦ୍ୱ.—୧ । (କୁଟ୍ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରବା+କର୍ମ. ଆରୁ)
Kuṭhāru —ଗଛ—1. Tree.
୨ । (+କଣ୍ଡୁ. ଆରୁ) ମାକଡ଼—2. Monkey.
୩ । (କୁଠାର+ନର୍ମାଡାର୍ଥେ. ଉ; ଯେ କୁଠାର ଉଆର କରେ)—କମାର—3. Blacksmith.
୪ । ସାଙ୍ଗୁ ନର୍ମାତା—4. Armourer.

ଗ୍ରା. ଅ. (ସଂ. କୁତଃ)—କେଉଁଠାରୁ ? କେଉଁସ୍ଥାନରୁ ?—
କୋଥାଥେକେ Wherefrom; from which place ? whence ?
କହାଁସେ

କୁଠାରେ—ଗ୍ରା. ଅ. (ସଂ. କୁତ୍ରହ)—କେଉଁଠାରେ ?—
Kuṭhāre Where ?
କୋଥାୟ
କହାଁ

କୁଠି—ଗ୍ରା. ଅ.—(ସଂ. କୁତ୍ରହ)—କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ?—
Kuṭhi At what place ? where ?
କୋଥାୟ
କହାଁ

ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—କୋଠି (ଦେଖ)
Koṭhi (See)

କୁଠିଁ—ଗ୍ରା. ଅ. (ସଂ. କୁତ୍ରହ)—୧ । କେଉଁଠାରେ ?—
Kuṭhiñ 1. Where ?
କୋଥାୟ ୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ସୁଦ୍ଧା—
କହାଁ 2. At any place whatever; anywhere.

କୁଠିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—୧ । କୋଠିଆ; ହଳଆ—
Kuṭhiā ଶବ୍ଦର—
ହରବାହା 1. A plough-man-servant.
୨ । ସାନ ହଳୁଆ; ହଳଆ ଟୋକା—2. A plough-boy.

କୁଠିଁକି—ଗ୍ରା. ଅ— କେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ?—
Kuṭhiñki To which place ? where ?
କୋଥାୟ
କହାଁ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇତ୍ୟ	ଜ୍ଞଅ	ଭ୍
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

କୁଠୁଁ—ବ.—କେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ ?
Kuṭhuñ From which place ? whence ?
କୋଥାରେକେ
କହାଁସେ

କୁଠୁଲି—ଗ୍ରା. ବ.—(ସଂ. ପ୍ରକୋଷ୍ଠ)—କୋଠରି—
Kuthuli Room; compartment.
କୁଠରୀ
କମରା

କୁଠେଇଁ—ଗ୍ରା. ଅ.—କେଉଁଠାରେ ?—
Kuṭheiñ Where ?
କୋଥାୟ
କହାଁ

କୁଠେର—ସଂ. ବ.—(କୁଠ୍ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ.ଏର)—
Kuṭhera ୧ । ଅଗ୍ନି—1. Fire (Apte).
୨ । ତୁଳସୀ (ଗଛ)—2. Holy Basil (plant).

କୁଠେରୁ—ସଂ. ବ. (କୁଠ୍ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା + ସଜ୍ଞାର୍ଥେ.ଏରୁ)—
Kuṭheru ପଙ୍ଖା ବା ଚମରଦ୍ୱାରା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ପବନ—
Wind produced by a fan or chowri (Apte).

କୁଡ଼୍‌କି—ଗ୍ରା. ବ. (ତୁର୍କୀ. କୁର୍କୀ)—କୋରଖ; ରାଜକାପ୍ତ ଆଦେଶରେ
Kurdki ସମ୍ପତ୍ତି ବନ୍ଧନ ହେବା ନିମନ୍ତେ ଅଟକ—
କ୍ରୋକ Attachment of property under a judicial
କୁଡ଼କୀ; କୁର୍କୀ or executive order.

କୁଡ଼୍‌କୁଡ଼୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଖୁଡ଼୍‌ଖୁଡ଼୍ ଶବ୍ଦ; ପଙ୍ଖା
Kurdkurd ନଡ଼ିଆକୁଣ୍ଢା ମଧ୍ୟରେ ଗୋଡ଼ ପୁରାଇ ହଲାଇଲେ
ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ହୁଏ—Rattling sound produced
by shaking an empty cocoanut-shell
with some small pebbles in it.
(ଯଥା—କଡ଼ାକଡ଼ ଶବ୍ଦଠାରୁ କୁଡ଼୍‌କୁଡ଼୍ ମାଚଉର ।)

କୁଡ଼ (ଧାତୁ)—ସଂ. (ତୁଳ. ସଂ. କ୍ରୀଡ଼ ଧାତୁ)—୧ । ଖେଳିବା—
Kurda (root) 1. To play.
୨ । ପିଲ୍ଲିପର କାମ କରିବା—
2. To act as a child; to trifle.
୩ । ଏକତ୍ର କରିବା—3. To collect; to gather up.
୪ । ଗଦାଇବା—4. To heap up.

କୁଡ଼ଉ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର, ସଂ. କୁ + ରୋହୁଉ) ବ—ରୋହୁ ମାଛ—
Kurdau The Rohita fish.
[ଦ୍ର. ସମ୍ବଲପୁର ଚମ୍ପେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ପଲଗ୍ନ ମଦାନସାର ଗୋଟିଏ ଗଣ୍ଡୁରେ ଏ ମାଛ ଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ଲୋକେ ପବନ ମନେ କରି ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ ଓ ପାଣିରେ ଖଇ ଛଡ଼ାଦେଲେ ଏ ମାଛମାନେ ପାଣି ଉପରକୁ ବାହାର ତାହା ଖାଆନ୍ତି ଓ ଖେଳନ୍ତି ।]

କୁଡ଼ଉଲ—ଦେ. ବଣ. (କୁ=କୁତ୍ସିତ୍ + ସଂ.ଡୌଲ୍)—କଦାକାର—
Kuḍaula Deformed; ugly.
(ସୁଡଉଲ—ବିପରୀତ)

କୁଡ଼କି—ଦେ. ବ—ପାତ୍ରବିଶେଷ (ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନଉତ୍କଳ)
Kurdaki —A kind of pot.

କୁଡ଼ଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. (କୁତ୍ସିତ + ଅଙ୍ଗ)—କୁଞ୍ଜ—Bower; arbour.
Kurdaṅga ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ଗାଳ) (ସଂ. କୁଲାଙ୍ଗାର)—
(କୁଡ଼ଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) କୁଳାଙ୍ଗାର; କୁଳର ନିନ୍ଦ୍ୟ ସନ୍ତାନ; କୁଳ ବାଡ଼ୁଙ୍ଗା;
କୁଳାଙ୍ଗାର ବାସୁର—An unworthy member of a
ସତଯାନାଶୀ; କୁଡ଼ଙ୍ଗ family; the black sheep in the
family.

ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଅଯୋଗ୍ୟ—1. Unworthy.
୨ । ଦୁଷ୍ଟ; ବଗୁଲଆ—2. Wicked.

କୁଡ଼ଙ୍ଗା—ଦେ. ବ ଓ ବଣ. ପୁଂ. (ସଂ. କୁଲାଙ୍ଗାର)—
Kurdaṅgā କୁଡ଼ଙ୍ଗ (ଦେଖ)
(କୁଡ଼ଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Kurdaṅga (See)
କୁଡ଼ଙ୍ଗା

କୁଡ଼ପ—ସଂ. ବ. (କୁଡ଼ ଧାତୁ=ଏକତ୍ର କରିବା + ଅଧିକରଣ. ଅପ)—
Kurdapa ବାର ସୋସ ଶସ୍ୟର ପରିମାଣ—
A measure of 12 handfuls of grain.

କୁଡ଼ବ—ସଂ. ବ. (କୁଡ଼ ଧାତୁ + କରଣ. ଅବ)—କୁଡ଼ପ (ଦେଖ)
Kurdaba Kurdapa (See)
[ଦ୍ର—୪ କୁଡ଼ବ=୧ ପୁସ୍ତ ।]

କୁଡ଼ମା—ଦେ. ବ—କଡ଼ମା (ଦେଖ)
Kurdamā Kardamā (See)

କୁଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୋଡ଼ା (ଦେଖ)
Kurdā Kordā (See)
ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ସବାର କାନ୍ଧେଇବା ଶୂଦ୍ର ଜାତି-
ବିଶେଷ—A Śūdra caste of palki-bearers.

କୁଡ଼ାରି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. କୁଠାର)—କୁରଡ଼ି—
Kurdāri Axe.

କୁଡ଼ାଲ—ଦେ. ବ (ସଂ. କୁଠାର; ପ୍ରା. କୁଡ଼ାର)—କୁରଡ଼ି—
Kurdāla Axe; hatchet.
କୁଡ଼ାଳି, କୁଡ଼ାଲ
କୁଡ଼ାଲ, କୁହାଁଡୀ

କୁଡ଼ାଲ—ଦେ. ବ (ସଂ. କୁଠାର)—କୁରଡ଼ି—
Kurdāla Axe.

କୁଡ଼ି—ସଂ. ବ—(କୁଡ଼ ଧାତୁ=ଏକତ୍ର କରିବା + ଅଧିକରଣ. ଇ)—
Kurdi ଶରୀର—The body.
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର, ବାଲେଶ୍ୱର) ବ (ସଂ. କୃତ୍ତ ଧାତୁ=ଛେଦନ
କରିବା)—କୋଡ଼; ପାରୁଶୁା—Spade.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେକେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସୁଛ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଆଙ୍ଗୁଠା' ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଗୁଠା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଜଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲଜଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ (ସଂ. କୁଟୀ)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୃହ; କୁଟୀର—
Kurdiā 1. Hut.
କୁଁଡ଼ିୟା, କୁଡ୍ୟେ ଦକ୍ଷିଣରେ ଗଞ୍ଜାମ ଋଷି କୁଲ୍ୟାରେ—
କୁଟିୟା, କୁରିୟା କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗପର୍ବ ।
୨ । ପର୍ଣ୍ଣଶାଳା; ପତର କୁଡ଼ିଆ—2. Hovel; temporary shed made of twigs and leaves.

ଗ୍ରାମ୍ୟ (ପୁରୁଷ) ବ—କୁଡ଼ୁଆ (ଦେଖ)—
Kurduā (See)

କୁଡ଼ିକା—ସଂ.ବ (କୁଡ଼ ଧାତୁ = ଏକତ୍ର କରିବା + ଅଳ୍ପକରଣ.ଅ + କ+ଆ)
Kurdikā ୧ । କାଠ ବା ମାଟିର ଜଳପାତ୍ର—
1. Earthen or wooden water-pot (Apte).
୨ । ଗିନା—2. Cup; saucer.

କୁଡ଼ିବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କି; ଓ ସ୍ଥାନରେ ଜ୍ ଉଚ୍ଚାରଣ; ଭୁଲ.
Kurdibā ଗୋଡ଼ ସ୍ଥାନରେ ଗୁଡ଼; ଗୋର ସ୍ଥାନରେ ରୁର)—
କୋଡ଼ିବା (ଦେଖ)—Kordibā (See)

କୁଡ଼ୀ—ସଂ. ବ—(କୁଡ଼ ଧାତୁ = ଏକତ୍ର କରିବା + ଅଳ୍ପକରଣ. ଈ)—
Kurdī କୁଟୀ; କୁଟୀର—Hut.

କୁଡ଼ୁଆ—ଦେ. ବ (ସଂ. କୁଡ଼ିକା)—୧ । ମହାପ୍ରସାଦ ଅନ୍ନବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି
Kurduā ପାକ କରିବାର ମାଟିପାତ୍ର ବା ହାଣ୍ଡି; ଅତଡ଼ା-ହାଣ୍ଡି—
1. A red and high earthen pot for cooking rice and curry offerings used in the temples of Puri and Bhubaneswara.
ବଦ୍ଧୁ ଚଳନ୍ତ ଏହା ଶୁଣି, ଅତଡ଼ା କୁଡ଼ୁଆର ଅଣି—
ସ୍ୱନାସ. ଦାର୍ଢ଼ଭାଇଙ୍କି ।

[ଦ୍ର— ମହାପ୍ରସାଦ ଅନ୍ନ, ଛଅଣ ଆଦି ରନ୍ଧାଯିବା ଓ ରଖାଯିବା ମାଟିର ପାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସାଧାରଣତଃ କୁଡ଼ିଆ ବା କୁଡ଼ୁଆ ବୋଲାଯାଏ, କନ୍ତୁ ବଡ଼ ପାତ୍ରକୁ ହାଣ୍ଡି, ମଧ୍ୟମ ପାତ୍ରକୁ କୁଡ଼ୁଆ ଓ ସାନପାତ୍ରକୁ ଓଳ ବା ବଡ଼ା ବୋଲାଯାଏ । ଅନ୍ନ କୁଡ଼ୁଆରେ ରନ୍ଧା ହୋଇ ବଡ଼ ହାଣ୍ଡିରେ ଅଜଡ଼ାଯାଏ । କୁଡ଼ୁଆରେ ଅନ୍ନ, ଛଅଣ, ଛିଣ୍ଡା ଆଦି ରନ୍ଧା ଯାଏ । କୁଡ଼ୁଆ ମଧ୍ୟ ନାନାପ୍ରକାରର ଯଥା—ଅନ୍ନ ବା ଘିଅ କୁଡ଼ୁଆ, ଛାଣ୍ଡା କୁଡ଼ୁଆ, ଛଅଣ ବା ଭୁରୁଣିଆ କୁଡ଼ୁଆ, ଜାଗର କୁଡ଼ୁଆ, ଇମାର କୁଡ଼ୁଆ, ବସାଣ କୁଡ଼ୁଆ ଇତ୍ୟାଦି ।]
୨ । ପାତ୍ର— 2. Pot.

କୁଡ଼ୁକା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ (ସଂ. କୁଡ଼ିକା = ଗିନା)—ଅଣକ;
Kurdukā ଡୁଙ୍କି—A wooden or metal spoon.
ସ୍ୱଦର୍ଶ ଥାଳରେ ସ୍ୱନା କୁଡ଼ୁକାରେ ପରଶନ୍ତୁ ବେଗ ବେଗ—ଧର୍ମପୁରାଣ.

କୁଡ଼ୁକି—ଦେ. ବ—(ସଂ. କୁଡ଼ିକା)—୧ । ମାଟିର ଭୋଜନ ପାତ୍ର ବା
Kurduki ଚାଟିଆ; ମାଟିର ଖୁରୁ—1. Earthen cup.
୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହାଣ୍ଡି; ରନ୍ଧନପାତ୍ର—
2. A small cooking pot made of earth.
ସ୍ୱନା କୁଡ଼ୁକିର ଛିଣ୍ଡା ଶୋହ ପାଏ—କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାଭାରତ. ଅଶ୍ୱପର୍ବ ।

କୁଡ଼ୁକି ଗିନା—ଦେ. ବ.—ମାଟିର ଖୁରୁ ବା ଗିନା—
Kurduki ginā An earthen cup.

କୁଡ଼ୁକୁଡ଼ୁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—କୁଡ଼ୁକୁଡ଼ୁ (ଦେଖ)
Kurdukurdu Kurdkurd (See).

କୁଡ଼ୁଖ୍—ଦେ. ବ—ଦ୍ରାବିଡ଼ ଭାଷାର ଭାଷାବିଶେଷ—
Kurdukh A dialect derived from the Dravidian language.

କୁଡ଼ୁମ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଘୁମ୍ସର) ବ. (ସଂ. କୂର୍ମ)—କୁରୁମ (ଦେଖ)
Kurduma Kuruma (See)

କୁଡ଼ୁମାଲି—ଦେ. ବ.—କୁଡ଼ୁମି ଭାଷା; କୁରୁମୀମାନଙ୍କ ମାତୃଭାଷା—
Kurdumāli Language of the Kurumis.

କୁଡ଼ୁମି—ଦେ. ବ.—୧ । ସିଂହଭୂମ, ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତର କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ
Kurdumi ଜାତିବିଶେଷ; କୁରୁମୀ ଜାତି—
1. The Kurumī caste of Singhbhoom, Sambalpur and the Orissa States.
୨ । କୁରୁମୀ ଜାତିଙ୍କ ମାତୃଭାଷା —
2. The mother tongue of the Kurumī people.

କୁଡ଼େଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୃତଜ)—୧ । ପିତାକୋରୁଆଁ (ଦେଖ)
Kurdei 1. Pitākoruāñ (See).
କୁଡ଼ିଚି
କୁରେୟା

କୁଡ଼େର—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୁଠାର)—କୁରଡ଼ି—
Kurder Axe.

କୁଡ଼ୋ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କୁଡ଼ଉ (ଦେଖ)
Kurdo Kurdau (See).

କୁଡ଼ୌ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କୁଡ଼ଉ (ଦେଖ)
Kurdau Kurdau (See)

କୁଡ଼ୌଳ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କୁ + ପା. ଉଜ୍ଜୁଲ)—କଦାକାର—
Kudaula Deformed; ugly; clumsy.
କୁଢଂ
କୁଢଙ୍ଗ

କୁଡ୍ଡ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ପଟାମଇ; କୃଷ ଜମିକୁ ସମତୁଲ କରିବା
Kudda ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ପଇ—
A plank used for being drawn over a cultivated field to level it.

କୁଡ୍ମଳ—ସଂ ବଣ. (କୁଡ଼ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ମଳ)—କୁଣ୍ଡଳ (ଦେଖ)
Kudmala Kutmala (See)

କୁଡ୍ମଳିତ—ସଂ. ବଣ. (କୁଡ୍ମଳ + ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଇତ)—କୁଣ୍ଡଳିତ (ଦେଖ)
Kudmalita Kutmalita (See).

କୁଡ୍ୟ—ସଂ. ବ. (କୁଡ଼ ଧାତୁ = ଗଦା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଯ)—
Kudya ୧ । ଭିତ୍ତି; କାନ୍ଥ—1. Wall.
ଚିତ୍ରକଳ୍ପଦ୍ରୁମ ଗୁମ୍ଫେ ପଶି
ଯାଦ ନୃପର ରବେ ଦୋଷି—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଯ୍ୟ	ତ୍ର	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

୨ । ବ୍ୟଗ୍ରତା—2. Eagerness.

୩ । (+ଉତ୍ସ. ଯ)—କୌତୂହଳ—3. Curiosity.

୪ । ଚଲେପନ; ଲିପିବା—4. Anointing; smearing.

୫ । କାନ୍ଥ ଆଦ ପଲସ୍ତର କରିବା—
5. Plastering (of a wall).

କୁଡ୍ୟଚ୍ଛେଦୀ—ସଂ. ଵ.—(କୁଡ୍ୟ + ଛିଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ; Kuḍyachchhedī ସନ୍ଧି ଯୋଗେ ଚ୍ଛେ ସ୍ଥାନରେ ଚ୍ଛେ)—ସିନ୍ଧିଆଳ; ଚୋର—A house-breaker.

କୁଡ୍ୟଚ୍ଛେଦ୍ୟ—ସଂ. ଵ.—(କୁଡ୍ୟ + ଛିଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଯ)—
Kuḍyachchhedya ୧ । ଯେ ଗାତ ଖୋଳେ—
1. A digger.

୨ । (+କର୍ମ. ଯ) ସିନ୍ଧ ଗାତ—2. Pit or opening made in a wall (Apte).

୩ । କେନାଲ୍; ଜଳ ପ୍ରବାହାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନାଳ—
3. Canal; an artificial channel of water.

କୁଡ଼—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. କୁଷ୍ଠ)—କାଶ୍ମୀର ଦେଶଜ ଔଷଧି ଦ୍ରବ୍ୟ-
Kuṛdha ବିଶେଷ; ସୋମରାଜ ବର୍ଗର ଦୀର୍ଘ ଶାକବିଶେଷ ଓ
ସଂ. କାଶ୍ମୀରଜ; ତାହାର ଚେର—1. A medicinal plant
ବାପ୍ୟ; ବ୍ୟାଧି; and its root; Saussurea Lappas
ଅଗଦ; କୁଷ୍ଠ Compositae.
କୁଡ; କୁଟ; ପାଚକ [ଦ୍ର—ଏହା ହୃଦର ଓ ନାଡ଼ି ରୋଗରେ
କୁଟ; କୁଠ; ଉପକାରୀ । ଶାଲଆଦ ଉଣ୍ଡୀବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରେ ଏହାର
କୁଷ୍ଠ; କୁଡ଼ ଚେରକୁ ରଖିଲେ ଶାଲ ବାସେ ଓ ଶାଲଆଦରେ
ଇ. କୋସ୍ତମୁ ପୋକ ଲାଗେ ନାହିଁ ।]
କାଶ୍ମୀର ନାମ. କଟୁରୋହିଣୀ କୁଡ କାଟଡ଼ ଶୁଣ୍ଠୀ ମୂଥା ।
ଗ୍ରେବ୍-ଇ-କୋଷ୍ଟ୍ ପାଲାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁରାଣ ।

୨ । (ସଂ. କୂଟ; ପ୍ରା. କୁଡ଼) —ଗଦା; ରାଶି; ସ୍ତୂପ—
2. Heap.

କୁଡ଼, କୂରା, କୂରିଆ ପବନ ବଳା ମାଟି କୁଡ କୁଣ୍ଡ ପତ୍ର
ଖରି ମଗ୍ନ ଦେଶେ ଉପୁଡ଼ି ପଡ଼ୁଛନ୍ତି ।
କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାତ୍ମରତ. ସ୍ୱର୍ଗ ।

୩ । (ସଂ. କୁଷ୍ଠ) ଗଳତ କୁଷ୍ଠରୋଗ—
3. Leprosy with sores.

୪ । କୁଷ୍ଠ ରୋଗ ଜନିତ ପଙ୍ଗୁତା—
4. Deprivation of limbs due to leprosy.

ଦେ. ବଣ—କୋଡ଼ିଆ; ଗଳତକୁଷ୍ଠରୋଗୀ—
Leper; suffering from leprous sores.

କୁଡ଼ଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଟଜ)—୧ । କୁଟଜ (ଦେଖ)
Kuṛdhai 1. Kuṭaja (See)

୨ । ପିତାକୋରୁଆଁ (ଦେଖ)
2. Pitākoruāñ (See)

କୁଡ଼କୁଡ଼—ଦେ. ବ—୧ । ସ୍ତୂପୀକୃତ—
Kuṛdhakuṛdha 1. Gathered into heaps; heaped up.

ଅର୍ଜୁନ ବାଣ ବାଜ କୁଡ଼କୁଡ଼ ହୋଇ
ପଡ଼ିଲେ ଯୁଦ୍ଧ ଦାଣ୍ଡେ ମଡ଼ା ହେ ନୃପାଇଁ । କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାତ୍ମରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

୨ । ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ସ୍ତୂପ; ଗଦା ଗଦା—
2. Innumerable heaps.

କୁଡ଼କୁଷ୍ଠ—ଦେ. ବ. (ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭାବ; ସଂ. କୁଷ୍ଠ)—
Kuṛdhakushṭha ଗଳତ କୁଷ୍ଠ—Leprosy.

କୁଡ଼କେଳି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ସଂ. କୁଡ଼ ଧାତୁ + କେଳ)—
Kuṛdhakeli ବାଳ ଗଦା କର ତହିଁରେ ଖେଳିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଖେଳ; ଧୂଳ ଖେଳ—A kind of children's sport consisting of making heaps of sand and playing with them.

କୁଡ଼ଙ୍ଗ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁ + ସଂ. ଡଗ ଧାତୁଜ ଡଙ୍ଗନ = ଗତ) —
Kuḍhaṅga ୧ । ମନ ଗତି—1. Bad manner.
କୁଟଂ ୨ । ମନ ଆଚରଣ—2. Bad conduct.
କୁଡ଼ଂଗ ଦେ. ବଣ—ମନ ଆଚରଣବିଶିଷ୍ଟ—
Of bad conduct or manner.

କୁଡ଼ଙ୍ଗ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ (ସଂ. କୁଳାଙ୍ଗାର)—
Kuṛdhaṅga କୁଡ଼ଙ୍ଗ (ଦେଖ)
(କୁଡ଼ଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Kuṛdaṅga (See)

କୁଡଙ୍ଗା—ଦେ. ବଣ—କୁଡଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Kuḍhaṅgā Kuḍhaṅga (See)

କୁଡ଼ଙ୍ଗା—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—କୁଡ଼ଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Kuṛdhaṅgā Kuṛdaṅga (See)

କୁଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଟଧାତୁ)—
Kuṛdhā ୧ । ଗଦା କରିବା—1. Act of heaping.
କୁଡ଼ା ୨ । ଗଦା—2. Heap.
ଇକଟ୍ଠା ବଣ—ଗଦା ହୋଇଥିବା—Heaped up.

କୁଡ଼ାଇ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୁଟ ଧାତୁ)—୧ । ଭଲେ ପଡ଼ିଥିବା
Kuṛdhāinebā ପଦାର୍ଥକୁ ଗୋଟେଇ ନେବା—1. To pick up
କୁଡ଼ିଏ ନଓୟା a thing from the ground.

୨ । ଏକତ୍ର ଗଦା କରିବା—
2. To gather into a heap.

କୁଡ଼ାଇ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୁଡ଼ାଇ ହେବା (ଦେଖ)
Kuṛdhāi paṛdibā Kuṛdhāi hebā (See)

କୁଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୁଟ; ପ୍ରା. କୁଡ଼ୁ)—
Kuṛdhāibā ୧ । ଗଦାକରିବା —
କୁଡ଼ାନ 1. To heap up.
ଢେରଲଗାନା, ଢାଲନା ହାତ ବୁଡ଼ାଇ ଅର୍ଦ୍ଧି ଲଗାଇ ବହନ ଯୋଗ୍ୟ କରେ ।
ବଙ୍ଗଳାଟ. ବଚନସମାପ୍ତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଗ୍ରନ୍ଥେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ହଠତ ୧ ଚଉଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଁତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଉଚିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଉଁତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ ତେବେ । ଯଥା— 'ଘାଉ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼ୁ' ଦେଖିବେ ।

୬ । ଏକତ୍ର କରିବା—
2. To collect into one place.
୩ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଅଜାଡ଼ିବା—
3. To pour a thing in profusion.
ଅନ୍ଧକାର ମାଇଁସ ପରେ କୁଡ଼ାଇ
ବସିଲେ ତଳା ମାଡ଼ ଅଟ ଘୋଷ ହୋଇ । କୃଷ୍ଣଚ. ମହାପ୍ରଭୁ· ଥଦ ।

କୁଡ଼ାଇ ହେବା—ଦେ. କି. (କୁଡ଼ାଇବାର କର୍ମବାଚ୍ୟ ପ୍ରଯୋଗ)—
Kurdhāi hebā
କୁଡ଼ିଏପଡ଼ା
इकट्ठा होना
୧ । ଏକତ୍ର ହେବା—1. To be gathered or collected at one place.
୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଅଜାଡ଼ ହୋଇ ପଡ଼ିବା—
2. To pour in at one place.
୩ । ଗଦା ହେବା; ସ୍ତୂପୀକୃତ ହେବା—
3. To turn into a heap; to be amassed

କୁଡ଼ାଏର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୁଠାର)—ବଡ଼ କୁରଡ଼ି—
Kurdhāer
Big axe.

କୁଡ଼ାରି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୁଠାର; ତୁଳ. ହି. କୁଲ୍ହଡ଼ୀ)—କୁରଡ଼ି—Axe.
Kurdhāri

କୁଡ଼ି—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କୁଷ୍ଠ; ଗ୍ରା. କୁଡ଼) —
Kurdhi
କୁଡ଼େ, କୁଡ଼ି
काढ़ी, सुस्त
୧ । ଅଳସୁଆ; କୋଡ଼ିଆ; କର୍ମକୋଡ଼ି—
1. Idle; lazy; indolent.
୨ । କୁଷ୍ଠ ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ—
2. Attacked with leprosy.
୩ । ହସ୍ତ ପଦାଦି ପଙ୍ଗୁ ହୋଇଥିବା; ପଙ୍ଗୁ; ବିକଳାଙ୍ଗ—
3. Destitute of limbs on account of leprosy; maimed; mutilated.

ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଷ୍ଠି)—୧ । କୁଷ୍ଠ ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. Leper.
୨ । ଅଳସୁଆ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Lazy fellow; loafer.

କୁଡ଼ିଆ —ଦେ. ବଣ—କୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Kurdhiā
Kurdhi (See)

କୁଡ଼ିପଣ —ଦେ. ବ—ଆଳସ୍ୟ—Laziness; indolence.
Kurdhipaṇa
କୁଡ଼ୋମି
सुस्ती

କୁଡ଼ିବୋବାଳି—ଦେ. ବ—ପଙ୍ଗୁ ପରି ଏକ ସ୍ଥାନରେ ପଡ଼ିରହି କ୍ରନ୍ଦନ କରିବା ବା ବୋବାଳି ଗଡ଼ିବା—Lamentation like that of a helpless leper (unable to move).
Kurdhibobāli

କୁଡ଼େଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଟଜ)—୧ । କୁଟଜ (ଦେଖ)
Kurdhei
1. Kuṭaja (See).

୨ । ପିତାକୋରୁଆଁ (ଦେଖ)
2. Pitākoruāñ (See).

କୁଡ଼େର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୁଠାର)—କୁରଡ଼ି—Axe.
Kurdher

କୁଣ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ସାହାଯ୍ୟ କରିବା—
Kuṇ (root)
1. To aid.
୨ । ଶବ୍ଦ କରିବା—2. To sound.
୩ । ପରାମର୍ଶ ଦେବା—3. To advise.
୪ । କଥା କହିବା—
4. To converse; to speak.
୫ । ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା—5. To invite.
୬ । ନମସ୍କାର କରିବା—
6. To salute (Apte).

କୁଣ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କୋଣ)—୧ । କୋଣ—
Kuṇa
କୋଣ
कोना
1. Angle; corner.
୨ । ଗୃହାଦିର ଗୁପ୍ତସ୍ଥାନ; ଗମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ—
2. Recess (of a house).

କୁଣକ—ସଂ. ବ. (କୁଣ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ; ତୁଳ. ଓ. କୁଣ ପିଲ୍ଲ)—
Kuṇaka
୧ । ସଦ୍ୟୋଜାତ ଜନ୍ତୁ—
1. A young animal just born.
୨ । ନବଜାତ ଶିଶୁ—2. Infant; baby.

କୁଣଘର—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୋଣ + ଗୃହ)—ଧାଡ଼ିର ବା ଚତୁଷ୍କର ଏକପାଖରେ ଥିବା ଘର—A house in the corner of a square or at one end of a row.
Kuṇaghara
କୁଣୋଘର
कोनाका घर

କୁଣନ—ସଂ. ବ. (କୁଣ୍=ଶବ୍ଦ କରିବା + ଭାବ. ଅନ) —ଜନ୍ତୁମାନଙ୍କର ରବ ବା ଶବ୍ଦ—Sound produced by animals.
Kuṇana

ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର; ତୁଳ. ବ. କୂଣୀ)—ଶାଗୁରକ ବେଦନା—Bodily pain.

କୁଣନଖ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁନଖ)—କଣନଖା (ଦେଖ)
Kuṇanakha
Kaṇanakhā (See)

କୁଣନଖା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁନଖ)—କଣନଖା (ଦେଖ)
Kuṇanakhā
Kaṇanakhā (See)

କୁଣପ—ସଂ. ବଣ. (କୁଣ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ.ଅପ)—ଶବ ପରି ଦୁର୍ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ—Smelling like a dead body; stinking.
Kuṇapa
ସଂ. ବ—୧ । ଶବ—1. Dead body; carcass; corpse.
୨ । ଦୁର୍ଗନ୍ଧ—2. Offensive smell; stench.
୩ । ବର୍ଚ୍ଛା—3. Spear.
୪ । ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
4. A kind of instrument of offence,

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଁ	ର,ଋ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଉ	ରୂ	ଲୃ	ପ୍ଟ	ଅକାର୍ଗନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ତ

କୁଣି—ଫ. ବ. (କୁଣ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—
Kuṇi ୧ । ଦାଢକେମ୍ପା; କେମ୍ପା—
1, A cripple with a withered or crooked hand.
୨ । ଅଢ଼ାଆଙ୍ଗୁଳ; ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ଜଠିବା ଦୁଷ୍ଟ ବ୍ରଣ—
2 A whitlow.
ଦେ. ବ. (ଫ. କଣ)—ରଗଡ଼ା ମୁଗ ଅଦର କଣା; କଣି—
Small particles of ground or husked grains.

କୁଣିଆଁ—ଦେ. ବଣ. (ଫ. କୋଣ)—୧ । ଏକ କୋଣରେ ଅବସ୍ଥିତ—
Kuṇiāñ 1. Situate in one corner.
୨ । (ଅନ୍ୟ ଫଳ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ପରେ ଲଗେ ଯଥା; ଗୃହ-କୁଣିଆଁ)—କୋଣଯୁକ୍ତ—
2. Cornered; having (so many) corners.
୩ । ଗମନାଗମନ ପଥଠାରୁ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ—
3. Out of the way (place).

मेहमान्; पाहुन; कुनवा ବ. (ଫ. କୁଣ ଧାତୁ=ନମସ୍କାର କରିବା; ନମସ୍କଣ କରିବା; ଭୁଲ. ଫ. କୁଟୁମ୍; ପ୍ରା. କୁଡୁମ୍)—
୧ । ଅଭ୍ୟାଗତ ବନ୍ଧୁ—1. A newcomer relative; a temporary guest.
ନେଗୋଣ୍ଡବ କର୍ତ୍ତୋଣ୍ଡବ ବନ୍ଧୁ ଥଲେ; ସେ ଦନେ ହୋଇ କୁଣିଆଁ ।
ବଦ୍ୟାନାଥ. ଯଯାତି ।
୨ । ବନ୍ଧୁ; ବାନ୍ଧବ—2. Relative.
୩ । ଦୂରାଗତ ବ୍ୟକ୍ତି; ଅତିଥି—3. A stranger; guest.
୪ । ନମନ୍ତ୍ରିତ ବନ୍ଧୁ—4. Invited relation.
୫ । ବନ୍ଧୁ ଘରକୁ ପଠାଯିବା ବେଳର ସଙ୍ଗରେ ନିମ୍ନା ଶାଶୁ-ଘରକୁ ଯାଉଥିବା ଝିଅ ସଙ୍ଗରେ ପରିବାରର ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଯାଆନ୍ତୁ—5. Relative accompaning a girl to her father-in-law's house.
[ଦ୍ର— କୁଣିଆଁକୁ କାନ୍ଥରୁ ଲଗିବା ନ୍ୟାୟ—ଘରକୁ କୌଣସି ଅଭ୍ୟାଗତ ବନ୍ଧୁ ଆସିଥିଲେ ଘରର ପଡନୋନ୍ମୁଖ କାନ୍ଥର ଭର ବା ଚନ୍ତା ଢାଙ୍କୁ ଲଗେ ନାହିଁ, ଏବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ନବାଗତ ବା ସମ୍ପର୍କ-ରହିତ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ବିଷୟରେ ଅନଧିକାର ଚର୍ଚ୍ଚା କଲେ ଏ ନ୍ୟାୟ ପ୍ରଯୋଗ କରିଯାଏ ।]

କୁଣିଆଁ ଚରଚ୍ – ଦେ. ବ—୧ । ଅତିଥି ପରିଚର୍ଯ୍ୟା—1. Treating
Kuṇiāñ charachā of guests; honouring of guests; entertainment of guests.

କୁଣିଆଁ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ଗୃହରେ ଅଭ୍ୟାଗତ ବନ୍ଧୁ ଅତିଥ୍ୟ ଗ୍ରହଣ
Kuṇiāñ pardibā କରିବା; ଗୃହରେ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—Arrival of guests in a man's house.
(ଯଥା—ଆଜି ଆମ୍ଭଘରେ କୁଣିଆଁ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ।)

କୁଣିଆଁ ପରି ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘରକୁ ଆସିଥିବା ଅଭ୍ୟାଗତ ବନ୍ଧୁ ପରି
Kuṇiāñ pari basibā କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରିବା—
To sit idle without joining in any domestic duties, like a guest.

କୁଣିଆଁ-ଭୋଜନ—ଦେ. ବ. (ଭୁଲ. ଜୋଇଁ-ଭୋଜନ)—
Kuṇiāñ-bhojana ୧ । ଅଭ୍ୟାଗତ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ସସମ୍ମାନ ଭୋଜନ—1 Feast given to guests.
୨ । ସସମ୍ମାନ ଭୋଜନ ଓ ନାନା ଉପଢ଼ୌକନଯୁକ୍ତ ମାଗଣା ଭୋଜନ—2. Rich meal got gratis.

କୁଣିଆଁ ମଇତ—ଦେ. ବ. (ଏକ ଭାବାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ)—
Kuṇiāñ maitra ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ; ସଙ୍ଗାତମଇତ—
Relations and friends; relatives and guests.

କୁଣୁଆଁ—ଦେ. ବ. (ଫ. କୁଣ ଧାତୁ=ନମସ୍କାର କରିବା; ନମସ୍କଣ
Kuṇuāñ କରିବା)—କୁଣିଆଁ (ଦେଖ)
Kuṇiāñ (See)
ସକାଳ ମେଘ ମେସ ନୁହେ
ସକାଳ କୁଣିଆଁ କୁଣିଆଁ ନୁହେ । ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

କୁଣୁନଖା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଫ. କୁନଖ)—କଣନଖା (ଦେଖ)
Kuṇunakhā Kaṇanakhā (See)

କୁଣୁହାଁ—ଦେ. ବ. (ଫ. କୁଣ ଧାତୁ=ନମସ୍କାର କରିବା; ନମସ୍କଣ
Kuṇuhāñ କରିବା)—କୁଣିଆଁ (ଦେଖ)
Kuṇiāñ (See)

କୁଣେଇଚାହିଁବା—ଦେ. କ୍ରି—ନେତ୍ର କୋଣଦ୍ୱାରା ଦୃଷ୍ଟି କରିବା; ଅପାଙ୍ଗ-
Kuṇei chāhiñbā ଦୃଷ୍ଟି କରିବା—
आड़ेचाओया To cast sidelong glances.
कनखियोसेदेखना

କୁଣ୍ଟକ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ.—(କୃଶ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ସ୍ଥୂଳକାୟ—
Kuṇṭaka Fat; corpulent.
(କୃଶକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୁଣ୍ଟିଆ ଚୋପଦାର—ଦେ. ବ. (ବଙ୍କିଆ ଶବ୍ଦ)—ଘୋଷମାନଙ୍କ ଧରିବା
Kuṇṭiāchopadāra ଧାତୁମୟ ବାଡ଼ବିଶେଷ—A rod of metal carried by heralds.

କୁଣ୍ଠ (ଧାତୁ)—ଫ.—୧ । (ଦାଢ଼) ଦନ୍ତୁର ହେବା—
Kuṇṭh (root) 1. To be blunted or dulled.
୨ । ଶ୍ଲେଷ୍ମା ବା ପଙ୍ଗୁ ହେବା—
2. To be lame or mutilated.
୩ । ନବୋଧ ହେବା—3. To be dull or stupid.
୪ । ନଷ୍ଟେଷ୍ଟ ବା ଅଳସୁଆ ହେବା—4. To be idle.
୫ । ଢିଲାଳବା—5. To loosen.
୬ । ଅକ୍ଷମ ହେବା—6. To be unable.
୭ । ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହେବା—7. To shrink; to hesitate.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବା ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜ୍ଜା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ; 'ଅଲବତ୍ତୁ' ଦେଖିବେ ।

କୁଣ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ.ପୁଂ.—(କୁଣ୍ଠ ଧାତୁ=ଆଳସ୍ୟ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kuṇṭha ୧ । ଜଡ଼; ନିଷ୍ଚେଷ୍ଟ—
(କୁଣ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Dull; inert.
୨ । ଅଳସ—2. Idle; lazy; indolent.
୩ । ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ; ସଙ୍କୋଚଯୁକ୍ତ—3. Hesitating.
୪ । ପ୍ରତିବନ୍ଧ—4. Impeded; prevented from action.
୫ । ଅକ୍ଷମ; ଅସମର୍ଥ—
5. Unable; incompetent; impotent.
୬ । ଥଉତ୍; ଦନ୍ତହୀନ—6. Blunt; dulled.
୭ । କାତର—7 Enervated.
୮ । ନିର୍ବୋଧ—8. Foolish.
୯ । ମୂର୍ଖ—9. Stupid.
୧୦ । ଦୁର୍ବଳ—10. Weak; debilitated.
୧୧ । ଅକର୍ମଣ୍ୟ; ନିଷ୍କର୍ମା—11. Worthless; useless.
୧୨ । ଆବଦ୍ଧ—12. Bound down; confined.
୧୩ । କୃପଣ—13. Miserly; niggardly.

କୁଣ୍ଠତା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—(କୁଣ୍ଠ + ତ୍ୱ. ତା)—୧ । କାତରତା—
Kuṇṭhatā 1. Enervation; distress.
୨ । କୃପଣତା—2. Niggardliness.
୩ । ପଶ୍ଚାତ୍ପଦତା—3. Hesitation
୪ । ଆଳସ୍ୟ; ଜଡ଼ତା—
4. Idleness; dullness; laziness.
୫ । ସଙ୍କୋଚ—5. Sensitiveness; scruples.
୬ । ମୂର୍ଖତା; ନିର୍ବୋଧତା—6. Stupidity.
୭ । ଦନ୍ତହୀନ ହେବା—7. Bluntness.
୮ । ଦୁର୍ବଳତା—8. Debility.

କୁଣ୍ଠା—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୁଣ୍ଠ ଧାତୁ; କୁଣ୍ଠତା)—ସଙ୍କୋଚ—
Kuṇṭhā Hesitation; scruples.
୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ପଶ୍ଚାତ୍ପଦତା—
2. Reluctance to do a thing.
୩ । କୃପଣତା—3. Miserliness; niggardliness.

କୁଣ୍ଠିତ—ସଂ. ବିଣ.—(କୁଣ୍ଠ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ଦନ୍ତହୀନ
Kuṇṭhita ହୋଇଥିବା—1. Blunted; dulled.
(କୁଣ୍ଠିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଲଜ୍ଜିତ—2. Ashamed.
୩ । ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ—3. Hampered; impeded.
୪ । ସଙ୍କୋଚଯୁକ୍ତ; କୁଣ୍ଠ କୁଣ୍ଠ—
4. Hesitating; scrupulous.
୫ । ବିକଳାଙ୍ଗ କରାଯାଇଥିବା—
5. Mutilated; maimed.
୬ । ଅଗ୍ରତିଭ—6. Nonplussed; dulled.
୭ । ଅକ୍ଷମ; ଅସମର୍ଥ—7. Incompetent; impotent.
୮ । କାତର—8. Distressed.
୯ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଆବୃତ—
9. Enveloped; dulled.
୧୦ । ଅନଚ୍ଛୁକ; ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ—
10. Unwilling; reluctant.
୧୧ । ଧୃତ—11. Grasped; held.
୧୨ । ରୁଦ୍ଧ; ଅବରୁଦ୍ଧ—12. Choked; encircled.

ଜଣେ କୁଣ୍ଠିତ ଅଶ୍ରୁମୁଖେ, ଦୁହଁ ଭାସେ ଦୁଇ ରଙ୍ଗ ଦୁଃଖେ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଦେ. ବିଣ—ବ୍ୟଗ୍ରକୁଣ୍ଠ; କୃପଣ—Miserly; niggardly.

କୁଣ୍ଡ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ. (କୁନ୍‌ଡ଼୍ ଧାତୁ)—୧ । ଜାଳିବା—
Kuṇḍ (root) 2. To burn.
୨ । ଖାଇବା—2 To eat.
୩ । ଗଦା କରିବା—3. To heap up.
୪ । ବିକଳାଙ୍ଗ କରିବା—4. To maim; to mutilate.
୫ । ରକ୍ଷା କରିବା—5. To protect.
୬ । ଶୋଭା ପାଇବା—
6. To shine; to look beautiful.

କୁଣ୍ଡ—ସଂ. ବି—(କୁଣ୍ଡ ଧାତୁ=ଦାହ କରିବା, ରକ୍ଷାକରିବା + କର୍ମ. ଅ)—
Kuṇḍa ୧ । ଜାବତ୍‌ପତ୍ତିକା ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ପରପୁରୁଷ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦିତ ପୁତ୍ର (ମନୁ ୩-୧୭୪୭)—1. A child born in adultery of a married woman during her husband's lifetime.
[ଦ୍ର—ବିଧବାଗର୍ଭଜାତ ଜାରଜ ସନ୍ତାନକୁ ଗୋଲକ ବୋଲିଯାଏ ।]
୨ । ଉମ୍ଫେଇ—2. A fire-basin; brazier.
୩ । ନିଆଁ ରଖିବା ପାଇଁ ଭୂମିରେ କରାଯିବା ଗର୍ତ୍ତ—
3. A hole or pit made in the earth for keeping fire or live charcoal
୪ । ଅଗ୍ନିକୁଣ୍ଡ—4. A fireplace.
୫ । ଜଳ ରଖିବାର ବଡ଼ମୁହାଁ ଆଧାର—
5. Wide-mouthed water-bowl; basin.
୬ । ନାଦଅ; ଟବ୍; ଜାହାଜ—6. A tub.
୭ । ଗୋରୁ ଗାଈଙ୍କୁ ପିଆଇବା ପାଇଁ କୁଣ୍ଡାକୁଣ୍ଡ ଗୋଲ ଡୋଡ଼ାଣି ବା ପାଣି ରଖିବାର ଆଧାର; ଗୋରୁ କୁଣ୍ଡ—
7. A feeding tub for cattle; manger.
୮ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଶୟ ବା ପୋଖରୀ—
8. Small tank.
(ଯଥା—ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ମରଚକୁଣ୍ଡ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଜ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ୍ଦ

୯ । ଜଳ ରଖିବାପାଇଁ ଭୂମିରେ କରାଯିବା ଗୋଲାକାର ଗାଡ଼—
9. A round hole dug in the ground for storing water.

୧୦ । ଦେବଜଳାଶୟ—
10. A natural pool of water a spring of water.

୧୧ । ଦେବତାଙ୍କ ନାମଯୁକ୍ତ ଜଳାଶୟ—
11. A tank consecrated to a Deity.

(ଯଥା—ଶ୍ୟାମକୁଣ୍ଡ, ରାଧାକୁଣ୍ଡ, ଗୌରୀକୁଣ୍ଡ, କେଦାର କୁଣ୍ଡ ଇତ୍ୟାଦି ।)

୧୨ । ଚୌବଚ୍ଚା; ପ୍ରସ୍ତର ବା ଇଷ୍ଟକାଦ ନିର୍ମିତ ଜଳାଧାର—
12. An artificial tank or reservoir of stone or brick masonry.

୧୩ । ଗର୍ତ୍ତ—13. Hole; pit.

୧୪ । ମାପିବା ପାତ୍ରବିଶେଷ—
14. A kind of measuring pot.

୧୫ । ଭିକ୍ଷୁକର ଭିକ୍ଷାପାତ୍ର—
15. Mendicant's bowl.

୧୬ । ସଜ୍ଞକୁଣ୍ଡ; ଯେଉଁ କୁଣ୍ଡରେ ହୋମାଦ କରାଯାଏ—
16. A sacrificial fireplace.

ଦେ. ବ—କୁଣ୍ଡ୍ (ଦେଖ)
Kuṇḍha (See)

ଦଶଗ୍ରେକ କୁଣ୍ଡ ପାଇବା ବୃଷୋତ୍ସନ
ତା ଶୁଣି ଓଥାଡ଼ଲେ ସ୍ତ୍ରୀମ ବହୁ ଉନ—କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭାରତ, ବନ ।

କୁଣ୍ଡକୀଟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଜାର; ଉପପତ୍ନୀରକ୍ଷକ—
Kuṇḍakīṭa 1. A keeper of concubine. (M. W.)

୨ । ଚାର୍ବାକ ମତଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ଚାର୍ବାକବଚନାନୁଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A follower of the Chārbāka doctrine.

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ମତରେ ସଂସାର ମଧ୍ୟରେ ମନୁଷ୍ୟ ଯେତେ ଦିନ ବଞ୍ଚି ରହିବ, ଖାଇ ପିଇ ମଜ୍ଜ କର୍ ଦିନ କଟାଇବ ।]

୩ । ନାସ୍ତିକ ବ୍ୟକ୍ତି—3. Atheist.

୪ । ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଗର୍ଭରୁ ନୀଚଜାତୀୟ ପୁରୁଷ ଔରସ ଜାରଜ ସନ୍ତାନ; ପଡ଼ିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣୀର ପୁତ୍ର—
4 The son of a Brāhmaṇī woman born in adultery with a man of inferior caste.

୫ । ଦାସୀ-କାମୁକ; ଦାସୀ ପ୍ରତି ଆସକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
5. A male enamoured of a maid-servant.

କୁଣ୍ଡକୀଳ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—ନୀଚ ହୀନ ବ୍ୟକ୍ତି—
Kuṇḍakīla Low or vile man (Apte).

କୁଣ୍ଡଗୋଳ—ସଂ. ବ. (କୁଣ୍ଡ + ଗୋଳ)—୧ । ଜାଉ—
Kuṇḍagola 1. Gruel (M. W.)

୨ । କୁଣ୍ଡ ସନ୍ତାନ ଓ ଗୋଳକ ସନ୍ତାନତୁଲ୍ୟ; ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ ସଧବା ଓ ବିଧବାର ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନତୁଲ୍ୟ—
2. A number or company of Kuṇḍa and Golaka class of sons.

୩ । କାଞ୍ଜି (ଶବ୍ଦକଳ୍ପଦ୍ରୁମ)—
3. Sour boiled rice-water.

୪ । ବାସି ପଖାଳ—
4. Sour rice (M. W.).

କୁଣ୍ଡଗୋଳକ—ସଂ. ବ. (କୁଣ୍ଡ + ଗୋଳକ)—କୁଣ୍ଡଗୋଳ (ଦେଖ)
Kuṇḍagolaka Kuṇḍagola (See)

କୁଣ୍ଡର—ତ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ମାଟିର ବଡ଼ କୁଣ୍ଡ—
Kuṇḍarā Big earthen tub.

କୁଣ୍ଡଳ—ସଂ. ବ. (କୁଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ = ଗୋଡ଼ା ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅଳ)—
Kuṇḍala ୧ । କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣବିଶେଷ—
1. A kind of earring; eardrop.

୨ । ବଳୟ; କଙ୍କଣ; ଖଡ଼ୁ—2 A bracelet.

୩ । ଗୋଡ଼ର ବେଡ଼ି—
3. A chain for the legs; fetters.

୪ । ବଳୟାକୃତି ବଙ୍କା; ପାଶ; ଫାଶ—
4. Coil or circular snare; a noose.

୫ । ସମୂହ—
5. Collection; group; assemblage.

୬ । ଦଉଡ଼ିର ଗୋଟିଏ ଫାଶ ବା ମୋଡ଼ା—
6. Coil of a rope.

୭ । ଗୁଡ଼େଇ ହୋଇଥିବା ଚକ୍ରାକୃତି—
7. Circular shape; spiral shape.

୮ । ଗୋଲାକୃତି ଚିହ୍ନ—
8. A round or circular mark.

୯ । ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀର ଜାରଜ ପୁତ୍ର—
9. Illegitimate son of a married woman; son born out of wedlock.

ଦେ. ବ—ଚିଲିକାର ଏକପ୍ରକାର ଲୁଣିମାଛ—
A kind of sea-fish of the Chilka lake.

କୁଣ୍ଡଳଶିଙ୍ଗା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ କୁଣ୍ଡଳ + ଶୃଙ୍ଗ)—ଯେଉଁ ଗୋରୁ ବା ମେଣ୍ଢାର ଶିଙ୍ଗ କୁଣ୍ଡଳ ପରି ଘୂରିଥାଏ—
Kuṇḍalaśiṅghā Having spiral horns.

କୁଣ୍ଡଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେ କାନରେ କୁଣ୍ଡଳ ପିନ୍ଧିଥାଏ—
Kuṇḍaliā 1. Wearing eardrops.

ବଇଟ୍ ଗୋପୀଙ୍କର ମକରକୁଣ୍ଡଳଥଟ୍—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । କୁଣ୍ଡଳ ପରି ଚକ୍ରାକୃତି; ମୋଡ଼ମୋଡ଼ିଆ—
2. Spiral.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ଭେବେ ସେହି ଶବ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପଢ଼ିତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜୁନ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଟ୍ ଦେଖିବେ ।

କୁଣ୍ଡଳିନୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁଣ୍ଡଳ + ଇନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kuṇḍaliṇī

୧ । ସର୍ପିଣୀ; ମାଈସାପ—
1. A female serpent.

୨ । ଗୁଳୁଚଲତା —
2. A medicinal creeper; Menispermum Glabrum; Coccus Cordifolius.

୩ । ଜଲଖା ମିଷ୍ଟାନ୍ନ (ଦେବେନ୍ଦ୍ର. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
3. A kind of spiral sweetmeat.

ଫ. ବଣ—କୁଣ୍ଡଳୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Kuṇḍalī.

କୁଣ୍ଡଳସିଂଘା— ଦେ. ବ—କୁଣ୍ଡଳସିଂଘା (ଦେଖ)
Kuṇḍalasiṅghā Kuṇḍalasiṅghā (See)

କୁଣ୍ଡଳୀ—ଫ. ବ. (କୁଣ୍ଡଳ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ)—
Kuṇḍalī

୧ । ସର୍ପ (ଏହା କୁଣ୍ଡଳାକୃତ୍ତି ହୋଇ ଗୁଡ଼େଇ ଗୁଡ଼େଇ ହୋଇ ଶୁଏ)—1. Serpent (which coils itself into a circle while resting).

୨ । ମୟୂର (ଏହାର ଲାଞ୍ଜରେ ଚନ୍ଦ୍ରକା ବା ଚକ୍ରଚିହ୍ନ ଥିବାରୁ)—2. Peacock (having circular marks on its tail).

୩ । ଶିବ—3. God Śiba.

୪ । ବରୁଣ (ଏହାଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ର ପାଶ)—
4. The sea-god of the Hindus (having a noose as his emblematic weapon).

୫ । ବାହୁଟିଆ; ଚତ୍ରମୃଗ—5. Spotted deer (having white circular marks on the skin).

୬ । ବନ୍ୟଗୁଳୁବବିଶେଷ (ହି. କାଲା ଗୁଡ଼ୁକମାଇ; ବ. ତ୍ରିକଣ୍ଟକ-ଗଛ)—6. Azima Titracantha (Kirtikar).

୭ । ସୁନାରୀ ବଣିଆ—7. Goldsmith.

ବଇସ୍ ଏକ ପୃଥ୍ୱୀ ଭେଦାଙ୍କ ପାଇଁ
କେଇଁ କୁଣ୍ଡଳୀ ନର୍ମଣି ଯେ । ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

୮ । (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଜନ୍ମକୁଣ୍ଡଳୀ; ମନୁଷ୍ୟର ଜାତକର ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥିତିଜ୍ଞାପକ ଚକ୍ର—
8. (Astrology) A circular figure showing the respective positions of the planets in a person's horoscope.

୯ । ଗୁଳଞ୍ଚ; ଗୁଳୁଚଲତା—
9. Coccus Cordifolius (creeper).

୧୦ । ଶ୍ୱେତ କଞ୍ଚନ ବୃକ୍ଷ—10. The tree Bouhinia Variegata. (M.W.)

ଫ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । କୁଣ୍ଡଳାକାରବଙ୍କିମ—
(କୁଣ୍ଡଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Circular; coiled.

୨ । ଯେ କୁଣ୍ଡଳ ପରିଧାନ କରିଥାଏ—
2. Wearing eardrops.

୩ । ଗୋଲ ହୋଇ ଗୁଡ଼ା ହୋଇଥିବା; ମୋଡ଼ାମୋଡ଼ା—
3. Spiral; circular.

୪ । ସାପ ପରି ଗୁଡ଼ାଇ ହୋଇଥିବା—
4. Winding; coiled as a snake.

ଦେ. ବ—ଗୋରୁ ଛେଳିଆଦଙ୍କ ଦାନ୍ତରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ କୋମଳ ଓ ନୂଆ ଗଛ ଗୁଡ଼ାଖରେ ଘେରି ଯାଇଥିବା ବଡାର ଜାଲି; ଗୋରଡ଼—Gabion; a bottomless cylindrical basket protector put round slender and new plants to protect them from the ravages of cattle.

କୁଣ୍ଡଳୀ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଛୋଟ ବାଉଁଶିଆ—
Kuṇḍalī Small basket.

କୁଣ୍ଡଳୀକୃତ—ଫ. ବଣ. (କୁଣ୍ଡଳ + ଅଭୂତ ଭଭାବେ ବ୍ୱି + କୃ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—ସାପ ପରି ଗୁଡ଼ାଇ ହୋଇଥିବା—
Kuṇḍalīkṛuta Coiled; winding; spiral.

କୁଣ୍ଡା - ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁଣ୍ଡ + ଆ)—ଦୁର୍ଗା—Goddess Durga.

କୁଣ୍ଡା ଦେ. ବ. (ଫ. କଡ଼ଙ୍ଗର)—ଧାନରୁ ଚାଉଳ ବାହାର ଗଲା ପରେ ବାକି ରହିବା ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଂଶ—The husks of the paddy (left after rice is extracted), used in feeding cattle, mixed with rice-water.
କୁଣ୍ଡା ମିଶାଇ କୁଣ୍ଡୁଣୀ ଦେବା ନ୍ୟାୟ—ଥରେ କୁଟାସାଇ ପରିଷ୍କୃତ ହୋଇଥିବା ଚାଉଳରେ ପୁଣି ଗୁଡ଼ାଏ ଭୁଷ୍ଟା ମିଶାଇ ପୁଣି ଉକ୍ତ ଭୁଷ୍ଟାମିଶା ଚାଉଳକୁ କୁଟି ପରିଷ୍କୃତ କରିବା ପାଇଁ ବୃଥା ପରିଶ୍ରମ କଲାପରି କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଲୋକେ କୁଣ୍ଡା ମିଶାଇ କୁଣ୍ଡୁଣୀ ଦେବା ନ୍ୟାୟ କହନ୍ତି । ଧାନକୁ କୁଟିଲେ ସେଥିରୁ ଯେଉଁ ଗୋପା ବାହାରେ ତାକୁ ଚଷୁ ବା ଚସୁ କହନ୍ତି । ଚଷୁର ଅଳ୍ପ ସୂକ୍ଷ୍ମ, ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଂଶକୁ କୁଣ୍ଡା କହନ୍ତି । ଚଷୁର ସୂକ୍ଷ୍ମକଣା ଫଳରେ କୁଣ୍ଡା ଅଟେ ଓ ସେଥିରେ ଚାଉଳର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଂଶମାନ ଥାଏ । ଏଥି ପାଇଁ କାଞ୍ଜିଆକୁଣ୍ଡାକୁ ବାନ୍ଧି ଦୁଃଖୀରଙ୍କୀ ଲୋକେ ପିଠା କରନ୍ତି । ଦରକୁଟା ଧାନକୁ ପରିଷ୍କୃତ ଚାଉଳ ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ପୁଣି କାଣ୍ଡିଲେ ସେଥିରୁ ଯେଉଁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଂଶମାନ ବାହାରେ ତାକୁ କାଣ୍ଡିଆ କୁଣ୍ଡା କହନ୍ତି । କୁଣ୍ଡା ଚଷୁଠାରୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ।]

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବଡ଼ମୁହାଁ ମାଠିଆ—
A wide-mouthed earthen pitcher.

ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । କୁଣ୍ଡା; ମୋଟା; ସ୍ଥୂଳାବୟବବର୍ତ୍ତିଷ୍ଣୁ—
(କୁଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Stout; fat; corpulent.
ଭୁଁଡ଼ି ମୋଟା

୨ । ପେଟୁଆ; ପେଟା; ସ୍ଥୂଳୋଦର—2. Pot-bellied.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

କୁଣ୍ଡାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. କଣ୍ଡୟନ)—
Kuṇḍāibā ୧ । ନଖରେ ଘଷିଡ଼ିବା—
ଚୁଲକାନ 1. To scratch with the nails.
ଖୁଜଲାନା ୨ । ମସ୍ତକର କେଶକୁ ଘାଣଆଦ୍ୱାରା ନଜେ ବା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଚିର ପରିଷ୍କାର କରିବା—
2. To comb the hair.
୩ । ନଖଦ୍ୱାରା ଘଷି ଦେହର ଗଲୁ ବା କଣ୍ଡୁକୁ ଶାନ୍ତ କରିବା—
3. To scratch for the purpose of relieving itching.

କୁଣ୍ଡାଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନଖଦ୍ୱାରା ନଜ ଦେହର କଣ୍ଡୁ ବାରଣ
Kuṇḍāi hebā କରିବା—1. To scratch one's own
ଚୁଲକାନ body for alleviating itching.
ଚୁଲଚୁଲାନା ୨ । ଶରୀରରେ କଣ୍ଡୁବୋଧ ହେବା; ବଦ ଗଲୁ କରିବା—
2. To feel itching sensation in the body.
୩ । ମସ୍ତକର କେଶକୁ ନଜେ ଘାଣଆଦ୍ୱାରା କୁଣ୍ଡାଇବା—
3 To comb one's own hair.
୪ । କାମପ୍ରବୃତ୍ତିର ଉଦ୍ରେକ ଅନୁଭବ କରିବା—
4. To feel the sezual passion or lust.

କୁଣ୍ଡାଖାଇ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ଆଳ) ବ—ପକ୍ଷିବିଶେଷ—
Kuṇḍākhāi A kind of bird.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଘରବାଡ଼ିରେ ଥାଆନ୍ତି; ବର୍ଣ୍ଣ ରକ୍ତ-ଘାଣ୍ଡୁର, ଆକାରରେ ବଣି ଚଢ଼େଇ ପରି କନ୍ଥା ମୋଟା । ଏମାନଙ୍କ ଅଣ୍ଡା ବଣି ଅଣ୍ଡା ପରି ।]

କୁଣ୍ଡାଖିଆ—ଦେ. ବଣ. (ଫ. କଉଙ୍କର + ଖାଦ ଧାତୁ)—
Kuṇḍākhiā (ପଶୁ) ଯେ କୁଣ୍ଡା ଖାଏ—
(cattle) Which are fed with husks of paddy.
ବ—କୁଣ୍ଡା ଖାଇବାର କ୍ରିୟା—
The eating of the husks.

କୁଣ୍ଡାଝଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର କଣାରେ ବର୍ଷା—
Kuṇḍājharḍā Rain by driblets or small particles
ଝିରଝିରବୃଷ୍ଟି (looking like sprinkling of part-
ଫୁଆର, ଝରଣା icles of husks); drizzle.
ଥଠ କୁମ୍ଭକାର ଷୋଳ ଅସରା, ବରଣି ଲଘିଲଘି ତରୁଣୀ କୁଣ୍ଡାଝଡ଼ା, ଢେବେ ଯାଇଁ ତଖାର ହୁଏ ପେଃପୂର୍ଣ୍ଣ । କୃଷିବଚନ ।

କୁଣ୍ଡାଝରା—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବ—କୁଣ୍ଡାଝଡ଼ା (ଦେଖ)
Kuṇḍājharā Kuṇḍājharḍā (See)

କୁଣ୍ଡା ଝାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ମେଘ) ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର କଣାରେ ବର୍ଷିବା—
Kuṇḍā jhārḍibā To rain in dribbles; to drizzle.
ଝିରଝିରକରା
ଫୁଆରପଡ଼ନା

କୁଣ୍ଡାଦେଇ ପାଠପଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଅବଧାନଙ୍କୁ ବା ଗୁରୁଙ୍କୁ) କିଛି
Kuṇḍādei pāṭhaparḍhibā ଦକ୍ଷିଣା ନ ଦେଇ (ଯଥା—
କୁଣ୍ଡା ଦକ୍ଷିଣା ଦେଇ) ତାଙ୍କଠାରୁ ବଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା କରିବା; ମୂର୍ଖ ହେବା—
To study under a teacher without paying fees; to become a dunce.
[ଦ୍ର—ଗୁରୁଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡାପରି ସ୍ୱଳ୍ପ ମୂଲ୍ୟର ବସ୍ତୁ ଦକ୍ଷିଣା ଦେଇ ପାଠ ପଢ଼ିଲେ ଗୁରୁ ଉକ୍ତ ପିଲ୍ଲକୁ ମନ ଲଗାଇ ପାଠ ପଢାନ୍ତୁ ନାହିଁ; ଅତଏବ ଉକ୍ତ ପିଲ୍ଲ ମୂର୍ଖ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । କେହି ବ୍ୟକ୍ତିର ବଦ୍ୟା-ବୁଦ୍ଧି ଦେଖା ନ ଗଲେ ଲୋକେ ତାକୁ କହନ୍ତି 'ତୁ କୁଣ୍ଡା ଦେଇ ପାଠ ପଢ଼ିଥିଲୁ କ ?']

କୁଣ୍ଡାପାଣି—ଦେ.ବ (ଫ.କଉଙ୍କର+ପାମଯୃ)—ଗାଈ ଗୋରୁଙ୍କୁ ପିଆଇବା
Kuṇḍāpāṇi ନମନ୍ତେ କୁଣ୍ଡା ସଙ୍ଗେ ମିଶ୍ରିତ ହୋଇଥିବା ପାଣି—
କୁଁଡ଼ାକୁଡ଼ଚି Husks moistened with water for
ଭୂସୀପାନୀ feeding cattle.

କୁଣ୍ଡାପିଠା—ଦେ. ବ—(ଫ କଉଙ୍କର+ପିଷ୍ଟକ)--କାଣ୍ଡିଆ ବା ସୂକ୍ଷ୍ମ କୁଣ୍ଡାକୁ
Kuṇḍāpiṭhā ବାଟି ଯେଉଁ ପିଠା ଉଆର କରାଯାଏ—Cake
prepared by pounding fine husks.

କୁଣ୍ଡାଭୁଷୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବଣ—ଅତି ସ୍ଥୂଳକାୟ ଓ ଅସୁନ୍ଦର (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Kuṇḍābhushuṇḍā Very fat and ugly-looking
(କୁଣ୍ଡାଭୁଷୁଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (man)

କୁଣ୍ଡାମୁହାଁ—ଦେ. ବ —ଗୋରୁଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡାପାଣି ଆଦ ଖାଦ୍ୟ ଦେବା କ୍ରିୟା--
Kuṇḍāmuhāṅ The act of feeding cattle with
Kuṇḍāpāṇi.
ଦେ. ବଣ ପୁଂ—ଶୁଖିଲାମୁହାଁ; ଯାହା ମୁହଁ ସବୁବେଳେ ମାରସ ଦେଖାଯାଏ, ଭାକୁଁଡ଼ାମୁହାଁ—(a person) With a
(କୁଣ୍ଡାମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) scowling face.

କୁଣ୍ଡାଶୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କୁଣ୍ଡ + ଅଶ ଧାତୁ = ଖାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍;
Kuṇḍāśi ୧ମା. ୧ବ.)—
୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୁଣ୍ଡ ବା ଜାରଜ ସନ୍ତାନ ଦ୍ୱାରା ପୋଷି ହୁଏ
1 A person who is maintained by his illegitimate son.
୨ । କୁଟୁଣ୍ଣା—2. Pander; pimp.
୩ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—
3. Name of a son of Dhṛutarāshṭra

କୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଣ୍ଡ)—
Kuṇḍi ୧ । ଘାଙ୍ଗ ଓ ନାସ ଆଦ ପୋଡ଼ିବା ନମନ୍ତେ ମୃତ୍ତିକା
କୁଁଡ଼ା ନମିତ କ୍ଷୁଦ୍ର ପାତ୍ର—1. A small stone-
କୁଣ୍ଡୀ ware pot used to pound small things into powder or paste by stirring a rod in it.
୨ । ସ୍ନାନାର୍ଥ ପଥରନମିତ ଛୋଟ କୁଣ୍ଡ—
2. A small bath-tub; wash-tub.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୃତ ୧ ଚଭ୍ଚିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଭ୍ଚିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଭ୍ଚିତ କୌଣସି ବର୍ତ୍ତ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭୂଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହ୍ନର ବସଥିବ ୨ ବା ୧ ଚଭ୍ଚିତ ବର୍ତ୍ତ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଂଖା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଖା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

୩ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ମୋଟା ସ୍ତ୍ରୀ—
3. A curpulent woman.

୪ । ଲୁଣ ସ୍ରକ୍ତବା ସମୟରେ ଲୁଣୀ ପାଣିକୁ ନଗାଡ଼ ରଖିବା ଗର୍ତ୍ତ-
4. A pit for pouring salt-saturated water for the purpose of the salt being deposited at the bottom.

ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁଣ୍ଡେଇ; କଣ୍ଡେଇ—A doll.

ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ଥୂଳକାୟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Corpulent (woman).

କୁଣ୍ଡିଆ—ଦେ. (ସ କଣ୍ଡୂ) ବ—୧ । କଣ୍ଡୁ ରୋଗ—
Kuṇḍiā
ଖୋସ
ଖୁଜଳୀ
1. A disease in which an itching sensation is felt; scabies.

୨ । ଶୁଖିଲା କାନ୍ଥୁ ରୋଗ—
2. Dry itches.

ଚୁଲକାନି
ଚୁଲ, ଲତ
୩ । କଣ୍ଡୂୟନ—3. Scratching with the nails or fine pointed twig to allay itching.

୪ । ମୁଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡାଇବା କିମ୍ବା—4. Combing of the hair.

୫ । କଣ୍ଡୁ; ଗଲୁ—5. Itching sensation.

କୁଣ୍ଡିଆଇବା— ଦେ. କ୍ରି. (ସ. କଣ୍ଡୂୟନ)—କୁଣ୍ଡାଇବା (ଦେଖ)
Kuṇḍiāibā
Kuṇḍāibā (See)

ବେଶକାସ୍ ଦେଲ କେଶ କୁଣ୍ଡିଅଇ । ଉତ୍ତ. ଲବଙ୍ଗଦଗ ।

କୁଣ୍ଡିଆଣ— ଦେ. ବ—କୁଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ)
Kuṇḍiāṇa
Kuṇḍiā (See)

କୁଣ୍ଡିକା—ସ. ବ. (କୁଣ୍ଡ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ + ଆ)—
Kuṇḍikā
୧ । କୁମ୍ଭ; ମାଠିଆ—1. Pitcher.

୨ । କମଣ୍ଡଳୁ—
2. An ascetic's water-bowl.

କୁଣ୍ଡିକାଞ୍ଚି—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ମାଟି କୁଣ୍ଡେଇ—
Kuṇḍikāñchi
An earthen doll.

କୁଣ୍ଡିନ – ସ ବ. (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ ବଦର୍ଭର ରାଜଧାନୀ—
Kuṇḍina
Name of the capital of the Bidarbha kingdom of ancient India.

କୁଣ୍ଡିର—ସ. ବ. ପୁଂ. (କୁଣ୍ଡ ଧାତୁ + ଇର)— ମନୁଷ୍ୟ; ପୁରୁଷ—
Kuṇḍira
Man.
(କୁଣ୍ଡିରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ବଣ. ପୁଂ – ବଳୁଆ—Strong (Apte).

କୁଣ୍ଡିବାଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଘ୍ରାଣ ଓ ନାସ ଘୋଟିବାର ସାଧନଦ୍ୱୟ; ଘ୍ରାଣ-
Kuṇḍibārḍi
କୁଣ୍ଡାଠେଙ୍ଗା
କୁଣ୍ଡୀସୋଁଟା
ଘୋଟା କୁଣ୍ଡି ଓ ଠେଙ୍ଗୀ—
A small pot and its long stout rod for pounding small articles into powder or paste.

କୁଣ୍ଡୀ—ସ. ବ. ପୁଂ. (କୁଣ୍ଡ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Kuṇḍī
୧ । ଶିବ—1. God Śiba.

୨ । ଘୋଡ଼ା—2. Horse.

୩ । ଜାରଜ—3. Bastard.

ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ଥୂଳକାୟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Corpulent (woman).

କୁଣ୍ଡୀର—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (କୁଣ୍ଡ + ଈର)— ବଳବାନ; ବଳୁଆ—
Kuṇḍīra
Strong

କୁଣ୍ଡେଇ କାଣ୍ଡେଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗଲୁ ମାରିବାକୁ ପରସ୍ପର
Kuṇḍei kāṇḍei hebā
ଦେହ ରକ୍ଷାରମ୍ଭି ହେବା—
1. Scratching one another's limbs (as is done by beasts) for allaying itching.

୨ । ମୁଣ୍ଡର କେଶକୁ କୁଣ୍ଡାକୁଣ୍ଡି କରି ସଜବାଜ ହେବା—
2. To fit up one's self by combing and arranging the hair.

କୁଣ୍ଡୋଇ—ଦେ. ବ—ହାଣ୍ଡି—Cooking pot.
Kuṇḍoi
ଏକ କୁଣ୍ଡୋଇ ଖୋଟକେ ଛତ ଯେ ଘଟଲେ ।
ସାରଳା. ମହାଭରତ ଆଦ ।

କୁଣ୍ଡୋଦ୍ନୀ—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁଣ୍ଡ + ଉଧସ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଙ୍ଗ)—
Kuṇḍodhnī
୧ । କୁମ୍ଭପରି ସ୍ତନବଶିଷ୍ଟା; ଲମ୍ବୁଆଦୁଧୀ (ସ୍ତ୍ରୀ ବା ପଶୁ)—1. (woman) Having full breasts.

୨ । ବଡ଼ ପଦ୍ମା ଥିବା (ଗାଈ)—
2. A pot-uddered milch cow.

କୁଣ୍ଡ୍—ଦେ. ବ—ବସ୍ତ୍ରାଦ୍ଦି ବାହୁଦ୍ୱୟମଧ୍ୟସ୍ଥ ବୃତ୍ତାକାର ବ୍ୟବଧାନ; ବାହୁ-
Kuṇḍha
ପାଶଦ୍ୱାରା ବେଷ୍ଟିତ ବୃତ୍ତ; ବୃତ୍ତାକାର ବାହୁଦ୍ୱୟର ହାତେର ବେଡ଼
ହାତକାଘେରା; ଗାଦ
ବେଷ୍ଟନୀ; ଦୁଇବାହୁର ବେଢ଼; ଦୁଇ ହାତର ଅଗ୍ରଭାଗକୁ ପରସ୍ପର ସ୍ପର୍ଶ କରି ବାହୁଦ୍ୱୟକୁ ଚକ୍ରାକାର କଲେ ତହିଁଦ୍ୱାରା ବେଷ୍ଟିତ ବ୍ୟବଧାନ—
The circular space enclosed by the two arms by extending them and causing the finger ends to touch each other; the span of the two arms.

ସେ ଗଛର ଉଚ୍ଚି ଦଶକଣ କୁଣ୍
ନ ପାଇବ ଏକାବେଳକେ କଲେ କୁଣ୍ଡ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ ।

କୁଣ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୁଣ୍ଡାଇବା—
Kuṇḍha karibā
To embrace tightly.

କୁଣ୍ ନ ପାଇବା—ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ (ଯଥା—ଗଛର
Kuṇḍha na pāibā
ଗଣ୍ଡି; ଖୁମ୍ଭ) ଏତେ ବେଶି ମୋଟା ହେବ ଯେ ତାକୁ କୁଣ୍ଡାଇଲେ ଦୁଇ ହାତର ଅଗ ପରସ୍ପରକୁ ସ୍ପର୍ଶ ନ କରିବ—
1. The state of a thing (e. g. the trunk of a tree; a pillar) being so large in girth that it cannot be entwined by the arms, so that the finger-ends may touch each other.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ୍	ଜ୍ଞଅ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବଦ୍ଭୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍ଦ୍ର

(ଯଥା—ଏ ଡାଳଗଛକୁ ମୋ କୁଣ୍ ପାଉ ନାହିଁ ।)

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମନ ଗର୍ବ ବା ଆନନ୍ଦରେ ଅତ୍ୟଧିକ ବଢ଼ାରୁ ଡା ମନର ଗଭୀ କଳନା କର୍ ନ ଦେବା; ଗର୍ବ ବା ଆନନ୍ଦରେ ଫୀତ ହେବା—

2. The state of a person's mind being so elated with pride or joy that it cannot be fathomed by others; (one's mind) to be swollen with joy or pride.

(ଯଥା—ଡାକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଧନ ଗୁଡ଼ଏ ମିଳିଯିବାରୁ ଡା ମନକୁ ଆଉ କୁଣ୍ ପାଉ ନାହିଁ । ଏହିପର ସଧ 'ଡା ମନକୁ ଲଙ୍ଗଳ ଦଉଡ଼ି ପାଉ ନାହିଁ' ବାକ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।)

କୁଣ୍ଢା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଣ୍ଡ ଧାତୁ=ଗଦା କରିବା; ରକ୍ଷା କରିବା; ସଂ. କୁନ୍ଥ ଧାତୁ=ଆଲଙ୍ଗନ କରିବା)—
Kuṇḍhā
କୋଳାକୁଳି ଗାଢ଼ ଆଲଙ୍ଗନ—
ଗୋଦ୍ Tight embrace; hugging.

ବିଣ. ପୁଂ—ମୋଟା ବା ସ୍ଥୂଳାବୟବବଶିଷ୍ଟ; ଗବ୍‌ଦଲ୍‌ଖାସୁ—
(କୁଣ୍ଢୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Corpulent (male); pot-bellied; do-nothing (sort of man).

କୁଣ୍ଢାଇ—ଦେ. ବ (ସଂ ଗୁଡ଼=ଖେଳିବା ପେଣ୍ଡୁ) —୧ । କଣ୍ଢାଇ; ପିଲ୍ଲମାନଙ୍କର ଖେଳିବା ପିଭୁଳା; ପ୍ରତିମା—
Kuṇḍhāi
ପୁତୁଳ 1. Infant's doll; puppet.
ଗୁଡ୍ଡା କାଠର କୁଣ୍ଢାଇଖମାନଙ୍କୁ ନର୍ତ୍ତକ—କୃଷ୍ଣଦିନ୍. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ଅତି ସୁନ୍ଦର କୁଣ୍ଢେଇ ପରି ମନୋହର ଶିଶୁ—
2. A charming tiny infant looking like a doll.

କୁଣ୍ଢାଇ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜୋରପୂର୍ବକ ଆଲଙ୍ଗନ କରିବା—
Kuṇḍhāi dharibā To embrace tightly.

କୁଣ୍ଢାଇ ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦେଖିବା ମାତ୍ରକେ ଦୌଡ଼ି ଗାଢ଼ାଲିଙ୍ଗନ
Kuṇḍhāi pakāibā କରିବା—To embrace tightly in a paroxysm of delight at meeting a long-absent friend.

କୁଣ୍ଢାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୁଣ୍ଢିଆଇବା (ଦେଖ)
Kuṇḍhāibā Kuṇḍhiāibā (See)

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଧରିବା, ପକାଇବା କ୍ରିୟା ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

କୁଣ୍ଢାଇବିଭା—ଦେ. ବ—ଦୁଇ ଶିଶୁଙ୍କର ଦୁଇଟି କୁଣ୍ଢେଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
Kuṇḍhāibibhā କାଲ୍ପନିକ ବିବାହରୂପ ଶିଶୁକ୍ରୀଡ଼ାବିଶେଷ—
ପୁତୁଳବିବାହ A childish sport viz, going through an imaginary marriage ceremony between 2 dolls owned by 2 children.

କୁଣ୍ଢାକୁଣ୍ଢି—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—କୁଣ୍ଢିଆକୁଣ୍ଢେଇ (ଦେଖ)
Kuṇḍhākuṇḍhi Kuṇḍhiākuṇḍhei (See)

କୁଣ୍ଢାକୁଣ୍ଢି ଉଆଁସ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଭାଦ୍ର ଅମାବାସ୍ୟା;
Kuṇḍhākuṇḍhi uāñsa ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ଖାତପୁଖା ଅମାବାସ୍ୟା (ଗଞ୍ଜାମରେ ଏଥିରେ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର ପରସ୍ପରକୁ ଆଲଙ୍ଗନ କରିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି)—
The newmoon day of the month of Bhadra (in which friends embrace one another in Ganjam).

କୁଣ୍ଢି—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ଥୂଳକାୟା; ମୋଟୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Kuṇḍhi Corpulent (woman).

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—୧ । ବାଉଁଶ ନିର୍ମିତ ଆଧାର; ଝୋକେଇ—
1. A bamboo basket.

୨ । ବୋଝ – 2. Load.

୩ । ଲୁଣୀମାଟି ସଂଗ୍ରହ ହେବାପାଇଁ ଖୋଳାଯାଇଥିବା ଗର୍ତ୍ତ—
3. The hole where saline earth is stored for being manufactured into salt.

ଲୁଣମାଟି ସଂଗ୍ରହ ହୋଇ ଯେଉଁ ଗର୍ତ୍ତରେ ଜମା ହୁଏ
ସେ ଗର୍ତ୍ତର ନାମ କୁଣ୍ଢି—ପଲ୍ଲୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କଣ୍ଢେଇ – Doll.

କୁଣ୍ଢିଆ —ଦେ. ବ—ଆଲଙ୍ଗନ —
Kuṇḍhiā Embracing.

ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ଆଲଙ୍ଗନ କରେ—Embracing.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ; ଯଥା,—ପିଲ୍ଲକୁଣ୍ଢିଆ ।]

କୁଣ୍ଢିଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. କୁନ୍ଥଧାତୁ)—ଆଲଙ୍ଗନ କରିବା; କୌଣସି
Kuṇḍhiāibā ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବାହୁପାଶରେ ଆବଦ୍ଧ କରିବା—
କୋଳାକୁଳିକରା To embrace.
କୌଳୀଭରନା; ଗୋଦ୍‌ମେଳେନା କହିଲେ କୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନର କୁଣ୍ଢିଥାଇ—
କୃଷ୍ଣଦିନ୍. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

କୁଣ୍ଢିଆକୁଣ୍ଢି—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—କୁଣ୍ଢିଆ କୁଣ୍ଢେଇ (ଦେଖ)
Kuṇḍhiākuṇḍhi Kuṇḍhiā kuṇḍhei (See)

କୁଣ୍ଢିଆକୁଣ୍ଢି ଉଆଁସ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ)—କୁଣ୍ଢାକୁଣ୍ଢି ଉଆଁସ (ଦେଖ)
Kuṇḍhiākuṇḍhi uāñsa Kuṇḍhākuṇḍhi uāñsa (See)

କୁଣ୍ଢିଆକୁଣ୍ଢେଇ—ଦେ. ବ—ପରସ୍ପର ଗାଢ଼ାଲିଙ୍ଗନ—
Kuṇḍhiākuṇḍhei Mutual embrace or hugging.
କୋଳାକୁଳି ବିଣ—ପରସ୍ପରକୁ ଆଲଙ୍ଗନ କରିଥିବା—
Embracing each other.

କୁଣ୍ଢିକାଞ୍ଚି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁଣ୍ଡିକାଞ୍ଚି (ଦେଖ)
Kuṇḍhikāñchi Kuṇḍikāñchi (See)

କୁଣ୍ଢେଇ—ଦେ. ବ—କୁଣ୍ଢାଇ (ଦେଖ)
Kuṇḍhei Kuṇḍhāi (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଉଚ୍ଚିର ବପଦତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ପାଇ' ଖୋଜରେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ଟୋକେଇ ଓ ହାଣ୍ଡି ଶବ୍ଦ ପରେ ସଦ୍ଦରରୂପେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—ହାଣ୍ଡି କୁଣ୍ଢେଇ, ଟୋକେଇ କୁଣ୍ଢେଇ]

କୁଣ୍ଢେମୋଟ ଦେ. ବଣ—୧ । ଯାହାର ପରିଧି ବା ଗୋଲେଇର ଗୁରୁ ଯାଖରେ ବାହା ବୁଲାଇଲେ ଦୁଇହାତର ଅଗ ପରସ୍ପରକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରେ—

Kundhemota

1. Having the girth of the two arms.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗର୍ବସ୍ଫୀତ; ଗର୍ବୀ; ଅହଙ୍କାରଯୁକ୍ତ—

2 Swollen with pride; arrogant.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ହର୍ଷୋତ୍ଫୁଲ୍ଲ—3. Overjoyed.

(ଯଥା, ମନାକୁ ଦେଖିଲେ ମୋ ମନ କୁଣ୍ଢେ ମୋଟ ହୋଇଯାଏ ।)

କୁଡୁକୁଡୁ—ଦେ. ବ. (ଫ. କୁଡୁ=କୌତୁକ)—

Kutkut

କୁତୁକୁତୁ

ଗୁଦ୍‌ଗୁଦାହଟ

୧ । ଦେହର ସକ୍ଷସ୍ଥଳରେ ଅଙ୍ଗୁଳିଗୁଳନ —

1. Titillation; tickling.

୨ । ଦେହର ସକ୍ଷସ୍ଥଳରେ ଅଙ୍ଗୁଳିଗୁଳନଜନିତ ହର୍ଷ ବା ରୋମାଞ୍ଚ—

2. Sensation of tingling due to touching soft and sensitive parts of the limbs by finger-tips.

କୁଡୁକୁଡୁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. କୁଡୁ; ଫ.ରେ କୁଡୁକୁଡୁସୃଷ୍ଟ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ଅଛି. ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର)—

Kutkut karibā

କୁତୁକୁତାନ

ଗୁଦ୍‌ଗୁଦାନା

ଦେହର ସକ୍ଷସ୍ଥାନବିଶେଷରେ ଅଙ୍ଗୁଳି ଗୁଳନ କରିବା; କୁଡୁରୁ କୁଡୁରୁ କରି ରୋମା ଓ ହାସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା—

To tickle; to titillate; to tingle the sensitive part of another's body by softly touching it with finger-tips.

କୁଡୁକୁଡାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୁଡୁକୁଡୁ କରିବା (ଦେଖ)

Kutkutāibā

Kutkut karibā (See)

କୁଡୁକୁଡା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଝିକ ଝିକ କରି ଚିରି ଦେବା—

Kutkutā karibā

To tear into shreds.

କୁଡୁକୁତି—ଦେ. ବ—୧ । ଦେହର ଯେଉଁ ସକ୍ଷସ୍ଥଳରେ ଅଳ୍ପ ମାତ୍ର ଅଙ୍ଗୁଳି ଗୁଳନ କରିବା ମାତ୍ରେ ହର୍ଷ ଓ ରୋମାଞ୍ଚ ଉତ୍ପାଦିତ ହୁଏ—

Kutkuti

1. Tender parts of the body prone to titillation at a slight fingering.

୨ । ଅଳ୍ପ ମାତ୍ରାରେ କୁଡୁକୁଡୁ କଲେ ଶୀଘ୍ର ବା ଅକ୍ଲେଶରେ ରୋମାଞ୍ଚିତ ବା ହୃଷ୍ଟ ହେବାର ପ୍ରକୃତି—

2. Proneness to be excited by titillation (more easily than others).

କୁଡୁକୁତିଆ— ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ସାମାନ୍ୟ କୁଡୁକୁଡୁରେ ହସି ଉଠେ ଓ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ପଡ଼େ—

Kutkutiā

(କୁଡୁକୁତେଇ— ସ୍ତ୍ରୀ)

(a male) Prone to be easily titillated or excited at a slight touch in the tender parts.

କୁଡୁକୁଡୁ—ଦେ. ବ. (ଫ. କୁଡୁ=କୌତୁକ)—

Kutkutu

କୁଡୁକୁଡୁ (ଦେଖ)

Kutkut (See)

କୁଡୁକୁତେଇ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ସାମାନ୍ୟ କୁଡୁକୁଡୁରେ ହର୍ଷମୟୀ ଓ ରୋମାଞ୍ଚିତା ହୋଇ ପଡ଼େ—

Kutkutei

(woman) Prone to be easily titillated or cited at a slight touch in tender parts.

କୁତ—ଦେ. ବ. (ଭୁଲ. ଫ. କୁତ=ଗଦା; ଫ. ଆକୁତ=ଆଶସ୍ୟ)—

Kuta

କୃତ

କୃତ, କନକୃତ

୧ । ଫଳିଥିବା ଫଳ ବା ଫସଲ ସଂଗୃହୀତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ତାହା ଗଣନା ବା ମାପନ କରି ତହିଁର ଆନୁମାନିକ ପରିମାଣ ନିରୂପଣ; ଗୁଡା (ଗଞ୍ଜାମ)—

1. Measurement or estimate of the quantity of a crop before it is harvested; appraisement of the produce.

୨ । ବୃକ୍ଷର ଫଳ ବା ନଇପୋଖରୀର ମାଛର ଆନୁମାନିକ ପରିମାଣ କମ୍ବା ଦ୍ୱାରା ମୂଲ୍ୟ ନିରୂପଣ—

2. Valuation of the standing crop or produce; rough appraisement of the standing crop in a field or fruit on a tree or of fish in a tank (before they are taken).

୩ । ପାତ୍ର ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ପଦାର୍ଥର ଆନୁମାନିକ ପରିମାଣ ନିରୂପଣ—

3. Rough calculation of the contents of a receptacle.

କୁତ ଅମୀନ—ଦେ. ବ—ଜମିର ଫସଲ ଆଦି କୁତ କରିବା କର୍ମଚାରୀ—

Kuta amīna

କୁତଆମୀନ

ଅକବହ୍ୟା

An appraiser.

କୁତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି— ଫଳ ବା ଶସ୍ୟ ବା ମାଛ ବା ପଦାର୍ଥର ଆନୁମାନିକ ପରିମାଣ ବା ମୂଲ୍ୟ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—

Kuta karibā

କୁତକରା

କୁତନା

To appraise; to make an appraisement.

କୁତ ଦେବା—ଦେ.କ୍ରି— କୌଣସି ଜମି ବା ବୃକ୍ଷର ଫଳକୁ କୁତକର ଦ୍ୱାରା ଭୋଗ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଇଜାର ଦେବା—

Kuta debā

To let out a land, tank or tree on farm by appraisement of its fruits or produce.

କୁତ ନେବା—ଦେ.କ୍ରି— କୌଣସି ଜମି ବା ଗଛକୁ କୁତପ୍ରଥା ଦ୍ୱାରା ଇଜାର ନେବା — To take lease of a land or tree under the system of appraisement.

Kuta nebā

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଋ୍ଟ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଙ୍ଗ	ନ୍ଦ

କୁତନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି. (କର୍ମ୍ମଧା; କୁ+ତନ୍ତ୍ର)—
Kutantra ୧ । ଲୋକଙ୍କର ବରକ୍ତିକର ଶାସନପ୍ରଣାଳୀ ବା ମାଡ-
1. A bad policy; impolitic measure; unpopular administration.
୨ । କୁପରାମର୍ଶ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
2. Evil advice.
୩ । ଚକ୍ରାନ୍ତ; ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର—3. Plot; conspiracy.
ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—କୁପରାମର୍ଶଦାତା (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
(କୁତନ୍ତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Giving evil advice.

କୁତନ୍ତ୍ରୀ—ସଂ. ବି. (କୁ+ତନ୍ତ୍ରିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Kutantrī ୧ । ଚକ୍ରାନ୍ତକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. Conspirator.
୨ । କୁପରାମର୍ଶଦାତା ବ୍ୟକ୍ତି—2. Evil adviser.
୩ । କୁତ୍‌ସିତ ସ୍ୱରା— 3. A bad harp.

କୁତପ—ସଂ. ବି. (କୁ=ଈଷତ୍+ତପ୍ ଧାତୁ=ତାପ ଦେବା+କର୍ମ୍ମ. ଅ; ଏହା ସମୟରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ତାପ ମନ୍ଦୀଭୂତ ହୁଏ)—
Kutapa ୧ । ଦିବସର ୧୫ ଭାଗରୁ ୮ମ ଭାଗ ସମୟ; ବେଳ ଗଡ଼ିବା ସମୟ; ଦ୍ୱିପହରର ଠିକ୍ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳ—
1. The 8th part of the day (divided into 15 parts); time just past mid-day.
୨ । ଶ୍ରାଦ୍ଧ ସମୟ—2. The proper time for offering 'Pinda' to the manes in a Śrāddha.
୩ । ବାଦ୍ୟ—3. Drum; musical instrument.
୪ । ଛାଗଲୋମଜ କମ୍ବଳ—
4. Blanket made of goat-hair.
୫ । କୁଶ—5. The Kuśa grass.
୬ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—6. The sun.
୭ । ଅଗ୍ନି—7. Fire.
୮ । ଅତିଶୟ ଉତ୍ତାପ—8. Great heat.
୯ । ଅତିଥି—9. Guest.
୧୦ । ତୃଣବିଶେଷ—10. The Aus grass (Apte).
୧୧ । ଭଗିନେୟ; ଭଣଜା—11. Sister's son.
୧୨ । ଦୌହିତ୍ର; କନ୍ୟାର ପୁତ୍ର; ନାତି—
12. Daughter's son.
୧୩ । ବଳଦ; ଷଣ୍ଢ—13. Ox; bull.
୧୪ । ବ୍ରାହ୍ମଣ—14. A Brāhmaṇa.
୧୫ । ଦ୍ୱିଜ—15. A person of the twice-born castes.
୧୬ । ଗୋରୁ—16 Cattle.
୧୭ । ପିତାଙ୍କର ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ଆବଶ୍ୟକ ୮ଟି ଅଙ୍ଗ (ଯଥା—ମଧ୍ୟାହ୍ନର ଠିକ୍ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦ୍ୱାଦଶର ଅଷ୍ଟମଭାଗ, ଗଣ୍ଡା ଶିଂଘର ପାତ୍ରୀ, ନେପାଳୀକମ୍ବଳ, ରୂପାବାସନ, କୁଶ, ତିଳ, ଗାଈ ଓ ଶ୍ରାଦ୍ଧପତ୍ତରରେ ଭୋଜନ କରିବା ପାଇଁ ଦୌହିତ୍ର; ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
17. Eight things required for the performance of a Śrāddha according to the Mitākṣharā code.

କୁତପର୍ଦ୍ଦ→ଦେ. ବି. (ଓ. କୁତ+ଆ. ଫର୍ଦ୍)—ଯେଉଁ କାଗଜରେ କୁତ ଲଗିଥିବା ଜମି ଓ କୁତ ଦୋଇଥିବା ଶସ୍ୟର ପରିମାଣ ଓ କୁତ ନେବା ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଆଦି ଲେଖାଯାଏ—
କତକାଫରଦ୍ A sheet containing a list and particulars of appraisement.

କୁତବ୍ ମିନାର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ଦିଲ୍ଲିରେ କୁତବୁଦ୍ଦିନ କରିଥିବା ଅତୁଚ୍ଚ ପକ୍କା ଜୟସ୍ତମ୍ଭ ବା କୀର୍ତ୍ତିସ୍ତମ୍ଭ—
Kutab minār The Kutab Minar obelisk at Delhi.
(ଦ୍ର—ଏହା ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୧୩ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା)

କୁତବନ୍ଦ—ଦେ. ବି—ଜମିର ଫସଲ ଆଦି ପରିମାଣର ଆନୁମାନିକ ପରିମାଣ ନିରୂପଣ କ୍ରିୟା—The act of appraisement
କୁତ୍‌ବନ୍ଦୀ of the crops etc.
କୁତବନ୍ଦୀ ଦେ. ବଣ.—କୁତ କରା ଯାଇଥିବା (ଜମି ଆଦି)—
Appraised (land).

କୁତବନ୍ଧା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—୧ । ଅନ୍ଦାଜ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ—
Kutabandhā 1. Estimated; appraised.
୨ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ—2. Ascertained.

କୁତରି—ପ୍ରାଦେ. ବି. (ଉତ୍ତିରିଆ)—କୁତ୍ତୀ; କୁକୁରୀ—
Kutari Bitch.

କୁତର୍କ—ସଂ. ବି. (କୁ+ତର୍କ)—୧ । ଅଯୌକ୍ତିକ ବାଦାନୁବାଦ—
Kutarka 1. Fallacious argument; unfair wrangling; foolish argument.
(କୁତର୍କୀ—ବଣ. ପୁଂ)
୨ । ପରର ଅନିଷ୍ଟ ନିମନ୍ତେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର—
2. Conspiracy to injure another.

କୁତର୍ପ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. କୁତର୍କ; କୁତନ୍ତ୍ର)—ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର—
Kutarpa Conspiracy to injure another.
ଗୁଟ୍ଟ

କୁତର୍ପିଆ—ଗ୍ରା. ବଣ. (ସଂ. କୁତର୍କୀ; କୁତନ୍ତ୍ରୀ)—କୁତର୍ପୀ (ଦେଖ)
Kutarpiā Kutarpī (See)

କୁତର୍ପୀ- ଗ୍ରା. ବଣ. (ସଂ କୁତର୍କୀ; କୁତନ୍ତ୍ରୀ)—୧ । ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରକାରୀ—
Kutarpī 1. Conspiring to injure others.
ବନ୍ଦିଶ ୨ । ପରର ଅନିଷ୍ଟ ବଶ୍ୱର କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Hatching plots to injure others.

କୁତଲ—ସଂ. ବ—ସପ୍ତପାତାଳ (ଦେଖ)
Kutala Saptapātāla (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ଓ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଉଦ୍ଯାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଦ୍ଦୂ' ଦେଖିବେ ।

ଦେ. ବ—ଭୂତଳ—The surface of the earth.

ଭୂତଳେ ବାସ ଅଞ୍ଚଳେ ନ ଶୋଇବୁ ପଲଙ୍କ ବନା ଚଞ୍ଚଳେ ।

ଉକ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

କୁତ ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୁଡ ଦେବା (ଦେଖ)
Kuta lagāibā Kuta debā (See)

କୁତ ଲାଗିବା—ଦେ. ବ—କୌଣସି ପଦାର୍ଥ କୁଡପ୍ରଥାଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପଟା ବା ଇଜାରା ବଥାଯିବା—
Kuta lāgibā The letting out of a thing on lease by
କୁତଲଗନା appraisement.

କୁତସ୍ତ୍ୟ—ଫ. ବଣ. (କୁତଃ=କେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ + ଷ୍ୟ)—
Kutastya ୧ । କେଉଁ ସ୍ଥାନର ?—1. Of what place ?
୨ । କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥିତ ?—
2. Situate at what place ?
୩ । କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଜାତ ?—3. Born or produced at what place ?
୪ । କପର ଘଟିଥିବା ?—4. How happened ?
୫ । କରୂପେ ଜାତ ?—5. How born or produced?
୬ । କେଉଁଠାରୁ ଆଗତ ?—6. Whence come ?
୭ । କେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ ଆନୀତ ?—7. Whence brought ?

କୁତା—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ହି. କୁତ୍ତା; ଫ. କୁକ୍କୁର; ଭୁଲ. ଲା. କାନସ୍; ଗ୍ରେ. କାନନ୍)—କୁକୁର—Dog.
Kutā
କୁତ୍ତା ଜଲୁଆ ଜନ୍ତୁ ହେବେ ଯାଅରୁ ତାହାର
କୁତ୍ତା ଦୁଅର ବୁଢା ଥଡେ ବୁଢାର ବୁମର ।
(କୁତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାସ୍ୱରଉଦ. ଅନୁଶାସନ ।

କୁତାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୁଡବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Kutāibā Causative of Kutibā (to appraise).

କୁତାଖାଲ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କୋଡ଼ଦ୍ୱାରା କରା ଯାଇଥିବା ଗର୍ତ୍ତ—Hole made by a spade.
Kutākhāl

କୁତାର ହାଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କୁତାକା ହାଲ୍=କୁକୁରର ଅବସ୍ଥା; ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ଦଶା (ଯେପରି କୁକୁର ଶିକାର କୁତ୍ତାରହାଲ ପଛରେ ଦଉଡ଼ ଦଉଡ଼ ଅତ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଯାଏ
କୁତ୍ତାହାଲ ସେହିପରି ଅବସ୍ଥା)—
Kutāra hāl Condition of utter distress; straits; condition of being overpowered and fed up (like a dog after chasing its prey.)
(ଯଥା—ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମତେ କଷ୍ଟ ଦେଉଛି, ମୁଁ ପରେ ତାକୁ କୁତାର ହାଲ୍ କରିବି ସେ ।)

କୁତି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ)—
Kuti ଆଡ଼କୁ; ଦିଗକୁ—Towards; to the direction of.
(ଯଥା—ଏ କୁଡି, ସେ କୁଡି ଇତ୍ୟାଦି)

କୁତିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୁଡ କରିବା; ଫଳଆଦିର ଆନୁମାନିକ ପରିମାଣ ନିରୂପଣ କରିବା—To appraise.
Kutibā
କୁତ୍‌କରା
କୁତନା

କୁତୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହି. କୁତ୍ତୀ)—ମାଈ କୁକୁର—
Kutī Bitch.
କୁତ୍ତୀ
କୁତ୍ତୀ

କୁତୀର୍ଥ—ଫ. ବ—(କୁ=ମନ୍ଦ+ତୀର୍ଥ)—୧ । ମନ୍ଦ ବା ଅଯୋଗ୍ୟ ଗୁରୁ—1. Bad or unfit teacher.
Kutīrtha
୨ । ଅପରିଷ୍କୃତ ତୀର୍ଥ—
2. An unclean or filthy place of pilgrimage.

କୁତୁ—ଫ. ବ.—୧ । କୌତୁକ—
Kutu 1. Sport.
୨ । କୁତ୍ କୁତ୍ ଧ୍ୱନି—2. A 'sound, 'kut-kut'.
୩ । ତୈଳାଧାର; ତେଲକୁପ୍ପା—
3. A vessel for keeping oil; oil-can.

କୁତୁକ—ଫ. ବ. (କୁତୁ=କୁତ୍‌କୁତ୍ ଧ୍ୱନି+କୈ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kutuka କୌତୂହଳ—1. Curiosity.
୨ । ଇଚ୍ଛା—2. Desire; inclination.
୩ । ଆନନ୍ଦ—3. Joy.
୪ । ଔତ୍ସୁକ୍ୟ—4. Eagerness; ardour.
ଦେ. ବ.—କୌତୁକ—Sport.

ସରଉ କ ଶୋକ ବୁସ୍ତମ ବୁଢ଼ଇ ଫିଙ୍ଗି ମୋ ପରେ ଯେହ୍ନ ବାସରେ ।

ଉକ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

କୁତୁକୀ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (କୁତୁକ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Kutukī ୧ । କୌତୁହଳଯୁକ୍ତ—1. Curious; inquisitive.
(କୁତୁକିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କୌତୁକୀ; ଆମୋଦପ୍ରିୟ—2. Sportive.

ବର କାଗଜ ବଳ ବଲ୍ଲେଇନ୍ତ ଯେମନ୍ତ କୁତୁକୀ । ଉକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

କୁତୁକୁତା—ଦେ. ବ.—କୁତ୍‌କୁତ୍ କରିବା କର୍ମ—
Kutukutā Act of titillating.
କୁତକୁତାନା
ଗୁଦଗୁଦାହଟ

କୁତୁକୁତାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୁତ୍‌କୁତ୍ କରିବା (ଦେଖ)
Kutukutāibā Kutkut karibā (See)

କୁତୁକୁତା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୁତ୍‌କୁତା କରିବା (ଦେଖ)
Kutukutā karibā Kutkutā karibā (See)

କୁତୁକୁତି—ଦେ. ବ.—କୁତ୍‌କୁତି (ଦେଖ)
Kutukuti Kutkuti (See)

କୁତୁକୁତିଆ—ଦେ. ବ.—କୁତ୍‌କୁତ୍ ଜନିତ ହର୍ଷ—Joy due to
Kutukutiā excitement produced by titillation.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଳ	ନ୍

ଦେ. ଛଣ. ପୁଂ.—ଯାହାକୁ ସାମାନ୍ୟରେ କୁଡୁକୁଡୁ କଲେ ସେ ହସି ପକାଏ—Easily excitable by titillation or slight tickling.

(କୁଡୁକୁଡେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୁତୁକୁତୁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଛ.—କୁଡୁକୁଡୁ ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Kutukutu (etc) Kutkut etc. (See)

କୁତୁପ—ସଂ. ଛ.—(କୁତୁ + ଉପ)—୧ । ଚର୍ମ୍ମନିର୍ମ୍ମିତ ତୈଳପାତ୍ର ବା କୁମ୍ଭା; ଚର୍ମ୍ମନିର୍ମ୍ମିତ କ୍ଷୁଦ୍ର ତୈଳାଧାର; ତେଲକୁମ୍ଭି—
Kutupa 1. An oil-bottle of leather.

୨ । କୁଡପ ୧ (ଦେଖ)
2. Kutapa 1 (See)

କୁତୁରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୁଡୁକୁଡୁ କରିବା—
Kuturāibā 1. To titillate or tickle a person.

୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁରେ ହାତର ଆଙ୍ଗୁଠି ପୂରାଇ ଆଙ୍ଗୁଠି ଅଗଲ୍ଲୁ ଇତସ୍ତତଃ ଘୂରାଇବା—2. To stir a thing slightly by thrusting the fingers into it.

କୁତୁରୁକୁତୁରୁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଛ—କୁଡୁକୁଡୁ ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Kuturukuturu (etc) Kutkut etc. (See)

କୁତୁରୁପୀ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ପୁସ୍ତ) ଛଣ—୧ । ଅତି କୃପଣ—
Kuturupī 1. Very miserly.

୨ । କୁତର୍ପୀ (ଦେଖ)
2. Kutarpī (See)

କୁତୁହାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୁତୁକ=କୌତୁକ)—
Kutuhāibā ୧ । କୌତୁକ କରିବା—1. To do a thing in jest or sport.

୨ । ଥଟ୍ଟା କରିବା—2. To cut jokes.

କୁତୂ—ସଂ. ଛ. (କୁ + ଉତ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଊ)—
Kutū ଚମଡ଼ାରେ ନର୍ମ୍ମିତ ତୈଳକୁମ୍ଭା—
A leathern oil-bottle. (M.W.)

କୁତୂହଳ—ସଂ. ଛ. (କୁତଃ + ହଳ)—୧ । ଔତ୍ସୁକ୍ୟ—
Kutūhala 1. Eagerness; impetuosity.

୨ । ଇଚ୍ଛା—2. Desire; inclination.

୩ । ଛଳାସ; ଆନନ୍ଦ—3. Diversion; delight; pleasure.

୪ । ଈପ୍ସିତଫଳପ୍ରାପ୍ତିଜନିତ ଆନନ୍ଦ—
4. Gratification.

୫ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଓ ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ପାଦକ ବସ୍ତୁ—
5. A curiosity; a thing of beauty and wonder.

୬ । କୌଣସି ଅଜ୍ଞାତ ବିଷୟ ଜାଣିବାର ଆକାଂକ୍ଷା; କୌତୂହଳ—
6. Curiosity; inquisitiveness.

୭ । କ୍ରୀଡ଼ା—7. Play; sport; game.

ଶୁଣି କହେ ହାରପାକ, ନୋହେ ଏ ସଙ୍ଗୀତ କାଳ;
କଳକୂଡ଼ା କୁତୂହଳ, କରେ ରୁପାଳ । ବଶ୍ୱନାଥ. ବତନ୍ତ୍ରସମାପ୍ତ ।

୮ । ଯେଉଁ ବସ୍ତୁ ବା ବିଷୟ କୌତୂହଳ ଉତ୍ପାଦନ କରେ—
8. What excites curiosity; anything interesting. (M. W.)

ବିଣ—୧ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ—1. Wonderful.

୨ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ; ଅତ୍ୟୁତ୍ତମ—2. Excellent; best.

୩ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ—3. Celebrated.

୪ । କୌତୁକପ୍ରଦ—4. Diverting.

୫ । ପ୍ରଶଂସିତ—5. Praised.

ଦେ. ବିଣ—କୌତୁକରତ—Engaged in sports.

ଆନନ୍ଦ ମନେ ପଶିଲୁଲ, ଚତ୍ତର ନାଦେ କୁତୂହଳ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

କୁତୂହଳୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କୁତୂହଳ + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍ ୧ମା. ବ.)—୧ । ଉତ୍ସୁକ—1. Eager; highly interested in anything.
Kutūhalī (କୁତୂହଳିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଅନୁସନ୍ଧାନାର୍ଥ ଉତ୍ସୁକ—2. Inquisitive.

୩ । ଥଟ୍ଟିଲ୍—3. Jestful; jocular.

୪ । ବିଳାସୀ—4. Sportive; luxurious.

୫ । ଆନନ୍ଦ ଭୋଗ କରୁଥିବା—
5. Delighting; joyous.

୬ । କୌତୂହଳଯୁକ୍ତ—6. Curious.

୭ । ଅଧୀର—7. Impatient.

କୁତୂହାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୁତୁକ)—କୌତୁକ କରିବା—
Kutūhāibā To sport; to act sportively.

ତୋ ହରଣ ମାଂସମାନ ଦେଲେକ ଭୋଳ
ପରଖନ୍ତୁ କୁତୂହାଇ ଯେଉଁ ଯେ ପାରର ଉଦ୍ଧି । ସାରଳା. ମହାଭରତ ।

କୁତୃଣ—ସଂ. ଛ. (କୁ + ତୃଣ)—ତୃଣ ବିଶେଷ—
Kutṛuṇa Water house-leek; Pistia Stratiotes. (M. W.)

କୁତେଇ—ଦେ. ଛ. (ତୁଳ ସଂ. କୁତ୍ରହ=କେଉଁଠାରେହିଁ)—୧ । ସୀମା—
Kutei 1. Limit.

(ଯଥା—ମୋର ଆଜ ଆନନ୍ଦରେ କୁତେଇ ନାହିଁ ।)

କୁତେଇ କରିବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—୧ । ଜିଦ କରିବା—
Kutei karibā 1. To insist.

୨ । ଏକା ଜିଦ ଧରିବା—2. To be obstinate.

କୁତେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୁଦିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ (ଦେଖ)
Kuteibā Causative form of Kutibā (See)

କୁତ୍ତା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଛ—କୁତା ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Kuttā (etc) Kutā etc. (See)
(କୁତ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୁତ୍ର—ସଂ. ଅ. (କିମ୍ + ସ୍ଥାନାଧିକରଣ ଅର୍ଥରେ ତ୍ର)—୧ । କେଉଁଠାରେ ?—
Kutra 1. Where ? At what place ?

୨ । କେଉଁ କେଉଁଠାରେ—
2. In some places; some where.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୌଶର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜଲେ, ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଦୋଷରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବପସ୍ଥତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାହ' ଖୋଜବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଟ୍ ଦେଖିବେ।

୩ । କୌଣସିଠାରେ ହେଲେ—
3. In any place whatever; wherever.

କୁତ୍ରଚତ୍—ଫ. ଅ. (କୁତ୍ର + ଅନଶ୍ଚ୍ୟାର୍ଥେ ଚତ୍)—କୌଣସି ଅନ୍ୟଦିଶ୍ଚ-
Kutrachit ସ୍ଥାନରେ—In any place whatever.

କୁତ୍ରତ୍ୟ—ଫ. ବଣ. (କୁତ୍ର + ଜାତ ଓ ସ୍ଥିତ ଅର୍ଥରେ ଷ୍ୟ)—
Kutratya ୧ । କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଜାତ ?—
1. Belonging to which place ?
୨ । କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥିତ ?—
2. Situate in which place ?
୩ । କେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ ଆଗତ ?—3. Hailing wherefrom ?

କୁତ୍ରମ—ଗ୍ରା. ବଣ ଓ ବ. (ଫ. କୃତ୍ରିମ)—କୃତ୍ରିମ (ଦେଖ)
Kutrama Kutrima (See)

କୁତ୍ରମୀ—ଗ୍ରା. ବଣ. (ଫ. କୃତ୍ରିମ)—କୃତ୍ରିମୀ (ଦେଖ)
Kutramī Kutrimī (See)

କୁତ୍ରାପି—ଫ. ଅ. (କୁତ୍ର + ଅପି)—
Kutrāpi ୧ । କେଉଁଠାରେ ହେଲେ; କେଉଁଠାରେ ବ—
1. In any place whatever; anywhere.
୨ । କୌଣସି କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ—
2. In some places.
୩ । ଅଳ୍ପ ସ୍ଥାନରେ—3. In a few places.

କୁତ୍ରି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଅଣ୍ଡ ସାନ ମାଛ; ଛୋଟି ମାଛ—
Kutri Small fish; fry of fish.

କୁତ୍ରିମ—ଦେ. ବଣ. (ଫ. କୃତ୍ରିମ)—
Kutrima ୧ । କୃତ୍ରିମ (ଦେଖ)
1. Krutrima (See)
୨ । (କଚରା) ଜାଲ୍ (ଦସ୍ତାବିଜ୍)—
2. Forged (document).
୩ । (କଚରା) ଗଢା ବା ମିଥ୍ୟା (ମକଦ୍ଦମା)—
3. Got up (case); fabricated.
୪ । (କଚରା) ପ୍ରତାରକ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
4. Fraudulent (person); artful.
୫ । (କଚରା) ଷଡଯନ୍ତ୍ରକାରୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
5. Conspiring (person).
ଦେ. ବ. (କଚରା)—୧ । ପ୍ରତାରଣା; ଛଳ—
1. Fraud; artfulness.
୨ । ଷଡଯନ୍ତ୍ର—2. Conspiracy.
୩ । ଜାଲଯୁକ୍ତ—3. Forgery.

କୁତ୍ରିମୀ—ଦେ. ବଣ. (କଚରା)—
Kutrimī ୧ । ପ୍ରତାରକ; ଛଳନା ପୂର୍ଣ୍ଣ—
1. Fraudulent; artful.
୨ । ଷଡଯନ୍ତ୍ରକାରୀ—2. Conspiring
୩ । ଜାଲ୍‌କଲ୍ଲବାଲା—
3. Forger; fabricating forged documents.
୪ । ଯେଉଁ ଲୋକ ମିଥ୍ୟା ମକଦ୍ଦମା ସର୍ଜନା କରେ—
4. (a person) Who gets up or fabricates false cases.

କୁତ୍ରେଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. କୁତ୍ର୍ୱ = କୌତୁକ)—
Kutreibā କୁତ୍ କୁତ୍ କରିବା (ଦେଖ)
Kut kut karibā (See

କୁତ୍ସ (ଧାତୁ)—ଫ.—୧ । ନନ୍ଦା କରିବା—
Kutsa (root) 1. To blame; to revile.
୨ । ଅପବାଦ ଦେବା—2. To defame.

କୁତ୍ସନ—ଫ. ବ. (କୁତ୍ସ୍ ଧାତୁ = ନନ୍ଦା କରିବା + ଭାବ. ଅନ)—
Kutsana ୧ । କୁତ୍ସା (ଦେଖ)
1. Kutsā (See)
୨ । ନିନ୍ଦିତ କର୍ମ. (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Blameworthy act.

କୁତ୍ସା—ଫ. ବ. (କୁତ୍ସ୍ ଧାତୁ = ନନ୍ଦା କରିବା + ଭାବ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kutsā ୧ । ନନ୍ଦା—1. Blame; calumny.
୨ । ଦୋଷ ବର୍ଣ୍ଣନ; ଅପବାଦ—
2. Blasphemy; slander; scandal.
କୁତ୍ସା ପାଖରକର ବୋଲବାରୁ ଦୁଃଖେ
ଦୁଃଖର ଭେଳ ହାନ କରିଥାଇଁ ଅନ୍ତେ । କୃଷ୍ଣଜିତ. ମହାଭାରତ, ସ୍ତ୍ରୀ ।
୩ । ଘୃଣା—3. Contempt.
୪ । ଭର୍ତ୍ସନା; ଗାଳମନ୍ଦ—4. Reproach; abuse.
୫ । କୁତ୍ସିତଘଣ—5. Ugliness.
[ଦ୍ର—ଉଚ୍ଚାରଣ ଦୋଷରେ ଲୋକେ 'ସ୍ତ୍ର' କୁ 'ଚ୍ଚ' କହନ୍ତି ।]

କୁତ୍ସା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. କୁତ୍ସନ)—
Kutsā karibā ୧ । ନନ୍ଦା କରିବା—1. To blame.
କୁତ୍ସାକରା ୨ । ଦୋଷାରୋପ କରିବା—
कुत्साकरना 2. To lay blame on.
କୁତ୍ସା କରେ ମୁଁ ଧାତାର କାହିଁକ ସରଜ ଭାବ; ତଥାପି ରଙ୍ଗିଲ କରଙ୍ଗରେ ।
କବଗୁର୍ଯ୍ୟ. କଣୋପ୍ତଭକ୍ଷ୍ୟ. କ. ଗୀତ ।
୩ । ପରର ନନ୍ଦାବାଦ କରିବା—
3. To speak ill of; to blaspheme; to calumniate.

କୁତ୍ସିତ—ଫ. ବଣ. ଘୁଂ. (କୁତ୍ସ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Kutsita ୧ । ନିନ୍ଦିତ; ମନ୍ଦ; ହୀନ—
(କୁତ୍ସିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Mean; low; bad; vile; nasty.
୨ । ଅବଜ୍ଞେୟ—
2. Fit to be treated with disregard.
୩ । ଦ୍ୱେଷ୍ୟ; ଘୃଣ୍ୟ—
3. Despised; contemptible; hateful.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

୪ । ଦୋଷଯୁକ୍ତ; କଦର୍ଯ୍ୟ—
4. Wretched; nasty.
୫ । ମନରେ ସାଂଘା ଘୃଣା ଜନ୍ମାଏ—5. Disgusting.
୬ । କୁରୂପ; କଦାକାର—
6. Ugly; deformed; disfigured.
ସଂ. ବ. (+ଗ୍ଭବ. ଚ)—ଭର୍ତ୍ସନା—Abuse; reproach.
ଦେ. ବଣ—କୃପଣ; ମ୍ଲାନଦୃଷ୍ଟିଆ—Niggardly.
[ଦ୍ର—ଉଚ୍ଚାରଣ ଦୋଷରେ ଏ ଶବ୍ଦକୁ ଲୋକେ କୁଚ୍ଛିତ କହନ୍ତି ।]

କୁତ୍ସିତଆ—ଗ୍ରା. ବଣ. (ସଂ. କୁତ୍ସିତ)—କୁତ୍ସିତ (ଦେଖ)
Kutsitiā Kutsita (See)

କୁଥ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ପଚିବା; ସଢ଼ିବା—
Kutha (root) 1. To become putrid.
୨ । ଯୁକ୍ତ କରିବା —2. To join.
୩ । ଗନ୍ଧାଇବା —3. To stink.

କୁଥ—ସଂ. ଚ. (କୁଥ୍ ଧାତୁ=ଯୁକ୍ତ କରିବା+କନ୍ତ୍ରି. ଅ)—
Kutha ୧ । ହସ୍ତି ପୃଷ୍ଠରେ ଆସ୍ତରଣାର୍ଥ ଚିତ୍ରକମ୍ବଳ; ହାଉଜୁଲ—
1. A picturesque blanket or tapestry-work for the back of the elephant.
୨ । ଗାଲିଚା—2. Carpet.
୩ । କୁଶତୃଣ—3 The Kuśa grass.
୪ । ରଙ୍ଗିନ୍ କମ୍ବଳ—
4. A coloured woollen blanket.
୫ । କୀଟ—5. Insect.
୬ । କନ୍ଥା; ଗୋଦଡ଼ି—
6. A mat made of rags sewn together.
୭ । ପ୍ରାତଃସ୍ନାୟୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ—
7. A Brāhmaṇa who habitually takes an early bath.
୮ । ଶାକ୍ୟମୁନିଙ୍କ ପୂର୍ବ ଅବତାରବିଶେଷ—
8. Śākyamuni in one of his former 34 births. (M. W)

କୁଥମ—ସଂ. ବ—ସାମବେଦର ଶାଖାବିଶେଷ—
Kuthama Name of a branch of the Sāmabeda.
ଦେ. ବ—ଆବୁ; ଅର୍ବୁଦ—Gall; tumour.
କୁଥମର ସଦୃଶରେ ନାଉଗଣ୍ଠ ଅଛୁ—ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କୁଥଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଝୁଲୁମୁଣି; କୋଥଳ—
Kuthal 1. Wallet; pouch.
୨ । ଟଙ୍କାମୁଣା; ଥଳ—2. Money-bag.
୩ । ଖେଳବା ତାସ୍‌ର କଳାପାନ ରଙ୍ଗ; ଇସ୍କାପାନ୍—
3. The black leaf-shaped pip of the playing cards; spade.

କୁଥଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁ+ସ୍ଥାଲୀ ?)—ଝୁଲୁମୁଣି; କୋଥଳ—
Kuthali? Wallet; pouch.

କୁଥା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କୁଣ୍ଠ ଧାତୁ=ଦନ୍ତହୀନ ହେବା)—ଦନ୍ତହୀନ—
Kuthā Blunted.
ଉଦପାତ କୁଥା ହୋଇଣ ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା
ଛତ୍ର ପଡ଼ ଗଳନ ଢେଲେ ମସ୍ତମଣ୍ଡା—କୁଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସ୍ତ୍ରୀ ।

କୁଥୁଲି—ଗ୍ରା. ବ.—କୋଥଳ; ମୁଣି; ଝୁଲୁମୁଣି—
Kuthuli Wallet; pouch.

କୁଥୁଳି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କୋଥଳ; ମୁଣି; ଝୁଲୁମୁଣି—
Kuthūli Wallet; pouch.

କୁଦ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କନ୍ଦର୍)—କୁଦ; କୁଦା; ମାଟିକୁଦା—A mound of earth.
Kud
[ଦ୍ର—ସମ୍ବଲପୁରର ପୂର୍ବ ନାମ ଥିଲା—ଫୁଲ୍‌କୁଦ୍ ।]

କୁଦ୍‌ରତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—
Kudrat ୧ । ଐଶୀଶକ୍ତି; ମହିମା—
କୁଦରତ 1. Divine power; energy of God.
କୁଦ୍‌ରତ ୨ । ପ୍ରକୃତି—2. Habit; nature.
୩ । କ୍ଷମତା; ଶକ୍ତି—3. Power.
୪ । ବଳ; ବେଗ—4. Force; energy.
୫ । ପ୍ରଭୁତ୍ୱ—5. Mastery.
ଦେ. ଅ—କୁଦର୍ଥ (ଦେଖ)—Kudartha (See)

କୁଦ୍‌ରତି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ଐଶୀଶକ୍ତିର ପ୍ରକାଶ—
Kudratī Exhibition of extraordinary power.
କୁଦରତୀ
କୁଦ୍‌ରତୀ

କୁଦ୍‌ରଥ୍—ଦେ. ଅ—କୁଦର୍ଥ (ଦେଖ)
Kudrath Kudartha (See)

କୁଦ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ମିଛ କହିବା—
Kud (root) To tell a lie. (M. W.)

କୁଦ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କନ୍ଦର୍)—୧ । ଢିପ; ଉଚ୍ଚ ଭୂମିଖଣ୍ଡ—
Kuda 1. Mound of earth.
ଢିବି ୨ । ବାଲୁସ୍ତୂପ—
ଫୁଦ୍‌କୋ; ଦମ୍‌ଦମା, ଦମକା; ମେଁଡ଼ 2. Sand-hill; sand-dune.
ହରିଙ୍କି ଦେଶି ଉପ୍ର ଜଗ
ବାଲୁକୁଦରେ ବାଃ ଦେଇ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୩ । ପାହାଡ଼; ମୁଣ୍ଡିଆ—3. Hillock.
ଗାଳିଗିର କୁଦ ହଳେ ହଲେକ ରହଣି—ପ୍ରାତା. ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତ ଗୀତା ।
୪ । ସମୂହ—4. Collection; heap.
୫ । ଉଚ୍ଚ ଗଦା—5. High heap; elevation.
ବାଲିଢାଇଃ ବାଲୁକୁଦ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଚରଣଙ୍କ ବକୋଦ—ରୂପର. ପ୍ରେମପଦ୍ୟାମୃତ ।

୬ । (ସଂ. କୁର୍ଦ୍ଦନ) ଡେଇଁବା; ଲମ୍ଫ—
6. Springing up; leap; jumping up.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଉ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ପୁସ୍ତକାକାରରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'କଥୂ' ନ ପାଇଲେ 'କନ୍ଥୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଥଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଥଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ

୨ । (ସଂ. କୁବ୍ଜ; କକୁଦ୍) ଦେହରେ ବାହାରିବା ଚୂଳ; କୁଜ—7. A protuberance on the body; a hump on the body; hunch.

କୁଦର—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ—ନଦୀତୀରବର୍ତ୍ତୀ ଉର୍ବର ଭୂଭାଗ—
Kudara Fertile land on the bank of a river.

କୁଦର୍ଥ—ଗ୍ରା. ଅ. (ସଂ. କଦର୍ଥ; କଦା)—କଦାପି—
Kudartha Ever; in any case whatever; under any circumstance.
(ଯଥା—ମୁଁ କୁଦର୍ଥ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ ନାହିଁ ।)

କୁଦା—ଦେ. ବ—କୁଦ (ଦେଖ)
Kudā Kuda (See)

କୁଦାଇବା—ଦେ. କି—କୁଦିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Kudāibā Causative of Kudibā, to leap.

କୁଦାନ

କୁଦାନା

କୁଦାକୁଦା—ଦେ.ଅ (ବହୁବଚନରେ ଦ୍ୱିତ୍ୱ)—୧ । ସ୍ତୂପୀକୃତ; ରାଶୀକୃତ
Kudākudā —1. Heaped up; huddled up.
୨ । ବହୁ ଗଦା; କୁଡ଼ାକୁଡ଼ି ହୋଇ—2. In heaps.
କୁଦାକୁଦା ହୋଇ ମନ ପଡିଲେ ହାଗ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୩ । ଦଳଦଳ ହୋଇ—
3. Gathered in flocks; packed together.
ଖୋଜ ଖୋଜ ପୁଞ୍ଜ ପୁଞ୍ଜ କୁଦାକୁଦା ହୋନ୍ତୁ । ଠିଆମ୍ବର. ନୃସିଂହପ୍ରସ୍ତୁତ ।

କୁଦାକୁଦ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଲମ୍ଫଦେବା; ଡ଼ାଅଁଡ଼େଇଁ କରିବା—
Kudakudi karibā 1. To frisk or jump up.
କୁଦାକୁଦି କରା ୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଗୋଡ଼ତଳରେ ମାଡ଼ ଚକଟି
उछलकुद करना ଦେବା—2. To tread or press a thing by the heels.
୩ । ନାଚିବା—3. To dance.

କୁଦାମାରିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. କୁର୍ଦ୍ଦ ଧାତୁ)—୧ । ନାଚିବା—
Kudāmāribā 1. To dance.
କୁଦାମାରା ୨ । ଡେଇଁବା; ଲମ୍ଫପ୍ରଦାନ କରିବା—
कुदामारना 2. To jump high in the air; to frisk.
ରେରେକାର ଶବଦେ ମାଇଲେ ବେନ ବୁଦା । ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।
୩ । ଗୋଡ଼ ତଳଘାବାର୍ ଗୁଣିବା; ଗୋଡ଼ଦ୍ୱାର୍ ଚକଟିବା—
3. To tread or press with the heels.
୪ । ଡେଇଁ କରି ଦଉଡ଼ି ପଳାଇବା—
4. To flee away by leaping; to bound away.

କୁଦାର—ସଂ. ବି. (କୁ=ପୃଥ୍ୱୀ+ଦୃ ଧାତୁ=ବିଦାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । କୁଦାଳ; କୋଦାଳ; କୋଡ଼ କାଙ୍କଆଦି ମାଟି କାଟିବା ଅସ୍ତ୍ର—1. A spade; an instrument for cutting earth.
୨ । କଞ୍ଚନ (ଗଛ)—2. Bouhinia Variegata. (tree).

ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ. (କୁ+ଦାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ଦୁଷ୍ଟା ବା ମନ୍ଦ—Having a bad wife.

କୁଦାରି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୁଦାର) ଭୂମି କାଟିବା ଅସ୍ତ୍ର—
Kudāri An one-sided pickaxe.
[ଦ୍ର—ଏହା ଲୌହନର୍ମିତ ଏକମୁହାଁ ଲମ୍ବା ଅସ୍ତ୍ର; ଗଇନ୍ତୁ ପରି । ଏହାର ମୁହଁ ମୁନିଆ; ଗଇନ୍ତୁର ଦୁଇଟି ମୁହଁ, କିନ୍ତୁ କୁଦାରର ଗୋଟିଏ ମୁହଁ ସରୁଆ ଓ ମୁନିଆଁ ।]

କୁଦାଲ—ସଂ. ବ—(କୁ=ଭୂମି+ଦଲ ଧାତୁ=ବିଦାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଭୂମି କାଟିବା ଶସ୍ତ୍ର; କାଙ୍କ, କୋଦାଳ, କୋଡ଼ ଆଦି—1. A digging hoe; a spade.
୨ । କଞ୍ଚନ (ଗଛ)—2. Bouhinia Variegata (tree).

କୁଦାଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. କୁଦାରି—(ଦେଖ)—
Kudāli Kudāri (See)

କୁଦିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କକୁଦ୍)—୧ । ଢିପଥିବା (ସ୍ଥାନ)—
Kudiā 1. (A place) full of mounds or dunes.
୨ । ବଡ଼ ଚୂଳ ଥିବା (ବୃଷ, ଉଷ୍ଟ୍ରାଦି)—
2. (Camel or bull) with a big hump or hunch.

କୁଦିଆରି—ଦେ. ବିଣ—କୁଦିଆ (ଦେଖ)—
Kudiāri Kudiā (See)

କୁଦିକାଦିଦେବା—ଦେ. କି—ଗୋଡ଼ରେ ବହୁବାର କୁଦି କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ମଳଦେବା—To crush a thing by repeatedly treading over it.
କୁଦିକାଦି ହେବା—ଦେ. କି—କୁଦାକୁଦ କରିବା (ଦେଖ)—
Kudikādi hebā Kudākudi karibā (See)

କୁଦିନ—ସଂ. ବ—(କୁ=ମନ+ଦିନ=ଦିବସ)—୧ ଅଶୁଭ ଦିନ; ଅମଙ୍ଗଳମୟ ଦିବସ; ମନ୍ଦ ଦିବସ—1. Unpropitious day; a day of misfortunes; an evil day; inauspicious day.
୨ । ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ; ମେଘାଚ୍ଛନ୍ନ ଦିବସ—2. A cloudy day.
୩ । କଷ୍ଟମୟ ଦିବସ; ଦୁର୍ଦ୍ଦିବସ—
3. A day of suffering.
୪ । ଯେଉଁ ଦିନଯାକ ମେଘ କରିଥାଏ—
4. A raining day. (M. W.)

କୁଦିବା—ଦେ.କି—(ସଂ. ଗର୍ଦ୍ଦ, କୁର୍ଦ୍ଦ ଧାତୁ; ଭା—କୁଦ୍=ଡେଇଁବା)—
Kudibā ୧ । କୁଦାମାରିବା; ଡେଇଁବା—
କୁଦା 1. To spring or jump up; to leap.
कूदना କୁରନ୍ତ କାକନ୍ତ ଅଉ କରନ୍ତ କୁଦନ୍ତ ।
ସାରଳା ମହାଭାରତ. ମଧ୍ୟପର୍ବ ।
୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଗୋଡ଼ରେ ଦଳିବା—
2. To tread on a thing by the heels; to trample down..
କୁଦନ୍ତେ ନରଙ୍କୁ ସେ ବନର ନାଗ—କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ. ଅଶ୍ୱପର୍ବ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ	ଉଅ	ଭ୍ଲ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୠ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

୩ । ନାଚବା—3. To dance.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—ଗୋଡ଼ରେ ପିନ୍ଧିବା—
To put on on the leg.
(ଯଥା—ଗୋଡ଼ରେ ପିନ୍ଧିବା ।)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । ଦଉଡ଼ିବା—1. To run.
୨ । ଗାଳଦେବା—2. To abuse.
(ଯଥା—ଭଣ୍ଡ କୁଦିବା ।)

କୁଦିଜିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) କ୍ରି—ଦଉଡ଼ିବା—
Kudijibā To run.

କୁଦୃଶ୍ୟ—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୁ+ଦୃଶ୍ୟ)—ଚକ୍ଷୁର ଅପ୍ରୀତିକର ଦୃଶ୍ୟ—
Kudṛusya A revolting or disgusting spectacle.

କୁଦୃଷ୍ଟି—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୁ+ଦୃଷ୍ଟି)—୧ । ଦୁର୍ବଳ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି—
Kudṛushṭi 1. Weak eye-sight.
୨ । ବଷଦୃଷ୍ଟି ; ବେଅନୁଗ୍ରହ ଦୃଷ୍ଟି—
2. Unfavourable look; evil eye.
୩ । ମନ୍ଦ ଲାଳସା ବା ଅଯଥାଭିଳାଷଯୁକ୍ତ ଦୃଷ୍ଟି—
3. Sinster look; avaricious glance.
୪ । ବେଦବିରୁଦ୍ଧ ମତ (ଯଥା—ସାଂଖ୍ୟ ମତ)—
4. Heterodox doctrine (Apte).

ସଂ. ବ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ମନ୍ଦଚକ୍ଷୁଯୁକ୍ତ—Having bad eyes (M. W.)

କୁଦେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୁଦିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—Causative
Kudeibā of Kudibā; to tread or leap.

କୁଦେଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଗର୍ବ ଦେଖାଇ ହେବା -
Kudei hebā To act boastfully.

କୁଦେଈ—ଦେ. ବ୍ରୀ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାଳ)—୧ । କଳହୁଡ଼ୀ—
Kudeī 1. Quarrelsome (woman).
୨ । ଅସଚ୍ଚରିତ୍ରା; ନଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
2. Unchaste (woman).

କୁଦେଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୁଦାଲ)—
Kudel କୁଦାରି (ଦେଖ)
Kudāri (See)

କୁଦେଶ—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୁ=ମନ୍ଦ+ଦେଶ)—ଅସୁବିଧାଜନକ
Kudeśa ଦେଶ; ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଲୋକେ ଦୁଃଖରେ ଥାଆନ୍ତି; ଯେଉଁ ଦେଶରେ ସୁଜଳ, ସୁନଦୀ, ଧନାଢ୍ୟଲୋକ, ବୈଦ୍ୟ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଫଳବୃକ୍ଷ ନ ଥାନ୍ତି—A bad country; a country devoid of the ordinary amenities of life, eg. where there is no good water, nor river, nor rich man, physician, Brāhmaṇa nor fruit-tree.

କୁଦେହ—ସଂ. ବ—୧ । (କର୍ମ୍ମଧାରସ୍ୟ; କୁ+ଦେହ) ଅସୁନ୍ଦର ଶରୀର—
Kudeha 1. Ugly body.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) କୁବେର (ଦେଖ)
2. Kubera (See)

କୁଦୋ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୋଦ୍ରବ)—
Kudo କୋଦୁଅ; ମାଣ୍ଡିଆ ଜାତୀୟ ଶସ୍ୟବିଶେଷ—A sort of grain; Paspalum Scrobiculatum.
[ଦ୍ର—ସମ୍ବଲପୁରର ଗୋଣ୍ଡଏ ଗ୍ରାମର ନାମ କୁଦୋପାଲି ।]

କୁଦ୍ୱାର—ସଂ. ବ. (କୁ+ଦ୍ୱାର)—ବାଡ଼ରୁଆର—
Kudwāra Back-door. (M. W.)

କୁଧର—ସଂ. ବ. (କୁ=ପବ୍ଦଚ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପବ୍ଦଚ—
Kudhara Mountain,

କୁଧାକୁଧା —ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ···· କୁଦାକୁଦା (ଦେଖ)
Kudhā kudhā Kudākudā (See)

କୁଧାର—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୁ+ଧାର) —୧ । ମନ୍ଦ ଆଚରଣ; ମନ୍ଦ ପ୍ରକୃତି—1. Bad manners; bad habit.
୨ । ମନ୍ଦ ଉପାୟ ବା ପ୍ରଣାଳୀ—
2. A bad or clumsy method.

କୁଧୀ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁ=ମନ୍ଦ+ଧୀ=ବୁଦ୍ଧି)—୧ । ନିର୍ବୋଧ—
Kudhī 1. Foolish; stupid.
୨ । ଖଳ—2. Wicked.

କୁଧ୍ର—ସଂ. ବ. (କୁ=ପବ୍ଦଚ+ଧୃ ଧାତୁ. କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କୁଧର (ଦେଖ)
Kudhra Kudhara (See)

କୁନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର) ସର୍ବନାମ (ଭୁଲ ବ. କୋନ)—କେଉଁ—
Kun What; which.
ବ. (ସଂ. କୋଣ)—କୋଣ —Angle.

କୁନଖ—ସଂ. ବ—କୁଣନଖା (ଦେଖ)
Kunakha Kuṇanakhā (See)
(କୁନଖା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—କୁନଖୀ (ଦେଖ)
Kunakhī (See)

କୁନଖୀ—ସଂ. ବିଣ. (କୁନଖ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Kunakhī ୧ । କୁତ୍ସିତ ନଖବିଶିଷ୍ଟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
1. (person) Having ugly nails.
୨ । ଯାହାର ନଖ ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇଥାଏ—
2. Having contracted nails.

ପୁତ୍ରର ହତ ଥାଇ ଯେବେ
କୁନଖୀ ହୋଇ ଜନ୍ମ ଲଭେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୩ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ନଖମାନ ମରି ଯାଇଥାଏ; ମଲ୍ଲନଖବିଶିଷ୍ଟ—3. A person having diseased or dead nails.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବପଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଇଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

କୁନଖୀ ବୁଆ ପଶ୍ଚାତ ଜ୍ଞାନସାଗ
× × ×
ଗୁରୁଦାସ୍ୟ, ବ୍ରତ୍ତେଖୀ ଯେ ଅଧ ପକ
ପାପୀ ବୋଇନ୍ତୁ ଏ ଜାଣ ହେ ନରାଣିଗ । କୃଷ୍ଣହି· ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

କୁନଟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କର୍ମଧାରପୃ; କୁ+ନଟ)—୧ । କୁତ୍ସିତ ନର୍ତ୍ତକ—
Kunaṭa 1. A bad or ugly actor.
(କୁନଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ମନଃଶିଳା—2. Red arseinc.
୩ । ଧାତୁର୍ ପୁଷ୍ପବଶେଷ —3. A sort of Trumpet-flower.
୪ । ଏକପ୍ରକାର ଧନିଆ (ଗୁଲ୍ମ)—
4. Coriandrum Sativum. (M. W.)

କୁନା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କାନ୍ଦ୍; ହି. କୁନହ)—
Kunā ୧ । ଦ୍ୱେଷ; ଅଦଭୁତ—1. Grudge; spite.
କୁନା; ରୀଷ ୨ । ଈର୍ଷା—2. Jealousy; envy.
କୁନହ ୩ । କ୍ରୋଧ—3 Anger.
୪ । ଅଭିମାନ; ମନୋମାଲନ୍ୟ—
4. Sullenness due to displeasure.
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୋଣ)—କୋଣ—Anglo.

କୁନା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଦ୍ୱେଷ
Kunā karibā ରଖିବା—1. To bear a grudge against
କୁନାକରା a person.
କୁନହ କରନା ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ରାଗ କରିବା—
2. To be angry with a person.
୩ । (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ) ଅଭିମାନ ପୋଷଣ କରିବା—
3. To be displeased with; to be sullen to (a person).

କୁନାଦିକା—ସଂ. ବଣ.—(କୁ+ନାଦ+ଇକ+ଆ)—କ୍ଷୁଦ୍ର ନଦୀ—
Kunādikā Small river; rill.

କୁନାମ—ଦେ. ବ.—(କର୍ମଧା; କୁ+ନାମନ୍)—ବଦ୍‌ନାମ୍—
Kunāma Infamy; bad reputation; notoriety.
(ସୁନାମ—ବପଦ୍ଧତ)

କୁନାମା—ସଂ. ବଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; କୁ+ନାମନ୍; ୧ମା; ୧ବ.)—କୃପଣ—
Kunāmā Miserly; niggardly.
ବ.—କୃପଣ ବ୍ୟକ୍ତି—A miser.

କୁନାରୀ—ସଂ. ବ.—(କର୍ମଧା; କୁ+ନାରୀ)—୧ । ମନ୍ଦ ସ୍ତ୍ରୀ—
Kunārī A bad woman.
୨ । କୁତ୍ସିତା; ଅସତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
2. A faithless wife; unchaste wife.

କୁନାସ—ସଂ. ବ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; କୁ+ନାସା; ଯାହାର ନାକ ଦେଖିବାକୁ
Kunāsa ଅସୁନ୍ଦର)—ଓଷ୍ଟ୍ର; ଉଷ୍ଟ୍ର—Camel. (M. W.)

କୁନି—ଦେ. ବଣ—(ସଂ. କୁଣକ=ଶିଶୁ ଜନ୍ତୁ; ତା. କୁନ. ତୁ. କୁନ=
Kuni ଯେ ଚଲି ନ ପାରେ; ଶିଶୁ)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ସୁନ୍ଦର—
..କଟି, କଟି 1. Tiny; pretty.

ନହା, ଟେନି ୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର—2. Small and pretty (used to dear little things).
୩ । ଟୁକ ପିଲା—3. Nice and little (child).
ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.— ବାଳକାକୁ ଡାକିବା ଗୋଲ୍ଲା ନାମ—
An endearing name for calling a girl.
ପ୍ରାଦେ. (ସିଂଦ୍‌ଭୂମ) ବ.—ବାଳିକା—A small girl.

କୁନିଆ—ଦେ. ବଣ ଓ ବ—କୁନ (ଦେଖ)
Kuniā Kuni (See)

କୁନିକାନି କଥା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. କର୍ଣ୍ଣିକର୍ଣ୍ଣିକି)—
Kunikāni kathā ୧ । କାନରେ କୁନିକୁନି କରି କହିବା କଥା—
କାନାକାନି କଥା 1. Whisper.
କାନଫୁସୀ ବାତ ୨ । ଚୁଗୁଲି—2. Backbiting.
ଶକୁନ କୁନିକାନକଥାରୁ ଉଡ଼ ଦେଇ ଦାନ୍ତରେ ସେନ ଖୋଦ ମନେ କହୁ ।
କୃଷ୍ଣହି· ମହାଭାରତ.

କୁନିକୁନି—ଦେ ବଣ.—ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ସୁନ୍ଦର (ବସ୍ତୁ ଓ ଜୀବ-
Kunikuni ରସ୍ତ) —Consisting of many small and pretty things or animals.

କୁନିତି—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; କୁ+ନୀତି)—୧ । ମନ୍ଦ ପ୍ରଣାଳୀ ବା ରୀତି—
Kunīti 1. Bad policy.
(ସୁନୀତି -ବପଦ୍ଧତ) ୨ । ଅନୀତି; ପାପ—2. Preverted or low morals; immorality; sin.
୩ । ମନ୍ଦ ଆଚରଣ—3. Perverse behaviour.

କୁନୁଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—୧ । କୁଣିଆଁ; ଗୃହକୁ ଆଁଗତ ବନ୍ଧୁ—
Kunuā 1. A relative who is a guest at the house
୨ । ଅତିଥି—2. Guest.

କୁନୁମୁନ—ଦେ. ବଣ—(ପ୍ରିସ୍ଥ ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ)—କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ସୁନ୍ଦର—
Kunumuni Pretty; little and charming (a term.
କଚି of fondness).
ନହାସା

କୁନୁମୁନିଆ—ଦେ. ବଣ.—କୁନୁମୁନ (ଦେଖ)
Kunumuniā Kunumuni (See)

କୁନ୍ତ—ସଂ.ବ.—(କୁ=କୁତ୍ସିତ+ଅନ୍ତ=ନାଶୁ;) ଯାହା ଯୋଗୁଁ ପ୍ରାଣୀର
Kunta ଅନ୍ତ କୁତ୍ସିତ ହୁଏ)—୧ । ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ ଶର—
1. Winged arrow; barbed dart.
୨ । ଭେଖା—2. Lance; harpoon.
୩ । ମୁନିଆ ଅସ୍ତ୍ରବଶେଷ, ଘାସ ଅସ୍ତ୍ର—
3. A pointed instrument with a long handle to thrust into things.
ଭଙ୍ଗୀ ନେଇ ଉଠଇ, କୁନ୍ତ ଧାଇ କରିଉ, ଦେଖ ମରମେ ଗୁରୁମାଙ୍କ ମାର ରେ ।
ପ୍ରାଚୀନ ସଙ୍ଗୀତ।
୪ । ବରଞ୍ଚ—4. Spear
୫ । ଶସ୍ୟବିଶେଷ—5. A kind of grain.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉପ୍ଟ	ଉଅ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଣ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

୬ । କାମକ୍ରୋଧାଦ ଶାତ୍ତ୍ୱରକ ରିପୁ—6. Passion.

୭ । କୀଟ—7. Insect.

୮ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବ—8. Small animal. (Apte)

୯ । କୁନ୍ତିଭୋଜ (ରଜା) (ଦେଖ)

9. Kuntibhoja (king) (See)

ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ବଡ଼ ମାଠିଆ—

A big pitcher or narrow-mouthed jar.

କୁନ୍ତପଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ଅଜ୍ଞାତବାସ କାଲରେ ବିରାଟ ରାଜାଙ୍କ ଆଶ୍ରୟରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର ଛଦ୍ମ ନାମ—

Kuntapaṇḍā

A name assumed by Jūdhisṭhira during his stay incognito with the Birāṭa king.

କୁନ୍ତଳ—ସଂ. ବି. (କୁନ୍ତ = ଅସ୍ତ୍ର + ଳା ଧାତୁ = ଗ୍ରହଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—

Kuntala ୧ । ମସ୍ତକର କେଶ—

1. Hair of the head.

୨ । କେଶଗୁଚ୍ଛ; ବାଳର କେତ୍—2. A lock of hair.

୩ । ପାନପାତ୍ର—

3. A drinking cup; a glass.

୪ । ଲଙ୍ଗଳ—4. Plough.

୫ । ଯବ—5. Barley.

୬ । ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—6. A kind of perfume.

୭ । ଦେଶବିଶେଷ—7. Name of a country.

କୁନ୍ତଳେ କୁନ୍ତଳେ ସମା ପଃ ଥଇଲେ । ଉଜ୍ଜ. ପ୍ରେମସ୍ୱାଧାନ୍ୟ ।

କୁନ୍ତଳା—ସଂ. ବି. (ନାମ) (ସଂ. କୁନ୍ତଳ ଶବ୍ଦର ସଂ. ବହୁବଚନ ରୂପ- କୁନ୍ତଳାଃ)—

Kuntalā ଦେଶବିଶେଷ ଓ ତହିଁର ଅଧିବାସୀ—

Name of a country and its inhabitants.

କୁନ୍ତଳିକା—ସଂ. ବି. (କୁନ୍ତଳ + କ + ଆ)—ଏକପ୍ରକାର ଛୁରି—

Kuntalikā A butter-knife. (Apte)

କୁନ୍ତି—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନାମ)—

Kunti ୧ । କ୍ରଥ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର; ରାଜାବିଶେଷ—

1. Name of a king, son of Kratha.

୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ; ନାମ)—କୁନ୍ତୀ (ଦେଖ)

2. Kuntī (See)

କୁନ୍ତିଭୋଜ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—ଜଣେ ଯାଦବ ରାଜା (ଏ କୁନ୍ତୀଙ୍କୁ ପୋଷିଆଁ କନ୍ୟା କରି ପାଳିଥିଲେ)—

Kuntibhoja Name of a Jādaba king, the adoptive father of Kuntī.

କୁନ୍ତୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାମ) (କୁନ୍ତ = କୁନ୍ତିଭୋଜ ରାଜା + ଦେସ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—

Kuntī ୧ । କର୍ଣ୍ଣ, ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ଭୀମ ଓ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ମାତା; କୁନ୍ତିଭୋଜ-ରାଜାଙ୍କ ପୋଷ୍ୟକନ୍ୟା; ପୃଥା; ପଣ୍ଡୁରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଥମା ସ୍ତ୍ରୀ-

1. The adopted daughter of the king Kuntibhoja; the first wife of king Paṇḍu mother of Karṇṇa, Jūdhisṭhira, Bhīma and Arjuna.

[ଦ୍ର—କୁନ୍ତୀ ବା ପୃଥା ଶୂରନାମକ ଯାଦବଙ୍କର କନ୍ୟା ଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କୁ କୁନ୍ତିଭୋଜ ରାଜା ପାଳିଥିଲେ । ଏ କୁମାରୀ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଔରସରେ ଏହାଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣ ବାଟେ 'କର୍ଣ୍ଣ'ଙ୍କୁ ଜନ୍ମ କରିଥିଲେ ଓ ପରେ ପଣ୍ଡୁଙ୍କୁ ବିବାହ କଲେ । ଏ ପଣ୍ଡୁଙ୍କର ପ୍ରଥମା ସ୍ତ୍ରୀ । ଅଭିଶାପ ଯୋଗୁଁ ସ୍ୱାମୀ ଏହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସହବାସ ନ କରି ପାରିବାରୁ ଏ ଦୁର୍ବାସାଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ମୋନ୍ତ୍ରଏ ମାଲକୁ ଜପିବା ଦ୍ୱାରା ଧର୍ମ, ବାୟୁ ଓ ଇନ୍ଦ୍ର ଦେବତାଙ୍କୁ ଆହ୍ୱାନ କରି ସେମାନଙ୍କ ଔରସରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ଭୀମ ଓ ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ ଜନ୍ମ କରିଥିଲେ ।]

୨ । ସୁଗନ୍ଧ ନିର୍ଯ୍ୟାସବିଶେଷ—

2. A fragrant resin.

୩ । ବ୍ରାହ୍ମଣପତ୍ନୀ—

3. The wife of a Brāhmaṇa.

୪ । ଦେଶବିଶେଷ ଓ ତହିଁର ଅଧିବାସୀ—

4. Name of a country and its inhabitants.

କୁନ୍ଥ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । କଷ୍ଟ ପାଇବା—

Kunth (root) 1. To suffer pain.

୨ । କୁନ୍ଥାଇବା—2. To strain; to exert.

୩ । ଲାଗି ରହିବା—3. To cling to.

୪ । ଆଘାତ କରିବା—4. To hurt.

୫ । କ୍ଲେଶ ଦେବା—5. To afflict.

୬ । ଗୁଡ଼େଇ ଦେବା; ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା—

6. To twine round; to embrace. (M. W.)

କୁନ୍ଥକାନ୍ଥ—ଦେ. ବିଶ—କୁନ୍ଥୁକୁନ୍ଥୁ (ଦେଖ)

Kunthkānth Kunthukunthu (See)

ଦେ. ବି—୧ । ବାରଂବାର କୁନ୍ଥାଣ—

1. Repeated straining.

୨ । ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ—

2. Expression of unwillingness.

୩ । ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦତା—3. Hesitancy.

କୁନ୍ଥକୁନ୍ଥ – ଦେ. ବିଶ—କୁନ୍ଥୁକୁନ୍ଥୁ (ଦେଖ)

Kunthkunth Kunthukunthu (See)

କୁନ୍ଥନ—ସଂ. ବି. (କୁନ୍ଥ ଧାତୁ = କ୍ଲେଶ ଦେବା + ଭାବ. ଅନ)—

Kunthana ୧ । କଠିନ ପରିଶ୍ରମ ବା କ୍ଲେଶଦାୟକ ରୋଗର କ୍ଲେଶ-ଦେଖାଇବାର୍ଥେ ନିଶ୍ୱାସକୁ କିଛି କ୍ଷଣ ଅଟକାଇ ପରେ ତ୍ୟାଗ-କରଣ; କେତେକ ସମୟ ନିଶ୍ୱାସ ଜୋରରେ ବନ୍ଦ କରି ପରେ ଛାଡ଼ି ଦେବା—1. Straining of the nerves to overcome a difficult work.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂଚ୍ଚତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ପୁସ୍ତାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୃଥ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଥୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଥର୍ଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଥାଳ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୨ । କୁନ୍ଥାଣ; ଶୂଳାଦ ବା ବଷ୍ଟ୍ରଣ୍ଡ-ସଲନାଃସାରଣ ଚେଷ୍ଟା ଯୋଗୁଁ କୁନ୍ଥାଇବା; ରୋଗ ବାଧାରେ ଉଁ ଉଁ କରିବା; ସ୍ତନନ—

2. Groaning hard; moaning or straining or hard-breathing while suffering from a painful disease or passing hard stools.

[ଦ୍ର—କୋଷ୍ଠବଦ୍ଧ ହେଲେ ମଳକୁ ବହିର୍ଗତ କରାଇବା ପାଇଁ ଓ ପ୍ରସୂତା ଗର୍ଭସ୍ଥ ଶିଶୁକୁ ବହିର୍ଗତ କରାଇବା ପାଇଁ ଓ ଗ୍ରହଣୀ-ରୋଗୀ ମଳକୁ ନିଷ୍କାସନ କରିବା ପାଇଁ ଓ ରୋଗ ଆଦର ପୀଡ଼ାକୁ ସହିବା ପାଇଁ ପ୍ରାଣୀ କେତେକ୍ଷଣ ଜୋରରେ ନିଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ କରି ପରେ ଛାଡ଼ୁ ନିଶ୍ୱାସକୁ ଛଡ଼ା ଦେବା ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ କୁନ୍ଥନ ବୋଲାଯାଏ ।]

କୁନ୍ଥା—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୁନ୍ଥନ)—କୁନ୍ଥନ—

Kunthā — Groaning or straining.

କୋଁତ କୁଁଥ ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବିଣ—୧ । ଦନ୍ତହୀନ; (ଦାଢ଼;ଅସ୍ତ୍ର)—

1. Blunted.

୨ । କୃପଣ—2. Miserly; niggardly.

୩ । ସର୍ବଦା ପୀଡ଼ିତ—

3. Invalid; constantly ailing.

କୁନ୍ଥାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୁନ୍ଥ ଧାତୁ)—୧ । କୁନ୍ଥନ କରିବା—

Kunthāibā — 1. To moan; to groan or strain.

କୋଁତପାଡ଼ା; କୋଁଥାନ; କୋଁତାନ କୁଁଥନା; କାଁଖନା ୨ । କଠିନ ପରିଶ୍ରମସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟର କ୍ଲେଶ ସହିବା ନିମନ୍ତେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ନିଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦ କରି ଛଡ଼ାଇବା—

2. To stop breathing for some time and then eject the breath while performing a difficult task.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିବା—3. To show unwillingness to do some work or labour.

ଅଉଜଣ କୁନ୍ଥାଇ ଚନ୍ଥାଇ ମାଗଣ
ବନ୍ଧ ସ୍ତ୍ରୀ ଭୁଲରେ କଲେ ଅପ୍ରୋଧକ—ଭୃଗୁସଂହିତା, ମହାଭାରତ, ସ୍ତ୍ରୀ ।

୪ । ପ୍ରସବ ସମୟରେ ଶୂଳ ଖାଇବା—

4. To undergo the pangs of child birth.

୫ । ରୋଗର ବାହାନା କରି କୁନ୍ଥନର ଅଭିନୟ କରିବା—

5. To feign sickness by straining.

କୁନ୍ଥାକୁନ୍ଥି—ଦେ. ବି—(ସଂ. କୁନ୍ଥନ)

Kunthākunthi — ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି କୁନ୍ଥନ; ବହୁବାର କୁନ୍ଥାଇବା କର୍ମ—Repeated groaning or straining.

କୁନ୍ଥାଣ—ଦେ. ବି.(ସଂ. କୁନ୍ଥନ)—୧ । ପ୍ରସବ କରିବା ବା କୋଷ୍ଠବଦ୍ଧ ମଳ ନିଷ୍କାସନ କରିବା ବେଳେ ଜୋରପୂର୍ବକ କୌତାନି; କୌଥାନି ନିଶ୍ୱାସ ରୋଧ ଓ ତ୍ୟାଗ--

Kunthāṇa — 1. Severe straining during pangs of child-birth or the passing stools by a person feeling costive.

୨ । ପ୍ରସବ ସମୟରେ ପ୍ରସୂତାଦ୍ୱାରା ଅନୁଭୂତ ଶୂଳ; ଗର୍ଭବେଦନା--

2. The straining pains of females while giving birth; pangs of the mother during delivery; labour-pain.

କୁନ୍ଥାଣ୍ଡିଗା—ଦେ. ବି. (ଏ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ରୋଗୀ ଝାଡ଼ାଫେରନ୍ତା ବେଳେ Kunthāhaṇḍā ବାରଂବାର କୁନ୍ଥାଇବାରୁ)—ଅଜ୍ଞସାର; ନାଲ-ଅତିସାର ରକ୍ତ ଝାଡ଼ା—Dysentery.

ପୈଚିସ

କୁନ୍ଥାହଗୁରା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ନାଲରକ୍ତଝାଡ଼ାଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)--

Kunthāhagurā — 1. (person) Suffering from dysentery.

(କୁନ୍ଥାହ୍ୱଗୁରା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । କୋଷ୍ଠବଦ୍ଧତା ଯୋଗୁଁ ବହିର୍ଗତ ବେଳେ କୁନ୍ଥାଇବା ସାହାର ଅଭ୍ୟାସ —

2. Habituated to straining hard while easing (on account of constitutional constipation).

କୁନ୍ଥୁକୁନ୍ଥୁ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କୁନ୍ଥ ଧାତୁ)—

Kunthukunthu — ୧ । ବାରମ୍ବାର ସାମାନ୍ୟ କୁନ୍ଥାଉ ଥିବା—**କୋଁତକୋଁତ; କୋଁଥକୋଁଥ; ଖୁଁତଖୁଁତ** 1. Repeatedly straining.

ହିଚକ୍ଚିଚ ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରୁଥିବା;ନାରାଜ—

2. (figurative) Showing disinclination or unwillingness to do a certain act.

୪ । (ସଂ. କୁଣ୍ଠ ଧାତୁ) (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୁଣ୍ଠିତ; ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ—

4. (figurative) Hesitating.

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମତା ଜଣାଉଥିବା—

5. (figurative) Pleading incapacity to do any work.

କୁନ୍ଥେଇ କାନ୍ଥେଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୁନ୍ଥୁକୁନ୍ଥୁ (ଦେଖ)

Kunthei kānthei hebā — Kunthukunthu (See)

କୁନ୍ଥେଇ କୁହୁର ହେବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—୧ । ମୁଖରେ ଅଜ୍ଞ ବ୍ୟସ୍ତ ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବା—

Kunthei kuhuri hebā — 1. To give vent to restlessness and pain.

ହିଚକ୍ଚିଚାନା

୨ । କୁନ୍ଥୁ କୁନ୍ଥୁ (ଦେଖ)

2. Kunthu kunthu (See)

କୁନ୍ଥେଇବା—ଦେ. କ୍ରି.— କୁନ୍ଥାଇବା (ଦେଖ)

Kuntheibā — Kunthāibā (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ଲ	ଉଅ	ଭ୍ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଭ	ନ୍ଦ୍ର

କୁଦ—ସଂ. ବ.—(କୁ=ଭୂମି+ଉନ୍ ଧାତୁ=ଓଦା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)
Kunda ୧। ମଝିଫୁଲଜାତୀୟ ଗୁଳ୍ମ ଓ ଛୋଟ ଧଳା ଫୁଲ—
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟା—
ଉଙ୍ଗବଦ୍ଧ, ଅଟ୍ଟହାସ, ଦଲକୋଷ, ମାଧ୍ୟ, ମକରନ୍ଦ, ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପ, ଶୁକ୍ଲପୁଷ୍ପ, ବନଦାସ, ସଦାପୁଷ୍ପ, ସମ୍ପ୍ରମୋଦ, ବରଟ, ମୁକ୍ତାପୁଷ୍ପ,
କୁଁଦ
କୁନ୍ଦ
ଡେ. ମୋଷାଲ୍ଲନ୍

1. A flower-plant; Jasminum Pubescens, (with white flowers of slight odour).

[ଦ୍ର—ଏହା ଲମ୍ବାଳଆ ଗୁଳ୍ମ, ଫୁଲର ଂଟି ପାଖୁଡ଼ା ଓ ଡେଙ୍କ ଲମ୍ବ, ଏ ପାଖୁଡ଼ାମାନ ଡେଙ୍କରେ ଏକ ପରସ୍ତ ଦୋଇ ଲାଗିଥାଏ। ଏ ଫୁଲର ବାସନା ଅଛି ମୁଦୁ, ଫୁଲ ଆଶ୍ୱିନ ଠାରୁ ଚୈତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଫୁଟେ। କବମାନେ ଶୁକ୍ଳ ବସ୍ତୁକୁ କୁନ ଫୁଲ ଓ କଡ଼ ସଙ୍ଗେ ଉପମା ଦଅନ୍ତି, ଯଥା; 'ଉଭୁସିତ ଦୋଇ କୁନଦନ୍ତରେ' ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେଘୀଶତଲାସ; ଦୋଲନ ଯେ କୁନକଳଦଶନା ଏସହ-ଚରେ—କଵିଦର୍ପ. କଶୋତ୍ତରଞ୍ଚ ଚ ଗୀତ। ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ଶୀତଳ, ମଧୁର, କଷା, ଛର୍ଦ୍ଦି ରେଚକ ଓ ପାଚକ; ଏହା ପିତ୍ତ ଓ ରକ୍ତ ପୁଷ୍ଟିରେ ଉପକାରୀ।]

୨। କୁବେରଙ୍କ ନବରତ୍ନ ମଧ୍ୟରୁ ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ନଥଚରିଶେଷ—
2. Name of a white gem belonging to Kubera, the Hindu God of wealth.

୩। ପୌରାଣିକ ପର୍ବତବିଶେଷ—
3. Name of a mythological mountain.

୪। ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମବିଶେଷ—
4. A name of Bishnu.

୫। ନଅ ସଂଖ୍ୟା—5. The number nine.

୬। ପଦ୍ମ—6. Lotus.

୭। ସୁବାସିତ କରଞ୍ଜ ଫୁଲବିଶେଷ—
7. A kind of fragrant oleander (flower).

୮। କୁମାରଯନ୍ତ୍ର; ବଢ଼େଇ ଓ କମାର ପ୍ରଭୃତି କାରିଗରଙ୍କର ଭ୍ରମି ଯନ୍ତ୍ର—8. A turner's lathe.

ରୁଦେ କଃ। ସ୍ରାସ୍ୱେ ଏ ନଭସ୍ୟ ଭୋର ଦେଶି ହେଲ ବଡ଼ ଶୋକ।
ରଘୁନାଥ. ଯଯାତିକେଶସ୍ୱ।

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଫରୁଆ, କଠାଉଚୂଲ ଆଦ ଗୋଲାକାର ପଦାର୍ଥ କୁନ କରି ଗଢ଼ାଯାଏ ଓ ଲୁହା ଜଳସ ପାଲିସ ଓ କ୍ଷୁର ଖୁର ଆଦ ବାଢ଼ କରାଯାଏ।]

୯। ଲୋବାନ୍—9. Olibanum (M. W.)

ଦେ. ବ—୧। କଉଡ଼ି ଖେଳରେ ବାଜମାର ଦୁଡ଼ି ବାନ୍ଧିବା ପଇସାର ଗଦା—1. A stake of money at the game of Cowries.

୨। ସୁନାର ଅଳଙ୍କାର ଉପରେ ଗୁରୁପାଖେ ଖୁବ ପତଳା ସୁନାପାତ୍ରଆ ଦେଇ ବହୁ ମୂଲ୍ୟ ରହାଦ ବସାଇବା ପାଇଟ୍ଟ ବା ପ୍ରଣାଳୀ; କୁନନ ପାଇଟ୍ଟ—2. A mode of setting gems artistically on gold ornaments.

ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧। ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମବିଶେଷ—
1. A name given to females.

ଦେ. ବଣ—କୁନା ଯନ୍ତ୍ରରେ ଗୋଲ ଦୋଇ ଗଢ଼ା ଦୋଇଥିବା—(things) Turned out by a turner's lathe.

କୁନ୍ଦକର—ସଂ. ବ. (କୁନ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kundakara କୁନିବା ଯନ୍ତ୍ରରେ କାମ କଲ୍ଲବାଲା କାରିଗର—
A turner.

କୁନ୍ଦକାରକ—ସଂ. ବ. (କୁନ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Kundakāraka କୁନକର (ଦେଖ)
Kundakara (See)

କୁନ୍ଦଗର—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁନକର)—୧। କୁନକରିବା କାରିଗର—
Kundagara 1. A turner.
କୁନ୍ଦକୀ ୨। କୁନନ କାମ କରିବା ବଣିଆ—2. A goldsmith
କୁନ୍ଦନସାଜ adept in the art of setting precious stones on gold leaves.

କୁନ ଚତୁର୍ଥୀ—ସଂ. ବ—ବରଦା ଚତୁର୍ଥୀ; ମାଘ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଥୀ—
Kunda chaturthī The fourth day in the light half of the month of Māgha. (M. W.)

କୁନଦନ୍ତୀ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁନ+ଦନ୍ତ+ଈ) —
Kundadatī କୁନଦନ୍ତୀ (ଦେଖ)
(କୁନଦନ୍ତ—ପୁଂ) Kundadantī (See)

କୁନଦନ୍ତୀ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁନ+ଦନ୍ତ+ଈ)—
Kundadantī କୁନ-କଢ଼ ପରି ସରୁ ଓ ସୁନର ଦନ୍ତବିଶିଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—(a woman) Having teeth as beautiful as the bud of 'Kunda' flower.
(କୁନଦନ୍ତ—ପୁଂ)

କୁନଦଶନା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁନ+ଦଶନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kundadaśanā କୁନଦନ୍ତୀ (ଦେଖ)
Kundadantī (See)

କୁନ୍ଦନ—ସଂ. ବ. (କୁନ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ) —୧। କୁନିବା କାମ—
Kundana 1. Act of turning lathe.

୨। କୁନାଯନ୍ତ୍ରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପଦାର୍ଥ—
2. A thing turned out by the lathe.

କୁଁଦନ ଦେ. ବ—୧। କୁନ—1. A turders lathe.
କୁନ୍ଦନ ୨। କଉଡ଼ି ଖେଳରେ ବାଜି ମାରି ଦୁଡ଼ି ବାନ୍ଧିବା ପଇସାର ଗଦା—2. A slake of money at the game of Cowries.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୃଚ୍ଛ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିଯାଇଛି ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଁଦା' ନ ପାଇଲେ 'ଆଗ୍ଦା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୩ । ସୁନା—3. Gold.

ଯେ ରୁଦନେ ଶଙ୍ଖେ ମଣି ନ ବସାଇ ଶାଣେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ସଙ୍ଗୀତ ।

୪ । ସୁନାରେ ପଥର ଖଚଡ ହେବା କର୍ମ—
4. Setting gems on gold.

ଦେ. ବଣ—କୁନ୍ଦରେ ବସିଥିବା—
Turned out by the lathe.

ନାସା ଚୁଲବାରେ ତଳେ ସ୍ୱାଭବସା କୁନ୍ଦନ ନବାଡ଼ ଗୁଣା ।
ଉଷ୍ଟ. କୋଷ୍ଟ୍ରବ୍ଧାଣ୍ଡବଦ୍ଧ ।

କୁନ୍ଦନକାମ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁନ୍ଦନ)—ସୁନାର ଅଳଙ୍କାର ଉପରେ
Kundanakāma ବହୁମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନାଦି ବସାଯିବା କାରଗର—
ଜଡ଼ାଉ Work of artistic setting of gems on gold.
କୁନ୍ଦନ [ଦ୍ର— ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ବଣିଆମାନଙ୍କର କୁନ୍ଦନକାମ ଉତ୍ତର-
ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।]

କୁନ୍ଦନ ପାଇଟି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁନ୍ଦନ)—କୁନ୍ଦନ କାମ (ଦେଖ)
Kundana pāiṭi Kundana kāma (See)

କୁନ୍ଦନ ସୁନା—ଦେ. ବ. (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ)—ବଶୁଦ୍ଧ ସୁନାର ଛାରକୁ
Kundana sunā ପାତଳା ପତ୍ର କର ସେଥିରେ ସମି ପାଉଁଶ ଓ
କୁନ୍ଦନ ଭେନୁଲ ରସ ଓ ମସଲ୍ଲାଦ୍ୱାରା ପୁଟ ଦେଇ ଉତ୍ତରେ ୧୦୮
ଥର ବଶୁଦ୍ଧ ଜଳରେ ଧୋଇଲେ ଯେଉଁ ସୁନା ହୁଏ—
Very pure gold prepared by burning very fine foil of gold and washing it well.

କୁନ୍ଦନ ସୁନା ଜଲେବର, ଝଲକ ଝାଁଜ ମାଲାମ୍ବର ।
ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

କୁନ୍ଦପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବ—କରଘଫୁଲ—The fragraut Oleander;
Kundapushpa Nerium Odorum (M. W.)

କୁନ୍ଦଫରୁଆ—ଦେ. ବ—କୁନ୍ଦ ଯନ୍ତ୍ରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଫରୁଆ—
Kundapharuā A wooden box turned out by the lathe.

ଦୁବଦ୍ଧ କୁନ୍ଦଫରୁଆ ବାନ୍ଧଲ ବାଳ୍ପଦ୍ୱ—ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ବଦ୍ଧଃ ।

କୁନ୍ଦମ—ସଂ. ବ. (କୁ° = ନନ୍ଦମାସ୍ୱ ପ୍ରାଣୀ, ମୂଷିକକୁ + ଦମ୍ ଧାତୁ = ଦମନ
Kundama କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) —ବଘଡ଼ା—A cat (Apte).

କୁନ୍ଦର—ସଂ. ବ. (କୁ° = ପୃଥ୍ୱୀକୁ + ଦୃ ଧାତୁ = ବଦାରଣ କରିବା +
Kundara କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ବରାହ ଅବତାରରେ ପୃଥ୍ୱୀକୁ ବଦାରଣ
କରିଥିବାରୁ) — ୧ । ବିଷ୍ଣୁ—
1. An epithet of Bishṇu.
୨ । ତୃଣବିଶେଷ—2. A kind of grass.

କୁନ୍ଦରଖଟି—ଦେ. ବ—୧ । କୁନ୍ଦୁରି (ଦେଖ)
Kundarakhaṭi 1. Kunduri (See)
୨ । କୁନ୍ଦୁରୁଖଟି (ଦେଖ)
2. Kundurukhaṭi (See)

କୁନ୍ଦରଦନା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁନ୍ଦ + ରଦନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kundaradanā କୁନ୍ଦଦନ୍ତୀ (ଦେଖ)
Kundadantī (See)

କୁନ୍ଦର—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂଭୂମ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁନ୍ଦୁରି (ଦେଖ)
Kundari Kunduri (See)

କୁନ୍ଦରୁକୁ—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂଭୂମ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୁନ୍ଦୁରୁକା)—
Kundaruku କୁନ୍ଦୁରି (ଦେଖ)
Kunduri (See)

କୁନ୍ଦରଖିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ପୁଗ୍ଗ) ବ. (ସଂ. କୁଡ୍ୟକନଗ୍) (ଏହା—
Kundarakhiā ପୁଗ୍ଗର ଗୋଲ୍ଲ ଜାଉଙ୍କଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ)—
କାନ୍ଥକୁଣ୍ଡ—A niche in the wall.

କୁନ୍ଦା—ଦେ. ବଣ—କୁନ୍ଦଯନ୍ତ୍ରରେ ପାଲିସ୍ କରି ଯାଇଥିବା; କୁନ୍ଦରେ ଗଢ଼ା
Kundā ହୋଇଥିବା—Turned on the lathe.
କୌଁଦା; କୁଁଦଯନ୍ତ୍ର ଦେ. ବ— ୧ । କୁନ୍ଦିବା ଯନ୍ତ୍ର; ଭ୍ରାମ୍ୟମାଣ ଗୋଲ୍ଲକାର
କୁଁଦା ଯନ୍ତ୍ର; ଶାଣଚକ—1. Turners lathe.
୨ । ପ୍ରହାର; ମାଡ଼—2. Sound beating.
୩ । କୁନ୍ଦିବା—
3. The work of turning on the lathe.
୪ । କୁନ୍ଦନ—
4. Artistic mode of setting gems on gold.
୫ । ଶ୍ଲେଷ୍ଠ ଓ ମୋଟ ଠେଙ୍ଗୁଣୀ—5. Cudgel.
ବୈଦେ. ବ. (ପା) —ବନ୍ଧୁକର ମୂଳ କାଠ ନର୍ମିତ ଅଂଶ—
The stock of a gun.

କୁନ୍ଦାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୁନ୍ଦିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Kundāibā Cansative of Kundibā.

କୁନ୍ଦାକୁନ୍ଦି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବଶେଷଭାବରେ ପ୍ରହାରଦ୍ୱାରା
Kundākundi karibā ଆଘାତ କରିବା; ବୁଦ୍ଧେ ମାଡ଼ ଦେବା;
କୁଁଦାକୁଁଦିକରା ଠାଙ୍କେ ଛେଚିବା—
କୁଁदीकरना To give a sound beating or cudgelling.
୨ । କୁନ୍ଦ ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଗୋଲ ଓ ପାଲିଶ କରିବା—
2. To finish a thing by turning it on the lathe; to turn a thing to its required shape on the lathe.

କୁନ୍ଦାରୁ—ଦେ. ବ. ସଂ. ବ. (ସଂ. କୁନ୍ଦକର)—କୁନ୍ଦଗର (ଦେଖ)
Kundāru Kundagara (See)

କୁନ୍ଦିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୁନ୍ଦ)—
Kundibā ୧ । କୁନ୍ଦରେ ବସାଇ ଗୋଲ ଓ ଚକ୍କଣ କରିବା—
କୁଁଦା; କୌଁଦା 1. To turn and cut a thing to the
खरादना; कुंदना required shape and polish by the lathe.

କାମ କୁନ୍ଦିବାର ବୁଦ୍ଧିବ ବଧ—ପ୍ରାତୀ. ବୃହତ୍ସଂମଞ୍ଜସ୍ୱ ।

୨ । ଠାଙ୍କେ ମାଡ଼ ଦେବା ଓ ପ୍ରହାର କରିବା—
2. To give a sound beating with a cudgel for the stock a gun.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ୍	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

୩ । ଠେଙ୍ଗାର ମୁଣ୍ଡିବାଗ୍ ଛେଗ୍‌ମାଡ଼ ଦେବା—
3. To beat with the thicker end of a cudgel held upright.

୪ । ଠେଙ୍ଗାମୁଣ୍ଡିବାଗ୍ ଛେଚବା ଭଳଆ ପ୍ରହାର କରିବା—
4. To beat hard as with the thick end of a cudgel or stock of gun.

କୁଣ୍ଡଳି ରୋଗ—ଗ୍ରାଦେ. (ଜୟପୁର) ବ—ମୃଗୀରୋଗ; ମୂର୍ଚ୍ଛାରୋଗ—
Kundili roga Epileptic fit.

କୁନ୍ଦୁ—ସଂ. ବ. (କୁ=ପୃଥ୍ୱୀ+ଦୃ ଧାତୁ=ବିଦାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—ମୂଷା—Rat (Apte).
Kundu

କୁନ୍ଦୁର—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁନ୍ଦୁରି (ଦେଖ)
Kundura Kunduri (See)
ସଂ. ବ—ଗ୍ଲେବାନ୍ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Olibanum.

କୁନ୍ଦୁରଖୁଟି—ଦେ. ବ—୧ । କୁନ୍ଦୁରି (ଦେଖ)
Kundurakhuṭi 1. Kunduri (See)
୨ । କୁନ୍ଦୁରୁଖଟି (ଦେଖ)
2. Kundurukhaṭi (See)

କୁନ୍ଦୁରଖୋଟି—ଦେ. ବ—୧ । କୁନ୍ଦୁରି (ଦେଖ)
Kundurakhoṭi 1. Kunduri (See)
୨ । କୁନ୍ଦୁରୁଖଟି (ଦେଖ)
2. Kundurukhaṭi (See)

କୁନ୍ଦୁରୁ—ଦେ. ବ—୧ । ଗୋଲ ପାତ୍ରବିଶେଷ—
Kundurā 1. A kind of round pot or receptacle.
କୁଂଜଡ଼ା ୨ । ପରିବା ବିକ୍ରେତା—
2. Seller of vegetables; gaeen-groeer.
ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦମାପୁର)—ପାଣିକଖାରୁ—
White pumpkin.
ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) (ସଂ. କୁନ୍ଦୁରୁକା)—
କୁନ୍ଦୁରି (ଦେଖ)
Kunduri (See)
କୁଁଦଲିୟା ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କନ୍ଦଳ)—
ଟଂଟେଚାଜ, ଝଗଡ଼ାଜ୍ଜୁ ୧ । ଦୁଷ୍ଟ—1. Wicked.
୨ । କଳହୁଡ଼ା—2. Quarrelsome.

କୁନ୍ଦୁରି—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୁନ୍ଦୁରୁକା)—
Kunduri ଏକ ପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଫଳ ଓ ତାହାର ଲତା । ବମ୍ବ;
କୁଁଦରୀ, କୁଁଦରକୀ କୃଷ୍ଣାଣ୍ଡାଦି ବର୍ଗର ଲତାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ କୁଆ ମଇଦା ଫଳ ।
କୁନ୍ଦ୍ରୁ ପଟୋଳ ଜାତୀୟ ବନ୍ୟ ଲତା ଫଳବିଶେଷ; ମଝି-ମଝିକା ଫଳ—A kitchen-fruit; Trichosanthes Cucumerina.
[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଭଜା ଓ ଚରକାରି କରି ଖାଆନ୍ତି ।]

କୁନ୍ଦୁରୁ—ଦେ. ବ—୧ । କୁନ୍ଦୁରି (ଦେଖ)
Kundurru 1. Kunduri (See)
୨ । କୁନ୍ଦୁରୁଖଟି (ଦେଖ)
2. Kundurukhaṭi (See)

କୁନ୍ଦୁରୁକା—ସଂ. ବ. (କୁ=ଭୂମି+ଜନ୍=ଓଦା କରିବା+ଉକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଟାପ୍)—କୁନ୍ଦୁରି (ଦେଖ)
Kunduruki Kunduri (See)

କୁନ୍ଦୁରୁକୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
Kunduruku କୁନ୍ଦୁରି (ଦେଖ)
କୁଁଦରୀ Kunduri (See)

କୁନ୍ଦୁରୁଖଟି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁନ୍ଦ; କୁନ୍ଦୁର; ଆ. କୁନ୍ଦର)—ଗ୍ଲେବାନ୍;
Kundurukhaṭi ଏକ ପ୍ରକାର ଝୁଣା; ସୁଗନ୍ଧ ଧୂପ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—
ସଂ. ଚୀନ୍ଦ୍ରଗନ୍ଧ, ବହ୍ନିଗନ୍ଧ, ଯାଳନ, ସୌରାଷ୍ଟ୍ରଃ ଯାଳଂକା, କୁଦାରୁ, ଜ୍ୱାଷଣ, ସୁଗନ୍ଧ ବଡ଼ାଲାଖ, ଖସୁର, ନାଗ-ବଧୂ ପ୍ରିୟ, ଶଲ୍ଲକାନର୍ଯ୍ୟାସ କୁଂରୁ କୁଂଦୁରୁ
Frankincense; a substanee emitting sweet smell when thrown ever live coal; Olibanum the resin of the tree Boswellia Thurifera.
[ଦ୍ର—ଏହା ସୁଗନ୍ଧ ଓ ଢଳଢଆ, ଏହାର ଗୁଳୁ କଖାଳଆ; ଏ ଗଛ ଆରବ ଆଦ୍ଦ ଦେଶର ମରୁମୟ ଓ ଗୋଡ଼ଆ ଜମ୍ପିରେ ଉଠେ ଓ ଉଚ୍ଚରେ ୬ ହାତ ବଢ଼େ । ଏହାର ଫଳ ଓ ସ୍ୱାଳ କଡ଼ୁଆ; କକଡ଼ା (ଶ୍ରାବଣ) ମାସରେ ଏ ଗୁଳୁରୁ ଅଠା ବାହାର କରି ଯାଏ । ଏହା ଦୁର୍ଗାସ୍ମାନଙ୍କ ମତରେ ପୁଷ୍ଟିକର, ହୃଦ୍ୟ ଓ ରକ୍ତସ୍ରାବ-ରୋଧକ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ରୁଚିକର, ସ୍ୱେଦନାଶକ, ଚର୍ମର ସ୍ନିଗ୍ଧକର ଓ ଉତ୍କୃତି ଆଦି କୀଟନାଶକ ।
ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]

କୁନ୍ଦୁରୁଖାଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦମାପୁର) ବ—କାନ୍ଥକୁରା (ଦେଖ)
Kundurukhāi Kānthakurā (See)

କୁନ୍ଦୁରୁଖିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଘୁଣ୍ଡା) ବ—କୁନ୍ଦୁରୁଖଟି (ଦେଖ)
Kundurukhiā Kundurukhaṭi (See)

କୁନ୍ଦୁରୁଖୁଟି—ଦେ. ବ—କୁନ୍ଦୁରୁଖଟି (ଦେଖ)
Kundurukhuṭi Kundurukhaṭi (See)

କୁନ୍ଦୁରୁଖୋଟି—ଦେ. ବ—କୁନ୍ଦୁରୁଖଟି (ଦେଖ)
Kundurukhoṭi Kundurukhaṭi (See)

କୁନ୍ଧେନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ପ୍ରେତଯୋନିବିଶେଷ—
Kundhen A kind of ghost.

କୁନ୍ନା—ଦେ. ବ—କୁନା (ଦେଖ)
Kunnā Kunā (See)

କୁପ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ରାଗିବା; ରାଗ କରିବା—1. To be angry.
Kup (root) ୨ । କ୍ରୋଧଜର୍ଜର ହେବା—2. To be excited with rage.
୩ । ବଢ଼ିବା—3. To be virulent.
୪ । (ରୋଗାଦି ଦେହରେ) ପ୍ରବଳ ହେବା—
4. To gather strength (said of a disease).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଥୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍ତ'ଦେଖିବେ ।

* । କଥା କହିବା—5. To speak (M. W.)

କୁପ୍—ବୈଦେ. ଵ. (ଇଂ ଓ ଫ୍ରେଞ୍ଚ୍)—କୁପି (ଦେଖ)
Kup — Kupi (See)

କୁପ୍ କୁପ୍—ଦେ. ଅ—ମୁହଁକୁ ଖୋଲି କର ପାକୁ ପାକୁ କରିବା—
Kup kup To open and shut the lips slightly; to pout the lips slightly.

ଦେ. ବଣ—ମୁହଁକୁ ଖୋଲି କର ପାକୁ ପାକୁ କରୁଥିବା—
Slightly opening and shutting the lips.

କୁପଥ—ସଂ. ବି. (କୁ + ପଥ)—୧ । ଅବାଟ; ଦୁର୍ଗମପଥ—
Kupatha 1. A bad road.

(ସୁପଥ—ବିପରୀତ) ୨ । ନିନ୍ଦିତ କାର୍ଯ୍ୟ; ମନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟ—
2. Evil ways.

୩ । ଅସଦାଚରଣ—3. Bad conduct.

କୁପଥଗାମୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କୁପଥ + ଗମ୍ + କର୍ତ୍ତୃ.ଇନ୍;୧ମା.୧ବ.)—
Kupathagāmī ମନ୍ଦକର୍ମ କରୁଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି); ଅସଦାଚୃତ୍ତ—
(କୁପଥଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Treading evil ways; taken to wicked ways.

କୁପଥଦର୍ଶକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କୁପଥ + ଦର୍ଶକ)—ଲୋକମାନଙ୍କୁ
Kupathadarśaka ଅସତ୍ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(କୁପଥଦର୍ଶିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Leading people into evil ways.

କୁପଥି—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୁପଥ୍ୟ)—କୁପଥ୍ୟ (ଦେଖ)
Kupathi Kupathya (See)

କୁପଥ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (କୁ + ପଥ୍ୟ)—୧ । ଅହିତକର; ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର;
Kupathya ଅପଥ୍ୟ—1. Unwholesome; hurtful.

(ସୁପଥ୍ୟ—ବିପରୀତ) ୨ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ଅନୁପଯୋଗୀ (ଖାଦ୍ୟ)—
2. (food) Unsuitable for one's heatth.

ସଂ. ବି—ଅପଥ୍ୟ; ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ଖାଦ୍ୟ ବସ୍ତୁ—
Unwholesome diet.

ଦେ. ବି—ରୋଗୀର ଅପଥ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ—
Unwholesome food for an invalid.

କୁପଥ୍ୟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅପଥ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଖାଇବା—
Kupathya karibā To violate dietary rules.

କୁପନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. କୁପନ୍)—ମନିଅର୍ଡର୍ ଫାରମରେ ପ୍ରେରକ
Kupan ପଢ଼ାନ୍ଦ ଲେଖିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିବା ଅଂଶ—
କୁପନ୍ Postal money-order-coupon.
କୁପନ୍

କୁପରାମର୍ଶ—ଦେ. ବି. (କୁ = କୁତ୍ସିତ + ପରାମର୍ଶ)—
Kuparāmarśa ମନ୍ଦ ବା ଅସତ୍ ଉପଦେଶ—
Bad advice; evil counsel; machination.

କୁପା—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୂପକ)—କୁମ୍ପା (ଦେଖ)
Kupā Kumpā (See)

କୁପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୂପ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ)—
Kupāibā ୧ । କୋପଯୁକ୍ତ କରାଇବା; ରଗାଇବା—
କୋପାନ 1. To incense.
କୁଢ଼ାନା ୨ । ବିରକ୍ତ କରିବା—2. To tease; to bother.

କୁପାକେଲି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—କୁଡ଼କେଲି (ଦେଖ)
Kupākeli Kurdhakeli (See)

କୁପାଞ୍ଚ—ଦେ. ବ—ମନ୍ଦପାଞ୍ଚ; ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର—
Kupāñcha Conspiracy.
କୁଚାଲ
କୁଚାଲ

କୁପାତ୍ର—ସଂ. ବି. (କୁ + ପାତ୍ର)—
Kupātra ୧ । ଦାନର ଅଯୋଗ୍ୟ ପାତ୍ର—
1. An unfit recipient.

୨ । ଅଯୋଗ୍ୟ ବର—
2. A worthless bridegroom.

୩ । ଅଯୋଗ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୀ—
3. A worthless minister of a king.

୪ । ମନ୍ଦ ପାତ୍ର ବା ଆଧାର—4. Bad vessel.

କୁପି—ବୈଦେ. ବ—୧ । (ଇଂ. ଓ ଫ୍ରେଞ୍ଚ. କୂପେ) ରେଲଗାଡ଼ିର ଖୁବ ଛୋଟ
Kupi କାମରା; ଯେଉଁ ରେଲକୋଠରିରେ ଦୁଇ ଜଣ ମନୁଷ୍ୟ
କୁପି ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ଥାଏ—
କୁପେ 1. A very small two-seated compartment of a railway carriage.

୨ । (ଇଂ. କମ୍ପିସ୍) ଜଙ୍ଗଲର ସୀମା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ—
2. A small circumscribed part of a forest.

୩ । ଜଙ୍ଗଲରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗଛ ଲଗାଇବାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟବିଶେଷ—
3. A system of forest reservation.

ଦେ. ବ. (ସଂ. କୂପ)—୧ । ଛୋଟମୁହାଁ ତେଲଘଡ଼ି; କୁପ୍ପି—
କୁପ୍ପୀ 1. An earthen bottle for oil.

୨ । ତୈଳାଦିର ରକ୍ଷଣାର୍ଥ କ୍ଷୁଦ୍ର ଚର୍ମ୍ମ ପାତ୍ର—
2. Small oil-can made of leather.

କୁପିତ—ସଂ. ବିଣ. (କୁପ ଧାତୁ = ରାଗିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Kupita ୧ । କ୍ରୁଦ୍ଧ; କ୍ରୋଧାନ୍ୱିତ—
1. Enraged; angry; incensed.

୨ । ବିରକ୍ତ—2. Provoked; vexed; offended.

୩ । (ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର) ଅନ୍ନମୟିତ ଆହାରବିହାରାଦି ହେତୁ ଦୂଷିତ ହୋଇ ବର୍ତ୍ତିତ (ଶରୀରସ୍ଥ ବାତ, ପିତ୍ତ ବା କଫ)—
3. Gone out of normal order and become virulent owing to irregular conduct of the patient (said of the three humours of the body).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ମ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ୠ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ଷ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ନ୍ଦ୍ର

କୁପିତବାୟୁ—ଷ. ବ. (କର୍ମଧା; କୁପିତ + ବାୟୁ)—ବାୟୁରୋଗ; ପେଟଫମ୍ପା—Aggravated flatulence; noxious accumulation of wind in the bowels.

କୁପିତାନ୍ତକ—ଷ. ବ. (କୁପିତ + ଅନ୍ତକ)—ଆସନ୍ନମୃତ୍ୟୁ—Imminent death (Wilson).

କୁପିଦ—ଷ. ବ—କୁବ୍ଦ (ଦେଖ)
Kupida Kubida (See)

କୁପିନୀ—ଷ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁପ୍ ଧାତୁ=ଗୋପନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ନପାଛନ; ଗ=କ)—
୧ । ଖୁବ ଛୋଟ ମାଛ ଧରିବା ଜାଲ—
1. A net for catching small fish. (M.W.)
୨ । ମାଛର ଖାଲୋଇ (ପ୍ରକୃଚ୍ଛବାଦ)—
2. A wicker-work receptacle used by fishermen for keeping the fish caught.
ଷ. ବ. ପୁଂ. (କୁପିନ୍ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—କେଉଟ; ମତ୍ସ୍ୟଜୀବୀବ୍ୟକ୍ତି—Fisherman.

କୁପିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ଷ. କୁପ୍ ଧାତୁ)—କୋପ କରିବା; ରାଗ କରିବା—To become angry.
କୁପା
କୃପନ

କୁପିମୁହାଁ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଷ. କୂପକ + ମୁଖ)—
Kupimuhāñ କୁମ୍ପିମୁହାଁ (ଦେଖ)
(କୁପିମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) Kumpimuhāñ (See)
କୁପାମୁଖ, କୁଁପୋମୁଖ
ମୁହଁଫୁଲା

କୁପୁକୁପୁ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—କୁପ୍ କୁପ୍ (ଦେଖ)
Kupukupu Kup kup (See)

କୁପୁତ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଷ କୁପୁତ୍ର; ଭୁଲ. ହି. କପୂତ୍)—
Kuput ୧ । କୁପୁତ୍ର; କୁଲାଙ୍ଗାର—
1. An unworthy scion of a family.
୨ । ନକମ୍ମା ମଞ୍ଜି—2. Worthless seed.

କୁପୁତ୍ର—ଷ. ବ. ପୁଂ. (କୁ + ପୁତ୍ର)—୧ । ପିତୃ-ମାତୃ-ଦ୍ରୋହୀ ପୁତ୍ର—
Kuputra 1. Disobedient son; a bad son.
୨ । କୁଲାଙ୍ଗାର ପୁତ୍ର—
2. An unworthy scion of a family.

କୁପୁରୁଷ—ଷ. ବ. (କୁ + ପୁରୁଷ)—୧ । କଦାକାର ମନୁଷ୍ୟ—
Kupurusha 1. A man of ugly or forbidding appearance.
୨ । କାପୁରୁଷ (ଦେଖ)
2. Kāpurusha (See)

କୁପୂୟ—ଷ. ବିଣ. ପୁଂ. (କୁ=କୁତ୍ସିତ + ପୂପୃ ଧାତୁ=ଗତ୍ୟର୍ଥକ ହେବା; ଚଳିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ହୀନ; ନୀଚ—
(କୁପୂୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Low; mean.
୨ । କୁତ୍ସିତ—2. Ugly.
୩ । ଘୃଣ୍ୟ; ଦ୍ୱେଷ୍ୟ—3. Despised; despicable.
୪ । ନିନ୍ଦିତ—4. Blameworthy.

କୁପେ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ଓ ଫ୍ରେଞ୍ଚ)—କୁପି ୧, ୨, ୩ (ଦେଖ)
Kupe Kupi 1, 2, 3 (See)

କୁପୋତ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁପୁତ୍ (ଦେଖ)
Kupot Kuput (See)

କୁପୋଷ୍ୟ—ଷ. ବିଣ. ପୁଂ. (କୁ + ପୋଷ୍ୟ)—ଦୂର ସମ୍ପର୍କୀୟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଯାହାକୁ ପୋଷିବାକୁ ହୁଏ—
Kuposhya Dependant on a person for support though distantly related.

କୁପ୍ୟ—ଷ. ବ. (ଗୁପ୍ ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା + କର୍ମ. ଯ; ଗ=କ; ନପାଛନ)—୧ । ନକୃଷ୍ଟ ଧାତୁ—1. A bad metal.
୨ । ସୁନା ରୂପା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଧାତୁ—
2. Any metal other than gold or silver.

କୁପ୍ୟଶାଲା—ଷ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁପ୍ୟ + ଶାଲା)—
Kupyaśālā ୧ । ପିତ୍ତଳ କଂସାଆଦି ତିଆରି ହେବା କାରଖାନା—
1. A braziery.
୨ । କଂସାର ଦୋକାନ—2. A shot of brass-wares.

କୁଫଳ—ଷ. ବ. (କର୍ମଧା; କୁ + ଫଳ)—ମନ୍ଦ ପରିଣାମ—
Kuphala Bad effect; evil consequence.

କୁବ—ଷ. ବ—୧ । କଇଁ; କୁମୁଦ—1. Water-lily. (M. W.)
Kuba ୨ । ପଦ୍ମ—2. Lotus. (M.W.)

କୁବକ୍ତା—ଷ. ବିଣ. ପୁଂ. (କର୍ମଧା;କୁ+ବକ୍ତା)—୧ । ଅଯୋଗ୍ୟ ବକ୍ତା—
Kubaktā 1. Speaking badly.
୨ । ଯେ ମୁହଁରେ ମନ୍ଦ କଥା କହେ—2. Scurrilous.
ଷ. ବ. ପୁଂ—ବକ୍ତୃତା କରିବାରେ ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
A bad speaker.

କୁବଚନ—ଷ. ବ. (କର୍ମଧା; କୁ + ବଚନ=ବାକ୍ୟ)—
Kubachana କୁବାକ୍ୟ (ଦେଖ)
Kubākya (See)

କୁବମ—ଷ. ବ—ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun (M. W.)
Kubama

କୁବର—ଷ. ବିଣ—କଷା—Astringent in flavour (M. W.)
Kubara ଷ. ବ—ତୁବର (ଦେଖ)
Tubara (See)
ଦେ. ବ—କୁବେର (ଦେଖ)
Kubera (See)

କୁବର ବରୁଣ ପବନ ଥାଉ ସକଳ ସୁରଗଣ । ପାଟୀ. ପୂର୍ଣ୍ଣଭଦ୍ର ତତ୍ତ୍ୱୋଦସ୍ୱ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେତ୍ରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚଉଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଁତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜଲେ, ସେତେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳବ ତେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହଁର ବସଯତ ୨ ବା ୧ ଚଉଁତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଉ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଉ' ଖୋଜବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳଲେ 'ବଧ୍ଵ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବହୂ' ଦେଖିବେ ।

କୁବଲ—ଫ. ବ. (କୁ=ପୃଥିବୀ+ବଲଁ ଧାତୁ=ବୃତ୍ତି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kubala ୧ । କୁମୁଦ; କଇଁ—1. Water-lily.
୨ । ମୁକ୍ତା—2. Pearl.
୩ । ଜଳ—3. Water.
୪ । ସର୍ପର ଗତ୍ତି—4. Belly of a serpent.
୫ । ବରକୋଳ (ଗଛ ଓ କୋଳ)—
5. The Jujube (tree and berry).
କାଳେ ଦୋଇଥିଲ ଏତ କୁବଳ ପଦ୍ମେ । ସାଜକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।
୬ । ଡାଳମ୍ବ—6. Pomegranate.
(କୁବଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଫ. ବଣ. ପୁଂ—ଅଳ୍ପ-ବଳଯୁକ୍ତ—
Of very little strength.

କୁବଳୟ—ଫ. ବ. (କୁ+ବଳଯ; ପୃଥିବୀର ବଳଯ ଅର୍ଥାତ୍ ଭୂଷଣସ୍ୱରୂପ)—
Kubalaya ୧ । ଧଳକଇଁ; ଧଳପଦ୍ମ—
1. The white lotus; blue water-lily.
୨ । କଇଁ—2. Water-lily.
୩ । ପୃଥିବୀ—3. The earth.
୪ । ସମୁଦ୍ର—4. The sea.
କୁବଳୟ ସଙ୍ଗ ପାଇବା ପାଇଁ
ତେତେ ମାର୍ଗରେ ନଦୀମାନେ ଯାଇଁ । ସାଜକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କୁବଳୟଫଳ—ଫ. ବ. (ଶ୍ରୀ ଉତ୍ତ; ରୂପକ; କୁବଳୟ=ସମୁଦ୍ରର,
Kubalayaphala ଫଳସ୍ୱରୂପ)—ମୁକ୍ତା—Pearl.
କୁବଳୟ ଫଳ ମଗୁଥିବ ଶୁକନାସେ—ଉଷ୍ଟ. ପ୍ରେମସ୍ୱଧାନଧି ।

କୁବଳୟା—ଫ ବ. (ସଜ୍ଞା)—ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ପର୍ବତବିଶେଷ (ଏହିଠାରେ
Kubalayā ଥାଇ ହନୁମାନ ଦେଖିଥିଲ୍ଲ ସେ ରାବଣ ରଥରେ
ବସାଇ ଜଣେ ରୋରୁଦ୍ୟମାନା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ନେଇ ଯାଉଥିଲ୍ଲ)—
The name of a mountain where Hanumāna saw Sītā being carried away by Rābaṇa.
ଦେ. ବ. (କୁବଳୟାପୀଡ଼) —କଂସର ହସ୍ତୀ —
Name of Kaṁsa's elephant (slain by Śrīkṛushṇa).
[ଦ୍ର—ଏ ଗୋଷ୍ଠୀର ଦୈର୍ଘ୍ୟ, ହସ୍ତୀରୂପ ଧରି କଂସର ବାହନ ହୋଇଥିଲ୍ଲ, କଂସର ଆଦେଶରେ ଏ ରଙ୍ଗସଭାରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରବାରୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏହାର ଦାନ୍ତକୁ ଓପାଡ଼ି ଏହାକୁ ମାରି ପକାଇ ଥିଲେ ।]

କୁବଳୟାପୀଡ଼—ଫ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁବଳୟ+ଆପୀଡ଼=ଶିରେ-
Kubalayāpīrḍa ଭୂଷଣ)—ଯେ ମୁଣ୍ଡରେ ନୀଲୋତ୍ପଳ ପରିଧାନ କରେ—Wearing a blue lily on the head.
ବ. (ସଜ୍ଞା)—କଂସାସୁରର ହସ୍ତୀରୂପୀ ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ; କୁବଳୟା ହସ୍ତୀ—
Nama of the elephant belonging to Kaṁsa.

କୁବଳୟାଶ୍ୱ—ଫ. ବ—ରାଜା ଧୁନ୍ଦୁମାରଙ୍କର ନାମବିଶେଷ—
Kubalayāśwa A name of King Dhundumāra.

କୁବଳୟିତ—ଫ. ବଣ. (କୁବଳୟ=ପଦ୍ମ+ଫଳାର୍ଥେ. ଇତ)—
Kubalayita କୁମୁଦଦ୍ୱାରା ମଣ୍ଡିତ ବା ଅଳଙ୍କୃତ—
Decorated with water-lilies.
ବାତାସ୍ପନ ଦେଲ ଲଳନା-ସ୍ୱେତନେ କୁବଳୟିତ—ସ୍ୱଧାନାଥ. ଉଷା ।

କୁବଳାଶ୍ୱ—ଫ. ବ—ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ ବଂଶର ରାଜା; ଧୁନ୍ଦୁମାର ରାଜା—
Kubalāśwa A name of King Dhundumāra.
ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁବଂଶେ କୁବଳାଶ୍ୱ ସ୍ୱଜା ହେଲେ—କୃଷ୍ଣବିଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ ।

କୁବାକ୍ୟ—ଫ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୁ+ବାକ୍ୟ)—
Kubākya ୧ । ଅଶ୍ଳୀଲ କଥା—
1. Indecent or scurrilous words.
୨ । ଗାଳମନ୍ଦ—2. Abusive words.
୩ । ରୂଢ଼ବାକ୍ୟ—3. Harsh words.

କୁବାଟ—ଫ. ବ—କବାଟର ଗୋଷ୍ଠୀ ପଟ—
Kubāṭa The fold a door. (Apte)
ଦେ. ବ—କୁପଥ (ଦେଖ)—
Kupatha (See)

କୁବାଦ—ଫ. ବଣ. (କୁ=ମନ୍ଦ+ବଦ୍ ଧାତୁ=କହିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kubāda ୧ । ନିନ୍ଦୁକ; ଦୋଷପ୍ରଦର୍ଶକ—
1. Censorious; datracting.
୨ । ନୀଚ; ହୀନ—2. Low; vile.
ଫ. ବ. (+ତ୍ୱ. ଅ)—ଦୁର୍ନାମ—Blame.
ନଉଁ କୁବାଦ ମୋତେ ଦଅନ୍ତୁ—ଗ୍ରାଗୀ. ଯଶୋବନ୍ତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତିବ୍ରହ୍ମଗୀତା ।

କୁବାସ—ଫ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୁ+ବାସ)—
Kubāsa ୧ । ବାସର ଅଯୋଗ୍ୟ ଗୃହ—
1. A house unfit for inhabitation.
୨ । ଖରାପ ବାସନା —2. Bad odour.

କୁବାହୁଲ—ଫ. ବ—ଉଷ୍ଟ୍ର—
Kubāhula Camel.

କୁବି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବାଲେଶ୍ୱର; ସମ୍ବଲପୁର ଓ ସିଂଭୂମ) ବ—
Kubi କୋବି (ଦେଖ)—Kobi (See)

କୁବିଚାର—ଫ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୁ + ବିଚାର)—ଅନ୍ୟାୟ ବିଚାର—
Kubichāra Unfair or wrong decision; perversion of justice.

କୁବୁଜ—ଦେ. ବଣ. (ଫ. କୁବ୍ଜ)—କୁଜା—
Kubuja Hump-backed.
ନପୁଂସକ ବାମନ କୁବୁଜ ଦ୍ୱେର
ଅନ୍ଧ ସେହା ସଙ୍ଗରୁ ଭଲବ ବରର—କୃଷ୍ଣବିଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ୍	ର,ର୍	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍	ଜ୍ଞ	ଃ
୨	ଈ	ଉ	ରୁ	ଲୁ	ଯ୍	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍,

କୁବୁଜା—ଦେ. ବ୍ୟ. ପୁଂ—କୁବ୍ଜା; କୁଜା—
Kubujā Hump-backed (male).
କୁଁଜୋ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କୁବୁଜା; ମଥୁରାର ଜଣେ କୁଜା ଯୁବତୀ—
କୁବଡ଼ା Name of a young female humpbacked attendant of Kaṁsa.

[ଦ୍ର—ଏ କଂସର ବେଶକାରିଣୀ ଦାସୀ ଥିଲା । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ରଙ୍ଗ-ସଭାକୁ ଯିବା ସମୟରେ ଏ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ବେଶ କର ତାଙ୍କ ପ୍ରଣୟାପିଂସା ହେବାରୁ ସେ ଏହା ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଣୟ କର ଏହାକୁ ସୁରୂପ ଓ ଯୌବନ ଓ ଶେଷରେ ସଦ୍ଗତି ପ୍ରଦାନ କଲେ ।]

ଦେ. ବ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଝାଞ୍ଜ—A pair of small cymbals.

କୁବୁଜୀ—ଦେ. ବ୍ୟ. ସ୍ତ୍ରୀ—କୁଜା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Kubujī Hump-backed (female).
କୁଁଜୀ ଥରକୁ ଚଷ୍ମଦାନ ଦେଲେ
କୁବଡ଼ୀ କୁବ୍ଜାକ ସୁନ୍ଦର କଲେ—ରୂପର. ଦ୍ରେମଞ୍ଜାମୃତ ।

ଦେ. ବ—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ କଂସା ଝାଞ୍ଜ—
1. A pair of small cymbals.
୨ । କୁବୁଜା (ଦେଖ)
2. Kubujā (See).

କୁବୁଦ୍ଧି—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; କୁ+ବୁଦ୍ଧି)—ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧି—
Kubuddhi Perversed understanding; tendency to evil-ways.

ସଂ. ବ୍ୟ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧିବଶିଷ୍ଟ—
1. Of misdirected will or intellect.
୨ । ଖଳବୁଦ୍ଧିଯୁକ୍ତ—2. Wickedly disposed.
୩ । ନବୋଧ—3. Stupid.

କୁବେଣି—ସଂ. ବ. (କୁ=ମନ୍ଦ+ବେଣ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଅଧିକରଣ. ଇ)—
Kubeṇi କୁବେଣୀ (ଦେଖ)
Kubeṇī (See)

କୁବେଣୀ—ସଂ. ବ. (କୁ+ବେଣୀ)—
Kubeṇī ୧ । ଖାଲୋଇ—1. A basket for holding fish caught; a fish-basket.
୨ । (କର୍ମଧା)—ଅସୁନ୍ଦରରୂପେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ବେଣୀ—
2. A badly braided tress of hair.
୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି) କୁତ୍ସିତବେଣୀବିଶିଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ—
3. A woman with her hair badly braided.

କୁବେର—ସଂ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁ=କୁତ୍ସିତ+ବେର=ଶରୀର)—
Kubera ୧ । କୁତ୍ସିତ-ଶରୀରବିଶିଷ୍ଟ; କୁରୂପ—
1. Ugly or deformed.
୨ । ଅଳସୁଆ—2. Idle.
ସଂ. ବ—୧ । ଯକ୍ଷରାଜ; ଧନାଧିପ; (ଉଣ ଗୋଡ଼ ଓ ଆଠଟା ଦାନ୍ତ ହେତୁରୁ ଏହାଙ୍କ ଶରୀର କୁତ୍ସିତ)—
1. The (deformed) God of Riches.
(having 3 legs and 8 teeth).

[ଦ୍ର—ଏ ବିଶ୍ରବାଙ୍କ ଔରସରେ ଇଡ଼ବଡ଼ାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜନ୍ମିଥିଲେ । ଏ ରାବଣର ସାନ ଭାଇ । ଏ ଧନାଧିପତ୍ୟ, ଯକ୍ଷ ଓ କିନ୍ନରମାନଙ୍କର ରାଜା ଓ ଉତ୍ତର ଦିଗର ଅଧିପତି । ଏ ଶିବଙ୍କର ବନ୍ଧୁ, ଏହାଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ କୈଳାସ । ଏହାଙ୍କ ଶରୀର ଅତି କୁତ୍ସିତ । ଏହାଙ୍କର ୩ଟି ପାଦ ଓ ୮ ଗୋଟି ଦାନ୍ତ ଓ ଗୋଟିଏ ଆଖି ।]

୨ । ନନ୍ଦୀ ବୃକ୍ଷ—2. A kind of tree.
୩ । ଅର୍ହଦୁପାସକବିଶେଷ—
3. A kind of Jaina worshippers.
୪ । ଖୁରାସାନୀ ଜୁଆଣି (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
4. Henbane; Hyocyamus Niger.

ଦେ. ବ—୧ । ତୈଲିଜାତି—
1. The Teli or oilman caste,

[ଦ୍ର—କେହି କେହି କହନ୍ତି ଅତି ସଞ୍ଚୟଶୀଳତା ହେତୁରୁ ଏମାନେ ଧନକ, ତେଣୁ 'କୁବେର' ନାମଧାରୀ, ପୁଣି କେହି କେହି କହନ୍ତି କୁ ଅର୍ଥାତ୍ ତୈଳ ସଂସର୍ଗ ହେତୁରୁ ମଳିନ ବା କୁତ୍ସିତ ଶରୀର ଧାରଣ କରିଥିବାରୁ ଏମାନେ କୁବେର ବୋଲାନ୍ତି ।]

ଦେ. ବ୍ୟ—୧ । କୃପଣ—1. Miserly.
୨ । ଖୁବ୍ ଧନୀକ—2. Very rich.

କୁବେରଦିକ୍—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; କୁବେରାଧିଷ୍ଠିତ+ଦିକ୍)—
Kuberadik ଉତ୍ତରଦିଗ—The North.

କୁବେରପୁତ୍ର—ଦେ. ବ—ତୈଲ ଜାତି—
Kuberaputra The oilman-caste.

କୁବେରାକ୍ଷୀ—ସଂ ବ—ପାଟଳଗଛ (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Kuberākshī Bignonia guaviolens (tree).

କୁବେରାଦ୍ରି—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; କୁବେର+ଅଦ୍ରି)—କୈଳାସ (କୁବେରଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ)—କୈଳାସ ପର୍ବତ—
Kuberādri The Kailāsa mountain.

କୁବେଲ—ସଂ. ବ. (କୁ=ପୃଥ୍ୱୀ+ବେଳ=ଚଞ୍ଚଳ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କୁବଳୟ; ପଦ୍ମ—Lotus.
କୁବେଳା ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁବେଳା)—ମନ୍ଦ ସମୟ—Bad time.

କୁବେଳା—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା କୁ+ବେଳା)—୧ । ମନ୍ଦ ସମୟ—
Kubelā 1. Bad time.
୨ । ଅଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତ—
2. Inauspicious moment.

କୁବ୍ଜ—ସଂ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (କୁ=କୁତ୍ସିତ+ଉଦ୍ଧ=ଋଜୁ ହେବା+ଘଞ୍ ଅ)—
Kubja ୧ । ଉପର ଆଡ଼କୁ ବଙ୍କାଇଥିବା; ଆବୁଆ—
(କୁବ୍ଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Conuex.
(ନ୍ୟୁବ୍ଜ—ବିପରୀତ) ୨ । ଉନ୍ନତପୃଷ୍ଠ; କୁଜା—
2. Humpbacked; crooked (male).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଁ ବା ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭୂଷାକୋଷରେ ନମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବସଦ୍ଧତ ୍ ବା ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଇଁ ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଇଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ବ.—୧ । ପିଠିର କୁଜ—1. Hump on the back.

୨ । ବଙ୍କାପୃଷ୍ଠ ଖଡ୍ଗ—2. Curved sword.

କୁବ୍ଜକ—ସଂ. ବ. (କୁବ୍ଜ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଶିଙ୍ଗଡ଼ା (ଦେଖ)
Kubjaka Śiṅgaṛdā (See)

କୁବ୍ଜା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁବ୍ଜ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—କୁଜା—
Kubjā Humpbacked (female).

ବ—ମଥୁରର ସ୍ତ୍ରୀବିଶେଷ; କଂସ ରାଜାଙ୍କର ଜଣେ ବେଶକାରିଣୀ ଉଚ୍ଚୟା; କୁବୁଜା—
A maid servant of King Kaṁsa's court whom Kṛushṇa blessed with his love.

କୁବ୍ଜିକା—ସଂ. ବ. (କୁବ୍ଜ + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kubjikā ୧ । ଅଷ୍ଟମ ବର୍ଷୀୟା କୁମାରୀ; ଗୌରୀକନ୍ୟା—
1. An unmarried girl eight years of age.

୨ । ଦେବୀବିଶେଷ—2. A Goddess.

କୁବ୍ର—ସଂ. ବ.—୧ । ଅରଣ୍ୟ— 1. Forest.
Kubra ୨ । ହୋମଗର୍ତ୍ତ—2. Hole of sacrificial fire.
୩ । କୋଳ—3. Ear-ring.
୪ । ସୂତ୍ର—4. Thread.
୫ । ଶଗଡ଼—5. Cart (Apte).

କୁଭା—ସଂ. ବିଣ—ଏକତ୍ରୀଭୂତ; ରାଶୀକୃତ ବା ଗଦା ହୋଇଥିବା—
Kubhā Heaped together.

ସଂ. ବ. (କୁ = କୁତ୍ସିତ; ପୃଥ୍ୱୀ + ଭା = ଦୀପ୍ତି)—
୧ । କୁତ୍ସିତ ଦୀପ୍ତି—1. An ugly splendour.
୨ । ପୃଥ୍ୱୀର ଛାୟା—
2. The shadow of the earth.
୩ । ରାହୁ—3. The ascending node (counted as one of the planets in Hindu Astronomy) which falls upon the moon at eclipse.
୪ । କାବୁଲ ନଦୀ; ଏହା ସିନ୍ଧୁନଦୀର ଉପନଦୀବିଶେଷ—
4. A river falling into the Indus. (M.W.)

ଗାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—କୋବା (ଦେଖ)
Kobā (See)

କୁଭ୍ରାଣ୍ଡକ—ଦେ. ବ.—ବନବିଶେଷ—Name of a forest.
Kubhāṇḍaka ରୁରୁଣ୍ଡକ ବନେ ନେଇ ଥାଏ ସେ ରୁହାଇ ।
ସାରଳା-ମହାଭାରତ. ସଭା ।

କୁଭୃତ୍—ସଂ. ବ. (କୁ = ପୃଥ୍ୱୀ + ଭୃ ଧାତୁ = ଧାରଣ କରିବା + କ୍ୱିପ୍)—୧ । ରାଜା—1. King.
Kubhṛut ୨ । ପର୍ବତ— 2. Mountain.

କୁମ୍ଡା—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—(ତୁଳ. ହି. ସୀଙ୍କୁଲ୍ଡ଼ା)—
Kumṛdā ପାଣିକଖାରୁ—White gourd.

କୁମ୍ନା—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—(ସଂ. କୁପିଙ୍ଗା = ଜାଲ) —ମାଛ ଧରିବା ପାଇଁ ବାଉଁଶ ନମ୍ରିତ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
Kumnā A contrivance made of bamboo to catch fish.

କୁମ୍ପଟିଆ—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କୁମ୍ଭିପଟୁଆ (ଦେଖ)
Kumpaṭiā Kumbhipaṭuā (See)

କୁମ୍ଭାଟି—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁମ୍ଭାଟୁଆ ପକ୍ଷୀ—
Kumhāṭi A kind of bird.

କୁମତି—ସଂ. ବ.—(କର୍ମଧା; କୁ + ମତି) — ମନ୍ଦ ବୁଦ୍ଧି—
Kumati A weak or perverted mind.

ବିଣ—ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧିବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି—
Of weak or perverted intellect.

କୁମଦ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଆମୋଦ)—ସୁଗନ୍ଧ; ମଧୁର ଗନ୍ଧ—
Kumada Mild sweet smell; fragrance.

ବିଣ.—ସୁବାସିତ—Fragrant.

ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ.—(ଚନ୍ଦ୍ର କିରଣରେ କୁମୁଦ ପରି) ପ୍ରସନ୍ନ; ଦ୍ୱର୍ଷୋତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ—
Delighted; elated with joy.

କୁମନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ.—(କର୍ମଧା; କୁ + ମନ୍ତ୍ର)—୧ । ମନ୍ଦ ପରାମର୍ଶ—
Kumantra 1. Bad or evil advice.

୨ । ପରର ଅନିଷ୍ଟସାଧନ ମନ୍ତ୍ର—
2. A charm used to injure others.

କୁମନ୍ତ୍ରଣା—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; କୁ + ମନ୍ତ୍ରଣା)—୧ । ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର—
Kumantraṇā 1. Intrigue.

୨ । ମନ୍ଦ ଉପଦେଶ—2. Evil advice.

କୁମନ୍ତ୍ରୀ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; କୁ + ମନ୍ତ୍ରୀ)—୧ । ଅଯୋଗ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରଣାଦାତା—
Kumantrī 1. A bad counsellor.

୨ । ମନ୍ଦ ପରାମର୍ଶଦାତା—2. One's evil genius.

୩ । ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରକାରୀ—3. An intriguer.

କୁମର—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁମାର)—୧ । ପୁତ୍ର—1. Son.
Kumara ୨ । ଯୁବରାଜ —2. The prince; the heir elect
କୁମାର to the throne.
କୁମର ୩ । କାର୍ତ୍ତିକେୟ—3. God Kārttikeya.
୪ । ବାଳକ—4. Boy.

ସପତ ବରଷ କୁମର, ହସ୍ତେ ଉପାଡ଼ି ଚିରିବର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାରତ ।

୫ । ହରିତାଳରେ କଇଥ ଅଠା ମିଶାଇ ଗଞ୍ଜଣା ସାର ରଙ୍ଗ କରିବାର ହଳଦିଆ ରଙ୍ଗ—A yellow paint prepared by mixing yellow orpiment with the gum of raw wood apple.

କୁମା—ଗାଦେ. (ଦିଦୟୂମ) ବ—ଖେତ ଅସ୍ଥାୟୀ କୁଡ଼ିଆ ଘର—
Kumā A temporary hut.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଥ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୡ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦନଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

କୁମା —ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କମାଶ୍)—ଗଞ୍ଜପା ଖେଳର ରଙ୍ଗଚଶେଷ—
Kumācha Name of a class of cards in the Gañjapā-game.
କିମାସ

କୁମାର—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁ=କୁତ୍ସିତ; ଅଳ୍ପ+ମାର=କନ୍ଦର୍ପ; Kumāra କମ୍ଭା କୁମାର୍=କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ା-କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
(କୁମାରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ପୁତ୍ର—1. Son.
(ଯଥା—ରାଜକୁମାର; ଅଗ୍ନିମା କୁମାର ଇତ୍ୟାଦି ।)
୨ । ପଞ୍ଚମ ବର୍ଷୀୟ ବାଳକ—2. Boy of five years.
୩ । ଯୁବକ—3. Youth.
୪ । କାର୍ତ୍ତିକେୟ—4. God Kārttikeya.
୫ । ରାଜପୁତ୍ର; ରାଜପୁତ୍ର; ଯୁବରାଜ—
5. Prince; heir apparent.
୬ । ପାଞ୍ଚବର୍ଷରୁ କମ୍ ବୟସ୍କ ବାଳକ ଶିଶୁ—
6. A boy bellow five years of age.
୭ । ନିର୍ମଳ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ଖାଣ୍ଟି ସୁନା—7. Pure gold.
୮ । ନାଟକାଦିରେ ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ—8. Term used in addressing a prince in dramas.
୯ । ସିନ୍ଧୁନଦୀର ଗୋଟିଏ ନାମ—
9. A mame of the river Indus.
୧୦ । ସହିସ; ଅଶ୍ୱବାରକ—
10. A syce; a groom for a horse.
୧୧ । ପ୍ରାଚୀନ ବର୍ଷର ନାମାନ୍ତର (ବାମନ ପୁରାଣ)—
11. A name of ancient India.
୧୨ । ମଙ୍ଗଳଗ୍ରହ (ନବଗ୍ରହ ମଧ୍ୟରୁ)—
12. The planet Mars.
୧୩ । ଶୁକପକ୍ଷୀ—13. Parrot.
୧୪ । ତୀର୍ଥବିଶେଷ—14. Name of a shrine.
୧୫ । ପର୍ବତବିଶେଷ—15. Name of a mountain.
୧୬ । ବରୁଣ ଗଛ—16. A tree; Crateava Rox burghii.
୧୭ । ସନତ୍କୁମାର, ସନନ୍ଦ, ସନାତନ, ସନତ୍କୁମାର ଋଷି (ଏମାନେ ଶୈଶବରୁ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞ ଥିବାରୁ)—17. Name of some bachelor sages.
୧୮ । ଅଶ୍ୱବାରକ ବୃକ୍ଷ (ପ୍ରକୃତବାଦ)—18. Name of a tree.
ଦେ. ବ.—୧ । ଅବିବାହିତ ବାଳକ—
1. Unmarried boy; bachelor.
୨ । କୁମ୍ଭକାର—2. Potter.

କୁମାରକ—ସଂ. ବି. (କୁମାର+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । କୁମାର; ଶିଶୁପୁତ୍ର—
Kumāraka 1. Child.
୨ । ବାଳକ—2. Boy.
୩ । ଆଖିର ପୁଅ—3. The pupil of the eye.

କୁମାର କୋଟିତୀର୍ଥ—ସଂ. ବ.—ହନୁମାନଙ୍କର ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
Kumārakoṭitīrtha Name of a place of Hindu-pilgrimage.
କୁମାର କୋଟୀ-ତୀର୍ଥେ ସ୍ନାନ କଲେ କୋଟି,
କୁଳ ଉଦ୍ଧରଇ ଜାଣ ସେହୁ ଜନ୍ମନ୍ତ । ବୃଦ୍ଧଜଂ ଦ୍ୱ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କୁମାରପାଳ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—୧ । କୁମାରମାନଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାୟକ ବ୍ୟକ୍ତି—
Kumārapāla 1. A person taking care of young boys.
୨ । ଶାଳବାହନଙ୍କ ନାମ—
2. Name of king Śālibāhana.

କୁମାରପୂର୍ଣ୍ଣମୀ—କୁଆଁରପୂନଆଁ (ଦେଖ)
Kumārapūrṇṇamī Kuāñrapūniañ (See)

କୁମାରବାହନ—ସଂ. ବ—(ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; କୁମାର+ବାହନ)—କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ବାହନ; ମୟୂର—Peacock.
Kumārabāhana

କୁମାରବାହୀ—ସଂ. ବି. (କୁମାର+ବହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—କୁମାରବାହନ (ଦେଖ)
Kumārabāhī Kumāra bāhana (See)

କୁମାରବ୍ରତ—ସଂ. ବ.—(ମ. ପ ଲୋ; କୁମାର ଅବସ୍ଥା ପାଳନ କରିବା
Kumārabrata ବ୍ରତ)—ଅବିବାହିତ ରହିବାରୂପ ବ୍ରତ—
A vow of celebacy.

କୁମାରଭୃତ୍ୟା—ସଂ. ବ.—(କୁମାର+ଭୃ ଧାତୁ=ପୋଷଣ କରିବା+
Kumārabhṛutyā ଭାବ. ଯ+ଆ)—୧ । ଶିଶୁ ବାଳକମାନଙ୍କର ଚର୍ଯ୍ୟା—1. Care of young boys.
୨ । ପ୍ରସୂତା ଓ ଗର୍ଭିଣୀମାନଙ୍କର ଚର୍ଯ୍ୟା—
2. Mid-wifery.
୩ । ବାଳଚିକିତ୍ସା—3. Treatment of infants.

କୁମାରଯୁ—ସଂ. ବ.—(କୁମାର+ଯୁ)—ଯୁବରାଜ; ରାଜପୁତ୍ର—
Kumārayu Heir apparent; prince.

କୁମାରସମ୍ଭବ—ସଂ. ବ.—କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ଜନ୍ମବୃତ୍ତାନ୍ତକ କାଳିଦାସପ୍ରଣୀତ
Kumārasaṁbhaba ସଂସ୍କୃତ ମହାକାବ୍ୟ—Kālidāsa's Epic-poem in sanskrit dealing with the birth of God Kārttikeya.

କୁମାରିକା—ସଂ. ବି. (କୁମାର+କ+ଆ)—୧ । ଭାରତର ଦକ୍ଷିଣସ୍ଥ
Kumārikā ଅନ୍ତରୀପ—1. Cape Comorin.
୨ । କୁମାରୀ—2. A virgin.
୩ । ୧୦ଠାରୁ ଦ୍ୱାଦଶ ବର୍ଷୀୟା ବାଳିକା;୧୨ବର୍ଷର ବାଳିକା—
3. A girl from 10 to 12 years of age.
୪ । ଶିଶୁ କନ୍ୟା—4. Female child.
୫ । ଦୁର୍ଗା—5. Durgā.
୬ । ସୀତା—6. Sītā.
୭ । ବଡ଼ ଅଲାଇଚ—7. Large cardamum.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ଠାରୁ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ ବୈକଳ୍ପିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚଳିତର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଘାଟ ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଟ' ଖୋଳିବେ; 'ବୃଥା' ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଥ' ଖୋଳିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

୮ । ନବମଲ୍ଲିକା; ନଆଳ ଫୁଲ —
8. A kind of jasmine.

କୁମାରିଲ ଭଟ୍ଟ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଜନୈକ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ-ସଂସ୍କାରକ—
Kumārilla bhaṭṭa A Hindu religious reformer

[ଦ୍ର—ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟବାସୀ ଜନୈକ ମୈଥିଳ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୭ମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଦମନ ନିମନ୍ତେ ଏ ସ୍ୱୀୟ ପ୍ରତିଭା ବଳରେ ବହୁ ତର୍କ ବିତର୍କ କରି ବୈଦିକ ଧର୍ମର ଶ୍ରେଷ୍ଠତା ପ୍ରତିପାଦନ କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ପୂର୍ବମୀମାଂସାର ଗ୍ରନ୍ଥ ଏବଂ ବେଦଭାଷ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ପ୍ରତିଭାର ପରିଚୟସ୍ଥଳ ।]

କୁମାରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁମାର + ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—୧ । ଦୁର୍ଗା—
Kumārī 1. Goddess Durgā

୨ । ଅବିବାହିତା ବାଳିକା—2. Maiden; a miss.

୩ । ଝିଅ; କନ୍ୟା—3. Daughter.

୪ । ୧୦ଠାରୁ ୧୨ବର୍ଷିୟା ବାଳିକା—
4. Girl between the ages of 10 and 12.

୫ । ଷୋଡ଼ଶବର୍ଷୀୟା ଯୁବତୀ—
5. A 16 years old girl.

୬ । ଘୃତ କୁମାରୀ; ଘିକୁଆର ଗୁଳ୍ମ—6. Indian Aloe.

୭ । ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—7. A sanskrit metre.

୮ । ରାଗିଣୀବିଶେଷ—8. A tune of Hindu-music.

୯ । ପଞ୍ଚଦ୍ରିଡଙ୍କ ପୁତ୍ର ଭୀମସେନଙ୍କ ପତ୍ନୀ—
9. Name of the wife of king Bhīmasena.

୧୦ । ଭାରତବର୍ଷର ମଧ୍ୟଭାଗ—10. Central India.

୧୧ । ସୀତାଙ୍କର ନାମବିଶେଷ—11. A name of Sītā.

୧୨ । ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ନାମ—12. A name of Durgā.

୧୩ । ବଡ଼ ଅଲାଇଚ—13. Large cardamum.

୧୪ । କୁମ୍ଭାଣ୍ଡୁଆ ଲତା (ଦେଖ)
14. Kumbhāṭuā latā (See)

୧୫ । ଶ୍ୟାମା ପକ୍ଷୀ—15. A kind of bird; (Citto-ciucla maeura)

୧୬ । ଅପରାଜିତା—
16. A flowering creeper (Clitoris).

୧୭ । ନବମଲ୍ଲିକା—17. A sort of Jasmine.

୧୮ । କୁମାରୀକା ଅନ୍ତରୀପ—18. Cape Comorin.
ହିମାଦ୍ରିରୁ କୁମାରର ଡାଳ ବନଯାଏ । ସଥାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

କୁମାରୀ ପତ୍ର—ସଂ. ବ— ଭୁଣ୍ଡପୋଡ଼ା (ଦେଖ)
Kumārī patra (ଦ୍ୱାରେକୃଷ୍ଣ—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Tuṇḍapordā (See)

କୁମାରୀପୁତ୍ର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁମାରୀ + ପୁତ୍ର)—
Kumārīputra ଅବିବାହିତା କନ୍ୟା ଗର୍ଭଜାତ ପୁତ୍ର—
The son of a spinster; son of an unmarried woman.

କୁମାରୀପୂଜା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୁମାରୀ + ପୂଜା)—
Kumārīpūjā ଦଶଠାରୁ ବାର ବା ଷୋଳବର୍ଷୀୟା ଅବିବାହିତା ବାଳିକାକୁ ଦୁର୍ଗା କଳ୍ପନା କରି ତାକୁ ପୂଜା କରିବାର ତାନ୍ତ୍ରିକ ବିଧି—A ceremony performed by adoring an unmarried girl aged 10 to 16 as representing Goddess Durgā.

କୁମାରୀୟ ତୀର୍ଥ—ସଂ. ବ—ହନୁମାନଙ୍କର ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
Kumārīya tīrtha Name of a place of Hindu pilgrimage.

କୁମାରୀୟ ତୀର୍ଥରେ ସ୍ନାନ ସେତୁ କରେ
କୁମାରଙ୍କ ସମ ସେ ଧ୍ରୁବ ଏ ଲେକରେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କୁମାରୀଶ୍ୱଶୁର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Kumārī śwaśura ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ରମିତା ବାଳିକାର ଶ୍ୱଶୁର—
Father-in-law of a girl defiled before marriage.

କୁମୁଟି—ଦେ. ବ—୧ । ଉତ୍କଳର ଦକ୍ଷିଣାଂଶବାସୀ ବ୍ୟବସାୟୀ ବୈଶ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ —1. A Baiśya, trading caste in the Southern portion of the Ordiā speaking tracts.

୨ । (ସଂ. କର୍ଣ୍ଣକୂଟ) ଶରଦ ହେଉରୁ କାନମୂଳା ଓ ଗାଲ ଫୁଲିବା ରୋଗବିଶେଷ; କର୍ଣ୍ଣକୋଟ ରୋଗ —
2. A disease due to cold resulting in the painful swelling and accumulation of pus in the chins around and below the ears.

କୁମୁଟିଆ କାଉ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—କୁମ୍ଭାଣ୍ଡୁଆ (ଦେଖ)
Kumuṭiā kāu Kumbhāṭuā (See)

କୁମୁଟି କାଉ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ —କୁମ୍ଭାଣ୍ଡୁଆ (ଦେଖ)
Kumuṭi kāu Kumbhāṭuā (See)

କୁମୁଡ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ. (ସଂ. କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ; ସ୍ତ୍ରୀ. କୁମ୍ଭଣ୍ଡ; Kumurḍā କୁଷଣ୍ଡ; ଭୁଲ; ବଂ. ଶୁଚ କୁମଡ଼ା)— ଧାଣିକଖାରୁ—
White gourd; pumpkin.

କୁମୁଣ୍ଡା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ. (ଭୁଲ; ବଂ କୁମଡ଼ା)—
Kumuṇḍā ବୋଇତିକଖାରୁ (ଦେଖ)
Boitikakhāru (See)

କୁମୁଦ୍—ସଂ. ବଣ. (କୁ + ମୁଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—୧ । ନିର୍ଦ୍ଦୟ—
Kumud 1. Unkind.

୨ । ପ୍ରତିକୂଳ —2 Unfriendly.

୩ । ଲୋଭୀ—3. Avaricious.

ସଂ. ବ—୧ । କୁମୁଦ; କଇଁ—1. White water-lily.

୨ । ରକ୍ତ ପଦ୍ମ—2. Red lotus.

୩ । ନାଲ କଇଁ; କୈରବ—
3. Red water-lily.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍ଯ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ୍ଲ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

ଦେ.ତଦ୍ଭ. ଓ ବ୍ରଣ—କୁମଦ୍ (ଦେଖ)
Kumad (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ରଣ—କୁମେଦ୍ (ଦେଖ)
Kumed (See)

କୁମୁଦ୍‌ବତୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁମୁଦ୍+ସମୂହାର୍ଥେ. ବତ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kumudbatī ୧ । କୁମୁଦସମୂହ—
1. A collection of lotuses.
୨ । କୁମୁଦଲତା—2. The lotus plant.
୩ । କୁମୁଦ ବନ—
3. An assemblage of water-lilies.
୪ । କୁମୁଦ ନାଗର ଭଗ୍ନୀ ଓ କୁଶର ସ୍ତ୍ରୀ—
4. Name of a wife of king Kuśa.

କୁମୁଦ—ସଂ. ବ. (କୁ=ପୃଥିବୀ+ମୁଦ୍=ହୃଷ୍ଟ କେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kumuda ୧ । ଶ୍ୱେତକଇଁ—
1. White water-lily; Nymppea Lotus).
୨ । ନାଲକଇଁ—2. The red water-lily.
୩ । ରକ୍ତପଦ୍ମ—3. Red lotus.
୪ । ରୌପ୍ୟ—4. Silver.
୫ । ନୈର୍ଋତ କୋଣର ଦନ୍ତୀ—
5. The Elephant guarding the south east.
୬ । ବାନରବିଶେଷ (ଶ୍ୟାମଧୂଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବାନର ଯୂଥପତ୍ତି)—
6. A species of apes.
ବଦାଶେ କୁମୁଦ ସମତଦ୍ର ସହଜରେ—ଉଦ୍ଧୃ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।
୭ । ସର୍ପବିଶେଷ—7. A kind of serpent.
୮ । ନାଗବିଶେଷ—
8. Name of a mythological Nāga.
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ଭଗ୍ନୀ କୁମୁଦବତୀକୁ ଶ୍ରୀରଜ୍ରଙ୍କ ପୁଅ କୁଶ ବିବାହ କରିଥିଲେ ।]
୯ । ଗରୁଡ଼ ପୁତ୍ର—9. The son of Garurda.
୧୦ । କାର୍ତ୍ତିକମାସ—10. The month of Kārttika.
୧୧ । କର୍ପୂର—11. Camphor.
୧୨ । ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ—
12. The bright fort-night of month.
ଦେ. ବ—୧ । ଆନନ୍ଦ—1. Delight.
ବରଡେ ଭଙ୍ଗ କୁମୁଦ ବହୁ କୁମୁଦ—ଉଦ୍ଧୃ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।
୨ । ବୃଥା ଆନନ୍ଦ—2. Vain delight.
ବସ୍ତୋକ ବାସ ପ୍ରକାଶେ କୁମୁଦ କୁମୁଦ—ଉଦ୍ଧୃ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

କୁମୁଦକାନ୍ତ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —କୁମୁଦବାନ୍ଧବ (ଦେଖ)
Kumudakānta Kumudubāndhaba (See)

କୁମୁଦନାଥ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —କୁମୁଦବାନ୍ଧବ (ଦେଖ)
Kumudanātha Kumudabāndhaba (See)

କୁମୁଦପତି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —କୁମୁଦବାନ୍ଧବ (ଦେଖ)
Kumudapati Kumudabāndhaba (See)

କୁମୁଦପ୍ରିୟ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —କୁମୁଦବାନ୍ଧବ (ଦେଖ)
Kumudapriya Kumudabāndhaba (See)

କୁମୁଦବନ୍ଧୁ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —କୁମୁଦବାନ୍ଧବ (ଦେଖ)
Kumudabandhu Kumudabāndhaba (See)

କୁମୁଦବାନ୍ଧବ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —(ରାତ୍ରରେ କୁମୁଦ ଫୁଟେ ବୋଲି)— ଚନ୍ଦ୍ର—The moon.
Kumudabāndhaba

କୁମୁଦସୁହୃତ୍—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —କୁମୁଦବାନ୍ଧବ (ଦେଖ)
Kumudasuhṛud Kumudabāndaba (See)

କୁମୁଦହାସ୍ୟ—ଦେ. ବ—୧ । ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ କଇଁ—
Kumudahāsya 1. Full bloom water-lily.
୨ । ଆନନ୍ଦ ହାସ୍ୟ—
2. Laughter due to delight.
ସାତବାଟୁ-ବନା ତତତ କୁମୁଦ ରସ—ଉଦ୍ଧୃ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

କୁମୁଦାକର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; କୁମୁଦ+ଆକର)—
Kumudākara କଇଁଫୁଲ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ସରୋବର—
A tank full of water-lilies.

କୁମୁଦାନନ୍ଦ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁମୁଦ+ଆନନ୍ଦ)—
Kumudānanda କୁମୁଦବାନ୍ଧବ (ଦେଖ)
Kumudabāndhaba (See)

କୁମୁଦାବାସ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; କୁମୁଦ+ଆବାସ)—
Kumudābāsa କୁମୁଦାକର (ଦେଖ)
Kumudākara (See)

କୁମୁଦିକ—ସଂ. ବଣ.(କୁମୁଦ+ଇକ)—କୁମୁଦରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ (ଜଳାଶୟ)—
Kumudika (tank) Full of water-lilies.

କୁମୁଦିକା—ସଂ. ବ—୧ । କଟଫଳ (ଦେଖ)
Kumudikā 1. Kataphala (See)
୨ । ସୁଗନ୍ଧ ସାଜବର୍ଗିଆ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
2. Name of a plant with aromatic seeds.

କୁମୁଦିନୀ—ସଂ. ବ. (କୁମୁଦ+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ଭୁଲ—ପଦ୍ମିନୀ)—
Kumudinī କୁମୁଦ୍‌ବତୀ (ଦେଖ)
Kumudbatī (See)

କୁମୁଦିନୀକାନ୍ତ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—କୁମୁଦକାନ୍ତ; ଚନ୍ଦ୍ର—
Kumudinīkānta The moon.

କୁମୁଦିନୀନାୟକ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Kumudinīnāyaka କୁମୁଦିନୀକାନ୍ତ (ଦେଖ)
Kumudinīkānta (See)

କୁମୁଦୀ—ସଂ. ବ. (କୁମୁଦ+ଈ)—
Kumudī ୧ । ଗମ୍ଭାର ଗଛ (ଦେଖ)
1. Gambhāri (tree) (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିବ ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ

୨ । କଟଫଳ (ଦେଖ)
2. Kaṭaphala (See)

କୁମୁନା—ଦେ. ବ—କୁମନା (ଦେଖ)
Kumunā Kumanā (See)

କୁମେଟି—ଗ୍ରା. ବ—ଗ୍ରାମ କମିଟି—
Kumeṭi A village association.

କୁମେଦ୍—ବୈଦେ. ବଣ (ଉର୍ଦ୍ଦୁ. କୁମୈତ୍)—
Kumed ଲାଖ ପରି ନାଲ ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ (ଘୋଡ଼ା)—
କୁମୈତ (horse) Of red colour like lac.
କୁମ୍ମୈତ; କୁମ୍ମୈଦ୍ [ଦ୍ର—ଏ ବର୍ଣ୍ଣର ଘୋଡ଼ା ଖୁବ ପରିଶ୍ରମୀ ଓ ଶୀଘ୍ରଗାମୀ ହୁଅନ୍ତି ।]

କୁମେଦାନି—ଦେ. ବ—ରାଜକର୍ମଚାରିବିଶେଷ—
Kumedāni A class of servants serving kings.

ଅଛନ୍ତି କୁମେଦାନ ସରଦାରଙ୍କ
ସମସ୍ତେ ସୁବେଦାର ଅଛନ୍ତି ଉହିଁ । ବ୍ରଜନାଥ. ସମରଉରଙ୍ଗ ।

କୁମେରୁ—ଦେ. ବ. (କୁ+ମେରୁ)—
Kumeru (ଭୂଗୋଳ) ପୃଥିବୀର ଦକ୍ଷିଣ କେନ୍ଦ୍ର—
(ସୁମେରୁ—ବପଦ୍ଧତ) (geography) The south pole.

କୁମେରୁ ବୃତ୍ତ—ଦେ. ବ—(ଭୂଗୋଳ) ପୃଥିବୀର ଦକ୍ଷିଣ କେନ୍ଦ୍ରର
Kumeru bṛutta ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ—
(ସୁମେରୁ ବୃତ୍ତ—ବପଦ୍ଧତ) (geography) The antarctic circle.

କୁମୋଦ—ଦେ. ବ—କୁମୁଦ ୧ (ଦେଖ)
Kumoda Kumuda 1 (See)

କୁମୋଦକ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁ=ପୃଥିବୀ+ମୁଦ୍ ଧାତୁ=ହୃଷ୍ଟ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Kumodaka ବିଷ୍ଣୁ—Name of Bishṇu.

କୁମ୍ପ—ସଂ. ବ. ତ୍ରି. (କୁନପ୍=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kumpa ୧ । ବଙ୍କ ହସ୍ତ; କେମ୍ପା—
(କୁମ୍ପା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Having curved hands; with
କୁଣ୍ଠୀ, କୁଶପେସ୍ lame and bulging hands; with hands bent inwards at the elbow.
୨ । ବଙ୍କ ପଦ—2. Lame (in leg); having feet bent inwards at the knee.

କୁମ୍ପତିଆ—ଦେ. ବ—କୁମ୍ଭିପତ୍ତିଆ (ଦେଖ)
Kumpatiā Kumbhipatiā (See)

କୁମ୍ପା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୂପ; କୂପୀ)—
Kumpā ତରଳ ପଦାର୍ଥ ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ସରୁମୁହାଁ ଚାମଡ଼ାବିଶେଷ—
କୁପ୍ପା A large oil-bottle of leather.
[ଦ୍ର—ଶ୍ଳେଷ୍ଟ କୁମ୍ପାକୁ କୁମ୍ପି ବୋଲିଯାଏ ।]

କୁମ୍ପାତିଆ—ଦେ. ବ—କୁମ୍ଭିପତ୍ତିଆ (ଦେଖ)
Kumpāṭiā Kumbhipatiā (See)

କୁମ୍ପାନ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କମ୍ପାନ)—
Kumpāni (etc) କମ୍ପାନ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kampāni etc. (See)

କୁମ୍ପାମୁହାଁ—ଦେ. ବଣ. ଘୁଂ—ଯାହାର ମୁହଁ ବା ଘାଣ୍ଟ କୁମ୍ପା ମୁହଁ ପରି
Kumpāmuhāñ ଶ୍ଳେଷ୍ଟ ଓ ଗୋଜଆ—
(କୁମ୍ପିମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) (one) Whose mouth is narrow and small like the mouth of a bottle.

କୁମ୍ପାସ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କମ୍ପାସ)—କମ୍ପାସ (ଦେଖ)
Kumpāsa Kampāsa (See)

କୁମ୍ପି—ଦେ. ବ—୧ । ଶ୍ଳେଷ୍ଟ କୁମ୍ପା—
Kumpi 1. Small oil jar of leather; small
ଦବ୍ବା leathern bottle.
୨ । ସରୁ ମୁହାଁ ଶ୍ଳେଷ୍ଟ ତେଲ ଘଡ଼ା—
2. A small narrow necked oil-pot.
୩ । ଘଡ଼ା ବାଣ—3. A kind of fire-work.

କୁମ୍ପିମୁହାଁ—ଦେ. ବଣ. ଘୁଂ—କୁମ୍ପାମୁହାଁ (ଦେଖ)
Kumpimuhāñ Kumpāmuhāñ (See)
(କୁମ୍ପିମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୁମ୍ପୁନ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. ବ. (ଇଂ. କମ୍ପାନ)—କମ୍ପାନ (ଦେଖ)
Kumpuni Kampāni (See)

କଟକରୁ ନଳେ କୁମ୍ପୁନ ପଠାଇବ ଯେନ ଥାଉଁକ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

କୁମ୍ବଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପାଣ୍ଡିକଖାରୁ—
Kumbarḍā White pumpkin or gourd.

କୁମ୍ବା—ସଂ. ବ—୧ । ସଜ୍ଜ ସ୍ଥାନରେ ଅନ୍ତଃଶ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଦର୍ଶନ
Kumbā ବାରଣାର୍ଥ ସେଉଁ ନବଡ଼ ବେଷ୍ଟନୀ ବା ବାଡ଼ ଦିଆଯାଇ ଥାଏ (ଅନ୍ୟ ନାମ ସୁଗନ୍ଧନା; ସୁଗନ୍ଧନା ବୃକ୍ଷ)—
1. A thick fence put round a sacrificial alter to keep it concealed from the view of the untouchables.
୨ । ବହଳିଆ କାଞ୍ଚଲି—2 A thick petti-coat.

କୁମ୍ଭଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁମ୍ବଡ଼ା (ଦେଖ)
Kumbhṛdā Kumbarḍā (See)

କୁମ୍ଭ—ସଂ. ବ. (କ=ଜଳ+ଉନତ୍=ପୂରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kumbha ୧ । ଘଟ; କଳସ; ମାଠିଆ—
1. A small water jar; pitcher.
୨ । କରିକୁମ୍ଭ; ହସ୍ତୀର ମସ୍ତକସ୍ଥିତ ପିଣ୍ଡାକାର ସ୍ଥାନ—
2. The rounded brow of an elephant; the frontal globe on the forehead of an elephant (2 on two sides).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଋ୍ଣ	ଃ	ଏ	ବସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ର୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

କେତେ ଦାଗ ଗିପାଇଙ୍କର ଶବ୍ଦାଘାତ;
ଜମ୍ବେ ଗାଇଣ ଦଣ୍ଡ ଦାଇଲେ ଭୂରତ—କୃଷ୍ଣଦିହ· ମଦାଇରତ. ଭ୍ରୂ ।

୩ । ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—3. Name of a demon.

୪ । ଗୁଗ୍ଗୁଲ—4. A fragrant resin.

୫ । ଶସ୍ୟାଦିର ପରିମାଣବିଶେଷ; (ବାଲେଶ୍ୱର ଦେଢ଼ ମଣ; =୨୦ ଦ୍ରୋଣ)—

5. A measure about 64 seers.

୬ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ରାଶିବିଶେଷ; ଏକାଦଶ ରାଶି—

6. Acquarius; the eleventh sign of the zodiac.

୭ । ସୌରମାନ ଫାଲ୍ଗୁନମାସ—

7. The month of solar Fālguna.

୮ । (ଯୋଗ) କୁମ୍ଭକ; ନାକଦ୍ୱାର ନଶ୍ୱାସ ନେଇ ବନ୍ଦ କର ରଖିବା କର୍ମ—

8. Act of suspending the breath for a time.

୯ । ବେଶ୍ୟାପୁତ୍ର—9. Whore-son.

୧୦ । ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅସ୍ଥି ସଞ୍ଚୟ କରିବା ପାତ୍ର—

10. An uru for preserving the bones of a dead person.

୧୧ । ବେଶ୍ୟାର ଉପପତ୍ତି—

11. Harlot's paramour.

୧୨ । ହୃଦ୍ରୋଗବିଶେଷ—

12. A kind of heart-disease.

୧୩ । ସରସ୍ୱତୀ ଓ ଧନାଶ୍ରୀ ରାଗ ଯୋଗେ ଉତ୍ପନ୍ନ ରାଗିଣୀ—

13: A mixed air in music.

ଦେ. ବ—ବସ୍ତ୍ରର ଧଡ଼ରେ ପଟାକାରରେ କ୍ରମସୂକ୍ଷ୍ମଭାବରେ ସୂତାରେ ବୁଣା ହୋଇଥିବା କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ—

Circular embroidery work below the border of a cloth.

କୁମ୍ଭଋଷି—ସ. ବ. (ନାମ)—ମୁନିବିଶେଷ—

Kumbharṣhi — Name of a sage.

[ଦ୍ର—ଅଗସ୍ତିମୁନି ଏହାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଅଟନ୍ତି ।]

କୁମ୍ଭକ—ସ. ବ. (କୁମ୍ଭ + କ)—୧ । (ଯୋଗ) ଦକ୍ଷିଣହସ୍ତଦ୍ୱାରା ଦୁଇ ନାସାପୁଟ ବନ୍ଦ କର ବାମ ନାସାଦ୍ୱାରା ପେଟକୁ ନଆସାଯାଇଥିବା ଶ୍ୱାସବାୟୁ ନରୋଧନ; ଘ୍ରାଣାତ୍ମକରେ ବାୟୁନରୋଧ କ୍ରିୟା; ଦୁଇ ନାସାପୁଟ ବନ୍ଦ କର ବାୟୁ-ସୁମ୍ଭନରୂପ ଯୋଗାଙ୍ଗ—

Kumbhaka — 1. A religious practice (exercise in breathing) consisting in closing the nostril and mouth so as to retain the breath taken in for a considerable length of time.

[ଦ୍ର—ପୂରକଦ୍ୱାରା ବାମନାସାପୁଡ଼ା ବାଟେ ପେଟକୁ ପବନ ନେବାକୁ ହୁଏ; କୁମ୍ଭକଦ୍ୱାରା ପବନକୁ ନରୋଧ କରାଯାଏ ଓ ରେଚକ ଦ୍ୱାରା ଡାହାଣପୁଡ଼ାରେ ପବନ ଛଡ଼ିବାକୁ ହୁଏ ।]

୨ । ସ୍ତମ୍ଭର ମୂଳଦେଶ—2. Base of a column.

କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ନାମ) (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁମ୍ଭ ପର କର୍ଣ୍ଣ ଯାହାର)—

Kumbhakarṇṇa — ୧ । ରାବଣର ସାନ ଭାଇ (ଏହାକୁ ଶ୍ରୀରାମ ବଧ କରିଥିଲେ)—1. The brother of Rāvaṇa (who was killed by Rāma.)

[ଦ୍ର—ଏ ସମ୍ବନ୍ଧ ସମ୍ବନ୍ଧୀ ପ୍ରାଣୀ, ଋଷି ଓ ଅପ୍ସରାଙ୍କୁ ଖାଇଥିଲା ଓ ଦେବତାମାନେ ଏହାର ଜିହ୍ୱାଉପରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଖଡ଼ ଦୋଇଥିଲେ । ଏ ଇନ୍ଦ୍ର ଓ ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ ଐରାବତକୁ ନର୍ଯ୍ୟାତନ କରି ଶାପ ପାଇଥିଲା । ଏ ଶାପରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା ପାଇଁ ତପସ୍ୟା କରି ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ତୁଷ୍ଟ କଲା । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ବର ମାଗିବା ସମୟରେ ଦେବତାମାନଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନାନ୍ତେ ସରସ୍ୱତୀ ଏହାର ଜିହ୍ୱରେ ବସି କରିବାରୁ ଏହାର ବୁଦ୍ଧି ଲେଉଟି ଗଲା ଓ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ 'ଇନ୍ଦ୍ରପଦ' ବର ମାଗିବାକୁ ଯାଇ ଏ 'ନିଦ୍ରାପଦ' ମାଗିଦେଲା । ଏ ୬ମାସ ନିଦ୍ରାଯାଇ ୧ ଦିନ ମାତ୍ର ଜାଗ୍ରତ ରହୁଥିଲା । ଲଙ୍କାକୁ ବାନରବଳ ଘେରିବା ସମୟରେ ଏହାର ନିଦ୍ରାକାଳ ନ ପୂରୁଣୁ ରାବଣ ବହୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ଏହାକୁ ଉଠାଇଲା ଓ ଶେଷରେ ଏ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିହତ ହେଲା ।]

୨ । ଶିବ—2. Name of Śiba.

ଦେ. ବ—ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ଗୋଟିଏ ନଗରର ନାମ—

Kombakonam; name of a town in Madras presidency.

କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣନିଦ୍ରା—ସ. ବ—କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣର ଘୋର ନିଦ୍ରାପର ପାର୍ଘକାଳ ସ୍ଥାୟୀ ଗଭୀର ନିଦ୍ରା—

Kumbhakarṇṇanidrā — A deep and protracted sleep like that of Kumbhakarṇṇa.

କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣି—ଦେ. ବ. (ପୂର୍ବେ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିବାରୁ)—

Kumbhakarṇṇi — ଏକପ୍ରକାର ସୂତା-ଶାଢ଼ୀ—

A kind of female's cloth originally manufactured at Kumbhakonam.

କୁମ୍ଭକାମଳା—ସ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ପାଣ୍ଡୁରୋଗ—

Kumbhakāmalā — A kind of bellious disease.

କୁମ୍ଭକାମୋଦୀ—ଦେ. ବ—ରାଗବିଶେଷ—A kind of metre.

Kumbhakāmodī

[ଦ୍ର—ଏହା ରାଗର ଉଦାହରଣ ଃ—

ବନାଶ ନାସା ଶ୍ରବଣ ଶୂର୍ପଣଖା ପ୍ରତିଶ ଲଙ୍କାର ।
ବୃଷ ପାଟଳରୁ ଫୁଲ ଝାଡ଼ ଉଡ଼ ଯାଉଛ କ ଙ୍କାର ॥

ଭକ୍ତ· ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।]

କୁମ୍ଭକାର—ସ. ବ. (କୁମ୍ଭ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ମାଟିଘାଣ ତିଆର କରିବା ଜାତି; କୁମ୍ଭାର—1 Potter.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥଉତ ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

କୁମାର ୧ । ସଙ୍କରଜାତିବିଶେଷ—
କୁମ୍ହାର 2. Name of a mixed caste.
କୁମ୍ଭକାଶ୍ଚ } ସ୍ତ୍ରୀ ୩ । ବୈଶ୍ୟଗର୍ଭରେ ବୈଶ୍ୟା ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନ—
କୁମ୍ଭକାରିକା } 3. A son born of a Baiśya woman by a Brāhmaṇa male.

କୁମ୍ଭକାର କାଣ୍ଠ—ଫ. ବ— ମାଟିରେ ବସା ବାନ୍ଧି ରହିଥିବା ଏକପ୍ରକାର
Kumbhakāra kīṭa ଭ୍ରମର (ଏହାର ବସା କୁମ୍ଭ-ଆକାରର)—
କୁମ୍ଭାରକାଣ୍ଠ (ଦେଖ)
A kind of wasp; clay wasp.

କୃପାନଧ ଯାହାଠାରେ କୃପା କରେ
କୁମ୍ଭକାର କାଣ୍ଠ ପ୍ରାସ୍ତେ ମାଟ ଭାରେ । ସଦ୍ଭକୁଷ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କୁମ୍ଭକାରିକା—ଫ. ବ.ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁମ୍ଭକାର + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । କୁମ୍ଭାରୁଣୀ—
Kumbhakārikā 1. A potter-woman.
୨ । କଜ୍ଜଳବିଶେଷ—2. A kind of collyrium.

କୁମ୍ଭକାଶ୍ଚ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁମ୍ଭକାର + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କୁମ୍ଭକାରିକା (ଦେଖ)
Kumbhakārī Kumbhakārikā (See)

କୁମ୍ଭଘୋଣ—ଫ. ବ. (ନାମ)—ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ ନାମକ ନଗର—
Kumbhaghoṇa Kombakonam, name of a town in S. India.

କୁମ୍ଭଜ—ଫ. ବ. (ନାମ) (କୁମ୍ଭ + ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kumbhaja ୧ । (କୁମ୍ଭରୁ ଜାତ) ଅଗସ୍ତ୍ୟ; ଅଗସ୍ତି ମୁନି—
1. The sage Agasti (born of a water-jar).
[ଦ୍ର—ଉର୍ବଶୀଙ୍କୁ ଦେଖି କାମମୋହିତ ମିତ୍ରାବରୁଣଙ୍କ ସ୍ଖଳିତ ଗୋଟିଏ କୁମ୍ଭରେ ପଡିତ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିରୁ ଅଗସ୍ତ୍ୟଋଷି ଜାତ ହୋଇଥିଲେ ।]
୨ । ବଶିଷ୍ଠ—2. The sage Baśishṭha.
୩ । କୌରବ ଓ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ରଗୁରୁ ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟ—
3. The preceptor Droṇa.

କୁମ୍ଭଜନ୍ମା—ଫ. ବ. (ନାମ) (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁମ୍ଭ + ଜନ୍ମନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—
Kumbhajanmā କୁମ୍ଭଜ (ଦେଖ)
Kumbhaja (See)

କୁମ୍ଭଦାସୀ—ଫ. ବ—ଦୂତୀ; ଭୁଣ୍ଡୁଣୀ—
Kumbhadāsī A bawd; procuress.

କୁମ୍ଭଧର—ଫ. ବ.—କୁମ୍ଭରାଶି (ଦେଖ)
Kumbhadhara Kumbharāśi (See)

କୁମ୍ଭ ଧରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କି—
Kumbha dharibā ପିଲ୍ଲେଇବା—To put forth new shoots.

କୁମ୍ଭମାସ—ଫ. ବ.—ସୌରମାନ ଫାଲ୍ଗୁନ ମାସ—
Kumbhamāsa Month of solar Fālguna.

କୁମ୍ଭମେଳା—ଦେ. ବ.—ବାର ବର୍ଷରେ ଫାଲ୍ଗୁନ ମାସରେ ପ୍ରୟାଗ ଓ
Kumbhamelā ହରଦ୍ୱାରରେ ହନୁମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ ମେଳା ହୁଏ—A bath which is taken by the Hindus in the Ganges at Prayāg (Allahabad) and Hardwar in the month of Fālguna once in 12 years.
[ଦ୍ର—ଏ ସମୟରେ ଗୁରୁମାନ ମାଘମାସ ପୂରା ନ ଥାଏ ଓ ସୌର ମାନ କୁମ୍ଭମାସ ପଡ଼ିଥାଏ; ଏହା ତ୍ରିବେଣୀସଙ୍ଗମରେ ସ୍ନାନଯୋଗ]

କୁମ୍ଭଯୋନି—ଫ. ବ. (ନାମ)।(ବହୁବ୍ରୀହି;କୁମ୍ଭ + ଯୋନି)—କୁମ୍ଭଜ(ଦେଖ)
Kumbhajoni Kumbhaja (See)

ସମୁଦ୍ଭୂତ କୁମ୍ଭଯୋନି ମୁନି ପ୍ରଣମିଲା
ସଙ୍ଗ ଶିଷ୍ୟେମଣି ଧଳା ଲେଖାମୁଦ୍ରା । ଭୂପେ । ସ୍ୱୟାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

କୁମ୍ଭରାଶି—ଫ. ବ— ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ଏକାଦଶ ରାଶି—
Kumbharāśi The sign of Acquarius.

କୁମ୍ଭଲଗ୍ନ—ଫ. ବ. (କୁମ୍ଭ + ଲଗ୍ନ)—
Kumbhalagna କୁମ୍ଭ ରାଶି ଉଦୟ ହେବା ଦିବସର କାଳ—
The time of the day when the sign of Acquarius rises above the horizon.

କୁମ୍ଭଶାଳା -ଫ. ବ. (କୁମ୍ଭ + ଶାଳା)—କୁମ୍ଭାରଶାଳ—
Kumbhaśālā Pottery; a potter's work-shop.

କୁମ୍ଭଶ୍ରବଣ—ଫ. ବ—କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ (ଦେଖ)
Kumbhaśrabaṇa Kumbhakarṇṇa (See)

କୁମ୍ଭଶ୍ରୁତି—ଫ. ବ—କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ (ଦେଖ)
Kumbhaśruti Kumbhakarṇṇa (See)

କୁମ୍ଭସନ୍ଧି—ଫ. ବ. (ଶଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁମ୍ଭ + ସନ୍ଧି)—
Kumbhasandhi ଗଜକୁମ୍ଭ ଦ୍ୱୟର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳ—
The hollow on the brow of an elephant between the two frontal globes.

କୁମ୍ଭସମ୍ଭବ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁମ୍ଭ + ସମ୍ଭବ)—
Kumbhasambhaba କୁମ୍ଭଜ (ଦେଖ)
Kumbhaja (See)

କୁମ୍ଭସୁତ—ଫ. ବ—ଅଗସ୍ତ୍ୟ; ଅଗସ୍ତିମୁନି—
Kumbhasuta The sage agasti.

ବାରଧ କୁମ୍ଭ କର ଗ୍ରାସେ କୁମ୍ଭ ସୁଉର ସମ୍ଭବ ନୁହଇ ଅଲପ୍ୱ ।
ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

କୁମ୍ଭସ୍ଥଳ—ଫ. ବ—ହାତୀର ମସ୍ତକସ୍ଥିତ କୁମ୍ଭାକୃତି ମାଂସଳ ସ୍ଥାନ; ବେକ—
Kumbhasthaḷa The fleshy portion on the head of an elephant.

ଗଜଙ୍କର କୁମ୍ଭଥଳ ବେନତ୍ରେ ଦୃଷ୍ଟ ।
ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ବଭଃ ।

କୁମ୍ଭା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁମ୍ଭ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kumbhā Harlot; whore.

ଦେ. ବ—୧ । ଅପରିପକ୍ୱ ନାଶ୍ୱକେଳ; ପଇଡ଼ର ପୂର୍ବାବସ୍ଥାର ନଡ଼ିଆ—1. A raw cocoanut before it is drinkable.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଥ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଥ	ଦ୍ଧ	ନ୍ଦ

୨ । କୁମ୍ଭାବାଡ଼ି (ଦେଖ)
2. Kumbhabārḍi (See)

ଆଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ନାଲିଆ ପକ୍ଷୀ—
A kind of red bird.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଗଛରେ ବୋବାନ୍ତି ।]

କୁମ୍ଭାଟି—ଆଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁମ୍ଭାଟୁଆ (ଦେଖ)
Kumbhāṭi — Kumbhāṭuā (See)

କୁମ୍ଭାଟୁଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଲାଲ ରଙ୍ଗର କାକ ଓ କୋକଲ ଜାତିଯ ପକ୍ଷୀବିଶେଷ (ଦେହଯାକ ନାଲି, ମୁଣ୍ଡ କଳା ଲମ୍ବ ପ୍ରାପ୍ତ ଏକ ହାତ; ଗଛରେ ରହି ବୁଦା ମୂଳେ ବୁଲି ପୋକ ଜୋକ ଖାଏ)—
Kumbhāṭuā — କୁମ୍ଭାରୁଆ
1. A kind of bird (making a repeated cooing sound) of red and black colour; the red-winged black bird; Agelaius phoeniceus.

ଭାଲ ବାହୁଙ୍ଗାରେ ଲୁଚ କୁମ୍ଭାଟୁଆ ଘରୁଥିଲ ଡୁହଁ ଡୁହଁ ।
ନବକଶୋର. ନଈରଣୀ ।

କୁମାରଲତା ୬ । (ସଂ. କୁମାର୍ଗ)—ଏକ ପ୍ରକାର କଣ୍ଟକଯୁକ୍ତ ବନ୍ୟ ଲତା, (ପତ୍ର ଏକୋତ୍ତର ଓ ୩।୪ ଶିରାବିଶିଷ୍ଟ; ଫୁଲ ଶ୍ୱେତ; କାର୍ତ୍ତିକବ୍ରତ ପାଳିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଏହି ଲତାର ଦାନ୍ତକାଠିରେ ଦାନ୍ତ ଘଷନ୍ତି ।)—1. A wild throny creeper; smilax Macrophylla. (its stem is used as tooth-brush by persons observing 'Habiswa' in the month of 'Kārttika'.)

କୁମ୍ଭାଧିପ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —୧ । ଘଟର ସ୍ୱାମୀ—
Kumbhādhipa 1. The owner of a pitcher.
୨ । ଶନୈଶ୍ଚର—2. The planet Saturn.

କୁମ୍ଭାବାଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଉତ୍କଟର ମାରାତ୍ମକ ଡଇଜା; ଚନ୍ଦ୍ରବାଡ଼ି—
Kumbhābārḍi Virvlent Asiatic Cholera.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ କୁମ୍ଭରୁ ପାଣି ଢାଳିଲା ପରି ଝାଡ଼ା ହୁଏ । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସଳ୍ପ ଡୋଇ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।]

କୁମ୍ଭାର—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁମ୍ଭକାର)—ମାଟି ପାତ୍ର ତିଆର କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଜାତି—Potter.
(କୁମ୍ଭାରୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) କୁମ୍ଭାର ବୋହୁ, ଘାଟକ ନ ଗଲେ ମାଟକ ଘାଇ—ପ୍ରବଚନ ।
କୁମାର
କୁମ୍ହार

କୁମ୍ଭାରଉହା—ଦେ. ବ—କୁମ୍ଭାରମାନେ ଯେଉଁ ସ୍ତୂପାକାର ଚୁଲିରେ ହାଣ୍ଡି ପୋଡ଼ନ୍ତି—A potter's oven; potter's kilu.
କୁମାରେର ଉନୁନ୍
କୁମ୍ହार आँवा

କୁମ୍ଭାର ଚକ—ଦେ. ବ (ସଂ. କୁମ୍ଭକାର + ଚକ)—
Kumbhāra chaka ଯେଉଁ ଚକ ସାହାଯ୍ୟରେ କୁମ୍ଭାର ମାଟି ପାତ୍ରମାନ କରେ—Potter's wheel.
कुम्हारका चाक

କୁମ୍ଭାରପୋକ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁମ୍ଭକାର ଓ କୀଟ)—
Kumbhārapoka କୁମ୍ଭକାର କୀଟ (ଦେଖ)
କୁମରେପୋକା Kumbhakāra kīṭa (See)
कुम्हाइन कीड़ा; घिरनी [ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କର ଦୁଇଟି ପକ୍ଷୀ ଓ ୬ଟି ପାଦ ଅଛି । ଦେହର ରଙ୍ଗ ଧଳାଧଆ ଓ ମସୃଣକଣିଆ । ଏମାନେ ମାଟିରେ ଗୋଲାକାର ବସା ତିଆର କରନ୍ତି ଓ ସେଥି ମଧ୍ୟରେ ଶାଗୁଆ ରଙ୍ଗର ଏକପ୍ରକାର ପୋକକୁ ଧରି ଆଣି ରଖି ସେହି ବସାର ମୁହଁକୁ ମାଟିଦ୍ୱାରା ବନ୍ଦ କରି ଦିଅନ୍ତି । କେତେକ ଦିନ ପରେ ସେହି ବସା ମଧ୍ୟରୁ ତାହାପର ଗୋଟିଏ ପୋକ ସେହି ବସାର ମୁହଁକୁ କାଟି ସେଲ୍ଲକୁ ବାହାର ଉଡ଼ିଯାଏ ।]

କୁମ୍ଭାରଶାଳ—ଦେ. ବ—କୁମ୍ଭଶାଳା (ଦେଖ)
Kumbhāraśāla Kumbhaśālā (See)
कुम्हारशाला

କୁମ୍ଭାରୁଆ—ଦେ. ବ—କୁମ୍ଭାଟୁଆ ୬ (ଦେଖ)
Kumbhāruā Kumbhāṭuā 2 (See)
ଅପଭ୍ରଂଶ, କୁମ୍ଭାରୁଆ, ବରଓଇ, ଲମ୍ବ । ପ୍ରାନ୍ତୀ. ଶ୍ରୀଗୁରୁଲିଙ୍ଗୀଆ ।

କୁମ୍ଭି—ଦେ. ବ—୧ । ଖେତକୁ ଜଳ ଉତ୍ତୋଳନ କରିବା ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଢେଣ୍ଡା—1. A contrivance to left water to the field from tanks for irrigation.
Kumbhi
ସଂ. କୁମ୍ଭିକ; ପର୍ଯ୍ୟଟଦ୍ରୁମ କୁମ୍ଭୀ କୁମ୍ଭୀ ୬ । ଜାମୁଜାତୀୟ ବନ୍ୟ ତରୁ—2. A wild tree with white big flowers and big fruits; its fibrous bark is made into ropes and is used for wearing by a certain sect of anchorites; Carey Arborea.
କୁମ୍ଭୀ; କାକମ୍ବ; କୁମ୍ଭ

[ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ଗଡ଼ଜାତର ଜଙ୍ଗଲରେ ଜନ୍ମେ । ପ୍ରଚଣ୍ଡବର୍ଷ ଗଛରୁ ପତ୍ର ଝଡ଼େ । ବସନ୍ତକାଳରେ ନୂଆପତ୍ର ଓ ଫୁଲ ହୁଏ । ଫୁଲ ଧଳା ଓ ବଡ଼; ଫଳ କୁମ୍ଭାକାର । ଏହି ହେତୁରୁ ନାମ କୁମ୍ଭୀ । ଏଥିର ବକଳରେ ମୋଟ ଦଉଡ଼ି ହୁଏ ଓ ଏହି ବଲ୍କଲକୁ ଛେଚି କୁମ୍ଭୀପତ୍ରିଆମାନେ ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଏହାର ଫଳକୁ ଗୋରୁ ଓ ହରିଣମାନେ ଖାଆନ୍ତି । ଫଳ କଷା ଓ ପାଚିଲେ ଟକଏ ମିଠା ଲାଗେ । କୁମ୍ଭୀପତ୍ର ବା ବକଳର ଧୂଆଁ କାଆରରେ ଦେଲେ ସେହି ଧୂଆଁ ଗନ୍ଧରେ ହରିଣ, ବରାହ ଆଦି ଜନ୍ତୁ କାଆରକୁ ଆସି ଫସଲ ନଷ୍ଟ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

କୁମ୍ଭିକା—ସଂ. ବ. (କୁମ୍ଭିକ + ଆ)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଘଟ; ଠେକ; ଘଡ଼ା—
Kumbhikā 1. A small water-pitcher.
୨ । ଶୈବାଳ—2. Moss.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଗ୍ରନ୍ଥକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚଉଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଁତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଁରେ ଦତ୍ତପଦ ୨ ବା ୧ ଚଉଁତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଉ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼ୁ' ଦେଖିବେ ।

୩ । ଜଳକୁମ୍ଭୀ; ବାରୁପର୍ଣ୍ଣୀ; ଏକପ୍ରକାର ଦଳ; ବୋରଝାଞ୍ଜି—
3. A kind of acquatic plant.

୪ । ବେଶ୍ୟା—4. Harlot.

୫ । କେଭୁଟେଗବ୍ରଶେଷ—
5. A disease of the eye.

କୁମ୍ଭିନରକ—ଫ. ବ (କୁମ୍ଭିନ୍ + ନରକ)—କୁମ୍ଭୀପାକ (ଦେଖ)
Kumbhinaraka Kumbhipāka (See)

କୁମ୍ଭିପଟ—ଦେ. ବ—କୁମ୍ଭୀଗଛର ବକଳ ବା ଶୁଲ—
Kumbhipaṭa The bark of the Kumbhi-tree.

କୁମ୍ଭିପଟିଆ—ଦେ. ବ. (ଏମାନେ କୁମ୍ଭିପଟ ପିନ୍ଧୁ ଥିବାରୁ ଏହା ନାମ)—
Kumbhipaṭiā ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତରେ ଥିବା ଏକ ଜାତୀୟ ବୈଷ୍ଣବ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ; ଅଲେଖ ଧର୍ମୀ (ଦେଖ)
A sect of sannyāsis found in Ordisā Garjats; Alekha dharmī (See)

କୁମ୍ଭିପଟୁଆ—ଦେ. ବ—କୁମ୍ଭିପଟିଆ (ଦେଖ)
Kumbhipaṭuā Kumbhipaṭiā (See)

କୁମ୍ଭିପାଟିଆ—ଦେ. ବ—କୁମ୍ଭିପଟିଆ (ଦେଖ)
Kumbhipāṭiā Kumbhipaṭiā (See)

କୁମ୍ଭିପାଟୁଆ—ଦେ. ବ—କୁମ୍ଭିପଟିଆ (ଦେଖ)
Kumbhipāṭuā Kumbhipaṭiā (See)

କୁମ୍ଭିରୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଫ. କୁମ୍ଭୀର)—କୁମ୍ଭୀର (ଦେଖ)
Kumbhirī Kumbhīra (See)

ଅନ୍ତ ଉହାଁ କୁମ୍ଭିରୀ. ଯେ ପୂର୍ବେ ଅପସରୀ, ଆହା ଜାଣି ଉପାସ୍ କଲ୍ଲ ।
ବଶ୍ୱନାଥ—ବଚନ୍ଦ୍ରପ୍ରମାପୂଣ ।

କୁମ୍ଭିଲ—ଫ. ବ. (କୁମ୍ଭ + ଇଲ)—କୁମ୍ଭିଲକ (ଦେଖ)
Kumbhila Kumbhilaka See)

କୁମ୍ଭିଲକ—ଫ. ବ. (କୁମ୍ଭ + ଇଲ + କ)—
Kumbhilaka ୧ । ଚୌର—1. Thief.

୨ । ଶ୍ଲୋକାର୍ଥ ଚୌର; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପର ରଚିତ ଗ୍ରନ୍ଥ ବା ଶ୍ଲୋକାଂଶକୁ ଗ୍ରହଣ କର ଶ୍ଲୋକରଚନା କରେ—
2. A plagiarist.

୩ । ଶାଳକ—3. Wife's brother.

୪ । ଶାଳ (ଗଛ) (ଦେଖ)
4. Śāla (tree) (See)

୫ । ଶାଳ (ମାଛ) (ଦେଖ)
5. Śāla (fish) (See)

୬ । ଗର୍ଭକାଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନ ହେଇଣୁ ପ୍ରସୂତ ବାଳକ—
6. A child born before time.

କୁମ୍ଭୀ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (କୁମ୍ଭ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Kumbhī ୧ । ହସ୍ତୀ—1. Elephant.

ବାର୍ଦ୍ଧିଏ ଏମନ୍ତ ବୁର୍ଦ୍ଧି ପ୍ରକଟିତ ସ୍ୟନ୍ଦନ କୁମ୍ଭୀ ଭରଙ୍ଗ—
ଉତ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

୨ । କୁମ୍ଭୀର—2. Alligator; crocodile.

୩ । ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ—3. A kind of large fish.

୪ । କୁମ୍ଭାର ପୋକ—4. A kind of wasp.

୫ । ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—5. Name of a demon.

୬ । (ସ୍ତ୍ରୀ) (କୁମ୍ଭ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) କ୍ଷୁଦ୍ର କଳସୀ; ଘଡ଼ି—
6. A small water-jar.

୭ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ବେଶ୍ୟା—7. Whore; prostitute.

୮ । (କ୍ଲୀବ) ଗୁଗୁଲ—8. A fragrant resin.

୯ । କଏଫଳ; କାଫଡ଼ ଓ ଏଥିର ଶୁଲ—
9. Myrica Sapoda tree and its medical bark.

ଦ୍ରାବ୍ଡୀଅ ଯେ କୁମ୍ଭୀ ବାହାଡ଼ା ଅଏଁଳା—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ· ବନ ।

୧୦ । ଶସ୍ୟର ପରିମାଣବିଶେଷ—
10. Measure of grain.

୧୧ । ଚୁଲି—11. Oven.

୧୨ । ମାଟିହାଣ୍ଡି; ପାକସ୍ଥାଳୀ; ପାକହାଣ୍ଡି—
12. Cooking pot.

୧୩ । କୁମ୍ଭି ୨ (ଦେଖ)
13. Kumbhi. 2. (See)

୧୪ । ବୋରଝାଞ୍ଜି (ଦେଖ)
14. Borajhāñji (See)

୧୫ । ପୃଷ୍ଣିପର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଖ)
15. Pṛushṇiparṇṇī (See)

କୁମ୍ଭୀକ—ଫ. ବ. (କୁମ୍ଭୀ + କ)—୧ । ପୁନ୍ନାଗ (ଦେଖ)
Kumbhīka 1. Punnāga (See)

୨ । ନାଗକେଶର (ବୃକ୍ଷ) (ଦେଖ)
2. Nāgakeśara (tree) (See)

୩ । ସଂମୈଥୁନାର୍ଥ ନଯୋଜିତ ବାଳକ—
3. A catamite.

କୁମ୍ଭୀକା—ଫ. ବ. (କୁମ୍ଭକ + ଆ)—ଆଖିପତାଫୁଲ୍ଲ-ରୋଗ—
Kumbhikā Swelling of the eye-lids.

କୁମ୍ଭୀଧାନ୍ୟ—ଫ. ବ—ମାଠିଆରେ ସଞ୍ଚିତ ଗୃହସ୍ଥର ଛଅ ଦିନ ଚଳିବା ଉପଯୋଗୀ ଧାନ୍ୟ ବା ଶସ୍ୟ—
Kumbhidhānya Grain stored in jars sufficient for six days for a householder.

କୁମ୍ଭୀଧାନ୍ୟକ—ଫ. ବ. (କୁମ୍ଭୀଧାନ୍ୟ + କ)—କୁମ୍ଭୀଧାନ୍ୟ ସଞ୍ଚୟକାରୀ ଗୃହସ୍ଥ—
Kumbhīdhānyaka A householder who stores paddy for six days.

କୁମ୍ଭୀନର୍କ—ଦେ. ବ—କୁମ୍ଭୀପାକ (ଦେଖ)
Kumbhīnarka Kumbhīpāka (See)

ଏ କଳ୍ପବୃକ୍ଷରେ କୁମ୍ଭୀନର୍କେ ପଡ଼ିଯିବେ—ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତପୁରାଣ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

କୁମ୍ଭୀନସ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁମ୍ଭୀ=କ୍ଷୁଦ୍ରକଳସ ସଦୃ+ନାସା ଯାହାର; ନାସା ସ୍ଥାନରେ ନସ ଆଦେଶ)—ବିଷଧର ବୃହତ୍ ସର୍ପବିଶେଷ—

Kumbhīnasa

A kind of large venemous serpent.

କୁମ୍ଭୀନସୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ରାବଣର ଭଉଣୀ; ଲବଣ ରାକ୍ଷସର ମାଉ—

Kumbhīnasī A sister of Rāvaṇa.

କୁମ୍ଭୀପାକ—ସଂ. ବ. (କୁମ୍ଭୀ=ହାଣ୍ଡୀ+ପାକ)—

Kumbhīpāka ୧ । ହାଣ୍ଡିରେ ରନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଖାଦ୍ୟ—

1. Food cooked in an earthen pot.

୨ । ନରକବିଶେଷ—

2. A particular part of the hell (of the Hindu books).

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପାପୀମାନଙ୍କୁ ହାଣ୍ଡିରେ ପାକ କଲ୍ଭଳ ଅଗ୍ନିରେ ପାକ କରାଯାଏ ।]

କୁମ୍ଭୀର—ସଂ. ବ. (କୁମ୍ଭୀ=ସହ୍ୟାଦ+ର୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କିମ୍ଭୀର (ଦେଖ)

Kumbhīra

କିମ୍ଭୀର

मगर

Kimbhīra (See)

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ସରୀସୃପ, ଅଣ୍ଡଜ ଓ ଜଳଚର । ଏମାନଙ୍କର ଲାଞ୍ଜ କରତ ପରି ଦନ୍ତୁର ଓ ଦାଢ଼ୁଆ । ଏମାନେ ଜଳାଶୟକୂଳରେ ଶୁଖିଲାରେ ଗର୍ତ୍ତ କରି ରହନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ମଳଦ୍ୱାର ନାହିଁ ଓ ଏମାନେ ଯାହା ଖାଆନ୍ତି ତାହା ପାଟିବାଟେ ବାନ୍ତି କରନ୍ତି । ଏମାନେ ପାଞ୍ଚ ପ୍ରକାର; ଯଥା—୧. ଗୁହୁମୁହାଁ ବା ଗୋମୁହାଁ, ୨. ଥଣ୍ଟିଆ ବା ମାକୁଆ, ୩. ଘଡ଼ିଅଳ ବା ଘଡ଼ିଆଳ ବା ଦାଢ଼ିଆଣୀ, ୪. କୁଜ, ଓ ୫. ଶଙ୍ଖୁଆ ।]

କୁମ୍ଭୀରକ—ସଂ. ବ. (କୁମ୍ଭୀର+ସ୍ୱାର୍ଥେ)—କିମ୍ଭୀର (ଦେଖ)

Kumbhīraka Kimbhīra (See)

କୁମ୍ଭୀରଦୈତ୍ୟ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁମ୍ଭୀର)—ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—

Kumbhīradaitya Name of a demon.

[ଦ୍ର—ପାଣ୍ଡବମାନେ ଜତୁଗୃହରୁ ପଳାଇ ସୁରନଦୀ ପାର ହେଲାବେଳେ ଭୀମସେନ ସେହି ନଦୀକୁ ଡେଇଁ ଏହି ରାକ୍ଷସର ଗର୍ଭକୁ ଚିର ତାକୁ ବିନାଶ କରିଥିଲେ ।]

କୁମ୍ଭୀରାସନ—ସଂ. ବ—ରୁଦ୍ରଯାମଳୋକ୍ତ ଯୋଗାସନବିଶେଷ—

Kumbhīrāsana A pose of sitting.

କୁମ୍ଭୀଳ—ସଂ. ବ. (କୁମ୍ଭୀ+ଳା ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Kumbhīla କିମ୍ଭୀର (ଦେଖ)—Kimbhīra (See)

କୁମ୍ଭୀଳକ—ସଂ. ବ—କିମ୍ଭୀର (ଦେଖ)

Kumbhīlaka Kimbhīra (See)

କୁମ୍ଭେଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—ପିଲେଇବା (ଦେଖ)

Kumbheibā Pileibā (See)

କୁମ୍ଭାଟି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁମ୍ଭାଟୁଆ (ଦେଖ)

Kumhāṭi Kumbhāṭuā (See)

କୁମ୍ଭାର (ଇତ୍ୟାଦି)— ଦେ. ବ—କୁମ୍ଭାର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Kumhāra (etc) Kumbhāra etc (See)

କୁଯାତ୍ରା—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; କୁ+ଯାତ୍ରା)—

Kujātrā ୧ । ଅମଙ୍ଗଳସୂଚକ ଯାତ୍ରା—

1. An inauspicious journey.

୨ । ଯେଉଁ ଯାତ୍ରାରେ ଅମଙ୍ଗଳ ଘଟେ—

2. A starting for a disastrous journey.

କୁର୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଶବ୍ଦ କରିବା—1. To sound.

Kur (root) ୨ । ଛେଦନ କରିବା—2. To cut.

କୁର୍‌କୁଚା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁଲୁକୁଞ୍ଚା (ଦେଖ)

Kurkuchā Kulukuñchā (See)

କୁର୍‌କୁଟି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ; ହି. କୁରକୁଟ୍=କୁକୁର୍—

Kurkuṭi ଟୁକୁର୍)—୧ । ଶ୍ଲେଟ ମଶା—1. Small gnat.

୨ । ଗୁଣ୍ଡା—2. Powder.

୩ । ଟୁକୁଟୁକାଖଣ୍ଡ ମାନ—

3. Small or tiny bits.

କୁର୍‌କୁଟି କରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ; ହି. କୁରକୁଟା

Kurkuṭi karibā =ଛୋଟଟୁକୁଟୁକାଖଣ୍ଡ)—ଟୁକୁଟୁକ କର ଚୂନା କରିବା—To pound or bruise into powder.

କୁର୍‌କୁର—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟାନୁକାର) ଅ.—ମଧୁରଧ୍ୱନିଯୁକ୍ତ ହାସ୍ୟର ଶବ୍ଦ—

Kurkur Sound of sweet loud laugh or giggling sound.

କୁରକୁର

ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କୁକ୍କୁର)—କୁକୁର—Dog.

ମାଳଡ଼ଙ୍କ ସରେ କୁରକୁର ପଡିଲେ ହୋମ କରଇ ସ୍ୱାହା—କାହ୍ନାଣୀଗୀତ ।

କୁର୍‌କୁର—ଦେ. ବ—ଘୋଡ଼ାଙ୍କର ପେଟଫୁଲ୍ଲାରୂପ ମାରାତ୍ମକ ରୋଗ—

Kurkuri Tympanites of horse.

କୁରକୁରୀ [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଘୋଡ଼ାର ଝାଡ଼ା ଓ ପ୍ରସ୍ରାବ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଘୋଡ଼ା ମରିଯାଏ ।]

କୁର୍ଚ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କୁର୍ସୀ)—ଖୁରୁଚ; ଚଉକ—

Kurchi Chair.

କୁର୍ସୀ [ଦ୍ର—ଜଣେ ଲୋକ ବସି ପାରିବା ଭଳ ଗୋଡ଼ ବା ଖୁରା ଥିବା ଆସନ, ଯହିଁରେ ଆଉଜିବା ପାଇଁ ପିଠିଆଡ଼େ ବାଡ଼ ଥାଏ ଓ ଦାଢ ରଖିବା ପାଇଁ ବାହା ମଧ୍ୟ ଥାଏ ତାକୁ କୁର୍ଚ ବା କୁର୍ସୀ କୋଲାଯାଏ ।]

କୁର୍‌ଦ୍ଦିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—କୃଷ ମାଟିକୁ ମଇ ଦେବା—

Kurrdibā To draw the levelling ladder over a ploughed field.

କୁର୍ତ୍ତା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ପୁରୁଷଙ୍କ ପିନ୍ଧିବା ମୁଣ୍ଡଗଳା ଜାମା—

Kurtā shirt.

କୁର୍ତ୍ତା

कुरता

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚଢ଼ୁଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ୁଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ୁଁତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ୁର ବପସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ୁଁତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବୃଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଥା' ବେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ବେଖିବେ; 'ଅଗଂଯା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ବେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ବେଖିବେ

କୁରତ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—୧ । ଶ୍ଲେଟ କୁରତା—
Kurti 1. Small coat.
କୁର୍ତୀ ୨ । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ମୁଣ୍ଡଗଲା ଜାମା—
କୁରତୀ 2. A small shirt for females.

କୁର୍ନସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କୋର୍ନସ୍)—
Kurnis ୧ । ନଇଁପଡ଼ି ସଲ୍ଲମ କରିବା—
କୁର୍ନିସ 1. Low obeisance.
କାରନୀସ ୨ । ରାଜା ଆଦିଙ୍କୁ କରାଯିବା ସଲ୍ଲମ—
2. A ceremonial salute made to the king and high officers.

କୁରବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—
Kurbā ୧ । (କେଶ) କୁଣ୍ଡାଇବା—
1. To comb (the hair).
୨ । (ଜିଭ) ଛେଲିବା—
2. To scrape off (layers of dirt from the tongue).
୩ । କୋରିବା; କୁରିବା—
3. To scrape off.

କୁରମା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଫ. କୁଶ୍ତୀର)—ଶ୍ଲେଟ କୁଡ଼ିଆ-ଘର—Small cottage.
ମୋର୍ କୁରମା ପାଖେ ରୁହେ
ମୋର୍ କୁରମା ଗଢ଼ିଜି ଜିଉଁ—ଶିଶୁର୍ଜୀତ ।...

କୁରଲିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—କୁର୍‌ଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Kurlibā Kurṛdibā (See)

କୁର୍‌ସି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—କୁର୍‌ଚ (ଦେଖ)
Kursi Kurchi (See)
କ୍ରୁସୀ ଗ୍ରାଦେ. ବ. (ଫ୍ରେଞ୍ଚ. କୋଶେ)—ଜାଲ୍ ବୁଣିବା କୁଞ୍ଚ—
କୋସେଁ Crochet.

ଦେ. ବ—୧ । (ଫ. କୃଷି) କୃଷି—1. Agriculture.
୨ । ଫସଲ—2. Crop.

କୁର୍‌ସିନାମା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କୁର୍‌ସି=ବଂଶ+ନାମେହ୍=ବବରଣ; ଲିପି)—୧ । ବଂଶବୃକ୍ଷ; ବଂଶତାଲିକା—
Kursināmā କୁରଚିନାମା; କୁଳଜୀ 1. Geneology; family-tree; geneological tree.
କୁରସୀନାମା; ପୀଢ଼ୀ
୨ । ବଂଶାନୁଚରିତ—2. Family history.

କୁର୍‌ହାଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ଫ. କୁଠାର; ଗା. କୁଡ଼ାର)—
Kurhārḍi କାଠ ବା ଗଛ କାଟିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନମ୍ବିଦ କାଠ-କୁଡ଼ାଳ ବେଶୀଲଗା ଲୌହ ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
କୁଲ୍‌ହାଡ଼ୋ Axe; hatchet.

କୁର—ଗ୍ରାଦେ (କଟକ) ବ—ସେତେ ପରିମିତ କଟା ଧାନ କେଣ୍ଡା
Kura ହାତର ରେକାରେ ସମ୍ପାଏ, ରେକା—
ଆଁଲ୍ହା One handful of paddy-sheaves cut.

କୁରଙ୍କର—ସଂ. ବ. (କୁତ୍ସଂ=ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦକୁ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kuraṅkara ବଡ଼ିଆକାଙ୍କ; ସାରସ ପକ୍ଷୀ—
Indian crane (Apte).

କୁରଙ୍କୁର—ସଂ. ବ—କୁରଙ୍କର (ଦେଖ)
Kuraṅkura Kuraṅkara (See)

କୁରଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. (କୁର୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଅଙ୍ଗ)—
Kuraṅga ୧ । ମୃଗ—1. Deer.
୨ । ଖୁରୁଙ୍ଗ—2. Small deer.
୩ । ଚିତ୍ରହରିଣ; ବାହୁଡ଼ିଆ—3. Spotted deer.

ଦେ. ବ—୧ । କୁତ୍ସିତ ସ୍ୱଭାବ—1. Bad conduct.
ବଙ୍କେଚେ କୁରଙ୍ଗ ଦେଲେ, ବଳା ଯେତେ ଉଷ ଥଲେ ।
ଉଦ୍ଧୃ. ବୈତେସ୍ତ୍ରଶତକାସ ।
୨ । ବଦ୍‌ରଙ୍ଗ—2. Bad colour.
୩ । ଲାଲ୍ ରଙ୍ଗ—3. Red colour.
ନସ୍ତନ କୁରଙ୍ଗ ଡୋର ସବ ସମ୍ମଖରେ
ନ ଚରିବୁ କୁରଙ୍ଗ କରୁଅଛ ବାରେ । ଉଦ୍ଧୃ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

କୁରଙ୍ଗକ—ସଂ. ବ. (କୁରଙ୍ଗ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—କୁରଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Kuraṅgaka Kuraṅga (See)

କୁରଙ୍ଗଦୃଶା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁରଙ୍ଗର ନସ୍ତନ ପରି ଚଞ୍ଚଳ
Kuraṅgadṛuśā ଏବ ମନୋହର ନସ୍ତନ ଯାହାର)—
ମୃଗନସ୍ତନା (ସ୍ତ୍ରୀ); ସୁନ୍ଦର ଚକ୍ଷୁଯୁକ୍ତା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
(a woman) With eyes like those of the deer (small and long).

କୁରଙ୍ଗନସ୍ତନା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କୁରଙ୍ଗଦୃଶା (ଦେଖ)
Kuraṅganayanā Kuraṅgadṛuśā (See)
(କୁରଙ୍ଗ ନସ୍ତନ—ଷଂ)

କୁରଙ୍ଗନସ୍ତନା—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କୁରଙ୍ଗଦୃଶା (ଦେଖ)
Kuraṅga nayanī Kuraṅgadṛuśā (See)
(କୁରଙ୍ଗନସ୍ତନ—ଷଂ)

କୁରଙ୍ଗନାଭି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଏହା ମୃଗର ନାଭି ଦେଶରେ
Kuraṅganābhi ଜନ୍ମେ)—ମୃଗନାଭି; କସ୍ତୁରୀ—Musk.

କୁରଙ୍ଗମ—ସଂ. ବ. (କୁ+ରଙ୍ଗ+ମା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kuraṅgama କୁରଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Kuraṅga (See)

କୁରଙ୍ଗାକ୍ଷୀ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କୁରଙ୍ଗଦୃଶା (ଦେଖ)
Kuraṅgākshī Kuraṅgadṛuśā (See)

କୁରଚିଲ୍ଲ—ସଂ. ବ—କଙ୍କଡ଼ା—A crab.
Kurachilla

କୁରଟ—ସଂ. ବ. (କୁ=କୁତ୍ସିତ+ରଟ୍ ଧାତୁ=କହିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Kuraṭa ମୋଚ—Shoe-maker.

କୁରଡ଼ୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବନ୍ୟ ଫଳବିଶେଷ—
Kurṛdu A wild fruit.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପୃ	ଜ୍ଅ	ଲ୍ଲ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୠ୍ୟ	ୟ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

କୁରଣ୍ଠ—ସଂ. ବ. (କୁର୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଣ୍ଠ)—
Kuraṇṭa ଅଅଁଳେଇ ଫୁଲର ଗୁଳ୍ମ (ଏଥିର ଫୁଲ ଦୁଲଦଆ ଓ ନାଲ)—Yellow and red Amaranth; the Barleria Cristata.

[ଦ୍ର—୧ । ଦୁଲଦଆ ଫୁଲବିଶିଷ୍ଟ ଗୁଳ୍ମ (ସଂ. କୁରଣ୍ଠକ);
୨ । ନେଳ ଫୁଲବିଶିଷ୍ଟ ଗୁଳ୍ମ (ସଂ. ବାଣା);
୩ । ନାଲ ଫୁଲବିଶିଷ୍ଟ ଗୁଳ୍ମ (ସଂ. କୁରୁବକ) ।]

କୁରଣ୍ଠକ—ସଂ. ବ. (କୁର୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଣ୍ଠ+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—
Kuraṇṭaka କୁରଣ୍ଠ (ଦେଖ)
Kuraṇṭa (See)

କୁରଣ୍ଟିକା—ସଂ. ବି. (କୁରଣ୍ଠକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—କୁରଣ୍ଠ (ଦେଖ)
Kuraṇṭikā Kuraṇṭa (See)

କୁରଣ୍ଡ—ସଂ. ବ. (କୁ+ରମ୍ ଧାତୁ=କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଡ; ଏହା ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ୱାର୍ଯ୍ୟର କ୍ରୀଡ଼ା ନାଶ କରେ)—
Kuraṇḍa
୧ । ଅଣ୍ଡବୃଦ୍ଧି ରୋଗ; କୋଷବୃଦ୍ଧି—1. Enlargement of the scrotum; hydrocele; scrotal tumour.
୨ । ବିଶେଷ ବୃଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ ଅଣ୍ଡକୋଷ—
2. Very large testicle.

କୁରଣ୍ଡକ—ସଂ. ବ—କୁରଣ୍ଠ (ଦେଖ)
Kuraṇḍaka Kuraṇṭa (See)

କୁରଣ୍ଡୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କୁରଣ୍ଡ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ.)—
Kuraṇḍī କୁରଣ୍ଡ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ; କୁରୁଣ୍ଡା—
Suffering from scrotal tumour; having a large scrotum.

କୁରତାରଥ୍—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବଣ. (ସଂ. କୃତାର୍ଥ)—
Kuratārath କୃତାର୍ଥ (ଦେଖ)
Kṛutārtha (See)

କୁରତାର୍ଥ—ଗ୍ରା. ବଣ. (ସଂ. କୃତାର୍ଥ)—କୃତାର୍ଥ (ଦେଖ)
Kuratārtha Kṛutārtha (See)

କୁରତୃଣ—ସଂ. ବ—ନାଗଦଅଣା (ଦେଖ) (ହରେକୃଷ୍ଣ—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)
Kuratṛuṇa Nāgadaaṇā (See)

କୁରବ—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମା; କୁ+ରବ)—
Kuraba
୧ । ନିନ୍ଦାବାଦ—1. Blame.
୨ । କର୍କଶ ସ୍ୱର—2. Hard sound.
୩ । ଦୁର୍ନାମ; ଅପବାଦ—3. Scandal.
୪ । କୁରଣ୍ଠ (ଦେଖ)
4. Kuraṇṭa (See)
ସଂ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ମନ୍ଦ ରବବିଶିଷ୍ଟ—
Having a hard or bad sound.

କୁରବକ—ସଂ. ବ—କୁରଣ୍ଠ (ଦେଖ)
Kurabaka Kuraṇṭa (See)
୭ କୁରବକ ବେଷ୍ଟନ ସେ ମଣ୍ଡପର । ଗୋବିନ୍ଦ. ମେଘଦୂତ ।

କୁରବଳ—ଦେ. ବ—ବାଜ ପକ୍ଷୀ—
Kurabaḷa Eagle.
[ଦ୍ର—ଏ ଅନ୍ୟ ଶ୍ଲେଷ୍ଠ ପକ୍ଷୀ, କୁକୁଡ଼ା ଓ ସାପ ଆଦିଙ୍କୁ ମାର ଖାଏ ।]

କୁରର—ସଂ.ବ.ପୁଂ. (କୁର୍ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅର;ଯେ କରୁଣ ଧ୍ୱନି ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ନଷ୍ଟ କରେ; କିମ୍ବା କୁର୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅର)—
Kurara ଧ୍ୱନି ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ନଷ୍ଟ କରେ; କିମ୍ବା କୁର୍ (କୁରରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୧ । ଏକପ୍ରକାର ଛୁଞ୍ଚାଣ ପକ୍ଷୀ; ଉତ୍କ୍ରୋଷ ପକ୍ଷୀ; କ୍ରୌଞ୍ଚ ପକ୍ଷୀ—
1. The Osprey (emitting a plaintive sound resembling lamentation).
କାତର କେକାକ କୁରର କାରଣ୍ଡବ । କୃଷ୍ଣକର୍ଣ୍ଣ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୨ । ମେଣ୍ଢା—2. Ram.

କୁରରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁରର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kurarī
କୋଡ଼ିଲ୍ କୁରରୀ
୧ । ମାଛୁଆ ଚିଲ—
1. Fishing eagle; the Grey Kite.
[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ବୋବାଳ ପାର୍ଶ୍ୱ କନ୍ଦନଧ୍ୱନି ପରି ଶୁଭେ ।]
୨ । କ୍ରୌଞ୍ଚ ପକ୍ଷୀ—2. The Osprey.
ଲୁତ ଏକାକଳା କାହୁଁ ଝୁରଇ କରୁଣେ
କୁରରୀ କ ଦୁଃଖେ ଭାଦ୍ରା ଜାଣେ ସେ ଦୁଃଖିଲା । ସ୍ୱଧାନାଥ. ମହାଭାରତ ।
୩ । ଡେଙ୍ଗେଇ ପକ୍ଷୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. The Lapwing.
୪ । କପୋତୀ—4. She-dove.
କୁରରୀ ପ୍ରାସ୍ୱେ ଚନ୍ଦ୍ରା ବସଉ ଦହସ୍ତ । ଉଷ. ପ୍ରେମସ୍ୱପ୍ନାବସ୍ଥ ।
୫ । ମେଣ୍ଢୀ—5. Ewe.

କୁରଳ—ସଂ. ବ. (କୁର୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଳ)—
Kuraḷa
୧ । କୁରର ପକ୍ଷୀ; କ୍ରୌଞ୍ଚ ପକ୍ଷୀ—
1. The Osprey.
୨ । ଅଳକ; ବୃଶ୍ଚିକୁଣ୍ଡଳ; କପାଳ ଉପରେ ଝୁଲି ପଡ଼ିଥିବା ଶ୍ଲେଷ୍ଠ ବାଳ—
2. A curl; a lock of hair; ringlets of hair dropping down the forehead.
ପ୍ରାଦେ. (ଫିଦ୍ଭୂମ) ବ—ପଟାମଇ—
A plank-ladder for levelling the ploughed field.

କୁରାଇ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୁଟଜ)—
Kurāi କୁଟଜ (ଦେଖ)
Kuṭaja (See)

କୁରାଇଶୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କୁରଣ୍ଟନା)—
Kurāiśuṇī ଗ୍ରାମଠାକୁରାଣୀ; ଗ୍ରାମଦେବତାବିଶେଷ—
A popular village Goddess.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥାପତ୍ରରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଜିତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଈ ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଦଧି' ନ ମିଳିଲେ 'ଦଧି' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଡ୍ ଦେଖିବେ।

କୁରଏ—ଗ୍ରାଦେ. ('ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୁଟଜ)—
Kurāe — କୁଟଜ (ଦେଖ)
Kuṭaja (See)

କୁରଢ଼—ଗ୍ରାଦେ. (ବସୁର) ବ—କୁରଢ଼ି—
Kurārḍha — Axe.

କୁରଢ଼ି—ଦେ. ବ—କୁରହାଡ଼ (ଦେଖ)
Kurārḍhi — Kurhārḍi (See)
କୁଡ଼ାଳ୍
କୁହାରି

କୁରଢ଼ିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଶିମ୍ବାଦ ବର୍ଗର ବନ୍ୟ ଲତାମୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶାକ-
Kurārḍhiā — ବିଶେଷ—1. Desmodium Triflorium;
କୋଦାଳିୟା — probably Tephosia Purpuria (a herb).
[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ତିପର୍ଣ୍ଣି, ଫୁଲ ଗୋଟେ ଓ ନେଳଆ ।]
୨ । କୁରଢ଼ିଆ ଘାସ (ଦେଖ)
2. Kurārḍhiā ghāsa (See)

କୁରଢ଼ିଆ ଘାସ—ଦେ. ବ—ପଥର ସଜ୍ଜରେ ଜନ୍ମିବା ଏକପ୍ରକାର ଘାସ,
Kurārḍhiā ghāsa — (ଏହା ଗୁର ଆଡ଼କୁ ଶାଖା ବସ୍ତାର ବଢ଼େ)—
କୋଦାଳିୟା ଘାସ — A kind of weed growing in the cracks of stones.

କୁରଣ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କୁରନ୍) —
Kurāṇa — କୋରାନ୍; ମୁସଲ୍‌ମାନ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର—
କୁରାଣ — The Quoran.
କାରାନ — ଏଣେ ପଠରଣୀ ତେଣେ ପଠାଣ
କାନ୍ତିକ କହ୍ନରେ ପଡ଼୍ କୁରଣ । କାନ୍ତିଗୀତ ।

କୁରଣ୍ଟ—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁଗ୍ମ) ବ—ବଗଚରା ୨ (ଦେଖ)
Kurāṇṭa — Bagacharā 2 (See)

କୁରଣ୍ଟି—ଦେ. ବ.— (ସଂ. କୁରଙ୍ଗ)--କ୍ଷୁଦ୍ରମୃଗବିଶେଷ; ଝୁରଣ୍ଟି; କୁରଙ୍ଗ--
Kurāṇṭi — The small species of spotted deer.

କୁରଣ୍ଟିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗୁରଣ୍ଡିବା (ଦେଖ)
Kurāṇṭibā — Gurāṇḍibā (See)

କୁରଣ୍ଟିହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗୁରଣ୍ଡି ହେବା (ଦେଖ)
Kurāṇṭi hebā — Gurāṇḍī hebā (See)

କୁରନ୍—ବୈଦେ. ବ.—(ଆ.)—କୋରାନ୍—
Kurān — The quoran.
[ଦ୍ର—ଏହା ଆରବୀ ଭାଷାର ଗ୍ରନ୍ଥ, ଏହା ମୁସଲ୍‌ମାନଙ୍କ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ । ମୁସଲ୍‌ମାନ୍‌ମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ ଈଶ୍ୱର ଏ ଗ୍ରନ୍ଥଲିଖିତ ବାକ୍ୟ-ମାନଙ୍କୁ ଦୂତ ଜେବ୍ରାଏଲଙ୍କଦ୍ୱାରା ହଜରତ୍ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ନିକଟ କହି ପଠାଇଥିଲେ । ଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ୩୦ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାଗକୁ 'ପାରା' କହନ୍ତି । ପାରାମାନଙ୍କରେ ଥିବା ଛନ୍ଦ ଶ୍ଲୋକକୁ 'ସୁରା' କହନ୍ତି । 'କୁରନ୍' ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ମାନ୍ୟରେ ମୁସଲ୍‌ମାନ୍‌ମାନେ 'କୁରନ୍ ସରିଫ' 'କୁରନ୍ ମଜୀଦ୍' ବୋଲି ଡାକନ୍ତି ।]

କୁରନ୍ନା—ବୈଦେ. (ଆ)—(କୁରନ୍‌ରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାରୁ) ମୁସଲ୍‌ମାନ୍—
Kurānī — A Muslim.

କୁରଲ—ସଂ. ବ.—କଳା ଗୋଡ଼ଥିବା ଫକା ନାଲିଆ ଘୋଡ଼ା—
Kurāla — A light bay horse with black legs (Apte).
ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁମ୍ଭଲ)—୧ । କୁମ୍ଭକାର—1. Potter.
୨ । ପକ୍ଷୀବିଶେଷ—2. A kind of bird.

କୁରଲକାଟ—ସଂ. ବ.—କୁମ୍ଭକାର କାଟ (ଦେଖ)
Kurālakāṭa — Kumbhakārakāṭa (See)
କୁରଲକାଟ କାଟ ମାରେ, ନେଇ ସ୍ତାପଇ ନିଜ ଘରେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କୁରଲଚକ୍ର—ଦେ. ବ.—(ସଂ. କୁମ୍ଭଲଚକ୍ର)—କୁମ୍ଭାର ଚକ୍ର—
Kurālachakrā — A potter's wheel.
କହୁ ଦେଲେ ଅନ୍ତରହନ୍ତ, କୁରଲ ଚକ୍ର ପରସ୍ପେ ଭ୍ରମିଲ ଚତ୍ତ୍ୱ ।
ଛବରତ୍ନାକର ।

କୁରଲପଞ୍ଚମୀ—ଦେ. ବ—କୁମ୍ଭାରଙ୍କର ପର୍ବଦିନ, ପୌଷମାସର ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ
Kurālapañchamī — ପଞ୍ଚମୀ—The 5th day of the bright fortnight of the month of Pausha which is a festival of the potters.

କୁରଲି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁର୍ ଧାତୁ; ତୁଳ. ସଂ. କୋଲାହଲ; କଲ୍ଲୋଳ)--
Kurāli — ହାସ୍ୟ ବା କ୍ରୋଧର ଗର୍ଜ୍ଜନ ଧ୍ୱନି—The roaring sound of loud laugh or anger.
ଅନେକ ଲୋକ ଉଚ୍ଚ ମିଳି
ଦେଉଣ କୁହାଟ କୁରଳ । ବଳରାମ. ଦାରୁକାରଣ୍ୟ ।

କୁରଲିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୁର୍ ଧାତୁ)—ହାସ୍ୟ ବା କ୍ରୋଧରେ
Kurālibā — ଗର୍ଜ୍ଜିବା; ଚିତ୍କାରିବା—
To roar with delight or rage.

କୁରଲି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୁର୍ ଧାତୁ)—କୁରଲିବା (ଦେଖ)
Kurāli hebā — Kurālibā (See)

କୁରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର; ସମ୍ବଲପୁର; ତୁଳ. ହି. କୁରେଦ୍‌ନା)
Kuribā — କ୍ରି—କୋରିବା—To scrape off.

କୁରୁ—ସଂ. ବ. (କୁର୍ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ; ଯେ ଅନ୍ୟ-
Kuru — ରାଜାମାନଙ୍କ ବଳ ଛେଦନ କରିଥିଲେ)—
୧ । ହସ୍ତିନାର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜାବିଶେଷ—
1. An ancient king of Hastinā or Delhi.
୨ । ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ ରାଜନ୍ୟ—
2. A king descended from the Lunar race of India.
୩ । (କୃ ଧାତୁ+ଅଧିକରଣେ. ଉ)—ପ୍ରାଚୀନ ଆର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତର ଦେଶବିଶେଷ; ଆଧୁନିକ ଦିଲ୍ଲୀର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶ; ଉତ୍ତରକୁରୁଦେଶ; — 3. An ancient country in North India round the mordern Delhi.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ନ୍

[ଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀନ କୁରୁଦେଶ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ଥିଲା—ଉତ୍ତର-କୁରୁ—ହିମାଳୟର ଉତ୍ତରେ ଅବସ୍ଥିତ ଉତ୍ତର ଓ ପାରସ୍ୟାଦ; ଦକ୍ଷିଣ-କୁରୁ—ହିମାଳୟର ଦକ୍ଷିଣରେ ଅବସ୍ଥିତ ପାଞ୍ଚାଳାଦ ।]

୪ । ପୁରୋହିତ—4. Priest.

୫ । ଭାତ; ଅନ୍ନ—5. Boiled rice.

କୁରୁଅଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁରୁବକ)— ଦାସକେରେଣ୍ଡା; ଏକପ୍ରକାର ଶାକ (ଏଥିର ଫୁଲ ଦଲଦାର)—
Kuruāñ
Barleria Cristata.

କୁରୁକୁରୁ—ଦେ ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)— ଅଳ୍ପ ଧ୍ୱନି କରି ହସିବାର ଶବ୍ଦ; କୁରୁକୁରୁ—Sound of sweet giggling laughter.
Kurukuru
ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଅଳ୍ପ ଧ୍ୱନିଯୁକ୍ତ ହାସ୍ୟ କର—Giggling.

ଏମନ୍ତ ପାଖ ଯିକା ହସିଲ କୁରୁକୁରୁ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର—ସଂ. ବି. (କୁରୁ+କ୍ଷେତ୍ର)—୧ । କୌରବ ଓ ପାଣ୍ଡବ ମାନଙ୍କର ରଣଭୂମି (ଆଧୁନିକ ଦିଲ୍ଲିର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗସ୍ଥ ଭୂମି)—1. The famous battle-field near Delhi where the Mahābhārata battle was fought between the Pāṇḍabas and the Kaurabas.
Kurukshetra

୨ । ଆଧୁନିକ ଥାନେଶ୍ୱର; ହନୁମାନଙ୍କର ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
2. Thaneswar; a place of Hindu pilgrimage.

କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରେ ଚଇତ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ
ଜନ ସ୍ନାନ କଲେ ସେ ଜନ୍ୟ ରଥେ ବସି । କୃଷ୍ଣଦଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

[ଦ୍ର— କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ହନୁମାନଙ୍କର ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ତୀର୍ଥ । ଏହା ସରସ୍ୱତୀ ନଦୀର ବାମକୂଳରେ ଓ ଅମ୍ବାଲା ଏବଂ ଦିଲ୍ଲୀର ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ବୈଦିକଯୁଗରେ ଏଠାରେ ଋଷିମାନେ ଯଜ୍ଞ କରୁଥିଲେ । ଏଠାରେ ଥିବା ବ୍ରହ୍ମସର ନାମକ ଏକ ପୁଣ୍ୟ ସରୋବରରେ ସ୍ନାନ କରି ପରଶୁରାମ କ୍ଷତ୍ରିୟଦ୍ରୋହଜନିତ ପାପରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ ରାଜା କୁରୁ ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ସରୋବର ନିକଟରେ ତପସ୍ୟା କରିଥିଲେ । ଏଠାରେ ମହାଭାରତୋକ୍ତ କୁରୁପାଣ୍ଡବଯୁଦ୍ଧ ହେବାପରେ ଏଠାରେ ସ୍ଥାଣୁନାମକ ଏକ ଶିବଲିଙ୍ଗ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା ଓ ଏଠାରେ ସ୍ଥାଣ୍ୱୀଶ୍ୱର (ଥାନେଶ୍ୱର) ନାମକ ନଗର ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ଏଠାରେ ପୁଷ୍ପଭୂତି ରାଜା ବର୍ଦ୍ଧନନାମରେ ଏକ ରାଜବଂଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ ଓ ଉକ୍ତ ରାଜବଂଶରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମହାରାଜ ହର୍ଷବର୍ଦ୍ଧନ ଜନ୍ମିଲେ । ଶ୍ରାବଣ ଓ ପଙ୍କଜାବ ପୁଣ୍ୟ ଦିବସରେ ଏଠାରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ମେଳା ଅବଶ୍ୟ ହେଉଅଛି । ହିନ୍ଦୀ ଶବ୍ଦସାଗର ।]

କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ବ୍ୟାପାର—ଦେ. ବ—୧ । କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଯୁଦ୍ଧ ପରି ପୁଅଁଗ-
Kurukshetra byāpāra ବ୍ୟାପି ଭୟଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ—
ତୁମୁଳ ଝଗଡ଼ା 1. A tremendous fight; an armageddon.
ମହାଭାରତ

୨ । ଗଣ୍ଡଗୋଳ; ଘୋରାତକଟା; ଘୋର କଳକଜଅ—
2. A great row; fierce agitation.

କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଯୁଦ୍ଧ—ଦେ. ବ—ମହାଭାରତୋକ୍ତ କୌରବ ଓ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ
Kurukshetra juddha ମଧ୍ୟରେ ୧୮ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ମହାଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା—The great war depicted in the Mahābhārata between the Pāṇḍabas and the Kaurabas.

କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଯୋଗ—ଫ. ବ— କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରୀ ଯୋଗ (ଦେଖ)
Kurukshetra joga Kurukshetrī joga (See)

କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରୀ ଯୋଗ—ଫ. ବ—ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ଶୁଭ ଯୋଗବିଶେଷ; ଯେଉଁ ଏକ ସୌରଦିନ ବା ୬୪ ଘଣ୍ଟା ମଧ୍ୟରେ ୩ଟି ତିଥି, ୩ଟି ନକ୍ଷତ୍ର ଓ ୩ଟି ଯୋଗ ଏକାଠେଇଁ ପଡ଼େ—A solar day in which 3 lunar days, 3 asterisms and 3 Jogas occur.
Kurukshetrī joga

କୁରୁଙ୍ଗା—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ବ. କୁଲଙ୍ଗା)— କାନ୍ତକୁରା (ଦେଖ)
Kuruṅgā Kānthakurā (See)

କୁରୁଚ—ଫ. ବ. (କୁ+ରୁଚ)—ଅଶ୍ଳୀଳ ଘୃଣା—Bad taste.
Kuruchi

ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କୁର୍‌ସୀ)—କୁର୍ସି; ଖୁରୁଚ; ଚଉକି— Chair.

କୁରୁଚଲ୍ଲ—ଫ. ବ—କୁରଚଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Kuruchilla Kurachilla (See)

କୁରୁଚୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବିଣ—କୁର୍ଚ୍ଚୁଣ୍ଡା (ଦେଖ)
Kuruchuṇḍā Kurchuṇḍā (See)

କୁରୁଜାଙ୍ଗଳ—ସଂ. ବ—୧ । କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର (ଦେଖ)—
Kurujāṅgala 1. Kurukshetra (See).

କୁରୁଜାଙ୍ଗଳକୁ ଲର୍ଜ୍ଜି ଯିବାରେ ।
କୃଷ୍ଣଦଂହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

୨ । ପାଞ୍ଚାଳ ଦେଶର ପଶ୍ଚିମରେ ଅବସ୍ଥିତ ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶ-ବିଶେଷ—2. Name of an ancient country to the west of Pāñchāla.

ରଥେ ବର୍ଷିଲେ ଚକ୍ରପାଣି, କୁରୁଜାଙ୍ଗଳ ଦେଶ ଜିଣି ।
ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କୁରୁଜାତ—ଦେ. ବ—କୁରୁଜାତକ (ଦେଖ)
Kurujāta Kurujātaka (See)

କୁରୁଜାତଦେହା, ଗୁରୁଜାତ ଜିରେ ଉରୁ ଜାଗରୁକ ହେଲ ।
ବଳସୂର୍ଯ. ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ।

କୁରୁଜାତକ—ଦେ. ବ—ସୁନା ମୋହର; ମଜୁରା—
Kurujātaka Gold coin.

କୁରୁଡ଼—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଦଳି ହୋଇଥିବା ଜଳର ବନ୍ଧୁର ଶୁଖିଲା ମାଟିକୁ ଚଲାଇ ଜଳକୁ ସମତଳ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ମଇ—A ladder for levelling a ploughed field.
Kururḍa

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଯଦି ଏହି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧ�ୂ' ଦେଖିବେ; 'ଆର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଆର୍ଜ୍ଜ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କୁରୁଡଙ୍ଗ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଗଛ—
Kurudaṅga — A kind of wild tree.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଫଳକୁ କୃଷ୍ଣ ଜଳାଶୟାଦିର ପାଣିରେ ପକାଇଲେ ତନ୍ମଧ୍ୟସ୍ଥ ମାଛମାନେ ବଡ଼ଳ ଯାଇ ଭାସି ଉଠନ୍ତି ।]

କୁରୁଡା—ଦେ. ବ—କୋରଡ଼ା (ଦେଖ)
Kurur̤dā — Kovar̤dā (See)

ତୁମ୍ଭର ମନ ବହୁଳତ ହେବା ପାଇଁ
କୁରୁଡା ମଧ୍ୟ ମୁଁ ତୁମ୍ଭକୁ ପିନ୍ଧିଲିଁ । କୃଷ୍ଣଜଂ, ମହାଭାରତ. ଅନୁଶାସନ ।

କୁରୁଡ଼ି—ଦେ. ବ (ଫ. କୋଲାଦଲ)—ଆହ୍ଲାଦ ସହକାରେ ଉଚ୍ଚହାସ—
Kurur̤di — Horse-laugh; loud laughter on account of delight.

କୁରୁଡ଼ିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ମଇ ଦେବା; ମଇ ଦେଇ କୃଷ୍ଟ-
Kurur̤dibā — ଜମିକୁ ସମାନ କରିବା—To level up a ploughed field by dragging a ladder over it.

ଦେ. କ୍ରି. (ଫ କଲରବ)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆହ୍ଲାଦରେ ହସିବା;
କୁରଲନା ଅଟ୍ଟହାସ କରିବା—To laugh loudly in glee.

କୁରୁଡୁ—ଦେ. ବ—ସ୍ୱବାସିତ ସୁନ୍ଦର ବୃକ୍ଷବିଶେଷ —
Kurur̤du — Gardenia Twiguda (Haines).
ଧନୁକ

କୁରୁଣା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଦୁଧ-କୋରଣା—
Kuruṇā — A thin piece of iron shaped like an oyster-shell used for scraping the pot in which milk has been boiled.

କୁରୁଣି – ଦେ. ବ— ସନ୍ନ୍ୟାସି ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ବ୍ୟବହୃତ ପାତ୍ର-
Kuruṇi — ବିଶେଷ (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—
କୁରୁନୀ A pot used by anchorites.
ଡାଢ଼ୀ ଦଣ୍ଡ ତତ୍ତୁ ପବନ କାଟେଣ ବେଦ ଘୋଷ
କୁଣ୍ଡି ଚିଟିପିଟା କରେଣ ଦଣ୍ଡପାଣି । ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବି—କୋରଣା; କଖାରୁ ଓ ନଡ଼ିଆ ଆଦି କୋରିବାର ଦାଭ-କୋରଣା—A hand-scraper for scraping the soft contents of cocoanut etc.

କୁରୁଣ୍ଟ—ସଂ. ବ—କୁରଣ୍ଟ (ଦେଖ)
Kuruṇṭa — Kuraṇṭa (See)

କୁରୁଣ୍ଟକ—ସଂ. ବ—୧ । କୁରଣ୍ଟ (ଦେଖ)
Kuruṇṭaka — 1. Kuraṇṭa (See)

୨ । କାଠପିତୁଳା; କାଠର କଣ୍ଢେଇ—
2. Wooden doll.

କୁରୁଣ୍ଟୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କାଠର କଣ୍ଢେଇ—
Kuruṇṭī — 1. Wooden doll.

୨ । ବ୍ରାହ୍ମଣୀ—2. Wife of a Brāhmaṇa.

୩ । ଗୁରୁପତ୍ନୀ —3. Wife of one's preceptor.

କୁରୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁରଣ୍ଡ)—୧ । କୁରଣ୍ଡ; ଅଣ୍ଡବୃଦ୍ଧି ରୋଗ—
Kuruṇḍa — 1. Hydrocele; scrotal tumour.

କୁରଁଦ ୨ । ବିଶେଷ ବୃଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ ଅଣ୍ଡ—
ଆଁଡ଼ 2 Very large testicle.

କୁରୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କୁରଣ୍ଡୀ (ଦେଖ)
Kuruṇḍā — Kuraṇḍī (See)
କୁରଁ ଦିୟା; କୁରଁ ଦ୍ୟେ
ଆଁଡ଼ଘାଲା

କୁରୁଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—କୁରଣ୍ଡୀ (ଦେଖ)
Kuruṇḍiā — Kuraṇḍī (See)

କୁରୁତ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. ଓ ବିଣ. (ସଂ. କୃତ)—କୃତ (ଦେଖ)
Kuruta — Kṛuta (See)

ଉତ୍ତରକୁରୁତେ (= ଉତ୍ତରକୁରୁତେ) ନର ଉତ୍ତରକୁରୁ କାଉର ।
ଭଙ୍ଗ. କୋଣ୍ଢୁହାଣ୍ଡସୂଦସ୍ୱ ।

କୁରୁତା—ଦେଦେ. ବ. (ଆ. କୁରତା)—କୁର୍ତ୍ତା (ଦେଖ)
Kurutā — Kurtā (See)

କୁରୁତି—ଦେଦେ. ବ. (ଆ. କୁରତା)—କୁର୍ତ୍ତି (ଦେଖ)
Kuruti — Kurti (See)

କୁରୁତାନ୍ତ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କୃତାନ୍ତ)—ଯମ—
Kurutānta — Jama; the God of death.

ଚାହାରୁ ନେବା ପାଇଁ ବଢିଛି କୁରୁତାନ୍ତ—ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପ୍ରସ୍ତୁତ ।

କୁରୁନି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁର୍ଣ୍ଣି (ଦେଖ)
Kuruni — Kurṇṇi (See)

କୁରୁପଣ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. (ସଂ. କୃପଣ)—କୃପଣ (ଦେଖ)
Kurupaṇa — Kṛupaṇa (See)

କୁରୁପଣ ସ୍ତୋକେ ସହାୟ କର ପାର—କୃଷ୍ଣସଂଜ. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

କୁରୁପା—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କୃପା)—କୃପା (ଦେଖ)
Kurupā — Kṛupā (See)

କୁରୁପାଣ—ଦେ. ବ—ପ୍ରଳୟସ୍ପର୍ଶହୀନ ସ୍ଥାନ—A place which is
Kurupāṇa — free from flood or dissolution.

କୁରୁପାଣ ଦେହେ ସମ୍ଭାଳ ଯାଇ
ଯେଉଁଠାରୁ ପାର୍ଥ ପ୍ରଳୟ ନାହିଁ—ପ୍ରାଚୀ. ପରଭେଗୀତ ।

ଗ୍ରାମ୍ୟ (ପଦ୍ୟ) ବ.—କୃପାଣ (ଦେଖ)—Kṛupāṇa (See)

କୁରୁବକ—ସଂ. ବ.—କୁରଣ୍ଟ (ଦେଖ)
Kurubaka — Kuraṇṭa (See)

କୁରୁବର୍ଷ—ସଂ. ବ. (କୁରୁ+ବର୍ଷ)—ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପାନ୍ତର୍ଗତ ଉତ୍ତରକୁରୁ
Kurubarsha — ଦେଶ—The northernmost part of India known to the ancient Indians (said to be the original abode of the Aryans before they dispersed).

କୁରୁବଳ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁରୁ+ବଳ)—୧ । ମହାଭାରତ
Kurubala — ଯୁଦ୍ଧରେ କୌରବ ପକ୍ଷୀୟ ସୈନ୍ୟଦଳ—
1. The army of the Kaurabas in the Kurukshetra war.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

୨ । କୁରବଲ (ଦେଖ)

2. Kurabala (See)

କୁରୁବାନ—ବୈଦେ. ବ—କୁବାନ (ଦେଖ)

Kurubāni — Kurbāni (See)

କୁରୁବିନ୍ଦ—ସଂ. ବ. (କୁରୁ=କୁରୁଦେଶ + ବନ୍ଦ ଧାତୁ=ପାଇବା + କର୍ମ. ଅ; ଯାହା କୁରୁଦେଶରେ ମିଳେ)—

Kurubinda

୧ । ପଦ୍ମରାଗ ମଣି—1. Ruby.

୨ । ମୁଥା; ମୁସ୍ତା—2. Cyperus Rotundus.

୩ । ଫୁଲର କଢ଼—

3. The bud of a flower (M. W.)

୪ । ଦର୍ପଣ—4. Mirror (Apte).

୫ । ବରବଟି—5. A kind of pulse.

୬ । କଳାଲୁଣ—6. Black salt.

୭ । ହିଙ୍ଗୁଳ—7 Cinnabar (M. W.).

୮ । ଗୁଳୁବଗଛ—

8. Terminalia Catapha (plant). (M. W.).

କୁରୁବିଲ୍ୱ—ସଂ. ବ.—ପଦ୍ମରାଗମଣି—

Kurubilwa — Ruby

କୁରୁବସ୍ତ—ସଂ. ବ—ସୁବର୍ଣ୍ଣର ଓଜନ ପରିମାଣବିଶେଷ; ଗୋଟେ ବରବ ଓଜନ—

Kurubista — A weight of gold (=700 grains troy).

କୁରୁବୃଦ୍ଧ—ସଂ. ବ. ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; କୁରୁ+ବୃଦ୍ଧ)—ଭୀଷ୍ମଙ୍କର ନାମାନ୍ତର

Kurubṛuddha — An epithet of Bhīshma.

କୁରୁବେଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦ୍ୱୀବେର)—ସୁଗନ୍ଧ ପୁଷ୍ପଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—

Kurubeli — A flowering plant; Pavonia Odorata.

ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ବାଳ; ହ୍ରୀବେର ବର୍ହିଷ୍ଠ; ଉତ୍ତମ୍ୟ; ବାଲକା; କେଶ ଏବଂ ଅମ୍ବୁବାଚକ ଶବ୍ଦମାନ

ବାଳା; ଗନ୍ଧବାଳା

ସୁଗନ୍ଧବାଳା

ଆ. ଅସାରୁନ୍

ଡେ. ବାଣ୍ଟୀବେଣ୍ଟ୍; କୁରୁବେରୁ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ଜବାନ୍ଦ ବର୍ଗର ବନ୍ୟ ଗ୍ଲେଟ ସୁଗନ୍ଧ ତୃଣ, ପତ୍ର ଘନସ୍ପର୍ଶ ଓ ସଙ୍କୋଣ ଫୁଲ ଆରକ୍ତ, ବାର ମାସ ଫୁଟେ, ଫଳ ପଞ୍ଚକୋଷ, କନ୍ତୁ ଗର୍ତ୍ତକୋଷର ଅଗ୍ର ଦଶ ଭାଗରେ ବଦ୍ଧକ୍ତ । ଏଥିର ମୂଳ ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ଏହା ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ରୁକ୍ଷ, ଅଗ୍ନିଦୀପକ ଓ ପାଚକ । ଏହା ହୃଦ୍ରୋଗ, ଅରୁଚି, ବସର୍ତ୍ତି, ହୃଦ୍ରୋଗ, ଆମଦୋଷ ଓ ଅତିସାରନାଶକ ।]

କୁରୁବେଲ୍ଲି—ଦେ. ବ—କୁରୁବେଲ (ଦେଖ)

Kurubelli — Kurubeli (See)

କୁରୁମ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୂର୍ମ)—

Kuruma
କାଛିମ
କଚ୍ଛୁଆ

୧ । ବଡ଼ କଇଁଛ; କୂର୍ମ—1. A big tortoise.

[ଦ୍ର—ପୁରୀ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ପୋଖରୀରେ ଅନେକ କୁରୁମ ଅଛନ୍ତି, ଖଇ ଉଖୁଡ଼ା ଓ ମୁଆଁ ପାଣିରେ ଫିଙ୍ଗିଲେ ଏମାନେ ଉଠି ତାହା ଖାଆନ୍ତି । ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ମହାରାଜଙ୍କ ଅମଳରେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ବଡ଼ଦେଉଳକୁ ପଥର ବୋହି ବୋହି ସେମାନଙ୍କ ପିଠିରେ ଘଣ୍ଟି ଦୋଇଯିବାରୁ କୁରୁମ ପାଲଟି ଯାଇ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ପୋଖରୀରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ଯମୁନା ନଦୀରେ, ମଥୁରା ଓ ବୃନ୍ଦାବନରେ ଅନେକ କୁରୁମ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି ।]

୨ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟ ଅବତାର (ମହାପ୍ରଳୟ କାଳରେ ବିଷ୍ଣୁ କୂର୍ମ ରୂପ ଧରି ପୃଥିବୀକୁ ପିଠିରେ ବହନ କରି ଉଦ୍ଧାର କରିଥିଲେ)—2. The second incarnation of Bishṇu in the shape of a tortoise bearing the earth on his back in the Great Deluge.

କୂର୍ମ ଅବତାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ, ବହିଲେ ଆହା ରୂପ ଘେନି ।
ଭାରତ, ଜଗନ୍ନାଥ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

୩ । ବାସୁକିର ଆସନଭୂତ କଳ୍ପିତ—

3. The mythological tortoise on which the Bāsuki serpent is supported while supporting the universe on its hood.

ବାଦ୍ୟ ନାଦ ଶବ୍ଦରେ କୁରୁମ ଉତ୍ତଳ । ପାରଳା, ମହାଭାରତ. ଅଦ୍ଭ ।

୪ । ଏକ ଜାତିୟ ହାଲୁକା କାଠ (ଏଥିରେ ସବାର, ଆଲମାର ଆଦ ଜିନିଷ ହୁଏ)—

4. A kind of light wood used for light furnitures; Odina Cardifolia.

କୁରୁମି—ଜା. ବ. (ସଂ. କୃମି; ତୁଳ. ଫା. କରମ୍)—

Kurumi
କ୍ରିମି
କିରମୀ

୧ । ବିଷ୍ଠା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପଲା କ୍ଷୁଦ୍ର ପୋକ—

1. Intestinal worms; worms in the belly.

୨ । ପେଟରେ କୃମି ଜନ୍ମିବା ରୋଗ—

2. A disease in which round worms infest the abdomen and the intestines.

କୁରୁମି—ଜାତିବାଚକ ବ. (ସଂ. କୃଷି)—କୃଷକ ଜାତିବିଶେଷ—

The Kurmi caste of agriculturists.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ମହାରାଷ୍ଟ୍ର, ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବରାର ଆଦ ଅଞ୍ଚଳରେ ବାସ କରନ୍ତି, ଏମାନେ କୃଷି କର୍ମରେ ବିଶେଷ ପରିଶ୍ରମ କରନ୍ତି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ହଳନ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଅଭିଧାନକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍ତୁ'ଦେଖିବେ।

କୁରୁମି ମିଠେଇ—ଦେ. ବ—କୃମିନାଶକ ମିଷ୍ଟ ଔଷଧ; ଶିଶୁମାନଙ୍କ ମୁଖ-
Kurumi miṭhei ରୋଚକ ମୋଦକବିଶେଷ—
Sweetend lozenges containing medicine for intestinal worms.

କୁରୁର—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁରର)—ଇଷାଣ; ମାଛଆ ଚିଲ—
Kurura Hawk; Osprey.

କ ଅବା ଉଚ୍ଚିଲ କୁରୁର । ପ୍ରାଚୀ. ନର୍ଘଣମାହ ୨୫ ।

କୁରୁରାଜ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁରୁ + ରାଜନ୍)—ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ—
Kururāja An epithet of Duryodhana.

କୁରୁରାୟ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁରୁରାଜ)— କୁରୁରାଜ (ଦେଖ)
Kururāya Kururāja (See)

କୁରୁରୀ—ଦେ. ବ—କୁରରୀ (ଦେଖ)
Kururī Kurarī (See)

କୁରୁଲ—ସଂ. ବ—କୁରଲ ୨ (ଦେଖ)
Kurula Kurala 2 (See)

କୁରୁଲି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁରଲ)—
Kuruli ୧ । କୁରଲ ୨ (ଦେଖ)
1. Kurala 2 (See)

କେ ବୋଇଲ ଏହାର କଡ଼ସ କୁରୁଳୀ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । (ସଂ. କୋଳାହଳ; କୁର୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା; କଲ୍ଲୋଳ)—ହାସ୍ୟଯୁକ୍ତ ଚିତ୍କାର—
2. A joyous loud laughter.

କେତୁ କହନ୍ତ କେତୁ ପାରନ୍ତ କୁରୁଳ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ବସ୍ତ୍ର ।

୩ । ହାସ୍ୟ ଓ ଚିତ୍କାର ଯୁକ୍ତ ଲମ୍ଫନ—
3. Leaping with joy while uttering sounds.

୪ । କୃଷିର ଉପକରଣବିଶେଷ; ମଇ—
4. A material of husbandry resembling a ladder.

ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂଭୂମ) ବ—ରାକଶି (ଦେଖ)
Rākasi (See)

କୁରୁଲିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୁର୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା)—
Kuruliba ୧ । ଆନନ୍ଦରେ ହାସ୍ୟପୂର୍ବକ ଚିତ୍କାର କରିବା—
କୁରୁରା, କୁରୁରାନ 1. To laugh loudly in joy.
चितकारना, कुरलना, कुलेलना ୨ । ଆନନ୍ଦରେ ଚିତ୍କାରପୂର୍ବକ ଡେଇଁବା—2. To leap with joy while uttering loud sounds.

୩ । ଉଚ୍ଚ ଧ୍ୱନି କରିବା—
3. To make a loud sound.

୪ । କଳନାଦ କରିବା—
4. To make a buzzing sound.

ଲୁଚ୍ଥି ମଧୁ କୁଲୁଲୁଇନ୍ତି ତରପାଶେ । ସାରଳା, ମହାଭାରତ ।

୫ । ପାଟିଆରେ କେଶକୁ କୁଣ୍ଡାଇବା ଓ ସାଜିଁଲବା—
5. To comb the hair.

କେଶ କୁରୁଳଇ ଧୀର ଧୀର କରି ବସ୍ତ୍ର । ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

କୁରୁଲି ପାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୁରୁଲିବା ୧, ୨, ୩ (ଦେଖ)
Kuruli pāriba Kuruliba 1, 2, 3 (See)

କୁରୁଶ୍ରେଷ୍ଠ—ସଂ. ବ.—କୁରୁବଂଶର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରାଜା; ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର—
Kuruśreshṭha Dhṛutarāshṭra, the king of the Kuru line.

କୁରୁସି—ବୈଦେ. ଓ ଦେ. ବ—କୁରସୀ (ଦେଖ)
Kurusi Kursi (See).

କୁରୂପ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କୁ + ରୂପ)—କୁତ୍ସିତ ରୂପ—
Kurūpa Ugly appearance; ugliness.
(କୁରୂପା—ସ୍ତ୍ରୀ, ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—କୁତ୍ସିତ ରୂପଯୁକ୍ତ (ପୁରୁଷ)—
Ugly or deformed (man).

କୁରେମଞ୍ଜ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୁଟଜ)—
Kuremañj ଇନ୍ଦ୍ରଯବ (ଦେଖ)
Indrajaba (See)

କୁରୋଲି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁର୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା)—
Kuroli ଉଚ୍ଚ ବିକଟ ଶବ୍ଦ ବା ହାସ୍ୟଧ୍ୱନି—
Loud and ferocious laughter; grinning sound of laughter.

ରେରେକାର ଶବଦେ ସେ ପାଡ଼ନ୍ତ କୁରୋଲ
ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

କୁର୍କୁଟ—ସଂ. ବ—୧ । କୁକୁଟ—
Kurkuṭa 1. Cock.
୨ । ଅଳଆ —2. Rubbish (Apte).

କୁର୍କୁର—ସଂ. ବ—କୁକୁର—
Kurkura Dog (Apte).

କୁର୍ଗ—ଦେ. ବ. (ସ୍ଥାନର ନାମ)—ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ରାଜ୍ୟବିଶେଷ—
Kurga The territory of Coorg in South India.
[ଦ—ଏହା ମଦ୍ରାଜ୍‌ର ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହାର ରାଜଧାନୀ ମେକାରା ।]

କୁର୍ଚି—ବୈଦେ ବ. (ଆ. କୁର୍‌ସୀ)—ଚଉକୀ; ଚେୟାର୍—
Kurchi Chair.
କୁର୍ସୀ
କୁରସୀ

କୁର୍ଚୁଣ୍ଡା—ଗ୍ରା. ବଣ. (ପିଲାଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ)—
Kurchuṇḍa ଚଗଲା; ବଗୁଲଆ; ଯେ କାମଦାମ ନ କରି ସବୁବେଳା
ଚାଁଗଲା ବୁଲେ—Wicked; wanton; restless
ଉଠଲୁ (boy).

କୁର୍ଦ୍ଦିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—କୁରୁଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Kurrdiba Kururdiba (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ପ	ଉଅ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାଗ୍ନ୍ୟତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

କୁର୍ଦ୍ଦୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ. କୁନ୍ଦୁରୁକ)—
Kurrdu କୁନ୍ଦୁର (ଦେଖ)
Kunduri (See)

କୁର୍ଣ୍ଣା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୋରଣା (ଦେଖ)
Kurṇṇā Koraṇā (See)

କୁର୍ଣ୍ଣି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଦୁଧକୋରୁଅ; ଦୁଧ ଆଉଟା ହୋଇଥିବା
Kurṇṇi ହାଣ୍ଡି ଦେହରେ ଲଗିଥିବା ବୋଳ—
A layer formed on the buttom and sides of the pot in which milk is boiled.

କୁର୍ଣ୍ଣିସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଘା)—କୁର୍ଣନସ୍ (ଦେଖ)
Kurṇṇis Kurnis (See)

କୁର୍ତ୍ତା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—କୁର୍ତ୍ତା (ଦେଖ)
Kurtā Kurtā (See)

କୁର୍ତ୍ତି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—କୁର୍ତ୍ତ (ଦେଖ)
Kurti Kurti (See)

କୁର୍ଦ (ଧାତୁ)—ସଂ—କୁଦିବା—
Kurda (root) To leap.

କୁର୍ଦନ—ସଂ. ବ. (କୁର୍ଦ ଧାତୁ=କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Kurdana ୧ । କୁଦିବା; ଡେଇଁବା—1. Leaping.
୨ । ଆଖ୍ଖାଳନ—2. Bragging.
୩ । କ୍ରୀଡ଼ା—3. Play; sport.

କୁର୍ନିସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଘା. କୋର୍ଣ୍ଣିସ୍)—
Kurnis କୁର୍ଣନସ୍ (ଦେଖ)
Kurnis (See).

କୁର୍ପଣ—ଗ୍ରା. ବର୍ତ୍ତ. (ସଂ. କୃପଣ)—କୃପଣ (ଦେଖ)
Kurpaṇa Kṛupaṇa (See)

କୁର୍ପର—ସଂ. ବ. (କୃପ୍ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+ସଙ୍କାର୍ଥେ. ଘର)—
Kurpara ୧ । କଫୋଣି; କନ୍ଦୁଣି—1. Elbow.
୨ । ଜାନୁ; ଆଣ୍ଠୁ—2. Knee.

କୁର୍ପା—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କୃପା)—କୃପା (ଦେଖ)
Kurpā Kṛupā (See)

କୁର୍ପାସ—ସଂ. ବ. (କୁର୍ପର=କନ୍ଦୁଣି+ଅସ୍ ଧାତୁ=ପାପ୍ତି ପାଇବା+
Kurpāsa କର୍ତ୍ତୁ.ଅ; ଏହାର ହାତ କନ୍ଦୁଣି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲଗି ଥିବାରୁ)
—କଞ୍ଚୁଳିକା; କାଞ୍ଚଲ୍ଲ; କାଞ୍ଚଲ୍ଲ; ଜାକେଟ୍—
A female jacket; a quilted jacket; cuirass; bodice.

କୁର୍ପାସକ—ସଂ. ବ. (କୁର୍ପାସ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ; ଏହାର ହାତ କନ୍ଦୁଣି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
Kurpāsaka ଲଗି ଥିବାରୁ)—
୧ । କୁର୍ପାସ (ଦେଖ)
1. Kurpāsa (See)
୨ । କୁର୍ତ୍ତା; ଅଙ୍ଗରଖା—2. Coat.]

କୁର୍ବାନ୍—ବୈଦେ. (ଆ) ବଣ—
Kurbān ୧ । ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବଳି ଦିଆଯିବା (ପଶୁ)—
କୋର୍ବାନ 1. (animal) Sacrificed to God.
କୁରବାନ ୨ । ବଳି ପାଇଁ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ (ଜୀବ)—
2. (animal) Offered or promised to be offered as a sacrifice to God.

କୁର୍ବାନ—ବୈଦେ. (ଆ) ବ—
Kurbāni ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗୋମେଷାଦି ବଳିଦାନ କ୍ରିୟା—
କୋର୍ବାନି Sacrifice of animals as an offering to
କୁରବାନୀ God.
[ଦ୍ର—ମୁସଲ୍ମାନ୍ମାନେ ବକ୍ରୀଦ୍ ପର୍ବରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗୋରୁ, ଛେଳି, ଓଟ ଓ ଦୁମ୍ବା କୁର୍ବାନ କରନ୍ତି ଓ ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ କୁକୁଡ଼ା ଓ ପଶୁଆଦି ମାନସିକ କରନ୍ତି ।]

କୁର୍ମା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁରୁମା (ଦେଖ)
Kurmā Kurmā (See)

କୁର୍ମା ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ବଳଦ ଦିଆସାଇ ନଥିବା ମାଂସ ତରକାରି-
କୁର୍ମା Meat-curry prepared without turmeric-paste.

କୁର୍ମି—ଦେ. ଓ ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁରୁମି (ଦେଖ)
Kurmi Kurumi (See)
ଗ୍ରା. ବ—କୃମି—Worms.

କୁର୍ଲିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—କୁରୁଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Kurlibā Kururḍibā (See)

କୁର୍ଲୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୁନ୍ଦୁରୁକ)—
Kurlu କୁନ୍ଦୁରୁ (ଦେଖ)
Kunduru (See)

କୁର୍ସି—ବୈଦେ. ଓ ଦେ. ବ—କୁର୍ସି (ଦେଖ)
Kursi Kursi (See)

କୁର୍ସିନାମା—ବୈଦେ. ବ. (ଘା. କୁର୍ସିନାମାହ୍)—କୁର୍ସିନାମା (ଦେଖ)
Kursināmā Kursināmā (See)

କୁଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଏକତ୍ର ହେବା—
Kul (root) 1. To be gathered.
୨ । ଗଦା କରିବା—2. To heap up.,
୩ । ସଂଗ୍ରହ କରିବା—3. To collect.
୪ । ରକ୍ତ ସମ୍ପର୍କରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ହେବା—
4. To be related as kinsman.
୫ । ଗଣିବା—5. To count.
୬ । ଗତି କରିବା—6. To move.
୭ । ବିସ୍ତାର କରିବା—7. To spread.

କୁଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କମଳା ବା ଲେମ୍ବୁର କୋଷ—
A capsule inside the orange.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ପୁସ୍ତକାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କ�ୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କୁଲକୁଚ୍‌—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—କୁଲୁକୁଞ୍ଚା (ଦେଖ)
Kulkuchā — Kulukuñchā (See)

କୁଲ୍‌କୁଲ୍‌—ଦେ. ଅ—କୁଳୁକୁଳୁ (ଦେଖ)
Kulkul — Kulukulu (See)

କୁଲ୍‌କୁଲା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—କୁଳୁକୁଳୁ (ଦେଖ)
Kulkulā — Kulukulu (See)

କୁଲ୍‌ଜିବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. କୁଲ)—
Kuljibā ଉତ୍କଳବୃତ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଧାନ ଗୋଟାଇବା; କଆରରେ ଧାନ-
ଲୋଡ଼ନା କଟାଳଙ୍କଠାରୁ ଖସି ପଡ଼ିଥିବା ଶସ୍ୟାଦି ଗୋଟାଇବା—
To pick up grains left in the field by reapers.

କୁଲ୍‌ତା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ସମ୍ବଲପୁରବାସୀ ଚଷା ବା ଖଣ୍ଡାଏତ
Kultā ଶ୍ରେଣୀର ଜାତିବିଶେଷ; କୁଲତା (ଦେଖ)
The Chasas or Khaṇḍāets of Sambalpur.

କୁଲତା ଅଡ଼କାସ, ବାମନ ଓକାସ । ସମ୍ବଲପୁର ପ୍ରବଚନ ।

କୁଲ୍‌ତେନ୍‌—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—
Kulten କୁଲ୍‌ତା ଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ—
A woman of the Kultā caste.

କୁଲଥ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସିଂହଭୂମ) ବି(ସଂ. କୁଲତ)—କୁଲତ୍ଥ (ଦେଖ)
Kultha — Kulattha (See)

କୁଲ୍‌ପି—ବୈଦେ. ବି ଓ ବିଶ. (ଆ)—କୁଲୁପି (ଦେଖ)
Kulpi — Kulupi (See)

କୁଲ୍‌ମୁଲାଇବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଝାଉଁଳିବା—
Kulmulāibā ଶୁଖିଯିବା—To wither.

କୁଲ୍‌ମୋଟ୍‌—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ବହୁ ବସ୍ତୁର ଯୋଗଫଳ—
Kulmoṭ The sum total; grand total.
କୁଲ୍ଲେ
କୁଲଜାଡ଼; ପକୁନ୍‌

କୁଲ୍‌ହବୁବାତ୍‌—ବୈଦେ. ବି. (ଫା) (କଚରା ଭାଷା; କବଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)—କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଥିବା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସମସ୍ତ ସ୍ୱତ୍ୱ ଓ ସ୍ୱାମିତ୍ୱ—The right,title and interest of a person in a property.
Kulhabubāt
କୂଲହବୁବାତ୍‌
କୁଲହବୁବାତ୍‌

କୁଲ୍‌ହାଲ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ସମସ୍ତ ବିବରଣ ବା ସମ୍ବାଦ; ସବୁ ସମାଚାର—All or every news.
Kulhāl
ସବହାଲ
କୁଲହାଲ

କୁଲ—ସଂ. ବି. (କୁଲ୍‌ ଧାତୁ=ଏକତ୍ର ହେବା+ଅ; କିମ୍ବା କୁ=ପୃଥିବୀ
Kula +ଲା=ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
୧ । ବଂଶ; ପରିବାର—1. Family; lineage.
୨ । ଗୋଷ୍ଠୀ; ଗୋତ୍ର—2. Race.
୩ । ଜାତି; ପାଟକ—3. Caste; sect; clan; tribe; caste-guild.
୪ । ଦେଶ—4. Country.
୫ । ଜନପଦ—5. Village; collection of men.
୬ । ଶରୀର; ଦେହ—6. Body.
୭ । ବଂଶର ବାସଗୃହ—7. Family-seat.
୮ । ଗୃହ; ବାସ—8. A house; residence; abode.
୯ । ଜାତିବେଦୋର୍‌—
9. Headman of a caste-guild.
୧୦ । ସମୂହ; ପଲ୍ଲି; ପଲ; ଦଳ—
10. Collection; group; herd; flock; gang;lot.

ଜଳୁ ଗୌରବ ପୁଷ୍ପକୁଳ । ପ୍ରାଚୀ, ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ବେ. ବି—୧ । ଏକ ଜାତି ବା ପାଟକର ଜାତିଭାଇମାନେ—
1. Caste-men of a particular caste.
୨ । ଆଡ଼; ପକ୍ଷ; ପାଖ—2. Side; party.

ସେତେ ସୈନ୍ୟ ପଡ଼ିବେ ଯେ ଉଇପି କୁଳରେ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

୩ । କୁଳମଣିର ଡାକ ନାମ—
3. Name for calling 'Kulamaṇi'.

କୁଲକ—ସଂ. ବି. (କୁଲ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ଏକ କର୍ତ୍ତୃ ଓ ଏକ
Kulaka କ୍ରିୟା ପଦଘଟିତ ଚତୁରଧିକ ଶ୍ଲୋକସମୁଦାୟ—
1. A number of 4 or more slokas forming one sentence; a collection of 4 or more slokas throughout which one grammatical construction runs.
୨ । ସଲ୍ଲୁଲଗ୍ରସୂତ ଶିଳ୍ପୀ—
2. An artisan of noble birth.
୩ । ବଲ୍ମିକ; ଡୁଙ୍କା—3. Ant-hill.
୪ । ଜାତି ବେଦୋର୍‌—
4. Headman of a caste-guild.
୫ । ସମୂହ—5. Multitude; collection.
୬ । କୁଳଶ୍ରେଷ୍ଠ—6. The chief or renowned man of a family; a headman.
୭ । ପଟୋଳ ଲତା (ଗୁଲ୍ମବାଦ)—
7. The creeper of a cucurbitacious fruit.
୮ । କୋଚିଲା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—8. Nuxvomica.
୯ । କାକଡ଼ୁମ୍ବୁକ; ମାକଡ଼କେନ୍ଦୁ ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
9. Kendu (See)
୧୦ । ସଂସ୍କୃତରେ ଗଦ୍ୟରଚନା ପ୍ରଣାଳୀବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
10. A prose style in Stanscrit

ସଂ. ବିଶ. ଯୁ—ସଲ୍ଲୁଲଗ୍ରସୂତ—Of high birth.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ଦ

କୁଲକଣ୍ଟକ—ସଂ. ବ ଓ ବଣ—କୁଲକଲଙ୍କ (ଦେଖ)
Kulakaṇṭaka Kulakalaṅka (See)

କୁଲକନ୍ୟା—ସଂ. ବ—ଉଚ୍ଚକୁଳପ୍ରସୂତା କନ୍ୟା—
Kulakanyā A girl or bride of high caste.

କୁଳକନ୍ୟା କ କାଲୀ? ପୌରାଣିକ ଗୋଇ ? ଉଗ ।

କୁଲକର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁଳ + କର୍ତ୍ତା)—
Kulakarttā ବଂଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା; ବଂଶର ଆଦିପୁରୁଷ—
The founder of a race or family.

କୁଲକର୍ମ—ସଂ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କୁଳାନୁଗତ କର୍ମ) —
Kulakarma ୧ । ବଂଶାନୁଗତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ; କୁଳାଚାର—
1. Family usage or custom or observance; the duties of one's own family.
୨ । କୁଳୀନ ବଂଶରେ କନ୍ୟାଦାନ (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—
2. Giving of a daughter in marriage to a high caste bridegroom.
୩ । କୁଳର ଜନ୍ମମାନଙ୍କରେ ପୁତ୍ରକନ୍ୟାମାନଙ୍କର ବିବାହ ଦେବା (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—3. Marriage of the boys and girls of a family according to the family tradition.

କୁଲକଲଙ୍କ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁଳ + କଲଙ୍କ)—କୁଳର ସୁନାମ-ଲୋପକଜନକ ଦୂଷିତ କର୍ମ; କୁଳନାମରେ ନିନ୍ଦା—
Kulakalaṅka A family disgrace or dishonour.
ବଣ—କୁଳସ୍ଥ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ହେତୁ କୁଳରେ କଳଙ୍କ ଲାଗେ; କୁଲାଙ୍ଗାର—One who is a stain or disgrace to one's family; one who is a thorn or trouble to the family.

କୁଲକଲଙ୍କୀ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ସଂ. କୁଳକଲଙ୍କ)—୧ । କୁଲାଙ୍ଗାର—
Kulakalaṅkā 1. One who is a disgrace to one's family.
କୁଲକଲଙ୍କୀ / କୁଲକଲଙ୍କିନୀ } ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ନିଜ ଆଚରଣ ଯୋଗୁଁ ଅଘଣା କୁଳର ସୁନାମରେ କାଳ ଲଗାଇବା (ବ୍ୟକ୍ତି)
2. (person) Who by his conduct brings disgrace to his family.

କୁଲକାମିନୀ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁଳ + କାମିନୀ)—
Kulakāminī ୧ । କୁଳବଧୂ/ଆସୁଣୀ; ଗୃହିଣୀ—
1. A house-wife.
୨ । ସତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—2. A chaste wife.
୩ । ଉଚ୍ଚକୁଳର ସ୍ତ୍ରୀ—
3. A lady belonging to a respectable family.

କୁଲକାଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଧନ୍ୟନୁକରଣ)—
Kulakāl ଫୁସ୍‌ଫାସ୍ (ଦେଖ)—Fusfās (See)

କୁଲକିନାରା—ଦେ. ବ.—୧ । ବଂଶର ମୂଳଉତ୍ସ—
Kulakinārā 1. The foundation of a family.
୨ । କୂଳକିନାରା (ଦେଖ)
2. Kūlakinārā (See)

କୁଲକୁଟୁମ୍ବ—ଦେ. ବ. (ଏକାର୍ଥକ ସଦୃତର ଶବ୍ଦ)—ବଂଶ ବା ପରିବାର—
Kulakuṭumba One's family.

କହିଲେ କୁଳକୁଟୁମ୍ବଙ୍କ ଲଜ, ନ କହିଲେ କୁଳ ଗୁସିଯାଉଛ—ଉଗ ।

କୁଲକୁଣ୍ଡଲିନୀ—ସଂ. ବ. (କୁଳ = ଉତ୍ସୋତ୍ସ କୌଳିକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଉପାସ୍ୟ + କୁଣ୍ଡଳିନୀ = ସର୍ପିଣୀ)—
Kulakuṇḍalinī ଉତ୍ସଶାସ୍ତ୍ରପ୍ରସିଦ୍ଧ ମୂଳାଧାରସ୍ଥ ସର୍ପୀଭୁଜା ଶକ୍ତିବିଶେଷ—
A Goddess said to exist in the body near the anus and worshipped during Tantric breath-exercises.

[ଦ୍ର—ଏ ଶକ୍ତି ସର୍ପ ପରି ମୂଳାଧାରର ଗୁହ୍ୟସ୍ଥାନେ କୁଣ୍ଡଳାକୃତି ହୋଇ ସୁପ୍ତାବସ୍ଥାରେ ଥାଆନ୍ତି । ସାଧକ ବାୟୁସାଧନା ବା ପୂରକ, କୁମ୍ଭକ ଓ ରେଚକ ପ୍ରକ୍ରିୟାଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ଶକ୍ତିଙ୍କୁ ଜାଗରିତା କରାଇ ପାରିଲେ ସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରେ ।]

କୁଲକ୍ଷ—ସଂ. ବ. (କୁ + ଲକ୍ଷ ଧାତୁ = ବ୍ୟାପି ରହିବା + ଘଞ୍. ଅ)—
Kulakka ୧ । ଝାଞ୍ଜ—1. Cymbal (Apte).
୨ । ତାଳ—
2. Beating time in music (Apte).

କୁଲକ୍ରିୟା—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; କୁଳ + କ୍ରିୟା) —କୁଳକର୍ମ (ଦେଖ)
Kulakriyā Kulakarma (See)

କୁଲକ୍ଷଣ—ସଂ. ବଣ ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁ + ଲକ୍ଷଣ)—
Kulakshaṇa ମନ୍ଦ ଲକ୍ଷଣଯୁକ୍ତ—Having bad signs; ominous.
(କୁଲକ୍ଷଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ସୁଲକ୍ଷଣ—ଉପଯୁକ୍ତ) ସଂ. ବ—୧ । ଅମଙ୍ଗଳସୂଚକ ଚିହ୍ନ—
1. Omen; bad symptom.
୨ । ବଦ୍‌ଗୁଣ; ମନ୍ଦ ଆଚରଣ—
2. Bad conduct.

କୁଲକ୍ଷଣା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ମନ୍ଦ ଲକ୍ଷଣଯୁକ୍ତା (ସ୍ତ୍ରୀ); ଅଲକ୍ଷଣୀ—
Kulakshaṇā (woman) Of bad traits.
କୁଲଚ୍ଛନ ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ସଂ. କୁଲକ୍ଷଣ)—କୁଲକ୍ଷଣଯୁକ୍ତ (ପୁରୁଷ); ଅଲକ୍ଷଣା—
(person) Having bad traits.

କୁଲକ୍ଷଣୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କୁଲକ୍ଷଣା)—
Kulakshaṇī ୧ । କୁଲକ୍ଷଣଯୁକ୍ତା (ସ୍ତ୍ରୀ); ଅଲକ୍ଷଣୀ—
କୁଲଚ୍ଛନୀ 1. (woman) Having bad traits.
୨ । ଦୁଶ୍ଚରିତ୍ରା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
2. (woman) Of bad conduct.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାବୋଷରେ ନମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୁତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଲୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଲଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଖୋଜିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳା' ଖୋଜିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଖୋଜିବେ ।

କୁଲକ୍ଷୟ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁଳ + କ୍ଷୟ)—
Kulakshaya, ୧ । ବଂଶଲୋପ; ବଂଶନାଶ—
1. Decay or extinction of a family.
କୁଳକ୍ଷୟ ହେଲେ ସୋଡ଼ାମୁହାଁ ପୁଅ ଜାତ—ଉଗ ।
୨ । ବଂଶମର୍ଯ୍ୟାଦାର ଲୋପ—
2. The loss of the prestige of a family.

କୁଳଗିରି—ସଂ. ବ. (କୁଳ + ଗିରି)—କୁଳପର୍ବତ (ଦେଖ)
Kulagiri Kulaparbata (See)

କୁଳଗୁଡ଼—ଦେ. ବ—ବଣା ବା ମାଠିଆରେ ଥିବା ଦେଶୀ ଗୁଡ଼—
Kulagurda Country-molasses put in earthen jars.

କୁଳଗୁରୁ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁଳ + ଗୁରୁ)—କୌଣସି ବଂଶର
Kulaguru ବଂଶାନୁଗତ ଗୁରୁ; କୁଳପୁରୋହିତ—
The family-priest or spiritual preceptor of a family.

କୁଳଗୌରବ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁଳ + ଗୌରବ)—
Kulagauraba ୧ । ବଂଶର ସମ୍ମାନ—
1. The honour of a family.
୨ । କୁଳତିଲକ (ଦେଖ)
2. Kulatilaka (See)

କୁଲଗ୍ନ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; କୁ + ଲଗ୍ନ)—୧ । ଅଶୁଭଲଗ୍ନ; ଅଶୁଭମୁହୂର୍ତ୍ତ—
Kulagna 1. An inauspicious moment.
୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଅଶୁଭ ଗ୍ରହିମାନଙ୍କ ଯୁକ୍ତ ଲଗ୍ନ—
2. A combination of evil astrological signs.

କୁଲଘନ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବଣ. (ସଂ. କୁଲଘ୍ନ) କୁଲଘ୍ନ (ଦେଖ)
Kulaghana Kulaghna (See)
ପାର୍ଥ ତୁଲେ ବାଡ ଜନ୍ମଣ କୁଳଘନ
ନ ବୋଲଅ ଅହେ ଘଜନ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ—କୃଷ୍ଣବିଂଡ଼. ସଭାପରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

କୁଲଘ୍ନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କୁଳ + ହନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୁ. ଅ)—
Kulaghna କୁଳବୁଡ଼ା; ଯେ ବଂଶକୁ ନାଶ କରେ—
Ruining a family.

କୁଲଚ୍ୟୁତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ବା ୫ମୀ ତତ୍ପୁ)—
Kulachyuta କୁଳଭ୍ରଷ୍ଟ; ସମାଜଚ୍ୟୁତ—
(କୁଳଚ୍ୟୁତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Excommunicated.

କୁଲଛଡ଼ା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କୁଳଚ୍ୟୁତ)—
Kulachhardā ୧ । ଅକ୍ରିୟା ଆଦ କରି ଯେ ଆପଣା କୁଳ ବା ବଂଶକୁ ତ୍ୟାଗ କରେ—
1. One who deserts his family by his evil acts.
୨ । ଯେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇ ତାହାକୁ କୁଳ ବା ବଂଶରୁ ବାହାର କର ଆଣେ—2. One who entices away or seduces people from the family with evil intention.
କୁଳଛଡ଼ା ବଶୀ ଧର ଧାରେ । ସାଜବୃଷ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କୁଲଜ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ.—(କୁଳ + ଜନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୁ. ଅ)—
Kulaja ୧ । ସତ୍କୁଳପ୍ରସୂତ; କୁଳୀନ—1. Born of a noble (କୁଳଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) family; well-born.
୨ । କୌଳିକ—2. Ancestral; handed down from generation to generation in the family.

କୁଲଜନ—ସଂ. ବ. (କୁଳ + ଜନ)—ସତ୍କୁଳଜାତ ବ୍ୟକ୍ତି—
Kulajana A person of high birth.

କୁଲଜାତ—ସଂ. ବଣ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁଳ + ଜାତ)—
Kulajāta କୁଳଜ (ଦେଖ)
Kulaja (See)

କୁଲଜ୍ଞ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କୁଳ + ଜ୍ଞା. ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୁ. ଅ)—ବଂଶମାନଙ୍କର
Kulajña ପୂର୍ବ ଇତିବୃତ୍ତ ବିଶେଷଭାବରେ ଜାଣିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(a person) Acquainted with the history of families.
ବ.—ବୈତାଳିକ; ଭାଟ—A herald.

କୁଲଟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କୁଳ + ଅଟ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୁ. ଅ)—୧ । ନିଜ ଔରସ
Kulaṭa ପୁତ୍ର ଛଡ଼ା ଆପଣା ସ୍ତ୍ରୀଗର୍ଭଜାତ ଅନ୍ୟର ଔରସ ପୁତ୍ର; କ୍ଷେତ୍ରଜ ସନ୍ତାନ—1. Any son except one's own; a son born of one's wife though not of one's loins.
୨ । ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର—2. Adopted son.
ସଂ. ବ. ପୁଂ.—ବ୍ୟଭଚାରୀ; ପରସ୍ତ୍ରୀଗାମିକ—Adulterous

କୁଲଟା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁଳ + ଅଟ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୁ.
Kulaṭā ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ପରପୁରୁଷସଙ୍ଗମାର୍ଥ ଯେ କୁଳରୁ ବା ଗୃହରୁ ବାହାର ଯାଏ)—୧ । ବ୍ୟଭଚାରିଣୀ; ନଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
1. Adulterous (woman).
୨ । ଅସତୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—2. Unchaste (woman); faithless (wife).
ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—୧ । ନଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ—1. Adulteress.
୨ । ଅସତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—2. An unchaste wife.

କୁଲଟାପତି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁଲଟା + ପତି)—ଭାରଦା;
Kulaṭāpati ବେଶ୍ୟାପତି—A cuckold; husband of a dissolute woman.

କୁଲତଃ—ସଂ. ଅ.—(କୁଳ + ତସ୍)—ଜନ୍ମତଃ; ଜାତିରେ—
Kulataḥ By birth; by caste.

କୁଲତନ୍ତୁ—ସଂ. ବ. ପୁଂ.—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୁଳ ରକ୍ଷା କରେ; କୁଳ ରକ୍ଷା
Kulatantu କରିବା ପାଇଁ ଯାହା ବଂଶରେ ଆହା ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି ନ ଥାଏ—One who continues or perpetuates a family; the only survivor of a family.

କୁଲତିଥି—ସଂ. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷର ୪ର୍ଥୀ, ଅଷ୍ଟମୀ, ଦ୍ୱାଦଶୀ ବା
Kulatithi ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ତିଥି—(astrology) The 4th, 8th, 12th or 14th day of a lunar fortnight.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଈ	ଊ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇତ୍ୟ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୁ	ଯେ	ଅକାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

କୁଲତିଲକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୁଳ + ତିଲକ)—
Kulatilaka (କୁଲାଙ୍ଗାର—ବଘଗ୍ଦତ)

୧ । ବଂଶର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୁରୁ—1. One who is the glory of the family.

୨ । ବଂଶର ଅଳଙ୍କାର ସ୍ୱରୂପ ବ୍ୟକ୍ତି; ସୁପୁତ୍ର; କୁଳମଣ୍ଡନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A person who is an ornament to his family.

ସଂ. ବହୁ.—ବଂଶର ଉନ୍ନତି ବା ସୁନାମକାରୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Bringing glory and honours to the family.

କୁଲତ୍ଥ—ସଂ. ବ.—(କୁଳ=ସମୂହ + ସ୍ଥା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଏହାର ଛୁଇଁ ଯେନ୍ତା ଯେନ୍ତା ହୋଇ ଫଳବାରୁ)—କୋଲଥ; ଖାଦ୍ୟ ଶସ୍ୟବିଶେଷ—Chick-pea; Dolichos Biflorus.
Kulattha

ସଂ. ନାମ—କୁଲତ୍ଥ, କୁଲତ୍ଥିକା, ତାମ୍ରଶିମ୍ବି, ଶ୍ୟେତଶିମ୍ବି, ସିତେତର, କାଲବୃନ୍ତ ଓ ତାମ୍ରବୃନ୍ତ
କୁଲତି, କୁଲଥକଲାୟ, କୁଲଥି
କୁରଥି, କୁଲଥୀ
ତେ. ବୁଲ୍ଲବୁଲୁ
ମ. କୁଳୀଥ
ଗୁ. କଲଥୀ
ଆ. ହୁବୁଲ୍‌କାଲଇ
ଫାଁ. କହ୍ଇ, ମୁଖେହ୍‌ଂଜା

[ଦ୍ର—ଏହା ଶିମ୍ବାଦ ବର୍ଗର ଶାକ, ଏହା ଭୂମିରେ ମାଡ଼େ । ଜାରସ ଜମ୍ବିରେ ଏ ଫସଲ ବୁଣାଯାଏ, ଏହା ଲତାର ଗଣ୍ଠି-ମାନଙ୍କରେ ଯେନ୍ତା ଯେନ୍ତା ତେପଟା ଛୁଇଁ ଧରେ ଓ ଛୁଇଁରେ ତେପଟା ସାଜମାନ ଥାଏ । ଏ ସାଜମାନ ଇଟାଳିଆ, ପାଣ୍ଡୁ ଓ କଳା ବର୍ଣ୍ଣର ହୁଏ । ଗରବ-ମାନେ ଏହାକୁ ଯାଉ, ଅଟକାଳ ଓ ଡାଲ କର ଖାଆନ୍ତି । ଘୋଡ଼ା ଓ ଗୋରୁଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏହା ସିଝାଇ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯାଏ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା କଟୁପାକ, କଷାୟ, ରକ୍ତପିତ୍ତକାରକ, ଲଘୁ, ବଦାପ୍ତ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ ଓ ଘର୍ମଗ୍ରୋଧକ; ଏହା ଶ୍ୱାସ, କାସ, କଫ, ବାୟୁ, ହିକ୍କା, ଅଶ୍ମରୀ, ଶୁକ୍ରଦୋଷ, ଦାହ, ଆନାହ, ପୀନସ, ମେଦୋରୋଗ, ଜ୍ୱର ଓ କୃମିନାଶକ; ଏହା କୋଷ୍ଠଗ୍ରୋଧକ ।]

କୁଲତ୍ଥିକା—ସଂ. ବ.—୧ । କୁଲତ୍ଥ (ଦେଖ)
Kulathika
1. Kulattha (See)

୨ । କଜ୍ଜଳରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ନୀଳ ପ୍ରସ୍ତର—
2. Blue stone used as collyrium.

୩ । କୋଲଥ ପରି ଦାନାବିଶିଷ୍ଟ କସ୍ତୁରୀ—(ବଡ଼ରେକୃଷ୍ଟ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।)
3. Musk with big flat grains.

କୁଲଥ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ମେଦନୀପୁର) ବ.—କୁଲତ୍ଥ (ଦେଖ)
Kulatha
Kulattha (See)

କୁଲଥଳ—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭର) (ସଂ. କୂଳ + ସ୍ଥଳ)—କୂଳଥଳ; ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଓ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନମାନ—
Kulathala
Places far and near.

ଅନ୍ଧାରୁ ବଉଦଗେ, କୂଳଥଳ ନାହିଁ ଦଗେ
ପକାଇଲ ଜଳା ମାତୋ ଦୂରୁଯୋଗରେ । ଉକା.ଉ. ଉତ୍ତମାଳା ।

କୁଲଥି—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ମେଦନୀପୁର) ବ. (ଚଳ. ବଂ. କୁଲଥି)—
Kulathi
କୁଲତ୍ଥ (ଦେଖ)
Kulattha (See)

କୁଲଦୀପ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—୧ । (କୁଳ + ଦୀପ = ଉଜ୍ଜ୍ୱଳକାରୀ)—
Kuladīpa ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବଂଶର ଖ୍ୟାତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରେ; ଯେ ବଂଶରମୁଖ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରେ—1. A person who is a glory to the family.

୨ । (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କୁଳ ବା ଗୃହରେ ଜଳବା ଦୀପ)—ଘରେ ଜଳବା ପ୍ରଦୀପ—
2. Lamp burning in a house.

[ଦ୍ର—ଲୋକେ କହନ୍ତି ଯେ "ମୁଁ ଏ କୁଳଦୀପକୁ ଗୃହଁ ଦଲପ କରୁଛି"; ଗୃହରେ ନଭ୍ୟ ଅଗ୍ନି ଦେବତାଙ୍କର ଅଧିଷ୍ଠାନ ହୁଏ ବୋଲ କୁଳଦୀପ ହନୁର ଦୃଷ୍ଟିରେ ପୂତ ।]

କୁଲଦେବତା—ସଂ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କୁଳର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ବା ଉପାସ୍ୟ ଦେବତା)—୧ । ବଂଶରେ ପରମ୍ପରାକ୍ରମେ ପୂଜା ପାଉଥିବା ଦଅଁ; ଇଷ୍ଟଦେବତା; କୁଳର ଆରାଧ୍ୟ ଦେବ—
Kuladebatā
1. The guardian Deity of a family.

[ଦ୍ର—ଶାକ୍ତମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଗା, ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର ବିଷ୍ଣୁ ଓ ଶୈବମାନଙ୍କର ଶିବ କୁଳଦେବତା ଅଟନ୍ତି ।]

୨ । ଷୋଡ଼ଶ ମାତୃକା ମଧ୍ୟରୁ ମାତୃକାବିଶେଷ—
2. One of the 16 maternal Deities.

କୁଲଧନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୁଳ + ଧନ)—ବଂଶର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ସମ୍ପତ୍ତି—The most valued treasure of a family.
Kuladhana

ବହ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ବଂଶର ଗୌରବରକ୍ଷାହିଁ ଯାହାର ସମ୍ପତ୍ତି—One whose wealth is the preservation of the good name of a family.

କୁଲଧର—ସଂ. ବ. (କୁଳ + ଧୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପୁତ୍ର; ପୁଅ—Son.
Kuladhara

କୁଲଧର୍ମ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୁଳ + ଧର୍ମ)—କୁଳକର୍ମ ୧ (ଦେଖ)
Kuladharma. Kulakarma (See)

କୁଲଧ୍ୱଂସ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ବଂଶଲୋପ—
Kuladhwamsa
1. The extinction or ruin of a family.

୨ । ବଂଶର ସୁଖ୍ୟାତି ଲୋପ—2. Extinction of the good name or prestige of a family.

କୁଳନକ୍ଷତ୍ର—ସଂ. ବ. (କୁଳ + ନକ୍ଷତ୍ର)—ଭରଣୀ, ରୋହିଣୀ, ପୁଷ୍ୟା, ମଘା, ଉତ୍ତରଫାଲ୍ଗୁନୀ, ଚିତ୍ରା, ବିଶାଖା, ଜ୍ୟେଷ୍ଠା, ପୂର୍ବାଷାଢ଼ା, ଶ୍ରବଣା ଓ ଉତ୍ତରଭାଦ୍ରପଦ ଏହି ନକ୍ଷତ୍ର ସମୂହ—A name given to 11 groups of asterisms.
Kulanakshatra

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳନ୍ତ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କ�ୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟ' ଦେଖିବେ ।

କୁଳନନ୍ଦନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁଳ + ନନ୍ଦ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Kulanandana ୧ । ଉତ୍ତମ କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ବଂଶର ମର୍ଯ୍ୟାଦା-ବର୍ଦ୍ଧକ ବ୍ୟକ୍ତି; ବଂଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠାବର୍ଦ୍ଧନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A person who increases the honour of a family by his conduct.
୨ । ବଂଶର ଗୌରବ—2. One who is an ornament or glory to the family.
ଉଣଇ। କୁଳନନ୍ଦନ; ତୁମି ତେଲେ ଗୁରୁତଜନ । ଉଗ ।
୩ । ସତ୍କୁଳପ୍ରସୂତ ବ୍ୟକ୍ତି—3. High born person.
୪ । ବଂଶଧର—4. Offspring; one born of the family.
୫ । (ଜ୍ଞିବ + ଅନ) ବଂଶର ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ବୃଦ୍ଧି—
5. Increase of the prestige of a family.
ସଂ. ବଣ—ବଂଶର ମର୍ଯ୍ୟାଦାବର୍ଦ୍ଧକ—
Increasing or augmenting the family prestige.

କୁଳ ନଷ୍ଟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୁକ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା କୁଳଧର୍ମ ଲୋପ କରିବା—
Kula nashṭa karibā
1. To spoil the good name & piety of the family by evil deeds.
୨ । କୁଳର ସର୍ବନାଶ ଘଟାଇବା—
2. To ruin a family.

କୁଳନାୟିକା—ସଂ. ବ. (କୁଳ + ନାୟିକା)—
Kulanāyikā ବାମମାର୍ଗ ବା ତାନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ କୌଳଧର୍ମ ଅନୁସାରେ ପଞ୍ଚମକାର ପୂଜାରେ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବାର ବିଧି ଅଛି—
Women who have to be worshipped by Tantaric devotees following the Bāmamārga of worship.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ସଂଖ୍ୟାରେ ନଅ; ଯଥା—ନଷ୍ଟୀ, କାପାଳିକା, ବେଶ୍ୟା, ରଜକୀ, ନାପିତାଙ୍ଗନା, ବ୍ରାହ୍ମଣୀ, ଶୂଦ୍ରକନ୍ୟା, ଗୋପାଲକନ୍ୟା ଓ ମାଲାକାରକନ୍ୟା; ଏଥିର ଶ୍ଲୋକ :—
ନଷ୍ଟୀ କାପାଳିକା ବେଶ୍ୟା ରଜକୀ ନାପିତାଙ୍ଗନା
ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଶୂଦ୍ରକନ୍ୟା ଚ ତଥା ଗୋପାଲକନ୍ୟକା
ମାଲାକାରସ୍ୟ କନ୍ୟା ଚ ନବ କନ୍ୟାଃ ପ୍ରକୀର୍ତ୍ତିତାଃ ॥]

କୁଳନାଶ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; କୁଳ + ନାଶ)—
Kulanāśa ୧ । କୁଳଧର୍ମର ଲୋପ—
1. Non-observance of the duties observed in a family.
୨ । କୁଳଲୋପ—2. Extinction of a family.
୩ । ଉଷ୍ଟ୍ର—3. Camel.

ବଣ—୧ । ବଂଶ ଲୋପକାରୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
1. (person) Causing extinction of a family.
୨ । କୁଳତ୍ୟାଗୀ(ବ୍ୟକ୍ତି); ପତିତ—2. Apostate.

କୁଳନାଶନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁଳ + ନାଶନ; ନାଶି ଧାତୁ + କରଣ. ଅନ)—କୁଳଧ୍ୱଂସକର—
Kulanāśana Destructive of a family.

କୁଳପତି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁଳ + ପତି)—
Kulapati ୧ । ବଂଶର କର୍ତ୍ତା—
1. The head of a family.
୨ । ପୁରାକାଳରେ ଦଶ ହଜାର ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ ଓ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରି ନିଜ ପାଖରେ ରଖାଇବା ଋଷି—
2. An ancient sage who fed and taught ten thousand students.
[ଦ୍ର—ମୁନୀନାଂ ଦଶସାହସ୍ରଂ ଯୋଽନ୍ନଦାନାଦିପୋଷଣାତ୍,
ଅଧ୍ୟାପୟତ୍ତି ବିପ୍ରର୍ଷିର୍ଯୌ କୁଳପତିଃ ସ୍ମୃତଃ ।]

କୁଳପରମ୍ପରା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; କୁଳ + ପରମ୍ପରା)—
Kulaparamparā ବଂଶକ୍ରମ; କୁଳର ଅନୁକ୍ରମ; ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମରେ ଚଳି ଆସୁଥିବା ବଂଶ—
Series of generations in a family.

କୁଳପର୍ବତ—ସଂ. ବ. (କୁଳ + ପର୍ବତ)—ହିନ୍ଦୁ ପୁରାଣ ମତରେ ଆଠ ଦିଗରେ ପୃଥିବୀକୁ ଟେକି ଧରିଥିବା ପର୍ବତ—
Kulaparbata The eight mountains which are supposed to support the earth.
ଋଷବାନ, ଶୁକ୍ତିମାନ ଯେ ପରପାଶ
ବିନ୍ଧ୍ୟ, ସହ୍ୟ, ମଳୟ, ମହେନ୍ଦ୍ର ସପତ ।
କୁଳପରବତ ଚ ଅଃନ୍ତ ହେ ସବ
ଏହାକୁ ଉଣା ଅଜ ପର୍ବତ ସର୍ବ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସ୍ୱର୍ଗ ।
[ଦ୍ର—କାହା କାହା ମତରେ ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଆଠ ଗୋଟି—ମହେନ୍ଦ୍ର, ମଳୟ, ସହ୍ୟ, ଶୁକ୍ତିମାନ, ଋକ୍ଷପର୍ବତ, ବିନ୍ଧ୍ୟ, ପାରିପାତ୍ର ଓ ହିମାଳୟ ।]

କୁଳପାଉଁଶ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କୁଳ + ପାଂସନ)—
Kulapāuñśa କୁଳାଙ୍ଗାର (ଦେଖ)
Kulāṅgāra (See)
ଘାର ସର୍ବାଙ୍ଗୁ ପିଡା ନାଶ; ଏମନ୍ତ ଯେ କୁଟପାଉଁଶ ।
ତାହାକୁ ଉଦ୍ରପଡ ଦେଲୁ, ଅପଣେ ଅଗ ପ୍ରଶସିଲୁ—
ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

କୁଳପାଂସନ—ସଂ. ବ ଓ ବଣ. ପୁଂ. (କୁଳ + ପନସ୍ ଧାତୁ = ନାଶ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କୁଳାଙ୍ଗାର (ଦେଖ)
Kulapāṁsana Kulāṅgāra (See)
(କୁଳପାଂସନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୁଳପାଂସୁ—ସଂ. ବ ଓ ବଣ. (ରୂପକ କର୍ମଧା; କୁଳ + ପାଂସୁ)—
Kulapāṁsu କୁଳାଙ୍ଗାର (ଦେଖ)
Kulāṅgāra (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଳ	ନ୍ଦ

କୁଳପାଂସୁକ—ସଂ. ବ ଓ ବଣ. ପୁଂ. (ରୂପକ କର୍ମ୍ମଧା; କୁଳ+ପାଂସୁକ)—
Kulapāṁsuka କୁଳାଙ୍ଗାର (ଦେଖ)
(କୁଳପାଂସୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Kulāṅgāra (See)

କୁଳପାଂସୁଳ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ରୂପକ କର୍ମ୍ମଧା; କୁଳ+ପାଂସୁଳ)—
Kulapāṁsula କୁଳାଙ୍ଗାର (ଦେଖ)
(କୁଳପାଂସୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) Kulāṅgāra (See)

କୁଳପାଳ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁଳ+ପାଳ=ଯେ ପାଳନ କରେ)—
Kulapāli କୁଳପାଳକା (ଦେଖ)
Kulapālikā (See)

ଉଦ୍ଧବଙ୍କ ଧନ କେଉଁ ମୋଡ଼ନ ଘେଡ଼ୁଛ ଯା କୁଳପାଳ—
ଜଗତ୍ସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋତ୍ସବଭଜ୍ଜାନଦଭଞ୍ଜ୍. ଚ-ଚୀତ ।

କୁଳପାଳକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁଳ+ପାଳ ଧାତୁ+ଅକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kulapālikā ୧ । ସତ୍‌କୁଳପ୍ରସୂତା ସ୍ତ୍ରୀ—
1. A high-born woman.
୨ । ସତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—2. A chaste woman.
୩ । କୁଳସ୍ତ୍ରୀ; କୁଳଉଆସୁଣୀ—3. A house-wife.

କୁଳପୁରୁଷ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କୁଳଯୁଏ; ସତ୍କୁଳପ୍ରସୂତ ବ୍ୟକ୍ତି—
Kulapurusha 1. High-born person.
୨ । ପୂର୍ବପୁରୁଷ—2. Ancestor.

କୁଳପୁରୋହିତ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୁଳ+ପୁରୋହିତ)—
Kulapurohita ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ କୌଣସି ବଂଶର ପୌରୋହିତ୍ୟ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—Family-priest.

କୁଳପୂର୍ବଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୁଳ+ପୂର୍ବଙ୍ଗ)—ବଂଶର
Kulapūrbaga ପୂର୍ବପୁରୁଷ; ପିତୃପିତାମହ—
(କୁଳପୂର୍ବଙ୍ଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) One's ancestors.

କୁଳପ୍ରଦୀପ—ସଂ. ବଣ ଓ ବ—କୁଳଦୀପ (ଦେଖ)
Kulapradīpa Kuladīpa (See)

କୁଳବତୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କୁଳପାଳକା (ଦେଖ)
Kulabatī Kulapālikā (See)

କୁଳବଧୂ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କୁଳପାଳକା (ଦେଖ)
Kulabadhū Kulapālikā (See)

କୁଳବରତ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କୁଳବ୍ରତ)—
Kulabarata କୁଳବ୍ରତ (ଦେଖ)
Kulabrata (See)

ଜ ଜାତ ଜ ଜାତଶୀଳ ତ କୁଳବରତପଳ
ଠଉର ପାରଜ ମୋ ମତରେ ।
ଜଗତ୍ସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋତ୍ସବଭଜ୍ଜାନଦଭଞ୍ଜ୍. ଜ. ଗୀତ ।

କୁଳବରଧନ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବଣ. (ସଂ. କୁଳ+ବର୍ଦ୍ଧନ)—
Kulabaradhana କୁଳବର୍ଦ୍ଧନ (ଦେଖ)
Kulabarddhana (See)

— କୁରୁମାନଙ୍କର ସେ କୁଳବରଧନ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭରତ. ଅବ ।

କୁଳବର୍ଦ୍ଧନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୁଳ+ବର୍ଦ୍ଧନ=ବୃଦ୍ଧି
Kulabarddhana କାର୍ଯ୍ୟ) ବଂଶବୃଦ୍ଧିକାରକ—Causing advancement, promotion or increase of a family.
ବ.—ବଂଶବୃଦ୍ଧି—Increase of a family.

କୁଳ ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ହାଟିଆ ଜାତିଙ୍କର ଜାତିଗତ୍ଇମାନଙ୍କର ଜାତି-
Kula basibā ଆଣ ସଭା ହେବା—A sitting of caste-men for considering social questions.

କୁଳବାନ୍—ସଂ. ବ. ପୁଂ—କୁଳଜ (ଦେଖ)
Kulabān Kulaja (See)

କୁଳବାର—ସଂ. ବ.—ସପ୍ତାହର ଶ୍ରେଷ୍ଠବାର (ଶୁକ୍ରବାର ବା ମଙ୍ଗଳବାର)
Kulabāra —The principal day of the week (i.e. Tues-day or Fri-day). (M. W.)

କୁଳବାଳା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—କୁଳପାଳକା (ଦେଖ)
Kulabālā Kulapālikā (See)

କୁଳବିଦ୍ୟା—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ; କୁଳ+ବିଦ୍ୟା)—
Kulabidyā ୧ । ବଂଶରେ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଅନୁଶୀଳିତ ବିଦ୍ୟା—
1. Traditional knowledge; learning handed down from father to son.
୨ । ତ୍ରୟୀ ଆନ୍ୱୀକ୍ଷିକା ବିଦ୍ୟା ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—
2. One of the 3 Ānwīkshikī lores.

କୁଳବିପ୍ର—ସଂ. ବ.—କୁଳପୁରୋହିତ (ଦେଖ)
Kulabipra Kulapurohita (See)

କୁଳବୁଡ଼ା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ.—୧ । ଯେ ଅକ୍ରିୟାଦ୍ୱାରା ଆପଣାର କୁଳଧର୍ମ୍ମ
Kulaburḍā ନାଶ କରେ - 1. One who by his evil
କୁଳବୋରନ actions brings dishonour to his family.
(କୁଳବୁଡ଼େଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେ ଅକ୍ରିୟା କରାଇ ପରର କୁଳଧର୍ମ୍ମ ନାଶ କରେ—2. One who makes other people forsake their family traditions.
୩ । ଯାହାଠାରୁ ବଂଶ ଲୋପ ହୁଏ; ଯାହାର ଅପତ୍ୟାଦି ହୁଏ ନାହିଁ—3. Issueless.

କୁଳ ବୁଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଅନ୍ୟର ବଂଶ ଲୋପ ହେବାର
Kula burḍāibā ଉପାୟ କରିବା—1. To cause extinction of another's family.
୨ । ଅନ୍ୟର ବଂଶମର୍ଯ୍ୟାଦା ଲୋପ କରାଇବା—
2. To ruin or dishonour another's family.

କୁଳ ବୁଡ଼ିବା—ଦେ. ବ.—୧ । କୁଳ ଧର୍ମ୍ମ ନାଶ ହେବା; ଜାତି ଯିବା—
Kula burḍibā 1. Excommunication from a caste
କୁଳ ବୁଡ଼ଜାନା or family owing to bad conduct.
୨ । ବଂଶ ଲୋପ ହେବା—
2. The extinction of a family.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଘୃଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ରୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଆଗ୍ର' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ମୋ ପୁଅ ବୃକ୍ଷ ପଣେ ମୋ କୁଳ ବୃଦ୍ଧ ହୁଏ । କୃଷ୍ଣଦି୍ର. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।
କୁଳ ବୃଦ୍ଧତାର ଦେଖ ଏ ଘର, ଅଳା ଥାଉ ଥାଉ ମରଇ ନାହ । ପ୍ରବଚନ ।

କୁଳବୃଡ଼େଇ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—କୁଳବୃଡ଼ାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Kulaburḍeī The feminine of 'Kulaburḍā'

କୁଳବୃଦ୍ଧ—ସଂ. ବି. ପୁଂ.—(୬ମୀ ତତ୍ପୁ.; କୁଳ + ବୃଦ୍ଧ)—ବଂଶ ବା ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବାପେକ୍ଷା ବୃଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି—
Kulabṛuddha (କୁଳବୃଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) The oldest member of the family.

କୁଳବୃଦ୍ଧି—ସଂ. ବି.—ବଂଶର ବୃଦ୍ଧି—
Kulabṛuddhi Increase of the members of a family.

କୁଳବ୍ରତ—ସଂ. ବି. (କୁଳ + ବ୍ରତ = ଆଗ୍ର୍)—
Kulabrata ୧ । ବଂଶରେ ପରମ୍ପରାକ୍ରମେ ପାଳିତ ବ୍ରତ—
1. A family-vow.
୨ । କୁଳାଗ୍ର୍—2. Family usage.
୩ । କୁଳମର୍ଯ୍ୟାଦା—
3. The honour or prestige of a family.

କୁଳଭର—ସଂ. ବି—ଚୋର—
Kulabhara Thief (Apte).

କୁଳଭଲ—ସଂ. ବି—କୁଳଭର (ଦେଖ)
Kulabhala Kulabhara (See)

କୁଳଭୃତ୍ୟା—ସଂ. ବି—ଗର୍ଭିଣୀଚର୍ଯ୍ୟା—
Kulabhṛutyā Nursing of a pregnant woman.

କୁଳମଣି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁଳ + ମଣି)—
Kulamaṇi କୁଳତିଳକ (ଦେଖ)
Kulatilaka (See)
ସଂ. ବି. ପୁଂ—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—
A name given to male.

କୁଳମର୍ଯ୍ୟାଦା—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁଳ + ମର୍ଯ୍ୟାଦା)—
Kulamarjyādā ୧ । କୁଳର ମହତ୍ତ୍ୱ—
1. The honour of a family; respectability.
୨ । ସତ୍‌କୁଳପ୍ରସୂତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ସମ୍ମାନ—
2. Respect shown to a man of high family.

କୁଳମାନ—ସଂ. ବି—କୁଳମର୍ଯ୍ୟାଦା (ଦେଖ)
Kulamāna Kulamarjyādā (See)

କୁଳମୁଚ୍ଛୁଲି—ଦେ. ବିଣ—କୁଳମୁକୁଳ (ଦେଖ)
Kulamuchhuli Kulumuchhuli (See)

କୁଳମୂଳ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୁଳ + ମୂଳ)—
Kulamūla ୧ । କୁଳମର୍ଯ୍ୟାଦା (ଦେଖ)
1. Kulamarjyādā (See)
୨ । (ସଦ୍ଭବର) ବଂଶର କଛ ମାତ୍ର ଚିହ୍ନ—
2. Any trace or remnant of a family.

କୁଳଯୋଷିତ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—କୁଳପାଳିକା (ଦେଖ)
Kulajoshita Kulapālikā (See)

କୁଳରୁ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜାତି ବା ସମାଜରୁ ଚ୍ୟୁତ ହେବା—
Kularujibā To be excommunicated.
କୁଳଥେକେ ଯାଓୟା
कुलसे निकलयाना

କୁଳଲୋପ—ସଂ. ବି—ବଂଶରେ କେହି ବଂଶଧର ନ ଜାଇଁବା ଅବସ୍ଥା;
Kulalopa ବଂଶନାଶ—Extinction of a family.

କୁଳଶିଖ—ସଂ. ବିଣ—କୁଳଶ୍ରେଷ୍ଠ (ଦେଖ)
Kulaśikha Kulaśreshṭha (See)
ଏ ସକାଶୁ ହେ ପାଣ୍ଡବ କୁଳଶିଖ
ଯୁଦ୍ଧ କର ମତ୍ସ୍ୟ କଥା ବଡ଼ ସୁଖ । କୃଷ୍ଣଦି୍ର. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

କୁଳଶୀଳ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; କୁଳ + ଶୀଳ)—
Kulaśīla ୧ । ବଂଶ ଓ ଆଚରଣ—
1. Family and conduct.
୨ । ସଦ୍‌ବଂଶ ଓ ସଦାଚରଣ—
2. Noble family and good conduct.
ଦେ. ବିଣ—ସତ୍‌ବଂଶଜାତ ଓ ସଦାଚରଣକାରୀ—
Born of a noble family and of good conduct.
ତୁ ସେ ଧାମର ବଦେଇ ଅଟୁ କୁଳଶୀଳ ।
ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

କୁଳଶ୍ରେଷ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁଳ + ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—
Kulaśreshṭha ବଂଶର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି—
Head or chief (person) of a family; the most important (person) in the family.

କୁଳଶ୍ରେଷ୍ଠୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କୁଳ + ଶ୍ରେଷ୍ଠିନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Kulaśreshṭhī ସତ୍କୁଳପ୍ରସୂତ—High-born.
ବି—ସତ୍କୁଳପ୍ରସୂତ ଶିଳ୍ପୀ—High-born artisan.

କୁଳସମ୍ଭବ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (୬ମୀ ତତ୍ପୁ; କୁଳ + ସମ୍ଭବ)—
Kulasambhaba ୧ । ସତ୍କୁଳପ୍ରସୂତ—1. High-born.
(କୁଳସମ୍ଭବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (ଅମୁକ) ବଂଶଜାତ—
2. Born of (such and such) a family.

କୁଳସନ୍ତତି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁଳ + ସନ୍ତତି)—
Kulasantati ୧ । ବଂଶଧର; ବଂଶର ପରମ୍ପରୁଷ—
1. Descendant; posterity.
୨ । ବଂଶରକ୍ଷା—2. Continuation of lineage.

କୁଳସଭା—ଦେ. ବି—ହାଡୁଆ ଶୂଦ୍ର ମାନଙ୍କ ଜାତିଆଣ ସଭା
Kulasabhā A session of the caste-guild of the Hāṭuā śūdras.

କୁଳସେବକ—ସଂ. ବି—ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ବା ଉତ୍ତମ ଭୃତ୍ୟ—
Kulasebaka An excellent servant.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

କୁଲସ୍ତିରୀ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କୁଲସ୍ତ୍ରୀ)—କୁଳପାଳିକା (ଦେଖ)
Kulastirī — Kulapālikā (See)

ଅଧରମ ହେରୁ କୁଳସ୍ତିର ହେଲ ବୃଦ୍ଧ । ପାରଳା. ମହାସ୍ୱରଉ. ଅବ ।

କୁଲସ୍ତ୍ରୀ—ସଂ. ବ—କୁଳପାଳିକା (ଦେଖ)
Kulastrī — Kulapālikā (See)

କୁଲସ୍ଥାପନା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଳ+ସ୍ଥାପନ)—ବଂଶରକ୍ଷା—
Kulasthāpanā — The saving of a family from extinction.

ସଉଦଗା ବ୍ୟାସ ଯେ ମୋହର ବଂଶରେ
ହେଉ କୁଳସ୍ଥାପନା ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କରେ । ବୈଦେହି. ମହାସ୍ୱରଉ. ଅବ ।

କୁଲସ୍ଥିତ—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; କୁଳ+ସ୍ଥିତ)—
Kulasthiti — ୧ । ବଂଶର ପୁରାତନତ୍ୱ—
1. Antiquity of a family.
୨ । ବଂଶର ବୃଦ୍ଧି—2. Increase of a family.
୩ । କୁଳଧର୍ମ; କୁଳାଚାର—3. Family status; family observances.

କୁଲହଣ୍ଡକ—ସଂ. ବ—ଜଳ ଭଉଁର—An eddy (Apte)
Kulahaṇḍaka

କୁଲା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କୁଳୀନ)—ଉତ୍କୃଷ୍ଟକୁଳସମ୍ଭୂତ; କୁଳୀନ—
Kulā — Born of a respectable family.
(ଅକୁଲା—ବପଘଉ)

କୁଲ୍ଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଲ୍ଲ; ଭୁଲ. ପା. କୁଣ୍ଡା)—୧ । ଶସ୍ୟାଦି ପାଛୁଡ଼
Kulla ଭୁଷ, ଧୂଳଆଦ ବାହାର କର ଦେବା ନମିତ୍ତ ବାଉଁଶ ପାଚ୍ଛଆ-
କୁଲା ନମିତ ହାତକାନ ପର ଚଉଡ଼ା ପାତ୍ର; ସୂର୍ପ—1. A fan to
ସୁପ; ଡଗଡ଼ା; ଛାଜ winnow corn; winnowing fan.

କୁଲ ସନ ଯେ ଜର ଗେଣ୍ଡଏ ଲଏ
ଫୁଙ୍କଣୀ ବେଉଚଣ୍ଟେ ହଥଇ ବୁଲଇ । ବୈଦେହି. ମହାସ୍ୱରଉ ବନ ।

କୋୟା ୨ । କୋଲ୍ଲ; ଲେମ୍ବୁ ଆଦର ଚରୁଡ଼ା—
କୋୟା 2. A pod or seed-vessel of lemon.

କୁଲ୍ଲଇ—ଦେ. ବ—କୁଲେଇ (ଦେଖ)
Kulāi — Kulei (See)

କୁଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—ଅଣ୍ଟିବା; ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ
Kulāibā — ହେବା; ପୋଷେଇବା—To suffice.
କୁଲାନ୍ ଅଁଟେନା ଉଦରରେ ପୂରି ମିଳେ ଯା ବଉଡ଼
ଉଦରାଳୁ ଉଦ୍ଦଂ ନ କୁଲାଏ ମୁଡ଼ି । ବ୍ରଜ ର. ଗୀତଲହରୀ ।

କୁଲାଏର୍ ବୁଢ଼ୀ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଠଗିନ୍ ବୂଢ଼ିୟା)—ପିଲ୍ଲମାନଙ୍କୁ ଭୟଇବା ପାଇଁ
Kulāer burdhi — ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା କାଳ୍ପନିକ ରାକ୍ଷସୀ—
An imaginary hag described by women to frighten children into submission.

କୁଲାକୁଲ—ସଂ. ବଣ. (କୁଳ+ଅକୁଳ)—୧ । ମିଶ୍ରବଂଶୀୟ; ଦୋନୋସଲ୍ଲା—1. Of mixed origin.
୨ । ସଙ୍କର—2. Hybrid; mongrel.

କୁଲାଙ୍କୁର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୁଳ+ଅଙ୍କୁର)—ବଂଶଧର—
Kulāṅkura — Scion or descendant of a family.

ଏବମାନ କୁଳାଙ୍କୁର ଏହ କରୁକ୍ରେ । ସ୍ୱୟାନାଥ. ମହାସ୍ୱ.ବ ।

କୁଲାଙ୍ଗନା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; କୁଳ+ଅଙ୍ଗନା)—
Kulāṅganā — କୁଳପାଳିକା (ଦେଖ)
Kulapālikā (See)

କୁଲାଙ୍ଗାର—ସଂ. ବ. (ରୂପକ କର୍ମଧାରୟ, କୁଳ+ଅଙ୍ଗାର)—
Kulāṅgāra — ୧ । କୁଳର ଅଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ—
1. The dreg or unworthy scion of a family.
୨ । ଯାହା ଯୋଗୁଁ କୁଳରେ କଳଙ୍କ ଲାଗେ—
2. One who brings dishonour on his family.

ସଂ. ବଣ—୧ । କୁଳର ମର୍ଯ୍ୟାଦାନାଶକ—
1. Bringing dishonour to the family.
୨ । ଅସଚ୍ଚରିତ୍ର—2. Immoral.

କୁଲାଚଳ—ସଂ. ବ. (କୁଳ+ଅଚଳ)—କୁଳପର୍ବତ (ଦେଖ)
Kulāchala — Kulaparbata (See)

କୁଲାଚାର—ସଂ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କୁଳ+ଆଚାର)—
Kulāchāra — ବଂଶଗତଳତ ବଶେଷ ବଧି ବା ପ୍ରଥା—
A family custom; usage obtaining in a particular family.

କୁଲାଚାର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୁଳ+ଆଚାର୍ଯ୍ୟ)—
Kulāchārjya — ୧ । କୁଳଗୁରୁ (ଦେଖ)
1. Kulaguru. (See)
୨ । ବଂଶଲତା ବା କୁଳିନାମା ପ୍ରକାଳୟିତା ବ୍ୟକ୍ତି —
2. A geneologist.

କୁଲାଠ—ସଂ. ବ—କ୍ଷୁଦ୍ର ମତ୍ସ୍ୟବଶେଷ—
Kulāṭa — A kind of small fish (M. W.)

କୁଲାଦ୍ରି—ସଂ. ବ—କୁଳପର୍ବତ (ଦେଖ)
Kulādri — Kulaparbata (See)

କୁଲାନ୍ୱିତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—(କୁଳ+ଅନ୍ୱିତ)—କୁଳଜ (ଦେଖ)
Kulānwita — Kulaja (See)
(କୁଳାନ୍ୱିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୁଲ୍ଲବା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଲ୍ଲ ଓ ବାତ)—୧ । ଭୁଷମିଶା ଶସ୍ୟାଦରୁ
Kulābā ଭୁଷ ଉଡ଼ାଇବା ପାଇଁ କୁଲାଦ୍ୱାରା ବହ୍ନବା—
କୁଲାବା ଆଁକୁଡ଼ି 1. The blowing of corn by blowing with the winnowing fan to blow away the chaff.

[ଦ୍ର—ବେଙ୍ଗଳା ପଡ଼ା ଅମଳ ଦୋଇଥିବା ଭୁଷପୂର୍ଣ୍ଣ ଧାନକୁ କୁଲାବା କର ସେଥିରୁ ଭୁଷଯାକ ଉଡ଼ାଇ ଦଅନ୍ତୁ ।]

୨ । ଦଣ୍ଡ ସ୍ୱରୂପ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଥଣ୍ଡା ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇ ତାକୁ କୁଲାଦ୍ୱାରା ବହ୍ନବା—2. Fanning a man's

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷାକରାଯାଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଦୁଇପ୍ରକାରରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କ�ୂଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

body with the winnowing fan after dipping his body in cold water in the wintry season (as a punishment formerly inflicted on criminals).

[ଦ୍ର—ଶୀତ ଦିନରେ ଅପରାଧୀକୁ ଥଣ୍ଡା ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇ ଆଣି ଉପରେ ଠିଆ କରାଇ କୁଲ୍ଲାବାଟା ତାକୁ ବଞ୍ଚା ସାଜୁଥିଲା ଓ ଉଦ୍ଦାଟା ଦେଇ ଦେମାଳ ଦେବାରୁ ସେ ଥରି କମ୍ପି ରୋଗ କରୁଥିଲା ।]

ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କୁଲାବା=କବାଝର ଉପଣୀ)—

ଆଁକୁଡ଼ି କୁଲାବା ଅଙ୍କାସୂତା ଓ ହାରଆଦର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡକୁ ଯୋଡ଼ିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଧାତୁମୟ ଅଙ୍କୁଶ; ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ବଙ୍କା ଅଙ୍କୁଶ-ବର୍ଗିଷ୍ଟ ଧାତୁଖଣ୍ଡ—A bit of thin metal inversely hooked at both ends and attached to one end of a waist chain or necklace to attach the opposite end to it while putting it on.

କୁଲ୍ଲବାଆ—ଦେ. ଓ ବୈଦେ. ବ—କୁଲ୍ଲବା (ଦେଖ)
Kulābāā — Kulābā (See)

କୁଲ୍ଲବାଅଁ—ଗ୍ରା. ଓ ବୈଦେ. ବ—କୁଲ୍ଲବା (ଦେଖ)
Kulābāāñ — Kulābā (See)

କୁଲ୍ଲବାଁ—ଗ୍ରା. ଓ ବୈଦେ. ବ—କୁଲ୍ଲବା (ଦେଖ)
Kulābāñ — Kulābā (See)

କୁଲାବାଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଢେଙ୍କାର ବାଉଁଶଦଣ୍ଡ—
Kulābārdi — The long pole of a water-baling contrivance.

କୁଲ୍ଲବୁଲ୍ଲ—ଦେ. ବ—କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଚୋରି ଗଲେ ଚୋରର ନାମ ଜାଣିବା ନିମନ୍ତେ ଗୋଟିଏ କୁଲ୍ଲାକୁ କଇଁଚ ବା କଞ୍ଚାମୂନ ଉପରେ ରଖି ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ି ଯାହା ନାମ ଧରିଲାକ୍ଷଣି କୁଲ୍ଲାଟା ବୁଲିଯାଏ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଚୋର ବୋଲି ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ, ଏପରି ସ୍ଥଳରେ ସେ ଚୋର ଧରେ—One who performs the process of finding out the name of a thief by means of a winnowing fan revolving on a point of a nail or scissors.

କୁଲା ବୁଲାଇବା—ଦେ. କି—ଚୋରର ନାମ ଜାଣିବା ସକାଶେ ଗୋଟିଏ କୁଲାକୁ ମୁନଆଁ ଜିନିସ ଉପରେ ରଖି ମନ୍ତ୍ରପାଠ କରି ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଲୋକଙ୍କଠାରେ ସନ୍ଦେହ ହୁଏ ଏପରି ସମସ୍ତଙ୍କ ନାମ ଡାକିବାକୁ ହୁଏ; ଯେଉଁ ଲୋକର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ମାତ୍ରେ କୁଲାଟି ସେ ମୁନ ଉପରେ ଘୂରେ ସେ ଚୋର ବୋଲି ପ୍ରକାଶ ହୁଏ; ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଅନୁଧାବନ କରିବା—To cause a winnowing fan to revolve on the point of a pointed article to find out the name of the actual thief, by uttering Mantras.

[ଦ୍ର—ହନୁସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ଗିନାକୁ ଜଣେ ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ି ଧରି ଚଲାଉଥାଏ ଓ ଯେଉଁ ଲୋକଟାଙ୍କୁ ଗିନା ଚଳେ ତାକୁ ଚୋର ବୋଲି ଧରିଯାଏ । ଏହାକୁ ବାଣ୍ଟି ହାଁକିନା କହନ୍ତି ।]

କୁଲାୟ—ସଂ. ବ—ଶରୀର—Body.
Kulāya ଏଣୁ ଯେ ଅନୁପଥ ଏହି, କୁଲାସ୍ୟ ନାମ ଏ ବୋଲଇ— ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କୁଲାୟ—ସଂ. ବ. (କୁଳ=ବଂଶ+ଆସ୍ ଧାତୁ=ବୃଦ୍ଧି ଧାଇବା+ଅ; ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପକ୍ଷୀର କୁଳ ବୃଦ୍ଧି ପାଏ)—
Kulāya
୧ । ପକ୍ଷୀର ବସା; ମାଡ଼—1 Bird's nest.
୨ । ଶରୀର—2. Body
୩ । ସ୍ଥାନ—3. A place; spot.
୪ । ଜାଲ—4. Web; net; a woven texture.
୫ । ଆଧାର —5. Receptacle.
୬ । କୁକୁର ରହିବା କୋଠର—
6. Kennel or resting place of a dog. (M. W)

କୁଲାୟନିଲାୟ—ସଂ. ବ—ପକ୍ଷୀ ବସାରେ ବସି ଡିମ୍ବ ଉଷୁମାଇବା—
Kulāyanilāya Hatching; brooding of a bird.

କୁଲାୟିକା—ସଂ. ବ. (କୁଲାୟ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kulāyikā ୧ । ପଞ୍ଜୁର—1. Bird-cage.
୨ । ଚଢ଼ିଆଖାନା—2. Aviary.

କୁଲାଲ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କୁ=ମୃତ୍ତିକା+ଲାଲ୍ ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା +କର୍ତ୍ତା. ଅ)—
Kulāla
(କୁଲାଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । କୁମ୍ଭକାର; କୁମ୍ଭାର—1. Potter.
୨ । ବନ୍ୟକୁକୁଟ—2. Wild cock.
୩ । ପେଚା—3. Owl.

କୁଲାଲଚକ୍ର—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁଲାଲ+ଚକ୍ର)—କୁମ୍ଭାର ହାଣ୍ଡି ଓ କଳସି ଆଦିକୁ ଯେଉଁ ଚକ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୋଲାକାର କରି ଗଢ଼େ—Potter's wheel.
ପରସ୍ପରଙ୍କସ୍ଥା ଦୂର ଅନର୍ଥର ଅର୍ଥ
କୁଲଲ କୁଲଚକ୍ର ପ୍ରାପ୍ତେ ସେ ସତ୍ତାମେ—ବ୍ରଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

କୁଲାଳିକା—ସଂ. ବ. (କୁଲାଳ+କ+ଆ)—ଚଢ଼ିଆଖାନା—
Kulālikā Aviary.

କୁଲାଳୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କଜ୍ଜଳାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ନୀଳ ପ୍ରସ୍ତରବିଶେଷ—
Kulālī 1. A blue stone used as collyrium.
୨ । କୁମ୍ଭାରୁଣୀ—2. A potter woman.

କୁଲାହ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—ପାଣ୍ଡୁର ଘୋଡ଼ା—A horse of light
Kulāha brown colour. (Apte)

କୁଲାହକ—ସଂ. ବ—୧ । ଛୁଇଁପିଟି—
Kulāhaka 1. Lizard (Apte).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ତ	ଉଅ	ଓ
୨	ୠ	ଊ	ୡ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁୟ	ଇଅ	ଙ୍ଗ	ନ୍

୨ । ଯୋକସୁଦ୍ଧା ଗୁଳ୍ମ—
2. The plant Celsia Coromandelina.

କୁଲାହଳ—ସଂ. ବ—କୁଲାହକ ୨ (ଦେଖ)
Kulāhala — Kulāhaka 2. (See)

କୁଲି—ସଂ. ବି. (କୁଳ ଧାତୁ=ଏକତ୍ର କରିବା+କରଣେ. ଇ)—
Kuli — ହସ୍ତ —Hand.

ଦେ. ବ—୧ । ଦେଶବିଶେଷ—
1. Name of a country.

କୁଡ ଦେଶର ସୁକା କୋକଟଲୁର ବୋର୍
ପଦର ଲକ୍ଷ ଯୋଦ୍ଧା ସେନ୍ଦଣ ସାର ମଁର—ସାରଳା, ଶ୍ରୀସୂପ୍ତଣ ।

କୁଲକୁଚା ୨ । (ସଂ. କବଳ) ପାଣି ପାଟିରେ ରଖି କୁଡ଼କୁଡ଼ କରିବା; **କୁଲ୍ଲା; କୁଲ୍ଲି** କୁଡ଼କୁଡ଼ା—
2. Gargling; rinsing of the mouth.

ଦେ. ବଣ—ନନ୍ଦୁକ—Blasphemous; slandering.

ଗାଦେ. (ଘୁମସର) ବି. (ସଂ. କୋଳ)—ବରକୋଳ—
The Jejube (berry).

କୁଲି—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କୁଣକ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ବ୍ୟବହୃତ)—କ୍ଷୁଦ୍ର; ଶ୍ରେଷ୍ଠ—
Kuli — Small; little; diminutive.

(ଯଥା—କୁଲିବେଙ୍ଗ; କୁଲିଗେଣ୍ଡା ।)

ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. ପୁଂ.—୧ । ତନ୍ତୁମାନଙ୍କର ଏକ ଶ୍ରେଣୀ—1. A caste of weavers in Sambalpur.

[ଦ୍ର—ତନ୍ତୁଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀ ଭୁଲିଆ ଓ କୋଷ୍ଟା ।]

୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ)—ସ୍ତ୍ରୀ; ନାସ୍ତ୍ର—2. Woman.

୩ । ସ୍ତ୍ରୀ ମଜୁରଦାର—3. A cooly woman; a female day-labourer.

ଗାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ଲୁହା ଜିନିଷ ଗଢ଼ିବା ମଜୁରି—
The wages for making iron articles.

ଗାଦେ. (ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ) ବି.—ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରକାରବିଶେଷ—A form of the Ordiā language spoken in the Central Province as reported in the Census report of 1921.

ବୈଦେ. ବି. (ଭୁକି)—୧ । ମଜୁର ଲାଗିବା ଲୋକ—
1. A cooly.

କୁଲୀ **କୁଲ୍ଲୀ** ୨ । ସାଧାରଣ ମୁଲିଆ—2. A day-labourer.

୩ । ମଜୁରରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେବା ଚାକର—
3. A servant working for wages.

୪ । ଚୁକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ଦେଶାନ୍ତରରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାମପାଇଁ ମୁଲୁଗି ପରିଶ୍ରମସାଧ୍ୟ ଗୃହ କାର୍ଯ୍ୟ ଆଦି କରିବାକୁ ଯିବା ଲୋକ—4. Indentured labourer emigrating to a foreign country.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜୀଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲାଣି। ଗଣନାଦ୍ୱାରା ଦେଖା ଯାଇଅଛି ଯେ ଭାରତର ୩୦ କୋଟି ଲୋକ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରାୟ ୧୭ ଲକ୍ଷ କଲକାରଖାନାମାନଙ୍କରେ କୁଲିଗିରି କରୁ ଅଛନ୍ତି । ଯଥା;—

ରେଲବାଇରେ	୧ ଲକ୍ଷ	୧୦ ହଜାର
କୋଇଲ୍ଲଖଣ୍ଡିରେ	୧	୮୦ ହଜାର
ଚାଏକଳରେ	୨	୫୦ ହଜାର
ଲୁଗାକଳରେ		୫୦ ହଜାର
ଗୃହାବାଗନାରେ	୭	୫୦ ହଜାର ।]

କୁଲିଆ—ଦେ. ବ.—୧ । କୁଲମଣିର ଡାକ ନାମ—
Kuliā — 1. Name for calling 'Kulamaṇi'

୨ । କୁଲିଆ (ଦେଖ)
Kuliā (See)

ଦେ. ବଣ.—(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ) କୂଳଦାଣ୍ଡି; କୂଳସ୍ଥ—
Situated on the bank.

(ଯଥା—ନଈକୂଳିଆ ।)

ଗାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ.—ସେଉଁ ଡଙ୍ଗାର ତଳ କୋଣଯୁକ୍ତ; ଏଗ୍‌ବାଲା ଡଙ୍ଗା—A cutter.

କୁଲିଆ—ଦେ. ବ.—ମୁଲିଆ—
Kuliā — A cooly or day labourer.

ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—(ସଂ. କୋଷ୍ଟୁ)—ବଲୁଆ; ଶୃଗାଳ—
Jackal.

କୁଲିଆକତରା—ଗାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଆଖିବୁଜାଳ ଖେଳ—
Kuliākatarā — A children's game; the Blind man's Buff.

କୁଲିଆକାତରା—ଗାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—କୁଲିଆକତରା (ଦେଖ)
Kuliākātarā — Kuliākatarā (See)

କୁଳିକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (କୁଳ+ଇକ)—ସତ୍କୁଳପ୍ରସୂତ—
Kulika — Of good family.

ସଂ. ବ.—୧ । ସଗୋତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି; ଜ୍ଞାତି—
1. Kinsman. (M. W.)

୨ । ହାଟୁଆଙ୍କ ଜାତର ସରଦାର—
2. The chief or headman of a caste-guild. (M. W.)

୩ । ସଦ୍‌ବଂଶୀୟ ଶିଳ୍ପୀ—
3. Any artisan of eminent birth. (M. W.)

୪ । ଶିକାରୀ; ବାଣୁଆ—4. A hunter. (M. W.)

୫ । କଣ୍ଟକୀ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ; କୋକିଲାକ୍ଷ; କୋଇଲେଖାଗୁଳ୍ମ—
5. A thorny plant; Ruellia Longifolia. (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚଭ୍ଟିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଭ୍ଟିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଭ୍ଟିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଟିଂର ବପଘତ ୨ ବା ୧ ଚଭ୍ଟିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟୂ' ଦେଖିବେ ।

୬ । କୁଲବାର; ମଙ୍ଗଳବାର ବା ଶୁକ୍ରବାର—
6. Tuesday or Friday.

୭ । ଅଷ୍ଟ ନାଗରାଜ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—7. One of the eight chiefs of the serpent race.

[ଦ୍ର—ଏହାର ମସ୍ତକୋପରି ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର ଚହ୍ନ ଓ ଏହାର ଦେହ ମାଟିଆ ବର୍ଣ୍ଣ ।]

କୁଲକପଟା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁଲ ଜାତିସୂଚକ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କଦ୍ୱାରା ବୁଣା ମୋଟା ଖଦ—A kind of coarse cloth woven by the Kuli weavers in Sambalpur.
Kulikapṭā

କୁଲ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପାଣିକୁ ପାଟରେ ପୁରାଇ କୁଡ଼୍‌କୁଲ୍ କରିବା—
Kuli karibā 1. To wash the mouth by gargling.
କୁଲିକରା
କୁଲ୍ଲାକରନା
୨ । ନିନ୍ଦା କରିବା—
2. To slander or blaspheme a person.

କୁଲିକା—ସଂ. ବି. (କୁଲ+ଇକ+ଆ)—ଜଳ ନିକଟରେ ଜନ୍ମିବା କୋଇଲିଖିଆ ଶାଗ (ଏହା ବିଶେଷ କଷାଯୁକ୍ତ; କର୍କଶପତ୍ର; ଫୁଲ ଧଳା ଗାଲ)—Hygrophila Spinosa; a thorny shrub growing near water.
Kulikā

କୁଲିକାମ—ଦେ. ବ—ମାଡକାର୍ଯ୍ୟ—Menial work.
Kulikāma
କୁଲୀରକାଜ
କୁଲୀକା କାମ

କୁଲିକୁଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ଅ—କେଡାକେଡା; ଟୁକ୍‌ଟୁକ ହୋଇ (ଲୁଗାଆଦି ଚରିବା)—(torn) Into shreds.
Kulikuli
(ଯଥା—ସେ ଧୂତିଟା କୁଲିକୁଲି ଫାଡ଼ି ଦେଲା ।)

କୁଲିଗିରି—ବୈଦେ. ବି. ଉର୍କୀ. କୁଲ୍ଲା+ଫା. ଗିରି) —
Kuligiri ୧ । କୁଲିର କର୍ମ—
କୁଲିଗିରି 1. The work of a cooly or day labourer.
କୁଲୀଗିରି ୨ । ମଜୁରିଆରୂପେ ନିଯୁକ୍ତି—
2 Employment as a day labourer.

କୁଲିଗେଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ଏକ ଜାତିସୂଚକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗେଣ୍ଡା—
Kuligenḍā A small snail.
ଓଗଲୀ
ଘୋଘୀ

କୁଲିଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (କୁଲ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇଙ୍ଗ)—୧ । ପକ୍ଷୀ—
Kuliṅga 1. Bird.
୨ । ଘରଚଟିଆ ପକ୍ଷୀ—2. Sparrow.
୩ । ମୂଷିକବିଶେଷ—3. A kind of mouse.
୪ । କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)
4. Kakaṛdāśṛungī (See)

କୁଲିଙ୍ଗ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୁଳିଙ୍ଗ)—ପକ୍ଷୀବିଶେଷ; କପୋତ—
Kuliṅga Dove.

କୁଳିଙ୍ଗ ପକ୍ଷୀ ପରି ମେଳେ
ବସି ଯେ ଥିଲ ବୃକ୍ଷଡାଳେ । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ ।

କୁଲିଚାଲାନି—ଦେ. ବ—ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କେନ୍ଦ୍ରକୁ କୁଲି ପଠାଇବା କର୍ମ—
Kulichālāṇi Sending up of indentured labourers to a depot.
କୁଲିଚାଲାନୀ
କୁଲୀ ରବାନା

କୁଲିଞ୍ଜନ—ସଂ. ବ—ମଦ୍ଦାରତ୍ୱକ୍‌ତରୁ; ବରଦ୍ରାଦି ବର୍ଗର ଶାକବିଶେଷ—
Kuliñjana Alpina Galanga (plant).
(ଅପର ସଂ. ନାମ [ଦ୍ର—ଏଥିର ଡାଙ୍ଗରେ ଅନେକ ଯଡ଼ ଧରେ ସୁଗନ୍ଧା) ଏବଂ ଡାଙ୍ଗ ମନୁଷ୍ୟ ଉଚ୍ଚରେ ବଢ଼େ; ଫୁଲ ଆରକ୍ତ ଓ ମଧ୍ୟରଳ; ଏ ଗଛ ଉଦ୍ୟାନରେ ଦେଖାଯାଏ – ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର । ଏହା ଉତ୍ତରଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ, କଫକାସନାଶକ, ସ୍ୱରକାରକ ଓ ରୁଚିକର; ଏହା ହୃଦ୍‌ପୃ କଣ୍ଠ ଓ ମୁଖଶୋଧକ । ସ୍ଥୂଳଗ୍ରନ୍ଥିବିଶିଷ୍ଟ କୁଲିଞ୍ଜନକୁ ମଦ୍ଦାରତ୍ୱା କହନ୍ତି ।]

କୁଲିତା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୁଳତ୍ୟାଗ ?)—
Kulitā କୁଲତା (ଦେଖ)
Kultā (See)

[ଦ୍ର--କଥିତ ଅଛି ଯେ ଏମାନେ କଟକ, ଅନୁଗୁଳ ଓ ମୋଗଲବନ୍ଦ ଆଡୁ ସମ୍ବଲପୁରକୁ ଯାଇଥିଲେ । ରେଢ଼ାଖୋଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚଷା ଜାତି ଅଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ସମ୍ବଲପୁରରେ କୃଷକମାନଙ୍କର ନାମ କୁଲିତା । ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲାର ସମସ୍ତ ଚାଷୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟାର ½ ।]

କୁଲି ଧରା—ଦେ. ବ—କୁଲିଧରିବା କର୍ମ (ଦେଖ)
Kuli dharā The act of Kulidharibā (See)

କୁଲିଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୁଲି ସଂଗ୍ରହ କରିବା—
Kuli dharibā To recruit coolies for indentured-labour.
କୁଲିଧରା
କୁଲୀପକଡ଼ଲା

କୁଲି ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୁଡ଼୍‌କୁଲା କରି ସାରିବା ପରେ ମୁହଁରୁ ପାଣିକୁ ବାହାର କରିବା—To throw out the gargled water from the mouth.
Kuli pakāibā
କୁଲକୁଚା ଫେଲା
କୁଲ୍ଲି ଫେଁକନା

କୁଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିନ୍ଦା କରିବା—To blame; to traduce.
Kulibā

କୁଲିବେଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ବେଙ୍ଗ; ଛୁଆବେଙ୍ଗ—
Kulibeṅga Very small frogs.
ବେଙ୍ଗୁଚି
ବେଂଗୁଚି

କୁଲିଶ—ସଂ. ବି. (ଉ+ରଶ୍ ଧାତୁ+ଅ)—୧ । କୁଳୀଶ (ଦେଖ)
Kuliśa 1. Kuliśa (See)
୨ । କୁରାଢ଼ି; ଟାଙ୍ଗିଆ—2. Axe; hatchet. (M. W.)
୩ । ହୀରକ—3. A diamond. (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଥ	ଓ
୨	ୠ	ଊ	ୡ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଥ	ଔ	ନ୍

୪ । ଗୁଳୁବିଶେଷ—4. The plant Heliotropium Indicum. (M. W.)

କୁଲିଶାସନ—ସଂ. ବି—ଶାକ୍ୟ ମୁନି; ବୁଦ୍ଧଦେବ—An epithet of Sākyamuni or Buddha.
Kulisāsana

କୁଲିସରଦାର—ବୈଦେ. ବି. (ଭୁର୍କୀ)—୧ । ବଦେଶକୁ ପଠାଯିବା ନମନ୍ତେ ବୃତ୍ତିବଦ୍ଧ କୁଲି ସଂଗ୍ରହ କରିବା ନମନ୍ତେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ମଫସଲରେ ବୁଲେ—1. A cooly recruiter.
Kulisaradāra
କୁଲିସର୍ଦ୍ଦାର
କୁଲୀକା ସରଦାର

୨ । କେତେ ଜଣ କୁଲିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦଲପତି—2. A headman of a gang of coolies.

କୁଲିହା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—୧ । କୁଲିଆ (ଦେଖ) 1. Kuliā (See)
Kulihā

୨ । ବୃହତ୍ତା; ଲଟାବେଏଁକୋଳ ଗୁଳ୍ମ—2. Solanum Indicum (plant).

କୁଲୀ—ସଂ. ବି—୧ । କଣ୍ଟେଇ କୋଳ ଗୁଳ୍ମ—Solanum Jacquini; the Prickly Night-shade. (M. W.)
Kulī

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କୁଳ + ଇନ୍; ୧୩। ୧ବ.)—ଉଚ୍ଚବଂଶୀୟ— (କୁଳଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) Belonging to a noble family. (M. W.)

କୁଲୀନ—ସଂ. ବିଣ. (କୁଳ + ଇନ)—୧ । ଉଚ୍ଚଜାତିର (ଘୋଡ଼ା; ହାତୀ)— 1. (horse or elephant) Of good breed.
Kulīna

୨ । ସତ୍‌କୁଳୋଦ୍ଭବ—2. Of a high or noble descent; respectable.

(କୁଳୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବିଣ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଙ୍ଗୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ କୁଳରେ ଜାତ— Belonging to certain noble families of Brāhmaṇas ennobled under orders of the ancient Rajas in Bengal and Orissa.

କୁଲୀନକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ – କୁଲୀନ (ଦେଖ)—
Kulīnaka Kulīna (See)

ବି—ଏକପ୍ରକାର ଶିମ୍ବ—A kind of kidney bean.

କୁଲୀନତା—ସଂ. ବି. (କୁଳୀନ + ତ୍ୱ ବେ. ତା)—ସଜ୍ଜନରେ ଜନ୍ମିବାର ଅବସ୍ଥା—Respectability.
Kulīnatā

ଦେ. ବି—ରାଜା ବଲ୍ଲାଳ ସେନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବଙ୍ଗଦେଶରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଉଚ୍ଚବଂଶ ମର୍ଯ୍ୟାଦା; ବଙ୍ଗଦେଶୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୁଳୀନ ପ୍ରଥା—Kulīnism amongst the Brahmans of Bengal; the status of respectability due to being born of a family declared as noble by certain rules promulgated by Raja Ballāla Sena of Bengal.

[ଦ୍ର—ଏ ପ୍ରଥା ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ କ୍ରମଶଃ କମୁଅଛି । ଏବେ କେତେ ସମାଜରେ ଏ ପ୍ରଥା ଯୋଗୁଁ ବିଶେଷ ବିଷମସ୍ଥ ଫଳ ଘଟିଥିଲା; ଅନେକ କନ୍ୟା ଆଜୀବନ କୁମାରୀ ରହିଥିଲେ, ଓ ଅନେକ ବର ବହୁପତ୍ନୀ ବିବାହ କରୁଥିଲେ । କୁଳୀନ ବଂଶର କନ୍ୟାପିତା କୁଳୀନ ବର ହସ୍ତରେ କନ୍ୟାକୁ ଦାନ କରିବା ପାଇଁ ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ ହେଉଥିଲେ ।]

କୁଲୀର—ସଂ. ବି. (କୁଳ ଧାତୁ = ଉତ୍ସାର କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଈର ।— ୧ । କର୍କଟ; କଙ୍କଡ଼ା—1. Crab.
Kulīra

୨ । ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ କର୍କଟରାଶି—2. The 4th sign of the Zodiac; the sign of Cancer.

କୁଲୀରକ—ସଂ. ବି. (କୁଳୀର + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—କୁଲୀର (ଦେଖ)
Kulīraka Kulīra (See)

କୁଲୀଶ—ସଂ. ବି. (କୁଳ = ପର୍ବତ + ଶୋ ଧାତୁ = ଦାରଣ କରିବା + କରଣ. ଅ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ଇନ୍ଦ୍ର ପର୍ବତମାନଙ୍କୁ ବିଦାରଣ କରିଥିଲେ; କିମ୍ବା କୁଳ = ହସ୍ତ + ଶୀ ଧାତୁ = ଶୋଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହା ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଶୋଇ ଥାଏ)—
Kulīsa

୧ । ବଜ୍ର—1. Thunder-bolt.

୨ । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବଜ୍ରାସ୍ତ୍ର—2. The thunder-bolt of Indra.

୩ । କଲାବାଇଁଗି ମାଛ; ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ—3. A kind of fresh-water fish; Labeo Gonius; Labeo Calbasu; Pomotis.

[ଦ୍ର—ଏହା କ୍ଷୁଧାଘ୍ନ, ମଧୁର ରସ, ହୃଦ୍ୟ, ଅଗ୍ନି ଓ ବଲବର୍ଦ୍ଧକ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ଲଘୁ ଓ ମଳସଂଗ୍ରାହକ; ଏହା ବାୟୁରୋଗ ଓ ଅରୁଚିରେ ଉପକାରୀ ।]

୪ । ଅଗ୍ରଭାଗ—4. The top; apex.

କୁଲୀଶଧର—ସଂ. ବି. ପୁଂ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; କୁଲୀଶ + ଧର)— କୁଲୀଶପାଣି (ଦେଖ)
Kulīsadhara Kulīsapāṇi (See)

କୁଲୀଶନାୟକ—ସଂ. ବି.—ରତିବନ୍ଧବିଶେଷ—A particular pose during coition.
Kulīsanāyaka

କୁଲୀଶପାଣି—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁଲୀଶ + ପାଣି)—ଇନ୍ଦ୍ର— God Indra.
Kulīsapāṇi

କୁଲୁ—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବି.—(ଆ. କୁଲ୍)—କୁଲ୍ (ଦେଖ)
Kulu Kul (See)

କୁଲୁଆଁ—ଦେ. ବି.—କୁଣିଆଁ (ଦେଖ)
Kuluāñ Kuṇiāñ (See)

କୁଲୁକ—ସଂ.ବି.—(କୁଲ୍ ଧାତୁ = ଏକତ୍ରିତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଉକ)—ଜିଭ ଉପରେ ବସିଥିବା ଛତୁଆ—The fur or foulness of the tongue (Apte).
Kuluka

କୁଲୁକୁଞ୍ଚା—ଦେ. ବି. (ଧ୍ୱନ୍ୟର୍ଥକ; ତୁଲ. ସଂ. କୁଲୁକ = ଜିଭ ଉପରେ ବସିଥିବା ଛତୁଆ; ତୁଲ. ସଂ. କବଳ; କଲ କୁଲ୍ କୁଚା. ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା ଓ କର ଧାତୁ = ମାର୍ଜନ କରିବା)—
Kulukuñchā
କୁଲ୍ଲା, କୁଲ୍ଲୀ, ଗରାରା

୧ । ଭୂଣ୍ଡ ଉପରେ ପାଣି ପୂରେଇ ଏକଲ

ସାଧାରଣ ଘୋଷେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ସେକଲ କରିବା କର୍ମ; କୁଳ କରିବା—1. Gargling; rinsing of the mouth.

୨ । କୁଳ କରି ଯାଇଥିବା ଜଳ—2. Gargled water.

କୁଲୁକୁଲ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—କୁଲୁକୁଲୁ (ଦେଖ)
Kulukul — Kulukulu (See)

କୁଲୁକୁଲ୍ କରି ଗ୍ରହିଁବା—ଦେ. କ୍ରି—ସନୋରମ୍ୟ ରୂପେ ଗ୍ରହିଁବା—
Kulukul kari chāhiñbā — To look at a thing gracefully.

[ଦ—ଏହି ଶବ୍ଦ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୃହାଁଣି ସମ୍ବନ୍ଧେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

କୁଲୁକୁଲା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ)—ବ.—ଉତ୍କ୍ରୋଶ; ଗାଳମନ୍ଦ—
Kulukulā — Abuse; evil names.

କୁଲୁକୁଲୁ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.— ପାଣିରେ ଘାଉରି ଖାଇ ପହଁରିବା ଏକ ପ୍ରକାର ପୋକ; ପାଣିଉଅଁର ବା କେଉଟିଆ ପୋକ—A kind of aquatic insect.
Kulukulu

କୁଲୁକୁଲିଆ—ଦେ. ବଣ.—(ସ୍ନେହସୂଚକ ପ୍ରଯୋଗ)—୧ । ଯେ (ଯେଉଁ ଶିଶୁ) କୁଲୁକୁଲୁ କରି ଗୃହେଁ—1. (child) Who looks at a thing gracefully. **କୁଲକୁଲିୟା**

୨ । ଝୁଜୁବୁଜିଆ; ଅସ୍ଥିର—2. Restless.

୩ । ଅସ୍ଥିର ଓ ସୁନ୍ଦର (ଶିଶୁ)—3. Tiny and charming (child).

କୁଲୁକୁଲୁ—ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ତୁଲ.ସଂ. କଲନାଦ)—୧ । ପାତ୍ରରେ ଜଳ ପୂରାଇ ଏକଲ ସେକଲ କରିବା ଧ୍ୱନି—1. The sound of gargling. **କୁଲକୁଲ**

୨ । ନଦୀ ପ୍ରବାହର ଧ୍ୱନି; କଲକଲ ଧ୍ୱନି—2. Gurgling sound of water flowing over shallow pebbles. **କୁଲକୁଲ**

କୁଲୁକୁଲୁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଏକ ସ୍ଥାନରେ ବା ଅଳ୍ପସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟରେ ରହି ଅସ୍ଥିର ହେବା; ଝଜ୍‌ବଜ୍; ଝୁଜୁବୁଜୁ—
Kulukulu — Moving one's body or limbs restlessly within a limited space.

ବାଆ କୁଲୁକୁଲୁ କଲ ମେ ମା ! ବାଆଣୀ ହାତରେ ବଡ଼ି,
ଦୁର ହାତକୁ ଦେଲ ମେ ମା ! ଦୁଇ ମୁଠା ଚୁଡ଼ି । (ଶିଶୁଗୀତ)

କୁଲୁକୁଲୁଗୁଞ୍ଜା—ସଂ. ବ.— ମସାଲ; ନଆଁଖୁଞ୍ଚା; ନଆଁଦୁଲା—
Kulukkagunjā — Fire-brand. (Apte; M.W.)

କୁଲୁଙ୍ଗ—ସଂ. ବ.—(ତୁଲ. ଓ. ଖୁରୁଙ୍ଗ)—କୁରଙ୍ଗ; ମୃଗ—
Kulunga — Antelope. (M.W.)

କୁଲୁଚି—ଦେ. ବ.—(ତୁଲ. ସଂ. କଡ଼ଙ୍ଗର=କୁଣ୍ଡା; ସଂ. କଣ୍ଡନ)—
Kuluchi — ଗୋରୁକୁ ପାଣି ବା ତୋଡ଼ାଣି ସଙ ଗୋଲାଇ ଖାଇବାକୁ ଦେବାପାଇଁ ଦରକୁଟା ଧାନ; ଦରକୁଟା ଓ ଦରସିଝା ଧାନ—Partly pounded unhusked paddy (boiled or unboiled) for feeding cattle. **କୁଡ଼ଚି ଅରଧାବା; ଖୁରକୁଆ**

କୁଲୁଥ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—(ସଂ. କୁଲଥ)—କୋଲଥ—
Kuluthā — Chick-pea; a kind of grain.

କୁଲୁପ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ.—(ତୁଲ. ବ. କୁଲୁପ୍; ହି. କୁଲୁପ; ଆ. କୁଲୁପ୍ ଫଲ୍)—କୋଲପ—Padlock.
Kulupa

ତୁହ୍ମକୁ ଦେଖିବ ସେବେ ଟିକାଏ କୁଲୁପ । ପ୍ରାଚୀ. ତୁହ୍ମଳରୂପଣଗୀତା ।

[ତ୍ର—ବାଲେଶ୍ୱର ଅଞ୍ଚଳରେ ଓକାର୍‌ଦ୍ୟ ଶବ୍ଦକୁ ଉକାର୍‌ଦ୍ୟ କରି ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି । ଯଥା—ଗୋଡ଼କୁ—ଗୁଡ଼; ଗୋରୁକୁ—ଗୁରୁ; କୋଲପକୁ—କୁଲୁପ; ଗୋଟାଏକୁ—ଗୁଟାଏ; ଗୋଲକୁ—ଗୁଲ ।]

କୁଲୁପାତ୍ର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଶୃଗାଳ; ବଲୁଆ—
Kulupātra — Jackal.

କୁଲୁପି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କୁଲ୍‌ଫୀ)—
Kulupi — ୧ । ଦୁଧ ଆଦିକୁ ବରଫ ସାହାଯ୍ୟରେ ଜମାଇ କରି ରଖିବା ଧାତୁ—1. The metal case or mould for ice-cream. **କୁଲ୍‌ଫି, କୁଲ୍‌ଫି କୁଲଫୀ**

୨ । ଜମାଇ ଦୁଧ—2. Ice-cream.

କୁଲୁପି ବରଫ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କୁଲ୍‌ଫୀ+ବର୍ଫ୍)—
Kulpi barapha — ବରଫ ସାହାଯ୍ୟରେ ଜମାଇ କରାଯାଇ ଧାତୁରେ ରଖା ଯାଇଥିବା ଦୁଗ୍ଧ—Ice-cream preserved in a metal mould. **କୁଲ୍‌ଫି ବରଫ କୁଲ୍‌ଫୀ ବର୍ଫ**

କୁଲୁବୁଡ଼ା—ଗ୍ରା. ବ. ପୁଂ—କୁଲବୁଡ଼ା (ଦେଖ)
Kulubuḍā — Kulabuḍā (See)

କୁଲୁମି—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଛଦ୍ମଣ (ଯାହା ଦ୍ୱାରା ଚତୁରକରମାନେ ମୁକୁଟ ପ୍ରଭୃତିରେ କୁନ୍ଦନ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ।]
Kulumi — A kind of small chisel for doing fine gem-setting work.

କୁଲୁମୁଚ୍ଛୁଲି—ଦେ. ବଣ. (ସଂ କୂଳ+ଉତ୍ସଳନ)—
Kulumuchhuli — ୧ । ଅତି ଉଚ୍ଛନ୍ନ; ଅତ୍ୟଧିକ ଆଗ୍ରହାନ୍ୱିତ ଓ ବ୍ୟାକୁଳ—1. Excessively eager. **ଲବଲହକ**

(ଯଥା—ସେ ମୋ ପାଖେ ଦୁଇ ଘଡ଼ି ନ ରହି କୁଲୁମୁଚ୍ଛୁଲି ହୋଇ ଗାଁଆଁକୁ ପଳେଇ ଗଲା ।)

୨ । ପ୍ରଚୁର; ଅତ୍ୟଧିକ—2. Excessive.

(ଯଥା—ଏ ପୋଖରୀରୁ କୁଲୁମୁଚ୍ଛୁଲି ମାଛ ମରୁ ଅଛନ୍ତି ।)

କୁଲୁହାଁ—ଦେ. ବ—କୁଣିଆଁ (ଦେଖ)
Kuluhāñ — Kuṇiāñ (See)

କୁଲେଇ—ଦେ. ବ (ସଂ. କୁଲ୍ୟ)—
Kulei — ଶ୍ଲେଷ୍ମକୁଲ୍ୟ; ମାଇକନଆଡ଼ିଲ୍ୟ ବା ଶିଶୁବାଳକାମାନେ ଧୂଳଘର କରି ଖେଳିବାବେଳେ ବ୍ୟବହୃତ ସାନ କୁଲା- ପାତିକୁଲୋ **ସୁପଲି, ଡଗଡ଼ୀ**
A small winnowing fan used as a plaything by girls.

ଝଣରେ ପିଲେ କୁଲେଇ, ମେଘ ସାଙ୍ଗ ଚଲେଇ । ଶିଶୁବଚନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଽ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ

କୁଲେଚର—ସଂ. ବ—ଗୁଳ୍ଫବିଶେଷ—
Kulechara A kind of plant (M. W.)

କୁଲେର୍—ତାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୁଲ୍ୟାଳ)—ଏକ ପ୍ରକାର ଜଳଜ ଶାକ (ଏହା ଜଳ ବା ଜୋଡ଼ ଜୁଲରେ ହୁଏ)—
Kuler A kind of aquatic pot-herb.

କୁଲେଶ୍ୱର—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୁଳ+ଈଶ୍ୱର)—
Kuleśwara ୧ । ବଂଶ ବା ଘରବାରର କର୍ତ୍ତା—
(କୁଲେଶ୍ୱରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. The head of a family; pater-familias.
୨ । ଶିବ; ମହାଦେବ—2. A name of Śiba.

କୁଲୋତ୍କଟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କୁଳ+ଉତ୍କଟ)—ସତ୍କୁଳପ୍ରସୂତ—
Kulotkaṭa High born.
ବ—ଭଲ ଜାତିଆ ଘୋଡ଼ା—
A horse of a good breed.

କୁଲୋଦ୍ଗତ—ସଂ. ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ବା ୭ମୀ ତତ୍; କୁଳ+ଉଦ୍ଗତ)—
Kulodgata କୁଲଜ (ଦେଖ)
Kulaja (See)

କୁଲୋଦ୍ବହ—ସଂ. ବିଣ. (କୁଳ+ଉତ୍+ବହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kulodbaha କୁଳର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା—
The founder of a family.

କୁଲୋଦ୍ଭବ—ସଂ. ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ବା ୭ମୀ ତତ୍; କୁଳ+ଉଦ୍ଭବ)—
Kulodbhaba କୁଲୋଦ୍ଗତ (ଦେଖ)
Kulodgata (See)

କୁଲ୍ଫ—ସଂ. ବ. (କୁଳ ଧାତୁ+ଫ)—
Kulpha ୧ । ରୋଗ—1. Disease.
୨ । (ବୈଦ୍ୟକ) ବଲାଗଣ୍ଠି; ଗୁଳ୍ଫ—
2. Ankle. (M.W.)

କୁଲ୍ବକ—ସଂ. ବ. (କୁଳ ଧାତୁ+ବକ)—କୁଲ୍ଲକ (ଦେଖ)
Kulbaka Kuluka (See)

କୁଲ୍ମଳ—ସଂ. ବ. (କୁଳ ଧାତୁ+ମଳ)—୧ । ପାପ—
Kulmala 1. Sin.
୨ । ଶରର ମୂଳ କାଠି ସଙ୍ଗେ ଯୋଗ ହେବା ଅଂଶ—
2. The part of an arrow by which the head is attached to the shaft (Apte).

କୁଲ୍ମାଷ—ସଂ. ବ. (କୁଳ ଧାତୁ+ମାଷ)—
Kulmāsha ୧ । କାଞ୍ଜି—
1. Sour gruel or boiled-rice-water.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ମୂଳା ଓ କଖାରୁ ଆଦି ଫଳ ମଧ୍ୟ ପକାଯାଇ ସଡ଼ା ଯ.ଏ ।]
୨ । ରୁଝଉଲା; ସିଝାରୁଝ; ଘଂଘମାଦାନା—
2 Boiled or stewed grain.
୩ । ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ୱ ଯବ—
3. Half ripe barley. (M.W.)
୪ । ଗୁଜମାଷ—
4 A sort of Phaseolus (grain). (M.W.)

କୁଲ୍ୟ—ସଂ. ବ. (କୁଲ୍ ଧାତୁ=ଗଣି କରିବା+କର୍ମ. ଯ)—
Kulya ୧ । ଅସ୍ଥି; ହାଡ଼—1. Bone.
୨ । ମାଂସ—2 Flesh.
୩ । (+କରଣ. ଯ) ସୂର୍ପ; କୁଲା—2. Winnowing fan.
୪ । ଶବଦାହ ପରେ ଫଗୁମ୍ଫାଉ ଅସ୍ଥି ରଖିବା ପାତ୍ର—
4. A receptacle for bones left from a burnt corpse. (M. W.)
ବିଣ. ପୁଂ. (କୁଳ+ଯ)—୧ । ସତ୍କୁଳପ୍ରସୂତ—
1. Born of a high family.
(କୁଲ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ମାନନୀୟ— 2. Respectable.

କୁଲ୍ୟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁଲ୍ ଧାତୁ=ଗଣି କରିବା+ଯ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kulyā ୧ । କୃତ୍ରିମ କ୍ଷୁଦ୍ର ନଦୀ—
1. Canal; artificial rivulet.
୨ । ଗଡ଼ଖାଇ; ପରଖା—2. Ditch, moat; trench.
୩ । ପ୍ରବାହ—3. An artificial current.
୪ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଖାତ—4. A ditch or small tank.
୫ । ପୟଃପ୍ରଣାଳୀ—5. Drainage.
୬ । କୁଳସ୍ତ୍ରୀ; ଭଦ୍ରମହିଳା; କୁଳବଧୂ—
6 A woman of respectable family.

କୁଲ୍ୟାଳ—ସଂ. ବ—ପାଣି କୁଳରେ ହେବା ଏକପ୍ରକାର ଶାଗ—
Kulyāli A kind of aquatic pot-herb.

କୁଲ୍ଲୁକ—ସଂ. ବ. (ନାମ)— ମନୁସଂହିତାର ବିଖ୍ୟାତ ଟୀକାକାର—
Kulluka Name of a celebrated commentator.
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ଉପାଧି ଭଟ୍ଟ । ଏ ଗୌଡ଼ଦେଶରେ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।]

କୁଲ୍ଲେ—ତାଦେ. (ମେନ୍ଦମାପୁର) ଅ. (ଭୁଲ ବ. କୁଲ୍ଲେ)—କୁଲ୍ଲି; ସବୁସୁଦ୍ଧା—In all; total.

କୁଲ୍ହିଆ—ତାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁଲିଆ (ଦେଖ)
Kulhiā Kuliā (See)

କୁଶ୍—ତାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୋଶ)—କୋଶ; ଦୁଇ ମାଇଲ୍ ଦୂରତ୍ୱ—A unit of distance; two miles.

କୁଶ୍ନା—ତାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ହାଣ୍ଡିଆ ମଦ—
Kuśnā A sort of wine made from fermented boiled rice.

କୁଶନାଡ଼—ଦେ. ବ—କୁଶ ଗଛର ନାଡ଼ ବା ଭାଙ୍ଗ—
Kuśanārda The stem of Kuśa grass.
କୁଶନାଡ଼ ଅଥ ଏକ ମନ୍ତ୍ରିନ୍ତ କର—ମାସପ୍ତଶ୍ରଣ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚତିଁର ବପସ୍ତର ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍ତ'ଦେଖିବେ।

କୁଶ୍ରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୁଲୀଶ)—କଳାବାଇଁଗି ମାଛ—
Kuśrā — A sort of fresh-water fish.

କୁଶ୍ଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁଶଳ (ଦେଖ)
Kuśli — Kuśali (See)

କୁଶ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଆଲଙ୍ଗନ କରିବା—
Kuś (root) — 1. To embrace.
୨ । ବେଢ଼ିବା—2. To enfold.

କୁଶ—ସଂ.ବ. (କୁ=ପୃଥ୍ୱୀ+ଶୀ ଧାତୁ=ଶସ୍ୟନ କରିବା + ଅଧିକରଣେ.ଅ; ଯାହାକୁ ପାଇ ପୃଥ୍ୱୀରେ ଶସ୍ୟନ କରିଯାଏ.—
ସଂ.—ଦର୍ଭ, ଯଜ୍ଞଭୂଷଣ,
ସୂଚୀପତ୍ର
କୁଶ
କୁଶ୍ର
ତେ. ଦର୍ଭ
୧ । ଶ୍ରାଦ୍ଧତର୍ପଣାଦି ବୈଦିକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ଏକପ୍ରକାର ତୃଣ—
1. A species of grass used in the performance of religious ceremonies. Eragrostis Cynosuroides; Poa Cynosuroides.

[ଦ୍ର—ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର; ଯଥା—ଶେତ ଓ କୃଷ୍ଣ ।]

୨ । ପୁରାଣୋକ୍ତ ଦ୍ୱୀପବିଶେଷ; କୁଶଦ୍ୱୀପ—
2. One of the 7 islands making up the world (as described by the ancient Hindus).

୩ । ଲଙ୍ଗଳର ଈଷକୁ ଯୁଆଳ ସଙ୍ଗେ ବାନ୍ଧିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କୁଶଦଉଡ଼ି—
3. A rope of Kuśa grass to tie the beam or pole of a plough with the yoke.

୪ । ଜଳ —4. Water.

୧ ଓ ୪ ଅର୍ଥ—ଦୃଢ଼ତା ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ କୃଦେଦ୍ରରେ ହିନ୍ଦୁରେ ସାହାକୁ ମୋହ.
ଉଦ୍ଧୃ. ବୈଦେଶ୍ୱରବଳାସ ।

୫ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ବଡ଼ ପୁଅ—
5. Name of the elder of the twin sons of Rāmachandra.

[ଦ୍ର—ଏ ସୀତାଙ୍କ ଯମଜ ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଥମେ ଭୂମିଷ୍ଠ ହୋଇ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ତପୋବନରେ ବଢ଼ି ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କଠାରୁ ଶିକ୍ଷା ପାଇଥିଲେ । ରାମ ଏହାଙ୍କୁ କୁଶାବତୀ ନଗରୀର ରାଜା କରି ଦେଇଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ପରେ ଏ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରି ଆସିଥିଲେ ।]

ସଂ. ବିଣ—୧ । ମତ୍ତ—1. Maddened.
୨ । ହୀନ; ଖଳ—2. Wicked; vile; depraved.
୩ । ମାତାଲ୍—3. Intoxicated; inebriated.
୪ । ପାପିଷ୍ଠ—4. Sinful; depraved.

ଗ୍ରା. ବିଣ—୧ । କୃଷ୍ଣର ଡାକ ନାମ—
1. Name for calling Krushṇa.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥେ) ବ୍ରାହ୍ମଣ—2. A Brāhmaṇa.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କ୍ରୋଶ)—କୋଶ; ଦୁଇ ମାଇଲ୍ ଦୂରତ୍ୱ—A distance of two miles.

କୁଶଗଣ୍ଠି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଶଗ୍ରନ୍ଥି)—
Kuśagaṇṭhi — ୧ । କୁଶରେ ପକାଯିବା ଗଣ୍ଠି—
1. A knot made with the Kuśa grass.

[ଦ୍ର—ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ପଇତା ଅକସ୍ମାତ୍ ଛିଣ୍ଡି ଗଲେ ଛିଣ୍ଡା ପଇତାରେ କୁଶଗଣ୍ଠି ପକାଇ କେତେକ ସମୟ କେହି କେହି କାମ ଚଳାନ୍ତି ।]

୨ । ମୁକୁଳା କେଶରୁ କେଶଏ ଧରି ତହିଁରେ ପକାଯିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଣ୍ଠି—2. A knot made with a small lock of hair out of the whole dishevelled hair.

୩ । ବବାହରେ ବରକନ୍ୟାଙ୍କ ଦୁଇ ଡାହାଣ ହାତକୁ ଯୋଡ଼କରି ପକାଯିବା କୁଶର ଗ୍ରନ୍ଥି—3. The knot of Kuśa grass tied on the folded right hands of the couple during the nuptial rites; nuptial knot.

କୁଶଗଣ୍ଠି ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ବବାହ ସମ୍ପନ୍ନ ହେବା—
Kuśagaṇṭhi paṛdibā — The tying of the nuptial knot; the performance of a marriage.
(ଯଥା—ଆଜିକୁ ୨ମାସ ହେଲା ସେ ଦୁହିଙ୍କର କୁଶଗଣ୍ଠି ପଡ଼ିଲା ।)

କୁଶଜ—ସଂ. ବ. (କୁଶ=ଜଳ+ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ —ପଦ୍ମ—
Kuśaja — Lotus.

ସଜଡ଼ା ଶେଯ ତୋଳରେ ନ ପାରଇଁ କହି ଲୁଆଇଁ ମୃଗରୂଜ ।
ଉଦ୍ଧୃ. ପ୍ରେମସୁଧାଦ୍ୟ ।

କୁଶଣ୍ଡିକା—ସଂ. ବ—ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ବବାହକାଳୀନ ବୈଦିକ କ୍ରିୟାବିଶେଷ; ହୋମାଗ୍ନିସଂସ୍କାର କ୍ରିୟା—The Vedic ceremony performed at a Brāhmaṇa's marriage; the consecration of the Homa fire.
Kuśaṇḍikā

କୁଶଦାହ—ସଂ. ବ. (କୁଶ+ଦାହ —ଦୂରବଦ୍ଦେଶରେ କାମ୍ୟ ଅନର୍ଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମରଣ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶବ ପରବର୍ତ୍ତୀରେ କଳ୍ପିତ କୁଶନିର୍ମିତ ପ୍ରତିମାକୁ ଶ୍ମଶାନରେ ଚିତା ଲଗାଇ ପୋଡ଼ିବା—Burning an effigy of Kuśa grass in the absence of the body of a person dying in a distant country or supposed to be dead.
Kuśadāha

କୁଶଦ୍ୱୀପ—ସଂ. ବ—ପୁରାଣୋକ୍ତ ଦ୍ୱୀପବିଶେଷ; (ପୃଥ୍ୱୀର ସପ୍ତଦ୍ୱୀପ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ ଦ୍ୱୀପ; ଏହା ଶୂରାଖରେ ଘୃତସିନ୍ଧୁ ବେଷ୍ଟିତ)—Name of one of the seven large islands comprising the universe according to the Hindu mythology.
Kuśadwīpa

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ସ	ଉଥ	ଓ
୨	ୠ	ଊ	ୡ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁୟ	ଇଅ	ଙ୍ଗ	ନ୍

କୁଶଧ୍ୱଜ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ନାମ)—ଜନକରାଜାଙ୍କ ସାନ ଭାଇ—
Kuśadhwaja The younger brother of king Janaka.

କୁଶନଗର—ସଂ. ବ. (ନାମ)—କୁଶୀ ୨ (ଦେଖ)
Kuśanagara Kuśī 2 (See)

କୁଶପ—ସଂ. ବି. (କୁଶ=ଜଳ+ପା ଧାତୁ+ଅଧିକରଣ. ଅ)—
Kuśapa ଜଳପାନପାତ୍ର; ପାଣି ଗିଲାସ—
Goblet; a drinking glass.

କୁଶପାତ୍ରୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଶପାତ୍ର)—ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନରେ କୁଶ ଓ ଜଳାଦି ରଖିବା ନମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ତମ୍ବାର ଲମ୍ବା ପାତ୍ର—
Kuśapātrī କୋଶୀ; କୁଶୀ A boat-shaped vessel made of copper to be used in religious ceremonies.

କୁଶବଟୁ—ସଂ. ବି. (କୁଶ+ବଟୁ)—୧ । କୁଶରେ ମୋଡ଼ା ହୋଇ ତିଆରି ହୋଇଥିବା କୁଣ୍ଡଳାକାର ମୁଦ୍ରିକା (ଏହା ଧର୍ମ-
Kuśabaṭu **କୁଶବେଠନ** କ୍ରିୟା କରିବା ସମୟରେ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ପିନ୍ଧନ୍ତି; କୁଶର ମୁଦ୍ରିକା—1. A ring made by turning Kuśa grass double and worn by the performer of religious ceremonies.

୨ । ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବା ପିତୃରୂପେ କଳ୍ପିତ କୁଶର ମୋଡ଼ା—
2. A ring of Kuśa grass personating a Brāhmaṇa at a Śrāddha.

ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗିଆଶବ୍ଦ)—ତୃଣର କୁଶବଟୁ ପରି ସୁନାରୂପାରେ ତିଆରି ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
A kind of gold or silver ornament.

କୁଶବଟାଳ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କୁଶବଟାଳି (ଦେଖ)
Kuśabiṭāḷa Kuśabiṭāḷi (See)

କୁଶବଟାଳି—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ରଜସ୍ୱଳା ହୋଇ ଶାଶୁଘରକୁ ଯିବା
Kuśabiṭāḷi ପୂର୍ବରୁ ବଧବା ହୋଇଥିବା ଶୂଦ୍ରକନ୍ୟା—
1. A Śūdra girl who is widowed before she visits her husband's house after attaining puberty.

୨ । ରଜୋବତ୍ତା ହେବା ପୂର୍ବରୁ ନାମମାତ୍ର ବରାହତ୍ତା ଶୂଦ୍ର-କନ୍ୟା—2. A girl who is given in nominal marriage before attaining puberty.

କୁଶବଟାଳିଆ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କୁଶବଟାଳ (ଦେଖ)
Kuśabiṭāḷiā Kuśabiṭāḷi (See)

କୁଶ ବଟାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଅରଜସ୍କା ଶୂଦ୍ର କନ୍ୟାର ନାମମାତ୍ର ବରାହବିଧି
Kuśa biṭāḷibā ସମ୍ପାଦନ କରିବା—To perform a nominal ceremony of marriage of an unmatured Śūdra girl.

[ଦ୍ର—ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଅପ୍ରାପ୍ତରଜସ୍କା କନ୍ୟାଙ୍କୁ ବରାହ ଦେବା ପ୍ରଥା ଅନୁକରଣରେ ରଜୁମତ୍ତା ହେବା ପୂର୍ବରୁ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଶୂଦ୍ର ପିତା ବରାହ ଦେବାର ପ୍ରଥା କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଚଳୁଅଛି । ଏ କନ୍ୟାକୁ ସାଦାଡ଼ା ଗଛ, ପଟେ କାଣ୍ଡ, ଧର୍ମଦେବତା ବା ମାତାମହସପ୍ତର୍କୀୟ ଅନ୍ତ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ନାମମାତ୍ର ବରାହ ଦେବାଦ୍ୱାରା ଶୂଦ୍ର ମାନେ ବାଲ୍ୟବରାହ ପ୍ରଥାକୁ ପାଳନ କରନ୍ତି ଓ ପରେ କନ୍ୟା ରଜୁମତ୍ତା ହେଲେ ଉପଯୁକ୍ତ ବାସ୍ତବ ବର ସଙ୍ଗେ କୁଶବଟାଳ କନ୍ୟାକୁ ବରାହ ଦଅନ୍ତି ।]

କୁଶବେଣ୍ଟି—ଦେ. ବ—୧ । କୁଶଗଣ୍ଠି (ଦେଖ)
Kuśabeṇṭi 1. Kuśagaṇṭhi (See)

୨ । କୁଶ ପରି କେଶର ଏ ଗୁଚ୍ଛବାଳ—
2. A small lock of the hair of the head.

୩ । ଗାଧୋଇବା ପରେ ଶୁଖିବା ପାଇଁ ମୁକୁଳା ଥିବା ଲମ୍ବମାନ କେଶର ଅଗରେ ପକାଯିବା ଗଣ୍ଠି—
3. A small knot tied at the end of the hair while it is left hanging down after bath.

ଜାନ୍ତାରଭନର ବୃନ୍ଦାଲପ୍ରାନ୍ତରେ ପକାଇଲେ କୁଶବେଣ୍ଟି ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ।

କୁଶଭଦ୍ରା—ଦେ. ବ—ପୁରୀଜିଲ୍ଲାର ନଦୀବିଶେଷ—Name of a river
Kuśabhadrā in the district of Puri.

[ଦ୍ର—ମହାନଦୀରୁ କଟକ ନଗରଠାରେ ସେଉଁ ଶାଖାନଦୀ ବାହାରଅଛି, ସେହି କାଠଯୋଡ଼ୀ ନଦୀରୁ କଟକ ସହରର ଦକ୍ଷିଣରେ କୁଆଖାଇ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଶାଖା ବାହାର ଅଛି; ଉକ୍ତ କୁଆଖାଇରୁ ବାଲିଅନ୍ତାଠାରେ କୁଶଭଦ୍ରା ନାମକ ଶାଖାନଦୀ ବାହାର ଅଛି । କୁଶଭଦ୍ରା କିଛିଦୂର ଯାଇ ପ୍ରାଗୀ ଓ କୁଶଭଦ୍ରା ନାମରେ ବଙ୍ଗୋପ-ସାଗରରେ ପଡ଼ିଅଛି । ଉଙ୍ଗାରପୁର ଓ ନୟାପଡ଼ା କୁଶଭଦ୍ରା କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ।]

କୁଶମ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ମଦ୍ୟବିଶେଷ (ଏହାକୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଜାତିର
Kuśama ଲୋକେ ପିଅନ୍ତି)—A kind of intoxicating drink.

କୁଶମସିଣା—ଦେ. ବ—କୁଶରେ ବୁଣା ହୋଇଥିବା ଆସନ—
Kuśamasiṇā A mat made of Kuśa grass.

କୁଶେର ମାଁହୁର କୁଶନିର୍ମିତରେ ଗୋଟିକେ ବଖାଇଲେ ।
କୁଶକୀ ଚଟାଇ କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବନ ।

କୁଶମ୍ପ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କୁ ଓ ଶଙ୍କ ଧାତୁ; ଭୁଲ. ସଂ. ସଙ୍କୁଚତ)—
Kuśampa ଆଶଙ୍କିତ; ନାଗୁର; ସ୍ତବ୍ଧ ଓ ତୂଷ୍ଣୀଭୂତ—
Alarmed and silent.

(ଯଥା—ଏହା ଶୁଣି ସେ କୁଶମ୍ପ ହୋଇ ରହିଲେ ।)

କୁଶୟ—ସଂ. ବ. (କୁଶ=ଜଳ+ସା ଧାତୁ+ଅ)—କୁଶପ (ଦେଖ)
Kuśaya Kuśapa (See)

କୁଶରେ ବନ୍ଧାଳବା—ଦେ. କ୍ରି—କୁଶ ବନ୍ଧାଳବା (ଦେଖ)
Kuśare biṭāḷibā Kuśa biṭāḷibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯୋଜେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତର ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ; 'ଅଲବତ୍ତୁ' ଦେଖିବେ ।

କୁଶଳ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (କୁ=କୁତ୍ସିତ + ଶୋ ଧାତୁ=ନାଶ କରିବା + Kuśala କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; କିମ୍ବା କୁଶ + ଳ=ଗ୍ରହଣ କରିବା + ଅ)—
୧ । କଲ୍ୟାଣ; ମଙ୍ଗଳ—1. Welfare; prosperity; happiness.
୨ । ଉପଦ୍ରବ; ବା ଆପଦରୁ ମୁକ୍ତି—
2. Freedom from danger.
୩ । ନୈପୁଣ୍ୟ—3. Skill.
୪ । ପୁଣ୍ୟ—4 Meritorious act.
୫ । ସାମର୍ଥ୍ୟ—5. Competence; proficiency; ability.

ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଉତ୍ତମ—1. Good.
(କୁଶଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିପୁଣ; ଦକ୍ଷ; ଚତୁର—3. Competent; adept; proficient; skilful.
୩ । ଶିକ୍ଷିତ—3. Educated; learned.
୪ । ଉଚିତ; ଉପଯୁକ୍ତ—4. Right; proper.
୫ । ସୁଖୀ; କଲ୍ୟାଣଯୁକ୍ତ—5 Prosperous; happy.
୬ । ନିରାପଦ—6. Free from danger.

ଦେ. ବି—କୋଶଳ (ଦେଖ)—Kośala (See)
କୁଶଳ କୁଶଳ ଦେଶ ପାଇନେ ସେହ । ଭଞ୍ଜ. ଦ୍ରୋଣପୂର୍ବାନଧ୍ୟ ।

ଦେ. ବିଣ—ପାଚିଲା—Ripe.
କୁଶଳ ଉସାଳ ସନ ହେବାରୁ ଡାଳରୁ । ସାଳକୃଷ୍ଣ. ଉସଳଖୋଳ ।

କୁଶଳକାମ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—କୁଶଳକାମୀ (ଦେଖ)
Kuśalakāma Kuśalakāmī (See)
(କୁଶଳକାମା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୁଶଳକାମୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (କୁଶଳ + କାମ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.
Kuśalakāmī ୧ବ.)—ମଙ୍ଗଳ କାମନାକାରୀ—
(କୁଶଳକାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Wishing happiness; well-wishing.

କୁଶଳପୃଚ୍ଛା—ସଂ. ବି. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କୁଶଳ + ପୃଚ୍ଛା)—
Kuśalapruchchhā କୁଶଳପ୍ରଶ୍ନ (ଦେଖ)
Kuśalapraśna (See)

କୁଶଳପ୍ରଶ୍ନ—ସଂ. ବି. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କୁଶଳ + ପ୍ରଶ୍ନ)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
Kuśalapraśna ତାହାର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ମଙ୍ଗଳସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରଶ୍ନ—
Enquiring as to the welfare, health etc. of a person (e. g. How do you do ?)
(ଯଥା— ଆପଣଙ୍କର ସବୁ କୁଶଳ ତ ?)

କୁଶଳବାର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବି. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କୁଶଳ + ବାର୍ତ୍ତା)—
Kuśalabārttā କୁଶଳସମ୍ବାଦ (ଦେଖ)
Kuśalasaṁbāda (See)

କୁଶଲବ—ସଂ. ବି. (କୁଶ + ଲବ; ଦ୍ୱିବଚନ)—ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଯାଆଁଳା
Kuśalaba ପୁଅ ଦୁହେଁ—The twin sons of Rāma.
(କୁଶୀଲବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

କୁଶଳସମ୍ବାଦ—ସଂ.ବି. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କୁଶଳ + ସମ୍ବାଦ)—୧ । ମଙ୍ଗଳ-
Kuśalasaṁbāda ସମାଚାର; ଶୁଭ ଖବର—1 Good news.
୨ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧେ ସମ୍ବାଦ—
2. News of one's good health.

କୁଶଳି—ଦେ. ବି.—ମଧ୍ୟମାକୃତି ଡଙ୍ଗା; କୋଶଳି—
Kuśali A medium-sized country-boat.

କୁଶଲି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—କୋଶଳ (ଦେଖ)
Kuśali Kośali (See)

କୁଶଳୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କୁଶଳ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ସୁଖୀ
Kuśalī 1. Happy.
୨ । ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ =
(କୁଶଳିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Prosperous.
୩ । ନିରୁପଦ୍ରବ; ନିରାପଦ—
3. Free from danger.

କୁଶା—ସଂ. ବି. (କୁଶ + ଆ)—୧ । ଘୋଡ଼ାର ଲଗାମ—
Kuśā 1. Horse's bridle.
୨ । କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ—2. A piece of wood.
୩ । ଦଉଡ଼ା—3. Rope.
୪ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଘୋଡ଼ାଇବାର ପଟା—
4. A plank for covering anything.
୫ । ଲଙ୍ଗଳଲୁହା—5. Plough-share. (M.W.)
୬ । କପାବଢ଼ଡ଼ା—6. A pod of cotton. (M. W.)

ଦେ. ବି.—କୃଷ୍ଣର ଅନାଦରାର୍ଥକ ଡାକନାମ—
Name for calling Kṛushṇa.

ପ୍ରାଦେ. (ହିନ୍ଦଭୂମ) ବି.—ପଣସର ଖୋସା; ପଣସଫୁଟ—
The seed-pod inside the jackfruit.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ଖୋସା; ଟସରପୋକଙ୍କ ଗୋଟି—
Silk-coccons.

କୁଶାକର - ସଂ. ବି. (କୁଶ+ଆକର; ପ୍ରଥମେ ଭୂମିରେ କୁଶ ସ୍ଥାପନ
Kuśākara କର ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି ଲଗାଯିବାରୁ)—ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି—
Sacrificial fire.

କୁଶାକ୍ଷ—ସଂ. ବି.—ମାକଡ଼—
Kuśāksha Monkey.

କୁଶାଗ୍ର—ସଂ. ବି. (ଔଷ୍ଠୀ ଉତ୍ତ; କୁଶ + ଅଗ୍ର)—କୁଶର ମୁନଆଁ ଅଗ—
Kuśāgra The sharp point of a blade of Kuśa grass.

କୁଶାଗ୍ରବୁଦ୍ଧି—ସଂ.ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି କୁଶାଗ୍ର + ବୁଦ୍ଧି)—ସୂକ୍ଷ୍ମବୁଦ୍ଧିବିଶିଷ୍ଟ—
Kuśāgrabudhhi Keen-witted; sharp.
ସଂ. ବି.—ଉପମିତ କର୍ମଧା)—ସୂକ୍ଷ୍ମ ବୁଦ୍ଧି—
Sharp wit; clear insight.

କୁଶାଗ୍ରୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (କୁଶାଗ୍ର + ଈୟ)—୧ । ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ (ବୁଦ୍ଧି) —
Kuśāgrīya 1. Penetrating; sharp (intellect.)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ତ	ଉଥ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	଍	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଙ୍କ	ନ

୨ । କୁଶାଗ୍ର ପର ସୂକ୍ଷ୍ମ—2. As sharp as the point of a blade of Kuśa.

କୁଶାଙ୍କୁର—ସଂ. ବ. (କୁଶ + ଅଙ୍କୁର)—୧ । ଗଜୁର ଥିବା କୁଶ—
Kuśāṅkura 1. Shoots of young Kuśa.
୨ । ଏକ ଗଛ କୁଶ—2. One blade of Kuśa.

କୁଶାଙ୍ଗୁରୀୟ—ସଂ. ବ. (କୁଶ + ଅଙ୍ଗୁରୀୟ)—କୁଶବଟୁ (ଦେଖ)
Kuśāṅgurīya Kuśabaṭu (See)

କୁଶାଙ୍ଗୁଳୀ—ସଂ. ବ.—(କୁଶ + ଅଙ୍ଗୁଳ)—କୁଶବଟୁ (ଦେଖ)
Kuśāṅgulī Kuśabaṭu (See)

କୁଶାବତୀ—ସଂ. ବ.—ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୁଅ କୁଶର ରାଜଧାନୀ—Name of the capital of Kuśa, son of Rāma.
Kuśābatī

କୁଶାବହ—ଦେ. ବ.—ରାଜପୁତ ଜାତିବିଶେଷ—
Kuśābaha A caste of Rajput warriors.
ସ୍ୱଯୋଗ ପାଇଣ ଘଟୋର ସୈନ୍ୟକେ,
କୁଶାବହଙ୍କେ କଲେ ବନାଶ । ନଉକଶୋର. କୁଶକୁମାର ।

କୁଶାରି—ତ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୃଷି; ଭୁଲ ହ. କୁଶିଆର)—
Kuśārī ୧ । ଏକପ୍ରକାର ଆଖୁ; କନ୍ତାର ଆଖୁ—
1. A species of sugarcane.
୨ । ମୃଦଙ୍ଗ ମୁହଁର ଦୁଇ ପାଖରେ କୁଆଣି ଦୋଇଥିବା ଚମଡ଼ାକୁ ମୁହଁର ଉପର ସଙ୍ଗେ ଫଲଗ୍ନ କର ରଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଚମଦଉଡ଼ି—Thongs used to keep the pieces of hide attached to the ends of a drum.

କୁଶାସନ—ସଂ. ବ. (କୁଶ + ଆସନ; କୁ + ଶାସନ)—
Kuśāsana ୧ । କୁଶରେ କୁଣା ଦୋଇଥିବା ପଟୀ—
1. A small mat of Kuśa grass to sit on.
୨ । ନକୃଷ୍ଟ ଉପାୟ ଦ୍ୱାରା ରାଜ୍ୟଶାସନ—
2. Misgovernment

କୁଶିଆର—ତ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୃଷି; ଭୁଲ. ହି; କୁଶିଆର)—
Kuśiār ଆଖୁ - Sugarcane.

କୁଶିକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ଟେରା -
Kuśika Squint-eyed.
(କୁଶିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ—୧ । ବଶାମ୍ବିତ୍ରଙ୍କ ପିତାମହ ଓ ଗାଧିଙ୍କ ପିତା—
1. Name of Biswāmitra's grandfather.
୨ । ଲଙ୍ଗଳର ଲମ୍ବା—2. Ploughshare.
୩ । ତେଲର କାଣ୍ଡି—3. Sediment of oil.
୪ । ବାହାଡ଼ା ଗଛ (ଦେଖ)
4. Bāhārḍā (tree)(See)
୫ । ସାଲ ଗଛ (ଦେଖ)
5. Sāla tree (See)

କୁଶିକା—ସଂ. ବ—ଗୋଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ଗଲେ ଭଙ୍ଗା ହାଡ଼କୁ ଯୋଡ଼ ବାନ୍ଧିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କାଠର ପଟା—
Kuśikā A piece of wood used as a splint for a broken leg. (M.W.)

କୁଶିକଳା—ଦେ. ବ—ଶଗଡ଼ର ସଙ୍ଗେ ଯୁଆଳକୁ ଜୋଡ଼ିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କାଠକିଲ—
Kuśikilā A wooden pin used to attach the centre of the yoke to the angular front-end of the beams of a cart.

କୁଶୀ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—୧ । ପୂର୍ତ୍ତିଆ ଜିଲ୍ଲାରେ ପ୍ରବାହିତ ହିମାଳୟରୁ ବାହାର ଗଙ୍ଗାରେ ପଡ଼ୁଥିବା ନଦୀ—
Kuśī 1. Name of a tributary of the Ganges.
୨ । ବୁଦ୍ଧଦେବ ଦେହତ୍ୟାଗ କରିଥିବା ଗୋରଖପୁର ଜିଲ୍ଲାର ନଗରୀବିଶେଷ—
2. Name of a town in Gorakhpur where Buddha breathed his last.
(ଦ୍ର—ଏ ସ୍ଥାନର ଆଧୁନିକ ନାମ କସିଆ ।)
୩ । ବାଲ୍ମୀକି ଋଷି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Sage Bālmīki.

କୁଶୀଦ—ସଂ. ବ. (କୁଶ ଧାତୁ = ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା + ଈଦ)—
Kuśīda ୧ । କେତେ ମୂଳ ଧନ ଉପରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ (କୁସୀଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) କେତେ ସୁଧ ଦେବ ତାହା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାର ଗାଣିତିକ ପ୍ରଣାଳୀ—1. The arithmetical rule or method of calculating interest on a given capital.
୨ । ଋଣପ୍ରଦତ୍ତ ଧନର ସୁଧ ବା ବୃଦ୍ଧି—
2. Interest.
୩ । ଟଙ୍କାକୁ ସୁଧରେ ଲଗାଇବା—
3. Usury; investment of money on loan.
୪ । ରକ୍ତଚନ୍ଦନ—
4. Red species of Sandal-wood.
ବଣ—ଯାହାର ସୁଧ ନେବା ଜୀବିକା ଅଟେ; ବୃଦ୍ଧିଜୀବୀ—
Usurer; one who lives on usury.

କୁଶୀଦକ—ସଂ. ବଣ. (କୁଶୀଦ + କ)—
Kuśīdaka ଯେ ସୁଧ ପାଇଁ ଟଙ୍କା କରକ ଦଏ; ଯେ ଟଙ୍କା ଦେଇ ସୁଧ ନଏ—A usurer.

କୁଶୀଦଗ୍ରାହୀ—ସଂ. ବଣ. (କୁଶୀଦ + ଗ୍ରାହିନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Kuśīdagrāhī କୁଶୀଦକ (ଦେଖ)—
Kuśīdaka (See)

କୁଶୀଦଜୀବୀ—ସଂ. ବଣ. (କୁଶୀଦ + ଜୀବ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Kuśīdajībī କୁଶୀଦକ (ଦେଖ)
Kuśīdaka (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ କୋଷକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଉଚ୍ଚାରଣ ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତୁ' ଦେଖିବେ ।

କୁଶୀଦବ୍ୟବହାର—ସଂ. ବ—ଟଙ୍କାସମ୍ବାଜନ କାରବାର—
Kuśīdabyabahāra — Usury.

ପରବାପ୍ତରତ କୁଶୀଦବ୍ୟବହାର
କଲେ ସ୍ୱାନ ଦ୍ୱଏ ଚାତୁର୍ଥ ନରତର । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

କୁଶୀଳ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁ+ଶୀଳ)—ମନ୍ଦ ଆଚରଣ-
Kuśīla ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି—Ill behaved (person).
(ସୁଶୀଳ—ବିପରୀତ)
(କୁଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୁଶୀଲବ—ସଂ. ବ. (କୁଶ+ଲବ; ନଘାଉନ)—
Kuśīlaba ୧ । ଲବ ଓ କୁଶ; ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଯାଆଁଳା ପୁଅ ଦୁହେଁ-
1. The twin sons of Rāma (who first sang the Rāmāyaṇa composed by Balmiki at the court of Rāma.)
ପୁଂ—୨ । କବି—2. A bard; poet.
୩ । ନର୍ତ୍ତକ; ନଟ—3. An actor; dancer.
୪ । ସମ୍ବାଦ ପ୍ରଚାରକ—4. A news-monger.
୫ । ଗାୟକ—5. A singer.
୬ । ବାଲ୍ମୀକି ଋଷି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. Sage Bālmīki.

କୁଶୀସ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କୋଶିସ୍; ଭୁଲ ହି. କୋଶିସ୍)—
Kuśīs ଚେଷ୍ଟା; ପ୍ରଯତ୍ନ—Exertion.

କୁଶୁମ୍ଭ—ସଂ. ବ. (କୁଶ=ଜଳ+ଉମ୍ଭ)—
Kuśumbha ୧ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ଜଳପାତ୍ର; କମଣ୍ଡଳୁ—
1. An ascetic's water-bowl.
୨ । ଜଳକୁମ୍ଭ—2. Water-jar.

କୁଶୁଲ—ଦେ. ବ—କୋଶଳ (ଦେଖ)
Kuśuli — Kośali (See)

ଶାଙ୍କରକେଶ କୁଶୁଲସମାନ କଙ୍କାଳ—ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

କୁଶୂଳ—ସଂ. ବ—୧ । ଧାନକୋଠି; ଶସ୍ୟାଗାର; ଅମାର—
Kuśūla — 1. Granary.
(କୁସୂଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଭଣ୍ଡାର—
2. Store-room; treasury.
୩ । ତୁଷାଗ୍ନି; ତଷୁର ନଆଁ—
3. Fire made of chaff.
୪ । କଟରଇ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Frying pan.
୫ । ଦୁଃଖଦାୟକ ଶୂଳରୋଗ—5. Painful colic.
୬ । ଦ୍ରବ୍ୟ ସଞ୍ଚୟ କରିବା ଆଧାର—6. Cupboard.

କୁଶୂଳଧାନ୍ୟକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁଶୂଳରେ ଧାନ୍ୟ ଅଛି
Kuśūladhānyaka ଯାହାର)—ଯେଉଁ ଗୃହସ୍ଥ ଛଅ ବର୍ଷର ଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଧାନ ସଞ୍ଚୟ କରି ସାଇଛି ଥାଏ—
A householder who has in stock food-grains for three years.

କୁଶେର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁଶାର (ଦେଖ)
Kuśer — Kuśāri (See)

କୁଶେଶୟ—ସଂ. ବ. (କୁଶେ=କୁଶରେ=ଜଳରେ+ଶୀ ଧାତୁ=ଶୋଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kuśeśaya ୧ । ପଦ୍ମ—1. Lotus.
୨ । କଇଁ—2. Water-lily.
୩ । ସାରସପକ୍ଷୀ—2. Indian crane.
୪ । ମରାଳ; ହଂସ—4. Drake; swan.
୫ । କର୍ଣ୍ଣିକାର ବା କଣଅର ଗଛ—
5. A tree with yellow flowers and poisonous berries; Thevetia Nerifloria.
ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ବ୍ରତାଦିର ନିୟମପାଳନ ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୁଶାସନରେ ଶୁଏ—One who sleeps on a mat of Kuśa grass as a penance while observing certain vows.

କୁଶୋଦକ—ସଂ. ବ. (ମ.ପ. ତତ୍ପୁ; କୁଶସ୍ପୃଷ୍ଟ ଜଦକ)—ଦାନାଦି ସମସ୍ତରେ
Kuśodaka ବ୍ୟବହୃତ କୁଶସ୍ପୃଷ୍ଟ ମନ୍ତ୍ରପୂତ ଜଳ—Water consecrated by being touched with the Kuśa grass during religious rites.

କୁଷ୍(ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଛଡ଼ାଇବା; ଚିରିବା—
Kush (root) 1. To tear.
୨ । ଟାଣିପକାଇବା—2. To pull or draw out.
୩ । ପରୀକ୍ଷା କରିବା—3. To test; to examine.
୪ । ଶୋଭାପାଇବା—4. To shine.
୫ । ଚୁମୁଟିବା—5. To pinch (M. W.)

କୁଷଳ—ସଂ. ବ—କୁଶଳର ଅନ୍ୟରୂପ—A from of the word
Kushaḷa — Kuśaḷa (See). (M.W.)

କୁଷାକୁ—ସଂ. ବ. (କୁଷ ଧାତୁ=ଶୋଭା ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକୁ)—
Kushāku ୧ । ଅଗ୍ନି—1. Fire.
୨ । ମାଙ୍କଡ଼—2. Monkey.
ବଣ—୧ । କ୍ରୂର; ଦୁଷ୍ଟ—1. Vile; wicked.
୨ । ଘୃଣ୍ୟ—2. Detestable.
୩ । ଯାହା ପୋଡ଼ିପକାଏ—
3. Burning; scorching.

କୁଷିତ—ସଂ. ବ. (କୁଶ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଇତ)—ଜଳ ମିଶ୍ରିତ—
Kushita — Mixed with water. (Apte)

କୁଷିଦ—ସଂ. ବ—କୁଶୀଦ (ଦେଖ)
Kushida — Kushīda (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଋ	ଉ	ଋ୍ଣ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ତ	ଉଥ	ଓ୍ଚ
୨	ୠ	ଊ	ୡ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦନ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁୟ	ଇଥ	ଙ୍ଚ	ନ

କୁଷୀଦ—ସଂ. ବ—ସୁଧରେ ଟଙ୍କା ଖଟାଇବା; ମହାଜନ—
Kushīda Usury.

ବଣ—୧ । ଜଡ଼—1. Inert
୨ । ଉଦାସୀନ—2. Indifferent.
୩ । ବୈରାଗୀ—3. Apathetic.

କୁଷୁମ୍ଭ—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ବଷାକୁ ପୋକର ଦେହରେ ଥିବା
Kushumbha ବଣ-ଥଲୀ—The venom-bag of an insect.

କୁଷ୍ଟା— ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଏକଶ୍ରେଣୀର ମଠା ବୁଣିବା ତନ୍ତୁ ଜାତି—
Kushṭā A class of silk-weavers in Sambalpur.

କୁଷ୍ଠ—ସଂ. ବ. (କୁଷ୍ ଧାତୁ=ଛଣ୍ଡାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଠ; କୁ=କୁତ୍ସିତ+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kushṭha କୁଷ୍ଠ ୧ । ଭୟାନକ ଚର୍ମ ଓ ମାଂସ ବ୍ୟାଧିବିଶେଷ—
पापरोग; କାଢ଼ ଓ. କୋଢ଼ 1. Leprosy; lepra; Antony's Fire.

[ଦ୍ର—ଏହି ରୋଗ ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଅଠର ପ୍ରକାର। ଆଧୁନିକ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଗବେଷଣାଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିର କରିଅଛନ୍ତି ଯେ ଏ ରୋଗର କୀଟାଣୁ ଦେହରେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ସମୟରୁ ୨୦।୨୫।୩୦ ବରଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେହରେ ବଞ୍ଚିରହେ। ସୁସ୍ଥ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଏ କୀଟ କଛୁ କର ପାରେ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟ ଜପଦଂଶ,ମାଲେରିଆ, କୃମି, ମଲବଦ୍ଧତା ଆଦି ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଦୁର୍ବଳ ହେଲେ ଏ କୀଟ ଦେହରେ ମାଡ଼ିବସେ। ଏ କୀଟ ଏକମାସରୁ ଷଠଶ ବର୍ଷ ଯାଏଁ ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରେ ଲୁପ୍ତ ହୋଇ ରହେ। ଆଳସ୍ୟ, ପଖାଳ, ସଢ଼ାମାଛ ବା ଶୁଖୁଆ ଭୋଜନ, ବେଶ୍ୟାସହବାସ, ଅପରିଷ୍କୃତ ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ, ଅପରିଷ୍କୃତ ଗୃହରେ ବାସ, ବ୍ୟାପ୍ତାମର ଅଭ୍ୟବଦ୍ୱାରା ଏ କୁଷ୍ଠକୀଟ ଶରୀରରେ ମାଡ଼ିଯାଇ କୁଷ୍ଠ ରୋଗ ଜନ୍ମାଏ। ଦୈନିକ ଅଶା ୧୪।୫।୨୯।

ପୂର୍ବେ ଏହା ଦୁରାରୋଗ୍ୟ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା; କିନ୍ତୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତମାନେ (Injection) ଇଞ୍ଜେକ୍ସନ୍‌ଦ୍ୱାରା ଏହା ଆରୋଗ୍ୟ କରିବାର ଦାବା କରୁଅଛନ୍ତି।]

୨ । କୁଡ଼; ଔଷଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ; କାଶ୍ମୀରଜାତ ବୃକ୍ଷବିଶେଷର ଛାଲ—
2. A medicinal bark; Saussurea Lappas; Costus Speciosus.

କୁଷ୍ଠଘ୍ନ—ସଂ. ବଣ.—(କୁଷ୍ଠ+ହନ ଧାତୁ+ଅ)—କୁଷ୍ଠରୋଗନାଶକ
Kushṭhaghna (ଔଷଧ)—
(antidote) Curing leprosy.

କୁଷ୍ଠ ଫୁଟିବା—ଦେ. ବ.—କୁଷ୍ଠରୋଗଜନିତ ବ୍ରଣମାନ ଘାଆ ହୋଇ
Kushṭha phuṭibā ଯିବା—The bursting out of the
କୁଠଫୁଟା କୋଢ଼ ଫୁଟନା sores of leprosy.

କୁଷ୍ଠାରି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁଷ୍ଠ+ଅରି)—ଗନ୍ଧକ—
Kushṭhāri Sulpher.

କୁଷ୍ଠାଶ୍ରମ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଷ୍ଠୀ+ଆଶ୍ରମ)—
Kushṭhāśrama କୁଷ୍ଠ ରୋଗୀମାନଙ୍କ ଆଶ୍ରୟସ୍ଥାନ—
କୁଷ୍ଠାଶ୍ରମ Leper-assylum.

କୁଷ୍ଠି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବାଲେଶ୍ୱର, ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କୋଷ୍ଠି (ଦେଖ)
Kushṭhi Koshṭhi (See)

କୁଷ୍ଠିତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କୁଷ୍ଠ+ଫଳାର୍ଥେ. ଇତ)—
Kushṭhita କୁଷ୍ଠରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ—
Attacked with leprosy.

କୁଷ୍ଠୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କୁଷ୍ଠ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Kushṭhī କୁଷ୍ଠରୋଗଗ୍ରସ୍ତ; କୋଢ଼ିଆ—Leprous; suffering
(କୁଷ୍ଠିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) from leprosy.

କୁଷ୍ମଳ—ସଂ. ବ. (କୁଷ ଧାତୁ)—
Kushmala ୧ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ମଳ)ପତ୍ର—1. Leaf.
୨ । (+ଭାବ. ମଳ) କର୍ତ୍ତନ—2. Cutting.

କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ—ସଂ. ବ. (କ=ପୃଥ୍ୱୀ+ଉତ୍ପନ୍=ଉତ୍ପନ୍ନ+ଅଣ୍ଡ)—
Kushmāṇḍa ୧ । ପାର୍ଥିକଖାରୁ—
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ— 1. Pumpkin gourd; Benincasa Cerifera.
କାଶୀଫଳ,
କର୍କାରୁ [ଦ୍ର—ଏହା ଧଳା ରଙ୍ଗର ପାଉଁସିଆ
ଗ୍ରା. କୁମ୍ଭଂଡ ଲମ୍ବା ଫଳବିଶିଷ୍ଟ ଲତା; ଏଥିର ଫୁଲ
ଚାଳକୁମଡ଼ା, ଛାଁଚିକୁମଡ଼ା ଦଳଦଆ; ଏ ଫଳରେ ଔଷଧ, ମୁରବ୍ବା
କୁମ୍ହଡ଼ା, ପେଠା ବଡ଼ ଓ ତରକାରୀ ହୁଏ।]
ଗୁଡ଼କୁମଡ଼ା, ମିଠାକୁମଡ଼ା ୨ । ବୋଇଚକଖାରୁ—
ପୋଲା କୁମ୍ହଡ଼ା 2. Cucurbita Maxima; gourd.

୩ । ଶିବାନୁଚରବିଶେଷ—
3. A class of attendants of Siba.

୪ । ମନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
4. A particular religious formula.

୫ । ଗଈଁଗୀର ଗର୍ଭସ୍ଥଳୀ; ଜରାୟୁ—
5. Ovary; womb.

୬ । ମିଥ୍ୟାଗର୍ଭ; ମୃତ୍‌ଗର୍ଭ—
6. A false conception; appearance of conception (e. g. swelling of the abdomen and breasts) without actual fructification in the womb).

୭ । ଭୂତଯୋନିବିଶେଷ—
7. A class of aerial spirts; imp.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଜେଣ୍ଡ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥଉତ ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ଏବ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ କୃଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଉତ୍ତିଁର ବପସ୍ତର ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟୂ' ଦେଖିବେ ।

କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ—ସଂ. ବ. (କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ + ଖଣ୍ଡ)—

Kushmāṇḍa khaṇḍa ୧ । ପାଣିକଖାରୁରେ କନ୍ଦ ମିଶାଯାଇ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମସଲ୍ଲା ସାହାଯ୍ୟରେ ସିଦ୍ଧ ହୋଇଥିବା ଔଷଧ—

1. A preparation of pumpkin-gourd for medicinal purposes.

[ଦ୍ର—ଏହା ଶୂଳ ଉଦରରୋଗ ଓ ବାୟୁରୋଗରେ ଉପକାରୀ ।]

୨ । ପାଣିକଖାରୁର ମୋରବ୍ବା—

2. A confectionery of pieces pumpkin-gourd boiled with sugar; preserved bits of pumpkin.

କୁଷ୍ମାଣ୍ଡା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ + ଆ)—ଦୁର୍ଗା—

Kushmāṇḍā Goddess Durgā.

କୁଷ୍ମାଣ୍ଡୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ + ଈ)— କୁଷ୍ମାଣ୍ଡା (ଦେଖ)

Kushmāṇḍī Kushmāṇḍā (See)

କୁସ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଆଲଙ୍ଗନ କରିବା—

Kus (root) 1. To embrace.

୨ । ଘେରିବା—2. To surround; to envelop.

୩ । ପାଘି ପାଇବା—3. To shine.

କୁସଂସର୍ଗ—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୁ + ସଂସର୍ଗ)—ମନ୍ଦ ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ସହବାସ -

Kusaṁsarga Association with bad people,

କୁସଂସର୍ଗୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ.—(କୁସଂସର୍ଗ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଯେ ମନ୍ଦବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ସହବାସ କରେ—

Kusaṁsargī (କୁସଂସର୍ଗିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Associating with bad people.

କୁସଂସ୍କାର—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୁ + ସଂସ୍କାର)—୧ । ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ—

Kusaṁskāra 1. Superstition; prejudice.

୨ । ମିଥ୍ୟା ବା ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା—

2. A false or wrong impression or notion.

୩ । ଦୁଃଖକର ମତ—3. Unfavourable opinion.

କୁସଂସ୍କାରୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କୁସଂସ୍କାର + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ଯୁକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—

Kusaṁskārī Superstitious; prejudicious.

କୁସଙ୍ଗ—ସଂ. ବ.—(କର୍ମ୍ମଧା; କୁ + ସଙ୍ଗ)—ମନ୍ଦ ଲୋକ ସଙ୍ଗେ ସହବାସ—

Kusaṅga Bad company; association with bad people.

ଦେ. ବ.—କୁସଙ୍ଗୀ; ମନ୍ଦ ବା ଖଳ ସହଚର—

A bad or wicked companion.

କୁସଙ୍ଗରେ ସର୍ବନାଶ, କୁସଙ୍ଗରେ ସଙ୍ଗ ହେଲେ କାଠସଙ୍ଗ ଲହିବା । ଓଗ ।

କୁସଙ୍ଗୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେ ମନ୍ଦ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସହବାସ କରେ—

Kusaṅgī 1. One who mixes in bad company.

(କୁସଙ୍ଗିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ମନ୍ଦ ସହଚର—

2. Bad or evil companion.

କୁସନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଗନ୍ଧ; ଭୁଲାପୂର୍ଣ୍ଣ ନରମ ବସ୍ତୁଣା—

Kusan Cushion.

କୁସନ

କୁଶନ

କୁସନା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ହାଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ)

Kusanā Hāṇḍiā (See)

କୁସାଙ୍ଗୀ—ଦେ. ବ.—ବାଉଁଶକଣ୍ଟା; କଣ୍ଟାବାଉଁଶର କଣ୍ଟା—

Kusāṅgī The prickly thorns of the

ବାଁଶକାଁଟା Bambusa Arundinacea.

କୁସିସ୍—ପ୍ରାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର) ବୈଦେ.(ଫା. କୋସିସ୍)ବ—ପ୍ରଯତ୍ନ; ଚେଷ୍ଟା; ଉଦ୍ଯୋଗ—Exertion; efforts.

Kusis

କୁସୁନା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ହାଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ)

Kusunā Hāṇḍiā (See)

କୁସୁମ—ସଂ. ବ. (କୁସ ଧାତୁ=ପାଘି ପାଇବା + ମଞ୍ଜାର୍ଥେ. ଉମ)—

Kusuma ୧ । ପୁଷ୍ପ—1. Flower (generally).

କୁସୁମ ପରଶରେ ପଃ ଜସ୍ତରେ,
ବେଙ୍ଗି ବଡ଼ଲୋକର ନବସ ଶିରେ ଯେ—ଉଷ. ରସିକହାରାବଳୀ ।

୨ । ଫଳ—2. Fruit.

୩ । ସ୍ତ୍ରୀ ରଜଃ—3. Menses; menstrual discharge.

୪ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଋତୁସମୟ—4. The period of the appearance of the menstrual flow in females.

୫ । ଡମ୍ବର ହଳଦିଆ ଅଂଶ ବା କେଶର—

5. The yolk or yellow part of an egg.

୬ । ଚକ୍ଷୁରୋଗବିଶେଷ—6. A disease of the eye in which yellow lines appear on the retina.

ସଂ. କୁସୁମ, କମଲୋତ୍ତର, ଗ୍ରାମ୍ୟକଙ୍କୁମ, ଅଗ୍ନିଶିଖ, ବସୁରଞ୍ଜନ

କୁସୁମ

କୁସୁମ; କାସୁମ୍ବ

ଦେ. ଅଗ୍ନିଶିଖା

ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. କୁସୁମ) କୁସୁମ ଫୁଲ; ଗେଣ୍ଡୁଫୁଲ—

1. A yellow flower; Safflower; Carthamus Tinctorius.

[ଦ୍ର—ଏ ଗୁଳ୍ମ ନୂଆ ଉଦ୍ଭବ ହାଉ ଜଇରେ ବଢ଼େ, ଗୁଳ୍ମର କାଣ୍ଡ ଓ ଡାଳ କୋମଳ-କଣ୍ଟକମୟ, ପତ୍ର ଲମ୍ବ ଓ ଦନ୍ତୁର; ଏଥିର ପାଖୁଡ଼ାର ମୂଳରେ ମଞ୍ଜିଥାଏ, ମଞ୍ଜିରୁ ତେଲ ବାହାରେ; ଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ାରୁ ଏକପ୍ରକାର (କୁସୁମୀ) ରଙ୍ଗ ବାହାରେ, ସେହି ରଙ୍ଗରେ ପାଟଲୁଗା ରଙ୍ଗାଯାଏ । ଏହି ଫୁଲ ଔଷଧପ୍ରକାର; ଯଥା—ମଣ୍ଡାକୁସୁମ, ଗେଣ୍ଡୁ, ମାଣିକଗନ୍ଧ ଓ ଝୁଲଣା ।]

ସଂ. ସୁକୋଶକ, କୋଶାମ୍ର, ଲାକ୍ଷାବୃକ୍ଷ, ଘନସ୍ନେହ, ହ୍ରଦ୍ରାମ୍ର, କୃମିବୃକ୍ଷ

କୁସୁମ; କୋଶାମ; କେଓଡ଼ା

୨ । (ସଂ.କୋଶାମ୍ର) ଏକଜାତୀୟ କାଠଗଛ— 2. A kind of hard timber used for preparing the axle of carts; the shell lac

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ତ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁୟ	ଇଅ	ଙ	ନ

କୁସୁମ; କୀଶାମ; କାସମ; ଗନସମ; ଗସମ insects are laid on this tree; Schleicheria Trijuga.

ସ. କୋସୁମ୍ଭ, କୋଦ୍ରନ, କୋସିମ୍, ପେଡ୍ରୁମନ ଗୁ. କୋସୁମ, କୋଡମ, କୋସୁମ୍, ଗୋସନ, କୋଡମ, ଅସୁମର ଓା. ପାଦ୍ଦା, ପୁ, ପୁଲାଚ, ପୁଦ୍ଦା ତେ. ପୋଷ୍ଟୁ, ପୁସ୍ପୁକୁ, ପୁଣ୍ଡି, ମାପ୍ପି

[ଦ୍ର—ଏହି ଗଛ ଶ୍ରୀଗଛ ପର୍ ମଧ୍ୟଭଳଆ ଗଛ ଓ ମଧ୍ୟଭାରତ, ମାନ୍ଦାଜ ଓ ଗଡ଼ଜାତ ଜଙ୍ଗଲରେ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ଫୁଲ ଦ୍ୱଲଦ୍ଦଆ, କାଠ ରକ୍ତଖଏର ବର୍ଣ୍ଣ । ମଞ୍ଜିରୁ ଖାଦ୍ୟୋପଯୋଗୀ ତେଲ ବାହାରେ । ଏହି ଗଛରେ ଲାକ୍ଷାକୀଟ ଜନ୍ମନ୍ତୁ । ଶୀତକାଲରେ ଏହାର ପତ୍ର ଝଡ଼ାପଡ଼େ ଓ ବସନ୍ତକାଲରେ ନୂଆ ପତ୍ର କଅଁଳେ ଓ ଫୁଲ ଫୁଟେ ।

ଏ କାଠ ଖୁବ୍ ମଜଭୁତ ଥିବାରୁ ସଗଡ, ଲଙ୍ଗଳ ଓ ଘର ଛାଆର କାମରେ ଲାଗେ । ଏହାର ଫଳ ଖଟାମିଶା ମିଠା; ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହାର ଫଳ ଗୁରୁ, ପିତ୍ତବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ଦାହ-କାରକ । ଏଥିର ତୈଳରେ ବଥ ଓ ଚର୍ମରୋଗ ଭଲ ହୁଏ; ତୈଳ ରେଚକ, ପାଚକ ଓ ବଳକାରକ । ପକ୍ୱଫଳ ଅଗ୍ନିଦୀପକ, ରୁଚିଜନକ, ଲଘୁ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ ଓ କଫ ଏବଂ ବାୟୁନାଶକ ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ପୁଷ୍ପଜଙ୍ଘା) ବ—ଗଛର ଗଣ୍ଡୁର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଶ—The middle part of the stem of a tree.

କୁସୁମକାଣ୍ଡ—ଫ. ବ—କୁସୁମବାଣ (ଦେଖ)
Kusumakāṇḍa Kusumabāṇa (See)

କୁସୁମକୋଦଣ୍ଡ—ଫ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କୁସୁମଯୁକ୍ତ କୋଦଣ୍ଡ)—
Kusumakodaṇḍa ୧ । ପୁଷ୍ପଧନୁ—1. A bow made of flowers.

୨ । କାମଦେବଙ୍କ ଧନୁ—
2. The bow of God Cupid.

କୁସୁମକୋଦଣ୍ଡ ଜାଣ କେତେ କରିଥଲ ରୁଣ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଉଷୋଦ୍ୱହ୍ନ ବ ଗୀତ ।

କୁସୁମକୋଳି—ଦେ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଗଛ—
Kusumakoḷi A kind of wild tree.

[ଦ୍ର—ଏହାର କୋଳି ଶିମ୍ବ ପର୍ । ଏହା ପାଚିଲେ ଖିଆଯାଏ ।]

କୁସୁମତୁମ୍ବ—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁଷ୍ପ ଜଙ୍ଘା) ବ.—ବାଣବିଶେଷ; ଗଛର ଗଣ୍ଡିର
Kusumatumba କୁସୁମ ବା ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଶରେ ଗାତ କରିଯାଇ ବାରୁଦ ଖୁଜାଯାଇ ଯେଉଁ ତୁମ୍ବାଣ ଛାଆର ହୁଏ—A kind of firework.

କୁସୁମଧନୁ—ଫ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧାରୟ; କୁସୁମ + ଧନୁ)—
Kusumadhanu ମଦନ ବା କାମଦେବ ଯେଉଁ କଳ୍ପିତ ଧନୁ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକାଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କୁସୁମଶର ପ୍ରଯୋଗ କରନ୍ତି—The (imaginary) flowery bow of the Hindu God Cupid; bow made of flowers strung together.

ଦେ. ବ (ଫ. କୁସୁମଧନୁଃ)—କାମଦେବ—God Cupid.

କୁସୁମଧନୁଃ—ଫ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁସୁମ + ଧନୁସ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Kusumadhanuḥ କାମଦେବ—The God Cupid; God of love (represented as using a flowery bow and arrow.

[ଦ୍ର—କାମଦେବ ଯେଉଁ ଧନୁ ଓ ଶର କାମୁକ ଓ କାମୁକୀଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୋଗ କରନ୍ତି ତାହା ଫୁଲରେ ନର୍ମିତ ଓ ତାହାଙ୍କର ଶର *ଗୋଟି ପୁଷ୍ପର ଶର ଅଟେ ।]

କୁସୁମଧନ୍ୱା—ଫ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁସୁମ + ଧନୁସ୍ + ବନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Kusumadhanwā କୁସୁମଧନୁଃ (ଦେଖ)
Kusumadhanuḥ (See)

କୁସୁମପୁର—ଫ ବ (ନାମ; କୁସୁମ + ପୁର; ପୁଷ୍ପପୂର୍ଣ୍ଣ ନଗର)—
Kusumapura ପୁରାତନ ପାଟଳୀପୁତ୍ର ନଗର (ଆଧୁନିକ ପାଟଣା ସହର)—The ancient town of Pāṭaliputra in the vicinity of modern Patna.

କୁସୁମବତୀ—ଫ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (କୁସୁମ + ବତ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଋତୁମତୀ—
Kusumabatī Menstruated.

କୁସୁମବତୀ ଦୋଷ ଅବଲୋଷ
ଭଲପ ଭେଳ ଭଲେ ଦୋଷଛ ଛତ୍ର ସେ—ଉଷ୍ଟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

କୁସୁମବାଣ—ଫ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କୁସୁମ + ବାଣ)—
Kusumabāṇa ୧ । ପ୍ରେମିକପ୍ରେମିକାଙ୍କ ପ୍ରତି ନିକ୍ଷିପ୍ତ କାମଦେବଙ୍କ ପୁଷ୍ପଧନୁର୍ଜାତ ଶର—1. The (imaginary) flowery shafts or arrows of the God Cupid thrown at lovers.

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) କାମଦେବ—
2. God Cupid.

କୁସୁମବାନ୍—ଫ. ବଣ (କୁସୁମ + ବତ; ୧ମା. ୧ବ.)—
Kusumabān କୁସୁମିତ (ଦେଖ)
(କୁସୁମବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Kusumita (See)

କୁସୁମସମୟ—ଫ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁସୁମ + ସମୟ)—
Kusumasamaya ୧ । ଫୁଲ ଫୁଟିବାର ଋତୁ; ବସନ୍ତକାଳ—1. The spring.

୨ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଋତୁକାଳ—
2. Menstrua. period of women.

କୁସୁମସ୍ତବକ—ଫ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୁସୁମ + ସ୍ତବକ)—
Kusumastabaka ୧ । ଫୁଲଗୁଚ୍ଛ; ଫୁଲପେନ୍ଥା—1. A bunch of flowers.

୨ । ଫୁଲର ତୋଡ଼ା—
2. A nosegay.

୩ । ସଂସ୍କୃତର ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
3. Name of a Sanscrit metre (alternately rising and falling in cadence)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଗ୍ଲୋବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଯଉଛ ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ଏବ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ ଚିହ୍ନ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ଚିହ୍ନ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜରେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟୂ' ଦେଖିବେ ।

କୁସୁମା—ଦେ. ବ—୧ । ଅଫିମ ଓ ଭାଙ୍ଗ ମିଶ୍ରିତ ପାନୀୟ—
Kusumā 1. A drink made of opium mixed with Canabis Sativa.

କୁସୁମ୍ଭା ୨ । ଦୁଗ୍ଧମିଶ୍ରିତ ଭାଙ୍ଗ; ବଜଯାଯୁକ୍ତ ଦୁଗ୍ଧମିଶ୍ରିତ ପାନୀୟ—
2 An intoxicating drink made with milk and pestled leaves of Canabis Sativa or Indian Hemp.

ଦେ. ବଣ—କୁସୁମଫୁଲର ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
Saffron-coloured.

କୁସୁମାଞ୍ଜଳି—ସଂ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କୁସୁମ + ଅଞ୍ଜଳି)—
Kusumāñjali ୧ । ଫୁଲର ଆଞ୍ଜୁଳା—
1. A handful of flowers.
୨ । ଉଦୟନାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ବେଦାନ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥ—
2. Name of a Hindu theological work by Udayanāchārjya.

କୁସୁମାବତୀ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଘୁମୁସର ଆଡ଼ୁ ଅସି ଖଣ୍ଡପଡ଼ାରେ କଣ୍ଟିଲ୍ଲୋ ବକଟରେ ମହାନଦୀରେ ପଡ଼ୁଥିବା ଉପନଦୀ—A tributary of the Mahānadī river.

କୁସୁମାୟୁଧ—ସଂ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କୁସୁମ + ଆୟୁଧ)—
Kusumāyudha ୧ । କାମଦେବଙ୍କ ପୁଷ୍ପବାଣ—
1. The flowery bow of Cupid.
୨ । କାମଦେବ—2. The God of love; Cupid (holding the flowery bow and arrows).

ବଣ. ସଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ପୁଷ୍ପବାଣଧାରୀ—
Holding a flowery bow.

କୁସୁମା ରଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—ନାଲି ଓ ହଳଦିଆ ମିଶ୍ରିତ ରଙ୍ଗ; କୁସୁମ ଫୁଲର ରଙ୍ଗ; ଉଦୟମାନ ବାଲସୂର୍ଯ୍ୟର ରଙ୍ଗ—
Kusumā raṅga Saffron colour.

କୁସୁମାଲ—ସଂ. ବ—ଚୋର—Thief (Apte).
Kusumāla

କୁସୁମି—ଦେ. ବ. (ନାମ)—କୁସୁମାବତୀ (ଦେଖ)
Kusumi Kusumābatī (See)

କୁସୁମିତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କୁସୁମ + ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଇତ)—
Kusumita ଫୁଲ ଧରିଥିବା (ଗଛ); ପୁଷ୍ପିତ—In flower; flowery; flowered; blossomed; in blossoms; blossoming.
(କୁସୁମିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୁସୁମିତା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁସୁମିତ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kusumitā ୧ । କୁସୁମିତ (ଦେଖ)
1. Kusumita (See)
୨ । ଋତୁମତୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—2. Menstruated (female); (woman) in her menses.

କୁସୁମି ରଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—କୁସୁମା ରଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Kusumi raṅga Kusumā raṅga (See)

କୁସୁମୀରଂଗ

କୁସୁମୋତ୍ସବ—ଦେ. ବ. (ମ. ଯ. ତ୍ପୁ; କୁସୁମ+ଉତ୍ସବ)—ସ୍ତ୍ରୀର ଋତୁକାଳ—Menses.
Kusumotsaba
କୁସୁମୋତ୍ସବ ବତ୍ତେଦ ସୂର୍ଯ୍ୟ,
ଘଟି ଉଦ୍ଧାରଇ ଲଗ୍ନ ଲଗ୍ନ । ବବସୂର୍ଯ୍ୟ, ସ୍ୱଜୀତ ।

କୁସୁମ୍ବକ—ସଂ. ବ— କୁସୁମ ୨ (ଦେଖ) (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)
Kusumbaka Kusuma 2 (See)

କୁସୁମ୍ଭ—ସଂ. ବ. (କୁସ୍ ଧାତୁ=ପାପ୍ତି ପାଇବା + ଫଳ୍ଗାର୍ଥେ ଉମ୍).—
Kusumbha ୧ । କୁସୁମଫୁଲ; ଗେଣ୍ଡୁଫୁଲ—1. Safflower.
୨ । ଯାଫ୍ରାନ୍‌କେଶର—2. Saffron.
୩ । କୁସୁମଫୁଲର ରଙ୍ଗ—3. Saffron colour.
୪ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—4. Gold.
୫ । ବାହ୍ୟ ସ୍ନେହ—5. Outward affection.
୬ । କମଣ୍ଡୁକୁ—6. A water-pot with a circular handle over it; carried by ascetics.
୭ । ଅଗ୍ନିଶିଖା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. Flame of fire.

କୁସୁମ୍ଭା—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—କୁସୁମା (ଦେଖ)
Kusumbhā Kusumā (See)
ଜରତ୍ପଟ୍ଟ ଜଙ୍ଘ କଣିବା ପଡ଼ ।
କୁସୁମ୍ଭା ରଙ୍ଗେ ଯାଇ ଅଛ କତ । ବବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ।

କୁସୁମ୍ଭ—ସଂ. ବ.—କୁସୁମ (୨) (ଦେଖ) (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)
Kusumma Kusuma (2) (See)

କୁସୂ—ସଂ. ବ.—ଜଆ; କେଞ୍ଚୁଆ —
Kusū Earthworm (Apte).

କୁସୂଳ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବ.—ଧାନକୋଠି; କୁଶୂଳ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kusūla (etc) Granary; Kuśūla etc. (See)
(କୁଶୂଳ—ଅନ୍ୟରୂପ).

କୁସୃତି—ସଂ. ବ.—(କୁ=କର୍ତ୍ତରି + ସୃ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କ୍ତିବ. ତି)—ଶଠତା; ଧୂର୍ତ୍ତତା—Fraud; deceit; deception; cheating.
Kusṛuti

କୁସ୍ତଗିରିକାମ—ଦେ. ବ.—(ବଣିଆ ଶବ୍ଦ)—ବନ୍ଧୁକ, ତରବାରି, ଛୁରୀ, କୁସ୍ତଗିରିକାଜ କେବଳ ବେଣ୍ଟରେ ବା ଉପରେ ସୁନା ଓ ରୂପାର କାରୁକର୍ମ—Gold and silver filagree work wrought on the handles and blades of swords, daggers knives etc.
କୁସ୍ତଗିର କାମ ତାରଦ୍ୱାରା ଜଡ଼ିବା
Kustagirikāma

କୁସ୍ତାକସ୍ତି—ଦେ. ବ—କୁସ୍ତାକୁସ୍ତି (ଦେଖ)
Kustākisti Kustākusti (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ତ	ଉଥ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଏ୍ଦ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ

କୁସ୍ତାକୁସ୍ତି—ଦେ. ନ—ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ୱେଷ ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ—
Kustākusti Mutual wrestling or scuffling.
କୁସ୍ତାକୁସ୍ତୀ ବଣ—୧ । ଅନୋଽନ୍ୟରେ ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିବା—
କୁସ୍ତମକୁସ୍ତା 1. Engaged in mutual wrestling.
୨ । କଳହରେ ଅନୋଽନ୍ୟରେ ଧସ୍ତାଧସ୍ତି—
2. Mutually scuffling in the course of a quarrel.

କୁସ୍ତି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା) —୧ । ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ—1. Wrestling.
Kusti ୨ । ଭୂମିରେ ଶରୀରଗ୍ଲଳନରୂପକ ବ୍ୟାୟାମ; ଦଣ୍ଡ;
କୁସ୍ତୀ କସ୍ରତ୍—2 Gymnastics; physical
କୁସ୍ତୀ exercises.

କୁସ୍ତିଆଖଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ଫା. କୁସ୍ତି + ଫ. ଅଖ୍ତବାଃ) —
Kustiākharḍā ମଲ୍ଲବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା ଦଆଯିବା କ୍ରୀଡ଼ାଭୂମି—
କୁସ୍ତୀଆଖଡ଼ା Place for wrestling exercises;
ଅଖାଡ଼ା gymnasium.

କୁସ୍ତିବାଜ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—କୁସ୍ତି ବା କସ୍ରତ୍ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି;
Kustibāj ପହଲ୍ୱାନ୍—Gymnast; wrestler.
କୁସ୍ତୀଗିର
କୁସ୍ତୀବାଜ

କୁସ୍ତୁଭ— ସଂ. ବ. (କୁ=ପୃଥିବୀ+ସ୍ତୁଭ ଧାତୁ=ପୂରା କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Kustubha ୧ । ବିଷ୍ଣୁ—1. An epithet of Bishṇu.
୨ । ସମୁଦ୍ର—2. The ocean.

କୁସ୍ତୁମ୍ବରୀ—ସଂ. ବ—ଧନିଆଁ ଗଛ; ଧନ୍ୟାକ—
Kustumbarī Coriander.

କୁସ୍ତୁମ୍ବୁରୁ—ସଂ. ବ—ଧନିଆଁ ମଞ୍ଜି—
Kustumburu The seed of Coriander.

କୁସ୍ୱପ୍ନ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; କୁ + ସ୍ୱପ୍ନ)—ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ; ଅଶୁଭସୂଚକ ସ୍ୱପ୍ନ;
Kuswapna ବିକଟଦୃଶ୍ୟଯୁକ୍ତ ସ୍ୱପ୍ନ—Bad dream; night-
mare; ominous dream.

କୁସ୍ୱଭାବ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; କୁ + ସ୍ୱଭାବ)—ମନ୍ଦ ପ୍ରକୃତ୍ତି—
Kuswabhāba Evil or bad nature.
(କୁସ୍ୱଭାବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ମନ୍ଦପ୍ରକୃତ୍ତିକ; ଦୁଷ୍ଟ—
Ill-natured; wicked; of perverted nature.

କୁହ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ବିସ୍ମୟ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା—
Kuha (root) 1. To excite wonder; to astonish.
୨ । ପ୍ରତାରଣା କରିବା—2. To deceive; to cheat.

କୁହ—ସଂ. ବ. (କୁହ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ: ଅ)—୧ । କୁବେର—
Kuha 1. The Hindu God of riches.
୨ । ଧୂର୍ତ୍ତବ୍ୟକ୍ତି; ଠକ—2. A cheat; rogue (Apte).
ଦେ. ହି—କହିବା କ୍ରିୟାର ଅନୁଜ୍ଞା ମଧ୍ୟମ ପୁରୁଷ ଏକ ବଚନ ଓ
ବହୁବଚନରେ (ତୁମ୍ଭେ ଓ ତୁମ୍ଭେମାନେ) ରୂପ—
The 2nd person singular and plural forms of the verb to speak in the imperative mood.
ସେ ସ୍ତମ୍ଭ ତଳେ କୁହ କହିଣ ବସ୍ତାରେ ହେ । ଦଣ୍ଡୀରାମ. ବରଦାସ୍ତମାସ୍ତୁଣ ।

କୁହିଁ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—କୂପ; କୂଅ—Well.
Kuhaṁi

କୁହକ—ସଂ. ବ. (କୁହ ଧାତୁ=ବିସ୍ମୟ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Kuhaka ୧ । ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ; ଭେଲକ—
1. Jugglery; magic; sorcery, delusion.
୨ । ପ୍ରତାରଣା; ଛଳ; ମାୟା—
2. Deception; trickery.
ସଂ. ବଣ—୧ । ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ—1. Juggler; magician.
୨ । ପ୍ରତାରକ—
2. Rogue; cheating; deceptive.

କୁହକା—ସଂ. ବ. (କୁହକ + ଆ)—ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ; ଭେଲ୍କି—
Kuhakā Jugglery.

କୁହକାର—ସଂ. ବଣ. (କୁହ + କାର)—ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ; ଯେ ଭେଲ୍କି
Kuhakāra ଲଗାଏ—Conjuring

କୁହକୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କୁହକ + ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ.)—
Kuhakī ୧ । ମାୟାୱୀ; ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ—
(କୁହକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Juggler; adept in jugglery; sorcerer.
୨ । କପଟୀ—2. Hypocrite.
୩ । ପ୍ରତାରକ—3. Deceiving.
୪ । ପାଜି—4. Rogue; wicked.

କୁହଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁହୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Kuhaṛḍi Kuhuṛḍi (See)

କୁହନ—ସଂ. ବ. (କୁହ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—୧ । କାଚପାତ୍ର—
Kuhana 1. Glass vessel.
୨ । ଛୋଟ ମାଟିପାତ୍ର—
2. Small earthen vessel.
୩ । ମୂଷା—3. Mouse.
୪ । ସାପ—4. Snake (Apte).
ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ଈର୍ଷ୍ୟାନ୍ୱିତ—1. Envious.
୨ । କପଟୀଗୁଡ଼ା—2. Hypocritical.

କୁହନା—ସଂ. ବ. (କୁହନ + ଆ)—
Kuhanā ୧ । କପଟ; ଛଳ; କପଟୀଗୁରୁ—1. Hypocrisy
ପରଙ୍କି ଦେବାର ଦୋଷୀକ ସୁଦର ନ ରଙ୍କି ମନେ ବୁହନା—
କବଦୂର୍ଯ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୨ । ବଗ୍ଭଡ଼ବେଷମପଣ; କପଟ ସାଧୁତା—
2. Assumed sanctity.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନ୍ୟୁଜେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଁର ବପସ୍ତର ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଣ୍ଡା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୩ । ସକାମ ଧର୍ମାଚରଣ—
3. Interested performance of religious austerities (Apte).

କୁହନକା—ସଂ. ଵ. (କୁହନ + କ + ଆ)—ଦମ୍ଭ; କପଟାଚାର—
Kuhanikā Hypocrisy.

କୁହର—ସଂ. ଵ. (କୁ=ପୃଥ୍ୱୀ + ହୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kuhara ୧ । ଗହ୍ୱର; ଗାତ—1. Cavity.
୨ । ଛିଦ୍ର; କଣା; ଗାତ—2. Hole; pit.
୩ । କର୍ଣ୍ଣ; କାନ—3 The ear.
୪ । ଉନ୍ନି—4. Throat.
୫ । ସଙ୍ଗମ; ମୈଥୁନ—5. Copulation.
୬ । ନୈକଟ୍ୟ—6. Proximity.
୭ । କଣ୍ଠ୍ୟସ୍ୱର—7. Gutteral sound.

କୁହରିତ—ସଂ. ଵଣ. (କୁହର + ଇତ)—ମୁଖରିତ; ଶବ୍ଦାୟମାନ—
Kuharita Resounding; reverberating; sounded; full of sound; vociferous.
ସଂ. ଵ—୧ । ଶବ୍ଦ—1. Sound (generally).
୨ । କୋକିଳର ରବ—
2. The cooing of the Indian cuckoo.
୩ । ମୈଥୁନରତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଧ୍ୱନି—
3. Sound ejaculated during copulation.

କୁହରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୁହର)—
Kuharibā ୧ । ପିକ ପରି କୁହୁକୁହୁ ଶବ୍ଦ କରିବା—
କୁହରା 1. To coo like the cuckoo.
କୁହରନା ସହକାର ବୃକ୍ଷେ, ପିକବର ସଙ୍ଗେ, କୁହରଇ ପିକବଧୂ ।
ନଦକ୍ଷଶୋର. ନର୍ଦ୍ଦରଣୀ ।
୨ । (ସଂ. କୋହ) —ଅତ୍ୟନ୍ତ କୋହ ସହିତ କାନ୍ଦିବା—
2. To lament or cry in a plaintive or continual voice.

କୁହରେଇ— ଦେ. କ୍ରି. ଵଣ—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କୋହ ସହିତ ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ
Kuharei (କାନ୍ଦିବା)—1. (to cry) Plaintively.
କୁହରକର ୨ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି (ପ୍ରହାର କରିବା)—
2. (to beat) In close succession; (to give strokes) promiscuously or profusely or soundly.

କୁହଳି—ସଂ. ଵ—ପାନ ଖିଲି—
Kuhaḷi The leaf of the Piper betel with small pieces of the Areca nut and Catechu and a little lime (M. W.)

କୁହସ୍ୱପ୍ନ—ସଂ. ଵ—କୁକୁଡ଼ା—
Kuhaswapna Cock (Apte).

କୁହସ୍ୱର—ସଂ. ଵ—କୁହସ୍ୱପ୍ନ (ଦେଖ)
Kuhaswara Kuhaswapna (See)
ସଂ. ଵ—ଏକ ପ୍ରକାର ବରକୋଳଗଛ—
A kind of Zizyphus tree (M.W.)

କୁହା—ଦେ. ଵ. (ସଂ. କଥ ଧାତୁ)—
Kuhā ୧ । କହିବା; କଥନ—1. Speaking.
କହନ, କହା ୨ । କଥା; ବାକ୍ୟ—2. Words; speech.
କହନୀ ୩ । ଆଜ୍ଞା; ଉପଦେଶ—3. Advice; order.
ଦେ. ଵଣ. ପୁଂ—୧ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲଗେ, ଯଥା—
କୋହ୍ନ } ସ୍ତ୍ରୀ. କଅଁଳ କୁହା)—କହିବା ବ୍ୟକ୍ତି—1. Speaking.
କୁହ } ୨ । କଥିତ—2. Spoken.
ମୋହେ ଭାଙ୍କ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କୁହା । ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

କୁହାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କହିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Kunāibā 1. The caustative form of 'Kahibā'.
କହାନ ୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି କଥା କହିବାର ଉପାୟ କରିବା—
କହବାନା 2. To make another speak or utter something.
୩ । ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଅଭିପ୍ରାୟ କଥା ଅବଗତ କରାଇବା ବା ଜଣାଇବା-
3. To send words through another.
ଚନ୍ଦ୍ରସେନ ଦ୍ୱାରେ ତା ମୋତେ କୁହାଇଲେ ।
କୃଷ୍ଣଜି ହ. ମହାଭାରତ, ବନ ।
୪ । ବୋଲାଇବା; (ଅମୁକ ନାମରେ) ଖ୍ୟାତ କରିବା—
4. To be called or styled.
ଯଥାତାର ପ୍ରିୟା ହୋଇ ଯାଦବୀ କୁହାଇ । ମାସପୂର୍ଣ୍ଣ ।

କୁହାଁର—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ଵ—କୁହାର (ଦେଖ)
Kuhāñra Kuhāra (See)

କୁହାକୁହି—ଦେ. ଵ—୧ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବା; କଥୋପ-
Kuhākuhi କଥନ—1. Consultation; conver-
କହାବଲା sation; mutual talk.
କହାକହି ୨ । ପ୍ରାର୍ଥନା—3. Entreaty.
ଦେ. ଵଣ—ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବା—
Speaking to each other.
ଏହି ରୂପରେ ଦୁଜେ ହୋଇ କୁହାକୁହି । କୃଷ୍ଣଜି ହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

କୁହାକୋହି—ଦେ. ଵ. ଓ ଵଣ—କୁହାକୁହି (ଦେଖ)
Kuhākohi Kuhākuhi (See)
ପରସ୍ପରେ ଦଣ୍ଡବେ କୁହାକୋହି ହୋଇ । କୃଷ୍ଣଜି ହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କୁହାଟ—ଦେ. ଵ. (ସଂ. ଚତ୍କାର)—୧ । ଉଚ୍ଚ ଡାକ; ପ୍ରଦ୍ୱାନ୍ମାନଙ୍କ
Kuhāṭa ଡାକ—1 A hallooing; halloo; loud call
ଚେଁଚାନି from a distance.
ପୁକ୍କା, ଗୁହାଡ଼ ୨ । ଉଚ୍ଚ ଧ୍ୱନି—2. Loud call; high sound.
ଜାବନ୍ତୁ ଚତ୍ରର ସେନ୍ତୁ ବଦ୍ଧଃ କହାଟେ । ରଘୁନାଥ. ମହାରାଣା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ତ	ଉଥ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁୟ	ଇଥ	ଙ	ନ

ଂ । କଥା; ଜଲ୍ପନ୍ତ—3. Saying; adage.
(ଯଥା—ପୁଷ୍କର ଠାକୁରଜୀ ଲଷ୍ଟେ ରଜାରେ ମଉଡ଼ମଣି ବୋଲି କୁହାଟ ଅଛୁ ।)

କୁହାଟ ଛଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୁହାଟ ମାରିବା (ଦେଖ)
Kuhāṭa chhārdibā Kuhāṭa māribā (See)
ଆକାଶ ପାତାଳ ଛଡ଼ିଲେ କୁହାଟ । ଘଣାନାଥ· ଚଉରା ।

କୁହାଟ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୁହାଟ ମାରିବା (ଦେଖ)
Kuhāṭa debā Kuhāṭa māribā (See)

କୁହାଟମଲି—ଦେ. ବ —ଅନ୍ଧକାର ରାତ୍ରିରେ ଖେଳାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—Name of game played at night.

[ଦ୍ର—ଏହି ଖେଳରେ ବାଳକମାନେ ଦୁଇ ଦଳରେ ବଣ୍ଟା ହୁଅନ୍ତି । ଏକ ଦଳ ଲୁଚନ୍ତି ଓ ଅନ୍ୟ ଦଳ ସେମାନଙ୍କୁ ଖୋଜି ବାହାର କରିବାରେ ଲାଗନ୍ତି । ଲୁଚି ଥିବା ଦଳ ମଧ୍ୟରୁ କାହାକୁ ନ ପାଇଲେ ଖୋଜୁଥିବା ଦଳ ସେମାନଙ୍କର ସନ୍ଧାନ ପାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କୁହାଟ ମାରନ୍ତି । ଲୁଚିଥିବା ଦଳ ମଧ୍ୟରୁ କେହି କେହି ଅତି ସାବଧାନ ହୋଇ ଏପରି କୁହାଟ ଦେଇ ଚାଲି ଯାଆନ୍ତି ଯେ, ଖୋଜୁଥିବା ଦଳ ସହଜରେ ତାହାଙ୍କୁ ଧରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯଦି ଦୈବାତ୍ ଲୁଚିଥିବା ଦଳ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ଜଣେ ଧରା ପଡ଼ି ଯାଏ ତେବେ ସେହି ଦଳ ହାର ଯାଏ ଓ ଖୋଜୁଥିବା ଦଳର ଜିତ୍ ହୁଏ । ପୁଣି• ଜିତିବାଦଳ ଲୁଚନ୍ତି ଓ ହାରିବାଦଳ ତାଙ୍କୁ ଖୋଜନ୍ତି ।]

କୁହାଟ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଉଚ୍ଚ ଡାକ ଦେବା—
Kuhāṭa māribā To halloo; to shout from a distance.
ଚେଁଚାନ ଜସ୍ ଗଙ୍ଗେଶ୍ୱର ବୋଲ ଷଣେ ଷଣେ ଉଝାସେ ମାର କୁହାଟ ।
ପୁକ୍କୀମାରନା ବଧାନାଥ. ପାଦଙ୍ଗ ।

କୁହାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଉଚ୍ଚ ଡାକ ଦେବା—
Kuhāṭibā 1 To halloo; to shout from a distance.
ଚେଁଚାନ ୨ । ପ୍ରହରୀମାନେ ଲୋକଙ୍କୁ ବା ପରସ୍ପରକୁ ଡେଙ୍ଗାଇବା ପାଇଁ
ପୁକ୍କୀମାରନା; ଗୁହାଡ଼ନା ଦୂରରୁ ଉଚ୍ଚ ଡାକ ଦେବା; ଚିତ୍କାର କରିବା—
2. To make loud sounds (like sentinals in their rounds in the night-watch).

କୁହାବୁଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ବାଲେଶ୍ୱର) ବ —
Kuhābulā କୁହାବୋଲା (ଦେଖ)
Kuhābolā (See)

କୁହାବୋଲା—ଦେ. ବ. (ଏକାର୍ଥକ ସହଚର ଶବ୍ଦ)—
Kuhābolā ୧ । ନାନାପ୍ରକାରେ କହିବା—
ବଲାକହା 1. Speaking; talking.
କହାବଦି ୨ । ଅନୁନୟ ବିନୟ—2. Solicitation; request.
କେବେ କେବେ ସାଥିଲୋକଙ୍କ ବସି କୁହାବୋଲ କଲେ
ଗୁଣାଏ ଦୁଇ ଗୁଣା ଖାଏ । ପଙ୍କାଇମୋହନ. ଇମାଣଥଠଗୁଣ୍ଠ ।
ଂଂ । ସୁପାରିସ୍—3. Recommendation.

କୁହାଯିବା—ଦେ. କ୍ରି (କହିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟ ରୂପ)—କଥିତ ହେବା—
Kuhāyibā To be spoken; to be said·
କହାଯାଓୟା ବିନାଯାଉଥାଏ ସିନା,
କହାଜାନା କୁହାଯାଇ କୁହାଯାଇ ପୁଣି ଦେଉଥିଲେ ଲୁହା ଜ ହୋଇବ ସୁନା । ଉଗ ।

[ଦ୍ର—ସଂ. କଥ ଧାତୁରୁ ଓଡ଼ିଆ କହିବା କ୍ରିୟା ହୋଇଅଛି ଓ କହିବା କ୍ରିୟାରୁ, କୁହା, କୁହାଇବା, କୁହାବୋଲ୍ଲ, କୁହାଯିବା ଆଦି ଶବ୍ଦ ଭାଷାରେ ଚଳେ । କିନ୍ତୁ କେତେକ ଆଧୁନିକ ଭାଷାସଂସ୍କାରକ 'କୁହାଯାଏ' ସ୍ଥଳରେ 'କହାଯାଏ' ବ୍ୟବହାର କରି ଭାଷାର ଶୁଦ୍ଧତା ରକ୍ଷା କରିବା ପ୍ରୟାସ କରିବାର ଦେଖାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ 'କୁହା'ର ବହୁଳ ବ୍ୟବହାର ଅଛି ।

କୁହାର—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗାଈ ରଖିବା ସ୍ଥାନ; ଗୁହାଳ; ଗୋଠ—
Kuhāra Cattle-pen.

କୁହାଳିଆ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କଥ ଧାତୁ)—ଯେ ବେଶି କଥା କହିପାରେ—
Kuhāliā Talkative.
ବତକଡ଼; କଥକଡ଼ କେହ କଣେ କୁହାଳିଆ ହାତ ହଲାଇ ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ
କଥା ମେଲଣ୍ଟ । ପଙ୍କାଇମୋହନ. ଇମାଣଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

କୁହି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୋଇ; ଧାତୁ ଆଉଟିବା ପାତ୍ରବିଶେଷ—
Kuhi An earthen crucible for melting metals.

କୁହିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ସଡ଼ିଯିବା—
Kuhibā To rot; to become rotten.

କୁହୁ—ସଂ. ବ. (କୁହ ଧାତୁ=ବସ୍ତୁଯୁତ୍ପନ୍ନ କରିବା+କୁ. ଉ)—
Kuhu ୧ । କୋକିଳ ଧ୍ୱନି—1. The cooing note of the Indian cuckoo.
୨ । ଅମାବାସ୍ୟା—2. The new-moon day.
ଂ । ଶରୀରସ୍ଥ ପ୍ରଧାନ ଦଶନାଡ଼ୀ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—
3. One of the ten chief veins of the body.

କୁହୁଁଚିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । କଜଳପାତି (ପକ୍ଷୀ) (ଦେଖ)
Kuhuñchiā 1. Kajalapātī (bird) (See)
୨ । କୋଚିଆ; ସର୍ପାକୃତି ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ—2. Eel.

କୁହୁଁଚିଆ ଉଷାରାଏତ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପ୍ରାୟ ଂଃ। ବେଳ—
Kuhuñchiā ushārāet Time about 3 A. M.
[ଦ୍ର—ସେତେବେଳେ କୁହୁଁଚିଆ ବା କଜଳପାତି ସ୍ରବ ହଅନ୍ତି ବୋଲି ଏହି ନାମ ।]

କୁହୁଁଚିଆ ଚୁରେଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
Kuhuñchiā churei କଜଳପାତି (ଚଡ଼େଇ) (ଦେଖ)
Kajalapātī (bird) (See)

କୁହୁକ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁହକ)—୧ । ମାୟା; ଛଳ—
Kuhuka 1. Deception.
କୁହକ ୨ । ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ; ଭୋଜବିଦ୍ୟା; ଭୋଜବାଜି—
କୁହକ 2. Magic; sorcery; jugglery.

କୁହୁକଣ୍ଠ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୁହୁ+କଣ୍ଠ)—କୋକିଳ—
Kuhukaṇṭha ndian cuckoo.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥଉଥ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କୁହୁକମଣ୍ଡଳ ଚଢ଼େଇ—ଦେ. ବ—କାହାଣୀରେ କଥିତ ଏକ କାଳ୍ପନିକ
Kuhukamaṇḍala chaṛdhei ଚଢ଼େଇ—A fabulous bird of the folk-tales of Orissa.

କୁହୁକ ଲଗାଇବା—ଦେ. ବ—(ଆଖିରେ) ବେଲକ ଲଗାଇ ଦେବା;
Kuhuka lagāibā ମାୟା ଦ୍ୱାରା ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତିରେ ଭ୍ରମ ଜନ୍ମାଇ
ଭେଳ୍କୀ ଲାଗାନ ଦେବା; ଗୃହିଁଜଲକା ବନାଇବା—
ଆଁଖଲଗାନା To fascinate the eyesight; to create visual delusion by jugglery; to make a fool of another.

କୁହୁକା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାର) ଅ—
Kuhukā କୋକଳର କୁହୁ କୁହୁ ରବ—
The cooing of a cuckoo.

କୁହୁକାରୀ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. କୁହକାର)—ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ—
Kuhukārī Magician.

ସେସନେ କୁହୁକାରୀ ଜନ
କୁହୁକେ ମୋହେ ସବୁ ମନ । ପ୍ରାତୀ. ଜଗନ୍ନାଥମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

କୁହୁକିଆ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. କୁହୁକୀ)—୧ । ଯେ ମାୟା ପ୍ରକାଶ କରେ;
Kuhukiā ମାୟାୟୀ; ଯେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଗୃହିଁଜଲକା ବନାଇଦଏ—
କୁହକୀ 1. Practising deception on others.
୨ । ଯେ କୁହୁକ ଦେଖାଏ—2. Magician.
୩ । ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ; ବାଜୀଗର—3. Juggler.

କୁହୁକିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୁହୁ; ଭୁଲ. ଇଂ. କୂ ଧାତୁ=ରବିବା)—
Kuhukibā ୧ । (କୋକିଳ ପରି) କୁହୁ କୁହୁ ଶବ୍ଦ କରିବା—
କୁହରା 1. To utter sound or notes (like that
କୁହକନା, କୂକନା of a cuckoo).
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
(କୁମ୍ଭାଟୁଆ ବା କୋଇଲି) କୁହୁକୁହୁ ରବ ଦେବା—
To coo (said of a cuckoo or Kumbhāṭuā)

କୁହୁକୀ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କୁହକା)—କୁହକୀ (ଦେଖ)
Kuhukī Kuhakī (See)

କୁହୁକୀୟା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବଣ—କୁହୁକୀଆ (ଦେଖ)
Kuhukīyā Kuhukiā (See)

କୃଷ୍ଣ କୁହୁକୀୟା ସୁପ୍ତଶସ୍ୟ ନୂଆ ଯବନକାର ବରଣନ ସ୍ୱର୍ଗୀ ।
ଅର୍ଜୁନମୁନ୍ଦ୍ର. କବଚୁଚନ୍ତ୍ରାମଣି ।

କୁହୁକୁଣୀ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. କୁହକିନୀ)—୧ । ମୁଗ୍ଧକାରିଣୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Kuhukuṇī 1. Fascinating (female).
୨ । ମାୟାବିନୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—2. Deceiving (woman).

କୁହୁକୁନୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କୁହୁକୁଣୀ (ଦେଖ)
Kuhukunī Kuhukuṇī (See)

କୁହୁକୁହୁ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—କୋକଳର ଧ୍ୱନି—
Kuhukuhu The sound or note of the Indian cuckoo.

ବଳା ପିକ ସେ ! କୁହୁକୁହୁ ସବେ ଡାକ ସେ । ପ୍ରାଗୀନ. ସଙ୍ଗୀତ ।

କୁହୁଚିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁହୁଁଚିଆ (ଦେଖ)
Kuhuchiā Kuhuñchiā (See)

କୁହୁଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁହେଳି)—
Kuhuṛḍi ୧ । କୁଜ୍ଝଟିକା—1. Fog; mist.
କୁୟାସା ୨ । ଶୁଆଁପରି ଏକପ୍ରକାର କ୍ଷୁଦ୍ର ଶସ୍ୟ (ଏହା ଧାନ-
କୁହରା ବଲରେ ମନକୁ ଜହ୍ନେ)—2. A kind of small grain.

କୁହୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଣ—କୁହୁଡ଼ି ଯୁକ୍ତ—
Kuhuṛḍiā Foggy; misty.
କୁହାସଳ ଆକାଶେ ପ୍ରକାଶ ହେଲ କୁହୁଡ଼ିଆ ବନ୍ଦ । ପ୍ରାତୀ. ଚନ୍ଦ୍ରକଳାପଣଗୀତା ।

କୁହୁଡ଼ିପହଁରା—ଦେ. ବ—୧ । କୁହୁଡ଼ିରେ ପହଁରିବା ପରି ଅସାଧ୍ୟ ଓ
Kuhuṛḍipahañrā ଅସମ୍ଭବ କାର୍ଯ୍ୟର ଚେଷ୍ଟା—
ହବାମେ ତୀରନା 1. Trying to do a physically impossible thing (compared to trying to swim in the fog.
୨ । ଅବାସ୍ତବ ବିଷୟ ସାଧନ ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା—
2, 'Wild goose-chase'
ଦେ. ବଣ—ଯେ ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରେ—
Engaged in a wild goose-chase; hoping to or aiming at accomplishing a physically impossibie thing.

କୁହୁଡ଼ି ପହଁରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୁହୁଡ଼ି ପହଁରିବା ପରି ଅନର୍ଥକ ଓ ଅସମ୍ଭବ
Kuhuṛḍi pahañribā କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଯିବା—
ହବାମେ ତୀରନା To attempt at the doing of impossible things (like trying to swim in fog).

କୁହୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଣ୍ଡଳ)—କବାଟର ଚଉକାଠରେ ଲଗିଥିବା
Kuhuṇḍā ଲୁହାର ଦୁକ (ଯହିଁରେ କବାଟର ଶିକୁଳିକୁ
କୁଣ୍ଡା; ସୂର୍ଚ୍ଚୀ ଲଗାଇ ଦେଲେ କବାଟ ବନ୍ଦ ହୁଏ)—
କୁଲାବା, କୁରଡା Steple of a door-frame.

କୁହୁନିଶା—ସଂ. ବ—ଅମାବାସ୍ୟା ରାତ୍ରି—The dark night of the
Kuhuniśā new-moon.

କୁହୁରବ—ସଂ. ବ—୧ । କୋକିଳର ଧ୍ୱନି—
Kuhuraba 1. The cooing of a cuckoo.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) କୋକିଳ—2 The Indian cuckoo.

କୁହୁରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—
Kuhuribā ୧ । ବେଦନାସୂଚକ କୁତ୍ସିତ ଧ୍ୱନି କରିବା—
1. The emit a straining sound while suffering pain (said of a man suffering from some disease).
(ଯଥା—ସେ ଜରେ କୁହୁରୁଛେ ।)
୨ । କୁହୁକୁହୁ ରବ କରିବା—2. To coo.

ବଡ଼ାଙ୍କୁର ଥରୁ କୁହୁ କୁହରନ୍ତି ରଙ୍ଗେ
ଭୟଙ୍କରେଇବ ବାଣୀ ବଯୋଗୀ ବହୁରଙ୍ଗେ —ପ୍ରାତୀ. ଉତ୍କଳଲକ୍ଷ୍ମୀ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଅ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଏସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ	ଚ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଥ	ଭ
୨	ଆ	ଊ	ୠ	ଐ	ଓସ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ	ଛ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଋ	ମ
୩	ଇ	ଋ	ୡ	ଔ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଗ	ଜ	ହ	ଞ୍ଚ	ଉଅ	ଷ	ନ

କୁହୁଳ—ସଂ. ବ. (କୁହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଉଳ)—କାଳାପୃଣ୍ଡି ଗର୍ତ୍ତ—
Kuhula — A pit filled with stakes.

କୁହୁଳା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁହେଳ)—ନଆଁ ଲଗି ଜଳବା ପୂର୍ବରୁ
Kuhulā — ଚୁଲ୍ଲିରେ ଖଞ୍ଜା ହେବା କାଠ ଆଦରୁ ଧୂଆଁ ଉଠିବା—
1. Smoking of the fuel before being ablaze; smouldering.

୨ । ଚୁଲ୍ଲିରେ ନଆଁ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରଥମେ ଦିଆ ଯିବା ନଆଁ ଲଣ୍ଡା—
2. The imflammable twigs, straw etc. applied to the fuel for igniting it.

ହାଣ୍ଡୀଟାଳ ଦୁଆରେ ସତିକୁହୁଳା ଥୋଇ ଦେଇଛୁ—
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ଦେ. ବିଣ—୧ । ପୋଡ଼ା; ପୋଡ଼ ଯାଇଥିବା; ଦଗ୍ଧ (ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ)—
1. Burnt; overbaked (food).

୨ । କାଠ ଜଳବା ପୂର୍ବରୁ ଧୂଆଁ ବାହାରୁଥିବା (ଚୁଲ୍ଲି)—
2. Smoking or smouldering (oven).

କୁହୁଳ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଧୂଆଁ—Smoke.
Kuhulā — ବିଣ.—ଧୂମ୍ର ମସୃ (ସ୍ଥାନ.—Smoky (place).
(ଯଥା—କୁହୁଳା ଘର ।)

କୁହୁଳା ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚୁଲ୍ଲି ଜାଳବା ନମନ୍ତେ କୁଟାକାଠି ଆଦ
Kuhulā pakāibā — ଦାହ୍ୟ ପଦାର୍ଥରେ ନଆଁ ଲଗାଇବା—
ଉନନଧରାନ ସୁଲଗାନ୍ନା — To set fire to inflammable things in the oven in order to ignite the fuel.

କୁହୁଳାମୁହାଁ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ.—ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆ ଯିବା ଗାଳବିଶେଷ;
Kuhulāmuhāñ (କୁହୁଳାମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) — ପୋଡ଼ାମୁହାଁ—A term of abuse applied to males; having a charred face.

କୁହୁଳା ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୁହୁଳା ପକାଇବା (ଦେଖ)
Kuhulā lagāibā — Kuhulā pakāibā (See)

କୁହୁଳିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୁହେଳ=ଅନ୍ଧକାର)—
Kuhulibā — ୧ । ନଆଁ ଜଳବା ପୂର୍ବରୁ ଧୂଆଁ ହେବା—
ଧୁଆଁନ ଧୁଆଁନା — 1. To smoke or smoulder before ignition.

୨ । ଉଉରେ ଉଉରେ ନଆଁ ଜଳବା—
2. To smother; to undergo the process internal cumbustion.

୩ । ପୋଡ଼ିଯିବା—3. To be overbaked or burnt.

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବାହାରେ ପ୍ରକାଶ ନ ପାଇ ଉଉରେ ବଦ୍ୟମାନ ଥିବା—4. To be latent.

ହୃତ୍ପଦ୍ମେ କୁହୁଳି ଥାଏ ଅଲକ୍ଷିତେ—ଦଧାନାଥ. ଦଶରଥବତ୍ସୋଦ୍ୟୋଗ ।

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆନ୍ତରିକ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହେବା—
5. To be angry at heart; to burn with rage.
(ଯଥା—ସେ ରାଗରେ କୁହୁଳୁଛନ୍ତି ।)

କୁହୁଳିଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପୋଡ଼ିଯିବା—
Kuhulijibā — 1. To be overbaked or over-burnt.
ପୁଡ଼ିଯାଓୟା ଧୂଲସନା — ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଲଜ୍ଜା ବା ଈର୍ଷାରେ ମୁହଁ ବିବର୍ଣ୍ଣ ହେବା; ଲଜ୍ଜାବନତ ହେବା—
2. To turn pale with a sense of shame or envy.

କୁହୁଳେଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚୁଲ୍ଲିରେ କୁହୁଳା ପକାଇବା—
Kuhulei debā — 1. To start the preliminary smouldering in an oven.
ପୁଡ଼େ ଦେଓୟା ଝୁଲସାନା — ୨ । (ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି) ପୋଡ଼ ଦେବା—
2. To over-bake a food which is being cooked.

କୁହେଡ଼ିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁ=ପୃଥିବୀ+ହେଡ଼ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kuherdikā — କୁହେଳିକା (ଦେଖ)
Kuhelikā (See)

କୁହେଡ଼ୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁ=ପୃଥିବୀ+ହେଡ଼ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—
Kuherdī — କୁହେଳିକା (ଦେଖ)
Kuhelikā (See)

କୁହେଳି—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁ=ପୃଥିବୀ+ହେଡ଼ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ; ନଘାଡନ)—କୁହେଳିକା (ଦେଖ)
Kuheli — Kuhelikā (See)

କୁହେଳିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁ=ପୃଥିବୀ+ହେଡ଼ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଅକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kuhelikā — ୧ । କୁହୁଡ଼ି; କୁଜ୍ଝଟିକା—1. Fog; mist,
କୁୟାଶା କୁହରା — ୨ । ମେଘ—2. Cloud.

କୁହ୍ନା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—କୁନା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kuhnā (etc) — Kunā etc. (See)

କୁହ୍ୱ—ସଂ. ବ. (କୁହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ବ)—କୁହୁ (ଦେଖ)
Kuhwa — Kuhu (See)

କୁହ୍ମାର—ଦେ. ବ—କୁମ୍ଭାର; କୁମ୍ଭକାର—
Kuhmāra — A potter.
ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ—କମାର—
A blacksmith.

କୁହ୍ରାଡ଼—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କୁଠାର)—କୁରଡ଼ୀ—
Kuhrārdi — An axe.

କୁହ୍ଲିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ, ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଶୃଗାଳ—
Kuhliā — Jackal.

କୂ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଶବ୍ଦ କରିବା—
Kū (root) — 1. To utter a sound.
୨ । ଆର୍ତ୍ତଧ୍ୱନି କରିବା—
2. To cry out in distress.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପସ୍ତତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ପାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କୂଅ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୂପ)—ପାଣି ଜମିବାପାଇଁ ଭୂମିରେ ଖୋଳା ହେବା ଗଭୀର ଗର୍ତ୍ତ—Well.
Kūa
ପାତକୂୟା, କୂୟା
କୁଆଁ

[ଦ୍ର—ବଡ଼ କୂଅକୁ ବାପ୍ପୀ (ହି. ଇନାର୍) ବୋଲାଯାଏ ।]

କୂଅଁ—ଗ୍ରା. (ଇଡର) ବ. (ସଂ. କୂପ)—କୂପ—
Kūañ
Well.

କୂଅ କଣ୍ଟା—ଦେ. ବ (ସଂ. କୂପ+କଣ୍ଟକ)—କୂଅ ବଗ୍ଡ଼ (ଦେଖ)
Kūa kaṇṭā
Kūa birārdi (See)

କୂଅକୁ ଡେଇଁବା—ଦେ. କି—ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କୂଅ ମଧ୍ୟକୁ ଲମ୍ଫ ଦେବା; କୂଅରେ ଝାସ ଦେବା—
Kūaku deiñbā
କୁୟାଁ ପଡ଼ା
କୁଏଁମେ ଗିରନା
To spring into a well to commit suicide.

କୂଅଦଉଡ଼ା—ଦେ. ବ.(ସଂ.କୂପ+ଦୋରକ; ଡୋରକ)—ମାଟିଆ, ଗରୁ ଆଦି ଦ୍ୱାରା କୂଅରୁ ପାଣି କାଢ଼ିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ରଜ୍ଜୁ—A rope by which water is drawn up from wells.
Kūadaurḍā
ଉଗହାନ

କୂଅଦଉଡ଼ି—ଦେ. ବ—କୂଅଦଉଡ଼ା (ଦେଖ)
Kūadaurḍi
Kūadaurḍā (See)

କୂଅନନ୍ଦ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୂପ+ନାନ୍ଦୀପଦ)—
Kūananda
ନାଁଦ, ନାଁଦା
ଜଂଗଲା
କୂଅରେ ବସିବା ମାଞ୍ଚ ବା ପଥରର ଗୋଲାକାର ବଳସ୍ତୁ—Earth or stone rings for walls.

[ଦ୍ର—କୂଅର କାନ୍ଥରେ ବସିବା ମାଞ୍ଚ ବା ପଥରର ବଳସ୍ତୁକୁ ନନ୍ଦ ବୋଲାଯାଏ । ସାଧାରଣ ନନ୍ଦ ଠାରୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ନନ୍ଦ ସାଦ୍ଧାଙ୍କ କୂଅର ସବୁ ଉଳେ ବସେ ତାକୁ 'ଗଳନନ୍ଦ' ବୋଲାଯାଏ । କୂଅର ଫନ୍ଦରେ ଭୂମି ଉପରେ ବସାଯିବା ଚଉଡ଼ା ଓ ଉଚ୍ଚ ନନ୍ଦକୁ 'ଘୋଡ଼ା ନନ୍ଦ' ବୋଲାଯାଏ । କୌଣସି କୌଣସି କୂଅର କାନ୍ଥକୁ ଦୃଢ଼ କର ରଖିବା ପାଇଁ ପ୍ରଥମେ ଚଉଡ଼ା ନନ୍ଦ ବସେ ଓ ତାହା ଉପରେ 'ଗଳନନ୍ଦ', ଏପର ଦୋହର ନନ୍ଦ ବସେ ।]

କୂଅଫନ୍ଦ—ଦେ. ବ—କୂଅର ଦାଢ଼ ବା ଉଚ୍ଚ (ଭୁଲ. ଗଞ୍ଜାମ. ଉଡ଼ି)—
Kūaphanda
କୁଏଁକାକିନାରା
Edge of a well.

କୂଅବଗ୍ଡ଼—ଦେ. ବ—କୂଅରେ ଖସି ପଡ଼ିଥିବା ଚାଲ ଆଦିକୁ ବାହାର କରିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଲୌହନିର୍ମିତ ଅଙ୍କୁଶ ଗୁଚ୍ଛ—
Kūabirārdi
ଝାଗଡ଼
A cluster of barbed iron-hooks used for bringing out things fallen into a well.

କୂଆକୁଟା—ଦେ. ବିଣ—ଜଞ୍ଜାଳ; ବ୍ୟଉବ୍ୟସ୍ତ—
Kūākuṭā
Troubled; harassed.

ଯାହାର କୂଅରୁ ଜଳ ଏଥିଁ ଜଉରୁ ଜଳ । ଭୂପତି. ପ୍ରେମସାମ୍ବତ ।

କୂଁଅଁ—ଗ୍ରା. (ଇଡର) ବ. (ସଂ. କୂପ)—କୂପ (ଦେଖ)
Kūñañ
Kūpa (See)

କୂକୁଦ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଯଣାର କନ୍ୟାକୁ ବଧି ସଦ୍ଧାରେ
Kūkuda
ବରାବର ବିବାହ କରେ—One who gives his daughter in marriage with due ceremony and suitable decorations. (M. W.)

କୂଚ—ସଂ. ବ—କୁଚ (ଦେଖ)
Kūcha
Kucha (See)

କୂଚିକା—ସଂ. ବ—୧ । ପେନ୍ସିଲ୍—1. Pencil.
Kūchikā
୨ । ତୁଲି—2. Brush or hair-pencil.
୩ । କଞ୍ଜି; ଗୁନ୍ଧକାଠି—3. Key.

କୂଚୀ—ସଂ. ବ—କୁଚିକା (ଦେଖ)
Kūchī
Kuchikā (See)

କୂଜ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଅବ୍ୟକ୍ତ ଧ୍ୱନି କରିବା—
Kūja (root)
1. To make any inarticulate sound.
୨ । କୁହୁ କୁହୁ ରବ କରିବା—2. To coo; to warble.
୩ । ବଂଶୀ ଓ ଶିଂଘା ଆଦି ଫୁଙ୍କିବା—
3. To blow or breathe (a fluteor horn). M.W.)

କୂଜ—ସଂ. ବ. (କୂଜ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଘଞ୍ ଅ)—
Kūja
କୂଜନ (ଦେଖ)
Kūjana (See)

କୂଜନ—ସଂ. ବ. (କୂଜ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Kūjana
୧ । ଅବ୍ୟକ୍ତ ଧ୍ୱନି—1. Murmur.
୨ । ଶଗଡ଼ଚକର କେଁକେଁ ଶବ୍ଦ—
2. Creaking of the wheels of a vehicle
୩ । ପକ୍ଷୀର ଧ୍ୱନି ବା ରବ—3. Chirping of birds.
୪ । କୋକିଳର କୁହୁକୁହୁ ରବ—4 Cooing of the cuckoo.
୫ । ଗଡ଼ଗଡ଼ ଶବ୍ଦ—5. Rumbling; rattling sound.

କୂଜତ—ସଂ. ବ. (କୂଜ ଧାତୁ+କର୍ମ ତ)—ପକ୍ଷୀଧ୍ୱନି; ଚଢ଼େଇଙ୍କ ଡାକ—
Kūjita
Warbling of birds; notes of birds; chirping; cooing.
ସଂ. ବିଣ—୧ । ଶବ୍ଦିତ; ଶବ୍ଦାୟମାନ; ପକ୍ଷୀଧ୍ୱନିଦ୍ୱାରା ପୂରିତ—
1. Filled or resounding with the warbling of birds.
୨ । ଅବ୍ୟକ୍ତ ଧ୍ୱନିରୂପେ ଉଚ୍ଚାରିତ—
2. Uttered inarticulately.

କୂଜବା—ଦେ. (ଯଦ୍ୟ) କି—(ପକ୍ଷୀ) ରବିବା; ଶବ୍ଦ କରିବା—
Kūjibā
To chirp (said of birds).

ବହୁଦିନିଥିରେ କୂଜନ୍ତା ମନ ମଧୁପେ ସେ ଗୁଣ୍ଡନ୍ତ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଙ	ଞ	ଣ,ନ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ଟ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ

କୂଟ୍ (ଧାତୁ)—ସ୍ୱ—୧ । ନ ଦେବା; ଦେବାରୁ ବରତ ହେବା—
Kūṭ (root) 1. To abstain from giving; not to give.

୨ । ଗାଳଦେବା—2. To censure

୩ । ପୋଡ଼ିବା—3. To burn.

୪ । ନମସ୍କାର କରିବା; ଡାକିବା—
4. To call; to invite.

୫ । ଗୋଳମାଳ କରିବା; ଗୋଲାମିଶା କରିବା—
5. To muddle; to confuse.

୬ । ହତାଶ ହେବା—6. To despair.

୭ । କଷ୍ଟ ପାଇବା; ବ୍ୟଥିତ ହେବା—
7. To be distressed; to suffer.

୮ । ପରାମର୍ଶ ଦେବା—8. To advise; to counsel.

୯ । ବଙ୍କ ହେବା—9. To bend.

୧୦ । କଷ୍ଟ ଦେବା—10. To give pain.

କୂଟ—ସଂ. ବି. (କୂଟ୍ ଧାତୁ=ବଙ୍କ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—୧ । ପର୍ବତଶୃଙ୍ଗ—
Kūṭa 1. Mountain-peak; summit.

୨ । କପାଳର ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ଅସ୍ଥି—
2. Bone of the forehead.

୩ । କଳସ—3. Water-jar.

୪ । ଆବୁ; ଗୋବା—4. Projection; protuberance.

୫ । କୂଡ଼; ସମୂହ—5. Collection; heap; mass; multitude.

୬ । ନଗରଦ୍ୱାର—6. City-gate.

୭ । ଶସ୍ୟଗଦି—7. Heap of corn.

୮ । ମାୟା—8. Illusion.

୯ । କପଟ—9. Deception; fraud; trick.

୧୦ । ଲଙ୍ଗଳ କଣ୍ଢି—10. The handle-piece of a plough.

୧୧ । ଦାଢୁଡ଼ି; ମୁଦ୍ଗର—11. Hammer; mallet.

୧୨ । ଶିଂଘଭଙ୍ଗା ବଳଦ—
12. An ox with broken horns.

୧୩ । ମୃଗାଦି ଧରିବା ଯନ୍ତ୍ର; ଫାଶ; ଜନ୍ତୁ ଧରିବାର ଫାଶ—
13 A noose for catching games; a snare.

୧୪ । ଲଙ୍ଗଳଲୁଦା—14. Plough-share.

୧୫ । ଢିପ—15. Prominence; mound.

୧୬ । ଗୃହ; ଆବାସ—16. House; dwelling; residence.

୧୭ । କ୍ଲିଷ୍ଟ ପ୍ରଶ୍ନ—17. Knotty question.

୧୮ । ଗୁପ୍ତ ଶସ୍ତ୍ର—18. Concealed weapon.

୧୯ । ବିଷମ ସମସ୍ୟା; କପଟପ୍ରଶ୍ନ—19. A puzzling question; a riddle; an ambiguous question.

୨୦ । ମିଥ୍ୟା—20. Falsehood; untruth.

୨୧ । ଲଙ୍ଗଳର ଅବୟବ—
21. The body of a plough (M.W)

୨୨ । ମଣ୍ଡପ—22. A kind of open shed.

ସଂ. ବିଣ—୧ । ମିଥ୍ୟା—1. False.

୨ । କୃତ୍ରିମ; ଜାଲ୍—2. Forged; concocted; counterfeit.

୩ । ଛଳପୂର୍ଣ୍ଣ—3. Fraudulent; tricky.

୪ । ବିଷମ ସମସ୍ୟାପୂର୍ଣ୍ଣ—4. Puzzling; enigmatic.

୫ । କ୍ଲିଷ୍ଟ; କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ—5. Knotty; hard; difficult.

୬ । ଅନେକାର୍ଥବୋଧକ—6. Ambiguous; having more than one meaning.

୭ । ସ୍ଥିର; ଅଚଳ—7. Immovable; steadfast.

୮ । ଘୃଣିତ—8. Despised.

କୂଟକ—ସଂ. ବିଣ. (କୂଟ+କ)—ପ୍ରତାରଣାମୟ—Fraudulent;
Kūṭaka false.

ସଂ. ବି.—୧ । ପ୍ରତାରଣା; ଛଳ—1 Deceit; trick.

୨ । ଲଙ୍ଗଳଲୁଦା—2. Plough-share.

୩ । ଢିପ—3. Prominence; elevation.

୪ । ବେଣୀ—4. Tress or braid of hair.

କୂଟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୂଟ)—୧ । କପଟ କରିବା—
Kūṭa karibā 1. To practise deception or fraud.

କୂଟକରା ୨ । ମାୟା କରିବା—
କୂଟକରନା 2. To spread delusion.

କୂଟକର୍ମ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; କୂଟ+କର୍ମ)—୧ । ଜାଲ୍;
Kūṭakarma 1. Forgery.

୨ । ଧପାବାଜୀ—2. Cheating; trickery.

କୂଟକଳ୍ପନା—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; କୂଟ+କଳ୍ପନା)—୧ । କ୍ଲିଷ୍ଟକଳ୍ପନା—
Kūṭakalpanā 1. A far-fetched imagination; forced imagery; a forced simile.

୨ । ପରର ଅନିଷ୍ଟକାମନା; ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର—
2. A conspiracy.

କୂଟକାର—ସଂ. ବି.—୧ । ମିଥ୍ୟା ସାକ୍ଷୀ—
Kūṭakāra 1. False witness; perjurer.

୨ । ପ୍ରତାରକ ବ୍ୟକ୍ତି—2 A cheat.

କୂଟକାରକ—ସଂ. ବି.—କୂଟକାର (ଦେଖ)
Kūṭakāraka Kūṭakāra (See)

କୂଟକାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—(କୂଟ+କୃ ଧାତୁ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Kūṭakārī କପଟଆଚରଣକାରୀ—Performer of crooked acts; follower of crooked policy.
(କୂଟକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୂଟକୁଟିଆ—ଦେ. ବିଣ.—୧ । କୁଟୀଳ; ଅସରଳ—
Kūṭakūṭiā 1. Of crooked nature.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥଉଛ ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ଏବ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜରେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଉଠିଁର ବପଷ୍ଟର ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜବେ; 'କୂଥ' ନ ମିଳଲେ 'କୁଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ।

କଡ଼ା ୨ । କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ—2. Difficult of solution.

କୂଟକିୟା—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୂଟ+କିୟା)—କୂଟକର୍ମ୍ମ (ଦେଖ)
Kūṭakriyā Kūṭakarma (See)

କୂଟଚକ୍ର—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୂଟ+ଚକ୍ର)—୧ । ବିଷମ ସମସ୍ୟା—
Kūṭachakra 1. A knotty problem; dilemma.
୨ । ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର—2. Conspiracy; machination; crooked policy.
୩ । ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ବକ୍ରପଥ ବା ବ୍ୟୁହ—3. A labyrinth.

କୂଟଜ—ସଂ. ବ. (କୂଟ=ପବ୍ୱତଶୃଙ୍ଗ+ଜନ ଧାତୁ+କଡ଼ି. ଅ)—
Kūṭaja କୁଟଜ (ଦେଖ)—Kuṭaja (See)

କୂଟତର୍କ—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୂଟ+ତର୍କ)—୧ । ଦୁର୍ବୋଧ ଯୁକ୍ତି—
Kūṭatarka 1. Hairsplitting arguments.
କୂଟକଚାଲା ୨ । ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ ବଶ୍ୱରଯୋଗ୍ୟ ଆଲୋଚନା—
2. Farfetched reasoning.

କୂଟତାପସ—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୂଟ+ତାପସ)—କପଟସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
Kūṭatāpasa A pretended ascetic.

କୂଟତୁଲା—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୂଟ+ତୁଲା)—ମିଛ ତରାଜୁ; ଯେଉଁ ତରାଜୁ
Kūṭatulā ଠିକ୍ ନୁହେଁ—A false pair of scales.

କୂଟନୀତି—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୂଟ+ନୀତି)—ଦାଉଁପେଁଚ; ଅନ୍ୟାୟଯୁକ୍ତ
Kūṭanīti ଆଚରଣ—Crooked policy.

କୂଟ ପାଞ୍ଚିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୂଟ)—୧ । ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରିବା—
Kūṭa pāñchibā 1. To conspire.
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ତାହାର ଅନିଷ୍ଟକାମନା କରିବା—2. To think evil of a person behind his back.

କୂଟପାକଳ—ସଂ. ବ.—୧ । ପିତ୍ତଜ୍ୱର—
Kūṭapākala 1. Bilious fever. (M.W.)
୨ । ହାତୀର ଜ୍ୱର—
2 Fever in an elephant. (M. W.)

କୂଟପାଳକ—ସଂ. ବ.—୧ । କୁମ୍ଭାର—
Kūṭapāḷaka Potter.
୨ । କୁମ୍ଭାର ଉଆ—2. Potter's kiln.
୩ । ପିତ୍ତଜ୍ୱର (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Bilious fever.

କୂଟପାଶ—ସଂ. ବ (ଏକାର୍ଥକ, କୂଟ+ପାଶ)—ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ଆଦିଙ୍କୁ
Kūṭapāśa ଧରିବା ଜାଲ; ଫାଶ—Trap; snare.

କୂଟପ୍ରଶ୍ନ—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୂଟ+ପ୍ରଶ୍ନ)—୧ । କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ସମସ୍ୟା;
Kūṭaprasna ବିଷମସମସ୍ୟା—1. A puzzle; a conundrum; a riddle; a knotty or intricate or ambiguous question.
୨ । ଅଦାଲତରେ ଅପର ପକ୍ଷବାଦୀ ସାକ୍ଷୀକୁ କରାଯିବା ପ୍ରଶ୍ନ; ଜେରା—
2. Cross-examination.

କୂଟବନ୍ଧ—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୂଟ+ବନ୍ଧ)—କୂଟପାଶ (ଦେଖ)
Kūṭabandha Kūṭapāśa (See)

କୂଟବୁଦ୍ଧି—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ; କୂଟ+ବୁଦ୍ଧି; କୂଟଯୁକ୍ତ ବୁଦ୍ଧି)—
Kūṭabuddhi କପଟ ବୁଦ୍ଧି; ପରର ଅନିଷ୍ଟ ନମନ୍ତେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରିବାର ବୁଦ୍ଧି—Crooked mentality.

କୂଟଭାଷୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କୂଟ+ଭାଷ ଧାତୁ+ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ.)—
Kūṭabhāshī ୧ । କପଟଭାଷୀ—
(କୂଟଭାଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 Hypocrite in words.
୨ । ଅବୋଧ କଥା କହିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Speaking in riddles; equivocal in speech

କୂଟମାନ—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୂଟ+ମାନ)—ମିଥ୍ୟା ବା ବେଠିକ୍ ବଟକରା
Kūṭamāna ବା ମାଣ—False weight or measure.

କୂଟମୁଦ୍ରା—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୂଟ+ମୁଦ୍ରା)—ଜାଲ୍ ଟଙ୍କା—
Kūṭamudrā Counterfeit coin.

କୂଟଯନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୂଟ+ଯନ୍ତ୍ର)—୧ । ଫାଶ; ପଶୁ ଧରିବା
Kūṭajantra ଜାଲ—1. A snare.
୨ । ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର—2. Conspiracy.

କୂଟଯୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୂଟ+ଯୁଦ୍ଧ)—ଅନ୍ୟାଯ୍ୟ ପ୍ରଣାଳୀରେ
Kūṭajuddha ଯୁଦ୍ଧ—
Treacherous or unfair warfare.

କୂଟଲେଖ—ସଂ. ବ(କର୍ମ୍ମଧା,କୂଟ+ଲେଖ)—ଜାଲ୍ ଦଲିଲ୍—
Kūṭalekha A false or forged document.

କୂଟଶଃ—ସଂ. ଅ. ବିଣ (କୂଟ+ଶସ୍)—୧ । ଗଦାଗଦା ଢୋଇ—
Kūṭaśaḥ 1. In heaps or multitudes.
୨ । ଦଳଦଳ ଢୋଇ—2. In crowds.

କୂଟଶାଳ୍ମଳୀ—ସଂ. ବ—କଣ୍ଟାଯୁକ୍ତ ଶିମିଳଗଛ; ରୋହଡକ—
Kūṭaśāḷmaḷī A kind of thorny Silk-cotton tree; Andersonia Rohetaka (tree).

କୂଟଶାସନ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୂଟ+ଶାସନ)—ଜାଲ୍ ସନନ୍ଦ—
Kūṭaśāsana (ମନୁ—୮।୬୩୨।) A forged grant or decree.

କୂଟସଂକ୍ରାନ୍ତି—ସଂ.ବ.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଯେଉଁ ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରି ପରେ
Kūṭasaṁkrānti ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅନ୍ୟ ରାଶିକୁ ସଞ୍ଚରଣ କରେ ଅର୍ଥାତ୍ ରାତ୍ରି ଦ୍ୱିପ୍ରହର ପରେ ଅନ୍ୟ ମାସର ସଞ୍ଚାର ହୁଏ—
(astrology) A Saṁkrānti or movement of the sun from one zodiacal sign to another which takes place after midnight.

[ଦ୍ର—ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରେ ବ୍ୟତୀତେଭୁ ଯଦାସଙ୍କରତେ ରବିଃ
ସା ଜ୍ଞେୟା କୂଟସଂକ୍ରାନ୍ତି ମୁନିଭିଃ ପରିକୀର୍ତ୍ତିତା—
ଜ୍ୟୋତିର୍ବାଦ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ତ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ

କୂଟସାକ୍ଷ—ଫ. ବ (କର୍ମ୍ମଧା; କୂଟ୍+ସାକ୍ଷ)—ମିଥ୍ୟା ଜବାନ୍‌ବନ୍ଦ—
Kūṭasāksha Perjured or false evidence given in court; false testimony.

କୂଟସାକ୍ଷୀ—ଫ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୂଟ+ସାକ୍ଷୀ)—ମିଥ୍ୟା ସାକ୍ଷୀ—
Kūṭasākshī False witness.

କୂଟସ୍ଥ—ଫ. ବଣ. (କୂଟ+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kūṭastha ୧ । ଏକ ରୂପଯୁକ୍ତ—1. Uniform.
୨ । ସନାତନ; ନିତ୍ୟ—
2. Eternal; existing from time immemorial.
୩ । ଶିଖରରେ ଅବସ୍ଥିତ—
3. Situate at the top.
୪ । ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ—4. Unchangeable.
ଫ. ବ—ପରଂବ୍ରହ୍ମ—The Supreme Soul; the Universal or Super Soul.

କୂଟସ୍ଥ ଚୈତନ୍ୟ—ଫ. ବ—ପରମାତ୍ମା—The Supreme Eternal Soul pervading and underlying the Universe.
Kūṭastha chaitanya

କୂଟସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—ଫ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୂଟ+ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ)—ଭେଲସୁନା; ମେକ୍କସୁନା—
Kūṭaswarṇṇa Alloyed or counterfeit gold.

କୂଟାଗାର—ଫ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ; କୂଟରେ ଅବସ୍ଥିତ ଆଗାର)—ଘର ଉପରେ ଥିବା ଘର; ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳା—
Kūṭāgāra Apartment at the top of a house.

କୂଟାର୍ଥ—ଫ. ବ (କର୍ମ୍ମଧା; କୂଟ+ଅର୍ଥ)—କ୍ଲିଷ୍ଟାର୍ଥ; ଅବୋଧ ଅର୍ଥ—
Kūṭārtha An ambiguous meaning; far-fetched meaning.

କୂଟିଆ—ଦେ. ବଣ. (ଫ. କୂଟ)—୧ । କୂଟପୂର୍ଣ୍ଣ—
Kūṭiā 1. Full of deceit; deceitful.
୨ । ମାୟାତ୍ମକ—2. Delusive.
ଉପଃ କୂଟିଆ ପୁରୁ ବୁ ଜଗଉସାଇଁ—ସାରଳା. ମହାଭରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

କୂଡ଼ (ଧାତୁ)—୧ । ଘାସ ଚରିବା—1. To graze.
Kūrḍa (root) ୨ । ଦୃଢ଼ ବା ଘନୀଭୂତ ହେବା—
2. To become firm or solid.
୩ । ମୋଟ ହେବା—
3. To become fat or thick.

କୂଡ଼—ଫ. ବ—କୁଡ଼ (ଦେଖ)
Kūrḍha Kuṛdha (See)

କୂଡ୍ୟ—ଫ. ବ—କୁଡ୍ୟ (ଦେଖ)
Kūḍhya Kuḍya (See)

କୂଣ (ଧାତୁ)—ଫ.—୧ । କହିବା; କଥାଭାଷା ହେବା—
Kuṇa (root) 1. To speak; to converse.
୨ । ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା—
2. To contract; to shrink.
୩ । ମୁଦ ହେବା—2. To close.

କୂଣି—ଫ. ବଣ (କୂଣ ଧାତୁ+ଇ)—କେମ୍ପା—
Kūṇi Having a crooked arm.
ଦେ. ବ—କୁଣି (ଦେଖ)
Kuṇi (See)

କୂଣିକା—ଫ. ବ (କୂଣ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇକ+ଆ)—
Kūṇikā ୧ । ପଶୁର ଶୃଙ୍ଗ—
1. Horn of a beast.
୨ । ସିତାରର ଖିଲ—
2. The peg of a lute.

କୂଣିତ—ଫ. ବଣ. (କୂଣ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ମୁଦ୍ରିତ—
Kūṇita 1. Closed; shut.
୨ । ସଙ୍କୁଚିତ—2. Contracted.

କୂଦୀ—ଫ. ବ—୧ । ଗୋଡ଼ର ବେଡ଼ି—
Kūdī 1. Fetters for the leg.
୨ । କାଠିର ଗୋଛା—2. A bunch of twigs.

କୂଦ୍ଦାଳ—ଫ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଶିଶୁଗଛ—The mountain-ebony; Bouhimia Variegata.
Kuddāḷa

କୂପ (ଧାତୁ)—ଫ.—୧ । ଦୁର୍ବଳ ହେବା—
Kūpa (root) 1. To be weak.
୨ । ଦୁର୍ବଳ କରିବା 2. To weaken.

କୂପ—ଫ. ବ. (କୁ=ଈଷତ୍+ଅପ୍=ଜଳ+ଅ; ନଘାଇନ)—
Kūpa ୧ । କୂଅ—1. Well.
୨ । ଜାହାଜ ବା ଡଙ୍ଗା ଖଟାଇବାର ଖୁଣ୍ଟି—
2. A post to which a ship or boat moored.
୩ । ଗହ୍ୱର; ଗର୍ତ୍ତ—3. Den; cavity; pit.
୪ । ମାସୁଲ—4. A mast.
୫ । ଚମର ମୂଣା; ତେଲକୁମ୍ଭା—
5. Leathern oil-vessel.
୬ । ଛିଦ୍ର—6. Hole.
୭ । ନଦୀଶଯ୍ୟାରେ ଥିବା ବୃକ୍ଷ ବା ପାହାଡ଼—
7. A tree or rock in bed of a river.

କୂପକ—ଫ. ବ. (କୂପ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—
Kūpaka ୧ । କୂଅ—1. Well.
୨ । ଗର୍ତ୍ତ; ଗାତ—2. Hole; cavity.
୩ । ନିତମ୍ବର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ—
3. The spiral formation of the furs over the buttocks; the hollow below the loins.
ଥିବ କୂପକ ଗହ୍ୱର ସେ—ଉଷ. କୋଣ୍ଢ୍ରବ୍ରାଣ୍ଟଦତ୍ତ ।
୪ । ମାସୁଲ—4. Mast.
୫ । ଜାହାଜ ଖଟାଇବାର ଖୁଣ୍ଟି—
5. A post for mooring a ship.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଗ୍ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥଉଛ ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ଏବ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ଉକ୍ତା କରଯୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ ଦୀର୍ଘ ବା ମାନାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଠିଁର ବପସ୍ଥତ ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ଦୀର୍ଘ ବା ମାନାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍ଲା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତୂ' ଦେଖିବେ ।

୬ । ଚଡା—6. Funeral pyre.

୭ । ତେଲପିମ୍ପା—7. A leathern oil-vessel.

୮ । ନଦୀ ଶଯ୍ୟାରେ ଥିବା ଗଛ ବା ପାହାଡ଼—

8. Tree or rock in the bed of a river.

୯ । ଡଙ୍ଗା—9. Boat.

୧୦ । ଡଙ୍ଗାରେ ପାରହେବା ପାଇଁ ମାସୁଲ୍—

10. Ferry-hire.

୧୧ । ଚଡା ଗର୍ତ୍ତ; ଗୁଇ ଗାଡ଼—

11. A hole dug under a funeral pile.

କୂପମଣ୍ଡୂକ—ସଂ. ବି. (ସ. ଯ. ତତ୍ପୁ; କୂପ + ମଣ୍ଡୂକ)—

Kūpamaṇḍuka ୧ । କୂଅ ବେଙ୍ଗ—

1. A frog in the well.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନିଜ ସୀମା ବହିର୍ଭୂତ ସଂସାରର ବିଷୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯାହାଙ୍କର ଅଭିଜ୍ଞତା ବା ଅନୁଭୂତି ହୋଇ ନ ଥାଏ—

2. A person who has against no worldly experience beyond his own groove.

କୂପଯନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି—କୂଅରୁ ପାଣି ଉଠାଇବା ଯନ୍ତ୍ର; ଢେଙ୍କା—

Kūpajantra Water-wheel; a contrivance for lefting water from a well.

କୂପାଙ୍କ—ସଂ. ବି. (କୂପ + ଅଙ୍କ)—ରୋମାଞ୍ଚ—

Kūpāṅka Horripilation; bristling of the hairs of the body.

କୂପାଙ୍ଗ—ସଂ. ବି. (କୂପ + ଅଙ୍ଗ)—କୂପାଙ୍କ (ଦେଖ)

Kūpāṅga Kūpāṅka (See)

କୂପାର—ସଂ. ବି. (କୂପ + ଆର)—ସମୁଦ୍ର—

Kūpāra Ocean.

କୂପାରି—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ଗ୍ରାମବିଶେଷ—

Kūpāri The name of a village in the district of Balasore.

[ଦ୍ର—ଏହା ସୋରୋର ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ବୌଦ୍ଧ କୀର୍ତ୍ତିର ଚିହ୍ନମାନ ଅଦ୍ୟାପି ରହିଅଛି ।]

କୂପୀ—ସଂ. ବି. (କୂପ + ଈ)—୧ । ବୋତଲ; କୁମ୍ପି—

Kūpī 1. A small narrow-mouthed flask; bottle.

୨ । ନାଭି—1. Navel.

୩ । ସାନ କୂଅ—3. Small well.

କୂପୁଷ—ସଂ. ବି—ମୂତ୍ରାଶୟ—

Kūpusha The bladder.

କୂବର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—

Kūbara ୧ । ସୁନ୍ଦର—1. Beautiful.

(କୂବସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କୁବ୍ଜା—2. Hump-backed.

ସଂ. ବି—୧ । ଗାଡ଼ିର ଆଗ ଦଣ୍ଡା ବା ବମ୍—

1. Pole or frame of a carriage to which the yoke is fixed.

ସେ ବେଳ କୂବରେ ଶୋଭିତ
ପଞ୍ଚ ପ୍ରହରଣ ସଂଯୁତ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । କୁବ୍ଜା ମନୁଷ୍ୟ—

2. A hump-backed person.

କୂବରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—କୁବରର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—

Kūbarī Feminine of Kūbara.

ସଂ. ବି—୧ । ଗାଡ଼ିର ଆଗ ଦଣ୍ଡା ବା ବମ୍; ଧୁରୁ—

1. Pole of a carriage.

୨ । ବସ୍ତ୍ର ବା କମ୍ବଲାଚ୍ଛାଦିତ ଗାଡ଼ି—

2. Carriage covered with blanket or cloth.

୩ । (କୁବର + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ବଳଦ ଗାଡ଼ି—

3. Carriage drawn by oxen.

କୂବାର—ସଂ. ବି. (କୂପ + ଆର)—ସମୁଦ୍ର—

Kūbāra Ocean.

କୂମ—ସଂ. ବି—୧ । ଜଳାଶୟ—

Kūma 1. Pond.

୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଶୟ; ଚୁଆ—2. A pool.

କୂର—ସଂ. ବି.—

Kūra ୧ । ଭାତ—1. Boiled rice.

୨ । ଖାଦ୍ୟ—2. Food (Apte).

କୂରୁମ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. କୂର୍ମ)—କୂର୍ମ (ଦେଖ)

Kūruma Kūrma (See)

ସମସ୍ତ ଯେ କୂରୁମ ବପୁଧର
ନୃସିଂହ ରୂପ ବପୁ ଦେହ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କୂର୍ଚ୍ଚ (ଧାତୁ)—ସଂ—ପ୍ରଶଂସା କରିବା—

Kūrchcha (root) To praise.

କୂର୍ଚ୍ଚ—ସଂ. ବି. (କୂର୍ଚ୍ଚ ଧାତୁ = ପ୍ରଶଂସା କରିବା + ଅ)—

Kūrchcha ୧ । କପଟ; ଛଳ—1. Deceit; hypocrisy.

୨ । ଆତ୍ମବଡ଼ମା; ବାଲ୍ଗି—2. Bragging.

୩ । ଗୋଛ; ଗୁଚ୍ଛ—3. Bundle; bunch.

୪ । ସୁଣ୍ଡ; ଦାଢ଼ି—4. Beard.

୫ । କୁଶର ମୁଠାଏ—

5 A handful of Kuśa grass.

୬ । ଝିଯ; ସଂଯୋଜିତ ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠି ଓ ମଝି ଆଙ୍ଗୁଠିର ଅଗ୍ରଦ୍ୱୟ—6. The tips of the thumb and middle finger brought into contract so as to pinch (Apte).

୭ । ଭୁଲକା—7. Brush.

୮ । ଦମ୍—8. Strength of mind; fortitude.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଽ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ତ	ଉଥ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁୟ	ଇଥ	ଙ	ନ

୯ । ଦୁଇ ଭ୍ରୂଲତାର ମଧ୍ୟସ୍ଥାନ—
9. The part between the eye-brows.

୧୦ । ମୟୂର ପୁଚ୍ଛ—
10. The tail-feather of a peacock.

୧୧ । ଭଣ୍ଡାର—11. Store-room.

୧୨ । ମୁଣ୍ଡ; ମସ୍ତକ—12. The head.

କୂର୍ଚ୍ଚକ—ଫ. ବ. (କୂର୍ଚ୍ଚ + କ)—ଶସ୍ୟର ପରିମାଣବିଶେଷ—
Kūrchchaka 1. A bushel.

୨ । ତୁଳି—2. Painter's brush.

୩ । ଦାନ୍ତକାଠି—3. Tooth-brush.

କୂର୍ଚ୍ଚଶୀର୍ଷ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୂର୍ଚ୍ଚ = ଗୋଛ + ଶୀର୍ଷ)—ନାଡ଼ିକେଳ-
Kūrchchaśīrsha ବୃକ୍ଷ—Cocoanut tree.

କୂର୍ଚ୍ଚଶେଖର—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୂର୍ଚ୍ଚ + ଶେଖର)—ନାଡ଼ିକେଳ ବୃକ୍ଷ—
Kūrchchaśekhara Cocoanut tree.

କୂର୍ଚ୍ଚିକା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୂର୍ଚ୍ଚ + ଇକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ତୁଳିକା—
Kūrchchikā 1. Small brush.

୨ । ଶଳାକା; ସରୁ ଲମ୍ବା କାଠି—2. A thin rod; twig.

୩ । କୁଞ୍ଚି; ଚାବିକାଠି—3. Key.

୪ । ଛୁଞ୍ଚି—4. Needle.

୫ । ଘୁଧର ବକୃତ୍ତିବିଶେଷ; ବସାଦହି—
5. Inspissated milk.

କୂର୍ଦ୍ଦ (ଧାତୁ)—ଫ.—୧ । ଡେଇଁବା; କୁଦିବା—
Kūrdda (root) 1. To leap; to jump.

୨ । ଆନନ୍ଦରେ ନାଚିବା—2. To frolic; to frisk.

୩ । ଖେଳିବା—3. To play.

କୂର୍ଦ୍ଦନ—ଫ. ବ. (କୂର୍ଦ୍ଦ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । କୁଦା; କୁଦିବା—
Kūrddana 1. Leaping; jumping.

୨ । କ୍ରୀଡ଼ା—2. Playing; sporting.

୩ । ନଗ୍ନକୁଦା—3. Gambolling; skipping.

କୂର୍ଦ୍ଦନା—ଫ. ବ. (କୂର୍ଦ୍ଦନ + ଆ)—ଚୈତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ କରାଯିବା
Kūrddanā ମଦନୋତ୍ସବ—A festival held in honour
(କୁର୍ଦ୍ଦନା—ଅନ୍ୟରୂପ) of God Cupid on the full moon of the month of Chaitra.

କୂର୍ପ—ଫ. ବ.—ଦୁଇ ଭ୍ରୂଲତାର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳ—
Kūrpa The space etween the eye-brows.

କୂର୍ପର—ଫ. ବ.—କୂର୍ପର (ଦେଖ)
Kūrpara Kurpara (See)

କୂର୍ପସ—ଫ. ବ.—ନଡ଼ିଆର ଶସ୍ୟ—
Kūrpasa The inner part or kernel of a cocoanut. (M.W)

କୂର୍ପାସ—ଫ. ବ.—କୂର୍ପାସ (ଦେଖ)
Kūrpāsa Kurpāsa (See)

କୂର୍ପାସକ—ଫ. ବ.—କୂର୍ପାସକ (ଦେଖ)
Kūrpāsaka Kurpāsaka (See)

କୂର୍ମ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (କୁ = ଶବ୍ଦ + ଉର୍ମି = ବେଗ + ଅ; ବହୁ. କୁ = ଜଳ ପର + ଉର୍ମି = ବେଗ, ଯାହାର)—୧ । କଚ୍ଛପ—
Kūrma (କୂର୍ମୀ---ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Tortoise.

୨ । ହାତର ଆଙ୍ଗୁଠିଦ୍ୱାରା କରାଯିବା ଚାରିପ୍ରକାର—
2. A particular gesticulation with the fingers.

୩ । କୁରୁମ; ବଡ଼ କଇଁଚ—3. Big tortoise.

୪ । ଶରୀରର ବାହ୍ୟ ବାୟୁବିଶେଷ—4. One of the outer winds of the body.

୫ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟ ଅବତାର—5. The second or tortoise incarnation of Bishṇu.

[ଦ୍ର—ଏହି ଅବତାରରେ ବିଷ୍ଣୁ ଆପଣା ପିଠିରେ ପୃଥିବୀକୁ ଟେକି ଧରିଥିଲେ ।]

୬ । ପୂଜା ସମୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ମୁଦ୍ରାବିଶେଷ—
6. A particular intertwining of the fingers during rituals.

କୂର୍ମଦ୍ୱାଦଶୀ—ଫ. ବ—ପୌଷ ଶୁକ୍ଳଦ୍ୱାଦଶୀ—The 12th day of
Kūrmadwādaśī the light lunar fortnight of Pausha.

କୂର୍ମପୁରାଣ—ଅଷ୍ଟାଦଶ ପୁରାଣର ଏକତମ—
Kūrmapurāṇa One of the 18 Purāṇas.

କୂର୍ମପୃଷ୍ଠ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୂର୍ମ + ପୃଷ୍ଠ)—୧ । କଇଁଚର ପିଠି—
Kūrmapṛushṭha 1. The back of a tortoise.

୨ । (ଏଭଳି କଇଁଚ ପିଠିପରି ଛାଉଣିଥିବାରୁ) ପାଣର ଛାଙ୍କୁଣୀ; ସରପୋଷ—2. The lid of a pot.

କୂର୍ମପୃଷ୍ଠକ—ଫ. ବ—କୂର୍ମପୃଷ୍ଠ (ଦେଖ)
Kūrmapṛushṭhaka Kūrmapṛushṭha (See)

କୂର୍ମରାଜ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୂର୍ମ + ରାଜନ୍)—କୂର୍ମାବତାର (ଦେଖ)
Kūrmarāja Kūrmābatāra (See)

କୂର୍ମାବତାର—ଫ. ବ. (କୂର୍ମ + ଅବତାର)—
Kūrmābatāra ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟ ବା କଚ୍ଛପ ଅବତାର—
The second or tortoise incarnation of Bishṇu.

[ଦ୍ର—ଏ ଅବତାରରେ ବିଷ୍ଣୁ ଆପଣା ପିଠିରେ ପୃଥିବୀକୁ ଟେକି ଧରିଥିଲେ ।]

କୂଳ (ଧାତୁ)—ଫ—୧ । ଆବରଣ କରିବା; ଘୋଡ଼ାଇବା—
Kūla (root) 1. To cover; to hide.

୨ । ବେଢ଼ିବା—2. To enclose.

୩ । ବାଧାଦେବା—3. To obstruct.

୪ । ଘୋଡ଼ିଦେବା—4. To burn; to scorch.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଗ୍ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୌଣସି ଚରଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ଚରଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଲୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ଼' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼ୁ' ଦେଖିବେ ।

କୂଳ—ସଂ. ବି. (କୂଳ ଧାତୁ = ଆବରଣ କରିବା + ଅ)—

Kūla ୧ । ନଦ୍ୟାଦିର ଉଚ୍ଚ; ଗାର—1. Shore; bank.

୨ । ଗଡ଼ନ୍ତୁ; ଢାଲୁ—2. A slope.

୩ । ସ୍ତୂପ; ରାଶି—3. Colection; heap; mound.

୪ । ଦାଢ଼; ଧାର—4. Edge; skirt.

୫ । ସୀମା—5. Border; boundary.

୬ । ସମୀପ ସ୍ଥାନ; ଉପକଣ୍ଠ—

6. Contiguous place; precincts.

୭ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଶୟ—7. Pool; pond.

୮ । ସେନାର ପଛ ଭାଗ—8. The van of an army.

କୂଳକ—ସଂ. ବି. (କୂଳ + କ)—୧ । କୂଳ (ଦେଖ)

Kūlaka 1. Kūla (See)

୨ । ଉଇଢୁଙ୍କା—2. Ant-hill.

କୂଳକନାରା—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୂଳ + ଫା. କନାର୍; ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର)—

Kūlakinārā ୧ । ସୀମା—1. Bound; limit.

କୂଳକିନାରା ୨ । ନିଶ୍ଚୟତ୍ୱ—2. Ascertainment.

କୂଳକିନାରା ୩ । ନିଶ୍ଚିତ ଖବର; ଠିକଣା—

3. Certain news; head and tail; ins and outs.

୪ । ପତ୍ତା—4. Trace of any matter.

କୂଳଙ୍କଷ—ସଂ. ବିଣ. (କୂଳଂ + କଷ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତା. ଅ)—

Kūlaṅkasha ଯାହା କୂଳ ବା କନାର୍‌କୁ ଖାଇଯାଏ—

(କୂଳଙ୍କଷା—ସ୍ତ୍ରୀ) Tearing away or corroding the bank.

ସଂ. ବି.—୧ । ସମୁଦ୍ର (ଯାହା କୂଳକୁ ଖାଇଯାଏ)—

1. The ocean; sea (which corrodes its shores).

୨ । ନଦୀର ସ୍ରୋତ—2. The current or stream of a river.

କୂଳଙ୍କଷା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (କୂଳଙ୍କଷ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ନଦୀ—

Kūlaṅkashā A river (which corrodes its bank).

କୂଳଚର—ସଂ. ବିଣ—କୂଳେଚର (ଦେଖ)

Kūlachara Kūlechara (See)

କୂଳଥଳ—ଦେ. ବି (ସଂ. କୂଳ + ଗ୍ରା. ଥଳ; ସଦ୍ଭବର)—

Kūlathaḷa ୧ । ଜଳଭାଗର ଗାର ଓ ଗଭୀରତା—

1. Shore and depth of an expanse of water.

୨ । କୌଣସି ଆଶ୍ରୟ; ଆଶ୍ରୟ ପାଇଁ ସ୍ଥାନ—

2. Place of refuge or shelter.

ନ ପାନ୍ତ କୂଳଥଳଂ କେନ ।

କନ୍ଦୁ ଲଭନ୍ତ ନାନା ଯୋନ—ପ୍ରାତଃ. କର୍ଣ୍ଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

୩ । ନିଶ୍ଚୟତ୍ୱ—3. Definiteness.

କୂଳ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ମୀମାଂସାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—

Kūla pāibā 1. To arrive at a conclusion.

କୂଳପାଓୟା ୨ । ଥୟ କର ଜାଣିବା—

ଅଁତପାନା 2. To know for certain.

ଏ ତ କଥା ପୂଣି ବହୁତ ବଡ଼ଲୋକ ଭଲ ପାଉ ନାହିଁ କୂଳ ।

ଭ୍ରମରାଥ. ପାଦଙ୍ଗ ।

୩ । ପତ୍ତା ପାଇବା—3. To get any trace.

କୂଳବତୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (କୂଳ + ବତ୍ + ଈ)—ନଦୀ—

Kūlabati River.

କୂଳମୁଦ୍ଭବ—ସଂ.ବିଣ (କୂଳଂ = କୂଳକୁ + ଉତ୍ + ବଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତା.ଅ)—

Kūlamudbaha ଯାହା କୂଳକୁ ଭାଙ୍ଗି ବୋହିନଏ ବା ଅଉଡ଼ା ଖସାଏ (ଯଥା—ଜଳସ୍ରୋତ)—

Tearing up or carrying away the bank.

କୂଳମୂଳ—ଦେ. ବି (ସଂ. କୂଳ + ମୂଳ)—ବଂଶ ଓ ବଂଶର ଚିହ୍ନ—

Kūlamūla Any little trace of a family; a little.

କୂଳମୂଳ remnant of a thing.

କୂଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ; କୂଳରେ ଜାତ—

Kūliā 1. Standing or growing on a bank.

୨ । କୂଳସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to the shore.

[ଦ୍ର— ଏ ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା— ନଈକୂଳିଆ, ପୋଖରୀକୂଳିଆ, ସମୁଦ୍ରକୂଳିଆ ।]

କୂଶ୍ମାଣ୍ଡ—ସଂ. ବି—କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ (ଦେଖ)

Kūśmāṇḍa Kushmāṇḍa (See)

କୂଷ୍ମାଣ୍ଡ—ସଂ. ବି— କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ (ଦେଖ)

Kūshmāṇḍa Kushmāṇḍa (See)

କୂହନା—ସଂ. ବି—କପଟ; ଛଳ—

Kūhanā Hypocrisy (M. W.).

କୂହା—ସଂ. ବି—କୁହୁଡ଼ି—

Kūhā Fog; mist (Apte).

କୃ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । କରିବା—

Kṛu (root) 1. To do ; to perform.

୨ । ଆଦେଶ କରିବା—2. To order.

୩ । ଆଘାତ କରିବା—3. To hurt.

୪ । ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା—4. To arrange.

୫ । ମାର ଯକାଇବା—5. To kill.

୬ । ନର୍ମାଣ କରିବା—6. To make; to build.

୭ । ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—7. To prepare.

୮ । ସୃଷ୍ଟି କରିବା—8. To create.

୯ । ରଚନା କରିବା—9. To form; to compose.

୧୦ । ଘଟାଇବା—

10. To cause; to bring about.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଽ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ତ	ଉଅ	ଘ
୨	ୠ	ଊ	ୡ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦନଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ

୧୧ । ବଳାତ୍କାରରେ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ହରଣ କରିବା—
11. To violate; to outrage.

୧୨ । ଆରମ୍ଭ କରିବା—12 To begin.

୧୩ । ବିଚାର କରିବା—13. To consider.

୧୪ । ବ୍ୟବହାର କରିବା—
14. To make use of; to employ.

୧୫ । ବିଭକ୍ତ କରିବା—15. To divide.

୧୬ । ପୂଜା କରିବା—16. To worship.

୧୭ । ସଙ୍କଳ୍ପ କରିବା—17. To resolve.

୧୮ । ସାହାଯ୍ୟ କରିବା—18. To help.

୧୯ । ଜାତ କରିବା—
19. To produce; to bring borth.

୨୦ । କହିବା; ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା—
20. To tell; to narrate; to describe.

୨୧ । (ଆଦେଶ) ପାଳିବା—
21. To obey; to carry out; to execute.

୨୨ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିବା—
22. To appoint; to entrust.

୨୩ । ରଖିବା; ସ୍ଥାପିବା—23. To place.

୨୪ । ଶବ୍ଦ କରିବା—24. To make a sound.

୨୫ । ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା—
25. To utter; to pronounce.

[ଦ୍ର—ଏହି ଧାତୁ ଅନ୍ୟ ବିଶେଷ୍ୟ, ବିଶେଷଣ ଓ ଅବ୍ୟୟ ପଦମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଉକ୍ତ ପଦମାନଙ୍କ ଅର୍ଥ ଅନୁସାରେ ସଂସ୍କୃତରେ ଉକ୍ତ ନାନା ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରେ; ଯଥା—ନମସ୍ + କୃ ଧାତୁ, ପୁରସ୍ + କୃ ଧାତୁ, ସତ୍ୟ, ପୂଜାସ୍, ଦ୍ୱିଧା, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ, ହସ୍ତେ, ମନସି, ଶ୍ରମତ୍, ମଙ୍ଗଂ ଇତ୍ୟାଦି ।]

କୃକ—ସଂ. ଦ୍ୱ—୧ । ଶିରଃ; ମୁଣ୍ଡ—1. The head.

Kṛuka ୨ । କଣ୍ଠ; ଗଳା; କଣ୍ଠନାଳୀ—
2 The throat; the larynx.

୩ । ନାଭି—3. Navel (M. W.).

କୃକବାକ —ଦେ. ବ. (କୃକବାକୁ)—କୁକୁଡ଼ା—
Kṛukabāka Cock.

କୃକବାକ କାକ ଉଳ୍ଲଟାକ ଭାକ ଶୁଭ୍ରଶ ସମୁଥଡ଼ରେ—
ଦୀନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କୃକବାକୁ—ସଂ. ବ. (କୃକ = ଶିର + ବର୍ = କହିବା + ଉ)—
Kṛukabāku ୧ । ମୟୂର—1. Peacock.
୨ । କୁକୁଡ଼ା—2. Cock.
୩ । ଏଣ୍ଡୁଅ—3. Chameleon.

କୃକଳା—ସଂ. ବ. (କୃକ + ଳା ଧାତୁ + ଅ + ଆ)—ପିପ୍ପଳ—
Kṛukaḷā Long pepper.

କୃକଳାସ—ସଂ. ବ. (କୃକ = ଶିରଃ; ଗ୍ରୀବା; କଣ୍ଠ + ଲସ ଧାତୁ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା + ଅ; ଯେ ଶିର ଓ ଗ୍ରୀବାକୁ ନଗ୍ନ ଏ)—
Kṛukaḷāsa ୧ । ଏଣ୍ଡୁଅ—
1. Chameleon (Colotis versicolor).
୨ । ଛିପିଛିପି; ଚଙ୍କେଇ ନେଉଳ—2. Lizard.

କୃକାଟକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କୃକ = କଣ୍ଠ + ଅଟ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + ଅକ)—କୃକାଟିକା (ଦେଖ)
Kṛukāṭaka Kṛukāṭikā (See)

କୃକାଟିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃକ = କଣ୍ଠ + ଅଟ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + ଅକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kṛukāṭikā ୧ । ଗ୍ରୀବାର ପଛଆଡ଼ ଉନ୍ନତ ପ୍ରଦେଶ; ବେକଷଣ୍ଢା—
1. The back or nape of the neck.

କବଘରର ଖସି ଯାହାର ରୁଷ୍ଟିଛ କୃକାଟିକା—ଦୀନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

୨ । ସ୍ତମ୍ଭର ଗ୍ରୀବାଭାଗ—
2. The neck of a column.

କୃଚ୍ଛ୍ର—ସଂ. ବ. (କୃଚ୍ଛ୍ ଧାତୁ = ଦୁର୍ବଳ ହେବା + କରଣ. ର; ଯାହା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଦୁର୍ବଳ କରେ)—
Kṛuchchhra ୧ । ଦୁଃଖ; କଷ୍ଟ—
1. Trouble; difficulty; distress; hardship.
୨ । କ୍ଳେଶ—2. Physical pain.
୩ । ଅପବାଦ—3. Danger; calamity.
୪ । କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ଉପବାସ; ବ୍ରତ; ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ—
4 Austerity; penance.
୫ । ପ୍ରାଜାପତ୍ୟ ବ୍ରତବିଶେଷ—
5. A sort of penance.
୬ । ପାପ—6. Sin.
୭ । ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର ରୋଗ—7. Strangury; ischury.

ସଂ. ବଣ—୧ । ପାପଯୁକ୍ତ—1. Sinful.
୨ । ଦୁଷ୍ଟ; ଖଳ—2. Wicked.
୩ । କଷ୍ଟଯୁକ୍ତ—3. Painful.
୪ । ମନ୍ଦ—4. Bad; miserable evil;
୫ । କଷ୍ଟଜନକ—5. Causing pain.

କୃଚ୍ଛ୍ରଗତ—ସଂ. ବଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୃଚ୍ଛ୍ର + ଗତ)—
Kṛuchchhragata ୧ । କଷ୍ଟଗ୍ରସ୍ତ—1. Distressed.
୨ । କ୍ଳେଶ ରୋଗ କରୁଥିବା—2. Suffering pain.
୩ । ବ୍ରତ ପାଳନ କରୁଥିବା—
3. Undergoing a penance.

କୃଚ୍ଛ୍ରପ୍ରାଣ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃଚ୍ଛ୍ର + ପ୍ରାଣ)—
Kṛuchchhraprāṇa ୧ । ଯାହାର ଜୀବନ ବିପନ୍ନ—
(କୃଚ୍ଛ୍ରପ୍ରାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1, One whose life is in danger.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଗ୍ରେଜେ ଥପର ପୃଷ୍ଠାରେ ହଚତ ୧ ଚଲ୍ଲିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ଏବ ୨ ଚଲ୍ଲିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଲ୍ଲିତ ଫୋଣ୍ଟସ୍ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳନ୍ତେ ଯେବେ ଏ ଭୂଖାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଡ଼ିଁର ବପସ୍ତର ୨ ବା ୧ ଚଲ୍ଲିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳନ୍ତୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଳନ୍ତେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗ୍ଗା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

୬ । ଯେ ବହୁକଷ୍ଟରେ ଜଳଶ୍ୱାସ ମାରେ—
2. Breathing with difficulty.

କୃଚ୍ଛ୍ରଲବ୍ଧ—ଫ. ବଣ. (କୃଚ୍ଛ୍ର + ଲବ୍ଧ)—ଅତି କଷ୍ଟରେ ପ୍ରାପ୍ତ ବା ଅର୍ଜ୍ଜିତ—
Kṛuchchhralabdha Hard earned; achieved after great suffering or difficulty.

କୃଚ୍ଛ୍ରଲଭ୍ୟ—ଫ. ବଣ. (କୃଚ୍ଛ୍ର + ଲଭ୍ୟ)—ଯାହା ଅତିକଷ୍ଟରେ ମିଳ ଯାରେ—Requiring much labour to be acquired.
Kṛuchchhralabhya

କୃଚ୍ଛ୍ରସାଧ୍ୟ—ଫ. ବଣ. (କୃଚ୍ଛ୍ର + ସାଧ୍ୟ)—
Kṛuchchhrasādhya ୧ । ଯେଉଁ ରୋଗ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ଆରୋଗ୍ୟ ହୁଏ—1. Curable with difficulty.
୨ । କଷ୍ଟରେ ପ୍ରାପ୍ୟ ବା ଯାହା ବହୁ କଷ୍ଟରେ କରାଯାଏ—
2. To be effected or accomplished with difficulty.

କୃଚ୍ଛ୍ରାତିକୃଚ୍ଛ୍ର—ଫ. ବ—୩, ୯, ୧୨ ବା ୨୧ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଳ ଛଡ଼ା ଅତି କଷ୍ଟ ନ ଖାଇ କରାଯିବା କଠୋର ବ୍ରତବିଶେଷ (ଗୌତମ ୨୫।୨୦; ଯାଜ୍ଞବଲ୍ଯ ୩।୩୨୧)—Name of a penance consisting of living on water only for 3, 9, 12 or 21 days.
Kṛuchchhrātikṛuchchhra

କୃଜର—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଏକ ପ୍ରକାର ରଣତରୀ—
Kṛujara Cruiser.
ଜଙ୍ଗୀ ଜହାଜ

କୃତ୍ (ଧାତୁ)—ଫ. (ଭୁଲ. ଲ୍ଲଟିନ୍—କର୍ତସ୍=କାଟିବା)—
Kṛut ୧ । କର୍ତ୍ତନ କରିବା—1. To cut.
୨ । ସୂତା କାଟିବା; ସୂତା ବଳିବା—
2. To spin; to twist threads.
୩ । ଘେରିବା; ବେଢ଼ିବା—
3. To encompass; to surround.
୪ । ବେଶ କରିବା—4. To attire.
୫ । ଟିକି ଟିକ କରି କାଟିବା—5. To cut into pieces.
୬ । ବିଭାଗ କରିବା—6. To divide.
୭ । ବିନାଶ କରିବା—7 To destroy.

କୃତ୍—ଫ. ବଣ. (କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ଏହା ଅନ୍ୟ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ପରେ ଲାଗେ; ଯଥା—କର୍ମ୍ମକୃତ୍, ଧର୍ମ୍ମକୃତ୍)—
Kṛut ଯେ ଅମୁକ କ୍ରିୟା କରେ—Doing.
ଫ. ବ—୧ । ଧାତୁରୁ ଉତ୍ତର ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ କରିବା ପଦ—1. An affix used to form nouns from roots.
୨ । କୃତ୍ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ନିଷ୍ପନ୍ନ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ—2. A noun formed with the affix Kṛut (M. W.)

କୃତ୍ପ୍ରତ୍ୟୟ—ଫ. ବ. (କୃତ୍=କୃଦନ୍ତ + ପ୍ରତ୍ୟୟ)—
Kṛutpratyaya ୧ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଧାତୁରୁ ଉତ୍ତର ଉତ୍ତର ବାକ୍ୟରେ ଯୁକ୍ତ ହେବା ପ୍ରତ୍ୟୟମାନ (ଯଥା—ଅନ, ଅ, ତ, ତବ୍ୟ, ଅନୀୟ, ଯ, ତ, ତବତୁ, ଇନ୍)—
1. (grammar) A class of suffixes added to roots used in forming nouns, adjectives and participles.
[ଦ୍ର—ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ତର ପ୍ରତ୍ୟୟମାନଙ୍କୁ ତଦ୍ଧିତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ବୋଲ୍ଯାଏ ।]

କୃତ—ଫ. ବଣ. (କୃ ଧାତୁ=କରିବା; ଛେଦନ କରିବା + କର୍ମ୍ମ. ତ)—
Kṛuta ୧ । ସୃଷ୍ଟ—1. Created.
୨ । ରଚିତ—2. Composed
୩ । ପ୍ରସ୍ତୁତ; ନିର୍ମ୍ମିତ—
3. Manufactured; prepared; made.
୪ । ସମ୍ପାଦିତ କରାଯାଇଥିବା—
4. Done; achieved; perform.
୫ । ଅର୍ଜ୍ଜିତ—5. Earned.
୬ । ବାହୁତ—6. Accomplished.
୭ । ଉପଯୁକ୍ତ—7. Fit.
୮ । ହିଂସିତ—8. Avenged; injured.
ଦେ. ବଣ. (ଫ. କୃତ୍)—କାର୍ଯ୍ୟ; କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—Doing.

ଷନିସ୍ କୃତ କାଳାକଳ ପରଶୁରମ ତବ ଚବ କୃତ ହେ ।
ବଶ୍ୱନାଥ. ବରଦ୍ରଶ୍ୱମାସ୍ତବ ।

ଫ. ବ—୧ । ସତ୍ୟଯୁଗ—1. The first of the four ages (of the Hindu mythology) when truth was reigning on earth; the age of righteousness.
୨ । କର୍ମ୍ମ; କାର୍ଯ୍ୟ; ଅନୁଷ୍ଠାନ—
2. Work; deed; action.
୩ । ହିଂସା—3. Injury; mischief; malice.
୪ । ଫଳ—4. Consequence; result.
୫ । ନୈବେଦ୍ୟ—5. Offering.
୬ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—6. Aim; object.
୭ । ଯୁଦ୍ଧରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ଧନାଦି—
7. Prize or booty gained in a battle.
୮ । ଚାରି ସଂଖ୍ୟା—8. The number 4.
୯ । ପଶା କାଠିର ଯେଉଁ ପାଖରେ ଚାରିଟି ବିନ୍ଦୁ ଥାଏ—
9. That face or side of dice having four points (Apte).
୧୦ । ସେବା—10. Service.
୧୧ । ଉପକାର—11. Benefit; service rendered.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଽ	ଊ	ୠ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ତ	ଉଥ	ଘ
୨	ୠ	ଋ	ୡ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଥ	ଙ୍ଘ	ନ

୧୨ । ଖେଳରେ ବାଜିବା ଦୁଡ଼—
12. Stake at a game.

୧୩ । ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ—13. Magic; sorcery

କୃତକ—ଫ. ବ—ପଶାକାଠିର ଯେଉଁ ପାଖରେ ଚାରିଟି ବିନ୍ଦୁ ଥାଏ—
Kṛutaka That face or side of a dice having four points.

ଫ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଛଳନାଯୁକ୍ତ—1. Feigned.

୨ । ମିଥ୍ୟା—2. False.

୩ । ନକଲି; ଭେଇ—3. Sham.

୪ । କଳ୍ପିତ—4. Designed.

୫ । ନର୍ମିତ; ସୃଷ୍ଟ—5 Created.

୬ । ସମ୍ପାଦିତ—6. Done; made.

୭ । ଯାହା ସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ; କୃତ୍ରିମ—
7. Artificial; false; sham, man-made.

୮ । ଆପଣାର ସନ୍ତାନରୂପେ ଘୋଷା ହୋଇଥିବା; ପୋଷିଆଁ—
8. Adopted (child).

କୃତକପୁତ୍ର—ଫ. ବ. ପୁଂ. (କୃତକ + ପୁତ୍ର)—୧ । ପିତାମାତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ତ୍ୟକ୍ତ ଓ ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ପାଳିତ ପୁତ୍ର—
Kṛutakaputra 1. A son privately abandoned by parents and reared up by another person.

୨ । ଘୋଷ୍ୟ ପୁତ୍ର—2. Adopted son.

କୃତକର୍ତ୍ତବ୍ୟ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + କର୍ତ୍ତବ୍ୟ)—
Kṛutakarttabya ଯେ ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ ସମ୍ପାଦନ କରି
(କୃତକର୍ତ୍ତବ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅଛି—One who has done his duty.

କୃତକର୍ମା—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + କର୍ମନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—
Kṛutakarmā ୧ । ସଫଳ କାମ—1. Successful.

୨ । ଯେ ଆପଣାର କାର୍ଯ୍ୟ ସମାଧା କରିଅଛି—
2. One who has done or accomplished his work.

୩ । ଫସାରିଉଛି ବା ଅନୁଭବୀ—3. Experienced.

୪ । ନିପୁଣ; ଚତୁର—4. Skilful.

ଫ. ବ—୧ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—1 An ascetic.

୨ । ପରମାତ୍ମା—2. The Supreme spirit.

କୃତକାମ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି) — ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବା
Kṛutakāma କାମନା ସିଦ୍ଧ ହୋଇଅଛି—One whose
(କୃତକାମା—ସ୍ତ୍ରୀ) desires are fulfilled.

କୃତକାରି—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (କୃତ + କୃ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Kṛutakāri କରିସାରିଥିବା କର୍ମକୁ ପୁଣି ଥରେ କରିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(କୃତକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Doing again what has been done already.

କୃତକାର୍ଯ୍ୟ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + କାର୍ଯ୍ୟ)—
Kṛutakārjya ୧ । ଆପଣା କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ କରିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
(କୃତକାର୍ଯ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. (a person) Having accomplished his work or duty.

୨ । ସଫଳ ପରିଶ୍ରମ; ସଫଳକାମ—2. Successful.

୩ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ସହାୟତା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ ଥାଏ—3. One who has no need of another person's aid. (M.W.)

ଫ. ବ—ସାଧିତ କାର୍ଯ୍ୟ—
Attained or accomplished object.

କୃତକାଳ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା)—ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ; ନିଆଦ—
Kṛutakāla Appointed time.
(କୃତକାଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—

୧ । ଯେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା କରିଅଛି—
1. One who has waited till the fixed time.

୨ । ଯେଉଁ ବିଷୟ ବା କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ କାଳ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଅଛି—2. (matter) Fixed or settled as to the time.

୩ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କାଳ ପାଇଁ ଗଚ୍ଛିତ ବା ନ୍ୟସ୍ତ—
3. Deposited for a certain time (M. W.)

କୃତକୃତ—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. କୃତକୃତ୍ୟ)—୧ । କୃତାର୍ଥ; ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—
Kṛutakṛuta 1. Successful; satisfied.

ଶୁଣି ହୋଇଲେ କୃତକୃତ, ବରଂ ଦଗାବଜ ତରୁତ ।
ରୂପଭ. ପ୍ରେମତରଙ୍ଗାମୃତ ।

୨ । ଚରିତାର୍ଥ—2. Having succeeded in or achieved one's work or mission.

୩ । କୃତକାମ—3. Having got one's wishes.

୪ । ବିଦ୍ୱାନ୍—4. Accomplished; learned.

କୃତକୃତାର୍ଥ—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. କୃତକୃତ୍ୟ)—
Kṛutakṛutārtha କୃତକୃତ୍ୟ (ଦେଖ)
Kṛutakṛutya (See)

କୃତକୃତ୍ୟ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ = ସମ୍ପାଦିତ + କୃତ୍ୟ = କାର୍ଯ୍ୟ)—୧ । କୃତାର୍ଥ—
(କୃତକୃତ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Gratified; grateful.

୨ । କୃତକାମ—2. Having accomplished his object.

୩ । କୃତକାର୍ଯ୍ୟ—3. Successful in a mission.

୪ । ବିଦ୍ୱାନ୍—4. Accomplished; learned.

୫ । କାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧି ଯୋଗୁଁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—
5. Fully satisfied; contented.

୬ । କୃତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—6. One who has done his duty.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଗ୍ଲୋବ୍ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରରେଦ ରଖା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବେ ଯେବେ ଏ ପ୍ରତାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିଁର ବପସ୍ଥତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟୂ' ଦେଖିବେ ।

କୃତକୃତ୍ୟତା—ସଂ. ବ. (କୃତକୃତ୍ୟ + ଭାବ. ତା)—
Kṛutakṛutyatā ୧ । କାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧି; କାମନା ଦାସଲ୍—
1. Success.
୨ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ସମାଧାନ—2. The full discharge of one's duty.

କୃତକ୍ରୟୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + କ୍ରୟୀ)— ଯେ କିଣିଅଛି;
Kṛutakraya ଖରଦଦାର୍—Purchaser.
(କୃତକ୍ରୟିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୃତକ୍ରିୟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ.—୧ । କୃତକୃତ୍ୟ (ଦେଖ)
Kṛutakriya 1. Kṛutakṛutya (See)
(କୃତକ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେ କୌଣସି ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ ସମ୍ପାଦନ କରି ଅଛୁ—2. One who has performed a religious ceremony.

କୃତକ୍ଷଣ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ.—୧ । ଯେ ଠିକ ବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା
Kṛutakshaṇa କରି ରହେ—1. One who waits for
(କୃତକ୍ଷଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) the right moment (M. W.)
୨ । ଯେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ଅଧୀର ହୋଇ ଅପେକ୍ଷା କରିଥାଏ—2. One who waits impatiently for a thing or person (M. W.)

କୃତଘ୍ନ—ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ୟ) ବଣ. (ସଂ. କୃତଘ୍ନ)— କୃତଘ୍ନ (ଦେଖ)
Kṛutaghana Kṛutaghna (See)

ସ୍ତ୍ରୀରତ ଭସ୍ମାକୁ ଅଳସ ଦୋଅନ,
ନସ୍ତିକ ଗୈରବ୍ରତ୍ତ ସ୍ତ୍ରକାସ୍ତ କୃତଘ୍ନ । କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

କୃତଘ୍ନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କୃତ = ଉପକାର + ହନ୍ ଧାତୁ = ବନାଶ
Kṛutaghna କରିବା + ଅ)—୧ । ଯେ ଅନ୍ୟକୃତ ଉପକାରକୁ
(କୃତଘ୍ନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ୍ୱୀକାର କରେ ନାହିଁ; ନମକହରାମ—
(କୃତଜ୍ଞ—ବପରୀତ) 1. Ungrateful; thankless; ignoring the benifits rendered.
(କୃତଘ୍ନତା—ବ) ୨ । ଘାତକ—2. Murderer; assasin.
୩ । ପୂର୍ବକୃତ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଯେ ବଫଳକରେ ବା ବଗାଡ଼େ—3. Defeating or rendering vain all previous measures.

କୃତଚିହ୍ନ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ଚହ୍ନ)— ଚହ୍ନିତ; ମାର୍କା ମରା
Kṛutachinha ଯାଇଥିବା—Marked.

କୃତଚୂଡ଼—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ.—(ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେଉଁ ବାଳକର ଚୂଡ଼ାକର୍ମ
Kṛutachūṛda ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଅଛି—(a boy) On whom the ceremony of tonsure has been performed.

କୃତଜ୍ଞ— ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କୃତ + ଜ୍ଞା ଧାତୁ = ଜାଣିବା + ଅ)—
Kṛutajña ୧ । ଯେ ଅନ୍ୟ କୃତ ଉପକାରକୁ ମନେ ରଖେ—
(କୃତଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Grateful; thankful.
(କୃତଘ୍ନ—ବପରୀତ) ୨ । ଯେ ଉପକାରର ପ୍ରତ୍ୟୁପକାର କରିବାକୁ
(କୃତଜ୍ଞତା—ବ) ଚେଷ୍ଟା କରେ—2. Obliged.
୩ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ମନଯୋଗୀ—
3. Attentive to ones duties

ସଂ. ବ.—୧ । ମହାଦେବ; ଶିବ—1. God Śiba.
୨ । କୁକୁର—2. A dog (always grateful to the hand that feeds it.)

କୃତତୀର୍ଥ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ତୀର୍ଥ
Kṛutatīrtha ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରିଅଛୁ—1. Having visited holy places.
୨ । ବ୍ୟବସାୟୀ ଗୁରୁଙ୍କ ନିକଟରେ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ (ଶିଷ୍ୟ)—
2. (a student) Studying with a professional teacher.

ସଂ. ବ.—୧ । ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ—1. A guide.
୨ । ଉପଦେଶକ—An adviser (M. W.)

କୃତଦାର—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ଦାର୍ + ଅ)— ବିବାହିତ—
Kṛutadāra Married.

କୃତଦାସ—ସଂ ବ. ପୁଂ. (କର୍ମଧା; କୃତ + ଦାସ)— ମୂଲିଆ; ଠିକାଶ୍ରମିକ—
Kṛutadāsa A hired servant; a temporary hand.

କୃତଧୀ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ସୁବିବେଚକ—
Kṛutadhī 1. Considerate; prudent.
୨ । ବିଦ୍ୱାନ୍—2. Learned.
୩ । ବିଜ୍ଞ—3. Wise.
୪ । ଶିକ୍ଷିତ—4. Educated.

କୃତନ— ସଂ. ବ. (କୃତ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—କର୍ତ୍ତନ; କାଟିବା—
Kṛutana Cutting.

କୃତନିଶ୍ଚୟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ନିଶ୍ଚୟ)—୧ । କୌଣସି
Kṛutaniśchaya କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଦୃଢ଼ସଂକଳ୍ପ କରିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)
(କୃତନିଶ୍ଚୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞ—1. Determined; whose resolution has been taken or mind made up resolved.
୨ । ନିଶ୍ଚିତ—2. Sure; certain (M. W.)

କୃତନିଷ୍ଠ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କୃତ + ନିଷ୍ଠା + ଅ)—ଅଧ୍ୟବସାୟୀ—
Kṛutanishṭha Persevering; devoted to a mission.
(କୃତନିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୃତନ୍ତ୍ର— ସଂ. ବ. (କୃତ ଧାତୁ)—୧ । (+କର୍ମ ଅର୍ଥ) ଛଲିକା; ଟୁକୁରା—
Kṛutantra 1, Section,
୨ । (+କରଣ. ଅର୍ଥ) ଲଙ୍ଗଳ—2 Plough.

କୃତପୁଣ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ+ପୁଣ୍ୟ)— ପୁଣ୍ୟବାନ—
Kṛutapuṇya One who has accomplished and
(କୃତପୁଣ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) performed virtuous or meritorious acts.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଦ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଐପ୍ତ	ଔଅ	ଓ
୨	ଧ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ୡ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଂ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ

କୃତପ୍ରତିଜ୍ଞ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ପ୍ରତିଜ୍ଞା)—
Kṛutapratijña
(କୃତପ୍ରତିଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୧ । କୃତନିଶ୍ଚୟ—
1. Determined.

୨ । ଯେ ଆପଣାର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପାଳନ କରିଅଛି—
2. One who has carried out his promise or resolve.

କୃତବ— ପ୍ରାନ୍ତେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.— ଗୁଜୁଖି; ଛନ —
Trick.

କୃତବର୍ମା—ଫ. ବ. (ନାମ) (କୃତ + ବର୍ମନ୍. ୧ମା. ୧ବ.)—କୌରବ-
Kṛutabarmā ପକ୍ଷୀସ୍ଥ ସ୍ୱାର—One of the three surviving warriors in the Kurukshetra war.

[ଦ୍ର— ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ କୃତବର୍ମା, କୃପ ଓ ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ଏହି ତିନ ଜଣ ଜଡ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ପରେ ସାତ୍ୟକି ଏମାନଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ ।]

କୃତବାପ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ବାପ = ମସ୍ତକମୁଣ୍ଡନ)
Kṛutabāpa ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ମସ୍ତକ ଓ ଶ୍ମଶ୍ରୁ ମୁଣ୍ଡନପୂର୍ବକ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ
(କୃତବାପା—ସ୍ତ୍ରୀ) କରିଅଛି—A penitent who has shaved his head and chin during penance.

କୃତବିଦ୍ୟ—. ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ବିଦ୍ୟା)—
Kṛutabidya ୧ । ବିଦ୍ୱାନ୍—1. Learned; educated;
(କୃତବିଦ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) accomplished.

୨ । ଯେ ଶିକ୍ଷା ସମାପ୍ତ କରିଅଛି—2. One who has accomplished his studentship or completed his course of study.

କୃତବୀର୍ଯ୍ୟ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ବୀର୍ଯ୍ୟ)—ବଳୁଆ—
Kṛutabīrjya Strong.

ଫ. ବ. (ନାମ) ପୁଂ—ସହସ୍ରାର୍ଜ୍ଜୁନ ବା କାର୍ତ୍ତବୀର୍ଯ୍ୟାର୍ଜ୍ଜୁନଙ୍କ ପିତା—
Father of Sahasrārjuna.

କୃତବୁଦ୍ଧି—ଫ. ବ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ବୁଦ୍ଧି)—୧ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବା
Kṛutabuddhi ନାମକେ ସ୍ଥିରପ୍ରତିଜ୍ଞ—1. Persevering in the discharge of his duties; one who is possessed of decision; unwavering.

୨ । ବିଦ୍ୱାନ୍; ଶିକ୍ଷିତ—2. Learned; educated.

୩ । ବିଜ୍ଞ—3. Wise.

କୃତବେତନ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ବେତନ)—ଯେଉଁ
Kṛutabetana ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଦରମା ବା ମୂଲରେ ରଖା ଯାଇଅଛି;
(କୃତବେତନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦରମାଖିଆ (ଚାକର)—Hired or paid (servant.)

କୃତବେଧା—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (କୃତ + ବିଦ୍ ଧାତୁ + ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ)—
Kṛutabedī କୃତଜ୍ଞ (ଦେଖ)
(କୃତବେଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Kṛutajña (See)

କୃତବେଶ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ବେଶ)—ଯେ ବେଶ
Kṛutabesa ହୋଇ ସାରିଅଛି—One who has finished
(କୃତବେଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) dress or toilet.

କୃତମତି—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ମତି)—ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞ;
Kṛutamati ସ୍ଥିରପ୍ରତିଜ୍ଞ—Firm; resolute.

କୃତମାଳ—ଦେ. ବ.— ୧ । ସୁନାରି (ଗଛ) (ଦେଖ)
Kṛutamāla 1. Sunāri (tree) (See)

ଦୃଷ୍ଟକୃତ ଜ୍ୟୋତିଷ କୃତମାଳେ ବଦୋଦରଭରୁ ଜନ୍ମ ।
ଭଟ୍ଟ. ବୋଷ୍ଟୁଦ୍ଭାଗ୍ରହଦସ୍ତ ।

୨ । ଚିତ୍ରମୃଗ—2. The spotted antelope (M.W.)

କୃତଯତ୍ନ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ଯତ୍ନ) — କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ
Kṛutajatna କରିବାକୁ ଯେ ଚେଷ୍ଟା କରିଥାଏ—One who has put forth efforts to do a work.

କୃତଯୁଗ—ଫ. ବ. (କୃତ + ଯୁଗ,—ସତ୍ୟଯୁଗ—The first of the
Kṛutajuga four ages of the creation according to the Hindu mythology; the age of truth and righteousness.

କୃତଲକ୍ଷଣ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ଲକ୍ଷଣ)—୧ । ନିଜକୃତ
Kṛutalakshaṇa କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ବିଖ୍ୟାତ—1. Known or
(କୃତଲକ୍ଷଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) celebrated for one's good qualities or achievements.

୨ । ଚିହ୍ନ ବା ଦାଗ ଦଆ ଯାଇଥିବା—
2. Marked; branded.

୩ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—3. Excellent.

କୃତଶିର—ଦେ. ବ. (ଫ. କୃତ୍ + ଶିରସ୍)—ଜବନ୍ଧ (ଦେଖ)
Kṛutaśira Kabandha (See)

ବଳାସ କୃଷ୍ଣସ ସବୃଗ ବହୁ ଲସ୍ୟ କୃତଶିର ଏମନ୍ତେ ଯେ ।
ଭଟ୍ଟ. ବୈଦେହୀଚେଳାସ ।

କୃତଶିଳ୍প—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ଶିଳ୍ପ)—ଶିଳ୍ପକାର୍ଯ୍ୟରେ
Kṛutaśilpa ସିଦ୍ଧହସ୍ତ—Skilled in art.

କୃତଶୋଭ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ଶୋଭ)—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ
Kṛutaśobha ଶୋଭାଯୁକ୍ତ—1. Splendid; beautiful.

୨ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—2. Brilliant.

କୃତଶୌଚ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ଶୌଚ)—ଯେ ଶୌଚ-
Kṛutaśaucha କର୍ମ କରି ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇଅଛି—Purified; free from bodily impurities; one who has washed himself of impurities.

କୃତଶ୍ରମ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ଶ୍ରମ);—
Kṛutaśrama ୧ । ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଶେଷ ପରିଶ୍ରମ
(କୃତଶ୍ରମା—ସ୍ତ୍ରୀ) କରିଅଛି—1. One who has devoted his energies and labours to the accomplishment of a work.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲେଟ୍‌ରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତର ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଣ୍ଡା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

୨ । ପରିଶ୍ରମୀ—2. Laborious; pains-taking.

କୃତସଂକଳ୍ପ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ସଂକଳ୍ପ)—
Kṛutasaṁkalpa ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଦୃଢ଼ ସଂକଳ୍ପ କରିଅଛି— Resolved; determined.
(କୃତସଂକଳ୍ପା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୃତସଙ୍କେତ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ସଙ୍କେତ)—ଯେ
Kṛutasaṁketa ପୂର୍ବରୁ ସଙ୍କେତ ସ୍ଥିର କରିଅଛି—One who has made an appointment.
(କୃତସଙ୍କେତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୃତସଞ୍ଜ୍ଞ——ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ସଞ୍ଜ୍ଞା)—୧ । ସଞ୍ଜ୍ଞା
Kṛutasaṁjñā ବା ଚେତନାଗ୍ରସ୍ତ— 1. Restored to senses or consciousness.
(କୃତସଞ୍ଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନମତି—
2. Having presence of mind.

୩ । ନିଦରୁ ଉଠିଥିବା—3. Aroused; awakend.

୪ । ଯାହାକୁ କୌଣସି ସଙ୍କେତ ବା ଚିହ୍ନ ଦିଆଯାଇ ଅଛି—
4. One to whom a sign has been given. (M. W.)

କୃତସପତ୍ନିକା—ଫ. ବ୍ରୀ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ସପତ୍ନୀ + କ + ଆ)—
Kṛutasapatnikā ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ୱାମୀ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ବିବାହ କରିଅଛି— (a woman) Whose husband has taken another wife; superseded (wife.)

କୃତସାପତ୍ନିକା—ଫ. ବ୍ରୀ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—
Kṛutasāpatnikā କୃତସପତ୍ନିକା (ଦେଖ)
Kṛutasapatnikā (See)

କୃତସାପତ୍ନୀ—ଫ. ବ୍ରୀ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି)—
Kṛutasāpatnī କୃତସପତ୍ନିକା (ଦେଖ)
Kṛutasapatnikā (See)

କୃତହସ୍ତ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ହସ୍ତ)—
Kṛutahasta ୧ । ଶରକ୍ଷେପଣରେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ—
(କୃତହସ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Dexterous or adept in archery.
(କୃତହସ୍ତତା—ବ) ୨ । ନିପୁଣ; କ୍ଷିପ୍ରହସ୍ତ—
2. Expert; skilful.

୩ । ଚତୁର—3. Clever.

୪ । କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ; ପାରଙ୍ଗମ—4. Competent.

୫ । ଧନୁର୍ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଙ୍ଗମ—5. Versed in archery.

କୃତହସ୍ତକ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (କୃତହସ୍ତ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—
Kṛutahastaka କୃତହସ୍ତ (ଦେଖ)
Kṛutahasta (See)

କୃତହା—ସ. ବ୍ରୀ. (କୃତ + ହନ ଧାତୁ + କ୍ୱିପ୍)—କୃତଘ୍ନ—
Kṛutahā Ungrateful.

କଶ୍ଚିଦ୍ୟଙ୍କ କୃତହା ପୁରୁଷ ପଶ୍ୟତ୍ୱେ
ସେ ଅନେ ହେଲ ହେ ନାଶ ନରଷ୍ୟତ୍ୱେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

କୃତାକୃତ—ଫ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ. କୃତ + ଅକୃତ)—
Kṛutākṛuta ୧ । କାର୍ଯ୍ୟାକାର୍ଯ୍ୟ; ଭଲ ଓ ମନ୍ଦ କର୍ମମାନ—
1. Actions good and bad.

୨ । ସମ୍ପନ୍ନ ଓ ଅସମ୍ପନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟମାନ—
2. Actions done and those not done.

ଫ. ବ୍ରୀ—୧ । କରିସାଇ ଥିବା ଓ କରିସାଇ ନ ଥିବା—
1. Done and not done.

୨ । ସମ୍ପନ୍ନ ଓ ଅସମ୍ପନ୍ନ—
2. Completed and not completed.

୩ । ଅଂଶତଃ କୃତ କିନ୍ତୁ ଅସମାପ୍ତ—
3. Done in part but not completed. (M.W.)

କୃତାକୃତବିଚାର—ଫ. ବ. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; କୃତାକୃତ + ବିଚାର)—ଭଲମନ୍ଦ
Kṛutākṛutabichāra ସମ୍ବନ୍ଧିଯି ବିଚାର—Discrimination between good and evil actions (i. e. as to what is to be done and what to be avoided).

କୃତାଗମ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ଆଗମ)—
Kṛutāgama ବେଦାଦି ଆଗମଶାସ୍ତ୍ରରେ କୃତବିଦ୍ୟ—
Accomplished in the Vedic ore.

କୃତାଞ୍ଜଳି—ଫ. ବ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ଅଞ୍ଜଳି)—
Kṛutāñjali ୧ । ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ନମନ୍ତେ ଦୁଇ ହାତର ଆଞ୍ଜୁଳାକୁ ଜୋଡ଼ିଥିବା; ହାତ ଜୋଡ଼ିଥିବା; ଯୋଡ଼ହାତ—
1. With the hollowed palms joined together in an attitude of supplication, entreaty or begging; folding the palms in supplication.

୨ । ସମ୍ଭ୍ରମ ହାତ ଯୋଡ଼ ଠିଆ ହୋଇଥିବା—
2 Standing in a reverent or respectful posture (M. W.)

କୃତାଞ୍ଜଳିପୁଟ—ଫ. ବ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି, କୃତ + ଅଞ୍ଜଳିପୁଟ) —
Kṛutāñjaliputa କୃତାଞ୍ଜଳି (ଦେଖ)
Kṛutāñjali (See)

କୃତାଞ୍ଜଳିପୁଟରେ—ବି. କ୍ରି. ବ୍ରୀ—ହାତଯୋଡ଼—
Kṛutāñjaliputare With folded hands; beseechingly; in an imploring posture.
କୃତାଞ୍ଜଳି ପୁଟେ

କୃତାଞ୍ଜଳିପୁଟେ—ବି. କ୍ରି. ବ୍ରୀ—କୃତାଞ୍ଜଳିପୁଟରେ (ଦେଖ)
Kṛutāñjaliputa Kṛutāñjaliputare (See)

କୃତାତିଥ୍ୟ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ଆତିଥ୍ୟ)—
Kṛutātithya ୧ । ଯେ ଅତିଥିସତ୍କାର କରିଅଛି—
(କୃତାତିଥ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ 1. One who has practised hospitality.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଅ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଛ	ଇପ୍ତ	ଉଅ	ଘ
୨	ଆ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ

୨ । ଯେ ଅନ୍ୟଠାରୁ ଅତିଥିସତ୍କାର ପାଇଅଛି—
2. One who has received hospitality; regaled.

କୃତାନୁକର—ସଂ. ବହ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ଅନୁକର)—
Kṛutānukara
୧ । ଅନ୍ୟର ଅନୁକରଣକାରୀ—
1. Imitating another.
୨ । ବଶ; ବଶମ୍ବଦ—2. Subservient.

କୃତାନ୍ତ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ+ଅନ୍ତ=ଶେଷ; ନାଶ)—
Kṛutānta
୧ । ଅନ୍ତକ; ଯମ—1. Jāma, the Hindu God or regent of death.
୨ । (ନ୍ୟାୟ) ପ୍ରମାଣିତ ପ୍ରତିଜ୍ଞା—
2. (logic) A proved dogma or doctrine.
୩ । ଦୈବ; ଭାଗ୍ୟ—
3. Fate; luck; fortune; destiny.
୪ । ଶନିଗ୍ରହ—4. Planet Saturn
୫ । ଶନିବାର—5. Saturday.
୬ । ମନ୍ଦ ବା ପାପଯୁକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ—
6. Sinful action.
୭ । ସିଦ୍ଧାନ୍ତ—7. Resolution; decision.
୮ । ଦ୍ୱିତୀୟ ନକ୍ଷତ୍ର; ଦ୍ୱିଜା—
8. The second lunar mansion.
ସଂ. ବଣ—ସମାପ୍ତ କରିଥିବା—
Terminating; bringing to an end.

କୃତାନ୍ତକୃତ୍—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କୃତାନ୍ତ+କୃ ଧାତୁ+କ୍ୱିପ୍; ଯମର ଅର୍ଥାତ୍ ମୃତ୍ୟୁର ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା)—ଭଗବାନ; ବିଷ୍ଣୁ—
Kṛutāntakṛut
God; Bishṇu.

କୃତାନ୍ନ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; କୃତ + ଅନ୍ନ)—
Kṛutānna
୧ । ପକ୍ୱାନ୍ନ; ରନ୍ଧାଭାତ—
1. Cooked food; boiled rice.
୨ । ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଖାଦ୍ୟ—2. Digested food.
୩ । ବିଷ୍ଠା—3. Excrement.

କୃତାପକାର—ସଂ. ବହ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ଅପକାର)—
Kṛutāpakāra
(କୃତାପକାରା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୧ । ଯେ ଅନ୍ୟର ଅପକାର କରିଅଛି—
1. One who has injured another.
୨ । ଯାହାର ଅପକାର ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି କରିଅଛି—
2. Injured by another.

କୃତାପରାଧ—ସଂ. ବହ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ଅପରାଧ)—
Kṛutāparādha
(କୃତାପରାଧା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଅପରାଧୀ; ଦୋଷୀ—Guilty; offending.

କୃତାବଧାନ—ସଂ. ବହ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ଅବଧାନ)—
Kṛutābadhāna
୧ । ଯେ ମନୋଯୋଗ ଦେଇଅଛି; ମନୋଯୋଗୀ—1. Attentive.
୨ । ସଯତ୍ନ; ଯତ୍ନବାନ୍—2. Careful.

କୃତାବଧି—ସଂ. ବହ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ+ଅବଧି)—ପୂର୍ବରୁ ସ୍ଥିରୀକୃତ—
Kṛutābadhi
୧ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ—
1. Fixed; appointed.
୨ । ସସୀମ; ସୀମାବଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ—
2. Bounded; limited.

କୃତାଭିଷେକ—ସଂ. ବହ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ଅଭିଷେକ)—
Kṛutābhisheka
ଯେଉଁ ରାଜାଙ୍କର ଅଭିଷେକ ସଂପନ୍ନ ହୋଇଅଛି—
Crowned; inaugurated; installed.

କୃତାର୍ଥ—ସଂ. ବହ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ଅର୍ଥ=ପ୍ରୟୋଜନ) —
Kṛutārtha
(କୃତାର୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୧ । ଚତୁର—1. Clever.
୨ । କୃତକାର୍ଯ୍ୟ; ଚରିତାର୍ଥ—
2. Having gained one's object; successful.
୩ । କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧିଯୋଗୁଁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—3. Satisfied; gratified at success; contented.

କୃତାର୍ଥମନ୍ୟ—ସଂ. ବହ. ପୁଂ. (କୃତାର୍ଥ + ମନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ଯ)—
Kṛutārthammanya
(କୃତାର୍ଥମନ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଆପଣା କାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧ ହୋଇଅଛି ବୋଲି ଯେ ଆନନ୍ଦିତ ହୁଏ—
Feeling one's self gratified at one's success.

କୃତାର୍ଥମନ୍ୟ—ସଂ. ବହ. ପୁଂ—କୃତାର୍ଥମନ୍ୟ (ଦେଖ)
Kṛutārthammanya
(କୃତାର୍ଥମନ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)
Kṛutārthammanya (See)

କୃତାଶ—ସଂ. ବହ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ଆଶା) —
Kṛutāśa
(କୃତାଶା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଯେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ଆଶା ବାନ୍ଧିଛି—
One who has formed hopes, hopeful.

କୃତାହ୍ନିକ—ସଂ. ବହ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ + ଆହ୍ନିକ)—
Kṛutāhnika
ଦୈନିକ ସନ୍ଧ୍ୟାବନ୍ଦନାଦି ସମାପନ କରିଥିବା(ବ୍ୟକ୍ତି)—
(a person) Who has already performed his daily religious rites.

କୃତି—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃ ଧାତୁ + ଭାବ. ତି)—
Kṛuti
୧ । କରଣ; କରିବା—
1. Doing; achievement.
ଶବ୍ଦେ ସାଗର ମୋର୍ କୃତି । ଉଦ୍ଧୃ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।
୨ । ରଚନା—
2. Performance; composition; construction.
୩ । କାର୍ଯ୍ୟ—3. Act; work.
୪ । ଯତ୍ନ—4. Effort; endeavour.
୫ । ଚେଷ୍ଟା—5. Care.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଗ୍ରେଜେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥଉତ ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ଏବ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଉତ୍ତିଁର ବପସ୍ତର ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ ଦେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତୁ' ଦେଖିବେ ।

କୃତଅ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୃତ୍ୟା)—
Kṛutiā ଦାନବମାନଙ୍କ ହୋମରୁ ବାହାରିଥିବା ପୁରୁଷ—A person said to have come out of the sacrificial fire of the demons.

ଯେ କର୍ମ ସିଦ୍ଧି ଅନ୍ତେ ବାହାର କୃତଅ
ଦେଖାଇଲ ବସ୍ତାର କରଣ ତା ଜାସ୍ୱା । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କୃତତା—ସଂ. ବ. (କୃତନ୍+ତ୍ୱ. ତା)—
Kṛutitā ୧ । କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧି—1. Accomplishment of a work.
୨ । ଗୁଣ୍ଡଶି; କୌଶଳ—2. Cleverness.
୩ । ସମ୍ୟକ୍ ଜ୍ଞାନ—3. Expert wisdom.
୪ । ସିଦ୍ଧହସ୍ତତା —
4. Dexterity; ingenuity; skill

କୃତତ୍ୱ—ସଂ. ବ. (କୃତନ୍+ତ୍ୱ. ତ୍ୱ)—କୃତତା (ଦେଖ)
Kṛutitwa Kṛutitā (See)

କୃତସାଧ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (୩ସ୍ୟା ତତ୍; କୃତ+ସାଧ୍ୟ)—ଚେଷ୍ଟାଦ୍ୱାରା ସାଧିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—Capable of being achieved with one's efforts; lying within one's power.

କୃତି—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କୃ ଧାତୁ+ତିନ୍ ବା କୃତ ଧାତୁ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ପଣ୍ଡିତ—
(କୃତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Learned; accomplished.
୨ । ସମର୍ଥ—2. Competent.
୩ । ଧାର୍ମିକ; ପୁଣ୍ୟଶୀଳ—
3. Pious; virtuous.
୪ । ନ୍ୟାୟପର—4. Upright; rightcous
୫ । ଚତୁର—5. Clever.
୬ । କୁଶଳ—
6. Dexterous; meritorious; skilful.
୭ । କୃତକାର୍ଯ୍ୟ; କୃତାର୍ଥ—
7. Successful; gratified at success.
୮ । କର୍ମକ୍ଷମ— 8. Capable of action.
୯ । ଭାଗ୍ୟବାନ୍—9. Fortunate; lucky.

କୃତେ—ସଂ. ଅ – କାମନ୍ତେ—
Kṛute For; on account of.
ଦେ. ବ—ଦ୍ୱାରା; କର୍ତ୍ତୃକ—By; with.

ବରସ କାରଣରୁ କାଳରେ କୃତେ—ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେଖୁଣବଲାସ ।

କୃତୋଦକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ+ଉଦକ)—
Kṛutodaka ୧ । ଯେ ସ୍ନାନ କରିଅଛି—
(କୃତୋଦକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Having done the daily ablutions; bathed.
୨ । ଯେ ଜଳତର୍ପଣ ସାରିଅଛି—
2. Having done the offerings of water to the manes.

କୃତୋଦ୍ୱାହ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ+ଉଦ୍ୱାହ)—
Kṛutodbāha ବିବାହିତ—Married.

କୃତୋପକାର—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ+ଉପକାର)—
Kṛutopakāra ୧ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଉପକୃତ; ଅନୁଗୃହୀତ—
1. Benefitted; favoured.
୨ । ଅନୁକୂଳ; ଅନୁଗ୍ରହକାରୀ; ଉପକାରୀ—
2. Favouring;friendly; one who has rendered some good turn to another.

କୃତୋପଭୋଗ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ+ଉପଭୋଗ)—
Kṛutopabhoga ଉପଭୁକ୍ତ; ଯାହାକୁ ଉପଭୋଗ କରାଯାଇଅଛି—Enjoyed; used.

କୃତ୍ତ—ସଂ. ବଣ. (କୃତ ଧାତୁ=କର୍ତ୍ତନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି+କର୍ମ.ତ)—
Kṛutta ୧ । ଛିନ୍ନ; ଚରା ଯାଇଥିବା—1. Torne.
୨ । କର୍ତ୍ତିତ; କଟା ଯାଇଥିବା—2. Cut.
୩ । ବିଭକ୍ତ—3. Divided.
୪ । ଇପ୍ସିତ; ଅଭିପ୍ରେତ—
4. Intended; desired.
୫ । ବେଷ୍ଟିତ—5. Surrounded.
୬ । ଅନ୍ୱେଷିତ— 6. Sought after.

କୃତ୍ତି—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(କୃତ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ୍ତି)—
Kṛutti ୧ । ମୃଗାଦିର ଚର୍ମ; ଛଲ—1. Skin or hide of an antelope or other beast.
୨ । ଭୂର୍ଜପତ୍ର—
2. The bark of the birch tree used for paper.
୩ । କୃତ୍ତିକା (ଦେଖ)
3. Kṛuttikā (See)

କୃତ୍ତିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଛଅଟି ତାରକାଯୁକ୍ତ ନକ୍ଷତ୍ର; ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷ-ଷୋଳ ଚନ୍ଦ୍ରପତ୍ନୀ ନକ୍ଷତ୍ର (ନକ୍ଷତ୍ର ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ) –
Kṛuttikā 1. The third of the twentyseven constellations of Hindu astronomy; the Pleiades, (See notes under Nakshatra).
୨ । ଅପ୍ସରୋବିଶେଷ—
2. The name of a heavenly nymph.
୩ । କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କୁ ସ୍ତନ୍ୟ ପିଆଇଥିବା ଛଅ ଜଣ ଋଷିପତ୍ନୀ—
3. The six women who are said to have suckled Kārttikeya.
୪ । ଶକଟ; ରଥ—
4. Vehicle; cart (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଥ	ଓ
୨	ୠ	ଊ	ୡ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ

କୃତ୍ତିକାତନୟ—ଶ୍ରୀ. ବଂ. ପୁଂ. (ଶଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, କୃତ୍ତିକା + ତନୟ) —
Kṛuttikātanaya କାର୍ତ୍ତିକେୟ—God Kārttikeya.

[ଦ୍ର—କାର୍ତ୍ତିକେୟ ପ୍ରକୃତରେ କୃତ୍ତିକାମାନଙ୍କଠାରୁ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କର ନ ଥିଲେ । ଶିବଙ୍କ ରେତଃ ଶରବଣରେ ନକ୍ଷପ୍ତ ହୋଇ କୁମାର ରୂପ ଧାରଣ କରବାରୁ କୃତ୍ତିକାମାନେ ତାଙ୍କୁ ସ୍ତନ୍ୟପାନ କର୍‌ଇ ଥିଲେ ।]

କୃତ୍ତିକାବ୍ଲବ—ଶ୍ରୀ. ବ. ପୁଂ. (ଶଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୃତ୍ତିକା + ଭୂ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କାର୍ତ୍ତିକେୟ—God Kārttikeya.
Kṛuttikābliaba

କୃତ୍ତିକାସୁତ—ଶ୍ରୀ. ବ. ପୁଂ. (ଶଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୃତ୍ତିକା + ସୁତ —କାର୍ତ୍ତିକେୟ
Kṛuttikāsuta God Kārttikeya.

କୃତ୍ତିବାସ—ଶ୍ରୀ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ୍ତ=ବ୍ୟାଘ୍ରଚର୍ମ + ବାସ=ବସ୍ତ୍ର; ବ୍ୟାଘ୍ରଚର୍ମଧାରୀ)—ମହାଦେବ—
Kṛuttibāsa A name of Śiba.

ଦେ. ବ. (ନାମ)—୧ । ବଙ୍ଗ ଭାଷାରେ ପଦ୍ୟରମାୟଣର ପ୍ରଣେତା—1. The author of a Bengali Rāmāyaṇa in verse.

୨ । ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦଆଯିବା ନାମ—
2 A name given to males.

କୃତ୍ନୁ—ଶ୍ରୀ. ତ୍ରି. (କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ୍ନୁ)—
Kṛutnu ୧ । କର୍ମଠ; କୁଶଳ; କର୍ମପଟୁ—1. Skilful.

୨ । ତତ୍ପର—2. Clever.

୩ । ସାରଙ୍ଗମ—3. Capable; able.

ଶ୍ରୀ. ବ—ଶିଳ୍ପୀ; କାଷ୍ଠଗର—
Machanic; artist.

କୃତ୍ୟ—ଶ୍ରୀ. ବ. (କୃ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—
Kṛutya ୧ । କାର୍ଯ୍ୟ—1. Act; work.

୨ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ—2. Duty.

୩ । ପ୍ରୟୋଜନ—3. Necessity.

୪ । କରଣୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ; ବ୍ୟବସାୟ—
4. Business; function.

୫ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ —5. Object; aim.

୬ । କାରଣ—6. Cause.

୭ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଧାତୁର ଉତ୍ତର ତବ୍ୟ, ଅନୀୟ ଓ ଯ ପ୍ରତ୍ୟୟ—7. (grammar) The potential passive participles; the suffixes of tabya, aniya and ja in Sanskrit.

ବି. ବଣ—୧ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ; ଯାହା କରବା ଉଚିତ—
1. What should be done.

୨ । ଉପଯୁକ୍ତ—2. Proper; fit

୩ । କରଣୀୟ; ଯାହା କର୍‌ଯାଇ ପାରେ; ସାଧ୍ୟ—
3. Feasible; practicable.

୪ । ବିଶ୍ୱାସଘାତକ—4. Treacherous.

ଦେ. ବ—୧ । ସାମର୍ଥ୍ୟ—1. Capacity.

କୃତ୍ୟ ନ ଥିଲେ ତତେ ନଈନ ଧନ । ଘନକୃଷ୍ଣ. ରତ୍ନକୋଳ ।

୨ । ଅଧିକାର; ଗୃତ୍ୱ—2 Power; authority.

ମୁଁ ତାଙ୍କ ତ ବୋଇବ ମୋହର ନାହିଁ ତ କୃତ୍ୟ ସେ ।
ଘନକୃଷ୍ଣ. ରତ୍ନକୋଳ ।

୩ । କାଣ୍ଡ; ଛଳ; ଗୃତ୍ୱ—3. Trick; tactics.

୪ । ଗୋଲମାଳ—4. Ado.

୫ । ଜୀବନଧାରଣୋପାୟ—
5. Livelihood; living.

୬ । ସାଂସାରିକ କର୍ମମାନ—
6. Worldly affairs.

କୃତ୍ୟକା—ଶ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃତ୍ୟ + କ + ଆ)—
Kṛutyakā ୧ । ଡାହାଣୀ—1. A witch.

୨ । କୁହୁକ ଜାଣୁଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ—
2. Enchantress.

କୃତ୍ୟ ଚଳବା—ଦେ. ବ—ସାଂସାରିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳସିବା—
Kṛutya chalibā The going on of worldly affairs.

(ଯଥା—ଯେନକେନ ପ୍ରକାରେ ମୋ କୃତ୍ୟ ଚଳୁଛୁ ।)

କୃତ୍ୟା—ଶ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃତ୍ୟ + ଆ)—
Kṛutyā ୧ । କ୍ରିୟା; କାର୍ଯ୍ୟ—1. Act; action

୨ । ସ୍ତମ୍ଭନ, ମାରଣ, ବଶୀକରଣ ଆଦ ଅଭୀଷ୍ଟକ ବ୍ୟାପାର; ପରର ଅନିଷ୍ଟ କରବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତାନ୍ତ୍ରିକ ପ୍ରୟୋଗ—
2. Employment of black magical spells; charm employed for some malevolent purpose.

୩ । ଦେବତା —3. Presiding Deity; Goddess.

୪ । ଅଭୀଷ୍ଟାର୍ଥେ ଯେଉଁ ଦେବତାଙ୍କୁ ବଳ ଦଆଯାଏ—
4. A female Deity to whom sacrifices are made while employing charms.

ଏହୁ ରୂପେ ଟ୍ଟ କୃତ୍ୟା ଧର ମହା ରୂପ । କୃଷ୍ଣଦିତ୍ୟ, ମହାଭାରତ, ବନ ।

କୃତ୍ୟାପୁରୁଷ—ଦେ. ବ—ଅଭୀଷ୍ଟାର୍ଥେ ଯେଉଁ ଦେବତାଙ୍କୁ ବଳ ଆଦ ଦଆଯାଏ—
Kṛutyāpurusha A Deity to whom sacrifices are made for employing charms.

ପୁଣି ମନ୍ତ୍ରେ ହୋମ କର କୃତ୍ୟା ପୁରୁଷ
ମନ ନାମେ ନାମ କଲେ ସେ ଋଷି ହଣ । କୃଷ୍ଣଦିତ୍ୟ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କୃତ୍ୟାସୁର—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ—
Kṛutyāsura A demon of that name.

ସେ କୃତ୍ୟାସୁର ପାଖ ହଅନ୍ତେ ବସ୍ତାର
ରହିଲ ତା ଦେହରେ ସ୍ୱର୍ଗ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ପୁର । କୃଷ୍ଣଦିତ୍ୟ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲେଟ୍‌ରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥଉଛ ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ଏବ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଠିଁର ବପସ୍ଥଳ ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗିା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ଼' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କୃତ୍ରିମ—ଫ. ବ୍ରଣ. (କୃ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ୍ରିମ)—

Kṛutrima ୧ । ଅପ୍ରାକୃତିକ; ମନୁଷ୍ୟଦ୍ୱାରା ରଚିତ—
1. Unnatural; artificial; man-made; manufactured.

୨ । କାଳ୍ପନିକ; କଳ୍ପିତ; ମନଗଢ଼ା—
2. Fabricated; fictitious.

୩ । ଅସତ୍ୟାର୍ଥ—3. Unreal; unsubstantial.

୪ । ଘୋଷ୍ୟ (ସନ୍ତାନ); ଦତ୍ତକ (ପୁତ୍ର)—
4. Adopted (son).

୫ । ଜେଲି; ଅବିଶୁଦ୍ଧ—5. Not genuine.

୬ । ନକଲ—6. Imitated.

୭ । ବାହ୍ୟ—7. External; affected.

୮ । ଜାଲ୍; ଫରେବ୍—
8. Forged; got up; fabricated.

ଦେ. ବ—୧ । ଅନ୍ୟର ଅନିଷ୍ଟଚିନ୍ତା; ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର—
1. Plans to injure others; plot.

୨ । ଜାଲ୍—2. Forgery.

୩ । ମିଥ୍ୟା ମକଦମା—
3. Got up or fabricated case.

କୃତ୍ରିମଧୂପ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; କୃତ୍ରିମ + ଧୂପ)—୧ । ଧୂପ—
Kṛutrimadhūpa 1. Incense.

୨ । ଗୁଗ୍ଗୁଳ—
2. Olibanum; benzoin.

୩ । ଲବଣବିଶେଷ—
3. A kind of salt; manufactured salt.

କୃତ୍ରିମପୁତ୍ର—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; କୃତ୍ରିମ + ପୁତ୍ର)—ଘୋଷ୍ୟପୁତ୍ର—
Kṛutrimaputra Adopted son.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରାନୁସାରେ ବାର ପ୍ରକାର ସନ୍ତାନ ମଧ୍ୟରୁ ଏ ଏକତମ । ଯେଉଁ ବସ୍ତ୍ୟପ୍ରାପ୍ତ ପୁତ୍ରକୁ ପିତାମାତାଙ୍କର ବନ୍ଧ୍ୟା ଅନୁମତ୍ତରେ ଅନ୍ୟ ଲୋକ ପୁତ୍ର କର ପାଳେ ତାହାକୁ କୃତ୍ରିମପୁତ୍ର କହନ୍ତି ।]

କୃତ୍ରିମପୁତ୍ରକ—ଫ. ବ. (କୃତ୍ରିମ + ପୁତ୍ରକ)—ପିତୁଳା; କଣ୍ଢେଇ—
Kṛutrimaputraka Puppet; doll.

କୃତ୍ରିମବନ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; କୃତ୍ରିମ + ବନ)—କ୍ରୀଡ଼ାବନ; ଉଦ୍‌ଯାନ—
Kṛutrimabana Park; pleasure-garden.

କୃତ୍ରିମା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ୍ରଣ—କୃତ୍ରିମୀ (ଦେଖ)
Kṛutrimā Kṛutrimī (See)

କୃତ୍ରିମାଞ୍ଜନ—ଫ. ବ—ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ଚାରି ପ୍ରକାର ଅଞ୍ଜନ ମଧ୍ୟରୁ ଏକପ୍ରକାର ଅଞ୍ଜନ—
Kṛutrimāñjana One of the four kinds of collyrium prescribed in the Hindu medical books.

କୃତ୍ରିମୀ—ଦେ. ବ୍ରଣ—୧ । ପରର ଅନିଷ୍ଟ ଚିନ୍ତା କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
Kṛutrimī 1. Habitually thinking evil of others.

୨ । ଯେ ଜାଲ୍ କରେ—2. Forgerer.

୩ । ଯେ ମିଥ୍ୟା ମକଦମା ସୃଷ୍ଟି କରେ—
3. One who fabricates false cases.

କୃତ୍ସ—ଫ. ବ. (କୃତ୍ ଧାତୁ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ସ)—
Kṛutsa ୧ । ଜଳ—1. Water.

୨ । ପାପ—2. Sin.

୩ । ସମୂହ—3. Multitude.

କୃତ୍ସ୍ନ—ଫ. ବ୍ରଣ. (କୃତ୍ ଧାତୁ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ସ୍ନ)—
Kṛutsna ୧ । ସମୁଦାୟ—
1. Whole; entire; complete.

୨ । ସକଳ—2. All.

ଫ. ବ—୧ । ସମୁଦାୟ—1. The whole; all.

୨ । ପିଣ୍ଡି—2. Hip.

୩ । ଜଳ—3. Water.

୪ । କଡ଼; ପାଶ୍ର୍ୱ—4. Flank.

୫ । ପେଟ—5. The belly.

କୃତ୍ସ୍ନବିତ୍—ଫ. ବ୍ରଣ. (କୃତ୍ସ୍ନ + ବିଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ସର୍ବଜ୍ଞ—
Kṛutsnabit Omniscient; all-knowing.

କୃଦନ୍ତ—ଫ. ବ୍ରଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃତ୍ + ଅନ୍ତ)—କୃତ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟାନ୍ତ
Kṛudanta (ଶବ୍ଦ)—(words) Terminating in one of the suffixes tabya, anīya and ja.

ଫ. ବ—ଧାତୁରୁ ପ୍ରତ୍ୟୟଦ୍ୱାରା ନିଷ୍ପନ୍ନ ପଦ—
A derivative form of a root.

କୃଦନ୍ତପଦ—ଫ. ବ—କୃତ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟାନ୍ତ ଶବ୍ଦ—
Kṛudantapada Words ending with one of the suffixes tabya, anīya and ja.

କୃଦନ୍ତପ୍ରକରଣ—ଫ. ବ. (ନ. ଯ. ତତ୍ପୁ; କୃଦନ୍ତ + ପ୍ରକରଣ)—କୃତ୍-
Kṛudantaprakaraṇa ପ୍ରତ୍ୟୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇଥିବା ବ୍ୟାକରଣର ଅଂଶ—The part of the Sanskrit grammar dealing with the suffixes called Kṛut.

କୃଦର—ଫ. ବ—୧ । ରତ୍ନାଗାରଘର—
Kṛudara 1. Store-room (M. W.)

୨ । ଅମାର—2. Granary.

୩ । ଗୃହ—3. House.

କୃନ୍ତନ—ଫ. ବ. (କୃତ୍ ଧାତୁ = ଛେଦନ କରିବା + ଭାବ. ଅନ)—
Kṛuntana ୧ । ଛେଦନ—1. Cutting.

୨ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ଛେଦକ—2. Cutter.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଥ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଥ	ଙ	ନ

୩ । ତାହାଣହାତ ଆଙ୍ଗୁଠିବ୍ୱାର୍ ସିତାର ବଜାଇବା ସମୟରେ ବାମହାତ ମଝିଆଙ୍ଗୁଠିବ୍ୱାର୍ ତାରକୁ ଚପି ଧର୍ ଫେର୍ ଆଙ୍ଗୁଠିକୁ ଝଡ଼ଦେବା କର୍ମ—

3. Repeated touching of the metal string of the guitar with the middle finger of the left hand while playng on it with the right hand.

କୃନ୍ତନିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃନ୍ତନ + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Kṛuntanikā ୧ । ଛେଦନାସ୍ତ୍ର—

1. Cutting instrument..

୨ । ଗ୍ଭେଟ କଟୁରୀ; କତା·····

2. A bill-hook; chopper.

କୃପ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଦୟା କରିବା—

Kṛup (root) 1. To have pity or mercy; to pity.

୨ । ଦୁର୍ବଳ ହେବା—1. To be weak.

୩ । ଦୁଃଖ କରିବା; ଶୋକ କରିବା—

3. To grieve; to lament.

୪ । ପାରଗ ହେବା—4. To be able.

କୃପ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—ମହାଭାରତୋକ୍ତ ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମାଙ୍କର ମାମୁଁ—

Kṛupa (Mahābhārata) The maternal uncle of Aswatthāmā.

[ବୃ—ଏ ଶରଦ୍ୱତ ଋଷିଙ୍କ ଔରସରେ ଜାନପଦୀ ଅସ୍ୱତ୍ଥା ଗର୍ଭରୁ ଜାତ । ଏ ଶରସ୍ତମ୍ବଯୋଗରେ ସିଦ୍ଧାସ୍ତ୍ର ଥିଲେ ଓ ରୁକ୍ମେଡ଼ ଯୁଦ୍ଧରେ କୌରବ ପକ୍ଷରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଏ ପାଣ୍ଡବ ଓ କୌରବମାନଙ୍କୁ ଧନୁର୍ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ଭଉଣୀ କୃପୀ ଦ୍ରୋଣଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ନାହିଁ । ଏ ଓ ଏହାଙ୍କ ଜାଆଁଳା ଭଉଣୀ କୃପୀ ଜନ୍ମିବା ବେଳେ ଶରବୃଦାରେ ପଡ଼ିଥିବାରୁ ରାଜା ଶାନ୍ତନୁ ନଗ୍ରଶ୍ୱ ଶିଶୁଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ଦେଖି କୃପା କରି ନିଜ ଘରକୁ ଘେନି ଗଲେ ଓ ସେଠାରେ ଲାଳନପାଳନ କରି ବଡ଼ାଇଲେ । ଶାନ୍ତନୁଙ୍କ କୃପାଦ୍ୱାରା ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେବାରୁ ଏହାଙ୍କ ନାମ କୃପ ଓ ଭଉଣୀଙ୍କ ନାମ କୃପୀ ହେଲା ।]

କୃପଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କୃପ୍ ଧାତୁ = ପାରଗ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—

Kṛupaṇa ୧ । କାର୍ପଣ୍ୟ; ବ୍ୟୟକୁଣ୍ଠତା—

(କୃପଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Miserly; niggardly; close-fisted, stingy.

କୃପଣତା } ବି.
କାର୍ପଣ୍ୟ } ବି.

୨ । ଲୁବ୍ଧ; ଲୋଭୀ—2. Avaricious.

୩ । ଦୀନ—3 Penurious; poor.

୪ । ଦୀନ—4. Pitiable; miserable; wretched.

୫ । ନିଷ୍ଠୁର—5 Cruel.

୬ । କାତର—6. Grieved; distressed.

୭ । ନିଃସହାୟ—7. Helpless.

୮ । ନୀଚ—8. Base; low; mean.

୯ । କୁଣ୍ଠିତ—9. Hesitating.

ସଂ. ବି—ବ୍ୟୟକୁଣ୍ଠିତ ବ୍ୟକ୍ତି—A miser.

କୃପଣତା—ସଂ. ବି—ବ୍ୟୟକୁଣ୍ଠା—

Kṛupaṇatā Miserliness; niggardliness.

କୃପଣସ୍ୱଭାବ—ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃପଣ + ସ୍ୱଭାବ)—

Kṛupaṇaswabhāba Parsimonious by habit.

(କୃପଣସ୍ୱଭାବା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୃପା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃପ୍ ଧାତୁ = ଦୟା କରିବା + ଭାବ ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Kṛupā ୧ । ଦୟା—1. Pity; mercy; kindness.

୨ । ଅନୁଗ୍ରହ—2. Grace; clemency; favour.

କୃପାକଟାକ୍ଷ—ସଂ. ବି. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କୃପା + କଟାକ୍ଷ)—

Kṛupākaṭāksha ୧ । ଦୟାପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ନେହଦୃଷ୍ଟି—

1. A kind look; a glance of favour; a look with favour.

୨ । ଦୟା; ଅନୁଗ୍ରହ—2. Favour; kindness.

କୃପାଚାର୍ଜ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—କୃପ (ଦେଖ)

Kṛupāchārjya Kṛupa (See)

କୃପାଡୋଳେ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ଅ—କରୁଣାପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ—

Kṛupāḍole With a kind glance.

ତୁମର ରକ୍ଷଣୀସ୍ୱ ଅଟେ ସବୁକାଳେ
ମୋତେ କୃପା କର ଦେ ଗୁହେଁ କୃପାଡୋଳେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ, ଶନ୍ତ ।

କୃପାଣ—ସଂ. ବି. (କୃପ୍ ଧାତୁ = ପାରଗ ହେବା + କରଣ. ଅନ)—

Kṛupāṇa ୧ । ଖଡ୍ଗ; ଖଣ୍ଡା—1. Sword.

୨ । ଛୋରୀ—2. Dagger.

୩ । ଛୁରୀ—3. Knife.

୪ । କଉଡ଼ୀ—4. Scissors.

ଦେ. ବି—ଶିଖମାନେ ଧାରଣ କରିବା ଖଡ୍ଗ; କରପାନ୍—

The small sword or scimitar which every Sikh is enjoined to carry on his person.

କୃପାଣଦ୍ୱିତୀୟ—ଦେ. ବହୁ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃପାଣ ଅଟେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଯାହାର)—ଅସି ଯାହାର ଏକମାତ୍ର ସଙ୍ଗୀ—

(a person) Having the sword as his only companion; armed with a sword only.

କୃପାଣଦ୍ୱିତୀୟ ପୃଥ୍ୱୀ ରକ୍ଷିବାକୁ ରେବ । ସ୍ୱଧାନାଥ, ମହାଯାତ୍ରା ।

କୃପାଣପାଣି—ସଂ. ବହୁ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃପାଣ + ପାଣି)—

Kṛupāṇapāṇi ହାତରେ ଖଣ୍ଡା ଧରିଥିବା; ଖଡ୍ଗହସ୍ତ—

With sword in hand; armed with a sword.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥଉଛ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଁ ବା ଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଜୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିର ବପରଯ ଂ ବା ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍ତ'ଦେଖିବେ।

କୃପାଣିକା—ସଂ.ବି. (କୃପାଣ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ.ଅର୍ଥେ. ଆ)—୧। ଖଣ୍ଡାଖଣ୍ଡା—
Kṛpāṇikā 1. Small sword; scimitar.
୨। ଛୁରୀ—2. A knife.
୩। ଖଣ୍ଡା—3. A dagger.

କୃପାଦାନୀ—ଦେ. ବିଣ—ଦୟାଳୁ—Kind.
Kṛpādānī ଅରୁଣ ଓଷ୍ଠ ନେତ୍ର ବେନ
ଚରଣାଗତେ କୃପାଦାନୀ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

କୃପାଦୃଷ୍ଟି—ସଂ. ବି. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କୃପା+ଦୃଷ୍ଟି)—
Kṛpādṛushṭi ଦୟାଦୃଷ୍ଟି; ଦୟାପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି—A kind look; a look of kindness or favour.

କୃପାନିଧାନ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୃପା+ନିଧାନ)—
Kṛpānidhāna କୃପାନିଧି (ଦେଖ)
Kṛpānidhi (See)

କୃପାନିଧି—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୃପା+ନିଧି)—
Kṛpānidhi (ଭଗବାନଙ୍କ ନାମ) ଦୟାସାଗର—The All-merciful God.
ବିଣ—ଯାହାଙ୍କର ଅସୀମ ଦୟା—Merciful; clement.

କୃପାନ୍ୱିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୃପା+ଅନ୍ୱିତ)—ଦୟାଳୁ—
Kṛpānwita Merciful; kind.
(କୃପାନ୍ୱିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୃପାପାତ୍ର—ସଂ.ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୃପା+ପାତ୍ର)—ଦୟାର ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
Kṛpāpātra Object of mercy or pity.
ଯେବେ କୃଷ୍ଣ ମୁଁ ରୁକ୍ମ ଅଟେ କୃପାପାତ୍ର ।
କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

କୃପାବାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କୃପା+ବତ୍ ୧ମା. ୧ବ)—ଦୟାଳୁ;
Kṛpābān କରୁଣାମୟ—Kind; full of mercy; merciful.
(କୃପାବତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୃପାଭିକାରୀ—ଦେ. ବିଣ —(ସଂ. କୃପା+ଭିକାକାରୀ)—ଅନ୍ୟର ଦୟା-
Kṛpābhikārī ପ୍ରାର୍ଥନାକାରୀ—Beseeching mercy at the hands of another.

କୃପାଭିକ୍ଷା—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୃପା+ଭିକ୍ଷା)—ଅନୁଗ୍ରହପ୍ରାର୍ଥନା—
Kṛpābhikshā A prayer for being shown mercy; appeal for mercy.

କୃପାମୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କୃପା+ମୟ)—କୃପାବାନ୍ (ଦେଖ)
Kṛpāmaya Kṛpābān (See)
(କୃପାମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୃପାମୟୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃପାମୟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କୃପାମୟର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Kṛpāmayī Feminine of Kṛpāmaya.
ବି.—ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ନାମ—
A name of Goddess Durgā.

କୃପାଳୁ—ସଂ. ବିଣ (କୃପା+ସ୍ୱାର୍ଥେ ଆଳୁ; ଭୁଲ. ଦୟାଳୁ, ଜଦ୍ରାଳୁ,
Kṛpāḷu ଉଦ୍ଗୃଳୁ)—କୃପାବାନ୍ (ଦେଖ)
(କୃପାଳୁତା—ବ)
Kṛpābān (See)

କୃପାସାଗର—ସଂ. ବି. ଓ ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୃପା+ସାଗର)—
Kṛpāsāgara କୃପାନିଧି (ଦେଖ)—Kṛpānidhi (See)

କୃପାସିଦ୍ଧା—ଦେ.ବି. (ନାମ) (ସଂ. କୃପାସିଦ୍ଧ;ସ୍ୱପ୍ନଜ୍ଞାଙ୍କ କୃପାଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧ)—
Kṛpāsidhhā ସିଦ୍ଧ କବି ବଲରାମ ଦାସ (ଓଡ଼ିଆ ରାମାୟଣ ଲେଖକ)—The famous poet Balarāma dāsa (the composer of Oria Rāmāyaṇa.)
ଚହିଲେ କାବ୍ୟ ଯେ ବାଲ୍ମୀକିରେ, ଚଞ୍ଚୁ ରଚନା ଗୋଟେ ନରେଶେ,
କୃପାସିଦ୍ଧାଏ ଶୀଘ୍ର ପ୍ରକାଶେ ଉଡ଼ାଇ ଚଳା ଯେ । ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀ ଚଦଳାସ ।

କୃପାସିନ୍ଧୁ ଦାସ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଉତ୍କଳୀୟ କବିବିଶେଷ—
Kṛpāsindhu dāsa A famous Oria poet.
[ଦ୍ର—ଏ ଜାତିରେ କରଣ ଥିଲେ । ଉତ୍କଳର ରାଜା ୱାରକାନାଥ ଦେବଙ୍କ ସମୟରେ (୧୭୪୬--୧୭୭୭) ଏ ପୁରୀରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ବ୍ରଜବନ୍ଧୁର ଓ ବଳରାମ ଭଜନାଆଦ ପାଞ୍ଚଖଣ୍ଡ ପୁସ୍ତକ ଏ ଲେଖିଥିଲେ । ତାରିଣୀତରଣ. ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ।]

କୃପାସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ଜଣେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ କୃତବିଦ୍ୟ
Kṛpāsindhu miśra ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗ୍ରାଜୁଏଟ୍ ଶିକ୍ଷକ—Name of a rising Oria author and educationist who died at a young age.
[ଦ୍ର—ଏ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଏମ୍. ଏ. ପାଶ୍ କରି ସତ୍ୟବାଦୀରେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାଶଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଜାତିୟ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଓ କର୍ମୀରୂପେ ଆଜୀବନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଏ ଉତ୍କଳର ଇତିହାସ, କୋଣାର୍କ. ବାରବାଟି ନାମକ ଐତିହାସିକ ଗବେଷଣାପୂର୍ଣ୍ଣ ଓଡ଼ିଆଗ୍ରନ୍ଥମାନ ପ୍ରଣୟନ କରି ଅମର ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଏ ଜଣେ ତ୍ୟାଗୀ, ଦେଶପ୍ରାଣ, ଆଦର୍ଶଚରିତ୍ରର ଲୋକ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ଯୁବା-ବୟସରେ ୧୯୨୨ ସାଲରେ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବାଦ୍ୱାରା ଉତ୍କଳ ଗୌରବ ଉତ୍କଳରୁ ଦୂରଇଅଛୁ ।]

କୃପୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ମହାଭାରତ) କୃପାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଜାଆଁଳା ଭଉଣୀ;
Kṛpī ଦ୍ରୋଣଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ—(Mahābhārata) The sister of Kṛpāchārajya and wife of Droṇa.
ତହୁଁ ଜାତ ହେଲେ କୃପ କୃପୀ ନାମ । କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାଭାରତ. ଥବ ।

କୃପୀଟ—ସଂ. ବି. (କୃପ୍ ଧାତୁ+ସଙ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଈଟ)—୧। କାଠ—
Kṛpīṭa 1. Wood.
୨। ଜ୍ୱାଳ—2. Fuel; firewood.
୩। ଜଳ—3. Water.
୪। ପେଟ; ଗର୍ଭ—4. Belly; womb.
୫। ଜଙ୍ଗଲ—5. Forest (M.W.)

କୃପୀଟଯୋନି—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି;କୃପୀଟ=କାଠ+ଯୋନି=ଜନ୍ମସ୍ଥାନ)
Kṛpīṭajoni ଅଗ୍ନି;ନଆଁ—Fire (literally wood-born).
ବାର ରେ ଜ ପରି ଭର ବାର ମେଘ ନପାର,
କୃପୀଟଯୋନି ଏ ଚଞ୍ଚଳରେ ସେ । ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଦ	ଉ	ୠ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ତ	ଉଥ	ଘ
୨	ଧ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଥ	ଙ	ନ

କୃବନ୍ଦ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କୁରୁବନ୍ଦ)—କୁରୁବନ୍ଦ ୧ । (ଦେଖ)
Kṛubinda Kurubinda (See)

ପ୍ରବାଳ ନବାଙ୍କୁର କୃବନ୍ଦ ଉତ୍ତମ ମୁକ୍ତି ।
ମହାଦେବ. ମାର୍କଣ୍ଡେୟପୁରାଣ ।

କୃବେଲ—ଗ୍ରା. ବ.—କୁରୁବେଲ (ଦେଖ)
Kṛubeli Kurubeli (See)

କୁବେର ଗୃହର ସମ୍ମୁଖେ ପଡ଼େ
ଚନ୍ଦ୍ରଉଦୟ ଦାଉ ଦାଉ ଝଡ଼େ । ପ୍ରାଚୀ. ରତ୍ନସଂଗ୍ରହ ।

କୃବେଲ୍ଲୀ—ଦେ. ବ.—କୁରୁବେଲ (ଦେଖ)
Kṛubellī Kurubeli (See)

କୃବେଲ୍ଲି, ମଲ୍ଲି, ମାଧବୀ, କୁବ୍ଜଅନା । ଜୀବକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କୃମି—ସଂ. ବ. (କ୍ରମ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—୧ । ପିଣ୍ଡାଙ୍କ
Kṛumi ମଳାଶୟରେ ହେବା କ୍ଷୁଦ୍ର କୀଟ—
1. Thread-worms in the intestines.
୨ । ଲମ୍ବା କ୍ଷୁଦ୍ର କୀଟ—2. Worm; maggot.
୩ । ପୋକ—3. Worm; insect.
୪ । ଲାକ୍ଷା—4. Lac.
୫ । ଉଇ; ପିମ୍ପୁଡ଼ି—5. Ants.
୬ । ଉସର ବା ରେସମ ପୋକ—6. Silk-worm.
୭ । ପେଟରେ କ୍ଷୁଦ୍ର କୀଟ ଜାତ ହେବା ରୋଗବିଶେଷ—
7. Worm in the intestines.
୮ । ଗଧ—8. Ass.
୯ । କୁଡ଼ିଆଣି; ମାକଡ଼ସା—9. Spider.
୧୦ । (ନାମ) ରାବଣର ଭାଇ—
10. Name of a brother of Rāvaṇa.
ସଂ. ବଣ—କୀଟପୂର୍ଣ୍ଣ—Full of maggots or worms.

କୃମିକ—ସଂ. ବ. (କୃମି+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—
Kṛumika ୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର କୀଟ—1. A small worm.
୨ । କମୁକ; ଗୁଆ—2. Betelnut (M. W.)

କୃମିକର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବ. (ପରନପାଉ; କର୍ଣ୍ଣ+କୃମି)—
Kṛumikarṇṇa ୧ । କାନରେ ପୋକ କାଟିବା ରୋଗ—
1. A disease of the ear; worms or lice in the ear.
୨ । କାନରେ ଜନ୍ମିବା ପୋକ—2. Worms or lice generated in the external ear.

କୃମିକୋଷ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୃମି+କୋଷ)—
Kṛumikosha ରେସମ ପୋକଙ୍କ ଗୋଟି—
The cocoon of a silk-worm.

କୃମିଘାତକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୃମି+ଘାତକ)—
Kṛumighātaka ଯାହାଦ୍ୱାରା କୃମି ନଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି (ଔଷଧ)—
Anthelmintic; vermifuge (medicine).

ସଂ. ବ—ବଡ଼ଙ୍ଗ; ବାଇବଡଙ୍ଗ (ଏହା ପେଟର କୃମି ରୋଗରେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ)—A shrub; Embelia Ribes.

କୃମିଘାତୀ—ସଂ. ବଣ(କୃମି+ଘାତନ; ୧ମା. ୧ବ.)—କୃମିଘାତକ (ଦେଖ)
Kṛumighātī Kṛumighātaka (See)

କୃମିଘ୍ନ—ସଂ. ବଣ. (କୃମି+ହନ ଧାତୁ+କ୍ୱିପ୍)—
Kṛumighna କୃମିଘାତକ (ଦେଖ)
Kṛumighātaka (See)

କୃମିଘ୍ନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃମିଘ୍ନ+ଈ)—
Kṛumighnī ହଳଦୀ—Turmeric.

କୃମିଜଗ୍ଧ—ସଂ. ବ. (ତୃ୍ୟା ତତ୍ପୁ; କୃମି+ଜଗ୍ଧ=ଭକ୍ଷିତ)—
Kṛumijagdha ଅଗୁରୁ ଚନ୍ଦନ—
Aloes wood; Agalochum.

କୃମିଣ—ସଂ. ବଣ. (କୃମି+ଣ)—
Kṛumiṇa ୧ । କୃମିପୂର୍ଣ୍ଣ—1. Maggoty.
୨ । କୃମିଯୁକ୍ତ—2. Having worms.

କୃମିଦନ୍ତକ—ସଂ. ବ. (କୃମି+ଦନ୍ତ+କ)—ଦାନ୍ତ ପୋକ କାଟିବା
Kṛumidantaka ରୋଗ; ଦାନ୍ତ ଭଙ୍ଗା ରୋଗ—
Tooth-ache with decay of the teeth.

କୃମିନାଶକ—ସଂ. ବଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୃମି+ନାଶକ)—
Kṛuminā'saka କୃମିଘାତକ (ଦେଖ)
Kṛumighātaka (See)

କୃମିପର୍ବତ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ରୋ. କୃମି+ପର୍ବତ; କୃମିକୃତ ପର୍ବତ)—
Kṛumiparbata ଉଇ ଢୁଙ୍କା; ବାଲ୍ମୀକ—Ant-hill.

କୃମିଫଳ—ସଂ. ବ—(ବହୁବ୍ରୀହି; କୃମି ରହିବା ଫଳରେ ଯାହାର)
Kṛumiphala ଡାଉମର ଗଛ—The fig tree; Ficus Glomerata.

କୃମିବର୍ଦ୍ଧକ—ସଂ. ବଣ. (କୃମି+ବର୍ଦ୍ଧକ)—
Kṛumibarddhaka ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ପେଟରେ କୃମି ବେଶି ହୁଅନ୍ତି—(food) Which increases worms in the belly.

କୃମିରାଗ—ସଂ. ବଣ. (କୃମି+ରାଗ)—ଲାକ୍ଷାରଞ୍ଜିତ; ନାଲି ରଙ୍ଗ କରା
Kṛumirāga ଯାଇଥିବା—Dyed red with lac (M.W.)

କୃମିଳ—ସଂ. ବ. (କୃମି+ଳ)—କୃମିଣ (ଦେଖ)
Kṛumiḷa Kṛumiṇa (See)

କୃମିଳା—ସଂ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ)—ବହୁପ୍ରସୂ ସ୍ତ୍ରୀ—
Kṛumiḷā A woman bearing many children (M.W)

କୃମିଳିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃମିଳ+ଇକ+ଆ)—
Kṛumiḷikā ଲାକ୍ଷାରଞ୍ଜିତ ବସ୍ତ୍ର; ଘାଲୁ କନା—
Linen cloth dyed crimson; carmine-coloured cloth.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ଦୀର୍ଘସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିଁର ବପସ୍ତତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ପାଇ' ଖୋଜବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କୃମିଶୈଳ—ସଂ. ବ. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; କୃମି+ଶୈଳ)—
Kṛumiśaila କୃମିପର୍ବତ (ଦେଖ)
Kṛumiparbata (See)

କୃମିଳିକା—ସଂ. ବ—ଧଳା ଶିମ୍—
Kṛumiḷikā White species of kidney bean; Phaseolus Aconitifolius.

କୃଶ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଦୁର୍ବଳ ହେବା—
Kṛuśa (root) 1. To be weak or lean.
୨ । (ଚନ୍ଦ୍ର ପର୍) କ୍ରମେ କ୍ଷୟ ହେବା—
2. To wane.
୩ । ଦୁର୍ବଳ କରିବା—
3. To emaciate; to weaken.
୪ । ସୂକ୍ଷ୍ମ ବା ସରୁଆ କରିଦେବା—
4. To reduce; to attenuate.
୫ । କମାଇବା—5. To lessen; to diminish.

କୃଶ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କୃଶ୍ ଧାତୁ=ଦୁର୍ବଳ ହେବା+ଭାବ.ଚ ନ୍ୟାଙ୍ଗନ)—
Kṛuśa ୧ । କ୍ଷୀଣ; ଚଢଲା—1. Thin; lean; emaciated.
(କୃଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦୁର୍ବଳ—2. Weak; feeble.
କୃଶତା, କାର୍ଶ୍ୟ ବ. ୩ । ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—3. Incomplete.
୪ । ସରୁଆ—4. Slender.
୫ । ଦରିଦ୍ର—5. Poor.
୬ । ନଗଣ୍ୟ—6. Insignificant.
୭ । କ୍ଷୁଦ୍ର—7. Minute; small.
୮ । ଅଳ୍ପ—8. Little; meagre.
ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କ୍ରସ୍) —ଆଡ଼ବାଗରେ ଖଞ୍ଜା ହୋଇଥିବା ଦୁଇଗୋଟି ଫଳକ—A cross.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଯୀଶୁଙ୍କୁ କଣ୍ଟାରେ ବିନ୍ଧି କରି ହତ୍ୟା କରାଯାଇଥିଲା ।]

କୃଶକଟୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃଶ+କଟୀ)—
Kṛuśakaṭī କୃଶମଧ୍ୟ (ଦେଖ)
Kṛuśamadhya (See)

କୃଶନ—ସଂ. ବ. (କୃଶ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ) —ନାଡ଼ିସ୍ପନ୍ଦନ—
Kṛuśana Pulsation (M. W.)

କୃଶଭୃତ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃଶ+ଭୃତ୍ୟ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଭୃତ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଅତି ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ ଖାଇବାକୁ ଦିଏ—One who feeds his servants scantily (M. W.)
Kṛuśabhṛutya

କୃଶମଧ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃଶ+ମଧ୍ୟ)—ଯାହା ଦେହର ମଝି ଅଂଶ ସରୁ—Slender-waisted.
Kṛuśamadhya
(କୃଶମଧ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୃଶର—ସଂ. ବ—ଖେଚୁଡ଼ି—
Kṛuśara Rice boiled with pulse.
(କୃସର—ଅନ୍ୟରୂପ)

କୃଶରା—ସଂ. ବ—କୃଶର (ଦେଖ)
Kṛuśarā Kṛuśara (See)

କୃଶଲା—ସଂ. ବ. (କୃଶ+ଳ ଧାତୁ+ଅ+ଆ)—ମସ୍ତକର କେଶ—
Kṛuśalā The hair of the head.

କୃଶା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. (ସଂ. କୃଶ)—
Kṛuśā ୧ । କ୍ଷୀଣ—1. Weak.
୨ । ବିନଷ୍ଟ; ଲୁପ୍ତ—2. Destroyed.
ଗିରିଧରଙ୍କ ଧୃତ ଅଛ କ ହୋଇଛ ଅତ କୃଶା ରେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କୃଶର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Kṛuśa.

କୃଶାକ୍ଷ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃଶ+ଅକ୍ଷି)—ମାକଡ଼ସା—
Kṛuśākṣha Spider.

କୃଶାଙ୍ଗ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃଶ+ଅଙ୍ଗ)—କ୍ଷୀଣକାୟ—
Kṛuśāṅga Lean; thin-bodied.
(କୃଶାଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ତୃଷା ମୋହର ହର କୃଶାଙ୍ଗୀବର ରେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
ସଂ. ବ—ଶିବ—God Śiba.

କୃଶାନୁ—ସଂ. ବ. (କୃଶ ଧାତୁ=ସୂକ୍ଷ୍ମ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଆନୁ)—
Kṛuśānu ୧ । ଅଗ୍ନି—1. Fire.
୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. A name of Bishṇu.
୩ । ଧଳାଚଉଗୁଣ୍ଡ—
3. Plumbago zeylanica (plant).

କୃଶାନୁରେତା—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃଶାନୁ+ରେତସ୍; ଅଗ୍ନି ଯାହାଙ୍କ ରେତଃ ଅଟେ; କାମ୍ୟା ଅଗ୍ନି ଯାହାଙ୍କର ରେତଃ ଧାରଣ କରିଥିଲେ)—ଶିବ; ମହାଦେବ—
Kṛuśānuretā God Śiba.

କୃଶାଶ୍ୱ—ସଂ. ବ. (ନାମ) —ମୁନିବିଶେଷ; ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଗୁରୁ—
Kṛuśāśwa The name of a sage; preceptor of Biśwāmitra.
ଉରତ ହୁତ କାମେ ଗୁରୁ ମହାଭତା
ବଶିଷ୍ଠ, କୃଶାଶ୍ୱ ଶିଷ୍ୟ, ପରଶର, ଉଗ୍ର—ଗଥାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

କୃଶୋଦର—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃଶ+ଉଦର)—କ୍ଷୀଣ-କଟୀଯୁକ୍ତ—Slender-waisted; thin-waisted.
Kṛuśodara
(କୃଶୋଦରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୃଷ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ହଳ କରିବା; କୃଷି କରିବା—
Kṛuśha (root) 1. To plough; to cultivate
୨ । ଟାଣିବା; ଓଟାରିବା; ଟାଣିବା—
2. To draw; to drag; to pull.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଃ	ନ୍

୩ । ଆପଣା ଆଡ଼କୁ ଟାଣିବା—
3. To attract.

୪ । ସେନା ଚାଳନ କରିବା—
4. To lead or conduct an army.

୫ । ଧନୁକୁ ନୁଆଁଇବା—
5. To bend an arrow.

୬ । ପରାସ୍ତ କରିବା; ଜୟ କରିବା; ବଶୀଭୂତ କରିବା—
6. To subdue; to vanquish; to overpower.

୭ । କଷ୍ଟ ଦେବା—
7. To torture; to torment.

୮ । ନିଷ୍କାସନ କରିବା—
8. To draw out; to extract.

୯ । ପାଇବା—9 To obtain.

କୃଷଁ—ଗ୍ରା. ବ. (ନାମ) —କୃଷ୍ଣର ଡାକ ନାମ—The name for calling Kṛushṇa.
Kṛushañ

କୃଷକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (କୃଷ ଧାତୁ=ଚାଷ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Kṛushaka ୧ । ହଳୁଆ 1. Ploughman; tiller.

୨ । ଚାଷୀ; ଚଷା—2. Cultivator; farmer.

୩ । ଲଙ୍ଗଳଲୁଦା—3. Ploughshare.

୪ । ବଳଦ—4. Bullock; ox.

ସଂ. ବିଣ—୧ । କର୍ଷଣକାରୀ; ହଳୁଆ—
1. Cultivating; tilling.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଅନ୍ୟରୂପ କର୍ଷକ । ବ୍ୟାକରଣ ସୂତ୍ର ଅନୁସାରେ 'କର୍ଷକ' ଶବ୍ଦ ସିଦ୍ଧ ହେଲେହେଁ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ କୃଷକ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାରସିଦ୍ଧ ।]

୨ । ଆକର୍ଷଣକାରୀ—2. Drawing; attracting.

କୃଷାଣ—ସଂ. ବି. (କୃଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—୧ । କୃଷକ; ଚଷା—
Kṛushāṇa 1. Cultivator; husbandman.

ତଥନ୍ତ କୃଷାଣେ ଯେ ନାଚନ୍ତ ଗଳଗାଳ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

୨ । (+ଭାବ. ଅନ) କର୍ଷଣ; ହଳ କରିବା—
2. Ploughing (M. W.)

କୃଷି—ସଂ. ବି. (କୃଷ ଧାତୁ=କର୍ଷଣ କରିବା + ଭାବ. ଇ)—
Kṛushi ୧ । ହଳ ବୁଲାଇବା କର୍ମ—1. Ploughing.

୨ । କୃଷିକର୍ମ—2. Cultivation; agriculture.

୩ । କୃଷିଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦିତ ଫସଲ—3. Harvest (M. W.)

୪ । ପୃଥିବୀ—4. The earth. (M. W.)

ଦେ. ବି—କ୍ଷେତ୍ର; ଭୂମି—Field; cultivated field or holding.

କୃଷିକ—ସଂ. ବି. (କୃଷ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇକ)—କୃଷକ (ଦେଖ);
Kṛushika Kṛushaka (See)

କୃଷିକନ୍ଦ—ସଂ. ବି—କୃଷିଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ ବସ୍ତୁ—
Kṛushikanda Agricultural produce.

କୃଷିକର୍ମ—ସଂ. ବି. (କୃଷି + କର୍ମ)—ଚାଷକାମ; ଚାଷବାସ—
Kṛushikarma Agricultural operation; husbandry.

କୃଷିଜାତ—ସଂ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୃଷି + ଜାତ)—ଚାଷ ଦ୍ୱାରା
Kṛushijāta ଅନ୍ନଦାନ କରାଯିବା; କୃଷିଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ (ଫସଲ, ଶସ୍ୟାଦି)—Produced by cultivation.

କୃଷିଜୀବୀ—ସଂ. ବି. (କୃଷି + ଜୀବୀନ୍; ୭ମା. ୧ବ.)—କୃଷି ଯାହାର ଜୀବିକା;
Kṛushijībī ଚାଷୀ; ଚଷା—Husbandman; farmer.

ସଂ. ବିଣ—କୃଷି ଯାହାର ଜୀବିକା ଅଟେ—
Living on agriculture.

କୃଷିତନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି. (ବହୁବଚନ; କୃଷି + ତନ୍ତ୍ର)—କୃଷିଜାତ ଫଳ ସମୂହ—
Kṛushitantra The fruits of the field (M. W.)

କୃଷିନାମା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. କୃଦ୍ଧନାମା)—ବୃଶବୃକ୍ଷ; ବଂଶଧରମାନଙ୍କର
Kṛushināmā ପିତୃପିତାମହକ୍ରମେ ଲିପିବଦ୍ଧ ଚିତ୍ର—
Geneology; geneological tree.

କୃଷିବାଡ଼ି—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୃଷି + ବାଟିକା; ସହରର)—
Kṛushibārdi ୧ । ଚାଷ କାମ—1. Agriculture.

୨ । ବଲବାଡ଼ି; ବଲ—2. Agricultural holding.

୩ । ଫସଲ—3. Crop; harvest.

କୃଷିବୃତ୍ତି—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୃଷି + ବୃତ୍ତି; ସହରର)—
Kṛushibṛutti କୃଷିବାଡ଼ି (ଦେଖ)
Kṛushibārdi (See)

ସଂ. ବି—କୃଷିରୂପ ଜୀବିକା—
Agriculture as one's livelihood.

ସଂ. ବି ଓ ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—କୃଷିଜୀବୀ (ଦେଖ)
Kṛushijībī (See)

କୃଷୀବଳ—ସଂ. ବି. (କୃଷି + ବଳ; ନିପାତନ)—
Kṛushībala କୃଷକ; ଚଷା—
Husbandman; a cultivator of the soil.

କାହିଁ ଧାନ ଅମଳ କରଇ କୃଷୀବଳ
ଖଳାରେ ବେଙ୍ଗଲା ପକାଇ । ମଧୁସୂଦନ. ନଗାସ୍ତକ ।

କୃଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. (କୃଷ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Kṛushṭa ୧ । ଚାଷ କରାଯାଇଥିବା; କର୍ଷିତ—
1. Ploughed up; tilled; cultivated.

୨ । ଆକୃଷ୍ଟ—2. Drawn; attracted.

୩ । ହେଙ୍କା ଟାଣିଥିବା—3. Pulled; dragged.

ସଂ. ବି—ଚାଷ ଟାଣିଥିବା ଜମି; ବଲ—
Cultivated ground.

କୃଷ୍ଣ—ଗ୍ରା. ବ. (ନାମ) (ସଂ. କୃଷ୍ଣ ଶବ୍ଦର ସାଧାରଣ ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ;--
Kṛushṇañ କୃଷ୍ଣ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକନାମ—
Name for calling Kṛushṇa.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ଭୂଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ପାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ

କୃଷ୍ଣପନ୍ନି—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ପୃଶ୍ନିପର୍ଣ୍ଣୀ)–ପୃଶ୍ନିପର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଖ)
Kṛushṭaṅipanni Pṛuśniparṇṇī (See)

କୃଷ୍ଟପଚ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (କୃଷ୍ଟ + ପଚ୍ୟ)—୧ । ଗୃଷ ଜମିରେ ପାଚିବା
Kṛushṭapachya (ଫସଲ)—1. (crop) Ripening in a ploughed field.

୨ । କ୍ଷେତରେ ବୁଣାଯାଇ ଆବାଦ କରାଯିବା (ଶସ୍ୟାଦ)—
2. (corn) Sown and ripened after ploughing.

୩ । କୃଷି କରାଯିବା (ଗୁଳ୍ମ); କୃଷିଜାତ—
3. (plants) Cultivated; raised by culture.

କୃଷ୍ଟପଚ୍ୟ ଫଳ—ସଂ. ବି—ଗୃଷଦ୍ୱାର୍ ଆମଦାନୀ କରାଯାଇଥିବା ଫଳାଦି;
Kṛushṭapachya phala ଫସଲ—Product of a harvest.

କୃଷ୍ଟପାକ୍ୟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବିଣ. (କୃଷ୍ଟ + ପାକ୍ୟ)—
Kṛuṣṭapākya (etc) କୃଷ୍ଟପଚ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kṛushṭapachya etc (See)

କୃଷ୍ଟଫଳ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; କୃଷ୍ଟ + ଫଳ)—କୃଷିଦ୍ୱାର୍ ଉତ୍ପନ୍ନ ଫସଲ—
Kṛushṭaphala The product of a harvest.

କୃଷ୍ଟି—ସଂ. ବ. (କୃଷ୍ ଧାତୁ + ତ୍ତିବ. ଈ)—୧ । ହଳ କରିବା କର୍ମ—
Kṛushṭi 1. Ploughing.

୨ । ଆକର୍ଷଣ—2. Drawing; attracting.

୩ । ଫସଲ—3. Harvest.

୪ । ପଣ୍ଡିତ—4. Learned man.

୫ । ଗୁରୁ; ଶିକ୍ଷକ—5. Teacher.

କୃଷ୍ଟୋପ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (କୃଷ୍ଟ + ଉପ୍ତ; କୃଷ୍ଟଭୂମିରେ ଉପ୍ତ)—ଗୃଷ କରାଯିବା କ୍ଷେତରେ ବୁଣାଯାଇଥିବା—Sown on cultivated ground. (M.W.)
Kṛushṭopta

କୃଷ୍ଣ—ସଂ. ବ. (କୃଷ ଧାତୁ = କର୍ଷଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଡ. ନଘାଇନ ବା କୃଷ୍ ଧାତୁ = ଜମ୍ବୁ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଣ)—
Kṛushṇa ୧ । ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ୍; ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishṇu.

୨ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଅଷ୍ଟମ ଅବତାର; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
2. The eighth incarnation of Bishṇu.

[ଦ୍ର—ଏ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଅଷ୍ଟମ ଅବତାର । ବସୁଦେବ ଓ ଦେବକୀଙ୍କର ନନ୍ଦନ, କଂସାଦି ଅସୁରମାନଙ୍କର ସଂହାରକ, ନନ୍ଦଯଶୋଦାଙ୍କର ପାଳିତ ପୁତ୍ର ଓ ଶ୍ରୀମତୀ ରାଧା ଓ ଗୋପୀମାନଙ୍କର ପ୍ରେମିକ ଓ ସଂହାରକ । କୃଷ୍ଣ ଯଦୁବଂଶସମ୍ଭୂତ ଥିଲେ । ଏ ବସୁଦେବଙ୍କ ଔରସରେ କଂସର ଭଗିନୀ ଦେବକୀଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଜନ୍ମ ଲଭିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ କଂସର ଭୟରେ ବସୁଦେବ ଏହାଙ୍କୁ ଅନୁଡ଼ିଶାଳରୁ ଲୁଚାଇ କରି ନେଇ ନନ୍ଦଯଶୋଦାଙ୍କ ଗୃହରେ ଛଡ଼ିବାରୁ ସେମାନେ ଏହାଙ୍କୁ ପାଳି ବଢ଼ାଇଥିଲେ । ଏ ବାଲ୍ୟକାଳ ଗୋପପୁରରେ କଟାଇ ଷୋଳସହସ୍ର ଗୋପୀ ଓ ଗୋପବାଳକମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କ୍ରୀଡ଼ା ଓ ରସରେ ମାତିଥିଲେ । ରାଧା ଏହାଙ୍କର ପ୍ରିୟବତ୍ତା ଥିଲେ । ବାଲ୍ୟକାଳରେ କଂସପ୍ରେରିତ ଅନେକ ଅସୁରଙ୍କୁ ମାରି କୃଷ୍ଣ ଶେଷରେ କଂସକୁ ବଧ କରିଥିଲେ । ଏ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କର ଓ ବିଶେଷତଃ ଅର୍ଜୁନଙ୍କର ସଖା ଥିଲେ । ଏ ପରେ ଯାଇ ଦ୍ୱାରକାରେ ରାଜା ହୋଇ ରୁକ୍ମିଣୀ ଓ ସତ୍ୟଭାମା ଆଦି ମହିଷୀଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ସହାୟତା ଓ ପରାମର୍ଶରେ ପାଣ୍ଡବମାନେ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରରେ ଜୟୀ ହୋଇଥିଲେ । ଯଦୁକୁଳ ପ୍ରଭାସରେ ଦ୍ୱୀପାଦ୍ୱୀପି ହୋଇ ମରିବା ପରେ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଜାରାଶବର ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଭ୍ରମରେ ମୃଗ ବୋଲି ମଣି ଶରବିଦ୍ଧ କରିବାରୁ ଏ ଦେହ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ପୁତ୍ରର ନାମ ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ (କାମଦେବଙ୍କର ନାମାନ୍ତର) ।]

୩ । ମହାତ୍ମାରତପ୍ରଣେତା କୃଷ୍ଣଦ୍ୱୈପାୟନ; ବ୍ୟାସଦେବ—
3. The sage Byāsa.

୪ । ଅର୍ଜୁନ—4. Arjuna; the third Pāṇḍaba brother.

୫ । କୃଷ୍ଣସାର ମୃଗ—5 The black antelope.

୬ । କୋକିଳ—6. Cuckoo.

୭ । ପାପ—7. Sin.

୮ । କାକ—8. Crow.

୯ । ମାସର କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ; ଅନ୍ଧାର ପକ୍ଷ—
9. The dark fort-night of the month.

୧୦ । ଗାଢ଼ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ—10. Dark blue colour.

୧୧ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦନ; ଅଗୁରୁ—
11. Aloes wood; Agallochium.

୧୨ । କଳା ରଙ୍ଗ—12. Black colour.

୧୩ । କଳିଯୁଗ—13. The fourth or the dark age of the Hindu mythology.

୧୪ । ଲୌହ—14. Iron.

୧୫ । ଅନ୍ଧକାର—15. Darkness.

୧୬ । ସୀସା—16. Lead.

୧୭ । ସୁରୁମା—17. Antimony.

୧୮ । କଜ୍ଜଳ—18. Collyrium.

୧୯ । ପରମାତ୍ମା—19. The Supreme Spirit.

୨୦ । ମରିଚ—20. Black pepper.

୨୧ । ଅଶୁଭ କର୍ମ—21. Inauspicious act.

୨୨ । ଆଖିର କଳାଡୋଳା—
22. The black part of the eye.

୨୩ । ଅଗ୍ନି—23. Fire.

୨୪ । ଶୂଦ୍ର—A Śūdra.

[ଦ୍ର—କୃଷ୍ଣ ଶବ୍ଦର ବିବିଧ ଅର୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଧନଞ୍ଜୟଃ—
ବ୍ୟାସୋଽର୍ଜୁନାଗ୍ନି ହର କୋକିଳ କାକ ଶୂଦ୍ର
ତାମ୍ରିସ୍ରପକ୍ଷ କଚ ନୀଳ ଗୁଣେଷୁ କୃଷ୍ଣଃ ।
× × ×
କୃଷ୍ଣଂ ତୁ ଲୌହ ଦୁରିତଂ ମରିଚଞ୍ଚ କୃଷ୍ଣଃ ॥].

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ସ. ବ୍ରୀ.—୧ । କାଳଆ; କଳା—1. Black; dark.

୨ । ମନ୍ଦ; ଖଳ—2. Wicked; bad; evil.

୩ । ଗାଢ଼ ନୀଳ—3. Deep blue.

୪ । ଅନ୍ଧକାରମୟ—4. Dark coloured.

ଦେ. ବ୍ରୀ. (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାର୍ଥ)—ଅଫିମ—Opium.

କୃଷ୍ଣକ—ସ. ବ୍ର. (କୃଷ୍ଣ+କ)—କୃଷ୍ଣସାର ମୃଗର ଚ୍ଛଲ—
Kṛishṇaka Hide of the black antelope.

କୃଷ୍ଣକଜଳ—ଦେ. ବ୍ର.—ଏକପ୍ରକାର କଳାଧାନର ନାମ—
Kṛishṇakajaḷa Name of a dark-coloured species of paddy.

କୃଷ୍ଣକନ୍ଦ—ସ. ବ୍ର. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃଷ୍ଣ ଅଟେ କନ୍ଦ=ମୂଳ ଯାହାର)—
Kṛishṇakanda ରକ୍ତପଦ୍ମ—The red lotus.

କୃଷ୍ଣକର୍ମା—ସ. ବିଣ. ପୁଂ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; କୃଷ୍ଣ+କର୍ମନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—
Kṛishṇakarmā ୧ । ପାପୀ—1. Sinful.

୨ । ମନ୍ଦକର୍ମକାରୀ—2. Doing bad deeds.

୩ । ଖଳ—3. Wicked.

କୃଷ୍ଣକଳି—ସ. ବ୍ର.—କୃଷ୍ଣକେଳି (ଦେଖ)
Kṛishṇakaḷi Kṛishṇakeḷi (See)

କୃଷ୍ଣକାୟ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃଷ୍ଣ+କାୟ) —
Kṛishṇakāya ଯାହା ଦେହର ବର୍ଣ୍ଣ କଳା—
(କୃଷ୍ଣକାୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Of dark or black complexion.

କୃଷ୍ଣକେଳି—ସ. ବ୍ର. (ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ; ସନ୍ଧ୍ୟାମଣି)—
Kṛishṇakeḷi ଏକଜାତୀୟ ଫୁଲ ଗୁଳୁ; ରଙ୍ଗୀ ଫୁଲଗଛ—
Mirabiles jalapa; Marvel of Peru.

[ଦ୍ର—ଧଳା, ନାଲି ଓ ଦ୍ୱଲଦଆ ଏହିପରି ତିନି ଜାତିର ଫୁଲ ଧରେ । ଫୁଲ ଈଷତ୍ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ । ଫୁଲ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଫୁଟେ ।]

କୃଷ୍ଣଗଙ୍ଗା—ସ. ବ୍ର. (ନାମ)—କୃଷ୍ଣାନଦୀର ନାମବିଶେଷ—
Kṛishṇagaṅgā Another name of the river Kṛishṇā.

କୃଷ୍ଣଗତି—ସ. ତ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃଷ୍ଣ+ଗତି)—ଅଗ୍ନି—
Kṛishṇagati Fire.

କୃଷ୍ଣଗିରି—ଦେ. ବ୍ର. (ନାମ)—ଖଲ୍ଲିକୋଟର ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବରେ ଅବସ୍ଥିତ
Kṛishṇagiri ଖଲ୍ଲିକୋଟ ରାଜ୍ୟର ଉଚ୍ଚତମ ପର୍ବତ—
The highest mountain of Khallikoṭa

କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର—ସ. ବ୍ର. ପୁଂ—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ (ଦେଖ)
Kṛishṇachandra Śrīkṛishṇa (See)

ଦେ. ବ୍ର. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କର ନାମ—
Name given to males.

କୃଷ୍ଣଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ—ଦେ. ବ୍ର. (ନାମ)—ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦିର
Kṛishṇacharaṇa Pāṭṭanāyaka ଜନୈକ ଓଡ଼ିଆ କବି—
A famous Oṛdiā poet of the 19th century.

[ଦ୍ର—ଏ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଧରାକୋଟ ଅଧିବାସୀ ଓ ଜାତିରେ କରଣ । ସେ ରାଜା କୃଷ୍ଣସିଂହଙ୍କ ସମକାଳୀନ ଓ ତାଙ୍କର ମଧ୍ୟ କର୍ମଚାରୀ ଥିଲେ । ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ଫଷ୍ଟ୍ଟ ରାମାୟଣକୁ ଏ ଓଡ଼ିଆରେ ଅନୁବାଦ କରିଥିଲେ । ରାଜକାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅବସର ଗ୍ରହଣ କରି ଏ ୧୮୧୫ ସାଲରେ ରାମାୟଣ ରଚନା କଲେ । ପୁରାତନ କବି ବଳରାମ ଦାସଙ୍କ ରାମାୟଣ ପରି ଏହାଙ୍କ ରଚିତ ରାମାୟଣର ଭାଷା ସରଳ, ମଧୁର, ଶବ୍ଦବ୍ୟ ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ ସର୍ବତ୍ର ଆଦୃତ । ଏହା ଛଡ଼ା ସେ ଭାଗବତ, କଳ୍କି ପୁରାଣ ଓ ବାମନ ପୁରାଣ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆରେ ଅନୁବାଦ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରଚିତ ପୁସ୍ତକମାନ ମାଦ୍ରାଜ ଓ ଆନ୍ଧ୍ର ବଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ-ଥାଏ ।]

କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼ା—ସ. ବ୍ର—ନାଲି ଓ ଦ୍ୱଲଦଆ ଫୁଲବିଶିଷ୍ଟ ଗୁପ—
Kṛishṇachūṛdā A beautiful shrub (of two kinds with red and yellow flowers); the peacock flower; Poinciana Pulcherima. Caesalpinia Pulcherinua

[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ପକ୍ଷାକାର, ନାଲି ଓ ଦ୍ୱଲଦଆ ଫୁଲ ଭେଦରେ ଗଛ ଦୁଇ ଜାତିର । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଓ ବର୍ଷାକାଳରେ ଫୁଲ ଫୁଟେ; କେହି କେହି ନାଲି ଫୁଲବାଲା ଗଛକୁ କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼ା ଓ ଦ୍ୱଲଦଆ ଫୁଲବାଲା ଗଛକୁ ଗୁଣ୍ଡକାଚୂଡ଼ା ନାମରେ ଡାକନ୍ତି ।]

ଦେ. ବ୍ର—ଏକ ଜାତୀୟ ଥୋପା ଥୋପା ଦ୍ୱଲଦଆ ଓ ନାଲି ଫୁଲ-ବିଶିଷ୍ଟ ବଡ଼ ଗଛ—The Gold Mohur tree; Poincianr Regia.

[ଦ୍ର—ଏ ଗଛର ଆଦିବାସ ମଡ଼ାଗାସ୍କର ଦ୍ୱୀପରେ, ମଡ଼ାସ୍ ଦ୍ୱୀପରୁ ଏ ଦେଶକୁ ଆସିଥିଲା । ଏ ଗଛ ଶୀଘ୍ର ବଢ଼େ ଓ ଶାଖା ବିସ୍ତାର କରେ । ଫୁଲ ବଡ଼ ବଡ଼ ନାଲି ଓ ଦ୍ୱଲଦଆ । ବସନ୍ତ ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମରେ ଫୁଲ ଫୁଟେ । କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼ାର ସାଦୃଶ୍ୟରେ କେହି କେହି ଏହାକୁ ଗୁଣ୍ଡକାଚୂଡ଼ା ନାମରେ ଡାକନ୍ତି—ଯୋଗେଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ।]

କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼କା—ସ. ବ୍ର. (କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼ା+ଇକ+ଆ)—କାଉଞ୍ଚଲତା—
Kṛishṇachūṛdikā Creeper Abrus Precatorius,

କୃଷ୍ଣ ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ—ସ. ବ—କୃଷ୍ଣାଷ୍ଟମୀ (ଦେଖ)
Kṛishṇa janmāshṭamī Kṛishṇāshṭamī (See)

କୃଷ୍ଣ ଜୀରକ—ସ. ବ—କଳାଜୀରା—
Kṛishṇa jīraka Black cuminseed.

କୃଷ୍ଣଜୀରା—ଦେ. ବ୍ର. (ସ. କୃଷ୍ଣଜୀରକ)—କଳାଜୀରା—
Kṛishṇajīrā Black cuminseed.

କୃଷ୍ଣଦେହ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—କୃଷ୍ଣକାୟ (ଦେଖ)
Kṛishṇadeha Kṛishṇakāya (See)

ସ. ବ—ଭ୍ରମର—Black bee.

କୃଷ୍ଣଦ୍ୱୀପ—ସ. ବ୍ର. (ନାମ)—ଗଙ୍ଗାନଦୀ ଗର୍ଭସ୍ଥ ଦ୍ୱୀପବିଶେଷ—
Kṛishṇadwīpa Name of an island in the Ganges.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏହି ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଦିଆଯାଇଛି, ସେଉଁ ସେଉଁ ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଏହି ଅଭିଧାନରେ ଦିଆଯାଇଛି ।

[ଦ୍ର—ଏହିଠାରେ ପରାଶରଙ୍କ ଔରସରେ ସତ୍ୟବତୀ ବ୍ୟାସ-ଦେବଙ୍କୁ ଜନ୍ମ କରିଥିଲେ ।]

କୃଷ୍ଣଦ୍ୱୈପାୟନ—ସଂ. ବି. (କୃଷ୍ଣଦ୍ୱୀପ + ଅୟନ; ଏହାଙ୍କର ଶରୀରର ବର୍ଣ୍ଣ କଳା ଥିବାରୁ ଓ କୃଷ୍ଣଦ୍ୱୀପରେ ଜନ୍ମିଥିବାରୁ)—ବେଦବ୍ୟାସ—

Kṛushṇadwaipāyana Name of sage Byāsa.

କୃଷ୍ଣଧ୍ୱା—ସଂ. ଉଣ—କୃଷ୍ଣାର୍ଚ୍ଚିଃ (ଦେଖ)

Kṛushṇadhwā Kṛushṇārchchiḥ (See)

କୃଷ୍ଣନାମ—ସଂ. ବି—ଶ୍ରୀ ଭଗବାନଙ୍କ ନାମ—

Kṛushṇanāma The name of Śrīkṛushṇa.

କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ—ସଂ. ବି. (କୃଷ୍ଣ + ପକ୍ଷ)—ଅନ୍ଧାର ପକ୍ଷ—

Kṛushṇapaksha The dark fortnight of the month ବଦୀ when the moon is on the wane.

କୃଷ୍ଣପର୍ଣ୍ଣି—ଦେ. ବି (ସଂ. ପୃଶ୍ନି-ପର୍ଣ୍ଣୀ)—ପୃଶ୍ନିପର୍ଣ୍ଣୀ (ଦେଖ)

Kṛushṇaparni Pṛuśniparṇṇī (See)

କୃଷ୍ଣପ୍ରିୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୃଷ୍ଣ + ପ୍ରିୟା)—ରାଧିକା—

Kṛushṇapriyā Rādhikā.

ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମ—

Name given to females.

କୃଷ୍ଣବକ୍ତ୍ରା—ସଂ. ଉଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃଷ୍ଣ + ବକ୍ତ୍ର)—

Kṛushṇabaktrā ଯାହାର ମୁହଁ କଳା—Black-faced.

(କୃଷ୍ଣବକ୍ତ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି—ହନୁମାଙ୍କଡ଼—

The black-faced monkey.

କୃଷ୍ଣବଦନ—ସଂ. ଉଣ ଓ ବି—କୃଷ୍ଣବକ୍ତ୍ର (ଦେଖ)

Kṛushṇabadana Kṛushṇabaktra (See)

(କୃଷ୍ଣବଦନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି. (କର୍ମ୍ମଧା; କୃଷ୍ଣ + ବର୍ଣ୍ଣ)—କଳାରଙ୍ଗ—

Kṛushṇabarṇṇa The black colour.

(କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ଉଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯାହାର ବର୍ଣ୍ଣ କଳା—

Of black colour.

କୃଷ୍ଣବର୍ତ୍ତିମା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବି—କୃଷ୍ଣବର୍ତ୍ମା (ଦେଖ)

Kṛushṇabartimā Kṛushṇabartmā (See)

କୃଷ୍ଣବର୍ତ୍ତିମା ପ୍ରାପ୍ତେ ଯାହା ଘଟ । ସାନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କୃଷ୍ଣବର୍ତ୍ମା—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃଷ୍ଣ + ବର୍ତ୍ମନ୍; ଅଗ୍ନି ସେଇଁ ବାଟେ ଯାଆନ୍ତି ସେ ବାଟ ଘୋଡ଼ ହୋଇ କଳା ପଡ଼ିଯିବାରୁ)—୧ । ଅଗ୍ନି—1. Fire.

୨ । ରାହୁ—2. A name of the ascending Node.

୩ । ଧଳାଚଡା ଗଛ—3. Plumbago Leylanica. (plant M. W.)

୪ । ଦୁରାଚାର ବ୍ୟକ୍ତି—4. A profligate

ବି. ଉଣ—ଦୁରାଚାର; ଦୁଷ୍ଟସ୍ୱଭାବ—

Oppressive; of evil ways; wicked.

କୃଷ୍ଣବିଷାଣ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—କୃଷ୍ଣସାରର ଶୃଙ୍ଗ—

Kṛushṇabishāṇa The horns of a black antelope.

କୃଷ୍ଣବେଣୀ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ନଦୀବିଶେଷ; କୃଷ୍ଣାନଦୀ—

Kṛushṇabeṇī The river Kṛushṇā.

କୃଷ୍ଣବେଣୀ ନଦୀ ତୀରେ କାମସୂର ନଗର ।

ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

କୃଷ୍ଣଭକ୍ତି—ସଂ. ବି.—କୃଷ୍ଣଙ୍କଠାରେ ପ୍ରେମ—

Kṛushṇabhakti Devotion to Śrīkrushṇa.

ଦେ. ବି. (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ) ଅଫିମ ଅଭ୍ୟାସ—

The habit of taking opium.

କୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର—ସଂ. ବି. (ନାମ)—ପ୍ରବୋଧଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟନାମକ ସଂସ୍କୃତ Kṛushṇa misra ବ୍ୟାକରଣକାର (ଏ ଉତ୍କଳୀୟ ଥିଲେ)—

A sanskrit grammarian of Utkala.

କୃଷ୍ଣମୁଖ—ସଂ. ଉଣ ଓ ବି—କୃଷ୍ଣବକ୍ତ୍ର (ଦେଖ)

Kṛushṇamukha Kṛushṇabaktra (See)

କୃଷ୍ଣମୁଦ୍‌ଗ—ସଂ. ବି.—କଳାମୁଗ (ଦେଖ)

Kṛushṇamudga Kalāmuga (See)

କୃଷ୍ଣମୁନି—ସଂ. ବି —ଜନ୍ମଯଜ୍ଞ ଯମରାଜାଙ୍କର ନାମବିଶେଷ—

Kṛushṇamuni An epithet of Jama the king of Death.

କୃଷ୍ଣମୃଗ—ସଂ. ବି.—କୃଷ୍ଣସାର (ଦେଖ)

Kṛushṇamṛuga Kṛushṇasāra (See)

କୃଷ୍ଣଯଜୁର୍ବେଦ—ସଂ. ବି.—ଯଜୁର୍ବେଦର ଅଂଶବିଶେଷ; ତୈତ୍ତିରୀୟ ଉପନିଷଦ—A part of the Jajurbeda.

କୃଷ୍ଣଯାମ—ସଂ. ବି.—କୃଷ୍ଣଗତି (ଦେଖ)

Kṛushṇajāma Kṛushṇagati (See)

କୃଷ୍ଣରକ୍ତ—ସଂ. ଉଣ.(ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; କୃଷ୍ଣ + ରକ୍ତ)—କଳାମିଶା ନାଲ ରଙ୍ଗର—

Kṛushṇarakta Of a dark red colour.

କୃଷ୍ଣରଥ—ସଂ. ବି.—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର କପିଧ୍ୱଜ ରଥ—

Kṛushṇaratha The chariot named Kapidhwaja.

କୃଷ୍ଣରଥ ପ୍ରାପ୍ତେ ଶୋହ ଗାଇଅଛ ଗଢ଼ୀ ଚନ୍ଦ୍ରଚୁଡ଼ା ଧାରେ ।

ସାନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ

କୃଷ୍ଣରସ—ସଂ. ବି.—କୃଷ୍ଣଭକ୍ତି (ଦେଖ)

Kṛushṇarasa Kṛushṇabhakti (See)

କୃଷ୍ଣଲ—ସଂ. ବି. (କୃଷ୍ଣ+ଳା ଧାତୁ + ଅ)—ଗଞ୍ଜେଇ ଗଛ—

Kṛushṇala The Ganja plant.

କୃଷ୍ଣଲବଣ—ସଂ. ବି. (କର୍ମ୍ମଧା; କୃଷ୍ଣ=କଳା+ଲବଣ)—କଳାଲୁଣ; ବଟଲୁଣ—Black salt.

Kṛushṇalabaṇa

କୃଷ୍ଣଲୀଳା—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୃଷ୍ଣ + ଲୀଳା)—୧ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଅଷ୍ଟମ Kṛushṇalīlā ଅବତାରରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପୃଥିବୀରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି କରିଥିବା କାର୍ଯ୍ୟମାନ (ଭାଗବତରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ)—

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

1. The acts done by Śrīkrushṇa the eighth incarnation of Bishṇu.

[ଦ୍ର—ଗୋପଲୀଲା—ଗୋପୀମାନଙ୍କସଙ୍ଗେ ପ୍ରେମ । ମଥୁରଲୀଲା—କଂସାଦ ଅସୁର ବଧ । ଦ୍ୱାରକାଲୀଲା—ଦ୍ୱାରକାରେ ରାଜ୍ୟଶାସନ । ମହାଭାରତରେ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧୁତା, କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଯୁଦ୍ଧରେ ଅର୍ଜ୍ଜୁନଙ୍କର ସାରଥି ଓ ଶେଷରେ ଯଦୁବଂଶ ଧ୍ୱଂସ ପରେ ଜାରଶବରର ବାଣ ଦ୍ୱାରା ମୃତ୍ୟୁ ।]

୨ । କୃଷ୍ଣଙ୍କର ଲୀଲାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବୃତ୍ତାନ୍ତର ଅଭିନୟ ବା ନାଟକ---

2. Playing the incidents of the life of Kṛushṇa by parties of dancers.

କୃଷ୍ଣଲୀଲା ଆଖଡ଼ା—ଦେ. ଵ.—ଯେଉଁ ନର୍ତ୍ତକଦଳ କୃଷ୍ଣଲୀଲା ଅଭିନୟ କରନ୍ତି—Dancing party playing episodes from Kṛushṇa's life.
Kṛushṇalīlā ākharḍā

କୃଷ୍ଣଲୌହ—ଙ୍ଗ· ଵ—୧ । ଚୁମ୍ବକ ପଥର—

Kṛushṇaloha 1. The load-stone.

୨ । ଲୌହ—2. Iron.

କୃଷ୍ଣଶ—ଫ ଵଣ (କୃଷ୍ଣ + ଶ) —ଅତ୍ୟଧିକ କଳା—

Kṛushṇaśa Very black.

କୃଷ୍ଣଶାର—ଫ. ଵ—କୃଷ୍ଣସାର (ଦେଖ)

Kṛushṇaśāra Kṛushṇasāra (See)

କୃଷ୍ଣସର୍ପ—ଫ. ଵ—କାଳସର୍ପ; କାଳିୟ ନାଗ—

Kṛushṇasarpa A black poisonous cobra; the black asp

କୃଷ୍ଣସର୍ଷପ—ଫ. ଵ. (କର୍ମ୍ମଧା; କୃଷ୍ଣ + ସର୍ଷପ)—କଳା ସୋରିଷ—

Kṛushṇasarshapa The black variety of mustard or rape seed.

କୃଷ୍ଣସାର—ଫ. ଵ. (କୃଷ୍ଣ + ସାର)—

Kṛushṇasāra ୧ । କଳା ବାହୁଡ଼ିଆ; କଳା ଲୋମଥିବା ହରିଣ-ଵିଶେଷ—1. A black deer with whtie spots

ବାଳକ କୃଷ୍ଣସାରନେତ୍ରା ଅଙ୍ଗେ ଯେ । ଭଃ· ବେଣୀସଂହାରଦଳାସ ।

୨ । ଚିତ୍ର ମୃଗ—

2. The spotted antelope.

୩ । ଶିଶୁ (ଗଛ)—

3. Dalbergia Sissoo (M. W.)

୪ । ଖଇର (ଗଛ)—4. Acacia catechu (M. W.)

ଫ. ଵଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଯାହା ପ୍ରଧାନତଃ କଳା—

1. Chiefly black.

୨ । ଧଳା ଓ କଳା—2· Black and white (M.W.)

୩ । କଳା ଚିତାପିଚିତାପିକିଆ—

3 Spotted black (M. W.)

ଦେ. ଵ—ଶିଂଶପା ବୃକ୍ଷ—

ବସାମ୍ କୃଷ୍ଣସାର ତଳରେ ଲେଶେ । ଭଃ· ବେଣୀସଂହାରଦଳାସ ।

କୃଷ୍ଣସାରଙ୍ଗ—ଫ. ବ. ପୁଂ—କୃଷ୍ଣସାର (ଦେଖ)

Kṛushṇasāraṅga Kṛushṇasāra (See)

(କୃଷ୍ଣସାରଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଫ. ଵଣ. ପୁଂ—ଯାହା ଦେହରେ କଳା ଚିତାପିଚିତାପି ଦାଗ ଥାଏ—Spotted black (M. W.)

କୃଷ୍ଣସାରଥୀ—ଫ. ଵ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃଷ୍ଣସାରଥି ଯାହାଙ୍କର)—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ--

Kṛushṇasārathi Arjuna.

କୃଷ୍ଣସିଂହ—ଫ. ଵ. (ନାମ)—ବଖ୍ୟାତ ଓଡ଼ିଆ ମହାଭାରତ ପ୍ରଣେତା—

Kṛushṇasiṅgha The famous poet of the Ordiā Mahābhārata.

[ଦ୍ର—କୃଷ୍ଣସିଂହ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଧରାକୋଟ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମ ୧୭୨୯ ଓ ମୃତ୍ୟୁ ୧୭୮୮ରେ ଘଟିଥିଲା । ତାଙ୍କ ପିତା ମାଲାଦ୍ରି ସିଂହ ସ୍ୱୀୟ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା ରାଜା ରାଜେନ୍ଦ୍ର ସିଂହଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିରୋଧୀ ହୋଇ ନୂଆଗଡ଼ ରାଜ୍ୟରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । କୃଷ୍ଣ ସିଂହଙ୍କ ବାଲ୍ୟକାଳ ନୂଆଗଡ଼ରେ କଟିଥିଲା । ରାଜେନ୍ଦ୍ରସିଂହ ନିଃସନ୍ତାନ ହୋଇ ମୃତ ହେବାରୁ କୃଷ୍ଣ ସିଂହ ୧୭୮୧ ସାଲରେ ଧରାକୋଟର ରାଜା ହୋଇ ସାତ ବର୍ଷ ମାତ୍ର ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ସେ ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ବିଦ୍ୟାନୁରାଗୀ ଥିଲେ । ନୂଆଗଡ଼ରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିବା ସମୟରେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ । ଏକ ବର୍ଷ ମାତ୍ର ସାମାନ୍ୟ ଶାସନ କରି ବିଦ୍ୟୁତ୍ କର୍ମ୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ରାଜ୍ୟଶାସନ ଭାର ନ୍ୟସ୍ତ କରି ସେ ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ଲାଗିଲେ । ବେଦବ୍ୟାସଙ୍କର କୃତ ମୂଳ ସଂସ୍କୃତ ମହାଭାରତକୁ ସେ ସରଳ ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟରେ ଅନୁବାଦ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଓଡ଼ିଆ ମହାଭାରତର ଆଦ୍ୟପର୍ବ ୧୭୮୨ରେ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା ।]

କୃଷ୍ଣା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃଷ୍ଣ + ଆ)—

Kṛushṇā ୧ । ଦ୍ରୌପଦୀ; ପାଣ୍ଡବପତ୍ନୀ (କାଳ ଥିବାରୁ)—

1. Draupadī the wife of the five Pāṇḍaba brothers (she was of dark complexion).

୨ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ନଦୀଵିଶେଷ—

2. The river Kṛushṇā in Madras.

[ଦ୍ର—ଏ ନଦୀ ପଶ୍ଚିମ ଘାଟ ମଧ୍ୟରୁ ବାହାର ହାଇଦ୍ରାବାଦ ରାଜ୍ୟର ଦକ୍ଷିଣ ବାଟେ ଯାଇ ମଛଲି ପଟ୍ଟନ ଓ ନଜାମ ପଟ୍ଟଣ ମଧ୍ୟରେ ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ପଡ଼ିଅଛି । ଭୁଙ୍ଗଭଦ୍ରା ଓ ତୁମ୍ବା ନଦୀମାନ ଏହାର ଉପନଦୀ; ବେଜୱାଡ଼ାଠାରେ କଲିକତା ମାଦ୍ରାଜ ରେଲ ଲାଇନ ଏହାର ଉପର ଦେଇ ଯାଇଅଛି । ଏ ନଦୀ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ତୀର୍ଥ ।]

୩ । ମାଦ୍ରାଜର ଏକ ଜିଲ୍ଲା—

3. A district in Madras.

୪ । ପିପ୍ପଳୀ—4. Long pepper.

୫ । ଅଗ୍ନିଙ୍କର ସପ୍ତ ଜିହ୍ୱା ମଧ୍ୟରୁ ଏକ—

5. One of the seven tongues of fire.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳଲେ 'କୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ଼' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବଡ଼'ଦେଖିବେ।

୫ । ବିଷାକ୍ତ କୀଟବିଶେଷ—
6. A kind of poisonous insects.
୬ । ଦ୍ରାକ୍ଷା ଫଳ—7. Grape.
୮ । ଦୁର୍ଗା—
8. An epithet of Durgā.

ବି. ବ ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃଷ୍ଣ + ଆ)—
୧ । ଗାଢ଼ ନୀଳ—1. Dark blue.
୨ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
2. (female) Black; having dark complexion.

କୃଷ୍ଣାଗୁରୁ—ସ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା;କୃଷ୍ଣ+ଅଗୁରୁ)—ଗୁଗ୍ଗୁଳ; ଅଗୁରୁ; ଚନ୍ଦନ; କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦନ—Aloes wood; eagle wood used as insense; The Agaelocheum.
Kṛushṇāguru

କୃଷ୍ଣାଜିନ—ସ. ବ. (କୃଷ୍ଣ + ଅଜିନ)—
Kṛushṇājina ୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି) କୃଷ୍ଣସାର ମୃଗ; କଳା ବାଘୁଣିଆ; କାଳ ହରିଣ—1. Black antelope.
୨ । (କର୍ମ୍ମଧା) କୃଷ୍ଣସାର ମୃଗର ଚର୍ମ୍ମ ବା ଖଲ—
2. Hide of the black antelope.
[ଦ୍ର—ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ବ୍ରତବେଳରେ ଏଥିର ପଇତା ପକାଏ ।]

କୃଷ୍ଣାଜିନ—ଦେ. ବ. (ସ. କୃଷ୍ଣାଜିନ)—
Kṛushṇājinā ୧ । କୃଷ୍ଣସାର ମୃଗର ଚର୍ମ୍ମ—
1. Hide of the black antelope.
୨ । ବ୍ରତବେଳରେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପିନ୍ଧିବା କୃଷ୍ଣସାର ଚର୍ମ୍ମ ନର୍ମିତ ଯଜ୍ଞୋପବୀତ—
2. A long strip of the hide of black antelope put on by a Brāhmaṇa at his thread-ceremoy.

କୃଷ୍ଣାବାସ—ସ. ବ—ଅଶ୍ୱତ୍ଥଗଛ—
Kṛushṇābāsa The holy fig tree.

କୃଷ୍ଣାବେଣୀ—ସ. ବ—କୃଷ୍ଣାନଦୀ—
Kṛushṇābeṇī The river Kṛushṇā.

କୃଷ୍ଣାମିଷ—ସ. ବ—କୃଷ୍ଣାୟସ (ଦେଖ)
Kṛushṇāmisha Kṛushṇāyasa (See)

କୃଷ୍ଣାୟସ—ସ. ବ.—୧ । ଲୌହ—1. Iron.
Kṛushṇāyasa ୨ । ଖଣିରୁ ଉତ୍ତୋଳିତ ଅବଶୁଦ୍ଧ ଲୌହ—
2. Crude iron.

କୃଷ୍ଣାର୍ଚ୍ଚିଃ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; କୃଷ୍ଣ + ଅର୍ଚ୍ଚିସ୍, ୧ମା. ୧ବ.)—
Kṛushṇārchchiḥ ଅଗ୍ନି—Fire.

କୃଷ୍ଣାଷ୍ଟମୀ—ସ. ବ—୧ । (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ)—ଯେଉଁ ଅଷ୍ଟମୀ ଦିନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ; ଶ୍ରାବଣ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ଅଷ୍ଟମୀ (ଏ ଦିନ ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର ବ୍ରତ)—
Kṛushṇāshṭamī
1 The 8th day of the dark fortnight of the month of Śrābaṇa.
୨ । (କର୍ମ୍ମଧା) କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ଅଷ୍ଟମୀ ତିଥି—
2. The eighth day of the dark fortright.

କୃଷ୍ଣିକା—ସ. ବ. (କୃଷ୍ଣ + କ + ଆ)—କଳା ସୋରିଷ—
Kṛushṇikā The black mustard.

କୃଷ୍ଣିମା—ସ. ବ. (କୃଷ୍ଣ+ଭାବ. ଇମନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ—
Kṛushṇimā The black colour.
[ଦ୍ର—ତୁଲ. ରକ୍ତିମା, ମଧୁରିମା, ଲଘିମା ।]

କୃଷ୍ଣୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃଷ୍ଣ + ଈ)—ଅନ୍ଧାର ରାତ୍ରି—
Kṛushṇī The dark night (Apte).

କୃଷ୍ଣୀକରଣ—ସ. ବ. (କୃଷ୍ଣ + ଅଭୂତ ଭଭାବେ ଚ୍ବି + କରଣ)—କଳା ବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ନ ଥିବା ବସ୍ତୁକୁ କଳା କରିବା—
Kṛushṇīkaraṇa Blackening.

କୃଷ୍ଣୋଦର—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସର୍ପବିଶେଷ—
Kṛushṇodara A kind of snake.

କୃସର—ସ. ବ—କୃଶର (ଦେଖ)
Kṛusara Kṛuśara (See)

କୃ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଇତସ୍ତତଃ କୁଣ୍ଡିବା—
Kṛū (root) 1. To scatter; to strew; to throw about.
୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—2 To fill with.
୩ । ଘୋଡ଼ାଇବା—3. To cover.
୪ । ସ୍ଥିର କରିବା—4. To settle.
୫ । ଆଘାତ କରିବା—5. To hurt.
୬ । ହତ୍ୟା କରିବା—6. To kill.
୭ । ଜାଣିବା—7. To know.
୮ । ଜଣାଇବା—8. To inform.

କୃତ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା—
Kṛūta (root) 1. To utter; to recite.
୨ । ନାମୋଲ୍ଲେଖ କରିବା—
2. To mention; to name.
୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପୁନର୍ବାର କରିବା—
3. To do a thing again.
୪ । ଡାକିବା—4. To call.
୫ । ପ୍ରଶଂସା କରିବା—5. To praise.
୬ । କହିବା—6. To tell; to communicate.
୭ । ପୁନଶ୍ଚାରଣ କରିବା—7. To repeat.

କୃପ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ସଥେଷ୍ଟ ହେବା—
Kṛūpa (root) 1. To be adequate; to suffice.
୨ । ଘଟାଇବା; ଲାଭ କରିବା—
2. To produce; to cause; to effect.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ଘ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

୩ । ସମ୍ପାଦନ କରିବା—3. To accomplish.
୪ । ଘଟିବା—4. To happen; to occur.
୫ । ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—5. To prepare.
୬ । ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା—6. To be prepared or ready.
୭ । ହସ୍ତା ବା ଭାଗରେ ପଡ଼ିବା—
7. To fall to the share o.
୮ । କାଟିବା; ବଣ୍ଟନ କରିବା—
8. To cut; to divide.
୯ । ଉଦ୍ଭାବନ କରିବା—To invent.
୧୦ । କରିବା—10. To do; to perform.
୧୧ । ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବା—11. To regulate.
୧୨ । ସ୍ଥିର କରିବା—12. To ascertain; to settle.
୧୩ । କଳ୍ପନା କରିବା—13. To imagine.
୧୪ । ରଚନା କରିବା—14. To compose.
୧୫ । ବିଶ୍ୱାସ କରିବା—15. To believe.
୧୬ । ଚିନ୍ତା କରିବା—16. To think.
୧୭ । ଅଳଙ୍କୃତ କରିବା—
17. To decorate; to deck.

କୃପ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (କୃପ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Kṛūpta ୧ । କୃତ—1. Done; performed; made.
(କୃପ୍ତି—ବି) ୨ । ରଚିତ—2. Composed.
୩ । ପ୍ରସ୍ତୁତ—3. Prepared.
୪ । କଳ୍ପିତ—4. Imagined.
୫ । ଉଦ୍ଭାବିତ—5. Invented.
୬ । ସ୍ଥିରୀକୃତ—6. Settled; ascertained.
୭ । ନିୟମିତ; ନିୟନ୍ତ୍ରିତ—7. Regulated.
୮ । ଅଳଂକୃତ—8. Decked; decorated.
୯ । କର୍ତ୍ତିତ—9. Cut.

କୃପ୍ତକାଳା—ସଂ. ବି. (ହିନ୍ଦୁ ଆଇନ୍)—
Kṛūptakīlā ସମ୍ପତ୍ତିରେ ସ୍ୱତ୍ୱ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିବାର ନିଦର୍ଶନ-ପତ୍ର—
(Hindu law) Title deed (Apte).

କେ—ଦେ. ସର୍ବନାମ. (ସଂ. କିମ୍)—
Ke ୧ । କେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ? କିଏ ?—1. Who
ତେ ତୁ ମୋତ୍ତନ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଦଣ୍ଡିତ ।
କେ ୨ । ଜଣେ କେହି—2. Any one; someone.
କୌନ ୩ । ଅଉ ଜଣେ—3. Another.
୪ । ଜଣକ—4. The one.
୫ । ଆର ଜଣକ—5. The other.

କେ କରଇ ଲେକ ପ୍ରାଣ ନାଶ
କେ କରଇ ମଧୁ ଏକା ଗ୍ରାସ । ପୀନକୃଷ୍ଣ. ରତ୍ନକୋଷ୍ଠ ।

ବଣ—୧ । କେଉଁ—1. Some.
ସରସ୍ୱତୀ ତରେ ଉତ୍ତ କେ ନଦ ପ୍ରବୃତ୍ତ ।
୨ । କୌଣସି—2. Certain.
ଦେ. ଅ—୧ । (ଗଣିତ) ଗୁଣିତକ ଏକ—
କେ] . (mathematics) Into one; multiplied by one.
କୌ
(ଯଥା—ଦଶକେ ଦଶପଣ—ଧଣିକିଆ ।)
୨ । ପ୍ରତ୍ୟେକରେ—2. In each.
ସରକେ ଥରେ (ଖାଇବ).
ଗାଆଁକେ ଘରଓ (ରହିବ)—କୁଣ୍ଠାପଟୁଅଙ୍କ ବଚନ ।
୩ । ପ୍ରକାରେ; ରୂପେ; ଅବସ୍ଥାରେ; ଅମୁକ ବିଷୟ ହେଲାରୁ—
3. In the manner of; in the state of.
(ଯଥା—ମୁଁ ଡୋଡେ କେଡେକେ ଖୁଡ଼ୁଛି;
ଏଡେକେ କଅଣ ସରୁ କାମ ସର୍ ଯାଉଛ କ ?)
୪ । କୁ; ପ୍ରତି; ପିଣ୍ଡ—4. To; for.
ଚାରି କୋଣ କୋଡିକେ ଦଶ ଆଠ ଶର
ଗଣି ଗଣି ବଇଲେ ତୁମ୍ଭପକୁମର । କୃଷ୍ଣଜି୍ନ. ମହାଜବ. ବର୍ତ୍ତ ।

ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ଅ—ପାଇଁ; ନମନ୍ତେ—
କୋଲିୟେ For; with the object of.
(ଯଥା—ସେ ପାନକେ ଯାଇଛେ ।)

କେଆର୍—ବୈଦେ. ଇଂ. ବି. (ଇଂ. କେଆର୍)—ସମ୍ମାନ; ଖାତିର—
Keār Care; respect; regard.

କେଆର୍ ଅଫ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ଅ—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନକଟରେ
Keār aph ବା ଆଶ୍ରୟରେ ରହିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
କେଆର ଅଫ Care of; living in the care of
ମାରଫତ and so).
[ଦ୍ର—ଏଥିର ଇଂରାଜୀ ସାଙ୍କେତିକ c/o. । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନକଟରେ ଥିଲେ ତାଙ୍କ ନକଟକୁ ଲେଖାଯିବା ପଡ଼ାନ୍ଦ ଉପରେ ଲେଖା ଯାଏ:—ଏ ପତ୍ର ଅମୁକ ପାଇବେ, କେଆର୍ ଅଫ୍—ଅମୁକ ।]

କେଇ—ଗ୍ରା. ସର୍ବନାମ (ସଂ. କତି; କତିପଯ)—
Kei ୧ । କେହି; କେତେ; କେତେକ; କତିପଯ—
କତ 1. Some.
କିତନା ୨ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) କେତେ ?—2. How many?
ଗ୍ରା. ବ.—କକେଇର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ରୂପ—
Abbreviation of the word Kakei (uncle).
[ଦ୍ର—ନାମବାଚକ ଶବ୍ଦ ପରେ ଏହା 'କକେଇ' ଶବ୍ଦର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ରୂପରେ ଲାଗେ—ଯଥା, ରଘାକେଇ=ରଘା କକେଇ; ବିକଳ୍ପରେ 'କେଇ' ସ୍ଥାନରେ 'କ୍ଲେଇ' ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ ଯଥା ରଘା'କ୍ଲେଇ ।]

କେଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ସକେଇ ହୋଇ କାନ୍ଦିବା—
Keiñbā To cry plaintively.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜରେ ପେଟେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବପସ୍ଥିତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କେଇକେଇ—ଗ୍ରା. ସବ୍ଦନାମ.—କେହି କେହି (ଦେଖ)'
Keikei — Kehikehi (See)

କେଇଟା—ଗ୍ରା. ସବ୍ଦନାମ. ବ୍ରଣ (ଅନାଦର୍ଥକ)—୧ । କେତେଗୋଟା?—
Keiṭā — 1. How many?
କତଟା ୨ । ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ—2. A few.
କିତନାଠୋ ୩ । କେତେକ—3. Some.
୪ । କେତେ ଘଣ୍ଟା (ସମୟ) ?—4. What o'clock ?
(ଯଥା· ବର୍ତ୍ତମାନ କେଇଟା ବାଜିଲାଣି ?)

କେଇଟି—ଗ୍ରା. ସବ୍ଦନାମ. ବ୍ରଣ. (ଆଦର୍ଥକ ରୂପ)—
Keiṭi — କେଇଟା (ଦେଖ)—Keiṭā (See)

କେଇଠି—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ଅ.—୧ । କେଉଁଠାରେ ? କେଉଁଠି—
Keiṭhi — 1. Where ?
୨ । କୌଣସିଠାରେ—2. Somewhere.

କେଇଲ୍‌ହର୍ଣ୍ଣ—ବୈଦେ. ବ୍ର. (ନାମ)—ଫ୍ରାସ୍ଥ ଜ ଅଧ୍ୟାପକ ଜନୈକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଫକଲସ୍ୱିତା—(ଏ ଜର୍ମାନ୍ ଥିଲେ)—
Keilharṇṇ — Keilhorn, a German editor of a dictionary of Sanskrit.

କେଉଁ—ଦେ. ସବ୍ଦନାମ (ଫ. କମ୍)—୧ । କ (ବସ୍ତୁ ବା ଜନ୍ତୁ) ? କଏ (ବ୍ୟକ୍ତି) ?—1. Who ? (person); which ? (thing or animal).
Keuñ — କୋନ, କେଉଁ
କୋଇ; କୌନ; ୨ । କୌଣସି—2. Some.

କେଉଁକଦା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ର.—ଗୁଲ୍ମବଶେଷ; କଜ୍‌କଜ୍‌ଆ—
Keuñkandā — A kind of plant.

କେଉଁ କେଉଁ—ଦେ. ସବ୍ଦନାମ (ବହୁବଚନ)—୧ । କୌଣସି କୌଣସି (ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁଗଣ) —
Keuñ keuñ — କେଉଁ କେଉଁ, କୋନ କୋନ — 1. Some (persons or things).
କୋଇ କୋଇ ୨ । କ କ (ବସ୍ତୁଗଣ) ? କେଉଁ କେଉଁ (ବ୍ୟକ୍ତି) ?—2. Which and which ? who and who ?

କେଉଁଛର—ଦେ. ସବ୍ଦନାମ—କୌଣସି ଛର (ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବଷୟ ବା ବସ୍ତୁ) ?—
Keuñchhāra — କୋନଛାର — Which insignificant (matter, thing or person) ?
କୌନ
(ଯଥା—କେଉଁ ଛର ବ୍ୟକ୍ତି ମୋତେ ଗାଳ ଦେଲା ।)

ଦେ. ବ୍ରଣ—ଅତି ନଗଣ୍ୟ; ଅତି ତୁଚ୍ଛ—
Very insignificant.

ଦେ. ଅ—ତା କଥା ଅବା କଅଣ ବୋଲିବି ? ତା କଥା କହିନାଁ—Not to speak of (so and so); what to speak of (so and so),

ନର କେଉଁଛର ସେ ଦେ ଶୁଣିଲେ ଉରଳିବ ବଲୀଶ ।
ସଦାନାଥ. ପାଦଗ ।

କେଉଁଝର—ଦେ. ବ. (ନାମ)—କେନ୍ଦୁଝର; ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତ-ବଶେଷ—Keuñjhara — Keonjhar; a feudatory state of Orissa.

[ଦ୍ର—ଅତି ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଏହା ମୟୂରଭଞ୍ଜର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଥିଲା । ଦୁଇ ଶତାଧିକ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଏ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜାମାନେ ପାହାଡ଼ ଓ ଜଙ୍ଗଲ ପାର ହୋଇ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଯିବା ଆସିବା ଅସୁବଧାଜନକ ଦେଖି ମୟୂରଭଞ୍ଜ ରାଜବଂଶରୁ ଜଣେ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଗେରାଇ ଆଣି ଆପଣାର ରାଜା କଲେ । ସେହିଦନୁ କେନ୍ଦୁଝର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରାଜ୍ୟ ହୋଇଥିଲା ।
କୃପାସିନ୍ଧୁ. ଉତ୍କଳ ଇତିହାସ ।]

କେଉଁଟା—ଦେ. ସବ୍ଦନାମ (ଆଦର୍ଥକ)—କେଉଁଟି (ଦେଖ)
Keuñṭā — Keuñṭi (See)
କୋନଟା
କୌନଟୋ

କେଉଁଟି—ଦେ. ସବ୍ଦନାମ (ଆଦର୍ଥକ)—କେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁଟି ?
Keuñṭi — କେଉଁ ଗୋଟିକ ? କେଉଁ ଜଣକ ?—
କୋନଟି — Which of many; which one.
କୌନଟୋ

କେଉଁଟି ତାରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ର—ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ଥିବା ପହରକଥା ତାରା; ପଶ୍ଚିମା ରାତିରେ ଶୁକ୍ର ଅସ୍ତ ହେବା ବେଳେ ପଶ୍ଚିମ ଆକାଶରେ ଦିଶୁଥିବା ଜ୍ୟୋତିଷ୍କ (ଏହାହିଁ ଶୁକ୍ର ଅଟେ ।)—Evening Star.

କେଉଁଠୁଁ—ଦେ. ସବ୍ଦନାମ—କେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ—
Keuñṭhauñ — From which place ? whence ?

କେଉଁଠା—ଦେ. ସବ୍ଦନାମ (ଫ. କମ୍ + ସ୍ଥାନ)—୧ । କେଉଁ ସ୍ଥାନ?—
Keuñṭhā — 1. Which place ?
କୋନଜାୟଗା ୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନ—2. Any place.
କୋଇସ୍ଥାନ ମାସ୍ୱା ବହୁତେ କେଉଁଠା ଉତ୍କଳ ଗୋଟିଲୁ ।
କୋନଜଗହ; କହାଁ ମହାଦେବ. ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ପୁରାଣ ।
(ଯଥା—ଏହି ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ୨ସ୍ଥାରେ କୁ, ୫ମୀରେ ରୁ; ୬ଷ୍ଠୀରେ ର ଓ ୭ମୀରେ ରେ ଲାଗେ ।)

୩ । କେଉଁ ସ୍ଥାନର—3. Of which place.
(ଏହାର ବହୁବଚନ କେଉଁକେଉଁଠା, କେଉଁଠା-କେଉଁଠା ।)

କେଉଁଠାଇଁ—ଦେ. ସବ୍ଦନାମ—୧ । କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ?—
Keuñṭhāiñ — 1. Where ?
କୋଥାୟ ଗେଲେଣ ଆଜ୍ଞ ଦୂଧ ଦହ, ଗେର ତୋଇଲେ କେଉଁଠାଇଁ ।
କିସସ୍ଥାନମେ; କହାଁ ପ୍ରାଚୀ—ପୃଶ୍ନିଗର୍ଭୋପନିଷଦ୍ ।
୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ—2. In some place.

କେଉଁଠାବେଁ—ଦେ. ସବ୍ଦନାମ—କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ?—
Keuñṭhāeñ — Where ?

କେଉଁଠାକୁ—ଦେ. ସବ୍ଦନାମ—କେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ?—
Keuñṭhāku — To what place ?
କୋଥାୟ
କହାଁକୋ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ପ	ଉଅ	ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ,

କେଉଁଠାର—ଦେ. ବିଣ—୧ । କେଉଁ ସ୍ଥାନର ?—
Keuñṭhāra 1. Of what place ? belonging to
କୋଥାକାର which place or locality ?
କହାଁକା ୨ । ଅଜ୍ଞାତ ସ୍ଥାନର—
2. Of an unknown place.

କେଉଁଠାରୁ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—କେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ ?—
Keuñṭhāru From what ? place whence ?
କୋଥାଥେକେ
କହାଁସେ

କେଉଁଠାରେ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ—
Keuñṭhāre In what place ? where ?
କୋଥାୟ
କହାଁ

କେଉଁଠି—ଦେ. ସର୍ବନାମ—କେଉଁଠାରେ (ଦେଖ)
Keuñṭhi Keuñṭhāre (See)

କେଉଁଠିକା—ଦେ. ବିଣ—କେଉଁଠିକାର (ଦେଖ)
Kuñṭhikā Kuñṭhikār (See)

କେଉଁଠିକାର—ଦେ. ବିଣ—କେଉଁ ସ୍ଥାନର ?—
Keuñṭhikāra Of what place ?
କୋଥାକାର
କହାଁକା

କେଉଁଠିକ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—କେଉଁଠାକୁ (ଦେଖ)
Keuñṭhiki Keuñṭhāku (See)

କେଉଁଠିକୁ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—କେଉଁଠାକୁ (ଦେଖ)
Keuñṭhiku Keuñṭhāku (See)

କେଉଁଠିର—ଦେ. ବିଣ—କେଉଁ ସ୍ଥାନର ?—
Keuñṭhira Of what place ?
କୋଥାକାର
କହାଁକା

କେଉଁଠିରୁ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—କେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ ?—
Keuñṭhiru From what place ?
କୋଥାଥେକେ
କହାଁସେ

କେଉଁଠିରେ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ?—
Keuñṭhire In what place ?
କୋଥାୟ
କହାଁ

କେଉଁଠୁ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—କେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ ?—
Keuñṭhu From which place ?
କୋଥାଥେକେ
କହାଁସେ

କେଉଁଠୁଁ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—କେଉଁଠୁ (ଦେଖ)
Keuñṭhuñ Keuñṭhu (See)

କେଉଁଠେଇଁ—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ସଂ. କମ୍ + ସ୍ଥାନେ)—କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ—
Keuñṭheiñ In what place ?
କୋଥାୟ
କହାଁ

କେଉଁଠେଇଁକ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—କେଉଁଠାକୁ (ଦେଖ)
Keuñṭheiñki Keuñṭhāku (See)

କେଉଁଣସି (ଇତ୍ୟାଦି)—କୌଣସି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Keuñṇasi etc. Kauṇasi etc. (See)

କେଉଁପରି—ଦେ. ବିଣ—କି ପ୍ରକାରର ? କମ୍ପୁ ?—
Keuñpari Of what kind ?
କେମନକରେ ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—କି ପ୍ରକାରେ ?—
କଇସା In what manner ? how ?

କେଉଁପରକା—ଗ୍ରା. ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ—କେଉଁପରି (ଦେଖ)
Keuñparikā Keuñpari (See)

କେଉଁପିରି—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ—କେଉଁପରି (ଦେଖ)
Keuñpiri Keuñpari (See)

କେଉଁପିରକା—ଗ୍ରା. (ଇତର) ସର୍ବନାମ. ବିଣ—କି ପ୍ରକାରର—
Keuñpirikā Of what kind.

କେଉକେଉକା—ଦେ. ବି—
Keukeukā କଉକଉଆ (ଦେଖ)
Kaukauā (See)

କେଉଟ—ଦେ. ବି. ପୁଂ. (ସଂ. କୈବର୍ତ୍ତ; ପ୍ରା. କେବଟ)—
Keuṭa ମାଛ ଧରିବା, ବୁଡ଼ା କୁଟିବା ଓ ଡଙ୍ଗା ବୋହିବା
(କେଉଟୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଶୂଦ୍ର ଜାତିବିଶେଷ—A class of fisher-
କେଓଟ men and boatmen.
କେବଟ, କୌଁଟ କେଉଟ ମାରେ ମାଛ ଖାଏ କଙ୍କଡ଼ା—ପ୍ରବଚନ ।

କେଉଟଚମ୍ପା—ଦେ. ବି—ଧାନ୍ୟବିଶେଷ—
Keuṭachampā A variety of paddy.

କେଉଟପୋକ—ଦେ. ବି—ଜଳୀୟ ଷଟ୍‌ପଦ ଦୃଢ଼ପୃଷ୍ଠ କୀଟବିଶେଷ—
Keuṭapoka Water-bug.

କେଉଟମୁଥା—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୈବର୍ତ୍ତ ମୁସ୍ତକ)—
Keuṭamuthā ୧ । ଏକ ପ୍ରକାର (ବଡ଼) ମୁଥା—
କେଶୁର 1. A variety of roots of an
ନାଗରମାଥା aquatic grass.
[ଦ୍ର—ଏ ଗୁଳ୍ମ ପାଣିକୂଳରେ ହୁଏ, ଏ ଗୁଳ୍ମରୁ ସେଉଁ ଦଣ୍ଡ ବାହାରେ ସେ ଦଣ୍ଡକୁ ଚିର ଶୁଖାଇ ଭିତରେ ମୁନୁର୍ ବୁଣାଯାଏ ।]
୨ । କେଶୁରର ମୂଳ—
2. Root of Kysoor; Scirpus Grossus.

କେଉଟି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଏକ ପ୍ରକାର ପାର୍ବତ୍ୟ ଲତା—
Keuṭi A kind of creeper.
[ଦ୍ର—ଏଥିରୁ ଛୁଞ୍ଚଡ଼ ନାଲି ରଙ୍ଗ ବାହାରେ ଓ ଏଥିରେ ଧଳା-ଧଳା ଗ୍ଲୋବ ଫୁଲ ଫୁଟେ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ଏଠାରେ ଅଳ୍ପ କେତୋଟି ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଇଛି ।

କେଉଟିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଜଳରେ ରହିବା ପୋକବିଶେଷ; କେଉଟେ ପୋକ—1. A kind of aquatic insects; water-bug.

କେଉଟେ

କରୈତ ୨ । ବିଷଧର ସର୍ପବିଶେଷ (ଏ ଶ୍ରେଣୀର ନାଗ ଓ ତହିଁର ମୁଣ୍ଡରେ ପଦ୍ମ ଚିହ୍ନ ଥାଏ)—2. The black cobra (very venenous with circular black marks on the hood.)

ଦେ. ବିଣ—କେଉଟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Pertaining the cast of Keuṭas.

କେଉଟିଆଚମ୍ପା—ଦେ. ବ—କେଉଟଚମ୍ପା (ଦେଖ) Keuṭiāchampā Keuṭachampā (See)

କେଉଟିଆନାଗ—ଦେ. ବ—କେଉଟିଆ ୨ (ଦେଖ) Keuṭiānāga Keuṭiā 2 (See)

କେଉଟୁଣୀପୋକ—ଦେ. ବ—୧ । ଦୀର୍ଘ ପଦବିଶିଷ୍ଟ ଝିଙ୍କିକା ଜାତିୟ Keuṭuṇipoka ଏକ ପ୍ରକାର ପୋକ—1. Name of an insect with long legs; one variety of locusts; Nepa.

୨ । କେଉଟପୋକ (ଦେଖ) 2. Keuṭapoka (See)

କେଉଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ଫ. କେଉକ; କେବକ)—କଆ ଗଛ, ଫୁଲ ଓ ଅର୍କ—Screwpine flower and its essence.

କେଉଡା କେଓଡ଼ା କେବଡ଼ା

କେଁ—ଦେ. (ଧ୍ୟନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଶଗଡ଼ ଚକର ମଝି ଗାତରେ ଅକ୍ଷ ବୁଲିବାର ଶବ୍ଦ—Creaking sound produced by the axle revolving inside the central hole of the cart-wheel.

କେଁ କେଁ

କେଁଏଁ—ଦେ. (ଧ୍ୟନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—କେଁ (ଦେଖ) Keñeñ Keñ (See)

କେଁଏଁକଟର—ଦେ. (ଧ୍ୟନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—କେଁକଟର (ଦେଖ) Keñeñkaṭara Keñkaṭara (See)

କେଁଏଁକାଆଁ—ଦେ. (ଧ୍ୟନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—କେଁକାଁ (ଦେଖ) Keñeñkāñāñ Keñkāñ (See)

କେଁଏଁକେଁଏଁ—ଦେ. (ଧ୍ୟନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—କେଁକେଁ (ଦେଖ) Keñeñkeñeñ Keñkeñ (See)

କେଁଏଁକେଁଏଁ କେଉଣ ମୂଁ କେତେ ବଜାଇବ
ଏଇ। ଘଷାଘଷି ମୂଁ ଯୋଗୀ ହୋଇ ଯିବ—ଯୋଗୀଗୀତ ।

କେଁକଟ—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ—ଏଣ୍ଡୁଅ— Keñkaṭa Chameleon.

କେଁକଟର—ଦେ. (ଧ୍ୟନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—୧ । ବେଙ୍ଗ ବୋବାଇବାର ଧ୍ୱନି— Keñkaṭara 1. The croaking sound of frogs.

କେଁକାଁ; କୋଁକାଁ ୨ । କେଁକାଁ (ଦେଖ)—

କେଁକେଁ; କରକର; ଟରଟର 2. Keñkañ (See)

କେଁକାଁ—ଦେ. (ଧ୍ୟନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—୧ । କେଁକେଁ (ଦେଖ) Keñkāñ 1. Keñkeñ (See).

କୋଁକାଁ ୨ । ବହୁତ ପକ୍ଷୀଙ୍କର ଏକତ୍ରିତ ଚୋଇ କରିବା ରବ— 2. Chirpings of many birds.

କେଁକେଁ—ଦେ. (ଧ୍ୟନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଚକ ରନ୍ଧ୍ରରେ ଅକ୍ଷ ଘଷି ହେବା ପରି ଦୁଇ ମସୃଣ ବସ୍ତୁ ଘଷି ହେବାର, ବେଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ କରିବାର, କାନ୍ଦିବାର, ବେହେଲା, କେନର୍ ଆଦି ବଜାଇବାର ବା ବଗ ଆଦି ପକ୍ଷୀ ବୋବାଇବାର ଧ୍ୱନି—Croaking or creaking or shrill sound (e. g. of frogs and friction of two smoth things); rattling sound.

କେଁକେଁ; କେଁଚକେଁଚ କେଁକେଁ

କେଁକେଁୟାଁ—ଦେ. ବିଣ. ଘୁଂ.—୧ । କେଁକେଁ ଶବ୍ଦ କରୁଥିବା— Keñkeñyāñ 1. Creaking.

(କେଁକେଁୟାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସରୁଗଳା ବା ସ୍ୱରବିଶିଷ୍ଟ— 2. Having a shrill voice; shrill-voiced.

କେଁକେଁ କେଁକିଆନେବାଲା

କେଁକେଁ ହେବା—ଜ୍ରିଦେ. କ୍ରି—୧ । କେଁକେଁ ଶବ୍ଦ କରିବା— Keñkeñ hebā 1. To make a creaking or croaking sound.

କେଁକିଆନା

୨ । ସାମାନ୍ୟ ଉଚ୍ଚ ଅନୁନାସିକ ସ୍ୱରରେ କାନ୍ଦିବା— 2. To cry with a slightly loud nasal sound.

କେଁଚ୍ଛୁ—ଦେ. ବ. (ଫ. କଚ୍ଛପ)—କଚ୍ଛପ; କଇଁଚ— Keñchhu Turtle; tortoise.

କେଁଚୁ କଚ୍ଛୁଆ

କେଁଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଏଣ୍ଡୁଅ— Keñṭā Chameleon.

କେଁବ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗଳା; ବେକ— Keñb Neck.

କେଁଶ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ—କେଶ (ଦେଖ) Keṡ Keṡa (See)

କେକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କେକ୍)—ପିଠା— Kek Cake.

କେକ୍

କେକ

କେକୟ—ଫ. ବ. (ନାମ)—୧ । ଉତ୍ତରଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶ ଓ ତଦ୍ଦେଶବାସୀ ଜାତି—1. Name of an ancient country and people of N. India. Kekaya

୨ । ଭରତଜନନୀ କେକୟୀଙ୍କ ପିତା— 2. The father of Kekayī, the mother of Bharata.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍ଘ	ନ୍

କେକସ୍ୱା—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାମ)—କେକସ୍ୱୀ (ଦେଖ)
Kekayā — Kekayī (See)

କେକସ୍ୱୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାମ)—ଦଶରଥଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଓ ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କ ମାତା—The second wife of Daśaratha and mother of Bharata.

କେକର—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କେ=ମସ୍ତକରେ+କୃ ଧାତୁ=କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ନେତ୍ରଦ୍ୱୟ ମସ୍ତକଆଡ଼କୁ ଗୁଲନ କରେ)—ଟେରିଆଖିଆ—Squint-eyed.
ସ. ବ—(ଯାହା ମସ୍ତକଆଡ଼କୁ ଗତି କରେ) ଟେରି ଆଖି—Squint eye.

କେକରାକ୍ଷ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଟେରି—Squint-eyed.
(କେକରାକ୍ଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କେ କହୁ—ଦେ. ଅ—କଏ କହି ପାରିବ ?; ଅକଥନୀୟ—Unspeakable.
କେବଳୁକ ଭାର ମହତ୍ତା ଏ ସଂସାରେ
କୌନକହେ କେ କହୁ ସହସ୍ରେ ବସ୍ତରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କେକା—ସଂ. ବ. (କେ=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ+କୈ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଘଞ୍ ବ. ଅ)—ମୟୂର ଧ୍ୱନି—The cry of a peacock.

କେକାବଳ—ସଂ. ବ. (କେକା+ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ. ବଳ)—ମୟୂର—Peacock.

କେ କାହାକୁ କହିଲା ପ୍ରକାରେ—ଦେ. କି. ବଣ—ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ; ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ରୂପେ—Indirectly.
ଏସନ ପ୍ରଶନ କଲ ବେ କାହାକୁ କହିଲ ପ୍ରକାରେ ।
ଭକ୍ତ. ଦୋଷ୍ଟକ୍ରାନ୍ତମୁଦଲ ।

କେକିନୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ମୟୂରୀ—Pea-hen.
କେକା କେକାରବ ସେ ଧ୍ୱନକ ଉଡ଼ରେ । ବୃନ୍ଦାବନ. ମଦାଲସଉ, ବନ୍ଦ ।

କେକୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କେକା+ଇନ୍; ୨ମା. ୧ବ)—Peacock.
(କେକିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କେଖୁପ୍—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ବେଭକୂଫ୍)—ବେକୁବ୍—Foolish; stupid.

କେଙ୍କଡ଼—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ. (ସଂ. କୃକଲାସ)—ଏଣ୍ଡୁଅ—Chameleon.

କେଙ୍ଗଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କେଣ୍ଟା (ଦେଖ)
Keṅgṭā — Keṇṭā (See)

କେଙ୍ଗେରୁ—ବୈଦେ. ବ. (ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ଦେଶଭାଷା)—କଙ୍ଗାରୁ; ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିୟା ଦେଶୀୟ ଦ୍ୱିଗର୍ଭ ଜନ୍ତୁ—
Keṅgeru — କାଙ୍ଗାରୁ — Kangaroo: An Australian mammal with a pouch under its belly.

କେଚ୍‌କେଚା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବରକ୍ତି—Vexation.
ବଣ—୧ । ବରକ୍ତ—1. Vexed.
୨ । ନଷ୍ଟ—2. Spoiled.

କେଚନ—ସଂ. ସର୍ବନାମ. ପୁଂ. (ବହୁବଚନ)—୧ । କେଉଁ ପୁରୁଷମାନେ—1. Which persons.
(କସ୍ମିନ୍—ଏକବଚନ ପୁଂ.) ୨ । କେତେକ ପୁରୁଷ—2. Some persons.
(କାଚତ୍—ସ୍ତ୍ରୀ)

କେଚିତ୍—ସଂ. ସର୍ବନାମ. (ବହୁବଚନ) ପୁଂ.—କେଉଁ କେଉଁ; କେତେକ—Some persons; a certain number of persons.
(କସ୍ମିଚ୍—ଏକବଚନ ପୁଂ.)
(କାଓତ୍—ସ୍ତ୍ରୀ)

କେଚ୍ଛୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କଚ୍ଛପ)—କଚ୍ଛପ—Tortoise.

କେଚ୍ଛୋ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କଚ୍ଛପ)—କଚ୍ଛପ—Tortoise.

କେଚ୍ଛୋ ଖୁପ୍‌ଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କଚ୍ଛପ+ଖର୍ପର)—କଚ୍ଛପ-ପୃଷ୍ଠର କଠିନ ଆବରଣ—Tortoise-shell.

କେଜାଣି—ଦେ. ଅ. (ସଂ. କେନ ଜ୍ଞାପ୍ତେ=କିଏ ଜାଣେ ?)—୧ । କିଏ ଜାଣେ; କାହିଁକି ମୁଁ କହି ପାରିବି ନାହିଁ; ମତେ ଜଣା ନାହିଁ, ଅନ୍ୟ କେହି ଅବା ଜାଣୁଥିବେ—1. Who knows why.
କିଜାନୀ
କୌନ ଜାନେ
୨ । ଏହା ଅଜ୍ଞାତ ଅଟେ—2. It is unknowable.
ଜୀବନ ଚୁଡ଼ି ଚୂଥରଣେ
କେଜାଣି କେ ଦ୍ୱାରେ କେ ଜଣେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କେଜାଣି କଦବା—ଦେ. ଅ. (ସଦ୍ଭବର)—କଦବା (ଦେଖ)
Kejāṇi kadabā — Kadabā (See)

କେଜେବେ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—କେଜାଣି (ଦେଖ)
Kejebe — Kejāṇi (See)

କେଞ୍ଚ—ଦେ. ବ—(କେଞ୍ଚାରେ କେଞ୍ଚାଦେବା ପର ଅନୁଭୂତ କଷ୍ଟ)—ଅତି କଷ୍ଟ—Extreme pain.

କେଞ୍ଚଡ଼ା—ଦେ. ବଣ—କେଞ୍ଚଡ଼ି (ଦେଖ)
Keṅchardā — Keṅchardi (See)

କେଞ୍ଚଡ଼ି—ଦେ. ବଣ. (ଫା. କଚ୍ଚା)—
Keṅchardi
କାଁଚା; ଇଚଡ଼
କଚରା, ଖିଚ୍ଚା, କଚ୍ଚା
୧ । କଞ୍ଚା; ଅପକ୍ୱ—1. Unripe; raw; immature.
୨ । ଅକାଳପକ୍ୱ—2. Untimely ripened.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପରେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଦ୍ୱିତୀୟକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇ' ବେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ବେଖିବେ; 'ଅଗ୍ଗା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗ' ବେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତୁ' ବେଖିବେ ।

୩ । ଅପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କ—
3. Minor; not mature in age.

ବେ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱନାତ୍ମକ)—ଅକାଳପକ୍ୱ (ଯୁବକ)—
(a young man) Who has ripened before his years.

ବେ. ବ୍ରୀ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱନା ସୂଚକ)—
ଯେଉଁ ବାଳକାକୁ କୃତ୍ରିମ ଉପାୟ ଓ ଔଷଧ-ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ଋତୁକାଳର ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ ପୂର୍ବରୁ ଋତୁମତ୍ତା କରାଇ ସ୍ୱାମୀ-ସହବାସ ଯୋଗ୍ୟା କରି ଯାଇ ଥାଏ—
(a girl) Who has been made to menstruate before the actual period of maturity, by application of artificial means, herbs etc.

କେଞ୍ଚା—ବେ. ବି. (ସଂ. କୁନ୍ତ)—୧ । ଢେଙ୍କା; ବରଚ୍ଛା—
Kēñchā 1. A long spear or spike; lance.
କୋଁଚ ଭାଲା ୨ । ଢେଙ୍କାଆଦ ମୁନଆଁ ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା କେଞ୍ଚିବାର ଆଘାତ—
2. Wound caused by the thrust of a spear.
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—କଷ୍ଟ; ପୀଡ଼ା—3. Pain.
୪ । ଦାରୁ; ଦୁଘଟଣାଡ—4. Accident.

କେଞ୍ଚାଇବା—ବେ. କ୍ରି—କେଞ୍ଚିବାର ପ୍ରୟୋଜକରୂପ—
Kēñchāibā The causative form of Kēñchibā.
ଭୁଁକାନ; ଭୋଁକାନ ଖୋଁକାନା; କୋଁଚ୍ୱାନା

କେଞ୍ଚାଏ ନଇଲେ ମେଞ୍ଚାଏ—ବେ. ପ୍ରବଚନ—ହୁଏତ କିଛି ନ ପାଇବା
Kēñchāe naile mēñchāe ନଚେତ୍ ବହୁତ ଗୁଡ଼ାଏ ପାଇବା ଅବସ୍ଥା—Getting either nothing or much.

କେଞ୍ଚାକେଞ୍ଚି—ବେ. ବ—ପରସ୍ପରକୁ କେଞ୍ଚିବା—
Kēñchā kēñchi Poking at one another.
ବ୍ୟ—ପରସ୍ପରକୁ କେଞ୍ଚି ହେବା—Poking each other.

କେଞ୍ଚି ପକାଇବା—ବେ. କ୍ରି. (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାର୍ଥ)—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର
Kēñchi pakāibā ଅନଷ୍ଟ କର ନ ପାରିବା—
କୁଛନହିଁ କରଶକନା 1. Not to harm a person
୨ । କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେବା—2. To succeed.
୩ । ବାଞ୍ଛିତ ଫଳ ଦେଖାଇବା—
3. To show or produce the desired effect
(ଯଥା—ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ପଙ୍କାଏ ଧୋବଧାଉଳିଆ ଶତ୍ରୁ ଲାଗିଛନ୍ତି, ସେ ମୋର କେଞ୍ଚି ପକାଇବେ ।)

କେଞ୍ଚିବା—ବେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୁଚ ଧାତୁ=ଗମ୍ଭୀରିବା)—ମୁନଆଁ ଲମ୍ବା ପଦାର୍ଥରେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଭର୍ତ୍ତିବା—
ଭୁଁକାନା ଖୋଁଚନା To stab; to poke at; to pierce with a pointed instrument (e. g. spear, harpoon or a pointed bamboo)

ବ୍ରାବେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଦାଗିବା ବା ଆଘାତ କରିବା—To strike with a weapon.

କେଞ୍ଚୁ—ବେ. ବ. (ସଂ. କଞ୍ଚୁକ)—କେଞ୍ଚୁଆ (ଦେଖ)
Kēñchu Kēñchuā (See)

କେଞ୍ଚୁଆ—ବେ. ବ. (ସଂ. କଞ୍ଚୁକ; ତା. କେରୁଓ)—
Kēñchuā ୧ । ଜଆ; ମଗୁଲଡା; ଜଆନାଡ଼—
କେଁଚୁୟା; କେଁଚୋ 1. Earth-worm.
ମଗୁଲଡା ବୋଇଲେ କେଞ୍ଚୁଆକୁ ବୁଝି ।
ପୀତାମ୍ବର· ନୃସିଂହପୁରଣ ।
୨ । କାରୁଣ୍ଡି; ପେଟରୁ ପଡ଼ିବା ବଡ଼ କୃମି—
2. Tape-worm or thread-worm.

କେଞ୍ଚୁଆ ଜଗାର—ବ୍ରାବେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜଆଗଲା ମାଟି—
Kēñchuāugār Earth brought out to the surface by earth-worms.

କେଞ୍ଚୁଆ ଭୁଡ଼୍‌ଭୁଡ଼ି—ବ୍ରାବେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କେଞ୍ଚୁଆଜ୍‌ଗାର (ଦେଖ)
Kēñchuā bhurḍbhurḍi Kēñchuāugār (See)

କେଞ୍ଚୁଆ ମାଟି—ବେ. ବ. (ସଂ. କଞ୍ଚୁକ + ମୃତ୍ତିକା) —
Kēñchuā māṭi ଜଆ ଗାଲିଥିବା ମାଟି—
କେଁଚୁଆକୀ ମିଟ୍ଟୀ Earth brought out to the surface of the earth by earth-worms.

କେଞ୍ଚୁଡ଼ା—ବେ. ବଣ—କେଞ୍ଚଡ଼ି (ଦେଖ)
Kēñchurḍā Kēñchaṛḍi (See)

କେଞ୍ଚୁଡ଼ି—ବେ. ବଣ—୧ । କେଞ୍ଚଡ଼ି (ଦେଖ)
Kēñchurḍi 1. Kēñchaṛḍi (See)
କଚରି ୨ । ଅପରିଣତା (ବାଳିକା)—
2. Unmatured (girl).
ବ – ଅରଜସ୍କା ବାଳିକା—Unmenstruated girl.

କେଞ୍ଚୁଡ଼ି ପଚା—ବେ. ବଣ—୧ । ଅକାଳପକ୍ୱ—
Kēñchurḍi pachā 1. Ripened before time.
ଏଁଚୋଡ଼େପାକା; ଚିଚଡ଼େପାକା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ଅସାଧାରଣ-ରୂପେ ଧୂର୍ତ୍ତ ବା ଗଲ୍ପଜ (ବାଳକ)—
କୂପକା 2. Precocious (boy).
୩ । କେଞ୍ଚଡ଼ି (ଦେଖ)
3. Kēñchaṛḍi (See).

କେଞ୍ଚୁଡ଼ି ପୋକ—ବ୍ରାବେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଚେଲୁଣିପୋକ—
Kēñchurḍi poka A galley-worm.

କେଞ୍ଚେଡ଼ା—ବେ. ବଣ—କେଞ୍ଚଡ଼ି (ଦେଖ)
Kēñcherḍā Kēñchaṛḍi (See)

କେଞ୍ଚେଡ଼ି (ଇତ୍ୟାଦି)—ବେ. ବଣ—କେଞ୍ଚୁଡ଼ି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kēñcherḍi (etc) Kēñchurḍi etc (See)

କେଞ୍ଜେର୍—ବ୍ରାବେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ଅସଭ୍ୟ; ବର୍ବର—
Kēñjer Uncivilised; barbarious.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ନ୍ତ

କେଟିଆ—ଦେ. ବ—ଉରୁବଶେଷ—
Keṭiā Derris Uliginosa (Haine).

କେଟେରାଇଯିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ତଲରୂପେ ନ ସିଝିବାରୁ
Keṭerāijibā ଝାଣ ରହିଯିବା; କଇଥା ହେବା—
To become hard-boiled.

କେଠି—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ଅ—କେଉଁଠି ?—Where ?
Keṭhi

କେଡ଼ୁକେଡ଼େଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଖାଇବା ପାଇଁ
Keṛḍukeṛḍeibā କୌଣସି ଫଳକୁ ଧର ଦାନ୍ତରେ କୋରିବା—
To scrape fruits with one's teeth.
ଜଅଁଲ୍ ପାଇଲେ ମାକଡ଼ କେଡ଼୍‌କେଡେଇନ୍ । ସମ୍ବଲପୁରୀ, ଉଗ ।

କେଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. (ଭୁଲ. ହି. କେଡ଼ା=କୁଆଁ; ନବଯୁବକ)—୧ । ମୂର୍ଖ—1. Illiterate.
Keṛḍā ୨ । ଅଜ୍ଞ—2. Ignorant.

ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦମାପୁର) ବ. (ହୋ. ଭାଷା)—ଅଣ୍ଡିଗାମଇଁଶୀ—
Male buffalo.

କେଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ଭୁଲ. ଫା. କୈଦୀ)—ଦାଗୀ; କାରାମୁକ୍ତ
Keṛḍi ଲୋକ—A person set free from imprisonment; ex-convict.

କେଡ଼ୁଟାଏ—ଗ୍ରା. ସର୍ବନାମ (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—୧ । କେତେ ବଡ଼ ?—
Keṛḍuṭāe 1. How big ?.
କତବଡ଼ ଏକଟା ୨ । ଏ ଆକାରର ?—
କିତନାବଡ଼ା, କେତ୍ତାବଡ଼ା 2. Of what size ?
୩ (ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟସୂଚକ) ଖୁବ୍ ବଡ଼—3 Very big.

କେଡ଼ୁଟିଏ—ଦେ. ବଣ. (ଆଦରାର୍ଥକ)—କେଡ଼ୁଟାଏ (ଦେଖ)
Keṛḍuṭie Keṛḍuṭāe (See)

କେଡ଼େ—ଦେ. ବଣ. ଓ ବଣର ବଣ. (ସଂ. କମ୍+ଦୀର୍ଘ)—
Keṛḍe ୧ । କେଉଁ ଆକାରର ?—
କତବଡ଼ 1. Of what size ?.
କିତନାବଡ଼ା ୨ । କେଡ଼େ ବଡ଼ ? କେତେ ଉଚ୍ଚ ?—
2. How big ? how high ?
୩ । କ ପରିମିତ ?—3. How much ?

କେଡ଼େକ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବଣ. ଓ ବଣର ବଣ—
Keṛḍeka କେଡ଼େ (ଦେଖ)—Keṛḍe (See)
କୃଷ୍ଣବଣ୍ଣରେ ଯୋଏ ଗୋ କେଡ଼େକ ବଇସାର—ମହାଭେଦ. ନୃସିଂହସ୍ତୁତି ।

କେଡ଼େଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ—କୋରୁଆଁ (ଦେଖ)
Keṛḍei Koruāñ (See)

କେଣକା—ଦେ. ବଣ—କେଉଁ ସ୍ଥାନର ?—
Keṇakā Of what place ?
କୋଥାକାର
କହାଁକା

[ଦ୍ର—କେଣ ପଦ ସଙ୍ଗେ କା, କାର, ଇଲ୍ଲ, ଇଲ୍ଲୁ, ଉ, ଏ ଆଦ ଲଗି ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ କାରକାର୍ଥ ପଦ ହୁଏ ତନ୍ତୁ 'କେଣ' ଶବ୍ଦର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର ନାହିଁ ।]

କେଣକାର—ଦେ. ବଣ—କେଣକା (ଦେଖ)
Keṇakāra Keṇakā (See)

କେଣିକ—ଦେ. ଅ—୧ । କେଉଁ ଦଗକୁ ?—
Keṇiki 1. To what direction
କୋଥାକେ ୨ । କେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ? କେଉଁଠାକୁ ?—
କହାଁକୋ 2. To what place ?
ଯଆଇ କେଣିକ ଗଲୁରେ ଜାନଙ୍କା ମୋର ଏହୁ ଦୁଃଖ ବେଗି ରେ ।
ଦଣ୍ଡିନାଥ. ବଉଦ୍ଧମାସ୍ୱଣ ।

କେଣୁ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । କେଉଁଠାରୁ ?—
Keṇu 1. From what place ? whence ?
କୋଥାଥେକେ ୨ । କେଉଁ ଦଗରୁ ?—
କହାଁସେ 2. From what direction ?

କେଣେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । କେଉଁଠାକୁ ?—1. Whereto ?
Keṇe ୨ । କେଉଁଠାରେ ?—2. In what place ? where ?
କୋଥାୟ ୩ । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ—
କହାଁ 3. Anywhere else.
ଜାଣନ୍ତେ କେଣେ ନ ସିନ୍ଧ, ହୁବେ ମଲ୍ଲିନ—ଉତ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।
ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ଅ—କାହିଁକି ? (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—
Why ?

କେଣେଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଜତେଇ ଯିବା—
Keṇejibā 1. To vanish; to disappear.
କୋଥାୟଯାଓୟା ମୋହକାରୂପ ଗଲ କେଣେ
କହାଁଜାନା ଯେ ରୂପ ଅମୃତ କାରଣେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୨ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) କେଉଁଠାକୁ ଯିବା ?—
2 (interrogative) To go where ?

କେଣ୍ଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୃକଲାସ; ଏଣ୍ଡୁଅ—
Keṇṭā Chameleon.
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ସର୍ବ. (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—କେଉଁଟା—
Which of the things or persons.

କେଣ୍ଟିଆ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କେଉଟିଆ (ଦେଖ)
Keṇṭiā Keuṭiā (See)

କେଣ୍ଡା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଣ୍ଡ)—୧ । ଶସ୍ୟଗୁଚ୍ଛ—
Keṇḍā 1. Ear of corn.
ଶୀଷ ୨ । କାଠିରେ ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଥିବା ପୁଷ୍ପଗୁଚ୍ଛ—
ବାଲ; ବାଲି 2. A nose-gay.
୩ । ବୃନ୍ତ ସହିତ ଲଗିଥିବା ଫୁଲ—
3. A flower with its stem or stalk.
ଥୟ ବହୁଳ କେଣ୍ଡା ଉଦ୍ଦେ ସେଇଁରୂପେ
ଝଡ଼ ବେତେ ଉଦ୍ଦଇ ଜାଣ ସେହିରୂପେ—କୃଷ୍ଣଦଂଡ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ବ୍ୟବାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ

କେତ୍‌କେ—ଗ୍ରା. ଅ—କେତେକେ (ଦେଖ)
Ketke — Keteke (See)

କେତ୍‌କେତାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଝିକ୍‌ଝିକ କର୍ କାଟିବା; କେତା-କେତା କରିବା—ଟୁକିଟୁକିକରା **ଟୁକଡ଼ା ଟୁକଡ଼ା କରନା** ୨ । ଓଝାର ବୁଲାଇବା (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—
Ketketāibā — 1. To chop to tear into shreds. 2. To cause to whirl.

କେତ୍‌ନାଇଁକେତେ—ଦେ. ସର୍ବ—ଯଥେଷ୍ଟ; ପ୍ରଚୁର; ଅନେକ; ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ—Too much; plenty. **କତକତ** **କିତନା କିତନା**
Ketnāiñkete

କେତ୍‌ନେକେତେ—ଦେ. ସର୍ବ—କେତ୍‌ନାଇଁକେତେ (ଦେଖ)
Ketnekete — Ketnāiñkete (See)

କେତ୍ରା—ଗ୍ରାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର)ବ.(ସଂ. କୃକଲାସ)—ଏକପ୍ରକାର ଏଣ୍ଡୁଅ—
Ketrā — A kind of chameleon.

କେତକ—ସଂ. ବ. (କତ୍ ଧାତୁ ଶିତ, କତ ଧାତୁ=ବାସ କରାଇବା + ଅକ) —କଣ୍ଟା ଗଛ ଓ ଫୁଲ—ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ— କେବକ
Ketaka — The Screwpine tree and its flower.

ବାଜା ବାଜ ଉହୁଁ କେତକ କେତକ ଛବ ସମ୍ବନ ସେ ଉଲ ।
ଭାଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ଗ୍ରା. ସର୍ବନାମ— କେତେକ—Some.

ବାଜା ବାଜ ଉହୁଁ କେତକ କେତକ ଛବ ସମ୍ବନ ସେ ଉଲ ।
ଭାଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ ।

କେତକୀ—ସଂ. ବ. (କେତକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଦଲଦଆ କଣ୍ଟା ଜାତୀୟ ଗଛ ଓ ତହିଁର ଫୁଲ—The yellow-flowered variety of Screw-pine tree and its flower; Pandanus Odoratissimus; Pandanus Asiculatus.
Ketakī
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକେତକୀ, ଶିବଦ୍ୱିଷ୍ଟା, କନକପ୍ରସବା, ନୃପପ୍ରିୟା, କେତକ, ସୂଚକା, ପୁଷ୍ପ, ଜମ୍ବୁକ, ଜଳଚ୍ଛଦ, ସିତକେତକୀ, ଧୂଳିପୁଷ୍ପିକା, ସ୍ଥିରଗନ୍ଧା, ଦୁର୍ଲୀନ, ଜମ୍ବୁଳ, ତାମ୍ରପୁଷ୍ପା, ବହ୍ନିଳା, ମେଧ୍ୟା, ଇନ୍ଦୁକଳକା, ସାର୍ଦ୍ଦଚ୍ଛଦ, କଣ୍ଟକଦଳା । କେୟା
ସୁବର୍ଣ୍ଣକେତକୀ

ଦେ. ବ.—ସାନ କେତକୀପାଖୁଡ଼ା ଆକାରରେ ସୁନାର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ଏହା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ କପାଳ ଉପରେ କେଶରେ ସଂଯୁକ୍ତ କରାଯାଏ ଓ ତହିଁଅଗରେ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପାନପତ୍ର ଆକାରର ପତ୍ର ଯୁକ୍ତ ଥାଏ—A kind of orrnament worn on the brow.

କେତକୀ ଖଇର—ଦେ. ବ. (ସଂ. କେତକୀ+ଖଦର)—ରୂନା କର୍ କେୟା ଖଏ ପାଖୁଡ଼ା ମଧ୍ୟରେ ପୂରାଇ ଶୁଖା ଯାଇଥିବା ସୁବାସିତ ଖଇର—Catechu moulded and dried in the leaves of Screwpine flower.
Ketakī khaira

କେତକୀଗୋରୀ—ସଂ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. କେତକୀ+ଗୌରୀ)—ଦଲଦଆ ସିଣା ଗୌରବର୍ଣ୍ଣୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—A woman of yellowish white complexion.
Ketakīgorī

କେତକୀଚମ୍ପା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କେତକୀ+ଚମ୍ପକ)—କନକଚମ୍ପା ଫୁଲ; ମୁଚୁକୁନ ଫୁଲ—Pterospermum Acerifolium (with long, fragrant, yellow flowers.) **କନକଚମ୍ପା** **କନକଚାଁପା**
Ketakīchampā

କେତନ—ସଂ. ବ. (କତ୍ ଧାତୁ=ବାସ କରିବା+ଅଧିକରଣ. ଅନ)—୧ । ନିକେତନ; ଗୃହ—1. House; abode.
Ketana
୨ । ଚିହ୍ନ—2. Sign; symbol; token.
୩ । ସ୍ଥାନ—3. Place.
୪ । ପତାକା; ଧ୍ୱଜା—4. Flag; banner.
୫ । ଦେହ—5. Body.
୬ । କାର୍ଯ୍ୟ—6. Act.
୭ । ନିମନ୍ତ୍ରଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. Invitation.
୮ । ଆହ୍ୱାନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—8. Call.

କେତପା—ସଂ. ବ.—ପ୍ରଚ୍ଛଦ ପଟ; ଲୁଗାବିଶେଷ; ଓଢ଼ଣ—
Ktapā — An outer cloth.

କଲାକେତପା ଚନ୍ଦ୍ରଉପ ମଧ୍ୟେ କ ରଜତ ଜର୍ ନାସ୍ୱକ ।
ପାନଭୁଷ୍ଟ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କେତର୍—ଦେ. ବ.—ବର୍ଷାଦିନରେ ଗୋଡ଼ର ତଳପା ଓ ଆଙ୍ଗୁଠି ସନ୍ଧିରେ ହେବା ବାଲଜନା ରୋଗ—A kind of sore or eruption on the soles and finger of the leg during the rains. **ପାନୀଲଗାନା**
Ketarā

କେତା—ଦେ. ବ.—ଝିକି ଝିକି ଖଣ୍ଡ—ଟୁକରା **ଟୁକଡ଼ା**
Ketā — Small piece; shred.

କେତାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୃତଧାତୁ)—କେତ୍‌କେତାଇବା (ଦେଖ)
Ketāibā — Ketketāibā (See)

କେତାକେତା—ଦେ. ଅ.—ଝିକି ଝିକି; ଚରୁଡ଼ା ଚରୁଡ଼ା—ଟୁକିଟୁକି **ଟୁକଡ଼ାଟୁକଡ଼ା**
Ketāketā — Into shreds; tattered

କେତାପ—ବୈଦେ. ବ.—(ଆ. କତାବ୍)—ବହି; ପୁସ୍ତକ—କିତାବ
Ketāp — Book.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଈ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଇ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ଧ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ନ୍

କେତାବ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ବହି; ପୁସ୍ତକ—
Ketāb Book.

କେତବା—ଦେ. କ୍ରି.— କେତା କେତା କରିବା; ଟୁକ ଟୁକ କରିଦେବା—
Ketibā To chop piecemeal.
ଟୁକିଟୁକି କରା
टुकड़ा टुकडा करना

କେତୁ—ସଂ.ବ. (କିତ୍ ଧାତୁ = ବାସ କରିବା + ଉ)—୧ । ଅମଙ୍ଗଳଯୁକ୍ତ
Ketu ଗ୍ରହବିଶେଷ—1. The Dragon's tail; the Descending node.
[ଦ୍ର—ପୁରାଣ ମତରେ ଏ ରାକ୍ଷସର ମସ୍ତକ ରାହୁ ଓ ପୁଚ୍ଛ କେତୁ ଅଟେ ।]
୨ । ପତାକା—2. Flag; banner; standard.
୩ । ଚିହ୍ନ— 3. Mark; sign; token.
୪ । ଉତ୍ପାତ ଚିହ୍ନ—4. Ominous signs.
୫ । ଶତ୍ରୁ—5. Enemy.
୬ । ରୋଗ—6. Disease.
୭ । ଧୂମକେତୁ—7. Comet.
୮ । ଉଲ୍କା—8. Meteor.

କେତୁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଣ୍ଡି ମୁଣ୍ଡ ଅଲଗା ଅଲଗା କରି ଦେବା—
Ketu karibā To separate the head from the trunk.
गलकट्टा बनाना
ଚୋରଲେ କେତୁ କରନ୍ତୁ ଏ ଦେହରେ ନାହିଁ ।
ଭଞ୍ଜ. ଚୈତେଖ୍ଯଶତକାସ ।

କେତୁମାନ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—କଳିଙ୍ଗ ରାଜା ଶ୍ରୁତାୟୁଙ୍କ ପୁତ୍ର; (ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଦ୍ରୋଣଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଚେଦୀସୈନ୍ୟଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସେ ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ)—
Ketumāna (ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଦ୍ରୋଣଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଚେଦୀସୈନ୍ୟଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସେ ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ)—Name of the son of Srutāyu, the king of Kaliṅga (mentioned to the Mahābhārata).

କେତୁ ମୁଣ୍ଡ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କେତୁ + ମୁଣ୍ଡ)—ରାହୁ ଗ୍ରହ—
Ketu muṇḍa The Dragon's head.

କେତୁରଙ୍ଗା—ଦେ. ବ—କେଶୁଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Keturaṅgā Ketruṅgā (See)

କେତୁରୁଙ୍ଗା—ଦେ. ବ—କେଶୁଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Keturuṅgā Ketruṅgā (See)

କେତେ—ଦେ. ସର୍ବନାମ. (ସଂ. କତ୍ତ)—
Kate ୧ । କି ପରିମାଣ ?—1. How much ?
କତ କଳ୍ପ ଧରି ସତେ ଯୁବତୀ ଥିଲ କେତେ ।
कितना କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଗୋସ୍ୱରଭଞ୍ଜ. ର ଗୀତ ।
୨ । କି ସଂଖ୍ୟକ ?—2. How many ?
୩ । ଅତ୍ୟଳ୍ପ ପରିମିତ; ଅଳ୍ପ—3. Very little.
୪ । ଅତ୍ୟଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ—4. A few.
୫ । ଅତ୍ୟଧିକ ପରିମିତ—5. Too much.
ଦଃ ନାଃ କାହିଁ କେତେ କରନ୍ତୁ । ଅରମଲ୍ଲ. ବଦନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରାନନି ।
୬ । ଅତ୍ୟଧିକ ସଂଖ୍ୟକ; ଅନେକ—
6. Too many.
୭ । ଅଗଣିତ—7. Countless.
୮ । ଅପରିମିତ—8. Immeasurable.
ଦେ. ଅ—କି ଯାଏ ?—It matters little.
(ଯଥା—ସେ ଥିଲେ କେତେ ଗଲେ କେତେ !)
[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦଟି ଦିଗ, ଦେଶ, ସ୍ଥାନ, ଦୂରତ୍ୱ, ପରିମାଣ, ମୂଲ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ଅର୍ଥରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

କେତେଆଡ଼—ଦେ. ଅ—ଅନେକ ସ୍ଥାନ—
Keteārda Many places.
କତଦିଗ
कितनीओर

କେତେକ—ଦେ. ସର୍ବନାମ. (ସଂ. କିମ୍ପୃତ୍, କଦ୍ଧ; ପ୍ରା. କେତ୍ତିକ; ପରିମାଣ ଓ ସଂଖ୍ୟା ବାଚକ)—
Keteka
କତ, କତେକ ୧ । କେତେକ ମାତ୍ର—1. Some only.
कितना, केता ୨ । କି ପରିମିତ ?—2. How much ?

କେତେ କଡ଼ାରେ ଗଣ୍ଡାଏ—ଦେ. ବାଗ. (ଅନାଦର, ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାର୍ଥ)—
Kete kardāre gaṇḍāe ଅତି ନଗଣ୍ୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Very insignificant (person).
(ଯଥା—ସେତ୍ତିଣ୍ଟା କେତେ କଡ଼ାରେ ଗଣ୍ଡାଏ ।)

କେତେକ ମାତର—ଦେ. ବାଗ—ଅତିତୁଚ୍ଛ; ନଗଣ୍ୟ—
Keteka mātara Very insignificant.
କତମାତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ଦେବତାଙ୍କୁ କଣିଟ୍ଠ ଯା ଶର
कुछनहो ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ବୃନ୍ଦରେ କେତେକ ମାତର ।
କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାତ୍ମବୃତ. ବନ ।

କେତେ କଅଣ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—ଅନେକ; ବହୁ—
Kete kaaṇa Many; much.
କତକି
कितना कया

କେତେକର—ଦେ. ବାଗ—୧ । କେତେ ମୂଲ୍ୟର ?—
Ketekara 1. Of what value ?
କତକାର ୨ । କେତେକ ପରିମାଣର ?—
कितनेका 2. Of what quantity ?
୩ । ଅଳ୍ପ ପରିମାଣ ବା ମୂଲ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ—
2. Insignificant in value or number.
୩ । ଅତି ସାମାନ୍ୟ; ତୁଚ୍ଛ—
3. Very insignificant.
ବୃନ୍ଦାବନେ ଅବା ଅନ୍ୟତ୍ର କେତେକର
କ ଜନ ସହିବେ ସେ ଶାସ୍ତିକର ଶର । କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାତ୍ମବୃତ. ବନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୨ଟଉ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗରେ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିଁର ବପଦ୍ଧର ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବଡ଼'ଦେଖିବେ।

କେତେକେ—ଦେ. ଅ—୧ । ଅଳ୍ପ ସଜ୍ଜନରେ ନୁହେଁ—
Keteke 1. Not very easily.
କତତେ (ଯଥା—ମୁଁ ଭାଲୁ କେତେକେ ଶୁଭୁଛି ।)
କିତନେମେଁ ୨ । କେତେ ପରିମାଣରେ ?—
2. By how much ?

କେତେଗୁଡ଼ା—ଦେ. ସର୍ବନାମ. (ବହୁବଚନ; ଅନାଦରାର୍ଥ)—
Ketegurḍā ,କେତେଗୁଡ଼ାଏ (ଦେଖ)
Ketegurḍāe (See)

କେତେଗୁଡ଼ାଏ—ଦେ. ସର୍ବନାମ. (ଅନାଦରାର୍ଥ ବହୁବଚନ)—
Ketegurḍāe ୧ । ଅନେକ—1. Many.
କତଗୁଲା,କତଗୁଲୋ, ୨ । କେତେକ ସଂଖ୍ୟା?—2. How many?
କତଗୁନି, କତଗୁଲି ୩ । କେତେ ପରିମିତ?—3. How much?
କିତନା

କେତେଗୁଡ଼ାକ—ଦେ. ସର୍ବନାମ. (ଅନାଦରାର୍ଥ ବହୁବଚନ)—
Ketegurḍāka କେତେଗୁଡ଼ାଏ (ଦେଖ)
Ketegurḍāe (See)

କେତେଗୁଡ଼ି—ଦେ. ସର୍ବନାମ. (ଆଦରାର୍ଥ ବହୁବଚନ)—
Ketegurḍi କେତେଗୁଡ଼ାଏ (ଦେଖ)
Ketegurḍāe (See)

କେତେଗୁଡ଼ିଏ—ଦେ. ସର୍ବନାମ. (ଆଦରାର୍ଥ ବହୁବଚନ)—
Ketegurḍie କେତେଗୁଡ଼ାଏ (ଦେଖ)
Ketegurḍāe (See)

କେତେଗୁଡ଼ିକ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—କେତେଗୁଡ଼ାଏ (ଦେଖ)
Ketegurḍika Ketegurḍāe (See)

କେତେଟା—ଦେ. ସର୍ବନାମ. (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—
Keteṭā ୧ । ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ—1. A few.
କତଟା ୨ । ସଂଖ୍ୟାରେ କେତେ ?—
କିତନାଠୋ 2. How many in number ?
୩ । କେହିକେହି—3. Some.

କେତେଟି—ଦେ. ସର୍ବନାମ. (ଆଦରାର୍ଥକ)—କେତେଟା (ଦେଖ)
Keteṭi Keteṭā (See)
କତଟି
କିତନାଠୋ

କେତେଦୂର—ଦେ. ଅ—୧ । କେତେ ବାଟ ? –
Ketedūra 1. What distance ?
କତଦୂର ୨ । ବହୁଦୂର—2. A long distance.
କିତନୀଦୂର କେତେ ଦୂରେ ତତ୍ର କେତେ ଦୂରେ ବୃନ୍ଦାବନ ।
ଉକ୍ତ. ଉସିକୋଦ୍ଭବଳ ।

କେତେନକେତେ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ—
Ketenikete Multitudinous.
କିତନାକିତନା ବଣର ବଣ—ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଖୁବ—Very; much.

କେତେପରି—ଦେ. ଅ—କେତେ ପ୍ରକାରେ; ବହୁତ ପ୍ରକାରେ—
Ketepari In various ways.
କିତନେପ୍ରକାରସେ

କେତେବେଳ—ଦେ. ବ—କେତେ ସମୟ ? କେଉଁ ସମୟ ?—
Ketebela What time ?
କତସମୟ
କବ

କେତେ ମାତର—ଗ୍ରା. ବଣ ଓ କି. ବଣ—କେତେ ମାତ୍ର (ଦେଖ)
Kete mātara Kete mātra (See)
ବାମେ ଧନୁ ଧର ଗୁଣ ଉଡାର ଏ କେତେମାତର ।
ଉକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

କେତେ ମାତ୍ର—ଦେ. କି. ବଣ—କଦାପି—Ever; at any time;
Kete mātra on any consideration.
କିତନାମାତ୍ର ଦେ. ବଣ— ଅତି ସାମାନ୍ୟ—
Very insignificant.

କେତେ ଶିଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ସର୍ବନାମ—ଅନେକ; ବହୁ—
Kete śilā Many.

କେତେହିଁ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—କେତେକ (ଦେଖ)
Ketehe͠ Keteka (See)
କେତେହେଁ ଜନ ବେଗେ ଧାଇ
କହୁଲେ ଗଳା ଅଗେ ଯାଇଁ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

କେତେହେଁକ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ସର୍ବନାମ—କେତେକ (ଦେଖ)
Ketehe͠ika Keteka (See)

କେତେହେଲେ—ଦେ. କି. ବଣ—କଦାପି—Ever; at any time;
Ketehele on any consideration.
କଖନଓ
କଭୀଭୀ

କେତୋଟା—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ଅନାଦରାର୍ଥ)—୧ । କେତେଗୋଟା ?—
Ketoṭā 1. How many ?
କତଟା ୨ । ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ (ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି)—
କିତନା 2. Some; a few.

କେତୋଟି—ଦେ. ସର୍ବନାମ. (ଆଦରାର୍ଥ)—କେତୋଟା (ଦେଖ)
Ketoṭā Ketoṭā (See)
କତଟି
କିତନା

କେନ୍ଦୁଙ୍ଗା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତରେ ଜନ୍ମିବା
Ketruṅgā କାଠଗଛବିଶେଷ—A timber tree; Gardenia Latifolia.

କେଦର—ଫ. ବଣ. ଘୁଂ—ଟେରା; କେକର—
Kedara Squint-eyed.
(କେଦଗ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କେଦାର—ଫ. ବ. (କେ=ଜଳରେ+ଦୃ ଧାତୁ=ବଦାରଣ କରିବା+
Kedāra କର୍ମ. ଅ)—୧ । ଭୂମିର କଡା; କ୍ଷୁଦ୍ର—
1. A plot of holding.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍

୨ । ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର; ବଲ; କ୍ଷେତ—2. Cultivated field.

୩ । ଆଲବାଲ; ଗଛମୂଳରେ ପାଣି ଦେବାର ମଲା—
3. A basin of water raised round the root of a tree toirrigate it.

୪ । ପାଣି ମାଡ଼ିବା କ୍ଷେତ୍ର—4. Irrigated field.

୫ । କ୍ଷେତ୍ରର ବନ୍ଧ; ହୁଡ଼; ଡୁଡ଼ା—
5. Ridge of a cultivated field.

୬ । (ନାମ) ଉତ୍ତର ଭାରତର ପାଦ୍ଦାସ୍ଥ ଅଞ୍ଚଳବିଶେଷ—
6. Name of a mountainous country in North India.

୭ । (ନାମ) କେଦାର ନାଥ ଶୃଙ୍ଗରେ ଥିବା ମହାଦେବ—
7. Name of an idol representing Śiba.

୮ । ପର୍ବତ—8. Mountain.

୯ । (ନାମ) ହିମାଳୟ ପର୍ବତରେ ଥିବା ଉଚ୍ଚ ଶୃଙ୍ଗବିଶେଷ—
9. Name of a summit of the Himalayas.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଉଚ୍ଚତା ୨୫୦୦୦ ଫୁଟ ।]

ଦେ. ବ—୧ । ଓଡ଼ିଆ ଛନ୍ଦବିଶେଷ—
1. Name of an Oria metre.

ବସନ୍ତ ବାସ କରଇ କେଦାରହିଁ ସେତ । ଉଜ୍ଜ. ବୈତ୍ତୋପ୍ପଶବଳାସ ।

୨ । ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—2. A kind of ornament.

କେଦାର ନାଗବନ୍ଧ ଯେ ମଣ୍ଡନି ତା କାନ୍ଧେ । ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁରାଣ ।

କେଦାରକୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—(ନାମ) ଭୁବନେଶ୍ୱର କେଦାରେଶ୍ୱରଙ୍କ
Kedāra kuṇḍa ନିକଟସ୍ଥ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଜଳର କୁଣ୍ଡ—
Name of a spring-water reservoir near the temple of Kedāreśwara at Bhubaneśwara.

[ଦ୍ର ଏହାର ଜଳ ପାନ କରିବାଦ୍ୱାରା ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ରୋଗ ଦୂର ହୋଇଯାଏ ବୋଲି ବହୁକାଳରୁ ଲୋକ-ବିଶ୍ୱାସ ରହିଅଛି ।]

କେଦାର ଖଣ୍ଡ—ସ. ବ—ବଲର ହୁଡ଼—A dyke or ridge
Kedāra khaṇḍa raised round a field.

କେଦାର ଗୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ଏକ ଜାତୀୟ ସରୁ ଧାନ (ଏଥିର ଗୁଡ଼ଲ
Kedāra guṇḍi ସୁବାସିତ)—The name of a class of fine paddy from which fragrant rice is obtained.

କେଦର ଗୌରୀ—ଦେ. ବ—୧ । (ନାମ) ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ବିଗ୍ରହିତ
Kedāra gaurī କେଦାରେଶ୍ୱର ମହାଦେବ ଓ ତାଙ୍କର ଗୌରୀ-ଦେବୀ—1. Name of a Siba-linga and Pārbati in Bhubaneswar.

୨ । କବିବର ରାଧାନାଥଙ୍କ ରଚିତ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ—
2. An Oria poem by poet Rādhānātha.

କେଦାର ଚକ୍ରକେଳି—ଦେ. ବ—ଛନ୍ଦବିଶେଷ—
Kedāra chakrakeḷi A kind of metre.

[ଦ୍ର—ଛନ୍ଦ ତଳେ ନୋଟ୍ (ଦେଖ)]

କେଦାର ନାଥ—ସ. ବ—୧ । କାଶ୍ମୀରର ଉତ୍ତରରେ ହିମାଳୟର
Kedāra nātha ଉଚ୍ଚ ଶୃଙ୍ଗବିଶେଷ (୨୫୦୦୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ।)—
1. Name of a high peak of the Himalayas.

୨ । କେଦାର ନାଥ ଶୃଙ୍ଗରେ ଥିବା ଶିବଲିଙ୍ଗ—
2. Name of an idol of Śiba in the peak of Kedāranātha.

କେଦାରା—ବୈଦେ. ବ. (ପର୍ତ୍ତୁଗେଜ୍. କାଥେଡ୍ରା)—ଆରାମ ଚୌକି—
Kedārā Easy chair; arm chair.
କେଦାରା
आरमकुरसी

କେଦାରେଶ୍ୱର—ସ. ବ.—୧ । କେଦାରନାଥ (ଦେଖ)
Kedāreśwara 1. Kedāranātha (See)

୨ । ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ବିରାଜିତ ଶିବଲିଙ୍ଗବିଶେଷ—
2. Name of a Śiba-linga at Bhubaneswar.

କେନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ସର୍ବ (ସ. କିମ୍)—କଅଣ ? କେଉଁ ?—
Ken Which ? what ?

କେନ୍ ଆଡ଼େ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. ବିଶ—କେଉଁ ଆଡ଼େ ?—
Ken ārde Where ? to which place ?
(ଯଥା—କେନ୍ ଆଡ଼େ ଯାଉଛେ ।)

କେନ୍‌କୁତି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ସର୍ବନାମ—୧ । କେଉଁ ଆଡ଼େ ?—
Ken kuti Where ?

୨ । କେଉଁ ଆଡ଼କୁ—2. Whereto ?

କେନ୍‌ଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ସର୍ବନାମ—୧ । କେଉଁଟା ?—
Ken ṭā 1. Which one ?

୨ । କଅଁଣ ?—2. Which ? what ?

କେନ୍‌ଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ.—କେନ୍ତା (ଦେଖ)
Ken tā Kentā (See)

କେନ୍‌ଡି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ.—କେଉଁ ଆଡ଼େ ? କେଉଁ ଆଡ଼କୁ ?—
Ken di Where ? to which direction ?

କେନ୍‌ନିକେ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ.—କେଣିକ ?—
Kennike Whereto ?

କେନ୍‌ନେ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ.—କିପରି ?—
Ken ne How ? in what manner ?

କେନ୍‌ବସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାନ୍‌ଭାସ୍)—ଘୋଟ ନଡ଼ିଆ ଏକ ପ୍ରକାର
Kenbis ସରୁଚୁଣା ବହଳ ଲୁଗା—Canvas; a thickly
କେନଭିସ woven stuff made of thin jute thread.
कानभेस

କେନ୍‌ଭସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କେନ୍‌ବସ୍ (ଦେଖ)
Kenbhis Kenbis (See)

କେନ୍‌ଯେ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ.—କେଉଁଠାରେ ? କାହିଁ ?—
Ken je Where ?

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯେତେ ଶବ୍ଦର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୁଇଟି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଅକ୍ଷରି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷାକରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଅକ୍ଷରି କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେ ଏ ଅକ୍ଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଦୁଇର ଅପଘାତ ୨ ବା ୧ ଅକ୍ଷରି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଉ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ' ଦେଖିବେ; ବମ୍ବୁ ନ ପାଇଲେ 'ବବ୍ବୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ୍' ଦେଖିବେ

(ଯଥା—କେନ୍‌ଯେ ଅଛେ=କେଉଁଠାରେ ଅଛୁ ।)

କେନ୍‌ରକମ୍—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ.—କଥର ? କେଉଁପ୍ରକାରର—
Ken rakam Of what kind ?

କେନ୍‌ସ—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ.—କେଉଁଆଡ଼େ ?—
Ken sa 1. Where ? whereto ?
୨ । କଥାଇଁ ?—2. What for ?

କେନ୍‌ସି—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ସର୍ବନାମ—କୌଣସି—
Ken si Any.

କେନ୍‌ସେ—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ସର୍ବନାମ.—କୌଣସି—
Ken se Any.

କେନଟୀ—ସଂ. ବ.—ରତିକ୍ରୀଡ଼ା—
Kenatī Amorous sport of love (Apte).

କେନା—ଦେ. ବ. ୧ । (ସଂ. କନ୍ଥା)—୧ । ସରୁ ସରୁ ଫଡ଼ା—
Kenā 1. Narrow and long shreds.
ଟୁକୁଡ଼ା ୨ । (ସଂ. ସ୍କନ୍ଧ)—ଦୁଇଟି ଶାଖାର ସଙ୍ଗମସ୍ଥଳ; କନା—
କାଁଖୋ 2. A confluence or junction of two branches of a tree.
୩ । ବୃକ୍ଷରୁ ବାହାର ଥିବା ଶାଖା—3. An offshoot from the stem or big branch of a tree.
ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଲତାଳଆ ଶାଗବଶେଷ; (ଏଥିର ପତ୍ର ଅଣ୍ଡାକାର)—A creeper with oval leaves used as a pot-herb.

କେନାକେନା—ଦେ. ଅ.—୧ । ଟୁକ ଟୁକ—
Kenākenā 1. Broken into small pieces.
ଟୁକିଟୁକି ୨ । କେଡା କେଡା—
ଟୁକଡ଼ାଟୁକଡ଼ା 2. Torn into small shreds.
୩ । ବହୁ ଶାଖା ପ୍ରଶାଖାରେ ବାହାରିବା ପ୍ରକାରେ—
3. Branching into many forks.

କେନା କେନା କର୍—ଦେ. କ୍ରି. ବଶ.—ଭଲ ଭଲ କର; ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ
Kenākenā kari ରୂପରେ—Throughly; minutely.

କେନା କେନା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କର ଭଙ୍ଗା
Kenākenā karibā କରିବା—1. To divide into
ଟୁକିଟୁକି କରା small pieces.
ଟୁକଡ଼ାଟୁକଡ଼ାକରନା ୨ । ଟୁକଟୁକ କର ଚିରି ପକାଇବା—
2. To tear into small shreds.

କେନାର—ସଂ. ବ.—୧ । ମସ୍ତକ—
Kenāra 1. The head.
୨ । ଗାଲ—2. Cheek.
୩ । ମୁଣ୍ଡର ଖପୁରି—3. The skull.
୪ । ଗଣ୍ଠି—4. A joint.
୫ । କପାଳ—5. The brow.
୬ । ନରକବଶେଷ—6. A part of hell.

କେନାଲ୍—ବୈଦେ ବ. (ଇଂ. କାନାଲ୍)—କୃତ୍ରିମ ନଦୀ—
Kenāl Canal.
କେନାଲ
ନହର

କେନାଶାଗ୍—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର.) ବ—
Kenāsāg କନଶିର (ଦେଖ)
Kanisiri (See)

କେନାଶିଜୁ—ସ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ବହୁଶାଖାଯୁକ୍ତ ଗଛ—
Kenāsijhu A kind of Euphorbia.

କେନପାତ—ସଂ. ବ.—ମଙ୍ଗଧର୍—
Kenipāta Helm; rudder (Apte).

କେନେ—ସ୍ରାଦେ. ୧ । (ବାଲେଶ୍ୱର) ଅ—କାହିଁକି ?—
Kene 1. Why ?
୨ । (ଗଡ଼ଜାତ) ଅ—କେଉଁଠାରେ ?—
2. Where ?

କେନେଆ—ବୈଦେ. ବ. (ନାମ)—ପୂର୍ବ ଆଫ୍ରିକାରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର
Keneā ଉପକୂଳ ପ୍ରଦେଶ ଜାଞ୍ଜିବାର୍ ସ୍ୱଲତାନଙ୍କୁ ଏଥିପାଇଁ ଇଂରାଜ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ କିଛି ଖଜଣା ଦିଅନ୍ତି । ଏହା ବାଲ୍ଟାରେ ଗୋଟିଏ କାଉନ୍ କଲୋନୀ)—
Kenea; the coats-line of Zanzibar; an Arab estate in East Africa under the protection of Great Britain which is a crown colony.
[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ଅନେକ ପୁରୁଷରୁ ବହୁ ଗ୍ରାରମ୍ଭୀ ଉପନିବେଶ କରିଅଛନ୍ତି ।]

କେନେନାଁ—ସ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ଅ—କାହିଁକି ନାଁ; ସେହେତୁ—
Kenenāñ It is why; wherefore.

କେନୋପନିଷତ୍—ସଂ. ବ. (କେନ+ଉପନିଷତ୍)—ବେଦାନ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥ-
Kenopanishat ବିଶେଷ—Name of work on Bedānta or Hindu philosophy.
[ଦ୍ର—ଏ ଉପନିଷଦରେ ସଂ. କେନ, (କାହାଦ୍ୱାରା ଏ ଚରାଚର ସୃଷ୍ଟି) ଶବ୍ଦ ଆରମ୍ଭରେ ଥିବାରୁ ଏହା ନାମ ।]

କେନୋପନିଷଦ—ସଂ. ବ—କେନୋପନିଷତ୍ (ଦେଖ)
Kenopanishada Kenopanishat (See)

କେନ୍ତା—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—
Kentā ୧ । କି ପ୍ରକାରର ? କିମାକାର ?—1 Of what kind?
୨ । କଅଣ ?—2. What ?
୩ । କଥର ?—3. How ?
ଦୃଗା ! ମଇଁ ତୋ କେନ୍ତା କର୍‌ସି ଗୋ—ସମ୍ବଲପୁରୀ ଗୀତ ।
ବ—କଡା—The fibrous rind of cocoanut.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଗ,ଖ	ଙ୍କ	ଇପ୍ତ	ଜ୍ଅ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍,

କେନ୍ତେ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି. ବ୍ୟ—୧ । କେମନ୍ତେ ?—
Kente 1. How? in what manner?
୨ । କ ପ୍ରକାରେ ?—2. In what way?
୩ । କେଉଁ ଉପାପୃରେ ?—3. By what means?

କେନ୍‌କେନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ୟ—ଛେଡା; କେନା—
Kendkendā Pale.
(ଯଥା—ସାଙ୍ଘେବମାନଙ୍କ ଦେହ କେନ୍‌କେନା ଦେଖାଯାଏ ।)

କେନ୍‌ରାଇବା—ଦେ. କି—କେନ୍‌ରେଇବା (ଦେଖ)
Kendrāibā Kendreibā (See)

କେନ୍‌ରେଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଖେଳରେ ଜଉବ। ସକାଶେ
Kendreibā ଗୋଲାଇବା ବା ଧଣ୍ଡାବାଜ କରିବା; ଗେନ୍ଦରେଇବା—
1. To use unfair means in a game or play.
୨ । (ଫ. କନଲ) ଯାହୁ, କାନ୍ଥ, ବୁଦ୍ଧିଆ ଆଦ ପାଚ ପୂଜ-ପାଣି ଦେବା ଓ ଘାଆ ହେବା—2. To ulcerate (said of sores, ringworm or itches turning watery).

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ; ସମ୍ବଲପୁର) କି (ଫ. କେନ୍ଦ୍ର)—
୧ । କୋଣ ଭାଙ୍ଗି ଗତି କରିବା—
1. To turn a corner while moving.
୨ । ବକ୍ରଗତି କରିବା—2. To take a zigzag course; to move in a round about course.

କେନ୍‌ଲିବା—ଦେ. କି—କେନ୍‌ରେଇବା ୨ (ଦେଖ)
Kendlibā Kendreibā 2 (See)

କେନ୍‌ଲେଇବା—ଦେ. କି—କେନ୍‌ରେଇବା ୨ (ଦେଖ)
Kendleibā Kendreibā 2 (See)

କେନ୍ଦର—ଦେ. ବ. (ଫ. କନଷ୍ଟୋଲ)—୧ । ଉକମଗା ଜହ୍ଲାଳିଆ
Kendarā ଯୋଗୀଙ୍କ ବୀଣା—1. A one-stringed fiddle (horse-hair-stringed instrument) used by Jogi-beggars of Orissa.
କେଁଦଡ଼ା କିଂଗରୀ
୨ । ଚଣ୍ଡାଳ ବୀଣା—2. A stringed instrument used by low caste people.

ଦେ. ବ୍ୟ. (ଦେହର ଅଙ୍ଗ ଓ ଘାଆ ଆଦ ପାଣି ଲଗିବା ହେଉରୁ) ଶେଉା—Pale

କେନ୍ଦରାଇବା—ଦେ. ଓ ଗ୍ରାଦେ. କି—କେନ୍‌ରେଇବା (ଦେଖ)
Kendarāibā Kendreibā (See)

କେନ୍ଦରାପଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ଫ. କନଟ୍ରୋନ୍ମେଣ୍ଟ)—କଟକ ଜିଲ୍ଲାର
Kendarāpaṛdā ଗୋଟିଏ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍ ଓ ସହର—
Kendrapara; name of a subdivision and town in the district of Cuttack.
[ଦ୍ର—କଥିତ ଅଛି ଏହା କନ୍ଦର ନାମକ ଅସୁରର ସ୍ତମ୍ଭ ଥିଲା; ତାହା ଦ୍ୱାରା ବଳରାମ ହାଦାର କନ୍ୟା ତୁଳସୀର ପାଣିଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏହିଠାରେ ଶ୍ରୀ ବଳଦେବଜୀଉଙ୍କର ମନ୍ଦର ଅଛି; ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ତୁଳସୀ କ୍ଷେତ୍ର ।]

କେନ୍ଦର—ଦେ. ବ୍ୟ—୧ । ବବର୍ଣ୍ଣ—1. Pale.
Kendari ୨ । ଘାଆ ବା ଦେହର କୌଣସି ଅଙ୍ଗ ବହୁକାଳ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇ ରଖିବା ଯୋଗୁଁ ଶେଉା ପଡ଼ିଯିବା—
2. Become pale through long immersion in water.

କେନ୍ଦରିଆ—ଦେ. ବ୍ୟ—କେନ୍ଦର (ଦେଖ)
Kendariā Kendari (See)

କେନ୍ଦରିବା—ଦେ. କି—କେନ୍‌ରେଇବା ୨ (ଦେଖ)
Kendaribā Kendreibā 2 (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି (ଫ. କେନ୍ଦ୍ର)—ଘୂରଘୂର ଗତି କରିବା; ଏକ ସ୍ଥାନକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ବୁଲିବା—
To move in a zigzag course.

କେନ୍ଦଳ—ଗ୍ରାଦେ. (ଖୋର୍ଦ୍ଧା) ବ—ଯୁଆଳକୁ ଝୁଟ୍‌ରେ ବାନ୍ଧିବା ପାଇଁ ଦୁଇ
Kendaḷa ଦଣ୍ଡାର ଅଗରୁ ଯେଉଁ କାଠରେ ଫୋଡ଼ ଯୁଆଳମଣ୍ଡିରେ ଫଲଗ୍ନ କରାଯାଏ—A wooden pin passing through the heads of the two poles joined together and tied to the yoke of a cart at the front.

କେନ୍ଦଳିବା—ଦେ. କି. (ଫ. କନଲ)—ଯାହୁ, କାନ୍ଥ, ବୁଦ୍ଧିଆ ଆଦ
Kendaḷibā ସ୍ରତମାନ ପାଚ ପୂଜ ପାଣି ଦେବା ଓ ଘାଆ ହେବା—
ରସା To ulcerate (said of sores, ringworm
ପିବଭରନା and itches); to discharge water and pus; to suppurate.

କେନ୍ଦଳେଇବା—ଦେ. କି—କେନ୍ଦଳିବା (ଦେଖ)
Kendaḷeibā Kendaḷibā (See)

କେନ୍ଦା—ଗ୍ରାଦେ. ବ୍ୟ—୧ । (ସମ୍ବଲପୁର)—ଛେଡା; ବହୁଷଣ ପାଣିରେ
Kendā ବୁଡ଼ିଲେ ଦେହ ଯେପରି ଦେଖାଯାଏ—1. Pale, discoloured.
୨ । (ବାଲେଶ୍ୱର)—ଯେଉଁ ପଖାଳଭାତ ଖଟା ହୋଇ ନାହିଁ; ସଜ (ପଖାଳ)—2. Fresh (moistened boiled rice); which has not yet become sour.
୩ । (ସମ୍ବଲପୁର) ପାଣ୍ଡୁର-ବର୍ଣ୍ଣ-ବଶିଷ୍ଟ (ବ୍ୟକ୍ତି—
3. (a person) Of a pale or ashy colour.
କାଉକାଉଥ, କେଦା, ସଉଥ, ହୁଥରେ୍ଦ୍ର ଥାଏ ଗାଲ୍.
ଏ ଗୁର ସେବନ୍ ପରତେ ଜ ସିନ ଜାଇଁ ଥିବ ସେତେ କ ଲ୍। ଭଜ।

ଦେ. ବ୍ୟ.—୧ । କାନ୍ଦି (ଦେଖ)
1. Kāndi (See)
୨ । କନ୍ଦା (ଦେଖ)
2. Kandā (See)

କେନ୍ଦାପଖାଳ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ.—ପଂସକା; ସଜ ପଖାଳ—
Kendāpakhāḷa Moistened boiled rice which has not yet become sour.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ସେ ପାଠ୍ୟ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟୁ' ଦେଖିବେ ।

କେନା ମାରିବା—ଦେ.ବି.— ଗୋଡ଼ ଓ ହାତର ଅଙ୍ଗୁଠି ସଜ୍ଜ ବାଲିଜନା ଖାଇବାରୁ ଛେଚା ପଡ଼ିଯିବା—The crevices of the limbs becoming itchy owing to long exposure to clay, water etc.
Kendā māribā

କେନାଳ—ଦେ. ବି. (ନାମ)— କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଗ୍ରାମ (ଏଥିରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ସାପ୍ତାହିକ ହାଟ ବସେ ।)— A large village in the district of Cuttack (where a large weekly fair is held.)
Kendāla

କେନାଳିଆ—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ବହୁ କ୍ଷତବିଶିଷ୍ଟ— 1. Much ulcerated.
Kendāliā

୨ । ରକ୍ତ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଧଳା ହୋଇ ଯାଇଥିବା ଓ ଛେଚା ପଡ଼ି ଯାଇଥିବା (ଶରୀରର ଅଙ୍ଗ ଆଦି)— Anaemic and full of sores (limbs).

କେନ୍ଦି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ (ସଂ. କିମ + ଦିକ୍)—କେଉଁ ଆଡ଼କୁ ?— To which direction ?
Kendi

୨ । କେଉଁଠାକୁ ?—2. To which place ?

୩ । କେଉଁଠାରେ ?—3. Where ?

କେନ୍ଦିବା -- ଦେ. କ୍ରି.—କନ୍ଦିବା (ଦେଖ)— Kandibā (See)
Kendibā

କେନ୍ଦିର୍ -- ଦେ. ବି.—କେନ୍ଦ୍ର (ଦେଖ) Kendri (See)
Kendiri

କେନ୍ଦୁ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଇନ୍ଦୁକ; କେନ୍ଦୁକ)—କୁଆକେନ୍ଦୁ; ଉମାଲ-ଜାତୀୟ ବଡ଼ ବୃକ୍ଷ—A tree; Diospyrus Embre-
ସଂ. ନାମ—କେନ୍ଦୁକ; ଇନ୍ଦୁକ yopteris; Diospyrus Mela-
ଇନ୍ଦୁ, କାକେନ୍ଦୁ, କାଳସ୍କନ୍ଦ, noxylon; Diospyrus
ଶିଉସାରକ, ଅଉମୁକ୍ତକ, Montana (Kirtikar).
ଇନ୍ଦ୍ରଳ, ମାଲସାର, [ଦ୍ରୁ—ଗଛ ଶ୍ୟାମଳବର୍ଣ୍ଣ, ପତ୍ର ଚକ୍ରାକାର
କାଲସାର, ଝୁର୍ଜକ ଓ ମୋଟା; ଫଳ ୧ ଇଞ୍ଚ ଠାରୁ ଦେଢ଼
ଓ. କେନ୍ଦୁ ଇଞ୍ଚ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାସବିଶିଷ୍ଟ, ଗୋଲାକାର;
ଗାବ, କେନ୍ଦୁ, ମାକଡ଼କେନ୍ଦ କଞ୍ଚା ଫଳରୁ ଏକ ପ୍ରକାର ଅଠା
କେଁଦୁ, କେନ୍ଦ, ତେନ୍ଦୁ ମାକଡ଼କେନ୍ଦ, ବାହାରେ, ସେହି ଅଠାର କଷ ପାଣିରେ
ମ. ଟେଂଭୁର୍ଣୀ, ଆପନ କେଉଁଠାମାନେ ଜାଲକୁ କଷାନ୍ତି, ଉଙ୍ଗା-
ତେ. ଉମ୍ରିକ ପଟା ସଜ୍ଜରେ ଯୋଡ଼ି ଲଗାନ୍ତି । ଚୁନ
ତା ଭୁମ୍ବିକ ଗୋଡ଼ ଅଠା ଧରିବା ସକାସେ କେନ୍ଦୁ-
ଗୁ. ଟିଂବରୁ ବୋ ଅଠା ଉକ୍ତ ଗୋଡ଼ରେ ମିଶା ଯାଏ ।
ଫା. ଅବନୁସ୍ ଫଳ ପାଚିଲେ ଦଲଦଆ ଦଶେ ଓ ମିଠା
ଲାଗେ । ଖରା ଦିନେ ଏହାର ଫଳ ପାଚେ । ଗଡ଼ଜାତରେ ଥିବା
ଏହି ଜାତୀୟ ମାକଡ଼କେନ୍ଦୁ ଗଛର ମଞ୍ଜି ଘୋର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ, ତେଣୁ
ଏହାର ମଞ୍ଜି ଅବଲୁସ୍ କାଠ ନାମରେ ପରିଚିତ ।]

୨ । ଅବଲୁସ୍ (ଗଛ ଓ କାଠ ; ମାକଡ଼କେନ୍ଦୁ— 2 Ebony; Diospyrus Glutinosa.

କେନ୍ଦୁଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଏକ ପ୍ରକାର କ୍ଷୁଦ୍ର ବାଘ; ଚିତାବାଘ— Kenduā 1. A species of small tiger; leopard; Felis Pardus.
ଚିତାବାଘ [ଦ୍ରୁ—ଏହାର ଶରୀର ଧୂସରବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଉହାଁରେ କଳା-କଳା ଚେଏି ଥାଏ । ଏ ଜାତିରେ ପୁଚ୍ଛ ପୃଷ୍ଠ ଓ ଲମ୍ବରେ ଖୁବ୍ ବା ପାଞ୍ଚ ଫୁଟ । ଏମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଗାଈ, ଗୋରୁ, ମେଣ୍ଢା, ଛେଳି ଆଦିଙ୍କୁ ମାରନ୍ତି; ଏମାନେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ମାର ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।]
ନେକଡ଼ା ୨ । ଦୋଖା ବାଘ; ଗଧିଆ—
ଭେଡ଼ିୟା; ଲକଡ଼ବଘା 2. Wolf; Canis Palipes.

ରୁମ୍ଭ ଉପରେ ପଡ଼ି ରହିଥିବା ଶୂନ୍ୟସ୍ଥକୁ କେନ୍ଦୁଆ ଯେପରି ଅନାୟାସେ ସେହିପରି ଏକଧାନରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା—ଫକୀରମୋହନ. ଛଅମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

କେନ୍ଦୁକ—ସଂ. ବି.—କେନ୍ଦୁ (ଦେଖ) Kendu (See)
Kenduka

କେନ୍ଦୁଝର—ଦେ. ବି. (ନାମ)—କେଉଁଝର (ଦେଖ) Keuñjhara (See)
Kendujhara

କେନ୍ଦୁର୍ଦି—ଦେ. ବି. (ସଂ. କନ୍ଦଳ)—ଏକଜାତୀୟ ଜଳଜ ପୁଷ୍ପଗୁଳ୍ମ; ପାଣିକେନ୍ଦୁଳ ଗଛ— A species of aquatic flowering plant.
Kendurdi

[ଦ୍ରୁ—ଏହା ପାଣିରେ ଜନ୍ମେ, ପତ୍ର ଗୋଲ ଓ ମସୃଣ । ଏହାର ପତ୍ରରେ ଲହୁଣୀ ଲଗାଇ ପାଚିବା ବ୍ରଣ ଆଦରେ ଦେଲେ ସେଥିରୁ ପୂଜ ନିଃଶେଷ ହୋଇ ବାହାର ଯାଇ ଘାଆ ଶୁଖିଯାଏ । ଏଥିର ମୂଳ ଔଷଧରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

କେନ୍ଦୁବାଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ— ଗଉଡ଼ଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଯଷ୍ଟି— Stick used by cowherds.
Kendubārdi

କେନ୍ଦୁବିଲ୍ୱ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ଗୀତଗୋବନ ପ୍ରଣେତା ଜୟଦେବଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ— The birth-place of Jayadeba, the poet of Gītagobinda.
Kendubilwa

[ଦ୍ରୁ—ଏହା ପୂର୍ବବଙ୍ଗ ବୀରଭୂମ ଜିଲ୍ଲାର ଅଜୟା ନଦୀକୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ । ପ୍ରତିବର୍ଷ ପୌଷ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଠାରୁ ପନ୍ଦର ଦିନ ଏଠାରେ ମେଳା ହୁଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ କେତେକ ଓଡ଼ିଆ ଲେଖକ ଏହାକୁ ଓଡ଼ିଶାର ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର କୋଠଦେଶ ଅଞ୍ଚଳର ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ ବୋଲି ନର୍ଦ୍ଦେଶ କରୁଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏ କଥା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଃସନ୍ଦେହରୂପେ ମୀମାଂସିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଜୟଦେବ ତଳେ ନୋହି ଦେଖ ।]

କେନ୍ଦୁମୁଣ୍ଡିଛତୁ—ପ୍ରାଦେ. (ଜୟପୁର) ବ—ଏକପ୍ରକାର ଛତୁ— A kind of mushroom.
Kendumundichhatu

କେନ୍ଦୁରୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କୁତ୍ସିତା ବା ଅସୁନ୍ଦରୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)— (woman) Ugly to look at.
Kenduri

କେନ୍ଦୁଳି—ଦେ. ବ—୧ । କେନ୍ଦୁର୍ଦି (ଦେଖ) 1. Kendurdi (See)
Kenduli

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ୠ	ଋ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଗଂ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

୨ । (ନାମ)—କେନ୍ଦୁବଲ୍ୱ (ଦେଖ)
2. Kendubilwa (See)

କେନେର୍—ଗ୍ରା. ବ.—କେନର୍ (ଦେଖ)
Kenderā — Kendarā (See)

କେବଁ କେବଁ କେନେର୍ ମୁଁ କେତେ ବଜାଇବ—ଶିଶୁଗୀତ ।

କେନେର୍ଇବା—ଗ୍ରା. କି—କେନ୍ଦ୍ରେଇବା (ଦେଖ)
Kenderāiba — Kendreibā (See)

କେନେର୍ପଡ଼ା—ଗ୍ରା. ବ. (ନାମ)—କେନ୍ଦର୍ପଡ଼ା (ଦେଖ)
Kenderāpardā — Kendarāpardā (See)

କେନେର୍ବା—ଗ୍ରା. କି—କେନ୍ଦ୍ରେଇବା (ଦେଖ)
Kenderibā — Kendreibā (See)

କେନେଲାଇବା—ଗ୍ରା. କି—କେନ୍ଦ୍ରେଇବା (ଦେଖ)
Kendelāiba — Kendreibā 2 (See)

କେନେଲିବା—ଗ୍ରା. କି—କେନ୍ଦ୍ରେଇବା ୨ (ଦେଖ)
Kendelibā — Kendreibā (See)

କେନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବ. (ଏ ଶବ୍ଦ ଗ୍ରୀକ୍ କେଣ୍ଡ୍ରସ୍ ଶବ୍ଦରୁ ସଂସ୍କୃତକୁ ଆସିଅଛି; M. W.)—
Kendra

୧ । ବୃତ୍ତର ଠିକ୍ ମଧ୍ୟବନ୍ଦୁ; ଗୋଲ ବସ୍ତୁର ଠିକ୍ ମଧ୍ୟବନ୍ଦୁ—
1. Centre of a circle; focus.

୨ । ପୃଥିବୀର ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣର ଧ୍ରୁବବନ୍ଦୁ—
2. North and south poles of the globe.

୩ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଜନ୍ମଲଗ୍ନର ଚତୁର୍ଥ, ସପ୍ତମ ବା ଦଶମ ସ୍ଥାନ—
3. (astrology) The distance of a planet from the first point of its orbit in the fourth, seventh or tenth degree (M.W.).

୪ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କଠାରୁ ଗ୍ରହାଦିର ଦୂରତ୍ୱ—
4. (astronomy) The distance of a planet or star from the sun.

୫ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ମନୁଷ୍ୟର ଜନ୍ମ ସମୟରେ ଗ୍ରହନକ୍ଷତ୍ରାଦିଙ୍କର ଆପେକ୍ଷିକ ଅବସ୍ଥାନ—
5. (astrology) The relative positon or distance of planets at one's birth.

୬ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ମନୁଷ୍ୟର ଜନ୍ମଲଗ୍ନ—
6. (astrology) The planet which is in the ascendant at the time of a man's birth.

୭ । କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ; କୌଣସି ବିଷୟ ବା ବସ୍ତୁ ସଂଗୃହୀତ ହେବାର ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନ; ବାଣିଜ୍ୟ ଓ ବିଦ୍ୟାଚର୍ଚ୍ଚା ଆଦିର ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନ—
7. Chief seat; emporium; central place.

୮ । କେନ୍ଦ୍ରର ସମୀକରଣ—
8 The eqation of the centre (M. W.).

ଦେ ବ—୧ । ଖେଳ ଜିତିବା ପାଇଁ କରାଯିବା ନାନାବିଧ ଚତୁର ବା ଛଦ୍ମଯୁ—
1. Unfair means used in a game; stratagem.

ଖେଳରେ ବସି ନେଲ ଲଗାଇ ନାନା କେନ୍ଦ୍ର ।
ସାରଳା· ମହାଭାରତ ।

୨ । କେନ୍ଦ୍ର (ଦେଖ)
2. Kendri (See)

କେନ୍ଦ୍ରକ—ସଂ. ବ—ମହାକାଳ ଲତା—
Kendraka A plant; Colocasia Antiquorum (M.W).

କେନ୍ଦ୍ର କରିବା—ଦେ. କି—୧ । (ଜ୍ୟାମିତି) ବୃତ୍ତ ଅଙ୍କିତ କରିବା ପାଇଁ
Kendra karibā — କେନ୍ଦ୍ରକରା
କେନ୍ଦ୍ରକରଣ
ଗୋଟିଏ କେନ୍ଦ୍ର-ବିନ୍ଦୁ ନିରୂପଣ କରିବା—
1. (geometry) To fix a point as the centre for drawing a circle.

୨ । କୌଣସି ବହୁବ୍ୟାପୀ କର୍ମ କରିବା ପାଇଁ କର୍ମାରମ୍ଭ କରିବାର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ ନିରୂପଣ କରିବା—
2. To fix a place as the centre for doing some extensive work.

କେନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ—ସଂ. ବିଣ. (କେନ୍ଦ୍ର+ବୃତ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୬ମା.୧ବ)—
Kendrabartti ୧ । କେନ୍ଦ୍ରରେ ଅବସ୍ଥିତ—
(କେନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Central; situated in the central position.

୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଜନ୍ମ ଲଗ୍ନରେ ଅବସ୍ଥିତ (ଗ୍ରହ)—
2. (astronomy) (a planet) In the ascendant at the time of one's birth.

୩ । (ଗଣିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଲଗ୍ନର ଚତୁର୍ଥ, ସପ୍ତମ ବା ଦଶମ ସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥିତ—
3 (astrology) Occupying the fourth, seventh or tenth position from one's natal planet.

କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି. (କେନ୍ଦ୍ର+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ.)—
Kendrastha — କେନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ (ଦେଖ)
(କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥା - ସ୍ତ୍ରୀ) Kendrabartti (See)

କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥାନ—ସଂ. ବ. (କେନ୍ଦ୍ର + ସ୍ଥାନ)—
Kendrasthāna ୧ । ମଧ୍ୟବନ୍ଦୁ—1. Focus

୨ । (କୌଣସି ବିଷୟ, ବିଦ୍ୟା ବା ବାଣିଜ୍ୟାଦିର) ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନ—
2. Mart; chief centre.

୩ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଲଗ୍ନର ୪ର୍ଥ, ୭ମ ବା ୧୦ମ ସ୍ଥାନ—
3. (astrology) The 4th, 7th or 10th place counted from one's natal planet.

କେନ୍ଦ୍ରା—ଦେ. ବ—କେନର୍ (ଦେଖ)
Kendrā — Kendarā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଁ ବା ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନୌସର୍ଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ଯେବେ ଏ ପ୍ରକାରେ ନମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯାଇଥିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିସର୍ଗ ୍ ବା ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଳିବେ; 'ଦୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦଅ' ଖୋଳିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଂା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତୁ' ଦେଖିବେ ।

କେନ୍ଦ୍ରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କେନ୍‌ଦ୍ରେଇବା (ଦେଖ)
Kendrāibā Kendreibā (See)

କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ନାମ)—କେନ୍ଦରାପଡ଼ା (ଦେଖ)
Kendrāpardā Kendarāpardā (See)

କେନ୍ଦ୍ରାପସାରିଣୀ ଶକ୍ତି—ସଂ. ବ. (ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—
Kendrāpasāriṇī śakti ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ବଳରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଘୂର କରି ଗଡ଼ କଲା ବେଳେ କେନ୍ଦ୍ରଠାରୁ ଦୂରରେ ରହେ—(science) Centrifugal force.

କେନ୍ଦ୍ରାଭିକର୍ଷଣୀ ଶକ୍ତି—ସଂ. ବ. (ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—
Kendrābhikarshaṇī śakti ୧ । ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ବଳରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଘୂରୁଥିବେଳେ ପୃଥିବୀର କେନ୍ଦ୍ର ବା ବୃତ୍ତର କେନ୍ଦ୍ର ଅଡ଼ିକୁ ଟାଣି ହୋଇ ଆସେ—
1. (science) Centripetal force.
୨ । ମାଧ୍ୟାକର୍ଷଣ—
2. The force of Gravitation

କେନ୍ଦ୍ରି—ଦେ. ବ—ଖେଳରେ ଅନ୍ୟାସୃ ମତେ ଜିଣିବା ଅନ୍ୟାସ୍ତରେ କରିଯିବା ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ବା କୌଶଳ—
Kendri Artifices or unfair means employed by persons eager to win a game.

କେନ୍ଦ୍ରି କେନ୍ଦ୍ରି ଯିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ବଙ୍କାଇ ବଙ୍କାଇ ବା ଘୂର ଘୂର ଗଡ଼ କରିବା—
Kendri kendri jībā To move on in a zigzag course.

କେନ୍ଦ୍ରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—କେନ୍‌ଦ୍ରେଇବା (ଦେଖ)
Kendribā Kendreibā (See)

କେନ୍ଦ୍ରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (କେନ୍ଦ୍ର+ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ.)—
Kendrī କେନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ (ଦେଖ)
(କେନ୍ଦ୍ରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Kendrabartti (See)

କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ—ସଂ. ବିଣ. (କେନ୍ଦ୍ର+ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ବି+ଭୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ଗୃହଆଡ଼ରୁ ଗୋଟାଇ ହୋଇ ଆସି ଏକ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ତ୍ରୀକୃତ—1 Concentrated; gathered into one centre.
୨ । ଯାହା ପୂର୍ବେ କେନ୍ଦ୍ର ନ ଥିଲା କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ କେନ୍ଦ୍ର ହୋଇଅଛି—2. Now turned into a centre.

କେନ୍ନିକେ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. କମ୍ ଓ ଦିକ୍)—
Kennike ୧ । କେଉଁ ଦିଗକୁ ?—1. To what direction ?
୨ । କେଣିକି ? କେଉଁଠାକୁ ?—
2. Where to ? to what place ?

କେନ୍ନେ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. ବିଣ—କାହିଁ ? କେଉଁଠାରେ ?
Kenne କେଣେ ?—Where ?

କେନ୍ମୁ ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. ବିଣ—କାହିଁ ? କେଣି ?—
Kenmu Whence ?

କେନ୍ସି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ସର୍ବ—୧ । କୌଣସି—
Kensi 1. Any.
୨ । କେଉଁ ?—2. Which ?

କେପ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଥରିବା; କମ୍ପିବା—
Kep (root) 1. To shake, to tremble.
୨ । ଯିବା—2. To go.

କେପ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାପ୍)—୧ । କାପ; ଟୋପି—1. Cap.
Kep ୨ । ଟୋପିଦାର ବନ୍ଧୁକ ଫଏର୍ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କ୍ୟାପ ଟୋପି—2. Percussion cap used for firing
କ୍ୟାପ a gun.
କେପ୍
୩ । (ଇଂ. କେପ୍)—ଅଳ୍ପାବ୍ରପ—3. Cape.

କେପସୁଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାପସୂଲ୍)—ବୋତଲର ଠିପି ଉପରେ ଜଡ଼ା ଯାଇଥିବା ଟୋପି—Capsule.
କ୍ୟାପସୁଲ
କେପସୁଲ

କେବ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ସେବା କରିବା—
Keb (root) To serve; to tend.

କେବ୍ଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଭୁଲ. ହି. କୁପଢ଼ ସଂ. କୁପାଠକ)
Kebṛdā ବିଣ—୧ । ମୂର୍ଖ—1. Illiterate; dunce.
୨ । ଅଜ୍ଞ—2. Ignorant.

କେବ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—୧ । (ସଂ. କମ୍+ବେଳା) କେଉଁ ସମୟ ?
Keba କେ ଭେବେଳ ?—1. Which time ? what time ?
କବେ ୨ । ବହୁ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ କାଳ; ଦୂର ଅତୀତ—
କବ୍ 2. Long time past.
୩ । ବହୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳ; ଦୂର ଭବିଷ୍ୟତ—
3. Distant future.

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦରୁ ୬ଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତିରେ କେବକୁ, ୫ମୀ ରେ କେବଠୁଁ, କେବଠାରୁ, କେବହୁଁ, କେବରୁ, ୬ଷ୍ଠୀରେ କେବକା, କେବକାର, କେବର ଓ ୭ମୀରେ କେବେ ଶବ୍ଦମାନ ହୁଏ ।]

କେବକା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କମ୍)—୧ । କେଉଁ ସମୟର ?—
Kebakā 1. Belonging to or appertaining to
କବେକାର what time ?
କବକୀ ୨ । ବହୁକାଳପୂର୍ବର—2. Of a long time past.

କେବକାର ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଷମ୍)—କେବକା (ଦେଖ)
Kebakarā Kebakā (See)

କେବକୁ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. କମ)—୧ । କେଉଁ ଭବିଷ୍ୟତ ସମୟରେ ?—
Kebaku 1 In what future time ?
କବେ କେବକୁ ଜନ୍ମିବେ ସିନ୍ଧୁ ସୋଗାଡ଼ ସଙ୍ଗୋକା । ପୀତାମ୍ବର, ନୃସିଂହମୁଦ୍ରଣ ।
କବକୀ, କବ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ସୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁସୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

କେବଟ—ସ. ବ.—୧ । ଜଳ ଝରିବା ପାଇଁ ବାଲି କମ୍ବା ମାଟିରେ ଖୋଳା ଯିବା କୂପ ବା ଗର୍ତ୍ତ; ରୁଆ—A shallow pool or hole dug in the sand for accumulation of percolating water.

କେବଠଁ—ଦେ. ଅ.—କେବଠାରୁ (ଦେଖ)
Kebaṭhaṁ — Kebaṭhāru (See)

କେବଠାରୁ—ଦେ. ଅ.—୧ । କେଉଁ ସମୟରୁ ?—
Kebaṭhāru — 1. From which time ?
କବେଥିକେ ୨ । ବହୁ କାଳ ପୂର୍ବରୁ—
କବସେ — 2. Since a long long time.

କେବଠୁଁ—ଦେ. ଅ.—କେବଠାରୁ (ଦେଖ)
Kebaṭhuṁ — Kebaṭhāru (See)

କେବଣ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ସଙ୍ଗ (ସ. କମ୍) —୧ । କେଉଁ (ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ) ?—
Kebaṇa
କୋନ — 1. Who ? which ? what ?
କାନ ଦେବଣ ଉପରୁ ମୁହଁ ଦୋଇ ଥଲ ବକା । ମହାଭେଦ. ମାର୍କଣ୍ଡେସ୍ତୁବ୍ରଣ ।
୨ । କେହି; କୌଣସି ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ (ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ)—2. Any (person or thing); some person or some thing.

କେବର୍ତ୍ତ—ସ. ବ.—(କେ = ଜଳରେ + ବୃତ ଧାତୁ = ରହିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କୈବର୍ତ୍ତ; କେବଠ—Fisherman.
Kebartta

କେବରୁ—ଦେ. ଅ.—କେବଠାରୁ (ଦେଖ)
Kebaru — Kebaṭhāru (See)

କେବଲ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. କେବ୍ଲ୍)—୧ । ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଭରେ ସ୍ଥାପିତ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ ତାର—1. Cable; telegraphic wire laid on the bed of the sea.
କେବଳ — ୨ । ସାଗର ପାରରେ ଅବସ୍ଥିତ ଦେଶକୁ ପ୍ରେରିତ ତାର-ଖବର—2. Cablegram.
କୈବଲ

କେବଳ—ସ. ବଣ.—(କେବ୍ ଧାତୁ = ସେବା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅଲ)—
Kebala ୧ । ଅଦ୍ୱିତୀୟ; ଏକ ମାତ୍ର—1. Single; sole.
୨ । ବିଶୁଦ୍ଧ; ଅମିଶ୍ରିତ—2. Unmixed, unalloyed; unadultereted; pure; uncompounded.
(କେବଳତ୍ୱ—ବ) ୩ । ଏକାକୀ—3. Alone; solitary.
୪ । ଅସାଧାରଣ—4. Uncommon; extraordinary.
୫ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—5. Complete; entire; whole.
୬ । ବିଶିଷ୍ଟ—6. Particular; peculiar.
୭ । ନିଶ୍ଚିତ—7. Certain; sure; absolute.
୮ । ସ୍ୱାର୍ଥପର—8. Selfish.
୯ । ଶୁଦ୍ଧ; ପବିତ୍ର—9. Genuine; sacred.
୧୦ । ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ—10. Supreme; highest.
୧୧ । କେବଳ ନିଜର ଅଧିକୃତ—
11. Exclusively one's own.
୧୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଠାରୁ ପୃଥକ୍; ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର—
12. Isolated.
୧୩ । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ପର୍କରହିତ—
13. Not connected with anything else.
୧୪ । ଈର୍ଷାପର—14. Envious (M. W)

ଦେ. ବ. ପୁଂ.— କେବଳାନନ୍ଦ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକନାମ—
A name for calling Kebalānanda.

ସ. ବ.—୧ । କେବଳୀ (ଦେଖ)
1. Kebalī (See)
୨ । ନର୍ତ୍ତକ; ନାଟୁଆ—2. Dancer (M. W.)
୩ । ବଳ ଭାଙ୍ଗିଲାବାଲା—3. A tumbler.
୪ । କେରଳ (ଦେଖ)—
4. Kerala (See)

ଅ.—୧ । ଏକମାତ୍ର—1. Solely.
୨ । ଏକାକୀ—2 Alone; singly.
୩ । ଖାଲି—3. Only; purely; merely.
୪ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—
4. Entirely; wholly; absolutely.
୫ । ନିଶ୍ଚିତରୂପେ—5. Certainly; surely;

କେବଳଇ—ଦେ. ଅ. (ସ. କେବଳ + ହି)—କେବଳ (ଦେଖ)
Kebalai — Kebalaṁ (See)

କେବଳକର୍ମ—ସ. ବ.—୧ । ଯୋଗବିଶେଷ—
Kebalakarma — 1. A sort of Yoga.
୨ । ବୁଦ୍ଧିସୁଦ୍ଧି କରିଯିବା କାର୍ଯ୍ୟ—
2. Act done with intellegence.

କେବଳଜ୍ଞାନ—ସ. ବ—ସର୍ବୋଚ୍ଚଜ୍ଞାନ; ଚରମଜ୍ଞାନ—
Kebalajñāna — The highest possible knowledge.

କେବଳତଃ—ସ. ଅ. (କେବଳ + ତସ୍) —କେବଳ (ଦେଖ)
Kebalataḥ — Kebala (See)

କେବଳଦ୍ରବ୍ୟ—ସ. ବ—ଗୋଲମରିଚ—
Kebaladrabya — Black pepper.

କେବଳାନନ୍ଦ—ସ. ବ. (କେବଳ + ଆନନ୍ଦ)—
Kebalānanda ୧ । ଅମିଶ୍ରିତ ଆନନ୍ଦ—
1. Unmixed joy or delight.
୨ । ବିଶୁଦ୍ଧାନନ୍ଦ; ପରମାନନ୍ଦ—2. Pure joy; beatitude.
ଦେ. ବ. ପୁଂ.—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

କେବଳୀ—ସ. ବ. (କେବଳ + ଇ)—
Kebalī ୧ । ଆତ୍ମା ଓ ଦେହ ଏକ ଥିବା ବସ୍ତୁକ ମତ ବା ବିଶ୍ୱାସ—

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରଖାଁ କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ଚଉତ ର ବସିଥିବ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଦୃଶ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୃଶ୍ୟ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

1. The doctrine that spirit and matter are one and the same.

୨ । ଜ୍ୟୋତିଷ ବିଦ୍ୟା—

2. Astronomical science.

୩ । ଧ୍ୟାନରତ ଯୋଗୀ—

3. A meditative ascetic (M. W.).

୪ । (କେବଳ ଜ୍ଞାନଦର୍ଶିଷ୍ଟ) ଅର୍ହତ୍—

4. A Jaina saint.

(କେବଳଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କେବଳ + ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ)—

୧ । ଏକାକୀ—1. Alone; single; solitary.

୧ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଆତ୍ମା ଓ ଦେହ ଏକ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରେ—2. Believing in the doctrine of absolute unity of spirit and matter.

୩ । ଏକମାତ୍ର—3. Sole; one; only (M. W.)

କେବହୁଁ—ଦେ. ଅ—କେବଠାରୁ (ଦେଖ)

Kebahuñ — Kebaṭhāru (See)

କେବା—ଦେ. ଅ. (ସଂ. କିମ୍+ବା)—୧ । କିଏ ଅବା—

Kebā — 1. Whoever.

୨ । କେଉଁ ବସ୍ତୁ ଅବା—2. Whatever.

୩ । କିବା; କିମ୍ବା—3. Or.

ନ ଜାଣିଲେ ନଳ ବଦସ କେବା ଦଉ—କୃଷ୍ଣବିଂଦ୍ର, ମହାଭାରତ. ବନ ।

କେବିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଚମୁଟିବା—

Kebibā — To pinch.

କେବୁକ—ସଂ. ବ—କଉକଉଆ (ଦେଖ)

Kebuka — Kaukauā (See)

କେବେ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. କଦା; କଦାପି)—

Kebe ୧ । କଦା ? କେତେବେଳେ ? କେଉଁ ସମୟରେ ?—

କବେ 1. When ?.

କବ ୨ । କୌଣସି ସମୟରେ—2. Ever; at any time.

ମୁଁ ଏହା କଲ ବୋଲ କେବେ କ କହନ୍ତୁ—କୃଷ୍ଣବିଂଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବସ୍ତ୍ର

୩ । ବହୁକାଳ ପରେ ବା ପୂର୍ବେ ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ—

3. In some remote and unfixed future or past.

କେବେଁ—ଦେ. ଅ—କେବେହେଲେ (ଦେଖ)

Kebeñ — Kebehele (See)

କେବେକେବେ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. କଦାକଦା)—କୌଣସି କୌଣସି ସମୟରେ—Occasionally; at times.

Kebekebe

କବେକବେ

କବକବ

କେବେହେଁ—ଦେ. ଅ—କେବେହେଲେ (ଦେଖ)

Kebeheñ — Kebehele (See)

ବଷ୍ଟା ରସେ ସୁଟଲିଲ
କେବେହେଁ ନୋହେ ଶୁଦ୍ଧତତ୍ତ୍ୱ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

କେବେହେଲେ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. କଦାବା)—

Kebehele ୧ । କଦାପି—1 Ever.

କବେଓ ୨ । କଦାକାଳେ, କେତେବେଳେ ହେଲେ—

କଭୀ 2. At any time whatever.

ଜଳାର୍ଥୀ ଶ୍ୱପ୍ନ, ମୃଗ, ବନ୍ଧ୍ୟାଜ କର
ବନପଶୁ କେବେହେଲେ ଓଗାଳିବେ ନଳେ—

ପ୍ରଥାନାଥ. ଦଶରଥବଯୋଗ ।

୩ । ଯେ କୌଣସି କାରଣରୁ ବା ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ—

3. On any consideration or account.

କେବ୍ବେ—ଦେ. ଅ—କେବେହେଲେ (ଦେଖ)

Kebbhe — Kebehele (See)

କେବ୍ବେଁ—ଦେ. ଅ—କେବେହେଲେ (ଦେଖ)

Kebbheñ — Kebehele (See)

କେଭଉ—ଦେ. ଅ—କେବଠାରୁ (ଦେଖ)

Kebhau — Kebaṭhāru (See)

କେଭଉଁ—ଦେ. ଅ—କେବଠାରୁ (ଦେଖ)

Kebhauñ — Kebaṭhāru (See)

କେଭହୁଁ—ଦେ. ଅ—କେବଠାରୁ (ଦେଖ)

Kebhahuñ — Kebaṭhāru (See)

କେଭେ—ଦେ. ଅ—କେବେହେଲେ (ଦେଖ)

Kebhe — Kebehele (See)

କେଭେଁ—ଦେ. ଅ—କେବେହେଲେ (ଦେଖ)

Kebheñ — Kebehele (See)

କେମତ—ଗ୍ରା. ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ—କେମନ୍ତ (ଦେଖ)

Kemat — Kemanta (See)

କେମତି—ଗ୍ରା. ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ—କେମନ୍ତ (ଦେଖ)

Kemati — Kemanta (See)

କେମତିକା—ଗ୍ରା. ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ—କେମନ୍ତ (ଦେଖ)

Kematikā — Kemanta (See)

କେମତିକିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ—କେମନ୍ତ (ଦେଖ)

Kematikiā — Kemanta (See)

କେମତେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—କେମନ୍ତେ (ଦେଖ)

Kemate — Kemante (See)

କେମନ୍ତ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. କିମିତ)—

Kemant ୧ । ଦେଖିବା ଦେଖି; କି ! କଅଣ !—

କେମନ୍; କି 1. (interjection) What ! let us see ?

କ୍ୟା ୨ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) ସତେ ?—

2. (interrogation) Is it so ?

କେମନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କିମିତ)—

Kemanta ୧ । କିମିତ ? କେଉଁ ପ୍ରକାରର ?—

କେନନ 1. Of what kind or sort ?

କୈସା ମୁହିଁ କେମନ୍ତ ହୋଇ ଛହିଁ ସିନା ।

ପ୍ରାତୀ. ଜଳତରଣ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ତ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—କ ପ୍ରକାରେ ? କପର୍ ?—
How ? in what manner ?
ଯମ ଦଣ୍ଡରୁ ମୋ ରକ୍ଷା କେମନ୍ତ ହେଉ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଣୋପ୍ତଚରିତ୍ର. ୫ ଗୀତ ।

ଦେ. ଅ. (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ)—ସତେ ? ସତ୍ୟେବ ?
(interrogative) It is so ?

କେମନ୍ତ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ଓ କ୍ରି. ବିଣ—କେମନ୍ତ (ଦେଖ)
Kemanti Kemanta (See)
ଉତ୍ତ ଗୋଟେଙ୍କ କୋପେ ବର୍ତ୍ତିବା କେମନ୍ତ ।
ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

କେମନ୍ତକା—ଗ୍ରା. ବିଣ—କେମନ୍ତ (ଦେଖ)
Kemantikā Kemanta (See)

କେମନ୍ତକଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ—କେମନ୍ତ (ଦେଖ)
Kemantikiā Kemanta (See)

କେମନ୍ତେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—କ ପ୍ରକାରେ ? କପର୍ ?—
Kemante How ?
କେମନ ବୁଢ଼ର ମରଂବ ତରେ
କୈସା ସେ ଭୋଟେ ପାଇବେ କେମନ୍ତେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କେମିଷ୍ଟ୍ରି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କେମିଷ୍ଟ୍ରି)—ରସାୟନ ଶାସ୍ତ୍ର—
Kemishtri Chemistry.
କେମିଷ୍ଟ୍ରୀ
କେମିଷ୍ଟ୍ରି

କେମୁକ—ସଂ. ବି—କଉକଉଆ (ଦେଖ)
Kemuka Kaukauā (See)

କେମେତ—ଗ୍ରା. ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ—କେମନ୍ତ (ଦେଖ)
Kemeti Kemanta (See)

କେମେତ କଦବା—ଗ୍ରା. ଅ—୧ । କେବେ କେବେ—
Kemeti kadabā 1. On certain occasions.
୨ । କ୍ୱଚିତ୍ ସମ୍ଭବରେ; କଦାଚିତ୍—
2. Not very often; scarcely.

କେମ୍ପ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାମ୍ପ୍)—
Kemp ବାକାମମାନଙ୍କର ଅସ୍ଥାୟୀ ବାସସ୍ଥାନ; ଛମୁ—
କ୍ୟାମ୍ପ Camp; temporary halting place of a
କମ୍ପୁ public officer; a touring officer's camp.

କେମ୍ପଖଟ—ଦେ. ବ. (ଇଂ. କାମ୍ପ୍ ଓ ସଂ. ଖଟ୍ୱା)—
Kempkhaṭa ଉଙ୍ଗାଖଟ; ଯେଉଁ ଖଟ ଉଙ୍ଗାଯାଇ ପୁଣି
ଯୋଡ଼ା ହୋଇ ରଖାଯାଇ ପାରେ—
Camp bedstead.

କେମ୍ପା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. କୋଣି)—
Kempā ଯାହାର ହାତ ଗୋଡ଼ ବଙ୍କା; ବକ୍ରହସ୍ତ; ବକ୍ରପଦ—
କେମ୍ପୀ
କେମ୍ପେଇ } ସ୍ତ୍ରୀ. Having arms or legs bent inward;
କେମ୍ପୁଲି having crampy or deformed hands;
(a person male or female) born
with crippled limbs; hobbling.
ଅନ୍ଧ, ମୂକ, ପେଖା ଯେ କେମ୍ପା ସେତେ ଛନ୍ତି ।
କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

କେମ୍ପୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କେମ୍ପାର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—
Kempī Feminine of Kempā.
କାଣୀ, କୁବ୍ଜ, ସେଣ୍ଡୀ, କେମ୍ପୀ, ଦୋଇଣ ଥିବ ସେ ଯତ୍ୟପି ।
ବମଦାସ. ବାର୍ତ୍ତାଭାଇଜି ।

କେମ୍ପୁଲି—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କେମ୍ପୀ (ଦେଖ)
Kempulī Kempī (See)

କେମ୍ପେଇ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କେମ୍ପୀ (ଦେଖ)
Kempeī Kempī (See)

କେମ୍ବିସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାନ୍‌ଭ୍ରାସ୍)—କାନ୍‌ଭ୍ରାସ୍ (ଦେଖ)
Kembis Kānbhās (See)

କେମ୍ବୁକ—ସଂ. ବ.—୧ । କୋବି—
Kembuka 1. Cabbage (M. W.)
୨ । ଗୁବାକର ଉତ୍ତର ଅଂଶ—
2 The kernel of the Areca nut (M. W.)

କେମ୍ବ୍ରିଜ୍—ବୈଦେ. ବ. (ନାମ)—କାମ୍ବ୍ରିଜ (ଦେଖ)
Kembrij Kāmbrij (See)

କେୟୂର—ସଂ. ବ. (କେ=ମସ୍ତକରେ, କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ପ୍ରଗଣ୍ଡ ଜକଟରେ
Keyūra +ଯୁ ଧାତୁ=ଯୋଗ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉର)—
୧ । ବାହୁଭୂଷଣ; ଭାଡ଼; ଅନନ୍ତ; ବାଜୁ—
1. Armlet; a bracelet for the upper arm.
୨ । ରତ୍ତବନ୍ଧବିଶେଷ—
2. A kind of coitus (M. W.)
୩ । ସମାଧିବିଶେଷ—3. Name of a pose during religious contemplation (M.W.)

କେୟୂରବନ୍ଧ—ସଂ. ବ.—୧ । କାମଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ରତ୍ତବନ୍ଧବିଶେଷ—
Keyūra bandha 1. A pose during copulation, described in the Kāmaśāstra of ancient India.
[ଦ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀ ଜଘେ ରୈବ ଫଳାଭ୍ୟ ଦୋର୍ଭ୍ୟାମାଲିଙ୍ଗ୍ୟ ସୁନଙ୍ଗଂ, କାରୟେତ୍ ସ୍ଥାପନଂ କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଧଃ କେୟୂରସଜ୍ଞକଃ ।]
୨ । ଶରୀରର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ କେୟୂର ପିନ୍ଧାଯାଏ; ବାହୁ—
2. The arms.

କେୟୂରବାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—(କେୟୂର+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବତ୍; ୧ମା.
Keyūrabān ୧ବ.)—ଯେ କେୟୂର ପିନ୍ଧି ଥାଏ—
(କେୟୂରବତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Wearing an armlet.

କେୟୂରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କେୟୂର+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Keyūrī କେୟୂରବାନ୍ (ଦେଖ)
(କେୟୂରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Keyūrabān (See

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥରଟ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ନଥାଇଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ବାଘ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ: 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍'ଦେଖିବେ।

କେର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ସୃକ୍କଣୀ; ପାଟିର କୋଣ—
Ker 1. The corners of the mouth.

୨ । ଅବସ୍ଥିବ ସନ୍ଧି (ଯଥା; କୋଡ଼ିଗାଣ୍ଡ; ପିଚ୍ଛଳ)—
2. The meeting place of two limbs (e.g. hipjoint, the corners where glands are formed).

କେର୍‌କେଡ଼ିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି.—୧ । ଦାନ୍ତଦ୍ୱାରା କାଟିବା—
Kerkerḍibā 1. To cut with the teeth.

(କେଡ଼୍‌କେଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କାମୁଡ଼ି ଖାଇବା—
2. To nibble.

କେର୍‌କେଣ୍ଟା—ଗ୍ରାଦେ. (କଲାହାଣ୍ଡି) ବ.—ଏଣ୍ଡୁଅ; କୃକଲାସ—
Kerkenṭā Chameleon.

କେର୍ ଖାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—(ଝାଳ ହେତୁରୁ) କୋଡ଼-
Ker khāibā ଗାତରେ ଘାଆ ହେବା—Formation of sores on the hipjoints (on account of contant perspiration of the adjoining parts.)

କେର୍ ଧରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ପିଚ୍ଛିଳ ପଡ଼ିବା—
Ker dharibā Formation of glands; enlargement of glands on the hip-joint.

କେର୍‌ପା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. ସଂ.—କେର୍ପା (ଦେଖ)
Ker pā Kerpā (See)
(କେର୍‌ପୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କେର୍‌ପାଲ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଟାର୍‌ପଲ୍‌ନ୍)—ଘୋଡ଼ ଆଦର ମୋଟା ସୂତାରେ ବୁଣା ହୋଇଥିବା ଓ ଉପରେ ଗଲ କେରପାଲ ବୋଲା ହୋଇଥିବା ଆଚ୍ଛାଦନବସ୍ତ୍ର; ଗଲ ମଡ଼ାହୋଇ-
ତିରପାଜ ଥିବା ଟାଲ୍—Canvas; tarpaulin.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପାଣି ବେଦ ପାରେ ନାହିଁ ।]

କେର୍‌ପାଲ—ବୈଦେ. ବ.—କେର୍‌ପାଲ୍ (ଦେଖ)
Ker pāla Ker pāl (See)

କେରକ—ସଂ. ବ.— କେରଳ (ଦେଖ)—
Keraka Kerala (See) (M. W.)

କେରଣ୍ଟ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ଅ.—ଯୁଦ୍ଧ କାଳରେ ଏକ ପକ୍ଷ ଭଲେ ପଡ଼ି ନଜେ ପରାସ୍ତ ହେଲେ ଏହା ମୁହଁରେ ସ୍ୱୀକାର କରିବା; (ଏହାର ଅର୍ଥ ମୁଁ ହାରିଲି)—Interjection used by a vanquished foe in admitting his defeat while pinned to the ground by the adversary.

କେରଣ୍ଟ କହିଲେ ଧର୍ମଯୁଦ୍ଧ ଛାଡ଼ ଦେବା
ଏପରି ଧର୍ମେ ମନରେ ଉତପ୍ତେ କରିବା । ସାରଳା ମହାଭାରତ ।

[ଦ୍ର—ପରାଜିତ ଓ ଭୂପତିତ ଯୋଦ୍ଧା 'କେରଣ୍ଟ' ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କଲେ, କେତା ଉତ୍ତକ୍ଷଣାତ୍ ତାକୁ ଶୁଦ୍ଧି ଦେବ, ଏହା ଧର୍ମଯୁଦ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ଅଲଂଘ୍ୟ ନିୟମ ।]

ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ.— ୧ । ଯୁଦ୍ଧ ଓ ଖେଳରେ କଗ୍ରସିବା ପଣ; ବାଜି—Wager.

ଥରେ ଥରେ ଦୈତ୍ୟ ମାଲଯୁଦ୍ଧର ଏ ବାଟ ।
କସ କେରଣ୍ଟରେ ମରଣ ହୋଇଲ ଜଦ୍ଦୟ । ସାରଳ. ମହାଭାରତ ।

୨ । ମାଲଯୁଦ୍ଧରେ ପରାଜୟ—
2. Defeat in a boxing match.

ଅସୁର ବୋଇଲ ଅହୋ କେରଣ୍ଟ ମୋହର
ଧର୍ମପୁତ୍ର ହାରିଲ ଏର ଛଡ଼ ନହାଗର । ସାରଳା ମହାଭାରତ ।

କେରଣ୍ଟ କରିବା—ଦେ. କି—'କେରଣ୍ଟ' ସର୍ତ୍ତରେ ଦୁଇ ଜଣ ପରସ୍ପର
Kerantа karibā ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିବା—
To engage in a bout on condition that the winner will give up fight as soon as the loser pronounces 'Kerantа'.

ଭୀମସେନ ବୋଲେ ରେ ଅସୁରେଶ୍ୱର ଶ୍ରେଷ୍ଠ
ଧର୍ମପୁତ୍ର ତୋର ମୋର କରିବା କେରଣ୍ଟ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

କେରଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—କରଣ୍ଡା (ଦେଖ)
Kerandā Karandā (See)

କେରଫୁଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବିଣ—ଯେଉଁ ଲୋକ ଜୀବନକୁ ସୁଖସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟମୟ ଜୀବନ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରେ—
Keraphulā (a person) Who takes life easily (i. e. thinks that life is not a serious affair.

କେରଳ—ସଂ. ବ—୧ । ଭାରତର ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଲସ୍ଥ ମାଲବାର
Kerala ପ୍ରଦେଶ—1. The modern Malabar coast in the southwest of India.

୨ । ଯାଯାବର ମ୍ଲେଚ୍ଛଜାତିବିଶେଷ; କେଲା—
2. A tribe of wandering nomads.

୩ । କ୍ଷତ୍ରିୟଜାତିବିଶେଷ—3. A class of Kshatriyas.

୪ । କେରଳ ଦେଶର ରାଜା—
4. A king of the Kerala country.

୫ । କେରଳ ଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
5. A man of the Kerala country.

୬ । ଅକ୍ରୀଡ଼ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର ବିଶେଷ (ଏହାଙ୍କ ନାମରୁ କେରଳ ଦେଶର ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି—M. W.)
6. Name of a son of king Ākrirda.

ସଂ. ବଣ—ମାଲବାର ଦେଶବାସୀ— Inhabiting the Kerala country or Malabar.

କେରଳୀ—ସଂ. ବ—୧ । ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—1. Astronomical
Kerali treatise dealing with a particular system of calculation.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍‌ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ

୨ । କେରଳ ଦେଶ ପ୍ରଚଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନା—
2. Astronomical system of Malabar.

୩ । ଦୋଇ; ପ୍ରାୟ ଏକଘଣ୍ଟା ସମୟ—
3. A period of about one hour.

ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କେରଳ ଦେଶୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ—
1. A woman belonging to the country of Malabar.

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କର ଦୀର୍ଘ କେଶପାଶ ଓ ଜୁଡ଼ା ବାନ୍ଧିବାର ମନୋହର ପ୍ରଣାଳୀ ବହୁକାଳରୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅଟେ ।]

୨ । କେଲୁଣୀ—2. A woman of the Kelā caste.

କେରଳୀ ହାତରେ ଅଡ଼ା—ଦେ. ବ. ପ୍ରବଚନ (ସ୍ତ୍ରୀ. କେରଳୀ ହସ୍ତେ ଆଢ଼କଂ)—(ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପୃଥିବୀରେ ଜନ୍ମିବା ଶସ୍ୟାଦିର ପରିମାଣ ବେଶି କମି ହେବା ସୂଚକ 'ଆଢ଼କ' ଉକ୍ତ ବର୍ଷ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନାକ୍ରମେ କେରଳୀ ହସ୍ତରେ ଥିବା—(Astrology) The measure of produce of the earth during the year being in the hands of the 'Keralī' woman (this indicates a good year of plentiful harvest and rainfall).

Keralī hātare ardhā āḍhakaṃ

[ଦ୍ର—ଆଢ଼କର ଅର୍ଥ ଏକ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପୃଥିବୀରେ ଜନ୍ମିବା ଶସ୍ୟାଦିର ପରିମାଣ; ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନା ଅନୁସାରେ ଯେଉଁ ବର୍ଷ କେରଳୀ ହାତରେ ଆଢ଼କ ଥାଏ ସେ ବର୍ଷ ଭଲ ବର୍ଷା ହୁଏ ଓ ପୃଥିବୀରେ ଶସ୍ୟ ପ୍ରଚୁର ହୁଏ; ଏହାର ଜ୍ୟୋତିଷ ବଚନ—ଆଢ଼କଂ କେରଳୀ-ହସ୍ତେ ସୁଲଭଂ ଜାୟତେ ଧ୍ରୁବ ।]

କେରା—ଦେ. ବ—୧ । ସ୍ୱଳ୍ପ ପରିମିତ ଶସ୍ୟ, କେଶ ବା ତୃଣାଦିର ଗୁଚ୍ଛ—
Kerā 1. A small bunch or cluster of corn, grass etc; a small cluster; wisp.
ଗୋଛା, ଗୁଛି
ଗୁଚ୍ଛ; ପୁଲ୍ଲା; ମୁଡ୍ଡା [ଦ୍ର. ବହୁପରିମିତ ତୃଣାଦିର ଗୁଚ୍ଛକୁ ଗୋଛ ବା ବଡ଼ା ବୋଲାଯାଏ ।]

୨ । କେରା ବଙ୍ଗାଳୀ (ଦେଖ)
2. Kerā baṅgālī (See)

୩ । କେରା ବଙ୍ଗଳା (ଦେଖ)
3. Kerā baṅgalā (See)

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବସ୍ତର)—କଦଳୀ—Plantain.

କେରାଇବା—ଦେ. କି—କେରା କେରା କର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ କରିବା—
Kerāibā To separate into small clusters (e. g. flowing hair).

କେରାକନ୍ଦା—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ—କଦଳୀ ମଞ୍ଜି—
Kerākandā The kernel inside the trunk of the plantain tree.

କେରା କେରା—ଦେ. ଅ. (ଅନାଦରାର୍ଥ; ବହୁତ୍ୱବଚନ)—ବହୁ ଛୁଦ୍ର ଛୁଦ୍ର ଗୁଚ୍ଛରେ—Done or separated into small bunches or wisps.
Kerā kerā

ଲମ୍ବିତ ମଲୁଆର ଝଲ, ଶୁଟ୍ଟି ପୁଷ୍ପ କେରାକେରା । କଟକାଥ. ଭାଗବତ ।

କେରାଞ୍ଚ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କୋର୍=ଗୁର୍ ଚକଆ ପାଲକି ଗାଡ଼ି)—
Kerāñch ୧ । ବଲଦ ଟଣା ଖ୍ରିଙ୍ଗ୍ ଲଗା କାଠର ସବାର୍-
କେରାଞ୍ଚି ଗାଡ଼ି; କେରେଞ୍ଚ ଗାଡ଼ି—
କିରାଞ୍ଚି 1. A bandy cart with wooden frame and iron springs.

କିରିଚ ୨ । ଘୋଡ଼ା ପାଇଁ ବଡ଼ ଗୁରୁଜ୍—
କିର୍ଚ 3. A long horse-whip.

୩ । (ଫର୍ଦ୍ଦଗୀଜ୍-କ୍ରୀଜ୍) ସ୍ଟ୍ରେଟ ସିଧା ଭରବାଗ୍—
3. Small straight sword.

କେରାଞ୍ଚି—ବୈଦେ. ବ. —କେରାଞ୍ଚ୍ (ଦେଖ)
Kerāñchi Kerāñch (See)

କେରାଟ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—କୋରଟ (ଦେଖ)
Kerāṭa Koraṭa (See)

କେରାଣ୍ଡି—ଦେ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ. କରଣ୍ଡୀ; ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ ଗ୍ରୋଷ୍ଠୀ)—
Kerāṇḍi କରଣ୍ଡି; ଏକପ୍ରକାର କ୍ଷୁଦ୍ର କାଣ୍ଡ ଥିବା ରେଖଟା ମାଛ—
ପୁଁଟି; ପୁଠୀ Barbus Chola; a small flat fish of the
ପୁଠିଆ fry kind.

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କର କାଣ୍ଡ ଚ୍ଛପଚ୍ ଲାଲ; ଏମାନେ ଗୁର୍ ଆଙ୍ଗୁଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ନ୍ତି । ଏହି ଜାତୀୟ ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ମାଛକୁ ଛେଲ୍ଲା-କେରାଣ୍ଡି (ବ. ସରଣାପୁଠି) କହନ୍ତି । ଛେଲ୍ଲାକେରାଣ୍ଡି ପ୍ରାୟ ବାର ଇଞ୍ଚ ବଢ଼େ । କେରାଣ୍ଡି ମାଛକୁ ଶୁଖାଇ ପିଠାଶୁଖୁଆ କରାଯାଏ । ଏହା ଉତ୍ତେଜକ, ମଧୁର ରସ, ଶୁକ୍ରଜନକ, କଫବାତନାଶକ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ମୁଖ ଓ କଣ୍ଠରୋଗନାଶକ ।]

ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ—ଚେଲୁଣୀପୋକ—
Milliped; galley-worm.

କେରାଣ୍ଡି ଗୁନ୍ଥି ଶେଉଳ ପାଇବା (ନ୍ୟାପୃ)—ଦେ. ପ୍ରବଚନ—
Kerāṇḍi gunthi śeula pāibā (ବନଶୀ କଣ୍ଠାରେ ସାନ କେରାଣ୍ଡି ମାଛ ଗୁନ୍ଥି ବଡ଼ ମାଛଙ୍କୁ ଧରନ୍ତି—ଏହି ଲକ୍ଷଣାରୁ)—ସାମାନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଦେଇ ବେଶି ପଦାର୍ଥ ପାଇବାକୁ ଆଶା କରିବା—A simile applied to a case where a man expects to get big return for a small outlay (like one using a fry as a bait and getting a large fish in return with the angling rod).

କେରାଧୁଁଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ—କଦଳୀ ଭଣ୍ଡା (ଦେଖ)
Kerādhuṅrḍā Kadalī bhaṇḍā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଚଉ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ:ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପରେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପଗ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାହ' ଖୋଜବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳଲେ 'କୂ ଦେଖିବେ 'କୂଏ' ନ ପାଇଲେ 'କଅ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କେରୁନା—ଦେ. ବ. (ବେପାରୀ ଓ ମହାଜନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ; ଫ. Kerānā କ୍ରଯିଣ)—ଗୃହସ୍ଥର ନିତ୍ୟବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ଗୁଆ, ମସଲା, **କେରାନା** ଡ଼ଲଦା ଆଦ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ—Merchandise of everyday use.

କେରୁନି (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—କରୁନି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Kerāni (etc) Kirāni etc (See)

କେରୁଫ୍—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. ବଣ. (ଇଂ. କେଆର୍ ଅଫ୍)—କେଆର୍ ଅଫ୍ (ଦେଖ) Kerāph Keār aph (See)

କେରୁ ବଙ୍ଗଲା—ଦେ. ବ—ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଓଡ଼ିଶାରେ ସ୍ଥାୟୀ ଅଧିବାସୀ Kerā baṅgalā ବଙ୍ଗାଳୀଙ୍କଦ୍ୱାରା କଥିତ ଓ ବ୍ୟବହୃତ ବିକୃତ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷା—Degenerated patois used by the Bengalees domiciled in Orissa for generations.

[କେରୁବଙ୍ଗଳାର କେତେଗୋଟି ଉଦାହରଣ—

ବଙ୍ଗଳାଭାଷା	କେରୁବଙ୍ଗଳା	ଓଡ଼ିଆଭାଷା
ଖେଯେ	ଖାଏ ଟକେରେ	ଖାଇକରି
ଯେଯେ	ଯାଏକେରେ	ଯାଇ କରି
ଦେଯେ	ଦିଏକେରେ	ଦେଇ କରି
ଏସେ	ଆସେକେରେ	ଆସି କରି
ବେଗୁନ୍	ବାଇଗନ୍	ବାଇଗଣ
(ଅମ୍ରି) ଖାଚ୍ଛି	ଖାଆଚ୍ଛି	ଖାଉଛି
ଯାଚ୍ଛି	ଯାଆଚ୍ଛି	ଯାଉଛି
ଆମରା	ଆମଘନ୍	ଆମ୍ଭେମାନେ
ଆମାଦେର	ଆମଦେର	ଆମର
କହିଯା	କଦ୍ଦେକେରେ	କହି କରି
ଶୁନା	ଶୁ	କୁଆ
ଖାଚ୍ଛିସ୍	ଖାଆଚ୍ଛି	ଖାଉଛୁ
ତୋମାଦେର	ତୁମ୍ଦେର	ତୁମର
(ତୁମି) ଗିସ୍ଥାଚ୍ଛିଲେ	ଯାଏ ଯାଯ୍ଥା } ଚ୍ଛିଲେ	ଯାଇଥିଲ
କାଡଲା	ଗୁଡ଼ୁଡ଼	ଗୁଡୁଡ଼
ଗିସ୍ଥାଚ୍ଛିଲମ	ଯାଏଚ୍ଛିଲୁ	ଯାଇଥିଲୁ
କହିବ	କଦ୍ଦିବ	କହିବ
ଉଙ୍ଗି	ଉଙ୍ଗା	ଉଙ୍ଗା
ପିଆର୍	ପିଦୁଡ଼ୁ	ପିଜୁଳ
ପିଠେ	ପିଠା	ପିଠା
ଉଙ୍ଗିଯେସାଓଯା	ଉଏଁଯାଓଯା	ଉଡ଼ିଯିବା
ମେଯେ	ମାଇଆ	ମାଇ
ଜଙ୍ଗେଲ୍‌କରେ	ଜଗିସାକେରେ ପଗ୍ଗରକେରେ }	ପଗ୍ଗର
ବଙ୍ଗଲାଭାଷା	କେରୁବଙ୍ଗଳା	ଓଡ଼ିଆଭାଷା
ଜୁଣ୍‌ପେଯେ	କେଙ୍କା	କେଙ୍କା
ମାଂସ	ମାଉଁସ	ମାଉଁସ
ଘଡ଼ା	ଗଗ୍‌ଗ୍	ଗଗ୍
କୁମୀର	କମ୍ମୀର	କମ୍ମୀର
ଘୁମ୍	ନିଁଦ	ନିଦ ।]

କେରୁବଙ୍ଗାଲୀ—ଦେ. ବ. (ଅସଲ୍ ବଙ୍ଗାଳୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ବହୁପୂରେ ବ୍ୟବହୃତ) Kerābaṅgālī—ଓଡ଼ିଶାରେ ବହୁକାଳରୁ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ବାସ କରୁଥିବା ବଙ୍ଗାଳୀ—A term jocularly used by the Bengalees for those of the Bengalees domiciled for generations in Orissa.

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ବଙ୍ଗଳାଭାଷା, ଓଡ଼ିଆ ଓ ହିନ୍ଦୀ ଉଭୟ ଭାଷାର ପ୍ରଭାବରୁ ବିକୃତ ହୋଇଅଛି । ବିଶେଷତଃ 'ଖାଇ, ଯାଇ, ଆସି' (ଯାହାକି ବଙ୍ଗଳାରେ ଖେଯେ, ଯେଯେ, ଏସେ ହୁଏ ଓ ଓଡ଼ିଆରେ 'ଖାଇକରି, ଯାଇକରି, ଆସିକରି' ହୁଏ ଓ ହିନ୍ଦୀରେ 'ଖାକର୍, ଯାକର୍ ଆକର୍' ହୁଏ) ସ୍ଥଳରେ ଏମାନେ 'ଖାଏକେରେ, ଯାଏକେରେ, ଆସେକେରେ'—ଏହିପରି ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବାରୁ ଏହି 'କେରେ' ବ୍ୟବହାର ଯୋଗୁଁ, ଅସଲ ବଙ୍ଗାଳୀମାନେ ଏମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟଙ୍ଗ ବା ପରିହାସରେ 'କେରୁ' ନାମରେ ଡାକନ୍ତି । ଏହି 'କେରୁ' ଶବ୍ଦର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିମୂଳକ ଅର୍ଥ 'କେରେ' ବ୍ୟବହାର କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି । ପୂର୍ବେ ଯେଉଁ ବଙ୍ଗାଳୀମାନେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଉପନିବେଶ କରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବଙ୍ଗଦେଶୀୟ ବଙ୍ଗାଳୀମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କ ରହିବାରୁ ଓଡ଼ିଆଭାଷା ପ୍ରଭାବରୁ ଏମାନଙ୍କ ଭାଷା ବିକୃତ ହୋଇଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସଭ୍ୟତା ଓ ରେଲ୍ ପ୍ରଭାବରୁ ଏମାନେ କ୍ରମଶଃ ନିଜର ବଙ୍ଗୀୟ ଭାଡାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ପର୍କ ଘନିଷ୍ଠ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଅଛନ୍ତି ।]

କେରୁବାଳ—ଦେ. ବ—କେଶର କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୁଚ୍ଛ—Kerābāla A small bunch of hair.

କେରୁମତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କରୁମତ୍)—କରୁମତ୍ (ଦେଖ) Kerāmat Karāmat (See)

ଦ୍ରଜୁରଙ୍କ କେରୁମତ୍ ନେଇନାମି ଦୁଇଆରେ ଜାହେର୍ ଫକାରମୋହନ. ଛଅମାଣଆଠଗୁଣ ।

କେରୁୟା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କରୁୟା)—ଭଡ଼ା— Kerāyā Rent or hire for the use of a thing or house. କେରାୟା **କିରାୟା**

କେରୁୟା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କେରୁୟା ନେବା (ଦେଖ) Kerāyā karibā Kerāyā nebā (See)

କେରୁୟାଦାର—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କରୁୟାଦାର)—ଭଡ଼ାଦାର; ଯେ Kerāyādār ଭଡ଼ାରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ଘର ଆଦି ନେଇ କେରାୟାଦାର ଥାଏ—A renter; a lessee; a tenant; **କିରାୟାଦାର** one who takes a thing or hire.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ୟ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

କେରାୟାଦେବା—ଦେ.କି.—କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଭଡ଼ାରେ ଲଗାଇବା; ଭଡ଼ାରେ ଖଟ୍ଟ ଦେବା—To let out a thing on rent or hire.
Kerāyā debā
କେରାୟା ଦେଓୟା
କିରାୟାଦେନା

କେରାୟା ନେବା—ଦେ. କି.—କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଭଡ଼ା ଦେବା ଜଦାବରେ ମାଲିକ ଠାରୁ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା—To take a thing on hire or rent from the owner.
Kerāyā nebā
କେରାୟା ଲଓୟା
କିରାୟା ଲେନା

କେରାସିନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କେରୋସିନ୍)—ଖଣିଜ ତୈଳବିଶେଷ; କରାସିନ ତେଲ—Kerosine; a mineral oil.
Kerāsin
କେରୋସିନ
ମିଟ୍ଟିକାତେଲ

କେରାସିନି—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କେରାସିନ୍ (ଦେଖ)
Kerāsini Kerāsin (See)

କେରି—ଦେ. ବ. (ଅଦରାର୍ଥକ)—ଖୁବ କେରା; କ୍ଷୁଦ୍ରଗୁଚ୍ଛ—
Keṛi Small cluster or bunch.

ମଉଳ ପତ୍ରେ କୁଃ କେରି
ପବନେ ଝଡ଼େ ଚିରଫିର । ଘନଶ୍ୟାମ ବାର୍ତ୍ତାଭାଇଙ୍କି ।

କେରିକେରି—ଦେ. ଅ. (ଆଦରାର୍ଥ)—ବହୁ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୁଚ୍ଛରେ—
Kerikeri In small clusters; in small bunches.

ଚଲାଇ ନାଇ ସାଏ ଲମ୍ବର କେରି କେରି । ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ପୁରାଣ ।

କେରିପେ—ଗ୍ରା. (ଇଉର) ଅ.—୧ । କରୂପେ ? କି ପ୍ରକାରେ ?—
Keripe 1 In what way ? how ?
କେମନେ ୨ । କେଉଁ ଉପାୟରେ ?—2. By what means ?
କୈସା

କେରୁଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ପିତାକୋରୁଆଁ (ଦେଖ)
Keruā Pitākoruañ (See)

କେରୁଆଳ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. କରବାଳ=ଖଡ୍ଗ; ସଂ. କୃପୀଟଯୋନି=ଜଳ; ଏହା ଖଡ୍ଗାକୃତି ଥିବାରୁ)—୧ । ଡଙ୍ଗାର ଆନୁଲ୍ୟ—1. The oars for propelling a boat.
Keruāla
କେରୟାଲ, କେରାଲ, ଦାଁଡ଼
ପତବାର, ପତବାଲ
୨ । ଚଖା ଲମ୍ବିଥିବା ଆନୁଲ୍ୟ— 2. An oar with a fan-shaped end.

[ଦ୍ର—ସାନ ସାପୁଆ ଡଙ୍ଗାରେ ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ ଆନୁଲ୍ୟକୁ 'କେରୁଆଳ' କହନ୍ତି । ଏହା ସାପୁଆ ଡଙ୍ଗାରେ ଆନୁଲ୍ୟ ଓ ମଙ୍ଗଧର୍ ଦୁଇ କାମ ଚଳାଏ ।]

୩ । ଡଙ୍ଗାର ମଙ୍ଗଧର୍—3. Helm; rudder.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଘୋଡ଼ାର ଲଗାମ—
The reins of a horse.

କେରୁଙ୍ଗା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କେତୁଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Keruṅgā Ketruṅgā (See)

କେରେଞ୍ଚ—ବୈଦେ. ବ—କେରାଞ୍ଚ୍ (ଦେଖ)
Kereñch Kerāñch (See)

କେରେଞ୍ଚ ଗାଡ଼—ବୈଦେ. ବ—କେରାଞ୍ଚ୍ ୧ (ଦେଖ)
Kereñcha gārḍi Kerāñch 1 (See)

କେରେଞ୍ଚି—ବୈଦେ. ବ—କେରାଞ୍ଚ୍ ୧ (ଦେଖ)
Kereñchi Kerāñch 1 (See)

କେରେଞ୍ଚିଗାଡ଼—ବୈଦେ. ବ.—କେରାଞ୍ଚ୍ ୧—(ଦେଖ)
Kereñchigārḍi Kerāñch 1. (See)

କେରେନ୍ଦା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—କରନ୍ଦା (ଦେଖ)
Kerendā Karandā (See)

କେରେପେ—ଗ୍ରା. (ଇଉର) ଅ.—କେରୂପେ (ଦେଖ)
Kerepe Keripe (See)

କେରେୟା (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ—କେରାୟା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kereyā (etc) Kerāyā etc (See)

କେରୋସାଇନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କେରୋସିନ୍)—କେରାସିନ୍ (ଦେଖ)
Kerosāin Kerāsin (See)

କେରୋସିନ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ—କେରାସିନ୍ (ଦେଖ)
Kerosin Kerāsin (See)

କେର୍ପା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. କୁରୂପ)—କେଙ୍କାଗୋଡ଼ିଆ; ବକ୍ରପଦ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Hobbling; (person) having crooked legs.
Kerpā
(କେର୍ପୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କେଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା—
Kel (root) 1. To play; to sport.
୨ । କମ୍ପିବା; ଥରିବା—
2. To shake; to tremble (M. W.)
୩ । ଗତି କରିବା; ଯିବା—
3. To go; to move (M. W.)

କେଲ୍ଭା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଉତ୍କୁଆ; ନିର୍ବୋଧ; ଔତ୍ସୁକ୍ୟ—
Kelbhā Foolish; idiotic; stupid.

କେଲକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କେଲ ଧାତୁ=କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା+ଅକ)—
Kelaka ୧ । ନାଟୁଆ—1. Dancer.
(କେଲକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେ ବହୁ ଉଙ୍ଗେ—2. A tumbler.
୩ । ଯେ ଖଣ୍ଡା ଦାଢ଼ରେ ଗଲେ ଓ ନାଚେ—
3. One who walks and dances on the edge of a sword (M. W.)

କେଲତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କେଲିକଳାବତ୍ତା)—
Kelati ୧ । ରତି ଦେବୀ—1. Wife of Cupid.

କେଲତି ଜନମ କରିବାରୁ ଗୁରୁ ବାଦ । ରଙ୍କ. ଲବଣବତ୍ତା ।

୨ । ରତି କ୍ରୀଡ଼ା—
2. Amorous sports of love; coition.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ, ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବପସ୍ତତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା:— ଗାଇ ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଅ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଂ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

କେଲା—ସଂ. ବ. (କେଳ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ + ଆ)—ବିଳାସ—
Kelā Sport.

ଦେ. ବ. (ସଂ. କେରଳ; ସମ୍ଭବତଃ ଏମାନେ କେରଳ ବା ଦକ୍ଷିଣ ଦେଶ ଆଡୁ ଆସିଥିବାରୁ ଏହିନାମ; କମ୍ବା ସଂ. କେଳକ, କେଳକ ୨ । ୩ ଦେଖ)—

କେଳୁଣୀ } ସ୍ତ୍ରୀ.
କେଲୁଣୀ } ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଯାଯାବର ଜାତିବିଶେଷ (ଏମାନେ ଭୁତୁକ ଓ ସାପଖେଳା ଦେଖାନ୍ତି ଓ ଧୂଡୁକ ବଜାଇ ଗୀତ ବୋଲି ଭକ ମାଗନ୍ତି ଓ ନଳରେ ଚଢ଼େଇ ଧରନ୍ତି)—
A wandering tribe living on begging, jugglery, snake-charming and catching birds; the Indian gipsies.

[ଦ୍ର—କେଳାମାନେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଜାତିରେ ବଭକ୍ତି । ଯଥା—ସାପୁଆ ବା ନାଗେଶ୍ୱରିଆ, ଗଉଡ଼ିଆ, ସତ୍ତ୍ୱଗିଆ ବା ମୁଣ୍ଡପୋଡା, ନଳୁଆ, ମାଟିଆ, ବାଜାକରିଆ, ଅଇସ୍ତଗଉଡ଼, ଗୃଡ଼ଳିଆ କେଳା ।

କେଳୁଣୀମାନେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଦେହରେ ଚଡା କୁଟନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ କଥା ବଙ୍ଗଳା ଓ ଓଡ଼ିଆ ମିଶା, ଧୂଡୁକ ବଜାଇ କେଳାଏ ଗୀତ ବୋଲନ୍ତି ଓ କେଳୁଣୀଏ ନାଚନ୍ତି । ଏମାନେ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଏକାଦ୍ଧକ୍ରମେ ବେଶି ଦିନ ରହନ୍ତି ନାହିଁ; ଡାଲପତ୍ରରେ ଭୁଡ଼ିଆ ବାନ୍ଧି ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବସା କରି ରହନ୍ତି ।]

କେଳାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଣିଜନ୍ତ ଓ ଅଣିଜନ୍ତ)—
Kelāibā ୧ । ମାଛ ବା ପରିବା ପ୍ରଭୃତିକୁ ପରିଷ୍କୃତ ଓ କଟାକଟି କରି ରନ୍ଧନର ଉପଯୋଗୀ କରିବା—
1. To chop or cut vegetables, fish etc. for cooking.

୨ । ମଲ୍ଲ ମୃଗଆଦିକୁ ରନ୍ଧିବା ଉପଯୋଗୀ କରିବା ପାଇଁ ଚା ଦେହରୁ ଚମଡ଼ା ବାହାର କରି ମାଂସକୁ କାଟିବା—
2. To skin and cut an animal killed and chop it into pieces of meat to be cooked.

ବୁଢାଇ ସେ ମୃଗରୁ ଲେଜଙ୍କ ହାତରେ
ଥପଣେ ସୁଯୋଧନ ଥାଇଣ ସାଥରେ
ବସାସର ସମୀପେ ପକାଇ କେଳାଇ । ଭୁୟିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୩ । ଅଭ୍ୟନ୍ତ ବିରକ୍ତ କରିବା—3. To tease.

୪ । ପାଚିଲା କଦଳୀଆଦି ଫଳରୁ ଖୋସା ଛଡ଼ାଇବା—
4. To skin ripe fruits.

ପକ୍ୱ କଦଳୀ କେଳାଇ କେ କରଇ ରତ
ଭେମନ୍ତ ତାର କେତୁ ରେତ ପକାବନ୍ତ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଚାଉଳରୁ ଧାନ ଖୋସାକୁ ଛଡ଼ାଇବା—
To clear away the husks out of fried rice.

କେଳାଇବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । ଏକାଖେ୍ଟକେ ବାଣି-
Kelāibā ଦେବା—1. To cut asunder by one stroke.

୨ । ଉଜା ଧାନରୁ ଖଇ ପୃଥକ୍ କରିବା ପାଇଁ ଚଲାଇବା—
2. To sift fried paddy with a sieve to separate it from husks.

କେଳା କୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ. (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍) —ଭ୍ରମଣକାରୀ କେଳାଙ୍କ ପଞ୍ଚ-
Kelā kurdiā କୁଡ଼ିଆ ପରି କ୍ଷୁଦ୍ର ଅସ୍ଥାୟୀ ଘର—
Any wretched hovel like the temporary ones of palm leaf raised by the Kelās or gypsies.

କେଳାଣ୍ଟି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗୋବର ଚଢ଼େଇ ପରି ଏକପ୍ରକାର
Kelāṇṭi ପକ୍ଷୀ—A species of bird.

[ଦ୍ର—ଗୋବର ଚଢ଼େଇ ପରି ଏହାର ପଛପଟରେ ନାଲିଆ ରଙ୍ଗ ଏବ ମୁଣ୍ଡରେ କଳାରଙ୍ଗ ଥାଏ । ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ କଳା ଓ ଏହାର ପେଟ ଧାଡ଼ି ଧଳା; ଦେହର ବର୍ଣ୍ଣ ଘାଉଁଗିଆ ।]

କେଳାସ—ସଂ. ବ. (କେଳା = ବିଳାସ + ସଦ୍ ଧାତୁ = ଅବସ୍ଥିତ କରିବା
Kelāsa + ଅଧିକରଣ. ଅ)—୧ । ସ୍ଫଟିକ—
1. Crystal (Apte).

୨ । (ସ୍ଫଟିକ ପରି ସ୍ୱଚ୍ଛ ହୋଇଥିବାରୁ) କୈଳାସ ପର୍ବତ—
2. The Kailāsa mountain.

କେଳି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ) ଅ—ଡାବଲ ଘୁଆ ଖେଳରେ ହାରିବା ପିଲା
Keli ଏକନଖାମରେ ଦଉଡ଼ିବା ବେଳେ ଗୁହା ଧରି ବୋଲିବା ପଦ—A word uttered by a boy who has got defeated in the Dābalapuā game.

କେଳି—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କେଳ ଧାତୁ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା + ଭାବ. ଇ)—
Keli ୧ । କ୍ରୀଡ଼ା—1. Play; gambling.

୨ । ବିଳାସ; କୌତୁକ—2. Sport; amusement; diversion.

୩ । ପରିହାସ—3. Jesting; joke; mirth.

୪ । କାମକ୍ରୀଡ଼ା; ପ୍ରେମକ୍ରୀଡ଼ା; ରତି—4. Cohabitation; coition; amorous sport.

୫ । ପୃଥିବୀ—5. The earth.

ଦେ. ବ—ଗୁଡ଼ିଲ, ବରଆଦି ବଟାସାଇ ଘୁସୁଡ ହୋଇଥିବା ଘିଅଭଜା ବା ବାଷ୍ପପକ୍ୱ ଏକପ୍ରକାର ପିଠା—
A kind of cake boiled in ghee or steam and prepared from pounded rice and other grains.

କେଳକ—ସଂ. ବ. (କେଳ + କ)—ଅଶୋକ ବୃକ୍ଷ (ଦେଖ)
Kelika Asoka tree (See)

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । କ୍ରୀଡ଼ାପ୍ରିୟ—
1. Sportive (M. W.)

(କେଳୀକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କ୍ରୀଡ଼ାରତ—2. Sporting (M. W.).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୠ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

କେଳି କଉତୁକ—ଦେ. ବ—୧ । ପ୍ରେମ ପରିହାସ—
Ke_li kautuka 1. Amorous sport; dalliance.
୨ । ରତ୍ତ ଜନତ ଆନନ୍ଦ—2. Delight or joy of coition.

କେଳିକଦମ୍ବ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଗିର୍ କଦମ୍) —୧ । କୁରୁମ ଓ କଦମ୍ ଜାତୀୟ ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷ—1. A species of wild timber-tree); Stephygyne Parvifolia; Nauclia Parvifolia.
Ke_likadamba
ଫ. ନାମ—ଧାର୍ କଦମ୍, ଗ୍ରାବୃଷ୍ୟ, ଫୁଲକା, ଉଙ୍ଗବଙ୍ଗଉ, ମେଘାଉ,ପ୍ରିୟକ,ନାଗ,ଗ୍ରାବୃଷେଣ୍ୟ କଲମ୍ବକ, ଗିରିକଦମ୍ବ । ସ. ଭୂମିକଦମ୍ବ, କଳଂବ ଗୁ. କଲମ
ଓ. ମୋଗୁଲୁକଉମି କେଲିକଦମ, ପେଟପୂରିଆ **करम, कन्नि, हल्दु, हाडु**
[ଦ୍ର—ଏହାର କାଠ ହଳଦିଆ; କେହି କେହି ଏହାକୁ କୁରୁମ ଗଛ କହନ୍ତି । ଏହାର ରସ ପ୍ଲୀହୋଦର ନାଶକ ।]
୨ । କଦମ୍ଫୁଲ ପର ଦେଖାଯିବା ଆତସବାଜ୍ଜବିଶେଷ—2. A fire-work resembling the flowers of the Kadamba tree when lighted.

କେଳିକଳା—ସ. ବ.—୧ । ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ବୀଣା—1. The lute of the Goddess Saraswatī.
Ke_likal_ā
୨ । କ୍ରୀଡ଼ାରୂପ ବିଦ୍ୟା—2. The art of sproting; sportive skill.
୩ । ରତ୍ତକଳା; ରତ୍ତବିଦ୍ୟା—3. The art of amorous dalliance.
୪ । କ୍ରୀଡ଼ାରେ ନିପୁଣତା—4. Sportive skill.
୫ । ରତ୍ତକ୍ରୀଡ଼ା—5. Coition.
୬ । କୌତୁକପୂର୍ଣ୍ଣ ବା ରସିକତାଯୁକ୍ତ ଉକ୍ତି—
6. Amorous or sportive accents or address (Wilson.)

କେଳିକଳି—ସ. ବ. ପୁ.—(କେଳି=ବିଳାସ+କଳ୍ ଧାତୁ=କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । (ନାଟକରେ) ନାୟକଙ୍କ ବିଦୂଷ୍ୟ; ବିଦୂଷକ—The confidential companion of the hero of a drama (like jester).
Ke_likila
୨ । ଶିବଙ୍କ ଅନୁଚରବିଶେଷ—
2. Name of an attendant of Śiba.

କେଳିକଳା—ସ. ବ. (କେଳି+କଳ୍ ଧାତୁ+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ରତ୍ତ ଦେବୀ; କନ୍ଦର୍ପ ପତ୍ନୀ—The wife of Cupid.
Ke_likil_ā

କେଳିକଳାବତୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ରତ୍ତ ଦେବୀ—
Ke_likil_ābatī The wife of Cupid (Apte).

କେଳିକୀର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବ.—ଉଷ୍ଟ୍ର; ଓଟ—
Ke_likīrṇṇa Camel (M. W.)

କେଳିକୁଞ୍ଚିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କେଳି+କୁଞ୍ଚିକା)—ଶାଳୀ—
Ke_likuñchikā Wife's younger sister (M. W.)

କେଳିକୁସୁମ—ଦେ. ବ.—ନେଳ ଓ ନାଲ ଘାଣ୍ଟୁଡ଼ାଯୁକ୍ତ ସାନ କୁସୁମଫୁଲ; ମାଣିକଗୁନ୍ଦ କୁସୁମ; ମାଣିକ ମକଦଲ—
Ke_likusuma
मानिकमकदल ବୃନ୍ଦାବନୀ ଗେଁଦା, ଚିନେର ଗେଁଦା A species of red and blue-petalled Safflower; French marigold; Tagetes Patula.

କେଳିକୋଶ—ସ. ବ.ପୁଂ. (ଅର୍ଥୀ ଉତ୍; କେଳି+କୋଶ)—୧ । ନଟ—
Ke_likośa 1. An actor.
୨ । ନାଟୁଆ—2. Dancer.

କେଳିଗୃହ—ସ. ବ.—(ଅର୍ଥୀ ବା ଅର୍ଥୀ ଉତ୍; କେଳି+ଗୃହ)—କେଳିପୁର (ଦେଖ)
Ke_ligṛuha Ke_lipura (See)

କେଳିପର—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କେଳି=କ୍ରୀଡ଼ା+ପର)—
Ke_lipara ୧ । କାମକ୍ରୀଡ଼ାରତ—1. Amorous; sportive; (କେଳିପରା—ସ୍ତ୍ରୀ) wanton.
୨ । କାମୁକ—2. Lascivious; lustful.

କେଳିପୁର—ସ. ବ. (ଅର୍ଥୀ ବା ଅର୍ଥୀ ଉତ୍)—୧ । ନାଟ୍ୟଶାଳା—
Ke_lipura 1. A theatre-house.
୨ । କ୍ରୀଡ଼ାଗାର—2. A play-house.
୩ । ଦମ୍ପତ୍ତିଙ୍କ କାମକ୍ରୀଡ଼ାର ରଙ୍ଗଭୂମିରୂପ ଗୃହ—
3. A room where lovers enjoy amorous sports.

କେଳିବୃକ୍ଷ—ଦେ. ବ.—କେଳିକଦମ୍ବ (ଦେଖ)
Ke_libṛuksha Ke_likadamba (See)

କେଳିଶଯ୍ୟନ—ସ. ବ. (ଅର୍ଥୀ ଉତ୍; କେଳି+ଶଯ୍ୟନ=ଶଯ୍ୟା)—
Ke_liśayana ପଲଙ୍କ—Sofa; couch.

କେଳିଶଯ୍ୟା—ସ. ବ. (ଅର୍ଥୀ ଉତ୍; କେଳି+ଶଯ୍ୟା)—ପଲଙ୍କ—
Ke_liśajyā Sofa; couch.

କେଳିସଚିବ—ସ. ବ. (ଅର୍ଥୀ ଉତ୍; କେଳି+ସଚିବ)—୧ । କ୍ରୀଡ଼ାସଙ୍ଗୀ,
Ke_lisachiba ବିଦୂଷକ ପ୍ରଭୃତି ବିଦୂଷ୍ୟ—1. A boon-companion; confidential friend.
୨ । କ୍ରୀଡ଼ା କୌତୁକ ଆଦର ତ୍ତରତ୍ତାପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
2 Master of the revels.

କେଳୀ—ସ. ବ.—(କେଳ ଧାତୁ=କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା+ଈ)—
Ke_lī କେଳି (ଦେଖ)
Ke_li (See)

କେଳୀପିକ—ସ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ)—କେଳି ବା କୌତୁକ ନିମନ୍ତେ
Ke_līpika ପୋଷାଯିବା କୋକିଳ—A cuckoo kept for pleasure.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେତ୍ରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଥମ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ଭାଷାଭୋଷରେ ନମିଳିବ ତେବେ ସେଇ ଶବ୍ଦ ପାଇ ପଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ସଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଥ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

କେଲୀବଗ୍ଗ—ସଂ. ବ.—(୬ଥୀ ତତ୍; କେଲ + ବଗ୍ଗ=ଉଦ୍ୟାନ)—
Kelībanī କ୍ରୀଡ଼ୋଦ୍ୟାନ—
A pleasure-garden; a pleasure-park.

କେଲୀଶୁକ—ସଂ. ବ. (୬ଥୀ ତତ୍; କେଲୀ + ଶୁକ)—
Kelīsuka କୌତୁକ ପାଇଁ ପୋଷାଯିବା ଶୁଆ—
A parrot kept or pleasure

କେଲୁଆର—ଦେ. ବ.— କେରୁଆଳ (ଦେଖ
Keluāra Keruāla (See)

କାଉ କେଲୁଆର ଏହା ନାବେ ଅଛ ବହି—ଘାନକୃଷ୍ଣ. ନାମରତ୍ନଗୀତା ।

କେଲୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କେଲାଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ—
Kelunī 1. A female of the Kelā class.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ନାଚ କରନ୍ତି, ମାଇପଙ୍କ ଦେହରେ ଚଢା ହୁଅନ୍ତି, ଉକ ମାଗନ୍ତି ।]

୨ । (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ; ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଜର୍ଲଜ୍ଜା ସ୍ତ୍ରୀ—
2. A shameless woman; immodest woman.

୩ । (ଗାଳ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସବଦା ଅନ୍ତଃପୁରରେ ନ ରହି ଦାଣ୍ଡକୁ ବାହାରେ—
3. (a term of abuse) A woman who does not observe the Purdah system.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ମାକଡ଼ି ୨ (ଦେଖ)
Mākardi 2 (See)

କେଲୁଣୀ—ଦେ. ବ.—କେଲୁଣୀ (ଦେଖ)
Keluni Kelunī (See)

କେଲୁଣୀ ହାତରେ ଅଢ଼ା—ଦେ. ପ୍ରବଚନ (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ('କେରଳି
Kelunī hātare ardhā ହସ୍ତରେ ଅଢ଼କ'ର ଭାବରୁ ଗୃହୀତ)—
ଦାନଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ହାତରେ ପରଶିବାର ଭାର ରହିବା—
Said when a liberal-handed man is entrusted with the work of serving meal.

କେଲେଣ୍ଡର୍—ବୈଦେ. ବ—କାଲେଣ୍ଡର୍ (ଦେଖ)
Kelendar Kālendar (See)

କେଲେଶ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କ୍ଲେଶ)—କ୍ଲେଶ; କଷ୍ଟ—
Kelesa Trouble; hardship.

କେଲେଶୀ—ଗ୍ରା.ବ୍ରଶ.(ସଂ.କ୍ଲେଶୀ)—କ୍ଲେଶଭୋଗୀ;ଯେ କଷ୍ଟ ପାଉଥାଏ—
Kelesī Suffering; afflicted.

ଜଳ ନଦ୍ଧା କଲେ ସଦା ରୁଅଇ କେଲେଶୀ—ମାର୍କଣ୍ଡେପୁରାଣ ।

କେଶ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କେସ୍)—୧ । ମକଦ୍ଦମା—
Kes 1. Case; litigation.
କେସ୍ ୨ । ଫଉଜଦାରୀ ମକଦ୍ଦମା—
କେସ୍ 2. Criminal case.
୩ । ଡାକ୍ତରଙ୍କଦ୍ୱାରା ଚକସ୍ଥିତ ରୋଗୀ ବା ରୋଗ—
3. A case under the treatment of a doctor.

କ୍ୟାସ୍ ୪ । (ଇଂ. କାଶ୍) ନଗଦ ଟଙ୍କା—4. Cash.
କେସ ୫ । (ଇଂ. କେସ୍) ବାକସ; ଆଲମାରି—
5. A case or almira.
(ଯଥା—ସୋକେଶ୍; ଗ୍ଲାସ୍‌କେଶ୍ ।)
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) (ଇଂ. କ୍ଲାସ୍)—ଶ୍ରେଣୀ; ପ୍ରକାର—
Class; kind.
(ଯଥା—ଏଠାରେ ଅନେକ କେଶ୍‌ର ଲୋକ ଅଛନ୍ତି ।)

କେଶ୍‌ବାକସ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କାଶ୍‌ବକ୍ସ୍)—ଦାଢ ବାକସ; ଯେଉଁ
Keśbākasa ବାକ୍ସରେ ନଗଦ ଚଲନ୍ତି ଢଙ୍ଗରେ ରଖାଯାଏ—
Cashbox.

କେଶମୋହରିର—ବୈଦେ—୧ । (ଇଂ. କାଶ୍ + ଫା. ମୁହରର୍)—
Keśmoharira ୧ । ଯେଉଁ କର୍ମଚାରୀ ନକଟରେ ବା ଜମାରେ ମାଲିକଙ୍କ ଢଙ୍ଗରେ ରଖାଯାଏ—
1. A clerk in charge of the master's cash.
୨ । (ଇଂ କେସ୍ + ଫା. ମୁହରର୍) ଯେଉଁ କର୍ମଚାରୀ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ମକଦ୍ଦମା ଆଦ ରୁଜିବା ପାଇଁ ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାଏ—
2. A clerk in charge of the litigation of a person or estate.

କେଶ—ସଂ. ବ. (କ=ମସ୍ତକ + ଈଶ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରଭୁତ୍ୱ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; କମ୍ବା କେ ମସ୍ତକରେ + ଶୀ ଧାତୁ=ଶୋଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ବାଳ—Hair.
୨ । ମୁଣ୍ଡର ବାଳ—
2. The hair of the head.
୩ । (କ=ଜଳ + ଈଶ)—ବରୁଣ—
3. The God of the ocean.
୪ । ବିଷ୍ଣୁ—4. Bishnu.
୫ । ଘୋଡ଼ା ବା ସିଂହର ବେକ ଉପରେ ଥିବା ବାଳ—
5. The mane of a horse or lion.
୬ । ଆଲୋକରଶ୍ମି; କିରଣ—
6. A ray or pencil of light.
୭ । ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ; ବୁରୁବେଲ; ଦୀବେର—
7. A kind of perfume (M. W.) Pavonia Odorata.
୯ । ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ—9. Name of a demon.

କେଶକ—ସଂ. ବଶ. ପୁଂ. (କେଶ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Keśaka ୧ । ଯେ ଭଲ ଜୁଡ଼ା ବାନ୍ଧିପାରେ; କେଶ ବାନ୍ଧିବା
(କେଶିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଷୟରେ ନିପୁଣ—
1. Skilful in dressing the hair.
୨ । ଯେ ବାଳ ବିଷୟରେ ଭାର ସଜ୍ଜା—
2. Bestowing care upon the hair. (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରୋତ୍ତରବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

କେଶକର୍ମ—ଫ. ବ—(ମ.ଯ.ଲୋ, କେଶ ବିନ୍ୟାସ କର୍ମ) ମୁଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡାଇବା; ମସ୍ତକର କେଶକୁ ସଜାଡ଼ିବା—The dressing of the hair of the head.

କେଶକର୍ଷଣ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କେଶ + କର୍ଷଣ)—ଚୁଟ୍ଟିଝିଙ୍କା—
Keśakarshaṇa Pulling by the hair.

କେଶକଲାପ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କେଶ + କଲାପ)—
Keśakalāpa ୧ । କେଶଗୁଚ୍ଛ (ଦେଖ)
1. Keśaguchchha (See)
୨ । ମୁଣ୍ଡେ ବାଳ; ମୁଣ୍ଡରେ ଥିବା କେଶତନୁ—
2. A head of hair (M. W.)

କେଶକୀଟ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କେଶ + କୀଟ)—ଉକୁଣୀ—
Keśakīṭa Louse.

କେଶଗର୍ଭ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କେଶ + ଗର୍ଭ)—
Keśagarbha ୧ । ବାଳର ବେଣୀ—
1. A braid of hair.
୨ । ବରୁଣ ଦେବ—
2. A name of the Deity Baruṇa.

କେଶଗୁଚ୍ଛ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କେଶ + ଗୁଚ୍ଛ)—
Keśaguchchha ୧ । ବାଳର କେଶ—
1. A tuft of hair.
୨ । କେଶ ସମୂହ—
2. A mass of hair.

କେଶଗୃଭୀତ—ଫ. ଭଣ. (ଜ୍ୟା ତତ୍ପୁ; କେଶ + ଗୃଭୀତ)—
Keśagṛuhīta ଯାହାର ଚୁଟ ଧରି ବା ଝିଙ୍କା ହୋଇଥାଏ—
Pulled or siezed by the hair.

କେଶଗ୍ରହ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କେଶ + ଗ୍ରହ)—
Keśagraha କେଶଗ୍ରହଣ (ଦେଖ)
Keśagrahaṇa (See)

କେଶଗ୍ରହଣ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କେଶ + ଗ୍ରହଣ)—
Keśagrahaṇa (ଯୁଦ୍ଧ ବା ରତ କାଲରେ) ବଳାତ୍କାରରେ କେଶ ଧରିବା; ଚୁଟ୍ଟିଝିଙ୍କା—
Catching one by the tuft of hair; pulling the hair.

କେଶଘ୍ନ—ଫ. ବ. (କେଶ + ହନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Keśaghna ଚଟା ହେବା ରୋଗ—
Morbid baldness.

କେଶଚଣ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (କେଶ + ବହୁଲାର୍ଥେ. ଚଣ)—
Keśachaṇa ୧ । ଯାହାର ଗୁଡ଼ିଏ ସୁନ୍ଦର କେଶ ଅଛି—
(କେଶଚଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Having fine hair (M W.)
୨ । ବାଳ ଯୋଗୁଁ ଯେ ସୁପରିଚିତ—
2. Known by his hair (M. W.)

କେଶଚ୍ଛିତ୍—ଫ. ବ. (କେଶ + ଛିଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Keśachchhid ଭଣ୍ଡାର୍—A barber; hair-dresser.

କେଶଜାୟା—ଫ. ବ—ରତ କାଲରେ ସ୍ତ୍ରୀ ବା ପୁରୁଷର କେଶ ଧାରଣ—
Keśajāyā Siezing (a male or female) by the hair during coition.

କେଶଜାହ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—କେଶର ମୂଳ; ବାଳମୂଳ—
Keśajāha The root of the hair.

କେଶଟ—ଫ. ବ. (କେଶ + ଅଟ ଧାତୁ = ବିଚରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Keśaṭa ୧ । ଛେଳି—1. Goat.
୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. A name of Bishṇu.
୩ । ଓଡ଼ଣ; ଖଟମାଙ୍କଡ—3. Bed-bug.
୪ । ଉକୁଣୀ—4. Louse.
୫ । ଭାଇ—5. Brother.
୬ । କନ୍ଦର୍ପର ଷୋଷଣ ନାମକ ବାଣ—
6. One of the five arrows of Cupid (which parches the life of the victim).
୭ । ଗୁଲ୍ମବିଶେଷ ଫଣଫଣା; ଶେୟାନାକ—
7. Bignonia Indica (M. W.)

କେଶଦାମ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କେଶ + ଦାମ)—
Keśadāma କେଶଗୁଚ୍ଛ (ଦେଖ)
Keśaguchchha (See)

କେଶଦୁଦୁର୍ଗ—ଦେ. ବ. (ଫ. କେଶଗ୍ରଜ)—
Keśadudurā ଫ. କେଶଗ୍ରଜ, ଉଙ୍ଗଗ୍ରଜ, କୁନ୍ତଲବର୍ଦ୍ଧନ, କେଶରଞ୍ଜନ ପିତୃବ୍ରିଯ, ଉଙ୍ଗ, ଅଙ୍ଗାରକ ଉଙ୍ଗାର, ମାର୍କବ କେଶରିୟା, କେଶରାଜ, କେଶୁଭେ, କେଶତିୟା, ଭୀମରାଜ, **ଭଙ୍ଗରା, ଭୋଗରିୟା, କୁକୁର ଭାଂଗରା**
ଫା. ଜମରୁଦର୍
ଆ. ଦଜାଜ୍
ତେ. ଗୁଣ୍ଟକଲଗରଚେଟ୍ଟୁ, ଉଙ୍ଗଗ୍ରଜ
ସୋମଗ୍ରଜା ବର୍ଗର ସରୁ କର୍କଶ ଇଟାଳିଆ ଶାକବିଶେଷ—
Eclipta Prostrata; Eclipta Alba (creeper); Wedela Calendulacea.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଫୁଲ ସ୍ନିଗ୍ଧ ଓ ଧଳା, ପତ୍ର ଅଉମୁଖୀ; ବର୍ଷଭମାସ ଫୁଲ ଫୁଟେ; ଏହି ଗଛର ପତ୍ରକୁ ଛେଚିଲେ ଯେଉଁ କଲାରସ ବାହାରେ ସେ ରସରେ ଦେଶୀ କାଳି ହୁଏ । ଏହା କଟୁରସ, ତାକ୍ତ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ କେଶ ଓ ଚର୍ମର ଉପକାରକ, ରସାୟନ, ବଲକର ଓ ଦନ୍ତର ଦୃଢ଼ତା ସମ୍ପାଦକ; ଏହା କଫ, ବାତ, କିମି, ଶ୍ୱାସ, କାସ, ଶୋଥ, ଆମଦୋଷ, ପାଣ୍ଡୁ, କୁଷ୍ଠ, ନେତ୍ରରୋଗ ଓ ସ୍ତ୍ରିରୋଗରେ, ଉପକାରୀ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବିନା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରଖା ହୋଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସେହିପ୍ରକାରେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଖୋଜିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

କେଶଧାରଣ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କେଶ + ଧାରଣ)—
Keśadhāraṇa ବାଳକୁ ନ କାଟି ବଢ଼ାଇବା; ବାଳ ଗୁଡ଼ିବା—
Keeping i. e. not cutting the hair; letting the hair grow long.

କେଶନଦୁରା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—କେଶଦୁଦୁରା (ଦେଖ)
Keśandarā Kesadudurā (See)

କେଶପକ୍ଷ—ସଂ. ବ. (କେଶ + ଗୁଚ୍ଛାର୍ଥେ ପକ୍ଷ)—୧ । କେଶଗୁଚ୍ଛ (ଦେଖ)
Keśapakṣha 1. Keśaguchchha (See)
୨ । ଥାନମୁଦୁରା; କପାଳର ଦୁଇ ପାଖ—
2. The temples (M. W.)

କେଶପର୍ଣ୍ଣୀ—ସଂ. ବ—ରକ୍ତାପମାର୍ଗ—The red variety of
Keśaparṇṇī Achyranthes Aspera plant.

କେଶପାଶ—ସଂ.ବ. (୬ଷ୍ଠୀତତ୍ପୁ;କେଶ + ପାଶ)—୧ । କେଶଗୁଚ୍ଛ(ଦେଖ)
Keśapāśa 1. Keśaguchchha (See)
୨ । ସଜ୍ଜିତ କେଶ—2. Ornamented or dressed up hair.

କେଶ ପ୍ରସାଧନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କେଶ + ପ୍ରସାଧନ)—
Keśa prasādhana ମୁଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡାଇବା କର୍ମ—
Combing of the hair.

କେଶ ପ୍ରସାଧନୀ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କେଶ + ପ୍ରସାଧନୀ)—ପାକଅଁ -
Keśa prasādhanī A comb for the hair; hair-comb.

କେଶ ପ୍ରସାର—ସଂ. ବ—ବାଳ ସଫା କରିବା—
Keśa prasāra Cleaning the hair (M. W.)

କେଶବ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କେଶ + ପ୍ରଶସ୍ତାର୍ଥେ. ବ; ସାହାଙ୍କର ପ୍ରଶସ୍ତ
Keśaba କେଶ ଅଛି)—ପ୍ରଶସ୍ତ କେଶବିଶିଷ୍ଟ—
Blessed with a profuse or fine bunch of hair on the head.

ସଂ. ବ. (କେଶିନ୍=ଅସୁରବିଶେଷ + ବା ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; କେଶୀ ଦୈତ୍ୟକୁ ବଧ କରିଥିବାରୁ)—୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—1. Śrīkṛushṇa.
୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.
୩ । ପରମେଶ୍ୱର—3. God; The Supreme Being.
୪ । ମାର୍ଗଶିର ମାସ—4. The month of Mārgaśira (M. W.)
୫ । ଗୁଳ୍ଫବିଶେଷ; ମଣ୍ଡାକୁସୁମ—
5. Rottleria Tinctoria (M. W.)
୬ । (କେ=ଜଳରେ + ଶବ=ମୃତ୍ତାର)—ଜଳରେ ଭାସୁଥିବା ମୃତ୍ତାର—6. A dead body floating on water.

ଦେ. ବ. ପୁଂ—ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
A name given to males.

କେଶବ କୋଇଲି—ଦେ. ବ—ଓଡ଼ିଶାର ଭକ୍ତ କବି ବଳଭଦ୍ର ଦାସଙ୍କ
Keśaba koili କୃତ ଚଉତିଶା ବା ଗୀତବିଶେଷ—
An Oriya song, every couplet beginning with thirty four letters of the Oriya consonants by poet Jagannātha Dāsa.

[ଦ୍ର—ଏହା କୃଷ୍ଣ ମଥୁରାକୁ ଯିବାରୁ ଯଶୋଦାଙ୍କ କ୍ରନ୍ଦନ ବର୍ଣ୍ଣନାପୂରକ ଗୀତ; ଯଶୋଦା କୋକଳକୁ ଆପଣା ଦୁଃଖ ଜଣାଇ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ମଥୁରାରେ କହିବା ସକାଶେ ଗୀତ ବୋଲୁଅଛନ୍ତି ।]

କେଶବଚନ୍ଦ୍ର ପଟ୍ଟନାୟକ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର
Keśabachandra paṭṭanāyaka ଶେଷ ଭାଗରେ ଗଞ୍ଜାମର ପାରଲା ଗ୍ରାମରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିବା କରଣବଂଶୀୟ କବି—A famous poet of this name born of a Karaṇa family in the estate of Parlakhimidi in the district of Ganjam in the last quarter of the 18th century.

[ଦ୍ର—ଏ ଓଡ଼ିଆଭାଷାରେ ଗୀତ—ନାଟ୍ୟମୟ ସାତକାଣ୍ଡ ରାମାୟଣ ରଚନା କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରଚିତ ରାମାୟଣ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଗଞ୍ଜାମରେ ଅଦ୍ୟାବଧି ଅଛି । ଉତ୍ତରକାଣ୍ଡର ଶୋକାବହ ଘଟଣାମାନ କବି ଏଥିରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ନାହାନ୍ତି । କବି କେଶବଚନ୍ଦ୍ର କବିସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସମସାମୟିକ ଥିଲେ । ୧୮୩୪ ସାଲରେ ଏ ରାମାୟଣ ରଚନା ଶେଷ କରିଥିଲେ ।]

କେଶବଚନ୍ଦ୍ର ସେନ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ବଙ୍ଗର ବହୁଖ୍ୟାତ ଧର୍ମ-
Keśabachandra sena ପ୍ରଗୁରୁକ;ଏ ନବବିଧାନ ବ୍ରାହ୍ମ ସମାଜର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା—Name of a Bengalee religious reformer.

[ଦ୍ର—ଜନ୍ମ ୧୮୩୮, ମୃତ୍ୟୁ ୧୮୮୪ । ଏ ଜଣେ ଧର୍ମଗୁରୁ, ମିଷ୍ଟଭାଷୀ ଓ ବକ୍ତା ଥିଲେ ।]

କେଶବ ଦାସ—ଦେ ବ. (ନାମ)—ଉତ୍କଳର ଜନୈକ ପ୍ରାଚୀନ କବି—
Keśaba dāsa A classical poet of Orissa.

[ଦ୍ର—ଏହି କବି (ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଶହ ବର୍ଷ ତଳେ) ମହାଭାରତର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ସୁଚରିତ୍ରରତ ନାମକ ଖଣ୍ଡିଏ ସୁନ୍ଦର କାବ୍ୟ ରଚନା କରିଅଛନ୍ତି—ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

କେଶବନ୍ଧ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କେଶ + ବନ୍ଧ)—ବାଳ ବାନ୍ଧିବାପାଇଁ
Keśabandha ବ୍ୟବହୃତ ଫିତା; ପାଟଫୁଲ—The hair-band.

କେଶବନ୍ଧନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କେଶ + ବନ୍ଧନ)—ବାଳରେ ଗଣ୍ଠି
Keśabandhana ପକାଇବା—Tying the hair into a knot.

କେଶବପନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କେଶ + ବପନ)—
Keśabapana ୧ । ବାଳ କାଟିବା—
1. The clipping of the hair.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

୨ । ଖୁଅର ଦେବା—2. Shaving of the hair.

କେଶବ ଭାରତୀ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ସାକ୍ଷାଗୁରୁ Keśaba bhāratī (କାଟୋୟାରେ ଏହାଙ୍କ ଆସ୍ଥାନ ଥିଲା)—Name of the spiritual preceptor of Śrī Chaitanya.

କେଶବର୍ଦ୍ଧନ—ସଂ. ବି. (କେଶ+ବୃଧ୍ ଧାତୁ=ବଢ଼ିବା+ଭାବ. ଅନ)—Keśabarddhana ୧ । ବାଳ ବଢ଼ିବା—

1. The growth or increase of one's hair.

୨ । (କେଶ+ବୃଧ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ଯେଉଁ ଔଷଧ ବା ତୈଳଦ୍ୱାରା କେଶ ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ—

2. A medicine or oil for the growth of the hair.

୩ । ବାଳବଢ଼ଣୀ ଲତା; ଶତାବରୀ ଲତା—

3. A creeper; Asparagus Racemosus.

କେଶବର୍ଦ୍ଧନୀ—ସଂ. ବି—ଅଉବଳା; ବଜ୍ରମଲ୍ଲୀ; ଗୁଲ୍ଫବିଶେଷ—Keśabarddhanī Sida Rhomboides (M. W.)

କେଶବାବାସ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କେଶବ+ଆବାସ)—Kesabābāsa ୧ । ବୈକୁଣ୍ଠ—1. The abode of Bishṇu.

୨ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥବୃକ୍ଷ—

2 The Ficus Religiosa; the holy fig tree.

୩ । ବିଷ୍ଣୁମନ୍ଦିର—3. A temple of Bishṇu.

କେଶବାଳୟ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କେଶବ+ଆଳୟ)—Keśabālaya କେଶବାବାସ (ଦେଖ) Keśabābāsa (See)

କେଶବିନ୍ୟାସ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କେଶ+ବିନ୍ୟାସ)—Keśabinyāsa ୧ । ମୁଣ୍ଡର ବାଳରୁ ସଜାଇ କର ବାନ୍ଧିବା; ଖୁଣ୍ଟା ପକାଇବା—

1. Dressing of the hair of the head.

୨ । ଜୁଡ଼ା; ଖୋସା—2. Chignon.

୩ । କେଶ ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ଗଣ୍ଠି—3. Coiffure.

କେଶବେଶ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କେଶ+ବେଶ)—Keśabeśa ୧ ? କେଶବିନ୍ୟାସ (ଦେଖ)

1. Keśabinyāsa (See).

୨ । କେଶଗୁଚ୍ଛ—2. A tress of hair (M.W.)

କେଶବେଷ୍ଟ—ସଂ. ବି. (କେଶ+ବିଷ୍ ଧାତୁ+ଘ)—ବାଳକୁ ବିଭାଗ କର ସୁନ୍ଦା କାଢ଼ିବା; ଟେରି—The artistic parting of the hair of the head.

କେଶମାର୍ଜକ—ସଂ. ବି. (କେଶ+ମାର୍ଜ୍ଜକ)—ପାନଆଁ—Keśamārjaka Comb.

କେଶମାର୍ଜ୍ଜନ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କେଶ+ମାର୍ଜ୍ଜନ)—ବାଳ ଝୁଣ୍ଟାଇବା—Combing of the hair. Keśamārjana

କେଶମାର୍ଜ୍ଜନୀ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କେଶ+ମାର୍ଜ୍ଜନୀ)—ପାନଆଁ—Keśamārjanī Hair-comb.

କେଶମୁଷ୍ଟି—ସଂ. ବି—ମହାଲଗଛ; ମହାନମ୍ବ (ଦେଖ) Keśamushṭi Mahānimba tree (See)

କେଶର—ସଂ. ବି. (କେ=ଜଳରେ+ଶୃ ଧାତୁ=ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; କେଶ+ର)—Keśara (କେସର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । କଞ୍ଜଲ; ଫୁଲର କେଶାକାର ସୂକ୍ଷ୍ମାଂଶ—

1. The filaments of a flower.

୨ । ଘୋଡ଼ା ଓ ସିଂହ ଆଦିଙ୍କର ବେକର ବାଳ—

2. The mane of a horse or lion.

୩ । ବକୁଳ; ବଉଳଫୁଲ ଓ ଗଛ—

3. A large tree bearing fragrent flowers; Mimusops Elengi.

୪ । ନାଗେଶ୍ୱର; ନାଗକେଶର—

4. Mesuafera (tree and its fragrant flower).

ମୂଳବନ, ଚର୍ଚ୍ଚା, କେଶର, ଉମାଳ—ବ୍ରଥାନାଥ, ଭରତ୍ୱା।

୫ । ସୁନ୍ଦାଗ; ସୁଲଙ୍ଗ—

5. Mast wood; Alexandrian Laurel.

୬ । ପାଚିଲା ଆମ୍ବ ବା ତାଳ ଆଦର ତେର ବା ତନ୍ତୁ—

6. Fibre of a ripe mango or palm fruit (M. W.).

୭ । କୁସୁମ ଗୁଳ୍ମ—7. Rottleria Tinctoria (M. W.)

୮ । ସୁନା—8. Gold. (M. W.)

ଦେ. ବ—୧ । ପଦ୍ମବୀଜ; ପଦ୍ମଫୁଲର ଗେଣ୍ଡୁରୁ ବାହାରିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ କୋମଳ ଅଣ୍ଡାକାର ବୀଜ—

1. The seeds of lotus.

୨ । ଜାଫ୍ରାନ୍ କେଶର—2. Saffron.

୩ । କେଶୁର (ଦେଖ)

3. Keśura (See)

୪ । ଉମ୍ବର ହଳଦିଆ ଅଂଶ—

4. The yolk of an egg.

୫ । (ଲ୍ଲ. କାଇସର୍) ଜର୍ମାନର ଭୂତପୂର୍ବ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ଉପାଧି—

5. The title of the ex-emperor of Germany.

କେଶରଚନା—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କେଶ+ରଚନା)—Keśaracharanā କେଶବିନ୍ୟାସ (ଦେଖ) Keśabinyāsa (See)

କେଶରଞ୍ଜନ—ସଂ. ବି—୧ । କେଶଦୁଦୁରା (ଦେଖ) Keśarañjana 1. Keśadudurā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ । ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳକ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିର ବସର୍ଗର ୨ ବା ୧ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳରେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

୬ । ବାଲକୁ ରଙ୍ଗାଇବା—
2. Colouring or dyeing of the hair.

କେଶରଞ୍ଜନୀ—ଦେ. ବ—ପାନଆଁ—Hair-comb.
Keśarañjanī କେଶରଞ୍ଜନୀ କରେ ଧର କର୍
ବରବର ଚଉ ଦେଲ ବସ୍ତାର । ଦୀନକୃଷ୍ଣ. ରସବତ୍ତୋଳ ।

କେଶରଦା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କେଶର୍‌ଜ)—କେଶଦୁଦୁର୍ (ଦେଖ)
Keśaradā Keśadudurā (See)

କେଶରପାଣ୍ଡିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଆଳ) ବ—ବାଟଛପୁଲ୍ (ଦେଖ)
Keśarapāṇḍiā Bāṭachhāpuli (See)
ପ୍ରାଦେ. (ପୁଣ୍ଡ୍) ବ—ଚକ୍ରବାକ ପକ୍ଷୀ—
The Ruddy Goose.

କେଶର୍‌ଜ—ସଂ. ବ—୧ । କେଶଦୁଦୁର୍ (ଦେଖ)
Keśarāja 1. Keśadudurā (See)
୨ । କଜଳପାଢ଼ ପର୍ ଚୁଲଥିବା ପକ୍ଷିବିଶେଷ—
2. Hair-crested Drongo; Chibia Hottentotta.
[ଦ୍ର—ଏ ପକ୍ଷୀର ଚଞ୍ଚୁ ପାର୍ଶ୍ୱ ଓ ଅଗବଙ୍କା; ମୁଣ୍ଡର ପଛଆଡ଼ ଗୋଟା କେତେ ଲମ୍ବ କେଶ ଗୋଛ ହୋଇ ଉଠିଥାଏ; ଏ ଫଳ ଓ ଫୁଲ ମଧ୍ୟରୁ ବଜ୍ରଥଣ୍ଡଦ୍ୱାରା ମହୁ ଖାଇଯାରେ । ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର ।]

କେଶର୍—ସଂ. ବ—ହନୂମାନ୍‌ଙ୍କ ପିତା—
Keśari Name of the father of Hanūmān.

କେଶର୍‌କ—ସଂ. ବ. (କେଶର୍ + ଇକ)—ବାସନ ମାଜବା କନାପୁଡ଼ା; ମଜାମୁଠା—A clout for cleaning utensils and ornaments. (M. W.)

କେଶର୍ୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କେଶର୍ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । କେଶରବିଶିଷ୍ଟ—
Keśarī (କେଶର୍‌ଣୀ – ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Maned; having a mane.
ସଂ. ବ—୧ । ସିଂହ—1. Lion.
୨ । ରାଜା—2. King.
୩ । ସମ୍ରାଟ—3. Emperor.
୪ । ଅଶ୍ୱ—4. Horse.
୫ । ବାନର—5. Monkey.
୬ । ଓଡ଼ିଶାର ପୁରାତନ ରାଜବଂଶବିଶେଷ—
6. A family of ancient kings of Orissa.
[ଦ୍ର—କେଶର୍ୀ ବଂଶୀୟ ରାଜାମାନେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୫୬୦ ରୁ ୧୦୪୨ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । କେଶର୍ୀବଂଶର ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ 'କଳଙ୍ଗ' ପରିବର୍ତ୍ତରେ 'ଉତ୍କଳ' ଏହି ନାମର ବେଶି ପ୍ରସାର ହୋଇଥିଲା—କୃପାସିନ୍ଧୁ. ଉତ୍କଳଇତିହାସ ।]
୭ । ହନୂମାନର ଲୌକିକ ପିତା=
7. The reputed father of Hanūmān.

ହନୂମାନ ହୋଇଲେ କେଶରଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରେ,
ନାତ ହର ଅଞ୍ଜନା ପବନଙ୍କ ମେତ୍ରେ । ବଳରାମ. ରାମାୟଣ ।

୮ । (ଶବ୍ଦର ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲେ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ—
8. Chief; famous
୯ । ନାଗେଶ୍ୱର (ଦେଖ)
9. Nāgeśwara (See)
୧୦ । ହସ୍ତୀ—10. Elephant.
୧୧ । ସର୍ଦ୍ଦାରବିଶେଷ (ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଏକ ସେନାପତ୍ତିର ନାମ)—
11. One of the monkey-lieutenants of Rāmachandra.
୧୨ । ପୁନ୍ନାଗ (ଦେଖ)
12. Punnāga (See).

ବଳିତ ହୋଇଛନ୍ତି କେଶର୍ (୬) କେଶର୍ଜ (୧୨)
ଚଇସେ ଶାଖାରେ ଦେଖ କେଶର୍ (୫) କେସର୍
ବଦାର୍ ସାଇନ୍ତ କର୍ କେଶର୍ (୧) କେଶର୍ (୧୦)
ବଞ୍ଜନ ହୋଇନ୍ତ ମନ୍ତ କେଶର୍ (୪) କେଶର୍ (୩)।
ଉଦ୍ଭ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୧୩ । ଜଳଚର ପକ୍ଷୀବିଶେଷ—
13. Name of an aquatic bird (M. W.)
୧୪ । ରକ୍ତ ଶିଗ୍ରୁ; ନାଲ ଶଜନାଗଛ—
14. A variety of Moringa with red flowers (M. W.)
୧୫ । ଲେମ୍ବୁଗଛ—15. A citron tree (M. W.)
୧୬ । କୁସୁମ ଗୁଳ୍ମ—
16. A plant; Rottleria Tinctoria (M.W.)

କେଶହନ୍ତ୍ରୀ—ସଂ. ବ.—ଶମୀବୃକ୍ଷ—
Keśahantrī Spung tree; Rosepis Spicigera.

କେଶହସ୍ତ—ସଂ. ବ. (କେଶ + ଗୁଚ୍ଛାର୍ଥେ. ହସ୍ତ) —କେଶଗୁଚ୍ଛ (ଦେଖ)
Keśahasta Keśaguchchha (See)

କେଶୟୁନ—ସଂ. ବଣ.—(ଂପୃା ଉଚ୍ ; କେଶ + ୟୁନ)—କେଶଶୂନ୍ୟ;
Keśahīna ନବାଳୁଆ; ଝାଙ୍ଗର୍; ଶିଆଳଖିଆ—
Destitute of hair; bald.

କେଶା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କେଶର୍‌ଜ)—କେଶର୍‌ଜ ୨ (ଦେଖ)
Keśā Keśarāja 2 (See)

କେଶାକର୍ଷଣ—ସଂ. ବ. (ସପ୍ତୀ ତତ୍ ; କେଶ + ଆକର୍ଷଣ)—କୌଣସି
Keśākarshaṇa ବ୍ୟକ୍ତିର ଚୁଟିକୁ ଟାଣିବା କର୍ମ; ଚୁଟିଟାଣି—
Pulling a person by the hair.

କେଶାକେଶି—ସଂ. କି. ବ. (କେଶ + କେଶ + ଇ)—ପରସ୍ପର ଚୁଟି
Keśākeśi ଟାଣାଟାଣି; ପରସ୍ପର ଚୁଟି ଧରାଧରି ହୋଇ ଯେଉଁ ଯୁଦ୍ଧ ହୁଏ—(literally hair to hair) Fighting by mutual pulling of the hair.

କେଶାନ୍ତ—ସଂ. ବ. (ସପ୍ତୀ ତତ୍ ; କେଶ + ଅନ୍ତ)—୧ । କେଶର ଅଗ୍ର—
Keśānta 1. The ends of the hair.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

୨ । ଶିଶୁର ଚୂଡ଼ାକରଣ ସଂସ୍କାର—2. The ceremony of the first clipping of the hair of a child; the ceremonial tonsure of a Hindu boy.

୩ । ଭାଲୁରେ କେଶ ଜନ୍ମିଥିବା ସ୍ଥାନର ସୀମାନ୍ତ; ବେର୍ଣ୍ଣି—
3. The border of the hair on the forehead (M. W)

କେଶି—ଦେ. ବ—୧ । ଔଷଧ ବୃଷବଶେଷ; ଭୂତକେଶୀ (ଦେଖ)
Keśi Bhūtakeśī (See)

ସଂ. ବ. (ନାମ)—କେଶୀ ୨ (ଦେଖ)
Keśī 2 (See)

କେଶିକ—ସଂ. ବଣ ପୁଂ. (କେଶ+ଇକ)—
Keśika ଯାହାର ବେଶି ବାଳ ଥାଏ—
(କେଶିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Having fine or luxuriant hair (M.W.)

ବ—ବାଲବଚଣୀ ଲତା; ଶତାବର୍ଯ୍ୟ—
Asparagus Racemosus creeper (M. W.)

କେଶିନିସୂଦନ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କେଶିନ୍+ନିସୂଦନ=ବିନାଶକ)—
Keśinisūdana ୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ନାମ—
1. A name of Śrīkṛushṇa, the slayer of the demom Keśī.

୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. An epithet of Bishṇu.

କେଶିନୀ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କେଶିନ୍+ଈ)—
Keśinī କେଶୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Keśī.

ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଦୁର୍ଗା—1. Goddess Durgā.

୨ ଅପ୍ସରୋବଶେଷ—2. Name of an Apsarā.

୩ । ରାବଣର ମାତା—
3. Name of the mother of Rāvaṇa.

୪ । ଜଟାମାଂସୀ—
4. Nardostachis Jaṭāmāṁsī (plant).

କେଶିହା—ସଂ. ବ. (କେଶିନ୍+ହନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Keśihā କେଶିନିସୂଦନ (ଦେଖ)
Keśinisūdana (See)

କେଶୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କେଶ+ଇନ୍; ୪ମା. ୧ବ)—
Keśī ୧ । ବାଳୁଆ—1. Hairy.

୨ । ଯାହାର ବାଳ ସୁନ୍ଦର ଓ ଲମ୍ବା—
2. Having fine or long hair.

ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଲାଗେ, ଯଥା—ଘନକେଶୀ, ସଂ. କେଶିନ୍; କେଶା)—କେଶ ଯୁକ୍ତ—
(in compounds) Haired (as in long-haired)

ଗୁରୁ ଗମ୍ଭୀରର ତତ୍ତ୍ୱକ ବରଣୀ ଚନ୍ଦ୍ରବଦନା ଗୁରୁକେଶୀ ।
ଘନକୃଷ୍ଣ. ଜଗମୋହନ ।

ସଂ. ବ—୧ । ମାଚକା; ଔଷଧ ଗୁଳ୍ମବଶେଷ—
1. A kind of herbarious plant; Hibiscus Cannabinus.

୨ । କଂସର ସନ୍ତ; ଦୈତ୍ୟବଶେଷ; (ଏହାକୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଧ କରିଥିଲେ)—2. The name of a demon slain by Śrīkṛushṇa.

୩ । ନଦୀବଶେଷ—
3. The name of a river.

କେଶୀ ନଦୀ ତୀରେ ଜନ୍ମି ବଗ୍ଲାଚନ୍ଦ୍ର ଦ୍ରୋଣ ।
ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

୪ । ବିଷ୍ଣୁ—4. Bishṇu.

୫ । ସିଂହ—5. Lion.

୬ । ଘୋଡ଼ା—6. Horse.

କେଶୁର—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଶେରୁ; କଶେରୁକ; କସେରୁ)—
Keśura ୧ । ମୁଥା ଜାତୀୟ ତୃଣ—
କେଶୁର 1. A kind of grass with bulbuous root
କସେରୁ and long stalk; Scirpus Kysoor;
ଓ. ଇଟ୍ଟକୋଡ Cyperus Esculentis.
ସ କରତ୍ ୨ । କୈବର୍ତ୍ତ ମୁସ୍ତକ; କେତ୍ତଣ ମୁଥା—
2. Hexastachoia Roxb.

ମେଘ ବରଷଇ ଝରର ଝରର କେଶୁର ସାଇଲ ଚଳା—ଶିଶୁ ବୋଧ ।

କେସନ—ଦେ. ଅ (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. କାଦୃଶ)—
Kesana ୧ । କଅଣ୍ଟାରେ ?—
1. In what manner ?

୨ । କିପରି ?—2. How ?

କେସନେ—ଦେ. ଅ—କେସନ (ଦେଖ)—
Kasane Kesana (See)

କେସର—ସଂ. ବ (କେ=ଜଳରେ+ସୃ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କେଶର (ଦେଖ)—
Kesara Keśara (See)

କେସରୀ—ସଂ. ବଣ ଓ ବ (କେସର+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍)—
Kesarī କେଶରୀ (ଦେଖ)—
Keśarī (See)

କେସୁ—ତାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଶେଯରେ ପକାଇବା ଚାଦର; ବିଛଣା-ଚାଦର—Bed sheet.
Kesu

କେସେ—ଦେ. ସର୍ବ (ସଂ. କଃ ଏଷଃ)—କେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ? ଇଏ ସେ ?—
Kese Who ? Who is he ?

କେହି ନଗୁଣ ସ୍ୱରୁ ରୁହୁ । ଶିକ୍ଷା ଦି ବିଷୁରୁ ସବୁପକ
ହେଲ ଗୁରୁ ଗୁରୁସ୍ତମ କେସେ । ରାଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

କେହି—ଦେ. ଅ (ପ୍ରାଚୀନ) (ସଂ. କଂ. ଏହି; କୋହି)—କିପରି ?—
Kehi How ?

କେମନେ ସହିବା ନବ ନବିନ ତୋ ରୂପ ଏ ଦେହି କେହି ସହିବ ।
କଂସା ରାଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଶ୍ୟ ୧ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷାକରିବାକୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଳିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ଚଳିତ ବା ଅପଭ୍ରଂଶ ୨ ବା ୧ ଚଳିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଶ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ

ଏ କଥା କେହୁ ମୋର ନବ୍ୟାଡ଼ ହୋଇବ—କୃଷ୍ଣଚି. ମହାଭାରତ. ଅନ୍ତ ।

କେଉଁ ଦେ. ସର୍ବନାମ (ସଂ. କମ୍, କୋଽହ୍)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି—
କୋହି Someone; anyone.

ଦେ. ବିଶ—କୌଣସି (ବ୍ୟକ୍ତି)—Some (person).

କେହୁଅବା—ଦେ. ସର୍ବନାମ—୧ । କେହୁ କେହୁ; କେହୁକଦବା; Kehiabā ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. (Persons) Very few; if any.

୨ । ବୋଧହୁଏ କେହୁ ଜଣେ—2. At least some one.

କେହିଁ—ଦେ. ଅ—କେହୁ ୧ (ଦେଖ)—
Kehiñ Kehi 1. (See)

କେହୁକଦବା—ଦେ. ସର୍ବନାମ—କେହୁ କେହୁ; ଖୁବ୍ କମ୍ ସଂଖ୍ୟକ
Kehikadabā (ବ୍ୟକ୍ତି)—Very few persons, if any.

କେହୁକମିତି—ଦେ. ସର୍ବନାମ—କେହୁକଦବା (ଦେଖ)—
Kehikimiti Kehikadabā (See)

କେହୁନାଁକେହୁ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—କେହୁ ଜଣେ ହେଲେ ନିଶ୍ଚୟ—
Kehināñkehi Some one certainly; anyone.

କେହୁବା—ଦେ. ସର୍ବନାମ—କେହୁଅବା (ଦେଖ)—
Kehibā Kehiabā (See)

କେହୁ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ସର୍ବନାମ—(ସଂ. କୋଽହ୍) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି;
Kehu କେହୁ—Someone; anyone.

କେଉଁ ଜନମରେ ମଉ କେହୁ, କେହୁ ଜନମରେ—
କୋହ୍ ବୃନ୍ଦାବନ. ମହାଯାତ୍ରା ।

କେହୁଣସି—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ସର୍ବନାମ (ସଂ. କୋଽହ୍) ଯେକୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି—
Kehuṇasi Anyone; someone.

କେଉଁ ଦେ. (ପଦ୍ୟ.) ବିଶ (ସଂ. କଂହ୍)—କୌଣସି; କିଛିହେଲେ—
କୋନସା Any; some.

କେହୁଣସି ପୁଣ୍ଡରୁ ନ କର ଅବଧାନ—ପ୍ରାତୀ. ରତ୍ନସମନ୍ତକ ।

କେହୁଣି—ଦେ. ସର୍ବ. ଓ ବିଶ—କେହୁଣସି (ଦେଖ)
Kehuṇi Kehuṇasi (See)

କେହୁଣିସି—ଗ୍ରା. ସର୍ବନାମ ଓ ବିଶ—କେହୁଣସି (ଦେଖ)
Kehuṇisi Kehuṇasi (See)

କେହ୍ନେ—ଦେ (ପଦ୍ୟ) ଅ (ସଂ. କଦାପି; କେନ)—କିପରି ?—
Kehne How ?

ପ୍ରଭୁ ମୋହ୍ନରେ କେହ୍ନେ ରହିବ ବୁଲ ଗୋନ—ମାର୍କଣ୍ଡେସ୍ତୁତ୍ତ ।

କୈ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଶବ୍ଦ କରିବା—
Kai (root) To sound.

କୈ—ଦେ. ବ—କଇ (ଦେଖ)
Kai Kai (See)

କୈଁଶୁକ—ସଂ. ବ (କିଂଶୁକ+ଅ)—ପଲାଶ ଫୁଲ—
Kaiṁśuka Flower of the Butea Frondosa tree.

କୈଁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—କଇଁ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kaiñ (etc) Kaiñ etc (See)

କୈଁକୈଁ—ଦେ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—କଇଁକଇଁ (ଦେଖ)
Kaiñkaiñ Kaiñkaiñ (See)

କୈଁରିକଣ୍ଟିଆ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କଁଇଁରିକଣ୍ଟିଆ (ଦେଖ)
Kaiñrikaṇṭiā Kaiñrikaṇṭiā (See)

କୈଁଶିକାକୁଡ଼ି—ଦେ. ବ—କଇଁଚକାକୁଡ଼ (ଦେଖ)
Kaiñśikākurḍi Kaiñchikākurḍi (See)

କୈକଇ—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କୈକେୟୀ (ଦେଖ)
Kaikaī Kaikeyī (See)

କୈକୟ—ସଂ. ବ (କେକୟ+ଅ)—କେକୟ ଦେଶର ରାଜା—
Kaikaya The king of the Kekaya country.

କୈକୟା—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. କୈକେୟୀ)—କୈକେୟୀ (ଦେଖ)
Kaikayā Kaikeyī (See)

କୈକୟୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କେକୟ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kaikayī କୈକେୟୀ (ଦେଖ)
Kaikeyī (See)

କୈକସ—ସଂ. ବ (କାକସ+ଅ)—ରାକ୍ଷସ—
Kaikasa Demon.

କୈକିରାତ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—କାମୁକ ବ୍ୟକ୍ତି—
Kaikirāta An amorous person.

କୈକେୟ—ସଂ. ବ (କେକୟ+ଅ;—୧ । କେକୟ ଦେଶର ରାଜା—
Kaikeya 1. A king of the Kekaya country.

୨ । କୈକେୟୀଙ୍କର ପୁତ୍ର ଭରତ—
2. Bharata, the son of Kaikeyī.

ବଧୂ ଗର୍ଭଂ, ଯାର କୈକେୟ ଭାଗେ ଭରସେ—ରାଜ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

କୈକେୟୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କେକୟ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kaikeyī ଦଶରଥପତ୍ନୀ ଓ ଭରତମାତା—
The mother of Bharata and a wife of Daśaratha.

[ଦ୍ର—ଏ ଦଶରଥଙ୍କର ମଧ୍ୟମା ଓ ପ୍ରିୟତମା ରାଣୀ ଥିଲେ; ଦୁଷ୍ଟା କୁବ୍ଜା ମନ୍ଥରାର ପ୍ରରୋଚନାରେ ଦଶରଥଙ୍କୁ ଏକ ସତ୍ୟ କରାଇ, ରାମଙ୍କ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକର ପୂର୍ବଦିନ ରାମଙ୍କୁ ଚଉଦ ବର୍ଷ କାଲ ବନକୁ ପଠାଇ ଥିଲେ ଏବଂ ଆପଣାର ପୁତ୍ର ଭରତଙ୍କୁ ରାଜା କରାଇଥିଲେ ।

କୈଞ୍ଚି—ଦେ. ବ—କଇଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Kaiñchi Kaiñchi (See)

କୈଞ୍ଚିକାକୁଡ଼—ଦେ. ବ—କଇଁଚକାକୁଡ଼ (ଦେଖ)—
Kaiñchikākurḍi Kaiñchikākurḍi (See)

କୈଟଭ—ସଂ ବ (କାଟ+ଭ ଧାତୁ=ପାପି କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ, କଇଟଭ ନଘାଉନ) ଦୈତ୍ୟ ବିଶେଷ (ବିଷ୍ଣୁ ଏହାକୁ ବଧ କରିଥିଲେ)—A demon (killed by Bishṇu).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ୍	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ଌ୍	ୠ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

କୈଟଭଜିତ୍—ଶ. ବ (କୈଟଭ + ଜ ଧାତୁ = ଜୟ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ବିଷ୍ଣୁ—Bishnu.

[ଦ୍ର—ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ପୁରାଣାନ୍ତର୍ଗତ ଚଣ୍ଡୀରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ଯେ ପୃଥିବୀର ମନ୍ୱାନ୍ତରସ୍ଥ କାଳରେ ବିଷ୍ଣୁ ଅନନ୍ତଶଯ୍ୟାରେ ଶୟନ କରିଥିବା ବେଳେ ତାଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣମୂଳରୁ ମଧୁ ଓ କୈଟଭ ନାମକ ଦୁଇଟି ଅସୁର ବାହାର ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାଭିକମଲୋଦ୍ଭବ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ବସିଲେ । ନଦ୍ରାରୁ ଉଠି ବିଷ୍ଣୁ ତାଙ୍କୁ ବଧ କଲେ; ତାହା କର ନ ଥିଲେ ବ୍ରହ୍ମା ନୂତନ ସୃଷ୍ଟି କରି ପାର ନ ଥାନ୍ତେ ।]

କୈଟଭହା—ଶ. ବ. (କୈଟଭ + ହନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—Kaiṭabhahā କୈଟଭଜିତ୍ (ଦେଖ) Kaiṭabhajit (See)

କୈଟଭାରି—ଶ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୈଟଭ + ଅରି)—Kaiṭabhāri କୈଟଭଜିତ୍ (ଦେଖ) Kaiṭabhajit (See)

କୈତକ—ଶ., ବ. (କେତକ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—କେତକୀଫୁଲ—Kaitaka The yellow flower of Screwpine.

ଶ୍ର. ବିଣ—କେତକସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to the Screwpine.

କୈତବ—ଶ. ବ. (ଜ୍ଞତବ = ବଞ୍ଚକ + ତତ୍କର୍ମାର୍ଥେ. ଅ)—Kaitaba ୧ । ମିଥ୍ୟା—1. Falsehood; lie.

୨ । ଛଳ; କପଟ—2. Fraud; deceit; craftiness.

୩ । ଠକାମି—3. Swindling; cheating.

୪ । ରତ୍ନବିଶେଷ; ବୈଦୂର୍ଯ୍ୟ—4. Lapis lazuli (gem).

୫ । ଦ୍ୟୁତକ୍ରୀଡ଼ା; ପଶାଖେଳ—5. Gambling.

୬ । ପଶାଖେଳରେ ରଖାଯିବା ବାଜି—6. A wager in a gambling or dice-play.

୭ । ଧାତୁର୍ (ଦେଖ) 7. Dhāturā (See).

୮ । ଠକ—8. A cheat.

୯ । ଜୁଆର୍—9. A gambler.

କୈତବକ—ଶ. ବ (କୈତବ + କ)—ଜୁଆଖେଳ—Kaitabaka Gambling.

କୈତ—ଦେ. ବ. (ଶ. କପିତ୍ଥ)—କଇଥ (ଦେଖ) Kaitha (See)

କୈଥା—ଦେ. ବିଣ—କଇଥା (ଦେଖ) Kaithā (See)

କୈଦ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ ଓ ବିଣ (ଆ)—କଇଦ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Kaid (etc) Kaidi etc (See)

କୈଦ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—କଇଦ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Kaidi (etc) Kaidi etc (See)

କୈଫତ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ (ଆ)—କଇଫତ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Kaiphat (etc) Kaiphat etc (See)

କୈଫିୟତ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ)—କଇଫତ୍ (ଦେଖ) Kaiphiyat Kaiphat (See)

ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ଲଙ୍କା ଛଡ଼ ସକାଶେ ପାଣ୍ଠିଆ ଗାଇ ଖାଇ
ସେଇଁପରି କୈଫିୟତ୍ ଦେଇଥିଲ, ସେଥିର ସାରମର୍ମ ଏହା—
ଫକୀରମୋହନ. ଛଅମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

କୈବର୍ତ୍ତ—ଶ. ବ. (କେବର୍ତ୍ତ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—କେଉଟ; ଧୀବର—Kaibartta A fisherman; a boatman.

କୈବଲ୍ୟ—ଶ. ବ. (କେବଲ + ଭାବେ. ଯ; ଦେହ ଏବଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ତ୍ୟାଗ କରି ଆତ୍ମାର କେବଳତ୍ୱ)—Kaibalya

୧ । ଐକାନ୍ତିକତା—1 Soleness.

୨ । ଏକତା—2. Absoluteness; oneness.

୩ । ପୂର୍ଣ୍ଣାନନ୍ଦ; ଅଖଣ୍ଡାନନ୍ଦ—3. Absolute bliss; beatitude.

୪ । ଦେହର ମୁକ୍ତି; ମୋକ୍ଷ—4. Emancipation of the soul from worldly bondage.

ଯାହାକୁ ବୋଲନ୍ତି ମଞ୍ଚ ଲୋକେ ଜାଣ ଭଲ
ସେ ସ୍ୱେଚ୍ଛଃ ଏ ଦେହରେ ଲଭଇ କୈବଲ୍ୟ—ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପ୍ରପ୍ରଣ ।

୫ । ଦୁଃଖଜନ୍ୟରୂପ ମୋକ୍ଷ—5. Absolute indifferenece to physical sufferings and worldly concerns.

୬ । ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ସହିତ ମିଳନ; ପରମାତ୍ମାରେ ଜୀବାତ୍ମାର ଲୟାଣ—6. Absolute identity of the human soul with the Universal Soul; the state of absorption in God; ('when God in man is one with man in God' Tennyson).

ଦେ. ବ.—(ମୋକ୍ଷପ୍ରାପ୍ତିର ପ୍ରଧାନସମୟ ବୋଲ) ଦେବତାଙ୍କର ପ୍ରସାଦ ବା ଯାଦୁକ—The flower or other offerings brought down from a Deity and made over to the devotee for being partaken of.

କୈବ୍ରତ—ଗ୍ରା. ବ. (ଶ. କୈବର୍ତ୍ତ)—କୈବର୍ତ୍ତ (ଦେଖ) Kaibrata Kaibartta (See)

କୈମୁତିକ—ଶ. ବ. (କମ୍ + ଉତ = କମୁତ + ଇକ)—ନ୍ୟାୟବିଶେଷ; ମୁହେଁ ମୁହେଁ ପ୍ରମାଣିତ ହେବା ଭଳି ନ୍ୟାୟ—Kaimutika A self-evident reasoning; axiomatic reasoning; a reasoning which requires no proof.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଭାରକୁ ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ବହନ କରି ପାରେ, ସେ ଭାରକୁ ସବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେ ବହନ କରିବ, ଏଥିରେ ଅଯୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପରେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଦୁଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂଁ' ନ ପାଇଲେ "ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ସନ୍ଦେହ କଅଣ ? ଏଭଳ ନାଃସନ୍ଦେହ ଯୁକ୍ତି । ସଂ. 'କମୁଚ'ର ଅର୍ଥ—ଆଉକଣ ?, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ କଅଣ ? ଅର୍ଥାତ୍—'ଅଟ୍ଟ ସନ୍ଦେହୋ ନାସ୍ତି ।']

କୈଁ।—ଦେ. ବ—କଁ (ଦେଖ)
Kaiāñ Kayāñ (See)

କୈରବ—ସଂ.ବ. (ସଂ. କେ=ଜଳରେ+ରବ୍ ଧାତୁ+ଅ=କେରବ=ଦ୍ୱଂସ; କେରବ+ଉଡପ୍ରିୟାର୍ଥେ. ଅ)—
Kairaba

୧ । କୁମୁଦ; କଇଁ; ଶ୍ୱେତୋତ୍ପଲ—
1. White water-lily.

୨ । କଉବ; ଶଠ; ଠକ—2. Swindler; cheat.

୩ । ଶତ୍ରୁ—3. Enemy.

କୈରବଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୈରବ+ସମୂହାର୍ଥେ. ଇନ୍; ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kairabiṇī ୧ । କୁମୁଦପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଳାଶୟ—
1. A place or tank full of water-lilies.

୨ । କୁମୁଦମାଳ; କୁମୁଦ ବନ—
2. An assemblage of white water-lilies.

୩ । କୁମୁଦ ଗଛ—3. A water-lily plant.

କୈରବୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୈରବ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kairabī ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା; କୌମୁଦୀ; ଚନ୍ଦ୍ରକରଣ—
Moon-light.

[ଦ୍ର—ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଲାଗିଲେ କଇଁ ଫୁଲ ଫୁଟେ ବୋଲ କବି-ସମୟପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅଛି । ବସ୍ତୁତଃ କଇଁ ଫୁଲ ରାତ୍ରିରେ ଫୁଟେ ଓ ଦିନରେ ପ୍ରାୟ ମୁଦ ହୋଇ ଯାଏ ଏବଂ ଯଦି ଦିନରେ ଫୁଟେ ଓ ରାତ୍ରିରେ ମୁଦ ହୁଏ ।]

କୈରାତ—ସଂ. ବିଣ. (କିରାତ+ଅ)—କିରାତସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Kairāta Relating to Kirātas.

ବ—୧ । କିରାତମାନଙ୍କ ରାଜା—
1. A king of the Kirātas.

୨ । (କିରାତ+ସମାନାର୍ଥେ. ଅ)—
ବ୍ୟାଧ ଭଳି ବଳବାନ୍ ମନୁଷ୍ୟ—
2. A strong man (as strong as a hunter.)

୩ । କିରାତଚନ୍ଦନ; ଚନ୍ଦନବିଶେଷ—
3. A kind of Sandal-wood.

୪ । ଭୂନିମ୍ବ; କିରାତତିକ୍ତ; ଚରେଇତା ଗୁଳ୍ମ—
4. A bitter medicinal plant.

କୈରି—ଦେ. ବ—୧ । ଧାନ ଆଦି ରଖିବାର ବଡ଼ ଝୋକେଇ; କଇଡ଼—
Kairi 1. A big basket for storing grain.

୨ । ଧାନ ଆଦି ସାଇତି ରଖିବା ପାଇଁ ଗୁନ୍ଥୁତ ପାଲର ମରେଇ-
. A big receptacle for grain made of plaited straw.

କୈରିକଣ୍ଟିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କଇଁରିକଣ୍ଟିଆ (ଦେଖ)
Kairikaṇṭiā Kaiñrikaṇṭiā (See)

କୈଲ—ସଂ. ବ. (କେଳ+ସମୂହାର୍ଥେ. ଅ)—
Kaila ୧ । କେଳ ସମୂହ; କ୍ରୀଡ଼ା ସମୂହ—
1. Sports; games.

୨ । (+ଉତ୍କର୍ଷାର୍ଥେ. ଅ) ସୁଖ—2. Happiness.

କୈଲାସ—ସଂ. ବ. (କେଳ+ଅ=କୈଳ=କ୍ରୀଡ଼ା ସମୂହ; ସୁଖ+ଆସ୍ ଧାତୁ=ବାସ କରିବା+ଅଧିକରଣେ. ଅ)—
Kailāsa

ଶିବ ଓ କୁବେରଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ; ହିମାଳୟସ୍ଥ ଗିରିଶ୍ରେଷ୍ଠ—
The Kailāsa mountain (one of the Himalayan mountains); the abode of Śiba and Kubera.

[ଦ୍ର—ଏହା ତିବ୍ବତ୍ ଦେଶର ପଶ୍ଚିମ, ହିମାଳୟର ଉତ୍ତରରେ ଅବସ୍ଥିତ । କୈଲାସର ପ୍ରଧାନ ଜିମାଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ଦାରଚନ କୈଲାସ ପର୍ବତଠାରୁ ୪୦ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଦାରଚନ-ଜିମାଙ୍କର ଅନୁମତି ନ ନେଇ କେହି କୈଲାସ ପର୍ବତକୁ ଯାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏଠାରେ ସକଳ ପଶୁ ଶ୍ୱେତକାୟ, ବେଳେ ବେଳେ ଏଠାରେ ରାତ୍ରିରେ ଶୋଇଥିବା ଲୋକ ଉପରେ ବରଫ ପଡ଼ି ତାହାକୁ ଶୁପ୍ତି କରେ । ଏ ପର୍ବତର ଆକୃତି ଦୋଳବେଦ ପରି । କୈଲାସ ପର୍ବତ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ନଦୀବେଷ୍ଟିତ । ନଦୀର ତୀରେ ତୀରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ପଥ ଅଛି । ଗୌରୀ କୁଣ୍ଡରୁ ଆକାଶଭେଦ କରି ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱଦେଶକୁ ଯେଉଁ ତୁଷାରାବୃତ ଶୃଙ୍ଗ ଉଠିଛି ତାକୁ କୈଲାସ ଶିଖର କହନ୍ତି । ଏହାର ଆକାର ଶିବଲିଙ୍ଗ ସଦୃଶ । ଏଥିରେ ଶତ ଶତ ତୁଷାର-ମଣ୍ଡିତ ଶିବଲିଙ୍ଗ ସଦୃଶ ଶୃଙ୍ଗ ଅଛି । ଏ ଶୃଙ୍ଗମାନ କୈଲାସା-ନ୍ତର୍ଗତ ଦେବଦେବୀ କୈଲାସର ସର୍ବୋତ୍ତମ ଶିଖରକୁ କୈଲାସ କୁହାଯାଏ । ଏ ପର୍ବତରେ ଅନେକ ଗୁମ୍ଫା ବୌଦ୍ଧ ମଠ ଅଛି । ଏଠାରେ ଥିବା ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରେ ଶୁକ୍ଲପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ ଶିବଲିଙ୍ଗ ଅଛନ୍ତି । ଜିମାମାନେ ସ୍ନାନାନ୍ତେ କୁଙ୍କୁମ, କେଶର ଦେଇ ମନ୍ତ୍ରପାଠ-ପୂର୍ବକ ଏହି ଲିଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି ଓ ଏମାନଙ୍କ ଆରତି ବେଳେ ଶଙ୍ଖ, ବଂଶୀ ଓ ଡମରୁ ବାଜେ । ଶିବମନ୍ଦିରର ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ମନ୍ଦିରରେ ଚତୁର୍ଭୁଜା କାଳୀମୂର୍ତ୍ତି ଅଛନ୍ତି । ଜକଟରେ ମାନସହ୍ରଦ ।]

କୈଲାସଗଙ୍ଗା—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ହିମାଳୟରୁ ବାହାରିଥିବା ନଦୀର ତାକତାସ୍ଥ ନାମ—
Kailāsagaṅgā The Tibbetan name of river (Togra.

[ଦ୍ର—ଏହା ନଦୀ ଭାରତରେ ସରଯୂ ବା ଘର୍ଘର ବା ଘଗ୍ରା ନାମରେ ପରିଚିତ ।]

କୈଲାସନାଥ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୈଲାସ+ନାଥ)—
Kailāsanātha କୈଲାସବାସୀ (ଦେଖ)
Kailāsabāsī (See)

କୈଲାସବାସୀ—ସଂ. ବ. (କୈଲାସ+ବସ୍ ଧାତୁ=ବାସ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Kailāsabāsī

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

୧ । ଶିବ—1. Śiba.

୨ । କୁବେର—

2. Kubera, the God of riches.

କୈଶିକ—ଫ. ବ୍ୟ. (କେଶ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—୧ । କେଶସମ୍ବନ୍ଧୀୟ

Kaiśika —1. Pertaining to the hair; capillary.

୨ । କେଶ ପରି ସରୁ; କେଶତୁଲ୍ୟ—

2. Hair-like; fine as hair.

ଫ. ବ. (କେଶ + ସମୂହାର୍ଥେ. ଇକ)— ୧ । କେଶସମୂହ—

1. A mass of hair.

୨ । ଆଦରସ—2. The sentiment of love.

୩ । କାମ—3. Lust.

କୈଶିକାକର୍ଷଣ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; କୈଶିକ+ଆକର୍ଷଣ)—(ବିଜ୍ଞାନ ପରି-

Kaiśikā karshaṇa ଭାଷା)--ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ କେଶ ତୁଲ୍ୟ ଛିଦ୍ରଦ୍ୱାରା ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମରୂପେ ଆକର୍ଷଣ କରିବା ଶକ୍ତି; ଜଡ଼ ପଦାର୍ଥର ଯେଉଁ ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ସୂକ୍ଷ୍ମ ଛିଦ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ନଳରେ ଜଳାଦି ଉପରକୁ ଟାଣିହୋଇ ଯାଏ । (ଯଥା—ପାପର ଗର୍ଭରୁ ବଳତାର ଛିଦ୍ର ବାଟେ ଶିଖାକୁ ତେଲ ଟାଣି ହେବା)

(science) Capillary attraction.

କୈଶିକାନାଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ଦେହବିଜ୍ଞା ନଘରଭାଷା)—କେଶପରି ସରୁ

Kaiśikā nāṛdi ଶିରାଧମନି—Cappillary arteries.

କୈଶୋର—ଫ. ବ. (କଶୋର + ଭାବେ. ଅ)—୧ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥା—

Kaiśora 1. Boyhood.

୨ । ନବଯୌବନାବସ୍ଥା—2. Early youth.

[ଦ୍ର—୧୦ ବର୍ଷ ଠାରୁ ୧୫ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବସ୍ଥାକୁ କୈଶୋର ବୋଲାଯାଏ ।]

କୈଶ୍ୟ—ଫ. ବ. (କେଶ + ସମୂହାର୍ଥେ. ଯ)—କେଶଗୁଚ୍ଛ—

Kaiśya A cluster or tuft of hair.

କୈସର--ବୈଦେ. ବ. (ଲା. କାଇଜର୍)—କାଇଜର୍ (ଦେଖ)

Kaisar Kāijar (See)

କୈସର-ଇ-ହିନ୍ଦ—ବୈଦେ. (ଫା.)—ବ. ୧ । ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ ବା ଭାରତର

Kaisar-i-hind ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଉପାଧି—1. Emperor of India.

କୈସର-ଇ-ହିନ୍ଦ ୨ । ଭାରତ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ପଦକବିଶେଷ—

କାଇଜର-ଇ-ହିଂଦ 2. The Kaisar-i-hind medal awarded by the Emperor of India to persons who render meritorious public service in India.

କୈସରବାଗ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.=ସମ୍ରାଟଙ୍କ ବଗିଚା)—ଲକ୍ଷ୍ନୌରେ

Kaisarbāg ଥିବା ଅଯୋଧ୍ୟାର ପୂର୍ବତନ ନବାବଙ୍କ ପ୍ରମୋଦୋ-

କୈସରବାଗ ଦ୍ୟାନର ନାମ (ଏଥିରେ ଗୁରୁଷ୍ଟ ପଥର ଘାଟକ ଅଛି; ଏହା

କାଇଜରବାଗ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ନବାବ ଓ ବେଗମ୍ମାନଙ୍କ ସ୍ନାନାଗାର ଅଟ୍ଟ ବଟତ୍ତ)— Name of a pleasure-garden of the late Nawabs of Lucknow.

କୋ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ସର୍ବ (ଫ. କମ୍) କେଉଁ—

Ko What; which.

କୋ ବୈଦେ.(ଇଂ.) ବ. ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ—କେମ୍ପାନୀ ବା ବାଣିଜ୍ୟ-ସଂଘ —(ଯଥା. ବ୍ରଜଲାଲ୍ ଲାଭଜୀ ଆଣ୍ଡ୍ କୋ)—

An abbreviation for 'Company' (e. g. Vrajalal Lavji & Co.)

କୋଅପରେଟିଭ୍ ସୋସାଇଟି—ବୈଦେ. (ଇଂ)ବ.—ଗ୍ରାମର ଗରିବମାନଙ୍କୁ

Kcaparetibh sosāiti ମହାଜନମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟଧିକ ସୁଧରୁ କୋଅପରେଟିଭ ସୋସାଇଟି ଦାଉରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଗଭର୍ଣ୍ଣ-ମେଣ୍ଟଙ୍କ ଅନୁକୂଲ୍ୟ, ସୂଚନା ଓ ସାହାଯ୍ୟରେ ଗ୍ରାମର ବଣିଖ ଲୋକମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ଋଣଦାନ ସମିତି—

Co-operative society.

କୋଆଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ.—(ନଈମୁହାଁରୁ ଧରା ଯିବା)

Koārdi ଏକ ପ୍ରକାର ଲୁଣୀ ମାଛ—A species of sea-fish caught at the mouths of rivers.

କୋଇ—ଦେ. ବ—ଢୈଜସାବର୍ତ୍ତନୀ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦି ଧାତୁ ଆଭୂଷଣାର ମାଟିପାତ୍ର--

Koi An earthen pot for melting metal; melting pot; goldsmith's crucible.

କୁଠାଳି

କୋଇନ୍ତା—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଫ. କୁନ୍ତୀ)—କୁନ୍ତୀ; ପାଣ୍ଡବ

Kointā ମାତା—Kuntī; the mother of the Pāṇḍabas.

ମୁଁ ତ କୋଇନ୍ତା ସୁତ ସ୍ୱତ
ଜଗତ ପରିଅଘ ଦୂତ—ରୂପତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତାମୃତ ।

କୋଇନ୍ତୀ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଫ. କୁନ୍ତୀ)—

Kointī କୋଇନ୍ତା (ଦେଖ)—Kointā (See)

କୋଇଲା—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କୋଲ୍)—୧ । ଅଙ୍ଗାର—

Koilā 1. Charcoal.

କୟଲା ୨ । ଖଣଜାତ ପଥରକୋଇଲା—

କାୟଲା 2. Coal.

ଦେ. ବିଣ. (ଫ. କପିଲ) ପାଣ୍ଡୁର ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ପାଣ୍ଡୁର; କପିଳ--

Of a pale or yellowish red or yellowish white colour; reddish brown; auburn.

କୋଇଲାଖଣି—ଦେ. ବ.—(ଇଂ. କୋଲ୍ + ଫ. ଖନି)—ଯେଉଁ ଖଣିରୁ

Koilākhaṇi କୋଇଲା ବାହାରେ—

କୟଲାର ଖନି Coal-mine; colliery.

କୋୟଲେକୀ ଖାନ

କୋଇଲି—ଦେ. ବ. (ଫ. କୋକିଲ)—୧ । କୋକିଲ; ପିକ—

Koili 1. The Indian cuckoo; the sweet warbler

କୋଏଲ of India; Koel; Endynamis

କୋୟଲ Honorota.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯୋଡେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ହଉ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ନାମ। ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ନାମ। ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରଖା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ସୂଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ ପାଇଁ. ଯଥାକ୍ରମେ ଚହଁର ବପସ୍ତତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ। ଯଥା— ଗାଇ ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଂା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ।

ଆମେରଶାଁଷ ୨ । ଆମ୍ବଠାକୁଆ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଶସ—
ଗିରୋ; ଗୂଦା; କୋଇଲୀ 2. The kernel inside the mango-seed.

୩ । କୋକଳକୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି ରଚିତ ହୋଇଥିବା କରୁଣରସାତ୍ମକ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଚଉଡଶାଉଶେଷ (ଯଥା— କେଶବକୋଇଲି,କାନ୍ତୁକୋଇଲି, ବାରମାସାକୋଇଲି) —
3. A class of Oria poems with 34 stanzas addressed to the cuckoo.

କୋଇଲଖା—ଦେ. ବ—କୋଇଲଖିଆ (ଦେଖ)
Koilikhā Koilikhiā (See)

କୋଇଲଖିଆ—ଦେ. ବ. (ଫ. କୋକଲାକ୍ଷ)—ପାଣିକୂଳରେ ଜନ୍ମିବା ବାସକାନ୍ଦ ବର୍ଗର ଶାକଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
Koilikhiā
ଫ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—କୋକଲାକ୍ଷ; କୁଲକ; ହିଣ୍ଟି; ଇକ୍ଷୁଗନ୍ଧା; କାକେକ୍ଷୁ; ଇକ୍ଷୁର; କ୍ଷୁରକ; ଇକ୍ଷୁ; କାଣ୍ଡେକ୍ଷୁ; ଶୃଗାଳୀ; ଶୃଙ୍ଗାଳୀ; ଇକ୍ଷୁବାଳକା; ଶୂରକ; ଶୃଗାଳ-ଘଣ୍ଟା; ବଜ୍ରାସ୍ଥି; ଶୃଙ୍ଗଳା; ବନକଣ୍ଟକ; ବଜ୍ର; ବଜ୍ରକଣ୍ଟକ; ହିଣ୍ଟିର, ଛତ୍ରକ; ଶୁକ୍ଳପୁଷ୍ପ, ଅଚ୍ଛତ୍ର
କୁଲେଖାଡ଼ା; କୁଲେକାଁଟା; କୁଲିକା; କୋଲିକା, କଣ୍ଟି ଝାଡ଼ି; ସାଦାକାଁଟି; କୁଲିଆଖାଡ଼ା; କାଁଟାକୁଳିକା
ତାଲମାଖନା; କୈଲୟା
ମ. କୋଳସା; ବଖର୍
ତେ. ଗୋଲ୍‌ମିଡ଼ିଚେଟ୍ଟୁ; ଗୋଗ୍ଗ
ଗୁ. ଏଖରେ
Long-leaved Barleria; Hygrophila Spinosa; Ruellia Longifolia; a thorny plant growing in the bank of tanks etc.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପେନ୍ଥାପେନ୍ଥା କଣ୍ଟା-ଥାଏ; ଫଳ କର୍କଶ; ଫୁଲ ଈଷତ୍ ରକ୍ତନୀଳ, ଜନ୍ମୁ ଉଡର ଇଟାଳିଆ; ଯବ କର୍କଶ; ଫୁଲ ଝଡ଼ିଗଲେ ସାଜକୋଷରୁ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଘର ମଞ୍ଜି ବାହାରେ; ଏ ମଞ୍ଜି ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ବୈଦ୍ୟକ ଅନୁସାରେ ଏ ମଞ୍ଜି ଗର୍ଭବାଉରେ ଉପକାରୀ । ଡାକ୍ତରୀ ମତରେ ଏହା ମୂତ୍ରକାରକ ଓ ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ରୋଗରେ ଉପକାରୀ । ଧଳା ଓ ନାଲି ଫୁଲ ଭେଦରେ କୋଇଲଖିଆ ଦ୍ୱିବିଧ । ଏହା ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ପିତ୍ତବର୍ଦ୍ଧକ; ଏହା ଆମବାତ, ଶୋଥ, ଅଶ୍ମରୀ, ଉଷ୍ଣା, ଅରୁଚି ଓ ବାତରକ୍ତନାଶକ ।]

କୋଇଲପାଡ଼ା—ଦେ. ବଣ—କୋଇଲପାରୁଡ଼ା (ଦେଖ)
Koilipārdā Koilipārurdā (See)

କୋଇଲପାଡୁରା—ଦେ. ବଣ—କୋଇଲପାରୁଡ଼ା (ଦେଖ)
Koilipārdurā Koilipārurdā (See)

କୋଇଲପାଣି—ଦେ. ବ—ବବାହ ଦିନ ପାହାନ୍ତାରେ କନ୍ୟା ଯେଉଁ ଅଭିମନ୍ତ୍ରିତ ପାଣିରେ ସ୍ନାନ କରେ—The consecrated water with which the bride has a bath in the early morning of the day of marriage.

କୋଇଲପାରଡ଼ା—ଦେ. ବଣ— କୋଇଲପାରୁଡ଼ା (ଦେଖ)
Koilipārardā Koilipārurdā (See)

କୋଇଲପାରୁଡ଼ା— ଦେ.ବଣ. (ଠାକୁଆ ଉଡରର କୋଇଲ ବା ସାଜଶସର ଅପୂର୍ଣ୍ଣିତା ଦ୍ୱେତୁରୁ)— ଯେଉଁ ଆମ୍ବ ଗଛରେ
Koilipārurdā
କୋଇଲୀ ଥାଇ ସୁଦ୍ଧା ସେମେଣ୍ଟ ଯାଇ ବବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥାଏ ଓ ଯାହା ଉପରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ କଳା ରେଫଣା ଚେକା ଦାଗମାନ ଥାଏ—A diseased mango fruit; young mango-fruit which withers and becomes pale while still attatched to its stalk on the tree.

କୋଇଲବାଇ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଏକଜାତିସୂ ଧାନ—
Koilibāi A species of paddy.

କୋଇଲବୁଡ଼—ଦେ. ବ. (ଫ. କୋକଲ ଓ ବୁଡ୍ଡି ଧାତୁ)—
Koilibur̤da ବବାହର ପୂର୍ବ ପାହାନ୍ତାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ବବାହ ବବସର ପ୍ରଭୂଷରେ କନ୍ୟା କରିବା ସ୍ନାନ—
The early bath taken by a bride on her marriage day.

ଏଇଟଗେ ଯେ କୋଇଲବୁଡ଼ ପାଇ ପିନ୍ଧିବ । ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

[ଦ୍ର—ବଡ଼ଘୋରରୁ କୁଆ କୋଇଲ ସ୍ୱବନ୍ତୁ; ସେହି ସମସୂରେ ଏ ସ୍ନାନ କରିଯିବାରୁ ବୋଧହୁଏ ଏପରି ନାମ ହୋଇଅଛି ।]

କୋଇଲି ବୈକୁଣ୍ଠ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ପୁରୀ ମନ୍ଦିରର ଉତ୍ତରଦ୍ୱାର
Koili baikunṭha ଆଡ଼ରୁ ବାହାରବେଢ଼ା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଉଚ୍ଚ ଓ ବୃକ୍ଷଗୁଳ୍ମାଦିପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୃପ୍ତ ସ୍ଥାନ (ଏଠାରେ ନୂଆ-କଳେବର ସମସୂରେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଦେବବିଗ୍ରହମାନଙ୍କର ସମାଧି କରାଯାଏ)—Name of a place inside the compound of the Puri temple where the cast off images of the Deities are deposited.

କୋଇଲସୂତା—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଲମ୍ବ ସରୁ ଲତା—
Koilisūtā A kind of long slender creeper used as twine.

[ଦ୍ର—ଏହା ପ୍ରାସ୍ଥ ଦଶ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବରେ ବଢ଼େ, ଏହା ଦେହରେ ଛୋଟଛୋଟ ହୋଇ ଗଣ୍ଠି ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ପତ୍ର ଥାଏ ।]

କୋଇଲେଖା—ଦେ. ଅ—କୋଇଲଖିଆ (ଦେଖ)
Koilekhā Koilikhiā (See)

କୋଉ— ସ୍ରା. ସଙ୍କନାମ ଓ ବଣ. (ଫ. କମ୍)—
Kou କେଉଁ (ବ୍ୟକ୍ତି ବା ସ୍ରାଣୀ) ?—Which ?
କୋନ (ଯଥା— ମୋତେ କୋଉ ବସ୍ତୁ ବା କଥା ଅପୂର୍ବ ?)
କନ ଅ—(ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ ବ୍ୟବହାର) କ !—
(Interogative use) What !
(ଯଥା—ସାଆନ୍ତ ମତେ କୋଉ ଦେଇ ନ ଥିଲେ ଯେ ଆଜ ଭାଙ୍କର ଧନ ସବ ଗଲା ବୋଲି ସେ ମତେ କିଛି ନ ଦେଉଛନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ ଭାଙ୍କୁ ନନ୍ଦନ୍ତ !)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଉତ୍ପ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଉଅ	ଓ	କ୍ଷ

[ଦ୍ର—ନଞ୍ଜର୍ଥକ କ୍ରିୟା ପୂର୍ବରେ ଲଗିଲେ ଏହା ଉକ୍ତ କ୍ରିୟାର ଆଦ୍ୟକ୍ଷ ବୁଝାଏ; ଯଥା—ସେ ହିଅ ସାଙ୍ଗେ ଭାରବେଭାର କୋଉ ଦେଇ ନାହିଁଚ ? ଅର୍ଥାତ୍ ଖୁବ୍ ଦେଇଛ । ମୁଁ କୋଉ ସୁଖ କର୍ ନ ଥିଲ ଯେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଖୁବ୍ ସୁଖ କରିଥିଲ୍ ।]

କୋଉଁ—ଗ୍ରା. ସର୍ବ—କୋଉ (ଦେଖ)
Kouñ Kou (See

ବ୍ରଣ—କେଉଁ (ଦେଖ)—Keuñ (See)

କୋଉଣପ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. କୌଣପ)—କୌଣପ (ଦେଖ)
Kouṇapa Kauṇapa (See)

ଦେ ବଡ଼ଚଡ ବ୍ୟଗ୍ରଗଡ
ଦେ ଘନ୍ଦୁ କୋଉଣପପଡ—ଜଜ୍ଞାଥ. ଭଗବତ ।

କୋଉଣସି—ଗ୍ରା. ସର୍ବନାମ—କୌଣସି (ଦେଖ)
Kouṇasi Kauṇasi (See)

କୋଉଣସିଲା—ଗ୍ରା. ସର୍ବନାମ—କୌଣସିଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Kouṇasilā Kauṇasilā (See)

କୋଉଣିସି—ଗ୍ରା. ସର୍ବନାମ—କୌଣସିଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Kouṇisi Kauṇasilā (See)

କୋଉଣିସିଲା—ଗ୍ରା. ସର୍ବନାମ—କୌଣସିଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Kouṇisilā Kauṇasilā (See)

କୋଏର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ଓ ବ୍ରଣ—କୋଡ଼ିଏ; ବିଂଶତି
Koer ସଂଖ୍ୟକ—An aggregate of twenty things.

କୋଂ—ବୈଦେ. ସାଙ୍କେତିକ (ଇଂ. କୋ)—କୋ (ଦେଖ)
Koṁ Ko (See)

କୋଂ [ଦ୍ର—ଏହା 'କୋ'ରେ ଅନୁସ୍ୱାର ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଲେଖା
କୋ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ 'କୋ' ବୋଲ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ ।]

କୋକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କୋକ୍)—ଜାଳଣି କୋଇଲା—
Kok Fuel made from coal; coke.
କୋକ୍
କୋକ

କୋକ—ସଂ. ବ. (କୋ=ଜଳ+ଉକ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Koka ଅ)—୧ ଚକ୍ରବାକ ପକ୍ଷୀ; ଚକ୍ରଆଖିକୋଳି ପକ୍ଷୀ—
1. The Brahmani duck; the ruddy sheldrake or goose; Casarca Rutila.

[ଦ୍ର—ଏ ପକ୍ଷୀମାନେ ଶୀତକାଳରେ ଏ ଦେଶକୁ ଆସନ୍ତି, ପାଣିକୂଳରେ ଜୋଡ଼ା ଜୋଡ଼ା ହୋଇ ରହନ୍ତି । ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲାରୁ ଚକ୍ରୀ ଚକୋଇ ମିଥୁନ ନଦୀର ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ ପାରକୁ ଉଡ଼ିଯାଆନ୍ତି । ରାତ୍ରିଯାକ ବିଚ୍ଛେଦଦୁଃଖରେ ଚକୋଇ ବୋବାଉଥାଏ, ସକାଳ ହେଲାରୁ ଏମାନଙ୍କର ମିଳନ ହୁଏ ।]

୨ । ଭେକ; ବେଙ୍ଗ—2. Frog.
୩ । କୋକିଳ—3. Cuckoo.
୪ । ବନ୍ୟଖର୍জୁର ଗଛ—4. Wild date tree.
୫ । ଏଣ୍ଡୁଅ—5. Chameleon; wild lizard.
ନେକଡ଼େ ୬ । ଗଧିଆ; ବୃକ; ଦ୍ୱୀପବାସ—
6. Hyena; the Indian wolf; Cannes Pallepis.
୭ । ବଣଆକୁରୁର—7. Wild dog.
୮ । ରତିଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଣେତା ପଣ୍ଡିତବିଶେଷ; କୋକଦେବ—
8. Name of a sage, author of a treatise on copulation.

ଗ୍ରା. (ଶିଶୁଚଳନ) ବ—କୋକବାୟା (ଦେଖ)
Kokabāyā (See)

କୋକଦେବ—ବ. (ନାମ)—ରତିଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଣେତା ପଣ୍ଡିତବିଶେଷ;
Kokadeba (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Name of a Pandit who wrote a treatise on love and copulation.

କୋକନ୍—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କୋକେନ୍)—କୋକେନ୍ (ଦେଖ)
Kokan Koken (See)

କୋକନଦ—ସଂ. ବ. (କୋକ=ଚକ୍ରବାକ ପକ୍ଷୀ+ନଦ୍ ଧାତୁ, ଣିଜନ୍
Kokanada ନଦ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରାଇବା=କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହା ପକ୍ଷୀକୁ ରବଯୁକ୍ତ କରେ; ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାକୁ ଫୁଟିବା ଦେଖି ଚକୋରୀ ଭ୍ରମରେ ଚକୋର ପକ୍ଷୀ ବାରମ୍ବାର ରବ କରେ)—
୧ । ରକ୍ତ ପଦ୍ମ—1. Red-petalled lotus; Nymphea Lotus (red variety).

ଓ. ନାଲକଇଁ, ରଙ୍ଗକଇଁ
ରକ୍ତପଦ୍ମ, ଲାଲ ଶାଲୁକ
लाल कमल
ମା. ଡାବଡୋଳଂ କମଳ
ଗୁ. ରାତଳା ରାତୋଡୋଡେ
ତେ. ଏର୍ରକାଲ୍ଲୁବା
ତା. କରୟାମ୍ବିବରେ

୨ । ରକ୍ତ କୁମୁଦ; ନାଲ କଇଁ—
2. Red water-lily; Nelumbium Speciosum (red variety).

[ଦ୍ର—ଏହା କୁମୁଦ ଜାତୀୟ; ପଦ୍ମ ଛଷଠ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ, ଡେମ୍ବ ଓ ଫୁଲ ନାଲ; ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, କଷ୍ଟଉତ୍ତମଧୁର, ରକ୍ତଦୋଷହର, ବୃଷ୍ୟ ଓ କଫବାତ-ପିତ୍ତନାଶକ, ରକ୍ତ ପଦ୍ମ ଓ ରକ୍ତ କୁମୁଦ ପୃଥକ ଜାତୀୟ, ରକ୍ତପଦ୍ମ ପଦ୍ମ ଜାତୀୟ, ରକ୍ତକୁମୁଦ କୁମୁଦ ଜାତୀୟ, କିନ୍ତୁ କୋକନଦ ସାଧାରଣତଃ ରକ୍ତକୁମୁଦ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

୩ । (ନାମ) କୋକନାଡ଼ା; ମାଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶର ଗୋଷ୍ଟିଏ ଜିଲ୍ଲା ଓ ତାଲୁକ ଓ ଜିଲ୍ଲାର ରାଜଧାନୀ (ଏ ଜିଲ୍ଲାର ଅନ୍ୟ ନାମ ଗୋଦାବରୀ ଜିଲ୍ଲା; ଏହା ମଧ୍ୟ ଗୋଷ୍ଟିଏ ବନ୍ଦର)—
3. Coconada or Godavari district; a subdivision and seaport town of that name.

କୋକନ୍ଦି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ୍ରଣ—ଏଣେତେଣେ ହେଲୁଥିବା; କନ୍ଦ
Kokandi କନ୍ଦ ବୁଲୁଥିବା—Moving here and there; moving from one place to another
(ଯଥା—ମୁଁ ତାକୁ ଖୋଜ ଖୋଜ କୋକନ୍ଦ ହେଲ୍ଲି ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯୋଡ଼େ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚରଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ଅଉବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ପୁଷାକୋଷରେ ନମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବପସ୍ଥିତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଥର୍ଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଥଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

କୋକବଲ୍ଲଅ—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହ—କୋଗୀ= Kokabaliā ବଲଅ କୁକୁର)—ବଲଅ କୁକୁର— Wild dog.

କୋକବନ୍ଧୁ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୋକ + ବନ୍ଧୁ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ— Kokabandhu The sun.

[ଦ୍ର—ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟରେ କୋକଦମ୍ପତ୍ତିର ମିଳନ ହୁଏ ବୋଲି ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ କୋକବନ୍ଧୁ କହନ୍ତି ।]

କୋକବାଘ୍ୟା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୋକ=ଦେଃଶବାଘ; ଭୁଲ. ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍; Kokabāyā କୋକ ର ଏହି ଅର୍ଥ)— ଜୁଜୁ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଭୟ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ବର୍ତ୍ତିତ କାଲ୍ପନିକ **କୋକୋ,** ଭୟଙ୍କର ଜୀବ—Bugbear; scare; a name **ଅଲ୍ଲାକାହତ,** applied to an imaginary scarecrow used **ଆଲାକୀ ମେଁସ** to frighten infants to sleep.

[ଦ୍ର— ଅବୁଝା ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଘରେ ଭର୍ତ୍ତାଇ ଶୁଆଇ ପକାଇବା ପାଇଁ ମାଆମାନେ ଏହି ଭୟଦ୍ୟୋତକ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଫଳତଃ କୋକବାଘ୍ୟାକୁ ମାଆ ବ ଶିଶୁ କେହି ଦେଖି ନାହାନ୍ତି । କୌଣସି କାମୁଡ କମାକାର ଭୟଙ୍କର ଜୀବ, 'କୋକବାଘ୍ୟା' କାନ କାଟି ନେବ ବୋଲି ପିଲାଙ୍କୁ ଭୟ ଦେଖାନ୍ତି ।]

କୋକମିନା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୋକ)—କୋକବାଘ୍ୟା (ଦେଖ) Kokaminā Kokabāyā (See)

କୋକରଡ଼ି—ଦେ. ବ—୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ— Kokararḍi 1. A kind of bird.

୨ । ଦେଃଶର ବୋବାଳ— 2 Howling of wolf.

କୋକରବା—ଦେ. ବ—ଚିଲିକାର ଏକ ପ୍ରକାର ମାଛ— Kokarabā A class of sea-fish found in the Chilka lake.

କୋକଲି—ଦେ. ବ—ଏକଜାତୀୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କାଉଲଗା ପଡଲା ଲୁଣୀ Kokali (ସାମୁଦ୍ରିକ) ମାଛ (ପୁଚ୍ଛରେ ବିଶେଷ ପରମାଣରେ ମିଳେ; ମଧୁର ପାଣିରେ ଏହି ଜାତୀୟ ମାଛର ନାମ ମାକେଦ)—A small seafish with scales; (caught near Puri; it is a speceis of Pickerel).

କୋକଲି ଶୁଖୁଆ—ଦେ. ବ—ଶୁଖା ଦୋଇ ଖାଦ୍ୟ ନମନ୍ତେ ରଖାଯିବା Kokali sukhuā କୋକାଲି ମାଛ; ପିଆଶୁଖୁଆ (ଏଥିରେ ଲୁଣ ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ)—Dried small pickerel and other fry of the sea used for food.

କୋକଶାସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ. (କୋକ=ମୁନିବିଶେଷଙ୍କ କୃତ + ଶାସ୍ତ୍ର)— Kokaśāstra ଶୃଙ୍ଗାରାତ୍ମକ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ; କାମଶାସ୍ତ୍ର— A treatise on the art of love ascribed to a Pa ndit Panamed Koka.

କୋକଶିଆଳ—ଦେ. ବ—କୋକଶିଆଳି (ଦେଖ) Kokaśiāḷa Kokaśiāḷi (See)

କୋକଶିଆଳି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଶିଖି ଶୃଗାଳ; ଏ ଶିଖି ଶବ୍ଦ କରୁ Kokaśiāḷi ଥିବାରୁ)—ବଲୁଆ ଜାତୀୟ ଜୀବବିଶେଷ; କୋକି— ଖେଁକଶେୟାଳ Fox; Vulpes Bengalensis. **ଲୋମଡ଼ି** [ଦ୍ର—ଏମାନେ ଭୂଇଁରେ ଗାତ ଖୋଳ ରହନ୍ତି; ଏମାନଙ୍କର ମୁହଁ ଗୋଜଆ; ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ି ବଲୁଆ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ଠାରୁ ଲମ୍ବ; ଏମାନେ ଝେଁଝେଁ, ଧୂଁଧୂଁ ବୋବାଳ କରନ୍ତି; ଏମାନଙ୍କ ଗାତରେ ଅନେକ ମୁହଁ ଥାଏ; ଗୋଟିଏ ମୁହଁରେ ଶତ୍ରୁ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ଏମାନେ ଅନ୍ୟ କେଉଁ ମୁହଁ ବାଟରେ ପଳାଇ ଯାଆନ୍ତି ।]

କୋକାଲ—ଗ୍ରା. ବ—କେଉଁ କାଲ— Kokāḷa Some day; some time.

(ଯଥା—କୋକାଲେ କୋ ଉବଷ୍ୟତ—ଦେ. ଅଶୁବ ଫସ୍ଟ ଡ ବଚନ ।)

କୋକାହ—ସଂ. ବ. (କୋକ + ଆ + ହନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— Kokāha ଧଳା ଘୋଡ଼ା—White horse.

କୋକି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଶିଖି)—କୋକଶିଆଳ (ଦେଖ) Koki Kokaśiāḷi (See)

କୋକିଗାତ—ସଂ. ବ. (ସଂ. ଶିଖି + ଗର୍ତ୍ତ)— Kokigāta ପଡ଼ିଆରେ କୋକି ଖୋଳିଥିବା ଗାତ— ଖେଁକଶେୟାଳର ଗର୍ତ୍ତ The hole of the fox. **ଲୋମଡ଼ିକା ବିଲ**

କୋକିମୁହାଁ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଯାହାର ମୁହଁ କୋକିମୁହଁ ପରି ସରୁ ବା Kokimuhāñ ଗୋଜଆ—(Male or female) Whose (କୋକିମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) lipss are pointed.

କୋକିଲ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କୁକ୍ ଧାତୁ=ଉତ୍ତଣ କରିବା (ମନକୁ) + Kokila ଅଚ୍ଛାର୍ଥେ ଇଲ; ଯେ ମନକୁ ମୋହିତ କରେ)— (କୋକିଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଜଆଁଳୁଆ; ହୁଲା—1. Fire-brand. କୋୟଲ୍; କୋଇଲ ୨ । କୋକଲେକ୍ଷୁ (ଦେଖ) **କୋଇଲ** 2. Kokilekshu (See)

୩ । (ଯେ କୁହୁକୁହୁ ରବଦ୍ୱାରା ଚିତ୍ତ ହରଣ କରେ)— କୋଇଲ; ପିକ; ପୁଂସ୍କୋକଲ—3. The koel or Indian cuckoo; Endynamis Honorata.

[ଦ୍ର—ଏହାର ରଙ୍ଗ କଳା ଓ ଆଖି ଲୁହଚ୍ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ; ଏହାର କୁହୁକୁହୁ ରବ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରୁତିମଧୁର । ଏହାର କୁହୁକୁହୁ ରବ ବିଶେଷ ରୂପରେ ଆମ୍ବ ବଉଳିବା ସମୟରେ ବା ବସନ୍ତ ସମୟରେ ଶୁଣାଯାଏ, ତେଣୁ ଏହାକୁ ଚୂତରସିକ ବା ବସନ୍ତଦୂତ ବୋଲାଯାଏ; ଏହାର ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ନାମ କାମଦୂତ ।

ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିଅଛନ୍ତି ଯେ ଅଣ୍ଡିରାକୋଇଲ କୁହୁକୁହୁ ରବ କରେ. ମାଡ଼ ମାଇ କୋଇଲର ରବ ଉକ୍ତ ପ୍ରକାର । ଉତ୍ତରର ପୁରାତନ କବିମାନେ ମଧ୍ୟ ଏ କଥା ଜାଣିଥିଲେ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଙ୍ଗ	ନ୍ତ

କୋକ୍ଳ ବା କୋଇଲ ନଜ ଡମ୍ବକୁ ଫୁଟାଇବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହୋଇ ଡମ୍ ଦେଇସାର ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷୀର ବସାରେ ଆପଣାର ଡମ୍ବକୁ ରଖିଦେଇ ଆସେ ଓ ସେ ପକ୍ଷୀ କୋକ୍ଳ ଡମ୍ବକୁ ଆପଣାର ଡମ୍ ବୋଲ ବଖିର ଡାକୁ ଜୁଗାଏ ଓ ଫୁଟାଏ ଏବ ସେ ଛୁଆକୁ ନଜର ଛୁଆ ବୋଲ ବଖିର ଆଧାର ଦେଇ ପାଳେ । କୋଇଲଛୁଆ ବଢ଼ିଯାଇ ଉଡ଼ି ପାରଲ୍ଲରୁ ସେ ଉଡ଼ି ଆପଣାର ମାଆ--କୋଇଲ ବସାକୁ ପଳାଇ ଆସେ । ଏଥିପାଇଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଗୋପପୁର ଛଡ଼ି ମଥୁରା ଯିବା ସମୟରେ ଯଶୋଦା ଶୋକ କରଥିଲେ "କାକପୁରେ ପିକପର ବଢ଼ାଇଲ ସହକର, ଏବେ ଆପଣା ଗୋଳ ସୁମର ଦେଲୁ ବାହାର ।" କୋଇଲଛୁଆ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷୀଦ୍ୱାର ଲାଳତ ପାଳତ ହେବାରୁ ତାକୁ ପରଭୃତ ବୋଲଯାଏ । ଭାରତବାସୀଙ୍କର ଏ ବଶ୍ୱାସ ଅଛି ପୁରୁଣା । ଇଉରୋପୀୟ ପକ୍ଷିତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ମାନଙ୍କର ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେ ସନ୍ଦେହ ଥିଲ୍ଲା, ତାହା ଇଂଲଣ୍ଡବାସୀ ପକ୍ଷିତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ ସାହେବ Mr. P. J. Bunyard ନଜେ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କର ଦୂର କରଅଛନ୍ତି ।

ଇଂଲଣ୍ଡର ସର୍ରେ (Surrey) କାଉଣ୍ଟି ଅନ୍ତର୍ଗତ କ୍ରଏଡେନ୍ (Croyden) ନଗରରେ ସାହେବଙ୍କ ବସା ପାଖରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ଚଢ଼େଇ ବସାରୁ କୋଇଲଠାରୁ କ୍ଷୁଦ୍ରତର ଜିଆଙ୍କ୍‌ଲର୍ (Warbler) ନାମକ ଗୋଟିଏ ଚଢ଼େଇ ପ୍ରତ୍ୟହ ବାହାରେ; ଅନେକ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାହେବ ଏହା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରଥିଲେ । ବର୍ଷେ ସାହେବ ସେହି ଜିଆଙ୍କ୍‌ଲର୍ ବସା ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ଲେର୍-କୁଡ଼ିଆ କର ଜଗି ବସିଲେ । ଉକ୍ତ ପକ୍ଷୀର ବସାରେ ସେହି ପକ୍ଷୀର ଦୁଇଟି ଡମ୍ ଥିବା ସାହେବ ପ୍ରଥମେ ଦେଖିଥିଲେ । ପରେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଚଢ଼େଇ (କୋଇଲ) ସେ ବସାଠାକୁ ଉଡ଼ିଆସି, ବସାର କଡ଼ପାଖରେ ଝୁଙ୍କିପଡ଼ ବସାରେ ମୁଣ୍ଡ ଗଳାଇ ମୁଣ୍ଡକୁ ଦୁଇଥର ଉଠାଇଲା ଓ ଗୁଞ୍ଜିଲ୍ଲା । ବସାଠାକୁ ଛାଡ଼ି ଗଲ୍ଲବେଳେ କୋଇଲର ଥଣ୍ଟରେ କିଛି ପଦାର୍ଥ ନ ଥିଲ୍ଲା । ଚଢ଼େଇବସାରେ ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜିଦେଇ କୋଇଲ ସେଠାରୁ ପୁଣି ବାହୁଡ଼ି ଉଡ଼ି ଅଇଲ୍ଲା । ବାହୁଡ଼ିଲ୍ଲବେଳେ ସାହେବ ଦେଖିଲେ ଯେ କୋଇଲ ନଜର ଥଣ୍ଟରେ ଜିଆଙ୍କ୍‌ଲର୍ ଚଢ଼େଇର ଗୋଟିଏ ଡମ୍‌କୁ ଯାକ ଧରିଥାଏ । ଜିଆଙ୍କ୍‌ଲର୍ ଚଢ଼େଇର ଡମ୍ କୋଇଲ ଡମ୍‌ଠାରୁ ସାନ । କୋଇଲ ଜିଆଙ୍କ୍‌ଲର୍ ଚଢ଼େଇର ବସାରୁ ଉଡ଼ି ଅଇଲ୍ଲା ପରେ ସାହେବ ସେ ଚଢ଼େଇର ବସାକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲେ ଯେ ପୂର୍ବେ ସେ ଚଢ଼େଇର ବସାରେ ଯେଉଁ ଦୁଇଟି ଡମ୍ ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ନାହିଁ ଓ ସେ ଡମ୍ ସ୍ଥାନରେ କୋଇଲର ଗୋଟିଏ ଡମ୍ ଥିଆ ହୋଇଅଛି । ତାହାର କଛନ୍ଦିନ ପରେ ସେ ଚଢ଼େଇ ବସାରେ ଗୋଟିଏ କୋଇଲଛୁଆ ଓ ଗୋଟିଏ ଜିଆର୍ବ୍‌ଲର୍‌ଛୁଆ ଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ସାହେବ ସହୋଦର୍ଯ୍ୟ British Orinthological Club ନାମକ ପକ୍ଷିତତ୍ତ୍ୱ ଆଲୋଚନା ସଭାରେ ନଜର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅନୁଭବ ଜ୍ଞାପନପୂର୍ବକ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ପାଠ କରଅଛନ୍ତି । ସାହେବ ଆହୁର ମଧ୍ୟ ଦେଖିଲେ ଯେ କୋଇଲ ଉକ୍ତ ଜିଆଙ୍କ୍‌ଲର୍ ପକ୍ଷୀର ବସାରେ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳେ ଜିଆଙ୍କ୍‌ଲର୍ ଦକ୍ଷିଣ ବଖି ପାଖରୁ ଖଣ୍ଡେଦୂରରେ ଥାଇ କୋଇଲର ଅନଧିକାର ପ୍ରବେଶ ବରୋଧରେ ଆପତ୍ତିପୂରକ ରବ କରୁଥାନ୍ତି ଓ ଏହି ଆପତ୍ତିସତ୍ତେ କୋଇଲ ତାହା କାମ ଫତେ କର ଉଡ଼ି ଗଲଗଲା । ଅତଏବ ସାହେବ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କଲେ ଯେ କୋଇଲ ଡମ୍‌କୁ ଜନ୍ମ କରସାର ପୁଣି ଉକ୍ତ ଡମ୍‌କୁ ଗିଳଦଏ ଏବଂ ଜିଆଙ୍କ୍‌ଲର୍ ବା ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷୀର ବସାକୁ ଯାଇ ସେ ବସାରେ ଗିଳଥିବା ଡମ୍‌କୁ ଉଗାର ପକାଏ ଏବଂ ଉକ୍ତ ପକ୍ଷୀର ଗୋଟିଏ ଡମ୍‌କୁ ସେଠାରୁ ଘେନଆସେ । କୋଇଲ ବସା ଛଡ଼ି ଯିବା ପରେ ଉକ୍ତ ଚଢ଼େଇ ଆପଣାର ବସାକୁ ଆସି ଦେଖେ ଯେ ପୂର୍ବେ ଥିବା ଦୁଇଟଯାକ ଡମ୍ ଅଛି; ଆପଣା ଡମ୍ ପରବର୍ତ୍ତରେ ସେଠାରେ କୋଇକିର ଡମ୍ବଟିଏ ରଖା ଯାଇଅଛି ବୋଲି ସେ ବୁଝି ପାରେ ନାହିଁ; ଦୁଇଟଯାକ ଡମ୍‌କୁ ଆପଣାର ଡମ୍‌ବୋଲି ସ୍ତ୍ରୀକର ଉଷୁମାଏ ଓ ଫୁଟାଇକର ଛୁଆ ବାହାରକରେ । ଛୁଆ ବାହାରିଲା ପରେ ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ ଛୁଆ କୋଇଲଛୁଆ ବୋଲି ଠଉରଇ ନ ପାର ଆପଣାର ଛୁଆପର ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଆଧାର ଦେଇ ବଢ଼ାଏ; କୋଇଲ ଛୁଆଟି ଉଡ଼ିପାରିଲେ ତାହାର ନଜ ମାଆକୋଇଲ ଆସି ତାକୁ ନଜ ବସାକୁ ଉଡ଼ାଇ ନେଇଯାଏ ଓ ଜିଆଙ୍କ୍‌ଲର୍ ପକ୍ଷୀ ଭକୁଆ ହୋଇ ଗୁହାଁଥାଏ । ଆମଦେଶରେ କୋଇଲ କୁଆଦ୍ୱାର ଆପଣାର ଛୁଆକୁ ଲାଳତପାଳତ କରିଏ କାରଣ ଜଲାଉରେ କୁଆ ନ ଥିବାରୁ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷୀଦ୍ୱାର କୋଇଲ ଆପଣାର ଛୁଆକୁ ଲାଳତପାଳତ କରାଇନଏ ।

କୋକିଲକଣ୍ଠ—ସଂ. ବ. (କୋକିଲ + କଣ୍ଠ)—ମଧୁର ଗଳାର ସ୍ୱର—Kokilakaṇṭha Melodious voice or tone.

(କୋକିଲକଣ୍ଠୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବଶ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀ ହି)—ଯାହାର କଣ୍ଠସ୍ୱର କୋକିଲସ୍ୱର ପର ମଧୁର—(man) With a melodious voice.

କୋକିଲଭାଷିଣୀ—ସଂ. ବଶ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ମଧୁର ସ୍ୱରବଶିଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ—Kokilabhāshiṇī (woman) With a melodious voice; sweet-toned.

କୋକିଲ ମଲଦ୍ୱାର ପର କଣ୍ଠ—(ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ) କର୍କଶ ସ୍ୱରଯୁକ୍ତ କଣ୍ଠ; (ଯେଉଁ ଗାୟକର ଗଳାର ସ୍ୱର କର୍କଶ ତାକୁ ଲୋକେ ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି କର କହନ୍ତି ଯେ, ଏହାର କଣ୍ଠ କୋକିଲର ଗଳା ପର ନ ହୋଇ ମଲଦ୍ୱାରର ସ୍ୱର ପର ମଧୁର ଶୁଭୁଛୁ)—(an ironical expression used to singers whose voice is not melodious)---The voice like that of a koel's anus.

କୋକିଲରୁତ—ସଂ. ବ. (ଓଷ୍ଠ୍ୟ ଉତ୍; କୋକିଲ + ରୁତ)—କୋକିଲର କୁହୁକୁହୁ ରବ—Kokilarūta The cooing of the koel.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବିନ୍ଦୁ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବହୂ' ଦେଖିବେ

କୋକିଲସ୍ନାନ—ସଂ. ବ.—କୋଇଲିବୁଡ଼ (ଦେଖ)
Kokilasnāna — Koilibur̤da (See)

କୋକିଲସ୍ନାଢାନ—ଗ୍ରା. ବ.—କୋଇଲିବୁଡ଼ (ଦେଖ)
Kokilasnāhāna — Koilibur̤da (See)

ମୋହିଥ ଭତ୍ତଙ୍କୁ କୋକିଲସ୍ନାଢାନ,
ଭତ୍ତଇ ଅଜ ସତ ଭଇଥ ମଣନ । କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. ବସ୍ତ୍ର ।

କୋକିଲାକ୍ଷ—ସଂ. ବ. (କୋକିଲ + ଅକ୍ଷି)—କୋଇଲିଖିଆ (ଦେଖ)
Kokilākṣha — Koilikhiā (See)

କୋକିଲାବାସ—ସଂ. ବ. (ଶ୍ରୁତି ଉତ୍; କୋକିଲ + ଆବାସ)—ଆମ୍ବଗଛ—
Kokilābāsa — The mango-tree.

କୋକିଲେକ୍ଷୁ—ସଂ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର ଆଖୁ; କଜଳା ଆଖୁ—
Kokilekshu — A species of sugar-cane.

କୋକିଲୋତ୍ସବ—ସଂ. ବ. (ଶ୍ରୁତି ଉତ୍; କୋକିଲ + ଉତ୍ସବ)—ଆମ୍ବଗଛ—
Kokilotsaba — The mango-tree.

କୋକଶିଆଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖୃଖି ଓ ଶୃଗାଳ)—କୋକଶିଆଳ (ଦେଖ)
Kokaśiāla — Kokaśiāli (See)

କୋକଶିଆଳି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖିଖି ଓ ଶୃଗାଳ)—
Kokaśiāli — କୋକଶିଆଳ (ଦେଖ)
Kokaśiāli (See)

କୋକୁଆ—ଦେ. ବ.—୧ । ଅଦୃଷ୍ଟ କାଲ୍ପନିକ ଭୟଜନକ ଜୀବବିଶେଷ, ଯାହା ଭୟରେ କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳର ସମସ୍ତ ଲୋକେ ଅସ୍ଥିର ହୁଅନ୍ତି—
Kokuā — An imaginary frightful creature, the fear of which infests a whole people.

ଦ୍ୱାରକା ଭୁବନେ ହୋଇ କୋକୁଆର ଭୟ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

୨ । ଭୟଙ୍କର କାଲ୍ପନିକ ଜୀବ—
2. A fierce imaginary being.

ଅତଭତେ ଶୁଭିଲା ଯେ ଅଇଲା କୋକୁଆ । ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

କୋକୁଆଭୟ—ଦେ. ବ—୧ । ଦେଶବ୍ୟାପୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାଣ-ଶଙ୍କାଜନକ ଭୟ—
Kokuābhaya — 1. A fear of death infesting a whole country owing to some form of divine visitation.

୨ । ମାଖୁଭୟ; ବାଇଜା—
2. Fear caused by the raging of cholera or plague in a place.

କୋକେଇ—ଦେ. ବ—ଶବକୁ ଶ୍ମଶାନକୁ ବୋହିନେବା ନିମନ୍ତେ ତିଆରି କରିଯିବା ଏକପ୍ରକାର ନଶୁଣ୍ଡି—
अरथी; टीकटी A ladder-like contrivance to carry the dead body to the cremation-ground.

ନେବ ସେବେ ମୋତେ କୋକେଇରେ ବାନ୍ଧି—ପ୍ରାଣାୟାମ. ବରବାର ।

[ଦ୍ର—ବଡ଼ ବଡ଼ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡି ବାଉଁଶ ଉପରେ ଗୋଟି ଖଣ୍ଡି ସ୍ପେଶ୍ଚ ବାଉଁଶ ଆଡ଼ବାଗରେ ପାଲଦଉଡ଼ିରେ ବାନ୍ଧ କୋକେଇ ତିଆରି କରନ୍ତି; ଏଥିରେ ବଡ଼ ପାନ ୬ ଖଣ୍ଡ ବାଉଁଶ ଲଗାଯିଥାଏ ।]

କୋକେନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. କୋକେନ୍)—ବିଦେଶରୁ ଆମଦାନୀ ହେବା ଏକା ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—
Koken — Cocaine; an alkaloid derived from the ripe leaves of a South American tree, Arythroxion Coca.

[ଦ୍ର—ଡାକ୍ତରମାନେ ଶସ୍ତ୍ରଚିକିତ୍ସା କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଅସ୍ତ୍ର କରିଯିବା ଅଂଶରେ କୋକେନ୍ ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି ଓ କୋକେନ୍ ଲଗାଇବା ସ୍ଥାନକୁ କାଟିଲେ ମନୁଷ୍ୟକୁ କାଟେ ନାହିଁ । ଏହାକୁ ଲୋକେ ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟରୂପେ ସେବନ କରନ୍ତି ଓ ପାନ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏହାକୁ ଖାଇବାଛଣି ଜଭ ମୋଟା ଜଣାଯାଏ । ସରକାର ଏହା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଇନ କାଇଦା କରିଅଛନ୍ତି; ତଥାପି ଗୋଟେ ଆମଦାନୀ ହୋଇ ଏହା ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟରୂପେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଚଳୁଅଛି । ଏ ଗଛ ପୂର୍ବେ ଦକ୍ଷିଣଆମେରିକାରେ ଥିଲା; ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶକୁ ଆମଦାନୀ ହୋଇଅଛି । ଏ ଗଛର ପାଚିଲା ପତ୍ରକୁ ଛେଚି ବଟୁରାଇଲେ ମଣ୍ଡ ପରି ଥଲା ଚୂନା ପାତ୍ରର ତଳେ ବସିଯାଏ । ଏ ଗଛକୁ ଆଣି ବର୍ତ୍ତମାନ ଲଙ୍କା, ଆସାମ ଓ ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ମାଲଗିର ପାବଂତ୍ୟଅଞ୍ଚଳରେ ଲୋକେ ଲଗାଇ କୃଷି କଲେଣି । ଏ ଗଛର ଶୁଖିଲା ପତ୍ର ଗୁଣ୍ଡା ଗଛର ପଡ଼ ପରି । ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାର ପେରୁ ଓ ବଲିଭିଆର ଲୋକେ ଏହାର ପତ୍ରକୁ ଚୂନ ସଙ୍ଗେ ମିଶାଇ ଖାଆନ୍ତି; ଏହା ଖାଇଲେ ଶୀଘ୍ର ଦୂର ହୁଏ ଓ ମଧୁର ନିଶା ହୁଏ ।]

କୋକୋ—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ—ଇଂ. କୋକାଓ; ଏ ଶବ୍ଦ ଦକ୍ଷିଣଆମେରିକା-ପ୍ରଚଳିତ ଭାଷାରୁ ଆସିଅ)—ଏକପ୍ରକାର ମଞ୍ଜିର ତିନା ଚୂନା—Cocoa.
କୋକୋ

କୋକୋ [ଦ୍ର—ଏ ଗଛ (Theobroma Cacao) ଦକ୍ଷିଣଆମେରିକାର ମେକ୍ସିକୋ ଦେଶରୁ ଅନ୍ୟ ଦେଶକୁ ଅଣାଯାଇ କୃଷି ହେଉଅଛି । ଏ ଗଛର ଫଳ ଭିତରେ ଥିବା ମଞ୍ଜିକୁ ଭଜି ଓ ଚୂନ ସେହି ଚୂନାକୁ ଘୁଣ୍ଟିଲା ପାଣିରେ ପକାଇ ଛଣା ପାଣି ସଙ୍ଗେ ଦୁଧ ଓ ଚିନି ମିଶାଇ ଲୋକେ ଗୁଣ୍ଡା ପରି ପିଅନ୍ତି ଓ ଚୂନାରେ ଚକଲେଟ (Chocolate) ନାମକ ଶିଶୁଙ୍କ ପ୍ରିୟ ମିଠେଇ ତିଆରି ହୁଏ ।]

କୋଖା—ଦେ. ବ—ବେଣିମଞ୍ଜି (ଦେଖ)
Kokrā — Beṇimañja (See)

କୋଖା—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତ୍ରର) ବ.—ଗ୍ରଣି (ଦେଖ)
Kokhā — Pāsi (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଋ	ଳ୍	ର୍,ର୍	ଃ	ଽ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ୠ	ଋ	ୠ	ଌ	ୡ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍ଗ	ନ୍

କୋଗାର୍ଡ଼ପଟାଳ—ଦେ. ବ.—ପାଟଳି (ଦେଖ)
Kogārdipaṭāli — Pāṭali (See)

କୋଙ୍କ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—କୋଙ୍କଣ (ଦେଖ)
Koṅka — Koṅkaṇa (See)

କୋଙ୍କଡ଼ାଇ ଧରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) (ସଂ. କୁଞ୍ଚ)—
Koṅkarḍāi dharibā ହାତ ଆଙ୍ଗୁଠିକୁ ଫୁଲୁଚଉ କର ଆଙ୍କୁଶା ଭଳ କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଜାବୁଡ଼ ଧରିବା ବା କାମୁଡ଼ ଧରିବା; ଆଙ୍କୁଚାଇ ଧରିବା—To catch or hold a thing tightly with the hooked fingers.

କୋଙ୍କଡ଼ାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି. (ଭୁଲ. ବ. କୌଁକଡ଼ନ)—
Koṅkarḍāibā ୧ । କୁଞ୍ଚୁକୁଞ୍ଚୁଆ ହେବା—
1. To become curled or crisp.
୨ । ସାଙ୍କୁଶି ଯିବା; ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା—
2. To contract; to shrink.

କୋଙ୍କଡ଼ ଧରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି—
Koṅkarḍi dharibā କୋଙ୍କଡ଼ାଇ ଧରିବା (ଦେଖ)
Koṅkarḍāi dharibā (See)

କୋଙ୍କଡ଼ିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି. (ସଂ କୁଞ୍ଚ)—
Koṅkarḍibā କୋଙ୍କଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Koṅkarḍāibā (See)

କୋଙ୍କଣ—ସଂ. ବ. (କୋମ୍+କଣ୍ ଧାତୁ=ଅଳ୍ପକରଣ. ଅ)—
Koṅkaṇa ୧ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଳସ୍ଥ ସହ୍ୟାଦ୍ରି ଓ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦେଶବିଶେଷ; ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ଦେଶ—
1. The Koṅkaṇa; Marhatta country in Western India.
୨ । ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—2 A kind of weapon.

କୋଙ୍କଣା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୋଙ୍କଣ+ଆ) (ନାମ)—ରେଣୁକା; ଜମଦଗ୍ନିଙ୍କର ପତ୍ନୀ—
Koṅkaṇā Reṇukā; the wife of the sage Jamadagni.

କୋଙ୍କୁଡ଼ି ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୋଙ୍କଡ଼ାଇ ଧରିବା (ଦେଖ)
Koṅkurḍi dharibā Koṅkarḍāi dharibā (See)

କୋଙ୍କୁଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୋଙ୍କଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Koṅkurḍibā Koṅkarḍāibā (See)

କୋଙ୍ଗଦ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଆଧୁନିକ ଗଞ୍ଜାମର ପ୍ରାଚୀନ ନାମ (ଏହା ଦକ୍ଷିଣ ଚୋଷଲରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା)—
Koṅgada The former name of the country now known as Gañjāma in the Madras presidency.

କୋଚ୍—୧ । ଦେ. ବ—କୁଚବିହାରର ଅଧିବାସୀ ଜାତି—
Koch 1. People of Coochbehar.
୨ । ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କୋଚ୍) ଗୃହଚକିଆ ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ି—
2. Carriage; coach.

କୋଚ୍ଚଆନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫ. କୋଚ୍‌ମାନ୍)—ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ିର ଚାଳକ; କଚୁଆନ୍—Coachman.
Kochuān
କୋଚୋୟାନ
କୋଚବାନ

କୋଚ୍ଚଆନି—ଦେ. ବ—କୋଚ୍ଚଆନର କର୍ମ୍ମ ବା ଚାକର୍—
Kochuāni The work or post of a coachman.

କୋଚ୍‌ବାକସ—ବୈଦେ. (ଇଂ.) ବ. (ଇଂ. କୋଚ୍‌ବକ୍ସ୍)—ଘୋଡ଼ା-ଗାଡ଼ିର ଆଗରେ ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚ ଆସନ ଉପରେ କଚୁଆନ୍ ବସି ଗାଡ଼ି ହଙ୍କାଏ—Coachbox.
Kochbākasa
କୋଚବାକ୍ସ
କୋଚବକ୍ସ

କୋଚମାନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କୋଚ୍‌ମାନ୍)—ବଗି ଚଳାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି; ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ିର ଚାଳକ—Coachman; driver of a coach.
Kochmān
କୋଚୋୟାନ
କୋଚବାନ

କୋଚ୍‌ମାନି—ଦେ. ବ—୧ । କୋଚ୍‌ମାନ୍‌ର କାର୍ଯ୍ୟ—
Kochmāni 1. Coachman's work.
କୋଚେୟାନି ୨ । କୋଚମାନର ଚାକର୍—
କୋଚବାନି 2. Coachman's service or post.

କୋଚ୍‌ୱାନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. କୋଚ୍‌ମାନ୍) —
Kochwān କୋଚ୍‌ମାନ୍ (ଦେଖ)
Kochmān (See)

କୋଚ୍‌ୱାନି—ଦେ. ବ—କୋଚ୍‌ମାନି (ଦେଖ)
Kochwāni Kochmāni (See)

କୋଚ—ସଂ. ବ. (କୁଚ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଶୁଖିଯିବା—
Kocha 1. Becoming dry.
୨ । ଶୁଖିଯିବା ଅବସ୍ଥା—2 Aridity; dryness.
୩ । କେଉଁଠି ପିତା ଓ କଂସେଇ ମାତାଠାରୁ ଜାତ ଜାତିବିଶେଷ—
3. Name of a low hybrid caste.
୪ । ଲୁହାର ଖିଲ ବା କାଲା—
4 Iron nail or peg.
୫ । ପାଣିସାରୁ (ହରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ) (ଦେଖ)
5. Pāṇisāru (See).

ସଂ. ବଣ (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ସଙ୍କୋଚକ; ଯାହା କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଫୁଲୁଚଉ କରେ—
Contracting; causing contraction.

ଦେ. ବ—କୁଚବିହାର ରାଜ୍ୟର ଲୋକ—
An inhabitant of Coochbehar.

କୋଚଟ—ଦେ. ବଣ—୧ । କୃପଣ; କଞ୍ଜୁସ—1. Miserly.
Kochaṭa ୨ । ଚେମ୍ପଡ଼ା—2. Infrangible; tenacious.
୩ । ଜିଗରଦାର୍, ନାଛୋଡ଼ବନ୍ଦା—
3. Tenacious; importunate; pertinacious

ଲୁହା କୋଚଟ (୨ୟ ଅର୍ଥ)ରୁ କମାର କୋଚଟ (୩ୟ ଅର୍ଥ)—ଟଙ୍ଗ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅଦର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଚ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷାକରିବାକୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରୋଖରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିବେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ

୪ । (ସଂ. କଚର) ଅତି ମଳିନ ବା ମଇଳା—
4. Very dirty.

କୋଚଟି—ଦେ. ବ୍ୟ—କୋଚଟ (ଦେଖ)
Kochaṭi — Kochaṭa (See)

କୋଚଟିଆ—ଦେ. ବ୍ୟ—କୋଚଟ (ଦେଖ)
Kochaṭiā — Kochaṭa (See)

କୋଚଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ କୋଗ୍ ବେପାର କରେ—
Kochaṇī — A female retail-seller.

କୋଚବିହାର—ଦେ. ବ. (ନାମ)—କୁଚ୍‌ବିହାର (ଦେଖ)
Kochabihāra — Kuchbihāra (See)

କୋଚସାରୁ—ଦେ. ବ—ପାଣିସାରୁ (ଦେଖ)
Kochasāru — Pāṇisāru (See)

କୋଚା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର ; ପା. ଖୁଦ୍ଦକ=ଅଳ୍ପ)—
Kochā — ରେଜା ବିକ୍ରି; ବଡ଼ ମହାଜନଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଖୁଚରାବିକ୍ରି, ପାଇକାରୀ ବେପାରୀମାନେ ବ୍ୟବସାଟି କରିବା ନିମନ୍ତେ
ଫୁଟକରବିକ୍ରି ଅଳ୍ପ ପରିମିତ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ସରବରାହ କରି ଖାଉଟିଙ୍କୁ ଅଳ୍ପ ଲାଭରେ ବିକ୍ରି କରିବାର ପ୍ରଣାଳୀ ବା ବ୍ୟବସାଟି; ଖୁଚୁରା ବିକ୍ରି କରିବାର ପ୍ରଣାଳୀ; ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ ବିକ୍ରି କରିବା—Retail-sale.

ତୁଁ କୋଚା ଦଣ୍ଡ ମାରିଲେ ଟୁକେ ଟୁକେ ।
ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁରାଣ ।

କୋଚାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୁଚାଇବା (ଦେଖ)
Kochāibā — Kuchāibā (See)

କୋଚା ବେପାର—ଦେ. ବ—କୋଚା (ଦେଖ)
Kochā bepāra — Kochā (See)

କୋଚା ବେପାରୀ—ଦେ. ବ. (ପା. ଖୁଦ୍ଦକ + ସଂ. ବ୍ୟାପାର)—
Kochā bepārī — ଅତି ସାମାନ୍ୟ ମୂଲଧନବିଶିଷ୍ଟ ଦୈନିକ ବ୍ୟବସାୟୀ; ଖୁଚୁରା ବେପାରୀ; ଯେ ପ୍ରତ୍ୟହ
ଫୁଟକରବେଚନେବାଲା, ଖୁରଦିୟା ମହାଜନଠାରୁ ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଆଣି ଭାଡ଼ା ଖାଉଟିଙ୍କୁ ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଲାଭରେ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ କରି ବିକ୍ରୟ କରି ମୂଳ ପରିଶୋଧ କରିଥାଏ—
A retailer; petty trader with very small capital selling small quantities in retail.

କୋଚା ବେଭାର—ଦେ. ବ—କୋଚା (ଦେଖ)
Kochā bebhāra — Kochā (See)

କୋଚାବେଭାରୀ—ଦେ. ବ—କୋଚାବେପାରୀ—
Kochābebhārī — Kochābepārī.

କୋଚିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଚକ, ଘଂ; କୁଚିକା. ସ୍ତ୍ରୀ)—
Kochiā — ସର୍ପାକୃତି ଜଳଚର କ୍ଷୁଦ୍ର ଜନ୍ତୁ—
କୁଚିୟା, କୁଁଚିୟା, କୁଚେ Unibrachapertura Cuchiya;
ଗୋଖ୍ରୀ, ଗୋଚୀ Muraena; Apterygia Synbrache; small electric eel; Gymnotus.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ବାଉଁରି, କଣ୍ଡର, ପାଣ ଆଦି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାତିର ଲୋକମାନେ ଖାଆନ୍ତି । ଏହା ଦେହରେ ମାଛରେ ପରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପକ୍ଷୀ ଓ ଲାଞ୍ଜ ଥାଏ; ଏ ପଙ୍କ ଓ ଜଳ ମଧ୍ୟରେ ରହେ । ଏହା ଦେହରେ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଶକ୍ତି ଅଛି । ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ଦଲଦିଆ ଓ ନାଲି ମିଶା ପାଣୁର । ରୁଗ୍ଣ ଓ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଶିଶୁ ଦେହରେ କୋଚିଆ ଆଣି ଗୁଡ଼ାଇ ଦେଲେ ଉପକାର ହେବାର ଦେଖାଯାଏ । କୋଚିଆ ଉତ୍ପତର । ମାଛ ଅପେକ୍ଷା ଏ ଅଧିକ କାଳ ଶୁଖିଲା ଜାଗାରେ ବଞ୍ଚି ରହି ପାରେ । ଏହାକୁ ଧରି ପକାଇଲେ କ୍ଷଣକାଳ ଦେହ ଛିମିଛିମି ହୋଇ ଯାଏ । କଥିତ ଅଛି ଯେ ଏହାର ଦଂଶନ ଗୋରୁ ପକ୍ଷରେ ମାରାତ୍ମକ କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ନିରାପଦ (M W.), କୋଚିଆରକ୍ତ ଗାଢ଼ ହଳଦିଆ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ।]

କୋଚିଆଖିଆ—ଦେ. ବ୍ୟ. (ଗାଳ) (ସଂ. କୁଚକ ଖାଦକ)—
Kochiākhiā — ବାଉଁରି, କଣ୍ଡର ଆଦି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଜାତି (ଯେଉଁମାନେ କୋଚିଆ ଖାଆନ୍ତି)—
The untouchable castes who eat Kochiā.

[ଦ୍ର—ଉଚ୍ଚ ଜାତିସ୍ଥ ହିନ୍ଦୁମାନେ ମାଛ ଖାଆନ୍ତି, କିନ୍ତୁ କୋଚିଆ ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ ।]

କୋଚିଆ ପରି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (କୋଚିଆକୁ ପାଣିରୁ ପଦାକୁ ବାହାର କଲ ଆଣିଲେ ସେ ସାପ ପରି ମୋଡ଼ାଉଡ଼ି
Kochiāpari hebā — କୁଁଚେରମତନ ହୁଏ)—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ରୋଗ ବା ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ
ଗୋଚିକା ମାଫକ ହୋନା କୋଚିଆ ପରି ଗୁଡ଼େଇ ଦୁଡ଼େଇ ହେବା—
(figurative) To wriggle (like an eel).

କୋଚିଆରକତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଚକ + ରକ୍ତ)—
Kochiārakata — କୋଚିଆ କାଟିଲେ ଚା' ଦେହରୁ ଯେଉଁ ଗାଢ଼
କୁଁଚେରରକ୍ତ — ହଳଦିଆ ମିଶା ଲାଲ୍ ରକ୍ତ ବାହାରେ —
ଗୋଚୀକା ଲହୁ Deep yellow and red blood of eel.

[ଦ୍ର—ପ୍ରସ୍ରାବଘୋଡ଼ା ବା ମୂତ୍ରଦୋଷ ଯୋଗୁଁ ପ୍ରସ୍ରାବ ଗାଢ଼ ହଳଦିଆ ହେଲେ ପରସ୍ପର କୋଚିଆରକ୍ତ ପରି ବଣୁଛି—ବୋଲି ଲୋକେ କହନ୍ତି ।]

କୋଚିନ୍—ଦେ. ବ. (ନାମ)—
Kochin — ୧ । ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ମାଲ୍ୱାବାର ଉପକୂଳସ୍ଥ ଦେଶ—
1. Cochin, a country in S. W. Ind .

[ଦ୍ର—ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ପଶ୍ଚିମ ବା ମାଲ୍ୱାବାର ଉପକୂଳରେ ମାଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶରେ ତ୍ରିବାଙ୍କୁଡ଼ ରାଜ୍ୟର ଉତ୍ତରରେ ହିନ୍ଦୁ ମହାରାଜାଙ୍କ ଶାସିତ ଗୋଟିଏ ହିନ୍ଦୁରାଜ୍ୟର ନାମ 'କୋଚିନ୍'; ଏ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଥ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଗ୍ରଜ୍ୟର ଗ୍ରଜଧାନୀ ଏର୍ଣାକୁଲମ୍; ଏହି କୋଚିନ୍ ଗ୍ରଜ୍ୟଦ୍ୱାରା ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବେଷ୍ଟିତ ୨ ବର୍ଗମାଇଲ ବ୍ୟାପୀ ଇଂରାଜ-ଶାସିତ ମାଲ୍ଲବାର ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍ ବା ଭାଲୁକର ନାମ କୋଚିନ୍ ଓ ଏହି ଭାଲୁକର ଅନ୍ତର୍ଗତ କୋଚିନ୍ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ବନ୍ଦର ଅଛି । ବିବାଙ୍କୁଡ଼ର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମରେ ଚଲକା-ପର ଗୋଟିଏ ସାମୁଦ୍ରିକ ହ୍ରଦ ଅଛି; ସେ ହ୍ରଦର ମୁହାଣରେ କୋଚିନ୍ ବନ୍ଦର ଅବସ୍ଥିତ ।]

୨ । ଶ୍ୟାମ ଗ୍ରଜ୍ୟର ପୂର୍ବରେ ଓ ଚୀନ ଉପସାଗରର ପଶ୍ଚିମରେ ଅବସ୍ଥିତ ଫ୍ରାନ୍ସ ଅଧିକୃତ ଦେଶ; କୋଚିନ୍‌ଚାଇନା—
୨. Cochin China; French Indo-china to the east of Siam.

କୋଚଲା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—କୋଚିଲା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kochilā (etc) Kochilā etc (See)

କୋଚିଲା—ଦେ. ବ. (ଫ୍ରେ. କୁଚେଲା)—ବନ୍ୟ ଉରୁବଶେଷ—
Kochilā Strychnus Nux-vomica (tree and seed).
ସଂ. ନାମ—କୁଚୀଲୁ; କୁଚଳକ; କୁଚେଲା, କୁପାକ; କାକେଳୁ; ବଷଦ୍ଧନ; ବଷଦ୍ରୁମ; କାରସ୍କର; କୁଚ୍ଚଲକ; କକ୍ଷାକ; ଦ୍ରୁନୁକ; ଜଲଦ; ଦୀର୍ଘପତ୍ରକ; କାଲଦ୍ରୁନୁକ; କାଲପୀଲୁକ; ସର୍ବଦ୍ରୁନୁକ; କାଲକୂଟକ କୁଚିଲା; କୋଚିଲା; କୁଚଲା; ବିଷତେନ୍ଦ୍ର
ଢେ. ମୁଷ୍ଟେ; ମୁଷିଣୀ; ମୁଂଷ୍ଟିଗିଞ୍ଜା
ଗୁ. ଝୋରକୋଚଲା
ମ. କାଜର
ଫା. ଇଘାରକା
ଆ. କାଉଲୁଲ୍ କଲ୍ବ୍; ଫଲୁଜ୍‌ମାସ୍ପା

[ଦ୍ର—ଏହା କେନ୍ଦୁଜାତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ଆରଣ୍ୟ ତରୁ, ଓଡ଼ିଶାର ପାହାଡ଼ିଆ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ପ୍ରଚୁର ପ୍ରାବରେ ଜନ୍ମେ । ପତ୍ର ଅଭିମୁଖୀ; ବସନ୍ତକାଲରେ ଫୁଲ ଫୁଟେ, ଫଳ ପାଚିଲେ ଲେମ୍ବୁପର ଗୋଲ ଓ ଦୃଢ଼ଦିଆ ହୁଏ । ଏଥିରେ ଏକାଧିକ ଗୋଲ ଓ ଚେପଟା ମଞ୍ଜି ଥାଏ । ଏହାର ଫଳ ଓ ପତ୍ର ପ୍ରାୟ ପିତା, ଏହା ଔଷଧରେ ଲାଗେ, ତେଣୁ ପ୍ରାୟତଃ ବିଦେଶକୁ ବହୁ ପରିମାଣରେ ରପ୍ତାନି ହୁଏ । ଏହାର ପତ୍ର ଏତେ ପିତା ଯେ ଯଦି କୌଣସି ଗାଈ ଏହାର କଅଁଳିଆ ପତ୍ର ଖାଏ, ତାହାର ଦୁଧ ମଧ୍ୟ ପିତା ଲାଗେ । ଏ ଗଛର ପବନ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଉପକାରୀ । ଏହାର ପାଚିଲା ଫଳକୁ ମାକଡ଼ ଓ କେତେକ ଚଢ଼େଇ ମଧ୍ୟ ଖାଆନ୍ତି । ଏହାର କାଠରେ ଖୁବ୍ ଆଦ ହୁଏ । ପାହାଡ଼ିଆ କଂକରମୟ ସ୍ଥାନରେ ଏଗଛ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଏହା ମଞ୍ଜିର ବ୍ୟବସାୟ ବମ୍ବେରେ ରାଜା ମହାରାଜା ଓ ଜମିଦାରମାନେ ବେପାରୀଙ୍କୁ ଗଛମାନ ଇଜରା ଦିଅନ୍ତି; ଏହାର ସାଜ ସଙ্গେ ଗୁଡ଼ ମିଶାଇଲେ ପ୍ରାଣହାରକ ବିଷ ହୁଏ । ଲୋକେ କୋଚିଲା ଗୁଡ଼ ଖାଇ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରନ୍ତି । କୋଚିଲା-କାଠରେ ସହଜେ ପୋକ ଲାଗନ୍ତି ନାହିଁ, ଏଥିପାଇଁ ଲୋକେ ଏଥିରେ ଘରର ଖୁଣ୍ଟ କରନ୍ତି । ଏ କାଠ ଖୁବ୍ ଶକୁଆ ଓ ଚେମଡ଼ା-ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ବଲକର, ଧାରକ, ଉତ୍କ୍ଲେଶ, ଅଗ୍ନି ଓ ବାୟୁବର୍ଦ୍ଧକ, ଦେକାରକ, କାମୋଦ୍ଦୀପକ, ବେଦନା-ନାଶକ ଓ ମୂତ୍ରପ୍ରବର୍ତ୍ତକ । ଏହା ଶୂଳ, ଏକାଙ୍ଗ ବାତ, ଶୁକ୍ରମେହ, ଅପସ୍ମାର, ଗ୍ରହଣୀ, ଅତିସାର, ଗୁଦଭ୍ରଂଶ, ମଦାତ୍ୟୟ, କୁଷ୍ଠ, କୃମି, ବିଷ-ଦଂଶନ ଜନିତ ଉନ୍ମାଦ, କଫ, ପିତ୍ତ, ଓ ରକ୍ତଦୁଷ୍ଟି ନାଶକ ।]

କୋଚଲା ଖଡ଼ି—ଦେ. ବ—ବଳିତା ଖଡ଼ି (ଦେଖ)
Kochilā khardi Balitā khardi (See)

କୋଚିଲାଖାଇ—ଦେ; ବ—ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତର ଏକ ଜାତୀୟ ବନ୍ୟ-ପକ୍ଷୀ—Anthracoceros Coronatus; The Indian Hornbill; Toucan found in the Orissa jungles.
Kochilākhāi
ବନେଶ ପାଖୀ
ଘନେବ

ଅତଲେ କୋଚିଲା ଖାଇଙ୍କ ଘର । ଜ୍ୟୋତୀଶ ନନ୍ଦକେଶ୍ୱର ।

[ଦ୍ର—ଏ ଲମ୍ବରେ ପ୍ରାପ୍ତ ଅଢ଼େଇହାତ ହୁଏ; ପକ୍ଷ ଧଳା ଓ କଳା; ଥଣ୍ଟର ଉପର ଫାଳକ ଚେପ୍ଟା ଓ ପୋଲା, ଏହା ଗୁଡ଼ାଙ୍ଗୁଳ ଠାରୁ ଆଠାଙ୍ଗୁଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ଓ ବଙ୍କା । ଏ ପକ୍ଷୀ କୋଚିଲା ଫଳକୁ ଗୋଟାପୁରା ଖାଇଥିବାରୁ, ଏହାର ପେଟ ଚରିଲେ ଭିତରୁ କୋଚିଲା ମଞ୍ଜି ବାହାରେ । ଆମବାତ ରୋଗରେ କୋଚିଲାଖାଇ ଚର୍ବିର ମାଂସ, ପକ୍ଷୀ ଓ ହାଡ଼ସିଦ୍ଧା କ୍ୱାଥ ବିଶେଷ ଉପକାରୀ ।

ମାଈ କୋଚିଲାଖାଇ ଗଛ କୋରଡ଼ରେ ଡିମ୍ବ ଦିଏ ଓ ତାହା ମଧ୍ୟରେ ଅଣ୍ଡିରା ପକ୍ଷୀକୁ ଡିମ୍ବ ଉଷୁମାଇବା ପାଇଁ ରଖାଇ କୋରଡ଼ ମୁହଁ ମାଟିରେ ବନ୍ଦ କରିଦିଏ ଏବଂ ତହିଁରେ ଗୋଟିଏ କଣା ରଖି-ଥାଏ ଓ ସେହି କଣାବାଟେ ଖାଦ୍ୟ ଆଣି ଅଣ୍ଡିରା ପକ୍ଷୀକୁ ଦେଉଥାଏ । ଏ ଜାତୀୟ ଏକାଦିକ ଲମ୍ବର ପକ୍ଷୀକୁ ଭାଲିଆଖାଇ (Lophocerus Birostris) କହନ୍ତି ।]

କୋଚିଲାଗୁଡ଼—ଦେ. ବ—ଏକଦା ବଟା ହୋଇଥିବା କୋଚିଲାମଞ୍ଜି ଓ ଗୁଡ଼—Mixture of Nux-vomica seeds and molasses.
Kochilāgurda

[ଦ୍ର— ଏହା ଅତି ଉତ୍କଟର ପ୍ରାଣନାଶକ ବିଷ; ଓଡ଼ିଶାର ଅନେକ ଲୋକ ଏହା ଖାଇ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରନ୍ତି ।]

କୋଚିଲାପିତା—ଦେ. ବିଣ. (କୁଚେଲ + ତିକ୍ତ) —
Kochilāpitā କୋଚିଲା ପତ୍ର ବା ମଞ୍ଜିପରି ଅତିଶୟ ତିକ୍ତ—Of very bitter taste like that of Nux-vomica leaves or seed.

କୋଚିଲା ମଲାଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—କୋଚିଲା ଗଛରେ ଜାତ ହୋଇଥିବା ପରାଙ୍ଗପୁଷ୍ପ ଉଦ୍‌ଭିଦ (ଏହା ଅନେକ ଔଷଧରେ ଲାଗେ)—A parasitic plant growing on the Nux vomica tree; Viscum Monoicum.
Kochilā malāṅga
କୁଚ୍‌ଲୋକାମଲାଙ୍ଗ୍

କୋରୁଆନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କୋର୍‌ମାନ୍)—କୋର୍‌ମାନ୍ (ଦେଖ)
Kochuān Kochman (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ନଉଚ ୧ ଚଉଚ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଚ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଚ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ସାଖାକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରଟ ୨ ବା ୧ ଚଉଚ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଲୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟ୍ଟ' ଦେଖିବେ ।

କୋଚୁଆନ—ଦେ. ବ.—କୋଚ୍‌ମାନ (ଦେଖ)
Kochuāni Kochmāni (See)

କୋଚୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କୋଚଣୀ (ଦେଖ)
Kochuṇī Kochaṇī (See)

କୋଜାଗର—ସଂ. ବ. (ସଂ.କଃ=କଏ+ଜାଗୃ ଧାତୁ=ଚେଇଁବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ.)—କୋଜାଗର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା (ଦେଖ)
Kojāgara Pūrṇṇimā (See)

କୋଜାଗର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୋଜାଗର+ପୂର୍ଣ୍ଣିମା)—ଆଶ୍ୱିନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା; କୁଆଁରଯୁନଅଁ—The full-moon of the month of Āświna.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଘରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଠାକୁରାଣୀ ଘରଘର ବୁଲି ଦେଖନ୍ତି ଓ ପଚାରନ୍ତି—"କୋଜାଗର୍ତ୍ତି"—କିଏ ଚେଇଁ ଅଛ ? ଯେ ଚେଇଁ ଥାଏ ତାହା ପ୍ରତି ପ୍ରସନ୍ନା ହୁଅନ୍ତି, ଯେ ଶୋଇ ଥାଏ ତାହାଠାରୁ ଶ୍ରୀ ଯାଆନ୍ତି ।
ଏ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପୂଜା ହୋଇ ଥିବା ଗୃନ୍ଦଭୋଗ ଖୁଆଖୋଇ ହୋଇ କୁମାରକୁମାରୀମାନେ ଆପଣା ଆପଣା ମଧ୍ୟରେ ଗୃନ୍ଦ ଉକାଉକ ହୋଇ ମୈତ୍ରୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରନ୍ତି ।]

କୋଝୁର—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ କଳଙ୍ଗର ଗଜଧାନୀବିଶେଷ—
Kojhura Name of a capital of ancient Kaliṅga.

କୋଟ୍—ବୈଦେ. ବ.—୧ । (ଇଂ. କୋଟ୍)—ଯେଉଁ କୁର୍ତ୍ତାର ସାମନା ପାଖ ଉପରୁ ଢଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖୋଲା ଥାଏ ଓ ଯାହାର ସାମନା କୋର୍ଟ ଧାଡ଼ିଏ ବୋତାମଦ୍ୱାରା ବନ୍ଦ କରାଯାଏ—
କୋଟ 1. Coat.
କୋର୍ଟ ୨ । (ଇଂ. କୋର୍ଟ)—କଚେରି; ବଗୁରୁଲସ୍ଥ—
କୋରଟ 2. Court.

କୋଟ୍ ଅଫ ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ସ୍—ବୈଦେ. ବ.—(ଇଂ. କୋଟ୍ ଅଫ୍ ୱାର୍ଡ଼ସ୍= Kot af wārdas ନାବାଳଗ୍‌ମାନଙ୍କ କଚେରୀ)—ନାବାଳଗ୍, ପାଗଳ କୋଟ ଅଫ ଓ୍ୟାଡ଼ସ ଓ ନଜ ସମ୍ପତ୍ତି ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ
କୋଟ ଅଫ ୱାର୍ଡ଼ସ ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଭୂସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ ଓ ସେଷ୍ଟାକର ଯେଉଁ ବିଭାଗଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୁଏ—
Court of wards.

କୋଟ୍ ଇନସ୍‌ପେକ୍ଟର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କୋଟ୍‌ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର୍)—
Kot inspektar ଫଉଜଦାରୀ ଅଦାଲତରେ ସରକାର ତରଫରୁ କୋର୍ଟଇନସପେକ୍ଟର୍ ମକଦ୍ଦମା ଚଳାଇବା ପୁଲିସ୍ କର୍ମଚାରୀ—
କୋରଟଇନିସପିଟର Court Inspector.

କୋଟ୍ କାମିଜ—ବୈଦେ. ବ.—(ସଦ୍ଭବର ଆଧୁନିକ ଅଙ୍ଗବସ୍ତ୍ରଦ୍ୱୟ) (ଇଂ.
Kot kāmiji କୋଟ୍+ଆ. କମୀଜ୍)—ସାମନା ଖୋଲା କୁର୍ତ୍ତା ଓ
କୋଟକାମୀଜ ବେକ ପାଖେ ମେଲା ଥିବା କୁର୍ତ୍ତା—
କୋଟକମୀଜ Coat and shirt.

କୋଟ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଇଂ. କୋଟ୍)—କୌଣସି ଉକ୍ତି ବା
Koṭ karibā ଲିଖିତ ବିଷୟକୁ କଥାପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଉଦ୍ଧାର
କୋଟକରା କରିବା—To quote any passage.
କୋଟକରନା

କୋଟ୍‌ଖାନା—ଦେ. ବ. (ଇଂ. କୋର୍ଟ+ଆ. ଖାନା)—ମୁଦେଇ ତରଫରୁ
Koṭ khānā ଫଉଜଦାରୀ ମକଦ୍ଦମାମାନ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ
କୋଟଖାନା ପୁଲିସ୍ କର୍ମଚାରୀଙ୍କର ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍‌ଙ୍କ କଚେରୀସ୍ଥିତ
କୋରଟଖାନା ଅଫିସ୍—The office of the police officer who prosecutes crown cases in a magistrate's court.

[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ଅଦାଲତକୁ ଆଜିର ମକଦ୍ଦମା ସମ୍ପର୍କୀୟ ମାଲ୍ ସବୁ ଜମା ରଖା ଯାଏ । ବଚ୍ଚରର୍ଥ ଆଜିର କଏଦୀ ଓ ମୁଦ୍ଦାଲ୍ମାନେ ଏହିଠାରେ ବଚ୍ଚର ପୂର୍ବରୁ ରଖାଯାଇ ଥାଆନ୍ତି । ଏଠାରେ ଜାମିନ୍ ଦେବାକୁ ହୁକୁମ୍ ହୋଇଥିବା ଆସାମୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଜାମିନ୍ ମୁଚୁଲ୍‌କା ଆଦି ଲେଖାଇ ନିଆଯାଏ ।]

କୋଟ୍ ପତ୍‌ଲନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର; ଇଂ. କୋଟ୍ ଓ ପାଣ୍ଟାଲୂନ୍)—
Koṭ patlan କୋଟ୍ ପେଣ୍ଟ୍ (ଦେଖ)
Koṭ peṇṭ (See)

କୋଟ୍‌ପେଣ୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର; ଇଂ. କୋଟ୍ ଓ ପାଣ୍ଟ୍ସ୍)—
Koṭpeṇṭ ଶରୀରର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଓ ଅଧୋଭାଗ ଆବରଣ କରିବାର ଆଧୁନିକ
କୋଟପ୍ୟାଣ୍ଟ ପୋଷାକଦ୍ୱୟ—Coat and pants; pants and
କୋଟପତ୍‌ଲୁନ coat.

କୋଟ୍‌ଫି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କୋର୍ଟ ଫି)—୧ । ବଚ୍ଚରଦ୍ୱାର୍ଥନା
Koṭphi ନାମନ୍ତେ ଦାଆସିବା ଦରଖାସ୍ତରେ ମଢ଼ିସିବା ଷ୍ଟକହର
କୋଟ ଫି ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ମୂଲ୍ୟ—
କୋରଟ ଫିସ, କୋଟଫିସ 1. Court-fees.
୨ । ଦରଖାସ୍ତରେ ମଢ଼ିସିବା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ମୂଲ୍ୟର ସରକାରୀ ପ୍ରତିକୃତି ଦଆ ଛପା କାଗଜ ବା ସିଟାମ୍ପ ଷ୍ଟକହ—
2. Court-fee stamp.

କୋଟ୍‌ଫି ଆଇନ୍—ବୈଦେ. ବ. (କୋର୍ଟଫି+ଆ. ଆଇନ୍)—କେଉଁ
Kotphi āin ବିଷୟକ ଦରଖାସ୍ତ ବା ପ୍ରାର୍ଥନାରେ କେତେ
କୋଟଫିଆଇନ କୋର୍ଟଫି ଲାଗିବ ଏହାର କଟକଣା ବା ବିଧି-
କୋରଟଫିଜକା ଆଇନ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଆଇନ—Law of court-fee stamp; the Court-fees Act.

କୋଟ୍‌ଫିସ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ—(ଇଂ. କୋର୍ଟଫିର ବହୁବଚନ
Kotphis (etc) କୋଟ୍‌ଫିସ୍)—କୋର୍ଟଫି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kotphi etc (See)

କୋଟ୍‌ମାର୍ସାଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କୋର୍ଟମାର୍ସ୍ୟଲ୍)—
Kotmārsāl ସୈନ୍ୟ ବା ନୌବାହିନୀ ସମ୍ପର୍କିତ ଅପରାଧମାନ ବିଚାର
କରିବା ପାଇଁ ଗଠିତ ଅଦାଲତ—
Court-martial.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ । ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ । ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୠ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

କୋଟ୍‌ର୍‌—ଦେ. ବ—୧ । ଗୁର ଶାଖା ଓ ଦୁଇ ଶିଙ୍ଗବଶିଷ୍ଟ ଏକ ଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ମୃଗ; କୁଟୁର—1. A species of small deer; four-horned antilope.

[ଦ୍ର—ଏ ଜାତିର ମୃଗର ରଙ୍ଗ ଖଇର; ଲୋମ ଝାଆଁସା, ପୁଚ୍ଛ ଗୋଟେ ଓ ଆକାର ମଧ୍ୟ ଗୋଟେ । ପୁଂଜାତିର ଦୁଇ ଟିଙ୍ଗରୁ ଦୁଇ ଗୋଟି ଲେଖାଏଁ ଶାଖା ହୁଏ । ଏହାର ମାଂସ ସୁସ୍ୱାଦୁ । ଶିଂଘ ଏକ ଫୁଟରୁ ବେଶି ହୁଏ ନାହିଁ; ଏହାର ଚର୍ମ ପାଣ୍ଡୁର; ମୃଗ ପରି ଏହା ଚର୍ମ ସଚ୍ଚଡ଼ ନୁହେଁ; ଏହାର ଗଢ଼ ଖୁବ ଦୃଢ ଥିବାରୁ ଏ ସଜାତିରେ ଶିକାରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆହତ ହୋଇ ଘାରେ ନାହିଁ ।]

୨ । ଏକଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଣାଉର ରାତ୍ରକାଳ ମୃଗ—

2. A species of deer barking in the night; barking deer.

କୋଟ୍‌ରି—ଦେ. ବ—୧ । କୋଟ୍‌ର୍‌ (ଦେଖ)

Koṭri 1. Koṭrā (See)

୨ । କୋଟର୍‌ଖୀ (ଦେଖ)

2. Koṭarākhī (See)

କୋଟ୍‌ସିପ୍‌—ବୈଦେ. (ଇଂ.) ବ. (ଇଂ. କୋର୍ଟ୍‌ଶିପ୍‌)—ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସମାଜରେ ବିବାହ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯୁବକଯୁବତୀ ବା କୋର୍ଟସିପ ଭାବୀ ଦମ୍ପତ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଣୟର ଆଦାନପ୍ରଦାନ—

କୌଟସିପ; ଚାହ Courtship.

କୋଟ—ସଂ. ବ. (କୁଟ୍‌ ଧାତୁ=ବଙ୍କ ହେବା+କର୍ମ. ଅ)—

Koṭa ୧ । ଦୁର୍ଗ—1. Fort

(ଯଥା—ଧରୁକୋଟ, ପଶ୍ଚିମକୋଟ, ଫରଦ୍‌କୋଟ ।)

୨ । କୁଡ଼ିଆ—2. A hut.

୩ । ଅଗମ୍ୟବନ—3 Dense jungle.

୪ । ଋଷିମୁନଙ୍କର ନଉଡ଼ ଆଶ୍ରମ; ଗୁମ୍ଫା—

4. Hermit's den or cell.

୫ । ଦାଢ଼ି—5. Beard.

୬ । (+ଭାବ. ଅ) କୌଟିଲ୍ୟ—6. Crookedness.

ଦେ. ବ. (ସଂ. କୂଟ=ପଦ୍ମଡଣ୍ଟଙ୍ଗ) ଜଙ୍ଗଲ; ବଣ—

Forest.

କୋଟକ—ସଂ. ବଣ. (କୁଟ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—

Koṭaka ୧ । ଯେ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ବଙ୍କ କରେ—1. Curving.

୨ । ଯେ ନୁଆଁଏ—2. Bending.

ସଂ. ବ—୧ । ଘର ଛଉଣି କଲ୍ଲବାଲା; ସୁଆଁସିଆ (ବଂ. ଘରାମି)—

1. A thatcher of house.

୨ । କୁଡ଼ିଆ ଛଡାର କଲ୍ଲବାଲା—

2. A builder of cottage.

୩ । ରାଜମିସ୍ତ୍ରୀ ପିତା ଓ କୁମ୍ଭାର ମାତା ଗର୍ଭଜାତ ମିଶ୍ରଜାତି-ବିଶେଷ—

3. A mixed caste born of a mason father and potter mother.

କୋଟଣା—ଦେ. ବ. ପୁଂ—କୁଟୁଣା (ଦେଖ)

Koṭaṇā Kuṭuṇā (See)

କୋଟଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କୁଟୁଣୀ (ଦେଖ)

Koṭaṇī Kuṭuṇī (See)

କୋଟପାଳ—ସଂ. ବ. (କୋଟ+ପାଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଭୁଲ. କଟୁଆଳ)—ଦୁର୍ଗାଦାର; ଦୁର୍ଗରକ୍ଷକ କର୍ମଚାରୀ—

Koṭapāla The keeper of a fort;

କୋଟବୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୋଟ+ବ+ଈ)—

Koṭabī ୧ । ଲଜ୍ଜାଲା ସ୍ତ୍ରୀ—1. Naked woman.

୨ । ଦୁର୍ଗା—2. An epithet of Durgā.

୩ । ବାଣାସୁରର ମାତା—

3. The mother of Bāṇāsura.

କୋଟର—ସଂ. ବ. (କୋଟ=ବଙ୍କା+ର୍‌ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Koṭara ୧ । ଗଛର କୋରଡ଼; ବୃକ୍ଷଦେହରେ ଥିବା ବଡର ବା ଗର୍ତ୍ତ—

1. Tree-hole; hollow of a tree.

୨ । ଗହ୍ୱର; ଗାତ—2. Hole; den; cavity.

୩ । କୋଠାର ଶୁଉଚ୍ଚଳେ କଡ଼ିମୁଣ୍ଡରେ ଥିବା ଗହ୍ୱର; କଡ଼ିମୁଣ୍ଡ ଓ କାନ୍ଥ ମଝିରେ ଥିବା ଖୋଲ—

3. The hollow at the end of the timbers below the roof of a building.

୪ । ମୁନି, ଋଷି ଓ ବାବାଜୀଙ୍କ ରହିବାର ନଉଡ଼ ଗୁମ୍ଫା—

4. Hermit's cell or cave.

କୋଟରଗତ—ସଂ. ବଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୋଟର+ଗତ)—

Koṭaragata ୧ । ଗାଇରଡରକୁ ପଶି ଯାଇଥିବା—

1. Enterd into a hole.

୨ । ଉଉରକୁ ପଶି ଯାଇଥିବା (ଚକ୍ଷୁ)—

2. Sunken in the socket (as the eye).

କୋଟରପ୍ରବିଷ୍ଟ—ସଂ. ବଣ—କୋଟରଗତ (ଦେଖ)

Koṭaraprabishṭa Koṭaragata (See)

କୋଟରା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୋଟର+ଆ)—

Koṭarā ୧ । ବିବସ୍ତ୍ରା ବା ଲଜ୍ଜାଲା ସ୍ତ୍ରୀ—

1. A stark-naked woman; a woman in her undress.

୨ । (ନାମ) ବାଣାସୁରର ମାତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. The name of the mother of demon Bāṇāsura.

କୋଟରାକ୍ଷ—ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୋଟର+ଅକ୍ଷି)—ଯାହାର ଆଖି କୋରଡ଼ ଭଳି ଉଉରକୁ ପଶି ଯାଇଅଛି—

A person having sunken eyes (appearing like tree-holes).

(କୋଟରାକ୍ଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସଂଯୁକ୍ତ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା ହୋଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୨ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ୬ର୍ଦ୍ଧ୍ୱରୁ ବସୁସ୍ଥ ୨ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇଁ ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ଼' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଡ଼୍ ଦେଖିବେ ।

କୋଟ୍‌ଟରାଖୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୋଟ୍‌ଟରାକ୍ଷ+ଈ)—
Koṭarākhī କୋଟ୍‌ଟରାକ୍ଷର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Koṭarāksha.

ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁର୍ଗାଙ୍କର କୋଟ୍‌ଟରାସ୍ଥି ମୂର୍ତ୍ତିବିଶେଷ ।
An image of Goddess Durga with sunken eyes.

କୋଟ୍‌ଟରାବିଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (୬ସ୍ଥା ଭୂତ; କୋଟ୍‌ଟର+ଆବିଷ୍ଟ)—
Koṭarābishṭa କୋଟ୍‌ଟରଗତ (ଦେଖ)
Koṭaragata (See)

କୋଟ୍‌ଟରାହାଙ୍ଗ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ପୁରୀଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରଗନ୍ନାବିଶେଷ—
Koṭarāhāṅga A purganna in the district of Puri.

କୋଟ୍‌ଟରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—କୋଟ୍‌ଟବୀ (ଦେଖ)
Koṭarī Koṭabī (See)

କୋଟା—ଦେ. ବି—କେତେ ଧାନରୁ କେତେ ଗୁଡ଼ାଲ ବାହାରେ ଏହାର ହିସାବ କରିବାର ଗାଣିତିକ ବିଧି; କୁଟା—The
କୋଟାଇ arithmetical rule to deduce the quantity of rice from a given quantity of paddy.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ସର୍ବନାମ. (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—କେଉଁଟା ?—
Which one ?

ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. କଟ ଧାତୁ=ଆବରଣ କରିବା)—
କୌଟା ଚିରା; ଘୋଡ଼ଣା ଯୁକ୍ତ ଫରୁଆ—
A small wooden case.

କୋ'ଟି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ସର୍ବନାମ (ଆଦରାର୍ଥକ)—କେଉଁ ଗୋଟିକ?—
Ko'ṭi Which one ?

କୋଟି—ସଂ. ବି.—(କୁଟ ଧାତୁ=ବକ୍ର ହେବା; ଛେଦନ କରିବା+
Koṭi କର୍ତ୍ତି. ଇ.)—୧ । ମୁନିଆଁ ଅଗ—
1. The pointed end.

୨ । ଖଡ୍ଗାଦିର ଅଗ୍ରଭାଗ ବା ମୁନ—
2. The point of a sword.

୩ । ଖଡ୍ଗାଦିର ଦାଢ଼ି ବା ଧାର—
3. The edge of a sword.

୪ । ଧନୁଷ୍କୋଟି; ଧନୁର ବକ୍ରାଗ୍ରଭାଗ—4. The curved extremity of a bow.

୫ । ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଶେଷ କୋଣ—5. Digits or horns of the crescent (moon).

୬ । ପରାକାଷ୍ଠା—6. Climax; hightst point; pitch.

୭ । (+ଭାବ.ଇ) ଶବ୍ଦେ ଲକ୍ଷ—
7. Ten million in number.

୮ । ଜଟିଳ ସମସ୍ୟାର ବା ବିବାଦର ଦୁଇ ପକ୍ଷରୁ ଏକ ପକ୍ଷ—
8. Horns of a dilemma; one of the two sides or parties of a question or dispute.

୯ । ଉତ୍କର୍ଷ—9. Excellence.

୧୦ । ସମକୋଣୀ ତ୍ରିଭୁଜର ଭୂମି ଓ କର୍ତ୍ତି ରେଖା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ରେଖା—10. The arm or perpendicular side of a rightangled triangle.

୧୧ । ପକ୍ଷାନ୍ତର; ଉପାୟାନ୍ତର—11. An alternative.

୧୨ । ଦ୍ୟୂତକ୍ରୀଡ଼ାରେ ବଦାଯିବା ଦୃଢ଼ ବା ବାଜ—
12. A wager.

୧୩ । ଅଙ୍ଗୀକାର—13. Promise.

୧୪ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା—14. Determination; resolution.

୧୫ । (ମନୁଷ୍ୟ ବା ପ୍ରାଣୀ ଆଦିଙ୍କ) ଶ୍ରେଣୀ—
15. A class (of animals or men).

୧୬ । ବିଭାଗ—15. Department.

୧୭ । ରାଜ୍ୟ—17. Kingdom.

୧୮ । (ଗଣିତ) ୯୦ ଡିଗ୍ରୀ ବା ସମକୋଣର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟାପକ ବୃତ୍ତାଂଶ ପୂରିବାକୁ ଯେଉଁ ବୃତ୍ତାଂଶ ବାକି ଥାଏ; ୯୦ ଡିଗ୍ରି ବ୍ୟାପୀ ଚାପର ଦୁଇ ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ—
18. (mathematics) The complement of an arc of 90 degree.

[ଦ୍ର—ସମକୋଣକୁ ବ୍ୟାପିଥିବା ୯୦ ଡିଗ୍ରୀର ବୃତ୍ତାଂଶ ଗୋଟିଏ ବନ୍ଦୁଦ୍ୱାରା ଦୁଇ ଭାଗରେ ବଡ଼ ସାନ ହୋଇ ବିଭକ୍ତ ହେଲେ ଉକ୍ତ ବୃତ୍ତାଂଶର ପ୍ରଥମ ଭାଗ ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗର କୋଟି ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ ପ୍ରଥମ ଭାଗର କୋଟି ଅଟେ ।]

୧୯ । ରାଶିଚକ୍ରର ତୃତୀୟ ଅଂଶ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
19. The third part of a zodiacal circle.

୨୦ । ସମକୋଣ ଉତ୍ପାଦନ କରିଥିବା ଲମ୍ବ—
20. The perpendicular which forms a right-angle on a base.

୨୧ । ଔଷଧ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
21. Medicago Esculenta (M. W.)

୨୨ । ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ନଖର ବକ୍ର ଅଗ୍ରଭାଗ—
22. The curved end of claws (M. W.)

ଦେ. ବି.—୧ । ସାମାଜିକ ମୂଲ୍ୟ ବା ଅବସ୍ଥାର ସମକକ୍ଷତା—
1. Equality in social position.

(ଯଥା—ମୋ ସୁଉଗ୍ ଆମ କୋଟିରେ ବିବାହ ନ କରିବାରୁ ମୁଁ ତା ବିବାହରେ ଯୋଗ ଦେଇ ନାହିଁ ।)

୨ । ସମ ଶ୍ରେଣୀ—2. Equal class.

(ଯଥା—ରଥେ ଆପଣେ ଆମ କୋଟିର ବ୍ରାହ୍ମଣ ।)

ସଂ. ବିଣ.—୧ । କୋଟିଏ ସଂଖ୍ୟକ; ଶବ୍ଦେ ଲକ୍ଷ—
1. Numbering ten millions.

୨ । ଅସଂଖ୍ୟ—2. Countless; innumerable.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ, ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ସ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ନ୍

ଜ ମୋଡ଼ନ ଘଲା ଥର୍ କୋଟ୍ଟ କଳାକର ଶିଷ୍ଟ ପୂରଣ ସେ ଶ୍ୟାମ ପୀରତରେ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋପ୍ତଭମ୍ ।

କୋଟ୍ଟିଆ—ତ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ଗଞ୍ଜାମ ଜଳାର ଶୂଦ୍ର ଜାତିବିଶେଷ—
Koṭiā A caste of Śūdras in the district of Ganjam.

କୋଟ୍ଟିଆୟୁଷ—ଦେ. ବ.—କୋଟ୍ଟ ବର୍ଷ ପରମାୟୁ; ବହୁକାଳ ବଞ୍ଚିବା
Koṭiāyusha (ଆଶୀର୍ବାଦସୂଚକ ବ୍ୟବହାର—ଯଥା; ତୋର କୋଟ୍ଟ ଆୟୁଷ ହେଉ = ତୁ ସର୍ଘଜୀବୀ ହୋ)—
Longevity; lifetime extending over a long number of years.

କୋଟ୍ଟିଏ—ଦେ. ବ.—କୋଟ୍ଟ ସଂଖ୍ୟା—
Koṭie The number 10 millions; crore.

ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଏକ କୋଟ୍ଟ ସଂଖ୍ୟକ—
1. Numbering one crore.

୨ । ବହୁତ; ଅସଂଖ୍ୟ—2. Countless; many.

ଗୋଟ୍ଟିଏ ଗୋଟ୍ଟିଏ ଅଲ୍ପ କଥାକୁ କୋଟ୍ଟିଏ ପକାଏ ଦ୍ୱଣ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

କୋଟ୍ଟିକମ୍—ଦେ. ବ.—କୁଟ୍ଟିକମ (ଦେଖ)
Koṭikama Kuṭikama (See)

କୋଟ୍ଟିକେ ଗୋଟ୍ଟିଏ—ଦେ. ବିଣ.—ବହୁସଂଖ୍ୟକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ—
Koṭike goṭie One in many; one out of many.

ଭବସାଗରେ ଦେହ ଥର୍, କୋଟ୍ଟିକେ ଗୋଟ୍ଟିଏ ବା ଉଦ୍ଧର ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କୋଟ୍ଟିଜିତ୍—ସଂ. ବ. (କୋଟ୍ଟି + ଜି ଧାତୁ = ଜୟ କରିବା + କ୍ୱିପ୍)—(ଯେ କବିତ୍ୱରେ କୋଟ୍ଟିଏ କବିଙ୍କୁ ଜୟ କରିଥିଲେ) କାଳିଦାସଙ୍କ ନାମାନ୍ତର—
Koṭijit An epithet of Kālidāsa.

କୋଟ୍ଟିଜ୍ୟା—ସଂ. ବ. (କୋଟ୍ଟି + ଜ୍ୟା)—(ତ୍ରିକୋଣମିତି ପରିଭାଷା)—
Koṭijyā ସମକୋଣୀ ତ୍ରିଭୁଜରେ ଥିବା କୋଣର ଗଣନାବିଶେଷ; କୋସିନ୍—(trigonometry) The cosine of an angle in a right-angled triangle.

କୋଟ୍ଟିନିଧି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୋଟ୍ଟି + ନିଧି)—ବହୁଧନ—
Koṭinidhi Immense riches.

ସୁରତ ନୁହେ ଏଡ଼େ ମୂଳ
ଦର୍ଶନ କୋଟ୍ଟିନିଧି ଫଳ । ରୂପବ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

କୋଟ୍ଟ—ସଂ. ବ. (କୁଟ୍ଟ ଧାତୁ = ଛେଦନ କରିବା; ତ୍ୟାଗ କରିବା + କର୍ମ. ଅ)—୧ । ଦୁର୍ଗ—1. Fort; castle.
Koṭṭa

୨ । ନଗର—2. Town.

୩ । ଗୃହ—3. House

କୋଟ୍ଟପାଳ—ସଂ. ବ—ଦୁର୍ଗରକ୍ଷକ; କଟୁଆଳ—A person in charge of a fort.
Koṭṭapāla

କୋଟ୍ଟବି—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୋଟ୍ଟ + ବା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କୋଟ୍ଟବୀ (ଦେଖ)
Koṭṭabī Koṭabī (See)

କୋଟ୍ଟାର—ସଂ. ବ. (କୋଟ୍ଟ + ର୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + କରଣ. ଅ)—୧ । ପରିଖା ଓ ପ୍ରାଚୀରବେଷ୍ଟିତ ନଗର—
Koṭṭāra 1. A fortified town; a stronghold.

୨ । ପୋଖରୀର ପାବନ୍ତରଯୁ—
2. The flight of steps in a pond.

୩ । କୂପ—3. Well.

୪ । କାମୁକ ବ୍ୟକ୍ତି—4. A libertine.

କୋଠ—ସଂ. ବ. (କୁଠ୍ ଧାତୁ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Koṭha ୧ । ଯାଦୁ—1. Ring-worm. (M. W.)

୨ । ବୃତ୍ତାକାର କୁଷ୍ଠରୋଗ—2. A kind of leprosy with large round spots; impetigo (M. W.)

୩ । ଗଳିତ କୁଷ୍ଠ—3. Leprosy with sores.

ଦେ. ବ. (ଭୁଲ ସଂ. କୁଟ = ସମୂହ, ଗଦା; କୋଷ୍ଠ = ଶସ୍ୟାଗାର, ଭଣ୍ଡାର)—୧ । ଇଜମାଲି ସମ୍ପତ୍ତି—
1. Joint property.

୨ । ଇଜମାଲି ପାଣ୍ଠି—2 Joint fund.

୩ । ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ଇଜମାଲି ଧନ ବା ସମ୍ପତ୍ତି—
3. Joint fund or property of all the villagers.

୪ । କୋଠ ଭଣ୍ଡାର (ଦେଖ)
4. Kotha bhaṇḍāra (See)

ଦା ପଡ଼ ତୋର କୋଠଁ ଦେଉ
ଅବଶ୍ୟ ଦାସ ତୁ କୋନ୍ଦଉ । ରୂପବ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଦେ. ବିଣ. (ଭୁଲ ସଂ. କୋଷ୍ଠ = ସ୍ୱକୀୟ = Own (M. W.) ଯାହାକୁ ବହୁ ଲୋକ ନିଜର ବୋଲି ଦାବୀ କରନ୍ତି)—
୧ । ବହୁସ୍ୱାମିକ; ଇଜମାଲି—
1. Joint; belonging to many.

୨ । ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ଅଧିକୃତ ବା ବ୍ୟବହୃତ—
ଏଜମାଲୀ 2. Public; owned or used by the public.
ଇଜମାଲୀ ୩ । ବଣ୍ଟନର ଅଯୋଗ୍ୟ; ବଣ୍ଟନ ହୋଇ ନ ଥିବା—
3. Impartible; not partitioned.

୪ । ସ୍ୱୀୟ; ସ୍ୱକୀୟ—4. Belonging to one's self; one's own.

୫ । ରାଜା, ଜମିଦାର ବା ଦେବତାଙ୍କର ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଯୋଗାଇବା (ଗଡ଼୍ଡାଆଦ)—5. (persons) Supplying articles for the consumption of a Raja or Zamindar or a Deity.

କୋଠ ଭେଉଁ ଥମ୍ଭେ ଥଇଁ
ନଯୋଗ ବୁଧ ପର ଓଟ୍ଟଁ । ରୂପବ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୬ । ଅନେକ ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏକତ୍ର ବ୍ୟବହୃତ—
6. Simultaneously enjoyed or possessed by many persons.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂଚତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପରେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଖ' ଦେଖିବେ 'ବଖୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବକ୍ଷୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କୋଠକରଣ—ଦେ. ବ—୧ । ଠାକୁରଙ୍କ ଭୋଗ ପ୍ରସ୍ତୁତର ଭତ୍ତ ନେଉ-
Koṭhakaraṇa ଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣକର୍ମଚାରୀ—1. An accountant of a temple.

୨ । ଖାସମୁକରଣ—2. A personal clerk.

କୋଠକାଟ—ଗ୍ରା. ବ—କୋଠକାଠ (ଦେଖ)
Koṭhakāṭa Koṭhakāṭha (See)

କୋଠକାଠ—ଗ୍ରା. ବ—୧ । ଗ୍ରାମବାସୀ ସକଳ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଏକଏ
Koṭhakāṭha ଅଧିକୃତ ସମ୍ପତ୍ତି—
1. The joint property of all the villagers in a village.

୨ । ଗ୍ରାମର ଇଜମାଲ ସମ୍ପତ୍ତିର ଆୟ ବା ଉତ୍ପାଦନ—
2. The income or out-turn of the joint property of all the villagers in a village.

କୋଠ ଖମାର—ଦେ. ବ—ଖମାର ଗୃହ; ଜମିଦାରଙ୍କ ନିଜ ହଲ ଓ
Koṭha khamāra ଗୃହର ଦ୍ୱାର ଗୃହ ଦେଉଥିବା ଭୂମି; ନିଜଗୃହ; ନିଜଜୋତ—
The Zamindar's private lands; the khas farm-lands of a Zamindar.

କୋଠ ଖଲା—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ଖଳାରେ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ଇଜମାଲ
Koṭha khalā ଶସ୍ୟ ଅମଳ କରାଯାଏ—
1. The thrashing floor where paddy belonging to the villagers jointly is thrashed and garnered.

୨ । ଗ୍ରାମର ଯେଉଁ ଖଳାରେ ବହୁ ଲୋକେ ଆଣି ନିଜନିଜର ଧାନ କାଣ୍ଟି ଜମା କରନ୍ତି ଓ ପରେ ଅମଳ କରି ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ନିଅନ୍ତି—2. A threshing floor where many villagers stock-their paddy sheaves for threshing.

କୋଠ ଘର—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ଘରେ ଅନେକ ପରିବାରଙ୍କର
Koṭha ghara ସ୍ୱାମିତ୍ୱ ଥାଏ—
1. The joint house of many families.

୨ । (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର) ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ବା ଛାତ୍ରାବାସରେ ଯେଉଁ କୋଠିଗୁଡ଼ିକରେ ସାଧାରଣତଃ ବହୁ ବାଳକ ସମବେତ ହୋଇ ପୁସ୍ତକ ଓ ସମ୍ବାଦପତ୍ରାଦି ପାଠ ଓ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତି—
2. Common room of a school or hostel.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
ଗ୍ରାମ ମଝିରେ ବା ଗୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡରେ ଗ୍ରାମବାସୀ ସାଧାରଣଙ୍କ ବା ଅତ୍ୟାଗତଅତିଥିମାନଙ୍କ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣକର୍ମଚାରୀଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ଘର—
House built either in the middle or at the end of a village for the use of the villagers in general or of strangers, officials and guests visiting the village.

କୋଠ ଚାଷ—ଦେ. ବ—କୋଠ ଖମାର (ଦେଖ)
Koṭha chāsha Koṭha khamāra (See)

କୋଠ ଦେଶ—ଦେ. ବ—ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଗନ୍ନା—
Koṭha deśa Name of a perganna in Puri district.

[ଟ୍ର—ଏହି କୋଠଦେଶ ପ୍ରଗନ୍ନାର ପ୍ରାଚୀନ ଜମିଦାର ବ୍ରାହ୍ମଣ-ବଂଶଜଙ୍କର ନିମାପଡ଼ା ଠାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣାମା ଥିଲା ଓ ଏହି ପ୍ରଗନ୍ନାରେ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ଉଜାରପୁର ଗ୍ରାମ ଚୌଧୁରୀ ଜମିଦାର ବଂଶଜଙ୍କର ବାସ-ସ୍ଥାନ ଅଟେ ।]

କୋଠଧନ—ଦେ. ବ—୧ । ଇଜମାଲ ଧନ—
Koṭhadhana 1. Joint fund.

୨ । ଇଜମାଲ ମୂଳଧନ ବା ପାଣ୍ଠି—
2. Joint capital.

କୋଠପୁଅ—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମ କରିଥିବା ପିତା ଓ ପାଳକ
Koṭha pua ପିତା ଉଭୟଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଅଧିକାରୀ ହୁଏ—
1. A son who inherits his natural father as well as his adoptive father.

୨ । (ଗାଳି) ଜାରଜ ସନ୍ତାନ—2. A bastard.

କୋଠଫଣ୍ଡ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୋଷ୍ଠ+ଇଂ. ଫଣ୍ଡ୍)—
Koṭhaphaṇḍ ବହୁ ଲୋକଙ୍କର ସମ୍ମିଳିତ ପାଣ୍ଠି; ଇଜମାଲି ଧନ—
एजमालि फण्ड Common fund
इजमालि फन्ड

କୋଠ ଭଣ୍ଡାର—ଦେ. ବ—୧ । ନିଜର ଧନାଗାର—
Koṭha bhaṇḍāra 1. One's own treasury; one's
कोठार own hoard.

୨ । ରାଜକୋଷ—2. Royal treasury.

ସତି ଅନୁସ୍ୱେଧ ଉଦ୍ଭବ ହେଲେ କୋଠ ଭଣ୍ଡାର ।
ରଘାନାଥ. ଚତ୍ରଭଗା ।

୩ । ସାଧାରଣ ଧନ ସଞ୍ଚିତ ଥିବା ଧନାଗାର—
3. Public treasury.

୪ । ଯେଉଁ ଧନାଗାରରେ ଇଜମାଲ ଧନ ସଞ୍ଚିତ ଥାଏ—
4. A treasury where joint cash is deposited.

କୋଠ ଭୋଗ—ଦେ. ବ—ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରତ୍ୟହ ନୈ
Koṭha bhoga ବେଦ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଖଞ୍ଜାଥିବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭୋଗ; ଏହା
(ଯଜମାନ ଭୋଗ—ବିପରୀତ) ଦେବତାଙ୍କ ଫଣ୍ଡରୁ ଦିଆଯାଏ—
The prescribed quantity of offerings made to a Deity out of its own funds (as opposed to the offerings made at the expense of pilgrims.).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଋ୍ଟ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଉ୍ଟ
୨	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

କୋଠଗଙ୍ଗ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ପୁରୀଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରଗନ୍ନାବିଶେଷ; କୋଠ-ଗ୍ରାଙ୍ଗ—A perganna in the district of Puri.
Kotharāṅga

କୋଠଗଙ୍ଗ ସହିଁ ବଦନ ବଜନେ
ଧରଳୀ ବେଶରେ ଦସ୍ତା ଦରପଣେ । ବ୍ରଧାନାଥ. ନଦକେଶ୍ୱର ।

କୋଠର—ଦେ. ବ. (ଫ. କୋଷ୍ଠ)—୧ । ପ୍ରକୋଷ୍ଠ; ଗୃହର ବଉନ୍ନ ବଭାଗ—1. Room; compartment of a house; apartment.
Kotharī
କୁଠରୀ; କୋଠରୀ
କମରା

୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ—
2. Small compartments or cabins.

୩ । କୋଠାର (ଦେଖ)
3. Kotharī (See)

କୋଠ ଲୋକ—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ଦାସୀ ଗର୍ଭରେ ରାଜାଙ୍କ ଔରସରେ
Kotha loka ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମିଥାଏ—1. A concubine of a Raja who has given birth to a child.

୨ । ଅଧୀନସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A subservient person.

୩ । ନଜର ଭୃତ୍ୟ—3. Personal servant.

ନଷ୍ଟାମରକି ଭାରୁ ଦେଇ
ତୋ କୋଠ ଲୋକ କର ନେଇ । ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

କୋଠ ସମ୍ପତ୍ତି—ଦେ. ବ.—୧ । ଏଜମାଲି ସମ୍ପତ୍ତି; ବହୁସ୍ୱମିକ ସମ୍ପତ୍ତି—
Kotha sampatti 1. Joint property; common property.
ଏଜମାଲୀ ସମ୍ପତ୍ତି
ଇଜମାଲିସମ୍ପତ୍ତି

୨ । ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି—
2. Public property.

କୋ'ଠା—ଅବ୍ୟୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ସର୍ବ—କେଉଁ ସ୍ଥାନ ?—
Ko'ṭhā What place ?.

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦରେ ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ ବଭକ୍ତି,ମଧ୍ୟ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା—କୋ'ଠାକୁ, କୋ'ଠାରୁ, କୋ'ଠାର, କୋ'ଠାରେ ଇତ୍ୟାଦି ।]

କୋଠା—ଦେ. (ଫ. କୋଷ୍ଠକ)—
Koṭhā
କୋଠା

୧ । ଅଟ୍ଟାଳିକା; ପକ୍କାଘର; ପଥର, ଇଟା ଓ ଚୂନ ଆଦରେ ନିର୍ମିତ ଶକ୍ତ ଥିବା ଘର—
1. Pucca building.

୨ । ବଖଣ୍ଡ, ପକ୍କାଘରର ପ୍ରକୋଷ୍ଠ—
2. Room or compartment of a pucca building.

୩ । (ଫ. କୋଷ୍ଠ) ଉଦର ମଧ୍ୟ; ପେଟ—
3. Abdomen.

୪ । ଚଉରିଚ ଦୋଇଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଚତୁଷ୍କୋଣ ଖେଡ଼; ଘର—
4. Small squares drawn on paper or other substance.

୫ । ପଶା ଆଦର ଘାଲ—
5. The squares of chess or dice board.

୬ । ସ୍ଥାନ; ଜାଗା—6. Place.

ବ୍ୟାଘ୍ର ହେଲ ଦୋଇ ଏକ କୋଠାରେ ଉଷିବେ—
ପ୍ରାଚୀ. ଦ୍ରୁହନରୂପଣଗୀତା ।

୭ । ଘରର ତଟାଣ—7. Floor of a room.

ଲଘା ଘୋଷ କର ଦେଇ ଦୋଠା ଗଦକୁଣ୍ଡ—
ପ୍ରାଚୀ, ଦ୍ରୁହନରୂପଣଗୀତା ।

କୋଠାକାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—କାଗଜ ଆଦରେ ଗୃରକୋଣିଆ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖେଡ଼ ଅଙ୍କନ କରିବା—
Koṭhākāṭibā To draw small squares on paper etc.
କୁଠରୀକାଟା
କୋଠାକାଟନା

କୋଠାଖଞ୍ଜା—ଦେ. ବ—ଗୃହର ଯେଉଁ ପ୍ରାଙ୍ଗଣର ଗୃର ପାଖରେ କୋଠାଘର ଥାଏ—
Koṭhākhanjā A courtyard surrounded by pucca buildings.

କୋଠାଗରମ—ଦେ. ବ—୧ । ଉଦର ଗରମ; ଉଦର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବାୟୁ ଆଦ ପ୍ରକୁପିତ ହେବା (ଯଥା—ମଥା ଶରଦ୍ୱାର୍ କୋଠାଗରମ ମୁଣ୍ଡ ଥଣ୍ଡା ଓ ପରସ୍ରା ଢଳଦଆ ହେବାରୁ)—
Koṭhāgarama
କାଠାବିଗଡ଼ନା; କୋଠାଗର୍ମ

୨ । ବହୁକାଳ ଅନାହାର କଲେ ପେଟ ଗରମ ହୋଇଯିବା—
1. The condition of the system where in a person feels cold in the upper parts (head etc) and hot in the lower parts (e. g. dysentery; burning sensation while passing urine)
2. A feeling of apparent heat in the abdomen due to long fasting.

କୋଠାତୋଳା—ଦେ. ବ—ଅଟ୍ଟାଳିକା ନର୍ମାଣ—
Koṭhātolā Building of pucca houses.

କୋଠାବାଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର; ଫ. କୋଷ୍ଠ+ବାଟିକା)—
Koṭhābārdi
କୋଠାବାଡ଼ୀ
କୋଠାହବେଲୀ

୧ । ପକ୍କା କୋଠା ଆଦ ସମ୍ପତ୍ତି—
1. Palaces and buildings.

୨ । ଅନେକ ପକ୍କାଘର—
2. Extensive pucca structures.

୩ । କୋଠା ଏବ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି—3. Property in the shape of buildings and lands.

କୋଠା ବାଢ଼େଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶୀଘ୍ର କୋଠା ଉଆର କରିବା—
Koṭhā bārdeibā 1. To cause buildings to be raised within a short time.

୨ । କୋଠାର ଛତରେ ଚୂନଗୋଡ଼ ଆଦ ପିଟିବା—
2. To press or lay concrete etc on the roof of a building.

କୋଠାରି—ଦେ ବ—୧ । (ଫ. କୋଟରସ୍ଥା) ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ରୂପାନ୍ତର—
Koṭhāri 1. A form of Durgā.

୨ । (ଫ. କୋଷ୍ଠରକ୍ଷକ) କୋଠରଣ୍ଡାର ରକ୍ଷକ—

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଇ ୧ ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠି କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ପ୍ରକାରକୋଷ୍ଠରେ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପରଘଉ ୨ ବା ୧ ଚଉଠି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୁଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଥୁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଭାଣ୍ଡାରୀ କାଠାରୀ

2. The keeper of the privy purse; treasurer of a Raja's private treasury or purse; the trustee or treasurer of a man's own private treasury.

୩ । ଇଜମାଲି ଧନର ରକ୍ଷକ ବା ମାର୍‌ଫତ୍‌ଦାର୍—

3. The keeper or trustee of joint funds.

୪ । ଦେବତାଙ୍କ ଅଳଙ୍କାର ଓ ବସ୍ତ୍ରାଦି ରକ୍ଷକ ସେବକ—

4. The keeper of a Deity's ornaments and wardrobe.

କୋଠି—ଦେ. ବ (ଫ. କୋଷ୍ଠ; କୋଷ୍ଠୀ)—୧ । ଶସ୍ୟାଗାର—

Kothi କୁଠି କୋଠି

1. Granary; store for grains

ଉସାଇ ଗୋଗାଲା ଚଳା ମଝ ଧାନକୋଠି ।

ରଘୁନାଥ. ମହାଘାତ୍ରା ।

୨ । ପକ୍କାଘର—2. Pucca buildings.

୩ । କୋଠରି; ବଖରା—

3. Room or compartment.

୪ । ବଙ୍ଗଳା ଘର—4. Thatched bungalow.

୫ । ରାଜଙ୍କସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ—

5. The residence of a public officer.

୬ । କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଆଗାର—

6. Small compartments; cells.

୭ । ଡାକ ବଙ୍ଗଳା—7. Staging bungalow (be it roofed or thatched).

୮ । ବାଣିଜ୍ୟ କୋଠି; ବଣିକର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ—

8. An office of a merchant.

୯ । ପଶା ଆଦ ଖେଳ ପାଇଁର ଘର—

9. Chess or dice-board.

୧୦ । କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ଚତୁଷ୍କୋଣ କ୍ଷେତ୍ର—

10. Small square figures drawn on a smooth surface.

ଏହ କୋଠିରେ କଳା ଚଉଷଠିରେ ପ୍ରତମାମାନ ନବାଡ଼ ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀ. ଗୁରଣ୍ୟବଗ୍ଗ ।

୧୧ । (ଚଢା ବା ମୁରୁଜରେ ଚର୍ଚ୍ଚିତ କରିବା) ମଣ୍ଡଳ; ମୁଣ୍ଡୁଳା—

11. Figures drawn on the ground with paint or coloured powders.

୧୨ । ମୁଣ୍ଡନ ବା ଖିଅର ଦେବାଦ୍ୱାରା ରଚିତ କେଶଭଙ୍ଗି ବା କଲୀ—

12. Artistic figures and fringes made on the crown by shaving it.

୧୩ । ସାହେବମାନଙ୍କ ରହିବା ବଡ଼ଘର ବା ବାସଭବନ—

13. Quarters for Europeans; European-quarters.

ଦେଇଥନ୍ତ କେତେ କୋଠି ଉଡ଼ା ଛନ୍ତ । ରଘୁନାଥ. ଦରବାର ।

୧୪ । ଭୂମିରେ ଅଙ୍କିତ ଘର୍—

14. Figures drawn on the ground.

ତୁମ୍ଭେ ମଣାଗେଲ ଯାଇଁ ଦେ କୋଠି କାଟ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କୋଠିଆ—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ଫ. କୋଷ୍ଠ = ଶସ୍ୟାଗାର) —

Kothiā (କୋଠିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ହଲବାହ

୧ । କୃଷ କରିବା ସକାଶେ ବର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ମୂଲଆ—

1. A farm-labourer; labourer engaged for looking after cultivation or agricultural operations.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଦୈନିକ ମୂଲ ପାଆନ୍ତି ଏବଂ ଚାଷାଛଡ଼ା କିଛି ଜମି ମଧ୍ୟ 'ଦେଢା' ରୂପେ ପାଆନ୍ତି ।]

୨ । ଖମାଗ୍ରେଇ—2. A head-servant in charge of the nijchas lands of a Zamindar.

୩ । ଶସ୍ୟାଗାରର ରକ୍ଷକ ଗୃକର—

3. A servant entrusted with the charge of looking after the grains in a granary (e.g. measuring the produce, measuring the paddy stored and given out).

କୋଠିଆ ଢେତା—ଦେ. ବ—କୃଷ କାମ କରିବା ନମନ୍ତେ ନିଯୁକ୍ତ

Kothiā hetā କୋଠିଆକୁ ଦୈନିକ ମୂଲ ବ୍ୟତୀତ ଦଆ ଯାଇଥିବା ଜାଗିର—The service-land given to a Kothiā for cultivating it on his own account, over and above the daily wages he gets from the master.

କୋଠି କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଭୂମି ବା କାନ୍ଥରେ ଚଢା ବା ମୁରୁଜ ଦ୍ୱାରା

Kothi kāṭibā କୁଠି କାଟା କୋଠି କାଟନା

ମୃଣ୍ଡୁଳା ବା ଉନ୍ନତନ୍ନ ଜ୍ୟାମିତିକ କ୍ଷେତ୍ର ରଚନା କରିବା—1. To draw different geometrical figures on the ground or any other surface.

୨ । ପଶା ବା କଉଡ଼ି ବା ସତରଞ୍ଜ ଖେଳ ନମନ୍ତେ ଘର୍ ଅଙ୍କିତ କରିବା—

2. To draw squares for playing at chess etc.

୩ । ମୁଣ୍ଡକୁ ଖିଅର କର କଲୀ ରଚିବା—

3. To make up artistic figures by shaving the crown of the head.

କୋଠି ଚଉକିଆ—ଦେ. ବ—କୋଠି ଚଉକିଦାର୍ (ଦେଖ)

Kothi chaukiā Kothi chaukidār (See)

କୋଠି ଚଉକିଦାର୍—ଦେ. ବ—ରାଜଙ୍କସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ସାମ୍ପ୍ରତିକ

Kothi chaukidār କୁଠି ଚଉକିଦାର କୋଠୀ କି ଚଉକିଦାର

ଆଶ୍ରସ୍ଥ ନମନ୍ତେ ଅଟ୍ଟାଳିତ ବଙ୍ଗଳା-ରକ୍ଷକ ଗୃକର—

The watchman or butler engaged to look after staging bungalows.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉପ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ପ୍ଲୁତ	ଅକାରୋତ୍ତରବର୍ତ୍ତି ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୠ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଂୟ	ଇଅ	ଁ	ନ୍

କୋଠି ଫିଟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧାନ ସଞ୍ଚୟକାଳ ମହାଜନ ଧାନ ବନ୍ଧକି ରଖିବା କରିବା ବା କରଜ ଦେବା ନମନ୍ତେ କୋଠିର ଦୁଆରର ଶୁଦ୍ଧ ଖୋଲିବା—
Kothi phiṭāibā To open the lock of the granary for selling or lending the stored up paddy.

କୋଠୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ସର୍ବନାମ—କୋଠୁଁ (ଦେଖ)
Koṭhu Koṭhuñ (See)

କୋଠୁଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ସର୍ବନାମ—କେଉଁଠାରୁ ?—
Koṭhuñ Whence ? from what place ?

କୋଡ଼୍ରା—ଦେ. ବ—କୋରଡ଼ା (ଦେଖ)
Kordrā Korardā (See)

କୋଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ରୋଡ଼)—୧। ଉତ୍ସଙ୍ଗ; କୋଳ; (ବସି କରି ଦୁଇ ଗୋଡ଼କୁ ଭୂମିରେ ଲମ୍ବାଇଲେ) ସେହି ଚଉ ଆଣ୍ଠୁ କୋଳ, କୋର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥାନ—
ଗୋଦ, କୋଳି, କୌରି 1. The lap.

୨। କୋଡ଼ଦ୍ୱାରା ମାଟି ହାଣିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା—
2. The operation of cutting earth with spade; spading.

(ଯଥା—ସାରୁଜମ୍ପି ଏ ମାସରେ ଦୁଇ କୋଡ଼ ପାଇଲଣି ।)

ଦେ. ବ.—କୋଢ଼ (ଦେଖ)
Kordha (See)

କୋଡ଼ ଅନ୍ଧାର ହେବା—ଦେ. ବ.—କୋଡ଼ ଖାଲି ହେବା (ଦେଖ)
Korda andhāra hebā Korda khāli hebā (See)

କୋଡ଼ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୋଳାଗ୍ରତ କରିବା; କୋଡ଼ରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା—To take a child on one's lap; to ake one into the seat formed by sitting upright and extending the two legs together.
Korda karibā
କୋଳକରା
ଗୋଦମେଲେନା, କୋଳୀମେଲେନା

କୋଡ଼କ—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ.—ରପା (ଦେଖ)
Kordaki Rāpā (See)

କୋଡ଼ ଖାଲି ହେବା—ଦେ. ବ.—୧। ସ୍ତ୍ରୀର କୋଡ଼ ଶିଶୁଶୂନ୍ୟ ହେବା; କୋଡ଼ପୋଛ ପିଲା ମରିବା—
Korda khāli hebā
କୋଉମରା 1. A mother's lap becoming empty by the death of an infant; death of one's infant.

୨। ସ୍ୱାମୀର କୋଡ଼ ସ୍ତ୍ରୀଶୂନ୍ୟ ହେବା; ଯୁବତୀ ସ୍ତ୍ରୀର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବା—2. A husband's lap becoming empty by the death of a young wife; death of one's young wife.

୩। ସ୍ତ୍ରୀଦ୍ୱେଦରେ ସ୍ୱାମୀର ବା ସ୍ୱାମୀର ଦ୍ୱେଦରେ ସ୍ତ୍ରୀର ଏକାକୀ ଶୟନ କରିବା ଅବସ୍ଥା—3. The state of a husband or wife living alone without the partner being near by.

କୋଡ଼ଗାତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ରୋଡ଼ ଓ ଗର୍ତ୍ତ)—କ୍ରୋଡ଼ ଓ ଜଘ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସନ୍ଧି; ଜଘ ଓ ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଦୁଁଚକି ସନ୍ଧିଦ୍ୱସ୍ଥ—Groin; the part of body or cavity between the thighs and the private organ; hip-joint.
Kordagāta
କୁଚକି; ଜଙ୍ଘକା ଜୋଡ଼

କୋଡ଼ଙ୍ଗ—ଦେ. ବଣ.—କୁଡ଼ଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Kordanga Kurdanga (See)

କୋଡ଼ଜାଦୁ—ଦେ.ବ. (ସଂ. କ୍ରୋଡ଼+ଦଦ୍ରୁ)—କୋଡ଼ଗାଢରେ ହେବା ଦୁରାରୋଗ୍ୟ କଷ୍ଟପ୍ରଦ ଦଦ୍ରୁ ରୋଗ—Ringworm appearing on the hip-joint.
Kordajādu
ଜଙ୍ଘକା ଜୋଡ଼ପର ଦାଦ

କୋଡ଼ ଭୁଚ୍ଛା ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୋଡ଼ ଖାଲି ହେବା (ଦେଖ)
Korda tuchchhā hebā Korda khāli hebā (See)

କୋଡ଼ପାହି—ଦେ. ବ.—(ସଂ. କ୍ରୋଡ଼+ପାର୍ଶ୍ୱ)—ପ୍ରଜା ଅଧୀନ ଯୋତ; ପେଟାଓ; କୋରପା
Kordapāhi
କୋର୍ଫା; କୋଲାଇତ

କୋଡ଼ପାହି ପ୍ରଜା—ଦେ. ବ.—ପ୍ରଜାର ଅଧୀନ ପ୍ରଜା; ସିକ୍ମି ରଇତ—
Kordapāhi prajā Under-tenant; sikmi royat.
ପେଟାଓପ୍ରଜା; କୋରପାପ୍ରଜା
କୋର୍ଫାରୟତ; ଶିକମୀ କାଶ୍ତକାର

କୋଡ଼ପୋଛ—ଦେ. ବଣ—୧। ଯେଉଁ ଶିଶୁ ମାଆର ସର୍ବଶେଷ ଶିଶୁ—
Kordapochhā 1. The last child of a mother.
କୋଳେର ଛେଲେ ୨। ଯେଉଁ ଶିଶୁ ଅବଧ୍ୟ ମାତୃକ୍ରୋଡ଼ର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରି ନାହିଁ; ଦୁଗ୍ଧପୋଷ୍ୟ (ଶିଶୁ)—
କୋଳେର ବାଛା
ଗୋଦକା ବଚ୍ଚା 1 An infant who has not yet been weaned.

କୋଡ଼ମାଇ—ଦେ. ବ—କୋଡ଼ମେଇ; ଚଉ ବେଉ ବା ବାଉଁଶରେ ବୁଣା ଦୋଇଥିବା ଧାନ ଆଦ ଶସ୍ୟ ସାଇତିବା ନମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାତ୍ର; ଡୋଲି—A large basket of wicker work (woven with bamboo or cane split up) to store grain.
Kordamāi

କୋଡ଼ମାକଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଣ—୧। ରୋଗାଦ ହେତୁରୁ ବକ୍ରତ ହୋଇ- ଥିବା (ଫଳ)—1. (fruit) Deformed owing to some disease.
Kordamākardiā.
ରୋଗା

୨। ହଳକଉ କଲାବେଳେ କମ୍ବା ବନ୍ଧକୁ କୋଡ଼ାଦ ଦ୍ୱାରା କାଟିଲା ବେଳେ ଗୋଟାଏ ପାଖ ବେଶି ଓ ଗୋଟାଏ ପାଖ କମି ହୋଇ ଦିଶାଯାଇଥିବା (ବନ୍ଧ ବା ହଳ)—
2. Irregularly cut (ridge of a field).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ପୁସ୍ତକକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ସେ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କ�ୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟୂ' ଦେଖିବେ

କ । ଖୋଳିବା ବେଳେ ଗୋଟିଏ କଡ଼ କୋରଡ଼ ହୋଇଥିବା (ଗାତ ବା ଖଣ୍ଡି)—3. (a pit) Which has been hollowed more on one side.

କୋଡ଼ମାକୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—କୋଡ଼ମାକଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Kordamākurdiā Kordamākardiā (See)

କୋଡ଼ମାଙ୍କଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—କୋଡ଼ମାକଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Kordamānkardiā Kordamākardiā (See)

କୋଡ଼ମାଙ୍କୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—କୋଡ଼ମାକଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Kordamānkurdiā Kordamākardiā (See)

କୋଡ଼ମାଡ଼—ଦେ. ବି—୧ । କୁଟ୍‌କାଣ୍ଡ; ବିଶେଷ ରୂପେ ପ୍ରହାର ବା ଅତ୍ୟାଗ୍ଦର—1. Severe oppression; **ଧଡ଼କ; ହାଲା** sound thrashing; thoroughly turning up and down a thing.

୨ । ବିଶେଷ ଆନ୍ଦୋଳନ; ଘଣ୍ଟାଚକଟା—
2. A great agitation.

କୋଡ଼ମେଇ—ଦେ. ବି—କୋଡ଼ମାଇ (ଦେଖ)
Kordamei Kordamāi (See)

କୋଡ଼ମ୍ବେଇ—ଗ୍ରା. ବି—କୋଡ଼ମାଇ (ଦେଖ)
Kordambei Kordamāi (See)

କୋଡ଼ର—ଦେ. ବିଣ—ଦୁଗ୍ଧପୋଷ୍ୟ; ଅଳ୍ପ ଶିଶୁ (ବାଳକ); ଯେ ମାଆର କୋଡ଼ ଅବଧି ଛଡ଼ ନାହିଁ—
କୋଳେର ଗୋଦ୍‌କା Tender-aged (infant); which has not yet been weaned.

(ଯଥା—ମୁଁ କୋଡ଼ର ପିଲ୍ଲକୁ ଛଡ଼ି ଯାଇ ପାରୁ ନାହିଁ ।)

କୋଡ଼ରା—ଦେ. ବି—କୋରଡ଼ା (ଦେଖ)
Kordarā Korardā (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ଉଡ଼ିଆ) ବି—ଅଣ୍ଡିରା ମୃଗ—Male-deer.

କୋଡ଼ା—ଦେ. ବି. (ସଂ. କଟ=ସୂତ୍ର; ରଜ୍ଜୁ)—୧ । ଚାବୁକ; ଛଟ—
Kordā 1. Whip; scourge.
କୋଡ଼ା; କଡା ୨ । ଛଟେଣୀ; ନାଲ୍‌ପଟା; ପାଞ୍ଚଣ ଅଗରେ ବନ୍ଧା **କୋଡା** ହୋଇଥିବା ଛଟେଣୀ—
2. A cat-o'-nine-tails.

କ । କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରକୁ କୋଡ଼ରେ ଦାଣିବା—
3. The operation of spading a field.

ଖ । ମାଡ଼—4. Beating.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ସଂ. କୋଟର)—
୧ । ବୃକ୍ଷର କୋଟର—1. Hollow of a tree.
୨ । (ସଂ. କୋଲ); ଅନାର୍ଯ୍ୟ କୋଲ୍ଲ ଜାତି—
2. The Kohla-tribe.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ମାଛ ଖୋଳିବା ଆଦ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ।]

କୋଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୋଡ଼ିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Kordāibā 1. The causative form of Kordibā.
କେଦଳାନ ୨ । ଯୋଗିବା—2. To join to.
କୋଡ଼ାନା ବ୍ୟାଜ ସିନ୍ଦୂର ଝୀଲା ଯେ ସୁନ୍ଦର ଉଶଉ
ମଦନ ଭଳନ ହୋଇ ତୁଷ୍ଟମନ ମାଣିକ୍ୟ ଶିଲ ଜ କୋଡ଼ଉ ।
ଉତ୍କ.-ସ୍ୱଭାପଦ୍‌ଶସ୍ୱ:

କ । ବିନ୍ୟାସ କରିବା—3. To arrange; to set.

ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂଦ୍‌ଭୂମ) କ୍ରି—ଖୋଳାଇବା—To cause to be dug.

କୋଡ଼ାକୋଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ—କୋଡ଼ଦ୍ୱଣା ଦେଖା ଉଳ ଦେଖାଯିବା
Kordākordā (ଧଳା ମେଘ); ବାଇଗଣକୋଡ଼ା (ମେଘ);
କୁଡାଳେ ମେଘ ପୁଲାପୁଲା ଉଣାଡୁଲା ଉଳ ଦେଖାଯିବା (ମେଘ)—
କୁଦାଳେ ମେଘ Looking like clods of earth thrown up by a spade in a field (said of white cirrus cloud; called also the mackerel or cirro-stratus cloud).

(ଯଥା—ମେଘ କୋଡ଼ାକୋଡ଼ା କଲ୍ଯାଣି ।)

[ଦ୍ର—ଏପରି ମେଘ ଦେଖା ଗଲେ ଶୀଘ୍ର ବର୍ଷା ହେବାର ଆଶା ନ ଥାଏ ବୋଲି ଚାଷାମାନେ କହନ୍ତି ।]

କୋଡ଼ାକୋଡ଼ି—ଦେ. ଅ—୧ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ମାଡ଼ମରାମରି,
Kordākordi ପିଟାପିଟି; ଛେଚାଛେଚି—1. Mutual assault; affray; striking one another.

ପୁଣ ଧଇନ୍ତୁ ପୁଣ ଛଡ଼, ହୁଅନ୍ତୁ ମୁଣ୍ଡ କୋଡ଼ କୋଡ଼ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । କୋଡ଼ରେ ଉତ୍ତମରୂପେ ଲେଉଟପାଉଟ କରି ମାଟି ଖୋଳିବା କର୍ମ—2. Throughly turning up earth with a spade.

କୋଡ଼ି—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୁଦାଲ; କୁଦାର)—
Kordi ୧ । ମାଟି ଦାଣିବାର ନଖାକାର ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
କୁଦାଲି କୋଦାଳୀ 1. Mattock; hoe; spade with a small handle.

କୋଡ଼ କାଳ ସାବଳେ ଆହାରୁ ଗୋଇଲେ ।
କୃଷ୍ଣଜିତ. ମଦାଭରତ. ଅନୁଶାସନ ।

କୁଡ଼ି କୋଡ଼ି—୨ । (ସଂ. କୋଟି; ଭୁଲ. ଇଂ. ସ୍କୋର୍)—
କୋଡ଼ିଏ ସଂଖ୍ୟାର ସମାହାର—
2. A score; an aggregate of twenty.

କୁଡ଼ୀ କୋଡ଼ୀ—କ । (ସଂ. କୁଷ୍ଠୀ)—କୋଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
3. Kordhiā (See)

କୋଡ଼ିଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୁଷ୍ଠୀ)—କୋଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Kordiā Kordhiā (See)
ଦେ. ବିଣ—କୋଡ଼ିଏ ଲେଖାଏଁ ପୁଞ୍ଜ ବା ସ୍ତୂପରେ ସଜ୍ଜୀକୃତ—
Arranged in rows or groups of twenty each.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

କୋଡ଼ଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୋଳକୁ ଆଣିବା; ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା—
Kordiāibā To embrace, to bring into one's lap.
କୋଳେକରା କୋଲମେଲେନା
ଗୁରୁଦୂନା, ଉପଖ୍ୟା, ଦେବପୂଜା, ଯାତ,
ଅଙ୍କେର ଥାଏ ସେ ଗୁରୁତ ମଙ୍ଗଳ
ମଧ୍ୟରେ ରହିଅଛ ଅଟେ ନରସାଇ
ତାହା ଅଣଇ ସେ କୋଡ଼କୁ କୋଡ଼ଆଇ ।
କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ଅନୁଶାସନ ।

କୋଡ଼ଏ—ଦେ. ବ—୧ । ଏକ କୋଡ଼ି—
Kordie 1. One score.
କୁଡ଼ି ୨ । ବିଂଶତି ସଂଖ୍ୟା—
ବିସ, କୋଡି 2. The number twenty.
ଦେ. ବଶ—୧ । ବିଂଶତି ସଂଖ୍ୟକ—
1. Numbering twenty.
୨ । କୋଡ଼ି ପଶାରେ ଯେତେ ମାଟି ଉଠିବ—
2. A spadeful (earth).

କୋଡ଼ କଚାଡ଼ି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅତିଶୟ ବିରକ୍ତି ଓ ଶୋକଗ୍ରସ୍ତ
Kordi kachārdi hebā ହୋଇ ମୁଣ୍ଡ ଭୂଇଁରେ ବାଡ଼େଇବା
ମଥାକୋଡ଼ା ଓ ଅଙ୍ଗାଦି ଶ୍ଳଥପିଣ୍ଡ ହେବା—
ସିରଧୁନ୍ନା To strike one's head and limbs in utter grief or lamentation; to bewail.

କୋଡ଼ଦାନ୍ତିଆ—ଦେ. ବଶ. ପୁଂ. (ପୁରୁଷଙ୍କ ପ୍ରତି ଗାଳ)—
Kordidāntiā ଯାହାର ଦାନ୍ତ ଗୁଡ଼ିକ କୋଡ଼ ପରି ବଡ଼ ବଡ଼,
କୋଡ଼ଦାନ୍ତୁଆ
କୋଡ଼ଦାନ୍ତୁଆ } ସ୍ତ୍ରୀ. ଅସଂଲଗ୍ନ ଓ ଅସୁନ୍ଦର—
(males) Whose teeth are large like mattocks and are unconnected and ugly-looking.

କୋଡ଼ ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୋଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Kordi pakāibā Kordibā (See)

କୋଡ଼ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଶିଶୁ ବଚନ)—
Kordi pardibā ୧ । ଗଣନା କରୁ କରୁ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ 'କୋଡ଼ିଏ' ଗଣତି ପୂର୍ତ୍ତି ହେବା—
1.(used by children) The counting being stopped at the 20th number.
୨ । ବିପଦ ପଡ଼ିବା—
2. The happening of a calamity.

କୋଡ଼ପଷା—ଦେ. ବ. (ଫ. କୁଦାଲ+ପାର୍ଶ୍ୱି; ପୃଷ୍ଠ)—
Kordipashā ୧ । କୋଡ଼ର ବିସ୍ତୃତ ଫଳକ—
କୁଦାଲେରପାରି 1. The body of a spade.
୨ । କୋଡ଼ର ମୂଳପାଖ—
2. The root of a spade.
୩ । କୋଡ଼ର ବେଣ୍ଟ ଲଗିବା କଣା—
3. The eye of a spade.

କୋଡ଼ବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. କୁଟ୍ଟ ଧାତୁ=କାଟିବା; ହାଣିବା; ତୁଲ=ତା. କୋଲ୍=ହଉଆ କରିବା)—
Kordibā
କୁଡ଼ା ୧ । କୋଡ଼ ଦ୍ୱାରା ମାଟି ହାଣିବା—
କୋଡ଼ନା, ଗୋଡନା 1. To cut clods of earth with the spade.
ନଙ୍ଗା ଭଃ ଭୂମି କୋଡ଼ରେ କୋଡ଼ ଦେଇ ।
କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୨ । ମୁଣ୍ଡକୁ ଭୂଇଁରେ ପିଟିବା ବା ବାଡ଼େଇବା—
2 To strike the head on the ground.
କହନ୍ତ ଭୂମାସ୍ୱମାନେ ଭୂମେ ମୁଣ୍ଡ କୋଡ଼ । ବଷ୍ଟୁକେଶସ୍ୱ ପୂରଣ ।
୩ । ବିଶେଷ ମାଡ଼ ଦେବା; ପ୍ରହାର କରିବା; ଛେଚିବା—
3. To give a sound beating or cudgelling.
ରଥେ ରଖି ବେକ ଗୋଡ଼କୁ ଏକାଠାରେ
ବାନ୍ଧ ଦର ସେ ବଦ୍ୟା କୋଡ଼ରେ ପିଠିରେ ।
କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ବଦ୍ଧଃ ।

୪ । ବିଶେଷ ଭାବରେ ବର୍ଷା କରିବା—
4. To rain cats and dogs.
(ଯଥା—ଆଜ ସକାଳୁ ମେଘ ଗୁଡ଼ାଏ କୋଡ଼ଉଛି ।)
୫ । କୌଣସି ଏକ ବସ୍ତୁକୁ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଉପରେ ବାଡ଼େଇବା; ଆଘାତ କରିବା—5. To strike against.
ହସ୍ତରୁ ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ପାଷାଣରେ କୋଡ଼ । ସାରକା. ମହାଭାରତ. ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ।

କୋଡ଼ ବେଣ୍ଟ—ଦେ. ବ. (ଫ. କୁଦାଲ+ବୃନ୍ତ)—
Kordi benta କୋଡ଼ରେ ଲଗିଥିବା କାଠର ବେଣ୍ଟ
କୋଦାଲେର ବାଁଟ (ଯାହାକୁ ଧରି ମାଟି ହାଣନ୍ତି)—
କୁଦାଲୀକୀ ବେଁଟ The handle of a spade.
[ଦ୍ର—କୋଡ଼ର ମୁଠାର ଛିଦ୍ର (ଯଷା) ଯେବେ ଉପରମୁହାଁ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ କୋଡ଼ବେଣ୍ଟ ଉପରକୁ ଉଠିଯାଏ । କୋଡ଼ର ଏ ଅବସ୍ଥାକୁ 'ସଗା' କହନ୍ତି, ତଳମୁହାଁ ହୋଇଥିଲେ; କୋଡ଼ର ବେଣ୍ଟ ତଳକୁ ପଡ଼ିଯାଏ—ଏ ଅବସ୍ଥାକୁ 'ଭୁଲା' କହନ୍ତି ।]

କୋଡ଼ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୋଡ଼ଦ୍ୱାରା ମାଟିରୁ ଘାସ ଆଦି ମାଟିକୁ
Kordi māribā ସମତୁଲ କରିବା—To scrape grass etc
କୋଦାଲମାରା from the surface and level a place.
କୁଦାଲୀ ମାରନା

କୋଡ଼ହଣା—ଦେ. ବ.—କୋଡ଼ଦ୍ୱାରା ମାଟି ହାଣିବା କାର୍ଯ୍ୟ—
Kordihanā The act of cutting the earth with a
କୋଦାଲହାନା spade.
କୁଦାଲୀଗୋଡ଼ନା [ଦ୍ର—ଏହା ବିଶେଷ ଶ୍ରମସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଥିବାରୁ ଲୋକେ କହନ୍ତି—'କୋଡ଼ହଣା ଠାରୁ ନିହନ୍ତ ନାହିଁ' ।]

କୋଡ଼ହାଣିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୋଡ଼ରେ ମାଟି ହାଣିବା—
Kordihānibā 1. To cut earth with a spade.
କୋଦଲାନ [ଦ୍ର—କୋଡ଼ହାଣିବା=କୋଡ଼ରେ ମାଟି ହାଣିବା;

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଗ୍ଲେକ୍ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ପାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟୂ' ଦେଖିବେ ।

ଗୋଡ଼ନା କୋବା ବାଡ଼େଇବା = କୋବାରେ ଶୁଖୁଆ ବାଡ଼େଇବା; ମୁଣ୍ଡ ବାନ୍ଧବା = ମୁଣ୍ଡର ବାଳକୁ ବାନ୍ଧବା; ଏଗୁଡ଼ିକ ଭାଷାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଅଟେ ।]

କୋଡ଼ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୋଡ଼ କଟ୍‌ଡ଼ ଦେବା (ଦେଖ)
Kor̤di hebā Kor̤di kachār̤di hebā (See)

ଶୁଣି ବହୁ କୋଡ଼ ହୋଇଛ, କେଶବାସ ଅସମ୍ଭାଳ ହୋଇ ବାଳି.
ଜଦ୍ଧ୍ୟମୂଳକୁ ଧାଇଁ । ପ୍ରାଚୀ. ଋତ୍ୟମଞ୍ଜସ୍ୱ ।

କୋଡ଼େଇବା କାଖେଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଦ୍ଭାବର)—ଶିଶୁକୁ ସ୍ନେହରେ
Kor̤deibā kākheibā ଲାଳନପାଳନ କର ବଡ଼ାଇବା—
କୋଳେକାଁଖେ କରା To bring up an infant with
କୋଲିୟାନା କଖିୟାନା affection.

କୋଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଷ୍ଠ; ପ୍ରା. କୁଡ଼୍ଢ)—୧ । ଗଳତ କୁଷ୍ଠରୋଗ-
Kor̤dha 1. Leprosy.
କୁଠ; କୁଡ଼ ୨ । କୁଷ୍ଠରୋଗର ଘାଆ—
କୋଢ଼ 2. Sores due to leprosy.

[ଦ୍ର—କୋଡ଼ ବା କୁଷ୍ଠରୋଗ ରକ୍ତ ଓ ଚର୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ମହାବ୍ୟାଧି-ରୂପେ ପରିଗଣିତ । ଏହା ସଂକ୍ରାମକ ଓ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମିକ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର-ଅନୁସାରେ କୋଡ଼ ୧୮ ପ୍ରକାର ମଧ୍ୟରୁ କାପାଳ, ଉଦୁମ୍ବର, ମଣ୍ଡଳ, ସିଧ୍ମ, କାକଣକ, ପୁଣ୍ଡରୀକ ଓ ଋଷଜିହ୍ୱ ନାମକ ୭ ପ୍ରକାର କୋଡ଼କୁ ଅସାଧ୍ୟ ମହାକୁଷ୍ଠ କହନ୍ତି । ଏକକୁଷ୍ଠ, ଗଜଚର୍ମ, ଚର୍ମଦଳ, ବିଚର୍ଚ୍ଚିକା, ବିପାଦିକା, ଥାମା, ଜଟ୍ରୁ, ଦଦ୍ରୁ, ବିସ୍ଫୋଟ, କିଟ୍ଟମ ଓ ଅଲସକ ନାମରେ ୧୧ ପ୍ରକାର କୋଡ଼କୁ କ୍ଷୁଦ୍ରକୁଷ୍ଠ କହନ୍ତି । ଏ ୧୧ ପ୍ରକାର ସାଧ ରୋଗ । କୋଡ଼ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଚମଡ଼ା ମୋଟ ଓ ସ୍ପର୍ଶାନୁଭୂତିହୀନ ହୋଇ ଦେହରେ ନାଲି, ଧଳା ଓ କଳା ମଜା-ମଜା ଛଡ଼ ହୁଏ ଓ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଦେହ ଫୁଲି ଯାଏ । ଗଳତ କୁଷ୍ଠରେ ହାତଗୋଡ଼ର ଆଙ୍ଗୁଠିମାନ ଓ କାନ ନାକରେ ଘାଆ ହୋଇ ସେମାନ ଛିଣ୍ଡି ପଡ଼େ । କୁଷ୍ଠରୋଗୀକୁ ଲୋକେ ଘୃଣା କରନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଡାକ୍ତରମାନେ ଇନ୍‌ଜେକ୍ସନ୍ ଓ ଔଷଧଦ୍ୱାରା ଏ ରୋଗର ସାଙ୍ଗାଣୁକୁ ଦେହରୁ ନଷ୍ଟ କର ଏ ରୋଗକୁ ଆରୋଗ୍ୟ କରିବାର ଦେଖା ଯାଉଅଛି ।]

କୋଡ଼ ଫୁଟିଯିବା—ଦେ. ବ.—ଗଳତ କୁଷ୍ଠ ରୋଗ ଶରୀରରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ
Kor̤dha phuṭijibā ହୋଇ ଯିବା—Body becoming full
କୁଠଫୁଟା of sores and eruptions of
କୋଢ଼ଚୂନା; କୋଢ଼ ଟପକନା leprosy.

କୋଡ଼ି—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କୁଷ୍ଠୀ)—କୋଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Kor̤dhi Kor̤dhiā (See)

କୋଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କୁଷ୍ଠୀ) — ୧ । ଗଳତକୁଷ୍ଠରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ—
Kor̤dhiā 1. Leprous.
କୁଡ଼େ, କୁଡ଼ୀ ୨ । ଗଳତ କୁଷ୍ଠ ଯୋଗୁଁ ପଙ୍ଗୁ—
କୋଢ଼ୀ 2. Crippled by leprosy.

୩ । ସୁସ୍ତି; ଅଳସୁଆ; କର୍ମକୋଚ୍ଚୀ—
3. Idle; indolent; lazy.

ଦେ. ବ.—୧ । କୁଷ୍ଠରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A leper.

୨ । ଯେ କୌଣସି କାମ ନ କର ସବୁବେଳେ ବସି ରହେ—
2. An idler; loafer.

କୋଡ଼ିଆ ବାବୁ—ଦେ. ବଣ. (ଫ. କୁଷ୍ଠୀ)—କୋଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Kor̤dhiā bābu Kor̤dhiā (See)

କୋଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ.—କୁଝଟ୍ ମୃଗ—
Kor̤dhri Barking deer.

କୋଣ—ସଂ. ବ. (କୁଣ୍ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା + ଅଥକରଣେ. ଅ)—
Koṇa ୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଦୁଇ ପାଖର ଯୋଡ଼ ସ୍ଥାନ—
1. Corner.

ପଦ ନଗ କୋଣ ଜଣକୁ ରସବତ୍ତା ନଣ ପଣକୁ.
ସାଧାରଣେଇର ଗୁଣକୁ ବରନ ପାରିବେ ନାହିଁ ଉଣାନା । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । (ଜ୍ୟାମିତି) ଦୁଇ ଅସମାନ୍ତର ରେଖା ମିଳିତ ହେବାର ବନ୍ଦୁ—2. (Geometry) Angle.

[ଦ୍ର—ଦୁଇଟି ଅସମାନ୍ତର ରେଖା ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ସ୍ଥାନରୁ ଏକଦଗକୁ ଗଡ଼ି କରୁ କରୁ ଯେଉଁଠାରେ ମିଳିତ ହୁଅନ୍ତି ସେହି ଅବନଡ଼ିକୁ କୋଣ ବୋଲିଯାଏ । ଜ୍ୟାମିତିକ ଭାଷାରେ ଦୁଇ ରେଖାର ବପଗ୍ରତ ବନ୍ଦୁ ଦ୍ୱୟରେ ଓ ମିଳନ ବନ୍ଦୁରେ ଛନୋଟି ଅକ୍ଷର ଦେଇ ଉକ୍ତ ଛନ ଅକ୍ଷର ଦ୍ୱାରା କୋଣ ଚହ୍ନିତ କରିଯାଏ, ଯଥା – ∠କ ଖ ଗ । ଏଠାରେ ଖ ଅକ୍ଷରଠାରେ କୋଣ ଅବସ୍ଥିତ । ଦୁଇଟି ଅସମାନ୍ତର ରେଖା ମିଳିତ ହେଲାପରେ ସେ ଦୁହିଙ୍କୁ ବପଗ୍ରତ ଦଗକୁ ବଢ଼ାଇଲେ ମିଳନ ବନ୍ଦୁର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ସବଂପୂର୍ବା ଗୃହୀତ ସମକୋଣ ବା ୬୦ × ୯୦ = ୩୬୦ ଡିଗ୍ରୀ ହୁଏ । କୋଣମାନ ଛନ ପ୍ରକାର । ଗୋଟିଏ ରେଖା ଅନ୍ୟ ରେଖାକୁ ସିଧା ଲମ୍ବଭାବରେ କାଟିଲେ କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥଳରେ ଗୃହୀତ ସମକୋଣ ହୁଏ; ଯଥା +; ରେଖା ଦ୍ୱୟ ପରସ୍ପରକୁ ତେରଛେଇ କର କାଟିଲେ ଯୋଡ଼ିଏ ବପଗ୍ରତ ଦଗରେ ସୂକ୍ଷ୍ମକୋଣ ହୁଏ ଓ ଦୁଇଟି ବପଗ୍ରତ ଦଗରେ ସ୍ଥୂଳ କୋଣ ହୁଏ । ସୂକ୍ଷ୍ମକୋଣ ସମକୋଣଠାରୁ କ୍ଷୁଦ୍ର; ସ୍ଥୂଳକୋଣ ସମକୋଣଠାରୁ ବଡ଼ । ସମକୋଣର ପରିମାଣ ୯୦ ଡିଗ୍ରୀ ।]

୩ । ଜଗତରେ ଗୃହୀତ କୋଣ (ପୂର୍ବ, ପଶ୍ଚିମ, ଉତ୍ତର, ଦକ୍ଷିଣ)ର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଦଗ; ବଦଗ—
3. The intermediate points of the compass.

[ଦ୍ର—କୋଣ ବା ବଦଗ ଗୃହୀତ; ଯଥା—୧. ପୂର୍ବଦଗ ଓ ଦକ୍ଷିଣଦଗର ମଧ୍ୟରେ ଅଗ୍ନିକୋଣ; ୨. ଦକ୍ଷିଣ ଓ ପଶ୍ଚିମ ମଧ୍ୟରେ ନୈର୍ଋତ କୋଣ; ୩. ପଶ୍ଚିମ ଓ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ବାୟୁ କୋଣ; ୪. ଉତ୍ତର ଓ ପୂର୍ବ ମଧ୍ୟରେ ଇଶାନ କୋଣ ।]

୪ । (+ କରଣ. ଅ) ଅସ୍ତ୍ରର ଦାଢ଼—
4. The edge of a weapon or instrument.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇତ୍ୟ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

୫ । ବାଡ଼ି; ଲଗୁଡ଼—
5. Stick; cudgel; club.

୬ । ବାଇଦ ବଜାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କାଠି—
6. A drum-stick.

୭ । ସାରଙ୍ଗୀ, ବେଦ୍ରେଲ୍ଲା ଆଦ ବଜାଇବାର ଦଣ୍ଡ ବା ଛଡ଼ି; କମାଣି—7. Fiddle-stick.

୮ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ମଙ୍ଗଳ ଗ୍ରହ—
8. The planet Mars.

୯ । ଶନଗ୍ରହ—9. The planet Saturn

୧୦ । ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଢୋଲ; ଖଞ୍ଜଣୀ—
10. A sort of musical instrument; drum.

କୋଣକାଣ୍ଡ—ଦେ. ବ. (ଫ. କୋଣ + ଓ. କାଣ୍ଡ)—ମଉଡ଼ଘରେ ଗୃହର କୋଣରେ ଥିବା କାଠ ବା ବାଉଁଶର କାଣ୍ଡ—A large bamboo or wooden pole laid at the corner of the thatch of a square-thatched house; corner-plate of a thatch.
Koṇakāṇḍa
କୋନାଚ
କୋନସିଲା

କୋଣକୁଣ—ଫ. ବ. (କୋଣ + କୁଣ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Koṇakuṇa ୧ । ଶୁରପୋକ; ଓଡ଼ୁଣ—1. A bug.
୨ । ଉକୁଣୀ; କେଶକୀଟ—2. Louse.

କୋଣଦଣ୍ଡ—ଦେ. ବ. (ଫ. କୋଣ ଓ ଦଣ୍ଡ)—ଘରର କୋଣ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ କରି କୋଣର ଦୁଇପାଖର କାନ୍ଥରେ ହାତ ଦେଇ ସାଧନ କରିବା ଦଣ୍ଡ ବା କସରତ୍—An athletic exercise done by facing the corner of a room and touching the walls on the two sides.
Koṇadaṇḍa
କୋନେଦ୍‌ଦଣ୍ଡ

କୋଣପ—ଫ. ବ—କୌଣପ (ଦେଖ)
Koṇapa Kauṇapa (See)

କୋଣସି—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ସର୍ବ—କୌଣସି (ଦେଖ)
Koṇasi Kauṇasi (See)

କୋଣାର୍କ—ଗ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ. (ଫ. କୋଣାର୍କ)—
Koṇāarka କୋଣାର୍କ (ଦେଖ)—Koṇārka (See)

ମହାଉତ୍ତର ତୋଉ କୋଣାଅର୍କ ଗଥେ
ଶ୍ରୀପୁରୁଷୋତ୍ତମ ପୂଜଦଗ ଯେ ସୁତଲେ—ସାରଲା. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

କୋଣାକୋଣି—ଫ. ଅ. (କୋଣ + କୋଣ + ଇ)—
Koṇākoṇi ୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଏକ କୋଣରୁ ଅନ୍ୟ କୋଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—
1. From angle to angle.
୨ । କଣବାଗରେ—2. Cornerwise.
୩ । କର୍ତ୍ତୁବାଗରେ—3. Diagonally.

କୋଣାଘାତ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୋଣ + ଆଘାତ)—ବହୁବାଦ୍ୟର ଏକତ୍ର ବାଦନ—Simultaneous sounding of countless musical instruments; striking of drums and many other musical instruments.
Koṇāghāta

[ଦ୍ର—ଏକ ଲକ୍ଷ ଛତ୍ରା ଓ ଦଶ ସହସ୍ର ବେଶ୍ୟା ଏକସ୍ଥାନରେ ଏକ ସମୟରେ ବାଜଲେ ତାହାକୁ କୋଣାଘାତ କୋଲ୍ଲଯାଏ ।]

କୋଣାରକ—ଗ୍ରା. ବ. (ଫ. କୋଣାର୍କ)—
Koṇāraka କୋଣାର୍କ (ଦେଖ)
Koṇārka (See)

କୋଣାର୍କ—ଫ. ବ. (ନାମ)—ହିନ୍ଦୁ ତୀର୍ଥବିଶେଷ (ଏହା ପୁରୀଜିଲ୍ଲାରେ ପୁରୀ-ସହରର ଉତ୍ତରପୂର୍ବଦଗରେ ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ)—A place of Hindu-pilgrimage (situated to the northeast of Purī town).
Koṇārka

[ଦ୍ର—ପୁରାକାଳରେ ମହର୍ଷି ମୈତ୍ରେୟ ନିଜର ତପସ୍ୟାବଳରେ ଏ କ୍ଷେତ୍ରର ଉତ୍କର୍ଷ ବିଧାନ କରିଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ମୈତ୍ରେୟବନ ଥିଲା । ଉତ୍କଳରେ ସୂର୍ଯ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ନାମାନୁସାରେ ଏହା ରବକ୍ଷେତ୍ର, ଅର୍କକ୍ଷେତ୍ର ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ନାମ ମାନ ଧାରଣ କଲା । କୋଣାର୍କର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ଗ୍ରାମଚଣ୍ଡୀ କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିରର ଦକ୍ଷିଣ-ପଶ୍ଚିମ କୋଣରେ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ମନୋହର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିଲେ । ମନ୍ଦିର ଭାଙ୍ଗିଯିବାରୁ ଦେବୀ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୋଇ ବର୍ତ୍ତମାନ 'ଲଆଣିଆ'ନଦୀମୁହାଁଣ ନକଟରେ ଅଛନ୍ତି । ମଦନମୋହନ. ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ ।]

ଲାଙ୍ଗୁଳା ନରସିଂହ ଦେବଙ୍କ ରାଜତ୍ୱର ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଷ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୨୨୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏହି ମନ୍ଦିରନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ୧୬ ବର୍ଷରେ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୨୪୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଶେଷ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ବାରଶହ ଶିଳ୍ପୀ ଷୋଳ ବର୍ଷ କାଳ ଲାଗିଥିଲେ । ମନ୍ଦିର-ନିର୍ମାଣରେ ତତ୍କାଳର ବାର ବର୍ଷର ରାଜସ୍ୱ ଅନ୍ୟୂନ ଗୁଳଶି କୋଟି ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ କରାଯାଇଥିବାର ଅନୁମିତ ହୁଏ । ସମସ୍ତ ଭାରତରେ ଏହା ଉତ୍ତମ ମନ୍ଦିର ଥିଲା । ଏଠା ବଡ଼ଦେଉଳର ଉଚ୍ଚତା ୨୫୦ ଫୁଟ୍ ଏବଂ ମୁଖଶାଳା ୧୫୦ ଫୁଟ୍ ଥିଲା । ମନ୍ଦିରର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ମନୋମୁଗ୍ଧକର । କୃପାସିନ୍ଧୁ. ତୀର୍ଥ ଇତିହାସ ।]

କୋଣି—ଫ. ବଣ. (କୁଣ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—କୁଣ୍ଠି; କେମ୍ପା; ଯାହାର ହାତ ବଙ୍କା—Having a crooked hand; crooked-armed.
Koṇi
କୁଲା; କୁଲା

କୋଣିଆଁ—ଦେ. ବଣ. (ଫ. କୋଣି)—କୋଣଯୁକ୍ତ—Angular
Koṇiāṁ
କୋଣା; କୁନୋ; କୋଣୁଆ [ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ପରେ
କୋନେଦାର ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା—ଉନକୋଣିଆଁ, ଆଠକୋଣିଆଁ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୃଥକ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷାକରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ପ୍ରକାରରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ବା ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

କୋଣିଆଇଁ ଗୃହଁବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅପାଙ୍ଗଦୃଷ୍ଟି କରିବା; ବାଙ্କାଗୃହାଣି କରିବା—To cast a sidelong glance; to ogle.
Koṇiāiñ chāhiñbā
କନଖିଯେଁସେ ଦେଖନା

କୋଣିଆଇଁ ଗୃହଁବାରେ ଅଖିଲଃ—ଘାଟକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କୋଣିଆଁଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ କୋଣବାଗେ ରଖିବା—1. To put a thing cornerwise.
Koṇiāñiñbā
୨ । କୋଣିଆଁଇଁ ଗୃହଁବା; ଆଖିକୋଣଦ୍ୱାରା ଗୃହଁବା; କଣେଇ କରି ଗୃହଁବା—2. To cast a sidelong glace; to ogle.

ବର୍ଯ୍ୟାପ୍ରଭୃତୀ କୋଣିଆଁଇଁ ଅନାଇଁ ସେ ଉଭା ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଭଙ୍ଗି ଦେଇ—ଉଷ୍ଣ. ତ୍ରୈଦେହୀଶତକଲାସ ।

୩ । କୋଣଆଡ଼କୁ ଗତି କରିବା—3. To move towards an angle or corner.

କୋଣୀ—ଫ. ବିଣ. (କୋଣ+ଇନ୍; ୧ମା. ୨ବ)—କୋଣବିଶିଷ୍ଟ—Koṇī Angular.
(ଯଥା—ସମକୋଣୀ ତ୍ରିଭୁଜ)
ଫ. ବି—କୋବା (ଦେଖ) —Kobā (See)

କୋଣେଇଁ ଗୃହଁବା—ଦେ. କ୍ରି—କୋଣିଆଇଁ ଗୃହଁବା (ଦେଖ)
Koṇeiñ chāhiñbā Koṇiāiñ chāhiñbā (See)

କୋଣେଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି—କୋଣିଆଁଇଁବା (ଦେଖ)
Koṇeiñbā Koṇiāñiñbā (See)

କୋଣ୍ଡି—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବି. (ଫ. କୁଣ୍ଡ)—ମାଟିରେ ତିଆରି ଘଡ଼ା—Koṇḍi A small pot made of earth.

କୋତ—ଦେ. ବି. (ଫ.କୁତ୍)—୧ । ଚମଡ଼ାର ନଳିଆ ବଡ଼ ତେଲପାତ୍ର—Kota 1. Narrow-mouthed big leathern jar for oil, ghee etc.
ପୀପା ୨ । ବଡ଼ ମାଠିଆ—2. Large water-jug with a narrow mouth.

କୋତକା—ବୈଦେ. ବି. (ଉର୍ଦ୍ଦୁ. କୁତକା=ମୋଟା ଶକ୍ତ ଠେଙ୍ଗା)—ଘୋଟିବାର ଠେଙ୍ଗା—Kotakā A thick stick for pounding anything.
କୌତକା

କୋତପେଟିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ପୁ. (ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଗାଳିବିଶେଷ)—ବଡ଼ପେଟିଆ; ଯାହାର ପେଟ କୋତ ପରି ବଡ଼—(a term of abuse applied to males) Large-bellied
Kotapeṭiā
କୋତପେଟୀ } ସ୍ତ୍ରୀ.
କୋତପେଟେଇ }

କୋତର—ଦେ. ବି. (ଫ. କତର)—ମଇଳା; ମଳ—Kotarā Dirt.
(କୋତରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବିଣ. ପୁ—୧ । ଅପରିଷ୍କୃତ; ମଇଳାଯୁକ୍ତ—1. Dirty; nasty; foul.
ଗନ୍ଦା ୨ । କୋତରିଆ; ମଳିନ—2. Soiled.
୩ । ଜୀର୍ଣ୍ଣ—3. Worn out.

କୋତର ଗୁଡ଼—ଦେ. ବି. (ଫ. କୁର୍ଦ୍ଦ+ଗୁଡ଼, ଫ. କତର+ଗୁଡ଼)—କଳାବର୍ଣ୍ଣର ଅପରିଷ୍କୃତ ଗୁଡ଼—Kotarā gurḍa Black molasses.
କୋତରା

କୋତରି—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବି—କେଉଁଚି ମାଛ—Kotari A species of small fish.

କୋତରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. କୁତ୍ ଧାତୁ)—କରତିବା; କାଟିବା—Kotiba To cut, as by a saw.
କରାତେଚେରା ରଚପଡ ଯେ ଏବେ ତକୋଚ କୋଚ ହେ—ଉଷ୍ଣ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

କୋଥ—ଫ. ବିଣ. (କୁଥ ଧାତୁ+ଅ)—୧ । ଦୁଃଖକ୍ଲିଷ୍ଟ—Kotha 1. Afflicted with pain.
୨ । ମଥିତ—2. Churned.
ଫ. ବି—୧ । ମଥନ—1. Churning.
୨ । ରକ୍ତରୋଗବିଶେଷ; ଆଖିର କୋଣ ଫୁଲି ଘାଆ ହୋଇଯିବା ରୋଗ—2. An eye-disease; inflammation and ulceration of the angles of the eye-lids.
୩ । ପଗୁଘା—3. Gangrene.
୪ । ପଚିଯିବା; ସଡ଼ିଯିବା—4. Putrefaction.
୫ । ଘାଆ—5. Sore.
୬ । ଘାଆ ହୋଇଯିବା—6. Ulceration.

କୋଥମା—ଗ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ—କୋଦା; ସ୍ଥୂଳଦେହ—Kothamā Fat; corpulent.
(କୋଥମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୋଥମିର—ଗ୍ରାଦେ. (କନ୍ନଡ; ତେଲୁଗୁ) ବି. (ତେ. କୋଥମିଲୁ; ତୁଳ. ଧନଆଁର ସଂସ୍କୃତ ନାମ କୁନ୍ତୀ, ଧନିୟାଶାକ ବଲୁଜକ)—ଧନଆଁ (ଶାକଗୁଳ୍ମ)—Kothamiri କୋତମିର; କୋଥମୀର Coriander (plant).
[ଦ୍ର—କନ୍ନା ଧନଆଁପତ୍ରକୁ କୋଥମିର କଦ୍ଦନ୍ତୁ ଓ ଏହା ପତ୍ରରେ ଖଟା ମିଶାଇ ବାଟିଲେ କୋଥମିର ଚଟ୍ଟୁଣି ହୁଏ ଓ ଏ ପତ୍ରରେ ଭଜଣ ଓ ଆମ୍ଳ ବଘାଇଲେ ଭାଦା ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

କୋଥମେର—ଗ୍ରାଦେ. ବି—କୋଥମିର (ଦେଖ)
Kothameri Kothamiri (See)

କୋଥଲ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ. (ଫ. ସ୍ଥୂଳକାୟ)—୧ । ପେଟୁଆ—Kothala 1. Pot-bellied.
(କୋଥଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କୋଦା; ମୋଟା—2 Fat-bodied.
୩ । ବଢ଼ୁଆ; ବେଶି; ଗାଢ଼—3. Excessive.
କୋଥଲ ଧୂଆଁ ତେଣ ଅନ୍ଧ ଭାରତଳେ । ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ପୁରାଣ ।

କୋଥଳି—ଦେ. ବି. (ଫ. କୁ+ସ୍ଥଳୀ ବା ସ୍ଥାଳୀ)—Kothali ୧ । ମୋଟ କନାର ଥଳି—1. A bag of coarse cloth; wallet.
କୁଥଳୀ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ	ଉଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଁ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

କୋଥଲୀ ୨ । ଚଲକ ଓ ପୂଜାର ଉପାଦାନ ରଖିବାର ଝୁଣ୍ଟି—
2. A wallet for containing the articles used during daily worship.

କୋଥଲ୍—ଦେ. ବ—କୋଥଳ (ଦେଖ)
Kothali Kothaḷi (See)

କୋଥା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—କୋଦା; ସ୍ଥୂଳଦେହ—
Kothā Fat; corpulent.
(କୋଥୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୋଥାଳ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—କୋଥା (ଦେଖ)
Kothāḷa Koṭhā (See)
(କୋଥାଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୋଥାଳିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—କୋଥା (ଦେଖ)
Kothāḷiā Kothā (See)
(କୋଥାଳେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୋଥି କୋହରି ହେବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିକଳ ହୋଇ କାନ୍ଦିବା-
Kothi kohari hebā To weep very bitterly with gasps.

କୋଥିମିରି—ଦେ. ବ—କୋଥମିର (ଦେଖ)
Kothimiri Kothamiri (See)

କୋଥିଲି—ଗ୍ରା. ବ—କୋଥଳ (ଦେଖ)
Kothiḷi Kothaḷi (See)

କୋଥି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୋଥି କୋହରି ହେବା (ଦେଖ)
Kothi hebā Kothi kohari hebā (See)

କୋଦଣ୍ଡ—ସଂ. ବ. (କୁଦ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଣ୍ଡ; Kodaṇḍa ନ୍ୟାୟତନ)—୧ । ଧନୁ—1. A bow.
୨ । ଧନୁରାଶି—2 A zodiac sign of Sagitarius or archer in Hindu-astronomy.
୩ । (ଧନୁ କାନ୍ଥରେ ଥିବାରୁ) ଭ୍ରୂ; ଭୁଲତା—
3. Eye-brow (shaped like a bow)
ଦେ. ବ—୧ । ଧନୁ ପରି ନତ ଶରୀର—1. The body of a person bent at both ends like a bow.
୨ । ଓଡ଼ିଆ ବେହେରାମାନଙ୍କର ସବାରିଡାକବିଶେଷ; ସବାରି-କାନ୍ଧରେ ଜଣେ ଗଜୁଡ଼ର କାନ୍ଧ ଅନ୍ୟ ଗଜୁଡ଼ମାନଙ୍କର କାନ୍ଧ ଅପେକ୍ଷା ଉଚ୍ଚ ଥିଲେ, ଡେଙ୍ଗା ଲୋକ ଗେଡ଼ା ଗଜୁଡ଼ଙ୍କ କାନ୍ଧ ସଙ୍ଗେ କାନ୍ଧ ମିଶାଇ କାନ୍ଧେଇବା ନିମନ୍ତେ ଧନୁ ପରି ନଇଁଯିବା ଅବସ୍ଥା—
2. A term used by the palki-bearers to denote the condition of a tall man becoming bent like a bow to bring his shoulder to a level with the other short-statured bearers.

କୋଦଣ୍ଡକର—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୋଦଣ୍ଡ+କର) —
Kodaṇḍakara କୋଦଣ୍ଡଧର (ଦେଖ)
Kodaṇḍadhara (See)

କୋଦଣ୍ଡ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଓଡ଼ିଆ ବେହେରାଙ୍କ ସବାରି ଡାକ—
Kodaṇḍa karibā ଏକା ସଙ୍ଗେ କାନ୍ଧେଇଥିବା ଗେଡ଼ା ବେହେରାଙ୍କ କାନ୍ଧ ସଙ୍ଗେ କାନ୍ଧ ମିଳାଇବାକୁ ଡେଙ୍ଗା ବେହେରା ଧନୁ ପରି ନଇଁଯିବା—To bend one's self like a bow in order to bring his shoulder to a line with the less tall co-palki-bearers.

କୋଦଣ୍ଡଧର—ସଂ ବଣ. ପୁଂ. (କୋଦଣ୍ଡ+ଧୃ ଧାତୁ=ଧରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. Kodaṇḍadhara ଅ)—ଧନୁର୍ଦ୍ଧର—
Holding or carrying a bow in the arms; armed with a bow.
ସଂ. ବ—ଶ୍ରୀରାମ—Śrīrāma.
କୋଦଣ୍ଡଧର କାନ୍ତା ଦ୍ୱାର ରୁଲନ୍ତ ବନରିତ୍ । ବଶ୍ୱନାଥ. ବଚନସ୍ତମାସ୍ପଦ ।
[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଠାରେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହୁଏ; କାରଣ ରାମାବତାରରେ ଶ୍ରୀରାମ ସର୍ବଦା ଧନୁଶର ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ ।]

କୋଦଣ୍ଡଧାରୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କୋଦଣ୍ଡ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—
Kodaṇḍadhārī କୋଦଣ୍ଡଧର (ଦେଖ)
Kodaṇḍadhara (See)

କୋଦଣ୍ଡରାମା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଙ୍ଗାମ) ବ—ଗୃହଶାଳୀରେ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ Kodaṇḍarāmā ଦିଆଯିବା ଦଣ୍ଡବିଶେଷ; ମଡ଼ୁଆଶାଙ୍କୁଳ—
A kind of punishment inflicted on students in a village-school.

କୋଦମା—ଗ୍ରା. ବଣ. ପୁଂ. [ସଂ. କୁଦାଳ; କୋଡ଼ ପରି ଉଚ୍ଚଡ଼ା Kodamā ଥିବାରୁ ?]—୧ । ସ୍ଥୂଳକାୟ; ମୋଟା—
(କୋଦମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Fat-bodied.
୨ । ପେଟୁଆ; ଥାକୁଲା—2. Pot-bellied.

କୋଦମାସିଂହ—ଦେ. ବ—କ୍ଷତ୍ରିୟଙ୍କର ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
Kodamāsiṁha A family-title of the Kshatriyas.

କୋଦା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—କୋଦମା (ଦେଖ)
Kodā Kodamā (See)
(କୋଦେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ପ୍ରାଦେ. (ଗଙ୍ଗାମ) ବ—କୋଦୁଅ (ଦେଖ)
Kodua (See)

କୋଦାର—ସଂ. ବ—ଶସ୍ୟବିଶେଷ—
Kodāra A kind of grain.

କୋଦାଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଦାଳ; ଭୁଲ—ଉ. କୋଦଲ)—
Kodāḷa ୧ । କୋଡ଼—1. Spade.
କୋଦାଳ ଠଣଜଣ ଭୂଲେ କୋଦାଳ ବେଲେ । ପ୍ରାଚୀ. ପରଚେଗୀତା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲେଟ୍‌ରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳ ଭାଷାକୋଷରେ ନମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାନ୍ତେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବପସ୍ଥିତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଁଧୁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କୁଦାଲ ୨ । ଲମ୍ବା ବେଣ୍ଟ ଲଗିଥିବା ଚଉଡ଼ାମୁହାଁ କାଙ୍କ; ଫାଉଣ୍ଡା— 2. A spade with a long handle.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ସାତ ଆଠ ହାତ ଉଚ୍ଚ ଏକ ପ୍ରକାର

ଉଦାଲ୍ କାଠ ଗଛ—Sterculia Villos (Haines).

[ଦ୍ର—ଏହାର ବକଳକୁ ପରସ୍ପର ପରସ୍ପର କର ଛଡ଼ାଇଲେ ଭିତରୁ ଲଇ ଝୁଏ ।]

କୋଦାଳି—ଦେ. ବ—କୋଦାଳ ୧. ୨ (ଦେଖ)

Kodāḷi Kodāḷa 1 and 2 (See)

କୋଦାଲିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ— କୋଦମା (ଦେଖ)

Kodāḷiā Kodamā (See)

(କୋଦାଲେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୋଦୁଅ—ଦେ.ବ.(ସଂ. କୋଦ୍ରବ, କୋରଦୂଷକ)—ଓଡ଼ିଶାର ଧାନ ଜଲରେ

Kodua ମନକୁ ଜନ୍ମିବା ଏକପ୍ରକାର ବଣ୍ୟତୃଣ—A grain growing wild in paddy-fields in

କୋଦୋ, କୋଦାଧାନ Orissa and cultivated in Behar;

କୋଦ୍ରୋ, କୋଦ୍ରୁ Paspalum Scrobiculatum; Punctured

ସ. ଦ୍ୱୟକ Paspalum (grain).

ଗୁ. କୋଦରୋ [ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ମନ୍ତ୍ୟାକାର ଓ ବର୍ଷାକୁ;

ତେ. ଆଲୁବାଲୁ ଏହାର ଫଳରୁ ଧଳା ଧଳା ଗୋଲ ଦାନାଦାର

ଆ. କୋଦ୍ରୁ ଗୁଣ୍ଡଲ ବାହାରେ । ଗରିବମାନେ ଏହାକୁ ସିଦ୍ଧ କରି

ଡା. ଦ୍ୱାରକଂ ଖାଆନ୍ତି । ଜ୍ୱରାରର ଜଳୁଥିବା ଜମ୍ନିରେ ଏହାର ଗୁଣ କରିଥାଏ । ଗଛ ୧୪ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚରେ ବଢ଼େ । ଏହା ବାତ-ଜନକ, ଶ୍ରାଣ୍ଟ, ଶୀତଳ ଓ ପିତ୍ତକଫନାଶକ ।]

କୋଦ୍ରବ—ସଂ. ବ.—କୋଦୁଅ (ଦେଖ)

Kodraba Kodua (See)

କୋଧମା—ଗ୍ରା. ବଣ. ପୁଂ.— କୋଦମା (ଦେଖ)

Kodhamā Kodamā (See)

(କୋଧମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୋଧା—ଗ୍ରା. ବଣ. ପୁଂ—କୋଦମା (ଦେଖ)

Kodhā Kodamā (See)

(କୋଧୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୋଧାଲିଆ— ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—କୋଦମା (ଦେଖ)

Kodhāliā Kodamā (See)

(କୋଧାଲେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୋନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦଗାପୁର) ସର୍ବନାମ—କୌଣସି—

Kon Any; some; certain.

କୋନାଲକ ସଂ. ବ.—ଜଳଚର ପକ୍ଷିବିଶେଷ—

Konāḷaka A kind of aquatic bird (M. W.)

କୋନାଲକା—ସଂ. ବ.—କୋନାଲକ (ଦେଖ)

Konāḷakā Konāḷaka (See)

କୋନା—ଗ୍ରାଦେ. (ଉଡ଼ିଆ ଭାଷା) ସର୍ବନାମ—କୌଣସି—

Konī Certain; some; any.

କୋନ୍ତି—ଗ୍ରା. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)ବ.(ସଂ. କୌନ୍ତେୟ)—କୁନ୍ତୀପୁତ୍ର; ଅର୍ଜୁନ-

Konti Arjuna, the son of Kunti.

ଗୁରୁ ଲଖ ନଗ୍ର ଭାରୁ ଓଟନ୍ତ;
ଏହି ଉପରେ ଶୁଣ କହୁ କୋନ୍ତ । ପ୍ରାଚୀ. ପରଭେଗୀତା ।

କୋନ୍ଧଣା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଣପୁର) ବ.—ଗୁଡ଼ାଳ ବା ମୁଡ଼ିଆଦ ରଖିବା

Kondhaṇā ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ବଡ଼ ବଡ଼ ଘୁମ—Big earthen jars (wide at the middle) for stroring rice etc.

କୋପ୍ତା—ବୈଦେ. ବ.—କୋପ୍ତା (ଦେଖ)

Koptā Koptā (See)

କୋପ—ସଂ. ବ. (କୁପ ଧାତୁ=ରାଗ କରିବା+ଘଞ୍ ପ୍ର.)—

Kopa ୧ । କ୍ରୋଧ; ରାଗ—1. Anger; wrath.

୨ । ଅସନ୍ତୋଷ—2. Discontent.

୩ । ଭୟାନକ ତେଜ; ପ୍ରକୋପ—3. Fury.

୪ । ଶରୀରସ୍ଥ କଫ, ବାତ ବା ପିତ୍ତର ଆଧିକ୍ୟ ବା ଉତ୍ତ୍ରାବ ଧାରଣ—4. Morbid irritation or disorder of the humours of the body.

କୋପଜ୍ୱଲିତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଜ୍ୱଳ୍ ଭୂ+କ୍ତ; କୋପ+ଜ୍ୱଳିତ)—ରାଗରେ

Kopajwaḷita ଜଳୁଥିବା; ଅତ୍ୟନ୍ତ ରାଗିଥିବା— Inflamed with anger.

କୋପତା—ବୈଦେ. ବ.—କୋପ୍ତା (ଦେଖ)

Kopatā Koptā (See)

କୋପନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କୁପ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—୧ । ରାଗୁଆ;

Kopana ରାଗୀ; ଯେ ଅଳ୍ପକେ ରାଗି ଯାଏ—

(କୋପନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Irascible; surly.

୨ । କ୍ରୁଦ୍ଧ—2. Passionate; angry; wrathful; furious.

୩ । ଯାହା ଶରୀରସ୍ଥ ବାତପିତ୍ତ ଓ କଫକୁ କୁପିତ କରେ—

3. Causing morbid irritation or disorder of the humours of the body.

ସଂ. ବ.—୧ । ରଗାଇବା—1. Irritating.

୨ । ରାଗିଯିବା—2. Becoming angry.

କୋପନକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କୋପନ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ରାଗୀ; କ୍ରୁଦ୍ଧ— Angry.

Kopanaka

ସଂ. ବ:— ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବବିଶେଷ—A kind of perfume.

କୋପନସ୍ୱଭାବ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି. କୋପନ+ସ୍ୱଭାବ)—

Kopanaswabhāba କ୍ରୋଧଯୁକ୍ତ; ଯେ ସହଜରେ ରାଗି ଯାଏ—

(କୋପନସ୍ୱଭାବା—ସ୍ତ୍ରୀ) Of irritable temper; of wrathful nature.

ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା)—ରାଗୁଆ ପ୍ରକୃତି— Wrathful temper; angry disposition.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରୋତ୍ତରବର୍ତ୍ତି ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତତ୍ତତ୍ତବର୍ଗ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ନ୍

କୋପପଦ—ସଂ. ବ.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୋପ+ପଦ)—
Kopapada ୧ । କ୍ରୋଧର କାରଣ—1. Cause of anger.
୨ । କପଟ କ୍ରୋଧ—2. Pretended anger.

କୋପବଶ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କୋପ+ବଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kopabaśa ୧ । କୋପାକୁଳ; କ୍ରୋଧାଧୀନ—
(କୋପବଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Overwhelmed with anger.
୨ । କୋପନ-ସ୍ୱଭାବ—
2. Of wrathful disposition.

କୋପବେଗ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୋପ+ବେଗ)—କ୍ରୋଧର ଦ୍ୱିତା
Kopabega ବା ତେଜ—Fury of anger; rage; paroxysm of passion.

କୋପଭବନ—ସଂ. ବ—ଯେଉଁ ଘରେ ମନୁଷ୍ୟ ରାଗିଗଲେ ରୁଷିକର
Kopabhabana ଯାଇ ପଶେ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—A room to which a person withdraws when he becomes angry or sullen.

କୋପଭର—ସଂ. ବଣ—(କୋପ+ ଭୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କ୍ରୁଦ୍ଧ;
Kopabhara କୋପାନ୍ୱିତ—Angry; wrathful.

ଯଦୁଁ କାହ୍ନେ ରୁମଣର, ଦେଶି ଲକ୍ଷ୍ମଣ କୋପଭର—
ବଶ୍ୱନାଥ. ବଡ଼ଯ ରାମାସ୍ୱଣ ।

କୋପମନା—ଦେ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; କୋପ+ମନସ୍)—କ୍ରୁଦ୍ଧ;
Kopamanā ରାଗାନ୍ୱିତ—Angry; wrathful.

ମୋହ ଶରଣେ ପ୍ରଭୁ ନୁହ କୋପମନା—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ଅଦ ।

କୋପୟିଷ୍ଣୁ—ସଂ. ବଣ (କୁପ ଧାତୁ+ଣିଚ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଇଷ୍ଣୁ)—
Kopayishṇu ରଗେଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା; କୋପକାରକ—
Intending to irritate.

କୋପର—ଦେ (ପ୍ରାଚୀନପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ଖର୍ପର; କପାଳ; ଭୁଲ.
Koparā ଖପର)—୧ । ଥାଳପର ବେଶ୍ମଲଗା ଚଟକା
କାପର ଧାତୁପାତ୍ର—A shallow metal plate with a long handle attached to it to enable it to be lifted with ease.
୨ । ମନୁଷ୍ୟର ଖପୁର ଆକୃତିର ପାତ୍ର—
2. A skull-like earthen vessel.

ଅଣି ଅଇସ୍ରତ ଦେବ ସୁବର୍ଣ୍ଣ କୋପର,
ସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ ଝପରୁଣା ଦେବ ଅଇସ୍ରତେ ଖସ୍ଥ । ସାରଳା ମହାଭାରତ. ଅଦ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ପିତ୍ତଳ ବା ଅନ୍ୟ ଧାତୁର ଥାଳପର ଚଟକା ପାତ୍ର; ଏହାର ଗୋଟିଏ ପାଶ୍ୱରେ ଅଣକବେଣ୍ଟା ପର୍ତ୍ତ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ି ବେଣ୍ଟା ଲଗିଥାଏ; ସେ ବେଣ୍ଟାକୁ ଧର ଏହାକୁ ସହଜରେ ଭୂମିରୁ ଟେକାଯାଇ ପାରେ; ଭୁଲସୀଦାସଙ୍କ ରାମାସ୍ୱଣରେ 'କୋପର' ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଅଛି ।]

କୋପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୋପିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Kopāibā The causative form of Kopibā.
କୋପାନ
କୁପାନୀ

କୋପାକୁଳ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୋପ+ଆକୁଳ)—
Kopākula କୋପାବିଷ୍ଟ (ଦେଖ)
(କୋପାକୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) Kopābishṭa (See)

କୋପାନଳ—ଦେ. ବ (ରୂପକ କର୍ମଧା; କୋପ+ଅନଳ, କୋପ
Kopānala ହିଁ ଅନଳ)—Fire of anger.
ଗା (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବଣ.—ରାଗାନ୍ୱିତ; କ୍ରୁଦ୍ଧ—
Angry; furious.

ଉସ୍ପେ ଘୁର୍ଜିଲେ ହସ୍ତିବଳ, ଦେଖି ଅସୁର କୋପାନଳ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କୋପାନ୍ଧ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୋପ+ଅନ୍ଧ)—ରାଗଦ୍ୱାରା
Kopāndha ଅଜ୍ଞାନ; କ୍ରୋଧରେ ଅନ୍ଧ—Blinded by anger.
(କୋପାନ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୋପାବିଷ୍ଟ—ସଂ.ବଣ. ପୁଂ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୋପ+ଆବିଷ୍ଟ)—କ୍ରୁଦ୍ଧ—
Kopābishṭa Enraged.
(କୋପାବିଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୋପି (ଧାତୁ)—ସଂ. (କୁପ୍ ଧାତୁର ଣିଜନ୍ତ ଆକାର)—କ୍ରୁଦ୍ଧକରିବା—
Kopi (root) To irritate; to inflame.

କୋପିତ—ସଂ.ବଣ (କୁପ୍ ଧାତୁ; ଣିଜନ୍ତ=କୋପି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Kopitā ୧ । ରାଗି ଯାଇଥିବା; କ୍ରୋଧିତ; ଯାହାକୁ କେହ ରଗାଇ ଅଛନ୍ତି—1. Irritated; enraged.
୨ । କ୍ରୋଧମୟ—2. Angry; passionate.

ସେହିକାଳେ ନୃପଙ୍କ କ୍ରୋଧିତ ବଚନ
ସାଗର ଧ୍ୱନିକ ସର୍ତ୍ତ ଶୁଣି କାନ—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ ସଭା ।

କୋପିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—କ୍ରୁଦ୍ଧହେବା; କ୍ରୋଧ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
Kopibā To become angry.
କୁପା ବୋଲୁଁ କୋପି ଚଳବାକ, ବୋଇବ ଏମନ୍ତ ବାକ ।
କୁପନା, କୋପନା ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

କୋପୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କୋପ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Kopī ୧ । କୋପନ ସ୍ୱଭାବଯୁକ୍ତ—
(କୋପିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Passionate; wrathful; irritable.
୨ । ଯେ ଅନ୍ୟକୁ ରଗାଏ—
2. Irritating (M. W.)
ସଂ. ବ—ଜଳଚର ପକ୍ଷିବିଶେଷ—
A water-pigeon.

କୋପ୍ତ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କୋଫ୍ତ)—
Kopt ଲୁହା ଜାତିର ଉପରେ ସୁନା ରୂପାର କାରୁକର୍ମ—
କୋପ୍ତ Workmanship of gold and silver on iron.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନେ ରକ୍ଷା କରଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ଘଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ପଥାନ୍ତରେ ଚହିଁତ ବପଘାତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ ଖୋଜବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବହ' ଦେଖିବେ

କୋପ୍ତା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କୋଫ୍ତା)—
Koptā ଝୁକ୍ଟିକ କୁଟା ହୋଇଥିବା ମାଂସର କବାବ୍—
Roasted mince-meat.

[ଦ୍ର—ଏହା ଗୋଟାଳି ବା ଜାମୁକୋଳି ପର ଗୋଲ ହୋଇ ଥାଏ । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ଅଦା, ମସଲା ଓ ଶସ୍ୟର ଛତୁଆପୁର ଦଆଯାଇ-ଥାଏ ।]

କୋପ୍ତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁରଘ୍ଟ)—ଏକ ପ୍ରକାର ଛୋଟ ପକ୍ଷୀ—
Kopti A kind of small bird.

[ଦ୍ର—'ମାଣ ପୂରଲା ଜଠ୍‌ରେ ପୁଡା'—ଏମାନଙ୍କ କଣ୍ଠସ୍ୱରରୁ ଏହିପର ଧ୍ୱନି ଶୁଣାଯାଏ ।]

କୋବଲ—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କାବୁଲ)—ସ୍ୱୀକାର—
Kobala Admission.

କୋବଲତ୍—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ—କବୁଲତ (ଦେଖ)
Kobalat Kabulata (See)

କୋବଲା—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ—କବାଲା (ଦେଖ)
Kobalā Kabālā (See)

କୋବଲେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କବୁଲେଇବା (ଦେଖ)
Kobaleibā Kabuleibā (See)

କୋବା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କୋବା; ଭୁଲ. ସଂ. ନାମ—କୋଣୀ—
Kobā ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର)—
କୋବା ୧ । କୋଠା ଗୃହରେ ଗୋଡ଼ ପିଟିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ
ଥାପି, କୋବା କାଠନିର୍ମିତ ପିଟଣା—

1. A small wooden rammer used by masons to ram the concrete on a roof or floor.

୨ । ଖୋଚା; ଭୂମିରେ ପୋତାଯିବା କାଠର ମୁନିଆଁ ଦଣ୍ଡ—

2. Pointed stakes for driving into the earth to serve as posts.

୩ । ପିଟା; ପ୍ରହାର; କୋବବା—

3. Cudgelling; beating.

ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ସର୍ବନାମ. (ସଂ. କୋବା)—
ଏ କଏ ? କିଏ ବା ?—Who (is this person) ?

ବେଭରେ ମୁଁ କୋଇ ଚହିଁ ନ ପାରଇ ପୁହି କୋବା କୋବା ଭାବେ ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—କାଳକଣ୍ଠ ପକ୍ଷୀର ଶବ୍ଦ—
The sound of the bird 'Kālakaṇṭha'.

କୋବା କୋବା କାଳକଣ୍ଠଙ୍କ ରୁତ । ଅର୍ଜୁନ୍ୟ .ଦଦଗୁଚନ୍ଦ୍ରାନ୍ଦୋ ।

କୋବାକୋବ—ଗ୍ରା. ବ.—୧ । ଗୋଟାକେଡେ ମାଡ଼; କୁଟାକୁଟି—
Kobākobi 1. A sound thrashing.

୨ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ପିଟାପିଟି—

3. Mutual beating.

କୋବା ପିଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୋବା ବାଡ଼େଇବା (ଦେଖ)
Kobā piṭibā Kobā bārdeibā (See)

କୋବା ବାଡ଼େଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୋବାରେ ଗୋଡ଼ ଆଦକୁ ପିଟିବା—
Kobā bārdeibā To ram a surface with rammer.

କୋବି—ବୈଦେ. ବ. (ପର୍ତ୍ତୁ. ଗୌଜ୍-କୋବେ; ଭୁଲ, ଇଂ. କାବେଜ୍)—
Kobi ଶୀତକାଳରେ ଜନ୍ମିବା ସର୍ଷପାଦି ବର୍ଗର
କୋପି; କପି ବଦେଶୀୟ ଶାକଗୁଳ୍ମ—
କୋବୀ, ଗୋବୀ Cabbage; Brassica Oleracea.

[ଦ୍ର—ଏ ଦେଶରେ ଏହାର ଉତ୍ତମ ଗୁଣ ହେଉଅଛି; ଏହା ପ୍ରଧାନତଃ ତିନ ଶ୍ରେଣୀର; ଯଥା—(୧) ଫୁଲକୋବି (cauli-flower); ଏହାର ଫୁଲ ଫୁଲଡୋଡ଼ା ପର ହୁଏ, (୨) ବନ୍ଧାକୋବି (cabbage); ଏହାର ପତ୍ର ପରସ୍ପର ଗୁଡ଼ାଇ ହୋଇ ଡାଳ ପର ମାଣୁଆ ହୁଏ, (୩) ଓଲ୍ ବା ଓଲ୍‌କୋବି (knol-kohl); ଏହାର ମୂଳ ଓଲୁଅ ଉଳ ଭୂମି ଉପରେ ବାହାରେ । ବର୍ଣ୍ଣ, ଆକାର ଓ ପରପୁଷ୍ଟ ହେବାର ସମସ୍ତ ବେଦରେ ଏ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ରେଣୀର ଅନେକ ନାମ ଅଛି ।]

କୋବିଦ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କୁ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; କୋ=ବେଦ; କୋ + ବିଦ୍ ଧାତୁ=ଜାଣିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ବେଦ ଜାଣନ୍ତି)—
୧ । ପଣ୍ଡିତ—
1. Philosopher; learned man.
୨ । ଜ୍ଞାନୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Wise man.
ସଂ. ବ—୧ । ନିପୁଣ—1. Expert; skilled.
୨ । ଦକ୍ଷ—2. Dexterous; clever.
୩ । ବିଜ୍ଞ; ଅନୁଭବୀ – 3. Experienced.
୪ । ବିଦ୍ୱାନ୍—4. Learned.

କୋବିଦାର—ସଂ. ବ. (କୋ=ପୃଥ୍ୱୀ+ବ+ଦୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—
Kobidāra ବଡ଼ କଞ୍ଚନ ଗଛ—
Bauhinia Veriegata (tree).

କୋବେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୋବିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Kobeibā 1. The causative form of Kobibā.
୨ । କୋବିବା (ଦେଖ)
2. Kobibā (See)

କୋବେର—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ତେଲ—Oil-man.
Kobera ଗ୍ରା. ବ—କୁବେର—Kubera; the God of Wealth.

କୋମଳ—ସଂ.ବ୍ୟ. (କୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ମଳ ବା କମ୍ ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା
Komala +କର୍ମ. ଅଳ)—୧ । କଅଁଳଆ; ମୃଦୁ; ନରମ;
(କୋମଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅକଠିଣ—1. Soft.
କୋମଳତା } ବ. ୨ । ସୁକୁମାର—
କୋମଳତ୍ୱ } 2- Tender; gentle; delicate.
୩ । ମଧୁର; ମିଷ୍ଟ—3. Sweet.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଅ	ଉ	ଋ,ଋ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ସ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଙ୍ଖ	ଯ	ସ	ଁୟ	ଇଅ	ଙ୍ଗ	ନ

୪ । ଲଳଚ; ହୃଦସ୍ପର୍ଶୀ—
4. Pleasant; soothing; charming; agreeable.
୫ । ସୁନ୍ଦର—5. Handsome; beautiful.
୬ । ଦୟାର୍ଦ୍ର—6. Kind hearted.
୭ । (ସଙ୍ଗୀତ) ଧୀମା; ଅଳ୍ପ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣିଷ୍ଟ (ଶବ୍ଦ)—
7. (Music) Low or soft (tone).

[ଦ୍ର—ସଙ୍ଗୀତରେ ସ୍ୱର ତିନ ଶ୍ରେଣୀର ଯଥା—ଶୁଦ୍ଧ, ତୀବ୍ର ଓ କୋମଳ । ଷଡ଼ଜ ଓ ପଞ୍ଚମ ଶୁଦ୍ଧ ସ୍ୱର; ଅନ୍ୟ ୫ ସ୍ୱର,ଋଷଭ,ଗାନ୍ଧାର, ମଧ୍ୟମ, ଧୈବତ ଓ ନିଷାଦ କୋମଳ ଓ ତୀବ୍ର ଦୁଇପ୍ରକାର ହୁଅନ୍ତି । ଯେଉଁ ସ୍ୱର ଧୀମା ଓ ଅପଣା ସ୍ଥାନରୁ କିଛି ମାତ୍ର ତାଳୁ କୋମଳ କୁହାଯାଏ । ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଫ. ବ—୧ । ଜଳ—1. Water.
୨ । କାଦୁଅ—2. Clay.
୩ । ମାଟି—3. Earth.

କୋମଳକ—ଫ. ବ (କୋମଳ + କ) —ପଦ୍ମଡେଙ୍କର ସରୁ ଚନ୍ଦୁ—
Komalaka — Fibres of the stalk of lotus.

କୋମଳ ବଚନ—ଫ. ବ—ମଧୁର କଥା—
Komala bachana — Sweet words.

କୋମଳବଚନା } ସ୍ତ୍ରୀ
କୋମଳବଚନୀ } ଫ. ବହୁ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; କୋମଳ + ବଚନ; ଯାହାର) କଅଁଳକୁହା; ମଧୁରଭାଷୀ—Speaking soft or sweet words.

କୋମଳବଲ୍ଲଳା-ଫ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; କୋମଳ + ବଲ୍ଲଳ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Komalabalkalā — ଲବଲୀ; ନଅରକୋଳ ଗଛ—A tree with acid berries Cicco Disticha.

କୋମଳମତି—ଫ. ବହୁ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୋମଳ + ମତି)—
Komalamati — ସୁକୁମାରମତି—Having delicate sense of understanding.

କୋମଳ ହୃଦୟ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; କୋମଳ + ହୃଦୟ)—
Komala hṛudaya — ଦୟାର୍ଦ୍ର ହୃଦୟ—Tender heart.
(କୋମଳହୃଦୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଫ. ବହୁ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଦୟାଳୁ—Tender-hearted.

କୋମଳାଙ୍ଗ—ଫ. କର୍ମ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୋମଳ + ଅଙ୍ଗ).—
Komalāṅga — ଯାହାର ଅଙ୍ଗ ଖୁବ୍ କୋମଳ ବା ସୁକୁମାର—
(କୋମଳାଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Of very delicate limbs.

କୋମ୍ପନି—ଗ୍ରା. ବୈଦେ ବ. (ଇଂ. କମ୍ପାନ)—କୋମ୍ପାନ (ଦେଖ)
Kompani — Kompāni (See)

କୋମ୍ପାନ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କମ୍ପାନ) —୧ । ବାଣିଜ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମୂଳଧନରେ ଗଠିତ ବଣିକ୍-ସମ୍ପ୍ରଦାୟ; (ଏଥିର ସାଙ୍କେତିକ କୋଂ)—
କଂପନୀ 1. A company formed for the purpose of trade. (abbreviated into Co.)

୨ । ଇଂରାଜବଣିକମାନେ ବାଣିଜ୍ୟକରିବା ପାଇଁ ଭାରତବର୍ଷକୁ ପ୍ରଥମେ ୧୬୦୦ ସାଲରେ ଆସିବା ସମୟରେ ଯେଉଁ ବଣିକ-ସଘ ଗଠନ କରିଥିଲେ; ଇଷ୍ଟ୍ ଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନ—
2. East India Company.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଏହି କୋମ୍ପାନ ଭାରତର ରାଜ୍ୟଶାସନଭାର ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ୧୮୫୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସିପାହିବିଦ୍ରୋହ ହେବାରୁ ଭାରତ-ସମ୍ରାଜ୍ଞୀ ଓ ବ୍ରିଟିଶ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ୍ ଭାରତର ଶାସନଭାର ଗ୍ରହଣ କଲେ; ଏଥିପାଇଁ ପୂର୍ବେ ଇଂରାଜ ରାଜତ୍ୱକୁ ଲୋକେ କୋମ୍ପାନ ଅମଳ ବୋଲି କହୁଥିଲେ ।]

କୋମ୍ପାନ କାଗଜ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କମ୍ପାନ + ଫା. କାଗଜ୍)—
Kompāni kāgaja — ଇଂରାଜ ସରକାର ଭାରତର ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ଟଙ୍କା କରଜ ନେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଲେଖି ଦେଇଥିବା ହାଣ୍ଡ୍ନୋଟ୍ ବା ଭମସୁକ; ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କର ଲେଖିଦିଆ ପ୍ରମିସରି ନୋଟ୍—
କମ୍ପନୀ କାଗଜ
Government security bonds; Government promissory notes.

କୋମ୍ପାନ ବାହାଦୁର୍—ବୈଦେ.ବ. (ଇଂ. କୋମ୍ପାନ + ଫା. ବହାଦୁର)—
Kompāni bāhādur — ଇଷ୍ଟ୍ ଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନ—
କମ୍ପନୀ ବାହାଦୁର East India Company.

କୋମ୍ପାସ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. କମ୍ପାସ୍) —କୁମ୍ପାସ୍ (ଦେଖ)
Kompāsa — Kumpās (See)

କୋୟଞ୍ଚା—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ—ଲୁହାଖଡ଼କା; ପିଠାଖଡ଼କା—
Koyañchā — A flat iron ladle to turn cakes on the frying pan.

କୋୟର—ଦେ. ବି. (ସଂ. କିଂକର) —ଚାକର; ଭୃତ୍ୟ; ଦାସ—
Koyara — Servant; slave.
ସେବକ ପାଦେ କୋୟର ପଦ ମୁହଁ । କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭାରତ. ଥର ।

କୋଯଷ୍ଟି—ସଂ. ବ. (କ=ଜଳ + ଯଷ୍ଟି=ଗଂଲି)—
Kojashṭi — କୋଯଷ୍ଟିକ (ଦେଖ)
Kojashṭika (See)

କୋଯଷ୍ଟିକ—ସଂ. ବ. (କ=ଜଳ + ଯଷ୍ଟି + କ)—ଉତ୍ତର ପକ୍ଷୀ;
Kojashṭika — ଟିଟିଭି; ଟିଟିଆଁ ଚଢ଼େଇ; ଟେଟେଯାଁ ଚଢ଼େଇ—
The lapwing (bird); partridge.

[ଦ୍ର—ଏପକ୍ଷୀ ଜଳମୟ ସ୍ଥାନରେ ଥାଡ଼ ଥାଡ଼ହୋଇ ବସିବାର ଦେଖାଯାଏ —ଏହା ଦୁଇ ଜାତିର, ପାଉଁଶିଆ ଓ କଳା; ଏ ଟିଁ ଟିଁ ରବ କରେ; ଭୁଲ. ଇଂ. ପୀବିଟ୍; Gray and black partridge.]

କୋୟା—ଗ୍ରାଦେ. (ବଣାଙ୍ଗାପାଠଣା)—କଣ୍ଡା; ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ—
Koyā — A race of aborigines.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ବଣାଙ୍ଗାପାଠଣାରେ ଉଦ୍ଭାରଲ ଅଞ୍ଚଳରେ ବାସ କରନ୍ତି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭିଧାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜରେ; 'ଭୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କୋରବାନ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ମୁସଲମାନ ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ବକ୍ରୀଦ୍ ସମୟରେ ବଆଯିବା ପଶୁବଳି—Animal sacrifice
Korbāni (କୁରବାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) done at the time of Bakrid according the Mahommedan scripture.

କୋରଲି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଝୋକେଇ—
Korli A basket.

କୋର—ସଂ. ବ. (କୁର ଧାତୁ+ଅ, ବା କୁଲ ଧାତୁ+ଅ)—
Kora ୧ । ଚଳନଶକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଗଣ୍ଠି; ଦେହର ଗଣ୍ଠି—
1. A movable joint of the body.
୨ । କଢ଼ି; କୋରକ—2. Bud.
ଦେ. ବ—ମୋଟ ସୂତାରେ ବୁଣା ହୋଇଥିବାରେ ଫିତା—
(ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଖଣ୍ଟ ବୁଣାଯାଏ ।)
Tape.
ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବ (ସଂ. କ୍ରୋଡ଼)—୧ । କୋଡ଼; କୋଳ—
1. Lap.
[ଦ୍ର—ଶୂଦ୍ର ଲୋକେ କୋଡ଼ ବା କୋଳ ସ୍ଥାନରେ କୋର ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି; ଭୁଲ. ବାଡ଼ ଆଦ ସ୍ଥାନରେ ବାର, ଗଡ଼ଲ ସ୍ଥାନରେ ଗଡ଼ର ଇତ୍ୟାଦି ।]
୨ । ନଡ଼ିଆ କୋର୍—
2. Scraped kernel of cocoanut.
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କ୍ରୂରତା)—୧ । କପଟ; ଛଳ—
1. Art; artifice; fraud.
୨ । କୋଡ଼ଏ ସଂଖ୍ୟା; କୋଡ଼—
2. A unit of twenty.

କୋରକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କୁର୍ କ୍)—କୋରଖ (ଦେଖ)
Korak Korakha (See)

କୋରକ—ସଂ. ବ. (କୁର ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Koraka ୧ । ଫୁଟି ନ ଥିବା ଫୁଲ; ମୁକୁଳ; କଢ଼ି—
1. Unblown flower; bud.
୨ । ମୃଣାଳ—2. The stalk of lotus.
୩ । ମୃଣାଳର ଅଂଶୁ—
3. The fibres of the stalk of lotus.
୩ । ଫୁଲର ଅଫୁଟା ଅବସ୍ଥା—
4. The unblown state of a flower.
୫ । କଟ୍ଟୋଳ ବା କାକ୍ଟୋଲା ନାମକ ଔଷଧଗୁଳ୍ମ—
5. A medicinal plant.
୬ । ସୁଗନ୍ଧବଶେଷ; ଗୋରକ—
6. A kind of perfume.

କୋରକିତ—ସଂ. ବଣ. (କୋରକ+ଫଳାଡ ଅର୍ଥରେ. ଇତ)—
Korakita ୧ । କଢ଼ି ଧରିଥିବା—1. Budded
୨ । କଢ଼ ପରି ଆବୃତ କରିଯାଇଥିବା—
2. Made up into the shape of a bud.
୩ । କଢ଼ିରେ ଆବୃତ—
3. Covered with buds (M. W.)

କୋରଖ—ବୈଦେ. (ତୁର୍କୀ. କୁର୍କ୍) ବ. (କଚରା ଭାଷା)—
Korakha ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ଆଦେଶରେ ବନ୍ଧକି ଦେବା ନିମନ୍ତେ ସମ୍ପତ୍ତି
କ୍ରୋକ ଅଟକ ବା ଜବତ କରିବା—Attachment of
କୁର୍କ property under orders of a public anthority.

କୋରଖ ଇସ୍ତିହାର—ବୈଦେ. ବ. (ତୁର୍କୀ. କୁର୍କ୍+ଆ+ଇସ୍ତିହାର୍) (କଚରାଆଭାଷା)—ସମ୍ପତ୍ତି ଅଟକ
Korakha istihāra ରଖାଯିବାର ସାଧାରଣ ବଜ୍ଞାପନ—
କ୍ରୋକଇସ୍ତିହାର Proclamation of attachment.
କୁର୍କନାମା

କୋରଖଦାର୍—ବୈଦେ. ବ (ତୁର୍କୀ. କୁର୍କ୍+ଫା. ଦାର୍)—ସମ୍ପତ୍ତି
Korakhadār କୋରଖ କରିବା ପାଇଁ ଅଧିକାର ପାଇଥିବା ରାଜକର୍ମଚାରୀ—A distrainer.

କୋରଖନାମା—ବୈଦେ. ବ. (ତୁ. କୁର୍କ୍+ଫା. ନାମାହ୍)—
Korakhanāmā କୋରଖପରୱାନା (ଦେଖ)
Korakhaparawānā (See)

କୋରଖପରୱାନା—ବୈଦେ. ବ. (ତୁ. କୁର୍କ୍+ଆ. ପରୱାନା)
Korakhaparawānā (କଚରାଆଭାଷା)—ନଲ୍ଲମ ନିମନ୍ତେ
କ୍ରୋକପରବାନା ସମ୍ପତ୍ତି ଅଟକ ରଖାଯିବାର ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ
କୁର୍କପରବାନା ଆଜ୍ଞାପତ୍ରିକା—Writ of attachment.

କୋରଖି (ଇତ୍ୟାଦ)—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—
Korakhi (etc) କୋରଖ ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
କ୍ରୋକ Korakha etc (See)
କୁର୍କୀ ବଣ—୧ । କୋରଖ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Relating to attachment.
୨ । କୋରଖ କରିଯାଇଥିବା—2. Attached.
(ଯଥା—କୋରଖି ମାଲ୍ ।)

କୋରଗାତ—ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବ.—କୋଡ଼ଗାତ (ଦେଖ)
Koragāta Kordagāta (See)

କୋରଙ୍ଗ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗଲ କାଠଗଛ—
Koraṅga Pongamia Glabra (timber tree).

କୋରଙ୍ଗା—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ—ମେଦନୀପୁରର ଅଧିବାସୀ
Koraṅgā ଶୂଦ୍ରଜାତିବଶେଷ—
A class of Śūdras in Midnapur.

କୋରଙ୍ଗୀ—ସଂ ବ—ସୂକ୍ଷ୍ମିଲା; ଛୋଟ ଏଲେଇଚ; ଗୁଜରାତ—
Koraṅgī Elettoria cardamomum.

କୋରଜାଡୁ—ଗ୍ରା (ଇଉର) ବ—କୋଡ଼ଜାଡୁ (ଦେଖ)
Korajādu Kordajādu (See)

କୋରଟ୍—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କୋର୍ଟ୍)—କୋର୍ଟ୍ (ଦେଖ)
Koraṭ Kort (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ନ୍ତ

କୋରଟ—ଦେ. ବ—ଭାଲବାନ୍ଧୁଙ୍ଗାର ପିଠିପାଖରୁ ଚଉ ହୋଇ ବାହାରିବା ଚକ୍‌ଣିଆ ଲଇ (ଏଥିରେ ଲୁଚ୍ଚା ବାଉଁଶିଆ ଆଦ ମଗ୍‌ମଚ୍ଚ ହୁଏ)—Strips of thin and flat glossy fibres extracted from the back of the stalks of the branches of the palm tree.

Koraṭa

କୋରଟିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଚେମଡ଼ା—

Koraṭiā 1. Tenacious; infrangible.

ଚିମଡ଼ା ୨ । ଝାଣୁଆ—2. Hard.

ଚୀମଡ଼

କୋରଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୋଟର)—

Korarḍa ୧ । ବୃକ୍ଷ କୋଟର; ବୃକ୍ଷର ଗଣ୍ଡି ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଗର୍ତ୍ତ—

କୋଟର;ଖୋଁଡ଼ଲ 1. The hollow in the trunk of a

ଖୋଖଲା tree.

ସେ ଛେରେ ଦୋରଡ଼ କର୍ ଶୁଆଃଏ

ରହିଥିଲ ବଡ଼ଉବାଳୁ ନଉଘଃସ୍—କୃଷ୍ଣଂ ୬. ମହାଭାରତ, ଶାନ୍ତି ।

୨ । ଗୁମ୍ଫା—2. Cave.

୩ । ଗାତ—3. Hole.

କ୍ରୋର; କ୍ରୋଡ଼ ୪ । (ସଂ. କୋଟି) ଏକକୋଟି ସଂଖ୍ୟା—

କରୋଡ଼ 4. Ten millions; a crore.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁରୁଡ଼ (ଦେଖ)

Kururḍa (See)

ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କୋଟର)—

୧ । ଗାତୁଆ—1. Looking like holes; hollowed.

୨ । ଉଭରକୁ ପଶି ଯାଇଥିବା—

2. Sunken.

କୋରଡ଼ପତ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କୋଟିପତ=କୋଟି ମୁଦ୍ରାର ସ୍ୱାମୀ)—

Korarḍapati ଅତୁଳ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ଅଧିକାରୀ—Millionaire

କ୍ରୋଡ଼ପତି

କରୋଡ଼ପତି

କୋରଡ଼ା—ଦେ. ବ—କୋଡ଼ା ୧ ଓ ୨ (ଦେଖ)

Korarḍā Koṛḍā 1 and 2 (See)

ଘୋଡ଼ାମାଙ୍କ ବିପାଖ୍ମାନଙ୍କ କୋରଡ଼ା

ପାଇ ପର ଘୋଡ଼ା ମଧ୍ୟରେ ହେଲେ ଛତା ।

କୃଷ୍ଣଂ ୬. ମହାଭାରତ. ସ୍ତ୍ରୀ ।

କୋରଡ଼ି—ଦେ. ବଣ—କୋରଡ଼ିଆ (ଦେଖ)

Korarḍi Korarḍiā (See)

ଦେ. ବ—ଗୋରଡ଼; ବଉାରେ ଛଅର ହୋଇ ଇଥିବା ଚୁଣ୍ଡଲି—

A circular moveable fencing of split bamboos.

କୋରଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କୋଟର)—

Korarḍiā କୋଟର ପରି ଗମ୍ଭୀରିଆ—

Hollow like a cave.

କୋରଣା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁନ୍ତ୍ରୀ ?)

Koraṇā ୧ । ନଡ଼ିଆ ବା ପାଣିକଖାରୁ ଆଦର ଶସ୍ୟକୁ

କୁରନୀ, କୁରଣୀ କୋରିବାର ଯନ୍ତ୍ର—

ଗୋଦା, ଡାଢୀ, କରୋନୀ 1. Toothed iron-instrument for scraping the soft parts of cocoanut and other fruits; a scratcher; a scraper.

୨ । ଦୁଧହାଣ୍ଡିରୁ ଦୁଧକୋରୁଅ କୋରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକୃତି ଲୌହନିର୍ମିତ ପାତ୍ରଖଣ୍ଡ—

2. A bit of iron-leaf for scraping the hard layers from the milk-pot.

କୋରଣୀ—ଦେ. ବ—କୋରଣା (ଦେଖ)

Koraṇī Koraṇā (See)

କୋରଣ୍ଡ—ସଂ. ବ—କୋଷ ବୃଦ୍ଧି ରୋଗଜଶୋଥ; ଏକଶିର୍—

Koraṇḍa Hydrocele; scrotal tumour.

କୋରଦନ—ଦେ. ବ—ଦୁଇ ଥର ଭଙ୍ଗା ହୋଇ ବଳା ଯାଇଥିବା ସୂତା,

Koradina ଯହିଁରେ ମାଛଧରା ଜାଲ ବୁଣାଯାଏ—

A doubly twisted string used in weaving fishing nets.

କୋରଦୂଷ—ସଂ. ବ—କୋଦୁଅ (ଦେଖ)

Koradūsha Kodua (See)

କୋରଧ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କ୍ରୋଧ)—କ୍ରୋଧ (ଦେଖ)

Koradha Krodha (See)

କୋଧ

କୋରଧୀ—ଗ୍ରା. ବଣ. (ସଂ. କ୍ରୋଧୀ)—

Koradhi କ୍ରୋଧୀ; କୋପନ ସ୍ୱଭାବ—

Of fiery temper.

କୋରନା—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ—କୋରଣା (ଦେଖ)

Koranā Koraṇā (See)

କୋରମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କ୍ୱୋରମ୍)—

Koram କୌଣସି ସଭାର ଅଧିବେଶନରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନ୍ୟୂନତମ ସଂଖ୍ୟକ

କୋରମ ସଭ୍ୟଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତି (ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନ୍ୟୂନତମ

କାରମ ସଂଖ୍ୟକ ସଭ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ନ ହେଲେ ବିଧାନ ଅନୁସାରେ ସଭାର ବୈଠକ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ଓ ଅଧିବେଶନକୁ ସ୍ଥଗିତ ରଖିବାକୁ ହେବ, ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ୟ ତାରିଖକୁ ପଛାଇ ଦେବାକୁ ହେବ)—

Quorum at a meeting.

କୋରମା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—କୁର୍ମା (ଦେଖ)

Koramā Kurmā (See)

କୋରମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—କୋରାମୁଣ୍ଡା (ଦେଖ)

Koramuṇḍā Korāmuṇḍā (See)

କୋରମେଇ—ଗ୍ରା. (ଉତ୍ତର) ବ—କୋଡ଼ମାଇ (ଦେଖ)

Koramei Koṛḍamāi (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

କୋରଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କୃଷଜମିକୁ ସମତୁଲ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଦୁଇ ଘୋଡ଼ାଅଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଟଣା ଯିବା କଣ୍ଢି ଲାଗିଥିବା ସମକୋଣୀ ପଟା—

Koraḷa

Wedge-shaped ladder drawn by buffaloes for being drawn over ploughed fields to make them level.

କୋରସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କୋରସ୍)—

Koras

ଯାଜ୍ଞ ଆଦରେ ଗାସ୍ୟକ ଗୀତ ବୋଲିବା ଧରେ ଯାଳଆ-ମାନେ ଯେଉଁ ଯାଳ ଧରନ୍ତି—Chorus.

କୋରସ

କୋରା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୃତ୍ ଧାତୁ)—

Korā

୧ । କୋରଣୀ ଦ୍ୱାରା ଉଜ୍ଜା ହୋଇ ବାହାର କସ୍ ଯାଇଥିବା ନଡ଼ିଆ ଆଦର ଶସର କ୍ଷୁଦ୍ରକ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ—

1. Small scrapings or shavings of the kernels of cocoanut and other soft fruits.

୨ । ଗୁଡ଼ ବା ଚନରେ ପାଗ ହୋଇ ନଡ଼ିଆକୋରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—

2. Sweetmeat prepared with cocoanut-shavings boiled with sugar.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ବଆଳ ଧାନ—

Early paddy.

ଦେ. ବଣ—୧ । କୋରା ହୋଇଥିବା—1. Scraped

୨ । କୋରା ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—

2. Fit to be scraped

କୋରା

କୋରା ୩ । ନୂଆ (ଲୁଗା); ବୁଣା ହେବା ପରେ ଧୁଲେଇ କରି-ଯାଇ ନଥିବା (ଲୁଗା)—3. Unbleached (cloth); new (cloth)

(ଧୁଲେଇ—ବପରୀତ)

କୋରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୋରିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—The causative form of Koribā.

Korāibā

କୋରାନ, ଚାଁଚାନ

ଖରାଚଚାନା

କୋରାକୋରି—ଦେ. ବ—ମଲବନ୍ଧ ପାଇ ବା ନଡ଼ିଆ ଆଦରୁ ଉତ୍ତମ-ରୂପେ କୋରିବା କର୍ମ—The act of scraping.

Korākori

କୋରାଣ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ଦ. (ଆ)—କୋରାନ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Korāṇ (etc)

Korān etc (See)

କୋରାନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. କୋରଆନ୍) କୁରାନ୍ (ଦେଖ)

Korān

Kurān (See)

କୋରାନ୍ ସରିଫ୍—ବୈ. ଦେ. ବ (ଆ)—କୁରାନ୍ (ଦେଖ)

Korān sariph

Kurān (See)

କୋରାମୁଣ୍ଡା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗୋଟାକାଠକୁ ଫାଳଫାଳ କରି ଚରିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ବଡ଼ ଠେକାବା ମୁଗୁର୍—

Korāmuṇḍā

A big wooden hammer used in splitting up a log of wood.

କୋରାହେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୋରିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ—

Korāhebā

The passive use of Koribā.

କୋରି—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବ. (ଖାଚ ଜାତିଙ୍କ ଉଚ୍ଚାରଣଦୋଷ ଜନିତ ଲ

Kori

ସ୍ଥାନରେ ର ଉଚ୍ଚାରଣ)---କୋଳ (ଦେଖ)---Koḷi (See)

କୋରିତ—ସଂ. ବ. (କୁଳ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । କୋରକିତ; କଢ଼ି

Korita

ଧରିଥିବା—1. Budded; sprouted.

୨ । ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିଯାଇଥିବା; ଚୂର୍ ଯାଇଥିବା—

2. Pounded; powdered; ground. (Apte)

କୋରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. କୃତ୍ ଧାତୁ)—୧ । ନଡ଼ିଆ ପ୍ରଭୃତିକୁ

Koribā

କୋରଣୀରେ ଘଷିବା—1. To grate; to scratch or scrape the soft kernels of cocoanut and other fruits.

କୋରା
ଚାଁଚା
କୁରେଦନା;
ଖରୋଚନା
କରୋଦନା

୨ । ଦୁଧ ହାଣ୍ଡିରେ ବସିଥିବା ଦୁଧର କୋରୁଅକୁ ଘଷିବା—

2. To scrape off the layers from a pot in which milk has been boiled.

୩ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ଅନ୍ତର୍ଗତ ବସ୍ତୁକୁ ଘଷିବା—

3. To scrape the inner part of a thing.

ଅଲଖିରେ କୋରମୂଳ ।—ଗଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

ଗ୍ରାଦେ—୧ । (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—ଜୋରରେ ପିଟିବା—

1. To beat with force; to hammer.

ଗ୍ରାଦେ ୨ । (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ମୁଣ୍ଡକୁ ପାନଆଁ ଦ୍ୱାରା ଚୁଣ୍ଡାଇବା—

2 To comb the hair.

ଘରେ ନାହିଁ କେଦ୍ରା, ମୁଣ୍ଡ କୋରୁଛେ ବେଦ୍ରା—ଉଗ ।

କୋରିହେବା—ଦେ. ବ—୧ । ପେଟଉଉର କାମୁଡ଼ କାମୁଡ଼ ହୋଇ ପତଳା ଝାଡ଼ା ହେବା—1. Passing of loose stools following griping sensation in the abdomen.

Koriheba

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (ହୃଦସ୍ଥ ବା ମନ) ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଲିଷ୍ଟ ହେବା—2. (figurative) (mind) To be much distressed.

କୋରୁ—ଗ୍ରାଦେ (ବସ୍ତୁର) ବ.—କୋରୁଅ (ଦେଖ)

Koru

Korua (See)

କୋରୁଅ—ଦେ. ବ—୧ । ନଡ଼ିଆରସ କମ୍ବା ଲହୁଣୀକୁ ନଆଁରେ ବସାଇ

Korua

ଘିଅ ମାରିବା ପରେ ଯେଉଁ ନରମା ମଣ୍ଡ ପାତ୍ର ତଳରେ ବା ଚଡ଼ା; ଚାଁଚି, ଚାଁଛି; ତଳେ ବସିଯାଏ—1. The soft sediments

ଚହେଡୁ, କରୋନୀ

left in the bottom of the pot in which cocoanut-juice or butter is boiled to produce ghee.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଦ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ୍

୨ । ଆଉଟା ହୋଇଥିବା ଦୁଧଦାଣ୍ଡିଭଳେ ଦୁଧର ଯେଉଁ ଗାଢ଼ ଅଂଶ ବା ସ୍ତର ଲଗି ରହେ ।

କୋରୁଆଁ—ଦେ. ବ. (ଫ. କୁଟଜ)—ବନ୍ୟ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—

Koruāñ A species of wild plant; Holarrhena Antidysenterica; Wrightia Antidysenterica.

ଫ. ନାମ—କୁଟଜ, ବତ୍ସକ, ଗିରିମଲ୍ଲିକା, ବରଭକ୍ତ, ପାଣ୍ଡୁର, କୁଟକ, କଟୁକ, କୌଟଜା, ଭକ୍ତକ, ରକ୍ତନାଶକ, ବୃକ୍ଷକ, କୁଟଜ, କାହୁ, କାଳଙ୍ଗ, ପ୍ରାବୃଷ୍ୟ, ଯକ୍ଷଫଳ, ଶକ୍ର, ଫଗ୍ଗାଖ୍ୟ, ପ୍ରାବୃଷ୍ଟ, ମହାଗନ୍ଧ, ଇନ୍ଦ୍ରଦ, କୌଟ, କୁଡ଼ଚି

କୁରିଆ; କୁଡ଼ା

ସ. କଟୈୟା, କୁଡ଼ା

ତେ. ଆଙ୍କୁଡ଼ ଚେଟ୍ଟୁ, ଆଗିଶ ଚେଟ୍ଟୁ

ଆ. ଇବାକ

[ଦ୍ର—ଏହା ଭଗବଦ ବର୍ଗର ଏକ ଜଙ୍ଗଲୀ ଲତାଳଆ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୁଳ, ଏହାର ପତ୍ର ଲମ୍ବ ଓ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ । ଏଥିର ଫୁଲ ଧଳା, ଦଲଦଆ, ମାଳ ଓ ନାଲ ଭେଦରେ ଏ ଗଛ ଗୁର୍ ପ୍ରକାର । ଧଳା ଫୁଲ କୋରୁଆଁର ସ୍ୱାଜ ମିଠା ଇନ୍ଦ୍ରଜବ ଓ ନେଳ ଫୁଲ କୋରୁଆଁର ସ୍ୱାଜ କଡ଼ୁଆ ଇନ୍ଦ୍ରଯବ । ବର୍ଷାଋତୁରେ ଏ ଗଛ ଫୁଲ ଧରେ । ଏ ଗଛ ଆମଦୋଷ, କୁଷ୍ଠ, ଅର୍ଶ, ଅଢ଼ସାର, ପିତ୍ତ, ରକ୍ତଦୋଷ ଓ ଗ୍ରହଣୀ ରୋଗର ମହୌଷଧ । ଏ ଗଛ ୫ ପ୍ରକାର, ୧ । ଭୂଇଁକୋରୁଆଁ; ୨ ପିଢାକୋରୁଆଁ; ୩ ଦୁଧିଆ ବା ଶ୍ୱେତ କୋରୁଆଁ ଓ ୪ ଢେଲକୋରୁଆଁ । ବର୍ଷକେ ଥରେ ଏ ଗଛ ପତ୍ରଝଡ଼ା ହଏ, ଢେଲକୋରୁଆଁ ଗଛର ଡାଳକୁ ଗୁଡ଼ାଲେ ଢେଲ ବାହାରେ ଓ ଏଥିର ଡାଳରୁ ବାଡ଼ି, କୋଡ଼ି ଓ କୁଗ୍ଗଡ଼ିବେଞ୍ଚି ହୁଏ । ବଣରେ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଅନେକ କୋରୁଆଁ ଗଛ ଜୁଟେ । ଭୂଇଁ-କୋରୁଆଁ ବସନ୍ତକାଳରେ ଫୁଲ ଧରେ ।

କୋରୁଣୀ—ଦେ. ବ.—କୋରଣା (ଦେଖ)

Koruṇī Koraṇā (See)

କୋରେଇ—ଦେ. ବ. (ଫ. କୁଟଜ)—କୋରୁଆଁ (ଦେଖ)

Korei Koruañ (See)

କୋରେଇଗାଡ଼—ଗ୍ରା. ବ. (ସବାର ବେହେରାଙ୍କ ଡାକରେ ବ୍ୟବହୃତ)—

Koreigārda ସବାର ଯାଉଥିବା ବାଟରେ ଗୋଡ଼ଭଲେ କୋଉସି ଗାଙ୍ଗ ଥିଲେ ଆଗଗଡ଼ୁଡ଼ ପଛଗଡ଼ୁଡ଼ଙ୍କୁ ସାବଧାନ କରି ଡାକ ଦିଅନ୍ତି —'କୋରେଇ ଗାଡ଼, ବୁଲେଇ ମାଡ଼'—ଅର୍ଥାତ୍ ବାଟରେ ଗୋଟିଏ ଗାଡ ଅଛି, ବୁଲାଇ କରି ଗୋଡ଼ ପକାଇବ—ସାବଧାନ ! A singsong term used by palki-bearers to warn the back-side bearers of a hole being met on the road.

କୋରେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୋରାଇବା (ଦେଖ)

Koreibā Korāibā (See)

କୋରେଇ ଲତା—ଦେ. ବ. (ଫ. କୁଟଜ)—କୋରୁଆଁ (ଦେଖ)

Korei latā Koruañ (See)

କୋରୋଡ଼—ସଂ. ବି. (ଫ. କୋଟି)—ଏକକୋଟି ସଂଖ୍ୟା—

Korord One crore; ten million.

କ୍ରୋଡ଼

କରୋଡ

କୋର୍ଟ—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—କୋଟ୍ ୨ (ଦେଖ)

Kort Kot 2 (See)

କୋର୍ଟ୍ଇନ୍ସପେକ୍ଟର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—

Kortinspektar କୋଟ୍ଇନ୍ସପେକ୍ଟର୍ (ଦେଖ)

Kotinspektar (See)

କୋର୍ଟ୍ଫି—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—କୋଟ୍ଫି (ଦେଖ)

Kortphi Kotphi (See)

କୋର୍ଟ୍ଫି ଆଇନ୍—ବୈଦେ. ବି—କୋଟ୍ଫି ଆଇନ୍ (ଦେଖ)

Kortphi āin Kotphi āin (See)

କୋର୍ଟ୍ଫିସ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—କୋଟ୍ଫି (ଦେଖ)

Kortphis Kotphi (See)

କୋର୍ଟ୍ସିପ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—କୋଟ୍ସିପ୍ (ଦେଖ)

Kortsip Kotsip (See)

କୋର୍ଧ—ଗ୍ରା. ବି. (ଫ. କ୍ରୋଧ)—କ୍ରୋଧ (ଦେଖ)

Kordha Krodha (See)

କୋର୍ଧୀ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—କ୍ରୋଧୀ (ଦେଖ)

Kordhī Krodhī (See)

କୋର୍ମା—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—କୁର୍ମା (ଦେଖ)

Kormā Kurmā (See)

କୋଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଫ. କୋଲ)—୧ । କୋଲଜାଡ;

Kol କୋଲ ୧ (ଦେଖ)

1. Kola 1 (See)

୨ । (ଫ. କୋଷ)—(ଇନ୍ଦୁଳ ଆଦର) କୋଲ—

2. The seed-capsule of tamarind and other fruits.

କୋଲ୍ ଖାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । ଆକୁଞ୍ଚନ ହେବା—

Kol khāibā 1. To be contracted.

୨ । (ହାତ ଗୋଡ଼) ଝିମ୍‌ଝିମ୍ପି ହେବା—

2. (hands and legs) To have a tingling sensation.

କୋଲ୍ତା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—କୁଲତା (ଦେଖ)

Koltā Kulitā (See)

କୋଲ୍ପି—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—କୁଲ୍ପି (ଦେଖ)

Kolpi Kulpi (See)

କୋଲ୍ଫି—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—କୁଲ୍ପି (ଦେଖ)

Kolphi Kulpi (See)

କୋଳ—ସଂ. ବି. (କୁଳ + ଅ, ବା କୁଳ ଧାତୁ = ଏକତ୍ର କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. Kola ଅ)—୧ । କୋଳ; ଉତ୍ସଙ୍ଗ; ଉପବେଶନ ସମୟରେ ଦୁଇ ଜଂଘର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସ୍ଥାନ—1. Lap.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପ୍ରାନ୍ତରେ ଦନ୍ତ ୯ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନ୍ୟ ଏବ ୬ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୯ ବା ୬ ଚଉଦ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଅଭାଦକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଁର ବପଯତ ୬ ବା ୯ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

[ଦ୍ର— ରେକା ପକାଇ ବା ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବାଇ ବସିବା ଲୋକ ବା ଅଣେଇ ହୋଇ ଶୋଇବା ଲୋକ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବା ଶିଶୁକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ ଆଲିଙ୍ଗିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୁଇ ଜଂଘ ଓ ଶ୍ରୋଣି ଓ ପ୍ରସାରିତ ବାହୁ-ଦ୍ୱୟ ଦ୍ୱାରା ବେଷ୍ଟିତ ବ୍ୟବଧାନକୁ କୋଲ ବୋଲାଯାଏ ।]

୨ । ସ୍ତନ—2 The breast.

୩ । ଶୂକର; ଘୁଷୁର—3. Hog; pig.

୪ । ବରାହ—4. Boar.

୫ । ଶନୈଶ୍ଚର—5. The planet Saturn.

୬ । (+ଅଧିକରଣ. ଅ)—ରେଲା—6. A raft.

ଚରୁରେ ନଦୀ କୋଳ ଅବଲମ୍ବନେ । ଗୋରହ. ଉଦ୍‌ରେଖା ।

୭ । ଆଲିଙ୍ଗନ—7. Embrace.

୮ । ନୀଚ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଜାତିସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି—

(ଦ୍ର— କୋଲ୍ ଜଲେ ନୋଟ ଦେଖ ।)

8. A person of a low or degraded tribe.

୯ । ବରକୋଳ—9. Jujube berries.

୧୦ । ଅସଭ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି; ବର୍ବର—10. A barbarian.

୧୧ । ଜାହାଜ ଲଗିବାର ବନ୍ଦର—

11. A seaport; harbour.

୧୨ । ବର୍ତ୍ତୁଳପଦାର୍ଥର ନ୍ୟୁବ୍ଜ ବା ଖାଲୁଆ ପାଶ୍ୱ—

12. The concave side of any thing

୧୩ । ନଦୀର କୂଳ ବା ତଟ—13. Bank.

ବୃଦ୍ଧି ହେଲୁ ସେଚମାନେ ସ୍ରୋତନ କରନ୍ତେ
କୋଳ ଅବଲମ୍ବ କରି ଥିଲେ ଉରନ୍ତେ । ଭକ୍ତି. ଲବଣାବତୀ ।

୧୪ । ଏକତୋଲା ଓଜନ—

14. The weight of one tola.

୧୫ । ଗୋଲମରିଚ—15. Black pepper.

୧୬ । ପାଣ୍ଡ୍ୟ ଓ କେରଳରାଜ୍ୟ ନକଟସ୍ଥ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜ୍ୟ-ବିଶେଷ; ପ୍ରାଚୀନ କଳିଙ୍ଗଦେଶ—16. The ancient country of Kaliṅga.

୧୭ । ଚିତ୍ରକ; ଧଳାଚିତା—

17. Plumbago Zeylanica (plant).

୧୮ । ଶିତଳଚିନି—18. Cubeb.

୧୯ । ଚବ୍ୟ; ଚଇକାଠ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

19. A herbarious plant; Piper Chaba.

୨୦ । ପୁରୁବଂଶୀୟ ଅକ୍ରୀଡ଼ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

20. Name of the son of king Ākrīrda.

୨୧ । ରାସ୍ତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—21. Road.

ଦେ. ବି (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—୧ । ମଧ୍ୟ; ଅନ୍ତଃସ୍ଥଳ—

1. Inside; interior.

ସେତେବେଳକୁ ମୋତେ ବି ଶ୍ୟାମଳ ଭାର
ଦେଇ ସେ ଉଦ୍ୟାନର ଗୀତରେ । ବଦ୍ୟୁର୍ଦ୍ୟ. ବଶୋପବନ୍ତ ।

୨ । ବଂଶ—2. Family.

ଯାଇଣ ଧରଣୀ ମଣ୍ଡଳେ, କନ୍ୟା ଅସୁରଙ୍କ କୋଳେ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କୋଲ—ଦେ. ବି (ସଂ. କୋଲ)—୧ । ମଧ୍ୟଭାରତରେ ବାସ କରୁଥିବା Kola ଆଦିମ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତି—1. The Kohls; an aboriginal tribe inhabiting Central India.

କୋଲ

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଶୁଭ୍ର କୋଳେ କୋଳେ କରନ୍ତୁ ସ୍ପର୍ଦ୍ଧାସ୍ପର୍ଦ୍ଧା—
ଭାଗବତ. ପାଦ୍ମଗୀ ।

[ଦ୍ର—ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତ ପୁରାଣରେ ଲେଚ୍ଛପୁରୁଷ ଓ ଶବର ସ୍ତ୍ରୀଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତିକୁ କୋଳ ନାମରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରା ଯାଇଅଛି । ସ୍କନ୍ଦପୁରାଣରେ କୋଳକୁ ମ୍ଲେଚ୍ଛ ଜାତି ବୋଲା ଯାଇଅଛି । ପଦ୍ମପୁରାଣରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ କୋଳ ଆଦି ଜାତିମାନେ ସଗରରାଜାଙ୍କ ଭୟରେ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ଶରଣ ପଶିବାରୁ ସେ ସେମାନଙ୍କ ଶିରୋମୁଣ୍ଡନ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଫାଟାରଭ୍ରଷ୍ଟ କଲେ । ଶ୍ଲେଚ୍ଛନାଗପୁର, ଉତ୍ତର ଗଡ଼ଜାତ ଓ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବାସ କରୁଥିବା 'କୋଲ'ମାନେ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଏମାନଙ୍କ ଭାଷା ଦ୍ରାବଡ଼ୀୟ ଶାଖାରୁ ଆଗତ ।]

୨ । କାକର; ଅତିଶୟ ଥଣ୍ଡା—2. Bitter cold.

କୋଲ ଅନ୍ଧାର—ଦେ. ବି ଓ ବିଶ—କୋଡ଼ ଅନ୍ଧାର (ଦେଖ)—
Kola andhāra Korda andhāra (See)

କୋଲକ—ସଂ. ବି (କୁଲ ଧାତୁ + ଅକ)—୧ । କଙ୍କୋଳ (ଦେଖ)—
Kolaka 1. Kaṅkola (See)

୨ । ଅଖରୋଟ (ଦେଖ)—

2. Ākharoṭa (See)

୩ । ଗୋଲମରିଚ—3. Black pepper.

୪ । ଶୀତଳଚିନି—4. Cubeb.

କୋଲକନ୍ଦ—ସଂ. ବି – ବାରାହୀକନ୍ଦ; ଭୂଇଁକଖାରୁ—
Kolakanda A medicinal bulbuous root.

କୋଲକରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. କୋଡ଼)—ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା—
Kola karibā To embrace.

କୋଳେକରା କୁଡ଼ୀ ଦୋଇଜ କୋଳ କରି,
କାଲିକରନା ଦୋଇଜ ବେନ ଦୁକ ଧରି । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

କୋଲକୁଣ—ସଂ. ବି—ଓଡ଼ିଶ—
Kolakuṇa Bed-bug.

କୋଲ ଖାଲି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୋଡ଼ ଖାଲି ହେବା (ଦେଖ)
Kola khāli hebā Korda khāli hebā (See)

କୋଲଗିରି—ସଂ. ବି—କୋଲାଚଳ (ଦେଖ)
Kolagiri Kolāchala (See)

କୋଲ ତୁଚ୍ଛା ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୋଡ଼ ଖାଲି ହେବା (ଦେଖ)
Kola tuchchhā hebā Korda khāli hebā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	୰୍ୟ	ର୍ଯ	ସ୍ୟ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

କୋଲଥ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଲତ୍ଥ)—
Kolatha ରବ ଶସ୍ୟବିଶେଷ କୁଲତ୍ଥ (ଦେଖ)
ସଂ. ନାମ—କୁଲତ୍ଥ, ତାମ୍ରଧାନ୍ୟ, ଦୃକ୍‌ପ୍ରସାଦ କୁତ୍ତିକଲାଇ, କୁତ୍ତି କଲାୟ, କୁଲଥ କଲାୟ କୁଲଥୀ, କୁଲଥ, କୁରଥୋ ତେ. ବୁଗ୍ଗବଲୁ
A grain obtained from a creeper; Dolichos Biflorus; Horse-gram.
ବଡ଼ ମାଡ ଦେଶି କୋଲଥ ତେଗା—ଚଗ ।

କୋଲଥ ଅଟକାଲି—ଦେ. ବ—କୋଲଥ ଚୂନାରେ ଛଆର ଜାଉ—
Kolatha aṭakāli A gruel made by boiling pounded Kolatha in water.

କୋଲଥିଆ—ଦେ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ଶରପୁଙ୍ଖ ୨ (ଦେଖ)
Kolathiā Śarapuṅkha 2 (See)
ଦେ. ବଣ—୧ । କୋଲଥ ପର୍‌ ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—
1. Having the colour of Kolatha.
୨ । ନର୍ବୁଦ୍ଧିଆ; ମୋଟାବୁଦ୍ଧିଆ—
2. Unintelligent; stupid; dull.
୩ । ଅପ୍ରବୀଣ; ଅଚତୁର—
3. Unskilful.

କୋଲଥିଆ ଚମ୍ପା—ଦେ. ବ—କୋଲଥ ପର୍‌ ମାନ୍ଥିଆ ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ଚମ୍ପା
Kolathiā tampa ସାପ—A tampa snake of reddish brown colour.

କୋଲଥିଆ ନାଗ—ଦେ. ବ — କୋଲଥ ପର୍‌ ମାନ୍ଥିଆ ରଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ
Kolathiā nāga ନାଗ ସାପ—A Nāga cobra of reddish brown colour.
ମୋହର ଲମ୍ବ କୋଲଥିଆ ନାଗ ବୁଲୁଥିଲ ।
ପଳାରମୋଡ଼ନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

କୋଲଥିଆ ବଏର—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଲତାବଗେଷ—
Kolathiā baer A creeper.

କୋଲପ—ବୈଦେ. ବ (ଆ. କୁଫ୍‌ଲ୍; କୁଲ୍ଲବା) —୧ । ତାଲା—
Kolapa 1. Padlock; lock
କୁଲୁପ ବୁଝା ବଡ଼ ନଳୀକୋଲପ ପଡ଼େ ।
କୁଲ୍‌ଫ ପଳାରମୋଡ଼ନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।
୨ । ଅଳଙ୍କାରର ଗୁନ୍ଥ ବା ଖିଲ୍—
2. The contrivance by which an ornament is closed or fastened after being put on.

କୋଲପ କାଠି—ଦେ. ବ—ଗୁନ୍ଥ କାଠି—
Kolapa kāṭhi Key.

କୋଲପ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୋଲପ ପକାଇବା (ଦେଖ)
Kolapa debā Kolapa pakāibā (See)

କୋଲପ ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୁନ୍ଥ ଦ୍ୱାର୍‌ ଘର ବା ବାକ୍ସ ଆଦ ବନ୍ଦ କରିବା
Kolapa pakāibā To lock up (a house or box).

କୋଲ ପଶିବା—ଦେ.ବ. – କୋଲ ମାରିବା (ଦେଖ)
Kola paśibā Kola māribā (See)

କୋଲପି—ଦେ. ବ—ଅନ୍ଧ ପୋଷ୍ଟଳ—
Kolapi A bandage put over the eyes.
ଭରସ୍ୱ ନସ୍ୱରେ କୋଲପି ଲଗାଇ
ଅପେ ଅପେ ଦେଇ କଣା । ବୈକାଣ. ଗାଁଭଲଦ୍ଧ୍ୱ ।

କୋଲପୁଚ୍ଛ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କୋଲ = ଶୂକର + ପୁଚ୍ଛ)—
Kolapuchchha ୧ । ବଗ—1. Heron.
୨ । ବଡ଼ିଆକାଙ୍କ—
2. Numidean crane.

କୋଲପୋଛା—ଦେ. ବଣ—କୋଡ଼ପୋଛା (ଦେଖ)
Kolapochhā Kordapochhā (See)

କୋଲବଲ୍ଲୀ—ସଂ. ବ—ଗଜପିପ୍ପଲୀ (ଦେଖ)
Kolaballī Gajapippalī (See)

କୋଲ ମାରିବା—ଦେ. ବ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୀତ ଯୋଗୁଁ ହସ୍ତପଦାଦ
Kola māribā ଅବଶ ହୋଇଯିବା—
Limbs becoming benumbed on account of severe cold.

କୋଲମ୍ବକ—ସଂ.ବ. (କୁଲ ଧାତୁ = ଏକତ୍ର କରିବା + କର୍ମ.ଅମ୍ + କ)—
Kolambaka ତନ୍ତ୍ରୀ ଯନ୍ତ୍ର ସାଙ୍ଗର ସମୁଦାୟ ଅଂଶ—
The body of a lute (Apte).

କୋଲହଲ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ପୁରାଣୋକ୍ତ ପର୍ବତବିଶେଷ—
Kolahala A mythological mountain.
କୋଲହଲ ବୋଲିବ ସେହି ପରବତ
କାମଗରେ ହୋଇ ସେ ଅତ ଅସକତ । କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ. ମହାଭାରତ. ଅଶ୍ୱ ।

କୋଲା—ସଂ. ବ. (କୁଲ୍ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ଆ)—
Kolā ୧ । ବରକୋଳ (ଗଛ ଓ କୋଳ)—
Jujube (tree and berry).
୨ । ପିପ୍ପଳ—2 Long pepper.

କୋଷା କୋୟା ଦେ. ବ. (ସଂ. କୋଷ)—୧ । କମଳାଲେମ୍ବୁ ଆଦ ଫଳ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା କୋଷ—1. Carpels of fruits (e. g. orange).
୨ । ପଣସ ଆଦର ଫୁଟି—
2. Seed-vessel; seed-pod of jack fruit.

କୋଲ୍ଲ—ଦେ. ବ.—କୋଲା (ଦେଖ)
Kolla Kolā (See)

କୋଳାଇବା—ଦେ.କ୍ରି. (ସଂ. କୋଲ)—କୋଳାଗ୍ରତ କରିବା; ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା; କୋଳକୁ ମଧ୍ୟକୁ ନେବା—To embrace; to take into one's lap.
Kolāibā
କୋଲ୍‌ଲକରା କୋଲିୟାନା, କୋଲୀଲେନା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷାକରିବାକୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଃ ବା ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନିମିତ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଦନରେ ନିୟମ ଏ ପ୍ରକାରୋଖରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସସ୍ତ ଁ ବା ଃ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଦନାର୍ଥ ଦେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଇ' ଖୋଦନ; 'କୂଅ' ନ ମିଳରେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ

କୋଲାକୋଲ—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—କୋଲାକୋଳ (ଦେଖ)
Kolākola Kolākoli (See)

ନବବସ୍ତ୍ର ସଙ୍ଗମ ମେଳ, ଦୋଇ ଦେବାରୁ କୋଲାକୋଳ ।
ଉଷ୍ଣ. ଦୋଷ୍ଟ୍ରୁହ୍ୱାଶ୍ରୁବନ୍ଦ ।

କୋଲାକୋଳ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. କୋଡ଼)—ପରସ୍ପର ଆଲିଙ୍ଗନ—
Kolākoli Mutual embrace.

କୋଲାକୁଳି ଦେ. ବଣ.—ପରସ୍ପର ଆଲିଙ୍ଗିତ ହୋଇଥିବା—
Locked in each other's embrace.

ବାଦ୍ଧ ଗଙ୍ଗା ଇବ ଲବେ କୋଲାକୋଳ ଦୋଇ । ଉଷ୍ଣ. ଦୈବେଜ୍ଞଶବଲାସ ।

କୋଲାଗ୍ରତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.— କୋଲାଇବା (ଦେଖ)
Kolāgrata karibā Kolāibā (See)

ଦେଓି ମୋତେ ସ୍ନେହଣୀସୂତ
ଦେବେ କରିବେ କୋଲାଗ୍ରତ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

କୋଲାଚଳ—ସଂ. ବ.—ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ମଲୟ ପର୍ବତ ସଂଲଗ୍ନ ପର୍ବତ-
Kolāchala ବିଶେଷ—Name of a mountain in South India.

କୋଲାଞ୍ଚ—ସଂ. ବ.—ପ୍ରାଚୀର ପ୍ରାଚ ନ ଦେଶବିଶେଷ—
Kolāncha A name of a country in ancient India.

[ଦ୍ର—ଉତ୍କଳର ଅନେକ ସ୍ଥାନରୁ ମିଳୁଥିବା ତାମ୍ରଫଳକମାନଙ୍କରେ 'କୋଲାଞ୍ଚ'ରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଆସି ଓଡ଼ିଶାରେ ବସତି କରିଥିବାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ।]

କୋଲାହଳ—ସଂ. ବ. (କୋଲ=ପ୍ରାପ୍ତି, ଏକାଗ୍ରତା + ଆ + ହଲ୍ ଧାତୁ= ରବ କରିବା + କର୍ମ. ଅ)—୧ । ଉଚ୍ଚ କଲକଳ ଶବ୍ଦ—1. Loud confused sound; uproar.

୨ । ଗୋଳମାଳ—2. Confused noise or sound.

୩ । ଗୋଳତମ୍ବଳ; ଘୋଘା—
3 Great noise; clamour.

୪ । ଗୋଳ; ଦଙ୍ଗା—4. Riot.

୫ । ପୌରାଣିକ ପର୍ବତବିଶେଷ—
5. Name of a mythological mountain.

ଦେ. ବ.—ବହୁଲୋକଙ୍କ ଜନ୍ଦନଜନିତ ରୋଳ—
A noise rising from the loud wailing of many persons.

କୋଲି—ସଂ. ବ. (କୁଳ ଧାତୁ=ଏକତ୍ର ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—ବର-
Koli କୋଳ; ବଦରୀ—The Jujube (tree and berry.)

ଦେ. ବ.—(ଯେ କୌଣସି) କ୍ଷୁଦ୍ର ଫଳ—Plums; berries.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଫଳ ମାନ ଗୋଳ ଓ ବ୍ୟାସରେ ଏକ ଇଞ୍ଚଠାରୁ ଛୋଟ ସେମାନଙ୍କୁ କୋଳ ବୋଲିଯାଏ; ଯଥା—କଣ୍ଟେଇକୋଳ, ଲେଖନ କୋଳ । କୋଳମାନ ଗଛରେ ଯେଉଁ। ଯେଉଁ। ହୋଇ ଫଳେ । ବରକୋଳର ଫଳ କୋଳ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ କୋଳ ବୋଲିଯାଏ ଓ ବରଗଛର ଫଳ କୋଳ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ବରଫଳ ବୋଲିଯାଏ; ଡମ୍ବିର ଫଳକୁ ମଧ୍ୟ ଫଳ ବୋଲିଯାଏ ।]

କୋଲିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—୧ । ଶୃଗାଳ; ବଲୁଆ—
Koliā 1. Jackal.

ଆଖମାଡ଼ାକଳ ୨ । ଦେ. ବ.—ଆଖୁ ପଗା—
କୋଲୁ 2. Sugarcane mill.

କୋଲିଆମ୍ବିଳି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବିଣ.—ସାମାନ୍ୟ ଖଟା (ପଖାଳ)—
Koliāmbili A bit sour (soaked rice.)

କୋଲିମଇ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଏକପ୍ରକାର ମଇଗଛ (ଏହାର
Kolimai କାଠର ଖୋଲରେ ଚୁଙ୍କଯନ୍ତ୍ର ଭଲି ହୁଏ)—
A kind of wild tree.

କୋଲିହା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଓ ଦେ. ବ.—କୋଲିଆ (ଦେଖ)
Kolihā Koliā (See)

କୋଲି—ସଂ. ବ. (କୋଲ + ଈ)—ବରକୋଳ; ବଦରୀ—
Kolī The Jujube (plant and berry).

କୋଲୁଆ—ଦେ. ବ.—କେରୁଆଳ (ଦେଖ)
Koluā Keruāla (See)

କୋଲୁଆର—ଦେ. ବ.—କେରୁଆଳ (ଦେଖ)
Koluāra Keruāla (See)

କୋଲୁବର୍ତ୍ତିନୀ—ଦେ.ବ. (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ କଳିଙ୍ଗର ଏକ ରାଜଧାନୀ—
Kolubarttinī A capital of the ancient kingdom of Kalinga.

କୋଲେରୀୟ—ଦେ. ବିଣ.—ଦ୍ରାବିଡ଼ ଦ୍ରାବିଡ଼-ଭାଷାର ଏକ ଶାଖା—
Koleriya The Colerian dialect of the Dravidian language.

କୋଲ୍ୟା—ସଂ ବ.—ପିପ୍ପଳୀ—
Kolyā Long pepper.

କୋଶ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବ—କୋଷ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kośa (etc) Kosha etc (See)

ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ରୋଶ)—ଆଠ ହଜାର ହାତ ପରିମାଣ—
A distance of 8000 cubits.

[ଦ୍ର—ଆଜି କାଲି ସାଧାରଣତଃ ଇଂରେଜ ଦୁଇ ମାଇଲ୍‌ରେ ଏକ କୋଶ ବୋଲି ଧରାଯାଏ । ଇଂରେଜ ଦୁଇ ମାଇଲ୍=୧୭୬୦ ଗଜ × ୨ × ୨=୭୦୪୦ ହାତ । ତେଣୁ ଏକକୋଶକୁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ମାଇଲ୍ କହିବା ସଙ୍ଗତ । ଆଗେ ଏ ଦେଶରେ ରାଜଦାଣ୍ଡ ପାଖରେ ଦୂରତ୍ୱଜ୍ଞାପକ କୌଣସି ଚିହ୍ନ ନ ଥିଲା, ପଥିକମାନେ ଗୋଟିଏ ଗଛର ଡାଳ ଭାଙ୍ଗି ହାତରେ ଧରି ବାଟ ଚାଲୁଥିଲେ, ଯେଉଁଠାରେ ସେ ଡାଳର ପତ୍ର ଝାଉଁଳି ପଡ଼ୁଥିଲା, ସେଠାରେ ଏକ କୋଶ ହେଲା ବୋଲି ଜଣା ଯାଉଥିଲା, ଏହିପରି କୋଶକୁ 'ଡାଳପତ୍ରା' କୋଶ କହନ୍ତି । ଡାଳପତ୍ରା କୋଶକ ପ୍ରାୟ ଇଂରେଜ ଛଅ ମାଇଲ୍ ।]

କୋଶଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ରୋଶ)—ଏକ କୋଶ ପରିମିତ ପଥ—
Kośaka A distance of two miles only.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

କୋଶଲ—ସଂ. ବି. (ନାମ) (କୁଶ ଧାତୁ=ଯାପ୍ତି ପାଇବା + ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଅଳ) —୧ । ଅଯୋଧ୍ୟା ଓ କାଶୀର ଉତ୍ତରସ୍ଥ ସମସ୍ତ ଦେଶ; ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ରାଜ୍ୟବିଶେଷ—

Kośala

1. Name of a kingdom of ancient India.

[ଦ୍ର—ରାମଜନ୍ମା କୌଶଲ୍ୟା ଏହି ଦେଶର ରାଜାଙ୍କ କନ୍ୟା ଥିଲେ । ଏ ରାଜ୍ୟ ଉତ୍ତରକୋଶଲ ଓ ଦକ୍ଷିଣକୋଶଲ ଏହିପରି ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ଥିଲା । ସରଯୂ ବା ଘଘର ନଦୀର ଉତ୍ତରସ୍ଥ ପ୍ରଦେଶକୁ ଉତ୍ତରକୋଶଲ ଓ ଉକ୍ତ ନଦୀର ଦକ୍ଷିଣସ୍ଥ ରାଜ୍ୟକୁ ଦକ୍ଷିଣକୋଶଲ କୁହା ଯାଉଥିଲା । କାଶୀ ଓ ଅଯୋଧ୍ୟା ନେଇ ଉତ୍ତରକୋଶଳ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମ୍ବଲପୁର, କଲାହାଣ୍ଡି, ବସ୍ତର ଓ ରାୟପୁର ପ୍ରଭୃତି ନେଇ ଦକ୍ଷିଣକୋଶଳ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା—କୃପାସିନ୍ଧୁ ଜଳଲ ଇତିହାସ ।]

୨ । କୋଶଳାଶାଗ—2. A kitchen-herb or Śāga.

୩ । କୋଶଳ ଦେଶବାସୀ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଜାତି—

3. A clan of Kshatriyas inhabiting the Kośala country.

୪ । ଅଯୋଧ୍ୟା ନଗର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

4. The city of Oudh.

୫ । ସଙ୍ଗୀତର ରାଗବିଶେଷ—

5. Name of a musical tune.

କୋଶଳା—ସଂ. ବି. (କୋଶଳ+ଆ)—୧ । ଅଯୋଧ୍ୟା—

Kośalā 1. A name of Ajodhyā.

୨ । ଏକପ୍ରକାର ଖାଦ୍ୟ ଶାଗ—

2. A kind of kitchen herb.

କୋଶିଳାଶାକ [ଦ୍ର—ଏହା ବର୍ଷାୟୁ ଶାକ । ଏଥିର ଡେଙ୍ଗ ମାଂସଳ ଓ ରୁଚିକର । ଏହା ପ୍ରଧାନତଃ ଦୁଇ ଜାତିର । ୧. ଲମ୍ବାକୋଶଳା—ଭୂମିରେ ଲମ୍ବାଏ, ଅଗ କାଣ୍ଡ ନେଲେ ପୁଣି କଅଁଳେ । ୨. ଡେଙ୍ଗାକୋଶଳା—ଖଡ଼ା ପର ବଡ଼ ଗଛ, ଏହାକୁ ଓପାଡ଼ି ନେଇ ରନ୍ଧିବାକୁ ହୁଏ । ଧଳା ଓ କାଳ ଭେଦରେ ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଏ ଶାଗରେ ଖୋଷ୍ଟ ଖୋଷ୍ଟ ବଡ଼, କଦଳୀ ଝିଙ୍କିଙ୍କ କର କାଣ୍ଡ ମିଶାଇ ରାନ୍ଧିଲେ ଭାରି ଉପାଦେୟ ଖାଦ୍ୟ ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ ଓଡ଼ିଆରେ ଚୋଟ୍ଟଏ ଫସ୍ଟ୍ଟଭ ମିଶା ଉଭଟ ଶ୍ଲୋକ ଅଛି— "କୋଶଳା ବଡ଼ଫସ୍ଟ୍ଟଯୁକ୍ତଂ ଶ୍ୱଦ୍ରକଦଳୀମିଶ୍ରିତଂ, ଦେଙ୍ଗପାଣି ସମାଯୁକ୍ତଂ ଅନ୍ନଂ ମକ୍ଷମକାସ୍ୱତେ । ଏହାର ମଜ୍ଜି ଶ୍ୱଦ୍ର, ଶ୍ୱଦ୍ର ଓ ଗାଢ଼ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ।]

କୋଶଳାକିଆରି—କୋଶଳା ଶାଗର ଫସଲ କରିବାପାଇଁ କୋଶଳାମଞ୍ଜି ବୁଣାଯାଇ କରାଯାଇଥିବା ଖୋଷ୍ଟ ଖୋଷ୍ଟ କଆର ବା ଖେଡ଼—Small rectangular beds for the Kośalā pot-herb.

Kośalākiāri

କୋଶଳାପଟାଳି—ଦେ. ବି—କୋଶଳାକିଆରି (ଦେଖ)

Kośalāpaṭṭāli Kośalākiāri (See)

କୋଶଳି—ଦେ. ବି—ଏକାଧିକ କାଠଫଟାଦ୍ୱାରା ନର୍ମିତ ମଧ୍ୟମାକାର ଡଙ୍ଗା; ଖୋଷ୍ଟ ପଟଡଳ ଡଙ୍ଗା---A medium-sized country-boat overlaid with planks.

Kośali

[ଦ୍ର—ଖଣ୍ଡେ କାଠରେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ଡଙ୍ଗାର ନାମ କାଠୁଆ ବା ଡୁଙ୍ଗି; ଏକାଧିକ ପଟାରେ ତିଆରି ଓ ଉପରେ ପଟା ବିଛଣା ହୋଇଥିବା ବଡ଼ ଆକାରର ଡଙ୍ଗାର ନାମ ପଟଡଳ; ଖୋଷ୍ଟ ଆକାରର ଡଙ୍ଗା କୋଶଳି ।]

କୋଶଳିକ—ସଂ. ବି. (କୋଶ=ଧନ+ଳା ଧାତୁ. ଗ୍ରହଣ କରିବା + ଭାବାର୍ଥେ. ଇକ)—ଉତ୍କୋଚ; ଲାଞ୍ଚ—Bribe.

Kośalika

କୋଶାଣ୍ଡ—ସଂ. ବି. (କୋଷ+ଅଣ୍ଡ)—ଅଣ୍ଡକୋଷ—

Kośānḍa Testicle.

କୋଶାଗାର—ସଂ. ବି—କୋଷାଗାର (ଦେଖ)

Kośāgāra Koshāgāra (See)

କୋଶାଡକ—ସଂ. ବି—୧ । କୋଷାଡକ (ଦେଖ)

Kośāṭaka 1. Koshāṭaka (See)

୨ । ଯଜୁର୍ବେଦର କଠନାମକ ଶାଖା—

2. Name of a branch or section of the Ājurbeda.

କୋଶାଡକୀ—ସଂ. ବି—କୋଷାଡକୀ (ଦେଖ)

Kośāṭakī Koshāṭakī (See)

କୋଶାମ୍ର—ସଂ. ବି—କୁସୁମ ୨. (ଦେଖ)

Kośāmra Kusuma 2. (See)

କୋଶିଆ—ଦେ. ବିଣ. ୧ । (ସଂ. କ୍ରୋଶ; ଅନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ପରେ ଲାଗେ)—ଏତେ କୋଶବ୍ୟାପୀ—

Kośiā 1. Occupying (so many) krośes.

(ଯଥା—ସାତକୋଶିଆ ଗଣ୍ଡ ।)

୨ । କୋଷିଆ (ଦେଖ)—Koshiā (See)

କୋଷ—ସଂ. ବି. (କୁଷ ଧାତୁ=ନିର୍ଗତ ହେବା; ଧାରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ବସ୍ତ୍ର ଆଦି ରଖିବାର ବାକ୍ସ ବା ଆଧାର—

Kosha 1. Box; trunk or drawer for keeping clothes etc.

୨ । କୁଢୁଲ; କଢ଼—2. Bud.

ନବଳାରକକୋଷନର ଯୋ କୁତ କଯ ଅଶ୍ଚିବ କଣ୍ଡୀରବମଧା ଯେନ ।
କବନୂର୍ଯ୍ୟ. ବଗୋଷ୍ଟଚଭ୍ମୁ. ନ ଗୀତ ।

୩ । ଜଳପାତ୍ର; ଜଳାଧାର—

3. A vessel for holding water; water-pot.

୪ । ଘାନ; ଆଧାର—4. Receptacle; vessel.

୫ । ଜଳକୁମ୍ଭ; ବାଲ୍ଟି—5. Bucket.

୬ । (+ଅଧିକରଣ. ଅ)—ଖଣ୍ଡାର ଖାପ; ଖୋଲ—

6. A sheath; scabbard.

୭ । ସଞ୍ଚିତ ପଦାର୍ଥ—7. Store.

୮ । ଧନ; ସଞ୍ଚିତ ଧନ—8. Treasure; hoard.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅଧର ପୃଷ୍ଠରେ ଦୃଶ୍ୟ ୧ ଚଲ୍ଲିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନ। ଏବ ୨ ଚଲ୍ଲିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନ। ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯାଇ ନାହିଁ। ଅଇବ ୧ ବା ୨ ଚଲ୍ଲିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେତେ ଏ ପ୍ରତାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ପଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚଲ୍ଲିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ। ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ ଖୋଳବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଳବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଇଚ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଇବଟ' ଦେଖିବେ

୯। ଡିମ୍ବ; ଅଣ୍ଡା—9. Egg.

କୋଷ ନ ପାଇଲେ ଦେଖନ୍ତୁ କମଠ—ଅମରକୋଷ. ଦେବବର୍ଗାମଣି।

୧୦। ସୁନା ବା ରୁପା—10. Gold or silver.

୧୧। ଜରାୟୁ—11. Womb; uterus.

୧୨। ଫଳର ଝାଟିଆ—

12. The stone inside some fruits.

୧୩। ଅଣ୍ଡ; ଗୋଟିପର୍—13. Testicle; scrotum.

୧୪। ପେଣ୍ଡ; ଗୋଲକ—14. Ball; globe.

୧୫। ଶବ୍ଦକୋଷ; ଅଭିଧାନ—

15. Dictionary; lexicon.

୧୬। ସଙ୍ଗ୍ରହ—16. Collection; compilation.

୧୭। ଫଳର ଖୋଳ ବା ଚେପା—

17 Rind; shell or skin of a fruit.

୧୮। ପଣସର ପୁଟ; କୋଆ —

18. Seed-vessel of jackfruit; capsule.

୧୯। ଲିଙ୍ଗ—19. Penis (M. W.)

୨୦। (+ଅପାଦାନ. ଅ) ଯୋନି—20. Vulva.

୨୧। ମାଂସପେଶୀ—21. Muscle.

୨୨। ଜାଇଫଳ—22. Nutmeg.

୨୩। (+କରଣ.ଅ) ବହିର୍ବରଣ—

23. Shell; outer cover.

୨୪। ରେସମ ପୋକର ଖୋସା ବା ଗୋଟି—

24. Cocoon; of silk or other insect.

୨୫। ନଡ଼ିଆ, ଗୁଆ ଆଦର ଚେପା—

25. The rind of cocoanut and other fruits.

୨୬। ଆଖି ମଧର ପିଣ୍ଡୁଳା; ଚକ୍ଷୁଗୋଳକ—

26. Eye-ball.

୨୭। (ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର) ଆତ୍ମାକୁ ଆବରଣକର ରଖିଥିବା ଖୋଳ--

27. (philosophy) One of the fine vestures which enshrines the soul.

୨୮। ଉର୍ଦ୍ଧଗାଦ କରିବାର ଡାଙ୍ଗୀ—28. The boat-shaped copper-vessel for offering water to the manes.

୨୯। ଘୋଡ଼ଣି; ସର୍ପୋଷ୍—29 Covering; lid.

୩୦। ଗଦା; ରାଶି—30. Heap; mass.

୩୧। (+କର୍ମ. ଅ) ଶପଥ—31. Oath.

୩୨। ଘୋଷ; ଡାଙ୍ଗାକୃତିରେ ସଙ୍କୁଚିତ କରଯଇ—

32. The palm of the hand hollowed into the shape of a receptacle.

କୋଷକ—ଶ. ବ (କୋଷ+କ)—୧। ଡିମ୍ବ—
Koshaka 1. Egg.

୨। ଅଣ୍ଡକୋଷ—2 Testicle.

କୋଷକାବ୍ୟ—ଶ. ବ— ପଦ୍ୟାକାରରେ ରଚିତ ଅଭିଧାନ—(ଯଥା—ଭୂପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜଙ୍କ ଗୀତାଭିଧାନ)—Lexicon composed in verse.
Koshakābya

କୋଷକାର—ଶ. ବ. ପୁଂ (କୋଷ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Koshakāra ୧। ଅଭିଧାନକାର; ଅଭିଧାନଗ୍ରନ୍ଥର ଫକଲଯିତା—
1. A lexicographer.

୨। ଖଣ୍ଡାର ଖାପ ଗଢିବା କଲ୍ଲବାଲା—
2. A maker of scabbards.

୩। ଗୋଟି ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ରେସମ ପୋକ—
3. Silk-worm while living inside the cocoon.

୪। ପ୍ରଜାପତ୍ତିର ପୂର୍ବାବସ୍ଥା—4. Chrysalis.

୫। ଇକ୍ଷୁ; ଆଖୁ—5. Sugar-cane.

କୋଷକାରକ—ଶ. ବ (କୋଷ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Koshakāraka କୋଷକାର (ଦେଖ)
Koshakāra (See)

କୋଷକାରୀ—ଶ. ବିଣ (କୋଷ+କୃ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Koshakārī ଖୋସା ବା ଗୋଟି ପ୍ରଭୃତିର ପ୍ରକାର ଉପରେ ରହୁଥିବା ପୋକ—(insect) Which prepares a cocoon to live in.

ଯେସନେ କୀଟ କୋଷକାରୀ
କୀଟକେ କୋଷା ଏକ କରି। ରୂପରତ୍ନପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ।

କୋଷକ୍ଷୟ—ଶ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୋଷ+କ୍ଷୟ)—
Koshakshaya ବ୍ୟୟାଧିକ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ସଞ୍ଚିତ ଧନର କମିଯିବା ଅବସ୍ଥା—Diminution of one's hoard by expenditure.

କୋଷଗୃହ—ଶ. ବ (ଅରେଦେ ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୋଷ+ଗୃହ)—
Koshagṛuha ୧। ଧନାଗାର—1. Treasury.

୨। ଭଣ୍ଡାରଘର—2. Store-room.

କୋଷଗ୍ରହଣ—ଶ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୋଷ+ଗ୍ରହଣ)--ମାଣ୍ଡ ଧରିବା; ମାଣ୍ଡ ଧର ନସ୍ୟମ କରିବା—Undergoing an ordeal; taking of an oath by ordeal.
Koshagrahaṇa

କୋଷଚଞ୍ଚୁ—ଶ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; କୋଷ+ଚଞ୍ଚୁ)—
Koshachañchu ସାରସପକ୍ଷୀ—Indian crane

କୋଷନାୟକ—ଶ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ; କୋଷ+ନାୟକ)—
Koshanāyaka ୧। ଖଞ୍ଜାଞ୍ଚି; କୋଶାଧ୍ୟକ୍ଷ—
1. A treasurer.

୨। କୁବେର—2. An epithet of Kubera.

କୋଷପାନ—ଶ. ବ—ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ପରୀକ୍ଷାବିଶେଷ—A kind of ordeal for testing an accused in ancient times.
Koshapāna

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଜ୍ଞ	ଦ୍ଦ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଯ୍	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଅଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଏକଦିନ ଉପବାସ କରିବା ପରେ ପଶ୍ଚାତ୍ ସମସ୍ତଙ୍କର ଜଣ କେତେ ପ୍ରତିସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଉତ୍ତନ ଘୋଷ ଜଳ ପିଇଥିଲା – ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

କୋଷପାଳ—ସଂ. ବ (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; କୋଷ+ପାଳ ଧାତୁ+ Koshapāla କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କୋଷନାୟକ (ଦେଖ)— Koshanāyaka (See)

କୋଷପେଟକ—ସଂ. ବ (ଅତ୍ରେଦେ ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୋଷ+ପେଟକ)— Koshapeṭaka ଧନ ରଖାଯିବାର ସିନ୍ଦୁକ ବା ପେଡ଼ା— Coffer; treasure-chest.

କୋଷଫଳ—ସଂ. ବ (ମ. ପ. ଲୋ. କୋଷବଗିଶ୍ଚ ଫଳ)—୧ । ଜାଇଫଳ— Koshaphala 1. Nutmeg.

୨ । ସୁଗନ୍ଧବସ୍ତୁବିଶେଷ—2. A kind of perfume.

୩ । ବହୁବୀଜବଗିଶ୍ଚ ଫଳ (ଯଥା—ଜମ୍ବି, ତରଡ଼ା, ପୋଟଳ, କାକୁଡ଼, କଖାରୁ, ଲାଉ) ହି. ଶବ୍ଦସାଗର— 3. Fruits which contain many seeds.

କୋଷବୃଦ୍ଧି—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୋଷ+ବୃଦ୍ଧି)—୧ । ସଞ୍ଚିତ ଧନର Koshabṛuddhi ବୃଦ୍ଧି—1. Increase of treasure.

୨ । ଅଣ୍ଡକୋଷ ବା କୁରୁଣ୍ଡର ଫୀତ; ଅଣ୍ଡବୃଦ୍ଧି ରୋଗ— 2. Enlargement of hydrocele or scrotum.

[ଦ୍ର—ଏ ରୋଗ ତିନ ପ୍ରକାର; ୧ । ଜଳବୃଦ୍ଧି — 1. Hydrocele. ୨ । ମାଂସବୃଦ୍ଧି—2. Scrotal tumour. ୩ । ଅନ୍ତ୍ରବୃଦ୍ଧିରୋଗ—3. Hernia.

୧ । ଜଳବୃଦ୍ଧି ବା ଏକଶିରା ରୋଗ—ଏ ରୋଗରେ କୋଷ-ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଉମ୍ବୁ ବା ଗୋଟ୍ଠଘରେ ଜଳୀୟ ରସ ଜମିଯାଏ ଓ କୋଷର ଆବରଣ ଚର୍ମ ପତଳା ଥାଏ ।

୨ । ମାଂସବୃଦ୍ଧି ବା କୁରୁଣ୍ଡ—ଏ ରୋଗରେ କୋଷସ୍ଥ ମାଂସପେଶୀ ବୃଦ୍ଧିପାଇ ଚମଡ଼ା ତଳେ ମାଂସ ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ ଅଥଚ ଗୋଟ୍ଠଘର ବଢ଼ି ନ ଥାଏ ।

୩ । ଅନ୍ତ୍ରବୃଦ୍ଧି ବା ଅନ୍ତ୍ରକୋଷ—ଏ ରୋଗରେ ପେଟର ଅନ୍ତ୍ର ବା ନାଡ଼ୀ କୋଷ ମଧ୍ୟକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସି ବାୟୁପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ କୋଷକୁ ଫୁଲାଇ ଦିଏ ।]

କୋଷଶାୟିକା—ସଂ. ବ. (କୋଷ+ଶୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ+ Koshaśāyikā ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ, ଯାହାର ଫଳ ଖୋଳ ଭିତରେ ଶୁଏ ବା ରହେ)—୧ । ଯେଉଁ ଛୁରି ମେଲା ହୁଏ ଓ ବନ୍ଦ ହୁଏ; ଖୁଲ୍‌କାଟ୍ଟି—1. Clasp-knife.

୨ । ଖୋଳରେ ଥିବା ଛୁରି—

2. A knife kept inside a sheath.

କୋଷଶୁଦ୍ଧି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୋଷ+ଶୁଦ୍ଧି) ମାଣ୍ଡ ଧରି ଅଯୁକ୍ତ Koshaśuddhi ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଧର୍ମ ବା ଅଯୋଗରୁ ମୁକ୍ତି— Acquitta of an accused by undergoing an ordeal.

କୋଷସଂସ୍ଥାନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୋଷ+ସଂସ୍ଥାନ)—ଶରୀରସ୍ଥ Koshasaṁsthāna ମାଂସପେଶୀର ଗୋଛା— A tissue of muscles.

କୋଷସ୍ଥ—ସଂ. ବିଣ. (କୋଷ+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— Koshastha ୧ । କୋଷ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା— 1. Lying in or enclosed within a shell or outer covering.

୨ । ଯେଉଁ ଜୀବମାନେ ଖୋଳ ଭିତରେ ଥାଆନ୍ତି (ଯଥା— ଶଙ୍ଖ, ଗେଣ୍ଡା, ସାମୁକା)— 2. (animals) Having a shell or crust; crustacean.

କୋଷହୀନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୋଷ+ହୀନ; ଯାହାର କିଛି Koshahīna ସଞ୍ଚିତ ଧନ ନାହିଁ)—ଅତି ଗରିବ —Very poor.

କୋଷା —ଦେ. ବ (ସଂ. କୋଷ)—ଖୋଷା; ରେଶମ ବା ପୋକ ଆଦିଙ୍କ Koshā ଗୋଟି—Silk-cocoon.

ପେମନେ ଲାଖ କୋଷକାଷ୍ଟ
ଲାଃକେ କୋଷା ଏକ କରୁ—ରୂଯଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

କୋଷାକୁଷୀ—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର) ବ. (ସଂ. କୋଷ; ବଙ୍ଗଳାରୁ Koshākushī ଅନୁକୃତ)—ପୂଜା ଉପଚାରରେ ଜଳ ଢାଳିବା ନିମନ୍ତେ ତମ୍ବାନର୍ମିତ ନାବାକାର ପାତ्र; ପାଶୀ— A boat-shaped water-vessel made of copper for offering oblations to the manes or deities.

କୋଷାତକ—ସଂ. ବ. (କୋଷ+ଅତ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ Koshātaka କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—

୧ । ଜମ୍ବି ଫଳ ଓ ଲତା— 1. Luffa Acutangula (fruit and creeper).

୨ । କେଶ; ବାଳ—2. Hair.

କୋଷାତକୀ—ସଂ. ବ. (କୋଷାତକ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)— Koshātakī

୧ । ବଣିକ—1. Trader; merchant.

୨ । ବାଣିଜ୍ୟ—2. Business; trade.

୩ । ବଡ଼ବାନଳ – 3. Submarine fire.

୪ । (କୋଷାତକ+ଈ) ଜମ୍ବି (ଫଳ ଓ ଲତା)— 4. Luffa Acutangula (fruit and creeper

୫ । ତରଡ଼ା (ଫଳ ଓ ଲତା)— 5. Luffa Pentandra (fruit and creeper).

୬ । ଜହ୍ନରାତି—6. A moon-lit night. (M. W.)

୭ । ପଟୋଳ (ଫଳ ଓ ଲତା)— 7. Tricosanthes Dicœca (fruit or creeper).

କୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୋଷ+ଅଧ୍ୟକ୍ଷ)— Koshādhyaksha ୧ । ଧନାଗାରରକ୍ଷକ; ଖାଜିଞ୍ଚି— 1. Treasurer; cashier.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚଉତ ଅଓର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ଅଥବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ସେ ଗ୍ରନ୍ଥାବୋଷରେ ନମିଳତ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହଁର ବସଗ୍ରତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ଭୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଅ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଥର୍ଗ୍ଗା' ନ ପାଇଲେ 'ଥର୍ଗ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

୨ । କୁବେର—2. A name of Kubera.

କୋଷାମ୍ର—ଫ. ବ. (କୋଷ + ଆମ୍ର) —କୁସୁମ ୨ (ଦେଖ)
Koshāmra — Kusuma 2 (See)

କୋଷିଆ—ଦେ. ବିଣ—କୁରୁଣ୍ଡା; ଯାହାର କୋଷ ଖୁବ ହୋଇଥାଏ; କୋଷବୃଦ୍ଧି ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ—
Koshiā — Having a large scrotum or hydrocele.

କୋଷିକା— ଫ. ବ. (କୋଷ + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) —ପାନପାତ୍ର—
Koshikā — A drinking vessel.

କୋଷୀ—ଫ. ବ. (କୋଷ + ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ଆମ୍ରଗଛ—
Koshī — 1. Mango-tree (Apte).

୨ । କର୍ଣ୍ଣରୋଗବିଶେଷ—2. A disease of the ear.

୩ । (+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) ଯୋତା; ପାଦୁକା (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
3. Shoes; sandals.

କୋଷ୍ଟ୍‌କେନାଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଓଡ଼ିଶାର ସମୁଦ୍ରକୂଳେକୂଳେ ଖୋଳା ଯାଇଥିବା ଗୋଟିଏ ନାଳ—The Coast-canal of Orissa.

[ଦ୍ର—ଏହି କେନାଲ୍ କଟକ ଜଙ୍କାର ଚାଲଦଣ୍ଡା ଠାରୁ କଲିକତା ନକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗେକାଁଖାଲ ଯାଏ ପଡ଼ିଅଛି, ଓଡ଼ିଶାରେ ରେଲ ହୋଇ ନ ଥିବା ବେଳେ ଏହି କେନାଲ୍‌ରେ କଟକଠାରୁ କଲିକତା ଆଡ଼କୁ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଚଳୁ ଥିଲା, ଏହି କେନାଲ୍‌ଦ୍ୱାରା କୃଷିର ବିଶେଷ ଉପକାର ହୁଏ ନାହିଁ ।]

କୋଷ୍ଠ—ଗ୍ରା. ବ.—(ଫ. କୁଷ୍ଠ)—୧ । କୁଷ୍ଠରୋଗ—
Koshṭa — 1. Leprosy.

୨ । (ଫ. କୋଷ୍ଠ) —ଉଦରମଧ୍ୟସ୍ଥ ମଳଦ୍ରାଣ୍ଡ—
2. Intestines.

କୋଷ୍ଟା—ଗ୍ରା. ବ. (ଫ. କୋଷ୍ଠ)—କୋଷ୍ଠା (ଦେଖ)
Koshṭā — Koshṭhā (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଫ. କୋଷ)—ଉସର ଖୋଷାରୁ ସୂତା ବାହାର କରି ମଠା ବୁଣିବା ତନ୍ତ୍ରୀ ଜାତି । (ଏମାନେ ସାଧାରଣ ତନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପରି ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ନୁହନ୍ତି)—A class of touchable weavers of coarse silk cloth of Sambalpur..

କୋଷ୍ଟି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—
Koshṭi — କୋଷ୍ଟା (ଦେଖ)
Koshṭā (See)

ଗ୍ରା. ବ. (ଫ. କୋଷ୍ଠ)—କୋଷ୍ଠା (ଦେଖ)
Koshṭhā (See)

କୋଷ୍ଟିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କୋଷ୍ଟା (ଦେଖ)
Koshṭiā — Koshṭā (See)

କୋଷ୍ଟ୍ରକବର୍ତ୍ତିନୀ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ କଳିଙ୍ଗର ଏକ ପ୍ରଦେଶ-
Koshṭrukabarttinī — A province of ancient Kaliṅga.

କୋଷ୍ଠ—ଫ. ବ. (କୁଷ୍ = ଜଠର ଦେବା + ଅଘାଦାନ. ଥ)—
Koshṭha ୧ । ଧନାଗାର—1. Treasury.

୨ । ଶସ୍ୟାଗାର; କୋଠି—2 Granary

୩ । ଦୁର୍ଗ—3. Fort; fortress.

୪ । ଗୃହର ମଧ୍ୟ—4. The interior of a house.

୫ । ଗମ୍ଭୀରଘର; ଅନ୍ତଃପୁର—5. Inner apartment.

୬ । ପ୍ରକୋଷ୍ଠ; କୋଠରୀ—
6. Room or compartment of a house..

୭ । ଅନ୍ତନୁଜୁଲା—7. Viscera

୮ । ଉଦରମଧ୍ୟ; ପେଟ; ଗର୍ଭ; କୋଠା—
8. Abdomen; stomach.

୯ । ଖୋଲପା—9. Shell of any thing.

୧୦ । ଉଦରମଧ୍ୟସ୍ଥ ମଳଦ୍ରାଣ୍ଡ—10. Intestines.

୧୧ । ଗୃହପାଖରେ ଘେରିଥିବା କାନ୍ଥ; ପରିଚ୍ଛଦ; ଛଡ଼ାବାଡ଼—
11. A surrounding wall; compound wall.

୧୨ । ମଳ; ବିଷ୍ଠା—12. Fæces; ordure.

୧୩ । ଉଚ୍ଚୋକ୍ତ ଶବ୍ଦାବ୍ୟତିରିକ୍ତ ଷଟ୍‌ଚକ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ନାଭି ପାଖରେ ଥିବା ଚକ୍ର; ମଣିପୁରଚକ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
13. One of the six imaginary circles inside the body which is supposed to lie near the navel.

ଦେ. ବ. (ଫ. କୁଷ୍ଠ) —କୁଷ୍ଠରୋଗ—Leprosy.

କୋଷ୍ଠକ—ଫ. ବ. (କୋଷ୍ଠ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ) —
Koshṭhaka ୧ । ଧାନକୋଠି; ଅମାର; ଶସ୍ୟାଗାର—
1. Granary.

୨ । ପାଚେରି; ପରିଚ୍ଛଦ—
2. Compound wall; a surrounding wall.

୩ । ଗୋମେଷାଦି ପାଣି ପିଇବା ପାଇଁ ଇଟାରେ କୁଣ୍ଡ—
3. A brick-trough for watering cattle.

୪ । କାଗଜ ଆଦି ଉପରେ ଅଙ୍କିତ ବହୁତ ଘର ଥିବା ଛେଉ; ସାରଣୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. A drawing drawn on paper etc containing many enclosed spaces or figures.

୫ । ଲେଖାରେ ବ୍ୟବହୃତ ବନ୍ଧନୀ ଚିହ୍ନ—
5. The signs of brackets.

କୋଷ୍ଠକାଠିନ୍ୟ—ଫ. ବ. (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; କୋଷ୍ଠ + କାଠିନ୍ୟ) —ଝାଡ଼ା କବଜ ହେବା; ଝାଡ଼ା ସଫା ନ ହେବା—
Koshṭhakāṭhinya — Constipation.

କୋଷ୍ଠକୌଟିଲ୍ୟ—ଫ. ବ— କୋଷ୍ଠକାଠିନ୍ୟ (ଦେଖ)
Koshṭhakauṭilya — Koshṭhakāṭhinya (See)

କୋଷ୍ଠତରଲ—ଦେ. ବ. (ଫ. କୋଷ୍ଠତାରଲ୍ୟ) —ପତଳା ଝାଡ଼ା ହେବା; ପତଳାଦସ୍ତ—
Koshṭhataraḷa — Passing of liquid stools.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଊ
୨	୧	୩	୨	୯	ୟ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୪୬	୪	୫	ଗ୍ୟ	ଇଅ	୫	୬

କୋଷ୍ଠତାରଲ୍ୟ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୋଷ୍ଠ + ତାରଲ୍ୟ)—
Koshṭhatāralya କୋଷ୍ଠତରଲ (ଦେଖ)
Koshṭhatarala (See)

କୋଷ୍ଠପରିଷ୍କାର (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—କୋଷ୍ଠଶୁଦ୍ଧି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Koshṭhaparishkāra (etc) Koshṭhaśuddhi etc (See)

କୋଷ୍ଠପାଳ—ସଂ. ବ. (କୋଷ୍ଠ + ପାଳ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଇଂ. କନ୍‌ଷ୍ଟେବଲ୍)—
Koshṭhapāla
କୋଟୀଳ ୧ । କଟୁଆଳ; ଦୁର୍ଗରକ୍ଷକ—
କୋତବାଲ 1. Warder of a fort.
୨ । କନଷ୍ଟବଲ୍; ପହରାବାଲା; ଜଗୁଆଳ—
2. A guard; watch-man; constable.
୩ । ଧନାଗାରର ରକ୍ଷକ—
3. Treasurer; treasury-guard.
୪ । ଭଣ୍ଡାର ରକ୍ଷକ—
4. Store-keeper; steward.

କୋଷ୍ଠବଦ୍ଧ—ସଂ. ବଣ—ଯାହାର କୋଷ୍ଠଶୁଦ୍ଧି ହୋଇନାହିଁ—
Koshṭhabaddha Costive; having no evacuation of
(କୋଷ୍ଠବଦ୍ଧତା—ବ) bowels.

କୋଷ୍ଠଭେଦ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କୋଷ୍ଠ + ଶୁଦ୍ଧି)—
Koshṭhabheda କୋଷ୍ଠଶୁଦ୍ଧି (ଦେଖ)—
Koshṭhaśuddhi (See)
ସଂ. ବ— ଝାଡ଼ା ବନ୍ଦ ହେବା; କୋଷ୍ଠକାଠିନ୍ୟ (ହ.ଶବ୍ଦସାଗର)—
Constipation; costiveness.

କୋଷ୍ଠଶୁଦ୍ଧି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, କୋଷ୍ଠ + ଶୁଦ୍ଧି)—ସଫା ଝାଡ଼ା ହେବା;
Koshṭhaśuddhi ଅନ୍ତ୍ରେଶରେ ଉଦରସ୍ଥ ମଳର ବହିର୍ଗମନ;
ମଳଗ୍ରନ୍ଥି ପରିଷ୍କାର ଥିବା ଅବସ୍ଥା—Regular motions;
free evacuation of the bowels; clearance of the stomach.

କୋଷ୍ଠଶୁଦ୍ଧି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି— ବାହ୍ୟ ଉପାୟ (ଯଥା—ପିତକାର,
Koshṭhaśuddhi karibā ସନ୍ତ୍ରାଗୁଣ୍ଡା ଆଦ) କିମ୍ବା ଔଷଧ-
ସେବନ (ଜୁଲାପ) ଦ୍ୱାରା ଝାଡ଼ା ସଫା ବା ମଳ ନିର୍ଗମନ
କରାଇବା—To cause evacuation of the bowels by internal (taking medicine) or by external means (enema etc).

କୋଷ୍ଠସାଫ୍ (ଇତ୍ୟାଦ)—ଦେ. ବ—କୋଷ୍ଠଶୁଦ୍ଧି ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Koshṭhasāph (etc) Koshṭhaśuddhi etc (See)

କୋଷ୍ଠା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୋଷ୍ଠୀ)—
Koshṭhā ୧ । ଜନ୍ମକାଳର ଗ୍ରହନକ୍ଷତ୍ରାଦିଙ୍କ ଅବସ୍ଥିତ୍ୟଜ୍ଞାପକ
ଚକ୍ର—1. The drawing of a zodiacal figure showing the position or disposition of various planets at the time of a person s birth.
୨ । ଜାତକ; ଜନ୍ମପତ୍ରିକା—2. Horoscope.
୩ । ଟିପଣୀ; ଜନ୍ମପତ୍ରିକାରୁ ଉଦ୍ଧୃତ କେତେକ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ଅଂଶ—
3. A memo or extract from the horoscope; necessary extracts from the horoscope (for the purpose of calculating roughly if the presiding planets of the bride and the bride-groom elect agree).
[ଦ୍ର—କୌଣସି ବରକନ୍ୟାପ୍ରସ୍ତାବ କରିଗଲେ ଉଭୟଙ୍କ ଜାତକରୁ ସବିଶେଷ ଗଣନା କରିବା ପୂର୍ବରୁ ମୋଟାମୋଟି କେତେକ ଗଣନା କରିବା ପାଇଁ ଜାତକରୁ କୋଷ୍ଠୀ ଟିପି ନିଆଯାଏ ।]

କୋଷ୍ଠାଗାର—ସଂ. ବ. (କୋଷ୍ଠ + ଆଗାର = ଘର)—୧ । ଧନାଗାର—
Koshṭhāgāra 1. Treasury.
୨ । ଭଣ୍ଡାର—2. A store; store-room.
୩ । କୋଠା; ଶସ୍ୟାଗାର—3. Granary.

କୋଷ୍ଠାଗାରିକ—ସଂ. ବ.—୧ । ଖାଜାଞ୍ଚି—
Koshṭhāgārika 1. A treasurer.
୨ । ଭଣ୍ଡାରଘରିଆ—2. A store-keeper.
୩ । ଖୋଳ ମଧ୍ୟରେ ରହିବା ଜନ୍ତୁ (ଗେଣ୍ଡା, ସାମୁକା, କଇଥ)—
3. Animal living inside shells.

କୋଷ୍ଠାଗ୍ନି—ସଂ. ବ. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; କୋଷ୍ଠସ୍ଥ ଅଗ୍ନି)— ଜଠରାଗ୍ନି;
Koshṭhāgni ଶସ୍ୟାଦ୍ୟନ୍ନରସ ଖାଦ୍ୟକାର୍ଣ୍ଣକାଦ୍ୟଶକ୍ତି—
The digestive fire; gastric juice.
[ଦ୍ର—ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ମତରେ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତର୍ଦେହିକ ରସଦ୍ୱାରା ଖାଦ୍ୟବସ୍ତୁମାନ ଜୀର୍ଣ ହୋଇ ରକ୍ତ ଓ ମଳାଦରେ ପରିଣତ ହୁଏ।]

କୋଷ୍ଠି—ଦେ. ବ.—(ସଂ. କୁଷ୍ଠ)—୧ । କୁଷ୍ଠରୋଗ—
Koshṭhi 1. Leprosy.
ମାତାର ଶାପେ ମୋ ତରଣେ ହୋଏ କୋଷ୍ଠି । ମହାଦେବ. ମାର୍କଣ୍ଡେପୂଜଣ ।
ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. କୋଷ୍ଠୀ)—କୋଷ୍ଠା (ଦେଖ)
Koshṭhā (See)
ଗ୍ରା. ବଣ. (ସଂ. କୁଷ୍ଠୀ)—କୋଢ଼ି; କୁଷ୍ଠରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Leprous.

କୋଷ୍ଠିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କୋଷ୍ଠା (ଦେଖ)
Koshṭhiā Koshṭā (See)
ଗ୍ରା. ବଣ (ସଂ. କୁଷ୍ଠୀ)—କୁଷ୍ଠରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)
Leprous.

କୋଷ୍ଠିକା—ସଂ. ବ. (କୋଷ୍ଠ + ଇକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ.)—
Koshṭhikā ୧ । କୋଷ୍ଠା (ଦେଖ)
1. Koshṭhā (See)
୨ । ପଶାପାଲ—2. Dice-board.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ଟା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଘଷାକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଦାତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଦୂଆ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅନଚତ' ନ ପାଇଲେ ଅନ୍‌ଚତ୍ ଦେଖିବେ ।

କୋଷ୍ଠୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (କୋଷ୍ଠ + ଷ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ପଶାପାଲି—
Koshṭhī 1. Dice-board.

୨ । କୋଷ୍ଠା (ଦେଖ)
Koshṭhā (See)

ତାହା ଦେଖି ଜଣକେ ପାଞ୍ଜି ନ ରହିଁଲେ ।
କୋଷ୍ଠୀ (୧) କାହ୍ନଣ ଉଦ୍ଭଲଷଣ ବୁଝିଲେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଉତର. ୪୫ ।

ଗ୍ରା. ବଣ. (ସଂ. କୁଷ୍ଠୀ)—କୁଷ୍ଠରୋଗଗ୍ରସ୍ତ; କୋଡ଼ିଆ—
Leprous; attacked with leprosy.

କୋଷ୍ଠୀ ଉଦ୍ଧାର କରିବା—ଦେ. କି.—ଦଳ ଯାଇ ଥିବା ଜନ୍ମପତ୍ରିକାର ଲଗ୍ନାଦି ନକ୍ଷତ୍ର କରି ନୂଆଜନ୍ମପତ୍ରିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—To find out (by astrological calculation from available data) the relative positions of the planets at one's nativity in a case where the original horoscope is missing.

କୋଷ୍ଠୀ କାଟିବା—ଦେ. କି.—ଜ୍ୟୋତିଷ-ଗଣନାର୍ଥ ଭୂମିରେ ବା କାଗଜ ଆଦି ଉପରେ ଜନ୍ମପତ୍ରିକାର ଗ୍ରହିତଙ୍କୁ କୋଷ୍ଠୀକାଟା ଲେଖିବା—To draw the figure of one's natal signs on the ground or on paper.

କୋଷ୍ଣ—ସ୍ତ. ବଣ—(କୁ = ଈଷତ୍ + ଉଷ୍ଣ; କୁ ସ୍ଥାନରେ କା ଆଦେଶ)—
Koshṇa ଅଳ୍ପ ଉଷ୍ଣ; ସାମାନ୍ୟରେ ଉଷ୍ମ; ନଖଉଷ୍ମ—
(କଦୁଷ୍ଣ; କବୋଷ୍ଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) Lukewarm; moderately
(କୋଷ୍ଣତା—ବ) or slightly warm; tepid.

କୋଷ୍ଣତା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (କୋଷ୍ଣ + ତ୍ଭ. ତା)—ସାମାନ୍ୟ ଉଷ୍ଣତା—
Koshṇatā Lukewarmness; tepidness.

କୋସର୍—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ—ଶେଉଲ ମାଛ—
Kosar A kind of fish.

କୋସର—ଗ୍ରା. ବ. (ଆ. କସ୍ତ୍ର)—କସୁର (ଦେଖ)
Kosara Kasur (See)

ବଣ—ଅପୁଷ୍ଟ (ଫଳ); ଯାହା ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପକ୍ୱ ହୋଇନାହିଁ—
Not fully ripe; unmatured.
(ଯଥା—କୋସର ନଡ଼ିଆ ।)

କୋସିସ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା.)—କୁଶୀସ୍ (ଦେଖ)
Kosis Kuśīs (See)

କୋହ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୋଧ; ଗ୍ରା. କୋଦ୍ଦ)—
Koha ୧ । କୋପ; କ୍ରୋଧ—
କୋଧ 1 Anger; fit of anger.

କୋହ ଜାଣିଲୁ ନାଶସିବେ ବୋଲସେ ତୋ କୋହେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଉତର. ୨୭ ।

୨ । ବିକଳ କାନ୍ଦଣା—
2. Wailing; sobbing; lamentation.

୩ । ଶୋକ; ଗଭୀର ଦୁଃଖ—3. Grief; anguish

ଘଡ଼ଦେ ଡାକୁ ମୂଲକୁଁ ଉଡ଼ଦେବା ଉତ୍ତରିବ ସଙ୍କ କୋହ ।
ଦୁକନାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ ।

୪ । ତେଜ; (ଅଗ୍ନି) ଆଦିର ଆଧିକ୍ୟ—
4. Excess; fury (of heat).

ପୁଣି ଘୋଡ଼ ଯାଉଥାଏ ସେ ଅଗ୍ନି କୋହେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଉତର. ୪୩ ।

କୋହ ଉଠିବା—ଦେ. ବ—କୋଦ୍ଧ ଉପୁଜିବା (ଦେଖ)
Koha uṭhibā Koha upujibā (See)

କୋହ ଉପୁଜିବା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ରୋଧ + ଉପଜାତ)—
Koha upujibā ୧ । କ୍ରୋଧ ଜାତ ହେବା—
1. Rising of a feeling of anger.

୨ । ଶୋକ ଜାତ ହେବା—
2. The state of being afflicted with grief.

କୋହ ବହିବା—ଦେ. କି—କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବା; ଗମ୍ଭୀର ହେବା—
Koha bahibā To be angry.

କ୍ରୋଧବହା ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ଅଛ ସା ଭାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ର
ଆମ୍ଭଙ୍କେ ଉଡ଼ ମାରବେ କହୁ କୋହ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଉତର. ୨୭

କୋହମୋହ—ଗ୍ରା. ବଣ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ—
Kohamoha Much discontented.

କୋହୁଆ—ଗ୍ରା. ବଣ. ପୁଂ. (ସଂ. କ୍ରୋଧ; ଭୁଲ; ହି. କୁଦ୍ନା = ଈର୍ଷା-କଲ୍ଲାବାଲା)—୧ । କ୍ରୋଧନସ୍ୱଭାବ—
(କୋହୁଆ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Of an angry nature.

୨ । ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟପ୍ରକୃତିକ—
2. Of a discontented nature.

୩ । ଯେ କୋହରେଇ ହୋଇ କାନ୍ଦେ—3. Wailing.

ଗ୍ରା. ବ—କୋହରେଇହୋଇ କାନ୍ଦିବା; ବଲାପ; କାନ୍ଦକୁହରାମ; କରାହ ବୋବାଳ—Bewailing; loud lamentation.

କୋହୁଆ—ଗ୍ରା. ବଣ. ପୁଂ. (ସଂ. କ୍ରୋଧ)—କୋହୁଆ (ଦେଖ)
Kohariā Kohuā (See)
(କୋହରେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୋହୁରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ. କ୍ରୋଧ; ଭୁଲ. ହି. କୁଦ୍ନା; କୋଦ୍ନା = ଗ୍ରୀବା, ରୁଷିବା)—ଅସନ୍ତୋଷରେ ବିକଳ ହୋଇ ଫୁଁପାଇୟାକାଁଦା କାନ୍ଦିବା; କନାକଟା କରିବା; ଶବ୍ଦେଇ ହେବା; କହରନା ଘୁମୁର କରି କାନ୍ଦିବା—To complain bewailingly; to lament loudly and long.

କୋହୁରେଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ. କ୍ରୋଧ; କୁହର; ହିନ୍ଦି. କୁଦ୍ରମ = ବିଳାପ)—ବହୁକ୍ଷଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିକଳ ହୋଇ ବା ବିନାଇୟାକାଁଦା ଶବ୍ଦେଇ କାନ୍ଦିବା; କଇଁ କଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦିବା—କରାହନା To send forth repeated wails.

କୋହ୍ଲ—ସ୍ତ. ବଣ—(କୁ + ହଲ ଧାତୁ + ଅ)—ଅସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ କଥା କହିଥିବା—Speaking indistinctly.

ବେ. ବଣ (ସଂ. କୋମଳ; ଶିଥିଳ, ଗ୍ରା. ଶିଢ଼ିଲ)—
ଢିଲା ୧ । ନରମ—1. Soft.
ଢୀଲା କୋହ୍ଲ ପାଉଁରେ ଦୋଉଡ଼ ବଞ୍ଚନ୍ତି—ଉଗ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ୍ଚ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଚ୍ଛ	ଇଅ	ଃ	ନ୍ତ

୨ । ଢୁଗୁଲା—2. Slack; loose.

୩ । ଶିଥିଳ—3. Lax.

କୋହଲ—ସଂ. ବ କୁ+ହଲ୍ ଧାତୁ=ଆକର୍ଷଣ କରିବା+ଅ)—

Kohala ୧ । ମଦ୍ୟବିଶେଷ; ଯବରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମଦ; ସୁରାସାର—1. Alcohol; barly-wine.

[ଦ୍ର—ଏହା ସଂସ୍କୃତ 'କୋହଲରୁ' ଆରବୀ 'କୋହଲ୍ ବା ଆଲ୍‌କୋହଲ୍' ଓ ଆରବୀରୁ ଇଂରାଜୀରେ ଆଲ୍‌କୋହଲ୍ ଶବ୍ଦ ଚଳ ଅଛି ।]

୨ । କୋମଳ ଆଘାତରେ ବାଜିବା ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—2. A kind of drum which is slightly struck.

୩ । ନାଟକାଦିର ରଚୟିତାବିଶେଷ—3. A class of dramatic authors; authors of light dramas.

୪ । (ନାମ) ନାଟକର ପ୍ରଥମ ଆବିଷ୍କର୍ତ୍ତା—4. Name of the first author of drama.

କୋହଲା— ଦେ. ବଣ (ସଂ. କୋମଳ)—କୋହଲ (ଦେଖ)—

Kohalā Kohala (See)

କୋହଲିଆ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. କୋମଳ)—କୋହଲ (ଦେଖ)—

Kohaliā Kohala (See)

କୋହ ହେବା— ଗ୍ରା. ବ —କୋହ ପୂଜିବା (ଦେଖ)—

Koha hebā Kohaupujibā (See)

ଗ୍ରା. କ୍ରି—କ୍ରୋଧରେ ବରକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରିବା—To give vent to the feeling of anger.

କୋହି—ଦେ. ବ—କୋଇ (ଦେଖ)—

Kohi Koi (See)

କୋହୋରା—ଗ୍ରା. ବଣ ଓ ବ. ପୁଂ (ସଂ. କୋହ)—କୋହରା (ଦେଖ)—

Kohorā Kharā (See)

(କୋହୋରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୋହୋରିଆ—ଗ୍ରା. ବଣ. ପୁଂ—କୋହରିଆ (ଦେଖ)—

Koriā Khariā (See)

(କୋହୋରେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୋହୋରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—କୋହରିବା (ଦେଖ)—

Kohoribā Kharibā (See)

କୋହୋରେଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—କୋହରେଇବା (ଦେଖ)—

Kohoreibā Khareibā (See)

କୋହୋଳ—ଗ୍ରା. ବଣ—କୋହଲ (ଦେଖ)—

Kohola Kohala (See)

କୋହୋଳା—ଗ୍ରା ବଣ—କୋହଳା (ଦେଖ)—

Kholā Kohalā (See)

କୋହୋଳ୍—ଦେ. ବ (ସଂ. କୁହେଳ; ତୁଳ. ହି. କୋହର୍=କୁୟାସା ଘୋଟିବା ପାଗ—Chilly weather.

କୋହରା ଦେ. ବଣ—କୁହୁଡ଼ିଯୁକ୍ତ (ପାଗ)—

କୋହରଦାର Foggy; misty (weather).

Kohola କୁହୁଡ଼ି) ଅଳ୍ପକେ ଶୀତ କରୁଥିବା ଏବ ମେଘ ଓ କୁହୁଡ଼ି

କୋହୋଳିଆ—ଦେ. ବଣ—କୋହଳ (ଦେଖ)

Koholiā Kohalā (See)

କୋଳ୍—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୋଲ)—

Kohla ଛୋଟନାଗପୁର ଓ ମଧ୍ୟ ଭାରତରେ ବାସ କରୁଥିବା ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ—The Kols; a Non-aryan tribe of Central India.

କୋଳ୍ହାନ୍— ଦେ. ବ. (ନାମ)—ସିଂହଭୂମପ୍ରଦେଶର କୋଳ୍-ପ୍ରଧାନ ଅଞ୍ଚଳ—The Kolhan, a tract of country in the district of Singhbhoom which is chiefly inhabited by the Kols.

Kolhān

କୋଲ୍ହିଆ—ଗ୍ରା. (ଉପକ) ବ.—କୋଲିଆ; ଆଖୁ ପେଡ଼ିବା କଳ—A machine for pressing sugarcane.

Kohliā

ଆଖୁମାଡ଼ା ଗୁଁଡ଼ି

କୋହଲୁ

କୌ—ଗ୍ରା. ବ—କଉ (ଦେଖ)

Kau Kau (See)

ଗ୍ରା. ସର୍ବନାମ. ବଣ—କେଉଁ ?—Which ? what ?

କୌଁ—ଗ୍ରା. ସର୍ବନାମ—କେଉଁ ?—

Kauñ Which ? what ?

କୌଁ କୌଣସି ସେ କ, କର୍ତ୍ତା ଜଣ ବା । ଅନ୍ୟମନ୍ତ୍ର୍ୟ. ବହୁବଚନାମଧ୍ୟ ।

କୌକୃତ୍ୟ—ସଂ. ବ. (କୁକୃତ୍ୟ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—

Kaukṛutya ୧ । ମନ୍ଦ କର୍ମ—1. Evil doing.

୨ । ଖଳତା—2. Wickedness.

୩ । ଅନୁତାପ—3. Repentance.

କୌକୌଆ—ଗ୍ରା. ବ—କଉକଉଆ (ଦେଖ)

Kaukauā Kaukauā (See)

କୌକ୍କୁଟ—ସଂ. ବଣ. (କୁକ୍କୁଟ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—କୁକ୍କୁଟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

Kaukkuta Relating to a cock.

କୌକ୍କୁଟିକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କୁକ୍କୁଟ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—

Kaukkuṭika ୧ । କୁକୁଡ଼ା ପାଳିବା ସାହାର ବ୍ୟବସାୟୀ—1. A poulterer.

୨ । ଯେଉଁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ପୋକପୋକଡ଼ାକୁ ଗୋଡ଼ରେ ମାଡ଼ି ପକାଇବା ଭୟରେ ସବୁବେଳେ ଭଲକୁ ଗୁହଁ ଗୁହଁ ଚଲେ-2. A mendicant who always walks by fixing his eyes on the ground lest he tread on any worm.

୩ । ମିଥ୍ୟାଚାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A hypocrite.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେଦେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଦୁଇପ୍ରକାରରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଁ' ଖୋଜିବେ; 'ଜୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

କୌକ୍ଷେୟ୍—ଫ. ବିଣ. (କୁକ୍ଷି + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଏୟ୍)—
Kaukṣheya ପେଟ ନଜିକଟରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା—Tied near the belly.

ଫ. ବି—୧ । ଖଡ୍ଗ; ତରବାର୍—
1. A sword; scimitar.

୨ । କୁକ୍ଷିବନ୍ଧ ଖଡ୍ଗ—
2. A sword hung from the sides.

କୌକ୍ଷେୟକ—ଫ. ବିଣ ଓ ବି. (କୁକ୍ଷି + ଏୟ୍ + କ)—
Kaukṣheyaka କୌକ୍ଷେୟ୍ (ଦେଖ)
Kaukṣheya (See)

କୌଚ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇ. କୌଚ୍)—
Kauch ଗଦଲଗା ସଜ୍ଜନ୍ ଖଟ—Couch.
କାଉଚ
कौच

କୌଚ୍ଛସ—ଗ୍ରା. ବି. (ଶ୍ର ସ୍ଥାନରେ ଚ୍ଛ ଉଚ୍ଚାରଣ; ଫ. କୌତ୍ସ)—
Kauchchhasa କୌତ୍ସ (ଦେଖ)
Kautsasa (See)

କୌଟ—ଫ.ବିଣ. ପୁଂ.(କୂଟ = କପଟ ବା କୋଟ୍ଟ = ଗୃହ + ସ୍ୱାର୍ଥେ.ଅ)—
Kauṭa ୧ । ଯେଉଁ କାରିଗର ଆପଣା ଘରେ ରହି କାମ
(କୌଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) କରେ—1. (artisan) Working in his own house; independent (artisan).

୨ । ଗାର୍ହସ୍ଥ—2. Domestic; home-bred.

୩ । ଠକ; ପ୍ରତାରକ—3. Fraudulent.

୪ । ଜାଲ ବା ଫାଶ ଦ୍ୱାରା ଧରା ଯାଇଥିବା—
4. Snared (animal)

୫ । ଗ୍ରାମ୍ୟ—5. Rural.

୬ । ମିଥ୍ୟାସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
6. Giving false evidence.

ଫ. ବି—କୂଟଜ ବା ବଣମଲ୍ଲୀ; କୋରୁଆଁ (ଦେଖ)
Koruāñ (See)

କୌଟକ—ଫ. ବି. (କୂଟକ = ଫାଶ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—
Kauṭakika ୧ । ଫାଶରେ ଚଢ଼େଇ ଆଦି ଧରିବା ଯାହାର ଜୀବିକା-
1. A person who catches animals with snares.

୨ । କଂସେଇ—2. Butcher.

୩ । ପଶୁମାଂସବିକ୍ରେତା—3. Seller of meat.

କୌଟଜ—ଫ. ବି. (କୂଟଜ + ସ୍ୱାର୍ଥେ, ଅ)—
Kauṭaja କୂଟଜ (ଦେଖ)
Kuṭaja (See)

କୌଟତକ୍ଷ—ଫ.ବି. (କୌଟ = ଗ୍ରାମ୍ୟ, ଗ୍ରାମସ୍ଥିତ + ତକ୍ଷନ୍ = ବଢ଼େଇ)—
Kauṭataksha ଯେଉଁ ବଢ଼େଇ ଘର ଘରେ ମଲ ନ ଲଗି ଆପଣା ଘରେ ବସି କାମ କରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରେ—
A carpenter having his workshop at home.

କୌଟସାକ୍ଷୀ—ଫ. ବି. (କୌଟ + ସାକ୍ଷିନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Kauṭasākshī ମିଥ୍ୟା ସାକ୍ଷୀ—False witness.

କୌଟସାକ୍ଷ୍ୟ—ଫ. ବି. (କୌଟ + ସାକ୍ଷ୍ୟ)—ମିଥ୍ୟା ସାକ୍ଷ୍ୟ—
Kauṭasākṣya False testimony: perjury.

କୌଠ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ଫ. କଟ୍ ଧାତୁ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା;
Kauṭā ବଙ୍ଗଳାରୁ ଗୃହୀତ)—ଘୋଡ଼ି ଉବା; କଗ୍ଜି; ଫପୁଟିକ—
କୌଟା A small metal case or box with a lid.
डब्बा

କୌଟିକ—ଫ. ବିଣ (କୂଟ = ଫାଶ + ଫଳାଦନାର୍ଥେ. ଇକ)—
Kauṭika ୧ । ପ୍ରତାରକ—1. Fraudulent.

୨ । କୂଟକାରୀ ବ୍ୟାଧ;ଯେଉଁ ବ୍ୟାଧ ଫାଶ ବସାଇ ଜନ୍ତୁ ଧରେ—
2. A hunter who uses snares.

୩ । ମାଂସବିକ୍ରେତା—3. Seller of meat

୪ । କଂସେଇ—4. Butcher.

କୌଟିଲ୍ୟ—ଫ. ବି (କୁଟିଲ + ଭାବ. ଯ)—
Kauṭilya ୧ । କୁଟିଳତା—1. Crookedness.

୨ । କ୍ରୂରତା—2. Cruelty.

୩ । ଅସରଳତା—Want of frankness;insincerity.

ଫ. ବି(ନାମ)—ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଣେତା ଚାଣକ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ—
A name of Chāṇakya, the author of the Arthaśāstra (Economics).

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ କ୍ରୋଧାନଳରେ ନନ୍ଦ ରାଜବଂଶ ଧ୍ୱଂସପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଏହାଙ୍କ ଚକ୍ରାନ୍ତରେ ଦାସୀପୁତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ନନ୍ଦ ସିଂହାସନରେ ଅଧିରୂଢ଼ ହୋଇଥିଲେ । କୁଟିଳତାର ମୂଳ ବୋଲି ଲୋକରେ ଏ 'କୌଟିଲ୍ୟ' ନାମରେ ପରିଚିତ ।]

କୌଟୁମ୍ବ—ଫ. ବିଣ (କୁଟୁମ୍ବ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—କୁଟୁମ୍ବସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Kauṭumba Relating to the family.

କୌଟୁମ୍ବିକ—ଫ. ବିଣ (କୁଟୁମ୍ବ + ଇକ)—କୁଟୁମ୍ବସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Kauṭumbika Relating to the family.
(କୌଟୁମ୍ବିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଫ. ବି. ପୁଂ—ଗୃହକର୍ତ୍ତା—
Pater familias; the master of a house.

କୌଠା—ଗ୍ରା. ବି—କେଉଁ ସ୍ଥାନ ?—
Kauṭhā Which place ?
କୋଥା [ଦ୍ର—ଏଥିରୁ ୬ଷ୍ଠୀରେ କୌଠାକୁ, ୭ମୀରେ କୌଠାରୁ;
कहाँ ୬ଷ୍ଠୀରେ କୌଠାର; ୭ମୀରେ କୌଠାରେ ପଦ୍ଧତି ଜାଣିବା ଦରକାର ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍ତ	ଉଅ	ଷ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ତ

କୌଠି—ଗ୍ରା. ଅ—୧ । କେଉଁ ସ୍ଥାନ ?—1. Which place ?
Kauṭhi କୋଥାୟ
କହାଁ
୨ । କେଉଁଠି ? କେଉଁଠାରେ ? କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ?—2. Where ?

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ୨ଯ଼ା ବଭକ୍ତିରେ କୌଠିକ, କୌଠିକୁ ହୁଏ ।]

କୌଡ଼ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—କଉଡ଼ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kaurḍi (etc) Kaurḍi etc (See)

କୌଡ଼ିଆ (ଇତ୍ୟାଦି)—କଉଡ଼ିଆ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kaurḍiā (etc) Kaurḍiā etc (See)

କୌଡ଼ିଆବେଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—ଏକଜାତୀୟ ବଡ଼ ବେଙ୍ଗ (ଏମାନଙ୍କ ପିଠିଯାକ କଉଡ଼ ଭଳ ଗେବମାନ ବାହାରଥାଏ—
Kaurḍiābenga କୋଳାବେଙ୍ଗ A species of big frogs (having numerous protuberances on the back

କୌଣପ—ଙ୍ଗ. ବ. ପୁଂ (କ୍ଷଣପ + ଭୋଜନାର୍ଥେ. ଅ; ବା କ୍ଷଣପା = ରାକ୍ଷସୀବଶେଷ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ) ଅସୁର; ରାକ୍ଷସ—Demon.
Kauṇapa

କୌଣସି—ଦେ. ସବ୍ (ଙ୍ଗ. କମ୍; ଗ୍ରା. କବଣ)—୧ । କେହିଜଣେ—1. Some one.
Kauṇasi କୋନ
କୌନସା
୨ । କିଛି ବସ୍ତୁ—2. Something.

କୌଣସି କୌଣସି—ଦେ. ସବ୍ନାମ (କୌଣସିର କର୍ତ୍ତୃବଚନ)—
Kauṇasi kauṇasi କୋନକୋନ
କୌନକୌନ
୧ । କେହି କେହି ବ୍ୟକ୍ତି; ଜଣେ ଜଣେ ଲୋକ—1. (Plural) Some people.
୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନମାନ—2. Certain places; some places.
୩ । କୌଣସି ବସ୍ତୁମାନ—3. Some things.

କୌଣସିଲା—ଦେ. ସବ୍ନାମ – କୌଣସି (ଦେଖ)
Kauṇasilā Kauṇasi (See)

କୌଣସିଲା—ଗ୍ରା. ସବ୍ନାମ—କୌଣସି (ଦେଖ)
Kauṇisilā Kauṇasi (See)

କୌଣ୍ୟ—ଙ୍ଗ. ବ. (କୋଣି + ଯ)—
Kauṇya ୧ । ହାତ କେଁକା ହେବା ଅବସ୍ଥା—1. Distortion of the arm; the state of having a crooked arm.
୨ । ହାତ ଯୋଗୁଁ ହାତର ଅଚଳ ଅବସ୍ଥା—2. Paralysis of the hands

କୌତସ୍କୁତ—ଙ୍ଗ. ବଣ. (ଙ୍ଗ. କୁତଃ = କେଉଁଠାରୁ + କୁତଃ = କେଉଁଠାରୁ + ତ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—କେଉଁ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଜାତ; କୌଣସି କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଉତ୍ପନ୍ନ—
Kautaskuta Produced or available or made in certain places.

କୌତୁକ—ଙ୍ଗ. ବ. (କୁତୁକ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—୧ ଇଚ୍ଛା—
Kautuka 1. Desire; wish.
୨ । କୁତୂହଳ; କୌଣସି ଅଜ୍ଞାତ ବସ୍ତୁ ଜାଣିବାର ଇଚ୍ଛା—2. Curiosity.
୩ । ଅଧୀରତା; ଔତ୍ସୁକ୍ୟ—3. Eagerness; impatience.
୪ । ବସ୍ତୁସୂତ୍ର; ବାଉଗଣ୍ଠିରେ ବନ୍ଧାଯିବା ସୂତା; ବବାହ ପୂର୍ବରୁ ବର ସହିତ ବରକନ୍ୟାଙ୍କ ବାଉରେ ବନ୍ଧାଯିବା ଅଉଁଣ ସୂତା—4. The marriage-thread worn round the right wrist by the bride-groom and round the left arm of the bride for seven days.
୫ । ଔତ୍ସୁକ୍ୟ ବା ବସ୍ତୁସୃ ଉତ୍ପାଦନକାରୀ ବସ୍ତୁ—5 Anything producing curiosity and wonder.
୬ । ଉତ୍ସବ—6. Festivity; gaiety.
୭ । ବନ୍ଧୁର ଅଭିବାଦନ—7. Friendly greeting.
୮ । ଥଟ୍ଟା; ପରିହାସ—8. Jest; fun; joke.
୯ । ଭାମସା—9. Show; sport; exhibition.
୧୦ । ବବାହାଦି ମଙ୍ଗଳ ଉତ୍ସବ—10. Auspicious social festivity.
୧୧ । ଆନନ୍ଦ—11 Delight; joy; pleasure; mirth.
୧୨ । ମଉଜ; ସୁଖ—12. Happiness.
୧୩ । ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ—13. Amusement; sport; pastime.
୧୪ । ଭୋଗକାଳ—14 The period of possession or enjoyment.
୧୫ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ—15. Wonder.
ବେ. ବଣ—୧ । କୌତୁକକାରୀ—1. Sportive.
୨ । କୌତୁକପ୍ରଦ—2. Delightful.

କୌତୁକ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଥଟ୍ଟା କରିବା; ପରିହାସ କରିବା—
Kautuka karibā କୌତୁକକରା
କୌତୁକକରନା To jest; to make fun.

କୌତୁକକ୍ରିୟା—ଙ୍ଗ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ; ଯେଉଁ କ୍ରିୟାରେ କୌତୁକସୂତ୍ର ବନ୍ଧାଯାଏ)—ବବାହ କର୍ମ—
Kautukakriyā Marriage ceremony (M. W.)

କୌତୁକ ଗୃହ—ଙ୍ଗ.ବ—୧ । ଯେଉଁ ଘରେ ମଉଜ ମଜଲିସ୍ କରାଯାଏ—
Kautukagṛuha 1. Pleasure-house.
୨ । ଯେଉଁ କୋଠରୀରେ ବବାହ କର୍ମ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ—2. A room where a marriage ceremony takes place (M.W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୃଚ୍ଛ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷାକରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦନଲେ ଭେବେ ଏ ଭାଷାଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଉ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦନବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଦନବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳଲେ 'ଭୂଇଁ' ଖୋଦିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଖୋଦିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଖୋଦିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଖୋଦିବେ

କୌତୁକ ତୋରଣ—ସଂ. ବ—ବବାହାଦି ଉତ୍ସବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଫାଟକ—
Kautuka toraṇa Triumphal arch erected on festive occasions.

କୌତୁକପ୍ରଦ—ସଂ. ବିଣ. (କୌତୁକ + ପ୍ର + ଦା. ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kautukaprada ଆନନ୍ଦପ୍ରଦ; ଆହ୍ଲାଦକର—Delightful.

କୌତୁକ ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଥଟ୍ଟା କରିବା—
Kautuka lagāibā 1. To make a fun.
କୌତୁକଲାଗାନ ୨ । ମନ ମନରେ ଆହ୍ଲାଦ ଆମୋଦ ସୃଷ୍ଟି କରିବା—
कौतुकलगाना 2. To create amusement.

କୌତୁକିଆ—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଆହ୍ଲାଦକର; ନୟନାନନ୍ଦକର—
Kautukiā 1 Fanciful to look at; delightful.
୨ । କୌତୁକ କରିବାରାଜ୍ଞ; ବିନୋଦନଶୀଳ—
2. Sportive; frolicsome.

କୌତୁକିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କୌତୁକ + ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଇତ)—ଯାହା
Kautukita ମନରେ କୁତୂହଳ ଜନ୍ମି ଥାଏ—
(କୌତୁକିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Eager; eagerly interested inquisitive.

କୌତୁକୀ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ. (କୌତୁକ + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଉତ୍ସୁକ; କୌତୂହଳୀ—
Kautukī (କୌତୁକିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 Curious; eager.
୨ । ଆନନ୍ଦିତ; ଆନନ୍ଦମୟ—2. Gay; joyful.
୩ । ପରିହାସକର—3. Sportive; funny.
୪ । ଥଟ୍ଟିଲ—4. Jestful; jocose.

କୌତୂହଳ—ସଂ. ବ. (କୁତୂହଳ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । କୁତୂହଳ; ଔତ୍ସୁକ୍ୟ—
Kautūhala 1. Curiosity; eagerness.
୨ । ଅଭିଳାଷ—2. Wish.
୩ । ଉତ୍ସବ—3. Festival.
୪ । ଅସାଧାରଣ ଘଟଣା—
4 Any unusual phenomenon (M. W)

କୌତୂହଳୀ—ସଂ.ବିଣ. (କୌତୂହଳ + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍)—ଉତ୍ସୁକ
Kautūhalī Eager; curious; inquisitive.
ପାନ୍ଥେ କୌତୂହଳୀ ନାନି ଚତ୍ତବସ୍ତ୍ର,
ବହୁଲେ ସନ୍ତୋଷ ଚନ୍ତଁ । ରଘାନାଥ. ମହାସାନ୍ତ ।।

କୌତ୍ସ—ସଂ. ବି.— (ସଂ. କୁତ୍ସ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । ବରତନ୍ତୁଙ୍କ
Kautsa ଶିଷ୍ୟ ମୁନିବିଶେଷ—1. A sage, the disciple of the sage Baratantu.
[ଦ୍ର—ଗୁରୁଙ୍କୁ ଦକ୍ଷିଣା ଦେବାପାଇଁ ଏ ଧନ ମଗିବାକୁ ରଘୁଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ।]
୨ । କୁତ୍ସ ଋଷିଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ସାମଗାନ—
2. A hymn composed by sage Kutsa.

କୌତ୍ସସ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୌତ୍ସ)—୧ । କୌତ୍ସ ମୁନଙ୍କ ଗୋତ୍ର ସମ୍ଭୂତ
Kautsasa ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ—1. A Brāhmaṇa descended from the clan of sage Kautsa.
କୈତ୍ସସମଡ଼ଆ ବହୁ ଜାନ୍ତାରୁ ଗୋରଡ଼ା
ବସରୁ ବ୍ୟାଗ୍ୟାଇ ମୂଅ ଅରଥାନ ଜେଡ଼ା । ଗୋପୀନାଥଜନ୍ତ. ଉ· ସା ୧୮୧୯ ।

୨ । କୌତ୍ସ ମୁନ —2. Sage Kautsa.

କୌଥୁମ—ସଂ. ବି (କୌଥୁମୀ + ଅ)—କୌଥୁମୀଶାଖାଧ୍ୟାୟୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ—
Kauthuma Brāhmaṇa reading the Kauthumī śākhā.

କୌଥୁମୀ—ସଂ. ବି (କୁଥୁମ + ଅ + ଈ)—
Kauthumī କୁଥୁମଋଷିପ୍ରଣୀତ ସାମବେଦର ଶାଖାବିଶେଷ—
A section of the Sāma Beda preached by sage Kuthuma.

କୌଦାଲୀକ—ସଂ. ବ—ମିଶ୍ରଜାତିବିଶେଷ—
Kaudālīka A mixed caste (son of a fisherman by a woman of the washerman caste).
[ଦ୍ର—ଧୀବର ପିତା ଓ ରଜକୀ ମାତାଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତି ।]

କୌନ୍—ସ୍ତ୍ରାଦେ (ଉକ୍ତି) ସର୍ବନାମ—୧ । କିଏ—
Kaun 1. Who.
୨ । କଅଣ—2 What.

କୌନଖ୍ୟ—ସଂ. ବ (କୁନଖ + ଭାବ. ଯ)—
Kaunakhya ୧ । ନଖ ଖରାପ ବା ଅସୁନ୍ଦର ହେବା ଅବସ୍ଥା—
Ugliness of nails.
୨ । କଣନଖା ରୋଗ ହେବା ଅବସ୍ଥା—
2. The condition of a person having a sore in the corners of the nails.
୩ । (+ ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଯ)—କଣନଖା ରୋଗ—
3. A disease of the finger-nails.

କୌନ୍ତିକ—ସଂ. ବ (କୁନ୍ତ = ପ୍ରାସ ଅସ୍ତ୍ର + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ. ଇକ)—
Kauntika କୁନ୍ତ ବା ବର୍ଚ୍ଛାଧାରଣକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
A spear-man; a lancer.

କୌନ୍ତେୟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (କୁନ୍ତୀ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଏୟ)—
Kaunteya ୧ । କୁନ୍ତୀଙ୍କ ପୁତ୍ର (ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ଭୀମ ଓ ଅର୍ଜୁନ)—
1. The three elder Pāṇḍaba-brothers; sons of Kuntī.
୨ । ଅର୍ଜୁନବୃକ୍ଷ—
2. Terminalia Arjuna (tree).

କୌପ୍ନ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. କୌପୀନ)—କୌପୀନ (ଦେଖ)
Kaupni Kaupīna (See)
କପନୀ
कापीन, कफनी

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ୍	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଜ୍ଅ	ଷ
୨	ୠ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

କୌପ—ଫ ବିଣ. ପୁଂ (କୂପ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—କୂପସମ୍ବନ୍ଧୀଯ—
Kaupa Relating to a well.
(କୌପୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଫ. ଉ.—କୂପୋଦକ; କୂଅର ପାଣି —Well-water.

କୌପିନ—ଗ୍ରା. ବ (ଫ. କୌପୀନ)—କୌପୀନ (ଦେଖ)
Kaupini Kaupīna (See)

କୌପୀନ—ଫ. ବ (କୂପ+ପ୍ରବେଶଯୋଗ୍ୟାର୍ଥରେ. ଖନ; ଅର୍ଥାତ୍ ଏହାକୁ ପିନ୍ଧି କୂଅ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ମନୁଷ୍ୟ ଯୋଗ୍ୟ ହୁଏ)—୧ । ମେଖଲାବଦ୍ଧ ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ; କଉପୁନ; ବସନ; କରପଟ୍ଟ—
Kaupīna A long strip of cloth tucked over the private parts and attached at both ends to a string round the waist.
[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ବାବାଜମାନେ ଓ ଗରିବଲୋକମାନେ ପିନ୍ଧନ୍ତି ।]
୨ । ଭଗ ଗୁହ୍ୟ ଓ ଲିଙ୍ଗାଦି ଶବ୍ଦରେ ଗୁପ୍ତ ସ୍ଥାନ—
2. Pudenda; privities (M. W.)
୩ । ଅନ୍ୟାଯକର୍ମ୍ମ—3. Wrong; improper act.
୪ । ପାପ—4. Sin.
୫ । କନ୍ଥା—5. Rag.

କୌପୁନ—ଦେ. ବ (ଫ. କୌପୀନ)—କୌପୀନ (ଦେଖ)
Kaupuni Kaupīna (See)

କୌପୋଦକୀ—ସ. ବ—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଗଦାର ନାମ; କୌମୋଦକୀ—
Kaupodakī The name of Śrīkṛushṇa's mace (M. W.)
(କୌପାଦକୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

କୌବେର—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (କୁବେର+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—
Kaubera କୁବେରସମ୍ବନ୍ଧୀଯ —
(କୌବେରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Belonging or appertaining to Kubera, the God of wealth.

କୌବେରୀ—ଫ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (କୌବେର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କୌବେର ଶବ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ – Feminine of Kaubera.
ଫ. ବ (କୁବେର+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । କୁବେରରକ୍ଷିତ ଦିଗ; ଉତ୍ତରଦିଗ—1. The North; the quarter presided over by Kubera.
୨ । କୁବେରଙ୍କ ଶକ୍ତି; ମାତୃକାବିଶେଷ—
2. The energy of Kubera personified.
୩ । କୁଡ଼ ଗଛ—3. The plant Costus Speciosus or Arabicus M. W).

କୌବ୍ଜ—ଫ. ବ (କୁବ୍ଜ+ଅ)—୧ । କୁବାପଣ—
Kaubja 1. Hump-backedness.
୨ । କୌଟିଲ୍ୟ—2. Crookedness.

କୌମାର—ଫ. ବ—(କୁମାର+ଘ୍ୟର. ଅ)—୧ । ବାଲକର ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବସ୍ଥା—1. Boyhood upto five years.
୨ । (ଉତ୍ତ ମତରେ) ବାଳକାଙ୍କର ୧୬ ବର୍ଷ ବୟସ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବସ୍ଥା—2. Maidenhood upto the age of 16 years.
୩ । ବାଲ୍ୟକାଳ; ଯୌବନର ପୂର୍ବ ଅବସ୍ଥା—
3. Boyhood.
୪ । ବାଳକ ବାଳକାଙ୍କର ଅବିବାହିତ ଅବସ୍ଥା—
4. State of being unmarried; virginity.

କୁମାର ନୋହିଲେ ଲେଖାଅଛ ମୋର ଲଘୁତେ ତର କୌମାର—
ଉଷାହରଣ. ସଯାତି ।

୫ । (+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—କୁମାର; କାର୍ତ୍ତିକେୟ—
5. Kārttikeya.
ଫ. ବିଣ—୨ । କାର୍ତ୍ତିକେୟସମ୍ବନ୍ଧୀଯ—
1. Relating to Kārttikeya.
(କୌମାରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । କୁମାରସମ୍ବନ୍ଧୀଯ; ଯୌବନର ପୂର୍ବ ଅବସ୍ଥାସମ୍ବନ୍ଧୀଯ—
2. Juvenile; youthful.
୩ । କୁମାରୀସମ୍ବନ୍ଧୀଯ—3. Maidenly.
୪ । କୋମଳ; ସୁକୁମାର—
4. Soft; tender (M. W.)
୫ । ଅବିବାହିତା କନ୍ୟାର ଗର୍ଭଜାତ ପୁତ୍ର—
5. The son of a Maiden (M. W)
୬ । ପର୍ବତବିଶେଷ—
6. Name of a mountain (M. W.)

କୌମାରତନ୍ତ୍ର—ଫ. ବ (କୌମାର+ତନ୍ତ୍ର)—ଶିଶୁଚର୍ଯ୍ୟାବିଷୟକ
Kaumāratantra ବୈଦ୍ୟକ ଗ୍ରନ୍ଥର ଅଂଶ—The section of a medical work treating of rearing and education of children (M. W.)

କୌମାରବନ୍ଧକୀ—ଫ.ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କୁମାର+ବନ୍ଧକ+ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—ବେଶ୍ୟା—
Kaumārabandhakī Harlot.

କୌମାରବ୍ରତ—ଫ. ବ (କୌମାର+ବ୍ରତ)—ଚିରକାଳ ଅବିବାହିତ
Kaumārabrata ରହିବାର ନିୟମପାଳନ; ଚିରକୌମାର୍ଯ୍ୟ—Vow of celebacy or virginity.

କୌମାରଭୃତ୍ୟ—ଫ. ବ (କୁମାରଭୃତ୍ୟ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—ବାଳକ ବା
Kaumārabhṛutya ଶିଶୁଚର୍ଯ୍ୟା—The rearing of children.

କୌମାରହର—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (କୌମାର+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kaumārahara ୧ । ପିଲ୍ଲକନ୍ୟାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
1. Marrying a girl-wife.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ନଚଉ ୧ ଚଉଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଁତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଥାକ୍ରମେ ଉଚ୍ଚିର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଉଁତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟୂ' ଦେଖିବେ।

୨ । କୁମାର୍ଯ୍ୟ ରମଣକାର୍ଯ୍ୟ—
2. Deflouring; devirginating (M. W.)

କୌମାରକ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (କୁମାର୍ଯ୍ୟ + ଉତ୍ସାଦନାର୍ଥେ. ଇକ)—
Kaumārika ୧ । ଯେ କେବଳ ଝିଅ ଜନ୍ମ କରେ—
(କୌମାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Father of girls.
୨ । ଯେ କେବଳ ଝିଅଙ୍କୁ ବା କନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଥାରେ; ଝିଅସୁଆଗିଆ—2. Liking girls or daughters (M. W.)

କୌମାରକେୟ—ଫ. ବ. ପୁଂ (କୁମାରକା + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଏୟ)—
Kaumārikeya ଅବବାହତା ସ୍ତ୍ରୀଠାରୁ ଜାତ ସନ୍ତାନ; କାମାନ
(କୌମାରକେୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସନ୍ତାନ—Son born of an unmarried woman.

କୌମାରୀ—ଫ.ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (କୌମାର + ସ୍ତ୍ରୀ.ଈ)—କୌମାରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Kaumārī Feminine of Kaumāra.
ଫ. ବ—୧ । କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ଶକ୍ତି; ମାତୃକାବଶେଷ—
1. The energy of Kārttikeya personified.
୨ । ବାତ୍ସାକନ; ଭୂଇଁକଖାରୁ—
2. A bulbuous root.
୩ । ସ୍ତ୍ରୀଗୀତବଶେଷ –3. Name of a musical air.

କୌମାରୀପୂର୍ଣ୍ଣିମା—ଫ. ବ—କୁମାରପୂର୍ଣ୍ଣିମା—
Kaumāripūrṇṇimā The full-moon of the month of Āświna.

କୌମାର୍ଯ୍ୟ—ଫ. ବ (କୁମାର + ଭାବ. ଯ)—କୁମାର୍ଯ୍ୟବସ୍ଥା; ଅବ-
Kaumārjya ବାହତାବସ୍ଥା—Childhood; virginity; single blessedness.

କୌମାର୍ଯ୍ୟ-ବ୍ରତ—ଫ. ବ—କୌମାରବ୍ରତ (ଦେଖ)—
Kaumārjyabrata Kaumārabrata (See)

କୌମୁଦ—ଫ. ବ (କୁମୁଦ + ବକଣାର୍ଥେ. ଅ)—କାର୍ତ୍ତିକମାସ—
Kaumuda The month of Kārttika.

କୌମୁଦୀ—ଫ.ବ (କୁମୁଦ = ଶୁକ୍ଳ ପଦ୍ମ; କଇଁ + ବକଣାର୍ଥେ. ଅ + ଈ)—
Kaumudī ୧ । ଚନ୍ଦ୍ରିକା; ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା; ଚନ୍ଦ୍ରକରଣ—1. Moonlight; moon-beam by the influence of which the lily is said to open.
[ଦ୍ର—ଗତରେ କୁମୁଦ ବା କଇଁଫୁଲ ଫୁଟେ; ଏଥିପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ କୁମୁଦବନ୍ଧୁ ବୋଲାଯାଏ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରକରଣକୁ କୌମୁଦୀ ବୋଲାଯାଏ ।]
୨ । କାର୍ତ୍ତିକପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ କୃତ ଉତ୍ସବ—
2. A festival done on the full-moon day of the month of Kārttika.
୩ । କାର୍ତ୍ତିକପୂର୍ଣ୍ଣିମା—
3. The full-moon of the month of Kārttika.
୪ । ଆଶ୍ୱିନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ବା କୁମାର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—
4. The full-moon of the month of Āświna.
୫ । (ଗ୍ରନ୍ଥ ନାମ ଶେଷରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲେ, ଯଥା— ତର୍କକୌମୁଦୀ; ବ୍ୟାକରଣ କୌମୁଦୀ; ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କୌମୁଦୀ) ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ପର ଆନନ୍ଦପ୍ରଦ ଗ୍ରନ୍ଥବଶେଷ—
5. A treatise throwing light on a certain subject.
୬ । (ପ୍ରାସ୍ଥ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗର ବଶେଷଣରୂପେ ସମାସରେ ବ୍ୟବହୃତ ଯଥା—ନେତ୍ରକୌମୁଦୀ) ଆନନ୍ଦଦାୟିନୀ—
6. Delightful.
୭ । ଉତ୍ସବ—7. Festival (in general) (M.W).
୮ । କଇଁଫୁଲ—
8. Water-lily; Nymphea Esculenta (M.W.)
୯ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧାଡ଼ିରେ ଚବଶ ଅକ୍ଷର ଥିବା ଦୁଇ ଧାଡ଼ିର ଛନ—
9. A sanskrit metre of two lines containing 24 syllables each (M. W.)

କୌମୁଦୀ ତରୁ—ଫ. ବ—ପାପରୁଖା; ପିଲସଜ—
Kaumudī taru The stick of a lamp. (M. W.)

କୌମୁଦୀପତି—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କୌମୁଦୀ = ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା + ପତ୍ନ)—
Kaumudīpati ଚନ୍ଦ୍ର—The moon.

କୌମୁଦୀବୃକ୍ଷ—ଫ. ବ—ପାପରୁଖା; ପିଲସଜ—
Kaumudībṛuksha Lamp-stand.

କୌମୁଦୀ ମହୋତ୍ସବ—ଫ. ବ—ଆଶ୍ୱିନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଦନ ପୁଷ୍ପରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ
Kaumudī mahotsaba ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ପୁଷ୍ପମାଳା ଓ ଚନ୍ଦନ କର୍ପୂରଦ୍ୱାରା ଅର୍ଚ୍ଚନା କର ଶ୍ରୀହସ୍ତରେ ପିଷ୍ଟକ ଓ ନାଗ୍ୱକେଳାଦ ଦ୍ରବ୍ୟ ସମର୍ପଣ କରିବା ଯାତ୍ରା—
ମଦନମୋହନ. ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ—
A festival done on the full-moon of the month of Āświna.

କୌମୋଦକୀ—ଫ. ବ. (କୁମୋଦକ + ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ବଷ୍ଣୁଙ୍କ
Kaumodakī ଗଦା—The mace of Bishṇu.
[ଦ୍ର—ଏହା ବରୁଣ ବଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ଦେଇଥିଲେ ।]

କୌମୋଦୀ—ଫ. ବ. (କୁମୋଦ + ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ବଷ୍ଣୁଙ୍କ ଗଦା—
Kaumodī The mace of Bishṇu.

କୌମ୍ଭ—ଫ. ବଣ. (କୁମ୍ଭ + ଅ)—କୁମ୍ଭ ବା ଘଟରେ ରକ୍ଷିତ—
Kaumbha Put into a pot.
(କୌମ୍ଭ—ଅନ୍ୟରୂପ)

କୌରବ—ଫ. ବଣ. (କୁରୁ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—
Kauraba ୧ । କୁରୁବଂଶୀୟ—
1. Belonging to the family of the Kurus.
୨ । କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରରେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ଦଳ—
2. The party of Durjyodhana in the great war of Mahābhārata

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦସନ୍ତବର୍ଗ୍ଗ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଯ୍ୟ	ର୍ଯ୍ୟ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ସ	ସ	ଟ୍ୟ	ର୍ଅ	କ୍ଷ	ନ୍ଦ୍ର

ଫ. ବ—କୁରୁମାନଙ୍କ ରାଜା—
A king of the Kurus.

କୌରଷ୍ଟ—ଫ. ବ—ମେଥି—Fenugreek; Frigonella Fænum Græcum (M. W.)
Kaurabī

କୌରବେୟ—ଫ. ବଣ. (କୁରୁ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଏୟ)—କୁରୁବଂଶୀୟ; କୁରୁକୁଳଜାତ—
Kaurabeya Belonging to the Kuru race.

କୌରବ୍ୟ—ଫ. ବଣ. (କୁରୁ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଯ)—କୌରବ (ଦେଖ)
Kaurabya Kauraba (See)

କୌର୍ମ୍ମ—ଫ. ବଣ. (କୂର୍ମ୍ମ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—
Kaurma ୧। କୂର୍ମ୍ମ ବା କଚ୍ଛପସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Relating to a tortoise.
୨। ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ କୂର୍ମ୍ମାବତାରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Relating to the Tortoise Incarnation of Bishṇu.
(ଯଥା—କୌର୍ମ୍ମପୁରାଣ।)
ଫ. ବ—୧। କଳ୍ପବିଶେଷର ନାମ—
1. Name of a Kalpa or Aeon of time.
୨। କୂର୍ମ୍ମାସନ—
2. A particular mode of being seated.

କୌଲ—ଫ. ବଣ. (କୁଳ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—
Kaula ୧। ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଆଗମର ରତ—
1. Tantric; addicted or devoted to the observances laid down in the Tantras.
୨। ବଂଶ ବା କୁଳସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Relating to a family.
୩। କୌଳିକ; କୁଳକ୍ରମାଗତ—3. Ancestral.
୪। ସତ୍‌କୁଳଜାତ—4. High-born.
ଫ. ବ—୧। ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଆଗମବିଶେଷ; ବାମାଗମ—
1. Rituals prescribed in the Tantras; the doctrine and practices of the lefthand Śāktas (M. W.)
[ଦ୍ର—ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟ, ସୁରା ଓ ପଶୁ ଏହି ତ୍ରିବିଧ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁ ବସ୍ତୁ ଦ୍ରବ୍ୟତ୍ରୟାତ୍ମକ ତାହାକୁ କୌଳ ବୋଲାଯାଏ।]
୨। ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ବାମମାର୍ଗାନୁସାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A worshipper of Śakti according to the lefthand ritual (M. W.)

କୌଲଟିନେୟ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (କୁଳଟା+ଇନ୍+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଏୟ)—
Kaulaṭineya (କୌଲଟେୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧। କୁଳଟାପୁତ୍ର; ଅସତୀପୁତ୍ର—
1. Whore son; son of an adulteress.
୨। ଜାରଜ—2. Bastard.
୩। ଭିକ୍ଷା କରୁଥିବା ସ୍ତ୍ରୀର ପୁତ୍ର—
3. Son of a beggar woman (M. W.)

କୌଲଟେୟ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (କୁଳଟା+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଏୟ)—
Kaulaṭeya କୌଲଟିନେୟ (ଦେଖ)
(କୌଲଟେୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Kaulaṭineya (See)

କୌଲଟେର—ଫ. ବ. ପୁଂ. (କୁଳଟା+ଏର)—
Kaulaṭera କୌଲଟିନେୟ (ଦେଖ)
(କୌଲଟେରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Kaulaṭineya (See)

କୌଲବ—ଫ. ବ—(ଜ୍ୟୋତିଷ)—ତବାଦ ଏକାଦଶ କରଣ ମଧ୍ୟରୁ
KAulaba ତୃତୀୟ କରଣ—(Astrology) Name of th third astronomical period.

କୌଲାଳକ—ଫ. ବଣ. (କୁଲ୍ଲାଳ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅକ)—
Kaulālaka ୧। କୁମ୍ଭାରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Relating to a potter,
୨। କୁମ୍ଭାରନର୍ମ୍ମିତ—2. Made by a potter.
ବ—କୁମ୍ଭାର ତିଆରି ମାଟି ପାତ୍ର—
Earthen ware; porcelain.

କୌଳକ—ଫ. ବଣ. (କୁଳ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—
Kaulika ୧। କୁଳପରମ୍ପରା-ଗତ; ବଂଶାନୁଗତ—
1. Customary in a family from generation to generation.
୨। ପିତୃପିତାମହକ—2. Ancestral; heriditary.
୩। କୁଳଧର୍ମ୍ମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିକ—
3. Promulgating a family-custom or rite.
ଫ. ବ—୧। ତନ୍ତୁୀ—1 Weaver
୨। ବାମାଗମୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି; ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଶକ୍ତି ଉପାସକବିଶେଷ—
2. A follower of the Tantric Bāmāchāra. system of worship.
୩। ଧାର୍ମିକ ବ୍ୟକ୍ତି; ଧର୍ମ୍ମତତ୍ତ୍ୱାସଜ୍ଞାନ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. A heretic.

କୌଲିକୀ—ଫ. ବ.—(ଯୋଗ) ଏକ ପ୍ରକାର ବହିଃ ଶୋଧନ—
Kaulikī (Jōga) A kind of external purification.

କୌଲୀନ—ଫ. ବ. (କୁଳ+ସଜ୍ଞାତ ଅର୍ଥରେ. ଇନ; କିଂବା କୁଲୀନ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—
Kaulīna ୧। ଲୋକାପବାଦ—1. Scandal; bad name,
୨। ପଶୁ ଯୁଦ୍ଧ—2. A combat of animals.
୩। କୁକୁଡ଼ା ଯୁଦ୍ଧ—3. Cock-fighting.
୪। ଗୁହ୍ୟ ଦେଶ—4. Anus
୫। ଭିକ୍ଷୁକାର ପୁତ୍ର—
5. Son of a beggar woman.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ସୁବିଧାଟିକୁ ନମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସାଇବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଂଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୬ । କୁଳୀନତା—6. High birth.

୭ । ଯୋନି—7 Pudenda.

୮ । ଯୁଦ୍ଧ—8. War, battle

୯ । ବାମାଗୁରମତରେ ଶକ୍ତି ଉପାସକ—

9. A follower of the left-hand Śākta ritual.

୧୦ । ଜନଶ୍ରୁତି—10 Rumour.

ବି. ବଣ—ପ୍ରଧାନ ଓ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବଂଶଜାତ—

Born of a wellknown and respectable family.

କୌଳୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (କୌଳୀନ + ଆ)—

Kaulīnā ୧ । ପରିବାରର ଗୁପ୍ତ କଥା—

1. Family scandal (M. W.)

୨ । ଅନୁଚିତ କର୍ମ—2 Improper act (M. W.)

୩ । ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ଆଦିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଲଢ଼େଇ—

3. Combat of animals, birds or snakes. (M. W.)

୪ । ଦେହର ଗୁପ୍ତାଂଶ—

4. Pudenda; privities (M. W.)

କୌଳୀନ୍ୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (କୁଳୀନ + ତ୍ୱ. ଯ)—

Kaulīnya ୧ । କୁଳୀନତା; ଉଚ୍ଚ ବଂଶରୁ ଜାତ ହେବା ଅବସ୍ଥା—

1. High birth; nobility.

୨ । ପାରିବାରିକ ସମ୍ମାନ—2. Family honour.

୩ । ପାରିବାରିକ ଦୁର୍ନାମ—3. Family scandal.

୪ । ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ ରାଜା ବଲ୍ଲାଲସେନଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବଙ୍ଗ-ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅନୁସାରେ ଉଚ୍ଚ ବଂଶର କ୍ରମପଦ୍ଧତି—

4. Orders of nobility instituted by King Ballālasena of Bengal.

କୌଳୀନ୍ୟ ପ୍ରଥା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ ରାଜା ବଲ୍ଲାଲସେନଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଉଚ୍ଚବଂଶ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହ ପ୍ରଥା—

Kaulīnya prathā Kulinism in Bengal marriage system as governed by caste-rules obtaining in Bengal since the time of King Ballālasena.

[ଦ୍ର— ଏହି ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ କୁଳୀନମାନେ ଆପଣାଠାରୁ ବଂଶ-ମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ ମାତଉର କୁଳରୁ ବର ବା କନ୍ୟା ଆଣି ନ ଥିଲେ । ଏଥିର ଫଳରେ କୁଳୀନମାନଙ୍କ ବଂଶରେ ବରପାତ୍ରର ଅଭାବ ହେବାରୁ ଏକ ଏକ କୁଳୀନ ବର ୧୦।୫୦ କୁଳୀନା କନ୍ୟାଙ୍କୁ ନାମ ମାତ୍ର ବିବାହ କରୁଥିଲେ । କ୍ରମଶଃ ବଙ୍ଗସମାଜରୁ ଏ ପ୍ରଥା କମିଯାଇ ଅଛି ।]

କୌଶ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ. (କୁଶ + ଅ)—

Kauśa ୧ । କୁଶ ନିର୍ମିତ—1. Made of Kuśa grass.

୨ । (କୁଶ + ଆ)—ରେଶମ ନିର୍ମିତ—2. Silken.

କୌଶଳ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (କୁଶଳ + ଅ)—୧ । ମଙ୍ଗଳ—

Kauśala 1. Wellbeing; welfare.

୨ । ସମୃଦ୍ଧ—2. Prosperity.

୩ । ନୈପୁଣ୍ୟ; ଦକ୍ଷତା—3. Skill; art.

୪ । ଚତୁରତା—4. Cleverness; tact.

୫ । ସୁଖ—5. Happiness.

୬ । କାର୍ଯ୍ୟସାଧନର ଉପାୟ; ଫନ୍ଦ—

6. Means; expedients.

୭ । କୋଶଳ ଦେଶ—

7. The country of Kośala.

୮ । ସୌଭାଗ୍ୟ—8. Good fortune.

କୌଶଳ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚତୁରତା ଖେଳିବା—

Kauśala karibā 1. To play a trick.

କୌଶଳ କରା ୨ । ଉପାୟ କରିବା; ଫନ୍ଦ କରିବା—

କୌଶଳ କରନା 2 To undertake a means.

କୌଶଳଚ୍ଛଳେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—୧ । ଛଳନାଚ୍ଛଳେ—

auśala krame 1. On some pretence.

କୌଶଳକ୍ରମେ ୨ । ଚତୁରତାଦ୍ୱାରା—

କୌଶଳରେ 2. By a contrivance; tactfully.

୩ । ନୈପୁଣ୍ୟ ସହକାରେ—3. Skilfully.

କୌଶଳିକ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (କୌଶଳ + ଇକ)— ଲାଞ୍ଚ; ଉତ୍କୋଚ—

Kauśalikā Bribe.

କୌଶଳିକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (କୌଶଳ + କ + ଆ)—୧ । ଭେଟ—

Kauśalikā 1. A present; offering.

୨ । କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନ—2. A friendly enquiry after one's health.

୩ । ଅଭିବାଦନ—3. Greeting; salutation.

କୌଶଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (କୌଶଳ + ଇ)— କୌଶଳିକା (ଦେଖ)

Kauśalī Kauśalīkā (See)

(କୌଶଳିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବି. ବଣ. ପୁଂ.— ୧ । ଚତୁର—

1. Clever.

୨ । ଦକ୍ଷ—2. Skilful.

ଅଶ୍ୱ ସଚ୍ଚଳନେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ କୌଶଳୀ । ସ୍ୱଧାନଥ. ଚଉରା ।

୩ । ଫନ୍ଦବାଜ—3. Tactful; strategic.

କୌଶଲେୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ପୁଂ. (କୌଶଲ୍ୟା + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଏୟ)—

Kauśaleya କୌଶଲ୍ୟା-ପୁତ୍ର; ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର—

Śrī Rāma; the son of Kauśalyā.

କୌଶଲ୍ୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (କୁଶଳ + ଯ)—୧ । ଘନ୍ଦ ମଣ୍ଡପବିଶେଷ—

Kauśalya 1. A kind of pavilion.

୨ । ଚତୁରତା; ଦକ୍ଷତା—3. Cleverness; skilfulness.

୩ । ସମୃଦ୍ଧ—3. Prosperity.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	୍	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଝ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ୍

୪ । ମଙ୍ଗଳ—4. Well being

୫ । ଅଭିଜ୍ଞତା—5. Experience.

କୌଶଲ୍ୟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୋଶଳ+ଯ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । କୋଶଳ Kauśalyā ନରଧିପଙ୍କ କନ୍ୟା; ଦଶରଥଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ପତ୍ନୀ ଓ (କୌସଲ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ମାତା—

1. Śrī Rāma's mother.

୨ । ପୁରୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଜନମେଜୟଙ୍କ ମାତା—

2. The mother of janamejaya.

୩ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ମାତା—

3. The mother of Dhṛutarāshṭra.

୪ । ପଣ୍ଡୁଙ୍କ ମାତା—4. The mother of Paṇḍu.

କୌଶଲ୍ୟାୟନ—ସଂ ବ.ପୁଂ.(କୌଶଲ୍ୟା+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅଫ୍ଟନ)—ରାମ— Kauśalyāyani A name of Rāma. (କୌଶଲ୍ୟେୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

କୌଶିକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କୁଶିକ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । କୁଶିକ-Kauśika ମୁନଙ୍କ ପୁତ୍ର ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର—

1. Sage Biswāmitra.

୨ । ପେଚକ—2. Owl

୩ । ଇନ୍ଦ୍ର—3. Indra.

୪ । ଯେ ଗୁପ୍ତଧନର ସନ୍ଧାନ ଜାଣେ—

4 A person who knows hidden treasures.

୫ । ନେଉଳ—5. Ichneumon.

୬ । ଗୁଗ୍ଗୁଳ—6. Frankinsense; Bdellium.

୭ । (କୋଶ+ଇକ)—ସାପୁଡ଼ିଆ; ସାପୁଆ କେଲା—

7 Snake-charmer.

୮ । ଅଭିଧାନକାର—8. Lexicographer.

୯ । କୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷ—9. Treasurer.

୧୦ । ଶୃଙ୍ଗାର ରସ—

10. Sentiment of love

୧୧ । ଜନୈକ ଋଷି—11. Name of a Sage.

[ଦ୍ର—ଏ ଋଷି ପିତାମାତାଙ୍କର ବନା ଅନୁମତିରେ ଋଷ୍ୟାର୍ଥ ଗୃହ-ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ବଗ ତାଙ୍କ ଦେହରେ ମଳତ୍ୟାଗ କଲା । ଏ ବଗ ଉପରେ କୋପଦୃଷ୍ଟି କରିବାରୁ ବଗଟି ଭସ୍ମୀଭୂତ ହୋଇଗଲା । ଏହା ଦେଖି ଋଷି ଆପଣାର କ୍ଷମତା ବିଷୟରେ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କଲେ । ଏକଦା ଏ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଯାଇ ଗୋଟିଏ ଗୃହସ୍ଥର ଗୃହରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଗୃହିଣୀ ଭିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେବା ବେଳେ ଗୃହସ୍ଥ ସ୍ୱାମୀ କ୍ଲାନ୍ତ ଶ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଘରେ ପହଞ୍ଚିବାରୁ ଗୃହିଣୀ ପ୍ରଥମେ ସ୍ୱାମୀଚର୍ଚ୍ଚାରେ ଲାଗିଲା । କୌଶିକ ଭାବିଲା ଉପରେ ରାଗିବାରୁ ଗୃହିଣୀ କହିଲେ "ଆପଣ ମୋ ଉପରେ ରାଗ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ, ମୁଁ ସ୍ୱାମୀ ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିଲି; ମୋତେ ବଗ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଆପଣ ଧର୍ମର ଯଥାର୍ଥ ମର୍ମ ଅବଶ୍ୟ ବୁଝି ନାହାନ୍ତି । ମିଥିଲାର ଧର୍ମବ୍ୟାଧଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କଠାରୁ ଧର୍ମଶିକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ।" କୌଶିକ ଗୃହିଣୀଙ୍କଠାରୁ ଏହା ଶୁଣି ବିସ୍ମିତ ହେଲେ ଓ ଧର୍ମବ୍ୟାଧଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ଧର୍ମଶିକ୍ଷା କଲେ । ବ୍ୟାଧ ଆପଣାର ପିତାମାତାଙ୍କ ସେବା କରି ଧାର୍ମିକ ହୋଇଥିବାର ଏ ଅବଗତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ଉପଦେଶ ଅନୁସାରେ ଘରକୁ ଫେରି ଯାଇ ପିତାମାତାଙ୍କ ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ସୁବଲଚନ୍ଦ୍ର]

ସଂ. ବଣ. (କୋଶ+ଇକ)—ରେସମୀ—Silken.

ଦେ. ବ.—ଶରବିଶେଷ—A kind of arrow.

ତା ଦେଖି କୌଶିକ ଶର ତହିଁ ତୁଷ୍ଟ । ସାରଳା: ମହାଭାରତ. ସଭା ।

କୌଶିକଫଳ—ସଂ. ବ.—ନଡ଼ିଆ—

Kauśika phala Cocoanut.

କୌଶିକା—ସଂ. ବ. (କୌଶିକ+ଆ)—ପାନପାତ୍ର—

Kauśikā Drinking vessel.

କୌଶିକାତ୍ମଜ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଇନ୍ଦ୍ରସୁତ)—ଅର୍ଜୁନ—

Kauśikātmaja An epithet of Arjuna.

କୌଶିକାୟୁଧ ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ—

Kauśikāyudha Rain-bow.

କୌଶିକା ରାତି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ପେଚକର ଅଗ୍ରଜ)—କୁଆ—

Kauśikā rāti Crow.

କୌଶିକାରି—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) କୁଆ—

Kauśikāri Crow.

କୌଶିକୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କୌଶିକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଭଗିନୀ, ସତ୍ୟବତୀ—1. The elder sister of Biswāmitra.

୨ । ବିହାରର ନଦୀବିଶେଷ—

2. A river in Bihar.

[ଦ୍ର—କଥିତ ଅଛି ଯେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଭଗିନୀ କୌଶିକୀ ଏ ନଦୀରୂପ ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି । ସୁବଲଚନ୍ଦ୍ର ।]

୩ । (ଘାତକୀଙ୍କ ଶରୀର-କୋଷରୁ ବାହାର ଥିବାରୁ) ଦୁର୍ଗା—

3. A name of Durgā.

୪ । ନାଟ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ରଚନାବିଶେଷ (ଯାହାଁର ଅର୍ଥ ଓ ସନ୍ଦର୍ଭ ସହଜବୋଧ)—4. An easy style of dramatic composition.

କୌଶିମ୍ବ—ସଂ. ବ—ଶୁକ (ଦେଖ) (ହରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—

Kauśimba Śuka (See)

କୌଶୀଳବ—ସଂ. ବ (କୁଶୀଳବ+ଅ) ନଟର ବୃତ୍ତି—

Kauśīlaba The profession of an actor or dancer.

କୌଶୁଲି—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କୌଶଲ୍ୟା; ରାମଙ୍କର ମାତା—

Kauśulī Kauśalyā, the mother of Rāma.

କୌଶୁଲ୍ୟା—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. କୌଶଲ୍ୟା)—କୌଶଲ୍ୟା (ଦେଖ)—

Kauśulyā Kauśalyā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ବେଳେ ଅଥର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ୧ ଚଲ୍ଲିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଲ୍ଲିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଲ୍ଲିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ. ସେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଆଜନେ ଚହଁଲି ବପଡିବ । ୨ ବା ୧ ଚଲ୍ଲିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ ଖୋଜିବେ; 'କୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ' ଖୋଜିବେ; 'ବର୍ଷୁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଚ୍ଛୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ

କୌଶେୟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବଣ—କୌଷେୟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Kauśeya (etc.) Kausheya etc (See)

କୌଷିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କୌଶିକା (ଦେଖ)—
Kaushikī Kauśikī (See)

କୌଷେୟ—ସଂ. ବଣ (କୋଷ=ରେଶମର ଗୋଟି + ଏସ୍)—
Kausheya ୧ । ରେଶମୀ—1. Silken; made of silk.
୨ । କୁଶଙ୍କ ବଂଶୋଦ୍ଭବ—
2. Descended from Kuśa.
ସଂ. ବ—୧ । ରେଶମ—1. Silk
୨ । ମାଇପେ ଅଣ୍ଟା ତଳକୁ ପିନ୍ଧିବା ରେଶମ ପାଗଡ଼—
2. A lower silk garment for women
୩ । କୁଶଙ୍କର ବଂଶଧର—3. Descendant of Kuśa.

କୌଷେୟକ—ସଂ.ବ(କୌଷେୟ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—କୌଷେୟ (ଦେଖ)—
Kausheyaka Kausheya (See)

କୌଷେୟବସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ—ପାଟ ଖପା—
Kausheyabastra Silk cloth.

କୌସଲ୍ୟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ— (ନାମ) କୌଶଲ୍ୟା (ଦେଖ) —
Kausalyā Kauśalyā (See)

କୌସୀଦ—ସଂ. ବଣ (କୁସୀଦ + ଅ)—ଋଣସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Kausīda Relating to a lone.

କୌସୀଦ୍ୟ—ସଂ. ବ—୧ । ଆଳସ୍ୟ—
Kausīdya 1. Sloth; indolence.
୨ । ଚଢ଼ା ସୁଧରେ ଲଗାଇବା—2. Usury.

କୌସୁମ—ସଂ. ବଣ. (କୁସୁମ + ଅ)—କୁସୁମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Kausuma Flowery; floral.
ସଂ. ବ—କୁସୁମାଞ୍ଜନ—Ashes of brass used as a collyrium.

କୌସୁମ୍ଭ—ସଂ. ବଣ (କୁସୁମ୍ଭ + ଅ)— କୁସୁମ୍ଭରଞ୍ଜିତ—
Kausumbha Coloured yellow with the petals of sapflower.
ସଂ. ବ—୧ । ବନ୍ୟକୁସୁମ ଫୁଲ—1. Wild sapflower.
୨ । କୁସୁମରଞ୍ଜିତ ବସ୍ତୁ—
2 Anything dyed with sapflower.

କୌସୃତିକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଠକ—1. A knave.
Kausṛutika ୨ । ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ—2. A juggler.

କୌସ୍ତୁଭ—ସଂ. ବ. (କୁସ୍ତୁଭ=ସମୁଦ୍ର; ବିଷ୍ଣୁ + ଅ; ସମୁଦ୍ରରୁ ପ୍ରାପ୍ତ; କ୍ଷୀରସମୁଦ୍ର ମନ୍ଥନ କାଳରେ ସମୁଦ୍ରରୁ ବାହାର ଥିବାରୁ)—୧ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ହୃଦୟର ଭୂଷଣ ମଣି—
Kaustubha 1. A gem worn suspended on the breast by Bishṇu.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆ ନସିଂହପୁରାଣରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ ଜଣେ ରାଜା କଠୋର ତପସ୍ୟା କରି ନଜର ଦ୍ୱାଡ଼, ଗୋଡ଼ ଇତ୍ୟାଦି ସକଳ ଅବୟବ ଦ୍ୱାଇଥିଲେ । କେବଳ ତାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡଟି ବାକା ଥିଲା । ସେହି ରାଜାଙ୍କର ପ୍ରାର୍ଥନା ଅନୁସାରେ ବିଷ୍ଣୁ ସେ ମୁଣ୍ଡକୁ ମଣିରୂପରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ କରି ନଜର ହୃଦ୍‌ଦେଶରେ ଧାରଣ କଲେ ।

କୌସ୍ତୁଭମଣି ହୋଇ ଛତେ ମୋର ଲମ୍ବୁ । ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହସ୍ତୁତି ।

୨ । ଅଙ୍ଗୁଳିମୁଦ୍ରାବିଶେଷ—
2 A manner of joining the fingers (M.W.)
୩ । ସୋରିଷ ତେଲ—3. A kind of oil derived from mustard (M. W.)

କୌସ୍ତୁଭ ମଣି—ସଂ. ବ – କୌସ୍ତୁଭ (ଦେଖ)
Kaustubha maṇi Kaustubha (See)

କୌସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ. (କୁସ୍ତ୍ରୀ + ଅ)—ମନ୍ଦ ସ୍ତ୍ରୀ ହେବାର ଅବସ୍ଥା—
Kaustra The state of being a bad wife (M.W.)

କ୍ୱଣ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । (ଅଳଙ୍କାରାଦି) କିଣି କିଣି ଶବ୍ଦ କରିବା—
Kwaṇ (root) 1. To jingle; to tinkle.
୨ । ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ଶବ୍ଦ କରିବା—2. To warble; to hum.
୩ । ବାଦ୍ୟ ବଜାଇବା—3. To produce a sound with a musical instrument.

କ୍ୱଣ —ସଂ. ବ. (କ୍ୱଣ୍ ଧାତୁ + ଅ)—କ୍ୱଣନ ୧, ୨ (ଦେଖ)
Kwaṇa Kwaṇana 1, 2 (See)

କ୍ୱଣନ—ସଂ. ବ. (କ୍ୱଣ୍ ଧାତୁ + ଅନ)—୧ । ଶବ୍ଦ—1. Sound.
Kwaṇana ୨ । ଝଣ ଝଣ ଶବ୍ଦ—
2. Jingling sound; twang.
୩ । ଖୁଣ୍ଟେ ମାଟିହାଣ୍ଡି—3. A small earthen pot.
୪ । ବାଦ୍ୟଧ୍ୱନି—4. The sound or tone of any musical instrument.
୫ । ଖୁଣ୍ଟେ ମୃତ୍‌ପାତ୍ର—5. Small earthen pot.

କ୍ୱଣିତ—ସଂ. ବ. (କ୍ୱଣ୍ ଧାତୁ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. ତ)—
Kwaṇita କ୍ୱଣନ ୧ ଓ ୨ (ଦେଖ)
Kwaṇana 1 and 2 (See)
ସଂ. ବଣ—ଶବ୍ଦାୟମାନ—Sounded.

କ୍ୱତ୍ୟ—ସଂ. ଅ. (କ୍ୱ + ତ୍ୟ; ଭୁଲ —ଅସ୍ତିତ୍ୟ)—କେଉଁ ସ୍ଥାନର ?—
Kwaty Of what place ?

କ୍ୱଥ୍ (ଧାତୁ) —ସଂ—୧ । ସିଝାଇବା—1. To boil; to decoct.
Kwath (root) ୨ । ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରିବା—2. To digest.

କ୍ୱଥ—ସଂ. ବ. (କ୍ୱଥ୍ ଧାତୁ + ଅ)—କ୍ୱାଥ (ଦେଖ)
Kwatha Kwātha (See)

କ୍ୱଥନ—ସଂ. ବ. (କ୍ୱଥ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—ସିଝାଇବା—
Kwathana Boiling; decocting.

କ୍ୱଥିକ—ସଂ. ବ. (କ୍ୱଥ୍ ଧାତୁ + ଇକ)—ଦୁଧରେ ସିଝାପାଚନ—
Kwathika A decoction made with mlik.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଙ୍ଗ	ଘ	ସ	ଙ୍ଘ	ଇଅ	ଈ	ନ

କ୍ୱଥିତ—ଫ. ବ୍ରଣ. (କ୍ୱଥ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ସିଦ୍ଧ; ସିଝା ଯାଇଥିବା—
Kwathita Boiled; decocted; stewed.

ଫ. ବ—ମଧୁ ସହିତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମଦ୍ୟବିଶେଷ—
A spirituous liquor prepared with honey.

କ୍ୱାଚିତ୍କ—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (କ୍ୱଚିତ୍+କ)—ଅକସ୍ମାତ୍ ବା କ୍ୱଚିତ୍ ଦେଖାଯିବା
Kwāchitka —Found or met with occa-
(କ୍ୱାଚିତ୍କୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) sionally or somewhere.

କ୍ୱାଟର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କ୍ୱାର୍ଟର୍)—୧। ଚାରି ଗୋଟି ସମାହାର
Kwāṭar —1. Quarter.
କାର୍ଟର ୨। (ଇ. କ୍ୱାର୍ଟର୍ସ୍)—ଉତ୍ତମ ଓ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ବସା-
କ୍ୱାର୍ଟର ଘର—2. Quarters of servants and officers.

କ୍ୱାଟର୍ଲି—ବୈଦେ. ବ୍ରଣ. (ଇଂ. କ୍ୱାର୍ଟର୍ଲି)—ତ୍ରୈମାସିକ—
Kwāṭarli Quarterly.

କ୍ୱାଟର୍ସ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ବାସଗୃହ; ଖଞ୍ଜା—
Kwāṭars Quarters

କ୍ୱାଣ—ଫ. ବ. (କ୍ୱଣ୍ ଧାତୁ+ଅ)—୧। ଶବ୍ଦ—1. Sound.
Kwāṇa ୨। ଝଣ ଝଣ ଶବ୍ଦ—2. Jingling sound.
୩। ବାଦ୍ୟଧ୍ୱନି—3. Sound of a musical instrument.

କ୍ୱାଥ—ଫ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ) (କ୍ୱଥ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Kwātha ଧୀର ନଆଁରେ ସିଝାଯାଇଥିବା ଜଳ; ଜଳସିଦ୍ଧ ପାଗସୂ;
ପାଚନ—A decoction.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁଗୁଡ଼ିଏ ଦ୍ରବ୍ୟର ପାଚନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ଦେବ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମିଳିତ ପରିମାଣ ଦୁଇ ତୋଲାରୁ ଅଧିକ ଦେବ ନାହିଁ । ଏହି ଦୁଇ ତୋଲା ଦ୍ରବ୍ୟ ୩୨ ତୋଲା ଜଳରେ ସିଦ୍ଧ କରି ଚତୁର୍ଥାଂଶ (ଆଠ ତୋଲା) ଅବଶିଷ୍ଟ ଥିବ, ଓହ୍ଲାଇ ଛାଣିବ—ଏହାକୁ କ୍ୱାଥ ବୋଲିଯାଏ ।]

କ୍ୟାଁ—ଗ୍ରା. ଅ—କାଆଁ; କାହିଁକି—
Kyāṅ Why; for what reason.

ଅହେ ମଙ୍ଗୁଜେ ! ପୁଅମାନଙ୍କୁ କ୍ୟାଁ ପାଶ ପୂରଅ ନାହିଁ—
ପଲ୍ଲୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ ।

କ୍ୟାଟାଲଗ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କାଟାଲଗ୍ (ଦେଖ)
Kyāṭālag Kāṭālag (See)
କ୍ୟାଟାଲଗ
କ୍ୟାଟେଲଗ

କ୍ୟାଲେଣ୍ଡର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କାଲେଣ୍ଡର୍ (ଦେଖ)
Kyāleṇḍar Kāleṇḍar (See)
କ୍ୟାଲେଓର
କ୍ୟାଲେଣ୍ଡର

କ୍ରକଚ—ଫ. ବ (କ୍ର=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ+କର୍=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଅ)—
Krakacha ୧। କରତ; କରତ—1. A saw.
୨। କେତକ (ବୃକ୍ଷ) (ଦେଖ)
2. Ketaka (tree) (See)
୩। ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ସାଧନ—
3. An observance said of in Jōga.
୪। ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
4. Name of a musical instrument.

କ୍ରକଚଚ୍ଛଦ—ଫ. ବ. (କ୍ରକଚ+ଛଦ)—କେତକୀ ଫୁଲ ଓ ଗଛ—
Krakachachchhada The screwpine (flower and tree) Pandanus Odoratissimus.

କ୍ରକଚପତ୍ର—ଫ. ବ—ସାଗୁଆନ ଗଛ—
Krakachapatra The teak tree.

କ୍ରକଚପାଦ—ଫ. ବ—ହିଟିପିଟି—
Krakachapāda A lizard.

କ୍ରକଚପୃଷ୍ଠୀ—ଫ. ବ - ପିଠିରେ କରତ ପରି କଣ୍ଟା ଥିବା ମାଛବିଶେଷ;
Krakachapṛushṭhī କଜ୍—Cojus Cobojus (fish) with numerous small spines in the back).

କ୍ରକଚିକ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (କ୍ରକଚ+ଇକ)—କରତୀ—
Krakachika A sawyer (M. W.)

କ୍ରକର—ଫ. ବ—୧। ଗୃଧ୍ରକବିଶେଷ—
Krakara 1. A kind of partridge; Ardea Virgo.
୨। କରତ—2. A saw.
୩। କଣ୍ଟାର (ବୃକ୍ଷବିଶେଷ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
3. Capparis Aphylla.
୪। ଗରିବ ଲୋକ—4. A poor man.
୫। ରୋଗବିଶେଷ—5. A disease.

କ୍ରଞ୍ଚ—ଦେ. ବ—କ୍ରଞ୍ଚି (ଦେଖ)
Kraṉcha Kraṉchi (See)

କ୍ରଞ୍ଚି—ଦେ. ବ. (ଫ. କୌଞ୍ଚ)—କୌଞ୍ଚଦ୍ୱୀପ—
Kraṉchi An island of that name.
କ୍ରଞ୍ଚଦ୍ୱୀପର ଶଙ୍ଖସାରେ ପୂର୍ଣ ଗିରି—ମାର୍କଣ୍ଡେୟପୁରାଣ ।

କ୍ରତୁ—ଫ. ବ. (କୃ ଧାତୁ=କରିବା+ଅତୁ)—
Kratu ୧। ଯାଗ; ଯଜ୍ଞ—
1. A vedic sacrifice or offering; sacrificial rite.
୨। ପୂଜା—2. Worship.
୩। ଇନ୍ଦ୍ରିୟ—3. Organ of sense
୪। ବିଷ୍ଣୁ—4. Bishṇu.
୫। ଦଶ ଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ବିଶ୍ୱେଦେବା ବା ପ୍ରଜାପତ୍ତି—
5. Name of a class of the ten Biswedebās or progenitors of mankind.
୬। ସପ୍ତର୍ଷିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଜଣ—
6. One of the seven sages.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୍ ତଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୍ ତଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୍ ବା ୍ ତଳୁ ତ ଦୀର୍ଘ କର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିଲେ, ସେମାନେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବ ସେମାନେ ସେହି ଶବ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତଳୁ ଉପରକୁ ୍ ବା ୍ ତଳିତ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବୃଥା' ନ ମିଳିଲେ 'ବଥା' ଖୋଜିବେ; 'ବୃଦ୍ଧି' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧି' ଦେଖିବେ; 'ଅଜଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଟ୍ ଦେଖିବେ ।

୭ । ସପ୍ତର୍ଷିମଣ୍ଡଳର ନକ୍ଷତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ଏକଉପ—
(ନକ୍ଷତ୍ର ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ)
7. One of the stars of the constellation Great Bear.

୮ । ଧୀଶକ୍ତି; ବୁଦ୍ଧି – 8. Intelligence.

୯ । ଉଗବତ ପ୍ରେରଣା —9. Inspiration.

୧୦ । ଶକ୍ତି; ସାମର୍ଥ୍ୟ —10. Power; ability.

୧୧ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—11. Plan; design; purpose.

୧୨ । ଦୃଢ଼ସଙ୍କଳ୍ପ—12. Determination; resolution.

୧୩ । ପରାମର୍ଶ—13. Consultation.

କ୍ରତୁଦ୍ୱିଟ୍—ସଂ. ବି. (କ୍ରତୁ=ଯାଗ+ଦ୍ୱିଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ୩ମା. ୧ବ.)—
Kratudwiṭ
୧ । ରାକ୍ଷସ —1. Demon.
[ବ୍ୟୁ—ଏମାନେ ଯାଗଭୂମିକୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ଯାଗରେ ବାଧା ଜନ୍ମାଉଥିବାରୁ ଏହି ନାମ ।]
୨ । ଇନ୍ଦ୍ର—2. Indra.

[ବ୍ୟୁ—ଏକଶତ ଯାଗ କଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରପଦ ପାଏ ବୋଲି ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ନାମ ଶତକ୍ରତୁ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଅନେକ ଯାଗ କରୁଥାଏ ତାହାର ଏକଶତ ସଂଖ୍ୟକ ଯାଗ ପୂର୍ତ୍ତି ହେଲେ ସେ ଇନ୍ଦ୍ରପଦ ପାଇବ, ଏହି ଆଶଙ୍କାରେ ଇନ୍ଦ୍ର ଅଶ୍ୱମେଧାଦିଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ଉପାୟରେ ସେ ଲୋକର ଯଜ୍ଞ ଉତ୍ସୋର କରି-ଦଅନ୍ତି, ତେଣୁ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ନାମ କ୍ରତୁଦ୍ୱିଟ୍ ।]

କ୍ରତୁଧ୍ୱଂସୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ରତୁ+ଧ୍ୱଂସିନ୍; ୩ମା. ୧ବ.)—
Kratudhwaṁsī (ଏ ଦକ୍ଷଯଜ୍ଞକୁ ଧ୍ୱଂସ କରିଥିବାରୁ)—ଶିବ; ମହାଦେବ—God Śiba.

କ୍ରତୁ ପୁରୁଷ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ମ. ପ. ଲୋ; କ୍ରତୁଦ୍ୱାରା ଆବାହନ କରାଯିବା ପୁରୁଷ)—ବିଷ୍ଣୁ—
Kratu purusha A name of Bishṇu.

କ୍ରତୁଭୁକ୍—ସଂ. ବି. (କ୍ରତୁ+ଭୁଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ୩ମା. ୧ବ)—
Kratubhuk (ଯଜ୍ଞରେ ଆହୁତି ଦିଆଯିବା ଚରୁ ଦେବତାମାନେ ଭକ୍ଷଣ କରୁଥିବାରୁ)—ଦେବତା—A Deity.

କ୍ରତୁଭୁଜ— ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ରତୁଭୁକ୍)—କ୍ରତୁଭୁକ୍ (ଦେଖ)
Kratubhuja Kratubhuk (See)

କ୍ରତୁଭୁଜସରିତ— ଦେ. ବ—ଦେବନଦୀ; ଗଙ୍ଗା—
Kratubhujasarita The Ganges.
କ୍ରତୁଭୁକ ସହତ ସେ ଲହୁଡେ । ଘାନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କ୍ରଥ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଛେଦନ କରିବା—1. To cut.
Krath (root) ୨ । ବିନାଶ କରିବା—2. To destroy.
୩ । ମାରିପକାଇବା—3 To kill.
୪ । ଆନନ୍ଦୋତ୍ସବ ହେବା—4. To rejoice; to revel.

କ୍ରଥକୈଶିକ—ସଂ. ବି. (କ୍ରଥ୍ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କେଶ+ଇକ)—
Krathakeśika ପ୍ରାଚୀନ ଦକ୍ଷିଣପଶ୍ଚିମସ୍ଥ ବିଦର୍ଭ ଦେଶ; ଆଧୁନିକ ବେରାର ଅଞ୍ଚଳ—The ancient name of the country of Berar.
[ବ୍ୟୁ—ଦମଯନ୍ତୀ ଏହି ଦେଶ ରାଜାଙ୍କ କନ୍ୟା ଥିଲେ ବୋଲି ଏହାଙ୍କ ନାମ ବୈଦର୍ଭୀ; ସମ୍ଭବତଃ ପୂର୍ବେ ଏ ଦେଶବାସୀମାନେ ଲଣ୍ଡା ହୋଇଥିଲେ ବୋଲି ଏ ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି ।]

କ୍ରଥନ—ସଂ. ବି. (କ୍ରଥ୍ ଧାତୁ=ମାରଣ; ଛେଦନ+ଅନ)—
Krathana ୧ । ମାରଣ—1. Killing.
୨ । ଛେଦନ—2. Cutting; chopping.

କ୍ରଥନକ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—୧ । ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଉଷ୍ଟ୍ରର ନାମ—
Krathanaka 1. Name of a camel in the sanscrit fable of Pañchatantra.
୨ । କୃଷ୍ଣାଗୁରୁ—2. A black sort of Agallochum.

କ୍ରନ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । କାନ୍ଦିବା —1. To cry.
Krand (root) ୨ । ବିଳାପ କରିବା; ରଡ଼ିବା; ବାହୁନିବା—
2. To bewail; to lament; to mourn; to weep.
୩ । ଉଚ୍ଚୈଃ ସ୍ୱରରେ ଚିତ୍କାର କରିବା—
3. To cry out; to exclaim; to haloo.
୪ । (ଘୋଡ଼ା) ହ୍ରେଷାରବ କରିବା—4. To neigh.
୫ । ଗର୍ଜ୍ଜନ କରିବା; ରଡ଼ି ଶୁଣିବା—
5. To yell; to howl; to roar.
୬ । କଟ କଟ ହେବା—6. To creat.

କ୍ରନ୍ଦନ—ସଂ. ବି. (କ୍ରନ୍ ଧାତୁ=କାନ୍ଦିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Krandana ୧ । କାନ୍ଦଣା; ରୋଦନ—
1. Weeping; crying; lamenting.
୨ । ଆହ୍ୱାନ—2. Calling.
୩ । ବରାଡ଼—3. A cat.
୪ । ପରସ୍ପର ବଳ କସିବାଧାଇଁ ଉକାଡିକ; ଆସ୍ଫାଳନ—
4. Challenging; mutual daring; defiance.

କ୍ରନ୍ଦିତ—ସଂ. ବି. (କ୍ରନ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତ)—କ୍ରନ୍ଦନ; କାନ୍ଦିବା—
Krandita Crying.
ସଂ. ବିଣ—୧ । କାନ୍ଦୁଥିବା—1. Crying.
୨ । ଡାକୁଥିବା—2. Calling.

କ୍ରପ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ବିଳାପ କରିବା—
Krap (root) 1. To lament; to mourn.
୨ । ଦୟା ବହିବା; ସମବେଦନା ପ୍ରକାଶ କରିବା—
2. To pity; to compassionate.
୩ । ଯିବା—3. To go.
୪ । ବାସନା କରିବା—4. To long for; to desire.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

କ୍ରବ୍ୟ—ଫ. ବ. (କ୍ରୁ ଧାତୁ = ଛେଦନ କରିବା + ଯ)—
Krabya ୧ । ମାଂସ—1. Flesh.
୨ । କଞ୍ଚା ମାଂସ—2 Raw meat; carrion.

କ୍ରବ୍ୟାଘାତନ—ଫ. ବ. (କ୍ରବ୍ୟାର୍ଥ ଘାତନ ହୁଏ ଯାହାର) —ମୃଗ—
Krabyaghātana Deer.

କ୍ରବ୍ୟାଦ୍—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (କ୍ରବ୍ୟ + ଭୁଜ ଧାତୁ + କ୍ୱିପ୍. ୧ମା.୧ବ)—
Krabyabhuk ମାଂସାଶୀ—Carnivorous.
ଫ.ବ—୧ । ରାକ୍ଷସ—1. Demon (who eats raw flesh).
୨ । ମାଂସାଶୀ ଜନ୍ତୁ—2. Carnivorous animal.

କ୍ରବ୍ୟାଦ୍—ଫ.ବିଣ ଓ ବ.ପୁଂ. (କ୍ରବ୍ୟ = ମାଂସ + ଅଦ୍ ଧାତୁ = ଖାଇବା
Krabyād + କ୍ୱିପ୍. ୧ମା. ୧ବ.)—କ୍ରବ୍ୟାଦ୍ଭୁକ୍ (ଦେଖ)
Krabyabhuk (See)

କ୍ରବ୍ୟାଦ—ଫ. ବିଣ ଓ ବ. (କ୍ରବ୍ୟ = ମାଂସ + ଅଦ୍ ଧାତୁ + ଅ)—
Krabyāda ୧ । କ୍ରବ୍ୟାଦ୍ଭୁକ୍ (ଦେଖ)
1. Krabyabhuk (See)
ବେଧ କ୍ରବ୍ୟାଦେଶ ଶ୍ମଶାନ ସଦେଶ ପାରଣ ସ୍ୱଦେଶ ଜନ ।
ଭାଷ୍ଟ. ବିଦେଶ୍ମଶବଲାସ ।
୨ । ଅଗ୍ନିଦେବ—2. Fire-god.

କ୍ରମ୍ (ଧାତୁ)—ଫ—୧ । ଭ୍ରମଣ କରିବା—1. To walk.
Krama (root) ୨ । ଗୁଲିବା—2. To step; to go.
୩ । ନକଟକୁ ଯିବା—3. To go to; to approach.
୪ । ପାରହେବା—4. To go across; to cross over.
୫ । ଡେଇଁବା—5. To leap; to jump.
୬ । ଉଡ଼ିବା—6. To go up; to ascend;to chimb.
୭ । ଦଖଲ କରିବା; ଅଧିକାର କରିବା—
7. To occupy; to take possession.
୮ । ପହଞ୍ଚିବା—9. To reach upto.
୯ । ବଳବା—9. To surpass; to excel.
୧୦ । ସମ୍ପାଦନ କରିବା; କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା—
10. To accomplish; to fulfil.
୧୧ । ସଙ୍ଗତ କରିବା—11. To cohabit.
୧୨ । ଚେଷ୍ଟା କରିବା—
12. To strive after; to make effort for.

କ୍ରମ—ଫ.ବ.—(କ୍ରମ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + ଅ) – ୧ । ପାଦକ୍ଷେପ—
Krama 1. Step; pace.
୨ । ପାରମ୍ପାହ୍ୟକତା; ପର୍ଯ୍ୟାୟ; ଅନୁକ୍ରମ—
2. Order; succession; degree; grade; series.
୩ । ଗତି—3. Motion; course; going.
୪ । ପ୍ରକାର; ଶୈଳି—4. Mode; manner.
କ୍ରମଦ୍ୱୟ ବଳ ବସ୍ତୁ ହେଲ, ତତ୍ତଳ କ୍ରମ ଭା କେବେ ନ ଲଗ୍ଲ ।
କବିସମ୍ରାଟ୍. କବିତା ।
୫ । ଶୈଳି; ନସ୍ତ୍ରମ; ପଦ୍ଧତି—5 Method; rule.
ସବୁ ମଣିମନଙ୍କ ମିଳିଲ ମୋହ କ୍ରମ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ବଙ୍ଗୋତ୍କଳଲକ୍ଷ୍ମୀ ଷ ଗୀତ ।
୬ । କରଣ; କରିବା—6. Doing; performance.
୭ । ଘଟଣା—7. Happening.
ଯେତେ ସଗୋଳ ଡ଼ୋଡ଼ ନ ଥାନ୍ତା ନାଥ ହେ
କପାଳ ହୁଅନ୍ତା ଏ କ୍ରମ ହେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବିତା ।
୮ । ରଚନା ପ୍ରଣାଳୀ—8. Arrangement in composition.
୯ । ଅବଚ୍ଛେଦ—
9. Uninterrupted progress; series.
୧୦ । ଆରମ୍ଭ—10. Commencement.
୧୧ । ବଳ; ପରାକ୍ରମ; ବିକ୍ରମ—
11. Power; might; strength.
୧୨ । ବୈଦିକ ବାକ୍ୟ—12. Sacred vedic precept.
୧୩ । ଚେଷ୍ଟା—13. Striving.
୧୪ । ଉଦ୍ୟମ; ଉଦ୍ଯୋଗ; ସୋଗାଡ଼—
14. Preparation.
୧୫ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ—15. A name of Bishnu.
୧୬ । ଆକ୍ରମଣ ପୂର୍ବରୁ ଛକି ବସିବା—16. A position taken by an animal before making a spring.

ଗ୍ରା. ବ. (ଫ. କର୍ମ)—୧ । କାର୍ଯ୍ୟ—1. Act.
୨ । ଅଦୃଷ୍ଟ; ଭାଗ୍ୟ—2. Luck; fortune.
ଯେ ଯାହା କ୍ରମ ଭେଳ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୁ ନାନା ଫଳ । ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପ୍ରସ୍ତୁତ ।

କ୍ରମକ—ଫ. ବିଣ. (କ୍ରମ୍ ଧାତୁ + ଅକ)—୧ । ନସ୍ତ୍ରମିକ; ପାରମ୍ପାହ୍ୟକ—
Kramaka 1. Methodical; orderly.
୨ । ଗତି କରୁଥିବା—2. Going; proceeding.
ଫ. ବ. ପୁଂ.—ଯେଉଁ ଗୁରୁ ପାରମ୍ପାହ୍ୟକ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରେ—
A student who goes through a regular course of studies.

କ୍ରମଜ୍ୟା—ଫ. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଗ୍ରହର କ୍ରମିକ ବକ୍ର ଗମନ—
Kramajyā The gradual curving motion or declention of a planet.

କ୍ରମଣ—ଫ. ବ. (କ୍ରମ୍ ଧାତୁ + ଅନ)—୧ । ପାଦକ୍ଷେପ—
Kramaṇa 1. Walking; pacing; stepping.
୨ । ଚରଣ—2. Legs; feet.
୩ । ଘୋଡ଼ା—3. A horse (M. W.)

କ୍ରମତଃ—ଫ. ଅ.—କ୍ରମଶଃ (ଦେଖ)
Kramataḥ Kramaśaḥ (See)

କ୍ରମଦୀପିକା—ଦେ. ବ.—ବୈଷ୍ଣବ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—
Kramadīpikā Name of a Baishnaba treatise.
ପାରଦା ବଳକ ବସ୍ତରେ, କ୍ରମଦୀପିକାର ଅଧ୍ୟୟରେ ।
ପ୍ରାଚୀ. ଦୃଶ୍ୟମତ୍ତାଦସ୍ୟ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୃତତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କ୍ରମନିମ୍ନ—ଫ. ବିଣ.—(କ୍ରମ + ନିମ୍ନ)—ଗଡ଼ାଣିଆ—
Kramanimna Sloping; of a gradual descent.
(କ୍ରମନିମ୍ନତା—ବ)

କ୍ରମନିମ୍ନତା—ଫ. ବ. (କ୍ରମନିମ୍ନ + ତ୍ୱ. ତା)—ଗଡ଼ାଣି—
Kramanimnatā Gradual descent.

କ୍ରମ ପାଠ—ଫ.ବ.—ପୁସ୍ତକର ମୂଳରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧାର୍‌ବାହିକ ପଠନ-
Krama pāṭha Serial reading of a text.

କ୍ରମବିକାଶ—ଫ. ବ.—(କ୍ରମ + ବିକାଶ)—କ୍ରମୋନ୍ନତି—
Kramabikāśa Gradual development.

କ୍ରମଭଙ୍ଗ—ଫ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ରମ + ଭଙ୍ଗ)—୧ । ନିୟମ ଭଙ୍ଗ—
Kramabhaṅga 1. An interruption in a methodical arrangement.
୨ । ଅନିୟମ—2. Irregularity.

କ୍ରମଶ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—(ଫ. କ୍ରମଶଃ)—କ୍ରମେ କ୍ରମେ—
Kramaśa By degrees; by and by.

କ୍ରମଶଃ—ଫ. ଅ. (କ୍ରମ + ଶଃ)—୧ । କ୍ରମେ କ୍ରମେ—
Kramaśaḥ 1. By and by.
୨ । ଅନୁକ୍ରମେ; ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ—2. In due order or succession; seriatim.
୩ । ଧୀରେ ଧୀରେ—3. By degrees.
୪ । ଶନୈଃ ଶନୈଃ; ଦାଉଲେ ଦାଉଲେ—
4. Slowly.
୫ । ଗୋଟି ଗୋଟି କରି—5. Item by item.
ଦେ. ଅ - କୌଣସି ରଚନା ବା ବିଷୟ ଏକ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଶେଷ ନ ହେଲେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ବାଙ୍କା ବିଷୟ ରହିଲା, ଏ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଏ ବିଷୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ନାହିଁ—ଏହା ଅର୍ଥ ବୁଝାଇବା ପାଇଁ ଲେଖକ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରବନ୍ଧ ଶେଷରେ 'କ୍ରମଶଃ' ଲେଖନ୍ତି—
A term 'to be continued' meaning to be continued in a future essay or issue (applied in cases of incomplete essays or subjects).

କ୍ରମଶରେ—ଗ୍ରା. ଅ—କ୍ରମଶଃ (ଦେଖ)
Kramaśare Kramaśaḥ (See)
କରମ କରୁଥିଲେ କ୍ରମଶରେ କାର୍ଯ୍ୟ
ଅବଶ୍ୟ ତ ହୁଅଇ ସୁଦୃଷ୍ଟି ଉତ୍ପନ୍ନ । କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କ୍ରମଶେ—ଗ୍ରା. ଅ. (ଫ. କ୍ରମଶଃ)—କ୍ରମଶଃ; କ୍ରମେ କ୍ରମେ—
Kramaśe Gradually.
ବଧୂଂସ୍ତନ ଉମସ କ୍ରମଶେ, ବଳଗ୍ରୀନ ଭରତ ହୋଇ ଅସେ ।
ଉଷ୍ଣ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

କ୍ରମାଗତ—ଫ. ବିଣ. (କ୍ରମ + ଆଗତ)—
Kramāgata ୧ । କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଆଗତ—
1. Come in order or due succession.
୨ । ଅବଚ୍ଛେଦରେ ଆଗତ; ପରମ୍ପରାକ୍ରମେ ଆଗତ—
2. Successive; uninterrupted.
୩ । ପୈତୃକ—3. Heriditary.
୪ । ପିତୃପିତାମହାଦିକ୍ରମେ ପ୍ରାପ୍ତ—
4. Inherited lineally.

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ପୁନଃ ପୁନଃ—
1. Continually.
୨ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି—
2. Repeatedly; over and over.
୩ । ସବୁଦା—3. Constantly.

କ୍ରମାନୁସାୟୀ—ଫ. ବିଣ. (କ୍ରମ + ଅନୁସାୟୀ)—
Kramānujāyī ଧାର୍‌ବାହିକ—
Following a method; methodical.

କ୍ରମାନୁସାର—ଫ. ବି—୧ । ଧାର୍‌ବାହିକତା—
Kramānusāra 1. Regular order.
୧ । ଧାର୍‌ବାହିକ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—
2. Due arrangement.

କ୍ରମାନୁସାରୀ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (କ୍ରମ + ଅନୁସାରୀ)—ଧାର୍‌ବାହିକ—
Kramānusārī Following a method; methodical
(କ୍ରମାନୁସାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କ୍ରମାନୁସାରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ—
Kramānusāre In order of succession.

କ୍ରମାନ୍ୱୟ—ଫ. ବି. (କ୍ରମ + ଅନ୍ୱୟ)—
Kramānwaya ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମ; ଧାର୍‌ବାହିକରୂପେ; ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ହେବା—
Regular order of a series.
ଫ. ବିଣ—୧ । ପୂର୍ବ ପୁରୁଷଙ୍କଠାରୁ ଧାର୍‌ବାହିକରୂପେ ଗଡ଼ି ଆସୁଥିବା—
1. Coming from one's ancestors in regular succession.
୨ । ଉତ୍ତରାଧିକାର ରୂପେ ସିଂହାସନ ପ୍ରାପ୍ତ—
2. One who has ascended the throne by inheritance.

କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଅନୁପ୍ରତିରୂପେ; ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ; ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ—
Kramānwayare In serial order.

କ୍ରମାୟାତ—ଫ. ବିଣ—କ୍ରମାଗତ (ଦେଖ)
Kramāyāta Kramāgata (See)

କ୍ରମିକ—ଫ. ବିଣ. (କ୍ରମ + ଇକ)—
Kramika ୧ । ଧାର୍‌ବାହିକ—
1. Gradual; serial.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଂ	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଐ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଛ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
ଂ	ଈ	ଊ	ଋ	ଌ	ଓ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

୨ । କ୍ରମାଗତ (ଦେଖ)
2. Kramāgata (See)

କମୁ—ଫ. ବି. (କ୍ରମ+ଉ)—
Kramu ୧ । ଗୁବାକ ବା ଗୁଆ ଗଛ—
1. The betelnut tree.
୨ । ଗୁଆ—2. Betelnut; Areca nut; Areca Fanfel or Catechu.

କମୁକ—ଫ. ବି. (କ୍ରମ+ଉକ)—
Kramuka ୧ । କ୍ରମୁ (ଦେଖ)
1. Kramu (See)
୨ । ଭୁଁଡ ଗଛ; ବ୍ରହ୍ମଦାରୁ—
2. The Mulberry tree; Morus Indica. (M.W.)
୩ । ଉଦ୍ର ମୁସ୍ତକ; ନାଗର ମୁଥା—
3. Cyperus Rotundus.
୪ । ପଠ୍ଠିକା ଲୋଧ୍ରବୃକ୍ଷ—
4. The red variety of Lodhra tree.
୫ । କପାଗଛର ଫଳ; କପାବକଡ଼ା—
5. The fruit of the cotton tree (M. W.)

କମେ—ଦେ. ଅ (ଫ. କ୍ରମଶଃ) – କ୍ରମଶଃ (ଦେଖ)
Krame Kramaśaḥ (See)

କମେଲ—ଫ. ବି. (କ୍ରମ+ଏଲ; ଭୁଲ; ଇଂ. କାମେଲ୍)—ଉଷ୍ଟ୍ର; ଓଟ—
Kramela Camel.

କମେଲକ—ଫ. ବି. (କ୍ରମ+ଏଲ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଉଷ୍ଟ୍ର; ଓଟ—
Kramelaka Camel.

କମୋଢ଼ା—ଫ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କ୍ରମ+ଉଢ଼ା)—ବଡ଼ ଭଉଣୀମାନଙ୍କ ବିବାହ ପରେ ବିବାହିତା (ସାନ ଭଉଣୀ)—
Kramordhā Married in order i. e. not before an elder sister.

କମୋଦ୍ବେଗ—ଫ. ବ—ବଳଦ—
Kramodbega An ox (M. W.)

କମୋନ୍ନତ—ଫ. ବି. (କ୍ରମ+ଉନ୍ନତ)—
Kramonnati Gradual development.
(କ୍ରମୋନ୍ନତ—ବଣ)

କମ୍ୟ—ଫ. ବଣ. (କୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ଚିକିତ୍ସିତ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ—
Kramya To be treated or attended medically.

କୟ—ଫ. ବି. (କ୍ରୀ ଧାତୁ=କିଣିବା+ଭାବ. ଅ)—୧ । କିଣିବା—
Kraya 1. Purchasing; buying.
(ବିକ୍ରୟ—ବିପରୀତ) ୨ । କିଣା ମୂଲ୍ୟ; କ୍ରୟସମ୍ପଦ—
(କ୍ରୀତ—ବଣ) 2. Purchase price (M. W.)

କୟଣ—ଫ. ବି. (କ୍ରୀ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—କିଣିବା କାର୍ଯ୍ୟ—
Krayaṇa Buying; purchasing.

କୟଣକ—ଫ. ବ—କିଣା ହେବା ଯୋଗ୍ୟ ବସ୍ତୁ; ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ—
Krayaṇaka Any purchasable object; ware.

କୟବିକୟ—ଫ. ବି. (ବିପରୀତ ସନ୍ଧିଜାତ; କ୍ରୟ+ବିକ୍ରୟ)—
Krayabikraya ୧ । ଖରିଦ ବିକ୍ରି—
1. Purchase and sale.
୨ । ବାଣିଜ୍ୟ; ବ୍ୟବସାୟ—
2. Business; trade.
ଦେ. ବି. (ଗଣିତ)—କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟାଦିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଧାଡ଼—
(arithmetic) Method of solving questions regarding sale and purchase.

କୟବିକୟିକ—ଫ. ବି—ବ୍ୟବସାୟୀ; ବଣିକ—
Krayabikrayika Trader; merchant.

କୟଭୋଗ—ଦେ. ବି. (କଚରଆ ଭାଷା)—ସମ୍ପତ୍ତି ଖରିଦ କରିଥିବା ବେଭୁ ଭୋଗକରିଣ—
Krayabhoga Enjoyment of property by virtue of having purchased it from the vender.
[ଦ୍—ଏ ଶବ୍ଦ କବାଲରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଥା—ଏ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ତୁମେ ମୁସ୍ତତ୍ୱ କ୍ରୟଭୋଗେ ଦଖଲକାର ହେବ ।]

କୟଭୋଗେ—ଦେ. ଅ. (କଚରଆ ଭାଷା)—କବାଲରେ ଲାସ୍ଥା (ବିକ୍ରେତା) ମୁସ୍ତର (କ୍ରେତା)କୁ ଲେଖିଦଏ ଯେ ଆପଣ ବିକ୍ରୟ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ 'କ୍ରୟଭୋଗେ' ଦଖଲ କରିବେ, ଅର୍ଥାତ୍ 'କିଣିବା ହେତୁ ଭୋଗ କରିବା-ଦ୍ୱାରା' ଦଖଲ କରିବେ—A term used in sale-deeds of lands—'By enjoying the property by virtue of purchase'.

କୟିକ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (କ୍ରୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇକ)—
Krayika କ୍ରେତା; ଯେ କିଣେ—
(କୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Purchasing; buying.
ଫ. ବି. ପୁଂ—୧ । କିଣିବା ଲୋକ; ଖରିଦଦାର—
1. Purchaser; buyer.
୨ । ବେପାରୀ; ବଣିକ—
2. Trader; merchant.

କୟୀ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ—କ୍ରେତା; ଯେ କିଣେ—
Krayī Buying; purchasing.
(କିୟିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କୟ୍ୟ—ଫ. ବଣ. (କ୍ରୀ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Krayya ୧ । କିଣିବା ଯୋଗ୍ୟ—
1. Fit to be purchased.
୨ । ଲୋକେ କିଣିବା ପାଇଁ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ହାଟରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ—
2. Exhibited for sale in the market.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚକ୍ଷିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚକ୍ଷିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରଖା ଯଇନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚକ୍ଷିତ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଉଠାରେ ସେହି ଏ ଭିତ୍ତାଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେହି ସେଉଁ ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଉଚ୍ଚ ବା ନୀଚସ୍ୱର ୨ ବା ୧ ଚକ୍ଷିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଯୋଡ଼ିବେ; 'କୃଷ୍ଣ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ୍ଣ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

କ୍ରଶ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. କ୍ରସ୍)—

Kraś ୧ । ଯୁକ୍ତ ଚଉ ପର ଯୋଡ଼ା ଯାଇଥିବା କାଠ—

କ୍ରୁସ 1. A cross.

କ୍ରୁସ [ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ରୋମ୍‌ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ଏହା ଅପରାଧୀମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ଏଥିର ଗୋଟିଏ ବାହୁକୁ ଭୂମିରେ ପୋତି ସେଥିର ଲମ୍ବ କାଠରେ ମନୁଷ୍ୟର ମୁଣ୍ଡ ଓ ଲାହୁଠାରେ କଣ୍ଟା ବାନ୍ଧି ଆଡ଼କାଠରେ ମନୁଷ୍ୟର ଦୁଇ ହାତକୁ ମେଲାଇ ଦୁଇ ହାତରେ କଣ୍ଟା ମାର ମନୁଷ୍ୟକୁ ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ରଖି ମାର ପକାଉଥିଲେ । ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କୁ ଏହି କ୍ରଶ୍‌ରେ ହତ୍ୟା କରାଯାଇଥିଲା । କ୍ରଶ୍ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନମାନଙ୍କର ପବିତ୍ର ଧର୍ମ-ଚିହ୍ନ । ଏହା ଯୀଶୁଙ୍କର ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଜୀବନ ଦାନ କରିଥିବାର ନିଦର୍ଶନ ।]

କ୍ରସ ୨ । ମକଦ୍ଦମାରେ ଅପର ପକ୍ଷର ଓକିଲଙ୍କଦ୍ୱାରା

କ୍ରସ ସାକ୍ଷୀର ଜେରା—

2. Cross-examination.

କ୍ରଶ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଇଂ. କ୍ରସ୍)—ଜେରା କରିବା—

Kraś karibā To cross-examine.

କ୍ରସ୍ କରା

କ୍ରସକରନା

କ୍ରଶ୍ ସେକ୍ସନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. କ୍ରସ୍ + ସେକ୍ସନ୍)—

Kraś seksan କୌଣସି କୋଠାର ଭଲଜମ୍ପିର ପ୍ଲାନ୍‌ରେ ଆଡ଼ ବାଗରେ ଗୋଟିଏ ଗାର ଝାଣି ସେହି ଗାର ପାଖରେ କାନ୍ଥ ଦେଲେ କୋଠାଟି କିପରି ଦେଖାଯିବ, ନକ୍ସାରେ ତହିଁର ସେଇଁ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରାଯାଇଥାଏ—Cross-section of the plan of a map.

କ୍ରସେକ୍ସନ

କ୍ରସସେକ୍ସନ

କ୍ରଶିତ—ସଂ. ବିଣ. (କୃଶ ଧାତୁ ; କୀର୍ = କୃଶି ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—

Kraśita ଶୀର୍ଣ୍ଣ—Emaciated; made thin.

କ୍ରଶିମା—ସ୍ତ्री. ବି. (କୃଶ ଧାତୁ + ଇମନ୍; ୧ମା. ୧ବ; ଭୁଲ—ଦ୍ରଢ଼ିମା; ପ୍ରଦମା)—କୃଶତା; କାର୍ଶ୍ୟ—

Kraśimā Leanness; imaciation.

କ୍ରଶିଷ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ. (କୃଶ + ଅତିଶୟାର୍ଥେ. ଇଷ୍ଠ)—

Kraśishṭha କୃଶତମ; ଅତିଶୟ କୃଶ—

Very lean; thinnest.

କ୍ରଶୀୟାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କୃଶ + ଅପେକ୍ଷାର୍ଥେ ଈୟସ୍; ୧ମା. ୧ବ)—

Kraśiyān ଅପେକ୍ଷାକୃତ କୃଶ—Thinner; very thin.

(କ୍ରଶୀୟସୀ—ସ୍ତ्री)

କ୍ରାକଚିକ—ସଂ. ବି. (କ୍ରକଚ + ଇକ)—କରତ—

Krākachika A sawyer.

କ୍ରାଥ—ସଂ. ବି. (କ୍ରଥ୍ ଧାତୁ + ଅ)—ହତ୍ୟା; ମାରଣ—

Krātha Murder; killing.

କ୍ରାନ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (କ୍ରମ୍ ଧାତୁ + ତ)—୧ । (+କର୍ମ.ତ) ପଦଦଳିତ—

Krānta 1. Trodden.

୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ଅତିକ୍ରାନ୍ତ—2. Passed over.

୩ । ଜ୍ଞାତ—3. Gone.

ସଂ ବି. ୧ । (+ଭାବ. ତ)—ପଦକ୍ଷେପ; ପାଦୁଣ୍ଡ—

1. Foot-step.

୨ । ଗମନ—2. Going.

୩ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ଅଶ୍ୱ—3. Horse.

୪ । ଅତିକ୍ରମଣ—4. Passing.

୫ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର କୌଣସି ଗ୍ରହକୁ ସଂକ୍ରମଣ—

5. The conjunction of the moon with a planet.

ଦେ. ବି—ଏକ କଡ଼ାର ତିନ ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ—

One third of a kaurḍi money.

[ଦ୍ର—ତିନ କାନ୍ତିରେ ଏକ କଡ଼ା ହୁଏ ।]

କ୍ରାନ୍ତି—ସଂ. ବି. (କ୍ରମ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ତି)—୧ । ଅତିକ୍ରମଣ—

Krānti 1. Stepping over; passing over.

୨ । ଆକ୍ରମଣ—2. Attack.

୩ । ପାଦୁଣ୍ଡ; ପଦକ୍ଷେପ—3. Step.

୪ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଅୟନବୃତ୍ତର ବାଙ୍କ—

4. Ecliptic declention.

୫ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଅୟନ ବୃତ୍ତ—5. The ecliptic.

୬ । ଗତି; ଗମନ—6. Motion; going.

୭ । ଗ୍ରହର ଅୟନ ରେଖା—

7. Declention of a planet.

୮ । (ଭୂଗୋଳ ପରିଭାଷା) ଆକାଶରେ ବିଷୁବବୃତ୍ତଠାରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦୂରରେ କ୍ରମବଙ୍କ କଳ୍ପିତ ବୃତ୍ତର ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣରେ ଅୟନକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିଥିବା ଅନ୍ତର—

8. (geography) Ecliptic; the tropics.

[ଦ୍ର—ଉତ୍ତର ଦିଗର କଳ୍ପିତ ସୀମାନ୍ତ ବୃତ୍ତକୁ କର୍କଟକ୍ରାନ୍ତି Tropic of Cancer ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ କଳ୍ପିତ ସୀମାନ୍ତ ବୃତ୍ତକୁ ମକର କ୍ରାନ୍ତି Tropic of Capricorn କହନ୍ତି ।]

ଦେ. ବି—କ୍ରାନ୍ତି; ଏକ କଡ଼ାର ତିନଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ—

One third of a bit of Kaurḍi.

କ୍ରାନ୍ତିକକ୍ଷ—ସଂ. ବି—କ୍ରାନ୍ତିବୃତ୍ତ (ଦେଖ)

Krāntikaksha Krāntibṛutta (See)

କ୍ରାନ୍ତିପାତ—ସଂ. ବି. (କ୍ରାନ୍ତି + ପାତ)—(ଗଣିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—

Krāntipāta ଆକାଶରେ ବିଷୁବବୃତ୍ତ ଓ କ୍ରାନ୍ତିବୃତ୍ତମାନଙ୍କର ପରସ୍ପର ମିଳନ ବା ସଂକ୍ରମଣ—(astronomy) The intersection of the ecliptic and the equinoctial circles.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଚ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

କ୍ରାନ୍ତିବଲୟ—ସଂ. ବ. (ଭୂଗୋଳ)—କ୍ରାନ୍ତିବୃତ୍ତ (ଦେଖ)
Krāntibalaya — Krāntibṛutta (See)

କ୍ରାନ୍ତିବୃତ୍ତ—ସଂ. ବ. (ଭୂଗୋଳ)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଗତି ଯୋଗୁଁ ପୃଥିବୀ ଗୋଲକର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ କଳ୍ପିତ ଡମ୍ବାକାର ବୃତ୍ତ—
Krāntibṛutta — 1. The ecliptic.

୨ । କର୍କଟ କ୍ରାନ୍ତି ଓ ମକର କ୍ରାନ୍ତି ମଧ୍ୟରେ କଳ୍ପିତ ଭୂଭାଗ; ଗ୍ରୀଷ୍ମପ୍ରଧାନ-ମଣ୍ଡଳ—2. The tropics; the tropical zone.

କ୍ରାନ୍ତିମଣ୍ଡଳ—ସଂ. ବ. (ଭୂଗୋଳ)—କ୍ରାନ୍ତିବୃତ୍ତ (ଦେଖ)
Krāntimaṇḍala (geography) Krāntibṛutta (See)

କ୍ରାନ୍ତୁ—ସଂ. ବ. (କ୍ରମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୁ)—ପକ୍ଷୀ—
Krāntu — Bird (Apte).

କ୍ରାମିକ—ବେ. ବିଣ. (ସଂ. କ୍ରମିକ)—କ୍ରମିକ (ଦେଖ)
Krāmika — Kramika (See)

କ୍ରାୟକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କ୍ରୀ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Krāyaka ୧ । ଖରଦଦାର; କ୍ରେତା—1. Purchaser.
(କ୍ରାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବେପାରୀ; ବଣିକ—
2. Trader; merchant.

କ୍ରାୟିକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (କ୍ରୀ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇକ)—
Krāyika — କ୍ରାୟକ (ଦେଖ)
(କ୍ରାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) — Krāyaka (See)

କ୍ରିତନ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କୀର୍ତ୍ତନରୁ ଅପଭ୍ରଷ୍ଟ)—
Kritana (etc) — କୀର୍ତ୍ତନ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kīrtana etc. (See)

କ୍ରିମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କ୍ରୀମ୍)—
Krim — ଦୁଧ ସର; ଦୁଧ ସର ଭଳି ପଦାର୍ଥ—
Cream.
(ଯଥା—ଆଇସ୍ କ୍ରିମ୍ ।)

କ୍ରିମି—ସଂ. ବ. (କ୍ରମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—
Krimi — କୃମି (ଦେଖ)
Kṛumi (See)

କ୍ରିୟ—ସଂ. ବ—ମେଷ ରାଶି—
Kriya — The zodiacal sign Aries.

କ୍ରିୟମାଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (କୃ ଧାତୁ + ଶାନଚ୍)—
Kriyamāṇa — ଯାହା କରି ହେଉଛି—
(କ୍ରିୟମାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) — Which is being done.

କ୍ରିୟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃ ଧାତୁ + ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kriyā ୧ । (+ ଭାବ. ଅ)—କରଣ; କରିବା—
1. Doing; acting.
୨ । (+ କର୍ମ. ଅ)—କାର୍ଯ୍ୟ—
2. An act; action.
୩ । ସମ୍ପାଦନ—
3. Performance; accomplishment.
୪ । ବୈଦିକ କର୍ମ—
4. Vedic ceremony or rite.
୫ । ବୈଦିକ ଆଚାର—
5. Conduct enjoined by the Bedas.
୬ । ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟ; ପୁଣ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ—
6. Pious act; meritorious work
୭ । ପରିଶ୍ରମ—7. Labour.
୮ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଧାତୁର ଅର୍ଥ—
8. (grammar) The meaning of a root.
୯ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଧାତୁର ଅର୍ଥ ବାଚକ ପଦ—
9. (grammar) Verb; a word expressing the meaning of a root.

[ଦ୍ର—ବ୍ୟାକରଣରେ ଧାତୁର ଅର୍ଥକୁ କ୍ରିୟା କହନ୍ତି । ସଂସ୍କୃତ-ଭାଷାର ଦା, କୃ, ପଠ୍ ପ୍ରଭୃତିକୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଦେ, କର୍ ଓ ପଢ଼ ରୂପରେ ଧାତୁ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । କାଳ, ବଚନ, ପୁରୁଷ ଓ ବାଚ୍ୟ ଭେଦରେ ଓଡ଼ିଆରେ କ୍ରିୟାର ଆକୃତି ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ । ଧାତୁରେ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଭେଦ ଅନୁସାରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗ ହୋଇ କ୍ରିୟାର ରୂପ ହୁଏ । କ୍ରିୟାର କାଳ ପ୍ରଧାନତଃ ତିନି ଗୋଟି—ବର୍ତ୍ତମାନ, ଭୂତ ବା ଅତୀତ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ୍ । କର୍ତ୍ତାର ଯେଉଁ ବଚନ, ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ହୋଇ ଥାଏ କ୍ରିୟାର ସେହି ବଚନ ଓ ସେହି ପୁରୁଷ ହୁଏ । ତେଣୁ ଏକ ବଚନ ଓ ବହୁବଚନ ଭେଦରେ ଏବଂ ପ୍ରଥମ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଓ ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ ଭେଦରେ କ୍ରିୟା-ରୂପର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଲିଙ୍ଗଭେଦରେ କ୍ରିୟାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ସକର୍ମକ ଓ ଅକର୍ମକ ଭେଦରେ ଧାତୁ ଯେପରି ଦ୍ୱିବିଧ କ୍ରିୟା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଦ୍ୱିବିଧ । 'ରାମ ଭାତ ଖାଉଅଛି'—ଏ ବାକ୍ୟରେ ଖାଉଅଛି ସକର୍ମକ କ୍ରିୟା, 'ରାମ ଶୋଇବ'—ଏ ବାକ୍ୟରେ 'ଶୋଇବ' ଅକର୍ମକ କ୍ରିୟା । ଏ ବାକ୍ୟରେ କର୍ମ ନାହିଁ; ତେଣୁ 'ଶୋଇବ' ଅକର୍ମକ ଅଟେ । କୌଣସି କ୍ରିୟାର କରାଇବା ଅର୍ଥ-ବୋଧକ ରୂପକୁ ଣିଜନ୍ତ ବା ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ କ୍ରିୟା କହନ୍ତି । 'ମା ପୁଅକୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖାଉ ଅଛନ୍ତି'—ଏ ବାକ୍ୟରେ 'ଦେଖାଉଅଛନ୍ତି' ଣିଜନ୍ତ କ୍ରିୟା । 'ଅକର୍ମକ' କ୍ରିୟାକୁ ଣିଜନ୍ତ କଲେ ତାହା ସକର୍ମକ ହୋଇ ଯାଏ ଓ 'ସକର୍ମକ' କ୍ରିୟାକୁ ଣିଜନ୍ତ କଲେ ତାହା ଦ୍ୱିକର୍ମକ ହୋଇ ଯାଏ । ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଉଦାହରଣରେ 'ଦେଖାଯାଉଅଛି' ସକର୍ମକ ଦେଖିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ଆକୃତି, 'ପୁଅ' ଓ 'ଚନ୍ଦ୍ର' ତାହାର ଦୁଇଟି କର୍ମ । 'ମା ପୁଅକୁ ଶୁଆଉଅଛନ୍ତି' ଏ ବାକ୍ୟରେ ଅକର୍ମକ 'ଶୋଇବା' କ୍ରିୟା ଣିଜନ୍ତରେ ସକର୍ମକ ହୋଇଅଛି । 'ପୁଅକୁ' ତାହାର କର୍ମ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେଦେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚଢ଼ିଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିଁତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିଁତ ବଦଳାଇ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିଁତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଭାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ; 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କେତେକ ସକର୍ମକ କ୍ରିୟା ଅଣିଜନ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ଦୁଇଟି କର୍ମ ଗ୍ରହଣ କର ଥାଏ । ଯଥା—'ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟକୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ' ଏଠାରେ ପଚାରିବା କ୍ରିୟା ଦ୍ୱିକର୍ମକ ।

ଅସମାପିକା ଓ ସମାପିକା ଭେଦରେ ମଧ୍ୟ କ୍ରିୟା ଦ୍ୱିବିଧ । ଯେଉଁ କ୍ରିୟାର ପ୍ରୟୋଗରେ ବାକ୍ୟ ସମାପ୍ତ ହୋଇ ଯାଏ ତାହା ସମାପିକା, ଯଥା ରାମ ଶୋଇଲେ । ମାତ୍ର ଯେଉଁ କ୍ରିୟାର ପ୍ରୟୋଗରେ ବାକ୍ୟ ସମାପ୍ତ ନ ହୋଇ ସମାପ୍ତି ନିମିତ୍ତ ଅନ୍ୟ କ୍ରିୟାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରେ ତାହା । ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା ଯଥା—ରାମ ଭାତ ଖାଇ ଶୋଇଲେ, ଏଠାରେ 'ଖାଇ' ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା ।

ଓଡ଼ିଆରେ କ୍ରିୟାର ବାଚ୍ୟ ଦୁଇଗୋଟି—(୧) କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟ ଓ (୨) କର୍ମବାଚ୍ୟ । ଓଡ଼ିଆରେ ଭାବବାଚ୍ୟ ନାହିଁ । କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟରେ କର୍ତ୍ତାରେ ପ୍ରଥମା ବିଭକ୍ତି ଓ କର୍ମରେ ଦ୍ୱିତୀୟା ବିଭକ୍ତି ହୁଏ ଏବ କ୍ରିୟା କର୍ତ୍ତାକୁ ଅନୁସରଣ କରେ ମାତ୍ର କର୍ମବାଚ୍ୟରେ କର୍ତ୍ତାରେ ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତି ଓ କର୍ମରେ ପ୍ରଥମା ବିଭକ୍ତି ହୁଏ ଏବ କ୍ରିୟା କର୍ମକୁ ଅନୁସରଣ କରେ । 'ଧୋବା କାଠ ଚରୁଅଛି, ଏହା କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟର ବାକ୍ୟ, 'ଧୋବାଦ୍ୱାରା କାଠ ଚରାହେଉଅଛି', ଏହା କର୍ମବାଚ୍ୟର ବାକ୍ୟ ।

ବାକ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ କର୍ତ୍ତା, କର୍ମ, କରଣ, ସମ୍ପ୍ରଦାନ, ଅପାଦାନ ଓ ଅଧିକରଣ ପ୍ରତ୍ୟେକ କାରକ କ୍ରିୟା ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୱିତ ହୁଏ । କ୍ରିୟା-ସଙ୍ଗେ ସମ୍ବନ୍ଧ ବା ଅନ୍ୱୟ ଥିବାରୁ ଏ ଗୁଡ଼ିକ କାରକ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହୁଅନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଆଭାଷାରେ ମୂଳ କ୍ରିୟାର ସଂଖ୍ୟା ସ୍ୱଳ୍ପ ଥିବାରୁ କ୍ରିୟାବାଚକ ବିଶେଷ୍ୟ ଓ ବିଶେଷଣ ସଙ୍ଗେ କରିବା ଓ ହେବା କ୍ରିୟା ଯୋଗ କରି କ୍ରିୟା ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଏ । ସଂସ୍କୃତରେ 'ସ ଡଂ ଶାସ୍ତି'—ଓଡ଼ିଆରେ 'ଶାସ୍' ଧାତୁର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରୂପର ପ୍ରୟୋଗ ନ ଥିବାରୁ କ୍ରିୟା-ବାଚକ ବିଶେଷ୍ୟ 'ଶାସନ' ସଙ୍ଗେ 'କରୁଅଛନ୍ତି' କ୍ରିୟା ଯୋଗ କରି-ଯାଇ 'ସେ ତାଙ୍କୁ ଶାସନ କରୁଅଛନ୍ତି, ଏହିପରି ବାକ୍ୟ ହେଲା । ସେହିପରି 'ବର୍ତ୍ତାସ୍ମି ତ୍ୱଦ୍ମିଦମନଶ୍ୟତ୍' ଓଡ଼ିଆରେ 'ନଶ୍' ଧାତୁର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରୂପର ପ୍ରୟୋଗ ନ ଥିବାରୁ କ୍ରିୟାବାଚକ ବିଶେଷଣ 'ନଷ୍ଟ' ସଙ୍ଗେ 'ହୋଇଅଛ' କ୍ରିୟା ଯୁକ୍ତ ହୋଇ 'ବର୍ତ୍ତାଦନେ ଏ ଘର ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଅଛ, ଏହିପରି ବାକ୍ୟ ହେଲା ।]

୧୦ । (ବ୍ୟାକରଣ) କ୍ରିୟାବାଚକ ବିଶେଷ୍ୟ—

10. (grammar) Noun of action; verbal noun.

୧୧ । ଗତି—11. Motion.

୧୨ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନାର୍ଥ ଚେଷ୍ଟା—

12. Efforts for attaining an end.

୧୩ । ବେଦବିହିତ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ; ହୋମ ଆଦି—

13. Rites or ceremonies enjoined by the Bedas.

୧୪ । (ବୈଦ୍ୟକ) ପ୍ରତିକାର; ଉପଶମ; ଚିକିତ୍ସା—

14. Remedying; medical treatment; curing.

(ଯଥା—ଶୀଘ୍ର କ୍ରିୟା)

୧୫ । ଫଳ—14. Effect.

୧୬ । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତକର୍ମ—16. Expiation.

୧୭ । ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି କ୍ରିୟା; ଶବ୍ଦିକ୍ରିୟା—

17. Funeral rites.

ବାପଙ୍କର କ୍ରିୟା କର୍ମକୁ ସେ ପାସୋରିଲେ,
ଦେହ ପୋଡ଼ ଗଙ୍ଗକୁ ଅଣି ବାହାରିଲେ । କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୧୮ । ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଉପଲକ୍ଷେ—18. Offering of oblation to the manes of deceased ancestors.

୧୯ । ସାମ, ଦାନ, ଦଣ୍ଡ, ଭେଦ ଆଦି ରାଜ୍ୟରକ୍ଷାର ଉପାୟ ପ୍ରୟୋଗ—19. The following of the means for maintaining a kingdom

୨୦ । ଉପାୟ—20. Means; expedients.

୨୧ । ପୂଜା—21. Worship

୨୨ । ଯନ୍ତ୍ର; ଉପକରଣ—

22. Instrument; implement.

୨୩ । ଅଭ୍ୟାସ—23. Habit.

୨୪ । ଶିକ୍ଷା—24. Training; education.

୨୫ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟକର୍ମ—25. Duty.

୨୬ । ଶିକ୍ଷାଦାନ; ଅଧ୍ୟାପନା—

26. Teaching; instruction.

୨୭ । (ସ୍ମୃତି) ଧର୍ମାଧିକରଣରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ବା ମାଣ୍ଡ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ବିଚାର—27. (Hindu-law) Judicial investigation (by witnesses or ordeal.)

କ୍ରିୟାକର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବି. ପୁଂ. ୧ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ରିୟା+କର୍ତ୍ତା)—କ୍ରିୟା Kriyākarttā କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ଯେ କ୍ରିୟା ସମ୍ପାଦନ କରେ—

1. Doer; agent; performer of an act.

୨ । (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; କ୍ରିୟା ଓ କର୍ତ୍ତା)—କାର୍ଯ୍ୟ ଓ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଲୋକ—2. Deeds and doer.

କ୍ରିୟାକର୍ମ—ସଂ. ବି. (ସତ୍ପୁରୁ; କ୍ରିୟା+କର୍ମ)—ପୁଣ୍ୟକାର୍ଯ୍ୟ ଓ Kriyākarma ବୈଦିକ କର୍ମର ସମ୍ପାଦନ—

Performance of religious and other rites

କ୍ରିୟାକଳାପ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ରିୟା+କଳାପ)—

Kriyākalāpa ୧ । କ୍ରିୟାସମୂହ—

1. Series of acts.

୨ । ଶାସ୍ତ୍ର ଓ ବେଦବିହିତ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସକଳ—

2. The whole body of ceremonies or rituals enjoined in the Hindu-śāstras.

କ୍ରିୟାକାଣ୍ଡ—ସଂ. ବି—କ୍ରିୟାକଳାପ (ଦେଖ)

Kriyākāṇḍa Kriyākalāpa (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱୈତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ପ	ଉଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ତ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

କ୍ରିୟାକାର୍ଯ୍ୟ—ଦେ. ବ—ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି କ୍ରିୟା—
Kriyākārjya The funeral ceremonies or rites.

କ୍ରିୟାଦ୍ୱେଷୀ—ଫ. ବ.—(ସ୍ମୃ ଉ) ଯେଉଁ ସାକ୍ଷୀ ସ୍ୱପକ୍ଷର ସ୍ୱାର୍ଥ ବରୁଦ୍ଧରେ
Kriyādweshī ସାକ୍ଷ ଦଏ (Hindu law) A witness whose evidence is prejudical to the party which cites him.

କ୍ରିୟାନିର୍ଦ୍ଦେଶ—ଫ. ବ.—(ସ୍ମୃ ଉ) ପ୍ରମାଣ—
Kriyānirddeśa (Hindu law) Evidence.

କ୍ରିୟାନ୍ୱିତ—ଫ. ବଣ. (କ୍ରିୟା ଉତ୍; କ୍ରିୟା + ଅନ୍ୱିତ)—
Kriyānwita ୧ । ବେଦ ଓ ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ କର୍ମକାଣ୍ଡ—
1. Practising retualistic observances.
୨ । (ବ୍ୟାକରଣ) କ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପର୍କଯୁକ୍ତ (ବାକ୍ୟ)—
2. (grammar) (a word) Governing or connected with a verb.

କ୍ରିୟାପଟୁ—ଫ. ବଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ରିୟା + ପଟୁ)—ପ୍ରବୀଣ—
Kriyāpaṭu Expert; skilful.

କ୍ରିୟାପଥ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ରିୟା + ପଥ)—ଚିକିତ୍ସା—
Kriyāpatha Medical treatment.

କ୍ରିୟାପଦ—ଫ. ବ. (କ୍ରିୟା + ପଦ)—(ବ୍ୟାକରଣ) ଧାତ୍ୱର୍ଥ ପଦ
Kriyāpada (ଯଥା—କରିବା, ଯିବା, ଆସିବା)—
(grammar) A verb.

କ୍ରିୟାପର—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ରିୟା ଅର୍ଥେ ପର ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯାହାର)—୧ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରାୟଣ; କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠ—
Kriyāpara (କ୍ରିୟାପରା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Dutiful.
୨ । ବୈଦିକ କର୍ମାନୁଷ୍ଠାନରେ ରତ—
2. Engaged in the performance of Vedic duties.

କ୍ରିୟାପାଦ—ଫ. ବ.—(ସ୍ମୃ ଉ) ବାସ୍ତୁ ଦାଏର କରିବା ମକଦ୍ଦମାର ତୃତୀୟ ପାଦ; ଦାସ୍ତ ପ୍ରମାଣାର୍ଥ ଉପସ୍ଥାପିତ ପ୍ରମାଣ—
Kriyāpāda (Hindu law) The third step in litigation; evidence adduced in support of a claim.

କ୍ରିୟାବନ୍ତ—ଦେ. ତ୍ରିଣ. (ଫ. କ୍ରିୟାବତ୍)—ବେଦବିହିତ ଅଷ୍ଟର ବା ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନରେ ରତ—
Kriyābanta Engaged in or devoted to the performance of Vedic rites or ceremonies.

କ୍ରିୟାବାଚକ—ଫ. ବଣ.—(ବ୍ୟାକରଣ) ଯାହା କୌଣସି କ୍ରିୟାକୁ ବୁଝାଏ; କ୍ରିୟା ପ୍ରକାଶକ ବା କ୍ରିୟା ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ—
Kriyābāchaka Verbal; denoting a verb; singnifying an action.

କ୍ରିୟାବାଚକ ବିଶେଷଣ—ଫ. ବ.—(ବ୍ୟାକରଣ) ଯେଉଁ ବିଶେଷଣ-ପଦଦ୍ୱାରା କୌଣସି କ୍ରିୟାର ଅର୍ଥ ସୂଚିତ ହୁଏ ଏବଂ ଯାହା ସଙ୍ଗେ 'ହେବା' ଅର୍ଥବୋଧକ କ୍ରିୟା ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇ କ୍ରିୟା ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ (ଯଥା—ପୂଜିତ, ଅନୁଗତ, ମାନ୍ୟମାନ)—
Kriyābāchaka biseshya (Verbal adjective; (e. g. worshipped, devoted, taken etc).

କ୍ରିୟାବାଚକ ବିଶେଷ୍ୟ—ଫ. ବ—(ବ୍ୟାକରଣ) ଯେଉଁ ବିଶେଷ୍ୟପଦ-ଦ୍ୱାରା କୌଣସି କ୍ରିୟା ବୁଝାଯାଏ ଏବଂ ବେଳେବେଳେ ଯାହା ସଙ୍ଗେ 'କରିବା' ଅର୍ଥବୋଧକ କ୍ରିୟା ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ନୂତନ କ୍ରିୟା ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ (ଯଥା—ଗମନ, କରଣ, ଛେଦନ, କରିବା, ଶୋଇବା, ଦେବା ଇତ୍ୟାଦି)—(grammar) Verbal nouns; (e. g. going; doing; cutting).
Kriyābāchaka biseshya

କ୍ରିୟାବାଚୀ—ଫ. ବଣ. (ବ୍ୟାକରଣ)—କ୍ରିୟାବାଚକ (ଦେଖ)
Kriyābāchī (grammar) Kriyābāchaka (See)

କ୍ରିୟାବାଦୀ—ଫ. ବ. (କ୍ରିୟା + ବାଦିନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)
Kriyābādī (ସ୍ମୃ ଉ) ମକଦ୍ଦମାରେ ବାଦୀ; ମୁଦେଇ—
(Hindu law) Plaintiff; complainant.

କ୍ରିୟାବାନ୍—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (କ୍ରିୟା + ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Kriyābān ୧ । ଯେ ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ବିଧି ବା ଆଗ୍ରହର ଅନୁସାରେ ଚଳେ—
(କ୍ରିୟାବତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
1. Practising rites or conduct enjoined in the Sāstras or the Bedas.
୨ । କୌଣସି କର୍ମରେ ଲାଗିଥିବା—
2. Engaged in any work.
୩ । କୌଣସି କର୍ମ କରିବାରେ ନିପୁଣ—
3. Versed in the practice of some act.

କ୍ରିୟାବିଶେଷଣ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ରିୟା + ବିଶେଷଣ)—
Kriyābiseshaṇa ୧ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଯେଉଁ ପଦଦ୍ୱାରା କ୍ରିୟାର ଗୁଣ ବା ଅବସ୍ଥାଦି ଜଣାପଡ଼େ (ଯଥା—ଧୀରେ, ଚଞ୍ଚଳ, ଝଟ୍, ମିଞ୍ଜି ମିଞ୍ଜି, ବେଗିପରମାଣରେ)—
1. Adverb.
[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ପରେ 'ରେ' ଓ ବିଶେଷଣରେ ବିଭକ୍ତି ଲାଗି ବେଳେବେଳେ କ୍ରିୟାବିଶେଷଣ ହୁଏ। ସେ ଘରରେ ଲେଖୁଅଛି, କଷ୍ଟରେ ଶୋଇଅଛି । ଏଠାରେ 'ଘରରେ' ଓ 'କଷ୍ଟରେ' କ୍ରିୟାବିଶେଷଣ । 'ଧୀରେ ଗଲ', 'ମନେ ମନେ ବସିଲା' ଏଠାରେ 'ଧୀରେ' ଓ 'ମନେ ମନେ' କ୍ରିୟାବିଶେଷଣ ।]

କ୍ରିୟାଶକ୍ତି—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ରିୟା + ଶକ୍ତି)—କର୍ମ କରିବାରେ ସାମର୍ଥ୍ୟ ବା ଫୂର୍ତ୍ତି—
Kriyāśakti The energy of action; activity.

କ୍ରିୟାସମଭିହାର—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ରିୟା + ସମଭିହାର)—କୌଣସି କ୍ରିୟାର ପୁନଃ ପୁନଃ କରଣ—
Kriyāsamabhihāra Repetition of an act

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପେସ୍ ରଖାଯାଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ବେ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍କୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

କ୍ରିୟାସମାପ୍ତି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ରିୟା+ସମାପ୍ତି)—କୌଣସି
Kriyāsamāpti କ୍ରିୟାର ଶେଷ ହେବା—
The accomplishment of an act.
[ଦ୍ର—କ୍ରିୟାର ସମାପ୍ତି, ଯଥା—ମୁଁ ଭାତ ଖାଇଲି; ଅସମାପ୍ତି ଯଥା—ମୁଁ ଭାତ ଖାଉଁ ଖାଉଁ (ଉଠି ଆସିଲି)]

କ୍ରୀ (ଧାତୁ)—ସଂ. (ଭୁଜ; ପା. ଖରିଦ୍)—୧ । କିଣିବା—
Krī (root) 1. To purchase; to buy.
୨ । ବିନିମୟ କରିବା; ବଦଳାଇବା—
2. To barter; to exchange.
୩ । ଜିତିବା—3. To win.
୪ । ବଶ କରିବା—
4. To bring under control; to subjugate

କ୍ରୀଡ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଖେଳିବା —1. To play.
Krīrd (root) ୨ । ଥଟ୍ଟା କରିବା—
2. To jest; to joke.

କ୍ରୀଡ଼—ସଂ. ବ. (କ୍ରୀଡ୍ ଧାତୁ=ଖେଳିବା+ଭାବ. ଅ)—
Krīrda ୧ । ଖେଳିବା—1. Act of playing
୨ । ଖେଳ—2. Play; sport
୩ । ମଜ୍ଜ—3. Pleasure.
୪ । (+କରଣ. ଅ)—ଖେଳନା ବସ୍ତୁ—
4. Play-thing.
୫ । ଥଟ୍ଟା— 5. Jest; joke

କ୍ରୀଡ଼କ—ସଂ. ବ. (କ୍ରୀଡ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Krīrdaka ୧ । ଖେଳାଳି; ଖେଳୁଆଡ଼ି—1. A player.
(କ୍ରୀଡ଼କା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଦ୍ୱାରୀ; ଦରୁଆନ—
2, A porter; door-keeper

କ୍ରୀଡ଼ନ—ସଂ. ବ. (କ୍ରୀଡ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଖେଳିବା—
Kaīrdana 1. Playing.
୨ । ଖେଳ—Play; sport.
୩ । (+କରଣ ଅନ) ଖେଳିବାର ଉପକରଣ—
3. Sporting meterials.

କ୍ରୀଡ଼ନକ—ସଂ.ବ. (କ୍ରୀଡ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଅନ+ଅକ)—କ୍ରୀଡ଼ାବସ୍ତୁ;
Krīrdanaka ଖେଳନା— A toy.
ରେ ବାସୁ କ୍ରୀଡ଼ନକ ମୁହିଁ ତୋହର । ମଧୁସୂଦନ-ଭଉଣା ।

କ୍ରୀଡ଼ନୀୟ—ସଂ. ବ. (କ୍ରୀଡ୍ ଧାତୁ+ଅନୀୟ) —କ୍ରୀଡ଼ନକ (ଦେଖ)
Krīrdanīya Krīrdanaka (See)

କ୍ରୀଡ଼ୟକ—ସଂ. ବ. (କ୍ରୀଡ୍ ଧାତୁ. ଣିଚ୍+ଅକ)— କ୍ରୀଡ଼ନକ (ଦେଖ)
Krīrdayaka Krīrdanaka (See)

କ୍ରୀଡ଼ା—ସଂ. ବ. (କ୍ରୀଡ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଖେଳ—
Krīrdā 1. Play; sports; games.
୨ । ତମାସା; ଆମୋଦ; ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ—
2. Amusements; pastimes.
୩ । ଖେଳିବା—3. Act of playing.
ବାସୁଦ୍ଧ କ୍ରୀଡ଼ା ତତ୍ତ୍ୱଠି ପତ୍ରବନ୍ଧ । ସାରଳା. ମଦ୍ଦାହରଣ. ଜଦ୍‌ଯୋଗ ।
୪ । ଥଟ୍ଟା; ପରିହାସ—4. Jesting; joke.
୫ । ଅବଜ୍ଞା—5. Slight; disregard.
୬ । ଖେଳନା—6. Play-thing.
୭ । ଖେଳର ସରଞ୍ଜାମ—7. Playing meterials.
୮ । ମଲ୍ଲକ୍ରୀଡ଼ା; କସରତ୍—
8. Gymnastics; feats of strength.
୯ । ଜଳକେଳି—9. Sports in water.

କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. କ୍ରୀଡ୍ ଧାତୁ)—ଖେଳିବା—
Krīrdā karibā To play.
କ୍ରୀଡ଼ାକରା
क्रीड़ा करना

କ୍ରୀଡ଼ାକଳା—ସଂ. ବ. (ରୂପକ; କ୍ରୀଡ଼ା+କଳା)—ଖେଳିବାର ବିସ୍ମୟା-
Krīrdākalā ବଳୀ; ବିଦ୍ୟାରୂପେ ସାଧିତ କ୍ରୀଡ଼ା—
The art of play; gymnastics.

କ୍ରୀଡ଼ାକାନନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ରୀଡ଼ା+କାନନ)—କ୍ରୀଡ଼ୋଦ୍ୟାନ
Krīrdākānana —Pleasure-garden.

କ୍ରୀଡ଼ାକୁଶଳ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (୭ମୀ ତତ୍; କ୍ରୀଡ଼ା+କୁଶଳ)—
Krīrdākuśala ୧ । କ୍ରୀଡ଼ାର ବିସ୍ମୟାଦ ଜାଣିଥିବା—
1. Well versed in the rules of a game.
୨ । ଖେଳିବା ବିଷୟରେ ପଟୁ—2. Well-versed or proficient in the art of play; expert (player).

କ୍ରୀଡ଼ାକୂଟ—ସଂ. ବ.—କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—
Krīrdākūta The sportive purpose.

କ୍ରୀଡ଼ାକୌତୁକ—ସଂ. ବ. (କ୍ରୀଡ଼ା+କୌତୁକ)—୧ । ଖେଳ; ପରିହାସ—
Krīrdā kautuka 1. Pastime; sport.
୨ । ନାନା ପ୍ରକାର କ୍ରୀଡ଼ା ବା ତାମସା—
2. Sports; various amusements.
୩ । ବୃଥା କୌତୂହଳ—3. Wanton curiosity.
୪ । କ୍ରୀଡ଼ାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଆମୋଦ—4. Amusement or pleasure derived from sports.
୫ । ରତିକ୍ରୀଡ଼ା—5. Sexual intercourse.
୬ । ଖେଳିବା ନିମନ୍ତ୍ତେ ଆରମ୍ଭ—
6. Amusement for amusement's sake.
୭ । ବୃଥା କୌତୁକ—7. Wanton amusement.

କ୍ରୀଡ଼ାକ୍ରମ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ରୀଡ଼ା+କ୍ରମ)—ପରମ୍ପରାକ୍ରମେ
Krīrdākrama କ୍ରୀଡ଼ାର ଉତ୍ତର ଉତ୍ତର ଅଙ୍ଗ; କେଉଁ ଖେଳ ପରେ କେଉଁ ଖେଳ ହେବ ତାହାର ପର୍ଯ୍ୟାୟ —A programme of sports; a series of sports; different successive stages in a series of sports.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ନୁ

କ୍ରୀଡ଼ାକ୍ରମେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—ଅବଲୀଳାକ୍ରମେ; ଅଡ଼ ସହଜରେ—
Krīrḍākrame Easily (doing a thing).

କ୍ରୀଡ଼ାକ୍ଷେତ୍ର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ରୀଡ଼ା+କ୍ଷେତ୍ର)—
Krīrḍākshetra ୧ । ଖେଳପଡ଼ିଆ—A play-ground.
୨ । ରଙ୍ଗଭୂମି—2. A stage; theatre of action.
୩ । ମଲ୍ଲଭୂମି—3. Arena; wrestling ground.

କ୍ରୀଡ଼ାଗାର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ରୀଡ଼ା+ଆଗାର)—୧ । ଖେଳଘର; ଯେଉଁ ଘରେ ଲୋକେ ଖେଳନ୍ତୁ; ଅଖଡ଼ା—
Krīrḍāgāra Gymnasium.
୨ । ପିଲ୍ଲମାନେ ଧୂଳରେ ଖେଳବା ବେଳେ ଯେଉଁ ଘର କରନ୍ତୁ; ଧୂଳଘର—2. Doll-house.

କ୍ରୀଡ଼ାଗୃହ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ରୀଡ଼ା+ଗୃହ)—
Krīrḍāgṛuha କ୍ରୀଡ଼ାଗାର (ଦେଖ)
Krīrḍāgāra (See)

କ୍ରୀଡ଼ାଚଟୁ—ସଂ. ବି.—ବାଦୁଡ଼—
Krīrḍāchaṭu Bat.

କ୍ରୀଡ଼ାନାରୀ—ସଂ.ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ. କ୍ରୀଡ଼ା+ନାରୀ)—ବେଶ୍ୟା—
Krīrḍānārī Prostitute; harlot.

କ୍ରୀଡ଼ାନିରତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ରୀଡ଼ା+ନିରତ)—
Krīrḍānirata ୧ । କ୍ରୀଡ଼ାରେ ସର୍ବଦା ରତ—
(କ୍ରୀଡ଼ାନିରତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Addicted to sports; gamesome; playful.
୨ । ଖେଳରେ ଲଗିଥିବା; ଖେଳୁଥିବା—
2. Engaged in sports.

କ୍ରୀଡ଼ାପର୍ବତ—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ. କ୍ରୀଡ଼ାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ପର୍ବତ)—
Krīrḍāparbata ୧ । ଯେଉଁ ପର୍ବତରେ ସୁଖଭୋଗାର୍ଥ ବିହାର କରଯାଏ—1. A mountain where a person roves for pleasure.
୨ । ବିହାରାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ କୃତ୍ରିମ ପର୍ବତ—
2. An artificial hill constructed to be used as a resort for pleasure.

କ୍ରୀଡ଼ାପୁତ୍ତଳ—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ. କ୍ରୀଡ଼ା+ପୁତ୍ତଳ)—
Krīrḍāputtaḷi ୧ । ଖେଳ କଣ୍ଢେଇ—1 Dolls.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପରମୁଖରେ ଚାଳିତ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. (figurative) A person guided by the a dvice of another; a puppet.
(ଯଥା—ରାଜା ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ହସ୍ତର କ୍ରୀଡ଼ାପୁତ୍ତଳ ହୋଇଅଛନ୍ତି ।)

କ୍ରୀଡ଼ାପୁତ୍ତଳକା—ସଂ. ବି. (କ୍ରୀଡ଼ା+ପୁତ୍ତଳକା)—
Krīrḍāputtaḷikā କ୍ରୀଡ଼ାପୁତ୍ତଳ (ଦେଖ)
Krīrḍāputtaḷi (See)

କ୍ରୀଡ଼ାପୁତ୍ତଳୀ—ସଂ. ବି. (କ୍ରୀଡ଼ା+ପୁତ୍ତଳୀ)—
Krīrḍāputtaḷī କ୍ରୀଡ଼ାପୁତ୍ତଳ (ଦେଖ)
Krīrḍāputtaḷi (See)

କ୍ରୀଡ଼ାବସର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ରୀଡ଼ା+ଅବସର)—
Krīrḍābasara ୧ । କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଶ୍ରୁତ୍ରାଦଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଅବସର; ଖେଳଛୁଟ—1 Leisure; holiday; time allowed for recreation after strenuous work.
୨ । କ୍ରୀଡ଼ା ମଧ୍ୟରେ ଘଟିବା ବିରାମ—
2. Interval in the midst of sports.
୩ । କ୍ରୀଡ଼ାର ଶେଷ—3 The finish of a game.

କ୍ରୀଡ଼ାବାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କ୍ରୀଡ଼ା+ବତ୍. ୧ମା. ୧ବ.)—
Krīrḍābān କ୍ରୀଡ଼ାନିରତ (ଦେଖ)
(କ୍ରୀଡ଼ାବତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Krīrḍānirata (See)

କ୍ରୀଡ଼ାବିତ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କ୍ରୀଡ଼ା+ବିତ୍ ଧାତୁ+କ୍ୱିପ୍. ୧ମା. ୧ବ.)-
Krīrḍābit କ୍ରୀଡ଼ାକୁଶଳ (ଦେଖ)
Krīrḍākuśaḷa (See)

କ୍ରୀଡ଼ାବିଦ୍ୟା—ସଂ. ବି. (ରୂପକ; କ୍ରୀଡ଼ା+ବିଦ୍ୟା)—
Krīrḍābidyā କ୍ରୀଡ଼ାକଳା (ଦେଖ)
Krīrḍākaḷā (See)

କ୍ରୀଡ଼ାବିଶାରଦ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ରୀଡ଼ା+ବିଶାରଦ)—
Krīrḍābiśārada କ୍ରୀଡ଼ାକୁଶଳ ଦେଖ)
(କ୍ରୀଡ଼ାବିଶାରଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) Krīrḍākuśaḷa (See)

କ୍ରୀଡ଼ାବେଶ୍ମ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ରୀଡ଼ା+ବେଶ୍ମ)—
Krīrḍābeśma କ୍ରୀଡ଼ାଗାର (ଦେଖ)
Krīrḍāgāra (See)

କ୍ରୀଡ଼ାଭୂମି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ରୀଡ଼ା+ଭୂମି)—କ୍ରୀଡ଼ାକ୍ଷେତ୍ର (ଦେଖ)
Krīrḍābhūmi Krīrḍākshetra (See)

କ୍ରୀଡ଼ାମନ୍ଦିର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ରୀଡ଼ା+ମନ୍ଦିର)—
Krīrḍāmandira କ୍ରୀଡ଼ାଗାର (ଦେଖ)
Krīrḍāgāra (See)

କ୍ରୀଡ଼ାମୟୂର—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ. କ୍ରୀଡ଼ା+ମୟୂର)—
Krīrḍāmayūra ୧ । ଖେଳବା ନିମନ୍ତେ ନିର୍ମିତ ମୟୂରର ମୂର୍ତ୍ତି—
1. A toy-peacock.
୨ । କୌତୁକାର୍ଥ ପାଳିତ ମୟୂର—
2. A peacock kept for pleasure.

[ଦ୍ର—ଏହାଠାରୁ କ୍ରୀଡ଼ାମୃଗ, କ୍ରୀଡ଼ାଶୁକ ଆଦି ଶବ୍ଦ ହୁଏ ।]

କ୍ରୀଡ଼ାମୃଗ—ଦେ. ବି—ପୋଷାଜୀବ—
Krīrḍāmṛuga Tame or domesticated creature.

ସେ କ୍ରୀଡ଼ାମୃଗ ଜୀବ ପ୍ରାପ୍ତ
ତା ବଶେ ଧର୍ମ ବିତ୍ତ ଖସ୍ତ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂଚିତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ। ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ। ଯଥା :— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'କଂଧୁ' ନ ପାଇଲେ 'କନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଁ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ।

ସ. ବ—୧। ଖେଳବା ପାଇଁ ନର୍ମିତ ମୃଗ ମୂର୍ତ୍ତି—
1. A toy-deer.

୨। କୌତୁକାର୍ଥ ପାଳିତ ମୃଗ—
2. A deer kept for pleasure.

କ୍ରୀଡ଼ାରତ—ସ. ବ୍ରୀ. (୭ମୀ ତତ୍; କ୍ରୀଡ଼ା+ରତ)—
Krīrdārata କ୍ରୀଡ଼ା ନରତ (ଦେଖ)
Krīrdānirata (See)

କ୍ରୀଡ଼ାରତ୍ନ—ସ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍; କ୍ରୀଡ଼ା ମଧ୍ୟରେ ରହୁ ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—
Krīrdāratna ରତ୍ନକ୍ରୀଡ଼ା—Copulation.

କ୍ରୀଡ଼ାରାମ—ସ. ବ. (ମ. ପ. ତ୍ପୁ. କ୍ରୀଡ଼ା+ଆରାମ)—
Krīrdārāma କ୍ରୀଡ଼ୋଦ୍ୟାନ (ଦେଖ)
Krīrdodyāna (See)

କ୍ରୀଡ଼ାଶୈଳ—ସ. ବ—ଯେଉଁ ପବ୍ୱତରେ ସୁଖରୋଗାର୍ଥ ବହାର କରି-
Krīrdāśaila ଯାଏ—A mountain where a person roves for pleasure.

କ୍ରୀଡ଼ିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସ. କ୍ରୀଡ଼୍ ଧାତୁ)—ଖେଳବା—
Krīrdibā To play.

ମାଇ ମାଇ ହୋଇ ନୀଳ ଦେହେ ଯାର
ରାଜହଂସେ କ୍ରୀଡ଼ୁଥାନ୍ତି। ରାଧାନାଥ, ଯଯାତି।

କ୍ରୀଡ଼ୋଦ୍ଦେଶ—ସ. ବ୍ରୀ. (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍; କ୍ରୀଡ଼ା+ଉଦ୍ଦେଶ)—
Krīrdoddeśa ଖେଳଯାଗା; ଖେଳପଡ଼ିଆ—Play-ground.

କ୍ରୀଡ଼ୋଦ୍ୟାନ—ସ. ବ. (ମ. ପ. ତ୍ପୁ; କ୍ରୀଡ଼ା+ଉଦ୍ୟାନ)—
Krīrdodyāna ମନୋରଞ୍ଜନ ନମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବା ସଜ୍ଜିତ ଉପବନ; ଖୁସ୍‌ବାଗାତ୍—
Pleasure-garden; park.

କ୍ରୀତ—ସ. ବ୍ରୀ. (କ୍ରୀ ଧାତୁ = କିଣିବା + କର୍ମ. ତ)—
Krīta ୧। କିଣା ଯାଇଥିବା—
1. Purchased.

୨। ବଶୀଭୂତ—
9. Brought under control.

କ୍ରୀତକ—ସ. ବ୍ରୀ. (କ୍ରୀତ+କ)—
Krītaka ଖରଦ୍ୱାର୍ ପ୍ରାପ୍ତ—
Got by purchase.

ସ. ବ—କ୍ରୀତ ପୁତ୍ର—
A son affiliated to a person by purchase from his father.

କ୍ରୀତଦାସ—ସ. ତ. ପୁଂ. (କର୍ମଧା; କ୍ରୀତ+ଦାସ)—
Krītadāsa କିଣାଜନ; ଗୋଲ୍ଲମ—
(କ୍ରୀତଦାସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) A slave; a servant purchased by his master as a chattel.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ କ୍ରୀତଦାସ ପ୍ରଥା ବିଶେଷ ଭାବରେ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା। ଲୋକେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପଶୁ ଭଳି ଧର୍ ନେଇ ବିକ୍ରୀ ଓ ବଡ଼ଲୋକ ମାନଙ୍କୁ ବକ ଦେଉଥିଲେ। ସେହି କିଣା ଲୋକମାନେ ଚରଜୀବନ ଖରଦ୍‌ଦାରଙ୍କର କଙ୍କର ହୋଇ ରହୁଥିଲେ। ଆଜକାଲି ଦାଣ୍ଡରେ ବଜାରରେ ଗୋରୁ ଛେଳି ଯେପରି ବିକିଖରଦ୍ ହେଉଛନ୍ତି, ପୂର୍ବେ ଧର୍ ହେଉଥିବା ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଏହିପରି ବିକିଖରଦ ହେଉଥିଲେ। ମନୁଷ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ଅର୍ଥାଭାବରେ ପଡ଼ି ଆପଣାକୁ ଓ ଆପଣାର ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁତ୍ର, କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ବକ ଦେଉଥିଲେ। ଉକ୍ତ କ୍ରୀତଦାସ-ଠାରେ କିଣିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାମିତ୍ୱ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଥିଲା। ଏ ପ୍ରଥା ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲ୍‌ମାନ୍ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍ ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା। ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏ ପ୍ରଥା କ୍ରମଶଃ ଲୋପ ପାଉଅଛି। ସୁନ୍ଦରୀ ଯୁବତୀମାନଙ୍କୁ ଖରଦ୍‌ଦାର୍ ସ୍ତ୍ରୀ ରୂପେ ରଖୁଥିଲେ। ବଡ଼ଲୋକମାନେ ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ଖାସୁ (ମୁଷ୍କଚ୍ଛେଦନ) କରି ଆପଣାର ଅନ୍ତଃପୁରରେ ପ୍ରହରୀରୂପେ ରଖୁଥିଲେ। ଦାସଦାସୀଙ୍କ-ଠାରୁ ଜନ୍ମିବା ପିଲା ମଧ୍ୟ ପିତାମାତାଙ୍କ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତିରୂପେ ଗଣ୍ୟ ହେଉଥିଲେ। ଏ କଦର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଥା ଉଠାଇବା ବିଷୟରେ ଇଂରେଜ ଜାତି ବିଶେଷ ଚେଷ୍ଟା କରି ଆଫ୍ରିକା, ଆମେରିକା ବ୍ରହ୍ମଦେଶ ଓ ନେପାଳରୁ ଏ ପ୍ରଥା ଉଠାଇ ଅଛନ୍ତି। ଅଦ୍ୟ ଭାରତର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଓ ବିଶେଷତଃ ଗଡ଼ଜାତର ରାଜପରିବାର-ମାନଙ୍କରୁ ଏ ପ୍ରଥା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଉନ୍ମୂଳିତ ହୋଇ ନାହିଁ।]

କ୍ରୀତପୁତ୍ର—ସ. ବ. ପୁଂ. (କର୍ମଧା; କ୍ରୀତ+ପୁତ୍ର)—
Krītaputra ପିଲାର ବାପ ମାଆଙ୍କୁ କିଛି ଧନ ଦେଇ ଆଣି ଶିଶୁ-
(କ୍ରୀତପୁତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) କାଳରୁ ଆପଣାର ପୁଅ ପରି ପାଳିଥିବା ପୁତ୍ର—
An adopted son brought up from child-hood by the adopter after paying some consideration to his parents.

[ଦ୍ର—ଏ ଶ୍ରେଣୀର ପୁତ୍ର ହିନ୍ଦୁସ୍ମୃତିବର୍ଣ୍ଣିତ ବାର ଶ୍ରେଣୀର ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ।]

କ୍ରୀତପୁତ୍ରକ—ସ. ବ. ପୁଂ. (କ୍ରୀତପୁତ୍ର+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—
Krītaputraka କ୍ରୀତପୁତ୍ର (ଦେଖ)
(କ୍ରୀତପୁତ୍ରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Krītaputra (See)

କ୍ରୀତାନୁଶୟ—ସ. ବ.—(ହିନ୍ଦୁସ୍ମୃତି) କିଣିଥିବା ପଦାର୍ଥକୁ କେତେକ
Krītānuśaya ଆଇନ୍‌ସଙ୍ଗତ କାରଣରୁ କ୍ରେତାଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦେବା; ଆଇନସଙ୍ଗତ କାରଣରୁ କ୍ରୟକୁ ରଦ୍ କରିବା—
(Hindu law) The recision of a sale; the return of a purchased article to the seller on account of some legal flaw; the legal nullification of a sale-transaction.

କୃଜର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. କ୍ରୁଇଜର୍)—
Krujar ଏକ ପ୍ରକାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯୁଦ୍ଧଜାହାଜ; ଯେଉଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯୁଦ୍ଧ-
କ୍ରୁଜର ଜାହାଜ ଶତ୍ରୁପକ୍ଷୀୟ ଜାହାଜ ନକଟବର୍ତ୍ତୀ କୌଣସି
କ୍ରୁଜର ସ୍ଥାନରେ ଅଛ କି ନାହିଁ ଏହା ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ସମୁଦ୍ରରେ ଘୂରି ବୁଲୁଥାଏ—A cruiser.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଟ

କୃଞ୍ଚ୍ (ଧାତୁ)—ଫ—୧ । ବଙ୍କ କରିବା—
Kruñch (root) 1. To bend; to make croocked.
୨ । ବଙ୍କ ହେବା—
2. To become crooked.
୩ । କମ୍ପିଯିବା—3. To shrink.
୪ । କମାଇବା—4 To lessen.
୫ । ନିକଟକୁ ଗମନ କରିବା—
5. To approach; to go up to.

କୃଞ୍ଚ—ଫ. ବ. (କୃଞ୍ଚ ଧାତୁ=ବଙ୍କ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଏହା ଶବ୍ଦରର ଆକାର ବଙ୍କା ଥିବାରୁ)—୧ । କାଣ୍ଡିବଗ—
Kruñcha 1. Heron.
୨ । ହଂସ—2. A swan.

କୃଡ୍ (ଧାତୁ)—ଫ.—୧ । ବୁଡ଼ିଯିବା—1. To sink; to dive.
Krurda (root) ୨ । ଘନ ହେବା—
2. To become thick; to coagulate.

କୃତ୍ଥ (ଧାତୁ)—ଫ.—ହତ୍ୟା କରିବା—
Krutha (root) To murder; to kill.

କୃଦ୍ଧ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (କୃଧ ଧାତୁ=ରାଗିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—କ୍ରୁଦ୍ଧିତ; ରୁଷ୍ଟ; ରାଗଯୁକ୍ତ; ରାଗାନ୍ୱିତ—
Kruddha Enraged; angry.
(କୃତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଫ. ବ. (କୃଧ ଧାତୁ+ଭାବ. ତ)—କ୍ରୋଧ; ରାଗ—
Anger; rage.

କୃଧ (ଧାତୁ)—ଫ.—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ରାଗିବା—
Krudha (root) To be angry (with a person).

କୃନ୍ତ (ଧାତୁ)—ଫ. ୧ । ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା—
Kruntha (root) To embrace.
୨ । କଷ୍ଟ ବୋଧ କରିବା—
2. To be distressed; to suffer pain.

କୃଶ (ଧାତୁ)—ଫ.—୧ । କାନ୍ଦିବା—
Krusa (root) 1. To cry.
୨ । ଚତ୍କାର କରି କାନ୍ଦିବା—
2. To lament; to bewail.
୩ । ଚତ୍କାର କରିବା—3. To cry out.

କୃଷି—ଗ୍ରା. ବ.—କୃଷି (ଦେଖ)
Krushi Kṛushi (See)
[ଦ୍ର—'ର୍' ଅକ୍ଷରର ଉଚ୍ଚାରଣ ଓଡ଼ିଆରେ 'ରୁ' ପର ହେବାରୁ, ଅଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ ଲେଖାରେ 'ର୍' ସ୍ଥାନରେ ରୁ ଓ ରୁ ସ୍ଥାନରେ ର୍ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

କୃଷ୍ଟଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୃଷ୍ଟର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—କୃଷ୍ଣ—
Krushtañ Kṛushṇa

କୃସ—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ. (ଇଂ. କ୍ରସ୍; ଲା. କ୍ରସ୍)—କ୍ରସ୍ ୧ (ଦେଖ)
Krusa Kras 1. (See)

କୃର—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (କୃଡ୍ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ର; କୃଡ୍ ସ୍ଥାନରେ କୃ ଆଦେଶ)—୧ । ନିଷ୍ଠୁର; ନୃଶଂସ—
Kaūra 1. Cruel; harsh.
(କ୍ରୂରା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଖଳ; ଦୁଷ୍ଟ—2. Wicked.
୩ । କଠୋରହୃଦୟ; ନିର୍ଦ୍ଦୟ—
3. Unkind; unfeeling; hard-hearted.
୪ । କର୍ତ୍ତୁକଟୁ—4. Harsh.
୫ । ଅନିଷ୍ଟକାରକ—5. Mischievous.
୬ । ତ୍ରାସଜ—6. Fierce; terrible; horrible.
୭ । କଞ୍ଚା—7. Raw.
୮ । ଅଶୁଭ—8. Inauspicious; portentious.
୯ । କଠିନ; ଟାଣିଆ—9 Hard; solid.
ଫ. ବ.—୧ । ଭାତ—1. Boiled rice.
୨ । ଶ୍ୟେନ—2. Hawk.
୩ । ବଗ—3. Pond-heron.
୪ । ଶନିଗ୍ରହ—4. Saturn.
୫ । ରାହୁ—5. The ascending node.
୬ । କ୍ଷତ—6. Wound.
୭ । ହତ୍ୟା—7. Slaughter.
୮ । ନିଷ୍ଠୁର କର୍ମ—8. Horrible or cruel act.

କୃରକର୍ମା—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ରୂର+କର୍ମନ୍; ୭ମା. ୧ବ.)—
Krūrakarmā ୧ । ନିଷ୍ଠୁର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ—
1. Doing deeds of cruelty.
କ୍ରୂରକର୍ମା ହୋଇ ଜଗତେ ହେବ ବିଖ୍ୟାତ ।
କୃତ୍ତିବାସ ମହାଭାରତ, ବନ ।
୨ । ସ୍ୱଭାବତଃ ନିର୍ଦ୍ଦୟ—
2. Unrelenting; cruel by nature.

କୃରକୋଷ୍ଠ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯାହାର କୋଷ୍ଠବଦ୍ଧ ହୁଏ—
Krūrakoshṭha Having costive bowels; suffering from systematic constipation.

କୃରଗନ୍ଧ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ରୂର+ଗନ୍ଧ)—ଗନ୍ଧକ—
Krūragandha Sulpher

କୃରତା—ଫ. ବ. (କ୍ରୂର+ଭାବ. ତା)—୧ । ନିଷ୍ଠୁରତା—
Krūratā 1. Cruelty.
୨ । ନିର୍ଦ୍ଦୟତା—2. Unkindness.
୩ । କଠୋରତା—3. Harshness.

କୃରଦୃକ୍—ଫ. ବ. (କ୍ରୂର+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କ୍ୱିପ୍; ୭ମା. ୧ବ.)—
Krūradṛuk ୧ । ମଙ୍ଗଳଗ୍ରହ—
1. The planet Mars (Apte).
୨ । ଶନିଗ୍ରହ—2. The planet Saturn.
[ଦ୍ର—ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ମଙ୍ଗଳ ଓ ଶନି ଗ୍ରହର ଦଶା ମନ୍ଦ ଅଟେ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବ ୧ ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠି କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ, ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଉଠି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଳିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଅ' ଖୋଳିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲତେ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ତ୍ତ୍ ଦେଖିବେ.

କ୍ରୂରଗ୍ରବୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କ୍ରୂର+ଗ୍ରବ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Krūrarāvi ଯେ କଠୋର ଶବ୍ଦ କରେ—
(କ୍ରୂରଗ୍ରବୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Making a harsh sound.
ସଂ. ବି.— କ୍ରୁଆ—Crow.

କ୍ରୂରଲୋଚନ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ରୂର+ଲୋଚନ)—
Krūralochana କ୍ରୂରଦୃକ୍ (ଦେଖ)
(କ୍ରୂରଲୋଚନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Krūradṛuk (See)

କ୍ରେଣି—ସଂ. ବି. (କ୍ରୀ ଧାତୁ + ତ୍ୱିବ. ଣି) – କଣିବା; କ୍ରୟ—
Kreṇi Buying; purchasing.

କ୍ରେଣୀ—ସଂ. ବି. (କ୍ରୀ ଧାତୁ+ଣି+ଈ)—କ୍ରେଣି (ଦେଖ)
Kreṇī Kreṇi (See)

କ୍ରେତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (କ୍ରୀ ଧାତୁ=କଣିବା+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—
Kretabya କ୍ରେୟ; କଣିବାର ଯୋଗ୍ୟ—Fit to be purchased; worth buying; purchasable.

କ୍ରେତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କ୍ରୀ ଧାତୁ=କଣିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା ୧ବ.)—ଖରିଦ୍‌ଦାର; ମୂଲ୍ୟଗ୍ର—
(କ୍ରେତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Buyer; purchaser.

କ୍ରେୟ—ସଂ. ବିଣ. (କ୍ରୀ ଧାତୁ=କଣିବା+କର୍ମ. ଯ)—
Kreya ୧ । ଖରିଦ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
1. Purchasable.
୨ । ଯାହା ଖରିଦ କରିବାକୁ ମିଳେ—
2. Available for purchase.
୩ । ଶସ୍ତା—3. Cheap; not dear; available for a low price.

କ୍ରୋକ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ୍ର—କୋରଖ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Krok (etc) Korakha etc (See)

କ୍ରୋଞ୍ଚ—ସଂ. ବି. (କ୍ରୁଞ୍ଚ୍ ଧାତୁ+ଅ)—କ୍ରୌଞ୍ଚ ପର୍ବତ (ଦେଖ)
Krouñcha Krauñcha parbata (See)

କ୍ରୋଟ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୋଟର; କ୍ରୋଡ଼)—କୋଟର (ଦେଖ)
Kroṭa Koṭara (See)

କ୍ରୋଟନ୍—ବୈଦେ.ବ୍ର. (ଇଂ)—(ଏହା ଆମ ଦେଶର ସିନ୍ଦୂ ଜାତୀୟ ଗୁଳ୍ମ)-
Kroṭan ନାନାବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଆକାରର ବ୍ରଚଉ ପତ୍ରଯୁକ୍ତ ଗୁଳ୍ମ—
କ୍ରୋଟିନ୍ Croton.
କ୍ରୋଟନ [ଦ୍ର—ନାନା ଜାଉର ନାନା ବର୍ଣ୍ଣ ପତ୍ରବଶିଷ୍ଟ କ୍ରୋଟନ୍ ଗଛ ଅଛି । ବଡ଼ ଲୋକେ ସଉକରେ ଏ ଗଛମାନଙ୍କୁ ବଗିଚାରେ ଲଗାନ୍ତି । ଏହାର ଡାଳ ପୋତିଲେ ସେହି ଡାଳରୁ ଗଛ ହୁଏ । ଏ ଗଛର ମୂଳରେ ପାଣିଜମି ଜମେଇଲେ ଗଛ ମରିଯାଏ । ଏଥିରେ ଖୁବ ଖୁବ ଫୁଲକେଣ୍ଡା ଧରେ; କିନ୍ତୁ ଫଳ ଫଳେ ନାହିଁ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପ୍ରଧାନ ମାଲକା ଆଦ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ଏ ଗଛ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ହୁଏ । ଏହି ଗଛମାନ ସେହି ସବୁ ଅଞ୍ଚଳରୁ ପୂର୍ବେ ଏ ଦେଶକୁ ଆମଦାନୀ ହୋଇଥିଲା ।]

କ୍ରୋଡ଼—ସଂ. ବ. (କ୍ରୁଡ଼ ଧାତୁ=ଘନ ହେବା+ଘଞ୍ଜାର୍ଥେ. ଅ)—
Krorḍa ୧ । ଉତ୍ସଙ୍ଗ; କୋଳ; ଦୁଇ ଜଙ୍ଘର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ; ଅଙ୍କ—1. The lap.
୨ । ଶ୍ତନ; ବକ୍ଷସ୍ଥଳ—2. The chest; breast; bosom.
୩ । କୋରଡ଼; ବୃକ୍ଷକୋଟର—
3. The hollow of a tree.
ବକ୍ଷଲେ କୋଡ଼େ ଲୁଚଲେ ଗର୍ବିତରେ
ନ ମୁଖଲେ କଥା ଉତ୍ସ ହୁତ । ଉଙ୍କ. ବୈଦେଗ୍ଧ୍ୟଶେଳାସ ।
୪ । ଶନୈଶ୍ଚର—4. Saturn (planet)
୫ । ଘୁଷୁର—5. Hog; pig.
୬ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ମଧ୍ୟଭାଗ—
6. The middle part of any thing.
୭ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଅନ୍ତଃସ୍ଥଳ —
7. Interior or inside of any thing.
୮ । ଘୋଡ଼ାର ଶ୍ତନ—
8. The breast of a horse. (Apte).
୯ । ଗୁହା—9. Cavity.
୧୦ । ଗର୍ତ୍ତ—10. A hole; den; pit.

କ୍ରୋଡ଼ ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସଂ. କୋଟି)—୧୦୦ ଲକ୍ଷ; ଏକ କୋଟି—
କରୋଡ Ten millions.

କ୍ରୋଡ଼ପତି—ବେ. ବ. (ସଂ. କୋଟିପତି)—ଯାହା ପାଖରେ ଏକ କୋଟି
Krorḍapati ଟଙ୍କା ଅଛି; କୋଟିପତି; ଅତୁଳ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ଅଧିକାରୀ;
କ୍ରୋଡ଼ପତି ଗଚ୍ଛିତ ବନ୍ଧୁଧନର ସ୍ୱାମୀ—Millionaire.
କରୋଡ଼ପତି
ଜଗେ ଶୁଣି ବଳାପ କରି କହିଥିଲ, ମୋଦଶୀଳ ଭୁରା ବୋଇଲଁ ବଳି କୋଡ଼ପତି ।
ପଞ୍ଚାରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

କ୍ରୋଡ଼ପତ୍ର—ସଂ. ବି. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କୋଡ଼ି ବା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପତ୍ର;
Krorḍapatra କ୍ରୋଡ଼+ପତ୍ର —୧ । ଅଭିରିକ୍ତ ପତ୍ରିକା; ଖବର-
କ୍ରୋଡ଼ପତ୍ର କାଗଜରେ ଦଅଯିବା ଅଧିକା ବିଷୟ ଲେଖାଥିବା
ତିତିମ୍ମା ପୃଷ୍ଠା; କୌଣସି ପତ୍ରିକାରେ ସାଧାରଣ ବିଷୟ ଛଡ଼ା ଅଧିକା ବିଷୟ ଥାଇ ଉକ୍ତ ପତ୍ରିକା ସଙ୍ଗେ ଯୋଗ କରିଯାଇଥିବା ଅଧିକା ପତ୍ର—1. A supplement to a newspaper.
୨ । (ଭୁଲ. ଇଂ. କୋଡିସିଲ୍) ପ୍ରଥମେ ସମ୍ପାଦିତ ହୋଇଥିବା ଉଇଲ୍‌ର ସଂଶୋଧନ-ପତ୍ର—
2. Codicil to a will.
୩ । ପୁସ୍ତକର ଶେଷରେ ବା ଗ୍ରନ୍ଥ ସମାପ୍ତ ହେବା ପରେ ପୁସ୍ତକଗତ ବିଷୟ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ବନ୍ଧିଥିବା ଅଧିକା ବିଷୟ ଲେଖା ହୋଇ ଯୋଗ କରିଯିବା ପୃଷ୍ଠାମାନ—
3. Appendix; addendum to a book.
୪ । କୌଣସି ଲେଖାର କଡ଼ରେ ଲେଖା ହୋଇଥିବା ବିଷୟ—
4. Marginal writing.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଠ	ଡ୍	ଢ୍ଢ୍	ଣ	ତ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ପ୍	ଜ୍ଅ	ଜ୍ଞ
୨	ୟ	ଊ	ରୁ	ଲୂ	ସ୍ପ୍	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ୍ୟ	ସ୍ୟ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଚ୍ଚ

୫ । କୌଣସି ପତ୍ର ଲେଖା ସରିବା ପରେ ପୁନଶ୍ଚ ଶେଷରେ ଯାହା ଲେଖି ଯୋଗ କରାଯାଏ—
5 Postscript to a letter.

କ୍ରୋଡ଼ପାଦ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ରୋଡ଼ + ପାଦ)—କଚ୍ଛପ—
Krordapāda Tortoise.

କ୍ରୋଡ଼ସ୍ଥ—ସଂ.ବଣ. (କ୍ରୋଡ଼ + ସ୍ଥା ଧାତୁ+ଅ)—୧ । କୋଡ଼ରେ ଥିବା—
Krordastha 1. In the lap.
୨ । କୋଡ଼ର; ଅବଧି ମାତୃକୋଳ ଛଡ଼ା ନ ଥିବା (ଶିଶୁ)—
2. Still carried in the mother's arms; very young (infant).
୩ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଭିତରେ ଥିବା—
3. Situated inside a thing (Apte).

କ୍ରୋଡ଼ା—ସଂ. ବ—କ୍ରୋଡ଼ (ଦେଖ)
Krordā Krorda (See)

କ୍ରୋଡ଼ାଙ୍କ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ରୋଡ଼+ଅଙ୍କ)—
Krordāṅka କ୍ରୋଡ଼ପାଦ (ଦେଖ)
Krordapāda (See)

କ୍ରୋଡ଼ାଙ୍ଘ୍ରି—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ରୋଡ଼ + ଅଙ୍ଘ୍ରି)—
Krordāṅghri କ୍ରୋଡ଼ପାଦ (ଦେଖ)
Krordapāda (See)

କ୍ରୋଡ଼ୀକରଣ—ସଂ. ବ. (କ୍ରୋଡ଼+ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ୱି. (ଈ) + କରଣ)—
Krordīkaraṇa କୋଳ କରିବା; କୁଣ୍ଢାଇବା; ଆଲଙ୍ଗନ—
Embracing; clasping to the bosom.

କ୍ରୋଡ଼ୀମୁଖ—ସଂ. ବ. (କ୍ରୋଡ଼ + ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ୱି (ଈ)+ମୁଖ)—
Krordīmukha ଗଣ୍ଡା; ଗଣ୍ଡାର—Rhinoceros.

କ୍ରୋଧ—ସଂ. ବ. (କ୍ରୁଧ ଧାତୁ = ରାଗ ହେବା + ଘଞ୍. ଅ)—
Krodha ୧ । ରୋଷ; କୋପ; ରାଗ—
1. Anger; rage; wrath; evil temper.
ଗର୍ଜୁ ଟୁଇ ହେଲେ ଅତ କ୍ରୋଧ ବହ୍ନ ।
କୃଷ୍ଣଦି ହ. ମହାଭରତ. ଆଦ ।
୨ । ଦ୍ୱେଷ—2. Malice; envy.
୩ । ରାଗ ବା ଦୁଃଖ ହେତୁରୁ ମନରେ ଜାତ ହେବା ବିଶେଷ ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ—
3. Passion; fit of rage or anger.
୪ । (ଅଳଙ୍କାର) ରୌଦ୍ର ରସ ଉଦ୍ରେକକାରୀ ମନୋଭାବ—
4. (rhetoric) The feeling which gives rise to the Raudra (or Fierce) sentiment.

ବି. ବଣ—୧ । କ୍ରୁଦ୍ଧ—1. Angry.
୨ । ଶୋକାନ୍ୱିତ—2. Grieved.

ବି. ବ—୧ । କୋହ; ପ୍ରକାଶିତ ବରକ୍ତି—
1. Extreme grief which is given outward expression.
୨ । ଶୋକର ଆତିବେଗ—
2. Fit or paroxysm of grief.
କ୍ରୋଧ କରି ପଭ୍ୟଦଗ୍ଧୌ କନ୍ଦନ୍ତୀ ବ୍ୟାସମ୍ଭୁ
ପୁଣି ବଚନ କର ଅମ୍ବାଇକା ଉଚ୍ଚାରି । ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କ୍ରୋଧ ଉଠିବା—ବି. ବ—କ୍ରୋଧ ଉପୁଜିବା (ଦେଖ)
Krodha uṭhibā Krodha upujibā (See)
କ୍ରୋଧଉଠା

କ୍ରୋଧ ଉପୁଜିବା—ବି. କ୍ରି—୧ । ଶୋକର ଦଶା ଉଠିବା—
Krodha upujibā 1. A fit of grief.
୨ । କ୍ରୋଧର ଦଶା ଉଠିବା—
2 A fit of anger.

କ୍ରୋଧ କରିବା—ବି. କ୍ରି—୧ । ରାଗିବା—
Krodha karibā 1 To be angry.
୨ । ଶୋକ କରିବା—2. To grieve.

କ୍ରୋଧକଷାୟ—ସଂ. ବଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ରୋଧ + କଷାୟ)—
Krodhakashāya କ୍ରୋଧକଷାୟିତ (ଦେଖ)
Krodhakashāyita (See)

କ୍ରୋଧକଷାୟିତ—ସଂ. ବଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ରୋଧ + କଷାୟିତ)—
Krodhakashāyita ରାଗରେ ନାଲି ପଡ଼ିଥିବା; ରାଗ ଯୋଗୁଁ ନାଲି ହୋଇଥିବା (ମୁହଁ ବା ଆଖି)—
(face or eyes) Tinged red owing to a fit of anger.

କ୍ରୋଧଜ—ସଂ. ବଣ. (କ୍ରୋଧ + ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Krodhaja କ୍ରୋଧରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—
Springing from wrath; due to anger.

କ୍ରୋଧଜର୍ଜର—ସଂ. ବଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ରୋଧ + ଜର୍ଜର)—
Krodhajarjara କ୍ରୋଧଜର୍ଜରିତ (ଦେଖ)
Krodhajarjarita (See)

କ୍ରୋଧଜର୍ଜରିତ—ସଂ. ବଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ରୋଧ+ଜର୍ଜରିତ)—
Krodhajarjarita ରାଗରେ ଜଳୁଥିବା; କ୍ରୋଧପୂର୍ଣ୍ଣ—
Inflamed with anger; burning with rage.

କ୍ରୋଧନ—ସଂ. ବଣ.ପୁଂ (କ୍ରୁଧ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Krodhana ୧ । ଚଡ଼ା; ଚଡ଼ୁଲ୍; କ୍ରୋଧୀ; ରାଗୀ—
(କ୍ରୋଧନା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Wrathful; angry.
ଅଟନ୍ତି ସେହ ଋଷି ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରୋଧନ ।
ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଆଦ ।
୨ । ସଦ୍ୟସା ଯାହାର କ୍ରୋଧ ଜନ୍ମେ; ବଦ୍‌ରାଗୀ—
2. Passionate; evil-tempered.
୩ । କ୍ରୋଧ ସ୍ୱଭାବ ଯୁକ୍ତ—
3. Given to sudden fits of anger; ill-tempered.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ଅପରାପର ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ 'ତଥୁ' ନ ପାଇଲେ 'ତଣ୍ଡୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୪ । ଦ୍ୱେଷଯୁକ୍ତ—4 Malicious.

ସଂ. ବ. (କ୍ରୁଧ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—

୧ । ମହାଦେବଙ୍କ ଅନୁଚର ଉଗ୍ରପ୍ରକୃତିକ ଭୈରବବିଶେଷ—
1. Name of a class of ferocious attendants of Mahādeba.

୨ । କୌଶିକଙ୍କର ଜଣେ ପୁତ୍ର—
2. Name of a son of Kauśika

୩ । ରାଗିବା—3. Being angy.

୪ । ରାଗ—4. Anger (M.W.)

କ୍ରୋଧନା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (କ୍ରୋଧନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—କ୍ରୋଧନର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Krodhanā Feminine of Krodhana

ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଚଣ୍ଡପ୍ରକୃତି ସ୍ତ୍ରୀ—Vixen; a passionate woman.

କ୍ରୋଧନିବୃତ୍ତି— ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; କ୍ରୋଧ + ନିବୃତ୍ତ)—
Krodhanibṛutti ରାଗ ଥଣ୍ଡା ହେବା—Subsidence of passionate rage; the abatement of passion.

କ୍ରୋଧନୀୟ—ସଂ. ବିଣ (କ୍ରୁଧ ଧାତୁ + ଅନୀୟ)—ଯାହା କ୍ରୋଧ ଜନ୍ମାଏ—
Krodhanīya Provocative (M W.)

ସଂ. ବ—ଅନଷ୍ଟ; ଷଣ୍ଡ —Injury (Apte).

କ୍ରୋଧପୂର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବିଣ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ରୋଧ+ପୂର୍ଣ୍ଣ)—ରାଗରେ ଉତ୍ତ—
Krodhapūrṇṇa Full of anger; angry (word).

କ୍ରୋଧପ୍ରକୃତ—ସଂ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କ୍ରୋଧଯୁକ୍ତ ପ୍ରକୃତି)—
Krodhaprakṛuti ରାଗିବା ସୋଇ—Passionate or wrathful nature.

ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେ ସ୍ୱଭାବତଃ ରାଗୀ; ଚଡ଼ା; ଚଡ଼ଲ୍—
Wrathful; passionate; ill-tempered.

କ୍ରୋଧବହ୍ନି—ସଂ. ବ (ରୂପକ କର୍ମଧା; କ୍ରୋଧ + ବହ୍ନି)—
Krodhabahni ନଆଁ ପର ଜଳ ଉଠୁଥିବା ରାଗ; ଉତ୍କଟର ରାଗ—
Ferocious rage; fit of temper.

କ୍ରୋଧଭର—ସଂ. ବିଣ (କ୍ରୋଧ+ଭୃ ଧାତୁ=ପୋଷଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କ୍ରୋଧାନ୍ଧ ତ—Enraged.
(କ୍ରୋଧଭର୍ତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଏଥିଅନ୍ତେ ନବୁଳ ହୋଇ କ୍ରୋଧଭର

ବୋଇବେ ଶୁଣ ହେ ମୋ ବଥା ନରବର—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାଭାରତ.ବନ,

କ୍ରୋଧମୟ—ସଂ. ବିଣ—(କ୍ରୋଧ+ଆଧିକ୍ୟାର୍ଥେ ମୟ୍)—କ୍ରୋଧଭର୍ତ୍ତା
Krodhamaya (ବାକ୍ୟ)—Full of anger; angry
(କ୍ରୋଧମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (word).

କ୍ରୋଧମିଶ୍ର—ସଂ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ରୋଧ + ମିଶ୍ର=ମିଶ୍ରିତ)— କ୍ରୋଧାନ୍ଧ ତ—
Krodhamiśra Enraged.

ସ୍ୱବଶର ଅଜ୍ଞାତରେ ଅଶୀତ ଶତ୍ରୁ,
ତଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱଦେଶ କର କ୍ରୋଧମିଶ୍ର । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କ୍ରୋଧମୁଖ—ସଂ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କ୍ରୋଧ + ମୁଖ)—କ୍ରୋଧଜର୍ଜରିତ
Krodhamukha ମୁଖ—Face become fiery with anger; face inflamed with anger.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)— ଯାହା ମୁଁହ କ୍ରୋଧରେ ଜଳ
(କ୍ରୋଧମୁଖୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଉଠୁଛି—With a face which has become fiery with anger.

କ୍ରୋଧରଞ୍ଜିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ରୋଧ+ରଞ୍ଜିତ)—
Krodharanjita କ୍ରୋଧ କଷାୟିତ (ଦେଖ)
Krodhakashāyita (See)

କ୍ରୋଧରେ ଜଳିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. କ୍ରୋଧ + ଜ୍ୱଳ ଧାତୁ)—ଅତ୍ୟଧିକ ରୁଷ୍ଟ ହେବା—
Krodhare jalibā କ୍ରୁଦ୍ଧ ହେବା—
କ୍ରୋଧେ ଜ୍ୱଳା To burn iwth rage.

କ୍ରୋଧଭେଜଳନା

ତା ଶୁଣି ଜରହାର କ୍ରୋଧରେ ଜଳଲ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାଭାରତ, ଆଦ ।

କ୍ରୋଧଶାନ୍ତି—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ରୋଧ + ଶାନ୍ତି)—
Krodhaśānti କ୍ରୋଧନିବୃତ୍ତି (ଦେଖ)
Krodhanibṛutti (See)

କ୍ରୋଧସ୍ଥାନୀ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କ୍ରୋଧ ଓ ସ୍ଥାନ)--କ୍ରୋଧଯୁକ୍ତ; ରାଗାନ୍ୱିତ—
Krodhasthānī Enraged; angry.

ଅର୍ଜୁନ କାଶ୍ରୁତ ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ଯେନ,
ହେବାର ଦେଖି ତାର କରୁ କ୍ରୋଧସ୍ଥାନୀ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର-ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

କ୍ରୋଧହେବା—ଦେ. କି.—(ସଂ. କ୍ରୁଦ୍ଧ)—୧ । କ୍ରୁଦ୍ଧ ହେବା;
Krodhahebā ରାଗାନ୍ୱିତ ହେବା—To become angry.
କ୍ରୋଧହଓୟା ୨ । ଶୋକାନ୍ୱିତ ହେବା—2. To be grieved.

କ୍ରୋଧହୀନା ଦେ. ବ.—ମନରେ କ୍ରୋଧ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା—
Being angry; becoming angry.

କ୍ରୋଧାଗ୍ନି—ସଂ. ବ. (ରୂପକ କର୍ମଧା; କ୍ରୋଧ + ଅଗ୍ନି)—ନଆଁ ପର ଜଳ-
Krodhāgni ଉଠିବା ରାଗ; ଉତ୍କଟର ରାଗ—
Furious fit of anger.

କ୍ରୋଧାନ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ରୋଧ+ଅନ୍ଧ)—
Krodhāndha କ୍ରୋଧଯୋଗୁ ବାହ୍ୟଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ—
(କ୍ରୋଧାନ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) Blind with a fit of rage.

କ୍ରୋଧାନ୍ୱିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ରୋଧ+ଅନ୍ୱିତ)—କ୍ରୁଦ୍ଧତ; ରାଗୀ,
Krodhānwita ରାଗାନ୍ୱିତ—Angry; furious.

କ୍ରୋଧାଳୁ—ସଂ. ବିଣ. (କ୍ରୋଧ + ଅଚ୍ଚପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ ଆଳୁ; ଭୁଲ.
Krodhāḷu ନଦ୍ରାଳୁ, ଉତ୍ପାଳୁ)—କ୍ରୋଧନ (ଦେଖ)
Krodhana (See)

କ୍ରୋଧୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କ୍ରୋଧ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ରାଗୀ;
Krodhī କ୍ରୋଧନ ସ୍ୱଭାବ—Passionate; ill-tempered,
(କ୍ରୋଧିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) evil-tempered.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ତ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ମ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

କୋଧି ରଜା ହୋଇଲେ ଜଗତ ବଇଷ.
ଦୋରଣ ନାଶ କଲେ ଅଲପଙ୍କ ଶୈତ । ଲୁଗୁଙ୍ଗଦ. ମହାଦ୍ଭରତ. ଶାନ୍ତ ।

କ୍ରୋଧୋଦ୍ଗମ —ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ରୋଧ + ଉଦ୍ଗମ) କ୍ରୋଧ ଉଠିବା
Krodhodgama Fit of rage or anger.

କ୍ରୋଧୋଦ୍ରେକ —ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ରୋଧ + ଉଦ୍ରେକ)—
Krodhodreka କ୍ରୋଧୋଦ୍ଗମ (ଦେଖ)
Krodhodgama (See)

କ୍ରୋଧୋପଶମ —ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ରୋଧ + ଉପଶମ) —
Krodhopaśama କ୍ରୋଧନିବୃତ୍ତି (ଦେଖ)
Krodhanibṛutti (See)

କ୍ରୋଧୋପଶମନ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ରୋଧ + ଉପଶମନ)—
Krodhopaśamana କ୍ରୋଧନିବୃତ୍ତି (ଦେଖ)
Krodhanibṛutti (See)

କ୍ରୋର୍—ଦେ. ବ (ସଂ. କୋଟିର ଅପଭ୍ରଂଶ ହି. କରୋଡ଼୍ ଓ ବଂ. କ୍ରୋର୍ ଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣରେ ଇଂରାଜୀରେ କ୍ରୋର୍ ଶବ୍ଦ ଚଳଅଛି)—
ଏକ କୋଟି—Ten millions.
ଦେ. ବଣ—ଏକକୋଟିସଂଖ୍ୟକ—Numbering ten millions.

କ୍ରୋର୍‌ପତି—ଦେ. ବଣ—ଅତୁଳ ସମ୍ପତ୍ତି ଧନର ଅଧିକାରୀ; ଯେ କୋରଡ଼େ ଟଙ୍କା ନଗଦ ଗଣି ଦେଇ ପାରେ—
କ୍ରୋରପତି Millionaire; a master of millions.
କରୋଡ଼ପତି

କ୍ରୋର—ସଂ. ବ (କ୍ରୂର + ଅ)—କ୍ରୂରର ପକ୍ଷୀ; ଚଲ; ବାଜ—
Krora The fishing eagle; Osprey (bird).

କ୍ରୋଶ —ସଂ. ବ (କ୍ରୁଶ୍ ଧାତୁ = କାନ୍ଦିବା, ଅହ୍ୱାନ କରିବା)—
Krośa ୧ । (+ସଙ୍ଖ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ) କୋଶ; ଦୁଇ ମାଇଲ୍; ଆଠ ହଜାର ହାତ (ଦୁଇ ମାଇଲରୁ କିଛି ବେଶି)—
1. A distance about of two miles; one Kroś.
୨ । (+ ଭାବ. ଅ)—ରୋଦନ—
2. Crying; weeping; lamentation.
୩ । (+ ଭାବ. ଅ)—ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ଅହ୍ୱାନ—
3. Loud call; halloo

କ୍ରୋଷ୍ଟା—ସଂ. ବି. ପୁଂ (କ୍ରୁଶ୍ ଧାତୁ = ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ରବିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ. ୧ମା. ୧ବ)—ଶୃଗାଳ; ବଲୁଆ—
Kroshṭā Jackal.
(କ୍ରୋଷ୍ଟ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କ୍ରୋଷ୍ଟାଶ୍ରୁ—ବ—କାନକୋଳ (ଦେଖ) (ଦ୍ୱରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)
Kroshṭāśru Kānakoḷi (See)

କ୍ରୋଷ୍ଟୁ—ଦେ. ବ (ସଂ. କ୍ରୋଷ୍ଟୃ)—ବଲୁଆ—
Kroshṭhu Jackal.
ଚତୁଦଂଷ୍ଟ୍ର ବମାନେ କ୍ରୋଷ୍ଟୁ, କ୍ରୋଷ୍ଟ ଯେ—ଉଷ୍ଟ. କ୍ରୋଷ୍ଟୁତ୍ୱାତ୍ତ୍ୱାଦ୍ଭୁତତ୍ୱ ।

କ୍ରୌଞ୍ଚ ——ସଂ. ବ (କ୍ରୁଞ୍ଚ ଧାତୁ = ବକ୍ରଗତି କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kraunch ୧ । ଏକଜାତୀୟ ବକପକ୍ଷୀ; ବଗ; ବଗୁଲା—
କୋଁଚବକ; କୋଁଚବଗ 1. The Pond-heron; curlew.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଧଳା; ଏମାନଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ; ଏମାନେ ଜଗଡଗ ଗୁଲି ପାରନ୍ତି; ଖୁବ ମାଛ ଓ ପୋକଜୋକ ଧରି ଖାଆନ୍ତି । ଏହି ବଗମାନେ ଧାନକ୍ଷେତ ଓ ପୋଖରୀ କୂଳରେ ଚରନ୍ତି । ଗଛ ଉପରେ ବଗମାନେ କାଠି କୁଟାରେ ବସା ବାନ୍ଧନ୍ତି ଓ ବର୍ଷାଦିନେ ଛୁଆ କରନ୍ତି; ବର୍ଷାଦିନେ ଆକାଶରେ ମେଘ ଉଠାଇଲ୍‌ବେଳେ ଆକାଶରେ ଉଡ଼ୁଥିବା ବକପଂକ୍ତି ମେଘ ଦେହରେ ଅତି ମନୋହର ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି ।]
୨ । ଦ୍ୱୀପବିଶେଷ (ପୁରାଣ ମତରେ ଏହା ସପ୍ତଦ୍ୱୀପା ପୃଥିବୀ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପ) —
2. One of the seven legendary islands comprising the earth.
୩ । ପୌରାଣିକ ପର୍ବତବିଶେଷ—
3 Name of a legendary mountain.
[ଦ୍ର—ଏ ପର୍ବତ ହିମାଳୟସ୍ଥିତ ପୌରି; କାର୍ତ୍ତିକ ଓ ପରଶୁରାମ ଏ ପର୍ବତକୁ ଭେଦ କରିଥିଲେ ।]
୪ । ଅସୁରବିଶେଷ; ବକାସୁର—
4. Name of a demon killed by Śrikṛushṇa.
୫ । ଜାତୁକ, କୁରର—5. An Osprey(bird)(M.W.)
୬ । ମୟଦାନବର ପୁତ୍ର (ଏହାକୁ କ୍ରୌଞ୍ଚ ଦ୍ୱୀପରେ ସ୍କନ୍ଦ ଭଗବାନ ବଧ କରିଥିଲେ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. Name of a son of demon Maya.

କ୍ରୌଞ୍ଚଦାରକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଭେଦୁ+ଘଞ୍; ଏ କ୍ରୌଞ୍ଚ ପର୍ବତକୁ ଭେଦ କରିଥିବାରୁ)—କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କର ନାମ—
Kraunchadāraka A name of Kārttikeya.

କ୍ରୌଞ୍ଚଦାରଣ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଭେଦୁ+ଘଞ୍+ହି)—କ୍ରୌଞ୍ଚଦାରକ (ଦେଖ)
Kraunchadāraṇa Kraunchadāraka (See)

କ୍ରୌଞ୍ଚପଦା—ସଂ. ବି. (କ୍ରୌଞ୍ଚ+ପଦ+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kraunchapadā ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—Name of a Sanskrit metre.

କ୍ରୌଞ୍ଚମିଥୁନ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ରୌଞ୍ଚ + ମିଥୁନ)—
Kraunch mithuna ବଗୁଲାବଗୁଲୀ; ବଗୁଲାବଗୁଲି; ବଗ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ଯୋଡ଼ା—A pair (male and female) of Pond-herons.
[ଦ୍ର—ବାଲ୍ମୀକି ବନରେ ବୁଲୁଥିବା ବେଳେ ଜଣେ ବ୍ୟାଧ କ୍ରୌଞ୍ଚମିଥୁନ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିକୁ ମାର ଦେବାରୁ ବାଲ୍ମୀକି ଦୁଃଖ ଓ ଉତ୍ତର ଆବେଗରେ ଗାଇଲେ—
ମା ନିଷାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠାଂ ତ୍ୱମଗମଃ ଶାଶ୍ୱତୀ ସମା
ଯତ୍ କ୍ରୌଞ୍ଚମିଥୁନାଦେକମବଧୀଃ କାମମୋହିତଂ ।

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୃଚ୍ଛତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନିମିତ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିଲେ ସେମାନେ ଏ ଭାଷାଭାଷୀଙ୍କର ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିବ । ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଦିବେ; 'କୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ୍ଣ' ଖୋଦିବେ; ଦୟ, ନ ପାଇଲେ 'ଦଏ' ଖୋଦିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଖୋଦିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଖୋଦିବେ ।

ଏହାହିଁ ଏସ୍ଥଳର ଆଦ୍ୟ ଶ୍ଲୋକ ହେଲ୍ଲ—ଏହା ରାମାୟଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ।]

କ୍ରୌଞ୍ଚରନ୍ଧ୍ର—ସ. ବ.—ହିମାଳୟ ପର୍ବତରେ ଥିବା ରନ୍ଧ୍ରବିଶେଷ—
Krauñcharandhra Name of a hole in the Himalayas.

[ଦ୍ର—ଏହି ପଥଦେଇ ପକ୍ଷୀମାନେ ଉତ୍ତର ଅଞ୍ଚଳକୁ ଯାଆନ୍ତି ଏ ରନ୍ଧ୍ର ପରଶୁରାମଙ୍କ କାର୍ତ୍ତି ଓ ଏହା ଗୋଟିଏ ଟନେଲ୍ ବା ସୁଡ଼ଙ୍ଗପରି ।

କ୍ରୌଞ୍ଚରିପୁ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—କ୍ରୌଞ୍ଚଦାରକ (ଦେଖ)
Krauñcharipu Krauñchadāraka See)

କ୍ରୌଞ୍ଚସୂଦନ—ସ. ବ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—କ୍ରୌଞ୍ଚଦାରକ (ଦେଖ)
Krauñchasūdana Krauñchadāraka (See)

କ୍ରୌଞ୍ଚସ୍ୱର—ସ. ବ.—୧ । କ୍ରୌଞ୍ଚ ପକ୍ଷୀର ସ୍ୱର—
Krauñchaswara 1. The sound of a heron.
୨ । ମଧୁର କରୁଣ ସ୍ୱର—
2. Sweet plaintive voice.
କୁଗାନ୍ଦେଇ ସ୍ୱେତନେ ଦେଇ ସ୍ୱେତନ
କରନ୍ତୁ କ୍ରୌଞ୍ଚସ୍ୱରେ ରୁହୁଁ ଦଜନ ।
ଦାନବ୍ରତ ରଥହୋଇ ।

କ୍ରୌଞ୍ଚାରାତି—ସ.ବ.ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି ବା ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ରୌଞ୍ଚ + ଅରାତି)—କ୍ରୌଞ୍ଚଦାରକ (ଦେଖ)
Krauñchārāti Krauñchadāraka (See)

କ୍ରୌଞ୍ଚାରି—ସ. ବ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି ବା ଷଷ୍ଠୀତତ୍ପୁ; କ୍ରୌଞ୍ଚ + ଅରି)—କ୍ରୌଞ୍ଚଦାରକ (ଦେଖ)
Krauñchāri Krauñchadāraka (See)

କ୍ରୌର୍ଯ୍ୟ—ସ. ବ. (କ୍ରୂର + ଭାବ ଯ)—
Kraurjya ୧ । କ୍ରୂରତା—1. Cruelty.
୨ । ଭୟଙ୍କରତ୍ୱ—2. Frightfulness; terribleness.

କ୍ରୌଶଶତିକ—ସ. ବ. ପୁଂ. (କ୍ରୋଶଶତ + ଇକ)—
Krauśaśatika ୧ । ଯେଉଁ ସନ୍ୟାସୀ ଶବ୍ଦେ କୋଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରଅଛନ୍ତି—1. A mendicant who has travelled two hundred miles.
୨ । ଯେଉଁ ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ଶିକ୍ଷା ପାଇବାକୁ ଶବ୍ଦେ କୋଶ ଦୂରରୁ ମଧ୍ୟ ଶିଷ୍ୟମାନେ ଆସନ୍ତି—
2. A preceptor to whom students from even two hundred miles come for instruction.

କ୍ଲାନ୍ତ—ସ. ବ. (କ୍ଲମ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ତ)—ଅବସାଦ; ପରିଶ୍ରମଜନିତ ଶ୍ରାନ୍ତି—Fatigue.
Klānti

କ୍ଲାନ୍ତିକର—ସ. ବହ. (କ୍ଲାନ୍ତି + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Klāntikara ଅବସାଦକ; ଯାହା ସମ୍ପାଦନ କଲେ ଶରୀରକୁ ବିଶେଷ ବାଧା ହୁଏ—Wearisome; fatiguing.

କ୍ଲାନ୍ତିଜନକ—ସ.ବହ.(କ୍ଲାନ୍ତି+ଜନ ଧାତୁ ଣିଚ୍. ଜନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ.ଅକ)—
Klāntijanaka କ୍ଲାନ୍ତିକର (ଦେଖ)
Klāntikara (See)

କ୍ଲାସ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ କ୍ଲାସ୍)—୧ । ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶ୍ରେଣୀ—
Klās 1. Class of a school.
କ୍ଲାସ ୨ । ଶ୍ରେଣୀବିଭାଗ ଅନୁସାରେ ଏକ ଶ୍ରେଣୀ—
କିଲାସ 2. Class or grade according to classification.

କ୍ଲାସ୍ ଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଶୁଭ) ବାର୍ଷିକ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ
Klās uthibā ଉଚ୍ଚତର ଶ୍ରେଣୀକୁ ଉନ୍ନୀତ ହେବା—To be
କ୍ଲାସଉଠା promoted to a higher class (said of
କଲିସଉଠନା a student).

କ୍ଲାସ୍‌ଚିର୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—କ୍ଲାସ୍‌ମାଷ୍ଟର୍ (ଦେଖ)—
Klāsticher Klāsmashṭar (See)

କ୍ଲାସ୍‌ମାଷ୍ଟର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ବିଦ୍ୟାଳୟର କୌଣସି ଶ୍ରେଣୀର
Klāsmāshṭar ପ୍ରଧାନ ପାଠ୍ୟ ବିଷୟମାନ ପଢ଼ାଇବା. ଯାହାଁ-
କ୍ଲାସମାଷ୍ଟର ତାରପ୍ରାପ୍ତ ଶିକ୍ଷକ—Class-teacher.
କିଲାସକାମାଥର

କ୍ଲାସ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ସ୍ତନାଦ୍ୱାର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡକୁ ଯୋଡ଼ିବା
Klāsp ଲାଗି ବ୍ୟବହୃତ ଏକପ୍ରକାର ଅଙ୍କୁଡ଼ି ବା କୁଣ୍ଢିବା—
କ୍ଲାସ୍ପ Clasp.
କଲାସ୍ପ

କ୍ଲିଦ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଓଦା ହେବା—
Klida (root) 1. To become wet.
୨ । ଝାଳେଇବା—2. To perspire.
୩ ଓଦା କରିବା—3. To moisten.

କ୍ଲିନ୍ନ—ସ. ବିଣ (କ୍ଲିଦ ଧାତୁ=ଓଦା ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Klinna ୧ । ଆର୍ଦ୍ର; ଓଦା—1. Wet; moistened.
(କ୍ଲିନ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଘର୍ମାକ୍ତ; କ୍ଲେଦଯୁକ୍ତ—2. Sweatened.
(କ୍ଲିନ୍ନତା—ବ) ୩ । ପାଣି ବୋହୁଥିବା (ଆଖି)—
3. Running (eye).
୪ । ଦୟାର୍ଦ୍ର—4. Softened with pity.

କ୍ଲିନ୍ନାକ୍ଷ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଲିନ୍ନ + ଅକ୍ଷି)—ସାଦା ଆଖିରୁ
Klinnāksha ସବୁବେଳେ ପାଣି ବୋହୁଥାଏ—Blear eyed;
(କ୍ଲିନ୍ନାକ୍ଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) having the eyes always watering.

କ୍ଲିଶ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ପୀଡ଼ା ଦେବା—
Klisa (root) To distress; to give pain.

କ୍ଲିଶିତ—ସ. ବିଣ (କ୍ଲିଶ ଧାତୁ=ପୀଡ଼ା ଦେବା + ଣିତ + ତ)—
Klisita ୧ । ବିରକ୍ତ—1. Vexed; perplexed.
୨ । କଷ୍ଟପ୍ରାପ୍ତ—2. Distressed.
୩ । ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ—3. Tormented.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ସ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍ଦ

କ୍ଲିଷ୍ଟ—ଫ. ବଣ (କ୍ଲିଶ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । କ୍ଲାନ୍ତ—
Klishṭa 1. Wearied.
(କ୍ଲିଷ୍ଟତା—ବ) ୨ । କ୍ଲେଶ ବା କଷ୍ଟଗ୍ରସ୍ତ—2. Afflicted.
୩ । କଠିନ; ଦୁର୍ବୋଧ—
3. Difficult to understand
୪ । ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ—4. Tormented.

କ୍ଲିଷ୍ଟକଳ୍ପନା—ଫ. ବ (କର୍ମଧା; କ୍ଲିଷ୍ଟ + କଳ୍ପନା)—ଯେଉଁ ଉପମା
Klishṭakalpanā ବୁଝିବା ନିମନ୍ତେ କଳ୍ପନାଶକ୍ତିକୁ ଅତିରିକ୍ତ ଭାବରେ ଟାଣୋଟରେ କରାଯାଏ—Strained or forced imagery.

କ୍ଲିଷ୍ଟତା—ଫ. ବ (କ୍ଲିଷ୍ଟ + ଭାବ. ତା)—ଦୁର୍ବୋଧତା—
Klishṭatā The state of being difficult to understand.

କ୍ଲିଷ୍ଟତାଦୋଷ—ଫ. ବ—ରଚନାରେ ଶବ୍ଦଦୋଷବିଶେଷ—
Klishṭatādosha A fault in composition.
[ଦ୍ର—ବହୁ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗରେ ଯେଉଁଠାରେ ଅଭୀଷ୍ଟ ମାନେ ଅର୍ଥ ବୋଧ ହୁଏ, ସେହିଠାରେ କ୍ଲିଷ୍ଟତା ଦୋଷ ହୁଏ ।]

କ୍ଲିଷ୍ଟାର୍ଥ—ଫ. ବ (କର୍ମଧା; କ୍ଲିଷ୍ଟ + ଅର୍ଥ)—୧ । ଦୁର୍ବୋଧ ଅର୍ଥ—
Klishṭārtha 1. Difficult meaning.
୨ । ଟାଣି ଓଟାର କରାଯିବା ଅର୍ଥ—
2. Strained or forced meaning.
ଫ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯାହାର ଅର୍ଥ ଦୁର୍ବୋଧ—
Of difficult meaning.

କ୍ଲୀଁ—ଦେ. ବ—ଅଣାକାର ମତାବଲମ୍ବୀମାନଙ୍କର ଭାବଗୋଟ୍ଠ ବୀଜମନ୍ତ୍ର
Klīṁ ଏଧରୁ ଏକ; କାମବୀଜ, ମନ୍ମଥର, ଭଗବାନ୍, ଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀ ଓ ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କର ବୀଜମନ୍ତ୍ର—A mystic sound uttered by the followers of the Anākāra persuation.

କ୍ଲୀବ୍ (ଧାତୁ)—ଫ—କୁଣ୍ଠିତ ହେବା—
Klīb (root) To hesitate.

କ୍ଲୀବ—ଫ. ବଣ. (କ୍ଲୀବ୍ ଧାତୁ = କୁଣ୍ଠିତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Klība ୧ । ନପୁଂସକ—1 Neuter.
କ୍ଲୀବତା / କ୍ଲୀବତ୍ୱ } ବ. ୨ । ସ୍ତ୍ରୀସଙ୍ଗମଶକ୍ତିରହିତ—
2. Destitute of sexual virility; impotent.
୩ । ଅକ୍ଷମ—3. Incapable.
୪ । ଖାସୁ କରାଯାଇ ଥିବା—
4. Castrated; emasculated.
୫ । ବଳହୀନ; ବଳମହୀନ; ଶକ୍ତିହୀନ—
5. Powerless; destitute of power.
୬ । ଭୀରୁ—6. Coward; timid.
୭ । ବ୍ୟର୍ଥ; ନିଷ୍ଫଳ—7. Vain; fruitless.
୮ । ନବୋଧ; ଓହ୍ଲ—8. Stupid.
୯ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଲିଙ୍ଗବିଶେଷ; ଯେଉଁ ଲିଙ୍ଗଦ୍ୱାରା ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁମାନ ପଦାର୍ଥର ବୁଝାନ୍ତି—
9. (grammar) Neuter (in gender).
ଫ. ବ—୧ । ନପୁଂସକ ବ୍ୟକ୍ତି; ଅଣଯୁରୁଷା ଲୋକ—
1 An eunoch (either born or castrated).
୨ । ଖାସୀ; ଖାସୀକରନ୍ତୁ—
(ଯଥା—ଘୋଡ଼ା, ଛେଳି, କୁକୁଡ଼ା ।)
2. Castrated or emasculated male animal. (e. g. horse, goat, cock); capon.

କ୍ଲୀବଲିଙ୍ଗ—ଫ. ବ. (କ୍ଲୀବ + ଲିଙ୍ଗ)—(ବ୍ୟାକରଣ) ଯାହା ପୁଂ—
Klībaliṅga ବାଚକ ବା ସ୍ତ୍ରୀ ବାଚକ ଶବ୍ଦ ନୁହେଁ ତାହାର ଲିଙ୍ଗ—
(Grammar) Neuter gender.
[ଦ୍ର—ଫସ୍ଟ୍ଟଉରେ ଲିଙ୍ଗଭେଦ ବିଶେଷ ଗୋଲମାଲିଆ; ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଆରେ ସାଧାରଣ ନିୟମ ଏହି ଯେ—ପୁରୁଷ ଜାତିସୂଚକ ଜୀବ ବୁଝାଇଲେ ପୁଂଲିଙ୍ଗ, ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତିସୂଚକ ଜୀବ ବୁଝାଇଲେ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନିର୍ଜୀବ ବସ୍ତୁବାଚକ ଶବ୍ଦ କ୍ଲୀବଲିଙ୍ଗ ଅଟେ ।]

କ୍ଲୁ (ଧାତୁ)—ଫ—ଗତି କରିବା—
Klu (root) To move.

କ୍ଲୁକ୍ନୀ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କାଲୁଆ (ଦେଖ)
Klukni Kālchuā (See)

କ୍ଲୃପ୍ତଲିଖନ—ଦେ. ବ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ବକ୍ତାର ବକ୍ତବ୍ୟକୁ
Klṛiptalikhana ଅଳ୍ପକେ ଲେଖି ପ୍ରକାଶ କରିବାର ସାଙ୍କେତିକ ପ୍ରଣାଳୀ—Shorthand.

କ୍ଲେଦ—ଫ. ବ. (କ୍ଲିଦ ଧାତୁ = ତିନ୍ତା କରିବା + ଭାବ. ଅ)—
Kleda ୧ । ଆର୍ଦ୍ରତା—1. Wetness; moisture.
(କ୍ଲିନ୍ନ—ବଣ) ୨ । ମଇଳା—2. Dirt; foul matter.
୩ । ମଇଳା ପାଣି—3 Dirty or fetid water.
୪ । ଦେହରୁ ନିର୍ଗତ ମଇଳା ରସ—
(ଯଥା—ଝାଳ, ଛେପ, ପୂଜ ।)
4. Moisture emitted from the body (as sweat, spittle, pus).

କ୍ଲେଦକ—ଫ. ବଣ. (କ୍ଲିଦ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Kledaka ଆର୍ଦ୍ରକାରୀ; ଯାହା ତିନ୍ତା କରେ—
Moistening; wetting.
ଫ. ବ—୧ । କଫ—1. Phlegm
୨ । ଶରୀର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ପାକାଗ୍ନିବିଶେଷ; ଜଠରାଗ୍ନିବିଶେଷ—
2. One of the digestive fires of the system.

କ୍ଲେଦନ—ଫ. ବ. (କ୍ଲିଦ ଧାତୁ + ଣିଚ + ଭାବ. ଅନ)—
Kledana ୧ । ତିନ୍ତା କରିବା; ବାହୁଡ଼ାଇବା—
1. Moistening.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓଁ ମାତ୍ରା ସହ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଁ ବା ଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିର ବିପରୀତ ଂ ବା ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ପାଁଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଁଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଁ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍ତ'ଦେଖିବେ।

୨ । କଫ—2. Phlegm.

୩ । ପାଣି ଝରିବା—3. Oozing.

କ୍ଲେଦୁ—ଶ. ବ. (କ୍ଲିଦ ଧାତୁ=ଓଦା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—
Kledu ୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—1. The moon.

୨ । ସନ୍ନିପାତ—2. Morbid combination of the three humours of the body.

କ୍ଲେଶ—ଶ. ବ. (କ୍ଲିଶ ଧାତୁ=କଷ୍ଟ ଦେବା+ଭାବ. ଅ)—
Kleśa ୧ । କଷ୍ଟ; ଦୁଃଖ; ପୀଡ଼ା—1. Trouble; pain; difficulty; distress; straits; hardship (both bodily and mental).

୨ । ଶାରୀରିକ ଦୁଃଖ ବା ପୀଡ଼ା—
2. Bodily pain or suffering.

୩ । ମାନସିକ ଦୁଃଖ—3. Mental suffering.

୪ । ସାଂସାରିକ କଷ୍ଟ—4. Worldly trouble.

[ଦ୍ର— ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀରରେ ପାଞ୍ଚଟି କ୍ଲେଶ ଭୋଗ କରେ. ଯଥା—

(୧) ମାୟା ବା ଅବିଦ୍ୟା—1. Ignorance; illusion.

(୨) ଅହଂକାର,ଅସ୍ମିତା—2 Arrogance; pride; egotism.

(୩) କ୍ରୋଧ, ରାଗ—3. Anger.

(୪) ଈର୍ଷା, ଦ୍ୱେଷ—4 Malice.

(୫) ମରଣଭୟ—5. Apprehension of death.]

୫ । ଯନ୍ତ୍ରଣା—5. Pangs.

୬ । ପ୍ରସବବେଦନା—6. Throes or pangs of child-birth.

୭ । ଅଭିନିବେଶ—7. Attention.

କ୍ଲେଶକ—ଶ. ବିଣ. (କ୍ଲିଶ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ପୀଡ଼ାଦାୟକ—
Kleśaka Troublesome; afflicting.

କ୍ଲେଶକର—ଶ ବିଣ. (କ୍ଲେଶ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kleśakara ପୀଡ଼ାଦାୟକ; ଯାହା ପୀଡ଼ା ଦିଏ—
Afflicting; giving pain.

ଦେ. ବିଣ— ୧ । ଦୁର୍ବୋଧ; ବୁଝିବାକୁ କଷ୍ଟକର—
1. Incomprehensible; difficult to understand.

କ୍ଲେଶଦାୟକ—ଶ. ବିଣ. (କ୍ଲେଶ+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Kleśadāyaka କ୍ଲେଶକର (ଦେଖ)
Kleśakara (See)

କ୍ଲେଶଭାଷା—ଦେ. ବ—ଦୁଃଖର କାହାଣୀ; ନିଜେ ଅନୁଭବ କରିଥିବା
Kleśabhāshā କ୍ଲେଶର ବର୍ଣ୍ଣନା—Sad story; the story of one's woes.

ବୋଲେ ସ୍ୱଭାବେ ଘନ କ୍ଲେଶଭାଷା ।
ଉଷ୍ଟ. ବୈରାଗ୍ୟଶତକ ।

କ୍ଲେଶିତ—ଶ. ବିଣ. ପୁଂ. (କ୍ଲେଶ+ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟାର୍ଥେ ଇତ)—
Kleśita କ୍ଲେଶ ପ୍ରାପ୍ତ—Troubled; distressed; pained; afflicted.
(କ୍ଲେଶିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କ୍ଲେଶୀ ଶ. ବିଣ. ପୁଂ (କ୍ଲେଶ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Kleśī ୧ । କ୍ଲେଶିତ (ଦେଖ)
1. Kleśita (See)
(କ୍ଲେଶିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । କ୍ଲେଶଦାୟକ (ଦେଖ)
2. Kleśadāyaka (See)

କ୍ଲୈବ୍ୟ—ଶ. ବ. (କ୍ଲୀବ+ଭାବାର୍ଥେ. ଯ)—
Klaibya ୧ । ନପୁଂସକତ୍ୱ—
1 Impotence; sexual debility.

୨ । ଭୀରୁତା—
2. Timidity; cowardice; unmanliness.

୩ । ଶକ୍ତିହୀନତା—3. Incapacity

୪ । ନିର୍ବୋଧତା; ଓଲମାପଣିଆଁ—
4. Stupidity

କ୍ଲୋମ—ଶ. ବ. (କ୍ଲୁ ଧାତୁ=ଗତ କରିବା+ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ. ମନ୍)—
Kloma ୧ । ଶରୀରସ୍ଥ ବାୟୁର ଆଧାର; ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍; ପୁଟୀ; ପୁଟା—
1. Lungs.

୨ । ମୂତ୍ରାଶୟ; ମୂତଘୁଡ଼ା—2. Bladder.

କ୍ଲୋରୋଡାଇନ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—
Klorodāin ଝାଡ଼ା ବନ୍ଦ କରିବାର ଡାକ୍ତର ଔଷଧବିଶେଷ—
କ୍ଲୋରୋଡାଇନ୍ Chlorodine.
କ୍ଲୋରୋଡାଇନ

କ୍ଲୋରୋଫର୍ମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଅସ୍ତ୍ରଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ରୋଗୀକୁ
Kloropharm ଶୁଘାଇ ଅଚେତା କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ତରଳ-
କ୍ଲୋରୋଫର୍ମ ସାରବିଶେଷ—Chloroform.
କ୍ଲୋରୋଫର୍ମ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଋ୍ଋ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉସ୍	ଉଅ	ଢ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୠ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଉଅ	ଢ	ନ,

[ଦ୍ର—କ୍ଷ ଅକ୍ଷର 'କ + ଷ' ରୂପ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର, ତଦ୍ଭ ଓଡ଼ିଆରେ ଏହା 'ଖ୍ୟ' ରୂପେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ ଓ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ କବମାନେ 'ଛ' ସ୍ଥାନରେ 'କ୍ଷ' ବସାଇବାର ଦେଖାଯାଏ, (ଯଥା—ଛନ୍ଦଲେ ସ୍ଥାନରେ କ୍ଷନ୍ଦଲେ) । ଆମ୍ଭେମାନେ ଉଚ୍ଚାରଣରେ 'କ୍ଷ' ସ୍ଥାନରେ 'ଖ' ବା 'ଛ' କରିଥାଉଁ । (ଯଥା —'କ୍ଷୌର ସ୍ଥାନରେ ଖିଅର ବା ଛଅର; 'କ୍ଷୀର' ସ୍ଥାନରେ 'ଖୀର') । ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ଶିଖିଲ୍ଵ ବେଳେ 'ଅ' ଠାରୁ 'ହ' ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିଖି ସାର୍ 'ହ' ପରେ 'କ୍ଷ' ଅକ୍ଷର ଶିଖୁଁ । ଚଉଚ୍ଚଶାମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ 'ହ' ଅକ୍ଷରଦ୍ୟ ପଦ ପରେ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ କବମାନେ 'କ୍ଷ' ଅକ୍ଷରଦ୍ୟ ପଦ ବସାଇ ଅଛନ୍ତି । କେତେକ ଅଦ୍ୟାନକାର 'କ୍ଷ' ଅକ୍ଷରଦ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କୁ 'ହ' ପରେ ଓ କେତେକ 'କ' ଅକ୍ଷର ପରେ ରଖି ଅଛନ୍ତି । 'କ୍ଷ' କ ଅକ୍ଷରର ଗୋଷ୍ଠୀଏ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର (କ + ଷ) ଥିବାରୁ ଏହା ଏ ଗ୍ରନ୍ଥରେ 'କ' ଅକ୍ଷର ପରେ ଦିଆଗଲା ।]

କ୍ଷଉଣି—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଅକ୍ଷୌହିଣୀ)—
Kshauṇi — ଅକ୍ଷୌହିଣୀ (ଦେଖ)
Akshauhiṇī (See)

କ୍ଷଉଦିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଉଡ଼ିବା; ପଳାଇବା—
Kshauḍibā — 1. To drive away.
୨ । ଅନ୍ତର କରିବା; ଭୁଲି ଯିବା—
2. To forget.
ପାପୀ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନରୁ କେହିଁ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଛୁ
କ୍ଷଉଦି ଦଅ ତାର ମନରୁ ମୁରୁଛ । କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ. ମହାଭରତ. ସଭା ।

କ୍ଷଉରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କ୍ଷୌର)—ଖିଅର କରିବା—
Kshauribā — To shave.

କ୍ଷଏ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କ୍ଷୟ)—କ୍ଷୟ—
Kshae — Loss; waste.
ତହିଁରେ ବଢ଼ନ ନୁହଇ କ୍ଷଏ—ପ୍ରାଚୀ. ପରଚେଗୀତା ।

କ୍ଷକ୍ଷନ୍ଦ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଛନ୍ଦ)—(ସୁଗ୍ରଚନ କବମାନଙ୍କ ରଚିତ ଚଉଚ୍ଚଶା
Kshakshanda ମାନଙ୍କର ଶେଷ ପଦର ଆଦ୍ୟରେ 'କ୍ଷ' ଅକ୍ଷର ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ଏ ଶବ୍ଦକୁ କବମାନେ 'ଛନ୍ଦ' ଶବ୍ଦ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ)—ଛନ୍ଦ—
A poem meant for recitation.
କ୍ଷକ୍ଷନ୍ଦେ ଭଣିଲେ ତନାଇ ଦାସ ।

କ୍ଷଣ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଆଘାତ କରିବା; ହିଂସା କରିବା—
Kshaṇa (root) — 1. To hurt; to injure; to wound.
୨ । ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି ଭାଙ୍ଗିବା—
2. To break into pieces.

କ୍ଷଣ—ସଂ. ବ (କ୍ଷଣ ଧାତୁ=ଆଘାତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହା ଦୁଃଖକୁ
Kshaṇa — ଆଘାତ କରେ.)—୧ । ୫୬ କଲା ବା ୧୦ ପଲ ସମୟ; ପ୍ରାୟ ୪ ମିନିଟ୍‌ବ୍ୟାପୀ ସମୟ—
1. A period of time corresponding roughly to four minutes.
୨ । ଏକ ସେକଣ୍ଡର $\frac{1}{4}$ ସମୟ—
2. A measure of time; $\frac{1}{4}$ of a second.
୩ । ମୁହୂର୍ତ୍ତକାଳ—
3. A moment; instant.
୪ । କେନ୍ଦ୍ର—4. Centre
୫ । ମଧ୍ୟସ୍ଥଳ—5. Middle.
୬ । ଅବସର; ଅବକାଶ—6. Leisure.
୭ । ଆନନ୍ଦ—7. Joy; delight.
୮ । ପର୍ବ; ଉତ୍ସବ; ଆମୋଦ—
8. Festival; amusements.
୯ । ଶୁଭମୁହୂର୍ତ୍ତ—
9. An auspicious moment.
୧୦ । ସୁଯୋଗ—
10. Opportunity; oportune moment.
୧୧ । ବ୍ୟାପାର—11. Function; event.
୧୨ । ପରାଧୀନତା—
12. Dependence; servitude.
୧୩ । ମାରଣ—13. Killing.

କ୍ଷଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନଦ୍ୟାଦିର ଆରପାରର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ
Kshaṇa karibā — ଡଙ୍ଗାକୁ ପହଞ୍ଚାଇବା ପାଇଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ଏ-ପାରରୁ ଡଙ୍ଗାକୁ ମଝିନଈ ଆଡ଼କୁ ବାହୁବା ବା ଶ୍ରୋତଦେବା; ଅନ୍ୟ ପାରରେ ଥିବା ଦୂରସ୍ଥ କୌଣସି କସ୍ତୁକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ଡଙ୍ଗାକୁ ଏକ ପାରରୁ ଶ୍ରୋତ ଦେବା; ଡଙ୍ଗା ମେଲବା—
1. To push a boat into a river from such a point on the bank, that it will (inspite of the current carrying the boat down to some distance) touch a fixed point on the opposite bank.
୨ । ଡଙ୍ଗାକୁ ମଝିନଈକୁ ମେଲ ଦେବା—
2. To push a boat into mid-stream.

[ଦ୍ର—ସୁଅ ବୋହୁଥିବା ବା ବଢ଼ିଥିବା ନଦୀକୁ ପାର ହେବା ସମୟରେ ଆରପାରର ଗୋଷ୍ଠୀଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ଡଙ୍ଗା ଲଗିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ଡଙ୍ଗାକୁ ନାଉରିମାନେ ଏ ପାରର କୂଳେକୂଳେ ସ୍ରୋତର ବିପରୀତ ଦିଗକୁ ଟାଣି ଟାଣି ଗୋଷ୍ଠୀଏ ସ୍ଥାନକୁ ଉଠାଇ ଆଣିବା ପରେ ସେଠାରୁ ଡଙ୍ଗାକୁ ମଝିନଈକୁ ଠେଲି ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ କାଚ ଓ ଅଦ୍ଭୁତ ମାରୁ ମାରୁ ଡଙ୍ଗା ସ୍ରୋତର ବେଗରେ ଭଲକୁ ଖସି

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥିତ ୧ ଚଦ୍ଧିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଦ୍ଧିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସମ୍ଭରେ ପ୍ରଯୋଗ ଉକ୍ତା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ଅଥବା ୧ ବା ୨ ଚଦ୍ଧିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହୁଁର ବସିଥିବ ୨ ବା ୧ ଚଦ୍ଧିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଳିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଳିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଯାଉଥାଏ, ଏଣେ ଆରପାର ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥାଏ ଓ ଅବଶେଷରେ ଆରପାରର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ଯାଇ ଲାଗେ । ନଈର ସୁଅ ସେଉଁକ ପ୍ରବଳ ହୁଏ, ଡଙ୍ଗାକୁ ଏପାରରେ ସେଉଁକ ବେଶି ଉଜାଣି ଉଠାଇ ନେବାକୁ ହୁଏ । ଆରପାରର କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନର ଠିକ୍ ବପଖାଡ ସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥିତ ଏପାରର ବନ୍ଦରୁ ଡଙ୍ଗାକୁ ଷଣ କଲେ ସୁଅର ବେଗ ଯୋଗୁଁ ଡଙ୍ଗା ସେପାରର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ଲାଗି ପାରିବ ନାହିଁ । ଏପାରରେ କୌଣସି ବନ୍ଦର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଜାଣି ନେଲେ ଡଙ୍ଗା ସିଧା ଆରପାରର ଅଭିପ୍ରେତ ସ୍ଥାନରେ ଲାଗିବ ବୋଲି ନାବିକମାନେ ଅପଣାର ଅଭିଜ୍ଞତାବଳରେ ଜାଣି ପାରନ୍ତି । ଡଙ୍ଗାକୁ ସେହି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଠାଇ ନେଇ ସେହି ସ୍ଥାନରୁ ଡଙ୍ଗାକୁ ଆରପାରର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବନ୍ଦର ଅଭିମୁଖରେ ଷଣ କରି ଦିଅନ୍ତି ।]

କ୍ଷଣକାଳ—ସଂ. ବ (କ୍ଷଣ + କାଳ)—ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟ; ମୁହୂର୍ତ୍ତମାତ୍ର; ଜଲ୍ଦି ସମୟ—
Kshaṇakāla — An instant; a moment.

କ୍ଷଣକେ—ଦେ. କି. ବିଣ—୧ । ଏକ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ; କ୍ଷଣକାଳ ମଧ୍ୟରେ; ଅତି ଅଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟରେ—
Kshaṇake — 1. In a moment; in no time.
୨ । ଏହିକ୍ଷଣି; ବର୍ତ୍ତମାନ—
2. Immediately; just now.

କ୍ଷଣକ୍ଷଣ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣେ)—ଅନବରତ; ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ; ମୁହୁର୍ମୁହୁଃ ଘଟୁଥିବା—
Kshaṇakshaṇa — Incessant; repeated.

କ୍ଷଣେକ୍ଷଣେ **ଲଗାତାର** ଦେ. କି. ବିଣ—ଅନୁକ୍ଷଣ; ପ୍ରତିକ୍ଷଣ; ମୁହୁର୍ମୁହୁଃ; କ୍ଷଣକୁକ୍ଷଣ; ଅବରତ—
At every moment; instantly; incessantly.
ଦେ. ବ— ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତ—Every moment.
ବେଙ୍ଗ ଜଳେ ବେଙ୍ଗୁଲୀ ଲେ । ଦୂରଅ କ୍ଷଣକ୍ଷଣକେ ଥନ—ଚଗ ।

କ୍ଷଣଜନ୍ମା—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷଣ + ଜନ୍ମନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)
Khaṇajanmā — ୧ । ଶୁଭମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଜାତ—
1. Born in an auspicious moment.
୨ । କୀର୍ତ୍ତିଶାଳୀ; ପ୍ରସିଦ୍ଧ—
2. Famous; celebrated.
୩ । ଅତି ଭାଗ୍ୟବାନ୍—3 Very fortunate.
୪ । କୃତୀ—4. Born with excellent parts; accomplished; talented.

କ୍ଷଣଜୀବୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (କ୍ଷଣ + ଜୀବ ଧାତୁ + ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ)—
Kshaṇajībī (କ୍ଷଣଜୀବିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) — ଯେ ଅତି ଅଳ୍ପ କାଳ ବଞ୍ଚି ରହେ—Ephemeral; short-lived.

କ୍ଷଣତୁ—ସଂ. ବି (କ୍ଷଣ ଧାତୁ = ଆଘାତ କରିବା + ଔଣାଦିକ ଅତୁ)—
Kshaṇatu — ଘାଆ; କ୍ଷତ—Wound; sore.

କ୍ଷଣଦା—ସଂ. ବ. ପୁଂ (କ୍ଷଣ + ଦା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଗଣକ—
Kshaṇada — 1. Astrologer.
୨ । (ଯାହା ଆନନ୍ଦ ଦିଏ) ଜଳ—
2. Water (which gives amusement).
୩ । (କ୍ଷଣଦା + ଅ) ଅନ୍ଧାରକଣା ରୋଗ—
3. Night-blindness.

କ୍ଷଣଦା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କ୍ଷଣଦ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । (ଯାହା ଅବସର ଦିଏ) ରାତ୍ରି—
Kshaṇadā — 1. Night (which gives leisure.)
ବୋଲଇ କ୍ଷଣଦା ମୋ କ୍ଷଣ ପ୍ରାସ୍ତେ ଗଲ—ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।
୨ । ହଳଦୀ—2. Turmeric (which is used extensively in festivals in India in the shape of paste).
୩ । ବ୍ୟାପାରଶୂନ୍ୟତା—3. Want of occupation.

କ୍ଷଣଦାକ୍ଷୟ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷଣଦା + କ୍ଷୟ)—ରାତ୍ରିଶେଷ; ପ୍ରଭାତ—
Kshaṇadākshaya — Termination of the night; early morning.

କ୍ଷଣଦ୍ୟୁତି—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷଣ + ଦ୍ୟୁତି)—କ୍ଷଣପ୍ରଭା (ଦେଖ)—
Kshaṇadyuti — Kshaṇaprabhā (See)

କ୍ଷଣଧ୍ୱଂସୀ—ସଂ.ବିଣ.(କ୍ଷଣ + ଧ୍ୱଂସିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—କ୍ଷଣଭଙ୍ଗୁର (ଦେଖ)-(କ୍ଷଣଧ୍ୱଂସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
Kshaṇadhwaṁsī — Kshaṇabhaṅgura (See)

କ୍ଷଣନ—ସଂ. ବ (କ୍ଷଣ ଧାତୁ = ଆଘାତ କରିବା + ଭାବ. ଅନ)—ଆଘାତ କରିବା—
Kshaṇana — Hurting; wounding.

କ୍ଷଣପତି—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷଣ + ପତି)—ଚନ୍ଦ୍ର—
Kshaṇapati — The moon.

କ୍ଷଣପ୍ରକାଶ—ସଂ.ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷଣ + ପ୍ରକାଶ)—କ୍ଷଣପ୍ରଭା (ଦେଖ)—
Kshaṇaprakāśa — Kshaṇaprabhā (See)

କ୍ଷଣପ୍ରଭା—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷଣ + ପ୍ରଭା; ଯାହାର ପ୍ରଭା କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ)—ବିଦ୍ୟୁତ; ବିଜୁଳି—Lightning.
Kshaṇaprabhā

କ୍ଷଣବିଧ୍ୱଂସୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (କ୍ଷଣ + ବିଧ୍ୱଂସିନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Kshaṇabidhwaṁsī (କ୍ଷଣବିଧ୍ୱଂସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) — କ୍ଷଣଭଙ୍ଗୁର (ଦେଖ)—Kshaṇabhaṅgura (See)

କ୍ଷଣଭଙ୍ଗୁର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (କ୍ଷଣ + ଭଙ୍ଗୁର)—ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟରେ
Kshaṇabhaṅgura (କ୍ଷଣଭଙ୍ଗୁରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯାହା ବିନାଶପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ବା ନଷ୍ଟ ହୋଇ-ଯାଏ Perishing in a moment; (କ୍ଷଣଭଙ୍ଗୁରତା—ବ) perishable in a short time; frail; ephemeral.

କ୍ଷଣମାତ୍ର—ଦେ. ଅ (ସଂ. କ୍ଷଣମାତ୍ରଂ)—ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟ ପାଇଁ—
Kshaṇamātra — For one moment

କ୍ଷଣସ୍ତମୀ—ସଂ. ବ (କ୍ଷଣ + ରମ ଧାତୁ + ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ; ଏମାନଙ୍କର ରମଣ କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ)—ପାରାବତ—Pigeon.
Kshaṇarāmī

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

କ୍ଷଣରୁଚ—ଫ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି, କ୍ଷଣ + ରୁଚସ୍; ୧ମା. ୧ବ.) କ୍ଷଣପ୍ରଭ; ବଦ୍ୟୁତ୍; ବିଜୁଳି—Lightning.

ବଜ୍ରଳବ କ୍ଷଣରୁଚ ଉତ୍ତରରେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଗୋପୀଚନ୍ଦ୍ର. ୦ ଗୀତ।

କ୍ଷଣଶ୍ୱାସ—ଫ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷଣ + ଶ୍ୱାସ; ଏ କ୍ଷଣମାତ୍ର ପାଣି ଉପରକୁ ମୁହଁ ଉଠାଇ ନଶ୍ୱାସ ମାରେ ଓ ପୁଣି ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିଯାଏ) ଶୁଶୁମ୍ବର—Porpoise.

କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (କ୍ଷଣ + ସ୍ଥାୟିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଅଳ୍ପକାଳସ୍ଥାୟୀ; ଅସ୍ଥାୟୀ—Short-lived; momentary; transient; brief.
(କ୍ଷଣସ୍ଥାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କ୍ଷଣି—ଦେ. ଅ (ଫ. କ୍ଷଣଂ; କ୍ଷଣାଇ)—ମାତ୍ରକେ—Just after; immediately after.

ଏହିରୂପେ କୋଇବା କ୍ଷଣି ନରପତି—କୃଷ୍ଣଙ୍କି ଦ. ମହାଭାରତ. ଆଦି।

କ୍ଷଣିକ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (କ୍ଷଣ + ଇକ)—କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ (ଦେଖ)—Kshanika Kshanasthāyī (See)
(କ୍ଷଣିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କ୍ଷଣିକା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କ୍ଷଣିକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) ବଦ୍ୟୁତ୍; ବିଜୁଳି—Kshanikā Lightning.
ଫ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କ୍ଷଣିକର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Kshanika.

କ୍ଷଣିନୀ—ଫ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (କ୍ଷଣ + ଇନ୍ + ଈ)—କ୍ଷଣୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Kshaninī Feminine of Kshanī.
ଫ. ବ—ରାତ୍ରି—Night.

କ୍ଷଣୀ—ଫ. ବଣ (କ୍ଷଣ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—କ୍ଷଣିକ—Kshanī Momentary.

କ୍ଷଣେ—ଦେ. କ୍ରି—(ଫ. କ୍ଷଣଂ)—ଏକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ; ନାମମାତ୍ର; କ୍ଷଣମାତ୍ର—Kshane One moment only.
କ୍ଷଣେକ ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ଏକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ନାମନ୍ତେ—କ୍ଷଣମାତ୍ର For one moment.

କ୍ଷଣେକ—ଦେ. ବ ଓ କ୍ରି. ବଣ (ଫ. କ୍ଷଣଂ + ଏକ)—କ୍ଷଣେ (ଦେଖ)—Kshaneka Kshane (See)

କ୍ଷଣେକ୍ଷଣେ—ଦେ. ଅ—କ୍ଷଣକ୍ଷଣ (ଦେଖ)—Kshanekshane Kshanakshana (See)

ପଡ଼ୁଛ ବଡ଼ଙ୍କ ଯଥା ଲଭେ କ୍ଷଣେକ୍ଷଣେ—ବ୍ରଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା।

କ୍ଷତ—ଫ. ବ. (କ୍ଷଣ ଧାତୁ = ଆଘାତ କରିବା + ଭାବ. ତ)—Kshata
୧। ଆଘାତ—1. Hurt.
୨। ଚର୍ମ୍ମ ଚୁଡ଼ା ଦାଗ—2. Scratch
୩। ବ୍ରଣ; ଘାଆ—3. Wound; sore
୪। ଚର୍ମ୍ମ ଚୁଡ଼ିବା—4. Scratching.
୫। ବଦାରଣ—5. Tearing.
୬। ଆଘାତ ବା ଘାଆର ଦାଗ—6 Scar
୭। ବିପଦ—7. Danger; peril.
୮। କଟାଘାଆ -8. Cut wound.

ଫ. ବଣ ୧। ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ—1. Hurt; injured.
(କ୍ଷତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। ଆହତ—2. Wounded.
୩। ଆଘାତ ଦ୍ୱାରା ଚିହ୍ନଯୁକ୍ତ—4. Having a scar; scarred.
୪। ବଦାରିତ—4. Torn.
୫। କ୍ଷୟିତ—5. Diminished.
୬। ଖଣ୍ଡିତ—6. Interrupted.

କ୍ଷତଚିହ୍ନ—ଫ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ଷତ + ଚିହ୍ନ)—ଖଣ୍ଡିଆ ଦାଗ; ଆଘାତର ଦାଗ—Kshatachihna Scar; mark of a wound; cicatrice.

କ୍ଷତଜ—ଫ. ବ. (କ୍ଷତ + ଜନ ଧାତୁ + ଅ)—୧। ରୁଧିର; ରକ୍ତ—Kshataja Blood.

ବହୁବାର କ୍ଷତଜଙ୍କ ଜଳ ହୋଇ।
ଉତ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ।

୨ ପୂଜ—2. Pus.
ଫ. ବଣ—ଆଘାତରୁ ଜାତ—Due to wounds; resulting from wounds.

କ୍ଷତବିକ୍ଷତ—ଫ. ବଣ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; କ୍ଷତ + ବିକ୍ଷତ)—Kshatabikshata ୧। ବେଦଯୁକ୍ତ ରକ୍ତଚର୍ଚ୍ଚିତ; ଖଣ୍ଡିଆଖାଇଗ୍ରସ୍ତ—2. Full of bleeding wounds and scratches.
୨। ଶସ୍ତ୍ରାଦ୍ୱାରା ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ—2. Mangled.
୩। କ୍ଷତପୂର୍ଣ୍ଣ—3. Covered with cuts and wounds.

କ୍ଷତବୃତ୍ତି—ଫ.ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷତ + ବୃତ୍ତି)—ଜୀବିକାହୀନ; ବେକାର—Kshatabrutti Unemployed; one who has lost his means of living; being without the means of support.

କ୍ଷତବ୍ରଣ—ଫ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ. କ୍ଷତଜନିତ ବ୍ରଣ)—Kshatabrana ୧। ପାଚି ଆଦର ଦାଗ—1. Cicatrice.
୨। ଆଘାତଜନିତ ଘାଆ—2. Sore produced by an injury.

କ୍ଷତବ୍ରତ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷତ ହୋଇଅଛୁ ବ୍ରତ ଯାହାର)—Kshatabrata ବ୍ରତ ଭଙ୍ଗ କରିଥିବା (ଶୁଦ୍ଧି ବା ବ୍ୟକ୍ତି)—(କ୍ଷତବ୍ରତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (a student or person) Who has violated his vows or religious engagements.

କ୍ଷତଯୋନି—ଫ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ବହୁବ୍ରୀହି) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷସହବାସ କରିଅଛୁ—Kshatajoni (a woman) Who is no longer a virgin; (ଅକ୍ଷତଯୋନି - ବିପରୀତ) (a woman) who has had sexual intercourse.
୨। ବଳପୂର୍ବକ ସଙ୍ଗମ କରାଯାଇଥିବା (ସ୍ତ୍ରୀ)—2. Violated (woman); ravished (woman).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଯଦି ଏହି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ନଥାଏ ତେବେ ଅ ଏବଂ ଅ ଏହି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ନଥିବାର ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଏହି ଦୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେହି ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଠାକ୍ରମେ ଏହିଁ ନିୟମ ଦେଖିବ । ୩ ବା ୪ ଏହି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଅ ଖୋଜିବେ; 'ବୃଥା' ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟୂ' ଦେଖିବେ

କ୍ଷତହର—ଫ. ବି. ପୁଂ. (କ୍ଷତ+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଏହା ଘାଆର Kshatahara ଔଷଧ)—ଗୁଗୁଳ—Aloes wood.

କ୍ଷତା—ଫ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ବବାହ ପୂର୍ବରୁ ପୁରୁଷ ସହବାସ କରିଥିବା କନ୍ୟା—
Kshatā A girl who has had sexual intercourse before marriage.

କ୍ଷତାରି—ଫ. ବହୁ —୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି, କ୍ଷତ ଦୋଇଅଛୁ ଅର୍ ଯାହାର)—
Kshatāri ଜୟୀ—Victorious.
୨ । (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ଷତ+ଅରି)—ଘାଆ ଆରୋଗ୍ୟକାରୀ (ଔଷଧ)—Curing wounds.

କ୍ଷତି—ଫ. ବି (କ୍ଷୟ ଧାତୁ+ତ୍ତିବ. ଇ)—
Kshati ୧ । କ୍ଲେକ୍‌ସାନ୍; ହାନି—
1. Injury; damage; detriment.
୨ । କାଟିବା; କଟା—2. Cutting.
୩ । କ୍ଷୟ—3. Decay.
୪ । ବିନାଶ—4. Destruction; loss.
୫ । ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରାଘାତ ଚିହ୍ନ; କ୍ଷତଚିହ୍ନ—
5. Scar; cicatrice.
୬ । ଘାଆ; କ୍ଷତ—6. Wound.
୭ । ଆଘାତ—7. Hurt; stroke.
୮ । ଅଭାବ—8. Want.
୯ । ଦୋଷ—9. Defect; fault.
୧୦ । ଭୁଲ୍; ଭ୍ରମ—10. Mistake (M. W.)

କ୍ଷତିକର—ଫ. ବିଣ (କ୍ଷତି+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kshatikara ଯାହାଦ୍ୱାରା କ୍ଷତି ଘଟେ—
Bringing about loss or damage; damaging.

କ୍ଷତିଜନକ—ଫ. ବିଣ (କ୍ଷତି+ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Kshatijanaka କ୍ଷତିକର (ଦେଖ)
Kshatikara (See)

କ୍ଷତିପୂରଣ—ଫ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ଷତି+ପୂରଣ)—
Kshatipūraṇa ୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଦୋଇଥିବା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର କ୍ଷତିର ପରିକଳ୍ପିତ ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦାନ—1. Payment of damages.
୨ । କ୍ଲେକ୍‌ସାନ୍ ପୂରଣା କରିଯିବା—
2. Restoration of the loss committed by another.

କ୍ଷତିବୃଦ୍ଧି—ଫ. ବି (ବ୍ୟବସାୟୀକ ସହଚର; କ୍ଷତି+ବୃଦ୍ଧି)—
Kshatibṛuddhi ୧ । ଲାଭଲାଭ; ହାନି ଓ ଲାଭ—
1 Profit and loss.
୨ । ହାନି ବା ଲାଭ—2. Profit or loss.

କ୍ଷତୋଦର—ଫ. ବି (କ୍ଷତ+ଉଦର)—
Kshatodara ୧ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଋତୁସ୍ରାବ—
1. The menstrual flux.
୨ । ନାଲରକ୍ତ ଝାଡ଼ା—2. Dysentery.

କ୍ଷତ୍ତା—ଫ. ବି. ପୁଂ (କ୍ଷଦ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ, ୧ମା. ୧ବ)—
Kshattā (କ୍ଷତ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଯେଉଁ କାରିଗର କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ କାଟେ ବା ଖୋଦେଇ କାମ କରେ—
1. A carver; a cutter.
୨ । କ୍ଷତ୍ରିୟା ବା ବୈଶ୍ୟା ଗର୍ଭରେ ଶୂଦ୍ରର ଔରସ ସନ୍ତାନ; ଉଗ୍ର କ୍ଷତ୍ରିୟ—
2. Child born of a Kshatriya or Baiśya woman by a Śūdra man.
୩ । ସାରଥି—3. Charioteer; coachman.
୪ । ଦ୍ୱାରପାଳ—4. Door-keeper; porter.
୫ । ବିଧାତା—5. Creator.
୬ । ଯେ ରଥରେ ଥାଇ ଯୁଦ୍ଧ କରେ—
6. A warrior who fights while in the chariot.
୭ । ଦାସୀପୁତ୍ର—7. Son by a concubine; son of a female slave.
୮ । କୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷ—8 Treasurer.
୯ । ମତ୍ସ୍ୟ—Fish.
୧୦ । ବିଦୁର; ପଣ୍ଡୁଙ୍କ ସାନ ସାବତ ଭାଇ—
10. A name of Bidura, the younger step-brother of Paṇḍu.
[ଦ୍ର—ଏ ବ୍ୟାସଙ୍କ ଦାସୀ ଆଡ଼ର ପୁତ୍ର ଥିଲେ ।]

କ୍ଷତ୍ତ୍ର—ଫ. ବି. ପୁଂ—(କ୍ଷତ+ତ୍ରୈ ଧାତୁ+ଅ; ଯେ କ୍ଷତରୁ ବା ଆପଦରୁ ତ୍ରାଣ କରେ)—୧ । କ୍ଷତ୍ରିୟ ଜାତି—
Kshattra (କ୍ଷତ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. A Kshatriya or warrior by caste.
୨ । ଶରୀର—2. Body.
୩ । ପରାକ୍ରମ; ବଳ; ଶକ୍ତି; ପ୍ରଭୁତା—
3. Power; dominion; might.
୪ । ଶାସନତନ୍ତ୍ର; ଶାସକ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ—
4. Government; governing body. (M. W.)
୫ । ଧନ—5. Wealth. (M. W.)
୬ । ଜଳ – 6 Water.

କ୍ଷତ୍ତ୍ରପ—ଫ. ବି (କ୍ଷତ୍ତ୍ର+ପା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—ପ୍ରାଦେଶିକ ଶାସନକର୍ତ୍ତା
Kshattrapa A Governor (M. W.)
[ଦ୍ର—ଏହ ଶବ୍ଦ ପୁରାତନ ଶିଲାଲିପି ଓ ମୁଦ୍ରା ଉପରେ ଦେଖାଯାଏ; ଭୁଲ ଏହ ଅର୍ଥରେ ଇଂ. ସାଟ୍ରାପ୍; ଫା. ସାହାପ୍]

କ୍ଷତ୍ତ୍ରବନ୍ଧୁ—ଫ.ବି. (କ୍ଷତ୍ତ୍ର+ବନ୍ଧୁ; ଭୁଲ ବ୍ରହ୍ମବନ୍ଧୁ=ନକୃଷ୍ଟ ବ୍ରାହ୍ମଣ)—
Kshattrabandhu (କ୍ଷତ୍ରିୟ ବେଶଧାରୀ) ଘୃଣିତ କ୍ଷତ୍ରିୟ—
1. A dispised Kshatriya.
୨ । ନାମରେ କ୍ଷତ୍ରିୟ କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନୁହେଁ—
2. A nominal Kshatriya.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

କ୍ଷତ୍ରିୟ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (କ୍ଷତ୍ର+ଇୟ)—
Kshattriya ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ; ଯୋଦ୍ଧାଜାତି;ଖଣ୍ଡାଏତ—
The second or warrior caste among the Hindus.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ବାହୁରୁ ଜନ୍ମ ଲଇଥିଲେ । ଏମାନେ ଦ୍ୱିଜାତି; ପଇତା ପକାନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଛଡ଼ି ଦେଲେ ଏମାନେ ସଂଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାତି । ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ଓ ବିପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉଦ୍ଧାର କରିବା ଏ ଜାତିର ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଥିଲା । କ୍ଷତ୍ରିୟମାନେ ରାଜା ହୋଇଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ଅଧିକାଂଶ ରାଜା ରାଜପୁତାନାର କ୍ଷତ୍ରିୟବଂଶସମ୍ଭୂତ ।]

କ୍ଷତ୍ର—ଫ. ବ. ପୁଂ. (କ୍ଷତ+ତ୍ରୈ ଧାତୁ+ଅ)—କ୍ଷତ୍ତ୍ର (ଦେଖ)
Kshatra Kshattra (See)
(କ୍ଷତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କ୍ଷତ୍ରଧର୍ମ୍ମ—ଫ. ବ. (ଚତୁର୍ଥୀତତ୍ପୁ;କ୍ଷତ୍ର+ଧର୍ମ୍ମ) ୧ । ସାହସ—1. Bravery.
Kshatradharma ୨ । ଯୁଦ୍ଧରେ ସାହସ—2. Military heroism.
୩ । କ୍ଷତ୍ରିୟର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ୍ମ—
3. Duties of a Kshatriya.

କ୍ଷତ୍ରବନ୍ଧୁ—ଫ. ବ—କ୍ଷତ୍ତ୍ରବନ୍ଧୁ (ଦେଖ)
Kshatrabandhu Kshattrabandhu (See)

କ୍ଷତ୍ରାନ୍ତକ—ଫ.ବ.ପୁଂ (କ୍ଷତ୍ର+ଅନ୍ତକ)—ପରଶୁରାମଙ୍କର ନାମ ବିଶେଷ—
Kshatrāntaka An epithet of Paraśurāma.

କ୍ଷତ୍ରି—ଦେ. ବ. (ଫ. କ୍ଷତ୍ରିୟ)—୧ । କ୍ଷତ୍ରିୟ—
Kshatri 1. Kshatriya by caste.
ଛତ୍ରୀ ଦ୍ରୋଣଙ୍କରେ ରହିବ କ୍ଷତ୍ରୀ ସେତେ ଛନ୍ତି,
ଜୁଝୁସିବି ମହାସମରେ. ବନ ।
୨ । (ଫ. ଛତ୍ରୀ ହ୍ର. ସାତ୍ରୀ)—ସାତ୍ରୀ (ଦେଖ)
2. Kshātri (See)
ଦେ. ବିଣ—ସାହସୀ—Brave; courageous.

କ୍ଷତ୍ରିପଣ—ଦେ. ବ. (ଫ. କ୍ଷତ୍ରିୟ+ଓ. ପଣ)—କ୍ଷତ୍ରିୟତ୍ୱ, ସାହସ—
Kshatripaṇa Bravery; heroism.
ଦେଖି ତାଙ୍କୀର କ୍ଷତ୍ରିପଣ, କରୁ ସଙ୍ଗତେ ସୋର ରଣ ।
ଜଗନ୍ନାଥ ଗୁଣବନ୍ତ ।

କ୍ଷତ୍ରିୟ—ଫ. ବ. ପୁ. (କ୍ଷତ୍ର+ଇୟ)—କ୍ଷତ୍ତ୍ରିୟ (ଦେଖ)
Kshatriya Kshattriya (See)

କ୍ଷତ୍ରିୟାଣୀ, କ୍ଷତ୍ରିୟା
କ୍ଷତ୍ରିୟୀ, କ୍ଷତ୍ରିୟାଣୀ,
କ୍ଷତ୍ରିୟିକା } ସ୍ତ୍ରୀ

କ୍ଷତ୍ରିୟଘ୍ନ—ଫ ବ. (କ୍ଷତ୍ରିୟ+ଘ୍ନ ଧାତୁ+କ୍ୱିପ୍)—ପରଶୁରାମଙ୍କ ନାମ—
Kshatriyaghna An epithet of Paraśurāma.

କ୍ଷତ୍ରୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କ୍ଷତ୍ର+ଈ)—୧ । କ୍ଷତ୍ରିୟ ସ୍ତ୍ରୀ—
Kshatrī 1. A woman of Kshatriya-caste.
୨ । ଜଳ—2 Water.
୩ । ଦେହ—3. Body.
ଫ. ବ. ପୁ.—(କ୍ଷତ+ତ୍ରାନ୍; ୧ମା. ୧ବ.) କ୍ଷତ୍ରିୟ—
A man of the military order.
ଦ୍ରୁତ କ୍ଷତ୍ରୀ ବୈଶ୍ୟ ଶୂଦ୍ର ସୋମାଲ ସେ ଗାଇ । ପ୍ରା.ସା. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁରତ୍ନି ଗୀତା ।

କ୍ଷଦ (ଧାତୁ) ଫ.—୧ । ମାର ପକାଇବା—
Kshada (root) 1. To kill.
୨ । ଖାଇବା—2. To eat.
୩ । ଘୋଡ଼ାଇବା—3. To cover.
୪ । ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରିବା; ବିଭାଗ କରିବା—
4. To dissect; to divide, to carve.
୫ । ବଣ୍ଟନ କରିବା—5. To distribute.

କ୍ଷଦଣ୍ଡୋତ୍ପଳ—ଫ. ବ.—ଦଣ୍ଡିପୋଏଲା (ଦେଖ)
Kshadaṇḍotpaḷa Daṇḍipoeḷā (See)

କ୍ଷନ୍ (ଧାତୁ)—ଫ.—କ୍ଷଣ ଧାତୁ (ଦେଖ)
Kshan (root) Kshaṇa root (See)

କ୍ଷନ୍ତବ୍ୟ—ଫ. ବିଣ. (କ୍ଷମ ଧାତୁ=କ୍ଷମା କରିବା+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—
Kshantabya କ୍ଷମାଯୋଗ୍ୟ—Deserving pardon; pardonable

କ୍ଷନ୍ତା—ଫ. ବ. ପୁଂ. (କ୍ଷମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ ୧ମା. ୧ବ)—
Kshantā ୧ । କ୍ଷମାଶୀଳ—1. Forbearing.
(କ୍ଷନ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଧୀର—2. Patient.
୩ । ସହନଶୀଳ—3. Enduring.
୪ । ବିନୀତ—4. Submissive.

କ୍ଷନ୍ଦଣିବନ୍ଧଣି—ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ.—(ଫ. ଛନ୍ଦ ଓ ବନ୍ଧ)
Kshandaṇibandhaṇi ଛନ୍ଦଣିମନ୍ଦଣି; ପରସ୍ପର ଛନ୍ଦାଛନ୍ଦି—
Intertwined with one another.
ସୋଇଲ ସେ ! କ୍ଷନ୍ଦଣିବନ୍ଧଣି ଭ୍ରମଚଣ୍ଡ,
କ୍ଷମା କର ମୋର ଦୋଷ ବୋଲେ ମାଇକ୍ଷ ସେ ସୋଇଲ ।
ସୋଇଲ ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼ ।

କ୍ଷନ୍ଦଣିମନ୍ଦଣି—ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ.—କ୍ଷନ୍ଦଣିବନ୍ଧଣି (ଦେଖ)
Kshandaṇimandaṇi Kshandaṇibandhaṇi (See)

କ୍ଷନ୍ଦିବା—ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି (ଫ. ଛନ୍ଦ୍ ଧାତୁ)—ଗୀତ ବା ପଦ୍ୟ ରଚନା
Kshandibā କରିବା—To compose a song.
କ୍ଷନ୍ଦଇ ବଇସ୍ନ ବାସ ।
କମଳଲୋଚନ ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼ ।

କ୍ଷପ (ଧାତୁ)—ଫ.—୧ । ପୋଘାଡ଼ିବା—
Kshapa (root) 1. To throw; to cast.
୨ । ଉପବାସ କରିବା—2. To fast;to be abstinent.
୩ । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବା—3. To do penance.
୪ । (କାଳ) ଯାପନ କରିବା; ସେପଣ କରିବା—.
4. To pass (time).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ପ୍ରକାରୋଚ୍ଚାରରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଦଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଟ୍ ଦେଖିବେ

୫ । ବିନାଶ କରିବା—5. To destroy.

୬ । ତଡ଼ିବା—6. To expel.

୭ । କମାଇବା—7 To diminish.

କ୍ଷପଣ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—୧ । (କ୍ଷପ ଧାତୁ = ଉପବାସ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Kshapaṇa କ୍ଷପଣକ (ଦେଖ)
(କ୍ଷପଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Kshapaṇaka (See)

୨ । ନିକ୍ଷେପଣ—2. Throwing.

୩ । ଶିବ—3. God Śiba.

କ୍ଷପଣକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (କ୍ଷପ ଧାତୁ = ଉପବାସ କରିବା + ଅନ + କ)—
Kshapaṇaka ୧ । ଜୈନ ବା ବୌଦ୍ଧ ଉପଗ୍ରୀ; ବୌଦ୍ଧଭିକ୍ଷୁ—
(କ୍ଷପଣକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. A Buddhist or Jaina mendicant.

[ଦ୍ର – କ୍ଷପଣକମାନେ ନଗ୍ନ ରହୁଥିଲେ ।]

୨ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Shameless man.

୩ । ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ସଭାପଣ୍ଡିତ (ନବରତ୍ନ) ଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ୱିତୀୟ—3. Name of the second of the nine gems (sabhā-paṇḍits) of the court of Rājā Bikramāditya

[ଦ୍ର– କାଳିଦାସ ଏହାଙ୍କର ସମସାମୟିକ ଓ ନବରତ୍ନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ ଥିଲେ । ଫରବତଃ ଏ ସିଦ୍ଧସେନ ନାମକ ବୌଦ୍ଧ ଜ୍ୟୋତିଷୀ ଥିଲେ । M. W.]

କ୍ଷପଣୀ—ସଂ. ବି. (କ୍ଷପ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନ + ଈ)—୧ । ଆଡୁଆ—
Kshapaṇī 1. Oar.

୨ । ଜାଲ—2. Net.

କ୍ଷପା—ସଂ. ବି. (କ୍ଷପ ଧାତୁ + କର୍ମ ଅ + ଆ)—୧ । ରାତ୍ରି—
Kshapā 1. Night.

୨ । ହଳଦୀ—2. Turmeric.

୩ । ଦିବାରାତ୍ରି ବ୍ୟାପୀ ୨୪ ଘଣ୍ଟା—
3. A period of 24 hours comprising a day and night (M. W.)

କ୍ଷପାକର—ସଂ. ବି. (କ୍ଷପା + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—
Kshapākara 1. Moon.

୨ । କର୍ପୂର—2. Camphor.

କ୍ଷପାଘନ—ସଂ. ବି. (ଉପମିତ; କ୍ଷପା ସହ ଘନ)—୧ । କଳାମେଘ—
Kshapāghana 1. Dark cloud.

୨ । ରାତ୍ରିରେ ଉଠିବା ମେଘ—2. Nocturnal clouds.

କ୍ଷପାଟ—ସଂ. ବି. (କ୍ଷପା + ଅଟ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ନିଶାଚର; ରାକ୍ଷସ—
Kshapāṭa Demon; goblin.

କ୍ଷପାନାଥ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷପା = ରାତ୍ରି + ନାଥ)—
Kshapānātha କ୍ଷପାକର (ଦେଖ)—
Kshapākara (See)

କ୍ଷପାନ୍ଧ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ସପ୍ତମୀତତ୍ପୁ, କ୍ଷପା + ଅନ୍ଧ) ଅନ୍ଧାରୁକଣା—
Kshapāndha Night-blind.
(କ୍ଷପାନ୍ଧା – ସ୍ତ୍ରୀ)
(କ୍ଷପାନ୍ଧ୍ୟ — ବି)

କ୍ଷପାନ୍ଧ୍ୟ—ସଂ. ବି (କ୍ଷପାନ୍ଧ + ଭାବ. ଯ)—ଅନ୍ଧାରୁକଣା ରୋଗ—
Kshapāndhya Night-blindness.
(କ୍ଷପାନ୍ଧ—ବିଶ)

କ୍ଷପାବୃତ୍ତି—ସଂ. ବିଶ. (କ୍ଷପା + ବୃତ ଧାତୁ + ତ୍ତି)—
Kshapābṛutti ଯେ ରାତ୍ରିରେ ଖାଦ୍ୟ ଖୋଜିବାକୁ ବାହାରେ—
Going out for food in the night (M. W.)

କ୍ଷପିତ—ସଂ. ବିଶ. (କ୍ଷପଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ଯାପିତ; ଅତିବାହିତ—
Kshapita 1. Past; passed; spent.

୨ । ଦଗ୍ଧ—2. Burnt.

୩ । ବିନାଶିତ—3. Destroyed; ruined.

କ୍ଷବ—ସଂ. ବି. (କ୍ଷୁ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—୧ । ଛିଙ୍କ—1. Sneeze.
Kshaba ୨ । କାସ—2. Cough.

୩ । ଶରଦ ହେତୁ କଣ୍ଠର ଗଳୁ ଓ ଦରଜ—
3. Itching and pain in the throat due to cold.

୪ । ଗଳାଦରଜ ରୋଗ—4 Sore throat.

୫ । ଶରଦ୍ଧ—5. Cold; catarrh.

୬ । ରାଇ ସୋରିଷ—6. Black mustard; Sinapis Dichotoma (M. W.)

କ୍ଷବକ—ସଂ. ବି. (କ୍ଷୁ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଅପାମାର୍ଗ (ଗୁଳୁ)—
Kshabaka 1. The plant Achynanthes Aspera.

୨ । ରାଇ ସୋରିଷ—2. Black mustard.

୩ । ଶାକ ବିଶେଷ—3. A kind of potherb.

କ୍ଷବଥୁ—ସଂ. ବି. (କ୍ଷୁ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅଥୁ)—କ୍ଷବ (ଦେଖ)
Kshabathu Kshaba (See)

କ୍ଷବିକା—ସଂ. ବି. (କ୍ଷବକ + ଆ)—୧ । ଧାନ୍ୟ ବିଶେଷ—
Kshabikā 1. A kind of paddy.

୨ । ନାରୀ; ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ—2. A woman.

୩ । କଣ୍ଟକୀ ଗୁଳୁ ବିଶେଷ—
3. A kind of Solanum (plant).

କ୍ଷମ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । କ୍ଷମା କରିବା; ଦୋଷ ମାର୍ଜ୍ଜନା କରିବା—
Kshama (root) 1. To forgive; to pardon.

୨ । ଦୋଷ ସହିବା—
2. To be indulgent; to forbear.

୩ । ସହ୍ୟ କରିବା—3. To suffer; to endure.

୪ । ବାଧା ଦେବା—
4. To oppose; to resist; to hinder.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଚ୍ଚ

୫ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବା—
5 To be able to do anything.

କ୍ଷମ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (କ୍ଷମ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ସହିଷ୍ଣୁ—
Kshama 1. Patient; enduring.
(କ୍ଷମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସମର୍ଥ—2. Competent; able; capable.
୩ । ଯଥେଷ୍ଟ—3. Adequate.
୪ । ନିପୁଣ—4. Expert; skilful.
୫ । ଉପଯୁକ୍ତ; ଯୋଗ୍ୟ—5. Fit; appropriate; suitable.
୬ । ସହ୍ୟଯୋଗ୍ୟ—6. Bearable.
୭ । ଅନୁକୂଳ— 7. Favourable.
୮ । ଯାହା ବାଧା ଦିଏ—8. Resisting.

କ୍ଷମତା—ଫ. ବ. (କ୍ଷମ + ତ୍ୱବ. ତା)—୧ । ଯୋଗ୍ୟତା—
Kshamatā 1. Ability; fitness.
୨ । ଶକ୍ତି—2. Power; strength.
୩ । ସାମର୍ଥ୍ୟ—3. Capability.
୪ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ; ସହିଷ୍ଣୁତା—4. Patience.
୫ । ଅଧିକାର; ହକ୍—5. Authority.

କ୍ଷମତାତିରିକ୍ତ—ଫ. ବଣ. (ଈମ୍ ଡଙ୍, କ୍ଷମତା + ଅତିରିକ୍ତ)—
Kshamatātirikta ୧ । କ୍ଷମତା ବା ଶକ୍ତିର ବହିର୍ଭୂତ—
1. Beyond one's power or ability.
୨ । ନ୍ୟସ୍ତ ଅଧିକାରର ନିୟମ ବା ସୀମାରୁ ବଳ କରାଯାଇ ଥିବା—2. Done beyond the terms of the vested authority; unauthorised.

କ୍ଷମତାତୀତ—ଫ. ବଣ. (ଈମ୍ ଡଙ୍; କ୍ଷମତା + ଅତୀତ)—
Kshamatātīta କ୍ଷମତାତିରିକ୍ତ (ଦେଖ)
Kshamatātirikta (See)

କ୍ଷମତାପତ୍ର—ଦେ. ବ. (କ୍ଷମତା + ପତ୍ର)—ମାଲିକଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି ସ୍ୱରୂପ କୌଣସି ବୈଷୟିକ କାର୍ଯ୍ୟର ଭାର ଅନ୍ୟ-ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରିବାର ନିଦର୍ଶନପତ୍ର—Power of attorney or authority.
କ୍ଷମତାପତ୍ର Kshamatāpatra
ମାଖତାରନାମା

କ୍ଷମତାପନ୍ନ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଶକ୍ତିଶାଳୀ—1. Able; powerful.
Kshamatāpanna ୨ । ମାଲିକ ଯେଉଁ କର୍ମଚାରୀଠାରେ କୌଣସି କ୍ଷମତାପନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇବାକୁ ଅଧିକାର ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି; ଭାରପ୍ରାପ୍ତ (ପ୍ରତିନିଧି)—2. Authorised (agent).
୩ । ସାଂସାରିକ ସଚ୍ଛଳତାଯୁକ୍ତ; ବିତ୍ତବଶାଳୀ—
3. Well-to-do.

କ୍ଷମତାପ୍ରାପ୍ତ—ଦେ. ବଣ. (କ୍ଷମତା + ପ୍ରାପ୍ତ)—
Kshamatāprāpta କ୍ଷମତାପନ୍ନ (ଦେଖ)
Kshamatāpanna (See)

କ୍ଷମତାବହିର୍ଭୂତ—ଫ. ବଣ. (ଈମ୍ ଡଙ୍; କ୍ଷମତା + ବହିର୍ଭୂତ)—
Kshamatābahirbhūta କ୍ଷମତାତୀତ (ଦେଖ)
Kshamatātīta (See)

କ୍ଷମତାହୀନ—ଫ. ବଣ. (କ୍ଷମତା + ହୀନ)—ଶକ୍ତିହୀନ; ଅକ୍ଷମ—
Kshamatāhīna Powerless.

କ୍ଷମନ୍ତା (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଫ. କ୍ଷମତାର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Kshamantā (etc) କ୍ଷମତା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kshamatā etc (See)

କ୍ଷମା—ଫ. ବ. (କ୍ଷମ ଧାତୁ=ସହିବା+ତ୍ୱବ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kshamā ୧ । ଦୋଷସହନ—1. Forbearance.
୨ । ଦୋଷମାର୍ଜ୍ଜନା—2. Forgiveness.
୩ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ; ସହିଷ୍ଣୁତା—3. Patience.
୪ । ଦୁଃଖଶାନ୍ତି; ଦୁଃଖର ଉପଶମ ବା ନିବୃତ୍ତି—
4. Diminution of suffering; assuagement; abatement; alleviation.
୫ । ପୃଥିବୀ—5. The earth
କ୍ଷମା ଗୁଣେ ଭାହାକୁ ଉଣା ହେବ କ୍ଷମା ।
କୃଷ୍ଣଜିହ୍ୱ. ନବାତ୍ତରତ. ଉଦ୍ୟୋଗ ।
୬ । ଦକ୍ଷ କନ୍ୟା ଓ ପୁଲହଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—
6. Name of the wife of sage Pulaha and daughter of Daksha.
୭ । ଖଦିର ବୃକ୍ଷ—7. Acacia Catechu (tree).
୮ । ଏକ ସଂଖ୍ୟା—
8. The number one (M. W.)
୯ । ଦୁର୍ଗା—9. Goddess Durgā (M. W.)

କ୍ଷମା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦୋଷ ମାର୍ଜ୍ଜନା କରିବା—
Kshamā karibā 1. To forgive; to pardon.
କ୍ଷମାକରା ୨ । ମାଫ୍ ଦେବା; ଅବ୍ୟାହତି ଦେବା-2. To exempt.
क्षमाकरना

କ୍ଷମା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—କ୍ଷମା କରିବା (ଦେଖ)
Kshamā debā Kshamā karibā (See)
କ୍ଷମାଦେଓୟା
मुआफ देना

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୧ ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚତୁର୍ଥ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଦ୍ୱିତୀୟକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତତ୍ପରି ବା ତତ୍ପରେ ୨ ବା ୧ ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଲୁଣ' ନ ମିଳିଲେ 'ଲୂଣ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କ୍ଷମାନଧି—ସଂ. ବ୍ୟଣ (କ୍ଷମା+ନ+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ — Kshamānidhi କ୍ଷମାଶୀଳ—Forgiving.

ତୁ କ୍ଷମାନଧି ପୀଡବାସ—ରୂପଚ, ପ୍ରେମତ୍ତାମୃତ ।

କ୍ଷମାନ୍ୱିତ – ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷମା + ଅନ୍ୱିତ)— Kshamānwita ୧ । ଯେ ଅପରାଧୀକୁ କ୍ଷମା କରନ୍ତି— (କ୍ଷମାନ୍ୱିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. One who grants pardon; forgiving.

୨ । ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ—2. Patient.

କ୍ଷମାପଣ—ସଂ. ବି. (କ୍ଷମ ଧାତୁ ଣିଚ୍ କ୍ଷମାପ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)— Kshamāpaṇa କ୍ଷମାପ୍ରାର୍ଥନା— The begging of pardon. (M. W.)

କ୍ଷମାପାରାବାର—ସଂ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷମା + ପାରାବାର; ଭଗବାନଙ୍କ Kshamāpārābāra ପ୍ରତି ସମ୍ବୋଧନ)— ସମସ୍ତ ପାପ ମାର୍ଜ୍ଜନାକାରୀ— All-forgiving (God).

କ୍ଷମାପ୍ରାର୍ଥନା—ସଂ. ବି. (୪ର୍ଥୀ ବା ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ଷମା + ପ୍ରାର୍ଥନା)— Kshamāprārthanā ଅପରାଧ ସ୍ୱୀକାର ପୂର୍ବକ ଅପରାଧ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନିକଟରେ ଅପରାଧ ମାର୍ଜ୍ଜନା ନିମନ୍ତେ ନିବେଦନ— Prayer for pardon.

କ୍ଷମାପ୍ରାର୍ଥୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କ୍ଷମା + ପ୍ରାର୍ଥିନ୍, ୧ମା. ୧ବ.)— Kshamāprārthī ଯେ ନିଜକୃତ ଦୋଷ ପାଇଁ କ୍ଷମାପ୍ରାର୍ଥନା କରେ- Asking forgiveness for one's fault.

କ୍ଷମାବନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କ୍ଷମାବତ୍)— Kshamābanta କ୍ଷମାନ୍ୱିତ (ଦେଖ) Kshamānwita (See)

କାଶ୍ୟପ ଋଷି କ୍ଷମାବନ୍ତଙ୍କ ଚରିତ କହୁଛନ୍ତି ଯାହା ତା କରିବା ବଦ୍ୟାତ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ, ବନ ।

କ୍ଷମାବାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କ୍ଷମା + ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ.)— Kshamābān ଯେ ଅପରାଧୀକୁ କ୍ଷମା କରନ୍ତି— (କ୍ଷମାବତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) One who grants pardon; forgiving.

କ୍ଷମାଭିକାରୀ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. କ୍ଷମାଭିକାରିନ୍)— Kshamābhikārī କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି— (କ୍ଷମାଭିକାରିଣୀ – ସ୍ତ୍ରୀ) Supplicating pardon or forgiveness.

କ୍ଷମାଭିକ୍ଷା—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ କର୍ମା ୪ର୍ଥୀ ତତ୍, କ୍ଷମା + ଭିକ୍ଷା)— Kshamābhikshā କ୍ଷମାପ୍ରାର୍ଥନା (ଦେଖ) Kshamāprārthanā (See)

କ୍ଷମାଭିକ୍ଷୁ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (୪ର୍ଥୀ ତତ୍; କର୍ମା ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ଷମା+ ଭିକ୍ଷୁ)— କ୍ଷମାପ୍ରାର୍ଥୀ (ଦେଖ) Kshamābhikshu Kshamāprārthī (See) (କ୍ଷମାଭିକ୍ଷୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କ୍ଷମାଭୁକ୍—ସଂ. ବି. (କ୍ଷମା=ପୃଥିବୀ+ଭୁଜ ଧାତୁ=ଭୋଗ କରିବା+ Kshamābhuk କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—ରାଜା—King.

କ୍ଷମାଭୁଜ—ସଂ. ବି. (କ୍ଷମା + ଭୁଜ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ରାଜା— Kshamābhuja King.

କ୍ଷମା-ମଣ୍ଡଳ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀତତ୍; କ୍ଷମା + ମଣ୍ଡଳ)—ପୃଥିବୀ; ଭୂମଣ୍ଡଳ— Kshamā-maṇḍala The earth.

କେବଳ ଶଇ ଚୂଇ ଅନଇ, ସନ୍ଧାପରୁ ଏ କ୍ଷମାମଣ୍ଡଳ ମଣ୍ଡନମାନଙ୍କରେ ଏ ସେନ ନଦୀ ହୁଇ ଯେ । ଦୀନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

କ୍ଷମାଯୁକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଷଷ୍ଠୀତତ୍; କ୍ଷମା + ଯୁକ୍ତ)—ଯେ ଅପରାଧୀକୁ Kshamāyukta କ୍ଷମା କରନ୍ତି—One who grants (କ୍ଷମାଯୁକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) pardon; forgiving.

କ୍ଷମାର୍ଣ୍ଣବ—ସଂ. ବିଣ (ଷଷ୍ଠୀତତ୍; କ୍ଷମା+ଅର୍ଣ୍ଣବ)— Kshamārṇṇaba କ୍ଷମାପାରାବାର (ଦେଖ)— Kshamāpārābāra (See)

କ୍ଷମାଶୀଳ—ସଂ.ବିଣ.ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷମା+ଶୀଳ)—କ୍ଷମାଯୁକ୍ତ (ଦେଖ)— Kshamāśīla Kshamāyukta (See) (କ୍ଷମାଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କ୍ଷମାସାଗର—ସଂ. ବିଣ—କ୍ଷମାପାରାବାର (ଦେଖ)— Kshamāsāgara Kshamāpārābāra (See)

କ୍ଷମାସାଗରର ପୀଡବାସ, ଯମିଲେ ବଳରୂପ ତାସ ।

ବମଲଲୋଚନ ତତ୍ତ୍ୱତତ୍ତ୍ୱ ।

କ୍ଷମିତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (କ୍ଷମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ ୧ମା. ୧ବ)— Kshamitā କ୍ଷମୀ (ଦେଖ)— (କ୍ଷମିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Kshamī (See)

କ୍ଷମିବା ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. କ୍ଷମ ଧାତୁ)—୧ । ଦୋଷ ମାର୍ଜ୍ଜନା କରିବା; Kshamibā କ୍ଷମା କରିବା—1. To forgive; to grant କ୍ଷମା pardon.

କ୍ଷମିନା କ୍ଷମିନ୍ ସ୍ୱଗୁଣେ ତୋର ଅଧମ ଜନଙ୍କେ—

ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି, ଜନ୍ମାଦଉ୍ୟ ।

୨ । (ଗୀତ) ରଚିବା; ରଚନା କରିବା— 2 To compose (a song).

କ୍ଷମୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (କ୍ଷମା+ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । କ୍ଷମାଶୀଳ— Kshamī 1 Forgiving. (କ୍ଷମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସହିଷ୍ଣୁ—2. Patient. ୩ । ଯୋଗ୍ୟ; କର୍ମଠ—3. Capable.

କ୍ଷମେ—ଅ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. ବିଣ (ସଂ. କ୍ଷେମ — ଆନନ୍ଦରେ— Kshame With delight.

କ୍ଷମେ ଭଣେ ଅର୍ଜୁନ୍ୟ ସାମନ୍ତସିଂହାଇ—ଅର୍ଜୁନନ୍ୟ ବଦ୍ଧଚରିତ୍ରାମୃତ ।

କ୍ଷମ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (କ୍ଷମ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—କ୍ଷମାଯୋଗ୍ୟ— Kshamya Pardonable. (କ୍ଷମ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କ୍ଷୟ—ସଂ. ବ (କ୍ଷି ଧାତୁ=କ୍ଷୀଣ ହେବା + ଭାବ. ଅ)—୧ । କମିଯିବା; Kshaya କ୍ଷୀଣତା; ହ୍ରାସ—1. Diminuation; decrease; decline.

(ଯଥା—ଆୟୁକ୍ଷୟ; ପାପକ୍ଷୟ; ଚନ୍ଦ୍ରକ୍ଷୟ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଯପ୍ତ	ଯୁଅ	ଯ୍ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ଷ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

୨ । (ମୂଲ୍ୟ) କମ୍ପିସିବା—2. Fall (in price).
୩ । ନାଶ; ଧ୍ୱଂସ—3. Decay; destruction.
୪ । ଅନ୍ତ—4. The end; termination
୫ । ରୋଗବିଶେଷ; ଯକ୍ଷ୍ମାରୋଗ—
5. Phthisis; consumption; pulmonalis.
୬ । ବର୍ଷବିଶେଷ—6. Name of a year.
୭ । ଚନ୍ଦ୍ରକଳାର ହ୍ରାସ—
7. Waning of the moon's digits; wane.
୮ । ଆବାସ; ଗୃହ—8. Abode; house; residence.
୯ । ୩୦ ଦିନରୁ କମ୍ ମାସବିଶେଷ—
9. Short month (less than thirty days).
୧୦ । ବ୍ୟୟ—10. Expenditure.
୧୧ । ଅପଚୟ—11. Waste.
୧୨ । ପ୍ରଳୟ—12. Universal dissolution.
୧୩ । ଲୋପ—13. Loss; annihilation.
୧୪ । ରୋଗ—14. Disease; sickness.
୧୫ । (ଗଣିତ) ବିୟୁକ୍ତ ଚିହ୍ନ—
15. (mathematics) The minus sign.
୧୬ । ବଂଶ—16. Family; race.
୧୭ । ଯମପୁର— 17. The abode of Death.
୧୮ । ଧୀରେଧୀରେ କମିସିବା—18. Wearing away.
୧୯ । ବାର୍ହସ୍ପତ୍ୟ ୬୦ ବର୍ଷର ଶେଷ ବର୍ଷ—
19. Name of the last year in the 60 years' cycle of the planet Jupiter.

କ୍ଷୟଂକର—ଫ. ବିଣ (କ୍ଷୟଂ + କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଯାହା କ୍ଷୟ Kshayaṁkara ଘଟାଏ—1. Wasting; decreasing.
(କ୍ଷୟଂକରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବିନାଶକ—2. Destroying.

କ୍ଷୟକର—ଫ. ବିଣ (କ୍ଷୟ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)--କ୍ଷୟଂକର (ଦେଖ)--
Kshayakara Kshayaṁkara (See)

କ୍ଷୟକାରୀ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (କ୍ଷୟ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ)—
Kshayakārī ବିନାଶକ—Causing decline; destroying.
(କ୍ଷୟକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କ୍ଷୟକାଳ—ଫ. ବି—(ଜ୍ୟୋ ଉଚ୍ଚ; କ୍ଷୟ + କାଳ). ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରଳୟ—
Kshayakāla The Universal dissolution.

କ୍ଷୟକାସ—ଫ. ବି. (ମ. ଘ. ଲୋ; କ୍ଷୟଯୁକ୍ତ କାସ)—ଯକ୍ଷ୍ମାରୋଗଜନିତ
Kshayakāsa କାସ—Phthisical cough; consumption; tuberculosis; consumptive cough.

[ଦ୍ର—ଏହି ରୋଗରେ ଫୁସ୍‌ଫସ୍ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ କାସ ହୁଏ ଏବଂ କାସିଲା ବେଳେ କଫ ସହିତ ରକ୍ତ ପଡ଼େ । ଗୋରୁମାନଙ୍କର ଏହି ରୋଗକୁ ମଧ୍ୟ କ୍ଷୟକାସ କହନ୍ତି ।]

କ୍ଷୟକାସୀ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (କ୍ଷୟକାସ + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)
Kshayakāsī ଯକ୍ଷ୍ମାରୋଗୀ—Suffering from consumptive cough.
(କ୍ଷୟକାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

କ୍ଷୟକୃତ୍—ଫ. ବିଣ. (କ୍ଷୟ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଶତୃ)—
Kshayakṛut କ୍ଷୟକାରୀ (ଦେଖ)
Kshayakārī (See)

କ୍ଷୟଣ—ଫ. ଭ. (କ୍ଷି ଧାତୁ + ଭାବ ଅନ)—୧ । ବିନାଶକରଣ—
Kshayaṇa 1. Destroying.
୨ । କ୍ଷୟକରଣ—2. Diminishing.
୩ । ନିସ୍ତଳ ଜଳାଧାର—
3. A place with calm water.
୪ । ଉପସାଗର—4. Bay.
୫ । ଭିନ ଆଡ଼େ ସ୍ଥଳବେଷ୍ଟିତ ପୋତାଶ୍ରୟ—
5. Harbour.
୬ । ନିବାସ; ଗୃହ—6. Abode; habitation.

କ୍ଷୟତିଥି - ଫ. ବି.—କ୍ଷୟାତିଥି (ଦେଖ)
Kshayatithi Kshayātithi (See)

କ୍ଷୟଥୁ—ଫ. ବି. (କ୍ଷୟ + ଭାବ. ଥୁ; ଭୁଲ ବେଧଥୁ)—୧ । ଯକ୍ଷ୍ମାରୋଗ—
Kshayathu 1. Consumption.
୨ । କ୍ଷବଥୁ (ଦେଖ)
2. Kshabathu (See).

କ୍ଷୟପକ୍ଷ—ଫ. ବି. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କ୍ଷୟଯୁକ୍ତ ପକ୍ଷ)—ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କଳା ହ୍ରାସ
Kshayapaksha ହେବାର ପକ୍ଷ; କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ —The dark fortnight of the month when the moon is on the wane.

କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ—ଫ. ବିଣ. (ଯା ଗତ୍ୟର୍ଥ; କ୍ଷୟ + ପ୍ରାପ୍ତ)—କ୍ଷୟିତ (ଦେଖ)
Kshayaprāpta Kshayita (See)

କ୍ଷୟବାୟୁ—ଫ. ବି. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କ୍ଷୟକାରୀ ବାୟୁ)—ପ୍ରଳୟ କାଳରେ
Kshayabāyu ବହୁବା ସର୍ବନାଶୀ ପବନ—The destructive wind blowing during the Universal destruction.

କ୍ଷୟାତିଥି—ଦେ. ବି. (ଫ. କ୍ଷୟତିଥି)—ଜ୍ୟୋତିଷ) ସୌରମାନ ମାସ
Kshayātithi ସଙ୍ଗେ ଚନ୍ଦ୍ରମାନ ମାସର ଗଣନାର ସାମ୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବା ସକାଶେ ଯେଉଁ ତିଥି ତହିଁର ପୂର୍ବ ତିଥି ସଙ୍ଗେ ଏକ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଗଣନା କରିସାଏ —
(astronomy) A lunar day which is excluded from successive computation of tithis for the adjustment of the lunar and the solar calendars.

[ଦ୍ର—ସୂର୍ଯ୍ୟ ଠିକ୍ ୬୪ ଘଣ୍ଟାରେ ପୃଥିବୀକୁ ଥରେ ବୁଲି ଆସନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ର ଥରେ ପୃଥିବୀକୁ ବୁଲିବାକୁ ୬୫ ଘଣ୍ଟା ୩୭ ମିନିଟ୍ ଲାଗେ । ୧ ସୌରମାସ = ୩୦ ସାବନ ଦିନ ଓ ୧ ଚନ୍ଦ୍ର ମାସ =

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଝେଙ୍କେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉଦିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ ଭୌଗଳି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭୂତାକୋଷରେ ନ ମିଳନ୍ତୁ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଟୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଣ୍ଟା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବଟୂ'ଦେଖିବେ ।

୬୯.୫୧୬ ଦିନ ବା ସୌର ଦିବସ=୩୦ ଘଥି । ସୌର ମାସଠାରୁ ଗୃହ୍ନ ମାସ .୪୮୮ ଦିନ ବା ୧୧ ଘଣ୍ଟା ୧୩ ମିନିଟ୍ କମ୍ । ଗୃହ୍ନ ଘଥି ଓ ସୌର ଦିନମଧ୍ୟରେ ଏହି ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ମିଳାଇବା ପାଇଁ ୬୨ ଦିନ ଅନ୍ତରରେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୟାଘଥି ଗଣନା କରାଯାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋଟିଏ ଘଥି ଛାଡ଼ି ଦିଆଯାଏ । ଏହି କଟାଯିବା ବା ଗଣନା କରା ନ ଯିବା ଘଥିକୁ କ୍ଷୟାଘଥି କୋଲ୍ଲାଯାଏ । ଆଜି ଦ୍ୱିତୀୟା ହେଲା, କାଲି ଦିନ-ହିସାବରେ ତୃତୀୟା ଘଥି ହୁଅନ୍ତା; କିନ୍ତୁ ତୃତୀୟାକୁ କ୍ଷୟାଘଥି କଲେ କାଲି ତୃତୀୟା ନ ହୋଇ ଚତୁର୍ଥୀ ହେବ । ପ୍ରତି ବାଆଷଠି ଦିନରେ ଗୋଟିଏ ଘଥି ଗଣା ନ ଯାଇ ଛାଡ଼ାଯିବାରୁ ଘଥିସଂଖ୍ୟା ଓ ଦିନ-ସଂଖ୍ୟାମଧ୍ୟରେ ସମତା ରକ୍ଷା କରାଯାଏ । (ଯୋଗେଶ୍ୱରୁ. ଆମ୍ଭାଦେର ଜ୍ୟୋତିଷ ଓ ଜ୍ୟୋତିଷୀ) ।]

କ୍ଷୟାଢ—ସଂ. ବ (କ୍ଷୟ୍ + ଅଦ୍ୱନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Kshayāha କ୍ଷୟାଘଥି (ଦେଖ)
Kshayātithi (See)

କ୍ଷୟିତ—ସଂ. ବିଣ (କ୍ଷୟ୍+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଇତ)—
Kshayita ୧ । ଶୀଣତାପ୍ରାପ୍ତ—1. Worne out; weakened.
୨ । ହ୍ରାସପ୍ରାପ୍ତ—2. Diminished.
୩ । ବିନାଶପ୍ରାପ୍ତ—3. Destroyed.

କ୍ଷୟିଷ୍ଣୁ—ସଂ. ବିଣ (କ୍ଷୟ୍ + ଶୀଲାର୍ଥେ. ଇଷ୍ଣୁ; ଭୁଲ. ବର୍ତ୍ତିଷ୍ଣୁ)—
Kshayishṇu କ୍ଷୟଶୀଳ—Perishable; fragile.

କ୍ଷୟୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (କ୍ଷୟ୍ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Kshayī ୧ । କ୍ଷୟ ହେଉଥିବା—1. Declining; perishing; waning.
(କ୍ଷୟିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । କ୍ଷୟଶୀଳ—2. Fragile; perishable.
୩ । କ୍ଷୟରୋଗୀ—3. Consumptive.
ସଂ. ବି—ଚନ୍ଦ୍ର—The moon.

କ୍ଷଯ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (କ୍ଷି ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—
Kshajya ବିନଷ୍ଟ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ—
That can be destroyed.

କ୍ଷର (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । (ଜଳ ଆଦି) ବୋହିଯିବା—
Kshara (root) 1. To flow; to stream.
୨ । ଢାଳିବା—2 To pour out.
୩ । ସୃବିବା; ଝରିବା—
3. To ooze; to trickle down.
୪ । କ୍ଷୟ ହେବା—
4. To perish; to wane; to diminish.
୫ । ନିଷ୍ଫଳ ହେବା—5. To have no effect.
୬ । ତରଳିବା—6. To melt away.

କ୍ଷର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (କ୍ଷର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kshara ୧ । ତରଳ ହୋଇ ଯାଉଥିବା—
(କ୍ଷରା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Melting away.
୨ । ଚଳନ୍ତୁ; ଗତିଶୀଳ—2. Movable.
୩ । ବିନାଶଶୀଳ—3. Perishable.
ସଂ. ବି—୧ । ମେଘ—1. Cloud.
୨ । ଜଳ—2. Water.
୩ । ଦେହ—3. Body.
୪ । ଅଜ୍ଞାନ; ମୂର୍ଖତା—4. Ignorance.
୫ । ପରମେଶ୍ୱର—
5. The Supreme Being.
୬ । କାରଣ ଓ ଫଳ—6. Cause and effect.
୭ । ନିଃସ୍ୟନ୍ଦନ—7. Oozing; distillation.
ତ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବି—ଅକ୍ଷର—Letter.
ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇଲ ବେନ ଷର—ସଂଶୋବନ୍ତ ପ୍ରେମରକ୍ତି ବୃନ୍ଦଗୀତା ।

କ୍ଷରଜ—ସଂ. ବିଣ (କ୍ଷର + ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ନିଃସ୍ୟନ୍ଦିତ—
Ksharaja Distilled.

କ୍ଷରଣ—ସଂ. ବ (କ୍ଷର ଧାତୁ=ସୃବିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Ksharaṇa ୧ । (ପାଣି) ବୋହିବା—
1; Flowing,(of water.)
୨ । ସୃବିବା; ଝରିବା—2. Oozing; leaking.
୩ । ନିଃସ୍ୟନ୍ଦନ; ଚୋପା ଚୋପା ହୋଇ ଜମିବା—
3. Distillation.
୪ । ଥପଥପ ହୋଇ ବୋହିବା—
4. Leaking; flowing by drops; trickling.
୫ । ଝାଳବୋହିବା; ଝାଳେଇବା—
5. Perspiration.
୬ । ତରଳିବା—
6. Melting; liquefaction.
୭ । ଚୋପା ଚୋପା ହୋଇ ବିନ୍ଧିହୋଇ ପଡ଼ିବା—
7. Splashing; spattering (M. W.)

କ୍ଷରିତ—ସଂ. ବିଣ (କ୍ଷର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇତ)—
Ksharita ୧ । ସୃତ; ବୋହୁଥିବା—1. Flowing.
୨ । ତରଳ ଯାଇଥିବା—
2. Molten; liquefied.
୩ । ଚୋପା ଚୋପା ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିବା; ଝରୁଥିବା—
3. Oozing out; leaking; trickling; dropping.
୪ । ନିଃସ୍ୟନ୍ଦିତ—4. Distilled.

କ୍ଷରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. କ୍ଷର ଧାତୁ)—
Kshariba କ୍ଷରିତ ହେବା; ଝରିବା; ଚୋପାଚୋପା ହୋଇ
କ୍ଷରା ପଡ଼ିବା—1, To ooze; to leak;
ଟପକନା, ଝରନା to flow.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଋ	ଌ	ୠ,ୡ	ଃ	ଽ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ୠ	ଔ	ଋ	ଌ	ୟ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

ଲାଭ ପରମ ଧର୍ମ କରେ
ସେ କର୍ମ ଫଳ କ୍ଷୟେ ବଟେ—ପ୍ରାଚୀ. ଭର୍ତୃମୟାଦାହ୍ୟ ।

୨ । (କ୍ଷର ଧାତୁ ଜିତ) ସ୍ରବାଇବା—
2. To cause to flow.
ଝରଇ ସଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ ମହୁଁ
କ୍ଷାର ଲାବଣ ସେଣେ ରହୁ । ଜଗନ୍ନା. ପ୍ର. ପ୍ରଭାବତ ।

କ୍ଷଳ (ଧାତୁ)—ସ୍ପ—୧ । ଧୋଇବା—1. To wash.
Kshaḷa (root) ୨ । ଧୋଇଧାଇ ସଫା କରିବା—
2. To wash off.
୩ । ପରିଷ୍କାର କରିବା—3. To cleanse.
୪ । ପୋଛିବା—4. To wipe away.
୫ । କ୍ଷର (ଧାତୁ) (ଦେଖ)
5. Kshara (root) See (M. W.)

କ୍ଷାତ୍ର—ସ୍ପ. ବିଣ. (କ୍ଷତ୍ର + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—କ୍ଷତ୍ରିୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Kshātra Pertaining to Kshatriya.
ସ୍ପ. ବି—କ୍ଷତ୍ରିୟ ଧର୍ମ—The duties of a Kshatriya.

କ୍ଷାତ୍ର—ସ୍ପ. ବିଣ ଓ ବି—କ୍ଷାତ୍ର (ଦେଖ)
Kshātra Kshātra (See)

କ୍ଷାତ୍ରୀ—ସ୍ପ. ବି. ପୁଂ. (କ୍ଷତ୍ର + ଈ)—କ୍ଷତ୍ରିୟ ଔରସରେ ଅନ୍ୟଜାତୀୟା
Kshātrī ସ୍ତ୍ରୀର ଗର୍ଭଜାତ ପୁତ୍ର; ଖେତ୍ରୀ—A son of a Kshatriya male by a woman of some other caste.

କ୍ଷାନ୍ତ—ସ୍ପ. ବିଣ. ପୁଂ. (କ୍ଷମ ଧାତୁ=ସହିବା + ତ)—
Kshānta ୧ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ନିବୃତ୍ତ—
(କ୍ଷାନ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Having desisted or ceased from; discontinued.
୨ । (+ କର୍ମ. ତ) କ୍ଷମାପ୍ରାପ୍ତ—
2. Forgiven; pardoned.
୩ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ତ) କ୍ଷମାଶୀଳ; ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ—
3. Patient; forgiving.
୪ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ସହନଶୀଳ; ସହିଷ୍ଣୁ—
4. Forbearing.
୫ । (+ କର୍ମ. ତ) ସହ୍ୟ କରାଯାଇ ଥିବା—
5. Borne; endured.
ସ୍ପ. ବ. ପୁଂ—ଶିବଙ୍କ ନାମ—A name of Śiba.

କ୍ଷାନ୍ତା—ସ୍ପ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କ୍ଷାନ୍ତ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ପୃଥିବୀ—
Kshāntā The earth.

କ୍ଷାନ୍ତି—ସ୍ପ. ବ. (କ୍ଷମ ଧାତୁ + ଭାବ. ତି)—୧ । କ୍ଷମା—
Kshānti 1. Forgiveness.
୨ । ସହିଷ୍ଣୁତା; ଧୈର୍ଯ୍ୟ—2. Patience; forbearance.
୩ । ନିବୃତ୍ତି—3. Cessation.
୪ । ମୁନିଜନୋଚିତ ବିଷୟନିବୃତ୍ତି—
4. The state of saintly abstraction (M. W.)

କ୍ଷାନ୍ତୁ—ସ୍ପ. ବିଣ. (କ୍ଷମ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୁ)—କ୍ଷମାଶୀଳ—
Kshāntu Forbearing.
ସ୍ପ. ବ. ପୁଂ—ପିତା—Father.

କ୍ଷାମ—ସ୍ପ. ବିଣ. (କ୍ଷୈ ଧାତୁ=କ୍ଷୀଣ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଡ, ନ୍ୟାଡନ)—
Kshāma ୧ । କ୍ଷପ୍ରାପ୍ତ—1. Diminished; wasted.
କ୍ଷାମଡା } ବି. ୨ । ସରୁ; କ୍ଷୀଣ—
କ୍ଷାମଡ଼ି } 2. Delicate; lean; slender; slim.
୩ । ଦୁର୍ବଳ—3. Enfeebled; weak; infirm; debilitated.
୪ । ଶୁଷ୍କ—4. Dry; dried up.
୫ । ରୁକ୍ଷ—5. Harsh; rough.
୬ । (ଜାପସୋଗୁଁ) ପୋଡ଼ିଯାଇ ଥିବା; ଦଗ୍ଧ—
6. Scorched; singed.
୭ । ପୋଡ଼ି ଅଙ୍ଗାର ବା ପାଉଁଶ ହୋଇଥିବା—
7. Charred; burnt to ashes.
୮ । କ୍ଷୀଣ (ସ୍ୱର)—8. Slight (voice).
୯ । କ୍ଷୀଣତା ପ୍ରାପ୍ତ—9. Weakened; emaciated; reduced.
ସ୍ପ. ବ.—୧ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ନାମ (ସହସ୍ର ନାମ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ନାମ)—
1. A name of Bishṇu.
୨ । ବିନାଶ—2. Destruction.

କ୍ଷାର—ସ୍ପ. ବ. (କ୍ଷର ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଲୁଣ; ଖାରଆ ବା
Kshāra ଲବଣ ରସ—1 Salt; alkali.
୨ । ରସ—2 Juice.
୩ । ପାଉଁଶ; ଖାର—3. Ashes.
୪ । ଗୁଅର ପଡ଼ାନ୍ଦର ପୋଡ଼ା ପାଉଁଶରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ସବକ୍ଷାର—
4. Potash.
୫ । କାଚ—5. Glass.
୬ । ପାଣିଆ ଗୁଡ଼—6. Molasses; treacle.
୭ । ସୋହାଗା; ଟାଙ୍କଣା—7. Borax.
୮ । କଳା ଲୁଣ—8. Black salt.
୯ । ସାଜମାଟି; ଲୁଣିମାଟି; ଖାରମାଟି—
9. Natron; asline soil; alkiline soil.
୧୦ । ଖଣ୍ଡ; ନିଶି—10. Sugar-candy.
୧୧ । ଧୂର୍ତ୍ତବ୍ୟକ୍ତି—11. A rogue.
୧୨ । ଜଳ—12. Water.
୧୩ । ସୋଡ଼ା—13. Soda.
୧୪ । ଅରକ—14. Essence. (M. W.)
ସ୍ପ. ବିଣ.—୧ । ଲୁଣିଆ—1. Saline.
୨ । ବୋହି ଯାଉଥିବା—2. Flowing.
୩ । ଝରୁଥିବା—3. Oozing.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେତେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପେତ ରଖା'ଜଇଛୁ ନାହୁଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଳିଲେ ସେତେ ଏ ସ୍ପଷ୍ଟାକ୍ଷରରେ ନ ମିଳବ, ତେତେ ସେହୁ ଶବ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ତହୁଁ ତ ବସଥିତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଳବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୪ । ଖାରଆ—4. Alkaline.

୫ । ଗ୍ରଗା—5. Pungent (M. W.)

୬ । କଡ଼ୁଆ (ସ୍ୱାଦ)—Acrid. (M. W.)

୭ । ରଗଦାରୁ; କଷ୍ଟିକ୍; ଯାହା ଦେହରେ ଜଆଁ ମାଡ଼ିଲା ପର ଲାଗେ—7. Caustic; biting. (M. W.)

୮ । ଯାହା ଦେହକୁ ଘାଆ କରେ—
8. Corrosive. (M.W.)

୯ । ଜାଃସ୍ୟଜନ ପ୍ରଣାଳରେ ପାଉଁସ ହୋଇଥିବା—
9. Converted to alkali or ashes by distillation. (M. W.)

୧୦ । ଅସହ୍ୟ; ରୁକ୍ଷ (ପବନ)—
10. Sharp; keen (wind).

କ୍ଷାରକ—ଫ. ବ. (କ୍ଷାର + କ)—୧ । ଲୁଣ; ଖାର—
Kshāraka 1. Alkali; salt.

୨ । ପକ୍ଷିପଞ୍ଜୁର—2. Bird-cage.

୩ । ଧୋବା—3. Washerman.

୪ । ଫୁଲ ବା କଢ଼ିର ଥୋପା—
4. A cluster or multitude of buds or flowers.

୫ । ରସ—5 Juice; essence.

୬ । ଖାଲୋଇ—6. A basket for keeping fish. (M. W.)

୭ । ଚଢ଼େଇ ଧରିବା ଜାଲ; ଫାସ—
7. A net for catching birds. (M. W.)

କ୍ଷାରକର୍ଦ୍ଦମ—ଫ. ବ.—୧ । ଲୁଣିଆ କାଦୁଆ—
Kshārakarddama 1. Saline mud.

୨ । ନରକବଶେଷ—2. Name of a hell.

କ୍ଷାରକର୍ମ—ଫ. ବ. (କ୍ଷାର+କର୍ମନ୍; ୬ମା. ୧ବ.)—୧ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଫୁଲିଥିବା ମାଂସକୁ କଷ୍ଟିକ୍ ବା ଲୁଣ ଆଦ ଦେଇ କୋରିବା—Applying caustic alkali (Lapis infernalis) to proud flesh etc. (M. W.)

୨ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଲୁଣ ଆଦ ପ୍ରଯୋଗଦ୍ୱାରା ଚକସ୍ତା—
2 Applying acrid remedies in general. (M. W.)

କ୍ଷାରଣ—ଫ. ବ. (କ୍ଷର ଧାତୁ ଣିର୍ କ୍ଷାର ଧାତୁ + ଅନ)—
Kshāraṇa ୧ । ଅଭଯୋଗ—1. Accusation.

୨ । ପରସ୍ତ୍ରୀହରଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମିଥ୍ୟା ଅଭଯୋଗ—
2. False accusation of adultery.

୩ । ପାଣିକୁ ବାଷ୍ପ କର ବକଯନ୍ତ୍ରରେ ପୁଣି ଥଣ୍ଡା କରିବା; ରୁଆଇବା—3. Distillation.

୪ । ପାଉଁସ କରିବା; କ୍ଷାର ରୂପେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା—
4. Converting to alkali; reducing to ashes.

କ୍ଷାରତନ୍ତ୍ର—ଫ. ବ. (ମ. ଷ. ତ୍ପୁ. କ୍ଷାର + ତନ୍ତ୍ର)—
Kshāratantra (ବୈଦ୍ୟକ) ଖାର ଆଦ ପ୍ରଯୋଗ ଦ୍ୱାରା ମାଂସକୁ ପୋଡ଼ି ଦେବା—
The method of cauterisation. (M.W.)

କ୍ଷାରତ୍ରୟ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷାର + ତ୍ରୟ)—
Kshāratraya (ବୈଦ୍ୟକ) ଝାଙ୍ଗଣା, ସୋରା ଓ ଯବକ୍ଷାର—
Natron, saltpetre and borax.

କ୍ଷାରତ୍ରିତୟ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—କ୍ଷାରତ୍ରୟ (ଦେଖ)
Kshāratritaya Kshāratraya (See)

କ୍ଷାରଭୂମି—ଫ. ବ. (ମ. ଷ. ତ୍ପୁ; କ୍ଷାରଯୁକ୍ତ ଭୂମି)—
Kshārabhūmi ୧ । ଖାର ମାଟି; ଲୁଣି ମାଟି—
1. Reh-soil; saline soil; calcine soil.

୨ । ସାଜମାଟି—2. Natron.

କ୍ଷାରମଧ୍ୟ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷାର + ମଧ୍ୟ)—
Kshāramadhya ଅପାମାର୍ଗ ଗୁଳ୍ମ—
Achyranthes Aspera. (M.W.)

କ୍ଷାରମୃତ୍ତିକା—ଫ. ବ. (ମ. ଷ. ତ୍ପୁ)—କ୍ଷାରଭୂମି (ଦେଖ)
Kshāramṛuttikā Kshārabhūmi (See)

କ୍ଷାରରସ—ଫ. ବ (କର୍ମଧା; କ୍ଷାର+ରସ)—ଲୁଣିଆ ସ୍ୱାଦ—
Kshārarasa Saline taste or flavour.

କ୍ଷାରସମୁଦ୍ର—ଫ. ବ. (ମ. ଷ. ତ୍ପୁ)—ଲବଣ ସମୁଦ୍ର—
Kshārasamudra The salt-sea.

କ୍ଷାରସୂତ୍ର—ଫ. ବ. (ମ. ଷ. ତ୍ପୁ; କ୍ଷାରଲିପ୍ତ ସୂତ୍ର)—
Kshārasūtra (ବୈଦ୍ୟକ) ଖାର ବୋଳା ଯାଇଥିବା ସୂତା (ଯାହାକୁ ଅର୍ଶ ଓ ରଗନ୍ଦର ରୋଗର ମାଂସବଳରେ ବାନ୍ଧିଲେ ତାହା ଛିଣ୍ଡି ପଡ଼େ)—
Caustic thread applied to fistula etc.

କ୍ଷାରିକା—ଫ. ବ—କ୍ଷୁଧା—
Kshārikā Hunger (Apte).

କ୍ଷାରିତ—ଫ. ବଶ. (କ୍ଷର ଧାତୁ ଣିର୍ = କ୍ଷାର ଧାତୁ + ତ)—
Kshārita ୧ । କ୍ଷାରରୁ ଛଣା ହୋଇଥିବା; ଖାରରୁ ଜାଃସ୍ୟଜତ—
1. Distilled from alkaline substance.

୨ । ପରସ୍ତ୍ରୀଗମନ ଅଭଯୋଗରେ ମିଥ୍ୟାରେ ଅଭଯୁକ୍ତ—
2. Falsely accussed of adultery.

କ୍ଷାଳ—ଫ. ବ. (କ୍ଷଳ ଧାତୁ = ଧୋଇବା + ଭାବ. ଅ)—
Kshāla ୧ । ଧୋଇବା; ଦକାଳବା—
1. Act of washing.

୨ । ଶୋଧନ କରିବା—
2. Purifying; rectifying.

୩ । ପରିଷ୍କାର କରିବା—3. Cleansing.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

୪ । ପୋଛିବା—4. Wiping away

୫ । ଦୋଷାଦରୁ ଆପଣାକୁ ମୁକ୍ତ କରିବା—
5. Clearing one's self from false imputations; exculpating one's self; self-vindication.

କ୍ଷାଳନ—ସଂ. ବି (କ୍ଷଳ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—କ୍ଷାଳ (ଦେଖ)
Kshāḷana Kshāḷa (See)

କ୍ଷାଳିତ—ସଂ. ବିଣ (କ୍ଷଳ ଧାତୁ, ଣିଚ୍ କ୍ଷାଳ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Kshāḷita ୧ । ଧୌତ—
1. Thoroughly washed.

୨ । ପରିଷ୍କୃତ—2. Cleansed.

୩ । ଶୋଧିତ—3. Purified; refined.

୪ । ପୋଛି ଦୋଇଥିବା—4. Wiped away.

୫ । ଦୋଷରୁ ବା ଅପବାଦରୁ ମୁକ୍ତ—5. Exculpated.

କ୍ଷି (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । କ୍ଷୟ ପାଇବା—
Kshi (root) 1. To decay; to wane.

୨ । କ୍ଷୟ କରିବା—2. To waste.

୩ । ଶାସନ କରିବା—
3. To rule; to govern.

୪ । ବିନାଶ କରିବା—4 To destroy.

୫ । କମାଇ ଦେବା—5. To diminish.

୬ । ହତ୍ୟା କରିବା—6. To kill.

୭ । ହିଂସା କରିବା—
7 To injure; to hurt.

୮ । (ସମୟ) କଟାଇବା—
8. To spend or pass (time).

୯ । ବ୍ୟୟ କରିବା—9. To expend.

୧୦ । ବାସ କରିବା—
10. To inhabit; to dwell.

୧୧ । ରହିବା—11. To remain.

୧୨ । ଗତି କରିବା—12. To move; to go.

୧୩ । ବଞ୍ଚିବା—13. To live.

କ୍ଷିଅ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଖିଅ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kshia (etc) Khia etc (See)

କ୍ଷିଅର (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଖିଅର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kshiara (etc) Khiara etc (See)

କ୍ଷିଣ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ହିଂସା କରିବା—
Khiṇa 1. To hurt; to kill.

୨ । ଅନିଷ୍ଟ କରିବା—2 To injure.

କ୍ଷିଣ୍ଣ—ସଂ. ବିଣ. (କ୍ଷିଣ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—ଆହତ—
Kshiṇṇa Hurt; injured.

କ୍ଷିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (କ୍ଷି ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Kshita ୧ । କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ—1.Decayed; diminished.

(କ୍ଷିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବିନଷ୍ଟ—2. Destroyed.

୩ । ଦୁର୍ବଳୀକୃତ—3. Weakened.

୪ । ଦୁଃଖୀ—4. Poor; miserable.

କ୍ଷିତା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (କ୍ଷିତ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ —ପୃଥିବୀ—
Kshitā The earth.

କ୍ଷିତି—ସଂ. ବି (କ୍ଷି ଧାତୁ = ବାସ କରିବା + ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ. ତି)—
Kshiti ୧ । ପୃଥିବୀ—1. The earth.
[ଦ୍ର—ଏହା ସୃଷ୍ଟିର ଉପାଦାନ ପଞ୍ଚମହାଭୂତରୁ ଏକଉମ ।]

୨ । ଭୂମି—2. Land.
କ୍ଷିତିରେ ଅମ କ୍ଷିତିରେ ଅଜ ଡୋରେ ଏ ଗୁଣ ଜଗେ—ରାମ. ଚୈତନ୍ୟଗଣ ବନ୍ଦନା ।

୩ । ଘର; ବାସସ୍ଥାନ—
3. Residence; abode; house.

୪ । ପ୍ରଳୟକାଳ—
5. The time of destruction of the world; Dissolution of the creation.

୬ । କ୍ଷୟ—6. Decay; wane.

ପ୍ରା. ବି (ସଂ. କ୍ଷତି)- କ୍ଷତି; ଲୋକସାନ—
Loss; injury; damage.

କ୍ଷିତିକଣ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ଷିତି + କଣ)—ଧୂଳିକଣା—
Kshitikaṇa Dust.

କ୍ଷିତିକମ୍ପ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ଷିତି + କମ୍ପ)—ଭୂମିକମ୍ପ—
Kshitikampa Earth-quake.

କ୍ଷିତିକ୍ଷିତ୍—ସଂ. ବି. (କ୍ଷିତି + କ୍ଷି ଧାତୁ + କ୍ୱିପ୍)—ରାଜା—
Kshitikshit King.

କ୍ଷିତିଚକ୍ରବାଳ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ଷିତି + ଚକ୍ରବାଳ)—ଜଗତ; ଭୂମଣ୍ଡଳ—The earth.
କ୍ଷିତିଚକ୍ରବାଳ ମହାଭୂର ନଦାରଣ ହେ—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ବରୋତ୍ସବଚମ୍ପୂ, ଷ-ଗୀତ ।

କ୍ଷିତିଜ—ସଂ. ବି. (କ୍ଷିତି + ଜନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kshitija ୧ । ବୃକ୍ଷ; ଉଦ୍ଭିଦ—1 Tree.

୨ । ମଣ୍ଡଳଡା; ଜଆ—2 Earthworm.

୩ । ମଙ୍ଗଳଗ୍ରହ—3. The planet Mars.

୪ । ଦିଗନ୍ତ; ଦିଙ୍ମଣ୍ଡଳ; ଦିଗ୍ଚକ୍ରବାଳ—4. Horizon.

୫ । (ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହତ) ନରକାସୁର—
5. Name of a demon.

କ୍ଷିତିଜା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କ୍ଷିତିଜ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—(ପୃଥିବୀରୁ ଜାତ)
Kshitijā ସୀତା—Sitā (supposed to be born of the Earth).

କ୍ଷିତିତଳ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ଷିତି + ତଳ;—ଭୂମିର ଉପରିସ୍ତର—
Kshititaḷa Surface of the earth.

କ୍ଷିତିଧର—ସଂ. ବି. (କ୍ଷିତି + ଧ ଧାତୁ = ଧାରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—
Kshitidhara ୧ । ରାଜା—1. King.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ବୃତ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ" । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଉଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଦ୍' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ 'ଭଥୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଛୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଆଜ୍ଞ' ଦେଖିବେ; 'ଥଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଥଲବଟୁ' ଦେଖିବେ ।

୨ । ପର୍ବତ—2. Mountain.

୩ । ବାସୁକୀ—3. The mythological serpent Bāsukī (supposed to hold up the earth).

କ୍ଷିତିନାଥ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷିତି+ନାଥ)—ରାଜା; ମହାପତି—
Kshitināth a King; ruler of the earth.

କ୍ଷିତିପ—ସଂ. ବ. (କ୍ଷିତି+ପା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ରାଜା; ମହାପତି—
Kshitipa King; ruler of the earth.

କ୍ଷିତିପତି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷିତି+ପତି)—କ୍ଷିତିନାଥ (ଦେଖ)
Kshitipati Kshitināth a (See)

କ୍ଷିତିପୁତ୍ର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷିତି+ପୁତ୍ର)—୧ । ମଙ୍ଗଳଗ୍ରହ—
Kshitiputra 1. The planet Mars.

୨ । ନରକାସୁର—2. Name of a demon.

କ୍ଷିତିବଂଶ—ଦେ. ବ୍ରାହ୍ମଣ—ଓଡ଼ିଆ ଜ୍ୟୋତିଷିକ (ଗଣକ) ମାନଙ୍କର ଏକ ଶ୍ରେଣୀ; ମାଷ୍ଟବଂଶ ଅବଧାନ—
Kshitibaṁsa A class of astrologers of Orissa.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାର ଜ୍ୟୋତିଷିକମାନେ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ; କ୍ଷିତିବଂଶ ଓ ଖଡ଼ିବଂଶ ।]

କ୍ଷିତିବର୍ଦ୍ଧନ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷିତି+ବର୍ଦ୍ଧନ)—ଶବ; ମୃତଦେହ—
Kshitibarddhana Corpse; dead body.

କ୍ଷିତିବୃତ୍ତି—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷିତି+ବୃତ୍ତି)—ଧୈର୍ଯ୍ୟ; ସହନଶୀଳତା—Patience.
Kshitibṛutti

କ୍ଷିତିଭୁକ୍—ସଂ. ବ. (କ୍ଷିତି+ଭୁଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍. ୧ମା. ୧ବ)—କ୍ଷିତିନାଥ (ଦେଖ)
Kshitibhuk Kshitināth a (See)

କ୍ଷିତିବ୍ରୁତ୍—ସଂ. ବ. (କ୍ଷିତି+ଭୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—କ୍ଷିତିଧର (ଦେଖ)
Kshitibhṛut Kshitidhara (See)

କ୍ଷିତିମଣ୍ଡଳ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷିତି+ମଣ୍ଡଳ)—ସମସ୍ତ ପୃଥିବୀ; ଭୂମଣ୍ଡଳ—
Kshitimaṇḍala The globe; the whole earth.

କ୍ଷିତିରକ୍ଷୀ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷିତି+ରକ୍ଷିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ରାଜା; ମହାପତି—
Kshitirakshī King; ruler of the earth.

କ୍ଷିତିରୁହ—ସଂ. ବ. (କ୍ଷିତି+ରୁହ ଧାତୁ=ଚଢ଼ିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ବୃକ୍ଷ—Tree; vegetation; plants.
Kshitiruha

କ୍ଷିତୀଶ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷିତି+ଈଶ)—କ୍ଷିତୀଶ୍ୱର (ଦେଖ)—Kshitīswara (See)
Kshitīsa

କ୍ଷିତୀଶ୍ୱର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷିତି+ଈଶ୍ୱର)—ପୃଥିବୀପତି; ରାଜା—
Kshitīswara King; ruler of the earth.

କ୍ଷିଦ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦ କରିବା—
Kshid (root) To emit indistinct sound.

କ୍ଷିଦ୍ର—ସଂ. ବ. (କ୍ଷିଦ୍ ଧାତୁ+ରଚ୍)—୧ । ରୋଗ—1. Disease.

Kshidra ୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun.

୩ । ଶୃଙ୍ଗ—3. Horn (Apte).

ତ୍ରା. ବ୍ରୀ. (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର; ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ—
1. Very small; insignificant.

୨ । ମାତ ବୁଦ୍ଧିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ବା କଳ୍ପିତ (ବାକ୍ୟ ବା କର୍ମ)—
2. (words or acts) Resulting from a mean mentality.

କ୍ଷିଦ୍ରକଥା—ଦେ. ତ. (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର)—୧ । ଗୃହଚ୍ଛିଦ୍ର—
Kshidrakathā 1. Scandals of a family.

୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବା ମାତମନରୁ ପ୍ରସୂତ କଥା—
2. Words produced from a mean mind.

୩ । ଶ୍ରେଷ୍ଠନଜରିଆ ବା ଖୁଣ୍ଟିଗଣିଆ କଥା—
3. Higgling and haggling; mean matters.

କ୍ଷିପ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଫିଙ୍ଗିବା—
Kshipa (root) 1. To throw; to discharge

୨ । ପକାଇବା—2. To cast.

୩ । ଉପରେ ରଖିବା—3. To place or put upon.

୪ । ବଧ୍ୟ କରିବା—4. To kill; to slay.

୫ । ଉପାଜ୍ଜଟ୍ କରିବା—5. To deposit.

୬ । ସଂଲଗ୍ନ କରିବା—6. To fix; to attach.

୭ । ବିନାଶ କରିବା—7. To destroy.

୮ । ହରଣ କରିବା—8. To take away.

୯ । ନାମଞ୍ଜୁର କରିବା—9. To reject.

୧୦ । ଅପମାନ କରିବା—10. To insult.

୧୧ । ଗାଳଦେବା—11. To rebuke; to abuse.

୧୨ । ଢାଳିବା—12. To pour out.

୧୩ । ଚାରି ଆଡ଼େ ବିସ୍ତାରିବା—
13. To strew; to diffuse.

୧୪ । ଆଘାତ କରିବା—14. To strike.

କ୍ଷିପ—ସଂ. ବ. (କ୍ଷିପ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—
Kshipa ୧ । ଫୋପାଡ଼ିବା; ପକାଇବା; ଫିଙ୍ଗା—
1. Throwing.

୨ । ଆଘାତ କରିବା—
2. Hitting; striking.

୩ । ଅପମାନ ଦେବା—3. Insulting.

କ୍ଷିପ୍, ଥୁଥୁ ଦେ. ବ. (ସଂ. ଷ୍ଠିବ ଧାତୁ)—
ଥୁକ ପାନପିକ; ଛେପ; ଶ୍ଲେଷ; ଥୁକ—Spittle.

କ୍ଷିପକ—ସଂ. ବ. (କ୍ଷିପ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Kshipaka ୧ । ଧାନୁଷ୍କ—1. An archer

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ନ୍ଦ

୨ । ଯୋଦ୍ଧା—2. Warrior.

କ୍ଷିପଣି—ସଂ. ବି. (କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ=ପିଙ୍ଗିବା+କର୍ମ. ଅନ+ଇ)—
Kshipaṇi ୧ । ଗୁଳ; ଗୋଲା—1. A missile.
୨ । ଷ୍ଟେକା; ବାଣ୍ଟିଲ ଆଦ ଯନ୍ତ୍ର—
2. A projectile.
୩ । ଆନ୍ଦୁଲା—3. Oar.
୪ । ଜାଲ—4. A net.
୫ । ଅସ୍ତ୍ର—5 A weapon.

କ୍ଷିପଣୀ—ସଂ. ବି. (କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ=ପିଙ୍ଗିବା+କର୍ମ. ଅନ+ ଈ)—
Kshipaṇī କ୍ଷିପଣି (ଦେଖ
Kshipaṇi (See)

କ୍ଷିପଣୁ—ସଂ. ବି. (କ୍ଷିପ ଧାତୁ+ସଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଅଣୁ)—
Kshipaṇu ୧ । ଧାନୁଷ୍କ—1. An archer.
୨ । ଅସ୍ତ୍ର—2. Weapon.
୩ । ପବନ—3. Air

କ୍ଷିପଣ୍ୟୁ—ସଂ. ବଣ. (କ୍ଷିପ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଣ୍ୟୁ)—
Kshipaṇyu ୧ । ମଧୁର ସୁବାସଯୁକ୍ତ—
1. Sweet-smelling; fragrant.
୨ । ଗୁର ଆଡ଼େ ବହୁଁ ଥିବା—2. Diffusing.
ସଂ. ବି—୧ । ଦେହ—1. The body.
୨ । ବସନ୍ତ କାଳ—2. The spring season.
୩ । ସୁଗନ୍ଧ—3. Fragrance; sweet smell.

କ୍ଷିପ୍ତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କ୍ଷିପ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Khipta ୧ । ନକ୍ଷିପ୍ତ—1. Cast; thrown.
(କ୍ଷିପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଇତସ୍ତତଃ ବହୁଁ ଯାଇଥିବା—
2. Strewn; scattered.
୩ । ପ୍ରେରିତ—
3. Sent; discharged; transmitted.
୪ । ପରିତ୍ୟକ୍ତ—4. Abandoned.
୫ । ହତ—5. Killed.
୬ । ଅନାଦୃତ; ଅବମାନିତ—6. Disregarded.
୭ । ନିନ୍ଦିତ—7. Blamed.
୮ । ସ୍ଥାପିତ—8. Placed
୯ । ବାଉଳ—9. Gone mad; distracted.
୧୦ । ଅନ୍ୟାଶକ୍ତ—10. Addicted or attached to another person or thing.
୧୧ । ଉତ୍ତୋଳିତ—11. Lifted up.
ସଂ. ବି—କାଣାଦିର ଆଘାତଜନିତ କ୍ଷତ—
Wound caused by missiles.

କ୍ଷିପ୍ତ କରିବା—ଦେ. କି—ଉତ୍ତୋଳନ କରିବା—
Kshipta karibā To lift up.

ଦ୍ରଷ୍ଟ ଅର୍ଥଳ କ୍ଷିପ୍ତ କର । ପ୍ରାକୃ. ପୂର୍ଣ୍ଣଦନ୍ତୋଷ୍ଠ୍ୟ ।

କ୍ଷିପ୍ତ କୁକ୍କୁର—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; କ୍ଷିପ୍ତ+କୁକୁର)—ବାଯୁ କୁକୁର—
Kshipta kukkura Rabid dog; mad dog.

କ୍ଷିପ୍ତଚିତ୍ତ—ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷିପ୍ତ+ଚିତ୍ତ)—
Kshiptachitta ଅମନୋଯୋଗୀ—Absent-minded; inattentive.

କ୍ଷିପ୍ତଦେହ—ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷିପ୍ତ+ଦେହ)—
Kshiptadeha ଲମ୍ବ ହୋଇ ଶୋଇଥିବା—
(କ୍ଷିପ୍ତଦେହା—ସ୍ତ୍ରୀ) Lying prostrate; lying down.

କ୍ଷିପ୍ତନିବାସ—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; କ୍ଷିପ୍ତ+ନିବାସ; କ୍ଷିପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ
Kshiptanibāsa ଅଶ୍ରମ ପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ ନିବାସ)—
ବାଉଳ ଆଶ୍ରମ; ପାଗଲଖାନା—
Lunatic assylum; mad-house.

କ୍ଷିପ୍ତବତ୍—ସ ଅ. ବଣ. (କ୍ଷିପ୍ତ+ବତ୍ ;—ବାଉଳ ପରି—
Kshiptabat Like one gone mad.

କ୍ଷିପ୍ତଶ୍ୱାନ—ସଂ. ବି—ବାଯୁ କୁକୁର—
Kshiptaśwāna Mad dog; rabid dog.

କ୍ଷିପ୍ତା—ସଂ. ବି. (କ୍ଷିପ୍ତ+ଆ)—ରାତ୍ରି—
Kshiptā Night.

କ୍ଷିପ୍ତାଶ୍ରମ—ସଂ. ବି. (କ୍ଷିପ୍ତ+ଆଶ୍ରମ)—
Kshiptāśrama କ୍ଷିପ୍ତନିବାସ (ଦେଖ)
Kshiptanibāsa (See)

କ୍ଷିପ୍ନୁ—ସଂ. ବଣ. (କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ନୁ)—
Kshipnu ୧ । ଫେପଣଶୀଳ—
1. Throwing, ejecting.
୨ । ବଧକାରୀ—2. Killing.

କ୍ଷିପ୍ର—ସଂ. ବି. (କ୍ଷିପ ଧାତୁ+ର)—
Kshipra ୧ । ତ୍ୱରିତ; ଦ୍ରୁତ—
1. Quick; speedy.
୨ । ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ; ଯାହା ଝାଡି ଦେଲେ ନଇଁ ଯାଏ ଓ ଛାଡ଼ି ଦେଲେ ପୁଣି ପୂର୍ବ ଆକାର ଧାରଣ କରେ—
2. Elastic.
୩ । ମୁହୂର୍ତ୍ତର ପନର ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ—
3. One-fifteenth of a Muhūrtta of time.
୪ । ବୁଢ଼ାଆଙ୍ଗୁଠି ଓ ବଢ଼ି ଆଙ୍ଗୁଠିର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ କରତଳର ଅଂଶ—4. The part of the palm between the forefinger and the thumb.
ସଂ. କି. ବଣ.—ଅତିଶୀଘ୍ର—
Very quickly; speedily.

କ୍ଷିପ୍ରକାରିତା—ସଂ. ବି. (କ୍ଷିପ୍ର+କୃ ଧାତୁ+ଇନ୍+ତା)—
Kshiprakāritā କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ଫୁର୍ତ୍ତିହାଇ; ଲଘୁହସ୍ତତା; ଓସ୍ତାଦ ହାତ—
Promptness; nimbleness.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାନ୍ତରରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ ଦେବେ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଚ୍ଚ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ଚ୍‌ଚ୍ ଦେଖିବେ

କ୍ଷିପ୍ରକାରୀ—ଫ. ବ୍ୟୁ. ପୁଂ. (କ୍ଷିପ୍ର + କୃ ଧାତୁ + ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—
Kshiprakārī କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯାହାର ସିଦ୍ଧହସ୍ତତା ବା
(କ୍ଷିପ୍ରକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଫୁର୍ତ୍ତି ଦେଖାଯାଏ; ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ
ଅଚ୍ଛଗୀସ୍ତ କରିପାରେ; ଗ୍ଲାଙ୍ଗ୍ —Prompt; quick
in action; nimble; quick-handed.

କ୍ଷିପ୍ରହସ୍ତ—ଫ. ବ୍ୟୁ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷିପ୍ର + ହସ୍ତ)—
Kshiprahasta ଫୁର୍ତ୍ତିରେ କାମ କଲ୍ଲବାଲ୍ଲା—
(କ୍ଷିପ୍ରହସ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Swift-handed.
(କ୍ଷିପ୍ରହସ୍ତତା—ବ)

ଫ. ବ—୧ । ଅଗ୍ନି—1. Fire.

୨ । ରାକ୍ଷସବିଶେଷ—2. Name of a demon.

କ୍ଷିପ୍ରହୋମ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; କ୍ଷିପ୍ର + ହୋମ)—ସାୟଂକାଳ ଓ
Kshiprahoma ପ୍ରାତଃକାଳରେ କରାଯାଏ ହୋମ (ଏହା ଫକ୍ଷିପ୍ର
ଓ ଜଲଦ କରାଯାଏ, ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Oblation to fire perfomed in the morning
and evening.

କ୍ଷିବ (ଧାତୁ)—ଫ—ଛେପ ପକାଇବା—
Kshiba (root) To spit

କ୍ଷିୟା—ଫ. ବ. (କ୍ଷି ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ + ଆ)—୧ । ବିନାଶ—
Kshiyā 1. Destruction.

୨ । ସଦାଚାରବିରୁଦ୍ଧ କର୍ମ; ବେଆଦବୀ—
2. Impropriety of behaviour; offence
against established customs or etiquette.

କ୍ଷିର—ଦେ. ବ. (ଫ: କ୍ଷୀର)—୧ । ଦୁଧ; ଦୁଗ୍ଧ—1. Milk.
Kshira ୨ । ସ୍ତନ୍ୟ—2. Mother's milk.

୩ । ଆଉଟା ହୋଇ ଗାଢ଼ା ହୋଇ ଥିବା ଦୁଗ୍ଧ—
3. Thickened milk; condensed milk.

୪ । ଗଛର ରସ ବା ନିର୍ଯ୍ୟାସ—
4. Juice from trees.

୫ । ଏକ ଜାତୀୟ ବନ୍ୟ ଗଛ—5. A kind of timber-
tree growing in the jungles.

କ୍ଷିରକାଙ୍କଲା—ଦେ. ବ. (ଫ. କ୍ଷୀରକକ୍କୋଲ)—
Kshirakāṅkalā କ୍ଷୀରକାକ୍କୋଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Kshīrakāṅkolā (See

କ୍ଷିରକାଙ୍କୁଲା—ଦେ. ବ (ଫ. କ୍ଷୀରକକ୍କୋଲ)—
Kshirakāṅkulā କ୍ଷୀରକାକ୍କୋଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Kshīrakāṅkolā (See)

କ୍ଷିରକାଙ୍କୋଳି—ଦେ. ବ. (ଫ. କ୍ଷୀରକକ୍କୋଲ)—
Kshirakāṅkoḷi କ୍ଷୀରକାକ୍କୋଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Kshīrakāṅkolā (See)

କ୍ଷିରକୋଳି—ଦେ. ବ. (ଫ. କ୍ଷୀର୍ଷ)—୧ । ଏକଜାତୀୟ କାଠଗଛ—
Kshirakoḷi 1. Mimusops Hexandra (tree).

କ୍ଷୀରନୀ [ଦ୍ର—ବଡ଼ଜାତୀୟ କୋଳଗଛ । ଏହାର ପତ୍ର ଭକା,
ଖୀରନୀ ଫୁଲ ଶ୍ୱେତ, ପତ୍ର ଅପାଣ୍ଡୁର, ଫଳ ଏକ ଇଞ୍ଚ ଲମ୍ବ ଓ ଲମ୍ବ-
କୋଳପରି । ଫଳ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ମଞ୍ଜି ଥାଏ । ଏହାର
କୋଳ ପାଚିଲେ ଲୋକେ ଖାଆନ୍ତି; ଏହାର କାଠ ଖୁବ ଟାଣୁଆ ଓ
ପାଲିଶ୍ ହୁଏ ।]

୨ । ଏକ ଜାତୀୟ କଣ୍ଟା ବୁଦାଳିଆ ଗୁଳ୍ମ—
2. A kind of thorny plant with juicy berries
found in the jungle in small groves.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ପତ୍ର ଶ୍ୱେତ, ଗୋଲ ଓ ମୋଟା, ଏହାର ଫୁଲ ଧଳା,
ଗୁର ପାଖୁଡ଼ିଆ ଓ ସୁବାସ । ଏଥିରେ ଏକ ଜାତୀୟ କୋଳ
ଧରେ ଓ ସେ କୋଳ ପାଚିଲେ ନାଲି ହୁଏ ଏବଂ ସେଥିରୁ ଦୁଧ
ଭଳିଆ ମିଠା ରସ ବାହାରେ, ଭାଲୁ ଖାଆନ୍ତି ।]

୩ । ଆଉ ଜାତିଏ ଲମ୍ବାଳିଆ କଣ୍ଟକୀ ଗୁଳ୍ମ । ଭୂଇଁରେ
ମାଡ଼େ । କୋଳ ପାଚିଲେ କାଳିଆ ବଣେ । ଏହାକୁ ମଧୁ
ଖାଆନ୍ତି - 3. A kind of thorny bush.

କ୍ଷିରପୁଳି—ଦେ. ବ—୧ । ଏକ ଜାତୀୟ ପିଠା (ଏଥିରେ ଗୁଡ଼ ପୂର
Kshirapuḷi ଦିଆ ଯାଇଥାଏ)—
କ୍ଷୀରପୁଳି 1. A cake which is sandwiched with
condensed milk.

୨ । କ୍ଷିରପୁଳ (ବେଖ)—2. Kshiripuḷi (See)

କ୍ଷିରମହନ—ଗ୍ରା. ବ—କ୍ଷିରମୋହନ (ଦେଖ)
Kshiramahana Kshiramohana (See)

କ୍ଷିରମୋହନ—ଦେ. ବ—ବଡ଼ ରସଗୋଲ୍ଲା—
Kshiramohana A sort of sweetmeat.
କ୍ଷୀରମୋହନ
ଖୀରମାହନ

କ୍ଷିରସମୁଦ୍ର—ଦେ. ବ. (ଫ. କୁକ୍କୁରଜଙ୍ଘା)—ସିଜୁପତ୍ର ଭଳି ମୋଟ
Kshirasamudra କଞ୍ଚା ମସୃଣ ଓ ଗୋଲ ପତ୍ରବୃନ୍ତିଷ୍ଟ ଗୁଳ୍ମ—
ବେଡ଼େଚିତା; ରାଙ୍ଗଚିତା; A plant with thick green leaves
ଢୋଲସମୁଦ୍ର; ରାଂଚିତା and stems; Pedilanthus Tythy-
ସମୁଦ୍ରକ maloides; Leea Macrophylla
ମ. ବଣ୍ଡା (Haines).

[ଦ୍ର—ଏହାର ଫୁଲ ଆରକ୍ତ । ଏଥିର ଡାଳ ଭାଙ୍ଗିଦେଲେ ଧଳା
କ୍ଷିର ବାହାରେ; ଏଥିରେ କଣ୍ଟା ନାହିଁ । ଏହାର ଡାଙ୍ଗ ସିଧା,
ନୋଳ, ଗୋଲ ଓ ମସୃଣ । ଏ ଗଛ ଅଢ଼େଇ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େ ।
ଲୋକେ ଏ ଗଛକୁ ବାଡ଼ରେ ଘେରନ୍ତି । ଏହାର ଡାଳ ବା ଡାଙ୍ଗରୁ
ଗୋଟିଏ ଗୋପା ନଳ ଧରି ବାହାରେ । ଏହାର ପତ୍ରଗୁଡ଼ିକ କୁକୁର-
ଜିଭ ପରି ଦିଶେ । ବାସ୍ତା ଜଳୁଆ କାମୁଡ଼ିଲେ ଗଞ୍ଜାମରେ ଏହାର
ଛେଲୁକୁ ବାଣ୍ଟି ବୋଲନ୍ତି ।]

କ୍ଷିରସିଜୁ—ଦେ. ବ.—ସିଜୁଜାତୀୟ ଶ୍ୱେତ ଗଛ—
Kshirasijhu Euphorbia Tirucalli (tree).
ଲଙ୍କାସିଜ
ଖୋଡ଼ାସିଜ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୫	ଋ	ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୡ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

[ଦ୍ର— ଏଗଛ ଉଚ୍ଚରେ ଦଶ ବାର ହାତ ବଢ଼େ । ଏହାର ପତ୍ର ଅଣ୍ଡାଶୟ ଚଞ୍ଚଟ । ଡାଳଗୁଡ଼ିକ ଆଙ୍ଗୁଠି ପର ମୋଲ । ଏଥିରେ ଆଦୌ କଣ୍ଟା ନାହିଁ, ଏହା ବାଡ଼ରେ ଉଠେ । ଏହାକୁ କେହି କେହି ଖଡ଼ିସିଜ୍ ବା ଲଙ୍କାସିଜ୍ କହନ୍ତି । ଏହାର ଡାଳ ଅଣ୍ଡି, ଜୁମ୍ବୁକର ଚପୁଡ଼ି ସେ ରସରେ ଘୋଡ଼ାମାଣ୍ଟ ଘୋର ଗାଲପାଟ୍ଟଧର୍‌ରେ ଲେପ ଦଅନ୍ତୁ । କଞ୍ଚା ପତ୍ର ଘୁଞ୍ଚି ଦେଲେ ତହିଁରୁ ଦୁଧ ପର ରସ ବାହାରେ ।]

କ୍ଷିର୍— ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଉଲ. ହି. କ୍ଷିର୍; ଫ. କ୍ଷୀରକା) — Kshirā ଖୀର୍; କାକୁଡ଼ି —Cucumber.

କ୍ଷିର୍‌ବଜ୍ରଥା ଦେ. ବ. (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ)—ସୁନା ଅଳଂକାରରେ ବ୍ୟବହୃତ Kshirābajiā ଢେବା ଏକପ୍ରକାର ଚକ୍ରତ୍ତ—A circular bit of gold plate used in making gold ornaments.

କ୍ଷିର୍—ଦେ. ବ.—(ଫ. କ୍ଷୀର,—ଦୁଧରେ ଗୁଡ଼ୁଳ ଓ କନ୍ଦ ଦଆଯାଇ Kshiri ଛଆର କର୍ ଯାଇଥିବା ପାୟସ—A gruel made of rice boiled with milk and sweetened.

କ୍ଷିର୍‌କୋଳ—ଦେ. ବ.—କ୍ଷିରକୋଳ (ଦେଖ)—

Kshirikoli Kshirakoli (See)

କ୍ଷିର୍‌ଖେଗୁଡ଼ି — ଦେ. ବ. (ସମ୍ବଚର; ଫ. କ୍ଷୀର+ଜୁଶର୍)—କ୍ଷିର ଓ ଖେଗୁଡ଼ି- Kshirikhechārḍi Milk-gruel and spiced yellow rice offered to Deities and guests.

[ଦ୍ର—ଦେବତାଙ୍କଠାରେ ଦୁଧରେ ଗୁଡ଼ୁଳ ସିଝାଇ କ୍ଷିର ଓ ଗୁଡ଼ୁଳ ଓ ମୁଗରେ ଦଲିଘା, ଘିଅ, ନଡ଼ିଆ, ମସଲା ଓ କସମିସ୍ ଦେଇ ସିଝାଇ ଖେଗୁଡ଼ି ଛଆର ଦୋଇ ଭୋଗ ଲଗେ ।]

କ୍ଷିର୍‌ପିଠା—ଦେ. ବ.—୧ । ଉତ୍ସବାଦରେ ଅତ୍ୟାଗତ ଅତିଥିମାନଙ୍କୁ Kshiripiṭhā ଭୋଜନାର୍ଥ ଦଆ ଯିବା କ୍ଷିର ଓ ପିଠା (ଓଡ଼ିଶାରେ ଶୁଦ୍ଧସ୍ତର ଜାତିଭୋଜନରେ ଭାତ ଡାଲି ଇତ୍ୟାଦି ଖାଇ ସାରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦୁଧରେ ଆଳୁଅ ଦୋଇ ସିଝା ଦୋଇଥିବା ଗୁଡ଼ୁଳଚୂନା ବା କ୍ଷିର ଓ ଗୁଡ଼ରେ ଛଆର ଦୋଇଥିବା ପୃଥୁକ୍ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ବା ପିଠା ଦଆଯାଏ)—

1. Sweet cake and gruel served at the end of meals in caste-dinners in Orissa.

୨ । ଉତ୍ସବାଦାଦ ଶୁଭାନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କରେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଦଆ ଯିବା ଭୋଜନ (ଏଥିରେ କ୍ଷିର ଓ ପିଠା ପ୍ରଧାନ ଉଲ୍ଲେଖ ଯୋଗ୍ୟ ଉପକରଣ ଥିବାରୁ)—2. Caste-dinner or dinner given to relations and friends.

୩ । ପାରିବାରିକ ମଙ୍ଗଲୋତ୍ସବ—

3. Social festivities.

କ୍ଷିର୍‌ପୁଲି—ଦେ. ବ. (ସମ୍ବଚର)—କ୍ଷିର ଓ ଉତ୍ତମିଶା ଗୁଡ଼ୁଳବଟାରେ Kshiripuli ଛଆର ଦୋଇ ଥିବା ଓ ମିଠା ଦଆଯାଇ ନ ଥିବା ଏକ ଜାତିୟ ପିଠା—1. Gruel and unsweetened cake.

[ଦ୍ର—ଏହା ମୃତାହ୍ନକ୍ରିୟାର ବାଉଭୋଜନରେ କ୍ଷୀର ଓ କୁଟୁମ୍ବଙ୍କୁ ଅନ୍ନଭୋଜନ ଶେଷରେ ଦଆଯାଏ ।]

ଗ୍ରାଦେ (ପୁଗ୍ର) ବ.- ବିବାହ ଉତ୍ସବରେ ପୁଅ କର୍ ଦେବାକୁ କନ୍ୟାଘରକୁ ଗଲା ପରେ ପୁଅର ଜନନୀ ଆତ୍ମୀୟସ୍ୱଜନନରମଣୀମାନଙ୍କୁ ଓ ପ୍ରତିବେଶିନୀମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କର ଦେବା ଭୋଜି—

Feast given to female relations and neighbours by the mother of the bridegroom after the marriage procession starts from the bride's house.

କ୍ଷିର୍‌ସା—ଦେ. ବ. (ଫ. କ୍ଷୀରଶସ୍ୟ)—ଗୁଡ଼ୁଳ ଓ ନଡ଼ିଆକୋର୍‌ର Kshirisā ରସ ଓ ଗୁଡ଼ ଦେଇ ଛଆର ଦେବା ପତଳା ଅନ୍ନକାଳ କ୍ଷୀରସା (ଏହା କ୍ଷିର ଠାରୁ ପତଳା ବା ପାଣିଆଁ)—A thin gruel made of rice boiled in milk and sweetened.

କ୍ଷିର୍‌ସାପାଣି —ଦେ. ବ.—(ଫ. କ୍ଷୀରଶସ୍ୟ ଓ ପାନୀୟ)—କ୍ଷିର୍‌ସା ଦେଖ) Kshirisāpāṇi Kshirisā (See)

କ୍ଷିର୍‌ସାହାଣ —ଦେ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ମାଛ; ଖୁରସାଣିଆମାଛ— Kshirisāhāṇa A sort of fish.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ କଲାବାଇଁସି ପର ବଳୁ ଚେପ୍ଟା ।]

କ୍ଷିର୍‌ସାଢାଣି —ଦେ ବ.—କ୍ଷିର୍‌ସାହାଣ (ଦେଖ) Kshirisāhāṇi Kshirisāhāṇa (See)

କ୍ଷିରୋଦ—ଦେ. ବ.—(ଫ. କ୍ଷୀରୋଦ)=କ୍ଷୀରସମୁଦ୍ର ପର ଧଳା କ୍ଷିରୋଦ୍; Kshiroda ଧଳା ପାଟଲୁଗା—White silk cloth.

କ୍ଷିରୂଷାଷ୍ଟକ କ୍ଷିରୋଦାଷ୍ଟକ ମାନଲ ମାଜଶାଶେଷରେ—

ବଦପୂର୍ବ. ଚଉ କଲା ।

କ୍ଷିରୋଦର—ଗ୍ରା. ବ. (ଫ. କ୍ଷିରୋଦ)—କ୍ଷିରୋଦ୍ର (ଦେଖ) Kshirodara Kshirodra (See)

କ୍ଷିରୋଦରୀ—ଗ୍ରା. ବ. (ଫ. କ୍ଷିରୋଦ)—କ୍ଷିରୋଦ୍ର (ଦେଖ) Kshirodari Kshirodra (See)

କ୍ଷିରୋଦ୍ର— ଦେ. ବ. (ଫ. କ୍ଷିରୋଦ; ଏହା କ୍ଷିରୋଦ ବା କ୍ଷୀରସାଗର Kshirodra ପର ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ଥିବାରୁ)—ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର— White silk-cloth for wearing.

କ୍ଷିରୋଦ୍ରି —ଦେ. ବ—କ୍ଷିରୋଦ୍ର (ଦେଖ) Kshirodri Kshirodra (See)

କ୍ଷୀ (ଧାତୁ)—ଫ—୧ । ହିଂସା କରିବା—

Kshī (root) 1. To hurt; to injure.

୨ । ବଧ୍ୟା କରିବା —2. To kill.

କ୍ଷୀଜ (ଧାତୁ)—ଫ—ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଧ୍ୱନି କରିବା —

Kshījа (root) To sound indistinctly.

କ୍ଷୀଜନ — ଫ. ବ. (କ୍ଷୀଜ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ପୋଲ୍ଲା ନଳ ବା Kshījana ବାଉଁଶ ଆଦିରେ ପବନ ପଶିବା ଯୋଗୁଁ ତହିଁରୁ ବାହାରିବା ସ୍ୱର—The whistling sound due to air passing the rough hollow reeds.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଫଟୋଟ ରଖା ହଇନ୍ଥ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ ଭୋଜ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ବା ସାଧାରଣ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବେ ଯେବେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପଗ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ସାଧାରଣ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ସଥା + 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଇ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଚ୍ଚ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଚଇ' ଦେଖିବେ ।

କ୍ଷୀଣ—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (କ୍ଷି ଧାତୁ = କ୍ଷୟ ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଘ)—
Kshīṇa
(କ୍ଷୀଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୧ । ଦୁର୍ବଳ—1. Feeble; weak.
୨ । ଶୁଷ୍କ—2. Dry; parched.
୩ । ସୂକ୍ଷ୍ମ—3 Thin; lean.
୪ । କୃଶ—4. Emaciated.
୫ । କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ—5. Waned.
୬ । ଜୀର୍ଣ୍ଣ—
6. Decayed; wasted; worne; dilapidated.
୭ । କ୍ଷୟିତ; କମିଯାଇଥିବା—7. Diminished.
୮ । ବ୍ୟୟିତ—8. Expended.
୯ । ଭଗ୍ନ—9. Broken.
୧୦ । ବିନାଶପ୍ରାପ୍ତ—10. Destroyed.
୧୧ । ମୃତ—11. Dead.
୧୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର—12. Small; little.
୧୩ । ଅକ୍ଷମ—13. Powerless.

କ୍ଷୀଣକଟି—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷୀଣ + କଟି)—ଅଳ୍ପାସରୁଆ
Kshīṇakaṭi
(କ୍ଷୀଣକଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

(ବ୍ୟକ୍ତି) —Slender-waisted.

[ଦ୍ର—ଏହା ମନୋହାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷଣ । କ୍ଷୀଣକଟୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସବୁ ଦେଶରେ ସଦା ଆଦରଣୀୟା ହୁଅନ୍ତି ।]

କ୍ଷୀଣଚନ୍ଦ୍ର—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; କ୍ଷୀଣ + ଚନ୍ଦ୍ର)—
Kshīṇachandra

୧ । କୃଷ୍ଣପକ୍ଷରେ କ୍ଷୟ ପାଉଥିବା ଚନ୍ଦ୍ର—
1. The moon on the wane; waning moon.
୨ । ସାତ କମ୍ବା ତହିଁରୁ କମ୍ କଳାଯୁକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର—
2. The moon with 7 or less digits.

[ଦ୍ର—କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ଅଷ୍ଟମୀଠାରୁ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଅଷ୍ଟମୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ କ୍ଷୀଣଚନ୍ଦ୍ର କହନ୍ତି—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

କ୍ଷୀଣଜୀବୀ—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷୀଣ + ଜୀବ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Kshīṇajībi
(କ୍ଷୀଣଜୀବିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୧ । ଦୁଃଜୀବନଆଁ; ବଜୀବା; ଦୁର୍ବଳ—
1. Frail; weak.
୨ । ଅତି ସୁକୁମାରଆ—
2. Very delicate of constitution.
୩ । ଅଳ୍ପାୟୁ; କ୍ଷଣକାଳଜୀବୀ—
3. Short-lived; ephemeral.

କ୍ଷୀଣତା—ଫ. ବ. (କ୍ଷୀଣ + ଭାବ. ତା)—
Kshīṇatā

୧ । ଦୁର୍ବଳତା—1. Feebleness; weakness.
୨ । ଶୁଷ୍କତା—2. Dryness.
୩ । ସୂକ୍ଷ୍ମତା—3. Thinness; leanness.
୪ । କୃଶତା—4. Emaciation.
୫ । ଜୀର୍ଣ୍ଣତା—5. Decay; waste.

କ୍ଷୀଣଧନ—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷୀଣ + ଧନ)—ଯାହାର ଧନ କ୍ଷୟ ପାଇଅଛି—Impoverished.
Kshīṇadhana
(କ୍ଷୀଣଧନା - ସ୍ତ୍ରୀ)

କ୍ଷୀଣପାପ—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷୀଣ + ପାପ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପାପର ଫଳ ଭୋଗ କରି ସାରିବା ଯୋଗୁ ତାହାର ପାପ କ୍ଷୟ ପାଇଅଛି—One who is purified after having undergone the punishment or consequence of his sins.
Kshīṇapāpa
(କ୍ଷୀଣପାପା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କ୍ଷୀଣପୁଣ୍ୟ—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି. କ୍ଷୀଣ + ପୁଣ୍ୟ)—
Kshīṇapuṇya
(କ୍ଷୀଣପୁଣ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୧ । ଯାହାର ପୁଣ୍ୟ କ୍ଷୟ ହୋଇଅଛି—
1. Whose virtue has been exhausted.
୨ । ଏ ଜନ୍ମରେ ଯାହାର ପୂର୍ବାର୍ଜିତ ପୁଣ୍ୟର ଫଳଭୋଗ ସରିଅଛି—2. One who has already enjoyed fully to exhaustion the fruits of his meritorius acts of a previous birth.

କ୍ଷୀଣବଳ—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷୀଣ + ବଳ)—
Kshīṇabaḷa
(କ୍ଷୀଣବଳା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୧ । ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟର ବଳ କମି ଯାଇଅଛି—
1. Weakened in strength.
୨ । ଯେଉଁ ରୋଗର ଉଗ୍ରତା କମି ଯାଇଅଛି—
2. Subsided (disease).

କ୍ଷୀଣବାସୀ—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (କ୍ଷୀଣ + ବାସ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Kshīṇabāsī
(କ୍ଷୀଣବାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଘରେ ବାସ କରୁଥିବା—
Living in a dilapidated house

ଉ—କପୋତ; ପାରାବତ—Dove; pigeon.

କ୍ଷୀଣବୃତ୍ତି—ଫ. ବ୍ରଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷୀଣ + ବୃତ୍ତ)—
Kshīṇabṛutti
ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବିକା ନାହିଁ; ବେକାର—
Unemployed; out of employment; deprived of the source of living.

କ୍ଷୀଣମଜ୍ଜା—ଦେ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ଫ. କ୍ଷୀଣମଧ୍ୟା)—
Kshīṇamajjā
କ୍ଷୀଣକଟି (ଦେଖ)
Kshīṇakaṭi (See)

ଚଉ ଚଉଦ ନଖର ଦୁବାଦଳ
କ୍ଷୀଣମଜ୍ଜା ସୁକୁମୁଳ ଦନ୍ତଗୁଚ
ସୁଦତ୍ତ ଗାସିବା ଚନ୍ଦେ ଚଳପୁଲ ।
ବଳ୍ଲାଥ. ଚତ୍ରକଳାସାପ୍ତଶ ।

କ୍ଷୀଣମଧ୍ୟ—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷୀଣ + ମଧ୍ୟ)—
Kshīṇamadhya
(କ୍ଷୀଣମଧ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କ୍ଷୀଣକଟି (ଦେଖ)
Kshīṇakaṭi (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍	ଉଅ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ

କ୍ଷୀଣଶକ୍ତି—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷୀଣ + ଶକ୍ତି)—
Kshīṇaśakti

୧ । ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟର ବଳ କମ୍ପି ଯାଇଅଛୁ—
1. Weakened in strength.

୨ । ଯେଉଁ ରୋଗର ଉଗ୍ରତା କମ୍ପି ଯାଇଅଛୁ—
2. Subsided (disease).

କ୍ଷୀଣୀ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ୍ରଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. କ୍ଷୀଣା)—କ୍ଷୀଣ—
Kshīṇī Weakened.

ବ୍ୟାଧିରେ ଦୋଇ କ୍ଷୀଣୀ
ବଇରେ ଘୁଞ୍ଚେ ପଡିଣୀ । ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

କ୍ଷୀବ (ଧାତୁ)—ସ.—ମତ୍ତହେବା—
Kshība (root) To be mad.

କ୍ଷୀବ—ଫ. ବ୍ରଣ. (କ୍ଷୀବ ଧାତୁ=ମତ୍ତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kshība ମତ୍ତ—Frantic; mad.

କ୍ଷୀୟମାଣ—ଫ୍ର. ବ୍ରଣ. (କ୍ଷି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଶାନଚ୍)—
Kshīyamāṇa ୧ । କ୍ଷୟ ପାଉଥିବା—
1. In a decaying condition.

୨ । ହ୍ରାସ ପାଉଥିବା—2. On the wane.

୩ । ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେଉଥିବା—
3. Wasting away.

କ୍ଷୀର—ଫ. ବ. (ଘସ୍=ଭୋଜନ କରିବା + କର୍ମ. ଇର. ଜଘାଭନ; ଜମ୍ବା କ୍ଷି ଧାତୁ=କ୍ଷୟ ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇର)—
Kshīra

୧ । ଦୁଗ୍ଧ; ଦୁଧ—1. Milk.

୨ । ଜଳ—2. Water.

୩ । ନିର୍ଯ୍ୟାସ; ଗଛର ରସ, ବୃକ୍ଷାଦର ଦୁଗ୍ଧବତ ନିର୍ଯ୍ୟାସ—
3. Juice; gum from trees.

୪ । ସରଳ ବୃକ୍ଷର ନିର୍ଯ୍ୟାସ; ଧୂଣା—
4. Resin.

ଦେ. ବ—ଆଉଟା ଦୋଇ ଗାଢ଼ କରିଯାଇଥିବା ଦୁଧ; ଘିବଡ଼—
କ୍ଷୀର ଖୋର Condensed and sweetened milk.

କ୍ଷୀରକ—ଫ. ବ—କ୍ଷୀର (ଦେଖ)
Kshīraka Kshīrā (See)

କ୍ଷୀରକକ୍କୋଲ—ଫ. ବ—କ୍ଷୀରକାକ୍କୋଲ (ଦେଖ)
Kshīrakakkola Kshīrakāṅkolā (See)

କ୍ଷୀରକକ୍କୋଲକ—ଫ. ବ—କ୍ଷୀରକାକ୍କୋଲା (ଦେଖ)
Khīrakakkolaka Kshīrakāṅkolā (See)

କ୍ଷୀରକଞ୍ଚୁକା—ଫ. ବ—ଶଶକନ୍ଦ (ଦେଖ) (ଡରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)
Kshīrakañchukī Śaśakanda (See)

କ୍ଷୀରକଣ୍ଠ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷୀର + କଣ୍ଠ)—
Kshīrakaṇṭha ସ୍ତନ୍ୟପାୟୀ ଶିଶୁ; ଦୁଗ୍ଧପୋଷ୍ୟ ବା ସ୍ତନନ୍ଧୟ ଶିଶୁ—
A child not yet weaned; a child still living on the mother's milk.

ବୋଲେ କ୍ଷୀରକଣ୍ଠ ମାର କେଉଁ ସଗ ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

କ୍ଷୀରକଣ୍ଠକ—ଫ. ବ. (କ୍ଷୀରକଣ୍ଠ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—କ୍ଷୀରକଣ୍ଠ (ଦେଖ)
Kshīrakaṇṭhaka Kshīrakaṇṭha (See)

କ୍ଷୀରକାକୋଲୀ—ଫ୍ର. ବ—କ୍ଷୀରକାକ୍କୋଲ (ଦେଖ)
Khīrakākolī Kshīrakāṅkolā (See)

କ୍ଷୀରକାଙ୍କଲ—ଦେ. ବ—କ୍ଷୀରକାକ୍କୋଲା (ଦେଖ)
Kshīrakāṅkalā Kshīrakāṅkolā (See)

କ୍ଷୀରକାଙ୍କୋଲ—ଦେ. ବ—କ୍ଷୀରକାକ୍କୋଲ (ଦେଖ)
Kshīrakāṅkolā Kshīrakāṅkolā (See)

କ୍ଷୀରକାଙ୍କୋଲ—ଦେ. ବ. (ଫ. କ୍ଷୀରକକ୍କୋଲ)—
Kshīrakāṅkolā ହିମାଲୟୁଜାତ ଏକ ପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷର ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ—ବପୁଃସ୍ଥା, କ୍ଷୀରକକ୍କୋଲ, କ୍ଷୀରବଲ୍ଲିକା; କ୍ଷୀରିଣୀ, କ୍ଷୀରୀ, କ୍ଷୀରଶୁକ୍ଳା, ପପ୍ପୁଟିମା, କ୍ଷୀରକାକୋଲୀ କ୍ଷୀରକାଁକଲା, କ୍ଷୀରକାକୋଳୀ ଦୁଧକାଅଁଳି
A Himalayan tree with its root having several layers of rinds like onion (used in madicine) Coculus Indicus.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ପାଣିରେ ପକାଇ ସିଝାଇଲେ ପାଣି ଦୁଧ ଭଳି ଧଳା ହୋଇଯାଏ । ଏହା ଗର୍ଭିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଚକୁଆରେ ବେନ୍ଧି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହା ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅଷ୍ଟବର୍ଗର ଅନ୍ତର୍ଗତ; ଏହା କନ୍ଦ ଶତମୂଳୀର ନ୍ୟାୟ । ବାଣ୍ଟଲେ ଏହା ଭିତରୁ ଦୁଧଘର ଅଠା ବାହାରେ । ଏହାର ଗନ୍ଧ ଅତି ମନୋହର । ଏହା ଆକୃତିରେ ଓ ଗୁଣରେ କାକ୍କୋଲା ପରି, କନ୍ତୁ କାକ୍କୋଲା କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଏହା ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ । ଏହା ମଧୁରରସ, ଶୀତଳ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ଗୁରୁପାକ, ପୁଷ୍ଟିକର, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, କଫଜନକ, ବାତପିତ୍ତନାଶକ । ଜ୍ୱର, ଦାହ, ରକ୍ତପିତ୍ତ, କ୍ଷୟ ଓ ବାୟୁ ରୋଗରେ ଏହା ବିଶେଷ ଉପକାରୀ । କ୍ଷୀରକାକ୍କୋଲା ଅଭାବରେ ଶତମୂଳୀ ବା ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧାମୂଳ ପ୍ରୟୋଗ କରିଯାଏ । ଏହା ସେବନ କରିବାଦ୍ୱାରା ପ୍ରସୂତମାନଙ୍କର ସ୍ତନ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଏ ।

କ୍ଷୀରକୋଳ ଦେ. ବ—କ୍ଷିରକୋଳ (ଦେଖ)
Kshīrakoḷi Kshirakoḷi (See)

କ୍ଷୀରଖଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—କନ୍ଦମିଶା ଦୁଧ; ସଶର୍କର ପପ୍ପୁଃ—
Kshīrakhaṇḍa Milk seasoned with sugar.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅତି ଉପାଦେୟ ବୋଲି ସଜ୍ଜନବାସ୍ତା । ଏଥିପାଇଁ କବି ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି କହୁଅଛନ୍ତି—

କାଳଦାସକବ୍ରତା ନବ୍ୟ ବପୁଃ
ମାହୁଷଂ ଦଧି ସଶର୍କରଂ ପପୁଃ ।
ଏଣନାଂସମବଲା ସୁକୋମଳା.
ସମ୍ଭବନ୍ତୁ ମମ ଜନ୍ମଜନ୍ମନି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏ ଅଭିଧାନରେ ଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦର ଉଚ୍ଚାରଣ ଜାଣିବା ପାଇଁ ଏହି ନିୟମ ଅନୁସରଣ କରନ୍ତୁ । ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ନଥିବ, ତାହାର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ରହିଲେ ତାହାର ଉଚ୍ଚାରଣ ହସନ୍ତ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ଓ 'ଗାଇ' ଉଚ୍ଚାରଣ ଏକା ହେବ । ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ନାହିଁ, ତାହାର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ରହିଲା ପରି ଉଚ୍ଚାରଣ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ଓ 'ଗାଇ୍ଟ' ଉଚ୍ଚାରଣ ଏକା ହେବ । ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ନାହିଁ, ତାହାର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ରହିଲା ପରି ଉଚ୍ଚାରଣ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ଓ 'ଗାଇ୍ଟ' ଉଚ୍ଚାରଣ ଏକା ହେବ । ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ନାହିଁ, ତାହାର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ରହିଲା ପରି ଉଚ୍ଚାରଣ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ଓ 'ଗାଇ୍ଟ' ଉଚ୍ଚାରଣ ଏକା ହେବ ।

କ୍ଷୀରଖର୍ଜୁର—ଫ. ବ୍ୟ ପିଣ୍ଡଖର୍ଜୁର (ଦେଖ)
Kshīra kharjūra Pinḍa kharjūra (See)

କ୍ଷୀରଖାର ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. କ୍ଷୀର + କ୍ଷାର + ଖାଦ ଧାତୁ)—
Kshīrakhāra khāibā ୧ । ଦୁଧ ଓ ଲୁଣ ଏକାଠି ଖାଇବା—
1. To take milk and salt together.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ଅସ୍ୱାଦୁ ଜିନିଷ ଭକ୍ଷଣ କରିବା—
2. To take any thing unpalatable
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ (ପରସ୍ପର ବରୋଧୀ ଦୁଇ ବସ୍ତୁକୁ ମିଶାଇ ଭୋଜନ କରିବା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଅହିତକର ଥିବାରୁ) ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ବସ୍ତୁଦ୍ୱୟ ଏକତ୍ର ସେବନ କରିବା
3. (figurative) To take two contrary articles of food together.

[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରମତରେ କ୍ଷୀର ଓ କ୍ଷାର ଏକାଠି ମିଶିଲେ ବିଷ ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ କ୍ଷୀର ଓ କ୍ଷାର ଏକତ୍ର ସେବନ କରିବା ନିଷିଦ୍ଧ ।]

କ୍ଷୀରଚୋର—ଦେ. ବ୍ୟ. ଓ ବଣ. (ଫ. କ୍ଷୀର + ଚୌର)—
Kshīrachora କ୍ଷୀରଚୋରା (ଦେଖ)
Kshīrachorā (See)

କ୍ଷୀରଚୋରା—ଦେ. ବଣ. (ଫ. କ୍ଷୀର + ଚୌର)—
Kshīrachorā ୧ । ଯେ କ୍ଷୀର ଚୋରି କରନ୍ତି—
1. Stealing milk.

[ଦ୍ର—ଗୋପପୁରରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପିଲାବେଳେ ଖୁବ ଦୁରନ୍ତପଣା ଥିଲେ । ଗୋପୀମାନେ ଦୁଧ ଆଉଟି କମ୍ବା ଦହି ମୋହିବା ଛେନା ବସାଇ ଦୁଧ-ଛେନା, ଦୁଧ, ସର, ଲହୁଣୀ ଆଦି ଆପଣାର ଶିକାରେ ରଖି, ଯେଉଁ କାମଧନ୍ଦାରେ ଘରୁ ବାହାର ଗଲାରୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ (କୌତୁକ କରିବାକୁ ବା ତାଙ୍କୁ ଭୋକ ହେବାରୁ) ଗୋପୀମାନଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତରେ ତାଙ୍କ ଘରେ ପଶି ତାହା ସବୁ ଚୋରି କରି ଯେନ ପଳାଇ ଯାଉଥିଲେ ବା ଖାଇ ଯାଉଥିଲେ ଓ ଗୋପୀମାନେ ତାଙ୍କୁ ସଦ୍ଭଜରେ ଧରି ପାରୁ ନ ଥିଲେ । ଯେବେ ଅକସ୍ମାତ୍ କୌଣସି କୌଣସି ଗୋପୀଙ୍କ ହାତରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଧରା ପଡ଼ୁଥିଲେ, ତେବେ ସେ ନାନା ମାୟା ରଚନା କରି ଛନ୍ଦର ଲଗାଉଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଗୋପୀମାନେ କ୍ଷୀରଚୋର ବୋଲ ଛଗୁଲାଉ ଥିଲେ ।]

ଦେ. ବ୍ୟ—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାମାନ୍ତର—
A name given to Śrīkṛushṇa.

କ୍ଷୀରଚୋରା ଗୋପୀନାଥ—ଦେ. ବ୍ୟ—ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାସ୍ଥ ରେମୁଣାରେ
Kshīrachorā gopīnātha ବିରାଜିତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣବିଗ୍ରହ
The image of Śrīkṛushṇa set up and worshipped at Remuṇā (a village in the district of Balasore

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କଠାରେ ପ୍ରତ୍ୟହ ବାରଟି ପାତ୍ରରେ କ୍ଷୀର ବା ଘନଆଉଟା ଦୁଧ ଭୋଗହୁଏ । ଭକ୍ତ ମାଧବେନ୍ଦ୍ରପୁରୀଙ୍କ ପାଇଁ ଏ ଦେବତା ଜଣେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୀରପାତ୍ର ଚୋରି କରିଥିବାରୁ ସେହି ଦିନୁ ତାଙ୍କର ଏ ନାମ ହୋଇଅଛି ।]

କ୍ଷୀରଜ—ଫ. ବ୍ୟ. (କ୍ଷୀର + ଜନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ବସାଦହି—
Kshīraja 1 Coagulated or curdled milk.
୨ । (କ୍ଷୀର ସାଗରରୁ ବାହାରି ଥିବାରୁ) ଚନ୍ଦ୍ର —
2. The moon.
୩ । ଶଙ୍ଖ—3. Conch.
ଫ. ବିଣ— ଦୁଗ୍ଧରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—Produced from milk.

କ୍ଷୀରଦଳ— ଫ. ବ୍ୟ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷୀର + ଦଳ; ଏହାର ପତ୍ରରୁ କ୍ଷୀର
Kshīradaḷa ବାହାରିବାରୁ) ଅରଖ ଗୁଳ୍ମ—
The Swallow-wort (plant).

କ୍ଷୀରଦାତ୍ରୀ – ଫ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କ୍ଷୀର + ଦାତ୍ରୀ) –
Kshīradātrī ଦୁହାଁଳି; ଦୁଧ ଦେଉଥିବା (ଗାଈ)—
(cow) Yielding milk.

କ୍ଷୀରଦ୍ରୁମ—ଫ. ବ୍ୟ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କ୍ଷୀରପ୍ରଦ ଦ୍ରୁମ)— ଅଶ୍ୱତ୍ଥବୃକ୍ଷ—
Kshīradruma The Religious fig tree.

କ୍ଷୀରଧାତ୍ରୀ—ଫ. ବ୍ୟ. ସ୍ତ୍ରୀ— ଶିଶୁକୁ ସ୍ତନ୍ୟପାନ କରାଇଥିବା ଧାଈ—
Kshīradhātrī Wet nurse.

କ୍ଷୀରଧେନୁ— ଫ. ବ୍ୟ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କ୍ଷୀରଦାତ୍ରୀ ଧେନୁ)—
Kshīradhenu ୧ । ଦୁହାଁଳି ଗାଈ—1. Milch cow.
୨ । ପୁରାଣ ଅନୁସାରେ ଦାନାର୍ଥ କଳ୍ପିତ ଗାଈ—
2. A gift representing a cow given as a gift to a Brāhmaṇa.

କ୍ଷୀରନିଧି—ଫ. ବ୍ୟ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷୀର + ନିଧି)—
Kshīranidhi ୧ । ସମୁଦ୍ର —1. The sea.
୨ । କ୍ଷୀରାବ୍ଧି; କ୍ଷୀରସାଗର—
2 The mythological ocean of milk.

କ୍ଷୀରନୀର—ଫ. ବ୍ୟ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; କ୍ଷୀର + ନୀର)—୧ । ପାଣି ଓ ଦୁଧ—
Kshīranīra 1. Milk and water.
୨ । (ମ. ପ. ଲୋ. କ୍ଷୀରବତ୍ ନୀର) ଦୁଧଆପାଣି; ଦୁଧ ପରି ଧଳା ପାଣି –2. Milk white water.
୩ । ଦୃଢ଼ ଆଲିଙ୍ଗନ (କ୍ଷୀର ସଙ୍ଗେ ନୀର ମିଶିଲା ପରି ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ପ୍ରେମିକପ୍ରେମିକା ମିଶିଯାଆନ୍ତି)—
3. Fast embrace; hugging embrace.

କ୍ଷୀରପ—ଫ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (କ୍ଷୀର + ପା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kshīrapa ସ୍ତନ୍ୟପାୟୀ ଶିଶୁ - A suckling.
(କ୍ଷୀରପା – ସ୍ତ୍ରୀ) ଫ. ବିଣ. ପୁଂ - ସ୍ତନ୍ୟପାୟୀ —
Sucking mother's milk.

କ୍ଷୀରପର୍ଣ୍ଣୀ—ଫ. ବ୍ୟ. (କ୍ଷୀର + ପର୍ଣ୍ଣ + ଇନ୍; ୯ମା. ୯ବ.)—ଅରଖଗୁଳ୍ମ—
Kshīraparṇṇī The Swallow-wort (plant).

କ୍ଷୀରପଲାଣ୍ଡୁ—ଫ. ବ୍ୟ. (ମ. ପ. ଲୋ; କ୍ଷୀରବର୍ତ୍ତି ପଲାଣ୍ଡୁ)—ଧଳା ପିଆଜ
Kshīrapalāṇḍu (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)— White onion.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ଞ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

କ୍ଷୀରପାକ—ସଂ.ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ତାହାର ଆଠ-ଗୁଣ ଦୁଧ ଓ ପୁଣି ଦୁଧର ଚାରିଗୁଣ ପାଣି ଏକତ୍ର କରି, ସିଦ୍ଧ କରିବା ପରେ ତହିର ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ—
Kshīrapāka A medicinal preparation made by boiling any ingredent with 8 times its weight of milk and water 4 times the weight of milk.

ସଂ. ବିଣ.—ଦୁଧରେ ପାକ କରି ସାଇଥିବା—
Boiled with milk.

କ୍ଷୀରପାଣ—ସଂ. ବ.—ଉଶିନର ଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
Kshīrapāṇa Inhabitants of Uśinara country.

୨ । କ୍ଷୀରପାନ (ଦେଖ)
2. Kshīrapāna (See) (Apte.)

କ୍ଷୀରପାଣି—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି—ଯେଉଁ ପାତ୍ରରୁ ଦୁଧ ପିଆସାଏ—
Kshīrapāṇi A vessel for drinking milk (Apte).

କ୍ଷୀରପାନ—ସଂ. ନ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷୀର + ପାନ)—ଦୁଧ ପିଇବା—
Kshīrapāna Drinking of milk.

କ୍ଷୀରପୁଳି—ଦେ. ବ.—କ୍ଷିରପୁଳି (ଦେଖ)
Kshīrapuḷi Kshirapuḷi (See)

କ୍ଷୀରବନ୍ତ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. କ୍ଷୀରବତ୍)—କ୍ଷୀରବନ୍ତ—
Kshīrabanta (cow) Yielding milk.
ଗାଈମାନେ ଦୋଇଣ ଯେବେ କ୍ଷୀରବନ୍ତ । ଭୂତ୍ସଂ ଦ. ମହାଭାରତ. ବରାଟ ।

କ୍ଷୀରବଲ୍ଲିକା—ସଂ. ବ.—କ୍ଷିରକୋଳି (ଦେଖ)
Kshīraballikā Kshirakoḷi (See)

କ୍ଷୀରବଲ୍ଲୀ—ସଂ. ବ.—କ୍ଷୀରବଦାରୀ (ଦେଖ)
Kshīraballī Kshīrabidārī (See)

କ୍ଷୀରବାରିଧି—ସଂ.ବ.(ମ.ପ.ତତ୍ପୁ;କ୍ଷୀରପୂର୍ଣ୍ଣ ବାରିଧି)—କ୍ଷୀରସାଗର (ଦେଖ)
Kshīrabāridhi Kshīrasagāra (See)

କ୍ଷୀରବିକୃତି—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷୀର+ବିକୃତି)—ବସାଦହ—
Kshīrabikṛuti Curdled milk.

କ୍ଷୀରବିଦାରୀ—ସଂ. ବ.—ଭୂଇଁକଖାରୁ ପରି ଏକପ୍ରକାର ଔଷଧ-ମୂଳ
Kshīrabidārī (ଯାହାଁରୁ ଦୁଧ ପରି ରସ ବାହାରେ)—A kind
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—କ୍ଷୀରକନ୍ଦ, of succulent medicinal root.
ପୟୋଲତା, କ୍ଷୀରବଲ୍ଲୀ, [ଦ୍ର—ଏହା ଶୂଳ ଓ ପ୍ରମେହ ରୋଗରେ
ଇକ୍ଷୁଗନ୍ଧା, ପୟଃକନ୍ଦା ଉପକାରୀ ।]

କ୍ଷୀରବୃକ୍ଷ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; କ୍ଷୀରସ୍ରାବୀ ବୃକ୍ଷ)—୧ । ବରଗଛ—
Kshīrabṛuksha 1 Banian tree.

୨ । ଉଦୁମ୍ବର (ଦେଖ)
2. Udumbara (See)

୩ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥ—3. Ficus Religosa (tree).

୪ । ମହୁଲ ଗଛ (ଦେଖ)
4. Mahula (tree). (See)

୫ । କ୍ଷିରକୋଳି ୧ (ଦେଖ)
5. Kshirakoḷi 1 (See)

କ୍ଷୀର ଭୂଇଁକଖାରୁ—ଦେ. ବ.—୧ । କ୍ଷୀରବଦାରୀ (ଦେଖ)
Kshīra bhūiṁkakhāru 1. Kshīrabidārī (See)

୨ । କ୍ଷୀରକାକୋଲା (ଦେଖ)
2. Kshīrakāṅkolā (See)

କ୍ଷୀରଶର—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷୀର+ଶର)—ଦୁଧର ଶର—
Kshīraśara Cream of milk.

କ୍ଷୀରଶସ୍ୟା—ସଂ. ବ. (କ୍ଷୀର+ଶସ୍ୟ+ଆ)—କ୍ଷିରସା (ଦେଖ)
Kshīraśasyā Kshirisā (See)

କ୍ଷୀରଶୁକ୍ଳ—ସଂ. ବିଣ. (ମ.ପ.ତତ୍ପୁ; କ୍ଷୀରବତ୍ ଶୁକ୍ଳ)—ଦୁଗ୍ଧ ପରି ଧଳା—
Kshīraśukla Milk-white; white as milk.

କ୍ଷୀରଶୁକ୍ଳା—ସଂ. ବ.—କ୍ଷିରକୋଳି (ଦେଖ)
Kshīraśukḷā Kshirakoḷi (See)

କ୍ଷୀରସମୁଦ୍ର—ସଂ. ବ.—୧ । କ୍ଷୀରସାଗର (ଦେଖ)
Kshīrasamudra 1. Kshīrasāgara (See)

୨ । କ୍ଷିରସମୁଦ୍ର (ଦେଖ)
2. Kshirasamudra (See)

କ୍ଷୀରସାଗର—ସଂ. ବ. (କ୍ଷୀର + ସାଗର)—
Kshīrasāgara ୧ । ପୁରାଣୋକ୍ତ ଦୁଗ୍ଧସାଗର—
1. The ocean of milk described in the Hindu Purāṇas.

[ଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀନ ହିନ୍ଦୁମାନେ ପୃଥିବୀର ସମୁଦ୍ରକୁ ସାତଟି ବୋଲି ଗଣନା କରୁଥିଲେ—(୧) ଲବଣ, (୨) ଇକ୍ଷୁ, (୩) ଦଧି, (୪) ଦୁଗ୍ଧ, (୫) ମଧୁ, (୬) ସନ୍ଦର୍ଗ ଓ (୭) ଘୃତ । ଏହି ସାତଟି ସାଗରରେ ସାତପ୍ରକାର ପଦାର୍ଥ ଜଳରୂପେ ଥିଲା । ପୁରାଣରେ ଅଛି ଯେ ଦୁଗ୍ଧସମୁଦ୍ର ଉତ୍ତରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ବାସସ୍ଥାନ ବୈକୁଣ୍ଠ ଅବସ୍ଥିତ । ମନ୍ଦରଗିରିକୁ ମନ୍ଥନଦଣ୍ଡ ଓ ବାସୁକୀକୁ ମନ୍ଥନରଜ୍ଜୁ କରି ଏକ ପାଖରେ ଅସୁର ଓ ଏକ ପାଖରେ ଦେବତାମାନେ ସେ ଦଉଡ଼ିକୁ ଧରି କ୍ଷୀରସମୁଦ୍ରକୁ ମନ୍ଥନ କରିବାରୁ ଏଥିରୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଚନ୍ଦ୍ର, କୌସ୍ତୁଭମଣି, ଉଚ୍ଚୈଃଶ୍ରବା ଅଶ୍ୱ, ଐରାବତ ହସ୍ତୀ, ଅମୃତ, ଶତଦଳ ପଦ୍ମ, ପାରିଜାତପୁଷ୍ପ ଓ କାଳକୂଟ ବିଷ ବାହାରିଥିଲା ।

ଆଧୁନିକ ପଣ୍ଡିତମାନେ ବହୁ ବଦ୍ୟାବୁଦ୍ଧି ଓ ଗବେଷଣା ଦ୍ୱାରା ଏ କ୍ଷୀରସମୁଦ୍ରାଦିର ଅବସ୍ଥିତି ନିରୂପଣ କରିବାର ଚେଷ୍ଟାରେ ଅଛନ୍ତି । କେହି କେହି ଏହାକୁ ଆଟ୍‌ଲାଣ୍ଟିକ୍ ମହାସାଗର ଏବଂ ଉତ୍ତରସ୍ଥ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ କ୍ଷୀରସମୁଦ୍ରମଧ୍ୟସ୍ଥ ଶ୍ୱେତଦ୍ୱୀପ ବୋଲି କଳ୍ପନା କରୁଅଛନ୍ତି ।]

କ୍ଷୀରସାଗରକନ୍ୟକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷୀରସାଗର + କନ୍ୟକା)—ଲକ୍ଷ୍ମୀ—
Kshīrasāgarakanyakā Goddess Lakshmi.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂର୍ବତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ଶବ୍ଦ ଯୋଜନେ ସେତେ ଏ ଭିଧାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ି ର ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ରେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିବେ 'ଘାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଳ୍ପା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କ୍ଷୀରସାର—ଫ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପ; କ୍ଷୀର+ସାର)—ଲହୁଣୀ—
Kshīrasāra Butter.

କ୍ଷୀରସ୍ୱାମୀ—ଫ. ବ (ନାମ)—ଅମରକୋଷର ଟୀକାକାରବିଶେଷ—
Kshīraswāmī Name of a commentator of the'Amarakosha'.

କ୍ଷୀରହିଣ୍ଡୀର—ଫ.ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପ;କ୍ଷୀର+ହିଣ୍ଡୀର)—ଦୁଧର ଫେଣ—
Kshīrahiṇḍīra Foam of milk.

କ୍ଷୀରା—ଫ. ବ.—କ୍ଷୀରକାକୋଲା (ଦେଖ)
Kshīrā Kshīrakākolā (See)

କ୍ଷୀରା ଦେ. ବ. (ଫ. କ୍ଷୀରକ; କ୍ଷୀରିକା)—ଧଳା କାକୁଡ଼ି—
White cucumber.

[ଦ୍ର—କ୍ଷୀରମଧ୍ୟରେ ଲମ୍ବା ହୋଇ ଗୋଟଏ ତିକୋଣାକାର ଫାଙ୍କ ଥାଏ । ଏଥିପାଇଁ ତୁଳସୀଦାସ ତାଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥାରେ କପଟୀମାନଙ୍କୁ କ୍ଷୀର ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରି ଅଛନ୍ତି—
'କ୍ଷୀର ଯେସେ ମିଲନ୍ ହୋ, ଉଭର ଫାଙ୍କେ ତୀନ୍' ।

କ୍ଷୀରଦ—ଫ. ବ. ପୁଂ.—(କ୍ଷୀର+ଅଦ ଧାତୁ=ଖାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kshīrāda ସ୍ତନ୍ୟ ପାନ କରୁଥିବା ଶିଶୁ—
Suckling child.

କ୍ଷୀରବ୍ଧି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଫ ବ.(ମ.ପ. ଲୋ; କ୍ଷୀରପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବ୍ଧି)—
Kshīrābdhi (etc.) କ୍ଷୀରସାଗର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ksīrasāgara etc. (See)

କ୍ଷୀରବ୍ଧିଜ—ଫ. ବ. (କ୍ଷୀରବ୍ଧି+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ସମୁଦ୍ରମନ୍ଥନରୁ ଜନ୍ମି ଥିବାରୁ)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—
Kshīrābdhija 1. The moon.

୨ । ଅମୃତ—2. Nectar.

୩ । ଅନନ୍ତ; ବାସୁକୀ—3. The great serpent of Hindu mythology.

୪ । ମୁକ୍ତା; ମୋତି—4. Pearl.

କ୍ଷୀରବ୍ଧିଜା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଲକ୍ଷ୍ମୀ
Kshīrābdhijā Goddess Lakshmī.

କ୍ଷୀରବ୍ଧିତନୟା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପ; କ୍ଷୀରବ୍ଧି+ତନୟା)—
Kshīrābdhitanayā ଲକ୍ଷ୍ମୀ—Goddess Lakshmī.

କ୍ଷୀରବ୍ଧିଶାୟୀ—ଫ. ବ. (କ୍ଷୀରବ୍ଧି+ଶାୟିନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର
Kshīrābdhiśāyī ନାମବିଶେଷ—
A name of Bishṇu.

[ଦ୍ର—କ୍ଷୀରସାଗରସ୍ଥ ବୈକୁଣ୍ଠରେ ବାସ କରନ୍ତି ବୋଲି ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଏହି ନାମ । ପୁରାଣରେ ଅଛି ଯେ ମହାପ୍ରଳୟ କାଳରେ ବିଷ୍ଣୁ ବାସୁକୀ ନାଗର କୁଣ୍ଡଳୀକୃତ ଦେହରେ ଶଯ୍ୟା ରଚନା କରି ଶୋଇ ପ୍ରଳୟାର୍ଣ୍ଣବ (କ୍ଷୀରସାଗର)ରେ ରହିଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ନାଭିକମଳରୁ ନାଡ଼ୀ ବାହାର ହେଲାଓ ସେଥିରେ ପଦ୍ମଟଏ ଫୁଟିଲା । ସେହି କମଳରୁ ବ୍ରହ୍ମା ଜାତ ହୋଇ ପୁନର୍ବାର ପୃଥିବୀ ସୃଷ୍ଟି କଲେ ।]

କ୍ଷୀରବୃକ୍ଷ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷୀର+ଆହ୍ୱା+ଅ)—ଦେବଦାରୁ ଗଛ—
Kshīrāhwa The Pine tree.

କ୍ଷୀରି—ଫ. ବ — ଶଶକନ୍ଦ (ଦେଖ)—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ. (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)
Kshīri Śaśakanda (See)

କ୍ଷୀରିକ—ବ.—କ୍ଷିରକୋଳି ୧ (ଦେଖ)
Kshīrika Kshirakoli 1. (See)

ଭଲ୍ଲାତ ଅର୍ଥରେ ଭୀରୁ ଭବନ୍ତ । ବୃଦ୍ଧଜିନ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

କ୍ଷୀରିକା—ଫ. ବ. (କ୍ଷୀର+କ+ଆ)—୧ । କ୍ଷିରି (ଦେଖ)
Kshīrikā 1. Kshiri (See)

୨ । ପିଣ୍ଡଖର୍ଜୁର (ଦେଖ)—
2. Piṇḍakharjūra (See)

୩ । ବଂଶଲୋଚନ (ଦେଖ)—
3 Bamsalochana (See)

୪ । କ୍ଷୀରା (ଦେଖ)—
Kshīrā (See)

କ୍ଷୀରିଣୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(କ୍ଷୀରିନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kshīriṇī ୧ । କ୍ଷୀରକାକୋଲା (ଦେଖ)
1. Kshīrakākolā (See)

୨ । କ୍ଷିରକୋଳି ୧ (ଦେଖ)
2. Kshirakoli 1 (See)

ଫ. ବଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—କ୍ଷୀରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of kshīrī.

କ୍ଷୀରି—ଫ. ବଶ.—(କ୍ଷୀର+ଇନ; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ଦୁଧ ଭଳି କ୍ଷୀର.
Kshīrī ଯୁକ୍ତ (ଗଛ)—1. (tree) Exuding milky
(କ୍ଷୀରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) juice.

୨ । ଦୁଧ ପରି ଧଳା—2. Milk-white; milky.

ଫ.ବ—୧ । ଏକଜାତୀୟ ଗୁଳ୍ମ (ଏହା ସିନ୍ଧୁଜାତୀୟ ବର୍ଷାଯୁ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ଶାକବିଶେଷ; ଘାସ ମଧ୍ୟରେ ଜନ୍ମେ; ଗଛ ସିଧା; ଡେଙ୍ଗ ଓ ପତ୍ର ଭାଙ୍ଗିଲେ ଦୁଧ ପରି ଶିର ବାହାରେ; ଏହାର ପତ୍ର ଖର-ଜ୍ୱୋମଣ; ଚେଣ୍ଡୁ ଦେହରେ ଲଗିଲେ ଗଲ୍ଫ କରେ । ପତ୍ରରେ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଶିରାମାନ ଦେଖାଯାଏ; ଏହା ଦୁଇ ଜାତୀୟ—
କ । ବଡ଼ କ୍ଷୀରି—
ଖ । ସାନକ୍ଷୀରି—ଲଟାକଳିଆ ଗୁଳ୍ମ; ପତ୍ର ସାନସାନ ଓ ଶିରାଳ—
1. Euphorbia Prulifera.

୨ । ବରଗଛ—2. The Banian tree

୩ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥ—The Religious fig tree.

୪ । ଆକନ୍ଦ ଗଛ; ଅରଖ ଗଛ—4. The Mudar plant; Calotropis Gigantea.

୫ । ଡମ୍ବିର ଗଛ—5. The fig tree.

୬ । ପତ୍ରସିଜୁ ଗଛ—
6. Emphorbia Nivullia.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୡ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

୭ । କ୍ଷୀର ବାହାରିବା ଗଛ—
7. A tree exuding milky juice.

୮ । ଛତାଉର (ଦେଖ) (ଦ୍ୱରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
8. Chhatāuri (See)

ଦେ. ବ—(ସଂ. କ୍ଷୀରକା)—ଖିର୍; ଦୁଧ ଓ ଗୁଡ଼ରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପିଠାଦଅ ପାଣିଆ ଖାଦ୍ୟ—A gruel made of rice boiled in milk and sweetened.
କ୍ଷୀରନୀ ଖୀର

ବୃଦ୍ଧଙ୍କୁ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କାରମାନଙ୍କ ଦେବା କ୍ଷୀର—
ବୃଦ୍ଧଦି. ମହାପ୍ରସାଦ ଅଟେ ।

କ୍ଷୀରେଯୀ—ସଂ. ବ (କ୍ଷୀର + ଏସ୍ + ଈ)—ଦୁଧ, ଚାଉଳ ଓ ଗୁଡ଼ରେ ସିଦ୍ଧ ପିଣ୍ଡ—An oblation of rice and sugar boiled with milk.
Kshīreyī

କ୍ଷୀରୋଦ ଇତ୍ୟାଦି)—(ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷୀର ଅଟେ ଜଳ ଯହିଁର; ଜଳ ସ୍ଥାନରେ ସମାସରେ ଜଦ ଆଦେଶ)—
Kshīroda (etc)
କ୍ଷୀରସାଗର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Kshīrasāgara etc (See)

କ୍ଷୀରୋଦଧି—ସଂ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କ୍ଷୀରପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଦଧି)—
Kshīrodadhi
କ୍ଷୀରସାଗର (ଦେଖ)—
Kshīrasāgara (See)

କ୍ଷୀରୋଦନ—ସଂ.ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କ୍ଷୀରମିଶ୍ରିତ ଜଦନ)—ଦୁଧ ସଙ୍ଗେ ସିଝା ହୋଇଥିବା ଗୁଡ଼ଲ ଆଦର ଖିର୍—Rice boiled with milk.
Kshīrodana

କ୍ଷୀରୋଦନ୍ୱତ୍—ସଂ.ବ—(ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କ୍ଷୀର+ଜଦନ୍ୱତ୍=ସମୁଦ୍ର)—କ୍ଷୀରସମୁଦ୍ର
Kshīrodanwat
The ocean of milk(M. W).

କ୍ଷୀରୋର୍ମି—ସଂ. ବ(ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କ୍ଷୀର + ଉର୍ମି)–କ୍ଷୀରସାଗର (ଦେଖ)—
Kshīrormi
Kshīrasāgara (See)

କ୍ଷୁ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଶବ୍ଦ କରିବା—
Kshu (root)
The make a sound.

କ୍ଷୁଜ୍ଜନିକା—ସଂ. ବ (କ୍ଷୁଦ୍ + ଜନ ଧାତୁ ଣିଚ + ଅକ + ଆ; ସାଦା କ୍ଷୁଧା ବା ଛିଙ୍କ ଜନ୍ମାଏ)—ରାଇସୋରଷ—The black mustard.
Kshujjanikā

କ୍ଷୁଣୀ – ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କ୍ଷୁ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଣୀ)—ପୃଥିବୀ—
Kshuṇī
The earth.

[ଦ୍ର—ପୃଥିବୀର ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଯିବା ଚିରକାଳ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ପୃଥିବୀ ଶୂନ୍ୟରେ ଘୂରୁଥିବାରୁ ଏ ଶବ୍ଦ ଜାତ ହୁଏ । କେହି କେହି କହନ୍ତି ଯେ ଦୁଇ କାନକୁ ଆଙ୍ଗୁଠିଦ୍ୱାରା ବନ୍ଦ କଲେ ଏ ଶବ୍ଦ ମନୁଷ୍ୟର ଗୋଡ଼ ଓ ଦେହ ବାଟେ ପୃଥିବୀରୁ ଗୁଳଇ ହୋଇ ଶୁଣା ପଡ଼େ ।]

କ୍ଷୁଣ୍ଣ—ସଂ. ବଣ. (କ୍ଷୁଦ ଧାତୁ=ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା + କର୍ମ. ତ)—
Kshuṇṇa
୧ । ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବା; ଚୂର୍ଣ୍ଣୀକୃତ—
(କ୍ଷୁଣ୍ଣା – ସ୍ତ୍ରୀ)
1. Powdered; pounded pulverised.

୨ । ଦୁଃଖିତ; ବେଦନାଗ୍ରସ୍ତ—
2. Distressed; mentally agitated,

୩ । ନିରାଶାଜର୍ଜରିତ; ନିରସ୍ତ; କ୍ଷୁବ୍ଧ—
3. Disappointed; chagrinned.

୪ । ଅଭ୍ୟସ୍ତ—4. Habituated.

୫ । ଲଙ୍ଘିତ ହୋଇଥିବା (ବ୍ରତ)—
5. Violated (vow).

୬ । ଆହତ; ଖଣ୍ଡିଆ ହୋଇଥିବା; ଛତବିଛତ—
6. Wounded; bruised.

୭ । ଆଲୋଡ଼ିତ; ଘଣ୍ଟା ହୋଇଥିବା—
7. Agitated; thoroughly stirred.

୮ । ଅଭ୍ୟସ୍ତ—8. Exercised.

୯ । ପରାଜିତ—9. Defeated.

୧୦ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବଙ୍ଗ ହନ୍ତୁ ଅନ୍ୟକୁ ପଢ଼ାଇବାକୁ ଅସମର୍ଥ—
10. Versed in sacred lore but unable to teach it.

କ୍ଷୁଣ୍ଣକ—ସଂ. ବ. (କ୍ଷୁଣ୍ଣ + କ)— ମନୁଷ୍ୟ ମଲାବେଳେ ବଜାଯିବା ନାଗର୍—
Kshuṇṇaka
A kind of drum beaten at a funeral.

କ୍ଷୁଣ୍ଣମନା—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷୁଣ୍ଣ + ମନସ୍ ୭ମା. ୧ବ)—
Kshuṇṇamanā
୧ । ଅତି ଦୁଃଖିତ—
1. Mentally distressed.

୨ । ଅନୁତାପଜର୍ଜରିତ—2. Penitent.

୩ । ମନ ମର ଯାଇଥିବା; ନିରାଶ ହୋଇଥିବା—
3. Disappointed.

କ୍ଷୁତ୍—ସଂ. ବ—୧ । (କ୍ଷୁ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ସଙ୍କାର୍ଥେ. କ୍ୱିପ୍= ଯୁଧ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—କ୍ଷୁଧା; ଭୋକ—1. Hunger.
Kshut
୨ । (କ୍ଷୁ ଧାତୁ + ଶବ୍ଦ କରିବା + ଭାବ. କ୍ୱିପ୍)—ଛିଙ୍କ—
2. Sneeze; sneezing.

କ୍ଷୁତ୍‌କ୍ଷାମ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ.(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷୁଧ୍ + କ୍ଷାମ)—କ୍ଷୁଧାଜୁର; ଅତି ଭୋକଲା; କ୍ଷୁଧାରେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ; ଭୋକରେ ସାନ୍ଦାର ଦଂସା ଉଡ଼ି ଯାଇଥାଏ ବା କରଡ଼ି ଜଳୁଥାଏ—
Kshutkshāma
Weakened or debilitated by hunger; hunger-struck; very hungry.
(କ୍ଷୁତ୍‌କ୍ଷାମା – ସ୍ତ୍ରୀ)

କ୍ଷୁତ୍‌କ୍ଷାମକଣ୍ଠ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷୁତ୍‌କ୍ଷାମ + କଣ୍ଠ)—
Kshutkshāmakaṇṭha
(କ୍ଷୁତ୍‌କ୍ଷାମକଣ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଖୁଧାରେ ସାନ୍ଦାର କଣ୍ଠ ଖୀଣ ହୋଇଅଛି ସାନ୍ଦାର ଭୋକରେ ଦଂସା ଉଡ଼ି ଯାଉଅଛି—Whose throat has been weakened by hunger; with throat-parched with hunger

କ୍ଷୁତ୍‌ପିପାସା—ସଂ. ବ. (ସଦ୍ଭରର; କ୍ଷୁଧ୍=ଭୋକ + ପିପାସା=ଶୋଷ)—
Kshutpipāsā
ଭୋକ ଓ ଶୋଷ—Hunger and thirst; craving for food and drink.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଶ୍ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ ଦୌନ୍ଦେ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ କୃଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍ତ'ଦେଖିବେ।

କ୍ଷୁତ୍‌ପିପାସୁ—ଫ. ବଣ. (କ୍ଷୁତ୍‌ପିପାସା + ଉ)—ଯାହାକୁ ଭୋକ ଓ ଶୋଷ କରୁଥାଏ; ଯେ ଭୋକେଇ ଥାଏ ଓ ଶୋଷେଇ ଥାଏ—Both hungry and thirsty at the same time.
Kshutpipāsu

କ୍ଷୁତ—ଫ. ଭ. (କ୍ଷୁ ଧାତୁ + ଭାବ. କ୍ତ + ଅ)—
Kshuta ୧ । ଛିଙ୍କ—1. Sneezeng.
(କ୍ଷୁତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (+କର୍ତ୍ତୁ.ଅ) ରାଇସୋରିଷ--2. Black mustard.
ଫ. ବଣ. ପୁଂ—ଯେ ଛିଙ୍କି ଅଛନ୍ତି—One who has sneezed.

କ୍ଷୁତା—ଫ. ଭ. (କ୍ଷୁ ଧାତୁ + କ୍ତ + ଆ)—ଛିଙ୍କ—
Kshutā Sneezing.
ଫ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (କ୍ଷୁତ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—କ୍ଷୁତର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Kshut.

କ୍ଷୁତାଭିଜନକ—ଫ. ବ. (କ୍ଷୁତ + ଅଭିଜନକ)—ରାଇସୋରିଷ—
Kshutābhijanaka Black mustard.

କ୍ଷୁତି—ଫ. ବ. (କ୍ଷୁ ଧାତୁ + ଭାବ. ତି)—ଛିଙ୍କ—
Kshuti Sneezing.

କ୍ଷୁତ୍‌ତୃଷ୍ଣା—ଫ. ବ. (ସଦ୍ଭରର; କ୍ଷୁଧ୍ + ତୃଷ୍ଣା)—ଭୋକ ଓ ଶୋଷ—
Kshuttṛushṇā Hunger and thirst.

କ୍ଷୁତ୍‌ତୃଷ୍ଣୁ—ଫ. ବଣ. (କ୍ଷୁଧ୍ + ତୃଷ୍ଣା + ଉ)—ଯାହାକୁ ଭୋକ ଓ ଶୋଷ କରୁଥାଏ; ଯେ ଭୋକେଇ ଥାଏ ଓ ଶୋଷେଇ ଥାଏ—Both hungry and thirsty at the same time.
Kshuttṛushṇu

କ୍ଷୁଦ୍ (ଧାତୁ)—ଫ—୧ । ଗୋଡ଼ରେ ଦଳିବା, କୁଦିବା—
Kshud (root) 1 To tread; to trample; to crush under foot.
୨ । ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—2. To pound; to pulverise.
୩ । ଅସ୍ଥିର ହେବା; ଆଲୋଡ଼ିତ ହେବା; ଘାଣ୍ଟି ହେବା—3. To be agitated or perturbed.
୪ । ଗତି କରିବା—4. To move.
୫ । ବାଟିବା—5. To bruise.
୬ । ଛେଚିବା—6. To crush.

କ୍ଷୁଦ୍‌ବାଧା—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ. ବା ମ. ପ. ଲୋ; କ୍ଷୁଧ୍ + ବାଧା) —
Kshudbādhā ଖୁଧାଜନିତ ଗ୍ଲାନି—Lassitude due to hunger; the lashes of hunger.

କ୍ଷୁଦ୍‌ବୋଧ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, କ୍ଷୁଧ୍ + ବୋଧ) - ଭୋକ କରିବା-
Kshudbodha Craving or feeling of hunger.

କ୍ଷୁଦ—ଫ. ବ. (କ୍ଷୁଦ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ,ଭୁଲ. ଓ. ଖୁଦ)—ଅଣ୍ଟା;ମଇଦା; ଶସ୍ୟଚୂର୍ଣ୍ଣ—Flour; meal.
Kshuda

କ୍ଷୁଦ୍ର—ଫ. ବଣ. (କ୍ଷୁଦ ଧାତୁ = ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା + ସଙ୍କାର୍ଥେ. ର)—
Kshudra ୧ । ସାନ; କ୍ଷୁଦ୍ର—1. Small; tiny; minute.
(କ୍ଷୁଦ୍ରତା—ତ୍ୱ) ୨ । ନୀଚ—2. Low; mean; vile; base.
୩ । ଅଳ୍ප—3. Little.
୪ । ଅପ୍ରଶସ୍ତ—4 Narrow.
୫ । ଅକିଞ୍ଚନ; ଗରିବ—5. Poor.
୬ । କ୍ରୂର—6. Cruel; hard-hearted.
୭ । ଅଳ୍ପ ବୟସ୍କ—7 Young.
୮ । କୃପଣ—8. Niggardly; miserly.
୯ । ଅକିଞ୍ଚିତ୍‌କର; ସାମାନ୍ୟ—9 Slight; trifling.
୧୦ । ନଗଣ୍ୟ; ତୁଚ୍ଛ—10. Insignificant.
୧୧ । ଅନୁଦାର (ମନ)—11. Illiberal; without liberality of mind.
ଫ. ବ—୧ । ଖୁଦ; ଭଙ୍ଗୁଳକଣା—1. Particle of rice.
୨ । ମହୁମାଛି—2 Bee.
୩ । ଜଙ୍ଗୁଟି ମହୁମାଛି—3. Tiny bee.

କ୍ଷୁଦ୍ରକମ୍ବୁ—ଫ. ବ. (କର୍ମ ଧା; କ୍ଷୁଦ୍ର + କମ୍ବୁ)—୧ । ଶାମୁକା—
Kshudrakambu 1. Oyster-shell.
୨ । ଶ୍ୱେତଶଙ୍ଖ—2. A small conch-shell.

କ୍ଷୁଦ୍ରଚନ୍ଦନ—ଫ. ବ—ରକ୍ତଚନ୍ଦନ—
Kshudrachandana Red Sandal-wood.

କ୍ଷୁଦ୍ରଜନ୍ତୁ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; କ୍ଷୁଦ୍ର + ଜନ୍ତୁ)—୧ । ଶ୍ୱେତପ୍ରାଣୀ—
Kshudrajantu 1 Small animal; tiny creature.
୨ । ପୋକଜୋକ—2. Insects.
ଦେ. ବ—ଖରାପ ବା ଅକିଞ୍ଚନ ବ୍ୟକ୍ତି; ନଗଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି; ଯାହାର ଜୀବନରେ କିଛି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ—Insignificant person (used when a man makes himself humble in the eyes of his hearers), humble creature; insignificant being.

କ୍ଷୁଦ୍ରଜୀବ—ଫ. ଓ ଦେ. ବ—କ୍ଷୁଦ୍ରଜନ୍ତୁ (ଦେଖ)
Kshudrajība Kshudrajantu (See)

କ୍ଷୁଦ୍ରତଣ୍ଡୁଳ—ଫ. ବ—ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଚାଉଳ—
Kshudratandula A grain of rice.

କ୍ଷୁଦ୍ରଦଂଶିକା—ଫ. ବ. (କ୍ଷୁଦ୍ର + ଦଂଶ + କ + ଆ)—
Kshudradaṁsikā ଶ୍ୱେତ ଡାଉଁଶ—Small gadfly.

କ୍ଷୁଦ୍ରଦୃଷ୍ଟି—ଫ. ବ. କର୍ମଧାରୟ, କ୍ଷୁଦ୍ର + ଦୃଷ୍ଟି)—
Kshudradṛuhṭi ୧ । ମାନସିକ ମାଇଡା—
1. Meanness; pusillanimity.
୨ । ଶ୍ୱେତନଜରି; କୃପଣତା—
2. Niggardliness; miserliness.
୩ । ଅନୁଦାରତା—3. Narrowness of view.
ଫ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ମାଇମନା—
1. Mean; low-minded.
୨ । ଶ୍ୱେତନଜରିଆ; ଖଣ୍ଡିଗଣ୍ଡିଆ; କୃପଣ—
2. Miserly; niggardly; close-fisted.
୩ । ଅନୁଦାର—3. Narrow in mind; bigoted.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନ୍ଧ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଉଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍ତ

କ୍ଷୁଦ୍ରପତି—ଫ. ବ—କୁବେର (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Kshudrapati The Hindu God of Wealth.

କ୍ଷୁଦ୍ରପତ୍ରା—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷୁଦ୍ର + ପତ୍ର + ଆ)—
Kshudrapatrā ଅମ୍ଳଲୋଣିକା; ଅମ୍ଳିଲତ ଶାଗ—
A kind of potherb; Wood Sorrel.

କ୍ଷୁଦ୍ରପତ୍ରୀ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷୁଦ୍ର + ପତ୍ର + ଈ)—ବଚ—
Kshudrapatrī Achorus Calumus.

କ୍ଷୁଦ୍ରପ୍ରାଣ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧାରୟ; କ୍ଷୁଦ୍ର + ପ୍ରାଣ)—
Kshudraprāṇa କ୍ଷୁଦ୍ରଜୀବନ; ସ୍ତ୍ରୀଶଜୀବନ—
Frail life; delicate frame.

ଫ. ବଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ନର୍ଜୀବା; ସ୍ତ୍ରୀଶଜାଗ—
(କ୍ଷୁଦ୍ରପ୍ରାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Delicate; frail; weak.
୨ । ଦରିଦ୍ର—2. Poor.
୩ । କୃପଣ—3. Niggardly.
୪ । କ୍ରୂର—4. Cruel.

କ୍ଷୁଦ୍ରପ୍ରାଣୀ—ଫ. ବ—କ୍ଷୁଦ୍ରଜନ୍ତୁ (ଦେଖ)
Kshudraprāṇī Kshudrajantu (See)

କ୍ଷୁଦ୍ରବୁଦ୍ଧି—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; କ୍ଷୁଦ୍ର + ବୁଦ୍ଧି)—୧ । ସାର ବୁଦ୍ଧି—
Kshudrabuddhi 1. Narrow view.
୨ । ନଗଣ୍ୟ ବା ଅଳ୍ପଜନ ମତ—2. Humble view; humble way of thinking (said of one's own opinions expressed before superiors).

ଫ. ବଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ସାରମନା—
1. Low-minded; mean.
୨ । ଯାହାର ବଶ୍ୱରଶକ୍ତି ସାମାନ୍ୟ—
2. Of small intelligence.

କ୍ଷୁଦ୍ରମ—ଫ. ବ—ଧାତୁ ଆଦ ଢୌଲବା ପାଇଁ ୬ ମସାର ବଟକଲ୍; ଛଦାମ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Kshudrama A small standard weight to weigh metal.

କ୍ଷୁଦ୍ରମୁସ୍ତା—ଫ. ବ—କୁସେରୁ (ଦେଖ) (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)
Kshudramustā Kaseru (See)

କ୍ଷୁଦ୍ରରସ—ଫ. ବ. (ମଧୁପଦଲ୍ଲୋପୀ; କ୍ଷୁଦ୍ର ଫଗୁମ୍ଫାତ ରସ)—ମହୁ—
Kshudrarasa Honey.

କ୍ଷୁଦ୍ରରୋଗ—ଫ. ବ.—ସାମାନ୍ୟ ରୋଗ—
Kshudraroga Minor disease.

[ଦ୍ର—ମୁଣ୍ଡରେ କୁଣ୍ଡିଆ, କଣନଖା, କାଠବରୁଣ ଆଦ ୫୫ ପ୍ରକାର କ୍ଷୁଦ୍ରରୋଗ ବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ।]

କ୍ଷୁଦ୍ରଳ—ଫ. ବଶ. (କ୍ଷୁଦ୍ର+ଳ; ଭୁଲ. ବହୁଳ)—କ୍ଷୁଦ୍ର (ଜନ୍ତୁ ଓ ରୋଗ)—
Kshudraḷa Small or minor (animal or disease.)

କ୍ଷୁଦ୍ରସୁବର୍ଣ୍ଣ—ଫ. ବ —୧ । ଜଲୁଷ୍ଟ ସୁନା—
Kshudrasubarṇṇa 1. Low or bad gold.
୨ । ପିତ୍ତଳ—2. Brass

କ୍ଷୁଦ୍ରା—ଫ. ବଶ. ସ୍ତ୍ରୀ (କ୍ଷୁଦ୍ର+ଆ)—କ୍ଷୁଦ୍ରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Kshudrā Feminine of Kshudra.

ଫ. ବ.—୧ । ବେଶ୍ୟା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. Harlot.
୨ । ଜଲୁଷ୍ଟ ମହୁମାଛି—2. A tiny species of bee.
୩ । କଳହୁଡ଼ୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
3. A quarrelsome woman. (M. W.)
୪ । ଘୃଣ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀ—4. A despicable woman. (M.W)
୫ । ଅଙ୍ଗଘ୍ନା ସ୍ତ୍ରୀ—5. A maimed or crippled woman. (M. W)
୬ । ନର୍ତ୍କୀ—6. A dancing girl. (M. W.)
୭ । ଅମ୍ଳିଲତ ଶାଗ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7 Wood Sorrel (potherb).
୮ । ଜଟାମାଂସୀ (ଦେଖ) (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. Jaṭāmāṁsī (See)
୯ । ଗବେଧୁକା; ଗରଗଡ଼ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
9. Gabedhukā (See)
୧୦ । କଣ୍ଟକାରୀ; ଅଙ୍କାରନ୍ତୁ—10. Solanum Jacquini.
୧୧ । କୁଜ୍ଝାଣ; ହିକ୍କା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
11. Straining; hiccup.

କ୍ଷୁଦ୍ରାମ୍ର—ଫ. ବ —କୋଶାମ୍ର; କୁସୁମ (ଗଛ) ୧ (ଦେଖ)
Kshudrāmra Kusuma (tree) 1. (See)

କ୍ଷୁଦ୍ରାଶୟ—ଫ. ବଶ. ପୁଂ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷୁଦ୍ର + ଆଶୟ)—ସାରମନା; ଫଳାକ୍ଷିମନା; ସାରପ୍ରକୃତିକ—Low-minded; narrow-minded; mean.
(କ୍ଷୁଦ୍ରାଶୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କ୍ଷୁଦ୍ରିକା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କ୍ଷୁଦ୍ର + କ + ଆ)—୧ । ଛୋଟ ଡାଉଁଶ—
Kshudrikā 1. Small gad-fly.
୨ । ଘୁଙ୍ଗୁର; ଘଣ୍ଟି; ଘାଗୁଡ଼ି—
2. Small tinkling bells for ornaments

କ୍ଷୁଦ୍ରେକ୍ଷୁ—ଫ. ବ.—କାଣ୍ଡଶର (ଦେଖ) (ଦ୍ୱରେକ୍ଷୁ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)
Kshudrekshu Kāṇḍaśara (See)

କ୍ଷୁଧ୍ (ଧାତୁ)—ଫ.—ଭୋକାଇବା—
Kshudh (root) To feel hungry

କ୍ଷୁଧ—ଫ. ବ. (କ୍ଷୁଧ୍ ଧାତୁ=ଭୋକାଇବା + ଭାବ. କ୍ୱିପ୍)—
Kshudh କ୍ଷୁଧା (ଦେଖ)
Kshudhā (See)

କ୍ଷୁଧା—ଫ. ବ. (କ୍ଷୁଧ ଧାତୁ=ଭୋକାଇବା + କ୍ୱିପ. ଆ)—
Kshudhā ୧ । ଭୋକନ ଇଚ୍ଛା; ଭୋକ; ବୁଭୁକ୍ଷା—
1. Hunger; appetite.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେଚ୍ଛେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ଭିତାବୋଖରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

୨ । ଲାଳସା—
2. Hankering after a thing; craving.

କ୍ଷୁଧାକୁଳ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ଂସ୍ଥା ଭବ୍; କ୍ଷୁଧା+ଆକୁଳ)—ଭୋକଲା; Kshudhākula ବୁଭୁକ୍ଷିତ; କ୍ଷୁଧାଜର୍ଜରିତ; ପେଟବକଳଆ—
(କ୍ଷୁଧାକୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) Oppressed or distressed with hunger or appetite; lashed by hunger; hungry; famished.

କ୍ଷୁଧାକୁଳିତ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଂସ୍ଥା ଭବ୍; କ୍ଷୁଧା+ଆକୁଳିତ)—
Kshudhākulita କ୍ଷୁଧାକୁଳ (ଦେଖ)
(କ୍ଷୁଧାକୁଳିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Kshudhākula (See)

କ୍ଷୁଧାକ୍ଷାମ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଂସ୍ଥା ଭବ୍; କ୍ଷୁଧା + କ୍ଷାମ)—କ୍ଷୁଧା ଯୋଗୁଁ
Kshudhākshāma କ୍ଷୀଣ—Emaciated by hunger;
(କ୍ଷୁଧାକ୍ଷାମା—ସ୍ତ୍ରୀ) famished.

କ୍ଷୁଧାତୁର—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଂସ୍ଥା ଭବ୍; କ୍ଷୁଧା+ଆତୁର)—
Kshudhātura କ୍ଷୁଧାକୁଳ (ଦେଖ)
(କ୍ଷୁଧାତୁର୍—ସ୍ତ୍ରୀ) Kshudhākula (See)

କ୍ଷୁଧାବର୍ଦ୍ଧକ—ଫ. ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ଭବ୍; କ୍ଷୁଧା + ବର୍ଦ୍ଧକ)—ଯେଉଁ ଔଷଧ
Kshudhābarddhaka ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା କ୍ଷୁଧା ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ—
Appetizing (medicine); which creates or whets the appetite.

କ୍ଷୁଧାବିଷ୍ଟ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଂସ୍ଥା ଭବ୍; କ୍ଷୁଧା + ଆବିଷ୍ଟ)—
Kshudhābishṭa କ୍ଷୁଧାକୁଳ (ଦେଖ)
(କ୍ଷୁଧାବିଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Kshudhākula (See)

କ୍ଷୁଧାବୃଦ୍ଧି—ଫ. ବି.—(୬ଷ୍ଠୀ ଭବ୍; କ୍ଷୁଧା + ବୃଦ୍ଧି)—ବେଶି ଭୋକ
Kshudhābṛuddhi କରିବା—The state of one's appetite being whetted.

କ୍ଷୁଧାଶାନ୍ତି—ଫ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ଭବ୍; କ୍ଷୁଧା + ଶାନ୍ତି)—ଭୋଜନାଦିଦ୍ୱାରା
Kshudhāśānti ଭୋକର ଉପଶମନ—Satiety; satisfaction of hunger; appeasement of hunger.

କ୍ଷୁଧିତ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (କ୍ଷୁଧା+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଇତ)—
Kshudhita ବୁଭୁକ୍ଷିତ; ଅତ୍ତ ଭୋକଲା—
(କ୍ଷୁଧିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Famished; hungry.

କ୍ଷୁନ୍ନିବୃତ୍ତି—ଫ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ଭବ୍; କ୍ଷୁତ୍+ନିବୃତ୍ତି)—
Kshunnibṛutti କ୍ଷୁଧାର ଉପଶମ; କ୍ଷୁଧାଶାନ୍ତି—Satiety; satisfaction of the craving for food; appeasement of hunger.

କ୍ଷୁପ—ଫ. ବି (କ୍ଷୁ ଧାତୁ+ପ)—୧ । ବୁଦା; ଝୁମ୍ପୁଡ଼ା ଗଛ—
Kshupa 1. Bush; bushy plant; shrub.
୨ । ବୁଦାଥିବା ପବ୍ବତ—
2. Mountain overgrown with bushes.
୩ । କ୍ଷତ୍ରିୟବଂଶ—
3. A group of Kshatriyas.
୪ । (ନାମ) ସତ୍ୟଭାମାଙ୍କଠାରୁ ଜାତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପୁତ୍ର—
4. A son of Śrīkṛushṇa.
୫ । (ନାମ) ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁଙ୍କ ପିତା—
5. Name of the father of Ikshwāku.

କ୍ଷୁବ୍ଧ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (କ୍ଷୁର୍ ଧାତୁ=ଚଞ୍ଚଳ ହେବା+କର୍ମ. ତ)—
Kshubdha ୧ । କ୍ଷୋଭଗ୍ରସ୍ତ—1. Stimulated.
(କ୍ଷୁବ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ବଚଳିତ; ଘଣ୍ଟା ଦୋଇଥିବା—
(କ୍ଷୁବ୍ଧତା—ତ୍ୱ) 2. Agitated; disturbed.
୩ । ଅତ୍ତ ତ୍ରସ୍ତ; ଫଂଶିତ—3. Frightened; affrighted.
୪ । କ୍ରୁଦ୍ଧ—4. Enraged.
୫ । ଦୁଃଖିତ—5. Distressed; disappointed.
୬ । ଯାହାର ମନ ଘାଣ୍ଟି ହେଉଥାଏ; ବ୍ୟାକୁଳିତ; ଅଧୀର—
6. Excited; perturbed.
୭ । ରାଜ୍ୟରୁ ବା ସିଂହାସନରୁ ବହିଷ୍କୃତ; ଚ୍ୟୁତ—
7 Expelled from the kingdom or throne.

ଫ. ବି. ୧ । ଦହିମୁହାଁଦଣ୍ଡ; ଦହିଖୁଆ—
1. Churning rod.
୨ । ରତିବିଶେଷ—2. A particular mode of coition

କ୍ଷୁଭ (ଧାତୁ)—ଫ.—୧ । କ୍ଷୁବ୍ଧ ବା ଆଲୋଡ଼ିତ ହେବା—
Kshubha (root) 1. To be agitated.
୨ । ଥରିବା—2 To be unsteady; to shake; to tremble.
୩ । ହୁଣ୍ଡିଯିବା—3. To stumble.
୪ । ଚଞ୍ଚଳ ହେବା; ଅସ୍ଥିର ହେବା—4. To be restless.

କ୍ଷୁଭିତ—ଫ. ବିଣ. (କ୍ଷୁର ଧାତୁ=ଚଞ୍ଚଳ ହେବା+କର୍ମ. ତ)—
Kshubhita କ୍ଷୁବ୍ଧ (ଦେଖ) Kshubdha (See)

କ୍ଷୁମା— ଫ. ବି. (କ୍ଷୁ ଧାତୁ+ମ+ଆ)—୧ । ଛଣପଟ—
Kshumā 1. Flax; linseed; hemp.
୨ । ନୀଳ ଗଛ—2 Indigo plant.
୩ । ଶରବିଶେଷ—(ଯାହା କମ୍ପାଏ)—
4. Name of an arrow.-(M. W.)

କ୍ଷୁର(ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଛେଦନ କରିବା—1. To cut.
Kshura (root) ୨ । ଗ୍ଭୁଡ଼ିବା—2. To scratch.
୩ । ଗାର ବା ସିଆର କାଟିବା—3. To draw lines or furrows.
୪ । ଖୋଳିବା—4. To dig.

କ୍ଷୁର—ସଂ. ବି (କ୍ଷୁର ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କରଣ. ଅ)—
Kshura ୧ । ଦଣ୍ଢାରର ଖିଅର କରିବାର ଶସ୍ତ୍ର; କ୍ଷୁର—
1. Razor.
୨ । ଗୋରୁ ଓ ଘୋଡ଼ା ଆଦିଙ୍କ ଖୁର—
2. Hoofs of beasts.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

ଂ । ଶରର ମୁନରେ ଥିବା ଖୁରପର ଦାଢ଼ିଆ ଅଂଶ—
3. Razor-like barb of an arrow.

୪ । ଖଟଆଦର ଖୁର—4. Bed-posts; the posts on which beds, chairs and the furniture stand.

୫ । ଶର—5. Arrow.

କ୍ଷୁରକ୍ରିୟା—ସଂ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କ୍ଷୁରକର୍ତ୍ତରୀ କ୍ରିୟା)—ଖୁଅର—
Kshurakriyā Shaving.

କ୍ଷୁରଧାନ—ସଂ. ବ (କ୍ଷୁର+ଧା ଧାତୁ+ଅନ)—ଖୁର ରହିବା ଖୋଲ—
Kshuradhāna Razor-case. (M. W.)

କ୍ଷୁରଧାର—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷୁର+ଧାର)—ଖୁରର ଦାଢ଼—
Kshuradhāra Keen edge of a razor.

ଦେ. ବ (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ମନେ ମନେ ପରର ଅନିଷ୍ଟ ଚିନ୍ତା—
Mental thoughts for injuring others.

ଦେ. ବିଣ—ଖୁର ପରି ଦାଢ଼ିଆ—
Sharp like a razor.

ଉଦସ୍ କ୍ଷୁରଧାର, ମୁଖେ ଉଷ ନଥିର—ସଙ୍ଗୀତ ।

କ୍ଷୁରଧାରୁଆ—ଦେ. ବିଣ—ଖୁରର ଧାର ପରି ଦାଢ଼ିଆ—
Kshuradhāruā Keen-edged like a razor; as sharp as a razor.

କ୍ଷୁରପତ୍ର—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷୁର ପରି ଦାଢ଼ିଆ ପତ୍ର ଯାହାର)—ଶରକାଣ୍ଡ
Kshurapatra ତୃଣ—Saccharum Sara (reed). (M. W.)

କ୍ଷୁରପ୍ର—ସଂ. ବ (କ୍ଷୁର+ପୃ ଧାତୁ+ଅ)—
Kshurapra ୧ । ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକୃତି ବାଣଫଳଶେଷ—
1. A sharp-edged crescent-shaped arrow-head.

୨ । ଖୁରୁପି—2. A grass-scraper.

୩ । ଦାଢ଼ିଆ ଛୁରି—3. A sharp knife.

୪ । ଦାଢ଼ିଆ ବାଣ—4. Sharp-edged arrow.

ସଂ. ବିଣ—ଖୁର ପରି ଦାଢ଼ିଆ—
Sharp-edged like a razor. (M. W.)

କ୍ଷୁରଭାଣ୍ଡ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷୁର+ଭାଣ୍ଡ)—
Kshurabhāṇḍa ଖୁର ରହିବା ଖୋଲ—
Razor-case.

କ୍ଷୁରକା—ସଂ. ବ (କ୍ଷୁର+କ+ସ୍ତ୍ରୀଅର୍ଥେ. ଆ)—
Kshurikā ୧ । ସାନ ଛୁରି—1. A small knife.

୨ । ଖୋର—2. A dagger.

କ୍ଷୁରୀ—ସଂ. ବ. (କ୍ଷୁର+ସ୍ତ୍ରୀଅର୍ଥେ. ଈ)—
Kshurī ୧ । ଛୁରି—1. Knife.

୨ । ଖୋର—2. Dagger.

(କ୍ଷୁରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । (କ୍ଷୁର+ଇନ୍; ୪ମା. ୧ବ)—ଉଣ୍ଡାସୁ—
3. Barber.

୪ । ଖୁରଯୁକ୍ତ ପଶୁ—4. Hoofed animal.

କ୍ଷୁଲ୍ଲ—ସଂ. ବିଣ (କ୍ଷୁଦ୍ର ଶବ୍ଦର ସ୍ତ୍ରାକୃତ ରୂପ; ସଂସ୍କୃତରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Kshulla ୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର; ଖୋଷ—1. Little; small. (M. W.)

୨ । କନିଷ୍ଠ; ବୟସରେ ସାନ—2. Younger.

୩ । ନିକୃଷ୍ଟ—3. Inferior

କ୍ଷୁଲ୍ଲକ—ସଂ. ବିଣ (କ୍ଷୁଲ୍ଲ+କ)—କ୍ଷୁଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Kshullaka Kshulla (See)

ସଂ. ବ—ଖୋଷ ଶାମୁକା—A small sea-shell.

କ୍ଷୁଲ୍ଲତାତ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (କର୍ମ୍ମଧା. କ୍ଷୁଲ୍ଲ+ତାତ; ତୁଳ. ବ. ଖୁଲ୍ଲତାତ)—
Kshullatāta କକେଇ; ଖୁଡୁତା—
Younger paternal uncle; father's younger brother.

କ୍ଷେଣି—ଗ୍ରା. ଅ (ସଂ. କ୍ଷଣ; ଏହି, ସେହି ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ; ଏହିକ୍ଷେଣି, ସେହିକ୍ଷେଣି)—(ଏହି ବା ସେହି) କ୍ଷଣରେ—
Kshe_ni At (this or that) moment.

ଖୁନି

ମି

କ୍ଷେଣି ଦେବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି (ସଂ. କ୍ଷଣ)—କ୍ଷଣ କରିବା (ଦେଖ)
Kshe_ni debā Kshaṇa karibā (See)

ସିନିକ ଘର ପାହୁନ ନାଉସ୍ତବ ନାଥ କ୍ଷେଣିଦେଲେ—ପଙ୍କାରମୋହନ. ଉତ୍କଳ୍ପନ୍ତ ।

କ୍ଷେଣିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—କ୍ଷଣ କରିବା (ଦେଖ)
Kshe_nibā Kshaṇa karibā (See)

କ୍ଷେତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷେତ୍ର)—
Kshetа ୧ । ଶସ୍ୟାଦି ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ସକାଶେ କର୍ଷିତ କ୍ଷେତ ଭୂମିଖଣ୍ଡ; ବଲ—
ଖେତ, ଖେତୀ 1. Field for raising crops.

୨ । କୃଷି—2. Agriculture.

୩ । ଫସଲ—3. Crop.

(ଯଥା—ଏ ବର୍ଷ କ୍ଷେତ ଭଲ ହୋଇ ନାହିଁ ।)

୪ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବିଶେଷତଃ ଘୋଡ଼ା, ଗୋରୁ ଆଦ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବାର ସ୍ଥାନ—
4. Place or country where different breeds of horse or cattle grow.

(ଯଥା—ଏ ଜିଲ୍ଲା ଭଲ କ୍ଷେତର ଘୋଡ଼ା ।)

କ୍ଷେତ ଉଜାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗୋରୁ, ଛେଳି ଆଦ କ୍ଷେତରେ ପଶି
Kshetа ujārdibā ଫସଲକୁ ଖାଇ ଓ ମାଡ଼ି ନଷ୍ଟ କରିବା—
କ୍ଷେତ ଉଜଡ଼ାନ 1. To damage the standing crop (by
ଖେତ ଉଜାଡ଼ନା cattle eating or treading.)

୨ । କ୍ଷେତରେ ହୋଇଥିବା ଫସଲକୁ ଆବାଦ କରି ନ ପାରି ବା ନ କାଟି ନଷ୍ଟ କରିଦେବା; ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟରେ ପାଚିଲା ଫସଲକୁ କାଟି ନ ଆଣିବାରୁ ତାହାକୁ କ୍ଷେତରେ ଝଡ଼ିପଡ଼ିବାକୁ ବା ନଷ୍ଟ ହେବାକୁ ଦେବା—

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୃଚ୍ଛତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭିଧାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହି ବ ବପଞ୍ଚତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

2. To allow a ripened crop to be wasted in the field without taking proper steps to harvest it in due time

କ୍ଷେତ ଉଜୁଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଗୋରୁ ଆଦ ଖାଇବା ଯୋଗୁଁ ଫସଲର କ୍ଷତି—

Ksheta ujurḍibā

କ୍ଷେତ ଉଜଡ଼େ ଯାଓୟା

खेती उजड़ना

1. Damage of crops by cattle.

୨ । ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟରେ ପାଚିଲା ଫସଲକୁ ନ କାଟିବା ଯୋଗୁଁ ଫସଲ ଲୋକ୍‌ସାନ୍ ହେବା—

2. Waste of the crop of a field for neglecting to harvest it in due season.

କ୍ଷେତ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଗୋରୁ ଛେଳି ଆଦ) ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ

Ksheta khāibā

ପ୍ରବେଶ କରି ତହିଁରେ ହୋଇଥିବା ଫସଲକୁ

କ୍ଷେତଖାଓୟା

ଖାଇ ନଷ୍ଟ କରିବା—

खेतखाना

(cattle) To damage or eat the standing crop in a field.

କ୍ଷେତ ପାଚିବା—ଦେ. ବ—କ୍ଷେତରେ ହୋଇଥିବା ଫସଲ ପକ୍ୱ ହେବା—

Ksheta pāchibā

Ripening of a crop in a field.

କ୍ଷେତବାଡ଼ି—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର)—କୃଷବାସ; କୃଷି—

Kshetabāṛḍi

Agriculture.

क्षेतीवारी

କ୍ଷେତି—ଗ୍ରା. ବ. (ଫ. କ୍ଷତର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—

Ksheti

କ୍ଷତି; ଲୋକ୍‌ସାନ୍; ଭୁଟ୍—

Injury; loss; damage.

କ୍ଷେତିଖେସରା—ଗ୍ରା. ବ. (ସଦ୍ଭବର; ଫ. କ୍ଷତି+ଆ. ଖିସାର୍) —

Kshetikhesarā

୧ । ସବ୍ ପ୍ରକାରର କ୍ଷତି—

1. All kinds of damages or loss sustained.

୨ । ଘଟିଥିବା କ୍ଷତିର ପୂରଣାର୍ଥ ପ୍ରଦତ୍ତ ଧନ—

2. Amount of compensation or damage to make good the loss sustained.

କ୍ଷେତିଖେସାରା—ଗ୍ରା. ବ—କ୍ଷେତିଖେସର୍ (ଦେଖ)—

Kshetikhesārā

Kshetikhesarā (See)

କ୍ଷେତ୍ର—ସଂ ବ. (କ୍ଷି ଧାତୁ=ବାସ କରିବା; ବସ୍ତ୍ରବା+କରଣ. ଷ୍ଟ୍ରନ୍; ଯାହା

Kshetra

ଯୋଗୁ ମନୁଷ୍ୟ ବସେ)—

୧ । କଆରି; ବଲ; ଖେତ—

1. A field of crops.

୨ । ଭୂମି—2. Land; soil.

୩ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ—

3. External organ of action; sense-organ.

୪ । ମନ—

4. Internal organ of action; mind.

୫ । କର୍ମଭୂମି—5. One's proper field of action; sphere of action.

୬ । ଜନ୍ମଭୂମି—6. Birth-place or origin.

୭ । ଦେହ; ଶରୀର—7. Human body.

୮ । ଭାର୍ଯ୍ୟା; କଲତ୍ର—8. A wife.

ତୋହର କ୍ଷେତ୍ରେ ମୁଁ ସମ୍ଭୂତ
ହୋଇବି ଦେବଦୂତ ପୂତ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୯ । ସ୍ଥାନ; ଅଞ୍ଚଳ—9. Place; locality.

୧୦ । ସିଦ୍ଧ ବା ପୁଣ୍ୟପ୍ରଦ ସ୍ଥାନ; ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ; ଧାମ—

10. A holy place; a centre of pilgrimage.

[ଦ୍ର—ଭାରତରେ ଅନେକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ର ଅଛି । ଯଥା—ଗୟା, କାଶୀ, ପ୍ରୟାଗ, ମଥୁରା, ବୃନ୍ଦାବନ, ପୁରୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର, କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର, ରାମେଶ୍ୱର, ଗଙ୍ଗାସାଗର ଇତ୍ୟାଦି; ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ କାଶୀ, ପୁରୀ, ବଦ୍ରିନାଥ ଓ ରାମନାଥ ଏହି ଚାରିଟି ପ୍ରଧାନ । ସେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି ଚାରିଧାମରେ ବୁଲି ଆସେ ବା ଏଥିରୁ ଯେ କୌଣସି ତୀର୍ଥରେ ମୃତ୍ୟୁ ଲାଭ କରେ ସେ ମଡା ପୁଣ୍ୟବାନ୍ ବୋଲି ଵିବେଚିତ ହୁଏ ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ କ୍ଷେତ୍ର ଅଛି । ଯଥା— ପୁରୀ—ବିଷ୍ଣୁ ବା ଶଙ୍ଖକ୍ଷେତ୍ର; ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଶିବକ୍ଷେତ୍ର; କୋଣାର୍କ —ଅର୍କକ୍ଷେତ୍ର; ଯାଜପୁର—ବିରଜାକ୍ଷେତ୍ର, କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା—ଭୁଲସୀ-କ୍ଷେତ୍ର ।]

୧୧ । (ଜ୍ୟାମିତି) ଆକାରବଶିଷ୍ଟ ରେଖାବେଷ୍ଟିତ ସ୍ଥାନ—

11. (geometry) A figure; a space enclosed by lines drawn over a surface.

ଦେ. ବ—ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ର; ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର; ପୁରୀ—

Purī, the seat of Lord Jagannātha.

କ୍ଷେତ୍ର ଅଙ୍କିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଭୂମିରେ କମ୍ବା କାଗଜରେ ନଦିଷ୍ଟ ସୀମା ଓ

Kshetra aṅkibā

ଅବୟବବଶିଷ୍ଟ ରେଖାକୃତି ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ

କ୍ଷେତ୍ରଆଁକା

କରିବା—To draw a figure.

चेत्रआँकना

କ୍ଷେତ୍ର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ନଦିଷ୍ଟ ସିଦ୍ଧଭୂମି ବା ତୀର୍ଥକୁ

Kshetra karibā

ଦର୍ଶନ କରିବା—

To visit or go over a prescribed place of pilgrimage.

କ୍ଷେତ୍ରଗଣିତ—ସଂ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କ୍ଷେତ୍ରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗଣିତ)—

Kshetraganita

ଜ୍ୟାମିତି; କ୍ଷେତ୍ରତତ୍ତ୍ୱ—Geometry.

କ୍ଷେତ୍ରଜ—ସଂ. ବଣ (କ୍ଷେତ୍ର+ଜନ ଧାତୁ=ଜନ୍ମିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Kshetraja

୧ । କ୍ଷେତ୍ରରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—

1. Produced from a field.

୨ । କୃଷିଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ—

2. Produced by agriculture.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ୪
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୠ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଉ୫	ନୃ

ଖ—୧ । ଅକ୍ଷମ ବା ମୃତ ବା ଅନୁପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ତ୍ରୀର ଗର୍ଭରେ ନିଯୋଗତ ପରପୁରୁଷର ଔରସରେ ଜନ୍ମିତ ସନ୍ତାନ—

1. A son born from a woman by a specially selected person other than her married husband who is impotent, dead or absent.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱାମୀ ମୃତ କମ୍ବା ନପୁଂସକ ହେଲେ ଅନ୍ୟ ନିଯୋଗତ ବ୍ୟକ୍ତି (ଯଥା ଦେବର) ଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଠାରେ କ୍ଷେତ୍ରଜ ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମାଇ କୁଳ ରକ୍ଷା କରିବାର ବିଧି ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ଏହି ପ୍ରଥାକୁ ନିଯୋଗ ପ୍ରଥା ବୋଲି କୁହା ଯାଉଥିଲା । ଜନ୍ମିତ ପୁତ୍ର ବିଦ୍ୟମାନ୍ ଥିବା ସ୍ଥଳରେ କ୍ଷେତ୍ରଜ ସନ୍ତାନ ପୈତୃଧନର ଅଧିକାରୀ ହେଉ ନ ଥିଲା । ଉପରୋକ୍ତ ସ୍ମୃତିରେ ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କଦ୍ୱାରା କୁରୁବଂଶର ରକ୍ଷା ହୋଇଥିଲା । ସ୍ମୃତିନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦ୍ୱାଦଶ ପ୍ରକାର ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ଏ କ୍ଷେତ୍ରଜପୁତ୍ର ଏକାଦଶ ।]

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଜାରଜ ସନ୍ତାନ—

2. Illegitimate child of a person.

[ଦ୍ର—ପୁରାଣ ଯୁଗରେ ଉତ୍ତରୋତ୍ତରେ ଅବବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ, ପରସ୍ତ୍ରୀ, ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ, ଋଷିପତ୍ନୀ ଆଦିଙ୍କୁ ପରପୁରୁଷମାନେ ଓ ଦେବତାମାନେ କଳେ ବଳେ କୌଶଳେ ହରଣ କରି ନେବା ପରେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ପୁତ୍ର-କନ୍ୟା ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବାର ଉଦାହରଣ ହିନ୍ଦୁ ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ବହୁଳ ନୁହେଁ ।]

କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (କ୍ଷେତ୍ର + ଜ୍ଞା ଧାତୁ = ଜାଣିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kshetrajña ୧ । ଜୀବାତ୍ମା; ଆତ୍ମା—1. The human soul.

୨ । କାମୁକ ବା ଲମ୍ପଟ ବ୍ୟକ୍ତି—

2. An adulterer; a libertine.

୩ । ମହାଦେବଙ୍କ ରୂପବିଶେଷ—

3. A form of Śiba.

୪ । ସାକ୍ଷୀ—4. Witness.

୫ । ଭଗବାନ୍—5. God.

କ୍ଷେତ୍ରତତ୍ତ୍ୱ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷେତ୍ର + ତତ୍ତ୍ୱ)—(ଆଧୁନିକ Kshetratattwa ° ବ୍ୟବହାର)—ଜ୍ୟାମିତି; ଯେଉଁ ବିଜ୍ଞାନଦ୍ୱାରା ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ ହୁଏ—
Geometry.

କ୍ଷେତ୍ରପତି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷେତ୍ର + ପତି)—୧ । ଜମିର
Kshetrapati ମାଲିକ—1. The owner of a field.

୨ । କ୍ଷେତ୍ରଜ ସନ୍ତାନର ନାମମାତ୍ର ପିତା—

2. The nominal father of an illegitimate son.

୩ । ଭାଗ ବା ସଲାରେ ପ୍ରଜାକୁ ବଅଯାଇଥିବା ଜମିର ମାଲିକ—

3. The landlord of a land let out on produce-rent; a person who owns the field fructified by the labour and seeds of another.

୪ । ତୀର୍ଥର ପ୍ରଧାନ ଦେବତା—4. The presiding, chief or main Deity of a holy centre.

କ୍ଷେତ୍ରପରିକ୍ରମା—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷେତ୍ର + ପରିକ୍ରମା)—
Kshetraparikrama ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପୁଣ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଥିବା ବିଭିନ୍ନ ସିଦ୍ଧସ୍ଥାନମାନଙ୍କ ପରିଦର୍ଶନ ଓ ପରିକ୍ରମଣ—

A pilgrim's circumambulation of all the points of sanctity in a holy centre.

କ୍ଷେତ୍ରପରିମାଣ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷେତ୍ର + ପରିମାଣ)—
Kshetraparimāṇa ୧ । କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ —

1. Area of a field.

୨ । କୌଣସି ଭୂଖଣ୍ଡକୁ ମାପ କରି ତହିଁର ପରିମାଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟ—

2. Ascertainment of the area of a field.

୩ । କ୍ଷେତ୍ରାଦିର ପରିମାଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟାତ୍ମକ ବିଜ୍ଞାନ—

3. Mensuration.

୪ । ବ୍ୟାବହାରିକ ଜ୍ୟାମିତି—

4. Practical geometry.

[ଦ୍ର—ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନେ କ୍ଷେତ୍ରତତ୍ତ୍ୱ ଓ କ୍ଷେତ୍ରପରିମାଣ ଶାସ୍ତ୍ରର ଆବିଷ୍କାରି ବୋଲି ପୂର୍ବେ ସଭ୍ୟଜଗତ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଭାରତବର୍ଷରେ ଖ୍ରୀଃ ପୂର୍ବ ଶତାବ୍ଦୀର କିଛି ପୂର୍ବେ ବା ପରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଜ୍ୟୋତିଷ ସୂତ୍ରାକାରରେ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ସେହି କାଳର 'କ୍ଷେତ୍ର ବ୍ୟବହାର' ବିଷୟକ 'ସୂତ୍ରଗ୍ରନ୍ଥ' ମିଳିଅଛି । କଳ୍ପସୂତ୍ରର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଶୁଲ୍ୱସୂତ୍ର ଦେଖି ପୂର୍ବର ବିଶ୍ୱାସ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଅଛି । ବୈଦିକ ଯଜ୍ଞାନୁଷ୍ଠାନରେ ନାନାବିଧ ଯଜ୍ଞକୁଣ୍ଡ ଓ ଯଜ୍ଞବେଦୀ ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ତୈତ୍ତିରୀୟ ସଂହିତାରେ ବିଭିନ୍ନାକାର ଯଜ୍ଞବେଦୀର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଛି । ବୌଧାୟନ ଓ ଆପସ୍ତମ୍ବଙ୍କ ଶୁଲ୍ୱସୂତ୍ରରେ, କାତ୍ୟାୟନଙ୍କ ଶୁଲ୍ୱପରିଶିଷ୍ଟରେ ଏବଂ ମନୁ ଓ ମୈତ୍ରାୟଣୀଙ୍କ ଶୁଲ୍ୱସୂତ୍ରରେ ବିଭିନ୍ନ ଯଜ୍ଞବେଦୀ ଓ କୁଣ୍ଡର ପ୍ରମାଣ ଓ ନିର୍ମାଣ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଲେଖାଅଛି । ବିଭିନ୍ନାକାର ବେଦୀ ଓ କୁଣ୍ଡର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ଓ ଅଙ୍ଗସମୂହର ପରସ୍ପରର ଅନୁପାତ ମଧ୍ୟରେ ସମତା ରଖିବାକୁ ହେଉଥିଲା । ଯଜ୍ଞାନୁଷ୍ଠାନ ଓ ଯଜ୍ଞକର୍ମ ନିର୍ବାହ ପାଇଁ ହିନ୍ଦୁମାନେ କ୍ଷେତ୍ରତତ୍ତ୍ୱ ଓ କ୍ଷେତ୍ରପରିମିତି ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ଅତଏବ ଭାରତରେ ଏ ଦୁଇ ଶାସ୍ତ୍ରର ଉଦ୍ଭବ ବୈଦିକକାଳରେ ହୋଇଥିଲା । ଡାକ୍ତର ଥୀବ୍ ସାହେବ ଶୁଲ୍ୱସୂତ୍ର ପ୍ରତି ସଭ୍ୟ ଜଗତର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରି ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଏ କଳଙ୍କ ମୋଚନ କରିଅଛନ୍ତି—ଯୋଗେଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ଆମାଦେର ଜ୍ୟୋତିଷୀ ପୃ: ୫୩-୫୫ ।]

କ୍ଷେତ୍ରପରିମିତି—ସଂ. ବି—କ୍ଷେତ୍ରପରିମାଣ (ଦେଖ)
Kshetraparimiti Kshetraparimāṇa (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କଥୂ' ନ ମିଳିଲେ 'କଥୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ

କ୍ଷେତ୍ରପର୍ପଟ—ସଂ. ବି. (କ୍ଷେତ୍ର + ପର୍ପଟ)—
Kshetraparpaṭa ଘରପୋଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Gharapordiā (See)

କ୍ଷେତ୍ରପର୍ପଟୀ—ସଂ. ବି. (କ୍ଷେତ୍ର + ପର୍ପଟୀ)—
Kshetraparpaṭī ଘରପୋଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Gharapordiā (See)

କ୍ଷେତ୍ରପାଳ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ କ୍ଷେତ୍ର + ପାଳ)—
Kshetrapāla ୧ । କ୍ଷେତ୍ରର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ—
1. A person who watches the crops of a field.
୨ । ତୀର୍ଥକ୍ଷେତ୍ରର ସୀମାରୁ ଯେଉଁ ଦେବତା ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ କରିଥାଆନ୍ତି (ଯଥା—ପୁରୀର କ୍ଷେତ୍ରସ୍ୱାମୀ ଜଗନ୍ନାଥ, କନ୍ଧୁ କ୍ଷେତ୍ରପାଳ ବାଲୁଙ୍କେଶ୍ୱରନାଥ; ଭୁବନେଶ୍ୱରର କ୍ଷେତ୍ରସ୍ୱାମୀ ଲିଙ୍ଗରାଜ କନ୍ଧୁ କ୍ଷେତ୍ରପାଳ ଅନନ୍ତବାସୁଦେବ)—
2. The Deity who is considered to keep watch over a holy centre and who protects the place from danger; the guardian Deity of a place of pilgrimage.
ଅହେ କ୍ଷେତ୍ରପାଳ ନିଶୂଳ ଭୂମର ରଖିଲ ଜାହିଁ ସମ୍ବର—
ବ୍ରଧାନାଥ. ପାବଂଗ ।
୩ । ମନୁଷ୍ୟଶରୀରର ପୁରୁଷୋତ୍ତ୍ୱ ରକ୍ଷକ ଦେବତାବିଶେଷ (ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୪୯)—
3. The fortynine Deities guarding the different limbs of the human body (described in the Hindu Purāṇas).

କ୍ଷେତ୍ରଫଳ—ସଂ. ବି.—କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଓ ପ୍ରସ୍ଥର ବର୍ଗଫଳ—
Kshetrapha la Area of a field.

କ୍ଷେତ୍ରବଜ୍ଞାନ—ସଂ. ବି. (ସ. ଯ. ତତ୍ପୁ; କ୍ଷେତ୍ର + ବଜ୍ଞାନ)—
Kshetrabajñāna କ୍ଷେତ୍ରତତ୍ତ୍ୱ (ଦେଖ)
Kshetratattwa (See)

କ୍ଷେତ୍ରବିତ୍—ସଂ. ବି. (କ୍ଷେତ୍ର + ବିଦ୍ ଧାତୁ = ଜାଣିବା + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Kshetrabit କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ (ଦେଖ)
Kshetrajña (See)

କ୍ଷେତ୍ରବ୍ୟବହାର—ସଂ. ବି. (କ୍ଷେତ୍ର + ବ୍ୟବହାର) —
Kshetrabyabahāra କ୍ଷେତ୍ରପରିମାଣ (ଦେଖ)
Kshetraparimāṇa (See)

କ୍ଷେତ୍ରମାହାତ୍ମ୍ୟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ଷେତ୍ର + ମାହାତ୍ମ୍ୟ)—୧ । ଜଦିଷ୍ଟ
Kshetramāhātmya ପୁଣ୍ୟଭୂମିକୁ ଦର୍ଶନ କରି ପରିକ୍ରମା କଲେ ଯାତ୍ରୀ ଯେଉଁ ଫଳ ଲାଭ କରେ ଏହା ଯେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇ ଥାଏ—1. A book dealing with the fruits to be attained by a pilgrim visiting a holy centre and circumambulating it.
୨ । ତୀର୍ଥସ୍ଥାନର ମୁକ୍ତି ଦାନ କରିବାର କ୍ଷମତା—
2. The spiritual emancipation to be conferred on a pilgrim visiting a holy centre.

କ୍ଷେତ୍ରସ୍ୱାମୀ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ଷେତ୍ର + ସ୍ୱାମୀ)—
Kshetraswāmi କ୍ଷେତ୍ରପତି (ଦେଖ)
Kshetrapati (See)

କ୍ଷେତ୍ରା—ଦେ. ବିଶ. (ସଂ. କ୍ଷେତ୍ରଜ = ଜାରଜ ?)—(ଗାଳିବାଚକ—
Kshetrā A term of rebuke.)
୧ । ଛଉଗୁ; ବାସୁଗୁ; ବାରବୁଲା—1. Homeless and wandering; a vagabond; vagrant.
[ଦ୍ର—ଏଥିର ଲକ୍ଷଣ—"ଭୋଜନଂ ସତ୍ରକୁଳାପି, ଶୟନଂ ହଟ୍ଟମଣ୍ଡପେ, ମରଣଂ ଗୋମତୀ ତୀରେ" ।]
୨ । କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ; ଜୀର୍ଣ୍ଣ—
2 Wasted; damaged; worne out.

କ୍ଷେତ୍ରାଜୀବ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷେତ୍ର + ଆଜୀବ)—କୃଷକ; ଚଷା—
Kshetrājība A cultivator or husbandman by profession.

କ୍ଷେତ୍ରାଧିପ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ଷେତ୍ର + ଅଧିପ)—୧ । କ୍ଷେତ୍ର ବା
Kshetrādhipa ଜମିର ମାଲିକ—1. Owner of a field.
୨ । କ୍ଷେତ୍ରଜ ସନ୍ତାନର ମାତାଙ୍କ ବୈବାହିକ ସ୍ୱାମୀ—
2 Reputed father of an illegitimate child.
୩ । ତୀର୍ଥର ପ୍ରଧାନ ବା ଅଧିଷ୍ଠାତା ଦେବତା—
3. The presiding Deity of a holy centre.
୪ । (ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷ) ମେଷାଦି ଦ୍ୱାଦଶ ରାଶିଙ୍କର ନାମାଧିପତି ଗ୍ରହଗଣ—4. (Hindu astrology) The respective planets having influence over the twelve solar mansions.
୫ । ଅପଦେବତାଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ଗ୍ରାମ ବା ନଗରକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଗ୍ରାମ ବା ନଗରର ଉତ୍ତର ପୂର୍ବରେ ସ୍ଥାପିତ ନଗ୍ନ ଦେବତାମୂର୍ତ୍ତି; (ଏହା ତ୍ରିନେତ୍ର; ଦୁଇ, ଚାରି, ଛଅ ବା ଆଠ ଭୁଜବିଶିଷ୍ଟ; ଘଣ୍ଟା, କପାଳ, ଖଡ୍ଗ, ଖେଟକ, ନାଗପାଶ, ଧନୁ ଓ ସାପୁକଧାରୀରୂପେ ଚତ୍ରିତ)—5. Naked image of Deities placed at the N. E. of a village or a town in order to protect it from evil spirits or goblins.

କ୍ଷେତ୍ରାଧିପତି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କ୍ଷେତ୍ର + ଅଧିପତି)—
Kshetrādhipati କ୍ଷେତ୍ରାଧିପ (ଦେଖ)
Kshetrādhipa (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ପୃ	ଜ୍ଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତା ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

କ୍ଷେତ୍ରାମଲକୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କ୍ଷେତ୍ର + ଆମଲକୀ)—
Kshetrāmalakī ଭୂଇଁଅଁଳା ଗୁଳୁ; ବାଡ଼ିଅଁଳା; ବଜ୍ରମୂଳୀ—
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ— A medicinal plant; Sida Cordifolia.
ବାଟ୍ୟାଳକା; ବଲା;
ବାଟ୍ୟା [ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ସୂକ୍ଷ୍ମଚ୍ଛେମଣ; ପତ୍ରର ମୂଳ ପାନ
ବେଡ଼େଳା ପତ୍ର, ଫୁଲ ଦ୍ୱଲଦ୍ଧଆ; ପାଚଲ୍ଲ ଫଳ ଫାଙ୍କ ଦଶଖଣ୍ଡ
ଖରୈଟୀ; ବରିୟାରା ବୋଇଯାଏ । ଏହା ଗୁର୍ ଜାଉର, ଯଥା—
୧ । (ସଂ. ଅତିବଳା) ନାଲଭୂଇଁଅଁଳା—
1. Sida Rhombifolia; Indan Mallow.
୨ । (ସଂ. ମହାବଳା) ଧଳା ଭୂଇଁଅଁଳା—
2 Sida Rhomboidia.
୩ । (ସଂ. ନାଗବଳା ପାଙ୍ଖିଁଗିଆ ଫୁଲ୍ଦଣ୍ଡିଆ—
3. Sida Spinosa.
୪ । (ସଂ. ବଳା) ଦ୍ୱଲଦ୍ଧଆ ଫୁଲ୍ଦଣ୍ଡିଆ—
4. Sida Cordifolia.]

କ୍ଷେତ୍ରି—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କ୍ଷତ୍ରିୟ)—୧ । କ୍ଷତ୍ରିୟ—
Kshetri 1. A Kshattriya.
ଖେତ୍ରୀ ବେଦ୍ଧା ଗୁଡେ ବଇରାଡା
କ୍ଷତ୍ରୀ କ୍ଷେମୀ ମୁଗେ ବତନ କର୍ତ୍ତା । ପ୍ରାତୀ. ଭର୍ଗ୍ଗ ମହାତ୍ମ୍ୟ ;
୨ । ଯୋଦ୍ଧା; ବୀର ପୁରୁଷ—
2. A hero; a brave man.

କ୍ଷେତ୍ରିୟ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କ୍ଷତ୍ରିୟର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ—କ୍ଷେତ୍ରି (ଦେଖ)
Kshetriya Kshetri (See)

କ୍ଷେତ୍ରୀ—ସଂ. ବୃ. ପୁଂ. (କ୍ଷେତ୍ର + ଇନ୍; ୨ମା. ୧ବ)—
Kshetrī ୧ । କ୍ଷେତ୍ରଜ ସନ୍ତାନର ମାତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରାହୃତ ସ୍ୱାମୀ ବା ଭର୍ତ୍ତା—1. The reputed father of an illegitimate child.
୨ । କ୍ଷେତ୍ରର ମାଲିକ; ଭୂସ୍ୱାମୀ—2 Owner of a field.
୩ । ସ୍ୱାମୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Husband.

କ୍ଷେପ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷିପ ଧାତୁ)—୧ । ଜାଲ ପକାଇବାର ଥର—
Kshepa 1. One cast or throw of the net.
ଖେପ ୨ । ବାଣିଜ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଯିବା ଆସିବାର ଥର—
ଖେପ 2. A time or turn of coming or going for trade; a trip for trade.

କମଳାପ୍ରସାଦ ଗୋଟିଏ ମାଦ୍ରାଜ, କଲମ୍ବୋ, ରେଙ୍ଗୁନ୍ କ୍ଷେପ କରେ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

୩ । ଦୁଇଗୋଡ଼ ଏକାଠି ଉଠାଇ ଲମ୍ଫପ୍ରଦାନ କରିବା—
3. A spring with the two legs raised up in the air.
୪ । ଗୋଡ଼କୁ ଉଚ୍ଚକୁ ଉଠାଇ କରିଯିବା ପାଦକ୍ଷେପ—
4. A high or long stride.
୫ । ଥର—4. Time; turn.
୬ । ଗାଡ଼ିଆଦର ଯିବାର ଏକ ଥର; ଭ୍ରମଣର ଏକଥର—
6. A trip of a journey.

ସଂ. ବ. (କ୍ଷିପ ଧାତୁ=ଫିଙ୍ଗିବା + ଭାବ. ଅ)—୧ । ନିକ୍ଷେପ—
1. A throw; a cast.
୨ । ଅପସାରଣ—2. Act of removing.
୩ । ପରିତ୍ୟାଗ—3. Abandonment.
୪ । ପ୍ରେରଣ—4. Act of sending.
୫ । ନିନ୍ଦା—5. Blame.
୬ । ଗର୍ବ—6. Pride.
୭ । ଲେପନ—7 Anointing; besmearing.
୮ । ବିଲମ୍ବ—8. Delay.
୯ । ଲଙ୍ଘନ—9. Overflowing; overtopping.
୧୦ । ଫୁଲ ତୋଡ଼ା—10. Nosegay.
୧୧ । ଆନ୍ଦୁଲ୍ଲର ଆଘାତ—11. Stroke of an oar.
୧୨ । (ଗଣିତ) ଯୋଗ କରିଯିବା ସଂଖ୍ୟା—
12. (arithmetic) Addendum; additional number.
୧୩ । (+ କର୍ମ. ଅ)—ଶର—13. Arrow.

କ୍ଷେପକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କ୍ଷିପ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Kshepaka ୧ । ଉତ୍କ୍ରୋଶକାରୀ—1. Abusive.
(କ୍ଷେପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କ୍ଷେପଣକର୍ତ୍ତା—2. Throwing; casting;
୩ । ବିନାଶକ—3. Destroying. (M.W.)

ସଂ. ବ—୧ । ଗ୍ରନ୍ଥରେ ପଛେ ଯୋଗ କରିଯାଇଥିବା ପ୍ରକ୍ଷିପ୍ତ ଅଂଶ—
1, A spurious or interpolated passage.
୨ । (ଗଣିତ) ଫଳରେ ଯୋଗ କରିଯିବା ସଂଖ୍ୟା—
2. An additive quantity.
୩ । ମଙ୍ଗଧରା ବ୍ୟକ୍ତି—3. Pilot; helmsman. (M.W.)

କ୍ଷେପଣ—ସଂ. ବ. (କ୍ଷିପ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ନିକ୍ଷେପ—
Kshepana 1. Throwing.
୨ । ପ୍ରେରଣ—2. Act of sending; ejaculatig. ejection.
୩ । କାଳ ଅତିକ୍ରମଣ; କାଳ କାଟିବା—
3. Passing of time.
୪ । ଗୁଟୁକଣି—4. A sling; boomerang.
୫ । ଗୁଡ଼ାଦେବା—5. Letting fly (M. W.)
୬ । ଗୁଡ଼ିଯିବା—6. Omitting (M. W.)

କ୍ଷେପଣୀ—ସଂ. ବ. (କ୍ଷିପ ଧାତୁ + କର୍ମ ଅନ + ଇ)—୧ । ଆନ୍ଦୁଲା—
Kshepaṇi 1. Oar.
୨ । ଯୁଦ୍ଧାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ (ଯାହା ଶତ୍ରୁ ଉପରକୁ ଫିଙ୍ଗାଯାଏ)—
2. A battle-weapon thrown at an enemy.

କ୍ଷେତ୍ରିଣ ଇଛ ବଡ଼ ବଡ ଘର ଭୈଲ । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ସ୍ୱରର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱରର ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବ୍ୟତୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

କ୍ଷେପଣିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (କ୍ଷେପଣ = ଆହୁଲ + ଇକ)—
Kshepaṇika ମଲ୍ଲା; କେଉଟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Oarsman; boatman.

କ୍ଷେପଣିକା—ସଂ. ବ. (କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନ + ଇକ + ଆ)—
Kshepaṇikā କ୍ଷେପଣି (ଦେଖ)—
Kshepaṇi (See)

କ୍ଷେପଣୀ—ସଂ. ବ. (କ୍ଷିପ ଧାତୁ + କର୍ମ ଅନ + ଈ)—
Kshepaṇī କ୍ଷେପଣି (ଦେଖ)
Kshepaṇi (See)

ଭାଳେ ଭାଳେ ପଡ଼ ତୋ ବଷେ କ୍ଷେପଣୀ (୧)
ଉଠଇ ଗୋରେ ଜୟଗୀତ ଧ୍ୱନ । ରଘାନାଥ. ଚରକା ।

କ୍ଷେପଣୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (କ୍ଷିପ ଧାତୁ + କର୍ମ ଅନୀୟ) —
Kshepaṇīya ଫିଙ୍ଗିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
Fit to be thrown or hurled down.

ସଂ. ବ—୧ । ଖଣ୍ଡା—1. A sword.
୨ । ଛୁଟକଣି—2. A sling.

କ୍ଷେପା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷେପଣିକା)—
Kshepā ୧ । ଫିଙ୍ଗାଜାଲ; ଉଡ଼ୁଣ୍ଡା ଜାଲ—
କ୍ଷେପଲା 1. A casting net.
୨ । ନଡ଼ିଆ ଗଛ ଆଦରେ ଚଢ଼ିବା ସମୟରେ ଚଢ଼ାଳର ଗୋଡ଼ଦ୍ୱୟକୁ ଛଦ୍ଦ ଅଟକାଇ ରଖିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଦଉଡ଼ି ବା ଫାଶ—
2. The noose used by those who climb on straight-trunked trees to keep the legs tightly twisted to the trunk.
୩ । ଖୁଣ୍ଟୁଣି; ଉଚ୍ଚ ଆମ୍ବଗଛରୁ ଆମ୍ବ ପାଚିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଲମ୍ବୀର ଅଗରେ ଲଗିଥିବା ଭୋଗେଇ ଆକାରର ଜାଲ ବା ମୁଣ୍ଡା—
3. A net-work basket attached to a large bamboo-pole to have the mango, plucked from a high tree, deposited inside the net.

[ଦ୍ର—ଖୁଣ୍ଟୁଣିରେ ଆମ୍ବ ତୋଳିଲେ ଆମ୍ବଟି ତୋଳା ହେଲା ପରେ ଭଲେ ନ ପଡ଼ି ସେହି ଥଳ ଉଉରେ ରହିଯାଏ ।]

୪ । ଡେଇଁବା; କୁଦିବା—
4 Springing up; jumping high in the air.
୫ । ଘୋଡ଼ା, ଗାଈ ଇତ୍ୟାଦି ଚରିବା ସମୟରେ ଦୂରକୁ ପଳାଇ ନ ଯିବେ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କ ଦୁଇ ଆଗଗୋଡ଼ ଛନ୍ଦା ହୋଇଥିବା ଦଉଡ଼ି—
5. A string for tying the fore legs of a horse or cattle while let out to graze, so that it may not run away.
୬ । ଘୋଡ଼ା ବା ମନୁଷ୍ୟଙ୍କର ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ଦଉଡ଼ିବା—
6. Running on all fours; gallop.
୭ । ଜାଲକ୍ଷେପ—7. A cast; a throw (as of a fishing net).
୮ । ଥରେ ଗୁଡ଼ିଏ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ନେଇ ବଦେଶକୁ ଯାଇ ତାହା ନଗଦ ବିକି କରି ଦେଇ ଫେରି ଆସିବା—
8. A trading trip for selling commodities in cash by going to a distant country with a consignment.
୯ । ବଢ଼ିଲାନଈରେ ଭାସି ଯାଉଥିବା କାଠଖଣ୍ଡମାନ ଧରିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଲମ୍ବିରଜ୍ଜୁ ଲଗିଥିବା ଅଙ୍କୁଶ—
9. A hook or harpoon attached to a long rope for throwing into a flooded river to catch and bring logs of wood etc flowing down the river.
୧୦ । ଉତ୍ଥୁଙ୍କା—
10. High leap; surging up.

କ୍ଷେପି—ଦେ. ବ—କ୍ଷେପା (ଦେଖ)—
Kshepi Kshepā (See)

କ୍ଷେପିଜାଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷେପ)—ଉଡ଼ୁଣ୍ଡା ଜାଲ—
Kshepijāla A circular casting net.
ଖେପଲା ଜାଲ

କ୍ଷେପି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ମୂଲଧନ ନ ଥିବା ଛୋଟ ଛୋଟ ବେପାରୀ-
Kshepi debā ମାନେ ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଖରିଦ କରି ନେଇ ବଦେଶକୁ ଯାଇ ତାକୁ ବିକି କରି ଫେରି ଆସିଲେ, ଯେତେ ଥର ବା କ୍ଷେପ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବେ ସେତେ ଥର ପାଇଁ ଟଙ୍କା ସୁଧ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୁଧ ଦେବେ ଏହି କାରବାରରେ ବେପାରୀଙ୍କୁ ଟଙ୍କା କରଜ ଦେବା —
To advance capital to petty traders on condition that they will pay the stipulated interest to the capitalist for every trip they make to carry on the trade.

କ୍ଷେପି ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେପ ବେପାର ପାଇଁ ସୁଧ ଦେବା
Kshepi nebā କାରବାରରେ ମୂଲଧନ ଟଙ୍କା କରଜ ନେବା—
To take on loan capital for carrying on small trading trips on condition of paying the fixed rate of interest for every trip.

କ୍ଷେପିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କ୍ଷିପ ଧାତୁ)—
Kshepibā ୧ । କ୍ଷେପଣ କରିବା; ନକ୍ଷେପ କରିବା; ଫିଙ୍ଗିବା;
ଖେପା ଫୋପାଡ଼ିବା—1. To throw; to hurl
ଖେପନା down; to ejaculate.

କ୍ଷେପିଲେ କୁସୁମ ଅବଳା କେଶେ—ରଘାନାଥ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର‌ଉନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

୨ । ଡେଇଁମାରିବା; କୁଦାମାରିବା—

2. To jump or spring up.

ପାଦ ଅଗ୍ରେ ମେ ଗୁଲଉ କ୍ଷେପିଣ—ପ୍ରାକୀ. ପରଦେଶୀଭା ।

୩ । ଡେଇଁମାର ଅଞ୍ଚଳମ କରିବା—

3. To pass or cover a distance by jumping over it or by making big jumps.

ଏହା ଶୁଣି ଦୂନ୍ ଅଜାଣେ କ୍ଷେପିଉଲେ—କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୪ । ନଡ଼ିଆ ଗଛ ଆଦରେ ଖୋପା ସାହାଯ୍ୟରେ ଚଢ଼ିବା—

4. To climb straight trees with the help of a noose attached to the two legs.

୫ । ଖଣ୍ଡ ଶି ଦ୍ୱାରା ଉଚ୍ଚ ଆମ୍ବଗଛରୁ ଆମ୍ବ ପାରିବା –

5. To pluck mangoes from a high tree with the help of a net basket attached to a long pole.

୬ । ଅତି ଜୋରରେ ଦଉଡ଼ିବା—

6. To run very swiftly on all fours.

୭ । ଉଦରକୁ ଖାଦ୍ୟାଦି ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ନକ୍ଷେପ କରିବା—

7. To eat voraciously and quickly every thing placed before one.

୮ । ଶୂନ୍ୟକୁ ଉଡ଼ୁଙ୍କିବା; ଆକାଶକୁ, ଶୂନ୍ୟକୁ ବା ଉପରକୁ ଲମ୍ଫ ଦେବା ବା ଉଠିବା—

8. To rise up in the air; to surge up.

କ୍ଷେପିମା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (କ୍ଷିପ୍ର + ଭାବାର୍ଥେ. ଇମନ୍; ୧ମା. ୧ବ; ଭୁଲ. ଦ୍ରାଘିମା, ଲଘିମା, ଗରିମା)—ପ୍ରବଳ ବେଗ—

Kshepimā

Great velocity; speed.

କ୍ଷେପିଯିବା—ଦେଂ. କ୍ରି—ଅତି ଦ୍ରୁତଗତି ଦ୍ୱାରା ବା ଲମ୍ଫ ଦ୍ୱାରା ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ବା କୌଣସି ଦୂରତ୍ୱକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିବା—

Kshepijibā

To cover a distance by big jumps.

ଅଙ୍ଗଦ ସାର ପ୍ରଣାମ କରି ଅକାଶେ କ୍ଷେପି ଗଲେ
ଜଗତ ଖାନ ଭାର ଅସ୍ଥାନ ପଦ୍ମୁଖରେ ବର୍ଷିଲେ—ଦଣ୍ଡିକାଥ. ବତ୍ତନ୍ତ୍ରସାସ୍ତ୍ରଣ ।

କ୍ଷେପି ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କ୍ଷେପି ଦେବା (ଦେଖ)

Kshepi lagāibā

Kshepi debā (See)

କ୍ଷେପିଷ୍ଠ—ସ. ବଣ (କ୍ଷିପ୍ର + ଅତିଶୟାର୍ଥେ. ଇଷ୍ଠ; ଭୁଲ. ଗରିଷ୍ଠ, ଲଘିଷ୍ଠ)—ଅତି ଦ୍ରୁତ—

Kshepishṭa

Very speedy or quick.

କ୍ଷେପୀୟାନ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (କ୍ଷିପ୍ର + ଇୟସ୍ ୧ମା. ୧ବ; ଭୁଲ. ଗରୀୟସ୍, ଲଘୀୟସ)—ଅତି ଦ୍ରୁତ—

Kshepīyān

(କ୍ଷେପୀୟସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Very quick.

କ୍ଷେପ୍ତା—ସ. ବଣ. ପୁଂ (କ୍ଷିପ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ. ୧ମା. ୧ବ)—

Kshepta

(କ୍ଷେପ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୧ । ଯେ ଫିଙ୍ଗେ—

1. Throwing; casting.

୨ । ପ୍ରେରଣକାରୀ—2. Sending.

କ୍ଷେମ—ସ. ବ (ଧାତୁ = ସୁଖରେ ଓ ଶାନ୍ତିରେ ବାସ କରିବା + ଭାବ. ମନ୍ = କ୍ଷେମନ, ୧ମା. ୧ବ)—

Kshema

୧ । କଲ୍ୟାଣ; ମଙ୍ଗଳ; ଶୁଭ—

1. Welfare; weal; well-being

୨ । ସୁଖ—2. Happiness.

୩ । ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ —3. Ease; comfort.

୪ । ଲବ୍ଧ ବସ୍ତୁର ରକ୍ଷା —

4. Preservation of a thing in one's possession.

୫ । ଶାନ୍ତି—5. Peace; tranquility.

୬ । ମୁକ୍ତି —6. Salvation.

୭ । ଅନନ୍ତ ସୁଖ —7. Eternal happiness.

୮ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଶୁଭସୂଚକ ତାରାବିଶେଷ —

8. (astrology) An auspicious star.

୯ । ମୂଲଦୁଆ—9. Foundation.

୧୦ । ବାସସ୍ଥାନ —10. Residence.

୧୧ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ନକ୍ଷତ୍ର —11. Asterism

୧୨ । ନିରାପଦତା —12. Safety; security.

୧୩ । ରକ୍ଷଣ—13. Protection.

୧୪ । ଅର୍ଜିତ ବସ୍ତୁର ରକ୍ଷଣ—

14. Keeping what is acquired.

୧୫ । ମୁକ୍ତି; ମୋକ୍ଷ—

15. Beatitude; salvation.

୧୬ । ସୁଗନ୍ଧିବିଶେଷ—

16. A kind of perfume.

୧୭ । ବିଶ୍ରାମ—17. Rest. (M.W.)

୧୮ । ସମୃଦ୍ଧି—18. Prosperity. (M W.)

୧୯ । (ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଜନ୍ମ ନକ୍ଷତ୍ରଠାରୁ ୪ର୍ଥ ନକ୍ଷତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

19. (astrology) The fourth star counted from one's natal star.

୨୦ । (ପୁରାଣ) ଶାନ୍ତିଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ଧର୍ମଙ୍କ ପୁତ୍ର—

20. (mythology) Son of Dharma by his wife Śānti.

କ୍ଷେମକ—ସ. ବ—୧ । ଚୌର ନାମକ ସୁଗନ୍ଧ—

Kshemaka

1. A medicinal scent.

୨ । ପ୍ଲକ୍ଷଦ୍ୱୀପର ବର୍ଷ ବା ଦେଶବିଶେଷ—

2. Name of a part or division of the mythological Plaksha island.

୩ । କ୍ଷେମକବର୍ଷର ରାଜା —

3. Name of a king ruling the above division.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେଦେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଉଁ ଶବ୍ଦର ଓ ମାନା ଏବ ୨ ଚଉଁଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଁଠି ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାନାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭଳାଦୋଖରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଉଁଠି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାନାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଟ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବଟୂ'ଦେଖିବେ।

୪ । ନାଗବିଶେଷ—4. Name of a Nāga.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଶୁଭଙ୍କର; ମଙ୍ଗଳଦାୟକ; ମଙ୍ଗଳକର— 1. Conferring happiness; auspicious; propitious.

୨ । ନିରାପଦ—2. Safe. (M.W.)

୩ । ସମୃଦ୍ଧ—3. Prosperous.

୪ । ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟଯୁକ୍ତ— 4. Comfortable; at ease.

କ୍ଷେମକର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (କ୍ଷେମ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— Kshemakara (ସ୍ତ୍ରୀ—କ୍ଷେମକରୀ) ୧ । ଶୁଭକର; ମଙ୍ଗଳଦାୟକ— 1. Auspicious.

୨ । ଶାନ୍ତିଜନକ—2. Conferring peace.

କ୍ଷେମକାର—ସଂ. ବିଣ. (କ୍ଷେମ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— Kshemakāra କ୍ଷେମକର (ଦେଖ) Kshemakara (See)

କ୍ଷେମକୃତ—ସଂ. ବିଣ. (କ୍ଷେମ + କୃ ଧାତୁ + କ୍ତ)—କ୍ଷେମକର (ଦେଖ) Kshemakṛut Kshemakara (See)

କ୍ଷେମଙ୍କର— ସଂ. ବିଣ. (ସଂ. କ୍ଷେମଂ = ମଙ୍ଗଳକୁ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. Kshemaṅkara ଅ)—ମଙ୍ଗଳବିଧାୟକ —Beneficient.

କ୍ଷେମଙ୍କରୀ— ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (କ୍ଷେମଙ୍କର + ଈ)—୧ । (ମଙ୍ଗଳକାରିଣୀ) Kshemaṅkarī ଦୁର୍ଗା —1. Goddess Durgā.

୨ । ଶଙ୍ଖଚିଲ—2.The Brāhmani kite; Haliastus Indus; Coromandel Eagle; Falco Ponticerianus.

[ଦ୍ର—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଅନୁକୂଳ କର ଯାଣ୍ଡା କରିବା ସମୟରେ ଏହାକୁ ଦେଖିଲେ, ସେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯଶ ମିଳେ ବୋଲି ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି ।]

କ୍ଷେମଟା— ଦେ. ବି.— ଖେମଟା (ଦେଖ) Kshemaṭā Khemaṭā (See)

କ୍ଷେମଟା ବାଦ୍ୟ କରଭାଇ,
ଆନନ୍ଦେ ନାଚନ୍ତି ଗୁଥଳୀ । କରନ୍ତାଅ ଦ୍ୱଗବତ ।

କ୍ଷେମା—ସଂ. ବି. (କ୍ଷେମ + ଆ)—୧ । ଦୁର୍ଗା; କାତ୍ୟାୟନୀ— Kshemā 1. Goddess Durgā.

୨ । ଅପ୍ସରୋବିଶେଷ— 2. Name of a heavenly nymph.

ତ୍ରା. ବି. (ସଂ. କ୍ଷମା ଶବ୍ଦର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—୧ । କ୍ଷମା— 1. Pardon; forgiveness.

୨ । ନିବୃତ୍ତି; ଉପଶମ—2. Cessation; alleviation.

କ୍ଷେମାର୍ହ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କ୍ଷେମ + ଅର୍ହ ଧାତୁ = ଯୋଗ୍ୟ ହେବା + ଅ) Kshemārha —ମଙ୍ଗଳାର୍ହ—Deserving prosperity. (କ୍ଷେମାର୍ହା—ସ୍ତ୍ରୀ)

କ୍ଷେମାସ୍ପଦ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷେମ + ଆସ୍ପଦ)— Kshemāspada କ୍ଷେମାର୍ହ ଦେଖ (କ୍ଷେମାସ୍ପଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) Kshemārha (See)

କ୍ଷେମୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (କ୍ଷେମ + ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ.)— Kshemī ୧ । ନିରାପଦ— 1 Safe; secure. (କ୍ଷେମିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସୁଖୀ – 2. Happy.

୩ । ଶାନ୍ତି ଭୋଗ କରୁଥିବା—3. Enjoying peace.

କ୍ଷେମ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (କ୍ଷେମ + ଯ)—୧ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର— Kshemya 1. Healthy; salubrious.

୨ । ଭାଗ୍ୟବାନ୍—2. Lucky; fortunate.

୩ । ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟଯୁକ୍ତ—3 Comfortable; at ease.

୪ । ଶାନ୍ତିଦାୟକ — 4. Giving peace and tranquility.

୫ । ଶୁଭକର —5. Auspicious.

୬ । ସମୃଦ୍ଧ—6. Prosperous.

ସଂ. ବି.—ଶିବ – Lord Śiba.

କ୍ଷୈ (ଧାତୁ)— ସଂ.—୧ । କ୍ଷୟ ପାଇବା — Kshai (root) 1. To wane; to waste away.

୨ । ବିନଷ୍ଟ ହେବା—2. To decay.

୩ । ପୋଡ଼ିଯିବା; କଅଁ ଲାଗିବା— 3. To burn; to catch fire.

୪ । ପୋଡ଼ିଦେବା —4. To singe.

କ୍ଷୈଣ୍ୟ – ସଂ.ବି. (କ୍ଷୀଣ + ଭାବ. ଯ)—୧ । କ୍ଷୀଣତା— Kshainya 1. Leanness; slenderness.

୨ । ବିନାଶ—2. Destruction.

କ୍ଷୈତ୍ର—ସଂ. ବି. (କ୍ଷେତ୍ର + ସମୂହ ବା ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଅ)—୧ । କ୍ଷେତ୍ରସମୂହ— Kshaitra 1. A multitude of fields.

୨ । କ୍ଷେତ୍ର—2. A field.

୩ । ସ୍ଥାବର ସମ୍ପତ୍ତି— 3. Landed property. (M.W.)

କ୍ଷୈପ୍ର—ସଂ. ବି. (କ୍ଷିପ୍ର + ଭାବ. ଅ)—କ୍ଷିପ୍ରତା Kshaipra Quickness.

ସଂ. ବିଣ.—(ବ୍ୟାକରଣ) ଦୁଇଟି ସ୍ୱରର ଏକତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣଜନିତ ସନ୍ଧିପରିବର୍ତ୍ତନ (ପରିବର୍ତ୍ତିନ)—(grammar) (a kind of sandhi) Produced by changing the first two concurrent vowels to its semi-vowel (M. W.)

କ୍ଷୋଡ଼—ସଂ. ବି.— ଆଲାନ; ହାତୀ ବାନ୍ଧିବା ଖୁମ୍ବ— Kshorḍa The post to which an elephant is tied. (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଐ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଜ୍ଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ସ୍	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

ଖୋଣ—ସଂ. ବଣ.—ଅଚଳ—
Kshoṇa Immovable. (M. W.)
ସଂ. ବ.—ସାରାଙ୍ଗବିଶେଷ—
A kind of lute. (M. W.)

ଖୋଣି—ସଂ. ବ. (କ୍ଷୁ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଣି) ୧ । ପୃଥିବୀ—
Kshoṇi 1. The earth.
୨ । ଏକ ସଂଖ୍ୟା—2. The number one.

ଖୋଣୀ—ସଂ. ବ.—୧ । ବହୁଲୋକ—
Kshoṇī 1. A multitude of men; people. (M.W)
୨ । ପୃଥିବୀ—2. The earth.

ଖୋତ୍ତବ୍ୟ—ସଂ. ବଣ.—(କ୍ଷୁଦ୍ ଧାତୁ=ଚୂନା କରିବା+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—
Kshottabya ଚୂନା ବା ଦଳା ହେବା ଯୋଗ୍ୟ—
To be mashed or pounded.

ଖୋତ୍ତା—ସଂ. ବ.—(କ୍ଷୁଦ୍ ଧାତୁ=ଚୂନା କରିବା+କରଣ. ତୃ; ୧ମା ୧ବ)—ହେମାମ୍ବସ୍ତାର ପୁଅ; ମୂଷଳ—
Kshottā Pestle; an implement for grinding.

ଖୋଦ—ସଂ. ବ. (କ୍ଷୁଦ୍ ଧାତୁ=ଚୂନାକରିବା+ଅ)—
Kshoda ୧ । (+ଭାବ.ଅ) ଚୂରିବା—1. Pounding; crushing into pieces; grinding.
୨ । ଫେସିବା—2. Reducing into powder.
ବାରଣ ବାରଣ ଇଣ ବଗେ ଯେଉଁ ରଦ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଖୋଦ କରି ଅଟ୍ଟରେ ପକାଇ ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।
୩ । (+କର୍ମ.ଅ)ଗୁଣ୍ଡା;ଚୂନା—3. Powder;flour; meal.
୪ । ଶସ୍ୟକଣ; କଣି; ଖୁଦ—4. Broken bits of rice after it is husked out from paddy.
୫ । (+ଅଧିକରଣ. ଅ) ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାର ପାତ୍ର; ହେମାମ୍ବସ୍ତା—
5. Pounding pot; mortar.
୬ । କାଠ ଓ ପଥର ଆଦର କାରିଗର କାମ ବା ମୂର୍ତ୍ତିଆଦି ଖୋଦେଇ କାମ—
6. Engraving; carving on wood and stone.
୭ । ଶିଳ—7 A stone or slab on which anything is ground. (M. W.)
୮ । ଟୋପା—8. Drop. (M. W.)
୯ । ଖଣ୍ଡ; ମୁଣ୍ଡା—9 Lump; piece. (M W.)
୧୦ । ଗୁଣନ—10. Multiplication. (M. W.)

ଖୋଦକାର—ସଂ. ବ. (ଖୋଦ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kshodakāra ଖୋଦେଇ କାମ କରିବା କାରିଗର—
Engraver or carver.

ଖୋଦିତ—ସଂ. ବଣ. (କ୍ଷୁଦ୍ ଧାତୁ+ଣିତ୍+କର୍ମ. ତ)—
Kshodita ୧ । ଚୂର୍ତ୍ତିତ—1. Pounded; powdered; ground.
୨ । କାଠ ବା ପଥରରେ ଖୋଲା ହୋଇଥିବା—
4. Carved or engraved.

ସଂ. ବ. (+ଭାବ. ତ.— ଚୂନା; ଅଟ୍ଟା—
Powder; flour; meal.

ଖୋଦିଷ୍ଠ—ସଂ. ବଣ. (କ୍ଷୁଦ୍+ଅତିଶୟାର୍ଥେ. ଇଷ୍ଠ)—କ୍ଷୁଦ୍ରତମ—
Kshodishṭa Smallest.

ଖୋଦୀୟାନ୍—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (କ୍ଷୁଦ୍ +ଅତିଶୟାର୍ଥେ ଈୟସ୍ ୧ମା. ୧ବ)—
Kshodīyān କ୍ଷୁଦ୍ରତର—Very small.
(ଖୋଦୀୟସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖୋଦ୍ୟ—ସଂ.ବଣ. (କ୍ଷୁଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ.ଯ)—ଚୂର୍ତ୍ତି କରିଯିବା ଯୋଗ୍ୟ—
Kshodya To be pounded.

ଖୋଭ—ସଂ. ବ. (କ୍ଷୁଭ୍ ଧାତୁ=ଚଞ୍ଚଳ ହେବା+ଭାବ. ଅ)—
Kshobha ୧ । ବାଧା—1. Distress.
(କ୍ଷୁଭ୍; ଖୋଭତ—ବଣ) ୨ । ଘର୍ଷଣ—2. Brushing; rubbing.
୩ । ଉତ୍ତିଗ୍ନତା; ଚିତ୍ତଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ—
3. Excitement; emotion.
୪ । ଆଘାତ—4. Hurt.
୫ । ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ—5. Disturbance; perturbation.
୬ । ଅବ୍‌ସୋସ୍; ମନ ଘାଣ୍ଟିହେବା; ମନସ୍ତାପ—
6. Disappointment; regret.
୭ । ବଲ୍ଲୋଡ଼ନ; ଆନ୍ଦୋଳନ—7. Agitation.
୮ । ଧକ୍କଚକ୍କ—8. Jerking.
ପଥେ ରଥଖୋଭଁ ହେଇବାରୁ ନିଜ ଘଅରେ ଘଅ ପ୍ରିସ୍ୱାର ।
ଗ୍ରାମାନାଥ. ଭକ୍ତଗୀ ।
୯ । କମ୍ପନ—9. Shaking; vibration.
୧୦ । (ନାଟକ) ଟାବୁବଚନ ବା ଭର୍ତ୍ସନାଜନିତ ମନୋଦୁଃଖ—
10 (Drama) Emotion caused by hars he speeches or reproaches. (M.W.)

ଖୋଭକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (କ୍ଷୁଭ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Kshobhaka ୧ । ଆନ୍ଦୋଳନକାରୀ—
(ଖୋଭକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Causing agitation or disturbance.
୨ । କମ୍ପନକାରୀ—2. Shaking.

ଖୋଭଣ—ସଂ. ବ (କ୍ଷୁଭ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Kshobhaṇa ୧ । ମନରେ ଖୋଭ ଜାତ କରିବା—
1. Causing emotion.
୨ । ଆନ୍ଦୋଳନ—
2. Agitating; disturbing.
୩ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ଶିବ—
3. A name of Śiba. (M. W.)
୪ । ବିଷ୍ଣୁ—4. A name of Bishṇu. (M.W.)
୫ । କାମଦେବଙ୍କ ପଞ୍ଚ ଶର ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—
5. One of the 5 arrows of God Cupid.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏହି ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୋଷ୍ଠରେ ଦତ୍ତ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ଚିହ୍ନିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ଦନ୍ତ ବ. ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ ଦେଖିବେ । ଯଥା— 'ଗାଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଦ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗନା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

କ୍ଷୋଭଯୁକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କ୍ଷୋଭ+ଯୁକ୍ତ)—
Kshobhajukta
କ୍ଷୋଭିତ (ଦେଖ)
Kshobhita (See)

କ୍ଷୋଭଶୂନ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (କ୍ଷୋଭ+ଶୂନ୍ୟ)—
Kshobhaśūnya.
୧ । କ୍ଷୋଭ ବା ଦୁଃଖରହିତ—
1. Free from agitation.
୨ । ନିଶ୍ଚିନ୍ତ; ଶାନ୍ତ—2. Calm.

କ୍ଷୋଭିତ—ସଂ. ବିଣ (କ୍ଷୋଭ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଇତ)—
Kshobhita
୧ । ସଞ୍ଚାଳିତ—1. Moved; disturbed.
୨ । କ୍ଷୁବ୍ଧ—2. Agitated.
୩ । ମନସ୍ତାପଯୁକ୍ତ—3. Excited; perturbed.
୪ । ଦୁଃଖିତ—4. Full of regret.
୫ । ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ; ଚିନ୍ତାଯୁକ୍ତ—5. Anxious.

କ୍ଷୋମ—ସଂ. ବି (କ୍ଷୁ ଧାତୁ+ମନ୍)—
Kshoma
୧ । ଘର ଉପରେ ଥିବା ଘର; ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳା—
1. A room at the top of a house.
୨ । ବୁଣା ରେଶମ; ପାଟ—2. Woven silk.
ସଂ. ବିଣ—କ୍ଷୌମ (ଦେଖ)
Kshauma (See)

କ୍ଷୌଣି (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି (କ୍ଷୁ ଧାତୁ+ଣି)—କ୍ଷୌଣୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kshauṇi (etc)
Kshauṇī etc (See)

କ୍ଷୌଣୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (କ୍ଷୁ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା + ଣୀ)—ପୃଥିବୀ—
Kshauṇī
The earth; the globe.
ଗୁରୁଙ୍କ ଅଗେ ମିଥ୍ୟା କହିଦେବାକ୍ଷଣି
ଘଟିଲେ ଭାଙ୍ଗ ରଥ କ୍ଷୌଣୀରେ ସେକ୍ଷଣି—କୃଷ୍ଣଜି ବ. ମହାଭରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

କ୍ଷୌଣୀ ପ୍ରାଚୀର—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; କର୍ମ। ବହୁବ୍ରୀହି; କ୍ଷୌଣୀ+
Kshauṇī prāchīra
ପ୍ରାଚୀର; ଯାହା ପୃଥିବୀର ପ୍ରାଚୀର ବା ପୃଥିବୀ ଯାହାର ପ୍ରାଚୀର)—ସମୁଦ୍ର—
The ocean (which is like the compound-wall of the earth or of which the earth is the compound-wall).

କ୍ଷୌଣୀବିଦ୍ୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; କ୍ଷୌଣୀ+ବିଦ୍ୟା;
Kshauṇībidyā
କ୍ଷୌଣୀସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବିଦ୍ୟା)—ଭୂବିଦ୍ୟା; ଭୂବିଜ୍ଞାନ—Geology.

କ୍ଷୌଣୀଭୃତ୍—ସଂ. ବି. (କ୍ଷୌଣୀ+ଭୃ ଧାତୁ=ପାଳିବା+କର୍ତ୍ତା. କ୍ୱିପ୍)—
Kshauṇībhṛu
ରାଜା—King.

କ୍ଷୌଦ୍ର—ସଂ. ବି. (କ୍ଷୁଦ୍ର=ମହୁମାଛି+ଅ)
Kshaudra
୧ । ମହୁ; ମଧୁ—1. Honey.
୨ । ଜଳ—2. Water.
୩ । ରକ୍ତ ଫୁଲ ଓ ଗଛ—
3. The Michelia Champaka (tree and flower).
୪ । (ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ) ନଲୁଟ ମହୁମାଛି କରିଥିବା ଫକାମହୁ—
4. Brown honey made by tiny bees.
୫ । (କ୍ଷୁଦ୍ର + ଅ) ଦ୍ରାକ୍ଷାଫଳ—5. Grape.
୬ । (କ୍ଷଦ୍ର + ଭାବାର୍ଥେ. ଅ କ୍ଷୁଦ୍ରତା—
6. Smallness; minuteness. (M W).
ସଂ. ବିଣ— ୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର (ମାଛି) ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Pertaining to flies.
୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର (ମହୁମାଛି) ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ--
2. Pertaining to bees.

କ୍ଷୌଦ୍ରେୟ—ସଂ. ବି. (କ୍ଷୁଦ୍ର=ମହୁମାଛି+ଜାତାର୍ଥେ. ଏୟ)—
Kshaudreya
ମହଣ—Wax.

କ୍ଷୌମ—ସଂ. ବି. (କ୍ଷୁମା+ଅ)—୧ । ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର—
Kshauma
1. Silken cloth.
୨ । ଛଣପଟ ନର୍ମିତ ଲୁଗା—
2. Hempen cloth; gunny.
୩ । (କ୍ଷୁ ଧାତୁ+ମ+ ଅ) ଅଟ୍ଟାଳିକା; କୋଠା; ପ୍ରାସାଦ—
3. Pucca building; mansion.
୪ । ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳା—
4. An airy room at the top of a house. (M.W.).
୫ । କୋଠାର ପଛ ଭାଗ—
5. The back of an edifice. (M. W.)
ସଂ. ବିଣ— ୧ । ପାଟନର୍ମିତ—1. Silken.
୨ । ଛଣପଟ ନର୍ମିତ—
2. Hempen; made of linen.
୩ । ଛଣପଟ ମଞ୍ଜିରୁ ଜାତ (ତେଲ)—
3. (oil) Prepared from linseed.

କ୍ଷୌର—ସଂ. ବି. (କ୍ଷୁର ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା + ଭାବ. ଅ)—
Kshaura
୧ । ମସ୍ତକ ମୁଣ୍ଡନ; ହଜାମତ୍ତ; କ୍ଷୀର; ଛୀର—
1. Shaving.
୨ । କେଶ, ଶ୍ମଶ୍ରୁ, ନଖାଦିର କର୍ତ୍ତନ—
2. Shaving and pairing (of nails),
୩ । ଛଣପଟ ସୂତାର ନୂଆଲୁଗା—
3 A linen cloth. (M. W).
ସଂ. ବିଣ—କ୍ଷୁରଦ୍ୱାରା ସମ୍ପାଦିତ—
Performed with a razor. (M. W)

କ୍ଷୌରକର୍ମ—ସଂ. ବି. (କ୍ଷୌର + କର୍ମ)—ମସ୍ତକ ମୁଣ୍ଡନ, ଶ୍ମଶ୍ରୁଚ୍ଛେଦନ
Kshaurakarma
ଓ ନଖଚ୍ଛେଦନ—Shaving of the crown and beard and pairing of nails.

କ୍ଷୌରକାର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବି. (କ୍ଷୌର+କାର୍ଯ୍ୟ)—କ୍ଷୌରକର୍ମ (ଦେଖ)
Kshaurakārjya
Kshaurakarma (See)

କ୍ଷୌରିକ—ସଂ. ବି. (କ୍ଷୌର+ବ୍ୟବସାୟୀ ଅର୍ଥରେ. ଇକ)—
Kshaurika
ବାଣ୍ଡାର୍—Barber.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଈ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ	ଉଅ	ଉ
୨	ଇ	ଊ	ଌ	ୠ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଣ୍ଣ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଊ

କ୍ଷୌଣ୍ଡ—ଫ. ବ. (କ୍ଷୌର+ଣ୍ଡ) ୧ । – ଖୁର—1. Razor.

Kshaurī ୨ । ଉତ୍ତମଝରର ସୂତା—2. Linen (M. W.).

କ୍ଷ୍ଣୁ (ଧାତୁ)—ଫ—ପଜାଇବା—

Kshṇu (root) To sharpen; to whet.

କ୍ଷ୍ଣୁତ—ଫ. ବଣ. (କ୍ଷ୍ଣୁ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ପଜା ଯାଇଥିବା—

Kshṇuta Sharpened; whetted.

କ୍ଷ୍ଣୋତ୍ର—ଫ.ବ. (କ୍ଷ୍ଣୁ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ୍ର)—(ବୈଦିକ)—ସାଣ୍ଡାଣ ପଥର—

Kshṇotra (vedic) Whetstone (M. W.)

କ୍ଷ୍ୱିଡ୍ (ଧାତୁ)—ଫ.—୧ । ଗୁଣୁଗୁଣୁ ଶବ୍ଦ କରିବା—

Kshwiṛda (root) 1. To hum.

୨ । ଗର୍ଜ୍ଜନ କରିବା—2. To roar; to growl.

୩ । ମର୍ମ୍ମର ଶବ୍ଦ କରିବା; ଅବ୍ୟକ୍ତ ରବ କରିବା—

3. To murmur.

୪ । ସିଟ୍ଟି ମାରିବା—4. To whistle.

୫ । ଫଁ ଫଁ ଦେବା—5. To hiss.

୬ । ଘଡ଼ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ କରିବା—

6. To rattle (M. W).

୭ । ଓଦା ଦେବା; ସନ୍ତାଇବା—

7. To be wet (M. W.)

୮ । (ବୃକ୍ଷାଦି ଦେହରୁ) ରସ ବୁହାଇବା—

8. To exude; to emit sap (M. W.)

୯ । ଚକ୍କଣିଆଁ ବା ତେଲିଆ ହେବା—

9. To be unctuous (M. W.)

କ୍ଷ୍ୱିଣ୍ଣ—ଫ. ବଣ. (କ୍ଷ୍ୱିଡ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Kshwiṇṇa ୧ । ଗୁଣୁଗୁଣୁ ଶବ୍ଦ କରୁଥିବା—

1. Sounding inarticulately; humming.

୨ । କୋମଳ—2. Soft.

୩ । ଚକ୍କଣିଆ—3. Oily; unctuous.

କ୍ଷ୍ୱେଡ୍ ଫ. ବ. (କ୍ଷ୍ୱିଡ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଅ)—

Kshwerḍa ୧ । ସିଂହନାଦ—

1. Roar (like that of a lion).

୨ । ଧ୍ୱନି—2. Sound; noise.

୩ । ବିଷ—3. Poison.

୪ । ଗରଳ—4. Venom.

୫ । ଓଦା କରିବା—5. Moistening.

୬ । ପରିତ୍ୟାଗ—6. Abandonment.

୭ । ଅସ୍ପଷ୍ଟଧ୍ୱନି—7. Inarticulate sound.

୮ । କର୍ଣ୍ଣରୋଗବିଶେଷ; କାନଗଇ ଟାଣ ହେବା ଯୋଗୁ କାନରେ ଭୁଁ ଭୁଁ ଶବ୍ଦ ଅନୁଭୂତି—

8. A disease of the ear; buzzing in the ear due to hardening of the wax.

୯ । ଜଳଜି (ଲତା ଓ ଫଳ)—

9. Luffa Acutangula (creeper and fruit).

୧୦ । ନାଲ ଅରଖ ଗଛର ଫଳ—

10. The fruit of the red swallow-wort.

ଫ. ବଣ—୧ । କଷ୍ଟର—1. Cruel.

୨ । କୁତ୍ସିତ—2 Dirty; nasty.

୩ । ବଙ୍କ; କୁଟିଳ—3. Crooked; curved.

୪ । ଖଳ; ଦୁଷ୍ଟ—4. Wicked; depraved.

କ୍ଷ୍ୱେଡ୍ନ—ଫ. ବ. (କ୍ଷ୍ୱିଡ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ଫଁ ଫଁ ଶବ୍ଦ—

Kshwerḍana Hissing sound.

କ୍ଷ୍ୱେଡ୍ତ—ଫ. ବଣ. (କ୍ଷ୍ୱିଡ୍ ଧାତୁ+ଇତ)—

Kshwerḍita ୧ । ସିଂହ ନାଦ—

1. Loud roar (of a lion).

୨ । ମର୍ମ୍ମର ଧ୍ୱନି—2. Murmur.

୩ । ଯୁଦ୍ଧ ନାଦ—3. A war-cry.

୪ । ଗର୍ଜ୍ଜନ—4. Growling.

କ୍ଷ୍ୱେଲ (ଧାତୁ)—ଫ. (ଭ୍ୱାଦି. ଓ ଖେଳିବା)—

Kshwela (root) ୧ । କୁଦିବା—

1. To leap; to jump.

୨ । ଖେଳିବା—2 To play.

୩ । ଗତି କରିବା—3. To move.

୪ । ଥରିବା; କମ୍ପିବା—

4. To shake; to tremble.

କ୍ଷ୍ୱେଲ—ଫ. ବ—କ୍ଷ୍ୱେଡ୍ (ଦେଖ)

Kshwela Kshwerḍa (See)

କ୍ଷ୍ୱେଲନ—ଫ. ବ. (କ୍ଷ୍ୱେଲ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—

Kshwelana ୧ । କ୍ରୀଡ଼ା—1. Sport.

୨ । କେଳି—2. Play.

୩ । ଥଟ୍ଟା—3 Jest; joke.

କ୍ଷ୍ୱେଲା—ଫ. ବ. (କ୍ଷ୍ୱେଲ ଧାତୁ+ଭାବ. ଆ)—

Kshwelā କ୍ଷ୍ୱେଲନ (ଦେଖ)

Kshwelana (See)

କ୍ଷ୍ୱେଲକା—ଫ. ବ. (କ୍ଷ୍ୱେଲ+କ+ଆ)—

Kshwelikā କ୍ଷ୍ୱେଲନ (ଦେଖ)

Kshwelana (See)

କ୍ଷ୍ୱେଲୀ—ଫ. ବ. (କ୍ଷ୍ୱେଲ+ଈ)—

Kshwelī କ୍ଷ୍ୱେଲନ (ଦେଖ)

Kshwelana (See)

କ୍ଷ୍ୱେଲ୍ୟ—ଫ. ବ. (କ୍ଷ୍ୱେଲ ଧାତୁ+ଭାବ. ଯ)—

Kshwelya କ୍ଷ୍ୱେଲନ (ଦେଖ)

Kshwelana (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀରେ ନ ମିଳିବ ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଉଛ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ

କ୍ଷ୍ମା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କ୍ଷମ ଧାତୁ=ସହ୍ୟ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଆ)—
Kshmā ପୃଥିବୀ; ସର୍ବଂସହା --The earth.

କ୍ଷ୍ମାଜ—ସଂ. ବ. (କ୍ଷ୍ମା=ପୃଥିବୀ+ଜନ୍ ଧାତୁ=ଜନ୍ମିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ
Kshmāja ପୃଥିବୀରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ)—

୧ । ମଙ୍ଗଳ ଗ୍ରହ—1. The planet Mars.

୨ । ଦିଗ୍‌ବଳୟ—2. The horizon.

କ୍ଷ୍ମାଧର—ସଂ. ବ. (କ୍ଷ୍ମା+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kshmādhara ୧ । ରାଜା—1. King.

୨ । ପର୍ବତ—2. Mountain.

୩ । ସାତ ସଂଖ୍ୟା—3. The number 7 (M W.)

କ୍ଷ୍ମାପତି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; କ୍ଷ୍ମା+ପତି) – ରାଜା—
Kshmāpati King.

କ୍ଷ୍ମାଫେନ—ସଂ. ବ—ଅଫିମ (ଦ୍ରବୀକୃତ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Kshmāphena Opium.

କ୍ଷ୍ମାଭୁକ୍—ସଂ. ବ. (କ୍ଷ୍ମା+ଭୁଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ୯ମା ୧ବ)—
Kshmābhuk ରାଜା—King.

କ୍ଷ୍ମାଭୃତ୍—ସଂ. ବ. (କ୍ଷ୍ମା+ଭୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Kshmābhṛut କ୍ଷ୍ମାଧର (ଦେଖ)
Kshmādhara (See)

କ୍ଷ୍ମାୟ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଥରିବା—
Kshmāya (root) To tremble.

କ୍ଷ୍ମାୟିତ—ସଂ. ବିଣ. (କ୍ଷ୍ମାୟ ଧାତୁ=କମ୍ପିବା+ଣିଚ+ତ)—
Kshmāyita ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା କମ୍ପିତ; ବିଧୂନିତ—
Made to tremble; shaken; agitated.

କ୍ଷ୍ମୀଲ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଆଖି ବନ୍ଦ କରିବା; ଆଖି ବୁଜିବା—
Kshmīla (root) To wink; to shut the eye; to twinkle.

ଖ—ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ—The second consonant in
Kha Sanskrit and Oriā.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ କଣ୍ଠ । ଏହା କ ବର୍ଗର ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ । ଅନ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ କୌଣସି ମାତ୍ରା ବା ଚିହ୍ନରେ ପରିଣତ ନ ହୋଇ ଏହା ଗୋଟା ସୁବା ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—ଖ୍ର, କ୍ଲ; ଓ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗ ହେଲେ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଫ୍ଲ ବା ଖ୍ଲ ରୂପ ଧାରଣ କରେ ।]

ସଂ. ବ.—(ଖନ୍ ଧାତୁ=ବିଦାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The Sun.

୨ । (+କର୍ମ. ଅ)—ଶୂନ୍ୟ; ଆକାଶ—
2. The sky; atmosphere; space; the ether.

୩ । ସ୍ୱର୍ଗ—3. Heaven.

୪ । ସୁଖ—4. Happiness.

୫ । (ଖଦ ଧାତୁ=ସ୍ଥିର ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଇନ୍ଦ୍ରିୟ—
5. An organ of sense.

୬ । (ଖଜ୍ ଧାତୁ=ଗଜ୍ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଦେହ—
6 Body.

୭ । (ଖଚ୍ଛ ଧାତୁ=ଫିରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—ନଗର—
7. Town.

୮ । (ଖର୍ ଧାତୁ=ଉତ୍ପନ୍ନବସ୍ତୁକୁ ପୁନରୁତ୍ପାଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)
ବ୍ରହ୍ମ—8 The Supreme Spirit.

୯ । ଜ୍ଞାନ— 9. Knowledge.

୧୦ । ଶରୀରର ନବରନ୍ଧ୍ର (ପାଟି, ଦୁଇ ଆଖି, ଦୁଇ କାନ, ଦୁଇ ନାକଘୁଡ଼ା, ଗୁହ୍ୟ ଓ ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ)—
10. One of the 9 apertures of the body. (M. W)

୧୧ । (ଗଣିତ) ଶୂନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା—
11. (arithmetic) Zero; cypher (M.W.)

୧୨ । ମେଘନାଲ; ଅଭ୍ର—12. Talc (M. W.)

୧୩ । କର୍ମ—13. Action (M. W.)

୧୪ । ସୁଖ—14. Happiness (M. W.)

୧୫ । ବୋଧ—15. Understanding (M. W.)

୧୬ । ମୋକ୍ଷ, ନିର୍ବାଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
16. Spiritual Emancipation.

୧୭ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଜନ୍ମ କୁଣ୍ଡଳୀରେ ଦଶମ ସ୍ଥାନ—
(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
17 (Astrology) The tenth astrological mansion in a horoscope. (M. W.)

ଖଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖଦକା)—୧ । ଧାନ, କଇଁ ବେଣ୍ଟି, ବାଜରା-
Khai ଆଦି ଶସ୍ୟ ଭାଜିଲେ ଉହାଁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଲଅ; ଲାଜ; ଉଷ୍ମଧାନ୍ୟ;
ଖଈ ଲଅ—1. Fried paddy and other grains.

खील; लावा; लाइ . ଉଡ଼ ଜଇ ଗୋବଦାର୍ ସ୍ୱାହା । ଉଜ ।

[ଦ୍ର—ଖଇ ସୁପାଚ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ; ଏଥିଯୋଗୁଁ ଜ୍ୱରାଦି ରୋଗରେ ପଥ୍ୟ । ଏହା ଉର ଦାଲୁକା ଥିବାରୁ ସାମାନ୍ୟ ପବନରେ ଉଡ଼ିଯାଏ । ଖଇ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଅନେକ ମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ରାଜାଆଦ ଶୁଭଯାତ୍ରା କଲ୍ପବେଳେ ପ୍ରଜାମାନେ ରାଜାଙ୍କ ଉପରେ ଖଇ ବୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀ ମଲେ ସ୍ୱାମୀ ଶବ ଆଗେ ଆଗେ ଖଇ ଓ କଉଡ଼ି ବୁଣିବୁଣିକା ଶ୍ମଶାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଆନ୍ତି । ଆଶୀର୍ବାଦଘର ଉପଲକ୍ଷରେ ସାଇପଡ଼ାଶାଙ୍କୁ ଖଇନଡ଼ିଆ ବଣ୍ଟାଯାଏ । ବିବାହେଦ୍ୟ ଉପରେ କନ୍ୟା ଆଞ୍ଚୁଳାଏ ଖଇ ଧରେ ଓଁବର କନ୍ୟାର ଆଞ୍ଚୁଳାକୁ ଧରି ସେ ଖଇକୁ ହୋମାଗ୍ନିରେ ପକାନ୍ତି--ଏହାକୁ 'ଲାଜାଚ୍ଚୋମ' କହନ୍ତି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ପ	ଜ୍ଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ୍ୟ	ସ୍ୟ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

୨ । ଯେଉଁ ଧାନରୁ ଧାନର ଖୋସା ପୃଥକ୍ ହୋଇ ନ ଥାଏ—
2. Parched paddy from which the husks have not been separated.

୩ । ଭୂଖୁଡ଼ା—3. Parched paddy seasoned with sugar.
(ଯଥା—ଶୁଚଖଇ ।)

ଗ୍ରା. ବ—ଖୋଇ; ମନ୍ଦ ଅଭ୍ୟାସ—Bad habit.

ଖଇଉଖୁଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଉଖୁଡ଼ାମିଶା ଖଇ—
Khaiukhurḍā Parched paddy mixed with sweetened parched paddy.
ଖଇମୁଡ଼କି
[ଦ୍ର—ଉଖୁଡ଼ା ଖାଇବାକୁ ମିଠା ଲାଗେ ବୋଲି ଉହିଁ ସଙ୍ଗେ, ମୁଢ଼ି, ଚୁଡ଼ାଭଜା, ଚୁଡ଼ା ଓ ଖଇ ମିଶାଇ ଲୋକେ ଜଳଖିଆ କରନ୍ତି ।]

ଖଇଁଗୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ ଓ ବଣ—ଖଇଗୁ (ଦେଖ)
Khaiñchā Khaichā (See)

ଖଇଖନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—୧ । କୁତ୍ସିତ—1. Ugly.
Khaikhanā ୨ । ଅସୁନ୍ଦର—2. Not nice.
୩ । ଅପରିଷ୍କୃତ; ମଇଳା—3 Unclean.
୪ । କର୍କଶ—4. Hoarse; rough.

ଖଇଖାନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ଖଇଖନା (ଦେଖ)
Khaikhānā Khaikhanā (See)

ଖଇଙ୍ଗା—ଦେ. ବ—ଏକଜାତିସୂ ବଡ଼ ସାମୁଦ୍ରିକ କାଢ଼ି ମାଛ
Khaiṅgā (ପୁଚ୍ଛଜଷ୍ଟାରେ ଓ ଚଲକାରେ ମିଳେ)—
A species of edible sea-fish.

ଖଇଚଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଦରଫୁଟା ଖଇ; ମୁଡ଼ୁକା ଖଇ—
Khaicharḍā Paddy which has been left half-fried.
ଖଇଚଡ଼ା; ଖଇଛାଡ଼ା [ଦ୍ର—ଧାନକୁ ଭାଜିଲେ ସେଥିରୁ ଯାହା ଉତ୍ତମରୂପେ ଫୁଟିଯାଏ ତାକୁ ଖଇ ବୋଲାଯାଏ । ଯାହା ଉତ୍ତମରୂପେ ନ ଫୁଟି ଅର୍ଦ୍ଧ ଖଇ ଅବସ୍ଥାରେ ଧାନଖୋଲପା ମଧ୍ୟରେ ଲାଗିରହିଥାଏ, ତାକୁ ଖଇଚଡ଼ା କହନ୍ତି । ଏ ଗୁଡ଼ିକ ସହଜରେ ଧାନରୁ ପୃଥକ୍ କରିଯାଇପାରେ ନାହିଁ । ଉକ୍ତ ଖଇଚଡ଼ା ଗୁଡ଼ିକ ଚିଙ୍କିରେ କୁଟି ପାଛୁଡ଼ି ଦେଲେ ଧାନ ଖୋସାଗୁଡ଼ିକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହୋଇଯାଏ ଓ ଖଇଚଡ଼ା ଗୁଡ଼ିକ ଚୁଡ଼ା ପରି ବାହାରେ ।

ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଧାନକୁ ଭାଜିବାପରେ ଖଇ ମିଶା ଧାନକୁ ହାତରେ ସାମାନ୍ୟଭାବରେ ମଳି ଦେଲେ ଖଇରୁ ଧାନଖୋସା ଗୁଡ଼ିକ ଅଲଗା ହୋଇଯାଏ । ସେ ଗୁଡ଼ିକ ସାଧାରଣତଃ ଲୋକେ ଘୋଡାଡ଼ି ଦଅନ୍ତି ଏବଂ ଅଟ୍ଟ ଗରିବ ବା ଘୃଣଦୃଷ୍ଟିର ଲୋକେ ଏହାକୁ ଖାଆନ୍ତି ।]

ଖଇଚଡ଼ା ଖୁଣ୍ଟା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଗାଳବିଶେଷ; ଯେଉଁ ମାଗୁଣସୂ
Khaicharḍā khuṇṭā ବ୍ୟକ୍ତି ଭୂମିରୁ ଖଇଚଡ଼ାଦି ଖୁଣ୍ଟିକରି
(ଖଇଚଡ଼ାଖୁଣ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଖାଏ—A term of abuse; one who picks up the thrown away half-fried paddy from the ground.

[ଦ୍ର ମାଇପେ କହନ୍ତି ଯେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ସାତଝିଅ କନ୍ୟା; ସେମାନଙ୍କ ନାମ ଧରି ବଚ୍ଛଣାରେ ଶୋଇଲେ ଗଭଝିଅ ସ୍ୱପ୍ନରେ କଷ୍ଟେ; ଅର୍ଥାତ୍ ଗର୍ଭରେ କିଛି ଆପଦ ଘଟେ ନାହିଁ; ଯଥା—"ଅଉଆଡ଼ୀ, ଅମଙ୍ଗୁଳ, ନାହିଁ ନାହିଁ ଭୁଣ୍ଡୀ, ଅପାଲକ ମୁଣ୍ଡୀ, ଖଇଚଡ଼ାଖୁଣ୍ଟୀ, ଦାନ୍ତ ନଭୁଙ୍ଗୀ, ଲେଦ୍ୱେବରମୁଖୀ—ଏ ସାତଙ୍କ ନାଆଁ ଧରନ୍ତେ, ଆଜ ଗର୍ଭ ସ୍ୱପ୍ନଲେ ପାଆନ୍ତେ" (ଶଯ୍ୟାକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ମାଇପଙ୍କ ବଚନ ।)]

ଖଇଚଲ—ଦେ. ବ.—ଭଜା ହୋଇଥିବା ଧାନରୁ ଚଲେ ଧାନଖୋସା
Khaichalā ଗଳ ପଡ଼ିବ, ଅଥଚ ଖଇ (ବଡ଼ ଆକାରର ଥିବାରୁ)
ଖଇଚାଳନା ଓ ଖଇଚଡ଼ା ଗଳି ପଡ଼ିବ ନାହିଁ, ଏହାପରି ଗୁଡ଼ିକେ
ଖଇଚାଲା ଖଡ଼ିକା ବା ବାଉଁଶକାଠିରେ ବୁଣା ହୋଇଥିବା ଖଇ ଚଲାଇବାର ଗୁଲୁଣି; ଝୁଙ୍ଗା—A sieve with long narrow openings for sifting the husks from fried paddy.

ଖଇ ଚଲାଇବା—ଦେ. କି.—ଗୁଲୁଣିକୁ ହଲାଇ ଭଜା ଧାନରୁ ଧାନଖୋସା
Khai chalāibā ବା ତୁଷ ଅଲଗା କରିବା—To sift the
ଖଇଚାଳନ husks of fried paddy by means of a sieve.

ଖଇଗୁ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୈଗୁ; ଲୁଲ. ସ୍ର. ଖଚନ—
Khaichā Beams.)
ଖେଲାଫ ୧ । ସାମାନ୍ୟ ଦୋଷ ବା ତ୍ରୁଟି—
ଖୈଚା; ଖିଲାପ 1. Slight blemish or fault; defect.
୨ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ହେଳା—
2. Neglect of duty or work.
ବଣ. —୧ । ଦରପନ୍ତରିଆ; ଅଧାପନ୍ତରିଆ; ଅସମ୍ପୂର୍ତ୍ତି—
1. Half done; incomplete.
୨ । ତ୍ରୁଟିଯୁକ୍ତ—2. Faulty; defective.

ଖଇଗୁ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ହେଳା କରିବା—
Khaichā karibā 1. To do a thing defectively or
ଖେଲାଫକରା negligently.
ଖୈଚାକରନା ୨ । ଅସମ୍ପୂର୍ତ୍ତିରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
2 To do a thing by halves.

ଖଇଚୁର—ଦେ. ବ.—ଖଇଚୂନାରେ ମିଠା ଦଅଯାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା
Khaichura ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—A sweetmeat prepared with
ଖଇଚୁର pounded fried paddy and sugar.

ଖଇଚୁରା—ଦେ. ବ.—ଖଇଚୂନା (ଦେଖ)
Khaichurā Khaichūnā (See)

ଖଇଚୂନା—ଦେ. ବ.—(ସ୍ର. ଖଦକା + ଚୂର୍ଣ୍ଣ)—ଖଇକୁ ଚକରେ ପେଣ୍ଡି
Khaichūnā କରି କରା ଯାଇଥିବା ଚୂର୍ଣ୍ଣ—
Pounded powder of fried paddy.
[ଦ୍ର—ଏହା ସତ୍ୟବାଦୀ ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥଙ୍କର ଗୋଷ୍ଠୀ ଜଗାଦେସୂ ଭୋଗ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ. ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହ୍ନିର ବସୁଛ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

ଖଇଛଡ଼ା — ଦେ. ବ.—ଖଇଚଡ଼ା (ଦେଖ)
Khaichharḍā Khaicharḍā (See)

ଖଇ ଛଡ଼ାଇବା—ଦେ. କି.—ଖଇ ଚଲ୍ଲାଇବା (ଦେଖ)
Khai chharḍāibā Khai chalāibā (See)

ଖଇଞ୍ଚି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଞ୍ଚ=ବାଉଁଶର ସରୁ କାଠି; ଭୁଲ. ହି. ଖପରୀ—ବାଉଁଶ ପାଉଆ)—୧ । ବାଉଁଶ କାଠି ବା ଖଡ଼କାରେ ମାଛଧରା ଖାଁଚି ବୁଣା ଦୋଇଥିବା ପିଞ୍ଜରାକୃତି ମାଛ ଧରବାର ଯନ୍ତ୍ର-
ଖାଁଚା ବିଶେଷ—1. Fishing contrivance or trap with a pocket or trap-door for catching fish in shallow flowing water.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଗୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡ ବୃତ୍ତାକାର, ଆଉ ଗୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡ ଗୋଟା ଦୋଇ ବନ୍ଧା ଦୋଇ ଥାଏ । ଏହାକୁ ସାମାନ୍ୟ ପାଣି ବହୁ ଯାଉଥିବା ହୁଡ଼ ମଝିରେ ବସାଇଲେ ଏହାର ଛିଦ୍ର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ପାଣି ବହୁ ଯାଏ, ଅଥଚ ମାଛଯାକ ଏଥିରେ ଥିବା ଫାଶରେ ରହୁ ଯାଆନ୍ତି ।]

୨ । ଖଇ ଚଲାଇବା ଚାଲୁଣି—2. A sieve for sifting the husks from the fried paddy.

ଖଇଞ୍ଚିଆଦଳ — ଦେ. ବ.—ଏକ ପ୍ରକାର ଜଳ ଘାସ (ଏହା ଘାସ ପର୍
Khaiñchiāḍaḷa ବଶେ; ଏଥିରେ ଧଳା ଓ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଫୁଲ ଫୁଟେ)—
Utricularia stellaris

ଖଇତ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କ୍ଷତ; ଭୁଲ. ନଦୀ ସ୍ଥାନରେ
Khait ନଇଦ; ଗଭ ସ୍ଥାନରେ ଗ୍ଏଡ୍)—୧ । କ୍ଷତ; ଲୋକ୍‌ସାନ୍—
1. Loss; damage.

୨ । ଅନିଷ୍ଟ—2. Mischief.

ଖଇଧାନ—ଦେ. ବ.—ଲଆଧାନ (ଦେଖ)
Khaidbāna Liādhāna (See)

ଖଇନେଇ [ଦ୍ର—କେତେ ପ୍ରକାର ଧାନରୁ ଭଲ ଖଇ ହୁଏ ଓ କେତେ ଧାନରୁ ଭଲ ଖଇ ହୁଏ ନାହିଁ ।]

ଖଇନ୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର; ଗଡ଼ଜାତ)—
Khain କଲରେ ଯାଇବା ସକାଶେ ବ୍ୟବହୃତ ଚୂନପଡ଼; ଚୂନ ସଙ୍ଗେ ମଲା ଯାଇଥିବା ଧୂଆଁପତ୍ର—
Bits of tobacco kneaded with quick-lime and used as a chewing gum.

ଖଇ ଫୁଟିବା—ଦେ. କି—୧ । ଖଇ ଭାଜିଲାବେଳେ ଅଗ୍ନି ଉପରେ
Kshai phuṭibā ବସିଥିବା ହାଣ୍ଡି ମଧ୍ୟରେ ଧାନସାକ ଉତ୍ତାପ
ଖଇଫୁଟା ଯୋଗେ ଯେଉଁପର ଚଡ଼ ଚଡ଼ ଶବ୍ଦ କର ଇତସ୍ତତଃ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଡେଇଁ ଉଠିଥାଏ ସେହିପର ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତରୂପେ ଡେଇଁବା ।
1. To frisk about all over the place like paddy while being fried.

[ଦ୍ର—ଅନେକଗୁଡ଼ାଏ ଖୋଳେ ମାଛ ଅଳ୍ପ ପାଣିରେ ପଡ଼ିଗଲେ କମ୍ବା ପାଣି ଶୁଖିଗଲେ ହାଣ୍ଡିରେ ଖଇ ଫୁଟିବା ପର ମାଛମାନେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଡଆନ୍ତି ଓ ଲୋକେ କହନ୍ତି—ସେଠାରେ ମାଛ ଖଇ ଫୁଟୁଛନ୍ତି]—

୨ । ବିଶେଷ ଉଷ୍ଣ ହେବା (ଏପର ଉଷ୍ଣତା ଯେ ଯାହାଦ୍ୱାରା ଧାନକୁ ଭାଜିଲେ ଖଇ ହୋଇ ପାରେ; ଦେହରେ ଜ୍ୱରର ତାପ ଖୁବ୍ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲେ ଲୋକେ କହନ୍ତି—ତା ଦେହରେ ଜର ବା ତାଉ ଖଇ ଫୁଟୁଛୁ)—
2. To be exceedingly warm or hot (said of a body heated with high fever and temperature).

୩ । ଖଇ ଭାଜିଲାବେଳେ ଯେପର ଉପର୍ଯ୍ୟୁପର ଚଡ଼ ଚଡ଼ ଶବ୍ଦ ହୁଏ, ସେହିପର ବେଉରେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପର ପ୍ରହାର କରିବା—
3. (strokes) To sound like the cracking sound of paddy while being fried.
(ଯଥା—ମାଡ଼ରେ ତା ଦେହରେ ଖଇ ଫୁଟିଲା ।)

୪ । ଖଇ ଭାଜିଲାବେଳେ ଧାନ ଫାଟିଯାଇ ଯେପର ଅତ ଚାଉଳ ଚାଉଳ ଟୁକ୍‌ଟାକ୍ ଶବ୍ଦ ହୁଏ, ସେହିପର ଶବ୍ଦ କରିବା—
4. To emit a cracking sound (like paddy while being fried)

ଖଇ ଭାଜିବା—ଦେ. କି—ଧାନକୁ ଭାଜି ଖଇରେ ପରିଣତ କରିବା—
Khai bhājibā To fry paddy.

[ଦ୍ର—ହାଣ୍ଡିକୁ ନଆଁ ଉପରେ ବସାଇ ତହିଁରେ ବାଲି ପକାଇ ସେହି ବାଲି ଗରମ ହେଲେ ସେଥିରେ ଧାନ ପକାଇ ଖରଡ଼ିଲେ ସେ ଧାନ ଫୁଟିକରି ଖଇ ହୁଏ ।

ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ନମ୍ବଲଶିତ ବିଶିଷ୍ଟତା ବିଚାର୍ଯ୍ୟ ଅଟେ ।

ଖଇ ଭାଜିବାର ଅର୍ଥ—ଧାନକୁ ଭାଜି ଖଇ କରିବା; ମୁଢ଼ି ଭାଜିବା—ଗୁଡ଼ଲକୁ ଭାଜି ମୁଢ଼ି କରିବା; ଭାତ ରନ୍ଧିବା—ଗୁଡ଼ଲକୁ ରନ୍ଧି ଭାତ କରିବା; ଚୁଡ଼ା କୁଟିବା—ଧାନକୁ କୁଟି ଚୁଡ଼ା କରିବା; କୋଡ଼ ହାଣିବା—କୋଡ଼ ଦ୍ୱାର ମାଟି ହାଣିବା; କାନ୍ଥ ହାଣିବା—କାନ୍ଥ ଦ୍ୱାର ମାଟି ହାଣିବା; ପୋଖରୀ ଖୋଳିବା—ମାଟି ଖୋଳି ପୋଖରୀ କରିବା; କୂଅ ଖୋଳିବା—ମାଟି ଖୋଳି କୂଅ କରିବା; ଅଟା ପେଷିବା—ଗହମ ପେଷି ଅଟା କରିବା; ଭଲ ବାଛିବା—ଭଲରେ ଥିବା ଅନାବନା ଗଛ ଗୁଡ଼ାକ ଓପାଡ଼ି ଧାନଗଛ ଗୁଡ଼ିକ ରଖିବା ବା ଭଲରେ ଥିବା ଘାସକୁ ବାଛି ଧାନଗୁଡ଼ିକୁ ଭଲ ଅବସ୍ଥାରେ ରଖିବା । ପାଇଖାନା ସଫାକରିବା—ପାଇଖାନାରେ (ମଇଳା ପରିଷ୍କାର) କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ।]

ଖଇମଣ୍ଡ — ଦେ. ବ—ଲଆମଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Khaimaṇḍa Liāmaṇḍa (See)

ଖଇମଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ଖଇମଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Khaimaṇḍi Khaimaṇḍa (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

ଖଇର—ଦେ. ବ (ସଂ. ଖଦିର)—

Khaira
ସଂ ଖଦିର, ଗାଯୁତ୍ରୀ, କଣ୍ଟକୀ, ବାଲପତ୍ର, ବଦ୍ଦୁଶଲ୍ୟ, ରକ୍ତସାର, ଦନ୍ତଧାବନ, ଦନ୍ତଧାପନ; କୁଷ୍ଠାରି, ସଙ୍କିଯୁ
କଥ; କଥା; ଖୈର
ଖଏର୍, ଖୟର୍
ମ. ଖୈର
ତେ. ଚଣ୍ଡ୍ରେକୁ
ଗୁ. ଖେରସ୍ପୋ

୧. ବବୂର ଜାତୀୟ ଏକପ୍ରକାର ଗଛ ଓ ଉହାଁରୁ ବାହାରିବା ନିର୍ଯ୍ୟାସ—1. Catechu; a gum extracted from Acacia Catechu Acacia Donaldi (Haines).

[ଦ୍ର—ଏହା ସାଧାରଣତଃ କଳା । ଏହାକୁ ପାନରେ ଚୂନ ସଙ୍ଗେ ଲଗାଇ ଖାଆନ୍ତି; ଏହା ଏ ଦେଶରେ ଜନ୍ମେ । ଏ ଗଛ କଣ୍ଟାଳିଆ ଓ ଏଥିରେ ଫଳ ଧରେ ନାହିଁ ।]

୨ । ଅଳ୍ପ ଏକଜାତୀୟ ଫକ୍କା ଖଇର (ଏହା ମାଲକ୍କା, ରେଙ୍ଗୁନ ଆଦ ସ୍ଥାନରୁ ଆସେ । ଏ ଖଇରକୁ ପାକଡ଼ା ଖଇର (ବ. ପାପଡ଼ୀ ଖଯୁର) କହନ୍ତି । ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ପାଣ୍ଡୁର । ଏହାକୁ ମଧ୍ୟ ପାନ ସଙ୍ଗେ ଖାଆନ୍ତି । ଏ ଖଇର ଅଳ୍ପ-ଜାତୀୟ ଗୁଳ୍ମରୁ ଜାତ ହୁଏ ଓ ଗୃହକୋଣିଆ ଖ୍ଲେଟ ଖ୍ଲେଟ ଟେକା ଆକାରରେ ବର୍ଦ୍ଧି ହୁଏ)—2. Pale Catechu produced from Uncaria Gambier tree.

[ଦ୍ର— ଖଇରକୁ ଘୋର ମାଇପେ କପାଳରେ ଟୋପି ଘେନନ୍ତି । ଖଇରି ପାଣି ଉତ୍ତମ କର ସାଆ ଧୋଇଲେ ସାଆରୁ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଗୁଡ଼େ ଓ ସାଆ ଚଞ୍ଚଳ ଶୁଖିଯାଏ । ସାଆରେ ଖଇର ଚୂନା ପକାଇଲେ ସାଆ ଚଞ୍ଚଳ ଶୁଖେ ଓ ଖଇରକୁ ଚୂନା କର କାଦୁଅ କର କଅ ଓ କେଢଙ୍କା ପାଖୁଡ଼ାରେ ଉର ଶୁଖାଇଲେ ସୁବାସ ଖଇର ହୁଏ । ଏପରି ଖଇରକୁ କଅ ଖଇର ବା କେଢଙ୍କା ଖଇର କହନ୍ତି । ଖଇର ମଧ୍ୟ ଔଷଧରେ ଲାଗେ—ପାନରେ ଖଇର ଖିବାରୁ ପାଟି ଓ ଦାନ୍ତ ଲାଲ ହୁଏ; ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରମତରେ ଏହା ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ଦନ୍ତର ହିତକର ଓ ଈକ୍ଷୁରସାତ୍ମକ । ଏହା କଣ୍ଡୂ, କାଶ, ଅରୁଚି, ମେଦୋଦୋଷ, କ୍ରିମି, ପ୍ରମେହ, ଜ୍ୱର, ବ୍ରଣ, ଶ୍ୱିତ୍ର, ଶୋଥ, ଆମଦୋଷ, ପିତ୍ତ, ରକ୍ତ-ଦୋଷ, ପାଣ୍ଡୁ, କୁଷ୍ଠ, କଫ, ଅଗ୍ନିମାନ୍ଦ୍ୟ, ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ଓ ପ୍ରଦରନାଶକ ।]

ଖଇରଖାଇ—ଦେ. ବ. (ଭୁଲ. ଚୂନଖାଇ)—ପାନଖିଆଲମାନଙ୍କର ଖଇର ରଖିବାର ପାତ୍ର—
Khairakhāi
A vessel for holding catechu.

ଖଇରଚୂଲ—ଦେ. ବ—ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ—
Khairachūla
A kind of sweetmeat.

ଖଇରଟୋପି—ଦେ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ କପାଳରେ ଯେଉଁ ଖଇରର ଟୋପା ଘେନନ୍ତି—The tips or points (black) worn by females on the brow.
Khairaṭopi

ଖଇରୁଡ଼—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଖଦିର)—
Khairā
ଖୟରା
ଖୈରା
୧ । ଖଦିର ବା ଖଇରରଙ୍ଗବର୍ଣ୍ଣିଷ୍ଠ—1. Sepia coloured.
୨ । ଧଳା ଓ କଳାମିଶା ପାଣ୍ଡୁର—2. Grey

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବ.—ଖଦିର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଜାତିଜାତ ବିଶେଷ—
A caste manufacturing Catechu.

ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ. (ତୁ. ବ. ଖଯୂର୍)—ଏକପ୍ରକାର ମଧୁରମାଛ; ମାକେଞ୍ଚମାଛ—
A species of fresh wate-rfish.

ଖଇରାତ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖୈରାତ)—୧ । ଦାନ—
Khairāta
ଖୟରାତ
ଖୈରାତ
1. Charity; gift.
୨ । ଏକକାଳୀନ ଏବଂ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ଦାନ—
2. Temporary and permanent gifts.
୩ । ପୁଣ୍ୟକର୍ମ—3. Pious act.

ଖଇରାତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଆ. ଖୈରାତ)—ଦାନ କରିବା—
Khairāta karibā
ଖୟରାତକରା
ଖୈରାତକରନା
To bestow on charity or alms.

ଖଇରାତଖଞ୍ଜା—ଦେ. ବ—ଦାନଘାଇଁ ଯାହା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବା ଖଞ୍ଜା ହୋଇଥାଏ—
Khairātakhañjā
An endowment for charity.

ଖଇରାତ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖଇରାତ କରିବା (ଦେଖ)
Khairāta debā
ଖୟରାତଦେଓୟା
ଖୈରାତ କରଦେନା
Khairāta karibā (See)

ଖଇରାତ ବାଯ୍ୟାପ୍ତି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୈରାତ୍ + ବଯେୟାପ୍ତଂ)—
Khairāta bājyāpti
ଯେଉଁ ଜମି ପୂର୍ବେ ରାଜାମାନେ ଚିରକାଳ ପାଇଁ ନିଷ୍କରରୂପେ ଦାନ ନିମିତ୍ତ ଖଞ୍ଜା କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଇଂରାଜଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ କେତେକ କାରଣରୁ ଯେଉଁ ବୃତ୍ତିମାନ ବାଯ୍ୟାପ୍ତି କର ଉହାଁ ଉପରେ କର ବସାଇ ଅଛନ୍ତି—Resumed revenue free charitable tenure originally granted as revenue-free for purpose of charity by the old Rājās of Orissa and Moghuls and Marhattas but resumed by the British Government.

ଖଇରାତ ବାହେଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୈରାତ ବାହେଲ୍)—ଯେଉଁ
Khairāta bāhel
ଭୂମିକୁ ପୂର୍ବରୁ କୌଣସି ରାଜା ଖଇରାତ ବା ସଦାବ୍ରତରେ ଖଞ୍ଜି ସନନ୍ଦ ଦେଇଥିବାରୁ ଇଂରାଜ-ସରକାର ଛାଡ଼ା ଉପରେ ଭୂ-ରାଜସ୍ୱ ବସାଇ ନାହାନ୍ତି—
Tenure originally granted for charitable

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନିମ୍ନସ୍ଥ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ପ୍ରକାରୋକ୍ତରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଡ୍ ଦେଖିବେ ।

purposes by a grantor or Rājā and held revenue-free in perpetuity and confirmed as revenue-free by the British Government.

ଖଇରାତ ଲାଖରାଜ ବାହେଲ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା) —
Khairāta lākharāji bāhel ଖଇରାତ ବାହେଲ୍ (ଦେଖ)
Khairāta bāhel (See)

ଖଇରାତି—ବୈଦେ. ବିଣ—ଖଇରାତ ଦେଇଥିବା; ଦତ୍ତ—
Khairāti Given as charity.
ଖୟରାତି ବି—ଦାନ—Charity.
ଖୈରାତି

ଖଇରାତିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ଆ. ଖଇରାତ) —
Khairātiā ୧ । ଦତ୍ତ ଦେଇଥିବା; ଦାନ ସକାଶେ ଖଞ୍ଜା ଦେଇଥିବା—1. Assigned for the purposes of charity.

୨ । ଯେ ଖଇରାତ ଉପରେ ନର୍ଭର କରେ—
2. Depending on charity.
୩ । ମାଗଣା ମିଳିବା—
3. Received without payment (i. e. as a gift.)

ଖଇରାତି ମଠ—ଦେ. ବି—୧ । ଯେଉଁ ମଠ ଖଇରାତ ସମ୍ପତ୍ତିର ଆୟରେ ଖୟରାତିମଠ **ଖୈରାତିମଠ** ପରିଚାଳିତ—
1. A matha or religious institution which is conducted from the income of gift properties.

୨ । ଯେଉଁ ମଠରେ ଅତିଥି ଅଭ୍ୟାଗତମାନଙ୍କୁ ଖଏରାତ ଦିଆଯାଏ—
2. A matha in which charitable gifts or alms are given away.

ଖଇରି—ଦେ. ବି—ଗଡ଼ାଜାତୀୟ ବର୍ଷାୟୁଃ ଶାକବିଶେଷ—
Khairi A kind of kitchen herb; Papulia Stropurpurea.

[ଦ—ଦ୍ୱାର ପତ୍ର ଅରୁଣାଭ, ସରୁନ୍ତ ଓ ଅଣ୍ଡାକାର; ଶାଖା ତ୍ରିଧା ବିଭକ୍ତ—ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର ।]

ଖଇରି ଖପରା ବଇରିବା—ଦେ. ବି—ଅତି ଗରିବ ଅବସ୍ଥା; ସର୍ବନାଶ ଅବସ୍ଥା; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଖପର୍ ବଇରିବା—
Khairi khaparā bairibā A destitute condition.

ଦେ. ବିଣ—ଯାହା ଘରେ ବାସି ଓଳକୁ ଦାନା ନଥାଏ; ଯାହା ଘରେ ଖଣ୍ଡେ ଖପର୍ (ଭୋଜନ ପାତ୍ର) ସୁଦ୍ଧା ନ ଥାଏ;ଅତି ଗରିବ—(a person) Who has got nothing (not even a broken earthen pot) in his house; very poor.

ଖଇରିଚୂଳ—ଦେ. ବି—ଖଇରଚୂଳ (ଦେଖ)
Khairichūla Khairachūla (See)

ଖଇରି ମଇରି ହାକୁଟି—ଦେ. ବି—ଖଇରି ହାକୁଟି (ଦେଖ)
Khairi mairi hākuṭi Khairi hākuṭi (See)

ଖଇରି ହାକୁଟି—ଦେ. ବି—ଅଜୀର୍ଣ୍ଣଜନିତ ଅମ୍ଳିକ ହାକୁଟି—
Khairi hākuṭi Acidish belching due to indigestion.
ଅମ୍ଳଢେକୁର
ଖଟ୍ଟାଡକାର

ଖଇଶ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ (ଏଥିର ପତ୍ରରେ ବଡ଼ି ବନ୍ଧା ଯାଏ)—
Khaiśa A kind of tree.

ଖଇ ହାକୁଟି—ଦେ. ବି—ଖଇରି ହାକୁଟି (ଦେଖ)
Khai hākuṭi Khairi hākuṭi (See)

ଖଉଦବା—ଦେ. ବି—ଖେଉଦବା (ଦେଖ)
Khaudibā Kheudibā (See)

ଖଉରିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ରୁକ୍ଷ, ବର୍ଣ୍ଣବିପର୍ଯ୍ୟୟ) —
Khauriā ନୁଖୁରା; ରୁକ୍ଷ; ତୈଳବିହୀନ—
Looking scabby; not having been anointed with oil; scabrous.

ଖଉରି ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ବାଳକ ବାଳିକାମାନେ ବିପଥଗାମୀ ହେବା-
Khauri khāibā To run astray (said of children).

ଖଉରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. କ୍ଷୌର)—କ୍ଷୌର କରିବା—
Khauribā To shave.

ଲୁଚ ନ ଥାଏ ଯେଉଁ ମୁହଁକୁ
ଉଣାରୁ ନ ଥାଏ ଖଉରିବାକୁ—ଉଗ ।

ଖଏଁଡ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି —
Khaeñrd ନଦୀଆଦର କୂଳ—
Bank of a stream or river.

ଖଏଁଡ୍‌କା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଖଡ଼କା—
Khaeñrdkā The back-bone of a cocoanut or palm leaf.

ଖଏଚା—ଗ୍ରା. ବି ଓ ବିଣ—ଖଇଚା (ଦେଖ)—
Khaechā Khaichā (See)

ଖଏତ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଫ. କ୍ଷତ)—
Khaet ୧ । କ୍ଷତ— 1. Loss; damage.
୨ । ଅନିଷ୍ଟ—2. Mischief.

ଖଏନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଫ. ଖନି)—
Khaen ୧ । ଖଣି—1. Mine.
୨ । ଖଏତ୍ (ଦେଖ)
2. Khaet (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ସ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ୠ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ୍ୟ	ସ୍ୟ	ଙ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ଁ

୩ । ଖଇନ୍ (ଦେଖ)—
3. Khain (See)

ଖଏରଖା—ଦେ. ବଣ. (ଆ. ଖୈର୍‌ଖାହ୍; ଖୈର୍ = ଆଚ୍ଛା; ଭଲ)—
Khaerkhā ୧ । ଶୁଭ୍‌କାଙ୍କ୍ଷୀ—1. Well-wisher.
ଖୟରଖାଁ ୨ । ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କ ମୁଖନାଃସୃତ ସବୁ କଥାରେ ଯେ
ଖୟରଖାଁ 'ଆଚ୍ଛା' 'ଆଚ୍ଛା' ବା 'ହଁ ହଁ' ମାରେ, ଯେ ସବୁ କଥାରେ 'ହାଁ ଜା' 'ହାଁ ଜା' କରେ—
2. Toady; hanger-on.

ଖଏରା—ଦେ. ବଣ—ଖଇର୍ (ଦେଖ)
Khaerā Khairā (See)

ଖଁ ଖଁ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ--(ଭୁଲ. ସଂ. ଖକ୍‌ଖ ଧାତୁ = ହସିବା)--
Khañ khañ ମୃଦୁ କାଶଜନ୍ୟତ କଣ୍ଠ ଧ୍ୱନ—
ଖକ, ଖକଖକ Continuous sound of
ଖରଖର coughing.

[ଦ୍ର--ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି କାଶିବା ଓ ଖେଙ୍କିବା ବିଷୟକୁ ଲକ୍ଷ କରି ଅନୁକରଣ ଅବ୍ୟୟ ରୂପେ ଖଁ ଖଁ, ଖଁ ଖାଁ, ଖୁଁ ଖୁଁ, ଖେଁ ଖେଁ, ଖୋଁ ଖୋଁ, ଖେଁ ଖେଁ, ଖୁଁ ଖାଁ, ଖୋଁ ଖାଁ ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦମାନ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଖଁ ଖଁ ଶବ୍ଦ ଖୁଁ ଖୁଁ ଅପେକ୍ଷା ଲଘୁତର ।]

ଖଁ ଖଁ କାଶ—ଦେ. ବ—ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ କାଶ—(ଏ କାଶ ସହଜରେ ଶୁଖୁଡ଼ୁ
Khañ khañ kāsa ନାହିଁ)—
ଖକଖୁକାନି Slight and continuous
ଖୋଁ ଖୋଁ coughing.

(ଯଥା—ଖଁ ଖଁ କାଶ, ଖର ନଶ୍ୱାସ, ସଖି ମୋ ସଙ୍ଗ ଏ—ଦଗ ।)

ଖଁଡ଼ ମଧୁର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—
Khañḍ madhura ଖଣ୍ଡ ମଧୁର (ଦେଖ)
Khaṇḍa madhura (See)

ଖଁଡ଼ାବହିରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବମ୍ବି ମାଛ—
Khañḍābahirā A kind of fish.

ଖଁଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
Khañḍi ୧ । ନଦୀ ଆଦର କୂଳ—
1. Bank of river.
୨ । ଗଭୀର ଗର୍ତ୍ତର ଧାର—
2. The edge of a deep pit.

ଖକ୍‌ଶା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖକ୍‌ଶି (ଦେଖ)
Khakśā Khakśi (See)

ଖକ୍‌ଶି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗଣ୍ଡିଆ ମାଛ—
Khakśi A kind of fresh-water fish living in muddy tanks.

ଖକ୍‌ଶୋ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. (ସଂ. ଖକ୍ଷୁଣ୍ଣ = ଦୁର୍ବଳ, ଦୁଢ଼)—
Khakśo ଖରାପ—Rotten.

ଖକାମିନୀ—ସଂ. ବ. (ଖ + କାମ ଧାତୁ + ଇନ୍ + ଈ)—
Khakāminī ୧ । ମାଈ ଶଙ୍ଖଚିଲ—1. The female of the Faleo Cheela bird. (M.W.)
୨ । ଦୁର୍ଗା—2. Goddess Durgā. (M. W.)

ଖକୋ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବାଳକବାଳିକାମାନଙ୍କର କ୍ରୀଡ଼ା-ବିଶେଷ—A game of children.
Khako

ଖକ୍ର—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କୁକ୍ର (ଦେଖ)
Khakra Kukra (See)

ଖଖ୍‌ରୋ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୋଟର)—
Khakhro ବୃକ୍ଷ କୋଟର—The hollow of a tree.

ଖଗ୍‌ଲା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖଗଲା; ଗଳାର ଅଳଙ୍କାର ବିଶେଷ—
Khaglā A kind of necklace.

ଖଗ୍‌ସା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖକ୍‌ସା (ଦେଖ)
Khagsā Khaksā (See)

ଖଗ—ସଂ. ବଣ. (ଖ = ଆକାଶ + ଗମ୍ ଧାତୁ = ଯିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Khaga ଆକାଶଚର—Moving in the sky.
ସଂ. ବ—୧ । ବଦ୍ଧଙ୍ଗ; ପକ୍ଷୀ—1. Bird.
୨ । ବାଣ—2. Arrow.
୩ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—3. The sun.
୪ । ମେଘ—4. Cloud.
୫ । ଦେବତା—5. Gods of the Hindus.
୬ । ଶଲଭ; ଝିଙ୍କି କା—6. Locust; grass-hopper.
୭ । ବାୟୁ—7. Wind.
୮ । ଗ୍ରହ—8. Planet.
୯ । ଗନ୍ଧର୍ବ—9. A clan of heavenly choristers.
୧୦ । ଚନ୍ଦ୍ରମା—10. The moon.
୧୧ । ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ କୀଟ—
11. An airmoving insect. (M. W.)
ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖଡ୍ଗ)—କୁମ୍ଭୀରର ଖଡ୍ଗ ପରି ଦୋଇଥିବା ଜନ୍ତୁର ଚଟକା ଓ ଲମ୍ବ ଲାଞ୍ଜ—
The saw-like tail of an alligator.

ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ଘଣ ଭଦେ, ଚଗମ୍ଭ ଦେଖା ନଦେ । ଶିଶୁଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ଏହି ଖଗ କୁମ୍ଭୀରକୁ ପହଁରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ; ଏହାକୁ କୁମ୍ଭୀର ଆକାନ୍ତ ଜନ୍ତୁ ଉପରେ ପିଠି ଦେଇ ଜନ୍ତୁକୁ ପାଣି-ଉଡରକୁ ଶୁଣ୍ଟି ଦଏ ।]

ଖଗଆସନ—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ଖଗାସନ; ଖଗ ଅର୍ଥାତ୍ ଖଗରୂଜ ବା
Khagaāsana ଗରୁଡ଼,ଆସନ ଅର୍ଥାତ୍ ବସିବାର ସ୍ଥାନ ଯାହାଙ୍କର)-
ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishṇu who rides on the bird Garurda.

ଖଗ ଆସନ ଖଗ ପତି
ଦେଖନ୍ତୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସରସ୍ୱତୀ । ବଳରାମ ଦାସ. କମଳଲୋଚନ ବନ୍ଦଣା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତକକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୨ । ଯୋଗାସନବିଶେଷ—2. A posture in Jōga.

ଖଗ ଆସନରେ ସେତୁ ବନ୍ଧଇ
ସୁବର୍ଣ୍ଣମାଳା ଜପ କରଇ । ପ୍ରାତୀ—ପରତେଗୀତା ।

ଖଗଚର—ସଂ. ବି. (ଖଗ=ପକ୍ଷୀ+ଚର ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା; Khagachara ବୁଲିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ ଯେ ଖଗପଦ୍ଧତିବାହାନରେ ଗମନାଗମନ କରନ୍ତି)—ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu.

ଖଗଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦମାଘୁର) ବି. (ସଂ. ଖଗୋଡ଼; ଭୁଲ ବ. ଖାଗଡ଼ା)— Khagarḍā ଇକ୍ଷଡ଼; କାଣ୍ଡଶର ତୃଣ—A kind of reed Saccharum Spontaneum.

ଖଗପତି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଖଗ+ପତି)—୧ । ଗରୁଡ଼ (ଏ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରାଜା)—
Khagapati
1. Garuṛda, the king of birds who is said to carry Bishṇu on his back.

୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. The sun.

ଖଗ ପିଟିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(କୁମ୍ଭୀର) ତା ଲାଞ୍ଜକୁ ପିଟି ଦେବା—
Khaga piṭibā (of a crocodile) To strike (an animal on the bank) with its tail.

[ଦ୍ର—ପାଣିକୂଳରୁ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ମନୁଷ୍ୟ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଜନ୍ତୁ ଥିଲେ କୁମ୍ଭୀର ତା ଖଗକୁ ସେ ଜନ୍ତୁ ଉପରେ ଏପରି ଜୋରରେ ପିଟି ଦିଏ ଯେ ସେ ଜୀବନ୍ତ ସେହୁ ଆଘାତରେ ପାଣିରେ ପଡ଼େ ଓ କୁମ୍ଭୀର ସେ ଜନ୍ତୁକୁ ଧରି ଖାଏ ।]

ଖଗବଧୀ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଖଗ=ପକ୍ଷୀ+ବଧ, ଯେ ପକ୍ଷୀ ବଧ କରେ)—
Khagabadhī ଶବର; ଚଢ଼େଇମାରୁ—A fowler.

ଖଗବଧୀର ପ୍ରାସ୍ରେ ଦୋଇ
ପିଣ୍ଡ ଉହାଡ଼େ ଅସ୍ଥା ଥାଇ । ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଖଗବଲିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ବଡ଼ ବଲିଆକୁକୁର—
Khagabaliā A large breed of wild dogs.

[ଦ୍ର—ଏହା ଦେହ ଧଳା-ପାଣ୍ଡୁର, ଏ ବଲୁଆଠାରୁ ବଡ଼ ।]

ଖଗବହ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଖଗ+ବହ ଧାତୁ; ଖଗବାହନ)—
Khagabaha ନାଗସୂଣ; ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu.

କୋଲେ କେ ଖଗବହ ପକ୍ଷୀ ଥିବ
ଉଶେଷରେ ଭେଜ ଭକ୍ତ ସମ୍ଭବ । ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଖଗବୁଲାଇବାକୁ ଥାନ ନ ଥିବା—ଦେ. ବି—ଖଗ ବୁଲିବାକୁ ଥାନ
Khagabulāibākuthāna na thibā ନ ଦେବା (ଦେଖ)
Khaga bulibākuthāna na hebā (See)

ଖଗବୁଲିବାକୁ ଥାନ ନ ହେବା—ଦେ. ବି.—(କୁମ୍ଭୀରକୁ ଲକ୍ଷ କରି)—
Khagabulibākuthāna na hebā ୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଚଲା-ବୁଲା ଦେବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ନ ଥିବା—
1. (figurative) The state of having no sufficient scope to move about freely.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମନ ଇଚ୍ଛା ବ୍ୟୟ କରିବାକୁ ଅର୍ଥର ଅନାଟନ ହେବା—2. (figurative) The state of not having enough money to spend.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନିଜର ମନ ମୁତାବକ୍ କାମ କରିବାକୁ ସୁବିଧା ନ ମିଳିବା—3. (figurative) Want of opportunities to do as one likes.

[ଦ୍ର—କୁମ୍ଭୀରର ଶରୀର ଅପେକ୍ଷା ଖଗଟି ବଡ଼ ଥିବାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଆୟତନର ଜଳ ନ ହେଲେ କୁମ୍ଭୀର ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ପହଁରି ପାରେ ନାହିଁ କମ୍ବା ଜୀବନ୍ତକୁ ଲକ୍ଷ କରି ଖଗକୁ ପିଟିବା ପାଇଁ ସୁବିଧା ପାଏ-ନାହିଁ ।]

ଖଗରାଜ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଖଗ+ରାଜା)—ଖଗପତି (ଦେଖ)
Khagarāja Khagapati (See)

ଖଗଲା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବିଶ.—ହସୁଡ଼ା—
Khagalā Addicted to laughter.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ଗଳାର ଦଂସୁଲି ପରି ଅଳଙ୍କାର-ବିଶେଷ (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—A silver ornament worn round the neck.

ଖଗସା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ଗଡ଼ଶାମାଛ—
Khagasā A small fresh-water fish living in muddy tanks.

ଖଗା—ଦେ. ବିଶ.—ନବୁଝିଆ—
Khagā Stupid; not intelligent.

ଖଗା ମୂର୍ଖ ଦେ.ବି.—ଯେଉଁ ଶ୍ରବ ଭଲରୂପେ ପଢ଼ା କରେ ନାହିଁ—ଗାଡ଼ିଦି A dunce; a dullard; blockhead.

ଖଗାନ୍ତକ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଖଗ+ଅନ୍ତକ)—ବାଜପକ୍ଷୀ; ଶ୍ୟେନ-
Khagāntaka ପକ୍ଷୀ—Falcon; hawk.

ଖଗାବଗା—ଦେ. ବିଶ.—୧ । ମାଡ—
Khagābagā 1. Mean.

୨ । ମନ୍ଦ—2. Bad.

୩ । ନିକୃଷ୍ଟ—3. Inferior.

୪ । ଘୃଣିତ—4. Contemptible.

୫ । ମୂର୍ଖ (ଶ୍ରବ)—5. Dunce (student).

ଖଗାସନ—ସଂ. ବି.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଖଗ+ଆସନ)—୧ । ଉଦୟଗିରି—
Khagāsana 1. The name of the mountain from which the sun is said to rise.

୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.

ଖଗାସନ ସ୍ଥାନ—ସଂ. ବି.—୧ । ବୃକ୍ଷର କୋଟର—
Khagāsana sthāna 1. The hollow of a tree.

୨ । ପକ୍ଷୀର ବସା—2. Bird's nest.

ଖଗେନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଖଗ+ଇନ୍ଦ୍ର=ପତି; ଅଧୀଶ୍ୱର)—
Khagendra ଖଗପତି (ଦେଖ)
Khagapati (See)

ଖଗେଶ୍ୱର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଖଗ+ଈଶ୍ୱର)—ଖଗପତି (ଦେଖ)
Khageśwara Khagapati (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ,ୠ	ଁ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ଚ

ଖଗୋଳ—ସଂ. ବି.—(ଖ=ଆକାଶ+ଗୋଳ=ମଣ୍ଡଳ)—୧ । ଆକାଶ-
Khagola ମଣ୍ଡଳ—1. The celestial sphere.
(ଭୁଗୋଳ—ବିପରୀତ) ୨ । ଆକାଶମଣ୍ଡଳରେ କଳ୍ପିତ ସୌରଜଗତ-
2. The solar system.
୩ । ଆକାଶର ପ୍ରତିରୂପକ କୃତ୍ରିମ ଗୋଳକ—
3. The celestial globe.

ଖଗୋଳକ—ସଂ. ବି. (ଖଗୋଳ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଖଗୋଳ (ଦେଖ)
Khagolaka Khagola (See)
(ଭୁଗୋଳକ—ବିପରୀତ)

ଖଗୋଳବିଦ୍ୟା—ସଂ. ବି. (ଖଗୋଳ+ବିଦ୍ୟା)—ଗଣିତ ଜ୍ୟୋତିଷ—
Khagolabidyā Astronomy.

ଖଗ୍ଗଡ଼—ସଂ. ବି.—(ଏହା ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ଅବଧି ଗଞ୍ଜାମରେ ଚଳେ; ଭୁଲ
Khaggarda ବ. ଖାଗଡ଼ା)—୧ । ଇକ୍ଷୁଡ଼; କାଣ୍ଡଶର ତୃଣ—
Saccharum Spontaneum (reed).

ଖଙ୍କର—ସଂ. ବି.—୧ । ଚୂର୍ଣ୍ଣକୁନ୍ତଳ—
—Khaṅkara 1. A ringlet of hair; a curl of hair.
[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଗଞ୍ଜାମରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚଳୁଅଛି ।]
୨ । କେଶ୍‌ଏ ବାଳ—2. A lock of hair. (M. W)

ଖଙ୍କା—ଦେ. ବିଣ—(ସଂ. କଙ୍କ; କଙ୍କାଳ)—୧ । ଶୂନ୍ୟ—
Khaṅkā 1. Empty.
ଖାଁକା ୨ । ଭୁଆ; ଫମ୍ପା—
ସୁଖା ଖଲ 2. Hollow.
୩ । ଭୋକଲା—3. Empty-bellied.
୪ । ଅର୍ଥଶୂନ୍ୟ; ଧନହୀନ—
4. Penniless; empty handed.

ଖଙ୍କା କରିବା (ପେଟକୁ)—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ପେଟକୁ ଖାଲିବା; (ପେଟକୁ)
Khaṅkā karibā ଖାଲୁଆ କରିବା; ସଙ୍କୁଚିତ କରିବା—
ଖାଁକାକରା 1. To draw the belly inside so as it looks
ଖଲାନା like a hollow.
୨ । ଖାଲି କରିଦେବା—2. To empty.

ଖଙ୍କାର—ଦେ. ବି. (ଖଃ=ଖଙ୍କାର; କମ୍ପା କାଶିବା ସମୟର ଖଁ ଖଁ
Khaṅkāra ଶବ୍ଦରୁ; ଭୁଲ ସଂ. କ୍ଷତ୍କାର)—
ଖାକାର କଫ ମିଶ୍ରିତ ଗାଢ଼ ଛେପ; କାଶିଲାବେଳେ ଗଳାରୁ
ବଲଗମ; ଖଖାର ଯେଉଁ ଗାଢ଼ ଶ୍ଲେଦ ବାହାରେ—
Sputum; phlegm spittle.
ସେ ଋଷିଙ୍କ ମୁଣ୍ଡେ ଖଙ୍କାର ପକାଇଲା । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଖଙ୍କାର କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପକାଇ ଥିବା ଛେପ ଖଙ୍କାରକୁ
Khaṅkārakārḍhibā ଭୂମିରୁ ଉଠାଇ ନେଇ ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନକୁ
ପରିଷ୍କାର କରିବା—To throw away or cleanse
the spittle thrown by another man in
a place.
[ଦ୍ର—ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଘୃଣିତକାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଗଣ୍ୟ । ସ୍ନାନ ଉତ୍ତୟ
ଛଡ଼ା ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଅନ୍ୟ କେହି କରେ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ "ମୁଁ
ତୁମ୍ଭର ଖଙ୍କାର କାଢ଼ିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି"ର ଅର୍ଥ ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ମାରତ୍ମକ
ଘୃଣ୍ୟ ଦାସତ୍ୱ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି ।]

ଖଙ୍କାରଖା—ଦେ. ବି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଖଣ୍ଡିକାଶ କାଶିବାଦ୍ୱାରା
Khaṅkārakhā ଗଳାର କାନ୍ଥିରେ ଲାଗିଥିବା କଫକୁ ପରିଷ୍କାର
ଖାଖାରୀ କରିବା; ଗଳା ମଧ୍ୟରେ ବସିଥିବା ଖଙ୍କାର ବା
ଖରଖରାହଟ କଫର ସ୍ତରକୁ ଗଳାଧଃକରଣ କରି ଗଳାକୁ
ପରିଷ୍କାର ରଖିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମନୁଷ୍ୟ ଯେଉଁ ଖଣ୍ଡିକାଶ
କାଶେ—1. Hawking; clearing the wall
of the throat of its layer of phlegm by
coughing.
[ଦ୍ର—ଗଳାର କାନ୍ଥିରେ କଫର ସ୍ତର ବସିଗଲେ ମନୁଷ୍ୟର
ସ୍ୱର ପରିଷ୍କାର ଶୁଣାଯାଏ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ସ୍ପଷ୍ଟ ବା ଉଚ୍ଚତର
ସ୍ୱରରେ କଥା କହିବା ପାଇଁ ଲୋକେ ଖଣ୍ଡିକାଶ କାଶି ଉକ୍ତ ଖଙ୍କାର-
ସ୍ତରକୁ ଗଳାଧଃକରଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ବେଳେ ବେଳେ ଚାହା
ପାଟିବାଟେ ବାହାରକୁ ବାହାର କରି ପକାନ୍ତି ।]
୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସାବଧାନ କରିବା କାମ୍ୟ ଆପଣାର ଉପସ୍ଥିତି
ଅନ୍ୟକୁ ଜଣାଇବା ପାଇଁ ସମସ୍ୟେ ସମସ୍ୟେ ମନୁଷ୍ୟ ଗଳାରୁ
ଖଙ୍କାର ପରିଷ୍କାର କରିବା ପରି କରିବା ଶବ୍ଦ—
2. The sound of clearing the throat
produced by a person to make his
presence known to others.

ଖଙ୍କାରଖା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଳାର କାନ୍ଥି ଦେହରେ ଲାଗିଥିବା
Khaṅkārakhā māribā ଖଙ୍କାରର ସ୍ତରକୁ ପେଟମଧ୍ୟକୁ ନେବା
ଖାଖାରି ଦେଓୟା ପାଇଁ ଖଣ୍ଡିକାଶ କାଶିବା—To clear the
ଖଖାରନା throat of the accumulated layer of
sputum by coughing; to make a
hawking sound.

ଖଙ୍କାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗଲଧ୍ୱନିପୂର୍ବକ କାଶି କରି ଗଳା ମଧ୍ୟସ୍ଥ
Khaṅkāribā ଖଙ୍କାରକୁ ପାଟିରୁ କାଢ଼ିବା—1. To throw
ଖାଖାରି ଦେଓୟା out spittle after coughing; to hawk.
ଖଖାରନା ୨ । କାଶିବା ପରି ଗଲଧ୍ୱନି କରିବା—
2. To clear the throat as by coughing.
୩ । ଖଙ୍କା କରିବା (ଦେଖ)
3. Khaṅkā karibā (See)

ଖଙ୍କାଳ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କଙ୍କାଳ)—ଖାଲି ହେବା ହେଉରୁ ପେଟର
Khaṅkāla ଉପର ଚର୍ମ ଉଦରରେ ପଶିଯାଇ କୋରଡ଼ି ପରି
ଖୁଖଲା ଦିଶୁଥିବା (ଉଦର)—(belly) Hollowed
towards the back owing to its being
empty of food.
ଖଙ୍କାଳ ପେଟ ଭାର ପିଠିକି ଲଗିଛି । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଥଦ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାଭୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିଥିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଖଙ୍କାଳଆ—ଦେ. ବ୍ୟ—ଖଙ୍କାଳ (ଦେଖ)
Khaṅkāl̤iā Khaṅkāl̤a (See)

ଖଙ୍କାଳବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖଙ୍କା କରିବା (ଦେଖ)
Khaṅkāl̤ibā Khaṅkā karibā (See)

ଖଙ୍କିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖଙ୍କା କରିବା (ଦେଖ)
Khaṅkibā Khaṅkā karibā (See)

ଖଙ୍କେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖଙ୍କା କରିବା (ଦେଖ)
Khaṅkeibā Khaṅkā karibā (See)

ଖଙ୍ଖାଳ—ଗ୍ରା. ବ୍ୟ—ଖଙ୍କାଳ (ଦେଖ)
Khaṅkhāl̤a Khaṅkāl̤a (See)

ଖଙ୍ଖାଳ ପେଃ ଭାର ପିଠିକ ଲଗିଛ । ବୃଦ୍ଧସଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଖଙ୍ଖାଳଆ—ଗ୍ରା. ବ୍ୟ—ଖଙ୍କାଳ (ଦେଖ)
Khaṅkhāl̤iā Khaṅkāl̤a (See)
ସଂ. ବ୍ୟ—ଖଡ୍ଗ—Sword. M. W)

ଖଙ୍ଗ—ଦେ. ବ୍ୟ—୧ । ଅଭିମାନ—1. Secret displeasure.
Khaṅga ୨ । ମନୋଦୁଃଖ—2. Displeasure.

ଭଆରୁଲେ ପିତା କଥାକୁ କରି ଖଙ୍ଗ
କହୁଅଛୁ କଥା ଦୁ ହୃଦେ ଧର ସ୍ୱଗ । ବୃଦ୍ଧସଂହ ମହାଭାରତ ଉଦ୍ୟୋଗ ।

୩ । କୌଣସି ଭଲ ଅର୍ଥରେ କଥା କହିଲେ ତାହାକୁ ମନ୍ଦ ଅର୍ଥରେ ବୁଝିବା—3. Misunderstanding of any person's meaning.

ଦେ. ବ୍ୟ—୧ । ଅଭିମାନଯୁକ୍ତ—
1. Mentally displeased.
୨ । ଦୁଃଖିତ—2. Displeased; sorry.
୩ । ଅଭିମାନିଆଁ—3. Prone to take offence.

ଖଙ୍ଗ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି କଥାକୁ ଭଲ ଅର୍ଥରେ କହିଲେ ମନ୍ଦ ଅର୍ଥରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା—
Khaṅga karibā
1. To misunderstand a thing; to take offence at small things.

ଭଆରୁଲେ ପିତା କଥାକୁ କରି ଖଙ୍ଗ
କହୁଅଛୁଁ କଥା ଧର ହୃଦେ ସ୍ୱଗ । ବୃଦ୍ଧସଂହ. ମହାଭାରତ ଉଦ୍ୟୋଗ ।

୨ । ଦୁଃଖିତ ହେବା—2. To be displeased or sorry.

ଏ ବାହାରେ ତୁ କୋଉ ସହସ୍ର ତୁରଙ୍ଗ
ସେ ଦ୍ରବ୍ୟ କହିବାରେ ମନ କଲେ ଖଙ୍ଗ । ବୃଦ୍ଧସଂହ. ମହାଭାରତ ।

ଖଙ୍ଗ ଘେନିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖଙ୍ଗ କରିବା (ଦେଖ)
Khaṅga gheniba Khaṅga karibā (See)

ଖଙ୍ଗଟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ.—ଖଙ୍ଗ (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Khaṅgaṭa (etc) Khaṅga etc (See)

ଖଙ୍ଗଟିଆ—ଦେ. ବ୍ୟ.—୧ । ଯେ ଭଲ କଥାକୁ ମନ୍ଦ ଅର୍ଥରେ ଗ୍ରହଣ କରେ—1. One who misunderstands a thing.
Khaṅgaṭiā ୨ । ଅଭିମାନିଆଁ—2. Prone to take offence at small things

ଖଙ୍ଗଣା—ସଂ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଘଣ୍ଟିର ଝୁଣୁ ଝୁଣୁ ଶବ୍ଦ—
Khaṅgaṇā The twinkling sound of a bell(Wilson)

ଖଙ୍ଗ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖଙ୍ଗ କରିବା (ଦେଖ)
Khaṅga pāibā Khaṅga karibā (See)

ଖଙ୍ଗ ବୁଝିବା—ଦେ.କ୍ରି.—ଖଙ୍ଗ କରିବା (ଦେଖ)
Khaṅga bujhibā Khaṅga karibā (See)

ଖଙ୍ଗର—ଗ୍ରାଦେ. (ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ)—ଗାତ; ଗର୍ତ୍ତ—
Khaṅgara Hole; pit.

ଖଙ୍ଗସ (ଇତ୍ୟାଦି) ଦେ. ବ୍ୟ.—ଖଙ୍ଗ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khaṅgasa (etc.) Khaṅga etc. (See)

ଖଙ୍ଗସିଆ—ଦେ. ବିଣ.—ଖଙ୍ଗଟିଆ (ଦେଖ)
Khaṅgasiā Khaṅgaṭiā (See)

ଖଙ୍ଗ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଖଙ୍ଗ କରିବା (ଦେଖ)
Khaṅga hebā Khaṅga karibā (See)

ଖଙ୍ଗା—ଦେ. ବ୍ୟ.—ଖଇଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Khaṅgā Khaiṅgā (See)

ଖଙ୍ଗିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—ନ୍ୟୂନ ହେବା; କମ୍ ହେବା—
Khaṅgibā To become deficient.
(ଯଥା—ଗଣତ୍ତରେ ଦଶ ଟଙ୍କା ଖଙ୍ଗିଲା)

ଖଙ୍ଗୋଟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ.—ଖଙ୍ଗ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khaṅgoṭa etc. Khaṅga etc. (See)

ଖଙ୍ଗୋଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଖଙ୍ଗଟିଆ (ଦେଖ)
Khaṅgoṭiā Khaṅgaṭiā (See)

ଖଙ୍ଗୋସ (ଇତ୍ୟାଦି) ଦେ.—ଖଙ୍ଗ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khaṅgosa (etc) Khaṅga. etc. (See)

ଖଙ୍ଗୋସିଆ—ଦେ. ବିଣ.—ଖଙ୍ଗସିଆ (ଦେଖ)
Khaṅgosiā Khaṅgasiā (See)

ଖଚ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ବାହାରକୁ ବାହାରିବା—
Khach (root) 2. To come forth; to project.
୨ । ଉଦ୍ଭବ ହେବା; ଦେଖା ଦେବା—2. To appear.
୩ । ଶୁଦ୍ଧ କରିବା—3. To purify.
୪ । ପୁନର୍ବାର ଜନ୍ମିବା—4. To be born again.
୫ । ସମୃଦ୍ଧି ଜନ୍ମାଇବା—
5. To cause prosperity. (M. W.)
୬ । ବାନ୍ଧିବା—6. To fasten; to bind.
୭ । ଧାତୁ ଉପରେ ମଣି ଆଦି ବସାଇବା—
7. To set or inlay (gems on metals)

ଖଚ୍‌ଖଗ୍‌ଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । ବିରକ୍ତ କରିବା—
Khachkhachāibā 1. To vex.
୨ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ପ୍ରଶ୍ନ କରି ବିରକ୍ତ କରିବା—
2. To vex by repeated questionings.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ୟ୍	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ୍

ଖଚ—ଦେ.ବ.—(ସଂ.କୁଚର=ପରର ଦୋଷ ବାହାର କରିବା ଲୋକ)—
Khacha ଚୁଗୁଲ; ପରର ଅନଷ୍ଟ କାମନାରେ ପର ଛିଦ୍ର ବା ତ୍ରୁଟିକୁ ସୂଜା ବା ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତ୍ୟୁତଙ୍କ ଆଗରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
ଚୁକଲି. ଚୁଗଲି Verbal confidential report of the
ଚୁଗଲ private matters or defects of a person to his master or superior with a view to injure him behind his back; backbiting; slander.

ଖଚଡନକୁ ସଭ ମଣି ଜରେ । କବସୂର୍ଯ ସଙ୍ଗୀତ ।

ଖଚ କରିବା—ଦେ. କି.—ଖଚ କହିବା (ଦେଖ)
Khacha karibā Khacha kahibā (See)

ଖଚ କହିବା—ଦେ.କି.—ଜଣକର ଛିଦ୍ର ବା ତ୍ରୁଟି ଜାହାର ପ୍ରଭୁ ଆଗରେ
Khacha kahibā ପ୍ରକାଶ କରିବା; ଚୁଗୁଲି କରିବା—
ଚୁଗଲିକରା To verbally report a matter; to back-
ଚୁଗଲକରନା bite a person before his master or superior; to back-bite.

ଖଚକୁଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ.—ଖଚୁଆ (ଦେଖ)
Khachakuhā Khachuā (See)

ଖଚଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖେସର=ଘୋଡ଼ା; ସଂ. ଅଶ୍ୱଖରଜ=
Khachaṛda ଖଚର)—
ଖଚ୍ଚର ଘୋଡ଼ା ଓ ଗଧ ସଙ୍ଗମରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ଜୀବ; ଅଶ୍ୱତର—
ଖଚ୍ଚର Mule.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଭାର କଷ୍ଟସହିଷ୍ଣୁ ଓ ଦୁଷ୍ଟ ବୁଦ୍ଧିଯୁକ୍ତ ।]

ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା.ଖଚଡ଼; ତୁଲ.ସଂ.କଚ୍ଚୁର=ପରସ୍ତ୍ରୀଗାମୀ)—
୧ । (ଗାଳବଶେଷ) ସଙ୍କର; ଦୋମିଶା; ଦୋନୋସଙ୍କା—
1. A person of mixed descent; hybrid.
୨ । ବଗୁଲଆ; ଅତି ଦୁଷ୍ଟ—
2. Very wicked; wanton; mean.
୩ । ଅଶ୍ଳୀଳ; ଶ୍ଳେକାରିଆ—3. Indecent.
୪ । ଦୁଷ୍ଟସ୍ୱଭାବ; ନଷ୍ଟଚରିତ୍ର—
4. Vicious; immoral.
୫ । ଅନବଧାନସ୍ଥ—
5. Inattentive; of a roving mind.

ଖଚଡ଼ କରିବା—ଗ୍ରା. କି—ଖଚଡ଼ା କରିବା (ଦେଖ)
Khachaṛda karibā Khachaṛdā karibā (See)

ଖଚଡ଼ା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ଖଚନ Beams; ସଂ. କଚ୍ଚୁର=
Khachaṛdā ପରସ୍ତ୍ରୀଗାମୀ)—
(ଖଚଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ବଗୁଲଆ; ଅତି ଦୁଷ୍ଟ—
ଖେଚଡ଼ା 1. Wicked; vicious.
ଖଚରା; ଖଚଡ଼ା ୨ । ଶ୍ଳେକାରିଆ; ଅଶ୍ଳୀଳକାର୍ଯ୍ୟକାରୀ—
2. Wanton; obscene; indecent.

ଖଚଡ଼ା କରିବା—ଗ୍ରା. କି—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ
Khachaṛdā karibā ସମ୍ପାଦନ ନ କରି ବଗାଡ଼ିବା ବା ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—2. To do a thing half-heartedly; to leave a work half-done.
୨ । ମନ ଦେଇ କାମ ନ କରିବା; କାମରେ ତ୍ରୁଟି କରିବା—
2. To commit neglect of duty; to do a thing by fits and starts.
୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଜଣେ ଧାରିବାଠାରୁ ଅଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପାଦନ ନ କରି ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରେ ଏକାବେଳକେ ହାତ ଦେବା—
3. To have a thing done by more than two (which makes the thing faulty or badly done).

ଖଚଡ଼ାଙ୍ଗି—ଗ୍ରା. ବଣ—୧ । ବଗୁଲଆ ପଣିଆଁ; ଦୁଷ୍ଟାମି—
Khachaṛdāṅgi 1. Wickedness.
ଖେଚଡ଼ାମି ୨ । ଶ୍ଳେକାରିଆ ପଣିଆ—
ଖଚଡ଼ାଙ୍ଗି 2. Indecency.
୩ । ମନ୍ଦ ଆଚରଣ; ନଷ୍ଟ ଚରିତ୍ର—
3. Immoral conduct.
୪ । ବ୍ୟଭଚାର—4. Adultery.

ଖଚନ—ସଂ. ବ. (ଖଚ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Khachana ୧ । ଧାତୁ ଉପରେ ରତ୍ନାଦି ବସାଇବା କର୍ମ; ଜଡ଼ାଉ-କାମ; କୁନ୍ଦନ—1. Gem-setting.
୨ । ଚିତ୍ରଣ; ଅଙ୍କନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Drawing.

ଖଚବଚ—ଦେ. ପଦ୍ୟ. ବ—ଖଚ କଥା—
Khachabacha Back-biting.

ଖଚବଚ ମୁଟୁର ପ୍ରହାର କୋଟି ମାର ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ।

ଖଚମିଚ୍ଛ—ଦେ. ବ. (ସହଚର ଶବ୍ଦ) [ଖଚ=ଚୁଗୁଲ+ମିଚ୍ଛ=ମିଥ୍ୟା ବା
Khachamichha ଅପ୍ରକୃତ କଥା ବା ମନଗଢ଼ା କଥା]—
ଅନଷ୍ଟ କାମନାରେ କୌଣସି ଲୋକ ବିପକ୍ଷରେ ଆଡ଼ାର ପ୍ରଭୁ ଆଗରେ ଆ' ପରୋକ୍ଷରେ କୁହାଯିବା ସତ୍ୟ ଓ ମିଥ୍ୟା କଥାମାନ; ଚୁଗୁଲି ଓ ଦୁର୍ନାମ—
True and untrue confidential reports against a person with a view to injure him; back-bitings.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଚୁକୁଆମାନେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନାମରେ କେତେକ ସତ୍ୟ ଓ କେତେକ ମନଗଢ଼ା କଥା କହି ପ୍ରଭୁଙ୍କର ମନକୁ ବଗାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି ।]

ଖଚ ମିଚ୍ଛ ଲଗାଇ କହିବା—ଦେ. କି—ଖଚ କହିବା (ଦେଖ)
Khacha michha lagāi kahibā
Khacha kahibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ଅଭିଧାନକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଠାକରେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଆଁ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟୂ' ଦେଖିବେ

ଖଚର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଖ=ଆକାଶ+ଚର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଏ ଶବ୍ଦର ଅନ୍ୟ ରୂପ ଖେଚର)—

Khachara

(ଖଚରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୧ । ଆକାଶଗତିସ୍ଥ—

1. Moving in the sky.

୨ । ଉଡ଼ୁଥିବା—2. Flying.

ସଂ. ବି. ପୁଂ—୧ । ଖଗ (ଦେଖ)

1. Khaga (See)

୨ । ରାକ୍ଷସ—2. Demon.

୩ । ଭୂତ—3. Aerial spirits.

୪ । ଗନ୍ଧର୍ବ; ବିଦ୍ୟାଧର—

4. Aerial beings.

୫ । ପାରଦ—5. Quick-silver.

୬ । ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ରାଶି—6. Sign of the Zodiac.

୭ । ରୂପକ ତାଲବିଶେଷ—

7. A kind of measure in music.

ଦେ. ବି—ଅଶ୍ୱତର; ଖଚଡ଼—Mule.

ଖଚରୀ—ସଂ. ବି. ଓ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଖଚରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—

Khacharī

Feminine of Khachara.

ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ଖଗତ୍ୱ)—ଆକାଶଗତିସ୍ଥ; ଖଚର; ଖେଚର—Moving in the sky.

ଚୁଲରେ ସବୁ ଦେଶେ ଗରୁଡ଼ ଖଚରୀ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ଅଶ୍ୱ ।

ଖଚା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. କଚ୍ଛ)—କଚ୍ଛ—

Khachā That end of the cloth which is tucked back along the private parts.

(ଯଥା—ଭାର ଖଚା ଭାକେ ନାଗସାପ ଟେକାଇଛେ ।)

ଖଚାରି—ସଂ. ବିଣ (ଖ=ଆକାଶ+ଚର ଧାତୁ=ଚଲିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ଖଚାରୀ ୧ମା.୧ବ.—ଆକାଶଗାମୀ) Moving in the sky.

(ଖଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି—୧ । କାର୍ତ୍ତିକେୟ—

1. Kārttikeya.

୨ । ଖଚର (ଦେଖ)

2. Khachara (See)

ଖଚିତ—ସଂ. ବିଣ (ଖଚ୍ ଧାତୁ=ଯୁକ୍ତ ହେବା+କର୍ମ. ତ)—

Khachita

୧ । ଜଡ଼ିତ; ରଚିତ—1. Studded; set.

୨ । ମିଶ୍ରିତ; କରମ୍ବିତ—

2. Mixed; combined with (M. W.)

୩ । ବ୍ୟାପ୍ତ—3. Spread.

୪ । ଅନ୍ତର୍ନିହିତ; ମଝିରେ ବସା ଯାଇଥିବା—

4. Inlaid.

୫ । ବଦ୍ଧ—5. Bound.

୬ । ରଞ୍ଜିତ – 6. Adorned.

ଖଚୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ଯେ ପ୍ରଭୁ ଆଗରେ ଉଚ୍ଚପଦର ପରୋକ୍ଷରେ ନିନ୍ଦା କରେ) — Back-biting.

ଚୁଗଲିଖୋର ଖଚୁଆ ଯେ ଶୁଣିଥିଲେ ଏ କଥାଯାଏ—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

ଚୁଗଲଖୋର ଦେ. ବି.—୧ । କୌଣସି ବାଜିଗର ସମୟରେ ରଖା ଯାଇଥିବା କନା ଓଆର କଣ୍ଢେଇ—

1. A doll made of rags and set up by magicians representing a backbiter.

[ଦ୍ର—କୌଣସି ବାଜିଗର ଭୂତକ ଦେଖାଇବା ସମୟରେ କନାର ଗୋଟିଏ ମନୁଷ୍ୟାକୃତି ମୂର୍ତ୍ତି ବା କଣ୍ଢେଇ ପାଖରେ ରଖି ଥାଆନ୍ତି ଓ କଥାକଥାକେ ତା' ମୁହଁରେ ଛେପ ପକାଇ ଥାଆନ୍ତି; ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କହୁଥାନ୍ତି "ପ୍ରଭୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାଙ୍କ ଆଗରେ ସେ ବାଜିଗର ଦେଖାଉଥାଏ ଯେ ଗଳଦ୍ୱାରରେ ଚୁଗୁଲି କହୁଛି, ତା ମୁହଁରେ ଥୁକ୍ ।" କୌଣସିମାନେ ଏ କନାରେ ଓଆର ପିଠୁଲାକୁ ଖଚୁଆ ଏବଂ ଅବ୍ଦଆ ଏ ଦୁଇ ନାମ ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି ।]

୩ । ଖଚୁଆ ତରା (ଦେଖ)

Khachuā tarā (See)

ଖଚୁଆ ଚୁଗୁଲିଆ—ଦେ. ବିଣ (ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭାବର)—

Khachuā chuguliā

ଖଚୁଆ (ଦେଖ)

Khachuā (See)

ଖଚୁଆ ତରା—ଦେ. ବି—ପାହାନ୍ତିଆ ତାରା—

Khachuā tarā

Morning Star.

[ଦ୍ର—ଏ ତାରା କେତେକ ମାସ ଯାଏ ନ ଯାହୁଣୁ ଓ କେତେକ ମାସ ଯାଏ ପଦ୍ମରକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଖାଯିବାରୁ ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଏ ପୃଥିବୀର ଲୋକଙ୍କ ନାମରେ ସମ ଆଗରେ ଯାଇ ଖତ କହେ ।]

ଖଚୁଆ ରାଜ୍ୟ—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ବା ଦାକ୍ଷମମାନେ ଚୁଗୁଲି ଶୁଣନ୍ତି, ଚୁଗୁଲିଆଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦିଅନ୍ତି ଓ ସେହି ଶୁଣା ଚୁଗୁଲି କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ଲୋକଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡନ୍ତି—

Khachuā rājya

A place or kingdom where back-biters reign supreme (i.e. where the authorities are led to act on the report of the back-biters.)

ଖଚ୍ଚଡ଼—ବୈଦେ. ବିଣ (ପା. ଖଚ୍ଚଡ଼)—ଖଚଡ଼ (ଦେଖ)

Khachchardda

Khachardda (See)

ଖଚ୍ଚର—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—ଖଚର (ଦେଖ)

Khachchara

Khachara (See)

ଖଜ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ମନ୍ଥନ କରିବା—

Khaj (root)

To churn.

ଖଜ୍‌ରିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ଖଜ୍ଜରକ=କଙ୍କଡ଼ାବିଛୁଆ)—

Khajriā

୧ । ଶତପଦୀ; ଗୁଳୁଳିଆ ବିଛୁଆ—

1. Centipede.

୨ । ଖଜୁରୀ ଗଛରୁ ତାଡ଼ି ସଂଗ୍ରହ କରିବା ଜାତିବିଶେଷ—

2. The class of persons who prepare wine out of date trees.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଈ	ଢ଼

ଖଜ—ସଂ. ବ (ଖଜ ଧାତୁ=ମନ୍ଥନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ମନ୍ଥନ-ଦଣ୍ଡ; ଖୁଅ—1. Churning stick; churner.
Khaja
୨ । ଅଣକ—2. A ladle or spoon.
୩ । (+ଭାବ. ଅ) ଆଲୋଡ଼ନ—3. Stirring; agitating.
୪ । ମନ୍ଥନ—4. Churning.
୫ । ଯୁଦ୍ଧ—5. War.

ଖଜକ—ସଂ. ବ (ଖଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ମନ୍ଥନଦଣ୍ଡ; ଦହିଖୁଅ—Churning stick; churner.
Khajaka

ଖଜଞ୍ଚି—ଦେ. ବ—ଖାଞ୍ଜାଞ୍ଚି (ଦେଖ)—Khāñjāñchi (See)
Khajañchi

ଖଜଣ୍ଚ—ଗ୍ରା. ବ—ଖାଞ୍ଜାଞ୍ଚି (ଦେଖ)—Khāñjāñchi (See)
Khajaṇchi

ଖଜଣଞ୍ଚି—ଗ୍ରା. ବ—ଖାଞ୍ଜାଞ୍ଚି (ଦେଖ)—Khāñjāñchi (See)
Khajaṇañchi

ଖଜଣା—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଖଜାନା=ଧନାଗାର, ଭଣ୍ଡାର, ରାଜସ୍ୱ)—
Khajaṇā
୧ । ଭୂମିରାଜସ୍ୱ—1. Land-rent; revenue.
ଖାଜନା ୨ । ରାଜକାୟ ଶୁଳ୍କ—2. Any kind of public cess or customs or rate.
ଖଜାନା

ଖଜଣାଖାନା—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଖଜାନା+ଫା. ଖାନା)—ରାଜକାୟ
Khajaṇākhānā ଧନାଗାର; ଯେଉଁଠାରେ ରାଜ୍ୟରୁ ଅସୁଲ ଖାଜନାଟଙ୍କା ଦେବା ଧନ ଜମା ହୁଏ—Treasure; Govern-
ଖଜାନାଅମୀରା ment-treasury.

ଖଜଣାଚ—ଗ୍ରା. ବ—ଖାଞ୍ଜିଞ୍ଚି (ଦେଖ)—Khāñjiñchi (See)
Khajaṇāchi

ଖଜଣାପତ୍ର—ଦେ. ବ—ରାଜସ୍ୱ ଦାଖଲ—Payment or deposit of revenue or rent.
Khajaṇāpaṭra

ଖଜଣା ପଟେଇବା—ଦେ. କି—ରାଜାଙ୍କର ବା ଜମିଦାରଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
Khajaṇā paṭeibā କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ନିକଟରେ ଆପଣାର ଦେୟ
ଖାଜନାଦାଖିଲକରା ରାଜସ୍ୱ ଦାଖଲ କରିବା—To pay or depo-
ଖଚାନାପଟାନା sit one's public demands at the Government's or Landlord's Treasury.

ଖଜଣୀ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ଖଞ୍ଜଣୀ)—ଖଞ୍ଜଣୀ (ଦେଖ)—Khañjaṇi (See)
Khajaṇi
ଖଞ୍ଜନୀ
ଖଜରା

ଖଜପ—ସଂ. ବ (ଖଜ ଧାତୁ=ମନ୍ଥନ କରିବା+କର୍ମ. ଅପ)—ଘିଅ—Ghee.
Khajapa

ଖଜବଜ—ଦେ. ବଣ—(ସଂ. ଖଜ ଧାତୁ=ଘାଣ୍ଟିବା)—ଅସ୍ଥିର—Restless.
Khajabaja
ଅସ୍ଥିର (ଯଥା—ମାଡ଼ ଦେବାଯାଇଁ ତା ହାତ ଖଜବଜ
ବେଚୈନ ହେଉଛି ।)

ଖଜବଜଆ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଖଜ ଧାତୁ)—ଖଜବଜ (ଦେଖ)—Khajabajā Khajabaja (See)

ଖଜରବଜର—ଦେ. ବଣ—ଖଜବଜ (ଦେଖ)—Khajarabajara Khajabaja (See)

ଖଜରା—ଦେ. ବ—ଖଜୁରା ୧ (ଦେଖ)—Khajarā Khajurā 1 (See)

ଖଜଳ—ସଂ. ବ (ଦ୍ରବ୍ୟୀ ଭବ; ଖ+ଜଳ)—୧ । ବର୍ଷାପାଣି—1. Rain-water.
Khajaḷa
୨ । କାକର—2. Dew; hoarfrost.

ଖଜା—ସଂ. ବ (ଖଜ୍ ଧାତୁ=ମନ୍ଥନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଆ)—
Khajā
୧ । ଗୁଆ; ମନ୍ଥନଦଣ୍ଡ—1. Churning stick; churner.
୨ । ଦବୀ; ଚଟୁ—2. A flat spoon to dip into and stir hot and boiled food in preparation.
୩ । ଅଣକ—3. Ladle; spoon with a long handle.
୪ । ମନ୍ଥନ—4. Churning.
୫ । ଘଣ୍ଟା; ଘାଣ୍ଟିବା—5. Agitating; stirring.
୬ । ମାରଣ—6. Killing.
୭ । ଯୁଦ୍ଧ—7. Battle.
୮ । ହସ୍ତଭ ଆଙ୍ଗୁଳ ସହ ହସ୍ତ (ଏହା ଚଟୁ ପର ଦେଖା-ଯାଉଥିବାରୁ)—8. The hand with fingers extended.

ଖାଜା ଦେ. ବ (ସଂ. ଖାଦ୍ୟ; ଗ୍ରା. ଖଙ୍କ°; ସଂ. ଖର୍ଜୁରକା=
ଖାଜା, ଖଜୁଆ, ଖଜଲା ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ)—
୧ । ଛଲୁଆ, ଗୁଡ଼ ବା ଚନି ଆଦିରେ ଦୋଇ ଛଆର ଦୋଇଥିବା ପିଠା (ଏହା ଉପରେ ତିଶି ବା ଛଳ ଗୋଟ ଗୋଟ ଦୋଇ ବୁଣା ହେଲା ପର ଭଜାଯାଇଥାଏ) ଫେଣା—1. Sugarplum; a sweetmeat or chocolate made from sugar boiled and ladled, on which sessamum seeds are strewn; a pie crust.
[ଦ୍ର—ଛଲୁଆ ବା ମକର (ମାଘ ମାସ) ସଙ୍କ୍ରାନ୍ତିରେ ଦେବତାଙ୍କୁ ଖଜା ବା ଛଲୁଆ ଭୋଗ ହୁଏ ।]
୨ । ଫେଣା; ଜଗନ୍ନାଥମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଶୁଖିଲ ମହାପ୍ରସାଦ ଘୃତ-ପକ୍ୱପିଷ୍ଟକବିଶେଷ (ସଂ. ନାମ. ଫେଣିକା)—2. A kind of sewet cake offered to Jagannath at Puri.
[ଦ୍ର—ଘୃତବହୁଳ ମଇଦାକୁ ଚକଟ ଭହିଁରେ ଘାର୍ଘାକୃତ ବର୍ତ୍ତି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଭାଜୁ ପଡ଼ । ଉପରେ ରଙ୍ଗି ବେଲ ମୋଡ଼ା ରୁଟି କରିଯାଏ; ସେ ରୁଟି ଉପରେ ଗୁଡ଼ଲ ଚୂନା ଓ ଘିଅମିଶା ପିଠଉ ବୋଳ ଭାଜୁ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରଣାଳୀରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍ତୁ'ଦେଖିବେ।

୨।୩ ଓଡ଼ କର ଲମ୍ବ ବର୍ତ୍ତି କର ପୁଣି ଲମ୍ବାକର ବେଲ୍ଲବାକୁ ହୁଏ । ଏହି ଲମ୍ବ ଚକ୍ତକା ରୁଟିକୁ ଘିଅରେ ଶୁଖିଲେ ଚାହା ପଡଲା ପଡଲା ବନ୍ଦୁପ୍ରସ୍ତୁଯୁକ୍ତ ପିଠା ହୁଏ । ଉକ୍ତ ପିଠାକୁ ଶିରରେ ବୁଡ଼ାଇ ମିଠା କରାଯାଏ ।]

ଖଜା—ଦେ. ବ—୧ । (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ଗୁଡ଼ ବା କନ୍ଦରେ ଭଜାର ମିଠେଇ—

1. Any sweetmeat.

ଏଡ଼ା କହୁ ପଣା ପଇଡ଼ ନାନା ଖଜା
ଖୁଆଇଲେ ହର ନେବାକୁ ଡାକ ମଲା—କୃଷ୍ଣଙ୍କି ମହାଭାରତ. ବନ ।

[ଦ୍ର—ଗଞ୍ଜାମରେ ସାଧାରଣତଃ ମିଠାଇର ନାମ ଖଜା ।]

ଖଜାକ—ସ. ବ (ଖଜ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) —ପକ୍ଷୀ —

Khajāka — Bird (M. W.)

ଖଜାକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଖଜ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ + ଆ)—

Khajākā ୧ । ଅଣକ—1. Wooden spoon.

୨ । ଚଟ୍ଟୁ—2. Ladle (M. W.)

ଖଜାଜିକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ଖଜ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅଜକ + ଆ)—

Khajājikā — ଖଜାକା (ଦେଖ)
Khajākā (See)

ଖଜାଖିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଖଜା ବା ମିଠାଇ ଖାଇବା ନମନ୍ତେ ଆପଣାର ବା ବନ୍ଧୁର ଶୁକରଙ୍କୁ କମ୍ବା ମୂଲଆଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାପ୍ୟ ଉପରେ ଅଧିକା ଯାହା ଧନ ଦଆଯାଏ; ବକ୍ସିସ୍; ମିଠେଇଖିଆ—

Khajākhiā

1. Bakhshish; tip given to servants.

୨ । ଯାତ୍ରା ଖରଚ—

2. Tips given to servants on the occasion of festivals.

ଖଜାଚଣା— ଦେ. ବ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଖର୍ଜୂରିକା + ଚଣକ)—

Khajāchaṇā — ଖଜା ଓ ଚଣା —
Sugar plums and fried chickpea.

[ଦ୍ର—ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମା ସମୟରେ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଖଜା ଓ ଚଣା ଭୋଗ ଦଆଯାଏ ।]

ଖଜାପଟା—ଦେ. ବ—ଗୁଡ଼ଆମାନେ ଯେଉଁ ପଟାରେ ଆଉଟା ଦେଉଥିବା ଖଣ୍ଡକୁ ଖଜା କରିବାପାଇଁ କୁଡ଼ କୁଡ଼ କରି ଚାଲନ୍ତି—A plank on which confectioners lay masses of boiled sugar to make Khajā.

ଖଜାପଣସ—ଦେ. ବ (ସ. ଖର୍ଜୂର; ପଣସପୁଟର ଆକୃତି କାରୁଲ ଖଜୁର ପରି ଦୋଇଥିବାରୁ)—ଏକପ୍ରକାର କଠିନ ଖାଜାକାଁଠାଳ ସୁମିଷ୍ଟ କୋଷବଶିଷ୍ଟ ସୁଖାଦ୍ୟ ପଣସ; ଯେଉଁ ପଣସରୁ ଖଜୁର ମଞ୍ଜି ପରି ପୁଟ ବାହାରେ—

Khajāpaṇasa — A class of jackfruits the kernels of which are easily eaten as they are not sticky and are rather crisp; crispy jackfruit.

ଖଜାପିଠା—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର ସ. ଖର୍ଜୂରିକା +ପିଷ୍ଟକ)—

Khajāpithā — ଖଜା ଓ ପିଠା—
Sugar plums and cakes.

ଖଜୁର—ଦେ. ବ. (ସ. ଖର୍ଜୁର) —୧ । କାବୁଲ ଖଜୁର କୋଳ; ପିଣ୍ଡ-ଖର୍ଜୁର; ଆରବ ଓ ଭୂରସ୍ଥ ଆଦ ସ୍ଥାନରୁ ଏ ଦେଶକୁ ଆମାତ ଶୁଖିଲା ଖଜୁର ଫଳ—

Khajura
ଖଜୂର 1. Luscious Arabian date-fruit.

[ଦ୍ର—ଭାରତରେ ଜନ୍ମିବା ଖଜୁର ମାଂସଲ ନୁହେଁ ଏବ ସେଗୁଡ଼ିକର ମଞ୍ଜି ବଡ଼ ବଡ଼ ।]

୨ । ଖଜୁରି (ଦେଖ)

2. Khajuri (See)

ବରଖାରୁ ଚନ୍ଦନରୁ,
ଖଜୁର ଜାମ୍ବୁ ଯେ ପାଚନ୍ତ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଖଜୁରା—ଦେ. ବ. (ସ. ଖର୍ଜୂର)—୧ । ଆରବଦେଶରୁ ଆମ୍ବତ ଶୁଖିଲା ଖଜୁର ଫଳ; ଖୁମ୍ବୀ—

Khajurā
ଖୁମା Dried date of Arabia.
ଖୁରମା ୨ । ଏକଜାତୀୟ ମୋଟା ଧାନ—

2. Name of a coarse paddy.

ଖଜୁରା ପଣସ—ଦେ. ବ.—ଖଜାପଣସ (ଦେଖ)

Khajurā paṇasa — Khajā paṇasa (See)

ଖଜୁରି—ଦେ. ବ (ସ. ଖର୍ଜୂର)—ଚାଲାଦ ଶ୍ରେଣୀର ଦେଶୀୟ ଢେଙ୍ଗା ବୃକ୍ଷ ଓ ତହିଁର କୋଳ—The date-palm and its berries; the wild date Phoenix Sylvestris; Indian date-palm (Haines).

ସ୍ୱାଦ୍ୱୀ; ଦୁଷ୍ପ୍ରଧର୍ଷ; ଯବନେଷ୍ଟା; ଖର୍ଜୂର; ଖର୍ଜୂରୀ, ନାଡ଼ୀଶ୍ରେଣୀ ।
ଖେଜୁର
ଖଜୁର
ସେନ୍ଧି; ଖଜି, ଥଲମା
ତେ. ଇଷ୍ଟା, ଖଜୁର
ମ. ଶିନ୍ଦ, ଖଜୂରୀ
ଗୁ ଖଜୁରୀ, ଖାରକ
ପଣ. ଡମରରୁଡବ୍
ଆ. ଖୁମ୍ବୀଭର

[ଦ୍ର—ଏହାର କୋଳରେ ଗୋପା ଓ ମାଂସ ଅଛ କମ୍; ତଥାପି ଏହା ପାଚଲେ ପିଲାମାନେ ଓ ଇତରଲୋକେ ଖାଆନ୍ତି । ଗଛରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଫଳ ଥେନ୍ଥା ଥେନ୍ଥା ହୋଇ ଫଳେ । ପ୍ରଥମେ ନେଳ; ପରେ ଦ୍ୱଲଦ୍ଦଆ; ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପାଚଗଲେ ନାଲ ହୁଏ । ଏହି ଗଛର ପତ୍ର ସରୁ ଓ ଛୋର ମୁନଆଁ । ଏହାର ଗୁଲ ବା ଡାଲରେ ପିଞ୍ଚ (ବା ଗୋରୁଙ୍କ ଦେହରୁ ମାଛି ଉଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ଓ ଧାନଗଛକୁ ଗୋରୁଙ୍କ ମୁହଁରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଗୋବର ଗ୍ଭଟିବା ନମନ୍ତେ ଗ୍ଭମର) ଓ ଗ୍ଭଞ୍ଚୁଣୀ ହୁଏ । ଏଥିର ପତ୍ରରେ ଏକପ୍ରକାର ଆସନ ବା ପଟ୍ଟ ଘୁଷୁରଆଜାତୀୟ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକେ ବୁଣନ୍ତି; ଏହାର କନ୍ଦା ବା ବୃକ୍ଷାଗ୍ରର କୋମଳ କନ୍ଦ ସୁଖାଦ୍ୟ ଓ ମିଠା । ଥାମ ଦେଶରେ ସିଆଲମାନେ ଏ ଗଛର ବେକ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ	ର,ଋ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୁ	ପ୍ଲୃ	ଅକାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

କାଣ୍ଡ ସେଥିରୁ ରସ ବାହାର କରନ୍ତି । ସେ ରସର ନାମ ଡାଡ଼ । ଖସ୍ ବାଜଗଲେ ଏ ରସ ଜ୍ୱର ମାଦକ ହୁଏ । ଏହା ଡାଡ଼କୁ ଇତରଲୋକେ ମଦ କହନ୍ତି । ଏହା ଡାଡ଼ ସରକାରଙ୍କ ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ-ଡାଲ୍‌କାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ; ତେଣୁ ଗଛରୁ ଡାଡ଼ ବାହାର କରିବା ଓ ବିକ୍ରି କରିବା ନମନ୍ତେ ସରକାର କର ନଅନ୍ତି । ଏଥିର ରସରୁ ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଗୁଡ଼ ଓ ଚନା ଉଆର ହୁଏ । ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଖଜୁରରସ ପିଇବା ସମ୍ବନ୍ଧେ ସେତେ ବାରଣ ନାହିଁ । କନ୍ତୁ ଆମ ଦେଶରେ ପାଣ, କଣ୍ଡର, ବାଉରି, ଡମ, ଚମାର, ହାଡ଼ିଅଦ୍ଧ ଶ୍ଲେଚ୍ଛଜାତୀୟ ଲୋକଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟମାନେ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଏହା ସେବନ କଲେ ଜାତି ହରାନ୍ତି ।

ଖଜୁରଗଛ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଯଥା—(୧) ବଡ଼ ଖଜୁର; (୨) ଛୁଇଁ ଖଜୁରୀ । ସିନ୍ଧୁ, ଆରବ, ପାରସ୍ୟ, ମିସର ଆଦ ଦେଶରେ ଖଜୁରଫଳ ଖୁବ୍ ମିଠା ଓ ମାଂସଳ; ଏହାକୁ ପିଣ୍ଡଖର୍ଜୁର କହନ୍ତି । ନେପାଳ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶରେ ହାତେ ଦେଢ଼ହାତ ଉଚ୍ଚ ଗଛରେ ଫଳିବା ଖଜୁରକୋଳ ଶ୍ଲେଚ୍ଛ ଶ୍ଲେଚ୍ଛ ଓ ଏଥିର ମଞ୍ଜି ଅତି ବଡ଼ ଓ ଶକ୍ତ ଖୁବ କମ୍ ଥାଏ । ଆଉ ଏକପ୍ରକାର ଖଜୁରଫଳ ଦ୍ରାକ୍ଷାପରି ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ, ଏହା ଦ୍ୱୀପାନ୍ତରରୁ ଏ ଦେଶକୁ ଆସେ; ଏହାକୁ ଛୁଆର୍ କହନ୍ତି । ପଶ୍ଚିମଦେଶୀୟ ପାଚିଲା ଖଜୁରଫଳକୁ ଶୁଖାଇ କାବୁଲମାନେ ବିକନ୍ତି । ଏହାକୁ ଖୁର୍ମା କହନ୍ତି । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଖଜୁରକୋଳ ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ମଧୁରରସ, ମଧୁରବିପାକ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ରୁଚିକର, ହୃଦ୍ୟଗ୍ରାହ୍ୟ, ସ୍ନିଗ୍ଧ ଓ ଶ୍ୱାସନାଶକ, ରକ୍ତପିତ୍ତ-ନାଶକ, ପୁଷ୍ଟିକର, ବିଷ୍ଟମ୍ଭି, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ବଳକାରକ । ଏହା କୋଷ୍ଠଗତବାୟୁ, ବମ୍ନି, ବାତଶ୍ଳେଷ୍ମଦୋଷ, ଜ୍ୱର, ଅତିସାର, କ୍ଷୁଧା, ତୃଷ୍ଣା, କାଶ, ଶ୍ୱାସ, ମତ୍ତାଜା, ମୂର୍ଚ୍ଛା, ମଦାତ୍ୟୟ ଓ ବାତପିତ୍ତ-ନାଶକ, ଖଜୁରରସ ମତ୍ତାଜାଜନକ, ପିତ୍ତକାରକ, ବାତଘ୍ନ, କଫ-ନାଶକ, ରୁଚିଜନକ, ଅଗ୍ନିଦୀପକ, ବଳକର ଓ ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ ।]

ଖଜୁରି ଗଛର ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶରୁ ପାହାଚ ପାହାଚ । ପ୍ରବନ୍ଧ ।

ଖଜୁରୀ ୧ । ଗଜା; ଏକପ୍ରକାରର ମସକା ଘିଅଯକ୍ତ ମିଠାଇ—2. A kind of fragile sweetmeat.

ଖଜୁରୁଆ—ଦେ. ବ.—(ଖଜୁର ଗଛର ସରୁ ଡାଲରେ ସହିତ ଦେଲ୍ଲ ପର ଇଟାଗୁଡ଼ିକ ସଜ୍ଜିତ ହେବାରୁ)—୧ । କୋଠାର ଗାନ୍ଥିଲା ଖେଜୁରେ ଗାଁଥନୀ ବା ମେଦାରେ ଚୂନ ଦେଇ ଇଟାକୁ ଉଭର ବାଗରେ **ଖଜ୍ଜା** ବସାଇବାର ପ୍ରଣାଳୀ—Mode of setting bricks in a standing position in masonry-work.

୨ । ଖଜୁରପତ୍ର ସରୁ ଚଲେଇ ବା ସଳିରୁ ବାଉଁଶଘାଣ୍ଟିଆ ବୁଣିବା ପ୍ରଣାଳୀ—2 Mode of weaving wicker-work like a row of date palm leaves.

ଖଜୁରୁଆ ଛପା—ଦେ. ବ.—ଖଜୁରପଟ୍ଟି (ଦେଖ) Khajuriā chhapā Khajuripaṭi (See)

ଖଜୁରୁଆପଟ୍ଟି—ଦେ. ବ.—ଖଜୁରପଟ୍ଟି (ଦେଖ) Khajuriā paṭi Khajuripaṭi (See)

ଖଜୁରକଣ୍ଟା—ଦେ. ବ.—ଖର୍ଜୁରପତ୍ରର ତୀକ୍ଷ୍ଣ କଣ୍ଟା— Khajurikaṇṭā The sharp and hard points of date leaves.

ଖଜୁରକନ୍ଦା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଖର୍ଜୁର+ସ୍କନ୍ଧ)—ଖଜୁର ଗଛର ବେକପାଖରେ ଥିବା ସୁଖାଦ୍ୟ କୋମଳ ଅଂଶ—The soft edible inner substance at the bulb of a date palm tree. Khajurikandā

ଖଜୁରକୋଳି—ଦେ. ବ—ଖଜୁରଗଛରୁ ଜନ୍ମିବା ପେନ୍ଥା ପେନ୍ଥା କୋଳ—Date-plum. Khajuri koḷi

ଖଜୁରଗଛ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଖଜୁରଗଛ ବସାଇବା (ଦେଖ) Khajurigachha kāṭibā Khajurigachha basāibā (See)

ଖଜୁରଗଛ ବସାଇବା—ଦେ.କ୍ରି.—ରସ ବାହାର କରିବା ନମନ୍ତେ ଖଜୁର-ଗଛର ସ୍କନ୍ଧ ପାଖ କାଣ୍ଡ ଉହିଁରେ ଉର୍ ଟାଙ୍ଗିବା—To tap the neck of a date-palm for extracting toddy. Khajurigachha basāibā

ଖଜୁରଗୁଡ଼—ଦେ. ବ.—ଖଜୁର ରସରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଗୁଡ଼— Khajurigurda Date-sugar.
ଖେଜୁର ଗୁଡ଼ [ଦ୍ର—ଏ ଗୁଡ଼ରେ ଏକ ପ୍ରକାର ସୁଖାଦ୍ୟ ସନ୍ଦେଶ **ଖଜୁରଗୁଡ଼** ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।]

ଖଜୁରଛପା—ଦେ. ବ—ଖଜୁରପଟ୍ଟି (ଦେଖ)— Khajurichhapā Khajuripaṭi (See)

ଖଜୁରଝୁଞ୍ଚୁଣୀ—ଦେ. ବ—ଏକାଧିକ ଖଜୁର ଡାଲରେ ବନ୍ଧାହୋଇ ଉଆର ହୋଇଥିବା ସମ୍ମାର୍ଜନୀ— Khajurichhañchuṇī The sweeping brush made of date-branches tied together.

ଖଜୁରଡାଲି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଖର୍ଜୁର ଓ ଛଲି)—୧ । ଖଜୁରର ଡାଲ Khajurichhāli (ଏ ଡାଲରେ ମୂଳରୁ ଅଗ୍ରଭାଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସରୁ-ସରୁ କଣ୍ଟାଳିଆ ଲମ୍ବା ପତ୍ର ଥାଏ; ଏହା ଖଡ଼ି ଅନେକ ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗେ)—1 Branch of date palm tree.

୨ । ଖଜୁର ଡାଲର ମୂଳରେ ଥିବା ଅତି ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଓ ମୁନିଆଁ ଖଜୁରପତ୍ର—

2. The long, hard and sharp pointed leaves of a date palm near the trunk.

[ଦ୍ର—ଏହା ଗୋଡ଼ରେ ଭୁକିଗଲେ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ହୁଏ । ଫସଲ ବଳରେ ଲୋକଙ୍କ ପିଇାଆସିବା ବନ୍ଦ କରିବାପାଇଁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବୀ ଗୁଡ଼ିଏ ଖଜୁର ଖଡ଼ି ପକାଇ ଥାଏ । ମାଛଥିବା ପୋଖରୀରେ ଗାଧୋଇବା ପାଇଁ ଲୋକ ପଶି ଗୋଳି ନ କରି ପାରିବାପାଇଁ ମଧ୍ୟ କେହି କେହି ପାଣି ଉପରେ ଖଜୁରି ଖଡ଼ିଆ ପକାନ୍ତି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷାହିବାର ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଜୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜୂଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଖଜୁରଛଲିଆ—ଦେ. ବି.—୧ । ଖଜୁରିଛଲ (ଦେଖ)
Khajurichhāliā Khajurichhāli (See)
୨ । କବାଟରେ ଲଗିବା ଏକପ୍ରକାର ପାଚଲା କଣ୍ଟା—
2. A kind of iron nails which are driven into door planks.

ଖଜୁରପତ୍ତି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଖର୍ଜୂର+ପଟ୍ଟିକା) —ଖଜୁରି ପତ୍ରରେ ବୁଣା ହୋଇଥିବା ପଟ୍ଟ ବା ଆସନ—
Khajuripaṭi A mat made of date leaves intertwined.

[ଦ୍ର—ଆମ ଦେଶରେ ଘୁଷୁରିଆ ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଏହାକୁ ବୁଣିବାରୁ ଏହାକୁ 'ଘୁଷୁରିଆ ପଟ୍ଟ' ବୋଲାଯାଏ । ଏ ପଟ୍ଟର ମୂଲ୍ୟ ଅଳ୍ପ ଡେଣ୍ଡୁ ଗଛର ଲୋକମାନେ ମସିଣା ଓ ମୁନ୍ଦୁର ପରବର୍ତ୍ତରେ ଏହାକୁ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

ଖଜୁରପନ୍ନ—ଦେ. ବି—ଖଜୁର ଗଛର ଡାଳ ଓ କଦା ମୂଳରେ ଥିବା ପତଳା ଜାଲଜାଲୁଆ ପରଦା—
Khajuripanni Net-like thin layers at the foot of the branches of date trees.

ଖଜୁରପିଞ୍ଚ—ଦେ. ବି—ଖଜୁରପତ୍ରରେ ନିର୍ମିତ ଚଅଁର—
Khajuripiñchha A fan-like chourie made from a date branch.

[ଦ୍ର—ଖଜୁରର ଡାଲକୁ ଆଣି ମୂଳ ପଡ଼ଯାକ ଛେଲଦେଇ ଅଗ୍ର ପଡ଼ ଡାଲରେ ଲଗିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଡାହା ଗ୍ରୀଷ୍ମର ଭଲଆ ଦଣ୍ଡେ; ଡାକୁ ଗୋବର ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇ ଉଦ୍ଦାସ୍ ଧାନ ଗଛରେ ଗୋବର ପାଣି ଛଟକଲେ ଗୋବର ଧାନ ଗଛରେ ବୋଳ ହୋଇଯାଏ ଓ ଗୋବର ଗନ୍ଧରେ ଗୋରୁ ଜାକୁ ଧାନ ଗଛକୁ ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଆଜିର ମଧ୍ୟ ଗୋରୁମାନଙ୍କ ଦେହରେ ମସା ଭାଉଁଣ ଆଦି ବସି ଡାଙ୍କୁ କାଲୁବାଲୁ କଲେ ଗୋରୁରଖୁଆଣ ଏ ଚଅଁରକୁ ଗୋରୁଙ୍କ ଦେହରେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ବାଡ଼େଇ ମାଛି ଭାଉଁଣ ଆଦିକୁ ଉଡ଼ାଇଦିଏ ।]

ଖଜୁରରସ—ଦେ. ବି—ଖଜୁର ଗଛରୁ ବହୁବା ନିର୍ଯ୍ୟାସ; ଡାଡ଼ି ମଦ—
Khajurirasa Date juice; toddy.
ଖେଜୁରେରରସ; ରସ
ଖଜୁରକାରସ
[ଦ୍ର—ଏହା ଭଟକା ଥିଲେ ଏଥିରେ ନିଶା ହୁଏ ନାହିଁ; ଏହା ସେ ଅବସ୍ଥାରେ ପୁଷ୍ଟିକର ଓ ସ୍ରେଚକ । କିନ୍ତୁ ଏହା ବାସି ହୋଇଗଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପରେ ଆମ୍ଳିକ ଓ ମଦୁଆ (ମାଦକ) ହୋଇଯାଏ । ଏ ଦେଶରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାତିର ଲୋକମାନେ ଏ ରସକୁ ପିଅନ୍ତି ଓ ଏହାକୁ 'ମଦ' ବୋଲି ଡାକନ୍ତି । ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଖଜୁର ରସରୁ ଗୁଡ଼ ଉଆର ହୁଏ । ମଇଦାରେ ଖଜୁର ରସ ମିଶାଇଲେ ପାଉଁରୁଟି ଖୁବ୍ ଫୁଲୁକା ହୁଏ ।]

ଖଜ୍ୟୋତିଃ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖ + ଜ୍ୟୋତିଃ) —
Khajyotiḥ କୁଜୁଜୁଲୁଆ ପୋକ; ଖଦ୍ୟୋତ—Fire fly.

ଖଞ୍ଜ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଖୋଣ୍ଟେଇବା; ଖୋଣ୍ଟେଇ ଖୋଲିବା—
Khañja (root) To limp; to halt; to walk lame.

ଖଞ୍ଜିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଖଞ୍ଜିବା—
Khañjibā To fit; to set in proper place.

ଖଞ୍ଜ—ସଂ. ବିଣ. (ଖଞ୍ଜ୍ ଧାତୁ=ଖୋଣ୍ଟେଇ ଖୋଲିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Khañja ଖୋଣ୍ଟା; ଲେଙ୍ଗଡ଼ା; ବିକଳ ପଦ—
Lame; cripple; limping.
ବନେ ଗଲ ଖଞ୍ଜପ୍ରଃ ଖଞ୍ଜ ଅଗେ ବହୁ ଯେ । ଭଟ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଦାସ ।

ସଂ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ରୋଗ ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟର ଗୋଡ଼ ଅଚଳ ହୋଇ ମନୁଷ୍ୟ ଖୋଲିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହୁଏ—
(ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)
A disease which disables a person from walking

ଦେ. ବି—୧ । ଉପାୟ—1. Means.
ଦାଓଁ ଯହିଁକ ଯେମନ୍ତେ ସାଜେ ଲଗାଇଛୁ ଖଞ୍ଜ । ପ୍ରାଚୀ—ଦ୍ରୁହିନରୂପଣ ଗୀତା
ସୁତାର; ସୁଭୀତା; ମୌକା ୨ । ଅବସର; ସୁବିଧା—
2. Opportunity; convenience.
୩ । ଚାତୁରୀ; କୌଶଳ—
3. Artifice; secret contrivance.
୪ । ଗୋପନୀୟ ଉପାୟ—4. Secret means.
୫ । ଓର—5. Suitable opportunity or opening.
୬ । ସଜଲ—6. Preparation.
୭ । ଭଙ୍ଗି; ପ୍ରକାର—7. Mode; manner.
ଏ କ୍ରୀଡ଼ା କରୁଛ ସ୍ୱରଗ, ବ୍ରାଁଡ଼ା ଛଡ଼ା ଖଞ୍ଜରେ ।
ମଧୁସୂଦନ—ବ୍ୟଙ୍ଗ କରିବା ।
୮ । ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର—8. Conspiracy.

ଖଞ୍ଜା ଅଖଞ୍ଜା—ଦେ. ବି. (ବିପରୀତାର୍ଥକ ସଦ୍ଭାବର)—
Khañja akhañja ସୁବିଧା ଅସୁବିଧା—Convenience and inconvenience.
ବଦେଶୀ ଲୋକ ଜନ୍ମ ଗ୍ରାମରେ କାହାର ଖଞ୍ଜଅଖଞ୍ଜରେ ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ନ ପାରିଲେ ପୂଜାହାସ୍ୱ ପାଖରେ ଯୋଡ଼ାଏ ପଇସା ପକାଇ ଦେଲେ ପେଟେ ପ୍ରସାଦ ଖାଇବାକୁ ମିଳେ । ପଲ୍ଲୀଚିତ୍ର-ମୋହନ. ଦୁମାଣିଆଠଗୁଣ୍ଡ ।

ଖଞ୍ଜା ଉଣ୍ଡିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସୁବିଧା ବା ସୁବିଧା ଖୋଜିବା—
Khañja uṇḍibā To be on the lookout for a suitable opportunity or opening.

ଖଞ୍ଜକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଖଞ୍ଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Khañjaka ୧ । ଖୋଣ୍ଟେଇ ଖୋଣ୍ଟେଇ ଚଲୁଥିବା—1. Limping.
(ଖଞ୍ଜିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଖୋଣ୍ଟା—2. Lame.

ଖଞ୍ଜ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଶଳଦ୍ୱାରା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିବା—1. To bring about by contrivance a thing to happen,
Khañja karibā
୨ । ସଜଲ କରିବା—2. To be able to collect or gather or get.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ନ୍ତ

ଖଞ୍ଜଖାଞ୍ଜ—ଦେ. ବ—୧ । ସୁବିଧା—1. Opportunity.

Khañjakhāñja ୨ । ଡାକଚୋରକ; ଗୋପନରେ ଉପାୟ—2. Secret contrivance.

ଖଞ୍ଜଖାଞ୍ଜିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଖଞ୍ଜିଆ (ଦେଖ)

Khañjakhāñjiā Khañjiā (See)

ଖଞ୍ଜଖେଟ—ସ. ବ. (ଖଞ୍ଜ + ଖେଟ)—ଖଞ୍ଜନ (ଦେଖ)

Khañjakheṭa Khañjana (See)

ଖଞ୍ଜଖେଲ—ସ. ବ. (ଖଞ୍ଜ + ଖେଲ) - ଖଞ୍ଜନ (ଦେଖ)

Khañjakhela Khañjana (See)

ଖଞ୍ଜ ଘୋଳିବା—ଦେ. ବ—ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋପନ ଉପାୟ ବା ପରାମର୍ଶ ଚଳୁଥିବା—A state of two persons carrying out some plans or conversation in secret.

ଖଞ୍ଜାଞ୍ଚି—ଦେ. ବ—ଖାଞ୍ଜିଞ୍ଚି (ଦେଖ)

Khañjāñchi Khāñjiñchi (See)

ଖଞ୍ଜାଡ଼—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବେଲୁଚସ୍ଥାନର ଲୋକ—

Khañjarda A man of Beluchistān.

ଖଞ୍ଜଣା—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖଜାନା)—୧ । ଖଜଣା (ଦେଖ)

Khañjaṇā 1. Khajaṇā (See)

୨ । ସଜ୍ଜା; ସଜାଇବା—2. Act of furnishing; equipping; equipment.

ଖଞ୍ଜଣାଖାନା—ଦେ. ବ—ଖଜଣାଖାନା (ଦେଖ)

Khañjaṇākhānā Khajaṇākhānā (See)

ଖଞ୍ଜଣି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖଞ୍ଜରୀଟ = ସଙ୍ଗୀତର ତାଳବିଶେଷ)—

Khañjaṇi ୧ । ଏକ ମୁହାଁ ଚମ ଛୁଆଣି ମାଟ ବା କାଠର ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ର—1. Tambour; tambourine; a small flat drum with only one skin, the other side being open.

ଖଞ୍ଜନୀ
ଖଞ୍ଜରୀ

[ଦ୍ର—ଏହା ଗୋଟିଏ ଗୋଲ ୩।୪ ଆଙ୍ଗୁଳ ଚଉଡ଼ା କାଠ ବା ମାଟିର ବଲସ୍ୱର ଏକ ଧାଡ଼ରେ ଚମଡ଼ା ଛୁଆଣି ଓ ଅନ୍ୟପାଖ ଖୋଲାଥିବା ବାଦ୍ୟ । ଏହାକୁ ବାମହାତରେ ଧରି ଡାହାଣ ହାତ ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ବଜାନ୍ତି; ଏଥିରେ ସମସ୍ୱରସମୟରେ ଖୁବ୍ ଝାଞ୍ଜ ଖଞ୍ଜା ଥାଏ । ଖଞ୍ଜଣି ବଜାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଫସୁକ୍ଲା ଝାଞ୍ଜ ମଧ୍ୟ କାଢ଼େ । ଭଜନାଦ ବୋଲିବା ବେଳେ ଏହି ଯନ୍ତ୍ରକୁ ବଜାନ୍ତି ।]

୨ । ସଜ୍ଜା; ଅଳଙ୍କରଣ; ସଜ୍ଜାଇବା—

2. Equipment; decoration.

କେତେଠାରେ କେତେ ରତ୍ନ ଖଞ୍ଜଣି । ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ଖଞ୍ଜଣିଚକ୍ର—ଦେ. ବ—(ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଳ ମଝରେ) ଗୋଡ଼ର ନଳଦାଢ଼ ଉପରେ ଥିବା ଆଣ୍ଠୁର ହାଡ଼ଚକ୍ର—

Khañjaṇichakra Knee-bone.

ତହିଁ ଉପରେ ଥଣ୍ଟୁ ଅନ୍ତ ଚକ୍ର. ତାହାରୁ ବୋଲନ୍ତି ଖଞ୍ଜଣି ଚକ୍ର ।
ପ୍ରାଚୀ. ପରଭେଗୀତା ।

ଖଞ୍ଜଣିମାଡ଼—ଦେ. ବ.—ଖଞ୍ଜଣି ବଜାଇବା—

Khañjaṇimārda Striking a tambourine.

ଖଞ୍ଜନ—ପୁ. ବ. (ଖଞ୍ଜ ଧାତୁ=ଗ୍ଲେଡାଇ ଗଲିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—

Khañjana ୧ । ଗୁନ୍ଥୁକାଳକା ଚଢ଼େଇ—

ଖଞ୍ଜନପକ୍ଷୀ
ଖଞ୍ଜନାଶାଳିକ
ଖଣ୍ଡରୀଚ

1. Wagtail (a bird).

[ଦ୍ର—ଏ ପକ୍ଷୀ ସବୁବେଳେ ପୁଚ୍ଛ ହଲାଉଥାଏ । ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର (୧) ଭୁମି ଖଞ୍ଜନ, ଏହାର ଗୁଚ୍ଛ ଧଳା—Pied wagtail Montacilla Lugubris; Montacilla Alba. ହଳଦିଆ ଖଞ୍ଜନ—Montacilla Melanope; Yellow wagtail—ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ କଳା ଓ ଗୁଚ୍ଛ ହଳଦିଆ । ଖଞ୍ଜନ ସବୁବେଳେ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ହଲାଉ ଥିବାରୁ ସୁଲକ୍ଷଣା, ଚଞ୍ଚଳନୟନା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଖଞ୍ଜନନୟନା, ଖଞ୍ଜନାକ୍ଷୀ, ଖଞ୍ଜନନେତ୍ରୀ ବୋଲାଯାଏ । ଏହାର ଚକ୍ଷୁ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଗାଢ଼ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଚଞ୍ଚଳ ।]

୨ । ହଳଦିଆ ଖଞ୍ଜନ—2. Yellow wagtail.

୩ । କଜଳପାତି (ଚଢ଼େଇ) (ଦେଖ)

3. Kajalapāti (See)

୪ । (+ ଭାବ. ଅନ) ଗ୍ଲେଡେଇ ଗଲିବା—

4. Walking lamely.

୫ । ମାଲକଣ୍ଠ ପକ୍ଷୀ; ଚଦଚଦଲିଆ—5. The Blue jay.

ଦେ. ବ.—ଅଳଙ୍କରଣ; ସଜ୍ଜିବା—

Setting; arraying; decoration.

ବହୁ ଭୂସୁମ ମାଳା ଖଞ୍ଜନ । ଉଷ. ବୈଦେଭାଗବତ୍ତାସ ।

ଖଞ୍ଜନକ—ପୁ. ବ.—(ଖଞ୍ଜନ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଖଞ୍ଜନ ୧ ଓ ୨ (ଦେଖ)

Khañjanaka Khañjana 1 and 2 (See)

ଖଞ୍ଜନନୟନା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖଞ୍ଜନନୟନ ପର ନୟନ ଯାହାର) (ଖଞ୍ଜନ + ନୟନ + ଆ)—

Khañjananayanā ଖଞ୍ଜନନୟନା (ଦେଖ)

Khañjananayanī (See)

ଖଞ୍ଜନନୟନୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.(ସ. ଖଞ୍ଜନନୟନା)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଆଖିର ଗୋଲକ କଳା ଓ ଖଞ୍ଜନପକ୍ଷୀପରି ସବୁଦା ଅସ୍ଥିର—A woman whose eye-balls are black and moving like the wagtail.

ଖଞ୍ଜନରତ—ସ.ବ. (ଖଞ୍ଜନ + ରତ; ଖଞ୍ଜନପକ୍ଷୀର ରତ ଅତି ଗୁପ୍ତ ଥିବାରୁ) —ଋଷିମାନଙ୍କର ଗୋପନୀୟ ମୈଥୁନ—

Khañjanarata Cohabitation of saints (which they do very secretly).

ଖଞ୍ଜନା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଖଞ୍ଜନ + ଆ)—୧ । ଏକପ୍ରକାର କଜଳପାତି—

Khañjanā A kind of bird.

୨ । ସୋରିଷ—2. Mustard.

୩ । ସ୍ତ୍ରୀଗଣବୃତ୍ତବିଶେଷ—

3. Name of several metres (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଅକ୍ଷରି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିଲେ, ସେବେ ଏ ଭୁଲ୍‌ଯୋଡ଼ିରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚାରିଟି ବିସର୍ଗ ୨ ବା ୧ ଅକ୍ଷରି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିବାକୁ ଦିଆଯିବ । ଯଥା— 'ଜାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଯୋଡ଼ିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୂଇ' ଯୋଡ଼ିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଳି' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଇବଟ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଟ୍ ଦେଖିବେ ।

ଖଞ୍ଜନାକ୍ଷୀ—ଦେ. ବ୍ରୀ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖଞ୍ଜନ + ଅକ୍ଷି + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Khañjanākshī ଖଞ୍ଜନନୟନା (ଦେଖ)
Khañjananayanī (See)

ଗୋଲା ଗୋଲା ଖଞ୍ଜନାକ୍ଷୀ ବ ସାହସ କଲୁରେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ. ୫ ଗୀତ ।

ଖଞ୍ଜ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ସାଧନରେ ଉପଯୁକ୍ତ ସୁବିଧା
Khañja paṭibā ଯୁଟିବା ବା ଅବସର ମିଳିବା—
1. The happening of a suitable opportunity for doing a thing.

୨ । ଗୋପନ ପରାମର୍ଶ ନିମନ୍ତେ ମନ ମିଳିବା—
2. Secret agreement between two persons.

(ଯଥା—ସେ ଦୁହିଙ୍କର ଖୁବ ଖଞ୍ଜ ପଡ଼ିଛି ।)

ଖଞ୍ଜ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖଞ୍ଜପଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Khañja pardibā Khañjapaṭibā (See)

ଖଞ୍ଜର—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—କଟାର; ଛୁରୀ—
Khañjara Dagger.

ଖଞ୍ଜର [ଦ୍ର—ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ ଏ ଶବ୍ଦକୁ 'ଯାବନିକ' ଉଲ୍ଲେଖ କରି ଏହାର ଅର୍ଥ 'ଗୋଲା' ଥିବାର ଲେଖି ଅଛନ୍ତି । ଏହା ଭ୍ରମାତ୍ମକ ।]

ଖଞ୍ଜରୀ—ଦେ. ବ—ଖଞ୍ଜ ୧ (ଦେଖ)
Khañjarī Khañja 1 (See)

ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଖଞ୍ଜରୀ ବଜାଇ ଜାଉଁନି ଗାନ୍ତି ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଖଞ୍ଜରୀଟ—ଫ. ବି. (ଖଞ୍ଜ + ର ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇଟ)—
Khañjarīṭa ଖଞ୍ଜନପକ୍ଷୀ; କଜଳପାଢ଼ି—
A species of wagtail.

ଗଭୀରସ ନାଟପଟୁ ଖଞ୍ଜରୀଟ ପଦ୍ମସ୍ପେ ଆସିଲ ଦଉଡ଼ି ।
ଜଗତ୍ପର୍ଯ. ଭାଗବତ. ୫ ଗୀତ ।

ଖଞ୍ଜରୀଟକ—ଫ. ବ—୧ । ଖଞ୍ଜରୀ (ଦେଖ)
Khañjarīṭaka 1. Khañjarī (See)

୨ । ଖଞ୍ଜନପକ୍ଷୀ—2. The wagtail.

ଖଞ୍ଜଲେଖ—ଫ. ବ. (ଖଞ୍ଜ + ଲେଖ)—
Khañjalekha ଖଞ୍ଜରୀଟ (ଦେଖ)
Khañjarīṭa (See)

ଖଞ୍ଜା—ଫ. ବ—ବର୍ଣ୍ଣାର୍ଦ୍ଧସମ ବୃତ୍ତ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତ୍ରିଶ ବୃତ୍ତ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Khañjā Name of metre.

ବାକୁଳି ଆଁଗନ, ବାଖଲ ଦେ. ବ.—୧ । ଉଭୁଦିଗରେ ଗୃହ ବା ପ୍ରାଚୀର-ବେଷ୍ଟିତ ସ୍ଥାନ; ଅଗଣା; ପ୍ରାଙ୍ଗଣ; ଅଙ୍ଗନ—
1. Court-yard; an open space surrounded by houses or walls on all sides.

୨ । ନିଯୁକ୍ତି—2. Engagement.

୩ । ନିୟମିତ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—
3. Regular arrangement; arrangement of regular supply of a thing or service.

୪ । ଉତ୍ସର୍ଗ; ସେବା ଆଦରେ ଖଞ୍ଜିବା—
4. Endowment; dedication.

୫ । ଯୋଡ଼ା; ସଂଯୋଗ; ଦୁଇ ବସ୍ତୁର ଏକାଧ ସ୍ଥଳରେ ହୋଇଥିବା ସ୍ଥାନ—
5. Joint; place where two things are attached to each other.

କଟ୍ଟ ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ ଖଞ୍ଜାରୁ ଛଡ଼ଇ
ନଃଶ୍ୱାସ ଛୋଟନ୍ତେ ଗୁଳ ବାହୁଡ଼ି ବସଇ । ସାରଳା ମହାଭାରତ ।

୬ । ନିୟମିତରୂପେ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ବସ୍ତୁର ପରିମାଣ ବା ମୂଲ୍ୟ—
6. Value; amount or quantity of things endowed.

୭ । ଦୁଇ ହାଡ଼କୁ ଯୋଡ଼ିଥିବା ଗଣ୍ଠି ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ହାଡ଼ର ଯୋଡ଼ ମୁଣ୍ଡ—7. Bone-joint

ବି. ବ—୧ । ସଜ୍ଜିତ ହୋଇଥିବା—1. Equipped.

୨ । ପିନ୍ଧା ଯାଇଥିବା—2. Worn (as ornament).

ହୁଣ ହୁଣ ରୁବ ଏ ଖଞ୍ଜା ପାହୁଡ଼ ତରଣେ ।
ଭାଗ. ଲକ୍ଷଣ୍ୟବର୍ଗ ।

୩ । ଯୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା—3. Joined together.

୪ । ନିୟମିତ ରୂପେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରା ଯାଇଥିବା—
4. Regularly settled; prearranged; arranged to be regularly supplied.

ମୋ ଜଇ ଖଞ୍ଜା ଭାମୁଳ ପତ୍ର ଦଳ ଶଯ୍ୟାରୁ ଗଲ ଉହ୍ଲାପାଟ ।
ଭାଗ. ବୋଷ୍ଟବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଖଣ୍ଡ

୫ । ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ—
5. Engaged in service.

୬ । ଖଇରାତ ବା ଦେବ ସେବା ପାଇଁ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ—
6. Dedicated; endowed (for religious and charitable purposes).

ଖଞ୍ଜାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖଞ୍ଜିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Khañjāibā The causative form of Khañjibā.

ଖଞ୍ଜାକାଟ—ଦେ. ବ—୧ । ଦେବତାମାନଙ୍କ ସେବକମାନେ ଯେଉଁ
Khañjākāṭa ଦେବୋତ୍ତର ବୃତ୍ତି ଭୋଗ ବା ଦଖଲ କରୁଥାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସଂପନ୍ନ ସେବା ଓ ଭୋଗ ଆଦର ମୂଲ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ସେ ଜମିର ଖଜଣାରୁ ଯେଉଁ ଅଂଶ କଟି ଯାଏ—
1. Amount deducted from the proper rent of lands held by the servants of a Deity in lieu of services rendered or offerings supplied by them.

୨ । ଉକ୍ତ ପ୍ରଥା ବା ରୀତି—2. The above system or custom of deducting the price of action.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଚଁ	ଇଅ	ଈ	ଊ	ଋ

୩ । ସେବାଦ ନିୟମିତ ବ୍ୟୟରୁ କର୍ତ୍ତନ—
3. Deducted from the regular expense of service.

ଦେ. ବ୍ରଣ—ଖଞ୍ଜାକାଟ ପ୍ରଣାଳୀରେ ସେବକମାନେ ଭୋଗ କରୁଥିବା (ଜମି)—(Land) Held under the system of Khañjākāṭa.

ଖଞ୍ଜାଖଞ୍ଜି—ଦେ. ବ—୧ । ଖଞ୍ଜିବା କର୍ମ; ସଜ୍ଜୀକରଣ—
Khañjākhañji 1. Act of equipping or furnishing.

୨ । ନାନାବ ବସ୍ତୁ ଖଞ୍ଜିବା କର୍ମ—
2. The act of equipping or decorating many things.

ଖଞ୍ଜାଖଞ୍ଜି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସଜ୍ଜିତ କରିବା—
Khañjākhañji karibā 1. To furnish or equip.

୨ । ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା—
2. To arrange or settle.

୩ । ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ବିବାହ ବନ୍ଧନରେ ବାନ୍ଧିବା—
3. To cause two persons to be united by marriage.

ଖଞ୍ଜା ପାହୁଡ଼—ଦେ. ବ—ପାଦର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
Khañjā pāhuṛda An ornament for the leg.

ରଣ୍ଟଣ ଦୋଏ ଖଞ୍ଜା ପହୁଡ଼ କରଣ—ଉଷ. ଭବଣ୍ୟବଗ୍ଗ ।

ଖଞ୍ଜାବାଡ଼—ଦେ. ବ—ଜମିବାଡ଼ି; ବୃତ୍ତି—
Khañjābāṛdi Landed tenures or holdings; landed property.

ସୁଖେ ଏବେ ଅଛୁଁ ମିଳିବ ଖଞ୍ଜାବାଡ଼,
ଶୁଣି ତା ନୂଆ ଘର କଲେ ଜଣ ମୋଡ଼ । ପାଠାନ୍ତର. ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟରଣ ।

ଖଞ୍ଜାଶାଳ—ଦେ. ବ—୧ । ଖଜାଶାଳ (ଦେଖ)—
Khañjāśāḷa 1. Khandāśāḷa (See)

୨ । ଉତ୍ସବ ଓ ଯଜ୍ଞ ଆଦରେ ବହୁଲୋକ ରହିବା ପାଇଁ ଚାଙ୍ଗର ବଡ଼ବଡ଼ ଅସ୍ଥାୟୀ ଘର—2. Big temporary houses of palm leaf frames set up to accomodate many people during festive occasions.

ଖଞ୍ଜାହାଡ଼—ଦେ. ବ—ମେରୁଦଣ୍ଡ; ମେରୁହାଡ଼—
Khañjāhāṛda Backbone
[ଦ୍ର—ଏହା ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ହାଡ଼ର ସମଷ୍ଟି ।]

ମେ ପାଉରେ ମୋଡ଼ର ପିଠି ଖଞ୍ଜାହାଡ଼,
ଦଳଡଙ୍ଗ ପର ଶୁରଙ୍ଗ ମଡ଼ ମଡ଼ । କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଖଞ୍ଜିଆ—ଦେ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ—୧ । ଚାକଉରକିଆ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଖଞ୍ଜ ଉଣ୍ଡି କାମ କରେ—1. One who knows to successfully watch proper opportunities.
(ଖଞ୍ଜେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । କୌଶଳୀ; ଯେ କୌଶଳରେ କାର୍ଯ୍ୟ ହାସଲ କରେ—
2. Artful; tactful.

ଖଞ୍ଜିଖାଞ୍ଜି—ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ରଣ—ସୁସଜ୍ଜିତରୂପେ; ଗଚ୍ଛଗାଛି—
Khañjikhāñji gēchhēōchhē In a well-equipped or befitting manner.

ଖଞ୍ଜିତ—ଦେ. ବ୍ରଣ (ସଂ. ଖଚତ)—ଖଞ୍ଜା ହୋଇଥିବା—
Khañjita Equipped with

ଦିଜ କଗୋଡ ଶୁକ ସାର, ଖଞ୍ଜିତ ହୋଇଛ ପିଞ୍ଜର—
ଭ୍ରମର. ପ୍ରେମପ୍ରାମୃତ ।

ଖଞ୍ଜିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ଖର୍ ଧାତୁ)—୧ । ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା—
Khañjibā 1. To settle; to arrange.

୨ । ସୁଗ୍ଭରରୂପେ ଯୋଡ଼ିବା; ସଜ୍ଜିତ କରିବା—
2. To equip; to arrange methodically or fittingly.

୩ । ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥଳରେ ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧାଇବା ବା ପିନ୍ଧିବା—
3. To put on proper ornaments at proper places.

କାହାର ବର୍ମେ ରୁଣ୍ଡଳ ଖଞ୍ଜିବରେ ମୋର ବା ଳ
କାହାପାଇଁ କରୁଥିବ ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ଜାବଥନ । ଉତ୍କଳଚରଣ. ମଥୁରମଙ୍ଗଳ ।

୪ । କୌଣସି ଦେବକାର୍ଯ୍ୟ ବା ସେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ଅର୍ପଣ କରିବା—4. To endow or settle properties for particular purposes.

୫ । ପୂର୍ବରୁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା—
5. To arrange before-hand; to prearrange.

ଦଇବ ଖଞ୍ଜିଛ ଆହାର ଏହା ମୋତେ—କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୬ । ସ୍ଥାପନ କରିବା—6. To set; to fix.

ରୁଡ଼େ ପଡଭଙ୍କ ଖଞ୍ଜି ଧରଣୀ ଉଲେ—କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କଶୋଦ୍ଧତମ୍ଭ. ଉ ଗୀତ ।

୭ । କର୍ମରେ ବା କପାଳରେ ଲେଖିବା; ବରାଦ କରିବା—
7. To ordain.

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ବଶରେ ଲଙ୍ଘି ଯା ଭୂମନ୍ତ,
ଉହାଁର ଫଳ ବହୁ ଖଞ୍ଜିଛ ଥାନ୍ତୁ । କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୮ । ବିଧାନ କରିବା; ସୃଷ୍ଟି କରିବା—
8. To create; to enact; to formulate.

କେଡ଼େ ଦୁଃଖର ମୋତେ ଖଞ୍ଜିଛ ଦଇବ ।
କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୯ । ନିବେଶିତ କରିବା—9. To set.

ମଣ୍ଡାର ନିଣ୍ଡିତେ ଖଞ୍ଜି କାନ ନରେଣି କସିନ୍ଥ ପଥ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କଶୋଦ୍ଧ ଚମ୍ପୂ. ୫ ଗୀତ ।

୧୦ । ନିଯୁକ୍ତ କରିବା—10. To engage; to employ.

ଏମନ୍ତେ ଶୀଘ୍ର ଦେଖଗଲ, ବନ୍ଦନ ଗୃହାରେ ଖଞ୍ଜିବ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଖଞ୍ଜି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଉହିବା; ଲଗାଇବା; ନିଜ ଦେହରେ ଅଳଙ୍କାର ଲଗାଇବା—To put on ornaments on one's self.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁ ର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳରେ 'କୂଆଁ' ଖୋଜିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡଁ' ଦେଖିବେ ।

ନାନା ଜାତର ଅଳଙ୍କାର ଖଞ୍ଜିଦେଲେ ।
କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଖଞ୍ଜୁଆ— ଦେ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ.—ଖଞ୍ଜିଆ (ଦେଖ)
Khañjuā Khañjiā (See)
ଖଞ୍ଜେଇ
ଖଞ୍ଜୋଇ

ଖଟ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ଇଚ୍ଛା କରିବା—1. To desire; to wish.
Khaṭ (root) ୨ । ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା—2. Search for.

ଖଟ୍‌କା—ଦେ. ବ. (ହିନ୍ଦୀ ଖଟ୍‌କା, ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ, ଖଟ୍‌ଖଟ୍ ଶବ୍ଦଜ)—
Khaṭkā ୧ । କଳହ; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ, ବିବାଦ—
ଖଟକା 1. Dispute; quarrel.
ଖଟ୍‌କା ୨ । କଷ୍ଟ— 2. Difficulty.
୩ । ସନ୍ଦେହ—3. Doubt.
୪ । ସମସ୍ୟା—4. Problem.
ଅପଣମାନଙ୍କ ମନରେ ଅଉ କୋଣସି ଖଟକା ଲାଗିପାରେ ।
ଫକୀରମୋହନ, ଛମାଣଅଠଗୁଣ ।

ଖଟ୍‌ଖଟ୍— ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)— ୧ । ସାମାନ୍ୟ ଗାଳମନ୍ଦମିଶା ଘର
Khaṭkhaṭ କଳି; କନ୍ଦଳ— 1. Domestic or internal
ଖଟମଟି quarrel accompanied with bickerings.
ଖଟପଟ
୨ । କଠିନ ପଦାର୍ଥର ଶ୍ରୁତିକଟୁ ଶବ୍ଦ—
2. Sound of hard things striking; jarring sound.

ଦେ. ବ୍ରଣ—କଠିନ ବା ଯୋଡ଼ା ପଦାର୍ଥ ଢିଲା ହୋଇଥିବା—
Slack; loose (said of two things becoming loose or slackened)

ଖଟ୍‌ଖଟିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଏକପ୍ରକାର ଲତା—
Khaṭkhaṭiā A kind of creeper.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଛୁଇଁର ମଞ୍ଜି ସୁବାସଯୁକ୍ତ । ଏହାର ମଞ୍ଜିକୁ ମାଇପେ ମଥାଘଷା ସଙ୍ଗେ ମସଲାରୂପେ ବାଟି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]
ଦେ. ବ୍ରଣ.—କଳହା; କଳହୁଡ଼ା—Quarrelsome.

ଖଟ୍‌ପଟ୍ ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବିବାଦ ବା କଳହ ଲଗାଇବା—
Khaṭpaṭ lagāibā To pick up a quarrel.
ଖଟମଟିଲାଗାନ
ଖଟପଟଲଗାନା

ଖଟ—ସ. ବ. (ଖଟ୍ ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା; ଖୋଜିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Khaṭa ୧ । ତୃଣ; ଘାସ—1. Grass.
୨ । ଟଙ୍କ ନାମକ ଶସ୍ତ୍ର; ଟାଙ୍ଗିଆ—
2. A hatchet used as a weapon of offence; axe.
୩ । ପ୍ରହାର—3. Beating; assault.
୪ । ଖଙ୍କାର; କଫ—4. Phlegm.
୫ । ଅନ୍ଧକୂପ; ଅନ୍ଧୁଆଁକୂଅ—
5. A dark dungeon; a blind well.
୬ । ମୁଠା; ମୁଷ୍ଟି—6. Closed fist.
୭ । ବଟାଳ—7. Chisel (M. W.)
୮ । ହଳ—8. A plough (M. W.)
୯ । ବଧ; ମୁଠ—9. A blow with the closed doubled fist (Wilson)
୧୦ । ଘର ଛୁଆଣି କରିବା ତୃଣ—
10. Grass used to thatch houses (M. W.)

ଦେ. ବ (ସ. ଖଟ୍ୱା)—୧ । ଶୋଇବା ନିମନ୍ତେ କାଠରେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ଖୁରାଖିବା ଆସନ (ଏଥିରେ ବାଡ଼ ନ ଥାଏ)—1. Bed-stead (without side-rails).
ଶାସ୍ତ୍ର ଶବ୍ଦଧ୍ୱନି ଖଟ ବଗର ଶୋଇଲୁ ରେ—
କବସୂର୍ଯ୍ୟ· ବଶୋଭତମ୍ଭୁ ଶ ଗୀତ ।
ଖାଟ ୨ । ପଲଙ୍କ—2. Ornamental and railed
ଖଟିଆ, ଖାଟ bedstead.
[ଦ୍ର—ବହୁ ବିବିଧ ପ୍ରକାର ଖଟ; ଯଥା—
ଗଛ ଖଟ—Bedstead with mosquito-frames and railings.
ବେତବୁଣା ଖଟ—
Bedstead framed with cane.
ପଟା ଖଟ ବା ତକ୍ତାପୋଷ—
Bedstead made of planks.
ରଙ୍ଗା ବା ଖଞ୍ଜା ଖଟ—Camp-bedstead.
ଦଉଡ଼ା ଖଟ—Stringed bedstead.
ଲେବାର୍ ଫିତା ଖଟ—Taped bedstead.

ଖଟକ—ସ. ବ. (ଖଟ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଘଟକ—
Khaṭaka 1. Marriage-broker; a negotiator of marriages.
୨ । ଅର୍ଦ୍ଧମୁଦ୍ରିତ ହସ୍ତ—
2. Half-closed hand.
୩ । ମଲ୍ଲମାନଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ସଙ୍କୁଚିତ ବଦ୍ଧମୁଷ୍ଟି—
3. The doubled fist of wrestlers.

ଖଟକଟାହକ— ସ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଖଟ=ଖଙ୍କାର+କଟାହକ)—
Khaṭakaṭāhaka ଚେକଦାନୀ; ଥୁଏ ପକାଇବାର ବଡ଼ ପାତ୍ର—
Spittle-pot; spitting box (M. W.)

ଖଟକାମୁଖ —ସ. ବ (ଖଟକ+ଆ+ମୁଖ)—
Khaṭākāmukha ୧ । ନୃତ୍ୟରେ ଏକପ୍ରକାର ଚେଷ୍ଟା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
1. A particular gait in dancing.
୨ । ବାଣ ମାରିବା ସମୟରେ ହାତ ଟେକିବାର ପ୍ରଣାଳୀବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A particular position of hands in shooting.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଦ୍ଭବନୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଊ	ନ୍

ଖଟକ୍କିକା—ସ. ବ—ଖଡ଼କ୍କିକା (ଦେଖ)
Khaṭakkikā Khaṛḍakkikā (See)

ଖଟଖ—ସ. ବ. ପୁଂ (ଖଟ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅଖ)—
Khaṭakha ବାଣ ମାରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ବ୍ୟକ୍ତି—
A man in the attitude of shooting.

ଖଟଖଟିଆ—ପ୍ରାଦେ (କଟକ) ବଣ—ଡୁଗୁଳା; ଜର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଘରୁ ଡୁଗୁଳ ଖାଇଥିବା—ଢିଲା
Khaṭakhaṭiā Slackened; loosened out of its socket.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଉଣ (ସ ଖଟଖଟ୍ଟା)—
ବୁଦ୍ଧ ଡାରକ ପରି ଏକପ୍ରକାର ଲତା—
A sort of creeper.

[ଦ୍ର—ଏହାର ମଞ୍ଜିରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକେ ମୁଣ୍ଡର କେଶକୁ ଧୋଇ ସଫା କରନ୍ତି । ଏହାର ପତ୍ରରେ ପିତଳବାସନ ମାଜିଲେ ବାସନ ଖୁବ୍ ସଫା ହୁଏ । ଏହାର ଫଳମାନଙ୍କରେ ଖଡ଼କା ଫୋଡ଼ି ଶିଶୁମାନେ ଖଟ, ରଥ ଆଦ ଢଆର କରି ଖେଳନ୍ତି ।]

ଖଟଖଟୁଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖଟଖଟିଆ (ଦେଖ)
Khaṭakhaṭuā Khaṭakhaṭiā (See)

ଖଟଖାଦକ—ସ. ବ. (ଖଟ + ଖାଦକ)—୧ । ବଲୁଆ—
Khaṭakhādaka 1. Jackal.

୨ । କୁଆ—2. Crow.

୩ । କାରପାତ୍ର—3. Glass-vessel.

ଖଟଖୁର—ଦେ. ବ. (ସ. ଖଟ୍ୱା + ଖୁର)—ଖଟର ଗୋଡ଼—
Khaṭakhurā Bed-post.

ଖଟଣି—ଦେ.ବ—୧ । ଦେବତା ବା ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରାତ୍ୟହିକ ସେବା ବା ମାଡ଼—
Khaṭaṇi 1. Programme of personal service said of kings and Deities.

ଖଟଣିରେ ଥିବେ ସେହା ସେବାନ୍ତୁ ଅବୋର—ପ୍ରଭାସ. ଶଶିଲେଖା ।

୨ । ଦେବତାଙ୍କ ନକଟରେ ଖଞ୍ଜା ଥିବା ଦୈନିକ ଭୋଗ—
2. Fixed daily offerings before a Deity.

୩ । ରାଜା ବା ଦେବତାଙ୍କ ପିନ୍ଧିବା ବସ୍ତ୍ର—
3. Wearing apparel of a king or Deity.

୪ । ଗଦ୍ଦଣ; ରାଜା ବା ଦେବତାଙ୍କ ସେବାରେ ନଯୋଜିତ ଭୃତ୍ୟଦଳ—4. Retinue.

ଥିଏଁ ଖଟଣିରେ ଶ୍ରୀଜଗ ଉପରେ ଅନ ମହିଁ—ପ୍ରଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

୫ । କର୍ମ—5. Duty.

ଅନଦେ ବସ୍ତ୍ରଲେ ବଦସ
ବୁଝ୍ୟ ଖଟଣି ଗୀତ ଉସ—ଜିଗଲାଟ. ପ୍ରବନ୍ଧ ।

ଦେ. ବଣ—୧ । ରାଜା ଓ ଦେବତାଙ୍କ ସେବାରେ ନଯୋଜିତ (ଭୃତ୍ୟ)—1. (servants) Engaged in rendering personal service to kings and Deities.

ଜାତ ନଉନ୍ନ ଖଟଣି ସାଉନଥ ଦେଶ୍ ହରଉଲେ ଏ ଉବ—
ଉତ୍ତ. ବୋଷ୍ଟ୍ରଚୂଡ଼ାଗ୍ରସ୍ତବ ।

୨ । ରାଜା ବା ଠାକୁରଙ୍କ ଲାଗି ଦେବା (ମାଲ୍ୟାଦି)—
2. (flowers etc) Worn by kings or Deities.

ଖଟଣି ପୁଷ୍ପଃ ପତ୍ରେ ମୋଘରେ ଗୁରୁ—ଉତ୍ତ. ବୋଷ୍ଟ୍ରଚୂଡ଼ାଗ୍ରସ୍ତବ ।

୩ । ଠାକୁରଙ୍କଠାରେ ଭୋଗ ଲଗିବା (ପଦାର୍ଥ; ମହାପ୍ରସାଦ)—
3. (offerings) Made to Gods; (articles) offered to Gods.

ଖଟଣିକାର—ଦେ. ବ—ଖଟଣିକିଙ୍କର (ଦେଖ)
Khaṭaṇikāra Khaṭaṇikiṅkara (See)

ଯାହାର ଆଜ୍ଞାରେ ଅସି ଦଶବଟପାଳ
ଖଟଣିକାର ହୋଇ ଖଟନ୍ତୁ ପାଦତଳ—ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପ୍ରସ୍ତବ ।

ଖଟଣିକିଙ୍କର—ଦେ. ବ—୧ । ରାଜା ଓ ଦେବତାଙ୍କ ସେବାରେ ନଯୁକ୍ତ ଭୃତ୍ୟ—
Khaṭaṇikiṅkara 1. Servants of a king or a Deity.

ଖଟଣିକିଙ୍କରଙ୍କର ମେଳ ଖଟିଥିବ ଯେ ଭୋ ଖଟଉଛେ—
ଜଗତ୍ସୁନ୍ଦର. ଜଗତା ।

୨ । ରାଜାଙ୍କର ପ୍ରାତ୍ୟହିକ ଦୈହିକ ମାଡ଼ ବା ସେବା କରିବା ଭୃତ୍ୟର; ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗଲଗା ସେବକ—
2. Servants doing the different duties connected with the bodily services of a Rājā.

ଖଟଣିକିଙ୍କର ପାଦେ ଦୋଇ ଭୋର ନିବେ ମନସ୍ତ ତୁଣ—
ପ୍ରଧାନାଥ. ଯତ୍ରାଦ ।

୩ । ଆଜ୍ଞାକାରୀ ଭୃତ୍ୟ; ଅର୍ଦ୍ଦଲି ଭୃତ୍ୟର—
3. 'Orderly' servant; one who carries out Rājā's orders.

ଖଟଣି ଫୁଲ—ଦେ. ବ—ସେବକ ନଯୁମିତରୂପେ ଦେବତା ଓ ରାଜା-ଆଦଙ୍କୁ ଦେବା ଫୁଲ—
Khaṭaṇi phula Flower for the daily use of a king or Deity.

ଭୋ ଖଟଣି ଫୁଲ ମୋର, ଏଣ୍ ରଲ ବ ଆ ଭୋର—
ଉତ୍ତ. ଲବଣ୍ୟବତୀ ।

ଖଟଣି ସାମନ୍ତ—ଦେ. ବ—ଖଟଣି କିଙ୍କର (ଦେଖ)
Khaṭaṇi sāmanta Khaṭaṇi kiṅkara (See)

ଖଟଣିସାମନ୍ତମନେ ଭରତ ଦେଖିଥାନେ ଜାଠିଲଗି ମାଗଣା ସେବାକୁ କରନ୍ତୁ—
ଘାନକୃଷ୍ଣ. ଉସବନୋଦ ।

ଖଟଣି ସେବକ—ଦେ. ବ—ଖଟଣିକିଙ୍କର (ଦେଖ)
Khaṭaṇisebaka Khaṭaṇikiṅkara (See)

ଖଟ ଦଣ୍ଡା—ଦେ. ବ. (ସ. ଖଟ୍ୱା + ଦଣ୍ଡ)—ଖଟର ଗୁର୍ ଖୁରାକୁ ଜୋଡ଼ିବା ଲମ୍ବ ଦଣ୍ଡ—
ଖଟପାଟି The beams of a bedstead.

ଖଟଣି—ସ. ବ—ଖଟୀ (ଦେଖ)
Khaṭaṇī Khaṭī (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ବର୍ଣ୍ଣାନୁକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଃଖ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତୁ' ଦେଖିବେ

ଖଟପଲଙ୍କ —ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର; ସଂ. ଖଟ୍ୱା ଓ ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କ) —
Khaṭapalaṅka ନାନାପ୍ରକାର ଶଯ୍ୟା ସମ୍ଭ— Many kinds of bedsteads.

ଖଟପୁଆ —ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ଖଟ୍ୱା + ପାଦ) —
Khaṭapuā ଖଟଖୁରା —The legs of a bedstead.

ବି ମି ଧ ଧ ଦୋଇଅନ୍ତ ବେନ ଖଟପୁଆ —ପ୍ରାତୀ. ଦ୍ରୁହନରୂପଗୀତା ।

ଖଟବାଡ଼ —ଦେ. ବ — ଖଟର ଗୁରୁପାଖେ ଦିଆ ଯାଇଥିବା ଆବରଣ
Khaṭabārḍa କାଡ଼—Railings round a bedstead.

ଖଟମ୍‌ରୁଆ —ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖଟଗୋଡ଼; ଖଟର ପାଦ;
Khaṭamchuā ଖଟଖୁରା—The legs of a bedstead.

ଖଟମଲ୍ —ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖଟ୍ୱା + ମଲ)—ଖୁର ପୋକ; ଓଡ଼ଶ—
Khaṭamal Bed bug.
ଛାଟିପୋକା
ଖଟମଲ

[ଦ୍ର—ଏକଜାତୀୟ ତେପ୍‌ଟା ଲାଲ ପୋକ । ଏମାନେ ଖଟ, ଚଉକୀ, ମଶାରୀ, ଶେଯ ବା ଢଳଆ ଆଦର ସନ୍ଧିରେ ରହି ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରୁ ରକ୍ତ ଶୋଷଣ କର ବଞ୍ଚନ୍ତି । ମାରୱାଡ଼ୀ ଓ ଜୈନମାନେ "ଜୀବେ ଦୟା" ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ଖଟମଲ୍‌ପୂର୍ଣ୍ଣି ଖଟରେ ଧନଦ୍ରାନ ଲୋକଙ୍କୁ ପଇସା ଦେଇ ଶୁଅନ୍ତି । ଅର୍ଥବଳମସ୍ପୂରେ ଦରଦ୍ର ନରର ରକ୍ତରେ ଏହି ମାତ ଜୀବମାନଙ୍କୁ ତୃପ୍ତ କରାଇଲେ ଧର୍ମ ଲାଭ ହୁଏ ବୋଲ ଜୈନ ଓ ମାରୱାଡ଼ୀମାନଙ୍କର ଧାରଣା ।]

ଖଟଲା —ପ୍ରାଦେ. (ପୁରୀ) ବ.—ଯାନ ଭୋଜନାଦର ସୁବନ୍ଦୋବସ୍ତ—
Khaṭalā Good arrangements for food and lodging.

ଖଟଲି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଖଟୋଲା)—ଛୋଟ ଖଟ;
Khatali ଖଟୁଆ—A small bedstead.

ଖଟା—ଦେ. ବ. (ସଂ ଖଟ୍ଟ)—୧ । ଅମ୍ଳରସ; ଆମିଲା—
Khaṭā 1. Acid taste.
୨ । ଅମ୍ଳରସ ବା ଆମିଲାରସର ବ୍ୟଞ୍ଜନ—
ଟକ, ଖଟା 2. Curry prepared with acid; tart.
ଖଟ୍ଟା ୩ । ଅଗୁର—3. Pickled tart.
୪ । ପରିଶ୍ରମ; ଖାଟୁଣି—4. Labour; exertion.
୫ । ଖଟିବା; ସେବା କରିବା—
5. Serving; rendering service.
୬ । ମନୋଦୁଃଖ—6. Sorrow.

ଖଟଲେଶ ତରେ ନ ରଖି ଲଭତେ ଦେନା ଏ ବାଲା ପୂରତେ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଉତ୍କାକରତରଙ୍ଗ । ୯ ଗୀତ ।

ଦେ. ବଣ—୧ । ଆମିଲା; ଆମ୍ଳିକ—1. Sour; of acid taste.
୨ । ବିରସ; ଦୁଃଖଯୁକ୍ତ—2. Sorrowful; sorry.

ଖଟାଇ—ଦେ. ବ.—ଅମ୍ଳରସଯୁକ୍ତ ଖାଦ୍ୟ—
Khaṭāi Food with acid taste (cooked or preserved.)
ଖଟାଇ

ଖଟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଖଟିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—
Khaṭāibā ୧ । ଖୁଣ୍ଟ ଦେହରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ବା ଜୀବକୁ ବା
ଖାଟାନ ନୌକାକୁ ରଜ୍ଜୁରେ ବାନ୍ଧିବା—1. To tie a thing
ଖଟନା or animal or boat to a post by a rope.

ଦ୍ରୁବେର ଟାଁ ପାଗ ନଗୀର ଥର କଲରେ ନାଥ ଖଟାଇ ସ୍ୱେଷେଇବାସ କରେ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

୨ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇବା; ପରିଶ୍ରମ କରାଇବା—
2. To cause to work; to cause to labour.
୩ । ଖଟଣି ସେବକରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ କରିବା—
3. To engage another person as one's orderly servant.

ଖଟାଅ ମୋତେ ତେ ବେଦ୍ରଣ ଫୁଲ ଖଟ ଭଲେ ହବା ନଶା ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଉତ୍କାକରତରଙ୍ଗ ।

୪ । କୌଣସି ନିୟମ ବା ସୂତ୍ରକୁ ଉପସ୍ଥିତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା—4. To apply a principle or rule to a certain matter; to cite a thing or matter by way of comparison.
୫ । ପ୍ରୟୋଗ କରିବା—5. To apply.

ପୂର୍ବରୁ ଖଟାଇ ତତୋରେ ମଁ ଯାଇ
ଲଭିବ ସୁଦ୍ଧା ବଦ୍ଧ୍ୟା ଉଭନ । ନନ୍ଦକଶୋର. କୃଷ୍ଣକୁମାରୀ ।

୬ । କୌଣସି ନଜର ବା ଆଇନକୁ ମକଦ୍ଦମାରେ ଦେଖାଇବା—
6. To cite; to bring to bear a ruling or law to a case.

ଖଟା କରିବା (ମନ)—ଦେ. କ୍ରି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ମନୋଦୁଃଖ କରିବା—
Khaṭā karibā (mind) To be sorry.

ଖଟା କରିବା (ମୁହଁ) —ଦେ.କ୍ରି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ମୁହଁକୁ ବିରସ କରିବା ବ
Khaṭā karibā (face) ଶୁଖାଇବା—To frown

ଖଟାକିଆ —ଦେ. ବଣ.—ଖଟାଲିଆ (ଦେଖ)
Khaṭākiā Khaṭāliā (See)

ଖଟା ଖାଇଲାପରି ମୁହଁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଭ୍ରୂକୁଟି କରିବା;
Khaṭā khāilāpari muhaṁ karibā ମୁଖ ଭଙ୍ଗି ଦ୍ୱାରା
ଖଟ୍ଟାଖାନା ଅସନ୍ତୋଷ; ବିରକ୍ତି ବା ଅନିଚ୍ଛା ଆଦ ପ୍ରକାଶ କରିବା;
ଅପ୍ରସନ୍ନ ହେବା—To scowl; to frown; to give vent to one's displeasure.

ଖଟାଙ୍ଗପୁରୁଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖଟ୍ୱାଙ୍ଗ ଓ ପୁରାଣ) - ୧ । କୌଣସି
Khaṭāṅga purāṇa ଅଶ୍ରୁତପୂର୍ବ ଅଶ୍ରୁତ-ପୂର୍ବ ବର୍ଣ୍ଣନା—
1. Any strange or unheard of narration.

[ଦ୍ର—ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ଜଣେ ମୂର୍ଖ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଗଳା ଗୋଟିଏ ନୂଆନ ଧରଣର ପୁରାଣ ରଚନା କରିବାର ଆଦେଶ ଦେବାରୁ ମୂର୍ଖ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗୋଟିଏ ଖଟର ପୁରାକୁ ବୋହେ କନା ଓ କନାଥଡ଼ିରେ ଗୁଡ଼ାଇ ଗୁଡ଼ାଇ ଏକ ବଡ଼ାଲକାୟ ବସ୍ତୁ କର ସଜାଇ ନଳକଟରେ ବେଷ୍ଟନେ ଓ କହିଲେ ଇକ୍ତ ପୁରାଣର ନାମ ଖଟାଙ୍ଗ ପୁରାଣ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ସେହି କନାଗୁଡ଼ା ବଶାଲକାସ୍ଥି ବସ୍ତୁ ରାଜକୋଷରେ ରହିଲା । ପଣ୍ଡିତେ କହିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ସେ ସୁରୁଣ ପ୍ରକଟିତ ହେବ । ବ୍ରାହ୍ମଣର ମୃତ୍ୟୁପରେ ରାଜାଦେଶରେ ସେ କନାଗୁଡ଼ିଆ ସୁରୁଣରୁ ଆବରଣର ପ୍ରମାଣ ଖୋଜି ହୋଇ ଦେଖାଗଲା ଯେ ତାହା ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଖଟଖୁଗ୍ ବଦ୍ୟମାନ । ସେଥିପାଇଁ କୌଣସି ଅଘଟନ ଅଶ୍ରୁତପୂର୍ବ କଥା କହି ବସିଲେ ଲୋକେ କହନ୍ତି— 'ଏ ଖଟାଙ୍କ ସୁରୁଣ କହୁଛ ।']

୨ । କୁବାକ୍ୟରେ ଗାଳମନ୍ଦ; ଅଶ୍ଳୀଲ ଉଚ୍ଚାରଣ—

2. Evil names; obscene words used in rebuking.

ଖଟାପାଲଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଖଟା ଶାଗ—

Khaṭāpālaṅga A kind of sorrel; (pot herb) ସ. ଅମ୍ଲବେତସ, ଶଉବେଧି; ଖଗ୍ଦ୍ମ; ଗୁଲୁକେଉ; ମାଂସଦ୍ରାଗ୍ମ; ଚୁକ୍ର ଥୈକଡ଼; ରାକା; ଚୁକାପାଲମ **ଆମଲତାସ; ଚୁକା** ଓ. ଫୁଲ୍ଲାବାଗୁଲ୍ଲ

with sour taste Rumex Vesicarius; Bladder dock (Haines).

ଖଟାଲିଆ—ଦେ. ବଣ—ଈଷତ୍ ଅମ୍ଳ; ସାମାନ୍ୟରେ ଖଟା—

Khaṭāliā Sourish; acidish.

ଖଟି—ଦେ. ବ—୧ । ମାଦକସେବୀମାନଙ୍କର ମିଳନ ସ୍ଥାନ; ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ ଓ ସେବନ ସ୍ଥଳ—

Khaṭi 1. A den or rendezvous for drinkers and smokers i. e. those who take intoxicating drugs.

(ଯଥା—ମଦଖଟି, ଅଫିମଖଟି, ମଦଚ୍ଖଟି, ଗୁଲ୍ଖଟି ।)

୨ । (ଚଲ୍ଲକା) ଜଳାଶୟ ବା ସମୁଦ୍ରର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ମାଛ ମରିଯାଏ ତହିଁ ନକଟରେ ଧୀବରମାନେ ଖଗ୍ବର୍ଷା ପାଳିବା ପାଇଁ ନିର୍ମାଣ କରିଥିବା ଘର—

2. A resting house for fishermen near a place where fishes are caught in a lake or sea.

୩ । (ସ. ଖଟୀ) ଖଡ଼ି—3 Chalk.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ପୁରୁ) ବ—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ମାଛ, ଶୁଖୁଆ ଆଦିର କାରବାର ହୁଏ—A mart where fish and salted fish are sold.

ଖଟିଆ—ଦେ. ବ. (ସ. ଖଟ୍ୱିକା; ଖଟ୍ଟିକା)—୧ । କାନ୍ଧରେ ବୁହାଯିବା ବାଉଁଶ ଲଗିଥିବା ଯାନବିଶେଷ; ଡୋଲି; ଡୁଲି—

ଖାଟିଆ **ଖଟିଆ**

1. Dooly; a small bed-like conveyance borne on the shoulders of men by poles.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଗରିବ ଲୋକମାନଙ୍କର ସବାର ଆଦ ବ୍ୟବସ୍ଥାର କରିବା ପାଇଁ ସମ୍ବଳ ନ ଥାଏ ଏ ଯାନରେ ସେମାନେ ଘଟନା-ବିଶେଷରେ ଯାତାୟାତ କରନ୍ତି । ଏହା ଦୁଇ ଜଣ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କଦ୍ୱାରା ବୁହାଯାଏ ।]

୨ । ଖୁଣ୍ଟେ ଖଟ; ଦଉଡ଼ିଆ ଖଟ—

2. A small bedstead.

୩ । ରୋଗୀ,ମୁର୍ଦ୍ଦାରଆଦିଙ୍କୁ ବହିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଯାନବିଶେଷ; ରୋଗୀବୁହା କୋକେଇ—

3. Stretcher; carrier or a small bed-like conveyance for carrying dead bodies, wounded men or sick men to the hospital; a bier.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ପୁରୁ) ବ—ଶୂଦ୍ରଜାତିବିଶେଷ—

A class of Śūdras.

ଦେ. ବଣ—ଯେ ଖଟେ—One who labours or serves or renders service.

ଖଟିଆ ମୂଷା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବଡ଼ ମୂଷା—

Khaṭiā mūshā A big rat.

ଖଟିକ—ସଂ. ବ. (ଖଟ ଧାତୁ=ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା+କର୍ମ. ଅକ; ଇ. ଆଗମ)—ଅର୍ଦ୍ଧମୁଦ୍ରିତ କରତଳ—

Khaṭika Half-closed palm.

ସଂ. ବ—ବକ୍ରିମ ହସ୍ତ; କୁଞ୍ଚପାଣି—

Having a crooked hand.

ଖଟିକା—ସଂ. ବ. (ଖଟିକ+ଆ)—୧ । ଖଡ଼ି—

Khaṭikā 1. Writing chalk.

୨ । କାନର ବହିର୍ଦ୍ଦେଶସ୍ଥ ଗହ୍ୱର—

2. The outer cavity of the ear.

୩ । ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—3. Andropogen Muricatus.

ଖଟିନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଖଟ ଧାତୁ=ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—କଠିନୀ; ଖଡ଼ି—

Khaṭinī Writing chalk; chalkstone.

ଖଟିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଖଟ୍ଟ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା)—

ଖାଟା **କାମକରନା**

୧ । ସେବା କରିବା—

1. To render personal service.

ଖଟେ ଅଙ୍କ ଦୁର୍ଗନାଥ ଭୋ ପଦ ପହୁଲରେ ।
ଜଦ୍ୟ ଜଂ ବଶୋଭଞ୍ଜ ଶ ଗୀତ ।

୨ । ବିଶେଷ ପରିଶ୍ରମ କରିବା—2. To labour hard.

୩ । ଚୁକ୍ତରି ସ୍ୱୀକାର କରିବା—

3. To accept service.

ଖଟିଥିବ ଗୁମରହା ନରପତି ପାଶ—ଉଗ ।

୪ । ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହେବା—4. To fit; to suit.

୫ । କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—5. To work.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚତ୍ତିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚତ୍ତିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚତ୍ତିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସ୍ଥଳ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ପୃଷ୍ଠାରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଥାସମ୍ଭବ ଉଚ୍ଚିତ ବସପ୍ତର ୨ ବା ୧ ଚତ୍ତିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସ୍ଥଳ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'ବର୍ଷୁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବର୍ଷୁ'-ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୬ । ସ୍ୱାମୀର ସେବା ଅର୍ଥରେ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ତ୍ରୀ ରଜସ୍ୱଳା ହୋଇ ସବ ପ୍ରଥମେ ସ୍ୱାମୀ ଘରକୁ ଯାଇ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଂସାର କରିବା; ପହିଲପାଳ ଯିବା—

6. (said of a girl) To be with the husband after puberty.

୭ । (ମେଦ୍ରେନ୍ଦ୍ରିୟଶୀ ଯାଇଖାନାକୁ)—ସାଫ କରିବା; ଯାଇଖାନା ଖଟ୍ଟିବା—

7. (said of a sweeper woman) To sweep the latrine clean.

୮ । ଉଚ୍ଚ ପର ଆଜ୍ଞାବହ ହେବା—

8. To wait on another like a servant.

୯ । ମିଳିବା; ଯୁଟିବା—

9. To be obtained; to be had.

ଯେ ପାଣି ଅଛ କର୍ମିସ୍ଥାନ
କର୍ମେ ନ ଘଟେ ଭାତ୍ର ଅନ୍ନ । ରୂପଚ· ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୧୦ । ଯୋଗାଇବା; ଯୁଟାଇବା—1. To supply.

ଜୋଠ ଗଛଡ଼ ଅମ୍ବେ ଅନ୍ଧୁଁ
ଜଗୋଗ ଦୁଧ ସର ଖଣ୍ଟୁଁ । ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୧୧ । (ମନକୁ) ଯାଇବା; ପସନ୍ଦ ହେବା—

11. To meet with the approvals of (one's mind).

ସେମା ସଦୃଶେ ଏହୁ·ବର ହୋଇ
ଦେଖି ଆମର ମନକୁ ଖଟଇ । ଭୂଃଇଚ୍ଛାବଂଶ ।

୧୨ । ଆଶ୍ରୟ କରିବା—12. To depend on.

ଦେହର ଉଇ ଉଚ୍ଚ ଦୁମର ବୃକ୍ଷିଃ
ଅନୁଚ୍ଚ ହୋଇ ଧର୍ମକୁ ଅଛ ଦଃଃ । ଭୁଖୁଙ୍ଗିଦ ମହାଭାରତ. ବନ ।

୧୩ । (ଜେଲ୍‌ଖାନାରେ) ଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କରିବା—

13. To undergo (the sentence of imprisonment).

ଖଟ୍ଟିଘିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ; ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—

Khaṭijibā ବାଳକା ରଜସ୍ୱଳା ହେବା ପରେ ପ୍ରଥମେ ଶାଶୁ ଘରକୁ ଯିବା; ପହିଲପାଳ ଯିବା—

(said of a girl) To go to live with the husband after the appearance of menses.

ଖଟ୍ଟୀ—ସଂ. ବ. (ଖଟ୍ ଧାତୁ=ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା+ଇ)—

Khaṭī କଠିମା; ଖଡ଼ି—Writing chalk

ଖଟ୍ଟୁ—ସଂ. ବ—ମୁଠା—The fist (M. W.)

Khaṭu

(ଅଖଟ୍ଟୁ—ବ୍ୟପଦ୍ଧତ) ଦେ. ବ୍ରଣ—ପରିଶ୍ରମୀ—

Laborious; habituated to work.

ଖଟ୍ଟୁଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଦିନ ମୂଲିଆ—

Khaṭuā 1. Day-labourer.

୨ । ଶୂଦ୍ର ଜାତିଙ୍କର ଉପାଧିବିଶେଷ—

2. The family-title of a class of Śūdras.

ଖଟ୍ଟୁଳି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖଟ୍ୱା; ତୁଳ—ତା. କଟ୍ଟିଲ୍=ଖ୍ରୋଟ ଖଟ) —

Khaṭuli ୧ । ଶାଳଗ୍ରାମ ଆଦ ଦେବତା ଓ ଭାଗବତ ଗ୍ରନ୍ଥ ଆଦ ରଖିବାର କ୍ଷୁଦ୍ର କାଷ୍ଠାସନ; କ୍ଷୁଦ ବିମାନ—

ଖଟୋଲା

1. A small stool (with railings) for keeping small idols or sacred books.

[ଦ୍ର—(ଦଅଁ ଗିଲ) ଖଟ୍ଟୁଳ ଗିଲବା—ଦେ. ପ୍ରବଚନ—କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଭାଦ୍ୱାର ରଖାଯିବା ଆସନକୁ ଗିଳିବା ଅର୍ଥାତ୍ ମହାଜନଠାରୁ କରଜ କରି ସେହି ମୂଳ ଧନରେ ବ୍ୟବସାସ୍ତ ଆରମ୍ଭ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି କ୍ରମେ କ୍ରମେ ମୂଳ ଧନକୁ ଖରତ କରିବାର ଦେଖା ଗଲେ ଏ ପ୍ରବଚନଟି ଲୋକେ କହନ୍ତି ଏହି ଅର୍ଥରେ ମଧ୍ୟ 'ଖଟ୍ଟୁଳ ଖାଇ ଦଅଁକୁ ଖାଇବା, ଖଟ୍ଟୁଳ ଖାଇ ଦଅଁଙ୍କୁ ଦାଢ ବଢ଼ାଇବା' ମଧ୍ୟ ବୋଲାଯାଏ ।]

୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଠାକୁର ବିମାନ—

2. A small conveyance for a Deity.

୩ । ଶ୍ଲେଷ୍ମ ଖଟ—3 A small bedstead.

ଦୋଇବାକୁ ଦେବ ଖଟ୍ଟୁଳ ମାଳ ସରୁ ମୁଁ ଅଣି ।
ନଦଜଶୋର. ନାଟ୍ୟରଣୀ ।

ଖଟ୍ଟୁଳି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖଟ୍ଟୁଳ (ଦେଖ)

Khaṭuli Khaṭuli (See)

ଖଟ୍ଟୁଳିରେ ବସାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ ଖଟ୍ଟୁଳରେ ଦେବତାଙ୍କ ବସାଇ ପୂଜା କରି ଯିବାରୁ)—

Khaṭulire basāibā କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ପଦାର୍ଥକୁ ବିଶେଷ ଆଦର ସହିତ ପୂଜା ବା ସମ୍ମାନ କରିବା—

To permit a person to sit idle; not to allow a person to do any thing.

ଖଟ୍ଟୁଳିରେ ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ବା ପରିଶ୍ରମ ନ କରି (ଶାଳଗ୍ରାମ ଖଟ୍ଟୁଳରେ ବସିବା ଭଳି) ନିଷ୍କର୍ମା ବା ସୁସ୍ଥୀ ହୋଇ ବସି ରହିବା—

Khaṭulire basibā To sit idly without doing any thing.

ଖଟ୍ଟୁ—ସଂ. ବ—୧ । ହାତ ଗଣ୍ଠିରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ବଳୟ; ହାତ ଖଡ଼ୁ—

Khaṭū 1. Bracelet (Wilson)

୨ । ବଳା ଗଣ୍ଠିରେ ପିନ୍ଧା ଯିବା ବଳୟ; ଗୋଡ଼ ଖଡ଼ୁ—

2. Anklet (Wilson)

ଖଟ୍ଟେଇ—ଦେ. ବ—ଖଟାଇ (ଦେଖ

Khaṭei Khaṭāi (See.)

ଖଟ୍ଟେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖଟାଇବା (ଦେଖ)

Khaṭeibā Khaṭāibā (See).

ଖଟ୍ଟ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଘୋଡ଼ାଇବା—

Khaṭṭa (root) To cover; to screen.

ଖଟ୍ଟ—ସଂ. ବଣ୍ଣ—ଖଟା; ଅମ୍ଳ—

Khaṭṭa Sour (M W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ବସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ଥ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଥ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

ଖଟ୍ଟନ—ଫ. ବ—(ଖଟ୍ଟ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+କର୍ମ. ଅନ)--ବାମନ; ଗେଡ଼ାଲୋକ—A dwarf.
Khaṭṭana
(ଖଟ୍ଟନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ. ବ୍ରତ—ବାମନ; ବାଙ୍କର; ଗେଡ଼ା--Dwarfish; stunted.

ଖଟ୍ଟା—ଫ. ବ (ଖଟ୍ଟ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଖଟ୍ୱା; ଖଟ; ପଲଙ୍କ—1. Bedstead.
Khaṭṭā
୨ । ତୃଣବିଶେଷ—2. A kind of grass.
୩ । ମଡ଼ାବୁହା ଖଟ—
3. A framework for carrying a corpse.

ଦେ. ବ (ଫ. ଖଟ୍ଟ)—୧ । ଅମ୍ଳରସ—1. Acid taste.
୨ । ଅମ୍ଳରସଯୁକ୍ତ ଖାଦ୍ୟ—
2. A food with acid taste.

ଦେ. ବ୍ରତ - ଅମ୍ଳରସଯୁକ୍ତ—Having acid taste.

ଖଟ୍ଟାଶ—ଫ. ବ, ପୁଂ (ଖଟ୍ଟ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଶ୍+ଅ; କ୍ଵଚିତ୍ ଖଟ୍ଟ=ଅମ୍ଳରସ+ଅଶ ଧାତୁ=ଖାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଶାଳଆପଢମା; ଗନ୍ଧମାର୍ଜ୍ଜାର—A civet; polecat; Viverra Zibetha.
Khaṭṭāśa
(ଖଟ୍ଟାଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

[ଦ୍ର—'କଟାଶ' ଶବ୍ଦ ଏଥିରୁ ଅପଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି ।]

ଖଟ୍ଟାଶୀ—ଫ. ବ. ପୁଂ (ଖଟ୍ଟାଶ+ଈ)—କଟାଶ; ବଣବିଲୁଆ—Wild cat; Felis Chaus.
Khaṭṭāśī

ଖଟ୍ଟି—ଫ. ବ—(ଖଟ୍ଟ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+କର୍ମ.ଇ)--କୋକେଇ—A bier. (Apte)
Khaṭṭi

ଖଟ୍ଟିକ—ଫ. ବ (ଖଟ୍ଟ ଧାତୁ+ଇକ)—୧ । କଂସେଇ—1. Butcher.
Khaṭṭika
୨ । ବ୍ୟାଧ; ଶିକାରୀ; ବାଣୁଆ—2. Hunter; fowler.
୩ । ମଇଁଷୀ ଦୁଧର ସର—
3. The cream of buffalo-milk. (M. W.)

ଖଟ୍ଟିକା—ଫ.ବ (ଖଟ୍ଟ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀପ୍ରତ୍ୟୟାର୍ଥେ. ଆ)—୧ । ଛୋଟ ଖଟ—1. A small bedstead.
Khaṭṭikā
୨ । କୋକେଇ—2. A bier.

[ଦ୍ର—ଖଟିଆ ଶବ୍ଦ ଏହି ଶବ୍ଦରୁ ଅପଭ୍ରଷ୍ଟ ।]

ଖଟ୍ଟେରକ—ଫ. ବ୍ରତ (ଖଟ୍ଟ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଏରକ)—ଗେଡ଼ା; ବାମନ—Dwarfish.
Khaṭṭeraka

ଖଟ୍ୱା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଖଟ୍ ଧାତୁ=ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା+କର୍ମ. ବ+ଆ)—୧ । ଖଟ—1. Bedstead.
Khaṭwā
୨ । ଝୁଲାଖଟ—2. A hammock.
୩ । ଦୋଳି—3. A swing.
୪ । ପଲଙ୍କ—4. Couch.
୫ । କ୍ଷତରେ ବନ୍ଧାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ପଟ୍ଟ—
5. A kind of bandage for wounds.

ଖଟ୍ୱାକା—ଫ. ବ (ଖଟ୍ୱା+କ+ଆ)—ଛୋଟଖଟ; ଖଟିଆ—A small bedstead; a cot.
Khaṭwākā

ଖଟ୍ୱିକା—ଫ. ବ—ଖଟ୍ୱାକା (ଦେଖ)—Khaṭwākā (See)
Khaṭwikā

ଖଟ୍ୱାଙ୍ଗ—ଫ. ବ (ଖଟ୍ୱା+ଅଙ୍ଗ)—
Khaṭwāṅga ୧ । ଖଟରଗୋଡ଼; ଖଟରଖୁରା—1. The foot of a bedstead
୨ । ମହାଦେବଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—2. A mace-like weapon wielded by Mahādeba; a staff with a skull at the top.
୩ । ଖଟଖୁରାପରି ଆକାରବିଶିଷ୍ଟ ମୁଦ୍ଗର—
3. A club or mace like a bedpost.
୪ । ପୃଷ୍ଠବଂଶ; ମେରୁଦାଣ୍ଡ—4. Backbone.
୫ । ଦଳୀପ; ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜାବିଶେଷ—
5. Name of a king of the solar dynasty of India; king Dilīpa.

ଖଟ୍ୱାଙ୍ଗଧର—ଫ. ବ—(ଉପପଦ ସମାସ)—୧ । ମହାଦେବ—
Khaṭwāṅgadhara 1. An epithet of Mahādeba (who wields a mace of that name)
୨ । (ଖଟ୍ୱାଙ୍ଗ ଘେନି ରାଜାଙ୍କ ଗହ୍ୱରରେ ଯିବା ବ୍ୟକ୍ତି) ଗେହଦାର; ଛଡ଼ିଦାର—2. Mace-bearer; staff-bearer.

ଫ. ବ୍ରତ—ଖଟ୍ୱାଙ୍ଗଧାର୍ଯ୍ୟ— Bearing a mace.

ଖଟ୍ୱାଙ୍ଗଧାର୍ଯ୍ୟ—ଫ. ବ୍ରତ—ଖଟ୍ୱାଙ୍ଗଧର (ଦେଖ)—
Khaṭwāṅgadhārī Khaṭwāṅgadhara (See)

ଖଟ୍ୱାଙ୍ଗପୁରାଣ—ଦେ. ବ୍ରତ. ପୁଂ—ଖଟାଙ୍ଗପୁରାଣ (ଦେଖ)
Khaṭwāṅgapurāṇa Khaṭwāṅgapurāṇa (See)

ଖଟ୍ୱାଙ୍ଗଭୃତ୍—ଫ. ବ୍ରତ. ପୁଂ. (ଖଟ୍ୱାଙ୍ଗ+ଭୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Khaṭwāṅgabhṛut ଖଟ୍ୱାଙ୍ଗଧର (ଦେଖ) Khaṭwāṅgadhara (See)

ଖଟ୍ୱାଙ୍ଗୀ—ଫ. ବ୍ରତ. ପୁଂ.—(ଖଟ୍ୱାଙ୍ଗ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—
Khaṭwāṅgī ଖଟ୍ୱାଙ୍ଗଧର (ଦେଖ) Khaṭwāṅgadhara (See)

ଫ. ବ.—ଶିବ—Siba

ଖଟ୍ୱାପ୍ଲୁତ—ଫ. ବ୍ରତ. (ଦ୍ୱିତୀୟା ଉତ୍ତ; ଖଟ୍ୱା+ଆପ୍ଲୁ ତ)—
Khaṭwāplṭa ଖଟ୍ୱାରୂଢ଼ (ଦେଖ) Khaṭwārūrdha (See)

ଖଟ୍ୱାରୂଢ଼—ଫ. ବ୍ରତ. (ଦ୍ୱିତୀୟା ଉତ୍ତ; ଖଟ୍ୱା+ଆରୂଢ଼)—୧ । ଖଟରେ ବସିଥିବା ବା ଶୋଇଥିବା—
Khaṭwārūrdha 1. Lying or sitting on a bedstead.
୨ । ଅଳସୁଆ—2. Idle.
୩ । ନିର୍ବୋଧ—3. Silly.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ର ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଥଙ୍ଗା' ନ ପାଇଲେ 'ଥଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଥଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଥଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୪ । ଉପଥଗାମୀ—4. Going astray.

୫ । ଦୁଷ୍ଟ—5. Wicked.

୬ । ନୀଚ; ହୀନ—6. Mean; low; vile.

୭ । ବ୍ୟସନପ୍ରାପ୍ତ; ବ୍ୟସନଯୁକ୍ତ —
7. Addicted to luxury.

ଖଡ଼୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଖଣ୍ଡ୍ (ଧାତୁ) (ଦେଖ)—
Khard (root) Khand (root) (See)

ଖଡ଼ଖଡ଼୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଶୁଖିଲା ଦାଲୁକା ଜନିଷ ଅନ୍ୟ
Khardkhard ଜନିଷ ସଙ୍ଗେ ବାଜିବାର ଶବ୍ଦ—
ଖଡ଼ଖଡ଼ Sound of two dry things
खड़खड़ striking together.

ଖଡ଼ଖାଡ଼୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଖଡ଼୍ଖଡ଼୍ (ଦେଖ)—
Khardkhārd Khardkhard (See)

ଖଡ଼ଦମ୍—ଦେ. ଅ—ଖଡ଼େଦମ୍ (ଦେଖ)
Khardam Khardedam (See)

ଖଡ଼—ସଂ. ବି. (ଖଡ଼୍ ଧାତୁ=ଭେଦ କରିବା+ଘ୍ଞ ପ୍ର.)—
Kharda ୧ । ଭଙ୍ଗ—1. Breaking
୨ । ବିଭାଗକରଣ—2. Dividing.
୩ । ତୃଣଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ (ଏଥିରେ ଘରଛପରି ହୁଏ)—
3. Name of a grass-reed used in thatching.
୪ । ନଡ଼ା—4. Straw.
ପରସ୍ତ୍ରୀରୋଗୀଠାରେ କରଣ ନଈସ୍ତା
ଖଡ଼ ଗୁଡ଼ାଇ ଯେ ଜାଇଡେବ ନଥାଁ । ବୃଷ୍ଣିଦୂ. ନଡ଼ଗରଉ. ଶାନ୍ତ ।
୫ । ଦହିକଡ଼ି; ପରିବା ସଙ୍ଗେ ଦହି ସିଝି ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ତରକାରି—Buttermilk boiled with vegetables and spices. (M. W).
୬ । ଶେୟାନାକ; ଫଣଫଣା (ଗୁଳ୍ମ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Bignonia Indica (plant).
ଦେ.ବ.—ଲତାର ନାଡ଼—The stem of a creeper.
ଘାଡେ. (ଫିବ୍ରୁମ)ବ.—ଏକପ୍ରକାର ଘାସ—
A kind of grass.

ଖଡ଼ଉ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କାଷ୍ଠ ପାଦୁକା; ତେ. ପାକୋଡୁ)—କଠାଉ; କାଷ୍ଠ ପାଦୁକା; ଖଡ଼ମ—Wooden sandals.
ଖଡ଼ମ
खड़ाउँ

ଖଡ଼କ—ସଂ. ବି.—ଖୁଲ; ଖୁଣ୍ଟି—Bolt or pin. (M. W.)
Khardaka

ଖଡ଼କା—ଦେ. ବ—୧ । ଖଡ଼କା; ନଡ଼ିଆ ଓ ତାଲଯତ୍ରର ମଝି ଶିର—
Khardakā 1. The twiglike long back-bone of a
ନାରକେଲ ପାତାର ଶିରା palm-leaf or cocoanut-leaf
सीक

୨ । ଖଡ଼କାରେ ତିଆରି ଝାଡ଼ୁ—
2. A broom-stick made of cocoanut twigs.
୩ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଉତ୍ପାଦିତ ଏକପ୍ରକାର ଉତ୍ତରୋତ୍ତରଜାତ ବଲ୍ଲିଆଳୁ—A species of potato acclimatised in Orissa.
[ଦ୍ର—ଏହା ଆଳୁ ଏହି ଦେଶରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ମଞ୍ଜିରୁ ଲଗାଯାଏ]

ଖଡ଼କାବାଜ୍—ଦେ.ବ.(ସମ୍ଭବତଃ ଫରକାବାଦରୁ ପ୍ରଥମେ ଆସିଥିବାରୁ)—
Khardakābāj ଓଡ଼ିଶାରେ ଉତ୍ପାଦିତ ଏକପ୍ରକାର ଉତ୍ତରୋତ୍ତରଜାତ ବଲ୍ଲିଆ ଆଳୁ—
A species of potato acclimatised in Orissa.
[ଦ୍ର—ଏହା ଆଳୁ ଏହି ଦେଶର ମଞ୍ଜିରୁ ଲଗାଯାଏ । ଏ ଆଳୁ ଗଛରେ ଫୁଲ ଧରେ ଏବ ବେଳା ବାଇଗଣ ପରି ଫଳ ହୁଏ ।

ଖଡ଼କାବାଦ୍—ଦେ. ବ.—ଖଡ଼କାବାଜ୍ (ଦେଖ)
Khardakābād Khardakābāj (See).

ଖଡ଼କି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖଟି)—ଏକ ପ୍ରକାର ହସ୍ତ ବଳୟ—
Khardaki A species of armlet.
ବୁଢ଼ୁକେ କରେ ଧର ଖଡ଼କିମାନଙ୍କୁ
ଯୋଗକର ଯୋଡ଼କ ଦେଲେ ନନ୍ଦଘରୁ । ବୃଷ୍ଣିଦୂ. ନଡ଼ାଢରଉ. ଥାବ ।

ଖଡ଼କିନା—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଖଡ଼ ଖଡ଼ ଶବ୍ଦରେ—
Khardakinā 1. By making a creaking sound.
ଖଟ୍‌କରେ ୨ । ଧଡ଼ିକିନି; ଦ୍ରୁତ; ତୁରନ୍ତ—2 At once.
खट्से

ଖଡ଼କିନି—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଖଡ଼କିନା (ଦେଖ)
Khardakini Khardakinā (See)

ଖଡ଼କିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖରକିବା; ଝାଡ଼ୁ କରିବା; ଓଳାଇବା—
Khardakibā To sweep a place clean.

ଖଡ଼କୁଟା—ଦେ.ବ (ସଦ୍ଦତର ଶବ୍ଦ)—ନଡ଼ାକୁଟା; ଛିଣପାଳ; କାଠିକୁଟା—
Khardakutā Cut straw and trodden straw.
ଖଡ଼କୁଟା
कुड़ाकरकट; घासफूंस

ଖଡ଼କୁଢ଼ା—ଘାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ—କୁଟାଗଦା—
Khardakurdhā A heap of fodder.

ଖଡ଼କ୍କିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଖଡ଼କ୍କୀ (ଦେଖ)
Khardakkikā Khardakkī (See)

ଖଡ଼କ୍କୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଖଡ଼କ୍=ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଇ)—
Khardakkī
୧ । ଖିଡ଼କି; ଝରକା; ଜଳାକବାଟ—1. Window.
୨ । ଗୁପ୍ତ ଦ୍ୱାର—2. Secret door
୩ । ବାଡ଼ି କବାଟ; ବାସଗୃହର ପଛଦୁଆର—
3. Back door of a residence.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	କ	ଜ	ର,ଟ୍	ଃ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଷ୍ଣ
୨	ଇ	ଊ	ରୁ	ଲୂ	ଯୈ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ୟ	ଘ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଅପଭ୍ରଂଶ ଖିଡ଼ିକା ।]

ଙ୍କେତୁ ଦୋଇଲ ରଲ ଗଜନ ଘାରକା

ନୋହିଲେ ବହୁତ୍ତକ ଖଡ଼କୁ। ବୈଜ୍ରବା—କୃଷ୍ଣଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୪ । ଖଡ଼ଖଡ଼ି; ସବାଗ୍ଭ—4. Palki; a chair carried on the shoulders by bearers.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଅପଭ୍ରଂଶ ଖଡ଼ଖଡ଼ି ।]

ଖଡ଼ଖଡ଼ —ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—୧ । ଶୁଖିଲା ହାଲୁକା ବସ୍ତୁମାନ ପରସ୍ପର ବାଜିବାର ଶବ୍ଦ —

Khardakharda

ଖଡ଼ଖଡ଼ 1. The sound of dry light things striking.

ଖଡ଼ଖଡ଼ ୨ । କଠିନ ବସ୍ତୁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଆଘାତ ପାଇବାର ଶବ୍ଦ—

2. Sound of hard things being repeatedly struck.

କ । କୌଣସି ଫମ୍ପା ଜନିଷ (ଯଥା ବଡ଼ ହାଣ୍ଡି) ଇତସ୍ତତଃ ହେଲେ ଭିତରି ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଲଘୁ ପଦାର୍ଥ (ଯଥା ଘଡ଼ି, ନଡ଼ିଆ) ଏ ପାଖ ସେପାଖ ବାଜିବାର ଶବ୍ଦ—

3. Sound of small things being made to strike against the sides of a large empty thing when moved.

ଖଡ଼ଖଡ଼ ଶବ୍ଦରେ ଉଚ୍ଚାରଣ ଶାଦଦର ସଙ୍ଗରଣ ଧ୍ୱନି—ଗ୍ଭାନାଥ ।

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଶୁଖିଲା ଓ ହାଲୁକା—1. Dry and light.

ଖଡ଼ଖଡ଼େ ଶୁଖା ଖଡ଼ଖଡ଼, ନିଚ ମାସ୍ତାରେ ପଡ଼ ଚୁ ନଡ଼ବଡ଼ ନଡ଼ବଡ଼୍—ଭିତ୍ତଗ୍ୟଭଜନ ।

୨ । ମାରୋଗ ଓ ଭାରଶୂନ୍ୟ (ଦେହ) —

2. (body) Feeling healthy and light.

କ । ଢିଲା—3. Slack or loose.

ଖଡ଼ଖଡ଼ି— ଦେ. ବ.—କାଷ୍ଠନର୍ମିତ ଶିବିକା; ପାଲ୍କି—

Khardakhardi Palki; palanquin.

ଖଡ଼ଖଡ଼ି ନୂଆ ଖଡ଼ଖଡ଼. କୁଅ ଇଉଡ଼ କ, ମୋ ନୂଅବୋହୁ ।

ଖଡ଼ଖଡ଼ିଆ ଶୁଖିଲା ।

[ଦ୍ର—ଏହା ଗଜୁଡ଼ଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ବୁହା ହେବା ବେଳେ ଏଥିରେ ଥିବା ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ କାଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡମାନ ଖଡ଼ଖଡ଼ ଶବ୍ଦ କରୁଥିବାରୁ ଏହି ନାମ ।]

୨ । ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ; ଶିବିକା ଓ କବାଟ ଆଦରେ ଲଗାଯିବା ଉପରକୁ ଉଠିବା ଓ ତଳକୁ ଖସିବା ପଟା; ପାଳଘର—

2. A venitian window.

ଖଡ଼ଖଡ଼ିଆ —ଦେ. ବିଣ.—ଶୁଖିଲା (ବାଟ)—

Khardakhardiā Dry (road).

ଖଡ଼ଖଡ଼ିଆ

ସୁଖା ଖଡ଼ଖଡ଼

ଖଡ଼ଖାଡ଼୍—ଦେ. ଅ—ଖଡ଼ଖଡ଼ (ଦେଶ)

Khardakhārd Khardakharda (See)

ଖଡ଼ଗ— ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ୟ) ବ.—୧ । (ସଂ. ଖଡ୍ଗ)—ଖଣ୍ଡା—

Khardaga Sword.

ଖଡ଼ଗ ଧନୁ ଗଦା ଖଡ଼ଗ ଚର୍ମେ ଢାଲ ପରି ।

ଖଡ୍ଗ କୃଷ୍ଣଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ଅଦ ।

୨ । (ସଂ. ଖଡ୍ଗୀ) ଗଣ୍ଡା ପଶୁ—2. Rhinoceros.

ବୋଲେ ଖଡ଼ଗ ଦୁହାର୍ ଖଡ଼ଗ ପଦ୍ମ ।

ବଷ୍ଟାଏ ନରେନ୍ଦ୍ର ଦେହ ବଳକ୍ଷିତ ଦୋଳ । ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀସଦଲାସ ।

ଖଡ଼ଘର —ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—(ଭୁଲ. ବ. ଖଡ଼େର୍ ଘର୍)—

Khardaghara ପୁଆଲଘର (ଦେଖ)

Puāla ghara (See)

ଖଡ଼ଙ୍ଗା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ମହାନଦୀର ଉପନଦୀ ତେଲ ନଦୀ କୂଳରେ ଥିବା କନ୍ଧମାନଙ୍କ ଅଧ୍ୟୁଷିତ ଇଲାକା—

Khardangā An estate inhabited by the Kandhas on the bank of the Tela river, a tributary of the Mahānadī.

ଖଡ଼ଞ୍ଜାଦେବା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କି (ଭୁଲ. ହି. ଖଡ଼ଂଜା ଜୋଡ଼ନା)—

Khardañjā debā ଗାନ୍ଥିନରେ ଇଟାକୁ ଠିଆ ବା ତେଢ଼ା ବା ତେରଛା କରି ରଖିବା (ଏହାଦ୍ୱାରା ଗାନ୍ଥିନା ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ); ଖଜୁରିଆ ବସାଇବା—

To put bricks in a slanting or erect style in brick-masonry.

ଖଡ଼ଖଡ଼ାଣ୍ କରିବା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—

Khardankhardan karibā ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଆଘାତ ପାଇବା ଯୋଗୁଁ ଖଡ଼ ଖଡ଼ ଶବ୍ଦ କରିବା—

To resound as a result of being repeatedly struck.

ଖଡ଼ଦ—ସଂ. ବ (ନାମ)—କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟାର ରାଜା (ଏ ବାଲୀ ଓ ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କୁ ପାଳନ କରିଥିଲେ)—

Khardada A king of Kiskindhyā (who brought up Bālī and Sugrība)

ଖଡ଼ଦମ୍—ବୈ. କି. ବିଣ—ଖଡ଼ାଦମ୍ (ଦେଖ)

Khardadam Khardādam (See)

ଖଡ଼ପ—ଦେ. ଅ—ସବାରକାନ୍ଧିଆ ଗଜୁଡ଼ମାନେ ସବାର କାନ୍ଧେଇ ଗଲା-ବେଳେ ବାଟରେ ଗୋଡ଼ରେ କଣ୍ଟା ମାଡ଼ିଲେ ଆଉ ଆଗକୁ ନ ଯାଇ ସେହି କଣ୍ଟା ବାହାର କରିବା କାମନ୍ତେ ସବାରୁର ଅନ୍ୟ କାନ୍ଧିଆ ଗଜୁଡ଼ମାନଙ୍କୁ କହିବା ସଙ୍କେତ ବଚନ—ଏଥିର ଅର୍ଥ ମୋ ଗୋଡ଼ରେ କଣ୍ଟା ପଶିଲା, ଟିକେ ରହ—

Khardapa An expression used by a palki bearer to indicate that a thorn has run into his foot while engaged in carrying the palki and that the other bearers should stop a while to enable him to draw out the thorn.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏକ ବା ଦୁଇ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ତିନି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରହିବାକୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ନିୟମ ଏ ପୃଷ୍ଠାଦୋଷରେ ନଦିଆଯିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଅକ୍ଷର ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୃଷ୍ଣ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ୍ଣ' ଦେଖିବେ; 'ବନ୍ଧୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜୁନ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଖଡ଼ପା—ଦେ. ଅ—ଖଡ଼ପ (ଦେଖ)
Khardapā Khardapa (See)

ଖଡ଼ପାଲଗା—ଦେ. ଅ—ସବାରକାନ୍ଧଆ ଗଡ଼ୁଡ଼ଙ୍କ ଡାକବଚନ—
Khardapālagā (ଏଥିର ଅର୍ଥ—ଆମ୍ଭେମାନେ ଚାଲୁଥିବା ପଥ କଣ୍ଟକମୟ, ସମସ୍ତେ ସାବଧାନ ହୋଇ ଚାଲ)—
Beware, the way is beset with thorns. An exclamation used by palki-bearers (to indicate to the other bearers carrying the palki that the way through which they are passing is beset or strewn with thorns).

ଖଡ଼ମ୍—ଦେ. ବ (କାଷ୍ଠମୟ; କାଷ୍ଠପାଦୁକା; ଭୁଲ. ତେ. ପାଦୋଡୁ)—
Khardam କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ ପାଦୁକା; କଠାଉ—
ଖଡ଼ମ Wooden sandals; patten; clog.
ପାଁବଡ଼ା, ଖରାଉଁ, ଖଡ଼ାଉଁ

ଖଡ଼ମା—ଦେ. ବଣ—ଘରର ଖୁଣ୍ଟ ଉପରେ ଶେଣି ବଇଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଖୁଣ୍ଟ
Khardamā ଅଗରେ କରିଯିବା ଘର ବା ଖାନ୍ଧରେ ଯେଉଁ କଠାଉ ବା ଖଡମ୍ ଆକାରର କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ବସାଯାଏ—
A piece of wood in the shape of a clog put in the groove on the top of a pillar over which the wall-plate passes.

ଖଡ଼ରଖଡ଼ର—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଖଡ଼ଖଡ଼ା ଶବ୍ଦ—
Khardarakhardara Sound imitating that produced
ଖଡ଼ଖଡ଼; ଖଟଖଟ by small things striking
ଖଡ଼ଖଡ଼ against one another.

ଉତ୍ତମଧଣୀମାନେ ଖଡ଼ର ଖଡ଼ର ଜର ନଖେଇ ବୁଲୁଛ ପଡାଇ ଅଟନ୍ତି—
ପଙ୍କଜମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଖଡ଼ରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖଡ଼ୁର୍ (ଦେଖ)
Khardarā Khardurā (See)

ଖଡ଼ରାବୁରୁସ୍—ଦେ. ବ. (ସମ୍ଭବର; ସଂ. ଖରଦଂଷ୍ଟ୍ରା + ଇଂ. ବ୍ରଶ୍)—
Khardarāburus ଘୋଡ଼ାର ଦେହମାର୍ଜ୍ଜନ ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ
ଖରରାବୁରୁସ ଲୁହାର ଦାନ୍ତଆ ପାନଆଁ ଓ ଝାଆଁସା ଘୁଷୁର ଗ୍ରେମରେ
ଖରହରାବୁରୁସ ଉଆର ବ୍ରଶ୍ ବା ପାନଆଁ—Curry-comb and brush for horse.

[ଦ୍ର—ପ୍ରଥମରେ ଘୋଡ଼ା ଦେହରେ ଖରଡ଼ା ମାରିଲେ ତା ଦେହରୁ ଅଡୁଆ ଲୋମ, ଧୂଳ ଓ ରୂପୀ ଆଦ ଝଡ଼େ । ତା ପରେ ବୁରୁସ୍‌ଦ୍ୱାରା ତା ଲୋମକୁ ସାଉଁଳିବାକୁ ହୁଏ ।]

ଖଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ନାମ. ଉଣ୍ଡୁଲୀପୃକ; କାଣ୍ଡେର; ଉଣ୍ଡୁଲେରକ;
Khardā ମାରଷ)—

ନଟିୟା;ଖଡ଼ା ୧ । ବର୍ଷଜୀବୀ ଶାକବର୍ଗୀୟ ମାରଷଶାଗ—
ଚୌଲାଇ 1. Amaranthus Frumentaceus; Amaranthus Gangeticus (Haines).

[ଦ୍ର—ଖଡ଼ାଶାଗ ବର୍ଣ୍ଣଭେଦରେ ଛଅପ୍ରକାର—ଧଳା, ନାଲ ଓ ଧଳା-କଳାମିଶା; ସ୍ୱାଦଭେଦରେ ଖଡ଼ା ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଯଥା—ସୁଆଦିଆ ବା ମିଠା ଓ ଖାରିଆ ବା ଗୋବରିଆ ।]

ଡେଁଗୋ; ଡାଁଟା; ଖାଡ଼ା ୨ । (ସଂ. ଖଡ଼=ଭୃଣାଦିର ନାଡ଼ି)—
ଡାଁଠ ଶାକାଦିର ବଡ଼ ବଡ଼ ଡାଙ୍ଗ ବା ନାଡ଼ି; ଖାଣ୍ଡ—
2. Long stalk or stem of potherbs.
(ଯଥା—ପୋଇଖଡ଼ା ।)

ଖାଡ଼ା ୩ । ବାଣ୍ଟୁଲଖଡ଼ା—
3. A bow or sling for throwing out pellets of earth at monkeys, birds etc.

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସ୍ୱଳ୍ପ ମୂଲ୍ୟର ସାମାନ୍ୟ ବସ୍ତୁ—
4. A thing of very slight or no value.

ତା ଘରେ ଖଡ଼ା ନାହିଁ—ପ୍ରବଚନ

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ ସାଧାରଣ ଗରିବ ଗୃହସ୍ଥମାନେ ଚୁଡ଼ ସଙ୍ଗେ ଖରଡ଼ା କଞ୍ଚା ଖାଇବା ନମନ୍ତେ ଖରାଦନେ ଓ ବର୍ଷାଦନେ ଅଘରୁଆର ଅଳ୍ପ ବହୁତ ଖଡ଼ାଶାଗ ବାଡ଼ରେ ରୋପିଥାଆନ୍ତି । ଏ ଶାଗ ଏତେ ଜନ୍ମେ ଯେ ଏହା ମାଗଣା ମିଳେ ବା ଅତି ଅଳ୍ପ ଅର୍ଥାତ୍ ନାମ ମାତ୍ର ମୂଲ୍ୟରେ ବିକାଯାଏ ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦମାସୁର) ବ (ଭୁଲ; ବଂ. ଶଜ୍ଜନାଖାଡ଼ା)—
ଛୁଇଁ—Pod.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଖଣ୍ଡା; ଦୁଡ଼ୁ—1. Sword.
୨ । ବମ୍ବିମାଛ (ଦେଖ)
2. Bami (fish) (See).

ଖାଡ଼ା ବୈଦେ.ବଣ. (ସଂ. ଖଡ଼ିକ=ଖୁଣ୍ଟି)—ଦଣ୍ଡାୟମାନ; ଠିଆ—
ଖଡ଼ା Standing upright.

ଖଡ଼ାଓପାସ—ଦେ. ବଣ—ଖାଡ଼ା ଉପବାସ (ଦେଖ)—
Khardāopāsa Khārdāupabāsa (See)

ଖଡ଼ାଖଡ଼୍—ଦେ. ଅ—ଖଡ଼ାଦମ୍ (ଦେଖ)
Khardākhard Khardādam (See)
ଖଡ଼ାଖଡ଼

ଖଡ଼ାଦମ୍—ବୈଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । ଠିଆ ଠିଆ—
Khardādam 1. Standing.
ଖାଡ଼ାଦମ ୨ । ଠିଆରେଠିଆରେ—
ଖଡ଼େଦମ; ଖଡ଼େଖଡ଼େ 2. Without sitting.
୩ । ବର୍ଷବର ଠିଆ ହୋଇ—
3. Standing throughout.
୪ । ସଣମାଡ଼ ବଲମ୍ବ ନ କରି—
4. Instantly; without the least delay.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍ତ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ର୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ତ

ଖଡ଼ାପତ୍ରଂ ନ ଦୀୟତେ—ଦେ. ପ୍ରବଚନବାକ୍ୟ (ସଂ. ବାକ୍ୟର ଅର୍ଥ; Khardāpatraṁ na dīyate ଖଡ଼ାପତ୍ର ଗୋଟିଏ ଦଅ ଦେଉ ନାହିଁ)—ଯେଉଁଠାରେ ମୂଦ୍ରାଭକ୍ତି ଦେଖାଇବାରେ ସୀମା ନ ଥାଏ ଜନ୍ମ ଦେଲ୍ଲବେଲକୁ 'ଖଡ଼ାପତ୍ର' ଭଳି ମୂଲ୍ୟହୀନ ଓ ଅସାର ବସ୍ତୁ ସୁଦ୍ଧା ଦଅ ନ ଯାଏ, ସେହିଠାରେ ଏ ପ୍ରବଚନ ପ୍ରଯୋଗ କରାଯାଏ— A saying meaning 'not giving a thing of the slightest value'.

ଖଡ଼ାପହରା—ଦେ. ବ—୧ । ଠିଆ ହୋଇ ପହରା ବା ଚଉକି ଦେବା— Khardāpaharā 1. Watching by standing
ଖାଡ଼ାପାହାରା throughout.
ଖଡ଼ାପହରା ୨ । ଠିଆ ହୋଇ ଅନେକ ସମୟ ଅତିବାହିତ କରିବା— 2. Spending a long time standing throughout; being on one's legs long.

ଖଡ଼ାବଇଠା—ଦେ. ବ—୧ । ଉଠାବଇଠା; ଉଠବସ; ଉଠିବା ବସିବା Khardābaiṭhā—1. Act of standing up and
ଖାଡ଼ାବଏଠା sitting down by turns.
ଖଡ଼ାବୈଠା ୨ । ଅପରାଧୀକୁ ଏକାଧିକ ଥର ଉଠିବା ଓ ବସିବାକୁ ଦଅଯିବାରୂପ ଦଣ୍ଡ— 2. A punishment of making a culprit stand up and sit down alternately.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଗୁରୁଶାଳୀରେ ଅପରାଧୀ ଛାତ୍ରକୁ ଏ ଦଣ୍ଡ ଦଅ ଯାଉଥିଲା ।]

ଖଡ଼ାବଇରା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବମ୍ବି (ମାଛ) (ଦେଶ)— Khardābairā Bami (fish) (See)

ଖଡ଼ାବହିରା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ ବମ୍ବି (ମାଛ) (ଦେଶ)— Khardābahirā Bami (fish) (See)

ଖଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖଡ଼ୀ; ଖଟ୍ଟିକା)—୧ । ଶ୍ୱେତ ଓ ନରମ ପଥର; Khardi ଶୁକ୍ଲପାଷାଣ—1. Chalk; a kind of
ସଂ. ନାମ—ଶ୍ୱେତଧାତୁ, steatite or soapstone.
କଠିନ, ଧାତୁଫଳ, [ଦ୍ର—ଏହାଦ୍ୱାରା ଭୂମିରେ ଗାର
ଧବଲମୃତ୍ତିକା, ଖଡ଼ୀ; ପଡ଼େ । ଏଥିରେ ପିଲ୍ଲମାନେ ଭୂମିରେ
ଖଟ୍ଟିକା, ଖଟୀ ଲେଖନ୍ତି । ଆଗେ କାଗଜ, ସୀସା-ପେନ୍ସିଲ୍
ଖଡ଼ୀ ବା ଶ୍ଲେଟ୍-ପେନ୍ସିଲ୍‌ର ପ୍ରଚଳନ ନ ଥିଲା;
ଖଡ଼ିୟା; ଖଡ଼ୀ ଗୁରୁଶାଳୀରେ ପିଲ୍ଲମାନେ ଖଡ଼ଦ୍ୱାରା ଭୂମିରେ ପାଠ ଲେଖୁଥିଲେ ଓ ବୟସ୍କମାନେ ଅଙ୍କାରେ ସର୍ବଦା ଖଡ଼ି-ଗୋଟାଳ ଖୋସୁଥିଲେ ଓ ହିସାବପତ୍ରାଦି ଟିପିବାର ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲେ ଭୂମି ବା କାନ୍ଥରେ ଉକ୍ତ ଗୋଟାଳଦ୍ୱାରା ଲେଖୁଥିଲେ । ଜ୍ୟୋତିଷମାନେ ଖଡ଼ିରେ ଜ୍ୟୋତିଷଗଣନା ଆଦି ମଧ୍ୟ ଏବେ ଲେଖନ୍ତି । ବଲାଇରୁ ଏକପ୍ରକାର ଡାଲୁକା ଖଡ଼ି ଆମଦାନୀ ହୁଏ— ତାକୁ ଚୁନ୍‌ଖଡ଼ି କହନ୍ତି ।]

୨ । ଏକଜାତୀୟ ଡେଙ୍ଗା ତୃଣ ବା କୁଣ; ଖର—
2. A kind of reed or grass; Saccharum Fuscum.

୩ । ବାଉଁଶ ଚଟ୍ଟା ଦୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବା ସରୁଆ ଖଡ଼ିକା—
3. Slender twigs prepared from cleft bamboo.

୪ । ଖଡ଼ିଆମାଟି; ଖଡ଼ି ପରି ଧଳା ମାଟି—
4. Chalky soil.

ଖଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଖଡ଼ି ଭଳି ଶ୍ୱେତ— Khardiā White as chalk.
ଖଡ଼ିୟା ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)ବ—ବାଉରୀଙ୍କ ପରି ନୀଚ ଅନାର୍ଯ୍ୟ-
ଖଡ଼ିୟା ଜାତିବିଶେଷ—Name of low caste Non-aryan tribe in Sambalpur.

ଖଡ଼ିଆକନ୍ଦା—ଦେ. ବ—ଖଡ଼ିକନ୍ଦା (ଦେଶ) Khardiākandā Khardikandā (See)

ଖଡ଼ିଆଳ—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନର ମୃତ୍ତିକା ଖଡ଼ିମୟ— Khardiāla Chalky.
ଦେ. ବ. (ନାମ)—ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶଭୁକ୍ତ ଉତ୍କଳଭାଷୀ ଗୋଟିଏ ଗଜ୍ୟ—An Oriya speaking estate now included in the Central Province.

ଖଡ଼ିଆଳି—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଖଳ)—ବୈରୀ; ବିରୋଧୀ; ପ୍ରତିବାଦୀ— Khardiāli Opponent; disputant; adversary.

ଖଡ଼ିକନା—ଦେ. ବ—ମାଟିପିତୁଲାକୁ ଚିତ୍ର ବା ରଙ୍ଗ କରିବା ପୂର୍ବରୁ Khardikanā ପିତୁଲାର ଦହଯାକ ବୁଲାଯିବା କନା— The layer of cloth laid over an earthen image before it is painted.

ଖଡ଼ିକନ୍ଦା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଦୁଗ୍ଧପାଷାଣ)—ଚକ୍‌ଖଡ଼ି ପରି ଶ୍ୱେତ କନା- Khardikandā ପଥର—Chalk-like white sandstone.
ଦୁଧଖଡ଼ି [ଦ୍ର—ଏହା ସାଧାରଣତଃ କନାପଥର ଅପେକ୍ଷା ନରମ
ଦୁଦ୍ଧୀ ଓ ଏଥିଦ୍ୱାରା ଭୂମିରେ ଧଳା ଗାର ଟାଣିହୁଏ; ଏହା ଚକଖଡ଼ି ଅପେକ୍ଷା ଟାଣୁଆ; କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣ ଖଡ଼ି ଅପେକ୍ଷା ହାଲୁକା ।]

ଖଡ଼ିକା—ସଂ. ବ. (ଖଡ଼ି ଧାତୁ+ଅକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଚକ୍‌ଖଡ଼ି— Khardikā Chalk. (M. W.)
ନାରକେଲପାତାର ଶିରା ଦେ. ବ—୧ । ନଡ଼ିଆପତ୍ର ଓ ତାଳପତ୍ର-
ସୀକ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଟାଣୁଆଁ ଶିର—
1. The twiglike long backbone of the leaves of palm or cocoanut tree.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଗୃହସ୍ଥର ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳେ । ଏଥିରୁ ଗୋଟିଏ ବାକ୍ସ ଖଡ଼ିକାମୁଠା ବା ଝାଡ଼ୁ କରାଯାଏ । ଭଜାଭଜି କରିବା ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ଖଡ଼ିକାମୁଠା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଲଆ, ଫାଲବର, ଫାଲମୁଗ ଆଦି ଚଲାଇବାର ଗୁଲୁଖି, ମାଛ ଧରିବାର ବଜା, ଖଇସ୍ଥ ଆଦି ଜାଲଜାଲୁଆ ଯନ୍ତ୍ରମାନ ଏଥିରେ ତିଆରି ହୁଏ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ଭିନ୍ନାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିଥିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଥା—'ଗାଉଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଉ' ଖୋଳିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଳିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

କୌଣସି ସରୁ, କାଠିଭଳିଆ ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଖଡ଼କା ସଙ୍ଗେ ଉପମା ଦିଆଯାଏ; ଲୋକେ କହନ୍ତି—'ଅମୁକ ପିଲ୍ଲଟି ଖଡ଼କାଟିଏ' ।

ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ ରଥରେ ବଳେ କରିବାକୁ ପହଣ୍ଡି ବଜେ କରିବା ସମୟରେ ପୁଷ୍ପର ରଜା ତାଙ୍କ ଆଗେ ଆଗେ ସୁନାଖଡ଼କା ଧରି ବାଟ ଓଳାଇ ଓଳାଇ (ପଦ୍ଦାଁ କରି) ଓ ସୁଗନ୍ଧ ଜଳ ଛିଞ୍ଚି ଛିଞ୍ଚି (ଛେରି କରି) ଯାଆନ୍ତି ।

ଚେଲଡ଼ାଣୀରେ ପିଠା ଲେଉଟାଇବା ଓ ଭଜା ଆଦ ଲେଉଟାଇବା ପାଇଁ (ଖଡ଼କା ପରି ପତଳା କଣ୍ଡୁ ଗୋଟାଏ ମୁଦି ଚଟକା) ଲୁହା-ଖଡ଼କା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

୨ । ଦାନ୍ତ ଖୁଣ୍ଟା—2. Tooth-pick.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଶ୍ଲେଟ କାଠି—
A small twig.

ଖଡ଼କାମୁଠା— ଦେ. ବ—୧ । ଏକତ୍ର ସମ୍ପୃକ୍ତ ହୋଇ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଦ୍ୱାଉର ମୁଠାରେ ଧରି ଯାଇ ପାରିବା ଭଳି ଖଡ଼କାର ବଡ଼ା; ନଡ଼ିଆଖଡ଼କାରେ ଛାଆର ଝାଡ଼ୁ ବା ପହଁରିମୁଠା; ବଡ଼ିଣା—

Khardikāmuṭhā

1. A handful of tough twigs tied together for being used as a broom; broom-stick.

୨ । ଧାନ, ଗହୁଳ, ମୁଗ ଆଦ ବାଲରେ ଶୁଖିବା ସମୟରେ ତାକୁ ଲେଉଟପାଉଟ କରିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ନଡ଼ିଆ ଖଡ଼କାରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ବଡ଼ା; ଉଜାଉଜା-ଖଡ଼କାମୁଠା—

2. A small handful of tough twigs tied together to agitate paddy etc in the frying pan.

ଖଡ଼କାର—ଦେ. ବ—ଖଡ଼ରତ୍ନ (ଦେଖ)
Khardikāra Khardiratna (See)

ଖଡ଼କୁଦା—ଦେ. ବ—ନଦୀର ବାଲି ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରେ ମନକୁ ଖଡ଼ି ଗଛ ଉଠେ—
Khardikudā
Sandy dunes in the bed of rivers on which Khardi reed thrives.

ଖଡ଼ି ଗଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ପାଠାର୍ଥୀ ଶିଶୁ ଖଡ଼ି ଧରି ପଢ଼ିବା ସମୟରେ ତା ହାତରୁ ଖଡ଼ି-ଗୋଟାଳ ଗୃହଶାଳୀର ପିଣ୍ଡା ଉପରୁ ତଳକୁ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିବା—
Khardi gardibā
The sliding away of a piece of writing chalk from the hand of a boy while engaged in writing with it on the floor or varanda of the school room.

[ଦ୍ର—ଜଣେ ପିଲ୍ଲ ଲେଖୁ ଲେଖୁ ତା ହାତରୁ ଖଡ଼ି ଗଡ଼ି ଗଲେ ଆଉ ଜଣେ ସାଙ୍ଗ ପିଲ୍ଲ ତାହା ଗୋଟାଇ ଆଣି ଦଏ, କଣ୍ଡୁ ଓଡ଼ଶାର କାହାଣୀମାନଙ୍କରେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଅଳ୍ପାଢପିଢୁକ (ଅଣବାରୁଆ) ଶ୍ୱଶୁର ଖଡ଼ି ଗଡ଼ି ଗଲେ ତାହାର ଖଡ଼କୁ ସାଙ୍ଗ ପଡ଼ୁଆମାନେ ଗୋଟାଇ ଆଣି ଦେବାକୁ ସୂଜ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ।]

ଖଡ଼ିଗାରକୁ ଆସିବା —ଦେ. କ୍ରି—(ଅମୁକର ନାମ) ବର୍ଣ୍ଣିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ତାଲିକାରେ ଚଢ଼ିବା—
Khardigāraku āsibā
(a person's name) To be enlisted amongst the notables.

ଖଡ଼ି ଗୋଟାଳି—ଦେ. ବ—ଖଡ଼ର ଗୋଲାକାର ଖଣ୍ଡ—
Khardi goṭāḷi A small ball of chalk.

[ଦ୍ର—ଆଗେ ଲୋକେ ସବୁବେଳେ ଅଙ୍କାରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଁଏ ଶ୍ଲେଟ ଖଡ଼ର ଗୋଲକ ଖୋସଣ୍ଡରେ ଖୋସି ରଖୁଥିଲେ । ଏଦା କରିବା ଯୋଗୁଁ ଖୋସଣ୍ଡି ଖସି ଯାଉ ନ ଥିଲା ଏବ କିଛି କଥା ଲେଖିବାର ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲେ ଅଙ୍କାରେ ଥିବା ଖଡ଼ି ଗୋଟାଳି ଦ୍ୱାରା ଲେଖାଲେଖି ବା ହିସାବ ଭୂମିରେ ବା କାନ୍ଥରେ ହେଉଥିଲା ।]

ଖଡ଼ି ଘଷିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖଡ଼ି ଘୋରିବା (ଦେଖ)—
Khardi ghashībā Khardi ghoribā (See)

ଖଡ଼ିଘୋରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବହୁ ଲିଖନ ସାପେକ୍ଷ କୌଣସି ଗାଣିତିକ ସମସ୍ୟା ବା ହିସାବ ସମାଧାନ କରିବା ନମନ୍ତେ ଭୂମିରେ ବହୁତ ଲେଖି ଲେଖି ଖଡ଼ିମୁଣ୍ଡାର ଆକାରକୁ କ୍ରମଶଃ ଶ୍ଲେଟ କରିଦେବା—
Khardi ghoribā
To wear out a piece chalk by extensive writing on the ground for solving an arithmetical problem or account.

ଖଡ଼ିଚୂନ—ଦେ. ବ—ପଥରଚୂନ—
Khardichūna Lime prepared by of calcination lime-stone.

ଖଡ଼ିଛୁଆଁ—ଦେ. ବ—ହିନ୍ଦୁବାଳକର ସର୍ବପ୍ରଥମେ ହାତରେ ଖଡ଼ି ଧରିବାର ଅନୁଷ୍ଠାନ; ବାଳକର ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ-ହାତେଖଡ଼ି ସଂସ୍କାର—
Khardichhuāñ
The initiation of a Hindu boy into the act of writing (one of the ceremonies which must be observed by every Hindu boy.)

[ଦ୍ର—ଏ ସଂସ୍କାର ସମୟରେ ଗୁରୁ ବା ପିତା ବାଳକହସ୍ତରେ ଖଡ଼ି ଖଣ୍ଡିଏ ଦେଇ ପ୍ରଥମେ ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ, ମହେଶ୍ୱରଙ୍କ ନାମ ଧରି ତିନଗୋଟି ମୁଣ୍ଡଳା ଭୂମିରେ ଲେଖନ୍ତି; 'ସିଦ୍ଧିରସ୍ତୁ' (ସିଦ୍ଧିହେଉ ବୋଲି ମୁଁହରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ପିଲ୍ଲର ହାତକୁ ଧରି ସେହି ମୁଣ୍ଡଳା ଉପରେ ସଡ଼ାନ୍ତି । ବିଦ୍ୟାଭ୍ୟାସ ଶିଶୁର ଜୀବନର ଉପନୟନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦଶଗୋଟି ସଂସ୍କାର ମଧ୍ୟରୁ ଏହା ନବମ ବା ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ-ସଂସ୍କାର ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଯ୍ୟ	ଜ୍ଅ	ଟ୍ଟ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	କ୍ଷ	ନ୍ଦ୍ର

ଖଡ଼ି ଛୁଆଁଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଗୁରୁ ବା ପିତା) ଶିଶୁର ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭବେଳେ ତାହାର ହାତରେ ପ୍ରଥମେ ଖଣ୍ଡିଏ ଖଡ଼ି ହାତେଖଡ଼ିଦେଓୟା ଦେବା—To initiate a boy into the act of writing by putting a piece of chalk to his hand.

ଖଡ଼ି ଛିଣ୍ଡାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖଡ଼ି ଘୋରିବା (ଦେଖ)—Khardi chhindāibā Khardi ghoribā (See)

ଖଡ଼ି ଛୁଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶିଶୁ ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ କରିବା; ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ କରିବା ନମନ୍ତେ ପ୍ରଥମେ ଖଡ଼ି ଧରିବା—Khardi chhuiñbā (a child) To begin the act of writing for the first time in life.

ଖଡ଼ି ଟୋକେଇ—ଦେ. ବି—ବାଉଁଶର ସରୁକାଠି ବା ବାଉଁଶ କଣିରେ ବୁଣା ଦୋଇଥିବା ଟୋକେଇ—Khardi ṭokei A basket made of small twigs of bamboo.

ଖଡ଼ିଦିଆ—ଦେ. ବି—ଖଡ଼ିଛୁଆଁ (ଦେଖ)—Khardidiā Khardichhuāñ (See)

ଖଡ଼ି ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧। ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ କରିବା—Khardi dharibā 1. The begin the art of writing at the intiation ceremony.

୨। କୌଣସି ଗାଣିତିକ ପ୍ରଶ୍ନ ବା ହିସାବ ସମାଧା କରିବା ନମନ୍ତେ ଭୂମିରେ ଅଙ୍କ ଲେଖିବାକୁ ହାତରେ ଖଡ଼ି ନେବା—2. To take a piece of chalk for writing on the ground to solve an arithmetical problem or account.

ଖଡ଼ି ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧। ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଘଟଣା ଜାଣିବା ନମନ୍ତେ ଭୂମିରେ ଖଡ଼ିଦ୍ୱାରା ମୁଣ୍ଡଲା କାଟି ଫଳାଫଳ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା—Khardi pakāibā 1. To draw lines on the ground by a piece of chalk in order to calculate one's fortune.

ଖଡ଼ି ନାମେ ସମ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ପକାଇବା ଖଡ଼ି—ମଧୁସୂଦନ. କବତା ।

[ଦ୍ର—କେହି କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ବ୍ୟକ୍ତି ଭୂମିରେ ଖଡ଼ି ଦ୍ୱାରା ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ମଣ୍ଡଳ ଲେଖି ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ମଣ୍ଡଳର ଯେଉଁ ଘରେ ଇଚ୍ଛା ସେ ଘରରେ ଖଡ଼ିଟି ଥୋଇ ଦେବା ନମନ୍ତେ କୌଣସି ଉପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ବା ଶିଶୁକୁ କହନ୍ତି; ଶିଶୁ ଯେଉଁ ଘର ଉପରେ ଖଡ଼ିଟି ରଖିଦିଏ ଗଣକ ତାହା ଦେଖି ପ୍ରଶ୍ନକର୍ତ୍ତାଙ୍କ କୁଡ଼ ପ୍ରଶ୍ନର ସଫଳତା ବା ନିଷ୍ଫଳତା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରନ୍ତି। ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ 'ଖଡ଼ି ପକାଇବା' କୋଲ୍ଲସାଏ ।]

୨। ଖଡ଼ି ପକାଇବା ପ୍ରଣାଳୀ ଦ୍ୱାରା ଭବିଷ୍ୟତ୍ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରଶ୍ନର ସମାଧାନ କରିବା—2. To solve questions about a man's fortune by drawing lines and figures on the ground with a piece of chalk.

ଗଲ୍ଲ ଗୁରୁବାର ଦନ ଖଡ଼ି ପକାଇ କହୁଥିଲେ ପଲ୍ଲ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱପ୍ନ ।

୩। ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଗଣନା କରିବା—3. To make astrological calculations.

ଖଡ଼ି ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବି—୧। କୌଣସି ବିଷୟର ଉଲ୍ଲେଖ କରିସିବା—Khardi pardibā 1. Mention of any thing.

ଖଡ଼ିପଡ଼ା

୨। କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଥମ ଆରମ୍ଭ କରିସିବା—2. Beginning of some work.

୩। ଭବିଷ୍ୟତ ଗଣନା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଭୂମିରେ ଗାର କଟାସିବା—3. Drawing of figures on the ground for calculating the future

୪। (ଅମୁକଙ୍କ ନାମରେ) ଖଡ଼ି ପଡିବା; (ଅମୁକ) ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହେବା—4. To be included in the list of notables.

୫। (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ) ଉଲ୍ଲେଖ ହେବା—3. (the name of a person) Being mentioned.

ଖଡ଼ିପଥର—ଦେ. ବି.—୧। ଧଳା ରଙ୍ଗର ନରମା ପଥରବିଶେଷ; ଧଳା କନ୍ଦା ପଥର—Khardipathara 1. Limestone.

୨। ଚକ୍ ଖଡ଼ି—2. Chalk stone.

[ଦ୍ର—ଏ ପଥର କନ୍ଦାପଥର ଠାରୁ ନରମା ଓ ଏଥିଦ୍ୱାରା ଭୂମିରେ ଓ କଳାପଟାରେ ଲେଖିଲେ ଲେଖିହୁଏ । ବଲାଉର ଓ ଫ୍ରାନ୍ସର ଉପକୂଳରେ ଏ ଖଡ଼ିପଥରର ପାହାଡ଼ମାନ ଅଛି ।]

କ। ଖଡ଼ି ୧ ଦେଖ

Khardi. 1 (See)

ଖଡ଼ିପାଠ—ଦେ. ବି—୧। ଗୁହାଲୀରେ ପିଲାମାନେ ଅବଧାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଭୂମିରେ ଖଡ଼ିଦ୍ୱାରା ଲେଖି ଶିଖିବା ବିଦ୍ୟା (ଯଥା—ପଣକଅ, ଦ୍ୱରଗୁଣ, ଫେଡ଼ାମିଶା, ସଉରଫଳା ଇତ୍ୟାଦି)—Khardipāṭha 1. The elementary writing and rules of arithmetic learnt by students in primary schools.

ଭୁଆଇ ବୋଇଲ ତୁ ଖଡ଼ିପାଠ ପଢ଼ି
ତୁହା ମୋତେ ଗଡ଼େ ନ କହୁ ଅଗବଢ଼ି ।
କୃଷ୍ଣଦାସ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨। ଅଙ୍କ ବା ଗଣିତ ବିଦ୍ୟା (ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟା ସାଧନ କରିବା ପାଇଁ ଭୂମିରେ ଖଡ଼ିଦ୍ୱାରା ହିସାବ ଆଦି ଲେଖାଲେଖି କରିବାକୁ ହୁଏ)—2. Arithmetic.

ଖଡ଼ପାଣି—ଦେ. ବି.—ଖଡ଼ିଚୂନା ବା ଚୂନ ଗୋଳା ଦେଲ୍ଲା ଜଳ ଦେଖା ଯାଉଥିବା ପାଣି—Khardipāṇi Water coloured white like chalk.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ବର୍ଣ୍ଣାନୁକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ଖଡ଼ଫୋଟକା—ଦେ. ବ.—ଖରଫୋଟକା (ଦେଖ)
Khardi phoṭakā — Khariphoṭakā (See)

ଖଡ଼ଲଗି—ଦେ. ବ.—ସ୍ନାନପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପରେ ରଥଯାତ୍ରା ପୂର୍ବରୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବିଗ୍ରହରେ ଖଡ଼ିଆଦ ଲଗାଇ ଚନ୍ଦ୍ର କରିବାର ଅନୁଷ୍ଠାନ ବା ଉତ୍ସବ—The ceremony of smearing chalk on the image of the Deity Jagannātha after the Bath ceremony.
Kardilāgi

[ଦ୍ର—କେବଳ 'ମଦରଥ' ବଂଶୀସ୍ଥ ସେବକ ଏହି ଖଡ଼ିର ପ୍ରଲେପ ଦିଆର କରନ୍ତି; ଅନ୍ୟ କେହି କରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

ଖଡ଼ସିଜୁ—ଦେ. ବ.—ଲଙ୍କାସିଜୁ (ଦେଖ)
Khardisijhu — Laṅkāsijhu (See)

ଖଡ଼ୀ—ସଂ. ବ. (ଖଡ଼୍ ଧାତୁ=ଭେଦ କରିବା + ଘ୍ରିବ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Khardī ୧ । ସ୍ନାନାଗ୍ରସିକ୍ତ ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ କୋମଳ ଖଣ୍ଡଜ ବସ୍ତୁବିଶେଷ (ପ୍ରକୃତବାଦ)—
1. Grey chalk; a kind of steatite.

୨ । ଖଡ଼ିଆ ମାଟି—2. Chalky soil.

୩ । ଏକଜାତୀୟ ଭେଙ୍ଗା ତୃଣ; ଖର—
3. Saccharum Fuscum; a kind of reed or grass.

[ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ଆଖୁ ଗଛ ପରି; ଏହାର ନାଡ଼ ଫମ୍ପା; ଉଚ୍ଚତା ୫।୬ ହାତ ।]

ଦେ. ବ.—ବାଉଁଶରୁ ନର୍ମିତ ଖଡ଼କା—
Slender twigs made from split bamboo.

ଖଡ଼ୀନ—ସଂ. ବ. (ଖ + ଡୀନ)—ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ଗତିବିଶେଷ—
Khardīna A particular motion of birds during flight.

ଖଡ଼ୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖଡ଼୍ଗକା)—ହାତଗଣ୍ଠି ବା ଗୋଡ଼ଗଣ୍ଠି ଉପରେ ପିନ୍ଧା ଯିବା ବଳୟାକାର କଙ୍କଣବିଶେଷ; ହାତଖଡ଼ୁ; ଗୋଡ଼ଖଡ଼ୁ—Bracelet for the wrist or ankle
Khardu
खड़ुआ, कड़ा

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ହାତରେ ବଡ଼ ଫମ୍ପା ଖଡ଼ୁ ପିନ୍ଧୁ ଥିଲେ । ଏବେ ବଙ୍ଗଦେଶର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଚାହାଁ ପରିବର୍ତ୍ତେ ସରୁଆ ବାଙ୍କ ପିନ୍ଧୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶା ଓ ଆସାମର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଅବଧି ଖଡ଼ୁ ପିନ୍ଧୁଅଛନ୍ତି; ଭୁଲ. ଆସାମୀ ଖାରୁ ।]

ଖଡ଼ୁ ଓହ୍ଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଖଡ଼ୁ କାଢ଼ିବା (ଦେଖ)
Khardu ohlāibā — Khardu kārdhibā (See)

ଖଡ଼ୁକଣ୍ଠି—ଦେ. ବ. (ସନ୍ଧରର)—ଖଡ଼ୁ ଏବଂ କଣ୍ଠି—
Khardukaṇṭhi Bracelet and necklace.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ଶାରେ ନବଜାତ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁମାନେ ଓ ଅନୁଗ୍ରହୀତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ରାଜାମାନେ ଖଡ଼ୁକଣ୍ଠି ଉପହାର ଦଅନ୍ତି ।]

ଖଡ଼ୁକଡ଼ା—ଦେ. ଉଣ. ପୁଂ—(ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଯେ ପୁରୁଷ କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀର ହାତରୁ ଖଡ଼ୁ କାଢ଼ିବା ବା ବଧବା କରିବା ରୂପ ଘୃଣିତ କର୍ମ କରେ—(a term of abuse) A person who does nasty acts.
Khardukardhā

ଖଡ଼ୁକା—ସଂ. ବ.—ହାତ ଓ ଗୋଡ଼ରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଖଡ଼ୁ—
Khardukā Bracelet and anklet. (M. W.)

ଖଡ଼ୁକାଚ—ଦେ. ବ. (ସନ୍ଧରର)—ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଅଳଙ୍କାର ଦ୍ୱୟ, ଧାତୁନର୍ମିତ ଖଡ଼ୁ ଓ କାଚ—
Khardukācha Metal bracelet and glass-bangles worn by females who have their husbands living.

ଖଡ଼ୁ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ହାତଗଣ୍ଠିରେ ପିନ୍ଧିଥିବା ଖଡ଼ୁକୁ ହାତରୁ ବାହାର କରିବା—
Khardu kardhibā
1. To take off the khardu from the wrist.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀ ବଧବା ହେଲେ ତା ହାତରୁ ସଧବାର ଚିହ୍ନ ଖଡ଼ୁକୁ ବାହାର କରିବା—
2. To take off the bracelets from the wrists of a woman just widowed.

[ଦ୍ର—କୌଣସି ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ମଲେ ବଧବାକୁ କୌଣସି ଜଲାଶୟକୁ ନେଇ ଭଣ୍ଡାରୁଣୀ ବା ଗ୍ରାମସେବକ ତା ହାତରୁ ସଧବାର ଚିହ୍ନ ଖଡ଼ୁ ଓ କାଚକୁ ବାହାର କରି ପକାଇବାର ବିଧି କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଚଳେ ।]

ଖଡ଼ୁ ଗୁଞ୍ଜର—ଦେ. ବ—ଗୁଞ୍ଜର (ଦେଖ)
Khardu gunjara — Gunjara (See)

ଖଡ଼ୁ ଛୁଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀ) ନିଜ ହାତର ଖଡ଼ୁକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ଶପଥ କରିବା—To swear by touching the bangle (said of a woman having her husband).
Khardu chhuiñbā

[ଦ୍ର—ଖଡ଼ୁ ଛୁଇଁ ମିଛ କହିବା ସ୍ତ୍ରୀ ଶୀଘ୍ର ବଧବା ହେବାର ଲୌକିକବିଶ୍ୱାସ ଅଛି ।]

ଖଡ଼ୁନୋଳି—ଦେ. ବ. (ସନ୍ଧରର)—ଖଡ଼ୁ ଏବଂ ନୋଳି—
Khardunoli Bracelet and ear-ring.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ଶାର ରାଜାମାନେ ଅନୁଗୃହୀତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଓ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ରାଜକୀୟ ଅନୁଗ୍ରହର ଚିହ୍ନ ସ୍ୱରୂପ ଖଡ଼ୁନୋଳି ଉପହାର ଦେବାର ପ୍ରଥା ପୂର୍ବେ ଅନେକ ରାଜସଭାରେ ଚଳୁଥିଲା ।]

ଖଡ଼ୁ ବଜ୍ରଢେବା—ଦେ. ବ—(ବାଳିକା ଓ ସଧବାସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ଆଶୀର୍ବାଦ ବିଶେଷ) ଚିରକାଳ ହାତରେ ଖଡ଼ୁ ପିନ୍ଧିବା; ଆଜୀବନ ସଧବା ରହିବା—To continue to be blessed with her husband till death; (a term of blessing
Khardu bājraḷhebā

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଜ୍ଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ନ୍ତ

used by elderly females to girls and young women; denoting "May your bracelet or bangle continue for ever i.e. may your husband live for ever".

[ଦ୍ର—ବୃଦ୍ଧ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଆଜୀବନ ସଧବା ବା ଅହଅ ହୋଇ ରହିବାକୁ ସୁଖମୟ ମଣନ୍ତି; ସ୍ୱାମୀ ବଞ୍ଚି ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ମରନ୍ତି ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ଭାଗ୍ୟବନ୍ତା ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହୁଅନ୍ତି । କୌଣସି ବୃଦ୍ଧା ସ୍ତ୍ରୀ ଯୁବତୀ ବା ବାଳକାକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କଲେ କହନ୍ତି "ତୋ ଖଡୁ ବଜ୍ର ହେଉ", ଅର୍ଥାତ୍ ବଜ୍ରପରି ଚିରସ୍ଥାୟୀ ହେଉ, ଅର୍ଥାତ୍ ତୁ ଚିରକାଳ ସଧବା ହୋଇ ଥା ।]—

ଖଡୁବାହୁ—ଦେ. ବ—୧ । ହାତର କବଝଠାରୁ ବାହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପିନ୍ଧାଯିବା
Khardubāhi ପିତ୍ତଳ ବା କଂସାର ଏକାଧିକ ପଟ ଖଡୁ—
1. Ornament of brass or bellmetal (consisting of several bits) worn on the hands of females from the wrist to the elbow.

କମ ଅବ ଖଡୁବାହୁ ହସ୍ତରେ ଗୋହଏ ! ଭଞ୍ଜ, ଲବଣଯବଗ୍ଦ ।

୨ । ଓଡ଼ଶାର ଗଉଡୁଣୀ, କେଉଟୁଣୀ, ଧୋବଣୀ, ବାଉରୀଣୀ, କଣ୍ଡରୁଣୀ ଆଦ ହାତରେ ପିନ୍ଧବା ପିତ୍ତଳର ଏକାଧିକ ଖଡୁ (ଏହା ହାତଗଣ୍ଠିଠାରୁ ବାହାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପିନ୍ଧା ଯାଇଥାଏ)—2 Heavy and clumsy brass bracelets and bangles worn by some Śūdra and low caste women in Orissa.

[ଦ୍ର—ଗଉଡୁଣୀ, କେଉଟୁଣୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ଦୁଇ ହାତର ଖଡୁ ଓଜନରେ ପ୍ରାୟ ୫।୬ ସେର ହେବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ଖଡୁମୁଷା—ଦେ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀ ବା ବାଳକର ଖଡୁପିନ୍ଧା ହାତଦ୍ୱାରା କରାଯିବା
Khardumushā ଖଡୁଦ୍ୱାରା ଆଘାତ—Blow given by the hand wearing bracelet.

ଖଡୁମୁଷା ମାରିବା—ଦେ. କି—(ସ୍ତ୍ରୀ ବା ବାଳକ) ପିନ୍ଧିଥିବା ଖଡୁଦ୍ୱାରା
Khardumushā māribā ଅନ୍ୟକୁ ଆଘାତ କରିବା—To strike a blow with the bracelet.

ଖଡୁର—ଦେ.ବ—୧ । ଖରୁଡା; କଂସା ଓ ପିତ୍ତଳର ଖଡୁ ଢାଞ୍ଚର କରିବା ଜାତିବିଶେଷ —
Khardurā (ଖଡୁରା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 A caste of artisans who manufacture brass or bell-metal bracelets.

୨ । ଖରଡା;ଘୋଡା ଦେହ ଘୁଣ୍ଡାଇବାର ଲୁହା ପାଲଥାଁ—
2. Curry-comb for combing the body of a horse.

ଖଡୁ ଶୀତଲେଇବା—ଦେ. କି—ଖଡୁ କାଢ଼ିବା (ଦେଖ)
Khardu sītaleibā Khardu kārdhibā (See)

[ଦ୍ର—ହାତରୁ ଖଡୁ କାଢ଼ିବା ବନ୍ଧବାର ଲକ୍ଷଣ । ସାଧାରଣତଃ ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀର ହାତରୁ ଖଡୁ କଢ଼ାମିବାର ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ଖଡୁ 'କାଢ଼ିବା' ରୂପ ଅମଙ୍ଗଳସୂଚକ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର ନ କରି ଖଡୁ 'ଶୀତଲେଇବା' ରୂପ କୋମଳତର ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

ଖଡେଖଡେ—ବୈଦେ. କି. ବିଣ— । ଠିଆଠିଆ; କୌଣସିଠାରେ ନ ବସି—
Khardekhardē
ଖାଡ଼ାଯ ଖାଡ଼ାଯ
ଖଡେଖଡେ 1. Standing; without sitting anywhere.
୨ । ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍; ତୁରନ୍ତ —2. Immediately.

ଖଡେଦମ୍—ବୈଦେ. କି. ବିଣ—ଖଡ଼ାଦମ୍ (ଦେଖ)
Khardedam Khardādam (See)

ଖଡୋରା—ଦେ ବ—ଖଡୁର (ଦେଖ)
Khardorā Khardurā (See)

ଖଡ୍ଗ—ସଂ ବ. (ଖଡ଼ ଧାତୁ=ଭେଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଗ)—
Khadga ୧ । ଖଣ୍ଡା; ତରବାର—
1. Sword; scimitar.
୨ । ଗଣ୍ଡାପଶୁ; ଗଣ୍ଡା—2. Rhinoceros.
୩ । ଗଣ୍ଡାର ଥୋମଣି ଉପରେ ବାହାରିଥିବା ଶିଙ୍ଗ—
3. The snout or horn of a rhinoceros.
୪ । କୁମ୍ଭୀରର ଲାଞ୍ଜ—
4. The spiked tail of an alligator.
୫ । ଲୌହ—5. Iron.
ଦେ. ବ—୧ । ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଆଗରେ ବୋଦାକୁ ହାଣିବାର ହତିଆର—
1. The sword used for killing animals in sacrifice before a Goddess.
୨ । ଚଣ୍ଡୀ ବା କାଳୀଠାକୁରାଣୀ ହାତରେ ଧରିଥିବା ଶସ୍ତ୍ର ବା ଖଣ୍ଡା—2. The sword held by Goddess Kālī or Chandī.

ଖଡ୍ଗକୋଶ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଖଡ୍ଗ+କୋଶ)—ଖଣ୍ଡାର ଖାପ ବା ଖୋଳ—The sheath or scabbard of a sword.

ଖଡ୍ଗତ—ସଂ. ବ—ବୃହତ୍ କାଶ; ଉଳବିଶେଷ—
Khadgata A large kind of reed; Saccharum Spontaneum.

ଖଡ୍ଗଧର—ସଂ. ବିଣ. (ଖଡ୍ଗ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Khadgadhara ଖଡ୍ଗଧାରୀ—Holding a sword; armed with a sword.
(ଖଡ୍ଗଧରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖଡ୍ଗଧାର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଖଡ୍ଗ+ଧାର)—ଖଣ୍ଡାର ଦାଢ଼—
Khadgadhāra The edge of sword.

ଖଡ୍ଗଧାରିଣୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଖଡ୍ଗଧାରିନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଖଡ୍ଗ ଧରିଥାଏ—
Khadgadhāriṇī (woman) Holding a sword.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଏ ଜାତୀୟ ଶବ୍ଦ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେବଳ ଏତିକି କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ ଏ ଜାତୀୟ ଶବ୍ଦ ଗୁଡ଼ିକର ଉଚ୍ଚାରଣ ଓ ବାନାନ ଉଭୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନେକ ଅନିୟମ ଦେଖାଯାଏ । ଏଥିରୁ ଦୁଇଟି ନିୟମ ଆମେ ଏଠାରେ ଦେଉଛୁ । ଯଥା— (୧) ଶବ୍ଦର ଆଦ୍ୟକ୍ଷର ଓ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଏବଂ ଶବ୍ଦର ଅନ୍ତ୍ୟ ଅକ୍ଷର ଓ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସଂଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ଗୁଡ଼ିକର ଉଚ୍ଚାରଣ ଏକ ପ୍ରକାର ନୁହେଁ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ଓ 'ଗାଇ' ଏକ ପ୍ରକାର ନୁହେଁ, 'ଗାଈ' ରେ 'ଗାଇ' ଠାରୁ ଅଧିକ ଜୋର ଦିଆଯାଏ । 'ଭୂଇଁ' ଓ 'ଭୂଇ' ଏକ ପ୍ରକାର ନୁହେଁ, 'ଭୂଇଁ' ରେ 'ଭୂଇ' ଠାରୁ ଅଧିକ ଜୋର ଦିଆଯାଏ । (୨) ଶବ୍ଦର ଆଦ୍ୟକ୍ଷର ଓ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଏବଂ ଶବ୍ଦର ଅନ୍ତ୍ୟ ଅକ୍ଷର ଓ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସଂଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ଗୁଡ଼ିକର ଉଚ୍ଚାରଣ ଏକ ପ୍ରକାର ନୁହେଁ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ଓ 'ଗାଇ' ଏକ ପ୍ରକାର ନୁହେଁ, 'ଗାଈ' ରେ 'ଗାଇ' ଠାରୁ ଅଧିକ ଜୋର ଦିଆଯାଏ । 'ଭୂଇଁ' ଓ 'ଭୂଇ' ଏକ ପ୍ରକାର ନୁହେଁ, 'ଭୂଇଁ' ରେ 'ଭୂଇ' ଠାରୁ ଅଧିକ ଜୋର ଦିଆଯାଏ ।

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ସାଧାରଣତଃ କାଲୀଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ବିଶେଷଣ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ]—

ଖଡ୍ଗଧାରୀ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଖଡ୍ଗ + ଧୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଯେ ଖଡ୍ଗ ଧରିଥାଏ—Holding a sword; armed with a sword.
Khadgadhārī
(ଖଡ୍ଗଧାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖଡ୍ଗଧେନୁ—ଫ. ବି. (ଖଡ୍ଗ + କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥେ. ଧେନୁ)—
Khadgadhenu
୧ । ଛୋଟ ଖଣ୍ଡା—
1. A small sword; rapier.
୨ । ମାଇଗଣ୍ଡା—2. A female rhinoceros.

ଖଡ୍ଗଧେନୁକା—ଫ. ବି—ଖଡ୍ଗଧେନୁ (ଦେଖ)
Khadgadhenukā
Khadgadhenu (See)

ଖଡ୍ଗପତ୍ର—ଫ. ବି. (ଖଡ୍ଗ + ପତ୍ର)—୧ । (ମ. ପ. ଲୋ; ଖଡ୍ଗାଘାତରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ପତ୍ର)—ଢାଲ—
Khadgapatra
1. Shield.
୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ ଉଚ୍ଚ) ଖଣ୍ଡାର ଦାଢ଼ୁଆ ଫଳକ; ଖଡ୍ଗର ଫଳା—
2. The blade of a sword.

ଖଡ୍ଗପାଣି—ଫ. ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଖଡ୍ଗ + ପାଣି)—
Khadgapāṇi
ଖଡ୍ଗହସ୍ତ (ଦେଖ)
Khadgahasta (See)

ଖଡ୍ଗପାଳି—ଫ. ବି.—(ସ୍ତ୍ରୀ ଉଚ୍ଚ; ଖଡ୍ଗ + ପାଳି)—ଖଣ୍ଡାର ତୀକ୍ଷ୍ଣଧାର—
Khadgapāḷi
The edge of a sword.
ଉଦା ଯେ ଖଡ୍ଗପାଳି ପରି ଜିଭରେ ଜଳଛ ଜହ୍ନ ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଦାଗ ।

ଖଡ୍ଗପିଧାନ—ଫ. ତ. (ସ୍ତ୍ରୀ ଉଚ୍ଚ; ଖଡ୍ଗ + ପିଧାନ)—ଖଣ୍ଡାର ଖୋଳ—
Khadgapidhāna
The scabbard of a sword.

ଖଡ୍ଗପିଧାନକ—ଫ. ବି.—ଖଡ୍ଗପିଧାନ (ଦେଖ)
Khadgapidhānaka
Khadgapidhāna (See)

ଖଡ୍ଗପୁଚ୍ଛୀ—ଫ. ବିଣ. (ଖଡ୍ଗ + ପୁଚ୍ଛ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ—(ଆଧୁନିକ ବଙ୍ଗାଳ ପରିଭାଷା)—ଯେଉଁ ଜୀବର ଢାଲ ପରି ଦେହାବରଣ ତଳେ ଖଡ୍ଗାକାର ଶଲାକା ଥାଏ(ଯଥା—ସମୁଦ୍ରକଙ୍କଡ଼ା) (ବ୍ରହ୍ମବାଦ)—(animals)Having a sword-like bone below the shield-like shell; Zyphosura.
Khadga puchchhī

ଖଡ୍ଗପୁତ୍ରିକା—ଫ. ବି. (ସ୍ତ୍ରୀ ଉଚ୍ଚ; ଖଡ୍ଗ + କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥେ ପୁତ୍ରିକା)—
Khadgaputrikā
୧ । ଛୋଟ ଖଣ୍ଡା—1. Rapier.
୨ । ଛୁରୀ—2. A knife.

ଖଡ୍ଗଫଳ—ଫ. ବି. (ସ୍ତ୍ରୀ ଉଚ୍ଚ; ଖଡ୍ଗ + ଫଳ)—ଖଣ୍ଡାର ଫଳକ ବା ଦାଢ଼ୁଆ ପାଉଆ—The blade of a sword.
Khadgaphala

ଖଡ୍ଗପ୍ରହାର—ଫ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ଉଚ୍ଚ; ଖଡ୍ଗ + ପ୍ରହାର)—ଖଣ୍ଡା ଘୋଟ—
Khadgaprahāra
A stroke with the sword; a sword-cut.

ଖଡ୍ଗବନ୍ଧ—ଫ. ବି.—ଖଣ୍ଡା ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ଛେନ୍ଦରେ ଅକ୍ଷର ସନ୍ନିବେଶ-ରୂପ ରଚନାବିଶେଷ—
Khadgabandha
A kind of artificial composition, the letters being arranged to form a sword.

ଖଡ୍ଗମୃଗ—ଫ.ବି. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଖଡ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ ମୃଗ; ଖଡ୍ଗ + ମୃଗ)—
Khadga mṛuga
ଗଣ୍ଡା—Rhinoceros.
ଉଣ୍ଟ ବ୍ୟତୀତ ଖଡ୍ଗମୃଗ, ସେବା ସମସ୍ତଙ୍କର ମହାରୋଗ । ଜଳଲାଥ. ଭୁଗବତ ।

ଖଡ୍ଗଶିମ୍ବୀ—ଫ. ବି. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଖଡ୍ଗାକୃତି ଶିମ୍ବୀ)—ଫରସ୍‌ବନ୍—
Khadgaśimbi
French bean. (M. W.)

ଖଡ୍ଗହସ୍ତ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖଡ୍ଗ + ହସ୍ତ)—୧ । ଯେ ଖଣ୍ଡା ଧର ଥାଏ—1. Holding a sword in hand.
Khadgahasta
(ଖଡ୍ଗହସ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଖଡ୍ଗଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟକୁ ପ୍ରହାର କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ—
2. Ready to strike with the sword.
୩ । ଅନ୍ୟପ୍ରତି ବିଶେଷ କୋପିତ ବା ପ୍ରତିକୂଳ—
3. Inimical; violently opposed.
୪ । କୌଣସି ମତ ବା ବ୍ୟକ୍ତିର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ; ବିରୁଦ୍ଧବାଦ—
4. Holding a diametrically opposite view leading a violent opposition against a view or a person.

ଖଡ୍ଗହସ୍ତତା—ଫ. ବି. (ଖଡ୍ଗହସ୍ତ + ଭାବ. ତା)—ବିପକ୍ଷତା; ବିଦ୍ୱେଷ—
Khadgahastatā
Opposition; enmity.

ଖଡ୍ଗାଘାତ—ଫ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ଉଚ୍ଚ; ଖଡ୍ଗ + ଆଘାତ)—ଖଡ୍ଗପ୍ରହାର; ଖଣ୍ଡାର ଘୋଟ—A stroke with the sword; sword-cut.
Khadgāghāta

ଖଡ୍ଗାଧାର—ଫ. ବି. (ସ୍ତ୍ରୀ ଉଚ୍ଚ; ଖଡ୍ଗ + ଆଧାର)—ଖଣ୍ଡାର ଖୋଳ—
Khadgādhāra
A scabbard; a sheath for the sword.

ଖଡ୍ଗାମିଷ—ଫ. ବି. (ଖଡ୍ଗ + ଆମିଷ)—ଗଣ୍ଡାର ମାଂସ—
Khadgāmisha
Rhinoceros-meat.

ଖଡ୍ଗାରିତ—ଫ. ବି—୧ । ଗଣ୍ଡାର ଫଳକ—
Khadgāriṭa
1. Sword-blade. (M.W.)
୨ । ଉତ୍ତପ୍ତ ଖଣ୍ଡା ଦାଢ଼ରେ ଚଲିବାରୂପ ବୌଦ୍ଧବ୍ରତ—
2. A Buddhistic penance consisting of walking on the edge of a red-hot sword.

ଖଡ୍ଗିକା—ଫ. ବି (ଖଡ୍ଗ + କ + କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥେ.ଆ)—ଦାଆ—
Khadgikā
Sickle; small scythe. (M. W.)

ଖଡ୍ଗୀ—ଫ. ବିଣ (ଖଡ୍ଗ + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Khadgī
୧ । ଯେ ଖଣ୍ଡା ଧରିଥାଏ; ଖଡ୍ଗଧାରୀ—1. One who holds a sword; a swordsman.
(ଖଡ୍ଗିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଫ. ବି—୧ । ଶିବ; ମହାଦେବ—1. God Śiba.
୨ । ଗଣ୍ଡା ପଶୁ—2. Rhinoceros.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ୟ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

ଖଡ୍ଗୀକ—ସଂ. ବ (ଖଡ୍ଗ + ସଦୃଶାର୍ଥେ. ଇକ)—ଦାଆ—
Khadgīka — A sickle; scythe.

ଖଡ୍ଗୀନ—ବ (ଖଡ୍ଗ + ବଦ୍ୟମାନତା ଅର୍ଥରେ ଇନ)—ଗଣ୍ଡା—
Khadgīna — Rhinoceros.

ତ୍ରିଣ—ଖଡ୍ଗଧାସ୍ତ—Armed with a sword.

ତଣା ସେ ଖଡ୍ଗୀନ ହୋଇ ଖଡ୍ଗୀନ ସଙ୍ଗତ,
ବଜାଇଲେ ଯୁଦ୍ଧ ଶବରେଶ ସଙ୍ଗେ ନିଜ । ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳ.ସ ।

ଖଡ୍ଗୋତ୍ତୋଳନ—ସଂ. ଷ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଖଡ୍ଗ + ଉତ୍ତୋଳନ)—ପ୍ରହାର କରିବା ନମନ୍ତେ ଖଣ୍ଡା ଉତ୍ତୋଳିବା—
Khadgottolana — Raising the sword for striking a victim.

ଖଡ୍ଡାପହରା—ଦେ. ବ—ଖଡ଼ାପହରା (ଦେଖ)—
Khaḍḍāpaharā — Kharḍāpaharā (See)

ଖଣ୍‌ଖଣ୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ସଂ. ଖଣଖଣାସ୍ଥ ନାମ ଧାତୁ)—ଶରଦ ଦେବା ଯୋଗୁଁ ବା ଖନା ହୋଇଥିବାରୁ ଉଚ୍ଚାରିତ ବାକ୍ୟର ଅନୁନାସିକ ଧ୍ୱନ—Nasal sound due to cough or some bodily defect.
Khaṇkhaṇ

ଖଣଖଣାୟିତ—ସଂ. ବଣ (ଖଣଖଣାସ୍ଥ ନାମ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ଝୁଣୁଝୁଣୁ ଶବ୍ଦ କରିବା—Tinkling. (M. W.)
Khaṇakhaṇāyita

ଖଣତା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଖନତ୍ର)—ଖଣତି; ମାଟି ଖୋଳିବା ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
Khaṇatā — A spud or paddle for digging holes in the earth.

ଖନ୍ତା [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଲମ୍ବା କାଠ ବେଣ୍ଟ ଥାଏ ଓ ଅଗରେ ଲୁହାର ଗୋଟିଏ ଚଉଡ଼ା ଦାତୁଆ ଶସ୍ତ୍ର ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଥାଏ ।]

ଖଣତାବେଣ୍ଟ—ଦେ. ବ—ଖଣତିରେ ଲଗିଥିବା କାଠ ବା ବାଉଁଶର ବେଣ୍ଟ—The wooden or bamboo handle of a spud.
Khaṇatābeṇṭa

ଗାଦେ (ମେଦନୀପୁର) ବ—ପିଠାଖଡ଼କା—
Frying iron stick.

ଖଣତି—ଦେ. ବ—ଖଣତା (ଦେଖ)
Khaṇati — Khaṇatā (See)

ବନ୍ଧୁମାନେ ମୋ ନାଁ ଶୋଇରେ ଖୋଳ
ମୋ ମାଟେ ପାତାଳ ଉଳଚି ଗଲେ ଗଲ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାତ୍ମଗଡ. ବନ ।

ଖନ୍‌ଖନ୍—ଦେ. ଅ—ଖଣ୍‌ଖଣ୍ (ଦେଖ)
Khankhan — Khaṇkhaṇ (See)

ଖଣନ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଖଣତା (ଦେଖ)
Khaṇantā — Khaṇatā (See)

ଖଣନ୍ତି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଖଣତା (ଦେଖ)
Khaṇanti — Khaṇatā (See)

ଖଣା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଖନ)—୧ । ମାଟିରେ ଖୋଳା ହୋଇଥିବା ଗାତ; ଖଣି ଗାତ; ବଡ଼ ଓ ଗଭୀର ଗର୍ତ୍ତ—
Khaṇā — 1. A large deep hole in the earth; a big pit.

ଚଣାଇ ଜପଣେ ବଣା କରି ବାଣେ ଖଣାରୁ ତୋଳାର ପେଲ—ଜବସୁର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ପରିଖା; ଖାଇ—2. Trench; ditch.

ଉତ୍ତାର ପାତ୍ରେସ୍ଥ ବତ୍ତଳ,
ତଣା ଗଭୀର ଶୁଭ କଲ—ଜଗନ୍ନାଥ. ସ୍ୱଗବତ ।

ଖଣା ଖୋଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଭୂମି ଖୋଳି ଖଣି ବା ଗର୍ତ୍ତ କରିବା—
Khaṇā kholibā — 1. To dig a large hole in the ground.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ ପରର ଅନିଷ୍ଟ ସାଧନ ନମନ୍ତେ ଉପାୟ କରିବା—
2. (figurative) To dig pits for (injuring) others.

ଖଣା ଜଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଆଗରେ ଖାଲ ବାଟରେ ଥିବା ବଡ଼ବଡ଼ ଗାତ ଦେଖି ତାକୁ ସାବଧାନ କରାଇ ଦେବା—
Khaṇā jagāibā — To warn a follower of pits on the road.

ଚତ ଖାଲ ବାଟରେ ତୁ ଟଣା କଗାଇବୁ—ବଲଭଦ୍ର. ରାମଯୁଣ ।

ଖଣି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଖନି; ଲୁଲ. ପା. କାନ୍)—
Khaṇi — ୧ । ଭୂଗର୍ଭରୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ, କୋଇଲା ଆଦ ଖନିଜ ପଦାର୍ଥ ଖୋଳ ଖାନି, ଖାନ ବାହାର କରିବା ନମନ୍ତେ ଭୂଗର୍ଭରେ ଖୋଳା ହୋଇଥିବା
ଖାନ ବଡ଼ ଗର୍ତ୍ତ ବା ଗହ୍ୱର; ଆକର—
1. A mine; a pit.

୨ । କେତେମାସ ପାଇଁ ଧାନ ସଞ୍ଚୟ କରିବା ନମନ୍ତେ ଭୂଇଁରେ ଖୋଳା ହେବା ବଡ଼ ଗାତ—
2. A large pit or hole dug in the ground to store paddy for some months.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଖଣି ପର ଗାତ ଖୋଳି ତାହା ତଳେ କଞ୍ଚା ପକାଇ କଞ୍ଚା ଉପରେ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ରଖି ତାହା ଉପରେ ପୁଣି କଞ୍ଚା ପକାଇ (ଉପରକଞ୍ଚା ତଳକଞ୍ଚା କର) ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତକୁ ଘୋଡ ମାର-ପକାଇବାର ଏକପ୍ରକାର ଉପାୟନକ ନିଷ୍ଠୁର ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ଆହୁର ମଧ୍ୟ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତକୁ ଖଣି ଭତରେ ଠିଆ କରାଇ କେବଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାଟିରେ ଘୋଡ ରଖୁଥିଲେ ଏବଂ କେବଳ ମୁହଁଟି ଉପରକୁ ରହୁଥିଲା । ଏହାପର କଛିକ୍ଷଣ ରହିଲା ପରେ ଲୋକଟି ମର-ଯାଉଥିଲା ।]

ଖଣି କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖଣିରେ ସଞ୍ଚିତ ଧାନଆଦ ପଦାର୍ଥକୁ ବାହାର କରିବା ନମନ୍ତେ ଖଣିରୁ ମାଟି କାଢ଼ିବା—
Khaṇi kārḍhibā — To open a pit for bringing out paddy etc. already stored therein.

ଖଣିଗାଡ଼—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଖଣିଗାତ (ଦେଖ)
Khaṇigārḍa — Khaṇigāta (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ୨ରି ର ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ 'ଭଖି' ନ ପାଇଲେ 'ଭଖି' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଖଣିଗାତ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଖନ+ଗର୍ତ୍ତ)—ଭୂଗର୍ଭରେ ଖୋଳା ହେବା ବଡ଼ ଗର୍ତ୍ତ ବା ଖାତ—
Khaṇigāta — A large hole dug in the ground.

[ଦ୍ର—ଅରଣ୍ୟରେ ଏପରି ଗାତ ଖୋଳି ତା ଉପରେ ଡାଳ ପତ୍ର ଛୁଆଣି କରି ଲୋକେ ଦାନ୍ତା ଧରନ୍ତି । ଖଣି ଖୋଳ ଲୋକେ ଭିତରେ ମଧ୍ୟରେ କେତେ ମାସ ଯାଏଁ ଧାନ ସଞ୍ଚୟ କରନ୍ତି ଓ ବର୍ଷାଋତୁ ପୂର୍ବରୁ ଖଣିରୁ ଧାନ କାଢ଼ିନିଅନ୍ତି ।]

ଖଣିଜ—ଦେ. ବ୍ଦ (ସଂ. ଖନଜ)—ଖନଜ (ଦେଖ)
Khaṇija — Khanija (See)

ଖଣି ପକାଇବା—ଦେ. କି—ଖଣିଗାତରେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ (ଧାନ ଆଦି) ରଖି ଖଣିକୁ ମାଟିଦ୍ୱାରା ଆବୃତ କରିବା—
Khaṇi pakāibā — To shut up a pit after stocking things (paddy etc) in it.

ଖଣିପଚା (ଧାନ)—ଦେ. ବ୍ଦ—ଖଣିରେ ପାଣି ଝରି ସେଥିରେ ଗମ ହୋଇ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଥିବା (ଧାନ)—
Khaṇipachā (paddy) — (paddy) Damaged by the underground water leaking into a pit.

ଖଣି ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ଖଣିଗାତରେ ସଞ୍ଚିତ ହେବା—
Khaṇi paṛdibā — Being preserved or stocked or stored inside a pit.

(ଯଥା—ଏ ବର୍ଷ ଭାଙ୍କର ୫ ଭରଣ ଧାନ ଖଣି ପଡ଼ିଛି ।)

ଖଣି ପୋତିବା—ଦେ. କି—ଖୋଳା ହୋଇଥିବା ଗାତକୁ ମାଟି ଦ୍ୱାରା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—
Khaṇi potibā — To fill up a pit (already dug) with earth.

ଖଣି ଫିଟାଇବା—ଦେ. କି—ଖଣି କାଢ଼ିବା (ଦେଖ)
Khaṇi phiṭāibā — Khaṇi kāṛdhibā (See)

ଖଣି ଫିଟିବା—ଦେ. ବ—ଖଣିଗାତରେ ସଞ୍ଚିତ ଥିବା ଧାନ ଆଦି ବାହାରିବା
Khaṇi phiṭibā — ନମନ୍ତେ ଖଣିରୁ ମାଟି କଢ଼ା ହେବା—
Opening of a pit for bringing out the articles (paddy etc) stored therein.

(ଯଥା—ଜ୍ୟେଷ୍ଠମାସରେ ଜମିଦାରଙ୍କର ଖଣି ଫିଟିବ ବୋଲି ଖାତକମାନେ ଗହଁ ବସିଅଛନ୍ତି ।)

ଖଣି ବାହାରିବା—ଦେ. ବ—ଖଣି ଫିଟିବା (ଦେଖ)
Khaṇi bāhāribā — Khaṇi phiṭibā (See)

ଖଣିଲୁଣ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖନଜ ଲବଣ)—ଔଷର; ଲବଣବିଶେଷ—
Khaṇiluṇa — Fossil salt.

ଖଣ୍ଡ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଖଣ୍ଡ ?; ଏମାନେ ଖଣ୍ଡଧାରଣ କରି ଲୋକଙ୍କୁ ଭୟ ଦେଖାଇ ମାରଦାଣ କରି ଧନାଦି ଅପହରଣ କରିବାରୁ; ତୁଳ. ଖନକ=ସିନ୍ଧାଳ ଚୋର)—
ଡାକୁ ୧ । ଡକାଏତ; ବଳପୂର୍ବକ ଚୋରି କରି ଧନ ହରଣ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ଡାକୁ—1. Dacoit; robber; highway-man.

ବଡ଼ ରସ୍ତେ ଚୌର ଟଣ୍ଡା ଯାଏ ମୁହଁ ସେ । ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୨ । ଧପାବାଜ୍ ଲୋକ; ଠକ—
2. A cheat; swindler.

ଟଣ୍ଡା କରେ ଧନ ଦେଇ ପଦେ ନ ହରୁ ରେ । ଜଦୁମଣି ବଡ଼ଶୋପଟଣ୍ଡ . ୫ ଗୀତ ।

୩ । ଖଣ୍ଡାଏତ (ଜାତି); ଜାତିବିଶେଷ—
3. A caste; the Khandayet caste in Orissa.

ପ୍ରଦୋଷର ବନେ ସେତେବେ ଶତ୍ରୁ ଥିଲେ;
ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ବାଣ ଅଷ୍ଟ ଖଣ୍ଡି ସେ ଉଡ଼ିଲେ ।

କୃଷ୍ଣଜି ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ଖଣ୍ଡ ଖାଇବା—ଦେ. ବ—ଟଣ୍ଡା ମାରିବା (ଦେଖ)—
Khaṇṭa khāibā — Khaṇṭa māribā (See)

ଖଣ୍ଡତିଆ (ଧନ)—ଦେ. ବ୍ଦ—(ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଯେଉଁ ଧନ ଡକାଏତମାନେ ନେଇଥାଆନ୍ତି ବା ନେଇଯିବା ଉଚିତ—(property) Which ought to go or has gone to robbers or dacoits.
Khaṇṭakhiā

ଖଣ୍ଡବୁହା (ଧନ)—ଦେ. ବ୍ଦ—ଖଣ୍ଡତିଆ (ଦେଖ)—
Khaṇṭabuhā — Khaṇṭakhiā (See)

ଖଣ୍ଡ ବୋହିନେବା—ଦେ.ବ—ଖଣ୍ଡ ମାରିବା (ଦେଖ)—
Khaṇṭa bohinebā — Khaṇṭa māribā (See)

ଖଣ୍ଡମରା (ଧନ)—ଦେ. ବ୍ଦ—ଯେଉଁ ଧନକୁ ଖଣ୍ଡମାନେ ଡକାଇତି କରି ଆଣି ଥାଆନ୍ତି—(property) Acquired by robbery or dacoity; (any property) acquired by unfair means or extortion; looted (property).
Khaṇṭamarā

ଖଣ୍ଡ ମାରିବା—ଦେ. ବ—ଖଣ୍ଡମାନେ ଆକ୍ରମଣ କରି ସମ୍ପତ୍ତି ବୋହି ନେବା; ଦସ୍ୟୁଙ୍କ ଧନଲୁଣ୍ଠନ—The removal of property by robbers and dacoits; robbery; dacoity; looting.
Khaṇṭa māribā

ଖଣ୍ଡ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଭାଙ୍ଗି ଦେବା—
Khaṇḍ (root) — 1. To break.

୨ । ଚିରିବା—2. To tear.

୩ । ଟୁକୁଟୁକି କରି କାଟିବା—
3. To cut to pieces.

୪ । ବିନାଶ କରିବା—4. To destroy; to crush.

୫ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପରାଜୟ କରିବା—
5. To defeat completely

୬ । ନିଷ୍ଫଳ କରିବା—6 To frustrate.

୭ । ଠକାଇବା—7 To cheat

୮ । ବାଧା ଦେବା—8. To interrupt (M. W.).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍ଟ	ଜ୍ଞ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଓସ୍ଟ	ଅକାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

୯ । (ଆଜ୍ଞା) ଅବଜ୍ଞା କରିବା—
9. To disregard (an order). (M. W.)

୧୦ । ନରାଶ କରିବା—10. To disappoint. (M. W.)

ଖଣ୍ଡ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଖଣ୍ଡ; କନ୍ଦ—
Khaṇḍ — Roughly refined powder sugar.

ଖଣ୍ଡ—ସଂ. ବି (ଖଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ=ଭଗ୍ନ କରିବା+ଘଞ୍. ଅ)—
Khaṇḍa

୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ—1. Small piece; tiny portion; bit.

୨ । ଟୁକୁରା; ଛେଦିତ ଅଂଶ—
2. Slice; fragment; cut piece.

୩ । ଗୋଟିଏ ପଦାର୍ଥରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିବା ଅଂଶ—
3. A part cut or taken out from a whole thing.

୪ । ଗୋଟା; ଖଣ୍ଡି; ପରିମିତ ସଂଖ୍ୟା—
4. (one) Copy; (one) piece or number

୫ । ମିଶ୍ରି—5. Candied sugar.

୬ । ପୁସ୍ତକର ଭାଗ ବା କାଣ୍ଡ—
6. One part or volume of a book (of many volumes).

୭ । ଅଧ୍ୟାୟ—
7. Chapter or section of a book.

୮ । କନ୍ଦ ବା ଗୁଡ଼ର ପ୍ରକାର; ଗୁଡ଼କୁ ନଆଁରେ ଆଉଟି ଶୁଖାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବା ମିଠା-ଚୂର୍ଣ୍ଣ—
8. Powder prepared from treacle; molasses partially dried by heat.

ଖଣ୍ଡକୁ ଚ ଦେହ ସେପର୍ ନ କରେ ଖଣ୍ଡକୁ ମୋ ସାହା କର ସୁରତେ—
ଜଦସ୍ପୃଷ୍ଟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୯ । ପୁଞ୍ଜ; ଦଳ; ପୁଞ୍ଜା —
9. Group; assemblage; multitude.

୧୦ । ଗହ୍ୱର—10 Chasm.

୧୧ । ଫାଟ—11. Fissure.

୧୨ । ଦେଶ ବା ମହାଦେଶର ଏକାଂଶ—
12. Part of a country or continent.
(ଯଥା—ଉତ୍କଳଖଣ୍ଡ, ଆସିଆଖଣ୍ଡ ।)

୧୩ । ମଣିରେ ଥିବା ଦୋଷ—
13. A flaw or defect in a jewel.

୧୪ । ଆଖୁବିଶେଷ—
14. A kind of sugarcane.

୧୫ । କଳାଲୁଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—15. Black salt.

୧୬ । ଧାରାବାହିକତାର ଭଙ୍ଗ—
16. A break in continuity.

୧୭ । ଫାଙ୍କ—17. Gap.

୧୮ । (ବୀଜଗଣିତ) ସମୀକରଣର ଗୋଟିଏ ପୂରଣାର୍ଘ—
18. (algebra) One of the terms in an equation.

୧୯ । ନୂଆ ଶିଙ୍ଗ ଗଜୁରିଥିବା ବାଛୁର—
19. A calf with horns half-grown. (M.W.).

୨୦ । ନଅ ସଂଖ୍ୟା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
20. The number nine.

୨୧ । ଦିକ୍; ଦିଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
21. Direction, quarter of the globe.

୨୨ । ସଙ୍ଗୀତର ତାଲବିଶେଷ—
22. A kind of measure in music. (M. W.).

ବିଣ.—୧ । ଖଣ୍ଡିତ; କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ବା ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଥିବା—
1. Sliced; broken.

୨ । ବିଭକ୍ତ—2. Divided.

୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର—3. Small.

୪ । ଗହ୍ୱରଯୁକ୍ତ—4. Having chasms.

୫ । ଦୋଷଯୁକ୍ତ—5. Defective.

୬ । ଅପୂର୍ଣ୍ଣ—6. Not full.

(ଯଥା—ଖଣ୍ଡେନ୍ଦୁ ।)
ଖଣ୍ଡଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର. ଙ୍ଗ ମୋ ଚେତବନ୍ଦ—ଗୀତମଣି· ଉତ୍କିଧାର ।

୭ । ବିକଳାଙ୍ଗ—7. Crippled. (M. W.).

୮ । ନ୍ୟୂନ—8. Deficient. (M. W.).

୯ । ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—9. Incomplete.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଗଉଡ଼ମାନଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀବିଶେଷ—
A subcaste of Gaurdas in Sambalpur.

ଦେ. ବି—ଆଚରଣ; ଧରଣ; ପ୍ରଣାଳୀ; ବ୍ୟବହାର—
Conduct.

ଶିଖଣ୍ଡରୁଆର ଗୁଣ ଦୁଇଲେ,
ଏ ଜଣ ଅଟ ବୋଲି ଜାଣିଥିଲେ—ଜଦସ୍ପୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଖଣ୍ଡ 'ଅ' କାର—ଦେ. ବି—ଲୁପ୍ତ 'ଅ' କାର ବା 'ଅ' ଅକ୍ଷରର ଚିହ୍ନ; ଯେଉଁଠାରେ ସନ୍ଧି ଯୋଗୁଁ 'ଅ' ଅକ୍ଷର ଲୁପ୍ତ ହୋଇଥାଏ ତାହା ସୂଚନା କରିବା ପାଇଁ ଦିଆଯିବା ଚିହ୍ନ; 'ଽ'—
Khaṇḍa 'a' kāra

(ଯଥା—ଚତୁଃ+ଅଧିକ=ଚତୁରଧିକ ।)

[ଦ୍ର—ହାତରେ ଚମ୍ପାଫୁଲଟିଏ ଧର ଫୋପାଡ଼ି ଦେଲେ, ହାତରେ ତାହାର ଯେଉଁପରି ସୁଗନ୍ଧ ରହିଯାଏ, ଖଣ୍ଡଅକାରରେ 'ଅ' ଅକ୍ଷରର ସେହିପରି ଗନ୍ଧ ବା ସମ୍ବନ୍ଧ ମାତ୍ର ରହେ ।]

ଖଣ୍ଡ ଅକ୍ଷର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଖଣ୍ଡିତ ଓ ଅକ୍ଷର)—ଅକ୍ଷରର ମାତ୍ରା ବା ଫଳା; ଯେଉଁ ଅକ୍ଷର ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ଦୋହି ଖଣ୍ଡ ବା ଅଂଶ ମାତ୍ର ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—ଯେମି
Khaṇḍa akshara

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣପ୍ରତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ବେଖିବେ; ଦ୍ୟୂ ନ ପାଇଲେ 'ଦ୍ୟୁ' ବେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ବେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ବେଖିବେ ।

(ଯଥା—'ଓ' ପରିବର୍ତ୍ତେ 'ୋ' ; 'ର୍' ସ୍ଥାନରେ ' ' ଇତ୍ୟାଦି ।)
A part of a letter used for the whole in diphthongs and triphthongs.

ଖଣ୍ଡଅକ୍ଷରିଆ—ବି. ବିଣ. (ସଂ. ଖଣ୍ଡ + ଅକ୍ଷର)—ଯେ ସାମାନ୍ୟ ପଢ଼ି
Khaṇḍa akshariā ଥାଏ; ଯେ ଭଲ କରି ଅକ୍ଷର ଲେଖି ଜାଣେ-
ଖୁଁଟିଆଁଖରିୟା ନାହିଁ—Half literate; one who can not write letters fully.

ଖଣ୍ଡକ—ସଂ. ବିଣ. (ଖଣ୍ଡ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଯେ ଖଣ୍ଡନ କରେ--
Khaṇḍaka 1. Destroying; breaking into pieces;
(ଖଣ୍ଡିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) tearing.
୨ । ଯାହାର ନଖ ନାହିଁ—2. Having no nails.

ସଂ. ବି. (ଖଣ୍ଡ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ —୧ । ଖଣ୍ଡ—1. Piece.
୨ । ଅଂଶ—2. Part; fragment.
୩ । ଗୁଡ଼—3. Treacle. molasses. (M. W.)

ଖାଣ୍ଟେକ ବି. ବି. (ଭୁଲ. ମାଣକ; ସେରକ; କୋଶକ)—ଏକଖଣ୍ଡ ମାତ୍ର—One piece only.

ଖଣ୍ଡକଥା—ସଂ. ବି. (ଖଣ୍ଡ + କଥା)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶରେ ବିଭକ୍ତ
Khaṇḍakathā ଗଳ୍ପ—1. A tale or story divided into sections (Wilson).
୨ । ଛୋଟ ଗଳ୍ପ—2. Small story.
୩ । ଏକ ଶ୍ରେଣୀର କରୁଣରସ-ପ୍ରଧାନ ଗଳ୍ପ—
3. A class of pathetic story.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ବା ବ୍ରାହ୍ମଣ ନାୟକ ହୋଇ ଥାଏ ଓ ଗୁରୁ ପ୍ରକାରର ବିରହ ଥାଏ; କଥାନ୍ତ ଶେଷ ନ ହେଇଣୁ ଗ୍ରନ୍ଥ ଶେଷ ହୋଇଯାଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୪ । ଉପନ୍ୟାସର ଏକ ଭେଦ—
4. A class of novels.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଖଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ପୂରା କାହାଣୀ ଥାଏ; କାହାଣୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପରସ୍ପର ସମ୍ବନ୍ଧ ନ ଥାଏ । ଏହା ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀର ଯଥା—ସଜାଡ୍ୟ ଓ ବଜାଡ୍ୟ,—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଖଣ୍ଡକର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖଣ୍ଡ ପର ମିଷ୍ଟକର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥାତ୍ ମୂଳ ଯାହାର)--
Khaṇḍakarṇṇa ଖଣ୍ଡକାଳୁ (ଦେଖ)
Khaṇḍakālu (See)

ଖଣ୍ଡକଳା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି —ଏକଜାତିୟ ବନ୍ୟ କୋଳଗଛ--
Khaṇḍakalā A kind of wild edible berry-plant.

[ଦ୍ର—ଏହା ପ୍ରାୟ ୧୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ । ଗଛରେ କଣ୍ଟା ନ ଥାଏ । ଏହାର ଡାଳ ସରୁ, କୋଳ ଗୋଲ, ପାଚିଲେ ନାଲ ରଙ୍ଗ ଏବଂ କୋଳ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ମଞ୍ଜି ଥାଏ । ପେନ୍ଥା-ପେନ୍ଥା ହୋଇ ଏ କୋଳ ଫଳେ ଏବଂ ଲୋକେ ଏହାକୁ ଖାଆନ୍ତି ।]

ଖଣ୍ଡକାବ୍ୟ—ସ ବି. (ଖଣ୍ଡ + କାବ୍ୟ)—ଏକ ବିଷୟାତ୍ମକ କ୍ଷୁଦ୍ର କାବ୍ୟ
Khaṇḍakābya (ଯଥା—ସଂ. ମେଘଦୂତ, ଋତୁସଂହାର; ଓଡ଼ିଆ ଚଉକା, ପାବଂତ୍ତ, ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା)—A small poem or lyrical composition.

[ଦ୍ର—କାବ୍ୟର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ବା ଗୋଟିଏ ଘଟଣାକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଖଣ୍ଡକାବ୍ୟ ଲେଖା ହୋଇଥାଏ ।]

ଖଣ୍ଡକାଳୁ—ସଂ. ବି. (ଖଣ୍ଡକ + ଆଳୁ)—ଦେଶୀ ମିଠାଆଳୁ—
Khaṇḍakālu Sweet potato.

ଖଣ୍ଡ କୁମ୍ଭକାମୋଦା—ଦେ.ବି—ବୃତ୍ତବିଶେଷ (ବୃତ୍ତ ଉଲେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)--
Khaṇḍa kumbhakāmodī A kind of metre.

ଖଣ୍ଡକ୍ଷୀର—ଦେ. ବି—ଖଣ୍ଡ ମିଶିଥିବା ଦୁଧ; ସଶର୍କର ଦୁଗ୍ଧ—
Khaṇḍakhīra Milk sweetened with sugar.
କ୍ଷୀରଖଣ୍ଡ

ଖଣ୍ଡକ୍ଷୀରି—ଦେ. ବି—ସେଉଁ ଖୀରରେ ଖଣ୍ଡ ବା ମିଠା ଦିଆ ଯାଇଥାଏ—
Khaṇḍakshīri Sweetened gruel.

ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ—ଦେ. ଅ—ଟିକି ଟିକ—
Khaṇḍakhaṇḍa Small pieces; bits; lumps.
ଖାନଖାନ ଦେ. ବିଣ—ଟିକି ଟିକ କରି ଯାଇଥିବା—
ଟୁକୁଡ଼ା ଟୁକୁଡ଼ା, ଟୁକଟୁକ Sliced into small pieces; cut into small bits.

କଲେ ରଣକାଣ୍ଡେ ଗଣ୍ଡରେ ଖଣ୍ଡ ଦଣ୍ଡ—କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଖଣ୍ଡିତ—
Khaṇḍakhaṇḍiā 1. Cut; divided.
୨ । ବହୁତ ଅଂଶରେ ବିଭକ୍ତ—
2. Divided into small parts.
୩ । ଟିକିଟିକି ହୋଇଥିବା—3. Sliced; chopped.
୪ । ଯହିଁରେ ଟିକଟିକ ଖଣ୍ଡ ମିଶିଥାଏ—
4. Mixed with small lumps or bits.
୫ । ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣବିଶିଷ୍ଟ; ଅସ୍ପଷ୍ଟ—
5. Indistinct.
(ଯଥା—ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡିଆ ବଙ୍ଗଳା କଥା ।)
୬ । ଦତ୍ତୋକ୍ତ (କଥା)—
6. Half-uttered (words); lisping.
(ଯଥା—ଶିଶୁର ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡିଆ କଥା)

ଖଣ୍ଡଖୀର—ଦେ. ବି—ଖଣ୍ଡକ୍ଷୀର (ଦେଖ)
Khaṇḍakhīra Khaṇḍakshīra (See)

କୋଇଲରେ ଖଣ୍ଡଖୀର ଦେବ ମୁଁ କାହାରୁ—ବୈଶବଚୋରଇ. ୪ ଗୀତ ।

ଖଣ୍ଡଖୀରି—ଦେ. ବି—ଖଣ୍ଡକ୍ଷୀର (ଦେଖ)
Khaṇḍakhīri Khaṇḍakshīri (See)

ଦ୍ରବ୍ୟନାମ ଖଣ୍ଡଖୀରି ଘୋର ଘୋର ପି ରେ ମନ ଘୋର ଘୋର ପି—ଉକନ ।

ଖଣ୍ଡଖୋଷୀ—ଦେ. ବି—ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ—
Khaṇḍakhoshī A kind of sweetmeat.

ଖଣ୍ଡଗିରି—ସଂ. ବି (ଅସ୍ତ୍ରୀ ଉଚ୍ଚ; ପୂଜାପାଠ, ଗିରିର ଖଣ୍ଡ)—
Khaṇḍagiri ପାହାଡ଼ବିଶେଷ—Name of a hill.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇତ୍ୟ	ତ୍ରଅ	ଷ୍ଟ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

[ଦ୍ର— ଖଣ୍ଡଗିରିପବ୍ବତ ପୁରୀଜଳ୍ଲାର ଭୁବନେଶ୍ୱରଠାରୁ ଉତ୍ତର ମାଇଲ ପଶ୍ଚିମରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହାର ଉଚ୍ଚତା ୧୬୩ ଫୁଟ୍ । ଏଥିରେ ୧୯ ଗୋଟି ଗୁମ୍ଫା ଅଛି । ଏହା ନକଟକୁ ଲାଗି ଆଉ ଗୋଟିଏ ପାହାଡ଼ର ନାମ ଉଦୟଗିରି । ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ କେତେ-ଗୋଟି ଗୁମ୍ଫା ଅଛି; ଏ ଦୁଇ ପାହାଡ଼ ସାଧାରଣତଃ ଖଣ୍ଡଗିରି ନାମରେ ପରିଚିତ । ଗୁମ୍ଫାମାନଙ୍କ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟରୁ ସେ କାଳର ସାମାଜିକ ଓ ପାରିବାରିକ ଜୀବନର ପରିଚୟ ମିଳେ । ଏହାର ପ୍ରାକୃତିକ ଶୋଭା ବଡ଼ ମନୋରମ । ଏଠାରେ ଜୈନମାନଙ୍କର ମନ୍ଦିର ଅଛି । ମନ୍ଦାଗୁଜ ଐର ଓ ଖାରବେଲଙ୍କ ଧର୍ମାନୁଶାସନମାନ ଏଥିରେ ଖୋଦିତ ହୋଇଅଛି; ଏ ସ୍ଥାନର ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ଅତୀବ ମନୋହର ।]

ଖଣ୍ଡଚଳ—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଛୋଟ ମିଠା ପାତଳା କାଠିଆ କଦଳୀ—
Khaṇḍachini A species of small sweet bananas.

ଖଣ୍ଡଛଡ଼ା—ଦେ. ଅ—ଖଣ୍ଡେଛଡ଼ା (ଦେଖ)
Khaṇḍachharḍa Khaṇḍechharḍā (See)

ଖଣ୍ଡଜ—ଫ. ବ (ଖଣ୍ଡ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Khaṇḍaja ଶୁଖିଲା ଚୂର୍ଣ୍ଣରେ ପରିଣତ ଗୁଡ଼—Molasses fried into powder.

ଖଣ୍ଡଜମି—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଏକ ଶ୍ରେଣୀର (ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ଦେବତାଙ୍କର ବା ଏକ ଜାଗିରଦାରର ବା ଏକ ଖଜାଦାରର) ଜମି ଯାହା ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ମଉଜାରେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇଥାଏ—
Khaṇḍajami Lands belonging to one person but lying scattered in several villages.

ଖଣ୍ଡଣ—ଗ୍ରା. ପଦ୍ୟ. ବ (ଫ. ଖଣ୍ଡନ)—ଖଣ୍ଡନ (ଦେଖ)—
Khaṇḍaṇa Khaṇḍana (See)

ଖଣ୍ଡଣି—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ (ଫ. ଖଣ୍ଡନ)—ଖଣ୍ଡନ (ଦେଖ)
Khaṇḍaṇi Khaṇḍana (See)
ଗ୍ରା. ବିଣ—ଖଣ୍ଡନକାରିଣୀ—Destroying.

ଅରିଷ୍ଟ ଅପଦ ଅଦ ଦୁଷ୍କୃତ ଖଣ୍ଡଣି,
ପର ଦୁଃଖ କାତର ଗୋତଣ୍ଡୀ ଗୋସାମଣି । ସାରଳା ମହାଭାରତ ।

ଖଣ୍ଡଦୂର—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ—ଖଣ୍ଡେଦୂର (ଦେଖ)—
Khaṇḍadūra Khaṇḍedūra (See)

ସେ ସକାଶୁଁ କାଚକ ହୋଇଣ ଅଛନ,
ଖଣ୍ଡଦୂରରେ ଯାଇ ପଡ଼ିଲ ବହନ । କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ. ମହାଭାରତ ବସ୍ତ୍ର ।

ଖଣ୍ଡଧାର—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖଣ୍ଡ + ଧାର)—କଇଁଚି; କଇଁଚି—
Khaṇḍadhāra Scissors; shears.

ଖଣ୍ଡଧୂର—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବ ଓ ବିଣ—ଖଣ୍ଡେଦୂର (ଦେଖ)—
Khaṇḍadhūra Khaṇḍedūra (See)

ଖଣ୍ଡନ—ଫ. ବ (ଖଣ୍ଡ ଧାତୁ=ଭଗ୍ନ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Khaṇḍana ୧ । ଭଙ୍ଗନ; ଭଞ୍ଜନ; ଭାଙ୍ଗିବା—1. Breaking.
୨ । ଆଘାତ କରଣ—
2. Striking; hurting; injuring.
୩ । ଛେଦନ; କାଟିବା; କର୍ତ୍ତନ—
3. Cutting; chopping.
୪ । ବିଭାଗ କରଣ—4. Dividing.
୫ । ନିବାରଣ—5. Thwarting; preventing.
୬ । ପ୍ରତାରଣା—6. Cheating; deceiving.
୭ । ବିନାଶନ—7. Destroying.
ଶ୍ରେଣିକର ମୋର ଦୁଷ୍କୃତ ଉତ୍ପତି—କାଳମଣି. ଉତ୍କିଥାସ୍ତ ।
୮ । ଯୁକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ନିରାକରଣ—
8. Refuting in argument; rebutting.
୯ । ଆଶାର ବିଫଳୀକରଣ; ନିଷ୍ଫଳକରଣ—
9. Undoing; frustrating; disappointing.
୧୦ । ବିନାଶ—10. Destruction; ruin.
୧୧ । ବିଘ୍ନକରଣ; ବାଧାଦେବା—11. Interrupting.
୧୨ । ଅଦଲ କରିବା; ରଦ କରିବା—12. Nullifying; setting aside; setting at naught.
୧୩ । ବିଦ୍ରୋହାଚରଣ—13. Rebellion.
୧୪ । ବିରୋଧାଚରଣ—14 Opposition.
୧୫ । ନିଜ ସ୍ୱାମୀ ଅଙ୍ଗରେ ପରନାରୀର ସଙ୍ଗଚିହ୍ନ ଦର୍ଶନହେତୁକ ନାୟିକାର ଅପମାନବୋଧ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—15. The humiliation of a woman on seeing indications on the body of her lover of having been in the company of another lady.
୧୬ । ଆଘାତକରଣ; ଅନିଷ୍ଟ ଘଟାଇବା—
16. Hurting; injuring. (M. W.)
୧୭ । ନାଟ୍ୟରେ ମୁହଁ ଓ ଓଠର ଚଞ୍ଚଳଭଙ୍ଗିମା, ଯଦ୍ୱାରା ପଢ଼ିବା, ଖାଇବା ଆଦି କର୍ମର ଭାବ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—17. Making particular gestures with the mouth and face during dancing so as to indicate speaking, eating etc.
ଫ. ବିଣ—ଯେ ଖଣ୍ଡନ କରେ—One who destroys, prevents, cuts or breaks.
[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସମାସରେ ଲାଗେ; ଯଥା—ଉତ୍ତରଖଣ୍ଡନ ।]

ଖଣ୍ଡନମଣ୍ଡନ—ଫ. ବ (ବିପରୀତାର୍ଥ ସଦ୍ଭାବ)—କୌଣସି ଯୁକ୍ତିର ଖଣ୍ଡନ ଓ ସମର୍ଥନ—Refutation and supporting of an argument.

ଖଣ୍ଡନୀ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. (ଫ. ଖଣ୍ଡନ)—ଯେ ଖଣ୍ଡନ କରେ—
Khaṇḍani One who removes.
ସକଳଦୁଃଖ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଖଣ୍ଡନୀ—ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଦ ରଖା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବେ ସେବେ ଏ ଭଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପଗତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଦାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଈୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଦୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବଟୂ'ଦେଖିବେ।

ଖଣ୍ଡନୀୟ—ବି. ବଣ (ଖଣ୍ଡ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ)— ୧ । ଖଣ୍ଡିତ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ—1. To be broken or set aside.

Khaṇḍanīya

୨ । ସହଜ; ଭଙ୍ଗୁର—

2. Fragile; brittle; breakable.

ଖଣ୍ଡପଞ୍ଜର— ଦେ. ବଣ.—ଯେଉଁ ବଳଦର ଦୁଇ ପାଖର ପଞ୍ଜର ସମାନ ନ ଥାଏ—(a bullock) Having unequal sides or ribs.

Khaṇḍapañjara

ଖଣ୍ଡପଞ୍ଜରା—ଦେ. ବଣ.—ଖଣ୍ଡପଞ୍ଜର (ଦେଖ)

Khaṇḍapañjarā Khaṇḍapañjara (See)

ଖଣ୍ଡପଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟବିଶେଷ—

Khaṇḍaparḍā One of the Gurjat states of Orissa.

[ଦ୍ର—ଖଣ୍ଡପଡ଼ାର ରାଜାମାନେ ବପେଲ କ୍ଷତ୍ରିୟ; ଏମାନଙ୍କର ସଙ୍କୁକ ବ୍ୟାଘ୍ରମସ୍ତକ ।]

ଖଣ୍ଡପତି—ସ. ବ. ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଖଣ୍ଡ + ପତି)—ରାଜା—

Khaṇḍapati King.

ଖଣ୍ଡପରଶୁ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖଣ୍ଡ + ପରଶୁ)— ଯେ ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କୁ ପରଶୁଦ୍ୱାରା ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରିଥିଲେ—

Khaṇḍaparaśu

୧ । ପରଶୁରାମ; ଜାମଦଗ୍ନ୍ୟ—1. Paraśurāma.

୨ । ଶିବ; ମହାଦେବ—2. God Śiba.

ଖଣ୍ଡପରଶୁମୋହନା ଖଣ୍ଡପରଶା ବତନରୁ କଟ୍ଟ ।

ବଦମୂର୍ଦ୍ଦ୍ୟ. ଭୂଲା ଗାତ ।

୩ । ଭୂଣ୍ଡି ଲେପନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—

3. One who anoints or spreads unguents and fragrant powders.

୪ । ରାହୁ—4. The Ascending Node.

୫ । ଭଗ୍ନଦନ୍ତ ହସ୍ତୀ—5. An elephant whose tusk has been broken.

୬ । ବିଷ୍ଣୁ—6. Bishṇu. (M. W.)

ଖଣ୍ଡପରଷା—ଦେ. ବଣ. (ସ. ଖଣ୍ଡ+ପରିବେଷଣ)— ୧ । ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ପରିବେଷଣ କରୁଥିବା—

Khaṇḍa parashā

1. Serving sweetmeats.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତି ମଧୁର—

2. (figurative) Very sweet.

ଖଣ୍ଡପରଶୁମୋହନା ଖଣ୍ଡପରଷା ବତନରୁ କଟ୍ଟ—

ବଦମୂର୍ଦ୍ଦ୍ୟ—ଭୂଲାଗତ ।

ଦେ. ବ—ଖଣ୍ଡ ପରିବେଷଣ କରିବା—

The serving of sweetmeats.

ଖଣ୍ଡପର୍ଣ୍ଣୁ—ସ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖଣ୍ଡ + ପର୍ଣ୍ଣୁ)—

Khaṇḍaparṇu ଖଣ୍ଡପରଶୁ (ଦେଖ)

Khaṇḍaparaśu (See)

ଖଣ୍ଡପାକ—ସ. ବ. (ଖଣ୍ଡ + ପାକ)—ମସଲ୍ଲାଦ୍ୱାରା ସୁବାସିତ ପାମ୍ପସ୍ୱ ବା ସିରା—Syrup prepared with spices. (M. W.).

Khaṇḍapāka

ଖଣ୍ଡପାଠୁଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ସ. ଖଣ୍ଡ ଓ ପାଠକ)—

Khaṇḍapāṭhuā

(ଖଣ୍ଡପାଠୋଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୧ । ଅଧାପାଠୁଆ; ଯେ ସାମାନ୍ୟ ପଢ଼ା କରିଥାଏ; ଯେ ପାଠ ସମାପ୍ତି ନ କରି ପଢ଼ା ଛଡ଼ିଥାଏ—

1. Half-literate; one who has given up his education half-done.

୨ । ଯେ କୌଣସି ପୋଥି ବା ଲେଖାକୁ ଗଡ଼ଗଡ଼କର ପଢ଼ି ନ ପାର ଅଟକି ଅଟକି ପଢ଼େ—

2. One who halts while reading a book.

ଖଣ୍ଡପାଳ—ସ. ବ (ଉପପଦ ତତ୍ପୁରୁଷ; ଖଣ୍ଡ + ପାଳ)—ଗୁଡ଼ିଆ—

Khaṇḍapāla A confectioner.

ଖଣ୍ଡପୂରୀ—ଦେ. ବ (ସ. ଖଣ୍ଡ + ପୂରକ)—ଏକପ୍ରକାର ଘିରେ ପିଠା, ଯାହାଁ ମଧ୍ୟରେ ଚନାପିଣ୍ଡା ମେଣ୍ଟା ଓ ମସଲ୍ଲା ପୂରିରୂପେ ଦିଆ ଯାଇଥାଏ—

Khaṇḍapūrī

A kind of sweetmeat;sandwich.

ଖଣ୍ଡପ୍ରତିମା—ଦେ. ବ— ଶୁଖିରେ ଢଳା ଦୋଇ ଛାଞ୍ଚର ଦୋଇଥିବା ଖଣ୍ଡ ବା ଚନାର ପୁତୁଳି—

Khaṇḍapratimā

Dolls moulded out of boiled sugar.

[ଦ୍ର—ଖଣ୍ଡକୁ ନଆଁ ଉପରେ ବସାଇ ପାଗ କରି ଶୁଖିରେ ଢାଳ ଦାଞ୍ଚା, ଘୋଡ଼ା, ହିନ୍ଦୁ ଆଦ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ମୂର୍ତ୍ତି ଗଢ଼ାଯାଏ ।]

ଖଣ୍ଡପ୍ରଳୟ—ସ. ବ (କର୍ମଧା; ଖଣ୍ଡ + ପ୍ରଳୟ)—

Khaṇḍapraḷaya

୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରଳୟ; ଏକଦେଶବ୍ୟାପୀ ପ୍ରଳୟ—

1. A partial destruction of the created universe; a cataclysm.

[ଦ୍ର—ବ୍ରହ୍ମା ସକାଳେ ସୃଷ୍ଟିକର ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଳୟ କରନ୍ତି ତାହାର ନାମ'ଖଣ୍ଡପ୍ରଳୟ';ଏହାକୁ ଦୈନନ୍ଦିନ ପ୍ରଳୟ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଏଥିରେ ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରାଣୀମାନେ ଲୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି, ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ତେଜ ସହସ୍ର ଗୁଣ ବଢ଼ିଯାଏ ଓ ରୁଦ୍ର ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ସଂହାର କରନ୍ତି ।]

୨ । କଳହ—2. A quarrel. (M. W.)

ଖଣ୍ଡବ— ସ. ବ (ଖଣ୍ଡ + ବକାର୍ଥେ.ବ)—ମିଠେଇ—

Khaṇḍaba Sweetmeat. (M. W.)

ଖଣ୍ଡବକାର—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଖଣ୍ଡ + ବକାର) ଗୁଡ଼, ଶାକର, ଚନା ଆଦ—Sugar etc.

Khaṇḍabikāra

ଖଣ୍ଡବଖଣ୍ଡ—ଦେ.ଅ ଓ ବଣ (ସ.ଖଣ୍ଡ + ବଖଣ୍ଡ)— ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ (ଦେଖ)—

Khaṇḍabikhaṇḍa Khaṇḍakhaṇḍa (See)

ଖଣ୍ଡମଣ୍ଡଳ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଖଣ୍ଡ+ମଣ୍ଡଳ)— ୧ । ବୃତ୍ତାଂଶ—

Khaṇḍamaṇḍala

1. A segment of a circle.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

୨ । କର୍ତ୍ତିତ ଗୋଲକ—2. Section of a globe.

ଫ ବ୍ରୀ—ଯାହା ପୂର୍ଣ୍ଣ ମଣ୍ଡଳାକାର ନୁହେଁ—Not fully round; gibbous.

ଦେ. ବ—୧ । ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ—
1. The whole earth.

୨ । ପ୍ରଦେଶ—2. Province.

ପକ୍ଷୀ ଅଛ ଉଡ଼ି ମନେ,
ଖଣ୍ଡମଣ୍ଡଳ-ପଥ ଯେତ୍ତେ—ଜଗନ୍ନାଥ ଘୁଙ୍ଗଦଉ ।

ଖଣ୍ଡମଧୁର— ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ରୀ—ଖଣ୍ଡ ବା କନ୍ଦ ପରି ମିଠା—
Khaṇḍamadhura Sweet as sugar.

ଖଣ୍ଡୟିତବ୍ୟ—ଫ. ବ୍ରୀ. (ଖଣ୍ଡ ଧାତୁ. ଣିଚ୍ + କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—
Khaṇḍayitabya ଖଣ୍ଡନୀୟ (ଦେଖ)
Khaṇḍanīya (See)

ଖଣ୍ଡଯୁଦ୍ଧ—ଦେ. ବ—ସାମାନ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧ; ଅଳ୍ପ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ; ଯେଉଁ ଯୁଦ୍ଧ ଦୁଇ ବିପକ୍ଷ ଦଳର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଯୁଦ୍ଧଭୂମିରେ ବା ଏକସ୍ଥାନରେ ନ ହୋଇ ବିପକ୍ଷୀୟ ଦଳ ଦଳଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏଠାରେ ସେଠାରେ ଲାଗେ—Guerilla warfare.
Khaṇḍajuddha

ଖଣ୍ଡର—ଫ. ବ୍ରୀ. (ଖଣ୍ଡ + ବିକାରାର୍ଥେ. ର)—ମିଠେଇ—
Khaṇḍara Sweetmeat. (M. W.).

ଖଣ୍ଡଲବଣ—ଫ. ବ୍ରୀ—୧ । ଏକପ୍ରକାର ଲୁଣ; ଗୋଡ଼ାଲୁଣ; ବଡ଼ ବଡ଼ ଦାନାଦାର ଲୁଣ—
Khaṇḍalabaṇa
1. Crystallised salt.

୨ । କଳାଲୁଣ—2. Black salt.

ଖଣ୍ଡଶଃ—ଫ. ଅ. (ଖଣ୍ଡ + ଶସ୍)—୧ । ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି—
Khaṇḍaśaḥ 1. In pieces; piece by piece.

୨ । ଟୁକୁ ଟୁକୁ କରି—
2. By bits; into fragments.

୩ । ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ହୋଇ (ପ୍ରକାଶିତ ପୁସ୍ତକାଦି)—
3. By parts or volumes (published and composed books).

ଖଣ୍ଡଶର୍କରା—ଫ. ବ୍ରୀ. (ପରନ୍ତୁ ପାଢ ବା ମ. ପ. ଲେ; ଖଣ୍ଡ + ଶର୍କରା)—
Khaṇḍaśarkarā ୧ । ମିଶ୍ରି—
1. Candied sugar; sugarcandy.

୨ । କନ୍ଦ ବା ଗୁଡ଼ର ଟେଲା—
2. Sugar in pieces. (M. W.)

ଖଣ୍ଡଶାକର—ଦେ. ବ୍ରୀ. (ଫ. ଖଣ୍ଡ + ଶର୍କରା) —ଖଣ୍ଡଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ-ବିଶେଷ—Confectionery; sweetmeat made of sugar.
Khaṇḍaśākara

ଖଣ୍ଡଶୀଳା—ଫ. ତ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖଣ୍ଡ + ଶୀଳ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Khaṇḍaśīlā ୧ । ଅସତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—1. An unchaste wife.

୨ । ଦୁଷ୍ଚରିତା ସ୍ତ୍ରୀ—
2. A loose or profligate woman.

ଖଣ୍ଡଶ୍ୱ—ଫ. ବହୁ. (ଖଣ୍ଡ ଧାତୁ + କର୍ମ ଅଶ୍ୱ)—୧ । ଖଣ୍ଡନୀୟ—
Khaṇḍaśwa 1. Breakable.

୨ । ସହଜ; ଭଙ୍ଗୁର—2. Fragile. (Apte).

ଖଣ୍ଡସର—ଦେ. ବ—ଖଣ୍ଡ ମିଶା ହୋଇଥିବା ଦୁଧସର—
Khaṇḍasara Milk-cream mixed with sugar.

ଖଣ୍ଡସାର ଫ. ବ୍ରୀ.—ଗୁଡ଼—
Khaṇḍasāra Treacle; molasses. (M. W.)

ଖଣ୍ଡସେଲା—ଦେ. ବ—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ —
Khaṇḍaselā A kind of plant.

ଅକବଦ୍ ଜଣାଇବାକୁ ଖଣ୍ଡସେଲା—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମଦାଲସଚରିତ. ବନ ।

ଖଣ୍ଡସ୍ଫୁଟ ପ୍ରତିସଂସ୍କରଣ—ଫ. ବ. (ଖଣ୍ଡ + ସ୍ଫୁଟ + ପ୍ରତିସଂସ୍କରଣ)—
Khaṇḍasphuṭa pratisaṁskaraṇa ଭଙ୍ଗା କୋଠା ଓ ଘର ଆଦିର ସଜ୍ଜାଦି; ଜୀର୍ଣ୍ଣୋଦ୍ଧାର—
Repairing of dilapidations. (M. W.)

ଖଣ୍ଡା—ଦେ. ବ. (ଫ. ଖଡ) —୧ । ଖଡ୍ଗ; ତରବାର—
Khaṇḍā 1. Sword.

ଖଣ୍ଡା; ଖାଁଡ଼ା ବାଣିବେ ଶତ୍ରୁ ସୈନ୍ୟ ଧର ପର ଖଣ୍ଡା—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମଦାଲସଚରିତ. ବନ ।

ଖାଁଡ଼ା ୨ । କାଳୀଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଶସ୍ତ୍ର—
2. Sword held by Goddess Kāḷī.

୩ । (ଫ. ଖଣ୍ଡ) ବିସି (ଦେଖ)—
3. Bisi (See).

ଖଣ୍ଡାଇତ—ଦେ. ବ—ଖଣ୍ଡାଏତ (ଦେଖ)
Khaṇḍāita Khaṇḍāeta (See)

ଖଣ୍ଡାବଳେ ହେଲେ ଖଣ୍ଡାଇତଙ୍କର ଛଣ୍ଡାଇ ନେଲେ ମୁଲକ—
ଦୁକନାଥ, ସମରଉରଙ୍ଗ ।

ଖଣ୍ଡାଇତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ.—ଖଣ୍ଡାଏତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khaṇḍāiti (etc.) Khaṇḍāeti etc. (See)

ଖଣ୍ଡାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଖଣ୍ଡିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Khaṇḍāibā Causative form of khaṇḍibā.

ଖଣ୍ଡାନ ଖଣ୍ଡାଇଲୁ ଯୋ ନାଥର ନସ୍ୱର ଲଗି ।
ଖଣ୍ଡବାଳା ଗଧାନାଥ. ସାବନ୍ତବିରହ ।

ଖଣ୍ଡାଉଞ୍ଚାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଫ. ଖଡ୍ଗ + ଉତ୍ତୋଳନ)—ଅନ୍ୟ
Khaṇḍā uñchāibā ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆକ୍ରମଣ ବା ଆଘାତ କରିବା ପାଇଁ ଖାଁଡ଼ା ଉତ୍ତୋଳନ କରମନ୍ତେ ଖଣ୍ଡାକୁ ଉଠାଇବା—
ଖାଁଡ଼ା ଉଠାନା To lift a sword for action.

ଖଣ୍ଡାଏତ—ଦେ. ବ.—୧ । ଓଡ଼ିଶାର କ୍ଷତ୍ରିୟ ଜାତିବିଶେଷ—
Khaṇḍāeta 1. A Kshatria caste in Orissa.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବରେ ଯେଉଁମାନେ ରାଜ୍ୟର ଆପଦ ବିପଦବେଳେ ଖଣ୍ଡା ଧରି ବାହାରୁଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡାଏତ ଉପାଧି ଦିଆ ଯାଉଥିଲା । ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ଖଣ୍ଡାଏତ ଉପାଧି ପାଇ ପାରୁଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ଏମାନେ ଜାଗିର ପାଉଥିଲେ । ଆଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋପାଳ ଜାତିରେ ଖଣ୍ଡାଏତ ଜାଗିର ଅଛି ଓ ଓଡ଼ମାନେ ଖଣ୍ଡାଏତଜାଗିର

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ପରି ଦୁଇଟି କୌଣସି ଭିନ୍ନ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ରକ୍ଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବା ସେମାନେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବସଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ପରିଚିତ ଭିନ୍ନ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଂଖ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଭୋଗ କରୁଅଛନ୍ତି । ଆଳରୁଜାଙ୍କର ପାଇକ ସରଦାରମାନେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଜାଗାସୁ. ଯଥା—ଖଣ୍ଡାଏତ, ଗଉଡ଼, ମଲ୍ଲା ଇତ୍ୟାଦି । ଏମାନଙ୍କ ଜାଗିରର ନାମ ଖଣ୍ଡାଏତ ଏବଂ ଖଣ୍ଡାସରଦାର ଜାଗିର । ଖଣ୍ଡାଏତ ଜାଗିର ଗଉଡ଼ ମଲ୍ଲା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ଦିଆ ଯାଇଥିବାରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ କହି ହେବ ଯେ 'ଖଣ୍ଡାଏତ' ଗୋଟିଏ ଉପାଧି ମାତ୍ର । ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରମାଣ ଏହି ଯେ ଖଣ୍ଡାଏତ ଶବ୍ଦର କୌଣସି ପୌରାଣିକ ବା ଐତିହାସିକ ସତ୍ତା ବା ଉତ୍ସ ନାହିଁ । ପୁରାଣ ଓ ଇତିହାସ ମାନଙ୍କରେ ଚଷାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି; କିନ୍ତୁ 'ଖଣ୍ଡାଏତ'ର ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ । ଅର୍ଜୁନ, ଅନନ୍ତ, ସଶୋବନ୍ତ, ସାରଳାଦାସ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଚଷାମାନଙ୍କର ଦୂର ଦୂର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି; ମାତ୍ର ଖଣ୍ଡାଏତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛି ବର୍ଣ୍ଣନା ନାହିଁ । ଆଜିକାଲି ଚଷା ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେବାକୁ ଅନେକେ ଲଜ୍ଜା ବୋଧକର ଖଣ୍ଡାଏତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ।— ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁ—ଦୈନିକ ଆଶା ୬।୩।୬୯ ।

ଦ୍ର—ଖଣ୍ଡାଇତ, ଖଣ୍ଡାସ୍ୱିତ, ଖଣ୍ଡାଏତ ଓ ଖଣ୍ଡାସ୍ୱେତ ଏହି ସବୁ ଶବ୍ଦ ପରସ୍ପରଠୁ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ବମ୍ବସ୍ଙ୍କ ମତରେ ପରସ୍ପରାମାନେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କଠାରୁ ଏ ଶବ୍ଦ ସବୁ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି । ଖଣ୍ଡା ଓ କାଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡାଏତର ସନ୍ଧିକ ।]

୧ । ବଣୋଇ (ଦେଖ)—

2. Bisoi (See)

୩ । ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳରେ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଭୂଖଣ୍ଡର ରଜା—

3. Chiefs ruling over small tracts of country in ancient Orissa.

ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରକୃତ ଭୂମ୍ୟଧିକାରୀ ଖଣ୍ଡାଏତମାନେ ଥିଲେ ।

ପଟ୍ଟନାୟକ—ଇମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଖଣ୍ଡାଏତ—ଦେ. ବି.— ଖଣ୍ଡାଏତର କାର୍ଯ୍ୟ—

Khaṇḍāeti The duties of a Khaṇḍāeta.

ଖଣ୍ଡାଏତ ଜାଗିର—ଦେ. ବି.— ଖଣ୍ଡାଏତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଦିଆ

Khaṇḍāeti jāgiri ଯାଇଥିବା ରାଜଦତ୍ତ ଭୂମି—

Service-lands assigned to a Khaṇḍāeta for his service

ଖଣ୍ଡାଖପର— ଦେ. ବି. (ସମ୍ବରର; ସଂ. ଖଡ୍‌ଗ + ଖର୍ପର)—ଖଡ୍‌ଗ ଓ

Khaṇḍā khapara ମନୁଷ୍ୟମୁଣ୍ଡର ଖୋଲପା (ଯାହା କାଳୀ ଠାକୁରାଣୀ ଦୁଇହାତରେ ଧରି ଥାଆନ୍ତି)—Sword and human skull held by Goddess Kālī

ଖଣ୍ଡାଖାଇ— ଦେ ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗାଳି)— ଦୁଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ—

Khaṇḍākhāī A virago; a wicked woman.

[ଦ୍ର—ଏହି ଗାଳି ସଙ୍ଗେ ମଣ୍ଡାଗିଲି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଖଣ୍ଡାଖାପ— ଦେ. ବି.— (ସଂ. ଖଡ୍‌ଗ + ସଂ. ଖର୍ପର ବା ଫା. ଖାପ୍= ଆବରଣ)—ଖଣ୍ଡାର ଖୋଲ—

ଖାଁଡ଼ାରଖାପ Khaṇḍākhāpa Sheath of a sword; scabbard.

खाँड़ामियान

ଖଣ୍ଡାଖୋଳ—ଦେ. ବି.—ଖଣ୍ଡାଖାପ (ଦେଖ)

Khaṇḍākhola Khaṇḍākhāpa (See)

ଖଣ୍ଡାଗିଲା—ଦେ. ଚଣ. ପୁଂ. (ଗାଳି)—(ଖଣ୍ଡାକୁ ମନୁଷ୍ୟ ଗିଳିଦେବା

Khaṇḍāgilā ଭଳି ଯେ ଅସମ୍ଭବ ମିଛ କଥା କହେ) ମିଛୁଆ; (ଖଣ୍ଡାଗିଲି—ସ୍ତ୍ରୀ) ମିଥ୍ୟାବାଦୀ; —(a term of abuse) A deliberate liar (male).

ଖଣ୍ଡାଦାଡ଼— ଦେ. ବି. (ସଂ. ଖଡ୍‌ଗ + ଧାର୍)—ଖଣ୍ଡାର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଅଂଶ—

Khaṇḍādārdha The edge of a sword.

ଖାଁଡ଼ରଧାର

खाँड़ाकाधार

ଖଣ୍ଡାଦାଡ଼ରେ ବାଟ ଚଲିବା—ଦେ. ପ୍ରବଚନ—୧ । କଠୋର

Khaṇḍādārdhare bāṭa chālibā ନିୟମାଧୀନ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—1. To work under very strict rules.

୨ । ଖୁବ୍ ସାବଧାନ ହୋଇ ଚଳିବା—

2. To move about very cautiously.

ଖଣ୍ଡାଦାଡ଼ିଆ— ଦେ. ବଣ—ଖଣ୍ଡାପରି ଦାଢ଼ବିଶିଷ୍ଟ—

Khaṇḍādārdhiā Keen-edged like the sword.

ଖାଁଡ଼ାରମତନଧାରାଲ

खंड़ाकामाफिक तुकीला

ଖଣ୍ଡାଧରା—ଦେ. ବଣ—(ସଂ. ଖଡ୍ଗଧାରୀ)— ଖଣ୍ଡା ଧରି ଯୁଦ୍ଧ କରିବା

Khaṇḍādharā (ଯୋଦ୍ଧା); ଖଡ୍ଗଧାରୀ— (warrior) Having a sword.

ଦେ ବି—ଖଡ୍ଗଧାରୀ ଯୋଦ୍ଧା—Swordsman.

ଜଗନ୍ନାଥଦାସଙ୍କ ମୁଖ ଦେଖି ଦେଖି—କୃଷ୍ଣଲିଳା. ମହାଭାରତ-ବନ ।

ଖଣ୍ଡାଧାର— ଦେ. ବି. (ସଂ. ଖଡ୍‌ଗ + ଧାର୍)—ଖଣ୍ଡାଦାଡ଼ (ଦେଖ)

Khaṇḍādhāra Khaṇḍādārdha (See).

ଖଣ୍ଡାଧାରୀ—ଦେ. ବି—ଖଣ୍ଡାଧାର (ଦେଖ)

Khaṇḍādhārā Khaṇḍādhāra (See)

ଆର ଦେଖାଧାରୀ ଶତ୍ରୁ ବଲ୍‌ର ଶୋଇଲୁରେ—

ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ. ଭାଗବତଚନ୍ଦ୍ର ୫ ଗୀତ ।

ଖଣ୍ଡାଧାରୁଆ—ଦେ. ବଣ—ଖଣ୍ଡାଦାଡ଼ୁଆ (ଦେଖ)—

Khaṇḍādhāruā Khaṇḍādārdhuā (See)

ଖଣ୍ଡାଧିପତି—ଦେ. ବି—ବଣୋଇ (ଦେଖ)

Khaṇḍādhipati Bisoi (See)

ଖଣ୍ଡାପାଟଳି—ଦେ. ବି—ଆଠ ଫୁଟ ଗୋଲେଇବିଶିଷ୍ଟ ବନ୍ୟ କାଠଗଛ-

Khaṇḍāpāṭali ବିଶେଷ—A wild timber tree. (Haines)

ଖଣ୍ଡାପଟୁଆ—ଦେ. ବି—ଚଲକାରେ ମିଳୁଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ମାଛ—

Khaṇḍāpāṭuā A kind of fish found in the Chilka lake.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉତ୍ପ	ଉଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତରବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଖଣ୍ଡାଫଳା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖଡ୍ଗ+ଫଳା)—
Khaṇḍāphalā ଖଣ୍ଡାର ପାତ; ଖଡ୍ଗର ପତ୍ର—
ଖାଁଡ଼ାରଫଳା The blade of a sword.
खंडाका फल

ଦ୍ରୋଣ ଅମିତ୍ରକୁ ସଂହାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛାଡ଼ି
ରହିଲେ ଖଣ୍ଡାଫଳା ଧରି ଦୋଇ କୋପୀ—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି.ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ଖଣ୍ଡା ବୁଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କ୍ରୀଡ଼ା ବା ଆତ୍ମରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଖଣ୍ଡାକୁ
Khaṇḍā bulāibā ଦ୍ୱାଦଶରେ ଧରି ନଜ ଶରୀରର ଚତୁର୍ପାର୍ଶ୍ୱରେ
ଖାଁଡ଼ାଘୂରାନ ଘୂରାଇବା—To brandish a sword round
खाँड़ाघुमाना one's body in self-defence or sport.

ଖଣ୍ଡାଭ୍ର—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ଖଣ୍ଡ + ଅଭ୍ର)—
Khaṇḍābhra ୧ । ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ମେଘ—1. Broken clouds.
୨ । ଛିନ୍ନାଭ୍ର; ଯେଉଁ ଖଣ୍ଡିକିଆ ମେଘ ବଡ଼ ମେଘ ଦେହରୁ
ଛିଡ଼ି ଯାଇ ଦୋଇଥାଏ—
2. A piece of cloud detached from the big mass.

ଖଣ୍ଡାମଗର—ଦେ. ବ—ମୁହଁ ଆଗରେ ଖଣ୍ଡା ବା କରତ ପରି ଦାନ୍ତୁଆ
Khaṇḍāmagara ଅଂଶ ବାହାରିଥିବା ମଗର ଜାତୀୟ ଜଳଜନ୍ତୁ
ବା ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ—
Swordfish; sawfish; Pristis Pectinatus.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ସମୁଦ୍ରରେ ରହନ୍ତି; କେବେ କେବେ ବଡ଼ିନଈକୁ
ସମଦ୍ରରୁ ଉଠି ଆସନ୍ତି ।]

ଖଣ୍ଡାହଣା—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଓଡ଼ିଶା ମୋଗଲବନ୍ଦର ପର୍ବତବିଶେଷ—
Khaṇḍāhaṇā A mountain in the coastal districts of Orissa.

କଲମ୍ବୁଗାଡ଼ର ଗିର ଖଣ୍ଡାହଣା—ରଘୁନାଥ-ଚଉତିଶା ।

ଖଣ୍ଡି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖଣ୍ଡ)—
Khaṇḍi ୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ ବା ଭାଗ—1. A small bit.
୨ । ଏକ ଗୋଷ୍ଠ ବା ସଂଖ୍ୟା—
2. One bit or number.
୩ । ଏକାଧିକ ବସତିବିଶିଷ୍ଟ ଗ୍ରାମର ଗୋଷ୍ଠିଏ ଅଂଶ ବା ବସ୍ତି—
3 A part of a village consisting of a number of hamlets.
୪ । ଦଲୁଆ, ଗୁଡ଼ ଆଦି ମାପ କରିବାର ପରିମାଣବିଶେଷ;
୨୦ ସେର ପରିମାଣ—
4. A standard of measure for turmeric and molasses, about 20 seers.
ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଗଡ଼ଜାତ, ଫିଙ୍ଗୁଭୂମ, ଧଲଭୂମ ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
ଧାନ ମାପର ପରିମାଣବିଶେଷ—
A standard measure for paddy.

ପ୍ରାନ୍ତୀୟ (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ ଓ ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ—
ନଈବନ୍ଧ; ନଈକୂଳ; ନଦୀତଟ—
Bank of a river.
ପ୍ରାନ୍ତୀୟ (ପୁରୁଣା) ବ—ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନର ଗୋଷ୍ଠିଏ ଭାଗ ବା ଅଂଶ—
A part of a Brahman village consisting of groups of houses.
[ଦ୍ର—ପୁରୁଣା ଜଜ୍ଞାର କେତେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନ ଏକାଧିକ ଖଣ୍ଡିରେ ବଉନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଖଣ୍ଡିର ପ୍ରଶସ୍ତ ଗ୍ରାମ-ବାଣ୍ଡର ଦୁଇପାଖରେ ମହାଜନମାନଙ୍କର ଧାଡ଼ିମୂଲିଆ ଘର ଥାଏ ଏବଂ ଦୁଇଟି ଖଣ୍ଡିର ମଝିରେ ମେଲ୍ଲା ଜାଗା ବା ଦଣ୍ଡା ଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଖଣ୍ଡିର ମୁଣ୍ଡରେ ସେ ଖଣ୍ଡିର ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କ ମନ୍ଦର ଥାଏ । ଖଣ୍ଡିମୁଣ୍ଡର ଦଣ୍ଡାରେ ଜଲ୍ଲ ଖଣ୍ଡିର ଯାନଯାତ୍ରା ହୁଏ ।]
ଦେ. ବଣ (ଆଦର୍ଶାର୍ଥକ)—ଏକସଂଖ୍ୟକ; ଗୋଷ୍ଠିଏ; ଖଣ୍ଡେ—
Numbering one.

ଖଣ୍ଡି ଅକ୍ଷର ପରିଧାନ
ଦେଶୀ ପୁରୁଷେ କେଓମାନ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଖଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଖଣ୍ଡିତ)—
Khaṇḍiā ୧ । ବିକଳାଙ୍ଗ—1. Maimed; crippled; devoid of limbs.
୨ । ଅସ୍ତ୍ରାଦି ଦ୍ୱାରା କ୍ଷତଯୁକ୍ତ; କ୍ଷତବିକ୍ଷତ—
2. Wounded with weapons.
୩ । ଭଗ୍ନ—3. Broken.
ଖଣ୍ଡିଆ ଖଣ୍ଡା ଖଣ୍ଡି ଶିରଶ୍ରୀ ଚୂଲଇ—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।
୪ । ଅସମାପ୍ତ; ଅସମ୍ପୂର୍ତ୍ତି—
4. Incomplete; unfinished.
(ଯଥା—ଖଣ୍ଡିଆ ମାସ)
୫ । ଅର୍ଦ୍ଧନିଷ୍ପନ୍ନ—5. Half done.
(ଖଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୬ । ପୁଂ. (ଇତର ଶ୍ଲୋକସମାଜରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ପୁରୁଷପ୍ରତି ବ୍ୟବହୃତ ଗାଳ) — ପଙ୍ଗୁ; ଗଳତକୁଷ୍ଠ-ରୋଗଜନିତ କ୍ଷତ ଯୋଗୁଁ ବିକଳାଙ୍ଗ—
6. (a term of abuse) Maimed; leprous.
୭ । କର୍ତ୍ତିତ; ଛିନ୍ନ; ବିଖଣ୍ଡିତ—7. Cut.
ଘନ କାଣ୍ଡେ ଦୋଇ ମୁଣ୍ଡର ଦୁଇଖଣ୍ଡି
ଖଣ୍ଡିଆ ଅହୁ ପରି ପଡ଼ଇ ମଲ୍ଲି ମଣ୍ଡି—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୮ । ଯାହାର ଆଶା ଭଗ୍ନ ହୋଇଅଛି—
8. Disappointed.
ଦେ. ବ—୧ । କୁଷ୍ଠରୋଗ ଯୋଗୁଁ ବିକଳାଙ୍ଗ ବ୍ୟକ୍ତି;
ଗଳତ କୁଷ୍ଠରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A crippled leper.
୨ । ବିକଳାଙ୍ଗ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Maimed person; a cripple.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଯଉଉ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମେ ଏ ପ୍ରକାରକୋଷରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ବଥାକ୍ରମେ ଦ୍ୱିତୀୟ ବପସ୍ଥତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଲା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ

ସ୍ତାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗଉଡ଼ ମାନଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀବିଶେଷ—

A subcaste of cowherds in Sambalpur.

ଖଣ୍ଡିଆକୋଢ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଦ୍ଦରର)—ବିକଳାଙ୍ଗ ଓ କୁଷ୍ଠୀ—

Khaṇḍiākorḍhiā Maimed and leprous.

ଖଣ୍ଡିଆଖବର୍—ଦେ. ବିଣ (ସଦ୍ଦରର)—କ୍ଷତ ଓ କ୍ଲେଶ—

Khaṇḍiākhabirā Wounded and lame.

ଖଣ୍ଡିଆଖୋବର୍—ଦେ. ବିଣ—ଖଣ୍ଡିଆଖବର୍ (ଦେଖ)—

Khaṇḍiākhobarā Khaṇḍiākhabirā (See)

ଖଣ୍ଡିଆଡଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । କ୍ଷତବିକ୍ଷତ ଓ ସ୍ଖଳଡାଙ୍ଗ—

Khaṇḍiāḍaṇḍiā 1. Wounded and devoid of some limbs.

୨ । (ଶରୀରର) ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ କ୍ଷତ—

2. Wounded at many places (of the body).

ଖଣ୍ଡିଆଦଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଖଣ୍ଡିଆଡଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ)—

Khaṇḍiādaṇḍiā Khaṇḍiāḍaṇḍiā (See)

ଖଣ୍ଡିଆଦନ୍ତା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ୍ତ୍ରୀ. ଖଣ୍ଡିତ ଦନ୍ତୀ)—୧ । ଯାହାର ଦନ୍ତପଂକ୍ତି ଅସଂଲଗ୍ନ—1. One who has his teeth standing separate from each other.

Khaṇḍiādantā (ଖଣ୍ଡିଆଦାନ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଭଙ୍ଗା ଦାନ୍ତବିଶିଷ୍ଟ—2. Having broken teeth.

୩ । ଯାହାର କେତୋଟି ଦାନ୍ତ ପଡ଼ି ଯାଇଅଛି—

3. Having lost some teeth

ଖଣ୍ଡିଆଦାନ୍ତୀ ମୁଗଟେଇ, ଗଉଳ ସେରକ ଉଥ—ଓଗ ।

ଖଣ୍ଡିଆଭୂତ—ଦେ. ବ—ଚକ୍ରବାତ; ଘୂର୍ଣ୍ଣୀବାୟୁ—

Khaṇḍiābhūta Whirlwind; tornado.

ଘୂର୍ଣ୍ଣୀବାତାସ ବବଣ୍ଡର, ଚକ୍ରବାହ [ଦ୍ର—ଏ ପବନ ସୀମାବଦ୍ଧ ହୋଇ ବୃତ୍ତାକାରରେ ଘୂରି ଘୂରି କେନ୍ଦ୍ର ନିକଟରେ ଉପରକୁ ଉଠିଯାଏ । ଏଦ୍ଦା ଏକ ସ୍ଥାନରେ ନ ରହି ଗତି କରି ଗଲିଥାଏ ।]

ଖଣ୍ଡିଆମୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—ଗ୍ରାମର ଯେଉଁ ମୁଣ୍ଡରେ ସାଇର ଘରମାନଙ୍କର ଯାଡ଼ମାନ ଶେଷ ହୋଇଥାଏ ଓ ଯେଉଁ ମୁଣ୍ଡରେ କୌଣସି ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଆଦି ନ ଥାଏ—The end of a village containing no temple or Deity.

Khaṇḍiāmuṇḍa

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଓଡ଼ିଶାର ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ଓ ବିଶେଷତଃ ବ୍ରହ୍ମଣ ଶାସନମାନଙ୍କର ଦାଣ୍ଡର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କର (ଯଥା—ଶିବ, ବିଷ୍ଣୁ, ମହାମାୟା, ମଙ୍ଗଳା ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କର) ମନ୍ଦିର ବା ଆସ୍ତାନ ଥାଏ ।]

ଖଣ୍ଡିଆଲି—ଦେ. ବିଣ—ବିରୋଧୀ (ନଦ)—

Khaṇḍiāli Opposing.

ପଙ୍ଗତ ଚୂର ଗଲେ ଭାଦ୍ରାଙ୍କ ଦେହେ ପଡ଼ି
କାଳସର୍ପ ସଙ୍ଗେ ଭୂମେ ନୁହ ଖଣ୍ଡିଆଳି—ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଅଶ୍ୱ ।

ଖଣ୍ଡିଉଡ଼ା—ଦେ. ବ—ପକ୍ଷିଶାବକ ବା କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷବିଶିଷ୍ଟ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ସାମାନ୍ୟଭାବରେ ଉଡ଼ିବା । ଅର୍ଥାତ୍ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଉଡ଼ି ପାରୁ ନ ଥିବା ଯୋଗୁଁ ଖଣ୍ଡଦୂର ବାଟ ଉଡ଼ି ବିଶ୍ରାମ ନେଇ ପୁଣି ଉଡ଼ିବା)—

Khaṇḍiurḍā Incomplete flying of fledglings and small-winged birds.

କେତେବେଳେ ତୋର ମେଘଇ ଖଣ୍ଡିଉଡ଼ା ଦେଇ ପର ଗଲେ—
ଫକୀରମୋହନ. ଛଅମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଖଣ୍ଡିଉଡ଼ା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—(ପକ୍ଷୀଛୁଆ ବା କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷବିଶିଷ୍ଟ ଚଢ଼େଇ)

Khaṇḍiurḍā debā ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଉଡ଼ି ନ ପାରୁ ଥିବାରୁ ଖଣ୍ଡଦୂର ବାଟ ଉଡ଼ିସିବା ପରେ ବସିଯାଇ ପୁଣି ଉଡ଼ିବା—To fly for a small distance and then take rest and then fly and so on alternately (said of half fledged birds).

ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁଶ୍ଚକ୍ର—ଚାଏ ଖଣ୍ଡିଉଡ଼ା ଦେଇ ବୁଲେ ବାଲୁଗୁଣ୍ଡି—
ବ୍ୟୋମାକ୍ଷ. ପାଦଟୀ ।

ଖଣ୍ଡିଉଡ଼ା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖଣ୍ଡିଉଡ଼ା ଦେବା (ଦେଖ)

Khaṇḍiurḍā māribā Khaṇḍiurḍā debā (See)

ଖଣ୍ଡିଏ—ଦେ. ବ—୧ । ଏକଖଣ୍ଡ ମାତ୍ର—

Khaṇḍie 1. One piece only.

ଖାନେକ ୨ । ଏକସଂଖ୍ୟା—2. One only.

ଏକଠୋ ଦେ. ବିଣ—ଏକସଂଖ୍ୟକ; ଗୋଟିଏ—One; a

ଖଣ୍ଡିଏଦୂର—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—ଖଣ୍ଡେଦୂର (ଦେଖ)

Khaṇḍiedūra Khaṇḍedūra (See)

ଜଣାଣୁ ଟେରେ କର ଦେଇ
ଖଣ୍ଡିଏଦୂରେ ଉଭା ହୋଇ—ରୂପଭ, ଦ୍ରୋମଚାମ୍ବୁ ।

ଖଣ୍ଡିଓଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—ଦରଖଣ୍ଡିଆ ଓଡ଼ିଆମିଶା କଥା—

Khaṇḍiordiā Language mined with indistinct Oriya dialects.

ଖଣ୍ଡିଓଢ଼ଣା—ଦେ. ବ—ଅଧା ଓଢ଼ଣା; ଯେଉଁ ଓଢ଼ଣାଦ୍ୱାରା ମୁହଁ ଲୁଚ ନ ଥାଏ—Half drawn veil; veil which does not hide the face.

Khaṇḍiordhaṇā

ଖଣ୍ଡିକ—ଦେ. ବି. (ଆଦରାର୍ଥକ)—୧ । ଖଣ୍ଡେମାତ୍ର—

Khaṇḍika 1. One piece only.

ଖାନି ୨ । ଗୋଟିଏ—2. One only.

ଏକଠୋ ସଂ. ବି. (ଖଣ୍ଡ + ଇକ) ୧ । (ଯେ ପୁସ୍ତକକୁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି ପଢ଼େ) ଶିଷ୍ଯ; ଶିଷ୍ୟ—

1. Pupil. (M. W.).

୨ । ଗୁଡ଼ ପ୍ରସ୍ତୁତକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—

2 A sugar boiler. (M W.).

୩ । କାଖତଳ—3. Armpit. (M. W.).

୪ । ମଟରସଙ୍କି—4. Pease. (M. W.).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ପ୍ଲୁ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	କ	ନ୍ଦ

ଖଣ୍ଡିକଥା—ଦେ. ବ—ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଦତ୍ତୋଷ୍ଠ ଭାଷା—
Khaṇḍikathā Lisping words of children.

ଖଣ୍ଡିକାଶ—ଦେ. ବ—ଧୀରେ ଧୀରେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି କାଶିବା; ସାମାନ୍ୟ କାଶ; ଖୁଁଖୁଁ କାଶ—Slight repeated coughing.
Khaṇḍikāśa
ଖୁକୁ; ଖୁକୁୟାକାଶି; ଖୁକ୍‌ଖୁକାନି
ଖୋଖୋ

ଖଣ୍ଡିକିଆ—ଦେ. ବଣ—ଏକଖଣ୍ଡବଶିଷ୍ଟ—
Khaṇḍikiā Consisting of one piece only.

ଖଣ୍ଡିକୁହା—ଦେ. ବଣ—୧। ଯେ ଅନ୍ୟର ମର୍ମ୍ମକୁ ବାଧିବା ଭଳ କଥା କହେ; ଯେ ଛଗୁଲ୍ଲାଇ କରି ଅନ୍ୟକୁ କଥା କହେ—
Khaṇḍikuhā
1. One who by his speech wounds the feelings of others.

୨। ଯେ ସରଷ୍ଟ ଭାବେ କରି କଥା କହି ପାରେ ନାହିଁ; ଖନା—
2. One who can not talk clearly or fluently; lisping; stammering.

ଦେ. ବ ୧। ଛଗୁଲ୍ଲା କଥା; ମର୍ମ୍ମନ୍ତୁଦ ବାକ୍ୟ—
1. Speech or words wounding the feelings of others.

୨। ଅସରଷ୍ଟ ବା ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟ—
2. Broken words; lisping words.

୩। ଖନା କଥା—3. Stammering speech.

ଖଣ୍ଡିଖଣ୍ଡି—ଦେ. ଅ—ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Khaṇḍikhaṇḍi Khaṇḍakhaṇḍa (See)

ଖଣ୍ଡିଖଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବଣ—ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ)
Khaṇḍikhaṇḍiā Khaṇḍakhaṇḍiā (See)

ଖଣ୍ଡିଗଣା—ଦେ. ବଣ—ଖଣ୍ଡିଗଣିଆଁ (ଦେଖ)
Khaṇḍigaṇā Khaṇḍigaṇiāñ (See)

ଖଣ୍ଡିଗଣିଆଁ—ଦେ. ବଣ—୧। କୁତ୍ସିତ ପ୍ରକାରେ ଖାଦ୍ୟଲୋଲୁପ; କୃପଣ; ଯେ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି (ଯଥା—କଟୋମାଛ; ପରିବା ଆଦି) ରାନ୍ଧୁଣୀର ଜମା ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି ଗଣେ—
Khaṇḍigaṇiāñ
1. Niggardly; meanly selfish in the matter of food.

ଖଣ୍ଡିଗଣିଆଁ ଚରିତ୍ର ହେଲେ—ଚଗ।

୨। ଅଳ୍ପଗୁଣିଆ—2. Easily offended

ଖଣ୍ଡିଗୁଣା—ଦେ. ବ.—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ନାକଫୁଡ଼ାରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଗୋଟେ ଗୁଣା (ଏହାର ଦୁଇ ପାଖରେ ଦୁଇଟି ଶୃଙ୍ଗ ଥାଏ)—
Khaṇḍiguṇā
A small circular plated nose-ring with two tapering points worn by females.

ଖଣ୍ଡିଗୁଣିଆଁ—ଦେ. ବଣ.—ଖଣ୍ଡିଗଣିଆଁ (ଦେଖ)
Khaṇḍiguṇiāñ Khaṇḍigaṇiāñ (See)

ଖଣ୍ଡିଝୁରି—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ମାଛର ଖଣ୍ଡ—
Khaṇḍijhuri A bit or piece of fish.

ଖଣ୍ଡିତ—ଫ. ବଣ. (ଖଣ୍ଡ ଧାତୁ + କର୍ମ୍ମ. ତ)—୧। ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ ହୋଇ କଟାଯାଇଥିବା—
Khaṇḍita
1. Cut into pieces; chopped.

୨। ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ—2. Torn to pieces.

୩। ବିନାଶିତ—3. Destroyed; annihilated.

୪। କ୍ଷୟିତ—4. Decayed.

୫। ଯୁକ୍ତିଦ୍ୱାରା ନାକଚିତ—
5. Refuted by argument; controverted; successfully met or answered.

୬। ଅଦଳ କରି ଯାଇଥିବା—
6. Nullified; set at naught.

୭। ଅନାଦୃତ; ପରିତ୍ୟକ୍ତ—
7. Abandoned; disregarded.

(ଖଣ୍ଡିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୮। ଦୁଃ-ନାକଶ; ବିଫଳକାମ—8. Disappointed.

୯। ଯାହା ପୂର୍ତ୍ତିମାତ୍ରାରେ ନାଟ୍ୟ ନ ହୋଇଣୁ ବନ୍ଦ କରିଯାଏ—
9. Broken at the middle; not completed; discontinued.

୧୦। ଯେଉଁ ବସ୍ତୁର କୌଣସି ଅଙ୍ଗ କଟିଯାଇ ଥାଏ—
10. Mutilated (image).

୧୧। ବିରୁଦ୍ଧ ପ୍ରମାଣଦ୍ୱାରା ନାକଚ—
11. Refuted; rebutted by evidence.

୧୨। ବିଘ୍ନ ବା ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ—12. Obstructed.

୧୩। ଯାହା ଏଡ଼ା ଯାଇ ଥାଏ—13. Evaded.

୧୪। ବିଭକ୍ତ—12. Divided.

ଖଣ୍ଡିତଦନ୍ତ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖଣ୍ଡିତ + ଦନ୍ତ)—
Khaṇḍitadanta ଖଣ୍ଡିଆଦନ୍ତା (ଦେଖ)
(ଖଣ୍ଡିତଦନ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Khaṇḍiādantā (See)

ଖଣ୍ଡିତବିଗ୍ରହ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଖଣ୍ଡିତ + ବିଗ୍ରହ)—
Khaṇḍitabigraha ଯାହାର ବିଗ୍ରହ ବା ଦେହର ଅଂଶ ଖଣ୍ଡିତ
(ଖଣ୍ଡିତବିଗ୍ରହା—ସ୍ତ୍ରୀ) ହୋଇଅଛି; ବିକଳାଙ୍ଗ—
Mutilated; maimed.

ଫ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ଖଣ୍ଡିତ + ବିଗ୍ରହ)—ଯେଉଁ ଦେବମୂର୍ତ୍ତିର କୌଣସି ଅଙ୍ଗ କଟା ଯାଇ ଅଛି—A mutilated image.

ଖଣ୍ଡିତବୃତ୍ତ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖଣ୍ଡିତ + ବୃତ୍ତ)—ଦୁଷ୍ଟ ଯାହା
Khaṇḍitabṛutta ଇତ; ଦୁରାଚାର—
(ଖଣ୍ଡିତବୃତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Dissolute; immoral.

ଖଣ୍ଡିତା—ଫ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ଖଣ୍ଡିତ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧। ଖଣ୍ଡିତର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Khaṇḍitā 1. Feminine of Khaṇḍita.

୨। କାବ୍ୟାଦିବର୍ଣ୍ଣିତ ଆଠ ଶ୍ରେଣୀର ନାୟିକା ମଧ୍ୟରୁ ଏକ; ଯେଉଁ ନାୟିକାର ନାୟକ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ଆସକ୍ତ ହୋଇ ଥାଏ; ଯେଉଁ ନାୟିକାର ପତି, ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀସମ୍ଭୋଗଚିହ୍ନ-

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ପ୍ରକାରଚିହ୍ନରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ୬ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

ଚନ୍ଦ୍ରିତ ହୋଇ ନାୟିକା ନକଟକୁ ଆସିବାରୁ ନାୟିକା ଏବଦ୍ଭୂତ ନାୟକକୁ ଦେଖି ଈର୍ଷାକଷାୟିତା ହୁଏ—
2. One of the 8 classes of heroines of Hindu novels and dramas; a disappointed mistress; a jealous woman whose lover is found by her carrying on his person indications of having enjoyed the company of another lady.

ଖଣ୍ଡିତାଶଂସ—ଫ. ବହ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖଣ୍ଡିତ+ଆଶଂସା)—ଯାହାର ଆଶା ଭୁଟ୍ଟ ଯାଇଅଛି; ଯେ ଆଶା କରି ପରେ କରୁଣ ହୋଇଅଛୁ—
Khaṇḍitāśaṁsa (ଖଣ୍ଡିତାଶଂସା—ସ୍ତ୍ରୀ)
Having the hopes disappointed; frustrated (Wilson).

ଖଣ୍ଡିନୀ—ଫ. ବହ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଖଣ୍ଡିନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଖଣ୍ଡୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Khaṇḍinī Feminine of Khaṇḍī.
ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ପୃଥିବୀ—The earth.

ଖଣ୍ଡିପହଁରା—ଦେ. ବ.—ନଅଣ୍ଟିଖାଲର ପାଣିରେ ଅଳ୍ପଦୂର ମାତ୍ର ପହଁରିବା—Swimming of a beginner for a small distance.
Khaṇḍipahaṁrā

ଖଣ୍ଡିପାଳକ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଖଣ୍ଡ+ପାଳକ)—ପାଞ୍ଜି ଅନୁସାରେ ଆଗାମୀ ବର୍ଷ ଦେଶର ଏକ ଅଂଶରେ ମେଘ ବର୍ଷିବା ଓ ଅନ୍ୟ ଅଂଶରେ ବର୍ଷା ନ କରିବା—Irregular monsoon during the coming year according to the almanac.
Khaṇḍipālaka

ଖଣ୍ଡିବନ୍ଧ—ଦେ. ବ—ଆଡ଼ିବନ୍ଧ (ଦେଖ)
Khaṇḍibandha Āṛḍibandha (See)

ଖଣ୍ଡିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଫ. ଖଣ୍ଡ ଧାତୁ)—୧ । ନାଶ କରିବା—
Khaṇḍibā 1. To destroy.

ଖଣ୍ଡା ଖଣ୍ଡଯତି,ଶେଖଯି, ଖଣ୍ଡ ମୋ ଭ୍ରେଶଭ୍ରସ ।

ଖଣ୍ଡିବା ଖାଲମଣି, ଉତ୍ତିଥାସ ।

୬ । ଛେଦନ କରିବା; କାଟିବା; ଦାଣିବା—2. To cut.
କରୁଘରେ ଅଜକାରୁ ନୂତନ ଖଣ୍ଡିବ । ଭକ୍ତ. ଘନଶ୍ୟାମଦାସ ।

୩ । ଖଣ୍ଡିତ ବା ଛେଦିତ ହେବା—
3. To be cut off; to be dispelled.
କହ ଏହାର ହେତୁ କର୍ମ, ଯେଣେ ଖଣ୍ଡଇ ଭବଭ୍ରମ ।
ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୪ । ହରଣ କରିବା—4 To undo.

୫ । ଦୂର କରିବା—5. To remove; to take away.

୬ । (ଅନୁଷ୍ଠାନ) ବଘ୍ନ କରିବା—
6. To obstruct or to put obstacles to.

୭ । ଭାଙ୍ଗିବା—7. To break.

୮ । (ଉପଦ) ବାରଣ କରିବା—
8. To thwart (a danger).

୯ । (ଦୁଃଖ) ନଗ୍ନକରଣ କରିବା—
9. To enable one to evade (a danger).

୧୦ । (ଅପରାଧ, ପାପ) କ୍ଷମାଦେବା—
10. To forgive (a fault or sin).

୧୧ । (ଯୁକ୍ତି ବା ତର୍କଆଦିକୁ ପ୍ରତିଯୁକ୍ତିଦ୍ୱାରା) କାଟିବା—
11. To refute or rebut (an argument by counter-argument).

୧୨ । ରଦ୍ କରିବା—12. To set aside; to nullify.

୧୩ । (ଆଦେଶ) ଅମାନ୍ୟ କରିବା—
13. To disobey; to set at naught; to disregard (an order).

୧୪ । ବଣ୍ଟନ କରିବା—14. To divide.

୧୫ । ପୃଥକ୍ କରିବା—15. To separate.

ଖଣ୍ଡିମା—ଫ. ବ. (ଖଣ୍ଡ+ଇମନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Khaṇḍimā ନ୍ୟୂନତା; ଖଣ୍ଡିତ ଅବସ୍ଥା—
Defectiveness. (M. W.)

ଖଣ୍ଡିଲଗାଣ—ଦେ. ବ—ପାଞ୍ଜି ଅନୁସାରେ ଆଗାମୀ ବର୍ଷ କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳରେ ଖୁବ୍ ବର୍ଷା ଓ ଝଡ଼ ହେବା ଓ ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ନ ହେବା—
Khaṇḍilagāṇa Irregular monsoon during the coming year according to the almanac.

ଖଣ୍ଡିଲାଙ୍ଗୁଡ଼ା—ଦେ. ବହ. ପୁଂ—ଯାହାର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ଖଣ୍ଡିତ ବା କଟା ହୋଇଥାଏ; ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ଖଣ୍ଡିଆ; ଯେଉଁ ଜନ୍ତୁର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ର ଅଗ କଟାଯାଇ ଯେଉଁରୁ ଖଣ୍ଡେ ମାତ୍ର ଥାଏ—Having the tail lopped off.
Khaṇḍilāṅgurḍā (ଖଣ୍ଡିଲାଙ୍ଗୁଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ

ଖଣ୍ଡିଲାଙ୍ଗୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବହ. ପୁଂ—ଖଣ୍ଡିଲାଙ୍ଗୁଡ଼ା (ଦେଖ)
Khaṇḍilāṅgurḍiā Khaṇḍilāṅgurḍā (See)

ଖଣ୍ଡିହେବା—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) କ୍ରି (ଫ. ଖଣ୍ଡ ଧାତୁ)—
Khaṇḍihebā ଦାଣିହେବା—To be cut.
ବଂଶ ପତ୍ରର୍ଦ୍ଧ ଉହଁ ପରାଣ ଶେଷ ହେଇ ବନ୍ଧୁବାର ପ୍ରସ୍ତୋତେ ସେ ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଖଣ୍ଡୀ—ଫ. ବହ. ପୁଂ (ଖଣ୍ଡ ଧାତୁ+ଇନ; ୧ମା. ୧ବ.)—
Khaṇḍī ୧ । ବଉକ୍ତ—1. Divided.
୨ । ବହୁଖଣ୍ଡବଶିଷ୍ଟ; ଅଂଶବଶିଷ୍ଟ—
2. Consisting of many parts or pieces.
ଦେ. ବହ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ବା ସ୍ତ୍ରୀଜାତିର କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗ ନ ଥାଏ—1. (a female) Having lost one of her limbs; maimed or crippled (female).
୨ । ଖଣ୍ଡିଆର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—2. Feminine of Khaṇḍiā.
୩ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଆଙ୍ଗୁଠି ଛିଣ୍ଡି ଯାଇଥାଏ—
3. (a woman) Having some of her fingers gone.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ ; ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଉ୍ଚ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ସ୍ୱ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଖଣ୍ଡୀକୃତ—ସଂ. ବଣ. (ଖଣ୍ଡ + ଅଭୂତ ଭାବେ. ଚ୍ବି + କୃ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଚ)—ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ କରାଯାଇ ଥିବା; ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଚରାଯାଇଥିବା—
Khaṇḍīkṛuta — Cut or torn or divided into pieces.

ଖଣ୍ଡୁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. (ସଂ ଖଣ୍ଡିତଦନ୍ତ)—ଖଣ୍ଡିଆଦନ୍ତା—
Khaṇḍu — (a person) Who has lost some teeth.

ଖଣ୍ଡୁଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଶିଖଣ୍ଡୀ = ଟିଖା ବା ଅଣ୍ଟଲଯୁକ୍ତ; ଭୁଲ. ହି. ଖୁଡ଼ୁଆ = ବର୍ଷା ବା ଶୀତର ଦାଉରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ମୁଣ୍ଡରେ ମୋଡ଼ା ଦୋଇ ପକାଯିବା କମ୍ବଲ ବା ଲୁଗା)—
Khaṇḍuā — ଶିଖଣ୍ଡୀ ଗୁଂଘଟ; ଘାଘୀ

୧ । ଭଦ୍ରବଂଶୀୟା ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ବାହାରିବା ସମୟରେ ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୁଗା ଉପରେ ପକାଇବା ଓଢ଼ଣୀ; ନାନାବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଚଉ ଫବଲଡ ଓଢ଼ଣୀ—
1. A variegated scarf or upper sheet put on by respectable females over the cloth worn and hanging from the head downwards when they come out of the house; a multicoloured wrapper for female wear

ବଡ଼ ଖଣ୍ଡୁଆ ଦୋସଡ଼ା । ଘନକୃଷ୍ଣ ଜଗମୋହନ ।

[ଦୃ—ଖଣ୍ଡୁଆ ପାଟ ବା ଉସର ସୂତାରେ ବୁଣାଯାଏ । ଖଣ୍ଡୁଆ ଉପରେ ନାନାବିଧ ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ, ଜୀବ, ମନୁଷ୍ୟ, ବୃକ୍ଷ, ଲତା, ମନ୍ଦିର ଓ ଦେବଦେବୀଙ୍କର ଚଉ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ରଙ୍ଗରେ ଖୁବ୍ କୌଶଳକ୍ରମେ ବୁଣା ଯାଇଥାଏ । ଓଡ଼ିଶାର କେତେକ ଗଡ଼ଜାତର ଭଦ୍ରମାନେ ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଓ ଚଉବଡ଼ଜିତ ଖଣ୍ଡୁଆ ବୁଣୁଥିଲେ । ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜରୁ ଏହାର ଆଦର କ୍ରମଶଃ କମି ଯିବାରୁ ଆଜିକାଲି ଖଣ୍ଡୁଆ ବୁଣିବା କାମ କମି ଯାଇଅଛି । ଖଣ୍ଡୁଆ ବୁଣିବା ପାଇଁ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ରଙ୍ଗର ଓ ମାପର ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ତରଣୀ ସୂତା ଫଗ୍ରହ କର ତନ୍ତୁରେ ସଜାଇ ରଖିବାକୁ ହୁଏ । ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଚଉସମ୍ବଳିତ ଖଣ୍ଡୁଆ ବୁଣିବା ପାଇଁ କେଉଁ କେଉଁ ରଙ୍ଗର ଓ ମାପର ସୂତା ଜ୍ଞାଗିବ ତତ୍ତ୍ୱାବ୍ଦେ ଉପଦେଶ ଓ ବର୍ତ୍ତନା ଲେଖାଥିବା ପୋଥି କେତେକ ବଂଶିଷ୍ଟ ଓ ଧ୍ୟାନ୍‌ଦାନ୍ ତନ୍ତୀଙ୍କ ଘରେ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ଖଣ୍ଡୁଆ ବୁଣିବା ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳରେ ତନ୍ତୀମାନଙ୍କର ଗୋଷ୍ଠୀଏ ବଂଶିଷ୍ଟ ଶିଳ୍ପକଳା ଥିଲା ।]

୨ । ବମ୍ବେ ପ୍ରଦେଶର ଜଣ୍ଟାବଶେଷ—
2. A district in Bombay presidency.

ଖଣ୍ଡୁଆଲ—ଦେ. ବ—ଓଡ଼ିଶାରେ ଶୂଦ୍ରଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବଶେଷ—
Khaṇḍuāla — A family title of Śūdras in Orissa.

ଖଣ୍ଡେ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—
Khaṇḍe

୧ । ଖଣ୍ଡେଦୂର (ଦେଖ)
1. Khaṇḍedūra (See)

୨ । ଖଣ୍ଡିଏ (ଦେଖ)
2. Khaṇḍie (See)

ଦେ. ଅ. (ଅନ୍ୟ ପରିମାଣବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ)—ପ୍ରାୟ—About; or thereabouts.

(ଯଥା—ବନେ ଖଣ୍ଡେ, ପଞ୍ଚାଏ ଖଣ୍ଡେ, କୋଶେ ଖଣ୍ଡେ, ଟଙ୍କାଏ ଖଣ୍ଡେ ।]

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ଲରିଆ) ବଣ—(ପାଣି) ମୁନ୍ଦାଏ—
A little (water).

(ଯଥା—ପାନ ଖଣ୍ଡେ ଦେବ କାଗା ।)

ଖଣ୍ଡେଇତ—ଦେ. ବ—ଖଣ୍ଡାଏତ (ଦେଖ)
Khaṇḍeita — Khaṇḍāeta (See)

ଖଣ୍ଡେ ଛଡ଼ା—ଦେ. କ୍ରି ବଣ—ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ—
Khaṇḍechharṛā — At a little distance.

ଖଣ୍ଡେଦୂର—ଦେ. ବ—ଅଳ୍ପ ଦୂରତ୍ୱ; ସାମାନ୍ୟ ଦୂରତ୍ୱ—
Khaṇḍedūra — A small distance.

ଦେ. ବଣ—ଅଳ୍ପ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ; କିଛି ଦୂରରେ ସ୍ଥିତ—
A little distant; situated at a small distance.

ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । ସାମାନ୍ୟ ଦୂରତ୍ୱ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ; କିଛିଦୂର—
1. Up to a small distance.

ଖଣ୍ଡେଦୂର ଯାଇଁ ଦେଖିଲେ ରୂପର ରୂପରେ ଏହ ସ୍ୱପ୍ନସ୍ୱ ।
ସ୍ୱାମୀନାଥ. ଉତ୍କଳୀ ।

୨ । ଅଂଶତଃ—2. Partially; in part.

୩ । ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ—
3 A little way off; at a short distance.

ଖତନା—ବୈଦେ. ବ (ଆ)—ମୁସଲ୍‌ମାନ୍ ଓ ଯିହୁଦୀ ଧର୍ମର ସଂସ୍କାରବଶେଷ—
Khatnā — Circumcision amongst the Mahomedans and Jews.

[ଦୃ—ପୁରୁଷ ପିଲ୍ଲର ଲିଙ୍ଗର ଅଗଲୁ ଘେର ବାହାର ପଡ଼ିଥିବା ପତଳା ଚମର ପରଦାକୁ ଗୁର ପାଖକୁ ବୁଲାଇ କାଟି ଦେଲେ ଗୁଆଡ଼ି ଆବରଣମୁକ୍ତ ହୁଏ । ଏଉଦ୍ଦ୍ୱାର ଚୁରୁନ୍ଦୀ ଆଦ ଟେଗର ମଧ୍ୟ ଆଶଙ୍କା ନ ଥାଏ ।]

ଖତମା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବୈଦେ. ବ. (ଆ), (ଆ. ଖତମ୍ = ପୂର୍ଣ୍ଣ, ଶେଷ; ଭୁଲ. ହି. ଖତମା)—
Khatmā

କୌଣସି ବିଷୟର ଅନୁସନ୍ଧାନ ଶେଷ ହେଲେ ତତ୍ତ୍ୱାବ୍ଦେ ଦଆଯିବା ରିପୋର୍ଟ୍—
Final report submitted after the completion of an enquiry.

ଖତ୍‌ବା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ) — ମସ୍‌ଜିଦ୍‌ରେ ମୁସଲ୍‌ମାନ୍‌ମାନଙ୍କର ଶୁକ୍ରବାର ଦିନ କରାଯିବା ପ୍ରାର୍ଥନା (ଏଥିରେ ରାଜାଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ କାମନାରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା ମଧ୍ୟ କରାଯାଏ)—
Khatwā — ଖତବା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉକ୍ତ ରୂପରୁ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଖତବା The public prayer of the Mahomedans in a mosque at the Friday service in which they pray to God for the welfare of the sovereign also.

ଖତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖାଦ୍ୟ; ଏହା ଭୂମିର ଖାଦ୍ୟ)—

Khata ୧ । ଖେତର ଉତ୍ପାଦିକା ଶକ୍ତି ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ଖେତରେ ଦିଆଯିବା ସାର—

ଖାଦ 1. Manure; fertiliser.

୨ । ପଚା ଗୋବର—

2. Putrefied cowdung.

୩ । ପଚି ସଡ଼ି ନଷ୍ଟ ହୋଇଥିବା ବସ୍ତୁ—

3. Completely spoiled thing.

୪ । ପାଉଁଶ—4. Ashes.

[ଦ୍ର—ଭୂମିର ଉତ୍ପାଦିକା ଶକ୍ତି ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ଖେତରେ ପାଉଁଶ, ବହୁକାଳର ସଡ଼ା ଗୋବର, ନାନାପ୍ରକାର ପଚା ସଡ଼ା ବସ୍ତୁ, ପଶୁ-ପକ୍ଷୀଙ୍କ ମଳ, ମୃତଜୀବ, ଲୁଣ, ଚୂନ, ହାଡ଼ଚୂନା ଆଦି ଦିଆଯାଏ । ସାଧାରଣ ଗୃହସ୍ଥର ଘର ପାଖରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ଖାଡରେ ବର୍ଷଭରି ଗୃହର ଆବର୍ଜ୍ଜନା, ପାଉଁଶ, ଗୋବର ଓ ଗୋରୁମୂତ ଯାକ ସ୍ତୂପାକାରରେ ଜମା କରି ଯାଉଥାଏ । ସେଗୁଡ଼ାକ ସଡ଼ି 'ଖତ' ହେବା ପରେ ଖେତ କୃଷର ଉପଯୋଗୀ ହେବା ସମୟରେ ଗୃହସ୍ଥ ଉକ୍ତ ଖତକୁ ଖତଗଦାରୁ ନେଇ ଖେତରେ ପକାଏ । ଉନ୍ନତ ଫସଲ ପାଇଁ ଓ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ଜମି ପାଇଁ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଖତ ଲୋଡ଼ା ହୁଏ ।]

ଦେ. ବ୍ୟଙ୍ଗ—୧ । ପଚି ସଡ଼ି ନଷ୍ଟ ହୋଇଥିବା—1. Putrefied.

୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିନଷ୍ଟ—2. Entirely damaged.

ଖତ୍ ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଖତ୍=ଚିଠି; ପତ୍ର)—ଖତପତ୍ର (ଦେଖ)—

ଖତ Khatapatra (See)

ଖତକୁଡ଼—ଦେ. ବ (ସଂ. ଖାଦ୍ୟ+କୁଲ) ୧ । ପ୍ରତିଦିନ ଗୃହର ଅଳଆ, Khatakurda ଗୋବର, ପାଉଁଶ ଆଦି ଖତରେ ପରିଣତ ହେବା ଆଁସ୍ତାକୁଡ଼ ପାଇଁ ଜମା ହେବା ସ୍ଥାନ ବା ଗଦା—1. A place

ଘୁରା, କତବାରଖାନା where cowdung and refuse of the house are amassed for being putrefied to be used as manure; a manure-heap, dung-hill.

୨ । ଅଳଆଗଦା—2. A heap of refuse or rubbish.

ଖତକୁଡ଼—ଦେ. ବ—ଖତକୁଡ଼ (ଦେଖ)—

Khatakurdha Khatakurda (See)

ଖତକୁର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖତକୁଡ଼ (ଦେଖ)—

Khatakura Khatakurda (See)

ଖତଗଦା—ଦେ. ବ—ଖତକୁଡ଼ (ଦେଖ)—

Khatagadā Khatakurda (See)

ଖତଗାଡ଼ - ଗ୍ରା. ବ—୧ । ଖତକୁଡ଼ (ଦେଖ)—

Khatagārda 1. Khatakurda (See)

୨ । ଯେଉଁ ଗାତରେ ଖତ ଦେବାପାଇ ଗୋମସ୍ୱାଦ ଜମା କରିଯାଏ—

2. A pit where cowdung etc is stored for manure.

ବାଃ ବୁଢ଼ୀ ସମସ୍ତଙ୍କ ବୁଥର ଆଗରେ ଖତଗାଡ଼—

ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଖତପତ୍ର—ଦେ. ବ (ଆ. ଖତ୍+ସଂ. ପତ୍ର)— ଉମସୁକ; ଋଣପତ୍ର—

Khatapatra A money-bond.

ଖତ ଗ୍ରାଦେ (ପୁରୀ) ବ—ତୀର୍ଥକୁ ଦେବଦର୍ଶନାର୍ଥ ଆସିଥିବା ଯାତ୍ରୀମାନେ ଦକ୍ଷିଣା ନଗଦ ଦେଇ ନ ପାର ବା ଝଙ୍କା ଧାର ନେଇ ପଣ୍ଡାଙ୍କୁ ଲେଖି ଦେଇଯିବା ଋଣପତ୍ର (ଯାହା ପଣ୍ଡାଗୁମସ୍ତାମାନେ ଘରେ ସାଣ୍ଡୀଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇ ଆଦାୟ କରି ଆଣନ୍ତି)—Bonds or handnotes executed by pilgrims in favour of their Pandās while visiting places of pilgrimage.

ଖତମ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଖତମ୍=ସମାପ୍ତ; ଫଂପୂର୍ଣ୍ଣ)—

Khatam ୧ । ଅବସାନ; ଶେଷ—1. End; finish.

ଖତମ ୨ । ମୃତ୍ୟୁ—2. Death.

ଖତମ ୩ । ଲୋପ—3. Disappearance; cessation.

୪ । ବିନାଶ—4. Destruction.

୫ । ସମାପ୍ତି—5. Completion.

ବୈଦେ. ବ୍ୟଙ୍ଗ—୧ । ସମାପ୍ତ; ଫଂପୂର୍ଣ୍ଣ—

1. Finished; completed.

୨ । ବିନଷ୍ଟ—2. Destroyed.

୩ । ହତ—3. Murdered; killed.

୪ । ମୃତ—4. Dead.

୫ । ଲୁପ୍ତ —5. Ceased; annihilated; disappeared.

୬ । ଅବସାନପ୍ରାପ୍ତ—6. Ended.

ଖତମ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଆ. ଖତମ୍=ସମାପ୍ତ; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ)—

Khatam karibā ୧ । ଶେଷକରିବା; ସମାପନ କରିବା—

ଖତମକରା 1. To bring to an end; to

ଖତମକରନା conclude.

ତାଙ୍କେ। ମାମଲା ତଦାରକ ଖତମ୍ କଲେ ।

ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

୨ । ବିନାଶକରିବା—2. To destroy.

୩ । ମାରିପକାଇବା—3. To kill.

ଖତମା--ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖତ୍ମା (ଦେଖ)

Khatamā Khatmā (See)

ଖତମାଲ—ସଂ. ବ (ଖ=ଆକାଶ+ତମାଳ; ତମାଳ ବୃକ୍ଷ ପରି ଆକାଶରେ ଦୃଷ୍ଟ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ବସ୍ତୁ)—

Khatamāla ୧ । ମେଘ—1. Cloud.

ଖତମାଲ ସେସନ ଗ୍ରାମେ ଉପଜ—ମାଲମଗଁ. ଉତ୍କିଧ୍ୟାସ୍ୱ ।

୨ । ଧୂମ; ଧୂଆଁ—2. Smoke.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଖତର୍—ଦେ. ବ୍ୟ (ଫ୍ର. କ୍ଷତ୍ରିପ୍ତାସ୍ତ; ଖତରେ ପରିଣତ)—
Khatarā ୧ । ପୋରିବା; ବହୁ ପୁରୁତନ ହେବାରୁ ପତ
ଖତୁରା, ଖତୋ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଥିବା; କ୍ଷତ୍ରିପ୍ତାସ୍ତ (କାଠ ଇତ୍ୟାଦି)—
1. Rotten or damaged (wood etc); decayed.

[ଦ୍ର—କାଠ, ପୋଥି ଆଦି ବହୁକାଲ ପଡ଼ିରହିଲେ ଖର୍, ପାଣି ଏବଂ ବାଜ ସେମାନ ସାରଶୂନ୍ୟ ଓ ଭଙ୍ଗପ୍ରବଣ ହୋଇଯାଏ । ଗୋବର, ଅଳଆଦି ଖତ ହେଲେ ସେଉଁପରି ଝୁରୁଝୁରିଆ ହୋଇଯାଏ କାଠ ଆଦି ସେହିପରି ହେଲେ ତାକୁ 'ଖତର୍' ବୋଲାଯାଏ; ସେଥିରେ ହାତ ମାରିଦେଲେ ତାହା ଝୁଙ୍କିଝୁଙ୍କି ହୋଇ ଝଡ଼ିପଡ଼େ ।]

୨ । ଖତମିଶା (ମାଟି)—
2 (soil) Mixed with manure.

୩ । ପୋକର୍—3. Worm-eaten (Grundy).

ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
୧ । ଥଟ୍ଟା; ପରିହାସ—1. Jest; joke.
୨ । ଉପହାସ—2. Sneer; gibe; jeer.

ଖତର୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ବହୁକାଲ ଅଯତ୍ନ
Khatarā karibā ସହକାରେ ରଖି ପୋରିଦା କରିବା; ପଚାଇ
ସଡ଼ାଇ ନଷ୍ଟ କରିବା—
To cause a thing to be rotten or damaged for want of due care.

ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । ଥଟ୍ଟା ପରିହାସ କରିବା—
1. To jest; to joke.
୨ । ଉପହାସ କରିବା—
2 To jeer at; to sneer at.

ଖତା—ଦେ. ବ—ମୁଖ, ଦନ୍ତ ଓ ଜିହ୍ୱା ଆଦି ବିକୃତ କରି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
Khatā ପରିହାସ କରିବା—
Making faces; grin.

ଖତାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ମୁଖ ଜିହ୍ୱା ଓ ଦନ୍ତ ଆଦିର ବିକୃତ ଭଙ୍ଗି କରି
Khatāibā ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପରିହାସ କରିବା; ଖତାଇଦେବା—
ଭେଙାନ, ଭେଙ୍ଗାନ, ଭେଙ୍ଗଚାନ To make faces by distorting the mouth, tongue and teeth for teasing another person; to grimace.
ମଁହବନାନା, ଫିଚକାନା, ଭେଗଚାନା

ବ୍ରହ୍ମଣ ମୁଖରୁ ନଗା ଏ ବଚନ ଶୁଣି
ବୋଇଲେ ରେ ଥମ୍ବକୁ ଖତାଉ ବଂଶପାଣି—ବଶୁଜାଟ. ବଚନଚନ୍ଦ୍ରମାସୃଣ ।

ଖତାଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖତାଇବା (ଦେଖ)
Khatāi hebā Khatāibā (See)

ଖତାଖତି—ଦେ. ବ.—ପରସ୍ପରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଖତାଇ ଦେବା—
Khatākhati Making faces at each other.
ଭେଙ୍ଗଚାଭେଙ୍ଗଚି
ଫିଚକାଫିଚ୍କି

ଖତାଡ଼—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ୍ୟ.—ଖତ ବା ସାରର ଭାଗ ବେଶୀ ଥିବାରୁ
Khatārdi ଉର୍ବର (ଭୂମି)—Fertile land owing to a large quantity of manure.

ଖତାନ୍—ବୈଦେ. ବ.—୧ । ଖତିଆନ୍ (ଦେଖ)
Khatān 1. Khatiān (See)
୨ । ଗଣନା; ହିସାବରେ ନାମସ୍ମରଣ (ନଦେ)—
2. Calculation.
୨ । ଗଣତି—2. Counting.
୩ । ହିସାବ ଲେଖିବା—3. Accounting.

ଖତାମୁହାଁ—ଦେ. ବ୍ୟ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ଖତିମୁହାଁ (ଦେଖ)
Khatāmuhāñ Khatimuhañ (See)
(ଖତାମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖତାରି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ୍ୟ—ଖତାଡ଼ (ଦେଖ)
Khatāri Khatardi (See)

ଖତି—ଗ୍ରା. ବ—୧ । (ଫ୍ର. କ୍ଷତି) କ୍ଷତି, ହାନି—
Khati 1. Loss; damage.
ଖତି ୨ । କ୍ଷେତ୍ରମଣି ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକନାମ—
2. A name for calling a woman Kshetramani.

ଖତିଆ—ଦେ. ବ. ପୁଂ—କ୍ଷେତ୍ରମୋହନର ଡାକ ନାମ—
Khatiā Name for calling Kshetramohana.

ଖତିଆଖତି—ଦେ. ବ—ଖତାଖତି (ଦେଖ)—
Khatiākhati Khatākhati (See)

ଖତିଆଖତେଇ—ଦେ. ବ—ଖତାଖତି (ଦେଖ)—
Khatiākhatei Khatākhati (See)

ଖତିଆନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା; ଆ. ଖତ୍=ଲେଖା, ଚଠି)—
Khatiān ୧ । ରାଜସ୍ୱ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଦାଖଲମାନେ ଯେଉଁ କାଗଜରେ
ଖତେନ ଜମିଦାର ଓ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଜମି ଜମା ଆଦିର ବିବରଣ ଲିପିବଦ୍ଧ
ଖତିୟୌନି କରନ୍ତି; ଭୂସ୍ୱତ୍ୱଲିପି—1. Record of rights prepared during a Revenue Settlement.
୨ । ବ୍ୟବସାସ୍ଥରେ ଖରଦ୍ରକ୍ରିର ଦୈନିକ ହିସାବ ଲେଖା ଯିବା ଖାତା—2. Daily ledger or account-book of business.
୩ । ଦୈନିକ ଆସ୍ଥ ବ୍ୟୟକୁ ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ କରି ଲେଖିବା—
3. Classification of daily income and expenditure under different heads.
୪ । ଜମିଦାର ସିରସ୍ତାରେ ଯେଉଁ କାଗଜରେ ପ୍ରଜାର ଜମିଜମାର ବିବରଣ ଲେଖାଥାଏ—4. A register maintained by a Zamindar showing the area and rent of each tenant.

ଖତିଆନା—ବୈଦେ. (ଫା) ବ—ଖତିଆନ୍ (ଦେଖ)—
Khatiānā Khatiān (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଭୌତିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭୂଖାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ବପରତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଚାଉଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଲୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଲୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଥାଉଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଥଙ୍କା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍ତ'ଦେଖିବେ।

ଖଉମୁହାଁ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ.—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁହଁ ସ୍ୱତଃ ଖଉ�ଡେଇ ହେଲା ପରି ଦେଖାଯାଏ—
Khatimuhāñ (ଖଉମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ)
(man)Having a naturally distorted face.

ଖତିରା—ଦେ. ବିଣ—ଖତରା (ଦେଖ)
Khatirā Khatarā (See)

ଖତୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—କ୍ଷେତ୍ରମଣିର ଡାକ ନାମ—
Khatī Name for calling Kshetramaṇi.
ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଖଉମୁହାଁ (ଦେଖ)
Khatimuhīñ (See)

ଖତୁଆ—ଦେ. ବିଣ—ଖତରା (ଦେଖ)
Khatuā Khatarā (See)
ଦେ. ବି—କ୍ଷେତ୍ରମୋହନର ଡାକନାମ—
Name for calling Kshetramohana.

ଖତୁଆଲ୍—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଖତରା (ଦେଖ)
Khatuāl Khatarā (See)

ଖତେଇବିଗୁଲେଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖଉଡେଇହୋଇ ଛଗୁଲାଇବା—
Khateibigulei hebā To tease one by making faces or grimaces.

ଖତେଇମୁହାଁ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ.—ଖଉମୁହାଁ (ଦେଖ)
Khateimuhāñ Khatimuhāñ (See)
(ଖତେଇମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖତେଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖଡାଇବା (ଦେଖ)
Khatei hebā Khatāibā (See)

ଖତ୍ୟାନ୍—ବୈଦେ. ବି.—ଖଡାନ୍ (ଦେଖ)
Khatyān Khatān (See)

ଖଦ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଦୃଢ଼ ହେବା—
Khad (root) 1. To be steady or firm.
୨ । ଆଘାତ କରିବା—
2. To strike or hurt.
୩ । ହତ୍ୟା କରିବା—3. To kill.

ଖଦ୍‌ଖଦ୍—ଦେ. ଅ—ଖଦ୍‌ଖାଦ୍ (ଦେଖ)
Khadkhad Khadkhād (See)
ଶୁଣିଣ ପୃଷ୍ଠମାନେ ଉଠିଲେ ଖଦଖଦ
ନିଦ ଘରେ ଯାଇ ନିଇଲ ପ୍ରହାର—ଗୀତାମ୍ବର. ନିଦିତପ୍ରବୁଦ୍ଧ ।

ଖଦ୍‌ଖାଦ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Khadkhād ୧ । ଅଳ୍ପ ଚଞ୍ଚଳ ଗତିରେ ଚାଲୁଥିବା ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ପଦକ୍ଷେପର ଶବ୍ଦ—1. Sound of brisk walking of several persons or animals.
୨ । ଚଞ୍ଚଳ ଗତିବିଶିଷ୍ଟ; ବରାବର ଦଗଲୁ ଚଞ୍ଚଳ ଗତିକାରୀ—
2. Of swift motion; swiftly flying away in different directions.
୩ । ସତ୍ୱର (ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଜୀବ ଶୀଘ୍ର ପଳାଇଯିବା ଭଳାରେ)—
3. Swiftly (said of many animals fleeing away).
(ଯଥା—ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ମିତ୍ରଗମାନେ ଖଦ୍‌ଖାଦ୍ ହୋଇ ପଳାଇ ଗଲେ ।)

ଖଦଖଦଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ—ଖଦଖଦଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Khadakhadarḍā Khadakhadarḍiā (See)

ଖଦଖଦଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେଉଁ ଥାମ୍ଭସୃ ବା ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥରେ ବାଲି ବା ମଣ୍ଡ ଥାଏ—
Khadakhadarḍiā 1. (liquid) Having lumps in it.

ଖୁରଦ୍‌ରା; ଖୁରଖୁରା ୨ । ଅମସୃଣ; ଅଚିକ୍କଣ—2. Rough.

ଖଦଡ଼—ଦେ: ବ—୧ । ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡିଆ କ୍ଷୁଦ୍ର ବସ୍ତୁ—
Khadarḍa 1. Small lumps or particles.

ଖଦଡ଼; ଖାଦି ୨ । (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର) ହାତକଟା ସୂତାରେ ତନ୍ତଙ୍କର ତନ୍ତୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ବୁଣା ହେବା ମୋଟ ଲୁଗା ବା ଖଦ୍ଦ—
ଖଦ୍ଦର; ଖାଦୀ 2. Country-made coarse cloth.
(ଯଥା—ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ଖଦଡ଼ ପିନ୍ଧିବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଇଅଛନ୍ତି ।)
୩ । ଗୋଳିଆ ଓ ବଟା ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥ ଛଣା ହେଲା ପରେ ଯେଉଁ କଠିନ ଅଂଶମାନ ରହିଯାଏ, ସିଠା—
3. Coarse particles left after some liquid is strained.

ଦେ. ବିଣ—ଖଦଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Khadarḍiā (See)

ଖଦଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ—ଖଦଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Khadarḍā Khadarḍiā (See)
ତ୍ରିପ୍ରକାର ତନ୍ତ୍ରଜ-ପୀଡ଼ିତ-ପ୍ରକାର ରୂପରେ ସେତେ ଖଦଡ଼ା ରେ—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ—

ଖଦଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ବଗଡ଼ା—
Khadarḍiā 1. Coarse.
୨ । ଅଚିକ୍କଣ—2. Rough.
୩ । ଅନିର୍ମଳ—
3. Not clear; not transparent.
୪ । ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡିଆ, ମଣ୍ଡମଣ୍ଡିଆ (ଜଳୀୟ ବସ୍ତୁ)—
4. (liquid) Mixed with lumps.

ଖଦା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଖୋଦ)—୧ । ସିଠା ବା ମଇଳା—
Khadā 1. Dregs.
ଗାଦ; ଖାଦ ୨ । ମଣ୍ଡ—2. Sediment.
ଗାଦ୍

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଖେଦା ୩ । (ଫ. ଖେଡ଼) ଦାନ୍ତ ଧରିବା ନିମନ୍ତେ ବାଡ଼ାବନ୍ଦ ହୋଇ ଏକଆଡ଼ ମେଲ୍ଲଥାଇ ଅନ୍ୟଆଡ଼ ସରୁ ବାଡ଼ ହଅ ଯାଇଥିବା ସ୍ଥାନ; ଖେଦା—
खेद्दा 3. Kheddah or enclosure for catching wild elephants.

୪ । (ଫ. ଖଡ଼)—ଗୋରୁ ଆଦ ଖାଇବା ଓ ମାଡ଼ିବା ଦ୍ୱାରା ଖେତରେ ଥିବା ଫସଲର ଖଡ଼ ବା ଲୋକସାନ—
4. Damage done to crops by stray cattle.

୫ । (ଫ. ଖଡ଼) ବିବାହାଦି ବ୍ୟୟସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ—
5. Expensive family ceremonies.

୬ । ଆଖୁ ପେଡ଼ାଦେଲ୍ଲ ପରେ ରହିଯିବା ଜାରସ ଆଖୁ ଦଣ୍ଡା—
6. Pressed sugarcane.

ଖଦାଇ—ଦେ. ବି. (ଫ. ଖଡ଼)—୧ । ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ପ୍ରଜା (ନଜେ)
Khadāi 1. A class of tenants.

ପ୍ରଜାହିଁ କରଇ ଚୁଣ ଖଦାଇଙ୍କ ଭଟ୍ଟଁ ।
ଭେଣ୍ଡିର ଡାଇ ଚଲ୍ଲା ନ ପଇଉ କଟ୍ଟ ।
ନାମରତ୍ନଗାଡା (ନଜେ)

୨ । ଗ୍ରାମ୍ୟର ବୃତ୍ତିସ୍ଥାନ ବା ଜମିବାଡ଼ି ନ ଥିବା ରାଇତ; କୃଷକ ରାଇତ—2. A tenant having no culturable holding under the Zamindar but only a homestead.

ଖଦା କରିବା—ଦେ. କି.—(ଗୋରୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା) ଜମିର ଫସଲ ନଷ୍ଟ
Khadā karibā କରିବା—To damage the crop of a field (by cattle).

ଖଦାନ—ଗ୍ରାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଫ. ଖାଣ; ଭୁଲ ହି. ଖଦାନ)—
Khadān ୧ । ଖଣି—1. Mine.
୨ । ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥାନ—2. Place of origin or production.

ଖଦାଭୁଷା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଅଚକ୍କଣ; ଅମସୃଣ—
Khadābhushā Rough.

ଖଦାଲ—ଗ୍ରାଦେ. ୧ । (ଗଞ୍ଜାମ, ସମ୍ବଲପୁର) ବି—
Khadāla ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ତନ୍ତୀ ଜାତିବିଶେଷ; ବାଉଣ୍ଡିବୁଣା—
1. An untouchable caste who weave cloth.

ଖଦ କହନ୍ତି ଯେଉ ଜନ, ଖଦାଳ ବୁଝନ୍ତି ସେମାନ ।
ବଳଭଦ୍ର. ବସ୍ତ୍ରପୁରାଣ ।

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଖଦଲୁଗା ବୁଣନ୍ତି, ତେଣୁ ଏମାନଙ୍କର ଏପରି ନାମ ହୋଇଅଛି ।]

୨ । (ବାଲେଶ୍ୱର)ପରିବା ବିକ୍ରୟ କରିବା ଶୂଦ୍ର ଜାତିବିଶେଷ—
2. A caste of Sūdra greengrocers.

୩ । (ଗାଳି) ମୂର୍ଖ ଅଶାଢ଼ୁଆ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. A stupid illiterate person.

ଖଦ—ଦେ. ବି.—୧ । ବାଉଁଶ ବା କାଠର ମୁଠାରେ ଲୁଗା ବନ୍ଧା
Khadi ହୋଇ କରିବା ଏକପ୍ରକାର ଚାମର—
1. A kind of fan made of cloth.

ଖଦ ଚାମର ସଜ ଉପଚାର, ଘନ କେହ୍ନି କେହ୍ନି କରେ ପ୍ରଚାର ।
ଉଷା. ସଦଶ୍ୟବତୀ

[ଦ୍ର—ଏହା ପୂଜା ଓ ଦେବତାଙ୍କ ଉପକରଣବିଶେଷ ।]

୨ । ମୋଟା ଲୁଗା—2. Small coarse cloth.

ପଦ୍ମ ଖଦ ଲେଉ ଧୀର ବାଉ ଜାଉ ।
ଉଷା. କୋଣ୍ଟ୍ରତ୍ନାଶ୍ରୟଦସ ।

୩ । ଦାଢ଼ରୁଣା ସୂତାରେ ଦେଶୀ ତନ୍ତୀ ବୁଣିଥିବା ମୋଟା ଲୁଗା; ଖଦଡ଼—3. Coarse country-made cloth.

୪ । ପୂଜା ଓ ଦେବତାଆଦିଙ୍କ ଉପରେ ଚାମର ଓ ପଙ୍କା ପରି ସଞ୍ଚାଳିତ ହେବା ପାଟ ଲୁଗା—
4. A silk cloth waved over a Deity or a king as a mark of respect.

ଖଦ ଚାମର ସଜ ଉପଚାର, ଘନ କେହ୍ନି କେହ୍ନି କରେ ପ୍ରଚାର ।
ଉଷା. ସଦଶ୍ୟବତୀ ।

ଖଦଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—୧ । ଛୋଟ ଖଦ—
Khadiā 1. A small cloth.
୨ । ଲୁଗାର କଛ—2. The end of a cloth which is tugged back along the private parts of the wearer.
୩ । ଲୁଗାର ଫେର—3. The end of a cloth which hangs down in front of the wearer.

ଖଦିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଖଇ; ଲଜା—
Khadikā Fried paddy.

ଖଦିଜା—ବୈଦେ. ବି. (ନାମ) (ଆ.)—ମହମ୍ମଦଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—
Khadijā Name of the wife of Prophet Mahomed.
ଖାଦିଜା (ମହମ୍ମଦ ଜଣେ ନୋହ୍ ଦେଶ)
खदिजा

ଖଦିର—ସଂ. ବି. (ଖଦ୍ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ସଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଇର)—
Khadira ୧ । ଖଇର (ଦେଖ)
1. Khaira (See)
୨ । ଇନ୍ଦ୍ର—2. God Indra
୩ । ଚନ୍ଦ୍ର—3. The moon.

ଖଦିରକୁଣ—ସଂ. ବି. (ଖଦିର+କୁଣ)—ଖଦିର ଗଛର ଫଳ ଫଳିବା ଋତୁ—The season of the catechu-tree bearing fruits. (M.W.)
Khadirakuṇa

ଖଦିରସାର—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ ଖଦିର+ସାର)—ଖଇର ଗଛରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଅଠା ବା ଖଇର—Catechu.
Khadirasāra

ଖଦିରିକା—ସଂ. ବି. (ଖଦ୍ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+ଇର+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଲଜ୍ଜାଳୁ ଲତା—
Khadirikā 1. Mimosa Pudica (creeper).
୨ । ଲାକ୍ଷା; ଜଉ—2. Shell lac.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷାକରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆଁ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଖଦ୍ୟୋତ—ସଂ ବି. (ଖ=ଆକାଶ+ଦ୍ୟୁତ୍ ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଜ୍ୟୋତିରଙ୍ଗଣ; ଜୁଳୁଜୁଳୁଆ ପୋକ—Fire-fly.

୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କ୍ଷଣକାଲସ୍ଥାୟୀ ସୁଖ—

3. (figurative) Transient happiness. (M. W.)

୪ । ଚକ୍ଷୁ; ଆଖି—4. Eye.

ଖଦ୍ୟୋତ, ଅନର୍ଘ୍ୟ ଦୁଇ,
ଚକ୍ଷୁର ନାମ ସେ ଅଟଇ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଖଦ୍ୟୋତନ—ସଂ. ବି. (ଖ—ଦ୍ୟୁତ୍ ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun.

Khadyotana

ଖଦ୍ୟୋତିକା—ସଂ. ବି. (ଖ+ଦ୍ୟୁତ୍ ଧାତୁ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଅକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଖଦ୍ୟୋତ ୧ (ଦେଖ)

Khadyotikā Khadyota 1 (See)

ଖଧୂପ—ସଂ. ବି. (ଶ୍ୟେନୀ ଭଳି; ଖ+ଧୂପ)—୧ । ଦାହଜଳବାଣ—

Khadhūpa Rocket; a firework going up into the sky and emitting sparks.

୨ । ତୋପ (ବନ୍ଦୁକବାଦ)—Cannon.

୨ । ବାୟୁବ୍ୟାପୀ ସୁଗନ୍ଧ—

2. Air-pervading perfume. (M.W.)

ଖଧେର୍—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ଖାଦ୍ୟ)—ଖାଦ୍ୟ; ଆହାର—

Khadher Food.

ଖନ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଖୋଳିବା—

Khan (root) 1. To dig.

୨ । ପୋତିବା—2 To bury. (M. W and Apte.)

୩ । ବେଧନ କରିବା; ଭେଦିବା—3. To pierce.

ଖନ୍‌ଖନ୍ ଦେ. ଅ.—ଖଣ୍‌ଖଣ୍ (ଦେଖ)

Khankhan Khaṇkhaṇ (See)

ଖନକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ.(ଖନ୍ ଧାତୁ=ମାଟି ଖୋଳିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—

Khanaka ଖନକା } ସ୍ତ୍ରୀ ଖନକୀ }

୧ । ଯେ ମାଟିରେ ଗାତ ଖୋଳେ—

1. Digger of earth; excavator.

୨ । ଘରେ ସିନ୍ଧଗାତ ଖୋଳି ଚୋରି କରିବା (ବ୍ୟକ୍ତି); ସିନ୍ଧଆଳ—

2. One who digs holes in the walls for stealing; house-breaker.

୩ । ମୂଷା; ଗାଡୁଆ ମୂଷା; ମୂଷିକ —

3 Rat; mouse.

୪ । ଖଣି ଖୋଳାଳ; ଖଣି ଖୋଳିବା ବ୍ୟକ୍ତି—

4. A miner.

୫ । ଖଣି ଗାତ—5. Mine.

୬ । ଆକରଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି—6. A mineralogist.

ଖନତ୍‌କାର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଖନତ୍‌ତ୍ରକାର)—

Khanatkāra ମାଟିଖୋଳାଳ; ମାଟି ଖୋଳିବା ବ୍ୟକ୍ତି—

ଖନତକାର A digger; a miner.

ଖନନ—ସଂ. ବି. (ଖନ୍ ଧାତୁ=ମାଟି ଖୋଳିବା+ଭାବ. ଅନ)—

Khanana ୧ । ମାଟିରେ ଗାତ ଖୋଳିବା—

1. Act of digging

୨ । ପୋତିବା—2. Burying.

୩ । ଖନନବିଦ୍ୟାବିତ୍ ବ୍ୟକ୍ତି—

3. A mineralogist.

ଖନୟିତ୍ରୀ—ସଂ. ବି (ଖନ ଧାତୁ=ଖୋଳିବା+କରଣ. ତୃ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—

Khanayitrī ୧ । କୋଡ଼—1. Spade. (M.W)

୨ । ଖଣ୍ଡି—

2. Digging instrument; a spud with a long handle.

ଖନା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ସ୍ଖଲତ୍‌ବାକ୍; ଖଣ୍ଡିତବାକ୍)—

Khanā ୧ । ସ୍ଖଲତ୍‌ବାକ୍; ଦରେଟ୍ଟ ବା ଖନ୍‌ଖନ୍ କଥା କହୁଥିବା; ବିକୃତ ଉଚ୍ଚାରଣ ବିଶିଷ୍ଟ; ଯାହାର ଜିଭ ଛୋଟ ଥିବାରୁ କଥା ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶ ପାଏ (ଖନୀ, ଖନେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ନାହିଁ; ଯେ ଅନୁନାସିକ କଥା କହେ—

ତୋତଲା

1. Stammering.

[ଦ୍ର—ବିଭିନ୍ନପ୍ରକାରର ଖନା ଅଛନ୍ତି । ଯଥା—

୧—ଶିଶୁମାନେ 'ଳ' ଓ 'ର' ସ୍ଥାନରେ 'ଲ', 'ସ' ସ୍ଥାନରେ 'ଛ', ଟ ସ୍ଥାନରେ ଡ ଆଦି ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି, ମାତ୍ର ବଡ଼ ହୋଇଗଲେ ଏ ସବୁ ସଂଶୋଧିତ ହୋଇଯାଏ ।

୨—କେତେକ ଖନା ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷର ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅନ୍ୟ ଅକ୍ଷର ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ପକାନ୍ତି ।

୩—କେତେକ ଖନା ଶବ୍ଦର ଆଦ୍ୟ ଅକ୍ଷରକୁ ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁ କରୁ ଭାକୁ ଏକାଧିକ ଥର ଦ୍ୱିରୁକ୍ତ କରି ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି । ଯଥା—

'ମ୍—ମ୍—ମୁଁ;' 'ଘ୍—ଘ୍—ଘ୍—ଘରକୁ'; ଯ୍—ଯ୍—ଯ୍—ଯିବ ।]

ଦେ. ବି. ପୁଂ—୧ । ତୋତଲା; ତୋତା; କଥା କହିଲା ବେଳେ ଯାହାର ପାଟି ଲାଗେ—

1 A stammerer.

ଖନା ପ୍ରାୟେ ରହି ରହି କହି ନାନା କଥା ଆମୁଣ୍ଡେ ମଥା । ସଥାନାଥ, ଚନ୍ଦ୍ର ଖନା ।

ଖନା ୨ । ଘୁଗୁଡନ ଋଷିବିଶେଷ—

ମସଲ 2. A sage.

[ଦ୍ର—ଏ ଋଷିଙ୍କ ଗଭୀର ଅନୁଭବ ଓ ଜ୍ଞାନପୂର୍ଣ୍ଣ, ଏବଂ ବର୍ଷା, କୃଷି ଓ ଜ୍ୟୋତିଷ ଆଦି ଅନେକ ବ୍ୟାବହାରିକ ବିଷୟକ 'ଖନାବଚନ' ଭାଷାରେ ଅଦ୍ୟାବଧି ଚଳୁଅଛି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଚ୍ଚ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ୍	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

କେହି କେହି କହନ୍ତି ଯେ ଏ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ଜ୍ୟୋତିଷୀ ଥିଲେ ଓ ବରାହମିହିରଙ୍କ ସୂଜସଂହିତାର ପ୍ରଧାନ ଜ୍ୟୋତିଷୀ ବରାହଙ୍କ ପୁତ୍ର ମିହିରଙ୍କୁ ବରାହ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏ ଜ୍ୟୋତିଷବଦ୍ୟାରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଓ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କୁ ବଳପଡ଼ିବାରୁ ଏହାଙ୍କର ଜର କଟା ହୋଇଥିଲା, ତେଣୁ ଏ ଖନା ହୋଇଥିଲେ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମତରେ ଏ ଜଣେ ବଙ୍ଗବାସୀ ପୁରୁଷ ଥିଲେ ଓ ୫୦୦।୬୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଜୀବିତ ଥିଲେ ।]

ଖନାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖନେଇବା (ଦେଖ)
Khanāibā — Khaneibā (See)

ଖନାବଚନ—ଦେ. ବ—୧ । ଖନାଜ୍ୟୋତିକର କଥା; ସ୍ପଳ୍ପଭବାକ୍-ବ୍ୟକ୍ତିର ଦରେ୍ଥ କଥା—
Khanābachana — 1. Nasal words of a stammerer.

ଖନାରବଚନ ୨ । ପୁରାତନ ଖନାଜ୍ୟୋତିଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ପ୍ରବାଦ ବାକ୍ୟ—
मसल 2. The sayings of the astrologer Khanā prevalent in the country.

ଖନି—ସଂ. ବ. ° (ଖନ୍ ଧାତୁ=ମାଟି ଖୋଳିବା+କର୍ମ. ଇ; ଯାହାକୁ ଖୋଳନ୍ତି)—
Khani

୧ । ଧାତୁଦ୍ରବ୍ୟାଦିର ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥାନ ବା ଭୂଗର୍ଭ; ଆକର; ଖଣି—
1. Mine; quarry.

୨ । ଭୂଗର୍ଭରେ ଖୋଳା ହେବା ବରର ବା ଗର୍ତ୍ତ—
2. Pit dug in the earth.

୩ । ବଡ଼ ଗାତ ବା ଗାଡ଼—
3. Ditch; a large pit or hole; trench.

୪ । ଗୁମ୍ଫା—4. A cave.

୫ । (ଖନ୍ + ଭାବ. ଇ) ଖୋଳିବା—
5. Digging. (M. W.).

ଖନିକ—ସଂ. ବ. (ଖନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇକ)—ସିନ୍ଧକାଟି ଚୋର—
Khanika — A house-breaker. (M. W)

ଖନିଜ—ସଂ. ବଣ. (ଖନ+ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଖଣିରୁ ଜାତ—
Khanija — Mineral.

ଖନିଜବାଷ୍ପ—ସଂ. ବ. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର) (କର୍ମଧା; ଖନିଜ+ବାଷ୍ପ)—
Khanijabāshpa କୋଇଲାଖଣିରୁ ଉଠୁଥିବା ଏକପ୍ରକାର ବିଷାକ୍ତ ବାଷ୍ପ; ଅଙ୍ଗାରାମ୍ଳ ବାଷ୍ପ—
A kind of poisonous and inflammable gas which issues from coal-mines; carbon-diozide.

ଖନିତ—ସଂ. ବଣ. (ଖନ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Khanita ୧ । ଯାହା ଖୋଳା ଯାଇଅଛି—
1. Dug; excavated.

୨ । ଯାହା ଖୋଳା ଯାଇ ବାହାର କରି ଯାଇଅଛି—
2. Dug out.

ଖନିତା—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଖନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ. ୧ମା. ୧ବ.)—
Khanitā ଯେ ଖୋଳେ; ଖନକ—
(ଖନିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Digger; excavator.

ଖନିତ୍ର—ସଂ. ବ. (ଖନ୍ ଧାତୁ=ମାଟି ଖୋଳିବା+କରଣ. ଇତ୍ର; ଯାହାଦ୍ୱାରା ଖୋଳାଯାଏ)—
Khanitra ୧ । ମାଟିରେ ଗାତ ଖୋଳିବା ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଖଣତି; ଖଣତା—
1. A spud.

୨ । କୋଡ଼ି; କାଙ୍କ—
2. Spade; a small shovel.

୩ । ଗଇନ୍ତି; ପିତାସ—3. A pickaxe.

ଖନିତ୍ରକ—ସଂ. ବ. (ଖନିତ୍ର+ସ୍ୱାର୍ଥରେ. କ)—ଖନିତ୍ର (ଦେଖ)
Khanitraka — Khanitra (See)

ଖନିତ୍ରିକା—ସଂ. ବ. (ଖନିତ୍ର+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଖନିତ୍ର (ଦେଖ)
Khanitrikā — Khanitra (See)

ଖନିତ୍ରୀ—ସଂ. ବ. (ଖନିତ୍ର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) —ଖନିତ୍ର (ଦେଖ)
Khanitrī — Khanitra (See)

ଖନି ବାଜିବା—ଦେ. ବ—ଖନି ମାରିବା (ଦେଖ)
Khani bājibā — Khani māribā (See)

ଖନି ମାରିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୀତଜ ହେତୁ ପାଟି କୋଲି
Khani māribā ମାରି ଯିବାରୁ ଓଠ ଲାଗିବା ଓ ପାଟିରୁ କଥା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ନ ବାହାରିବା—
1. Stammering due to intense cold.

୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟ ଯୋଗୁଁ ସ୍ପଷ୍ଟ କଥା କହିବାର ଶକ୍ତି ଲୋପ ହେବା—2. Stammering due to sudden fear.

୩ । ସ୍ୱଭାବଦୋଷରୁ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଉଚ୍ଚାରଣ—
3 Constitutional inability to utter words distinctly.

(ଯଥା—ଶୀତରେ ତା ପାଟି ଖନି ମାରିଗଲା ।)

ଖନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଖନି (ଦେଖ)
Khanī — Khani (See)

ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଖନାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Khanā.

ଖନେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖଣ୍ଡିତ ବାକ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା; ଅସ୍ପଷ୍ଟ
Khaneibā ବା ଖଣ୍ଡିଖଣ୍ଡିଆ କଥା କହିବା—1. To stammer
ତୋତଲାନ ୨ । ଶିଶୁଙ୍କ ସର ଶ ସ୍ଥାନରେ ତ, ର ସ୍ଥାନରେ ଲ, ସ.
तुतलाना ସ୍ଥାନରେ ଛ ଆଦି ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା—2. To lisp.

ଖନ୍ଦ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ସ୍କନ୍ଧ)—
Khand ୧ । କାନ୍ଧ; କନ୍ଧ—1. Shoulder.

୨ । ବର୍ଷକର ଫସଲ—2. The crop of a season.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାବୋଷ୍ଟରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯାଆନ୍ତୁ ଉହାଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଖନ୍ଦ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କନ୍ଦ=ଖାଦ୍ୟମୂଳ)—
Khanda ୧ । ଶସ୍ୟାଦି; ଫସଲ; ଫଳମୂଳାଦି—
ଖନ୍ଦ 1 A harvest; a crop.
ଉପଜ ୨ । ବର୍ଷକର ଫସଲ—
2. Crop of a particular season or year; current year's crop.
ପ୍ରକାଙ୍କ ବୋଇଲ ଏ ବରଷ ଙ୍କର ଙ୍କଅ
ଯେତେ ପାଇବ ଭଷି ଘରକୁ ବୋହୁନଅଁ—ପୀତାମ୍ବର. ଦୁର୍ବିହପ୍ରଣ ।

ଖନ୍ଦ ଉଜାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଫସଲ ନଷ୍ଟ କରିବା—
Khanda ujārḍibā To damage a crop (said of stray cattle).

ଖନ୍ଦକ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖନ୍ ଧାତୁ; ଭୁଲ. ଫା. ଖନ୍‌ଦକ୍=ଗର୍ତ୍ତ)—
Khandaka ୧ । ଭୂମିରେ ଖୋଲା ହୋଇଥିବା ଗାତ—
ଖନ୍ଦକ 1. Ditch; trench.
ଖନ୍ଦକ ୨ । (ସଡ଼କଆଦରେ ମାଟି ପକାଇବା ପାଇଁ)
ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ ମାଟି ଖୋଳନେଇ ଖାତ କରାଯାଇ ଥାଏ--
2. Ditches from which earth is taken out (for earth-work).

ଖନ୍ଦକ ମାପ—ଦେ. ବ—ଭୂମିରେ ଖାତ ଖୋଳା ହୋଇ ତହିଁରୁ ମାଟି
Khandaka māpa ବାହାରାଇ କୌଣସି ସାଗାରେ ମାଟି ପଡ଼ିଥିଲେ ସେହି ମାଟିର ପରିମାଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଉକ୍ତ ଗର୍ତ୍ତର ଲମ୍ବା, ଚଉଡ଼ା ଓ ଗହଡ଼ାକୁ ମାପ କରିବା; କୌଣସି ଗର୍ତ୍ତର ଘନ ପରିମାଣ—
The cubic measurement of the ditches from which earth has been taken.
[ଦ—ଖନ୍ଦକର ଘନପରିମାଣ ଅନୁସାରେ ମାଟିକାମରେ ଲାଗିଥିବା ମାଟିର ପରିମାଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯାଏ । ଗୋଟିଏ ଖନ୍ଦକର ମାପ ୧ ଫୁଟ×୧୦ ଫୁଟ×୧୦ ଫୁଟ ହେଲେ ମାଟି ପଡ଼ିଥିବା ସ୍ଥାନରେ ୧୦୦ ଘନଫୁଟ ବା ୧୦୦ ଫୁଟ ମାଟି ପଡ଼ିଛି ବୋଲି ଧରାଯାଏ ।]

ଖନ୍ଦ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖନ୍ଦ ଉଜାଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Khanda khāibā Khanda ujārḍibā (See)

ଖନ୍ଦଗାତ—ଦେ. ବ—ଘରର ଖମ୍ବ ଯୋଉବା ପାଇଁ ଖୋଳା ଯାଇଥିବା
Khandagāta ଗାତ—A pit dug in the ground for fixing a post or pillar of a house.
ଖଜଗାତ ବାହୁଦଣ୍ଡରେ ୧୪ ଆଙ୍ଗୁଳ । ଜଟବନ୍ଧ. ପ୍ରାଚୀନ-ଉତ୍କଳ ।

ଖନ୍ଦା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖନ୍ ଧାତୁ)—
Khandā ୧ । ଭୂମିରେ ଖୋଳା ହେବା ଗାତ—
ଖନ୍ଦ; ଖନ୍ଦଳ 1. Pit made in the ground.
ଗଢ଼ା ଶବ ପକାଇ ମହାସତୀ—ଅପଣେ ଖୋଦେ ଖୋଲନ୍ତି ।
ଗମ୍ଭୀରା. ଦର୍ଭଯାତ୍ରି ।
୨ । ବହୁ ହାଣ୍ଡି ବସିବା ପାଇଁ ଖୋଳା ଯାଇଥିବା ଲମ୍ବ ଚୁଲି—
2. A long trench used as an oven for setting many pots.
୩ । ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ ଏକସ୍ଥାନରେ ବସିଥିବା ଚୁଲି ବା ଅହ୍ୱା—3. Long pits dug in rows for cooking in order to prepare food for many on festive occasions.
୪ । ରଜା ଓ ଦେବତାଙ୍କ ପାଇଁ ରେ୍ଷେଇ ବା ପାକ—
4. Cooking done for Rajas or Deities.
ସ୍ୱତ ବରଷନ ଦେଇଣ ଚୁଣ୍ଟ କରେ
କସ୍ତୁରୀ ନସୁନ୍ତ ଯୋଗଣ ଦୋରେ । କୃଷ୍ଣଜିତ. ମହାଭାରତ. ବସ୍ତ୍ରଃ ।
୫ । (ସଂ. ସ୍କନ୍ଧ) ପଗଳଆର ଗୋଟିଏ ଧାଡ଼ି ବା ସୋପାନ—
5. One column of the arithmetical multiplication-table.
[ଦ—ପ୍ରତି ସଂଖ୍ୟାର ପଗଳଆରେ ଏକକଠାରୁ ଦଶକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୧୦ଟି ଖନ୍ଦା ଥାଏ ।]

ଖନ୍ଦା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ରଜା ଓ ଦେବତାଙ୍କ ପାକର ଯୋଗାଡ଼
Khandā karibā କରିବା—To arrange for cooking food for Rajas and Deities.

ଖନ୍ଦା ଖୋଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଭୂମିରେ ଲମ୍ବ ଗାତ ଖୋଳିବା—
Khandā kholibā To dig a long trench in the ground.

ଖନ୍ଦା ଘର—ଦେ. ବ—ଖନ୍ଦାଶାଳ (ଦେଖ)
Khandā ghara Khandāśāla (See)
ତ୍ରୌପଦୀ ଆସୁ ଅସୁ ଘ୍ରାଣକୁ ଦେଖିଲେ
ବସ୍ତ୍ରଃ ଦୋଦରର ଛଡ଼ା ହୋଇଥିରେ । କୃଷ୍ଣଜିତ. ମହାଭାରତ. ବସ୍ତ୍ରଃ ।

ଖନ୍ଦାଳ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବ—ଖଦାଳ (ଦେଖ)
Khandāla Khadāla (See)
କାଉରେ ଅଃଇ ଖଦାଳ
ନ ଜାଣେ ପାପ ପୁଣ୍ୟ ଫଳ । ଘନଶ୍ୟାମ. ବାର୍ତ୍ତାଭାରତି ।

ଖନ୍ଦାଶାଳ—ଦେ. ବ—୧ । ରଜା ଓ ଦେବତାଙ୍କ ପାକ ଗୃହ—
Khandāśāla 1. The cook room of a king or a Deity.
୨ । ବଡ଼ାହାଦ ଉତ୍ସବରେ ଯେଉଁ ଅଗଣାରେ ଖନ୍ଦା ବା ଲମ୍ବ ଚୁଲି ଖୋଳା ହୋଇଥାଏ ଓ ଯାହା ଉପରେ ଛମ୍ବୁଣିଆ ହୋଇଥାଏ—2. A courtyard in which pit like long ovens are made on festive occasions and which courtyard is shaded with branches.

ଖପ୍ କରି—ଦେ. ଅ—ଖପ୍‌କନା (ଦେଖ)
Khap kari Khapkinā (See)

ଖପ୍‌କନା—ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ୟ. (ସଂ. କ୍ଷିପ୍ର)—
Khapkinā ୧ । ହଠାତ୍; ଅଚମ୍ବିତ—
ଖପକରେ; ଖାମଚାକରେ 1. Suddenly; all on a sudden.
୨ । ଲୁଦାମାର—2. By leaping up.
(ଯଥା—ବଗୁଡ଼ ମୂଷାକୁ ଖପ୍‌କନା ମାଡ଼ ବସିଲା ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍‌ଅ	ଲ୍ଲ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ୍ର	ସ୍ର	ଗ୍ଦ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ୍ର

ଖପକନ—ଦେ. କି. ବ୍ୟ—ଖପକନା (ଦେଖ)—
Khapkini Khapkinā (See)

ଘରକୁ ଖପ୍‌କନ ଧର୍‌ ପକାଉ କାଟରେ ଛାଡ ଦେଇ—
ଗୋଇନ୍ଦ ଦାସ. ପିଣ୍ଡଳଗ୍ରହନାସ୍ୱାଣ ।

ଖପଖପ୍‌—ଦେ. ଅ (ଧନ୍ୟନୁକରଣ ବା ଫ. କ୍ଷିପ୍ର; ବହୁବାର ଡେଇଁବା
Khapkhap ସୂଚକ ଶବ୍ଦ)—ଶୀଘ୍ର ଗତ୍ତରେ ଅନେକ ଜୀବ ଡେଇଁ-
ଖପ୍‌ଖପ୍‌ ପଡ଼ିବା ପ୍ରକାରେ—Quickly together;
simultaneously.

ଖପ୍‌ଖାପ୍‌—ଦେ. ଅ—ଖପ୍‌ଖପ୍‌ (ଦେଖ)—
Khapkhāp Khapkhap (See)

ଖପ୍ରା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ୟ—ଭଙ୍ଗାହାଣ୍ଡି—
Khaprā A broken earthen pot.

ଖପ୍‌ରେଲ୍‌—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ୟ—ଖପ୍ରେଲ୍‌ (ଦେଖ)—
Khaprel Khaprel (See)

ଖପ୍‌ସୁରତ—ବୈଦେ. ବ୍ୟ (ଆ. ଖୁବ୍‌ସୁରତ୍‌)—ଅତ୍ତସୁନ୍ଦର;ମନୋହର—
Khapsurat, Very attractive; graceful.
ଖୁବସୁରତ
ଖୁବସୁରତ

ଖପ୍‌ସୁରତ—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଖୁବ୍‌ସୁରତ୍‌)—ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—
Khapsurati Beauty; gracefulness.
ଖୁବସୁରତି
ଖୁବସୁରତି

ଖପ୍‌ସୁର୍ତି—ବୈଦେ. ବ (ଆ)—ଖପ୍‌ସୁରତ (ଦେଖ)—
Khapsurti Khapsurati (See)

ଖପତ—ଦେ. ବ୍ୟ (ଫ. କ୍ଷିପ୍ର; ଷେପକ)—୧ । ଦୁଷ୍ଟ—
Khapati 1. Wicked.
ଉଡ଼ାଉ ୨ । ଅତ୍ତରକ୍ତ ବ୍ୟୟଶୀଳ ବା ଅପବ୍ୟୟୀ—
2. Spendthrift; extravagant; prodigal.
୩ । ଉନ୍ମତ୍ତ; ପାଗଲ; ଅସ୍ଥିରପ୍ରକୃତ୍ତକ—
3. Insane; of deranged brain.

ଖପତଆ—ଦେ. ବ୍ୟ—ଖପତ୍ତ (ଦେଖ)—
Khapatiā Khapati (See)

ଖପତପଣ—ଦେ. ବ୍ୟ—ଅପବ୍ୟୟିତା—
Khapatipaṇa Spendthriftness; extravagance.

ଖପର୍‌—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ୟ—ଖପର୍‌ (ଦେଖ)—
Khapar Khaparā (See)

ଖପର୍‌ଖପର୍‌—ଦେ. ଅ—ଖପ୍‌ଖପ୍‌ (ଦେଖ)—
Khaparkhapar Khapkhap (See)

ଖପର୍‌ଖାପର୍‌—ଦେ. ଅ—ଖପ୍‌ଖପ୍‌ (ଦେଖ)—
Khaparkhāpar Khapkhap (See)

ଖପର—ଦେ. ବ (ଫ. ଖର୍ପର)—୧ । ଜଲକୃଷ୍ଟ ଧାତୁବିଶେଷ; ଦସ୍ତା—
Khapara 1. Zinc; calamine.

ଖାପର ୨ । (ଫ. କର୍ପର) ଶଙ୍ଖବିଶେଷ; କାଳୀ ଠାକୁରାଣୀ ଧରିଥିବା
ଖପରିଆ ଖଣ୍ଡା—2. Sword held by Goddess Kāḷī.
ଖୁଲି,ଖାପରା ୩ । (ଫ. ଖର୍ପର) ମଡ଼ାମୁଣ୍ଡର ଖୋଲପା; ଶବର
ଖୋପଡ଼ି ଖପୁରା—3. The human skull.
୪ । ନଡ଼ିଆ ସଢ଼େଇ—
4. The shells of cocoanut fruit.

ଲଭା ଲଗି ଭଭା ଭାର ଖପରରେ ମୋଦ,
ଫଟରକୁ ଯେନ ରସଗୁଲାହୁଁ ନ ଘଡ଼ । ପ୍ରାତୀ. ଦ୍ରୁତଳରୂପଙ୍ଗୀତା ।

ଖପରକାତ—ଦେ. ବ (ଫ. କର୍ପର=ଖଡ଼ବିଶେଷ; କମ୍ବା ଖର୍ପର==
Khaparakāti ଖପୁର୍‌ + କୃତ ଧାତୁ)—
୧ । କାଳୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ହାତରେ ଥିବା ଛୋଟ ଖଡ୍ଗ—
1. Small scimitar held by Goddess Kāḷī.
୨ । କାଳୀ ଠାକୁରାଣୀ ଏକହାତରେ ଧରି ଥିବା ଖଣ୍ଡା ଓ ଅନ୍ୟ
ହାତରେ ଧରିଥିବା ମନୁଷ୍ୟ ମୁଣ୍ଡର ଖପୁର—
2. The human skull and sword held by
Goddess Kāḷī.

ଖପରଚ୍ଛାଣି—ଦେ. ବ—ଖପରଚ୍ଛଉଣି (ଦେଖ)
Khaparachhāāṇi Khaparachhāuṇi (See)

ଖପରଚ୍ଛଉଣି—ଦେ. ବ୍ୟ—ଖପର୍‌ ବା ଖପରଲରେ ଚ୍ଛଉଣି ହୋଇ-
Khaparachhāuṇi ଥିବା (ଘର)—
(house) Thatched with tubular tiles;
having tiled roofs.
ଦେ. ବ – ଖପରଲରେ ଘରକୁ ଚ୍ଛଇବା—
Thatching with tubular tiles

ଖପରଲି—ଦେ. ବ. (ଫ. ଖର୍ପର; ପ୍ରା. ଖପ୍ପଟ)—
Khaparali ଘର ଛଉଣି କରିବାର ଖପର୍‌ ବା ମାଟିର ଟାଇଲ୍‌—
ଖପରେଲ୍‌, ଖପରା, ଖପରୈଲ Thin tubular tiles for thatching
houses.
ଦେ. ବ୍ୟ—ଖପର୍‌ରେ ଚ୍ଛଉଣି ହୋଇଥିବା (ଘର)—
(house) Thatched with tiles

ଖପରୀ—ଦେ. ବ. (ଫ ଖର୍ପର)—
Khaparā ୧ । ଭଙ୍ଗା ହାଣ୍ଡି ମାଠିଆ ଆଦ ଘୋଡ଼ା ମାଟିଘାଣ୍ଡର
ଖାପରା, ଖାବରା କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ—
ଠିକରା,ଠିକରି 1. A potsherd.

ଖପରୀ ଚୂଲେ ମିଶି ପାଉଁଶ ବର୍ତ୍ତିଲା ।
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ଘର ଚ୍ଛଉଣି କରିବା କାମରେ ବ୍ୟବହୃତ ମାଟିର
ଘୋଡ଼ା ଟାଇଲ୍‌; ଖପରଲି—
2. A thin tile used in thatching houses.
୩ । କଟାହାକାର ହାଣ୍ଡିର ଅଂଶ—
3. Part of an earthenware in the shape of
of a frying pan.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସହ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ, ସେତେ ଏଭଳିକାଖୋଷରେ ନ ମିଳିବା ଭେବେ ସେଥିପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଳିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଖୋଳିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ

ଖପରି. (ସଂ ଦ୍ୱରୂପ) ବ—୧ । ମୁଢ଼ି ଭଜାଭଜି ହାଣ୍ଡି—
1. An earthen pot used for frying rice.
୨ । ଖପରଲି (ଦେଖ)
2. Khaparali (See)

ଖପର୍‌ଖାଇ—ଦେ. ବ୍ୟ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାଳ)—
Khaparākhāī ୧ । ଘପର୍‌ଖିଆର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—
1. Feminine of Khaparākhiā.
୨ । ଚଣ୍ଡୀଙ୍କ ପର ଅଦ୍ଭଶସ୍ତ୍ର ଉତ୍ତପ୍ତକୃତ୍ତିକା; ଚଣ୍ଡୀ ଠାକୁରାଣୀ ଯେପରି ଖପର୍ (ମନୁଷ୍ୟ ମୁଣ୍ଡର ଖପୁରି) ରେ ରକ୍ତପାନ କରନ୍ତି ସେହିପରି ପାନାହାର କରୁଥିବା ଓ ଉତ୍‌ସୃଜ୍ଜବ-ସଙ୍କଳ୍ପା (ସ୍ତ୍ରୀ)—2. A virago.

ଖପର୍‌ଖିଆ—ଦେ. ବ୍ୟ. (ଗାଳ)—
Khaparākhiā (ଖପର୍‌ଖାଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅତି ଗରିବ (ଲୋକ); ଖାଦ୍ୟପାତ୍ର ନ ଥିବାରୁ ଯେ ଖପରି ଖଣ୍ଡକରେ ଭାତ ଖାଏ—
Very poor (man); having not even a piece of broken earthenware to be used as a plate.

ଖପର୍‌ଖେଳ—ଦେ. ବ—ଖପର୍‌ଡିଆଁ ୧ (ଦେଖ)
Khaparākhela Khaparāḍiāñ 1 (See)

ଖପର୍‌ ଖେଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପାଣିରେ ଚଟକା କରି ଖପରି ଫୋପାଡ଼ି ଛିନିମିନିଖେଳାକରା
Khaparā khelibā ଖେଳିବା (ଯେପରି ଖପରି ଖଣ୍ଡମାନ ପାଣି ଉପରେ ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଖଣ୍ଡଦୂର ଗଲଯିବ) -
To play at ducks and drakes on the surface of water by throwing flat small pieces of potsherd so that they go on skipping over the surface for some distance.

ଖପର୍‌ଛାଣି—ଦେ. ବ୍ୟ—ଖପରଛାଉଣି (ଦେଖ)
Khaparāchhāāṇi Khaparachhāuṇi (See)

ଖପର୍‌ଛାଉଣି—ଦେ. ବ୍ୟ—ଖପରଛାଉଣି (ଦେଖ)
Khaparāchhāuṇi Khaparachhāuṇi (See)

ଖପର୍‌ଡିଆଁ—ଦେ. ବ—୧ । ଖପର୍ ଖେଳିବା ଖେଳ; (ପାଣି ଉପରେ ଖପରିକୁ ଏପରି ଭାବରେ ଫୋପାଡ଼ିବାକୁ ହୁଏ ଯେପରି କି ଖପରି ଖଣ୍ଡିକ ଖଣ୍ଡଦୂର ବାଟ ଚଟକା ହୋଇ ଡେଇଁ ଡେଇଁକା ପାଣି ଉପରେ ଗଲି ଯାଏ)—
Khaparāḍiāñ ଛିନିମିନିଖେଳା
1. Playing at ducks and drakes on the surface of water.
୨ । ପୁଂ. (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି)—ଅଦ୍ଭଶସ୍ତ୍ର ନାସ୍ତାପର ବ୍ୟକ୍ତି; (ଯେଉଁ (ଖପର୍‌ଡେଇଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଲୋକ ବାଟରେ ପଡ଼ିଥିବା ଅଣ୍ଠା ହାଣ୍ଡିରଖପରି କାଳେ ମାଡ଼ି ପକାଇବ, ଏଥିଲାଗି ଗଲିଲା ବେଳେ ତଳକୁ ମୁହଁ ଡେଇଁ ଡେଇଁ ବାଟ ଚଲୁଥାଏ)—
2. Over-rigid in observing rules of outward purity.

ଖପର୍‌ରୁଟି—ଦ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର, ଲରିଆ ଭାଷା)—
Khaparāruṭi ଘୋଡ଼ପିଠା (ଦେଖ)
Pordapiṭhā (See)

ଖପର୍‌ଲୁକାଣି—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଖେଳରେ ଜଣେ ଖେଳାଳି ବାଲିରେ ଖଣ୍ଡେ ଖପର୍ ଲୁଗୁଏ ଓ ଅନ୍ୟ ଖେଳାଳି-ମାନେ ତାକୁ ଖୋଳି ବାହାର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି-
Khaparālukāṇi A game in which a bit of potsherd is kept concealed inside a heap of sand by one player and searched for by others.

ଖପରି—ଦ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ସାନ ଖପର୍—
Khapari Small bits of potsherds.

ଖପରେଲି—ଦେ. ବ ଓ ବ୍ୟ—ଖପରଲି (ଦେଖ)
Khapareli Khaparali (See)

ଖପର୍ଲି—ଦେ. ବ ଓ ବ୍ୟ—ଖପରଲି (ଦେଖ)
Khaparli Khaparali (See)

ଖପା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖଫା=ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ; ତୁଲ. ସଂ ଖଶ୍ଚ=କ୍ରୋଧ—Anger
Khapā
ଖାପ୍ପା
ଖଫା
ବ୍ୟ—କ୍ରୋଧଯୁକ୍ତ; ବରକୁ—Angry; enraged.
ବାରୁମାନେ ଏ କଥା ଶୁଣିଲେ ଖପା ହୋଇଯିବେ—
ପଞ୍ଚାରମୋଡ଼ନ. ଭୂମାଣଥଠଗୁରୁ ।

ଖପିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ଖିପ୍ ଧାତୁ)—୧ । ରାଗ ହେବା; ରାଗାନ୍ୱିତ ହେବା—1. To be angry; to be enraged.
ଖେପା
ଖପନା
ଛିପେଯାଓୟା; ଖପା ୨ । ବହୁ ବସ୍ତୁରେ ମିଶି ଲୁଚିଯିବା; ବାହର ନ ହେବା--
ଛିପନା 2. To commingle so as not to be distinguished or marked.
(ଯଥା—ଏତେ ବାଉଁଶ ଯୋଗାଡ଼ କରିଥିଲ, ମାଡ଼ ପୁଇ ବଖରା ଘରରେ ସବୁଡକ କୁଆଡ଼େ ଖପିଗଲା ।)
୩ । ଲୁଚିବା; ଛପିଯିବା—3. To be concealed or hidden.
୪ । ଖାପ ଖାଇବା—4. To fit in; to tally with.
(ଯଥା—ଏ ଅଣକଳ ଖଣ୍ଡ ଖପିକରି ଥିବାରୁ ଖରଡ଼ ଖଣ୍ଡି ଅନେକ ଦିନ ଯାଏ ଭଲ ଗଡ଼ୁଥିଲା ।)
ଖପନା ୫ । ବ୍ୟୟିତ ହେବା—5. To be spent.
(ଯଥା—ଆମ ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କ କୋଠା କାମରେ ଟଙ୍କା ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଖପିଗଲା ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

ଖାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧. ଝାଉଁଳ ପଡ଼ିବା—
1. To wither (said of plants and trees).
୨। (ଧାନର ପାଚିବା ସମୟ) ଅଚ୍ଛରକୁ ଦେବା; ବଳଯିବା; ଗଡ଼ିଯିବା—
2. To exceed the time of harvest (said of crops).
[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା-ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଯିବାକ୍ରିୟାଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଖପିଯିବା ।]

ଖପର—ସଂ. ବ. (ସ. ଯ. ଲୋ. ଖ ବା ଆକାଶରେ ନର୍ମିତ ପୁର)—
Khapura ୧। ଶୂନ୍ୟରେ ନର୍ମିତ ପୁର୍‌ଣୋକ୍ତ ନଗର (ଯଥା—କାଲକେପ୍ଟମାନଙ୍କର ଗୃହ, ଦ୍ୱଷ୍ଟଜ୍ରଙ୍କର ଆବାସ ।)—
1. A mythological city built in the sky.
୨। ମୃଗତୃଷ୍ଣା; ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତେ ଆକାଶରେ ଦେଖାଯିବା ନଗର—
2. Fata Morgana. (M. W.)
୩। କଳଶ—3. Water jar. (M. W.)
୪। ପେଟଫମ୍ପାରୋଗ—
4. Tympany; wind-dropsy. (M. W.)
୫। ଗୁଆଗଛ—5. The betel-nut tree. (M. W.)
୬। ଏକପ୍ରକାର ମୁଥା—
6. Cyperus Pertemis. (M. W.)
୭। ବ୍ୟାଳ; ନଖୀନାମକ ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ—
7. A kind of medicinal perfume (M.W.)

ଖପର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖର୍ପର)—
Khapuri ୧। ମନୁଷ୍ୟମୁଣ୍ଡର ଖୋଳପା; ନର-କପାଳ; କପୋଟୀ—ଖୁଲୀ; ଖପ୍‌ରା 1. Human skull.
खोपडी
୨। (ହାଣ୍ଡିଆଦର) ତଳଅଂଶ; ତଳ—
2. The bottom part (of an earthen pot).

ଖାଦେ. (ପୁରୁ) ବ—ପାଗୁଆଳି ହାଣ୍ଡି (ଦେଖ) Pāguāḷi hāṇḍi (See)

ଖାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ—୧। ଚେଲଉଣି; ପଲମ; କଣ୍ଟାବାକାର ମୃତ୍‌ପାତ्र—
1. Earthen lid for a pot used as frying pan.
୨। ମାଟିର ବଡ଼ ମେଲ୍ଲମୁହାଁ ହାଣ୍ଡି ବା ନତ୍ତ—
2. A big earthen pot having a wide mouth.

ଖାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର, ମେଦନୀପୁର; ଭୁଲ. ବ ଖାପରୁ) ବ.—ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିରେ ଭୁଷୁଡ଼ା ଭଜାର କରିଯାଏ ବା ମୁଢ଼ି ଭଜାଯାଏ—Earthen pot in which fried paddy is seasoned with molasses or rice is fried.

ଖପୁରୁଲି—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଖପରଲି (ଦେଖ)
Khapuruli Khaparali (See)

ଖପୁରେଲି—ଦେ ବ ଓ ବଣ.—ଖପରଲି ଦେଖ
Khapureli Khaparali (See)

ଖପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ. କର୍ମଧା; ଖ+ପୁଷ୍ପ; ଭୁଲ. ଗଗଶୃଙ୍ଗ)—
Khapushpa ୧। ଆକାଶକୁସୁମ; ଅସ୍ତିତ୍ୱହୀନ ବା ଅବାସ୍ତବ ପଦାର୍ଥ—
1. An imaginary thing (like a flower of the sky).
୨। କାଲ୍ପନିକ ବା ଅସମ୍ଭବ ବସ୍ତୁ—
2. Absurdity; an impossibility; chimera.

ଖପୂର—ସଂ. ବ (ଖ=ଇନ୍ଦ୍ରିୟ; ଆକାଶ + ପୃ ଧାତୁ=ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା + Khapūra ଅ)—୧। ଗୁବାକ; ଗୁଆ—1. Betel nut.
୨। ମାଟିର ଘଟ; କଳସ; ମାଠିଆ—
2. Earthen jar.
୩। ପେଟଫମ୍ପା— 3. Flatulence.
ସଂ. ବଣ—ଅଳସ—Idle.

ଖପ୍ତି—ଦେ. ବଣ—ଖପତ୍ତି (ଦେଖ)
Khapti Khapati (See)

ଖପ୍ତିଆ—ଦେ. ବଣ—ଖପତ୍ତି (ଦେଖ)
Khaptiā Khapati (See)

ଖପ୍ପା—ବୈଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଖପା (ଦେଖ)
Khappā Khapā (See)

ଖପ୍ପିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଖପିବା (ଦେଖ)
Khappibā Khapibā (See)

ଖପ୍ରଲି—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଖପରଲି (ଦେଖ)
Khaprali Khaparali (See)

ଖପ୍ରୁଲି—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଖପରଲି (ଦେଖ)
Khapruli Khaparali (See)

ଖପ୍ରେଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଖର୍ପର)—ଘର ଛୁଆଣି ପାଇଁ ମାଟିରେ ଉଆର ହୋଇ ଥିବା ପତଳା ଟାଇଲ୍—Thin burnt tubular tiles used in thatching houses.
Khaprel

ଖପ୍ରେଲି—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ.—ଖପରଲି (ଦେଖ)
Khapreli Khaparali (See)

ଖବ୍ ଧାତୁ—ସଂ.—୧। ଧନ ବା ସମୃଦ୍ଧି ଜନ୍ମାଇବା—
Khab (root) 1. To produce wealth or prosperity.
୨। ଶୁଦ୍ଧ କରିବା; ପରିଷ୍କାର କରିବା—
2. To purify.

ଖବର—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖବର୍)—୧। ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ; ଯତ୍ନ—
Khabara 1. Care; supervision.
ଖବର ୨। ବାର୍ତ୍ତା; ସ୍ୱବାଦ; ସନ୍ଦେଶ; ସମାଚାର; ବୃତ୍ତାନ୍ତ—
खबर 2. News; information; intelligence.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବସଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

୩ । ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ପ୍ରେରିତ ମୃତ୍ୟୁ ସମ୍ବାଦ—
3. Death-news sent to relations.

୪ । ସ୍ଥାନାନ୍ତରରୁ ପ୍ରେରିତ ବାର୍ତ୍ତା—
4. News sent from abroad.

୫ । ଶଙ୍ଗୋଳା; ଉତ୍ସାନୁସନ୍ଧାନ; ତଥ୍ୟ ବୁଝିବା—
5. Enquiry.

ବୈଦେ. ବ୍ୟଣ.—ଜ୍ଞାତ—Known.
(ଯଥା—ତାକୁ ଏ କଥା ଖବର ନାହିଁ ।)

ଖବରଅନ୍ତର—ଦେ. ବ.—(ଅନର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଞ୍ଚରଣ)—
Khabaraantara ୧ । ଖବର (ଦେଖ)
1. Khabara (See)
୨ । ନାନାବିଧ ସମ୍ବାଦ—2. Various informations.

ଖବର ଆଣିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଠାରୁ ବା ଦୂରଦେଶରୁ
Khabara āṇibā ସମ୍ବାଦ ଆଣିବା—To bring news from a distant place or person.

ଖବର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଅନ୍ୟର ପ୍ରେରିତ ସମ୍ବାଦକୁ ପ୍ରକାଶ
Khabara karibā କରିବା—
ଖବରକରା 1. To publish or convey news.
ଖବରକରନା ୨ । (ଭଣ୍ଡାର) ଏକ ଗ୍ରାମର ମୃତ୍ୟୁସମ୍ବାଦ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାମର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ନିକଟ ପଠାଇବା—2. (a barber) To convey a death-news to the relations staying at a distant place.

ଖବରକାଗଜ—ଦେ. ବ.—ସମ୍ବାଦପତ୍ର—
Khabarakāgaja News-paper.

ଖବରଖାଇ—ଗ୍ରା. ଅ.—ଖବରଦାର (ଦେଖ)
Khabarakhāi Khabaradāri (See)

ଖବରଗୀର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.)—୧ । ସମ୍ବାଦଦାତା—
Khabargīr 1. Supplier of news; informant;
ଖବରଗୀର correspondent.
ଖବରଗୀର ୨ । ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ—2. Superintendent.
୩ । ଗୋଇନ୍ଦା; ଗୁପ୍ତଚର—3. Informer; spy.

ଖବରଗୀର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.)—୧ । ସମ୍ବାଦଦାତାର କର୍ମ—
Khabaragīri 1. The act of supplying news.
ଖବରଗୀରୀ ୨ । ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରଣ—
ଖବରଗୋରି 2. Supervision.
୩ । ଗୋଇନ୍ଦାଗିରି—3. The state of being an informer.
୪ । ସହାନୁଭୂତି ଓ ସହାୟତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Sympathy and help.

ଖବରଦାର୍—ବୈଦେ. ବ୍ୟଣ. (ଫା. ଖବରଦାର୍)—ସାବଧାନ; ସତର୍କ—
Khabaradār Careful; cautious; watchful.
ଖବରଦାର
ଖବରଦାର

ବୈଦେ. ଅ.—୧ । ସାବଧାନ ହୁଅ—
1. Be careful ! Take care !
ଗାଁ ଲୋକ ଚୁନ୍ଦାଏ, ଘର୍‌ବାଲେ ଖବରଦାର୍ !
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।
୨ । (ନିଷେଧାର୍ଥକ) ଚୁସିଆର୍ !—
2. Take care ! Beware !.
ଖବରଦାର୍ ! ତୁମ୍ଭର୍ ହେହ୍ନ ହରଜଜା କହିବ ନାହିଁ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଖବରଦାରି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.—ଖବରଦାର୍)—୧ । ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ;
Khabaradāri ଦେଖାଶୁଣା କରିବା—
ଖବରଦାରୀ 1. Superintendence; supervision.
ଖବରଦାରି
(ଯଥା—ଘରେ ବୁଢ଼ାର ଖବରଦାରି କରିବାକୁ କେହି ନାହିଁ ।)
୨ । ଜଗୁଆଳି; ଯତ୍ନ—2. Care.
୩ । ଚୁସିଆର—3. Carefulness.

ଦେ. ଅ—(ସବାରୀ ବେହେରାଙ୍କ ଡାକବଚନ)—ସାବଧାନ୍ ହୋଇ ଗଡ଼ କର—(A vociferation of Palki-bearers)
Proceed with caution ! take care ! beware of the road !
[ଦ୍ର—ପଛ ବେହେରାଙ୍କୁ ବାଟରେ ପଡ଼ିଥିବା କଣ୍ଟାଆଦି ବିଷୟରେ ସାବଧାନ କରିଦେବା ପାଇଁ ଆଗ ବେହେରାମାନେ ଏ ଡାକ ମାରନ୍ତି ।]

ଖବର ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ସମ୍ବାଦ ପଠାଇବା—
Khabara debā To send news to another place.
ଖବରଦେଓୟା
ଖବରଦେନା

ଖବର ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସମ୍ବାଦ ବୁଝିବା—
Khabara nebā 1. To ascertain news.
ଖବରଦେଓୟା ୨ । ତଥ୍ୟ ବୁଝିବା; ତଦନ୍ତ କରିବା—
ଖବରଲେନା 2. To enquire.
୩ । ଯତ୍ନନେବା—3. To take care of.
୪ । (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ଗାଳ ମନ୍ଦ କରିବା—4. To abuse by mentioning the name of some person.
[ଯଥା—ତୋର ମୋର ତ କଳି ଲଗିଲା, ତୁ କଅଁ ମୋ ସାଉ-ପୁରୁଷଙ୍କ ଖବର ନେଲୁ ?]

ଖବର ପଠାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖବର ଦେବା—
Khabara paṭhāibā To send news or word.
ଖବରପାଠାନ
ଖବରଭେଜନା

ଖବର ବୁଝିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖବର ନେବା (ଦେଖ)—
Khabara bujhibā Khabara nebā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ୍ୟ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ନ୍

ଖବର ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନର ବା ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ୱବାଦ ଜାଣିବା—1. To keep one's self informed of news of others.

Khabara rakhibā

ଖବରରଖନା ୨ । ଆବଶ୍ୟକ ହେବା; ଲୋଡ଼ା ହେବା—2. To be required; to be necessary.

(ଯଥା—ପୁଅ ବଉଘର ପାଇଁ ମୋତେ ହଜାରଟଙ୍କା ଯୋଗାଡ଼ କରବା ଖବର ରଖେ ।

ଖବରଖବର—ଦେ. ବ (ଆ. ଖବର୍)—୧ । ନାନାପ୍ରକାର ସ୍ୱବାଦ—1. Various news.

Khabarākhabar

ଖବରାଖବର ୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ନାନାବିଧ ତଥ୍ୟ (ମାଲକଣ୍ଠ ଦାଶଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଶବ୍ଦ)—2. Statistics of a locality.

୩ । ଭଲ ଖବର ଓ ମନ୍ଦ ଖବର—3. Good and bad news.

୪ । ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ; ଯତ୍ନ—4. Supervision; care.

ଖବଲ୍‌ଖାବଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ—Unclear sound.

Khabalkhābal

ଖବାଡବା—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ଅସୁନ୍ଦର ବା ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ (କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା)—(to do a work) Clumsily or incompletely.

Khabāḍabā

ଦେ. ଅ—ଆବାଖାବା (ଦେଖ)—Ābākhābā (See)

ଦେ. ବଣ—ଅସୁନ୍ଦରରୂପେ କରି ସାରିଥିବା—Done clumsily.

ଖବାରି—ସ୍ତ्री. ବ,(ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଖ ଜାତ ବାରି)—୧ । ବର୍ଷାପାଣି—1. Rain-water.

Khabāri

୨ । କାକର—2. Dew.

୩ । ବାଷ୍ପ—3. Vapour. (M. W)

ଖବାଷ୍ପ—ସ୍ତ्री. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ. କର୍ମଧା; ଖ + ବାଷ୍ପ)—୧ । କୁହୁଡ଼ି—1. Frost; fog.

Khabāshpa

୨ । କାକର—2. Dew.

ଖବିରା—ଦେ. ବଣ—୧ । ଆଘାତ ଆଦି ଯୋଗୁଁ ସାମ୍ବାର ଗୋଡ଼ ଖୋଣ୍ଡା ହୋଇଯାଏ—1. Lamed.

Khabirā

ନେଙ୍ଗଡ଼ା (ଯଥା—ଆମ ବଡ଼ଆ କୁକୁରର ଗୋଡ଼ ଗାଡରେ ମୋଡ଼ **ଲଂଗଡ଼ା** ହୋଇ ଯିବାରୁ ସେ ଖବର ହୋଇଗଲା ।)

୨ । ଖୋଣ୍ଡା—2. Lame; limping.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ଖଣ୍ଡିଆ ଶବ୍ଦ ପରେ ସହଚରରୂପେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଖବିସ—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ଖଗ୍ୱସ୍=ପଠାଣଭୂତ)—Khabisa

୧ । ଦୁଷ୍ଟ; ଖେଚଡ଼ା; ଖଳ—1. Very wicked; wanton

ଖବୀସ ୨ । ଈର୍ଷାପର—2. Malicious.

୩ । ମନ୍ଦଚରିତ୍ର—3. Libidinous.

ବୈଦେ. ବ—ଦୁଷ୍ଟବ୍ୟକ୍ତି—A wicked person.

ଖବିସା—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ଖଗ୍ୱସ୍) —ଖବିସ (ଦେଖ) Khabisā Khabisa (See)

ଖବିସାପଣ—ଦେ. ବ—ଖଚଡ଼ାଙ୍କି; ଦୁଷ୍ଟାମି—Khabisāpaṇa Wickedness. wantonness.

ଖବାସତ; ଖବୀସୀ

ଖବେର୍—ବୈଦେ. ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଆ. ଖବର୍)—ଖବର (ଦେଖ) Khaber Khabara (See)

ଖଭ୍ରାନ୍ତି—ସଂ. ବ. (ଖ+ଭ୍ରମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ତି)—ଚଲପକ୍ଷୀ—A kind of falcon. (M. W.) Khabhrānti

ଖମ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ସ୍ତମ୍ଭ)—ସ୍ତମ୍ଭ; ଖମ୍— Pillar; post. Khaṁ

ଖମ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ସ୍ତମ୍ଭ; ଭୁଲ—ଗ୍ରା. ଖଂଭ)—ଖମ୍; ସ୍ତମ୍ଭ— Pillar; post. Khama

ଥାମ; ଖମ୍ବା ଅଲେଖ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଏ ତତ୍ସମାଗ୍ରରେ ମେରି ଖମ—ଗ୍ରାତ୍ମା. ତତ୍ସମରୂପଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ।

ଖମ୍ମା

ଖମଆଳୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର) ବ—ଖମ୍‌ଆଳୁ (ଦେଖ) Khamaāḷu Khambaāḷu (See)

ଖମଣ—ଦେ. ବ—୧ । ପର୍ବତମୂଳସ୍ଥ ନିମ୍ନ ଭୂମି—Khamaṇa 1. Declivity or lowland at the foot of a mountain.

ଖାନା **ଗଢ଼ା** ୨ । ପାର୍ବତ୍ୟ ନାଳ—2. A water channel in the hills.

୩ । ଗହ୍ୱଡ଼ା; ଖାଡ଼; ଖାଲ—3. Pit; hole.

୪ । ରେଳ ସଡ଼କରେ କରାଯିବା କାଜ—4. Causeway in the rail-road.

ଖମଣା—ଦେ. ବଣ—ଖମଣଯୁକ୍ତ; ଖାଲୁଆ— Low; full of pits or holes. Khamaṇā

ଖମଣି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଖ+ମଣି)—

Khamaṇi ୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The sun.

୨ । ଚନ୍ଦ୍ର—2. The moon.

ଖମଣିମଣ୍ଡଳ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଖମଣି+ମଣ୍ଡଳ)—ସୂର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡଳ— The sun's disc. Khamaṇimaṇḍaḷa

ଖମଣିମଣ୍ଡଳକୁ ବୁ ଜର ବଢ଼ାଇଲୁ ରେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗୋସ୍ୱତଭଜୁ. ଖ-ଗୀତ ।

ଖମଧ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ; ଖ+ମଧ)—

Khamadhya ଖମଧବିନ୍ଦୁ (ଦେଖ) Khamadhyabindu (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇ' ଦେଖିବେ 'ବର୍ଥ୍' ନ ପାଇଲେ 'ବର୍ତ୍ଥ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଦା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟ୍ଟ' ଦେଖିବେ ।

ଖମଧ୍ୟବିନ୍ଦୁ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଖ + ମଧ୍ୟ + ବିନ୍ଦୁ)—
Khamadhybindu ମନୁଷ୍ୟର ମସ୍ତକୋପରି କଳ୍ପିତ ନଭୋବିନ୍ଦୁ; ମନୁଷ୍ୟ ଠିଆ ହେବା ସ୍ଥାନର ଠିକ୍ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଥିବା ଆକାଶର ବିନ୍ଦୁ—Zenith.

ଖମା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଖନ୍ ଧାତୁ)—
Khamā ୧ । ଖାଲ; ଲମ୍ବା ଗାତ; ଖଣ୍ଡା; ପହଣି—
ଖାନା 1. A long pit; a hole in the
ଗଢ଼ା earth.
୨ । ଗାଡ଼ିଆଦି ଚଳିବା ଯୋଗୁଁ ସଡ଼କରେ ହୋଇଥିବା ଖାଲ—
2. Ruts or grooves on the road due to excessive constant passing of vehicles on it; broken places on a road.

ଖମାଚ—ଦେ. ବି—ଖମ୍ବାଜ (ଦେଖ)
Khamācha Khambāja (See)

ଖମାର—ଦେ. ବି (ଭୁଲ. ସଂ. ଖଳ=ଖଳା)—
Khamāra ୧ । ଧାନ୍ୟାଦି ସଞ୍ଚୟ କରିବା ସ୍ଥାନ—
ଖାମାର, ଗୋଲା 1. Granary.
କାମତ, ଖତୀ ୨ । ଗୃହଘର—2. Barn.
୩ । ଗୃହ ଧାନ ଓ ଫସଲ ଆଦି ରଖିବା ସ୍ଥାନ—
3. A place for storing agricultural produce.
୪ । ଖମାରଗୃହ (ଦେଖ)
4. Khamārachāsha (See)

ଖମାରଘର—ଦେ. ବି—ଖମାର ୧-୩ (ଦେଖ)
Khamāraghara Khamāra 1-3 (See)

ଖମାରଗୃହ—ଦେ. ବି—ଜମିଦାରଙ୍କ ନିଜର ଗୃହରେ ଥିବା ଜମି;
Khamārachāsha ଜମିଦାରଙ୍କ ନିଜଜୋତ ଜମି—
ଖାସଖାମାର Nijjote or land cultivated by the
ଖୁଦ୍‌କାସ୍ତା Zamindar; Zamindar's private lands.

ଖମାରି—ଦେ. ବି—୧ । ଜମିଦାରଙ୍କ ଖମାରର ଘର ସେଉଁ ଗୃହର ଉପରେ ଥାଏ; ଖମାରେଇ—
Khamāri 1. The servant in charge of the granary.
୨ । ସେଉଁ ଗୃହର ଜମିଦାର ଓ ମହାଜନଙ୍କ ଗୃହ ଓ ମହାଜନ ବାବଦ୍ ଧାନ ଦେବାନେବା ଆଦି କରେ—
2. The servant in charge of cultivation and paddy investment.

ଖମାରିଆ—ଦେ. ବି—ଖମାର (ଦେଖ)
Khamāriā Khamāri (See)

ଖମାରେଇ—ଦେ. ବି—ଖମାର (ଦେଖ)
Khamārei Khamāri (See)

ଖମାରୋଇ—ଦେ. ବି—ଖମାର (ଦେଖ)
Khamāroi Khamāri (See)

ଖମିଆ—ଦେ. ବି—ଛୋଟ ଖମା—
Khamiā A small hole.

ଖମିରା—ତୈଦେ. ବିଣ (ଆ.)—
Khamirā ଖମିର୍ (ଦେଖ)
Khambirā (See)

ଖମୀଲନ—ସଂ. ବି—୧ । ନିଦ୍ରାଳୁତା—
Khamīlana 1. Sleepiness. (M. W.)
୨ । ଅବସାଦ; କ୍ଲାନ୍ତି—
2. Lassitude. (M. W.)

ଖମୂଳି—ସଂ. ବି (ଖ + ମୂଳ + ଇ)—
Khamūli ଏକପ୍ରକାର ଦଳ; ବୋରଝାଙ୍କି—
(ଖମୂଳିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) A kind of aquatic plant; Pistia Stratiotes. (M. W.)

ଖମ୍ବ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସ୍ତମ୍ଭ)—
Khamba ୧ । ଖୁଣ୍ଟ—1. Post.
ଖାମ ୨ । ସ୍ତମ୍ଭ—2. Pillar.
ଖାମ୍ବା ଦୋଳେ କ ସ୍ତ ସେ ଘର ସ୍ତମ୍ଭ ଶବ୍ଦ ବାଡ଼—
କୃଷ୍ଣଦିନ୍ଦ, ମହାପରାଉ. ବନ ।

ଖମ୍ବଆର୍‌ଡୁଆ ବୁଝାମଣା—ଦେ. ବି.—ଓଲଟା ବିଷୟ; ଅବଗୁର; ଅବୁଝାମଣା—
Khambaārḍuā bujhāmaṇā Injustice.

ଖମ୍ବଆର୍‌ଡୁ ବୁଝାମଣା—ଦେ. ବି—ଖମ୍ବଆର୍‌ଡୁଆ ବୁଝାମଣା (ଦେଖ)
Khambaārḍu bujhāmaṇā Khambaārḍuā bujhāmaṇā (See)

ଖମ୍ବଆର୍‌ଡୁ ବୁଝାମଣା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅବଗୁର କରିବା—
Khambaārḍu bujhāmaṇā karibā To do injustice.

ଖମ୍ବଆର୍‌ଡୁ ବୁଝିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅବଗୁର କରିବା—
Khambaārḍu bujhibā To do injustice.

ଖମ୍ବଆଳୁ—ଦେ. ବି (ସଂ. ସ୍ତମ୍ଭାଳୁ)—ଲମ୍ବଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ଆଳୁବିଶେଷ—
Khambaāḷu The long yam; Dioscorea Alata
ଖାମ୍‌ଆଳୁ [ଦ୍ର—ଏହା ମାଟିର ତଳେ ଲତାର ମୂଳରେ ଜନ୍ମେ ।]

ଖମ୍ବଆଳୁଆ ବୁଝାମଣା—ଦେ. ବି—ଖମ୍ବଆର୍‌ଡୁଆବୁଝାମଣା (ଦେଖ)—
Khambaāḷuā bujhāmaṇā Khambaārḍuā bujhāmaṇā (See)

ଖମ୍ବଆଳୁ ବୁଝାମଣା—ଦେ. ବି—ଖମ୍ବଆର୍‌ଡୁଆବୁଝାମଣା (ଦେଖ)—
Khambaāḷu bujhāmaṇā Khambaārḍuā bujhāmaṇā (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦୀର୍ଘ ଚିହ୍ନ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇ୍ୟ	ତ୍ର୍ୟ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ୍ର	ସ୍ୱ	ଙ୍ଖ	ଇଅ	କ୍ଷ	ନ୍ଦ

ଖମ୍ବ ଖୁନ୍ଦିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗାଡରେ ସ୍ତମ୍ଭ ବସାଇ ତା ମୂଳରେ ମାଟି ଦେଇ ତାକୁ ଶକ୍ତ କରିବା—
Khamba khundibā
1. To strengthen the foot of a pillar after it is put in a pit, by ruling the interstices with earth.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କଠିନ ଶ୍ରମସାଧ୍ୟ କର୍ମ କରିବା—
2. To perform a difficult task.

ଖମ୍ବ ଖୋଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସ୍ତମ୍ଭ ପୋତିବା ନିମନ୍ତେ ଗାତ ଖୋଳିବା—
Khamba kholibā To dig a pit for putting a pillar in it.

ଖମ୍ବଦିଆ—ଦେ. ବ—ନୂତନ ଗୃହ ନିମନ୍ତେ ସ୍ତମ୍ଭାରୋପଣ; ନୂଆ ଘର ତୋଳିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶୁଭ ଦେବା—Setting of the 1st pillar for a new house.

ଖମ୍ବ ଦେବା—ଦେ. ବ—ନୂତନ ଗୃହ ନିମନ୍ତେ ସ୍ତମ୍ଭାରୋପଣ କରିବା
Khamba debā ବା ପ୍ରଥମ ଖମ୍ବ ପକାଇବା—To set the 1st pillar for a new house.

ଖମ୍ବ ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖମ୍ବ ଦେବା (ଦେଖ)
Khamba pakāibā Khamba debā (See)

ଖମ୍ବ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ଖମ୍ବଦିଆ (ଦେଖ)
Khambapardibā Khambadiā (See)

ଖମ୍ବସିଜୁ—ଦେ. ବ—ନାଗଫେଣିଆ (ଦେଖ)
Khambasijhu Nāgapheṇiā (See)

ଖମ୍ବାଜ—ଦେ, ବ (ସଂ. ସ୍କମ୍ଭାବତ୍ତା. ଗୁଜରାଟର ଅଞ୍ଚଳବିଶେଷ)—ରାଗ-ବିଶେଷ
Khambāja —A kind of metre.

ଖାମ୍ବାଜ [ଦ୍ର—ଏହାର ଗାଇବା କାଳ ରାତ୍ରିର ପ୍ରଥମ ଓ

ଖମ୍ମାଚ ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରହର । ଏଥିରେ ଆରୋହଣ ଓ ଅବରୋହଣରେ ସାତଟି ସ୍ୱର ଲାଗେ । ମଢାନ୍ତରରେ ଆରୋହଣରେ ଛଅଟି ଓ ଅବରୋହଣରେ ସାତଟି ଲାଗେ । ଆରୋହଣରେ 'ରେଖବ' ଲାଗେ ନାହିଁ । ଦୁଇଟି ନଷାଦ ସ୍ୱର ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଆରୋହଣରେ ଶୁଦ୍ଧ ଓ ଅବରୋହଣରେ କୋମଳ ନଷାଦବାସା, ଗାନ୍ଧାର, ଧବାଦ ଓ ଧୈବତ ସ୍ୱର ଲାଗେ; ଏହା ମାଲକୋଷ ରାଗର ଏକ ରାଗିଣୀ; ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ସଙ୍ଗୀତରେ ଏ ରାଗିଣୀମିଶ୍ରିତ ଖମ୍ବାଚକାନ୍ଡ଼ା ଓ ଖମ୍ବାଚ-ଟୋପ୍ପା ନାମରେ ଦୁଇଟି ସଙ୍କରରାଗିଣୀ ଅଛି । ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ-ମାନଙ୍କ ମତରେ ଖମ୍ବାଚ ସାଡ଼ବଜାତିର ରାଗିଣୀ ଓ ରାତ୍ରିର ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରହରର ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ବା ଘଡ଼ିରେ ଗେସ୍ପ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଖମ୍ବାଳୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ—କୃଷିଜାତ ଆଳୁବିଶେଷ—
Khambāḷu Dioscora Alata (Haines).

ଖମ୍ବିର—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ଖମୀର୍=ବାସି ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ଅଟାର ପିଠଉ; ବାସି ପିଠଉ; ଏଥିରେ ପିଠା କଲେ ପିଠା ଫୁଲେ)—
ଖମୀର ୧ । ବାସି ପିଠଉରେ ଛଆର ହୋଇ ଫୁଲିଥିବା (ପିଠା ବା ରୁଟି)—
1. (cake) Made from fermented dough.
୨ । ପଣସ, ସପୁର ଆଦିକୁ ସଡ଼ାଇ ତାହା ସୁବାସ ନିମନ୍ତେ ମିଶା ଯାଇଥିବା (ଗୁଡ଼ାଖୁ)—
2. (tobacco-mixture) Scented by the mixture of fermented fruits.
୩ । ଚନ୍ଦରସ ବା ସୀରାରେ ପାଗ କରି ଯାଇଥିବା (ଫଳଆଦି)--
3. (preserved fruit) Seasoned with syrup.

ଖୟର୍‌ଖାଁ—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ)—ଖଏରଖାଁ (ଦେଖ)
Khayarkhāñ Khaerakhāñ (See)

ଖୟରା—ଦେ. ବଣ—ଖଇର (ଦେଖ)
Khayarā Khairā (See)

ଖୟରାତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—
Khayarāta (etc) ଖଇରାତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khairāta etc (See)
[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ 'ଦାନ' ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସଦ୍ଭରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଦାନଖଯୁରାତ ।]

ଖୟରାତି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଖଇରାତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khayarāti (etc) Khairāti etc (See)

ଖୟରାତିଆ—ଦେ. ବଣ—ଖଇରାତିଆ (ଦେଖ)
Khayarātiā Khairātiā (See.)

ଖୟାଲ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଖିଆଲ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khayāl (etc) Khiāl etc (See)

ଖର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଖର=ଉଷ୍ଣ)—ଉଷ୍ଣତା)—
Khar Heat.
(ଜୁଡ଼ି—ବପରୀତ) ୧ । ଉଷ୍ଣ—1. Warm; hot.
୨ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ—2 Sharp.

ଖର୍‌ଖଶ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. (ସଂ. କର୍କଶ)—କର୍କଶ—
Kharkhaś Rough; uneven.

ଖର୍‌ଖଶା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. (ସଂ. କର୍କଶ)—ବନ୍ଧୁର; ଉଚ୍ଚନୀଚ—Rough; undulating.
Kharkhaśā

ଖର୍‌ଜୁଡ଼୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଶରଦ ଗରମ—
Kharjurd 1. Cold and heat.
୨ । ମଥା ଶରଦ ଓ ପେଟ ଗରମ ହେଲେ ହେବା ରୋଗ; କୋଠା ଗରମ—
2. The condition in which the head suffers from cold and the belly from heat.
ବଣ—ଗରମ ଓ ଥଣ୍ଡା—Hot and cold.

ଖର୍‌ଜୁଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖର୍‌ଜୁଡ଼୍ (ଦେଖ)
Kharjurdi Kharjurd (See)

ଖର୍‌ପାଣି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖର୍ପାଣି (ଦେଖ)
Kharpāṇi Kharpāṇi (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଁ ବା ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୋଳିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂମି' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍ତ'ଦେଖିବେ।

ଖର୍ବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—(ଗଛରୁ ପତ୍ର) ଝଡ଼ିବା—
Kharbā To fall down (said of leaves from a tree).

ଘର୍ ଘର୍ ରେ ସାରେସାର
ଖଜୁର୍ ପତର୍ ଖର୍ବା ଯାଏ—ଗୁଣିଅଙ୍କ ମନ୍ତ୍ର ।

ଖର୍ଲଖଟ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବନ୍ଧୁଣା ଆଦ ନ ପଡ଼ିଥିବା ଖାଲି-
Kharlakhaṭ ଖଟ—A sofa without any bed; a bed less bedstead.

ଖର୍ଲା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଦୁଆରର କଳଣୀ—
Kharlā The bolt of a door.

ଖର୍ଲାଖଟ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଖର୍ଲଖଟ୍ (ଦେଖ)
Kharlā khaṭ Kharla khaṭ. (See)

ଖର୍ଶା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ପନ୍ନୀର; ଛେନା—
Kharśā Cheese.

ଖର—ସଂ. ବ. (ଖ=ମୁଖବ୍ୟବର+ଅଚ୍. ଅର୍ଥରେ. ର; ଯାହାର ବଡ଼ Khara ପାଟ ଅଛୁ)—୧ । ଗର୍ଦ୍ଦଭ; ଗଧ—1. Ass.
(ଖରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବକ; ବଗ—2. Heron.
୩ । ଅଶ୍ୱତର; ଖଚର—3. Mule.
୪ । କାକ; କୁଆ—4. Crow.
୫ । ରାବଣର ସାବତ ଭାଇ; ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ—
5. Name of a demon; younger step-brother of Rāvaṇa.
[ଦ୍—ରାମ ଏହାକୁ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟରେ ବିନାଶ କରିଥିଲେ ।]
୬ । ଅସୁର—6. Demon.
୭ । ବର୍ଷ ବା ଦେଶବିଶେଷ—
7. Name of a country.
୮ । ସୂର୍ଯ୍ୟାନୁଚର ବିଶେଷ—
8 An attendant of the sun.
୯ । ଶିବାନୁଚର ବିଶେଷ—
9. An attendant of Śiba.
୧୦ । ଘର୍ମ; ଝାଳ—10. Sweat.
୧୧ । ଉଷ୍ମତା—11. Warmth.
୧୨ । କଣ୍ଟକା ଗୁଳୁବିଶେଷ—12. The prickly Night-shade.
Alhagi Maurorum. (M. W.)
୧୩ । ବାର୍ହସ୍ପତ୍ୟ ଯୁଗର (୬୦ ବର୍ଷର) ପଞ୍ଚବିଂଶ ବର୍ଷ—
13. The 25th year of the 60 years' cycle of the planet Jupiter. (M. W.)
୧୪ । ସୁଗନ୍ଧବିଶେଷ—14. Name of a perfume. (M.W.)
୧୫ । ମୂଲଦୁଆ; ଘରଛଆର ଦେବା ପାଇଁ ମାଟି ପଡ଼ିଥିବା ଉଦ୍ଦ—15. A place arranged for building a house upon. (M.W.)
୧୬ । ଦ୍ୱାରବଂଶୋଦ୍ଭବ ଧେନୁକ ଅସୁର—
16. Name of demon Dhenuka.
୧୭ । ତୃଣ; ଘାସ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—17. Grass.
ସଂ. ବିଣ.—୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣଶୃଙ୍ଗ; ଝାଆଁଶା—1. Tough.
(ଖର୍—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଯଥା—ଖରଘୋଷା)
(ମୃଦୁ—ବିପରୀତ) ୨ । ଉଷ୍ଣ; ତାତିଲା—2. Warm; hot.
(ଯଥା—ଖରାଂଶୁ ।)
୩ । ଉତ୍ତୀକ୍ଷ୍ଣସ୍ୱାଦ; ଘାଗ—3. Pungent.
୪ । ଅତିଉତ୍କଟ—4. Sharp; acute; severe.
(ଦ୍ରବ—ବିପରୀତ) ୫ । କଠିନ—5. Hard; solid.
୬ । ଦାଢ଼ୁଆ; ତୀକ୍ଷ୍ଣ—6. Sharp-edged; sharp.
ବସାତ ଖରନଖର ଖର ରକ୍ତ ପ୍ରବ । ଭଟ୍ଟ. ବୈଦ୍ୟଜୀବନଲାସ ।
୭ । ଆମ୍ଳିଲା—7. Acid; sour.
୮ । ଦ୍ରୁତ; କ୍ଷିପ୍ର—8. Brisk; swift.
ଗୁଲ ଙର ବୋଝ ବଡ଼, ସ୍ୱାବୁ କାଣିବ ବପା—ଉଗ ।
ଙସ୍ତ ଉପସ୍ୟା ଫଳେ ଖେଦବାରୁଥି ଜଳେ ଙର ସ୍ରୋତରେ ବାଢ଼ମାନ ଗୋ ଭୂପାନସ୍ୱୀ ।
ଜାଲମଣି. ଉତ୍କିସାର ।
୯ । କ୍ରୂର—9. Cruel.
୧୦ । କର୍କଶ; ଅଚିକ୍କଣ; ଗ୍ରୁଡ଼ୁଗ୍ରୁଡ଼ୁଆ—10. Rough.
୧୧ । ଘନ—11. Dense; thick.
(ଯଥା—ମେଘ)
୧୨ । ଅନିଷ୍ଟକର—12. Injurious.
୧୩ । ଅସ୍ଥିର—13. Restless.
୧୪ । ମର୍ମଭେଦୀ; ଯାଉନାପ୍ରଦ—14. Cutting.
(ଯଥା—ବାକ୍ୟ)
ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ଉଅଣ ବା ଭଜା ଆଦ ଆବଶ୍ୟକ ପକ୍ୱ ବା ଭଜା ହୋଇ ଥାଏ—1. Excessively cooked.
୨ । ବଘାରଲା ବେଳେ ବାଣ୍ଟି ମସଲା ବେଶି ପୋଡ଼ିଯିବା ଯୋଗୁଁ ବିସ୍ୱାଦୁ ହୋଇଥିବା (ଉଅଣ)—
2. (curry) Which has become bad owing to overfrying.
ଦେ. କି. ବିଣ—ଶୀଘ୍ର—Briskly; swiftly.
ଗୁଲିବ ଖର, ଖାଇବ ସହଲ, ପିନ୍ଧିବ ସହଲ,
ବାଣ୍ଡ ଘର ଖଣ୍ଡି ଅଛୁଆଁ କର,
ତେବେ ଓଡ଼ଣାରେ କରିବ ଘର—ଉଗ ।
ପ୍ରାଦେ.—୧ । (ସଂ ଦ୍ୱିରୁକ୍ତ) ବ.—ସ୍ରୋତ; ସୁଅ—
1. Stream.
୨ । (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଖଡ଼; ନଡ଼ା—2. Straw.
ଖରକଣା—ଦେ. ବ.—ଶୁଷ୍କଶୁଣ୍ଠୀ; ଖଡ଼କାମୁଠା; ଝାଡ଼ୁ—
Kharakaṇā A broomstick.
ଝାଁଟା
झाड़ु; बढ़नी

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଋ	ଌ	ୠ,ୡ	ଃ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ୠ	ଔ	ରୁ	ଲୁ	ଯ୍	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଖରକର—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀ; ଖର+କର)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Kharakara 1. The sun.

ଖରକରକ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଦେଖାଇ,
ଧୂଳ କର ତଦାର ଜୀବନ ହର ନେଇ । ରଙ୍ଗ. କୋଣ୍ଡୁଭ୍ରାଣ୍ଡଭଙ୍ଗ ।

୨ । (କର୍ମଧାରୟ) ତୀକ୍ଷ୍ଣ କିରଣ—2. Sharp rays.

ଖରକରଜା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଖରକର=ସୂର୍ଯ୍ୟ+ଜନ ଧାତୁ=ଜନ୍ମିବା +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଯମୁନାନଦୀ—
Kharakarajā The river Jamna.

ବରଜରମଣୀ ମେଳରେ ଖେଳରଜା ଉତ୍ସଃ,
ବନମାଳୀ ବନ ବହାର କଲ ପ୍ରୀତ-ଲକ୍ଷଣଃ । ଗୀତମଣି. ଭକ୍ତିଧାଗ ।

ଖରକା—ଦେ. ବ—ଘରଆଦ ଛାଞ୍ଚୁଣୀଦ୍ୱାରା ଓଳାଇବା—
Kharakā Brushing or sweeping
ଝାଁଟା a house clean.
ଝାଡ଼ା ଦେ. ବିଣ—ଓଳଅ ଦୋଇଥିବା—
Well swept or cleansed.

ଖରକାଇବା—ଦେ. କି—ଖରକିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Kharakāibā Causative form of kharakibā.

ଖରକାଛୁ—ଦେ. ବ—କୁଣ୍ଡିଆକାଛୁ; କଣ୍ଡୁରୋଗ—
Kharakāchhu Itches.

ଖରକାମୁଠା—ଦେ. ବ—ଖଡ଼କାମୁଠା; ଝାଡ଼ୁ—
Kharakāmuṭhā A broomstick.
ଝାଟା, ବାଟନୀ
ଝାଡ଼ୁ, ଖରହରା

ଖରକିବା—ଦେ. କି—ଝାଡ଼ୁ କରିବା—
Kharakibā To sweep or brush a
(ଖରକାଇବା—ଣିଜନ୍ତ) place clean.
ଝାଁଟିଦେଓୟା
ବୁହାରନା, ଝାଡ଼ନା ଅଗଣା ଘରଡ ପହଁରି
ଖରହରନା ଚନ୍ଦନ ଗୋଳ ଦଣ୍ଡ ଛେପ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭ୍ରମରଦ ।

ଖରକୁଟୀ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀତତ୍ପୁ; ଖର+କୁଟୀ)—୧ । ଗର୍ଦ୍ଦଭଶାଳା—
Kharakuṭī 1. A stable for asses.

୨ । ଭଣ୍ଡାରର ଦୋକାନ—
2. A barber's shop (M. W.)

ଖରକୋମଳ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧାରୟ; ଖର+କୋମଳ; ଖର ଅର୍ଥର କୋମଳ ମାସ)—ଜ୍ୟୈଷ୍ଠମାସ—
Kharakomaḷa Month of Jyeshṭha.

ଖରଖଣ୍ଡୀ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଖର+ଖଣ୍ଡ ଧାତୁ—ଖରନାମକ ରାକ୍ଷସକୁ
Kharakhaṇḍī ସେ ମାରିଥିଲେ; ଖରହନ୍ତା (ରାମଚନ୍ଦ୍ର)—
(Rāmachandra) Who killed the demon Khara.

ଖରଶରରର ଖର ଶ୍ରେକର ଖରକର ଭାର ଭାର—
ରଙ୍ଗ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଖରଖର—ଦେ. ଅ—୧ । କୋଧରେ ଜର୍ଜର—
Kharakhara 1. Raging; foaming with anger.

୨ । କ୍ଷିପ୍ର; ଉରଉର—2. Very swift; hasty.
୩ । ଶ୍ରୁତିଯୁକ୍ତ; ସତେଜ—3. Active.

ଦେ. ବ—୧ । କ୍ଷିପ୍ରତା; କ୍ଷିପ୍ରକାରିତା—1. Haste.
୨ । (କୋଧଜନିତ) ମାନସିକ ଅସ୍ଥିରତା—
2. Excitement or irritation due to anger.

ଖରଖରିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ସାମାନ୍ୟ କାରଣରେ ଯେ ରୁଷି
Kharakhariā ଯାଏ—1. Irritable; irascible.
(ଖରଖରି—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅସ୍ଥିର; ଚଞ୍ଚଳ—2. Restless.
୩ । କଳହୁଡ଼ା; କଳକଉର—3. Quarrelsome.
୪ । ଚପଳସ୍ୱଭାବ—4. Fickle minded.
୫ । ଯେ କୌଣସି କଥା କାହାକୁ ମନରେ ରଖି ନ ପାର ପ୍ରକାଶ କରିଦଏ—5 (a person) Who babbles out matters.

ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଖରଖରି (ଦେଖ)—
Kharakharī (See)

ଖରଖର ଓଷା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ବ୍ରତ ବା ଉପବାସ ବିଶେଷ—
Kharakhari oshā A religious fast.

[ଦ୍ର—ଚୈତ୍ରମାସର ପ୍ରଥମ ରବିବାର ଦିନ ଘରର ଅବିବାହିତ ଝିଅମାନେ ଏ ଓଷା କରନ୍ତି । ଏ ଦିନମାନଙ୍କରେ ସେମାନେ ଅଆଁଳା, ହଳଦୀ ଲଗାଇ ଧୋଇସାରେ ଗାଧୋଇ ସାରି ବାଲି ଓ ଅଆଁଳାଗଛ ଆଣି ଦେବତା-ବ୍ରତ ଗଢ଼ନ୍ତି । ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଏହି ଦେବତାଙ୍କଠାରେ ପିଠା, ଆମ୍ବ, ନଡ଼ିଆ ଆଦି ପୂଜା ହୁଏ ଏବଂ ଉହାଁ ଆରାଧନ ଏ ଓଷା ଉଜୁଆଁ ହୁଏ ।]

ଖରଖରିଗୀତ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଖରଖର ଓଷା କରିଥିବା
Kharakharigita ବାଳକାମାନେ ବୋଲିବା ଗାନ—Songs sung by girls observing the Kharakhari vow.

ଖରଖରିକ ବରବରେଇ ଛଅ ବରଷର ପାଣି,
ନରକାଳ ମାଡ଼ ଅଉରଣି ନଲ୍ଲାଇବାଣୀ—
(ଗୋଟିଏ ଖରଖରି ଗୀତ)

ଖରଖରି—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଖରଖରିଆର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—
Kharakharī Feminine of Kharakhariā.

ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଲତାବିଶେଷ—
A kind of creeper.

[ଦ୍ର—ଏହା ଭାଲ ଆଦ ଗଛରେ ମାଡ଼େ । ଏହାର ପତ୍ରର ପେଟ ପାଖ ସ୍ପିରିଶ କାଗଜ ପରି ଆଂଶୁଆଂଶୁଆ । ଏ ପତ୍ରରେ ବାଡ଼ ଆଦ ପାଲିସ୍ କରିଯାଏ ।]

ଖରଗୃହ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଖର+ଗୃହ)—
Kharagṛuha ୧ । ଗଧଶାଳା—
1. A stable for asses
୨ । ତମ୍ବୁ; ଗୃହ—2. Tent (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷାହଇନ୍ଥ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉର ବସାଇତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଖ' ଦେଖିବେ; ବଥୁ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଖରଗେହ—ସଂ. ବ —ଖରଗୃହ (ଦେଖ)
Kharageha Kharagṛuha (See)

ଖରଗୋସ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଖର୍=ଗଧ + ଗୋଶ୍=କାନ; ଯାହା କାନ ଗଧକାନ ପରି ଲମ୍ବା)—
Kharagos
ଖରଗୋସ
ସାନ ଠେକୁଆ; ଶଶକ—
Hare; rabbit.

ଖରଙ୍ଗା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. କର)—
Kharaṅgā
ତାଲଗଛର ବାହୁଙ୍ଗା—
The bough of a palm tree.

ଖରଚ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଖର୍ଚ୍ଚ; ଆ. ଖର୍ଜ୍)—
Kharacha
ଖରଚ
(ଜମା— ବଯଶ୍ଚତ)
୧ । ବ୍ୟୟ—
1. Expenses; expenditure.
୨ । ବ୍ୟୟିତ ଧନ—
2. Amount spent.
(ଯଥା—ବାଃଖରଚ; ଘରଖରଚ; ଜମାଖରଚ; ବଦଖରଚ; ଘଡ଼ଖରଚ; ସାଙ୍ଗାଖରଚ)

ଖରଚ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବ୍ୟୟ କରିବା—
Kharacha karibā
ଖରଚକରା
ଖରଚନା
1. To spend; to expend.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (ବୁଦ୍ଧି) ପ୍ରୟୋଗ କରିବା—
2. To apply (intellect).
୩ । ବ୍ୟବହାରରେ ଲଗାଇବା—3. To use.

ଖରଚ ଚଳାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବ୍ୟୟ ନିର୍ବାହ କରିବା—
Kharacha chalāibā
ଖରଚଚାଲାନ
ଖରଚଚଲାନା
1. To spend money.
୨ । ଆବଶ୍ୟକ ବ୍ୟୟ ପାଇଁ ଧନ ଦେବା—
2. To meet the necessary expenses.

ଖରଚ ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଧନ ହିସାବ ବହିରେ ବ୍ୟୟ ଘରେ ଲେଖିବା; କୌଣସି ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟିତ
Kharacha pakāibā
ଖରଚଫେଲା
ଖରଚଡାଲନ
ହୋଇଅଛୁ ବୋଲି ହିସାବରେ ଦେଖାଇବା—
To enter a sum under the heading of expense in the accounts.

ଖରଚ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଏତେ ଧନ) ବାଧ୍ୟ ହୋଇ
Kharacha pardibā
ଖରଚପଡ଼ା
ଖରଚମପଡ଼ନା
ଖରଚ ହେବା—
1. (a sum of money) To be necessarily spent.
(ଯଥା—ଏ ମକଦ୍ଦମାର ନକଲ ଆଣିବାକୁ ୫ ୬୍ ଖରଚ ପଡ଼ିଲା ।)
୨ । (ଏତେ ଧନ) ବ୍ୟୟିତ ହେଲା ବୋଲି ହିସାବରେ ଲେଖାଯିବା—
2. (a sum of money) To be entered or shown in accounts as spent.
୩ । (ଏତେ ଧନ) ବ୍ୟୟିତ ହେବାପାଇଁ ଲୋଡ଼ା ହେବା—
3. (a sum of money) To be required to be spent.

ଖରଚପତର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଖରଚପତ୍ର (ଦେଖ)
Kharachapatara Kharachapatra (See)

ଖରଚପତ୍ର—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର; ଭୁଲ-ପତ୍ରିସାପତ୍ର; କାଗଜପତ୍ର)—
Kharachapatra
ଖରଚପତର
ଖରଚପତ୍ତର
୧ । ବ୍ୟୟାଦ୍ଧ—1. Expenses etc.
୨ । ବ୍ୟୟାର୍ଥ ଧନ—
2. Money for expenses.
୩ । ଯେଉଁ ତାଲପତ୍ର ବା କାଗଜରେ ଖରଚ ଲେଖା-ଦୋଇଥାଏ—
3. A palm leaf or paper on which expenses are noted down.

ଖରଚବାରଚ—ଦେ. ବ—ଖରଚବାର୍ଚ (ଦେଖ)
Kharachabāracha Kharachabārcha (See)

ଖରଚବାର୍ଚ—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର; ଭୁଲ. ଗଜୁଡ଼ିବାଜୁଡ଼ି, ଶିଆରବାଆର)—
Kharachabārcha
୧ । ବ୍ୟୟାଦ୍ଧ—1. Expenses.
୨ । ବ୍ୟୟାର୍ଥ ଧନ—
2. Money for expenses.

ଖରଚରି—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ରକ୍ଷିତ ଜଙ୍ଗଲରେ ଗୋରୁ ଚରିବା ପାଇଁ ଗୋସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଟ୍ଟକସ—
Kharachari
Grazing tax for cattle grazing in the reserved forest.

ଖରଚ ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ବ୍ୟୟ କରିବା—
Kharacha lagāibā
ଖରଚଲାଗାନ
ଖରଚଲଗାନା
1 To go on spending.
୨ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆବଶ୍ୟକ ଧନ ବ୍ୟୟ କରିବା—
2. To spend the necessary amount of money in a particular work.

ଖରଚ ଲଗିବା—ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର୍ମ ପାଇଁ ଏତେ
Kharacha lagibā
ଖରଚଲାଗା
ଖରଚଲଗନା
ପରିମିତ ଧନ ଲୋଡ଼ା ହେବା—
1. So much money being required for a given work.
(ଯଥା—ଭାଷାକୋଷ ମୁଦ୍ରଣ ପାଇଁ ଷାଠିଏ ହଜାର ଟଙ୍କା ଖରଚ ଲଗିବ ।)
୨ । କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର୍ମରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟପରିମିତ ଧନ ବ୍ୟୟିତ ହେବା—
2. (so much money) Being spent on a certain work; the incurring of expenditure

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଈ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

(ଯଥା— ଭାଷାକୋଷର ସମ୍ମାର୍ଜନ ପାଇଁ ଦଶ ହଜାର ଟଙ୍କା ଲାଗିଲା ।)

୩ । ଛପର୍ଯ୍ୟୁପର ଧନ ବ୍ୟୟ କରିଯାଉଥିବା—

3. The continuance or recurrence of expenditure.

(ଯଥା— ରାଜା ସାଦ୍ଦେବଙ୍କ କୋଠା ଛାଉରେ ଶୁର ମାସ ଦେଲା ଶହ ଶହ ଟଙ୍କା ଖରଚ ଲାଗିଛି)

ଖରଗୃ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖର୍ଜ୍; ଫା. ଖର୍ଚ୍)—

Kharachā ୧ । ବ୍ୟୟ—1 Expenses; charges.

ଖରଚ, ଖରଚା ୨ । ପକ୍ଷ ମକଦ୍ଦମାରେ କରିଥିବା ବ୍ୟୟ—

खरच, खर्चा 2. Costs of a suit undergone by a party.

୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ବା ବସ୍ତୁ ପାଇଁ ଲୋଡ଼ା ବ୍ୟୟ—

3. Costs or charges necessary for any work or thing.

ଖରଗନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ— ୧ । ବ୍ୟୟଯୁକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—

Kharachānta 1. (person) Put to expenses.

୨ । ବ୍ୟୟ ଲୋଡ଼ା ଦେବା (କର୍ମ)—

2. Expensive (work).

ଖରଚିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଖରଚୀ (ଦେଖ)

Kharachiā Kharachī (See)

ଖରଚୀ—ବୈଦେ.ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ଫା. ଖର୍ଚୀ)—ଅଧିକ ବ୍ୟୟଶୀଳ; ସାଦ୍ଧା ଖରଚ କରିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—

Kharachī ଖରଚି, ଖରଚେ Extravagant; wasteful.

खर्ची, खरची (ଯଥା— ବଦଖରଚୀ; ସାଦ୍ଧାଖରଚୀ)

ଖରଚ୍ଛଦ—ସଂ. ବୃ. (ଖର+ଛଦ; ସାଦ୍ଧାର ପତ୍ର ଘଡ଼ୁରଡ଼ା ଆ)—

Kharachchhada ୧ । ଶାଖୋଟ, ସାଦ୍ଧାଡ଼ାଗଛ—

Strepuls Asper (tree).

୨ । ଭୂମିସ୍ପର୍ଶ ନାମକ ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷ (ହି. ନାମ ଭୂରଂସ୍ପର୍ଶ)—

Name of a wild tree.

(ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ ଭୂମିସ୍ପର୍ଶ, ଦ୍ୱାରଦାରୁ, ବରଦାରୁ)

ଖରଜନ୍ତୁ—ଦେ.ବ (ସଂ. ଖର=ଉଗ୍ର; ଉଚ୍ଚାରଣ+ଜନ୍ତୁ)—ବିଷାକ୍ତ ସର୍ପ—

Kharajantu (an euphemism) Poisonous serpent.

[ଦ୍ର—ସାପର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ଅଶୁଭସୂଚକ ବୋଲି ଲୋକେ 'ସାପ' ନ କହି 'ଖରଜନ୍ତୁ' 'ଲମ୍ବଜନ୍ତୁ' 'ଲଅ' ଆଦି ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି; ଏହାପରି 'ସାପ କାମୁଡ଼ିବା' ନ କହି ଲୋକେ 'ଲଅ ଛୁଇଁବା' କହନ୍ତି ।

ଖରଡ଼—ଦେ. ବ. (ଭୁଲ. ଆ. କାଲ୍ପନ୍)—୧ । ଗାଲିଚା—

Kharaṛḍa 1. A carpet.

ଗାଲିଚା } ୨ । ମେଷଲୋମନର୍ମିତ ମୋଟ ଆସନ—

गलीचा, कालीन } 2. A thick seat made of wool.

ଖରଡ଼ରେ ଦେବ ମୁଁ ଥଠର ସହସ୍ର—କୃଷ୍ଣକିଙ୍କ. ମହାଭରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

୩ । ରଥ ଚକର କ୍ଷିପ୍ର ଗତିକୁ ବାଧା ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଚକର ଆଗରେ ରଖାଯିବା କାଠଖଣ୍ଡ—

3. Short logs of wood used to be put before the wheel of a car in motion to retard its progress; a clog.

[ଦ୍ର—ଏହା ଦ୍ୱାରା ରଥର ଗତିକୁ ମଧ୍ୟ ବାଗେଇ ଦିଆଯାଏ । ଏହାର ଗୋଟିଏ ପାଖ ମୁନିଆଁ; ଭୁବନେଶ୍ୱର ଓ ପୁରୀର ରଥମାନ ଚଳିବା ସମୟରେ ଚା ଆଗରେ ଖରଡ଼ ପକାଇ ରଥର ଚକମାନଙ୍କ ଗତିର ବେଗକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିଯାଏ ।]

ଖରଡ଼ା—ଦେ. ବ—୧ । ଶାଗର ଶନ୍ତୁଳା;—

Kharaṛḍā 1. Fried kitchen herb; slightly roasted pot-herb.

ସଡ଼ସଡ଼ି, ଛେଁଚକି

୨ । ଶାଗଆଦିକୁ ନଆଁରେ ବସାଇ ସାମାନ୍ୟ ଭାଜିବା—

2. Slight roasting of potherb.

[ଦ୍ର—ଶାଗକୁ ନଆଁରେ ବସାଇଲେ ସେଥିରୁ ଯେଉଁ ପାଣି ବାହାରେ ସେହି ପାଣିଭଜି ମରଗଲେ 'ଖରଡ଼ା' ବୋଲିଯାଏ, କିନ୍ତୁ ଖରଡ଼ା ଦୋଇଥିବା ଶାଗରେ ପୁଣି ତେଲ ପକାଇ ନଆଁରେ ବସାଇ ଭାଜିବାକୁ 'ଭଜା' ବୋଲିଯାଏ ।]

ଖଡ଼ରା, ଖରରା; खरेरा; खरहरा ୩ । ଘୋଡ଼ାଙ୍କ ଦେହ ପରିଷ୍କାର କରିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଲୁହା ପାନିଆଁ—

3. Iron comb for the horse; curry comb.

୪ । କାରୁକାର୍ଯ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ ଗାଲିଚା—

4. A well-worked carpet.

୫ । ଖରଡ଼ (୩) (ଦେଖ)

5. Kharaṛḍa (3) (See)

ରଚୁ ଖରଡ଼ାରେ ଯେ ବଅନ୍ତୁ କମ୍ବଳୋଡ଼
ପୁଞ୍ଜି ପୁଞ୍ଜି କରି ଉହାଁ ଲେଖିଲେ ପାଗୁଡ଼ା—ଗୋପୀନାଥନନ୍ଦ ମ. ଫ. ।

୬ । ବାଉରୁଣା ଜାତି—

6. A low caste of weavers amongst the Bāuris.

ଦେ. ବିଣ—ଅଳ୍প ଜଳ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ନଆଁ ଉପରୁ ଓହ୍ଲାଇ ନଆ ଦୋଇଥିବା (ଶାଗ)—

Partially roasted (potherb).

ଖରଡ଼ାଖରଡ଼ି—ଦେ.ବ—(ଶାଗ ଆଦି) ସାମାନ୍ୟ ଜଳ ଦେଇ ଭାଜିବା—

Kharaṛḍā kharaṛḍi To fry with a little water.

ଖରଡ଼ାପଣି—ଦେ.ବ—ଗ୍ରାମାଠାରୁ ଖଜଣା ଆଦାୟ କରିବାର ପାରମ୍ପରିକ ସ୍ୱରୂପ ଜମିଦାର ବା ଇଦ୍ରସିଲ୍‌ଦାର ଆଦାୟ କରିବା ବାଜେ କର (ଯାହା ସରକାରଙ୍କର ଧାର୍ଯ୍ୟ କରଭୁକ୍ତ ବା ଆଇନ ଅନୁମୋଦିତ ନୁହେଁ ।)

Kharaṛḍāpaṇi An illegal exaction realised by zamindars or rent-collectors from raiyats to defray the expenses of collecting the legal rent.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ। ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଘୃଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାସମ୍ଭେ ତହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ। ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବହୁ' ଦେଖିବେ।

ଖରଡ଼ାବୁରୁସ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ.)—ଖଡ଼ର୍‌ବୁରୁସ୍ (ଦେଖ)
Kharardāburus Khardarāburus (See)
ଖରର୍‌ରା ବୁରୁସ
खरहरावुरुस

ଖରଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—ଧାନଆଦ ଶସ୍ୟ ରଖିବା ପାଇଁ ବେତ ବା ବାଉଁଶ ପାତ୍ରଆରେ ବୁଣା ବଡ଼ ଆଧାର; କୋଡ଼ମେଇ—
Kharardiā A large basket of wickerwork for storing grain.

ଖରଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଶାକାଦ) ପଦାର୍ଥକୁ ସାମାନ୍ୟ ଜଳଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧ କରିବା ବା ସାମାନ୍ୟ ଜଳ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଭାଜିବା ସାଁତଳାନ ଓଜାଯାଇ ପାରିବ, ଏପରି ସିଝାଇବା—
Kharardibā
तलना
To roast slightly; to fry kitchen-herb etc. with a little water.
[ଦ୍ର—ବଟା ଡଲଫାଲୁ ଦେହରେ ଲଗାଇବା ପୂର୍ବରୁ କୌଣସି ପାତ୍ରରେ ଚୁଲି ଉପରେ ବସାଇ ଟିକେ ଉଷୁମ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଣି ବାଲୁ ସହ ଖରଡ଼ିବା କହନ୍ତି ।]

ଖରଡ଼ିବୁଣା—ଦେ. ବ.—ବଲ ଶୁଖିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଶୁଷ କର ଉହିଁରେ (ବଉର ବୁଣା—ବପଶ୍ଚତ) ଧାନଆଦ ବୁଣିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା—Mode of sowing paddy etc. in a field while dry.
Khararḍi buṇā

ଖରଡ଼ି ବୁଣିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଶୁଖିଲା କ୍ଷେତରେ ଧାନ ବୁଣିବା—
Kharardi buṇibā To sow paddy in a dry field.

ଖରଡ଼ି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ସିଦ୍ଧ ହେବା—
Kharardi hebā 1. To be boiled.
୨ । ଦଦ୍ୱଗଞ୍ଜ ହେବା—2. To be troubled.
(ଯଥା—ମୁଁ କଷ୍ଟରେ ଖରଡ଼ି ହେଲଣି ।)
୩ । କଷ୍ଟଭୋଗ କରିବା—3. To undergo trouble.

ଖରଣସ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖର=ତୀକ୍ଷ୍ଣ+ନାସା)—
Kharaṇasa ୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣନାସିକାଯୁକ୍ତ; ନାକୁଆ—1. Sharp-nosed; having a tapering nose.
(ଖରଣସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଯାହାର ନାକ ଗର୍ଦ୍ଦଭ ନାକ ପରି ଠିଆ—
2. With ears standing erect; ass-eared.

ଖରଣାସ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ.—ଖରଣସ (ଦେଖ)
Kharaṇāsa Kharaṇasa (See)
(ଖରଣାସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖରତର—ସଂ. ବଣ. (ଖର+ତର)—୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣତର; ଅପେକ୍ଷାକୃତ ତୀକ୍ଷ୍ଣ—
Kharatara 1. Sharper.
୨ । ଦ୍ରୁତତର—2. Swifter.
୩ । ଅତି ଦ୍ରୁତ—3. Very swift.
ଖରତର ହୋଇ ସାର ବେଗେ ଚଳ ରଘୁ । ଦଣ୍ଡକାଥ. ବତନ୍ତ୍ରସମାପ୍ତ ।
୪ । ଅତି ତୀକ୍ଷ୍ଣ—4. Excessively sharp or keen; very sharp.
ଦେ. କ୍ରି. ବଣ.—ଅତି ଶୀଘ୍ର; ଅତି ତତ୍କାଳ—
Very swiftly; very soon.

ଖରତରେ—ଦେ. ପଦ୍ୟ. କ୍ରି. ବଣ.—ଖରତର (ଦେଖ)
Kharatare Kharatara (See)

ଖରତ୍ୱକ୍—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖର+ତ୍ୱକ୍)—ଅଲମ୍ବୁଷା; ସୋଲ—
Kharatwak A sensitive aquatic plant; sola.
(ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ ଅଲମ୍ବୁଷା, ମେଦୋଗଳା ।)

ଖରଦଣ୍ଡ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖର+ଦଣ୍ଡ; ଯାହାର ଦଣ୍ଡ ବା ନାଡ଼ି କଠିନ ଓ କଣ୍ଟକମୟ)—ପଦ୍ମ—Lotus.
Kharadaṇḍa

ଖରଦଳା—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖର+ଦଳ+ଆ; ଯାହାର ପତ୍ର କର୍କଶ)—ଉମ୍ବରି—The opposite-leaved fig tree.
Kharadalā

ଖରଦି—ବୈଦେ. କ୍ର. (ଫା. ଖରିଦ୍)—କ୍ରୟ; କିଣିବା—
Kharadi Purchase.
ଖରିଦ
खरीद
ବୈଦେ. ବଣ.—କ୍ରୀତ; କିଣା ଯାଇଥିବା—Purchased.

ଖରଦି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କିଣିବା—
Kharadi karibā To purchase.
ଖରିଦକରା
खरीदना

ଖରଦିଦାର—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଖରିଦ୍‌ଦାର୍)—କ୍ରେତା—
Kharadidāra Purchaser.
ଖରିଦ୍ଦାର
खरीदार

ଖରଦୂଷଣ—ସଂ. ବ—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖର=ଉଗ୍ର+ଦୂଷଣ=ଦୋଷ)—ଧାତୁର—1. Thorn-apple.
୨ । ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ) ରାବଣର ଦୁଇ ଭାଇ ଖର ଓ ଦୂଷଣ ରାକ୍ଷସ ଦ୍ୱୟ—
2. Two demons named Khara and Dūshaṇa, brothers of Rāvaṇa.
Kharadūshaṇa

ଖରଧାର—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖର+ଧାର୍)—ଦାଢ଼ୁଆ—
Kharadhāra Sharp-edged.

ଖରଧ୍ୱଂସୀ—ସଂ. ବ. (ଖର+ଧ୍ୱଂସ୍ ଧାତୁ=ବିନାଶ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍, ଖରଧ୍ୱଂସିନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—ଖର-ରାକ୍ଷସହନ୍ତା ରାମଚନ୍ଦ୍ର—Rāmachandra who killed the demon Khara.
Kharadhwaṁsī

ଖରନାଦ—ସଂ. ବଣ—୧ । (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; ଖର+ନାଦ)—ଗର୍ଦ୍ଦଭର ଧ୍ୱନି—1. The braying of the ass.
Kharanāda

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଚ୍ଚ

୨ । (କର୍ମଧା) ତୀକ୍ଷ୍ଣ ରବ—
2. Sharp or shrill sound.

ଖରନାଦୀ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଖର+ନଦ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ Kharanādī କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ଖରନାଦିନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—କର୍କଶ- (ଖରନାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ରବକାରୀ—Making a harsh sound.

ଖରନାଳ—ଫ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖର=କଣ୍ଟକମୟ+ନାଳ=ମୃଣାଳ)— Kharanāla ପଦ୍ମ—Lotus.

ଖରନିଃଶ୍ୱାସ—ଫ. ବି. (କର୍ମଧା; ଖର+ନିଃଶ୍ୱାସ)— Kharaniḥśwāsa ଖରଶ୍ୱାସ (ଦେଖ) Kharaśwāsa (See)

ଖରନିଃଶ୍ୱାସ—ଦେ. ବି. (ଫ. ଖରନିଃଶ୍ୱାସ)— Kharaniśwāsa ଖରଶ୍ୱାସ (ଦେଖ) Kharaśwāsa (See)

ଖର ନିଃ ଶ୍ୱାସ, ଖରନିଶ୍ୱାସ, ସତି ଗୋ ! ମନ୍ଦ ଏ—ଉଗ ।

ଖରପତ୍ର—ଫ.ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖର+ପତ୍ର)—ସାଗୁଆନ ଗଛ (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)— Kharapātra Teak tree (Teoctona Grandis).

(ଯଥା—ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଶାକ, ଜ୍ଞକରପତ୍ର, ସ୍ଥିରସାର, ଗୃହଦ୍ରୁମ, ଶ୍ରେଷ୍ଠକାଷ୍ଠ, ଶରପତ୍ର, ଅର୍ଜୁନୋପମ ।)

ଖରପର—ଦେ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ., ଖର+ପର=ଶତ୍ରୁ)—ଖରରାକ୍ଷସ- Kharapara ହନ୍ତା ରାମଚନ୍ଦ୍ର—Rāmachandra who killed the demon Khara.

ବହୁତ ଧନଦ ଗୃହଁ ହେଲେ ଶରପର—ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଖରପରଜ୍ଞନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ— Kharaparajnā ଖରବଘର୍ (ଦେଖ) Kharabagharā (See)

ଖରପରଝନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ— Kharaparajhanā ଖରବଘର୍ (ଦେଖ) Kharabagharā (See)

ଖରପର୍ଣ୍ଣିନୀ—ସ. ବି. (ଖର+ପର୍ଣ୍ଣ+ଇନ୍+ଈ)—ଗୋଜିହ୍ୱା ଶାକ- Kharaparṇṇinī ବିଶେଷ—A kind of pot-herb; Elephantopus Scabar.

ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଗୋଜିହ୍ୱା, ଗୋଜିକା, ଗୋଜ୍ୱା, ଦୀର୍ଘିକା

ଗୋଜିୟାଶାକ

ଗୋଜିୟା; ଗୋଭୀ

ତେ. ଯେଦୁନାଲୁକତେକ୍କୁ, ଭାରଲକତେକ୍କୁ

ମ. ଘାଥସ୍ୱା

ଗୁ. ଭୋଘାଥସ୍ୱା

ଫା. କମଲରୁସ୍ତା

[ଦ୍ର ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ବାୟୁବର୍ଦ୍ଧକ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ଧାରକ, କଫପିତ୍ତନାଶକ, ହୃଦ୍ୟ- ସ୍ତମ୍ଭ, ଲଘୁ, କୋମଳ, ଉତ୍କ୍ଲ- କାୟୁ-ମଧୁରରସ, ମଧୁରବିପାକ ଏବଂ ମେଦ୍ୱ, କାସ, ରକ୍ତଦୋଷ, ବ୍ରଣ ଓ ଜ୍ୱରନାଶକ ।]

ଖରପା—ଦେ. ବି.—ନଈଚଡ଼ି ଯୋଗୁଁ ନଦୀଗର୍ଭରେ ପଡ଼ିଥିବା ପତଳା ସ୍ତରର ପଙ୍କମାଟିଯୁକ୍ତ ଅଂଶ; ଉପରେ ପଙ୍କମାଟି ପତଳା ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ନଈବାଲି—Part of the sandy river-bed over which a thin layer of silt is deposited and left after the flood subsides.

ଖରପାତ୍ର—ଫ. ବି (କର୍ମଧା; ଖର=କଠିନ+ପାତ୍ର)—ଲୌହପାତ୍ର— Kharapātra Iron vessel.

ଖରପାଦାଢ୍ୟ—ଫ. ବି—କଇଥ— Kharapādādhya Wood-apple.

ଖରପାଳ—ଫ. ବି (ଖର+ପାଳ)—କାଠପାତ୍ର— Kharapāla Wooden vessel.

ଖରପୁଷ୍ପା—ଫ. ବି (ଖର+ପୁଷ୍ପ+ଆ)—ବବଂଗ୍; ଦୁଲଗ୍— Kharapushpā Ocimum Gratissimum.

ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ ବବଂଗ୍, ବବଂଗ୍,
ଭୁବଗ୍, ଭୁଙ୍ଗୀ, ଅଜଗନ୍ଧକା,
ପଣ୍ଡୀସ
ବାବୁଇ, ତୁଳସୀ
ବର୍ବରୀ, ବନତୁଳସୀ
ମ. ଆଜବଲ୍ଲା, ରାନତୁଲସ
ତେ. ଚେଇଗଗ୍ଗେରଚେଟ୍ଟୁ
ଗୁ. ରାନତୁଲସୀ
ଫା. ଘଲଙ୍ଗମୁସ୍କ୍
ଆ. କରଂଜମୁସ୍କ୍

ଖରପୋଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ବା ଫଳାଦ ଅଙ୍ଗାରରୁ Kharaporḍā ରୂପେ ପୋଡ଼ି ହୋଇ ଯାଇଥାଏ— Over burnt (food).

ଖରପ୍ରିୟ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖର=ଉଷ୍ଣତା+ପ୍ରିୟ)—ପାରାବତ; Kharapriya ପାରା—A pigeon.

ଖରବ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ (ସଂ. ଖର୍ବ)—ଖର୍ବ (ଦେଖ)— Kharaba Kharba (See)

ଖରବ
ଖରବ

ଖରବଘର୍—ଦେ. ବ (ଖର+ବଘର୍)—ଉଅଣ ଆଦର ଯେଉଁ ବଘଣ- Kharabagharā ବେଳେ ବାଣ୍ଡିମସଲ୍ଲା ଅଙ୍ଗାରରୂପେ ଭଲ୍ଲ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ ବା କୁହୁଳ ଯାଇଥାଏ— Over frying of curry.

ଖରବୁଜ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଖର୍ବୁଜ)—ଖରଭୁଜ (ଦେଖ)— Kharabuja Kharabhuja (See)

ଖରବୁଜା—ଦେ. ବ—ଖରଭୁଜ (ଦେଖ)— Kharabujā Kharabhuja (See)

ଖରଭଜା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଖର+ଭର୍ଜିତ)—ଅଙ୍ଗାରରୁ ରୂପେ ଭଜା Kharabhajā ହୋଇଥିବା (ଦ୍ରବ୍ୟ)—(things) Over- ଖରଭଜା boiled; overdone; excessively **କଡ଼ାଭାଜା** roasted or baked; over-baked.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିନାହୁଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ପଥାନ୍ତରେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଜିତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ ଖୋଜନ୍ତେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବହୁ' ଦେଖିବେ

ଖରଭୁଜ—ବୈଦେ. ବ [ଫା. ଖର୍ବୁଜାର ସଂସ୍କୃତରେ ଗୃହୀତ ରୂପ ଖର୍ବୁଜ (M. W.)]—କାବୁଲ ଦେଶୀୟ ଡରଭୁଜ—
Kharabhuja
ଖରଭୁଜ Watermelon grown in Kabul;
ଖରବୂଜା Cucumis Melo.

[ଦ୍ର—ଏହା କାକୁଡ଼ି ଜାତୀୟ ମିଷ୍ଟରସବର୍ତ୍ତିଷ୍ଣୁ ତୃଷା-ନିବାରକ ଲତା-ଫଳ । ଦେଶୀ ଡରଭୁଜ ଠାରୁ ଏହା ଆକାରରେ ବଡ଼ ଓ ବେଶୀ ମିଠା । ଏହି ଫଳର ଶସରେ ମଧ୍ୟ ସୁଗନ୍ଧ ଅଛି । ପୁଷ ମାଘରେ ନଇକୂଳ ଜମିରେ ଖାତ ଖୋଳି ଏହି ମଞ୍ଜିକୁ ପୋତନ୍ତି ଓ ଏହା ଚୈତ୍ର ଠାରୁ ଆଷାଢ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଫଳେ, ଏହାର ଲତା ଭୂମିରେ ବହୁ ଦୂର ମାଡ଼େ । ଏଥିର ସଫେଦା, ଚଣା ଆଦ ଅନେକ ଜାତୀୟ ଫଳ ଅଛି । ଏଥିର ମଞ୍ଜିକୁ ଲୋକେ ଭାଙ୍ଗସଙ୍ଗେ ବାଣ୍ଟ ଖାଆନ୍ତି । ଏବଂ ମଞ୍ଜି ଉତରର ଶସକୁ ଚନରେ ପାଗ କରି ଖାଆନ୍ତି । ଏ ମଞ୍ଜିରୁ ବାହାରିବା ତେଲକୁ ଲୋକେ ଖାଆନ୍ତି ଓ ତେଲରୁ ସାବୁନ ହୁଏ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଖରଭୁଜା—ଦେ. ବ—ଖରଭୁଜ (ଦେଖ)
Kharabhujā Kharabhuja (See)

ଖରମଞ୍ଜରୀ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖର+ମଞ୍ଜରୀ)—
Kharamañjarī ଅପାମାର୍ଗ ଗୁଳ୍ମ—
Achyranthes Aspera (plant).

ଖରମରା—ଦେ. ବଣ (ଖର+ମର୍)—ଲହୁଣୀରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାବେଳେ
Kharamarā ଯେଉଁ ଘିଅରୁ ଜଳୀୟ ଅଂଶ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୁଷ୍କ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ; ଯେଉଁ ଘିଅ ପାଣି ମରିବା ପରେ ବେଶିବେଳ ନଆଁରେ ବସିବା ଯୋଗୁଁ ଈଷତ୍ ପୋଡ଼ି ଯାଇଥାଏ—
Ghee which has been put over fire for some time after the water has fully evaporated.

ଖରମୁଜ—ଦେ. ବ—ଖରଭୁଜ (ଦେଖ)
Kharamuja Kharabhuja (See)

ଖରମୁଜା—ଦେ. ବ—ଖରଭୁଜ (ଦେଖ)
Kharamujā Kharabhuja (See)

ଖରଯାନ—ସଂ. ବ (ମ. ପ. ସ୍ତ୍ରୀ. କର୍ମଧା; ଖର+ଯାନ)—
Kharajāna ଗଧଝଣା ଗାଡ଼ି—
Cart drawn by asses.

ଖରରଶ୍ମି—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖର+ରଶ୍ମି) —ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Khararaśmi The sun.

ଖରଶବ୍ଦ—ସଂ ବ—୧ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଖର+ଶବ୍ଦ —
Kharaśabda ଗର୍ଦ୍ଦଭର ଧ୍ୱନି; ଗଧବୋବାଳ—
1. The braying of the ass.
୨ । (କର୍ମଧା)—କର୍କଶ ଶବ୍ଦ—2. Harsh sound.

ଖରଶା—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କାଣ୍ଡଶର ତୃଣ—
Kharaśā Reed.

ଖରଶାକ—ସଂ. ବ—ଭୂର୍ଗୀ; ବ୍ରାହ୍ମଣଯଷ୍ଟିଆ ଗୁଳ୍ମ—
Kharaśāka Clerodendron Syphonanthus (plant).

ଖରଶାଣ—ସଂ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖର+ଶାଣ)—ଖରଧାର;
Kharaśāṇa ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦାଢ଼ୁଆ—Very sharp.
ବେତେଣ ବଳଇ ସାର ଖରଶାଣ ଟାର—ରଘୁନାଥ, ବେଣୀସଂହାର ।

ଖରଶୋଧା—ଦେ. ବ—ଖରସଦା (ଦେଖ)
Kharaśodhā Kharasadā (See)
ଦେଉଳ ଟରଶୋଧାପରେ
ଶାଢ଼ୀ ସେ ଦେବୁ ତୁ ଅପଶେ—ଗଜଦାସ. ବାର୍ତ୍ତାଭାରତି ।

ଖରଶ୍ୱାସ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ଖର+ଶ୍ୱାସ)—
Kharaśwāsa ୧ । ଧଇଁସଇଁ ହେବା—1. Gasping.
୨ । ପାର୍ଶ୍ୱଶ୍ୱାସ—2 Sighing.
୩ । ଅଶଶ୍ୱାଶ ବୋହିବା—
3. Gasping before death.

ଖରଷି—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. କଣ୍ଡିଷ)—
Kharashi ୧ । ଗୋବର—1. Cowdung.
୨ । ଖତ—2. Manure.
୩ । ଘସି—3. Dried cowdung-cake.
୪ । ରଉଦ୍ରିଉଡ଼ି ଗୋବର ଘସି—
4. Cakes of cowdung dried in the sun after being mixed with bran.

ଖରସଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—ବାଉଁଶଜାତୀୟ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
Kharasaṅga A bush-like bamboo; Clenogyne Dichotoma. (Haines).
ମୁକ୍ତାପାତା
[ଦ୍ର—ଏହା ଗ୍ରାମ୍ୟ ୧୦।୧୨ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ ।]

ଖରସଣ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ (ଭୁଲ.ସଂ. ଖରଦଳା)—ଡମିରି (ଦେଖ)
Kharasaṇa Dimiri (See)

ଖରସଦା—ଦେ. ବ—ଦେବାଳୟ ବା ରାଜବାଟର ଆୟ ବ୍ୟୟର ହିସାବ-ରକ୍ଷକ କର୍ମଚାରୀବିଶେଷ—
Kharasadā A ministerial officer or accountant of a palace or temple.
ଗ୍ରାମ୍ୟ. ୧ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କରଣଜାତିର ରାଜପ୍ରଦତ୍ତ ଉପାଧି ବିଶେଷ —1. Title given to Karanas in the Gardajāt States.
୨ । (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ନାୟୁକଜାତିର ଅଧିକାରୀବିଶେଷ—
2. The 3rd. grade headman of the Nāyaka (astrologer) caste in Ganjam.
[ଦ୍ର—ଏ ଜାତିରେ ସୋପାନକ୍ରମେ ନାୟୁକ, ପାଞ୍ଜି, ଖରସଦା ଉଲ୍ଲାଇ ଏପର ଚାରିଜଣ ଅଧିକାରୀ ରହନ୍ତି ।]

ଖରସଧା—ଦେ. ଓ ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ଗଞ୍ଜାମ)—ଖରସଦା (ଦେଖ)
Kharasadhā Kharasadā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ୍ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ସ୍ର	ସ	ଚ୍ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଦ	ନ୍ଦ

ଖରସୁଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖରସ୍ରୋତା)—
Kharasuā ୧ । କଟକଜଲ୍ଲା ଯାଜପୁର ଅଞ୍ଚଳର ବ୍ରାହ୍ମଣୀନଦୀର ଶାଖାବିଶେଷ—
1. Name of a river; branch of the Brāhmaṇī in Orissa.
୨ । ଛୋଟନାଗପୁର ସିଂହଭୂମଜିଲ୍ଲା ସଲଗ୍ନ ଉତ୍କଳୀୟ ଗଡ଼ଜାତ-ରାଜ୍ୟବିଶେଷ—
2. A feudatory state in Chhoṭa-nāgpur under the Orissa Agency.
[ଦ୍ର—ଏ ରାଜ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ପୋଲିଟିକାଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ଅଧୀନ । ଏ ରାଜାଙ୍କର ଉପାଧି 'ଠାକୁର'; ବେଙ୍ଗଲ୍‌ନାଗପୁର ରେଲର ଆମଦା-ଖ୍ଟେସନଠାରୁ ଏ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ଗୁରି ମାଇଲ ଦୂର ।]
୩ । କଉଫାସିଆ (ମାଛ) (ଦେଖ)
3. Kauphāsiā (fish) (See)

— ଦେ. ବ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖର+ସୁଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ପ୍ରଖର ସ୍ରୋତବିଶିଷ୍ଟା (ନଦୀ)—
(river) With a swift current.

ଖରସୁଆଁ—ଦେ. ବ—ଖରସୁଆ ୨ (ଦେଖ)
Kharasuāṁ Kharasuā 2 (See)

ଖରସୁଧା—ଦେ. ଓ ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଖରସଦା (ଦେଖ)
Kharasudhā Kharasadā (See)

ଖରସ୍କନ୍ଧ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖର+ସ୍କନ୍ଧ)—ପିପ୍ପାଳବୃକ୍ଷ—
Kharaskandha Buchanania Latifolia (tree).

ଖରସ୍ପର୍ଶ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖର+ସ୍ପର୍ଶ)—
Kharasparśa ଖରସ୍ପର୍ଶୀ (ଦେଖ)
(ଖରସ୍ପର୍ଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) Kharasparśī (See)

ଖରସ୍ପର୍ଶୀ—ସଂ. ବିଣ. (ଖରସ୍ପର୍ଶ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—
Kharasparśī ଟାଆଁଶା; ରାଡ଼ରାଡ଼ିଆ; କରଡ଼ା—
(ଖରସ୍ପର୍ଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ Rough to the touch.

ଖରସ୍ୱରା—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖର+ସ୍ୱର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ବଣମଲ୍ଲୀ—
Kharaswarā Wild jasmine.

ଖରସ୍ରୋତା—ସଂ. ବିଣ.*(ବହୁବ୍ରୀହି; ଖର+ସ୍ରୋତସ୍. ୧ମା. ୧ବ.)—
Kharasrotā ପ୍ରଖର ସୁଅ ଥିବା (ନଦୀ)—
(river) Having a swift current.
ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଖରସୁଆ ୧ (ଦେଖ)
Kharasuā. 1 (See)

ଖରା—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ଖରାଂଶୁ; ଖର=ତୀକ୍ଷ୍ଣ)—ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଉତ୍ତାପ—1 Rays of the sun.
ରୋଦ; ଖରା ଖରାରୁ ହାଉଁଳିବା ଶ୍ରାଅଙ୍ଗ ପାଇଲୁ ରେ—
ଧୂପ କନକପୂର୍ଣ୍ଣ. ଦଣ୍ଡୋତ୍ସବଳକ୍ଷ . ଗ ଗୀତ ।
୨ । ଖାରବାକର୍ମ; ଅସ୍ତ୍ରରେ କାଟିବା—
2. Cutting with a sharp instrument.

ପ୍ରାଦେ—୧ । (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ବ. ଖର୍‌ଗୋସ୍; ସଂ. ଖର=ଗଧ+ପା. ଗୋସ୍+କାନ—ଭୁଲ. ହି. ଖର୍‌ଦ୍ଦା; ଖର୍‌ଗୋସ୍; ପା. ଖର୍‌ଗୋସ୍) ଠେକୁଆ; ଶଶା—
1. Hare; rabbit.
୨ । (ବସ୍ତୁର) ବ. (ଭୁଲ. ସଂ. ଖର=ତୃଣ; ଘାସ)—ଘାସ—2. Grass.

ଖରାଂଶୁ—ସଂ. ବ—୧ । କର୍ମଧା, ଖର+ଅଂଶୁ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ କରଣ—
Karāṁśu 1. Sun's rays.
୨ । ତୀକ୍ଷ୍ଣକର—2. Hot rays of the sun.
୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ସୂର୍ଯ୍ୟ—3. The sun.

ଖରା କାଟିବା—ଦେ. ବ—ଖରାର ତେଜ ଶରୀରକୁ କ୍ଲେଶ ଦେବା—
Kharā kāṭibā The feeling of discomfort due to the sun's rays scorching the body.
କାଟୁବାଯାଏଁ ଖରା ପିଠିକି ଆହାଙ୍କର—ଲୁଣ୍ଡିଗିଂଡ଼. ମହାଭାରତ. ଆନ୍ଧ ।

ଖରା ଖାଇବା—ଦେ. କି.—(ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥ) ସୂର୍ଯ୍ୟତାପଦ୍ୱାରା ଉପ୍ତ
Kharā khāibā ହେବା—(any thing) To lie in the
ରୋଦେଖୁଆ sun.
ଧୂପଖାନା (ଯଥା—ପାଣିଲୁଣାଯାକ ଖୋଦେଇ ଖରା ଖାଉଛୁ ।)

ଖରାଖିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଅନାବୃତ ସ୍ଥାନରେ ରହିଥିବା ଯୋଗୁଁ ସାଦା
Kharākhiā ଉପରେ ସବୁଦା ସୂର୍ଯ୍ୟକରଣ ପଡ଼ୁଥାଏ; ଫୁଙ୍ଗା—
Always exposed to the rays of the sun; directly under the rays of the sun.
(ଯଥା—ଖରାଖିଆ ମହାଦେବ ।)

ଖରାତି—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳୀନ; ଖରାଟି—
Kharāṭi 1. Happening in or produced in the summer.
୨ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ଖରା ପଡ଼େ; ଅନାବୃତ—
2. Sunny; exposed to the direct rays of the sun.

ଖରାତିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଖରାତି (ଦେଖ)
Kharāṭiā Kharāṭi (See)

ଖରାତର—ଦେ. ବ. (ବିପରୀତାର୍ଥକ ସହଚର)—ଦିନ ଓ ରାତ୍ରି—
Kharātarā Day and night.
ଦିନରାତ
ଦିନରାତି

ଖରାତାତି—ଦେ. ବ—ସୂର୍ଯ୍ୟୋତ୍ତାପ—
Kharātāti The heat of the sun.
ରୋଦେରଝାଁଝ ପୁଣିଚ ପଡୁଅଛ ଦେହେ ଖରତାତ ।
ଧୂପକା ଗର୍ମ୍ମି କୃଷ୍ଣଜି୍ମ. ମହାଭାରତ. ବନ୍ଦ୍ୟ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଓ ଅନୁସ୍ୱାର ଏକ ନୁହେଁ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଅନୁସ୍ୱାର ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଁ ବା ଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ଁ ବା ଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇଁ ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଚୂନ' ନ ମିଳିଲେ 'ଚୂନ୍ଦ୍ର' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଜଡ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ଜଡ୍ ଦେଖିବେ ।

ଖରାଡୋଡ଼—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ପାଣି ଶୁଖିଯିବାରୁ କେବଳ କାଦୁଅ ବା ପଙ୍କ ଭିତରେ ବଞ୍ଚି ରହିଥିବା ଡୋଡ଼ି ମାଛ
Kharātordi —A kind of fish subsisting inside clay after water dries up in summer.

ଖରାଦିନ—ଦେ. ବ—ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ—
Kharādina Summer time or season

ଖରାଦିନିଆ—ଦେ. ବଣ—ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳୀନ—
Kharādiniā Happening in summer.

ଖରାଦେବା—ଦେ. କି—ଖରାରେ ଶୁଖାଇବା—To dry in the sun; to sun (a thing).
Kharā debā
ରୋଦଦେନା
धूपदेना; धूपदिखाना

ଖରାପ—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ଖରାବ୍)—୧ । ଦୁଷ୍ଟ—
Kharāpa 1. Wicked; vile.
ଖାରାପ ୨ । ମନ୍ଦ; ଭ୍ରଷ୍ଟିଚ—2. Bad; evil.
खराब ୩ । ସଡ଼ା—3. Rotten.
(ବିପରୀତ—ଆଚ୍ଛା) ୪ । ନଷ୍ଟ; ବିନଷ୍ଟ—
4. Spoiled; damaged; ruined.
୫ । ଅସତ୍—5. Dishonest.
୬ । (ଦେହ) ପୀଡ଼ିତ—6 Sick.
୭ । ବ୍ୟର୍ଥ; ବିଫଳ; ନିଷ୍ଫଳ —7. Frustrated.
ଖରାପ ନ କର ଏଡ଼େ ଅଣା । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୮ । ଦୁଷ୍ଟବୁଦ୍ଧି—8. Of vile propensities.
୯ । (ମନ) ବ୍ୟସ୍ତ; କଷ୍ଟପ୍ରାପ୍ତ; ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଗ୍ରସ୍ତ—
9. (mind) Troubled; pained; in trouble; suffering.
ଖରାପ ଉ ହେଲୁ ରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ—କଣୋଦ୍ଭବ ଭଞ୍ଜ
୧୦ । ମର୍ଯ୍ୟାଦାଭ୍ରଷ୍ଟ—10. Dishonoured.
୧୧ । ଅପବିତ୍ର—11. Impure.
୧୨ । (ଶୁଭବାଚନ) ମୃତ; ହତ—
12. (euphemism) Dead; killed.
(ଯଥା—ଲଢ଼େଇରେ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ଖରାପ ହୋଇଗଲେ ।)
୧୩ । ମନ୍ଦଚରିତ୍ର—13. Of bad character.

ଖରାପ ଲଗିବା—ଦେ. କି—୧ । କୌଣସି ବିଷୟ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସୁଖକର ଜଣା ନ ଯିବା—1. To seem disagreeable; not to seem pleasant.
Kharāpa lāgibā
ଖାରାପଲାଗା
खराब मालुम होना (ଯଥା—ଅକର୍ମା ଲୋକକୁ ହଠବରଜନ ଖରାପ ଲାଗେ ।)
୨ । ଅସ୍ୱାଦ ଜଣାଯିବା—2. To taste bad.
(ଯଥା—ଆଜ ମାଛଭଜଣା ଖରାପ ଲାଗୁଛି ।)
ଦେ. ବ. (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର) ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ବା ସୁଖ ଅନୁଭୂତିର ଅଭାବ—Want of an easy feeling.
(ଯଥା—ଜ୍ୱରମା ହୋଇ ବସି ରହିବାକୁ ମୋତେ ଖରାପ ଲାଗୁଛି ।)

ଖରାପ ହେବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ମରିବା; ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିବା—To die.
Kharāpa hebā

ଖରାପି—ଗ୍ରା. ବଣ—ଖରାପ (ଦେଖ)
Kharāpi Kharāpa (See)

ଖରାପିଠିଆ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ଖର + ପୃଷ୍ଠ)—
Kharāpiṭhiā ୧ । ଖରାକୁ ପିଠି ଦେଖେଇ ବସିଥିବା—
1. Having one's back to the sun; basking in the sun

ଖରା ପୁଞ୍ଚିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସାଲୁପୁର) କି—ଖରା ପୋଇବା (ଦେଖ)
Kharā puiñchibā Kharāpoibā (See)

ଖରା ପୋଇବା—ଦେ. କି—ଦେହରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଉତ୍ତାପ ଗ୍ରହଣ କରିବା—To bask in the sun.
Kharā poibā
ରୋଦପୋଆନା
धूपखाना

ଖରାବରଷା—ଦେ. ବ. (ବିପରୀତାର୍ଥକ ସଦ୍ଭାବରେ)—ଖରା ଏବଂ ବର୍ଷା—
Kharā barashā Sun and shower.
ବୋଦବୃଷ୍ଟି
धूपवरषात

ଖରାବରଷା ପାରିବା—ଦେ. କି.—ଖରା ମଟାଳିବା (ଦେଖ)
Kharābarashā pāribā Kharā maṭāliba (See)

ଖରାବେଠି ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଗୋଦ୍ ରାଜାଙ୍କର, ସରକାର ଓ ରାଜକର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ଘର ମରାମତି, ଓଆର ଏବଂ ଛପରବନ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟ (ଯାହା କ ବଳା ପାରିଶ୍ରମିକରେ ବା ନାମମାତ୍ର ପାରିଶ୍ରମିକ ନେଇ ପ୍ରଜାମାନେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଖରାଦିନେ ସମ୍ପାଦନ କରନ୍ତି)—
Kharābeṭhi Impressed labour consisting of thatching and building houses for the Raja and his officers in summer season.

ଖରାବେଳ—ଦେ. ବ.—ଦିବସର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ରୌଦ୍ରର ସମୟ; ଦ୍ୱିପ୍ରହର
Kharā bela ବେଳା; ଉଦୁଜ୍ଜିଆ ଦ୍ୱିପ୍ରହର—
ରୋଦେରବେଳା Midday.
धूपकावक्त

ଖରାବେଳିଆ—ଦେ. ବଣ.—ଖରାବେଳସମ୍ପର୍କୀୟ ବା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Kharābeliā Pertaining to the midday.

ଖରା ମଟାଳିବା—ଦେ.କି.—କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଖରାବେଳ ବା ଦ୍ୱିପ୍ରହର ଗତ କରିବା—To let the time of noon pass; to pass the noon time at some place.
Kharā maṭāliba

ଖରା ମତୁଲିବା—ଦେ. ବ.—ଖରା ଲେଉଟିବା; ଦ୍ୱିପ୍ରହର ସମୟ ଗତ ହେବା—The time after the sun passes the meridian.
Kharā matuliba

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

ଖର୍ ମାରିବା—ଦେ. ବ.—ଖର୍ କାଟିବା (ଦେଖ)
Kharā māribā — Kharā kāṭibā (See)

ଖର୍ମୁହାଁ—ଦେ. ବଣ.—ଖର୍ଆଡ଼କୁ ଯେ ମୁହଁ କର୍ ଥାଏ—
Kharāmuhāñ — Facing the sun.

ଖର୍ଶ୍ୱା—ସଂ. ବ.—ଅଜମୋଦା; ବଣଜୁଆଣି (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Kharāśwā — Seseli Indicum.

ଖରି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖଡ଼ୀ)—ଏକଜାତିୟ ଲମ୍ବ ତୃଣ—
Khari — A kind of long grass used in thatching;
ଖଡୀ — Saccharum Fuscum.

କରମ୍କୁ ଥାଦର ଦେଇ ମୁ ଏତେ ସରୁ,
ଘୋଟଇ ଅଖୁମାତ୍ର ବଡ଼ି ହୋଇଲ ଖରି । ଉତ୍କାରତରଣ. ଗୀତଲତ୍ତ୍ୱ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ବଡ଼ ଟାଆଁଶା; ଏଥିରେ ଘର ଛାଉଣି କରିଯାଏ; ଏହାର ଗଛ ଓ ଧଡ଼ ଆଖୁଗଛ ଓ ପତ୍ରପର୍; ଜନ୍ତୁ ସରୁଆ ।]

ଦେ. ବଣ.—୧ । ଖର୍ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Relating to sun's rays.
୨ । ଖରଦଇଆ—2. Of the summer.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଧାନଦଳାର ଗଦା—
Heap of paddy-sheaves.

ବୈଦେ. ବଣ.—(ଆ. ଖରିଫ୍)—ହୈମନ୍ତିକ (ଶସ୍ୟ)—
ଖରିଫ — (grains) Growing in winter.
ଖରୀଫ [ଦ୍ର—ଖରିଫସଲ ଯଥା—ଶାରଦଧାନ, ବାଜରା, ମୁଗ, ଦ୍ୱରଡ଼ ଆଦ ଫସଲ ।]

ଖରିଆ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଖରଗୋ)—
Kharia — ଠେକୁଆ—Hare; rabbit.
(ଖଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଖରିକା—ସଂ.ବ. (ଖର+କ+ଆ)—ମୃଗନାଭି ଚୂର୍ଣ୍ଣ; ଧୂଳ ପରି ଦାନା—
Kharikā — ବଣିଷ୍ଟ କସ୍ତୁରୀ—Powdered musk.

ଗ୍ରା. (ଶୂଦ୍ର ଭାଷା) ବ.—ଖଡ଼କା (ଦେଖ)
Khaṛḍikā (See)

ଖରିତା—ବୈଦେ. ଙ. (ଆ. ଖତ୍ତା=ବଡ଼ ଲଫାପା)—ଏକ ଶାସନ-କର୍ତ୍ତାଙ୍କଠାରୁ ଅନ୍ୟ ଶାସନକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ନିକଟ (ଲଫାପାରେ ଖରିତା ବନ୍ଦ ହୋଇ) ପଠାଯିବା ସରକାରୀ ଚିଠି—An official
ଖରୀତା letter (contained in a big envelope) sent from the governor of one province or the head of one department to another.

ଖରିଦ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ.—(ଫା. ଖରିଦ୍)—ଖରଦି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ
Kharid (etc) — Kharadi etc. (See)

ଖରିଦ୍ବିକ୍ରି—ଦେ.ବ. (କ୍ରୟବିକ୍ରୟାର୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧର; ଫା. ଖରିଦ୍+ସଂ. ବିକ୍ରୟ)
Kharid bikri — କିଣା ବିକା—Purchase and sale.

ଖରିଦ୍ମୂଲ୍ୟ—ଦେ. ବ. (ଫା. ଖରିଦ୍+ସଂ. ମୂଲ୍ୟ)—ଯେଉଁ ମୂଲ୍ୟରେ
Kharid mulya — କିଣାଯାଇଥିବା ବୋଲି ଦୋହାଇଥାଏ—
Purchase-price.

ଖରିଦ୍ସ୍ୱତ୍ୱ—ଦେ. ବ. (ଫା. ଖରିଦ୍+ସଂ. ସ୍ୱତ୍ୱ)—କିଣିବାଦ୍ୱାରା କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଉପରେ ଦେଖିବାର ଯେଉଁ ଅଧିକାର ଜନ୍ମେ—Right or title acquired by purchase.
Kharid swattwa

ଖରିଦା—ଦେ. ବଣ.—କ୍ରୀତ—
Kharidā — Purchased.
ଖରିଦା — ଦେ. ବ.—୧ । କ୍ରୀତ ବସ୍ତୁ—
ଖରୀଦା Thing acquired by sale.
୨ । ଖରିଦା ଜମାବନ୍ଦ (ଦେଖ)—
2. Kharidā jamābandi (See)

ଖରିଦାଗି—ଦେ. ବ—ଖରିଦା ଜମାବନ୍ଦ (ଦେଖ)—
Kharidāgi — Kharidā jamābandi (See)

ଖରିଦା ଜମାବନ୍ଦ—ଦେ. ବ—ଓଡ଼ିଶାରେ ଏକପ୍ରକାର ଭୂସ୍ୱତ୍ୱ (ଯାହା
Kharidā jamābandi ପୂର୍ବେ ନିଷ୍କର ଥିଲା ମାତ୍ର ଦାନଗ୍ରାହୀ ବଂଶଧରମାନେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବିକି କର୍ ଦେବାରୁ ଉହାଁ ଉପରେ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଜମା ବା କର ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି)—
A tenure originally given rent-free but now assessed to a quit-rent for having been alienated by sale to a stranger.

ଖରିଦାସତ୍ୱ—ଦେ. ବ—ଖରିଦ୍ସତ୍ୱ (ଦେଖ)—
Kharidāsatwa — Kharidsatwa (See)

ଖରିଦିସତ୍ୱ—ଦେ. ବ—ଖରିଦ୍ସତ୍ୱ (ଦେଖ)—
Kharidisatwa — Kharidsatwa (See)

ଖରିନ୍ଧମ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଖର୍ଦ୍ଦଂ+ଧମ ଧାତୁ+ଅ)—ଗଧ ଦୁଧ ପାନ କରୁଥିବା—Drinking asses' milk.
Kharindhama
(ଖରିନ୍ଧମା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖରିନ୍ଧୟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ଖରିନ୍ଧମ (ଦେଖ)—
Kharindhaya — Kharindhama (See)
(ଖରିନ୍ଧୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖରିଫ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ)—୧ । ହୈମନ୍ତିକ ଫସଲ; ଯେଉଁ ଫସଲ ଶୀତଦିନରେ ହୁଏ—1. Winter-crop.
ଖରିଫ — (ଯଥା—ଶାରଦଧାନ, ମୁଗ, କୋଲଥ, ତଣା ।)
ଖରୀଫ ୨ । ଶାରଦଧାନ—2. Autumnal paddy.

ଖରିଫୋଟକା—ଦେ. ବ—ଗୋରୁଙ୍କ ଖୁରସନ୍ଧରେ ବାହାରିବା ଫୋଟକା
Khariphoṭakā — ପରି ବ୍ରଣବିଶେଷ—An eruption in the hoofs of cattle.

[ଦ୍ର—ଏ ବ୍ରଣ ବାହାରିଲେ ଗୋରୁଙ୍କୁ ଚଲିବାକୁ ଜର ହୁଏ । ତା ପରେ ଜର ଛଡ଼ିଯାଏ ଓ ବ୍ରଣ ଭଲ ହୋଇଯାଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ସେଖିବେ 'ବଥି' ନ ପାଇଲେ 'ବଣ୍ଡି' ସେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଗି' ସେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ସେଖିବେ ।

ଖସ୍ତ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଖର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ମାଈ ଗଧ—
Kharī — A she-ass.

ଖସ୍ତଜଂଘ—ସଂ. ବି—ଶିବ; ମହାଦେବ—
Kharījaṁgha — An epithet of Śiba. (Apte)

ଖରୁ—ସଂ. ବିଣ (ଖନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ରୁ; ଉପାଦନ)—୧ । ଧଳା—
Kharu — 1. White.
୨ । ଉଦ୍‌ବୋଧ—2. Foolish; stupid.
୩ । ନିଷ୍ଠୁର—3. Cruel.
୪ । ନିଷିଦ୍ଧ ବସ୍ତୁ ପାଇଁ ଲାଳାୟିତ—
4. Hankering after prohibited things.
ସଂ. ବି. ପୁଂ—୧ । ଘୋଡ଼ା—1. Horse.
୨ । ଦାନ୍ତ—2. Tooth.
୩ । ଗର୍ବ—3. Pride.
୪ । କାମ; ମଦନ—4. Cupid.
୫ । ଶିବ; ମହାଦେବ—5. God Śiba.
୬ । ନିଷିଦ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ—
6. Desire for prohibited things.
ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ପତିମ୍ବର କନ୍ୟା—A girl who chooses her own husband.

ଖରୁଆ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଖର)—୧ । ଚଞ୍ଚଳଆ—
Kharuā — 1. Swift; pert; active.
୨ । ଚଞ୍ଚଳଗତିବିଶିଷ୍ଟ—2. Swift-footed.
୩ । ଯେ ଅଳସୁଆ ନୁହେଁ—3. Brisk.

ଖରୁଡ଼ା—ଦେ. ବି—ଖଡ଼ୁର୍ (୧) (ଦେଖ)
Kharurḍā — Khaṛdurā (1) (See)
ପ୍ରା. ବି—ଖରଡ଼ା (ଦେଖ)
Kharaṛdā (See)

ଖରୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଖରରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଖର୍) —ମରୁଡ଼ିଆ; ମରୁଡ଼ି ଯେଉଁ ସ୍ଥଳକୁ ବାଧେ—
Kharurḍiā — (land) Which is subject to drought.
. ଖରୁଡ଼ିଆର ମାଣେ ଯୋଇଆର ଜଣେ—ଉଉ ।

ଖରୁଡ଼ିବୁଣା—ଦେ. ବି—ଖରଡ଼ିବୁଣା (ଦେଖ)
Kharurḍibuṇā — Kharaṛdibuṇā (See)

ଖରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ସଂ. ଖର)—୧ । ଖିପ୍ରଗତିରେ—
Khare — 1. Briskly; swiftly.
ଗ୍ରହଣ ଦେବା ଖରେ ଠଉରଲ ବାଳ
ବଳେଖା ପ୍ରଣମ୍ ବରଉ ଶଙ୍ଖାଳ—ଅଳସୁଚନ୍ଦ୍ର. ଶେଷବତ୍ତୀ ଉତ୍ତରଗ ।
୨ । ଶୀଘ୍ର—2 Soon.

ଖରୋଟି—ପ୍ରାଦେ (ପୂର୍ବ) ବିଣ—ଖର୍‌ଦ୍ଦନେ ବା ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଜନ୍ମିବା (ଫସଲ)—
Kharoṭi — (crop) Growing in summer. (ଯଥା—ଖରୋଟି କଖାରୁ)

ଖରୋଷ୍ଠୀ—ସଂ. ବି—ଅଶୋକଙ୍କ ସମୟର ଭାରତର ପଶ୍ଚିମୋତ୍ତର ସୀମାରେ ଚଳୁଥିବା ଲିପିବିଶେଷ—
Kharoshṭrī — Name of a script prevalent in the North-western frontier of India during the reign of Emperor Asoka.
[ଦ୍ର—ଏ ଲିପି ପାରସୀ ପରି ଡାହାଣରୁ ବାଁଆଁକୁ ଲେଖାଯାଉଥିଲା । ଏହାକୁ ଗାନ୍ଧାରଲିପି ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି ।]

ଖରୋଷ୍ଠୀ—ସଂ. ବି—ଖରୋଷ୍ଠୀ (ଦେଖ)
Kharoshṭhī — Kharoshṭrī (See)

ଖର୍ଚ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ଖର୍ଚ୍; ଆ. ଖର୍ଚ୍)—
Kharcha (etc.) — ଖରଚ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Kharacha etc. (See)

ଖର୍ଚା—ବୈଦେ. ବି—ଖରଚ୍ଚ (ଦେଖ)
Kharchā — Kharachā (See)

ଖର୍ଚାନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ—ଖରଚ୍ଚନ୍ତ (ଦେଖ)
Kharchānta — Kharachānta (See)

ଖର୍ଚୀ—ବୈଦେ. ବିଣ—ଖରଚୀ (ଦେଖ)
Kharchī — Kharachī (See)

ଖର୍ଜ୍ଜ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । କୁଣ୍ଡେଇବାକୁ ହେବା—
Kharja (root) — 1. To itch.
୨ । ସଫାକରିବା—2. To cleanse.
୩ । ପୂଜାକରିବା—3. To worship.
୪ । କଟକଟ ଶବ୍ଦ କରିବା—5. To creak.
୫ । କଷ୍ଟଦେବା—
5. To pain; to make uneasy (Apte).

ଖର୍ଜ୍ଜନ—ସଂ. ବି (ଖର୍ଜ୍ଜ ଧାତୁ=କୁଣ୍ଡାଇବାକୁ ହେବା+ଭାବ. ଅନ)—
Kharjana — କଣ୍ଡୁୟନ; କୁଣ୍ଡାଇବାକୁ ହେବା—
Scratching for satiating the itching sensation.

ଖର୍ଜ୍ଜିକା—ସଂ. ବି (ଖର୍ଜ୍ଜ ଧାତୁ+ଅକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Kharjikā — ୧ । କଣ୍ଡୁ; କାକୁ— 1. Itches.
୨ । ଗରମି ବେମାରି—2 Syphilis.
୩ । ରୁଚିବା—3. Relish.

ଖର୍ଜ୍ଜୁ—ସଂ. ବି (ଖର୍ଜ୍ଜ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଉ)—
Kharju — ୧ । କୁଣ୍ଡାଇବାକୁ ହେବା— 1. Scratching.
୨ । ଗଳୁ—2. Itching.
୩ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ) ଖଜୁରଗଛ—3. Date-palm.
୪ । ଧତୁରାଗଛ; ଦୁଦୁରା—4. Thorn-apple.
୫ । କୀଟ ବିଶେଷ; ଅଂଶେଇ— 5. Worm; maggot.
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ଖର୍ଜ୍ଜନ) କୁଣ୍ଡିଆ (ରୋଗ)—
Dry itches.

Digitized by srujanika@gmail.com

	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଲ୍ଲ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ସ୍ୟ	ସ	ଗ୍ଧ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ଦ

ଖର୍ଜୁର—ଫ. ବ. (ଖର୍ଜ ଧାତୁ + ଉର)—ରୂପା—
Kharjura Silver.

ଖର୍ଜୁ—ଫ. ବ୍ର. (ଖର୍ଜ ଧାତୁ + ଉ)—ଖୁଜୁଲ; କାନ୍ଥ—
Kharjū Itches.

ଖର୍ଜୁର—ଫ. ବ. (ଖର୍ଜ ଧାତୁ, ଣିଜନ୍ତ = ଖର୍ଜି ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉର)—
Kharjūra ୧ । ଖଜୁର ଗଛ—1. Date-palm.
୨ । ଖଜୁରକୋଳ—2. Date plum.
୩ । ରୂପା—3. Silver.
୪ । କୀଟବଶେଷ; ସମ୍ବାଳୁଆ ପୋକ—
4. Hairy caterpillar.
୫ । ବୃଶ୍ଚିକ; ବିଞ୍ଚ—5. Centipede; scorpion.
୬ । ହରତାଳ—6. Yellow orpiment; arsenic sulphide.

ଖର୍ଜୁରକ—ଫ. ବ (ଖର୍ଜୁର + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ବିଞ୍ଚ—
Kharjūraka Scorpion.

ଖର୍ଜୁରବେଧ—ଫ. ବ—ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ଯୋଗବଶେଷ—
Kharjūrabedha Name of an astrological conjunction.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ବବାହାଦି ଶୁଭକର୍ମ ନିଷିଦ୍ଧ । ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ଏକାର୍ଗଲ ଯୋଗ; ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଖର୍ଦ୍ଦ (ଧାତୁ)—ଫ—କାମୁଡ଼ିବା—
Kharda (root) To bite.

ଖର୍ପର—ଫ. ବ. (କୃପ୍ ଧାତୁ = ଘାରଗ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅର)—
Kharpara ୧ । ଚୋର—1 Thief.
୨ । ଧୂର୍ତ୍ତବ୍ୟକ୍ତି; ଠକ—2. Cheat; rogue.
୩ । ଭିକ୍ଷାଭାଣ୍ଡ—
3. A beggar's bowl; a begging dish.
୪ । ଖପରଲ—4. Tubular tile for roofs.
୫ । ମାଟିପାତ୍ରର ଭଗ୍ନ ଅଂଶ; ଖପର୍—5. A potsherd.
୬ । ଛତା—6. Umbrella.
୭ । ମୃତ୍ତର ଖୋଲ; ଖପୁର୍—7 Skull.
[ଦ୍ର—ଚଣ୍ଡୀ ବା କାଳୀଠାକୁରାଣୀ ଏକ ହାତରେ ଖଣ୍ଡା ଓ ଅନ୍ୟ ହାତରେ ମନୁଷ୍ୟ ମୃତ୍ତର ପାତ୍ରାକାର ଖୋଲ (ଖର୍ପର) ଧର ଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ଶତ୍ରୁକୁ ଖଣ୍ଡାରେ ହାଣି ତାହାର ରକ୍ତକୁ ଖର୍ପରରେ ରଖି ସେ ରକ୍ତ ପାନ କରନ୍ତି ।]
୮ । ଖପର ନାମକ ଉପଧାତୁ, ଦସ୍ତା—
8. Zinc or bronze.
୯ । ଥାଳ ପରି ଚଟକା ମାଟି ବାସନ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
9. A flat earthen plate.

ଖର୍ପରିକା—ଫ. ବ. (ଖର୍ପର + ଇକ + ଆ)—
Kharparikā ଆଖିର ଅଞ୍ଜନବଶେଷ; କଜଳ—
A kind of collyrium.

ଖର୍ପରୀ—ଫ. ବ. (ଖପର + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Kharparī ଖର୍ପରିକା (ଦେଖ)
Kharparikā (See)

ଖର୍ପାଣି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଅନାର୍ଯ୍ୟ ବଞ୍ଜାଲମାନଙ୍କ ମୃତାହ ଶୁଦ୍ଧି-କ୍ରିୟାରେ ନବମ ଓ ଦଶମ ଦିନର ଅନୁଷ୍ଠାନବଶେଷ—
Kharpāṇi A rite observed amongst the Binjāls of Sambalpur on the 9th and 10th days of the funerals.
[ଦ୍ର—ନବମ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର କୁଟୁମ୍ବ ଗାଁଆଁମୁଣ୍ଡେ ଗୁଡ଼ିଲଗୁଡ଼ିଏ ଲୁଡ଼ାଇ ଉହା ପାଖେ ପାଖ ଜାଳ ଜଳି ବସନ୍ତି, ପାଖରେ ପୋକ ଅସି ପଡ଼ିଲେ ତାକୁ ମୃତଲୋକର ଆତ୍ମା ଜ୍ଞାନ କରି ସେ ପୋକକୁ ଘରକୁ ଆଣି ପୂଜା କରି ଦଶମ ଦିନ ତାକୁ ନେଇ ନଈରେ ବିସର୍ଜନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଭେଣ୍ଡୁ ଫେରିଆସି ଭୋଜନ କରି ଶୁଦ୍ଧିକ୍ରିୟା ସମାପନ କରନ୍ତି ।]

ଖର୍ବ (ଧାତୁ)—ଫ.—୧ । ଗମନ କରିବା—
Kharba (root) 1. To move; to go.
୨ । ଗର୍ବ କରିବା—2. To arrogate.

ଖର୍ବ—ଫ. ବ. (ଖର୍ବ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା; ଗର୍ବ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)
Kharba ୧ । ୧୦୦୦୦୦୦୦୦୦; ଏକ ସହସ୍ର କୋଟି ସଂଖ୍ୟା; ଦଶ ବୃନ୍ଦ—1. 10 billions in number.
୨ । ବାରବୃନ୍ଦ ବା ୧୨ଶହ କୋଟି ସଂଖ୍ୟା—
2. 12 billions.
୩ । କୁବେରଙ୍କ ନଅଟି ରତ୍ନବଶେଷ—3. One of the valuable gems of the Hindu God of wealth.
୪ । କ୍ଷୁଦ୍ର ବୃକ୍ଷ; ରୁଢ଼ିଆ ଗଛ—4. A dwarfish tree; a tree of stunted growth.
୫ । ଅଗଣନ; ଅଗଣିତ ସଂଖ୍ୟା—
5. Countless number.
୬ । ପୁଷ୍ପବଶେଷ; ସେବତ୍ତ ଫୁଲ—
6. Rosa Moschata; musk-rose.
୭ । ଦ୍ୱାଦଶ ସ୍ଥାନର ସଂଖ୍ୟା (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. The digit at the twelvth place.

ଫ. ବିଣ.—୧ । ବାମନ; ବାଙ୍ଗର; ବାଙ୍ଗୁର—
1. Dwarfish; of short stature.
ଖର୍ବ ହୋଇ ସ୍ମରଉରୁ କୁସୁମ ବାଞ୍ଛିଲୁରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋପ୍ତବଗ୍ନ. ଗ. ଗୀତ ।
୨ । ବିନଷ୍ଟ; ନାଶଗ୍ରାପ୍ତ—2. Destroyed.
ସେହ ଘଇଁରେ ଗଣ୍ଡାର ଉପଦ୍ରବେ ଖର୍ବ ହୋଇଲେ ସଙ୍ଗଦେଶ ।
ପ୍ରଭାତ. ଶବ୍ଦବେଣୀ ।
୩ । ହ୍ରାସପ୍ରାପ୍ତ—3. Faded; diminished.
୪ । ଏକ ଖର୍ବ ସଂଖ୍ୟକ—
4. Numbering 10 billions.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଧୃତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ର ର ବସାଇ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

୫ । ଅଗଣିତ; ଅସଂଖ୍ୟ—
5. Innumerable; unnumbered.

୬ । ବିକଳାଙ୍ଗ—6. Mutilated; crippled.

ଖର୍ବ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । (ଗର୍ବ) ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା; ଅପମାନ ଦେବା—To humiliate; to make one eat the humble pie.

ଖରବକରନା

୨ । କମାଇଦେବା; ହ୍ରାସ କରିବା—2. To diminish.

ଖର୍ବକାୟ—ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖର୍ବ + କାୟ) — କ୍ଷୁଦ୍ରାବୟବ-ବିଶିଷ୍ଟ; ବାମନ; ବାଙ୍ଗର—
Kharbakāya (ଖର୍ବକାୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Dwarfish; of stunted growth

ଖର୍ବଖର୍ବ—ଦେ. ବିଶ.—ଅସଂଖ୍ୟ; ଅଗଣିତ—
Kharbakharba Innumerable; countless.
(ଭୁଲ. କୋଟିକୋଟି, ଲକ୍ଷଲକ୍ଷ, ସହସ୍ରସହସ୍ର, ଶତଶତ ।)

ଖର୍ବଟ—ସଂ. ବି. (ଖର୍ବ + ଅଟ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Kharbata ୧ । ଚାରିଶତ ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଗ୍ରାମ—1. A village in the centre of 400 villages.

୨ । ଯେଉଁ ଗ୍ରାମରେ ବଜାର ବା ହାଟ ବସେ; ପାଟଣା—
2. A market-town.
ବୈରୁଣ୍ଠ ଖର୍ବଟ ପର୍. ବଙ୍ଗେଶ୍ୱର ଏକମୁଖ । ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୩ । ପର୍ବତ ପ୍ରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରାମ—
3. A village at the foot of a hill.
ଶେଷ ଖର୍ବଟ ବାଣୀବନେ, ଦୁର୍ମ ପର୍ବତ କାନନେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
[ଦ୍ର—'କରବାଡ଼ି' ଶବ୍ଦ ଏହି ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ ।]

ଖର୍ବତା—ସଂ ବି. (ଖର୍ବ + ତ୍ୱ. ଟା)—୧ । ବାଙ୍ଗରପଣିଆଁ—
Kharbatā 1. Dwarfishness.

୨ । ବିନାଶ—2. Destruction; loss.

୩ । ଅପମାନ— Humiliation.

୪ । ହ୍ରାସ—4. Diminution.

ଖର୍ବତ୍ୱ—ସଂ. ବି (ଖର୍ବ+ତ୍ୱ. ତ୍ୱ)—ଖର୍ବତା (ଦେଖ)—
Kharbatwa Kharbatā (See)

ଖର୍ବାକାର—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖର୍ବ + ଆକାର)—
Kharbākāra ଖର୍ବକାୟ (ଦେଖ)—
(ଖର୍ବାକାରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Kharbakāya (See)

ଖର୍ବାକୃତି— ସଂ. ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖର୍ବ + ଆକୃତି)—
Kharbākṛuti ଖର୍ବକାୟ (ଦେଖ)—
Kharbakāya (See)

ଖର୍ବିବା—ଦେ. କ୍ରି (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ଖର୍ବ)—(ଗର୍ବ, ଦମ୍ଭ) ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା; ଖର୍ବ କରିବା—To diminish; to subdue.
କେ ରଚିଲ କଳ ଭଲ୍ଲେ ଖର୍ବି ପର୍ବତ ଦମ୍ଭ—ମଧୁସୂଦନ. ଭଲ୍ଲଗାଥା ।

ଖର୍ବୁଜ—ସଂ. ବି—ଡରଭୁଜ; ଖରଭୁଜ—
Kharbuja Water-melon; musk-melon.

ଖଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଗତି କରିବା—
Khal (root) 1. To move.

୨ । କମ୍ପିବା—2. To tremble.

୩ । ସଂଗ୍ରହ କରିବା—3. To gather; to collect.

୪ । ହାନି କରିବା—4. To do harm; to injure.

ଖଲ୍‌ଖାଲ୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)— ବୃକ୍ଷର ପଞ୍ଚ ଶୁଖିଗଲେ ଉପରର
Khalkhāl ବକଳ ଦୁଗୁଲା ହୋଇ ଖସି ପଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ—
Hollow sound of dry barks peeling off from a tree.

ଖଲ୍‌ପଚ୍ କରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି (ସଂ. ଖଲ)—କପଟାଚରଣ
Khalpach karibā କରିବା—To act fraudulently or deceitfully.

ଖଲ—ସଂ. ବି—୧ । (ଖଲ୍ ଧାତୁ = ସଂଗ୍ରହ କରିବା; ହାନି କରିବା + ଅଧି. ଅ) ଧାନ୍ୟାଦିର ଖଳା—1. A threshing
Khala floor; grain-yard.

୨ । ଉଦୂଖଲ; ଔଷଧାଦି ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା ପାତ୍ର; ଖଲ—
2. A mortar for pounding small things.

୩ । ଚକ୍କା—3. Mill.

୪ । (+ କର୍ମ. ଅ) ତୈଳର ସିଠା ବା କାର୍ଦ୍ଦି; କଳ୍କ—
4. Dregs or sediment of oil etc.

୫ । ସ୍ଥାନ—5. Place; site.

୬ । ମୃତ୍ତିକା; ମାଟି—6. Earth; soil.

୭ । ମଳ—7. Impurities; dirt.

୮ । ଧୂଳଗଦା—8. Heap of dust.

୯ । ଜଞ୍ଜାଳ; ଅଳଅ—
9. Complications; refuse matter.

୧୦ । ଯୁଦ୍ଧ—10. Contest; fight; battle.

୧୧ । ଦୁର୍ଜ୍ଜନ ବ୍ୟକ୍ତି—
11. A villain; a wicked person.

୧୨ । (ଖ = ଆକାଶ + ଳା ଧାତୁ = ଫର୍ଣ୍ଣି ଖ୍ଲାଦେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) — ସୂର୍ଯ୍ୟ—12. The sun.

୧୩ । (ଖ = ଆକାଶ + ଳା ଧାତୁ = ଗ୍ରହଣକରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
ଧାତୁରୁ—13. The thorn-apple.

୧୪ । (ଖ + ଳା ଧାତୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
ତମାଳ ବୃକ୍ଷ—14. The Tamāla tree.

୧୫ । ଦହିକଡ଼ (ସୁଶ୍ରୁତ)—15. Butter milk boiled with acid vegetables and spices. (M. W.)

ସଂ. ବିଶ—୧ । ଦୁର୍ଜ୍ଜନ—1. Wicked.

୨ । ନୀଚ—2. Mean; base; vile.

୩ । ହିଂସୁକ—3. Revengeful.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଉ୩
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୠ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ୍ୟ	ସ୍ୟ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ଦ

୪ । କୁଟଳ—4. Crooked; artful.

୫ । ଶଠ—5 Deceitful.

ଦେ. ଵ (ସଂ. କଲହ)—ଖଲବ; କଲହ—Quarrel.

ଖଲ—ସଂ. ଵ (ଖଲ୍ ଧାତୁ + ଅଥ୍ଚ ଅ)—

Khala ୧ । ଔଷଧାଦି ବାଟିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ପ୍ରସ୍ତର ପାତ୍ରବିଶେଷ;

ଖଲ ଖଲ୍ଲ—1. A mortar for pounding

ଖରଲ, ଖଲ medicine.

[ଦ୍ର—ଖାଲୁଆ ପାତ୍ରକୁ ଖଲ ଓ ଯେଉଁ ଲମ୍ବ ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡଦ୍ୱାରା ଉହିଁରେ ବଟାଯାଏ ତାହାକୁ ପୁଅ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଖଲନୀ ୨ । (ଫା. ଖାଲ)—ବଣିଆମାନଙ୍କର ଏକ ଶୁଷ୍କ, ସାଦା ସାହାଯ୍ୟରେ ବଣିଆମାନେ ଗୋଲ ପକ୍ଷୀ କଣ୍ଠି ଆଦି ଗଢ଼ାର କରନ୍ତି; ଠସା—

2. A kind of goldsmith's mould.

ଖଲକ—ସଂ. ଵ (ଖଲ ଧାତୁ + ଅକ)—କୁମ୍ଭ; ମାଠିଆ—

Khalaka. Pitcher (Apte).

ଖଲଖଟିଆ—ତ୍ରାଦେ (ଶିବଭୂମ ଓ ବଣାଇ) ଵ—

Khalakhatiā ବନଜାତ ଶାକବିଶେଷ—

Ipomoea Quinata.

[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ବାଳ ପରି ସରୁ ଓ ଲମ୍ବ; ଉଙ୍କି ଗୁଡ଼ାଇ ଗୁଡ଼ାଇ ହୋଇଥାଏ ।]

ଖଲଖଲ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ସଂ. କଲକଲ)—

Khalakhala ୧ । ଜଳ ଆଦି ବେଗି ପରିମାଣରେ ବହିବାର ଶବ୍ଦ; କଲକଲଧ୍ୱନି—

1. Hollow sound of water flowing copiously.

ସେହିକାଳରେ ଦୂର ସେନା ଉଃ ଭେଦ
ଲେଳେ ହୋଇ ବହୁଛି ରକ୍ତ ନଦୀ—କୃଷ୍ଣଦିତ୍ୟ, ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

୨ । ଶୁଷ୍କର ଗଣ୍ଡି ଓ ଶାଖାରୁ ଶୁଖିଲା ବକଳ ଝଡ଼ିପଡିବାର ଶବ୍ଦ—

2. Hollow sound of dry barks peeling off from a tree.

୩ । ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ—3. Plentiful; abundant.

୪ । ବହୁପରିମିତ—4. Excessive; copious.

ବାଣ ପଡ଼ି ଶୋଣିତ ବହଇ ଖଳଖଳ—ପୀତାମ୍ବର, ନୃସିଂହପୁରାଣ ।

୫ । ଯଥେଷ୍ଟ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି—5. More than enough.

(ଯଥା—ତା ଅଣ୍ଡାରେ ଟଙ୍କା ଖଲଖଲ ହୋଇଛି ।]

୬ । ଢୁଗୁଲା; ଉଙ୍ଗଉଙ୍ଗ—6. Loose.

୭ । ଖଲ୍‌ଖଲ୍ (ଦେଖ)

7. Khalakhala (See)

[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତରେ ଖଳଖଳାୟ୍ ନାମକ ନାମଧାତୁର ପ୍ରୟୋଗ ଅଛି ।]

ଖଲଖଲ—ଦେ. ଅଁ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ଭୁଲ. ସଂ. ଖଲ ଧାତୁ ସଞ୍ଚଳନ; ଗଲ ଧାତୁ=ପ୍ରଗଲ୍ଭତା)—

Khalakhala

ଖିଲଖିଲ, ଖଳଖଳ

କହକହ

୧ । ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ—1. Sound of loud laughter.

୨ । ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ—2. (laughing) Loudly.

ଶୁଣି ହସିଲେ ଈଶ୍ୱର ଋଷି ଖଳଖଳି—ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁରାଣ ।

୩ । ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ; ଅତ୍ୟଧିକ—

3. Being in excess; abundant.

(ଯଥା—ତା ପାଖରେ ଟଙ୍କା ଖଲଖଲ ହେଉଛି ।)

୪ । (ପାଟି, ଜିଭ) କଥା କହିବାକୁ ଆଗ୍ରହାନ୍ୱିତ; ଖଜବଜ—

4. (tongue or mouth) Over-eager or restless to speak out.

୫ । ଉଚ୍ଚ ବା ଅତିରିକ୍ତ (ହାସ୍ୟ)—

5. Immoderate or loud (laughter).

ଖଲଖଲି—ତ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ଵ—ଖରଖରି (ଦେଖ)

Khalakhali Kharakharī (See)

ଖଲଖଲିଆ—ଦେ. ଵଣ (ପୁଂ)—୧ । ଉବଡୁବା; ଯେଉଁ ଲୋକ ପେଟରେ

Khalakhaliā କୌଣସି ଗୁପ୍ତ କଥା ସମ୍ଭାଳ ରଖି ପାରେ ନାହିଁ—

(ଖଲଖଲେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. (a person) Who can not keep a secret; babbling (person).

୨ । ପରିଷ୍କାରରୂପେ ହୋଇଥିବା (ଝାଡ଼ା)—

2. Copiously or well evacuated (stools).

୩ । ଯଥେଷ୍ଟ—3. Adequate; ample.

୪ । ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ—4. Plentiful; abundant.

୫ । ବହୁପରିମିତ—5. Copious; profuse.

ଖଲତ—ତ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ଵ (ସଂ. କଲହ ବା ଖଲତା)—

Khalata ୧ । କଲହ; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ—1. Quarrel.

୨ । ଗୋଳମାଳ—2. Noise; row.

୩ । ଅନର୍ଥ—

3. Dispute; misunderstanding.

ଖଲତ ବାଢ଼ିବା—ତ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) କି—ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଲଗାଇବା; ଅନର୍ଥର

Khalata bārdhibā ସୃଜ୍ଜାତ କରିବା—

To foment a quarrel; to create a row.

ଖଲତା—ସଂ. ଵ (ଖଲ + ତ୍ୱଵ. ତା)—

Khalatā ୧ । ଖଲର ଆଚରଣ—

1. Mean or low conduct.

୨ । ଶଠତା—2. Deceit.

୩ । ନିଷ୍ଠୁରତା—3. Cruelty.

୪ । ଦୁଷ୍ଟାମି—4. Wickedness.

୫ । ହିଂସା—5. Revengeful spirit.

୬ । କପଟତା—6. Artfulness.

ଖଲତା, ଖଲୀତା ବୈଦେ. ଵ (ଆ. ଖଲ୍ତା)—୧ । କଲମ ପେନ୍ସିଲ୍ ଆଦି ରଖିବା ପାଇଁ ବଡ଼ ଖୋଲ ବା ମୁଣି—

1. A big envelop or pouch for keeping pens, pencils etc.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ୧ ରୁ ୬ ଯାଏଁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ୬ ଯାଏଁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୬ ଯାଏଁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିର ତପଖଣ୍ଡ ୨ ବା ୧ ରୁ ୬ ଯାଏଁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଖୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍ତ'ଦେଖିବେ।

୨ । ବଡ଼ ଲଫାପାଟ—2. Big envelop.

ଖଲତା—ବୈଦେ. ବ—ଖଲଡା (ଦେଖ)
Khalatā Khalatā (See)

ଖଲତି— ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସ୍ଖଲ ଧାତୁ=ଖସିବା + ସ୍ତ୍ରାର୍ଥ. ଅଚ୍)—
Khalati ଟାଙ୍ଗରମୁଣ୍ଡା—Bald-headed.
(ଖଲତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଫ. ବ.—ଟାଙ୍ଗର ରୋଗ; ଇନ୍ଦ୍ରଲୁପ୍ତ ରୋଗ—
Baldness.

ଖଲତିକା—ଫ. ବ. (ଖଲତି + କ + ଆ)—
Khalatikā ପର୍ବତ—Mountain.

ଖଲଧାନ—ଫ. ବ. (ଖଲ + ଧା ଧାତୁ=ଧରିବା + ଅଧି. ଅନ)—
Khaladhāna ଖଳା—Threshing floor.

ଖଲପୁ—ଫ. ବ,— ଖଲପୂ (ଦେଖ)
Khalapu Khalapū (See)

ଖଲପୁଆ—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଧାଚର)—ଖଲ ବା ମର୍ଦ୍ଦନ ପାତ୍ର ଓ ମର୍ଦ୍ଦନ ପାଇଁ
Khalapuā ବ୍ୟବହୃତ ସ୍ତମ୍ଭର ଦଣ୍ଡ—Mortar and pestle.
ଖଲଡାଁଟି; ଖଲମୁଡ଼ୀ
ଖରଲଦସ୍ତା

ଖଲପୂ—ଫ. ବ. (ଖଲ=ମଇଳା + ପୂ ଧାତୁ=ମାର୍ଜ୍ଜନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ
Khalapū କ୍ୱିପ)—ଫରଶ୍; ଝାଡ଼ୁ; ମେହେନ୍ତରର—
A sweeper.

ଖଲପ୍ରକୃତି—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଖଲ + ପ୍ରକୃତି)—ଦୁଷ୍ଟସ୍ୱଭାବଯୁକ୍ତ—
Khalaprakṛuti Of wicked disposition.

ଖଲପ୍ରକୃତିକ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ—ଖଲପ୍ରକୃତି (ଦେଖ)
Khalaprakṛutika Khalaprakṛuti (See)
(ଖଲପ୍ରକୃତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖଲବ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ.—ଖଲବା (ଦେଖ)
Khalaba Khalabā (See)

ଖଲ
ବଖେଡା ଦେ. ବ.—(ଫ. କଲହ)—କଲହ; ଅନର୍ଥ—
Quarrel.

ଖଲବ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.— ଖଲବ ଲଗାଇବା (ଦେଖ)
Khalaba kārdhibā Khalaba lagāibā (See)

ଖଲବଚନ— ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଖଲ + ବଚନ)—
Khalabachana ଦୁଷ୍ଟଲୋକର କଥା; ଚୁଗୁଲି—
Words reported by a wicked or evil-minded person.

ଖଲବ ବାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଖଲବ ଲଗାଇବା (ଦେଖ)
Khalaba bārdhibā Khalaba lagāibā (See)

ଖଲବଳ—ଦେ. ବିଣ— ୧ । ତ୍ରାସିତ—1. Frightened.
Khalabala ୨ । ଭୟ ଓ କମ୍ପିତ; ଉରୁଣ୍ଟ—
2. Trembling through fright.
୩ । ବିଶେଷ ଭୟଯୋଗୁଁ ଇତସ୍ତତଃ ପଳାୟମାନ—
3. Fleeing away in different directions through a sudden fright.
ସେ ପୃଥ୍ୱୀ ଜନ ଜନ୍ତୁ ଦେଖାଇଲେ ଖଲବଳ
ପଳାଇ ପଡିଲେ ଯାଇ ପବ୍ବତ କନ୍ଦର ।
ପାଁଚାମର. ନୃସିଂହପ୍ରସ୍ତାବ ।

୪ । ଅସ୍ଥିର—4. Restless.

ଦେ. ବ.—ଗୋଳ; ଦଙ୍ଗା—Noise; row; ado.
ହୈଚୈ; ଖଳଳ ଖଳବଳ ଲଗିଥିବ ନଷ୍ଟଲ ବୁଦ୍ଧି—
ଖରମର; ଖଲବଲ ପ୍ରାବୀ. ଶ୍ରୀଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତା ।

ଖଲବଲ—ଦେ. ବିଣ.—ବ୍ୟାକୁଳ; ଅସ୍ଥିର—
Khalabala Restless.
ଖଲବଲ

ଖଲବ ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଅନର୍ଥର ସୂତ୍ରପାତ କରିବା—
Khalaba lagāibā To create or initiate a quarrel, ଝଗଡାଲାଗାନ
ବଖେଡା ନିକାଳନା

ଖଲବା—ଦେ. ବିଣ (ଫ. କଲହ; ଖଳ)—୧ । କଳହୁଡ଼ା; କାଣ୍ଡୁଆ—
Khalabā 1. Quarrelsome.
ଝଗଡ଼ାଟେ ୨ । ଦୁଷ୍ଟ—2. Wicked.
ବଖେଡିୟା
(ଖଲବା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖଲବାଟିକା—ଫ. ବ (ଖଲ=ଖଳା + ବାଟିକା)—ଖଳାବାଡ଼ି; ଶସ୍ୟାଦି
Khalabāṭikā ଫସଲ ଜମା କରି ଅମଳ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବାଡ଼ି
ବୁଜା ଯାଇଥିବା ସ୍ଥାନ—Enclosed grain-yard.

ଖଲମୂର୍ତ୍ତି—ଫ. ବ (ଖଲ=ସ୍ଥାନ + ମୂର୍ତ୍ତି=ଆକୃତି; ସ୍ଥାନାନୁରୂପ ଆକୃତି
Khalamūrtti ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ବୋଲି)—ପାରଦ; ପାଗ—
Quicksilver.

ଖଲମ୍ବ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ— ଖଲବ; କଲହ—
Khalamba Quarrelling.

ଖଲ ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଫ. କଲହ)—କଲହ ଲଗାଇବା—
Khala lagāibā To create or foment a quarrel.

ଖଲସ୍ୱଭାବ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଖଲ + ସ୍ୱଭାବ)—ଦୁଷ୍ଟ ସ୍ୱଭାବ-
Khalaswabhāba ବିଶିଷ୍ଟ; ଖଲପ୍ରକୃତିକ—Of wicked
(ଖଲସ୍ୱଭାବା—ସ୍ତ୍ରୀ) disposition.

ଖଳା—ଦେ. ବ (ଫ. ଖଲ)—ଧାନ ଫସଲ ଅଦି ଜମା କରିବା ଓ ଅମଳ
Khalā କରିବା ସ୍ଥାନ—Threshing floor; grain-yard.
ଖାମାର ଉସାର ଗୋଶାଳା, ଖଳା, ମଞ୍ଚ, ଧାନଚୋଠା—
ଖଳିହାନ ବ୍ୟାକରଣ. ମହାପାତ୍ର ।

ଖଲ୍ଲ— ଦେ. ବ—ଖଲ୍ଲବାଡ଼ିସ୍ଥା—
Khalā Act of pestling.
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଖଳା—
Threshing floor.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଉପନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଉଅ	ଁ	ନ୍

ଖଲାଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଫ୍ର. କୁବେଣୀ)—ମତ୍ସ୍ୟଧାରୀ; ଖାଲୋଇ;
Khalāi କେତ୍ତୁମାନଙ୍କର ମାଛ ରଖିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଫଙ୍କାର୍ଣ୍ଣ-ମୁଖ ବଶିଷ୍ଟ ବାଉଁସିଆ—Fisherman's basket.

ଖଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖଲେଇବା (ଦେଖ)
Khalāibā 1. Khaleibā (See)

୨ । 'ଖଲ୍ଲବା' କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
2. Causative form of Khalibā.

ଖଲାଉଠା—ଦେ. ବ—ପଉନଉଠା ଭୋଗ; ସେଉଁ ଦିନ କୃଷକର
Khalāuṭhā ଖଳାରେ ଜମାଥିବା ଧାନ ବନ୍ଦାକୁ ଅମଳ ହୋଇ ସାର ସେଦିନ ଖଳାରେ ମେରମ୍ପଲେ ଜଳଶିଆ ବା ଶ୍ରୀ ଖେଗୁଡ଼ି ଆଦ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ଭୋଗ ଦେବା ଉତ୍ସବ—A ceremony accompanied by the offering of cooked or uncooked food to Goddess Lakshmī when the last grain is gathered from the grain-yard.

ଖଲାଚ୍ଛେଦ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ବ—ଖଳାରେ ଧାନ ଅମଳ ଶେଷ
Khalāchchhed ହେବା ଦିନର ଉତ୍ସବ; ଖଲାଉଠା—
A festival observed by a cultivator on the last day of his threshing.

[ଦ୍ର—ଏଦ୍ଦନ ସାହା ଧାନ ଅମଳ ହୁଏ କୃଷକ ତହିଁରୁ ଅଧେ ଦୁଃଖୀରିଙ୍କୀ, ବୈଷ୍ଣବ ଓ ମୂଲଆଙ୍କୁ ବଉରଣ କରେ ।]

ଖଲାବାଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ଫ୍ର. ଖଲବାଟିକା)—
Khalābāṛḍi ଖଲବାଟିକା (ଦେଖ)
Khalabāṭikā (See)

ଖଲାସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖଲ୍ଲଶୀ=ମୁକ୍ତି) —୧ । ମୁକ୍ତି—
Khalās 1. Liberation; deliverance.

ଖାଲାସ ୨ । ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବା ବା ଘାର ଦେବା—
खलास 2. Coming out of a danger.

୩ । କାରାମୁକ୍ତି—
3. Release from imprisonment.

୪ । ବିପଦ ବା ଦାୟିତ୍ୱରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା—
4. Rescuing from danger or liability.

୫ । ଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ମୁକ୍ତି—
5. Release from pain.

୬ । ଗର୍ଭବେଦନାରୁ ମୁକ୍ତିଲାଭପୂର୍ବକ ପ୍ରସବ—
6. Delivery of a pregnant woman by giving birth.

୭ । ଦାୟିତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତି—
7. Discharge from a liability.

ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ଖଲ୍ଲଶ୍=ମୁକ୍ତ)—୧ । ବନ୍ଧନମୁକ୍ତ—
1. Released,

୨ । ବିପଦମୁକ୍ତ—2. Rescued; delivered from danger.

୩ । ଦାୟିତ୍ୱମୁକ୍ତ—
3. Discharged from a responsibility.

୪ । ଋଣମୁକ୍ତ—4. Freed from a debt.

୫ । କାରାମୁକ୍ତ—5. Liberated from imprisonment.

୬ । ଶିଶୁ ପ୍ରସବ କରିବାଦ୍ୱାରା ଗର୍ଭବେଦନାରୁ ମୁକ୍ତ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
6. (woman) Delivered of the pangs of child birth.

୭ । ଖତମ୍; ସମାପ୍ତ—
7. Finished; completed.

ଖଲାସ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କାରାମୁକ୍ତ କରିବା—
Khalās karibā 1. To set free.

ଖାଲାସକରା ୨ । ରେଳ ବା ଉଙ୍ଗାରୁ ବୋଝ ଉତାରିବା—
खलासकरना 2. To unload.

୩ । ଅବରୁଦ୍ଧ ସ୍ଥାନରୁ ଜଳ ଆଦ ଶୁଉିବା—
3. To release; to discharge (liquid).

୪ । ବିପଦରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା—
4. To liberate from danger,

୫ । ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ବନ୍ଧକ-ଦାୟିତ୍ୱରୁ ଅବ୍ୟାହତି ଦେବା—
5. To free from encumbrance or lien.

୬ । ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ରାଦଦ୍ୱାରା ଗର୍ଭସ୍ଥ ଭ୍ରୂଣକୁ ବାହାର କରିବା—
6. To cause the child in the womb to be delivered.

୭ । ୱାର୍ଯ୍ୟମୋକ୍ଷଣ କରିବା—
7. To discharge one's semen.

୮ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଋଣରୁ ମୁକ୍ତ ବା ଅବ୍ୟାହତି କରିବା—
8. To free or dischange a person from a debt or liability.

୯ । କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକକୁ ପ୍ରସବ କରିବା ବିଷୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା—
9. To assist a woman in child-birth.

ଖଲାସ୍ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କାରାମୁକ୍ତ କରିବା—
Khalās debā 1. To discharge from jail.

ଖାଲାସଦେଓୟା ୨ । ଦାୟିତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା—
खलासदेना 2. To liberate from any responsibility.

ଖଲାସ୍ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବନ୍ଧନ, ଦାୟିତ୍ୱ, ଯନ୍ତ୍ରଣା, ବିପଦ
Khalās pāibā ଆଦରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା—

ଖାଲାସପାଓୟା 1. To be freed from any liability, debt,
खलासपाना imprisonment, danger or trouble.

୨ । ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ହେବାର ଆଦେଶ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—
2. To get an order for one's release.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ଏକ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଏତ୍ତିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷ୍ଟରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ପଥାନ୍ତମେ ଚହଁଇ ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟ' ଦେଖିବେ ।

୩ । ଗର୍ଭଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା; ପ୍ରସବ କରିବା—
3. To be delivered of a child.

ଖଲ୍ଲାସ୍ ହେବା
Khalās hebā
ଖଲାସହଓୟା
खलास होना
—ଦେ.କ୍ରି.—୧ । (ଜମା ହୋଇଥିବା ପାଣି) କୌଣସି ବାଟ ବା ନାଳ ଦେଇ ବୋହି ଯିବା—
1. (accumulated water) To be discharged through a channel or outlet.

୨ । ଖଲ୍ଲାସ୍ ପାଇବା (୧, ୩) (ଦେଖ)
2. Khalās pāibā (1, 3) (See)

ଖଲ୍ଲାସି
Khalāsi
ଖାଲାସୀ
खलासी
—ବୈଦେ. ବ. (ଅ. ଖଲ୍ଲାସି)—୧ । ଜାହାଜ, ଅଗ୍ନିବୋଟ, ରେଲ ଓ କେନାଲ୍‌ରେ ଓ ଚମ୍ବୁ ଟାଣିବା ଆଦରେ ନିଯୁକ୍ତ ନିମ୍ନତମ ଭୃତ୍ୟ; କୁଲୀ—1. A cooly or menial servant engaged in boats, railway etc (e. g. a sailor, a tent-pitcher).

୨ । ଖଲ୍ଲାସ୍ (ଦେଖ)
2. Khalās (See)

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସୁଗ୍ଗ) ବ.—ଡୋରର ବନା ସାହାଯ୍ୟରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର କେଶ ବାନ୍ଧିବାର ଏକପ୍ରକାର ଖୋସା ବା ଗଣ୍ଠି—
A mode of tying the hair into a knot.

ବୈଦେ. ବ୍ୟୁ.—ଖଲ୍ଲାସ୍ (ଦେଖ)
Khalās (See)

ଖଲ୍ଲାସିନାଳ
Khalāsināla
ଖାଲାସୀନାଲା
खलासी नाला
—ଦେ. ବ—ସଫେଇ ନାଳ; ଯେଉଁ ନାଳଦ୍ୱାର କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଜମିବା ପାଣି ଖଲ୍ଲାସ୍ ହୁଏ ବା ବହିଯାଏ—
A drainage or channel for the discharge of surplus or collected water from a place

ଖଲ୍ଲାସି ନକାସି
Khalāsi nikāsi
ଖାଲାସୀ ଓ ନିକାସୀ
खालासी और निकासी
—ଦେ. ବ. (ଆ. ଖଲ୍ଲାସି ଓ ଫ. ନକ୍କାସନ; କଚରଅ ତ୍ୟାଗ; ସଦ୍ଗତର)—କୌଣସି ଦାଗ ବା ଦାୟିତ୍ୱ ଆଦରୁ ମୁକ୍ତି ବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବ୍ୟାହତ—
Complete release from or discharge of any claim or liability.
(ଯଥା—ଉକ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତିରେ କେହି ଦାବିଦାର ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ସେଥିର ଖଲ୍ଲାସିନକାସିର ଭାର ଆମ୍ଭଙ୍କର ରହିଲା—କବାଲାର ସର୍ତ୍ତରେ ।)

ଖଲ
Khali
—ଫ. ବ. (ଖଲ୍ ଧାତୁ=ଫଗ୍ରହ କରିବା+କର୍ମ. ଇ)—
୧ । ତେଲାଦର ସିଠା ବା କାଣ୍ଡି; କଲୁ—
1. Sediment of oil.

୨ । ଚିଡ଼ିଆ—2. Oilcake

ଦେ. ବ.—୧ । ଧୋବା ଓ ଭନ୍ତ୍ରମାନେ ବସ୍ତ୍ରକୁ ଟାଣୁଆ କରିବା ନମନ୍ତେ ତହିଁରେ ଦେବା ମଣ୍ଡ—1. Starch applied to a washed or newly woven cloth to make it stiff.

୨ । ପିଠା ନମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଶସ୍ୟଚୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଗୁଡ଼ ମିଶ୍ରିତ ଅଗ୍ନିପକ୍ୱ କୋମଳ ଲେହ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ବିଶେଷ—
2. A paste made of corn-flour kneaded with sugar and boiled for some time for preparing cakes; dough.

୩ । ଔଷଧର ଗୁଲାବିଶେଷ (ନନ୍ଦେ)—3. A medicinal paste made into a ball.

୪ । ଅରଣ୍ୟରେ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଆର୍ଦ୍ର ଲବଣାକ୍ତ ସ୍ଥାନ (ଯେଉଁଠାରେ ମୃଗମହିଷାଦି ବନ୍ୟ ଜନ୍ତୁ ସମବେତ ହୋଇ ସେଠାର ମାଟି ଚାଟିବାକୁ ସୁଖ ପାଆନ୍ତି)—4 A resort of wild beasts (deer; buffalo etc) in the jungle where they love to gather and lick the briny earth.

୫ । ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ଚଢ଼ା ହେବା ସମୟରେ କାଠର ମୂର୍ତ୍ତି ଉପରେ ମଡ଼ା ଯାଇଥିବା କନା ଉପରେ ଲେବେଲା ଯିବା ଗୁଡ଼ାଳସିଝା କାଠୁଆ ସାରୁ—5. Starch consisting of boiled rice-flour prepared for causing the cloth to stick to the wooden image of Lord Jagannātha at Puri before it is painted.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଚଟକା ରଙ୍ଗିଆ ମୃତ୍ତିକାବିଶେଷ—
A kind of clayey and reddish soil.

ଖଲି
Khali
—ଦେ. ବ.—୧ । ପୁଞ୍ଜି ବୁଣା ଯାଇଥିବା ଧାନକିଆରରେ ପୁଞ୍ଜିଗଛ ଛଡ଼ା ଗୋଟକିଆ ଧାନଗଛ ଓ ଘାସ—1. Single weeds and paddy plants growing in a field where paddy is grown in clusters.

୨ ଖାଦ୍ୟ ବାଢ଼ିବା ପାଇଁ ଏକାଧ ସିଆଁ ହୋଇଥିବା ଶାଳ ଆଦ ଗଛର ପତ୍ରମାନ; ଶଲାକାସ୍ୟୂତ ଶାଳପତ୍ର; ଖଲ୍ଲପତ୍ର—
2. Leaves sewn together for being used as food-plates.

ମାଡା ଖାଇବେ ଜ ଘର ଯେ ରଖାର କାରେ ଯାକ ଅନ୍ତ ଖଲି ।
ଦାଣ୍ଡାସର. ନୃସିଂହପ୍ରସାଦ ।

୩ । ଥଟ୍ଟା—3. Joke; jesting

୪ । ଗୋରୁଗାଈଙ୍କର ଗୋଡ଼ ଘୋଷାର ଖଲିବା ରୋଗ ବିଶେଷ—4. Stringhalt of cattle; chronic muscular spasms on the legs of cattle.

୫ । ରସମୟ ବାକ୍ୟ; ବାକ୍ୟରେ ରସିକତା—
5 Wit and humour in speech.

୬ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପରୋକ୍ଷଭାବରେ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି କୁହାଯିବା ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ ବଚନ—6. Innuendo; side-hint.

୭ । (ଫ. ଖଶ୍ତି) ଦୁବଳତା ବା ବାତ ବକାର ଯୋଗୁଁ ହାତ ଗୋଡ଼ର ସାମୟିକ ସ୍ତମ୍ଭନ—7 Cramp in the hands and legs.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଉ	ନ୍ଦ

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖଳ (ଦେଖ)—
Khali (See)

ଖଲଆ—ଦେ. ବିଣ— ୧ । ଖଳପରି ଅଠାଳଆ—
Khaliā 1. Clayey; sticky; doughy.
୨ । ଗେଙ୍କୁଟି ମିଶ୍ରିତ ଓ କୃଷିର ଅଯୋଗ୍ୟ (ମୃତ୍ତିକା)—
2. Gravelly (soil).

ଖଲିଆ—ଦେ. ବ (ଫ. ଖଲ୍ଲୀ)—ଖଲ୍ଲୀ; ଗୋରୁମାନଙ୍କ ଗୋଡ଼ର ସ୍ନେଗ
Khaliā ବିଶେଷ—Stringhalt of cattle; chronic
ଝନକା muscular spasms on the leg; springhalt.
ଲଂଗ; ଲଂଗଡ଼ାହଟ
ଝନକା ଦେ. ବିଣ—୧ । ଖଲ୍ଲିସ୍ନେଗାକ୍ରାନ୍ତ (ଗୋରୁ)—
ଲଂଗଡ଼ା 1. (cattle Suffering from stringhalt
୨ । ଥଟ୍ଟାପୂର୍ଣ୍ଣ; ଥଟ୍ଟଳ —
2. Jestive; jocular; witty.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ଖଲଆ (ଦେଖ)—
Khaliā (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । କୃଷିର ଅଯୋଗ୍ୟ ଜଳମଗ୍ନ
ଖାଲ ଜମି—1. A low marshy land unfit
for cultivation.
୨ । ଚକ୍‌ଟା ମାଟିରେ ପାଣି ପଡ଼ି ଖସଡ଼ା ହେବା ଅବସ୍ଥା—
2. Slippery condition of the ground
owing to the accumulation of water.
୩ । ପାହାଡ଼ ତଳେ ଖର୍‌ଦ୍ଦନେ ପାଣି ଜମି ରହିଥିବା ଚଉର
ବା ଖାଲ—3. A small pool at the foot of a
hill where water is left in summer.
[ଦ୍ର—ବନ୍ୟ ପଶୁମାନେ ଏଠାକୁ ପାଣି ପିଇବାକୁ ଆସନ୍ତି ।]

ଖଲିଆରି—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁସ୍ତ) ବ—ବର୍ଷା ସମୟରେ ବହିବା ଦକ୍ଷିଣା
Khaliāri ପବନ—Breeze blowing from the south
in the rainy season.

[ଦ୍ର— ଏ ପବନ ଆକାଶରେ ବଉଦକୁ ଦକ୍ଷିଣରୁ ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମ ଆଡ଼କୁ ଅର୍ଥାତ୍ ମହାନିମ୍ବାର ଉଚ୍ଚଭୂମିର ମଧ୍ୟଭାଗ ଆଡ଼କୁ ଜଡ଼ାଇ ନଏ । ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ବର୍ଷା ହେଲେ ମହାନଦୀ ବଢ଼େ । ମହାନଦୀରେ ବଢ଼ିହେଲେ ତାହାର ଶାଖା ପ୍ରଶାଖାମାନ ବଢ଼ିବାରୁ ପୁଣ୍ଡାକଲରେ ବଢ଼ିପାଣି ପଶେ । ଅତଏବ ପୁସ୍ତ ଜଣାଏ ଲୋକଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଖଲିଆରି ପବନ ଶୀଘ୍ର ନଈବଢ଼ି ହେବାର ସୂଚନା କରେ ।]

ଖଲକାଗଜ—ଦେ. ବ—ଅଠାଉପରେ କାଚଗୁଣ୍ଡା ଛଞ୍ଚା ହୋଇ ଶୁଖା
Khalikāgaja ଯାଇଥିବା କାଗଜ; ସିରିସକାଗଜ—
ସିରିସକାଗଜ Sand paper.
[ଦ୍ର—ଏହାକୁ କାଠନର୍ମିତ ବସ୍ତୁ ଉପରେ ଘଷିଲେ ତାହା ଚକ୍ଚକ
ହୁଏ ।]

ଖଲକାର—ଦେ. ବ (ଭୁଲ. ଫ. ଖଲୀକାର=ଅନଷ୍ଟକରଣ)—ସାପୁଆ
Khalikāra କେଲା—A snake-charmer.
ଖଲକାର ମୋହ କଲା ନାଗକୁ ଗୁଇଲୁ ରେ—
ଭବଦୂର୍ଯ—ଭଗୋସ୍ୱରଗୀତ. ୫ ଗୀତ ।

ଖଲିକୁହା—ଦେ. ବିଣ—ଯେ ଥଟ୍ଟା କଥା କହେ—
Khalikuhā One who speaks jesting words
or puns.

ଖଲିଚୂନା—ଦେ. ବ—ପିଠା ପାଇଁ ଖଲ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅଉଟୁଚ
Khalichūnā ଶସ୍ୟଚୂର୍ଣ୍ଣ—Corn-flour for preparing
dough for cakes.

ଖଲିଛତୁ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଝୁଙ୍କାରେ ହେବା ବଡ଼ ବଡ଼ ଛତୁ
Khalichhatu ଥିବା ଛତୁ— Mushroom with big
heads growing on ant-hills.

ଖଲିଟୋକେଇ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଖଡ଼ିଟୋକେଇ (ଦେଖ)—
Khaliṭokei Khaṛḍiṭokei (See)

ଖଲିନ—ଫ. ବ—ଖଲୀନ (ଦେଖ)—
Khalina Khalīna (See)

ଖଲିନି—ଫ. ବ (ଖଳ + ସମୂହାର୍ଥେ ଇନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଖଳା—
Khalini A multitude of threshing
floors or grain-yards.

ଖଲିପତ୍ର—ଦେ. ବ—୧ । ଶାଳ ପ୍ରଭୃତି ଗଛର ଏକାଧିକ ପତ୍ର ଖଡ଼କାଦ୍ୱାରା
Khalipatra ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ସିଲାଇହୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା
ବୃହଦାକାର ଗୋଲ ଓ ବର୍ତ୍ତୁଳ ପତ୍ର—
1. Eating plate prepared by sewing
many Sal-leaves together.
୨ । ଖଡ଼କାରେ କାଠପତ୍ର ସିଆଁ ହୋଇ ତିଆର ହୋଇଥିବା
ପାତ୍ର ବା ଚଲ୍ଲପତ୍ର—2 Improvised plates or
cups prepared by sewing leaves to-
gether.
୩ । ସେଉଁ ପତ୍ର (ଶାଳ, ଡୁମ୍ବିର ଆଦ) ସିଆଁ ହୋଇ ଖଲ
ତିଆର ହୁଏ—3. Sal and other tough leaves
fit for being sewn into plates.

ଖଲିପଶିବା—ଦେ. ବ (ଫ. ଖଲ୍ଲୀ—ସୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର)—ବାତ ବିକାର
Khalipaśibā ବା ଦୁର୍ବଳତାରୁ କମ୍ପା ଗର୍ତ୍ତରେ ପବନ ଅଟକି
ଖାଲଧରା, ଖିଲଧରା ଯିବାରୁ ହାତଗୋଡ଼ର ସ୍ନାୟୁ ବା କଚ୍ଛପ୍ତ
ହାତବସ୍ଥନା କେମ୍ପା ହେଲ୍ଲ ପର ଜଣାଯିବା—
Cramp; temporary numbness of limbs
due to wind in the body or weakness.
ଦମ୍ଭ ଖଲ ପଶର ଥଙ୍ଗୁଣି ଦୁଏ ମେଣ୍ଟ—ଗୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହସୂପ୍ତଣ ।

ଖଲିପା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ.)—ଖଲିଫା (ଦେଖ)
Khalipā Khaliphā (See)

ଖଲିପିଠା—ଦେ. ବ (ପିଠଉ ପିଣ୍ଡୁଳାର ଚାରିପାଖରେ ଖଲପତ୍ର ବନ୍ଧା ଯାଉ-
Khalipithā ଥିବାରୁ)—ପୋଡ଼ପିଠା—

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଇ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହୁଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବପଦ୍ଧତି ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅଁ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ଼' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

Cake made by putting the dough in a packet of leaves and putting it inside live charcoal.

ଖଲ୍‌ଫା—ବୈଦେ. ବ (ଅ. ଖଲ୍‌ଫା = ଧର୍ମଗୁରୁ)—
Khaliphā
ଖଲୀଫା
ଖଲିକା
୧ । ମୁସଲ୍‌ମାନ୍‌ମାନଙ୍କର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଧର୍ମଗୁରୁ—1. The Caliph or the prime spiritual preceptor of all Mahomedans, viz. the Sultan or elected ruler of Turkey.

[ଦ୍ର—ଭୁରସ୍କର ସୁଲ୍‌ତାନ୍ ବଶାନୁକ୍ରମେ ମୁସଲ୍‌ମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ଧର୍ମଗୁରୁ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଖଲଫା ବୋଲ୍ଯାଉଥିଲା । ମୁସଲ୍‌ମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଧର୍ମଗୁରୁ (ଖଲଫା) ଓ ସମ୍ରାଟ ଏହି ଦୁଇଟି ଅଧିକାର ଅବଚ୍ଛେଦ୍ୟଭାବରେ ପରସ୍ପର ସମ୍ବନ୍ଧ ।

ଏହି ଖଲଫାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସମସ୍ୟା (ଅର୍ଥାତ୍ ଖିଲ୍ଫତ୍) ର ମୀମାଂସା ନିମନ୍ତେ ଗତ (ଖ୍ରୀ. ୧୯୧୪—୨୧) ଇଉରୋପୀୟ ମହାସମର ପରେ ମୁସଲ୍‌ମାନ୍ ଜଗତରେ ଓ ବିଶେଷତଃ ଭାରତୀୟ ମୁସଲ୍‌ମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବଳ ଆନ୍ଦୋଳନର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁରସ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ଧର୍ମଗୁରୁ ଓ ରାଜ୍ୟଶାସକଙ୍କ ପଦସ୍ଥାନ ପୃଥକ୍ କରି ଯାଇଅଛି ।]

୨ । ମୁସଲ୍‌ମାନ୍ ଦରଜି—
2. A Mahomedan tailor.

୩ । ମଲ୍ଲବିଦ୍ୟାର ଓସ୍ତାଦ୍ —
3. A teacher of or trainer of gymnastics.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ଅଧୀନ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ସାଗ୍‌ରେତ୍ ବୋଲ୍ଯାଏ ।]

୪ । ମୁସଲ୍‌ମାନ୍‌ମାନଙ୍କ କୁସ୍ତିଅଖଡ଼ାର ଅବୈତନିକ ସମ୍ପାଦକ—
4. Honorary Secretary of a party of Mahomedans formed for sport or exercise.

୫ । କୌଣସି ବିଦ୍ୟାର ଗୁରୁ ବା ଓସ୍ତାଦ୍—
5. A teacher in any art or sport.

ବୈଦେ. ବିଣ—୧ । ସୁଶିକ୍ଷିତ—
1. Expert; deft-handed.

୨ । କୌଣସି ବିଦ୍ୟାରେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ—
2. Adept in any art.

୩ । ନିପୁଣ; ପାରଙ୍ଗମ—
3. Experienced; skilful.

୪ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କାମରେ ଢିଲା ବା ମନ୍ଥର ହେରେ; ମନ୍ଥା—
4. Slow-coach; laggard.

ଖଲଫୋଟକା—ଦେ. ବ—ଖରଫୋଟକା (ଦେଖ)
Khaliphoṭakā Khariphoṭakā (See)

ଖଲବକଟିଆ—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଚକଟାମାଟି (ଯାହା ଓଦା ଥିବାବେଳେ ଗୋରୁ ଗାଈ ଚାଲି ଖୁରରେ ଚକଟକର ଖାଲପିପ କରି ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି)—
Khalibakaṭiā
Hard clayey soil.

ଖଲବଚ୍ଛା—ଦେ. ବ—ପୁଞ୍ଜିବୁଣା ଧାନ ଜଆରରୁ ଗୋଟେଇଆ ଧାନଗଛ ଓ ଘାସସବୁ ବାଛି ଓପାଡ଼ିଦେବା —
Khalibachhā
The weeding out of single paddy-plants and weeds from a paddy-field in which paddy is grown in clusters.

ଖଲିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଖଲ୍)—୧ । ଖଲରେ ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା—
Khalibā
ଖଲେମାଡ଼ା
ଖରଲକରନା; ଖଲନା
1. To pound with pestle and mortar.

ଜଲ ମୃତ୍ତଳ ଭୂମି ବା ପ୍ରମୋଦରରେ ଉତ୍ତେଳକ ଚଢ଼ାଅ ।
ଜବଦୂର୍ଯ୍ୟ. ରତ୍ନାକରଭଞ୍ଜ. ୫ ଗୀତ ।

୨ । ସୁନାରୂପାର ପାତ୍ରଆକୃ ଠୋଲକା କରିବା ପାଇଁ ଠସାରେ ରଖି ବାଡ଼େଇବା—2. To beat bits of gold or silver leaf into globular shape in a mould.

ଖଲମାଟି—ଦେ. ବ—କାଦୁଆ ମୃତ୍ତିକା—
Khalimāṭi
Clayey soil.

ଖଲରୁଟି—ଦେ. ବ—ମଇଦାକୁ ଦଳ ଉକ୍ତା ଦଲାପିଣ୍ଡିକୁ ପାଣିରେ ସିଦ୍ଧ କରିବା ପରେ ଚହଁରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ରୁଟି—
Khaliruṭi
Bread prepared from flour after it is kneaded and the lump boiled in water.

[ଦ୍ର—ଏହା ସାଧାରଣ ରୁଟି ଅପେକ୍ଷା ନରମ ଓ ଲଘୁପାକ ।]

ଖଲିଶ—ଫ. ବ (ଖଲ + ଶୀ ଧାତୁ = ଶୟନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Khaliśa
ଖଲିଶା
ଖଲସା
ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ; ଇଣ୍ଡୁଲା ମାଛ—A kind of fresh-water fish; Mugil Corsula; Trichopodus Colisa. (Wilson).
(ଖଲିଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହାର ଦେହ ଘୋଡ଼ୋଲା ମାଛ ପରି କିନ୍ତୁ ମୁଣ୍ଡ ଶେଉଲ ମାଛର ମୁଣ୍ଡ ପରି । ଏହାର କାଣ୍ଡ ଅଛି; ପିଠି ନେଳଆ ଏବଂ ଦୁଇପାଖ ଓ ପେଟ ଧଳା । ଏହାର ଦୁଇଟି ବଡ଼ ଆଖି ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ବାହାରିଥାଏ । ଏ ନାଈରେ ପଦାରିଲା ବେଳେ ଆଖି ଘୋଡ଼ଳ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଦିଶୁଥାଏ । ଏ ଲମ୍ବରେ ୧୮ ଆଙ୍ଗୁଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େ; ଏହାର ପିଠି ଉପରେ ଥିବା ଡେଣାରେ ୪୫। କଣ୍ଟା ଅଛି ।]

ଖଲସିଆଁ—ଦେ. ବ—ଖଲ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଗୁଡ଼ିଏ ପତ୍ରକୁ ସିଲେଇ କରିବା—The sewing together of leaves for forming a circular plate.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଂ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନ୍ଧ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଋ	ଢ଼

ଖଲ୍ ସେଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି—ଏକାଧିକ ପତ୍ରକୁ ଖଲ୍ଯଷ୍ଟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଖଡ଼କାଦ୍ୱାରା ସିଲ୍ଲାଇ କରିବା—To sew a number of leaves together with small pin-like twigs.
Khali seiñbā

ଖଲୀ—ସଂ. ବି. (ଖଲ୍ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)—
Khalī ୧ । ଶିବ; ମହାଦେବ—1. Name of Śiba.
୨ । ଖଳ (ଦେଖ)—2. Khali (See)

ଖଲୀକରଣ—ସଂ. ବି. [ଖଲ + ଅଭୂତଭାବେ. ଚ୍ୱି (ଇ) + କରଣ]—
Khalīkaraṇa ୧ । ଦଳନ; ଦଳିବା; ଚକଟିବା—
1. Crushing; kneading.
୨ । ଆଘାତକରଣ—2. Hurting.
୩ । ଅବମାନନା କରିବା—3. Ill-treating; slighting.

ଖଲୀକାର—ସଂ. ବି. (ଖଲ + କୃ ଧାତୁ = କରିବା + ଅ; ଇ. ଆଗମ)—
Khalīkāra ୧ । ଆଘାତକରଣ—1. Hurting.
୨ । ଅନଷ୍ଟକରଣ—2. Injuring.
୩ । ଅବମାନନ—3. Slighting; ill-treating.
୪ । ବିପଦ—4. Danger.
୫ । ଅଶୁଭ; ଅମଙ୍ଗଳ—5. Evil.
ଖଲୀକାର ନକର ଖଣ୍ଡନ କର ମୋର ।
କଳନଣ. ଉତ୍କିଧାତ୍ମ ।

ଖଲୀକୃତ—ସଂ. ବି.—ଖଲୀକାର (ଦେଖ)
Khalīkṛuti Khalīkāra (See)

ଖଲୀନ—ସଂ. ବି. (ଖ = ମୁଖ + ଲୀନ = ସଂଲଗ୍ନ; ଯାହା ମୁହଁରେ ଲଗାଯାଏ)—୧ । କଜେଇ; ଘୋଡ଼ାର ମୁହଁରେ ଲଗାମ ବା ବଲ୍ଗାରେ ସଂଲଗ୍ନ ଲୌହ—
Khalīna 1. The bit of the bridle of a horse (which passes through its mouth).
ବାହାରରେ ଦର୍ପେ କର ଖଲୀନ ଭଦ୍ରଣ ।
ମଧୁସୂଦନ. ଉତ୍ତରମାଳା ।
୨ । ଘୋଡ଼ାର ଲଗାମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Bridle of a horse.

ଖଲୁ—ସଂ. ଅ.—୧ । (ନିଷେଧ) ନାଁ—1 (prohibition) No.
Khalu ୨ । (ବାକ୍ୟାଲଙ୍କାର) ଽ; ତ—
2. (used to add grace to a sentence) Too.
୩ । ନିଶ୍ଚେ; ନିଶ୍ଚୟ—3. Verily; surely.
୪ । (ଅନୁନୟ) ମୁଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛୁ—
4. I pray (as in Pray tell me).
୫ । (ଅନୁଜ୍ଞା) ହଁ—5. Yes (as in Let him do so).
୬ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) କ ?—6. (interrogatory) What ?
୭ । କାରଣ; ହେତୁକ—7. For; because.
[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ନାହିଁ ବୋଇଲେ ଚଳେ ।]

ଖଲୁଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଖଳ; କଳହ)
Khluā ୧ । ଖଳ; ଦୁଷ୍ଟ—1. Wicked.
ଖଲୁଆ ୨ । କଳହା; କଳହୁଡ଼ା—2. Quarrelsome.
୩ । ଯେ ଘରଘରେ କଳ ଲଗାଇ ଦଏ—
3. One who foments quarrel amongst other people.

ଖଲୁରି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଖଲୂରିକା=ବ୍ୟାୟାମଭୂମି)—
Khaluri ଦାଣ୍ଡିଘରର ଆଡ଼ବାଗରେ ଥିବା ଘର—
ଏଡୋଘର House built crosswise joining two long rows of houses at the ends.
[ଦ୍ର—ଖଞ୍ଜାର ଦୁଇ ଉପଗ୍ରାଡ ଦିଗରେ ଥିବା ଲମ୍ବ ଘରକୁ ଧାଡ଼ି ଘର ଓ ଆଡ଼ବାଗରେ କଗ୍ଯାଇଥିବା ଘରକୁ ଖଲୁରି ବୋଲ୍ଯାଏ ।]

ଖଲୁରିଘର—ଦେ. ବି.—ଖଲୁରି (ଦେଖ)
Khalurighara Khaluri (See)

ଖଲୂରିକା—ସଂ. ବି. (ଖଲଡ୍ ଧାତୁ = ଉଚ୍ଚ ହିବା + ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ. ଊର + କ + ଆ)—୧ । ବ୍ୟାୟାମଭୂମି; ଆଖଡ଼ା—
Khalūrikā 1. Field or place for athletic exercises.
୨ । ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟା ସାଧନାର ସ୍ଥାନ; ପରେଡ୍ ପଡ଼ିଆ—
2. A place for military exercise (Apte); parade-ground (M. W.).

ଖଲେଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଖଲ୍ଲାଇ (ଦେଖ)
Khalei Khalāi (See)

ଖଲେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଗୋରୁଗାଈ) ଖେଞ୍ଚେଇ କରି ବା ଗୋଟେଇ ଗୋଡ଼କୁ ଘୋଷାରି ଚଲିବା—
Khaleibā ବାନକାନ 1. (cattle) To walk by dragging a leg on the ground; to walk haltingly.
ଲଂଗଖାନା, ଲଂଗଡ଼ାନା
୨ । ଖଲ କହିବା; ଥଟ୍ଟା କଥା କହିବା—
2. To talk humorously or wittily.
୩ । ଥଟ୍ଟା କରିବା—3. To joke.
୪ । ଖଲିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
4. Causative form of Khalibā; to pestle.
୫ । ଅପରୋକ୍ଷଭାବରେ ବ୍ୟଙ୍ଗ କରିବା—
To use innuendoes.

ଖଲେଧାନି—ସଂ. ବି (ଖଲେ = ଖଲାରେ + ଧା ଧାତୁ = ଧରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଖଳାର ମେରି ବା ମଝିଖୁଣ୍ଟ—
Khaledhānī The centre-post of a threshing floor.

ଖଲେବାଲୀ—ସଂ. ବି (ଖଲେ = ଖଳାରେ + ବଲ ଧାତୁ + ଅଧିକରଣ. ଅ)—ଖଲେଧାନି (ଦେଖ)
Khalebālī Khaledhānī (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୍ରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଭଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଦତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

ଖଲେଶୟ—ସଂ.ବ(ଖଲେଶ=ଜଳର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଭାଗ+ଯା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)--
Khaleśaya — ଖଳଶ (ଦେଖ)
(ଖଲେଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) — Khaliśa (See)

ଖଲୋକ୍ତି—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ଖଳ+ଉକ୍ତି)—
Khalokti ୧ । ଗାଳ—1. Abuse.
୨ । ମାରବାକ୍ୟ; ଦୁଷ୍ଟଜନୋଚିତ ଭାଷା—
2. Wicked language.

ଖଲ୍ୱ—ସଂ. ବ—୧ । ଚଣା ଶସ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—1. A kind of
Khalwa leguminous plant or grain.
୨ । ମୁଣ୍ଡ ଚନ୍ଦା ହେବା ରୋଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Baldness of the head.
୩ । ଖଲ୍ଲ—3. Mortar or stone-cup for grinding drugs. (M.W.)

ଖଲ୍ୱାଟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ଖଲ୍ଲିଟ (ଦେଖ)
Khalwāṭa — Khallita (See)

ଖଲ୍ୟକାର—ଦେ. ବ.—୧ । (ସଂ. ଖଲୀକାର=ଅନଷ୍ଟକରଣ)
Khalyakāra — ଖଳକାର (ଦେଖ)
1. Khalikāra (See)
୨ । (ସଂ. ଖଣ୍ଡକାର)—ଖନତ୍‌କାର (ଦେଖ)
2. Khanatkāra (See)

ଖଲ୍ୟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଖଳ+ସମୂହାର୍ଥରେ ଯ+ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ)—ଖଳା ସମୂହ—
Khalyā — A number of grain-yards.

ଖଲ୍ଲ—ସଂ. ବ. (ଖଳ+ଲ୍ଲ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—
Khalla ୧ । ଔଷଧ ମର୍ଦ୍ଦନାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତରପାତ୍ର; ଖଲ—1. Mortar.
୨ । କୃଷ୍ଣକ ପକ୍ଷୀ—
2. Pied-crested cuckoo; Coccyster.
୩ । ଚର୍ମ; ଚମଡ଼ା—3. Skin; leather.
୪ । ଚମଘଣା—4. Leathern water-bag.
୫ । ଖାଲ; ଗର୍ତ୍ତ—5. Hole; pit.
୬ । ପଦ୍ମଣୀ; ନାଳ—6. Canal; trench.

ଖଲ୍ଲକାର—ସଂ ବ (ଖଲ୍ଲ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—ଯେ ପଦ୍ମଣୀ ଖୋଳେ—
Khallakāra — A digger of trenches.

ଖଲ୍ଲନ—ସଂ. ବ—ଖଲ୍ଲବା କର୍ମ; ଖଲ୍ଲରେ ପେଶିବା—
Khallana — Pestling in the mortar.

ଖଲ୍ଲି—ଦେ. ବ--ଖଲ ୨ (ଦେଖ)
Khalli — Khali 2 (See)

ଖଲ୍ଲିକା—ସଂ. ବ (ଖଲ୍ଲ+ସଦୃଶାର୍ଥେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—କଡେଇ—
Khallikā — Frying pan.

ଖଲ୍ଲିକୋଟ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—
Khallikoṭa ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଏକ ବୃହତ୍ ସ୍ୱତ୍ୱ—
A big estate in Ganjam district.

[ଦ୍ର—ଏହା ପ୍ରାକୃତିକ ଉଚ୍ଚତାର ଗୋଟିଏ କରଦ ଜମିଦାରୀ-ସ୍ୱତ୍ୱ । ସ୍ୱତ୍ୱଦାବଳରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ମଦ୍ରାସ୍ଥିତ ଦେଶବାସୀ ଜନୈକ ପୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ସ୍ୱତ୍ୱକୁମାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏ ସ୍ୱତ୍ୱ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ଖଲ୍ଲି=ଶଲାକାସୃଷ୍ଟ ଶାଳପତ୍ର+କୋଟ=ଦୁର୍ଗ; ଉକ୍ତ ସ୍ୱତ୍ୱ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ସ୍ୱତ୍ୱର ସମବାୟରେ ଗଠିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାର 'ଖଲ୍ଲିକୋଟ' ନାମ ହୋଇଅଛି । ପରେ ଆଠଗଡ଼ ସ୍ୱତ୍ୱକୁ ସ୍ୱତ୍ୱସ୍ୱ ବାବଦ ପାଇଁ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ନଜ୍ମ କରିବାରେ ଖଲ୍ଲିକୋଟର ଭଦାଗନ୍ତୁନ ସ୍ୱତ୍ୱା ଏହାକୁ ନଜ୍ମରେ କଣିବାରୁ ଏହା ଖଲ୍ଲିକୋଟ ସ୍ୱତ୍ୱ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଅଛି । ଏଥିର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ୫୦୦ ବର୍ଗ-ମାଇଲ; ଅସ୍ଥି ୬୩ ଲକ୍ଷ ଓ ପେଣ୍ଡସ୍ ୧ ଲକ୍ଷ ୧୫ ହଜାର ଟଙ୍କା] ।

ଖଲ୍ଲିଟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ଟାଙ୍ଗର୍‌ମୁଣ୍ଡିଆ—
Khallita — Bald headed.
(ଖଲ୍ଲିଟ—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଖଲ୍ଲୀଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଖଲ୍ଲିତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ଟାଙ୍ଗର୍—Bald headed (M. W.)
Khallita
(ଖଲ୍ଲିତା-ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖଲ୍ଲୀ—ସଂ. ବ—୧ । ଗୋଡ଼ହାତର ଅଗରେ ଛୁଞ୍ଚି ମାରିବାପରି ବେଦନା—
Khallī 1. Shooting pain in the extremities of the limbs.
୨ । ବନ୍ଧୁସଣ ଏକ ଜାଗାରେ ହାତ ବା ଗୋଡ଼ ଅଚଳ ହୋଇ ରହିଯିବା ଯୋଗୁଁ ଜାତ ହେବା ସାମୟିକ। ସ୍ତମ୍ଭନ ବା ଅବଶତା—
2. Cramp in the hands or legs.

ଖଲ୍ଲୀଟ—ସଂ. ବ.—ଖଲ୍ଲିଟ (ଦେଖ)
Khallīṭa. — Khallita (See)

ଖଶ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. (ସଂ. କର୍କଶ)—କର୍କଶ—
Khaś — Rough.

ଖଶଲତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ପା. ଖସ୍‌ଲତ୍=ସ୍ୱଭାବ; ପ୍ରକୃତ)—
Khaślat ୧ । ସ୍ୱଭାବ; ପ୍ରକୃତ—1. Nature.
ଖସଲତ୍ ୨ । ଅଭ୍ୟାସ; ଖୋଇ—2. Habit
ଖସଲତ ୩ । ଦୁଷ୍ଟପଣ; ଦୁଷ୍ଟକର୍ମ—3. Wicked act; wickedness.
୪ । ଜ୍ଞାନକୃତ ତ୍ରୁଟି—
4. Conscious defect; culpable negligence.
ଏଥିରେ ପୂର୍ବି ଗ୍ରନ୍ଥକାରଙ୍କର ଖଶ୍‌ଲତ ଅଛି—ଫକୀରମୋହନ• ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଖଶ—ସଂ. ବ.--୧ । କାକୁ; କୁଣ୍ଡିଆ—
Khaśa 1. Itches; scab.
୨ । ଭାରତର ଉତ୍ତରରେ ଥିବା ପାବ୍ୱତ୍ୟ ଦେଶ ଓ ତହିଁର ଅଧିବାସିଗଣ—
2. Name of a mountainous country in the northern India and its inhabitants.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଜ୍ଅ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ତ୍ତବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଦ	ନ୍ତ

[ଦ୍ର—ଉତ୍ତର ଉରଡର ଗଡ଼ୱାଲ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରାଚୀନ ନାମ । ଏଥିର ଅଧିବାସୀମାନେ ପଚ୍ଚଡ ଷ୍ଟ୍ରିସ୍ଥ ଥିବାର ବଷସ୍ଥ ମନୁସଂହିତାରେ ଲେଖାଅଛୁ । ଏମାନଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ନେପାଳ, କାଶ୍ମୀର ଆଦ ଅଞ୍ଚଳରେ ଖାସିଆ ନାମରେ ବଖ୍ୟାତ । ଏମାନେ ଆପଣାଙ୍କୁ ଷ୍ଟ୍ରିସ୍ଥ ବୋଲି ପରିଚସ୍ଥ ଦଅନ୍ତି । ଏମାନେ ଖୁବ୍ ପରିଶ୍ରମୀ ଓ ସାହସୀ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଖଶା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ —୧ । ଦକ୍ଷକନ୍ୟା; କଶ୍ୟପ ପତ୍ନୀ—
Khaśā 1. Name of wife of sage Kaśyapa.

[ଦ୍ର—ଏ ସକ୍ଷ ଓ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କ ମାତା ଥିଲେ ।]

୨ । ମୁରାନାମକ ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ—
2. A kind of scented herb.

ବାସ୍ତ ଚଶା ଖସାଇଙ୍କ ବଡ଼ ଚନ୍ଦାଲୁଳେ
ବଦ୍ଧି ହେଲ ଥଳ ମୋ ପ୍ରଭଙ୍କ ଅନୁକୂଳେ—ଉଦ୍ଧ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଖଶୀର—ସଂ. ବ—ଖଶ (ଦେଖ)
Khaśīra Khaśa (See)

ଖଶ୍ୱାସ୍—ସଂ. ବଃ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଖ=ଆକାଶ + ଶ୍ୱାସ)—ବାୟୁ; ପବନ—
Khaśwāsa Air; atmosphere.

ଖଶ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ହିଂସା କରିବା—
Khash (root) To injure; to hurt; to kill.

ଖଷ—ସଂ. ବ.—ଖଶ (ଦେଖ)
Khasha Khaśa (See)

ବଶିଷ୍ଠ ଚାକ୍ଷୁଷେଜ ଜନଜ ଖଷ ଶବ୍ଦ—ନବ୍ଦେ-ଦା-ପ-ନା ।

ବୈଦେ. ପା. ପ୍ରାତି. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଖସ୍‌ଖସ୍; ପା. ଖସ୍; ବ. ଖସ୍‌ଖସ୍)—୧ । ବେଣା (ଦେଖ)
1. Beṇā (See)

୨ । ବେଣାରେର—2. The root of Beṇā grass.

ଖଷ୍ଣ—ସଂ. ବ. (ଖଶ୍ ଧାତୁ + ଉବ. ନ)—୧ । କ୍ରୋଧ—
Khashṇa 1. Anger.

୨ । ବଳାତ୍କାର—2. Use of force; violence.

୩ । ଅତ୍ୟାଚାର—3. Oppression. (M. W.)

ଖଷ୍ପ—ସଂ. ବ. (ଖଶ୍ ଧାତୁ + ଉବ. ପ)—ଖଷ୍ଣ (ଦେଖ)—
Khashpa Khashṇa (See)

ଖସ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଖସଖସ (ଦେଖ)
Khas Khasakhasa (See)

ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ପତ୍ର ଗୋଖାଏ ମଧ୍ୟ ଖସ୍ କରିବାକୁ ନାହିଁ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଖସ—ସଂ. ବ. (ଖ + ସୋ ଧାତୁ = ଅବସନ୍ନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଥ)—
Khasa ଖଶ (ଦେଖ)
Khaśa (See)

ଖସଖସ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଶୁଖିଲା ଲୁଗା ବା ଚମଡ଼ା
Khasakhasa ପରସ୍ପରସଙ୍ଗେ ଘଷିଦେବାର ଓ ଶୁଖିଲା ପତ୍ର ଉପରେ ପାଦକ୍ଷେପ କରିବାର ଶବ୍ଦ—
1. Rustling sound produced by treading on dry leaves or by the friction of dry and soft things, e. g. clothes, leather.

୨ । ଖସଖସିଆ (ଦେଖ)
2. Khasakhasiā (See)

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଖସ୍ଯସ)—
ପୋସ୍ତଦାନା—Poppy seed.

ବୈଦେ. (ପା. ଖସ୍)—ବେଣାରେର—
The fibrous root of Beṇā grass.

ଖସଖସିଆ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. କର୍କଶ) —୧ । କର୍କଶ; ଅତରୁଣ—
Khasakhasiā 1. Rude; uncouth; rough.
ଖସ୍‌ଖସ;ଖସଖସେ ୨ । ଲୁଖୁରା (ଦେହ)—
ଖୁରଖୁରା 2. Rough (body); not glossy (due to want of oiling).

୩ । ଖସଖସ ଶବ୍ଦ କରୁଥିବା—
3. Rustling.

ବୈଦେ. ବ (ପା. ଖସ୍)—ବେଣାରେର—
Root of Beṇā grass.

ଖସଖସୁଆ—ଦେ. ବଣ.—ଖସଖସିଆ (ଦେଖ)
Khasakhasuā Khasakhasiā (See)

ଖସଡ଼ା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କଚର)—୧ । କାଦୁଅଯୋଗୁଁ ଲଣ୍ଡପଣ୍ଡିଆ—
Khasarḍā 1. Slushy; muddy.
ପିଛଳ ୨ । ଚିକଣା; ଯହିଁରେ ଗୋଡ଼ ଖସେ; ପିଚ୍ଛିଲ—
ଖସରା 2. Slimy; slippery.

ପାରିଥ ପଥ ଖସଡ଼ା, ନଜାଣି ଉହିଁକ ପାଦ ବଡ଼ାଇଲେ
ପଦପଦକେ କବଡ଼ା—ପ୍ରାଚୀନ ସଙ୍ଗୀତ ।

ବୈଦେ. ବଣ (ଆ) ଚଠା କରି ଯାଇଥିବା—Rough; drafted.

ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଖସ୍ର=ଗ୍ରାମର ଖେତ ସମୂହର ତାଲିକା)—
ଖସଡ଼ା ୧ । ପ୍ରଥମ ଲେଖା ବା ଚଠା (ଯାହା ପରେ ସଂଶୋଧିତ ହୁଏ)—
ଖସରା 1. Draft; rough copy of any document; rough manuscript.

୨ । ସେଟ୍‌ଲ୍‌ମେଣ୍ଟ୍ ବା ରାଜସ୍ୱ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ସମୟରେ କୌଣସି ଗ୍ରାମର ଜମିର ବିବରଣ ଆଦ ଯହିଁରେ ତଦାରକ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଥାଏ—2. The preliminary list of the plots of a village prepared after cadastral survey in the course of a Revenue Settlement.

୩ । ଗ୍ରାମର ଖେତମାନଙ୍କର ନମ୍ବର ଓ ଖେତଫଳର ତାଲିକା ବା ସ୍ଥୂଳ ବିବରଣ; ଉଦ୍ଦିରଥା—3. Rough index of all the fields of a village drawn up seriatim; field-book.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୍ଚତ ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଉଛ ୍ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୪ । ପ୍ରସ୍ତାବିତ ଆଇନର ପ୍ରଥମ ଚଠା; ଆଇନର ପାଣ୍ଡୁଲିପି, (ସାଧା ଆଲୋଚନାର୍ଥ ସାଧାରଣରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ)—
4. Bill published for discussion before being passed into law.

୫ । ମହାଜନୀ ସିରସ୍ତାରେ ଯେଉଁ କାଗଜରେ ଦୈନନ୍ଦିନ କ୍ରୟ-ବିକ୍ରୟର ବବରଣ ସାଙ୍ଗେସାଙ୍ଗେ ଲେଖା ହୁଏ—
5. Daily ledger of a merchant's office.

ଖସଡ଼ା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପାଣ୍ଡୁଲିପି ବା ଚଠା କରିବା—
Khasaṛdā karibā 1. To draw up a rough sketch or draft.

୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଚକ୍କଣ କରିବା—
2. To make a place slippery.

ଖସଡ଼ା ଖତିଆନ୍—ଦେ. ବ (ସଦରର)—ସେଟ୍‌ଲ୍‌ମେଣ୍ଟ୍‌ରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବା ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂସ୍ୱତ୍ୱଜଣ୍ଡୀଯୁକ ଚାଲୁକା ଏବଂ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ସଂଶୋଧିତ ଦଲିଲ—
Khasaṛdā khatiān ଖସଡ଼ା ଖତିୟାନ
ଖସରାଖତିୟୋନୀ Incomplete (rough) and complete (finally published) Records of Rights prepared in the course of a Revenue Settlement.

ଖସଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ସ୍ଖଲନ)—(ଗୋଡ଼) ଘସିଯିବା—
Khasaṛdibā To slip or lose one's footing on a slippery ground (said of the leg).
ପିଛଳା
ଖିସଲନା, ଫିସଲନା

ଗୁଲୁ ଗୁଲୁ ଅତ ସାବଧାନେ ଖସଡ଼ା ବା ଚୋଡ଼—ଗ୍ରଧାନାଥ, ମହାଯାତ୍ରା ।

ଖସତିଲ—ସଂ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧା; ଖସ=ଖସଦେଶ+ତିଲ)—
Khasatila
୧ । ପୋସ୍ତଦାନା—1. Poppy-seed.
୨ । ଅଫିମ ଗଛ—2. Poppy plant.

ଖସମ—ବୈଦେ. ବ (ଆ.)—ସ୍ୱାମୀ; ଭର୍ତ୍ତା—
Khasam Husband.
ଖସମ
ଖସମ

ଖସମେରା—ଗ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—
Khasamerā ଏକପ୍ରକାର ମଧୁର ମାଛ—
A kind of fresh-water fish.

ଖସରା—ଗ୍ରା. ବ—୧ । ଅଧିକାର—
Khasarā 1. Authority.
୨ । କାଦୁଅ ଯୋଗୁଁ ଗୋଡ଼ ଖସିଯିବା ଭଳି ପଥ—
2. Slippery road.
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖସଡ଼ା; ଚଠା—Draft.
ଦେ. ବଣ—ଖସଡ଼ା—Slippery.

ଖସରିପଟ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—
Khasaripaṭa ୧ । ମନ୍ଦ—1. Bad.
୨ । ଦୁଷ୍ଟ—2. Wicked.

ଖସରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଖସଡ଼ା ଜାଗାରେ ଗୋଡ଼ ଖସିଯିବା—
Khasaribā To slip or lose one's footing on a
ପିଛଳା slipppery ground.
ଖିସଲନା ଖସର ବା ଚୋଡ଼ ଦୃଶ୍ୟ ପଡ଼ିଲେ କରୁଣ—ଗ୍ରଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । ଘୁଞ୍ଚିବା—1. To move.
୨ । ତଳକୁ ଘୁଞ୍ଚିବା—2. To move down wards.
୩ । ଗୋଡ଼ ଖସି ଜଡ଼ାଜାଖାଇ ପଡ଼ିବା—
3. To fall down by the slipping of legs.

ଖସା—ଦେ. ବ—୧ । ଗିଣି; ତିଳ—
Khasā 1. Sesame (plant and seed); gingili.
ତିଲ୍
ମିଠାତିଲ୍; ତିଲ୍
୨ । ଶରୀରରେ ଥିବା କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଦାଗ—
2. A black mole on the body.
୩ । ତଳକୁ ଖସିବା ବା ପଡ଼ିବା କ୍ରିୟା—
3. Act of falling down.
ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ—ତୁଷ—Husks.

ଖସାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖସିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Khasāibā 1. Causative form of Khasibā.
ଖସାନ ୨ । ପେଟରେ ହାତଲେଡ଼ିଦ୍ୱାରା ଶୁଦ୍ଧଆଡ଼ୁ ତଳପେଟ
ଖସକବାନା ଆଡ଼କୁ ଘଷିବା—
2. To rub the palm on the belly downwards.

ଖସାଖସି—ଦେ. ବ—ବହୁବାର ଖସାଇବା କର୍ମ—
Khasākhasi Acts of Khasāibā.

ଖସାଗୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ସରୁ ଧାନ—
Khasāguṇḍi Name of a fine kind of paddy.

ଖସାତେଲ—ଦେ. ବ—ଗିଣିମାଲଯା—
Khasātela Sesamum oil.

ଖସାଲଡ଼ୁ—ଦେ. ବ—ଗିଣି ଓ ଗୁଡ଼ରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଲଡ୍ଡୁବଶେଷ—
Khasālaṛdu A sweetmeat prepared from sesamum seed and sugar.

ଖସି—ଦେ. ବ—ନଦୀତୀରସ୍ଥ ଭେରଖ ବା ଗଡ଼ାଣିଆ ଜମି—
Khasi Precipitous land on the river-side.
ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଆ. ଖସ୍ସୀ)—ଖାସି (ଦେଖ)
Khāsi (See)

ଖସିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—କଉଫାସିଆ (ଦେଖ)
Khasiā Kauphāsiā (See)

ଖସିକାଶ୍ମ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଏକପ୍ରକାର ଛୋଟ ମାଛ—
Khasikāri A species of small fish.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଂ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଔ	ନ୍

ଖସିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଫ. ସ୍ଖଲନ)—୧ । ସ୍ଖଳିତ ହେବା; ସ୍ଥାନଭ୍ରଷ୍ଟ ହେବା—
Khasibā 1. To be dislocated; to slip.

ଖସା ଧାକନବଶେ ଖସେ ନଉଷବାସ । ଜଗନ୍ନାଥ—ସଙ୍ଗୀତ ।

ଖସକନା, ଖସନା ୨ । ପଡ଼ିତ ହେବା; ପଡ଼ିବା; ଝଡ଼ିବା—
2. To fall down; to drop down.

କାଳର ଥକାଣରୁ ଖସେ । ରୂପଇ. ପ୍ରେମଅମୃତ ।

୩ । ଉପରୁ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇବା; ଅବତରଣ କରିବା—
3. To descend; to alight.

ଶବ ଯେନ ଭଲରୁ ଯେ ଖସିଲେ ସ୍ୱଜନ । ନଦେ—ବେତାଳପଞ୍ଚବିଂଶତି ।

୪ । ପଳାଇ ଯିବା; ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ଯିବା—
4. To flee away; to escape.

ବସିଲେ ବସ୍, ନଇଲେ କେଉଁ ଦେଶ । ଉଗ ।

୫ । ଉଣା ହେବା; କମି ହେବା—
5. To be less than; to abate.

ବଚଣ ଅର୍ଦ୍ଧବସ୍ତ୍ରୀ ଏଥିରୁ ଦେଖି । ନଦେ. ସୁଭଦ୍ରାପରିଣୟ ।

୬ । ଧୀରେ ଧୀରେ ସ୍ୱସ୍ଥାନରୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହେବା—
6. To move slowly from one place to another.

୭ । ବିବର୍ଣ୍ଣ ହେବା; ମଳିନ ହେବା—
7. To be discoloured; to lose colour.

(ଯଥା—ତା ଆଗ ରେହେର୍ ଖସି ଗଲାଣି ।)

୮ । ଅଧୋମୁଖ ହେବା; ତଳକୁ ମୋହଁ ହେବା—
8. To hang down; to face downwards.

(ଯଥା—ଏତେ ଅଳ୍ପ ବସୂସରେ ତା ଗାଲ ଖସି ପଡ଼ିଲା କାହିଁକି ?)

୯ । ଭାଉ କମିବା—9. To come down in price.

(ଯଥା—ଏବେ ଜନଷପଡ଼ର ଦର ବହୁତ ଖସିଛି ।)

୧୦ । ଖସଡ଼ିବା; ଝୁଣ୍ଟି ପଡ଼ିବା—
10. To slip down or to lose one's foothold; to stumble; to trip down.

(ଯଥା—ଆସୁ ଆସୁ ବୁଢ଼ାର ଗୋଡ଼ ଖସିଗଲା ।)

୧୧ । ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବା—11. To disappear.

୧୨ । ଅସ୍ତୋନ୍ମୁଖ ହେବା—12. To begin to set.

୧୩ । ଗୋପନରେ ବା ଅଲକ୍ଷରେ ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରିବା—
13. To stealthily leave a place; to slip out unperceived.

ଗଲ ମନ ତାର ମନ ବଶୁଁ ନଥି । ଜଗନ୍ନାଥ—ନଳଦେଶସ୍ତ ।

୧୪ । କୌଣସି ଦାୟିତ୍ୱ ବା ବିପଦରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା—
14. To be freed from a bondage or liability.

୧୫ । ବ୍ୟୟିତ ହେବା—15. To be spent.

୧୬ । ଢିଲା ହେବା—
16. To be slackened or loosened.

(ଯଥା—ଦ୍ୱାରମଣ୍ଡିର ଖୋପା ଖସି ଯାଇଛି ।)

୧୭ । (ଖୋଲପା) ଝଡ଼ି ପଡ଼ିବା—
17. (the peel) To come off.

୧୮ । ଯୌବନରୁ ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥା ଆଡ଼କୁ ଗତି କରିବା—
18. To advance in years; to advance towards old age.

(ଯଥା—ବସୂସ ଖସିଲେ ଆଉ ବଳ ଅସିବ କାନ୍ଥୁଁ ?)

ଖସୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଫ. ଖସ)—
Khasu ୧ । କାଛୁ—1. Itches.

୨ । ଚୁଣ୍ଡିଆ—2. Dry itches.

ଖସୁଆ—ଦେ. ବ—ଶାରଦ ଧାନ କ୍ଷେତରେ ଜନ୍ମିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଘାସ—
Khasuā A sort of weed growing in paddy fields.

[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଘାଣିକେନ୍ଦୁଳ ଗଛର ପତ୍ର ପର୍ ଜନ୍ମୁ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସରୁ; ଏଥିର ମୂଳରୁ ଗୋଖ୍ଖଏ ପତ୍ର ବାହାରେ । ମୂଳରୁ ୩।୪ଟି ଡେଙ୍କ ବାହାର ସେଥିର ଅଗରେ କେଶରଯୁକ୍ତ ଧଳା ଗୋଲ (କଦମ୍ବ ଫୁଲ ପର୍) ଫୁଲ ଫୁଟେ ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖସୁ (ଦେଖ)
Khasu (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—କାଛୁଗ୍; କାଛୁରେଗାକ୍ରାନ୍ତ—
Suffering from itches.

ଖସେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖସାଇବା (ଦେଖ)
Khaseibā Khasāibā (See)

ଖସ୍ଖସ—ଫ. ବ—୧ । ଅଫିମ ଗଛ—1. Poppy plant.
Khaskhasa ୨ । ପୋସ୍ତଦାନା—2. Poppy seed.

ଖସ୍ଖସରସ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଖସ୍ଖସ + ରସ)—ଅଫିମ—
Khaskhasarasa Opium.

ଖା—ଦେ. ଅ—(ବରକ୍ତିସୂଚକ)—ଦାଉଡ଼େରକେ !
Khā (Interjection used in annoyance)—Fie !

ଦେ. କ୍ରି—'ଖାଇବା' କ୍ରିୟାର ଅନୁଜ୍ଞାରେ ଅନାଦରାର୍ଥକ ରୂପ—
Imperative form of the verb 'Eat'.

ଖାଆଣ ପିଆଣ—ଦେ. ବ—୧ । ଖିଆପିଆ; ବହୁଲୋକଙ୍କ ଖାନପାନ-
Khāāṇa piāṇa କ୍ରିୟା—1. Eating and drinking of
ଖାଅନପିଅନ, ଖାଓୟାଦାଓୟା many persons.

ଖାନାପିନା, ଖାନପାନ ୨ । ଭୋଜ—2. A feast.

ଖାଆପିଆ—ଦେ. ବ—ଖାଆଣ ପିଆଣ (ଦେଖ)
Khāāpia Khāāṇa piāṇa (See)

ଖାଆପିଆ—ଦେ. ବ—ଖାଆଣ ପିଆଣ (ଦେଖ)
Khāāpiā Khāāṇa piāṇa (See)

ଖାଇ—ଦେ. ବ—୧ । (ଫ. ଖାତ; ଖାନ; ଗ୍ରା. ଖାଇ)—ଗଡ଼ଖାଇ;
Khāi ଗଡ଼ର ଗୁରୁତ୍ୱାଖ ବେଢ଼ିଥିବା କୃତ୍ରିମ ଖାଲ ବା ଜଳଖାତ;
ଖାଇ ଖନକ—1. Ditch; trench; moat round a
ଖାଇ castle.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭିନ୍ନାକ୍ଷରୀରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଆଁ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଖାଇଖରଚ Khāikharacha — ଦେ. ବି.— ମନୁଷ୍ୟର ଭୋଜନର ବ୍ୟୟ ନିମନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକ ଧନ—Fooding expenses.
ଖାଇଖରଚ

ଖାଇ ଖାଇବା Khāi khāibā — ଦେ. କ୍ରି.—ଥରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୋଜନ କରି ସାରି ଜାଣ୍ଟି ନ ଦେଇଣୁ ଅନଭ୍ୟସ୍ତ ପରିମାଣରେ ପୁଣି ଖାଇବା; ଖାଇବା ଉପରେ ଫେର୍ ଖାଇବା—To take a meal immediately after a full meal.
ଖାଇ ଖୋଇଲେ ବଢ଼ଇ ଆୟୁ, ଖାଇ ଗଲ୍ଲେ ବଢ଼ଇ ବାୟୁ ।
ଖାଇ ବସିଲେ ବଢ଼ଇ ପେଟ, ଖାଇ ଖାଇଲେ ଯମର ଭେଟ । ପ୍ରବଚନ ।

ଖାଇଗୋଡ଼ାଇବା Khāigordāibā — ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ମୁଖ ବ୍ୟାଦାନ କରି ଖାଇବାକୁ ଆସିବା—1. To come forward to eat or devour by yawning the mouth.
୨ । (କୌଣସି ସ୍ଥାନ) ନିର୍ଜନତା ଯୋଗୁଁ ଉପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତି ମନରେ ଭୟ ସଞ୍ଚାର କରାଇବା—2. (a desolate place) To produce a feeling of fear by its utter desolation.

ଖାଇଦ୍ Khāid — ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ଖାଦ୍ୟ)—ଖାଦ୍ୟ—Food.

ଖାଇଧୁଁର୍ Khāidhuñr — ପ୍ରାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. (ସଂ. ଖାଦ ଧାତୁ ଓ ଧୁରନ୍ଧର)—୧ । ଉଦରମ୍ଭର; ପେଟୁ—1. Gluttonish.
୨ । ପେଟୁ ଓ ଆଳସ୍ୟପରାୟଣ—2. Gluttonous and idle.

ଖାଇଧୁନ୍ଦୁର Khāidhundur — ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ.—ଖାଇଧୁଁର୍ (ଦେଖ) Khāidhuñr (See)

ଖାଇଧୁମା Khāidhumā — ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ.—ଖାଇଧୁଁର୍ (ଦେଖ) Khāidhuñr (See)

ଖାଇନି Khāini — ପ୍ରାଦେ. (ମଧ୍ୟଭୂମି) ବି.—ଚୂନପଡ଼ି; ପାନରେ ଜାକିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଚୂନ ସଙ୍ଗେ ମଲା ଯାଇଥିବା ତମାଖୁପତ୍ର-ଖଣ୍ଡ—Bits of tobacco leaves crushed with lime and used as a chewing gum.

ଖାଇପକାଇବା Khāipakāibā — ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—(ସମ୍ପତ୍ତିକୁ) ଅପବ୍ୟୟ କର ଉଡ଼ାଇ ଦେବା—To waste away or squander property.

ଖାଇବାର Khāibar — ଦେ. ବି. (ନାମ)—ଉତ୍ତରରୁ ଆଫଗାନସ୍ଥାନକୁ ଯିବା ବାଟରେ ପଡ଼ିବା ପାହାଡ଼ ବା ଗିରିସଙ୍କଟ—The Khyber pass between India and Afganistan.

ଖାଇବା Khāibā — ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଖାଦ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଭୋଜନ କରିବା—1. To eat.
୨ । ଘୋଷିବା; ଅଧିକାର କରିବା—2. To overspread; to occupy.
[ଦୃ—ଏଥରକ ଗ୍ରହଣ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଖାଇ ଆକାଶରୁ କିଛି ଖାଇଲା; ନଈ ଏ ବର୍ଷ କୂଳକୁ ଖାଉଛି ।]
(ଣିଜନ୍ତ—ଖୁଆଇବା; ଖୋଇବା) ୩ । ସର୍ବନାଶ ଘଟାଇବା; ସର୍ବନାଶ କରିବା—3. To cause ruin.
(ଯଥା—ଦଅଁ ଖାଇ ଖଣ୍ଟିଳ ଖାଇବାକୁ ବାଡ ବଢ଼ାଉଛି ।)
୪ । ନଷ୍ଟ କରିବା—4. To destroy; to spoil.
(ଯଥା—ଖରୁଆ ଚୁଗୁଲିଆ ମିଳି ସେ ରାଜ୍ୟକୁ ଖାଇଗଲେ ।)
୫ । ବ୍ୟୟ କରିବା—5. To spend.
ବର୍ଷି ଖାଉଲେ ନଈବାଲି ସରେ—ଓଗ ।
୬ । ଗ୍ରହଣ କରିବା—6. To take; to accept.
ବରଜନ ଖାଇଣ ତାହାଙ୍କୁ ସେବନ୍ତି । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଁଉରଉ. ବନ ।
୭ । ସହିବା—7. To bear.
(ଯଥା—ମାଡ଼ ଖାଇବା; ଦାଣ ଖାଇବା; ଗାଳି ଖାଇବା)
୮ । (ନଡ଼ା ବା ଛିଣ) ଚ୍ଛେଡ଼ିବା; ଆବଶ୍ୟକ କରିବା—8. To need; to require
(ଯଥା—ଏ ଘର ୫ ଗାଡ଼ି ଛିଣ ଖାଇବ ।)
୯ । (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) (ପୁତ୍ର, ସ୍ୱାମୀ ଆଦି) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟାଇବା—9. To kill; to cause the death of.
(ଯଥା—ସେ ପୁତୁଖାଇ ପୁଅକୁ ଖାଇ ଏବେ ବଶଯାକ ଖାଇବ ବୋଲି ବଗୁରୁଛି ।)
୧୦ । (ଅମୁକ ଅମୁକର ଅମୁକ ଅଙ୍ଗ; ଯଥା—ବେକ, ଗଣ୍ଡ, ମୁଣ୍ଡ) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ ବା ଡେଙ୍ଗା ହେବା—10. To be tall up to (any limb of a person); to be of the height of.
(ଯଥା—ବଚଡ଼ାନନ ସତ୍ତାଜୁବାରୁଙ୍କ ବେକ ଖାଇବ ।)
୧୧ । (ଧନ) ଚୋସରଙ୍ଗ ବା ଆତ୍ମସାତ୍ କରିବା—11. To appropriate to one's own use.
ବଡ଼ ଚୋରଟ । ବଡ଼ ସମ୍ପତ୍ତିର ବଡ଼ ଖାଇଲ୍ !—ଓଗ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଥ	ଉ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ୟ୍	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ଷ	ଚ୍ୟ	ଇଥ	ଉ୍ଧ	ନ୍ତ

୧୨ । (ଧନ) ଅପବ୍ୟୟ କରିବା; ଉଜାଡ଼ିବା—
12. To squander or waste.

୧୩ । ଲାଭ କରିବା; ଲଭିବା; ପାଇବା—
13. To get; to acquire.

(ଯଥା—ଅନ୍ୟ ଲୋକର କଥାରୁ ତୁ କ'ଣ ଖାଇରୁ ? ତୋ ନିଜ କଥା ତୁ ବୁଝୁ ।)

୧୪ । ଆଘାତ କରିବା—14. To hurt.

(ଯଥା— ଗଗଡ଼ର ଚକ ବଳଦଙ୍କ ଗାଣ୍ଠି ଖାଉଛ ।)

୧୫ । (ଖାଲ ଆଦି) ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା ପାଇଁ (ମାଟି ଆଦି) ଗର୍ତ୍ତରେ ଧରିବା; ଧାରଣ କରିବା—
15. To contain or hold so much quantity to be filled up.

(ଯଥା—ଖଣ୍ଡି ଗାତଟି ୧୦୦ ଗାଡ଼ି ମାଟି ଖାଇଲା ।)

୧୬ । (ସାପ) କାମୁଡ଼ିବା—16. To bite.

ସାତ ଘଣ୍ଟା ରୁଆରେ ଉଷୁକ ତାକୁ ଖାଇ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

୧୭ । (ହାଉଆ, ଧୂଆଁ) ସେବନ କରିବା; ଶ୍ୱାସ ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହଣ କରିବା—
17. To inhale.

(ଯଥା —ସମୁଦ୍ର ହାଉଆ ଖାଇବାକୁ ଏଠାରେ ବସିଛ କ'ଣ ?)

୧୮ । ଘୋରିକରି ନଷ୍ଟ କରିବା—
18. To wear away by friction; to corrode.

(ଯଥା—ଲୁହାଅଖ ଚକର ନାହିଁଆକୁ ଖାଇସାରିଛି ।)

୧୯ । ଭୋଗ କରିବା—19. To enjoy.

(ଯଥା—ଏ ଲୁଗା ଖରା ଖାଉଛି ।)

୨୦ । ଅଙ୍ଗେ ନେଇବା; ଅନୁଭବ କରିବା—
20. To experience; to undergo.

(ଯଥା —ଏ ପିଲାକୁ ଜନ୍ମ କଲାବେଳକୁ ମାଆ ବହୁତ ଶୂଳ ଖାଇଲେ)

୨୧ । ନିଷ୍ପେଷଣ କରିବା—21. To gin; to press.

(ଯଥା—ଏ ଆଖୁଖାଇ ୫ ଗାଡ଼ ଆଖୁ ଦିନକେ ଖାଇବ ।)

ଖାଇବାଘର—ଦେ. ବ—୧ । ଭୋଜନଶାଳା—
Khāibāghara 1. Dining room.

ଖାବାରଘର ୨ । ଯେଉଁ ଘରବାରର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ
ଖାନାକାମରା ଭୋଜନ ମିଳେ—
2. A family where members get enough to eat.

ଖାଇବା ପିଇବା—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭାବ) – ଯାନ ଭୋଜନ; ଭୋଜନକ୍ରିୟା;
Khāibā piibā ଖାଆପିଆ—
ଖାଓୟାଦାଓୟା Act of taking meal (solid and liquid).
ଖାନାପିନା

ଖାଇବା ହାତ—ପ୍ରାଦେ. ବ (ବାଲେଶ୍ୱର)—ଖାଇବହାତ; ଦକ୍ଷିଣହସ୍ତ—
Khāibā hāta Right hand.

ଖାଇବହାତ—ଦେ. ବ (ଯେଉଁ ହାତ ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ ଖାଏ)—
Khāibihāta ଡାହାଣ ହାତ; ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତ—
ଡାନହାତ Right hand.
ଦହନାହାତ ଡେରହାତରେ ଧନୁ, ଖାଇବହାତରେ ଶର ।
ଜାନକୀଣ ଦାଶ. ପଲ୍ଲୀଙ୍କ ସମାଦ୍ୱଣ

ଖାଇବୁଡ଼ୁକା—ଦେ. ବିଣ—ଯାହାର ସବୁବେଳେ ଖାଇବାରେ ମନ ବା
Khāiburḍukā ଲାଳସା ଥାଏ; ଝକର—
ଖାଅନିୟା Greedy of eating; covetuous of food.
ଖାଉ

ଖାଇଭାଲୁ—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବିଣ—ଭୋଜ ଅଳସୁଆ; ଯେ ଖାଇପିଇ
Khāibhālu ଆନନ୍ଦରେ ରହିଥାଏ ମାତ୍ର କୌଣସି କାମ କରେ
ନାହିଁ—Lazy; given to eating and drinking only.

ଖାଇମନ—ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଭୋଜନ କରିବାର ଇଚ୍ଛା;
Khāimana ଭୋଜନଲାଳସା—1. Hankering after a
ଖାଁଈ particular article of food.
ଚାହ, ସାଧ ୨ । ଗର୍ଭିଣୀର ଦୋହଦ—2. A pregnant woman's longing for particular articles of food.

ଖାଇମନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଖାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା
Khāimana karibā ବଳାଇବା—1. To crave after
ଖାଁଈକରା, ଖେତେମନକରା some delicacy.
ଆଇକର ଯେ ଖାଇମନ କରେ ତା ମୁହଁରୁ ତୋଡ଼ୁ—ଉଗ ।
ଯେ କାହିଁ ଲଭିବେ ତୋହର ଫଳ, ମାନବ ଜନମ ତାଙ୍କ ବଫଳ
ଖାଇକଲେ ମନ, ବଦେଶୁଁ ଅଣିବେ ପଠାଇ ଧନ । ଜାନମଣି. ଉତ୍କାଭରଙ୍ଗିଣୀ ।
୨ । (ଗର୍ଭିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଶିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରତି ଇଚ୍ଛା କରିବା—
2. (a pregnant woman) To long for particular articles of food or delicacies.

ଖାଇମେଦୁ—ଦେ. ବିଣ (ଗାଳି)—ଖାଇ ପିଇ ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ଅଥଚ ଅଳସୁଆ;
Khāimedu ଉଦରସର୍ବସ୍ୱ—One who eats much and does nothing.

ଖାଇଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିରକ୍ତ କରିବା—
Khāijibā 1. To vex or pester a person much
ଖେୟେଯାଓୟା ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସର୍ବନାଶ ଘଟାଇବା—
ଖାଆଜାନା 2. To ruin a person.
୩ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ନିଃଶେଷ କରି ଖାଇବା—
3. To eat up a thing.
(ଯଥା—ଗୁଡ଼ମାଠିଆକ ଜଳା ଖାଇଗଲେ ।)

ଖାଇଲ୍ଲଘର—ଦେ. ବ—ଖାଇବାଘର (ଦେଖ)—
Khāilāghara Khāibāghara (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏହାର ୧ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାକୋଷରେ ନ ମିଳନ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଭାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବଡ଼'ଦେଖିବେ।

ଖାଇଲପିଇଲା—ଦେ. ବିଣ—ଯେ ଅଭିଲଷିତ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇବାକୁ ପାଏ—
Khāilāpiilā One who gets things he desires to eat.

ଖାଇଲପିଇଲା ଘରର ପିଲା ବି ରଙ୍କ ।—ଚଗ ।

ଖାଇଲିହାତ—ବ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଡାହାଣହାତ, ଦକ୍ଷିଣହସ୍ତ—
Khāililhāta Right hand.

ଖାଇଲୁଡୁକା—ଦେ. ବିଣ— ଖାଇବୁଡୁକା (ଦେଖ)—
Khāilurḍukā Khāiburḍukā (See)

ଖାଇହଗା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଖାଇହଗୁରା (ଦେଖ)—
Khāihagā Khāihagurā (See)
(ଖାଇହଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖାଇହଗୁରା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଖାଇସାର ହାଡ଼ା ଫେରିସିବା ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଭ୍ୟାସ—1. Having the habit of easing one's self after meals.
(ଖାଇହଗୁରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅକୃତଜ୍ଞ; ଯେଉଁ (ବ୍ୟକ୍ତି ଖାଇଲା ପରେ ଦୁଗେ ଅର୍ଥାତ୍) ଉପକାରର ଅପକାର କରେ—
2. Ungrateful.

ଖାଇ— ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଫା. ଖାଦକା)—୧ । (ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲଗେ ଓ ବିଶେଷତଃ ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଯଥା— ଖାଗୀ ପୁଭୁଖାଇ, ଘଇତାଖାଇ) ଯେ ଅମୁକ ପଦାର୍ଥକୁ ଖାଏ—
ଖଇନୀ 1. Eating (such or such thing).
(ଖିଆ—ପୁଂ) (ଯଥା— ଗୁଡ଼ଖାଇ, ଦେଢ଼ାଖାଇ ।)
୨ । ଯେ ଅମୁକର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟାଏ—
2. Causing the death of.
(ଯଥା—ବଉଁଶଖାଇ ।)
୩ । ଯେ ଅମୁକର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ବଞ୍ଚି ରହେ—
3. Surviving (such or such a person)
(ଯଥା—ଘଇତାଖାଇ; ପୁଭୁଖାଇ ।)
୪ । ଯେ ଅମୁକ ପାତ୍ରାଦରେ ଖାଏ—
4. Eating from such or such a pot.
(ଯଥା—ହାଣ୍ଡିଖାଇ; ଖାଣ୍ଡିଖାଇ ।)
୫ । ଯେ ଅମୁକ ସ୍ଥାନରେ ଖାଏ—
5. Eating at such or such a place.
(ଯଥା— ଘରଖାଇ ।)

ଖାଉଁ— ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)— ଦାନ୍ତ ମୁଖବ୍ୟାଦାନପୂର୍ବକ କରାସିବା ଶବ୍ଦ; ଖେଙ୍କାରବା ଧ୍ୱନି—Snarling sound made with yawning jaws.
ଖାଉଁକିନା—ଦେ. କ୍ରି ବିଣ—୧ । କାମୁଡ଼ିବାକୁ ମୁଖବ୍ୟାଦାନ କରି—
Khāuñkinā 1. With yawning jaws to bite.
ଖେଁକକରେ ୨ । ଖାଉଁ ଖାଉଁ ଶବ୍ଦ କରି—
ଗୁର୍ରାକର 2. With a snarling sound.

ଖାଉଁଖାଉଁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Khāuñkhāuñ ୧ । (କୁକୁର, ବଘୁଆ ଆଦ) କାମୁଡ଼ିବା ପାଇଁ ଖାଁକଖାଁକ; ଖେଁକଖେଁକ କରିବା ଶବ୍ଦ—
1, Snarling sounds uttered for the purpose of biting.
୨ । କୁକୁର ପରି ଶବ୍ଦ କରି କାମୁଡ଼ିବାକୁ ଗୋଡ଼ାଇଥିବା—
2. Ready to bite by yawning the jaws and uttering short abrupt sound like a dog.

ଖାଉଁଖାଉଁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (କୌଣସି ସ୍ଥାନ) ଅଭ୍ୟସ୍ତ ନଜିନ ହେବାରୁ ଉପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତି ମନରେ ଖାଁଖାଁକରା ଭୀତିର ଉଦ୍ରେକ କରିବା—
ଗୁର୍ରାନା; ଗୁଡ଼କନା 1. (a place) To raise in one's mind a feeling of terror due to its being very solitary.
୨ । କୁକୁର ପରି କାମୁଡ଼ି ମିଶିବାକୁ ଖେଙ୍କାର ହେବା—
2. To yelp like a dog setting on its prey.

ଖାଉକି—ଦେ. ବିଣ—ଖାଉଟିଆ ୩ (ଦେଖ)
Khāuki Khāuṭiā 3. (See)

ଖାଉଟି—ଦେ. ବିଣ—ଖାଉଟିଆ (ଦେଖ)
Khāuṭi Khāuṭiā (See)

ଖାଉଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେ କରଜ ନେଇ ସୁଝେ ନାହିଁ—
Khāuṭiā 1. One who does not pay off his debts.
ଖାଅନିୟା; ଖାଅନ୍ତା ୨ । ଯେ କୌଣସି ପଣ୍ୟ ବା ଭକ୍ଷ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ନଗଦେ ଖାଇବା ନମନ୍ତେ ଦୋକାନୀଙ୍କୁ ବା ମହାଜନଠାରୁ ବ୍ୟସ୍ତ କରେ—
ଖାତ
2. One who regularly takes victuals from a shop-keeper or trader.
୩ । ଯେ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ଖାଏ—
3. Gluttonous; greedy; one who takes a large quantity of food.

ଖାଉଡ଼—ଦେ. ବି. (ଭୁଲ. ଇ. ଜାଉଡ୍)—ଦଳ; ପଙ୍ଖା; ପଲ—
Khāurḍa A crowd; horde; multitude.
ଝାଁକ
ଭିଡ଼

ଖାଉଣିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଯେ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ଖାଏ—
Khāuṇiā Greedy; gluttonous; one who takes a
ଖାଉନିୟା large quantity of food.

ଖାଉତି—ଦେ. ବି. (ଫା. ଖାଦ ଧାତୁ)—
Khāuti ୧ । ଆହାର—1. Eating.
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଭୋଜନ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ପାଇବା ନମନ୍ତେ ଖାଇବାଲୋକ ଯେଉଁ ନଦିଷ୍ଟ କର ଦଏ—2. Fees paid by persons who take their meals in a place belonging to another.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

[ଦ୍ର—ଲଙ୍ଗୁଳ ଆଦଙ୍କ ମନ୍ଦରର ବେଢ଼ା ମଧ୍ୟରେ ଯାତ୍ରୀମାନେ ମଦ୍ଦାପ୍ରସାଦ ଖାଇବା ପରେ ସେ ସ୍ଥାନ ପରିଷ୍କାର କରିବା ପାଇଁ ଯାଣ୍ଡୀଙ୍କଠାରୁ ମନ୍ଦରକର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଖାଉଡ଼ ଆଦାସ୍ତ କରନ୍ତି ।]

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେ ଦୋକାନରୁ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ବା ସଉଦା କାଳରେ ଆଣେ—

1. One who takes necessaries on credit from a shop.

୨ । ପେଟୁ; ଉଦରମ୍ଭର—

2. Greedy; voracious.

ଖାଉନ୍ଦ—ବୈଦେ. ବି. ପୁଂ. (ଫା. ଖାବିନ୍ଦ୍=ସ୍ୱାମୀ)—୧ । ମାଲିକ—

Khāunda 1. Owner; proprietor.

ଖାମିନ୍ଦ ୨ । ସ୍ୱାମୀ—2. Husband.

ଖାବିନ୍ଦ, ଖାବନ୍ଦ ୩ । କର୍ତ୍ତା; ପ୍ରଭୁ; ମୁରବ୍ବି—

3. Master; lord.

ଏହୁ ସର୍ତ୍ତ ହେଲା ତୋ ଖାଉନ୍ଦ—ତୋ ଠାକୁର ଦେବତା—ଯା କଥା ଏଡ଼ୁ ନାହିଁ । ଫକୀରମୋହନ, ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

(ଖାଉନାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୪ । ଗୃହକର୍ତ୍ତ୍ରୀ—4. Master of the house.

ଖାଉନ୍ଦାନ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା ଖାନ୍‌ଦାନ୍)—ଖାନ୍‌ଦାନ୍ (ଦେଖ)

Khāundān Khāndān (See)

ଖାଏଦ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଫ୍ର. ଖାଦ୍ୟ)—ଖାଦ୍ୟ—

Khāed Food.

ଖାଏଧୁଁର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଖାଇଧୁଁର୍ (ଦେଖ)

Khāedhuñr Khāidhuñr (See)

ଖାଏଧୁନ୍ଦୁର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଖାଇଧୁଁର୍ (ଦେଖ)

Khāedhundur Khāidhuñr (See)

ଖାଏଧୁମା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଖାଇଧୁଁର୍ (ଦେଖ)

Khāedhumā Khāidhuñr (See)

ଖାଏବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଖାଇବା—

Khāebā To eat.

ଖାଁ—ବୈଦେ. ବି (ତାତାର୍ ବା ମୋଗଲଭାଷାର ଶବ୍ଦ କାଡ଼ୁରୁ ଆଗତ ଫା. ଖାନ୍)—୧ । ବିଦ୍ୱାନ୍ ଓ ଧନୀ ମୁସଲ୍‌ମାନଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ—

Khāñ ଖାଁ 1 A title of respect among the Muslims.

ଖାନ ୨ । ଶିକ୍ଷାଦି ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ମୁସଲ୍‌ମାନ୍ ରାଜ୍ୟର ରାଜାଙ୍କ ଉପାଧି—2. Title of the ruler of some Muslim States (e.g. Khillat).

ଖାଁ ଖାଁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନିର୍ଜ୍ଜନତା ଯୋଗୁଁ

Khāñ khāñ karibā ଆଗନ୍ତୁକ ବ୍ୟକ୍ତିର ମନରେ ଭୟ ଜନ୍ମାଇବା—ଖାଁ ଖାଁ କରା (ଯଥା;—ଏ ଜାଗାଟା ଖାଁ ଖାଁ କରୁଛି) ।—(a place) To cause a feeling of fear for its solitude (as if the place is coming to eat you up).

ଖାଁଚିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—କାଖେଇବା—

Khāñpribā To carry (a child or a water-jar) between the side and the arm.

ଖାଁ ବାହାଦୁର୍—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ଖାନ୍+ବାହାଦୁର୍)—

Khāñ Bāhādur ରାଜଭକ୍ତି ବା ସାଧାରଣ ହିତକର କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଭାରତର ମୁସଲ୍‌ମାନ୍‌ମାନଙ୍କୁ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଉପାଧି-ଖାଁ ବାହାଦୁର ବିଶେଷ—

ଖାନବାହାଦୁର୍

A title of distinction given by the Viceroy to Muslims of India for loyalty or public services.

[ଦ୍ର—ଏହି ଉପାଧି ହିନ୍ଦୁଙ୍କୁ ପ୍ରଦତ୍ତ 'ରାୟ ବାହାଦୁର' ଉପାଧି ସଙ୍ଗେ ସମାନ, ମାତ୍ର 'ଖାଁ ସାହେବ୍' ଉପାଧିଠାରୁ ଉଚ୍ଚତର ।]

ଖାଁ ସାହେବ—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ଖାନ୍+ଆ. ସାହିବ୍)—

Khāñ Sāheb ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ବିଶିଷ୍ଟ ମୁସଲ୍‌ମାନଙ୍କ ଖାଁ ସାହେବ ଉପାଧିବିଶେଷ—

ଖାନ ସାହିବ A title of distinction given to eminent Muslims of India by the Viceroy.

ଖାକ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ (ଭୁଲ.ହି. ଓ ଫା. ଖାକ୍=ଧୂଳ ମାଟି, ଭସ୍ମ)—୧ । ଶୂନ୍ୟ; ଶୂନ୍ୟଗର୍ଭ (ବସ୍ତୁ)—

Khāk 1. Empty.

୨ । ନିର୍ଦ୍ଧନ; ଧନହୀନ; ଦରିଦ୍ର (ବ୍ୟକ୍ତି)—

2. Poor; destitute (person).

୩ । ଶୂନ୍ୟ (ଗୃହ); ଯେଉଁ ଘରେ କେହି ରହନ୍ତି ନାହିଁ—

3. Unoccupied or empty (house).

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ଫ. କଖ)—କାଖ (ଦେଖ)

Kākha (See)

ଖାକ୍ ହେବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ.ହି. ଖାକ୍ ହୋନା)—

Khāk hebā ୧ । ଶୂନ୍ୟ ହେବା — 1. To be empty

୨ । ନିର୍ଦ୍ଧନାବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—

2 To be reduced to poverty.

୩ । (ଶିଶୁ ଆଦି ବଡ଼ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା) କାଖହେବା—

3. To be borne on the sides (i.e. between the side and the arm).

ଖାକ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଖାକ୍=ପାଉଁଶ; ଖାକା=ପାଉଁଶିଆ)—

Khāki ୧ । ପାଉଁଶିଆ ବର୍ଣ୍ଣର କନା; ମାଟିଆ ରଙ୍ଗର କନା—

ଖାକୀ 1. A kind of grey stuff.

ଖାକୀ ୨ । ଦେହରେ ପାଉଁଶ ବୋଳ ଦେବା ସାଧୁସନ୍ନ୍ୟାସୀବିଶେଷ—

2. A class of ascetics who besmear the body with ashes.

ବୈଦେ. ବିଣ—୧ । ପାଂଶୁବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ପାଉଁଶିଆ; ମାଟିଆ—

1. Grey; ash coloured.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲେଜେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଇ ୧ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାବୋଷ୍ଟରୁ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ବପସ୍ଥତ ୨ ବା ୧ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳଲେ 'ଭୂତ' ଖୋଜବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଣ୍ଟା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୬ । ଉପୋଷିତ; ଅଭୁକ୍ତ—
2. Starving; famishing.

ଖାକି ମଠ—ଦେ. ବ.—ଖାକି ବା ଭସ୍ମଲେପିତାଙ୍ଗ ବାବାଜମାନଙ୍କ ରହିବା ମଠ—
ଖାକୀମଠ
Khāki maṭha
A maṭha which is resorted to by ascetics who besmear their bodies with ashes.

ଖାଙ୍କ୍—ଦେ ବ.(ସଂ. ଶୂନ୍ୟ)—୧ । ଖାଲି ବା ଭୁଚ୍ଛ ହେବା ଅବସ୍ଥା—
Khāṅk
1. Hollowness; void.

ଖାଙ୍କତି
ଖୋକଲା
୨ । ଅନଟନ; ନଅଣ୍ଟ; ଅଭାବ—
2. Utter want.

୩ । ଫାଙ୍କ; ଖାଲଜାଗା—3. Empty place.

ଖାଙ୍କ୍ତି—ଦେ. ବ.— ଖାଙ୍କ୍ (ଦେଖ)
Khāṅkti
Khāṅk (See)

ଖାଙ୍କର—ଦେ. ବଣ.—୧ । ମୁଖବ୍ୟାଦାନଯୁକ୍ତ—
Khāṅkara
1. Yawning (mouth).

୨ । ଉତ୍କଟ; ବିକଟ—2. Fierce; frightful; awful.

ଖାଙ୍କରନୟନୀ ମା ଗୋ ଖୋଚସ୍ଥ ଖଗେଶ୍ୱର ।
ପଁଡାମ୍ବର. ନୃସିଂହପ୍ରଣ ।

୩ । ରୁକ୍ଷ; ଲୁଖୁଡ଼ା (ଦେହ; କେଶ)—
3. Not smooth (for want of oil); scabrous.

୪ । ମ୍ଲକୁଳା (କେଶ)—4. Dishevelled (hair).

୫ । ପୋଲା; ଶୂନ୍ୟଗର୍ତ୍ତ—5. Hollow; empty.

ଖାଙ୍କର କେଶ—ଦେ. ବ.—ରୁକ୍ଷ ଓ ମ୍ଲକୁଳା କେଶ—
Khāṅkara keśa
Uncouth and dishevelled hair.

ଶତ୍ରୁପବତ ସ୍ତନ କେନ । ଖାଙ୍କର କେଶ ଭା ମୂର୍ଦ୍ଧନ ।
କଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଖାଙ୍କରମୁଖୀ—ଦେ.ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ପାଟ ସବଦା ଆଁ ହେଲା ଭଳଆ ଦେଖାଯାଏ—
Khāṅkaramukhī
1. (woman) With a yawning mouth.

୨ । ବିକଟ ମୁଖବଶିଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
2. (woman) With a frightful face.

ଖାଙ୍କା—ଦେ. ବଣ (ସଂ.ଶୂନ୍ୟ; ସଂ.ଭୁଚ୍ଛ, ପ୍ରା.ଛୁଚ୍ଛ)—୧ । ଶୂନ୍ୟ; ପୋଲା—
Khāṅkā
1. Hollow.

ଫାଁକ; ଖାଁକ
ଖୂକଲା; ଖୋଖଲା
୨ । ଭୁଚ୍ଛା; ଖାଲ—2. Empty.

୩ । ଉପବାସକ୍ଲିଷ୍ଟ—3. Starving; famishing.

୪ । ନିର୍ଦ୍ଧନ—4. Impoverished; reduced to poverty; penniless.

ଖାଙ୍କି—ଦେ. ବ. (ଫା. ଖାକ୍ନା=ଭସ୍ମଲେପିତ; ପାଉଁଶିଆ)—
Khāṅki
1. A class of ascetics who besmear their bodies with ashes.

ଖାଖା ନଦର୍ଶୀସ୍ଥା ଖାଙ୍କି ଯେତେ ।
ଗ୍ରନବାସ. ଦାତ୍ୟଭାରତି ।

୨ । ଉପବାସ; ଅନାହାର—2. Fasting.

ଦେ. ବଣ.—ଖାଙ୍କା (ଦେଖ)
Khāṅkā (See)

ଖାଙ୍କି ଅଖଡ଼ା—ଦେ. ବ.—ଖାଙ୍କିମଠ (ଦେଖ)
Khāṅki ākharḍā
Khāṅkimaṭha (See)

ଖାଙ୍କିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ମାଙ୍କଡ଼ ପରି ଖେଙ୍କିବା; ଖିଙ୍କିବା; ଦାନ୍ତ ଦେଖାଇ ଖଡାଇହେବା—
Khāṅkibā
1. To chatter and show teeth (like monkeys defying children).

୨ । (ସଂ. ଶୂନ୍ୟ) ପେଟକୁ ଖଙ୍କା କରିବା; ଖଙ୍କାଇବା—
2. To make the belly concave.

ଖାଙ୍କିମଠ—ଦେ. ବ.—ଖାଙ୍କି ବୈରାଗୀମାନଙ୍କ ଅଧିଷ୍ଠିତ ମଠ—
Khāṅki maṭha
A maṭha or monastery where the Khāṅki ascetics congregate.

ଖାଙ୍କେଶ୍ୱୀ—ଦେ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗ୍ରାମ ଦେବତାବଶେଷ; ଗାଁଆଁ ଠାକୁରାଣୀ (ଯେ ପାଟ ଆଁ କରି, ପେଟକୁ ଖାଙ୍କି ଓ ଚକ୍ଷୁ କୋଟରଗତ କରି ଉତ୍ତା ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି)—
Khāṅkerī
A village Goddess with yawning mouth, sunken eyes and hollow stomach.

ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଖାଙ୍କର; ବିକଟବଦନା—
1. With frightful face.

୨ । ଉପବାସକ୍ଲିଷ୍ଟା ହୋଇ ଯାହା ପେଟ ପିଠି ଆଡ଼କୁ ପଶି ଯାଇଥାଏ—2. Having the belly hollowed empty owing to fasting.

ମାତା ଖାଙ୍କେଶ୍ୱୀ କ ପୁତ୍ର ଯେ ଭଣ୍ଡାର
କାଶେ ଯାକଥନ୍ତ ଜଳ । ପଁଡାମ୍ବର. ନୃସିଂହପ୍ରଣ ।

ଖାଙ୍କୋଳୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଖାଙ୍କେଶ୍ୱୀ (ଦେଖ)—
Khāṅkolī
Khāṅkerī (See)

ଖାଙ୍କୋଳୀ ବେତାଳୀ ମୁଣି ଅଇସ୍ତା ବାସେଳୀ—ସାରଳା, ମହାଭାରତ ।

ଖାଙ୍ଗର—ଦେ. ବଣ—ଖାଙ୍କର (ଦେଖ)—
Khāṅgara
Khāṅkara (See)

ଖାଜଣା (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖଜାନା)—
Khājaṇā (etc.)
ଖଜଣା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khajaṇā etc. (See)

ଖାଜାଣିଚ—ବୈଦେ. ବ.—(ଆ. ଖଜାଞ୍ଚି)—ଖାଞ୍ଜାଞ୍ଚି (ଦେଖ)
Khājāṇichi
Khāñjāñchi (See).

ଖାଜକ—ସଂ. ବ. (ଖଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇକ)—ଖଇ—
Khājika
Fried grain.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ପ୍ରୁ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍ଗ	ନ୍ଦ

ଖାଜଣିଚ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ.)—ଖାଞ୍ଜାଞ୍ଚି (ଦେଖ)
Khājiṇichi Khāñjāñchi (See)

ଖାଞ୍ଚ—ଦେ. ବ.—(ଫ୍ର. କର୍ଷଣ)—ଓଟରା; ଆକର୍ଷଣ; ଖେଃ।—
Khāñcha Drawing.

ଖାଁଚ ଖୋଚାଁଇ ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଖାଁଖ୍=ଛିଦ୍ର)—ଗର୍ତ୍ତବିଶେଷ—A sort of pit.

ଖାଞ୍ଚଖାଞ୍ଚିଆ—ଦେ. ବିଣ.—୨ । ଓଟରା ହୋଇ ଖୋସା ହୋଇଥିବା—
Khāñchakhāñchiā 1. Drawn up; tucked up.
୨ । ନଅଣ୍ଟିଆ—2. Wanting; deficient.
୩ । ଚୁସ୍ତ; କସ୍—3. Tight.

ଖାଞ୍ଚା—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ; ଫ୍ର. କଞ୍ଚ=ବାଉଁଶ କଣି)—
Khāñchā ପକ୍ଷୀ ଆଦ ରଖିବା ପଞ୍ଜୁର—A cage for birds.

ଖାଁଚା

ଖାଞ୍ଚି—ଗାଦେ. (ଦ୍ରବିଡ଼ମ) ବ. ଫ୍ର. କଞ୍ଚ=ବାଉଁଶକଣି; ଭୁଲ. ହି. ଖାଁଖ୍ =ବାଉଁଶ ବା ବେତ ପାଉଆରେ ବୁଣା ଟୋକେଇ)
Khāñchi ବାଉଁଶ ବା ବେତର ପାଉଆରେ ବୁଣା ବଡ଼ ଟୋକେଇ;ବେଡା—Big wicker-work basket.

ଖାଞ୍ଚିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ୍ର. କର୍ଷଣ; କମ୍ବା ଫ୍ର. ଖଚ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନେ)—
Khāñchibā ଓଟାରିବା; ଟାଣିବା; ଖେଞ୍ଚିବା—

ଖିଁଚା ଖାଁଚନା, ଖୋଚନା
To draw a thing tightly
ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । ତଳକୁ ନୁଆଁଇବା—
1. To bend downwards.
୨ । ଠେସି ଠେସି ଭର୍ତ୍ତି କରିବା—
2. To thrust by repeated pushing; to ram.
୩ । ଜାକ ଧରିବା—
3. To hold tightly.
ଗାଦେ.(ବାଲେଶ୍ୱର)—(ଦଉଡ଼ା ଆଦକୁ) ଟାଣି କରି ବାନ୍ଧିବା—
To tie (rope etc) by pulling tightly.
(ଯଥା—ମଣାର ଖାଞ୍ଚିବା ।)

ଖାଞ୍ଜ—ଦେ. ବ—୧ । (ଫ୍ର. କୋଷ)—ଖୋଳ; ଖାପ—
Khāñja 1. Sheath; scabbard.

ଖାଁଜ ଝୁରୀ; ଦର୍ଶ
୨ । (ଫ୍ର.ଖଞ୍ଜ, କମ୍ବା ଫ୍ର. ଖଚ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କରିବା)—
ଏକ ବସ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁରେ ଅଟକି ରହିବା ପାଇଁ ଦ୍ୱିତୀୟ ବସ୍ତୁରେ ଦ୍ୱାରଥର ଦ୍ୱାରା କରାଯିବା ଘର; ଖାଲ—
2. A notch or groove in which one thing is set to fit into another; mortise.
[ଦ୍ର—ଗୋଟିଏ କାଠରେ ଖାଞ୍ଜ କାଟି ତହିଁରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କାଠକୁ ବସାଇ ବାନ୍ଧିଲେ ସେ ବନ୍ଧନଟି ଦୃଢ଼ ହୁଏ । ପକ୍କାଘରର କାନ୍ଥରେ ଖାଞ୍ଜ ରଖା ଯାଇଥାଏ; ସେହି କାନ୍ଥକୁ ଲଗାଇ ନୂଆ କାନ୍ଥ କଲାବେଳେ ଖାଞ୍ଜ ସଙ ଜୋଡ଼ମୁହଁ ମିଳାଇ ନୂଆ ଗାନ୍ଥିମା କରାଯାଏ ।]

ଖାଞ୍ଜାଞ୍ଚି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖଜାନ୍‌ଚୀ)—
Khāñjachi ଖାଞ୍ଜାଞ୍ଚି (ଦେଖ)
Khāñjāñchi (See)

ଖାଞ୍ଜଣା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—
Khāñjaṇā (etc) ଖଜଣା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khajaṇā etc (See)

ଖାଞ୍ଜଣିଚ—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖଜାନ୍‌ଚୀ)—ଖାଞ୍ଜାଞ୍ଚି (ଦେଖ)
Khāñjaṇichi Khāñjāñchi (See)

ଖାଞ୍ଜାଞ୍ଚି—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଖଜାନ୍‌ଚୀ)—୧ । କୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷ; ଧନଭଣ୍ଡାରର ରକ୍ଷକ ବା ଜନ୍ମାଦାର—1. Treasurer.

ଖାଜାଞ୍ଚି ଖଜାନଚୀ
୨ । ଧନାଗାରର ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀ—
2. Head of a Treasury.

ଖାଞ୍ଜିଣିଚ—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ (ଆ)—ଖାଞ୍ଜାଞ୍ଚି (ଦେଖ)—
Khāñjiṇichi Khāñjāñchi (See)

ଖାଞ୍ଜିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଫ୍ର. ଖଚ ଧାତୁ)—ଏକ ବସ୍ତୁକୁ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁର ଖାଞ୍ଜ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ କରାଇବା—To thrust a thing into the notch or groove of another so as to fit the former into the latter.

ଖାଁଜେଭରା ଦାଁତାମେଭରନା

ଖାଟ—ଫ୍ର. ବ (ଖଟ୍ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—ମଡ଼ାବୁହା
Khāṭa ଖଟିଆ; କୋକେଇ—A stretcher or dooly to carry a dead body to the cremation-ground; hearse.

ଖାଟା—ଫ୍ର. ବ—ଖାଟ (ଦେଖ)—
Khāṭā Khāṭa (See)

ଖାଟି—ଫ୍ର. ବ (ଖଟ୍ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+କର୍ମ. ଇ)—
Khāṭi ୧ । ଖାଟ (ଦେଖ)—
1. Khāṭa (See)
୨ । କ୍ଷତ ଚିହ୍ନ ବା କଣ—2. Scar; cicatrix.
୩ । ଖାମ୍‌ଖେୟାଲି—3. Caprice; whim.
ଦେ. ବିଣ—ଖାଣ୍ଟି (ଦେଖ)—
Khāṇṭi (See)

ଖାଟିକା—ଫ୍ର. ବ (ଖଟ୍ ଧାତୁ + ଅକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଖାଟ (ଦେଖ)—
Khāṭikā Khāṭa (See)
[ଦ୍ର—ଏଥିର ଅପଭ୍ରଂଶ—ଖଟିଆ ।]

ଖାଟିବା—ଗାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି (ଫ୍ର. ଖଟ୍ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା)—୧ । ପରିଶ୍ରମ କରିବା; ଖଟିବା—
Khāṭibā 1. To labour hard.

ଖାଟା ଲଗନା
୨ । ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ହେବା; ଯୋଗ୍ୟ ହେବା—
2. To fit in; to apply.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଥ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଂା' ନ ପାଇଲେ 'ଆଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଖାଟୀ—ସଂ. ବ—ଖାଟ (ଦେଖ)—
Khāṭī Khāṭa (See)

ଖାଟୁ—ଭାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବଣ (ଭୁଲ. ବ. ଖାଟୀଯା)—ପରିଶ୍ରମୀ—
Khāṭu Laborious.

ଖାଟୁଣି—ଭାଦେ.(ବାଲେଶ୍ୱର)ବ (ଭୁଲ.ବ.ଖାଟୁଣା)—ବଶେଷ ପରିଶ୍ରମ—
Khāṭuṇi Hard labour.

ଖାଡ଼—ଗ୍ରା. ବ—ଥଟ୍ଟାରେ ସାଙ୍ଗୀର ଭଲ କଥାର ଉତ୍ତରରେ ବ୍ୟବହୃତ ଅଶ୍ଳୀଲ ବା ଶ୍ଳେଷାର୍ଥକ ଶବ୍ଦ—
Khārḍa Slang words used in pun in reply to a good word uttered by a boon-companion.

ଖାଡ଼ଙ୍ଗା—ଦେ. ବ—ଦେଶୀୟ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦତ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଉପାଧିବଶେଷ—
Khārḍaṅgā A title given to Brahmans by a Raja.

ଖାଡ଼ ଦେବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଥଟ୍ଟାଚ୍ଛଳେ ସଙ୍ଗେ ପରିହାସଚ୍ଛଳରେ ଭାବାଙ୍କ କଥିତ ଭଲ କଥାର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତରରୂପେ ଅଶ୍ଳୀଲ ବା ଶ୍ଳେଷାର୍ଥକ କଥା କହିବା—
Khārḍa debā To give a ready retort to a word uttered by an intimate friend or associate by using slang or indecent puns.

[ଦ୍ର—କଥାପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଜଣେ ଶ୍ଳୋକ ହଁ, ହୁଁ, ହେଁ ଆଦ କହିଲେ ଅଶ୍ଳୀଲଭାପ୍ରିୟ ପରିହାସୀ ସଙ୍ଗୀ ଗୋଟାଏ ଅଶ୍ଳୀଲ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଚଁ, ଚୁଁ, ଚେଁ ଲଗାଇ ଖାଡ଼ ଦଏ ।]

ଖାଡ଼ ମାରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଖାଡ଼ ଦେବା (ଦେଖ)
Khārḍa māribā Khārḍa debā (See)

ଖାଡ଼ା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଖଡ଼ୁକ=ସ୍ତମ୍ଭ; ସଂ. ଖଡ଼=ଦୃଢୀକରଣ ନାଡ଼)—
Khārḍā ୧ । ଠିଆହେବା—
ଖାଡ଼ା 1. Standing posture.
ଖଡ଼ା ୨ । ଉପବାସ—2. Fasting.

ଦେ. ବଣ—ଦଣ୍ଡାସ୍ଥମାନଙ୍କ—Erect; standing.

ଖାଡ଼ା ଉପବାସ—ଦେ. ବ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅନାହାର—
Khārḍā upabāsa Rigorous fast.

ଖାଡ଼ା ପହରା—ଦେ. ବ—ଅନେକ ସମୟ ଏକାଦ୍ଧକ୍ରମେ ଠିଆ ହେବା ଅବସ୍ଥା—
Khārḍā paharā State of standing up for a long time (without sitting down).
ଖାଡ଼ାପହର

ଖାଡ଼ି—ଦେ. ବ (ସଂ. କାଷ୍ଠ; ସଂ. ଖଡ଼=ଦୃଢୀକରଣ ନାଡ଼)—
Khārḍi ୧ । କାଠି; ଭାଙ୍ଗ—1. Twig.
ଖାଡ଼ା (ଯଥା— ଅଉର ଖାଡ଼ି ।)
ଡଂଠଳ ୨ । ଲମ୍ବା ଛୁଇଁ—
2. A long legume or pod.
(ଯଥା—ସଜନା ଖାଡ଼ି ।)

୩ । ଗଛ ବା ଲଟାର ପତ୍ରବର୍ଜିତ ଭାଙ୍ଗ ବା ନାଡ଼ି—
3. A long stem of a pot-herb or plant shorn of leaves.
(ଯଥା—ପୋଇଖାଡ଼ି ।)

୪ । ଧୂଆଁପତ୍ରରୁ ପତ୍ରାଂଶ କାଢ଼ି ନେବା ପରେ ଯେଉଁ ଭାଙ୍ଗ ରହିଯାଏ—
4. Backbone or ridge of the tobacco leaf.

ଛାଳା ୫ । ପଲ୍ଲଣ; ବଳଦଙ୍କ ପିଠିରେ ଶସ୍ୟାଦ ବୁହାଯିବା ନିମନ୍ତେ
ପଲାନ, ଲାଦୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମୁଣି; ଥୋଇ; ଥୋଡ଼—
5. Gunny bag; bale; pack for carrying things on the back of beasts of burden.

୬ । ହଳର ଯୁଆଳର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଲଗିଥିବା ସରୁଆ ଖିଲ—
6. Wooden pegs attached to the ends of the yoke of a plough.

୭ । ମୁଣି—7. Wallet.

୮ । ଦୁଇ ପାଖରେ ଥଳ ଥିବା ଜାଉଁଳି ବା ଲମ୍ବ ମୁଣି; ଖାଉଆ—
8. A long wallet with two pouches at the two ends.

(ଭାଦେ) (ସମଲପୁର) ବ—
୧ । ଦଆସିଲ୍‌କାଠି—1. Match-stick.
୨ । ଦଆସିଲ୍ ପେଡ଼ା—2. Match-box.

ଖାଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—୧ । କାନ୍ଧର ଦୁଇପାଖରେ ଜାଉଁଳି କରି ପକାଇବା
Khārḍiā ପାଇଁ ପଥିକମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଲମ୍ବ କନାର ମୁଣି—
1. A long cloth-bag with two pouches at both ends and carried on the shoulder, the ends hanging in front and back sides.

୨ । ଖାଡ଼ି ଜାଲ (ଦେଖ)
2. Khārḍijāla (See)

୩ । ଅଡୁଆ; ଗୋଲମାଳ—
3. Confusion; disorder.

୪ । କଳି; ବବାଦ—4. Quarrel; dissension.

ଦେ. ବଣ—ଥୋରିଆ (ଜାତି)—
(people) Carrying on trade by means of pack-bullocks.

ଭାଦେ (ମେଦନୀପୁର) ବ (ଭୁଲ. ବ. କାଡ଼ୀ)—
ରୂପା ବା ସୁନାର ସରୁ କାଠି—
Long and thick bar or ingot of gold and silver.

ଖାଡ଼ିଆ ପୂରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଆଲୋଚନା ମଧ୍ୟରେ
Khārḍiā pūrāibā ଗୋଲମାଳିଆ କଥା ଆଣି ପଦ୍ଧାଇବା—
To set up a knotty question in the course of a smooth discussion.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ । ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଜ୍ଅ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟକବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଖାଡ଼ଆଶିଂଘ—ଦେ. ବ—ସିଧା ଓ ସରୁ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଶୃଙ୍ଗ—Straight and slender horn.
Khārdiāsiṁgha

ଖାଡ଼ଆଶିଂଘା—ଦେ. ବ୍ୟ—ଯେଉଁ ବଳଦର ଶିଂଘମାନ କାଠି ପରି ସରୁ ଓ ସିଧା ହୋଇ ଉଠିଥାଏ—(a bullock) Having the horns rising straight from the root.
Khārdiāsiṁghā

ଖାଡ଼ଆଶିଂଘା ସରୁଠଁ ଯାଣ—କୃଷିବଚନ ।

ଖାଡ଼ଗୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ଧୂଆଁପତ୍ରରୁ ପତ୍ରରଯାକ କାଢ଼ି ନେଇ କେବଳ ଡାଙ୍ଗକୁ ଛେଚ ଚୂନା କର ତହିଁରେ ମସଲ୍ଲାଦ ମିଶାଇ ତିଆର କରିଥିବା ଗୁଣ୍ଡି—Gundi or tobacco-powder prepared by crushing the stems of tobacco leaves (after shearing the tobacco leaves altogether).
Khārdigunḍi

ଖାଡ଼ଜାଲ—ଦେ.ବ—ଲୁଗାର ଖିଅ ପରି ଓ ମଝିରେ ମଝିରେ ଦୁଇପାଖର ଧଡ଼ ଖୁବ୍ ଖୁବ୍ କାଠିଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଖୁବ୍ କମଚଉଡ଼ା ଅଥଚ ଲମ୍ବ ଜାଲ; କାଠିଜାଲ—A long and narrow fishing net in which small twigs are attached at intervals joining the two hems.
Khārdijāla ଗାଁତିଜାଲ

[ଦ୍ର—ଏହା ଦଶ ବାର ହାତ ଲମ୍ବ ଓ ଦୁଇ ତିନ ହାତ ଚଉଡ଼ା । ଦୁଇଜଣ ଲୋକ ଅକ୍ଲେଶରେ ଏହାର ଦୁଇମୁଣ୍ଡର ଖାଡ଼ିକୁ ଧରି ପାଣିରେ ଖିଅ ଦେବା ପରି ଚଲାଇ ପାରନ୍ତି । ଏଥିରେ ଅଳ୍ପ ପରମାଣରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମାଛ ଧରାଯାଆନ୍ତି ।]

ଖାଡ଼ତେଲ—ଦେ.ବ—ତେଲମାନଙ୍କର ଶାଖାବିଶେଷ—A class of oilmen.
Khārditeli

[ଦ୍ର—ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ତେଲମାନେ ଖାଡ଼ବଳଦଙ୍କ ଉପରେ ବଦେଶରୁ ଖସା, ଗଜ, ସୋରିଷ ପ୍ରଭୃତି ବୋଝାଇ କର ଆଣି ତେଲ ପେଡ଼ନ୍ତି ।]

ଖାଡ଼ପତ୍ର—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଧୂଆଁପତ୍ର—A kind of tobacco with long stems.
Khārdipatra

ଖାଡ଼ବଳଦ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ବଳଦମାନେ ଖାଡ଼ଦ୍ୱାରା ପିଠିରେ ଶସ୍ୟାଦି ବୁହାନ୍ତି; ପୋରବଳଦ—Bullocks carrying grains etc in bags on their backs; pack-bullocks.
Khārdibalada ଛାଲାବଳଦ ଲଦ୍ଦୁବଳଦ

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଏ ଦେଶରେ ଗାଡ଼ି ଯିବା ଆସିବା ପାଇଁ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା ନ ଥିବାରୁ ଲୋକେ ଖାଡ଼ବଳଦଙ୍କ ଉପରେ ବୋଝ ଲଦି ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ନଆ ଅଣା କର ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିଲେ । ଏବେ ଏହା କ୍ରମଶଃ ଲୋପ ପାଉଅଛି ।]

ଖାଡ଼ବୁହା—ଦେ. ବ୍ୟ—୧ । ଯେଉଁ ବେପାରୀ ଖାଡ଼ଦ୍ୱାରା ବଳଦଙ୍କ ପିଠିରେ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଏକସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ନେଇ; ପୋରିଆ—
Khārdibuhā

1. Carrying on trade by means of pack-bullocks.

୨ । ଯେଉଁ ଜନ୍ତୁ ଖାଡ଼ ବୁହେ; ପୋରିଆ—

2. (animal) Carrying packs on its back.

ଖାଡ଼ ବୋହିବା—ଦେ. କି—ବେପାର କରିବା ନିମନ୍ତେ ବଳଦମାନଙ୍କ ପିଠିରେ ଶସ୍ୟାଦି ଏକସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ନେବା ଆଣିବା କରିବା—To carry on trade with the help of pack-bullocks.
Khārdi bohibā

ଖାଡ଼ମରା ସଂକ୍ରାନ୍ତି—ଜ୍ୟୋ. (କାଲେଣ୍ଡର) ବ—ଗର୍ଭଣାସଂକ୍ରାନ୍ତି (ଦେଖ)—Garbhaṇāsaṁkrānti (See).
Khārdimarā saṁkrānti

ଖାଡ଼ଯୋତ—ଦେ. ବ—ବଳଦଙ୍କୁ ହଳରେ ଯୋଉବା ପାଇଁ ଯୁଆଳର ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଲାଗିଥିବା ଶ୍ଲେଷ ଦଉଡ଼ି—Small ropes attached to the two ends of the yoke for yoking the bullocks to the plough.
Khārdijota ଶଳିଦଡ଼ି ଜୋତନୀ

ଖାଡ଼ସିଝୁ—ଦେ. ବ—ଖଡ଼ସିଝୁ (ଦେଖ)
Khārdisijhu Khardisijhu (See)

ଖାଡ଼ୁ—ଜ୍ୟୋ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଏକତ୍ର ଯାତ୍ରା କରୁଥିବା ବଣିକ୍-ଦଳ—1. A caravan of traders.
Khārdu

୨ । ପୋର—2. Pack-saddle.

ଜ୍ୟୋ. (ମେଦନୀପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ବ. ଖାଡ଼ୁ)—ଖଡ଼ୁ (ଦେଖ)
Khardu (See)

ଖାଡ଼ୁ ଖାଡ଼ୁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଖଡ଼ ଖଡ଼ (ଦେଖ)
Khārdu khārdu Kharda kharda (See)

ଖାଡ଼ୁ ବଳଦ—ଜ୍ୟୋ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖାଡ଼ି ବଳଦ (ଦେଖ)
Khārdu balada Khārdi balada (See)

ଖାଡ଼େ—ଦେ. (ଇତର) ଅ—ଥରେ; ଏକବାର—Once.
Khārde

ଖାଡ଼େ ଖାଡ଼େ ରହିବା—ଜ୍ୟୋ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି. (ହୁ ଖଡ଼େ ଖଡ଼େ ରହିନା)—ବହୁକ୍ଷଣ ଠିଆ ହେବା—To remain standing for a long time.
Khārde khārde rahibā

ଖାଡ଼୍ଗ—ସଂ. ବିଣ. (ଖଡ୍ଗ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—ଗଣ୍ଡାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to rhinoceros.
Khāḍga

ଖାଡ଼୍ଗିକ—ସଂ. ବିଣ. (ଖଡ୍ଗ + ସମ୍ବନ୍ଧ ଓ ବଦ୍ୟମାନାର୍ଥେ. ଇକ)—୧ । ଖଡ୍ଗସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to a sword.
Khāḍgika

୨ । ଖଡ୍ଗଧାରୀ; ଖଡ୍ଗଦ୍ୱାରା ସଜ୍ଜିତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—2. Armed with or bearing a sword.

ସଂ. ବ. ପୁଂ—ଖଡ୍ଗଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—A swordsman.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ଏଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଉଦାହରଣଗୁଡ଼ିକ ଦେଖି ଆପଣ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ଶିଖିପାରିବେ । ଅତଏବ ଏ ବା ଆ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବା ଯେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ଆ ବା ଏ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଆ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

ଖାଣ୍ଟି—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଖର)—୧ । ନିର୍ଭେଜା—
Khāṇṭi 1. Undiluted; unadulterated.
ଝାଁଟି ୨ । ନିଶୁଦ୍ଧ—2. Pure.
ଖାଲିସ୍; ଖରା ୩ । ଅମିଶ୍ରିତ—3. Unmixed.
୪ । ଅକୃତ୍ରିମ—4. Genuine.
୫ । ରେଲ ବା ଖାଦରହିତ—5. Unalloyed.
କରନ୍ତୁ ରେଲକୁ ଚୁଡ଼ି ସୁନା ଖାଣ୍ଟି । ସ୍ୱାଧୀନ. ଦରବାର ।
୬ । ନିୟମପରଉତ୍ତ – 6. Strict.
୭ । ସତ୍—7. Honest; impartial.
୮ । ନ୍ୟାୟପର—8. Righteous.
୯ । ଧର୍ମର ନିୟମକୁ କଠୋରରୂପେ ପାଳନକାରୀ; ଗୋଡ଼ା—
9. Orthodox.

ଖାଣ୍ଟି ଖୁଣ୍ଟି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. କୁଣ୍ଠିତ)—୧ । କୁଣ୍ଠିତ ହେବା—
Khāṇṭi khuṇṭi hebā 1. To hesitate.
୨ । କୃପଣତା ଦେଖାଇବା—
2. To show niggardliness.

ଖାଣ୍ଟିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଖଟ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନେ)—
Khāṇṭibā ୧ । ଖେଣ୍ଟିବା; କସିଦେବା; କମି କରିବା—
ଖାଁଚା; ଖିଁଚା 1. To reduce in quantity or supply.
ଖୋଚନା ୨ । ଖୋଶ୍ଚବା; ଅଳ୍ପମାତ୍ରାରେ ଦେବା—2. To dole out a thing with niggardliness.

ଖାଣ୍ଟୁ—ଦେ. ବି—୧ । କ୍ଷମତା; ଶକ୍ତି—1. Power
Khāṇṭu ୨ । ସାମର୍ଥ୍ୟ—2. Potency.
୩ । ବଳ—3. Strength.

ଖାଣ୍ଡ—ସଂ. ବି. (ଖଣ୍ଡ ଧାତୁ + ଘଞ୍ ପ)—ଫଟା ହେବା ଅବସ୍ଥା—
Khāṇḍa State of having fractures.

ଖାଣ୍ଡବ—ସଂ. ବି. (ଖଣ୍ଡ ଧାତୁ + ଅ + ବ)—
Khāṇḍaba ୧ । ପ୍ରାଚୀନ ବନବିଶେଷ—
1. An ancient forest near modern Delhi.
୨ । ଯମୁନାତୀରସ୍ଥ ପ୍ରଦେଶ; କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ବା ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥ ସନ୍ନିହିତ ଦେଶବିଶେଷ; ଖାଣ୍ଡବପ୍ରସ୍ଥ—
2. A country on the banks of the Jamunā near Delhi.

[ଦ୍ର—ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରେ ଭୌସାଲାଲ ନାମକ ରେଲଷ୍ଟେସନରୁ ଖାଣ୍ଡୋଲା ନଗର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ଦେଶବିଶେଷ । ଏହି ପ୍ରଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ଅରଣ୍ୟ ଥିଲା, ତାହାକୁ ଖାଣ୍ଡବାରଣ୍ୟ ବୋଲି ଯାଉଥିଲା । ସୁଭଦ୍ରାହରଣ ପରେ ଅର୍ଜୁନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଅଗ୍ନିଙ୍କୁ ପରିତୃପ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଏହି ଅରଣ୍ୟକୁ ଅଗ୍ନି ଦ୍ୱାରା ଦଗ୍ଧ କରାଇଥିଲେ (ମହାଭାରତ) । ଏହି ବନରେ ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥ ନଗର ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା ।]

୩ । (ଖଣ୍ଡ + ଅ)—ମିଶ୍ରି—3. Sugar-candy.
୪ । ଖଣ୍ଡରେ ଗଅର ମିଠାଇ—
4. Sweetmeat made of coarse sugar.

ଖାଣ୍ଡବଦହନ—ସଂ. ବି. (ପୌରାଣିକ)—
Khāṇḍabadahana ଅଗ୍ନିଙ୍କର କ୍ଷୁଧାନିବୃତ୍ତି ନିମନ୍ତେ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଖାଣ୍ଡବ ବନ ଓ ତହିଁରେ ଥିବା ସବୁ ଜୀବ ଜନ୍ତୁଙ୍କର ପୋଡ଼ାପୋଡ଼ି—
The burning of the forest of Khāṇḍaba and its animals by Arjuna in order to propitiate the hunger of the Fire-God.

ଖାଣ୍ଡବଦାହ—ସଂ. ବି. (ପୌରାଣିକ)—
Khāṇḍabadāha ଖାଣ୍ଡବଦହନ (ଦେଖ)
Khāṇḍabadahana (See)

ଖାଣ୍ଡବପ୍ରସ୍ଥ—ସଂ. ବି. (ଖାଣ୍ଡବ + ପ୍ରସ୍ଥ)—
Khāṇḍabaprastha ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥ; ପ୍ରାଚୀନ ଦିଲ୍ଲୀ—
The place now called Delhi.

[ଦ୍ର—ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଖାଣ୍ଡବପ୍ରସ୍ଥ ଗ୍ରାମକୁ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କୁ ବାସ କରିବାକୁ ଦେଇଥିଲେ ଓ ପାଣ୍ଡବମାନେ ସେହିଠାରେ ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥ ନଗର ବସାଇ ଥିଲେ ।]

ଖାଣ୍ଡବିକ—ସଂ. ବି (ଖାଣ୍ଡବ=ମୋଦକାଦି+ପ୍ରସ୍ତୁତକାର୍ଯ୍ୟ ଅର୍ଥରେ.ଇକ)—
Khāṇḍabika ଗୁଡ଼ିଆ—Confectioner.

ଖାଣ୍ଡି—ପ୍ରାଦେ. (ପୁଷ୍ପ) ବି. (ସଂ. ଖଣ୍ଡ)—
Khāṇḍi ମହାପ୍ରସାଦ କୁଡୁଆର ଭଙ୍ଗା ଅଂଶ—୧
Broken portion of a pot of cooked offering used as plate to eat the rice-offering.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଯେଉଁମାନେ ପୁଷ୍ପ ବଡ଼ଦେଉଳରେ ଅନ୍ନ-ମହାପ୍ରସାଦ ଖାଆନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଖାଇବା ନିମନ୍ତେ ପାତ୍ର ନ ଥିବାରୁ ମହାପ୍ରସାଦ କୁଡୁଆକୁ ଭାଙ୍ଗି ତହିଁରୁ ଖଣ୍ଡେ ପାତ୍ରରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ଓ ଏଥିରେ ମହାପ୍ରସାଦ ଖାଆନ୍ତି ।]

ଖାଣ୍ଡିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ହିନ୍ଦୀରୂପ) ବିଣ—ଖଣ୍ଡିଆ—
Khāṇḍiā Broken.

ଖାଣ୍ଡିକ—ସଂ. ବି. (ଖଣ୍ଡ + ପ୍ରସ୍ତୁତକାର୍ଯ୍ୟ ଅର୍ଥରେ.ଇକ)—ଗୁଡ଼ିଆ—
Khāṇḍika Confectioner.

ଖାଣ୍ଡିଖିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ପୁଷ୍ପ) ବିଣ. (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Khāṇḍikhiā ୧ । ଯେ ଖାଣ୍ଡିରେ ଖାଏ—
(ଖାଣ୍ଡିଖାଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. One who takes food from the broken part of a pot.
୨ । ଦରିଦ୍ର— 2. Poor.
୩ । ମାଗିଖିଆ; ବିଟାଳ—
3. Beggar; a person who begs his morsel.
୪ । ପୁଷ୍ପ ବଡ଼ଦେଉଳର ଅନ୍ନମହାପ୍ରସାଦ ମଠାଧୀଶମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଖଇଗଡ଼ ହୋଇ ବଞ୍ଚା ହେବା ସମୟରେ ଯେଉଁମାନେ ଖଣ୍ଡିରେ-

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଋ	ଌ	ୠ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ଅ	ଘ
୨	ୠ	ଊ	ରୁ	ଲୁ	ଏ୍ଟ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ନ୍ତ

ଲେଖାଁଏ ଖାଣ୍ଡି ବା ଭଙ୍ଗା ମହାପ୍ରସାଦଭୁଜୁଆ ଘେନ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଅନ୍ତୁ ଓ ସେଥିରେ ପରଷା ଦେବା ମହାପ୍ରସାଦକୁ ଖାଆନ୍ତୁ—

4. (beggars) Partaking of food offered to Lord Jagannath at Puri and served as charity-doles by the trustees of local endowments.

ବଡ଼ଦେଉଳରେ ବାଳଭୋଗ ପରେ
ଖାଉଁଶିଆଙ୍କର ଛଠିଲ ଅଣ୍ଟା—ଭଗ ।

ଖାତ—ଫ. ବି (ଖନ୍ ଧାତୁ=ଖୋଳବା+କର୍ମ. ତ)—

Khāta

୧ । ଅଳ୍ପ ଗଭୀର କୂପ—

1. A shallow well.

୨ । ଗର୍ତ୍ତ—2. Pit; hole; excavation.

୩ । ଗୁମ୍ଫା; ଗହ୍ୱର—3. Cavern; cave.

୪ । ଗଡ଼ଖାଇ; ପରଖା—4. A moat; ditch.

୫ । ପହଣ୍ଡି—5. Channel; trench.

୬ । ଆୟତାକାର ପୋଖରୀ—6. An oblong pond.

୭ । (+ଭାବ. ତ) ଖୋଳବା; ଖନନ—7. Digging.

ଖାତ (ପଦ୍ୟ) ବି—ଖାତକ; ଅଧମର୍ଣ୍ଣ—Borrower.

ଅପେ ଦୋଏ ମହାଜନ ଅପେ ସାତ ଖାତ—ପ୍ରାବୀ. ଦ୍ରୁହ୍ୟନରୂପଣଗୀତା ।

ଫ. ବିଣ—୧ । ଖନତ; ଖୋଳା ହୋଇଥିବା—

1. Dug; excavated.

୨ । ଚରା ହୋଇଥିବା—2. Torn; rent.

ଖାତକ—ଫ. ବି. ୧ । (ଖାତ+ସ୍ୱାର୍ଥରେ କ)—

Khātaka

ପରଖା; ଗଡ଼ଖାଇ—

1. A moat or ditch round a castle.

୨ । (ଖାତ+କୈ ଧାତୁ+ଅ)—

ଅଧମର୍ଣ୍ଣ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଋଣ କରେ—

2. Debtor; borrower.

୩ । ଋଣଗ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି; ଦେଣଦାର; କରଜିଆ ଲୋକ—

3. An indebted person.

୪ । (ଖନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) ଖନକ—

4. Digger; miner.

୫ । ପରସୈନ୍ୟବଦାରକ—

5. One who pierces into the ranks of the enemy.

ଖାତକା—ଦେ. ବି—ଦେଣା କରିବାର ଅବସ୍ଥା—

Khātaki

The state of being a debtor.

ଖାତକାଲି

ଖାତବନ୍ଦି—ଦେ. ବି—କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ମାଟି ପକାଇବା ନମନ୍ତେ ଯେବେ ଖାତରୁ ମାଟି ଉଠା ଯାଇଥାଏ ସେ ସ୍ଥାନରେ କେତେ ପରମାଣରେ ମାଟି ପଡ଼ିଛି ଏହା ଜାଣିବା ନମନ୍ତେ ଖୋଳା ହୋଇଥିବା ଖାତମାନଙ୍କର ଦୈର୍ଘ୍ୟ, ପ୍ରସ୍ଥ ଓ ଗଭୀରତା ମାପିବାର ପ୍ରଣାଳୀ—

Khātabandi

Cubical measurement of the pits from which earth has been taken out for an earthwork.

ଖାତବ୍ୟବହାର—ସଂ. ବି—ଗର୍ତ୍ତ, ପୋଖରୀ ଆଦିର ଘନଫଳ ସ୍ଥିର କରିବା ଗଣିତଶାସ୍ତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Khātabyabahāra

The branch of mathematics which treats of the cubical measurement of tanks and pits.

ଖାତଭୂ—ସଂ. ବି—ଖାଇ; ପରଖା—

Khātabhū

Moat; ditch.

ଖାତର—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଖାତିର୍)—୧ । ଅନୁରୋଧ; ଉପରୋଧ—

Khātara

1. Request.

ଖାତିର

୨ । ଜାମିନ୍—2. Security.

ଖାତୀର

୩ । ଧନ—3. Property; assets.

୪ । ମନୋଯୋଗ;—4. Attention; heed.

୫ । ସୁନାମ—5. Credit; prestige.

୬ । ଶ୍ରଦ୍ଧା—6. Attachment; affection.

୭ । ମହତ୍ତ୍ୱ; ମର୍ଯ୍ୟାଦା; ସମ୍ମାନ; ଆଦର—

7. Respect; honour.

ବାସର୍ଦ୍ଧି ଉତ୍ସବରେ ମାଣିକର ଘର ଖାତର । ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

୮ । ପରବାସ୍; ପରେଇ—8. Care; regard.

୯ । ପ୍ରଭାବ—9. Influence.

୧୦ । ଜାମିନ୍‌ଦାର୍; ପ୍ରତିଭୂ—10. Surety.

ବୈଦେ. ଅ.—(ଭବିଷ୍ୟତ୍‌କାଳ) ନମନ୍ତେ; ସକାଶେ; ପାଇଁ—

For (a fixed time).

(ଯଥା—ତୁମେ ଏଠାକୁ ଦଶକ ଖାତର ଆସିବ ।)

ଖାତର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଆଦର କରିବା; ସମ୍ମାନ କରିବା—

Khātara karibā

1. To show regard or respect.

ଖାତିରକରା

୨ । (କଥା ବା ଉପଦେଶକୁ) ଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା; ଗ୍ରହଣ

ଖାତୀରକରନା

କରିବା—2. To pay any regard to.

୩ । ପରବାସ୍ କରିବା—3. To care for anything.

ଖାତରକୁ ଆଣିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଖାତର କରିବା (ଦେଖ)

Khātaraku ānibā

Khātara karibā (See)

ଖାତରଜମା—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଖାତ୍‌ରଜମା)—ସନ୍ତୋଷ—

Khātarajamā

Contentment.

ଖାତିରଜମା

ଖାତୀରଜମା

ଖାତରଦାର୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା)—ଖାତରିଆ (ଦେଖ)

Khātaradār

Khātariā (See)

ଖାତରଦାରୀ—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଖାତର୍‌ଦାରୀ)—ସମ୍ମାନପ୍ରଦର୍ଶନ—

Khātaradāri

Paying of homage; showing respect.

ଖାତିରଦାରୀ

ଖାତୀରଦାରୀ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ପ୍ରକାରୋତ୍ତରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାର୍ଶ୍ୱ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ସେଣିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ସେଣିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ସେଣିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବଡ଼' ସେଣିବେ ।

ଖାତର ନଦାରଦ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.ଖାତିର୍=ସମ୍ମାନ+ନଦାରଦ୍=ନାହିଁ)—ବେଖାତିର; ଅବହେଳା; ଅବଜ୍ଞା; ଅସହ୍ୟ; ଅଶ୍ରଦ୍ଧା—Disregard; want of regard or respect.

ବଣ.—ବେଖାତର—Regardless; careless.

ବାକ୍ୟ—ଖାତର ବା ସମ୍ମାନ ନାହିଁ—There is no regard or respect.

(ଯଥା—ମୁଁ ସେଠାକୁ ଗଲ ସେ ସେଠାରେ ମୋତେ ଖାତର ନଦାରଦ୍ ।)

ଖାତର ନ ଦିଶିବା—ଦେ. ବ.—ଆଦର ବା ସମ୍ମାନର ପାତ୍ର ବୋଲ ବିବେଚିତ ନ ହେବା—Not being considered worth caring for.

ତାକୁ ଖାତର ଦିଶିଲ ନାହିଁ । ସେ ନର୍ତ୍ତସ୍ୱରେ ଅସି ଋଷିମାନଙ୍କୁ ମାର ଖାଇବ ବୋଲ ବସିଲ । କାଳବଣ୍ଡ ବାସ. ପିଲଙ୍କ ଘମାସୃଣ ।

ଖାତରପାସ୍—ପ୍ରାଦେ. (କ୫କ) ବ.—(ଫା. ଖାତିର୍+ଅନର୍ଥକ ପ୍ରତ୍ୟୟ ପାସ୍ ସହରର ପାସ୍)—୧ । ମର୍ଯ୍ୟାଦା; ସମ୍ମାନ;ଆଦର—1. Respect.

୨ । ଘରେଇ—2. Regard; attention.

ପ୍ରାଦେ. (କ୫କ) ବଣ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟକୁ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେଖାଏ—Respectful.

ଖାତରଯାମିନ୍—ବୈଦେ. ବ.(ଫା)—ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜାମିନ୍—Khātara jāmin Personal security.

ଖାତିରଜାମୀନ

ଖାତିରଜମିନ

ଖାତରରେ ଆଣିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଖାତର କରିବା (ଦେଖ) Khātarare āṇibā Khātara karibā (See)

ଖାତରଆ—ଦେ. ବଣ.—୨ । ଯେ ଅନ୍ୟକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଏ—Khātariā 1. Respectful to others.

ଖାତିରଦାର ୨ । ମାନ୍ୟାସ୍ପଦ—2. Respectable; deserving regard.

ଖାତରୁପକାର—ସଂ. ବ (ଖାତ+ରୂପକାର)—କୁମ୍ଭାର—Khātarūpakāra A potter.

ଖାତା—ସଂ. ବ (ଖାତ+ଆ)—କୃତ୍ରିମ ଜଳାଶୟ—Khātā An artificial pond.

ଦେ. ବ (ସଂ. ଖାତକ; ଖାତକର ବବରଣ ପୁସ୍ତକ)—

ଖାତା ୧ । ହିସାବ ବହି—1. Account book; khata

ଖାତା ୨ । ଲେଖିବା ନମନ୍ତେ ବନ୍ଧା ସାଇଥିବା ବହି—2. A stitched book for writing.

୩ । ପଣ୍ଡାମାନଙ୍କର ନଜ ନଜ ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ନାମଧାମ ଓ ଦସ୍ତଖତ୍ ଥିବା ପୁସ୍ତକ—3. The book containing particular address etc. of the Pandas' respective pilgrims.

୪ । ମହାଜନମାନଙ୍କ ଦୈନନ୍ଦିନ ହିସାବ (ଉଳି ଖରଦ) ଲେଖା ହେବା ପୁସ୍ତକ—4. Daily account-book of a trader; daily ledger.

୫ । ମହାଜନମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ବହିରେ ବେପାରୀ ଓ ଖାତକମାନଙ୍କର ନାମଧାମ ଓ ଦସ୍ତଖତ୍ ରହେ; କାରବାରୀ ଖାତା—5. Book embodying business-loans advanced to debtors and transactions made with debtors.

୬ । କାରବାରୀ ବହିରେ ବା ସେଟ୍‌ଲମେଣ୍ଟ ଖତିଆନରେ ଚଢ଼ାଯିବା ଗୋଟିଏ ଲୋକର ବିଷୟ—6 Separate items of individuals entered in the account book or Settlement Record of Rights.

ଖାତା ଅସୁଲ—ଦେ.ବ—ଖାତାର ହିସାବ ଦେଖି ଦେଣଦାରମାନଙ୍କଠାରୁ ପାଉଣା ଆଦାୟ—Realisation of money due from a person after referring to the entries appearing in the account-book.

ଖାତା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖାତାରେ ଲେଖିବା—Khātā karibā 1. To enter in the accounts.

୨ ।କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମରେ ପ୍ରଥମେ କାରବାର ବିଷୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା—2. To open an account in the name of a person.

୩ । ମହାଜନର ଖାତାରେ ଖାତକ ଆପଣାର ଦାୟିତ୍ୱ ବା ଦେଣଗା ବିଷୟ ସ୍ୱୀକାର କରି ଲେଖି ସ୍ୱାକ୍ଷର କରି ଦେବା—3. To write and sign in the creditor's account book one's debts and dues.

ଖାତା ଚଢ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖାତାରେ ଲେଖିବା—Khātā chaṛdhāibā To enter in the accounts.

ଖାତା ଦାଦନ—ଦେ. ବ—ଖାତାରେ ଲେଖି କରଜ ଦେବା—Khātā dādana Advancing loans by entering them in books of business.

ଖାତା ଦୋରସ୍ତ—ଦେ. ବ—ଖାତାରେ ଆସ୍ତ ବ୍ୟୟ ଗଡ଼ାଯିବା କର୍ମ—Khātā dorasta Squaring of accounts of receipts and disbursements.

୨ । କାଗଜପତ୍ର ଅନୁସାରେ ସବୁକାମ ଠିକ ଥିବାର ଦେଖାଯିବା ଅବସ୍ଥା—2. The state of everything appearing all right on paper.

ଖାତା ଦୋରସ୍ତ ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖାତାପତ୍ରରେ ଆସ୍ତବ୍ୟୟର ହିସାବ ଠିକ୍ ମତେ ଲେଖି ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗଡ଼ାଇବା—Khātā dorasta rakhibā To square up accounts on paper.

୨ । କାଗଜ ପତ୍ରରେ ସବୁ ଠିକ୍ ଥିବାର ଦେଖାଇବା—2. To show in the papers that everything is all right.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ, ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ, ଷ	ଙ୍କ	ଇଅ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୡ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଉ	ନ୍

ଖାତାପତ୍ର—ଦେ. ବ— ସବୁ ପ୍ରକାରର ହିସାବ ପୁସ୍ତକ ଓ କାଗଜ—
Khātāpatra All sorts of accounts
ଖାତାପତ୍ର (in books and papers).

ଖାତାବନ୍ଦି—ଦେ. ବ—ଖାତା ଅନୁସାରେ ଭୂମିର କର ନର୍ଦ୍ଧାରଣ—
Khātābandi Setting rents on holdings
ଖାତାବନ୍ଦୀ according to entries in the khatas.
ଦେ. ବଣ—ଖାତାରେ ଲେଖା ଦୋଇଥିବା—
Entered in the account book.

ଖାତାବହି—ଦେ. ବ—୧ । ଆୟବ୍ୟୟର ହିସାବଲେଖା ବହି—
Khātābahi 1. Account book for entering daily
ଖାତାବହି accounts of receipts and disbursements;
खातावहि ledger.
୨ । ଗୁଡ଼ିଏ କାଗଜ ଏକତ୍ର ବନ୍ଧା ଦୋଇଥିବା ବହି—
2. Papers bound or stitched into a book.

ଖାତାବାକି—ଦେ. ବ—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ଖାତାରେ ଲେଖାଥିବା
Khātābāki ବଏସଏଠ ବା ଜମାଖରଚ ହିସାବ ଦେବା ପରେ ଯାହା
ଖାତାବାକୀ ବାକି ଗଡ଼େ—Amount shown as out-
खातेबाकी standing due from a person after
adjustment of his transactions and
payments.

ଖାତା ମିଳାଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଖାତାରେ ଲେଖାଥିବା ଆୟ ସଙ୍ଗେ
Khātā milāibā ବ୍ୟୟର ମେଳ କରିବା—
ଖାତାମେଳାନ 1. To square up accounts.
खातामिलानी ୨ । ମହାଜନ ଓ ଖାଉକଙ୍କ ଖାତାଦ୍ୱୟରେ ଲେଖା-
ଥିବା ବିଷୟମାନ ମୁକାବିଲା କରିବା—
2. To check and compare the entries in
the account books of the creditor and
the debtor.

ଖାତି—ସଂ. ବ. (ଖନ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଇ)—ଖୋଳିବା—
Khāti Digging (Apte).
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବନ୍ଧାଣି ବା କାରିଗର ଜାତିବିଶେଷ—
A caste of artisans.

ଖାତିର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ (ଫା.)—ଖାତର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khātir (etc.) Khātara etc. (See)

ଖାତିର୍ ମଦାର୍—ବୈଦେ. ବ (ସହତର; ଫା)—୧ । ସମ୍ମାନ—
Khātir madār 1. Respect.
୨ । ପଛଆର; ବ୍ୟାବସାୟିକ ପ୍ରତିପତ୍ତି—
2. Credit in business.

ଖାତିରି (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.)—ଖାତର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khātiri (etc.) Khātara etc. (See)

ଖାତୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଠାଣି; ଢଙ୍ଗ—
Khātu 1. Mien; bearing.
୨ । ଅଭିମାନ—2. Sullenness; sulks
୩ । ଆତ୍ମଶ୍ଲାଘା—3. Self-praise.
ଗ୍ରାଦେ. (ଲରଆ) ବ—ଖତ—Manure.

ଖାତ୍ର—ସଂ. ବ. (ଖନ ଧାତୁ + କରଣ. ତ୍ର)—୧ । ଖନତ୍ର—
Khātra 1 Spud; digging implement.
୨ । କୋଡ଼—2. A spade.
୩ । (+ କର୍ମ. ବ) ଅସ୍ପଷ୍ଟ ପୁଷ୍କରଣୀ—
3. An oblong pond.
୪ । ସୂତା—4. Thread.
୫ । ଜଙ୍ଗଲ; ବନ—5. Forest.
୬ । ଅଦ୍ଭୁତ ଭୟ—6. Horror.

ଖାଦ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଖାଇବା—
Khād (root) To eat.

ଖାଦ—ସଂ. ବ (ଖାଦ୍ ଧାତୁ + ଭାବ.ଅ)—୧ । ଖାଇବା—
Khāda 1. Eating.
୨ । ଚବ୍ବଣ—2. Chewing.
୩ । (+ କର୍ମ. ଅ) ଖାଦ୍ୟ ବସ୍ତୁ—3. Food; eatables.
ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖୋଦ)—୧ । ତେଲ; ଭତ୍ତମ ଧାତୁ ସଙ୍ଗେ ମିଶା-
खाद ଯାଇଥିବା ଅଧମ ଧାତୁ—1. Alloy.
खोट ୨ । (ସଂ. ଷଡ଼ଜ) ସଙ୍ଗୀତର ସ୍ୱରବିଶେଷ; ନମ୍ର ଓ ଗମ୍ଭୀର
खाद ସୁର—2. Low deep tone in music.
खरज

ଖାଦକ—ସଂ ବିଶ. ପୁଂ. (ଖାଦ ଧାତୁ = ଖାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Khādaka ୧ । ଭକ୍ଷକ; ଭୋଜନକାରୀ—
(ଖାଦକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Eating; devouring.
[ଦ୍ର–ଏହା ଅନ୍ୟ ବିଶେଷ୍ୟପଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା—,
ଗୋଖାଦକ ।]
୨ । ଅଧମର୍ଣ୍ଣ, ଋଣୀ—2. Borrowing; indebted.
୩ । ହିଂସ୍ର—3. Mischievous; malicious; injuri-
ous.
ସଂ. ବ—ଖାଉକ; ଦେଣଦାର୍—Debtor.

ଖାଦତବମତା—ସଂ. ବ. (ଖାଦତ = ତୁମେମାନେ ଖାଉଥାଅ + ବମତ =
Khādatabamatā ତୁମେମାନେ ବାନ୍ତି କରୁଥାଅ + ଆ)—
ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି କେବଳ ଖାଦ୍ୟ ଖାଉଥିବା ଓ ବାନ୍ତି
କରୁଥିବା ଅବସ୍ଥା—State of eating and
vomiting constantly.

ଖାଦତମୋଦତା—ସଂ. ବ (ଖାଦତ = ତୁମେମାନେ ଖାଉଥାଅ + ମୋଦତ
Khādatamodatā = ମଉଜ କରୁଥାଅ + ଆ)—ସବୁବେଳେ
କେବଳ ଖାଇବା ଓ ମଉଜ କରିବା—
The state of constantly eating,
drinking and being merry.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ଥିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସସ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଖାଦଚାତମତା—ସଂ. ବ (ଖାଦତ = ଭୁମ୍ଭେମାନେ ଖାଉଥାଅ + ଆତମତ Khādatāchamatā =ଆଚ୍ଛୋଉଥାଅ + ଆ) — ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି କେବଳ ଖାଇବା ଓ ଆଚ୍ଛୋଇବା ଅବସ୍ଥା— The state of eating and washing the face repeatedly.

ଖାଦନ—ସଂ. ବ (ଖାଦ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଆହାର; ଭୋଜନ— Khādana 1. Eating.

୨ । ଚୋବାଇବା—2 Chewing.

୩ । (+କର୍ମ. ଅନ) ଖାଦ୍ୟ—3. Food.

୪ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ଖାଦକ—4. Eater.

୫ । (+କରଣ. ଅନ) ଦାନ୍ତ—5. Tooth.

ଖାଦନୀୟ—ସଂ. ବଣ. (ଖାଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ)—ଖାଇବାର Khādanīya ଯୋଗ୍ୟ; ଯାହା ଖିଆଯିବା ଉଚିତ—Eatable.

ଖାଦି—ସଂ. ବ. (ଖାଦ୍ ଧାତୁ + ଇ)— Khādi ୧ । ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ; ଭକ୍ଷ୍ୟବସ୍ତୁ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)— 1. Food.

୨ । କବଚ ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)— 2. Armour; coat of mail.

୩ । ଦସ୍ତାନା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)— 3. Gloves.

୪ । ଆଡ଼ମ୍ବର (ପ୍ରକୃତବାଦ)—4 Pomp.

ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖାଦ୍ୟ)—୧ । ଉପଯୁକ୍ତ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ— 1. Proper food.

୨ । ଯଥେଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ— 2. Sufficient food.

(ଯଥା—ଏ ଘୋଡ଼ାକୁ ମଫସଲରେ ଖାଦ ମିଳୁନାହିଁ ।)

୩ । ଭୋଜନ—3. Eating.

(ଯଥା—ଆଗପର ମୋର ଆଉ ଏବେ ଖାଦ ନାହିଁ ।)

ଖାଦିତ—ସଂ. ବଣ. (ଖାଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)— Khādita ଭୁକ୍ତ; ଭକ୍ଷିତ— Eaten; partaken.

ଖାଦିତବ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (ଖାଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତବ୍ୟ)— Khāditabya ଖାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ— Eatable; fit to be partaken of.

ଖାଦିପିଦି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ସଂ. ଖାଦ୍ୟ + ପାନ)— Khādipidi ଭୋଜନ (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—Eating.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବଣ—ଖାଦ୍ୟ (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)— Eatable.

ଖାଦିର—ସଂ. ବଣ. (ଖଦର + ତଦ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)— Khādira ଖଦର କାଷ୍ଠରେ ନିର୍ମିତ— Made of catechu wood.

ଖାଦୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଖାଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)— Khādī ୧ । ଖାଦକ (ଦେଖ) (ଖାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Khādaka (See)

୨ । ଶତ୍ରୁ ବିନାଶକ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)— 2. Destroying one's foes.

୩ । କଣ୍ଟାଳଆ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Thorny.

ଖାଦୁକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଖାଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଓ ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଉକ)— Khāduka ୧ । ଖାଦକ (ଦେଖ) (ଖାଦୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Khādaka (See)

୨ । ହିଂସାଳୁ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)— 2. Malicious.

ଖାଦ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (ଖାଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)— Khādya ୧ । ଭୋଜ୍ୟ; ଭୋଜନର ଉପଯୁକ୍ତ— 1. Eatable; edible; fit to be eaten.

୨ । ପଥ୍ୟ— 2. Beneficial to the health.

ସଂ. ବ—ଭକ୍ଷ୍ୟ ବସ୍ତୁ—Food; victuals.

ଖାଦ୍ୟଖାଦକସମ୍ବନ୍ଧ—ସଂ. ବ. (ଖାଦ୍ୟ + ଖାଦକ + ସମ୍ବନ୍ଧ; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଓ ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ଭକ୍ଷ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଓ Khādyakhādakasambandha ଭକ୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ ବିଦ୍ୟମାନ ସମ୍ପର୍କ; ପ୍ରାକୃତିକ ଶତ୍ରୁତା— The relationship existing between the eater and the eatable; natural antagonism.

ଖାଦ୍ୟସାର—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ; ବିଜ୍ଞାନ- Khādyasāra ପରିଭାଷା)— ଖାଦ୍ୟସାର ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥରେ ଥିବା ଶରୀରର ପୁଷ୍ଟିସାଧକ **खाद्यसार** ଉପାଦାନବିଶେଷ—Vitamin.

ଖାଦ୍ୟାଖାଦ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଖାଦ୍ୟ + ଅଖାଦ୍ୟ)— Khādyākhādya ଭୋଜନ ଯୋଗ୍ୟ ଓ ଅଭୋଜ୍ୟ (ବସ୍ତୁ)— Edible and inedible; (things) fit and (things) unfit for food.

ଖାଦ୍ୟାଖାଦ୍ୟବିଚାର—ସଂ. ବ. (ଖାଦ୍ୟ + ଅଖାଦ୍ୟ + ବିଚାର; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଓ Khādyākhādyabichāra ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—କଅଣ ଖାଇବା ଉଚିତ ଓ କଅଣ ଅଖାଦ୍ୟ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଚାର— Discrimination between articles which are fit to be taken and those which are not.

ଖାନ୍-କା—ପ୍ରାଦେ. ବ. (ଆ. ଖାନ୍‌କାହ୍)—ମୁସଲ୍‌ମାନ୍ ସାଧୁ ଓ ଧର୍ମ- Khān-kā ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ରହିବା ସ୍ଥାନ—A place for the ଖାନକା accomodation of Mahomedan saints **खानकाह** and religious teachers.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଲ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଚ୍ଛ	ଇଥ	ଦ୍ଧ	ନ୍

ଖାନ୍‌କା-- ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖାନ୍‌ଗୀ)—

Khān-kī

ଖାନକୀ

ଖାନଗୀ

୧ । ଭୁକ୍ତ ବେଶ୍ୟା; ସେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ବେଶ୍ୟାବୃତ୍ତିହିଁ ଏକମାତ୍ର ଅବଲମ୍ବନ—

1. A low class of prostitutes

୨ । (ଗାଳ) ଦୁଷ୍ଚରିତ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀ—

2. (a term of abuse) Immoral or corrupt woman.

ଖାନ୍‌ଗୀ—ବୈଦେ. ବ—ଖାନ୍‌କା (ଦେଖ)

Khān-gī

Khān-kī (See)

ଖାନ୍‌ଡଲ୍ଲସ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଖାନାଡଲ୍ଲଶୀ)—

Khān-talās

ଖାନାଡଲ୍ଲସି (ଦେଖ)

Khānātalāsi (See)

ଖାନ୍‌ଡଲ୍ଲସି—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ଖାନାଡଲ୍ଲସି (ଦେଖ)

Khān talāsi

Khānātalāsi (See)

ଖାନ୍‌ଦାନ୍—ବୈଦେ. ବଶ (ଫା. ଖାନ୍‌ଦାନ୍=ବଂଶ)—

Khān-dān

ଖାନ୍ଦାନ

ଖାନଦାନ

(ବଘଉ—ବେଖାନ୍‌ଦାନ୍)

୧ । ଉଚ୍ଚବଂଶୀୟ; କୁଳୀନ—

1. Of respectable family.

୨ । ବଂଶପରମ୍ପରାଗତ—

2. Transmitted from generation to generation in a family.

୩ । ପିତୃପୈତାମହିକ; ପୈତୃକ—3 Ancestral.

ଖାନ୍‌ଦାନ୍ ଛଣିଆଁ—ବୈ. ବ.—ଖାନ୍‌ଦାନ (ଦେଖ)

Khān-dān-paṇiāṁ

Khān-dāni (See)

ଖାନ୍‌ଦାନ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଖାନ୍‌ଦାନ୍)—କୌଳୀନ୍ୟ—

Khān-dāni

ଖାନ୍ଦାନୀ

ଖାନଦାନୀ

Respectability.

ବୈଦେ. ବଶ (ଫା.)—ଖାନ୍‌ଦାନ୍ (ଦେଖ)

Khān-dān (See)

ଖାନ୍‌ସୁମାର୍—ବୈଦେ.ବ (ଫା.ଖାନାସୁମାରୀ=ବୃଦ୍ଧମାନଙ୍କ ଗଣନା)—

Khān-sumār

ଖାନସୁମାର, ଖାନାସୁମାରୀ

ଖାନାସୁମାରି

ରାଜାଦେଶରେ କୌଣସି ଗ୍ରାମ ବା ଦେଶର ମନୁଷ୍ୟ-ଗଣନା—A public census.

ଖାନ୍‌ସୁମାର୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା.)—ଖାନ୍‌ସୁମାର୍ (ଦେଖ)

Khān-sumāri

Khān-sumār (See)

ଖାନକା—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଖାନ୍‌କା)—ଖାନ୍‌କା (ଦେଖ)

Khānakī

Khān-kī (See)

ଖାନସମା—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଖାନ୍‌ସାମା)—ଖାନସାମା (ଦେଖ)

Khānasamā

Khānasāmā (See)

ଖାନସାମା—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଖାନ୍‌ସାମାଁ)—

Khānasāmā

ଖାନସାମା

ଖାନସାମା

୧ । ସାହେବ ଓ ମୁସଲ୍‌ମାନ୍ ଉଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ଗୃହର ଯାବତୀୟ ପଦାର୍ଥର ରକ୍ଷକ ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ବା ସରଦାର—

1. A household servant; a butler of a European or Mahomedan gentleman.

୨ । ରନ୍ଧନାଗାରର ପରିଦର୍ଶକ ଭୃତ୍ୟ—

2. The servant superintending the cook-room; head cook.

ବଳବଂତ୍ ଦେଇ ଚପଲ୍ତି ଖାନସାମାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ହାତ ଧରିବାକୁ ନାହିଁ ।

ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

୩ । ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ ଖାଦ୍ୟଭଣ୍ଡାରର ଅଧିକାରୀ—

3. Domestic store-keeper; steward.

ଖାନା—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଖାନା=ଖାଇବା; ଭୁଲ. ସଂ. ଖାଦ୍ ଧାତୁ=ଖାଇବା)—

Khānā

ଖାନା

ଖାନା

୧ । (ସାହେବ ଓ ମୁସଲ୍‌ମାନ୍‌ମାନଙ୍କ) ଭୋଜନ—

1. Meal (of Europeans or Mahomedans).

ଏନେ ଓପରଓଳି ଅଖୁନ୍ତିଆସାହେବ୍ ଖାନା ଖାଇ ଚହ ହୋଇ ଶୋଇଥିଲେ ।

ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

୨ । ଭୋଜ—2. Feast; picnic.

୩ । ସାହେବୀ ବା ମୁସଲ୍‌ମାନୀ ଧରଣର ଭୋଜନ—

3. Food provided or eaten in a European or Mahomedan style.

୪ । ସାହେବମାନଙ୍କର ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ହେବା ପ୍ରଧାନ ଭୋଜନ—

4. Dinner (of Europeans).

୫ । (ଫା.ଖାନା=ସ୍ଥାନ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ-

5. A place set apart for a particular purpose.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା—ନାଚ୍‌ଖାନା; କବର୍‌ଖାନା; ଗୋସଲ୍‌ଖାନା; ଡାକ୍ତରଖାନା; ବନ୍ଦୀଖାନା ।]

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ପୋଲ—Bridge.

ଖାନାକାମରା—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଖାନା. ଭୁଲ. ସଂ. ଖାଦନ + ଘର୍ଷ୍ଟ ଗୀଜ୍. କାମାର୍)—ଖାଇବାଘର; ସେଉଁ କୋଠରୀରେ ସାହେବଆଦ୍ଦ ଖାନା ଖାଆନ୍ତି—Dining hall; dining room of a European.

Khānākāmarā

ଖାନାକାମରା

ଖାନାଖରାପ— ବୈଦେ. ବଶ (ଫା—ଖାନାଖରାବ୍=ସର୍ବନାଶକାରୀ, ଧ୍ୱଂସକାରୀ ଓ ଖାନାଖରାବୀ=ସର୍ବନାଶ, ବିଧ୍ୱଂସ)—ସମୂଳେ ନଷ୍ଟ; ବିଧ୍ୱସ୍ତ – Ruined;devastated.

Khānākharāp

ଖାନାଖରାବି

ଖାନାଖରାବି

ବି.— ସର୍ବନାଶ; ସମୂଳ ବିନାଶ—Devastation

ଖାନାଜଙ୍ଗୀ—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—୧ । ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଲଢ଼େଇ—

Khānājangī

ଖାନାଜଂଗୀ

ଖାନାଜଂଗି

1. Duel.

୨ । ପରସ୍ପର ଝଗଡ଼ା—2. Mutual quarrel.

୩ । ଯୁଦ୍ଧ—3. Fight; battle.

ଉରଙ୍ଗଜେବର ସାର ଉଣ୍ଡାର, ଲୁଣ୍ଠନ ଖାନାଜଙ୍ଗୀ—ବଦବର୍ତ୍ତ. ରତ୍ନାକରଭଞ୍ଜ ।

ଖାନାଡଲ୍ଲସ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ଖାନାଡଲ୍ଲସି (ଦେଖ)—

Khānātalās

Khānātalāsi (See)

ଖାନାଡଲ୍ଲସି—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଖାନାଡଲ୍ଲସୀ)—ରାଜାଦେଶରେ ସନ୍ଦେହ-ଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଘର ରାଜକର୍ମଗୃହ ବା ଫୌଜସଙ୍କ

Khānātalāsi

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଦ୍ରିତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ। ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଖା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍ତ'ଦେଖିବେ।

खानातलासी ଘର ତଲାସ ବା ଖୋଜାଖୋଜି—House-
খানাতলাসী search by the police or by a public servant.

ପ୍ରଥମେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଏକଚରଫ କରି ଅଥବାଗୁ ଘର
ଖାନାତଲାସି ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଖାନାପିନା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଭୁଲ. ହି. ଖାନାପୀନା)—
Khānāpinā ୧ । ଖିଆପିଆ; ଭୋଜି; ଉତ୍ସବ—
1. Feast.
୨ । ଖିଆଣପିଅଣ; ଭୋଜନ ଓ ପାନକର୍ମ—
2. Eating and drinking.

ଖାନାପୁରି—ଦେ. ବି (ଫା. ଖାନା=ଗୃହ; ସ. [ଖଣ୍ଡ=ଭୂମିର ଉନ୍ନତନ୍ନ
Khānāpuri ଖଣ୍ଡ+ସ. ପୂରଣ; ନକ୍ସାରେ ଗୃହପୂରଣ)—
खानापूरी ୧ । ନକ୍ସାର ଅଙ୍ଗପୂରଣ—
খানাপুরী 1. Filling up of a map.
୨ । ଭୂରାଜସ୍ୱବନ୍ଦୋବସ୍ତ ବା ସେଟ୍‌ଲମେଣ୍ଟ୍‌ର ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଥମିକ କ୍ରିୟା; ଜମିମାନ କଡ଼ାକ୍ରାନ୍ତିରେ ମାପ ହେବା ପରେ ତାହା ନକ୍ସାରେ ଯଥା ସ୍ଥାନରେ ପୂରଣ କରିବା କର୍ମ— 2. The operation of filling up the map by entering the different plots in their respective positions after they are measured in the course of a Revenue-Settlement operation.

[ଦ୍ର—ଭୂରାଜସ୍ୱସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରସଙ୍ଗରେ ପ୍ରଥମେ ରାଜ୍ୟର ଜମିମାନ କିସ୍ତିୱାର ମାପ (ସର୍ଭେ) କରାଯାଇ ତାହା ନକ୍ସାରେ ପୂରଣ କରିବାର ପଦ୍ଧତିକୁ ଖାନାପୁରି ବୋଲାଯାଏ; ସେଟ୍‌ଲମେଣ୍ଟ୍ ବା ରାଜସ୍ୱବନ୍ଦୋବସ୍ତ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ପ୍ରଥମେ ମୌଜାର ଜମିମାନ ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ ମାପ କରାଯାଇ ତହିଁର ଖସଡ଼ା ତିଆରି କରାଯାଏ ଓ ପରେ ତାହା ନକ୍ସାରେ ପୂରଣ କରାଯାଏ । ଏହାକୁ ଖାନାପୁରି ବୋଲାଯାଏ । ଖାନାପୁରି ପରେ ଅଟେଷ୍ଟେସନ୍ ବା ପ୍ରଚାର ବା ମୁକାବିଲା କରାଯାଇ ମୌଜାର ଖତିଆନ୍ (ସ୍ୱତ୍ୱଲିପି) ର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ତା ପରେ ଉକ୍ତ ଖତିଆନ୍‌ରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ବିଷୟମାନ ପୂରଣ କରାଯାଏ । ଖାନାପୁରି କାର୍ଯ୍ୟ 'ସର୍ଭେ' ବା ମାପର ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗ । 'ସର୍ଭେ' ହେବା ପରେ 'ସେଟ୍‌ଲମେଣ୍ଟ୍' ବା ରାଜସ୍ୱବନ୍ଦୋବସ୍ତ କର୍ମ କରାଯାଏ ।]

ଖାନାବାଡ଼ି—ଦେ. ବି. (ଫା. ଖାନା ଓ ସ. ବାଟିକା)—
Khānābārdi ଘରବାଡ଼ି; ଅବାସଗୃହ ଓ ତହିଁର ହତା; ଗୃହର
खानाबाड़ि ବାସ୍ତୁ—Premises; house and its compound; homestead.
খানাবাড়ী

ଗୃହବାଟ, ଘରଦ୍ୱାର, ଖାନାବାଡ଼ି, ଯାହା ଥିଲା
ସମସ୍ତ ବନ୍ଧକ ଦେଇଥିଲୁ । ଭୂଦାନଯଜ୍ଞ—ସଂସାରତତ୍ତ୍ୱ ।

ଖାନି—ସ. ବି. (ଖନ୍ ଧାତୁ=ଖୋଳିବା+ଇ; ଭୁଲ. ଫା. କାନ୍)—
Khāni ଆକର; ଖଣି—Mine; quarry.

ଦେ. ବି. (ସ. ସ୍ଥାନ; ଭୁଲ. ଫା. ଖାନା=ଘର)—୧ । ସ୍ଥାନ—
1. Place.
୨ । ଦିଗ—2. Quarter of the globe.
୩ । ଭାରତର ଚାରିଦିଗରେ ଥିବା ଚାରିଗୋଟି ତୀର୍ଥ—
3. Four sacred places in the four quarters of India.
୪ । ପ୍ରକାର—4. Kind.

ସ୍ୱେଦଜ ଅଣ୍ଡଜ ଆଦ ଯେତେ ଜୀବ ଖାନି । ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

୫ । ଶ୍ରେଣୀ—5. Class.

ଗୃହଖାନି ଘରରେ କେବଳ ଜନ୍ତୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ—କାମରତ୍ନଗୀତା ।

ଖାନିକି—ଗ୍ରା. ବୈଦେ.ବି. (ଫା. ଖାନ୍‌ଗୀ)—୧ । ବେଶ୍ୟା; ବାରାଙ୍ଗନା—
Khāniki 1. Prostitute; whore.
୨ । (ଗାଳି) ସାର-ସଂସର୍ଗକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ଛିନାଳ—
2. (a term of abuse) Adulteress.

ଖାନ୍ଦାନ୍—ବୈଦେ. ବିଣ—ଖାନ୍‌ଦାନ୍ (ଦେଖ)
Khāndān Khān dān (See)
(ବେଖାନ୍ଦାନ୍—ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ)

ଖାନ୍ଦାନି—ବୈଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—ଖାନ୍‌ଦାନି (ଦେଖ)
Khāndāni Khān-dāni (See)

ଖାନ୍ଦାନିଆଁ—ବୈଦେ. ବିଣ—ଖାନ୍‌ଦାନ୍ (ଦେଖ)
Khāndāniān̄ Khān-dān (See)

ଖାନ୍ଧି—ଦେ. ବି—୧ । ପଥର ବା କାଠରେ ଖୋଲା ହେବା ଗର୍ତ୍ତ—
Khāndi 1. Groove.
खांपी ୨ । କଦଳୀର କାନ୍ଦି; ପେଣ୍ଡା—
खाञ 2. A bunch of plantains.

ଖାପ୍‌ଖାପ୍‌ଚ—ଦେ. ବିଣ—ଜାଲୁଜାଲୁଆ—Blurred.
Khāpkhāpchā (ଯଥା—ଦର୍ପଣଟା ଖାପ୍‌ଖାପ୍‌ଚ ଦିଶୁଛି ।)

ଖାପ—ଦେ. ବି. (ଫା. ଖାମ୍=ଲଫାପା; ଭୁଲ ସ. କବଚ)—
Khāpa ୧ । ଅସିକୋଷ; ଖଣ୍ଡାର ଖୋଳ—
खाप; खापि 1. Sheath; scabbard.
মিয়ান

ଅର୍ଜୁନ ତା ଦେଖି ଖାପରୁ ଖଣ୍ଡା ଟେଳ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ମେଳ—2. Coincidence; agreement.
୩ । ବସ୍ତ୍ରର ସୂତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ବ୍ୟବଧାନ ବା ଫାଙ୍କ—
3. The space between the woof and warf of a cloth.
୪ । ଖାନ୍ଧି (ଦେଖ)
4. Khāndi (See).

ପ୍ରାଦେ. ବି ୧ । (ଗଞ୍ଜାମ)—ଘୋଡ଼ଣୀ—1. Cover; lid.
୨ । (ସମ୍ବଲପୁର)—ଶସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଛେଦିତ ଛିଦ୍ର ବା ରନ୍ଧ୍ର—
2. A hole made by a cutting instrument.

ଦେ. ବିଣ—ଖୁବ୍ ଗାଢ଼ଭାବରେ ବୁଣା ହୋଇଥିବା (ଲୁଗା)—
Thickly and closely woven (cloth).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍	ଉଅ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗଂ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଖାପଖାଇ—ଦେ. ବିଣ—ଖାପଯୁକ୍ତ; ଖୋଳରେ ପୂରାଯାଇଥିବା (ଅସି)—
Khāpakhāi Sheathed (sword).

ଏ ଅସ୍ତ୍ରେ ସ୍ତ୍ରୀମ ଗଲେ ବଦ୍ଧଃ ନଚରେ
ଖାପଖାଇ ଖଣ୍ଡା ଗୋଟିଏ ଧରି କରେ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାସ୍ତବ. ବଦ୍ଧଃ ।

ଖାପ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମେଳ ହେବା—
Khāpa khāibā 1. To closely fit in; to coincide;
ଖାପଖାଓୟା to correspond; to tally.
ମିଳନାଜୁଳନା ୨ । ଉପଯୋଗୀ ହେବା—
2. To befit.

ଖାପଛଡ଼ା— ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅମେଳ—
Khāpachhardā 1. Unsuitable,
ଖାପଛାଡ଼ା ୨ । ପରସ୍ପରପ୍ରତି ଅନୁପଯୋଗୀ—
ବେଳଗାବ 2. Not suiting each other.
୩ । ସ୍ୱସ୍ଥାନଭ୍ରଷ୍ଟ—3. Out of place; displaced; dislocated.
୪ । ଅସୁନ୍ଦର—4. Unsymmetrical.
୫ । ପ୍ରସଙ୍ଗବହିର୍ଭୂତ (ବାକ୍ୟ)—
5. Irrelevant (speech).

ଖାପଡ଼—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଫାପଡ଼ (ଦେଖ)
Khāpard Phāpard (See)

ଖାପଡ଼ଖାଇ ଖଣ୍ଡା—ଦେ. ବି—ଯୁଦ୍ଧ କଲାବେଳେ ଯେଉଁ ଖଣ୍ଡାର ଅଗ
Khāpardkhāi khaṇḍā ଅଧକ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇ ବାକ ଅଧକ ଯୋଦ୍ଧାର ହାତରେ ଥାଏ—
A sword broken halfway during a fight and the hilt-half of which remains in the hand of the fighter.

ଖାପଡ଼ଖାଇ ଖଣ୍ଡା ଖଡ୍ଗେ ଧରି କରେ
ଗଡ଼ଗେ ବାହାଦୁଲେ ଗର୍ଜିଣ ସାଗରେ—ସାରଳା, ମହାସ୍ତବ ।

ଖାପମାରିଜିବା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—ଦୃଢ଼ରୂପେ ରହିଯିବା; ସ୍ଥାୟୀ-
Khāpamārijibā ଭାବରେ ରହିବା—
To stay permanently.

ଖା ପି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଖାଦ୍ୟ ଓ ପାନ)—
Khā pi ୧ । ଖିଆପିଆ; ଖାଦ୍ୟ ଓ ପାନ—
ଖାଓୟାଦାଓୟା 1. Eating and drinking.
ଖାନପାନ ୨ । ଭୋଜନକ୍ରିୟା—
2. Act of taking meals.
୩ । ବନ୍ଧୁଲୋକଙ୍କ ଭୋଜି—3. Picnic.

ଖା ପିଅ—ଦେ. ବି—ଖା ପି (ଦେଖ)
Khā pia Khā pi (See)

ଖା ପିଅ—ଦେ. ବି—ଖା ପି (ଦେଖ)
Khā piā Khā pi (See)

ଖାପିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖପିବା (ଦେଖ)
Khāpibā 1. Khapibā (See)
ଖପାନ ୨ । ଖପିବାର ପ୍ରଯୋଜକ ରୂପ—
କ୍ଷିପାନା 2. The causative form of Khapibā.
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । ଛାପିବା (ଦେଖ)
1. Dhāpibā (See)
୨ । ଖାପ କରିବା; ସାଲ କରିବା—
2. To make a groove.
୩ । ଖାପ ଖାଇବା (ଦେଖ)
3. Khāpa khāibā (See)

ଖାବ୍‌ଖାବୁଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଉଚ୍ଚନୀଚ—
Khābkhābuā 1. Undulating; up and down.
ଆବଡ଼ାଖାବଡ଼ା ୨ । ଅସମତଳ—
ଖାବଡ଼ଖୁବଡ଼; ଖାପର 2. Rough; uneven.

ଖାବ୍‌ଖାବୁଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ—ଖାବ୍‌ଖାବୁଆ (ଦେଖ)
Khābkhāburdā Khābkhābuā (See)

ଖାବଡ଼—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ପ୍ରାସ୍ତ ୧୪ ହାତ ଲମ୍ବର ସଷ୍ଟି,
Khābard ଯାହାକୁ ଗଛକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଆମ୍ବ ଆଦ ଫଳ ଝଡ଼ାଇବାକୁ ବ୍ୟବ; ଫୋପଡ଼—A stick used in throwing it to a tree to cause mango etc to fall down.

ଖାବଳ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କବଳ)—୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଉଡରକୁ
Khābala ପୂରାଇ ରଖିବା ପାଇଁ କାଠ ବା ପଥରରେ କରାଯିବା ଘର ବା ଗର୍ତ୍ତ; ସାଲ—
1. A hole made to fit a thing in; a mortise; groove.
୨ । ଅଧିକାର; ଅକ୍ତିଆର—2. Hold.
୩ । ପତର; ସନ୍ଧିଆ; ଦୁଇଟି ବସ୍ତୁର ମଧ୍ୟରେ ଗୁଞ୍ଜା ହୋଇ ମରାଯିବା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ—
3. A wedge thrust between two things.

ଖାବଳ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୁଇ ବସ୍ତୁର ଫାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଖଣ୍ଡିଏ କାଠ
Khābala māribā ଗୁଞ୍ଜିଦେବା—To thrust a wedge between two things.

ବାରୁ ଲଂଘଲା ବୃକ୍ଷର ନାହିଁ; ସାହେବ ବ ଓଡ଼ଥ ବୁଝେ ନାହିଁ
× × × ମଝିରେ ବୋହଲା ଖାବଳେ ମାରିବ—
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ଖାବଳା—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ମାଛ—
Khābalā A kind of fish.

ଖାବଜାବି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବିଣ—ସାଧାରଣ; ସେଉଁ ଜାକ୍-
Khābijābi ଜମକ୍‌ରୂପେ ନୁହେଁ—Ordinary; rough.

ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଅଛୁଁ ଏଥର (ଭଗିରଥରେ ଦଖଲକାଦାରୀ) ଯାତ୍ରାଟି
ଖାବଜାବ ରୂପେ ନ ହୋଇ ସୁନ୍ଦର ଡ଼ଲଡ଼ଲରେ ମାତ ଉଠିଥିଲା—
ଗଡ଼ଜାତବାସିନୀ । ୨୨।୭।୨୯ ।

ଖାମ—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—୧ । ଉପର ଲଫାପା—
Khām 1. Envelope; cover of a letter.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ, ସେତେ ଏ ପ୍ରକାରୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଉଚ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ ଖୋଜନ୍ତେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଖାମ ୨ । ହୁଙ୍କାର; ନାନାରୂପ ବିକଟ ଶବ୍ଦ—
खाम 2. Various jarring and frightening sounds.

ଖାମ୍‌କା—ବୈଦେ.ଜି.ବିଣ. (ଫା. ଖ୍ୱାହ୍ ମ୍ ଖ୍ୱାହ୍=ଅବଶ୍ୟ; ଜବରଦସ୍ତି)
Khāmkā ୧ । ସହସା; ହଠାତ୍; ଦୈବାତ୍—
खामखा 1. Suddenly; unexpectedly.
खामखाह ୨ । ବୃଥା; ଅନର୍ଥକ; ଅକାରଣରେ—
2. In vain; for nothig.
୩ । ଅନ୍ୟାୟପୂର୍ବକ—3. Wrongly.

ଖାମ୍‌ଖା—ବୈଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ଫା) —ଖାମ୍‌କା (ଦେଖ)
Khāmkhā Khāmkā (See)

ଖାମ୍‌ଖିଆଲ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଖାମ୍=ଅପରିପକ୍ୱ + ଖ୍ୟାଲ୍= ଧ୍ୟାନ; କଳ୍ପନା)—
Khāmkhiāl
खामखेयाल ୧ । ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତଚିତ୍ତଜନିତ ମନୋଭାବ;
खामखयाल ମନଗଢ଼ି; ମନଇଚ୍ଛା—1. Whim.
୨ । ଚିତ୍ତର ଅସ୍ଥିରତା; ମାନସିକ ଚପଳତା;
ମତର ଅସ୍ଥିରତା—
2. Caprice; fickleness of mind.
୩ । ଅସାର କଳ୍ପନା—
3. Building of castles in the air.

ଖାମଖେୟାଲି ବିଣ—୧ । ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତଚିତ୍ତ—
खामखयाली 1. Whimsical; capricious.
୨ । ଚପଳମନା—2. Fickle-minded.

ଖାମ୍‌ଖିଆଲ୍—ବୈଦେ. ବି ଓ ବିଣ (ଫା. ଖାମ୍‌ଖ୍ୟାଲ୍)—
Khāmkhiāli ଖାମ୍‌ଖିଆଲ୍ (ଦେଖ)
Khāmkhiāl (See)

ଖାମ୍‌ଖିଆଲିଆ—ଦେ. ବିଣ (ଫା. ଖାମ୍‌ଖ୍ୟାଲ୍) —
Khāmkhiāliā ଖାମ୍‌ଖିଆଲ୍ (ଦେଖ)
Khāmkhiāl (See)

ଖାମ୍‌ଖେଆଲ୍—ବୈଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—
Khāmkheāl ଖାମ୍‌ଖ୍ୟାଲ୍ (ଦେଖ)
Khāmkhiāl (See)

ଖାମ୍‌ଖେଆଲି—ବୈଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—
Khāmkheāli ଖାମ୍‌ଖ୍ୟାଲ୍ (ଦେଖ)
Khāmkhiāl (See)

ଖାମ୍‌ଚା—ଗ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର) ବି—ଖାମଚା (ଦେଖ)
Khāmchā Khāmachā (See)

ଖାମ୍‌ଚିବା—ଗ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର) କ୍ରି—ଖାମୁଚିବା (ଦେଖ)
Khāmchibā Khāmuchibā (See)

ଖାମ—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ଖାମ୍) —ଖାମ୍ ୧ (ଦେଖ)
Khāma Khām 1 (See)
खाम

ଖାମଚା—ଗ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର; ଭୁଲ. ବ. ଖାମଚା) ବି—
Khāmachā ନଖ ଓ ଆଙ୍ଗୁଠି ଦ୍ୱାରା ଚୁମୁଟା—
A tight pinch with the fingers and nails.

ଖାମଚି—ଗ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର) ବି—ଖାମଚା (ଦେଖ)
Khāmachi Khāmachā (See)

ଖାମି—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ଖାମ୍ମି)—
Khāmi ୧ । ନ୍ୟୂନତା; କମ୍ମତି; ଅଲ୍ପତା—
कम 1. Littleness, deficiency.
खामी ୨ । କ୍ଷତି; ଲୋକ୍‌ସାନ୍—2. Loss.
ବୈଦେ. ବିଣ—କମ୍ମି; ନ୍ୟୂନ—Deficient.

ଖାମିଦ—ବୈଦେ. ବି. ପୁଂ—ଖାଉନ୍ଦ (ଦେଖ)
Khāmida Khāunda (See)
(ଖାମିଦାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖମିଦ ଥରିବାବେଳେ ଯେତେ ସାହା କହୁଥିଲେ ପାଖୋରି ସକଳ କାମ କରି ବୋଲଣା ।
ଗୁନାସି. ଗୀତଲହରୀ ।

ଖାମିନ୍ଦ—ବୈଦେ. ବି—ଖାଉନ୍ଦ (ଦେଖ)
Khāminda Khāunda (See)
(ଖାମିନ୍ଦାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖାମୁଚା—ଗ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର) ବି—ଖାମଚା (ଦେଖ)
Khāmuchā Khāmachā (See)

ଖାମୁଚି—ଗ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର) ବି—ଖାମଚା (ଦେଖ)
Khāmuchi Khāmachā (See)

ଖାମୁଚିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର; ଭୁଲ; ବ—ଖାମଚନ; ସଂ. କବଳ)
Khāmuchibā କ୍ରି—ଆଙ୍ଗୁଠି ଓ ନଖରେ ଘୁଲାଘୁଲି କରି ଚମ୍ପଟିବା—To give a tight pinch with the fingers and nails.

ଖାର୍‌ଖୁକ୍‌ଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—୧ । ଅକିଞ୍ଚନ—
Khārkhukṛdā 1. Insignificant.
୨ । ଅଭେକା; ଅଛ ଗର୍ବ—2 Destitute.

ଖାର—ସଂ. ବି. (ଖନ୍ ଧାତୁ=ଖୋଳିବା + ଅର) —
Khāra ୧୬ ଦ୍ରୋଣ ପରିମିତ ଶସ୍ୟର ପରିମାଣ ପାଞ୍ଚବିଶେଷ (=୧୬ ବା ୬୪ ଆଢ଼କ)—A measure of grain (=16 dronas or 3 bushels.)
ଦେ. ବି. (ସଂ. କ୍ଷାର; ପ୍ରା. ଖାର)—୧ । ଲବଣ ରସ—
1. Saline taste.
क्षार ବଳ୍ କଲ୍ ଚ ଦୁର୍ବିଗ୍‌ରଭ୍ ରେ
खार ଚଜିଲ ଖଣ୍ଡ ଅଜିନ୍ ଖାରକୁ ରେ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୨ । ସୋଡ଼ା—2. Potash.
୩ । କଦଳୀ ବାସୁଙ୍ଗାର ପାଉଁଶ—
3. Ashes of the dried bark or spathe of plantain tree.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଐ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଓ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ୍ତ

୪ । ପାଉଁଶକୁ ପାଣିରେ ଗୋଳାଇ ପାଉଁଶମିଶା ଗୋଳଆ ପାଣିକୁ ନଗାଡ଼ ଦେବା ପରେ ପାତ୍ର ତଳେ ଯେଉଁ ଧଳା ଲୁଣିଆ ରୁଅ ବା ମଣ୍ଡ ବସିଯାଏ; ସର୍ଜ୍ଜ—

4 Alkali; saline matter deposited at the bottom of a pot after the ash-mixed water is poured out.

୫ । ଭସ୍ମ; ପାଉଁଶ—5. Ashes.

ଖାର ଅଙ୍ଗାର ଭସ୍ମ ଅଠା
ଘରର ବାଡ଼ ସବୁ ଜଳିଲା । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଖାରଜ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖାରିଜ୍=ବହିଷ୍କୃତ; ପୃଥକ୍‌କୃତ)—

Khāraja ୧ । ଡାଲିକାରୁ ନାମ କାଟି ଦେବା; ନାମକର୍ତ୍ତନ—

ଖାରିଜ 1. Striking off of a name from a list.

ଖାରିଜ ୨ । ବହିଷ୍କରଣ—2. Exclusion; expulsion.

(ଦାଖଲ—ବିପରୀତ) ୩ । ରଦ୍ କରିବା—3. Setting aside.

୪ । ଅଧିକାରଚ୍ୟୁତି ବା କର୍ମଚ୍ୟୁତି; ବରଖାସ୍ତି—

4. Dismissal or discharge from a post or service.

୫ । ଲୋପ—5. Abolition; disappearance.

୬ । (କଚରାଆ ବ୍ୟବହାର) ପକ୍ଷର ଅନୁପସ୍ଥିତି ବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରାଥମିକ ଦୋଷରୁ ବଗୁର ହେବା ପୂର୍ବରୁ ମକଦ୍ଦମା ଡିସ୍‌ମିସ୍ କରିଯିବା—6. (Court language) Dismissal of a case for default or some preliminary defect.

ବର୍ଜ୍ଜ—୧। (ନାମ) କର୍ତ୍ତିତ—

1. Struck off from the roll.

୨ । ଲୁପ୍ତ—2. Abolished; dropped.

୩ । ରଦ୍ କରିଯାଇଥିବା—3. Set aside.

୪ । କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବରଖାସ୍ତ କରିଯାଇଥିବା; କର୍ମରୁ ଅପସାରିତ—

4. Dismissed from service.

୫ । ବହିଷ୍କୃତ; ତାଡ଼ିତ—5. Driven out; expelled.

୬ । (କଚରାଆ ବ୍ୟବହାର) ଶୁଣାଣି ବା ବଗୁର ପୂର୍ବରୁ ପକ୍ଷର ଗରହାଜରରୁ ବା କୌଣସି ପ୍ରାଥମିକ ଦୋଷରୁ ଡାଲିକାରୁ କଟାଯିବା (ମକଦ୍ଦମା)—

6. (Court language) (case) Struck off the list for default or for some preliminary defect before a regular trial or hearing.

ଖାରଜ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ରଦ୍ କରିବା—

Khāraja karibā 1. To set aside.

ଖାରିଜକରା ୨ । ବରଖାସ୍ତ କରିବା—

ଖାରଜ କରନା 2. To dismiss.

୩ । ଡାଲିକାରୁ କାଟି ଦେବା—

3. To strike off a list.

ଖାରଜଦାଖଲ—ବୈଦେ. ବ. (ବିପରୀତାର୍ଥକ ସଦ୍ଧରର; ଫା.—ଖାରଜ୍ Khārajadākhala ଓ ଦାଖିଲ୍)—୧ । (କଚରାଆ ଭାଷା) ଖାରିଜଦାଖିଲ କୌଣସି ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବିକ୍ରେତାର

ଖାରିଜଦାଖିଲ ନାମ କାଟି (ଖାରଜ କରି) ସେ ସ୍ଥାନରେ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ବା କ୍ରେତାର ନାମ ରାଜସ୍ୱାୟୀ ବା ଜମିଦାର ଖାତାପତ୍ରରେ ଦରଜ (ଦାଖଲ) କରିବା; ଦାଖଲ-ଖାରଜ—1. (court language) Striking off the name of a deceased or a vendor and substituting the name of the successor or purchaser in respect of a land in a public register.

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ କାଟି ଦେବା ଓ ସେଠାରେ ନୂଆ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଲେଖିବା—2. Striking off the name of a person and adding that of another in his place.

୩ । (ସେଟ୍‌ଲମେଣ୍ଟ୍) କୌଣସି ଜମିକୁ ଏକ ମଉଜାର ଡାଲିକାରୁ କାଟିଦେଇ ତାକୁ ଅନ୍ୟ ମଉଜାର ଜମିରେ ସାମିଲ୍ କରିବା—3. (Revenue Settlement) To take out a plot from the lists of the lands of one village and enter it in the list of another village.

୪ । ବରଖାସ୍ତ ଓ ମୁକରରି—

4. Dismissal and appointment.

ଖାରଜ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ରଦ୍ ହେବା—

Khāraja pāibā 1. To be set aside.

ଖାରିଜ ପାଓୟା ୨ । ବରଖାସ୍ତ ହେବା—

ଖାରିଜ ପାନା 2. To be dismissed.

ଖାରପାଣି—ଦେ. ବ.—୧ । ଚଲିକାର ଏକପ୍ରକାର ମାଛ—

Khārapāṇi 1. A kind of fish (in the Chilka lake).

୨ । କ୍ଷାରମିଶ୍ରିତ ଜଳ—

2. Water mixed with alkali.

ଖାର ପୋଡ଼ିବା—ଦେ.କ୍ରି.—ଲୁଗା କାଚିବା ନମନ୍ତେ ଖାର ବାହାର କରିବା

Khāra pordibā ଧାଇଁ (ଧୋବା) କଦଳୀବାସ୍ନଙ୍କା ପୋଡ଼ିବା—(a washerman) To burn of plantain spathes to get alkali for washing clothes.

ଖାରବେଳ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଉତ୍କଳର ଜନୈକ ପ୍ରାଚୀନ ସମ୍ରାଟ—

Khārabeḷa Name of an emperor of ancient Orissa.

[ଦ୍ର—ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀରେ କଳିଙ୍ଗର ଚେଦିରାଜ-ବଂଶରେ ଖାରବେଳ ନାମକ ଏକ ମହାପରାକ୍ରାନ୍ତ ରାଜା ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ବଣିକମାନେ ଅନ୍ତତଃ ପାରସ୍ୟ-ଉପକୂଳ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ସ୍ଥଳରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚିହ୍ନିତ ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୁଦ୍ରରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ସେ ନିଜ ବଳରେ କୁମାରିକା ଅନ୍ତରୀପ ପାଖ ପାଣ୍ଡ୍ୟ ରାଜ୍ୟଠାରୁ ହିମାଳୟତଳର ମଗଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ଦେଶ ଜିଣିଥିଲେ । ପଶ୍ଚିମରେ ଅନ୍ଧ୍ରରାଜ ସାତ-କର୍ଣ୍ଣୀଙ୍କୁ ଜିଣି ସେ ବୋମ୍ବାଇ ପ୍ରଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିଥିଲେ । ସେ ଜୈନ ଥିବାର ଅନୁମାନ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ସେ ରାଜସୂୟ ଯାଗ କରିଥିଲେ ଏବଂ ରାଜସୂୟ ଯଜ୍ଞ କରିବା ବର୍ଷ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ କର ଛାଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । କେତୁଭଦ୍ର ନାମକ କଳିଙ୍ଗ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ବୀର ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ସେହି କେତୁଭଦ୍ରଙ୍କର ଗୋଟିଏ ନିମକାଠର ମୂର୍ତ୍ତି କଳିଙ୍ଗରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିଲା ଏବଂ ଖାରବେଳ ସେହି ମୂର୍ତ୍ତିର ରଥଯାତ୍ରା ଉତ୍ସବ କରଉଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଭୁବନେଶ୍ୱର କମ୍ପା ତାହାର ଆଖପାଖ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ତାହାଙ୍କର ରାଜଧାନୀ 'ତୋଷଳ' ଥିଲା । ଧୂସୀ ତାଙ୍କର ରାଣୀ ଥିଲେ । ଧୂସୀ ସିନ୍ଧୁ ନଦୀର ପଶ୍ଚିମ କୂଳରେ ପୂର୍ବ ଅଫଗାନ-ସ୍ଥାନରେ ବଜର ନାମକ ରାଜ୍ୟର ରାଜାଙ୍କ କନ୍ୟା ଥିଲେ । ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ବୟସରେ ଖାରବେଳ ଯୁବରାଜ ହୋଇ ୨୪ ବର୍ଷ ବୟସରେ ରାଜା ହେଲେ ଓ ୩୦ ବରଷରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ରାଜତ୍ୱ କରି ଶେଷ-ଜୀବନରେ ସେ ରାଣୀ ଧୂସୀଙ୍କ ସହିତ ଖଣ୍ଡଗିରି ନିକଟସ୍ଥ ଉଦୟ-ଗିରିରେ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିଲେ । ଉଦୟଗିରିର ରାଣୀ-ହଂସପୁର ଆଦି ଗୁମ୍ଫା ଖାରବେଳଙ୍କ ସନ୍ନ୍ୟାସବାସ ପାଇଁ ଖୋଳା ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଥମେ ସେହି ଗୁମ୍ଫା ନିକଟରେ ଜୈନ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ରାଜାଙ୍କ ବ୍ୟୟରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଗୁମ୍ଫା ଖୋଦିତ ହୋଇ-ଥିଲା । ସେହି ଗୁମ୍ଫାରେ ଥିବା ଖୋଦିତ ପ୍ରସ୍ତରଲିପିରେ ଖାରବେଳଙ୍କ ଉପାଧି ଐର ବୋଲି ଲେଖା ଅଛି । ଖାରବେଳ ତୃତୀୟ ଐର ବଂଶର ରାଜା ଥିଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଶତାବ୍ଦୀମାନଙ୍କରେ କଳିଙ୍ଗର ଅନେକ ରାଜବଂଶ ଐର ଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ।

ନୀଳକଣ୍ଠ. ଖାରବେଳ ଗ୍ରନ୍ଥପ୍ରବେଶ ।]

ଖାରଭୂଇଁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଖାରଭୂମି)—
Khārabhūiṅ ଖାରମାଟି; ଲୁଣିମାଟି—
ଖାରିମାଟି Saline soil; Rhe-soil
खारीमिट्टी [ଦ୍ର— ଖାରଭୂଇଁରେ ଗଛ ଉଧାଏ ନାହିଁ ।]

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅନୁର୍ବର—
1. Unproductive; unfertile.
୨ । ତୁଚ୍ଛ; ବ୍ୟର୍ଥ—
2. Of no avail or value; valueless; worthless.
ଧର୍ମ ନକଲ ହେତୁ ଅଛେ ଖାରଭୂଇଁ ।
ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁରାଣ ।

ଖାରସାତି—ବୈଦେ.ବି. (ଫା. ଖାରଶ୍=କୁଣ୍ଡିଆ)— ପଶୁମାନଙ୍କ ଚର୍ମରୋଗ
Khārasāti ବିଶେଷ; ଏଥିରେ ପଶୁମାନଙ୍କ ଦେହରୁ ଲୋମ ଉଠିଯାଇ
खारासाति ଦେହଯାକ ଘାଆ ହୋଇଯାଏ—A skin-disease
खारिस्त appearing in beasts, resulting in the falling off of the fur and appearance of sores on the body.

ଖାରସ୍ତ—ବୈଦେ. ବି—ଖାରସାତି (ଦେଖ)—
Khārasta Khārasāti (See)

ଖାରା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଖର=ତୀକ୍ଷ୍ଣ)—୧ । ଅତି ତୀକ୍ଷ୍ଣ—
Khārā 1. Very sharp.
खारा ଧୀର ଗମ୍ଭୀରବୀର ଖରା ବୀରଭଦ୍ର, ଶୋଭିଲେ ସେ—
खरा କନକପୁଞ୍ଜ ଉଦୟାଚଳମ୍ବ ଶ ଶୀଭ ।
(ଖାରାପଣ—ବି) ୨ । ଖାଣ୍ଟି; ନିର୍ଭେଜାଲ—2. Genuine; pure.
୩ । ଠିକ୍; ସରଳ; ଅକପଟ —
3. Honest; sincere; straightforward.
୪ । ନିୟମାନୁବର୍ତ୍ତୀ—4. Strict.
୫ । ନ୍ୟାୟନିଷ୍ଠ—
5. Impartial; fair; just; upright.
୬ । ସତ୍‌ସାହସୀ—6. Having moral courage; undaunted by frowns or favours.
୭ । ବାସ୍ତବିକ; ପ୍ରକୃତ—7 Actual; real.
୮ । ପ୍ରକୃତବାଦୀ—8. Plain-spoken.
୯ । ନିଟ୍; ସମସ୍ତ ବାଜେ ବିଷୟ ବାଦ୍ ଦେବା ପରେ ଯାହା ଅବଶିଷ୍ଟ ରହେ—9. Nett; clear of all miscellaneous deductions.
[ଦ୍ର—ଏକ ଟିଣ ଘିଅର ଓଜନରୁ ଟିଣର ଓଜନ ବାଦ୍‌ଦେବା ପରେ ଯେଉଁ ଓଜନ ହେବ ତାହା ଟିଣରେ ଥିବା ଘିଅର ଖାରା ଓଜନ ।]
ଦେ. ବି—ଖାରବା; ଅପରେସନ—
Surgical operation.

ଖାରା ଓଜନ—ଦେ.ବି(ହି. ଖାରା+ଫା. ୱଜନ)—ଖାରାତଉଲ (ଦେଖ)-
Khārā ojana Khārātaula (See)

ଖାରାଖାରା—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଠିକ୍‌ମତେ—
Khārākhārā 1. Fairly; justly.
खाराखारा ୨ । ନ୍ୟାୟ ମାର୍ଗରେ—2. Impartially.
खराखरा ୩ । ସଫାସଫା—3. Plainly.

ଖାରାତଉଲ—ଦେ. ବି—୧ । ଯେଉଁ ଓଜନରେ କୌଣସି ଗୋଲମାଲ
Khārātaula ନାହିଁ; ପ୍ରକୃତ ଓଜନ—1. Actual weight of a thing.
खाराओजन
खराएजन ୨ । ପାତ୍ରର ଓଜନ ବାଦ୍ ଦେବା ପରେ ତନ୍ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦ୍ରବ୍ୟର ଓଜନ—2. Nett weight of a thing contained in a vessel.

ଖାରାସତି— ବୈଦେ. ବି (ଅ)—ଖାରସାତି (ଦେଖ)—
Khārāsati Khārasāti (See)

ଖାରି—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. କ୍ଷାର)—୧ । କ୍ଷାରଯୁକ୍ତ; ଲୁଣିଆ—
Khāri 1. Saline.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଁ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଜ୍ଞ

ଖାରି ୨ । ଲବଣାକ୍ତ—2. Impregnated with salt.
खारा
ଖାରା ୩ । ଯାହା ମିଠା ନୁହେଁ—
3. Unsavoury; not sweet to the taste.
୪ । ଅସୁଆଦିଆ—4. Insipid; unpalatable; vapid.
୫ । କ୍ଷାର ସ୍ୱାଦବିଶିଷ୍ଟ—5. Brackish.

ଖାରିଆ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. କ୍ଷାର)—ଖାର (ଦେଖ)—
Khāriā Khāri (See)

ଖାରିଂପଚ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଖାରଂ + ପଚ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେ
Khārimpacha ଏକ ଖାର ପରିମିତ ଚଣ୍ଡୁଲାଦି ରନ୍ଧେ—
(ଖାରଂପଚ୍—ସ୍ତ୍ରୀ) Cooking three bushels of rice etc.

ଖାରିକ—ସଂ. ବିଣ. (ଖାର + ଇକ)—୧ । ଏକ ଖାରପରିମିତ (ଶସ୍ୟ)—
Khārika 1. (corn)Measuring three bushels.
୨ । ଏକ ଖାର ପରିମିତ ଶସ୍ୟ ବୁଣା ଯାଇଥିବା (କ୍ଷେତ୍ର)—
2. (field) Sown with 3 bushels of grain.

ଖାରିଜମି—ଦେ. ବି. (ସଂ. କ୍ଷାର + ଫା. ଜମୀନ)—ଖାରମାଟିଯୁକ୍ତ ଜମି—
Khārijami A field of saline soil.
खारीजमि ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଗାଆଁର ଧୋଇବା ଜମି; ଯେଉଁ
खारीजमीन ଜମିରେ ଗାଆଁର ଧୋଇବା ପାଣି ଗଡ଼ିଯାଇ ଜମେ—
The land into which all the rain-water of a village is drained.

ଖାରିପାଣି—ଦେ. ବି. (ସଂ. କ୍ଷାର + ପାମ୍ପୃ)—ଖାରଅପାଣି—
Khāripāṇi Brackish water.
ଖାରାନି ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଗାଁଆଁର ଧୋଇବାପାଣି—
खारीपानी The rain-water drained from a village.

ଖାରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଚର ଧାତୁ)—ଅପରେସନ୍ କରିବା; ଶସ୍ତ୍ରାଦ-
Khāribā ଦ୍ୱାରା ଶସ୍ତ୍ରର ମାଂସକୁ ଚରିବା—
ଚିରା To operate; to open the flesh by a
नस्तरकरना; चीरना sharp instrument.

ଖାରିମାଟି—ଦେ. ବି. (ସଂ. କ୍ଷାର ଓ ମୃତ୍ତିକା)—
Khārimāṭi ୧ । କ୍ଷାରଯୁକ୍ତ ମୃତ୍ତିକା—1. Rhe-soil.
ଖାରୀମାଟି ୨ । ଲୁଣିମାଟି—2. Saline soil.
खारीमिट्टी

ଖାରୀ—ସଂ. ବି. (ଖନ୍ ଧାତୁ = ଖୋଳିବା + ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତେ. ଅର + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Khārī ୧ । ଶସ୍ୟାଦି ମାପିବାର ପରିମାଣ ବା ପାତ୍ରବିଶେଷ ବା
(ମଦ୍ରାଜରରେ) ୪ ଆଢ଼କ ପରିମାଣ—
1. A grain-measure equal to three bushels (Ganguly).
୨ । କ୍ଷତର ଦାଗ—2. A scar.

ଖାରୀକ—ସଂ. ବିଣ. (ଖାର + ଇକ) —ଖାରିକ (ଦେଖ)
Khārīka Khārika (See)

ଖାରୁ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଖର)—କଠୁ; ଅପ୍ରୀତିକର—
Khāru Unpleasant.
(ଯଥା—ମୋ କଥାଟି ତାକୁ ଖାରୁ ଲଗିଲା ।)

ଖାରୁଆ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. କ୍ଷାର)—ଖାର (ଦେଖ)
Khāruā Khāri (See)
ଖାରି
खारी
ଖାରୁୟା, ଖେରୋ ଦେ. ବି—ନାଲରଙ୍ଗର ମୋଟା ଦେଶୀ ଲୁଗା—
खारुआ A coarse mill-made cotton stuff of red colour; coarse red cloth.

ଖାରୁଆଣି—ଦେ. ବି—ଖାରୁଆ (ଦେଖ)
Khāruāṇi Khāruā (See)

ଖାରେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖାରିବାର ପ୍ରପ୍ରୋଜକ ରୂପ—
Khāreibā The causative form of Khāribā.
ଚିରାନ
चीराना

ଖାର୍କାର—ସଂ. ବି—ଗଧ ବୋବାଳ—
Khārkāra The braying of an ass.

ଖାର୍ବା—ସଂ. ବି—ଦ୍ୱେତାଯୁଗ—
Khārbā The second age of the world.

ଖାଲ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଖାଲ୍ = ନୀଚ ସ୍ଥାନ; ତୁଳ. ସଂ. ଖଳ)—
Khāl ୧ । କମି ମୂଲ୍ୟ—1. Low price.
୨ । ଘାଟ୍ତି; କ୍ଷତି; ଲୋକ୍ସାନ୍—2. Loss.
୩ । ମୂଲ୍ୟର ହ୍ରାସ—
3. The coming down of price.

ଖାଲ୍ଖାଲୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଖାଲ୍ଖାଲେଇର ପୁଂଲିଙ୍ଗ—
Khāl̤khāl̤uā Masculine of Khāl̤khāl̤eī.

ଖାଲ୍ଖାଲୁ କର କଥା କହିବା—ଦେ.କ୍ରି—ଏଣୁ ତେଣୁ ଗୁଡ଼ାଏ ଗପିବା—
Khāl̤khāl̤u kari kathā kahibā
To talk incoherently; to babble.

ଖାଲ୍ଖାଲେଇ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଗପଡ଼ୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Khāl̤khāl̤eī 1. Talkative (woman); babbling.
୨ । ଖଲଖଲେଇ; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ କୌଣସି ଗୁପ୍ତ କଥା ପେଟରେ
ରଖି ପାରେ ନାହିଁ—2. (a woman) Who can not keep any secret.
୩ । ଯେ ଅସମ୍ବଦ୍ଧ ପ୍ରଳାପ କରେ—
3. Raving (woman).

ଖାଲ୍ସା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଆ. ଖାଲ୍ସ୍ = ଶୁଦ୍ଧ; ଯହିଁରେ
Khālsā ଭେଜ ମଇଳା ନାହିଁ; ତୁଳ. ହି. ଖାଲ୍ସା = ଯହିଁରେ
କେବଳ ଜଗକର ଅଧିକାର ଅଛି)—
୧ । ଜମିଦାରଙ୍କ ଖାସ୍ ଦଖଲରେ ଥିବା ଜମି; ନଜ୍ଜୋତ—
1. Land in the khas possession of the Zamindar.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ୧ ରୁ ୪ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ରୁ ୭ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଅକ୍ଷର କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୬ ବା ୭ ଅକ୍ଷର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଜଳ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଳ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

୬ । ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ପ୍ରଭ୍ୟକ୍ଷ ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ ଜମି; ଖାସ୍‌ମହାଲ୍—
2. The Khasmahals; Government Estate.

ଦେ. ବ—ଶିଖସମ୍ପ୍ରଦାୟଭୁକ୍ତଶେଷ; ଶିଖମାନଙ୍କ ଦଳ—
A community or company of the Sikhs.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—୧ । ସରକାରୀ ଜମି—
1. (land) Belonging to the Government.

୨ । ଖାସ୍‌ମହାଲ୍ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ଜମି)—
2. (land) Appertaining to a Govt. Estate.

ଖାଲ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଖଲ୍ଲ; କୁଲ୍ଲା; ଖାତ)—
Khāla
ଖାଲ
खन
नीचल
नीचा जमिन
ଖାଲ
नहर, नाला

୧ । ଗାତ; ଗର୍ତ୍ତ—
1. Hole; pit; declivity.

କେତେକ ସ୍ଥଳେ ସେ ଖାଲ ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ି ମରେ
କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । କେନାଲ୍; ନାଳ; କୁଲ୍ଲା—
2. Canal.

୩ । ନିମ୍ନଭୂମି—3. Low land.

୪ । ନିମ୍ନତର ମୂଲ୍ୟ—4. Lower price.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ନିମ୍ନ—1. Low.

୨ । ଅଳ୍ପତର ମୂଲ୍ୟର—2. Of lower price.

ଖାଲକ—ସଂ. ବ—ଖାଲେଇ (ଦେଖ)
Khālaka Khālei (See)

ଖାଲଖମଣ—ଦେ. ବି. (ଏକାର୍ଥକ ସମ୍ବରର)—
Khālakhamaṇa

୧ । ଖାଲଡିପ (ଦେଖ)
1. Khāladhipa (See)

୨ । ବହୁ ଗର୍ତ୍ତ—
2. Many pits and holes.

୩ । ବହୁ ଗର୍ତ୍ତପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମି—
3. Land full of many pits

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଖାଲଡିପ (ଦେଖ)
1. Khāladhipa (See)

୨ । ବହୁ ଗର୍ତ୍ତପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Full of many pits.

ଖାଲଗାଡ଼—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ସମ୍ବରର, ଖାତ + ଗର୍ତ୍ତ) ବି. ଓ ବିଣ—
Khālagārḍa ଖାଲଡିପ (ଦେଖ)
Khāladhipa (See)

(ଯଥା—ରାସ୍ତାରେ କେଇକେ ଖାଲଗାଡ଼ରେ ପଡ଼ି ହାତଭଙ୍ଗ କଣ୍ଟୁଡ଼ି ହେଇଛନ୍ତି ।)

ଖାଲଜମି—ଦେ. ବ—ସେଉଁ ଜମି ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଜମି ତୁଳନାରେ ନୀଚ—
Khālajami
ନୀଚାଜମି
नीची जमिन
Land of lower level than the adjoining land.

ଖାଲଡିପ—ଦେ. ବିଣ—
Khāladhipa

୧ । ଉଚ୍ଚନୀଚ —1. Undulating (land).

୨ । ଉଚ୍ଚ (ଜମି) ଏବଂ ନୀଚ (ଜମି)—
ଡାଙ୍ଗାଡ଼ହର
2. High (land) and low (land).

ନୀଚାଉଁଚା

୩ । ଅସମତଳ—3. Rough; uneven.

ଖାଲଡିପ ବଣ୍ଡାଲଖା ସେତେକ ସ୍ଥଳେ
ପଦ୍ମ ପଡ଼ିବାରେ ସେ ଗୋତର ନୋହୁଲେ ।
କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

ଦେ. ବ—ଉଚ୍ଚ ଭୂମି ଓ ନୀଚ ଭୂମି—
High ground and low ground.

ଖାଲଡିପା—ଦେ. ବିଣ ଓ ବ—ଖାଲଡିପ (ଦେଖ)
Khāladipā Khāladipa (See)

ଖାଲଢେପ—ଗ୍ରା. ବିଣ ଓ ବ—ଖାଲଡିପ (ଦେଖ)
Khāladhepa Khāladhipa (See)

ଖାଲତ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ଖଲତ + ତ୍ୟବ. ଯ)—
Khālatya ଶିଆଳଶିଆ ବା ଚନା ହେବା ରୋଗ—
Morbid baldness.

ଖାଲରେ ପକାଇବା— ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅସୁବିଧାରେ
Khālare pakāibā ଉଣ୍ଡି କରି ଦେବା—1. To put (a person) in difficulty.

୨ । ବିପଦରେ ପକାଇବା ବା ବିପନ୍ନ କରାଇବା—
2. To entangle a person in danger.

ଖାଲି—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା)—୧ । ଭୁଆ; ଶୂନ୍ୟଗର୍ଭ; ଶୂନ୍ୟ; ରିକ୍ତ—
Khāli
ଖାଲି
खाली
1. Empty; void.

୨ । ନାମକାଓ୍ୱାସ୍ତେ; ଫୋକଟ—2. Nominal; got gratis; gratuitous.

୩ । କର୍ମଶୂନ୍ୟ—3. Unemployed.

୪ । ସେଉଁଠାରେ କେହି ନ ଥାଏ—
4. Vacant; unoccupied.

୫ । କେବଳ ମାତ୍ର—5. Only; sole; mere.

ବୈଦ ନଉରିତା ଖାଲି ଅଳସ୍ୟ-ଲକ୍ଷଣ । ଭକ୍ତାମୃତ. ବକ୍ତାବତ୍ୟ ।

୬ । ଏକାକୀ; ଯାହା ସଙ୍ଗେ କେହି ନ ଥାଏ—6. Single.

୭ । ରିକ୍ତହସ୍ତ—7. Empty-handed.

୮ । ଅନାବୃତ (ଶରୀର)—
8. Bare; uncovered (body).

୯ । ଅଳଙ୍କାରଶୂନ୍ୟ (ଶରୀର)—
9. Devoid of ornaments; unadorned (body).

୧୦ । ଅମିଶ୍ରିତ—10. Unmixed.

(ଯଥା—ଖାଲି ସୁନା; ଖାଲି ଘିଅ ।)

୧୧ । ଧନଶୂନ୍ୟ; ନିର୍ଦ୍ଧନ—11. Penniless.

ଖାଲି ମଲ୍ଲା ଫେର୍ ଫାର୍
ଦୋହୋର ପଇସା ଅଣ୍ଟାରେ ମାର୍—ଠଗ ।

୧୨ । ବୃଥା; ନିଷ୍ଫଳ—12. Vain; fruitless.

ବ—କର୍ମଶୂନ୍ୟତା—Unemployment; vacancy.

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । କେବଳ ମାତ୍ର; ଭୁଆ—
1. Only; solely; nothing but.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ଟ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

ଶନ୍ୟ ଗଗନେ ସକାଳ ନବାସ ଇଡ଼ୁକୁ ଖାଲ ବାଥରେ ।
ସ୍ତ୍ରୀକାନ୍ତ. ଗାଉଟଗେ ।

୨ । ବୃଥାରେ—2 In vain.

ଖାଲକ—ଫ. ବଣ. (ଖଳ + ସମ୍ବନ୍ଧେ. ଇକ)—ଖଳାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Khālika Relating to a threshing floor.

ଖାଲି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ପାତ୍ରକୁ ଶୂନ୍ୟ କରିବା—
Khāli karibā 1. To make a receptacle empty.
ଖାଲିକରା ୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରିବା—
खालीकरना; रितान। 2. To vacate a place.

ଖାଲି ଖାଲି—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । ରିକ୍ତହସ୍ତ ହୋଇ—
Khāli khāli 1. Empty-handed.
ଖାଲି ଖଲି ୨ । ବୃଥା; ତୁଚ୍ଛାରେ; ବିନା କାରଣରେ—
खाली खाली 2. For nothing; in vain.
ଦେ. ବଣ—୧ । ଏକାଙ୍କା – 1 Alone; single.
୨ । ରିକ୍ତହସ୍ତ—2. Empty-handed.

ଖାଲିତ୍ୟ—ଫ. ବ (ଖଲତ + ଯ)—୧ । ଖାଲତ୍ୟ; ଇନ୍ଦ୍ରଲୁପ୍ତ ରୋଗ—
Khālitya 1. Morbid baldness or loss of hair from any part of the body.
୨ । ଚନ୍ଦା ବା ଶିଆଳଖୁଆ ରୋଗ—
2. Bald-headedness; loss of hair on the head.

ଖାଲି ପେଟ—ଦେ. ବ—ଖାଦ୍ୟଶୂନ୍ୟ ଉଦର—
Khāli peṭa Empty stomach.
ଖାଲିପେଟ
खालिपेट

ଖାଲିଭାତ—ଦେ. ବ—ଲୁଣ, ତରକାରୀ, ଘିଅ ଆଦ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଅନ୍ନ; ତୁଚ୍ଛା ତ୍ତ—Boiled rice without any of its
Khālibhāta accompaniments for the table.
ଖାଲିଭାତ
खालीभात

ଖାଲିହାତ—ଦେ. ବ (ଆ. ଖାଲୀ + ଫ. ହସ୍ତ)—୧ । ବଳ୍ତରଣ ହସ୍ତ; ଖଡ଼ୁଆଦ ଅଳଙ୍କାରଶୂନ୍ୟ ହାତ; ରୁଣ୍ଡହାତ—
Khālihāta 1. Hand having no bracelets or ornaments.
ଖାଲିହାତ
खालिहात
୨ । ଧନ ନ-ଥିବା ହାତ; ରିକ୍ତ ହସ୍ତ—
2. Empty or penniless hand.
୩ । କାମରେ ଲଗି ନ ଥିବା ହାତ; କର୍ମଶୂନ୍ୟ ହାତ—
3. Hand having no employment.
୪ । କର୍ମଶୂନ୍ୟତା—4. Unemployment.
୫ । ନିର୍ଦ୍ଧନ ଅବସ୍ଥା—5. Penniless condition.
୬ । ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରହୀନ ହସ୍ତ—6. Unarmed hand.
୭ । ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରହୀନ ଅବସ୍ଥା—7. Unarmed condition.
ଦେ. ବଣ—୧ । ନିର୍ଦ୍ଧନ—1. Penniless.
୨ । ରିକ୍ତହସ୍ତ—2. Empty-handed.
୩ । ବଳ୍ତରଣ—3. Devoid of ornaments.
୪ । କର୍ମ ବା ବ୍ୟବସାଶୂନ୍ୟ—4. Unemployed.

ଖାଲୁଆ—ଦେ. ବିଣ (ଫା. ଖାଲ୍)—୧ । ଖାଲ ବା ଗର୍ତ୍ତଯୁକ୍ତ (ଜମି)—
Khāluā 1. (lands) With declivity; depressed.
ଖାଲ ଆ, ଖେଲୋ ୨ । ନିମ୍ନ; ମାଟି—2. Of low level.
नीचा

ଖାଲେ—ପ୍ରାଦେ. (ଉଡ଼ିଆ) ଅ—ତଳେ—
Khāle Under; underneath.

ଖାଲେଇ—ଦେ. ବ (ଫ. ଖାଲକ)—ଉଡ଼େଇଆ ବା କେଉଟମାନେ ପକ୍ଷୀ
Khālei ବା ମାଛ ଧରି ଯେଉଁ ଆଧାରରେ ରଖନ୍ତି—Creel; big-
ଖାଲୁଙ୍ଗି, ଖାଲୁଙ୍ଗି bellied and small-mouthed basket for
खांची keeping fishes and birds after being caught (used by fishermen and bird-catchers).

[ଦ୍ର—ଖାଲେଇକୁ କେଉଟମାନେ ପିଠିଆଡ଼େ ଝୁଲାଇ ଥାଆନ୍ତି; ଯାହା ମାଛ ଧରୁ ଥାଆନ୍ତି, ତାହାକୁ ଅନାଜରେ ପଛଆଡ଼େ ଥିବା ସେହି ଖାଲେଇକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ପକାଉଥାଆନ୍ତି ।]

ଖାଲେଇକୁ ମାଛ ପକାଇବା (ନ୍ୟାସ୍)—ଦେ. ପ୍ରବଚନ—(କେଉଟ
Khāleiku māchha pakāibā ଘାଣିରେ ଥାଇ ଯାହା ଗ୍ଭେଟ ମାଛ ଧରୁଥାଏ ତାହାକୁ ପିଠିଆଡ଼େ ଥିବା ଖାଲେଇ ଉଚ୍ଚରକୁ ଅନାଜ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ଫୋପାଡ଼ି ଦେଉଥାଏ । ତାହା ଖାଲେଇ ଉଚ୍ଚରେ ପଡ଼େ କି ପଛଆଡ଼େ ଘାଣିରେ ପଡ଼େ କେଉଟ ନଜେ ଦେଖିପାରୁ ନ ଥାଏ । ଏହା ଘଟଣାରୁ ଅନୁମାନ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି କର୍ମ କରି ଫଲଲାଭ୍ଗା କରିବା ସ୍ଥାନରେ ଏହା ନ୍ୟାସ୍ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ—Like the fisherman throwing the small fish caught by him into the basket hanging behind his back without seeing if the fishes fall into the basket or into the water.

ଖାଲେ ଖାଇ ଟିକ୍ରାଏ ସାକ୍ଷୀ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ପ୍ରବଚନ—
Khāle khāi ṭikrāe sākhī ଫେରାଦ ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତିର ମାନଦ ସାକ୍ଷୀ ଫେରାଦ ଦେବା ବିଷୟର ବିପକ୍ଷତ କଥା ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବା ସ୍ଥଳରେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ପ୍ରବଚନ—A saying used in cases where a party's own witness speaks against his story.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଅର୍ଥ; ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଯୋଗ କରୁଛ ଯେ ଅମୁକର ଗାଈ ମୋ ଖାଲ ଜମିରୁ ଫସଲ ଖାଇଛି, କିନ୍ତୁ ତା ସାକ୍ଷୀ କହୁଛ ଯେ ଗାଈ ତିପ ଜମିରୁ ଫସଲ ଖାଇଛି ।]

ଖାଲୋଇ—ଦେ. ବ (ଫ. ଖାଲକ)—ଖାଲେଇ (ଦେଖ)
Khāloi Khālei (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୬ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ରୁ ୬ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଦେଖିବେ 'ଭଏ' ନ ପାଇଲେ 'ଭଇ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ସେ ବ୍ୟାଧ ଖାଲୋଇକ ପୃଷ୍ଠଦେଶେ ବହି
ତଡ଼ାଇକ ସେମାନ ଅଣି ସୁଖ ପାଇ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

ଖାସ୍—ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା. ଖାସ୍)—୧ । ବିଶିଷ୍ଟ—
Khās 1. Peculiar; special; particular.
ଖାସ (ଯଥା—ଖାସ୍ ଖମତାପତ୍ର ।)
ଖାସ ୨ । ସ୍ୱକୀୟ—2. One's own; private.
(ବିପରୀତ—ଆମ୍=ସାଧାରଣ) (ଯଥା—ଖାସ୍‌ଦଖଲ ।)
୩ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ—3. Personal.
୪ । ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ନିଜ ଅଧିକୃତ (ଯଥା— ଖାସ୍‌ମାହାଲ ।)
4. Belonging to Government.
୫ । ଜମିଦାର ବା ରାଜାଙ୍କ ନିଜ ଅଧିକୃତ—
5. In the khas possession of the Zamindar or landlord.
(ଯଥା—ଖାସ୍ ଖମାର ।)
୬ । କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ବା ପ୍ରେରିତ—
6. Specially engaged or sent for a particular object.
୭ । ବିଶିଷ୍ଟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପାଇଁ ରକ୍ଷିତ—
7. Reserved for a special purpose.
(ଯଥା—ଖାସ୍ କାମରା ।)
୮ । ମୁଖ୍ୟ; ପ୍ରଧାନ—8. Chief; prominent.
୯ । କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଷୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
9. Relating to a particular matter.
ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ନିଜସ୍ୱ ରୂପେ—
1. As one's own.
୨ । ବିଶିଷ୍ଟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ—
2. On a particular mission; for a particular purpose.
୩ । ବିଶେଷତଃ ଏବରେ—
3. Particularly; specially.
୪ । କେବଳ—4. Solely.
୫ । ପ୍ରଧାନତଃ—5. Chiefly
୬ । ସ୍ୱୟଂ;ଖୋଦ୍—6. Personally.

ଖାସ୍ ଅପିଲ୍—ବୈଦେ.ବି (କଚରାଘୋଷା) (ଫା. ଖାସ୍+ଇଂ.ଆପ୍ପିଲ୍)—
Khās apil ବିଶେଷ ଅପିଲ୍; ଯେଉଁ ଅପିଲ୍‌ରେ ସାଧାରଣ ନିୟମମାନ ଖାସ ଅପିଲ ଖଟେ ନାହିଁ—Special appeal.
ଖାସ ଅପିଲ

ଖାସ୍ କମିସନ୍—ବୈଦେ. ବି—ଖାସ କମିସନର୍ (ଦେଖ)
Khās kamisan Khās kamisanar (See)

ଖାସ୍‌କମିସନ—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ଖାସ୍+ଇଂ. କମିସ୍ତନର୍) —
Khās kamisana ୧ । ଇଂରାଜଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ବଙ୍ଗ, ବିହାର ଓ ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର କରିବା ପରେ ଯେଉଁମାନେ ନିଜନିଜ ଦଖଲରେ ଥିବା ଜମିକୁ ଲଖରାଜ ଦାବୀ କରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ସନନ୍ଦ ଓ ସ୍ୱତ୍ୱ ବିଚାର ଓ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ବିଚାରପତି—
1. A Commissioner specially deputed by Government for adjudicating upon the title and the claims of the holders of revenue-free lands.
୨ । ଖାସ୍ କମିସନରଙ୍କର ଲଖରାଜ ଜମିର ସ୍ୱତ୍ୱାସ୍ୱତ୍ୱ ଅନୁସନ୍ଧାନ-ପୂର୍ବକ ଉକ୍ତ ଲଖରାଜକୁ ବାଯ୍ୟାପ୍ତି ବା ବାଦ୍ଦେଲ୍ କରିବା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଶେଷ ଆଦେଶ ବା ଫଇସଲା—2. The decree of the special Commissioners regarding the lands claimed by the holders to be revenue-free during the investigation into their title at the first Revenue Settlement of Orissa.
[ଦ୍ର—ଏହି ଫାର୍ସୀମିଶା ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ପଶିଲାଣି ।]

ଖାସ୍ କମିସନର୍—ବୈଦେ. ବି.—ଖାସ୍ କମିସନ ୧ (ଦେଖ)
Khās kamisanar Khās kamisan 1 (See)

ଖାସ୍‌କଲମ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା.)—ଗୁମ୍ଫକରଣ; ରାଜା ଆଦିଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବିଷୟ ଲେଖାଧଡ଼ି କରିବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ କର୍ମଚାରୀ—
ଖାସକଲମ Private secretary; personal clerk to a Raja or Nawab.
ଖାସକଲମ

ଖାସ୍‌କାମଡ଼ା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଖାସ୍+ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍. କାମର୍ଦ୍ଦା)—
Khāskāmarḍā ଖାସ୍‌କାମରା (ଦେଖ)
Khāskāmarā (See)

ଖାସ୍‌କାମରା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଖାସ୍+ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍. କାମର୍ଦ୍ଦା)—
Khāskāmarā ଉଚ୍ଚ ରାଜକର୍ମଚାରୀଙ୍କର କାରେଖାଫଲରା ଖାସକାମରା ସ୍ୱଉନ୍ନ ଓ ନିର୍ଜନ ବିଶ୍ରାମଗୃହ—Recreation-room
ଖାସକାମରା or rest-house of an officer adjoining the office-room.

ଖାସ୍ ଖମତାପତ୍ର—ବୈ. ବି.—(ଫା. ଖାସ+ଫ. ଖମତାପତ୍ର)—କୌଣସି
Khās kshamatāpatra ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଦିଆଯିବା ଖାସକ୍ଷମତାପତ୍ର ଖମତାପତ୍ର ବା ଅଟ୍ଟିଆରନାମା—
ଖାସ ମୋକତାରନାମା Special power of attorney.

ଖାସ୍‌ଖମାର—ବୈ.ବି. (ଫା. ଖାସ୍+ଓ. ଖମାର)—ଜମିଦାର ଯେଉଁ ଜମି
Khāskhamāra ପ୍ରଜାଙ୍କୁ କୃଷ କରିବାକୁ ନ ଦେଇ ନିଜେ କୃଷ ଖାସଖାମାର କରନ୍ତି; ନିଜକୃଷ ଜମି; ନିଜଚାଷ—
ଖୁଦ୍‌କାସ୍ତା Proprietor's private lands.

ଖାସ୍‌ତହସିଲ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଖାସ୍+ତହସିଲ)—୧ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ
Khās tahasil ଠାରୁ ସରକାର ବା ଜମିଦାର ନିଜେ ଖଜଣା
ଖାସ ତହସିଲ ଆଦାୟ କରିବା—1. Direct realisation of rent from tenants by the Govern-

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଋ	ଌ	ୠ	ଃ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ୠ	ଔ	ୡ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ment or Zamindar without any any intermediate agency.

୨ । ଜିଲ୍ଲାର ସଦର ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍—

2. The Sadar subdivision of a district.

ଖାସ୍‌ତାଲୁକ
खासतालुक
सासतअल्लुक

ଖାସ୍‌ତାଲୁକ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖାସ୍ + ତଅଲ୍ଲୁକ୍)—ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ନିଜ ଅଧିକୃତ ଜମିଦାରୀ—Estate owned by Government.

ଖାସ୍‌ନବୀସ୍
खासनबीस

ଖାସ୍‌ନବୀସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.)—ଖାସ୍‌କଲମ୍ (ଦେଖ)
Khāsnabīs — Khāskalam (See)

ଖାସପୋଷାକ୍
खासपोषाक

ଖାସପୋଷାକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା) —କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ ଉତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷରେ ବ୍ୟବହୃତ ଚକ୍‌ଚକିଆ ପୋଷାକ—Bright dress worn on special occasions.

ଖାସବଜାର
खासबजार

ଖାସ୍‌ବଜାର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖାସ୍‌ବାଜାର୍)—ରାଜବାଟୀ ସଲଗ୍ନ ଯେଉଁ ବଜାରରୁ ରାଜାଙ୍କ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟମାନ ଆସିଥାଏ—A market adjoining a palace which supplies the articles for a Raja's use.

ଖାସବରଦାର
खासबरदार

ଖାସ୍‌ବରଦାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—୧ । ରାଜାଙ୍କର ପାର୍ଶ୍ୱଚର ଭୃତ୍ୟ-1. An orderly servant.

୨ । ଶସ୍ତ୍ରରକ୍ଷୀ—2. Bodyguard.

୩ । ରାଜାଙ୍କ ଗହଣରେ ଆସାବାଡ଼ ଧରି ଚାଲୁଥିବା ରପରୀ—3. A peon or mace-bearer in the retinue of a great man.

ଖାସମହଲ୍
खासमहल

ଖାସ୍‌ମହଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା) —ଅନ୍ତଃପୁର; ରାଜାଥବଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁରସ୍ଥ ମହଲ୍—Seraglio; inner apartments reserved for the female members of a great man's family.

ଖାସମହାଲ୍
खासमहाल

ଖାସ୍‌ମାହାଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା) —ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ନିଜ ଅଧିକୃତ ଜମିଦାରୀ—Estate owned by the Government.

ଖାସସମ୍ବାଦଦାତା
खाससम्बादद्दाता

ଖାସ୍‌ସମ୍ବାଦଦାତା—ଦେ. ବ (ଫା. ଖାସ୍ + ଫ. ସମ୍ବାଦଦାତା)—କୌଣସି ସ୍ଥାନର ବା ବିଷୟର ସମ୍ବାଦ ପଠାଇବା ପାଇଁ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ପକ୍ଷରୁ ନିଯୁକ୍ତ ବିଶିଷ୍ଟ ସମ୍ବାଦଦାତା—Special correspondent to a newspaper.

ଖାସ
खासा

ଖାସ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଓ ଗ୍ରା. ବ. (ଫ. କାସ; ଭୁଲ. ହି. ଖାଁସୀ)—କାସ—Cough.

ଦେ. ବ. (ନାମ) (ଫ. ଖସ)—ଆସାମର ଜଇନ୍ତିଆ ପାହାଡ଼ର ଜଣେ ଅଧିବାସୀ ଖାସିଆମାନଙ୍କର ଭାଷା—A branch of Austro-Asiatic language spoken in the Khasi and Jaintiā hills in Assam.

ଖାସା
खासा

ଖାସା—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଖାସା = ଧନୀବ୍ୟକ୍ତିର ରୁଚିକର ଖାଦ୍ୟ)—

Khāsā ୧ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—1. Excellent.

୨ । ଆଚ୍ଛା; ଉତ୍ତମ—2. Good.

୩ । ଉପାଦେୟ (ଖାଦ୍ୟ)—3. Delicious (food).

୪ । ଅତି ପତଳା (ଲୁଗା); ବାରିକ୍—4. Very thin; delicate (cloth).

୫ । ସୁନ୍ଦର—5. Fine; beautiful.

୬ । ରୋଗଶୂନ୍ୟ (ଦେହ)—6. Healthy; free from illness (body).

ଖାସିଆ
खासिया

ଖାସିଆ—ଦେ. ବ. (ନାମ) (ଫ. ଖସ)—

Khāsiā ୧ । ଉତ୍ତରହିମାଳୟରେ, ନେପାଳରେ ଓ ଆସାମରେ ଥିବା ପାହାଡ଼ ଜାତିବିଶେଷ (ଏମାନେ ଅଷ୍ଟ୍ରୋଏସିଆଟିକ୍ ଭାଷା ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି)—1. Name of a hill-tribe inhabiting the north-Himalayan countries.

୨ । ଆସାମରେ ଥିବା ପର୍ବତବିଶେଷ—2. Name of range of mountains in Assam.

(ଦ୍ର—ଏହା ସିଲଙ୍ଗର ପଶ୍ଚିମ ଓ ଗୌହାଟୀର ଦକ୍ଷିଣ ।)

ଖାସିବା
खासिबा
काशा
खाँसना

ଖାସିବା—ଗ୍ରା. ଓ ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଫ. କାସ. ଭୁଲ. ହି. ଖାଁସ୍‌ନା)—କାଶିବା—To cough.

ଖାସୀ
खासी
खस्सी; खसिआ

ଖାସୀ—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ଖସ୍ୱି; ଭୁଲ. ଫ. ଛନ୍ନକୋଷ)—

Khāsī ଘୁଂସୁ ନଷ୍ଟ କରାଯାଇଥିବା (ଛେଳି ବା ମେଣ୍ଢା)—Castrated (sheep).

ବି—୧ । ଘୁଂସୁ ନଷ୍ଟ କରାଯାଇଥିବା ଛେଳି ବା ମେଣ୍ଢା; ଛିନ୍ନମୁଷ୍କ ପଶୁ—1. Castrated goat or sheep.

୨ । ଆସାମର ଜଇନ୍ତିଆ ପାହାଡ଼ ଅଞ୍ଚଳର ଅଧିବାସୀ ଖାସିଆମାନଙ୍କର କଥିତ ଭାଷା—2. Language spoken by the Khāsiās living near the Jaintiā hills in Assam.

୩ । ଖାସିଆ ୨ (ଦେଖ)—3. Khāsiā 2 (See)

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଭୁଲ.ହି.ଖାସି) ବ —କାଶ—Coughing.

ଖାସୀ କରିବା
खासी करिबा
खासीकरा
खसियाना

ଖାସୀ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଆ. ଖସ୍ୱୀ)—୧ । ଘୁଂସୁ ନଷ୍ଟ କରିବା—1. To castrate an animal.

୨ । ଫଳିଥିବା କଦଳୀଗଛକୁ କଦଳୀପେଣ୍ଡା ଲାଗିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ମୂଳରୁ କାଟିବା—2. To cut from its

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସମୟରେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

root a plantain tree with the bunch of fruits clinging to it, (to keep it in a place protected from monkeys or thieves.)

[ଦ୍ର—କଦଳୀଗଛରେ କଦଳୀ ଦରଯାକଳ ହୋଇ ଗଲେ ସେଠାରେ ଯେବେ ମାକଡ଼ ବା ଗୋରଙ୍କ ଉପଦ୍ରବ ଥାଏ, ତେବେ ପେଣ୍ଡା ଲାଗିଥିବା କଦଳୀଗଛକୁ ମୂଳରୁ କାଟିନେଇ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ମାଙ୍କଡ଼ଆଦିଙ୍କ ଉପଦ୍ରବ ନାହିଁ ସେଠାରେ (ଯଥା ଖଞ୍ଜାଉଡରର ଅଗଣାରେ) ଲୋକେ ଗଛକୁ କଛୁଦିନ ପୋତି ରଖନ୍ତି ଓ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲା ବେଳେ କଦଳୀପେଣ୍ଡାକୁ ଗଛରୁ କାଟି ଖରତ କରନ୍ତି ।]

୩ । ମୂଳାଗଛର ପିଣ୍ଡକୁ କାଟିବା—3. To cut a radish plant from its bulb to plant it elsewhere so that it may run into seeds.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ମୂଳା ଗଛରେ ଛୁଇଁ ଫଳ ମଞ୍ଜି ହେବ ବୋଲି ସ୍ଥିର କରାଯାଏ ସେ ମୂଳାକୁ ଉପାଡ଼ି ଗଛ ସହିତ ଫଳଗ୍ର ମୂଳାର ଅଗ ପାଖ କାଟି ନଆଯାଏ ଓ ମୂଳପିଣ୍ଡକୁ ପୁଣି ଭୂଇଁରେ ପୋତି ଦିଆଯାଏ । କଛୁଦିନ ବାଦ୍ ଉକ୍ତ ମୂଳା ଗଛରେ ଫୁଲ ଫୁଟି ଛୁଇଁ ଧରେ ।]

ଖାସୁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଖାସୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khāsu (etc) Khāsi etc (See)

ଖାସୁଆ—ସ୍ତ୍ରୀ. ଓ. ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ରଣ.—କାଶୁଆ; ଯେ ସବୁବେଳା କାଶୁଥାଏ—Constantly coughing, କାଶୁରା

ଖାସ୍ତା—ବୈଦେ. ବ୍ରଣ.—(ଫା.ଖସ୍ତହ୍=ମସକା; ଆ.ଖାସା=ମଅଦାର)
Khāstā ୧ । ଅଣ୍ଟାରେ ପ୍ରଥମେ ଘିଅ ଦିଆଯାଇ ପରେ ପାଣି ମିଶାଖାନ୍ତା ଯାଇ ଦଳା ହୋଇ ଘିଅରେ ଛଣାହୋଇଥିବା ପୁଷ୍ଟ, ଲୁଚ; **खास्त, खास्ता** ମୁସୁମୁସିଆ; ମୁଡ଼ୁମୁଡ଼ିଆ; ମଅଦାର—1. Well-kneaded; (bread) which breaks into crumbs on light pressure.

(ଯଥା—ଖାସ୍ତା ଗଜା; ଖାସ୍ତା ପୁଷ୍ଟ, ଖାସ୍ତା କରୁଷ୍ଟ ।)

୨ । ବକୃତ; ନଷ୍ଟ—2. Deteriorated.

ମାଡ ନକରିବାରେ ଆସଲ ଖାସ୍ତା—ଉଖ ।

ଖି—ଦେ. ବ. (ସ. କ୍ଷିପ)—ଖିଅ (ଦେଖ)
Khi Khia (See)

ଖିଅ—ଦେ. ବ. (ସ. କ୍ଷିପ)—୧ । ସୂତାର ସରୁ—
Khia 1. A strand or string of thread.

ବରଷକେ କାନ୍ଥେ ଚଳ ଗାରୁଡ଼, ଘରକେ କାନ୍ଥରୁ ଖିଅ ।
ଦାସ୍ୟଉରଙ୍ଗ ।

ଖି ୨ । ମାଛ ଧରିବା ଲୁଗା—
वल 2. Fishing cloth.

୩ । ଅଡୁଆ ସୂତାର ଅଗ—
3. The clue of a mass of tangled thread.

୪ । ଅଡୁଆ ହେବା—
4. Obstruction; confusion; tangle.

୫ । ଜାଲ ପକାଇବାର ଥର—
5. One drag with a net for fishing.

୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି କଥା ବା ବିଷୟର ସୂତ୍ର—
6. Clue or trace of any matter.

ଖିଅଇବା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଜାଶପୁର) କ୍ରି—ଖୁଆଇବା—
Khia-ibā To feed.

ଖିଅ କାଢିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଖିଅ ବାହାର କରିବା (ଦେଖ)
Khia kārdhibā Khia bāhāra karibā (See)

ଖିଅ ଖୋଜିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର ଦୋଷ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା—
Khia khojibā To be on the look-out for some petty defect or drawback.

ଖିଅଜାଲ—ଦେ. ବ—ଲୁଗା ଆକୃତିର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାଲ—
Khiajāla A cloth-sized net for fishing.

ଖିଅ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲୁଗା ବା ଜାଲଦ୍ୱାରା ମାଛ ଧରିବା—
Khia debā To catch fish with a cloth or a net.

ଖିଅ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖିଅ ଦେବା (ଦେଖ)
Khia dharibā Khia debā (See)

ଖିଅ ବାହାର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସାମାନ୍ୟମାତ୍ର ଦୋଷ ବା ତ୍ରୁଟି ଦେଖାଇବା—1. To bring out smallest defects.
Khia bāhāra karibā

୨ । କଥାର ସୂତ୍ର ଠିକଣା କରିବା—
2. To find out the clue of a matter.

ଖିଅର—ଦେ. ବ. (ସ. କ୍ଷୌର)—ଖୁରଦ୍ୱାରା କେଶମୁଣ୍ଡନ—
Khiara Shaving.
କ୍ଷୌରୀ; କାମାନୀ
क्षौर; हजामत

ଖିଅର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. କ୍ଷୌର)—କେଶମୁଣ୍ଡନ କରିବା—
Khiara karibā To shave.
କ୍ଷୌରୀକରା; ମାଥାକାମାନ
हजामत बनाना

ଖିଅରବାଆର—ଦେ. ବ. (ନିରର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟ ସନ୍ଧରର)—
Khiarabāāra ୧ । କ୍ଷୌରକର୍ମାଦି;ମସ୍ତକମୁଣ୍ଡନ ଓ ନଖକର୍ତ୍ତନାଦି—1. Acts of shaving; shaving and clipping of nails.

୨ । ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦଶାହ ଉପଲକ୍ଷରେ କ୍ଷୌରକର୍ମ—
2. The funeral rite of shaving of a deceased person's relatives on the 10th day of death.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇତ୍ୟ	ଜ୍ଅ	ଈ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଖିଅରବାର—ଦେ. ବ (ସଂ. କ୍ଷୌର + ବାସର)—କ୍ଷୌରକର୍ମ ନମନ୍ତେ ପ୍ରଶସ୍ତ ଦିବସ (ଯଥା—ସୋମବାର ଓ ବୁଧବାର)—

Khiarabāra — The week-days considered by the Hindus to be auspicious for being shaved.

ଖିଅର ହେବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । ନିଜେ ନିଜର କେଶ ମୁଣ୍ଡନ କରିବା—

Khiara hebā — 1. To shave one's self.

କାମା ହଜାମତ ହୋନା — ୨ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ନିଜର କେଶ ମୁଣ୍ଡନ କରାଇବା—2. To have one's self shaven by a barber.

ଖିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖାଦ ଧାତୁ)—ଭୋଜନ; ଖାଇବା—

Khiā — Eating.

ଖାଓୟା ଖାନା; ଖିଲାଇ

ଦେ. ବି. ପୁଂ. (ସଂ. ଖାଦକ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ଯଥା—ଦେଢ଼ାଖିଆ)—୧ । ଖାଦକ; ଭୋଜନକାରୀ—

ଖୁଗୋ ଖାର — 1. Eating.

(ଖାଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦଲୁଆ ବୋଇଲ ନଁ ମଡ଼ାଖିଆ ଜାତ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

୨ । ଭୋଗୁଥିବା—2. Undergoing.

(ଯଥା—ମାଡ଼ଖିଆ ।)

୩ । ଭୁକ୍ତ (ବଯସ୍କଙ୍କ-ଅଖିଆ)—

3. One who has already had his meal.

ଖିଆଖୋଇ—ଦେ. ବି. ଓ ବଣ—ଖିଆଖୋଇ (ଦେଖ)

Khiākhei — Khiākhoi (See)

ଖିଆଖୋଇ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—୧ । ଖାଇବା ଓ ଖୁଆଇବା—

Khiākhoi — 1. Eating and feeding; mutual feasting.

୨ । ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରକୁ ଖାଇବା—

2. Feeding on one another

ଅଗ୍ରଜକ ଦେଲେ ଧର୍ମ ସେ ନ ରହଇ
ମାଛ ପର ଲେକେ ଦୁଅନ୍ତ ଖିଆଖୋଇ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

୩ । ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରକୁ ଖୁଆଇବା; ପରସ୍ପର ପାଟିରେ ଖାଦ୍ୟ ଦିଆଦେଇ—

3. Feeding each other.

ଖିଆନତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖୟାନତ୍)—

Khiānat — ୧ । ଅସାଧୁତା—1. Dishonesty.

ଖେୟାନତ୍, ଖିଆନତ୍ ଖୟାନତ — ୨ । ପରଧନ ଆତ୍ମସାତ୍‌କରଣ—2. Misappropriation.

୩ । ବେଇମାନୀ; ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା—

3. Breach of trust; breach of faith.

ଖିଆପିଆ—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର ଶବ୍ଦ, ସଂ. ଖାଦନ + ପାନ)—

Khiāpiā — ଭୋଜନ କ୍ରିୟା; ପାନ ଭୋଜନାଦି—

ଖାଓୟା ଦାଓୟା ଖାନାପିନା — The act of feeding (eating and drinking).

ଖିଆଲ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଖୟାଲ୍; ଖୟାଲ୍ = ମନ, ମନୋଯୋଗ)—

Khiāl — ୧ । ଅନୁମାନ; କଳ୍ପନା—

ଖେୟାଲ — 1. Imagination; guess; fancy.

ଖୟାଲ — ୨ । ମନୋଯୋଗ; ଧ୍ୟାନ—

2. Attention; contemplation.

୩ । ସ୍ମରଣ—3. Memory; remembrance.

୪ । ମତ; ମନୋଗତ ଭାବ—

4. Mental thoughts; ideas.

୫ । ଚିତ୍ତର ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତତା; ଖାମ୍‌ଖିଆଲ୍—

5. Whim; caprice.

୬ । ବିଚାର—

6. Consideration; judgment.

୭ । ମନରେ ଦୃଢ଼ରୂପେ ଜଦ୍ଧ ହୋଇ ବହୁକାଲସ୍ଥାୟୀ ହେବା ଭାବ—7 A fixed idea.

ଦେ. ବି. (ସଂ. ଖେଲ)—ପରିହାସ; ଥଟ୍ଟା—

Joke; pleasantry.

ଖିଆଲ ପରି କ ଧନ ମନରେ ଭାଲୁ ରେ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଶୋଦ୍ଭବଗୁ. ଗ ଗୀତ ।

ଖିଆଲ୍ ଉଠିବା—ଦେ. ବ—ମନରେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ହଠାତ୍ ପ୍ରବୃତ୍ତ୍ୟବଶେଷ ଜନ୍ମିବା—

Khiāl uṭhibā — A whim taking possession of the mind.

ଖିଆଲ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚେତିବା; ମନେ ରଖିବା—

Khiāl karibā — 1. To remember.

ଖେୟାଲକରା — ୨ । ଚିନ୍ତା କରିବା—2. To think.

ଖୟାଲ କରନା ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଥଟ୍ଟା କରିବା—To joke.

ଖିଆଲ୍‌ବାଜ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଖୟାଲ୍‌ବାଜ୍)—

Khiālbāj — ଖିଆଲି (ଦେଖ)

Khiāli (See)

ଖିଆଲି—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ଖୟାଲି)—

Khiāli — ୧ । କଳ୍ପନାପ୍ରିୟ—1. Imaginative.

ଖେୟାଲୀ — ୨ । ଥଟ୍ଟିଲ—2. Jesting; jocular.

ଖୟାଲୀ — ୩ । ଖାମ୍‌ଖିଆଲି; ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତଚିତ୍ତ—

3. Whimsical.

୪ । ଯାହା ସଙ୍ଗେ ପରିହାସ କରାଯାଇପାରେ—

4. Fit to be jested with.

ଖିଆଲିଆ—ଦେ. ବଣ—ଖିଆଲି (ଦେଖ)

Khiāliā — Khiāli (See)

ଖିଆସ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖ୍ୱାହସ୍ = ଅଭିଳାଷ)—ଥଟ୍ଟା—

Khiāsa — Jest.

ଠାଟ୍ଟା ଠଟ୍ଟା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦୁରେଇ ରଖା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୋଇସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଖା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍'ଦେଖିବେ।

ଖିଆ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖାଇବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟରେ ରୂପ—
Khiā hebā — The passive form of Khāibā; to eat.
ଖାଓୟାହ୍ଓୟା

ଖିଁ ଖିଁ—ଦେ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—୧ । ଖେଙ୍କିବାର ଧ୍ୱନି—
Khiñ-khiñ — 1. Sound of snarling.
ଖେଁକ ଖେଁକ ୨ । ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟର ଧ୍ୱନି—
2. Sound of horse-laughter.

ଖିଁ ଖିଁ କରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Khiñ khiñ karibā — ୧ । ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟ କରିବା—
1. To laugh loudly.
୨ । ହସାଇବା—2. To cause another to laugh.
୩ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ କାନ୍ଦିବା—3. To cry loudly.

ଖିକାଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)କ୍ରି(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଖିଙ୍କାରିବା—
Khikāibā — 1. To snarl.
୨ । ଘୃଣା ପ୍ରକାଶ କରିବା—
2. To give vent to disgust or hate.

ଖିକନ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଭୁଣ୍ଡଗାଲୁ; ଭୁରୁଡ଼ି—
Khikini — Vainglory; bragging; bombastic denial.

ଖିକନ କରିବା— ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଭୁଣ୍ଡଗାଲୁ କରିବା; ଭୁରୁଡ଼ାଇବା—
Khikini karibā — To deny with boast; to be vainglorious..

ଖିଖି—ସ. ବି (ଖି ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)--କୋକଶିଆଳ—
Khikhi — Fox.
ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—୧ । ଖେଙ୍କିବାର ଶବ୍ଦ—
1. Snaring or chattering sound
୨ । ଖେଁ ଖେଁ ହସିବାର ଶବ୍ଦ—
2. Sound of grinning or loud laughter.

ଖିଖିଖା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ (ସ. ରୁକ୍ଷ; କୁତ୍ସିତ)—
Khikhikhā — କୁତ୍ସିତା; ଅସୁନ୍ଦର—Ugly.
(ଯଥା—ସେ ଝିକେଲ୍‌ଟା ଖିଖିଖା ଦିଶୁଛେ ।)

ଖିଙ୍କର—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ବି (ସ. ଖି ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା)—
Khiṅkarā — ୧ । କ୍ରୋଧରେ ମୁଖକୁ ବିକୃତ କରି କଥା କହିବା—
1. Chattering with rage; growling.
୨ । ଖେଙ୍କିବା—2. Snarling; snapping.

ଖିଙ୍କା—ଦେ. ବି—ଖିଙ୍କର୍ (ଦେଖ)—
Khiṅkā — Khiṅkarā (See)

ଖିଙ୍କାରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ରାଗମର୍କଟ ହେବା; ରାଗରେ ମୁଖବିକୃତ କରି ରୁକ୍ଷ ସ୍ୱରରେ କଥା କହିବା—1. To utter harsh, growling words on account of rage.
୨ । ଖେଙ୍କିବା—2. To snarl; to snap at.

ଖିଙ୍କାରିହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖିଙ୍କାରିବା (ଦେଖ)—
Khiṅkāriheba — Khiṅkāribā (See)

ଖିଙ୍କିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖେଙ୍କିବା—
Khiṅkibā — 1. To snarl.

ଖିଙ୍କାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖିଙ୍କାରିବା (ଦେଖ)—
Khiṅkhāribā — Khiṅkāribā (See)

ଖିଙ୍କାରିହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖିଙ୍କାରିହେବା (ଦେଖ)
Khiṅkhāriheba — Khiṅkāriheba (See)

ଖିଙ୍କିର—ସଂ. ବ. ପୁଂ—୧ । କୋକଶିଆଳ —
Khiṅkhira — 1. Fox.
(ଖିଙ୍କିରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଖଟଖୁରା—
2. The foot of a bed-stead.
୩ । ଶିବଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଖଟ୍ୱାଙ୍ଗ—
3. A weapon of God Siba.

ଖିଙ୍ଗିଶା—ଦେ. ବି (ନାମ)—ରଣପୁର ଓ ନୂଆଗଡ଼ର ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ପର୍ବତ—
Khiṅgiśā — The mountain lying between Ranpur and Nayagarh Feudatory States of Orissa.

ଖିଚ୍‌ଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଖେଚୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Khichṛdi — Khechāṛdi (See)

ଖିଚ୍‌ପିଚାଇବା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି (ଭୁଲ. ବ. ଖିରଖିର୍; ଖିଚମିଚ)—
Khichpichāibā — ୧ । ବରକ୍ରୋଧପ୍ରକାଶ କରିବା; ଚଟ୍‌ଚଟାଇବା—
1. To show sings of anger.
୨ । କାମ କରିବାକୁ ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିବା—
2. To show or express unwillingness to work.

ଖିଚଙ୍ଗ୍—ଦେ.ବି (ସ. କାଚକଗଡ଼) —ମୟୂରଭଞ୍ଜ ରାଜ୍ୟର ପଶ୍ଚିମ ସୀମାରେ ଖଇରବନ୍ଦନ ଓ କଞ୍ଚକରା ନଦୀର ସଙ୍ଗମ ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ପଲ୍ଲି—
Khichiṅg — A large village situated near the confluence of the rivers Khairabandana and Kaṇṭakarā in the west of the Mayurbhanj Feudatory State of Orissa.

[ଟି—ଏଠାରେ ଦୁଇଟି ଗଡ଼ର ଓ ଅନେକ ମନ୍ଦିରର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ରହିଅଛି । ଜନଶ୍ରୁତି ଅଛି ଯେ, ଏଠାରେ ବରାଟ ରାଜାଙ୍କର ଗଡ଼ ଥିଲା । ଏ ଗ୍ରାମରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଦେବତା ଖିଜଙ୍ଗେଶ୍ୱରୀ (କାଚକେଶ୍ୱରୀ) ମୟୂରଭଞ୍ଜ ରାଜବଂଶର ଇଷ୍ଟଦେବତା ଅଟନ୍ତି । ମୟୂରଭଞ୍ଜର ମହାରାଜାମାନେ ଏ ଭଗ୍ନାବଶେଷମାନ ବାହାରକର ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଜୀର୍ଣ୍ଣୋଦ୍ଧାର କରିଅଛନ୍ତି ଓ ଅନେକ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ବାହାର କରିଅଛନ୍ତି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ ି	ଉ ୁ	ଋ ୃ	ଌ ୄ	ଏ େ	ଵସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉୟ ୂ	ଉଅ ୁଅ	ଃ ଂ
୨	ଈ ୀ	ଊ ୂ	ୠ ୄ	ଲୃ ୢ	ଐ ୈ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ ି ଅ	ଵ	ନ,

ଖିଚୁଡ଼ି—ଗ୍ରା. ବ.—ଖେଚ୍ଡ଼ (ଦେଖ)
Khichurdi Khechārdi (See)

ଖିଜମତ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ (ଆ.)—
Khijmat (etc) ଖିଦ୍‌ମତ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khidmat etc (See)

ଖିଜମତ୍‌ଗାର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ (ଆ.)—
Khijmad (etc) ଖିଦ୍‌ମତ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khidmat etc (See)

ଖିଜାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. କ୍ରି (ଭୁଲ. ହି. ଖଜ୍‌ଜ୍ଵାନା=ବରକ୍ତ କରିବା; ଖିଜ୍‌ଲ୍ଲନା=ଚଢ଼ାଇବା)—
Khijāibā
୧ । (ସମ୍ବଲପୁର) ବରକ୍ତ କରିବା—
1. To tease.
୨ । (ସୋନପୁର) କଳି କରିବା—
2. To quarrel.

ଖିଜାଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. ବ (ସୋନପୁର; ଭୁଲ. ହି. ଖୀଜ୍=ଚଢ଼ାଇବା ବାକ୍ୟ; ଖିଜ୍‌ଲ୍ଲନା=ଚଢ଼ାଇବା)—କଳି—
Khijālā
Quarrel.
ଗ୍ରାଦେ. ବିଣ.—କଳିହା—Quarrelsome.

ଖିଜିଙ୍—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଖିଚିଙ୍ (ଦେଖ)
Khijing Khiching (See)

ଖିଜିଆଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । ଖେଙ୍କିବା—
Khijiāibā 1. To snarl; to snap at.
୨ । ଖଚେଇଦେବା—2. To make faces.

ଖିଜିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି (ଭୁଲ. ହି. ଖୀଜନା; ଫ. ଖିଦ ଧାତୁରୁ ଖିଦ୍ୟତେ=ସ୍ରା. ଖିଦ୍ଧଇ)—ବରକ୍ତ ହେବା—
Khijibā To be annoyed.

ଖିଜିମତ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ—
Khijimat (etc) ଖିଦ୍‌ମତ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khidmat etc (See)

ଖିଜିମିଜିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ପୁରୁଷଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁକ୍ତ ଗାଳବଚେଶ)—
Khijimijiā ଖଜବଜିଆ; ଅସ୍ଥିର—, a term of abuse applied to males) Restless.

ଖିଞ୍ଜିଙ୍—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଖିଚିଙ୍‌ର ପ୍ରାଚୀନ ନାମ—
Khijjing The ancient name of Khiching.

ଖିଞ୍ଜିଙ୍‌କୋଟ୍—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଖିଚିଙ୍‌ର ପ୍ରାଚୀନ ନାମ—
Khijjingkoṭ The ancient name of Khiching.

ଖିଞ୍ଚିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖେଞ୍ଚିବା (ଦେଖ)
Khiñchibā Kheñchibā (See)

ଖିଟ୍‌ଖିଟିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ;—ଚଡ଼ିଲ; ସଦାବା ବରକ୍ତ—
Khiṭkhiṭiā Surly; irritable; fretful; peevish.
ଖିଟଖିଟେ; ଖିଟଖିଟିୟା
चिड़चिड़ा

ଖିଟ୍‌ଖିଟି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ଖିଟ ଧାତୁ; ବାସେ)—
Khiṭkhiṭi hebā ୧ । ବରକ୍ତ ହେବା; ଚଢ଼ିବା—
ଖିଟଖିଟାନ
1. To fret.
चिड़ना ୨ । ବରକ୍ତି ହେଉ ମୃଦୁଭର୍ତ୍ସନା କରିବା—
2. To give expression to one's displeasures; to sulk.

ଖିଟିଖିଟି—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଟୁକୁଟୁକ; ଟୁକୁଟୁକ (କର ଛିଣ୍ଡାଇ ଦେବା)—Into shreds.
Khiṭikhiṭi
ଟୁକିଟୁକି
टुकुड़ा टुकुड़ा

ଖିଟିଖିଟିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଖିଟ୍‌ଖିଟିଆ (ଦେଖ)
Khiṭikhiṭiā Khiṭkhiṭiā (See)

ଖିଟିଖିଟି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖିଟ୍‌ଖିଟି ହେବା (ଦେଖ)
Khiṭikhiṭi hebā Khiṭkhiṭi hebā (See)

ଖିଡ଼୍‌କି—ଦେ. ବ—ଖିଡ଼କି (ଦେଖ)
Khirdki Khirdiki (See)

ଖିଡ଼୍‌କିଦାର୍—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ଖଡ଼କ୍ଲୀ=ଝରକା+ଫା. ଦାର୍=ସମ୍ବନ୍ଧ)—
Khirdkidār ଖିଡ଼କିଦାର
खिड़किदार ୧ । ଯେଉଁ ଲୁରୁତାର ଆଗପାଖ ବେକତଳେ କିଛି ଅଂଶ ବୋତାମ ଲଗିବା ପାଇଁ ଖୋଲାଥାଏ—
1. (shirt) Having a buttoned opening below the neck.
୨ । ଯେଉଁ ପଗଡ଼ର ଉପରପାଖେ କିଛି ଅଂଶ ଖୋଲାଥାଏ—
2. (turban) Having an opening at the top.
୩ । ଯେଉଁ ଟୋପିର ଉପରେ ଛିଦ୍ର ଥାଏ—
3. (cap) Having holes at the top.

ଖିଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଖିଡ଼କି (ଦେଖ)
Khirdi Khirdiki (See)

ଖିଡ଼କା—ଦେ. ବ—୧ । ଖିଡ଼କି (ଦେଖ)
Khirdikā 1. Khirdiki (See).
୨ । କବାଟ ବଳବା ଅର୍ଗଲ; ବଳଣୀ; ଝିଡ଼ୁକା—
2. Bolt of a door; bar.
ଲେଉଟ ଘରେ ପୂରା ବଢଲେ ଖିଡ଼କା—ପାଭାସ୍ତର. ନୃସିଂହସ୍ତୁତି ।

ଖିଡ଼କି—ଦେ. ବ. (ଫ. ଖଣ୍ଡକ୍ଲିକା; ଖଡ଼କ୍ଲୀ=ଝରକା)—
Khirdiki ୧ । ଝରକା—
ଖିଡ଼କି 1. Window; shutter; a venetian.
खिड़कि ୨ । ପାନଏଲ ଲଗା ଝରକା—
2. Panelled window.
୩ । ଗୋପନକବାଟ—
3. A secret door; a trap-door.
୪ । ବାଡ଼ୁଆର—4. Back-door.
୫ । କଙ୍କଣବିଶେଷ—5. A kind of bracelet.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ। ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ପୁସ୍ତାବୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ। ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ।

୬ । ଘରର ପଛ ଅଂଶ—
.6 The back part of a house.

ଖିଡ଼କିଚି କଣ୍ଟା— ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—୧ । ଅତ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ର କଣ୍ଟକଯୁକ୍ତ
Khirḍikichi kaṇṭā ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—1. Mimosa
ସେୟାକୁଲ Himalayana (Haines).
ଶିହାକଣ୍ଟା ୨ । କାନକୋଳି (ଦେଖ)
2. Kānakoḷi (See)

ଖିଡ଼କିଦୁଆର— ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖଡ଼କୀ + ଦ୍ୱାର)—୧ । ବାଡ଼ୁଦୁଆର—
Khirḍiki duāra 1. Back-door of a house.
ଖିଡ଼କିଦୁଆର ଓଡ଼ିଆ ଦୁଆର ବାଟେ ଅଥ ବେଗେ କାଢ଼ । ନନ୍ଦେ. ବେ. ପ.
ଖିଡ଼କିଦ୍ୱାରବାଜା ୨ । ଗଳଦୁଆର—2. A trap-door.

ଖିଡ଼କି ଦେବା— ଦେ. କି.—ଝରକା ବନ୍ଦ କରିବା—
Khirḍiki debā To shut the window.
ଖିଡ଼କିଦେଓୟା
ଖିଡ଼କି ବନ୍ଦ କରନା

ଖିଡ଼କି ବାଟ— ଦେ. ବ.—ଗଳକବାଟ (ଦେଖ)
Khirḍiki bāṭa Gaḷikabāṭa (See)
ଖିଡ଼କିପଥ

ଖିତାପ୍— ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖିତାବ୍)— ରାଜଦତ୍ତ ସମ୍ମାନସୂଚକ ଉପାଧି—
Khitāp Honorary title given by the king or
ଖେତାବ Government.
ଖିତାବ

ଖିତାପୀ— ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ଖିତାବୀ)—ରାଜଦତ୍ତ ପଦବୀଦ୍ୱାରା ଭୂଷିତ—
Khitāpi Titled; one who has been given some
ଖେତାବୀ honorary title by the king or
ଖିତାବୀ Government.

ଖିତାବ— ବୈଦେ. ବ. (ଆ)— ଖିତାପ୍ (ଦେଖ)
Khitāb Khitāp (See)

ଖିତାବୀ— ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ)— ଖିତାପୀ (ଦେଖ)
Khitābī Khitāpī (See)

ଖିତି— ଗ୍ରା. ବ.—(ସଂ. କ୍ଷତି)—କ୍ଷତି; ନୋକସାନ୍—
Khiti Loss; damage.

ଖିଦ୍ (ଧାତୁ)— ସଂ.—୧ । ଦୁଃଖିତ ହେବା—
Khid (root) 1. To suffer pain; to be troubled.
୨ । କ୍ଲାନ୍ତ ହେବା—
2. To feel tired or exhausted.

ଖିଦ୍‌ମତ୍— ବୈଦେ. ବ. (ଫା ଓ ଆ)—୧ । ଚାକର—
Khidmat 1. Service; personal service.
ଖିଦ୍‌ମତ୍ ୨ । ଶୁଶ୍ରୂଷା; ସେବା—2. Attending or waiting
ଖିଦମତ on.
୩ । ନୀଚ ଚାକରି—3. Menial service.

ଖିଦ୍‌ମତ୍‌କାର୍— ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖିଦ୍‌ମତ୍‌ଗାର୍)—୧ । ଉଚ୍ଚ;
Khidmatkār ସେବକ—1. Servant.
ଖିଦ୍‌ମତ୍‌ଗାର ୨ । ସର୍ଦ୍ଦାର ବେଦ୍ରେଗ୍; ପ୍ରଧାନ ଚାକର—
ଖିଦମତଗାର 2. Butler; table servant.
[ବ୍ର—ଏ ଫାରସୀ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜ ଭାଷାରେ ଚଳଣୀ ।]
୩ । ଅର୍ଦ୍ଦଲି; ହରକଲ୍ଲିଆ—3. An orderly.
୪ । ଯେଉଁ ଚାକର ଘରର ସାମାନ୍ୟ ବା ନୀଚ କର୍ମମାନ କରେ—4. Menial servant.
୫ । ଖାମିଦଙ୍କ ଦେହସେବାକାରୀ ଚାକର—
5. Personal servant.

ଖିଦ୍‌ମତ୍‌କାରି— ବୈଦେ. ବ.—(ଫା. ଖିଦ୍‌ମତ୍‌ଗାରୀ)—
Khidmatkāri ୧ । ଚାକରପଣ—
ଖିଦ୍‌ମତ୍‌ଗାରୀ 1. The state of being a servant.
ଖିଦମତଗାରୀ ୨ । ଖିଦ୍‌ମତ୍‌କାରର ଚାକରି—
2. The service or post of a khidmatkār.

ଖିଦ୍‌ମତ୍‌କାରିଆ— ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଖିଦ୍‌ମତ୍‌ଗାରୀ)—
Khidmatkāriā ୧ । ଉଚ୍ଚପଦର ସେବାକାରୀ—
1. Attending like a servant
୨ । ଖିଦ୍‌ମତ୍‌କାର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା
2. Serving as a khidmatgar.

ଖିଦ୍‌ମତ୍‌ଗାର୍— ବୈଦେ. ବ. (ଫା)— ଖିଦ୍‌ମତ୍‌କାର୍ (ଦେଖ)
Khidmatgār Khidmatkār (See)

ଖିଦ୍‌ମତ୍‌ଗାରି— ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖିଦ୍‌ମତ୍‌ଗାରୀ)—
Khidmatgāri ସେବକର କାର୍ଯ୍ୟ—The work or post
of a menial servant.

ଖିଦ୍‌ମତ୍‌ଗାରିଆ— ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଖିଦ୍‌ମତ୍‌ଗାର୍)—
Khidmatgāriā ଖିଦ୍‌ମତ୍‌କାରିଆ (ଦେଖ)
Khidmatkāriā (See)

ଖିଦ୍‌ମତି— ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଖିଦ୍‌ମତ୍ତ)—ଚାକରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Khidmati Relating to service
ଖିଦ୍‌ମତୀ (ଯଥା ଖିଦ୍‌ମତ୍ତ ଜାଗିର; ଖିଦ୍‌ମତ୍ତ ମାଫୀ ।)
ଖିଦ୍‌ମତୀ ବୈଦେ. ବ—୧ । (ଫା. ଖିଦମତ୍ତ)—
ଖିଦ୍‌ମତ୍ତ (ଦେଖ)
1. Khidmat (See)
୨ । (ଫା. ଖିଦମତ୍‌ଗାରୀ)—ଖିଦ୍‌ମତ୍‌କାର୍ (ଦେଖ)
2. Khidmatkāri (See)

ଖିଦ୍‌ମତ୍ତ ଜାଗିର— ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖିଦ୍‌ମତ୍ତ + ଜାଗୀର୍)—
Khidmati jāgiri ଚାକରୀ ଜାଗିର; ଦର୍ମା ପରିବର୍ତ୍ତରେ
ଖିଦ୍‌ମତୀ ଜାୟଗୀର ଚାକରକୁ ମିଳୁଥିବା ଜମି—
ଖିଦମତୀଜାଗୀର Land given to a servant in lieu
of pay.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଁ	ଐ	ଅକାର୍‌ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

ଖିଦ୍‌ମତ୍ତ ମାଫି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖିଦ୍‌ମତ୍ତା + ମୁଆଫୀ)—
Khidmati māfi
ଖିଦ୍‌ମତୀ ମାଫୀ
ଖିଦ୍‌ମତୀମାଫୀ
ଦର୍ମା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଚାକରକୁ ମିଳଥିବା ନିଷ୍କରଭୂମି—
Rent-free land given to a servant in lieu of pay.

ଖିଦିଭ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖେଦିଭ୍)—ପୂର୍ବେ ତୁରସ୍କର ସୁଲ୍‌ତାନଙ୍କ ଅଧୀନସ୍ଥ ମିତ୍ରତନ୍ତ୍ରା ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ୱାଧୀନ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ
Khidibh
ଖେଦିଭ
ଖେଦେଭ
ପ୍ରତିନିଧିରୂପେ ମିଶରଦେଶକୁ ଶାସନ କରୁଥିବା ମୁସଲ୍‌ମାନ୍ ଶାସକଙ୍କ ଉପାଧି—The title of the Ruler of Egypt which was formerly a feudatory state under the Sultan of Turkey and is now a republic presided over by the President.

ଖିଦର—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଖିଦ୍ ଧାତୁ = ଦୁଃଖିତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇର)—
Khidira
୧ । ମୁନି; ଋଷି—1 An ascetic; a sage.
୨ । ଚନ୍ଦ୍ର—2. The moon.
୩ । ଗରିବ ଲୋକ—3. Poor man.
୪ । ଇନ୍ଦ୍ର—4. Indra.

ଖିଦ୍ୟମାନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଖିଦ ଧାତୁ = ଦୁଃଖିତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଯଙ୍ ଆନ) —୧ । ଯେ ଦୁଃଖ ପାଉଅଛି—
Khidyamāna
(ଖିଦ୍ୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ)
1 Suffering; distressed.
୨ । ଯେ ଖେଦ କରୁଅଛି; ଯେ ଶୋକ କରୁଅଛି; ଶୋକକାରୀ—2. Lamenting; wailing; being grieved.

ଖିଦ୍ର—ସଂ. ବ. (ଖିଦ ଧାତୁ + ସଙ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ. ର)—୧ । ରୋଗ—
Khidra
ଖୁଦ୍ଦ
ଖୁଦ୍ରା
1. Disease; illness.
୨ । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ; ଦରିଦ୍ରତା—2. Poverty.
ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର; ଶ୍ରେଷ୍ଠ—
1 Small; petty.
୨ । ହେୟ—2. Insignificant.
ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଛିଦ୍ର) = ୧ । ଗୃହଚ୍ଛିଦ୍ର—
1. Family-secrets.
୨ । (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର)—ତୁଚ୍ଛ ବିଷୟ—
2. Insignificant matter.

ଖିଧା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ମେନ୍ଦମାପୁର) ବ. (ତୁଳ. ବଂ. ଖିଦା)—କ୍ଷୁଧା; ଲୋକ—
Khidhā
Hunger.

ଖିନ୍—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. (ସଂ. କ୍ଷୀଣ)—
Khin
କ୍ଷୀଣ; କୀର୍ତ୍ତିକାୟ; ସରୁ—
Weak; thin.

ଖିନ୍‌ଖରାପ୍—ଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଖାନାଖରାବ୍)—
Khin-kharāp
୧ । ନଷ୍ଟ—1. Damaged; spoiled.
ଖାନାଖାରାପ
୨ । ଅପବ୍ୟୟିତ—2. Wasted; squandered.
ଖାନାଖରାବ
୩ । ଉଚ୍ଛନ୍ନ; ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ; ବିଧ୍ୱସ୍ତ—
3. Devastated; utterly ruined.

ଖିନ୍‌ଖରାପି—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଖାନାଖରାବ୍)—
Khin-kharāpi
ଖିନ୍‌ଖରାପ୍ (ଦେଖ)
Khin-kharāp (See)

ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖାନାଖରାବୀ)—୧ । ବିନାଶ—
ଖାନାଖାରାବୀ
1. Destruction; devastation.
ଖାନାଖରାବୀ
୨ । ଅପବ୍ୟୟ—2. Waste.
୩ । ସର୍ବନାଶ—3. Utter ruination.

ଖିନ୍‌ଖରାବ୍—ବୈଦେ. ବ ଓ ବିଣ (ଆ)—ଖିନଖରାପି (ଦେଖ)
Khin-kharāb
Khin-kharāpi (See)

ଖିନ୍‌ଖରାବି—ବୈଦେ. ବ ଓ ବିଣ—ଖିନ୍‌ଖରାପି (ଦେଖ)
Khin-kharābi
Khin-kharāpi (See)

ଖିନ୍‌ଖିନ୍—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଛିନ୍ନଛିନ୍ନ; ଛିନ୍ନଛିନ୍ନ)—
Khin-khin
ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ—Thorough.
(ଯଥା—ସେ ଖିନ୍‌ଖିନ୍ କର ସେ କଥାଟି ମୋଠାରୁ ବୁଝିଗଲା ।)
ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖରୂପେ—
1. Thoroughly.
୨ । ଟୁକୁଟୁକ କର—2. Into shreds.

ଖିନ୍‌ଭିନ୍—ଦେ. କ୍ରି. ବ ଓ ବିଣ—ଖିନ୍‌ଖିନ୍ (ଦେଖ)
Khin-bhin
Khin-khin (See)

ଖିନ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. କ୍ଷୀଣ)—୧ । କ୍ଷୀଣ; କୃଶ—
Khina
1. Weak; emaciated.
୨ । (ସଂ. ଖିନ୍ନ)—ଖିନ୍ନ (ଦେଖ)
2. Khinna (See)

ଖିନଖରାପ୍—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ ଓ ବିଣ—ଖିନ୍‌ଖରାପ୍ (ଦେଖ)
Khinikharāp
Khin-kharāp (See)

ଖିନଖରାପି—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ ଓ ବିଣ—ଖିନ୍‌ଖରାପି (ଦେଖ)
Khinikharāpi
Khin-kharāpi (See)

ଖିନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଖିଦ ଧାତୁ = ଦୁଃଖିତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Khinna
୧ । ଦୁଃଖିତ—
1. Sorrowful; grieved; distressed; dejected
(ଖିନ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । ଶ୍ରାନ୍ତ; କ୍ଲାନ୍ତ—2. Fatigued; tired.
୩ । ଅଳସ—3. Idle.
୪ । କୃଶ—4. Thin; emaciated.
ଅନୁରେ ବପୁ ଖିନ୍ନ ବଳ ଯନ୍ତୁ—ଗ୍ରାବା. ରସବାରଧି ।

ଖିପ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (କଟକ) ବ. (ସଂ. କ୍ଷିପ ଧାତୁ)—
Khipa
ଖୁଥୁ
ଖୁକ୍
୧ । ପାନ ପିକ; ପାନ ଖାଇବା ଲୋକର ନିଷ୍ଠୀବନ—
1. Spittle ejected by a person chewing betel.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଅଭିଧାନକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବହିଁରେ ବସିଥିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଂ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ସିଟି ଖାଦ୍ ୨ । ପାନ ଚୋବାଇବା ପରେ ପାଟିରେ ଅବଶିଷ୍ଟ ରହିଯିବା ପିଠ—2. Pressed dregs left in the mouth after the juice of the chewed betel is sucked.

ଖିର୍‌ପିନ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—

Khir-pini ୧ । ବାଉଁଶ ନର୍ମିତ କବାଟକୁ ଘରର ଭିତରଆଡୁ ବନ୍ଦ ରଖିବା ପାଇଁ କାଠ ବା ବାଉଁଶର ଖଣ୍ଡକ; ଧଡ଼ା—1. A bar or peg to keep a bamboo-framed door shut from inside.

୨ । (ବୈଦେ) (ଇଂ. ହେଆର୍‌ପିନ୍)—ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଜୁଡ଼ା ବା ଖଣ୍ଡିରେ ଗୁଞ୍ଜାସିବା ସୂଚ୍ଚାଗ୍ର କଣ୍ଟା—2. Hair-pin.

ଖିର— ଦେ. ବ (ସଂ. କ୍ଷୀର)—୧ । ଦୁଗ୍ଧ—

Khira 1. Milk.

[ଦ୍ର—ଗଡ଼ଜାତ ଓ ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୋକେ 'ଦୁଧ' କହିଲେ ସାଧାରଣତଃ ସ୍ତ୍ରୀସ୍ତନକୁ ବୁଝନ୍ତି; ଏଥିପାଇଁ ଦୁଧକୁ ଖୀର, ଖୀର, ନଲାପାଣି, ଗୋରସ, ନଭ୍ୟାନ, ପ୍ରଭୃତି ନାମରେ ଅଭିହିତ କରନ୍ତି ।]

୨ । ବୃକ୍ଷନିର୍ଯ୍ୟାସ—2. Juice from trees.

ଖିରକାଞ୍ଚଳା— ଦେ. ବ (ସଂ. କ୍ଷୀରକଲ୍ଲୋଳ)—ଏକପ୍ରକାର ଗଛ; କ୍ଷୀରକାକ୍ଷୋଳା—A kind of plant.

Khirakāñchalā

ଖୀରକାକୋଳୀ [ଦ୍ର—ଏହାର ମୂଳ କନ୍ଦମୂଳ ପରି; ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସ୍ତନରୁ ସ୍ତନ୍ୟ ଶୁଖିଗଲେ ଏହି ମୂଳକୁ ଖାଇଲେ ସ୍ତନ୍ୟ ବଢ଼େ ।]

ଖିରକୋଳି—ଦେ. ବ (ସଂ. କ୍ଷୀର + କୋଳି)—କ୍ଷୀରକୋଳି (ଦେଖ)—

Khirakoli Kshīrakoli (See)

ଖିରଗୁଣ୍ଡଳ ହେବା— ଦେ. କ୍ରି—(ଧାନଗଛ) କ୍ଷୀର ଛୋଳିବା ପରେ ଧାନ

Khirachāuḷa hebā ଭିତରର ଶସ୍ୟ ଦାଣ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବା—(a paddy-plant) To have the kernel hardered inside the paddy-grain.

ଖିରସମୁଦ୍ର—ଦେ. ବ— କ୍ଷୀରସମୁଦ୍ର (ଦେଖ)—

Khirasamudra Kshīrasamudra (See)

ଖିରସା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—କ୍ଷିରସା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—

Khirasā (etc) Kshirisā etc (See)

ଖିରସାଗର—ଦେ. ବ—କ୍ଷୀରସାଗର (ଦେଖ)—

Khirasāgara Kshīrasāgara (See)

ଖିରସ୍ତାନ୍— ଦେ. ବ. ପୁଂ (ଇଂ. ଖ୍ରିଷ୍ଟିଅନ୍)—୧ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ—

Khirastān 1. Christian

(ଖିରସ୍ତାନଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ) ହିନ୍ଦୁ ହୋଇ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ଶାସ୍ତ୍ରବିହିତ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ ବର୍ତ୍ତାଗୁର ପ୍ରତି ଅନାସ୍ଥାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. (ironical) A hetorodox Hindu; a Hindu who does not observe the rigid rules of caste-system.

ହସୋଇ, ଖିରସ୍ତାନ, କୃସ୍ତାନ

ଖିରସ୍ତାନ— ଦେ. ବ— ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ଚାଲଚଳନ (ଯଥା ଜାତିବେଦ ଅସ୍ୱୀକାର, ପ୍ରତିମାପୂଜା ଅସ୍ୱୀକାର, ଖାଦ୍ୟାଖାଦ୍ୟରେ ବେଦ ନ ରଖିବା ଆଦି ଆଚରଣ)

Khirastāni

ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀନୀ କୃସ୍ତାନୀ Conduct of a Christian (who does not admit the caste-system, idol-worship and restrictions about food).

ଖିରସ୍ତାନଆଁ— ଦେ. ବଣ—ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍‌ଧର୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍‌ଧର୍ମର ଆଚାର-ବ୍ୟବହାର ପାଳନକାରୀ; ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ-ବିହିତ ଆଚାରର ବିରୋଧୀ—Following rules of conduct observed or followed by the Christians; opposed to the Hindu rules of conduct.

Khirastāniāñ

ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀନୀ କୃସ୍ତାନୀ

ଖିରସ୍ତାନ ପାଠ—ଦେ. ବ—ଆଧୁନିକ ଇଂରାଜୀ ଶିକ୍ଷା—

Khirastāni pāṭha Modern English education.

[ଦ୍ର—ପ୍ରଥମେ ଏ ଦେଶରେ ଇଂରାଜୀ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେବା ସମୟରେ ଅଧିକାଂଶ ନବ୍ୟଶିକ୍ଷିତମାନେ ଇଂରାଜୀ ପଢ଼ି ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଆଚାରବ୍ୟବହାର ପ୍ରତି ଅନାସ୍ଥା ଦେଖାଇଲେ, ମଦମାଂସ ଖାଇଲେ ଓ ପ୍ରତିମାପୂଜା କଲେ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ସେକାଳର ନୈଷ୍ଠିକ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଧାରଣା ହୋଇଥିଲା ଯେ ଇଂରାଜୀ ପାଠ ପଢ଼ିଲେ ଖିରସ୍ତାନ୍ ହେବାକୁ ହୁଏ ଓ ଖିରସ୍ତାନ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ମଦମାଂସ ଖାଇବା ଓ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାରୁ ବହିର୍ଭୂତ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି; ଏଥିପାଇଁ ପିଲାଏ ଇଂରାଜୀ ପାଠ ପଢ଼ିଲେ ଖିରସ୍ତାନ୍ ହୋଇଯିବେ ଏହା ଉପରେ ବାପମାଆମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଇଂରାଜୀ ପଢ଼ାଇବାକୁ ସାହସ କରୁନଥିଲେ । ଏବେ ଏ ଧାରଣା କ୍ରମଶଃ ଦୂରୀଭୂତ ହୋଇଅଛି ଓ ଇଂରାଜୀପଢ଼ୁଆଙ୍କ ପୂର୍ବକାର କଳାପାହାଡ଼ୀ ଖ୍ୟାତି କମିଯାଇଛି ।]

ଖିରା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ଉଲ. ହି. ଖୀରା; ସଂ. କ୍ଷୀରକ)—

Khirā କ୍ଷିରା (ଦେଖ)—Kshirā (See)

କ୍ଷୀର ଦେ. ବ—ଖୁବ୍ ଘନ ହୋଇ ଆଉଟା ହୋଇ କ୍ଷିର ପରି ଗାଢ଼ା ହୋଇଥିବା ଦୁଧ; ରବଡ଼ୀ—Condensed milk; milk thickened by boiling.

ମଲାଇ

ଖିରାଜ—ବୈଦେ. ବ (ଅ.)—ଭୂମିରାଜସ୍ୱ; ମାଲଗୁଜାର—

Khirāj Land-revenue.

ଖିରାଜ [ଦ୍ର—ଏହା ଶବ୍ଦରୁ ଲକ୍ଷିରାଜ (ନଷ୍କର) ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇଅଛି ।]

ଖିରି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—କ୍ଷିରି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Khiri (etc) Kshiri etc (See)

ଖିରିକୋଇ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଷଣ୍ଢମାନଙ୍କୁ ଡାକିବା ବା ଲଢ଼େଇ ପାଇଁ ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଧ୍ୱନି—

Khirikoi The sound uttered for calling or goading bulls to fight.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ସ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଂ

ଖିରକୋଳ—ଦେ. ବ—କ୍ଷୀରକୋଳ (ଦେଖ)
Khirikoḷi Kshīrakoḷi (See)

ଖିରସା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—କ୍ଷିରସା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khirisā (etc) Kshirisā etc (See)

ପୂଜାରେ ନେଇ ପିଠା କ୍ଷିରସା ଯେ ସର—ସାରଳା- ମହାଭାରତ ।

ଖାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଛେନା—Cheese.

ଖିରସାଣି—ଦେ. ବ (ସଂ. ହ୍ରେଷା, ହ୍ରେଷଣ) —
Khirisāṇi ଘୋଡ଼ାର ହ୍ରେଷାରବ; ହେଁ ହେଁ ଶବ୍ଦ—
ହେଷାନି Neighing of a horse.
ହିନହିନାହଟ ହ୍ରେଷାକର ପଶ୍ଚାରବ ଗର୍ଜନର ବାଣୀ
ଖଣ୍ଡିର ୪କ ର ଅଶ୍ୱଙ୍କର ଖିରସାଣି—ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

ଖିରୁଆ—ଦେ. ବ—ବନ୍ୟବୃକ୍ଷବିଶେଷ —
Khiruā Somneratia Apetala (tree) Haines)

ଖିରେଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. କ୍ଷୀର) —(ଗଛ) କ୍ଷୀରସ୍ରାବ ହେବା; କ୍ଷୀର
Khireibā ସ୍ରବଣ କରିବା—
(a tree) To exude juice.

ଖିର୍ନି—ଖାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. କ୍ଷୀରଶୀ) —
Khirni ୧ । ବନ୍ୟ ବୁଦାବିଶେଷ —
1. A wild herbarious plant.

[ଦ୍ର—ଏହା ମାଲ ଗଛ ପରି ଦେଖାଯାଏ । ଏହାର ଫଳ କଲା-କଲା ଓ କୋଳଥ ପରି କନ୍ଥୁ କୋଳଥଠାରୁ ସାନ; ଏଥିର ମଞ୍ଜିର ଶସକୁ ଚୂନା କରି ଆଖିବଥ ବା ଆଲୁଅରେ ଦେଲେ ଆରମ୍ଭ ବୋଧହୁଏ ।]

୨ । କ୍ଷୀରକୋଳ ଗଛ (ଦେଖ) (ଭୁଲ. ହି. ଖିରନି)—
2. Kshīrakoḷi tree (See)

ଖିଲ୍—ଖାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ. ହି. ଖରଲ୍)
Khil ଗୁଡ଼ଲ କୁଟିବା ଉଦୂଖଲ—
A mortar for husking paddy into rice.

ଖିଲ—ଦେ. ବ (ସଂ. କୀଳ)—୧ । କୀଳା; ମେଖ—
Khila 1. A peg; a thick pin.
ଖୀଲ ୨ । ବୁଡ଼ୁକା; ଅର୍ଗଲ; କବାଟର ବଳଣୀ—
କାଲ, ଖିଲୀ 2. A pin or bolt of a door.
୩ । (ସଂ. କୁହଳ) ପାନ ବଡ଼ିଆ; ଉଙ୍ଗାପାନ; ପାନରେ ଚୂନ ଲଗାଇ ଖଇର, ମସଲା, ଉଙ୍ଗାଗୁଆ, ଗୁଣ୍ଡ ଆଦ ଦେଇ
ଖିଲି ମୋଡ଼ା ସିବା କାହାଲି—3. A betel furnished
ଖୋଲି and folded with pieces of nut, spices catechu and smeared with quick-lime.
ଖାଦେ. (କଲାହାଣ୍ଡି) ବ—ଶଗଡ଼ର ବାଲୁଲି—Pegs fixed on both ends of the yoke of a cart.
ଖାଦେ. (ପୁଷ୍ପ) ବ—କୃଷିକର୍ମରେ ଉଠିଥିବା ଗଇଣ ପ୍ରଭୃତି ଅନାବନା ଗଛ—
Weeds growing on cultivated land.

ଖିଲ—ସଂ. ବିଣ. (ଖ = ଶୂନ୍ୟ + ଲ ଧାତୁ = ଯାଇବା + ଅ. ବିଘାତନ)—
Khila ୧ । ପ୍ରତିବନ୍ଧ; ଅପ୍ରବନ୍ଧ —
1. Obstructed.
୨ । ଦୁର୍ଗମ—2. Impassable.
୩ । ପଡ଼ିତ; ଅକୃଷ୍ଟ (ଭୂମି); ପଡ଼ିଆ—
3. Uncultivated; waste.
୪ । ଅବଶିଷ୍ଟ ରହିଥିବା—
4. Remaining; outstanding.
୫ । ଉତ୍ପନ୍ନ—5. Produced.
୬ । ପରଶିଷ୍ଟ—6 Supplementary.
(ଯଥା—ଖିଲ ହରିବଂଶ ।)
ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଅଖିଳ)—ସମସ୍ତ—
All; whole; entire.
ମିଶୁ ପଞ୍ଚଭୂତେ ଏ ଥାନ୍ତର ଜନ୍ତୁ
ଘୋଷି ଥାନ୍ତ ସଜ ଖିଲ ଥ-ଜା—ଜଗନ୍ନାଥଗୋର. କୃଷ୍ଣଭୂମାସ୍ୱ ।
ସଂ. ବ—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishṇu.
୨ । ବ୍ରହ୍ମା—2 Brahmā.
୩ । ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ—3. A vacant place.
୪ । ପଡ଼ିତ ବା ପଡ଼ିଆଭୂମି—
4 Uncultivated or waste land; waste.
୫ । ଫାଙ୍କ—5 A gap.
୬ । ଖଡ୍ଗ—6. Sword.
୭ । ମରୁଭୂମି—7. Desert.
୮ । ଅତିରିକ୍ତ ପଡ଼; ଜୋଡ଼ପଡ଼—
8. A supplement.
୯ । ସଙ୍ଗ୍ରହ—
9. A compendium; compilation.
୧୦ । ବାସୁଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥାନ—10. Vacuity.

ଖିଲକାଣିଆଁ—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ କୁଣ୍ଡ, ଗୁଆକାଉ ବା କଉଡ଼ର ଖିଲ
Khilakāṇiāñ ଝୁଗୁଲା ହୋଇଯିବାରୁ ତାହାଦ୍ୱାରା ଠିକ୍‌ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟସାଧନ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ—
(instrument) With a slackend or disordered rivet or pivot-pin.
ଖାଦେ. (ପୁଷ୍ପ) ବିଣ—ଅନାବନା ଗଛରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ (କୃଷିକ୍ଷେତ୍ର)—
(a cultivated field) Overgrown with weeds.

ଖିଲକାତି—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ କୁରର ପଡ଼ ଓ ବେଣ୍ଟ ମଧ୍ୟରେ
Khilakāti ଖିଲ ଦିଆ ଯାଇଥିବାରୁ ତାହା ବନ୍ଦ କରାଯାଇ ପାରେ—
ଚାକୁ, ଛୁରୀ 1. A small folding knife; clasp-knife.
ଚାକୁ ୨ । ଗୁଆକାଉ—2. Nut-cracker.

ଖିଲତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖିଲ୍‌ଅତ୍)—ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ସମ୍ମାନସୂଚକ
Khilat ପୋଷାକ ପାଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ସମ୍ମାନସୂଚକ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୧୦ଟି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ ।ଏଥିରେ ଦେଖିବେ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅଁ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଖା' ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଖ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଖିଲାତ୍; ଖେଲାତ୍ ପରଚ୍ଛଦ; ଶିରୋପା—A robe presented to a recepient of a title of honour by the king or government as a token of favour.
ଖିଲଅତ୍

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ରାୟସାହେବ୍, ରାୟବାହାଦୁର ଆଦ ଉପାଧି ଦଅନ୍ତି ସେମାନେ ଉକ୍ତିର ନଦର୍ଶନସ୍ୱରୂପ ସରକାରଙ୍କୁ ରେଟ୍ (ନଜରାନା) ଦଅନ୍ତି ଓ ସରକାର ତାଙ୍କୁ ଅନୁଗ୍ରହର ଚଦ୍ଧସ୍ୱରୂପ ଶିରୋପା (ଖିଲତ୍) ଦଅନ୍ତି । ଏହା ବହୁମୂଲ୍ୟ ପୋଷାକ, ତରବାରି, ଘଡ଼ି ଆଦ ରୂପେ ଦଆଯାଏ । ପୁରୁଣାକାଲରେ ଆମଦେଶର ରାଜାମାନେ ପଦସଙ୍ଗେ ଶିରପା ବା ଶାଢ଼ୀ ଦେଉଥିଲେ ।]

ଖିଲ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋଟିଏ ଖାଲାକୁ ଜୋରରେ ଭୂଇଁ ବା କାଠ ଆଦରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇବା—
Khilamāriba
କୀଲମାରା
खीलमारना To drive a bolt or peg into the ground or wood.

ଖିଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଖାଇବା କ୍ରିୟାର ହିନ୍ଦୀ ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—
Khilāibā ଖୁଆଇବା— To feed.
ଖାଓୟାନ ଶିଇଚ ମାନବ ଦନ୍ତୁଡି ମଧୁ ବନ୍ଧୁକ ବନ୍ଧୁ ଅଧର୍ ।
खिलाना କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କଚୋଘଡଖ୍ଡ଼. ଗ ଗାଁଉ ।

ଖିଲାଣ—ଦେ. ବ. (ହିନ୍ଦୀ)—ଇଷ୍ଟକାଦର ଦୃଙ୍ଗଳଡ ଗ୍ରନ୍ଥନବଶେଷ; ଡୋରଣ; ଉପରେ କଡ଼ ନ ଥିବା ଗ୍ଭଡ; ମେହେର୍‌ବ୍ଦା—
Khilāṇa
ଖିଲାନ An arch; dome.
मेहराब; खिलाण

ଖିଲାତ୍— ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖିଲ୍‌ଅତ୍)—
Khilāt ଖିଲତ୍ (ଦେଖ)
Khilat (See)

ଖିଲାନ୍—ଦେ. ବ—ଖିଲାଣ (ଦେଖ)
Khilān Khilāṇa (See)

ବରଳ ଉରଳ ଭାରବା ଗୁଣ୍ଡି ସୁଜାଳ ନରାଖିଲାନ ।
: ରାଧାନାଥ. ଗାବଦ୍ଦ ।

ଖିଲାପ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖିଲାଫ୍=ବପରୀତ, ପ୍ରତିକୂଳ)—
Khilāp ୧ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ତ୍ରୁଟି—
ଖେଲାପ 1. Neglect of duty; laches.
खिलाफ ୨ । ଅନାସ୍ଥା; ପ୍ରତିକୂଳତା—
2. Opposition; disregard.
୩ । ଭୁଲ୍—3. Wrong; mistake
ବୈଦେ. ବଣ—୧ । ଅନ୍ୟଥାକୃତ—
1. Done otherwise.
୨ । ତ୍ରୁଟିଯୁକ୍ତ—2. Defective.
୩ । ବିରୁଦ୍ଧ—3. Opposite.

ଖିଲାଫ୍—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଆ)—ଖିଲାପ୍ (ଦେଖ)
Khilāph Khilāp (See)

ଖିଲାଫତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)— ମୁସଲ୍‌ମାନଙ୍କର ସର୍ବ ପ୍ରଧାନ ଧର୍ମଗୁରୁ
Khilāphat ବା ଖଲିଫାଙ୍କର ପଦ, ଅଧିକାର, କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଆସନ—
The Khalifate or the position of the Khalif, the chief religious head of the Muslims; the elected ruler of Turkey.

[ଦ୍ର— ମୁସଲ୍‌ମାନ୍‌ମାନେ ଆବହ୍ମାନ କାଳରୁ ତୁରସ୍କର ସୁଲ୍‌ତାନଙ୍କୁ ଖଲିଫା ବା ପ୍ରଧାନ ଧର୍ମଗୁରୁ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରି ଆସୁଥିଲେ । ବିଗତ ଇଉରୋପୀୟ ମହାଯୁଦ୍ଧରେ ସମ୍ମିଳିତ ବିଜେତା ମିତ୍ରଶକ୍ତିମାନେ ଏହି ଖଲିଫାଙ୍କଠାରୁ ଅନେକ ରାଜ୍ୟ ଛଡ଼ାଇ ନେବାରୁ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପୃଥିବୀର (ବିଶେଷତଃ ତୁରସ୍କର) ମୁସଲ୍‌ମାନ୍‌ମାନେ ତୀବ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନ ଉପସ୍ଥିତ କରି, ସ୍ଥାନେସ୍ଥାନେ ସଭା ଓ ଗୃହୀ କରି ଧର୍ମଗୁରୁ ଖାଲିଫାଙ୍କର ରାଜ୍ୟରକ୍ଷାର୍ଥ ନ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ବଦ୍ଧପରିକର ହୋଇଥିଲେ ଓ ଏହି 'ଖିଲାଫତ୍ ସମସ୍ୟା' ସମାଧାନ ପାଇଁ ସମଗ୍ର ମୁସଲ୍‌ମାନ ଜଗତ କ୍ଷିପ୍ତପ୍ରାୟ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁରସ୍କର ମୁସଲ୍‌ମାନ୍‌ମାନେ ସୁଲ୍‌ତାନଙ୍କୁ ଅଯୋଗ୍ୟ ବିବେଚନା କରି, ତାଙ୍କଠାରୁ ରାଜ୍ୟ ଓ ଧର୍ମଗୁରୁ ଅଧିକାର କାଢ଼ି ନେଇ ତୁରସ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଣାଳୀରେ ଶାସନ କରୁ ଅଛନ୍ତି ଓ ତୁରସ୍କ ସୁଲ୍‌ତାନଙ୍କ ବଂଶଧର ଅନ୍ୟ କାଣଙ୍କୁ ଖାଲିଫା ନିର୍ବାଚନ କରିଅଛନ୍ତି । ବିଗତ ମହାଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗର ଆଲୋଚନା ଓ ଆନ୍ଦୋଳନ ପାଇଁ ଏବଂ ତୁରସ୍କର ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଭାରତର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ଖିଲାଫତ୍ ସମିତି, ଖିଲାଫତ୍ ଫଣ୍ଡ୍, ଖିଲାଫତ୍ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ଦଳମାନ ଗଠିତ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ଏମାନେ ଗୃହୀ ଜରିଆ ଲକ୍ଷଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ତୁରସ୍କର ଶାସନକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ପ୍ରେରଣ କରୁଥିଲେ ।]

ଖିଲାଫତ୍ କମିଟି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖିଲାଫତ+ଇଂ. କମିଟ୍ଟି)—
Khilāphat kamiṭi ଭାରତର ରାଜନୈତିକ ମୁସଲ୍‌ମାନ-ସମିତିବିଶେଷ— A modern political society of Mahomedans in India.

ଖିଲି— ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁହକ)—ଖିଲ ୩ (ଦେଖ)
Khili Khila 3 (See)

ଖିଲିକାଣିଆଁ—ଦେ. ବ— ଖିଲକାଣିଆଁ (ଦେଖ)
Khilikāṇiāñ Khilakāṇiāñ (See)

ଖିଲିକାତି—ଦେ. ବ— ଖିଲକାତି (ଦେଖ)
Khilikāti Khilakāti (See)

ଖିଲିଖିଲି—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟଧ୍ୱନି; କଳକଳ—
Khilikhili Sound of loud giggling laughter.
ଖିଲଖିଲ
खिलखिल; कहकह

ଖିଲିଖିଲେଇବା— ଦେ. କ୍ରି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟ କରିବା—
Khilikhileiba To laugh vociferously.
ଖିଲଖିଲ ହସା
खिलखिल हंसना

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଋ	ଌ	ୠ,ୡ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ସ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୡ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ନ୍ତ

ଖିଲ୍‌ଜୀ—ବୈଦେ. ବ. (ନାମ) (ଫା. ଖିଲ୍‌ଜୀ)—
Khiliji — ଆଫଗାନସ୍ଥାନର ସୀମାବାସୀ ପଠାଣ ଜାତିବିଶେଷ—A tribe of Pathans inhabiting the Afgan border.

[ଦ୍ର—ଏହି ବଂଶର ରାଜାମାନେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଖ୍ରୀ ୧୨୮୮ ସାଲଠାରୁ ୧୩୨୭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ଆଲ୍ଲାଉଦ୍ଦିନ୍ ଏହି ବଂଶୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସମ୍ରାଟ୍ ଥିଲେ ।]

ଖିଲୀକୃତ—ସଂ. ବିଣ. (ଖିଲ + ଅଭୂତ ଭାବେ (କ୍ୱି) ଈ + କୃତ)—
Khilikṛuta — ୧ । ଯାହାକୁ ଦୁର୍ଗମ କରାଯାଇ ଅଛି—1. Made unapproachable or impassable.
୨ । ପ୍ରତିହତ; ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ—2. Obstructed.
୩ । ରୁଦ୍ଧ—3. Shut; blocked up.

ଖିଲୀଭୂତ—ସଂ. ବିଣ. (ସ୍ତ୍ରୀ + ଅଭୂତ. ଭାବେ (କ୍ୱି) ଈ + ଭୂତ)—
Khilibhūta — ୧ । ଅଗମ୍ୟ ହୋଇଥିବା—1. Become impassable.
୨ । ବନ୍ଦ କରାଯାଇଥିବା—2. Blocked up.

ଖିଲ୍ଲାତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ଖିଲତ୍ (ଦେଖ)
Khillāt — Khilat (See)

ଖିଲ୍ଲି—ଦେ. ବ—ଖିଲ ୩ (ଦେଖ)
Khilli — Khila 3 (See)

ଖିଶା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଜାଶା)—୧ । ପଇସା ରଖିବାର ଲୁଗାମୁଣ୍ଡି; କନାଥଳି—1. A small cloth-bag for keeping money.
କୀଶା, ଖୀସା, ୨ । ମୁଣ୍ଡି; ଖଲତା—2. Wallet.

ଖିଶାରତ୍—ଦେ. ବ. (ଫା. ଖିଶାର୍)—କ୍ଷତି—
Khisārat — Damage or loss.
ଖେସାରାଂ
ଖିସାରା

ଖିଶାରୁ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖିଶାର୍)—କ୍ଷତି—
Khisārū — Damage or loss.
ଖେସାରା
ଖିସାରା

ଖିଷ୍ଟ୍‌ମସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଖ୍ରୀଷ୍ଟ୍‌ମାସ୍)—ଖ୍ରୀଷ୍ଟ୍‌ମସ୍ (ଦେଖ)
Khishtmas — Khrishtmas (See)

ଖିସମସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଖ୍ରୀଷ୍ଟ୍‌ମାସ୍)—ଖ୍ରୀଷ୍ଟ୍‌ମସ୍ (ଦେଖ)
Khismas — Khrishtmas (See)

ଖିସ୍‌ମିସ୍—ଦେ. ବ—କିସ୍‌ମିସ୍ (ଦେଖ)
Khismis — Kismis (See)

ଖିସାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି. (ଫ. କୁଶ ଧାତୁ = ବଲାପ କରିବା)—୧ । ମନ ମାରିବା; ବିମର୍ଷ ହେବା—1. To look sorrowful.
୨ । (ଜାଶପୁର) ରାଗିବା— 2. To be angry.

ଖିସାରି—ଦେ. ବ. (ଫ. ଖଞ୍ଜକାସ୍ତ) – ଖେସାରି (ଦେଖ)
Khisāri — Khesāri (See)

ଖିସାଲିବାଗିର୍ ହେବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଜାଶପୁର)—
Khisālī bāgir hebā — ଖିସାଇବା (ଦେଖ)
Khisāibā (See)

ଖୀ—ଗ୍ରାଦେ. (କଝକ) ଅ.—କ !—
Khī — Oh
[ଦ୍ର—କୌଣସି କଥା କୌଣସି ଲୋକର ମନକୁ ନ ପାଇଲେ ସେ 'କ' ସ୍ଥାନରେ 'ଖୀ' କହେ ।]

ଖୀନ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ଫ. ଖୀଣ)—କୃଶ—
Khīna — Slender.
ଦୁବଳ ମଝା ଅଛ ଖୀନ; ଏହାର ଦୋଷ ଗୋ ନ ଦେଇନ ।
ଭୂପତି. ପ୍ରେମସଞ୍ଚାମୃତ ।

ଖୀରକୋଳି ପାରୁଡ଼ାପୋକ—ଦେ. ବ.—ପାରୁଡ଼ାପୋକଙ୍କ ଠାରୁ ସାନ ଓ କଳା ଏବଂ ଦରଡ଼ି ପରି ଚେପ୍ଟା ଓ ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ ପୋକ; (ଏମାନେ ଖୀରକୋଳି ଗଛରେ ଥାଆନ୍ତି)—A kind of insect smaller than tortoise-beetle emitting a stinking smell.
Khīrakoli pārurdā poka

ଖୀରଯଷ୍ଟିକା—ଦେ. ବ.—ନାଗବଲା (ଦେଖ)
Khīrajashṭikā — Nāgabalā (See)

ଖୁ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଶବ୍ଦ କରିବା; ଧ୍ୱନି କରିବା—
Khu (root) — To sound.

ଖୁଅ—ଦେ. ବ.—ଖୁଆ ୭ (ଦେଖ)
Khua — Khuā 6 (See)
ଦେଉଳ ନବଦ୍ୱାର ସେ ଅଟଇ,
କରକର୍ ପରେ ଖୁଅ ସେ ଦେଇ । ପ୍ରାଚୀ. ପରଡେଗାଁଉ ।

ଖୁଆ—ଦେ. ବ.—୧ । (ସଂ. ଖୁଭ୍ର=ମଥିତ, ଖୋରକ; ଫ. ଖ୍ୱେଲ)—
Khuā — ଦଧିମନ୍ଥନ ଦଣ୍ଡ—1. The churning rod.
ମଥନୀ କାହିଁ ଦଧିମନ୍ଥନେ ଖୁଅ ଧର । ପ୍ରାଚୀ. ପରଡେଗାଁଉ ।
ମଥାନୀ, ମଥର, ମହନୀ ୨ । କାନ୍ଧମୂଳର ପୃଷ୍ଠାଂଶ; କାନ୍ଧର ପଛ; ବଗଲ ଡେଣା—2. The arm; the root of the arm; the shoulder-blade.
ବାଁହ, ଭୁଜା
ସେ ଦୁଇ ଘଇ ଭାର ଦୁଇବାହୁ ଧରି,
ଉଙ୍ଗି ପକାଇଲେ ଖୁଆରୁ ମୋଡ଼ିକରି । କୃଷ୍ଣଜିହ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ ।

ପେଡ଼ା ୩ । ଦୁଧ ଓ ଚିନି ମିଶ୍ରିତ ଏକପ୍ରକାର ମିଠାଇ—
ଖୋଆ 3. A sweet-meat made with milk and sugar
କ୍ଷୀର ୪ । ମଲାଇ; ଘନୀକୃତ ଆଉଟା ଦୁଧ—
ଖୋୟା 4. Thickened boiled milk; condensed milk.
ଖାଓୟାନ ୫ । ଅନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଭୋଜନ କରାଇବା—
ଖିଲାଇ 5. Feeding another person.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲେଟ୍‌ରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ, ସେତେବେ ଏ ସ୍ଲେଟ୍‌ଖୋଳରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉତ୍ତର ବସିଥିବ ୨ ବା ୧ ଚଉତି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଖୋଳିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଖୋଜିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଖୋଜିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଖୋଜିବେ ।

ଖୋୟା, ଖୋ ୬ । କରକଚ୍; ଇଟା ଓ ପଥରର ଛୋଟଛୋଟ ଖଣ୍ଡ—
କଂକଡ଼ Brickbats; concrete materials for macadamizing a road or floor.

ଗ୍ରାଦେ. (ମେନ୍ଧଗାପୁର) ବ.—ଖଦା; ଅଖୁର ମାରସ ଗେ୍ୟା—, The refuge of sugar-cane after its juice is pressed out

ଖୁଆଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ନିଜ ହାତରେ ଖାଇବାକୁ ଅପାରଗ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି (ଯଥା; ଶିଶୁ; ରୋଗୀ) ର ପାଟିରେ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇୟେ ଦେଓୟା ଦେବାଦ୍ୱାରା ଆଉ ଖୁଆଇବା—
ଖିଲାଦେନା To feed another by putting food into his mouth.

ଖୁଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୟକୁ ଭୋଜନ କରାଇବା—
Khuāibā 1. To feed another.
ଖାଓଆନ ଋଷ୍ୟ, ଲେହ୍ୟ, ପେୟ, ଅନ୍ନାଦ ଖୁଅଅ—
ଖିଲାନା, କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାତ୍ମଉ. ୨୪ ।
ଅଁଟନା ୨ । କପାଖାଇ ଦ୍ୱାରା ତଳା ଉଣାଇବା—
2. To cause cotton to be fleeced by the ginning mill
୩ । ଅନ୍ୟକୁ ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଦେବା; ଖାଦ୍ୟବସ୍ତୁ ଖାଇବାକୁ ଦେବା—
3. To supply meal to another.
୪ । ଉତ୍କୋଚ ଦେବା—4. To bribe.
୫ । ଅନ୍ୟକୁ ଭୋଜନ ଦ୍ୱାରା ପାଳିବା; ପୋଷିବା—
5. To support a person; to maintain a person.

ଖୁଆଇବା ପିଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଦ୍ଭବର; ସଂ. ଖାଦ ଧାତୁ ଣିଜ୍+ପା
Khuāibā piāibā ଧାତୁ ଣିଜ୍)—୧ । ଅସମର୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁହଁକୁ
ଖାଓୟାନ ଦାଓୟାନ ଖାଦ୍ୟ ଓ ପାଣୀୟ ବସ୍ତୁ ଦେବା—1. To put
ଖିଲାନା ପିଲାନା food and drink into the mouth of a person who is unable to eat and drink with his own hands.
୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଖାଦ୍ୟ ଓ ପାଣୀୟ ଯୋଗାଇବା—
2. To supply food and drink to another.
୩ । ପୋଷିବା—3. To maintain a person.
ଖୁଅ ପିଆଅ ନ ହେଲ ଛନ୍ଦ.
ମଃଥ ବୋଇଛନ୍ତ ଗୁହାଳ ଘେଟ୍ଟ—ଭବ ।

ଖୁଆ ଖସାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପ୍ରହାର ଦ୍ୱାରା ବାହୁମୂଳର ଗଣ୍ଠିବା
Khuā khasāibā କବ୍ଜାକୁ ବିଗୁଲା କରାଇବା—1. To make the arm disjointed by excesssive beating.
୨ । ଦରଜ ଦୂର କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବାହୁମୂଳରେ ତେଲ ଲଗାଇ ହାତଘାପୁଲି ବା ଲେଡ଼ିଦ୍ୱାରା ତାହାକୁ ଘଷିବା—
2. To tightly press the palm over the arm by annointing oil over it.

ଖୁଆଖୁଇ—ଦେ. ବିଣ ଓ ବ—ଖୁଆଖୋଇ (ଦେଖ)—
Khuākhui Khuākhoi (See)
ଜଉଜଳ କଥା ସେ ହୋଇ ବୁଡ଼ାବୁହି,
ଉତ୍ତମ୍ଭମାନ ମର୍ଧ ହେଲେ ଖୁଆଖୁଇ । କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାତ୍ମଉ ଅନ୍ଧ ।

ଖୁଆଖୋଇ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଖାଦ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ)—୧ । ପରସ୍ପରକୁ
Khuākhoi ଖୁଆଇବା—1. Feeding each other.
ଖାଓୟାଖାୟି ୨ । ଦୁଇଟି ବଗ୍‌ଡ଼ା ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ କାମୁଡ଼ାକାମୁଡ଼ି ହେବା—2. (two cats) Snapping at and scratching each other.
୩ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ କଳହ କରୁଥିବା—
3. Mutually quarrelling.

ଦେ. ବ—୧ । ପରସ୍ପରକୁ ଖୁଆଇବା କର୍ମ—
1. The act of feeding each other.
୨ । ପରସ୍ପର କାମୁଡ଼ାକାମୁଡ଼ି ହେବା—
2. Mutual snapping or biting of two cats.
୩ । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ କଳହ—
3. Mutual quarrelling.

ଖୁଆଡ଼—ଦେ. ବ (ସଂ. ଷୋଡ଼=ଆଗଳ, ଗଜ ବନ୍ଧନସ୍ତମ୍ଭ; ଭୁଲ.
Khuārda ହି. ଖୋଦାର=ଶୂକର ରକ୍ଷାସ୍ଥାନ)—୧ । ଗୋରୁ ଆଦି
ଖୋଡ଼, ଖୋୟାଡ଼ ରହିବାର ବାଡ଼ାବନ୍ଧ ସ୍ଥାନ; ମେଣ୍ଢା ଗୁହାଳ—
ଖଡ଼କା, ବାଡ଼ା 1. Cattle-pen; enclosure for cattle.
୨ । ଗୋରୁଗୋଠ—2. A flock of cattle.
୩ । କାଞ୍ଜିହାଉଦା—3. A pound for cattle.
୪ । ଗାତୀରବେଷ୍ଟିତ ଖଞ୍ଜା ବା ଅଗଣା—
4. Court-yard.

ଖୁଆଦଉଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଖୁଆଦଣ୍ଡକୁ ଯେଉଁ ରଜ୍ଜୁ ଦ୍ୱାରା ଘୁରାଯାଏ—
Khuādaurḍi
ମଥନୀରଦଡ଼ୀ The string which is wound round the
ମଥାନୀକିରସ୍ସୀ churning rod and drawn backward and forward while churning butter-milk.

ଖୁଆଦଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—ଦହି ମୋହିବା ଦଣ୍ଡ; ମନ୍ଥନଦଣ୍ଡ; ଖୁଆ—
Khuādaṇḍa A rod with a ball at the end to
ଘୋଳମଉନୀ; ମଥନୀ churn butter-milk.
ମଥାନୀକିଡଣ୍ଡୀ ଖୁଆଦଣ୍ଡରୁଥିଁ ତଳର ଛୀରରେ ମୁଣ୍ଡାଡ କ ଥାଏ ଆଉ ।
କବମୂର୍ଦ୍ଦ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଖୁଆର କରିବା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ଭଲପୁର) କ୍ରି (ଫା. ଖାର୍=ନଷ୍ଟି; ଭୁଲ.
Khuāri karibā ହି. ଖୁଆର୍=କରିବାଦ୍ୱା; ନଷ୍ଟି)—
ଗୋମେଷାଦ ଦ୍ୱାରା କ୍ଷେତର ଫସଲକୁ ନଷ୍ଟ କରିବା; ଖଦା କରିବା—
To cause crops to be damaged by cattle straying into a field.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଖୁଆସ—ସ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ପାଚକ—
Khuāsa 1. Cook.
୨ । ପରିବେଷକ; ପରଶୁଣୀ—
2. One who serves food.

ଖୁଉଁଖାଆଁ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଖୁଁଖୁଁ (ଦେଖ)
Khuuñkhāāñ Khuñkhuñ (See)

ଖୁଉଁଖୁଁଉଁ—ଦେ. ଅ—ଖୁଁଖୁଁ (ଦେଖ)
Khuuñkhuuñ Khuñkhuñ (See)

ଖୁଁଖ୍ରଡ଼ା—ସ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ.—ଫୁଙ୍ଗା; ଅନାବୃତଦେହ—
Khuñkhr̥dā Bare-bodied.

ଖୁଁଖାଁ—ଦେ. ଅ.—ଖୁଁଖୁଁ (ଦେଖ)
Khuñkhāñ Khuñkhuñ (See)

ଖୁଁଖୁଁ—ଦେ ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଶୁଖିଲା କାଶ କାଶିବାରେ କଣ୍ଠର ଅବ୍ୟକ୍ତଧ୍ୱନି—
Khuñkhuñ
ଖୁଁକଖୁକ ଖୁକଖୁକ The low sound of asthmatic
ଖେଁଖେଁ coughing; sound of low coughing.
କ୍ରି. ବିଣ—ଖୁଁଖୁଁ ଧ୍ୱନି ସହିତ—
With a low coughing sound.

ଖୁଁଖୁଁକାଶ—ଦେ. ବ—ଶ୍ୱାସରୋଗୀର ମୃଦୁ କାଶ—
Khuñkhuñkāśa Asthmatic cough; low repeated
ଖୁକଖୁକାନି; ଖକଖକାନି cough; whooping cough.
ଖୋଁଖୋ ଖୁଁଖୁଁକାଶ ଖରନଶ୍ୱାସ—ସର୍ଦ୍ଦି ଗୋ ମନ୍ଦ ଏ ।
ଦନାଇଦାଖ. ପହିଲ ।

ଖୁଁଖୁଁୟିଁ—ଦେ. ବିଣ. ଦ୍ଦଂ—ଯେ ସବୁବେଳେ ଖୁଁଖୁଁ କାଶୁଥାଏ—
Khuñkhuñ̐āñ Given to whooping cough.
(ଖୁଁଖୁଁଇଁ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଖୁକଖୁକିୟା; ଖୁକଖୁକା

ଖୁକା—ସ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବି. ପୁଂ (ଆଦରଯୁକ୍ତ ଡାକ)—(ବଙ୍ଗୀୟ
Khukā ପରିବାରରେ) ଖୋକା ବା ଶିଶୁପୁତ୍ର; ଦୁଗ୍ଧପୋଷ୍ୟ-
ଖୋକା ବାଳକ— (a term of endearment) A
ଖୋକା male-child (in a Bengalee family).
(ଖୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ଉତ୍କଳର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଉତ୍କଳର ସ୍ଥାୟୀ ଅଧିବାସୀ ବଙ୍ଗାଲୀ ଓ ବଙ୍ଗାଲୀମାନଙ୍କ ଘରୁବରେ ଆସିବା ପରିବାରମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ଏ ଶବ୍ଦର ଏହି ; ବ୍ୟବହାର ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ ।]

ଖୁକା—ସ୍ରାଦେ. ବ—(ମେଦନୀପୁର; ବାଲେଶ୍ୱର ଓଁ ବଙ୍ଗାଲୀଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀବରେ
Khukī ସ୍ତ୍ରୀବଚ୍ଚ ବଂଶ)—ଖୁକାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Khukā.
ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—୧ । ଅସଭ୍ୟ—
1. Uncivilised; rude; barbarious.
୨ । ଅସ୍ପଷ୍ଟ—2. Uncouth.
୩ । ସାଧାରଣ; ଇତର—3. General (public).

ଖୁକୁଣ୍ଡି—ସ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ତାଳଖୁଣ୍ଟୁ; ତାଳଗଜା ମଧ୍ୟରେ
Khukuṇḍi ଥିବା ଶସ୍ୟ—
The soft edible kernel inside the stone of a sprouting palm seed.

ଖୁକୁନି—ସ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର) ବ—ଖୁକୁଣ୍ଡି (ଦେଖ)
Khukuni Khukuṇḍi (See)

ଖୁଖ୍‌ମା—ସ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । କଇଁଫୁଲ—
Khukhmā 1. Water-lily.
(ଖୁଖ୍‌ମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କଇଁ ଫୁଲର ମଞ୍ଜି—
2. The seed of water-lily.
ଦେ. ବିଣ. ଫୁ—ସବଳ; ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ—Fat and healthy.

ଖୁଖ୍‌ରିବା—ସ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଗେଞ୍ଚିବା—
Khukhribā To poke at.

ଖୁଖିଖାଶି—ସ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଭୁଲ. ହି. ଖୌଁଖୀ + କାସ)—
Khukhikhāśi ଖୁଁଖୁଁ କାଶ—Constant feeble coughing.
ଖୁଖିଖାଶି ବାରମାସୀ, ଠେଙ୍ଗାଖାଶି ପରିତ୍ରାହି'ସି—ପ୍ରବଚନ ।

ଖୁଖୁଲି—ସ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବି. (ଭୁଲ. ହି. ଖୌଁଖୀ=କାସ)—କାସ—
Khukhuli Cough.

ଖୁଗୁର—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ଖୁଗୀର୍)—ଘୋଡ଼ା ଉପରେ 'ଖରଜାମା ତଳେ
Khugura ପକାଯିବା ମୋଟା ବସ୍ତ୍ରର ଆସନ—
ଖୁଗୁରି A cloth cushion put on the back of a horse
ଖୁଗୀର below the chārijāmā before the saddle was in vogue.
[ଦ୍ର—ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜନ୍ତୁର ବ୍ୟବହାର ହେବା ପୂର୍ବେ ଏ ଦେଶରେ ଘୋଡ଼ା ପିଠିରେ ଖୁଗୁର ପକାଯାଇ ତା ଉପରେ ଖରଜାମ ପକାଯାଉଥିଲା ।]

ଖୁଗୁରା—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ଖୁଗୁର (ଦେଖ)
Khugurā Khugura (See)

ଖୁଗୁରି—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ଖୁଗୁର (ଦେଖ)
Khuguri Khugura (See)

ଖୁଙ୍କୁ—ଦେ. ବ (ଫ. ଅଙ୍କୁର)—ଗଜୁରିଥିବା ତାଳଝାଲୁଆ ମଧ୍ୟରେ
Khuṅku ଥିବା ସୁମିଷ୍ଟ ଶସ୍ୟ(ଏଥିରେ ଗଜାର ବିପରୀତ ପାଖରେ ଚେର କୁର ଲାଗିଥାଏ)—The soft edible sweet kernel inside
ଗୁଦା; ଗିରି the stone of a sprouting palm-fruit.

ଖୁଙ୍ଗା—ଦେ. ବ (ଫ. କରଙ୍ଗ; କରଙ୍ଗ)—୧ । ବେତ ବା ବାଉଁଶ-
Khuṅgā ନର୍ମିତ କ୍ଷୁଦ୍ର ପେଟିକା; ସ୍ଲେଟ ପେଡ଼ି—
ଖଲା, ଠାଙ୍ଗା 1. A small box of wicker work.
(of cane, bamboo etc).
ଖୋଁଚାନ; ଖୁଁଚାନା ୨ । ପତ୍ରର ଠୋଙ୍ଗା; ଦନା—2. Leaves sewn
କୋଁଚା into a pot.
୩ । ଆଙ୍ଗୁଠି ବା ଯଷ୍ଟି ଅଗରେ କେଞ୍ଚିବା—
3. Poking with a finger-tip or a point of a stick.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଥମ ୧ ଚଉତି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତି ତୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋଧିଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାର୍ଶ୍ୱ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହ୍ନ ର ବପରତ ୨ ବା ୧ ଚଉତି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ସୋଧିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ସୋଧନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଥିଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଡ଼ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍ଟ' ଦେଖିବେ ।

ଖ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବିଣ. ପୁଂ.—ବେଉଜିଆ (ଲୋକ)—(ଖୁଙ୍ଗୀ-ସ୍ତ୍ରୀ) Unmethodical (person); unsystematic (person).

ଖ୍ରାଦେ. (ପୁଗ୍ଗା) ବିଣ—ଅତି ମାନାବୁବିଆ ବା ଲେସମା— Very sluggish.

ଖୁଙ୍ଗାଖୁଙ୍ଗି—ଦେ. ବି—ଅନେ୍ୟାନ୍ୟରେ କେଞ୍ଚାକେଞ୍ଚି ଦେବା— Khuṅgākhuṅgi Mutual poking.

ଖୁଙ୍ଗି—ଦେ. ବି—ଖୁଙ୍ଗା ୧ (ଦେଖ) Khuṅgi Khuṅgā 1 (See)

ଖୁଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଫ୍ର. କୁର ଧାତୁ=ବଲେଖନ)—୧ । ଆଙ୍ଗୁଠି ବା ବାଡ଼ଅଗରେ କେଞ୍ଚିବା—1. To poke with the tips of fingers or stick. ଖୋଁଚା, ଖୁଁଚା **ଖୋଁକନା, କୋଁଚନା, ଗୋଦନା; ଚୁଭାନା**

୨ । କୌଣସି ମୁନଆଁ ଅସ୍ତ୍ରରେ କେଞ୍ଚିବା— 2. To poke with a sharp pointed weapon.

ଖୁଚରା—ଦେ. ବିଣ (ଫା. ଖୁଜ୍‌ରା;ଉଲ.ସ. କ୍ଷୁଦ୍ର)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ-ଯୁକ୍ତ; ଛୋଟ ଛୋଟ—1. Small; consisting of small pieces. ଖୁଚରା **ଖୁରଦା, ଖୁଜରା**

୨ । ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ ବିକି କରିଯିବା (ପଣ୍ୟ)— 2. (commodities) Sold in retail.

୩ । ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ ବିକି କରୁଥିବା (ଦୋକାନୀ)— 3. (a shop-keeper) Selling (things) in retail.

ଖୁଚରା ବକେଇମାନଙ୍କର କାବକା ଉଲରୂପେ ଚଳ ପାରନ୍ତା ନାହିଁ— ଉଧାନାଥ, ବବେକା ।

ଦେ. ବି—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ—1. Small pieces.

୨ । ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟର ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ ବିକ୍ରୟ— 2. Retail-sale of commodities.

୩ । ଟଙ୍କା ଭଙ୍ଗାଇ ନେବା ବଦଳରେ ଆଣିବା କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ମୁଦ୍ରାରୂପ— 3. Small coins got in exchange of larger coins.

୪ । ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ ଅବଶିଷ୍ଟ ବସ୍ତୁମାନ— 4. Small remnants or remainders.

ଖୁଚରା କାମ—ଦେ. ବି—ଛୋଟଆ ଛୋଟଆ କାର୍ଯ୍ୟ— Khucharā kāma Job works; petty works. ଖୁଚରାକାଜ **ଖୁଜରାକାମ**

ଖୁଚରା ଖରଚ—ଦେ. ବି (ଫା. ଖୁଜ୍‌ରା+ଫା. ଖର୍ଚ୍ଚ)—ବାଜେ ଖରଚ; ସେଉଁ ଖରଚ ପାଇଁ ଅଳ୍ପ ପଇସା ଛାଡ଼ା—Small or miscellaneous expenses. ଖୁଚରାଖରଚ **ଖୁଜରା ଖରଚ**

ଖୁଚରା ପଇସା—ଦେ. ବି—ପଇସା ପ୍ରଭୃତି କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ମୁଦ୍ରା— Khucharā paisā Small coins; small parts of bigger coins. ଖୁଚରା ପୟସା **ଖୁଜରା ପଇସା**

ଖୁଚରା ବଳିବା—ଦେ. ବି—ବଡ଼ ବଡ଼ ବସ୍ତୁ ବା କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଧନ ବା Khucharā balibā ମାସ ହିସାବ ହେଲା ପରେ ସେଉଁ କ୍ଷୁଦ୍ର-ସଂଖ୍ୟକ ବସ୍ତୁ ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ରହେ—Small insignificant remainders left after squaring up accounts for larger matters or periods.

ଖୁଚରା ବିକି—ଦେ. ବି— କୋଗ୍; ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ କରି ବିକ୍ରୟ-କରିବା—Retail-sale. Khucharā bikri ଖୁଚରାବିକ୍ରି **ଖୁଜରା ବିକ୍ରୀ**

ଖୁଚରା ରହିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚୁରୁ ବଳିବା (ଦେଖ)— Khucharā rahibā Khucharā balibā (See)

ଖୁଚିବା—ଖ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଗୋସିବା; ଉଉରକୁ ମାଡ଼ି ଗୁଞ୍ଜିବା— Khuchibā To tuck in. (ଯଥା—କାନରେ ଫୁଲ ଖୁଚିବା ।)

ଖୁଚୁରା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଖୁଚରା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)— Khuchurā (etc) Khucharā etc (See)

ଖୁଜ୍ (ଧାତୁ)—ଫ୍ର.—ଚୋର କରିବା— Khuj (root) To steal; to rob.

ଖୁଜୁରା (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି—ଖୁଚରା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)— Khujrā (etc) Khucharā etc (See)

ଖୁଜୁରି—ଖ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ଫ୍ର.ଖର୍ଜ୍ଜନ; ଭୁଲ. ହି. ଖୁଜ୍‌ଲି)— Khujri ୧ । କୁଣ୍ଡିଆ (ରୋଗ)— 1. Dry itches

୨ । କୁଣ୍ଡେଇହେବା; ଗଲୁ—2. Itching.

ଖୁଜ୍‌ଲି—ଦେ. ବି (ଫ୍ର. ଖର୍ଜୁ)—୧ । କାନ୍ଥୁ ବା କୁଣ୍ଡିଆ— Khujli 1. Watery or dry itches on the body; eruptions on the body; scabs. ଖୁଜଲି **ଖୁଜଲୀ**

୨ । ଗଲୁ; କୁଣ୍ଡେଇହେବା—2. Itching.

ଖୁଜ୍‌ବୁଜ୍—ଦେ. ବି—୧ । ଅସ୍ଥିରତା; ରଗଲମ୍ପି— Khujbuj 1. Restlessness. ଚୁଳବୁଳ **ବେଚୈନ**

୨ । ସାମାନ୍ୟ ଦୁଷ୍ଟାମି— 2. Petty wickedness due to restlessness.

ଦେ. ବିଣ—ଅସ୍ଥିର; ଚଞ୍ଚଳ—Restless; hasty.

ଖୁଜବୁଜିଆ—ଦେ. ବିଣ ପୁଂ.—୧ । ଅସ୍ଥିର; ଚଞ୍ଚଳ— Khujabujiā 1. Restless. (ଖୁଜବୁଜା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ସାମାନ୍ୟରେ ଦୁଷ୍ଟ— 2. Slightly wicked. ଚୁଳବୁଳା, ଚୁଳବୁଳେ **ବେଚୈନ**

ଖୁଜାଇବା—ଖ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—(ଫ୍ର. ଖର୍ଜ ଧାତୁ; Khujāibā ଭୁଲ. ହି. ଖୁଜ୍‌ଲାନା)—

୧ । କୁଣ୍ଡାଇବା—1. To scratch an itching limb.

୨ । କୁଣ୍ଡାଇହେବା—2. To feel itching; to itch.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ର୍ଜ୍ୟ	ଇଅ	ଔ	ନ୍

ଖୁଜୁବୁଜ—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଖୁଜ୍‌ବୁଜ୍ (ଦେଖ)
Khujubuja Khujbuj (See)

ବ—ପ୍ରବାସୀ ପ୍ରିୟଜନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମନରେ ଜାତ ଅସ୍ଥିରତା ବା ଚିନ୍ତା—Restlessness or anxiety due to thoughts after an absent dear one.

ଖୁଜୁବୁଜିଆ—ଦେ. ବଣ—ଖୁଜବୁଜିଆ (ଦେଖ)
Khujubujiā Khujabujiā (See)

ଖୁଜୁବୁଜୁ—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଖୁଜୁବୁଜ (ଦେଖ)
Khujubuju Khujubuja (See)

ଖୁଜୁମୁଜୁ—ଦେ. ବ—ଖୁଜବୁଜ (ଦେଖ)
Khujumuju Khujubuja (See)

ଖୁଜୁରା—ଦେ. ବ—ଖୁଚରା (ଦେଖ)
Khujurā Khucharā (See)

ଖୁଜୁରି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖୁଜ୍‌ରି (ଦେଖ)
Khujuri Khujri (See)

ଖୁଜୁରୁନାଥ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଉତ୍ତରର ଲାମାମାନଙ୍କର ତୀର୍ଥ—
Khujurunātha A place of pilgrimage of the Lamas in Tibbet.

[ଦ୍ର—ଏହା ଚକଲାକୋଟ୍‌ଗିରସଙ୍କଟରୁ ଦଶ ମାଇଲ ଦୂର । ଏଠାରେ ଭୁବନେଶ୍ୱରୀ ଯନ୍ତ୍ର ଓ ଯନ୍ତ୍ର ସମ୍ରାଟରେ ୭।୮ ଦାଢ ଉଚ୍ଚ ଚତୁର୍ଭୁଜା ଦେବୀ ମୂର୍ତ୍ତି, ବଜ୍ର। ବଷ୍ଣୁ-ମହେଶ୍ୱର ଓ ଇନ୍ଦ୍ରାଦି ଦେବଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତର ମୂର୍ତ୍ତି ଅଛୁ । ଶକ୍ତିମୂର୍ତ୍ତି ଅନେକ । ଏଥିରେ ଦେବମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର ଅପୂର୍ବ ଶୋଭା ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ—ସ୍ୱାମୀ ଜ୍ଞାନାନନ୍ଦ ।]

ଖୁଜୁଲି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଖର୍ଜୁ)—ଖୁଜୁଲ୍ (ଦେଖ)
Khujuli Khujli (See)

ଖୁଜୁଲ୍—ଦେ. ବ—ଖୁଜ୍‌ଲ୍ (ଦେଖ)
Khujuli Khujli (See)

ଖୁଞ୍ଚ—ଦେ. ବ (ସଂ. କୁଚିକା)—୧ । ଖ୍ଟେଣ୍ଟ ଖିଲ; କାଳକ; ମେଖ—
Khuñcha 1. Peg.

୨ । ଜୁଲୁରି ଯାଇଥିବା ଚାଲର ଅଂଶରେ ଗୁଞ୍ଜାଯିବା ନଡ଼ା ବା କୁଟା; ଖୁଞ୍ଚା—
2. Straw put in an opening made in a thatch.

୩ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାପ ଅନୁସାରେ ବଢ଼େଇ ବା କରତାମାନେ କାଠ ଆଦରେ ଚିହ୍ନ ଦେବା ସକାଶେ ବ୍ୟବହାର କରିବା କାଠି—
3. A small twig cut according to given length used by carpenters and sawyers to mark out a log to be sawn or scraped into given spaces.

୪ । ଚିରିବେବା କାଠରୁ ବାହିବା ନିମନ୍ତେ କରତା ଓ ବଢ଼େଇମାନେ ବ୍ୟବହାର କରିବା କଳା ଓ ଧଳା ରଙ୍ଗ ବୋଳା ହୋଇଥିବା ସୂତା—
4. A line or thread (besmeared with chalk or black) used by sawyers and carpenters to mark a log of wood to be sawn.

ଖୁଞ୍ଚା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଚିକା)—ଖୁଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Khuñchā Khuñcha (See)

ଖୁଞ୍ଚାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୁଞ୍ଚିବାର ପ୍ରଯୋଜକ ରୂପ—
Khuñchāibā The causative form of Khuñchibā.

ଖୁଞ୍ଚା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚାଲରୁ ଜୁଲୁରି ଯାଇଥିବା ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ନୂଆ ନଡ଼ା ଗୁଞ୍ଜିବା—Repairing the
Khuñchā deba ଗୋଜା places of a thatch (from which the straw has come out) by means of small sheaves of straw thrust here and there.

ଖୁଞ୍ଚା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୁଞ୍ଚା ଦେବା (ଦେଖ)
Khuñchā māribā Khuñchā debā (See)

ଖୁଞ୍ଚିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦୁଇଟି ରୁଅ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ରୁଅ ଗୁଞ୍ଜି କରି ପୂରାଇବା; ଗୁଞ୍ଜିବା—
Khuñchibā 1. To thrust a rafter into an empty
ଖୁଁଚାନ; ଖୋଁଚାନ କୋଁଚନା space (between two other rafters).

୨ । ଖୁଞ୍ଚା ଦେବା (ଦେଖ)
2. Khuñchā debā (See)

୩ । ଖୁଞ୍ଚକାଠିରେ ମାପ କରି ଚିରିବା କାଠରେ ଦାଗ ଦେବା-
3. To mark the required dimensions in a log of wood by means of a twig-measure.

୪ । ଗେଞ୍ଜିବା; ଖୁଙ୍ଚିବା—
4. To prick; to poke with a pointed thing or finger.

୫ । ପିନ୍ଧା ଲୁଗାକୁ କସିବା ବା ଟାଣି କରି ଖୋସିବା—
5. To tuck up worn cloth tight.

୬ । (ନେତ୍ର) ପୀଡ଼ା କରିବା; (ଆଖି) ରୁଗୁରୁଗ୍ ହେବା—
6. (the eye) To ache.

ଖୁଞ୍ଚିହେବା—ଦେ. ବ—(ନେତ୍ର) ପୀଡ଼ା କରିବା; ଆଖି ରୁଗୁରୁଗ୍ ହେବା—Aching of the eye.
Khuñchihebā

ଖୁଟ୍‌ଖୁଟ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. (ଭୁଲ. ବ. ଖୁଁଚ୍‌ଖୁଁଚ୍ = ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ)—
Khuṭkhuṭ
୧ । ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ—1. Displeased;murmuring.

୨ । ସନ୍ଦିଗ୍ଧ—2. Doubtful; suspicious.

ଖୁଟ୍‌ଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବଢ଼େଇର ଲଦ୍ଦଣ ପିଟିବା ମୁଗୁର; ମୁଗୁର—The carpenter's wooden
Khuṭlā mallet.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏ ଓ ଔ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ରୁତେର ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏଁ ବା ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରଣାଳୀରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବା ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ସଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍ତୁ'ଦେଖିବେ।

ଖୁଣ୍ଟିଲତାରା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ବଢ଼େଇର ମୁଗୁର ପର୍ Khuṭilātārā ଦେଖାଯିବାରୁ) କୃତ୍ତିକାପୁଞ୍ଜ—
The constellation Pleiadas.

ଖୁଣ୍ଟିଲି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜାଳବାର ଉପଯୁକ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ର କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ—
Khuṭili Bits of wood used as fuel.

ଖୁଟିନାଟି—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—
Khuṭināṭi ୧ । ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ—
ଖଁ ଟିନାଟି 1. Very minute or petty things.
୨ । ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ ବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଦୋଷମାନ—
2. Petty defects.

ଖୁଟିନାଟି କର—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—
Khuṭināṭi kari ଖୁବ୍ ଭଲଭଳ କର; ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖରୂପେ—
ଖଁ ଟିନାଟି Minutely; thoroughly.
(ସଥା—ଗୁଁଣ୍ଟନାଟ କର ପରୀକ୍ଷା କରିବା ।)

ଖୁଡ଼୍‌କଣି—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର ଶବ୍ଦ ହେଲେ—
Khuṛdkiṇi At a very little sound; at a slight
ଖୁଡ଼କରେ noise.
(ସଥା—ତାଙ୍କ କଦ ଏତେ ପତଳା ଯେ ଘରେ ଖୁଡ଼୍‌କଣି ହେଲେ ତାଙ୍କ କଦ ଭାଙ୍ଗି ଯାଏ ।)

ଖୁଡ଼୍‌ଖୁଡ଼୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ଭୁଲ ସଂ. ଖଡ଼ ଧାତୁ=ଈଷତ୍ ଘର୍ଷଣ)
Khuṛdkhuṛd —କଠିନ ପଦାର୍ଥମାନଙ୍କର ପରସ୍ପର ଆଘାତରେ
ଖୁଡ଼ଖୁଡ଼ ଜାତ ହେବା ଖଡ଼ଖଡ଼ ଶବ୍ଦ ଅପେକ୍ଷା ମାତ୍ରତର ଶବ୍ଦ;
ଖଡ଼ଖଡ଼, ଖଟପଟ ମୃଦୁ ଘର୍ଷଣ ଶବ୍ଦ—Clattering low sound of two hard things striking with each other.
[ଦ୍ର—ଖଡ଼ଖଡ଼ ଅପେକ୍ଷା ଖୁଡ଼୍‌ଖୁଡ଼୍ ମୃଦୁତର ଶବ୍ଦ ।]

ଖୁଡ଼ସ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବାଇଢଙ୍କ (ଦେଖ)
Khuṛdsa Bāiḍhaṅka (See)

ଖୁଡ଼ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ କରିବା—
Khuṛda (root) 1. To break into pieces.
୨ । କାଟିବା—2. To cut up.
୩ । ବଣ୍ଟନ କରିବା—3. To divide.

ଖୁଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖୋଟ=ଦୂଷିତ)—କଳି; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ—
Khuṛda Quarrel.
ଖୁଁତ ଏହା ହଲେ ମୁଁ ଅନ୍ୟ ମହାଜନ । ଚୋପାଦରା ।
ଖୋଟ; ଖୋଟାଇ; ଖୁଟାଇ

ଖୁଡ଼୍‌କ—ସଂ. ବ. (ଖୁଡ଼ ଧାତୁ+ଅକ)—କହୁଣୀର ଗଣ୍ଠି—
Khuṛdaka Ankle-joint.

ଖୁଡ଼ତା—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ସଂ. ଖୁଣ୍ଡତାତ; ଖୁଣ୍ଟତାତ)—
Khuṛdatā କନିଷ୍ଠ ପିତୃବ୍ୟ; କକା; କକେଇ—
ଖୁଡ଼ା Younger uncle; father's younger
ଚଚା brother; junior paternal uncle.
(ଖୁଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖୁଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ. ବ. ପୁଂ (ବାଲେଶ୍ୱର; ମେଦନୀପୁର)—
Khuṛdā ଖୁଡ଼ତା (ଦେଖ)
Khuṛdatā (See)

ଖୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. କଳହ)—କଳୁଆ—
Khuṛdiā Quarrelsome.
(ଖୁଡ଼େଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବିଣ—କୋଡ଼ିଆ; ଅଳସୁଆ—
Idle; lazy.

ଖୁଡ଼ୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଖୁଣ୍ଟ)—କନିଷ୍ଠ ପିତୃବ୍ୟଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—
Khuṛdī Paternal aunt; wife of father's younger
ଖୁଡ଼ୀ brother.
ଚାଚୀ

ଖୁଡ଼ୀମା—ଦେ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଖୁଣ୍ଟ; ଓ. ମା)—ପିତାଙ୍କର ଖୁଡ଼ୀ—
Khuṛdīmā Paternal grand-aunt; the wife of one's father's younger uncle.

ଖୁଡ଼ୀଶାଶୁ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଖୁଣ୍ଟ୍ୟ ଓ ଶ୍ୱଶ୍ରୂ)—
Khuṛdīsāsu ଶାଶୁଙ୍କର ସାନ ଯାଆ; ଆପଣା ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ବା
(ଖୁଡ଼ଶାଶୁର—ପୁଂ) ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଖୁଡ଼ୀ—Wife of one's father-
ଖୁଡ଼ଶାଶ; ଖୁଡ଼ଶାଶୁଡ଼ୀ in-law's younger brother.
ଚଚିୟା ଶାଶ

ଖୁଡ଼ୁ ଖୁଡ଼ୁ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଖୁଡ଼୍ ଖୁଡ଼୍ (ଦେଖ)
Khuṛdu khuṛdu Khuṛd khuṛd (See)

ଖୁଡ଼ୁତା—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ସଂ. ଖୁଣ୍ଟତାତ)—ଖୁଡ଼ତା (ଦେଖ)
Khuṛdutā Khuṛdatā (See)

ଖୁଡ଼ୁତାଣିଅ ଉଜୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଖୁଣ୍ଟତାତ+ପୁତ୍ରିକା+
Khuṛdutā jhia bhauṇī ଉଜୁଣୀ)—କନିଷ୍ଠ ପିତୃବ୍ୟଙ୍କ ଝିଅ;
(ଖୁଡ଼ୁତାପୁଅ ଭାଇ—ବପଷ୍ଠତ ଲିଙ୍ଗ) କକା ଝିଅ—
ଖୁଡ଼ତୁତୋ ବୋନ୍ One's first causin-sister.
ଚଚେରା ବହିନ

ଖୁଡ଼ୁତାପୁଅ ଭାଇ—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ଖୁଣ୍ଟତାତ+ପୁତ୍ର+ଭ୍ରାତା)—
Khuṛdutāpua bhāi ଆପଣାର କକେଇଙ୍କ ପୁଅ; ସେକ୍ଷ
(ଖୁଡ଼ୁତାଣିଅ ଉଜୁଣୀ—ବପଷ୍ଠତ ଲିଙ୍ଗ) ଆପଣାର ଭାଇ—
ଖୁଡ଼ତୁତୋ ଭାଇ One's first causin-brother.
ଚଚେରା ଭାଇ

ଖୁଡ଼ୁତାଶୁର—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ସଂ. ଖୁଣ୍ଟ୍ୟତାତ ଓ ଶ୍ୱଶୁର)—
Khuṛdutāsura ଆପଣା ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ସାନ ଭାଇ—
(ଖୁଡ଼ୀଶାଶୁ—ସ୍ତ୍ରୀ) Father-in-law's younger
ଖୁଡ଼ଶ୍ୱଶୁର brother.
ପୀତସରା, ଚଚିୟାସସୁର, ପୀତସାସୁର

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

ଖଣ୍—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଫା. ଖୂନ୍=ରକ୍ତ, ହତ୍ୟା; ସଂ. କ୍ଷୁଣ୍ଣ)—
Khuṇ ଖୁଣ (ଦେଖ)
Khuṇa (See)

ଖୁଣ୍ ଆସାମୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୂନୀ ଆସାମୀ)—
Khuṇ āsāmi ୧ । ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡରୂପେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
ଖୂନ ଆସାମୀ 1. Man accused of murder in a
खूनी आसामी court.
୨ । ଆହତ ବା ହତ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Wounded or killed person.

ଖୁଣ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ହତ୍ୟା କରିବା—
Khuṇ karibā 1. To kill; to murder.
ଖୂନକରା ୨ । (ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ)—
खून करना ଭାଙ୍ଗିବା (ମାଦଳା ପାଙ୍ଗି)—
2. To break.

ଖୁଣ୍ ଖରାପ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୂନ୍ ଖରାବ)—
Khuṇ kharāp ୧ । ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ—1. Murder.
ଖୂନ ଖରାପ ୨ । ରକ୍ତପାତ—2. Blood-shed.
खून खराबा ବଣ—୧ । ରକ୍ତାକ୍ତ—1. Bleeding.
ଖୂନ ଖାରାପୀ ୨ । ରକ୍ତାରକ୍ତି; ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ହଣାହଣି—
खून खराबी 2. Wounding each other; causing bleeding in each other.
୩ । ଖିନଖରାପ୍ (ଦେଖ)
3. Khinkharāp (See)

ଖୁଣ୍ଖରାପି—ବୈଦେ. ବ. ଓ ବଣ—୧ । ଖୁଣ୍ ଖରାପ୍ (ଦେଖ)
Khuṇ kharāpi 1. Khuṇ kharāp (See)
ଖୂନ ଖାରାପୀ ୨ । ଖିନ୍ ଖରାପି (ଦେଖ)
खूनखराबा 2. Khin kharāpi (See)
ବ—ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ରଙ୍ଗବଶେଷ (ଏହା କାଠ, ଲୁହା ଓ ଲୁଗାରେ ବ୍ୟବହାର)—
Congo-red dye; a blood-red dye.

ଖୁଣ୍ ଖରାବି—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଖୁଣ୍ ଖରାପି (ଦେଖ)
Khuṇ kharābi• Khuṇ kharāpi (See)

ଖୁଣ୍ ଚଢ଼ିବା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖୂନ୍ ଚଢ଼ନା)—
Khuṇ chardhibā ୧ । ରକ୍ତ ଗରମ ହେବା—
ହନ୍ନେହଓୟା, ଖୂନଚାପା 1. Blood becoming heated;
खून सिरपर चढ़ना one's blood boiling in him.
୨ । ମୁଣ୍ଡକୁ ରକ୍ତ ଉଠିବାର ଚହ୍ନ ସ୍ୱରୂପ ଆଖି ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇବା-
2. The rising of blood to the head resulting in the eyes becoming red.
୩ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ହତ୍ୟା କରିବାର ଇଚ୍ଛା ବଳବତ୍ତା ହେବା—
3. An excessive or abnormal hankering to commit murder.
୪ । ବାଘ୍ୟା କୁକୁର ବା ବଳଦ ଅନ୍ୟ ଜନ୍ତୁକୁ କାମୁଡ଼ିବା ପାଇଁ ମାତ୍ର ଉଠିବା—
4. To run amock or rabid (said of a rabid dog).

ଖୁଣ୍ଟା—ସ୍ତାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖୁନ୍ତା (ଦେଖ)
Khuṇṭā Khuntā (See)

ଖୁଣ୍ ମକଦ୍ଦମା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୂନ୍=ହତ୍ୟା+ମୁକଦ୍ଦମା)—
Khuṇ makaddamā ହତ୍ୟା ନାମକ ଅଦାଲତରେ ଦାଏର
ଖୂନୀମୋକଦ୍ଦମା ହେବା ମକଦ୍ଦମା—Murder-case.
खूनी मुकद्दमा

ଖୁଣ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କ୍ଷୁଣ୍ଣ)—୧ । କ୍ଷୀଣ—
Khuṇa 1. Weak; debilitated.
ଖୂନ; ଖୁଁତ ୨ । ଆହତ; ଖଣ୍ଡିଆ—
खून 2. Wounded; hurt.
ଦୃଢ ଅବଧ ବଧ ନୁହେ ଉତର ଲଙ୍କୁଡ଼ ତାହାର କର ଖୁଣ ।
ବଳରାମ. ବଚନଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ ।
୩ । ଦୋଷଯୁକ୍ତ; ଅଭାବଯୁକ୍ତ—
3. Defective; full of flaws.

ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଖୂନ୍=ରକ୍ତ; ହତ୍ୟା)—
୧ । ହତ—1. Killed; murdered.
୨ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବଶିଷ୍ଟ—2. Red-coloured.
୩ । ରକ୍ତାକ୍ତ; ରକ୍ତଭରା—3. Bleeding.

ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷୁଣ୍ଣ)—୧ । କ୍ଷତ; ଆଘାତ—
1. Wound; hurt.
୨ । ଖଣ୍ଡିଆଦାଗ; କ୍ଷତଚହ୍ନ—2. Mark.
୩ । ଦୋଷ—3 Blemish.

ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୂନ୍=ରକ୍ତ; ହତ୍ୟା)—
୧ । ରକ୍ତ—1. Blood.
୨ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ—2. Red colour.
୩ । ହତ୍ୟା—3. Bloodshed; murder.
୪ । ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡର ମୁହଁ ଓ ଆଖିରେ ରକ୍ତ ଚହ୍ନଟ ହିବାରୁ ସେ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ବୋଲି ଜଣାଯିବାର ଚହ୍ନ—
4. The signs found in a recent murderer (e. g. reddening of the eyes and face).
୫ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ରଙ୍ଗ—5. Blood-red dye.

ଖୁଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଫା. ଖୂନ୍=ହତ୍ୟା; ବଧ)—
Khuṇa karibā ହତ୍ୟା କରିବା—
ଖୂନକରା 1. To kill; to murder.
खूनकरा ୨ । (ସଂ. କ୍ଷୁଣ୍ଣ) ଭାଙ୍ଗିବା—2. To break.
କ ଗୁଣ ବଳକୁମାର, ଧାଡା କର ଏତ ସର;
ସେ ଯେଡ଼େ କର ତା ଗୁଣ, ନ କର ଖୁଣ ସେ—,
:ପଦ୍ମା. ଉତ୍କଳ୍ୟମଣ୍ଡଳ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂର୍ବତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାବୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ପଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବପସ୍ତତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଖୁଣ ଚଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୁଣ୍ ଚଢ଼ିବା (ଦେଖ)
Khuṇa chaṛdhibā Khuṇ chaṛdhibā (See)

ଖୁଣୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୂନ)—ହତ୍ୟା; ମାରଣ—
Khuṇi Murder; bloodshed.
ଖୂନୀ ଦେ. ବଣ—୧ । ହତ୍ୟାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ମକଦ୍ଦମା)—
ଖୂନୀ 1. (case) Relating to a murder.
୨ । ହତ୍ୟାକାରୀ—2. One who murders.
୩ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—3. Red-coloured.

ଖୁଣିଆଁ—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଖୂନ)—୧ । ହତ୍ୟାକାରୀ—
Khuṇiāṁ 1. Murdering.
ଖୂନିଆ ୨ । ଆହତ—2. Wounded.
ଖୂନୀ ୩ । ଯେ ପରର ଛିଦ୍ର ପ୍ରକାଶ କରେ—
3. One who publishes another's faults or blemishes.
୪ । ଅତ୍ୟାଚାରୀ—4. Oppressive.
ଦେ. ବଣ. (ଫ. ଖୁତ୍ତ)—ଦୋଷ ବା ଅପ୍ରବଯୁକ୍ତ—
Defective; having flaws.

ଖୁଣି ଆସାମୀ—ବୈଦେ. ବ (ଆ)—
Khuṇi āsāmī ଖୁଣ୍ ଆସାମୀ (ଦେଖ)
Khuṇ āsāmī (See)

ଖୁଣିଚାଲଣି—ଦେ. ବ—୧ । ଖୁଣ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବଚାର ନିମନ୍ତେ
Khuṇi chālāṇi ପ୍ରେରଣ କରିବା—
ଖୂନୀ ଚାଲାନୀ 1. The sending up of the
ଖୂନୀ ଚାଲାନ accused in a murder-case for trial.
୨ । ଆହତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପରୀକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଅଦାଲତକୁ କମ୍ବା ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ପଠାଇବା—
2. Sending up the wounded (living or dead) to court or hospital for examination.

ଖୁଣିଦାର୍—ଦେ. ବ. (ଫା. ଖୂନ)—ନରହନ୍ତା—
Khuṇidār Murderer.

ଖୁଣିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଖଣ୍ଡନ)—
Khuṇibā ୧ । ପରର ଦୋଷ ବାଛିବା; ବାହୁନବା; ପରର ଛିଦ୍ର
ଖୁଁଟନା ବା ଦୋଷ ଦ୍ୱାରା ନିକଟରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
1. To point out the defects or blemishes of another person; to criticise another's shortcomings.
୨ । ଦୋଷ ଦେଖାଇବା—
2. To show or point out one's fault.
୩ । ଗାଳଦେବା; ଉପାଇବା—
3. To abuse; to sneer at a person.
୪ । କୌଣସି ଦୋଷ ଦେଖାଇବା ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ପଛାଇପଦ ବା ବିରତ କରାଇବା—
4. To prevent a person from doing some thing by pointing out some flaw or defect.

ଖୁଣି ମକଦ୍ଦମା—ବୈଦେ. ବ—ଖୁଣ୍ ମକଦ୍ଦମା (ଦେଖ)
Khuṇi makaddamā Khuṇ makaddamā (See)

ଖୁଣି ମାଇନା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖୂନ + ମାଏନାହ୍)—
Khuṇi māinā ଜୀବିତ ବା ମୃତ ଆହତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆଘାତର
ଖୂନୀ ମାୟନା ପରିମାଣ ଓ ବିବରଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟାର୍ଥ ଡାକ୍ତରଙ୍କଦ୍ୱାରା
ଖୂନୀ ମାଏନା କୃତ ପରୀକ୍ଷା—
Examination of a wounded person's body (dead or living).

ଖୁଣି ରଙ୍ଗ—ଦେ. ବ (ଆ. ଖୂନ ଓ ଫ. ରଙ୍ଗ)—ରକ୍ତର ବର୍ଣ୍ଣ—
Khuṇi raṅga Blood-colour.
ଖୂନୀ ରଂ
ଖୂନୀ ରଂଗ

ଖୁଣ୍ଟଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
Khuṇṭlā ୧ । ଖୁଣ୍ଟା; ସାନ ଖୁଣ୍ଟ—
1. Small post.
୨ । ଜାଳବାର ଛୋଟ କାଠ—
2. Small pieces of wood used as fuel.

ଖୁଣ୍ଟ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା—
Khuṇṭ (root) To search.

ଖୁଣ୍ଟ—ଦେ. ବ. (ସ. ଷୋଡ଼=ଗଜବନ୍ଧନସ୍ତମ୍ଭ; ଭୁଲ ସ. ସ୍ଥୁଣା
Khuṇṭa =ଗୃହର ସ୍ତମ୍ଭ; ବୃକ୍ଷ; ଭୁଲ—ଶରୀରଶବ୍ଦ. ଖୁଣ୍ଟ=
ଖୁଁଟା; ଖୁଁଟି ଉପ ସାଗାରେ ଥିବା ଗଛ)—
ଖୁଣ୍ଟା ୧ । ସ୍ତମ୍ଭ; ଖୁମ୍— 1. Pillar; post.
[ଦ୍ର—ଅବସ୍ଥିତଅନୁରୂପ ଘରେ ବସିଥିବା ଖୁଣ୍ଟମାନଙ୍କର ଉନ୍ନ-ଉନ୍ନ ନାମ ହୁଏ; ଯଥା—ମହଁଖୁଣ୍ଟ—ଘର.ମହଁରେ ଯୋଡାଯାଇଥିବା ଖୁଣ୍ଟ ଯାହା ଉପରେ ଉଚ୍ଚତମ ଶେଣୀ ରଖାଯାଏ; ଭୁଲିଆଖୁଣ୍ଟ—ଘରର ଖୁଣ୍ଟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚତମ ଖୁଣ୍ଟମାନ; ପାରିଆଖୁଣ୍ଟ—ଯେଉଁ ଖୁଣ୍ଟମାନ ଘର-ଗୃହପାଖର କାନ୍ଥ ଦେହରେ ଥାଏ ଓ ସହିଁ ଉପରେ ପାରିଆ ଶେଣୀ ଗଲିଥାଏ; ପିଣ୍ଡାଖୁଣ୍ଟ=ପିଣ୍ଡା ଉପରେ ବସା ଯାଇ ଥିବା ସାନ ସାନ ଖୁଣ୍ଟମାନ ।]
୨ । ମୋଟ ଜାଳକ; ମେଖ—2. Thick peg; stake.
୩ । ଶୁଷ୍କ ବୃକ୍ଷର ଶାଖାପ୍ରାନ କାଣ୍ଡ; ଖୁଣ୍ଟା—
3. Branchless trunk of a dead tree.
୪ । ଛୋଟ ଖମ୍—4. A small pillar or post.
୫ । ଗୋଟିଏ ସବାରି କାନ୍ଧେଇବା ନିମନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟକ (୪, ୬, ୮, ୯ ବା ୧୬ ଜଣ) ବେହେରା—
5. A set of bearers required to carry a palky.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ପ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ସ୍ୟ	ସ୍ୟ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍,

୬ । ଲମ୍ବ ଦୋଇ ପଦାକୁ ବାହାର ପଡ଼ିଥିବା ବସ୍ତୁ—
6. A long protruding thing.

୭ । ମେର ଖୁଣ୍ଟ; ଖଳାର ବା ଘରର ମଝିଖୁଣ୍ଟ—
7. The central post or pillar of a house or threshing floor.

୮ । ପ୍ରସବ କରିବା ସମୟରେ ଶୂଳ ଆସିବା ବେଳେ ସ୍ତ୍ରୀ-ଲୋକମାନେ ଘର ଭିତରେ ପୋତାଯାଇଥିବା ଯେଉଁ ସ୍ତମ୍ଭକୁ ଧରି ଶୂଳ ଖାଆନ୍ତି—8. A post fixed on the floor of a house for a woman to hold it and strain herself while undergoing the pangs of child-birth.

୯ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—(ଘରର ମଝିଖୁଣ୍ଟ ବା ମେରଖୁଣ୍ଟ ପରି) ନେତା; ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି—9. Principal or central person in a concern; leader.

୧୦ । ମାଲ ଖୁଣ୍ଟ—10. A post in the centre of a gymnasium erected for athletic exercises.

ଦେ. ଭଣ—ପ୍ରଧାନ—Chief.

ଖୁଣ୍ଟକଟା Khuṇṭakaṭā **ଖୁଁଟକାଟା** **ଗିରହକଟ**—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୂଟ=କୋଣ; ଉଲ. ବଂ. ଖୁଁଟ୍=ବସ୍ତ୍ର-କୋଣ; କାନ)—ଗେରି; ଯେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର କାନ କାନ୍ଥ କାନ୍ଥରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ପଦାର୍ଥକୁ ଗେରି କରେ—A pick-pocket; one who cuts the corners of another's cloth to steal the article tied in it.

[ଦ୍ର—ଲୁଗାକାନ ଅର୍ଥରେ 'ଖଣ୍ଟ' ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆଭାଷାରେ ଚଳେ ନାହିଁ କନ୍ତୁ ବଙ୍ଗଳା-ଭାଷାରେ ଚଳେ । କାନ ଅର୍ଥରେ କେବଳ ଏହି ଶବ୍ଦରେ ଖୁଣ୍ଟର ପ୍ରଯୋଗ ଦେଖାଯାଏ ।]

ଖୁଣ୍ଟଖଲିଆ Khuṇṭakhaliā **ବାନକା** **ଲଂଗଡ଼ା**—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ଗୋରୁ ଖୁଣ୍ଟରୁ ଫିଟିଲା-ପରେ କିଛିଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖଲେଇ କରି ଗଲେ, (ଖୁଣ୍ଟଖଲେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ତାହାପରେ ତାହାର ଗଲ ସାଧାରଣ ଗଲପରି ହୋଇଯାଏ—(A cow or bullock) Which has a habit of limping for a distance after it is untied; suffering from string-halt.

ଖୁଣ୍ଟ ଖୁନ୍ଦିବା Khuṇṭa khundibā—ଦେ. କ୍ରି.—ଭୂଇଁ ଗାଡରେ ଖୁଣ୍ଟ ଠିଆ କରାଇ ତାହା ମୂଳକୁ ମାଟି ଦେଇ ଶକ୍ତ କରିବା—To strengthen the foot of a piller by pushing clods of earth around it.

ଖୁଣ୍ଟ ଗାଡ଼ିବା Khuṇṭa gārdibā **ଖୁଁଟିପୋତା** **ଖୁଁଟାଗାଡ଼ନା**—ଗ୍ରା. କ୍ରି.—ଭୂମିରେ ଗାଡ ଖୋଳ ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଖୁଣ୍ଟର ମୂଳକୁ ରଖି ମାଟିଦ୍ୱାରା ମୂଳ ପୋତି ଖୁଣ୍ଟକୁ ଠିଆ କରାଇବା—To erect a pillar by driving its base into a hole in the ground.

ଖୁଣ୍ଟଣା (ଇତ୍ୟାଦି) Khuṇṭaṇā (etc)—ଦେ. ବ.—ଖୁଣ୍ଟୁଣା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Khuṇṭuṇā etc. (See)

ଖୁଣ୍ଟ ପକାଇବା Khuṇṭa pakāibā **ଖୁଁଟାଳନା** **ଖୁଁଟାଢାଳନା**—ଦେ. କ୍ରି—ଘର ଛୋଇବା ନମନ୍ତେ ଭୂମିରେ ଗାଡ ଖୋଳ ପ୍ରୟୋଜନମତ୍ୟ ଖୁଣ୍ଟମାନ ଠିଆ କରାଇବା—To erect pillars required for a house.

ଖୁଣ୍ଟପଲାଶ Khuṇṭapalāśa—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ପଲାଶ ଗଛ (ଏଥିରୁ ବୁଟିଗ୍ଲସ୍ପର ପଲାଶଦଣ୍ଡ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ)—A kind of Butea Frondosa tree.

ଖୁଣ୍ଟ ବାଘ Khuṇṭa bāgha—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କନ୍ଧମାନେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ମୃତ୍ତାର ପୋଡନ୍ତି ସେହି ଚଡା-ଉପରେ ଉଠିଥିବା ଗଛ—A kind of tree growing over the ashes of cremated corpse of a Kandha.

[ଦ୍ର—କନ୍ଧମାନେ କନ୍ଦନ୍ତି ଚରୁଥିବା ଗୋରୁର ଦେହରେ ଏ ଗଛ କାଜଳେ ବାଘ ଧଇଲା ପରି ସେ ଗୋରୁ ବୋବାଳ ଖୁଡ଼େ ଓ ସେ ସ୍ଥାନରୁ ଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ରଖୁଆଳ ଗୋରୁର ସେହି ଅଂଶରେ ଦା'ବାଡ଼ ପକାଇଲେ, ଗୋରୁ ଗଲି ଯାଏ ଓ ସେହି ସ୍ଥଳରେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷତ ହୁଏ । ସେହି କ୍ଷତରେ ଚୁଙ୍ଗାରେର ଓ ମାଣସାରୁ ବୋଳିଲେ ଭଲ ହୋଇ ଯାଏ ।]

ଖୁଣ୍ଟାବାଶେଲି Khuṇṭabāśelī—ଦେ. ବ.—ଇତରଜନପୂଜିତ ଦେବୀବିଶେଷ—Name of a popular Goddess.

ଖୁଣ୍ଟା Khuṇṭā **ଖୁଁଟା**—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସ୍ତୁଣା=ସ୍ତମ୍ଭ; ଷୋଡ଼=ଗଜବନ୍ଧନସ୍ତମ୍ଭ)—

୧ । ମଲ୍ଲ ଗଛର ଶାଖାବିହୀନ କାଣ୍ଡ—1. Branchless trunk of a withered tree.

୨ । କାନ୍ଥରେ ଲୁହାଆଦ ରଖିବା ପାଇଁ ମଗ୍ ଯାଇଥିବା କାଳା—2. Clothes-peg.

୩ । ଧାନଆଦ ଗଛକୁ କାଟି ନେଲା ପରେ ଖେତରେ ଥିବା ମୂଳକାଣ୍ଡ—3. Stubble left on the field after harvesting.

୪ । ଜରପୋଡ଼ା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ; କଆଳୁଖୁଣ୍ଟା—4. Half-burnt stick or long piece of fuel.

୫ । ଚୁଲିରେ ଜଳୁଥିବା କାଠଆଦକୁ ଗେଞ୍ଜିବାର ଗେଞ୍ଜଣା—5. A poker (used to stir the fuel in an oven).

୬ । କାଳା ବା ମେଖ—6. A peg; wedge.

୭ । ଦାନ୍ତ ଖୁଣ୍ଟିବା ପାଇଁ ବା ଦାନ୍ତସଫରେ ଗଲାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କ୍ଷୁଦ୍ର କାଠି—7. A twig for picking the teeth; tooth-pick.

୮ । (ସଂ. କୂଟ) କଳଙ୍କ; ଅପବାଦ—8. Libel; infamy.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ପ୍ରକାରଭେଦରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୯ । ଉପାଶ; ଦୋଷର ତୀବ୍ର ଆଲୋଚନା; 'ଖୁଣ୍ଟୁଣା—
9. Harsh or ironical criticisms of one's faults or shortcomings.

ଝାଣ ଖୁଣ୍ଟା ଗୁରୁଜନ ବଚ୍ଚଣାରୁ ମୋ ପ୍ରାଣସଖୀ ସରବ—
ଜବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋସ୍ୱତଭଗ୍ନ. ୪ ଗୀତ ।

୧୦ । ମିଥ୍ୟା ଅପବାଦ—
10. Defamation; jeering allusion.

୧୧ । ବ୍ୟଙ୍ଗ; ଉଦ୍‌ଭୂପ—11. Jokes; innuendo.

ତାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କାଠର ମୁଣ୍ଡା; ମୁଣ୍ଡିକାଠ—
A block or log of wood.

ଦେ. ବ୍ୟ—୧ । ଖୁଣ୍ଟ ପରି ଠିଆ ହୋଇଥିବା—
1. Protruding like a pillar.

୨ । ଚଡ଼ଚଡ଼ା; ଖେଖଣ୍ଟା—2. Surly; bad-tempered.

ଖୁଣ୍ଟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୁଣ୍ଟିବାର ପ୍ରଯୋଜକ ରୂପ—
Khuṇṭāibā The causative form of Khuṇṭibā.

ଖୁଣ୍ଟାଗାଡ଼ା—ତ୍ରା. ବ—ଖୁଣ୍ଟାଗାଡ଼ି (ଦେଖ)—
Khuṇṭāgārdā Khuṇṭāgārdi (See)

ଖୁଣ୍ଟାଗାଡ଼ି—ଦେ. ବ—୧ । ଭାଗାଗାଡ଼; କୌଣସି ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ଅଦାଲତରେ Khuṇṭāgārdi ନଲ୍ଲମ କରିଯିବା ନମନ୍ତେ ପୂର୍ବରୁ ତହିଁର ଖୁଁଟାଗାଡ଼ି କୋରଣ୍ଟ ଇସ୍ତିହାର ସରିସମିନ୍‌ରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଖୁଁଟାଗାଡ଼ୋ ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସରିସମିନ୍‌ରେ ଭାଡା ଲଟକାଇବା-ପାଇଁ ଖୁଣ୍ଟା ବା ଭାଗା ପୋତା ଯିବାର ଆଇନ୍‌ଜନିତ୍ଦିଷ୍ଟ-ବିଧି ବା କ୍ରିୟା—1. The act of driving a pillar into the ground to hang the writ of attachment on it when a landed property is advertised to be sold by public auction in execusion of a decree of a Court of Justice.

୨ । ଜମିଦାରଙ୍କ ଜମିରେ ନଦୀ ମଧ୍ୟରେ ନୌକାକୁ ଅଟକାଇ-ରଖିବା ନମନ୍ତେ ଯେଉଁ ଖୁଣ୍ଟ ପୋତାଯାଏ, ସେଥିପାଇଁ ଅନୁମତି ପାଇବା ସକାଶେ ଡଙ୍ଗାବାଲାମାନେ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଦେବା କର—2. Cess paid to a landlord by boatmen for permission to drive pegs on the river-bank for tying boats thereto.

ଖୁଣ୍ଟା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୁଣ୍ଟୁଣା ଦେବା (ଦେଖ)—
Khuṇṭā debā Khuṇṭuṇā debā (See)

ଖୁଣ୍ଟି—ଦେ. ବ (ସଂ. କ୍ଷୋଡ଼=ଗଜବନ୍ଧନସ୍ତମ୍ଭ; ସ୍ଥୁଣା=ସ୍ତମ୍ଭ)—
Khuṇṭi ଖୁଁଟି ୧ । ଛୋଟ ଖୁମ୍ବ ବା ଖୁଣ୍ଟ—1. Small pillar or post.

ଖୁଁଟି ୨ । ଫସଲ କଟା ହେବା ପରେ କ୍ଷେତରେ ରହିଯିବା ବା ବଢ଼ିବା ଛୋଟ ଛୋଟ ମେଖ ଭଳି ବୃକ୍ଷର ମୂଳକାଣ୍ଡ—
2. The protruding stalks or roots left in the field after harvesting; stubble.

୩ । ଖିଅର ହେବା ପରେ ମୁଣ୍ଡରେ ରହି ଯାଇଥିବା ରୁଢ଼—
3. The stalks of hair left at the root after shaving.

୪ । ପାଣି ଅଟକାଇ ରଖିବା ପାଇଁ ଜଙ୍ଗଲରେ ପକାଯିବା ବନ୍ଧ—4. A dam made in a forest to check the flow of water.

୫ । କାଳା; ମେଖ—5. Peg; pin.

୬ । ସିତାର ବା ବେଢ଼େଲ୍ଲାଆଦର ତାର ଗୁଡ଼ାଇବା ନମନ୍ତେ ଉକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରରେ ଶେଷକୁ ଛିଦ୍ର ହୋଇ ତହିଁରେ ପୋତା ଯାଇଥିବା କାଷ୍ଠଶଳାକା; ବେଢ଼େଲ୍ଲାଆଦର କାନ—
6. Small pins for tying or regulating the strings of stringed instruments attached to the end; the screwed pins for turning or regulating the strings.

ଖୁଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବ. (ଶବର ଭାଷା. ଖୁଣ୍ଟିଆ=ଶବରମାନଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀ ବା ବେଦ)—
Khuṇṭiā

୧ । (ଶବରମାନେ ପୂର୍ବେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସେବକ ଥିବାରୁ)—ରଜା ବା ଦେବତାମାନଙ୍କର ପାଶ୍ୱର୍ଚରତ୍ୱବିଶେଷ—
1. An advance-guard of a Raja or Deity (whose duty it is to warn people to keep aside when the Raja or Deity comes out and to clear the way for passage.)

ଖୁଣ୍ଟିଆ ଚହଁ ମାର-ଖୁଣ୍ଟିଆ ପଘଁସ୍
ରଜା କରୁଥିଲେ ସେକାଳେ ଅରଣ୍ୟେ—କୃଷ୍ଣକି ହ. ମହାଭରତ. ବନ ।

[ଦ୍ର—ରଜା ଓ ଦେବତା ବଜେ କଲ୍ଲବେଳେ ଏମାନେ ଆଗେ-ଆଗେ ଗଲି ଲୋକଙ୍କୁ ପାଖେଇ ଯିବାକୁ ସାବଧାନ କରୁଥାଆନ୍ତି । ଏମାନେ ହାତରେ ବେତ ଧରିଥାଆନ୍ତି ଏବଂ 'ସରିମା, ଆଡ଼ ହୋ' ବୋଲି ଡାକ ଛାଡ଼ି ଥାଆନ୍ତି ।]

୨ । କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣବିଶେଷ; ଗଣ୍ଠିଆ—
2. An ear-ring with a ball or knot at the end hanging from the ear.

୩ । ସେବକବ୍ରାହ୍ମଣ, ବଳରଦ୍ରଗୋଡ଼ୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଶୂଦ୍ର ଜାତିର ଉପାଧିବିଶେଷ—
3. A family-title used by Māstāna-Brāhmaṇas, Sebaka-Brāhmaṇas and Sūdras.

୪ । ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଶବରଜାତିର ଏକ ଶ୍ରେଣୀ—
4. A class of Non-Aryan Śabaras.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ (ଶବର. ଖୁଣ୍ଟ=ଉଚ୍ଚ ଭୂମିରେ ଥିବା ଗଛ) ଉଚ୍ଚ ବା ପାଦଦେଶ ପ୍ରଦେଶରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ଅନ୍ୟଶ୍ରେଣୀ 'ଜୋରିଆ' ଏମାନେ 'ଜୋର' ବା ପାଣି ନାଳ କୂଳରେ ବାସ କରୁଥିଲେ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ଅ	ଭ୍ଲ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

ଖୁଣ୍ଟିଆଭାଜ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ଯାହାର ଅଗଲୁ ଦୁଇଟିକର ଜନ୍ମଯାଏ)—ଶାକବିଶେଷ; ଲେଉଟିଆ ଶାଗ—A sort of potherb.

Khuṇṭiābhāji

(ଯଥା—ପ୍ରଜାମାନେ ରାଜାଙ୍କର ଖୁଣ୍ଟିଆଭାଜ—ଭୁଲ. ଓଡ଼ିଶାରେ କଦାପି, ପ୍ରଜାମାନେ ରାଜାଙ୍କର ଲେଉଟିଆ ପଟାଳ ।)

ଖୁଣ୍ଟି ଖାଇବା—ଦେ.କ୍ରି—ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଥିବା ଅନ୍ନକଣାମାନ ଗୋଟାଇକରି ଖାଇବା—To eat grains of rice by picking them up from the ground.

Khuṇṭi khāibā

ଖୁଟେଖାଓୟା

खूटकरखाना

ଖୁଣ୍ଟିଖାଣ୍ଟି—ଦେ. କ୍ରି ବିଣ—ବୁଣିଯାଇଥିବା ସମସ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ରଧାର୍ଯ୍ୟ ବା ଜିନିଷମାନଙ୍କୁ ଅହରଣ କରିବା ପ୍ରକାରେ—By picking up all small particles of a thing strewn on the ground.

Khuṇṭikhāṇṭi

ଖୁଁଟେଖୁଁଟେ

(ଯଥା—ପାରାମାନେ ଭୂଇଁରୁ ସୋରଷପାକ ଖୁଣ୍ଟିଖାଣ୍ଟି ଖାଇଗଲେ ।)

ଖୁଣ୍ଟିଖିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ଗାଳି ଓ ଘୃଣାର୍ଥକ)—ଯେ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଥିବା ଅନ୍ନକଣାମାନ ଖୁଣ୍ଟିକରି ଖାଏ)—(ଖୁଣ୍ଟିଖାଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Khuṇṭikhiā

୧ । କୃପଣ—1. Miserly.

୨ । ଅତି ଗରିବ—2. Very poor.

ଖୁଣ୍ଟିଗାଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଖୁଣ୍ଟାଗାଡ଼ (ଦେଖ)

Khuṇṭigārdā Khuṇṭāgārdi (See)

ଖୁଣ୍ଟିଗାଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଖୁଣ୍ଟାଗାଡ଼ (ଦେଖ)

Khuṇṭigārdi Khuṇṭāgārdi (See)

ଖୁଣ୍ଟିନାଟି—ଦେ. ବ (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—ଖୁଁଟିନାଟି

Khuṇṭināṭi

୧ । ସାମାନ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ ତ୍ରୁଟି ବା ଦୋଷ—1. Slight blemishes; petty defects.

୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ—2. Trifling or petty particulars of a work.

ଖୁଣ୍ଟିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ତା. କୋଟ୍ଟୁ ଧାତୁ—ତୁଳୁ. ତେ—ଗୁଟ୍ଟୁ ଧାତୁ; ତୁଳୁ.ସଂ. ଖଣ୍ଡ ଧାତୁ=ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା)—ଖୁଁଟା, ଖୋଁଟା **ଚୁଗନା, ଖୁଟକନା**

Khuṇṭibā

୧ । ଭୂମିରେ ବୁଣି ଯାଇଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ପଦାର୍ଥକୁ ଭୂମିରୁ ଗୋଟ ଗୋଟ କରି ଗୋଟାଇବା; ଟେକିବା—1. To pick up small articles or grains strewn on the ground by means of the hand or beak.

ପଡ଼ିଥିବା ଅରୁଣା ଦାଉରୁ ଥରେ ଖୁଣ୍ଟି—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବସନ୍ତ ।

୨ । ପଥରପ୍ରଭୃତିକୁ ଛୋଟ ନଦାଣଦ୍ୱାରା ଦାଣିବା—2. To cut into a stone with the help of a small cutting instrument or chisel.

୩ । ଅନ୍ୟକୃତ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ବିଶେଷଭାବରେ ପରୀକ୍ଷା କରିବା—3. To examine a thing critically or minutely to find out a fault; to examine a thing point by point.

୪ । କାଠିଦ୍ୱାରା ଦାନ୍ତମୂଳରେ ଲାଗିଥିବା ଖାଦ୍ୟ-କଣାମାନ ବାହାର କରିବା—4. To pick small particles of food sticking to the spaces between the teeth by means of a tooth-pick.

ସୁବର୍ଣ୍ଣ-ଖଡ଼୍ଗକାରେ ଖୁଣ୍ଟଇ ଦନ୍ତଗଣ—ଗୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପ୍ରସାଦ ।

୫ । କଆଶ୍ୱାର ଧାନ ଗଛ ମଧ୍ୟରୁ ଘାସ ବା ବାଜୁଙ୍ଗାକୁ କମ୍ବା ମୁଣ୍ଡର କଲା ବାଳ ମଧ୍ୟରୁ ଧଳା ବାଳ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ବାଛି ବାହାରେ ଓଟାର ନେବା—5. To pick out one by one the weeds from the field (leaving the paddy plants) or to pick out one by one the grey hairs from the head (leaving the black hairs).

୬ । ପରର ଦୋଷ ବା ତ୍ରୁଟି ଦେଖାଇବା—6. To point out another person's short-comings or defects.

୭ । କଥା କହୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୋଷ ଧରିବା; ଖୁଣିବା—7. To find fault with the words spoken by a person.

୮ । ଶାଗକଆଶ୍ୱାରୁ ଡେଙ୍ଗା ଶାଗଗଛର ଅଗମାନ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଛିଣ୍ଡାଇ ଦେବା—8. To crop up one by one the tops of the standing stalks of herbs from the bed with one's fingers.

୯ । କଆଶ୍ୱରେ ଉପରକୁ ଉଠିଥିବା ଖୁଣ୍ଟିମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ପାଟନ କରିବା—9. To root out the stubbles from a field.

୧୦ । ଖୁଞ୍ଚିବା; କୌଣସି ଫଳ ଉପରେ ନଖ ବା ଅସ୍ତ୍ର. ମାରି ଛୋଟ ଛୋଟ କଣା କରିବା—10. To make small holes in a fruit with the beak or nail.

୧୧ । ଛିଣ୍ଡାଇବା—11. To snatch out.

ସେଇଠାରେ ଖୁଣ୍ଟାଦେବ ବହଇ ରୁଧିର—ପାର୍ଶ୍ୱ-ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶପଦୀ ।

୧୨ । ଉଠାଇବା—12. To pick up; to raise.

(ଯଥା—ଘାଞ୍ଚ ଜଗ ଲୋକ ଲାଗି ମଧ୍ୟ ଏ କାଠଖଣ୍ଡକୁ ଖୁଣ୍ଟି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।).

୧୩ । ଅଗ କାଟିବା—13. To clip the tops.

ଖୁଣ୍ଟିଲା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ତୁଳୁ. ହି. ଖୁଣ୍ଟିୟା)—କର୍ଣ୍ଣାଳଙ୍କାର-ବିଶେଷ; କାପ; କର୍ଣ୍ଣଫୁଲ—A sort of ear-ring.

Khuṇṭilā

ଖୁଣ୍ଟିଲାଗି—ଦେ. ବ (ଦେବତାଙ୍କ ସ୍ଥଳରେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ)—ଶୋଭାଯାତ୍ରା କରି ଯାଉଥିବା ଦେବବିମାନକୁ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପନ୍ଥ-ଭୋଗ ପାଇଁ କିଛି ସମୟ ସ୍ଥଗିତ କରିବାର ପ୍ରୟୋଜନ

Khuṇṭilāgi

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବତ୍ତ'' ଦେଖିବେ ।

ଦେଲେ ବିମାନକୁ ଚଲେ ନ ଥୋଇ ଖୁଣ୍ଟି ଯୋଡ଼ି ଚାଦାର ଉପରେ ରଖିବା—

The fixing of the bimāna or conveyance of a Deity on posts instead of keeping it on the ground when proceeding in the course of a procession.

ଖୁଣ୍ଟୁଣା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଣ୍ଟୁ ?; ସଂ. ଖୁଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ=ଝିକିଝିକି କର) ଭର୍ତ୍ସିବା; ଛେଚେଇ ଗଲିବା —୧ । ଛଗୁଲା; ଗଞ୍ଜଣା; ଜାବ୍ର ବା କଟୁ ଆଲୋଚନା—

Khuṇṭuṇā
ଖୋଁଟା
khoṭā; khoṭī 1. Hostile criticism; pointing out another's faults; rough repeated criticism.

୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ଜଣକୁ ତୁଳନା କର ବଦଖିବା ଗାଳି-ମନ୍ଦ ବା କଥା – 2. Pointing out or attending to one person's faults by comparing his with another man's fault; making of unfavourable comparison.

୩ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଦୋଷ ଦେଖାଇବା ସମସ୍ତରେ ଉଦାହରଣ ଦିଆ ଯିବାର ଯୋଗ୍ୟ ବିଷୟ—

3. An act which may be used or alluded to in future by an enemy to criticise or point out one's future conduct.

୪ । କଳଙ୍କ—4. A stain on one's conduct or character.

୫ । ଗାଳ—5. Rebuke; abuse.

ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. ୧ । ଯେ ଖୁଣ୍ଟୁଣା ଦିଏ—

(ଖୁଣ୍ଟୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. One who makes unpleasant criticism of another's conduct or family-secrets or actions.

୨ । ଚଡ଼ଲ; ଚଡ଼ଚଡ଼ିଆ; ଅବଗୁଣିଆ—

2. Surly; sour-tempered.

ଖୁଣ୍ଟୁଣା ଦେବା—ଦେ. କି—ଖୁଣ୍ଟା ଦେବା; ପୂର୍ବର ଛିଦ୍ର କଥାକୁ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ କର ଗଞ୍ଜଣା ଦେବା; ଜଣକର ପୂର୍ବ କଳଙ୍କକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର ଛଗୁଲାଇବା—

Khuṇṭuṇā debā
ଖୋଟିବୋଲନା To allude or criticise a person by referring to some of his past conduct or stain or family-secret.

ଖୁଣ୍ଟୁଣି—ଦେ. ବ.—୧ । ଦାନ୍ତ ଖୁଣ୍ଟିବାର କାଠି—

Khuṇṭuṇi 1. Tooth-pick.
ଖୋଁଚନା ସୁବର୍ଣ୍ଣ ନଳିତ ଚଉକା ଦାନ୍ତ ଖୁଣ୍ଟୁଣି ।
khodnī ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

୨ । ଲଗି ସାହାଯ୍ୟରେ ଆମ୍ବଗଛରୁ ଆମ୍ବ ଗୋଟ୍ଟ ଗୋଟ୍ଟ କର ତୋଳିଲେ ତାହା ତଳେ ନ ପଡ଼ି ଲଗି ଅଗରେ ଫଲିଗଥିବା ଜାଲରେ ରହିବ, ଏଭଳ କୌଶଳରେ ତିଆର ହୋଇଥିବା ଲମ୍ବ ସରୁ ବାଉଁଶ ବା ଲଗି—

2. A long hooked pole to the end of which a net-basket it attached to hold the mango when it is plucked from a high tree by means of the said hooked pole (to prevent the mango from falling to the ground and being spoiled thereby).

ଖୁଣ୍ଟୁଣୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ସବୁଦା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଖୁଣ୍ଟୁଣା ଦିଏ—

Khuṇṭuṇī

1. (a woman) Habituated to unpleasantly criticising other people's actions or affairs.

୨ । (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—ଯେ ଖୁଣ୍ଟୁଣି ଦ୍ୱାରା ଆମ୍ବ ତୋଳେ—

2. One who plucks mango fruits from trees by means of netted and hooked poles.

ଖୁଣ୍ଟେ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ.—ଖଣ୍ଡିଏ ସବାର କାନ୍ଧେଇବା ପାଇଁ ଗ୍ଭେଡ଼ା ବେହେରାଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟା—

Khuṇṭe

One set of palky-bearers.

ଖୁଣ୍ଡ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କର ଭର୍ତ୍ସିବା—

Khuṇḍ (root) 1. To break into pieces.

୨ । ଛେଚ୍ଚାଇବା—2. To limp; to be lame.

ଖୁତେଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି.— ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିବା—

Khuteibā

To take shelter.

ଖୁଦ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଭେଦ କରିବା —

Khud (rood)

To pierce.

ଖୁଦ୍—ବୈଦେ. ଅ. (ସଂ. ଖୁଦ୍)—ଖୋଦ୍; ସ୍ୱୟଂ; ନିଜେ—

Khud

One's self.

ଖୋଦ, ଖୁଦ
ଖୁଦ ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍; କ୍ଷୋଦ)—ଖୁଦ—

Broken particles of rice; fragments of grains of rice.

ଖୁଦ୍‌କାସ୍ତ— ବୈଦେ.ବ. (ସଂ.ଖୁଦ୍‌କାଶ୍ତ) (ନିଜ ଗ୍ରାମର ଅଧିବାସୀ କୃଷି ବା ରୟତ)—୧ । ଥାପା ରୟତ; ଆପଣା ବସତ-ଖୁଦକସ୍ତା ମଉଜାରେ ଜମି କୃଷ କରିବା ପ୍ରଜା—1. A tenant

ଖୁଦ୍‌କାସ୍ତ

who cultivates lands his own native village; a resident royat.

୨ । ଥାପା ରୟତ ଜମି ବା ଜୋତ—2. The holding of a resident royat.

୩ । ଜମିଦାରଙ୍କ ନିଜ ଜୋତ ବା ନିଜକୃଷ ଜମି—

3. Land cultivated by the landlord himself; zamindar's private land.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଃ	ନ୍ତ

ବୈଦେ. ବଣ—୧ । ନଜର ବାସଗୃହ-ମଉଜାରେ ଜମ୍ନି କୃଷ କରୁଥିବା—1. Cultivating lands in one's native village.

୨ । ସ୍ୱୟଂ ଜମିଦାରଙ୍କ ନଜ ହଲଦ୍ୱାହ୍ ଚାଷ କରାଯାଉଥିବା (ଜମି)—2. (land) Cultivated by the zamindar himself.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ମାଫିଦାର୍ ବା ଲାଖରାଜଦାରର ଭୋଗର ଛଡ଼ା ନଜଚାଷ ଜମ୍ନି—The land cultivated by the Māfidar or lākhrājidar besides his bhogrā lands.

ଖୁଦ୍‌କାସ୍ତା—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଫା. ଖୁଦ୍‌କାଶ୍ତ)—
Khudkāstā ଖୁଦ୍‌କାସ୍ତ୍ (ଦେଖ)
Khudkāst (See)

ଖୁଦ୍‌କୁଣ୍ଡା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖୁଦକୁଣ୍ଡା (ଦେଖ)
Khudkunḍā Khudakunḍā (See)
ମାଥର ଖୁର୍‌ର୍‌ଣ୍ଡା, ବାପର ସୁନା ଗୁଣ୍ଡା—ଉଗ ।

ଖୁଦ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର ବା କ୍ଷୋଦ)—ଉଣ୍ଡୁଳକଣା; ଉଣ୍ଡୁଳର
Khuda କ୍ଷଦ୍ରାଂଶ—Fragments of grains of rice.
ଖୁଦ୍ଦା
ଖୁଦ୍ଦୀ

ଖୁଦକଣି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର ବା କ୍ଷୋଦ ଓ କଣ)—
Kkudakaṇi ଉଣ୍ଡୁଳ କଣା; ଉଣ୍ଡୁଳର କ୍ଷୁଦ୍ରାଂଶ—
(ଖୁଦୁକୁଣି—ଅନ୍ୟରୂପ) Fragments of grains of rice.
ଖୁଦକଣା [ଦ୍ର—ଗୃହସ୍ଥଙ୍କ ଭଙ୍ଗା କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡମାନଙ୍କୁ ଖୁଦ କହନ୍ତି । ଖୁଦରେ ମିଶିଥିବା ଆସ୍ତର କ୍ଷୁଦ୍ର କଣମାନଙ୍କୁ ଖୁଦକଣି କହନ୍ତି ।]

ଖୁଦକୁଣି—ଦେ. ବ—୧ । ଖୁଦକଣି (ଦେଖ)
Khudakuṇi 1. Khudakaṇi (See)
(ଖୁଦୁକୁଣି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଖୁଦୁରୁକୁଣି (ଦେଖ)
2. Khudurukuṇi (See)
ଦୁଇଅମାସର ଜଉଁପୁଲ ଗାଇ ଖୁଦୁକୁଣି ଓଷା ମେଳ ।
ନଦକଶୋର. ନାଟ୍ୟିଣୀ ।

ଖୁଦକୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—୧ । ଅଚ୍ଛଶସ୍ୱ ଚୂନା କୁଣ୍ଡା—
Khudakunḍā 1. Fine husks of paddy.
(ଖୁଦୁକୁଣ୍ଡା—ଅନ୍ୟରୂପ) ନ ପାଇଲେ ଦୁଃଖୀ ପ୍ରଜା ଖୁଦକୁଣ୍ଡା—
ଖୁଦକୁଁଡ଼ା ଗୁଖାନାଥ. ଦଇବାର ।
୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୃହଲକଣାମିଶ୍ରିତ କୁଣ୍ଡା—
2. Fine particles of rice mixed with husks.

ଖୁଦ ଚଲା—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଚୁଲୁଣୀ ଯହିଁରେ ଖୁଦମିଶା ଗୃହଲକୁ
Khuda chalā ଚାଲିଇଲେ ଖୁଦଯାକ ଚୁଲୁଣୀର ରନ୍ଧ୍ରବାଟେ
(ଖୁଦୁଚଲା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗଳିପଡ଼େ ଓ ଗୋଟା ଗୃହଲଯାକ ରହି
ଖୁଁଡ଼ୀଚାଲା ଯାଏ— A sieve with which particles of rice fall to the ground and whole rice remain.

ଖୁଦୀକୀ ଚଲନୀ

ଖୁଦଛତୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ଛତ୍ରାକ)—ବାଉଁଶ ଗଛର ମୂଳ ବା
Khudachhatu ଡୁଙ୍କା ଉପରେ ଉଠିବା ଏକପ୍ରକାର ଛତୁ;
(ଖୁଦୁଛତୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବାଲ୍ଛତୁ; ଡୁଙ୍କାଛତୁ—A kind of
ଖୁଦହାତୁ mushrooms growing at the foot of
ଗଗନଧୂଳ bamboo trees or on the ant-hills.

ଖୁଦପିଠା—ଦେ. ବ—ଖୁଦ ଓ ଲମ୍ବ ପତ୍ରରେ ଛଆର ଦେବା ଏକ
Khudapiṭā ପ୍ରକାର ଜାଉ—A gruel made of
(ଖୁଦୁପିଠା—ଅନ୍ୟରୂପ) boiled rice with Nim-leaves.

ଖୁଦ ପିମ୍ପୁଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ପିପୀଲିକା)—
Khuda pimpurḍi ଅତି ଛୋଟ ଛୋଟ ପିପିଲିକା—
(ଖୁଦୁପିମ୍ପୁଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) Tiny ants.
ଖୁଦିୟାପିପିଡ଼ା
ଛୋଟୀଚିଉଁଟୀ

ଖୁଦଯାଉ—ଦେ. ବ—ସିଦ୍ଧ ଖୁଦରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦୋଇଥିବା ଯାଉ—
Khudajāu Gruel made of fragments of rice.
(ଖୁଦୁଯାଉ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଜ ଖୁଦଯାଉ ବାଲ ଗର୍ଲଠା,
ପଥଉବନକୁ ଦାସ ଅଦଁଠା—ଉଗ ।

ଖୁଦ୍‌କୀଲପସୀ [ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଖୁଦକୁ ଗୁଣ୍ଡବାରେ ଚାହା ଗୁଣ୍ଡଉଳ ଗୋଟି ଗୋଟି ନ ରହି ମେଞ୍ଚାମେଞ୍ଚା ଓ ଯାଉଯାଉଆ ଦୋଇଯାଏ ।]

ଖୁଦର—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ରମୃଗ)—
Khudara ଶଶା; ଠେକୁଆ—Hare.
ଦେ. ବ—କ୍ଷୁଦ୍ର ମୃଗବିଶେଷ—A small deer.
ଖୁଦିୟା ଗ୍ରା.ବଣ.—(ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର; ଭୁଲ—ଫା. ଖୁର୍ଦ୍)—ଅତି ଛୋଟ—
ଖୁଦ୍‌ରା Tiny; very small.

ଖୁଦରିଆ—ଗ୍ରା. ବଣ (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର)—ଅତି ଛୋଟ—
Khudariā Very small; tiny.
ଖୁଦିୟା
ଖୁଦ୍‌ରା

ଖୁଦା—ବୈଦେ. ବ (ଆ ଓ ଫା)—ଈଶ୍ୱର—
Khudā God.
ଖୋଦା
ଖୁଦ୍‌ା

ଖୁଦାବନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—୧ । ମାଲିକ; ପ୍ରଭୁ—
Khudābband 1. Lord; master.
ଖୁଦାବନ୍ଦ ୨ । ଈଶ୍ୱର—2. God.
ଖୋଦାବନ୍ଦ ବୈଦେ. ଅ—ରାଜା ଆଦିଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ; ହଜୁର—
Interjection addressed to an emperor—oh!

ଖୁଦିଆ—ଦେ. ବଣ—ଖୁଦପୂର୍ଣ୍ଣ—Consisting mostly of small
Khudiā particles of rice.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ପୁସ୍ତକାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

ଖୁଦିବା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି (ସଂ. ଖୁଦ୍ ଧାତୁ)—
Khudibā
୧ । ଖୋଳିବା—1. To dig.
୨ । ଖୋଦନକାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—2. To engrave.
୩ । ମାଟି କୋଡ଼ିବା—
3. To dig earth with spade.

ଖୁଦୁଡ଼ି—ଦେ. ବିଣ—ଖୁଦିଆ (ଦେଖ)
Khudurḍi — Khudiā (See)
ଦେ.ବି—କୁଟିଲାବେଳେ ଖୁଦରୂପେ ପରିଣତ ହୋଇଥିବା ଚାଉଳ-
Broken grains of rice.
ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଖୁଦ (ଦେଖ)
Khuda (See)

ଖୁଦୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଖୁଦିଆ (ଦେଖ)
Khudurḍiā — Khudiā (See)

ଖୁଦୁରୁକୁଣି—ଦେ. ବି—ଖୁଦୁରୁକୁଣି (ଦେଖ)—
Khudurkuṇi — Khudurukuṇi (See)

ଖୁଦୁରି—ଦେ.ବି (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ରରୋଗ)—ଶିଶୁମାନଙ୍କର ହଗା ରୋଗବିଶେଷ—
Khuduri — Infantine diarrhœa.

ଖୁଦୁରିଆ—ପ୍ରା. ବି (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର)—ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର—
Khuduriā — Tiny; very small.
ଖୁଦିୟା
ଖୁଦ୍ରା

ଖୁଦୁରୁକୁଣି—ଦେ.ବି (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର ?)—ଉତ୍କଳର କୁମାରୀମାନେ ଭାଦ୍ରମାସର ପ୍ରତି ରବିବାର ଦିନ ଚିଙ୍କିଲିଙ୍ଗିରେ ଫୁଲ ଆଦି ଦେଇ ପୂଜା କରିବା ଓଷା (ଉଅପୋଇ ଦେଖ)—
Khudurukuṇi — A festival (not traced in the Śāstras) observed by maidens in Utkala every sunday in the month of Bhādra.

[ଦ—ଏହି ଓଷାରେ ବର୍ଜ୍ଜିତ ଉଅପୋଇ ବା ଉପୋଇକୁ ଭା' ଭାଇଜମାନେ ଖୁଦଗଣ୍ଡାଏ ସୁଦ୍ଧା ଖାଇବାକୁ ନ ଦେବାରୁ ସେ 'କ୍ଷୁଦରକୁଣ୍ଡୀ' ହୋଇଥିଲା—ଏଥିରୁ ଏହି ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି ।]

ଖୁଦ୍ର—ପ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର)—ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର—
Khudra — Tiny; very small.
ଦେ. ବି—କ୍ଷୁଦ୍ର ମୃଗବିଶେଷ — A species of small deer.

ଖୁନ— ବୈଦେ. ବି (ଆ)—ଖୁଣ୍ (ଦେଖ)—
Khun — Khuṇ (See)

ଖୁନ— ଦେ. ବି—୧ । ଖୁଣି (ଦେଖ)—
Khuna — 1. Khuṇi (See)
୨ । ଲୁଣକାଠିଆ—2. A pot for keeping salt.
ପ୍ରାଦେ. (ଆଳ ଓ କଳକା) ବି—ଚତୁ ଥିବା ଉଚ୍ଚ ଫଦ୍ଦଯୁକ୍ତ କାଠର ଡାଲ୍ଲା—A high-edged wooden tray.
[ଦ—ଏଥିରେ ରଜାଘରୁ ଲୁଗାପଟା ଆଦର ବେଉର ପଠାନ୍ତି ।]

ଖୁନ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—
Khuni
୧ । ଖୁଣ୍ଡି; ନରହତ୍ୟା—
1. Man-slaughter; murder.
୨ । ଘୋର ହୋଇ ଯାଇଥିବା ଲଙ୍ଗଳ—
2. Worne out plough.

ଖୁନିଦାର୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ହତ୍ୟାକାରୀ; ନରହନ୍ତା—
Khunidār — Murderer.

ଖୁନିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଖୁଣିବା (ଦେଖ)
Khuṇibā — Khuṇibā (See)

ଖୁନ୍ତ୍ ଖୁନ୍ତ୍— ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କୁନ୍ଥନ)—କୁନ୍ଥ୍ କୁନ୍ଥ୍ (ଦେଖ)
Khunt khunt — Kunth kunth (See)

ଖୁନ୍ତା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଶିଶୁଙ୍କ କ୍ରୀଡ଼ନକ—
Khuntā — Child's play-thing.

ଖୁନ୍ଦା— ଦେ. ବି. (ସଂ. କୁନ୍ଦ ଧାତୁ)—
Khundā — ୧ । ହାତକୁ ମୁଠାକର ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠିଦ୍ୱାରା କରାଯିବା
ଘୁଷୀ ଆଘାତ; ଗୋବା—
ଘୁଂସା 1. Stroke given by fist on the thumb-side.

ଗାଲକୁ ସପ୍ତସର ହୋଇଲେ ଯେ ଖୁନ୍ଦା ।
କୁଶଦଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

[ଦ୍ର—ହାତକୁ ମୁଠା କର କାଣିଆଙ୍ଗୁଠି ପାଖଦ୍ୱାରା ମରାଯିବା ଆଘାତକୁ ବଧା, ବୁଢ଼ାଆଙ୍ଗୁଠି ପାଖଦ୍ୱାଟ ମୁହଁରେ ଆଘାତକୁ ମୁଣ୍ଡି, ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଆଘାତକୁ ମୁଥ, ମୁଠାରୁ ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠି ବାହାରିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ମୁହଁରେ କରାଯିବା ଆଘାତକୁ ଖୁନ୍ଦା ଓ ମୁଠା କରାଯିବା ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ଗଣ୍ଠି ଦ୍ୱାରା ଆଘାତକୁ ଠୁଣା ବା ଠୁଣା କହନ୍ତି ।]

୨ । ବାଡ଼ର ମୁଣ୍ଡି ଦ୍ୱାରା ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଆଘାତ—
2. Repeated blows with the stock of a stick.
୩ । ଅନେକ ପଦାର୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ପଦାର୍ଥକୁ ଫାଙ୍କାଖୁଣ୍ଡି ସ୍ଥାନରେ ଯାକ ଦେବା; ଖୁନ୍ଦ ଦେବା—
3. Huddling; pushing a thing into other similar things in a narrow space.

କୁନ୍ଦା ବୈଦେ. (ଯା. କୁନ୍ଦା=କାଠଗଡ଼)—କାଷ୍ଠମୟ; କୁନ୍ଦା;
କୁନ୍ଦ ବନ୍ଧୁକର ମୂଳଘାଖ—The stock of a gun.

ଖୁନ୍ଦାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖୁନ୍ଦିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Khundāibā — 1. The causative form of Khundibā.
୨ । ପିଲାକୁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ବଡ଼ ବଡ଼ ଗୁଣ୍ଡା ଗିଳାଇବା—
2. To repeatedly push in big morsels of food to the mouth of a child.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ସ୍ୱୀ ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଈ	ଂ

ଖୁନ୍ଦାଖୁନ୍ଦ—ଦେ. ବ—ସକାସକ; ଫଙ୍କାଣ୍ଟି ସ୍ଥାନରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ପଦାର୍ଥ ବା ଜୀବ ଦହକୁ ଦହ ଲାଗି ଠେସାଠେସି ହେବା—Several things or persons pushing against; one another squeezed together.

Khundākhundi

ଠେସାଠେସି

ଠୁସାଠୁସି

ଦେ. ବଣ— ଖୁନ୍ଦା ମଗ୍‌ମର୍; ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଖୁନ୍ଦା ମଗ୍‌ମର ହେଉଥିବା—Striking each other with Khundā-blows

ଖୁନ୍ଦାଖାନ୍ଦ ହେବା—ଦେ. କି—ଫଙ୍କାଣ୍ଟି ସ୍ଥାନରେ (ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ପଦାର୍ଥ ବା ଜୀବ) ଏକଦ୍ରୁ ଲଗାଲଗି ହେବା—ଠାସାଠାସି ହଓୟା (many articles or animals) To huddle together; to be squeezed together in a narrow place.

Khundikhāndi hebā

ଖୁନ୍ଦଖୁନ୍ଦ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଅନେକ ଘଣ୍ଟି, ଘାଗୁଡ଼ି ବା ଘୁଙ୍ଗୁରର ସମ୍ମିଳିତ ଶବ୍ଦ—Sound of tickling of small bells.

Khundikhundi

ପଦ୍ୟରେ ଝୁମୁଡ଼ ବଲା ବାକେ ଖୁନ୍ଦଖୁନ୍ଦ—ପୀତାମ୍ବର. ନୂର୍ହି ହସ୍ତଘଣ ।

ଖୁନ୍ଦଖୁନ୍ଦ ପଚାରିବା—ଦ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ବାଧ କର ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା—To put repeated questions so as to oblige a person to reply.

Khundikhundi pachāribā

ଖୁନ୍ଦିବା—ଦ୍ରୋ. କି. (ସଂ. କୁନ୍ଦ ଧାତୁ)—

Khundibā

ଚାପନା; ଠୁସନା; ଠାଁସନା

୧ । ଫଙ୍କାଣ୍ଟି ସ୍ଥାନରେ ଅନେକ ଜୀବ ବା ବସ୍ତୁକୁ ଚାପି; ଠେସି; ଠାସି ଏକତ୍ର ଲଗାଲଗି କର ପୂରାଇବା—1. To squeeze many things together; to huddle together many things or animals into a narrow space.

ତୁଜେ ତୁଜ ପାଦରେ ପାଦକୁ ଦେଇ ଛନ୍ଦ
ଉଡ଼ଲେ ଛନ୍ଦପ୍‌କୁ ତୁଚ୍ଛଦେ ଖୁନ୍ଦ—କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ଆଦ ।

୨ । ବାନ୍ଧର ମୂଳଦ୍ୱାର ବାରୁଦଆଦକୁ ବନ୍ଧୁକ ଗାଉରେ ଠେସି କର ପୂରାଇବା—

2. To ram in (powder) with a ram-rod.

୩ । ସରୁ ରନ୍ଧ୍ରରେ ମୋଟ ମୂଳଆ ବାଡ଼କୁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଗେଞ୍ଜିବା—3. To repeatedly poke or press a thick rod into a hole.

ଅଜ ଭୂମ୍ନ ଗରବ ଭଙ୍ଗିଦେବ ମହୁଁ
ଏହା ମୋଇ କାଠି ଖୁନ୍ଦଲେ ମୁଗେ ନେଇ—
କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୪ । (ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ) ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଗୁଣ୍ଡାକୁ ଗୁଣ୍ଡା ଭାତ ପାଟରେ ପୂରାଇବା ବା ଗିଳିବା—

4. (ironical) To gulp down repeated morsels of food into the mouth.

ଖୁପ୍‌ରାଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଆଙ୍ଗୁଠିଦ୍ୱାରା ବା କାଠିଦ୍ୱାରା ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ପରର ଶରୀରକୁ ଆଘାତ କରିବା—

Khuprāibā

1. To poke gently at another's body with fingers or with a pick.

୨ । ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା —

2 To provoke; to irritate.

ଖୁପ୍‌ରାଖୁପ୍‌ରି— ଦେ. ବ.—ଖୁପୁରା ଖୁପୁରି (ଦେଖ)

Khuprākhupri

Khupurā khupuri (See)

ଖୁପଲା—ଦ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖୁପୁଲି (ଦେଖ)

Khuplā

Khupuli (See)

ଖୁପ୍‌ସୁରତ—ବୈଦେ. ବଣ.—ଖୁବ୍‌ସୁରତ (ଦେଖ)

Khupsurata

Khubsurat (See)

ଖୁପ୍‌ସୁରତି—ବୈଦେ. ବ.—ଖୁବ୍‌ସୁରତି (ଦେଖ)

Khupsurati

Khubsurati (See)

ଖୁପି—ଦ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—(ତୁଳ. ହି. ଖୁବ୍) —ଖୁବ୍‌ଇ; ଖୁବ୍; ବଢ଼ିଆ; ଆଚ୍ଛା କର—Very; much; well.

Khupi

(ଯଥା—ଡାକୁ ଖୁପି ମାର୍ ମାଇଲେ ।)

ଦେ. ବଣ.—ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଖୁବ୍ କ୍ଷୁଦ୍ର—Very small.

(ଯଥା—ଖୁପି ଆଣ୍ଟକା ।)

ଖୁପିଆ—ଦ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଖୁପ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଗୋପନୀୟ; ଗୁପ୍ତ (ବାର୍ତ୍ତା; ସମ୍ବାଦ)—1. Secret (news).

Khupiā

୨ । ବେନାମୀ (ଚିଠି)—2. Anonymous (letter).

ଖୁପିବା—ଦ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି.— ୧ । ବେଧିବା—

Khupibā

1. To permeate.

୨ । ଅଳ୍ପ ପ୍ରବେଶ କରିବା—2.To penetrate a little.

୩ । କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେବା—3. To succeed.

୪ । ଖୁମ୍ପିବା—4. To peck at.

ଖୁପୁରଖୁପୁର୍—ଦେ. କି. ବଣ. (ସଂ. କ୍ଷିପ୍ର)—ଖୁର ଖୁର (ଦେଖ)

Khupurkhupur

Khur khur (See)

(ଖୁପୁରୁଖୁପୁରୁ— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଖୁପୁରେଇବା—ଦେ. କି.—ଖୁପ୍‌ରାଇବା (ଦେଖ)

Khupureibā

Khuprāibā (See)

ଖୁପୁରାଖୁପୁର୍—ଦେ. ବ.—ପରସ୍ପର ଖୁପ୍‌ରାଇବା—କର୍ମ—

Khupurā khupuri

Mutual gentle poking.

ଦେ. ବଣ.— ପରସ୍ପର ଖୁପ୍‌ରାଇବାକର୍ମ କରୁଥିବା—Gently poking at each other.

ଖୁପୁଲା—ଦ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଖର୍ପର)—ଖୁପୁଲି (ଦେଖ)

Khupulā

Khupuli (See)

ଖୁପୁଲି—ଦ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଖର୍ପର)—୧ । ନଡ଼ିଆର ସଢ଼େଇ (ଯଥା; ନଡ଼ିଆଖ ପୁଲି)—

Khupuli

1. The hard shell of cocoanut.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ରୁତେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବପଗତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍ତ'ଦେଖିବେ।

୨ । କଚ୍ଛପ ପିଠିର କଠିନ ଆବରଣ (ଯଥା; କେଚ୍ଛେ ଖୁପୁଲ୍)—
2. The hard shell of tortoise.

ଖୁବ୍—ବୈଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ଫା. ଖୁବ୍=ଉତ୍ତମ)—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—
Khub
ଖୂବ
ଖୁବ
1. Exceedingly; excessively; very; greatly; too much.

୨ । ଆଚ୍ଛା କର; ଉତ୍ତମରୂପେ—
2. Well; thoroughly; very much.

ବିଣ.—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତିକ; ବେଜାସ୍ତ; ଅଦ୍ଧିକ୍ତ—
1. Excessive; too much.

୨ । ଉତ୍ତମ—2. Good; excellent.

୩ । ପ୍ରଶଂସାର୍ହ—3. Praise-worthy.

ଖୁବ୍ଇ—ଦେ. ବିଣ.—ଖୁବ୍‌ଗୁଡ଼ାଏ; ଅନେକଗୁଡ଼ାଏ—
Khu-bi
Too much; very much.

ଖୁବ୍ ଗୁଡ଼ାଏ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ.—୧ । ବହୁତ—
Khub gurdāe
1. Very many.

୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—2. Very much.

ଖୁବ୍ ଗୁରେ—ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବି. ଓ ବିଣ.—ଖୁବ୍ ଗୁଡ଼ାଏ (ଦେଖ)
Khub gure
Khub gurdāe (See)

ଖୁବ୍ ସୁରତ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—
Khub surat
ଖୂବସୁରତ
ଖୁବସୁରତ
ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର; ସୁଶ୍ରୀ—
Very beautiful; imposing; grand; charming.

ଖୁବ୍ ସୁରତି—ଦେ. ବି. (ଫା. ଖୁବ୍‌ସୁରତ୍)—
Khub surati
ଖୂବସୁରତି
ଖୁବସୁରତୀ
୧ । ବିଶେଷ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—
1. Imposing beauty; charm.

୨ । ସୁନ୍ଦରପଣ—
2. The state of being charming.

ଖୁବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ସ୍କନ୍ଧ—
Khubā
Shoulder.

ଖୁବାନି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଖୁବାନ)—
Khubāni
ଖୋବାନି
ଖୁବାନୀ
ଖୋବାନ; ସ୍ୱାଦୁ କାବୁଲ ଫଳବିଶେଷ; ଜରଦାଲୁ-
Apricot; a sweet fruit imported from Kabul.

[ଦ୍ର—ଏହା ପଶ୍ଚିମ-ହିମାଳୟ ଓ କାବୁଲଆଦ ପାବ୍ବତ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳର ବାଦାମଜାତୀୟ ଗଛ (Prunus Armeniaca) । ଏଥିର ପାଚିଲ ଫଳକୁ ଶୁଖାଇ ସଦାଜନମାନେ ଗ୍ରୀଷ୍ମଋତୁର ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ମେଓ୍ୱାଫଳ ରୂପେ ବିକ୍ରୟ କରନ୍ତି । ଏ ଫଳ ମେ ମାସରୁ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଚେ; ଏଥିର ମଜ୍ଜିରୁ ଏକ ପ୍ରକାର ତେଲ (କଡ଼ୁଆ ବାଦାମ ତେଲ) ବାହାରେ । ଏ ଗଛରୁ ଏକ ପ୍ରକାର ଅଠା (Cherry gum) ବାହାରେ । ଏ ଗଛ ପ୍ରତିବର୍ଷ ପତ୍ରଝଡ଼ା ହଏ । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଖୁବ୍—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ଫା. ଖୁବ୍+ଇ. ହି)—ଖୁବ୍ (ଦେଖ)
Khubi
Khub (See)
ଖୁବଇ, ଖୁବୀ
ଖୁବହି

ଖୁବେ—ଗ୍ରାଦେ. (ଉଡ଼ି) କ୍ରି. ବିଣ—ଖୁବ୍ (ଦେଖ)
Khube.
Khub (See)

ଖୁବେର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖୁଗୁର (ଦେଖ)
Khuber
Khugura (See)

ଖୁମା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ମୋଟା—1. Fat.
Khumā
୨ । ବଳେଇପଣା—2. Meddlesome.

ଖୁମ୍ପୀ
ଖୁମେଇ
} ସ୍ତ୍ରୀ.

ଖୁମାଇଁ ପଶିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ବଳେ ପଶିବା; ଗୃହସ୍ୱାମୀକାସ୍ତ ବା ସ୍ଥାନ-
Khumāiñ pasibā
ଧିକାରର ଅନଭାସତ୍ତେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା—
To enter or push one's way into a place against the master's wish.

ଖୁମାଇଁ ଢେବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—୧ । ଗୃହସ୍ୱାମୀର ଅନଭାସତ୍ତେ କୌଣସି
Khumāiñ hebā
ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା—
1. To try to enter or push one's way into a place against the wishes of its master.

୨ । ରୁଷି କର ଗାରୁଗାରୁ ଢେବା—
2. To grumble with displeasure.

୩ । ଅନାହୂତ ହୋଇ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବା—
3. To meddle with a matter unasked.

ଖୁମାଣ—ଗ୍ରା. ବ—ରୁଷା ସହିତ ଗାରୁଗାରୁ ; ଅଭିମାନ ମାରିବା—
Khumāṇa
Grumbling.
ଗୁନଗୁନାନା, କୁନକୁନା

ଖୁମାଣ ପୋତିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ରୁଷି କର ଗାରୁଗାରୁ ହୋଇ ମୁହଁ
Khumāṇa potibā
ଜଲକୁ ପୋତିବା—
To grumble and hang down one's head.

ଖୁମାଣି—ଗ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ରୁଷିକରି
Khumāṇi
ଗାରୁଗାରୁ ହୁଏ; ଅଭିମାନୀ—
Prone to grudge at petty things; (male) of a grumbling nature.

ଗ୍ରା. ବ—ଖୁମାଣ (ଦେଖ)
Khumāṇa (See)

ଖୁମାଣିଆଁ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ—ଖୁମାଣି (ଦେଖ)
Khumāṇiāñ
Khumāṇi (See)

ଖୁମାଣୀ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ରୁଷି କରି
Khumāṇi
ଗାରୁ ଗାରୁ ହୁଏ—1. (woman) Of a grumbling nature.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

୨ । ପୁଂ.—ଖୁମାଣି (ଦେଖ)
2. Khumāṇi (See)

ଖୁମୁଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ୍ୟ—ଅଲଗା; ପୃଥକ୍—
Khumulā Separate; isolated.

ଖୁମୁଲୀ—ଗ୍ରା. ବ୍ୟ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଝିଅମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମାଆମାନଙ୍କର ଗାଳ)—
Khumulī ୧ । ଅଚଙ୍କିଆ; ଅବାଗିଆ—1. Unsystematic.
୨ । ଅମାନ୍ନଆଁ—2. Disobedient.

ଖୁମ୍ପା—ଦେ. ବ—୧ । ଥଣ୍ଟଦ୍ୱାରା ଜୋରରେ ଆଘାତ—
Khumpā 1. Pecking by the bill.
ଚୁଗନା ୨ । ମୂଷା କାଟିବାଦ୍ୱାରା ଫମ୍ପା ହୋଇଥିବା (ନଡ଼ିଆ)—
2. The hollowed shell of cocoanuts eaten by rats.

ଦେ. ବ୍ୟ—ଥଣ୍ଟଦ୍ୱାରା ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ—
Pecked with the beak.

ଖୁମ୍ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖୁମ୍ପିବା (ଦେଖ)
Khumpāibā 1. Khumpibā (See)
୨ । ଖୁମ୍ପିବାର ପ୍ରଯୋଜକ ରୂପ—
2. The causative form of Khumpibā.

ଖୁମ୍ପିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଥଣ୍ଟଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରିବା—
Khumpibā 1. To peck at a thing with the beak.
ଠୋଁଟମାରା; ଖୁଁଟା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅଭ୍ୟନ୍ତ ବିରକ୍ତ କରିବା—
ଚୁଗାନା 2. To tease.

ଖୁମ୍ପି ଖାଇ ଥାନ୍ତେ ମୋତେ ପଣ୍ଡେ ହୋଇ ଠୁଇ ।
ଫକୀରମୋହନ, ଉତ୍କଳଭ୍ରମଣ ।

ଖୁରଖୁର—ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ୟ. (ସଂ. ଖର)—ଖିପ୍ର ଗତିରେ ଓ ସୁନ୍ଦର-
Khurkhur ରୂପରେ (ଗଲିବା)—(to walk) Briskly
ଖୁର୍‌ଖୁର and in a charming manner.
(ଯଥା—ଇନ୍ଦୁ ଘୋଡ଼ାଟି ଖୁରଖୁର ହୋଇ ଗଲୁଛି ।)

ଖୁରଖୁରାଇ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖୁରଯୁକ୍ତ କଂସା—
Khurkhurāi A metal pot with a hoof.

ଖୁରଖୁରିଆ—ଦେ. ବ୍ୟ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ଘୋଡ଼ା ବା ବାଛୁରି ସୁନ୍ଦରରୂପେ
Khurkhuriā ଖୁରଖୁର ହୋଇ ଗଲେ—
ଖୁର୍‌ଖୁରେ Walking briskly and charmingly.
(ଖୁରଖୁରେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖୁରଚି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କୁରସୀ)—ଖୁରସୀ (ଦେଖ)
Khurchi Khursī (See)

ଖୁରଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—ବାସ୍ନା ଚଢ଼େଇ (ଦେଖ)
Khurḍiā Bāyā chaṛdhei (See)

ଖୁରଦା—ଗ୍ରା. ବ. (ନାମ)—ଖୋରଧା (ଦେଖ)
Khurdā Khoradhā (See)

ଖୁରଦି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ୟ—ଗୁଡ଼ାଏ; ବହୁତ; ଅନ୍ୟୁନ—
Khurdi Much; many.

ଖୁରଧା—ଗ୍ରା. ବ. (ନାମ)—ଖୋରଧା (ଦେଖ)
Khurdhā Khoradhā (See)

ଖୁରପି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । କାଠରେ ନର୍ମିତ ହୋଇଥିବା
Khurpi ଗୁଡ଼ାଅଙ୍କର ଚଟୁ—1. Wooden ladle.
୨ । ଖୁରୁପି (ଦେଖ)
2. Khurupi (See)

ଖୁରସୀ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. କୁରସୀ)—କାଷ୍ଠ ବେତ୍ରାସନ; ଚେଅର୍—
Khursī Chair (made of wood and cane).
କୁର୍ସୀ, ଖୁରସୀ
କୁର୍ସୀ

ଖୁରହା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. କ୍ଷୁର; ତୁଳ. ହି. ଖୁରହା)—
Khurhā ଗୋରୁଙ୍କ ଖୁରରେ ହେବା ରୋଗବିଶେଷ; ଫାଟୁଆ-
ରୋଗ—A disease attacking the hoof of cattle; foot and mouth disease of cattle.

ଖୁର (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଚର୍ମ୍ମିବା—
Khura (root) 1. To scratch.
୨ । କାଟିବା—2. To cut.
୩ । ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରିବା—3. To break into pieces.

ଖୁର—ସଂ. ବ (ଖୁର ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କରଣ. ର)—
Khura ୧ । କ୍ଷୌର କରିବାର ଶସ୍ତ୍ର—1. Razor.
୨ । ଘୋଡ଼ା, ଗୋରୁଆଦ ପଶୁଙ୍କ ପାଦର ନଖ, ଟାପୁ ବା ଖୁର-
2. Hoof of some beasts.
୩ । ନଖୀନାମକ ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ (ଏହା ସାମୁଦ୍ରିକ ଶାମୁକାର
ଖୋଲ; ଘୋଡ଼ିଲେ ସୁଗନ୍ଧ ହୁଏ ।)—
3. Fasciolaria (a scented herb) (a kind of horny marine substance emitting odour on being heated and used in making scented oil).
୪ । ଖଟର ଖୁର—4. Bed-post.
୫ । ପାଦ—5. Foot.

ଜଳେ ହୋଇ କଣ୍ଠ ଦାର, ବସ୍ତ୍ରାଭରଣ ଗୃହ ଖୁର—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଖୁରକ୍ଷେପ—ସଂ. ବ (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ; ଖୁର+କ୍ଷେପ)—ନାଡ—
Khurakshepa A beast's kick.

ଖୁରଙ୍ଗ—ଦେ. ବ (ସଂ. କୁରଙ୍ଗ)—୧ । ମୃଗ—
Khuraṅga 1. Deer.
୨ । ଏକଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ମୃଗ—
2. A small species of deer.

ଖୁରଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପତ୍ରରେ ସିଆଁ ହୋଇଥିବା ବଡ଼
Khuraṛdā ଚଉପଘା—Big plates made of leaves sewn together.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠି ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଇତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗନା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଖୁରଣସ୍—ଫ. ବହୁ. ପୁଂ (ଖୁର + ନାସିକା; ନଖାଉନ; ଖୁର ପରି ନାକ ଯାହାର)—୧ । ଚେପଟା ନାକ—

Khuraṇas

ଖୁରଣସା } ସ୍ତ୍ରୀ
ଖୁରଣସୀ }

1. Flat nosed.

୨ । ନାକୁଆ—2. Having a pointed nose.

ଖୁରଣସ—ଫ. ବହୁ. ପୁଂ—ଖୁରଣସ୍ (ଦେଖ)—

Khuraṇasa Khuraṇas (See)

ଖୁରଣି—ଦେ. ବ—ପିଠାକୋରୁଆଁ (ଦେଖ)—

Khuraṇi Pitākoruāñ (See)

ଖୁରଣ୍ଟା—ଦେ. ବ (ହି. ଖୋଟା = ଦୂଷିତ; ମନ୍ଦ)—୧ । ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ୍ଦା—

Khuraṇṭā 1. Inhabitant of Hindusthān.

ଖୋଟା, ଖୋଟ୍ଟା

୨ । ହିନ୍ଦୀଭାଷୀ ବ୍ୟକ୍ତି—

2. One whose language is Hindi.

ଖୁର ଦାଢ଼ରେ ଚାଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅତି ସତର୍କରୂପେ ନମ୍ରମସରଚ୍ଚିତ୍ତ ହୋଇ ଚଳିବା—

Khura dārdhare chālibā To do some work with extreme caution and under strict rules.

ଖୁର ଧରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କମାର ଦ୍ୱାରା ଖୁରକୁ ଶାଣ ଦଆଇବା—

Khura dharāibā To cause a razor to be sharpened by a smith.

ଖୁର ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖୁରକୁ ଦାଢ଼ କରିବା—

Khura dhribā 1. To sharpen a razor.

୨ । ଖୁରକୁ ହାତରେ ଧରିବା—

2. To hold a razor by the hand.

ଖୁରଧାର—ଦେ. ବ—ଖୁରର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ପ୍ରାନ୍ତ—

Khuradhāra Sharp blade of a razor.

ଖୁରନ୍ୟାସ—ଫ.ବ (ଚତୁଷ୍ପଦ ଜନ୍ତୁ; ଖୁର + ନ୍ୟାସ)—ଖୋଜ; ଖୁରର ଚହ୍ନ—

Khuranyāsa Hoof-marks; hoof-prints.

ଖୁରପ—ଦେ. ବ (ଫ. ଖୁରପ୍ର; ଭୁଲ—ଇଂ. ସ୍କ୍ରୁପର୍)—ଭୂମିରୁ ଘାସ

Khurapa ଛେଲିବାର ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକୃତି ଓ ବେଣ୍ଟ ଲଗିଥିବା

ଖୁରପା ହତିଆର—A grass-scraper.

ଖୁରପା

ଖୁରପଦବୀ—ଫ. ବ (ଚତୁଷ୍ପଦ ଜନ୍ତୁ; ଖୁର + ପଦବୀ)—

Khurapadabī ଖୁରର ଚହ୍ନ; ଖୋଜ—Hoof-marks.

ଖୁରପା—ଦେ. ବ— ଖୁରପ (ଦେଖ)—

Khurapā Khurapa (See)

ଖୁରପାଣି—ଦେ.ବ (ଫ. ଖୁର + ପାଣୀୟ)—ମନୁଷ୍ୟ ଶିଅର ଦେଉଥିବା-

Khurapāṇi ବେଳେ ଭଣ୍ଡାର ସେଉଁ ଗିନାରେ ପାଣି ରଖିଥାଏ, ଶିଅର ଦେବା ପରେ ସେ ଗିନାରେ ବଳକା ରହିଥିବା ପାଣି; କ୍ଷୌରବଣ୍ଡିଷ୍ଟ ଜଳ—

Water left after use in a barber's basin after shaving a person.

ଖୁରପି—ଦେ. ବ—୧ । ଖୁରପ (ଦେଖ)

Khurapi 1. Khurapa (See)

ଖୁରପୀ ୨ । ମୋଚକର ଚମଡ଼ା ଛେଲିବା ଯନ୍ତ୍ର—

ଖୁରପା 2. The scraping instrument of a cobbler.

ଖୁରପ୍ର—ଫ. ବ (ଖୁର—ପ୍ରଥ୍ ଧାତୁ = ପ୍ରୋତ୍ଥିତ କରିବା + ଭାବ. ଅ)—

Khurapra ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକୃତି ଫଳକବିଶିଷ୍ଟ ଶର—

An arrow with a semi-circular head.

ଖୁରମା—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଖୁର୍ମଲ୍‌ଖୁର୍ମ୍)—

Khuramā ୧ । ଲୁଣିଆ ଘିଅଭଜା ମସକା ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ—

ଖୁର୍ମା 1. A fragile cake fried in ghee and

ଖୁରମ seasoned with salt.

୨ । (ଫା—ଖୁର୍ମାଦ୍)—ଶୁଖିଲା କାବୁଲି ଖଜୁରକୋଳ—

2. Dry date-fruits; dried fruits of Phoenix Dactylifera.

[ଦ୍ର—ଏ ଖଜୁର ଗଛ ଜାଇରେ ୬୦।୭୦ ହାତ ବଢ଼େ; ଏ ଖଜୁର ଗଛର ଫ. ନାମ ପିଣ୍ଡ ଖର୍ଜୂର; ଏ ଗଛର ମୂଳରୁ ସେଉଁ ଷଣ୍ଢା-ମାନ କଦଳୀ ଗଛ ମୂଳରୁ ବାହାରିବା ପୂଅ ପରି ବାହାରେ ସେ ଷଣ୍ଢାମାନଙ୍କୁ କାଟିଦେଇ ଅନ୍ୟତ୍ର ଭୂଇଁରେ ପୋତିଲେ ସେଥିରୁ ନୂଆ ଗଛ ଜନ୍ମେ । ଏହି ଗଛର ଗଛପାଚିଲା ଫଳକୁ ଶୁଖାଇଲେ ତାହା 'ଖୁରମା' ହୁଏ ଓ କଞ୍ଚା ଫଳକୁ ଶୁଖାଇଲେ 'ଛୁଆର' ହୁଏ ।]

୩ । (ଭୁର୍କା—କୋର୍ମା)—କୁରୁମା; ଉତ୍ତା ମାଂସ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ତରକାରୀ (ଏଥିରେ ହଳଦୀ ପଡ଼ି ନ ଥାଏ)—

3. Curry prepared with roasted meat without the addition of turmeric.

ଖୁରମୁଠି—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ପ୍ରକୋଷ୍ଠଯୁକ୍ତ ଥେଳିକାରେ ଭଣ୍ଡାରୀ ଖୁର-

Khuramuṭhi ଆଦି ରଖେ—

Barber's razor-wallet.

ଖୁରଲୀ—ଫ. ବ (ଖୁର ଧାତୁ + ଭାବ. ଅଲ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—

Khurali ୧ । ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟାଭ୍ୟାସ—

1. Military exercise or practice.

୨ । ବ୍ୟାୟାମ—2. Gymnastics.

୩ । ଅସ୍ତ୍ରଶିକ୍ଷା—3. Training in the art of using weapons.

୪ । ହଠାତ ଆକ୍ରମଣରେ କିପରି ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହୁଏ ତାହାର ଅଭ୍ୟାସ—

4. Exercises of self defence.

ଖୁରଶାଣିଆଁ—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର କାଣ୍ଡଯୁକ୍ତ ମିଠା ପାଣିରେ ଥିବା

Khuraśāṇiāñ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମାଛ—(ଏହା ମିରକାଳ ମାଛଠାରୁ ସାନ

ଖରସା ଓ ଚେପ୍ଟା)—A kind of medium-sized fresh-water fish with scales.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ, ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ୍	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଖୁରସାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. କୃଷ୍ ଧାତୁ ବା କ୍ଷୁରଧାତୁ; ଭୁଲ—ହି. Khurasāibā ଖୁରନା=କୋରିବା)—ଶ୍ଳେଷ ଖଣ୍ଡଉତ୍ପାଟ ଗଛର ମୂଳଘାଖ ମାଟିକୁ ଅଗଭୀର ଭାବରେ ଲେଉଟେଇ-ପାଉଟ କର ଶିଥିଳ କରିବା—

To turn up and loosen the earth superficially with a hoe.

ଖୁରସିଆ—ଦେ. ବ—ଖୁରଶାଣିଆଁ (ଦେଖ)

Khurasiā Khuraśāṇiāñ (See)

ଖୁରା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଖୁର)—୧ । ଘୋଡ଼ାଆଦି ପଶୁଙ୍କ ଟାପୁ—

Khurā 1. Hoof.

ଖୁର; ଖୁରା ସେ ବଡ଼ଦଣ୍ଡରେ ଖୋଳ ହୋଇ ମହା—କୃଷ୍ଣଦି ହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଖୁର [ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଯେଉଁ ପଶୁମାନଙ୍କର ଶିଂଘ ନାହିଁ (ଯଥା ଘୋଡ଼ା, ଗଧ) ସେମାନଙ୍କର ଗୋଡ଼ର ଶେଷଭାଗରେ ଥିବା ଖୁର ଶୃଙ୍ଗମୟ ଏବଂ ଗୋଲାକାର, ଏଥାକୁ ଟାପୁ ବୋଲାଯାଏ; ଯେଉଁ ପଶୁମାନଙ୍କର ଶିଂଘ ଅଛି (ଯଥା ଗୋରୁ, ମୃଗ, ସମ୍ବର ଛେଳି, ମେଣ୍ଢା) ସେମାନଙ୍କର ଗୋଡ଼ତଳର ଶୃଙ୍ଗମୟ ବସ୍ତୁ ଦୁଇଫାଳଆ, ଏଥାକୁ ଖୁର ବୋଲାଯାଏ ।]

୨ । ଖଟଯାହୁଆ; ଖଟଗୋଡ଼—

2. Bed-posts.

୩ । ପାତ୍ରର ବଇଠି—3. The circular stand below a pot; the ring at the bottom of an utensil.

ଦୁଇଟୁ ଚଉକି ଝଟର ଅଲଗା ହୋଇଗଲେ ଯଥା ଦୃଶେ—

ବ୍ରଧାନାଥ. ପାଦଟୀ ।

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗୋଡ଼—4. Leg.

କରଣ ଖୁରରେ ଦଣ୍ଡବତ—କୁନ୍ତଳାକୁମାରୀ. ନଅଠୁଣୀ ।

ପ୍ରାଦେ. ୧ । (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଛୁରୀ—1. Dagger.

୨ । (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—(ଗୋରୁଙ୍କ ରୋଗ) ଫାଟୁଆ (ଦେଖ)

2. Phāṭuā (See)

ଖୁରକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଖୁର ଧାତୁ+ଅକ)—ଜୀବ; ଜନ୍ତୁ—

Khurāka Animal.

(ଖୁରକା-ସ୍ତ୍ରୀ) ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଖୁରକ୍)—ଖୋରାକ୍ (ଦେଖ)

Khorāk (See)

ଖୁରକି—ପ୍ରା. ବ—ଖୋରାକ୍ (ଦେଖ)

Khurāki Khorāk (See)

ଖୁରଘା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ଖୁର ଓ ଘାତ)—

Khurāghā ଗୋରୁଙ୍କ ଖୁରରେ ହେବା କ୍ଷତ ରୋଗ; ଫାଟୁଆରୋଗ—

Ulcer in the hoofs of cattle; foot-diseases of cattle.

ଖୁରାଟି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଖୁର ଓ ମୃତ୍ତିକା)—

Khurāṭi ୧ । ଗୋରୁଙ୍କ ଖୁରଦ୍ୱାରା ଉଠିବା ମାଟି—

ଖୁରାଟି 1. Earth and dust blown or displaced by the hoofs of animals.

୨ । କାଦୁଅରେ ଗୋରୁ ବା ଛେଳିଆଦି ଚଲିବା ପରେ କାଦୁଅ ଶୁଖିଗଲେ ସେମାନଙ୍କ ଖୁରର ଯେଉଁ ଦାଗ ମାଟିରେ ଖାଲ-ଚିପ ହୋଇ ରହିଯାଏ—

2. Dry uneven foot-marks left by the cattle after going over a muddy spot.

ଖୁରାଣି—ଦେ. ବ. (ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ; ପୁରାତନ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ଦେଖାଯାଏ; ସଂ. ଖଙ୍ଗ)—୧ । ବୃନ୍ଦବୃ ସଂଖ୍ୟାବଶେଷ—

Khurāṇi 1. A large number.

୨ । ଅଶ୍ୱବଶେଷ; ଖୁରଶାଣ—

2. A class of excellent horses.

ରଥ କୋଟିଏକ ଉହୁଁ ଗଜ ପାଞ୍ଚ ଶତ

ପଦ ପଦାର୍ବ୍ଦ ଖୁରାଣି ଗୋଟା ଯେ ତୁରଙ୍ଗ ।

ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଆଦ ।

ଖୁରାନ୍ତ—ପ୍ରାଦେ. (ପୁରା) ବ.—କୁରାନ୍ତ (ଦେଖ)

Khurāṇṭa Kurāṇṭa (See)

ଖୁରାନ୍ତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖୁର)—୧ । କ୍ୟାଙ୍କୁ (ଦେଖ)

Khurāṇṭi 1. Nyaṅku (See)

୨ । ନଈକୂଳ ବନ୍ଧର ଅଗ୍ରଭାଗ—

2. The summit of an embankment.

୩ । ଏକପ୍ରକାର ଲୁଣି ମାଛ—

3. A species of sea-water fish.

୪ । ହିନ୍ଦୀଭାଷା—4. The Hindi language.

ଖୁରାନ୍ତି ଚଲେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଓଡ଼ିଆଭାଷାରେ ହିନ୍ଦୀ ଶବ୍ଦ ବା ବାକ୍ୟ-ମାନ ବ୍ୟବହାର କରିବା—

Khurāṇṭi chaleibā To intersperse Hindi words and expressions while speaking the Oriya language.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆମାନେ ରାଗିଗଲେ ବା ଭେଜରେ କଥା କହିଲେ ହିନ୍ଦୀଶବ୍ଦମାନ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଖୋଲ୍ଟି ଭଲେ ନୋହେ—ଦେଖ ।]

ଖୁରାଲକ—ସଂ. ବ. (ଖୁର+ଅଲକ)—ଲୌହଶର—

Khurālaka Iron-arrow.

ଖୁରାଲିକ—ସଂ. ବ. (ଖୁର+ଅଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—

Khurālika ୧ । ଖୁରମୁଠି—1. A razor-wallet.

୨ । ଲୌହଶର—2 Iron-arrow.

୩ । ଉକିଆ—3. Pillow.

ଖୁରାସାନି ଜୁଆଣି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାରସିକଯମାନୀ)—

Khurāsāṇi juāṇi ଖୋରାସାନ ଜୁଆଣି (ଦେଖ)

Khorāsāṇi juāṇi (See)

ଖୁରି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖୁର; ଏହାର ଫଳ ଖୁରପର ବାଡ଼ୁଆ ଥିବାରୁ)—

Khuri ୧ । ପାଣି ପିଇବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଶ୍ଳେଷ ମୃତ୍ତିକା ପାତ୍ର;

ଖୁରୀ ମାଟିଗିଲାସ—

ଖୁରିଆ, ଖୋରିଆ 1. Earthen pot used for drinking; earthen glass.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଘୃଣାକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୬ । ସମୟର ପରିମାଣବିଶେଷ; ଏକ ଘଣ୍ଟା—
2. A fixed measure of time; one hour.

ବାଜିଲ ଷଣେ ପ୍ରଥମ ନାଡ଼ୀ ଖୁରା ।
ସାଜିଲ ସାଜଣାକୁ ସେ ଚତୁଷ୍ପଣା ସାଜିଲ ମୁରୁଜସ୍ୟ ଚିତ୍ର ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚତ୍ରକଳା ।

୩ । ଦଣ୍ଡ (ସମୟ) (ଦେଖ)—
3. Daṇḍa (time) (See)

ଖୁର ଅର୍ଦ୍ଧ ନ ଥାଇ ମ୍ଳେଚ୍ଛରେ ହେଲା
ଦଣ୍ଡପରଶୁ ମନମୋହନଶାଳା ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବତା ।

୪ । ଷଣ୍ଢ, ବଳଦ ଆଦ ଖୁରା ବା ଶୃଙ୍ଗରେ ଆଘାତ କରି ମାଟିକୁ ଖୋଳିବା—4. Pawing of cattle or stamping or tearing the ground by their hoofs and horns.

ଖୁର ବାଳୁରସ୍ୟେ କର ପ୍ରସ୍ଫୁର—ଅନ୍ତନନ୍ଦ. ବଦଗ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ ।

୫ । କଳହାଦର ପ୍ରଥମ ସୂତ୍ରପାତ—5. Initiation of a quarrel; provocation of a quarrel.

୬ । ପୂର୍ବକାଳରେ ସମୟ ମାପିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ପାତ୍ରବିଶେଷ (ଏଥିରେ ବାଲି ବା ଜଳ ଭର୍ତ୍ତି କରାଯାଏ ଏବଂ ସେ ଛିଦ୍ରବାଟେ ପାତ୍ରରୁ ବାଲି ବା ଜଳ ନଃଶେଷିତ ହେବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ଲାଗେ । ପାତ୍ରର ଯେତିକ ପାଣି ବା ବାଲି କମିଯାଏ, ସେହି ଅନୁସାରେ ସମୟ ନିରୂପିତ ହୁଏ)—6. Sand-glass or water-glass with a hole at the bottom for measuring time.

୭ । ଅଶ୍ୱାଦର ଟାପୁ—7. Hoof.

ଉଦ୍ଭାସ୍ୟ ଖୁରକ ସ୍ଥାନ, ଉଦ୍ଭାସ୍ୟେ ନୋହୁବ ପୁନ ।
ଉଦ୍ଭ. କୋଽତ୍ରବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ।

ଖାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । କଂସା—
1. A bell-metal pot.

୨ । ଖୁରପର ଦାଢ଼ୁଆ ଫନ୍ଦବଶିଷ୍ଟ କଂସା; ପିଞ୍ଜା—
2. A bellmetal pot with a sharp rim.

ଖରଆ—ଦେ. ବଣ.—୧ । କଉତୁକଆ (କଥା); ହାସ୍ୟୋଦ୍ଦୀପକ (କଥା)—
Khuriā 1. Curious; comical (speech).

ଖୁରଖୁରେ ୨ । ଝଟିଂ ଶୂଲା; ଚଡ଼ଚଡ଼ିଆ (ଲୋକ)—
2. (person) Easily vexed; surly; of irritable temper.

ଖୁର କରିବା—ଦେ. କି—ଘୋଡ଼ା ଗଲିବା ବା ଦଉଡ଼ିବା ବେଳେ
Khuri karibā ଟାଣ ଭୂମିରେ ଟାପୁ ବାଜିବାରୁ ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା—(a horse) To produce a sound by the hoofs striking on the hard ground while running.

ବାଜା ଖୁର କରିବାରେ ତତ୍ପଃ
ନଭଜନେ ଶୁଣି ଅତ ଉଚ୍ଚାଃ । ପ୍ରତାପ. ଶଶିସେନା ।

ଖୁର ଖାଇବା—ଦେ. କି—୧ । (ଫ. ଖୁର; ଖୁରଦ୍ୱାରା ମାଟି ଖୋଳିବାରୁ)—
Khuri khāibā ପରସ୍ପର ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଶୃଙ୍ଗ ବା ଟାପୁ-
ଖୁରୋ କରନା ଦ୍ୱାରା ପଶୁଜାତିର ମୃତ୍ତିକା ଚାଡ଼ିନ କରିବା—
ଖୁରୁ କରନା 1. To paw with the hoofs or tear the earth with the horn (said of cattle etc before fighting with each other).

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପ୍ରଥମେ ଥଟ୍ଟା ଲଗାଇବା—
2. To play jokes at first; to provoke joke.

ଖୁରୁଙ୍ଗ—ଗ୍ରା. ବ. (ଫ. କୁରଙ୍ଗ) —ଖୁରଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Khuriṅga Khuraṅga (See)

ଖୁର ଲଗାଇବା—ଦେ. କି (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଖୁର ଖାଇବା ୨ (ଦେଖ)
Khuri lagāibā Khuri khāibā. 2 (See)

ଖୁରିଶାନ—ଦେ. ବ. (ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥାଦରେ ବ୍ୟବହୃତ) (ଫ. ଖଙ୍ଗ-
Khurisāṇa ଶାସମାସ୍ୟ—ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—ଉତ୍କୃଷ୍ଟଜାତୀୟ ଅଶ୍ୱବିଶେଷ— A high-mettled horse.

ଖୁରିଶାଣି—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବ—ଖୁରିଶାଣ (ଦେଖ)
Khurisāṇi Khurisāṇa (See)

ଖେସୁଛନ୍ତ ଖୁରିଶାଣି ଘଣ୍ଟାରବ ଭେଳ । ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁରାଣ ।

ଖୁରିଶାସି—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବ. (ଫ. ଖର ଶାସମାସ୍ୟ—ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)-
Khurisāsi ଖୁରିଶାଣ (ଦେଖ)
Khurisāṇa (See)

ମଦ୍ଦଆଳ ବାଦ୍ୟରେ ମଦ୍ଦର ଘନ ତାଳ
ଗଲନ୍ତ ଖୁରିଶାସି ଅଥନ୍ତ ଘନଘାଳ ।
ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

ଖୁରିସାଣିଆଁ—ଦେ. ବଣ—କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ମନୋହର (ଜୀବ)—
Khurisāṇiāñ Small and beautiful (animal).

ଖୁରୀ—ସ. ବଣ. (ଖୁର + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ; ଇନ୍. ୨ମା ୧ବ)—
Khurī ଖୁରଥିବା; ଖୁରବିଶିଷ୍ଟ (ଜନ୍ତୁ)—
Hoofed (animal).

ଦେ. ବ—ଖୁର (ଦେଖ)
Khuri (See)

ଖୁରୁଖୁର—ଗ୍ରାଦେ. (ଦ୍ୱିରୁକ୍ତ) ବ—ରାହାଡ଼ି (ଦେଖ)
Khurukhuri Rāhārḍi (See

ଖୁରୁଖୁରିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ଘୋଡ଼ା ବା ବାକୁଡ଼ି
Khurukhuriā ସୁନ୍ଦର ରୂପେ ଖୁରଖୁର ହୋଇ ଗଲେ—
(ଖୁରୁଖୁରେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) Walking briskly and charmingly.

ଖୁରୁଖୁରୁ—ଦେ. କି. ବଣ. (ଫ. ଖର)—
Khurukhuru ଟୁରଖୁର (ଦେଖ)
Khurkhur (See)

ଖୁରୁଙ୍ଗ—ଦେ. ବ. (ଫ. କୁରଙ୍ଗ)—ଖୁରଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Khuruṅga Khuraṅga (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଅ	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୁ	ୠ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଖୁରୁଚ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କୁର୍‌ସୀ)—ଚଉକି; ବେଦାସନ—
Khuruchi Chair.
କୁର୍ସୀ
କୁରସୀ

ଖୁରୁଡ଼—ଦେ. ବ. (ତେ. ଖୁରୁଡ଼=ନଡ଼ିଆ)—ଶୁଖିଲା ନଡ଼ିଆ; ଯେଉଁ ନଡ଼ିଆ ଉପରୁ ପାଣିଯାକ ବାହାର ଯାଇଥାଏ, (ଯେଉଁ ନଡ଼ିଆରୁ ପାଣି ଶୁଖିଯିବାରୁ ତାହାର ଶସ ଖଡ଼ୋଇରୁ ଛଡ଼ାଯାଏ, ସେହି ଦେଉରୁ ଉକ୍ତ ନଡ଼ିଆକୁ ଦାଉରେ ଦଲାଇଲେ ତାହା ଖଡ଼ଖଡ଼ ହୋଇ ବାଜେ)--
Khururda ଝୁନା ଖୁରୁ Dried cocoanut (the kernel of which becomes separated from the shell when the water inside it dries up).

ଶୁଖି ଶୁଖି ଥାଏ ଡୋ ପଲ ଘରେ
କେହି ଖାଏ କେହି ଖୁରୁଡ଼ କରେ—ଜାଲନ୍ଦି. ଚନ୍ଦ୍ରାବଳିଣୀ ।

ଖୁରୁଡ଼ୁ—ଗ୍ରା. ବ—ଖୁରୁଡ଼ (ଦେଖ)
Khururdu Khururda (See)

ଖୁରୁଣ୍ଟି—ଗ୍ରା. ବ—ଖୁରୁଡ଼ (ଦେଖ)
Khuruṇṭi Khururda (See)

ଖୁରୁପା—ଦେ. ବ—ଖୁରପ (ଦେଖ)
Khurupā Khurapa (See)

ଖୁରୁପି—ଦେ. ବ—ଘାସଆଦିକୁ ଖୁନ୍ଧି ବାହାର କଇଦେବାର ଯନ୍ତ୍ର—
Khurupi Grass-scraper.

ଖୁରୁପିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କ୍ଷୁରପ୍ର)—
Khurupibā ଖୁରୁପିରେ ଘାସ ଛେଲିବା—
ଚାଁଚା To scrape off grass with
ଖୁରଚନା a scraper.

ଖୁରୁପେଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କ୍ଷୁରପ୍ର)—ଖୁରୁପିବା (ଦେଖ)
Khurupeibā Khurupibā (See)

ଖୁରୁମା—ଦେ. ବ—ଖୁରମା (ଦେଖ)
Khurumā Khuramā (See)

ଖୁରୁଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ଘୋଡ଼ାର ଦେହ ଘଷିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଲୁହାପାତଆଁ; ଖରଡ଼ା—Iron-comb for a horse; curry-comb.
Khurulā

ଖୁରୁଶାଣ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବ—ଖୁରଶାଣ (ଦେଖ)
Khurusāṇa Khurisāṇa (See)

ଖୁରୁଶାଣି—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବ.—ଖୁରଶାଣ (ଦେଖ)
Khurusāṇi Khurisāṇa (See)

ଖୁରୁସାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଖୁରସାଇବା (ଦେଖ)
Khurusāibā Khurasāibā (See)

ଖୁରୁସାଣିଆଁ—ଦେ. ବଶ.—ଖୁରସାଣିଆଁ (ଦେଖ)
Khurusāṇiāñ Khurisāṇiāñ (See)

ଖୁରୁସିଆ—ଦେ. ବ.—ଖୁରଶାଣିଆଁ (ଦେଖ)
Khurusiā Khuraśāṇiāñ (See)

ଖୁରୁସୀ—ବୈଦେ. ବ.—ଖୁରୁସୀ (ଦେଖ)
Khurusī Khur-sī (See)

ଖୁରେଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—(ସଂ. ଖୁରୁ ଓଡ଼ିଆ ନାମ ଧାତୁ)—୧ । ଗୋଡ଼ଦ୍ୱାରା ଆଡ଼େଇବା—1. To separate or push a thing to one side by the leg.
Khureibā
୨ । ଖୁରଖାଇବା; ଖୁରଦ୍ୱାରା ଭୂମିକୁ ଘଷିବା—
2. To paw the ground with the hoof.

ଖୁର୍କି—ଦେ. ବ—ନେପାଳର ଗୁର୍ଖାମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ବାଙ୍କିଆ କଟୁରା—
Khurki Kookrie knife used by the Gurkhas of Nepal.
କୁକ୍ରୀ
ଖୁରକ୍ରୀ

ଖୁର୍ଜି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ଖର୍ଜନ)—
Khurji ଖର୍ଜୁ; କୁଣ୍ଡିଆ ରୋଗ—Dryitches.

ଘରେ ନାହିଁ ଚରନ୍ ଉଶୁ
ଝେଣ୍ଟ୍ କରୁଛ ଖୁଜ ଉଶୁ—ଉଗ ।

ଖୁର୍ଦ (ଧାତୁ)—ସଂ. ଖେଳବା—To play.
Khurda (root)

ଖୁର୍ପା—ଦେ. ବ—ଖୁରପ (ଦେଖ)
Khurpā Khurapa (See)

ଖୁର୍ପି—ଦେ. ବ—ଖୁରପ (ଦେଖ)
Khurpi Khurapa (See)

ଖୁର୍ମା—ଦେ. ବ—ଖୁରମା (ଦେଖ)
Khurmā Khuramā (See)

ଖୁଲ୍‌ଖୁଲ୍—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ. (ଢୁଲ. ସଂ. ସ୍ଖଲଧାତୁ.)—ମୁଷା ମାଟି ଗାଳବାର ଅନୁତ ଶବ୍ଦ; କୌଣସି ଘନ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ପଦାର୍ଥକୁ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଅଳାଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ ବା ଗଛରୁ ବକଳ ଖସି ପଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ; ଗୁଲ୍‌ଗୁଲ୍—
Khulkhul Sound resembling that of dried barks peeling off a tree or of small articles being slowly or profusely poured out.

ଖୁଲ୍‌ଖୁଲାତେଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. ବଶ—ଉଚ୍ଚଧ୍ୱନି-ସହକାରେ ହାସ୍ୟ କରିବା)—(to laugh) Very loudly.
Khulkhulātel

ଖୁଲ୍‌ଖୁଲିଆ—ଦେ. ବ—ଧାନ କ୍ଷେତରେ ବାଲୁଙ୍ଗାସର ଜାତ ଦେବା—
Khulkhuliā ତୃଣବିଶେଷ—
A grass-like weed growing with paddyplants.

ଖୁଲ୍‌ତା—ଦେ. ବ—ଖଲତା (ଦେଖ)
Khultā Khalatā (See)

ଖୁଲ୍‌ସା—ଦେ. ବଶ—ଖୁଲ୍ସା (ଦେଖ)
Khulsā Khulāsā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବ ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଆନ୍ତମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଥୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଖୁଲଣା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କାହାଣୀବର୍ଣ୍ଣିତ ଧନପତ୍ତା ବଣିକର ପତ୍ନୀ—
Khulaṇā 1. Name of a wife of a rich merchant
ଖୁଲ୍ଲନା mentioned in the folk-tales.

[ଦ୍ର—'ଖୁଲଣା' ଏକ ଲକ୍ଷପତ୍ତ ବଣିକର କନ୍ୟା । ଏ ଗୋଟିଏ-ଧନପତ୍ତ ବଣିକକୁ ବିବାହ କରିଥିଲା । ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ ଏ ରତ୍ନମାଳା ନାମ୍ନୀ ଅପ୍ସର ଥିଲା । ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ଅଭିଶାପରେ ବଣିକଘରେ ଜନ୍ମ ଲଭ ସେ ଏହି ନାମ ନେଇଥିଲା । ଏ ଶ୍ରୀମନ୍ତ ସଉଦାଗରର ମାତା । ପ୍ରାଚୀନ ବଙ୍ଗଳା ଓ ଓଡ଼ିଆଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏହାର କାହାଣୀ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ।]

୨ । ଜଣେ ଅପ୍ସର ନାମ—
2. Name of a celestial Nymph.

୩ । ଏହି ସ୍ତ୍ରୀର ଚରିତ୍ରାବଲମ୍ବନରେ ରଚିତ ଓଡ଼ିଆ-ପୁସ୍ତକ—
3. An Oriya-book describing the said damsel.

ଖୁଲଣାସୁନ୍ଦରୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଖୁଲଣା (ଦେଖ)
Khulaṇāsundarī Khulaṇā (See)

ଖୁଲମ୍‌ଖୁଲା—ବୈଦେ. କି. ବିଣ. ଓ ବିଣ—(ଆ.)—
Khulamkhulā ଖୁଲ୍ଲମ୍‌ଖୁଲ୍ଲା (ଦେଖ)
ଖୋଲାଖୋଲି Khullamkhulā (See)
ଖୁଲ୍ଲମଖୁଲ୍ଲା

ଖୁଲମ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ମାର୍ଗ; ପଥ—
Khulama Road; way.

ଖୁଲାସା—ବୈଦେ. ବିଣ (ଆ. ଖୁଲ୍ଲା; ଖୁଲ୍ଲାସା)—୧ । ଅକୃତ୍ରିମ; ନିଷ୍କପଟ; ନିର୍ମ୍ମଳାନ୍ତଃକରଣ—1. Frank; sincere.
ଖୋଲସା, ଖୋଲାସା ୨ । ମୁକ୍ତ; ଅବରୋଧରହିତ—
ଖୁଲାସା 2. Unobstructed; free.

୩ । ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସାର—
3. Simple; extracted; abbreviated.

୪ । ପରିଷ୍କୃତ—4. Clean.

୫ । ମେଲ୍ଲା—5. Open.

୬ । ସ୍ପଷ୍ଟ—6. Clear.

ବି—୧ । ସ୍ପଷ୍ଟ କଥା—1. Clear words; frank words.

୨ । ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ରୂପ; ସାରାଂଶ—
2. Import; extract; abbreviated form.

୩ । ତାଲିକା—3. List; detail.

୪ । ବ୍ୟାଖ୍ୟା—4. Explanation.

ଖୁଲାସା ଝାଡ଼ା—ଦେ. ବ—ପରିଷ୍କାର ଝାଡ଼ା—
Khulāsā jhārḍā Clearance of bowels.
ଖୋଲାସା ଦାସ୍ତ [ଦ୍ର—ଖୁଲ୍ଲସା ଦାସ୍ତ; ଖୁଲାସା ଦସ୍ତ୍ ମଧ୍ୟ ଏହି
ଖୁଲାସା ଝାଡ଼ା ଅର୍ଥରେ ହୁଏ ।]

ଖୁଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଦାଣ୍ଡ; ଗ୍ରାମ୍ୟ ପଥ—
Khuli 1. Village-road; road.

ଇବଲ ବାବୁ ବାନସ ଗୁଲ, ବୁଦୋପାଇର ମଝା ଖୁଲ—ଓଗ ।

୨ । ଶ୍ଲେଷ୍ଠ ଶ୍ଲେଷ୍ଠ ଗଳି—2. Byelane.

ଖୁଲିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କି—ଖୋଲିବା (ଦେଖ)—
Khulibā Kholibā (See)

ଖୁଲୁଖୁଲିଆ—ଦେ. ବ—ଖୁଲଖୁଲିଆ (ଦେଖ)
Khulukhuliā Khulkhuliā (See)

ଖୁଲୁଖୁଲୁ—ଦେ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଖୁଲଖୁଲ୍ (ଦେଖ)
Khulukhulu Khulkhul (See)

ଖୁଲ୍ୟତାତ—ଗ୍ରା. ବ (ଫା. ଖୁର୍ଦ୍ଦତାତ)—
Khulyatāta ଖୁଡ଼ୁତା (ଦେଖ)
Khurḍutā (See)

ଖୁଲ୍ଲ—ସଂ. ବିଣ (କ୍ଷୁଦ୍+ଳ ଧାତୁ=ପାଇବା+ଅ)—
Khulla ୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର—1. Small; little.

୨ । କନିଷ୍ଠ—2. Younger.

ଖୁଲ୍ଲତାତ—ସଂ. ବ (ଖୁଲ୍ଲ=କନିଷ୍ଠ+ତାତ=ପିତା)—
Khullatāta ଖୁଡ଼ୁତା; କକେଇଁ—
Junior paternal uncle.

ଖୁଲ୍ଲମ୍‌ଖୁଲ୍ଲ—ଦେ. କି. ବିଣ—୧ । ପରିଷ୍କାରରୂପେ; ସ୍ପଷ୍ଟରୂପରେ—
Khullamkhulā 1. Clearly; plainly.
ଖୁଲାଖୁଲା ୨ । ନିଷ୍କପଟରୂପରେ—2. Frankly.
ଖୁଲ୍ଲମଖୁଲ୍ଲା ୩ । ପ୍ରକାଶ୍ୟରୂପେ—3. Openly.

୪ । ଅବାଧରେ—4. Without restraint.

ବି. ବିଣ—୧ । ପରିଷ୍କୃତ; ସଫା; ସ୍ପଷ୍ଟ—
1. Pure; plain, clear.

୨ । ବନ୍ଧନରହିତ; ମୁକ୍ତ; ଅବାଧ—
2. Free from restriction or restraint.

୩ । ନିଷ୍କପଟ—3. Frank

୪ । ପ୍ରକାଶ୍ୟ—4. Open.

ଖୁଲ୍ଲମ—ସଂ. ବ—ରାସ୍ତା; ସଡ଼କ—
Khullama Road (Apte).
ଖୁଲ୍ଲମ

ଖୁସ୍—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଛିଦ୍ରପଥରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପବନ
Khus ବାହାର ଯିବା ପର ଅନୁଚ୍ଚ ସୁସ୍ ଶବ୍ଦ—
ଖୁସ Low hissing sound (like wind escaping
ଖୋସ; ଖୁସ from an opening).

[ଦ୍ର—ଏହା ଖସ୍‌ଖସ୍‌ଠାରୁ ଅନୁଚ୍ଚତର ।]

ବୈଦେ ବିଣ. (ଫା)—୧ । ଆନନ୍ଦଜନକ; ପ୍ରୀତିପ୍ରଦ—
1. Pleasant; agreeable.
(ଯଥା—ଖୁସ୍‌ଖବର ।)

୨ । ଆନନ୍ଦିତ; ପ୍ରସନ୍ନ—2. Pleased.
(ଯଥା—ଖୁସ୍ ମିଜାଜ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଥ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍‌ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଥ	ଛ	ନ୍ଦ

କ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ କୃତ—

3. Done out of one's free-will.

(ଯଥା—ଖୁସ୍‌କବଲ୍ଲ ।)

[ଦ୍ର—ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏ ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଖୁସ୍ କବାଲ୍ଲ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୁସ୍‌କବ୍ଜାଲ୍ଲ)—୧ । କ୍ରେତା ଓ

Khus kabālā ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ଆପୋସିରେ ସମ୍ପତ୍ତିର ବିକ୍ରୟପତ୍ର—

ଖୋସକବାଲା 1. A deed of private sale.

ଖୁସକବାଲା ୨ । ବିନାଗରଜରେ ବା ଜରୁର ବା ଅଭାବ ନ ଥାଇ ବିକ୍ରେତା ବିକ୍ରି କରିବା ସମ୍ପତ୍ତିର ବିକ୍ରୟପତ୍ର —

2. A deed of sale without necessity.

କ । ବିନାସର୍ତ୍ତରେ କବାଲ୍ଲ—

3. An unconditional deed of sale.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ବିକ୍ରେତା ସ୍ୱେଚ୍ଛାକ୍ରମେ ବିକ୍ରି ନ କରି ଘଟଣାଚକ୍ରରେ ବା ଅଦାଲତଙ୍କଦ୍ୱାରା ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ବିକ୍ରି କରେ ତହିଁର କବାଲ୍ଲକୁ ଖୁସ୍ କବାଲ୍ଲ ବୋଲ୍ଲଯାଏ ନାହିଁ ।]

ଖୁସ୍‌କି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା; ଭୁଲ—ସଂ. ଶୁଷ୍କ)—

Khuski ୧ । ଅନାବୃଷ୍ଟିଜନିତ ମରୁଡ଼ି; ଅନାବୃଷ୍ଟି—

(ଥୋଇ—ବିପକ୍ଷ) 1. Draught; want of rain.

ଖୁସ୍କୀ ୨ । ଶୁଖିଲା କୁଣ୍ଡିଆ—

ଖୁସ୍କି 2. Dry itches; scurf.

କ । ଶୁଷ୍କତା—3. Dryness.

ବୈଦେ. ବିଣ—୧ । ଶୁଷ୍କ—1. Dry.

୨ । ବୃଷ୍ଟିହୀନ (ସମୟ ବା ସ୍ଥାନ)—

2. Rainless (time or country).

ଖୁସ୍‌କିନ—ଗ୍ରା. କ୍ରି. ବିଣ—ଅଳ୍ପଭାବରେ—

Khuskini Imperceptibly; stealthily.

ଖୁସ୍‌କରେ

ଚୁପକେ

ଖୁସ୍ ଖବର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୁସ୍‌ଖବର୍)—ସୁସମାଚାର—

Khus khabara Good tidings.

ଖୋସଖବର

ଖୁସଖବରୀ

ଖୁସ୍‌ଖାସ୍ –ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—୧ । ଚୁପ୍‌ଚୁପ୍—

Khuskhās 1. Secretly; quietly.

୨ । (ଖସ୍‌ଖସ୍‌ଠାରୁ ଅନୁଚ୍ଚଧ୍ୱନ) ଧୀର ଧୀର ସୁସୁ ଶବ୍ଦ—

2. Very low hissing sound.

ଖୁସ୍‌ଖାସ୍ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚୁନ କର ପରସ୍ପର କଥାବାର୍ତ୍ତା-

Khuskhās hebā ହେବା—

ଖୁସହୋନା 1. To whisper to one another.

୨ । ଖସ୍‌ଖସ୍ ଶବ୍ଦ କରିବା—

2. To make low hissing sounds.

ଖୁସ୍‌ଖୁସ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଅ—ଖୁସ୍‌ଖାସ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Khuskhus (etc) Khuskhās etc (See)

ଖୁସ୍‌ଗପ—ଦେ. ବ. (ଫା. ଖୁସ୍+ସଂ. ଗଲ୍ପ)—

Khus gapa ଆମୋଦଜନକ କଥାବାର୍ତ୍ତା; ମଜାଦାର କାହାଣୀ—

(ଖୁସ୍‌ଗପ—ଅନ୍ୟରୂପ) Pleasant talk; chitchat.

ଖୋସଗପ

ଖୁ ସବାତ

ଖୁସ୍ ଗଲ୍ପ—ଦେ. ବ. (ଫା. ଖୁସ୍+ସଂ. ଗଲ୍ପ)—ଖୁସ୍‌ଗପ (ଦେଖ)

Khus galpa Khusgapa (See)

ଖୁସ୍‌ଦିଲ—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଖୁସ୍‌ଦିଲ୍)—

Khusdili ୧ । ଯେ ସବୁ ଦଶାରେ ପ୍ରସନ୍ନ ଥାଏ—

ଖୁସଦିଲ 1. One who is cheerful under any circumstances.

୨ । ହସୁଡ଼; ଥଟ୍ଟିଲ—

2. Jocular; full of fun and laughter.

ଖୁସ୍‌ନାମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୁସ୍‌ନାମେହ୍)—

Khusnām ୧ । ସୁନାମ; ସୁଖ୍ୟାତି; ସୁଯଶ—

ଖୋସନାମ 1. Good name; reputation.

ଖୁସନାମା ୨ । ନେକ୍‌ନାମୀ; ପ୍ରଶଂସା— 2. Praise.

ଖୁସ୍‌ନାମା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୁସ୍‌ନାମେହ୍)—

Khusnāmā ଖୁସ୍‌ନାମ୍ (ଦେଖ)

Khusnām (See)

ଖୁସ୍‌ନାମି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୁସ୍‌ନାମେହ୍)—

Khusnāmi ଖୁସ୍‌ନାମ୍ (ଦେଖ)

Khusnām (See)

ଖୁସ୍‌ବାସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—୧ । ଆନନ୍ଦ; ସୁଖ—

Khusbās 1. Happiness.

ଖୁସ୍‌ବାସ୍ ୨ । ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ—2. Ease; comfort.

ଖୁସ୍‌ବାସ୍ ପ୍ରଜା—ଦେ. ବ—ଖୁସ୍‌ବାସୀ ପ୍ରଜା (ଦେଖ)

Khusbās prajā Khusbāsī prajā (See)

ଖୁସ୍‌ବାସ୍ ରଇତ—ଦେ. ବ—ଖୁସ୍‌ବାସୀ ପ୍ରଜା (ଦେଖ)

Khusbās raita Khusbāsī prajā (See)

ଖୁସ୍‌ବାସୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ଖୁସ୍‌ବାସ୍ (ଦେଖ)

Khusbāsī Khusbās (See)

ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ)—୧ । ଆନନ୍ଦିତ; ସୁଖୀ—

1. Happy.

୨ । ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ—2. Easy; comfortable.

୩ । ସୌଖୀନ; ନବୋଦ୍ୟମୀ; ଅବ୍ୟବସାୟୀ (ସାଧାରଣାର୍ଥ)—

3. Amateur.

ଖୁସ୍‌ବାସୀ ପ୍ରଜା—ଦେ. ବ—ଜମିଦାରର ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବା ଉଦ୍ଦ ଶ୍ରେଣୀର

Khusbāsī prajā ପ୍ରଜା (ଯଥା—ବ୍ରାହ୍ମଣ; କରଣ ।)—

Respectable tenents of a zamindary.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଏତିକି ଜାଣିରଖିବା ଦରକାର ଯେ ଏକାଧିକ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ଏକ ବା ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେଥିରେ ଏକାଧିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେଥିରେ ଏ ଜାତୀୟ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାସମ୍ଭବ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଛି । ଯଦି ଏକାଧିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଜାତୀୟ ଶବ୍ଦ ନ ମିଳନ୍ତି, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଛି । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗାଁ' ନ ପାଇଲେ 'ଆଗ୍ଭା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟ୍ଟ' ଦେଖିବେ ।

ଖୁସ୍‌ବକ୍ରି—ଦେ. ବ. (ଫା. ଖୁସ୍ + ସଂ. ବକ୍ରଯୁ)—
Khusbikri ବକ୍ରେତାର ସ୍ୱଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ସମ୍ପତ୍ତିର ବକ୍ରଯୁ; ଖୋସବିକ୍ରି ଅଦାଲତଙ୍କଦ୍ୱାରା ବା ଘଟଣାଚକ୍ରରେ ବା ଦେଣା-ଦାଯୁଁରେ ବାଧ୍ୟ ନ ହୋଇ ବା ଗରଜ ନ ଥାଇ ବକ୍ରେତାଦ୍ୱାରା ସମ୍ପତ୍ତିବକ୍ରି—
Voluntary sale; private sale.

ଖୁସ୍‌ବୁ—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଫା. ଖୁସ୍‌ବୂ)—
Khusbu ଖୁସ୍‌ବୋଇ (ଦେଖ)
Khusboi (See)

ଖୁସ୍‌ବୋ—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଫା)—ଖୁସ୍‌ବୋଇ (ଦେଖ)
Khusbo Khusboi (See)

ଖୁସ୍‌ବୋଇ—ବୈଦେ.ବ. (ଫା. ଖୁସ୍‌ବୂ; ଖୁସ୍‌ବୋ=ଆନନ୍ଦଜନକ ଗନ୍ଧ; ଭୁଲ—ସଂ. ବଃ=ଗନ୍ଧନ; ମେଦଜା କୋଷ)—
Khusboi ସୁଗନ୍ଧ; ସୁବାସ—Sweet smell.
ଖୋସବୋ
ଖୁସବୁ ବଣ—ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ—Sweet-scented.

ଖୁସ୍ ମିଜାଜ୍– ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୁସ୍‌ମିଜାଜ୍)—
Khus mijāj ଚିତ୍ତର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଅବସ୍ଥା—
ଖୋସ ମେଜାଜ Mental delight; good humour; state of being in good humour.
ଖୁସ୍‌ମିଜାଜ
ଖୁସ୍ ମେଜାଜ୍ } ଅନ୍ୟ ରୂପ
ଖୁସ୍ ମିଜାସ୍ }
ଖୁସ୍ ମିଜାସ୍ }

ଖୁସ୍‌ମିଜାଜ—ବେ. ବଣ—ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଚିତ୍ତ—
Khus mijāji Of delightful nature; sweet-natured.
ଖୁସମେଜାଜି
ଖୁସ୍‌ମିଜାଜି
ଖୁସ୍ ମେଜାଜି } ବ—ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଚିତ୍ତତା—
ଖୁସ୍ ମିଜାସି } ଅନ୍ୟରୂପ State of being in good
ଖୁସ୍ ମିଜାସି } humour.

ଖୁସା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୋଷ)—
Khusā ୧ । ପଣସ, ଆଉଆଦର ସାଜକୋଷ; କୋଷା—
1. The seed-capsules of jack and other fruits.
୨ । ଖୋସା; ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଜୁଡ଼ା—
2. Chignon of a woman.

ଖୁସାଇବା—ଗ୍ରା. କି—ଖୁରସାଇବା (ଦେଖ)
Khusāibā Khurasāibā (See)

ଖୁସାମତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୁଶ୍ ଆମଦ୍)—ଅନ୍ୟଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରିବା
Khusāmat ପାଇଁ କରାଯିବା ମିଥ୍ୟାପ୍ରଶଂସା; ତୋଷାମୋଦ; ଖୋସାମଦ; ଖୋସାମୋଦ ଗୃହବାଦ; ଗୃହବୃତ୍ତ—Flattery.
ଖୁଶାମଦ

ଖୁସାମତ—ଦେ. ବଣ. (ଫା. ଖୁସାମଦ୍)—ଖୁସାମତିଆ (ଦେଖ)
Khusāmati Khusāmatiā (See)
ଖୋସାମଦି ଦେ. ବ—୧ । ଖୁସାମତ୍ (ଦେଖ)
ଖୁସାମଦୀ 1. Khusāmat (See)
୨ । ଖୁସାମତ୍ କରିବା ଅଭ୍ୟାସ—
2. Habit of flattering others.
୩ । ଖୁସାମତ୍ କରିବା ଜୀବିକା—3. Earning one's livelihood by flattering others.

ଖୁସାମତିଆ—ଦେ. ବଣ. (ଫା. ଖୁସାମଦ୍ + ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ. ଇଆ)—
Khusāmatiā ୧ । ଗୃହକାର; ସ୍ତାବକ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
ଖୋସାମୁଦେ; ଖୋସାମଦିୟା 1. Flattering (person).
ଖୁସାମଦ୍ ତାଲାବ ୨ । ଗ୍ରୀତ୍ତଜନକ; ଗୃହପୂର୍ଣ୍ଣ (ଉକ୍ତି)—
ଖୁସାମଦୀ ଟଟ୍ଟୁ 2. Flattering (words).
୩ । ଗୃହପ୍ରିୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—3. Fond of flattery.
୪ । ଖୁସାମତ କରିବା ଯାହାର ଅଭ୍ୟାସ ବା ଜୀବିକା—
4. Making a living by flattery; flatterer by habit.

ଖୁସାମଦ-- ବୈଦେ ବ. (ଫା)—ଖୁସାମତ୍ (ଦେଖ)
Khusāmada Khusāmat (See)

ଖୁସାମଦିଆ—ଦେ. ବଣ—ଖୁସାମତିଆ (ଦେଖ)
Khusāmadiā Khusāmatiā (See)

ଖୁସାଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଣପୁର) ବ—ରୁଆ ମୁଣ୍ଡର ଛିଦ୍ର ଭିତରେ ପଶିଥିବା
Khusāli କାଣ୍ଡିଆ—Thin strips of bamboo running through the holes at the ends of bamboo-rafters (in a thatched house).

ଖୁସି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୁଶୀ)—୧ । ଆନନ୍ଦ—1. Delight.
Khusi ୨ । ଆମୋଦ—2. Pleasure.
ଖୁସୀ ୩ । ମନଖୁସି; ଇଚ୍ଛା—3. Wish.
ଖୁସା ୪ । ସନ୍ତୋଷ—4. Contentment.
୫ । ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ—5. Comfort; ease.

ଖୁସୀ ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଖୁଶ୍)—୧ । ଆନନ୍ଦିତ—
ଖୁସ 1. Delighted.
୨ । ପ୍ରୀତ; ଆହ୍ଲାଦିତ—2. Pleased.
୩ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—3. Contented.
୪ । ଆନନ୍ଦଜନକ—4. Delightful.

[ଦ୍ର—ଫା. 'ଖୁସ୍' ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଲାଗେ, ସେଉଁ ଶବ୍ଦ ଭାଷାରେ 'ଖୁସି' ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗରେ ଲାଗି ପ୍ରାୟ ସେହି ଅର୍ଥ ହୁଏ ।]

ଗ୍ରା. ବ—ଅନ୍ତୁଟ ଅପାନବାୟୁ (ସାଧାରଣତଃ ଏପରି ବାୟୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ହୁଏ)—Wind passed down stealthily, that is without any sound.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଖୁସିବାସୀ—ଦେ. ବଣ. (ଫା. ଖୁସ୍‌ବାସ୍)—୧ । ଆନନ୍ଦିତ—
Khusibāsī 1. Merry; delighted.
୨ । ସୁଖୀ—2. Happy.

ଖୁସୁର ଖାସର୍—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—୧ । ମର୍ମର; ଶୁଷ୍କପତ୍ରର ବା ଗଲ୍ପବା ବେଳେ ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୁଗାର ଘର୍ଷଣଜନିତ ଅନୁଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ—1. Low sound of rustling of leaves or cloth.
Khusur khāsar
ଖୁସୁର ଫୁସୁର
ଖୁସୁର ଫୁସୁର
୨ । ପରସ୍ପର କାନ ପାଖେ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଶବ୍ଦ କର କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବା; ଫୁସ୍ ଫୁସ୍—2. Whispering.
ଦେ. କ୍ରି.ବଣ.—୧ । ନଃଶବ୍ଦରେ ଗଲ୍ପସିବା ପ୍ରକାରେ—
1. Stealthily; like one slipping away unnoticed
୨ । ଫୁସୁରୁ ଫୁସୁରୁ ବା କାନେକାନେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବା-ପ୍ରକାରେ—2. In a whispering tone.

ଖୁସୁରୁଖାସୁରୁ—ଦେ. ଅ. ଓ କ୍ରି. ବଣ.—ଖୁସର୍‌ଖାସର୍ (ଦେଖ)
Khusurukhāsuru Khusur khāsar (See)

ଖୁସୁରୁଖୁସୁରୁ—ଦେ. ଅ. ଓ କ୍ରି ବଣ.—ଖୁସୁର୍‌ଖାସର୍ (ଦେଖ)
Khusurukhusuru Khusurkhāsar (See)

ଖୁସୁରୁମୁସୁରୁ ହେବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—ଅପ୍ରତ୍ତର ହେବା—
Khusurumusuru hebā To be nonplussed; to be at one's wit's end.

ଖୁସ୍କି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.ଖୁସ୍ଶ୍ = ଶୁଷ୍କ; ଖୁସ୍କୀ = ଶୁଷ୍କତା; ଭୁଲ-ସଂ. ଶୁଷ୍କ)—
Khuski ୧ । ଶୁଷ୍କତା—1. Dryness.
ଖୁସ୍କି ୨ । ମଲ୍ଲଚର୍ମ—2. Dead tissues of skin.
ଖୁସ୍କୀ ୩ । ଉଘୀ; ରୁପି—3. Dandruff.
(ଧୋଇ—ବପଣ୍ଡ) ୪ । ମରୁଡ଼ି; ବର୍ଷାଭାବଜନିତ ଶସ୍ୟହାନି—
4. Draught; failure of crop due to want of rain.
୫ । ଶୁଖିଲା ବାଟ—5. Dry road.
୬ । ସ୍ଥଳପଥ—6. Road on the land.

ଖୂର୍ଦ୍ଦ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଖେଳବା—
Khūrda (root) To play.

ଖୂର୍ପ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବଣ. (ସଂ. ଖର୍ପ)—ଖର୍ପକାସୃ; ବାମନ—
Khūrpa Dwarfish.
ଜସ୍ୱ ବଳକ ଜଘନ୍ତଲ ମୁରର.
ଦୂର୍ପନିବନ୍ଧମ ମୁତ ମୁବଧ.ଙ୍କ । ପ୍ରାତୀ. ଲସବାରଥ ।

କୃପ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବଣ. (ସଂ. ଖର୍ପ)—ଖର୍ପକାସୃ—
Kṛupa Dwarfish.
ଅସି ଖୁପରୂପ ଧର, ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କର,
ସନ୍ତୋଷ ଦୋଇ ମୁସର ଅର୍ଜୁନେ ପିଠି । ପ୍ରାତୀ. ଉଦ୍ଯୋଗଖଣ୍ଡ ।

କୃଷ୍ଟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ପ୍ରା. ବ. (ଇଂ. ଖ୍ରାଏଷ୍ଟ)—
Khṛushṭa (etc) ଖ୍ରିଷ୍ଟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khrishṭa etc. (See)

ଖେଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖାଦ୍ ଧାତୁ)—ଦେବତାଙ୍କଠାରେ ଦୈନନ୍ଦିନ ଭୋଗ ଲଗିବା ପଦାର୍ଥରୁ ସେବକମାନଙ୍କୁ ଦୈନନ୍ଦିନ ଖୋରାକି-ରୂପେ ଦଆଯିବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଂଶ—A certain part of the offerings distributed to different Sebakas or servants of a Deity as fooding-allowance
ଖାଇ

ଖେଉଦା—ଦେ. ବ.—ଘଉଡ଼ବା; ଧକ୍କା ମାର ଉଡ଼ବା; ଉଡ଼ା—
Kheudā Driving or pushing away.

ଖେଉଦାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଖେଉଦବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Kheudāibā Causative form of Kheudibā.
ଦିଜେ ତାଙ୍କୁ ବନରୁ ଖେଉଦାଇ ଦେଲେ ।
କୃଷ୍ଣକି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଖେଉଦିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଖେଟ = ମୃଗୟା)—
Kheudibā ୧ । କ୍ଷଉଦବା (ଦେଖ)
ତାଡ଼ିଏ ଦେଓୟା 1. Kshaudibā (See)
ଖେଦ୍‌ନା ଗାଳ ଦେଇ ତାଙ୍କୁ ବନରୁ ଖେଉଦଲ୍ଲ । କୃଷ୍ଣକି. ମହାଭାରତ. ବନ
୨ । ଖେଦବା (ଦେଖ)
2. Khedibā (See)
୩ । ଶିକାର ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇବା—
3. To chase an animal.
ଅନେ ଯେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ବଜାଇଣ କାଲ
ଖେଉଦଲେ ବନମୃଗଙ୍କୁ ପଲ ପଲ । କୃଷ୍ଣକି. ମହାଭାରତ. ବନ

ଖେଉରି—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ପ୍ରଭାବ—
Kheuri Influence.
ବାବୁଙ୍କର ନଗାର ଖେଉରିରେ ଦେହଖା ଜଭିଥିଲ—
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସପ୍ତକ

ଖେଉରିବା—ପ୍ରା. କ୍ରି (ସଂ. କ୍ଷୌର)—ଖିଅର କରିବା—
Kheuribā To shave.
କ୍ଷୌରିକରା ଲଳ ନ ଥାଏ ସେହି ମୁହଁକୁ,
ହଜାମତ ବନାନା, ମୁଁଡନା ଉଖାର ନ ଥାଏ ଖେଉରିବାକୁ—ପ୍ରବନ ।

ଖେଁଖାଁ—ଦେ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ଭୁଲ. ସଂ. ଖୁ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା; ସଂ. ଖିଖି = ଅନୁକରଣଧ୍ୱନି) ଅ—୧ । ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟ ଶବ୍ଦ (ଖଁ ଖଁ ଠାରୁ ଉଚ୍ଚତର)—
Kheñkhāñ
ଖିଲଖିଲ
କହକହା 1. Sound of loud laughter.
ଖେଁକଖେଁକ ୨ । କ୍ରୁଦ୍ଧ ଶୃଗାଳ ଓ ମାକଡ଼ଙ୍କର ଖିଙ୍କାର୍‌ହେବା ଶବ୍ଦ—
ଖୁରାଁନା 2. Snarling of enraged monkeys and jackals.

ଖେଁଖାରି—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ.ସଂ.ଖିଖି = ଶୃଗାଳ; ବ. ଖେଁକ-ଖେଁକିଆଳ)—କୋକଶିଆଳ—Fox.
Kheñkhāri

ଖେଁଖେଁ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—୧ । ଖେଁଖାଁ (ଦେଖ)—
Kheñkheñ 1. Kheñkhāñ (See)
ଯେହ୍ନ ଅନ୍ଧକାର ରତା ଭଲେ ଦୂରଥା ପଶୁର ଖେଁ ଖେଁ କାମୁଡ଼ାକାନ୍ଦୁର ଶବ ଶୁଣି ଗୋବରା ଚକ୍ଷକ ପଡ଼ ଅନାଇଲ । ଫକୀରମୋହନ. ଉମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ହ୍ରସ୍ୱ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ, ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରର ବସଦ୍ଧ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଆ' ଖୋଳିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

୨ । କାଶର ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ—
2. Sound of loud coughing.

ଖେଁଖେଁୟାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ୍ୟ. ସ୍ତ୍ର°—୧ । ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟକାଶ—
Kheñkheñyāñ (ଖେଁଖେଁଇଁ—ସ୍ତ୍ରୀ)
1. Making loud laughing sound.
୨ । ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ କାଶୁଥିବା—2. Coughing loudly.

ଖେକରଲି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ—ବ. ଖେଁକଶିୟାଲ)—
Khekarli କୋକଶିଆଳ—Fox.

ଖେକିବା—ଦେ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) କ୍ରି—ଖେଙ୍କିବା ଦେଖ)—
Khekibā Kheṅkibā (See)

ଖେଖେ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ମେଦନୀପୁର) ଅ—ମେଦନୀପୁର ଓ ଉତ୍ତର-ବାଲେଶ୍ୱର-ଅଞ୍ଚଳରେ ସବାରକାନ୍ଧଆ ବେହେରା (ବାଉରି, ପାଣ-ଆଦ) ମାନଙ୍କର ନରର୍ଥକ ଚାକବଶେଷ—An unmeaning vociferation of palki-bearers in North-Balasore and Midnapur.

ଖେଖୋ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ମେଦନୀପୁର) ଅ—ଖେଖେ (ଦେଖ)—
Khekho Khekhe (See)

ଖେଙ୍କଶିଆଳ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ (ଭୁଲ. ବ. ଖେଁକଶିୟାଲ; ସ୍ତ. Kheṅkśiāḷa ଖୁ ଖୁ=ଶୃଗାଳ)—ଶୃଗାଳବଶେଷ; କୋକଶିଆଳ-Fox; Vulpis Bengalensis.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ବଲୁଆଙ୍କ ପରି ସ୍ଥାୟୀ ସ୍ୱରରେ ନ ବୋବାଇ ଖେଁଖେଁ ସ୍ୱରରେ ବୋବାନ୍ତି ।]

ଖେଙ୍କଶିଆଳ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଖେଙ୍କଶିଆଳ (ଦେଖ)—
Kheṅkśiāḷi Kheṅkśiāḷa (See)

ଖେଙ୍କା— ଦେ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ବ [ସ୍ତ. ଖୁ ଖୁ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)]—ଖୁଙ୍କାର ଦେବା; ଖେଙ୍କିବା; ଦାନ୍ତ ବାହାର କର ଖେଁଖେଁ ଶବ୍ଦ କରିବା—To make a snarling sound.
ଖୁର୍ରାନା

ଦେ. ବଶ—୧ । ଯେ ଖିଙ୍କାର ହୁଏ; ଚଡ଼ା—
1. Snarling.
୨ । ଅବାଧ (ଉଦ୍ଧ୍ୟ); ଉତ୍ତରଦାୟକ (ଉଦ୍ଧ୍ୟ)—
2. Refractory; insubordinate (servant)

ଖେଙ୍କାଖେଙ୍କି—ଦେ. ବ. ଓ ବଶ—
Kheṅkākheṅki ଖେଁକାଖେଁକି
୧ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଖିଙ୍କାରଦେବା—1. Snarling or yelping at each other.
୨ । ପରସ୍ପରକୁ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା—
2. Disregarding each other.

ଖେଙ୍କିବା—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)କ୍ରି —
Kheṅkibā ଖେଁକାନ
୧ । ଦାନ୍ତ ଦେଖାଇ ଗେଁ ଗେଁ ଶବ୍ଦ କରିବା; ଖୁଙ୍କାରିବା—
1. To snarl at.
ଖିସାନା
୨ । ଭୁଣ୍ଡ ଗାଲ୍ଲ କରିବା—2. To show bravado.

୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଆଦେଶ ପାଳନ ନ କରି ଫେଁସି-ଦେବା ବା ମୁହେଁ ମୁହେଁ ତାହାର କଥାକୁ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା—
3. To fret at an order given by a superior.

ଖେଚଡ଼—ଦେ. ବଶ (ସ. ଖଚର ଜନ୍ମ। ଭୁତଉଡ଼) —
Khecharḍa ଖେଁଚଡ଼ା,ଖେଚଡ଼ା
୧ । ଅବାଧ; ଦୁଷ୍ଟ; ପାଜୀ—1. Wicked; wanton.
ଖଚରା, ଖଚଡ଼ା
୨ । ନଷ୍ଟଭ୍ରଷ୍ଟ; ମନ୍ଦଭ୍ରଷ୍ଟ—
2. Profligate; libertine; immoral; libidinous.
୩ । ସଙ୍କର—3. Mongrel.
୪ । ଅମନୋଯୋଗୀ—4. Inattentive.
୫ । ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ; ଅଙ୍ଗହୀନ; ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅର୍ଦ୍ଧଭଗ୍ନ (କାର୍ଯ୍ୟ)—
5. Incomplete; spoiled by having been partly done by several hands.

ଖେଚଡ଼ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(କାମ) ବଗାଡ଼ିବା; ଖରାପ କରିବା—
Khecharḍa karibā ଖେଚଡ଼ାନ
To spoil a work by having it done in a haphazardly fashion.
ବିଗାଡ଼ନା

ଖେଚଡ଼ା—ଦେ. ବଶ —ଖେଚଡ଼ (ଦେଖ)
Khecharḍā Khecharḍa (See).

ଦେ. ବ (ସ କୃସର; ଖେଚରଘ୍ନ)—ଖେଗୃଡ଼ (ଦେଖ)
Khechārḍi (See)

ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖେଚର୍ (ଦେଖ)
Khecharā (See)

ଖେଚଡ଼ାଙ୍ଗି—ଦେ. ବ—ଦୁଷ୍ଟାମି—
Khecharḍāṅgi ଖେଚଡ଼ାମି, ଖେଚଡ଼ାପାନା
Wickedness.
ଖଚଡ଼ାଙ୍କୀ

ଖେଚଡ଼ାମି—ଦେ. ବ—ଦୁଷ୍ଟାମି—
Khecharḍāmi Wickedness.

ଖେଚଡ଼ି— ଦେ. ବ—ଖେଗୃଡ଼ (ଦେଖ)
Khecharḍi Khechārḍi (See)

ଖେଚଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଶ—ଖେଚଡ଼ (ଦେଖ)—
Khecharḍiā Khecharḍa (See)

ଖେଚନ— ଦେ. ବ— ଖୁଞ୍ଚା ମାରିବା; ଗୃହର ଉଲୁଅ ଯାଇଥିବା ଅଂଶରେ ନୂଆ ବା ନଡ଼ା ଗୁଞ୍ଜିବା (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)--Putting new straw into a dishevelled thatch.

ଖେଚର—ସ୍ତ. ବଶ—ଖଚର (ଦେଖ)—
Khechara Khachara (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଲ୍ଲ
୨	୧	୩	୫	୭	୯	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	୫୩	୫୪	୫୫	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ସ. ବ—ଖଚର (ଦେଖ)—
Khachara (See)

ବଳର୍ଦ୍ଦେ । ବ୍ୟବସ୍ଥିତରେ ଜବଜ କୋଟ୍ଟ ।
ବହୁ ରେରେକାର ଗିରେ ଖେଚର କୋଟ୍ଟ ସଖ୍ୟାରେ
ଏକଘଣ୍ଟି କୋଦଣ୍ଡରେ ତଥାପି ରଟ୍ଟ । ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେଗ୍ଧୁଣବଳାସ ।

ଖେଚରୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖଇଚଡ଼ା; ଖଇ ବା ଲଅରେ ରହି-
Khecharā ଯିବା ଧାନ—Grains of paddy left in fried paddy.

ଖେଚରାନ୍ନ—ସ. ବ—ଖେଚୁଡ଼ି (ଦେଖ)—
Khecharānna Khechārḍi (See)

ଖେଚରୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଖେଚର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଦେବଯୋନିବିଶେଷ—
Khecharī 1. A semi-divine class of female beings having wings.

୨ । ଦୁର୍ଗା—2. Goddess Durgā.

୩ । ଉକ୍ତୋକ୍ତ ମୁଦ୍ରାବିଶେଷ; ଦୁଇ ଭ୍ରୂର ମଧ୍ୟସ୍ଥାନକୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାରୂପ ମୁଦ୍ରା—3. Name of Tantric exercise consisting of directing the sight of both the eye-brows.

୪ । ଖେଚୁଡ଼ି (ପ୍ରକୃତବାଦ) (ଦେଖ)—
Khechārḍi (See)

ଖେଚରୀ ମୁଦ୍ରା—ଦେ. ବ—ଉକ୍ତୋକ୍ତ ମୁଦ୍ରାବିଶେଷ; ଦୁଇ ଭ୍ରୂର ଅନ୍ତର୍ଗତ
Khecharī mudrā ଜନ୍ଦୁଠାକୁ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ନାସୃଦ୍ଧି ଜ କରିବା ରୂପ ସାଧନ—The Tantric exercise of directing the sight of both the eyes to the middle-most portion between the two eye brows.

ଖେଚରୀ ମୁଦ୍ରାରଚରେ ଶୂନ, ଅଛହିଁ ସେହୁ ଅଗୋଚର ସ୍ଥାନ ।
ପ୍ରାତୀ. ପରଚେଗୀତା ।

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଶାସ୍ତ୍ରବଚନ—ଭ୍ରୂବୋରନ୍ତର୍ଗତା ଦୃଷ୍ଟିମୁଦ୍ରା ଉବଚ୍ଚ ଖେଚରୀ ।]

ଖେଚୁଡ଼ି—ଦେ. ବ (ସ. ଖେଚରାନ୍ନ; କୃଶର; ଖେଚରୀ; କୃଶର=
Khechārḍi ଦ୍ୱିଦଳ ମିଶ୍ରିତାନ୍ନ)—୧ । ଘିଅ, ମସଲା, କୋରା-
ଖିଚଡ଼ି, ଖଁଚଡ଼ୀ ନଡ଼ିଆ, ଦଲଦ, ଡାଲି ପ୍ରଭୃତି ମିଶି ରନ୍ଧା ହୋଇଥିବା
ଖିଚଡ଼ୀ ଅନ୍ନ—1. A hotchpot made of rice and spilt pulse boiled together and seasoned with spices, turmeric, cocoa-nut-scrapings and ghee.

୨ । ବହୁ ବସ୍ତୁର ଏକତ୍ର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ—
2. Medley of many things.

ଖେଚୁଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର, ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଖେଚୁଡ଼ି (ଦେଖ)—
Khechurḍi Khechārḍi (See)

ଉଃ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ବଃପଃ ରେବ କୋଇନା ହୋଇନ୍ତ ବସୁଡ଼ି,
ଚଳ ଭଣ୍ଡୁଳରେ ସୁଆଇସ ଗୋଳ ଧାଡା ଜଉନ୍ତ ଜ ଖେଚୁଡ଼ି—ଜାଲମଣି-ଚନ୍ଦ୍ରାଭରଙ୍ଗିଣୀ ।

ଖେଚେଡ଼ା (ଇଆଦ)—ଗ୍ରା. ବଣ—ଖେଚଡ଼ି ଇଆଦ (ଦେଖ)—
Khecherḍā (etc) Khecharḍa etc (See)

ଖେଚେଡ଼ି—ଦେ. ବଣ—ଖେଚୁଡ଼ି (ଦେଖ)—
Khecherḍi Khechārḍi (See)

ସଞ୍ଚିଥ ଚୁହ୍ନାଗ ରେନୁ ବନାଣବ,
ନ ଦେଇ ଷୀସ ପିଠା ଖେଚେଡ଼ି ଉସବ । କୃଷ୍ଣଜି୍ଦ୍ର. ମଡାଉରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ଖେଚେଡ଼ୀ—ଦେ. ବଣ—ଖେଚଡ଼ି (ଦେଖ)
Khecherḍiā Khecharḍa (See)

ଖେଜା—ଦେ. ବ—୧ । ସମୂହ; ପଞ୍ଜା; ଦଳ—
Khejā 1. Crowd; collection; herd.

୨ । ଧାନଆଦର ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ—
2. Remnants of corn etc.

୩ । ଜଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମୂଲ୍ୟ (ଯଥା—ପଇସାଏ, ଦୁଇ ପଇସା, ଏକ ଅଣା) ରେ ବକ୍ରୟ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥାପିତ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର ଛୋଟ ଛୋଟ ଗଦା—
3. Small heaps of commodities to be sold at a fixed price.

ଗ୍ରାଦେ—୧ । (ଗଙ୍ଗାମ) ବ—ଖେଦା; ପୋଥି—
1. A book.
(ଯଥା—ଖେଜାଏ ପାଠ)

୨ । (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ବଡ଼ା—2. Bundle; sheaf.
(ଯଥା—ପାନ ଖେଜା ।)

ଖେଜି—ଦେ. ବ (ଆଦରାର୍ଥକ ଆକାର; ଭୁଲ. ପୁଞ୍ଜି, ଗୋଛ; ବଡ଼)—
Kheji ଖେଜା (ଦେଖ)
Khejā (See)

ଖେଜି ଖେଜି ପୁଞ୍ଜ ପୁଞ୍ଜ ରୂଦା ରୂଦା ହୋନ୍ତ
ପଲାଇ ଅଗୁ କେହି ପତ୍ତରେ ଲୁଚ୍ଚ ଦ୍ୟନ୍ତ—ପୀତାମ୍ବର. କୃଷ୍ଣିପ୍ରସ୍ପଣ ।

ଖେଞ୍ଚ୍—ଦେ. ବ (ସ. ଖଚ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ; ଖିଦ ଧାତୁ=ଦୁଃଖ ଦେବା;
Khench ଭୁଲ. ସ. ସଙ୍କୋଚନ)—
ଖେଁଚ ୧ । ଅକୁଳାନ; ଅନଟନ; ଅଭାବ; ଅସଥେଷ୍ଟତା—
ଖାଁଚ 1. Insufficiency; want.

୨ । କେଅା;କାଲା; ମେଖ—2. Peg.

୩ । ଅନର୍ଥ; ବାଧା—3. Obstacle.

ବେ. ବଣ (ସ. ସଙ୍କୁଚିତ)—୧ । ଛୋଟ—
1. Smaller than necessary.

୨ । ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ—2. Wanting

୩ । ଅପରସର—3. Narrow.

୪ । ଅସଥେଷ୍ଟ—4. Insufficient.

ଖେଞ୍ଚାଖ୍ଞ—ଦେ. ବ—୧ । ଅନଟନ, ଅଭାବ—
Khenchkhānch 1. Insufficiency; want.
କଷାକଷ
ଖାଁଚଖାଁଚ

୨ । ଧଣାଓଁଟରୁ—2. Mutual pulling and dragging.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯେତେବେ ଅଯର ପୃଷ୍ଠାରେ ସରତ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ ତୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତେ ଯେତେବେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉତ ରେ ବସଉତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳରେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଦେ. ବ୍ୟଣ—ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ—Wanting, deficient; pennyless.

ଖେଞ୍ଚଣା—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ବାଉଁଶରେ ଚଡାନଲରେ ପୋଡ଼ା-
Khēñchaṇā ଯାଉଥିବା ମୃର୍ଦ୍ଦାରକୁ କେଞ୍ଚାକେଞ୍ଚି କରନ୍ତୁ—
1. A bamboo for poking at a corpse which is being cremated.

୨ । ଖେଞ୍ଚଣାକାଠି; ଯେଉଁ ସରୁ ଲମ୍ବା ବାଡ଼ରେ ରୁଲର ନଆଁକୁ ଉଖୁଡ଼ାଇ ତେଜ କରାଯାଏ—2. A poker.

ଖେଞ୍ଚଣାବାଡ଼—ଦେ. ବ.—ଖୋଜଣାକାଠି; ଖେଞ୍ଚଣାକାଠି; ଯେଉଁ
Khēñchaṇābāṛdi କାଠିରେ ରୁଲର ନଆଁକୁ ଉଖୁଡ଼ାଯାଏ—
A poker.

ଖେଞ୍ଚା—ଦେ. ବ—୧ । ଟାଣିବା; ଟାଣିକା; ଟାଣିବା; ଟଣା—
Khēñchā 1. A tight pull; a tug.
ଖେଚା, ଖେଁଚା, ଖିଁଚା ୨ । ଯେଉ କାମୁଡ଼ ହେବା; ଯେଉଟଣା;
ଖାଁଚା ଯେଉଟମର୍—2. Colic.
୩ । ଏକାଦଙ୍କମେ ଉପରକୁ ଓ ତଳକୁ ଟାଣିବା—
3. To pull up and down.
୪ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟବୃତ୍ତି ତରୁତାର୍ଥ କରିବାର କୃତ୍ରିମ ଉପାୟ—
4. Self-polution.
୫ । କେଞ୍ଚା; କାଲା—5. Protruding peg.

ଖେଞ୍ଚାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖେଞ୍ଚିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Khēñchāibā The causative form of Khēñchibā.
ଖେଁଚାନ, ଖାଁଚାନ
ଖୀଚବାନା

ଖେଞ୍ଚାଖେଞ୍ଚି—ଦେ. ବ—୧ । ପରସ୍ପର ଟଣାଟଣି; ଟାଣାଟାଣି; ଟଣାଓଟର୍—
Khēñchākhēñchi 1. Mutual tugging or pulling.
ଖାଁଚାଖାଁଚି ୨ । କମି କରିବା—2. Curtailment.
ଖାଁଚତାନ

ଖେଞ୍ଚିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. କୃଷ ଧାତୁ)—୧ । ଓଟାରିବା; ଟାଣିବା—
Khēñchibā 1. To pull; to draw up.
ଖାଁଚା; ଖିଁଚା ୨ । ଟାଣିବା—2. To tug.
ଖୀଁଚନା ୩ । କେଞ୍ଚିବା—3. To poke.
୪ । (ବୋଝ) ଉଠାଇବାକୁ ବା ବହନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବା—
4. To be able to bear or carry (a load).
୫ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଉପରକୁ ତଳକୁ ଟାଣିବା—
5. To push repeatedly up and down.
୬ । ହସ୍ତମୈଥୁନାର୍ଥ ହସ୍ତଦ୍ୱାରା ଲିଙ୍ଗକୁ ବାରଂବାର ଆଲୋଡ଼ନ କରିବା—
6. To practise masturbation or onanism.
୭ । (ପେଟ) ଟାଣିବା; କାମୁଡ଼ ହେବା—
7. To have colic or pangs (said of belly).
୮ । ଜମା କରିବା—8. To heap; to amass.
୯ । ସଂଗ୍ରହ କରିବା—9. To gather; to collect.
୧୦ । (ସଂ. ସଙ୍କୁଚନ)—ଖେଣ୍ଟିବା; ସଙ୍କୁଚିତ କରିବା; କମାଇବା—
10. To diminish; to curtail; to lessen.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଅନ୍ୟାୟରେ ଆଣିବା—
To bring a thing wrongly or unjustly.

ଖେଟ (ଧାତୁ)—ସଂ. ଖାଇବା—
Khēṭa (root) To eat.

ଖେଟ—ସଂ. ବ. (ଖେଟ ଧାତୁ=ଭୋଜନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Khēṭa ୧ । ଭକ୍ଷକ—1. Eater.
୨ । ଘୋଟକ—2. Horse.
୩ । ଗ୍ରାମ—3. Village.
୪ । ଫଳକ ବା ଢାଲ—4. Shield.
୫ । କୃଷକମାନଙ୍କ ଅଧ୍ୟୁଷିତ ଗ୍ରାମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. A village inhabited by agriculturists.
୬ । ପଲ୍ଲିଗ୍ରାମ—6. A small village; hamlet.
ଖେଟ ବଙ୍ଗଟ ବାଡ଼ୀ ବନେ, ଦୁର୍ମ୍ମ ପଙ୍ଗଡ ଜାନନେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।
୭ । ବଳରାମଙ୍କ ମୁଷଳ ବା ଗଦା—
7. The club of Balarāma.
୮ । କଫ—8. Phlegm.
୯ । ଚର୍ମ; ଛଲ—9. Hide; skin.
୧୦ । ତୃଣ—10. Grass.
୧୧ । ମୃଗୟା—11. Sport; chase; hunting.
୧୨ । (ସଂ. ଖେ=ଆକାଶରେ+ଅଟ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ସୂର୍ଯ୍ୟାଦି ଗ୍ରହ—
12. The Sun and the other planets.
୧୩ । ରାହୁ—13. The ascending Node.
୧୪ । ଯଷ୍ଟି; ବାଡ଼ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—14. Stick.

ସଂ. ବ୍ୟଣ—୧ । ଅଧମ—1. Low.
୨ । ମାଡ—2. Mean.
୩ । ଅସ୍ତ୍ରାଦି ଧାରଣ କରିଥିବା—
3. Armed with weapons.

ଖେଟକ—ସଂ. ବ. (ଖେଟ୍+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—
Khēṭaka ୧ । ସରୁ ଗାଁ—1. Hamlet; small village.
୨ । ଢାଲ—2. Shield.
୩ । ବଳରାମଙ୍କ ଗଦା—
3. The mace of Balarāma.

ଖେଟା—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବ—୧ । ମାଳା—
Khēṭā 1. A garland.
ଲୋହଉ ବର୍ମ୍ମ ଶତ୍ତର ଅଟଃ ଅଂଶୁ ଅର୍ଗୁ
ମଣ୍ଡି ଖେଟା ଯେନ ମଇଲଟରେ ଧବଳାଙ୍ଗୀ । ସାରଳା. ମଡାଇରଉ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ୍ଚ
୦୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ଦ

୨ । ଗଚ୍ଛ; ଫୁଲଗୋଡ଼ା—2 A bunch of flowers put a nosegay.

ବୈଦେ. ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବିଣ (ତେଲୁଗୁ)—ପୃଥକ୍—
Separate.

ଖେଟ୍ଟିତାନ—ସଂ. ବି—ବୈତାଳିକ; ଗାୟକ—
Khetṭitāna Minstrel; bard.

ଖେଟ୍ଟିତାଳ—ସଂ. ବି—ଖେଟ୍ଟାନ (ଦେଖ)
Khetṭitāla Khetṭitāna (See)

ଖେଟ୍ଟିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—୧ । ଅଣ୍ଟିବା—
Khetṭibā 1. To suffice.

୨ । ସମାନ ହେବା—
2. To be equal; to coincide.

୩ । ପହଞ୍ଚିବା—3. To reach.

୪ । କଣ୍ଟିବା; ଉଡ଼ିବା—4. To pull tightly.

ଖେଟ୍ଟୀ—ସଂ. ଇ. ପୁଂ (ଖେଟ୍ଟ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Khetṭī ୧ । ନାଗରିକ—1. A citizen.

୨ । ଗ୍ରାମବାସୀ—2. A villager.

୩ । କାମୁକ; ଲମ୍ପଟ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A lecher.

ଖେଡ଼—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବି. (ସଂ. ଖେଳ; କ୍ରୀଡ଼ା)—
Kherḍa ୧ । କ୍ରୀଡ଼ା—1. Play; sports

୨ । ଜୁଆ—2. Gambling.

୩ । ବ୍ୟାୟାମ କ୍ରୀଡ଼ା; ମଲ୍ଲକ୍ରୀଡ଼ା—
3. Sports; athletics.

୪ । କୌତୁକ—5. Jest; amusement.

ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି ସଂ. କ୍ଷ୍ୱେଡ଼)—
୧ । ବିଷ—1 Poison.

କାହ୍ନ ସମ ସଦନ ନଶନ୍ତ, ଖେଳ କୌତୁକ ଖେଡ଼ରେ ଗଣନ୍ତ ।
ଦୀନଲୁଣ୍ଠ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

୨ । (ସଂ. କ୍ଷ୍ୱେଡ଼ = ଗଳବନ୍ଧନ ସ୍ତମ୍ଭ; ତୁଳ. ବ. ଖୋୟାଡ଼)—
ଅଟ୍ଟେଇ; ଗୋରୁଆଡ଼େ ବୁଜା ଦୋଇଥିବା ସ୍ଥାନ—
2. Enclosure; enclosed space.

ଯେ ଖେଡ଼େ ହୋଇଲେ ତାହା ଭିତରେ ଖେଡ଼
ନଭ୍ୟମଣ୍ଡଳକୁ ବେଢ଼ି ହୋଇଛ ବାଡ଼—ପ୍ରାତା. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ଖେଡ଼ଘର—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଖେଳାଗାର)—ଖେଳଘର (ଦେଖ)
Kherḍaghara Khelaghara (See)

ମାସ୍ଟା ସଦାର ଏ ମିନ୍ଦ ଖେଡ଼ଘର । ପ୍ରାତୀ. ନଳଚରିତ ।

ଖେଡ଼ାଇବା—ଗ୍ରା. (ଇତର) କ୍ରି—ଖେଡ଼ିବାର ନିଜନ୍ତ ରୂପ—
Kherḍāibā Causative form of Kherḍibā.

ଖେଡ଼ାଳି—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବି—ଖେଳାଳି; ଯେ ଖେଳ ପାରେ—
Kherḍāli Player.

ଖେଡ଼ିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବି (ତୁଳ. ହି. ଖରଦା)—
Kherḍiā ଶଶକ; ଠେକୁଆ—Hare.

ଖେଡ଼ିବା—ଗ୍ରା. (ଇତର) କ୍ରି—ଖେଳିବା (ଦେଖ)
Kherḍibā Khelibā (See)

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଚଷିବା—To plough.

ଖେଡ଼ୁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଖେଳୁ (ଦେଖ)
Kherḍu Khelu (See)

ଖେଡ଼ୁଆଡ଼—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବିଣ ଓ ବି—ଖେଳୁଆଳ (ଦେଖ)
Kherḍuāṛḍa Kheluāla (See)

ଖେଡ଼ୁଆଳ—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବିଣ ଓ ବି—ଖେଳୁଆଳ (ଦେଖ)
Kherḍuāla Kheluāla (See)

ଖେଡ଼ୁଆଳ ମତ ଘଡ଼ରେ ବାରୁ । ଗୁଃବୋଲ, ଚଉତଣା ।

ଖେଡ଼ୁଆଳି—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବିଣ. ଓ ବି.—ଖେଳୁଆଳ (ଦେଖ)
Kherḍuāli Kheluāla (See)

ଖେଡ଼ୁଆଳି ଲଗିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ. ଖେଳ)—ଆନନ୍ଦରେ ମାତିବା—
Kherḍuāli lāgibā To be overjoyed.

ସୁଜନ-ପାଦପଦ୍ମେ ଲଗେ ମୁଁ ଖେଡ଼ୁଆଳ.
ଦେଖିଲେ ମୂର୍ଖଜନ ସେଠାରୁ ଯାଏ ତଳ । ପୀତାମ୍ବର. ଦୃଙ୍ଗଦୂତ୍ସର୍ଗ ।

ଖେଡ଼ୁତ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—କୃଷକ—
Kherḍut A cultivator.

ଖେଣା—ଦେ. ବି.—ଅକର୍ମଣ୍ୟ ବୁଢ଼ା—
Kheṇā Useless old man.

ଖେଣ୍ଟ୍‌ଖାଣ୍ଟ୍—ଦେ. ବିଣ.—କସାକସି; ଅନଟନ; ନ ଅଣ୍ଟିବା; ଖେଞ୍ଚ୍‌ଖାଞ୍ଚ୍-
Kheṇṭkhāṇṭ Less or shorter than necessary.

ଖେଣ୍ଟ୍‌ଖେଣ୍ଟ୍—ଗ୍ରା. ବିଣ.—ବରକ୍ଲ; ଚଡ଼ଚଡ଼ିଆ—
Kheṇṭ kheṇṭ Growling.

ଖେଣ୍ଟ୍‌ଖେଣ୍ଟିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ.—୧ । ଚଡ଼ିଲ; ଯାହାର ଚଡ଼ା ସ୍ୱଭାବ—
Kheṇṭkheṇṭiā 1. Surly; growling.
(ଖେଣ୍ଟ୍‌ଖେଣ୍ଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଖରୁଆ—2. Back-biting.

ଖେଣ୍ଟ—ଗ୍ରା. ବି. ୧ । (ସଂ. କ୍ଷିଟ ଧାତୁ)—କଳହ—
Kheṇṭa 1. Quarrel.

୨ । (ସଂ. ଖେଟ୍ଟ ଧାତୁ)—ଭୋଜନ—2. Eating.

ଖେଣ୍ଟା—ଗ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. କ୍ଷିଟ ଧାତୁ)—୧ । ଚଡ଼ିଲ; ଚଡ଼ିଚଡ଼ା—
Kheṇṭā 1. Surly; of irritable temper.
(ଖେଣ୍ଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅଳପ ଭେଣ୍ଟା ମାଇପ ଖେଣ୍ଟା ମଠୁଆ ବଳଦ ସାର,
ଖିଟଖିଟେ; ଖିଟଖିଟା } ସମ ଘର ସାଇ କ ଫଳ ହେବ ନଉ ମରଣ ଭାର ।
ଉଗ ।

୨ । (ଗାଳି) ଅପତ୍ୟ ବା ପରିବାରଘ୍ନ—2. (person) Without children or kindred.

୩ । ଗୁମ୍ବର କଳଙ୍କସ୍ୱରୂପ—
3. A curse to the family.

୪ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ; ଗୁରଦା—4. Shameless.

୫ । (ସଂ. କୃଣ୍ଣ)—କୃପଣ; ବ୍ୟୟକୁଣ୍ଠ—
5. Miserly; niggardly.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲେଟ୍‌ରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ରୁ ୬ ଯାଏଁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ୬ ଯାଏଁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦୂରତ୍ୱର ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୬ ଯାଏଁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ସ୍ଲେଟ୍‌ଖୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଉଡ଼ି ରୁ ବସୁଥିବ ୨ ବା ୧ ରୁ ୬ ଯାଏଁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଳିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବହୂ'ଦେଖିବେ।

୬ । ଚୁଗୁଲ୍‌ଆ—6. Backbiting.

୭ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଳି ଲଗାଇ ହଏ—
7. (a person) Who brings about a quarrel or dissension between two persons.

ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଜାରପୁରୁଷମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଜୁଟାଏ—Panderer; go-between.

ଦେ. ବ.—୧ । (ସଂ. କ୍ଷେପ୍ଡ଼=ଗଳବଦ୍ଧନସ୍ତମ୍ଭ)—ମୁନିଆଁ କୀଳା; କେଣ୍ଟା—1. A pointed peg.

୨ । ଯଦାକୁ ବାହାରିଥିବା କୀଳା—2. A pointed peg bulging out of a plain surface.

୩ । (ସଂ. କଣ୍ଟକ) କଣ୍ଟା—3. Thorn.

୪ । (ସଂ. ଖେଟ) ଭୋଜନ—4. Eating.

ଖେଣ୍ଟାଇବା—ଦେ. କି.—୧ । ଚଢ଼ାଇବା—
Khenṭāibā 1. To tease.

୧ । ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଜନ୍ମାଇବା ପାଇଁ ଖତ କହିବା—
2. To create dissension between two persons by backbiting.

୩ । ବାରମ୍ବାର ବିରକ୍ତିକର ଭାବରେ କୌଣସି କଥା କହିବା; ଘଟେଇ ଦେବା—3. To speak the same thing with importunity.

ଖେଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ବ—ଖେଣ୍ଟା (ଦେଖ)
Khenṭiā Khenṭā (See)

ଖେଣ୍ଟିବା—ଦେ. କି (ସଂ. କୃଷ୍ଣ ଧାତୁ)—
Khenṭibā ୧ । କସିଦେବା; ଖେଟେଇ ଦେବା—
ଘଟାନା 1. To shorten; to curtail; to lessen.

୨ । କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରି ଖୁଣ୍ଟା ପରି ବସିବା—
2. To sit idle and motionless like a post.

୩ । ସଙ୍କୁଚିତ କରିବା—3 To contract.

୪ । ବ୍ୟୟ ସଙ୍କୋଚ କରିବା; କୃପଣ ହେବା—
4. To be niggardly; to spend in a niggardly way.

ଖେଣ୍ଟେଇବା—ଦେ. କି—ଖେଣ୍ଟାଇବା (ଦେଖ)
Khenṭeibā Khenṭāibā (See)

ଖେଣ୍ଟେଇ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଚଢ଼େଇ; ଚଡ଼ଲ-ସ୍ୱଭାବା; ବରଜୁ-
Khenṭei ସ୍ୱଭାବଯୁକ୍ତ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
(ଖେଣ୍ଟା—ଘୁଂ) 1. Ill-tempered (woman); virago.

୨ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ପରଆଗେ ଖତ କହେ—
2. Backbiting (woman).

ଖେଣ୍ଟେଇ ଚ ଦବ ବଡ଼ ଘର
ନଇଲେ ଖେଣ୍ଟେଇ କହିଦବ । ଓର ।

୩ । କଳହପ୍ରିୟା—3. Quarrelsome (woman).

ଖେଣ୍ଡିଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ (ସଂ. ଖଣ୍ଡିତ)—ଖଣ୍ଡିଆ—
Khenḍiā Wounded.

ଖେଣ୍ଡିଆ ଡେଣ୍ଡିଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଶ—
Khenḍiā ḍenḍiā ଖଣ୍ଡିଆଦଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ)
Khaṇḍiā daṇḍiā (See)

ଖେତ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କ୍ଷେତ୍ର)—୧ । କୃଷି ଜମି—
Kheta 1. Agricultural land.
ଖେତ ୨ । କ୍ଷୁଆର; ବଲ—2. A plot; a field of corn.
ଖେତ

୩ । କୃଷିକର୍ମ—3. Agriculture; husbandry.

୪ । ଫସଲ—4. Harvest; crop.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜମି; ଭୂସମ୍ପତ୍ତି—
Land; landed property.

ଦେ. ବି. ପୁଂ—କ୍ଷେତ୍ରମୋହନ ବା କ୍ଷେତ୍ରବାସୀଙ୍କ ଡାକ ନାମ—
Name for calling Kshetramohana or Kshetrabāsi.

ଖେତ ଉଠା—ଦେ. ବ—ବଲରୁ ଫସଲ କଟା ହୋଇ ସିବାର ଶେଷଦିନ
Kheta-uṭhā ବଲରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ କରିସିବା ଭୋଗ—
Offering made to the Goddess of Plenty on the last day of harvesting.

ଖେତ ଉଜାଡ଼ିବା—ଦେ. କି (ଗୋରୁ ଚରାଇବାଦ୍ୱାରା ବା ଦଲାଦଳ
Kheta ujārḍibā କରିବାଦ୍ୱାରା) ବଲରେ ହୋଇଥିବା
ଖେତ ଉଜାଡ଼ନା ଫସଲକୁ ନୋକ୍‌ସାନ୍ କରିବା—
To damage a standing crop; to commit depredations on a standing crop.

ଖେତ ଖଦା କରିବା—ଦେ. କି—ଖେତ ଉଜାଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Kheta khadā karibā Kheta ujārḍibā (See)

ଖେତପାପଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷେତ୍ରପର୍ପଟୀ)—
Khetapāparḍā ଘରପୋଡ଼ିଆ (ଗୁଳ୍ମ) (ଦେଖ)
ଖେତପାପଡ଼ା Gharaporḍiā (shrub) (See)
ପିତ୍ତପାପଡ଼ା

ଖେତପାପଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷେତ୍ରପର୍ପଟୀ)—
Khetapāparḍi ଘରପୋଡ଼ିଆ (ଗୁଳ୍ମ) (ଦେଖ)
Gharaporḍiā (shrub) (See)

ଖେତବଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଖେତଉଠା (ଦେଖ)
Khetabaṛdhā Kheta-uṭhā (See)

ଖେତବାଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ଏକାର୍थକ. ସମ୍ବରର)—୧ । କୃଷିବାଣ—
Khetabāṛḍi 1. Agriculture.
ଖେତବାଡ଼ୀ ୨ । ଜମିବାଡ଼ି; ଭୂ-ସମ୍ପତ୍ତି—
ଖେତୀବାରୀ 2. Landed property.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ୍ଭ
୦୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଜ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

ଖେତର୍—ଦେ. ବ୍ୟ. ପୁଂ—ଛତର୍ (ଦେଖ)
Khetarā Chhatarā (See)

(ଖେତର୍—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—କ୍ଷେତ୍ରବାସୀ ବା କ୍ଷେତ୍ରମୋହନ ଆଦ୍ୟ ନାମଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକନାମ—
Name for calling Kshetrabāsī or Kshetramohana.

ଖେତା—ଦେ. ବ୍ୟ—ଔଦ୍ଧତ୍ୟ; ନିର୍ବୁଦ୍ଧିତା—
Khetā Dunce; idiotic; stupid.

ବାଉଳ ଖେତା ସେକ ଜାଣେ ବ ଉଲ ନ୍ୟାସ୍ୟେ—
ପୀତାମ୍ବର, ନୃସିଂହପୁରାଣ ।

ଖେତାପ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖୁତାବ୍)—ଗଜଦତ୍ତ ଉପାଧି—
Khetāp A title of distinction; honorary title given by the king.
ଖେତାବ
खिताब

ଖେତାବ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ଖେତାପ୍ (ଦେଖ)
Khetāb Khetāp (See)

ଖେତି—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କ୍ଷତ୍ତର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଲୋକ୍ସାନ୍—
Kheti Loss; damage.
ଖତି ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କ୍ଷେତ୍ରମଣିର ଡାକନାମ—
खति Name for calling Kshetramaṇi.

ଖେତୁଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷେତ୍ରିନ୍)—୧ । କୃଷକ—
Khetuā 1. Cultivator.
खेतीहर ୨ । କ୍ଷେତ୍ରସ୍ୱାମୀ—
2. Land-owner; owner of a field.

ଖେତ୍ର (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—କ୍ଷେତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khetra (etc) Kshetra etc (See)

ଖେତ୍ରୀ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କ୍ଷତ୍ରିୟ) —୧ । କ୍ଷତ୍ରିୟ ବା ଗଜପୁଡ଼ ଜାତି—
Khetrī 1. The Kshatriya caste.
ଖେତ୍ରୀ ୨ । ବୀରପୁରୁଷ—2. A hero
क्षत्री; खतरी
(କ୍ଷତ୍ରିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖେଦ—ସଂ. ବ. (ଖିଦ୍ ଧାତୁ=ଶୋକ କରିବା+ଘଞ୍. ଅ)—
Kheda ୧ । ଶୋକ—1. Sorrow; grief.
(ଖିନ୍ନ—ବ୍ୟ) ୨ । ମାନସିକ ଦୁଃଖ—
2. Mental trouble; distress.
୩ । ଶାସ୍ତ୍ରୀୟକ ଦୁଃଖ; କ୍ଲେଶ—
3. Physical trouble.
୪ । ପରିଶ୍ରମ; ଶ୍ରମ—4. Exertion.
୫ । ଅବସନ୍ନତା; କ୍ଲାନ୍ତି—
5. Exhaustion; fatigue.
୬ । ଅନୁତାପ; ଅବ୍‌ଶୋଷ—6. Regret.
୭ । (ସଂ. ଛଦ୍ମ) ଗୂଢ଼ଚ୍ଛିଦ୍ର—7. Family-secrets.

ଖେଦ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଖିଦ୍ ଧାତୁ)—ଶୋକ କରିବା—
Kheda karibā To grieve.
ଖେଦକରା
खेदकरना

ଖେଦଜ—ସଂ. ବ୍ୟ. (ଖେଦ+ଜନ୍ ଧାତୁ=ଜାତ ହେବା+ଅ)—
Khedaja ୧ । ଦୁଃଖରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ; ଯାହା ଦୁଃଖର ଫଳ—
1. Due to grief; resulting from grief.
୨ । ପରିଶ୍ରମଜନିତ—2. Due to labour.

ଖେଦଜନକ—ସଂ. ବ୍ୟ. (ଖେଦ+ଜନ ଧାତୁ=ଜାତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଯାହା ଖେଦ ଜନ୍ମାଏ; ଦୁଃଖପ୍ରଦ—
Khedajanaka 1. Sorrowful; lamentable; causing grief.
୨ । ଶ୍ରମଦାୟକ—2. Exhausting; tiresome.

ଖେଦଜନ୍ୟ—ସଂ.ବ୍ୟ (ଖେଦ+ଜନ୍ ଧାତୁ+ଯ)—ଖେଦଜ (ଦେଖ)—
Khedajanya Khedaja (See)

ଖେଦ ନିବାରଣ କରିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଅନ୍ୟର ମନୋଦୁଃଖକୁ ଶାନ୍ତ
Kheda nibāraṇa karibā କରିବା—1. To assuage
ଖେଦନିବାରଣକରା another's grief.
खेद निवारण करना ୨ । ଶ୍ରମାପନୋଦନ କରିବା; ଶ୍ରାନ୍ତି ଦୂର କରିବା—2. To assuage one's fatigue.

ଖେଦମନା—ଦେ. ବ୍ୟ (ଖେଦଯୁକ୍ତ ମନଃ ଯାହାର; ସଂ. ରୂପ. ଖିନ୍ନମନା)—
Khedamanā ଖିନ୍ନମନା, ଉଦ୍ବିଗ୍ନ; ଅସ୍ଥିର—
Restless; anxious.

କାମିନୀଙ୍କ ମଞ୍ଜନ ତୁମ୍ଭପଦଦଳ,
ତେଣି କାମେ ହେଲ ଜାତକ ଖେଦମନା । କୃଷ୍ଣହଂ. ମହାଭାରତ. ଥର ।

ଖେଦା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଖାତ କର୍ମ୍ମ ସଂ. ଖେଟ=ମୃଗଯୁ)—
Khedā ୧ । ବଣରେ ହାତୀ ଧରିବା ନିମନ୍ତେ କରାଯିବା
ଖେଦା ଖୁଆଡ଼—1. Khedda; an enclosure for
हाथीका खेदा trapping wild elephants.
୨ । କୌଶଳକ୍ରମେ ଖାଦ୍ୟବସ୍ତୁର ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇ ଗଡ଼ିଆଡ଼େ ବଡ଼ ଖୁଣ୍ଟା ପୋତା ହୋଇଥିବା ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନ ଉଉରେ ହାତୀ ପଲକୁ ଉରାଡ କର ସେ ଖୁଆଡ଼ର ବାଟ ବନ୍ଦ କରିବା ଉପାୟରେ ହାତୀ ଧରିବା ପ୍ରଣାଳୀ—
2. The operation of trapping wild elephants in a khedda or big enclosure.
ପାଲ ୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବଙ୍କର ପଲ୍ଲ ବା ପଞ୍ଜା; ଦଳ—
ଝୁଣ୍ଡ 3. A herd of small animals (e. g a shoal of fish; a swarm of bees.
ପୁଁଥି ୪ । ତାଳପତ୍ରର ଶ୍ଳେଟ ପୋଥି—4. A small manuscript composed of palm-leaves; small palm-leaf manuscript.
पोथी

ତେଣା ପାଇ ବଶ୍ୟକୁ ଉତରେ ଶୂନ୍ୟରନ୍ତେ
ଗଣେଶ ଧ୍ୟାନ କଲ ଧରଣୀଲେ ଖେଦା ହୁସ୍ତେ—ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁରାଣ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଁ ବା ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନୌସେନ୍ଦ୍ରିୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ରୂପାନ୍ତରରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାସମ୍ଭବ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିସର୍ଗ ୍ ବା ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଂଖ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

[ଦ୍ର—ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ ଭାଲପତ୍ରସଂବଳିତ ପୋଥିକୁ ଖେଦା ଓ ବେଶି ସଂଖ୍ୟକ ପତ୍ରଯୁକ୍ତ ପୁସ୍ତକକୁ ପୋଥି ବୋଲାଯାଏ । ପୋଥିର ଭାଲପତ୍ରମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଦୁଇପାଖରେ ପଟା ଥାଏ । ଖେଦାରେ ପଟା ଲାଗି ନ ଥାଏ ।]

ଖେପ ୫ । ଜାଲକୁ ପାଣିରେ ଏକଥର ପକାଇବା; ଜାଲ ପକାଇବାର ଏକ ଝେପ—5. One throw of a net; one drag of a net.

ଖେଦା ୬ । (ସଂ. ଖିଦ୍ ଧାତୁ ଜିତ ଖେଦ ଧାତୁ=ଶୋକାନ୍ୱିତ କରିବା, ଅନ୍ୟର ମନରେ ଦୁଃଖ ଦେବା)—ଘଉଡ଼ିବା; ଉଡ଼ିବା—6. A drive.

ଖେରା, ଚକ୍କର ୭ । ଘେରି; ଏକଥର ଗୋଟାପାଖେ ବୁଲି ଆସିବା; ପରିକ୍ରମା—7. Going round; a circuit.

୮ । ଖେଦିବା; ଗୋଟାପାଖ ବୁଲି ଆସିବା—8. Making a circuit; circumambulation.

ଖାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ଖେଦା)—(ଏଥିପାଇଁ ମୃଗମାନଙ୍କୁ ଖେଦିବା ବା ଘଉଡ଼ାଇବାକୁ ନୁଏ ବୋଲି)—ମୃଗୟା; ଶିକାର; ପାରଧ—Hunt.

୯ । ଘଲ; ଦଳ—9. Herd; batch.

ଖେଦା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବନ୍ୟ ହାତୀକୁ ଧରିବା ନିମନ୍ତେ ଖୁଆଡ଼ କରି ହାତୀ ଧରିବା—To catch wild elephants by setting up enclosures.

ଖେଦାଖେଦା—ଦେ. ବ—ଘଲ ଘଲ—

Khedā khedā Shoals; clusters; different groups.

ଦଳେଦଳେ ଝୁଣ୍ଡକେଝୁଣ୍ଡ

ଦେ. ବିଣ—ଘଲ ଘଲ ହୋଇଥିବା—Herding together; grouped together.

ଦେ. କ୍ରି ବିଣ—୧ । ଘଲ ଘଲ ହୋଇ—1. In groups; in clusters; in shoals.

୨ । ଦଳ ପରେ ଦଳ —2. Batch by batch.

ଖେଦାଣ—ଦେ. ବ—୧ । ଘଉଡ଼ିବା; ଉଡ଼ିବା—

Khedāṇa 1. Driving.

ଖେଦାନ ଖେଦାଇ ୨ । ଗୁଣିଆମାନେ ଡାହାଣୀ ଓ ଭୂତଆଦି ଛଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ଭୂତାବିଷ୍ଟ ଲୋକକୁ ଝାଡ଼ିବା ବେଳେ ଯେଉଁ ମନ୍ତ୍ରବାକ୍ୟ ଆବୃତ୍ତି କରନ୍ତି—2. Passages muttered by exorcists while expelling evil spirits from persons.

ଖେଦାପାଠ—ଦେ. ବ—୧ । ଖେଦା ବା ପୋଥିରେ ଲେଖାଥିବା ବିଦ୍ୟା; ପୋଥି ପାଠ—

Khedāpāṭha 1. Book-learning; learning written in books.

୨ । ପୁସ୍ତକଗତ ବିଦ୍ୟା; ଅନଭ୍ୟସ୍ତ ବିଦ୍ୟା—2. Learning confined to books but not mastered.

ଖେଦ—ଦେ. ବି. (ଆଦର୍ଥକ)—

Khedi ୧ । ଘଲ; ଦଳ—1. Herd.

୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଦଳ—2 A small batch.

ଖେଦ ଆସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖେଦ ଖାଦ ଆସିବା (ଦେଖ)

Khedi āsibā Khedi khādi āsibā (See)

ଖେଦଖାଦ ଆସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସବୁ ସ୍ଥାନ ଉତ୍ତମରୂପେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା—

Khedikhādi āsibā To make a thorough search in every conceivable place.

ଖେଦ ଖେଦ—ଦେ. ବି. ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ. (ଆଦର୍ଥକ)—

Khedi khedi ୧ । ଖେଦାଖେଦା (ଦେଖ)

1. Khedākhedā (See).

୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଦଳରେ—2. In small batches.

ଖେଦ ଖେଦ ହୋଇ ବଡ଼ବାଣ୍ଡପାଖେ ପୂର୍
ପକାନ୍ତୁ ଚୁଲବୁଳ ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରଭୁ କର୍ । ପାଁଚାସର. ନୃସିଂହପ୍ରସାଦ ।

ଖେଦିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଖିଦ୍ ଧାତୁ=ଦୁଃଖ କରିବା; ଜିତ + କର୍ତ୍ତା. ଇ)—

Khedita ୧ । ଦୁଃଖିତ; ବିଷାଦଗ୍ରସ୍ତ—1. Grieved.

୨ । କ୍ଲାନ୍ତ; ଅବସନ୍ନ; ଥକାମାରି—2. Tired.

ଖେଦିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗୋଟାପାଖ ବୁଲି ଆସିବା—

Khedibā 1. To make a circuit.

ଖେଦା ଖେଦନା, ପିଟନା

୨ । ଗୋଟା ଦିଗରେ ବ୍ୟାପିବା—2. To be scattered in all directions; to pervade through.

ଯେବେହେଁ ଯାଇ ନ ଦର୍ପଣ ଅଙ୍ଗ
ମନରେ ଖେଦ ନ ପାରେ ଅନଙ୍ଗ । ପ୍ରାଚୀ. ପରତେ ଗୀତା ।

୩ । (ସଂ. ଜିତ୍ ଧାତୁ ଜିତ)—ଖେଉଡ଼ିବା; ଘଉଡ଼ିବା; ଉଡ଼ିବା; ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇ ଗୋଡ଼ାଇ ଉଡ଼ାଦେବା—3. To drive away; to chase away.

ତ୍ରସ୍ତା ବରେ ନବାଇକବତେ ଅବଧ
ହୋଇ ଏଥିଁ ଖେଦିଲେ ଉଦ୍ଦେ କର୍ ସୁବ । କୃଷ୍ଣଦିହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୪ । ଭ୍ରମଣ କରିବା—4 To travel.

୫ । ଆସକ୍ତ ହେବା—5. To be attached to.

ସାଧୁ ଚରିତ ଘୋର ବୁଦ୍ଧି
କୃଷ୍ଣ ଚରଣେ ଚତ୍ତ ଖେଦ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଖାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—ଶିକାର୍ଯ୍ୟ ଜନ୍ତୁଥିବାଁ ସ୍ଥାନଥାଡ଼କୁ ବଣଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ହୁରୁଡ଼ାଇ ଉଡ଼ ଆଣିବା; ଆଡ଼ କରିବା—To beat the jungle and drive in wild beasts towards the hunter.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ୍ୱ	ସ୍ୱ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍,

ଖାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଗୋରୁଅଦଙ୍କୁ ଅଡ଼ାଇବା—
To drive cattle.

ଖେଦୁ—ଦେ. ବ୍ୟ—ଯେ ଖେଦେ ବା ଘଉଡ଼ାଏ—
Khedu — One who drives away.

ଖେଦୁଆ—ଦେ. ବ୍ୟ. ପୁଂ—ଯେ ଗୁହ୍ୟର ଗୁପ୍ତ କଥା ଦାଣ୍ଡରେ ପ୍ରକାଶ କରେ—Divulging family-secrets.
Khedua

ଖେଦେଇ } ସ୍ତ୍ରୀ.
ଖେଦୋଇ }

ଖେନ୍ତେଇବା—ଖାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଖଟାଇ ଦେବା (ଦେଖ)
Khenteiba — Khatāi hebā (See)

ଖେପ୍‌ଚାଇବା—ଖାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଆତ୍ମସାତ୍ କରିବା—
Khepchāiba — To appropriate any thing

ଖେପ—ଦେ. ବ (ସଂ. କ୍ଷେପ)—୧ । ନିକ୍ଷେପ—
Khepa — 1. Throwing; casting.
ଉଚ୍ଚରୁ ଉଚ୍ଚରେ ପୁଣି ଅନ୍ୟ ଉପକୂପ
ଅଷ୍ଟଲୌହ ପଡ଼ିଲେ ଦଦଥ ଉମ କ୍ଷେପ—ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଆଦ୍ୟ ।

ଖେପ ୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ବାର, ଥର, ଛେକ ବା ଦଫା—
ଖେପ — 2. One time or turn of an act.

୩ । ଗଦା; ଗୁଣ୍ଡି—3. Heap.

୪ । ବେପାର ନମନ୍ତେ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ବିଦେଶକୁ ନେଇ ସେଠାରେ ତାହା ବିକ୍ରୟ କରି ଧନ ଘେନି ଫେରିବାର ଥର—
4. A trip of trading (taking commodities to a distant place and returning home with the sale-proceeds).

୫ । ଖେପାଜାଲ—5. A casting net.

୬ । ଇପ୍ସିତ୍—6. Definiteness.

୭ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିବରଣ—
7. Exhaustive or complete statement.
ବୃହନ୍ନରୂପଣ କଥା କହୁ ନୁହେ ଖେପ
ଗୁରୁ ବେଦ ବାହାରେ ରହିଛ ତାର ରୂପ—ପ୍ରାତଃ. ବୃହନ୍ନରୂପଣଗୀତା ।

୮ । (ସଂ. ପ୍ରକ୍ଷେପ) ପ୍ରକ୍ଷିପ୍ତ ବାକ୍ୟ; ମୂଳ ବା ଅସଲ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ନ ଥିବା ଓ ପରେ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଯୋଡ଼ା ଯାଇଥିବା ଅଂଶ—
8. Interpolated passage which does not belong to the original work.

୯ । ଗାଡ଼ି ବା ଡଙ୍ଗାରେ ମାଲ ଆଣିବାର ଥର—
9. Cartload or boatload of articles.
(ଯଥା—ଏ ଗୋଟିଏ ଶଗଡ଼ରେ ଆଉ ଖେପ ଦେବ ।)

ଦେ. ବ୍ୟ—ପ୍ରକ୍ଷିପ୍ତ; ମୂଳ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ନ ଥାଇ ପରେ ଯୋଗ କରି ଯାଇଥିବା—Interpolated (passage).

ଖେପଣୀ—ଦେ. ବ (ସଂ. କ୍ଷେପଣୀ)—ଆନ୍ଦୁଲ—
Khepanī — Oar.

ଖେପଡ଼ୀ ଧୀରେ ଧୀରେ ବହୁ ବତ୍ସରାନ୍ତରେ ଯେ
ଛଡ଼ାଦେଲେ ଦେପଣୀର ଦେ—ଅର୍ଜୁନ. ବଦଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ ।

ଖେପା—ଦେ. ବ (ସଂ. କ୍ଷିପ ଧାତୁ)—୧ । ଲମ୍ଫ ବା ଡଆଁ; କୁଦା—
Khepā — 1. Leap; springing; jumping.
ଏହା ଶୁଣି ହନୂମାନ ହୋଇ ଖୁସି ହୋଇ ଏ ଖେପାରେ ଅର୍ଶି ସୀତାଙ୍କ ପାଖେ ପହଞ୍ଚଗଲ ।
ଜାଲହଣ୍ଡ. ପିଲଙ୍କ ଉମାସ୍ତବ ।

୨ । ନଡ଼ିଆ ଆଦି ଉଚ୍ଚା ଗଛରେ ଚଢ଼ିବା ନମନ୍ତେ ତଡ଼ାଲୀର ଦୁଇ ଗୋଡ଼କୁ ଗଛର କାଣ୍ଡ ସଙ୍ଗେ ଅଟକାଇ ରଖିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ କୁଣ୍ଡଳାକୃତି ଦଉଡ଼ି—
2. A coiled ring of rope used to keep the feet of the climber attached to the trunk of a tall tree (e. g. cocoanut) while climbing.

୩ । ମାଛ ଧରିବା ନମନ୍ତେ ଗୁଲେଇକରି ପାଣି ଉପରକୁ ନକ୍ଷେପ କରିବାର ଏକପ୍ରକାର ଜାଲ; ସାଉଁରି ଜାଲ; ଉଡ଼ୁଁରି ଜାଲ—
3. A throwing net used in fishing.

ଖାଦେ (କ୍ଲଜଙ୍ଗ) ବ—କେତ୍ତଟଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ମାଛ ରଖିବାର ପାତ୍ର; ଖାଲେଇ—
A basket for putting fishes in.

ଖେପାଜାଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷେପ ଓ ଜାଲ)—ଉଡ଼ୁଁରି ଜାଲ—
Khepājāla — A casting net.
କ୍ଷେପ୍‌ଲା ଜାଲ

[ଦ୍ର—ଏ ଜାଲ ଗୋଲାକାର ଓ ଲମ୍ବା ମୁଣି ଥରି । ଏହାର ଏକ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଲମ୍ବା ଦଉଡ଼ି ଲାଗିଥାଏ । ଜାଲର ମେଲ୍ଲା ପାଖର ପରିଧିରେ ଗୁଡ଼ିଏ ସୀସାଗୁଳି ବନ୍ଧା ଥାଏ । ମାଛ ଧରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଡଙ୍ଗାରେ ବା ପାଣିକୂଳରେ ଠିଆ ହୋଇ ଦଉଡ଼ିର ଶେଷ ଭାଗକୁ ଆପଣା ହାତରେ ଅଲିଅାର କରି ରଖି ଏ ଜାଲକୁ ଘୂରେଇ କରି ଦୂରକୁ ଗଭୀର ପାଣି ଆଡ଼କୁ ନକ୍ଷେପ କରେ । ଜଳମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଲାକାର ସୀମାକୁ ଅଧିକାର କରି ଏ ଜାଲ ପଡ଼େ ଓ ସୀସା ଗୁଳର ଭାରରେ ଜାଲର ମେଲ୍ଲା ମୁହଁ ପାଣି ତଳକୁ ଡୁବିଯାଏ । ସେହି ପରିଧିର ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ମାଛଗୁଡ଼ିକ ସେ ଜାଲରେ ରହି ଯାଆନ୍ତି ଓ କ୍ଷେପଣକାରୀ ଡାଙ୍ଗା ଧୀରେଧୀରେ କୂଳକୁ ବା ନୌକା ପାଖକୁ ଟାଣି ଆଣିଲା-ବେଳେ ଜାଲର ମେଲ୍ଲା ମୁହଁ ସୀସାଗୁଳର ଭାର ଯୋଗୁଁ ମୁଦି ହୋଇ ଯାଏ ଓ ମାଛ ଯାକ ସେହି ମୁଦିତ ମୁଣି ଭିତରେ ରହି ଯାଆନ୍ତି ।]

ଖେପା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କ୍ଷିପ ଧାତୁ)—୧ । କୁଦା ମାରିବା; ଲମ୍ଫ ଦେବା—1. To jump or spring up.
Khepā māribā

ଲାଫାନ କୁଦନା ୨ । ଖେପା ଦଉଡ଼ି ସାହାଯ୍ୟରେ ଗଛ ଚଢ଼ିବା—
2. To climb a tree with the help of a ring-rope.

୩ । କୁଦାମାର ଯିବା—3. To stride; to walk with big strides.

ଖେପି—ଦେ. ବ.—କ୍ଷେପି (ଦେଖ)
Khepi — Kshepi (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ପଥାନ୍ତମେ ଉହାଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଖୋଜିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଖୋଜିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଖୋଜିବେ ।

ଖେପିଜାଲ୍—ଦେ. ବ.—ଖେପାଜାଲ (ଦେଖ)
Khepijāla Khepājāla (See)

ଖେପିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କ୍ଷିପ ଧାତୁ)—ଖେପିବା (ଦେଖ)
Khepibā Kshepibā (See)

ଉତ୍ତାପରେ ବର୍ଷ ସତ୍ତେ ଶୂନ୍ୟେ ଗଲ ସେ ଖେପି । (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ) ସ୍ୱରଭ୍ରାପର୍ଣ୍ଣସ୍ୱ ।
ସଗଳ ପଲେଟ୍ଟ ସେଲ୍ଲେ ଖେପେ ମତ୍ତ ବ୍ୟାଘ୍ର ।
(ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ) ସାଇଲାନଦ୍ୱାଇରତ ।
ମରିବା ବେଳକୁ ବେଦେ ଖେପଇ ପବନ ।
(ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ) ନାମରତ୍ନ ଗୀତା ।

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—୧ । ପହଞ୍ଚିବା—1. To reach.
୨ । ପ୍ରବେଶ କରି ପାରିବା—
2. To be able to enter.
୩ । ଅଣ୍ଟିବା—3. To suffice.
୪ । ସମାନ ହେବା—4. To be equal.

ଖେପି ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଖେପା ମାରିବା (ଦେଖ)
Khepi māribā Khepā māribā (See)

ଖେବ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ସେବା କରିବା—
Kheb (root) To serve; to wait upon.

ଖେବ—ପ୍ରା. ବ. (ସଂ. କ୍ଷୋଭ)—କ୍ଷୋଭ (ଦେଖ)
Kheba Kshobha (See)

ଖେବଡ଼ିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—ଫୋପାଡ଼ିବା—
Khebaṛdibā To throw away.

ଖେମ୍ଟା—ଦେ. ବ. (ଭୁଲ. ସଂ. କମ୍ପିତା=କାମୁକ—ଯୋଗେଶ୍ୱର)—
Khemṭā ୧ । ଶୂର ବା ଛଅ ତାଳବିଶିଷ୍ଟ ଚଞ୍ଚଳ ବଜାଯିବା
ଖେମଟା ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—1. A light air in music
ଖେମଟା with four or six short measures.
୨ । ଉକ୍ତବାଦ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. A light dance accompanying the Khemṭā music.
୩ । ସଙ୍ଗୀତର ତାଳବିଶେଷ—
3. A measure of music.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ୧୨ ଟି ମାତ୍ରା ଥାଏ ଓ ୩ ଅଘାତ ଓ ୧ ଖାଲି ଥାଏ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଖେମ୍ଟୀ—ଦେ. ବ.—ଖେମଟାବାଲି (ଦେଖ)
Khemṭī Khemaṭāwālī (See)

ଖେମ୍ତା—ପ୍ରା. ବ. (ସଂ. କ୍ଷମତାର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—କ୍ଷମତା—
Khemtā Power.

ଖେମ—ପ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. କ୍ଷମର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—କ୍ଷମ (ଦେଖ)
Khema Kshama (See)

ସେ ଶବ୍ଦରେ ପଶିବାକୁ କେହି ନାହିଁ ଖେମ ।
ପ୍ରାତୀ, ଦୁହୁଲରୂପଶତୀତା ।

ଖେମଟା—ଦେ. ବ—ଖେମ୍ଟା (ଦେଖ)
Khemaṭā Khemṭā (See)

ଖେମଟା ତାଲ (୧) ବଜାଇ ଚଳସ୍ତରେ ଥାନ୍ତୁ ।
ପ୍ରାତୀ. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଉତ୍କିଗୀତା ।
କାଙ୍ଗନ୍ତୁ ବଜଘୋଷ ସେ ମୃଦଙ୍ଗ ଦାଉର୍ତ୍ତି
ପ୍ରବେଶି ଯୋଦ୍ଧା ଦେଶି ଖେମଟା (୨)ନାଃ ଖର୍ତ୍ତି । ସାରଲା. ମହାଭାରତ ।

ଖେମଟାବାଲି—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଖେମଟା ଗାଇବା ଓ ନାଚବା ନର୍ତ୍ତକୀ—
Khemaṭāwālī A dancing girl singing and
ଖେମଟାଆଲୀ dancing a light air.
ଖେମଟାବାଲୀ ଏହୁ ସେ ଖେମଟାର୍ତ୍ତ୍ୱାଲ୍ଲ ଗାଉନ୍ତୁଲିସା ଅସି ଅଛନ୍ତି ।
ଫକୀରମୋହନ. ଉମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଖେମଡ଼ି—ଦେ ବ. (ନାମ)—ଖେମଣ୍ଡି (ଦେଖ)
Khemaṛdi Khemaṇḍi (See)

ଖେମଣ୍ଡି—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଗଞ୍ଜାମର ଉତ୍କଳଭୁକ୍ତି ଉତ୍ତରଗୋଷ୍ଠ
Khemaṇḍi ଜମିଦାରୀ ରାଜ୍ୟ—Three zamindary estates
in the district of Ganjam.

[ଦ୍ର—ବର୍ତ୍ତମାନର ସାରଲାଖେମଣ୍ଡି, ବଡ଼ଖେମଣ୍ଡି, ସାନ-ଖେମଣ୍ଡି ଓ ମାଲ ପ୍ରଦେଶ ନେଇ ଖେମିଡ଼ି ରାଜ୍ୟ ପୂର୍ବେ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଗଙ୍ଗବଂଶର ରାଜପୁରୁଷମାନେ ଏଠାରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁବା ଏସବୁ ରାଜ୍ୟର ରାଜାମାନେ ଗଜପତି-ଆଖ୍ୟାଧାରୀ । ସାରଲାଖିମୁଣ୍ଡିନାମକ ଜଣେ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ସାରଲାଖେମୁଣ୍ଡିର ରାଜା ଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ଗଜପତି-ରାଜା କପିଲେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ଭଦ୍ରୋତ୍ପା ପୁତ୍ରମାନଙ୍କମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଯାଇ ଅନାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ଖେମୁଣ୍ଡି ଅଞ୍ଚଳର ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ୧୬୦୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସାରଲାଖେମୁଣ୍ଡି ରାଜାଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ରକୁ ଅନଙ୍ଗଭୀମ ଖେମଣ୍ଡିନାମକ ରାଜ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ରାଜ୍ୟ ପରେ ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଣ୍ଟା ହୋଇ ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡି ଓ ସାନଖେମୁଣ୍ଡି ରାଜ୍ୟ ହେଲା । କୃପାସିନ୍ଧୁ. ଉତ୍କଳ-ଇତିହାସ ।]

ଖେମା—ପ୍ରା. ବ. (ସଂ. କ୍ଷମାର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Khemā ୧ । କ୍ଷମା (ଦେଖ)
ଖେମା 1. Kshamā (See)
କ୍ଷମା ୨ । ରୋଗମୁକ୍ତି; ରୋଗନିବୃତ୍ତି—
2. Recovery from illness.
ଖେମା ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ତମ୍ବୁ; ଗୃହ—Tent.
ଖେମା

ଖେମିଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଖେମଣ୍ଡି (ଦେଖ)
Khemiṛdi Khemaṇḍi (See)

ଖେମିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. କ୍ଷମା)—୧ । କ୍ଷମା କରିବା—
Khemibā 1. To forgive.
କ୍ଷେମା ୨ । ରଚିତ ଗୀତକୁ ସମାପ୍ତ କରିବା; ରଚିତା ରଚିତା କରିବା—
କ୍ଷମନା 2. To conclude a song by mentioning the name of the author himself.

[ଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଗୀତକାମାନଙ୍କର ରଚୟିତାମାନେ ଶେଷ ଧାଡ଼ିରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ବହୁ ସ୍ଥଳରେ ବ୍ୟବହାର କରିଅଛନ୍ତି । ଯଥା—
ଖେମିଲେ ଚରଣ ଦାସ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଂ	ଉଅ	ଉ
୦	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ଂ

ଖେମୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଖେମଣ୍ଡି (ଦେଖ)
Khemuṇḍi Khemaṇḍi (See)

ଖେୟ—ଫ. ବଣ. (ଖନ୍ ଧାତୁ=ଖୋଳିବା+କର୍ମ. ଯ)—
Kheya ଖୋଳାଯିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
To be dug; fit to be dug.
ଫ. ବ—ଗଡ଼ଖାଇ; ପରୁଖା—
Moat or ditch round a castle.

ଖେୟାଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖ୍ୟାଲ୍=ମନ; ମନୋଯୋଗ)—
Kheyāl ୧ । କଳ୍ପନା—1. Imagination.
ଖେୟାଲ ୨ । ଅନୁମାନ—2. Guess.
ଖଯାଲ; ଖଯାଳ ୩ । ସ୍ମରଣ—
3. Remembrance; memory.
୪ । ଖାମଖିଆଲ୍; ମନର ଅସ୍ଥିର କଳ୍ପନା—
4. Whim; caprice; hobby.

ଖେୟାଲି—ଦେ. ବଣ—ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତଚିତ୍ତ—
Kheyāli Whimsical; capricious.
ଖେୟାଲିୟା
ଖଯାଲୀ

ଖେର୍‌ଖେସା—ଗ୍ରା ଓ ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. (ସଂ. କର୍କଶ; ଭୁଲ. ହି. ଖୁରଖୁର)—୧ । କର୍କଶ; ବଦ୍ଧୁର—
Kherkhesā 1. Rough.
୨ । ଦେଖିବାକୁ ଅସୁନ୍ଦର—2. Uncouth.

ଖେର୍‌ଖେସି—ଗ୍ରା ଓ ପ୍ରାଦେ. ବଣ. (ସଂ. କର୍କଶ)—
Kherkhesi ଖେର୍‌ଖେସା (ଦେଖ)
Kherkhesā (See)

ଖେର୍‌ୱାରି—ଦେ. ବ—ଛତ୍ତିଶଗଡ଼ର ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ ବାସ କରୁଥିବା ମୁଣ୍ଡାର ଭାଷାର ଏକ ଭାଷା—
Kherwāri A dialect of the Muṇḍāri language.

ଖେରାଗୁଦି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଏକ ପ୍ରକାର ଛତୁ—
Kherāgudi A kind of ball-headed mushroom.
[ଦ୍ର—ଏମ୍ବାରୁ ଅଗ ଟେନସ୍-ବଲ୍ ପର ଗୋଲ୍ ।]

ଖେରିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଖରଗା)—ଠେକୁଆ—
Kheriā Hare.

ଖେରିହା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଖେରିଆ (ଦେଖ)
Kherihā Kheriā (See)

ଖେର୍ଟା—ଦେ. ବ—(ଭୁଲ. ହି. ଖୋଟା=ଦୁଷ୍ଟ; ମନ)—
Kherṭā ୧ । ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ ବା ପଶ୍ଚିମା ଲୋକ; ହିନ୍ଦୀଭାଷୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
ଖୋଟା, ଖେଟ୍ଟା 1. An inhabitant of Hindustan or the North Western Provinces of India; a Hindī-speaking person.
୨ । ହିନ୍ଦୀଭାଷା—2. The Hindī language.

ଖେଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖେଳ (ଦେଖ)
Khel Khela (See)

ଖେଲ୍ (ଧାତୁ)—ଫ. ୧ । ଖେଳିବା; କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା—
Khel (root) 1. To play; to sport.
୨ । ଥରିବା; କମ୍ପିବା—2. To tremble; to shake.
୩ । ଇତସ୍ତତଃ ଚଳିବା; ହଲିବା—
3. To move to and fro

ଖେଳ—ଦେ. ବ (ଫ. ଖେଲା)—
Khela ୧ । କ୍ରୀଡ଼ା—1. Play.
ଖେଳା ୨ । ବ୍ୟାୟାମପ୍ରଦର୍ଶନ; କସରତ୍
ଖେଲ 2. Athletic sports; gymnastics.
୩ । କୃତ୍ରିମ—3. Artifice.
୪ । କୌତୁକ—4 Amusements.
୫ । ପରିହାସ; ଥଟ୍ଟା—5. Jest.
୬ । କାର୍ଯ୍ୟ—6. Act; action; work.
୭ । ଜୁଆଖେଳ—7. Gambling; a game at hazards.
୮ । ଆଖି ବୁଲାଇବା—8 Furtive glance.
୯ । ବ୍ୟାୟାମ ବା ଶାରୀରିକ ପରିଶ୍ରମଯୁକ୍ତ କ୍ରୀଡ଼ା (ଯଥା—ଫୁଟ୍‌ବଲ୍, କ୍ରିକେଟ୍, ଡୁଡୁ)—9. Games; sports.
୧୦ । ଲୋକରଞ୍ଜନାର୍ଥ ସମ୍ଭାବିତ ତାମସା ଆଦ କୌତୁକ—
10. Performances done for pleasing the public.
୧୧ । ନାଟକାଦିର ଅଭିନୟ—11. Dramatic performance.
୧୨ । ପରିଶ୍ରମ ବା କାର୍ଯ୍ୟରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ନିଜର ଚିତ୍ତବିନୋଦନାର୍ଥ କରିଯିବା କୌତୁକ—
12. Recreations; pastimes.
ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ଖେଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) —
(ଖେଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । କ୍ରୀଡ଼ନକାରୀ—1. Playing; sporting.
୨ । କାମୁକ—2. Amorous.
୩ । କମ୍ପୁଥିବା—3. Shaking; trembling.
୪ । ଇତସ୍ତତଃ ଗତିକର—4 Moving to and fro;
ଖେଳ ଖେଳ ଚଞ୍ଚଳାକ୍ଷି ବ ସାଦର ବଲୁରେ—
ଭବଭୂତି, ଉତ୍ତରଚରିତ, ୩-ଗୀତ ।

ଖେଳଗତି—ଫ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଖେଳ+ଗତି)—
Khelagati ଯେ ଖେଳିଲା ପରି ଗତିରେ—Having a playful gait.

ଖେଳଗମନ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖେଳ+ଗମନ)—
Khelagamana ଖେଳଗତି (ଦେଖ)
(ଖେଳଗମନା-ସ୍ତ୍ରୀ) Khelagati (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବସୁଛ ୨ ବା ୧ ରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବଥି' ନ ପାଇଲେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଁ' ନ ପାଇଲେ 'ଆଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡୁ' ଦେଖିବେ ।

ଖେଲଘର—ଦେ. ବ (ସଂ. ଖେଳାଗୃହ)—

Khe**l**aghara

ଖେଳାଘର

୧ । କ୍ରୀଡ଼ାସ୍ଥଳ; କ୍ରୀଡ଼ାଗାର—1. Play-house; club.

୨ । ଧୂଳଘର; ପିଲାମାନଙ୍କର ଖେଳବେଳେ ଧୂଳରେ ଗଢ଼ିବା ଅସ୍ଥାୟୀ ଘର—2. Doll-house; temporary mock-houses raised by children in sport.

ଏସ୍ ଉତ୍ତର ଜଗତର ସ୍ୱଳାବଗ୍ଧ ଭୋ ଖେଲଘର—

ଗୀତଗୋ. ଉତ୍କିଧାତ୍ମ ।

୩ । ଥଟ୍ଟା—3. Jest; matter of joke.

ଖେଲନ—ସଂ. ବ. କ୍ଲୀ (ଖେଲ୍ ଧାତୁ=କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା+ଉ.ଅନ)—

Khe**l**ana ଖେଳା (ଦେଖ)

Khel**ā** (See)

ଖେଲନା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖେଳନା)—

Khe**l**anā କ୍ରୀଡ଼ନକ ବସ୍ତୁ; ଯେଉଁ ବସ୍ତୁକୁ ଲୋକେ ବା ପିଲାଏ ଖେଳରେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି; କ୍ରୀଡ଼ାସାମଗ୍ରୀ—

ଖେଲୋନା, ଖିଲୌନା Play-thing; toy.

ଖେଲନ୍ତି—ସଂ. ବ. (ଖେଳନ + ଈ)—

Khe**l**anī ୧ । ସତରଞ୍ଜ ବା ପଶାଆଦ ଖେଳର ଗୋଟି—1. A piece at chess or dice.

୨ । ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟ ବା ସରଞ୍ଜାମ ଦ୍ୱାରା ଲୋକେ ଖେଳନ୍ତି; କ୍ରୀଡ଼ନକ—2. Play-thing; playing materials; accessories of a game.

ଖେଲନ୍ତା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଖେଳତ୍)—

Khe**l**antā କ୍ରୀଡ଼ାକାରୀ; ଖେଳୁଥିବା; କ୍ରୀଡ଼ା କରୁଥିବା—

ଖେଳକରା Playing.

ଖେଲନା, ଖେଲତାହୁଆ ବନମଣି ପ୍ରାସ୍ତେ ଶୋହୁଛ ଭବ-ଭୟିରଦ୍ୱନ୍ତା

ମୁନ୍ଦ-ମନମାନସ ସାରସ ହଂସରୂପେ ଖେଲନ୍ତା ।

ଦାଶୀ. ରସବାରଥ ।

ଖେଲବାଡ଼—ଦେ. ବ—ଖେଳୁଆଡ଼ (ଦେଖ)

Khe**l**abā**rd**a Khe**l**uā**rd**a (See)

ବାହୁଁ ଭଲବାର ଖେଳବାଡ଼ରେ । ସ୍ୱଧାନାଥ. ନଉକେଶ୍ୱର ।

ଖେଲଲୋଲ—ଦେ. ବଣ. (ଖେଳ ଯୋଗୁଁ ଲୋଲ)—

Khe**l**alo**l**a କ୍ରୀଡ଼ାହେତୁରୁ ଚଞ୍ଚଳ ବା ଅସ୍ଥିର—Moving or restless on account of play or sport; sporting and therefore restless.

ସଂ. ବଣ. (ଏକାର୍ଥକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—କ୍ରୀଡ଼ନଶୀଳ ଓ ଚଞ୍ଚଳ—Sportive and moving.

ଖେଲଲୋଲ ଶଙ୍କନାଭି ବ ମାନସ କଲୁରେ ।

କବମୂର୍ଯ୍ୟ. କଣୋପ୍ତଚଣ୍ଡ, ଚ ଗୀତ ।

ଖେଳା—ସଂ. ବ. (ଖେଳ୍ ଧାତୁ=କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା+ଭାବ.ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ)—

Khel**ā** ୧ । କ୍ରୀଡ଼ା—1. Play.

୨ । କୌତୁକ—2. Amusements.

୩ । ପରିହାସ—3. Jest.

୪ । କମ୍ପିବା—4. Shaking.

୫ । ନାଟକାଭିନୟ—5. Dramatic performance.

ଦେ. ବଣ—କ୍ରୀଡ଼ାରତ—Playful: sportive.

ଫଦ୍ଦାର ଜେଲ ତା କ ଦୁଃଖରେ ଖେଳା ଶଙ୍କନ ଲେଉଛା ଅଣ୍ଟି ।

ସ୍ୱଧାନାଥ. ଯଯାତ

ଦେ. ବ. (ସଂ ଖେଳନ)—୧ । ଖେଳାଇବାର କର୍ମ—

ଖେଳନ 1. The act of Khel**ā**ibā.

ଖେଳାଇ (ଯଥା—ସାପ ଖେଳା ।)

୨ । ଖେଳଆଇବାର କର୍ମ—

2 The act of Khel**i**āibā.

(ଯଥା—ଗଦାର ମାଝଖେଳା ।)

ଖେଳାଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ— ବାଲେଶ୍ୱରଜିଲ୍ଲାର ସୋରେର ପ୍ରସିଦ୍ଧ

Khel**ā**i ଦେବତା—The chief Deity of Soro (in Balasore district)

ଖେଳାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଖେଳ୍ ଧାତୁର ଣିଜନ୍ତ)—

Khel**ā**ibā (ଖେଳବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—

ଖେଳାନା Causative form of Khel**i**bā.

୧ । ଅନ୍ୟକୁ କ୍ରୀଡ଼ା କରାଇବା—1. To cause another to play.

୨ । ଇତସ୍ତତଃ ଗତି କରିବାକୁ ଅବସର ବା ସୁଯୋଗ ଦେବା—2. To allow to move to and fro; to let one move freely.

(ଯଥା—କେଳା ସାପ ଖେଳାଉଛୁ ।)

ଖେଳାଇ ଖେଳାଇ ଦଂଶିଲ

ତରଳ ସବାଙ୍ଗେ ନିଃଶିଲ । ରୂପଚ. ଦ୍ରୋଣପର୍ବାମୃତ ।

୩ । ନଚାଇବା—3. To cause to dance

୪ । ପିଢା, ମାଢା, ଖାଇଆଦ ନକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଶିଶୁକୁ ସେମାନଙ୍କ ନକଟରେ ଖେଳବାର ସୁଯୋଗ ଦେବା—

4. To cause or let a child play or amuse itself near by in the presence of its parents or keeper.

(ଯଥା—ସାଆନ୍ତାଣୀ ବାଲକ୍‌ଦାସକୁ କୋଳରେ ଖେଳାଉଛନ୍ତି; ସେଉଳମାଛ ତା ଜାଆଁଳଙ୍କୁ ଭୁଠପାଖେ ଖେଳାଉଛୁ ।)

୫ । ସଙ୍ଗୀ ପିଲାକୁ ଆପଣା ସାଙ୍ଗରେ ବା ଦଳରେ ମିଶି ଖେଳବା ପାଇଁ ଅନୁମତି ବା ସୁଯୋଗ ଦେବା—

5. To take a boy or girl as one's play-mate or as a player in one's party.

୬ । ଚଳାଇବା; ଗୁଳଉ କରିବା—

6. To move about.

(ଯଥା—ବୁଢ଼ାମିଆଁ ଯୋଖସ୍ତରେ ବନ୍‌ସି ଖେଳାଉଛୁ ।)

ଖେଳା ଚଞ୍ଚଳ ଲକ୍ଷଣ ବାସରେ—କବସ୍ତ୍ର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

୨ । ପ୍ରକଟନ ବା ବିକଶିତ କରାଇବା—

7. To express; to bring to light; to manifest.

କୁଦରତ ଙ୍କୁ ନଦବା ଦାସର୍ ଖେଲାର୍ ଯତନୁଷ୍ଟ ଗଲେ—

ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୮ । ନଡ଼ୁଆଇବା; ଏକାଠେଇଁ ଥିବା ଜନଷକ୍ତ ଇତସ୍ତତଃ କରିବା—

8. To disperse; to disturb the compactness of a mass of things.

(ଯଥା—ତୁମେ ପଇସାକର ମାଛ ନେବ ବୋଲି ଝୋକେଇକ ସାକ ମାଛ କଅଁ ଖେଲାଉଛ ?)

୯ । ଗଦା ଥିବା ବା ଘନ ହୋଇଥିବା ବସ୍ତୁକୁ ବେଶି ସ୍ଥାନରେ ବ୍ୟାପ୍ତ କରାଇବା—

9. To scatter; to thin out, to rarefy; to spread out.

(ଯଥା—କୁଟାଗଦାକୁ ଖେଲାଇ ଦେଲେ କୁଟାଡକ ଚଞ୍ଚଳ ଶୂନ୍ୟିବ ।)

୧୦ । ଖେଳୁଆ କରିବା (ଦେଖ)

10. Khelua karibā (See)

ଖେଲାଇ ଲଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଶୁଆଁଲଇ (ଦେଖ)

Khelāi lai — Suāñlai (See)

ଖେଲାଖେଳ—ଦେ. ବ—୧ । ବହୁପ୍ରକାର ଖେଳ—

Khelākheli. 1. Various sports.

୨ । ଖେଳଆଖେଳ (ଦେଖ)

2. Kheliākheli (See)

ଦେ. ବଣ—ଖେଳଆଖେଳ (ଦେଖ)

Kheliākheli (See)

ଖେଲାତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖିଲ୍ଅତ୍)—

Khelāt / ଖେଲାଂ / ଖିଲାତ — ରାଜଦତ୍ତ ସମ୍ମାନସୂଚକ ପୋଷାକ—Robe of honour bestowed by the king or Government.

ଖେଲାପ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖିଲ୍ଅଫ୍; ଖିଲ୍ଅଫ) —

Khelāp / ଖେଲାପ / ଖିଲାଫ

୧ । ବପକ୍ଷଚାରଣ—1. Acting in opposition.

୨ । କାମରେ ତ୍ରୁଟି—2. Neglect of duty.

୩ । ନିୟମଲଙ୍ଘନ—3. Violation of a rule.

୪ । ଅନ୍ୟଥାକରଣ—4. Alteration; undoing.

୫ । ପରିବର୍ତ୍ତନ—5. Change.

ଖେଲାରି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଖେଲ୍ଅଡ଼ୀ, ଖେଲ୍ଅର୍)—

Khelāri ଖେଳୁଆଡ଼ (ଦେଖ)—Khelu**ārd**a (See)

ଖେଲାଲି—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଖେଳୁଆଡ଼ (ଦେଖ)

Khelāli — Khelu**ārd**a (See)

ଖେଳ—ସଂ. ବ. (ଖେଲ୍ ଧାତୁ + ଘ୍ଞ.ଇ.)—୧ । ଖେଳା; କ୍ରୀଡ଼ା—

Kheli 1. Sport; play.

୨ । ଶର—2. Arrow.

୩ । ପ୍ରାଣୀ; ଜୀବ—3. Animal.

୪ । ପକ୍ଷୀ—4. Bird.

୫ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—5. The sun.

୬ । ସ୍ତବ—6. Hymn; psalm.

୭ । ସଙ୍ଗୀତ—7. Song.

ଖେଳଆ—ଦେ. ବଣ.—୧ । ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ—

Kheliā 1. Scattered here and there.

୨ । ଖେଳୁଆ (ଦେଖ)—2. Khelua (See)

ଖେଳଆଁଇବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଖେଳ ଧାତୁ)—ଖେଳାଇବା (ଦେଖ)

Kheliāibā — Khelāibā (See)

ଖେଳଆଖେଳ—ଦେ. ବ.—ଏକତ୍ର ଥିବା ବହୁ ବସ୍ତୁକୁ ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ

Kheliākheli · କରିବା—Strewing of things put together.

ଦେ. ବଣ.—ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ; ଘଞ୍ଚାଘଞ୍ଚି ହୋଇଥିବା—Disturbed or scattered.

ଖେଳଆଖେଳେଇ—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଖେଳଆଖେଳ (ଦେଖ)

Kheliākhelei — Kheliā kheli (See)

ଖେଳବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଖେଳ୍ ଧାତୁ)—୧ । କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା—

Khelibā 1. To play; to sport.

ଖେଲା

खेलना

(ଖେଳାଇବା—ପ୍ରଯୋଜକ ରୂପ)

[ଦୁ -- କେତେ ସମୟ କଠୋର ପରିଶ୍ରମ କରିବା ପରେ ବା ଚିତ୍ତବିନୋଦନାର୍ଥ ବା ଅନ୍ୟର ମନକୁ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ କରିବା ପାଇଁ, ବା ବ୍ୟାୟାମ ପାଇଁ ଲୋକେ ଖେଳନ୍ତି । ଲୋକେ ନାନା ପ୍ରକାର ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି । କେତେକ ଖେଳ ବହୁ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ପରିଶ୍ରମସାଧ୍ୟ (ଯଥା; କ୍ରିକେଟ୍, ଜୁଡୁ), କେତେକରେ ମସ୍ତିଷ୍କଚାଳନା କରିବାକୁ ପଡ଼େ (ଯଥା; ପଶା, ସଉରଞ୍ଜି, ବାଘବଳାଘୁ) ଓ କେତେକରେ ଅନ୍ୟର ଚିତ୍ତବିନୋଦନ କରିଯାଏ (ଯଥା—ବାଜିଗଣ୍ଡ, ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ) ।]

୨ । ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ ବା ବ୍ୟାୟାମ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା—

2. To exhibit athletic or magical feats.

୩ । ଥଟ୍ଟା କରିବା; ପରିହାସ କରିବା—

3. To joke; to play jests.

୪ । ଇତସ୍ତତଃ ବିଚରଣ କରିବା—

4. To move here and there.

ଖୋଲରହିଲ ଶାଗରେ ଖେଳ । ବିଜୟଗୁପ୍ତ. କବିତା ।

୫ । ଗୁରିଆଡ଼େ ଘୋଷିଯିବା ବା ବହିଯିବା; ବ୍ୟାପିବା; ବ୍ୟାପ୍ତ ହେବା—5. To pervade or circulate; to be diffused; to spread.

(ଯଥା—ଭେଣ୍ଡାରୁହା ପାଣି ବଲ୍ୟାକ ଖେଳ ଗଲ୍ଣି; ମେଘ ଆକାଶଯାକ ଖେଳ ଗଲ୍ଣି ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଏତିକି ଜାଣିରଖିବା ଦରକାର ଯେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେମିତି ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେମିତି ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଦୁଇଟି ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଅକ୍ଷରି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

୬ । ଅନୁଭୂତ ହେବା; ମନକୁ ଅଧିକାର କରିବା—
6. To be felt; to reign supreme in the mind.

ମୋର ମନେ ଖେଳୁଥିବ, ପ୍ରଭାସ ଯେ ଜଳୁଥିବ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୭ । (ବ୍ୟବସାୟରେ) ଲାଗିବା; ଲଗାଯିବା; ଖଟିବା—
7. To be invested (in business).

ସେମିତି ବହୁତ ଭାଙ୍କର ଗୁଳଣ ପଞ୍ଚାଶ ହଜାର ଟଙ୍କା
ମହାଜନଙ୍କରେ ଖେଳୁଅଛି—ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

୮ । ନାଚିବା—8. To dance.

ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯା କାରତମାଲା-ପ୍ରଭବସ୍ୟ ଖେଳେ ମନୋଦ୍ୟଜଳେ—
ରବୀନ୍ଦ୍ରଚରଣ. ଚାରୁଲତ୍ତର ।

୯ । ଇତସ୍ତତଃ ଗୁଳିତ ହେବା—
9. To be moved to and fro.

୧୦ । ଆଗକୁ ପଛକୁ ଗତି କରିବା—
10. To move to and fro.

(ଯଥା—ସାପ ଖେଳୁଛି ।)

୧୧ । ନାଟକାଦିର ଅଭିନୟ କରିବା—11. To play (a drama); to make dramatic performances.

୧୨ । ଜୁଆ ଖେଳିବା—12. To gamble.

୧୩ । କମ୍ପିବା—13. To shake; to dangle; to oscillate.

ଖେଲ୍‌ବା—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ଳ ସ୍ଥାନରେ ଲ ଉଚ୍ଚାରଣ) କ୍ରି—
Khelibā ଖେଳିବା (ଦେଖ)—Khelibā (See)

ଖେଲିଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖେଳେଇ ହୋଇଯିବା—
Khelijibā 1. To be scattered.

୨ । ପ୍ରସର ଯିବା; ବ୍ୟାପ୍ତ ହେବା—
2. To spread; to be diffused.

ଖେଲୁ—ଦେ. ବ—କ୍ରୀଡ଼ାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
Khelu A player.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଖେଳରେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ—
1. Expert in playing.

୨ । ଅତ୍ୟଧିକ କ୍ରୀଡ଼ାସକ୍ତ—2. Addicted to sports.

୩ । କ୍ରୀଡ଼ାପ୍ରିୟ—3. Fond of play.

୪ । ଜୁଆର—4. Gambling.

ଖେଲୁ—ସ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ ଓ ବିଣ—ଖେଳୁ (ଦେଖ)—
Khelu Khelu (See)

ଖେଳୁଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଧାନ କଆରରେ ନଘଞ୍ଚ ବା ଘନ ଭାବରେ
Khelua ଉଠିଥିବା ଧାନଗଛମାନଙ୍କୁ ଉପାଡ଼ି ଧାନଗଛ ନ ଥିବା ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ରୋପଣ କରିବା (ଏହା ବୈଜ୍ଞାନିକ ସମୟରେ ବା ବଡ଼ ସମୟରେ କରାଯାଏ)—
1. The process of thinning out paddy-plants from a thickly set place and planting them at another where there are no plants.

୨ । କ୍ଷେତ୍ରର ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରେ ଗଦା ହୋଇଥିବା ମାଟିକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରି ନେଇ ଖାଲ ଜାଗାରେ ପକାଇ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ସମତୁଲ କରିବା—2. Levelling of a field by taking out accumulated earth from high places and distributing it evenly throughout the field.

ଖେଳୁଆ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖେତରେ ବଢ଼ିଲଆ ଧାନ ଗଛ ଥିବା
Khelua karibā ସ୍ଥାନରୁ କିଛି ଧାନଗଛ ଓପାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ପାତଳ ସ୍ଥାନରେ ପୋତିବା—
To evenly distribute paddy-plants in a field by thinning out the densely set plants and planting them at empty spots.

ଖେଳୁଆଡ଼—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଖେଳ୍ ଧାତୁ)—
Khelurda ୧ । କ୍ରୀଡ଼ା କରୁଥିବା; କ୍ରୀଡ଼ାରତ—
ଖେଳଆଡ଼, ଖେଲୋଆଡ଼ 1. Playing.
ଖେଳାର, ଖେଳାଡ଼ୀ, ଖେଳବାଡ଼ୀ ୨ । କ୍ରୀଡ଼ାରେ ଅତ୍ୟଧିକରୂପେ ଆସକ୍ତ—
2. Addicted to play.

୩ । କ୍ରୀଡ଼ାରେ ଅନୁରକ୍ତ—3. Gamesome.

୪ । କ୍ରୀଡ଼ାରେ ଦକ୍ଷ—
4. Skilful or expert at play.

ଦେ. ବ—୧ । ଖେଳୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ଖେଳାଳୁ—1. A player.

୨ । କ୍ରୀଡ଼ାସଙ୍ଗୀ; ଖେଳସାଙ୍ଗ—2. A play-fellow.

୩ । ଦକ୍ଷ ଖେଳାଳି—3. An expert player.

ଖେଳୁଆଡ଼ି—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—ଖେଳୁଆଡ଼ (ଦେଖ)
Khelurdi Khelurda (See)

ଖେଳୁଆ ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖେଳୁଆ କରିବା (ଦେଖ)
Khelua pakāibā Khelua karibā (See)

ଖେଳୁଆ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—(ଗାଈ)ବତ୍ତର ପଡ଼ିବା; ଋତୁମତ୍ତା ହେବା;
Khelua pardibā ବଳୁଆ ପଡ଼ିବା—
Menstruation (of a cow).

ଖେଳୁଆଳ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—ଖେଳୁଆଡ଼ (ଦେଖ)
Khelualā Khelurda (See)

ଖେଳୁଆଳି—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—ଖେଳୁଆଡ଼ (ଦେଖ)
Khelualī Khelurda (See)

ଖେଳେଇ ଲଇ—ସ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ; ବ—ଶୁଆଁ ଲଇ (ଦେଖ)
Khelei lai Suāñ lai (See)

ଖେୱାଟ୍—ଦେ. ବ (ସଂ. କ୍ଷେତ୍ର + ବଣ୍ଟନ)—ଭୂସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଦିଆଯାଉ
Khewāt ଯେଉଁ କାଗଜରେ ଜମିଦାରଙ୍କ ଥିବା ଜମିଦାରୀ ଓ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ତ୍ର	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ସ	ସ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ଂ

ଖେବାଟ
ଖେବଟ ମଧ୍ୟସତ୍ତ୍ୱାଧିକାରୀମାନଙ୍କର ସ୍ୱତ୍ୱ ଓ ହୁଁସା ବଣ୍ଟିତ ହୋଇଥାଏ-
A paper prepared during a Revenue-Settlement showing the interests and shares of the various classes of proprietors in an estate. Proprietary khewat prepared in the course of a Revenue-Settlement.

ଖେଶସ୍ୱ—ସଂ. ବ୍ୟ (ଉପପଦ ତତ୍ ; ଖେ=ଆକାଶରେ+ଶୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Khesaya
୧ । ଆକାଶବାସୀ—1. Living in the air.
୨ । ଆକାଶରେ ବ୍ୟବସ୍ଥାନକାରୀ—
2. Resting in the air.

ଖେଶରତ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଖିସାରତ୍=କ୍ଷତ)—
Khesarat
ଖେସାରତ
ଖିସାରା
୧ । ହାନି; କ୍ଷତ; ଲୋକସାନ—
1. Damage; loss.
୨ । କ୍ଷତିପୂରଣ—2. Compensation.
୩ । କ୍ଷତିପୂରଣ ପାଇବା ସକାଶେ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ଲୋକର ଦାଏର ମକଦ୍ଦମା—
3. A suit for damage.

ଖେଶରା—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଖିସାରତ୍)—ଖେଶରତ୍ (ଦେଖ)
Khesarā
Khesarat (See)

ଖେଶରାତ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଖିସାରତ୍)—ଖେଶରତ୍ (ଦେଖ)
Khesarāt
Khesarat (See)

ଖେଶାରତ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଖିସାରତ୍)—ଖେଶରତ୍ (ଦେଖ)
Kheśārat
Khesarat (See)

ଖେଶାରା—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଖିସାରତ୍)—ଖେଶରତ୍ (ଦେଖ)
Kheśārā
Khesarat (See)

ଖେଷ୍ଟାଙ୍—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ.—ଖଷ୍ଟାଙ୍ ; ସ୍ଥାନତ୍ୟାଗ—
Kheshtāng
Going away from a place.
ଶ୍ରୀନାଥଙ୍କେ କହୁଛେ, ଗୁମସ୍ତା ବାବୁ, ଅପଣ ଖେଷ୍ଟାଙ୍ କରବେ ନାହିଁ; ଅପଣ ଝଟକ ଟମା କଥା ଶୁଣନୁ—ଫକୀରମୋହନ. ଚଲ୍ଲଖିତ୍ର ।

ଖେସର—ସଂ. ବ. (ଖେ=ଆକାଶରେ+ସୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Khesara
ଖଚର; ଗଧମିଶା ଘୋଡ଼ା; ଅଣ୍ଡଉର—Mule.

ଖେସାର—ତଦ. ବ. (ସଂ. ଖଞ୍ଜକାସ୍ୟ; ଭୁଲ. ହି. ଖେସାସ୍)—ଶିମ୍ବାଦ-
Khesāri
ଖେସାରି; କେସାରି; ଖେସାରି
ବର୍ତ୍ତର କୃଷିଜାତ ଶସ୍ୟବଶେଷ; ସାନ ରଣା; ଖୋଡ଼ିଆ ରଣା —
A leguminous grain; Lathyrus Sativus; Phaseolus Aconitifolius.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଛୁଇଁ ଓ ଶସ୍ୟ ତେପ୍ଟା । ଏଥିର ଡାଲି ସକୋଶ; ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହାକୁ ବେଶି ଦିନ ଖାଇଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଖଞ୍ଜ ବା ପଙ୍ଗୁ ହୋଇଯାଏ । ଖେସାର ଡାଲି ଖାଇଲେ ମନୁଷ୍ୟ ସନ୍ଧ-ବାତାକ୍ରାନ୍ତ ହୁଏ, ଅତଏବ ସଂ. ଖଞ୍ଜକାସ୍ୟ ଶବ୍ଦରୁ ଖେସାର ଶବ୍ଦ ଅପଭ୍ରଂଶ ହୋଇଛି ବୋଲି ଅନୁମିତ ହୁଏ । କେତେକ ଗଡ଼ଜାତରେ ବର୍ଷାଦିନେ ଧାନ ଜଠିଥିବା କଆରରେ କାଦୁଆ ଭୂଇଁରେ ଲୋକେ ଖେସାର ବୁଣି ଦିଅନ୍ତି ଓ ପୁଷ ମାସରେ ବଲରୁ ପାଚିଲା ଧାନ କାଟି ନେଇ ଖେସାରଚଟକୁ ଶୁଖିଯାଆନ୍ତି ଓ ମାସେ ପନ୍ଦର ଦିନ ପରେ ଖେସାର ଛୁଇଁ ପାଚି ଗଲେ ଗଛ ଓପାଡ଼ି ନେଇ ଖେସାର ଅମଳ କରନ୍ତି । ଏହିପରି ଏକ ଖେତରେ ଏକ ସମୟରେ ଦୁଇଟି ଫସଲ ଗୃଖି ଉତ୍ତାରି ନଏ । ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ମାର୍ଗଶିର ମାସରେ ଖେସାର ବୁଣାଯାଏ ଓ ଫଗୁଣ ମାସରେ ଗଛ ଓପଡ଼ାଯାଏ ।]

ଖୈ—ଦେ. ବ. (ଖଇର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଖଇ (ଦେଖ)
Khai
Khai (See)

ଖୈଚୁର୍—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖଦ୍ଦକା+ଚୂର୍ଣ୍ଣ)—ଖଇର ଚୂନା ଓ କନମିଶ୍ରିତ
Khaichur
ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—Sweetmeat prepared by pounding fried paddy and mixing it with sugar.
[ଦ୍ର—ପୁରୁଳଙ୍କା ସଭ୍ୟବାସୀ ଗୋପୀନାଥ (ଗୋପାଲଜୀ)ଙ୍କୁ ଅର୍ପିତ ଖୈଚୁର୍ ଭୋଗ ଅତି ଉପାଦେସ୍ୟ ଓ ଲଘୁପାକ ଅଟେ; ଏହାର ସ୍ଥାନୀୟ ନାମ ଛତୁ ବା ଛତୁଆ ।]

ଖୈଚୁରା—ଦେ. ବ—ଖୈଚୁର୍ (ଦେଖ)
Khaichurā
Khaichur (See)

ଖୈରଖାଁ—ବୈଦେ. ବଣ—ଖଏରଖାଁ (ଦେଖ)
Khairkhāñ
Khaerkhāñ (See)

ଖୈର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖଦିର)—ଖଇର (ଦେଖ)
Khaira
Khaira (See)

ଖୈରଚୁର—ଦେ.ବ—ଘିଅରେ ଭଜା ଦୋଇଥିବା ଗୁଣ୍ଡଲ ଚୂନା ଓ କନରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକପ୍ରକାର ମିଠାଇ—A sweetmeat prepared with rice-flour and sugar and fried in ghee.
Khairachura

ଖୈରଚୁଲ—ଦେ. ବ—ଖୈରଚୁର (ଦେଖ)
Khairachula
Khairachura (See)

ଖୈରା—ଦେ. ବଣ—ଖଇରା (ଦେଖ)
Khairā
Khairā (See)

ଖୈରାତ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ—ଖଇରତ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khairāt (etc)
Khairāt etc (See)

ଖୈରିଚୁଲ—ଦେ. ବ—ଖୈରଚୁର (ଦେଖ)
Khairichula
Khairachura (See)

ଖୈରିୟତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.)—୧ । ମଙ୍ଗଳ; କୁଶଳ; ସମ—
Khairiyat
ଖୈରିୟତ
1. Welfare.
୨ । ସମ୍ମତି—2. Consent.

ଖୈରି ହାକୁଟି—ଦେ. ବ—ଖଇର ହାକୁଟି (ଦେଖ)
Khairi hākuṭi
Khairi hākuṭi (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସରଳ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ୨ରୁ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଖୈଲକ—ସଂ. ବିଣ. (ଖଲ+ଇକ)—୧ । ଅଧିକା—
Khailika 1. Additional.
୨ । ଅତିରିକ୍ତ—
2. Supplementary; supernumerary.

ଖୋ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ. (ସଂ. ଖଳୁ; ଭୁଲ—ପ୍ରା. କ୍ଖୁ)—
Kho ନିଶ୍ଚୟ; ହଁ—Certainly; yes.

ଖୋଇ—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଖୂ) (ମନାର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Khoi ୧ । ଅଭ୍ୟାସ—1. Habit.
ବଦ୍‌ଅଭ୍ୟାସ ୨ । ପ୍ରକୃତି; ସ୍ୱଭାବ—2. Nature; disposition.
ଖୋ, ଖୂ; ଟେବ; ଖୋୟ ୩ । ବଦ୍‌ଅଭ୍ୟାସ—3. Bad habit.

ଗଇବା ଗଗଡ଼େ ଦାଉ ଦେବା ଖୋଇଛଡ଼ୁ ନାହିଁ ରେ ଦୁହିଁ ।
ଜାଲମଣି, ଚନ୍ଦ୍ରାଭଇଙ୍ଗିଣୀ ।

ଖୋଇଦେବା—ଗ୍ରା. ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶିଶୁ ବା ରୋଗୀଙ୍କ ପାଟିରେ ଖାଦ୍ୟ
Khoidebā ଦେବା—1. To feed an infant or sick
ଖାଇଏ ଦାଓୟା person.
ଖିଲାଦେନା ୨ । ଗୋରୁମାନଙ୍କୁ ଫସଲ ଖାଇବା ପାଇଁ ଛାଡ଼ିଦେବା—
2. To let cattle feed on crops.

ଖୋଇପେଇ ମନୁଷ୍ୟ କରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଶିଶୁକୁ ଲାଳନ-ପାଳନ କରି
Khoipei manushya karibā ବଡ଼ାଇବା; ଖାଦ୍ୟାଦି ଦେଇ
ଖାଇୟେ ଦାଇୟେ ମାନୁଷକରା ପାଳି ଆଣିବା—To bring up a
ଖିଲାପିଲାକର ବଢ଼ାନା child.

ଖୋଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ. ଖାଦ ଧାତୁରୁ ଣିଚ୍; ଖାଇବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ
Khoibā ରୂପ)—ଖୁଆଇବା (ଦେଖ)
Khuāibā (See)

ଖୋଇବା ପେଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ. ଖାଦ ଓ ପା ଧାତୁରୁ ଣିଚ) —
Khoibā peibā ୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଖାଦ୍ୟପାନର ସର୍ବ-
ଖାଓୟାନ ଦାଓୟାନ ପ୍ରକାରର ବ୍ୟବସ୍ଥା ବା ତଦାରଖ କରିବା—
ଖିଲାନା ପିଲାନା 1. To look after a person's eating and drinking.
୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଭୋଜନ ଓ ପାନ କରାଇବା—
2 To cause another to eat and drink.

ଖୋଁଚା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବସ୍ତ୍ରର) ବିଣ. (ଭୁଲ. ହି. ଖୋଁଚ୍=କଣ୍ଟାଲଗି
Khoñchā ଲୁଗା ଚରିଯିବା)—ଚର୍ (ଲୁଗା)—
Torn (cloth).

ଖୋକଲି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବସ୍ତ୍ରର) ବି. (ଭୁଲ. ହି. ଖୋଁଖୀ=କାଶ)—
Khokali କାଶ—Cough.

ଖୋକା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବାଲେଶ୍ୱର, ମେଦିନୀପୁର) ବି. ଦ୍ୱି. (ବର୍ଣ୍ଣସଂକରମାନଙ୍କ
Khokā ପ୍ରଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ ଘରବାରରେ ବ୍ୟବହୃତ ଗୋଷ୍ଠୀଭାଷା),
(ଖୋକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ସଂ. ଖକ୍କ ଧାତୁ; କକ୍କ ଧାତୁ, କଖ ଧାତୁ=ହସିବା,
ଖୋକା ସଂ. ଖୁ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା)—୧ । କୋଡ଼ପୋଷ୍ଟ ପୁଅ;
ଖୋକା ସୁନବସୁ ଶିଶୁ—1. (form of endearment) Male-child; infant.
୨ । ପରିବାରର କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଶିଶୁପୁତ୍ରର ଗୋଷ୍ଠୀ ନାମ—
2. Pet name of the infant-son of the master of a house.

ଖୋଖୋ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ମେଦିନୀପୁର, ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ଗଡ଼ଜାତ; ଜରର୍ଥକ)
Khokho ଅ—ଓଡ଼ିଶା-ଗଡ଼ଜାତ, ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ମେଦିନୀପୁର
ଅଞ୍ଚଳରେ ଶିବିକାବାହୀମାନଙ୍କର ଡାକ—
A singsong vociferation of the Palki-bearers in the Orissa agency tracts, Balasore and Midnapur.
ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—କୌଣସି ଫମ୍ପା ବା ଦଦରା ବସ୍ତୁକୁ
ଆଘାତ କଲେ ଭିତରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା ଶବ୍ଦ—
The sound of hollow and broken things when struck.

ଖୋଜ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଅ. ଖୌଜ୍=ଅନ୍ୱେଷଣ; ଭୁଲ. ସଂ. ଖୁଜ ଧାତୁ
Khoj =ଖୋଜିବା; ସଂ. ଖଜ ଧାତୁ=ଉଲ୍ଲେଡ଼ନ) —
ଖୋଁଜ; ଖୋଜ ୧ । ଅନ୍ୱେଷଣ—1. Search.
ଖୋଜ ୨ । ଅନୁସନ୍ଧାନ—2. Investigation.
୩ । ହଜିବାଲୋକ ବା ବସ୍ତୁର ଅନୁସନ୍ଧାନ—
3. Inquiry after a missing thing or person.

ଖୋଜ୍ ଖବର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଅ. ଖୌଜ୍+ଖବର୍; ଏକାର୍ଥକ
Khoj khabar ସଦ୍ଭାବର)—
ଖୋଁଜଖବର ୧ । ଅନ୍ୱେଷଣ—1. Search.
ଖୋଜଖବର ୨ । ସମ୍ବାଦ - 2. News.
୩ । ଉତ୍ତ; ସନ୍ଧାନ—3. Inquiry; investigation.
୪ । ପତ୍ତା—4. Trace; clue.

ଖୋଜ୍ ଖବର୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା—
Khoj khabar karibā 1. To search.
ଖୋଜଖବର ଲଓୟା ୨ । ସମ୍ବାଦ ନେବା; ଉତ୍ତ ନେବା—
ଖୋଜଖବର ଲେନା 2 To make inquiries; to enquire after.

ଖୋଜ୍ ଖବର୍ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୋଜ୍ ଖବର୍ କରିବା (ଦେଖ)
Khoj khabar nebā Khoj khabar karibā (See)

ଖୋଜ—ଦେ. ବି. (ଅ. ଖୌଜ୍=ଅନୁସନ୍ଧାନ; ପଦଚିହ୍ନକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ
Khoja କରି ପ୍ରାଣୀର ପତ୍ତା ଲଗାଇବାର ଚେଷ୍ଟାରୁ ଏ ବ୍ୟବହାରର
ପାୟେର ଦାଗ ଉତ୍ପତ୍ତି)—
ପୈରକା ଚିହ୍ନ, ଖୋଜ ୧ । କାବ ଗୁଳ ସାଇଥିବା ବାଟରେ ଅଙ୍କିତ ପଦ-
ଚିହ୍ନ—1. Foot-print; track.

ଗୋରୁଙ୍କ ଖୋଜ (୧) ଅନ୍ଧର, ବାଦନ୍ତ ଗାର ନାମ ଥିଲ ।
କଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ପାଦକ୍ଷେପ; ପାଦକ୍ଷୁଣ୍ଣ—2. Step.

ଖୋଜ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଖୋଜ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khoja (etc) Khoj etc. (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଏ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଓ
୨	ଐ	ଊ	ୠ	ଌ	ୟ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଖୋଜତଲାସ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ.ଖୌଜ୍+ତଲ୍ଲାସ୍; ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର)-
Khojatalāsa ଅନୁସନ୍ଧାନ—Search.
ଖୋଁଜ ତଲାସ ଖୁବ୍ ଧରପଗଡ଼ ହେଲା; ଦୁଇ ଜଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖୋଜତଲାସ
खोज तल्लास ହେଲା, ମାତ୍ର……ଜଣ ଠିକଣା ମଧ୍ୟ ମିଳିଲା ନାହିଁ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଖୋଜ ମାରିବା—ଦେ. କି—ନିଜର ପଦଚିହ୍ନକୁ ଲୋପ କରିବା,
Khoja māribā ଯେପରିକ କେହି ଖୋଜ ଠାବ୍ କରି
खोजमारना ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ନ ପାରେ—
To efface the traces of one's foot-prints so that no one can follow the track.

ଖୋଜା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖୌଜ୍=ଅନୁସନ୍ଧାନ)—
Khojā ୧ । ନଷ୍ଟ ବସ୍ତୁ ବା ଜୀବର ଅନୁସନ୍ଧାନ; ଅନ୍ୱେଷଣ—
ଖୋଁଜା, ଖୁଁଜା, ଖୋଜା 1. Search after a lost thing or
खोज animal.
୨ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଏବଂ କ୍ରମାଗତ ଭାବରେ ଅନୁସରଣ;ସନ୍ଧାନ—
2. Lasting and vigorous search.
୩ । (ଫା. ଖ୍ୱାଜା)—ନପୁଂସକ—Eunoch.
ଖୋଜା ୪ । ପୂର୍ବକାଲରେ ସୁଲତାନ୍‌ମାନଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁରର ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ
खोजा ଜଗିବା ନମନ୍ତେ ନିଯୁକ୍ତ ନଷ୍ଟପୁଂସ୍ତ୍ୱ ଭୃତ୍ୟ—
4. Castrated servants employed by Sultans to watch the harem; eunoch-slave.
୫ । (ଫା. ଖୋଜା=ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି)—
ବମ୍ବେଇ ପ୍ରଦେଶ ଅଧିବାସୀ ମୁସଲ୍‌ମାନ୍‌ସମ୍ପ୍ରଦାୟବିଶେଷ—
5. A sect of Mohomedans chiefly residing in the Bombay-presidency.

ଖୋଜାଇବା—ଦେ. କି. (ଖୋଜିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—
Khojāibā ନଷ୍ଟ ବା ଲୁପ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ପାଇବା ପାଇଁ
ଖୋଁଜାନ, ଖୋଜାନ ଅନ୍ୱେଷଣ କରାଇବା—
खोजवाना, खोजाना To institute a search for a missing thing.

ବୁଜ ଯାଇଥିଲେ ଖୋଜାଇ ଦେବ,
ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲେ ଗଢ଼ାଇ ଦେବ,
ଚର ଖାଇଥିଲେ ସିଆଁଇ ଦେବ;
ମୋ ଧନ ! କାହିଁକି ରୁଷିଛୁ ? ଶିଶୁରଞ୍ଜନ ପଦ୍ୟ ।

୨ । ବିବାହୋପଯୁକ୍ତ ପୁତ୍ରକନ୍ୟାଙ୍କ ପାଇଁ ପାତ୍ର ଅନୁସନ୍ଧାନ
କରାଇବା—2. To make a search for a suitable bride or bridegroom for a marriagable boy or girl.
ଏଥି ଅନୁରୂପ ବରକୁ ଖୋଜାଇଲେ । କୃଷ୍ଣଜି ହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଖୋଜା କରିବା—ଦେ. କି.—ଖୋଜିବା (ଦେଖ)
Khojā karibā Khojibā (See)
ଖୋଜକରା ଯେ ଜଳ ମାୟା ବନ୍ଧେ କରି,
खोजकरना ଖୋଜା ନ କଲ ମୋହେ ପଡ଼ି । ପ୍ରାଚୀ. ଜଗତ୍‌ମୋହାସ୍ୟ ।

ଖୋଜାଖୋଜ—ଦେ. ବ. (ନିରର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର)—ଖୋଜା (ଦେଖ)
Khojākhoji Khojā (See)
ଖୋଁଜଖୁଁଜି
खोजतलास

ଖୋଜା ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ.—କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପାଇବା
Khojā pa<u>r</u>dibā ନମନ୍ତେ ତୀବ୍ର ଅନୁସନ୍ଧାନ ଲାଗିବା—
ଖୋଜାପଡ଼ା Searching enquiry after a particular
खोजहाना thing or animal; persevering and eager searching after something.

ଖୋଜା ଲାଗିବା—ଦେ.ବ.—ଖୋଜା ପଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Khojā lāgibā Khojā pa<u>r</u>dibā (See)

ଖୋଜାଲୋଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର)—୧ । ଅନୁସନ୍ଧାନ ଏବଂ ଲୋଡ଼ିବା-
Khojālo<u>r</u>dā 1. Searching and wanting a thing or
ଖୋଜତଲାସ person.
खोजतलास ୨ । କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଉତ୍ତ୍ୱ ନେବା—2. Enquiry.

ଖୋଜିଆ—ଦେ. ବ.—ନଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥକୁ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ନମନ୍ତେ
Khojiā ନିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—Person engaged to search
खोजी, खोजक after lost things.
ଦେ. ବଣ.—(ଅନ୍ୟ ଜନ୍ତୁବାଚକ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲେ, ଯଥା—ଘୋଡ଼ାଖୋଜିଆ; ବାରହାଖୋଜିଆ ଇତ୍ୟାଦି)
୧ । କୌଣସି ଜନ୍ତୁର ପଦତଳ ପରି ପଦତଳବିଶିଷ୍ଟ
1. Hoofed; having hoofs resembling those of a certain animal.
୨ । (କୌଣସି ଜନ୍ତୁର) ପଦଚିହ୍ନ ଆକୃତି ବିଶିଷ୍ଟ (ଯଥା ବାଘ-ଖୋଜିଆ)—2. Resembling the foot-prints of a certain animal in shape.

ଖୋଜ ଆଣିବା—ଦେ. କି.—କୌଣସି ନଷ୍ଟ ବସ୍ତୁକୁ ଅନ୍ୱେଷଣ କରି
Khoji ānibā ଆନୟନ କରିବା—To search after a
ଖୁଁଜିଆନା thing and bring it.
खोजकरलाना

ଖୋଜିଖାଜି—ଦେ. ଅ. (ସଦ୍ଭବର) ଅନୁସନ୍ଧାନପୂର୍ବକ ସଂଗ୍ରହ କରି—
Khojikhāji Collecting after search.

ଖୋଜିଦେବା—ଦେ. କି.—ଅନ୍ୟର କୌଣସି ହଜିଥିବା ବସ୍ତୁକୁ ଅନୁ-
Khojideba ସନ୍ଧାନ କରି ତାହା ମିଳାଇ ଦେବା—
ଖୁଁଜିଦେଓୟା To cause a lost or missing thing to
खोजदेना be recovered after searching.

ଖୋଜିନେବା—ଦେ. କି.—ହଜିଥିବା ବା ମିଳି ନ ଥିବା ବସ୍ତୁକୁ ନିଜେ
Khojinebā ଖୋଜ ପାଇବା—To recover or find out a
ଖୁଁଜିନେଓୟ lost thing after search.
खोजलेना

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅଯର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଅନ୍ତିମ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଅନ୍ତିମ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଅନ୍ତିମ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚତୁର୍ଥ ଓ ତୃତୀୟ ୨ ବା ୧ ଅନ୍ତିମ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ପାଏ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂମି' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଣ୍ଟା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼ୁ' ଦେଖିବେ।

ଖୋଜ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ହଜିଥିବା ବସ୍ତୁକୁ ଖୋଜ କରି ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—
Khoji pāibā To get a thing after search.
ଖୋଜି ପାଇବା
खोजकर पाना

ଖୋଜିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଆ. ଖୌଜ୍=ଅନୁସନ୍ଧାନ; ତୁଳ ସଂ. ଖୁଜ ଧାତୁ ଖୋଜିବା ଗୌର କରିବା ଓ ସଂ. ଖଜ ଧାତୁ=ବିଲୋଡ଼ନ କରିବା)—
ଖୋଁଜା ୧ । ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା—1. To search after
खोजना ଅଙ୍ଗୁଳି ମାତ୍ର ସ୍ଥାନ ନ ଛାଡ଼ି ଖୋଜିବ—
(ଖୋଜାଇବା—ଣିଜନ୍ତ) କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୨ । ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା—2. To enquire after.
ବୋଇଲେ ଖୋଜ ଇଅ ପୁଅଁ ଇକ ମୋର—କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୩ । ବରପାତ୍ର ବା କନ୍ୟାପାତ୍ରର ସନ୍ଧାନ କରିବା—
3. To look after a suitable bride or bridegroom.
[ଦ୍ର—ଏହି କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଆଣିବା, ଦେବା, ନେବା, ପାଇବା ସମାପିକା କ୍ରିୟାମାନ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଖୋଜଲୋଡ଼ି ଆଣିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର)—
Khojilordi āṇibā ଖୋଜ ଆଣିବା (ଦେଖ)—
Khoji āṇibā (See)

ଖୋଜେ—ଦେ. ଅ—୧ । ଏକ ଖୋଜ ବା ପଦାଣ୍ଡୁ ମାତ୍ର—
Khoje 1. One step only.
(ଯଥା—ମୁଁ ଆଉ ଖୋଜେ ମାଡ଼ ଗଲି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।)
୨ । ଖୋଜ ବା ପାଦରେ ଯେତିକ ସ୍ଥାନ ସୀମାବଦ୍ଧ ହେବ ସେତିକ ସ୍ଥାନ—2. That much space as can be covered by one foot only.
ମଙ୍ଗଳଘଟକ ଚତୁର୍କୋଣ ମଧ୍ୟରେ କାହାର ଗୋଖୋଜରୁ
ଖୋଜେ ଜମି ଉଣିଲେ ନାହିଁ ପଲ୍ଲୀରମୋହନ. ଉତ୍ସର୍ଗ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଖୋଟ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଖଞ୍ଜେଇବା—
Khoṭa (root) 1. To limp.
୨ । ଖଞ୍ଜା ହେବା—2. To be lame

ଖୋଟ—ସଂ. ବିଣ—(ଖୋଟ ଧାତୁ=ଖଞ୍ଜେଇ ଚାଲିବା+ଅ)—ଖଞ୍ଜ; ଲେଙ୍ଗଡ଼ା—
Khoṭa Lame; limping.

ଖୋଟା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଖୋଟ)—ଦୂଷିତ; ଦୋଷଯୁକ୍ତ—
Khoṭa Defective.
खोटा

ଖୋଟି—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଚତୁର ସ୍ତ୍ରୀ—
Khoṭi 1. Shrewd woman. (M. W.)
୨ । ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
2. A scheming woman.

ଖୋଟୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଖୋଟି (ଦେଖ)—
Khoṭī 1. Khoṭi (See)
୨ । ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
2. Boswellia Thurifera (M. W.)

ଖୋଟା—ଦେ. ବିଣ—(ସଂ. କୂଟ. ତୁଳ ହି. ଖୋଟା=ଦୁଷ୍ଟ)—
Khoṭṭā ୧ । ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ; ପଶ୍ଚିମା(ବ୍ୟକ୍ତି) 1. (a person) Belonging to Western India.
୨ । ବିହାରର ଶୂଦ୍ର-ଗୃହର ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ (ଲୋକ)—
2. (a person) Of the Śūdra caste working as menial domestic servant in Behar.

ଖୋଡ଼ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଖଞ୍ଜେଇ ଚଲିବା—
Khorda (root) To limp.

ଖୋଡ଼—ସଂ. ବିଣ (ଖୋଡ଼ ଧାତୁ=ଖଞ୍ଜେଇ ଚଲିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Khorda ଖୋଟ (ଦେଖ)—
Khoṭa (See)
ସଂ. ବିଣ—୧ । ପଙ୍ଗୁ—1. Crippled; maimed.
୨ । କୁଷ୍ଠରୋଗ ଯୋଗୁଁ ପଙ୍ଗୁ—
2. Crippled by leprosy.
ସଂ. ବି—୧ । କୁଷ୍ଠରୋଗ—1. Leprosy.
ଖୋଡ଼ିଘରଣ ବରଣାଶ ପ୍ରାପତ ଅଙ୍ଗରେ—ପ୍ରାତୀ. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଲକୁଁଗୀତା।
୨ । କୁଷ୍ଠରୋଗଜନିତ ପଙ୍ଗୁତା—
2. Deprivation of limbs by leprosy.

ଖୋଡ଼ପା—ଗ୍ରା. ବି—ଖୋଲପା (ଦେଖ)—
Khordapā Kholapā (See)

ଖୋଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ନଆଁ ହୁଲା; ନଆଁ ଖୁଣ୍ଟା—
Khordā Torch; fire-brand.

ଖୋଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଖୋଡ଼)—କୁଷ୍ଠରୋଗୀ—
Khordiā Leprous.
ଦେ. ବି—କୁଷ୍ଠରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—A leper.

ଖୋଡ଼ିଆଚଣା—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବି (ତୁଳ. ବ. ଖେଡ଼ୀ କଲାଇ)—
Khordiāchaṇā ଖେସାରି (ଦେଖ
Khesāri (See)
[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ବହୁତ ଦିନ ଖାଇଲେ ଲୋକେ ପଙ୍ଗୁ ବା ଖୋଡ଼ିଆ ହୋଇଯାଆନ୍ତି ।]

ଖୋଣ୍ଟି—ଦେ. ବି—ଖୁରୁଣ୍ଟା (ଦେଖ)
Khoṇṭi Khuraṇṭā (See)

ଖୋଦ୍—ବୈଦେ. ଅ (ଫା. ଖୁଦ୍)—ସ୍ୱୟଂ; ନିଜେ; ଆପେ—
ଖୁଦ Oneself; own self; per self; in
खुद person.
ସେଣା ମୋଏଁ ଓରଫ୍ ସେକ୍ ବରଦାର୍ ବର୍ତ୍ତମାନ ଖୋଦ୍ ମାଲିକ ।
ପଲ୍ଲୀରମୋହନ. ଉତ୍ସର୍ଗଅଠଗୁଣ୍ଠ ।
ବିଣ—୧ । ସ୍ୱକୀୟ—1. Own; proper.
୨ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ—2. Personal.

ଖୋଦ୍‌କାସ୍ତା—ବୈଦେ. ବିଣ—ଖୁଦ୍‌କାସ୍ତା (ଦେଖ)
Khodkāstā Khudkāstā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ସ	କ୍ଷ	ଇପ୍ତ	ଜ୍ଞଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଖୋଦ୍‌ଗରଜୀ—ବୈଦେ. ବିଣ.—(ଫା. ଖୁଦ୍ ଗରଜ୍)—ସ୍ୱାର୍ଥପର—
Khodgaraji Selfish.
ଖଦଗରଜି ବୈଦେ. ବି (ଫା. ଖୁଦ୍‌ଗରଜୀ)—ସ୍ୱାର୍ଥପରତା—
ଖୁଦେଗରଜି Selfishness.

ଖୋଦ୍‌ରା—ପ୍ରାଦେ (ବସ୍ତର) ବି—ଗାତ; ଗର୍ତ୍ତ—
Khod-rā Pit.

ଖୋଦନ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଖୋଦନ; ସଂ. ଖୁଦ ଧାତୁ=ଭେଦନ କରିବା)—
Khodana ପ୍ରସ୍ତରାଦିରେ ଖୋଲା ଯାଇଥିବା କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ—
ଖୋଦାନ Engraving-work; carvings.
ଖୋଦନା

ଖୋଦା—ବୈଦେ. ବି—ଖୁଦା (ଦେଖ)
Khodā Khudā (See)

ଖୋଦାଇ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଖୁଦ୍)—କାଠ, ପଥର ବା ଧାତୁରେ ଛୁଞ୍ଚି ବା
Khodāi ନଡ଼ରୁଣୀ ପରି ମୁନଆଁ ଶସ୍ତ୍ରରେ ଖୋଲା ଦୋଇଥିବା—
ଖୋଦାଇ Engraved on wood, stone or metal.
ଖୋଦାଇ

ଖୋଦାଇକାମ—ଦେ. ବି.—ପଥରଆଦିରେ ଛୁଞ୍ଚିରେ ଖୋଲା ଦେବା
Khodāikāma କର୍ମ—Engravings.
ଖୋଦାଇକାଜ
ଖୋଦାଇକାମ

ଖୋଦାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୋଦିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Khodāibā The causative form of Khodibā.
ଖୋଦାନ
ଖୋଦ୍‌ୱାନା

ଖୋଦାଖୋଦି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଖୋଦନ)—
Khodākhodi ନାନାପ୍ରକାର ଖୋଦନ କାର୍ଯ୍ୟ—
ଖୋଦାଖୋଦି Many kinds of engraving-work.

ଖୋଦାବନ୍ଦ—ବୈଦେ. ବି—ଖୁଦାବନ୍ଦ (ଦେଖ)
Khodāband Khudāband (See)
ଖୋଦାବନ୍ଦ ଗୋବଦ୍ଧ ଦାଉଯୋଡ଼ କହୁଲ, ଗୋଦାବନ୍ଦ୍ ।
ଖୁଦାବନ୍ଦ ଫକାରମୋଦନ. ଦୁମାଣଆଠଗୁଣ ।

ଖୋଦିତ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଖୋଦିତ)—ଉତ୍କୀର୍ଣ୍ଣ; ଖୋଲା ଦୋଇଥିବା
Khodita (କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ)—Engraved; carved.
ଖୋଦିତ
ଖୋଦାହୁଆ

ଖୋଦିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଖୁଦ ଧାତୁ)—ପଥର, ଧାତୁ ଆଦି ଉପରେ
Khodibā ଅକ୍ଷର, ଚିତ୍ର ଆଦି ଖୋଲାଇବା—
ଖୋଦା To engrave; to inscribe; to carve.
ଖୋଦନା

ଖୋଧ୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣର ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ—
Khop ଖୁବ୍; ଅତ୍ୟନ୍ତ—Much; very; very much.

ଖୋପ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଖୁପ)—
Khopa ୧ । ଖୁବ୍ ଖୁବ୍ କୋଠରୀ—1. Pigeon-hole; tiny
ଖୋପ compartment.
ତାକା, ତାକ ୨ । ଖୁବ୍ ଗାତ ବା ଗହ୍ୱର—2 Small hole or groove.
୩ । କାନ୍ଥକୁଣ୍ଡ—3. Niche; recess.

ଖୋପା—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଖୁପ=କୁବା; କୁବାପରି ଦୋଇଥିବାରୁ; କିମ୍ବା,
Khopā ଖର୍ପର=ଖପୁଡ଼ୀ; ଖପୁରି ଉପରେ ବନ୍ଧା ଦେବାରୁ—
ଖୋଁପା ଭୁଲ—ଇଂ. କୋଫ୍ୟୁର୍; ଭୁଲ—ପଶ୍ଚି. ଗୌଜ୍. କୋଇଫା;
ଖୋପା ଫ୍ରେଞ୍ଚ. କୋଫେ)—ଜୁଡ଼ା; ଖୋସା; ବନ୍ଧା ଦୋଇଥିବା କେଶର ଗୁଚ୍ଛ; ଗଣ୍ଠି—A chignon; a fillet or tress of hair tied into a knot; coiffure.

[ଦ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ଖୋପା ବାନ୍ଧିବାର ଅନେକ ପ୍ରକାର ସ୍ୱତ୍ତ ଅଛି । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ବେଶି ବାଳ ନ ଥାଏ, ସେମାନେ ନିଜ ବାଳ ଉପରେ ଏଣୁ ତେଣୁ ବାଳ ଓ କନା ଆଦି ପୂରାଇ, ଖୋପା ବଡ଼ ଦେଖାଯିବା ଭଳି ବାନ୍ଧନ୍ତି । ଡେଙ୍ଗା, ଲୋଟଣୀ ଏକଘାଣିଆ, ଠିଆ, ଜାଉଁଳି, ସାଉଁଳି, ମନା, ଓଲଟ ଇତ୍ୟାଦି, ବେଣୀଆଁ, ଲେମ୍ବୁପର, ବେଲ୍ଲପର, କଦଳୀପର, ବେକମୂଳରେ, କପାଳ ଉପରେ, କାନମୂଳରେ, ଡାହାଣ ପାଖରେ, ବାଆଁ ପାଖରେ ଏହିପର ବହୁତ ପ୍ରକାରର ଓ ବଡ଼ ସାନ ବହୁତ ଆକାରର ଖୋସା ବନ୍ଧାଯାଏ ।]

ଦେ. ବିଣ. (ଆ. ଖପ୍ପା)—ଖପ୍ପା; କ୍ରୁଦ୍ଧ—Angry;enraged.

ଖୋପି—ଦେ. ବି—ଛୋଟ ଖୋସା—A small chignon.
Khopi

ଖୋବା—ଦେ.ବି—୧ । ବାଉଁଶ ବା କାଠର ଛୋଟ ଏବଂ ମୋଟ ଗୋଲା—
Khobā 1. Short stout peg.
୨ । ଛୋଟ ବାଡ଼ର ମୁଣ୍ଡି ଦ୍ୱାରା ଗୁସିବା—
2. Ramming with the thick end or butt of a cudgel.
୩ । ବାଡ଼ରେ ପ୍ରହାର କରିବା—
3. Cudgelling; beating.
୪ । ଆବୁ—4. Protuberance.
୫ । କୋବା (ଦେଖ)—5. Kobā (See)
୬ । ଠେଙ୍ଗେଣି—6. Cudgel.

ଖୋବାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୋବିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Khobāibā The causative form of Khobibā.
ଠାସାନ
ଠୁସାନା

ଖୋବା ଖୋବା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଉଚ୍ଚ ନୀଚ; ଆବୁଆବୁଆ; ଆବୁଡ଼ା-
Khobā khobā ଖାବୁଡ଼ା—1. Undulating; abounding
ଆବୁଡ଼ା ଖାବୁଡ଼ା with projecting peg-like things; full
ଖାବଡ଼ଖୁବଡ଼ of protuberances.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପେସ ରଖା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଯୁକ୍ତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ସୂଚୀକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଖୋବାନ—ବୈଦେ. ବ (ପା. ଖୁବାନ)—ଖୁବାନ (ଦେଖ)
Khobāni Khubāni (See)

ଖୋବାଳ—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁକ୍ତ ସମ୍ବୋଧକ ଗାଳ ବିଶେଷ)—ଛିଣ୍ଡାଳ; କାମାତୁର—
Khobāla (A term of abuse applied to females)—Libidinous; adulterous.

ଖୋବି—ଦେ. ବ—ଖୋଇ (ଦେଖ)
Khobi Khoi (See)

ଖୋବିବା—ଦେ. କି (ସ. କ୍ଷୁର ଧାତୁ ଶିର ଛୋରପୂର୍ବକ; ଭୁଲ. ସ୍ତ୍ରୀ-ଖୋବେଡ)—
Khobibā
ଠାସା ୧ । ଠେଙ୍ଗାର ମୁଣ୍ଡିରେ କେଶ୍ଚ ପ୍ରହାର କରିବା—
ଠାଁସନା 1. To ram or poke with the thick end of a cudgel.
୨ । ବିଶେଷ ପ୍ରହାର କରିବା—
2. To give a sound cudgelling.
୩ । ଠେଙ୍ଗେଣି ଭଳି ହ୍ରସ୍ୱାକାରମୁଣ୍ଡିରେ ପୁନଃପୁନଃ ଆଘାତ କରିବା—3. To give lusty strokes with a short stout weapon.
୪ । (ଅଶ୍ଳୀଳାର୍ଥ) ସ୍ତ୍ରୀସଙ୍ଗମ କରିବା—
4. (slang) To cohabit a woman.

ଖୋବେଇବା—ଗ୍ରା. କି—୧ । (ଅଶ୍ଳୀଳ)—
Khobeibā (ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷେ) ପୁରୁଷଦ୍ୱାରା ଆପଣାର କାମପ୍ରବୃତ୍ତି ଚରିତାର୍ଥ କରିବା—(said of females) To
ଠାସାନା have one's lust satiated by cohabiting
ଠୁଁସାନା a male.
୨ । ଖୋବାଇବା (ଦେଖ)—2. Khobāibā (See)

ଖୋବେଇ ହେବା—ଗ୍ରା. କି (ଅଶ୍ଳୀଳ)—ଖୋବେଇବା ୧ (ଦେଖ)
Khobei hebā Khobeibā 1. (See)

ଖୋବେଇ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଛିଣ୍ଡାଳ; ବେଧୋଇ; କାମୁକୀ; ବୃଷସ୍ୟନ୍ତୀ—
Khobeī Lustful or adulterous (woman);(a woman) addicted to sensual pleasures.

ଖୋର୍ (ଧାତୁ)—ସ—ଖୋଟ (ଧାତୁ) (ଦେଖ)
Khor (root) Khoṭa (root) (See)

ଖୋର୍—ବୈଦେ. (ପା) ବିଣ. ପ୍ରତ୍ୟୟ. (ଅନ୍ୟ ବିଶେଷ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲାଗିଲେ)—ଆସକ୍ତ; ଅଭ୍ୟସ୍ତ (ଯଥା—ଗୁଲଖୋର, ଖୋର ନିଶାଖୋର, ଘୁଷ୍‌ଖୋର ଇତ୍ୟାଦି)—
ଖୋର An adjectival suffix denoting one who eats (when added to the name of a thing).

ଖୋରଟା—ଦେ. ବିଣ—ଖୋଟ୍ଟା (ଦେଖ)
Khor-ṭā Khoṭṭā (See)
ଖୋର୍ଟା ଦେ. ବ—ଖୁରନ୍ତା (ଦେଖ)
Khuranṭā (See)

ଖୋର୍‌ଦକ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ଏକ ପ୍ରକାର ନାଗର୍—
Khor-dak A kind of kettle-drum.

ଖୋର୍‌ପୋଷ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ ଓ ଫ)—
Khor-posh ଖୋର୍‌କ ପୋଷାକ (ଦେଖ)
ଖୋରପୋଷ Khorāka poshāka (See)
ଖୋରପୋଷ

ଖୋର—ସ. ବିଣ—ଖୋଟ (ଦେଖ)
Khora Khoṭa (See)

ଖୋରଠା—ଦେ. ବିଣ—ଖୋଟ୍ଟା (ଦେଖ)
Khoraṭhā Khoṭṭā (See)

ଖୋରଠା ବୋଲି—ଦେ. ବ—ହିନ୍ଦୀ ଭାଷା—
Khoraṭhā boli The Hindī language.

ଫଟ୍ଟୁକ ପର୍‌ତୁକ ଖୋରଠା ବୋଲି
ନାନା ଭାଷାରେ ଗୀତ କବତା କଲ । ବ୍ରଜନାଥ. ସମରଉରଙ୍ଗ ।

ଖୋରଣୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କଳହପ୍ରିୟା—
Khoraṇī Quarrelsome (woman).
(ଖୋରଣୀପଣ—ବ)

ଖୋରଦା—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ଖୋରଧା (ଦେଖ)
Khoradā Khoradhā (See)

ଖୋରଧା—ଦେ. ବି. (ନାମ) (ତା. ଖୋରଦା=ପାଙ୍କଡ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ)—
Khoradhā ପୁରୀଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍ ଓ ସହର—
Name of a subdivision and a town in the district of Puri.

[ଦ୍ର—ଏହା ପୂର୍ବେ ଓଡ଼ିଶା ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନ ଥିଲା । ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ୍ ଏହାକୁ ଖାସ୍‌ଦଖଲ କରି, ପୁରୀରାଜାଙ୍କୁ ଏଥିପାଇଁ ପେନ୍‌ସନ୍ ଦଅନ୍ତି । ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ହାଇସ୍କୁଲ୍, ଥାନା ଓ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଖାସ୍‌ମହାଲ୍ କଚରି ଅଛି । ଏହାର ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ 'ଅଟ୍ଟି' ଗ୍ରାମରେ ଗୋଟିଏ ଉଷ୍ଣପ୍ରସ୍ରବଣ ଅଛି ଓ ଏ ସହରର କିଛି ଦୂରରେ କାଇପଦର ଗ୍ରାମରେ ବୁଦ୍ଧାରାସାଦେବ୍ ନାମକ ପୀରଙ୍କର ଆସ୍ଥାନ ଅଛି ।]

ଖୋରଧା ରୋଡ୍—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ବେଙ୍ଗଲ୍ ନାଗପୁର ରେଲ୍‌ୱେର Khoradhā road ଅସଲ ଲାଇନ୍‌ରୁ ପୁରୀଶାଖା ବାହାରିଥିବା ଜଙ୍କ୍‌ସନ୍ (ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ଜଟ୍ଟଣୀ)—
A junction of the B. N. Ry. for the Puri line; Jatni.

ଖୋରା—ଦେ. ବ. (ସ. କ୍ଷୁର; ଖୁର)—
Khorā ୧ । ଖୁରା—1. Hoof.
ଖୁରା ୨ । ଖଟର ଗୋଡ଼—
ଖୁର 2. Bed-post.
ଖୋରା ୩ । (ସ. ଖୋଲକ; ଆବ୍‌ଖୋରା)—ପାନପାତ୍ରବିଶେଷ;
ଖୋରା ଗିଲାସ;—3. A drinking vessel; a glass.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୠ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୟ	ସ	ସ	ଜ୍ଞ	ଉୟ୍	ଉଆ	ଋ

ଖୋରାକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖୁରାକ୍)—୧ । ଖାଦ୍ୟ—
Khorāk 1. Food.
ଖୋରାକ ୨ । ଭୃତ୍ୟାଦିଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟନ୍ନମନ୍ତେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଅର୍ଥ—
ଖୁରାକ, ଖୋରାକ 2. Allowance granted to a servant for meals.

ଙ । ଭୋଜନ—3. Eating.

୪ । ଖାଦ୍ୟପାନୀୟ ବା ଔଷଧର ଏକ ପାନ—
4. One doze or measure of food, drink or medicine.

୫ । ଥରେ ଭୋଜନ କରିବା ପରିମିତ ଦ୍ରବ୍ୟ—
5. Quantity of food sufficient for one meal.

— ଦେ. ବଣ.—ଖାଦ୍ୟ ଉପଯୋଗୀ—
Fit for being eaten; edible.

ଖୋରାକ ପୋଷାକ—ବୈଦେ.ବ. (ଆ. ଓ ଫା.)—୧ । ଗ୍ରାସାଚ୍ଛାଦନ—
Khorāk poshāk 1. Food and raiment.
ଖୋରାକ ପୋଷାକ ୨ । ଲାଳନପାଳନ—
ଖୁରାକ ପୋଷାକ 2. Maintenance.

ଙ । ଗ୍ରାସାଚ୍ଛାଦନ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଧନ—
3. Allowance for one's maintenance; subsistence-money.

ଖୋରାକମ—ଦେ. ବ.—ପାନପାତ୍ରବିଶେଷ—
Khorākama Drinking glass.

ଖୋରିକି—ଦେ. ବ—୧ । ଖୋରାକ୍ (ଦେଖ)—
Khorāki Khorāk (See)
ଖୋରକୀ ୨ । ଶୃକର ଆଦିଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ବଦଳିଯିବାରେ ଦିଆଯିବା ଧନ—
ଖୁରାକୀ, ଖୋରାକୀ 2. Money given to servants in lieu of food.

ଦେ. ବଣ—୧ । ଖୋରାକ୍ (ଦେଖ)—
1. Khorāk (See)

ବଙ୍ଗଳା ଦେଶର ପ୍ରାୟ ଅର୍ଦ୍ଧାଂଶ ଜନ୍ମ। ଶ୍ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରକ ଭୁଣ
ବାଲେଶ୍ୱର ଜାହାଜ ବନ୍ଦର କରୁଅଛ । ଫକୀରମୋହନ. ଉତ୍ସର୍ଗ ।

୨ । ଖୁବ୍ ଖାଇପାରିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2. (a person) Who can eat much.

ଖୋରାକ ପୋଷାକ—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଖୁରାକ୍ ପୋଷାକ୍)—
Khorāki poshāki ଖୋରାକ୍ ପୋଷାକ୍ (ଦେଖ)—
Khorāk poshāk (See)

ଖୋରାସାନ୍—ଦେ. ବ (ନାମ)—ପାରସ୍ୟର ପୂର୍ବପ୍ରାନ୍ତରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ପ୍ରଦେଶ—
Khorāsān A province in the east of Persia.
ଖୁରାସାନ

ଖୋରାସାନ—ବୈଦେ. ବଣ—ପାରସ୍ୟଦେଶସ୍ଥ ଖୋରାସାନ୍ ନାମକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ବା ସେଠାରୁ ଆଗତ—
Khorāsāni ଖୋରାସାନୀ Produced in or brought from
ଖୁରାସାନୀ Khorāsān, a province of Persia.

ଖୋରାସାନ ଜୁଆଣି—ଦେ.ବ (ଖୋରାସାନ୍ ଦେଶୀୟ ଜମାଗା)—ଜୁଆଣିପତ୍ର
Khorāsāni juāṇi ଏକପ୍ରକାର ବର୍ଷାକୁ ଫଳ (ଏ ଗଛ ପଞ୍ଜାବ, ଖୋରାସାନୀ ଜୋୟାନ;ବାଜ୍ରୁଲ ଉତ୍ତର ଓ ହିମାଳୟରେ ଜନ୍ମେ ।)—
ଖୁରାସାନୀ ଅଜ୍ୱାନ A Himalayan plant producing
କେହିମାଙ୍ଗ; ବାଜ୍ରୁଲ a poisonous seed.

[ଦ୍ର—୧ । ପଶ୍ଚିମ-ହିମାଳୟରେ ଜନ୍ମିବା ଗଛ—
1. Hyoscyamus Niger.
୨ । ପଶ୍ଚିମ-ଉତ୍ତରରେ ଜନ୍ମିବା ଗଛ—
2. Hyoscyamus Pusillus.
ଙ । ପଶ୍ଚିମ-ପଞ୍ଜାବ, ସିନ୍ଧୁ ଓ ବେଲୁଚସ୍ଥାନରେ ଜନ୍ମିବା ଗଛ—
3. Hyoscyamus Muticus or Insanus.]

ଖୋରି—ଦେ. ବ—ଖୁରି ୧ (ଦେଖ)
Khori Khuri. 1 (See)
ବୈଦେ. ପ୍ରତ୍ୟୟ. ବ—(ଉତ୍ପତ ଆଦି) ଖାଇବାର ଅଭ୍ୟାସ—
Habit of being given to (e.g. bribery).
(ଯଥା —ଉତ୍ପତଖୋରି; ଗୁଲ୍‌ଖୋରି ।)

ଖୋରିୟା—ଦେ. ବ—ବନ୍ୟ ଶିମ୍ବଲଜାତିବିଶେଷ—
Khoriyā Lablab Vulgaris; a kind of wild bean.
ବୈଦେ. ବଣ—ଖୋର୍ (ଦେଖ)
Khor (See)

ଖୋଲ୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖୋଳ (ଦେଖ)
Khol Khola (See)

ଖୋଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଖୋଟ (ଧାତୁ) (ଦେଖ)
Khol (root) Khoṭa (root) (See)

ଖୋଲ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଖଲ୍ଲ)—୧ । ଗହ୍ୱର; ଗର୍ତ୍ତର ଅଂଶ—
Khola 1. Hole.
ଫାଟିଲ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ଲୋକନାଥ ଅସ୍ଥିତ ଶୁଭ୍ର ବାଲୁସ୍ତୂପାବଳୀ ଖୋଲେ—ବ୍ରଧାନାଥ. ପାବଙ୍ଗ ।
ଖୋହ, ଖୋଖଲା

୨ । ଗୁମ୍ଫା; ଗହ୍ୱର—2. Cave; chasm.

ଶୈଳଖୋଲ, ନାସି, କାନ୍ତାର, କନ୍ଦର—ବ୍ରଧାନାଥ. ଉତ୍କଳ ।

ଙ । ବଢ଼େଇ ବା ପଥୁରିଆଙ୍କ ଗୋଲ୍‌ଦାଢ଼ିଆ ବଟାଳ ବା ନଦାଣ; ଖୋଲବଟାଳ—
3. Circular-edged chisel for engraving wood or stone.

୪ । ଦୁଇଟର କନ୍ଦର—4. The hollow or declivity between two mountains.

୫ । କୋଡ଼ଗାତ; ଜଙ୍ଘ ଓ ଉଳପେଟର ସନ୍ଧି—5. Groin.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଇଦ ୧ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଦୁଖାଦୋଖରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିସର୍ଗଯୁକ୍ତ ୬ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଇବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ' ଦେଖିବେ ।

ଖୋଳ—ସଂ. ବି. (ସଂ. ଖୁ ଧାତୁ+ଳ)—

Khola

୧ । ପଦାର୍ଥର ବାହ୍ୟ ଆବରଣ; ଘୋଡ଼ଣୀ—
1. Outer cover or a case of a thing.

୨ । ବଲ୍ଲଳ; ଗଛର ଗେଣ୍ଡା ବା ଛଲ ବା ଖୋଳଘା—
2. Bark or rind of a tree.

୩ । ଶେଯ ଓ ଉଢ଼ଣା ବା ମାଣ୍ଡିର ବହୁଗ୍ୱବରଣ; ଗିଲ୍ଲପ—
3. The covering or case for a quilt or pillow.

୪ । ମୃଦଙ୍ଗ ବାଦ୍ୟ—4. A longish drum covered with skin on both sides.

୫ । ଫଳର ଖୋଳଘା—5. Shell of a fruit.

୬ । ବାସୁଙ୍ଗା; କଦଳୀ ଓ ବାଉଁଶଆଦ ଗଛର ଉପର୍ଯ୍ୟଜ ବା ଖୋଳଘା—6. Stipule; bract.

୭ । ସାପ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କୀଟଙ୍କ ଦେହର ଉପରେ ଥିବା ଝାଣୁଆଁ ଆବରଣ, ଯାହାକି ସମୟେ ସମୟେ ସେମାନେ ଛଡ଼ାନ୍ତି—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. Hard skin of serpents and some insects which is cast off at particular seasons.

୮ । ମୋଟ ଗୁଦର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. Coarse sheet.

ଖୋଳ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି. (ଜାହାଜଆ ଶବ୍ଦ)—ଜାହାଜ ଉଉରେ ମାଲ ରହିବାର ଜାଗା; ନୌକାଦର ଗର୍ଭ—
The hold of a ship.

ସେ ଜାହାଜ ଖପଦାର ଅଉ ଖୋଳ ଉଉରୁ ଅଦାଜ ଦୁଇହୋଡ଼ରୁ ବରବେ ଫୁଟ୍ ଫୁଟ୍ କରି ଅମ ଜାହାଜକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲେ— ଫକୀରମୋହନ. ଉତ୍କଳସ୍ୱନ୍ତ ।

ଖୋଳକ—ସଂ. ବି. (ଖୋଳ+କ)—୧ । ମୁହଡ଼ି; ଟୋପି—
Kholaka
1. Helmet; hat.

୨ । ବୁଦ୍ଧା—2. Ant-hill.

୩ । ଗୁଆଆଦ ଫଳର ଗେଣ୍ଡା—
3. The shell of betel-nut and other fruits.

୪ । କଡେଇ—4. Sauce pan.

୫ । ହାଣ୍ଡି; ପାତ୍ର—5. Pot.

୬ । ମୃଦଙ୍ଗ—6. A kind of drum.

୭ । ଆବରକ ବସ୍ତ୍ର; ଉଢ଼ଣାଆଦର ଖୋଳ—
7 Outer cover or case made of cloth.

ଖୋଳ କରତାଳ—ଦେ. ବ (ସହରର ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ)—ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ନାମସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନର ଦୁଇଟି ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର, ମୃଦଙ୍ଗ ଓ ଝାଞ୍ଜ—Drum and cymbals,the two concomitants of Saṁkīrttana.
Khola karatāla
ଖୋଳକତ୍ତାଳ
ତାଳମୃଦଙ୍ଗ

ଖୋଳଟା—ଦେ. ବି—ଖୁରାଣ୍ଟି (ଦେଖ)
Kholaṭā
Khurāṇṭā (See)

ଖୋଳଟି—ଦେ. ବି –ଖୁରାଣ୍ଟି (ଦେଖ)
Kholaṭi
Khurāṇṭi (See)

ଖୋଳତା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଖୋଳକ)—
Kholatā
ମସ୍ତକର ପଗଡ଼; ଟୋପି—Turban; cap.
ପାଗଡ଼ୀ
ପଗଡ଼ୀ

ଖରୀତା ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଖରୀତା)—ଖଲଡା; କାଗଜର ଲମ୍ବା ମୁଣି—Big envelope.

ଖୋଳତାଡ଼—ଦେ. ବି—୧ । ଖୋଳିବା ଓ ତାଡ଼ିବା; ଗୁରୁତାଡ଼ ଖୋଳ ତାଡ଼ ଯୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଖୋଜିବା—
Kholatārda
1. A searching or vigorous enquiry;
ହାଲାତାଲା; ହଲଚଲ a thorough and sifting enquiry.

୨ । ଗୁରୁତର ଆନ୍ଦୋଳନ—2. Serious agitation.

ଖୋଳ ପବ୍ବତ ମାର ମୂଷା— ଦେ. ପ୍ରବଚନ—ମୂଷାକୁ ମାରିବା ନିମନ୍ତେ ପବ୍ବତକୁ ଖୋଳିବା ନ୍ୟାୟ—
Khola parbata māra mūshā
To dig through a mountain to kill a mouse hidden in it.

[ଦ୍ର—ବହୁ ପରିଶ୍ରମ କରି ଅଳ୍ପ ବା ଅକିଞ୍ଚିତ୍କର ଫଳ ପାଇବା ସ୍ଥଳରେ ଏ ପ୍ରବଚନ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହୁଏ ।]

ଖୋଳଘା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଖୋଳ)—୧ । ଉପରସ୍ଥ ଆବରଣ; ଛଲ—
Kholapā
1. Outer covering.
ଖୋଳା ୨ । ବଳଳ—2. Bark.
ଖାଲ ୩ । ଶୁଖିସିବା ଘା ବା ବସନ୍ତରୁ ଛଡ଼ି ପଡ଼ିବା ଗେଣ୍ଡା ବା ମଲ୍ଲା ଚମ; ବଳୁଳ—
3. The skin or slough falling off a recovered sore or small-pox.

୪ । ଗୁଆଗଛ; ବାଉଁଶ, କଦଳୀଗଛଆଦର ମୂଳକୁ ପ୍ରଥମେ ଆବୃତ କରି ରଖିଥିବା ଆବରଣ ବା ଉପପତ୍ର—
4. Stepule or bract.

ଖୋଳସ ୫ । ସାପ ଦେହରୁ ଛଡ଼ିଥିବା ଗେଣ୍ଡା—
5. Slough of a serpent.

ଖୋଳପୂଜା—ଦେ. ବ—ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ ଶେଷରେ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନର ଉପକରଣ ମୃଦଙ୍ଗ ଓ ଝାଞ୍ଜକୁ ଫୁଲ, ନୈବେଦ୍ୟଆଦ ଦେଇ କରାଯିବା ପୂଜା—Worshipping the drum and cymbals after Saṁkīrttana.
Kholapūjā

ଖୋଳପୋଳ—ଦେ. ବି. (ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭରର)—ଫାଙ୍କ—
Kholapola
Chinks

ଖୋଳପୋଳ ନାହିଁ ନଦୀ ଅଟେ ତାଙ୍କ କାଏ—
ପ୍ରାବା. ତ୍ରିଲୋଚନଗୋପ ।

ଖୋଳବଟାଳି—ଦେ. ବି—ଗୋଳ କଣା କରିବା ପାଇଁ ବୃତ୍ତାଗ୍ର ବଟାଳି—
Kholabaṭāli
Round-headed chisel.
ଖୋଳବାଟାଳି
ଖୋଳିୟା

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର		କ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଔ	ନ୍ଦ

ଖୋଲ୍ଲର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଖୋଲକ)— ମସ୍ତକର ପଗଡ଼; ଟୋପି—
Kholari Turban; cap.

ଖୋଲ୍ଲସ—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦମାଘୁର; ଭୁଲ—ବ. ଖୋଲ୍ସ) ବି. (ସଂ. ଖୋଲକ)—ସାପକାଞ୍ଚି—
Kholasa The slough of a serpent.

ଖୋଲ୍ଲସା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଖୋବା; କାଳା (ଏହାକୁ ବାଡ଼ରେ ଘୋଚନ୍ତି)—Short stout pegs (used in fences).
Kholasā

ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଖୋଲ୍ଲସା (ଦେଖ)
Kholāsā (See)

ଘର୍ ଖୋ'ଲସା କର୍ ବହୁତେବା ଉଚ୍ଚତ ।
ଫକୀରମୋହନ• ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଖୋଲା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଖନ ଧାତୁ)—
Kholā ୧ । ଖନନ; ଖୋଳବାକାର୍ଯ୍ୟ—
ଖୋଁଡ଼ା 1. Digging.
ଖୋଦନା

ଏ ସକାଶୁଁ ପ୍ରାଣୀଏ ପକାଇଲେ ଭଡ଼
ତେବେଟ୍ଟ ସେମାନେ ନ ତଲେ ଖୋଳା ଉଡ଼ ।
କୃଷ୍ଣଦିହ ମହାଭାରତ• ବନ ।

୨ । ଖୋଳ ୧ (ଦେଖ)
2. Khola. 1 (See)

ଭିତର ଖୋଳା ଉପରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ବଳଇ ।
ପ୍ରାଚୀ. ତୃତ୍ତନରୂପଗଣ୍ଡୀତା ।

ଦେ. ବିଣ—୧। ଖନତ—1. Dug.
୨ । ଖୋଦତ—2. Engraved.

ଖୋଲ୍ଲା—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ; ଖୁଲ୍ଲା)—
Kholā ୧ । ଅନାବୃତ—1. Open; bare.
ଖୁଲା ୨ । ଉନ୍ମୁକ୍ତ—2. Uncovered.
ଖୁଲ୍ଲା ୩ । ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ—3. Unloosed; freed.
୪ । ସହଜ—4. Easy.
୫ । ଯେ ଅପ୍ରିୟ ସତ୍ୟ କହି ପକାଏ—
5. Plain-spoken.
୬ । ସରଳ; ଅକପଟ—6. Sincere.
୭ । ଅବରୋଧରହିତ—7. Unobstructed.
୮ । ସ୍ପଷ୍ଟ; ପ୍ରକଟିତ; ପ୍ରକାଶିତ—
8. Not concealed or hidden; open to the view.

ଦେ. ବି—(ସଂ. ଖୋଲକ)—୧ । ମାଟିର ସାନ କୁଡ଼ୁଆ—
ଖୋଲା 1. Small earthen pot.
୨ । କୋଷ୍ଠ; ଲେମ୍ବୁ ଆଦ ଫଳର ଚରୁଡ଼ା—
2. A pod or seed-vessel of oranges etc.
୩ । ଖୋଲ (ଦେଖ)
3. Khola (See)
୪ । ଗୁଡ଼ିଏ ଡାଲସଜ ରଖିବା ବା ବସ୍ତୁ ଦୂରକୁ ନେବା ପାଇଁ ତାଳପତ୍ରର ମୃଦଙ୍ଗାକାର ମୁଣି—
4. An improvised basket prepared by tying the ends of the fan-shaped palm-leaf with a wallet.

ଖୋଲ୍ଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୋଲ୍ଲବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Kholāibā The causative form of Kholibā.

ଖୋଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୋଳବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Kholāibā The causative form of Kholibā.
ଖୋଁଡ଼ାନ
ଖୋଦାନା

ଖୋଲାଁଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୋଷ ପ୍ରକାଶର ଚେଷ୍ଟା କରିବା—
Kholāi hebā To make repeated efforts to speak out one's own faults.

ଖୋଲାଖୋଲି—ଦେ. ବି—୧ । ଖୋଳବାର କର୍ମ୍ମମାନ—
Kholākholi 1. Acts of kholibā.
୨ । ପରସ୍ପର ଛିଦ୍ର କୁହାକୋହ୍ଲ ହେବା—
2. Mutual recriminations consisting of exposing each other's faults or family-secrets.

ଦେ. ବିଣ—ପରସ୍ପର ଛିଦ୍ର କୁହାକୋହ୍ଲ ହେଉଥିବା—
Exposing each other's faults or family-secrets.

ଦେ. କ୍ରି ବିଣ—ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ସରଳ ରୂପେ—
Frankly and plainly.

ଖୋଲ୍ଲାଖୋଲି—ଦେ. ବି.—୧ । ଅକପଟ ବା ସରଳ ବ୍ୟବହାର ବା କଥା-ଭାଷା—
Kholākholi 1. Frank talk and conduct.
ଖୁଲାଖୁଲି ୨ । ଖୋଲିବାର କର୍ମ୍ମମାନ—
ଖୁଲ୍ଲମଖୁଲ୍ଲା 2. Acts of opening.

ଦେ. ବିଣ.—ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ସରଳ (ବାକ୍ୟ)—
Plain and frank (words).

ଖୋଲ୍ଲ ଘର—ଦେ. ବି. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—ଖପରୁଲି ଘର—
Kholā ghara A tile-roofed house; a house
ଖେଲାଘର thatched with potsherds.
ଖପରୈଲ

ଖୋଲ୍ଲ ପତ୍ର—ଦେ. ବି.—ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପୃଷ୍ଠା; ଏକଣ ସିଲ୍ଲାଇ ବା ବନ୍ଧା ନ
Kholā patra ହୋଇଥିବା ଗ୍ରନ୍ଥ—Printed books con-
ଖୁଲାପାତା sisting of open leaves of paper without any stitching.

ଖୋଲ୍ଲଭଟି—ଦେ. ବି.—ଯେଉଁ ଭାଟିରେ ମଦ ବନ୍ଧାଯାଏ—
Kholā bhāṭi A still; brewery.
ଖେଲାଭାଟୀ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୧ଚତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୌଶର୍ଷ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତାକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବହିଁର ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଜୁଅ' ନ ମିଳଲେ 'ଜୂଅ' ସେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ସେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ସେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ସେଖିବେ ।

ଖୋଲ୍ଲସା—ବୈଦେ. ବ୍ରଣ. ଓ ବ—(ଆ. ଖୁଲ୍ଲ; ଖୁଲ୍ଲସା)—
Kholāssā ଖୁଲ୍ଲସା (ଦେଶ)
ଖୁଲାସା Khulāssā (See)
ଖୁଲାସା

ମନ୍ଦୁର୍ଷ ବାଲୁକ ସେ କଥା ଖୋଲ୍ଲସା (ବଣ. ୪) କଲ୍ ଲେଣି ଯାଇ ନାଦାନ୍ତ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଖୋଲି—ସଂ. ବ. (ଖୋଲ ଧାତୁ + ଇ)—ତୂଣୀର; ତୂଣୀ—
Kholi Quiver for arrows.

ଖୋଲ ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖୋଲ)—୧ । ବଲ୍ଲଲ; ଗେଣ୍ଡା—
ଖୋଲ 1. Rind; bark.
୨ । ଶୁଖିଲା ଘା ରୁ ଖୁଡ଼ିବା ଚମ ବା ବଲ୍ଲଲ—
2. The skin or slough cast off a healing sore.

ଖୋଲି—ଦେ. ବ.—୧ । ଖୁଣ୍ଟେ ନଦ୍ଦଣ ବା ଚାଗି—
Kholi 1. A small chisel of carpenters.
୨ । (ସଂ. ଖୋଲ)—ଖୁଣ୍ଟେ ଭୁଡ଼ିଆ ବା ମାଟି ଗିନା—
2. A small earthen pot.
୩ । (ସଂ. ଖଣ୍ଡ) ପବ୍ବତ ବା ଜଙ୍ଗଲର କନ୍ଦ; ଖୋଲ—
3. Narrow gully in a hill or jungle.

ଖୋଲିକରି କହିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ସ୍ପଷ୍ଟ କର କହିବା—
Kholikari kahibā To speak plainly.
ଖୁଲେବଲା
ଖୁଲକର ବୋଲନା

ଖୋଲିତାଡ଼ି—ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ରଣ.—ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖରୂପେ; ଭଲ ଭଲ କର
Kholitārdi (କୌଣସି କଥା ବୁଝିବା)—(to enquire into a matter) Minutely.

ଖୋଲିବା—ଦେ.କ୍ରି.—୧ । (ସଂ. ଖନ ଧାତୁ; ଭୁକ. ପ୍ରା— ଖୁଡ଼ ଧାତୁ)—
Kholibā ଖନନ କରିବା; ମାଟିରେ ଗର୍ତ୍ତ କରିବା—
ଖୋଁଡ଼ା 1. To dig; to cut a pit in the earth.
ଖୋଦନା ୨ । (ସଂ. ଖୁଦ୍ ଧାତୁ) ଖୋଦନ କରିବା; କାଠ ପଥର-ଆଦରେ ଦ୍ରଢାର ସାହାଯ୍ୟରେ ଗର୍ତ୍ତ, ଅକ୍ଷର ବା ମୂର୍ତ୍ତି ଅଙ୍କନ କରିବା—2. To engrave.
୩ । (ଆ ଖୁଲ୍ନା) ଘରର ଗୋପନୀୟ ବିଷୟ ବା ଗୁପ୍ତ-ଛିଦ୍ରକୁ ପଦାରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା; ଖୋଲିଦେବା—
3. To expose another's faults; to expose another's family-secrets.
(ଯଥା— ଗଇ ଖୋଲିବା ।)
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ହୃଦୟରେ ଗୁରୁତର ଆଘାତ (କଷ୍ଟ) ଜନ୍ମାଇବା—
4. (figurative) To cause intense mental pain.
ତତନ-ଶରେ ଖୋଲୁଅଛ ମୋର ଗାତ୍ର । କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।
୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପ୍ରବେଶ କରିବା—
5. (figurative) To enter.
ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ବାଣର ମୂନ କର୍ଣ୍ଣଙ୍କର
କର୍ଣ୍ଣମୂଳ ଖୋଳଚ ଆହେ ଯଦୁବୀର । କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୬ । (ସଂ. ଖନ ଧାତୁ) ଉପାଡ଼ିବା; ଉତ୍ପାଟିତ କରିବା—
6. To root out; to pull off.
ଅମର ଦନ୍ତ ବନମାଳୀ, ତୁ ଏହା କେଇଥରୁ ଖୋଳ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଖୋଲିବା—ବୈଦେ. କ୍ରି. (ଆ. ଖୁଲ୍ନା)—୧ । (ସକର୍ମକ) ଉତ୍ପାଟନ
Kholibā କରିବା; ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରିବା; ଆବରଣ ମୁକ୍ତ କରିବା;
ଖୁଲା ମେଲ୍ଲ କରିବା—1. To open; to uncover.
ଖୁଲନା; ଖୋଲନା ୨ । (ସକର୍ମକ) ବନ୍ଧନରୁ ଫିଟାଇବା—
2. To untie; to unloosen.
୩ । (ସକର୍ମକ) ଗୁପ୍ତ ବିଷୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
3. To publish a hidden thing; to bare.
୪ । (ସକର୍ମକ) ଯୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା ବସ୍ତୁର ଅଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ ପୃଥକ୍ କରିବା—4. To separate the parts of a composite thing.
୪ । (ସକର୍ମକ) (କୌଣସି ବିଷୟକୁ) ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ବୁଝାଇବା—
4. To explain.
୫ । (ଅକର୍ମକ) (ଆବୃତ ପଦାର୍ଥ) ଉନ୍ମୁକ୍ତ ହେବା—
5. To be uncovered.
୬ । (ଅକର୍ମକ) ଅବସର ବା ଛୁଟିପରେ କଚେରୀ ଓ ସ୍କୁଲ ଆଦର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେବା; ଫିଟିବା—
6. (schools, offices) To open after holidays.
୭ । (ଅକର୍ମକ) ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯିବା; ସୁଦୃଶ୍ୟ ହେବା—
7. To look beautiful.
୮ । (ସକର୍ମକ) ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା; ନୂଆନ କରି ବସାଇବା; ନୂଆ ଅନୁଷ୍ଠାନ ବା କର୍ମ ଆରମ୍ଭ କରିବା—
8. To found; to set up anew; to begin a work or institution.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସକର୍ମକ)—ଖୋଲବା (ଦେଶ)
Kholibā (See)

ଖୋଲିମି—ଦେ. ବ—କାଠରେ କମ ବା କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଖୋଳିବା ନମନ୍ତେ
Kholimi ବଢ଼େଇଙ୍କର ବଙ୍କାଗ୍ର ଖୁବ୍ ନଦ୍ଦାଣ ବା ଚାଗି—
ଖୋଲବାଟାଲୀ A small round-edged narrow chisel
ଖାଲିଆ used for engraving delicate images on wood or stone.

ଖୋଲେଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ସ୍ୱଦୋଷ ପ୍ରକାଶରେ ସନ୍ତାପିତା କରିବା;
Kholei hebā ନଜେ ପ୍ରଥମେ କଳର ସୂଚନାଦେଇ କରିବାଦ୍ୱାରା ଅପରର ଦୁର୍ଗୁଣ ପ୍ରକାଶ କରିବା ନମନ୍ତେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବାଧ୍ୟ କରିବା—To provoke a person to expose one's ownself.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଲ୍ଲ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	୍	ନ୍

ଖୋସ୍ (ଇତ୍ୟାଦ)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା) —ଖୁସ୍ ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Khos (etc) Khus etc (See)

ଖୋସଣି—ଦେ. ବ—୧ । ପିନ୍ଧିବା ଲୁଗାକୁ ଦେହରେ ଦୃଢ଼ କର ଅଝଟକାଇ ରଖିବା ନମନ୍ତେ ଅଣ୍ଟାପାଖରେ ପଡ଼ିବା ଗଣ୍ଠି ଟାଁକ୍ ବା ଖୋସିବା ଅଂଶ; ପରିହିତ-ବସ୍ତ୍ର-ବନ୍ଧନ-ଗ୍ରନ୍ଥି—
गिरह; गाँठ 1. Knot of cloth tucked round the loins while wearing a cloth.

୨ । ଅଣ୍ଟାରେ ଲୁଗା ଖୋସିବା—2. Tucking of cloth; act of tying a knot at the waiste.

୩ । ଲାଞ୍ଚ; ଉତ୍କୋଚ—3. Bribe; illegal gratification.

୪ । ଗୁଡ଼ଆମାନେ ବଣାରେ ଥିବା ଟାଣୁଆଁ ଗୁଡ଼କୁ ଖୋଳିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଲୁହାର ଖ୍ରେଣ୍ଟ ଖଣ୍ଡ—
4. A small long iron-rod to dig hard molasses from a pot.

ଗ୍ରାଦେ (ଫିନ୍ଦ୍ରଭୂମ) ବ—ଲୁହାଖଡ଼କା—
The frying iron-rod.

ଖୋସଣିଗୁଞ୍ଜା—ଦେ. ବ— ଅଣ୍ଟାଗୁଞ୍ଜା; ଲାଞ୍ଚ—
Khosaṇiguṇjā Bribe.

ଖୋସଣିଫିଟା (ଭୋଜନ)—ଦେ. ବଣ—ଅତିରିକ୍ତ (ଭୋଜନ)—
Khosaṇiphiṭā Excessive (eating).
ଟାଁକ୍‌ଖୋଲା [ଦ୍ର—ଯଥା-ଖୋସଣିଫିଟା ଭୋଜନ=ଯେଉଁ ଭୋଜନ କଲେ ଭୋଜନାଧିକ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ପେଟର କଲେବର ବଢ଼ି ଯିବାରୁ ପେଟ ମଝିରେ (ଲାହ ଉପରେ) କସିକରି ପିନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ଲୁଗାକୁ ଢିଲା କରିବା ପାଇଁ ଖୋସଣି ଫିଟାଇବା ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ।]

ଖୋସଣି ଫିଟାଇବା—ଦେ. କି—ଅଣ୍ଟା ନକଟରେ ପଡ଼ିଥିବା ପିନ୍ଧା ଲୁଗାର ଖୋସଣି ଶିଥିଳ କରିବା; ଖୁରୁଟେଇବା—
Khosaṇi phiṭāibā To slacken the loin-cloth by untying the knot.
ଟାଁକ୍‌ଖୋଲା गिरहखुलना, गाँठखुलना

ଖୋସଣି ମାରିବା—ଦେ. କି—୧ । ପିନ୍ଧିବା ଲୁଗାକୁ କସି କରି ପିନ୍ଧିବା ନମନ୍ତେ ପିନ୍ଧା ଲୁଗାର ଅଂଶକୁ ଦୃଢ଼କରି ଟାଁକ୍ ମାରା ଅଣ୍ଟାର ଏକପାଖରେ ଖୋସିବା—1. To tie the loin-cloth into a knot after tucking it round the waist.
शिरहमारना

୨ । ଖୋସିଣିଗଣ୍ଠି ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି କ୍ଷୁଦ୍ର ପଦାର୍ଥ (ଯଥା— ଟଙ୍କା, ପଇସା, କଉଡ଼ି, ଚାବି ଇତ୍ୟାଦି) ରଖିବା—
2. To put any small article (e.g. cash etc) in the knot of the waist-cloth.

ଖୋସଲା—ଗ୍ରାଦେ (ମେଦିନୀପୁର) ବ—କୋଶଲାଶାଗ—
Khosalā A species of pot-herbs.

ଖୋସା—ଦେ. ବ (ଫ. କୋଷ)—୧ । ନଡ଼ିଆଫୁଲର ବୃଦ୍ଧ ବା ଖଣ୍ଡାର ଖାପଭଳ ଖୋଳ; ନଡ଼ିଆ ଚଉଁରି ଯେଉଁ କୌକାବୃଦ୍ଧ ଚୁମରୀ, ଚୁମୁରୀ, ଚାଁପ ଖୋଳରୁ ପ୍ରଥମେ ବାହାରେ —
1. The sheath or capsule from which cocoanut chauries burst forth before the flowers develop into fruits.

ଖୋସା ୨ । ଫଳ, ଶସ୍ୟାଦିର ଆବରଣ, ଚେପ୍ପା ବା ଗ୍ଲଳ—
छिलका 2. Husk, rind, peel or skin of a fruit.

କୋୟା ୩ । ପଣସ, ଲେମ୍ବୁଆଦିର ଫୁଟ—
कोया 3. Seed-capsule of jack, orange etc.

୪ । ଏକପ୍ରକାର ଖଜା ବା ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—
4. A kind of sweetmeat.

ଖୋଁପା ୫ । କବରୀ ବା ଜୁଡ଼ା (କେଶରେ ଗଣ୍ଠି ପକାଇ ସାର୍ ଉଲ୍ଟା
खोपा ଗଣ୍ଠିକୁ ଲେଉଟାଇ ନେଇ କେଶ ମଧ୍ୟରେ ଖୋସି ଦେଲେ ଯେଉଁ ଜୁଡ଼ା ହୁଏ ତାହାକୁ ଖୋସା କହନ୍ତି)—
5. Chignon; hair dressed into an inverted knot.

ଯାହାର ଅଧିକୃତ ଦେଇଥାଏ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଖୋସା ଉପରେ ଝଟ୍ଟାଳିକାକୁ ରେ—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଖୋସାଇବା—ଦେ. କି—ଖୋସିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Khosāiba Causative form of Khosibā.

ଖୋସାଣି—ବୈଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—୧ । ଖ୍ରେଣ୍ଟ ଖ୍ରେଣ୍ଟ ଗଛର ମୂଳ ନକଟସ୍ଥ ମାଟିକୁ ଖୋଳିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଖଣ୍ଡ—
Khosāṇi 1. A small instrument for digging the earth round the foot of a plant lightly.

୨ । ଗଛର ମୂଳନକଟରୁ ମାଟିକ ଖ୍ରେଣ୍ଟ ଖଣ୍ଡଦ୍ୱାରା ଶିଥିଳ କରିବା; ଖୁରୁଟେଇବା—2. Digging the earth lightly to turn it up.

ଖୋସାମତ—ଦେ. ବ (ଉଲ. ଫା. ଖୁଶ୍‌ଆମଦ୍)—
Khosāmata ଖୁସାମତ୍ (ଦେଖ)
Khusāmat (See)

ଖୋସାମତିଆ—ଦେ. ବଣ—ଖୁସାମତିଆ (ଦେଖ)
Khosāmatiā Khusāmatiā (See)

ଖୋସାମଦ—ଦେ. ବ—ଖୁସାମତ୍ (ଦେଖ)
Khosāmada Khusāmat (See)

ଖୋସାମଦିଆ—ଦେ. ବଣ—ଖୁସାମତିଆ (ଦେଖ)
Khosāmadiā Khusāmatiā (See)

ଖୋସାମଦିଆଙ୍କ ଆଗ ପଛ କହିଲେ—ଜାଲକଣ୍ଠ ଦାଶ. ପିଲଙ୍କ ସମାସ୍ତ ।

ଖୋସାଫୁଲା—ଦେ. ବ—ଶୁଖିଲା ନଡ଼ିଆ-ଖୋସା ବା ଶିଘୁକୁ ସରୁ ସରୁ କରି ଚରି ସେଥିରେ ଛଡ଼ା ବନ୍ଧାଯିବା ଅଝଟା ବା ବଡ଼ିଆ (ଏହା ଧୂଆଁରେ ମଶା ରହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।)—
Khosāhulā

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୍ରତ ୧ ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚତୁର୍ଥ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଧାରଣେ ଚତୁର୍ଥରେ ବହୁତ ବପଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଏ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

A faggot made of the fibres of cocoanut branch-sheaths.

ଖୋସିଆଣି—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଖୋସାଣି (ଦେଖ)
Khosiāṇi — Khosāṇi (See)

ଖୋସିବା—ଦେ. କି (ଫ. କୋଷ)—୧ । କୌଣସି ଶ୍ଲେଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥକୁ ଗୁପ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଲୁଗୁଇକର ରଖିବା—
Khosibā
ଖୁଁଜା
ଖୋଁସନା
1. To keep a small thing concealed.

ଅନ୍ଧାର ଘରେ କାଣୀ ବଲଦେ, ଯାହା ପାଉଥାଏ ଅନ୍ଧାରେ ଖୋସେ—ଚଗ ।

୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଗୁଞ୍ଜିବା—
2. To put a thing inside the fold of another.

ଗାତରୁ ଉସେ, ଗାତ ନେଇକର ଗୁଳରେ ଖୋସେ—ଚଗ ।

୩ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ (ଯଥା—ଲୁଗାର ଫେର, ବାଳର ଗଣ୍ଠି) କୁ ଲେଉଟାଇ କର୍ ମାରିବା—
3. To tuck up by giving a turn.

୪ । ଶ୍ଲେଷ୍ଟ ଖଣ୍ଡରେ ଗଛମୂଳ ନକଟର ମାଟିକୁ ଲେଉଟ-ପାଉଟ କର୍ ଶିଥିଳ କରିବା—
4. To slacken the earth round the foot of a plant by digging and turning it up lightly.

୫ । (ଆଖି) ଉପରକୁ ଟେକିବା—
5. To turn (eyes) upwards.

ଚୁମ୍ବନ ଚୁମ୍ବି ମୋ ଅଧର ବଦନେ ଘାଁ ନେତ୍ରଜଳ ଖୋସି—ବବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଖ୍ୱାଇବା—ଦେ. କି—ଖୁଆଇବା (ଦେଖ)
Khwāibā — Khuāibā (See)

ଖ୍ୱାନ୍‌ଚା—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ପତ୍ରଚ; ଦୋକାନରେ ମିଠାଇଆଦି ସଜାଇବା ଓ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନଙ୍କ ନକଟକୁ ମିଷ୍ଟାନ୍ନାଦି ଉପହାର ଦେବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଧାତୁର ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଥାଳ—
Khwānchā
ଖୋୟାଞ୍ଚା
ଖାନ୍‌ଚା
Big metal-plate or tray in which sweetmeats are arranged for sale or present.

ଖ୍ୟା (ଧାତୁ)—ଫ—୧ । କହିବା—
Khyā (root) 1. To tell.

୨ । ପ୍ରଚାରକରିବା—
2. To declare; to publish.

୩ । ନାମରେ ଖ୍ୟାତି ଦେବା; କୁଦାଯିବା—
3. To be called or styled.

୪ । ବଖ୍ୟାତ ଦେବା—4. To be famous.

୫ । ଜ୍ଞାତ ଦେବା—5. To be known.

ଖ୍ୟାତ—ଫ. ବ୍ରଣ. (ଖ୍ୟା ଧାତୁ=କହିବା+କର୍ମ. ତ)—
Khyāta
(ଖ୍ୟାତ—ବ)

୧ । କଥିତ—1. Spoken.

୨ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ; ବଖ୍ୟାତ—
2. Renowned; famous; celebrated;

କାଚ ହୋଇଣ ଖଚତ ହୋଇଲେ ବଲରେ—କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ. ମତ୍ତ ଗାରତ. ଅନ୍ତ ।

୩ । ପ୍ରକାଶିତ; ସବ୍ଦତ୍ର ଘୋଷିତ; ପ୍ରକଟିତ—
3. Widely published.

୪ । ନାମରେ ଡକା ଯାଉଥିବା; ଆଖ୍ୟାତ—
4. Called; styled; termed.

୫ । ଜ୍ଞାତ—5. Known.

ଫ ବ. (+ଗ୍ରବ. ତ)—୧ । ଘୋଷଣା—
1. Proclamation.

୨ । ଉଲ୍ଲେଖ—2. Mention (Apte).

ଖ୍ୟାତଗର୍ହଣା—ଫ. ବ୍ରଣ. ଷୁ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖ୍ୟାତ=ପ୍ରସିଦ୍ଧ+ଗର୍ହଣ =ନନ୍ଦା)—ଯାହାର ନନ୍ଦା ଲୋକରେ
Khyātagarhaṇa
(ଖ୍ୟାତଗର୍ହଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ବଖ୍ୟାତ, ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବା ଘୋଷିତ ହୋଇଅଛୁ; ଲୋକନନ୍ଦିତ—Notorious.

ଖ୍ୟାତନାମା—ଫ. ବ୍ରଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖ୍ୟାତ+ନାମନ୍; ୯ମା. ୧ବ)—
Khyātanāmā
ଲୋକପ୍ରସିଦ୍ଧ—Famous.

ଖ୍ୟାତବ୍ୟ—ଫ. ବ୍ରଣ. (ଖ୍ୟା ଧାତୁ+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—୧ । କଥିତବ୍ୟ—
Khyātabya
1. To be styled or called; to be told.

୨ । ବଖ୍ୟାତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—
2. Fit to be famous.

ଖ୍ୟାତାପନ୍ନ—ଫ. ବ୍ରଣ. ଷୁ. (ଂପ୍ରା ତତ; ଖ୍ୟାତ+ଆପନ୍ନ)—ବଖ୍ୟାତ;
Khyātāpanna
(ଖ୍ୟାତାପନ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ପ୍ରସିଦ୍ଧ—Famous.

ଖ୍ୟାତି—ଫ. ବ. (ଖ୍ୟା ଧାତୁ+ଗ୍ରବ. ତ)—୧ । ପ୍ରସିଦ୍ଧି; ଯଶଃ—
Khyāti
(ଖ୍ୟାତ—ବ୍ରଣ)
1. Fame; glory; celebrity; renown; reputation.

୨ । ନାମ—2. Name; appellation.

୩ । ଉପାଧି—3. Title.

୪ । ପ୍ରଶଂସା—4. Praise.

୫ । ଜ୍ଞାନ—5. Knowledge (Apte).

୬ । ବର୍ଣ୍ଣନ; ଉଲ୍ଲେଖ—6. Narration (Apte).

ଖ୍ୟାତିକର—ଫ. ବ୍ରଣ. (ଖ୍ୟାତ+କୃ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ
Khyātikara
ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରେ—Glorious.

ଖ୍ୟାତିଜନକ—ଫ. ବ୍ରଣ. (ଖ୍ୟାତ+ଜନ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Khyātijanaka
ଖ୍ୟାତିକର (ଦେଖ)
Kyātikara (See)

ଖ୍ୟାତିବନ୍ତ—ଗ୍ରା. ବ୍ରଣ. (ଫ. ଖ୍ୟାତିମତ୍)—
Khyātibanta
ଖ୍ୟାତିମାନ୍ (ଦେଖ)
Khyātimān (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଦ	ଉ	ଋ,ୠ	ଟ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୦,୨	ଇ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ଦ

ଖ୍ୟାତିବିରୁଦ୍ଧତା—ସ. ବ—ଅର୍ଥଦୋଷବିଶେଷ —
Khyātibiruddhatā A fault in composition.

[ଦ୍ର—ଶ୍ଳୋକପ୍ରସିଦ୍ଧ ବା କବିସମୟପ୍ରସିଦ୍ଧ ବିଷୟ ବିପରୀତ-ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେଲେ ଏହି ଦୋଷ ହୁଏ, ଯଥା --

ରବିଙ୍କରେ ସ୍ଥାନ କରିଲ ପଦ୍ମର
ଶଙ୍କିତ ମୃଣାଳ ଗଳେ ଶୋଭ ପାଏ—ମୃଚ୍ଛକଟିକ. ନବକ ।]

ଖ୍ୟାତିମନ୍ତ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଖ୍ୟାତିମତ୍)—
Khyātimanta ଖ୍ୟାତିମାନ୍ (ଦେଖ)
Khyātimān (See)

ଖ୍ୟାତିମାନ୍—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଖ୍ୟାତି + ମତ୍ ; ୧ମା. ୧ବ.)—
Khyātimān ପ୍ରସିଦ୍ଧ—Renowned; famous.
(ଖ୍ୟାତିମତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖ୍ୟାତ୍ୟାପନ୍ନ—ସ. ବିଣ. (ଂସ୍ଥା ଭୂତ ; ଖ୍ୟାତି + ଆପନ୍ନ)—
Khyātyāpanna ପ୍ରସିଦ୍ଧ; ଜଗଦ୍ବିଖ୍ୟାତ—
World-famed; famous.

ଖ୍ୟାପକ—ସ.ବିଣ. ପୁଂ.(ଖ୍ୟା ଧାତୁ + ଣିଚ୍ = ଖ୍ୟାପି ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)-
Khyāpaka ୧ । ପ୍ରଚାରକ; ଘୋଷଣାକାରୀ—
(ଖ୍ୟାପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Publishing; declaring.
୨ । ପ୍ରକାଶକ—2. Divulging.
୩ । ବିଖ୍ୟାତକାରୀ—3. Celebrating.

ଖ୍ୟାପନ—ସ. ବ. (ଖ୍ୟା ଧାତୁ + ଣିଚ = ଖ୍ୟାପି ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Khyāpana ୧ । ଘୋଷଣା—1. Publication.
୨ । ପ୍ରଚାର—2. Declaration.
୩ । କୀର୍ତ୍ତନ; କଥନ— 3. Speaking.
୪ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ କରିବା—4. Celebrating.

ଖ୍ୟାପନା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଖ୍ୟାପନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Khyāpanā ଖ୍ୟାପନ (ଦେଖ)
Khyāpana (See)

ଖ୍ୟାଲ—ବୈଦେ. ବ—ଖିଆଲ (ଦେଖ)
Khyāla Khiāla (See)

ଖ୍ରଚ—ଗ୍ରା. ବ. (କଚ୍ଚଡ଼ା)—ଖରଚ (ଦେଖ)
Khracha Kharacha (See)

ଖ୍ରିକୋ—ଦେ. ଥ—ଖିରକୋ (ଦେଖ)
Khriko Khiriko (See)

ଖ୍ରିଶ୍ଚିଆନ୍—ବୈଦେ. ବ ଓ ବିଣ. (ଇଂ. ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍)—
Khrischiān ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ (ଦେଖ)
Khrishtiān (See)

ଖ୍ରୀଷ୍ଟ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଖ୍ରାଇଷ୍ଟ୍ ; ଖ୍ରୀଷ୍ଟ)—ଯିଶୁ—
Khrīshta Jesus Christ.
ଖ୍ରୀଷ୍ଟ
ଖ୍ରୀଷ୍ଟ, ଈସା ·

ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ—ଦେ. ବ—ଯୀଶୁଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଧର୍ମ—
Khrīshtadharma Christianity.
ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଧର୍ମ
ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଧର୍ମ

ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯୀଶୁଙ୍କର ଜନ୍ମର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ସମୟ—
Khrīshtapūrba 1. B C.; before Christ.
ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୨ । ଯୀଶୁଙ୍କର ଜନ୍ମର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ବର୍ଷ—
ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ 2. The year before Christ.

ଖ୍ରୀଷ୍ଟମସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—
Khrīshtamas ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦୀୟମାନଙ୍କର ବର୍ଷର ଅସମ୍ଭର ମାସ ୨୫
ଖ୍ରୀଷ୍ଟମାସ ତାରିଖରେ ହେବା ଉତ୍ସବ (ସେ ଦିନ ଯୀଶୁ-
ବଡ଼ଦିନ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ)—
Christmas

ଖ୍ରୀଷ୍ଟମସ୍ କାର୍ଡ଼—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—
Khrīshtamas kārd ଖ୍ରୀଷ୍ଟମସ୍-ପର୍ବ ଉପଲକ୍ଷରେ ବନ୍ଧୁମାନେ
ଖ୍ରୀଷ୍ଟମାସ କାର୍ଡ଼ ପରସ୍ପର ନିକଟକୁ ପଠାଇବା ମଙ୍ଗଳକାମନା-
ଖ୍ରୀଷ୍ଟମାସ କାର୍ଡ ସୂଚକ ପତ୍ର (ଏ ପ୍ରଥା ୧୮୪୫ ସାଲରେ
ଇଂଲଣ୍ଡବାସୀ ସାର୍ ହେନେଲ୍ସ କୋଲ୍ ପ୍ରଥମେ
ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ଥିଲେ)—Christmas-card.

ଖ୍ରୀଷ୍ଟମସ୍ କେକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—
Khrīshtamas kek ପୁଡ଼ିଙ୍ଗ୍; ଖ୍ରୀଷ୍ଟମସ୍-ଉତ୍ସବରେ ପାରିବାରିକ
ଖ୍ରୀଷ୍ଟମାସ କେକ ଭୋଜରେ ଖୁଆଯିବା ବଡ଼ ପିଠା—
ଖ୍ରୀଷ୍ଟମାସ କେକ Christmas cake and pudding.

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ—ଦେ. ବ. (ଇଂ. ଖ୍ରୀଷ୍ଟ + ସ. ଅବ୍ଦ)—
Khrīshtābda ଯୀଶୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କ ଜନ୍ମଠାରୁ ଗଣା ଯାଉଥିବା ବର୍ଷ—
ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ A. D; year computed from the birth
ଇସାଇ ସନ of Jesus Christ.

[ଦ୍ର—ମୋଟାମୋଟି କହିବାକୁ ଗଲେ ଶକାବ୍ଦରେ ୭୯ ଯୋଗ କଲେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଧର୍ତ୍ତ ପଡ଼େ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଜାନୁଆରୀମାସରୁ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ! ଓଡ଼ିଆ ସନ କନ୍ୟା ବା ଅଶ୍ୱିନ ମାସରୁ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ।]

ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍—ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ଖ୍ରୀସ୍ତାନ୍—
Khrīshtiān Christian.
ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଖ୍ରୀଷ୍ଟ-ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ—
ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ, ଇସାଇ Professing Christianity.
(ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ—ଦେ. ବିଣ. (ଇଂ. ଖ୍ରୀଷ୍ଟ + ସ. ତଦ୍ଧିତ ଈୟ) —
Khrīshtīya ଯୀଶୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ Relating to Christ.
ଇସାଇ

ଖ୍ରୀଷ୍ମସ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଖ୍ରୀଷ୍ଟମସ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khrīshmas (etc) Khrīshtamas etc (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଧରାଉ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଭାବେ ଏ ଭୂଖାବୋଖରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୁଳୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୁଳି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଗ

ଗ—ଚତୁର୍ଥ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ—The third consonant of Sanskrit and Oriya; corresponding to the hard (gutteral) sound of the English letter 'G'

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ କଣ୍ଠ; ଏହା କ ବର୍ଗର ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ ।]

ସଂ. ବି. (ଗୈ ଧାତୁ=ଗାନ କରିବା; ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

୧ । ଗଣେଶ—1. Gaṇeśa, the younger son of Mahādeba.

୨ । ଗନ୍ଧର୍ବ—2. A class of Heavenly Beings expert in singing and music.

୩ । ଗଗନ—3. Sky.

୪ । (+ଭାବ. ଅ) ଗାନ—4. Singing.

୫ । (+କର୍ମ. ଅ) ସଙ୍ଗୀତ; ଗୀତ—5. Song.

୬ । (ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ସୁମେରୁ—

6. The Sumereu Mountain.

୭ । ସ୍ୱର୍ଗ—7. Heaven.

୮ । ଗୁରୁ—8. Preceptor; teacher.

ସଂ. ଉଣ. ପୁଂ—୧ । (ଗୈ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଗାୟକ; ଗାନକାରୀ—1. Singing.

୨ । (ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଏହି ଆକାର ଧାରଣ କରେ, ଯଥା—ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗ, ଶୀଘ୍ରଗ)—ଗତିକାରୀ; ଗମନକାରୀ—

2. (a suffix) Going; moving.

ଗ୍ରା. ବି—ଗଅ (ଦେଖ)

Gaa (See)

ଗଅ—ଗ୍ରା. ବି. (ଶିଶୁବଚନ) (କଥା କହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରୁଥିବା ଶିଶୁମାନେ 'ଗୁହ୍ୱ' ବୋଲି ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ନ ପାରି 'ଗ' ବା 'ଗଅ' ବୋଲି କହନ୍ତି)—୧ । ଗୁହ୍ୟ; ମଳ—

Gaa ଶ୍ଳ

1. Night-soil.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଶିଶୁର ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ପଦାର୍ଥ—2. (figurative) A thing which should not be touched by an infant.

[ଦ୍ର—ଶିଶୁମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଯେଉଁ ବସ୍ତୁ ଛୁଇଁବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ବୋଲି ମାଆଆଦ ମନେ କରନ୍ତି, ଶିଶୁ ସେ ବସ୍ତୁକୁ ଧରିବାକୁ ଗଲେ ମାଆମାନେ କହିଥାଆନ୍ତି; ଏହାକୁ ଧରନାଁ ! ଛିଃ ! ଗଅ ।]

୩ । ମଇଳା ପଦାର୍ଥ—

3. A dirty thing; a filthy article.

ଗଅଁ ଗଅଁ—ଦେ. ବି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ଭୁଲ—ଇଂ. ଗ୍ରୋନ୍)—

Gaañgaañ ୧ । ବଶେଷ ପ୍ରହାର ଓ ମୂର୍ଚ୍ଛାଦଜନିତ କଷ୍ଟଯୋଗୁଁ ଗୋଂଗୋଁ, ଗୋଁ ଗାଁନି ମନୁଷ୍ୟ ବା ପଶୁ କଣ୍ଠରୁ ଯେଉଁ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଓ ଦୀର୍ଘ କରାହ ଧ୍ୱନି ବାହାରେ—1. A person's or an animal's groaning sound (due to pain caused by excessive beating or fit of any illness.

ଗଅଁ ଠଗଣ୍ଠିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି ବିଶିଷ୍ଟ)—ବହୁଗ୍ରନ୍ଥିଯୁକ୍ତ (ଲୁଗା)—

Gaañṭhaganṭhiā (cloths) Full of knots.

ଗଅ ଠଗଣ୍ଠିଅ କଲମ ଗଣ୍ଠିଅ ଗଣ୍ଠିକେ ଧରଇ କଶି,
କୋଉ ପାଥନ୍ତଙ୍କ ଦୂଅ କ ଉମେ ଠାଆରେ ନ ବସ ଅସି ।
ବାଳକାମାନଙ୍କ ଦୂଅଁ ଉପୁଜେଇଁ ଗୀତ ।

ଗଅଁ ଠଗଣ୍ଠିଆ ପାଟ—ଗ୍ରା. ବି. (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ)—ଛିଣ୍ଡା କନା—

Gaañṭhaganṭhiā pāṭa Rags; tattered clothes.

ଗଅଁ ତି—ଦେ. ବି.—ଗଇନ୍ତି (ଦେଖ)

Gaañti Gainti (See)

ଗଅଁ ତିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ଗ୍ରାମାଧ୍ୟପତ୍ତ)—୧ । ଗ୍ରାମର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରଜାସ୍ୱ କର ଆଦାୟ କର ପ୍ରଜକୋଷରେ ଦାଖଲ କରିବାପାଇଁ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—

Gaañtiā 1. The Revenue-collector of a village.

୨ । ଗଉଣ୍ଟିମେଣ୍ଟ୍‌ଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କୌଣସି ଗ୍ରାମପକ୍ଷରୁ ପ୍ରଜାସ୍ୱ ବ୍ୟବହାର କରିବା ପାଇଁ ଗଉଣ୍ଟିମେଣ୍ଟ୍‌ଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—2 Village head man.

ଗାଁ ଚଉଁତିଆ ସଉଜେ ରଜା—ଉଡ଼ ।

ଗଅଁ ଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ.—(ସଂ. ଗ୍ରାମ୍ୟ;ଗ୍ରାମୀଣ)—

Gaañli ୧ । ଗ୍ରାମ୍ୟ; ଗାଉଁଲି—1. Belonging to a village.

୨ । ମଫସଲିଆ—2. Living in mofassal.

୩ । ଏକ ଗ୍ରାମବାସୀ—

3. Living in or resident of the same village.

ଗଅଁ ଲିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ.—ଗଅଁ ଲି (ଦେଖ)

Gaañliā Gaañli (See)

ଗଅଁ ଲିଧାନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ଗ୍ରାମ୍ୟ+ଧାନ)—

Gaañlidhān ଏକପ୍ରକାର ସୁଗନ୍ଧ ଶାରଦଧାନ—

A species of winter-paddy.

ଗଅତ୍—ଗ୍ରା. ବି. (ଭୁଲ—ସଂ. ଗତ)—ଗତବର୍ଷ; ଗୋଦସ୍ତା—

Gaat Last year.

ଗଅଦ—ଗ୍ରା. ବି. ଓ ବିଣ.—ଗହଦ (ଦେଖ)

Gaada Gahada (See)

ଗଅଦି—ଗ୍ରା. ବି—ଗହଦି (ଦେଖ)—

Gaadi Gahadi (See)

ଗଅନ୍ତି—ଦେ. ବି.—ଗଇନ୍ତି (ଦେଖ)

Gaanti Gainti (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ, ଷ	ଙ୍କ	ଇତ୍	ଉଅ	ଉ୍ଷ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଢ଼

ଗଅସ—ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବ—ଗୟସ (ଦେଖ)
Gaasa Gayasa (See)

ଗଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୂଥ=ମଳ)—୧ । କର୍ଣ୍ଣମଳ; କାନଗଇ—
Gai 1. Dirty matter of the ear; wax of the ear.
୨ । ବାଳକମାନଙ୍କର ଝାଡ଼ା ରୋଗ—
2 Infantile diarrhœa.
୩ । (ସଂ. ଗୁପ୍ତ) ଗୁପ୍ତ ଦୋଷ—
3. Secret or unpublished defect.
ଶୁଣ ଯମେମନେ ଦୁର୍ବଲେ ଜଗନାଥା,
ବୋଇଲେ ଗଇ ତାର ଅଛଇ ଶୁଣ ଥାହା । ପାଠାନ୍ତର. ଦୁର୍ଜ ଦୁଗୁଣ ।
୪ । ରକ୍ତା; ଦେହର ଅଂଶବିଶେଷରେ ଅଟକ ଯିବା ପବନ—
4. A stitch; acute spasmodic pain caused inside the body due to the suspension of the circulation of air in that part.
(ଯଥା—ମୋ ଖୁଆରେ ଗଇ ପଶିଛି ।)

ଗଇଁ—ଦେ. ବ—ବହୁତ କାମ କରିବା ଯୋଗୁଁ କାମ କରିବା ଅଙ୍ଗ (ଯଥା—ଆଙ୍ଗୁଠି, ବାହୁ, କାନ୍ଧ, ଖୁଆମୂଳ) ରେ ଜାତ ହେବା ବେଦନାଯୁକ୍ତ ବ୍ରଣବିଶେଷ—A painful boil on a joint or a limb due to over-work; corns.

ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର; ଫିଙ୍ଗୁମ୍ବ) ବ (ସଂ. ଜାମାତା)—
ଭଗିନୀପତି; ଉଣୋଇ—One's sister's husband.

ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦ୍ନୀପୁର) ବ—୧ । ଭଉଣୀର ଶଶୁର—
1. Sister's father-in-law.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକର ଭଉଣୀ-ଜୋଇଁ—2. Sister's husband.

ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ଅପଣାର ବଡ଼ ବା ସାନ ଭଉଣୀର ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଡାକିବାର ସମ୍ବୋଧନ—
A word used by a woman in addressing her sister's husband.

ଗ୍ରାଦେ. (କଟକ, କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା) ବ—ବହୁତ ମାଡ଼ ଖାଇବା ଯୋଗୁଁ ଅଙ୍ଗରେ ଜାତ ହେବା ବେଦନା—Pain due to excessive beating.

ଗଇଁଛଣୀ—ଦେ. ବ—୧ । ଗଇଛଣୀ (ଦେଖ)—
Gaiñchhiṇī 1. Gaichhiṇī (See)
୨ । ଗଉଛୁଣୀ (ଦେଖ)—
2. Gauchhuṇī (See)

ଗଇଁଛିବା—ଦେ. କି (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି+ଛିନ୍ନ)—ଦେହରେ ଛିନ୍ନକର ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବା—To wear a cloth by tucking it up with various tangles.

ଗଇଁଠା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଘୃଷ୍ଟିକ=ଘଷି; ଏହା ଘଷିପର ଦ୍ୱାଉରେ କଲାସିବାରୁ)
Gaiñṭhā —ଗୁଡ଼ୁଳ ଚୂନାରୁ ପ୍ରଥମେ ବାଙ୍କରେ ସିଝାଇ

ସିଦ୍ଧପିଠା ସେ ଖଲକୁ ଗୋଟା କଣ୍ଡ ବଳ ପରେ ପାଣିରେ ସିଝାଇ ଛଆର କରିବା ପିଠା; ଗେଣ୍ଡେଇ—A cake made of rice-flour boiled in steam.
ଅଳ ଖୁଦଗାର, କାର ଚଉଠା,
ପଥର ଉନର୍ ଗାସ୍ତଅଇଠା—ଭଉ ।

ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି)—ଦୁଇଖଣ୍ଡି ସୂତା ବା କନା ବା ଲୁଗା ଏକତ୍ର ଗଣ୍ଠି ପଡ଼ି ସଂଯୁକ୍ତ କର୍ ଯାଇଥିବା (ବସ୍ତ୍ର)—
(cloth) Consisting of two tattered pieces of rags or strings knotted together.

ଗଇଁଠାଇବା—ଦେ. କି (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥନ; ପ୍ରା. ଗଣ୍ଠନ)—୧ । ଦୁଇଖଣ୍ଡି ସୂତା, ଲୁଗା ବା କନାକୁ ପରସ୍ପର ସଂଯୁକ୍ତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଗଣ୍ଠି ପକାଇବା—1. To tie two pieces of strings, cloths or rags into a knot.
Gaiñṭhāibā
ଗାଁଠଦେଓୟା
ଗାଁଠନା
୨ । ଗଣ୍ଠି ପକାଇ ଏକାଧିକ ଲମ୍ବ ଓ କୋମଳ ପଦାର୍ଥକୁ ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ସଂଯୁକ୍ତ କରିବା—2. To tie up two pieces of pliant things into a knot.

ଗଇଁଠାଗଇଁଠି—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି)—
Gaiñṭhāgaaiñṭhi ୧ । ଯେଉଁ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୁଗା ପରସ୍ପର
ଗାଁଠାଗାଁଠି ଗଣ୍ଠିଦ୍ୱାରା ଆବଦ୍ଧ ହୋଇଥାଏ—
1. Having one's cloth tied to another's by the ends.
୨ । ପରସ୍ପର ଗଣ୍ଠି ପଡ଼ି ଛନାଛନ୍ଦ ହୋଇଥିବା—
2. Tied to or bound with each other.
୩ । ଛନାଛନ୍ଦ—
3. Knotted together; entangled.

ଦେ. ବ—ବହୁ ବସ୍ତୁକୁ ଗଣ୍ଠିଦ୍ୱାରା ସଂଯୁକ୍ତ କରିବା କର୍ମ—
Act of tying many things into knots.

ଗଇଁଠାଗଇଁଠି—ଦେ. ବଣ—ଗଇଁଠାଗଠିଁ (ଦେଖ)
Gaiñṭhāgaiñṭhi Gaiñṭhāgaaiñṭhi (See)

ଗଇଁଠାପାଉଁଶ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଘୁଣ୍ଟିକ=ବନସ୍ଥକଷ୍ଟଶ+ପାଂଶୁ; କିମ୍ବା ଗୋବଷ୍ଠା+ପାଂଶୁ)—ଗୋବର ଲଣ୍ଡିକୁ ଜାଳିଲେ ତହିଁରୁ ଯେଉଁ ପାଉଁଶ ହୁଏ—
Gaiñṭhāpāuñśa
ଘୁଂଟେପାଁଶ
ଗୋଇଁଟାରାଖ
Ashes produced by burning cowdung in its natural shape.

ଗଇଁଠାଳ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥିଳ)—ବରାବରସମସ୍ତରେ ବରାବର ବେଦରେ ବରର ହୃଦର (ପାଶ୍ୱ) ଓ କନ୍ୟାର ଓଢ଼ଣୀ (ବଲ୍ଲଘାଟ) କୁ ସଂଯୁକ୍ତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପକାଯିବା ଗଣ୍ଠି ବା ଗ୍ରନ୍ଥି—
Gaiñṭhāḷa
ଗାଁଠ
ଗଁଟବଂଧନ
Marital knot; knotting of one end of the bride's sheet with that of the bride-groom.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅଘର ପୃଷ୍ଠାରେ ଧୃତ ୧ ଚଲ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଲ୍ତି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ୱୈତ ରକ୍ଷା କରୁନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଲ୍ତି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳନ୍ତ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚଳି ରୂପଟର ୨ ବା ୧ ଚଲ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ସଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗଇଁଠାଲଫିଟା—ଦେ. ବ୍ୟ (ଫ. ଗ୍ରନ୍ଥିମୋଚନ)—
Gaiñṭhāḷaphiṭā ବବାହର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶୁଭ ଦ୍ୱିତୀୟା ଦିନ ଗାଁଠିଛାଡ଼ା ବର-କନ୍ୟାଙ୍କ ଉଦ୍ଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବନ୍ଧାଯନା ଦେବା ପରେ ବବାହ
ଗଁଟଖୋଲନା ବେଦିରେ ପାଶ୍ଚ ଓ ବଉଲଘାଟରେ ପକାଯାଇଥିବା ଗଇଁଠାଳ (ଗଣ୍ଠି) ଫିଟାଯିବା ବଧି—
The ceremony of untying the marriage-knot.
[ଦ୍ର—ଅନେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ବବାହର ଏକବର୍ଷ ପରେ ଏହି ବଧି ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ ।]

ଗଇଁମାଡ଼—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (କଃକ) ବ—ବେଳାସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରହାର; ଯେଉଁ ମାଡ଼ରେ ଗ୍ଲୋକ ଗଧ୍ୟାଁ ଦୋଇଯାଏ—
Gaiñmārḍa Excessive flogging; severe beating.

ଗଇଁମାରୁ—ଦେ. ବଣ—ଗଇମାରୁ (ଦେଖ)
Gaiñmāru Gaimāru (See)

ଗଇ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କର୍ଣ୍ଣରୁ ଖଡ଼କା ବା ନଖୁରୁଣିର ସହାୟତା ଦ୍ୱାର୍ ମଇଳ ବାହାର କରିବା—1. To bring out the wax from the ear.
ଇଜ୍ଜତ କରନା; ଖୋଲନା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୁପ୍ତ ଦୋଷ ବା କଳଙ୍କ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
2. (figurative) To publish or expose another's family-secrets or scandals.

ଗଇ ଖୋଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଇ କାଢ଼ିବା (ଦେଖ)
Gai kholibā Gai kāṛdhibā (See)

ଗଇଛୁଣୀ—ଦେ. ବ—୧ । ଅରଟର ଯେଉଁ କାଠିମାନଙ୍କ ଉପରେ ମାଲ-ଦଉଡ଼ି ଦଆଯାଏ ସେହି କାଠିରେ ପରସ୍ପରକୁ ଯୋଡ଼ି ଦେଇ ହୋଇ ଦଆ ଯାଇଥିବା ଦଉଡ଼ି—
Gaichhiṇī 1. The string which joins together the horns or spokes of a spinning wheel.
୨ । ଗଉଛୁଣୀ (ଦେଖ)
2. Gauchhuṇī (See)

ଗଇଝାଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ରୋଗ—
Gaijhārḍā Infantile dysentry or diarrhœa.

ଗଇଣ୍ଠା—ଦେ. ବ—ଗଇଁଠା (ଦେଖ)
Gaiṇṭhā Gaiñṭhā (See)

ଗଇଡାଡୁ—ଦେ. ବ—ଗୋଡାଡୁ (ଦେଖ)
Gaitārḍu Gotārḍu (See)

ଗଇଦି—ଦେ. ବ.—ଗଦ୍ଦି (ଦେଖ)
Gaidi Gahadi (See)

ଗଇନ୍ତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖନନ)—
Gainti ମାଟି ଖୋଳିବା ନମନ୍ତେ ହାତୁଡ଼ାଲଗା ମୁନିଆଁ କାଙ୍କରବିଶେଷ ଗାଁତିକୋଦାଳ (ଏହାର ଏକ ପାଖେ ମୁନ ଓ ଏକ ପାଖେ ଦାଢ଼ ଥାଏ)—
କୁଦାଳୀ, ଗୈଁତ Pickaxe sharpened at one end and pointed at the other.

ଗଇଜା—ବୈଦେ. ବ.—ଗୋଇଜା (ଦେଖ)
Gaindā Goindā (See)

ଗଇବ୍—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ.-ଗଏବ୍ (ଦେଖ)
Gaib Gaeb (See)

ଗଇବି—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ଗାୟିବ୍, ଗୈବ=ଗୁପ୍ତ; ପରୋକ୍ଷ, ଅଦୃଶ୍ୟ; ଭୁଲ—ଫ. ଗୁପ୍ତ) —
Gaibi
ଗୈବୀ; ଗାୟବ ୧ । ଗୁପ୍ତ—1. Secret.
ଗୈବୀ ୨ । ଅଜ୍ଞାତ—2. Unknown.
୩ । ଲୁକ୍କାୟିତ—3. Concealed; covert.
୪ । ଅଦୃଶ୍ୟ; ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ—4. Disappeared.
୫ । ଅନୁପସ୍ଥିତ—5. Absent.

ଗଇବ ଖେଳ—ଦେ.ବ. (ଆ. ଗାୟିବ୍; ଗୟେବ୍; ଗୈବ୍+ଫ. ଖେଲା)—
Gaibi khela ଦାବା ବା ସତରଞ୍ଜି ଖେଳରେ ଘାଣ୍ଟିର ଚଲଣ ନ ଦେଖି
ଗୟେବୀଖେଳା ଘାଣ୍ଟଠାରୁ ଦୂରରେ ବସି ଗୋଟି ଚଳାଇବା—
ଗୟେବୀଚାଲ Chess-play carried on from a distance
ଗାୟବ without looking at the chess-board.

ଗଇମାରୁ—ଦେ. ବଣ (ଫ. ଗୁପ୍ତ+ମାରକ)—
Gaimāru ୧ । ଗୁପ୍ତହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ—1. Assassinating.
ଗୁମୀଖୁନେ; ଗୁମଖୁନେ ୨ । ବିଶ୍ୱାସଘାତକ—2. Treacherous.
ଗୁମୀଖୁନୀ ଦେ. ବ—୧ । ଗୁପ୍ତଘାତକ ବ୍ୟକ୍ତି—1. An assassin.
୨ । ବିଶ୍ୱାସଘାତକ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A treacherous person.
୩ । ଗୁପ୍ତହତ୍ୟା—3. Assassination.

ଗଇର୍— ବୈଦେ. ବଣ (ଆ. ଗୈର୍=ଅନ୍ୟ; ବିରୁଦ୍ଧ)—
Gair ୧ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ଲାଗେ) ନୁହେଁ—
ଗୈର 1. Not; the English prefix—Un.
ଗୈର (ଯଥା, ଗଇର୍ ହାଜର୍)
୨ । ଅନ୍ୟ—2. Other than; another.
(ଯଥା—ଗଇର୍ ଇସ୍ତ୍ରୀକା)
୩ । ଗଇର୍ ଖରଚ୍ (ଦେଖ)
3. Gairkharachā (See)
ଦେ. ବଣ—ଗଇର (ଦେଖ)
Gairi (See)

ଗଇର୍ ଖରଚ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—
Gair kharachā କୌଣସି ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ବା ବସ୍ତୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟକାଳ ଯାଏଁ ଗୈର ଖରଚା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଧିକୃତ ସ୍ଥାନରେ ରଖି ନଯୁମ୍ବିତ ସମୟରେ
ହରଜାନା; ଗହରୀ ଖରଚା ସେ ସ୍ଥାନରୁ ଉଠାଇ ନ ନେଲେ ଅଭିରକ୍ତ ସମୟ ପାଇଁ ବସ୍ତୁସ୍ୱାମୀ ସ୍ଥାନସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ ଦିଅନ୍ତି—Demurrage.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉପୃ	ଜ୍ଞ	ଃ
୨୦	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଦ୍ଭବନ୍ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଉଅ	ଵ	ନ୍

ଗଇର୍‌ହାଜର୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ଗୈର୍‌ହାଜର୍)—ଅନୁପସ୍ଥିତ—
Gairhājar Absent.
ଗରହାଜିର
ଗୈରହାଜିର

ଗଇର୍‌ହାଜିର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଗୈର୍‌ହାଜିର୍)—ଅନୁପସ୍ଥିତି—
Gairhājiri Absence; non-attendance.
ଗରହାଜିରୀ
ଗୈରହାଜିରୀ

ଗଇର—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—(ସଂ. ଗଭୀର)—ଗହୀର (ଦେଖ)—
Gaira Gahira (See)

ଗଇରତ୍—ବୈଦେ. ଅ. (ଆ. ଗୈରତ୍)—
Gairat ୧ । ଲଜ୍ଜା—1. Shame.
ଗୈରତ ୨ । ଗୋପନ—2. Concealment (Howells).
ଗୈରତ

ଗଇରି—ପ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ଗଭୀର; ପ୍ରା. ଗମ୍ଭୀର)—ଗଭୀର—
Gairi Deep
ଗଇରା ଦେ. ବି—ଗହୀର (ଦେଖ)
ଗହରା Gahira (See)

ଗଇରିକ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ଗୈରିକ)—
Gairika ଗୈରିକ; ଗେରୁମାଟି—
ଗଇରିକ Red chalk; red ochre.
ଗଇରିକ ଦତ୍ତନ ଦୁଃଖେ ଗଇରିକେ ପଦ୍ମ ଲେଖିଥିଲେ ଭକ ଭୁଲେ—
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ଗଇଲ—ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଗବୟ) —ଗୟଳ (ଦେଖ)
Gaila Gayala (See)
ସିଂହ ବ୍ୟାଘ୍ର ମହିଷ ଗଇଳ ଭାଲୁ ଗଣ୍ଡା—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଗଇଶ—ଦେ. ବି—ଗୟସ (ଦେଖ)
Gaisa Gayasa (See)

ଗଇହଗା—ଦେ. ବି—ଗଇଜାଡ଼ା (ଦେଖ)
Gaihagā Gaijhārdā (See)

ଗଉଁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗମ୍ୟ; ହି. ଗୌଁ=ମତଲବ; ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ; ଭୁଲ.
Gauñ ଆ. ଗମ୍=ମନୋଦୁଃଖ; ଫା. ଗୁମାନ୍=ଅଭିମାନ)—
ଗୁମର; ଗୌଁ ୧ । ମତଲବ୍; ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—1. Intention.
ଗୌଁ; ଗଁବଁ ୨ । ମନର ଭାବ—2. Mental attitude.
୩ । ଅଭିମାନ; ଗୁମାନ—3. Sullenness; sulks.
୪ । ଗମ୍ଭୀରତା ଭୂଷ୍ଣୀଭାବ—4. Silence due to pride.
୫ । ଗର୍ବ—5 Pride.
୬ । ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ—6. Graveness, gravity.

ଗଉଁଆଁ—ଦେ. ବିଣ. (ହି. ଗୌଁଦାରୁ)—
Gauñāñ ୧ । ଗର୍ବିତ—1. Proud; arrogant.
ଗୁମରଦାର ୨ । ଅଭିମାନୀ—2. Sullen.

ଗୌଁଦାର ୩ । ଯେଉଁ ଲୋକର ମନମରଜି ବୁଝିବା କଷ୍ଟକର; ଗମ୍ଭୀର—3. Grave; a person whose mind it is very difficult to fathom.

ଗଉଁଚିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଇଁଚିବା (ଦେଖ)
Gauñchibā Gaiñchhibā (See)

ଗଉଁଛୁଣି—ଦେ. ବି—ଗଉଛୁଣୀ (ଦେଖ)
Gauñchhuṇi Gauchhuṇī (See)

ଗଉଁଦାର—ଦେ. ବିଣ. (ହି. ଗୌଁଦାରୁ)—
Gauñdār ଗଉଁଆଁ (ଦେଖ)
Gauñāñ (See)

ଗଉଁଦାଣିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଗଉଁଆଁ (ଦେଖ)
Gauñdāriā Gauñāñ (See)

ଗଉଁ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମନର ଅବସ୍ଥା ବୁଝି
Gauñ pāibā ପାରିବା; ମରଜି ପାଇବା—
ମରଜି ପାଓୟା 1. To divine a person's mind.
ଗୌଁପାନା ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଭିମାନର କାରଣ ଠାବ୍‌ଗଇବା—
2. To guess the cause of a person's sullenness.

ଗଉଁ ପାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗଉଁ ମାରିବା (ଦେଖ)
Gauñ pāribā Gauñ māribā (See)

ଗଉଁ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗର୍ବ ବା ଅଭିମାନରେ ଚୁପ ହେବା—
Gauñ māribā To be silent or sullen on account of
ଗୌଁଦରା pride or anger; to sulk.

ଗଉଁଲି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ.—ଗଅଁଳି (ଦେଖ)
Gauñli Ga-añli (See)

ଗଉଁଲିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ.—ଗଅଁଳି (ଦେଖ)
Gauñliā Ga-añli (See)

ଗଉ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ଗୋ; ଭୁଲ—ହି. ଗଉ)—
Gau ୧ । ଗାଈ—1. Cow
୨ । ଗୋରୁ—2. Cattle.

ଗଉଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. (ସଂ. ଗବ୍ୟ)—ଗୁଆ; ଗୋରୁ-
Gauā ଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ (ଯଥା—ଘିଅ, ଲହୁଣୀ, ଦହ)—
Produced from the cow.

ଗଉଛଣି—ଦେ. ବି.—ଗଉଛୁଣୀ (ଦେଖ)
Gauchhaṇi Gauchhuṇī (See)

ଗଉଛୁଣୀ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥନ; ପ୍ରା. ଗଣ୍ଠନ)—୧ । ଦେହରେ
Gauchhuṇī ଛନ୍ଦ କର ପିନ୍ଧାଯିବା ଲୁଗା—
2. Cloth worn in an entangled manner.
୨ । ଦେହରେ ଛନ୍ଦକର ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବା—
2. Wearing of cloth in an entangled manner.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଠ ବପସ୍ତର ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାହ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗଉଡ଼—ଦେ. ଈ. ପୁଂ. (ସଂ. ଗୌଡ଼; ଗୋପାଳ; ପ୍ରା. ଗୋଵ୍ଭାଲ)—
Gaurda ୧ । ଗୌଡ଼ (ଦେଖ)
(ଗଉଡ଼ଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Gaurda (See)
ଗୋଆଳା; ଗୟଳା ୨ । ଓଡ଼ିଶାର ଗୋପାଳ ଜାତି—
ଗୋପାଳ, ଗ୍ୱାଳ 2. The cow-herd caste of Orissa.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଗୋରୁ ଜଗନ୍ତି, ଘିର ବୁଦ୍ଧନ୍ତି । ଏମାନେ ଘାଣ୍ଟି-ଛୁଆଁ ଓ ଦାଣ୍ଡୁଆ ଜାତି । ଏମାନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଦାଣ୍ଡରେ ଦହି ଦୁଧ ବିକନ୍ତି । କଟକ ଜଜ୍ଜାର ନେମାଲ ମଠର ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ଦାସ ଗୋସାଇଁଙ୍କ ଗାଦିର ମହନ୍ତ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଓଡ଼ିଶାର ଗଉଡ଼-ମାନଙ୍କର ଗୁରୁ । ଗଉଡ଼ମାନେ ପ୍ରାଚୀନ ବୈଶ୍ୟଜାତିସ୍ଥ ବୋଲି ପଣ୍ଡିତମାନେ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏମାନଙ୍କର ଆରାଧ୍ୟ । ଏମାନେ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ; ଯଥା—ମଥୁରାପୁରିଆ ଓ ଗୋପପୁରିଆ । ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ପର୍ବ । ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଏମାନେ ଗାଈ ବନ୍ଧାନ୍ତି ଓ ନଉଡ଼ଖେଳ କରନ୍ତି ଓ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚରିତବିଷୟକ ଗୀତ ବା ଉଗାଳ ବୋଲନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ବଂଶରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜନ୍ମ ହୋଇ-ଥିଲେ ବୋଲି ଏମାନେ କହନ୍ତି । ସମ୍ବଲପୁରରେ ଗଉଡ଼ମାନଙ୍କର କନ୍ଧଲଖିତ ଶ୍ରେଣୀ ଦେଖାଯାଏ, ଯଥା—ମଗଧା; ଝାଡ଼ୁଆ, ନନ୍ଦ, ଖଣ୍ଡିଆ, ଯାଚକ, ଭୁମାଲ, ଅବାବ, ଖଣ୍ଡ ଏବ ଏହି ଶ୍ରେଣୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନାନା ବର୍ଗ ବା ଉପଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟ ଅଛି ।]

ଗଉଡ଼କକ୍ଷା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ବନ୍ୟଲତାବିଶେଷ—
Gaurdakakshā Maba Buxifolia (Haines).
ଅଙ୍ଗାରୁ

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ସେନ୍ଦୁା ସେନ୍ଦୁା ହୋଇ ଶିମ୍ବ ସଞ୍ଜି ପର କୋଳ ଧରେ । କୋଳ ପାଚିଲେ ମଧୁରିଆ ଓ କଷା ଲାଗେ; ଲୋକେ ଏ କୋଳ ଖାଆନ୍ତି ।]

ଗଉଡ଼କେରା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଲକ୍ଷ୍ମୀବିଲାସ (ଦେଖ)
Gaurdakerā Lakshmibilāsa (See)

ଗଉଡ଼ଗଡ଼କା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗଙ୍ଗଶିଉଳି ଫୁଲ ଓ ଗଛ;
Gaurdagardakā ଶେଫାଳିକା—The weeping Nyctanthes (flower and tree).

ଗଉଡ଼ଗୋଖା—ଦେ. ବ. (ସହରର)—ଓଡ଼ିଶାର ଗାଈଚରା ଗଉଡ଼ ଜାତି ଓ ମାଛଧରା ଗୋଖା ଜାତି—
Gaurdagokhā The cowherd and the fisherman castes of Orissa.

ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଗାଳି; ଓଡ଼ିଶାର ଏ ଦୁଇ ଜାତି ନବୁଝିଆ ଥିବାର ପ୍ରବାଦ ଥିବାରୁ)—
୧ । ଗଜମୂର୍ଖ; ଅତି ନବୁଝିଆ—
1 (a form of abuse) Very stupid.
୨ । ଅଖାଡ଼ୁଆ—2. Fool-hardy.
୩ । ମଗରୁ—3. Obstinate; headstrong.

ଗଉଡ଼ଗୋଖିଆ—ଦେ. ବଣ—ଗଉଡ଼ ଗୋଖା (ଦେଖ)
Gaurdagokhiā Gaurda gokhā (See)

ଗଉଡ଼ଗୋଠିଆ—ଦେ. ବ—ଗାଈଆଳ; ଗୋରୁଜଗୁଆଳ—
Gaurdagothiā A cowherd.
ଦେ. ବଣ—୧ । ଗଉଡ଼ଗୋଖା (ଦେଖ)
1. Gaurdagokhā (See)
୨ । ଯେଉଁ ଗାଈମାନେ ଗଉଡ଼ଙ୍କ ଗୋଠରେ ଗୋରୁପଲଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରହି ଏକତ୍ର ଚରଣ କରନ୍ତି—
2. (kine) Which herd together in a cowherd's flock.

ଗଉଡ଼ଗୋବିନ୍ଦ—ଦେ. ବ—ଗରୁଡ଼ଗୋବିନ୍ଦ (ଦେଖ)
Gaurdagobinda Garurdagobinda (See)

ଗଉଡ଼ପାନ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଅନୁଗୁଳ ପ୍ରତ୍ନତ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ
Gaurdapāna ଗଉଡ଼ପିଲାଏ ଖେଳାଇବା ମୂଷାକାନି ପତ୍ର ଓ ଖଇର (ଏହା ଖେଳାଇଲେ ଓଠ ପାନ ଖାଇଲା ପରି ନାଲିଆ ଦେଖାଯାଏ)—Leaves of Mūshākāni plant chewed with catechu by poor cowherd lads and producing redness in the mouth and lips.

ଗଉଡ଼ବାଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
Gaurdabārdi କଉ ମାଛ (ଦେଖ)
Kau māchha (See)

ଗଉଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଗୋପାଳ ଜାତିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Gaurdiā 1. Pertaining to the cow-herd caste.
ଚାବାଡ଼େ
୨ । (ଗାଳି) ଅଖାଡ଼ୁଆ—
2. (a term of abuse) Fool-hardy.
୩ । (ଗାଳି) ମୂର୍ଖ—3. (abuse) Illiterate.
୪ । (ଗାଳି) ନବୁଝିଆ—4. (abuse) Stupid.
୫ । (ଗାଳି) ମଗରୁ; ଏକବାଗିଆ—
5. (abuse) Headstrong; obstinate.

ଗୌଡ଼ୀୟ ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୌଡ଼ୀୟ)—
ଗୌଡ଼ୀୟ ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର ଶାଖାବିଶେଷ—
A sect of Baishnabas of Bengal (followers of Chaitanya).

ଗଉଡ଼ିଆ କେଲା—ଦେ. ବ—କେଲାମାନଙ୍କର ଏକ ଶ୍ରେଣୀ—
Gaurdiā kelā A class of Kelās.

[ଦ୍ର—ଏ ଜାତିର ପୁରୁଷମାନେ ରୋଗଚକିତ୍ସା କରନ୍ତି ଓ ମାଇପେ ଚଡା କୁଟନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଗୋତ୍ର ମଯୂର ।]

ଗଉଡ଼ିଆ ଚଡା—ଦେ. ବ—୧ । ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ଗୌଡ଼-
Gaurdiā chitā ମାନଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଚିହ୍ନ—
1. The special mark of sandal-paste on the brow of cowherds initiated into Baishnabism.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ସ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୠ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

ଗଉଡ଼ିଆ ଛତା—ଦେ. ବ—ଗଉଡ଼ମାନଙ୍କର ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ବଡ଼ ତାଲପତ୍ର
Gaurdiā chhatā ଛତା—Large palm-leaf-umbrella
ରାଖାଳେ ଛାତା used by cow-herds.

ଗଉଡ଼ିଆ ତଳକ—ଦେ. ବ—ଗଉଡ଼ିଆ ଚଡା (ଦେଖ)—
Gaurdiā tilaka Gaurdiā chitā (See)

ଗଉଡ଼ିଆ ପାନ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗଉଡ଼ପାନ (ଦେଖ)—
Gaurdiā pāna Gaurdapāna (See)

ଗଉଡ଼ିଆ ବଇଷମ—ଗ୍ରା. ବ. (ଗୌଡ଼ୀୟ ବୈଷ୍ଣବ)-ଗଙ୍ଗାଠାରୁ ଋଷିକୁଲ୍ୟା
Gaurdiā baishama ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ଗଉଡ଼ମାନେ ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ
ଗୌଡ଼ୀୟବୈଷ୍ଣବ ଗୋସ୍ୱାମୀ ଓ ତାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟପ୍ରଶିଷ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମରେ
ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ସେମାନେ—The cow-herds who were initiated into Baishnabism by Achutānanda Dāsa and his disciples.

ଗଉଡ଼ିଆ ବୈଷ୍ଣବ—ଦେ. ବ—ଗଉଡ଼ିଆ ବଇଷମ (ଦେଖ)—
Gaurdiā haishnaba Gaurdiā baishama (See)

ଗଉଡ଼ିଣୀ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗଉଡ଼ୁଣୀ (ଦେଖ)—
Gaurdiṇī Gaurduṇī (See)

ଗଉଡ଼ୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗୋପାଳଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ—
Gaurduṇī A cow-herd female.

ଗୟଲାନୀ
ଗ୍ୱାଲିନ

ଗଉଡ଼ୁଣୀ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ବନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀସ୍ତ ଗଛୁ
A wild plant with white sap.

[ଦ୍ର—ଏହା ୪।୫ ହାତ ଉଚ୍ଚ, ଏହାର ଫୁଲ ଅରଖ ଫୁଲ ପରି ହୋଇଥାଏ । ଏ ଫୁଲକୁ ଲୋକେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଗୁଜ ଓ ଯୋଡ଼କର ଖାଆନ୍ତି ।]

ଗଉଡ଼ୁଣୀଆଁ ପୋକ—ଦେ. ବ—ଗଉଡ଼ୁଣୀ ପୋକ (ଦେଖ)—
Gaurduṇiāñ poka Gaurduṇī poka (See)

ଗଉଡ଼ୁଣୀ ପୋକ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗଣ୍ଡୁଗୋପାଳକା)—ବର୍ଷାଦିନେ ଜାତ
Gaurduṇī poka ହେବା ଏକଜାତୀୟ କଳା ରଙ୍ଗର ଶତଯୁଗା
କାଳକେମ୍ପୋ ପୋକ; କାଳଗଉଡ଼ୁଣୀ ପୋକ—
ଗ୍ୱାଲିନ A black Myriapod or milliped.

ଗଉଡ଼ୁଣୀମାଇ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗଉଡ଼ୁଣୀ (ଦେଖ)—
Gaurduṇīmāī Gaurduṇī (See)

ପରସ୍ପରକଥା (ସମ୍ବାଦ, କରଣ) ଉତ୍ତରକଥା (ଉତ୍ତ)
ଗାଣ୍ଡଓଆ (ଗୁର୍) ଗଉଡ଼ୁଣୀମାଇ, ଏ ଗାଈର କାରକୁ
ବସ୍ୱାସ ନାହିଁ—ପ୍ରବଚନ ।

ଗଉଣି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗୋଣୀ)—ଶସ୍ୟାଦିର ପରମାଣ ପାତ୍ର—
Gauṇi A corn-measure.
ଗୋଣୀ [ଦ୍ର—ଏହା ବେତ କମ୍ବା ପିତ୍ତଳନର୍ମିତ । ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ
ଗୋନ ଗଉଣିର ପରମାଣ କାହିଁକି ୨ସେର ଠାରୁ ୮ସେର; ଏଥିର
ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ 'ଗୌ'; ସାତ ଗୌଣି ଲେଖିବାକୁ ହେଲେ
ଗୌ ୭୯ ଲେଖାଯାଏ । ୨୦ ଗୌଣି=୧ ଘଡ଼ୁଙ୍କ । ୪୦ ଗୌଣି=
୧ ଡୋଲ । ୮୦ ଗୌଣି=୧ ଭରଣ । ଗଉଣିର ୧୨ ଭାଗ
ପରମିତ ପାତ୍ରକୁ ସେର ବା କଠା ବା ପାହଲ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଗଉଣି—ଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଭୂମିର ପରମାଣବିଶେଷ—
A standard area of land.
ଗ୍ରାମରେ ଗଉଣିଏ ଗୋଚର ଭୂମି ରହିଲା ନାହିଁ—ପଇଁଚାସୀ ୧୩।୨୧ ।

ଗଉଣିଆଁ—ଦେ. ବ (ଏହାର ଶିଖର ଉପୁଡ଼ା ହେଲା ଗଉଣି ପରି
Gauṇiāñ ଦେଖାଯିବାରୁ)—ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ରଣପୁରଅନ୍ତର୍ଗତ
ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପର୍ବତ—
Name of a mountain in the Feudatory State. of Ranapur in Orissa.
ଅଭୁଙ୍କଷଡ଼ଙ୍ଗ ନିଜ ଗଉଣିଆ—ବ୍ରଧାନାଥ. ଚଉକା ।

ଗଉଣିଏ ଗେଲ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଖୁବ୍ ବେଶି ଆନନ୍ଦ—
Gauṇie gela Great joy.

ଗଉତମ—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବ—ଗୌତମ (ଦେଖ)
Gautama Gautama (See)
ବ୍ୟଜନ ଗୁଜନ କରୁଥିଲେ ଗଉତମ—ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଗଉତାଡ଼ୁ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ; ତୈଲଙ୍ଗ) ବ—ଗୋତାଡ଼ୁ (ଦେଖ)
Gautārdu Gotārdu (See)

ଗଉନ୍ତିଆ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗଅଁତିଆ (ଦେଖ)
Gauntiā Ga-añtiā (See)

ଗଉନ୍ତିସତ୍ତ—ଦେ. ବ—ମାଲ୍ଗୁଜାରୁ ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ଗଉନ୍ତିଆ ଅସୁଲ କରିବା
Gauntisattwa ମାଲ୍ଗୁଜାରୁ ବା ମୋଟ ଖଜଣାରୁ ଯେଉଁ
ଶତକରା ୪ ୪୦ ମାଲିକାନା ଗଉନ୍ତିଆ ନବ—
The mālikānā or commission (at 40 percent) retained by the Gauntiā as remuneration for collecting rent from the tenants.

[ଦ୍ର—ଯାହା ଗଉନ୍ତିଆ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟରେ ଦାଖଲ କରେ ତାକୁ କାମିଲ୍ ଜମା ବୋଲାଯାଏ ।]

ଗଉର—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବ (ସଂ. ଗୌରବ)—୧ । ଖାତର—
Gaura 1. Regard.
ଗୌର ୨ । ସମ୍ମାନ—2. Respect.
ଗୌର [ଦ୍ର—ଅତ୍ତ ପରଚସ୍ପେ ଗଉର ନଷ୍ଟ ।]
୩ । ସମ୍ମାନପ୍ରଦର୍ଶନ—3. Honouring.
୪ । ଗୌରବ—4. Glory; dignity.
୫ । ଆଦର; ସ୍ନେହ—5. Affection; fondness.
୬ । (ସଂ. ଗୌର) ଗୋର୍—6. Fair-skinned.
ଗଉରବାନ୍ତ ମନୋହର
ସୁନ୍ଦର ବଦନମଣ୍ଡଳ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।
୮ । (ଏ ଗୌରାଙ୍ଗ ଥିବାରୁ) ଚୈତନ୍ୟଦେବ; ବଙ୍ଗଭୂମିର
ଚୈତନ୍ୟ ଅବତାର—
8. The name of Chaitanya; a Hindu Baishnabite reformer born in Nabadwipa.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ପ୍ରକାରଭେଦରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ପଥାନ୍ତରେ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ । ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ବେଖିବେ; 'ଅଗଂା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ବେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ବେଖିବେ ।

୪ । (ପୁଂ) ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—
9. Name given to males.

ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଗୌର୍) —
୧ । ଚନ୍ତନ—1. Thinking.
୨ । ଶିଆଲ—2. Minding.

ବେ. ବିଣ—୧ । ସମ୍ମାନସୂଚକ—1. Honourable.
୨ । ଗୌରବମୟ—2. Glorious.

ଗ୍ରାବେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗଉଡ଼—A cow-herd.

ଗଉର କରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି (ସଂ. ଗୌରବ) —
Gaura karibā ୧ । (ସଂ. ଗୌରବ) ସମ୍ମାନ କରିବା—
1. To respect or regard.
୨ । (ଆ. ଗୌର୍)—ଅବଗତ ହେବା—
2. To come to know; to take cognisance of.

ଗଉରଚନ୍ଦ୍ର—ଗ୍ରା. ବ—ଗଉର ୮ (ଦେଖ)—
Gaurachandra Gaura 8 (See)
ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର
ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର

ଗଉରଚନ୍ଦ୍ର ଅଜ୍ଞା ହେଲେ
ପୂରଣ କର ହୋ ବୋଇଲେ—ରୂପଚ, ପ୍ରେମତତ୍ତ୍ୱାମୃତ ।

ଗଉରବ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ଗୌରବ)—
Gauraba ଗୌରବ (ଦେଖ)
Gauraba (See)

ଇରୁଣୀ ଭୋ ବାଣୀ ମୁହଁ ମୁହଁ ଠାଣି ଶୁଣିଥିବ ପୁଣି ଯାହା କାନ
ସେ କି ଭେରବ ଯୋଗ୍ୟ ବସ୍ତୁର ଶୁଦ୍ଧ ପିକ ବେଣୁ ଜାଣି ଗାନ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗଉରବୀ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ମାନ୍ୟା; ପୂଜ୍ୟା—
Gaurabī Adorable; respectable.

ଦୂରଲେ ଗଉରବୀ ମାଇଁ
ଗୁରୁଭକ୍ତ ହେଲ ବାହୁଁ । ପ୍ରାତି. ପୁଣ୍ଡରୀକ ତତ୍ତ୍ୱୋଦୟ ।

ଗଉରମୋହନ—ଗ୍ରା. ବ—ଗଉର ୮ (ଦେଖ)
Gauramohana Gaura 8 (See)

ଗଉରହରି—ଗ୍ରା. ବ—ଗଉର ୮ (ଦେଖ)
Gaurahari Gaura 8 (See)

ଗଉର ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଆ. ଗୌର୍)—(କୌଣସି ବିଷୟ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର) ଅବଗତକୁ ଆସିବା—
Gaura hebā To come to one's knowledge or cognisance.

ଗଉରୀ—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଗୌରୀ)—୧ । ପାର୍ବତୀ—
Gaurī 1. Name of Goddess Pārbatī.
ଗୌରୀ ୨ । ଗୌରୀର ଡାକ ନାମ—
2 Name for calling Gaurī.
୩ । (ପୁଂ) ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ଆଦିଙ୍କ ଅନାଦରାର୍ଥକ ଡାକ ନାମ—
3. A name for calling a male named Gaura.

ଗଉରୀଙ୍ଗ—ଗ୍ରା. ବ ଓ ବିଣ—ଗୌରାଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Gaurāṅga Gaurāṅga (See)
(ଗଉରାଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗଉରାଙ୍ଗ ଦାସ—ଦେ. ବି. (ବ୍ୟଙ୍ଗ; ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ବାଳକମାନଙ୍କୁ ଶାସନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ବେତ—
Gaurāṅga dāsa Cane used for caning boys.

ଗଉରୀ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ଗୌରୀ)—
Gaurī ୧ । ପାର୍ବତୀ—1. Pārbatī.

ବାମଦେବ ଜଟା ଗଉରୀକ ବାଳୀ ବୋଲନ୍ତୁ ଥରୁ ଏ ସଂଶୟ—
ଭକ୍ତ. ବୈଦେଖୁଣ୍ଟଚଳାସ ।

୨ । ଗୋରୋଚନା—2. Bright yellow pegment obtained from a dead cow.

ବଇର ମାର୍ ଗଉରୀ ଲଇ ବୋଇ ଗଉରୀ ଚତୁର ଦେଇ—
ଭକ୍ତ. ବୈଦେଖୁଣ୍ଟଚଳାସ ।

୩ । ଗୌରୀ (ଦେଖ)
3. Gaurī (See).

ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ—ଗୋରୀ—
(woman) Of fair complexion.

କାହ୍ନର ଗଉରୀ ବରୁର, ବଙ୍କନ ଚଳକ ବରତବାଳ, ମୁଖ ଏନ ମୁଁ ପରତୁର ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗଉରୀବେତ—ଦେ. ବ—ଗ୍ରାମ ଠାକୁରାଣୀ ବା ପାର୍ବତୀ ନିର୍ଜନସ୍ଥାନରେ ରାତିରେ କାମବେଳେ ଯେଉଁ ବେତ ହାତରେ ଧରନ୍ତି ବୋଲି ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି—
Ratan cane supposed to be held by the village Goddess or by Pārbatī on her nocturnal rounds (according to the superstition of the villagers).

ଗଉରୀତୀର୍ଥ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଗୌରୀତୀର୍ଥ)—ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
Gaurītīrtha Name of a sacred place of pilgrimage.

ସଙ୍କେତ ଯେ ଗଉରୀତୀର୍ଥ ମୋର । ଅର୍ଜୁନ. ବଦରିଚନ୍ଦ୍ରାନ୍ତର୍ଗତ

[ଦ୍ର—ବୃନ୍ଦାବନ ନିକଟରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଥିବା ଯମୁନା ନଦୀରେ ଏହି ତୀର୍ଥ ଅଛି । ଏହା ଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀଙ୍କର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସହିତ ମିଳନର ସଙ୍କେତସ୍ଥଳ ଥିଲା ।]

ଗଉରେନ୍—ଗ୍ରାବେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ଗଉଡୁଣୀ—
Gauren A milk-maid.

ଗଣ୍ଡି ଗଣ୍ଡି—ଗ୍ରାବେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ ର ବିଣ—ଚନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ର; ଝିଟିପିଟି;
Gaeñgaeñ ଅତ୍ୟନ୍ତ—Very much.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ରଙ୍ଗବାଚକ ବିଶେଷଣ ପରେ ଲାଗେ । ଯଥା—ଲାଲ ଗଣ୍ଡି ଗଣ୍ଡି (ଅତ୍ୟନ୍ତ ନାଲିଆ) ।]

ଗଣ୍ଠି—ଗ୍ରାବେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି) ବି – ଗଣ୍ଠି—
Gaeñṭh Knot.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଘ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଇଅ	ଉ
୨	ଈଁ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଝ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍

ଗଵଁଠ୍ଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଗଇଣ୍ଠାଲ—
Gaeñṭhlā Nuptial knot.

ଗଏନ୍ତ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଗଇନ୍ତ (ଦେଖ)—
Gaenti Gainti (See)

ଗଏନ୍ଦା—ଦେ. ବ.—ଗୋଇନ୍ଦା (ଦେଖ)
Gaendā Goindā (See)

ଗଏବ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଅ. ଗାସ୍ପୋବ୍; ଗୈବ୍)—
Gaeb ଗୋପନ କରିବା; ଲୋପ କରିବା—
ଗାୟେବ Causing disappearance; hushing up,
ଗୈବ concealing.
ବୈଦେ. ବିଣ.—ଗୁପ୍ତ—Hushed up; secret.

ଗଏର୍—ବୈଦେ ଓ ଗ୍ରାମ୍ୟ. ବିଣ—ଗର୍ (ଦେଖ)
Gaera Gar (See)

ଗଏଲ୍ଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଟିଙ୍କା—
Gaerā Tick; Argas Persicus.

ଗଏଲ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. ବ.—ଗୟଳ (ଦେଖ)
Gaela Gayala (See)

ଗଏସ—ଦେ. ବ—ଗୟସ (ଦେଖ)
Gaesa Gayasa (See)

ଗଁ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଗଅଁ ଗଅଁ (ଦେଖ)
Gañ Ga-añ ga-añ (See)

ଗଁ ଗଁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଗଅଁ ଗଅଁ (ଦେଖ)
Gañ gañ Ga-añ ga-añ.
ଘର ମଧ୍ୟରେ ଉହ୍ଲଃ ଗଁ ଗଁ ଶବ୍ଦ, ତୋଡ଼ ହାଡ ବାଡ଼େଇବା ଶର ଶୁର ଅସୁଲ୍ଲ ହୋଇଗଲ୍ଲ ।
ପଙ୍କାଉମେ.ଦ୍ୱନ—ଚୁମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।
୨ । ଝଡ଼ ଓ ବର୍ଷାର ଶବ୍ଦ—
2. Sound of rain and wind.

ଗଁଧଲ୍ଲା କାଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ.—ଅଂଶେଇ—
Gañdharī kīrḍā Maggots.

ଗଗ୍ରା—ଗ୍ରାଦେ (ବସ୍ତର) ବ.—ଗଗର୍ (ଦେଖ)
Gag-rā Gagarā (See)

ଗଗଛ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୋବସ୍ତା; ଗର୍ଭସ୍ରାବ)—
Gagachha ଗାଈଗୋରୁଛେଳିଙ୍କ ଗର୍ଭସ୍ରାବ—
Miscarriage of a cow or other beast.

ଗଗଛ ଉଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବଶେଷରୂପରେ ମାଡ଼ ବା ପ୍ରହାର
Gagachha urḍāibā କରିବା—To give a sound
ଗୋବାଡ଼ାନ ଦେଓୟା beating; to horse-whip.
[ଯଥା—ତା ଉପରେ ମୁଁ ଗଗଛ ଉଡ଼ାଇ ଦେବ ।]

ଗଗଛବାଉଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୋବସ୍ତା)—
Gagachhabārḍiā ଜର୍ବ୍ବଳ ପ୍ରହାର; ନିଷ୍ଠୁର ମାଡ଼—
ଗୋବାଡ୍ଡାନ Sound thrashing or beating (as administered to cows by the cowherd).

ଗଗଛିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗୋବସ୍ତା)—
Gagachhibā (ଗାଈ ପ୍ରଭୃତି) ଗର୍ଭସ୍ରାବ କରିବା; ଗଭୁରିବା—
To miscarry (said of cows).

ଗଗନ—ସଂ. ବ. (ଗମ ଧାତୁ=ବ୍ୟାପିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Gagana ୧ । ଆକାଶ—1. The sky.
୨ । (ଗଣିତ) ଶୂନ୍ୟ—2. (mathematics) Zero.
ଦେ. ବ. ପୁଂ.—ଗଗନବିହାରୀଙ୍କର ଡାକନାମ—
Name for calling Gaganabihārī.

ଗଗନକୁସୁମ—ସଂ ବି. (ମ. ପ. ଲୋ. ଗଗନରେ କଳ୍ପିତ କୁସୁମ)—
Gaganakusuma ୧ । ଅଲଭ୍ୟବସ୍ତୁ—1. Unattainable thing.
୨ । ଆକାଶରେ ଫୁଟିବା ଫୁଲ; ଅସମ୍ଭବ କଥା—
2. An unreal thing.
ଗଗନକୁସୁମ ପରି ଏହା ଭ୍ରମ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଲୋଗ୍ଧ ଚଣ୍ଡୀ ।

ଗଗନଗତି—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଗଗନରେ ଗତି ଯାହାର)—
Gaganagati ୧ । ଦେବତା—1. Deity.
୨ । ଗ୍ରହ—2. Planet.
୩ । ପକ୍ଷୀ—3. Bird.
୪ । ଦେବଯୋନି—4. Celestial being.
୫ । ରାଶିଚକ୍ର—Zodiacal sign.
୬ । ନକ୍ଷତ୍ର—6. Star; lunar mansion.
ସଂ. ବିଣ—ଆକାଶଚର—
Moving in the sky.

ଗଗନଚର—ସଂ. ବ. (ଗଗନ+ଚର୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Gaganachara ଗଗନଗତି (ଦେଖ)
(ଗଗନେଚର—ଅନ୍ୟରୂପ) Gaganagati (See)
ସଂ. ବିଣ—ଯେ ଆକାଶରେ ବିଚରଣ କରେ—
Sporting or travelling in the sky.

ଗଗନଚାରୀ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ. (ଗଗନ+ଚର୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—
Gaganachārī ଗଗନଚର (ଦେଖ)
(ଗଗନଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Gaganachara (See)

ଗଗନଚୁମ୍ବିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଗନ+ଚୁମ୍ବିତ)—ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ;
Gaganachumbita ଆକାଶଛୁଆ—Very high; kissing the sky; reaching to the clouds.

ଗଗନଚୁମ୍ବୀ—ସଂ. ବିଣ. (ଉପପଦତତ୍; ଗଗନ+ଚୁମ୍ବିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Gaganachumbī ଗଗନଚୁମ୍ବିତ (ଦେଖ)
(ଗଗନଚୁମ୍ବିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Gaganachumbita (See)

ଗଗନତଳ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗଗନ+ତଳ)—
Gaganatala ଗଗନମଣ୍ଡଳ (ଦେଖ)
Gaganamaṇḍala (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଅ' ଦେଖିବେ 'କଅଁ' ନ ପାଇଲେ 'କଈଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଢ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଢ଼ୂ' ଦେଖିବେ ।

ଗଗନବିହାରୀ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ. (ଗଗନ+ବିହାର+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Gaganabihārī ଗଗନଚର (ଦେଖ)
(ଗଗନବିହାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Gaganachara (See)
ଦେ. ବି—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ଗଗନଭେଦୀ—ସଂ. ବିଣ. (ଗଗନ+ଭିଦ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ଗଗନଚୁମ୍ବିତ (ଦେଖ)
Gaganabhedī 1. Gaganachumbita (See)
୨ । ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଆକାଶକୁ ଭେଦ କରେ; (ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚଧ୍ୱନି); ଉଚ୍ଚୈଃ (ସ୍ୱର)—
2. Very loud (sound); rending the sky.

ଗଗନମଣ୍ଡଳ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଗଗନ+ମଣ୍ଡଳ)—ଆକାଶ;
Gaganamaṇḍala ଅନନ୍ତାକାଶ; ନଭୋମଣ୍ଡଳ; ଶୂନ୍ୟମଣ୍ଡଳ—
Sky; firmament; the space; welkin.

ଗଗନସିଜୁ—ଦେ ବି—ନିର୍ମ୍ମଳୀ (ଦେଖ)
Gaganasijhu Nirmūlī (See)

ଗଗନସ୍ପର୍ଶ—ସଂ. ବି.—୧ । ପବନ—
Gaganasparśa 1. Air.
୨ । ଅଷ୍ଟ ମରୁତ୍ତରୁ ଏକତମ—
2. One of the eight Maruta Deities.

ଗଗନସ୍ପର୍ଶୀ—ସଂ. ବିଣ. (ଉପପଦତତ୍ପୁ ; ଗଗନ+ସ୍ପର୍ଶିନ୍ ; ୧ମା. ୧ବ.)—
Gaganasparśī ଗଗନଚୁମ୍ବିତ (ଦେଖ)—
Gaganachumbita (See)

ଗଗନସ୍ପୃକ୍—ସଂ. ବିଣ. (ଗଗନ+ସ୍ପୃଶ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Gaganaspṛuk ଗଗନଚୁମ୍ବିତ (ଦେଖ)
Gaganachumbita (See)

ଗଗନାଙ୍ଗନା—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ. କର୍ମ୍ମଧା; ଗଗନସ୍ଥିତା ଅଙ୍ଗନା)—
Gaganāṅganā ଅପ୍ସରୀ—Heavenly nymph.

ଗଗନାମ୍ବୁ—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଗଗନ+ଅମ୍ବୁ)—ବର୍ଷାଜଳ;
Gaganāmbu ମେଘଜଳ—Rain-water.
(ଯଥା—ବୈଦ୍ୟକ ଅନୁସାରେ ଏହା ତ୍ରିଦୋଷଘ୍ନ, ବଳକାରକ, ରସାୟନ, ଶୀତଳ ଓ ବିଷନାଶକ ।)

ଗଗନେଚର—ସଂ. ବି. ଓ ବିଣ. ପୁଂ (ଅଲୁକ୍ ସମାସ; ଗଗନେ=
Gaganechara ଆକଶରେ+ଚର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
ଗଗନଚର (ଦେଖ)—Gaganachara (See)

ଗଗରା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର, ଗଡ଼ଜାତ) ବି—
Gagarā (ସଂ. ଗର୍ଗର=କଳଶୀ; ତୁଳ. ହି. ଗଗରା—
ତମ୍ବା ବା ପିତଳର ବଡ଼ ଗଡ଼ୁ ବା ମାଠିଆ—
A big water-jar made of brass or other metal.
ବଡ଼ିଆ ଟେକ୍ସ କେଉଁ ବାମନ, କେତେ ସାତ ଦେଲେ ହୋଇ ପ୍ରସନ୍ନ ।
ଭକ୍ତକବି ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସ ।

ଗଗର୍—ପ୍ରାଦେ. (ଲରଆ) ବି—୧ । ମାଠିଆ—
Gagari 1. Water-jar.
୨ । (ସଙ୍ଗୀତ) ସ୍ୱରକୁ ଦୀର୍ଘ କରି ଟୋଳବା—
2. Raising of the tune; elongation of a tune.

ଗଗୈଶ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଗଯସ (ଦେଖ)
Gagaiśa Gayasa (See)

ଗଗ୍ରା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଗଗର୍ (ଦେଖ)
Gagrā Gagarā (See)

ଗଗ୍ରି—ପ୍ରାଦେ. (ଲରଆ) ବି—ଗଗର ୧ (ଦେଖ)
Gagri Gagari 1 (See)

ଗଙ୍ଗକା—ସଂ. ବି. (ଗଙ୍ଗା+କ+ଆ)—
Gaṅgakā ଗଙ୍ଗା ନଦୀ—
The river Ganges (M. W.).

ଗଙ୍ଗଦତ୍ତ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଭେକରାଜ—
Gaṅgadatta Name of a king of frogs mentioned in the Sanscrit work Pañchatantra.

ଗଙ୍ଗବଂଶ—ବି—ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜବଂଶବିଶେଷ—
Gaṅgabaṁśa Name of a dynasty of ancient kings of Orissa.
[ଦ୍ର—ଉତ୍କଳର ଗଙ୍ଗବଂଶୀୟ ରାଜାମାନେ ୧୦୪୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଠାରୁ ୧୪୩୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ଏମାନେ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର କର୍ଣ୍ଣାଟକ ଦେଶରୁ ଆସି ପ୍ରଥମେ ଦକ୍ଷିଣକଳିଙ୍ଗ ଅଧିକାର କରି ପ୍ରଥମେ ଗଙ୍ଗବାଡ଼ି (ବର୍ତ୍ତମାନ ପାରଲାଖେମୁଣ୍ଡି ରାଜ୍ୟର ମୁଖଲିଙ୍ଗ ନଗର) ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ରାଜତ୍ୱ କଲେ । ଏମାନେ ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ ରାଜା ବୋଲି ଆପଣାକୁ ପରିଚୟ ଦେଉଥିଲେ । ଗଙ୍ଗବଂଶର ପଞ୍ଚମ ରାଜା କାମାର୍ଣ୍ଣବଦେବ ସମସ୍ତ କଳିଙ୍ଗ ଅଧିକାର କରି ଉଡ୍ର (ବର୍ତ୍ତମାନ କଲାହାଣ୍ଡି, ବସ୍ତର) ଅଧିକାର କଲେ । ଷଷ୍ଠ ରାଜା ଅନନ୍ତବର୍ମ୍ମା ବା ଗୋଲଗଙ୍ଗଦେବ ବା ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଦେବ ଉତ୍କଳ ଅଧିକାର କଲେ । ଉତ୍କଳ ସିଂହାସନରେ ଏ ଗଙ୍ଗବଂଶର ପ୍ରଥମ ରାଜା । ଗଙ୍ଗବଂଶ ଓ ତତ୍ପରବର୍ତ୍ତୀ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶର ରାଜତ୍ୱ ଉତ୍କଳର ମହାଗୌରବମୟ କାଳ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଉତ୍କଳ ରାଜାଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ସୀମା ପଶ୍ଚିମରେ କଳାହାଣ୍ଡି ବସ୍ତର, ପୂର୍ବରେ ସମୁଦ୍ର, ଉତ୍ତରରେ ଗଙ୍ଗା ଓ ଦକ୍ଷିଣରେ ସେତୁବନ୍ଧ ରାମେଶ୍ୱର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥିଲା । ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଦେବଙ୍କ ପୁତ୍ରମାନେ ଯଥାକ୍ରମେ କାମାର୍ଣ୍ଣବ ବା ଗଙ୍ଗେଶ୍ୱରଦେବ, ରାଘବଦେବ ବା ଏକଜଟା କାମଦେବ, ରାଜରାଜଦେବ, ଅନଙ୍ଗଭୀମଦେବ; ତତ୍ପରେ ଅନଙ୍ଗଭୀମଙ୍କ ପୁତ୍ର ରାଜରାଜେଶ୍ୱର ବା ପୁରୁଷୋତ୍ତମଦେବ; ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଅନଙ୍ଗଭୀମଦେବ; ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଲାଙ୍ଗୁଲାନରସିଂହଦେବ; ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଭାନୁଦେବ; ତାଙ୍କ ପରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ନରସିଂହଦେବ ଓ ତାଙ୍କ ପରେ ଆଉ ୪ଜଣ ରାଜା ରାଜତ୍ୱ କଲେ । ଗଙ୍ଗବଂଶର ଶେଷ ରାଜାଙ୍କର ପୁତ୍ର ନ ଥିବାରୁ ସେ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ଛତ୍ରିତ୍ର କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କୁ ରାଜା

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଈ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସି	ଉଥ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୃ	ସ୍ପେ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ମନୋମୋଦ କରଗଲେ । ଗଙ୍ଗବଂଶର ରାଜାମାନଙ୍କ ଅମଲରେ କଟକ ବାରବାଟି ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଏହି ଗଙ୍ଗବଂଶ ଅମଲରେ ଦେଉଳ, ପୁଷ୍କରଣୀ, ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନ ପ୍ରଭୃତି, ଦେଶବ୍ରଜସ୍ୱ, ସାହିତ୍ୟ ଓ ଧର୍ମ ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଥିଲା । ଏ ବଂଶର ଶେଷ ଅମଲକୁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ପଠାଣ ଶକ୍ତିମାନେ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଉଠିଲେ ।

କୃପାସିନ୍ଧୁ ଉତ୍କଳ ଇତିହାସ ।]

ଗଙ୍ଗବାଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଗଙ୍ଗାବାଡ଼ (ଦେଖ)—
Gaṅgabāṛḍi — Gaṅgābāṛḍi (See)

ଗଙ୍ଗବାଣ—ଦେ. ବ—ଏକଜାତୀୟ ଶ୍ଲେଷ୍ମ ନଡ଼ିଆ—
Gaṅgabāṇa — A species of cocoanut.

ସାତ ତଣ୍ଡି ଗଙ୍ଗବାଣ ନିଶାଇ ପଇଡ଼—ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ଗଙ୍ଗଶିଉଳି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗଙ୍ଗା ଓ ଶେଫାଳୀ)—ଶେଫାଳୀକାଗଚ୍ଛ ଓ ଉହାଁର ଶୁକ୍ଳପାଖୁଡ଼ା ଓ ନାଲି ଡେଙ୍ଗିଯୁକ୍ତ ମୃଦୁ-ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଫୁଲ—Night-flowering Jasmine; the weeping Nyctanthus (flowers with white petals and red stalks.
Gaṅgaśiuli
ସଂ. ଶେଫାଳିକା,
ଶୁକ୍ଳଙ୍ଗୀ
ଶିଉଳୀ
ହରଶିଙ୍ଗାର
ତେ. ପାରିଜାତମୁ

ଗଙ୍ଗଶିମିଳି—ଗ୍ରା. ବ—ଗଙ୍ଗଶିଉଳି (ଦେଖ)—
Gaṅgaśimiḷi — Gaṅgaśiuḷi (See)

ଗଙ୍ଗଶିମୁଲି—ଗ୍ରା. ବ—ଗଙ୍ଗଶିଉଳି (ଦେଖ)—
Gaṅgaśimuḷi. — Gaṅgaśiuḷi (See)

ଗଙ୍ଗା—ସଂ. ଈ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗାଂ=ପୃଥ୍ୱୀକୁ+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତି. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; କମ୍ବା ଗମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତି+ଗ+ଆ)—୧ । ହିମାଳୟର ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଭାଗୀରଥୀ, ଜାହ୍ନବୀ, ତ୍ରିପଥଗା, ତ୍ରିସ୍ରୋତା, ବିଷ୍ଣୁପଦୀ, ସୁରନଦୀ, ସୁରପଗା, ମନ୍ଦାକିନୀ, ଅଲକନନ୍ଦା, ଅଧ୍ୱଗା । ଗଙ୍ଗୋତ୍ରୀ ଶୃଙ୍ଗରୁ ତାହାର ଦକ୍ଷିଣ ଓ ପୂର୍ବ ଅଭିମୁଖରେ ଯୁକ୍ତପ୍ରଦେଶ, ବିହାର ଓ ବଙ୍ଗପ୍ରଦେଶ ବାଟେ ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ପଡ଼ିଥିବା ନଦୀ—1. The river Ganges.

[ଦ୍ର—ଗଙ୍ଗାଙ୍କର ଉତ୍ତର ଓ ମର୍ତ୍ତ୍ୟକୁ ଆଗମନ ବିଷୟରେ ବର୍ତ୍ତିତ ପୌରାଣିକ ଆଖ୍ୟାୟିକା ଅଛି ।

୧ । ଏକଦା ନାରଦଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ ମହାଦେବ ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କଲେ । ବିଷ୍ଣୁ ଓ ବ୍ରହ୍ମା ଶ୍ରୋତାରୂପେ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ବିଷ୍ଣୁ ଉତ୍ତପ୍ତକରଣରେ ଦ୍ରବୀଭୂତ ହେବାରୁ ବ୍ରହ୍ମା ଉକ୍ତ ଦ୍ରବୀଭୂତ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ଆପଣା କମଣ୍ଡଳୁରେ ପୂରାଇ ରଖିଲେ । ଏହି ଦ୍ରବୀଭୂତ ବିଷ୍ଣୁ ଗଙ୍ଗା ଅଟନ୍ତି । କପିଳ ମୁନଙ୍କ କୋପାନଳରେ ସଗର ରାଜାଙ୍କ ଷଷ୍ଟି-ସହସ୍ର ପୁତ୍ର ଧ୍ୱଂସ ହେବାରୁ ସଗରବଂଶର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଭଗୀରଥ ଉର୍ଦ୍ଧୀଭୂତ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ପାଇଁ କଠୋର ତପସ୍ୟା କରି ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କଠାରୁ ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ଗଙ୍ଗା ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ କମଣ୍ଡଳୁରୁ ବାହାର ମହାଦେବଙ୍କ ଜଟାରେ ପଡ଼ ହିମାଳୟ ବାଟେ ଓହ୍ଲାଇ ୭ଟି ଧାରା ହେଲେ । ପଶ୍ଚିମକୁ ସୀତା, ସିନ୍ଧୁ ଓ ଚକ୍ଷୁ ନାମରେ ୩ ଧାରା ଗଲେ । ପୂର୍ବକୁ ହ୍ଲାଦିନୀ, ପାବନୀ ଓ ନଳିନୀ ନାମରେ ୩ ଧାରା ଗଲେ ଏବଂ ଏକ ଧାରା ଭଗୀରଥଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଯାଇ ସମୁଦ୍ରରେ ପଡ଼ି ଭସ୍ମୀଭୂତ ସଗରସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କଲେ । ଏହି ଧାରାର ନାମ ଭାଗୀରଥୀ । ହିମାଳୟର ଗୋମୁଖୀ ବା ଗଙ୍ଗୋତ୍ରୀ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଗଙ୍ଗା ଭାରତବର୍ଷରେ ଭୂତଳସ୍ପର୍ଶ କଲେ । ଭଗୀରଥଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଆସୁ ଆସୁ ଜହ୍ନୁ ମୁନଙ୍କ ଯଜ୍ଞ-ଭୂମିକୁ ପ୍ଲାବିତ କରିବାରୁ ମୁନ କ୍ରୁଦ୍ଧିତ ହୋଇ ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ପିଇ ଦେଲେ । ଗଙ୍ଗା ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବାରୁ ଭଗୀରଥ ତପସ୍ୟାରେ ଜହ୍ନୁ ମୁନଙ୍କୁ ତୁଷ୍ଟ କଲେ ଓ ଜହ୍ନୁ ମୁନ ନିଜର ଜାନୁ ବିଦାରଣପୂର୍ବକ (ମତ୍ସ୍ୟପୁରାଣରେ ତାଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣ ବାଟେ) ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଓ ଗଙ୍ଗା ଭଗୀରଥଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଆସି ସାଗରରେ ପଡ଼ିଲେ । ଜହ୍ନୁ ମୁନଙ୍କ ଦେହରୁ ଜନ୍ମିବାରୁ ଗଙ୍ଗାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ଜାହ୍ନବୀ । ଭଗୀରଥଙ୍କ ତପସ୍ୟା ଯୋଗୁଁ ପୃଥ୍ୱୀକୁ ଆସିଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କ ନାମ ଭାଗୀରଥୀ । ଏକଦା ଗଙ୍ଗା ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ନକଟରୁ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କରୁଥିବାବେଳେ ବାଟରେ ଅଭିଶପ୍ତ ଅଷ୍ଟାବସୁମାନଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନାକ୍ରମେ ମାନବୀବେଶ ଧାରଣ କରି ରାଜା ଶାନ୍ତନୁଙ୍କୁ ବରାହ କଲେ ଓ ଶାନ୍ତନୁଙ୍କୁ ସତ୍ୟ କରାଇଲେ ଯେ ପତ୍ନୀଙ୍କ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ କର୍ମରେ ଶାନ୍ତନୁ ବାଧା ଦେବେ ନାହିଁ; ବାଧାଦେଲେ ଗଙ୍ଗା ଅନ୍ତର୍ହିତା ହେବେ । ପରେ ଶାନ୍ତନୁଙ୍କ ଔରସରେ ଜନ୍ମିବା ତାଙ୍କ ୭ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଗଙ୍ଗାଦେବୀ ଜନ୍ମହେବାମାତ୍ରେ ଜଳରେ ପକାଇଦେଲେ, କନ୍ତୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ଶାନ୍ତନୁ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ଅବଶେଷରେ ୮ମ ପୁତ୍ର ଦ୍ୟୁଙ୍କୁ ଜନ୍ମ କର ଜଳରେ ପକାଇବାବେଳକୁ ଶାନ୍ତନୁ ଏଥିରେ ବାଧା ଦେବାରୁ ଗଙ୍ଗା ଉକ୍ତ ପୁତ୍ରକୁ ପାଣିରେ ପକାଇଲେ ନାହିଁ, ସତ୍ୟ, କନ୍ତୁ ଆଉ ଶାନ୍ତନୁଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା ହୋଇ ରହିଲେ ନାହିଁ ଓ ଦ୍ୟୁଙ୍କୁ ନେଇ ଅନ୍ତର୍ହିତା ହେଲେ । ପରେ ଦ୍ୟୁ ବୟଃପ୍ରାପ୍ତ ହେବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଆଣି ଶାନ୍ତନୁଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କଲେ । ଗଙ୍ଗାଦେବୀ ମଧ୍ୟ ଶିଶୁ କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କୁ ସ୍ୱଗର୍ଭସ୍ଥ ଶରବଣରେ ବଢ଼ାଇଥିଲେ ।

୨ । ମତ୍ସ୍ୟପୁରାଣରେ ଗଙ୍ଗା ଗିରିରାଜ ହିମାଳୟ ଓ ଉତ୍ତରୀ ମେନାଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠା କନ୍ୟା । ଦେବମାନଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ଏ ମହାଦେବଙ୍କୁ ବରାହ କରିଥିଲେ । ଏ ଯାବତ୍ତାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଭଗ୍ନୀ ଓ ସପତ୍ନୀ । ଏହାଙ୍କ ଅଦର୍ଶନରେ ମେନା ଶୋକଦଗ୍ଧା ହୋଇ ଅଭିଶାପ ଦେବାରୁ ଏ ଜଳରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଚତୁର୍ବର୍ଷ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ କମଣ୍ଡଳୁରେ ରହିଲେ ଓ ପରେ ଭଗୀରଥଙ୍କ ତପସ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ମର୍ତ୍ତ୍ୟକୁ ଆସିଲେ ! ଗଙ୍ଗାନଦୀ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ତୀର୍ଥ ଓ ଗଙ୍ଗାଜଳ ହିନ୍ଦୁର ପବିତ୍ର ପାନୀୟ । ମୁମୂର୍ଷୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ପାରଲୌକିକ ମୁକ୍ତିକାମନାରେ ସ୍ୱଜନମାନେ ତାକୁ ନେଇ ଗଙ୍ଗାକୂଳରେ ଶୁଆନ୍ତି । ଗଙ୍ଗାନଦୀ ଗର୍ଭସ୍ଥ ମାଟିକୁ ଘୋର ଲୋକେ ଚିତା ଘେନନ୍ତି । ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଅସ୍ଥି ଗଙ୍ଗାରେ ପକାଇଲେ ତାହାର ପାରଲୌକିକ ସଦ୍ଗତି ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ ହିନ୍ଦୁ-

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଭଳ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ବୃଷ୍ଟାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ଭେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

ମାନେ ଶ୍ମଶାନରୁ ଚଉବଗିଞ୍ଚା ଅସ୍ଥି ସଂଗ୍ରହ କର ଗଙ୍ଗାରେ ପକାଇବା ପାଇଁ ସାଇତ ରଖନ୍ତି । ଗଙ୍ଗାଜଳ ସିଞ୍ଚିବାଦ୍ୱାରା ଅପବିତ୍ର ବସ୍ତୁ, ଦେହ ଓ ସ୍ଥାନ ପବିତ୍ର ହୁଏ ବୋଲି ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ।

ରାମଗଙ୍ଗା, କାଳୀ, ଈଶା, ଯମୁନା, ଗୋମତ୍ତୀ, ସରଯୂ, ଗୋଗରା ବା ଘର୍ଘରା, ଶୋଣ, ଗଣ୍ଡକୀ, ଫଲ୍ଗୁ, ବେଗବତ୍ତୀ, କୌଶିକୀ ବା କୁଶୀ ଓ ମନ୍ଦାକିନୀ ଏମାନେ ଗଙ୍ଗାର ଉପନଦୀ ଅଟନ୍ତି ଓ ହୁଗୁଳି, ଆଦି-ଗଙ୍ଗା ଏମାନେ ଶାଖାନଦୀ ଅଟନ୍ତି ।]

ଗଙ୍ଗା ନଦୀ ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ ହୋଇ ଦୁଇ ନଦୀ ପଦ୍ମା ବା ମେଘନା ନାମ ଧାରଣ କର ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ପଡ଼ିଅଛି । ଗଙ୍ଗାରୁ ଆଉ ଗୁଡ଼ିଏ ଶାଖା ବାହାର ମଧ୍ୟ ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ପଡ଼ିଅଛି । ଗଙ୍ଗାର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଶାଖାମାନ ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପଡ଼ିଅଛି ତାହାକୁ ସୁନ୍ଦରବଣ କୋଲ୍ଲସାଏ । କଲିକତା ଗଙ୍ଗାର ଗୋଟିଏ ଶାଖା ହୁଗୁଳି ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଗଙ୍ଗାନଦୀର କୂଳରେ ଅନେକ ପ୍ରଧାନ ନଗର ଓ ବାଣିଜ୍ୟକେନ୍ଦ୍ର ଅବସ୍ଥିତ, ଯଥା ବେରଲି, ପ୍ରୟାଗ ବା ଆଲ୍ଲାହାବାଦ, କାଶୀ, ପାଟଣା, ଭାଗଲପୁର । ଗଙ୍ଗାସାଗର-ସଙ୍ଗମ ହନୁମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ତୀର୍ଥ । ଫଳତଃ ଗଙ୍ଗାନଦୀ ଭାରତର ଉତ୍ତରପୂର୍ବ ଅଂଶକୁ ସୁଜଳା, ସୁଫଳା ଓ ଶସ୍ୟଶ୍ୟାମଳା କରିଅଛି । ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ପରୀକ୍ଷା କର ଦେଖି ଅଛନ୍ତି ଯେ ଗଙ୍ଗାଜଳକୁ ବହୁକାଳ ବନ୍ଦ କର ରଖି ଦେଲେ ସେଥିରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନଦୀର ଜଳ ପରି କୀଟାଣୁ ଜନ୍ମନ୍ତି ନାହିଁ ଓ ଗଙ୍ଗାଜଳ ଚିର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ।]

୨ । ଗଙ୍ଗାଦେବୀ; ଶାନ୍ତନୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଭୀଷ୍ମଙ୍କ ମାତା—

2. A nymph said to have espoused king Śāntanu and borne him eight sons of whom Bhīshma was the youngest.

ଗଙ୍ଗା ବୋଇଲେ ଶିବ ଗାଙ୍ଗୀ ବୋଇଲେ ସିନ୍ଧ । ପ୍ରବଚନ ।

୩ । ପଦ୍ମପୁରାଣୋକ୍ତ ଧର୍ମଦେବଙ୍କ ପତ୍ନୀ—

3. The wife of the Deity Dharma.

୪ । ଆକାଶଗଙ୍ଗା—

4. The mythological Ganges of the sky.

୫ । ମାଲକଣ୍ଡଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ମାତା—

5. Name of the mother of Śaṅkarāchārjya (M. W.)

ଦେ. ବ—୧ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମ—

1. A woman of that name.

୨ । (ପୁଂ) ଗଙ୍ଗାଧର ନାମକ ପୁରୁଷକୁ ଡାକିବା ନାମ—

2. Name by which a person named Gaṅgādhara is called.

ଗଙ୍ଗାଇ—ଦେ. ବ—ଗଙ୍ଗେଇ (ଦେଖ)

Gaṅgāi Gaṅgei (See)

ଗଙ୍ଗାକା—ସଂ. ବ. (ଗଙ୍ଗା + କ + ଆ)—ଗଙ୍ଗାନଦୀ—

Gaṅgākā The river Ganges (Apte).

ଗଙ୍ଗାକୂଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଗଙ୍ଗା ନଦୀର କୂଳରେ ଜାତ—

Gaṅgākūliā 1. Produced on the shores of the Ganges.

୨ । ଗଙ୍ଗାକୂଳରେ ସ୍ଥିତ—2. Situate on the Ganges.

୩ । ଗଙ୍ଗାବଂଶୀୟ—3. Pertaining to the Gaṅga dynasty of Orissa-kings.

କାଗଜୀ ଦେ. ବ—କାଗଜା; ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ କାଗଜୀଲେମ୍ବୁ—

A kind of oval lime-fruit.

ଗଙ୍ଗାଚଲ୍ଲୀ—ସଂ. ବ—ଜଳପକ୍ଷୀବିଶେଷ; କଳାମୁଣ୍ଡିଆ ଚଲପକ୍ଷୀ—

Gaṅgāchillī The Gangetic kite; black-headed gull; Larus Ridibundus.

ଗଙ୍ଗାଜ—ସଂ. ବ. (ଗଙ୍ଗା + ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Gaṅgāja ୧ । ଗଙ୍ଗାଦେବୀଙ୍କ ପୁତ୍ର ଭୀଷ୍ମ—

1. Bhīshma, the son of Gaṅgā.

୨ । ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ପାଳିତପୁତ୍ର କାର୍ତ୍ତିକେୟ—

2. Kārttikeya, the foster-son of Gaṅgā.

ଗଙ୍ଗାଜଳ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ଗଙ୍ଗାନଦୀର ଜଳ—

Gaṅgājala The water of the Ganges.

[ଦ୍ର—ଏ ଜଳ ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ ଅତି ପବିତ୍ର । ଏହି ଜଳରେ ସ୍ନାନ କଲେ ବହୁଜନ୍ମର ପାପ ନାଶ ହୁଏ । ଏହି ଜଳ ଦେହରେ ଲାଗି ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେ ମୁକ୍ତିଲାଭ ହୁଏ । ଏହି ଜଳ ଛୁଇଁ ମିଥ୍ୟା କହିଲେ ଶପଥକାରୀର ନରକଗତି ହୁଏ । ବନ୍ଧୁମାନେ ପରସ୍ପରଙ୍କ ମୁହଁରେ ଗଙ୍ଗାଜଳ ଦେଇ 'ଗଙ୍ଗାଜଳ' ବନ୍ଧୁ ବସନ୍ତି । ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ପରୀକ୍ଷା କର ଦେଖିଅଛନ୍ତି ଯେ ଗଙ୍ଗାଜଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ଓ ରୋଗ-କୀଟାଣୁଶୂନ୍ୟ ।]

ଗଙ୍ଗାଜଳ ଦେ. ବ—ଦୁଇବନ୍ଧୁ ପରସ୍ପର ମୁଖରେ ଗଙ୍ଗାଜଳ ଦେଇ
ଗଂଗାଜଲ ବସିବା ବନ୍ଧୁତା—Friendship contracted between two persons by mutual giving of the sacred water of the Ganges in the mouth.

ଗଙ୍ଗାଜଲି—ଦେ. ବ—୧ । ଗଙ୍ଗାଜଳ ପରି ଈଷତ୍ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ—

Gaṅgājali 1 Slightly blue colour like the
ଗଙ୍ଗାଜଳୀ water of the Ganges,
ଗଙ୍ଗାଜଲୀ ୨ । ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ ଉତ୍ପାର ପତଳା କାଚ ଶିଶି—

2. A kind of thin glass bottle manufactured in Bengal.

୩ । ଗଙ୍ଗାଜଳ ସ୍ପର୍ଶପୂର୍ବକ ଶପଥ—

3. Taking oath by touching the Ganges-water.

୪ । ବଙ୍ଗର ଏକ ଜାତୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ—

4. A sect of Brahmans of Bengal.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଶ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୠ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଥ	ଦ୍ଧ	ନ୍

୫ । ଗଙ୍ଗାଜଳ ସଞ୍ଚୟ କରି ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଏକ ପ୍ରକାର ଘାଡ଼ ବା ସୋରେଇ ବା ଶିଶି—

5. A narrow-mouthed pitcher or glass-bottle for storing and carrying Ganges-water.

ଦେ. ବ୍ୟ—ଗଙ୍ଗାଜଳ ପରି ସ୍ୱଚ୍ଛ ଓ ଈଷତ୍ ନୀଳ—

Slightly blue and transparent like the water of the Ganges (which is very deep).

ଗଙ୍ଗାଜଳଆ—ଦେ. ବ ଓ ବ୍ୟ—ଗଙ୍ଗାଜଳ (ଦେଖ)

Gaṅgājaḷiā — Gaṅgājaḷi (See)

ଗଙ୍ଗାଜଳ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ତିମ କାଳରେ ମୁମୂର୍ଷୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଖରେ ଗଙ୍ଗାଜଳ ଦେବା—

Gaṅgājaḷi karibā — ଗଙ୍ଗାଜଳୀକରା

1. To put Ganges-water to the mouth of a dying person.

୨ । ହାତରେ ଗଙ୍ଗାଜଳ ନେଇ ଶପଥ କରିବା—

2. To swear by touching the Ganges-water.

୩ । ଅନ୍ତିମ କାଳରେ ମୁମୂର୍ଷୁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଗଙ୍ଗାକୂଳକୁ ନେଇ ତାହା ଅଙ୍ଗକୁ ଗଙ୍ଗାନଦୀର ଜଳ ସ୍ପର୍ଶ କରିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଗଙ୍ଗାକୂଳରେ ଶୁଆଇବା—

To lay a dying man on the shore of the Ganges so that a part of the body touches the water. (the idea of the Hindus is that a man goes to heaven if he dies touching the Ganges-water).

ଗଙ୍ଗାଟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଗଙ୍ଗା + ଅଟ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— ଗାଙ୍ଗଟ (ଦେଖ)

Gaṅgāṭa — Gāṅgaṭa (See)

ଗଙ୍ଗାଟେୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଗଙ୍ଗ + ଅଟ ଧାତୁ + ଏୟ)—

Gaṅgāṭeya ୧ । ଗଣିଆଁ ଚୋଡ଼ (ଦେଖ)

1. Gaṇiñtordi (See)

୨ । ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ିମାଛ—2. Shrimp; prawn (M. W.).

ଗଙ୍ଗାତିରିଆ—ଦେ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର (ଈଷତ୍ ନୀଳ) ବାଇଗଣ ଫଳ—

Gaṅgātiriā A kind of (slightly blue-coloured) brinjal.

ଗଙ୍ଗାତୁଳସୀ—ଦେ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର କ୍ଷୁଦ୍-ପୁଷ୍ପବିଶିଷ୍ଟ ତୁଳସୀଗଛ—

Gaṅgātuḷasī Hyptis Snaveolens (Haines).

ଗଙ୍ଗାତେରିଆ—ଗ୍ରା. ବ.—ଗଙ୍ଗାତିରିଆ (ଦେଖ)

Gaṅgāteriā — Gaṅgātiriā (See)

ଗଙ୍ଗାଦ୍ୱାର—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ହରଦ୍ୱାର —

Gaṅgādwāra Haradwar (in North India).

[ଦ୍ର—ଗଙ୍ଗା ସମୁଦ୍ର ପତ୍ତନରୁ ୧୫୮୦୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ଗଙ୍ଗୋତ୍ତ୍ୱ ପାହାଡ଼ରୁ ବାହାର ମଦାକିନୀ ଓ ଅଲକନନ୍ଦା ଏମାନଙ୍କ ଦୁଇଟି ଶାଖାରେ ହରଦ୍ୱାରଠାରେ ପଥୁରିଆ ସ୍ଥାନରେ ପୃଥିବୀରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଏହିଠାରେ ଦକ୍ଷପ୍ରଜାପତି ଯଜ୍ଞ କରିଥିବାର ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ।]

ଗଙ୍ଗାଧର—ସଂ. ବ. (ଗଙ୍ଗା + ଧୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ମହାଦେବ

Gaṅgādhara (ମୁଣ୍ଡରେ ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ଧାରଣ କରି ଥିବାରୁ; ପୁରାଣରେ ଅଛି ଯେ ଗଙ୍ଗା ପୃଥିବୀରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ମହାଦେବଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ପଡ଼ି ତାଙ୍କ ମସ୍ତକରୁ ପୃଥିବୀକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଥିଲେ)—1 Name of Mahādeba (who is said to have held the river Ganges on his head before it descended upon the earth.)

୨ । ସମୁଦ୍ର—2. The Ocean.

୩ । (ନାମ) ସୂର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅନୁସାରେ ଗଣିତ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ-ନାମକ ଜ୍ୟୋତିଷଗ୍ରନ୍ଥର ରଚୟିତା—

3. Name of the author of an astronomical treatise.

[ଦ୍ର—ଏ ମହାତ୍ମା ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।]

୪ । ୨୪ ଅକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ ବୃତ୍ତବିଶେଷ—

4. Name of a Sanscirt metre

୫ । ଗଙ୍ଗାଧର ରସ (ଦେଖ)

5. Gaṅgādhara rasa (See)

ଦେ. ବ—ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ନାମ—Name given to male-persons.

ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର—ଦେ. ବ. (ନାମ) ଉତ୍କଳର ଜନୈକ ଆଧୁନିକ କବି—A modern poet of Utkaḷa.

[ଦ୍ର—ଏ ସମ୍ବଲପୁରବାସୀ ଭୂଲଆଜାତିସ୍ଥ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଓଡ଼ିଆ କବି । ଏ 'ଛାତକବଧ' ଓ 'ଇନ୍ଦୁମତୀ' ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣୟନ କରିଅଛନ୍ତି—ଭାରତୀ. ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ।]

ଗଙ୍ଗାଧରରସ—ସଂ. ବ.—(ବୈଦ୍ୟକ) ନାଗରମୁଥା, ମୋତରସଆଦ୍ୱାର୍ ପ୍ରଭୃତି ଫଳଗ୍ରହଣୀରୋଗର ଔଷଧବିଶେଷ—

Gaṅgādhararasa Name of a medicinal preparation for dysentery.

ଗଙ୍ଗାପୁତ୍ର—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଗଙ୍ଗା + ପୁତ୍ର)—୧ । ଭୀଷ୍ମ—

Gaṅgāputra 1. Bhīshma the son of Sāntanu.

୨ । କାର୍ତ୍ତିକେୟ—

2. Kārttikeya, the foster son of Gaṅgā.

୩ । କାଶୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଗଙ୍ଗାକୂଳରେ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ସଙ୍କଳ୍ପକରାଇ ସେହି ତ୍ୟାଗ ଓ ଦକ୍ଷିଣାଦ୍ୱାରା ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି—

3. Brāhmaṇas of Benares who subsist upon the offerings made to the Ganges by pilgrims.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନୈମିତ୍ତିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ପଥାନ୍ତରେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଞି' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳରେ 'ଭୂଞ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୪ । ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତପୁରାଣ ଅନୁସାରେ ଲେଟ ପିତା ଓ ଜାବଜ୍ଞ-ମାତା ଗର୍ହଜାତ ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦ-ସାଗର) —4. Name of a mongrel caste.

ଗଙ୍ଗାପୂଜା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ନୈବେଦ୍ୟାଦ୍ୱାରା ଗଙ୍ଗାଦେବୀଙ୍କର ପୂଜା—
Gaṅgāpūjā Offering sweets and worshipping the Goddess Ganges at the end of the month of Baiśākha.

ଗଙ୍ଗାପ୍ରାପ୍ତି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଗଙ୍ଗାଲାଭ (ଦେଖ)
Gaṅgāprāpti Gaṅgālābha (See)

ଗଙ୍ଗାବଂଶ—ସ. ବ—ଗଙ୍ଗବଂଶ (ଦେଖ)
Gaṅgābaṁśa Gaṅgabaṁśa (See)

ଗଙ୍ଗାବତାର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଗଙ୍ଗାଦ୍ୱାର (ଦେଖ)
Gaṅgābatāra Gaṅgādwāra See)

ଗଙ୍ଗାବାଡ଼—ଦେ. ବ—ପ୍ରାଚୀନ କଳିଙ୍ଗର ଏକ ପ୍ରଧାନ ନଗର (ବର୍ତ୍ତମାନ ପାରଲାଖେମଣ୍ଡିର ମୁଖଲିଙ୍ଗ ନଗର)—
Gaṅgābāṛdi A famous town of ancient Kaliṅga (the modern Mukhaliṅgam in Pāralākhemuṇḍi).

[ଦ୍ର କେଶରୀବଂଶର ରାଜା ଅନନ୍ତବର୍ମା ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର କୃଷ୍ଣାତଟ-ପ୍ରଦେଶରୁ ଆସି ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଦକ୍ଷିଣ-କଳିଙ୍ଗର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ ତାହା 'ଗଙ୍ଗବାଡ଼' ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ଥିଲା । ସେହି ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ (ବର୍ତ୍ତମାନ ପାରଲା-ଖେମୁଣ୍ଡିର ମୁଖଲିଙ୍ଗ ନଗର) ନାମ 'ଗଙ୍ଗାବାଡ଼' ଥିଲା । ଗଙ୍ଗାବାଡ଼ରେ ରାଜତ୍ୱ କରିବାରୁ ଅନନ୍ତବର୍ମାଙ୍କ ବଂଶ 'ଗଙ୍ଗବଂଶ' ନାମରେ ପରିଚିତ । ଅନନ୍ତବର୍ମା ପ୍ରଥମେ ଗଙ୍ଗାବାଡ଼ ଅଧିକାର କଲେ ଓ ଅଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଗଙ୍ଗବଂଶର (ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୧୦୪୨—୧୪୩୫) ପ୍ରଭାବ ସମସ୍ତ ଦକ୍ଷିଣ-କଳିଙ୍ଗ ଅର୍ଥାତ୍ ସୀମାଚଳଠାରୁ ଋଷିକୁଲ୍ୟା ଓ ଜୟପୁର-ଅଞ୍ଚଳରେ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇଥିଲା (କୃପାସିନ୍ଧୁ. ଉତ୍କଳର ଇତିହାସ ଓ ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।)]

ଗଙ୍ଗାବାଲି—ଦେ. ବ—୧ । ଗଙ୍ଗାନଦୀ-ଗର୍ଭର ବାଲି—
Gaṅgābāli 1. The sand of river Ganges.

୨ । ଲୋକେ ପରସ୍ପର ମୁହଁରେ ଗଙ୍ଗାବାଲି କଣିକାଏ ଦେଇ ବସିବା ବନ୍ଧୁତା—
2. Friendship set up between two persons by putting a little of the sand of the Ganges into each other's mouth.

ଗଙ୍ଗାମାତା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଜଗତର ମାତାସ୍ୱରୂପା ଗଙ୍ଗାଦେବୀ; ଦେବତାରୂପେ କଳ୍ପିତା ଗଙ୍ଗାଦେବୀ—River Ganges deified.

[ଦ୍ର—ସବୁ ସ୍ଥାନର ଜଳରେ ଗଙ୍ଗାଦେବୀ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି କଳ୍ପନା କରି ଲୋକେ ସାଧାରଣତଃ ନଦୀ ଓ ପୁଷ୍କରିଣୀଆଦିକୁ ଗଙ୍ଗାମାତା ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରନ୍ତି ।]

ଗଙ୍ଗାମୁର୍ତ୍ତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସଂ. ଗଙ୍ଗାମୃତ୍ତିକା)—
Gaṅgāmurtikā ଗଙ୍ଗାମୃତ୍ତିକା (ଦେଖ)
Gaṅgāmṛuttikā (See)

ଗଙ୍ଗାମୁର୍ତ୍ତିକଆ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସଂ. ଗଙ୍ଗାମୃତ୍ତିକା)—
Gaṅgāmurtikiā ଗଙ୍ଗାମୃତ୍ତିକା (ଦେଖ)
Gaṅgāmṛuttikā (See)

ଗଙ୍ଗାମୁଥା—ଦେ. ବ—ଗାଙ୍ଗେୟୀ ମୂସ୍ତକ (ହରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Gaṅgāmuthā A kind of bulbuous grass-root.

ଗଙ୍ଗାମୃତ୍ତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଙ୍ଗା + ମୃତ୍ତିକା)—
Gaṅgāmṛuttikā ଗଙ୍ଗାନଦୀ-ଗର୍ଭର ମାଟି—
A bit of earth from the bed of the Ganges (deemed very sacred).

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ପବିତ୍ର ଜ୍ଞାନ କରି ହନୁମାନେ ତିଳକରୂପେ କପାଳରେ ଲଗାନ୍ତି ।]

ଗଙ୍ଗାଯମୁନା—ଦେ. ବ. (ଗଙ୍ଗାର ଜଳ ଶୁଭ୍ର ଓ ଯମୁନାର ଜଳ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ; ଏହି ଦୁଇ ନଦୀର ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥଳରେ ଗଙ୍ଗାଯମୁନାର ଜଳ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦେଖାଯିବାରୁ)—୧ । ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜଣାଯାଉଥିବା ଦୁଇବର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ରବ୍ୟର ମିଶ୍ରଣ—
Gaṅgājamunā
ଗଙ୍ଗାଯମୁନା
ଗଂଗାଜମନୀ
1. Mixture of two things of distinct colour.

(ଯଥା—ଡାଲ, ଶାଲ, ଲୁଗା, ମାଳା ଓ ଅଳଙ୍କାର ଇତ୍ୟାଦି)

୨ । ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ପୃଥକ୍ ଜଣାପଡ଼ୁଥିବା ସୁନାରୁପାରେ ନିର୍ମିତ ଭୂଷଣ; ପିତଳ ଓ ତମ୍ବାନିର୍ମିତ ପଦାର୍ଥ—
2. An article or ornament made of two metals (silver and gold; brass and copper etc) which appear separately on it.

୩ । ଧଳା ଓ କଳା କଣ୍ଠି ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଥିବା ମାଳା; ଧଳା ଓ ନେଳ ଫୁଲରେ ଗୁନ୍ଥା ମାଳ—3. A garland having flowers or beads of separate colours in groups strung together.

ଗଙ୍ଗାଯାତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ମୃତ୍ୟୁକାମନାରେ ମୁମୂର୍ଷୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଗଙ୍ଗାକୂଳକୁ ଗମନ—
Gaṅgājātrā (a dying man) Starting for the Ganges to die on its shore.

ଗଙ୍ଗାଯାତ୍ରା ଦେ. ବ—ମୃତ୍ୟୁ—Death.
ଗଙ୍ଗାଯାତ୍ରା

ଗଙ୍ଗାରାମ୍—ଦେ. ବ—ତୋତାକୁ ପଢ଼ାଇବା ବେଳେ ତୋତାକୁ ଡାକିବା ନାମ—A fond name by which parrots are addressed while being taught to talk.
ଗଙ୍ଗାରାମ
ଗଂଗାରାମ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

(ଯଥା—"ହରେକୃଷ୍ଣ ହରେକୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ ଗ୍ମ୍ ଗ୍ମ୍, ପର୍ ବାବା ଗଙ୍ଗାଗ୍ମ୍ !")

ଗଙ୍ଗାଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗର୍ଗର; ତୁଳ—ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍. ଗାମେଲ୍ଲା)—
Gaṅgāla ବହୁତ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ (ଘିଉ, ତରକାରୀ, କ୍ଷୀରଆଦ)
ଗାମଲା ବା ଜଳ ସମ୍ଭାଇବା ଭଳି ଦୁଇ ପାଖରେ କଡ଼ାଲଗା
गंगाल ବଡ଼ ପିତଳ କୁଣ୍ଡବିଶେଷ—Big brass-vessel with rings as holders intended to carry a large quantity of food to some distance to serve to many people in a feast.

ଗଙ୍ଗାଲାଭ—ସଂ. ବ—ଗଙ୍ଗା ତୀରରେ ମୃତ୍ୟୁ—Death in the shore
Gaṅgālābha or water of the Ganges.
ଗଙ୍ଗାଲାଭ ଦେ. ବ—ମୃତ୍ୟୁ—Death.
गंगालाभ ଏକ ଉପନ୍ୟାସ ଉପରେ ଏଜାନରେ ବାବୁ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କର ଲେଖାଲର । ପଲାରମେଦ୍ରନ. ଲକ୍ଷ୍ମଣ୍ଡ ।

ଗଙ୍ଗାଶିମୁଳ—ଦେ. ବ.—ଗଙ୍ଗଶିଉଳି (ଦେଖ)
Gaṅgāsimuli Gaṅgaśiuli (See)

ଗଙ୍ଗାସାଗର—ସଂ. ନ.—ଗଙ୍ଗା ସମୁଦ୍ରରେ ମିଳିତ ହେବାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ
Gaṅgāsāgara ସ୍ଥାନ—The estuary of the Ganges; the place of special sanctity where the river Ganges joins the ocean.

[ଦ୍ର—ଏଠାରେ କପିଳମୁନଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ଥିବାର କଥିତ ଅଛି ଓ ଏହିଠାରେ ସଗରସନ୍ତାନମାନେ ଭସ୍ମୀଭୂତ ହୋଇଥିଲେ । ଏଠାରେ ସମସ୍ତ ସମସ୍ତ ଯାତ୍ରୀ ମକର ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ସ୍ନାନାର୍ଥେ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଅନ୍ତି ।]

ଗଙ୍ଗାସାଗରସଙ୍ଗମ—ସଂ. ବ.—ଗଙ୍ଗାସାଗର (ଦେଖ)
Gaṅgāsāgarasaṅgama Gaṅgāsāgara (See)

ଗଙ୍ଗାସୁତ—ସଂ. ବ.—ଗଙ୍ଗାପୁତ୍ର (ଦେଖ)
Gaṅgāsuta Gaṅgāputra (See)

ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ—ସଂ. ବ.—୧ । ଗଙ୍ଗାନଦୀରେ ଗାଧୋଇବା—
Gaṅgāsnāna 1. A bath in the Ganges.
୨ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଶୁକ୍ଳ ଦଶମୀ ଦିନ ଗଙ୍ଗାରେ ସ୍ନାନ—
2. A dip in the Ganges on the tenth day of the bright fortnight of Jyeshṭha.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଗଙ୍ଗାଜଳରେ ସ୍ନାନ କଲେ ପାପ ନାଶ ହୁଏ । ପୁଣି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ଗଙ୍ଗାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ନାନ କଲେ ଆହୁର ବେଶି ପୁଣ୍ୟ ହୁଏ ବୋଲି ହନୁମାନଙ୍କର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ।]

ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ପୁଣ୍ୟମୟ ଗଙ୍ଗାନଦୀରେ
Gaṅgāsnāna karibā ଗାଧୋଇବା—1. To take a bath
गंगाया स्नानकरा in the sacred river Ganges.
गङ्गा नहाना ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୃତାର୍ଥ ହେବା; ସିଦ୍ଧକାମ ହେବା—
2. (figurative) To attain one's desires.

(ଯଥା—ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାକୋଷର ମୁଦ୍ରଣ ଶେଷ ହେଲେ ମୁଁ ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ କରିବି ।)

୩ । କୌଣସି ଗୁରୁ ଦାୟିତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତି ଲାଭ କରିବା—
3. To be freed from heavy liability.
(ଯଥା—ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କ ଝଅ ବାହା ହେଲେ ମୁଁ ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ କରିବି ।)

ଗଙ୍ଗାସ୍ନାହାନ—ଗ୍ରା. ବ.—ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ (ଦେଖ)
Gaṅgāsnāhāna Gaṅgāsnāna (See)

ଗଙ୍ଗିକା—ସଂ. ବ. (ଗଙ୍ଗା + କ + ଆ)—ଗଙ୍ଗାନଦୀ—
Gaṅgikā The Ganges (Apte).

ଗଙ୍ଗୀଭୂତ—ସଂ. ବିଣ. (ଗଙ୍ଗା + ଅଭୂତ, ଭାବେ ଚ୍ୱି (ଈ) + ଭୂତ)—
Gaṅgībhūta ଗଙ୍ଗାନଦୀ ପରି ପବିତ୍ରୀକୃତ—
Become as sacred as the Ganges (Apte).

ଗଙ୍ଗୁଆ—ଦେ. ବ.—(ପ୍ରାଚୀନ ନାମ ଗନ୍ଧବତ୍ତା)—କ୍ଷୁଦ୍ର ନଦୀବିଶେଷ—
Gaṅguā Name of a rivulet flowing near Bhubaneswara.

[ଦ୍ର—ଏହି ନଦୀ ପଟ୍ଟଣା ଅଞ୍ଚଳରୁ ବାହାରି ଭୁବନେଶ୍ୱର ନିକଟରେ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ଦୟାନଦୀ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଅଛି ।]

ଗଙ୍ଗୁଲାଇ—ଦେ.ବ ସ୍ତ୍ରୀ.—(ନାମ)—ଗ୍ରାମଦେବତା ବା ଠାକୁରାଣୀବିଶେଷ-
Gaṅgulāi Name of a popular village Goddess.

ଗଙ୍ଗେଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗାଙ୍ଗେୟ) —
Gaṅgei ୧ । ଦୀର୍ଘ ସରୁ ଥଣ୍ଡ ଓ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ-ପକ୍ଷବିଶିଷ୍ଟ
ମାଛରାଙ୍ଗା ମାଛରଙ୍କା ଚଢ଼େଇ—
रामचिरेया 1. King-fisher; a bird (with long beak, and blue body).

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଶୂନ୍ୟରୁ ଖସି ପାଣିରେ ବୁଡ଼ି ଖୁବ୍ ଖୁବ୍ ମାଛ ଧରି ପୁନର୍ବାର ଉପରକୁ ଉଡ଼ି ଯାଆନ୍ତି ।]

ଫୁଟକି ୨ । ତରୁବିଶେଷ—
2. Malastoma Malabarica (Harines).

[ଦ୍ର—ଏହି ତରୁ ଶ୍ୱେତାବନ୍ତୁଳ ଉପତ୍ୟକା ଓ ନାଳ ବା ପାଣିଜାଗାରେ ବଢ଼େ ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ସିନ୍ଧୁଭୂମ) ବ—ବାଜରା (ଦେଖ)
Bājarā (See)

ଗଙ୍ଗେଇ ଚଢ଼େଇ—ଦେ. ବ—ଗଙ୍ଗେଇ ୧ (ଦେଖ)
Gaṅgei chaṛdhei Gaṅgei 1 (See)

ଗଙ୍ଗେଇ ଚୋଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଗଣିଆଁ ଚୋଡ଼ି (ଦେଖ)
Gaṅgei toṛdi Gaṇiāṅ toṛdi (See)

ଗଙ୍ଗୋତରୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—
Gaṅgotarā ନଈ ମୁହାଣରୁ ଧରା ପଡ଼ିବା ଏକପ୍ରକାର ନୁଣି ମାଛ—
A species of sea-fish caught in the mouth of a river.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅଘର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ଠାରୁ ୫ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଠାରୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଠାରୁ ଭୌଗଳି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାରୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ି ର ବସୁଛ ୨ ବା ୧ ଠାରୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଠ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍'ଦେଖିବେ।

ଗଙ୍ଗୋତ୍ତରୀ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଗଙ୍ଗା + ଅବତରଣ; ଯେଉଁଠାରେ ଗଙ୍ଗା-ନଦୀ ପୃଥିବୀରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛି)—

Gaṅgotarī

ଗଙ୍ଗୋତ୍ରୀ

ଗଙ୍ଗୋତ୍ତରୀ

ଗଢ଼ୱାଲ୍ ପ୍ରଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ହିମାଳୟସ୍ଥ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶୃଙ୍ଗ, ଯେଉଁଠାରେ ଗଙ୍ଗା ପବତ ଦେହରୁ ବାହାର ତଳେ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଅଛି (ଏହା ହନୁମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ତୀର୍ଥ)—

Name of a small peak of the Himalayas whence the Ganges descends to the earth.

ଗଙ୍ଗୋତ୍ରୀ—ଦେ. ବ—ଗଙ୍ଗୋତ୍ତରୀ (ଦେଖ)

Gaṅgotrī Gaṅgottarī (See)

ଗଙ୍ଗୋଦକ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗଙ୍ଗା + ଉଦକ)—ଗଙ୍ଗା ଜଳ—

Gaṅgodaka Ganges-water.

ଗଙ୍ଗୋପାଧ୍ୟାୟ—ଗ୍ରାଦେ. (ବଙ୍ଗ) ବ.—ବଙ୍ଗୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ବନ୍ଦ୍ୟୋପାଧ୍ୟବଶେଷ; ଗଙ୍ଗୁଲି—

Gaṅgopādhyāya One of the family-titles of Bengali-Brāhmaṇas; Gangooly.

[ଦ୍ର—ବଙ୍ଗୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଗୃହଗୋତ୍ର ବନ୍ଦ୍ୟୋପାଧ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ୧—ଗଙ୍ଗୋପାଧ୍ୟାୟର ଡାକ ନାମ—ଗାଙ୍ଗୁଲି; ୨—ଚଟ୍ଟୋପାଧ୍ୟାୟର ଡାକ ନାମ—ଚାଟୁର୍ଜ୍ଜୀ; ୩—ମୁଖୋପାଧ୍ୟାୟର ଡାକ ନାମ—ମୁଖର୍ଜ୍ଜୀ ଓ ୪—ବନ୍ଦ୍ୟୋପାଧ୍ୟାୟର ଡାକ ନାମ—ବାନୁର୍ଜ୍ଜୀ । ଏହି ଗଙ୍ଗୋପାଧ୍ୟାୟ ଉପାଧିରୁ ଏମାନେ ପୂର୍ବେ ଗଙ୍ଗାତୀରବାସୀ ଥିଲେ ଓ ଶିକ୍ଷକବୃତ୍ତି କରୁଥିଲେ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ।]

ଗଙ୍ଗୋଲ—ସଂ. ବ—ଗୋମେଦ ମଣି—

Gaṅgola A kind of gem (Apte).

ଗଚ୍ଛ—ସଂ. ବ. (ଗମ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଜଡାଇବା)—

Gachchha ୧ । ଗଛ; ବୃକ୍ଷ—1. Tree

୨ । (ଗଣିତ) ଓଡ଼ାଙ୍କ ବା କ୍ରମ ବୃଦ୍ଧିର ସୂଚି ସଂଖ୍ୟା—

2. The period (i e. the number of terms) of a progression in mathematics (Apte).

ଗଚ୍ଛଜଲା—ଗ୍ରା. ବଣ. ପୁଂ. (ଗାଳି)—ଗଛଜଲା (ଦେଖ)

Gachchhajalā Gachhajalā (See)

ଗଚ୍ଛନ୍ତି—ସଂ. କ୍ରି. (ଗମ ଧାତୁ. ବର୍ତ୍ତମାନକାଳ ପ୍ରଥମପୁରୁଷ ବହୁବଚନ-ରୂପ; ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆକବିମାନେ କେତେକ-ସ୍ଥଳରେ ଏହି ପଦ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦମାନ ପ୍ରଯୋଗ କରିଥିବାର ଦେଖାଯାଏ)—

Gachchhanti

(ସେମାନେ) ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି—(they) Do wish.

ତେଜନେ ଯେ ଯାକ ବରୁଛ
ରମ୍ଭେ ସାଧବେ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି । ଚତ୍ତାଲ. ଚତ୍ତଳତ

ଗଚ୍ଛା—ଦେ. ବ—ଗଛା (ଦେଖ)—

Gachchhā Gachhā (See

ଗଚ୍ଛାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଛାଇବା (ଦେଖ)—

Gachchhāibā Gachhāibā (See)

ଗଚ୍ଛାଗଚ୍ଛି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗୁଚ୍ଛ)—୧ । ବହୁ ବସ୍ତୁକୁ ସଜ୍ଜିତ କରିବା; ସଜ୍ଜା—

Gachchhāgachchhi ଗୁଛାଗୁଛି

1. Fitting up many things; arranging.

୨ । ଦୁଇ ବସ୍ତୁର ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରିବା; କଗ୍ଗଳଚ୍ଛି—

2. Comparison between two things.

ଦେ. ବଣ—୧ । ସୁସଜ୍ଜିତ—1. Well-arranged; fitted up.

୨ । ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ମେଳ ଖାଉଥିବା (ଦୁଇ ବସ୍ତୁ)—

2. (two things) Exactly tallying with each other.

ଅମ୍ଭା ଦୁହିଁର ଗଚ୍ଛାଗଚ୍ଛି
ବାଲ୍ଲ ଯୋଇଲ ପ୍ରାମ୍ବେ ଅଛୁ—ପ୍ରାତୀ. ନଉଁଶମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଗଚ୍ଛିତ—ଦେ. ବଣ (ସଂ ଗୁଚ୍ଛ)—୧ । ସ୍ତୂପୀକୃତ; ପୁଞ୍ଜୀକୃତ—

Gachchhita 1. Gathered; amassed; hoarded.

ଗଚ୍ଛିତ ଜମା

୨ । ନ୍ୟସ୍ତ; ନକ୍ଷିପ୍ତ; ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନକଟରେ ରକ୍ଷିତ—

2. Deposited; entrusted; kept.

୩ । ନହିତ—3. Contained in

ଗଚ୍ଛିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଛିବା (ଦେଖ)—

Gachchhibā Gachhibā (See)

ଗଚ୍ଛୱାଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଭଲପୁର) ବ (ସଂ. ଗଚ୍ଛ + ହି. ୱାଲ୍)—

Gachhwāl ବୃକ୍ଷାରୋହଣରେ ପଟୁ—Able to go up a tree.

ଗଛ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଗଚ୍ଛ)—୧ । ବୃକ୍ଷ—

Gachha 1 Tree.

ଗାଛ

୨ । ଗଛ ପର୍ ଶାଖାବଶିଷ୍ଟ ଦୋଇ ପୋତାଯିବା ବାଣ—

ଦରକତ, ଗାଛ, ପୌଦାପେଡ଼

2. Fire-works fitted along a bamboo which is driven into the soil.

୩ । ବୃକ୍ଷର କାଣ୍ଡ—3. Trunk of a tree.

୪ । ପୋତାଯିବା ବାଣର ସଂଖ୍ୟା—

4. The number of fire-works arranged along a bamboo which is driven into the soil.

(ଯଥା—ପାଞ୍ଚଗଛ ବମ୍ବାଜି ।)

୫ । (ସଂ. ଗୁଚ୍ଛ) ଲୋକଙ୍କ ସମୂହ—

5. Multitude; crowd.

୬ । (ପାନବରଜ ଭାଷା) ଭୂମିରେ ପୋତା ଦୋଇଥିବା ପରସ୍ପର ନକଟବର୍ତ୍ତୀ ଦୁଇଧାଡ଼ି (ପାଶ) ଇଙ୍କଡ଼ାକାଠିରେ ମଡ଼ା-ଯାଇଥିବା ପାନଲତା—6. Two rows of betel-creepers trained on two adjoining rows of reeds driven into the ground.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଉ୍ଚ
୨	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୁ	ସ୍ପୃ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

ଗଛ ଉଠିବା— ଦେ ବ—୧ । ଭୂମିରୁ ମଞ୍ଜିରୁ ଗଛ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା—
Gachha uṭhibā 1. The coming out or growing
ଗାଛଉଠା of a plant from the ground.

୨ । ମଞ୍ଜିମାନ ଗଜୁର କର ଗଛରେ ପରିଣତ ହେବା—
2. The sprouting up of plants.

ଗଛ ଉତାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମଞ୍ଜିରୁ ଉଠିବା ଗଛ କମ୍ବା ଗୁଳ୍ମଗଛ କ୍ରମଶଃ
Gachha utāribā ସତେଜ ଓ ବଡ଼ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହାର
ଗାଛବାଢ଼ାନ ଯତ୍ନ ନେବା—To rear up a small plant
into a big one.

ଗଛ ଉପାର୍ଦ୍ଦିବା—ଦେ.ଜ—ପାଲଜର ଓ କମ୍ପଜରରେ ଅଜ୍ଞାନ ବ୍ୟେଗୀର
Gachha upārdibā ନାମ ସହିତ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ
ଗାଛତୋଳା ଜ୍ୱରର ପାଳ ଦିନ ବଜ୍ରମୂଲିଅବ ଗୁଳ୍ମକୁ ଉପାଡ଼ିବା—
To uproot the Bajramūlī or some other
plant by uttering some secret formulæ
on the day on which intermittent fever
or ague is expected to attack a
person.

[ଦ୍ର—ଗଛ ଉପାଡ଼ିଲେ ପାଲଜର ଓ କମ୍ପଜର ଛାଡ଼ିଯାଏ, ଏହା ଅନୁଭବରେ ଦେଖା ଯାଇଅଛି ।]

ଗଛ କାଟିବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । ଶିଅଲମାନେ ତାଡ଼ି ବାହାର କରିବାପାଇଁ
Gachha kāṭibā ଖଜୁର ଗଛର ବେକ ପାଖରେ ଛିଦ୍ର
ଗାଛକାଟା କରିବା—
1. To tap a date-tree for juice.

୨ । ଗଛକୁ ତଳରେ ପକାଇବା ନିମନ୍ତେ ମୂଳ ଖାଣ୍ଡିବା—
2. To fell a tree.

ଗଛ କାଟିଲିପରି—ଦେ.କ୍ରି.ବିଣ—ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଗଛକୁ ମୂଳରୁ କାଟିଲେ
Gachha kāṭilā pari ତାହା ଯେପରି ଶବ୍ଦ କରି ହଠାତ୍ ପଡ଼ିଯାଏ
ଗାଛକାଟାମତନ ସେହିପରି—
Like a large tree falling down with a
crash when felled at the root.

ଗଛଖଟ—ଦେ. ବ—ଗଛପଲଙ୍କ (ଦେଖ)
Gachhakhaṭa Gachhapalaṅka (See)
ଛପ୍ପରଖାଟ

ଗଛଘିଅ—ଦେ. ବ—ଇଉରୋପରୁ ଆମଦାନୀ ହୋଇ ଘରଉକୁ ଆସୁଥିବା
Gachhaghia ଏକପ୍ରକାର ଉଦ୍ଭିଜ୍ଜ ଘୃତ—
Vegetable ghee.

[ଦ୍ର—ଏହା ଘିଅପରି ଚକଚକା ଜଳଜ ପ୍ରାଣି ଏଥିରେ ବାସନା ନ ଥାଏ ।]

ଗଛ ଜମିବା—ଦେ. ବ—ରୋପିତ ଗୁଳ୍ମ ବା ଗଛର ବେର ଭୂମିରେ
Gachha jamibā ଦୃଢ଼ ହେବା—
ଗାଛଜମା The taking of root of a tree planted.

ଗଛଜଲା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ्री—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦେବା
Gachhajalā ଗାଳବିଶେଷ—
A term of abuse used by females to
males.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଲୋକ ମରିଗଲେ ତାହାର ମୃତଦେହ ସତ୍ପଜରେ ପୋଡ଼ି ହେବ ନାହିଁ ଓ ସାହା ପୋଡ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ଗଛପରମାଣରେ କାଠ ଲୋଡ଼ା ହେବ (ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ପାପୀମାନଙ୍କ ଶବ ସତ୍ପଜରେ ଭସ୍ମରେ ପରିଣତ ହୁଏ ନାହିଁ) ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏ ଗାଳ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଗଛ ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି —୧ । ଗଛକୁ କାଟି ଭୂମିସାତ୍ କରିବା—
Gachha pakāibā 1. To fell down a tree; to bring
ଗାଛକାଟା down a tree to the ground by
felling it.

ଗାଛଲାଗାନ ୨ । ନୂଆ ଗଛ ଲଗାଇବା—
2. To plant a tree newly.

ଗଛ ପତର—ଗ୍ରା. ବ (ସତ୍ପତର; ସଂ. ଗଚ୍ଛ + ପତ୍ର)—ବୃକ୍ଷ ଓ ପଲ୍ଲବ;
Gachha patara ଉଦ୍ଭିଦଜାତୀୟ ବସ୍ତୁ—
ଗାଛପାଲା Vegetation.

ଗଛପଲଙ୍କ—ଦେ.ବ—ଯେଉଁ ପଲଙ୍କ ବା ଖଟର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଖୁରା ଓ ମଝାର-
Gachhapalaṅka ଖୁଣ୍ଟ ଖଣ୍ଡେ କାଠରେ ନିର୍ମିତ—
ଛାପରଖାଟ A bed-stead having each of its bedposts
made of a single piece of wood with
the curtain-post.

ଗଛପାଚିଲା—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ଫଳ ଗଛରେ ପାଚିଥାଏ—
Gachhapāchilā Fruits naturally ripened on
ଗାଛପାକା the tree.

ଗଛବାଣ—ଦେ. ବ—ବୃକ୍ଷଆକୃତିରେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ଅଗ୍ନିକ୍ରୀଡ଼ା-
Gachhabāṇa ବିଶେଷ—Fire-work in the shape of
a standing tree which assumes the
shape of a tree on fire when ignited.

ଗଛବିଜୁଳି—ଦେ. ବ—ଏକ ମୂଳରେଖାରେ ବହୁ ଶାଖାଯୁକ୍ତ ବିଦ୍ୟୁତ୍-
Gachhabijuli ପ୍ରଭା—Branched lightning; forked
lightning.

ଗଛବୁରୁଚ୍ଛ—ଗ୍ରା.ବ.—(ମାତ ଭାଷା) (ଏକାର୍ଥକ ସତ୍ପତର ଶବ୍ଦ) (ସଂ. ଗଚ୍ଛ
Gachhaburuchha ଓ ବୃକ्ष)—ବୃକ୍ଷଆଦି; ଉଦ୍ଭିଦ୍—
ଗାଛପାଲା Plants and trees; vegetation.

ଗଛମୂଳରେ ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗୃହଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ବୃକ୍ଷଛାୟା
Gachhamūlare basibā ଆଶ୍ରୟ କରିବା—1. To take
ଗାଛେର ତଳାୟ ବସା shelter under a tree after
becoming homeless.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆଶ୍ରୟଶୂନ୍ୟ ହେବା—
2. (figurative) To be shelterless and
homeless.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ। ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଦୋଷରେ ନ ମିଳନ ତେବେ ସେହି ଶବ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ। ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବର୍ଷା' ନ ମିଳିଲେ 'ବର୍ଷା' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ।

ଗଛରେ ଚଢ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖୁବ୍ ଆଶା ଦେବା—
Gachhare chardhāibā 1. To give a high hope.
ଗାଛେଚଢ଼ାନ ୨ । ଖୁବ୍ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପୁରାଇ ଦେବା—
2. To push one into a big affair.

ଗଛ ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଗଛ ହେବା ପାଇଁ ଭୂମିରେ ମଞ୍ଜି ବା ଗୁଳ୍‌ଗଛ ପୋତିବା—
Gachha lagāibā To grow a tree (by putting seeds
ପେଡ଼ଲଗାନା or seedlings in the ground).

ଗଛୁ—ଦେ. ବ—୧ । ତୁଳନା କରିବା—
Gachhā 1. Comparison.
ଗଛା ୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଥମ ପଦାର୍ଥକୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ପଦାର୍ଥ ସଙ୍ଗେ ମିଳାଇବା—
2. Setting a thing on another to see if it fits to the other.

ଗଛୁଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଅନ୍ୟକ ପଦାର୍ଥ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନାରେ)—
Gachhāibā ୧ । ସମାନ ହେବା—
ଗଛାନ; ଗତାନ 1. To be equal to; to tally with
ଗଚ୍ଛାନା another thing in comparison.
କହୁଁଲକୁ ଦେଇ ଗେ ଉଲକୁ କହିଲ
ତେଣେକେଲେ ମୁଖେ ଉତ୍ତରକୁ ଗେଉଛ—କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୨ । ସଜାଇବା—2. To furnish; to equip.
ଅଳ୍ପ ଯେତେ ଜାତ ଫୁଲ, ସବୁ ମୁଁ କରିବ ଠଳ
ଗନ୍ଥିବ ପରିବେଷେ ସଥାଯଥ ସ୍ଥାନେ—ଦୀନ. ଦଣ୍ଡିକଳ୍ପ ।
୩ । (ଫ୍ର. ଗୁଚ୍ଛ) ଗଦା କରିବା—
3. To accumulate; to amass
୪ । ଗଛିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
4 The causative form of Gachhibā.
୫ । ଖଟାଇବା; ପ୍ରଯୁକ୍ତ କରିବା—5. To apply.

ଗଛୁଗଛି— ଦେ. ବି. ଓ ବଣ—ଗଚ୍ଛାଗଚ୍ଛି (ଦେଖ)
Gachhāgachhi Gachchhāgachchhi (See)

ଗଛୁଗାଛି—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଏକ ପଦାର୍ଥର ସମସ୍ତ ଅଂଶ ଅନ୍ୟ
Gachhigachhi ପଦାର୍ଥର ସମସ୍ତ ଅଂଶ ସଙ୍ଗେ ଯଥାକ୍ରମେ ମେଳ-
ଗୋଛେଗୁଛେ ହେବା—1. In a completely fitting manner; completely fitting with each other (said of two things).
୨ । ଉତ୍ତମରୂପେ ସଜ୍ଜିତ କରି—
2. In a well-arranged manner; in a shipshape manner.
ଦେ. ବିଣ—ପରସ୍ପର ଯୋଗ୍ୟ ବା ସମକକ୍ଷ—
Befitting each other; tallying with each other.

ଗଛୁଗାଛୁବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଜାଗ୍ରତ କରିବା; ଅତ୍ୟନ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ
Gachhigāchhibā ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ରଖିବା—
ଗାଛାନଗୁଛାନ 1. To keep things ready.
୨ । ସୁସଜ୍ଜିତ କରିବା—
2. To equip well; to fit out.

ଗଛୁବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ୍ର. ଗୁଚ୍ଛ)—୧ । ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦେବା—
Gachhibā 1. To allude to.
ଗଛାନ, ଗତାନ ନାଟ୍ୟରେ ଭୋର ଅଙ୍ଗି ଅଛୁ
ଜୋଡ଼ନା ଅଙ୍ଗିକ ଭୋର ଭୁଲେ ଗଛୁ—ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୨ । ଅର୍ପଣ କରିବା—2. To entrust.
୩ । ଯୋଗ୍ୟ ହେବା; ଯୋଗାଇବା—
3. To be fit; to suit.
ନୃପଙ୍କ ଭୁଉଃ ଉହିଁ ନ ଗଛଇ—ଲୁଖୁହରି. ମହାଭାରତ. ସଭା ।
୪ । ଉପମା ଦେବା; ତୁଳନା କରିବା—
4. To compare.
୫ । ମିଳାଇବା; ତୁଲ୍ୟ କରିବା—
5. To cause to fit in; to equalise.
୬ । କୌଣସି ଅଳଙ୍କାରକୁ ଦେହରେ କଣ୍ଟିବା—
6. To measure and test an ornament if it fits the body.
୭ । ସମାନ ହେବା; ତୁଲ୍ୟ ହେବା—
7. To be equal to; to fit into.
ବୃଦ୍ଧିମନ୍ତ ପଣେ ତୁମ୍ଭକୁ ତୁମ୍ଭେ ଗଛ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୮ । ପ୍ରାପ୍ତହେବା; ଲାଭହେବା—
8. To get; to attain.
୯ । ଖଟିବା; ଉପଯୁକ୍ତ ହେବା—
9. To be fitting; to be applicable.
ସଜ୍ଜପ୍ ଜହୁରେ ହେ ନୃପକୁଳ-ଶିଖ,
ତତ୍ତ୍ୱ ଯେତେ ତୁମ୍ଭେ କହିଲ ହୋଇଁପୂର୍ବ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୧୦ । ସାଜିବା; ମାନିବା; ଶୋଭା ପାଇବା—
10. To look smart.
୧୧ । ଗ୍ରହଣ କରିବା—11. To accept.
ଧର୍ମସ୍ପର୍ଶ ଭବ ଦୋଷରୁ, କେବଳ ଭବ ମାନ ଗଣୁ । ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୧୨ । ନହିତ ହେବା—12. To be contained in.
ପ୍ରଭୁ ସେବକ ଭବ ଗଛ, ଏ ପ୍ରେମ ଏତେ ଗୋଳ ଅଛୁ । ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୧୩ । ମିଳିବା; ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—13. To be got.
ସ୍ୱାମୀ ମାଇରେ ଧର୍ମ ନ ଗଛେ ମୋତେ କେବେ । ଦୀନାନ୍ଧର. ଦଣ୍ଡିପ୍ରସ୍ତୁତ ।

ଗଛୁଇହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ତୁଳା ହେବା—
Gachhihebā 1. To be compared.
୨ । ସମାନ ହେବା—2. To be equal to.
ମୁକ୍ତି ଗୁରୁ ମଙ୍ଗତେ ସେ କେହି ନୋହେ ଗଛୁ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ଅନ୍ଧ ।

ଗଛୁଆ—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଖଜୁରି ଗଛ କାଟି ଭାଡ଼ି ବାହାର
Gachhuā କରିବାକୁ ସରକାରଙ୍କ ଠାରୁ ଅନୁମତି (ଲାଇସେନ୍ସ)
ଗାଛୁଆ ପାଇଥାଏ—A person who obtains license from excise-officers to tap a date-tree for taddy.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଉପୃ	ଉଅ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ସ	ହ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	.ନ

ଦେ. ବ୍ରଣ.—ଯେ ଗଛରେ ଚଢ଼େ—

One who climbs a tree.

ଗଛୁଆଲ୍—ଦେ. ଚ୍ରଣ—ଗଚ୍ଛ୍ୱାଲ୍ (ଦେଖ)

Gachhuāl — Gachh-wāl (See)

ଗଜ୍‌ଗଜ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧। (ନର୍ଦ୍ଦମା ବା ନାଳର ମଇଳା-ପାଣି ମଧ୍ୟରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଲାଇଡ଼ା ଯୋକ ଜୁପୁଜିବା ଗଜଗଜ ହେଲ) କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଦେଖାଯିବା—

Gaj-gaj

1. To appear on the surface (of a drain or gutter) in myriads (like maggots).

୨। ଅପରିମିତ ବା ଅସଂଖ୍ୟ ହେବା—

2. To become innumerable; to abound.

(ଯଥା—ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଟଙ୍କା ଗଜ୍‌ଗଜ୍ ହେଉଛି।)

୩। ତରଳ ପଦାର୍ଥର ଟୋପଲ ପଡ଼ନଶବ୍ଦ—

3 Soft sound of a liquid falling down.

୪। ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ଦୋଷରେ (ପେଟ) ଶବ୍ଦ କରିବା—

4. To rumble (as undigested) food in the stomach.

୫। ଉପୁର ପଡ଼ିବା; ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା—

5. To be full to the brim.

ଗଜ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧। ଶବ୍ଦ କରିବା—1 To make a sound.

Gaja (root) ୨। ଗର୍ଜ୍ଜନ କରିବା—2. To roar.

୩। ନିଶାରେ ଭୋଳ ହେବା—

3. To be intoxicated.

ଗଜ—ସଂ. ବି. (ଗଜ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Gaja ୧। ହସ୍ତୀ; ହାତୀ—1. elephant.

(ଗଜୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। (ଦିଗ୍ଗଜମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟାରୁ) ୮ ସଂଖ୍ୟା—

2. The number eight.

୩। ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସେନା, ବାନରବିଶେଷ—

3. Name of a monkey in the army of Rāmachandra.

୪। ଗଜାସୁର—4. A demon killed by Śiba.

[ଦ୍ର—ଏ ମହାସୁରର ଘୁଣି ଥିଲା ଓ ଶିବଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିହତ ହୋଇଥିଲା।]

୫। ଦିଗ୍ଗଜ—5. Mythological elephants guarding the quarters of the globe.

୬। ବାସୁବିଶେଷ; ଘରର ମୂଳଦୁଆ—

6. Foundation of a house.

୭। ଗଜପୁଟ (ଦେଖ)

7. Gajaputa (See)

୮। ପାଦୋନ ହସ୍ତଦ୍ୱୟ ପରିମାଣ; ୨୦ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ ପରିମାଣ—

8. Yard; a lineal measure.

[ଦ୍ର—ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଫା. ଗଜ; ୧ ଗଜ=୩ ଫୁଟ୍; ୧ ଫୁଟ୍=୧୨ ଇଞ୍ଚ; ୧ ଇଞ୍ଚ=ପ୍ରାୟ ୧୪ ଆଙ୍ଗୁଳି; ୧ ଗଜ=୧୭ ଗିରା; ୧ ଗଜ=୪ ପାଆ; ଗଜ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଯଥା—ସାଧାରଣ ଗଜ=୩୬ ଇଞ୍ଚ; ଇଲାହୀ ଗଜ ବା ଆକବର ବାଦଶାହାଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଗଜ=୪୧ ଇଞ୍ଚ; ଗଜ ଶବ୍ଦର ଏହି ଅର୍ଥ ଫାସ୍ତ୍ରୀ ଅରବୀ ଜନମାନଙ୍କଠାରେ ମିଳେ। ମନଅର୍ ବି ଲିଆମ୍ସ; ଶବ୍ଦକଳ୍ପଦ୍ରୁମ; ପେଦ୍ଦାପ।]

ଦେ. ବ୍ରା—୧। ମାପକାଠି—1. A measuring rod.

ନକଲ୍ ନକର ତରୁମାର ଗଜେ
ମାଟି ଚଉ ଟ୍ରମ୍ବେ ହେଉଛ ସହଜେ। ରାଧାନାଥ. ବରହାର।

୨। ବାଡ଼ି; ଯଷ୍ଟି; ଛଡ଼ା—2. Rod.

(ଯଥା—ଆଖୁଗଜ, ଲୁହାଗଜ ଇତ୍ୟାଦି।)

୩। ବନ୍ଧୁକ ନଳୀମଧ୍ୟରେ ବାରୁଦ ଖୁଦିବାର କାଠି—

3. A ram-rod.

୪। ଝରକା ବା ଫାଟକ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଲମ୍ବ ଶଳାକା—

4. A bar fixed inside a gate or window.

୫। ସରୁଶଳାକା—5. A probe.

୬। ହୁକାନଳ ସଫା କରିବା କାଠି—

6. A rod to clear the tube of a Hookka.

୭। ବାରବର୍ଣ୍ଣିଆ ଗଛରୁ ବାହାର ଥିବା ମଞ୍ଜି ଛଡ଼ା—

7. A tall stem of the Agave plant.

୮। ଆଖୁର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ପତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା କଅଁଳା—

8. The tender tops of a sugarcane-plant.

ଗ୍ରାଦେ. (ସିଦ୍ଧଭୂମ) ବ—ଶଗଡ଼ର ଅର—

The spokes of a cart-wheel.

ଗ୍ରାଦେ. (ଆଳ) ବ—ଘରର ଖଲର ଓଳପାଖକୁ ଥିବା ରୁଅମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ କଣା ହୋଇ ଗଲା ଯାଇଥିବା ସରୁ ବାଉଁଶ ଖଣ୍ଡମାନ—Slender bits of split bamboo thrust into the eyes made at the lower ends of the rafters of a thatch.

ଗଜଉଦ୍ଧାରଣବେଶ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଜୋଦ୍ଧରଣ+ବେଶ)—

Gajauddhāraṇabeśa ଗଜୋଦ୍ଧରଣ ବେଶ (ଦେଖ)

Gajoddharaṇa beśa (See)

ଗଜକଚ୍ଛପଯୁଦ୍ଧ—ବ—୧। ମହାଭାରତ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହାତୀ ଓ କଇଁଛ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ (ଏହାକୁ ଗରୁଡ଼ ନେଇ ଭକ୍ଷଣ କରିଥିଲା)—1. The fight between the elephant and the tortoise described in the Mahābhārata.

Gajakachchhapajuddha

୨। (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦୁଇ ସ୍ଥୂଳକାୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ—

2. Fight between two stout and hardy persons.

ଗଜକନ୍ଦ—ସଂ. ବ—ସୁଗାଦ୍ୟ ମୂଳବିଶେଷ—

Gajakanda A large esculent root.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଁ ବା ଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେସବୁ ଏ ପ୍ରକାରକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଯୁକ୍ତ ଁ ବା ଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖନ୍ତୁ ।

ଗଜକପାଳ—ଦେ. ବ—କପାଳର ମଧ୍ୟଦେଶ—
Gajakapāḷa The middle of the eye-brows.
ବସ୍ତୁସ୍ଥ ଚଳଚ ଗଜକପାଳେ ପ୍ରକାଶ । ଜାନକୃଷ୍ଣ. ରଘବଦ୍ଭୋଳ ।

ଗଜକର୍ଣ୍ଣିକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଏକପ୍ରକାର କନ୍ଦ ବା ମୂଳ—
Gajakarṇṇikā A kind of esculent root.
[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ହସ୍ତୀ କର୍ଣ୍ଣପର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ । ଏହା ଈଷତ୍-ରସ, ମଧୁରବିପାକ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ବାତକଫନାଶକ । ଏହା ଶୀତ, ଜ୍ୱର, ପାଣ୍ଡୁ, ଶୋଥ, କୃମି, ପ୍ଲୀହା, ଗୁଲ୍ମ, ଆନାହ, ଉଦରରୋଗ, ଗ୍ରହଣୀ ଓ ଅର୍ଶରୋଗରେ ହିତକର ।]

ଗଜକର୍ଣ୍ଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଗଜକର୍ଣ୍ଣିକା (ଦେଖ)—
Gajakarṇṇī Gajakarṇṇikā (See)

ଗଜକାଠି—ଦେ. ବ—୧ । ମାଟିଆମାନଙ୍କର ଖନ୍ଦକ ଓ ମାଟିକାମ ମାପିବା ଦଣ୍ଡବିଶେଷ—1. A yard-measure to measure ditches and earth-work (used by earth-diggers).
Gajakāṭhi
ଗଜକାଠୀ
୨ । ଗଜ, ଫୁଟ ଓ ଇଞ୍ଚ ମାପିବା ପରମାଣ-ଦଣ୍ଡବିଶେଷ—2. A rod marked with divisions of inches feet and yards.
୩ । ବନ୍ଧୁକରେ ବାରୁଦ ଖୁନ୍ଦିବାର କାଠି—3. Ram-rod.
ଗଜ ଉଷାର ଟେରାଠି,
ନଳୀରେ ଧରୁଥାଅ ଗୋଟି । ଘନଶ୍ୟାମ. ଚାର୍ତ୍ତାଇକୁ ।

ଗଜକୁମ୍ଭ—ସ. ବ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଗଜ+କୁମ୍ଭ)—୧ । ହାତୀମୁଣ୍ଡରେ ମାଠିଆପର ବାହାରଥିବା ଦୁଇଟି ଆବୁ—
Gajakumbha 1. The rounded protuberances on both sides of an elephant's brow.
୨ । ହାତୀ ତାର ଶୁଣ୍ଡରେ ଧରଥିବା ପାଣି ମାଠିଆ—2. A pitcher of water held by an elephant with its trunk.
[ଦ୍ର—ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ପୂର୍ବକାଲରେ କୌଣସି ଦେଶର ରାଜା ଅପୁତ୍ରକ ଅବସ୍ଥାରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ ରାଜକର୍ମଚାରୀମାନେ ରାଜାଙ୍କ ପାଟହାତୀର ଶୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ମାଠିଆ ଧରାଇ ହାତୀକୁ ରାଜ୍ୟସୀମା ବୁଲାଇଥିଲେ ଓ ହାତୀ ସେ ପାଣି ମାଠିଆକୁ ନେଇ ଯାହା ମୁଣ୍ଡରେ ଢାଳି ଦେଉଥିଲା ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆଣି ରାଜଗାଦିରେ ବସାଇ ରାଜା କରୁଥିଲେ । ଶିକାରୁଣରେ ହାତୀମାନେ ପାଣିମାଠିଆ ଶୁଣ୍ଡରେ ଧରି ମନୁଷ୍ୟ ଉପରେ ଢାଳିବାର ଦେଖାଅଛି ।

ଗଜକୂର୍ମଯୁଦ୍ଧ—ଦେ. ବ—ଗଜକଚ୍ଛପଯୁଦ୍ଧ (ଦେଖ)—
Gajakūrmajuddha Gajakachchhapajuddha (See)

ଗଜକୃତ୍ତି—ସ୍ତ୍ରୀ ବ—୧ । ହାତୀର ଚର୍ମ—
Gajakṛutti 1. The hide of an elephant.
୨ । ଗଜାସୁରର ଚମଡ଼ା (ଯାହା ଶିବ ପରିଧାନ କରିବାର କଥିତ ଅଛି)—2. The hide of the demon Gaja put on by Śiba.

ଉରଜ ମହେଶ ଉଲଟ ପାଇ,
ଖାଇ ଗେଲ ଗଜକୃତ୍ତି ଘୋଡାଇ । ଭାଷ. କୋଷ୍ଟଚନ୍ଦ୍ରାଶୁଦ୍ଦୟ ।

ଗଜଗତି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଗଜ+ଗତି)—ହାତୀର ଧୀର ଗତି—
Gajagati The stately gait of an elephant.
(ଗଜଗତି—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ହାତୀପରି ଧୀରେ ଧୀରେ ଗତିକରିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—(person) Having the stately gait of an elephant.

ଗଜଗମନା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଜର ଗମନ ପରି ଗମନ Gajagamanā ଯାହାର)—
(ଗଜଗମନା—ପୁଂ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ହାତୀ ଭଳି ନାଃଶବ୍ଦରେ ଗତିକରେ—
(a woman) Having the stately and leisured gait of the elephant.

ଗଜଗମନୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ୍ତ୍ରୀ. ଗଜଗମନା)—
Gajagamanī ଗଜଗମନା (ଦେଖ)
Gajagamanā (See)

ଗଜଗାମିନୀ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗଜଗମନା (ଦେଖ)
Gajagāminī Gajagamanā (See)

ଗଜଗାମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗଜ+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍;୧ମା. ୧ବ)—
Gajagāmī ୧ । ହସ୍ତ୍ୟାରୋହୀ; ଯେ ହାତୀରେ ଚଢ଼ି ବାହ୍ୟ ଗତିକରେ-
(ଗଜଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. (a person) Riding on an elephant.
୨ । ହାତୀ ପରି ଯେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଗତିକରେ—
2. (a person) Whose gait is like that of an elephant; of stately gait.

ଗଜଘଣ୍ଟା—ଦେ. ବ. (ସ. ଗଜ ଓ ଘଣ୍ଟ)—
Gajaghaṇṭā ହାତୀ ବେକରେ ଓଢ଼ଣା ଦୋଇଥିବା ଘଣ୍ଟି—
ଗଜଘଣ୍ଟୀ A bell hung on the elephant's neck.

ଗଜଘଣ୍ଟି—ଦେ. ବ. (ସ. ଗଜ ଓ ଘଣ୍ଟି)—
Gajaghaṇṭi ଗଜଘଣ୍ଟା (ଦେଖ)
Gajaghaṇṭā (See)

ଗଜଚକ୍ଷୁ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଜ+ଚକ୍ଷୁ)—
Gajachakshu (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥି) ଯାହାର ଆଖି ହାତୀର ଆଖି ପରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ—
(figurative) (a person) Having comparatively small eyes.
[ଦ୍ର—ହାତୀ ଶରୀରର ଆକାର ଅନୁପାତରେ ଚକ୍ଷୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ।]

ଗଜଚ୍ଛାୟା—ସ. ବ. (ଗଜ+ଛାୟା)—(ଏହା ହାତୀ ପର ଦେଖା-
Gajachchhāyā ଯାଇଥିବାରୁ) ନକ୍ଷତ୍ର ପୁଞ୍ଜ ବିଶେଷ—
Name of a particular constellation (M. W.)

ଗଜଢକ୍କା—ସ. ବ. (ସ. ପ. ଲୋ; ଗଜ ଉପରେ ବାହୁଡ ଢକ୍କା)—
Gajaḍhakkā ହାତୀ ଉପରେ ବାହୁଡ ବଡ଼ ନାଗରା—
A big kettle-drum carried on an elephant (M. W.).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଜ ବନ୍ଧୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଗଜଡା—ସଂ. ବ.—୧ । (ଗଜ+ସମୂହାର୍ଥେ. ଡା; ଭୁଲ. ଜନଡା)—
Gajatā ହସ୍ତି ସମୂହ; ହାତୀ ପଲ—
1. A herd of elephants.

୨ । (ଗଜ + ଭାବାର୍ଥେ. ଡା)—ହାତୀର ଅବସ୍ଥା—
2. The state of an elephant (M. W.)

ଗଜଦଘ୍ନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଗଜ + ପରିମାଣାର୍ଥେ. ଦଘ୍ନ)—
Gajadaghna ହାତୀସମାନ ଉଚ୍ଚ—
As high as an elephant.

ଗଜଦନ୍ତ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ଦନ୍ତ)—
Gajadanta ୧ । ହାତୀ ଦାନ୍ତ—
1. Ivory; tusk of an elephant.

୨ । କାନ୍ଥରେ ଲୁଗାଯଷ୍ଟି ରଖିବା ପାଇଁ ମର୍ ସାଇଥିବା କାଠି—2. A cloth-peg.

୩ । ଗଣେଶ—3. God Ganesa (having the head and tusk of an elephant)

୪ । ଉପଦନ୍ତ; ବାହାଡ଼ା ଦାନ୍ତ; ଦାନ୍ତ ଉପରେ ଉଠିବା ଦାନ୍ତ—
4. Redundant tooth.

୫ । କରମୁଦ୍ରାବିଶେଷ—
5. A particular position of the hands (M. W.)

(ଗଜଦନ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ହାତୀଦାନ୍ତ ପରି ଦାନ୍ତ ଥାଖରେ ବା ସମ୍ମୁଖରେ ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟର ଦାନ୍ତ ବାହାରିଥାଏ; ଦନ୍ତୁର—
Having teeth protruding out of the jaw.

ଗଜଦନ୍ତପଲଙ୍କ—ତତ୍ପୁ. ବ (ସଂ. ଗଜଦନ୍ତ ଓ ପଲ୍ଲଙ୍କ)—
Gajadantapalanka ଯେଉଁ ପଲଙ୍କରେ ଗଜଦନ୍ତ ଦ୍ୱାରା ଫୁଲ, ଲତାଆଦି ନାନାପ୍ରକାର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ରଚତ ହୋଇଥାଏ—
A bedstead artfully carved with ivory.

ଗଜଦନ୍ତା—ତତ୍ପୁ. ବଣ. ପୁଂ (ସଂ. ଗଜ ଓ ଦନ୍ତୁର)—
Gajadantā ଶୁମୁଦାନ୍ତୁର; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ପାଟିର ଶୁମୁଦାନ୍ତ (ଗଜଦାନ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦୁଇଟି ଅତ୍ୟ ବଡ଼—
(a person) Having two of the front teeth very big and protruding.

ଗଜଦାନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ଦାନ)—
Gajadāna ୧ । ମତ୍ତହସ୍ତୀର ଗଣ୍ଡରୁ ବୋହିବା ମଦବାରି—
1. Ichor exuding from the temple of elephants.

୨ । ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ହସ୍ତିଦାନ—
2. Gift of an elephant

ଗଜଦାନ୍ତୁର—ତତ୍ପୁ. ବଣ. ପୁଂ (ସଂ. ଗଜ ଓ ଦନ୍ତୁର)—
Gajadāntura ଗଜଦନ୍ତା (ଦେଖ)
(ଗଜଦାନ୍ତୁରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Gajadantā (See)

ଗଜଦ୍ୱୟସ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଗଜ + ପରିମାଣାର୍ଥେ. ଦ୍ୱୟସ)—
Gajadwayasa ଗଜଦଘ୍ନ (ଦେଖ)
Gajadaghna (See)

ଗଜଧ୍ୱଜ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଜ + ଧ୍ୱଜା)—କର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ରଥର ନାମ—
Gajadhwaja The name of the war-chariot of Karnna.
ଗଜ ଗଜଧ୍ୱଜ ଦେଗେ ନକ୍ଷତ୍ର ଅବାର—ପଞ୍ଚାଙ୍ଗ. ଦେଶାଙ୍ଗଦ୍ୱାର ।

ଗଜନକ୍ର—ସଂ. ବ (ଗଜ + ନକ୍ର; ଏହାର ଶତ୍ରୁର ହାତୀର ଶତ୍ରୁର ପର ଓ ମୁହଁ କୁମ୍ଭୀର ପର ଥିବାରୁ) —ଗଣ୍ଡା ପଶୁ—
Gajanakra Rhinoceros (M. W.)

ଗଜନବୀ—ବୈଦେ. ବଣ (ଫା. ଗଜ୍‌ନବୀ)—ଗଜନୀନଗର ଅଧିବାସୀ—
Gajanabī Of Gajni, inhabitant of the town of Gazni
ଗଜନବୀ (ଯଥା—ମାହାମୁଦ ଗଜନବୀ ।)

ଗଜନାଳ—ସଂ. ବ—ଖୁବ୍ ଭାର ଢୋପ, ଯାହାକୁ ହାତୀମାନେ ଟାଣନ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Gajanāla Heavy cannon drawn by elephants.

ଗଜନାଶା—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ+ନାଶା)—ହାତି ଶୁଣ୍ଡ—
Gajanāsā Elephant's trunk.

ଗଜନୀ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ନାମ)—ଆଫଗାନସ୍ଥାନର ପ୍ରାଚୀନ ନଗରବିଶେଷ—
ଗଜନୀ Name of an ancient town of
ଗଜନୀ Afganistan.
[ଦ୍ର—ଏହି ସ୍ଥାନର ଅଧିବାସୀ ମାହମୁଦ୍ ନାମକ ଜଣେ ପଠାଣ-ରାଜା ଭାରତକୁ ୧୭ ଥର ଆକ୍ରମଣ କରି ଭାରତରୁ ବହୁ ଧନ ଲୁଣ୍ଠନ କରି ନେଇଥିଲେ ।]

ଗଜପତ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ପତ୍ତ)—
Gajapati ୧ । ଗଜରାଜ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହସ୍ତୀ—
1. A lordly or stately elephant.

୨ । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ହସ୍ତୀ; ଐରାବତ ହସ୍ତୀ—
2. Name of Indra's elephant.

୩ । ହସ୍ତୀର ରକ୍ଷକ—
3. A keeper of an elephant.

୪ । ଯାହାର ଅନେକ ହସ୍ତୀ ଅଛନ୍ତି—
4. Owner of many elephants.

୫ । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜବଂଶର ସମ୍ମାନସୂଚକ ଗୋଟିଏ ଉପାଧି—5. The title of the ancient kings of Orissa.

[ଦ୍ର—ସମ୍ଭବତଃ ଏମାନଙ୍କର ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଯୁଦ୍ଧ ହସ୍ତୀ ଥିବାରୁ ଏହି ଉପାଧି ହୋଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୁରୀର ରାଜା ଓ ବଡ଼ ଖେମଣ୍ଡି, ପରଳାଖେମଣ୍ଡି ଓ ସାନ ଖେମଣ୍ଡିର ରାଜବଂଶ ଏହି ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ । ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶା ରାଜାଙ୍କର "ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଗଜପତ-

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ବେଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃତ ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ କା ୨ ଚଉଦ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ଭୂଧାବୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହ୍ୟର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଟ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବର୍ ଦେଖିବେ ।

ଗୌଡ଼େଶ୍ୱର ନବକୋଟୀ :କର୍ଣ୍ଣାଟକଲବର୍ଗେଶ୍ୱର ସାଶ୍ୱଶ୍ୱରବର ପ୍ରତାପ ଶ୍ରୀ" ଏହି ଉପାଧି ଅଦ୍ୟାବଧି ପୁଶ୍ଚ ଗଜାଙ୍କର ନାମ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଅଛି । ଗଙ୍ଗବଂଶୀୟ ଗଜାମାନଙ୍କ ଅମଲରୁ ଓଡ଼ିଶା ଗଜାଙ୍କର ଏହି ଉପାଧି ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ଗଜପାଦପ—ସଂ. ବ—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—Bignonia Suaveolens
Gajapādapa (tree). (M. W.).

ଗଜପାଳ—ସଂ. ବ. (ଗଜ + ପାଳ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ମାହୁନ୍ତ—
Gajapāla The keeper or driver of an elephant.

ଗଜପିପଲା—ଦେ. ବ—ଗଜପିପ୍ପଳୀ ଦେଖ)
Gajapipalā Gajapippalī (See)

ଗଜପିପ୍ପଳୀ—ସଂ. ବ. (ଗଜ + ପିପ୍ପଳୀ)—
Gajapippalī ବର୍ଣପିପଲା—A creeper; Pothos or Scindapsus Officinalis. [ଦ୍ର—ଏହା ଆଳୁଲତା ପରି ଏକ-ପ୍ରକାର ଲତା । ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗଣ୍ଠିରେ ତେର ବାହାରେ ଓ ଏହା ତେରବାହା ଏ ଲତା ଅନ୍ୟ ଗଛ ଉପରକୁ ମାଡ଼େ । ଏଥିର ଫଳ ପିପ୍ପଳୀ-ଆକୃତିବଶିଷ୍ଟ ବଡ଼ ବଡ଼ । ଏହା ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ଏଥିର ଫଳକୁ ସଂସ୍କୃତରେ 'ଚବ୍ୟକା' କହନ୍ତି ।]
ସଂ. କରପିପ୍ପଳୀ; କପିବଲ୍ଲୀ; ବହ୍ନିର; କୋଲବଲ୍ଲୀ; ଚବ୍ୟଫଳ; ଦୀର୍ଘଗ୍ରନ୍ଥୀ; ଦୈଜସୀ; ଇନ୍ଦ୍ରକଣା; କପିବଲ୍ଲିକା ଗଜପିପାଳ; ଗଜପିପୁଳ **ଗଜପିପ୍ପଲି; ହାତିପିପ୍ପଲି; ଗଜପୀପର** ଓ. ଗଜପିପ୍ପଲୁ

ଗଜପୁଙ୍ଗବ—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ପୁଙ୍ଗବ)—
Gajapuṅgaba ୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗଜ—
1. An excellent elephant.
୨ । ଐରାବତସ୍ତୁ—
2. Indra's elephant named Airāvata

ଗଜପୁଟ—ସଂ. ବ. (ଗଜ + ପୁଟ)—(ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ) ଔଷଧ ପାକ କରିବା ବା ପୋଡ଼ିବା ନମିତ୍ତ ଭୂମିରେ ଖୋଳାଯିବା ଦୁଇ ହାତ ଗଭୀର ଓ ଦୁଇ ହାତ ବ୍ୟାସବିଶିଷ୍ଟ ଗର୍ତ୍ତ—
Gajaputa A hole dug in the ground (one yard deep and one yard in diameter) for burning ingredients to prepare certain medicines.

ଗଜପୁର—ସଂ.ବ. (ମ.ଯ. ଲୋ; ଗଜ + ପୁର; ଗଜ ନାମରେ ଖ୍ୟାତପୁର)—
Gajapura ହସ୍ତିନାପୁର; ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ରାଜଧାନୀ—Hastinā the capital of Judhishṭhira (modern Delhi).

ଗଜପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବ.—ନାଗଦଅଣା (ଦେଖ)
Gajapushpa Nāgadaaṇā (See)
(ଗଜପୁଷ୍ପୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଗଜବକ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଜ + ବକ୍ତ୍ର)—
Gajabaktra ଗଜବଦନ (ଦେଖ)
Gajabadana (See)

ଗଜବତା—ଦେ. ବ.—୧ । ଗଜକାଠି (ଦେଖ)
Gajabatā 1. Gajakāṭhi (See)
୨ । କବାଟ ମଝିରେ ଆଡ଼ବାଗରେ ଲଗାଯିବା ପତଳା କାଠ—
2. Thin bits of wood put across a door.

ଗଜବଦନ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି. ଗଜ + ବଦନ)—ଗଣେଶ; ଗଜାନନ—
Gajabadana Lord Ganeśa (having the head of an elephant).

ଗଜବନ୍ଧ—ଦେ. ବ.—୧ । ଶିଳ୍ପ ଓ ଖୋଦନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ହାତୀଚଢ଼ା ଅଙ୍କନର ବନ୍ଧ ବା ସ୍ୱାଭାବିକବିଶେଷ—
Gajabandha 1. A kind of depicting elephants in architecture and carving.
୨ । ଗୃହଘର ଛଆଣ କରିବାର ଦେଶୀୟ ଶିଳ୍ପପ୍ରଣାଳୀ ବା ପ୍ରଣାଳୀବିଶେଷ—2. One of the designs for building a thatched house (prevalent in India.)
୩ । ଚତୁରକାବ୍ୟବିଶେଷ; ଏଥିର ଅକ୍ଷରମାନଙ୍କୁ ସଜାଇଲେ ଗୋଟିଏ ହାତୀର ଆକାର ହୁଏ—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
3. A kind of picturesque composition.

ଗଜବନ୍ଧନ—ସଂ. ବ. (ଗଜ + ବନ୍ଧନ)—୧ । ହାତୀଶାଳ—
Gajabandhana 1. Stable or shed for elephants.
୨ । ହାତୀବନ୍ଧା ଦଉଡ଼ି—2. A chain for tying the elephant to a post; tether.
୩ । ଆଲାନ; ହାତିଖୁଣ୍ଟ—
3. Post for tying elephants.

ଗଜବନ୍ଧନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗଜ + ବନ୍ଧନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଗଜବନ୍ଧନ (ଦେଖ)
Gajabandhanī Gajabandhana (See)

ଗଜବଳି—ସାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ, ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡି) ବ.—ସାତଟି ପୋଡ଼ ବା ଅଣ୍ଡିରା ମଇଁଷିଙ୍କୁ ଧାଡ଼ି କରି ଠିଆ କରାଇ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଆଗେ ଯୁଗପତ୍ ବଧ କରିବା ବଳି (ଦୈ.ଆଶା.୧୬।୧୦।୩୧)—
Gajabali The slaughter of seven buffaloes simultaneously before a Goddess after making them stand in a row.

ଗଜବାଗ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଜ ଓ ବଲ୍ଗ)—ଆଙ୍କୁଶ; ହସ୍ତି-ତାଡ଼ନା-ଦଣ୍ଡ—
Gajabāga A goad to drive elephants; a hook for goading elephants.
ଡାଙ୍ଗସ, ଅଙ୍କୁଶ
ଗଜବାଗ, ଗଜବାଙ୍କ

ଗଜବାଙ୍କ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଜ ଓ ବଙ୍କ)—ଗଜବାଗ (ଦେଖ)
Gajabāṅka Gajabāga (See).

ଗଜବୀଥି—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ବୀଥି)—୧ । ଗଜଶ୍ରେଣୀ—
Gajabīthi 1. A row of elephants.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପୃ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	●	ନ୍

୨ । ହାତୀଦାଣ୍ଡ; ଅରଣ୍ୟରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଶସ୍ତ ବାଟରେ ହାତୀମାନେ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି—2. The road frequented by the herds of elephants in a jungle.

୩ । ରୋହିଣୀ, ଆର୍ଦ୍ରା ଓ ମୃଗଶିର ନକ୍ଷତ୍ର ତ୍ରୟ—3. The 4th, 5th and 6th lunar mansions.

[ଦ୍ର—ଏ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଶୁକ୍ରଗ୍ରହର ଗତି ହୁଏ । ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଗଜବୀଥୀ—ସଂ. ବ.—ଗଜବୀଥି ୩ (ଦେଖ)
Gajabīthī Gajabīthi 3 (See)

ଗଜବେଲ — ଦେ.ବ. (ସଂ.ଗଜ + ବଲ୍ଲ)—ଏକପ୍ରକାର ଲୁହା;କାନ୍ତଲୌହ--
Gajabela A species of iron, cast-iron.

ଗଜବେଲୀ ମାର୍ ଲୁହାମାନେ ଲୁହା ସେ ନଉଡ଼ ଲୁହା ଅଟେ ଗଜବେଲ । ଧର୍ମସ୍ତ୍ରଣ ।

ଗଜବ୍ରଜ--ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ବ୍ରଜ)—ଗଜଯୂଥ (ଦେଖ)
Gajabraja Gajajūtha (See)

ଗଜଭକ୍ଷକ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଜ ଅଟେ ଭକ୍ଷକ ଯାହାର)—
Gajabhakshaka ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଗଛ—Ficus Religiosa (M. W.).

ଗଜଭକ୍ଷା—ସଂ. ବ—ଲୋବାନ୍ ବା ଗୁଗୁଳ ଗଛ—
Gajabhakshā The gum Olibanum tree (M.W.)

ଗଜଭୁକ୍ତ କପିତ୍ଥ ବତ୍—ଦେ. ପ୍ରବଚନ—ହାତୀ ଖାଇଥିବା କଇଥ ଫଳ
Gajabhukta kapittha bat ପର ବାହାରେ ଅଖଣ୍ଡ ଜନ୍ତୁ ଭଳରଫମ୍ପା (ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ହାତୀକୁ କଇଥ ଫଳ ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ ହାତୀଲଣ୍ଡିରେ କଇଥଟି ଗୋଟାସୁନ୍ଦା ବାହାରେ; କିନ୍ତୁ ସେ କଇଥମଧ୍ୟସ୍ଥ ଶସ କିଛି ନ ଥାଏ ଓ କଇଥଟି ଫମ୍ପା ବାହାରେ)—
Whole outside but empty inside (like a wood-apple which when swallowed whole by an elephant is said to pass out at the anus in its entirety, but on breaking the shell the apple is found to be quite empty within).

[ଦ୍ର—କେହି କେହି କହନ୍ତି ଏହା ସତ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ପରୀକ୍ଷା କରି ହାତୀକୁ କଇଥ ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ଲେଖକ ଦେଖିଅଛନ୍ତି ଯେ ପ୍ରଥମେ ହାତୀ ସେ କଇଥଟିକୁ ମଡ଼ି ମଡ଼ି କରି ଗେବାଇ ଖାଏ ଓ ହାତୀ ଲଣ୍ଡିରେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କଇଥର ଖୋଳ ବାହାରେ । କେହି କେହି କହନ୍ତି ଯେ ଗଜନାମକ ଏକଜାତିସ୍ଥ ଘୋକ କଇଥଫଳ ମଧ୍ୟରେ ପଶି କଇଥର ଶସକୁ ଏପରି ଖାଆନ୍ତି ଯେ କଇଥର ଆକାରଟି ପୂର୍ବପରି ଥାଏ କିନ୍ତୁ ଭଉରଟି ଫମ୍ପା ହୋଇଯାଏ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରସନ୍ନା ହେଲ୍ଲବେଳେ ନଡ଼ିଆଭଉରେ ପାଣି ପଶିଲ୍ଲ ଭଳ (ନାସ୍ତ୍ୱେଳ ଫଳାମ୍ବୁବତ୍) ମନୁଷ୍ୟର ଘରେ ପଶନ୍ତି ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଗଲ୍ଲବେଳେ ଗଜ ଖାଇଲ୍ଲ କଇଥ ଭଳ ମନୁଷ୍ୟର ଘର ଭଉର ଫମ୍ପା କର ଦେଇ ଯାଆନ୍ତି । ଏହି କଥାର ଉପମାରେ ଏ ପ୍ରବଚନ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଗଜମଣ୍ଡନ—ସଂ. ବ—ହସ୍ତୀକୁ ମଣ୍ଡିବା ପଦାର୍ଥ—Ornaments or
Gajamaṇḍana decorations for an elephant.

[ଦ୍ର—ହାତୀ କପାଳରେ ଚଢ଼ୁ ଓ ଅଳଙ୍କାର ଓ ଝୁଲ ଇତ୍ୟାଦିକୁ 'ଗଜମଣ୍ଡନ' କୁହାଯାଏ ।]

ଗଜମଣ୍ଡଳକା—ସଂ. ବ. (ମ. ଯ. ଲୋ; ଗଜମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଗଠିତ
Gajamaṇḍalikā ମଣ୍ଡଳକା)—ଗୋଲଆଡ଼େ ହାତୀ ଘେରିବାଦ୍ୱାରା କୃତ ମଣ୍ଡଳ—A ring or circle formed by elephants.

ଗଜମଣ୍ଡଳୀ—ସଂ. ବ—ଗଜମଣ୍ଡଳକା (ଦେଖ)
Gajamaṇḍalī Gajamaṇḍalikā (See)

ଗଜମଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ଡେବ ବା ଭୁଣ୍ଡି ବାହାରିଥିବା
Gajamaṇḍā ବଡ଼ ମଣ୍ଡାପିଠା—A round cake having a
ବଡ଼ପୁଲୀ big button-like protuberance at the top.

ଗଜମତା—ଦେ. ବ – ଆଷାଢ଼ମାସର ପ୍ରଥମ ଅସର୍ତ୍ତ ବର୍ଷା ବା ପିତାପାଣି
Gajamatā ବର୍ଷା ପରେ ଆଖୁଗଛମାନଙ୍କର ଫୁଲିଯିବା ଓ ଫମ୍ପା ହୋଇଯିବା ରୋଗବିଶେଷ—
A disease attacking sugarcane-plants after the fall of first showers in the month of Āshāṛdha (by which the cane becomes hollow and swollen).

ଗଜମତି—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଗଜମୌକ୍ତି)—ଗଜମୁକ୍ତା (ଦେଖ)
Gajamati Gajamuktā (See)

ଗଜମନଠାଆଁ—ଦେ. ବ—ଶୂଦ୍ରଙ୍କ ବିଧବା ବିବାହ ବା ବିଧବାବିବାହ-
Gajamanaṭhāyāñ ଜାତ ସନ୍ତାନ—The offspring of a
(ଗଜମନଠାଆଁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) widow-marriage amongst the Śūdras.

ଗଜମାଣିକ—ଦେ. ବ – ଗଜମୁକ୍ତା (ଦେଖ)
Gajamāṇika Gajamuktā (See)
ଗଜମାନିକ

ଗଜମୁଆଁ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ମୁଆଁର ଉପର ଦେଉଳ ବା ଦେଉଳର
Gajamuāñ ଚୂଳ ପର ଦୋଇଥାଏ—
A sugared ball of fried paddy tapering to a point.

ଗଜମୁକୁତା—ଗ୍ରା. ବ—ଗଜମୁକ୍ତା (ଦେଖ)
Gajamukutā Gajamuktā (See)
ଗଜ ମୁକୁତା ଝୁମାମାଳ । ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଗଜମୁକ୍ତା—ସଂ. ବ. (ମ. ଯ. ଲୋ; ଗଜ ମସ୍ତକରୁ ଜାତ ମୁକ୍ତା)—
Gajamuktā ହାତୀ ମୁଣ୍ଡରୁ ବାହାରିବା ଏକପ୍ରକାର ବହୁମୂଲ୍ୟ ମୁକ୍ତା—
A pearl said to be got from the head of the elephant.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଅକ୍ଷରୀ ଶବ୍ଦର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଅକ୍ଷରୀ ଶବ୍ଦର ଔ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ କା ୨ ଅକ୍ଷରୀ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ କା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଅହିଁର ବିପରୀତ ୨ କା ୧ ଅକ୍ଷରୀ ବର୍ଣ୍ଣ କା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

[ଦ୍ର—ଗଜ ମୁଣ୍ଡରୁ ମୁକ୍ତା ବାହାରିବା କଳ୍ପକଲ୍ପନା ମାତ୍ର । କୁତ୍ରାପି ଏପରି ମୁକ୍ତା ମିଳିବାର ଦେଖା ନାହିଁ ।]

ଗଜମୁଖ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଜ+ମୁଖ)—
Gajamukha — ଗଜବଦନ (ଦେଖ) Gaja badana (See)

ଗଜମୁରୁଖ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଗଜ+ମୂର୍ଖ)—
Gajamurukha — ଜଦା ମୁରୁଖ; ଅତି ମୂର୍ଖ— Totally illiterate.
ହସ୍ତୀମୂର୍ଖ

ଗଜମୁହାଁ—ଦେ. ବ—ଗଜମୁଆଁ (ଦେଖ)
Gajamuhāñ — Gajamuāñ (See)

ଗଜମୂର୍ଖ—ଦେ. ବିଣ. (ଉପମା)—
Gajamūrkha — ୧ । ଗଜ ପରି ମୂର୍ଖ; ଅତି ମୂର୍ଖ ବା ନିର୍ବୁଦ୍ଧିଆ— 1. Very stupid or foolish; dunce.
ହସ୍ତୀମୂର୍ଖ

ବାଣୀରେ ଉତର ମୋହ
ଗଜମୂର୍ଖ ନୋହେ ମୁହିଁ । ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୨ । ଗଣେଶ (ପ୍ରକୃତବାଦ)—2. Deity Ganeśa.

ଗଜମୋଚନ—ସଂ. ବ—ବଳ୍ଗୁପୁରାଣୋକ୍ତ ଗଙ୍ଗାର ଜଳରେ କୁମ୍ଭୀର ଦ୍ୱାରା
Gajamochana ଧୃତ ହସ୍ତୀର ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କୁମ୍ଭୀର ମୁଖରୁ ଉଦ୍ଧାର— The deliverance or rescue of an elephant from the grip af an alligator as described in the Bishṇupurāṇa.

ଗଜମୋତି—ସଂ. ବ. (ସଂ. ଗଜ+ମୌକ୍ତିକ)—
Gajamoti — ଗଜମୁକ୍ତା (ଦେଖ) Gajamuktā (See)

ଗଜମୌକ୍ତିକ—ସଂ. ବ—ଗଜମୁକ୍ତା (ଦେଖ)
Gajamauktika — Gajamuktā (See)

ଗଜଯୂଥ—ସଂ. ବ—ହାତୀଙ୍କ ଦଳ—
Gajajūtha — A herd of elephants.

ଗଜଯୋଧୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗଜ+ଯୋଧିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Gajajodhī — ଗଜାରୋହୀ; ହାତୀ ଉପରେ ଚଢ଼ି ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିବା (ସେନା)—Fighting on an elephant

ଗଜଯୋଧୀ ଅଶ୍ୱଯୋଧୀ ସେ ଅଗଣିତ
ମହାଯନ୍ତ୍ର ଅର୍ଜ୍ଜି ବଢ଼ୁଛ ରଣତ । ବୃଷ୍ଣଭଟ୍ଟ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

ଗଜର—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ଗଜଲ୍ ୨ (ଦେଖ)
Gajar — Gojal 2 (See)

ଗଜର—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଉତ୍କଳୀୟ) ବ— ଗଣ୍ଡଲ; ଗୋଳମାଳ—
Gajara — Noise.

ଗଜରା—ଦେ. ବ—ବଡ଼ ମୋତି ଥିବା କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣବିଶେଷ—
Gajarā — An ear-ring with a large pearl.
ଗାଁଜଳା ଦେ. ବିଣ—୧ । ଭିଟକା (ଦୁଧ); ଗାଈଠାରୁ ଭିଟକା-ଦୁହାଁ (ଦୁଧ)— 1, Fresh (cow's milk); (milk) drawn fresh from the cow.

୨ । ନୂତନ ଗଜା ମାରିଥିବା (ଗଛ)— 2. Newly sprouted (plant).
୩ । ସଦ୍ୟପ୍ରସୂତା (ଗାଈ)— 3. Recently delivered (cow).

ଦେ. ବ—ଗଜଲ୍ (ଦେଖ)— Gajal (See)

ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଗଜ୍ଜ—Nosegay.

ଗଜରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗଜୁରିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ— Gajarāibā — 1. The causative form of 'Gajuribā'.
ଭିଜାନ ୨ । ବୁଣିବା ପାଇଁ ଧାନ ଆଦରୁ ଦିନକ ଆଗରୁ ବଡୁରାଇବା— 2. To moisten paddy and other seeds on the day previous to sowing.
୩ । ମଞ୍ଜି ବା ଶସ୍ୟ (ବୁଟ, ମୁଗ) ଆଦରୁ ପାଣିରେ ବଡୁରାଇ ଅଙ୍କୁରିତ କରାଇବା—3. To cause grains to sprout by moistening them overnight.

ଗଜରା ଖଡୁ—ଦେ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ହାତରେ ପିନ୍ଧିବା ଏକପ୍ରକାର Gajarā khardu ମୋଟା ଖଡୁ—A very big bracelet worn by females.

ଗଜରାଜ—ଦେ. ବ—ଗଜପତି ୧ ଓ ୨ (ଦେଖ)—
Gajarāja — Gajapati 1 and 2 (See)

ଗଜରା ଦୁଧ—ଦେ. ବ—୧ । ସଦ୍ୟ ପ୍ରସୂତା ଗାଈର ଦୁଗ୍ଧ— Gajarā dudha — 1. Milk of a newly-delivered cow.
ଗାଁଜଳାଦୁଧ ୨ । ସଦ୍ୟ ଦୁହାଁ ହୋଇଥିବା (ଫେଣଯୁକ୍ତ) ଦୁଧ— 2. Newly-milched cow-milk with froth still apparent on the surface.

ଗଜରାଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୬ଟା, ୮ଟା, ୧୨ଟା ବେଳେ ଘଣ୍ଟାରେ ଯଥା- Gajarādebā — କ୍ରମେ ୪, ୮ ଓ ୧୨ ବାରଥର ପିଟି ସାରିବା ପରେ ଗୁଣାନ, ଗୁଣିଯେ- ପୁଣି କେଉଁଥର ଧୀରେ ଧୀରେ ଘଣ୍ଟାରେ ପିଟିବା— ଦେଓୟା, ଗଜଲ ଦେଓୟା To strike small additional
ଗଜରଦେନା strokes on the gong after striking the actual number of strokes at 4, 8 and 12 o'clock respectively.

ଗଜରା ମାଳ—ଦେ. ବ—ଫୁଲରେ ଘନ ଭାବରେ ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଥିବା ବଡ଼ Gajarā māla. ମାଳା ବା ଖଣ୍ଡା—A thick and tightly
ଗୋଡ଼େମାଳା strung garland of flowers.

ଗଜରା ମାଲା—ଦେ. ବ—ଗଜରା ମାଳ (ଦେଖ)—
Gajarā mālā — Gajarā māla (See)

ଗଜରଥ—ସଂ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଗଜ + ରଥ)—ହାତୀଟାଣିବା ବଡ଼ରଥ—
Gajaratha — A big car drawn by elephants.

ଗଜରିପୁ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ+ରିପୁ)—ସିଂହ—
Gajaripu — Lion.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଉ
?	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୰୷	ଯ	ସ	ର୍ଯ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଗଜରବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଜୁରବା (ଦେଖ)—
Gajaribā Gajuribā (See)

ଗଜଲ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ଫାର୍ସୀ ଓ ଉର୍ଦ୍ଦୁଭାଷାରେ ରଚିତ ପ୍ରଣୟ-
Gajal ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ କବିତା; ପ୍ରେମସଙ୍ଗୀତ—
ଗଜଲ Persian and Urdu love-song or
gajal love-lyric.

[ଦ୍ର—ଗଜଲ୍ ସଙ୍ଗୀତରେ ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ କଥାର ବର୍ଣ୍ଣନା ନ ଥାଏ । ପ୍ରେମିକ ବା ପ୍ରେମିକାର ସାମଯିକ ମନୋଭାବ ଏ ସଙ୍ଗୀତରେ ପ୍ରକଟିତ ହୋଇଥାଏ । ଏଥିର କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଛନ୍ଦ ନାହିଁ— ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଗଜଲ; ଘୁଲାନ ଦେ. ବ (ଫ. ଗର୍ଜ)—୪ଟା, ୮ଟା ଓ ୧୨ଟା
ଗଜର ସମୟରେ ପିଟା ଘଣ୍ଟାରେ ଯଥାକ୍ରମେ ୪, ୮ ଓ ୧୨ ଥର ବାଡ଼େଇବା ପରେ କିଛି ସମୟ ରହି ଯେଉଁ ଏକାଧିକ ବାର ଠଣ୍ ଠଣ୍ ଶବ୍ଦ କରି ପିଟାଯାଏ—
The small strokes given at the end when a gong is struck 4, 8 and 12 times to indicate the hours 4, 8 and 12 o'clock respectively.

ଗଜ ଲକ୍ଷ୍ମୀ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଲକ୍ଷ୍ମୀମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର ଦୁଇ ପାଖରେ ଦୁଇଟି ହାତୀ
Gaja Lakshmī କଳସରେ ଜଳ ଢାଳୁଥାଆନ୍ତି—
An image of Goddess Lakshmī represented by two elephants pouring water from jars held by their trunk on both sides.

ଗଜଶାଳା—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ଶାଳା)—ହାତିଶାଳ—
Gajaśālā Elephants' stall.

ଗଜସାହ୍ୱୟ—ସଂ. ବ (ଗଜ + ସମ + ଆହ୍ୱୟ; ହସ୍ତୀର ନାମରେ ଯାହାର
Gajasāhwaya ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି)—ହସ୍ତିନା; ପ୍ରାଚୀନ ହସ୍ତିନାଗଡ଼—Hastinā; ancient Delhi.

[ଦ୍ର—ଗଜନାମକ ରାଜା ଏହି ପୁର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ ।]

ଗଜସ୍ଥାନ—ସଂ. ବ—ହାତିଶାଳ; ହାତି ରହିବା ଜାଗା—
Gajasthāna A place where elephants are kept; elephants' stall (M. W.)

ଗଜସ୍ନାନ—ସଂ. ବ—୧ । ହାତିଗାଧୁଆ—
Gajasnāna 1. A bath of an elephant.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗଜସ୍ନାନ ପରି ବୃଥା ଚେଷ୍ଟା—
2. (figurative) Useless acts; unproductive efforts.

[ଦ୍ର—ହାତି ସ୍ନାନ କଲା ପରେ ଶରୀର ଦେହ ଉପରକୁ ଶୁଣ୍ଡଦ୍ୱାରା ଧୂଳି ଓ କାଦୁଅ ଫୋଙ୍ଗି ଦେହକୁ ପୁଣି ମଇଳା କରିପକାନ୍ତି ।]

ଗଜା—ଦେ. ବ—୧ । (ଭୁଲ. ସଂ. ଖର୍ଜିକା)—ଅଣ୍ଟା ବା ଶୁଖିଲା ଚୁନାକୁ
Gajā ଲାଜ ଜହ୍ନରେ ଜଳ ମିଶାଇ ଚକଟି ଦଳା ଦଳା ଖଳକୁ ଗୋଲ୍,
ଗଜା ଲମ୍ବା ବା ଚଉକୋଣିଆ କରି କାଠ ଘିଅରେ ଖରି ଶିରାରେ
ଗୋଜା ପକାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଯିବା ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ—
1. A kind of sweetmeat fried in ghee and soaked in syrup.

୨ । (ସଂ. ଅଗ୍ରଜ)—ଅଙ୍କୁର; ମଞ୍ଜିରୁ ଫୁଟି ବାହାରିଥିବା ସରୁ
କୋମଳ ଖିଲ, ଯହିଁରୁ ପରେ ପତ୍ର ବାହାରେ—
2. A shoot or sprout; germ.

ଗଜା ୩ । ଶାଖାଗ୍ରରୁ ବାହାରିଥିବା କୋମଳ ଓ ନୂଆ ଶାଖା—
ଅଂଖୁଆ, ଗୋଜା 3. Tender new leaves.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଉତ୍ପତ୍ତିବସ୍ତୁ—1. Of tender age.
(ଯଥା—ଗଜା ବସୁସ ।)

୨ । ନୂତନ—2. Young; new.
(ଯଥା—ଗଜା ଗଛ; ଗଜା ତୋଟା ।)

ଗଜା ବହଦରୁ ପ୍ରବଳ ପବନ ଘରଡ଼ାଇ ଯେନସାଏ—ନଦକବିଗୋର, ଗମ୍ଭୀ ।

୩ । ନୂତନ ଗଜା ହୋଇଥିବା—
3. Recently sprouted.

ଗଜାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗଜୁରିବା (ଦେଖ)—
Gajāibā 1. Gajuribā (See)

ଗଜାନ ୨ । କୌଣସି ଶସ୍ୟ ବା ସ୍ୱାଜକୁ କିଛି କାଳ ପାଣିରେ ବଡୁରାଇ
ଅଂଖୁଆନା ଉହାଁରୁ ଗଜା ବାହାରିବାର ଉପାୟ କରିବା—
2. To cause seeds to sprout by keeping them immersed in water for some time.

ଗଜା କଢ଼ା—ଦେ. ବ—(ଗଛର) ଅଡ଼ କୋମଳ କଢ଼—
Gajā kaṛdhā New shoots (of a tree).

ଗଜାଗଛ—ଦେ. ବ—ଛୋଟ ଗଛ; ଯେଉଁ ଗଛରେ ଫଳ ଧରି ନ ଥାଏ—
Gajāgachha Young trees.
ଚାରାଗଛ

ଗଜାଗ୍ରଣୀ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ଅଗ୍ରଣୀ)—
Gajāgraṇī ଗଜପତି ୧ ଓ ୨ (ଦେଖ)
Gajapati 1 and 2. (See)

ଗଜାଜିନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ଅଜିନ = ଚର୍ମ)—ହସ୍ତୀର
Gajājina ଚର୍ମ—The hide of an elephant.

ଗଜାଜୀବ—ସଂ. ବ. (ଗଜ + ଆଜୀବ)—ହସ୍ତୀପକ; ହାତୀମାହୁନ୍ତ—
Gajājība The keeper of an elephant.

ଗଜା ତଳି—ଦେ. ବ—୧ । ଧାନ-ବିହନକୁ ଗଜା କରି ବୁଣାସିବା ପରେ
Gajā taḷi ଉହାଁରୁ ଯେ ତଳି (ଗୁର୍) ଉଠେ—
1. Paddy seedlings grown from sprouted paddy-seeds.

୨ । ରୁଆ ହେବାର ଉପଯୋଗୀ ଯୁବା ଧାନ ଗଛ—
2. Seedlings of paddy.

ଗଜା ତୋଟା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ତୋଟାରେ ଗଛଗୁଡ଼ିକ ନୂଆ ହୋଇ
Gajā toṭā ଲାଗିଅଛି—A group or tope of young or
ନୟାବାଗ recently-planted trees.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବୃଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଥ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଗଜା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଜୁରିବା (ଦେଖ)
Gajā debā — Gajuribā (See)

ଗଜାଧିପ—ସଂ. ବ—ଗଜପତି ୧ ଓ ୨ (ଦେଖ)
Gajādhipa — Gajapati 1 & 2 (See)

ଗଜାଧିପତି—ସଂ. ବ—ଗଜପତି ୧ ଓ ୨ (ଦେଖ)
Gajādhipati — Gajapati 1 & 2 (See)

ଗଜାଧ୍ୟକ୍ଷ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ଅଧ୍ୟକ୍ଷ)—ଗଜାଙ୍କ ଦସ୍ତୀଶାଳାର ପ୍ରଧାନ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ— Head servant amongst the elephant-keepers.
Gajādhyaksha

ଗଜାନନ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି. ଗଜ + ଆନନ)—ଗଜବଦନ (ଦେଖ)—Gajabadana (See)
Gajānana

ଗଜାନୀକ—ସଂ. ବ. ୧ । (ରୂପ. କର୍ମ. ଗଜ + ଅନୀକ = ସୈନ୍ୟ)—ଦସ୍ତୀରୂପସୈନ୍ୟ—1. The army consisting of elephants.
Gajānika

୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ଅନୀକ = ଯୁଦ୍ଧ)—ଦସ୍ତୀର ଯୁଦ୍ଧ—The fighting of elephants.

ଗଜାପସଦ—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ଅପସଦ)—ଜଘନ୍ୟ ଗଜ—An inferior elephant.
Gajāpasada

ଗଜା ବଉଦ—ଦେ. ବ—ନୂଆ ଉଇଁଥିବା ମେଘ; ମେଘାଙ୍କୁର; ବର୍ଷାସୂଚକ ବଗନ୍ତାବସ୍ଥ ବୃଷାକାର ଘୋଳ ମେଘ — Newly risen black extensive clouds indicating impending showers.
Gajābauda କାଜଳମେଘ

ଚଢା ବଉଦର ରୁନ ଚତ୍ତେ ଉସୁକଇ—ବଘାନାଥ. ମହାପାତ୍ର ।

ଗଜା ବୟସ—ଦେ. ବି—ଅଳ୍ପ ବୟସ; ଯୌବନ—Tender age; prime of life.
Gajā bayasa କାଁଚାବୟସ
କଚ୍ଚାଉମର

ଗଜା ବୟସିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଉରୁଣବୟସ୍କ, ଯୁବକ—1. (a young man) In the prime of life.
Gajā bayasiā କାଁଚାବୟସେ

୨ । (ଗଡ଼ଜାତ. ଗାଳି) ଭେଣ୍ଡାବଅଣିଆ (ଦେଖ) 2. Bhendābaasiā (See).

ଗଜା ବରଡ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ବାଣପୁର ଓ ଯାଜପୁର) ବ.—ଗୃହ ଓ ମଇ ଦଆ ଯାଇଥିବା କାଦୁଆ ଜମିରେ ଗଜା କରାଯାଇଥିବା ଧାନକୁ ଗୁଣ୍ଟିବା—The process of casting sprouted paddy-seeds in a clayey field after ploughing and levelling it up.
Gajā barardā

ଗଜା ବେଉଷା—ଦେ. ବ.—ଧାନଗଛ ଗଜା ହୋଇଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ବେଉଷଣ କରି ସିବା—Puddling of paddy-plants while mere shoots.
Gajā beushā

ଗଜାମରୁଡ଼ି—ଦେ. ବ.—ଖେତରେ ବୁଣା ହୋଇଥିବା ଧାନ ଗଜା ହେବା ସମୟରେ ବର୍ଷା ନ ହେଲେ ଖରାଦ୍ରତାରେ
Gajāmarurdi

ଗଜାମରା ଧାନଗୁଡ଼ିକ ମରିଯିବା—The withering of newly sprouting paddy-plants caused by draught.

ଗଜା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗଜୁରିବା (ଦେଖ)
Gajā māribā — Gajuribā (See)

ଜେବ ବରଷିଲ ଝପର ଝପର କେଶର ମାଇଲ ଗଜା । ଶିଶୁ ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗଜା ମାରୁ—ଦେ. ବ.—ଗଜା ମରୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Gajāmāru — Gajā marurdi (See)

ଗଜାମୁଗ—ଦେ. ବ.—୧ । ଓଷାଆବରେ ଖାଇବା ପାଇଁ ପାଣିରେ ବହୁତ୍ ଦୋଇ ଗଜୁରିଥିବା ଗୋଟା ମୁଗ—
Gajāmuga
ଗଜାମୁଗ 1. Grains of muga made to germinate by being kept immersed in water for some time.

ଚନ୍ଦ୍ରାବତୀକାବ ଗଜାମୁଗ, ଯେ ଜାନା ବଧୂ ତୋର ଭୋଗ । ଭୂପତି. ପ୍ରେମତରଙ୍ଗାମୃତ ।

୨ । ଦେବତ୍ତୋଗ ଗଜାମୁଗ ପରସ୍ପର ମୁଖରେ ଦଆଦେଇ-ଦୋଇ ବନ୍ଧୁତ୍ୱ ସୂତ୍ରରେ ଆବଦ୍ଧ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱୟ— 2. Two persons who form god-relationship by feeding each other grains of sprouted 'muga' which has been offerd to a Deity.

ଅଗ ଆଗ ଗଜାମୁଗ ଗଜୁଣି ବଳାଇ—ଶିଶୁଗୀତ ।

ଗଜାମୁରୁଖ—ଦେ. ବଣ.— ଗଜମୁରୁଖ (ଦେଖ)
Gajāmurukha — Gajamurukha (See)

ଗଜାୟୁର୍ବେଦ—ସଂ. ବ. — ଦସ୍ତି-ଚିକିତ୍ସା ଶାସ୍ତ୍ର—The science of the medical treatment of elephants.
Gajāyurbeda

ଗଜାରି—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ଅରି)—୧ । ସିଂହ— 1. Lion.
Gajāri

୨ । ଆସାମଦେଶ-ଜାତ ଶାଳବୃକ୍ଷବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— 2. A species of Sal tree growing in Assam.

୩ । ଗଜାସୁର-ନାଶକ ଶିବ —3. God Śiba who killed the demon 'Gaja'

ଗଜାରୁଢ଼—ସଂ.ବଣ. ପୁଂ—(ଗଜ + ଆରୂଢ଼)—ଯେ ହାତୀରେ ଚଢ଼ିଥାଏ—
Gajārūrdha — Riding an elephant; mounted on an (ଗଜାରୂଢ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ) elephant.

ଗଜାରୋହ—ସଂ. ବ.—(ଗଜ + ଆରୋହ)—ଦସ୍ତ୍ୟାରୋହୀ ସୈନ୍ୟ—
Gajāroha — Part of the army consisting of soldiers on elephants.

ସଂ. ବଣ.—ନଷାପା; ଦସ୍ତୀପୃଷ୍ଠରେ ଉପବିଷ୍ଟ—Riding an elephant.

ଗଜାରୋହା—ଦେ. ବଣ.—ହାତୀରେ ଚଢ଼ିଥିବା—
Gajārohā — Mounted on elephant.

ଘୋଡ଼ା-ଗଜାରୋହା ପାଇକ ରଥରଥୀ,
ହାତୀରେ ହେଲେ ଦ୍ରୋଣ ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରେ ମନ୍ତ୍ର । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ୍

ଗଜାଶନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —
Gjāśana ଗଜଭକ୍ଷକ (ଦେଖ)
Gajabhakshaka (See).

ଗଜାସୁର—ସଂ. ବ. (ସଂ. ଗଜ + ଅସୁର) —
Gajāsura ଶିବଙ୍କଦ୍ୱାରା ନାଶପ୍ରାପ୍ତ ଗଜାକୃତି ଅସୁର ବିଶେଷ—
A demon of that name killed by God Siba.

[ଦ୍ର—ନାରଦଙ୍କ ଅଭିଶାପରେ ମହେଶନାମକ ଜଣେ ରାଜା ଗଜଯୋନି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଦେବଦ୍ୱେଷୀ ହେବାରୁ ମହାଦେବ ତାହାକୁ ବଧ କରି ତାହାର ଚର୍ମ ନିଜ ବ୍ୟବହାରାର୍ଥ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।]

ଗଜାସ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଜ + ଆସ୍ୟ) —
Gajāsya ଗଜବଦନ (ଦେଖ)
Gajabadana (See)

ଗଜାହ୍ୱ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଜ + ଆହ୍ୱ) —
Gajāhwa ହସ୍ତିନାପୁର; ପ୍ରାଚୀନ ଦିଲ୍ଲୀ—
A name of ancient Delhi.

ଗଜାହ୍ୱୟ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଜ + ଆହ୍ୱୟ = ନାମ) —
Gajāhwaya ଗଜାହ୍ୱ (ଦେଖ)
Gajāhwa See)

ଗଜି—ଦେ. ବ—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର କେଶ-କୀଟ; ଅତି ଶ୍ଳେଷ ଉକୁଣୀ—
Gaji 1. Small louse.
ଛୋଟଉକୁନ [ଦ୍ର—ଉକୁଣି ଉତ୍ପାଦକ ନଖ, ନଖରୁ ଫୁଟିବା ଶ୍ଳେଷ
ଜୁଇଁ ଉକୁଣୀକୁ ଗଜି ଓ ବଡ଼ ଉକୁଣୀକୁ ଉଙ୍କା କହନ୍ତି ।]
୨ । ଗଜେନ୍ଦ୍ର ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—
2. Name for calling 'Gajendra'.
ଦେ. ବିଣ. (ଅନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ, ଯଥା—
ଗଜୀ ପାଞ୍ଚଗଜି, ଛଅଗଜି)—ଏତେ ଗଜ ପରିମିତ—
ଗଜୀ Measuring so many yards.

ଗଜିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଗଜି (ଦେଖ)
Gajiā Gaji (See)

ଗଜିରୀ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମି) ବ—ଗଜୁରି (ଦେଖ)
Gajirī Gajuri (See)

ଗଜୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଜ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) —ହାତୁଣୀ; ମାଇହାତୀ—
Gajī A female elephant.
ଗଜୀ ବୈଦେ. ବ. (ସଂ) —
ଗଜୀ ମୋଟ କମ ଚଉଡ଼ା ଦେଶୀ ବୁଣା ସୂତା ଲୁଗା; ଖଦ—
A coarse and narrow loin-cloth woven in this country.

ଗଜୁଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଜୁରିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Gajurāibā The causative form of 'Gajuribā.

ଗଜୁରି—ଦେ. ବ—ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଧରିବା ଶ୍ୱାସରୋଗ (ଏହାର ପ୍ରକୋପ ଅଢ଼େଇ ବନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହେ) —
Gajuri Infantile Asthma.

ଗଜୁରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଭୁଲ ସଂ. ଅଗ୍ରଜ) —
Gajuribā ୧ । ଅଙ୍କୁରିତ ହେବା; ଗଜରିବା—
ଗଜାନ 1. To sprout forth; to germinate.
ଉଠନା, ଅଁଖୁଆନା ପ୍ରେମ ମନ୍ତରା ବ ଗଜୁର ଆସୁଛ ତରୋରମିଥୁନ ହୃଦରେ ।
ଜାଲମଣି. ଚନ୍ଦ୍ରାଭରଙ୍ଗିଣୀ ;
୨ । (କେଶ ଆଦି) ନୂଆ ଉଠିବା—
2. To come out fresh (said of the hair).

ଗଜେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଜାଇବା (ଦେଖ)
Gajeibā Gajāibā (See)
ତା ଉପରେ ସିମିତ ଗୋପାଏ ପାଣି ପକାଇଛନ୍ତି ସିମିତ ବଢେଇ ଗଲା ।
ପଙ୍କାରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ଗଜେନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ଗଜ + ଇନ୍ଦ୍ର) —
Gajendra ଗଜପତି ୧ ଓ ୨ (ଦେଖ)
Gajapati 1 and 2 (See)
ଦେ. ବ. ପୁଂ—ପୁରୁଷ ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
Name given to males.

ଗଜେନ୍ଦ୍ରଗମନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଜେନ୍ଦ୍ର + ଗମନ) —
Gajendragamana ଯାହାର ଚାଲି ହାତୀ ଚାଲି ପରି ଧୀର—
(ଗଜେନ୍ଦ୍ରଗମନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Having the gait of an elephant; of graceful and stately gait.

ଗଜେନ୍ଦ୍ରଗାମୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗଜେନ୍ଦ୍ର + ଗମ୍ ଧାତୁ + ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ.) —ହାତୀ ପରି ଧୀର-ଗମ୍ଭୀରଭାବରେ
Gajendragāmī ଚାଲୁଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person) Having a stately gait compared to that of an elephant.
(ଗଜେନ୍ଦ୍ରଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗଜୋଦ୍ଧରଣ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ଗଜ + ଉଦ୍ଧରଣ = ଉଦ୍ଧାର) —
Gajoddharaṇa ଗଜମୋଚନ (ଦେଖ)
Gajamochana (See)

ଗଜୋଦ୍ଧରଣ ବେଶ—ସଂ. ବ. (ଗଜୋଦ୍ଧରଣ + ବେଶ) —
Gajoddharaṇa besa ଜଗନ୍ନାଥଧାମ ଦେବବିଗ୍ରହଙ୍କର ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର କୁମ୍ଭୀରମୁଖରୁ ଗଜୋଦ୍ଧରଣରୂପ ପୌରାଣିକ ଉପାଖ୍ୟାନର ଅଭିନୟରୂପକ ବେଶ—The fitting up of the image of Lord Jagannātha in the act of rescuing the elephant from the grip of an alligator as narrated in Hindu Mythology.

[ଦ୍ର—ଏହି ଗଜୋଦ୍ଧରଣବେଶ କରିବା ଉପଲକ୍ଷରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବିଗ୍ରହରେ ଚତୁର୍ଭୁଜ ଓ ସୁଦର୍ଶନଚକ୍ର ଓ ଗୋଡ଼ ଆଦି ଖୋଦି, ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ତଳେ ଗୋଟିଏ ହାତୀକୁ କୁମ୍ଭୀର ଧରି ଥିବାର

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶବ୍ଦର ଆଦ୍ୟ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବେ ସେତେବେଳେ ଏ ପ୍ରକାରକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚତୁର୍ଥ ବା ତୃତୀୟ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ସାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ଯ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବଟୂ'ଦେଖିବେ।

ମୂର୍ତ୍ତି ଖଞ୍ଜାଯାଏ । ପୂର୍ବେ କେବଳ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଗଜୋଦ୍ଧରଣ-ବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ କରି ଯାତ୍ରା ଥିଲା । ଏବେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ (ଯଥା— ସତ୍ୟବାଦୀରେ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଓ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଅବତାରମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଗଜୋଦ୍ଧରଣବେଶ କରିବାର ଦେଖାଯାଏ । ପୁରୀରେ ମାଘ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଗଜୋଦ୍ଧରଣ-ବେଶ ହୁଏ ।]

ଗଜୋଦ୍ଧାରଣ ବେଶ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗଜୋଦ୍ଧରଣ+ବେଶ)—
Gajoddhāraṇa beśa ଗଜୋଦ୍ଧରଣ ବେଶ.(ଦେଖ)
Gajoddharaṇa beśa (See)

ଗଞ୍ଜ୍‌ହିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଗଞ୍ଜଡ଼—
Gañj-hiā (a person) Addicted to smoking 'gañjā'

ଗଞ୍ଜ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଶବ୍ଦ କରିବା—1. To make a sound.
Gañja (root) ୨ । ଅବଜ୍ଞା କରିବା—2. To disregard.
୩ । ଅପମାନ ଦେବା—3. To insult; to humiliate.

ଗଞ୍ଜ—ସଂ. ବି. (ଗନ୍‌ଜ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଅ)—୧ । ଅବଜ୍ଞା—
Gañja 1. Disrespectful treatment.
୨ । ଗଞ୍ଜଣା—2. Reproachful language.
୩ । ଅବମାନନା—3. Disrespect; disregard.
୪ । ଗୋଗୃହ—4. Cattle-house; cow-house; a station of cowherds.
୫ । ରତ୍ନାଗାର—5. A repository for jewellery.
୬ । ଧନାଗାର ଗୃହ; ଧନାଗାର—6. Treasury.
୭ । ଆଡ଼ତ; ଯେଉଁଠାରେ ଧାନଗୁଜୁଲପ୍ରଭୃତି ବହୁ-ପରିମାଣରେ କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ ହୁଏ; ହାଟ—
7. Market; mart; emporium.
[ଦ୍ର—ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ପାର୍ସୀରେ ମଧ୍ୟ ଅଛି ।]
୮ । ପଣ୍ୟାଗାର—8. A repository for merchandise.
୯ । ରତ୍ନାଦିର ଖଣି—9. Mine.
୧୦ । ମଦ୍ୟପାତ୍ର—10. Wine-cup.
୧୧ । ପର୍ଣ୍ଣଶାଳା; କୁଡ଼ିଅଘର—
11. Cottage; hut; hovel.
୧୨ । ଗଞ୍ଜାଇ—12. Hemp. (M. W.)
୧୩ । ମଦ୍ୟଗୃହ—13. Tavern. (M. W.)
୧୪ । ଗୁଞ୍ଜା; କାଇତ—
14. Abrus Precatorius. (M. W.)

ଗଞ୍ଜଗୋଲା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଗଞ୍ଜ+ଗୋଲକ)—ଉତରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଲୁହାର ଗୁଳ ଭରତ କରି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିବା ତୋପର ବୋମଗୋଲା ଗୁଳ—
ଗଂଜଗୋଲା Shrapnel.

ଗଞ୍ଜଡ଼—ଦେ. ବି (ଭୁଲ. ଉଚ୍ଚାରଣ)—୧ । ଗଞ୍ଜାଖୋର—
Gañjarda 1. One addicted to taking Gañjā.
ଗେଁଜେଳ, ଗେଁଜେଡ଼ୀ ୨ । ଯେ ବହୁତ ଗଞ୍ଜେଇ ଖାଏ—
ଗେଁଜେଡ଼ୀ 2. A hemp-smoker.
ଦେ. ବିଣ—ଗଞ୍ଜାଖୋର ସୁଲଭ—Befitting or becoming to a hemp-smoker.

ଗଞ୍ଜଡ଼ି—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ (ଭୁଲ—ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଗଞ୍ଜଡ଼ (ଦେଖ)—
Gañjardi Gañjarda (See)

ଗଞ୍ଜଡ଼ିଆ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଗଞ୍ଜଡ଼ (ଦେଖ)—
Gañjardiā Gañjarda (See)

ଗଞ୍ଜଣା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଗଞ୍ଜନା)—୧ । ଶ୍ଳେଷା; ଦୋଷପ୍ରଦର୍ଶନପୂର୍ବକ-କଟୂକ୍ତି—1. Harsh reference to one's faults accompanied with reproach.
Gañjaṇā
ଗଂଜନା
ଗଞ୍ଜଣା କରିବା ଦୋଷେ ଜଣାଇ । ପ୍ରାଚୀ. ଚରିତାମୃତ ।
୨ । ଭର୍ତ୍ସନା; ଗାଳ—2. Abuse.
୩ । ଲାଞ୍ଛନା; ଅବମାନନା; ଅବଜ୍ଞା—
3. Disrespect; slight.
୪ । ଅନ୍ୟର ତିରସ୍କାର ଦ୍ୱାରା ଜାତ ମନସ୍ତାପ—
4. Pain given by abusive language.
୫ । ଯାତନାଭୋଗ; କଷ୍ଟଭୋଗ—
5. Harassment; suffering.
୬ । (ଗଞ୍ଜନାର ବିଷୟୀ) ପ୍ଲାକାପବାଦ; କଳଙ୍କ—
6. Scandal; slander.

ଗଞ୍ଜନ—ସଂ. ବି (ଗଞ୍ଜ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦକରିବା+ଭାବେ. ଅନ)—
Gañjana ୧ । ତିରସ୍କରଣ; ଗାଳଦେବା—1. Abusing.
୨ । ଅତ୍ୟାଚାର—2. Oppression
୩ । ଦଣ୍ଡଦେବା—3. Punishing.
୪ । ଅବମାନନା—4. Slighting.
୫ । ପରାଜିତ କରିବା—5. Defeating; crushing.
୬ । ବଳ ପଡ଼ିବା—6. Surpassing.
୭ । ସଙ୍ଗୀତର ଅଷ୍ଟତାଳର ଆଠପ୍ରକାର ମଧ୍ୟରୁ ଏକପ୍ରକାର (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. One of the 8 modifications of each of the 8 musical tones.

ସଂ. ବିଣ—୧ । (ଗଞ୍ଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ତିରସ୍କାରକ—
1. One who abuses.
୨ । ଉଚ୍ଛକାରକ—
2. One who disregards (another).
୩ । ପରାଜୟକାରୀ—3. Defeating; crushing.
୪ । ଦଣ୍ଡଦେବାବାଲା; ଦମନକାରୀ—
4. One who punishes; punishing.
୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଯେ (ଅନୁକରୁ) ବଳ ପଡ଼ିଥାଏ—
5. Excelling; surpassing.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ପ	ଜ୍ଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ପ୍ପ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଂ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ,	

ଗଞ୍ଜନା—ସ. ବ (ଗଞ୍ଜନ + ଆ)—୧ । ଯାତନା; ଦୁଃଖ—
Gañjanā 1. Pain.
୨ । ଦବ୍ଦଗଞ୍ଜ ଦେବା—2. Harassment.
୩ । ଲାଞ୍ଛନା—3. Disrespectful treatment.
୪ । ଗାଳଜଳକ ବାକ୍ୟ; ଭର୍ତ୍ସନା; ଉତ୍କାର—
4. Abuse; reproach.

ଶୁଣ ଧୂଣା ଗୁରୁଜନ ଉଚ୍ଚାରୁ ମୋ ପ୍ରାଣସଖୀ ସରିବ ।
ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋପଭଙ୍ଗ୍ୟ. ୫ ଗୀତ ।

ଗଞ୍ଜପା—ବୈଦେ. ବ [ଫା. ଗଂଜାଫା (ଫା. ଗଞ୍ଜ=ଧନ; ଏ ଖେଳକୁ ଭୁରସ୍କରେ ଧନୀ ବଣିକମାନେ ଖେଳୁଥିଲେ), ଗଞ୍ଜଫା=ଭାସ୍]— ଭାସ୍ ଖେଳପରି ଏକପ୍ରକାର ଦେଶୀ ଖେଳ—
Gañjapā
ଗଞ୍ଜିଫା
ଗଂଜୀଫା A country-game of cards.

[ଦ୍ର—ଏ ଖେଳ ଭୁରସ୍କଦେଶରେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ । ପରେ ମୋଗଲମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭାରତକୁ ଆଜାତ ହୋଇ ଏବଂ ଭାରତୀୟ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ଏହା ଚଳୁଅଛି । ଗଞ୍ଜପା ଖେଳର ବିବରଣ—ଏ ଖେଳରେ ଖେଳାଳମାନଙ୍କ ବିଶେଷ ମସ୍ତିଷ୍କଚାଳନା ଦ୍ୱାରା ଖେଳବାକୁ ହୁଏ । ପ୍ରାଚୀନ ଗଞ୍ଜପାରେ ୧୫୮ ଖଣ୍ଡ ଭାସ ଥିଲା ଓ ସ୍ପାର୍ଶ୍ୱର ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ (ଗନ୍ଧମାଦନ ପଦ୍ମଚ, ପଞ୍ଚବତୀ, ଗ୍ରମ ଲକ୍ଷଣ, ରାବଣ ଇତ୍ୟାଦି) ସେଥିରେ ଚଳିତ ଥିଲା । ମାତ୍ର ଆଧୁନିକ ଗଞ୍ଜପା ଖେଳରେ ୯୬ ଖଣ୍ଡ ଗୋଲାକାର ଭାସ ବା ସାର ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏଥିରେ ରଙ୍ଗ ସଂଖ୍ୟା ୮ ଗୋଟି, ଯଥା—୧ । ଫୁଲ—ନାଲି ଭୂମିରେ ହଳଦିଆ ଚନ୍ଦ୍ର । ୨ । ସୋମେଶ୍ୱର ବା ସମଶେର୍—ନାଲି ଭୂମିରେ ଧଳା ଲମ୍ବ ଚନ୍ଦ୍ର । ୩ । ଚନ୍ଦ୍ର—କଳା ଭୂମିରେ ଧଳା ଚନ୍ଦ୍ର । ୪ । ଗୋଲ୍ଲମ—ଧଳା ଭୂମିରେ ନାଲି ଗୋଲ ଚନ୍ଦ୍ର । ୫ । ଚେଙ୍ଗ—ନେଳ ଭୂମିରେ ହଳଦିଆ ଲମ୍ବ ଚନ୍ଦ୍ର । ୬ । ବଗୁଡ—ନାଲି ଭୂମିରେ ଧଳା ଚଉକୋଣି ଚନ୍ଦ୍ର । ୭ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—ନେଳ ଭୂମିରେ ହଳଦିଆ ଗୋଲ ଚନ୍ଦ୍ର । ୮ । କୁମାଉ ବା ଜାମାଉ—ହଳଦିଆ ଭୂମିରେ ନାନା ରଙ୍ଗର ଗୋଲକ ଚନ୍ଦ୍ର । ଏ ଖେଳରେ ୩ ବା ୪ ଜଣ ଖେଳାଳି ଖେଳନ୍ତି ଓ ୪ ଜଣ ଖେଳରେ ପରସ୍ପରଙ୍କ ବିପକ୍ଷରେ ରହି ଦୁଇ ଦଳ ହୋଇ ପରସ୍ପରଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରଙ୍ଗରେ ୧୨ ଖଣ୍ଡି ଭାସ୍ ଥାଏ । ୧ ରୁପଠାରୁ ୧୦ ରୁପ; ମନ୍ତ୍ରୀ=୧୧; ରାଜା=୧୨ । ଭାସ୍ ଖେଳ ପରି ଏ ଖେଳରେ 'ରଙ୍ଗ' କଟାଯାଏ । ଏହି ଖେଳରେ ଭାସର ମୂଲ୍ୟ ଗଣନା କରିବାର ୨ଟି ବାକ୍ୟ ଅଛି । ଯଥା—

୧ । "ଫୁଲ, ସୋମେଶ୍ୱର, ଚନ୍ଦ୍ର, ଗୋଲ୍ଲମ
ଏକେଇ ଖରଚ ଦହଲ୍ଲ କାମ ।"

ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରଥମୋକ୍ତ ୪ ଗୋଟି ରଙ୍ଗରେ, ରାଜା ଭାସର ମୂଲ୍ୟ =୧୨, ମନ୍ତ୍ରୀ ଭାସ=୧୧, ଦଶରୁପବାଲା=୧୦, ୯ ରୁପବାଲା=୯, ୮ ରୁପବାଲା=୮, ୭ ରୁପବାଲା=୭, ୬ ରୁପବାଲା=୬, ୫ ରୁପବାଲା=୫, ୪ ରୁପବାଲା=୪, ୩ ରୁପବାଲା=୩, ୨ ରୁପବାଲା=୨, ୧ ରୁପବାଲା=୧ ।

୨ । ଚେଙ୍ଗ ବଗୁଡ ସୂର୍ଯ୍ୟ କୁମାଉ
ଏକେଇ କାମ ଦହଲ୍ଲ ଖରଚ ।

ଅର୍ଥାତ୍ ଦ୍ୱିତୀୟୋକ୍ତ ୪ ଗୋଟି ରଙ୍ଗରେ— ରାଜାଭାସର ମୂଲ୍ୟ=୧୨, ମନ୍ତ୍ରୀ ଭାସ=୧୧, ଟିକା ବା ଏକା ଭାସ=୧୦, ଦୁଆ ଭାସ=୯, ୩ ରୁପଯୁକ୍ତ=୮, ୪ ରୁପଯୁକ୍ତ=୭, ୫ ରୁପଯୁକ୍ତ=୬, ୬ ରୁପଯୁକ୍ତ=୫, ୭ ରୁପଯୁକ୍ତ=୪, ୮ ରୁପଯୁକ୍ତ=୩, ୯ ରୁପଯୁକ୍ତ=୨, ୧୦ ରୁପଯୁକ୍ତ=୧ । ଜଦାହରଣସ୍ୱରୂପ ୧୦ ରୁପଯୁକ୍ତ ଭାସର ମୂଲ୍ୟ (୧) ଠାରୁ ୪ ରୁପଯୁକ୍ତ ଭାସର ମୂଲ୍ୟ (୭) ବେଶି । ଯେଉଁ ରଙ୍ଗର ଭାସ୍ କଟା ଯାଇଥାଏ ସେହି ରଙ୍ଗର କଟା ହୋଇଥିବା ସଂଖ୍ୟାର ନମ୍ବରର ସାରସାକ ବେକାମ୍ପିକା ହୁଏ । ସେହି ରଙ୍ଗର ରାଜା ସେହି ଖେଳାଳିଙ୍କ ହାତରେ ଥିବ ସେ ଉକ୍ତ ଭାସ୍-ପଟକ ପକାଇ ଏକ ସାର ଭାସ ନ ପାଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନ୍ୟ କେହି ଖେଳାଳି ସେହି ରଙ୍ଗର ଅନ୍ୟ ଭାସରେ ଖେଳ ପାରିବେ ନାହିଁ । ଭାସ୍ ଖେଳରେ କଟା ରଙ୍ଗ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ରଙ୍ଗର ଭାସ୍ 'ପାଶ୍' ଦଆଯିବା ଭଳି ଗଞ୍ଜପାରେ ଏହାକୁ 'ଦୁକ୍ରୁହ୍' ବୋଲାଯାଏ । ଭାସ୍ ଖେଳ ପ୍ରଥମେ ଭୁରସ୍କ ଦେଶରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ଯବନଶାସନ କାଳରେ ମୋଗଲମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭାରତରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥିଲା । ମୁସଲ୍ମାନମାନଙ୍କ ଭାସ୍ଖେଳ ଅନୁକରଣରେ କେତେକ ହିନ୍ଦୁ-ନରପତି ଏହି ଗଞ୍ଜପା ଖେଳ ଆବିଷ୍କାର କଲେ । ପାର୍ସୀ—'ଗଞ୍ଜ'ର ଅର୍ଥ ଧନ; 'ଗଞ୍ଜୀ'ର ଅର୍ଥ ଧନୀ । ବଣିକ, ମହାଜନ, ଅମୀର ଆଦି ଧନୀମାନେ ଏ ଖେଳ ଖେଳୁଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ଗଞ୍ଜୀଫା । ଉର୍ଦ୍ଦୁଭାଷାରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଏହି ଗଞ୍ଜୀଫା ଶବ୍ଦ ଭାସ୍ ଅର୍ଥରେ ପାର୍ସୀ ଭାଷାରେ ଗୃହୀତ ହୋଇଛି ।

ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରମୋହନ ଜୁବୃତ. ଐତିହାସିକ ଚତ୍ର ।]

ଗଞ୍ଜଫରାକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଗଞ୍ଜି (ଦେଖ)
Gañjapharāk Gañji (See)

ଗଞ୍ଜଫରାସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଗଞ୍ଜି (ଦେଖ)
Gañjapharās Gañji (See)

ଗଞ୍ଜବର—ସ. ବ—ଭଣ୍ଡାରରକ୍ଷକ—
Gañjabara A treasurer. (M. W.).

ଗଞ୍ଜମାନ୍—ଦେ. ବଣ. (ସ୍ର. ଗଞ୍ଜ ଧାତୁ)—
Gañjamān ୧ । ଲାଞ୍ଛିତ—
1. Humiliated; insulted.
୨ । ଦବ୍ଦଗଞ୍ଜ—2. Harassed.
୩ । ଦୁଃଖ ବା କଷ୍ଟପ୍ରପୀଡ଼ିତ—3. Troubled.
୪ । ପ୍ରପୀଡ଼ିତ—4. Oppressed.

ଗଞ୍ଜା—ଦେ. ବ, (ସ୍ର. ଗଞ୍ଜ; ଗଞ୍ଜିକା=ମଦ୍ୟଗୃହ ଶବ୍ଦର ଭ୍ରବରୁ;
Gañjā ସ୍ର. ଗଞ୍ଜବକା—Beams; ସ୍ର. ଗଞ୍ଜ—M. W.).—
ଗାଁଜା ୧ । ସିବିଗଛର ଶୁଷ୍କ ମଞ୍ଜରୀ; ଇହାରୁ ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ-
ଗାଂଜ ବିଶେଷ—1. Cannabis Sativa; the intoxicating Indian hemp.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ରେଫେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ପ୍ରତ୍ୟାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବିନ୍ଦୁର ବସଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ସଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗଞ୍ଜାଇକୁ ଜଣେ ଲୋକ ପାର ପ୍ରଶ୍ନ—

ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋଳଜଖଣ୍ଡ. ଉ-ଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ବାଟ କରି ପିଆଯାଏ ଓ ଚଲମରେ ରଖି ନିଆଁ ଲଗାଇ ଏହାର ଧୂଆଁ ପିଆଯାଏ ।]

ସଂ. ଜୟା, ଦୁର୍ଗିଣୀ, ଗଞ୍ଜାଳଜା, ମାଉଲୀ, ମାଦନା, ଗଞ୍ଜା, ଗାଞ୍ଜିକା, ଗଂଜିକା, ଭାରତା, ଜୟା, ବଜ୍ରଦ୍ରୁ, ଉଗ୍ରା, ଗଜାଶନ, ଜନ୍ମେ, ଜୟା, ଆନନ୍ଦା, ସର୍ମ୍ବିଦା, ଶଙ୍କାଶନ, ବହ୍ମବାଦନା, ମତ୍ତଲୁଣାର ଗଞ୍ଜା; ଭାଂ; ସିଦ୍ଧି; ଗାଂଜା ଗାଞ୍ଜା; ଭାଙ୍ଗ; ଶିକ୍ଷାବ ଡେ. ଗଞ୍ଜାୟୁ

୬ । ଗଞ୍ଜାଇ (ଗଛ)—

2. Cannabis Sativa (plant).

[ଦ୍ର—ଏହା ଭାରତରେ ଓ ଆସିଆର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପାଦ୍ଦଭ୍ୟ ଓ ବନ୍ୟ ଦେଶରେ ଜନ୍ମେ । ଫୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଗଛ ପୃଥକ୍ । ସ୍ତ୍ରୀ ଗଛର କୃଷି ହୁଏ । ଏହି ଗଛର ମଞ୍ଜରୀ ବା ଜଟା ଗଞ୍ଜାଇ ହୁଏ । ଏହାର ପତ୍ରକୁ ପତ୍ତ (ବଙ୍ଗଳାରେ ପତ୍ତ ଓ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନରେ ସବଜା, ଠଣ୍ଡାଇ) ବୋଲାଯାଏ ଏବଂ ଏହାର ଜଟାରୁ ଏକପ୍ରକାର ରସ ବାହାର କରାଯାଏ ତାହାକୁ 'ଚରସ୍' କହନ୍ତି । ଏହାର ମଞ୍ଜି ସ୍ନେହ ଓ ରେଚକ, ଧନିଆଁ ମଞ୍ଜି ପରି । ଏହି ମଞ୍ଜିରୁ ଏକପ୍ରକାର ମାଦକଗୁଣଯୁକ୍ତ ତୈଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଏହି ଗଛର ଅଂଶରୁ ଛୋଟ ପରି ସୂତା ବାହାରେ । ଏହାର ପତ୍ରକୁ (ପତ୍ତକୁ) ମରଚ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମସଲା ସଙ୍ଗେ ବାଟି ଭାଙ୍ଗ କରି ପିଅନ୍ତି । ଗଞ୍ଜାଇକୁ ବାଟି ପିଅନ୍ତି କମ୍ବା ଚଲମରେ ପୂରାଇ ଧୂଆଁ କରି ଟାଣନ୍ତି ଓ ଚରସ୍‌କୁ ଖାଆନ୍ତି ।

ଏହାକୁ ସରକାର ଅବକାରୀ ଜନିତ୍ରକୁ କରିଅଛନ୍ତି ଓ ସରକାରଙ୍କ କଟକଣାରେ ଭାରତର କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଏ ଗଛର ଚାଷ ହୁଏ ।]

୩ । ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ପୂର୍ବତନ ରାଜଧାନୀ—

3. Name of the former capital of the district of Ganjam.

ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଗଞ୍ଜନ)—ଗଞ୍ଜନକାରୀ—

Vanquishing; crushing.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଲାଗେ ।]

ତୋଇଲେ ଉଗ୍ରା ଡେମିନ୍ ଗଦ୍ଦ-ଗଞ୍ଜା—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ, ବନ ।

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—(ଗାଳ) ନପୁଂସକ; ପୁରୁଷତ୍ୱହୀନ; ନାମର୍ଦ୍ଦା—Impotent; eunoch.

ବୈଦେ. ବି. (ପା)—୧ । ଅଣ୍ଡିଆ କୁକୁଡ଼ା—1. Cock.

୨ । ଖାସି କୁକୁଡ଼ା—2. Castrated cock.

ଗଞ୍ଜାଇ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗଞ୍ଜାକମା)—ଗଞ୍ଜା ୧ ଓ ୬ (ଦେଖ)

Gañjāi — Gañjā 1 and 2 (See)

ପହିଲୁ ଚଞ୍ଚାର ଗରବ ଗଞ୍ଜାଇ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପରମାଦ ।

ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ଉତ୍କାକରତଖଣ୍ଡ. ପ ଗୀତ ।

ଗଞ୍ଜାଇଖୋର—ଦେ. ବିଣ—ଯେ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ଗଞ୍ଜାଇର ଧୂଆଁ ଖାଏ; ଗଞ୍ଜଡ଼—Addicted to taking Indian hemp (specially by smoking).

Gañjāikhor — Gañjākhor

ଗଞ୍ଜାଇଖୋର—ଦେ. ବି—ଗଞ୍ଜାଖୋର (ଦେଖ)

Gañjāikhori — Gañjākhori (See)

ଗଞ୍ଜାଇଗୋଲା—ଦେ. ବି—ଗଞ୍ଜାଗୋଲା (ଦେଖ)

Gañjāigolā — Gañjāgolā (See)

ଗଞ୍ଜାଇ ଚଲମ୍—ଦେ. ବି—ଗଞ୍ଜା ଚଲମ୍ (ଦେଖ)

Gañjāi chilam — Gañjāchilam (See)

ଗଞ୍ଜାଇବା—ଦେ. କି—ଗଞ୍ଜିବା କ୍ରିୟାର ପ୍ରୋଜନ୍ତ୍ରରୂପ—

Gañjāibā — The causative form of 'Gañjibā'.

ଗଁଜାନ ପହିଲୁ ଚଞ୍ଚାର ଗରବ ଗଞ୍ଜାଇ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପରମାଦ ।

ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ଉତ୍କାକରତଖଣ୍ଡ. ପ ଗୀତ ।

ଗଞ୍ଜାଇ ମୁଣି—ଦେ. ବି—ଗଞ୍ଜାମୁଣି (ଦେଖ)

Gañjāi muṇi — Gañjāmuṇi (See)

ଗଞ୍ଜାକମା—ସଂ ବି—ଗଞ୍ଜାଇ ଗଛର ଅଗରେ ବାହାରିବା କଳି—

Gañjākinī — The points of hemp. (M. W.)

ଗଞ୍ଜାଖୋର—ଦେ. ବିଣ—ଗଞ୍ଜାଇଖୋର (ଦେଖ)

Gañjākhor — Gañjāikhor (See).

ଗଞ୍ଜାଖୋରି—ଦେ. ବିଣ—ଗଞ୍ଜାଖୋର୍‌ସୁଲଭ; ଗଞ୍ଜାଖୋରର କପୋଳକଳ୍ପିତ (ଗାଲଗପ୍ପ)—

Gañjākhori — (unreal or fanciful story) Befitting a hemp-smoker; evolved from the brain of a hemp-smoker.

ଗଞ୍ଜାଗୋଲା—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଗୋଦାମରେ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ-କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଗଞ୍ଜାଇ ସଞ୍ଚିତ ଦୋଇଥାଏ—

Gañjāgolā — The Government store-house whence licenses indent ganja.

ଗଞ୍ଜା'ଚଲମ୍—ଦେ. ବି. (ଗଞ୍ଜ+ଫା. ଚଲମ୍)—ଯେଉଁ ଧାତୁର ପୁଞ୍ଜାକୃତ ନଳରେ ଗଞ୍ଜାଇକୁ ରଗଡ଼ି ତରଳ କରି ନିଆଁ ଲଗାଇ ଲୋକେ ଧୂଆଁ ଖାଆନ୍ତି—The towel through which Ganja is smoked.

Gañjāchilam — ନାଳରେ ଗଞ୍ଜାଇକୁ ରଗଡ଼ି ତରଳ କରି ନିଆଁ ଲଗାଇ ଲୋକେ ଧୂଆଁ ଖାଆନ୍ତି—The towel through which Ganja is smoked.

ଗଞ୍ଜାମରୁଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି. (ଗାଳି)—୧ । ଗଞ୍ଜାମର ପୂର୍ବତନ ରାଜଧାନୀ ନଗର ଗଞ୍ଜାରେ ଦୋଇଥିବା ମରୁଡ଼ି ବା ମହାମାରୀ—1. A pestilence which devastated the town of Ganja which had been the former headquarters of the district of Ganjam.

Gañjāmarudi — ନଗର ଗଞ୍ଜାରେ ଦୋଇଥିବା ମରୁଡ଼ି ବା ମହାମାରୀ—1. A pestilence which devastated the town of Ganja which had been the former headquarters of the district of Ganjam.

[ଦ୍ର—ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ପୂର୍ବତନ ରାଜଧାନୀ ଗଞ୍ଜାମ୍ ବା ଗଞ୍ଜାନଗର ବଙ୍ଗୋପସାଗର କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଆଗେ ଏହି ନଗର ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ଓ ଜନପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । କେତେକ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଦାରୁଣ ପ୍ରବଳ ମାଲେରିଆଦ୍ୱାରା ଏହି ଧନଜନପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁବୃହତ୍ ମନୋହର ନଗରଟି ଏକାବେଳକେ ଜନଶୂନ୍ୟ ଓ ଶ୍ମଶାନରେ ପରିଣତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ	ଉଅ	ଭ
୦ ୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଐ	ଯ୍ଭ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

ଏହାର ଧ୍ୱଂସାବଶେଷ ଯେ କୌଣସି ଦର୍ଶକର ମନରେ କ୍ଷଣକ ମଧ୍ୟରେ ଫସାରର ନଶ୍ୱରତାର ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଚିତ୍ର ଆଙ୍କିଦିଏ । କ୍ରମେ ଏଠାରୁ ସ୍ୱଜଳାସ୍ଥ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟମାନ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଜନସମାଗମଶୂନ୍ୟ ସୁପ୍ରଶସ୍ତ ସ୍ୱଜଳପଥମାନ ନଗର ମଧ୍ୟରେ ଅଦ୍ୟାପି ବର୍ତ୍ତମାନ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଥରେ ଏହି ଧ୍ୱଂସାବଶେଷ ଚିତ୍ର ଜଘ୍ୟକ୍ଷଣ କର ସୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଯାଇଥିଲୁଁ । ମାଲେରିଆର ପ୍ରକୋପ କମିଯିବାରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ କେତେକ ଲୋକ ଏଠାରେ ବାସ କରୁଅଛନ୍ତି । ଗଞ୍ଜାର ସେହି ପ୍ରଲୟଙ୍କରାକାଶ ଭୟାନକ ମହାମାସ୍ତ୍ରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଗଞ୍ଜାମ-ଜଞ୍ଜାର ଗ୍ରାମ୍ୟ ଲୋକମାନେ ଅନ୍ୟକୁ ଗାଳ ଦେବାରେ "ଗଞ୍ଜାମରୁଡ଼ି" କଥା ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସର୍ବନାଶ ବା ଧ୍ୱଂସକାସ୍ତ୍ର ମହାମାସ୍ତ୍ର—

2. (figurative) An all-devastating pestilence.

ଗଞ୍ଜାମୁଣି—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ଝୁଲି ବା ମୁଣିରେ ଗଞ୍ଜାଇ ଓ ଚଲମ ଆଦି
gañjāmuṇi ଗଞ୍ଜାଖୋରମାନେ ସାଇତି ରଖନ୍ତି—
ଗଁଜାଝୁନି A wallet in which 'Ganja' and its
गाँजाकी झोला tube are kept.

ଗଞ୍ଜି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ଗଜ୍ ବା ଗର୍ନ୍ସିଫ୍ରକ୍)—ମୋଟା ସୂତାରେ ଜାଲ-
Gañji ବୁଣା ଖଦ୍ଦରେ ବୁଣା ହୋଇଥିବା ଓ ବୁଣ୍ଡା ଉପରେ ଦେହ
ଗଁଜି, ଗେଁଜୀ ଉପରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଏକ ପ୍ରକାର ସ୍ଲେଟ ଜାମା—
गंजी A guernsey frock or netlike under-wear; banian.

[ଦ୍ର—ଏ ବୁଣ୍ଡା ପିନ୍ଧନ୍ଧାଲୋକର ଦେହରେ ଜାଡି ହୋଇ ଜଡ଼ି ରହେ ।]

ଗଞ୍ଜିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ.—ଗଞ୍ଜଡ଼ (ଦେଖ)
Gañjiā Gañjaṛḍa (See)

ଗଞ୍ଜିକା—ସଂ. ବ—୧ । (ଗଞ୍ଜ+ଇକ+ଆ)—ମଦ୍ୟଗୃହ; ମଦ୍ୟଦୋକାନ—
Gañjikā 1. A grog-shop; tavern; a liquor-shop.

୨ । ଗଞ୍ଜା; ଗଞ୍ଜେଇ—2. Gañjā; Indian liemp.

[ଦ୍ର—ଗଞ୍ଜେଇ ଅର୍ଥରେ ଏହା ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ନୁହେଁ ବୋଲି କେତେକ ସଂସ୍କୃତ ଅଧ୍ୟାନକାରଙ୍କ ମତ; ସଂସ୍କୃତ ନାମ ଭଙ୍ଗା । କେତେକ ସଂସ୍କୃତ କୋଷରେ ଗଞ୍ଜେଇ ଅର୍ଥରେ ଗଞ୍ଜ, ଗଞ୍ଜକା, ଗଞ୍ଜାକ୍ୱା, ଗଞ୍ଜିକା, ବ୍ୟବହୃତ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ । ମହାଦେବ ଭାଙ୍ଗ ପିଇଥିଲେ ଗଞ୍ଜାଇଥିଁଆ ଖାଇ ନ ଥିଲେ; ଗଞ୍ଜାଇ ଖିଁଆ ଖାଇବା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଆଧୁନିକ କାଳର ସୃଷ୍ଟି ବୋଲି ଅନୁମିତ ହୁଏ ।]

ଗଞ୍ଜିକାସେବୀ—ସଂ. ବ.—ଯେ ଗଞ୍ଜାଇ ଖାଏ; ଗଞ୍ଜାଖୋର—
Gañjikāsebī One addicted to 'gañjā'.

ଗଞ୍ଜିତ—ସଂ. ବିଣ—(ଗଞ୍ଜ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଗଞ୍ଜନାପ୍ରାପ୍ତ; ଦବ୍ଦଗଞ୍ଜ-
Cañjita 1. Humiliated; pained.

୨ । ଅବମାନିତ—2. Insulted.

ଗଞ୍ଜିଫରକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ—ଗର୍ନ୍ସୀ ଫ୍ରକ୍)—ଗଞ୍ଜି (ଦେଖ)
Gañjipharāk Gañji (See)

ଗଞ୍ଜିଫରସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଗର୍ନ୍ସୀ ଫ୍ରକ୍)—ଗଞ୍ଜି (ଦେଖ)
Gañjipharās Gañji (See)

ଗଞ୍ଜିଫା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଗଞ୍ଜପା (ଦେଖ)
Gañjiphā Gañjapā (See)

ଗଞ୍ଜିଫ୍ରକ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ.—ଗଞ୍ଜି (ଦେଖ)
Gañjiphrak Gañji (See)

ଗଞ୍ଜିବା—ଦେ. କି.—(ସଂ. ଗଞ୍ଜନ)—୧ । ଉର୍ତ୍ସନା କରିବା—
Gañjibā 1. To abuse.
ଗଞ୍ଜନାଦେଓୟା ୨ । ଅପମାନିତ କରିବା—
गंजना 2. To insult; to humiliate.

୩ । ନିନ୍ଦିବା; ନିନ୍ଦା କରିବା—3. To blame.

ଏହି ସେ ଅଧର, ଯାର ରସ୍ୟ ଅରୁଣିମା ଗଞ୍ଜିଥାଇ ପଲ୍ଲବରେ ।
ବ୍ରଧାନାଥ. ଗୁଣାନବ୍ଦଶ୍ୟ ।

୪ । ପ୍ରପୀଡ଼ିତ କରିବା; ପୀଡ଼ା ଦେବା—
4. To oppress; to torment.

୫ । ଦଣ୍ଡ ଦେବା—5. To punish.

୬ । ଜିଣିବା; ପରାଜିତ କରିବା—
6. To defeat; to vanquish.

ନିଜ ତେଜେ ଅନଳ ଦେବତାଙ୍କୁ ଗଞ୍ଜି ।
କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. ଗଦ୍ୟ ।

୭ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବଳିଯିବା—
7. (figurative) To exceed.

ଗଞ୍ଜିଲ କଳର୍ପ ରୂପରୁ ହେଲେ ସଜ ।
କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୮ । ଭାଙ୍ଗିବା; ଦମନ କରିବା—8. To check.

ଏବେ ଗଞ୍ଜିଲେ ତୁହ୍ମାନ୍ଙ୍କର । ରୂପତ. ପ୍ରେମତରଙ୍ଗାମୃତ ।

ଗଞ୍ଜିହେବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଗଞ୍ଜନ)—
Gañjihebā ୧ । ଅତ୍ୟେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେବା—
1. To be awfully busy.

୨ । ଅପମାନିତ ହେବା—2. To be insulted.

୩ । ବ୍ୟସ୍ତ ବା ଦବ୍ଦଗଞ୍ଜ ହେବା—
3 To be troubled or harassed.

ବସ୍ତ୍ର ରଙ୍ଗିବାରୁ ହେଉଅଛୁ ଗଞ୍ଜି । ଦାଶରଥି. ତୁଜବହାର ।

ଗଞ୍ଜୀ—ସଂ.ବଣ. (ଗଞ୍ଜ୍ ଧାତୁ=ଅବଜ୍ଞା କରିବା+କୀ.ଇନ ୧ମା.୧ବ.)—
Gañji ୧ । ଗଞ୍ଜନକାସ୍ତ୍ର—1. Oppressing; harassing.

୨ । ଜୟକାସ୍ତ୍ର—2. Defeating; surpassing.

ବାଣାଙ୍କାର ଗଞ୍ଜୀ ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ । ବ୍ରଧାନାଥ. ନେଘଦୂତ ।

ଗଞ୍ଜେଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଗଞ୍ଜା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Gañjei (etc) Gañjā etc (See)

ଗଞ୍ଜେଇଆ—ଦେ ବଣ. ସୁଂ—ଗଞ୍ଜାଇଖୋର (ଦେଖ)
Gañjeiā Gañjāikhor (See)

ଗଞ୍ଜେଇ ଖାଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଗଞ୍ଜେଇ ଟାଣିବା (ଦେଖ)
Gañjei khāibā 1. Gañjei ṭāṇibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ। ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ। ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ।

୨ । ଗଞ୍ଜାକୁ ବାଟ ଭାଙ୍ଗି କର ଖାଇବା—
2. To drink water mixed with ganja-paste.

ଗଞ୍ଜେଇ ଟାଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚଲ୍ମରେ ଗଞ୍ଜେଇ ପୂରାଇ ନଆଁ ଲଗାଇ
Gañjei ṭāṇibā ଭହିଁରୁ ଧୂଆଁ ପିଇବା—
ଗାଁଜା ଖାଓଆ To smoke Ganja.
ଗାଂଜାପୀନା

ଗଞ୍ଜେଇ ଟିପିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଞ୍ଜେଇକୁ ଚଲ୍ମରେ ରଖି ଭହିଁର ଧୂଆଁ
Gañjei ṭipibā ପିଇବା ପୂର୍ବରୁ ବାମ ହାତର ଲେଣ୍ଡାରେ କଞ୍ଚା
ଗାଁଜାଟେପା ଗଞ୍ଜାଇ ରଖି ଡାକୁ ଡାହାଣ ହାତର ବୁଢ଼ା
ଗାଂଜା ଟୀପନା ଆଙ୍ଗୁଠିର ଝପରେ ମଳିବା—
To crush Ganja in the hollow of the left palm by the tip of the right thumb before smoking it.

ଗଞ୍ଜେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗଞ୍ଜିବା (ଦେଖ)
Gañjeibā 1. Gañjibā (See)
୨ । ଗଞ୍ଜାଇବା (ଦେଖ)
2. Gañjāibā (See

ଗଞ୍ଜୋଡ଼୍—ଦେ. ବିଣ— ଗଞ୍ଜଡ଼ (ଦେଖ)
Gañjord Gañjarda (See)

ଗଟ୍—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ଘଟ; ତୁଳ. ଇଂ. ଟାଇଟ୍)—
Gat ୧ । ଘଟିବଢ଼ ଜଣ୍ଟଲ ଭାବରେ; ଅବିଚଳିତ ଭାବରେ—
ଗଟ, ଗେଁଟ 1. In a fixed condition; unmoved.
ଗଟ୍ ୨ । ଦୃଢ଼ରୂପେ—
2. Firmly; steadily; tightly.
୩ । କୌଣସି ଅଭିପ୍ରେତ କାର୍ଯ୍ୟ ନମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ—
3. In a fit or shipshape condition; in a ready condition; prepared.
(ଯଥା—ବାରୁ କ ଚରକୁ ଯିବାକୁ ଗଟ୍ ହୋଇ ବସି ଅଛନ୍ତି ।)

ଗଟାଡାଙ୍—ଭାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଗୁଲ ବା ମଦତ୍ ହୁକାର ଧୂମ୍ର-
Gaṭāḍāng ନଃସାରଣ-ନଳ—The smoking tube in a hubble-bubble for smoking opium.

ଗଟାପର୍ଚା—ବୈଦେ. ବି (ମାଲସ୍ଥ ଭାଷା. ଗଟା=ଅଠା+ପର୍ଚା=ଗଛ;
Gaṭāparchā ଇଂ. ଗଟ୍ଟାପର୍ଚା)—ମାଲସ୍ଥ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର କେତେକ
ଗଟାପାର୍ଚା ବୃକ୍ଷର ଅଠାକୁ ଶୁଖାଇ ଘମାଭୂତ କର ଭହିଁରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ
ଗଟାପାରଚା କରିବା ରବରପର ବସ୍ତୁ—Guttapercha.

[ଦ୍ର—ଏହା ରବର ପର କୋମଳ ଜନ୍ତୁ ରବରଠାରୁ ବହୁକାଲ-ସ୍ଥାସ୍ଥୀ, ଏହା ଜଳୁଜଳବଦ୍ଧ ଓ ଟେଲିଗ୍ରାଫ ଆଦର ତାର ଉପରେ ମଡ଼ା-ଯାଏ ଓ ଏଥିରେ ନାନାଦ ଖେଳନା ଉଆର ହୁଏ ।]

ଗଟିଆ—ଭାଦେ. (ବସୁର) ବି—ଗଟ୍—
Gaṭiā Sofa.

ଗଠ୍ଠା—ଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି) ବଡ଼ ଗଣ୍ଠିର; ଗଣ୍ଠିଗ୍—
Gaṭṭhā 1. Big package.
ଗଣ୍ଠରାଗଣ୍ଠା ୨ । ମାପିବା ଚେନ୍ ବା ଜଗ୍ୱରର ଉଭନ ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ—
2. One third of a land-measuring chain.
ଭାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବି—(ଏତେ) ଗୋଟା—
(so many) Pieces, bits or persons.

ଗଠ୍—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ସଂ. ଘଟ୍) ଗଟ୍ (ଦେଖ)—
Gaṭh Gaṭ (See)

ଗଠ (ଧାତୁ)—ସଂ. (ତୁଳ—ଭା. ଗଢ଼୍)—ଗଢ଼ିବା; ନର୍ମାଣ କରିବା; ରଚନା
Gaṭha (root) କରିବା—To build; to make; to form.

ଗଠଣ—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଗଠନ; ଉତ୍ପନ୍ନ ତୁଳ—ଭା. ଗଣ୍ଠନ)—
Gaṭhaṇa
ଗଢ଼ନ, ଗଠନ
ଗଠନ ଗଠଣ (ଦେଖ)—
Gaṭhana (See)

ଗଠଣ—ସଂ. ବି (ଗଠ୍ ଧାତୁ=ନର୍ମାଣ କରିବା+ଭାବ. ଅନ୍)—
Gaṭhaṇa ୧ । ନର୍ମାଣ—1. Building.
୨ । ରଚନା—2. Formation.
୩ । ଗଢ଼ା; ପ୍ରସ୍ତୁତ କରଣ—3. Construction
୪ । ରଚନା ପ୍ରଣାଳୀ; ଗଢ଼ଣ—
4. The build; form; make; shape.

ଗଠଣଶୀଲ—ଦେ. ବିଣ (ବହୁଘ୍ରୀହି; ଗଠଣ+ଶୀଲ)—କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ
Gaṭhaṇasīla ଗଢ଼ିବାର ପ୍ରକୃତିବିଶିଷ୍ଟ; ଗଢ଼ିବାରେ କୁଶଳ—
Constructive.

ଗଠିତ—ସଂ. ବିଣ (ଗଠ୍ ଧାତୁ=ନର୍ମାଣ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Gaṭhita ୧ । ନର୍ମିତ; ରଚିତ—1. Built; formed
୨ । ଆକାରବିଶିଷ୍ଟ—2. Shaped.

ଗଡ଼୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ବକ ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଅରକ କାଢ଼ିବା—
Gard (root) 1. To distil; to draw out.
୨ । ସ୍ରବିତ ହେବା—2. To ooze.
୩ । (ଜଳାଦି) ବହିବା—
3. (liquids) To flow; to run.
୪ । ଭୂମିରେ ଲୋଟିବା—4. To roll on the ground.

ଗଡ଼୍ କରିବା—ଭାଦେ (ମେଦନୀପୁର) କ୍ରି. (ତୁଳ. ବ. ଗଡ଼କର୍; ସଂ. ଗଡ଼୍
Gard karibā ଧାତୁ=ଭୂମିରେ ଲୋଟିବା; ଓ.ଗଡ଼=ଲମ୍ବ ମୋଟ
କାଠ; ଗଡ଼ିବା=ଭୂମିରେ ଲୋଟିବା)—ଗୋଡ଼ଉଲେ
ପଡ଼ି ନମସ୍କାର କରିବା; ଦେବତା ଓ ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ
ପାଦ ପାଖେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ ନମସ୍କାର କରିବା; ମୃତ୍ତିଆ
ମାରିବା—To lie prostrate before a person and make obeisance; to touch the ground with the head to make obeisance to one's superiors or to a Deity.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଂ	ଉଅ	ଃ
୦୬	୧	୨	୩	୪	୫	ପ୍ଲୁ ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୬୫	୬୬	୬୭	୬୮	ଇଅ	୭	ନ୍

ଗଡ଼୍‌ଗଡ଼୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ଫ. ଘର୍ଘର)—
Gaṛḍgaṛḍ
ଗଡ଼୍‌ଗଡ଼
ଗଡ଼୍‌ଗଡ଼

୧ । ଝାଟ ଭୂମିରେ ଶଗଡ଼ ଗଡ଼ିଯିବା ଶବ୍ଦ—
1. Rattling sound (as of a cart rolling on hard ground).

୨ । ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ ବଳା ବାଧାରେ କଥା କହିଯିବା ଭଳିରେ—
2. Babbling or talking fluently.

୩ । ଘଡ଼ଘଡ଼ିଠାରୁ ନମ୍ନ ସ୍ୱର (ଯଥା—ଭୁକା ଝାଟିବାର ଶବ୍ଦ)—
3. Low rumbling sound.

ଗଡ଼୍‌ଗଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଡ଼ଗଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Gaṛḍgaṛḍibā Gaṛḍagaṛḍāibā (See)

ଗଡ଼୍‌ଗାଡ଼୍—ଦେ. ଅ—ଝାଟ ଭୂଇଁରେ ଶଗଡ଼ ଗଡ଼ିଯିବା ଶବ୍ଦ—
Gaṛḍgāṛḍ Rattling sound.

ଗଡ଼୍‌ଦମ୍‌ଗୋଲ୍—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
Gaṛḍ-dam-gol

୧ । ଦୃଶ୍ଟଗୋଳ; ଗୋଳମାଳ; ଘୋଘା—
1. Ado.

୨ । ଦଙ୍ଗାହାଙ୍ଗାମା; ଜଳଗୋଳ—2. Affray.

ଗଡ଼୍‌ବଡ଼୍—ଦେ. ବ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Gaṛḍ-baṛḍ
ଗୋଲମାଲ, ଗଡ଼ବଡ଼
ଗଡ଼୍‌ବଡ଼

୧ । ଗୋଳମାଳ; କୋଳାହଳ; ଘୋଘା—
1. Noise; uproar; excitement; tumult.

୨ । ଲେଖିଟିଏ ଘାଉଡ଼ଟେ; ଜଘର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ଅବସ୍ଥା; ଅବ୍ୟବସ୍ଥା—
2. Confusion; disorder; unsettled condition.

୩ । ପେଟ ଜଗିଡ଼ିବା—
3. The stomach being out of order; disorder in the stomach.

୪ । ଓଳାଉଠା —4. Cholera.

୫ । କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଳାଉଠାର ଗ୍ରାବଲ୍ୟଜନିତ ଆତଙ୍କ—
5. Cholera-scare in a certain locality.

୬ । ମନରେ ଜନ୍ମିବା ସନ୍ଦେହ—
6. Doubt; suspicion.

୭ । କପଟ—7. Insincerity.

ଗଡ଼୍‌ବଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଗଡ଼୍‌ବଡ଼୍ (ଦେଖ)
Gaṛḍ-baṛḍi Gaṛḍ-baṛḍ (See)

ଗଡ଼୍‌ବଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଗୋଳମାଳିଆ—
Gaṛḍ-baṛḍiā
ଗୋଲମେଳେ
ଗଡବଡ଼ିବା

1. Confused.

୨ । ଅସରଳ; କପଟୀ—
2. Not frank; insincere.

୩ । ସନ୍ଦେହୀ—3. Suspicious.

୪ । ଜଘଦ୍ରବକାରୀ—4. Making a row.

ଗଡ଼୍‌ବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ବଣାଞ୍ଚାପାଟଣା) ବ—ଗୋଣ୍ଡି (ଦେଖ)
Gaṛḍbā Goṇḍi (See)

ଗଡ଼ (ଧାତୁ)—ଫ.—୧ । ଭୂମିରେ ଗ୍ଲେଟିବା—
Gaṛḍa (root)

1. To roll on the ground.

୨ । ଉପରୁ ତଳକୁ ଖସିବା—2. To descend.

୩ । କ୍ଷରିତ ହେବା—3. To ooze.

ଗଡ଼—ଫ. ବ (ଗଡ଼ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) —
Gaṛḍa

୧ । ବାଧା; ଅଟକ—
1. Obstacle; hindrance.

୨ । ବାଡ଼—2. Fence; enclosure.

୩ । ପଟ; ପରଦା—3. Partition; screen.

୪ । ପରିଖା—4. Ditch; moat.

୫ । ଗଡ଼େଇ; ଗଡ଼ିଶା ମାଛ—
5. A kind of fresh-water-fish living in muddy water and pools; Ophicephalus Punctatus.

[ଦ୍ର—ଏହ୍ନ ମାଛର ପିଠି ଇଷତ୍ ନେଳ, ପେଟ ଧଳଧଅ, ମୁଣ୍ଡ-ପାଖେ କଳା ଓ ନେଳଆ ଦାଗ ଥାଏ। ଲମ୍ବ ୧୬ ଆଙ୍ଗୁଳରୁ ଗ୍ଲେଟ । ଏହ୍ନ ଜାତୀୟ ବଡ଼ ମାଛକୁ ଶେଉଳ କହନ୍ତି, ଏ ପଙ୍କ ଓ ଦଲୁଅ ପାଣିରେ ରହି ପାରେ ।]

୬ । (ଭୂଲ. ଲା. ଅଗର=ଦୁର୍ଗ)—
ଦୁର୍ଗ; କଲ୍ଲା—6. A fort.

୭ । ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ—
7 The capital city of a state.

୮ । ଦେଶବଚେଷ; ଗଡ଼ମଣ୍ଡଳ ଦେଶ—
8. Name of a country.

ଦେ. ବ—୧ । ସାମାନ୍ୟ ରାଜ୍ୟ—
1. A small kingdom.

୨ । କୌଣସି ଲମ୍ବ ପଦାର୍ଥର ଖଣ୍ଡିତ ଅଂଶ—
2. A piece cut from a longer thing.

୩ । ବୃକ୍ଷର ଶାଖାଶୂନ୍ୟ ଗଣ୍ଡି—
3. Branchless trunk of a tree.
(ଯଥା—ନଡ଼ିଆ ଗଡ଼, ଢାଳ ଗଡ଼ ।)

୪ । କାଠର ମୋଟ ଓ ଲମ୍ବ ଖଣ୍ଡ—
4. Log of wood.

୫ । ଲମ୍ବ ଓ ସ୍ଥୂଳ ବସ୍ତୁ —
5. A long and thick article.

୬ । ଦେହ—6. Body.

୭ । ମସ୍ତକଶୂନ୍ୟ ଦେହ—7. Headless trunk.

୮ । ବିଭାଗ—8. Division.

୯ । ଖଣ୍ଡ—9. Piece.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଉ ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେମାନେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେମାନେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଉତ୍ତରୁ ବସିବେ ୨ ବା ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଘାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଘାହ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଡ୍ ଦେଖିବେ ।

୧୦ । ଜାଲକାଠକୁ ଫାଲଫାଳ କରି ଚିରିବା ପୂର୍ବରୁ ଲମ୍ବା କାଠଖଣ୍ଡରୁ କଟାଯିବା ସ୍ଥୂଳ ଓ ସ୍ଥୂଳ ଖଣ୍ଡମାନ—
10. Long and stout bits of wood cut from a long log before they are split into strips for fuel.

୧୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ବଡ଼ କାଠ ଗଛ—
11. A kind of timber-tree; Chyptolipsis Buchanani.

୧୨ । ଲତାଳିଆ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
12. Chyptolipsis Elegans; a large twining shrub.

ଗାଦେ. (ଜୟପୁର) ବ—୧ । ଶସ୍ୟାଦି ମାପିବାର ପରିମାଣବିଶେଷ—
1. A standard of measuring corn.

୨ । ଧାନବଲାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟା—
2. A unit of a certain number of the sheaves of paddy.

ଗଡ଼କ—ସଂ. ବ. (ଗଡ଼ + କ)—
Gardaka

୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶୋଭୁଲ ମାଛ; ଗଡ଼ଶା ମାଛ; ଗଡ଼େଇ—
1. A fresh-water-fish living in muddy water.

୨ । ତେଙ୍ଗ ମାଛ—
2. Ophicephalus Punctatus.

ଗଡ଼ଖାଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଡ଼ + ଖାତ)—
Gardakhāi
ଗଡ଼ଖାଇ
ଗଡ଼ଖାଦ୍

ଦୁର୍ଗର ଚାରି ପାଖର ନାଳ; ପରଖା—
A moat round a fort; a trench.

ଗଡ଼ଗଡ଼—ଦେ. ଅ—୧ । ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ—
Gardagarda
ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ

1. Cut into small pieces.

୨ । ଗଡ଼ଗଡ଼ (ଦେଖ)
2. Gardgard (See)

ଗଡ଼ଗଡ଼ ହେବା—ଦେ. କି— ଗଡ଼ଗଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Gardagarda hebā

Gardagardāibā (See)

ଗଡ଼ଗଡ଼ା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗଡ଼ ଧାତୁ = ଭୂମିରେ ଲୋଟିବା)—
Gardagardā
ଗଡ଼ାଗଡ଼ି
ଲୁଢକା

୧ । ଭୂମିରେ ଶଗଡ଼ଚକପରି ଗଡ଼ଗଡ଼ ଯିବା—
1. Rolling on the ground like a wheel.

୨ । ଚକ ପରି ଥରେ ଘୂରିବା—2. Completion of one rolling or circuit while moving.

(ଯଥା— ସେ ଉନ ଗଡ଼ଗଡ଼ା ଦେଇ କବାଟଲେ ଯାଇଁ ପଡ଼ିଲେ ।)

୩ । ଭୂମିରେ ଗୋଲାକାର ବସ୍ତୁର ଗଡ଼ିବା ଅବସ୍ଥା—
3. State of a round thing rolling on the ground.

୪ । କାମ ସରିବା ପରେ ଖାଲି ପାତ୍ର ଭୂମିରେ ଗଡ଼ାଗଡ଼ି କରିବା—
4. Rolling on the ground of empty pots after the contents have been used.

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦରକାର ବା ବ୍ୟବହାର ଶେଷ ହେବା ପରେ ଅନାଦୃତ ହେବା—5. Being neglected after use.

ବରଦ ପରେ ମରଘଡ଼ା, କାମ ସରିଲେ ଗଡ଼ଗଡ଼ା । ଉଗ ।

ଗୁଡ଼ଗୁଡ଼ି
ଗଡ଼ଗୁଡ଼ା

୬ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଗୁଡ଼ାଖୁ ଖାଇବାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନଳ—
6. Hubble-bubble.

ଦେ. ଦ୍ୱଣ.—ଗଡ଼ଗଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Gardagardiā (See)

ଗଡ଼ଗଡ଼ାଇବା— ଦେ. କି.—୧ । ଏଣେ ତେଣେ ଗଡ଼ିବା—
Gardagardāibā
1. To roll about.

ଗଡ଼୍‌ଗଡ଼ାନ୍
ଲୁଢ଼କନା

୨ । ଶଗଡ଼ଚକ ଭଳି ସମତଳ ଭୂମିରେ ଗଡ଼ିଯିବା ଭଳି ଶବ୍ଦ କରି ଗଡ଼ି ଯିବା—2. To roll on the ground with a rattling sound like that of a wheel rolling on a solid surface.

୩ । ଭୂମିରେ ଗଡ଼ାପଡ଼ି ହେବା; ନିଜ ଶରୀରକୁ ଭୂମିରେ ଲୋଟାଇ ଚକ ପରି ଗଡ଼ିବା; ଭୂମିରେ ଲୋଟିବା—
3. To roll one's body on the ground.

ବଡ଼ବଡ଼ୁଆ ହୋ ! ଅଲୁଣ ଅନ୍ନ ଅଦ୍ଧାରେ ଯାଅ,
ବାଇସିପାହାଚରେ ମହାପ୍ରସାଦ ଖାଇ ଚଢ଼ଗଡ଼ାଉ ଥାଅ । ପ୍ରହରନ ।

୪ । ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ସଂଖ୍ୟାରେ ଅସହ୍ୟରୂପେ ମିଳିବା ବା ଦେଖାଯିବା ବା ପଡ଼ି ରହିବା—4. To be found everywhere; to abound (connoting a great number and neglect.)

(ଯଥା—ଆଜକାଲି ଶହ ଶହ ବି.ଏ. ପାଶ୍ କଲ୍ଲାବାଲ୍ଲା ଦେଶରେ ଗଡ଼ଗଡ଼ାଉ ଅଛନ୍ତି ।)

୫ । ଖାଲି ହାଣ୍ଡି ମାଠିଆ ଭଳି ଇତସ୍ତତଃ ଗଡ଼ିବା—
5. To roll here and there like empty pots.

ଗଡ଼ଗଡ଼ିଆ — ଦେ. ବଣ.—୧ । ରଙ୍କ—1. Starving; not getting anything to eat.
Gardagardiā

୨ । ଯେ ଖାଇବାକୁ ନପାଇ ଭୂମିରେ ଗଡ଼ୁଥାଏ—2. One who rolls on the ground without getting anything to eat.

ଗଡ଼ଗଡ଼ିବା—ଦେ. କି.— ଗଡ଼ଗଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Gardagardibā

Gardagardāibā (See)

ଗଡ଼ଘାଲ୍—ଦେ.(ପ୍ରାଚୀନ) କି.ବଣ—୧ । ମୁଣ୍ଡକୁ ଭୂମିରେ ଲଗାଇ (ପ୍ରଣାମ କରିବା)—1. In a crouching manner.
Gardaghāli

ଗଡ଼କରେ ୨ । ଦଣ୍ଡବତ ପ୍ରକାରେ—2. Touching the ground with one's head; bowing one's-self low on the ground.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଗ୍ଗବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଚ୍

ଟଙ୍କା ସମୀପେ ଯେଉଁ ଯୋଇ,
ତରଣେ ଗଡ଼ଘାଇ ଶୋଇ । କଲୋଳ. ବୃଗବେତ ।

ଗଡ଼ ଘାଲ୍‌ବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପ୍ରାଚୀନ)—୧ । ମୁଣ୍ଡକୁ ଭୂଇଁରେ ଲଗାଇ ଗଡ଼କରା ପାଁବପଡ଼ନା
Gar̤da'ghālibā̤ ବଣ୍ଡବତ କରିବା—1 To bow down one's head to the ground; to make obeisance; to crouch.

ଉଠି ଦୂର ବଡ଼ଘାଇ ଶୁଣଲେ ।
ଦାଶ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

୨ । ମୁଣ୍ଡ ଘାଲ୍‌ବାରୁ ଭୂଇଁରେ ପଡ଼ିଯିବା ବା ଝଲ ପଡ଼ିବା—
2. To topple on the ground.

୩ । ଗାଲେଇ କର ବା ଛଟାଗାଳ ଶୋଇବା—
3. To feign sleep.

୪ । ମୃଗ ନୁଆଇଁ ଶୀକାରକୁ ଛକ ରହିବା—
4. To lie crouching in wait for the prey.

ଗଡ଼ଜାତ—ବେ. ବ—୧ । ରାଜୋଡ଼ା ଇଙ୍ଗିକା; ଦେଶୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ଶାସିତ ରାଜ୍ୟ—1. States governed by Indian Chiefs; native states.
Gar̤dajāta
ଗଡ଼ଜାତ

[ଦ୍ର—ସମସ୍ତ ଭାରତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ବର୍ଗଫଳ ପ୍ରାୟ ୧୮ ଲକ୍ଷ ବର୍ଗମାଇଲ; ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ଦେଶୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ଶାସିତ ରାଜ୍ୟ ବା ଗଡ଼ଜାତର ବର୍ଗଫଳ ପ୍ରାୟ ୭ ଲକ୍ଷ ବର୍ଗମାଇଲ । ସମସ୍ତ ଭାରତର ଲୋକ ସଂଖ୍ୟା ୩୧ କୋଟି ମଧ୍ୟରୁ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ପ୍ରାୟ ୭ କୋଟି ଲୋକ ରହନ୍ତି । ଭାରତରେ ସଚ୍ଚରାଚର ବଡ଼ସାନ ୭୦୦ ଦେଶୀୟ ବା କରଦ ଓ ମିତ୍ର ରାଜ୍ୟ ଅଛି । ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ କାଶ୍ମୀର, ହାଇଦ୍ରାବାଦ, ଗୁଆଲିୟର ବରୋଦା ଓ ମହୀଶୂର ପ୍ରଧାନ । ଏହା ଛଡ଼ା ନେପାଳ, ଭୂଟାନ ଓ ସିକିମ ନାମରେ ତିନି ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜ୍ୟ ହିମାଳୟର ପାଦ ଓ ସାନୁ ଦେଶରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟଶାସନ ଭତ୍ତର୍ ରାଜାମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୁଏ । କନ୍ତୁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେପରି ଅତ୍ୟାଚାର ନ ହୁଏ ଓ ରାଜାମାନେ ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ଯେପରି ଯୁଦ୍ଧବିବାଦ ଆଦି ନ କରନ୍ତି ଏଥିପାଇଁ ଇଂରାଜ ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଜଣେ ଲେଖାଁଏ ପ୍ରତିନିଧି (ପୋଲିଟିକାଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟ) ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟ ବା ରାଜ୍ୟପୁଞ୍ଜ ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ଅଛନ୍ତି ।

୨ । ଓଡ଼ିଶାର ଦେଶୀୟ ନରପତିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ରାଜ୍ୟ—
2. The Feudatory States of Orissa; Agency tracts of Orissa, formed into different states under Ruling Chiefs.

[ଦ୍ର—ଏ ରାଜ୍ୟମାନ ଇଂରାଜ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସାକ୍ଷାତ ଭାବରେ ଶାସିତ ହୁଏ ନାହିଁ ପୂର୍ବେ ଯେଉଁ ସାମନ୍ତ ରାଜାମାନେ ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ରାଜ୍ୟ ଭୋଗ କରୁଥିଲେ ତୋଡ଼ରମଲ୍ଲଙ୍କ ଓଡ଼ିଶା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ବେଳେ ସେମାନେ ସେହିପରି ରହିଲେ ଏବଂ ସେହି ସବୁ ରାଜ୍ୟ ସେହି ଦିନରୁ ଗଡ଼ଜାତ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଲା ।
(କୃପାସିନ୍ଧୁ ଇତିହାସ)

ପ୍ରାକ୍‌ଭଲ ଜୁଲୁଲର ସାମନ୍ତ ରାଜାମାନେ ଏକ ଏକ ଭୂଖଣ୍ଡର ଅଧିକାରୀ ହେଲେ ଏବଂ ସେହି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଓଡ଼ିଶା ରାଜାମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗଡ଼ ଥିଲା । (ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଜୁଲୁଲ)

ଗଡ଼ଜାତମାନ ସାଧାରଣତଃ ପର୍ବତ ଏବଂ ଅରଣ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଏଥିରେ ବନ୍ୟ ଆଦମନବାସୀ ଲୋକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବେଶୀ । ଏ ରାଜାମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଇଂରାଜ ସରକାରଙ୍କୁ କର ବା ପେସ୍‌କସ୍ ଦିଅନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ ପୂର୍ବେ ଓଡ଼ିଶାର କମିସନରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହେଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସମ୍ବଲପୁରରେ ଜଣେ ଡ଼ିଚ କର୍ମଚାରୀ (ପୋଲିଟିକାଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟ) ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ କରନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତର ରାଜାମାନଙ୍କ ଅଧିକାର ଓ ବିଶେଷତ୍ୱ ଅନୁସାରେ ଶାସନସୌକର୍ଯ୍ୟାର୍ଥ ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କୁ ତିନ ଗୋଟି ପୁଞ୍ଜରେ ବିଭକ୍ତ କରା ଯାଇଅଛି ।

୧ମ ପୁଞ୍ଜ—୫ଗୋଟି ରାଜ୍ୟ, ଯଥା—ପାଟଣା, କଲାହାଣ୍ଡି, ସୋନପୁର ବାମଣ୍ଡା, ରେଢ଼ାଖୋଲ ।

୨ୟ ପୁଞ୍ଜ—୬ଟି ରାଜ୍ୟ, ଯଥା—ଗାଙ୍ଗପୁର, ବଣେଇ ।

୩ୟ ପୁଞ୍ଜ—୧୭ଟି ରାଜ୍ୟ, ଯଥା—ମୟୂରଭଞ୍ଜ, କେନ୍ଦୁଝର, ଢେଙ୍କାନାଳ, ବଉଦ, ଖଣ୍ଡପଡ଼ା, ଦଶପଲ୍ଲା, ନୂଆଗଡ଼, ଢାଲଟେର, ଜାଲଗିର, ହିନ୍ଦୋଳ, ଆଠମଲ୍ଲିକ, ରଣପୁର, ନରସିଂହପୁର, ଆଠଗଡ଼, ଘାଲଲଦ୍ଦଡ଼ା, ବଡ଼ମ୍ବା ଓ ତିଗିରିଆ ।

ଏହା ଛଡ଼ା ଛତ୍ତିଶଗଡ଼ର ସୀମାଭୁକ୍ତ ଖରସୁଆଁ ଓ ସଢ଼େଇକଲା ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତର ପୋଲିଟିକାଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନଭୁକ୍ତ ଅଟେ ।

ଓଡ଼ିଆ ରାଜାମାନେ ପୂର୍ବେ ୧୫୨୬ସାଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୁଲୁଲର ସ୍ୱାଧୀନ ନରପତିମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ସାମନ୍ତରାଜାରୂପେ ଥିଲେ । ପରେ ୧୮୦୨ ସାଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଡ଼ଜାତମାନ ମରହଟ୍ଟା (ନାଗପୁର ଭୋଁସଲା) ମାନଙ୍କର କରଦ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ମରହଟ୍ଟାମାନେ ସନ୍ଧିଦ୍ୱାରା ଇଂରାଜ-ସରକାରଙ୍କୁ ୧୭ଗୋଟି ରାଜ୍ୟ ଦେଇ ଆଉ ୫୫ଗୋଟି ରାଜ୍ୟ ନିଜ ଅଧୀନରେ ରଖିଥିଲେ । ଇଂରାଜମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ଏହି ଗଡ଼ଜାତ-ମାନଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶାର ସାମିଲ୍ କରି ରଖିଲେ । ପରେ ୧୯୦୨ ସାଲରେ ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲା ଓଡ଼ିଶା ବିଭାଗକୁ ଆସିବା ସମୟରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ରାଜ୍ୟ (ବାମଣ୍ଡା, ସୋନପୁର ଆଦି) ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଛତ୍ତିଶଗଡ଼ରୁ ଅଣାଯାଇ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେଲା । ପୁଣି ୧୯୧୭ ସାଲରେ ଛତ୍ତିଶଗଡ଼ର ଦୁଇଟି ଗଡ଼ଜାତ (ଖରସୁଆଁ, ସଢ଼େଇକଲା) ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେଲା ।

ଓଡ଼ିଶା ବଙ୍ଗପ୍ରଦେଶର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଥିବା ସମୟରେ ୧୯୦୫ ସାଲର ୧୬।୧୮ ଓ ୧୪ ଆଇନ ଅନୁସାରେ ମୋଗଲବନ୍ଦରେ ଚଳୁଥିବା ଆଇନ ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ଚଳିବ ନାହିଁ ବୋଲି ସରକାର ଆଇନ୍

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦଉଚ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭୂଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପଶ୍ଚାତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଁଥ' ଦେଖିବେ 'ବଥୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଭ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଭୂ' ଦେଖିବେ ।

କଲେ ଓ କଟକର ଜଜ ଏବ ମାଜଷ୍ଟ୍ରେଟ ଗଡ଼ଜାତ ବଷୟର ଭାର ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ତତ୍ପରେ ୧୮୧୭ ସାଲର ୧୧ କାନୁନ୍ ଓ ୧୮୫୦ ସାଲର ୨୧ ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ଓଡ଼ିଶାର କମିସନର୍ ସାହେବ ଗଡ଼ଜାତର ବଷୟମାନ ବୁଝିବାର ଭାର ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । କଲିକତା ହାଇକୋର୍ଟ ମୀମାଂସା କଲେ ଯେ ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତମାନ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସରକାର କୋର୍ଟମାନଙ୍କ ଇଲାକାର ବହିର୍ଭୂତ ଅଟେ, ଏପର ବ ସେମାନ ଇଂରାଜଶାସିତ ଭାରତର (British India) ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ବୋଲି ଗୃହୀତ ହୋଇ ନ ପାରେ । ୧୮୫୪ ସାଲରୁ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କରଦରାଜ୍ୟ (Feudatory States) ଆଖ୍ୟା ଦଆ ଗଲା । ଛତିଶଗଡ଼ ଓ ଛତ୍ତିଶନାଗପୁରରୁ କେତେକ ଗଡ଼ଜାତ ଆସି ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିବା ପରେ ଏ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଶାସକ ରାଜା (Ruling chief) ଉପାଧି ଦଆଗଲା ଓ ଏମାନଙ୍କୁ ସମ୍ବଲପୁରରେ ଅବସ୍ଥିତ ପୋଲିଟିକାଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଓ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱାଧୀନ କରାଗଲା ।

(୨୨।୭।୨୭ ଯୁଙ୍ଗ୍ ଉତ୍କଳ—ବଶ୍ୱନାଥ ଦାଶ)

ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଅକବରଙ୍କ ଅମଲର ରାଜା ମାନସିଂହଙ୍କ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କାଗଜରୁ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶାରେ ୩ ଗୋଷ୍ଠ ରାଜବଂଶ (ଖୋର୍ଦ୍ଧା, ସାରଙ୍ଗଗଡ଼ ଓ ଆଳ) ପ୍ରଧାନ ଥିଲେ । ଏହି ୩ ରାଜ୍ୟର ରାଜାମାନେ ମୋଗଲ ଦରବାରରେ ମାନ୍‌ସବାଦାର୍ ହୋଇଥିଲେ, ମାତ୍ର ଜଗନ୍ନାଥ ଦେବଙ୍କ ସେବକ ବୋଲି ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରାଜାଙ୍କର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଥିଲା । ଏମାନଙ୍କର ଅଧୀନ ଅନେକ ସାମନ୍ତରାଜା ଥିଲେ । ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ୧—ବାଙ୍କି, ୨—ଉମପଡ଼ା, ୩—ଅଠ୍ରୀ, ୪—କାଲୁପଡ଼ା, ୫—ବଡ଼ମ୍ବା, ୬—ଛତିଶିଆ, ୭—ନରସିଂହପୁର, ୮—ଅନୁଗୁଲ, ୯—ହୁଦୋଲ, ୧୦—ତାଳଚେର, ୧୧—ମୁଦ୍ରେଶ୍ୱର, ୧୨—ଆଠଗଡ଼, ୧୩—ଚେଙ୍କାନାଳ, ୧୦—ସାରଣ୍ଡା, ୧୫—ଅନ୍ଧାସ୍, ୧୬—ବଜ୍ରକୁଟ, ୧୭—ଅଉଲକୁଟ, ୧୮—ନୟାଗଡ଼, ୧୯—ଖଣ୍ଡପଡ଼ା, ୨୦—ରଣପୁର, ୨୧—ବାଣପୁର, ୨୨—ଦଶପଲ୍ଲା, ୨୩—ଘୁମସର, ୨୪—ଖଣ୍ଡିକୋଟ, ୨୫—ସେରଗଡ଼, ୨୬—ଟେକାଲି ରଘୁନାଥପୁର ଓ ଆଉ ୫୪ ଏପର ୩୧ ସାମନ୍ତ-ରାଜା ଥିଲେ । ଇଂରାଜ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ମୋଣ୍ଟେ ସାହେବଙ୍କ ୧୭୭୭ ସାଲର ଭ୍ରମଣବୃତ୍ତାନ୍ତରୁ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଖୋରଧା ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନସ୍ଥ ଚେଙ୍କାନାଳ, ବାଙ୍କି, ନରସିଂହପୁର, ଛତିଶିଆ, ବଡ଼ମ୍ବା, ତାଳଚେର, ଖଣ୍ଡପଡ଼ା, ଦଶପଲ୍ଲା, ହୁଦୋଲ, ଅନୁଗୁଲ ଓ ବୌଦ ଏହି ୧୧ଟି ରାଜ୍ୟକୁ ରଘୁଜୀ ଭୌସଲା ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଚକଲାରେ ବଭକ୍ତ କରିଥିଲେ; ତେଣୁ ଇଂରାଜମାନେ ଏହି ରାଜ୍ୟ-ମାନଙ୍କ ସହିତ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନ କଲେ । ସାମନ୍ତରାଜାମାନେ ଗଜପତିଙ୍କଠାରୁ ବରତ୍ନ ପଦବୀ ପାଇଥିଲେ । କେବଳ ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ ସାମନ୍ତ (ଯଥା— ଆଳ, ଲୁଜଙ୍ଗ, କେନ୍ଦୁଝର, ମୟୂରଭଞ୍ଜ, ପଟ୍ଟଣା ଓ ଦଶପଲ୍ଲା) ପ୍ରଥମରୁ ରାଜା ଥିଲେ । ଅନ୍ୟମାନେ ଖଣ୍ଡାୟତ ବା ମହାନାୟକ ନାମରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ, ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରଜାମାନେ ତାଙ୍କୁ ରାଜା ବୋଲି ଡାକୁଥିଲେ । ଏମାନେ ଗଜପତିଙ୍କ ପରବାରରେ ଥିଲା ବେଳେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଖଣ୍ଡଶୀ (ସେବା) କରୁଥିଲେ । ମାନସିଂହଙ୍କ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କାଗଜରୁ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ମୋଗଲ ରାଜତ୍ୱ ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଉତ୍ତର ଓଡ଼ିଶାରେ କେନ୍ଦୁଝର, ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଓ ବଷ୍ଣୁପୁର ଏହି ୩ଟି ବଡ଼ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । କେନ୍ଦୁଝର ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ୧୪ ଜଣ ସାମନ୍ତାଧିପତି ଥିଲେ । ଧଳଭୂମ, ଫିଙ୍ଗଭୂମ, ମାଲଗିର, କପଡପଦା, ଜାମକୁଣ୍ଡାର ସାମନ୍ତମାନେ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଅଧୀନରେ ଥିଲେ । ସମ୍ବଲପୁର ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଗୁଡ଼ିଏ ସାମନ୍ତ ବା ଜମିଦାର ଥିଲେ । ରେଢ଼ାଖୋଲ ଆଦି ରାଜ୍ୟରେ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନ ସାମନ୍ତ-ମାନେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ଲଦ୍ଦଡ଼ା (ପାଲଲଦଡ଼ା) ପ୍ରଥମେ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନ ସାମନ୍ତରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ପରେ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜା ଯୌତୁକ ସ୍ୱରୂପ ଏହି ସାମନ୍ତରାଜ୍ୟକୁ କେନ୍ଦୁଝର ରାଜାଙ୍କୁ ସମର୍ପଣ କଲେ । ଲଦ୍ଦଡ଼ାର ସାମନ୍ତ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜାଙ୍କୁ ଟ୍ରେଙ୍କ ବା ପେସ୍‌କସ୍ ଦେବାକୁ ଗଲାବେଳେ ସ୍ତ୍ରୀ ବେଶରେ ଯାଉଥିଲେ । ରେଢ଼ାଖୋଲର ରାଜା ସମ୍ବଲପୁର ରାଜାଙ୍କ ବକଟକୁ ଗଲାବେଳେ ଲୁମ୍ବୀର ପର ଭୂଇଁରେ ଲୋଟି ଲୋଟି ଯାଉଥିଲେ ।

(ପରମାନନ୍ଦ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ. ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ।)

ମୋଗଲ ରାଜତ୍ୱରେ ସମ୍ରାଟରକ୍ଷିତ ରାଜ୍ୟ ମୋଗଲବନ୍ଦ ଏବ ସୈନିକ ଅଧିପତିଙ୍କ ଅଧିକୃତ ରାଜ୍ୟ ଗଡ଼ଜାତ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଲା । ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ଗଡ଼ଜାତ—ଦେ. ବଶ—ଗଡ଼ଜାତିଆ (ଦେଖ)
Gaṛdajāti Gaṛdajātiā (See)

ଗଡ଼ଜାତିଆ—ଦେ. ବଶ—୧ । ଗଡ଼ଜାତବାସୀ—
Gaṛdajātiā 1. Resident of the Gaṛdajāts.
ଗଡଜାତେର ୨ । ଗଡ଼ଜାତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Pertaining to the Gaṛdajāts.
୩ । ଗଡ଼ଜାତ ପର ଜଙ୍ଗଲି—3. Jungly; wild.
୪ । ଓଟ୍ଟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—4. Stupid; simpleton.
[ଦ୍ର—ଭୁଲ. ମଫସଲିଆ, ଆଳିଆ, ଭଲଦଟିଆ ।]

ଗଡ଼ତଡ଼—ଦେ. ବ—ଗଡ଼ତ ପଡ଼ତ (ଦେଖ)
Gaṛdataṛda Gaṛdata paṛdata (See)

ଗଡ଼ତଡ଼ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଡ଼ତ ପଡ଼ତ ହେବା (ଦେଖ)
Gaṛdataṛda hebā Gaṛdata paṛdata hebā (See)

ଗଡ଼ତ ପଡ଼ତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଡ଼ ଧାତୁ+ପତ ଧାତୁ)—
Gaṛdata paṛdata ୧ । ଗୋପନ କରିବା—1. Hiding.
ଗଡ଼ତପଡ଼ତ, ଗଡ଼ପଡ଼ ୨ । ଭୂମିରେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ଶୋଇବା ବା ଗଡ଼ିବା—2. Lying down or rolling on the ground.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଚ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଥ	ଙ୍କ	ନ୍ଦ

୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଶୀଘ୍ର କରି ନ ଯାଇ ପଡ଼ ରହିବା ଅବସ୍ଥା—3. The state of a work being left undone.

ଦେ. ବିଣ—ଭୂମିରେ ଗଡ଼ୁ ଥିବା —
Rolling on the ground.

ଗଡ଼ଉପଡ଼ଉ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗଡ଼ ଧାତୁ + ପଡ ଧାତୁ)—
Gardatapardata hebā
ଗଡ଼ତପଡ଼ତ ହଓୟା, ଗଡ଼ପଡ଼ହଓୟା ବା ଗଡ଼ବା —
লোটনা
୧ । ଭୂମିରେ ଲମ୍ବ ଭାବରେ ଶୋଇବା 1. To lie or roll on the ground.
୨ । ଶୋଇ କରି ଏକାଧିକ ଥର ଅଳସ ମେଣ୍ଟାଇବା ପାଇଁ କଡ଼ ଲେଉଟାଇବା— 2. To turn one's sides on the ground.
୩ । (କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ) ଅସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ବହୁକାଳ ପଡ଼ରହିବା- 3. (a work) To be left undone for a long time.

ଗଡ଼ଫା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଙ୍କି) ବି—ମୁଠିଏ; ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ପରିମାଣ —
Gardafā Merely a handful; a little.

ଗଡ଼ତିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—
Gardatiā
୧ । ଗଡ଼ ରକ୍ଷକ, ଜମିଦାର ଓ ଗଡ଼ନାୟକଙ୍କ ଉପାଧି— (ଗଡ଼ତିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. The title of the keeper of a castle, of Zamindars and Gardanāyakas.
୨ । କୁଲତା ଜାତିର ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ— 2. The family-title of 'Kultā' caste.

ଗଡ଼ନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ଗଠନ)—
Gardan ଗଢ଼ଣ (ଦେଖ)
Gardhana (See)

ଗଡ଼ ନ ଉଠିବା—ଦେ. ବି—ଗଡ଼ ପଡ଼ବା (ଦେଖ)
Garda na uṭhibā Garda pardibā (See)

ଗଡ଼ନାୟକ—ଦେ. ବି—୧ । ଗଡ଼ରକ୍ଷୀ ପାଇକଙ୍କ ସର୍ଦ୍ଦାର—
Gardanāyaka 1. Head-guard of a fort.
୨ । ଗଡ଼ଜାତର ପାଇକମାନଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ — 2. A title given to Pāikas.

ଗଡ଼ନ୍ତି—ଦେ. ବି—ଢଲନ୍ମ ପଥ ବା ସ୍ଥାନ; ଢାଲୁ ରସ୍ତା—
Gardanti Sloping road.
ଗଡ଼ାନେ ଢାଲୁ
ପାପ ହୃଦୟ କୂଳରେ ଗଡ଼ନ୍ତି ଉର୍ବ୍ବରା କରିବାର କଠିନ । ପଦ୍ମାନାଥ. ବିବେକୀ ।

ଦେ. ବିଣ—ଗଡ଼ନ୍ତିଆ (ଦେଖ)
Gardantiā (See)

ଗଡ଼ନ୍ତିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଢଲନ୍ମ; ଗଡ଼ାଣିଆ; ଢାଲୁ—
Gardantiā Sloping.
ଗଡ଼ାନେ ଢାଲ

ଗଡ଼ପ୍—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଗୋପନ)—
Gardap
ଗାପ୍ ଗଡ଼ପ
୧ । ଗୋପନ କରିଯାଇ ଥିବା — 1. Hidden; concealed; suppressed; hushed up.
୨ । ହଜିଥିବା—2. Lost; missing.
୩ । ଅନଦ୍ଦେଶ୍ୟ—3. Untraceable; untraced.
୪ । ଆତ୍ମସାତ୍କୃତ — 4. Misappropriated; embezzled.

ଗଡ଼ପ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଲୁଚାଇ ଦେବା—
Gardap karibā
ଗାପକରା ଗଡ଼ପକରନା
1. To suppress or conceal anything.
୨ । କୌଣସି ଅପରାଧ ଘୋଡ଼ାଇନେବା — 2. To suppress or hush up an offence.
୩ । ଟଙ୍କାଆଦି ଆତ୍ମସାତ୍ କରିବା — 3. To misappropriate; to embezzle.

ଗଡ଼ପଡ଼—ଦେ. ବି—ଗଡ଼ଉପଡ଼ଉ (ଦେଖ)
Gardaparda Gardatapardata (See)

ଗଡ଼ପଡ଼ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଡ଼ଉପଡ଼ଉ ହେବା (ଦେଖ)
Gardaparda hebā Gardatapardata hebā (See)

ଗଡ଼ପଡ଼ି—ଦେ. ବି—ଗଡ଼ଉପଡ଼ଉ (ଦେଖ)
Gardapardi Gardatapardata (See)

ଗଡ଼ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବି—ରୋଗରୁ ବା ଖାଦ୍ୟାଭାବରୁ ଶରୀର ଅବସନ୍ନ ହେବା ଓ ଭୂମିରୁ ଉଠିବାକୁ ଶକ୍ତି ନ ରହିବା— ପାପଡ଼େ ଯାଓୟା
Garda pardibā The body becoming reduced and losing the power of rising from the ground on account of disease or starvation.

ଦେ. କ୍ରି—ଗଡ଼ଉପଡ଼ଉ ହେବା (ଦେଖ)
Gardatapardata hebā (See)

ଗଡ଼ ପଡ଼ିଯିବା—ଦେ. ବି—ଗଡ଼ ପଡ଼ବା (ଦେଖ)
Garda pardijibā Garda pardibā (See)

ଗଡ଼ପଡ଼ି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଡ଼ଉପଡ଼ଉ ହେବା (ଦେଖ)
Gardaparda hebā Gardatapardata hebā (See)

ଗଡ଼ପାକ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବି—ନ୍ୟାସ୍ଥାନୁମୋଦିତ ସାଧାରଣ ବ୍ୟବହାର
Gardapāka (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—Wordly usage; common usage.
ଅଜ୍ଞ ନ ଥିଲର ସାନ ବଡ଼ ପରସଙ୍ଗେ
ଗଡ଼ପାକ ରୂଆଣ ଥିଲର ଏହି ମତେ । ନାମଲବ୍ଧଗୀତା ।

ଗଡ଼ ଫଶର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଗଡ଼ପ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Garda phasar etc) 1. Gardap etc (See)
୨ । ଗଡ଼ ଫସଲ (ଦେଖ)
2. Garda phasala (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତ୍ତ୍ୱ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଭିଧାନ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କ�ୂଅ' ଦେଖିବେ; ଦଧି ନ ପାଇଲେ 'ଦହି' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଗଡ଼ଫସଲ—ଦେ. ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଦଗଲ୍ ଫସଲ୍)—
Gaṛdaphasala
ଦଗଲ ଫସଲ

୧ । ଉଣ୍ଡାଉଣ୍ଡି କରିବା—
ଦାଗାବାଜୀ; ଗଡ଼ିମସି 1. Putting off on various excuses.

୨ । ଦଗାବାଜି; ପ୍ରତାରଣା—2. Cheating.

୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ହଁ କରିବା ହଁ କରିବା ବୋଲି ଥକାଇ ରଖିବା— 3. Putting off the accomplishment of an act from time to time.

ଗଡ଼ବଡ଼—ଦେ. ବ—ଗଡ଼୍‌ବଡ଼୍ (ଦେଖ)
Gordabarda Gaṛdbaṛd (See)

ତେବେ ଆଜି ଏ ଅଙ୍ଗନ ଭୂମିରେ ବହୁ ଗଡ଼ବଡ଼ ନାହିଁ କାହିଁକି ?
ମଧୁସୂଦନ. ଉତ୍ତରଘନଚତ୍ରଦ ।

ଗଡ଼ବଡ଼—ଦେ. ବ—ଗଡ଼୍‌ବଡ଼୍ (ଦେଖ)
Gaṛdabaṛdi Gaṛdbaṛd (See)

ଏଭଳି ବାହାସର ଗଡ଼ବଡ଼ରେ ଆଉ କହୁ ଠିକଣା ରହି ପାରୁ ନାହିଁ ।
ବ୍ରଜାଙ୍ଗ. ଗୌରୁଚ ।

ଗଡ଼ବନ୍ଧ—ଦେ. ବ—ଗଡ଼ ବନ୍ଧନ; ଗଡ଼ ନିର୍ମାଣ—
Gaṛdabanda The building of a fort.
ଗଡ଼ବନ୍ଦି
ଗଡ଼ବନ୍ଦୀ

ଘାଳ ବଣି ଉଣି, ଗଡ଼ଭଦ ଜହ୍ନେ ଘୋଡ଼ଣ ପାଣି ।
ବଳରାମ. ବଉନ୍ଦଘମାସ୍ତଣ ।

ଗଡ଼ବିଷାଇ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଫିଦ୍‌ଭୂମ) ବ—ଗଡ଼ ବା କିଲ୍ଲାର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ
Gaṛdabishāi ଗୁଜ୍ଜାସ୍ପୃ କର୍ମଗୃସ୍ତ—An overseer of a fort.

ଗଡ଼ମ୍ ପକାଇବା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଦେଢ଼ା ବା ଉବଲ
Gaṛdam pakāiba ମୂଲ୍ୟରେ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ନେବାକୁ ଅନ୍ୟକୁ ବାଧ କରିବା—To force a person to purchase a thing at a very high price.

ଗଡ଼ମଠ—ଦେ. ବ—୧ । ବିଳମ୍ବ; ଡେରି —1. Delay.
Gaṛdamaṭha ଗଡ଼ମଠ ହଉ ପାଠଶାଳା ଗଲେ ଅବଧାନେ ହେବେ ଶଯା ।
ମଠ ଜୀବମଣି. ଚନ୍ଦ୍ରାଉରଙ୍ଗିଣୀ ।
ଟାଳ; ଟାଳମଟୋଳ

୨ । ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରତା—
2. Dilatoriness; procrastination.

୩ । ଟାଳମଟୋଳ; ହଁ କରିବା ହଁ କରିବା ବୋଲି କହି ବିଳମ୍ବ କରିବା—3. Putting off of a work for a long time.

ଗଡ଼ମଠୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ମଠୁଆ; ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରୀ—
Gaṛdamaṭhuā Dilatory; procrastinating.
ଗେଁତୋ
ଲୀଚଡ଼
(ଗଡ଼ମଠୋଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗଡ଼ମଣ୍ଡଳ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ନାମ) – ମଧ୍ୟଭାରତର ପ୍ରାଚ୍ୟବଶେଷ—
Gaṛdamaṇḍaḷa Name of a kingdom in Central India; a part of Malwa.

[ଦ୍ର—ଇତିହାସପ୍ରସିଦ୍ଧା ରାଣୀ ଦୁର୍ଗାବତୀ ସମୟରେ ଏହି ରାଜ୍ୟ-ଖଣ୍ଡର ଅଧୀଶ୍ୱର ଥିଲେ ।]

ଗଡ଼ମାରୁ—ଦେ. ବ—୧ । ଡକାଇତି—1. Dacoity.
Gaṛdamāru ୨ । ଗଡ଼ ଜସ୍ପି କରିବାରୂପ ଉତ୍ପାତ ବା କୋଳାହଳ ଅତ୍ୟାଚାର—2. Depredation (like that of attacking a fort).
ଗଢ଼ତୋଡ଼

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅବିଶ୍ୱାସୀ—1. Treacherous.

୨ । ଡକାଇତିଯୁକ୍ତ (କର୍ମ)—2. Robbing; (act) attended with robbery.

(ଯଥା—ଆମେ ତୁମର ଏଘର କି ଗଡ଼ମାରୁ କାମ କରୁଛୁଁ ଯେ ତୁମେ ଆମ ଉପରେ ଏତେ ରାଗୁଛ ।)

ଗଡ଼ମାଳ—ଦେ. ବ. (ଭୁଲ. ଢଳମାଳ; ଉପରମାଳ)—
Gaṛdamāḷa ଗଡ଼ଜାତ ପର ସ୍ଥାନ ବା ଅଞ୍ଚଳ—
Hilly country like the Gurjats.

ଗଡ଼ମାଳ—ଦେ. ବ—ଗଡ଼ମାଳିଆ (ଦେଖ)
Gaṛdamāḷiā Gaṛdamāḷiā (See)

ଗଡ଼ମାଳିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଗଡ଼ଜାତର ଧନୀ ଓ ରାଜଦ୍ୱାରରେ
Gaṛdamāḷi ସମ୍ମାନିତ ପରିବାର ବା ବଂଶ—
ଗଢ଼ବାଲ
1. Rich and respectable family living in the Gurjats.

ମାଥା ସଂଆନ୍ତାଣୀ ଦ୍ୱଣୀ । ବେଇଥିବ ଗଡ଼ମାଳିଆ ଘରେ ଲେ,
ଗଉଡ଼ ବୋହୁବେ ପାଣି । ଶିଶୁରଞ୍ଜନ ଗୀତ ।

୨ । ଓଡ଼ିଆ ଭଣ୍ଡାର ଜାତିର ଶାଖାବେଦ—
2. A sect of Oriya barbers.

ଦେ. ବିଣ—ଗଡ଼ଜାତର ଅଧିବାସୀ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ (ପରିବାର)—
(a family) Respectable and residing in the Gaṛdjāts.

ଗଡ଼ସ୍ପୃନ୍ତ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଗଡ଼ ଧାତୁ + ଣିଚ. ଅନ୍ତ ,—ମେଘ—
Gaṛdayanta Cloud.

ଗଡ଼ସ୍ପିତ୍ନୁ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଗଡ଼ ଧାତୁ + ଣିଚ. ଇତ୍ନୁ)—ଗଡ଼ସ୍ପୃନ୍ତ (ଦେଖ)
Gaṛdayitnu Gaṛdayanta (See)

ଗଡ଼ରା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ସ୍ତ୍ରୀ. ଗଡ଼୍ଡର)—୧ । ମେଣ୍ଢା—
Gaṛdarā 1. Ram; sheep.

୨ । ମାଈ ମେଣ୍ଢା —2 An ewe.

ଗଡ଼ରେ—ଦେ. କ୍ରି ବିଂ—୧ । ସ୍ଥୂଳତଃ; ମୋଟାମୋଟି—
Gaṛdare 1. Roughly; on the whole.
ଗଡ଼େ ୨ । ହାରାହାରି—2. On the average.

ଗଡ଼ଲବଣ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଗଡ଼ଦେଶର ଖଣିରୁ ବା ପାହାଡ଼ରୁ ମିଳିବା
Gaṛdalabaṇa ଲୁଣ—A kind of rock-salt found in Central India.

ଗଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ. ଗାଡ଼)—
Gaṛdā ୧ । ମୋଟା ଲୁଗାର ଥାନ—
ଗଡ଼ା 1. A long piece of coarse cloth.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଋ	ଌ	ର୍,ର୍	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ୠ	ଔ	ରୁ	ଲୁ	ଯୈ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

୨ । ଉଚ୍ଚ ସଡ଼କ ଓ ବନ୍ଧ ଉପରୁ ଢଲକୁ ଗାଡ଼ି ଆଦି ସଦ୍ଗଜରେ ଓହ୍ଲାଇବା ନମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା କ୍ରମନମ୍ର ପଥ;
ଗଡ଼ାନେ ଘୋସର୍ —2. A sloping road made to enable
ଢାଲ carts and people to descend from a high road or bandh.

ଗଡ଼ା ୩ । ଭୂମିରେ ଗଡ଼ିବା—
ଲୁଡ଼କା 3. Rolling on the ground.

ଆଡ଼ଗଡ଼ା ୪ । ଗୃହଦଗରେ କାଠବାଡ଼ ପରିବେଷ୍ଟିତ ସ୍ଥାନ—
ଘେରା 4. Enclosure; place enclosed by fence or railings.

୫ । ଯେଉଁ ନାଳଦ୍ୱାରା ପାଣି ଗଡ଼ାଇ ମାଛ ଧରାଯାଏ—
5. A channel in which fishes are caught after its water is drained.

ନଦୀ ପାଲା ୬ । ଡୁଡୁ ଖେଳରେ ଉତ୍ତର ପକ୍ଷ ଖେଳାଳିଙ୍କର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସୀମାନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ରେଖା—
6. The line of demarkation just in the middle of the field of 'Doodoo' game.

ଦେ. ବିଣ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲଗେ—ଯଥା; ଭୂଇଁଗଡ଼ା)—ଲୋଟୁଥିବା; ଗଡ଼ୁଥିବା—Rolling on (such or such bed or land).

ଜଗଦେବ ଗୀତେ ବୋଇଲେ ହର ମୋତେ ଅଳପ
ଢଳଚ-ଗଡ଼ାରେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ନଦା ଛୋଟ ଚକ ଲାଗିଥିବା ଗାଡ଼; ଗୋଟିଥା—A cart having small solid wheels.

ଗଡ଼ାଇବା— ଦେ. କ୍ରି —୧ । ଗଡ଼ିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Gardāibā 1.Causative form of Gardibā (to roll).

ଗଡ଼ାନ ୨ । କୌଣସି ଜଳୀୟ ବସ୍ତୁକୁ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରୁ ନମ୍ନକୁ ବୁହାଇବା—
2. To cause a liquid to run down or to flow down.

(ଯଥା—ଢାଲରୁ ପାଣି ଗଡ଼ାଇବା ।)

୩ । (ଚକ ପ୍ରଭୃତି) ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ପଦାର୍ଥକୁ ଭୂମିରେ ଗଡ଼ି କରାଇବା ବା ଲୋଟାଇବା —
3. To roll a round thing on the ground.

୪ । (ସମୟ)ଅତିକ୍ରାନ୍ତ କରିବା; (ନିରୂପିତ କାଳକୁ) ଟପାଇବା—
4. To let the time pass.

୫ । (ମାଳାକୁ) ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଜପିବା—
5. To tell beads.

୬ । (ଶରୀର ଆଦିକୁ) ନମ୍ନକୁ ଗତି କରାଇବା—
6. To cause downward motion.

୭ । ବେଖାତିର କରିବା; ଅନାଦର କରିବା; ଏଡ଼ିବା —
7. To disregard.

ଏହ ସଦ୍ଭାଗରୁ ମୁଁ କଦାପି ଦୂରକୁ
ନେ ଗଡ଼ାଇବ ମୋର କଥାଟି ବୋଲିକୁ—କୃଷ୍ଣଙ୍କିଙ୍କ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

୮ । ବଡ଼ ଗଛକୁ ବା କାଠକୁ ସାନ ସାନ ଗଡ଼ରେ ପରିଣତ କରିବା; ଭାଲ ନଡ଼ିଆ ପ୍ରଭୃତି ଲମ୍ବା କାଠଖଣ୍ଡିକୁ ଛୋଟ ଛୋଟ ଗଡ଼ କରିବା; ଗଡ଼ ଗଡ଼ କରି କାଟିବା —
8. To cut into small lengths or pieces.

[ଦ୍ର—ଧୋବାମାନେ ଜାଳକାଠକୁ ଚରିବା ପୂର୍ବରୁ ମୋଟ୍ଟା ଗଛର ବଡ଼ ଗଣ୍ଡିକୁ ଛୋଟ ଛୋଟ ଗଡ଼ରେ ଗଡ଼ାନ୍ତି । ତା ପରେ ଉକ୍ତ ଗଡ଼ମାନଙ୍କୁ ଫାଳ ଫାଳ କରନ୍ତି ।]

୯ । ପାତ୍ରରୁ ଜଳୀୟ ବସ୍ତୁକୁ ଢଲକୁ ଅଜାଡ଼ିବା—
9. To pour down (liquids).

୧୦ । ଶସ୍ୟଆଦି ପାଛୁଡ଼ିବା ସମୟରେ କୌଶଳଦ୍ୱାରା କୁଣ୍ଡାକୁ ଗୁଳଡ କରି ଉହାଁରୁ ଗୋଡ଼ି ଆଦିକୁ ଶସ୍ୟରୁ ପୃଥକ୍ କରିବା; ଗୁରେଇଁବା—10. To cause pebbles etc slide down in the winnowing fan from the grains by skilful handling of the fan.

୧୧ । (ସଂ. ଗଡ଼ ଧାତୁ)—(ଆଖିରୁ ଲୁହ; ପାତ୍ରରୁ ନାଳ) ବୁହାଇବା; ସ୍ରାବିତ କରିବା—
11. To shed; to let down (saliva from the mouth or tear from the eyes).

ଗଡ଼ାଇ ଦେବା —ଦେ. କ୍ରି—ଢଳାଇବା (ଦେଖ)
Gardāi debā Gardāibā (See)

ଗଡ଼ାଇ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖାଦ୍ୟ ନ ଦେଇ ବା ଅଳ୍ପଖାଦ୍ୟ ଦେଇ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଛଟପଟ ହୋଇ ମରିବାର ଉପାୟ କରିବା—To cause a man to die of starvation.

ଗଡ଼ାକାଟି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଦିଦ୍ଭୂମ) ବି—ତୃଣ —
Gardākāti Straw.

ଗଡ଼ାଖୁରୁଡ଼—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ପୁଗ୍ଗ) ବି—ଯେଉଁ ଝୁରୁଡ଼ ଶୁଖିକରି ସଢ଼େଇରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଛଡ଼ି ଯାଇ ଥିବାରୁ ଖଡ଼ଖଡ଼ ହୋଇ ବାଜୁଥାଏ—A cocoanut which has become completely dry and its kernel-ball separated from the outer shell.

ଗଡ଼ାଗଡ଼ି—ଦେ ବି—ଭୂମିରେ ପଡ଼ି ଦେହକୁ ଲୋଟାଇବା—
Gardāgardi Rolling on the ground.

ଗଡ଼ାଗଡ଼ି ବିଣ—ଭୂମିରେ ଲୁଣ୍ଠିତ —
ଲୁଡ଼କା Wallowing or rolling on the ground.

ଧଉଧର ହୋଇଣ ଗଡ଼ାଗଡ଼ି ହେଲେ । କୃଷ୍ଣଙ୍କିଙ୍କ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

ଗଡ଼ାଗଡ଼ି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି —ଭୂମିରେ ଲୁଣ୍ଠିତ ହେବା—
Gardāgardi karibā To roll on the ground.
ଗଡ଼ାଗଡ଼ି କରା (ଦେଓୟା).
ଲୁଡ଼କନା

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ଏ ଠାରୁ ଚ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଇତ୍ୟାଦି କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ପ୍ରକାରରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁ ର ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବ୍ୟୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡୁ' ଦେଖିବେ ।

ଗଡ଼ାଗଡ଼ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଡ଼ାଗଡ଼ କରିବା (ଦେଖ)
Gaṛḍāgaṛḍi debā Gaṛḍāgaṛḍi karibā (See)

ଗଡ଼ାଗଡ଼ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଡ଼ ଗଡ଼ ଗଡ଼ କରିବା; ଚକଘର ଘୁର୍
Gaṛḍāgaṛḍi jibā ଘୁର ଗଡ଼ କରିବା—To roll on.

ବର ଗଣ୍ଡିବାଟେ ଗଡ଼ାଗଡ଼ ଯାଉଛନ୍ତି । ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଗଡ଼ାଣି—ଦେ. ବିଣ—ଗଡ଼ାଣିଆ (ଦେଖ)
Gaṛḍāṇi Gaṛḍāṇiā (See)

ଦେ. ବି—ଗଡ଼ାନ୍ତି (ଦେଖ)
Gaṛḍanti (See)

ଗଡ଼ାଣିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ନିମ୍ନଗ—1. Sloping.
Gaṛḍāṇiā ୨ । କ୍ରମନିମ୍ନ—2. Gradually descending.
ଗଡ଼ାନିୟା ୩ । ଢାଲୁ—3. Slanting.
ଢାଲୁ

ଗଡ଼ି—ଫ. ବି. (ଗଡ଼୍ ଧାତୁ=ଗଢ଼ିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—
Gaṛḍi ୧ । ବାଛୁରୀ—1. Calf.

୨ । ଅଳସ ପଶୁ; ମଠୁଆ ବଳଦ—
2. An idle beast; a lazy ox.

୩ । ଅମଣିଆ ବଳଦ—3. An unbroken ox; untrained ox.

୪ । ମୃଗଛୁଆ—4. A young deer.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ପୁରୁଣା; ଗଡ଼ଜାତ) ବି—୧ । ଶଗଡ଼; ବଳଦ ଗାଡ଼ି—
1. Bullock-cart; a vehicle drawn by oxen.

ଗୁଳ ବାରୁଦ ଚଢ଼ମାନ ଉଉ, ଲଦା ବଳଦ ନୋହେ ଲେଖା କର୍ ।
ବ୍ରଜନାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ ।

କାଠେରଗୁଁଡ଼ି ୨ । ଲମ୍ବ ଓ ମୋଟ କାଠ; ମୁଣ୍ଡି—
2. A log of timber.

୩ । ଘର ଚୁଲର ଲମ୍ବ ପଟ୍ଟ ବା ଅଂଶ; ଗଣ୍ଡ—
3. One of the long belts of a thatch of a house.

[ଦ୍ର—ଘରର ଚୁଳ ସ୍ଥାନ ବା ଭୁଲଠାରୁ ୨ ଆଡ଼କୁ ଢାଲୁ ହୋଇ କୁଆଣି ହୋଇଥାଏ । ଏକ ପାଖର ଉକ୍ତ ଚୁଲକୁ ପଞ୍ଜର ବୋଲିଯାଏ । ପ୍ରତି ପଞ୍ଜର ଚୁଲରେ ଅନେକ ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ପଟ୍ଟ ଥାଏ । ଲମ୍ବ ପଟ୍ଟମାନଙ୍କୁ ଗଡ଼ି ବୋଲିଯାଏ । ଭୁଲ ବା ସ୍ଥାନକୁ ଲଗିଥିବା ଗଡ଼କୁ 'କାଉଗଡ଼ି' ବା 'କାନ୍ଥଗଡ଼ି' ଓ ଉତ୍ପରବର୍ତ୍ତୀ ଗଡ଼କୁ 'କାନ୍ଥଆଗଡ଼ି' ଓ ଓଳ ଭଲର ଫଳନ୍ତ ଗଡ଼କୁ 'ମୂଳଗଡ଼ି ବା ମୂଳାଗଡ଼ି' ବୋଲିଯାଏ ।]

୪ । ସ୍ରୋତସ୍ୱତୀ ନଦୀର ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚ ଅଂଶରୁ ଗଡ଼୍ଗରଉର ନିମ୍ନ ଅଂଶକୁ ପାଣି ସ୍ରୋତ ଗଡ଼ି କରି ବହେ; ଗର—
4. Shallow part of a river with current from which water flows down.

ଗଡ଼ିଆ—ଦେ. ବି. (ଫ. ଗଡ଼ ଧାତୁ)—
Gaṛḍiā ୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁଷ୍କରଣୀ—1. Small tank.

ଗେଡ଼େ; ଗାଡ଼ା ତଳାବ [ଦ୍ର—ଗଡ଼ିଥରେ ଦବାଇ ପୋତିଥିବାରେ ଖୋଜିବା ନ୍ୟାୟ; କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ପକାଇ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଉଲ୍ଲେଖ କଲେ ଏ ନ୍ୟାୟର ଉପମା ଦିଆଯାଏ ।]

ଗଡ଼ିୟା, ଗଡ଼୍ରୋ ୨ । ଗଡ଼ଜାତିଆ ଲୋକ; ଗଡ଼ୁଆ—
2 Man of the Gurjats.

୩ । (ଫ. ଗଡ଼=ମଠୁଆ ବଳଦ)—
ଯେଉଁ ବଳଦ ଦଳ ବା ଶଗଡ଼ରେ ଯୋଗୁ ହେଲେ ଭୂଇଁରେ ଶୋଇ ପଡ଼େ ଓ ଗଡ଼େ (ଚୁଲେ ନାହିଁ)—
4. A bullock which has the habit of lying down on the ground when yoked to a cart or plough.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି— ବଡ଼ ମାକଡ଼ସା—
Big spider.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଗଡ଼ଜାତିଆ; ଗଡ଼ୁଆ—
1. Belonging to the Gurjats.

୨ । ଗଡ଼ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Pertaining to a fort.

ଗଡ଼ିଏ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ. (ଅଦଗ୍ଧର୍ଥ)—
Gaṛḍie ଏକଗଡ଼ି ମାତ୍ର; ଗଡ଼େ—
One piece or bit only.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ପୁରୁଣା) ବି ଓ ବିଣ—ଏକ ଗାଡ଼ି ପରିମିତ—
One cart-load of a thing.

ଗଡ଼ିଗଡ଼ିକା ଖେଳ Gaṛḍigaṛḍikā khela ଗଡ଼ିଗଡ଼ି ଖେଳା—ଦେ. ବି—ପିଲାମାନଙ୍କର ଭୂଇଁରେ ଗଡ଼ି ଗଡ଼ି ଖେଳିବା ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—
A sort of play in which children go on rolling on the ground.

ଗଡ଼ିଧରଶା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—
Gaṛḍidharśā ଶଗଡ଼ ଯିବାର କଚ୍ଚା ରାସ୍ତା—
Cutcha road for carts; cart-road.

ଗଡ଼ିପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉଚ୍ଚ ଯାଗାରୁ ତଳକୁ ପଡ଼ିଯିବା—
Gaṛḍipaṛḍibā To roll or fall down from high.
ଗଡ଼ିୟେଆସିବା
ଗିରନା

ଗଡ଼ିବତା—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଫାଳିଆ ବାଉଁଶ ଦିଆଯାଇ ଛପରର ଗଡ଼ିର ନିମ୍ନଭାଗ ଚୁଲର ରୁଆ ଆଦି ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧା ହୋଇ ଲାଗି ରହେ ଅର୍ଥାତ୍ ଉଲୁଟି ଯାଏ ନାହିଁ; ଗର୍ବତା—
Gaṛḍibatā Split bamboo put on the thatch to keep a belt of the thatch tight to the frame.

ଗଡ଼ବଡ଼—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବିଣ— ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ—
Gaṛḍibaṛḍi Troubled.
(ଯଥା—ଜ୍ୱର ହେଉରୁ ସେ ଲୋକଟି ବଡ଼ ଗଡ଼ବଡ଼ ହେଲା ।).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଡ଼ଢ଼	ଡ଼ଅ	ଛ
୨	ଣ୍	ଓ	ରୁ	ଲୃ	ପ୍ରୈ	ଅକାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତୃ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍,

ଗଡ଼ିବା— ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗଡ଼ ଧାତୁ; ଗଲ ଧାତୁ)—

Gardibā
ଗଡ଼ା
लुढ़कना, गिरना

୧ । ଲୁଣ୍ଠିତ ହେବା; ଭୂମିରେ ଲୋଟିବା—
1. To roll or wallow on the ground.

ତୁମ୍ଭେ ସେ ଉରୁଣୀ ଗୁନ୍ଦା ସରଣୀ ପଙ୍କରେ ଗଡ଼ିବା ଜାଗରେ ।
ଜଗତ୍ପୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । (କାଳ) ଅତିବାହିତ ହେବା; ଶେଷିଯିବା—
2. To expire (time.)

୩ । ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ହେବା—2. To pass.

ଧନ ଜନ ପଦ୍ମର ଗଡ଼ି ଚଲ୍ଲିଣି । ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

୪ । ଉପରୁ ତଳକୁ ଖସିବା—
4. To come down or fall down.

ଧନୁ ଛଡ଼ଣ ରଥରୁ ଗଡ଼ିଲେ । ଦଣ୍ଡପାଣି. ବଳଭଦ୍ରସମାପ୍ତ ।

୫ । (ଶଗଡ଼ଚକ ଓ ବଲ୍ ଆଦ) ଭୂମିରେ ଘୁର୍ ଘୁର୍ ଗତି କରିବା—5. To move in a wheeling or rolling manner.

୬ । (ଜଳସ୍ରୋତ) ଉପରୁ ତଳକୁ ବହିବା—
6. To flow down (current).

୭ । (ମନୁଷ୍ୟର ଆଖିରୁ ଲୁହ ଓ ପାଟିରୁ ନାଲର ଧାର) ବହିବା
7. To be shed or to trickle down (said of tear or saliva).

୮ । (ଖାଦ୍ୟାଭାବରୁ ଭୋକରେ ଶବ ପରି) ଭୂମିରେ ଲୋଟିବା ବା ଛଟପଟ ହେବା—8. To starve; to famish.

୯ । (ଖାଦ୍ୟ) ଜୀର୍ଣ୍ଣ ନ ହୋଇ ପେଟରେ ଗଡ଼ଗଡ଼ ହେବା ବା ମଥିତ ହେବା—9. (undigested food) To roll in the stomach.

୧୦ । ରଙ୍କ ପରି ହେବା—10. To act like a famished person.

୧୧ । (ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ) ପର୍ବତ ବା ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରଦେଶରୁ ନିମ୍ନଭୂମିକୁ ବା ଗ୍ରାମକୁ ଆସିବା—
11. (wild animal) To come down from the hill to the forest or the plains.

୧୨ । ଓହ୍ଲାଇ ଆସିବା—
12. To descend; to come down.

୧୩ । ଆସିବା—13. To come.

(ଯଥା—ସମାଗତ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନେ ଗ୍ରାମର କାହା ଘରକୁ ଆସିଲେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଏସ୍ଥାନକୁ (ଗ୍ରାମର କୋଠଘରକୁ) ଗଡ଼ିଆସନ୍ତୁ ।)

୧୪ । (ବର୍ତ୍ତୁଳବସ୍ତୁ) ଇତସ୍ତତଃ ସଞ୍ଚାଳିତ ହେବା—
14. To roll here and there on the ground.

୧୫ । ରୋଗ ଯୋଗୁଁ ଦେହର କୌଣସି ଅଂଶରୁ ଜଳ ବା ରକ୍ତ ଅନ୍ୟ ଅଂଶରେ ଆସି ଜମା ହେବା—
15. (blood and lymph) To accumulate in any particular part of the body.

୧୬ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—
16. To come and arrive at a place.

ଭଗାରୁ ଗ୍ରେଟି. ବେଳକାଳ ଜାଣି ଗଡ଼ିଲେ ଗୋପୀ—ଭଗ ।

୧୭ । (ଗୋଲ ବସ୍ତୁ, ଯଥା—ମନୁଷ୍ୟମୁଣ୍ଡ; ବାଇଜଦାଣ୍ଡି) ବହୁ ପରିମାଣରେ ଇତସ୍ତତଃ ପଡ଼ିବା—
17. To lie scattered.

୧୮ । ନିଦ ନ ଲାଗିବାରୁ ଶେଯରେ ପଡ଼ି ଏପଟ ସେପଟ ହେବା; ଗଡ଼େଇଉଡ଼େଇ ହେବା—
18. To roll on the bed sleeplessly.

ଗଡ଼ୁଥିଲ ବାଲା ଶସ୍ତନେ ଉନ୍ନତ ଏପଟେ ସେପଟେ ରତି—
ବ୍ରଧାନାଥ. ସଯାତ୍ରବେଶତ୍ତ ।

୧୯ । (ଚାର୍ଯ୍ୟ) ସ୍ଥଗିତ ହେବା—
19. To be adjourned.

କହୁ ଗରବପଡ଼ ଲଲେ ଡେର ଦନ ସାଏ ମାମଲ ତାରୟ
ଗଡ଼ି ଯିବ—ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

୨୦ । ଗର୍ଭାଧାନ ଯୋଗୁଁ (ମାସ ବା ମାସିକ ଋତୁକାଳର) ସମସ୍ତ ଶେଷିଯିବା—
20. (the time of monthly course) To be stopped owing to pregnancy.

[ଦ୍ର—ଏହି ଅର୍ଥରେ ଗଡ଼ିବା ଶବ୍ଦ 'ମାସ ଗଡ଼ିବା'ରେ କେବଳ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ତାର ମାସ ଗଡ଼ିଲାଣି = ସେ ଗର୍ଭବତୀ ହେଲାଣି ।]

ଗଡ଼ି ମରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନାହାରରେ ମରିବା; ଖାଦ୍ୟାଭାବରୁ ଛଟପଟ ହୋଇ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କରିବା—
Gardi maribā
To die rolling on the ground owing to starvation; to be starved to death.

ଗଡ଼ିଯିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଜାହାଜଆ ଭାଷା)—
Gardijibā
(ଜାହାଜ) କୂଳ ଛୁଡ଼ି ଗଭୀର ସମୁଦ୍ରର ସୀମାକୁ ଯିବା—
(a ship) To go to deep waters.

ଆଜ ତେର ଜାହାଜ ଗଡ଼ ଯିବାର ହବ ହୋଇଥିବ—
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

ଗଡ଼ିରାହାଏନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—
Gardirāhāen
ଗଡ଼ିଧରିଶା (ଦେଖ)
Gardidharisā (See)

ଗଡ଼ିଶ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗଡ଼ିକ)—ଗଡ଼ିଶା (ଦେଖ)
Gardisa
Gardisā (See)

ଗଡ଼ିଶା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗଡ଼ିକ)—ଶେଉଲ ଜାତୀୟ ଚିପ୍ଟିଟ ମାଛ—
Gardisā
गड़ई; गड़ाई; गडुई; नेठामाछ
(Opheocephalus Lata) A small round-shaped fresh-water fish living in muddy water.

ଗଡ଼େଇ [ଦ୍ର—ଏମାନେ ପାଣିରେ ଓ ପଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ରହି ପାରନ୍ତି । ଶେଉଲ (ବଡ), ଶେଉଲକଡ଼ା (ମଧ୍ୟଲ), ଗଡ଼ିଶା (ଛୋଟ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ। ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ। ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ।

ଓ ଚେଙ୍ଗ (ଅଦ୍ଭୁତ ଶ୍ଲେଷ୍ମ), ଏମାନେ ପ୍ରାପ୍ତି ଏକ ଜାତିର ମାଛ; ଏମାନଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ଚେପ୍‌ଟା ଓ ଦେହ ଗୋଲ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଭରଣି ପୌଣ୍ଡ ବା ସାତ ଭରଣ ଅଧେ ଶସ୍ୟାଦର ପରିମାଣ—

A measure of corn.

[ଦ୍ର—୧. ଗଡ଼ଣା=କଣିକା ଆଠ ସେରଆ ନଉଡରେ ୧୫୦ ନଉଡ।]

ଗଡ଼ୁ—ସଂ. ବ. (ଗଡ଼ ଧାତୁ=ଖରାପ ହେବା+କଡୁ. ଉନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧। ପିଠିର କୁଜ—

Gardu

1. Hump or protuberance on the back.

୨। ପିଠିର ସେଉଁ ଅଂଶ ଉପରକୁ ବାହାର ପଡ଼େ—

2. Humped back.

୩। ଅନୁର୍ଗଡୁ; ବେଦର୍କାର ବସ୍ତୁ—

3. An useless thing.

୪। ଅର୍ବୁଦ; ଶରୀରର ଆବୁ—4. Tumour.

୫। ଗଳଗଣ୍ଡ—5. Goitre.

୬। ଗ୍ରନ୍ଥି; ଗଣ୍ଠି—6. A knot.

୭। କୁଜା ବ୍ୟକ୍ତି—7. Hump-backed person.

୮। କେଞ୍ଚୁଆ; ଜିଆ—8. Earth-worm.

୯। ବର୍ଚ୍ଛା—9. A javelin.

୧୦। ଶସ୍ତ୍ରାସ୍ତ୍ର—

10. A kind of weapon; a dart.

୧୧। ଜଳପାତ୍ର—11. Water-pot.

ସଂ. ବିଣ—କୁବ୍ଜ; କୁଜା—Hump-backed; crooked.

ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଡ଼ୁ; ଗଣ୍ଡୁକ; ଗଳନ୍ତିକା)—

ଗାଡୁ
ଗଡୁଆ

ପାଣି ଗଡ଼ିବା ପାଇଁ ନଳ ଲଗାଥିବା ଜଳପାତ୍ରବିଶେଷ; ଝରୁ—

A spouted water-jug.

ଏ ବାହାରେ ସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ ଗଡ଼ୁଆମାନ । କୃଷ୍ଣଦିନ. ମହାଭାରତ. ସ୍ୱର୍ଗ ।

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଲୋଟା; ଛାଲ; ଧାତୁର ପାତ୍ର—

A small metal water-jug.

ଗଡ଼ୁଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଣ୍ଡୁକ)—

Gardua

୧। ଗଡ଼ୁ; ଝରୁ—1. A spouted water-jug.

ଗାଡୁ
ଗଡୁଆ

ଗଡ଼ୁଆ ଗାଗରୁ କେତେ ବାସନ
କେତେ ଯାତ ଦେଲେ ଢୋଇ ପ୍ରସନ୍ନ । ତୁଳନାଥ. ସମରଉରଙ୍ଗ ।

ଦେ. ବିଣ—୧। ଗଡ଼ଜାତବାସୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)—

1. Resident of the Gardajātas.

ସେହ ସୈନ୍ୟରେ ଥିଲେ ସେତେ ଗଡ଼ୁଆ
ଶତ୍ରୁଙ୍କରେ ଗୋଟିଏ କଲେ ସେ ଚାଡ଼ୁଆ ।

କୃଷ୍ଣଦିନ. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

୨। ଗଡ଼ଜାତର ରାଜଧାନୀ ବା ଗଡ଼ରେ ବାସ କରୁଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—

2. Resident of the capital of a native state.

ଗଡ଼ୁକ—ସଂ. ବ. (ଗଡ଼ୁ+କ)—

Garduka

୧। ଜଳପାତ୍ର; ଛାଲ—1. Water-jug.

୨। ହାତ ଆଙ୍ଗୁଠିର ମୁଦି—2. Finger-ring.

ଗଡ଼ୁପାତ୍ରି—ଦେ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ପୂଜାର ୨ଟି ପ୍ରଧାନ ବାସନ (ଉପକରଣ); ବେଶି ପାଣି ରଖିବାର ଛୁର କୋଷାକୁଶୀ ଓ ଛୁରରୁ ପାଣି ଛାଳ ସକଲ୍ପ ଆଦ କରିବା ନମନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକ ପାତ୍ରୀ—

Garduptri

A large spouted water- jgu and a small boat-shaped pot necessary for the performance of ceremonial rites by a Brāhmaṇa.

ଗଡ଼ୁପିଢ଼ା—ଦେ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଖାଇବସିବା ବେଳେ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଜଳପାତ୍ର ଓ କାଷ୍ଠ ଆସନ—

Gardupirdhā

A spouted water-jug and wooden seat necessary for a Brāhmaṇa while dining.

(ଯଥା—ପଦ୍ମରାଜ ଆପଣେ ! ଗଡ଼ୁପିଢ଼ା ଯେନ୍ନ ପୀତାମ୍ବର ମିଶ୍ରଙ୍କ ଶଙ୍ଖଭ ସଭାକୁ ଆସିବା ହଉ ।)

ଗଡ଼ୁର— ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଗଡ଼ୁ=କୁବ୍ଜ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ର)—

Gardura

କୁବ୍ଜ; କୁଜା—Hump-backed.

(ଗଡ଼ୁରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବ. (ସଂ. ଗରୁତ୍ମର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଗରୁଡ଼ ପକ୍ଷୀ—

The sacred bird of Bishṇu.

ଗଡ଼ୁଳ—ସଂ ବ. ପୁଂ. (ଗଡ଼ୁ=କୁବ୍ଜ+ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ. ଳ)—

Gardula

ଗଡ଼ୁର (ଦେଖ)

(ଗଡ଼ୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Gardura (See)

ଗଡ଼େ—ଦେ. ଅ—ଗଡ଼ରେ (ଦେଖ)

Garde

Gardare (See)

ଗଡ଼େ ଦେ. ବ ଓ ବିଣ—ଏକ ଗଡ଼ ବା ଖଣ୍ଡ—

One piece only.

ଗଡ଼େଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଡ଼କ)—ଗଡ଼ଣା (ଦେଖ)

Gardei

Gardiṣā (See)

ଗଡ଼େଇଉଡ଼େଇ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋଟିଏ ବ୍ୟକ୍ତି ଭୂମିରେ ପଡ଼ିବା ଓ ଗଡ଼ୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଭାଲ ଜର୍ଜ୍ଜରିତ
ଗଡ଼ିୟେ ଗଡ଼ିୟେ ମାରା ମାଡ଼ ଦେବା—To belabour a person soundly while he is rolling on the ground.

Gardeitardei māribā

ଗଡ଼େଇଉଡ଼େଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଭୂମିରେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ପାର୍ଶ୍ୱ-ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ଲୋଟିବା—
ଗଡ଼ାଗଡ଼ି ଦେଓୟା To roll or wallow on the ground.
ଲୋଟନା, ଲୁଣ୍ଠନା

Gardeitardei hebā

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଅ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ତ

ଗଡ଼େଇପଡ଼େଇ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଡ଼େଇ ଉଡ଼େଇ ମାରିବା
Gaṛdeipaṛdei māribā (ଦେଖ)
Gaṛdei taṛdei māribā (See)

ଗଡ଼େଇପଡ଼େଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଡ଼େଇଉଡ଼େଇ ହେବା
Gaṛdeipaṛdei hebā (ଦେଖ)
Gaṛdeitaṛdei hebā (See)

ଗଡ଼େର ସଂ. ବି. (ଗଡ଼୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଏର)—୧ । ମେଣ୍ଢା—
Gaṛdera 1. A ram.
୨ । ଜଳସ୍ରୋତଃ—2. Current of water.
୩ । ମେଘ—3. Cloud.

ଗଡ଼ୋଡ୍ଡ—ସଂ. ବି. (ଗଡ଼=ଗଡ଼ମଣ୍ଡଳ ଦେଶରୁ + ଉତ୍ପ=ଉତ୍ପନ୍ନ)—
Gaṛdottha ଗଡ଼ଲବଣ (ଦେଖ)
Gaṛdalabaṇa (See)

ଗଡ଼ୋଳ—ସଂ. ବି. (ଗଡ୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ ହେବା + ଓଳ)—
Gaṛdola ୧ । ଗ୍ରାସ; ଗୁଣ୍ଡା—
1. A gulp or mouthful (of food).
୨ । ଗୁଡ଼—2. Molasses.

ଗଡ୍ଡକ—ସଂ. ବି. (ଗଡ୍ ଧାତୁ + ଉକ)—ସୁନାର କୁମ୍ଭ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଘଟ—
Gaḍḍaka A golden vase.

ଗଡ୍ଡର—ସଂ. ବି. (ଗଡ଼ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅର)—
Gaḍḍara ୧ । ମେଷ; ମେଣ୍ଢା; ଗାରୁ—1. Sheep; ram.
୨ । ମେଘ—2. A cloud.
୩ । ଗୁଡ଼—3. Molasses; raw sugar.

ଗଡ୍ଡରିକ—ସଂ. ବିଣ. (ଗଡ୍ଡର + ଇକ)—ମେଣ୍ଢା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Gaḍḍarika Relating to sheep.
ସଂ. ବି— ମେଣ୍ଢା ରଖିବା ଯାଦ୍ୱାର ବ୍ୟବସାୟୀ—
A keeper of sheep by profession

ଗଡ୍ଡରିକା—ସଂ. ଵ. (ଗଡ୍ଡର + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Gaḍḍarikā ୧ । ମେଣ୍ଢା ପଲ ଆଗରେ ସିବା ମେଣ୍ଢୀ—
1. The leading ewe in a flock.
୨ । ପ୍ରବାହ; ସ୍ରୋତ—2. A current; continuous line; stream.
୩ । ଅଵଚ୍ଛିନ୍ନଗତି, ଅଜ୍ଞାତପ୍ରବାହ ମୂଲଧାରାବାହୀନା ନଦୀ-ଵିଶେଷ—3. Name of a river of untraced origin.
୪ । ଜଳପ୍ରସ୍ରବଣ—4. Water-spring.

ଗଡ୍ଡରିକା ପ୍ରବାହ—ସଂ. ଵ—ଆଗମେଣ୍ଢାର ପିଛୁଧର ଅନୁଗମନ କରିବା
Gaḍḍarikā prabāha ମେଣ୍ଢାମାନଙ୍କ ସ୍ରୋତଃ—
The run of a flock of sheep.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁପର ମେଣ୍ଢାପଛ ମଧ୍ୟରୁ ଆଗ ମେଣ୍ଢା ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଯାଏ, ପଛର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ମେଣ୍ଢା ଵଗୁର ନ କରି ତାହାର ପଛେ-ପଛେ ସେହି ଆଡ଼କୁ ଗତି କରନ୍ତି, ସେହିପର କୌଣସି ପ୍ରଧାନ ଲୋକ ଯାହା କରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଆଗ ପଛ ଵଗୁର କରି ତାଙ୍କର କଥାର ଅନୁବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ 'ଗଡ୍ଡରିକା ପ୍ରବାହ' ନ୍ୟାୟ ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଏ ।]

ଗଡ୍ଡଳ—ଦେ. ଵ.—(ଗଡ଼୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ ହେବା + ଅଳ)—
Gaḍḍala ଗଡ୍ଡର (ଦେଖ)
Gaḍḍara (See)

ଗଡ୍ଡଳିକା—ସଂ. ବି. (ଗଡ୍ଡଳ + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଗଡ୍ଡରିକା (ଦେଖ)
Gaḍḍalikā Gaḍḍarikā (See)

ଗଡ୍ଡଳିକା ପ୍ରବାହ—ସଂ. ବି.—ଗଡ୍ଡରିକା ପ୍ରବାହ (ଦେଖ)
Gaḍḍalikā prabāha Gaḍḍarikā prabāha (See)

ଗଡ୍ଡୁକ—ସଂ. ବି. (ଗଡ଼୍ ଧାତୁ + ଉକ)—ଗଡୁ; ଝୁର—
Gaḍḍuka A spouted water-jug.

ଗଡ୍ଡୂକ—ସଂ. ବି.—(ଗଡ୍ ଧାତୁ + ଊକ)—ଗଡୁ କ (ଦେଖ)
Gaḍḍūka Gaḍḍuka (See)

ଗଢ଼—ତ୍ରାଦେ. (ଗଢ଼ଜାଡ) ଵ.—(ଭୁଲ. ହି. ଗଢ଼ ଏହି ଅର୍ଥରେ; ସଂ. Gaṛdha ଗଢ଼)—ଗଡ଼; କିଲ୍ଲା—Fort; head-quarters.

ଗଢ଼ଣ—ଦେ. ଵ. (ସଂ. ଗଠନ; ଘଟନ)—୧ । ନର୍ମାଣ—
Gaṛdhaṇa 1. Building.
ଗଢ଼ନ୍; ଗଢ଼ନ ୨ । ରଚନା; ଗଢ଼ିବା—
ଗଢ଼ନ 2. Making.
୩ । ରଚନାର କୌଶଳ ବା ସ୍ୱତ୍ୱ ବା ଭଙ୍ଗୀ—
3. Build; get-up; make.

ଗଢ଼ନ୍—ତ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଵ.—ଗଢ଼ଣ (ଦେଖ)
Gaṛdhan Gaṛdhaṇa (See)

ଗଢ଼ନ୍‌ମୂଲ୍—ତ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଵ.—ଗଢ଼ାମୂଲ; କରମୂଲ; ଅଳଙ୍କାର
Gaṛdhanmūl ବାସନଆଦର ଗଢ଼ାମୂଲ—Making charges for an article.

ଗଢ଼ା—ଦେ. ଵ.—(ସଂ. ଗଠନ)—ଗଠନ; ନର୍ମାଣ; ରଚନ—
Gaṛdhā Building.
(ଭଙ୍ଗା—ଵପସ୍ୱତ୍ତ) ଵଣ.—ନର୍ମିତ; ରଚିତ—
ଗଢ଼ା Built.
ଗଢ଼ାଇ ଵସ୍ତୁର ସେଉଁ ଗଢ଼ା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ । ସ୍ୱଧାନାଥ. ନଦୀଆଳା
ତ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ଵ.—ଗର୍ତ୍ତ; ଗାତ—Pit.
(ଯଥା—ଖଉଗଢ଼ା ।)

ଗଢ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଗଢ଼ିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Gaṛdhāibā 1. The causative form of 'Gaṛdhibā.'
ଗଢ଼ାନା ୨ । ରଚନା କରାଇବା; ନର୍ମାଣ କରାଇବା—
(ଭଙ୍ଗାଇବା—ଵପସ୍ୱତ୍ତ) 2. To cause to be built; to cause to be made.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଥମ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ପ୍ରତିବାକ୍ୟରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବିନ୍ଦୁ ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଲା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୩ । କାରିଗରଦ୍ୱାରା ଅଳଙ୍କାର ନିର୍ମିତ କରାଇବା—
3. To have a thing prepared.

ସୁନାରଠ ଡାକଣ ଡୋଥ ବୋଇଲେ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋ ।

୪ । ମିଥ୍ୟା ପ୍ରମାଣଦ୍ୱାରା ମକଦ୍ଦମା ସଜାଇବା—
4. To cause a false case to be got up or fabricated.

ଗଢ଼ାଗଢ଼ି—ଦେ. ବ—୧ । ନିର୍ମାଣପ୍ରକ୍ରିୟା; କୌଣସି ବସ୍ତୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପରେ
Gardhāgardhi ନିର୍ମିତ ହେବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ପ୍ରକ୍ରିୟାମାନ—
ଗଢ଼ାଗଢ଼ି 1. Building-operations.
ଗଢ଼ାଗଢ଼ି ୨ । ଅନେକ ବସ୍ତୁ ଗଢ଼ିବା କର୍ମ—
2. The act of making many thing.

ଗଢ଼ାଭଙ୍ଗା—ଦେ. ବ. (ବିପରୀତାର୍ଥକ ସହଚର; ସଂ. ଗଠ ଧାତୁ+
Gardhābhaṅgā ଭଞ୍ଜ ଧାତୁ)—
ଭାଁଗାଗଢ଼ା ନିର୍ମାଣ ଓ ଧ୍ୱଂସ; ସୃଷ୍ଟି ଓ ପ୍ରଳୟ—
Building and demolishing.

ଗଢ଼ାମୂଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଠନ+ମୂଲ୍ୟ)—
Gardhāmūla ୧ । ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ବଣିଆର ମଜୁରି—
ବାନୀ 1. Wages of a goldsmith for
ଗଢ଼ାଇ making an ornament.
୨ । ବସ୍ତୁ ତିଆରି କରିବାର ମୂଲ—
2. Manufacturing wages.

ଗଢ଼ାଲି—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଗଠ ଧାତୁ)—
Gardhāli ନିର୍ମାତା; ରଚୟିତା; ଯେ ନିର୍ମାଣ କରେ—
ଗଢ଼ୈୟା Builder; maker.

ଗଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗଠ୍ ଧାତୁ)—
Gardhibā ୧ । ଗଠନ କରିବା; ନିର୍ମାଣ କରିବା—
ଗଢ଼ା 1. To build.
ଗଢ଼ନା ୨ । ଅଳଙ୍କାର ଆଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—
2. To mould.
୩ । ସୃଷ୍ଟି କରିବା—3. To construct.
୪ । ଉପାଦାନ ଓ ଉପକରଣରୁ ଅଭିପ୍ରେତ ପଦାର୍ଥ ତିଆରି କରିବା—
4. To build a thing from materials.
୫ । ମିଥ୍ୟା ପ୍ରମାଣ ଦ୍ୱାରା ମକଦ୍ଦମା ସୃଷ୍ଟି କରିବା—
5. To fabricate a case by false evidence.
୬ । ରଚନା କରିବା—6. To compose.

ଗଣ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ସଂଖ୍ୟା କରିବା; ସୁମାର କରିବା—
Gaṇ (root) 1. To number; to enumerate.
୨ । ଗଣିବା—2. To count.
୩ । ମିଶାଇବା—3. To add up; to total.
୪ । ବିବେଚନା କରିବା—4. To take into consideration; to consider.

ଗଣ—ସଂ. ବି. (ଗଣ୍ ଧାତୁ=ସଂଖ୍ୟା କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ସମୂହ—
Gaṇa 1. Multitude; collection.
୨ । ପଞ୍ଚା; ଦଳ; ପଲ—2. Herd; troop; group.
୩ । ଘାଟକ; ଜାତି—3. Caste; tribe.
୪ । ଏକଜାତୀୟ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଜୀବ—4. Flock.
୫ । ଶ୍ରେଣୀ—5. Class; series.
୬ । ଚତୁରଙ୍ଗ ସେନାବିଶେଷ; ବସ୍ତୁତ-୨୭, ରଥ-୨୭, ଅଶ୍ୱ ୮୧, ପଦାତି-୧୩୫ ସମ୍ମିଳିତ ସେନା—6. An army consisting of 27 elephants, 27 cars, 81 horses and 135 foot-soldiers.

ଏକେ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅତି ପ୍ରିୟତମ ଜଣ ମାତ୍ର ଲକ୍ଷଣ ସହିତରେ ଯେ ।
ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୭ । ସ୍ୱଯଶ; ସ୍ୱଜାତୀୟ ବହୁ—7. Many of one class.
୮ । ଅନୁଚରଙ୍କ ଦଳ—8. A body of followers or attendants.
୯ । ଗଣନା—9. Calculation.
୧୦ । (ଗଣିତ ସଂଖ୍ୟା—
10. (arithmatic) A number.
୧୧ । ଦେବତା ଓ ରାଜାଙ୍କ ଅନୁଚରବର୍ଗ—
11. Retinue of a king or Deity.
୧୨ । ପ୍ରମଥଗଣ; ଶିବଙ୍କ ଅନୁଚର ସେନାଦଳ; ଶିବଗଣ—
12. The retinue of Lord Siba.
[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ସେନାପତ୍ତି ଗଣେଶ ।]
୧୩ । (ବ୍ୟାକରଣ) ସଂସ୍କୃତ ଧାତୁମାନଙ୍କର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀ ବା ପୁଞ୍ଜ—13. Different groups of Sanskrit roots of verbs.
(ଯଥା—ଭ୍ୱାଦିଗଣ, ଅଦାଦି ଓ ଉନାଦି ।)
[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ ଧାତୁମାନଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ଧାତୁ ନାମରେ ଗଣମାନଙ୍କର ନାମକରଣ ହୁଏ ।]
୧୪ । ଏକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗଠିତ ଦଳ, ସମାଜ ବା ସଙ୍ଘ—
14. A society formed for a particular object; association.
୧୫ । କୋମ୍ପାନି; ସଘ 15 Company.
୧୬ । (ସଙ୍ଗୀତ) ପ୍ରଥମ ସମ ବା ତାଲଠାରୁ କୌଣସି ରାଗର ମିଶ୍ରଣକୁ ପୃଥକ୍ କରିବା ତିନିଟି ସ୍ୱରର ସମଷ୍ଟି—
16. (Music) A cluster of three tones dividing the combination of a Rāga from the 1st Sama.
୧୭ । ଦେବ, ମନୁଷ୍ୟ ଓ ଅସୁର ଏହିପରି ୩ ଶ୍ରେଣୀରେ ବରୁଣ ହୋଇଥିବା ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀ—
17. (astronomy) A series of lunar mansions classed under three heads (Deities, men and demons),

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

୧୮ । ଗଣେଶ—18. An epithet of 'Ganeśa'.

୧୯ । ଶ୍ଲୋକର ପାଦ—19. A foot in prosody.

ଦେ. ବ—ଗଣପତ୍ତି ଓ ଗଣନାଥ ଆଦ୍ୟଙ୍କ ଡାକ ନାମ—
A name for calling 'Ganapati' and Gananātha'.

ଗଣକ—ସଂ. ବଣ. (ଗଣ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—

Gaṇaka ୧ । ଯେ ଗଣନା କରେ ବା ସଂଖ୍ୟା ନିରୂପଣ କରେ--
(ଗଣିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 One who counts; reckoning.

୨ । ବହୁ ଧନଦ୍ୱାରା କ୍ରୀତ—
2. Bought for a large sum.

କ । ଅଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପାରଙ୍ଗମ—
3. Versed in mathematics.

(ଜ୍ୟୋତିଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବ—୧ । ଜ୍ୟୋତିର୍ବିତ୍; ଦୈବଜ୍ଞ—
1. Astrologer.

୨ । ଅଙ୍କଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A mathematician.

କ । ଆଠଗୋଟି ନକ୍ଷତ୍ରର ସମୂହ—
3. An assemblage of eight stars.

ଗଣକ କାଳିଦାସ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—'ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦାଭରଣ' ନାମକ
Gaṇaka kālidāsa ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରନ୍ଥର ରଚୟିତା—
Name of an author of an astrological work.

[ଦ୍ର—ଏ ଜଣେ କାଳିଦାସ ନୁହନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ଶୁଦ୍ଧିରଞ୍ଜନା ନାମକ ଖଣ୍ଡିଏ ଜ୍ୟୋତିଷଗ୍ରନ୍ଥର ରଚୟିତାଙ୍କ ନାମ ମଧ୍ୟ କାଳିଦାସ ଥିଲା ।]

ଗଣକାର—ସଂ. ବ. (ଗଣ=ସୈନ୍ୟ + କୃ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ସୈନ୍ୟ ଗଠନ କରେ)—
Gaṇakāra
୧ । ଯେ ଶ୍ରେଣୀ ବର୍ଗୀକରଣ କରେ—1. A classifier.

୨ । ଯେ ସଂଖ୍ୟା ବା ସୁମାର କରେ—
2. Counter; enumerater.

କ । ଭୀମସେନଙ୍କ ନାମ—
3. Name of Bhīmasena.

ଗଣଗଣ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Gaṇagaṇa ୧ । ମାଛିଙ୍କ ଗୁଣୁଗୁଣୁ ଶବ୍ଦ—
ଗୁଣଗୁଣ 1. Humming or buzzing sound of flies.
ଭିନଭିନା; ଗୁନଗୁନା

୨ । କାଶ ଶରଦ ଧରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନୁନାସିକ ବାକ୍ୟୋଚ୍ଚାରଣ ଧ୍ୱନି—
2. Buzzing nasal sound or voice due to cough.

ଗଣଗଣା—ଦେ. ବଣ. ସୁଂ—ଗଣଗଣିଆଁ (ଦେଖ)
Gaṇagaṇā Gaṇagaṇiāñ (See)

ଗୁନଗୁନା ଜରୁରୀ ହାତେ ଯେ ପଦାରଥ କାର୍ଡ଼
ଗଣଗଣା ମାନ୍ଥ ବସିଲେ ଉହିଁ ବେଢ଼ି—କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

ଗଣଗଣିଆଁ—ଦେ. ବଣ. ସୁଂ—୧ । ଯେ ଗଣଗଣ କରି କଥା କହେ;
Gaṇagaṇiāñ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଅନୁନାସିକ ବାକ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣକାରୀ—
ଗଣଗଣୀ } ସ୍ତ୍ରୀ 1. One who utters nasal or buzzing
ଗଣଗଣେଇ } sound while talking.
ଗୁଣଗୁଣେ ୨ । ଚଡ଼ଲ; ଗାଜିଁଗାଜିଁଆ—
ଗୁନଗୁନା 2. Growling or grumbling (person).

ଭନଭନେମାଛି ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ମାଛି—
ଭିନଭିନାମଚ୍ଛଡ଼ A kind of buzzing flea; the blue-bottle.

[ଦ୍—ଏମାନେ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟରେ ବସନ୍ତି । ଏ ସାଧାରଣ ମାଛି ଅପେକ୍ଷା ଆକାରରେ ବଡ଼ ଓ ପୃଥୁଳ । ଏମାନଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣ କାଳ । ଏମାନେ ମଳାଦରେ ବସି ମଳାଦରୁ ଦୂଷିତ କୀଟାଣୁ ଆଣି ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟରେ ସଂକ୍ରମିତ କରନ୍ତି ଓ ଉକ୍ତ ଦୂଷିତ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ଅନେକ ସଂକ୍ରାମକ ବ୍ୟାଧି (ଓଳାଉଠା ଆଦି)ର କୀଟାଣୁ ଏକସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଆନ୍ତି ଓ ରୋଗ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ।]

ଗଣଗଣିଆଁ ମାଛି—ଦେ. ବ—ଗଣଗଣିଆଁ (ଦେଖ)
Gaṇagaṇiāñ māchhi Gaṇagaṇiāñ (See)

ଗଣଗୋଷ୍ଠୀ—ଦେ. ବ—ପରିବାରର ସମସ୍ତେ—
Gaṇagoshṭhi Whole family; each member of a
ଗୋଷ୍ଟିପରିବାର family considered together.

ଗଣଚକ୍ରକ—ସଂ. ବ—ସାଧୁ ବା ଧର୍ମାତ୍ମା ବନ୍ଧୁଲୋକ ଏକତ୍ର ବା ଗୋଷ୍ଠୀରେ
Gaṇachakraka ବସି କରିବା ପଙ୍‌କ୍ତିଭୋଜନ—
Dinner eaten in community by a party of virtuous or pious men.

ଗଣଚ୍ଛନ୍ଦଃ—ସଂ. ବ—ବୃତ୍ତ (ଦେଖ)
Gaṇachchhandaḥ Bṛutti (See)

ଗଣତ୍କାର—ଦେ. ବ—ଗଣକ (ଦେଖ)
Gaṇatkāra Gaṇaka (See)
ଗଣତକାର

ଗଣାକ

ଗଣତନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ. (ଗଣ + ତନ୍ତ୍ର)—
Gaṇatantra ୧ । ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର-ଶାସନପ୍ରଣାଳୀ; ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର—
1. Democracy.

୨ । ଯେଉଁ ଶାସନପ୍ରଣାଳୀରେ ଏକ ଦଳ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କଠାରେ ସମସ୍ତ ରାଜ୍ୟଶାସନର ଭାର ଥାଏ—2. Oligarchy.

ଗଣତନ୍ତ୍ରୀ—ସଂ. ବଣ. (ଗଣତନ୍ତ୍ର + ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି
Gaṇatantrī ଗଣତନ୍ତ୍ର-ଶାସନପ୍ରଣାଳୀର ପକ୍ଷପାତୀ—One who is an advocate of the democratic system of administration.

ଗଣତା—ସଂ. ବ. (ଗଣ + ଭାବ. ତା)—
Gaṇatā ୧ । ପକ୍ଷପାତ —1. Partiality; party-spirit.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ଉଦ୍ଧ୍ୱ ଓ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଉଦ୍ଧ୍ୱୋ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଉଦ୍ଧ୍ୱୋ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେତେବେ ଏ ପୁସ୍ତାକୋଷରେ ନ ମିଳନ୍ତ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉଦ୍ଧି ର ବପରସ୍ତ ୨ ବା ୧ ଉଦ୍ଧ୍ୱୋ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଲିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଉ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଳିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ; 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୬ । ଶ୍ରେଣୀବନ୍ଧନ—2. Classification.

୩ । ସମ୍ବୃଦ୍ଧା—3. Gathering togother; conglomeration.

୪ । ମେଳ—4. Collusion; combination.

୫ । ଏକତ୍ରାବସ୍ଥିତ—5. Collection.

୬ । ବହୁ ଲୋକ ମିଳ ବାନ୍ଧିଥିବା ଦଳ; ଗୋଷ୍ଠୀ—
6. A Cabal.

୭ । ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ର—7. Mathematics.

ଗଣତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଣନ)—୧ । ସଂଖ୍ୟା—
Gaṇati 1. Number.

ଗୁଣତି; ଗଣତି; ଗନ୍ତି **ଗିନତୀ** ୨ । ସଂଖ୍ୟା କରିବା; ସୁମାର
2. Counting; numbering.

୩ । ଗଣନା—3. Calculation.

ଅଉ ପୁରୁଣା ବୁଢ଼ା, ଗଣତରେ ଶହେ ପାର ନଈଥାଉଛୁ—
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

ଦେ. ବ୍ରଣ. (ସଂ. ଗଣିତ)—ଗଣିତ—Counted.

ବୃନ୍ଦବନ୍ଦୀଳ ଅଟନ୍ତି ରଥରେ ଗଣତ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

ଗଣତଥ—ସଂ. ବ୍ରଣ—ଦଳ ଗଠନ କରିଥିବା—
Gaṇatitha Forming a troop and collection.

ଗଣତରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ରଣ—ଗଣନାରେ; ସଂଖ୍ୟାରେ—
Gaṇatire In number.

ଗୁଣତିରେ **ଗିନତୀମେ** ପଡ଼ଣ ସହସ୍ର ସେ ଏକା ଗଣତରେ
ବସିଲେ ଯାଇ ବର ଯମଙ୍କ ଭବରେ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ

ଗଣତ୍ୱ—ଦେ. ବ. (ଗଣ + ତ୍ୱବ. ତ୍ୱ)—ଗଣତା (ଦେଖ)
Gaṇatwa Gaṇatā (See)

ଗଣଦୀକ୍ଷା—ସଂ. ବ—୧ । ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ବହୁ ଶିଷ୍ୟଙ୍କର ଏକ ସମୟରେ
Gaṇadīkshā ମନ୍ତ୍ରଗ୍ରହଣ—
1. Simultaneous initiation of a number of persons.

୨ । ବହୁଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଏକସଙ୍ଗେ କରିଯିବା ପୌରୋହିତ୍ୟ—
2. Performance of religious rites as priest for a number of persons.

ଗଣଦେବ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—୧ । ଗଣନାଥ; ଗଣେଶ—
Gaṇadeba 1. Gaṇeśa.

୨ । (ସ. ଧ. ଲୋ.) ଗଣ ବା ଶ୍ରେଣୀରେ ଥିବା ଏକାଧିକ ଦେବ—ଗଣଦେବତା (ଦେଖ)
2. Gaṇadebatā (See)

ଗଣଦେବତା—ସଂ. ବ. (ଗଣ + ଦେବତା)—
Gaṇadebatā ଯେଉଁ ଦେବତାମାନେ ଏକାଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ଅଟନ୍ତି—
Some Deities worshipped and represented in certain groups.

[ଦ୍ର—ଗଣଦେବତାଙ୍କ ଗଣର ସଂଖ୍ୟା ୯; ଯଥା—ଆଦିତ୍ୟଗଣ—୧୨, ବିଶ୍ୱେଦେବାଗଣ—୧୦, ବସୁ—୮, ଭୂତିଭ—୫୬, ଅଶ୍ୱିନ୍ୟାଦି—୨୪, ବାୟୁ—୪୯, ମାହାରାଜିକ—୨୨୦, ସାଧ୍ୟ—୧୨ ରୁଦ୍ର—୧୧ ।]

ଗଣଦେବୀ—ସଂ. ବ—ପାର୍ବତୀଙ୍କ ଅନୁଚର ଦେବୀମାନେ—
Gaṇadebī The female retinue or attendants of Pārbatī.

ଗଣଦେବୀ ଜଗତ୍ରୁ ଏମନ୍ତ ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ । ଭକ୍ତ. ଲକ୍ଷ୍ମଣ୍ୟବତୀ ।

ଗଣଦ୍ରବ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ଗଣ + ଦ୍ରବ୍ୟ)—
Gaṇadrabya ୧ । ବହୁ ପ୍ରକାରର ବସ୍ତୁ—
1. A variety of articles.

୨ । ସାଧାରଣଙ୍କ ଅଧିକାରରେ ଥିବା ବସ୍ତୁ; ଇଜମାଲି ଧନ—
2. Public property; common fund.

ଗଣଧର—ସଂ. ବ. (ଗଣ + ଧୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Gaṇadhara ୧ । ଶ୍ରେଣୀର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. The head of a class.

୨ । ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷକ—2. School-master.

୩ । ଜୈନାଗୁର୍ଯ୍ୟ ବିଶେଷ—
3. A class of Jaina-preceptors.

ଗଣନ—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Gaṇana ଗଣନା (ଦେଖ)
Gaṇanā (See)

ଗଣନପତି—ସଂ. ବ—୧ । ଅଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି—
Gaṇanapati 1. A mathematician.

୨ । ଗଣେଶ—2. Lord Gaṇeśa.

ଗଣନ ମହାମାତ୍ର—ସଂ. ବ—ରାଜ୍ୟର ଅର୍ଥବିଭାଗର ମନ୍ତ୍ରୀ—
Gaṇana mahāmātra Finance-Minister.

ଗଣନା—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Gaṇanā ୧ । ଗଣତି; ସୁମାର—1. Calculation.

୨ । ସଂଖ୍ୟା କରିବା—
2. Counting; reckoning; calculating.

୩ । ଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା—3. Paying regard.

୪ । (ଗଣିତ) ଯୋଗ କରଣ—4. Adding together.

୫ । ଅବଧାରଣ—5. (Arithmetic) Ascertainment.

୬ । ବିଚାରକରଣ—
6. Consideration; thinking.

୭ । ହିସାବ—7. Account.

୮ । ଗ୍ରହନକ୍ଷତ୍ରାଦିଙ୍କର ଅବସ୍ଥିତି ଓ ଶୁଭାଶୁଭ ଫଳ ନିରୂପଣ—
8. Ascertaining the result of the positions of planets.

୯ । ଉଲ୍ଲେଖ—9. Enumeration.

୧୦ । ସଂଖ୍ୟା—10. Number.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଗଣନାଥ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ନାଥ)—
Gaṇanātha ୧ । ଗଣେଶ; ମହାଦେବଙ୍କ କନିଷ୍ଠ ପୁତ୍ର; ପ୍ରମଥ ଗଣର ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ—1. Gaṇeśa, the commander of Śiba's hosts.
୨ । ମହାଦେବ—2. Śiba.
୩ । ବୃହସ୍ପତି—3. A name of Bṛuhaspati.
୪ । ଇନ୍ଦ୍ର—4. A name of Indra.
୫ । ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର କର୍ତ୍ତା ବା ସ୍ୱାମୀ ବା ନାୟକ—5. Master; headman; leader.
୬ । ଦଳପତ୍ତି—6. Leader of a class.
୭ । ସେନାପତ୍ତି—
7. Commander or general of an army.
ସେ ଯୁଦ୍ଧେ କାହାକୁ ନ ଦେଖି ଗଣନାଥ
ଘୁଇଁଲେ ଦେବସୈନ୍ୟ ଭଙ୍ଗ ଯୁଦ୍ଧପଥ । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକର ନାମ—Name given to males.

ଗଣନାୟକ—ସଂ. ବ—୧ । ଜନନାୟକ ବା ନେତା—
Gaṇanāyaka 1. A leader of people; popular leader.
୨ । ଗଣନାଥ (ଦେଖ)
2. Gaṇanātha (See)
୩ । ଶିବ—3. Śiba. (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)

ଗଣନାୟିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁର୍ଗା—
Gaṇanāyikā An epithet of Durgā.

ଗଣନାର୍ହ—ସଂ. ବଣ. (ଗଣନ+ଅର୍ହ) —ଗଣନାଯୋଗ୍ୟ—
Gaṇanārha Countable; fit to be counted.

ଗଣନୀୟ—ସଂ. ବଣ. (ଗଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Gaṇanīya ୧ । ଗଣନାର ଯୋଗ୍ୟ; ସଂଖ୍ୟେୟ—
1. Fit to be counted; numerable.
୨ । ଯାହା ଗଣାଯାଇ ପାରେ—2. Calculable.
୩ । ଗ୍ରାହ୍ୟ—3. Worthy to be reckoned; acceptable.
୪ । ଯାହାକୁ ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ କରାଯାଇ ପାରେ—
4. Fit to be classified.
୫ । ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ—5. Worthy of being mentioned.

ଗଣନ୍ତି—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଗଣନ)—ଗଣତି (ଦେଖ)
Gaṇanti Gaṇati (See)

ଗଣପ—ସଂ. ବ. (ଗଣ+ପା ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Gaṇapa ଗଣନାଥ (ଦେଖ)
Gaṇanātha (See)

ଗଣପତି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ପତି) —ଗଣନାଥ (ଦେଖ)
Gaṇapati Gaṇanātha (See)

ଗଣପତି ଉତ୍ସବ—ଦେ. ବ — ଗଣେଶଚତୁର୍ଥୀଦିନ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କର
Gaṇapati utsaba ଉତ୍ସବ—A festival of the Marhattas on the Gaṇeśa-chaturthī day.
[ଦ୍ର—ପୁନାରେ ମହାସମାରୋହରେ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ସହିତ ଏହା ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ ।]

ଗଣପର୍ବତ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ପର୍ବତ) —ଶିବାନୁଚର ଓ ଯକ୍ଷ
Gaṇaparbata ଦ୍ୱାରଗଣ ଯେଉଁ ପର୍ବତରେ ବାସ କରନ୍ତି; କୈଳାସ ପର୍ବତ—The mountain Kailāsa (inhabited by Śiba's hosts).

ଗଣପୂର୍ବ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ପୂର୍ବ)—
Gaṇapūrba ଦଳ ବା ଜାତିର ନାୟକ—
Leader of a class or tribe.

ଗଣବତୀ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ଧନ୍ୱନ୍ତରି ଦିବୋଦାସଙ୍କ ମାତା—
Gaṇabatī Name of the mother of Dhanwantari Dibodāsa.

ଗଣଭର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ଭର୍ତ୍ତୃ. ୧ମା. ୧ବ.)—
Gaṇabharttā ୧ । ମହାଦେବ—1. Śiba.
୨ । ଗଣେଶ—2. Deity Gaṇeśa.
୩ । ଦଳପତ୍ତି—3. Leader of a class.

ଗଣଭୂଷଣ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ଭୂଷଣ)—ସିନ୍ଦୂର—
Gaṇabhushaṇa Red lead; vermillion.

ଗଣଭୋଜନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ଭୋଜନ)—୧ । ଜାତିଆଣ ଭୋଜ—1. Caste-dinner.
୨ । ପଂକ୍ତିଭୋଜନ; ବହୁଲୋକ ଏକସମୟରେ ଓ ଏକସ୍ଥାନରେ ବସି ଖାଇବା—2. Picnic; a dinner participated by many persons.
୩ । ବହୁଲୋକଙ୍କର ଏକ ରୁଷେଇରେ ପାକ ଓ ଭୋଜନ—3. Common messing.

ଗଣରାଜ୍ୟ—ସଂ. ବ—୧ । (ନାମ) ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ରାଜ୍ୟବିଶେଷ—
Gaṇarājya 1. Name of a kingdom in the Deccan.
୨ । ପ୍ରଜାପ୍ରତିନିଧି ଶାସକଙ୍କଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ରାଜ୍ୟ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A country ruled by a representative of the people

ଗଣରାତ୍ର—ସଂ. ବ. (ରାତ୍ରି+ଗଣ)—ନାଶାସମୂହ; ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ରାତ୍ରି—
Gaṇarātra Many nights in succession, a series of nights.

ଗଣଶ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—ଗଣେଶ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Gaṇaśa (etc) Gaṇeśa etc (See)

ଗଣଶଃ—ସଂ. କ୍ରି. ବଣ. (ଗଣ+ଶସ୍ପ୍ରତ୍ୟୟାର୍ଥରେ. ଶସ୍)—୧ । ବହୁଶଃ—
Gaṇaśaḥ 1. Group by group.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରଭେଦରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଇଥ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅଁ' ଖୋଜିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଖୋଜିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଖୋଜିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଖୋଜିବେ ।

୨ । ଦଳଦଳ ହୋଇ; ଘଲଘଲ; ଦଳେଦଳେ—
2. In crowds; in herds; in troops.
୩ । ଶ୍ରେଣୀଶ୍ରେଣୀ ହୋଇ—3. In classes.

ଗଣଶକ୍ତି—ସଂ. ଷ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ଶକ୍ତି)—
Gaṇaśakti ଜନଶକ୍ତି; ଜନସଙ୍ଘର ଶକ୍ତି—
Power of the people.

ଗଣହାସକ—ସଂ. ବ—ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବିଶେଷ—
Gaṇahāsaka A species of perfume.

ଗଣା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଣନ)—୧ । ଗଣନ—1. Counting.
Gaṇā ୨ । ସଂଖ୍ୟା କରିବା—2. Reckoning.
ଗୁନା; ଗୁନତି; ଗଣତି ୩ । ଗଣତି; ସୁମାର—3. Enumeration.
ଗିନନା; ଗିନତି ଏଣୁ ବର ଶିଷ୍ୟ ମନ୍ତ୍ର କରୁଥିବ ଗଣା ।
ସ୍ତୋତା. ଶ୍ରୀଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତା ।
ଦେ. ବିଣ—ଗଣତି ହୋଇଥିବା; ସଂଖ୍ୟା କରାଯାଇ ଥିବା—
Counted; reckoned.

ଗଣାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଗଣିବା କ୍ରିୟାର ପ୍ରେରଣାର୍ଥ ରୂପ)—
Gaṇāibā ୧ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ସୁମାର କରାଇବା—
ଗୁନାନ 1. To get something counted or
ଗିନବାନା; ଗିନନା calculated by another.
ଚନ୍ଦ୍ରମା ! ତହ୍ନ ଶୂରତ ଗଣାଇବ । ଉଷ. ପ୍ରେମସୁଧାଳହ୍ୟ ।
୨ । ସ୍ୱଜକୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ ନକଟରେ ସ୍ୱଜସ୍ୱାଦି ନେଇ ଦାଖଲ କରିବା—2 To pay revenue to the Government treasury.
(ଯଥା—ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱରପୁର ଶାସନ ମକଦମ ନଗଦ ଗଣାଇଲ୍ଲା—
କା. ୮୫୩/୪୫—ଡାଲପଙ୍ଗ ଲେଖାଳଙ୍କ ହସ୍ତାକ୍ଷରର ଆଦର୍ଶ ।)

ଗଣାକ୍ରାନ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ଆକ୍ରାନ୍ତ)—ଦଳଭୁକ୍ତ—
Gaṇākrānta Included in groups; formed into herds.

ଗଣାଗ୍ରଣୀ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ବହୁ ୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ଅଗ୍ରଣୀ)—
Gaṇāgraṇī ୧ । ଗଣନାୟକ—1. Leader.
୨ । ଗଣେଶ—2. God Gaṇeśa.
୩ । ମହାଦେବ—3. Śiba.

ଗଣାଚଳ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ. ଶିବଗଣମାନଙ୍କ ଅଧ୍ୟୁଷିତ ଅଚଳ)—
Gaṇāchala କୈଳାସ ପର୍ବତ—A name of the Kailāsa mountains.

ଗଣାଧିପ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ଅଧିପ)—ଗଣନାଥ (ଦେଖ)
Gaṇādhipa Gaṇanātha (See)

ଗଣାଧିପତି—ସଂ. ବ.—ଗଣନାଥ (ଦେଖ)
Gaṇādhipati Gaṇanātha (See)

ଗଣାଧ୍ୟକ୍ଷ—ସଂ. ବ.—ଗଣନାଥ (ଦେଖ)
Gaṇādhyakṣha Gaṇanātha (See)

ଗଣାନ୍ନ—ସଂ. ବ.—(ମ. ପ. ଲୋ; ଗଣର ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ ଅନ୍ନ; ଗଣ+ Gaṇānna ଅନ୍ନ)—୧ । ବହୁସ୍ୱାମିକ ଅନ୍ନ; ଅନେକ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରର ଦାନା—1. Food dispensed by many masters.
୨ । ଅନେକ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଚାକିରି—
2. Service under joint masters.
୩ । ସାଧାରଣଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଖାଦ୍ୟ—3. Food intended for distribution amongst the public.
୪ । ବହୁଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଖାଦ୍ୟ—
4. Food prepared together for many; a mess.

ଗଣାପୁଚ୍ଛା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଣ ଓ ପ୍ରଚ୍ଛ ଧାତୁ)—୧ । ଶୁଭକର୍ମ ନିମନ୍ତେ Gaṇāpuchhā ଜ୍ୟୋତିଷୀଙ୍କୁ ଶୁଭଲଗ୍ନ ଆଦି ବୁଝିବା—
ଠିକୁଜୀମିଳାନ 1. Foretelling or calculating of the future by astrology.
୨ । ବିବାହ ନିମନ୍ତେ ବରକନ୍ୟାଙ୍କ କୋଷ୍ଠୀ ଗଣନା—
2. Casting of the horoscopes of the bride and bridegroom-elect.

ଗଣାପୋଚ୍ଛା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଗଣ ଓ ପ୍ରଚ୍ଛ ଧାତୁ)—
Gaṇāpochhā ଗଣାପୁଚ୍ଛା (ଦେଖ)
Gaṇāpuchhā (See)

ଗଣାବିଦ୍ୟା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଣନା+ବିଦ୍ୟା)—୧ । ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ର—
Gaṇābidyā 1. Mathematics.
୨ । ଗଣନା କରିବାର ବିଦ୍ୟା—
2. The art of calculation.
ଋତୁପର୍ଣ୍ଣ ବୋଇଲେ ଗଣାବିଦ୍ୟା ଭୁଲେ,
ଅକ୍ଷବିଦ୍ୟା ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଜାଣିଅଛ ଉଲେ । ଭୂସର୍ହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଗଣାଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଗଣିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟ)—ଗଣିତ ହେବା—
Gaṇāyibā To be counted.
ଗୁନାଯାଓୟା
ଗିନାଯାନା

ଗଣାହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଗଣିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟ)—ଗଣାଯିବା (ଦେଖ)
Gaṇāhebā Gaṇāyibā (See)

ଗଣି—ସଂ. ବିଣ.—(ଗଣ+ଇ)—ଗଣନା କରୁଥିବା—
Gaṇi Counting
ବି. ପୁଂ.—୧ । ବେଦବେଦାଙ୍ଗପାରଗ ବ୍ୟକ୍ତି—1. One versed in the scriptures and auxiliary sciences (Apte).
୨ । ତର୍କ—2. Argument.
ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଗଣେଶ) ଗଣେଶ ନାମର ସମ୍ବନ୍ଧ ସମ୍ବୋଧନ
Name by which a person named Gaṇeśa is called in endearment.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଂ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଦ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ନ୍

ଗଣିଆଁ Gaṇiāñ — ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଣେଶ)—୧ । ଗଣେଶ ନାମର ଅନାଦରାର୍ଥକ ପ୍ରୟୋଗ—1. Name by which a person named Gaṇeśa is called in familiarity or contempt.

୨ । ଗଣିଆଁ ଚୋଡ଼ (ଦେଖ)

2. Gaṇiāñtordi (See)

ଗଣିଆଁ ଚଢ଼େଇ Gaṇiāñ chardhei — ଦେ. ବ.—ଗଙ୍ଗେଇ ୧ (ଦେଖ)

Gaṅgei 1 (See).

ଗଣିଆଁ ଚୁଡ଼ି Gaṇiāñturdi — ଦେ. ବ.—ଗଣିଆଁ ଚୋଡ଼ (ଦେଖ)

Gaṇiāñtordi (See)

ଗଣିଆଁ ଚୋଡ଼ Gaṇiāñtordi — ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଙ୍ଗାଟେୟୀ)—ଚୋଡ଼ଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ର କାଣ୍ଡଯୁକ୍ତ ମାଛବିଶେଷ—A small slender fish; Belone Gaucila. ଗାଙ୍ଗଦାଡ଼ା

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଲମ୍ବରେ ୧୪।୧୫ ଆଙ୍ଗୁଳ ବଢ଼ନ୍ତି, ଥଣ୍ଟ ଲମ୍ବ ଓ ମୁହଁ ଚୋଞ୍ଚଆ । ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ ଏ ମାଛ ଖାଇଲେ ଗର୍ଭରେ ପିଲାଙ୍କର ଶେଯରେ ମୁତିବା ରୋଗ ଭଲ ହୁଏ ।]

ଗଣିଆରି Gaṇiāri — ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ.—(ସଂ. ଗଣିକାରିକା; ଭୁଲ. ବ. ଗଣୟାରି) ଗଣିକାରିକା (ଦେଖ)

Gaṇikārikā (See)

ଗଣିକା Gaṇikā — ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ଗଣ=ସମୂହ+ଇକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଉର୍ତ୍ତ୍ୟରୂପରେ ଯାହାର ଗଣ ବା ବହୁଲୋକ ଅଛନ୍ତି)—୧ । ବେଶ୍ୟା; ବାରନାସ୍ତ୍ରୀ—1. Prostitute; harlot; courtesan.

୨ । ହସ୍ତିନୀ—2. She-elephant.

୩ । ଜୁଇଫୁଲ; ଜୁଇ ଲତା—3 A kind of single-petalled and slender jasmine.

ବଃଠ ବନାରେ ସୁମନ୍ତରେ ହସ୍ତେ ଗଣିକାପତ୍ର ଦବା ଘତ ।

ଉଦ୍ଭ. ଦୈବେଜ୍ଞଶବଲାସ ।

ଗଣିକାରିକା Gaṇikārikā — ସଂ. ବ. (ଗଣି=ଉର୍କ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ+ଆ; ଅମରଟୀକା; ଏହାର ଡାଳ ଭାଙ୍ଗିଲେ ଶବ୍ଦ ହୁଏ)—ଅଗ୍ନିମନ୍ଥ; ଅଗବଥି ଗଛ (ଦେଖ)

An ever green plant; Premna Integrifolia.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବକାଳରେ ଏହାର ଶୁଖିଲା ଡାଳ ଦୁଇଖଣ୍ଡକୁ ଘର୍ଷଣ କରି ନଆଁ ବାହାର କରିଯାଉଥିଲା । ଏହାର ଘନ ମସୃଣାକାର, ଫୁଲ ଶ୍ୱେତ, ଆର୍ପାତ, ବର୍ଷାକାଳରେ ଫୁଟେ, ଛେଚି ଚର ହରଦ୍, କାଠ ଓ ପତ୍ର ଈଷତ୍ ସୁଗନ୍ଧ । ଲୋକେ କହନ୍ତି ଦେହରେ ଅଗ୍ୟାବାତ ଫଳ ଗଲେ ଏ ଗଛ ପାଖକୁ ଯାଇ ତା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗାତ କରି ଡାକୁ କୁଣ୍ଢାଇଲେ ଅଗ୍ୟାବାତ ଫୁଲ୍ଲ କମିଯାଏ । ଡାଳ ଭାଙ୍ଗିଲେ ଶବ୍ଦ ହୁଏ ।]

ଗଣିତ Gaṇita — ସଂ. ବଣ. (ଗଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—

୧ । ଯାହା ଗଣତ ହୋଇଅଛି—1. Counted; reckoned; calculated.

୨ । ଫଳ୍ୟାତ—2. Enumerated.

ସଂ. ବ—୧ । ଗଣନାବିଷୟକ ଶାସ୍ତ୍ର; ଅଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ର—1. Arithmetic; mathematics.

[ଦ୍ର—ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ର ଭିନ୍ନ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ, ଯଥା—ପାଟୀଗଣିତ ବା ଅବ୍ୟକ୍ତ ଗଣିତ—Algebra, ପାଟୀଗଣିତ ବା ବ୍ୟକ୍ତଗଣିତ—Arithmetic, ରେଖା ଗଣିତ—Mensuration.]

୨ । ପରିମାଣବିଷୟକ ଶାସ୍ତ୍ର—

2. The science of measurement.

୩ । (ଗଣ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତ) ଗଣନା; ଫଳ୍ୟାନ; ସୁମାର—

3. Calculation.

୪ । (ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ର) ଓଡ଼ାଙ୍କ—

4. (mathematics) A sum of progression.

୫ । ଗଣିତବିଷୟକ ପ୍ରଶ୍ନ ବା ସମସ୍ୟା—

5. A mathematical sum or problem.

ଗଣିତ ଜ୍ୟୋତିଷ Gaṇita jyotisha — ସଂ—ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ରାଦିଙ୍କ ଗତିସ୍ଥିତି; ଗଣନ କରିବାର ବିଦ୍ୟା—Astronomy. (ସଂଜ୍ଞ ଜ୍ୟୋତିଷ—ବିଘତ)

ଗଣିତଜ୍ଞ Gaṇitajña — ସଂ. ବଣ. ତ୍ପୁ. (ଗଣିତ+ଜ୍ଞା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଅଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପାରଦର୍ଶୀ—

Mathematician; versed in mathematics.

ଗଣିତା Gaṇitā — ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଣିତ)—ସୁମାର; ଗଣନ—

Calculation.

ଗୁନ୍ତି କାହିଁ କେତେ ଛନ୍ତି ଏହା ଗଣିତା ନାହିଁ—ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ଗିନତୀ ଦେ. ବଣ—୧ । ଗଣାଦେବା; ଗଣିତ—

1. Counted.

ତୁ ଏବେ ରହ ମୋ ବଚନେ
ଆଜି ଗଣିତା ସାତ ଜନେ—କଟୁଆଖ. ଭାଗବତ ।

୨ । ଯୋଗ୍ୟ—2. Fit.

ଏ ଦ୍ୱାରକୁ ଏମାନେ ଗଣିତା ନୁହନ୍ତି—ପ୍ରାଚୀ, ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ଗଣିତି Gaṇiti — ଦେ. ବ—ଗଣତି (ଦେଖ)

Gaṇati (See)

ଗଣିତା Gaṇitī — ସଂ. ବଣ. ତ୍ପୁ. (ଗଣିତ+କରିବା ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—(ଗଣିତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଗଣନାକାରୀ—1. Calculating.

୨ । ଗଣିତଜ୍ଞ—2. Mathematician.

୩ । ଦୈବଜ୍ଞ—

3. Versed in the art of foretelling.

ଗଣି ଦେବା Gaṇidebā — ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୟକୁ ଧନ ଆଦି ଗଣନା କରି ଦେବା—1. To pay a sum to another by counting it up. **ଗୁଣେଦେଓୟା**

ଗିନଦେନା ୨ । ଗଣନା କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରିବା—

2. To end or complete a reckoning.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଭଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିରୁ ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥେ) ନଗଦ ଧନର ଅଧିକାରୀ ହେବା—
3. (figurative) To be master of cash.
(ଯଥା—ଅମୁକ ଲୋକ ନଗଦ ୫ ୫୦୦୦ ଗଣି ଦେବ ।)
୪ । ନଗଦ ଧନ ଦେବା—4. To pay in cash.

ଗଣିନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଯଦାର୍ଥ ବା ଧନକୁ ଗଣନା କରି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି-
Ganinebā ଠାରୁ ନିଅଁ ନେବା—
ଗୁଣେଲିଓୟା To take money or things from another
ଗିନଲେନା by counting.

ଗଣିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗଣ୍ ଧାତୁ)—
Ganibā ୧ । ସୁମାର କରିବା; ସଂଖ୍ୟା କରିବା—
ଗୁନା 1. To count; to enumerate.
ଗିନନା ୨ । ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଗଣନା କରି ପ୍ରଦାନ କରିବା—
2. To pay by counting one by one.
ରେଟ ଦେବାପାଇଁ ପୃଥ୍ୱୀ ନୃପ ଶ୍ରେଣୀ
ରେଟ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ତାହା ଦେଲେ ଗଣି —କୃଷ୍ଣଙ୍କି୍ଟ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।
୩ । ତୁଳନା କରିବା—3. To compare.
୪ । ବିଚାରିବା —4. To consider; to deem.
କମଳଦଳେ କମଳ ଗଣେ ମଧୁତ୍ୟାଗୀ ଯଥା—
ଭକ୍ତ. ଜୋଛୁରୁଆଶ୍ରୁଦସ୍ତ ।
୫ । ଅବଧାରଣା କରିବା—5. To ascertain.
୬ । (ପ୍ରମାଦ) ଆଶଙ୍କା କରିବା—
6. To apprehend or fear.
ଆଉଙ୍ଗେ ପାଶୁବବଳ ଗଣିଲେ ପ୍ରମାଦ—ଗୁଧାନାଥ, କେଣୀସଂହାର ।
୭ । ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା—7 To aim.
୮ । ମାନିବା; ଖାତିର କରିବା—8. To regard.
ଅହାର ବହାର ନଦ୍ରାବେଶ ବଷ ହେଇ ଭାର୍ ମୁଁ ନ ଗଣେ—
ଜଗତ୍ସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଜୀବ କଲ୍ପଲତା ।
୯ । ନଗଦ ଧନ ଦେବା—9. To pay cash.
୧୦ । (କୌଣସି ବସ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ) ଲେଖା କରିବା; ସମାନ କରିବା—
10. To count or deem as.
ଦ୍ରୌପଦୀକାଳେ ଯେବେ ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କରେ ପାଣି
ଥାଏ ବନ୍ଧୁ ସ୍ମରଣ ଯାଗ ଫଳେ ଗଣି—କୃଷ୍ଣଙ୍କି୍ଟ. ମହାଭାରତ. ଅନୁଶାସନ ।
୧୧ । ଗଣନାପୂର୍ବକ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା—
11. To ascertain by calculation.
ଅଗ୍ନିମେଧ କରିବାକୁ ଶୁଭଦିନ ଗଣ ।
ବଶ୍ୱନାଥ. ବଚନ୍ଦ୍ରଭମନ୍ଦ୍ରଣ ।
୧୨ । ସମ୍ମାନ କରିବା—
12. To show respect or regard.
ଯେ ଦଣ୍ଡ ସ୍ୱଭାବେ ଶ୍ୱଶୁର
ତାଙ୍କୁ ନ ଗଣିଲେ ଈଶ୍ୱର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୧୩ । ସ୍ମରଣ କରିବା—1. To remember
ତୋର ତୋ ଚରଣ ଧାସ୍ରି ଝୁରୁଥିବୁଁ ନଜ ଭାଗ୍ୟ ଗଣି ଗଣି ।
ବୁଢାସ୍ର. ଗୀତ ଲହଡା ।

ଗଣୀ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ଗଣ+ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)—
Ganī ଯାହାର ଦଳ ବା ପଲ ଥାଏ—
Having or owning a flock.
ସଂ. ବି. ପୁଂ—ବଦ୍ୟାଳୟର ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ପଢ଼ାଉଥିବା ଶିକ୍ଷକ;
(ଗଣିମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ୍କୁଲ ମାଷ୍ଟର—
A class-teacher; a school-master.

ଗଣୀଭୂତ—ସଂ. ବିଶ. (ଗଣ + ଅଭୂତ ଭାବେ (ଭୂ) କ୍ତ+ଭୂତ)—
Ganībhūta ଦଳଭୁକ୍ତ; କୌଣସି ଗଣରେ ସ୍ଥିତ; ଗଣାନ୍ତର୍ଗତ—
Included in or belonging to a party or class.

ଗଣୀୟ—ସଂ. ବିଶ. (ଗଣ + ଈୟ୍)—ଗଣସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Ganīya Relating to a Gaṇa or 'class'.

ଗଣେଇ—ଦେ. ବି—୧ । ଗଣିଆ ଭୋଡ଼ ମାଛର ଛୁଆ; କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଣ୍ଡିଆ ଭୋଡ଼—
Gaṇei
1. The fry or Gaṇiā tordi fish.
୨ । ଏକ ଜାତୀୟ ମାଛରଙ୍କା ଚଢ଼େଇ—
2. A kind of King-fisher.

ଗଣେଇ ଭୋଡ଼—ଦେ. ବି—ଗଣିଆଁ ଭୋଡ଼ (ଦେଖ)
Gaṇei tordi Gaṇiāñ tordi (See)

ଗଣେୟ—ସଂ. ବି. (ଗଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ ନପାଦନ)—
Gaṇeya ଗଣନୀୟ (ଦେଖ)
Gaṇanīya (See)

ଗଣେରୁ—ସଂ.ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଣ=ସଂଖ୍ୟା+ଇର୍ ଧାତୁ=ଯିବା+କର୍ତ୍ତୁ.ଉ)—
Gaṇeru ୧ । ବେଶ୍ୟା—1. Prostitute; harlot.
୨ । ହସ୍ତିନୀ—2. A female elephant.
୩ । କର୍ଣ୍ଣିକାର ବା କନଅର ଗଛ—
3. Bastard oleander.

ଗଣେରୁକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଣେରୁ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Gaṇerukā ୧ । ଦୂତୀ—1. Procuress.
୨ । କୁଟ୍ଟିନୀ—2. Panderess.
୩ । ନଷ୍ଟଚରିତ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀ—3. Adulteress.
୪ । ଦାସୀ—
4. Female servant; maid servant.

ଗଣେଶ—ସଂ. ବି. (ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉଚ୍ଚ; ଗଣ=ବଦ୍ଧକାର୍ଯ୍ୟ ସମୂହ+ଈଶ)—
Gaṇeśa ୧ । ଗଣନାଥ—1. God Gaṇeśa.
[ଦ୍ର—ଏ ମହାଦେବ ଓ ପାର୍ବତୀଙ୍କର କନିଷ୍ଠ ଓ ମତାନ୍ତରରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର । ମତାନ୍ତରରେ ପାର୍ବତୀଙ୍କ ଦେହର ମଳ ତମରୁ ଜନ୍ମି-ଥିଲେ । ଏ ବଦ୍ୟାର ଅଧିଷ୍ଠାତା ଦେବ ଓ ସମସ୍ତ ବଘ୍ନବନାଶକ ଅଟନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଏହାଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ଆବାହନପୂର୍ବକ ପୂଜା କରାଯାଏ । ଏହାଙ୍କର ଗଜମସ୍ତକ, ଏକ-ଦନ୍ତ, ଥନ୍ତୁଳ ପେଟ ଓ ସାପ ପଇତା । ଏହାଙ୍କର ବାହନ ମୂଷା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

ଏ ଦାଢରେ ଗୋଟିଏ ଲଡ଼ୁ ଧର ଥାଆନ୍ତି । ପରଶୁରାମଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କର ଏହାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଦାନ୍ତଦାନ୍ତ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲା । ମହାଦେବ ଏକ ଅସୁରକୁ ବଧ କରିବାକୁ ଯାଇଥିବା ସମୟରେ ଏ ପାଦ୍ଦାଙ୍କଠାରୁ ଜାଡ ଦେଲେ ଓ ପାଦ୍ଦା ଏହାଙ୍କୁ ଦ୍ୱାର ଜଗାଇ-ଥିଲେ । ମହାଦେବ ଘରକୁ ଫେର ଆସିଲା ବେଳେ ଏ ଭାଙ୍କୁ ଆପଣା ପିଠା ବୋଲି ଚହ୍ନି ନ ପାର୍ ବାଟ ଛଡ଼ିଲେ ନାହିଁ ଓ ମହାଦେବ ଏହାଙ୍କ ଶିର ଛେଦନ କର୍ ଉତରକୁ ଯାଇ ପାଦ୍ଦାଙ୍କ-ଠାରୁ ଏହାଙ୍କର ପରଚୟ ପାଇ, ଫେର୍ ଆସି ଦେଖିଲା ବେଳକୁ ମୁଣ୍ଡଟି ନାହିଁ, ଗଣ୍ଡିଟି ପଡ଼ିଅଛି । ମହାଦେବ ମୁଣ୍ଡ ଖୋଜ ନ ପାଇ ଉତ୍ତରକୁ ମୁଣ୍ଡ କର ଶୋଇଥିବା ଗୋଟିଏ ହାତୀର ମୁଣ୍ଡକୁ କାଟି ଆଣି ଏହାଙ୍କ ଗଣ୍ଡିରେ ଯୋଡ଼ ଦେଇ ଏହାଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇଲେ ଓ ତଦନୁସାରେ ଏହାଙ୍କର ହାତୀମୁଣ୍ଡ ହେଲା । ଏ ମହାଦେବଙ୍କ ପ୍ରମଥ ଗଣର ସେନାପତି । କଥିତ ଅଛି ଯେ ବ୍ରହ୍ମା ଏହାଙ୍କୁ ବ୍ୟାସଙ୍କୁ ମହାଭାରତର ଲେଖକରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଋକ୍ରୁ ଚନ୍ଦନ, ରକ୍ତ ପୁଷ୍ପରେ ଏହାଙ୍କୁ ପୂଜା କରିଯାଏ; ଗଣେଶ ଚତୁର୍ଥୀ ଦିନ ଗଣେଶଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପୂଜା ହୁଏ । ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ— ଗଣନାଥ, ଗଣପତି, ଗଣାଗ୍ରଣୀ, ଗଣାଧିପ; ଗଣାଧ୍ୟକ୍ଷ, ଗଣେଶ୍ୱର, ଗଣେଶାନ, ଗଣନାୟକ, ଏକଦନ୍ତ, ଏକଦଂଷ୍ଟ୍ର, ଗଜାସ୍ୟ, ଗଜବଦନ, ବିଘ୍ନରାଜ, ବିନାୟକ, ଦ୍ୱୈମାତୁର, ଲମ୍ବୋଦର, ହେରମ୍ବ, ଗଜାନନ, ବିଘ୍ନେଶ, ପରଶୁପାଣି, ଆଖୁଗ, ଶୂର୍ପକର୍ଣ୍ଣ ।]

୨ । (ନାମ) 'ଜାତକାଲଙ୍କାର' ନାମକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଫଲତ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରନ୍ଥର ରଚୟିତା—2. Name of the author of a Sanscrit astrological treatise.

[ଦ୍ର—ଏ ଜାତିରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଡାସ୍ତା ନଦୀର ତୀରବର୍ତ୍ତୀ ସୂର୍ଯ୍ୟପୁର ନାମକ ଗ୍ରାମରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।]

ଗଣେଶ ଚଉଠୀ—ଦେ. ବ—ଗଣେଶ ଚତୁର୍ଥୀ (ଦେଖ)
Gaṇeśa chauṭhi Gaṇeśa chaturthī (See)

ଗଣେଶ ଚଉଠୀ ଚନ୍ଦ୍ର—ଦେ. ବ—ଗଣେଶ ଚଉଠୀ ଶଶାଙ୍କ (ଦେଖ)
Gaṇeśa chauṭhi chandra Gaṇeśa chauṭhi śaśāṅka (See)

ଗଣେଶ ଚଉଠୀ ଶଶାଙ୍କ—ଦେ. ବ—୧ । ଗଣେଶ ଚତୁର୍ଥୀ ରାତ୍ରିରେ ଉଦିତ ଚନ୍ଦ୍ର—
Gaṇeśa chauṭhī śaśāṅka
1. The moon appearing in the night of 'Gaṇeśa-chaturthī.'

୨ । (ଋକ୍ରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବା ନିଷିଦ୍ଧ ଥିବାର ଲକ୍ଷଣାର୍ଥରୁ) ଅଦର୍ଶନୀୟ ପଦାର୍ଥ—
2. Anything which should not be seen.

ବଦନ ପର ଯୁଦ୍ଧାଙ୍କ, ଗଣେଶ ଚଉଠୀ ଶଶାଙ୍କ—
ରୂପକ—ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

[ଦ୍ର—ବ୍ରହ୍ମପୁରାଣବଚନ ଅନୁସାରେ ନାଗ୍ନଜିତ ଅରଣ୍ୟଜିତ ଦୋଇ ଗଣେଶଚତୁର୍ଥୀ ରାତ୍ରିରେ ଚନ୍ଦ୍ରଦର୍ଶନରେ ଥାଆନ୍ତି ଓ ସେ ରାତ୍ରିରେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କଲେ ଋକ୍ରୁ ଅରଣ୍ୟାପ ଦର୍ଶନକାରୀଙ୍କୁ ଉପରେ ପଡ଼େ । ଗଣେଶଚତୁର୍ଥୀ ରାତ୍ରିରେ ଉଦିତ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ନକ୍ଷତ୍ରଚନ୍ଦ୍ର ବୋଲ୍ଯାଏ ଓ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବା ନିଷିଦ୍ଧ । ଦୈବାତ୍ ଦର୍ଶନ କଲେ ପୂର୍ବ ବା ଉତ୍ତର ମୁଖ ହୋଇ ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ବାକ୍ୟ 'ସିଂହଃ ପ୍ରସେନମବଧୀତ୍, ସିଂହୋ ଜାମ୍ବବତା ହତଃ । ସୁକୁମାରକ ମାରୋଦସ୍ତବ ହ୍ୟେଷ ସ୍ୟମନ୍ତକଃ' ବାକ୍ୟ ପାଠ କଲେ ଓ ସ୍ୟମନ୍ତକ ଉପାଖ୍ୟାନ ଶୁଣିଲେ ଦୋଷ କ୍ଷୟ ହୁଏ ।
ଖଡ଼ରହ. ନୂତନ ପଞ୍ଜିକା. ଭଥାହିତତ୍ତ୍ୱ ।]

ଗଣେଶ-ଚତୁର୍ଥୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଭାଦ୍ରମାସ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଥୀ—
Gaṇeśa chaturthī The fourth day of the bright fort night of the month of Bhādra.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଗଣନାଥଙ୍କୁ ପୂଜା କରିଯାଏ ।]

ଗଣେଶପେଟ—ଦେ. ବ—ଥମ୍ବିଲ ପେଟ—
Gaṇeśapeṭa Pot-belly.

ଗଣେଶପେଟା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଥମ୍ବିଲପେଟା, ଢୋଲୁଆ—
Gaṇeśapeṭā Pot-bellied.

ଗଣେଶପେଟିଆ—ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଗଣେଶପେଟା (ଦେଖ)
Gaṇeśapeṭiā Gaṇeśapeṭā (See)

ଗଣେଶବାହନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣେଶ+ବାହନ)—ମୂଷା—
Gaṇeśabāhana Mouse.

ଗଣେଶବିଭୂତି—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଉତ୍କଳବ ଭୂପତି ଭୀଷ୍ମଙ୍କ ସ୍ତୁତିର ପ୍ରଣୀତ ପୁସ୍ତକବିଶେଷ—Name of an oriya poem by Bhūpati Bhañja.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଗଣେଶ ଏବଂ ଶିବଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ଛଳରେ ଯୌଗିକ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ର, ଅବନା ଆଦ୍ୟ ମନ୍ତ୍ର, ବାୟୁ ସାଧନା ଏବଂ ଉତ୍ତମ ଉତ୍ତମ ଜାତିର ପ୍ରାପ୍ତିପତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ।]

ଗଣେଶ୍ୱର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ଈଶ୍ୱର)—
Gaṇeśwara ଗଣନାଥ (ଦେଖ)
Gaṇanātha (See)

ଗଣୋତ୍ସାହ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଣ+ଉତ୍ସାହ; ଦଳରେ ମିଶିଲେ ଯେଉଁ ମାନଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ବଢ଼େ)—
ଗଣ୍ଡା ନାମକ ପଶୁ—Rhinoceros.

ଗଣ୍ଟୁର—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଗୁଣ୍ଟୁରୁ (ଦେଖ)
Gaṇṭur Guṇṭuru (See)

ଗଣ୍ଠିରିଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କଙ୍କଣ (ଦେଖ)
Gaṇṭhriā Kaṅgana (See)

ଗଣ୍ଠିଲା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ. ଗଣ୍ଠିଲି)—ଗଣ୍ଠିଲା (ଦେଖ)
Gaṇṭhilā Gaṇṭhilā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଙ୍କତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲଙ୍କୃତ' ଦେଖିବେ ।

ଗଣ୍ଠୁଲା ଦେବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଅଦୃଷ୍ଟରଜା କନ୍ୟାକୁ ଶାଶୁଘରକୁ ପଠାଇବା ଉପଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଉପର ପଠାଇବା—To send presents with an unmatured girl on the occasion of her going to her husband's house.

Gaṇṭhlā debā

ଗଣ୍ଠର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି)—ଗଣ୍ଠିଲା (ଦେଖ)

Gaṇṭharā Gaṇṭhilā (See)

ଗଣ୍ଠରି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି)—ଗଣ୍ଠିଲା (ଦେଖ)

Gaṇṭhari Gaṇṭhilā (See)

ଗଣ୍ଠା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି)— ଯୋଡ଼ିବା; ଦୁଇଟି ପଦାର୍ଥ ଗଣ୍ଠି ପକାଇ ବାନ୍ଧିବା—Joining of two things with a knot.

Gaṇṭhā

ଗଣ୍ଠାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି)—ଗଣ୍ଠେଇବା (ଦେଖ)

Gaṇṭhāibā Gaiṇṭhāibā (See)

ଗଣ୍ଠି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି)—୧ । ବନ୍ଧନ; ଗ୍ରନ୍ଥି—1. Knot.

Gaṇṭhi

୨ । କେଶ; ଦଉଡ଼ି ବା ଲୁଗାଆଦିକୁ ମଣ୍ଡଳାକାରରେ ଗାଇଁ; ଗାଁଠ; ଗାଁଠି ଗଡ଼ି ବାନ୍ଧିବାର ପ୍ରଣାଳୀ—

ଗାଁଠ

2. Mode of tying up hair; rope or cloth into coils

ଜଉ ଜରୁଣା ବୋଇ ଯେତେ ଗଣ୍ଠୁ ଉତଇ ତୋ ଗ୍ରମାନ
ଗଣ୍ଠିତ ନ ପଇଟ୍ଲରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ଟଙ୍କା ସୁନାଆଦିର ବୁଜୁଲା ବା ପୋଟଳା—

3. A package of money or valuables.

ବୋଇବ ଏଥକୁ ସାହା ବାନ୍ଧ ଗଣ୍ଠି ଭଲ ଭାହା । ଭାଗ୍ର. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୪ । ଯଷ୍ଟିଆଦିର ଗୋଲ୍ଲକାର ମୁଣ୍ଡା—

4. Knob of a stick.

୫ । ଆଖୁ, ବାଉଁଶଆଦିର ଦୁଇ ପବମଧ୍ୟସ୍ଥ ସନ୍ଧି—

5. A mode.

୬ । ହାଡ ଓ ଗୋଡ଼ରେ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ଅସ୍ଥିର ଯୋଡ଼ସ୍ଥଳ ବା ସନ୍ଧି—

6. A bone-joint; ligament.

୭ । ଉର୍ଦ୍ଦଶୀସ୍ଥ ବିଷୟ; ମର୍ମ୍ମ କଥା—

7 Chief or debatable point

୮ । ସାରକଥା—8. Purport.

୯ । ଜଟିଳ ସମସ୍ୟା ଓ ପ୍ରଶ୍ନ—9. Knotty question; dialemma; intricate or complicated matter.

ବିଦ୍ୟୁ ଗଣ୍ଠି ବାନ୍ଧ ଥାଇ ସାହା
ମର୍ଗ ପଣ୍ଡିତ 'ହେ' ନ ବୁଝି ନଜନ୍ତୁ ଭାହା । ପ୍ରାଚୀ. ଉତ୍କଳସ୍ୟମଙ୍ଗଳ ।

୧୦ । ଜଟିଳତା—10. Intricacy; complication.

୧୧ । ଆମବାତ; ବାତରୋଗବିଶେଷ—

11. Rheumatism.

୧୨ । ନାଳ ବନ୍ଧାଇବାର ଛୋଟ ବନ୍ଧ—

12. A dam across a channel.

୧୩ । ବଙ୍କତା—13. A knuckle; bend.

୧୪ । ଗଛ ବା କାଠ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଗ୍ରନ୍ଥିଯୁକ୍ତ ଅଂଶ—

14. Tangled or knotted part of a tree or wood.

୧୫ । ଫିତା ବା ରଜ୍ଜୁ ଆଦିର ବନା ଆଶ୍ରୟରେ କେଶ ଗୁଚ୍ଛର ଏକଜ ବନ୍ୟାସର ପ୍ରଣାଳୀବିଶେଷ ବା ଜୁଡ଼ା—

15. Mode of tying the hair into a knot or chignon.

୧୬ । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ପିନ୍ଧା ଶାଢ଼ୀର ଶେଷଭାଗରେ ପଡ଼ିଥିବା ଗ୍ରନ୍ଥି ବା ଗୁଡ଼—16. The end of a woman's cloth tied into a knot.

୧୭ । ବଳାଗଣ୍ଠି—17. Ankle-joint.

ଉଳରୁ ଗଣ୍ଠି ସବୁ ପୂର୍ଣ
ପାଦ ଏ ଅର୍ଦ୍ଧଭାଳ ଜାଣ । ପ୍ରାଚୀ. ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ।

ଦେ. ବ୍ରଣ—୧ । ଜଟିଳ—1. Intricated; complicated.

୨ । ଗଣ୍ଠିଯୁକ୍ତ—2. Knotty.

ଗଣ୍ଠିଅନା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥିପର୍ଣ୍ଣୀ ଶବ୍ଦ)—

Gaṇṭhianā ସୁଗନ୍ଧ ଔଷଧି ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—

ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥିକ; କାକପୁଷ୍ପ; ଗୁଚ୍ଛକ ମାଲପୁଷ୍ପ; ସୁଗନ୍ଧ ସ୍ତ୍ରୌଣେପୁକ; ଗ୍ରନ୍ଥିପର୍ଣ୍ଣୀ ଢୈଲପର୍ଣ୍ଣିକ ବର୍ହିଶିଖ

A sweet scented medicine

ଦେ. ବ—ବେଣିଆ ବଢା—

ଉପରପ ହୋଇଛନ୍ତି ଗଣ୍ଠିଅନା ବଢା ।

ଶୁକଚ୍ଛଦ ପ୍ରାଚୀ. ବୃହତ୍ସଂହିତାଟୀକା ।

ଗେଁଟେଳା [ଦ୍ର—ଏହା ମଧ୍ୟମାକାର ବୃକ୍ଷ, ଏଥିର ଡାଳ ପତଳା, ଏଥିର ପତ୍ରରେ ମଝିରେ ମଝିରେ ଗ୍ରନ୍ଥି ଭଳି ଆବୃ ଥାଏ; ଫୁଲ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ; ଏଥିର କଢ଼ ଔଷଧରେ ଲାଗେ; ଏହା କଫ, ବାୟୁ, ବିଷ, ଶ୍ୱାସ, କଣ୍ଡୁ ଓ ଦୌର୍ଗନ୍ଧ୍ୟନାଶକ; ଏଥିର ଲେପ ଦେହରେ ଦେଲେ କାନ୍ଥୁ ବୃଦ୍ଧି ଅଳ ହୁଏ ।]

ଗଠିବନ

ମ. ଗଠୋନା

ଗଣ୍ଠିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥିଳ)—

Gaṇṭhiā ୧ । ଗ୍ରନ୍ଥିଳ; ଗଣ୍ଠିଯୁକ୍ତ—

ଗେଁଟେ

1. Knotty; nodular.

ଗଠୋଳା

ମୂଳ ଘଷା ଗଣ୍ଠିଆ ପାନ ପାନ ପର ।
କୃଷ୍ଣର୍ଦ୍ଧି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । କୃପଣ—2. Miserly; niggardly.

ତାପ କାହାର ମାଇପ ? ଗଣ୍ଠିଆ କାହାର ଘରଣା ?—ପ୍ରବଚନ ।

୩ । କୁଟିଳ—3. Crooked.

୪ । ଗ୍ରନ୍ଥିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—4. Relating to a joint.

୫ । ଜଟିଳ—

5. Tangled; intricate; complicated.

୬ । ଚତୁର; ଜଟିଳ ବିଷୟ ବୁଝିବାରେ ପାରଗ—

6. Expert in unravelling tangled questions.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଽସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଽପୂ	ଽଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଆମ୍ଭ ମରଣ ବଗିରନ୍ତୁ, ଗଣ୍ଠି ଥରଣ ଦେଖାଇନ୍ତୁ ।
ରୂପଚ, ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଦେ. ବ—୧ । ହାତ ଛଆର ଗ୍ଭେଟ ବନ୍ଧୁକ—
1. A kind of small hand-made gun.

[ଦ୍ର—ଏହା ମାଙ୍କଡ଼ଙ୍କୁ ଡରାଇ ଛଡ଼ାବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । କୌଣସି କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଯାତ୍ରା ଦଳ ମଧ୍ୟ ଏହି ବନ୍ଧୁକ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

୨ । କାନର ନୋଳବଗେଷ; ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କର କର୍ଣ୍ଣାଳଙ୍କାର-ବଗେଷ (ନୋଳ ତଳେ ଗୋଟିଏ ଗଣ୍ଠି ଥିଲ ଆଉ ବାହାର କର୍ ଏ ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ)—
2. An earring with a knot at the bottom.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ହାତ ଗୋଡ଼ ଆଦରେ ହେବା ଗଣ୍ଠି-Corns; calluse.

ଗଣ୍ଠିଆଇବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି)—ଗଇଁଠାଇବା (ଦେଖ)
Gaṇṭhiāibā Gaiñṭhāibā (See)

ଗଣ୍ଠିଆବାତ—ଦେ. ବ—ଗଣ୍ଠିବାତ (ଦେଖ)
Gaṇṭhiābāta Gaṇṭhibāta (See)

ଗଣ୍ଠିଆଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି)—
Gaṇṭhiāla ୧ । ଗଇଁଠାଳ—1 Marriage-knot.
ଗାଇଟଛଡ଼ା ବାହାଘରେ ଗଣ୍ଠିଆଳ ଥଳକୁଡ ହୋଇ
ଗଣ୍ଠବନ୍ଧନ ବସ୍ତ୍ରକେରୁ ରଣାରମ୍ଭେ କ ସେ ଶାଢ଼ୀ ପାଇ ।
ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୨ । ବର କନ୍ୟାଙ୍କର ଗ୍ରନ୍ଥି ପଡ଼ିଥିବା ବୈବାହିକ ବସ୍ତ୍ର—
2. The nuptial cloths of the bride and bridegroom tied together at one end by a knot.

ଦେ. ବଣ—ଗଣ୍ଠିପୂର୍ଣ୍ଣ—Knotty.

ଗଣ୍ଠିକଟା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଚୋର କୌଶଳରେ ଲୁଗାର ଗଣ୍ଠି କାଟି
Gaṇṭhikaṭā ଚୋର କରେ—Pic-pocket.
ଗାଇଠକାଟା, ଗାଁଠକାଟା
ଗଠକାଟା, ଗିରହକଟ

ଗଣ୍ଠିକରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗଣ୍ଠି ଧନ ପରି ବଗ୍ରରିବା—
Gaṇṭhikaribā 1. To think (some thing) to be very dear
ଗାଇଠକରା
ଗାଁଠକରନା ମନ ବୃଥାରୁ ଯେଉଁ ବରବ ଲଭନ
ଗଣ୍ଠି କର୍ ଥୋଇ ଅଛ କର୍ କ ଯତନ ।
ଉଷ୍ଟ. ଦୋଷ୍ଟବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦର ।

୨ । କୌଣସି ଗ୍ଭେଟ କଥାକୁ ଅତି ବଡ଼ ଆକାରରେ ପରିଣତ କର୍ ଏକ ଜିଦ୍ ଧରିବା —2. To persist in magnifying a trifle into a big matter; to raise a tempest over a teapot.

(ଯଥା—ଏଇ କଥାକୁ ଏତେ 'ଗଣ୍ଠି କଲେ' ଚଳିବ ?)

ଗଣ୍ଠିକେଶରି ଶିମ୍ବ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଶିମ୍ବ—
Gaṇṭhikeśari śimba A kind of bean.

ଗଣ୍ଠିଗଣ୍ଠିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ବହୁ ଗ୍ରନ୍ଥିଯୁକ୍ତ—
Gaṇṭhigaṇṭhiā 1. Full of many knots.
ଗାଁଠଗଁଠିଲା ୨ । ଅତି କୃପଣ—2. Very miserly; stingy.

ଗଣ୍ଠିଗଣ୍ଠିଆ ଆବୁଆ—ଗ୍ରା. ବଣ—ଅତି କୃପଣ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Gaṇṭhigaṇṭhiā ābuā Closefisted; stingy.

ଗଣ୍ଠିଦୂବ—ଦେ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ) (ସଂ. ଗଣ୍ଡଦୂର୍ବା)—
Gaṇṭhidūba ଗଣ୍ଡଦୂର୍ବା (ଦେଖ)
Gaṇḍadūrbā (See)

ଗଣ୍ଠିଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଣ୍ଠି ପକାଇବା (ଦେଖ)
Gaṇṭhidebā Gaṇṭhi pakāibā (See)
ଗଇଁଠଦେଓୟା
ଗାଁଠଦେନା

ଗଣ୍ଠିଧନ ଦେ ବ. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି+ଧନ)—୧ । ଲୁଗାରେ ଗଣ୍ଠି ପକାଇ ବାନ୍ଧି ରଖିଥିବା ଧନ—
Gaṇṭhidhana 1. Property kept tied in a knot of cloth.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଦରର ଘାତ୍ର—
2. Object of one's fondest regard.

ଆରେ ଗଣ୍ଠିଧନ, ଗୁଣବନ୍ତ ନଁ ଗୃଉକ ନବଘନ—ଜବପୂର୍ବ, ଜବଭା ।

୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଦର ଓ ଯତ୍ନରେ ସାଇତା ହେବା ପଦାର୍ଥ—
3. Most valuable, and carefully preserved treasure; a thing which has been very carefully stored.

ଗଣ୍ଠିଧନ ତୋର ସ୍ନେହ—ଜବପୂର୍ବ. ଜଗୋପ୍ତଭଙ୍ଗ ।

ଗଣ୍ଠିଧରା—ଦେ. ବ—ଗଣ୍ଠିବାତ (ଦେଖ)
Gaṇṭhidharā Gaṇṭhibāta (See)

ଗଣ୍ଠିଧରା ବାତ—ଦେ. ବ—ଗଣ୍ଠିବାତ (ଦେଖ)
Gaṇṭhidharā bāta Gaṇṭhibāta (See)

ଗଣ୍ଠିଧରିବା- ଦେ. ବ—ଗଣ୍ଠିବାତ (ଦେଖ)
Gaṇṭhidharibā Gaṇṭibāta (See)

ଗଣ୍ଠିପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ - ୧ । ଗ୍ରନ୍ଥି ନ ଫିଟିବା—
Gaṇṭhipardibā 1. A knot being drawn tight; the tightening of a knot.
ଗାଁଠପଡ଼ନା ହୃଦେ ହୃଦେ ପଡ଼, ଗଲ ପାଇଚର ପ୍ରଶ୍ନ ବକ୍ରମସ୍ୱ ଗଣ୍ଠି—
ସ୍ରଧାନାଥ, ସସାତ ।

୨ । ରଜ୍ଜୁ ସୂତା ଆଦ ଗୁଡ଼େଇ ହୋଇ ଛନ୍ନ ହୋଇଯିବା—
2. Becoming tangled.

୩ । ଜଟିଳ ସମସ୍ୟା ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—
3. The state of dilemma; complication.

ଗଣ୍ଠି ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗ୍ରନ୍ଥି ରଚନା କରିବା—
Gaṇṭhipakāibā 1. To tie into a knot.
ଗାଇଠଦେଓୟା ବସ୍ତର ଜୋହିବାକୁ ଗଣ୍ଠି ପକାଇ ଜବେ ବହିଜନ ବସ୍ତନ—
ଗାଁଠଡାଳନା ଉଷ୍ଟ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅଥର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ପର ; ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସ୍ତାବ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅନୁସ୍ୱାର ୧ ବା ; ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହୋଇଥିବା ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବା ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସାଇବା ; ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଆ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଖୋଜିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଖୋଜିବେ; 'ଅଲବଣ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଣୁ' ଖୋଜିବେ ।

୬ । କୋମଳ ଲମ୍ବା ବସ୍ତୁକୁ ଦୋଉଡ଼ା କରି ବାନ୍ଧିବା—
2. To tie up a pliable and long thing by doubling it.

୩ । ଦୁଇ ଲମ୍ବା ବସ୍ତୁ (ଯଥା—ସୂତା; ଦଉଡ଼ି; ଲୁଗା)ର ଅଗକୁ ଏକାଠେଇଁ କରି ପରସ୍ପର ସହିତ ବାନ୍ଧିବା—
3. To tie the ends af two long things into each other.

୪ । କେଶରେ ଗ୍ରନ୍ଥି ବନ୍ୟାଶ କରିବା—
4. To tie the hair of the head into a knot.

ଗଣ୍ଠି ଫେରାଇବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତି)—ମେଳ ବାନ୍ଧିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ମଡାଇବା ପାଇଁ ମେଳ ବାନ୍ଧିବାପୂରକ ଘାସର ଗଣ୍ଠିକୁ ଏକ ଗ୍ରାମରୁ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାମକୁ ପଠାଇବା—To transmit a knotted grass from village to village as a hint to the people to start a rebellion.
Ganṭhi pherāibā

ଗଣ୍ଠିବଖିଆ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ସିଲେଇ । (ଏ ସିଲେଇରେ ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ରଥମେ ଚଲକୁ ଛୁଞ୍ଚି ଗଲାଇ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଛୁଞ୍ଚି ଫୁଟାଇବାକୁ ହୁଏ ପୁଣି ସେହି ସ୍ଥାନ ପାଖକୁ ଛୁଞ୍ଚିକୁ ଫେରାଇ ଆଣି ସେଇଁବାକୁ ହୁଏ । ଏ ସିଲେଇରେ ଗୋଟାଏ ପାଖରେ ସରଳ ସୂତା ଦେଖାଯାଏ, ଚଲପାଖେ ଦୁଇ ସର ସୂତା ଦେଖାଯାଏ)—A kind of stitching.
Ganṭhibakhiā
ଗଠୀବଖିୟା

ଗଣ୍ଠିବନ୍ଧ—ଦେ. ବ—ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ନାଳରେ ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ବନ୍ଧ—
Ganṭhibandha A small dam put across channals.
ଗାଈଠିବାଁଧ

ପୂର୍ଣ୍ଣ ଲଘିତ୍ର ଗଣ୍ଠିବନ୍ଧ, ପଡ଼ନ୍ତି ଗାସ୍ତ୍ରୀର ଭଦ ।
ପ୍ରାଚୀ. ନଗୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଗଣ୍ଠିବଲା—ଦେ. ବ. (ବର୍ଣ୍ଣିଆ ଶବ୍ଦ)—ଗୋଡ଼ର ବଳା ଗଣ୍ଠି ଉପରେ ଲଗାଇବା ରୂପାର ଅଳଙ୍କାର—
Ganṭhibalā A kind of silver anklet worn over the ankle.

ଗଣ୍ଠିବାତ—ଦେ. ବ—ଆମ ବାତ ରୋଗ (ଯେଉଁ ରୋଗରେ ହାତ ଗୋଡ଼ର ଗଣ୍ଠି ଦରଜ ହୁଏ)—
Ganṭhibāta Rheumatism.
ଗଠିୟା

ଗଣ୍ଠିମୁଠି—ଦେ. ବ—୧ । ଗଣ୍ଠି; ଦଉଡ଼ିରେ ପଡ଼ିଥିବା ଗଣ୍ଠି—
Ganṭhimuṭhi 1. Knot of a string.
ଗଣ୍ଠିମୁଠି ଦେଖିଣ ଫେଡ଼ ଘୋଡ଼ା । ପ୍ରଭାପ. ଶଶିସେଣା ।
୨ । ହାତର ମୁଠା—2. Clenched fist.
ଗଣ୍ଠି ନାହିଁ, ମୁଠି ନାହିଁ, ଗଣ୍ଠିମୁଠି ଅଛ । ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମନରୂପଗର୍ବଭଙ୍ଗ ।

ଗଣ୍ଠିରତ୍ନ—ଦେ. ବ—୧ । ଅତି ଆଦରର ଧନ—
Ganṭhiratna 1. One's clearly loved thing.
ସୀତା ଜଲଜଣ୍ଡୁଜଣା କଣ୍ଠୀ, ଗଣ୍ଠିରତ୍ନ ମନ କୃପଣର ।

୨ । ରତ୍ନଗଣ୍ଠି (ଦେଖ)
2. Ratnaganṭhi (See)

ଗଣ୍ଠିରା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. (ଫା. ଗ୍ରନ୍ଥି)—ଗଣ୍ଠିଲା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ganṭhirā (etc) Ganṭhilā etc (See)
ଗଣ୍ଠିର ଲୁଗାରୁ ଅଧା ମେଘର ଦେଇ ଗଣ୍ଠିସ୍ଥ ସାବଧାନରେ ବେକଡଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଇ ଚାରି ଦୋଇ ଟୋଇ ପଡ଼ଇ—ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଗଣ୍ଠିରି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. (ଫା. ଗ୍ରନ୍ଥି)—ଗଣ୍ଠିଲା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ganṭhiri (etc) Ganṭhilā etc (See)
ବାହୁ କଣ୍ଠ ନ ମିଳଇ ଗଣ୍ଠିର ବାନ୍ଧିବା ପାଇଁ । ବ୍ରଜାଙ୍ଗ. ଗୀତଇନ୍ଦ୍ର ।

ଗଣ୍ଠିଳ—ଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଗ୍ରନ୍ଥିଳ)—୧ । ଗ୍ରନ୍ଥିଯୁକ୍ତ—
Ganṭhila 1. Knotted.
ଗେଁଠ୍ୟା
୨ । ବହୁଗ୍ରନ୍ଥିଯୁକ୍ତ—
ଗଁଠିଲା 2. Knotty; full of many knots.

ଗୋପୀସାନ୍ତ ଦୋକାନ ଉତ୍ତ ଗଣ୍ଠିଳ କଳା କନା ପର ଗ୍ରାମ୍ଭ ଖଣ୍ଡିଏ ମୁଣରେ ପକାର ଦୋକାନ ଖୋଲାଇ କାନ୍ଥରେ ହାତରେ କହିଥା ଧର ଦୋକାନକୁ ଆସିଲା ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଗଣ୍ଠିଲା—ଦେ. ବ. (ଫା. ଗ୍ରନ୍ଥି; ଏହା ବନ୍ଧା ହୋଇ ଗଣ୍ଠି ପଡ଼ିଥାଏ)—
Ganṭhilā ୧ । ଲୁଗାରେ ଗୁଡ଼ାହୋଇଥିବା ବୋକଟା; ଗଣ୍ଠିସ୍ଥ
ଗାଁଠିରା ବୋଝ—1. Package; luggage; bundle.
ଗଠର; ଗଠରୀ ୨ । ଗୁଡ଼ଏ ଲୁଗା ଏକତ୍ର ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ବୋଝ—
2. A bale of clothes.

୩ । ଧୋବା ବା ଲୁଗା ବେପାରୀମାନେ ଲୁଗାର ଯେଉଁ ବଡ଼ ଗଣ୍ଠିସ୍ଥ ବନ୍ଧନ୍ତି—3. Pedlars' or washermans' pack of clothes.

ଗଣ୍ଠିଲାବୁହା—ଦେ. ବ—୧ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଲୁଗାପଟାର ଗଣ୍ଠିଲାକୁ ବହିବା ଅନୁଚର—1. A servant who carries the master's luggage; a bag-bearer.
Ganṭhilābuhā

୨ । ଗଧପରି ଭାର ବହିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A man who carries anothers burden.

ଗଣ୍ଠିଲି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଗଣ୍ଠିଲା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ganṭhili (etc) Ganṭhilā etc (See)

ଗଣ୍ଡ (ଧାତୁ)—ଫ—୧ । ମୁହଁର ଏକ ପାଖରେ ହେବା—
Gaṇḍ (root) 1. To be on one side of the face.
୨ । କ୍ଷରିତ ହେବା—2. To ooze; to trickle.

ଗଣ୍ଡ—ଫ. ବ. (ଗଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ=ମୁହଁର ଏକଆଡ଼େ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Gaṇḍa ୧ । କପୋଳ; ଗାଲ; ମୁଖର ଚୋଟିଏ ପାଖ—
1. Cheek; side of the face.
୨ । ଗଜକୁମ୍ଭ; ହାତୀକପୋଳ ବା ଗାଲ—
2. The cheek or temple of the elephant.
୩ । ଘୋଡ଼ାର ଗଣ୍ଡ ଦେଶର ସାଜ; ଅଶ୍ୱ ଭୂଷଣ—
3 An ornament for the cheek of a horse.
୪ । ଗଣ୍ଡା ଜନ୍ତୁ—4. Rhinoceros.
୫ । ବୀର; ଯୋଦ୍ଧା—5. A hero; warrior.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ର୍ଜ୍ୟ	ଇଅ	ଔ	ନ୍

ଖୁଜୁବୁଜ—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଖୁଜ୍‌ବୁଜ୍ (ଦେଖ)
Khujubuja Khujbuj (See)

ବ—ପ୍ରବାସୀ ପ୍ରିୟଜନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମନରେ ଜାତ ଅସ୍ଥିରତା ବା ଚିନ୍ତା—Restlessness or anxiety due to thoughts after an absent dear one.

ଖୁଜୁବୁଜିଆ—ଦେ. ବଣ—ଖୁଜବୁଜିଆ (ଦେଖ)
Khujubujiā Khujabujiā (See)

ଖୁଜୁବୁଜୁ—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଖୁଜୁବୁଜ (ଦେଖ)
Khujubuju Khujubuja (See)

ଖୁଜୁମୁଜୁ—ଦେ. ବ—ଖୁଜବୁଜ (ଦେଖ)
Khujumuju Khujubuja (See)

ଖୁଜୁରା—ଦେ. ବ—ଖୁଚରା (ଦେଖ)
Khujurā Khucharā (See)

ଖୁଜୁରି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖୁଜ୍‌ରି (ଦେଖ)
Khujuri Khujri (See)

ଖୁଜୁରୁନାଥ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଉତ୍ତରର ଲାମାମାନଙ୍କର ତୀର୍ଥ—
Khujurunātha A place of pilgrimage of the Lamas in Tibbet.

[ଦ୍ର—ଏହା ଚକଲାକୋଟ୍‌ଗିରସଙ୍କଟରୁ ଦଶ ମାଇଲ ଦୂର । ଏଠାରେ ଭୁବନେଶ୍ୱରୀ ଯନ୍ତ୍ର ଓ ଯନ୍ତ୍ର ସମ୍ରାଟରେ ୭।୮ ଦାଢ ଉଚ୍ଚ ଚତୁର୍ଭୁଜା ଦେବୀ ମୂର୍ତ୍ତି, ବଜ୍ର। ବଷ୍ଣୁ-ମହେଶ୍ୱର ଓ ଇନ୍ଦ୍ରାଦି ଦେବଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତର ମୂର୍ତ୍ତି ଅଛୁ । ଶକ୍ତିମୂର୍ତ୍ତି ଅନେକ । ଏଥିରେ ଦେବମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର ଅପୂର୍ବ ଶୋଭା ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ—ସ୍ୱାମୀ ଜ୍ଞାନାନନ୍ଦ ।]

ଖୁଜୁଲି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଖର୍ଜୁ)—ଖୁଜୁଲ୍ (ଦେଖ)
Khujuli Khujli (See)

ଖୁଜୁଲ୍—ଦେ. ବ—ଖୁଜ୍‌ଲ୍ (ଦେଖ)
Khujuli Khujli (See)

ଖୁଞ୍ଚ—ଦେ. ବ (ସଂ. କୁଚିକା)—୧ । ଖ୍ଟେଣ୍ଟ ଖିଲ; କାଳକ; ମେଖ—
Khuñcha 1. Peg.

୨ । ଜୁଲୁରି ଯାଇଥିବା ଚାଲର ଅଂଶରେ ଗୁଞ୍ଜାଯିବା ନଡ଼ା ବା କୁଟା; ଖୁଞ୍ଚା—
2. Straw put in an opening made in a thatch.

୩ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାପ ଅନୁସାରେ ବଢ଼େଇ ବା କରତାମାନେ କାଠ ଆଦରେ ଚିହ୍ନ ଦେବା ସକାଶେ ବ୍ୟବହାର କରିବା କାଠି—
3. A small twig cut according to given length used by carpenters and sawyers to mark out a log to be sawn or scraped into given spaces.

୪ । ଚିରିବେବା କାଠରୁ ବାହିବା ନିମନ୍ତେ କରତା ଓ ବଢ଼େଇମାନେ ବ୍ୟବହାର କରିବା କଳା ଓ ଧଳା ରଙ୍ଗ ବୋଳା ହୋଇଥିବା ସୂତା—
4. A line or thread (besmeared with chalk or black) used by sawyers and carpenters to mark a log of wood to be sawn.

ଖୁଞ୍ଚା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁଚିକା)—ଖୁଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Khuñchā Khuñcha (See)

ଖୁଞ୍ଚାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୁଞ୍ଚିବାର ପ୍ରଯୋଜକ ରୂପ—
Khuñchāibā The causative form of Khuñchibā.

ଖୁଞ୍ଚା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚାଲରୁ ଜୁଲୁରି ଯାଇଥିବା ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ନୂଆ ନଡ଼ା ଗୁଞ୍ଜିବା—Repairing the
Khuñchā deba ଗୋଜା places of a thatch (from which the straw has come out) by means of small sheaves of straw thrust here and there.

ଖୁଞ୍ଚା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୁଞ୍ଚା ଦେବା (ଦେଖ)
Khuñchā māribā Khuñchā debā (See)

ଖୁଞ୍ଚିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦୁଇଟି ରୁଅ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ରୁଅ ଗୁଞ୍ଜି କରି ପୂରାଇବା; ଗୁଞ୍ଜିବା—
Khuñchibā 1. To thrust a rafter into an empty
ଖୁଁଚାନ; ଖୋଁଚାନ କୋଁଚନା space (between two other rafters).

୨ । ଖୁଞ୍ଚା ଦେବା (ଦେଖ)
2. Khuñchā debā (See)

୩ । ଖୁଞ୍ଚକାଠିରେ ମାପ କରି ଚିରିବା କାଠରେ ଦାଗ ଦେବା-
3. To mark the required dimensions in a log of wood by means of a twig-measure.

୪ । ଗେଞ୍ଜିବା; ଖୁଙ୍ଚିବା—
4. To prick; to poke with a pointed thing or finger.

୫ । ପିନ୍ଧା ଲୁଗାକୁ କସିବା ବା ଟାଣି କରି ଖୋସିବା—
5. To tuck up worn cloth tight.

୬ । (ନେତ୍ର) ପୀଡ଼ା କରିବା; (ଆଖି) ରୁଗୁରୁଗ୍ ହେବା—
6. (the eye) To ache.

ଖୁଞ୍ଚିହେବା—ଦେ. ବ—(ନେତ୍ର) ପୀଡ଼ା କରିବା; ଆଖି ରୁଗୁରୁଗ୍ ହେବା—Aching of the eye.
Khuñchihebā

ଖୁଟ୍‌ଖୁଟ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. (ଭୁଲ. ବ. ଖୁଁଚ୍‌ଖୁଁଚ୍ = ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ)—
Khuṭkhuṭ
୧ । ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ—1. Displeased;murmuring.

୨ । ସନ୍ଦିଗ୍ଧ—2. Doubtful; suspicious.

ଖୁଟ୍‌ଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବଢ଼େଇର ଲଦ୍ଦଣ ପିଟିବା ମୁଗୁର; ମୁଗୁର—The carpenter's wooden
Khuṭlā mallet.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏ ଓ ଔ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ରୁତେର ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏଁ ବା ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରଣାଳୀରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବା ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ସଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍ତୁ'ଦେଖିବେ।

ଖୁଣ୍ଟିଲତାରା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ବଢ଼େଇର ମୁଗୁର ପର୍ Khuṭilātārā ଦେଖାଯିବାରୁ) କୃତ୍ତିକାପୁଞ୍ଜ—
The constellation Pleiadas.

ଖୁଣ୍ଟିଲି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜାଳବାର ଉପଯୁକ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ର କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ—
Khuṭili Bits of wood used as fuel.

ଖୁଟିନାଟି—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—
Khuṭināṭi ୧ । ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ—
ଖଁ ଟିନାଟି 1. Very minute or petty things.
୨ । ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ ବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଦୋଷମାନ—
2. Petty defects.

ଖୁଟିନାଟି କର—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—
Khuṭināṭi kari ଖୁବ୍ ଭଲଭଳ କର; ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖରୂପେ—
ଖଁ ଟିନାଟି Minutely; thoroughly.
(ସଥା—ଗୁଁଣ୍ଟନାଟ କର ପରୀକ୍ଷା କରିବା ।)

ଖୁଡ଼୍‌କଣି—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର ଶବ୍ଦ ହେଲେ—
Khuṛdkiṇi At a very little sound; at a slight
ଖୁଡ଼କରେ noise.
(ସଥା—ତାଙ୍କ କଦ ଏତେ ପତଳା ଯେ ଘରେ ଖୁଡ଼୍‌କଣି ହେଲେ ତାଙ୍କ କଦ ଭାଙ୍ଗି ଯାଏ ।)

ଖୁଡ଼୍‌ଖୁଡ଼୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ଭୁଲ ସଂ. ଖଡ଼ ଧାତୁ=ଈଷତ୍ ଘର୍ଷଣ)
Khuṛdkhuṛd —କଠିନ ପଦାର୍ଥମାନଙ୍କର ପରସ୍ପର ଆଘାତରେ
ଖୁଡ଼ଖୁଡ଼ ଜାତ ହେବା ଖଡ଼ଖଡ଼ ଶବ୍ଦ ଅପେକ୍ଷା ମାତ୍ରତର ଶବ୍ଦ;
ଖଡ଼ଖଡ଼, ଖଟପଟ ମୃଦୁ ଘର୍ଷଣ ଶବ୍ଦ—Clattering low sound of two hard things striking with each other.
[ଦ୍ର—ଖଡ଼ଖଡ଼ ଅପେକ୍ଷା ଖୁଡ଼୍‌ଖୁଡ଼୍ ମୃଦୁତର ଶବ୍ଦ ।]

ଖୁଡ଼ସ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବାଇଢଙ୍କ (ଦେଖ)
Khuṛdsa Bāiḍhaṅka (See)

ଖୁଡ଼ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ କରିବା—
Khuṛda (root) 1. To break into pieces.
୨ । କାଟିବା—2. To cut up.
୩ । ବଣ୍ଟନ କରିବା—3. To divide.

ଖୁଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖୋଟ=ଦୂଷିତ)—କଳି; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ—
Khuṛda Quarrel.
ଖୁଁତ ଏହା ହଲେ ମୁଁ ଅନ୍ୟ ମହାଜନ । ଚୋପାଦରା ।
ଖୋଟ; ଖୋଟାଇ; ଖୁଟାଇ

ଖୁଡ଼୍‌କ—ସଂ. ବ. (ଖୁଡ଼ ଧାତୁ+ଅକ)—କହୁଣୀର ଗଣ୍ଠି—
Khuṛdaka Ankle-joint.

ଖୁଡ଼ତା—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ସଂ. ଖୁଣ୍ଡତାତ; ଖୁଣ୍ଟତାତ)—
Khuṛdatā କନିଷ୍ଠ ପିତୃବ୍ୟ; କକା; କକେଇ—
ଖୁଡ଼ା Younger uncle; father's younger
ଚଚା brother; junior paternal uncle.
(ଖୁଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖୁଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ. ବ. ପୁଂ (ବାଲେଶ୍ୱର; ମେଦନୀପୁର)—
Khuṛdā ଖୁଡ଼ତା (ଦେଖ)
Khuṛdatā (See)

ଖୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. କଳହ)—କଳୁଆ—
Khuṛdiā Quarrelsome.
(ଖୁଡ଼େଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବିଣ—କୋଡ଼ିଆ; ଅଳସୁଆ—
Idle; lazy.

ଖୁଡ଼ୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଖୁଣ୍ଟ)—କନିଷ୍ଠ ପିତୃବ୍ୟଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—
Khuṛdī Paternal aunt; wife of father's younger
ଖୁଡ଼ୀ brother.
ଚାଚୀ

ଖୁଡ଼ୀମା—ଦେ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଖୁଣ୍ଟ; ଓ. ମା)—ପିତାଙ୍କର ଖୁଡ଼ୀ—
Khuṛdīmā Paternal grand-aunt; the wife of one's father's younger uncle.

ଖୁଡ଼ୀଶାଶୁ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଖୁଣ୍ଟ୍ୟ ଓ ଶ୍ୱଶ୍ରୂ)—
Khuṛdīsāsu ଶାଶୁଙ୍କର ସାନ ଯାଆ; ଆପଣା ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ବା
(ଖୁଡ଼ଶାଶୁର—ପୁଂ) ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଖୁଡ଼ୀ—Wife of one's father-
ଖୁଡ଼ଶାଶ; ଖୁଡ଼ଶାଶୁଡ଼ୀ in-law's younger brother.
ଚଚିୟା ଶାଶ

ଖୁଡ଼ୁ ଖୁଡ଼ୁ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଖୁଡ଼୍ ଖୁଡ଼୍ (ଦେଖ)
Khuṛdu khuṛdu Khuṛd khuṛd (See)

ଖୁଡ଼ୁତା—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ସଂ. ଖୁଣ୍ଟତାତ)—ଖୁଡ଼ତା (ଦେଖ)
Khuṛdutā Khuṛdatā (See)

ଖୁଡ଼ୁତାଣିଅ ଉଜୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଖୁଣ୍ଟତାତ+ପୁତ୍ରିକା+
Khuṛdutā jhia bhauṇī ଉଜୁଣୀ)—କନିଷ୍ଠ ପିତୃବ୍ୟଙ୍କ ଝିଅ;
(ଖୁଡ଼ୁତାପୁଅ ଭାଇ—ବପଷ୍ଠତ ଲିଙ୍ଗ) କକା ଝିଅ—
ଖୁଡ଼ତୁତୋ ବୋନ୍ One's first causin-sister.
ଚଚେରା ବହିନ

ଖୁଡ଼ୁତାପୁଅ ଭାଇ—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ଖୁଣ୍ଟତାତ+ପୁତ୍ର+ଭ୍ରାତା)—
Khuṛdutāpua bhāi ଆପଣାର କକେଇଙ୍କ ପୁଅ; ସେକ୍ଷ
(ଖୁଡ଼ୁତାଣିଅ ଉଜୁଣୀ—ବପଷ୍ଠତ ଲିଙ୍ଗ) ଆପଣାର ଭାଇ—
ଖୁଡ଼ତୁତୋ ଭାଇ One's first causin-brother.
ଚଚେରା ଭାଇ

ଖୁଡ଼ୁତାଶୁର—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ସଂ. ଖୁଣ୍ଟ୍ୟତାତ ଓ ଶ୍ୱଶୁର)—
Khuṛdutāsura ଆପଣା ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ସାନ ଭାଇ—
(ଖୁଡ଼ୀଶାଶୁ—ସ୍ତ୍ରୀ) Father-in-law's younger
ଖୁଡ଼ଶ୍ୱଶୁର brother.
ପୀତସରା, ଚଚିୟାସସୁର, ପୀତସାସୁର

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

ଖଣ୍—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଫା. ଖୂନ୍=ରକ୍ତ, ହତ୍ୟା; ସଂ. କ୍ଷୁଣ୍ଣ)—
Khuṇ ଖୁଣ (ଦେଖ)
Khuṇa (See)

ଖୁଣ୍ ଆସାମୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୂନୀ ଆସାମୀ)—
Khuṇ āsāmi ୧ । ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡରୂପେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
ଖୂନ ଆସାମୀ 1. Man accused of murder in a
खूनी आसामी court.
୨ । ଆହତ ବା ହତ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Wounded or killed person.

ଖୁଣ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ହତ୍ୟା କରିବା—
Khuṇ karibā 1. To kill; to murder.
ଖୂନକରା ୨ । (ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ)—
खून करना ଭାଙ୍ଗିବା (ମାଦଳା ପାଙ୍ଗି)—
2. To break.

ଖୁଣ୍ ଖରାପ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୂନ୍ ଖରାବ)—
Khuṇ kharāp ୧ । ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ—1. Murder.
ଖୂନ ଖରାପ ୨ । ରକ୍ତପାତ—2. Blood-shed.
खून खराबा ବଣ—୧ । ରକ୍ତାକ୍ତ—1. Bleeding.
ଖୂନ ଖାରାପୀ ୨ । ରକ୍ତାରକ୍ତି; ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ହଣାହଣି—
खून खराबी 2. Wounding each other; causing bleeding in each other.
୩ । ଖିନଖରାପ୍ (ଦେଖ)
3. Khinkharāp (See)

ଖୁଣ୍ଖରାପି—ବୈଦେ. ବ. ଓ ବଣ—୧ । ଖୁଣ୍ ଖରାପ୍ (ଦେଖ)
Khuṇ kharāpi 1. Khuṇ kharāp (See)
ଖୂନ ଖାରାପୀ ୨ । ଖିନ୍ ଖରାପି (ଦେଖ)
खूनखराबा 2. Khin kharāpi (See)
ବ—ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ରଙ୍ଗବଶେଷ (ଏହା କାଠ, ଲୁହା ଓ ଲୁଗାରେ ବ୍ୟବହାର)—
Congo-red dye; a blood-red dye.

ଖୁଣ୍ ଖରାବି—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଖୁଣ୍ ଖରାପି (ଦେଖ)
Khuṇ kharābi• Khuṇ kharāpi (See)

ଖୁଣ୍ ଚଢ଼ିବା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖୂନ୍ ଚଢ଼ନା)—
Khuṇ chardhibā ୧ । ରକ୍ତ ଗରମ ହେବା—
ହନ୍ନେହଓୟା, ଖୂନଚାପା 1. Blood becoming heated;
खून सिरपर चढ़ना one's blood boiling in him.
୨ । ମୁଣ୍ଡକୁ ରକ୍ତ ଉଠିବାର ଚହ୍ନ ସ୍ୱରୂପ ଆଖି ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇବା-
2. The rising of blood to the head resulting in the eyes becoming red.
୩ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ହତ୍ୟା କରିବାର ଇଚ୍ଛା ବଳବତ୍ତା ହେବା—
3. An excessive or abnormal hankering to commit murder.
୪ । ବାଘ୍ୟା କୁକୁର ବା ବଳଦ ଅନ୍ୟ ଜନ୍ତୁକୁ କାମୁଡ଼ିବା ପାଇଁ ମାତ୍ର ଉଠିବା—
4. To run amock or rabid (said of a rabid dog).

ଖୁଣ୍ଟା—ସ୍ତାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖୁନ୍ତା (ଦେଖ)
Khuṇṭā Khuntā (See)

ଖୁଣ୍ ମକଦ୍ଦମା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୂନ୍=ହତ୍ୟା+ମୁକଦ୍ଦମା)—
Khuṇ makaddamā ହତ୍ୟା ନାମକ ଅଦାଲତରେ ଦାଏର
ଖୂନୀମୋକଦ୍ଦମା ହେବା ମକଦ୍ଦମା—Murder-case.
खूनी मुकद्दमा

ଖୁଣ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. କ୍ଷୁଣ୍ଣ)—୧ । କ୍ଷୀଣ—
Khuṇa 1. Weak; debilitated.
ଖୂନ; ଖୁଁତ ୨ । ଆହତ; ଖଣ୍ଡିଆ—
खून 2. Wounded; hurt.
ଦୃଢ ଅବଧ ବଧ ନୁହେ ଉତର ଲଙ୍କୁଡ଼ ତାହାର କର ଖୁଣ ।
ବଳରାମ. ବଚନଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ ।
୩ । ଦୋଷଯୁକ୍ତ; ଅଭାବଯୁକ୍ତ—
3. Defective; full of flaws.

ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଖୂନ୍=ରକ୍ତ; ହତ୍ୟା)—
୧ । ହତ—1. Killed; murdered.
୨ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବଶିଷ୍ଟ—2. Red-coloured.
୩ । ରକ୍ତାକ୍ତ; ରକ୍ତଭରା—3. Bleeding.

ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷୁଣ୍ଣ)—୧ । କ୍ଷତ; ଆଘାତ—
1. Wound; hurt.
୨ । ଖଣ୍ଡିଆଦାଗ; କ୍ଷତଚହ୍ନ—2. Mark.
୩ । ଦୋଷ—3 Blemish.

ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୂନ୍=ରକ୍ତ; ହତ୍ୟା)—
୧ । ରକ୍ତ—1. Blood.
୨ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ—2. Red colour.
୩ । ହତ୍ୟା—3. Bloodshed; murder.
୪ । ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡର ମୁହଁ ଓ ଆଖିରେ ରକ୍ତ ଚହ୍ନଟ ହିବାରୁ ସେ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ବୋଲି ଜଣାଯିବାର ଚହ୍ନ—
4. The signs found in a recent murderer (e. g. reddening of the eyes and face).
୫ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ରଙ୍ଗ—5. Blood-red dye.

ଖୁଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଫା. ଖୂନ୍=ହତ୍ୟା; ବଧ)—
Khuṇa karibā ହତ୍ୟା କରିବା—
ଖୂନକରା 1. To kill; to murder.
खूनकरा ୨ । (ସଂ. କ୍ଷୁଣ୍ଣ) ଭାଙ୍ଗିବା—2. To break.
କ ଗୁଣ ବଳକୁମାର, ଧାଡା କର ଏତ ସର;
ସେ ଯେଡ଼େ କର ତା ଗୁଣ, ନ କର ଖୁଣ ସେ—,
:ପଦ୍ମା. ଉତ୍କଳ୍ୟମଣ୍ଡଳ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂର୍ବତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାବୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ପଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବପସ୍ତତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଖୁଣ ଚଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୁଣ୍ ଚଢ଼ିବା (ଦେଖ)
Khuṇa chaṛdhibā Khuṇ chaṛdhibā (See)

ଖୁଣୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୂନ)—ହତ୍ୟା; ମାରଣ—
Khuṇi Murder; bloodshed.
ଖୂନୀ ଦେ. ବଣ—୧ । ହତ୍ୟାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ମକଦ୍ଦମା)—
ଖୂନୀ 1. (case) Relating to a murder.
୨ । ହତ୍ୟାକାରୀ—2. One who murders.
୩ । ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—3. Red-coloured.

ଖୁଣିଆଁ—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଖୂନ)—୧ । ହତ୍ୟାକାରୀ—
Khuṇiāṁ 1. Murdering.
ଖୂନିଆ ୨ । ଆହତ—2. Wounded.
ଖୂନୀ ୩ । ଯେ ପରର ଛିଦ୍ର ପ୍ରକାଶ କରେ—
3. One who publishes another's faults or blemishes.
୪ । ଅତ୍ୟାଚାରୀ—4. Oppressive.
ଦେ. ବଣ. (ଫ. ଖୁତ୍ତ)—ଦୋଷ ବା ଅପ୍ରବଯୁକ୍ତ—
Defective; having flaws.

ଖୁଣି ଆସାମୀ—ବୈଦେ. ବ (ଆ)—
Khuṇi āsāmī ଖୁଣ୍ ଆସାମୀ (ଦେଖ)
Khuṇ āsāmī (See)

ଖୁଣିଚାଲଣି—ଦେ. ବ—୧ । ଖୁଣ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବଚାର ନିମନ୍ତେ
Khuṇi chālāṇi ପ୍ରେରଣ କରିବା—
ଖୂନୀ ଚାଲାନୀ 1. The sending up of the
ଖୂନୀ ଚାଲାନ accused in a murder-case for trial.
୨ । ଆହତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପରୀକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଅଦାଲତକୁ କମ୍ବା ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ପଠାଇବା—
2. Sending up the wounded (living or dead) to court or hospital for examination.

ଖୁଣିଦାର୍—ଦେ. ବ. (ଫା. ଖୂନ)—ନରହନ୍ତା—
Khuṇidār Murderer.

ଖୁଣିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଖଣ୍ଡନ)—
Khuṇibā ୧ । ପରର ଦୋଷ ବାଛିବା; ବାହୁନବା; ପରର ଛିଦ୍ର
ଖୁଁଟନା ବା ଦୋଷ ଦ୍ୱାରା ନିକଟରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
1. To point out the defects or blemishes of another person; to criticise another's shortcomings.
୨ । ଦୋଷ ଦେଖାଇବା—
2. To show or point out one's fault.
୩ । ଗାଳଦେବା; ଉପାଇବା—
3. To abuse; to sneer at a person.
୪ । କୌଣସି ଦୋଷ ଦେଖାଇବା ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ପଛାଇପଦ ବା ବିରତ କରାଇବା—
4. To prevent a person from doing some thing by pointing out some flaw or defect.

ଖୁଣି ମକଦ୍ଦମା—ବୈଦେ. ବ—ଖୁଣ୍ ମକଦ୍ଦମା (ଦେଖ)
Khuṇi makaddamā Khuṇ makaddamā (See)

ଖୁଣି ମାଇନା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖୂନ + ମାଏନାହ୍)—
Khuṇi māinā ଜୀବିତ ବା ମୃତ ଆହତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆଘାତର
ଖୂନୀ ମାୟନା ପରିମାଣ ଓ ବିବରଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟାର୍ଥ ଡାକ୍ତରଙ୍କଦ୍ୱାରା
ଖୂନୀ ମାଏନା କୃତ ପରୀକ୍ଷା—
Examination of a wounded person's body (dead or living).

ଖୁଣି ରଙ୍ଗ—ଦେ. ବ (ଆ. ଖୂନ ଓ ଫ. ରଙ୍ଗ)—ରକ୍ତର ବର୍ଣ୍ଣ—
Khuṇi raṅga Blood-colour.
ଖୂନୀ ରଂ
ଖୂନୀ ରଂଗ

ଖୁଣ୍ଟଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
Khuṇṭlā ୧ । ଖୁଣ୍ଟା; ସାନ ଖୁଣ୍ଟ—
1. Small post.
୨ । ଜାଳବାର ଛୋଟ କାଠ—
2. Small pieces of wood used as fuel.

ଖୁଣ୍ଟ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା—
Khuṇṭ (root) To search.

ଖୁଣ୍ଟ—ଦେ. ବ. (ସ. ଷୋଡ଼=ଗଜବନ୍ଧନସ୍ତମ୍ଭ; ଭୁଲ ସ. ସ୍ଥୁଣା
Khuṇṭa =ଗୃହର ସ୍ତମ୍ଭ; ବୃକ୍ଷ; ଭୁଲ—ଶରୀରଶବ୍ଦ. ଖୁଣ୍ଟ=
ଖୁଁଟା; ଖୁଁଟି ଉପ ସାଗାରେ ଥିବା ଗଛ)—
ଖୁଣ୍ଟା ୧ । ସ୍ତମ୍ଭ; ଖୁମ୍— 1. Pillar; post.
[ଦ୍ର—ଅବସ୍ଥିତଅନୁରୂପ ଘରେ ବସିଥିବା ଖୁଣ୍ଟମାନଙ୍କର ଉନ୍ନ-ଉନ୍ନ ନାମ ହୁଏ; ଯଥା—ମହଁଖୁଣ୍ଟ—ଘର.ମହଁରେ ଯୋଡାଯାଇଥିବା ଖୁଣ୍ଟ ଯାହା ଉପରେ ଉଚ୍ଚତମ ଶେଣୀ ରଖାଯାଏ; ଭୁଲିଆଖୁଣ୍ଟ—ଘରର ଖୁଣ୍ଟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚତମ ଖୁଣ୍ଟମାନ; ପାରିଆଖୁଣ୍ଟ—ଯେଉଁ ଖୁଣ୍ଟମାନ ଘର-ଗୃହପାଖର କାନ୍ଥ ଦେହରେ ଥାଏ ଓ ସହିଁ ଉପରେ ପାରିଆ ଶେଣୀ ଗଲିଥାଏ; ପିଣ୍ଡାଖୁଣ୍ଟ=ପିଣ୍ଡା ଉପରେ ବସା ଯାଇ ଥିବା ସାନ ସାନ ଖୁଣ୍ଟମାନ ।]
୨ । ମୋଟ ଜାଳକ; ମେଖ—2. Thick peg; stake.
୩ । ଶୁଷ୍କ ବୃକ୍ଷର ଶାଖାପ୍ରାନ କାଣ୍ଡ; ଖୁଣ୍ଟା—
3. Branchless trunk of a dead tree.
୪ । ଛୋଟ ଖମ୍—4. A small pillar or post.
୫ । ଗୋଟିଏ ସବାରି କାନ୍ଧେଇବା ନିମନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟକ (୪, ୬, ୮, ୯ ବା ୧୬ ଜଣ) ବେହେରା—
5. A set of bearers required to carry a palky.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ପ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ସ୍ୟ	ସ୍ୟ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍,

୬ । ଲମ୍ବ ଦୋଇ ପଦାକୁ ବାହାର ପଡ଼ିଥିବା ବସ୍ତୁ—
6. A long protruding thing.

୭ । ମେର ଖୁଣ୍ଟ; ଖଳାର ବା ଘରର ମଝିଖୁଣ୍ଟ—
7. The central post or pillar of a house or threshing floor.

୮ । ପ୍ରସବ କରିବା ସମୟରେ ଶୂଳ ଆସିବା ବେଳେ ସ୍ତ୍ରୀ-ଲୋକମାନେ ଘର ଭିତରେ ପୋତାଯାଇଥିବା ଯେଉଁ ସ୍ତମ୍ଭକୁ ଧରି ଶୂଳ ଖାଆନ୍ତି—8. A post fixed on the floor of a house for a woman to hold it and strain herself while undergoing the pangs of child-birth.

୯ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—(ଘରର ମଝିଖୁଣ୍ଟ ବା ମେରଖୁଣ୍ଟ ପରି) ନେତା; ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି—9. Principal or central person in a concern; leader.

୧୦ । ମାଲ ଖୁଣ୍ଟ—10. A post in the centre of a gymnasium erected for athletic exercises.

ଦେ. ଭଣ—ପ୍ରଧାନ—Chief.

ଖୁଣ୍ଟକଟା Khuṇṭakaṭā **ଖୁଁଟକାଟା** **ଗିରହକଟ**—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୂଟ=କୋଣ; ଉଲ. ବଂ. ଖୁଁଟ୍=ବସ୍ତ୍ର-କୋଣ; କାନ)—ଗେରି; ଯେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର କାନ କାନ୍ଥ କାନ୍ଥରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ପଦାର୍ଥକୁ ଗେରି କରେ—A pick-pocket; one who cuts the corners of another's cloth to steal the article tied in it.

[ଦ୍ର—ଲୁଗାକାନ ଅର୍ଥରେ 'ଖଣ୍ଟ' ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆଭାଷାରେ ଚଳେ ନାହିଁ କନ୍ତୁ ବଙ୍ଗଳା-ଭାଷାରେ ଚଳେ । କାନ ଅର୍ଥରେ କେବଳ ଏହି ଶବ୍ଦରେ ଖୁଣ୍ଟର ପ୍ରଯୋଗ ଦେଖାଯାଏ ।]

ଖୁଣ୍ଟଖଲିଆ Khuṇṭakhaliā **ବାନକା** **ଲଂଗଡ଼ା**—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ଗୋରୁ ଖୁଣ୍ଟରୁ ଫିଟିଲା-ପରେ କିଛିଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖଲେଇ କରି ଗଲେ, (ଖୁଣ୍ଟଖଲେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ତାହାପରେ ତାହାର ଗଲ ସାଧାରଣ ଗଲପରି ହୋଇଯାଏ—(A cow or bullock) Which has a habit of limping for a distance after it is untied; suffering from string-halt.

ଖୁଣ୍ଟ ଖୁନ୍ଦିବା Khuṇṭa khundibā—ଦେ. କ୍ରି.—ଭୂଇଁ ଗାଡରେ ଖୁଣ୍ଟ ଠିଆ କରାଇ ତାହା ମୂଳକୁ ମାଟି ଦେଇ ଶକ୍ତ କରିବା—To strengthen the foot of a piller by pushing clods of earth around it.

ଖୁଣ୍ଟ ଗାଡ଼ିବା Khuṇṭa gārdibā **ଖୁଁଟିପୋତା** **ଖୁଁଟାଗାଡ଼ନା**—ଗ୍ରା. କ୍ରି.—ଭୂମିରେ ଗାଡ ଖୋଳ ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଖୁଣ୍ଟର ମୂଳକୁ ରଖି ମାଟିଦ୍ୱାରା ମୂଳ ପୋତି ଖୁଣ୍ଟକୁ ଠିଆ କରାଇବା—To erect a pillar by driving its base into a hole in the ground.

ଖୁଣ୍ଟଣା (ଇତ୍ୟାଦି) Khuṇṭaṇā (etc)—ଦେ. ବ.—ଖୁଣ୍ଟୁଣା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Khuṇṭuṇā etc. (See)

ଖୁଣ୍ଟ ପକାଇବା Khuṇṭa pakāibā **ଖୁଁଟାଳନା** **ଖୁଁଟାଢାଳନା**—ଦେ. କ୍ରି—ଘର ଛୋଇବା ନମନ୍ତେ ଭୂମିରେ ଗାଡ ଖୋଳ ପ୍ରୟୋଜନମତ୍ୟ ଖୁଣ୍ଟମାନ ଠିଆ କରାଇବା—To erect pillars required for a house.

ଖୁଣ୍ଟପଲାଶ Khuṇṭapalāśa—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ପଲାଶ ଗଛ (ଏଥିରୁ ବୁଟିଗ୍ଲସ୍ପର ପଲାଶଦଣ୍ଡ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ)—A kind of Butea Frondosa tree.

ଖୁଣ୍ଟ ବାଘ Khuṇṭa bāgha—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କନ୍ଧମାନେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ମୃତ୍ତାର ପୋଡନ୍ତି ସେହି ଚଡା-ଉପରେ ଉଠିଥିବା ଗଛ—A kind of tree growing over the ashes of cremated corpse of a Kandha.

[ଦ୍ର—କନ୍ଧମାନେ କନ୍ଦନ୍ତି ଚରୁଥିବା ଗୋରୁର ଦେହରେ ଏ ଗଛ କାଣ୍ଟିଲେ ବାଘ ଧଇଲା ପରି ସେ ଗୋରୁ ବୋବାଳ ଖୁଡ଼େ ଓ ସେ ସ୍ଥାନରୁ ଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ରଖୁଆଳ ଗୋରୁର ସେହି ଅଂଶରେ ଦା'ବାଡ଼ି ପକାଇଲେ, ଗୋରୁ ଗଲି ଯାଏ ଓ ସେହି ସ୍ଥଳରେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷତ ହୁଏ । ସେହି କ୍ଷତରେ ଚୁଙ୍ଗାରେର ଓ ମାଣସାରୁ ବୋଳିଲେ ଭଲ ହୋଇ ଯାଏ ।]

ଖୁଣ୍ଟବାଶେଲି Khuṇṭabāśelī—ଦେ. ବ.—ଇତରଜନପୂଜିତ ଦେବୀବିଶେଷ—Name of a popular Goddess.

ଖୁଣ୍ଟା Khuṇṭā **ଖୁଁଟା**—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସ୍ତୁଣା=ସ୍ତମ୍ଭ; ଷୋଡ଼=ଗଜବନ୍ଧନସ୍ତମ୍ଭ)—

୧ । ମଲ୍ଲା ଗଛର ଶାଖାବିହୀନ କାଣ୍ଡ—1. Branchless trunk of a withered tree.

୨ । କାନ୍ଥରେ ଲୁହାଆଦ ରଖିବା ପାଇଁ ମଗ୍ ଯାଇଥିବା କାଳା—2. Clothes-peg.

୩ । ଧାନଆଦ ଗଛକୁ କାଟି ନେଲା ପରେ ଖେତରେ ଥିବା ମୂଳକାଣ୍ଡ—3. Stubble left on the field after harvesting.

୪ । ଜରପୋଡ଼ା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ; କଆଳୁଖୁଣ୍ଟା—4. Half-burnt stick or long piece of fuel.

୫ । ଚୁଲିରେ ଜଳୁଥିବା କାଠଆଦକୁ ଗେଞ୍ଜିବାର ଗେଞ୍ଜଣା—5. A poker (used to stir the fuel in an oven).

୬ । କାଳା ବା ମେଖ—6. A peg; wedge.

୭ । ଦାନ୍ତ ଖୁଣ୍ଟିବା ପାଇଁ ବା ଦାନ୍ତସଜ୍ଜରେ ଗଲାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କ୍ଷୁଦ୍ର କାଠି—7. A twig for picking the teeth; tooth-pick.

୮ । (ସଂ. କୂଟ) କଳଙ୍କ; ଅପବାଦ—8. Libel; infamy.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ପ୍ରକାରଭେଦରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୯ । ଉପାଶ; ଦୋଷର ତୀବ୍ର ଆଲୋଚନା; 'ଖୁଣ୍ଟୁଣା—
9. Harsh or ironical criticisms of one's faults or shortcomings.

ଝାଣ ଖୁଣ୍ଟା ଗୁରୁଜନ ବଚ୍ଚଣାରୁ ମୋ ପ୍ରାଣସଖୀ ସରବ—
ଜବସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋସ୍ୱତଭଗ୍ନ. ୪ ଗୀତ ।

୧୦ । ମିଥ୍ୟା ଅପବାଦ—
10. Defamation; jeering allusion.

୧୧ । ବ୍ୟଙ୍ଗ; ଉଦ୍‌ଭୂପ—11. Jokes; innuendo.

ତାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କାଠର ମୁଣ୍ଡା; ମୁଣ୍ଡିକାଠ—
A block or log of wood.

ଦେ. ବ୍ୟ—୧ । ଖୁଣ୍ଟ ପରି ଠିଆ ହୋଇଥିବା—
1. Protruding like a pillar.

୨ । ଚଡ଼ଚଡ଼ା; ଖେଖଣ୍ଟା—2. Surly; bad-tempered.

ଖୁଣ୍ଟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୁଣ୍ଟିବାର ପ୍ରଯୋଜକ ରୂପ—
Khuṇṭāibā The causative form of Khuṇṭibā.

ଖୁଣ୍ଟାଗାଡ଼ା—ତ୍ରା. ବ—ଖୁଣ୍ଟାଗାଡ଼ି (ଦେଖ)—
Khuṇṭāgārdā Khuṇṭāgārdi (See)

ଖୁଣ୍ଟାଗାଡ଼ି—ଦେ. ବ—୧ । ଭାଗାଗାଡ଼; କୌଣସି ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ଅଦାଲତରେ Khuṇṭāgārdi ନଲ୍ଲମ କରିଯିବା ନମନ୍ତେ ପୂର୍ବରୁ ତହିଁର ଖୁଁଟାଗାଡ଼ି କୋରଣ୍ଟ ଇସ୍ତିହାର ସରିସମିନ୍‌ରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଖୁଁଟାଗାଡ଼ୋ ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସରିସମିନ୍‌ରେ ଭାଡା ଲଟକାଇବା-ପାଇଁ ଖୁଣ୍ଟା ବା ଭାଗା ପୋତା ଯିବାର ଆଇନ୍‌ଜନିତ୍ଦିଷ୍ଟ-ବିଧି ବା କ୍ରିୟା—1. The act of driving a pillar into the ground to hang the writ of attachment on it when a landed property is advertised to be sold by public auction in execusion of a decree of a Court of Justice.

୨ । ଜମିଦାରଙ୍କ ଜମିରେ ନଦୀ ମଧ୍ୟରେ ନୌକାକୁ ଅଟକାଇ-ରଖିବା ନମନ୍ତେ ଯେଉଁ ଖୁଣ୍ଟ ପୋତାଯାଏ, ସେଥିପାଇଁ ଅନୁମତି ପାଇବା ସକାଶେ ଡଙ୍ଗାବାଲାମାନେ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଦେବା କର—2. Cess paid to a landlord by boatmen for permission to drive pegs on the river-bank for tying boats thereto.

ଖୁଣ୍ଟା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୁଣ୍ଟୁଣା ଦେବା (ଦେଖ)—
Khuṇṭā debā Khuṇṭuṇā debā (See)

ଖୁଣ୍ଟି—ଦେ. ବ (ସଂ. କ୍ଷୋଡ଼=ଗଜବନ୍ଧନସ୍ତମ୍ଭ; ସ୍ଥୁଣା=ସ୍ତମ୍ଭ)—
Khuṇṭi ଖୁଁଟି ୧ । ଛୋଟ ଖୁମ୍ବ ବା ଖୁଣ୍ଟ—1. Small pillar or post.

ଖୁଁଟି ୨ । ଫସଲ କଟା ହେବା ପରେ କ୍ଷେତରେ ରହିଯିବା ବା ବଢ଼ିବା ଛୋଟ ଛୋଟ ମେଖ ଭଳି ବୃକ୍ଷର ମୂଳକାଣ୍ଡ—
2. The protruding stalks or roots left in the field after harvesting; stubble.

୩ । ଖିଅର ହେବା ପରେ ମୁଣ୍ଡରେ ରହି ଯାଇଥିବା ରୁଢ଼—
3. The stalks of hair left at the root after shaving.

୪ । ପାଣି ଅଟକାଇ ରଖିବା ପାଇଁ ଜଙ୍ଗଲରେ ପକାଯିବା ବନ୍ଧ—4. A dam made in a forest to check the flow of water.

୫ । କାଳା; ମେଖ—5. Peg; pin.

୬ । ସିତାର ବା ବେଢ଼େଲ୍ଲାଆଦର ତାର ଗୁଡ଼ାଇବା ନମନ୍ତେ ଉକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରରେ ଶେଷକୁ ଛିଦ୍ର ହୋଇ ତହିଁରେ ପୋତା ଯାଇଥିବା କାଷ୍ଠଶଳାକା; ବେଢ଼େଲ୍ଲାଆଦର କାନ—
6. Small pins for tying or regulating the strings of stringed instruments attached to the end; the screwed pins for turning or regulating the strings.

ଖୁଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବ. (ଶବର ଭାଷା. ଖୁଣ୍ଟିଆ=ଶବରମାନଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀ ବା ବେଦ)—
Khuṇṭiā

୧ । (ଶବରମାନେ ପୂର୍ବେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସେବକ ଥିବାରୁ)—ରଜା ବା ଦେବତାମାନଙ୍କର ପାଶ୍ୱର୍ଚରତ୍ୱବିଶେଷ—
1. An advance-guard of a Raja or Deity (whose duty it is to warn people to keep aside when the Raja or Deity comes out and to clear the way for passage.)

ଖୁଣ୍ଟିଆ ଚହଁ ମାର-ଖୁଣ୍ଟିଆ ପଘଁସ୍
ରଜା କରୁଥିଲେ ସେକାଳେ ଅରଣ୍ୟେ—କୃଷ୍ଣକି ହ. ମହାଭରତ. ବନ ।

[ଦ୍ର—ରଜା ଓ ଦେବତା ବଜେ କଲ୍ଲବେଳେ ଏମାନେ ଆଗେ-ଆଗେ ଗଲି ଲୋକଙ୍କୁ ପାଖେଇ ଯିବାକୁ ସାବଧାନ କରୁଥାଆନ୍ତି । ଏମାନେ ହାତରେ ବେତ ଧରିଥାଆନ୍ତି ଏବଂ 'ସରିମା, ଆଡ଼ ହୋ' ବୋଲି ଡାକ ଛାଡ଼ି ଥାଆନ୍ତି ।]

୨ । କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣବିଶେଷ; ଗଣ୍ଠିଆ—
2. An ear-ring with a ball or knot at the end hanging from the ear.

୩ । ସେବକବ୍ରାହ୍ମଣ, ବଳରଦ୍ରଗୋଡ଼ୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଶୂଦ୍ର ଜାତିର ଉପାଧିବିଶେଷ—
3. A family-title used by Māstāna-Brāhmaṇas, Sebaka-Brāhmaṇas and Sūdras.

୪ । ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଶବରଜାତିର ଏକ ଶ୍ରେଣୀ—
4. A class of Non-Aryan Śabaras.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ (ଶବର. ଖୁଣ୍ଟ=ଉଚ୍ଚ ଭୂମିରେ ଥିବା ଗଛ) ଉଚ୍ଚ ବା ପାଦଦେଶ ପ୍ରଦେଶରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ଅନ୍ୟଶ୍ରେଣୀ 'ଜୋରିଆ' ଏମାନେ 'ଜୋର' ବା ପାଣି ନାଳ କୂଳରେ ବାସ କରୁଥିଲେ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ଅ	ଭ୍ଲ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ତ

ଖୁଣ୍ଟିଆଭାଜ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ଯାହାର ଅଗଲୁ ଦୁଇଟିକର ଜନ୍ମଯାଏ)—ଶାକବିଶେଷ; ଲେଉଟିଆ ଶାଗ—A sort of potherb.

Khuṇṭiābhāji

(ଯଥା—ପ୍ରଜାମାନେ ରାଜାଙ୍କର ଖୁଣ୍ଟିଆଭାଜ—ଭୁଲ. ଓଡ଼ିଶାରେ କଦାପି, ପ୍ରଜାମାନେ ରାଜାଙ୍କର ଲେଉଟିଆ ପଟାଳ ।)

ଖୁଣ୍ଟି ଖାଇବା—ଦେ.କ୍ରି—ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଥିବା ଅନ୍ନକଣାମାନ ଗୋଟାଇକରି ଖାଇବା—To eat grains of rice by picking them up from the ground.

Khuṇṭi khāibā

ଖୁଟେଖାଓୟା

खूटकरखाना

ଖୁଣ୍ଟିଖାଣ୍ଟି—ଦେ. କ୍ରି ବିଣ—ବୁଣିଯାଇଥିବା ସମସ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ରଧାର୍ଯ୍ୟ ବା ଜିନିଷମାନଙ୍କୁ ଅହରଣ କରିବା ପ୍ରକାରେ—By picking up all small particles of a thing strewn on the ground.

Khuṇṭikhāṇṭi

ଖୁଁଟେଖୁଁଟେ

(ଯଥା—ପାରାମାନେ ଭୂଇଁରୁ ସୋରଷପାକ ଖୁଣ୍ଟିଖାଣ୍ଟି ଖାଇଗଲେ ।)

ଖୁଣ୍ଟିଖିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ଗାଳି ଓ ଘୃଣାର୍ଥକ)—ଯେ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଥିବା ଅନ୍ନକଣାମାନ ଖୁଣ୍ଟିକରି ଖାଏ)—(ଖୁଣ୍ଟିଖାଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

Khuṇṭikhiā

୧ । କୃପଣ—1. Miserly.

୨ । ଅତି ଗରିବ—2. Very poor.

ଖୁଣ୍ଟିଗାଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଖୁଣ୍ଟାଗାଡ଼ (ଦେଖ)

Khuṇṭigārdā Khuṇṭāgārdi (See)

ଖୁଣ୍ଟିଗାଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଖୁଣ୍ଟାଗାଡ଼ (ଦେଖ)

Khuṇṭigārdi Khuṇṭāgārdi (See)

ଖୁଣ୍ଟିନାଟି—ଦେ. ବ (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—ଖୁଁଟିନାଟି

Khuṇṭināṭi

୧ । ସାମାନ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ ତ୍ରୁଟି ବା ଦୋଷ—1. Slight blemishes; petty defects.

୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ—2. Trifling or petty particulars of a work.

ଖୁଣ୍ଟିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ତା. କୋଟ୍ଟୁ ଧାତୁ—ତୁଳୁ. ତେ—ଗୁଟ୍ଟୁ ଧାତୁ; ତୁଳୁ.ସଂ. ଖଣ୍ଡ ଧାତୁ=ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା)—ଖୁଁଟା, ଖୋଁଟା **ଚୁଗନା, ଖୁଟକନା**

Khuṇṭibā

୧ । ଭୂମିରେ ବୁଣି ଯାଇଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ପଦାର୍ଥକୁ ଭୂମିରୁ ଗୋଟ ଗୋଟ କରି ଗୋଟାଇବା; ଟେକିବା—1. To pick up small articles or grains strewn on the ground by means of the hand or beak.

ପଡ଼ିଥିବା ଅରୁଣା ଦାଉରୁ ଥରେ ଖୁଣ୍ଟି—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ବସନ୍ତ ।

୨ । ପଥରପ୍ରଭୃତିକୁ ଛୋଟ ନଦାଣଦ୍ୱାରା ଦାଣିବା—2. To cut into a stone with the help of a small cutting instrument or chisel.

୩ । ଅନ୍ୟକୃତ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ବିଶେଷଭାବରେ ପରୀକ୍ଷା କରିବା—3. To examine a thing critically or minutely to find out a fault; to examine a thing point by point.

୪ । କାଠିଦ୍ୱାରା ଦାନ୍ତମୂଳରେ ଲାଗିଥିବା ଖାଦ୍ୟ-କଣାମାନ ବାହାର କରିବା—4. To pick small particles of food sticking to the spaces between the teeth by means of a tooth-pick.

ସୁବର୍ଣ୍ଣ-ଖଡ଼୍ଗକାରେ ଖୁଣ୍ଟଇ ଦନ୍ତଗଣ—ଗୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପ୍ରସାଦ ।

୫ । କଆଶ୍ୱାର ଧାନ ଗଛ ମଧ୍ୟରୁ ଘାସ ବା ବାଜୁଙ୍ଗାକୁ କମ୍ବା ମୁଣ୍ଡର କଲା ବାଳ ମଧ୍ୟରୁ ଧଳା ବାଳ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ବାଛି ବାହାରେ ଓଟାର ନେବା—5. To pick out one by one the weeds from the field (leaving the paddy plants) or to pick out one by one the grey hairs from the head (leaving the black hairs).

୬ । ପରର ଦୋଷ ବା ତ୍ରୁଟି ଦେଖାଇବା—6. To point out another person's short-comings or defects.

୭ । କଥା କହୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୋଷ ଧରିବା; ଖୁଣିବା—7. To find fault with the words spoken by a person.

୮ । ଶାଗକଆଶ୍ୱାରୁ ଡେଙ୍ଗା ଶାଗଗଛର ଅଗମାନ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଛିଣ୍ଡାଇ ଦେବା—8. To crop up one by one the tops of the standing stalks of herbs from the bed with one's fingers.

୯ । କଆଶ୍ୱରେ ଉପରକୁ ଉଠିଥିବା ଖୁଣ୍ଟିମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ପାଟନ କରିବା—9. To root out the stubbles from a field.

୧୦ । ଖୁଞ୍ଚିବା; କୌଣସି ଫଳ ଉପରେ ନଖ ବା ଅସ୍ତ୍ର. ମାରି ଛୋଟ ଛୋଟ କଣା କରିବା—10. To make small holes in a fruit with the beak or nail.

୧୧ । ଛିଣ୍ଡାଇବା—11. To snatch out.

ସେଇଠାରେ ଖୁଣ୍ଟାଦେବ ବହଇ ରୁଧିର—ପାର୍ଶ୍ୱ-ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶପଦୀ ।

୧୨ । ଉଠାଇବା—12. To pick up; to raise.

(ଯଥା—ଘାଞ୍ଚ ଜଗ ଲୋକ ଲାଗି ମଧ୍ୟ ଏ କାଠଖଣ୍ଡକୁ ଖୁଣ୍ଟି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।).

୧୩ । ଅଗ କାଟିବା—13. To clip the tops.

ଖୁଣ୍ଟିଲା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ତୁଳୁ. ହି. ଖୁଣ୍ଟିୟା)—କର୍ଣ୍ଣାଳଙ୍କାର-ବିଶେଷ; କାପ; କର୍ଣ୍ଣଫୁଲ—A sort of ear-ring.

Khuṇṭilā

ଖୁଣ୍ଟିଲାଗି—ଦେ. ବ (ଦେବତାଙ୍କ ସ୍ଥଳରେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ)—ଶୋଭାଯାତ୍ରା କରି ଯାଉଥିବା ଦେବବିମାନକୁ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପନ୍ଥ-ଭୋଗ ପାଇଁ କିଛି ସମୟ ସ୍ଥଗିତ କରିବାର ପ୍ରୟୋଜନ

Khuṇṭilāgi

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବତ୍ତ'' ଦେଖିବେ ।

ଦେଲେ ବିମାନକୁ ଚଲେ ନ ଥୋଇ ଖୁଣ୍ଟି ଯୋଡ଼ି ଚାଦାର ଉପରେ ରଖିବା—

The fixing of the bimāna or conveyance of a Deity on posts instead of keeping it on the ground when proceeding in the course of a procession.

ଖୁଣ୍ଟୁଣା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କଣ୍ଟୁ ?; ସଂ. ଖୁଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ=ଝିକିଝିକି କର) ଭର୍ତ୍ସିବା; ଛେଚେଇ ଗଲିବା —୧ । ଛଗୁଲା; ଗଞ୍ଜଣା; ଜାବ୍ର ବା କଟୁ ଆଲୋଚନା—

Khuṇṭuṇā
ଖୋଁଟା
khoṭā; khoṭī 1. Hostile criticism; pointing out another's faults; rough repeated criticism.

୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ଜଣକୁ ତୁଳନା କର ବଦଖିବା ଗାଳି-ମନ୍ଦ ବା କଥା – 2. Pointing out or attending to one person's faults by comparing his with another man's fault; making of unfavourable comparison.

୩ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଦୋଷ ଦେଖାଇବା ସମସ୍ତରେ ଉଦାହରଣ ଦିଆ ଯିବାର ଯୋଗ୍ୟ ବିଷୟ—

3. An act which may be used or alluded to in future by an enemy to criticise or point out one's future conduct.

୪ । କଳଙ୍କ—4. A stain on one's conduct or character.

୫ । ଗାଳ—5. Rebuke; abuse.

ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. ୧ । ଯେ ଖୁଣ୍ଟୁଣା ଦିଏ—

(ଖୁଣ୍ଟୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. One who makes unpleasant criticism of another's conduct or family-secrets or actions.

୨ । ଚଡ଼ଲ; ଚଡ଼ଚଡ଼ିଆ; ଅବଗୁଣିଆ—

2. Surly; sour-tempered.

ଖୁଣ୍ଟୁଣା ଦେବା—ଦେ. କି—ଖୁଣ୍ଟା ଦେବା; ପୂର୍ବର ଛିଦ୍ର କଥାକୁ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ କର ଗଞ୍ଜଣା ଦେବା; ଜଣକର ପୂର୍ବ କଳଙ୍କକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର ଛଗୁଲାଇବା—

Khuṇṭuṇā debā
ଖୋଟିବୋଲନା To allude or criticise a person by referring to some of his past conduct or stain or family-secret.

ଖୁଣ୍ଟୁଣି—ଦେ. ବ.—୧ । ଦାନ୍ତ ଖୁଣ୍ଟିବାର କାଠି—

Khuṇṭuṇi 1. Tooth-pick.
ଖୋଁଚନା ସୁବର୍ଣ୍ଣ ନଳିତ ଚଉକା ଦାନ୍ତ ଖୁଣ୍ଟୁଣି ।
khodnī ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

୨ । ଲଗି ସାହାଯ୍ୟରେ ଆମ୍ବଗଛରୁ ଆମ୍ବ ଗୋଟ୍ଟ ଗୋଟ୍ଟ କର ତୋଳିଲେ ତାହା ତଳେ ନ ପଡ଼ି ଲଗି ଅଗରେ ଫଲିଗଥିବା ଜାଲରେ ରହିବ, ଏଭଳ କୌଶଳରେ ତିଆର ହୋଇଥିବା ଲମ୍ବ ସରୁ ବାଉଁଶ ବା ଲଗି—

2. A long hooked pole to the end of which a net-basket it attached to hold the mango when it is plucked from a high tree by means of the said hooked pole (to prevent the mango from falling to the ground and being spoiled thereby).

ଖୁଣ୍ଟୁଣୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ସବୁଦା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଖୁଣ୍ଟୁଣା ଦିଏ—

Khuṇṭuṇī

1. (a woman) Habituated to unpleasantly criticising other people's actions or affairs.

୨ । (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—ଯେ ଖୁଣ୍ଟୁଣି ଦ୍ୱାରା ଆମ୍ବ ତୋଳେ—

2. One who plucks mango fruits from trees by means of netted and hooked poles.

ଖୁଣ୍ଟେ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ.—ଖଣ୍ଡିଏ ସବାର କାନ୍ଧେଇବା ପାଇଁ ଗ୍ଭେଡ଼ା ବେହେରାଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟା—

Khuṇṭe

One set of palky-bearers.

ଖୁଣ୍ଡ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କର ଭର୍ତ୍ସିବା—

Khuṇḍ (root) 1. To break into pieces.

୨ । ଛେଚ୍ଚାଇବା—2. To limp; to be lame.

ଖୁତେଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି.— ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିବା—

Khuteibā

To take shelter.

ଖୁଦ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଭେଦ କରିବା —

Khud (rood)

To pierce.

ଖୁଦ୍—ବୈଦେ. ଅ. (ସଂ. ଖୁଦ୍)—ଖୋଦ୍; ସ୍ୱୟଂ; ନିଜେ—

Khud

One's self.

ଖୋଦ, ଖୁଦ
ଖୁଦ ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍; କ୍ଷୋଦ)—ଖୁଦ—

Broken particles of rice; fragments of grains of rice.

ଖୁଦ୍‌କାସ୍ତ— ବୈଦେ.ବ. (ସଂ.ଖୁଦ୍‌କାଶ୍ତ) (ନିଜ ଗ୍ରାମର ଅଧିବାସୀ କୃଷି ବା ରୟତ)—୧ । ଥାପା ରୟତ; ଆପଣା ବସତ-ଖୁଦକସ୍ତା ମଉଜାରେ ଜମି କୃଷ କରିବା ପ୍ରଜା—1. A tenant

ଖୁଦ୍‌କାସ୍ତ

who cultivates lands his own native village; a resident royat.

୨ । ଥାପା ରୟତ ଜମି ବା ଜୋତ—2. The holding of a resident royat.

୩ । ଜମିଦାରଙ୍କ ନିଜ ଜୋତ ବା ନିଜକୃଷ ଜମି—

3. Land cultivated by the landlord himself; zamindar's private land.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଃ	ନ୍ତ

ବୈଦେ. ବଣ—୧ । ନଜର ବାସଗୃହ-ମଉଜାରେ ଜମ୍ନି କୃଷ କରୁଥିବା—1. Cultivating lands in one's native village.

୨ । ସ୍ୱୟଂ ଜମିଦାରଙ୍କ ନଜ ହଲଦ୍ୱାହ୍ ଚାଷ କରାଯାଉଥିବା (ଜମି)—2. (land) Cultivated by the zamindar himself.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ମାଫିଦାର୍ ବା ଲାଖରାଜଦାରର ଭୋଗର ଛଡ଼ା ନଜଚାଷ ଜମ୍ନି—The land cultivated by the Māfidar or lākhrājidar besides his bhogrā lands.

ଖୁଦ୍‌କାସ୍ତା—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଫା. ଖୁଦ୍‌କାଶ୍ତ)—
Khudkāstā ଖୁଦ୍‌କାସ୍ତ୍ (ଦେଖ)
Khudkāst (See)

ଖୁଦ୍‌କୁଣ୍ଡା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖୁଦକୁଣ୍ଡା (ଦେଖ)
Khudkunḍā Khudakunḍā (See)
ମାଥର ଖୁର୍‌ର୍‌ଣ୍ଡା, ବାପର ସୁନା ଗୁଣ୍ଡା—ଉଗ ।

ଖୁଦ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର ବା କ୍ଷୋଦ)—ଉଣ୍ଡୁଳକଣା; ଉଣ୍ଡୁଳର
Khuda କ୍ଷଦ୍ରାଂଶ—Fragments of grains of rice.
ଖୁଦ୍ଦା
ଖୁଦ୍ଦୀ

ଖୁଦକଣି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର ବା କ୍ଷୋଦ ଓ କଣ)—
Kkudakaṇi ଉଣ୍ଡୁଳ କଣା; ଉଣ୍ଡୁଳର କ୍ଷୁଦ୍ରାଂଶ—
(ଖୁଦୁକୁଣି—ଅନ୍ୟରୂପ) Fragments of grains of rice.
ଖୁଦକଣା [ଦ୍ର—ଗୃହସ୍ଥଙ୍କ ଭଙ୍ଗା କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡମାନଙ୍କୁ ଖୁଦ କହନ୍ତି । ଖୁଦରେ ମିଶିଥିବା ଆସ୍ତର କ୍ଷୁଦ୍ର କଣମାନଙ୍କୁ ଖୁଦକଣି କହନ୍ତି ।]

ଖୁଦକୁଣି—ଦେ. ବ—୧ । ଖୁଦକଣି (ଦେଖ)
Khudakuṇi 1. Khudakaṇi (See)
(ଖୁଦୁକୁଣି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଖୁଦୁରୁକୁଣି (ଦେଖ)
2. Khudurukuṇi (See)
ଦୁଇଅମାସର ଜଉଁପୁଲ ଗାଇ ଖୁଦୁକୁଣି ଓଷା ମେଳ ।
ନଦକଶୋର. ନାଟ୍ୟିଣୀ ।

ଖୁଦକୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—୧ । ଅଚ୍ଛଶସ୍ୱ ଚୂନା କୁଣ୍ଡା—
Khudakunḍā 1. Fine husks of paddy.
(ଖୁଦୁକୁଣ୍ଡା—ଅନ୍ୟରୂପ) ନ ପାଇଲେ ଦୁଃଖୀ ପ୍ରଜା ଖୁଦକୁଣ୍ଡା—
ଖୁଦକୁଁଡ଼ା ଗୁଖାନାଥ. ଦଇବାର ।
୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୃହଲକଣାମିଶ୍ରିତ କୁଣ୍ଡା—
2. Fine particles of rice mixed with husks.

ଖୁଦ ଚଲା—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଚୁଲୁଣୀ ଯହିଁରେ ଖୁଦମିଶା ଗୃହଲକୁ
Khuda chalā ଚାଲିଇଲେ ଖୁଦଯାକ ଚୁଲୁଣୀର ରନ୍ଧ୍ରବାଟେ
(ଖୁଦୁଚଲା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗଳିପଡ଼େ ଓ ଗୋଟା ଗୃହଲଯାକ ରହି
ଖୁଁଡ଼ୀଚାଲା ଯାଏ— A sieve with which particles of rice fall to the ground and whole rice remain.

ଖୁଦୀକୀ ଚଲନୀ

ଖୁଦଛତୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ଛତ୍ରାକ)—ବାଉଁଶ ଗଛର ମୂଳ ବା
Khudachhatu ଡୁଙ୍କା ଉପରେ ଉଠିବା ଏକପ୍ରକାର ଛତୁ;
(ଖୁଦୁଛତୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବାଲ୍ଛତୁ; ଡୁଙ୍କାଛତୁ—A kind of
ଖୁଦହାତୁ mushrooms growing at the foot of
ଗଗନଧୂଳ bamboo trees or on the ant-hills.

ଖୁଦପିଠା—ଦେ. ବ—ଖୁଦ ଓ ଲମ୍ବ ପତ୍ରରେ ଛଆର ଦେବା ଏକ
Khudapiṭā ପ୍ରକାର ଜାଉ—A gruel made of
(ଖୁଦୁପିଠା—ଅନ୍ୟରୂପ) boiled rice with Nim-leaves.

ଖୁଦ ପିମ୍ପୁଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ପିପୀଲିକା)—
Khuda pimpurḍi ଅତି ଛୋଟ ଛୋଟ ପିପିଲିକା—
(ଖୁଦୁପିମ୍ପୁଡ଼ି—ଅନ୍ୟରୂପ) Tiny ants.
ଖୁଦିୟାପିପିଡ଼ା
ଛୋଟୀଚିଉଁଟୀ

ଖୁଦଯାଉ—ଦେ. ବ—ସିଦ୍ଧ ଖୁଦରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦୋଇଥିବା ଯାଉ—
Khudajāu Gruel made of fragments of rice.
(ଖୁଦୁଯାଉ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଜ ଖୁଦଯାଉ ବାଲ ଗର୍ଲଠା,
ପଥଉବନକୁ ଦାସ ଅଦଁଠା—ଉଗ ।

ଖୁଦ୍‌କୀଲପସୀ [ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଖୁଦକୁ ଗୁଣ୍ଡବାରେ ଚାହା ଗୁଣ୍ଡଉଳ ଗୋଟି ଗୋଟି ନ ରହି ମେଞ୍ଚାମେଞ୍ଚା ଓ ଯାଉଯାଉଆ ଦୋଇଯାଏ ।]

ଖୁଦର—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ରମୃଗ)—
Khudara ଶଶା; ଠେକୁଆ—Hare.
ଦେ. ବ—କ୍ଷୁଦ୍ର ମୃଗବିଶେଷ—A small deer.
ଖୁଦିୟା ଗ୍ରା.ବଣ.—(ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର; ଭୁଲ—ଫା. ଖୁର୍ଦ୍)—ଅତି ଛୋଟ—
ଖୁଦ୍‌ରା Tiny; very small.

ଖୁଦରିଆ—ଗ୍ରା. ବଣ (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର)—ଅତି ଛୋଟ—
Khudariā Very small; tiny.
ଖୁଦିୟା
ଖୁଦ୍‌ରା

ଖୁଦା—ବୈଦେ. ବ (ଆ ଓ ଫା)—ଈଶ୍ୱର—
Khudā God.
ଖୋଦା
ଖୁଦ୍‌ା

ଖୁଦାବନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—୧ । ମାଲିକ; ପ୍ରଭୁ—
Khudābband 1. Lord; master.
ଖୁଦାବନ୍ଦ ୨ । ଈଶ୍ୱର—2. God.
ଖୋଦାବନ୍ଦ ବୈଦେ. ଅ—ରାଜା ଆଦିଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ; ହଜୁର—
Interjection addressed to an emperor—oh!

ଖୁଦିଆ—ଦେ. ବଣ—ଖୁଦପୂର୍ଣ୍ଣ—Consisting mostly of small
Khudiā particles of rice.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ପୁସ୍ତକାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

ଖୁଦିବା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି (ସଂ. ଖୁଦ୍ ଧାତୁ)—
Khudibā
୧ । ଖୋଳିବା—1. To dig.
୨ । ଖୋଦନକାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—2. To engrave.
୩ । ମାଟି କୋଡ଼ିବା—
3. To dig earth with spade.

ଖୁଦୁଡ଼ି—ଦେ. ବିଣ—ଖୁଦିଆ (ଦେଖ)
Khudurḍi — Khudiā (See)
ଦେ.ବି—କୁଟିଲାବେଳେ ଖୁଦରୂପେ ପରିଣତ ହୋଇଥିବା ଚାଉଳ-
Broken grains of rice.
ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଖୁଦ (ଦେଖ)
Khuda (See)

ଖୁଦୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଖୁଦିଆ (ଦେଖ)
Khudurḍiā — Khudiā (See)

ଖୁଦୁରୁକୁଣି—ଦେ. ବି—ଖୁଦୁରୁକୁଣି (ଦେଖ)—
Khudurkuṇi — Khudurukuṇi (See)

ଖୁଦୁରି—ଦେ.ବି (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ରରୋଗ)—ଶିଶୁମାନଙ୍କର ହଗା ରୋଗବିଶେଷ—
Khuduri — Infantine diarrhœa.

ଖୁଦୁରିଆ—ପ୍ରା. ବି (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର)—ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର—
Khuduriā — Tiny; very small.
ଖୁଦିୟା
ଖୁଦ୍ରା

ଖୁଦୁରୁକୁଣି—ଦେ.ବି (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର ?)—ଉତ୍କଳର କୁମାରୀମାନେ ଭାଦ୍ରମାସର ପ୍ରତି ରବିବାର ଦିନ ଚିଙ୍କିଲିଙ୍ଗିରେ ଫୁଲ ଆଦି ଦେଇ ପୂଜା କରିବା ଓଷା (ଉଅପୋଇ ଦେଖ)—
Khudurukuṇi — A festival (not traced in the Śāstras) observed by maidens in Utkala every sunday in the month of Bhādra.

[ଦ—ଏହି ଓଷାରେ ବର୍ଜ୍ଜିତ ଉଅପୋଇ ବା ଉପୋଇକୁ ଭା' ଭାଇଜମାନେ ଖୁଦଗଣ୍ଡାଏ ସୁଦ୍ଧା ଖାଇବାକୁ ନ ଦେବାରୁ ସେ 'କ୍ଷୁଦରକୁଣ୍ଡୀ' ହୋଇଥିଲା—ଏଥିରୁ ଏହି ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି ।]

ଖୁଦ୍ର—ପ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର)—ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର—
Khudra — Tiny; very small.
ଦେ. ବି—କ୍ଷୁଦ୍ର ମୃଗବିଶେଷ — A species of small deer.

ଖୁନ— ବୈଦେ. ବି (ଆ)—ଖୁଣ୍ (ଦେଖ)—
Khun — Khuṇ (See)

ଖୁନ— ଦେ. ବି—୧ । ଖୁଣି (ଦେଖ)—
Khuna — 1. Khuṇi (See)
୨ । ଲୁଣକାଠିଆ—2. A pot for keeping salt.
ପ୍ରାଦେ. (ଆଳ ଓ କଳକା) ବି—ଚତୁ ଥିବା ଉଚ୍ଚ ଫଦ୍ଦଯୁକ୍ତ କାଠର ଡାଲ୍ଲା—A high-edged wooden tray.
[ଦ—ଏଥିରେ ରଜାଘରୁ ଲୁଗାପଟା ଆଦର ବେଉର ପଠାନ୍ତି ।]

ଖୁନ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—
Khuni
୧ । ଖୁଣ୍ଡି; ନରହତ୍ୟା—
1. Man-slaughter; murder.
୨ । ଘୋର ହୋଇ ଯାଇଥିବା ଲଙ୍ଗଳ—
2. Worne out plough.

ଖୁନିଦାର୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ହତ୍ୟାକାରୀ; ନରହନ୍ତା—
Khunidār — Murderer.

ଖୁନିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଖୁଣିବା (ଦେଖ)
Khuṇibā — Khuṇibā (See)

ଖୁନ୍ତ୍ ଖୁନ୍ତ୍— ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. କୁନ୍ଥନ)—କୁନ୍ଥ୍ କୁନ୍ଥ୍ (ଦେଖ)
Khunt khunt — Kunth kunth (See)

ଖୁନ୍ତା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଶିଶୁଙ୍କ କ୍ରୀଡ଼ନକ—
Khuntā — Child's play-thing.

ଖୁନ୍ଦା— ଦେ. ବି. (ସଂ. କୁନ୍ଦ ଧାତୁ)—
Khundā — ୧ । ହାତକୁ ମୁଠାକର ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠିଦ୍ୱାରା କରାଯିବା
ଘୁଷୀ ଆଘାତ; ଗୋବା—
ଘୁଂସା 1. Stroke given by fist on the thumb-side.

ଗାଲକୁ ସପ୍ତସର ହୋଇଲେ ଯେ ଖୁନ୍ଦା ।
କୁଶଦଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

[ଦ୍ର—ହାତକୁ ମୁଠା କର କାଣିଆଙ୍ଗୁଠି ପାଖଦ୍ୱାରା ମରାଯିବା ଆଘାତକୁ ବଧା, ବୁଢ଼ାଆଙ୍ଗୁଠି ପାଖଦ୍ୱାଟ ମୁହଁରେ ଆଘାତକୁ ମୁଣ୍ଡି, ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଆଘାତକୁ ମୁଥ, ମୁଠାରୁ ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଠି ବାହାରିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ମୁହଁରେ କରାଯିବା ଆଘାତକୁ ଖୁନ୍ଦା ଓ ମୁଠା କରାଯିବା ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ଗଣ୍ଠି ଦ୍ୱାରା ଆଘାତକୁ ଠୁଣା ବା ଠୁଣା କହନ୍ତି ।]

୨ । ବାଡ଼ର ମୁଣ୍ଡି ଦ୍ୱାରା ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଆଘାତ—
2. Repeated blows with the stock of a stick.
୩ । ଅନେକ ପଦାର୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ପଦାର୍ଥକୁ ଫାଙ୍କାଖୁଣ୍ଡି ସ୍ଥାନରେ ଯାକ ଦେବା; ଖୁନ୍ଦ ଦେବା—
3. Huddling; pushing a thing into other similar things in a narrow space.

କୁନ୍ଦା ବୈଦେ. (ଯା. କୁନ୍ଦା=କାଠଗଡ଼)—କାଷ୍ଠମୟ; କୁନ୍ଦା;
କୁନ୍ଦ ବନ୍ଧୁକର ମୂଳଘାଖ—The stock of a gun.

ଖୁନ୍ଦାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖୁନ୍ଦିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Khundāibā — 1. The causative form of Khundibā.
୨ । ପିଲାକୁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ବଡ଼ ବଡ଼ ଗୁଣ୍ଡା ଗିଳାଇବା—
2. To repeatedly push in big morsels of food to the mouth of a child.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ସ୍ୱୀ ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଈ	ଂ

ଖୁନ୍ଦାଖୁନ୍ଦ—ଦେ. ବ—ସକାସକ; ଫଙ୍କାଣ୍ଟି ସ୍ଥାନରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ପଦାର୍ଥ ବା ଜୀବ ଦହକୁ ଦହ ଲାଗି ଠେସାଠେସି ହେବା—Several things or persons pushing against; one another squeezed together.

Khundākhundi

ଠେସାଠେସି

ଠୁସାଠୁସି

ଦେ. ବଣ— ଖୁନ୍ଦା ମଗ୍‌ମର୍; ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଖୁନ୍ଦା ମଗ୍‌ମର ହେଉଥିବା—Striking each other with Khundā-blows

ଖୁନ୍ଦାଖାନ୍ଦ ହେବା—ଦେ. କି—ଫଙ୍କାଣ୍ଟି ସ୍ଥାନରେ (ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ପଦାର୍ଥ ବା ଜୀବ) ଏକଦ୍ରୁ ଲଗାଲଗି ହେବା—ଠାସାଠାସି ହଓୟା (many articles or animals) To huddle together; to be squeezed together in a narrow place.

Khundikhāndi hebā

ଖୁନ୍ଦଖୁନ୍ଦ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଅନେକ ଘଣ୍ଟି, ଘାଗୁଡ଼ି ବା ଘୁଙ୍ଗୁରର ସମ୍ମିଳିତ ଶବ୍ଦ—Sound of tickling of small bells.

Khundikhundi

ପଦ୍ୟରେ ଝୁମୁଡ଼ ବଲା ବାକେ ଖୁନ୍ଦଖୁନ୍ଦ—ପୀତାମ୍ବର. ନୂର୍ହି ହସ୍ତଘଣ ।

ଖୁନ୍ଦଖୁନ୍ଦ ପଚାରିବା—ଦ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ବାଧ କର ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା—To put repeated questions so as to oblige a person to reply.

Khundikhundi pachāribā

ଖୁନ୍ଦିବା—ଦ୍ରୋ. କି. (ସଂ. କୁନ୍ଦ ଧାତୁ)—

Khundibā

ଚାପନା; ଠୁସନା; ଠାଁସନା

୧ । ଫଙ୍କାଣ୍ଟି ସ୍ଥାନରେ ଅନେକ ଜୀବ ବା ବସ୍ତୁକୁ ଚାପି; ଠେସି; ଠାସି ଏକତ୍ର ଲଗାଲଗି କର ପୂରାଇବା—1. To squeeze many things together; to huddle together many things or animals into a narrow space.

ତୁଜେ ତୁଜ ପାଦରେ ପାଦକୁ ଦେଇ ଛନ୍ଦ
ଉଡ଼ଲେ ଛନ୍ଦପ୍‌କୁ ତୁଚ୍ଛଦେ ଖୁନ୍ଦ—କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ଆଦ ।

୨ । ବାନ୍ଧର ମୂଳଦ୍ୱାର ବାରୁଦଆଦକୁ ବନ୍ଧୁକ ଗାଉରେ ଠେସି କର ପୂରାଇବା—

2. To ram in (powder) with a ram-rod.

୩ । ସରୁ ରନ୍ଧ୍ରରେ ମୋଟ ମୂଳଆ ବାଡ଼କୁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଗେଞ୍ଜିବା—3. To repeatedly poke or press a thick rod into a hole.

ଅଜ ଭୂମ୍ନ ଗରବ ଭଙ୍ଗିଦେବ ମହୁଁ
ଏହା ମୋଇ କାଠି ଖୁନ୍ଦଲେ ମୁଗେ ନେଇ—
କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୪ । (ବ୍ୟଙ୍ଗାର୍ଥ) ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଗୁଣ୍ଡାକୁ ଗୁଣ୍ଡା ଭାତ ପାଟରେ ପୂରାଇବା ବା ଗିଳିବା—

4. (ironical) To gulp down repeated morsels of food into the mouth.

ଖୁପ୍‌ରାଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଆଙ୍ଗୁଠିଦ୍ୱାରା ବା କାଠିଦ୍ୱାରା ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ପରର ଶରୀରକୁ ଆଘାତ କରିବା—

Khuprāibā

1. To poke gently at another's body with fingers or with a pick.

୨ । ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା —

2 To provoke; to irritate.

ଖୁପ୍‌ରାଖୁପ୍‌ରି— ଦେ. ବ.—ଖୁପୁରା ଖୁପୁରି (ଦେଖ)

Khuprākhupri

Khupurā khupuri (See)

ଖୁପଲା—ଦ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖୁପୁଲି (ଦେଖ)

Khuplā

Khupuli (See)

ଖୁପ୍‌ସୁରତ—ବୈଦେ. ବଣ.—ଖୁବ୍‌ସୁରତ (ଦେଖ)

Khupsurata

Khubsurat (See)

ଖୁପ୍‌ସୁରତି—ବୈଦେ. ବ.—ଖୁବ୍‌ସୁରତି (ଦେଖ)

Khupsurati

Khubsurati (See)

ଖୁପି—ଦ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—(ତୁଳ. ହି. ଖୁବ୍) —ଖୁବ୍‌ଇ; ଖୁବ୍; ବଢ଼ିଆ; ଆଚ୍ଛା କର—Very; much; well.

Khupi

(ଯଥା—ଡାକୁ ଖୁପି ମାର୍ ମାଇଲେ ।)

ଦେ. ବଣ.—ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଖୁବ୍ କ୍ଷୁଦ୍ର—Very small.

(ଯଥା—ଖୁପି ଆଣ୍ଟକା ।)

ଖୁପିଆ—ଦ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଖୁପ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଗୋପନୀୟ; ଗୁପ୍ତ (ବାର୍ତ୍ତା; ସମ୍ବାଦ)—1. Secret (news).

Khupiā

୨ । ବେନାମୀ (ଚିଠି)—2. Anonymous (letter).

ଖୁପିବା—ଦ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି.— ୧ । ବେଧିବା—

Khupibā

1. To permeate.

୨ । ଅଳ୍ପ ପ୍ରବେଶ କରିବା—2.To penetrate a little.

୩ । କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେବା—3. To succeed.

୪ । ଖୁମ୍ପିବା—4. To peck at.

ଖୁପୁରଖୁପୁର୍—ଦେ. କି. ବଣ. (ସଂ. କ୍ଷିପ୍ର)—ଖୁର ଖୁର (ଦେଖ)

Khupurkhupur

Khur khur (See)

(ଖୁପୁରୁଖୁପୁରୁ— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଖୁପୁରେଇବା—ଦେ. କି.—ଖୁପ୍‌ରାଇବା (ଦେଖ)

Khupureibā

Khuprāibā (See)

ଖୁପୁରାଖୁପୁର୍—ଦେ. ବ.—ପରସ୍ପର ଖୁପ୍‌ରାଇବା—କର୍ମ—

Khupurā khupuri

Mutual gentle poking.

ଦେ. ବଣ.— ପରସ୍ପର ଖୁପ୍‌ରାଇବାକର୍ମ କରୁଥିବା—Gently poking at each other.

ଖୁପୁଲା—ଦ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଖର୍ପର)—ଖୁପୁଲି (ଦେଖ)

Khupulā

Khupuli (See)

ଖୁପୁଲି—ଦ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଖର୍ପର)—୧ । ନଡ଼ିଆର ସଢ଼େଇ (ଯଥା; ନଡ଼ିଆଖ ପୁଲି)—

Khupuli

1. The hard shell of cocoanut.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ରୁତେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବପଗତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍ତ'ଦେଖିବେ।

୨ । କଚ୍ଛପ ପିଠିର କଠିନ ଆବରଣ (ଯଥା; କେଚ୍ଛେ ଖୁପୁଲ୍)—
2. The hard shell of tortoise.

ଖୁବ୍—ବୈଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ଫା. ଖୁବ୍=ଉତ୍ତମ)—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—
Khub
ଖୂବ
ଖୁବ
1. Exceedingly; excessively; very; greatly; too much.

୨ । ଆଚ୍ଛା କର; ଉତ୍ତମରୂପେ—
2. Well; thoroughly; very much.

ବିଣ.—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତିକ; ବେଜାସ୍ତ; ଅଦ୍ଧିକ୍ତ—
1. Excessive; too much.

୨ । ଉତ୍ତମ—2. Good; excellent.

୩ । ପ୍ରଶଂସାର୍ହ—3. Praise-worthy.

ଖୁବ୍ଇ—ଦେ. ବିଣ.—ଖୁବ୍‌ଗୁଡ଼ାଏ; ଅନେକଗୁଡ଼ାଏ—
Khu-bi
Too much; very much.

ଖୁବ୍ ଗୁଡ଼ାଏ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ.—୧ । ବହୁତ—
Khub gurdāe
1. Very many.

୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—2. Very much.

ଖୁବ୍ ଗୁରେ—ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବି. ଓ ବିଣ.—ଖୁବ୍ ଗୁଡ଼ାଏ (ଦେଖ)
Khub gure
Khub gurdāe (See)

ଖୁବ୍ ସୁରତ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—
Khub surat
ଖୂବସୁରତ
ଖୁବସୁରତ
ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର; ସୁଶ୍ରୀ—
Very beautiful; imposing; grand; charming.

ଖୁବ୍ ସୁରତି—ଦେ. ବି. (ଫା. ଖୁବ୍‌ସୁରତ୍)—
Khub surati
ଖୂବସୁରତି
ଖୁବସୁରତୀ
୧ । ବିଶେଷ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—
1. Imposing beauty; charm.

୨ । ସୁନ୍ଦରପଣ—
2. The state of being charming.

ଖୁବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ସ୍କନ୍ଧ—
Khubā
Shoulder.

ଖୁବାନି—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଖୁବାନ)—
Khubāni
ଖୋବାନି
ଖୁବାନୀ
ଖୋବାନ; ସ୍ୱାଦୁ କାବୁଲ ଫଳବିଶେଷ; ଜରଦାଲୁ-
Apricot; a sweet fruit imported from Kabul.

[ଦ୍ର—ଏହା ପଶ୍ଚିମ-ହିମାଳୟ ଓ କାବୁଲଆଦ ପାବ୍ବତ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳର ବାଦାମଜାତୀୟ ଗଛ (Prunus Armeniaca) । ଏଥିର ପାଚିଲ ଫଳକୁ ଶୁଖାଇ ସଦାଜନମାନେ ଗ୍ରୀଷ୍ମଋତୁର ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ମେଓ୍ୱାଫଳ ରୂପେ ବିକ୍ରୟ କରନ୍ତି । ଏ ଫଳ ମେ ମାସରୁ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଚେ; ଏଥିର ମଜ୍ଜିରୁ ଏକ ପ୍ରକାର ତେଲ (କଡ଼ୁଆ ବାଦାମ ତେଲ) ବାହାରେ । ଏ ଗଛରୁ ଏକ ପ୍ରକାର ଅଠା (Cherry gum) ବାହାରେ । ଏ ଗଛ ପ୍ରତିବର୍ଷ ପତ୍ରଝଡ଼ା ହଏ । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଖୁବ୍—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ଫା. ଖୁବ୍+ଇ. ହି)—ଖୁବ୍ (ଦେଖ)
Khubi
Khub (See)
ଖୁବଇ, ଖୁବୀ
ଖୁବହି

ଖୁବେ—ଗ୍ରାଦେ. (ଉଡ଼ି) କ୍ରି. ବିଣ—ଖୁବ୍ (ଦେଖ)
Khube.
Khub (See)

ଖୁବେର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖୁଗୁର (ଦେଖ)
Khuber
Khugura (See)

ଖୁମା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ମୋଟା—1. Fat.
Khumā
୨ । ବଳେଇପଣା—2. Meddlesome.

ଖୁମ୍ପୀ
ଖୁମେଇ
} ସ୍ତ୍ରୀ.

ଖୁମାଇଁ ପଶିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ବଳେ ପଶିବା; ଗୃହସ୍ୱାମୀକାସ୍ତ ବା ସ୍ଥାନ-
Khumāiñ pasibā
ଧିକାରର ଅନଭାସତ୍ତେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା—
To enter or push one's way into a place against the master's wish.

ଖୁମାଇଁ ଢେବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—୧ । ଗୃହସ୍ୱାମୀର ଅନଭାସତ୍ତେ କୌଣସି
Khumāiñ hebā
ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା—
1. To try to enter or push one's way into a place against the wishes of its master.

୨ । ରୁଷି କର ଗାରୁଗାରୁ ଢେବା—
2. To grumble with displeasure.

୩ । ଅନାହୂତ ହୋଇ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବା—
3. To meddle with a matter unasked.

ଖୁମାଣ—ଗ୍ରା. ବ—ରୁଷା ସହିତ ଗାରୁଗାରୁ ; ଅଭିମାନ ମାରିବା—
Khumāṇa
Grumbling.
ଗୁନଗୁନାନା, କୁନକୁନା

ଖୁମାଣ ପୋତିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ରୁଷି କର ଗାରୁଗାରୁ ହୋଇ ମୁହଁ
Khumāṇa potibā
ଜଲକୁ ପୋତିବା—
To grumble and hang down one's head.

ଖୁମାଣି—ଗ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ରୁଷିକରି
Khumāṇi
ଗାରୁଗାରୁ ହୁଏ; ଅଭିମାନୀ—
Prone to grudge at petty things; (male) of a grumbling nature.

ଗ୍ରା. ବ—ଖୁମାଣ (ଦେଖ)
Khumāṇa (See)

ଖୁମାଣିଆଁ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ—ଖୁମାଣି (ଦେଖ)
Khumāṇiāñ
Khumāṇi (See)

ଖୁମାଣୀ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ରୁଷି କରି
Khumāṇi
ଗାରୁ ଗାରୁ ହୁଏ—1. (woman) Of a grumbling nature.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

୨ । ପୁଂ.—ଖୁମାଣି (ଦେଖ)
2. Khumāṇi (See)

ଖୁମୁଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ୍ୟ—ଅଲଗା; ପୃଥକ୍—
Khumulā Separate; isolated.

ଖୁମୁଲୀ—ଗ୍ରା. ବ୍ୟ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଝିଅମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମାଆମାନଙ୍କର ଗାଳ)—
Khumulī ୧ । ଅଚଙ୍କିଆ; ଅବାଗିଆ—1. Unsystematic.
୨ । ଅମାନ୍ନଆଁ—2. Disobedient.

ଖୁମ୍ପା—ଦେ. ବ—୧ । ଥଣ୍ଟଦ୍ୱାରା ଜୋରରେ ଆଘାତ—
Khumpā 1. Pecking by the bill.
ଚୁଗନା ୨ । ମୂଷା କାଟିବାଦ୍ୱାରା ଫମ୍ପା ହୋଇଥିବା (ନଡ଼ିଆ)—
2. The hollowed shell of cocoanuts eaten by rats.

ଦେ. ବ୍ୟ—ଥଣ୍ଟଦ୍ୱାରା ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ—
Pecked with the beak.

ଖୁମ୍ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖୁମ୍ପିବା (ଦେଖ)
Khumpāibā 1. Khumpibā (See)
୨ । ଖୁମ୍ପିବାର ପ୍ରଯୋଜକ ରୂପ—
2. The causative form of Khumpibā.

ଖୁମ୍ପିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଥଣ୍ଟଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରିବା—
Khumpibā 1. To peck at a thing with the beak.
ଠୋଁଟମାରା; ଖୁଁଟା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅଭ୍ୟନ୍ତ ବିରକ୍ତ କରିବା—
ଚୁଗାନା 2. To tease.

ଖୁମ୍ପି ଖାଇ ଥାନ୍ତେ ମୋତେ ପଣ୍ଡେ ହୋଇ ଠୁଇ ।
ଫକୀରମୋହନ, ଉତ୍କଳଭ୍ରମଣ ।

ଖୁରଖୁର—ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ୟ. (ସଂ. ଖର)—ଖିପ୍ର ଗତିରେ ଓ ସୁନ୍ଦର-
Khurkhur ରୂପରେ (ଗଲିବା)—(to walk) Briskly
ଖୁର୍‌ଖୁର and in a charming manner.
(ଯଥା—ଇନ୍ଦୁ ଘୋଡ଼ାଟି ଖୁରଖୁର ହୋଇ ଗଲୁଛି ।)

ଖୁରଖୁରାଇ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖୁରଯୁକ୍ତ କଂସା—
Khurkhurāi A metal pot with a hoof.

ଖୁରଖୁରିଆ—ଦେ. ବ୍ୟ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ଘୋଡ଼ା ବା ବାଛୁରି ସୁନ୍ଦରରୂପେ
Khurkhuriā ଖୁରଖୁର ହୋଇ ଗଲେ—
ଖୁର୍‌ଖୁରେ Walking briskly and charmingly.
(ଖୁରଖୁରେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖୁରଚି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କୁରସୀ)—ଖୁରସୀ (ଦେଖ)
Khurchi Khursī (See)

ଖୁରଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—ବାସ୍ନା ଚଢ଼େଇ (ଦେଖ)
Khurḍiā Bāyā chaṛdhei (See)

ଖୁରଦା—ଗ୍ରା. ବ. (ନାମ)—ଖୋରଧା (ଦେଖ)
Khurdā Khoradhā (See)

ଖୁରଦି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ୟ—ଗୁଡ଼ାଏ; ବହୁତ; ଅନ୍ୟୁନ—
Khurdi Much; many.

ଖୁରଧା—ଗ୍ରା. ବ. (ନାମ)—ଖୋରଧା (ଦେଖ)
Khurdhā Khoradhā (See)

ଖୁରପି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । କାଠରେ ନର୍ମିତ ହୋଇଥିବା
Khurpi ଗୁଡ଼ାଅଙ୍କର ଚଟୁ—1. Wooden ladle.
୨ । ଖୁରୁପି (ଦେଖ)
2. Khurupi (See)

ଖୁରସୀ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. କୁରସୀ)—କାଷ୍ଠ ବେତ୍ରାସନ; ଚେଅର୍—
Khursī Chair (made of wood and cane).
କୁର୍ସୀ, ଖୁରସୀ
କୁର୍ସୀ

ଖୁରହା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. କ୍ଷୁର; ତୁଳ. ହି. ଖୁରହା)—
Khurhā ଗୋରୁଙ୍କ ଖୁରରେ ହେବା ରୋଗବିଶେଷ; ଫାଟୁଆ-
ରୋଗ—A disease attacking the hoof of cattle; foot and mouth disease of cattle.

ଖୁର (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଚର୍ମ୍ମିବା—
Khura (root) 1. To scratch.
୨ । କାଟିବା—2. To cut.
୩ । ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରିବା—3. To break into pieces.

ଖୁର—ସଂ. ବ (ଖୁର ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କରଣ. ର)—
Khura ୧ । କ୍ଷୌର କରିବାର ଶସ୍ତ୍ର—1. Razor.
୨ । ଘୋଡ଼ା, ଗୋରୁଆଦ ପଶୁଙ୍କ ପାଦର ନଖ, ଟାପୁ ବା ଖୁର-
2. Hoof of some beasts.
୩ । ନଖୀନାମକ ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ (ଏହା ସାମୁଦ୍ରିକ ଶାମୁକାର
ଖୋଲ; ଘୋଡ଼ିଲେ ସୁଗନ୍ଧ ହୁଏ ।)—
3. Fasciolaria (a scented herb) (a kind of horny marine substance emitting odour on being heated and used in making scented oil).
୪ । ଖଟର ଖୁର—4. Bed-post.
୫ । ପାଦ—5. Foot.

ଜଳେ ହୋଇ କଣ୍ଠ ଦାର, ବସ୍ତ୍ରାଭରଣ ଗୃହ ଖୁର—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଖୁରକ୍ଷେପ—ସଂ. ବ (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍ପୁ; ଖୁର+କ୍ଷେପ)—ନାଡ—
Khurakshepa A beast's kick.

ଖୁରଙ୍ଗ—ଦେ. ବ (ସଂ. କୁରଙ୍ଗ)—୧ । ମୃଗ—
Khuraṅga 1. Deer.
୨ । ଏକଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ମୃଗ—
2. A small species of deer.

ଖୁରଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପତ୍ରରେ ସିଆଁ ହୋଇଥିବା ବଡ଼
Khuraṛdā ଚଉପଘା—Big plates made of leaves sewn together.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠି ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଇତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗନା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଖୁରଣସ୍—ଫ. ବହୁ. ପୁଂ (ଖୁର + ନାସିକା; ନଖାଉନ; ଖୁର ପରି ନାକ ଯାହାର)—୧ । ଚେପଟା ନାକ—

Khuraṇas

ଖୁରଣସା } ସ୍ତ୍ରୀ
ଖୁରଣସୀ }

1. Flat nosed.

୨ । ନାକୁଆ—2. Having a pointed nose.

ଖୁରଣସ—ଫ. ବହୁ. ପୁଂ—ଖୁରଣସ୍ (ଦେଖ)—

Khuraṇasa Khuraṇas (See)

ଖୁରଣି—ଦେ. ବ—ପିଠାକୋରୁଆଁ (ଦେଖ)—

Khuraṇi Pitākoruāñ (See)

ଖୁରଣ୍ଟା—ଦେ. ବ (ହି. ଖୋଟା = ଦୂଷିତ; ମନ୍ଦ)—୧ । ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ୍ଦା—

Khuraṇṭā 1. Inhabitant of Hindusthān.

ଖୋଟା, ଖୋଟ୍ଟା

୨ । ହିନ୍ଦୀଭାଷୀ ବ୍ୟକ୍ତି—

2. One whose language is Hindi.

ଖୁର ଦାଢ଼ରେ ଚାଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅତି ସତର୍କରୂପେ ନମ୍ରମସରଚ୍ଚିତ୍ତ ହୋଇ ଚଳିବା—

Khura dārdhare chālibā To do some work with extreme caution and under strict rules.

ଖୁର ଧରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କମାର ଦ୍ୱାରା ଖୁରକୁ ଶାଣ ଦଆଇବା—

Khura dharāibā To cause a razor to be sharpened by a smith.

ଖୁର ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖୁରକୁ ଦାଢ଼ କରିବା—

Khura dhribā 1. To sharpen a razor.

୨ । ଖୁରକୁ ହାତରେ ଧରିବା—

2. To hold a razor by the hand.

ଖୁରଧାର—ଦେ. ବ—ଖୁରର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ପ୍ରାନ୍ତ—

Khuradhāra Sharp blade of a razor.

ଖୁରନ୍ୟାସ—ଫ.ବ (ଚତୁଷ୍ପଦ ଜନ୍ତୁ; ଖୁର + ନ୍ୟାସ)—ଖୋଜ; ଖୁରର ଚହ୍ନ—

Khuranyāsa Hoof-marks; hoof-prints.

ଖୁରପ—ଦେ. ବ (ଫ. ଖୁରପ୍ର; ଭୁଲ—ଇଂ. ସ୍କ୍ରୁପର୍)—ଭୂମିରୁ ଘାସ

Khurapa ଛେଲିବାର ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକୃତି ଓ ବେଣ୍ଟ ଲଗିଥିବା

ଖୁରପା ହତିଆର—A grass-scraper.

ଖୁରପା

ଖୁରପଦବୀ—ଫ. ବ (ଚତୁଷ୍ପଦ ଜନ୍ତୁ; ଖୁର + ପଦବୀ)—

Khurapadabī ଖୁରର ଚହ୍ନ; ଖୋଜ—Hoof-marks.

ଖୁରପା—ଦେ. ବ— ଖୁରପ (ଦେଖ)—

Khurapā Khurapa (See)

ଖୁରପାଣି—ଦେ.ବ (ଫ. ଖୁର + ପାଣୀୟ)—ମନୁଷ୍ୟ ଶିଅର ଦେଉଥିବା-

Khurapāṇi ବେଳେ ଭଣ୍ଡାର ସେଉଁ ଗିନାରେ ପାଣି ରଖିଥାଏ, ଶିଅର ଦେବା ପରେ ସେ ଗିନାରେ ବଳକା ରହିଥିବା ପାଣି; କ୍ଷୌରବଣ୍ଡିଷ୍ଟ ଜଳ—

Water left after use in a barber's basin after shaving a person.

ଖୁରପି—ଦେ. ବ—୧ । ଖୁରପ (ଦେଖ)

Khurapi 1. Khurapa (See)

ଖୁରପୀ ୨ । ମୋଚକର ଚମଡ଼ା ଛେଲିବା ଯନ୍ତ୍ର—

ଖୁରପା 2. The scraping instrument of a cobbler.

ଖୁରପ୍ର—ଫ. ବ (ଖୁର—ପ୍ରଥ୍ ଧାତୁ = ପ୍ରୋତ୍ଥିତ କରିବା + ଭାବ. ଅ)—

Khurapra ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକୃତି ଫଳକବିଶିଷ୍ଟ ଶର—

An arrow with a semi-circular head.

ଖୁରମା—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଖୁର୍ମଲ୍‌ଖୁର୍ମ୍)—

Khuramā ୧ । ଲୁଣିଆ ଘିଅଭଜା ମସକା ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ—

ଖୁର୍ମା 1. A fragile cake fried in ghee and

ଖୁରମ seasoned with salt.

୨ । (ଫା—ଖୁର୍ମାଦ୍)—ଶୁଖିଲା କାବୁଲି ଖଜୁରକୋଳ—

2. Dry date-fruits; dried fruits of Phoenix Dactylifera.

[ଦ୍ର—ଏ ଖଜୁର ଗଛ ଜାଇରେ ୬୦।୭୦ ହାତ ବଢ଼େ; ଏ ଖଜୁର ଗଛର ଫ. ନାମ ପିଣ୍ଡ ଖର୍ଜୂର; ଏ ଗଛର ମୂଳରୁ ସେଉଁ ଷଣ୍ଢା-ମାନ କଦଳୀ ଗଛ ମୂଳରୁ ବାହାରିବା ପୂଅ ପରି ବାହାରେ ସେ ଷଣ୍ଢାମାନଙ୍କୁ କାଟିଦେଇ ଅନ୍ୟତ୍ର ଭୂଇଁରେ ପୋତିଲେ ସେଥିରୁ ନୂଆ ଗଛ ଜନ୍ମେ । ଏହି ଗଛର ଗଛପାଚିଲା ଫଳକୁ ଶୁଖାଇଲେ ତାହା 'ଖୁରମା' ହୁଏ ଓ କଞ୍ଚା ଫଳକୁ ଶୁଖାଇଲେ 'ଛୁଆର' ହୁଏ ।]

୩ । (ଭୁର୍କା—କୋର୍ମା)—କୁରୁମା; ଉତ୍ତା ମାଂସ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ତରକାରୀ (ଏଥିରେ ହଳଦୀ ପଡ଼ି ନ ଥାଏ)—

3. Curry prepared with roasted meat without the addition of turmeric.

ଖୁରମୁଠି—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ପ୍ରକୋଷ୍ଠଯୁକ୍ତ ଥେଳିକାରେ ଭଣ୍ଡାରୀ ଖୁର-

Khuramuṭhi ଆଦି ରଖେ—

Barber's razor-wallet.

ଖୁରଲୀ—ଫ. ବ (ଖୁର ଧାତୁ + ଭାବ. ଅଲ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—

Khurali ୧ । ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟାଭ୍ୟାସ—

1. Military exercise or practice.

୨ । ବ୍ୟାୟାମ—2. Gymnastics.

୩ । ଅସ୍ତ୍ରଶିକ୍ଷା—3. Training in the art of using weapons.

୪ । ହଠାତ ଆକ୍ରମଣରେ କିପରି ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହୁଏ ତାହାର ଅଭ୍ୟାସ—

4. Exercises of self defence.

ଖୁରଶାଣିଆଁ—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର କାଣ୍ଡଯୁକ୍ତ ମିଠା ପାଣିରେ ଥିବା

Khuraśāṇiāñ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମାଛ—(ଏହା ମିରକାଳ ମାଛଠାରୁ ସାନ

ଖରସା ଓ ଚେପ୍ଟା)—A kind of medium-sized fresh-water fish with scales.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ, ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ୍	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଖୁରସାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. କୃଷ୍ ଧାତୁ ବା କ୍ଷୁରଧାତୁ; ଭୁଲ—ହି. Khurasāibā ଖୁରନା=କୋରିବା)—ଶ୍ଳେଷ ଖଣ୍ଡଉତ୍ପାଟ ଗଛର ମୂଳଘାଖ ମାଟିକୁ ଅଗଭୀର ଭାବରେ ଲେଉଟେଇ-ପାଉଟ କର ଶିଥିଳ କରିବା—

To turn up and loosen the earth superficially with a hoe.

ଖୁରସିଆ—ଦେ. ବ—ଖୁରଶାଣିଆଁ (ଦେଖ)

Khurasiā Khuraśāṇiāñ (See)

ଖୁରା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଖୁର)—୧ । ଘୋଡ଼ାଆଦି ପଶୁଙ୍କ ଟାପୁ—

Khurā 1. Hoof.

ଖୁର; ଖୁରା ସେ ବଡ଼ଦଣ୍ଡରେ ଖୋଳ ହୋଇ ମହା—କୃଷ୍ଣଦି ହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଖୁର [ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଯେଉଁ ପଶୁମାନଙ୍କର ଶିଂଘ ନାହିଁ (ଯଥା ଘୋଡ଼ା, ଗଧ) ସେମାନଙ୍କର ଗୋଡ଼ର ଶେଷଭାଗରେ ଥିବା ଖୁର ଶୃଙ୍ଗମୟ ଏବଂ ଗୋଲାକାର, ଏଥାକୁ ଟାପୁ ବୋଲାଯାଏ; ଯେଉଁ ପଶୁମାନଙ୍କର ଶିଂଘ ଅଛି (ଯଥା ଗୋରୁ, ମୃଗ, ସମ୍ବର ଛେଳି, ମେଣ୍ଢା) ସେମାନଙ୍କର ଗୋଡ଼ତଳର ଶୃଙ୍ଗମୟ ବସ୍ତୁ ଦୁଇଫାଳଆ, ଏଥାକୁ ଖୁର ବୋଲାଯାଏ ।]

୨ । ଖଟଯାହୁଆ; ଖଟଗୋଡ଼—

2. Bed-posts.

୩ । ପାତ୍ରର ବଇଠି—3. The circular stand below a pot; the ring at the bottom of an utensil.

ଦୁଇଟୁ ଚଉକି ଝଟର ଅଲଗା ହୋଇଗଲେ ଯଥା ଦୃଶେ—

ବ୍ରଧାନାଥ. ପାଦଟୀ ।

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗୋଡ଼—4. Leg.

କରଣ ଖୁରରେ ଦଣ୍ଡବତ—କୁନ୍ତଳାକୁମାରୀ. ନଅଠୁଣୀ ।

ପ୍ରାଦେ. ୧ । (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଛୁରୀ—1. Dagger.

୨ । (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—(ଗୋରୁଙ୍କ ରୋଗ) ଫାଟୁଆ (ଦେଖ)

2. Phāṭuā (See)

ଖୁରକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଖୁର ଧାତୁ+ଅକ)—ଜୀବ; ଜନ୍ତୁ—

Khurāka Animal.

(ଖୁରକା-ସ୍ତ୍ରୀ) ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଖୁରକ୍)—ଖୋରାକ୍ (ଦେଖ)

Khorāk (See)

ଖୁରକି—ପ୍ରା. ବ—ଖୋରାକ୍ (ଦେଖ)

Khurāki Khorāk (See)

ଖୁରଘା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ଖୁର ଓ ଘାତ)—

Khurāghā ଗୋରୁଙ୍କ ଖୁରରେ ହେବା କ୍ଷତ ରୋଗ; ଫାଟୁଆରୋଗ—

Ulcer in the hoofs of cattle; foot-diseases of cattle.

ଖୁରାଟି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଖୁର ଓ ମୃତ୍ତିକା)—

Khurāṭi ୧ । ଗୋରୁଙ୍କ ଖୁରଦ୍ୱାରା ଉଠିବା ମାଟି—

ଖୁରାଟି 1. Earth and dust blown or displaced by the hoofs of animals.

୨ । କାଦୁଅରେ ଗୋରୁ ବା ଛେଳିଆଦି ଚଲିବା ପରେ କାଦୁଅ ଶୁଖିଗଲେ ସେମାନଙ୍କ ଖୁରର ଯେଉଁ ଦାଗ ମାଟିରେ ଖାଲ-ଚିପ ହୋଇ ରହିଯାଏ—

2. Dry uneven foot-marks left by the cattle after going over a muddy spot.

ଖୁରାଣି—ଦେ. ବ. (ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ; ପୁରାତନ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ଦେଖାଯାଏ; ସଂ. ଖଙ୍ଗ)—୧ । ବୃନ୍ଦବୃ ସଂଖ୍ୟାବଶେଷ—

Khurāṇi 1. A large number.

୨ । ଅଶ୍ୱବଶେଷ; ଖୁରଶାଣ—

2. A class of excellent horses.

ରଥ କୋଟିଏକ ଉହୁଁ ଗଜ ପାଞ୍ଚ ଶତ

ପଦ ପଦାର୍ବ୍ଦ ଖୁରାଣି ଗୋଟା ଯେ ତୁରଙ୍ଗ ।

ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଆଦ ।

ଖୁରାନ୍ତ—ପ୍ରାଦେ. (ପୁରା) ବ.—କୁରାନ୍ତ (ଦେଖ)

Khurāṇṭa Kurāṇṭa (See)

ଖୁରାନ୍ତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖୁର)—୧ । କ୍ୟାଙ୍କୁ (ଦେଖ)

Khurāṇṭi 1. Nyaṅku (See)

୨ । ନଈକୂଳ ବନ୍ଧର ଅଗ୍ରଭାଗ—

2. The summit of an embankment.

୩ । ଏକପ୍ରକାର ଲୁଣି ମାଛ—

3. A species of sea-water fish.

୪ । ହିନ୍ଦୀଭାଷା—4. The Hindi language.

ଖୁରାନ୍ତି ଚଲେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଓଡ଼ିଆଭାଷାରେ ହିନ୍ଦୀ ଶବ୍ଦ ବା ବାକ୍ୟ-ମାନ ବ୍ୟବହାର କରିବା—

Khurāṇṭi chaleibā To intersperse Hindi words and expressions while speaking the Oriya language.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆମାନେ ରାଗିଗଲେ ବା ଭେଜରେ କଥା କହିଲେ ହିନ୍ଦୀଶବ୍ଦମାନ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଖୋଲ୍ଟି ଭଲେ ନୋହେ—ଦେଖ ।]

ଖୁରାଲକ—ସଂ. ବ. (ଖୁର+ଅଲକ)—ଲୌହଶର—

Khurālaka Iron-arrow.

ଖୁରାଲିକ—ସଂ. ବ. (ଖୁର+ଅଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—

Khurālika ୧ । ଖୁରମୁଠି—1. A razor-wallet.

୨ । ଲୌହଶର—2 Iron-arrow.

୩ । ଉକିଆ—3. Pillow.

ଖୁରାସାନି ଜୁଆଣି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ପାରସିକଯମାନୀ)—

Khurāsāṇi juāṇi ଖୋରାସାନ ଜୁଆଣି (ଦେଖ)

Khorāsāṇi juāṇi (See)

ଖୁରି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖୁର; ଏହାର ଫଳ ଖୁରପର ବାଡ଼ୁଆ ଥିବାରୁ)—

Khuri ୧ । ପାଣି ପିଇବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଶ୍ଳେଷ ମୃତ୍ତିକା ପାତ୍ର;

ଖୁରୀ ମାଟିଗିଲାସ—

ଖୁରିଆ, ଖୋରିଆ 1. Earthen pot used for drinking; earthen glass.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଘୃଣାକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୬ । ସମୟର ପରିମାଣବିଶେଷ; ଏକ ଘଣ୍ଟା—
2. A fixed measure of time; one hour.

ବାଜିଲ ଷଣେ ପ୍ରଥମ ନାଡ଼ୀ ଖୁରା ।
ସାଜିଲ ସାଜଣାକୁ ସେ ଚତୁଷ୍ପଣା ସାଜିଲ ମୁରୁଜସ୍ୟ ଚିତ୍ର ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚତ୍ରକଳା ।

୩ । ଦଣ୍ଡ (ସମୟ) (ଦେଖ)—
3. Daṇḍa (time) (See)

ଖୁର ଅର୍ଦ୍ଧ ନ ଥାଇ ମ୍ଳେଚ୍ଛରେ ହେଲା
ଦଣ୍ଡପରଶୁ ମନମୋହନଶାଳା ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବତା ।

୪ । ଷଣ୍ଢ, ବଳଦ ଆଦ ଖୁରା ବା ଶୃଙ୍ଗରେ ଆଘାତ କରି ମାଟିକୁ ଖୋଳିବା—4. Pawing of cattle or stamping or tearing the ground by their hoofs and horns.

ଖୁର ବାଳୁରସ୍ୟେ କର ପ୍ରସ୍ଫୁର—ଅନ୍ତନନ୍ଦ. ବଦଗ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ ।

୫ । କଳହାଦର ପ୍ରଥମ ସୂତ୍ରପାତ—5. Initiation of a quarrel; provocation of a quarrel.

୬ । ପୂର୍ବକାଳରେ ସମୟ ମାପିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ପାତ୍ରବିଶେଷ (ଏଥିରେ ବାଲି ବା ଜଳ ଭର୍ତ୍ତି କରାଯାଏ ଏବଂ ସେ ଛିଦ୍ରବାଟେ ପାତ୍ରରୁ ବାଲି ବା ଜଳ ନଃଶେଷିତ ହେବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ଲାଗେ । ପାତ୍ରର ଯେତିକ ପାଣି ବା ବାଲି କମିଯାଏ, ସେହି ଅନୁସାରେ ସମୟ ନିରୂପିତ ହୁଏ)—6. Sand-glass or water-glass with a hole at the bottom for measuring time.

୭ । ଅଶ୍ୱାଦର ଟାପୁ—7. Hoof.

ଉଦ୍ଭାସ୍ୟ ଖୁରକ ସ୍ଥାନ, ଉଦ୍ଭାସ୍ୟେ ନୋହୁବ ପୁନ ।
ଉଦ୍ଭ. କୋଽତ୍ରବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ।

ଖାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । କଂସା—
1. A bell-metal pot.

୨ । ଖୁରପର ଦାଢ଼ୁଆ ଫନ୍ଦବଶିଷ୍ଟ କଂସା; ପିଞ୍ଜା—
2. A bellmetal pot with a sharp rim.

ଖରଆ—ଦେ. ବଣ.—୧ । କଉତୁକଆ (କଥା); ହାସ୍ୟୋଦ୍ଦୀପକ (କଥା)—
Khuriā 1. Curious; comical (speech).

ଖୁରଖୁରେ ୨ । ଝଟିଂ ଶୂଲା; ଚଡ଼ଚଡ଼ିଆ (ଲୋକ)—
2. (person) Easily vexed; surly; of irritable temper.

ଖୁର କରିବା—ଦେ. କି—ଘୋଡ଼ା ଗଲିବା ବା ଦଉଡ଼ିବା ବେଳେ
Khuri karibā ଟାଣ ଭୂମିରେ ଟାପୁ ବାଜିବାରୁ ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା—(a horse) To produce a sound by the hoofs striking on the hard ground while running.

ବାଜା ଖୁର କରିବାରେ ତତ୍ପଃ
ନଭଜନେ ଶୁଣି ଅତ ଉଚ୍ଚାଃ । ପ୍ରତାପ. ଶଶିସେନା ।

ଖୁର ଖାଇବା—ଦେ. କି—୧ । (ଫ. ଖୁର; ଖୁରଦ୍ୱାରା ମାଟି ଖୋଳିବାରୁ)—
Khuri khāibā ପରସ୍ପର ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଶୃଙ୍ଗ ବା ଟାପୁ-
ଖୁରୋ କରନା ଦ୍ୱାରା ପଶୁଜାତିର ମୃତ୍ତିକା ଚାଡ଼ିନ କରିବା—
ଖୁରୁ କରନା 1. To paw with the hoofs or tear the earth with the horn (said of cattle etc before fighting with each other).

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପ୍ରଥମେ ଥଟ୍ଟା ଲଗାଇବା—
2. To play jokes at first; to provoke joke.

ଖୁରୁଙ୍ଗ—ଗ୍ରା. ବ. (ଫ. କୁରଙ୍ଗ) —ଖୁରଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Khuriṅga Khuraṅga (See)

ଖୁର ଲଗାଇବା—ଦେ. କି (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଖୁର ଖାଇବା ୨ (ଦେଖ)
Khuri lagāibā Khuri khāibā. 2 (See)

ଖୁରିଶାନ—ଦେ. ବ. (ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥାଦରେ ବ୍ୟବହୃତ) (ଫ. ଖଙ୍ଗ-
Khurisāṇa ଶାସମାସ୍ୟ—ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—ଉତ୍କୃଷ୍ଟଜାତୀୟ ଅଶ୍ୱବିଶେଷ— A high-mettled horse.

ଖୁରିଶାଣି—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବ—ଖୁରିଶାଣ (ଦେଖ)
Khurisāṇi Khurisāṇa (See)

ଖେସୁଛନ୍ତ ଖୁରିଶାଣି ଘଣ୍ଟାରବ ଭେଳ । ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁରାଣ ।

ଖୁରିଶାସି—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବ. (ଫ. ଖର ଶାସମାସ୍ୟ—ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)-
Khurisāsi ଖୁରିଶାଣ (ଦେଖ)
Khurisāṇa (See)

ମଦ୍ଦଆଳ ବାଦ୍ୟରେ ମଦ୍ଦର ଘନ ତାଳ
ଗଲନ୍ତ ଖୁରିଶାସି ଅଥନ୍ତ ଘନଘାଳ ।
ସାରଳା. ମହାଭାରତ ।

ଖୁରିସାଣିଆଁ—ଦେ. ବଣ—କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ମନୋହର (ଜୀବ)—
Khurisāṇiāñ Small and beautiful (animal).

ଖୁରୀ—ସ. ବଣ. (ଖୁର + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ; ଇନ୍. ୨ମା ୧ବ)—
Khurī ଖୁରଥିବା; ଖୁରବିଶିଷ୍ଟ (ଜନ୍ତୁ)—
Hoofed (animal).

ଦେ. ବ—ଖୁର (ଦେଖ)
Khuri (See)

ଖୁରୁଖୁର—ଗ୍ରାଦେ. (ଦ୍ୱିରୁକ୍ତ) ବ—ରାହାଡ଼ି (ଦେଖ)
Khurukhuri Rāhārḍi (See

ଖୁରୁଖୁରିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ଘୋଡ଼ା ବା ବାକୁଡ଼ି
Khurukhuriā ସୁନ୍ଦର ରୂପେ ଖୁରଖୁର ହୋଇ ଗଲେ—
(ଖୁରୁଖୁରେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) Walking briskly and charmingly.

ଖୁରୁଖୁରୁ—ଦେ. କି. ବଣ. (ଫ. ଖର)—
Khurukhuru ଟୁରଖୁର (ଦେଖ)
Khurkhur (See)

ଖୁରୁଙ୍ଗ—ଦେ. ବ. (ଫ. କୁରଙ୍ଗ)—ଖୁରଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Khuruṅga Khuraṅga (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଅ	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୁ	ୠ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଖୁରୁଚ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. କୁର୍‌ସୀ)—ଚଉକି; ବେଦାସନ—
Khuruchi Chair.
କୁର୍ସୀ
କୁରସୀ

ଖୁରୁଡ଼—ଦେ. ବ. (ତେ. ଖୁରୁଡ଼=ନଡ଼ିଆ)—ଶୁଖିଲା ନଡ଼ିଆ; ଯେଉଁ ନଡ଼ିଆ ଉପରୁ ପାଣିଯାକ ବାହାର ଯାଇଥାଏ, (ଯେଉଁ ନଡ଼ିଆରୁ ପାଣି ଶୁଖିଯିବାରୁ ତାହାର ଶସ ଖଡ଼ୋଇରୁ ଛଡ଼ାଯାଏ, ସେହି ଦେଉରୁ ଉକ୍ତ ନଡ଼ିଆକୁ ଦାଉରେ ଦଲାଇଲେ ତାହା ଖଡ଼ଖଡ଼ ହୋଇ ବାଜେ)--
Khururda ଝୁନା ଖୁରୁ Dried cocoanut (the kernel of which becomes separated from the shell when the water inside it dries up).

ଶୁଖି ଶୁଖି ଥାଏ ଡୋ ପଲ ଘରେ
କେହି ଖାଏ କେହି ଖୁରୁଡ଼ କରେ—ଜାଲନ୍ଦି. ଚନ୍ଦ୍ରାବଳିଣୀ ।

ଖୁରୁଡ଼ୁ—ଗ୍ରା. ବ—ଖୁରୁଡ଼ (ଦେଖ)
Khururdu Khururda (See)

ଖୁରୁଣ୍ଟି—ଗ୍ରା. ବ—ଖୁରୁଡ଼ (ଦେଖ)
Khuruṇṭi Khururda (See)

ଖୁରୁପା—ଦେ. ବ—ଖୁରପ (ଦେଖ)
Khurupā Khurapa (See)

ଖୁରୁପି—ଦେ. ବ—ଘାସଆଦିକୁ ଖୁନ୍ଧି ବାହାର କଇଦେବାର ଯନ୍ତ୍ର—
Khurupi Grass-scraper.

ଖୁରୁପିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କ୍ଷୁରପ୍ର)—
Khurupibā ଖୁରୁପିରେ ଘାସ ଛେଲିବା—
ଚାଁଚା To scrape off grass with
ଖୁରଚନା a scraper.

ଖୁରୁପେଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କ୍ଷୁରପ୍ର)—ଖୁରୁପିବା (ଦେଖ)
Khurupeibā Khurupibā (See)

ଖୁରୁମା—ଦେ. ବ—ଖୁରମା (ଦେଖ)
Khurumā Khuramā (See)

ଖୁରୁଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ଘୋଡ଼ାର ଦେହ ଘଷିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଲୁହାପାତଆଁ; ଖରଡ଼ା—Iron-comb for a horse; curry-comb.
Khurulā

ଖୁରୁଶାଣ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବ—ଖୁରଶାଣ (ଦେଖ)
Khurusāṇa Khurisāṇa (See)

ଖୁରୁଶାଣି—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବ.—ଖୁରଶାଣ (ଦେଖ)
Khurusāṇi Khurisāṇa (See)

ଖୁରୁସାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଖୁରସାଇବା (ଦେଖ)
Khurusāibā Khurasāibā (See)

ଖୁରୁସାଣିଆଁ—ଦେ. ବଶ.—ଖୁରସାଣିଆଁ (ଦେଖ)
Khurusāṇiāñ Khurisāṇiāñ (See)

ଖୁରୁସିଆ—ଦେ. ବ.—ଖୁରଶାଣିଆଁ (ଦେଖ)
Khurusiā Khuraśāṇiāñ (See)

ଖୁରୁସୀ—ବୈଦେ. ବ.—ଖୁରୁସୀ (ଦେଖ)
Khurusī Khur-sī (See)

ଖୁରେଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—(ସଂ. ଖୁରୁ ଓଡ଼ିଆ ନାମ ଧାତୁ)—୧ । ଗୋଡ଼ଦ୍ୱାରା ଆଡ଼େଇବା—1. To separate or push a thing to one side by the leg.
Khureibā
୨ । ଖୁରଖାଇବା; ଖୁରଦ୍ୱାରା ଭୂମିକୁ ଘଷିବା—
2. To paw the ground with the hoof.

ଖୁର୍କି—ଦେ. ବ—ନେପାଳର ଗୁର୍ଖାମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ବାଙ୍କିଆ କଟୁରା—
Khurki Kookrie knife used by the Gurkhas of Nepal.
କୁକ୍ରୀ
ଖୁରକ୍ରୀ

ଖୁର୍ଜି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ଖର୍ଜନ)—
Khurji ଖର୍ଜୁ; କୁଣ୍ଡିଆ ରୋଗ—Dryitches.

ଘରେ ନାହିଁ ଚରନ୍ ଉଶୁ
ଝେଣ୍ଟ୍ କରୁଛ ଖୁଜ ଉଶୁ—ଉଗ ।

ଖୁର୍ଦ (ଧାତୁ)—ସଂ. ଖେଳବା—To play.
Khurda (root)

ଖୁର୍ପା—ଦେ. ବ—ଖୁରପ (ଦେଖ)
Khurpā Khurapa (See)

ଖୁର୍ପି—ଦେ. ବ—ଖୁରପ (ଦେଖ)
Khurpi Khurapa (See)

ଖୁର୍ମା—ଦେ. ବ—ଖୁରମା (ଦେଖ)
Khurmā Khuramā (See)

ଖୁଲ୍‌ଖୁଲ୍—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ. (ଢୁଲ. ସଂ. ସ୍ଖଲଧାତୁ.)—ମୁଷା ମାଟି ଗାଳବାର ଅନୁତ ଶବ୍ଦ; କୌଣସି ଘନ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ପଦାର୍ଥକୁ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଅଳାଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ ବା ଗଛରୁ ବକଳ ଖସି ପଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ; ଗୁଲ୍‌ଗୁଲ୍—
Khulkhul Sound resembling that of dried barks peeling off a tree or of small articles being slowly or profusely poured out.

ଖୁଲ୍‌ଖୁଲାତେଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. ବଶ—ଉଚ୍ଚଧ୍ୱନି-ସହକାରେ ହାସ୍ୟ କରିବା)—(to laugh) Very loudly.
Khulkhulātel

ଖୁଲ୍‌ଖୁଲିଆ—ଦେ. ବ—ଧାନ କ୍ଷେତରେ ବାଲୁଙ୍ଗାସର ଜାତ ଦେବା—
Khulkhuliā ତୃଣବିଶେଷ—
A grass-like weed growing with paddyplants.

ଖୁଲ୍‌ତା—ଦେ. ବ—ଖଲତା (ଦେଖ)
Khultā Khalatā (See)

ଖୁଲ୍‌ସା—ଦେ. ବଶ—ଖୁଲ୍ସା (ଦେଖ)
Khulsā Khulāsā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବ ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଆନ୍ତମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଥୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଖୁଲଣା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କାହାଣୀବର୍ଣ୍ଣିତ ଧନପତ୍ତା ବଣିକର ପତ୍ନୀ—
Khulaṇā 1. Name of a wife of a rich merchant
ଖୁଲ୍ଲନା mentioned in the folk-tales.

[ଦ୍ର—'ଖୁଲଣା' ଏକ ଲକ୍ଷପତ୍ତ ବଣିକର କନ୍ୟା । ଏ ଗୋଟିଏ-ଧନପତ୍ତ ବଣିକକୁ ବିବାହ କରିଥିଲା । ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ ଏ ରତ୍ନମାଳା ନାମ୍ନୀ ଅପ୍ସର ଥିଲା । ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ଅଭିଶାପରେ ବଣିକଘରେ ଜନ୍ମ ଲଭ ସେ ଏହି ନାମ ନେଇଥିଲା । ଏ ଶ୍ରୀମନ୍ତ ସଉଦାଗରର ମାତା । ପ୍ରାଚୀନ ବଙ୍ଗଳା ଓ ଓଡ଼ିଆଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏହାର କାହାଣୀ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ।]

୨ । ଜଣେ ଅପ୍ସର ନାମ—
2. Name of a celestial Nymph.

୩ । ଏହି ସ୍ତ୍ରୀର ଚରିତ୍ରାବଲମ୍ବନରେ ରଚିତ ଓଡ଼ିଆ-ପୁସ୍ତକ—
3. An Oriya-book describing the said damsel.

ଖୁଲଣାସୁନ୍ଦରୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଖୁଲଣା (ଦେଖ)
Khulaṇāsundarī Khulaṇā (See)

ଖୁଲମ୍‌ଖୁଲା—ବୈଦେ. କି. ବିଣ. ଓ ବିଣ—(ଆ.)—
Khulamkhulā ଖୁଲ୍ଲମ୍‌ଖୁଲ୍ଲା (ଦେଖ)
ଖୋଲାଖୋଲି Khullamkhulā (See)
ଖୁଲ୍ଲମଖୁଲ୍ଲା

ଖୁଲମ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ମାର୍ଗ; ପଥ—
Khulama Road; way.

ଖୁଲାସା—ବୈଦେ. ବିଣ (ଆ. ଖୁଲ୍ଲା; ଖୁଲ୍ଲାସା)—୧ । ଅକୃତ୍ରିମ; ନିଷ୍କପଟ; ନିର୍ମ୍ମଳାନ୍ତଃକରଣ—1. Frank; sincere.
ଖୋଲସା, ଖୋଲାସା ୨ । ମୁକ୍ତ; ଅବରୋଧରହିତ—
ଖୁଲାସା 2. Unobstructed; free.

୩ । ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସାର—
3. Simple; extracted; abbreviated.

୪ । ପରିଷ୍କୃତ—4. Clean.

୫ । ମେଲ୍ଲା—5. Open.

୬ । ସ୍ପଷ୍ଟ—6. Clear.

ବି—୧ । ସ୍ପଷ୍ଟ କଥା—1. Clear words; frank words.

୨ । ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ରୂପ; ସାରାଂଶ—
2. Import; extract; abbreviated form.

୩ । ତାଲିକା—3. List; detail.

୪ । ବ୍ୟାଖ୍ୟା—4. Explanation.

ଖୁଲାସା ଝାଡ଼ା—ଦେ. ବ—ପରିଷ୍କାର ଝାଡ଼ା—
Khulāsā jhārḍā Clearance of bowels.
ଖୋଲାସା ଦାସ୍ତ [ଦ୍ର—ଖୁଲ୍ଲସା ଦାସ୍ତ; ଖୁଲାସା ଦସ୍ତ୍ ମଧ୍ୟ ଏହି
ଖୁଲାସା ଝାଡ଼ା ଅର୍ଥରେ ହୁଏ ।]

ଖୁଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଦାଣ୍ଡ; ଗ୍ରାମ୍ୟ ପଥ—
Khuli 1. Village-road; road.

ଇବଲ ବାବୁ ବାନସ ଗୁଲ, ବୁଦୋପାଇର ମଝା ଖୁଲ—ଓଗ ।

୨ । ଶ୍ଲେଷ୍ଠ ଶ୍ଲେଷ୍ଠ ଗଳି—2. Byelane.

ଖୁଲିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କି—ଖୋଲିବା (ଦେଖ)—
Khulibā Kholibā (See)

ଖୁଲୁଖୁଲିଆ—ଦେ. ବ—ଖୁଲଖୁଲିଆ (ଦେଖ)
Khulukhuliā Khulkhuliā (See)

ଖୁଲୁଖୁଲୁ—ଦେ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଖୁଲଖୁଲ୍ (ଦେଖ)
Khulukhulu Khulkhul (See)

ଖୁଲ୍ୟତାତ—ଗ୍ରା. ବ (ଫା. ଖୁର୍ଦ୍ଦତାତ)—
Khulyatāta ଖୁଡ଼ୁତା (ଦେଖ)
Khurḍutā (See)

ଖୁଲ୍ଲ—ସଂ. ବିଣ (କ୍ଷୁଦ୍+ଳ ଧାତୁ=ପାଇବା+ଅ)—
Khulla ୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର—1. Small; little.

୨ । କନିଷ୍ଠ—2. Younger.

ଖୁଲ୍ଲତାତ—ସଂ. ବ (ଖୁଲ୍ଲ=କନିଷ୍ଠ+ତାତ=ପିତା)—
Khullatāta ଖୁଡ଼ୁତା; କକେଇଁ—
Junior paternal uncle.

ଖୁଲ୍ଲମ୍‌ଖୁଲ୍ଲ—ଦେ. କି. ବିଣ—୧ । ପରିଷ୍କାରରୂପେ; ସ୍ପଷ୍ଟରୂପରେ—
Khullamkhulā 1. Clearly; plainly.
ଖୁଲାଖୁଲା ୨ । ନିଷ୍କପଟରୂପରେ—2. Frankly.
ଖୁଲ୍ଲମଖୁଲ୍ଲା ୩ । ପ୍ରକାଶ୍ୟରୂପେ—3. Openly.

୪ । ଅବାଧରେ—4. Without restraint.

ବି. ବିଣ—୧ । ପରିଷ୍କୃତ; ସଫା; ସ୍ପଷ୍ଟ—
1. Pure; plain, clear.

୨ । ବନ୍ଧନରହିତ; ମୁକ୍ତ; ଅବାଧ—
2. Free from restriction or restraint.

୩ । ନିଷ୍କପଟ—3. Frank

୪ । ପ୍ରକାଶ୍ୟ—4. Open.

ଖୁଲ୍ଲମ—ସଂ. ବ—ରାସ୍ତା; ସଡ଼କ—
Khullama Road (Apte).
ଖୁଲ୍ଲମ

ଖୁସ୍—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଛିଦ୍ରପଥରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପବନ
Khus ବାହାର ଯିବା ପର ଅନୁଚ୍ଚ ସୁସ୍ ଶବ୍ଦ—
ଖୁସ Low hissing sound (like wind escaping
ଖୋସ; ଖୁସ from an opening).

[ଦ୍ର—ଏହା ଖସ୍‌ଖସ୍‌ଠାରୁ ଅନୁଚ୍ଚତର ।]

ବୈଦେ ବିଣ. (ଫା)—୧ । ଆନନ୍ଦଜନକ; ପ୍ରୀତିପ୍ରଦ—
1. Pleasant; agreeable.
(ଯଥା—ଖୁସ୍‌ଖବର ।)

୨ । ଆନନ୍ଦିତ; ପ୍ରସନ୍ନ—2. Pleased.
(ଯଥା—ଖୁସ୍ ମିଜାଜ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଥ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍‌ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଥ	ଛ	ନ୍ଦ

କ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ କୃତ—

3. Done out of one's free-will.

(ଯଥା—ଖୁସ୍‌କବଲ୍ଲ ।)

[ଦ୍ର—ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏ ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଖୁସ୍ କବାଲ୍ଲ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୁସ୍‌କବ୍ଜାଲ୍ଲ)—୧ । କ୍ରେତା ଓ

Khus kabālā ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ଆପୋସିରେ ସମ୍ପତ୍ତିର ବିକ୍ରୟପତ୍ର—

ଖୋସକବାଲା 1. A deed of private sale.

ଖୁସକବାଲା ୨ । ବିନାଗରଜରେ ବା ଜରୁର ବା ଅଭାବ ନ ଥାଇ ବିକ୍ରେତା ବିକ୍ରି କରିବା ସମ୍ପତ୍ତିର ବିକ୍ରୟପତ୍ର —

2. A deed of sale without necessity.

କ । ବିନାସର୍ତ୍ତରେ କବାଲ୍ଲ—

3. An unconditional deed of sale.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ବିକ୍ରେତା ସ୍ୱେଚ୍ଛାକ୍ରମେ ବିକ୍ରି ନ କରି ଘଟଣାଚକ୍ରରେ ବା ଅଦାଲତଙ୍କଦ୍ୱାରା ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ବିକ୍ରି କରେ ତହିଁର କବାଲ୍ଲକୁ ଖୁସ୍ କବାଲ୍ଲ ବୋଲ୍ଲଯାଏ ନାହିଁ ।]

ଖୁସ୍‌କି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା; ଭୁଲ—ସଂ. ଶୁଷ୍କ)—

Khuski ୧ । ଅନାବୃଷ୍ଟିଜନିତ ମରୁଡ଼ି; ଅନାବୃଷ୍ଟି—

(ଥୋଇ—ବିପକ୍ଷରେ) 1. Draught; want of rain.

ଖୁସ୍କୀ ୨ । ଶୁଖିଲା କୁଣ୍ଡିଆ—

ଖୁସ୍କି 2. Dry itches; scurf.

କ । ଶୁଷ୍କତା—3. Dryness.

ବୈଦେ. ବିଣ—୧ । ଶୁଷ୍କ—1. Dry.

୨ । ବୃଷ୍ଟିହୀନ (ସମୟ ବା ସ୍ଥାନ)—

2. Rainless (time or country).

ଖୁସ୍‌କିନି—ଗ୍ରା. କ୍ରି. ବିଣ—ଅଳ୍ପଭାବରେ—

Khuskini Imperceptibly; stealthily.

ଖୁସ୍‌କରେ

ଚୁପକେ

ଖୁସ୍ ଖବର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୁସ୍‌ଖବର୍)—ସୁସମାଚାର—

Khus khabara Good tidings.

ଖୋସଖବର

ଖୁସଖବରୀ

ଖୁସ୍‌ଖାସ୍ –ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—୧ । ଚୁପ୍‌ଚୁପ୍—

Khuskhās 1. Secretly; quietly.

୨ । (ଖସ୍‌ଖସ୍‌ଠାରୁ ଅନୁଚ୍ଚଧ୍ୱନ) ଧୀର ଧୀର ସୁସୁ ଶବ୍ଦ—

2. Very low hissing sound.

ଖୁସ୍‌ଖାସ୍ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚୁନ କର ପରସ୍ପର କଥାବାର୍ତ୍ତା-

Khuskhās hebā ହେବା—

ଖୁସହୋନା 1. To whisper to one another.

୨ । ଖସ୍‌ଖସ୍ ଶବ୍ଦ କରିବା—

2. To make low hissing sounds.

ଖୁସ୍‌ଖୁସ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଅ—ଖୁସ୍‌ଖାସ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Khuskhus (etc) Khuskhās etc (See)

ଖୁସ୍‌ଗପ—ଦେ. ବ. (ଫା. ଖୁସ୍+ସଂ. ଗଲ୍ପ)—

Khus gapa ଆମୋଦଜନକ କଥାବାର୍ତ୍ତା; ମଜାଦାର କାହାଣୀ—

(ଖୁସ୍‌ଗପ—ଅନ୍ୟରୂପ) Pleasant talk; chitchat.

ଖୋସଗପ

ଖୁ ସବାତ

ଖୁସ୍ ଗଲ୍ପ—ଦେ. ବ. (ଫା. ଖୁସ୍+ସଂ. ଗଲ୍ପ)—ଖୁସ୍‌ଗପ (ଦେଖ)

Khus galpa Khusgapa (See)

ଖୁସ୍‌ଦିଲ—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଖୁସ୍‌ଦିଲ୍)—

Khusdili ୧ । ଯେ ସବୁ ଦଶାରେ ପ୍ରସନ୍ନ ଥାଏ—

ଖୁସଦିଲ 1. One who is cheerful under any circumstances.

୨ । ହସୁଡ଼; ଥଟ୍ଟିଲ—

2. Jocular; full of fun and laughter.

ଖୁସ୍‌ନାମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୁସ୍‌ନାମେହ୍)—

Khusnām ୧ । ସୁନାମ; ସୁଖ୍ୟାତି; ସୁଯଶ—

ଖୋସନାମ 1. Good name; reputation.

ଖୁସନାମା ୨ । ନେକ୍‌ନାମୀ; ପ୍ରଶଂସା— 2. Praise.

ଖୁସ୍‌ନାମା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୁସ୍‌ନାମେହ୍)—

Khusnāmā ଖୁସ୍‌ନାମ୍ (ଦେଖ)

Khusnām (See)

ଖୁସ୍‌ନାମି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୁସ୍‌ନାମେହ୍)—

Khusnāmi ଖୁସ୍‌ନାମ୍ (ଦେଖ)

Khusnām (See)

ଖୁସ୍‌ବାସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—୧ । ଆନନ୍ଦ; ସୁଖ—

Khusbās 1. Happiness.

ଖୁସ୍‌ବାସ୍ ୨ । ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ—2. Ease; comfort.

ଖୁସ୍‌ବାସ୍ ପ୍ରଜା—ଦେ. ବ—ଖୁସ୍‌ବାସୀ ପ୍ରଜା (ଦେଖ)

Khusbās prajā Khusbāsī prajā (See)

ଖୁସ୍‌ବାସ୍ ରଇତ—ଦେ. ବ—ଖୁସ୍‌ବାସୀ ପ୍ରଜା (ଦେଖ)

Khusbās raita Khusbāsī prajā (See)

ଖୁସ୍‌ବାସୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ଖୁସ୍‌ବାସ୍ (ଦେଖ)

Khusbāsī Khusbās (See)

ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ)—୧ । ଆନନ୍ଦିତ; ସୁଖୀ—

1. Happy.

୨ । ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ—2. Easy; comfortable.

୩ । ସୌଖୀନ; ନବୋଦ୍ୟମୀ; ଅବ୍ୟବସାୟୀ (ସାଧାରଣାର୍ଥ)—

3. Amateur.

ଖୁସ୍‌ବାସୀ ପ୍ରଜା—ଦେ. ବ—ଜମିଦାରର ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବା ଉଦ୍ଦ ଶ୍ରେଣୀର

Khusbāsī prajā ପ୍ରଜା (ଯଥା—ବ୍ରାହ୍ମଣ; କରଣ ।)—

Respectable tenents of a zamindary.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଏତିକି ଜାଣିରଖିବା ଦରକାର ଯେ ଏକାଧିକ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ଏକ ବା ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେଥିରେ ଏକାଧିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେଥିରେ ଏ ଜାତୀୟ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାସମ୍ଭବ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଛି । ଯଦି ଏକାଧିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଜାତୀୟ ଶବ୍ଦ ନ ମିଳନ୍ତି, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଛି । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗାଁ' ନ ପାଇଲେ 'ଆଗ୍ଭା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟ୍ଟ' ଦେଖିବେ ।

ଖୁସ୍‌ବକ୍ରି—ଦେ. ବ. (ଫା. ଖୁସ୍ + ସଂ. ବକ୍ରଯୁ)—
Khusbikri ବକ୍ରେତାର ସ୍ୱଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ସମ୍ପତ୍ତିର ବକ୍ରଯୁ; ଖୋସବିକ୍ରି ଅଦାଲତଙ୍କଦ୍ୱାରା ବା ଘଟଣାଚକ୍ରରେ ବା ଦେଣା-ଦାଯୁଁରେ ବାଧ୍ୟ ନ ହୋଇ ବା ଗରଜ ନ ଥାଇ ବକ୍ରେତାଦ୍ୱାରା ସମ୍ପତ୍ତିବକ୍ରି—
Voluntary sale; private sale.

ଖୁସ୍‌ବୁ—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଫା. ଖୁସ୍‌ବୂ)—
Khusbu ଖୁସ୍‌ବୋଇ (ଦେଖ)
Khusboi (See)

ଖୁସ୍‌ବୋ—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଫା)—ଖୁସ୍‌ବୋଇ (ଦେଖ)
Khusbo Khusboi (See)

ଖୁସ୍‌ବୋଇ—ବୈଦେ.ବ. (ଫା. ଖୁସ୍‌ବୂ; ଖୁସ୍‌ବୋ=ଆନନ୍ଦଜନକ ଗନ୍ଧ; ଭୁଲ—ସଂ. ବଃ=ଗନ୍ଧନ; ମେଦଜା କୋଷ)—
Khusboi ସୁଗନ୍ଧ; ସୁବାସ—Sweet smell.
ଖୋସବୋ
ଖୁସବୁ ବଣ—ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ—Sweet-scented.

ଖୁସ୍ ମିଜାଜ୍– ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୁସ୍‌ମିଜାଜ୍)—
Khus mijāj ଚିତ୍ତର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଅବସ୍ଥା—
ଖୋସ ମେଜାଜ Mental delight; good humour; state of being in good humour.
ଖୁସ୍‌ମିଜାଜ
ଖୁସ୍ ମେଜାଜ୍ } ଅନ୍ୟ ରୂପ
ଖୁସ୍ ମିଜାସ୍ }
ଖୁସ୍ ମିଜାସ୍ }

ଖୁସ୍‌ମିଜାଜ—ବେ. ବଣ—ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଚିତ୍ତ—
Khus mijāji Of delightful nature; sweet-natured.
ଖୁସମେଜାଜି
ଖୁସ୍‌ମିଜାଜି
ଖୁସ୍ ମେଜାଜି } ବ—ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଚିତ୍ତତା—
ଖୁସ୍ ମିଜାସି } ଅନ୍ୟରୂପ State of being in good
ଖୁସ୍ ମିଜାସି } humour.

ଖୁସା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. କୋଷ)—
Khusā ୧ । ପଣସ, ଆଉଆଦର ସାଜକୋଷ; କୋଷା—
1. The seed-capsules of jack and other fruits.
୨ । ଖୋସା; ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଜୁଡ଼ା—
2. Chignon of a woman.

ଖୁସାଇବା—ଗ୍ରା. କି—ଖୁରସାଇବା (ଦେଖ)
Khusāibā Khurasāibā (See)

ଖୁସାମତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୁଶ୍ ଆମଦ୍)—ଅନ୍ୟଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରିବା
Khusāmat ପାଇଁ କରାଯିବା ମିଥ୍ୟାପ୍ରଶଂସା; ତୋଷାମୋଦ; ଖୋସାମଦ; ଖୋସାମୋଦ ଗୃହବାଦ; ଗୃହବୃତ୍ତ—Flattery.
ଖୁଶାମଦ

ଖୁସାମତ—ଦେ. ବଣ. (ଫା. ଖୁସାମଦ୍)—ଖୁସାମତିଆ (ଦେଖ)
Khusāmati Khusāmatiā (See)
ଖୋସାମଦି ଦେ. ବ—୧ । ଖୁସାମତ୍ (ଦେଖ)
ଖୁସାମଦୀ 1. Khusāmat (See)
୨ । ଖୁସାମତ୍ କରିବା ଅଭ୍ୟାସ—
2. Habit of flattering others.
୩ । ଖୁସାମତ୍ କରିବା ଜୀବିକା—3. Earning one's livelihood by flattering others.

ଖୁସାମତିଆ—ଦେ. ବଣ. (ଫା. ଖୁସାମଦ୍ + ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ. ଇଆ)—
Khusāmatiā ୧ । ଗୃହକାର; ସ୍ତାବକ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
ଖୋସାମୁଦେ; ଖୋସାମଦିୟା 1. Flattering (person).
ଖୁସାମଦ୍ ତାଲାବ ୨ । ଗ୍ରୀତ୍ତଜନକ; ଗୃହପୂର୍ଣ୍ଣ (ଉକ୍ତି)—
ଖୁସାମଦୀ ଟଟ୍ଟୁ 2. Flattering (words).
୩ । ଗୃହପ୍ରିୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—3. Fond of flattery.
୪ । ଖୁସାମତ କରିବା ଯାହାର ଅଭ୍ୟାସ ବା ଜୀବିକା—
4. Making a living by flattery; flatterer by habit.

ଖୁସାମଦ-- ବୈଦେ ବ. (ଫା)—ଖୁସାମତ୍ (ଦେଖ)
Khusāmada Khusāmat (See)

ଖୁସାମଦିଆ—ଦେ. ବଣ—ଖୁସାମତିଆ (ଦେଖ)
Khusāmadiā Khusāmatiā (See)

ଖୁସାଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଣପୁର) ବ—ରୁଆ ମୁଣ୍ଡର ଛିଦ୍ର ଭିତରେ ପଶିଥିବା
Khusāli କାଣ୍ଡିଆ—Thin strips of bamboo running through the holes at the ends of bamboo-rafters (in a thatched house).

ଖୁସି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଖୁଶୀ)—୧ । ଆନନ୍ଦ—1. Delight.
Khusi ୨ । ଆମୋଦ—2. Pleasure.
ଖୁସୀ ୩ । ମନଖୁସି; ଇଚ୍ଛା—3. Wish.
ଖୁସା ୪ । ସନ୍ତୋଷ—4. Contentment.
୫ । ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ—5. Comfort; ease.

ଖୁସୀ ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଖୁଶ୍)—୧ । ଆନନ୍ଦିତ—
ଖୁସ 1. Delighted.
୨ । ପ୍ରୀତ; ଆହ୍ଲାଦିତ—2. Pleased.
୩ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—3. Contented.
୪ । ଆନନ୍ଦଜନକ—4. Delightful.

[ଦ୍ର—ଫା. 'ଖୁସ୍' ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଲାଗେ, ସେଉଁ ଶବ୍ଦ ଭାଷାରେ 'ଖୁସି' ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗରେ ଲାଗି ପ୍ରାୟ ସେହି ଅର୍ଥ ହୁଏ ।]

ଗ୍ରା. ବ—ଅନ୍ତୁଟ ଅପାନବାୟୁ (ସାଧାରଣତଃ ଏପରି ବାୟୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ହୁଏ)—Wind passed down stealthily, that is without any sound.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଖୁସିବାସୀ—ଦେ. ବଣ. (ଫା. ଖୁସ୍‌ବାସ୍)—୧ । ଆନନ୍ଦିତ—
Khusibāsī 1. Merry; delighted.
୨ । ସୁଖୀ—2. Happy.

ଖୁସୁର ଖାସର୍—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—୧ । ମର୍ମର; ଶୁଷ୍କପତ୍ରର ବା ଗଲ୍ପବା ବେଳେ ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୁଗାର ଘର୍ଷଣଜନିତ ଅନୁଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ—1. Low sound of rustling of leaves or cloth.
Khusur khāsar
ଖୁସୁର ଫୁସୁର
ଖୁସୁର ଫୁସୁର
୨ । ପରସ୍ପର କାନ ପାଖେ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଶବ୍ଦ କର କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବା; ଫୁସ୍ ଫୁସ୍—2. Whispering.
ଦେ. କ୍ରି.ବଣ.—୧ । ନଃଶବ୍ଦରେ ଗଲ୍ପସିବା ପ୍ରକାରେ—
1. Stealthily; like one slipping away unnoticed
୨ । ଫୁସୁରୁ ଫୁସୁରୁ ବା କାନେକାନେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବା-ପ୍ରକାରେ—2. In a whispering tone.

ଖୁସୁରୁଖାସୁରୁ—ଦେ. ଅ. ଓ କ୍ରି. ବଣ.—ଖୁସର୍‌ଖାସର୍ (ଦେଖ)
Khusurukhāsuru Khusur khāsar (See)

ଖୁସୁରୁଖୁସୁରୁ—ଦେ. ଅ. ଓ କ୍ରି ବଣ.—ଖୁସୁର୍‌ଖାସର୍ (ଦେଖ)
Khusurukhusuru Khusurkhāsar (See)

ଖୁସୁରୁମୁସୁରୁ ହେବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—ଅପ୍ରତ୍ତର ହେବା—
Khusurumusuru hebā To be nonplussed; to be at one's wit's end.

ଖୁସ୍କି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.ଖୁସ୍ଶ୍ = ଶୁଷ୍କ; ଖୁସ୍କୀ = ଶୁଷ୍କତା; ଭୁଲ-ସଂ. ଶୁଷ୍କ)—
Khuski ୧ । ଶୁଷ୍କତା—1. Dryness.
ଖୁସ୍କି ୨ । ମଲ୍ଲଚର୍ମ—2. Dead tissues of skin.
ଖୁସ୍କୀ ୩ । ଉଘୀ; ରୁପି—3. Dandruff.
(ଧୋଇ—ବପଣ୍ଡ) ୪ । ମରୁଡ଼ି; ବର୍ଷାଭାବଜନିତ ଶସ୍ୟହାନି—
4. Draught; failure of crop due to want of rain.
୫ । ଶୁଖିଲା ବାଟ—5. Dry road.
୬ । ସ୍ଥଳପଥ—6. Road on the land.

ଖୂର୍ଦ୍ଦ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଖେଳବା—
Khūrda (root) To play.

ଖୂର୍ପ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବଣ. (ସଂ. ଖର୍ପ)—ଖର୍ପକାସୃ; ବାମନ—
Khūrpa Dwarfish.
ଜସ୍ୱ ବଳକ ଜଘନ୍ତଲ ମୁରର.
ଦୂର୍ପନିବନ୍ଧମ ମୁତ ମୁବଧ.ଙ୍କ । ପ୍ରାତୀ. ଲସବାରଥ ।

କୃପ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବଣ. (ସଂ. ଖର୍ପ)—ଖର୍ପକାସୃ—
Kṛupa Dwarfish.
ଅସି ଖୁପରୂପ ଧର, ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କର,
ସନ୍ତୋଷ ଦୋଇ ମୁସର ଅର୍ଜୁନେ ପିଠି । ପ୍ରାତୀ. ଉଦ୍ଯୋଗଖଣ୍ଡ ।

କୃଷ୍ଟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ପ୍ରା. ବ. (ଇଂ. ଖ୍ରାଏଷ୍ଟ)—
Khṛushṭa (etc) ଖ୍ରିଷ୍ଟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khrishṭa etc. (See)

ଖେଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖାଦ୍ ଧାତୁ)—ଦେବତାଙ୍କଠାରେ ଦୈନନ୍ଦିନ ଭୋଗ ଲଗିବା ପଦାର୍ଥରୁ ସେବକମାନଙ୍କୁ ଦୈନନ୍ଦିନ ଖୋରାକି-ରୂପେ ଦଆଯିବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଂଶ—A certain part of the offerings distributed to different Sebakas or servants of a Deity as fooding-allowance
ଖାଇ

ଖେଉଦା—ଦେ. ବ.—ଘଉଡ଼ବା; ଧକ୍କା ମାର ଉଡ଼ବା; ଉଡ଼ା—
Kheudā Driving or pushing away.

ଖେଉଦାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଖେଉଦବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Kheudāibā Causative form of Kheudibā.
ଦିଜେ ତାଙ୍କୁ ବନରୁ ଖେଉଦାଇ ଦେଲେ ।
କୃଷ୍ଣକି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଖେଉଦିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଖେଟ = ମୃଗୟା)—
Kheudibā ୧ । କ୍ଷଉଦବା (ଦେଖ)
ତାଡ଼ିଏ ଦେଓୟା 1. Kshaudibā (See)
ଖେଦ୍‌ନା ଗାଳ ଦେଇ ତାଙ୍କୁ ବନରୁ ଖେଉଦଲ୍ଲ । କୃଷ୍ଣକି. ମହାଭାରତ. ବନ
୨ । ଖେଦବା (ଦେଖ)
2. Khedibā (See)
୩ । ଶିକାର ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇବା—
3. To chase an animal.
ଅନେ ଯେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ବଜାଇଣ କାଲ
ଖେଉଦଲେ ବନମୃଗଙ୍କୁ ପଲ ପଲ । କୃଷ୍ଣକି. ମହାଭାରତ. ବନ

ଖେଉରି—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ପ୍ରଭାବ—
Kheuri Influence.
ବାବୁଙ୍କର ନଗାର ଖେଉରିରେ ଦେହଖା ଜଭିଥିଲ—
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସପ୍ତକ

ଖେଉରିବା—ପ୍ରା. କ୍ରି (ସଂ. କ୍ଷୌର)—ଖିଅର କରିବା—
Kheuribā To shave.
କ୍ଷୌରିକରା ଲଳ ନ ଥାଏ ସେହି ମୁହଁକୁ,
ହଜାମତ ବନାନା, ମୁଁଡନା ଉଖାର ନ ଥାଏ ଖେଉରିବାକୁ—ପ୍ରବନ ।

ଖେଁଖାଁ—ଦେ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ଭୁଲ. ସଂ. ଖୁ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା; ସଂ. ଖିଖି = ଅନୁକରଣଧ୍ୱନି) ଅ—୧ । ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟ ଶବ୍ଦ (ଖଁ ଖଁ ଠାରୁ ଉଚ୍ଚତର)—
Kheñkhāñ
ଖିଲଖିଲ
କହକହା 1. Sound of loud laughter.
ଖେଁକଖେଁକ ୨ । କ୍ରୁଦ୍ଧ ଶୃଗାଳ ଓ ମାକଡ଼ଙ୍କର ଖିଙ୍କାର୍‌ହେବା ଶବ୍ଦ—
ଖୁରାଁନା 2. Snarling of enraged monkeys and jackals.

ଖେଁଖାରି—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ.ସଂ.ଖିଖି = ଶୃଗାଳ; ବ. ଖେଁକ-ଖେଁକିଆଳ)—କୋକଶିଆଳ—Fox.
Kheñkhāri

ଖେଁଖେଁ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—୧ । ଖେଁଖାଁ (ଦେଖ)—
Kheñkheñ 1. Kheñkhāñ (See)
ଯେହ୍ନ ଅନ୍ଧକାର ରତା ଭଲେ ଦୂରଥା ପଶୁର ଖେଁ ଖେଁ କାମୁଡ଼ାକାନ୍ଦୁର ଶବ ଶୁଣି ଗୋବରା ଚକ୍ଷକ ପଡ଼ ଅନାଇଲ । ଫକୀରମୋହନ. ଉମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ହ୍ରସ୍ୱ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ, ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରର ବସଦ୍ଧ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଆ' ଖୋଳିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

୨ । କାଶର ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ—
2. Sound of loud coughing.

ଖେଁଖେଁୟାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ୍ୟ. ସ୍ତ୍ର°—୧ । ଉଚ୍ଚହାସ୍ୟକାଶ—
Kheñkheñyāñ (ଖେଁଖେଁଇଁ—ସ୍ତ୍ରୀ)
1. Making loud laughing sound.
୨ । ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ କାଶୁଥିବା—2. Coughing loudly.

ଖେକରଲି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ—ବ. ଖେଁକଶିୟାଲ)—
Khekarli କୋକଶିଆଳ—Fox.

ଖେକିବା—ଦେ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) କ୍ରି—ଖେଙ୍କିବା ଦେଖ)—
Khekibā Kheṅkibā (See)

ଖେଖେ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ମେଦନୀପୁର) ଅ—ମେଦନୀପୁର ଓ ଉତ୍ତର-ବାଲେଶ୍ୱର-ଅଞ୍ଚଳରେ ସବାରକାନ୍ଧଆ ବେହେରା (ବାଉରି, ପାଣ-ଆଦ) ମାନଙ୍କର ନରର୍ଥକ ଚାକବଶେଷ—An unmeaning vociferation of palki-bearers in North-Balasore and Midnapur.

ଖେଖୋ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ମେଦନୀପୁର) ଅ—ଖେଖେ (ଦେଖ)—
Khekho Khekhe (See)

ଖେଙ୍କଶିଆଳ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ (ଭୁଲ. ବ. ଖେଁକଶିୟାଲ; ସ୍ତ. Kheṅkśiāḷa ଖୁ ଖୁ=ଶୃଗାଳ)—ଶୃଗାଳବଶେଷ; କୋକଶିଆଳ-Fox; Vulpis Bengalensis.
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ବଲୁଆଙ୍କ ପରି ସ୍ଥାୟୀ ସ୍ୱରରେ ନ ବୋବାଇ ଖେଁଖେଁ ସ୍ୱରରେ ବୋବାନ୍ତି ।]

ଖେଙ୍କଶିଆଳ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଖେଙ୍କଶିଆଳ (ଦେଖ)—
Kheṅkśiāḷi Kheṅkśiāḷa (See)

ଖେଙ୍କା— ଦେ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ବ [ସ୍ତ. ଖୁ ଖୁ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)]—ଖୁଙ୍କାର ଦେବା; ଖେଙ୍କିବା; ଦାନ୍ତ ବାହାର କର ଖେଁଖେଁ ଶବ୍ଦ କରିବା—To make a snarling sound.
ଖୁର୍ରାନା

ଦେ. ବଶ—୧ । ଯେ ଖିଙ୍କାର ହୁଏ; ଚଡ଼ା—
1. Snarling.
୨ । ଅବାଧ (ଉଦ୍ଧ୍ୟ); ଉତ୍ତରଦାୟକ (ଉଦ୍ଧ୍ୟ)—
2. Refractory; insubordinate (servant)

ଖେଙ୍କାଖେଙ୍କି—ଦେ. ବ. ଓ ବଶ—
Kheṅkākheṅki ଖେଁକାଖେଁକି
୧ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଖିଙ୍କାରଦେବା—1. Snarling or yelping at each other.
୨ । ପରସ୍ପରକୁ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା—
2. Disregarding each other.

ଖେଙ୍କିବା—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)କ୍ରି —
Kheṅkibā ଖେଁକାନ
୧ । ଦାନ୍ତ ଦେଖାଇ ଗେଁ ଗେଁ ଶବ୍ଦ କରିବା; ଖୁଙ୍କାରିବା—
1. To snarl at.
ଖିସାନା
୨ । ଭୁଣ୍ଡ ଗାଲ୍ଲ କରିବା—2. To show bravado.

୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଆଦେଶ ପାଳନ ନ କରି ଫେଁସି-ଦେବା ବା ମୁହେଁ ମୁହେଁ ତାହାର କଥାକୁ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା—
3. To fret at an order given by a superior.

ଖେଚଡ଼—ଦେ. ବଶ (ସ. ଖଚର ଜନ୍ମ। ଭୁତଭୁଡ଼) —
Khecharḍa ଖେଁଚଡ଼ା,ଖେଚଡ଼ା
୧ । ଅବାଧ; ଦୁଷ୍ଟ; ପାଜୀ—1. Wicked; wanton.
ଖଚରା, ଖଚଡ଼ା
୨ । ନଷ୍ଟଭ୍ରଷ୍ଟ; ମନ୍ଦଭ୍ରଷ୍ଟ—
2. Profligate; libertine; immoral; libidinous.
୩ । ସଙ୍କର—3. Mongrel.
୪ । ଅମନୋଯୋଗୀ—4. Inattentive.
୫ । ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ; ଅଙ୍ଗହୀନ; ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅର୍ଦ୍ଧଭଗ୍ନ (କାର୍ଯ୍ୟ)—
5. Incomplete; spoiled by having been partly done by several hands.

ଖେଚଡ଼ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(କାମ) ବଗାଡ଼ିବା; ଖରାପ କରିବା—
Khechaṛḍa karibā ଖେଚଡ଼ାନ
To spoil a work by having it done in a haphazardly fashion.
ବିଗାଡ଼ନା

ଖେଚଡ଼ା—ଦେ. ବଶ —ଖେଚଡ଼ (ଦେଖ)
Khechaṛḍā Khechaṛḍa (See).

ଦେ. ବ (ସ କୃସର; ଖେଚରଘ୍ନ)—ଖେଗୃଡ଼ (ଦେଖ)
Khechāṛḍi (See)

ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖେଚର୍ (ଦେଖ)
Khecharā (See)

ଖେଚଡ଼ାଙ୍ଗି—ଦେ. ବ—ଦୁଷ୍ଟାମି—
Khecharḍāṅgi ଖେଚଡ଼ାମି, ଖେଚଡ଼ାପାନା
Wickedness.
ଖଚଡ଼ାଙ୍କୀ

ଖେଚଡ଼ାମି—ଦେ. ବ—ଦୁଷ୍ଟାମି—
Khecharḍāmi Wickedness.

ଖେଚଡ଼ି— ଦେ. ବ—ଖେଗୃଡ଼ (ଦେଖ)
Khecharḍi Khechāṛḍi (See)

ଖେଚଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଶ—ଖେଚଡ଼ (ଦେଖ)—
Khecharḍiā Khecharḍa (See)

ଖେଚନ— ଦେ. ବ – ଖୁଞ୍ଚା ମାରିବା; ଗୃହର ଉଲୁଅ ଯାଇଥିବା ଅଂଶରେ ନୂଆ ବା ନଡ଼ା ଗୁଞ୍ଜିବା (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)--Putting new straw into a dishevelled thatch.

ଖେଚର—ସ୍ତ. ବଶ—ଖଚର (ଦେଖ)—
Khechara Khachara (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଲ୍ଲ
୨	୧	୩	୫	୭	୯	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	୫୩	୫୪	୫୫	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ସ. ବ—ଖଚର (ଦେଖ)—
Khachara (See)

ବଳର୍ଦ୍ଦେ । ବ୍ୟବସ୍ଥିତରେ ଜବଜ କୋଟ୍ଟ ।
ବହୁ ରେରେକାର ଗିରେ ଖେଚର କୋଟ୍ଟ ସଖ୍ୟାରେ
ଏକଘଣ୍ଟି କୋଦଣ୍ଡରେ ତଥାପି ରଟ୍ଟ । ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେଗ୍ଧୁଣବଳାସ ।

ଖେଚରୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖଇଚଡ଼ା; ଖଇ ବା ଲଅରେ ରହି-
Khecharā ଯିବା ଧାନ—Grains of paddy left in fried paddy.

ଖେଚରାନ୍ନ—ସ. ବ—ଖେଚୁଡ଼ି (ଦେଖ)—
Khecharānna Khechārḍi (See)

ଖେଚରୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଖେଚର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଦେବଯୋନିବିଶେଷ—
Khecharī 1. A semi-divine class of female beings having wings.

୨ । ଦୁର୍ଗା—2. Goddess Durgā.

୩ । ଉକ୍ତୋକ୍ତ ମୁଦ୍ରାବିଶେଷ; ଦୁଇ ଭ୍ରୂର ମଧ୍ୟସ୍ଥାନକୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାରୂପ ମୁଦ୍ରା—3. Name of Tantric exercise consisting of directing the sight of both the eye-brows.

୪ । ଖେଚୁଡ଼ି (ପ୍ରକୃତବାଦ) (ଦେଖ)—
Khechārḍi (See)

ଖେଚରୀ ମୁଦ୍ରା—ଦେ. ବ—ଉକ୍ତୋକ୍ତ ମୁଦ୍ରାବିଶେଷ; ଦୁଇ ଭ୍ରୂର ଅନ୍ତର୍ଗତ
Khecharī mudrā ଜନ୍ଦୁଠାକୁ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ନାସୃଦ୍ଧି ଜ କରିବା ରୂପ ସାଧନ—The Tantric exercise of directing the sight of both the eyes to the middle-most portion between the two eye brows.

ଖେଚରୀ ମୁଦ୍ରାରଚରେ ଶୂନ, ଅଛହିଁ ସେହୁ ଅଗୋଚର ସ୍ଥାନ ।
ପ୍ରାତୀ. ପରଚେଗୀତା ।

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଶାସ୍ତ୍ରବଚନ—ଭ୍ରୂବୋରନ୍ତର୍ଗତା ଦୃଷ୍ଟିମୁଦ୍ରା ଉବଚ୍ଚ ଖେଚରୀ ।]

ଖେଚୁଡ଼ି—ଦେ. ବ (ସ. ଖେଚରାନ୍ନ; କୃଶର; ଖେଚରୀ; କୃଶର=
Khechārḍi ଦ୍ୱିଦଳ ମିଶ୍ରିତାନ୍ନ)—୧ । ଘିଅ, ମସଲା, କୋରା-
ଖିଚଡ଼ି, ଖଁଚଡ଼ୀ ନଡ଼ିଆ, ଦଲଦ, ଡାଲି ପ୍ରଭୃତି ମିଶି ରନ୍ଧା ହୋଇଥିବା
ଖିଚଡ଼ୀ ଅନ୍ନ—1. A hotchpot made of rice and spilt pulse boiled together and seasoned with spices, turmeric, cocoa-nut-scrapings and ghee.

୨ । ବହୁ ବସ୍ତୁର ଏକତ୍ର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ—
2. Medley of many things.

ଖେଚୁଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର, ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଖେଚୁଡ଼ି (ଦେଖ)—
Khechurḍi Khechārḍi (See)

ଉଃ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ବଃପଃ ରେବ କୋଇନା ହୋଇନ୍ତ ବସୁଡ଼ି,
ଚଳ ଭଣ୍ଡୁଳରେ ସୁଆଇସ ଗୋଳ ଧାଡା ଜଉନ୍ତ ଜ ଖେଚୁଡ଼ି—ଜାଲମଣି-ଚନ୍ଦ୍ରାଭରଙ୍ଗିଣୀ ।

ଖେଚେଡ଼ା (ଇଆଦ)—ଗ୍ରା. ବଣ—ଖେଚଡ଼ି ଇଆଦ (ଦେଖ)—
Khecherḍā (etc) Khecharḍa etc (See)

ଖେଚେଡ଼ି—ଦେ. ବଣ—ଖେଚୁଡ଼ି (ଦେଖ)—
Khecherḍi Khechārḍi (See)

ସଞ୍ଚିଥ ଚୁହ୍ନାଗ ରେନୁ ବନାଣବ,
ନ ଦେଇ ଷୀସ ପିଠା ଖେଚେଡ଼ି ଉସବ । କୃଷ୍ଣଜି୍ଦ୍ର. ମଡାଉରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ଖେଚେଡ଼ୀ—ଦେ. ବଣ—ଖେଚଡ଼ି (ଦେଖ)
Khecherḍiā Khecharḍa (See)

ଖେଜା—ଦେ. ବ—୧ । ସମୂହ; ପଞ୍ଜା; ଦଳ—
Khejā 1. Crowd; collection; herd.

୨ । ଧାନଆଦର ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ—
2. Remnants of corn etc.

୩ । ଜଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମୂଲ୍ୟ (ଯଥା—ପଇସାଏ, ଦୁଇ ପଇସା, ଏକ ଅଣା) ରେ ବକ୍ରୟ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥାପିତ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର ଛୋଟ ଛୋଟ ଗଦା—
3. Small heaps of commodities to be sold at a fixed price.

ଗ୍ରାଦେ—୧ । (ଗଙ୍ଗାମ) ବ—ଖେଦା; ପୋଥି—
1. A book.
(ଯଥା—ଖେଜାଏ ପାଠ)

୨ । (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ବଡ଼ା—2. Bundle; sheaf.
(ଯଥା—ପାନ ଖେଜା ।)

ଖେଜି—ଦେ. ବ (ଆଦରାର୍ଥକ ଆକାର; ଭୁଲ. ପୁଞ୍ଜି, ଗୋଛ; ବଡ଼)—
Kheji ଖେଜା (ଦେଖ)
Khejā (See)

ଖେଜି ଖେଜି ପୁଞ୍ଜ ପୁଞ୍ଜ ରୂଦା ରୂଦା ହୋନ୍ତ
ପଲାଇ ଅଗୁ କେହି ପତ୍ତରେ ଲୁଚ୍ଚ ଦ୍ୟନ୍ତ—ପୀତାମ୍ବର. କୃଷ୍ଣିପ୍ରସ୍ପଣ ।

ଖେଞ୍ଚ୍—ଦେ. ବ (ସ. ଖଚ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ; ଖିଦ ଧାତୁ=ଦୁଃଖ ଦେବା;
Khench ଭୁଲ. ସ. ସଙ୍କୋଚନ)—
ଖେଁଚ ୧ । ଅକୁଳାନ; ଅନଟନ; ଅଭାବ; ଅସଥେଷ୍ଟତା—
ଖାଁଚ 1. Insufficiency; want.

୨ । କେଅା;କାଲା; ମେଖ—2. Peg.

୩ । ଅନର୍ଥ; ବାଧା—3. Obstacle.

ବେ. ବଣ (ସ. ସଙ୍କୁଚିତ)—୧ । ଛୋଟ—
1. Smaller than necessary.

୨ । ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ—2. Wanting

୩ । ଅପରସର—3. Narrow.

୪ । ଅସଥେଷ୍ଟ—4. Insufficient.

ଖେଞ୍ଚାଖ୍ଞ—ଦେ. ବ—୧ । ଅନଟନ, ଅଭାବ—
Khenchkhānch 1. Insufficiency; want.
କଷାକଷ
ଖାଁଚଖାଁଚ

୨ । ଧଣାଓଁଟରୁ—2. Mutual pulling and dragging.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯେତେବେ ଅଯର ପୃଷ୍ଠାରେ ସରତ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ ତୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତେ ଯେତେବେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉତ ରେ ବସଉତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳରେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଦେ. ବ୍ୟଣ—ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ—Wanting, deficient; pennyless.

ଖେଞ୍ଚଣା—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ବାଉଁଶରେ ଚଡାନଲରେ ପୋଡ଼ା-
Khēñchaṇā ଯାଉଥିବା ମୃର୍ଦ୍ଦାରକୁ କେଞ୍ଚାକେଞ୍ଚି କରନ୍ତୁ—
1. A bamboo for poking at a corpse which is being cremated.

୨ । ଖେଞ୍ଚଣାକାଠି; ଯେଉଁ ସରୁ ଲମ୍ବା ବାଡ଼ରେ ରୁଲର ନଆଁକୁ ଉଖୁଡ଼ାଇ ତେଜ କରାଯାଏ—2. A poker.

ଖେଞ୍ଚଣାବାଡ଼—ଦେ. ବ.—ଖୋଜଣାକାଠି; ଖେଞ୍ଚଣାକାଠି; ଯେଉଁ
Khēñchaṇābāṛdi କାଠିରେ ରୁଲର ନଆଁକୁ ଉଖୁଡ଼ାଯାଏ—
A poker.

ଖେଞ୍ଚା—ଦେ. ବ—୧ । ଟାଣିବା; ଟାଣିକା; ଟାଣିବା; ଟଣା—
Khēñchā 1. A tight pull; a tug.
ଖେଚା, ଖେଁଚା, ଖିଁଚା ୨ । ଯେଉ କାମୁଡ଼ ହେବା; ଯେଉଟଣା;
ଖାଁଚା ଯେଉଟମର୍—2. Colic.
୩ । ଏକାଦଙ୍କମେ ଉପରକୁ ଓ ତଳକୁ ଟାଣିବା—
3. To pull up and down.
୪ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟବୃତ୍ତି ତରୁତାର୍ଥ କରିବାର କୃତ୍ରିମ ଉପାୟ—
4. Self-polution.
୫ । କେଞ୍ଚା; କାଲା—5. Protruding peg.

ଖେଞ୍ଚାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖେଞ୍ଚିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Khēñchāibā The causative form of Khēñchibā.
ଖେଁଚାନ, ଖାଁଚାନ
ଖୀଚବାନା

ଖେଞ୍ଚାଖେଞ୍ଚି—ଦେ. ବ—୧ । ପରସ୍ପର ଟଣାଟଣି; ଟାଣାଟାଣି; ଟଣାଓଟର୍—
Khēñchākhēñchi 1. Mutual tugging or pulling.
ଖାଁଚାଖାଁଚି ୨ । କମି କରିବା—2. Curtailment.
ଖାଁଚତାନ

ଖେଞ୍ଚିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. କୃଷ ଧାତୁ)—୧ । ଓଟାରିବା; ଟାଣିବା—
Khēñchibā 1. To pull; to draw up.
ଖାଁଚା; ଖିଁଚା ୨ । ଟାଣିବା—2. To tug.
ଖୀଁଚନା ୩ । କେଞ୍ଚିବା—3. To poke.
୪ । (ବୋଝ) ଉଠାଇବାକୁ ବା ବହନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବା—
4. To be able to bear or carry (a load).
୫ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଉପରକୁ ତଳକୁ ଟାଣିବା—
5. To push repeatedly up and down.
୬ । ହସ୍ତମୈଥୁନାର୍ଥ ହସ୍ତଦ୍ୱାରା ଲିଙ୍ଗକୁ ବାରଂବାର ଆଲୋଡ଼ନ କରିବା—
6. To practise masturbation or onanism.
୭ । (ପେଟ) ଟାଣିବା; କାମୁଡ଼ ହେବା—
7. To have colic or pangs (said of belly).
୮ । ଜମା କରିବା—8. To heap; to amass.
୯ । ସଂଗ୍ରହ କରିବା—9. To gather; to collect.
୧୦ । (ସଂ. ସଙ୍କୁଚନ)—ଖେଣ୍ଟିବା; ସଙ୍କୁଚିତ କରିବା; କମାଇବା—
10. To diminish; to curtail; to lessen.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଅନ୍ୟାୟରେ ଆଣିବା—
To bring a thing wrongly or unjustly.

ଖେଟ (ଧାତୁ)—ସଂ. ଖାଇବା—
Khēṭa (root) To eat.

ଖେଟ—ସଂ. ବ. (ଖେଟ ଧାତୁ=ଭୋଜନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Khēṭa ୧ । ଭକ୍ଷକ—1. Eater.
୨ । ଘୋଟକ—2. Horse.
୩ । ଗ୍ରାମ—3. Village.
୪ । ଫଳକ ବା ଢାଲ—4. Shield.
୫ । କୃଷକମାନଙ୍କ ଅଧ୍ୟୁଷିତ ଗ୍ରାମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. A village inhabited by agriculturists.
୬ । ପଲ୍ଲିଗ୍ରାମ—6. A small village; hamlet.
ଖେଟ ବଙ୍ଗଟ ବାଡ଼ୀ ବନେ, ଦୁର୍ମ୍ମ ପଙ୍ଗଡ ଜାନନେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।
୭ । ବଳରାମଙ୍କ ମୁଷଳ ବା ଗଦା—
7. The club of Balarāma.
୮ । କଫ—8. Phlegm.
୯ । ଚର୍ମ; ଛଲ—9. Hide; skin.
୧୦ । ତୃଣ—10. Grass.
୧୧ । ମୃଗୟା—11. Sport; chase; hunting.
୧୨ । (ସଂ. ଖେ=ଆକାଶରେ+ଅଟ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ସୂର୍ଯ୍ୟାଦି ଗ୍ରହ—
12. The Sun and the other planets.
୧୩ । ରାହୁ—13. The ascending Node.
୧୪ । ଯଷ୍ଟି; ବାଡ଼ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—14. Stick.

ସଂ. ବ୍ୟଣ—୧ । ଅଧମ—1. Low.
୨ । ମାଡ—2. Mean.
୩ । ଅସ୍ତ୍ରାଦି ଧାରଣ କରିଥିବା—
3. Armed with weapons.

ଖେଟକ—ସଂ. ବ. (ଖେଟ୍+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—
Khēṭaka ୧ । ସରୁ ଗାଁ—1. Hamlet; small village.
୨ । ଢାଲ—2. Shield.
୩ । ବଳରାମଙ୍କ ଗଦା—
3. The mace of Balarāma.

ଖେଟା—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବ—୧ । ମାଳା—
Khēṭā 1. A garland.
ଲୋହଉ ବର୍ମ୍ମ ଶତ୍ତର ଅଟଃ ଅଂଶୁ ଅର୍ଗୁ
ମଣ୍ଡି ଖେଟା ଯେନ ମଇଲଟରେ ଧବଳାଙ୍ଗୀ । ସାରଳା. ମଡାଇରଉ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ୍ଚ
୦୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ଦ

୨ । ଗଚ୍ଛ; ଫୁଲଗୋଡ଼ା—2 A bunch of flowers put a nosegay.

ବୈଦେ. ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବିଣ (ତେଲୁଗୁ)—ପୃଥକ୍—
Separate.

ଖେଟ୍ଟିତାନ—ସଂ. ବି—ବୈତାଳିକ; ଗାୟକ—
Khetṭitāna Minstrel; bard.

ଖେଟ୍ଟିତାଳ—ସଂ. ବି—ଖେଟ୍ଟାନ (ଦେଖ)
Khetṭitāla Khetṭitāna (See)

ଖେଟ୍ଟିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—୧ । ଅଣ୍ଟିବା—
Khetṭibā 1. To suffice.

୨ । ସମାନ ହେବା—
2. To be equal; to coincide.

୩ । ପହଞ୍ଚିବା—3. To reach.

୪ । କଣ୍ଟିବା; ଉଡ଼ିବା—4. To pull tightly.

ଖେଟ୍ଟୀ—ସଂ. ଇ. ପୁଂ (ଖେଟ୍ଟ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Khetṭī ୧ । ନାଗରିକ—1. A citizen.

୨ । ଗ୍ରାମବାସୀ—2. A villager.

୩ । କାମୁକ; ଲମ୍ପଟ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A lecher.

ଖେଡ଼—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବି. (ସଂ. ଖେଳ; କ୍ରୀଡ଼ା)—
Kherḍa ୧ । କ୍ରୀଡ଼ା—1. Play; sports

୨ । ଜୁଆ—2. Gambling.

୩ । ବ୍ୟାୟାମ କ୍ରୀଡ଼ା; ମଲ୍ଲକ୍ରୀଡ଼ା—
3. Sports; athletics.

୪ । କୌତୁକ—5. Jest; amusement.

ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି ସଂ. କ୍ଷ୍ୱେଡ଼)—
୧ । ବିଷ—1 Poison.

କାହ୍ନ ସମ ସଦନ ନଶନ୍ତ, ଖେଳ କୌତୁକ ଖେଡ଼ରେ ଗଣନ୍ତ ।
ଦୀନଲୁଣ୍ଠ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

୨ । (ସଂ. କ୍ଷ୍ୱେଡ଼ = ଗଳବନ୍ଧନ ସ୍ତମ୍ଭ; ତୁଳ. ବ. ଖୋୟାଡ଼)—
ଅଟ୍ଟେଇ; ଗୋରୁଆଡ଼େ ବୁଜା ଦୋଇଥିବା ସ୍ଥାନ—
2. Enclosure; enclosed space.

ଯେ ଖେଡ଼େ ହୋଇଲେ ତାହା ଭିତରେ ଖେଡ଼
ନଭ୍ୟମଣ୍ଡଳକୁ ବେଢ଼ି ହୋଇଛ ବାଡ଼—ପ୍ରାତା. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ଖେଡ଼ଘର—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଖେଳାଗାର)—ଖେଳଘର (ଦେଖ)
Kherḍaghara Khelaghara (See)

ମାସ୍ଟା ସଦାର ଏ ମିନ୍ଦ ଖେଡ଼ଘର । ପ୍ରାତୀ. ନଳଚରିତ ।

ଖେଡ଼ାଇବା—ଗ୍ରା. (ଇତର) କ୍ରି—ଖେଡ଼ିବାର ନିଜନ୍ତ ରୂପ—
Kherḍāibā Causative form of Kherḍibā.

ଖେଡ଼ାଳି—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବି—ଖେଳାଳି; ଯେ ଖେଳ ପାରେ—
Kherḍāli Player.

ଖେଡ଼ିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବି (ତୁଳ. ହି. ଖରଦା)—
Kherḍiā ଶଶକ; ଠେକୁଆ—Hare.

ଖେଡ଼ିବା—ଗ୍ରା. (ଇତର) କ୍ରି—ଖେଳିବା (ଦେଖ)
Kherḍibā Khelibā (See)

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଚଷିବା—To plough.

ଖେଡ଼ୁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଖେଳୁ (ଦେଖ)
Kherḍu Khelu (See)

ଖେଡ଼ୁଆଡ଼—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବିଣ ଓ ବି—ଖେଳୁଆଳ (ଦେଖ)
Kherḍuāṛḍa Kheluāla (See)

ଖେଡ଼ୁଆଳ—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବିଣ ଓ ବି—ଖେଳୁଆଳ (ଦେଖ)
Kherḍuāla Kheluāla (See)

ଖେଡ଼ୁଆଳ ମତ ଘଡ଼ରେ ବାରୁ । ଗୁଃବୋଲ, ଚଉତଣା ।

ଖେଡ଼ୁଆଳି—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବିଣ. ଓ ବି.—ଖେଳୁଆଳ (ଦେଖ)
Kherḍuāli Kheluāla (See)

ଖେଡ଼ୁଆଳି ଲଗିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ. ଖେଳ)—ଆନନ୍ଦରେ ମାତିବା—
Kherḍuāli lāgibā To be overjoyed.

ସୁଜନ-ପାଦପଦ୍ମେ ଲଗେ ମୁଁ ଖେଡ଼ୁଆଳ.
ଦେଖିଲେ ମୂର୍ଖଜନ ସେଠାରୁ ଯାଏ ତଳ । ପୀତାମ୍ବର. ଦୃଙ୍ଗଦୂତ୍ସର୍ଗ ।

ଖେଡ଼ୁତ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—କୃଷକ—
Kherḍut A cultivator.

ଖେଣା—ଦେ. ବି.—ଅକର୍ମଣ୍ୟ ବୁଢ଼ା—
Kheṇā Useless old man.

ଖେଣ୍ଟ୍‌ଖାଣ୍ଟ୍—ଦେ. ବିଣ.—କସାକସି; ଅନଟନ; ନ ଅଣ୍ଟିବା; ଖେଞ୍ଚ୍‌ଖାଞ୍ଚ୍-
Kheṇṭkhāṇṭ Less or shorter than necessary.

ଖେଣ୍ଟ୍‌ଖେଣ୍ଟ୍—ଗ୍ରା. ବିଣ.—ବରକ୍ଲ; ଚଡ଼ଚଡ଼ିଆ—
Kheṇṭ kheṇṭ Growling.

ଖେଣ୍ଟ୍‌ଖେଣ୍ଟିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ.—୧ । ଚଡ଼ିଲ; ଯାହାର ଚଡ଼ା ସ୍ୱଭାବ—
Kheṇṭkheṇṭiā 1. Surly; growling.
(ଖେଣ୍ଟ୍‌ଖେଣ୍ଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଖରୁଆ—2. Back-biting.

ଖେଣ୍ଟ—ଗ୍ରା. ବି. ୧ । (ସଂ. କ୍ଷିଟ ଧାତୁ)—କଳହ—
Kheṇṭa 1. Quarrel.

୨ । (ସଂ. ଖେଟ୍ଟ ଧାତୁ)—ଭୋଜନ—2. Eating.

ଖେଣ୍ଟା—ଗ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଂ. କ୍ଷିଟ ଧାତୁ)—୧ । ଚଡ଼ିଲ; ଚଡ଼ିଚଡ଼ା—
Kheṇṭā 1. Surly; of irritable temper.
(ଖେଣ୍ଟେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅଳପ ଭେଣ୍ଟା ମାଇପ ଖେଣ୍ଟା ମଠୁଆ ବଳଦ ସାର,
ଖିଟଖିଟେ; ଖିଟଖିଟା } ସମ ଘର ସାଇ କ ଫଳ ହେବ ନଉ ମରଣ ଭାର ।
ଉଗ ।

୨ । (ଗାଳି) ଅପତ୍ୟ ବା ପରିବାରଘ୍ନ—2. (person) Without children or kindred.

୩ । ଗୁମ୍ବର କଳଙ୍କସ୍ୱରୂପ—
3. A curse to the family.

୪ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ; ଗୁରଦା—4. Shameless.

୫ । (ସଂ. କୃଣ୍ଣ)—କୃପଣ; ବ୍ୟୟକୁଣ୍ଠ—
5. Miserly; niggardly.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲେଟ୍‌ରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ରୁ ୬ ଯାଏଁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ୬ ଯାଏଁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦୂରତ୍ୱର ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୬ ଯାଏଁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ସ୍ଲେଟ୍‌ଖୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଉଡ଼ି ରୁ ବସୁଥିବ ୨ ବା ୧ ରୁ ୬ ଯାଏଁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଳିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବହୂ'ଦେଖିବେ।

୬ । ଚୁଗୁଲ୍‌ଆ—6. Backbiting.

୭ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଳି ଲଗାଇ ହଏ—
7. (a person) Who brings about a quarrel or dissension between two persons.

ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଜାରପୁରୁଷମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଜୁଟାଏ—Panderer; go-between.

ଦେ. ବ.—୧ । (ସଂ. କ୍ଷେପ୍ଡ଼=ଗଳବଦ୍ଧନସ୍ତମ୍ଭ)—ମୁନିଆଁ କୀଳା; କେଣ୍ଟା—1. A pointed peg.

୨ । ଯଦାକୁ ବାହାରିଥିବା କୀଳା—2. A pointed peg bulging out of a plain surface.

୩ । (ସଂ. କଣ୍ଟକ) କଣ୍ଟା—3. Thorn.

୪ । (ସଂ. ଖେଟ) ଭୋଜନ—4. Eating.

ଖେଣ୍ଟାଇବା—ଦେ. କି.—୧ । ଚଢ଼ାଇବା—
Khenṭāibā 1. To tease.

୧ । ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଜନ୍ମାଇବା ପାଇଁ ଖତ କହିବା—
2. To create dissension between two persons by backbiting.

୩ । ବାରମ୍ବାର ବିରକ୍ତିକର ଭାବରେ କୌଣସି କଥା କହିବା; ଘଟେଇ ଦେବା—3. To speak the same thing with importunity.

ଖେଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ବ—ଖେଣ୍ଟା (ଦେଖ)
Khenṭiā Khenṭā (See)

ଖେଣ୍ଟିବା—ଦେ. କି (ସଂ. କୃଷ୍ଣ ଧାତୁ)—
Khenṭibā ୧ । କସିଦେବା; ଖେଟେଇ ଦେବା—
ଘଟାନା 1. To shorten; to curtail; to lessen.

୨ । କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରି ଖୁଣ୍ଟା ପରି ବସିବା—
2. To sit idle and motionless like a post.

୩ । ସଙ୍କୁଚିତ କରିବା—3 To contract.

୪ । ବ୍ୟୟ ସଙ୍କୋଚ କରିବା; କୃପଣ ହେବା—
4. To be niggardly; to spend in a niggardly way.

ଖେଣ୍ଟେଇବା—ଦେ. କି—ଖେଣ୍ଟାଇବା (ଦେଖ)
Khenṭeibā Khenṭāibā (See)

ଖେଣ୍ଟେଇ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଚଢ଼େଇ; ଚଡ଼ଲ-ସ୍ୱଭାବା; ବରଜୁ-
Khenṭei ସ୍ୱଭାବଯୁକ୍ତ (ସ୍ତ୍ରୀ)—
(ଖେଣ୍ଟା—ଘୁଂ) 1. Ill-tempered (woman); virago.

୨ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ପରଆଗେ ଖତ କହେ—
2. Backbiting (woman).

ଖେଣ୍ଟେଇ ଚ ଦବ ବଡ଼ ଘର
ନଇଲେ ଖେଣ୍ଟେଇ କହିଦବ । ଓର ।

୩ । କଳହପ୍ରିୟା—3. Quarrelsome (woman).

ଖେଣ୍ଡିଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ (ସଂ. ଖଣ୍ଡିତ)—ଖଣ୍ଡିଆ—
Khenḍiā Wounded.

ଖେଣ୍ଡିଆ ଡେଣ୍ଡିଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଶ—
Khenḍiā ḍenḍiā ଖଣ୍ଡିଆଦଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ)
Khaṇḍiā daṇḍiā (See)

ଖେତ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କ୍ଷେତ୍ର)—୧ । କୃଷି ଜମି—
Kheta 1. Agricultural land.
ଖେତ ୨ । କ୍ଷୁଆର; ବଲ—2. A plot; a field of corn.
ଖେତ

୩ । କୃଷିକର୍ମ—3. Agriculture; husbandry.

୪ । ଫସଲ—4. Harvest; crop.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜମି; ଭୂସମ୍ପତ୍ତି—
Land; landed property.

ଦେ. ବି. ପୁଂ—କ୍ଷେତ୍ରମୋହନ ବା କ୍ଷେତ୍ରବାସୀଙ୍କ ଡାକ ନାମ—
Name for calling Kshetramohana or Kshetrabāsi.

ଖେତ ଉଠା—ଦେ. ବ—ବଲରୁ ଫସଲ କଟା ହୋଇ ସିବାର ଶେଷଦିନ
Kheta-uṭhā ବଲରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ କରିସିବା ଭୋଗ—
Offering made to the Goddess of Plenty on the last day of harvesting.

ଖେତ ଉଜାଡ଼ିବା—ଦେ. କି (ଗୋରୁ ଚରାଇବାଦ୍ୱାରା ବା ଦଲାଦଳ
Kheta ujārḍibā କରିବାଦ୍ୱାରା) ବଲରେ ହୋଇଥିବା
ଖେତ ଉଜାଡ଼ନା ଫସଲକୁ ନୋକ୍‌ସାନ୍ କରିବା—
To damage a standing crop; to commit depredations on a standing crop.

ଖେତ ଖଦା କରିବା—ଦେ. କି—ଖେତ ଉଜାଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Kheta khadā karibā Kheta ujārḍibā (See)

ଖେତପାପଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷେତ୍ରପର୍ପଟୀ)—
Khetapāparḍā ଘରପୋଡ଼ିଆ (ଗୁଳ୍ମ) (ଦେଖ)
ଖେତପାପଡ଼ା Gharaporḍiā (shrub) (See)
ପିତ୍ତପାପଡ଼ା

ଖେତପାପଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷେତ୍ରପର୍ପଟୀ)—
Khetapāparḍi ଘରପୋଡ଼ିଆ (ଗୁଳ୍ମ) (ଦେଖ)
Gharaporḍiā (shrub) (See)

ଖେତବଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଖେତଉଠା (ଦେଖ)
Khetabaṛdhā Kheta-uṭhā (See)

ଖେତବାଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ଏକାର୍थକ. ସମ୍ବରର)—୧ । କୃଷିବାଣ—
Khetabāṛḍi 1. Agriculture.
ଖେତବାଡ଼ୀ ୨ । ଜମିବାଡ଼ି; ଭୂ-ସମ୍ପତ୍ତି—
ଖେତୀବାରୀ 2. Landed property.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ୍ଭ
୦୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଜ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

ଖେତର୍—ଦେ. ବ୍ୟ. ପୁଂ—ଛତର୍ (ଦେଖ)
Khetarā Chhatarā (See)

(ଖେତର୍—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—କ୍ଷେତ୍ରବାସୀ ବା କ୍ଷେତ୍ରମୋହନ ଆଦ୍ୟ ନାମଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକନାମ—
Name for calling Kshetrabāsī or Kshetramohana.

ଖେତା—ଦେ. ବ୍ୟ—ଔଦ୍ଧତ୍ୟ; ନିର୍ବୁଦ୍ଧିତା—
Khetā Dunce; idiotic; stupid.

ବାଉଳ ଖେତା ସେକ ଜାଣେ ବ ଉଲ ନ୍ୟାସ୍ୟେ—
ପୀତାମ୍ବର, ନୃସିଂହପୁରାଣ ।

ଖେତାପ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖୁତାବ୍)—ଗଜଦତ୍ତ ଉପାଧି—
Khetāp A title of distinction; honorary title given by the king.
ଖେତାବ
खिताब

ଖେତାବ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ଖେତାପ୍ (ଦେଖ)
Khetāb Khetāp (See)

ଖେତି—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କ୍ଷତ୍ତର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଲୋକ୍ସାନ୍—
Kheti Loss; damage.
ଖତି ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—କ୍ଷେତ୍ରମଣିର ଡାକନାମ—
खति Name for calling Kshetramaṇi.

ଖେତୁଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷେତ୍ରିନ୍)—୧ । କୃଷକ—
Khetuā 1. Cultivator.
खेतीहर ୨ । କ୍ଷେତ୍ରସ୍ୱାମୀ—
2. Land-owner; owner of a field.

ଖେତ୍ର (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—କ୍ଷେତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khetra (etc) Kshetra etc (See)

ଖେତ୍ରୀ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. କ୍ଷତ୍ରିୟ) —୧ । କ୍ଷତ୍ରିୟ ବା ଗଜପୁଡ଼ ଜାତି—
Khetrī 1. The Kshatriya caste.
ଖେତ୍ରୀ ୨ । ବୀରପୁରୁଷ—2. A hero
क्षत्री; खतरी
(କ୍ଷତ୍ରିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖେଦ—ସଂ. ବ. (ଖିଦ୍ ଧାତୁ=ଶୋକ କରିବା+ଘଞ୍. ଅ)—
Kheda ୧ । ଶୋକ—1. Sorrow; grief.
(ଖିନ୍ନ—ବ୍ୟ) ୨ । ମାନସିକ ଦୁଃଖ—
2. Mental trouble; distress.
୩ । ଶାସ୍ତ୍ରୀୟକ ଦୁଃଖ; କ୍ଲେଶ—
3. Physical trouble.
୪ । ପରିଶ୍ରମ; ଶ୍ରମ—4. Exertion.
୫ । ଅବସନ୍ନତା; କ୍ଲାନ୍ତି—
5. Exhaustion; fatigue.
୬ । ଅନୁତାପ; ଅବ୍‌ଶୋଷ—6. Regret.
୭ । (ସଂ. ଛଦ୍ମ) ଗୂଢ଼ଚ୍ଛିଦ୍ର—7. Family-secrets.

ଖେଦ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଖିଦ୍ ଧାତୁ)—ଶୋକ କରିବା—
Kheda karibā To grieve.
ଖେଦକରା
खेदकरना

ଖେଦଜ—ସଂ. ବ୍ୟ. (ଖେଦ+ଜନ୍ ଧାତୁ=ଜାତ ହେବା+ଅ)—
Khedaja ୧ । ଦୁଃଖରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ; ଯାହା ଦୁଃଖର ଫଳ—
1. Due to grief; resulting from grief.
୨ । ପରିଶ୍ରମଜନିତ—2. Due to labour.

ଖେଦଜନକ—ସଂ. ବ୍ୟ. (ଖେଦ+ଜନ ଧାତୁ=ଜାତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଯାହା ଖେଦ ଜନ୍ମାଏ; ଦୁଃଖପ୍ରଦ—
Khedajanaka 1. Sorrowful; lamentable; causing grief.
୨ । ଶ୍ରମଦାୟକ—2. Exhausting; tiresome.

ଖେଦଜନ୍ୟ—ସଂ.ବ୍ୟ (ଖେଦ+ଜନ୍ ଧାତୁ+ଯ)—ଖେଦଜ (ଦେଖ)—
Khedajanya Khedaja (See)

ଖେଦ ନିବାରଣ କରିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଅନ୍ୟର ମନୋଦୁଃଖକୁ ଶାନ୍ତ
Kheda nibāraṇa karibā କରିବା—1. To assuage
ଖେଦନିବାରଣକରା another's grief.
खेद निवारण करना ୨ । ଶ୍ରମାପନୋଦନ କରିବା; ଶ୍ରାନ୍ତି ଦୂର କରିବା—2. To assuage one's fatigue.

ଖେଦମନା—ଦେ. ବ୍ୟ (ଖେଦଯୁକ୍ତ ମନଃ ଯାହାର; ସଂ. ରୂପ. ଖିନ୍ନମନା)—
Khedamanā ଖିନ୍ନମନା, ଉଦ୍ବିଗ୍ନ; ଅସ୍ଥିର—
Restless; anxious.

କାମିନୀଙ୍କ ମଞ୍ଜନ ତୁମ୍ଭପଦଦଳ,
ତେଣି କାମେ ହେଲ ଜାତକ ଖେଦମନା । କୃଷ୍ଣହଂ. ମହାଭାରତ. ଥର ।

ଖେଦା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଖାତ କର୍ମ୍ମ ସଂ. ଖେଟ=ମୃଗଯୁ)—
Khedā ୧ । ବଣରେ ହାତୀ ଧରିବା ନିମନ୍ତେ କରାଯିବା
ଖେଦା ଖୁଆଡ଼—1. Khedda; an enclosure for
हाथीका खेदा trapping wild elephants.
୨ । କୌଶଳକ୍ରମେ ଖାଦ୍ୟବସ୍ତୁର ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇ ଗଡ଼ିଆଡ଼େ ବଡ଼ ଖୁଣ୍ଟା ପୋତା ହୋଇଥିବା ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନ ଉଉରେ ହାତୀ ପଲକୁ ଉରାଡ କର ସେ ଖୁଆଡ଼ର ବାଟ ବନ୍ଦ କରିବା ଉପାୟରେ ହାତୀ ଧରିବା ପ୍ରଣାଳୀ—
2. The operation of trapping wild elephants in a khedda or big enclosure.
ପାଲ ୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବଙ୍କର ପଲ୍ଲ ବା ପଞ୍ଜା; ଦଳ—
ଝୁଣ୍ଡ 3. A herd of small animals (e. g a shoal of fish; a swarm of bees.
ପୁଁଥି ୪ । ତାଳପତ୍ରର ଶ୍ଳେଟ ପୋଥି—4. A small manuscript composed of palm-leaves; small palm-leaf manuscript.
पोथी

ତେଣା ପାଇ ବଶ୍ୟକୁ ଉତରେ ଶୂନ୍ୟରନ୍ତେ
ଗଣେଶ ଧ୍ୟାନ କଲ ଧରଣୀଲେ ଖେଦା ହୁସ୍ତେ—ପୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁରାଣ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଁ ବା ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନୌସେନ୍ଦ୍ରିୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ରୂପାନ୍ତରରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାସମ୍ଭବ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିସର୍ଗ ୍ ବା ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଂଖ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

[ଦ୍ର—ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ ଭାଲପତ୍ରସଂବଳିତ ପୋଥିକୁ ଖେଦା ଓ ବେଶି ସଂଖ୍ୟକ ପତ୍ରଯୁକ୍ତ ପୁସ୍ତକକୁ ପୋଥି ବୋଲାଯାଏ । ପୋଥିର ଭାଲପତ୍ରମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଦୁଇପାଖରେ ପଟା ଥାଏ । ଖେଦାରେ ପଟା ଲାଗି ନ ଥାଏ ।]

ଖେପ ୫ । ଜାଲକୁ ପାଣିରେ ଏକଥର ପକାଇବା; ଜାଲ ପକାଇବାର ଏକ ଝେପ—5. One throw of a net; one drag of a net.

ଖେଦା ୬ । (ସଂ. ଖିଦ୍ ଧାତୁ ଜିତ ଖେଦ ଧାତୁ=ଶୋକାନ୍ୱିତ କରିବା, ଅନ୍ୟର ମନରେ ଦୁଃଖ ଦେବା)—ଘଉଡ଼ିବା; ଉଡ଼ିବା—6. A drive.

ଖେରା, ଚକ୍କର ୭ । ଘେରି; ଏକଥର ଗୋଟାପାଖେ ବୁଲି ଆସିବା; ପରିକ୍ରମା—7. Going round; a circuit.

୮ । ଖେଦିବା; ଗୋଟାପାଖ ବୁଲି ଆସିବା—8. Making a circuit; circumambulation.

ଖାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ଖେଦା)—(ଏଥିପାଇଁ ମୃଗମାନଙ୍କୁ ଖେଦିବା ବା ଘଉଡ଼ାଇବାକୁ ନୁଏ ବୋଲି)—ମୃଗୟା; ଶିକାର; ପାରଧ—Hunt.

୯ । ଘଲ; ଦଳ—9. Herd; batch.

ଖେଦା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବନ୍ୟ ହାତୀକୁ ଧରିବା ନିମନ୍ତେ ଖୁଆଡ଼ କରି ହାତୀ ଧରିବା—To catch wild elephants by setting up enclosures.

ଖେଦାଖେଦା—ଦେ. ବ—ଘଲ ଘଲ—

Khedā khedā Shoals; clusters; different groups.

ଦଳେଦଳେ ଝୁଣ୍ଡକେଝୁଣ୍ଡ

ଦେ. ବିଣ—ଘଲ ଘଲ ହୋଇଥିବା—Herding together; grouped together.

ଦେ. କ୍ରି ବିଣ—୧ । ଘଲ ଘଲ ହୋଇ—1. In groups; in clusters; in shoals.

୨ । ଦଳ ପରେ ଦଳ —2. Batch by batch.

ଖେଦାଣ—ଦେ. ବ—୧ । ଘଉଡ଼ିବା; ଉଡ଼ିବା—

Khedāṇa 1. Driving.

ଖେଦାନ ଖେଦାଇ ୨ । ଗୁଣିଆମାନେ ଡାହାଣୀ ଓ ଭୂତଆଦି ଛଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ଭୂତାବିଷ୍ଟ ଲୋକକୁ ଝାଡ଼ିବା ବେଳେ ଯେଉଁ ମନ୍ତ୍ରବାକ୍ୟ ଆବୃତ୍ତି କରନ୍ତି—2. Passages muttered by exorcists while expelling evil spirits from persons.

ଖେଦାପାଠ—ଦେ. ବ—୧ । ଖେଦା ବା ପୋଥିରେ ଲେଖାଥିବା ବିଦ୍ୟା; ପୋଥି ପାଠ—

Khedāpāṭha 1. Book-learning; learning written in books.

୨ । ପୁସ୍ତକଗତ ବିଦ୍ୟା; ଅନଭ୍ୟସ୍ତ ବିଦ୍ୟା—2. Learning confined to books but not mastered.

ଖେଦ—ଦେ. ବି. (ଆଦର୍ଥକ)—

Khedi ୧ । ଘଲ; ଦଳ—1. Herd.

୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଦଳ—2 A small batch.

ଖେଦ ଆସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖେଦ ଖାଦ ଆସିବା (ଦେଖ)

Khedi āsibā Khedi khādi āsibā (See)

ଖେଦଖାଦ ଆସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସବୁ ସ୍ଥାନ ଉତ୍ତମରୂପେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା—

Khedikhādi āsibā To make a thorough search in every conceivable place.

ଖେଦ ଖେଦ—ଦେ. ବି. ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ. (ଆଦର୍ଥକ)—

Khedi khedi ୧ । ଖେଦାଖେଦା (ଦେଖ)

1. Khedākhedā (See)

୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଦଳରେ—2. In small batches.

ଖେଦ ଖେଦ ହୋଇ ବଡ଼ବାଣ୍ଡପାଖେ ପୂର୍
ପକାନ୍ତୁ ଚୁଲବୁଳ ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରଭୁ କର୍ । ପାଁଚାସର. ନୃସିଂହପୂଜଣ ।

ଖେଦିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଖିଦ୍ ଧାତୁ=ଦୁଃଖ କରିବା; ଜିତ + କର୍ତ୍ତା. ଇ)—

Khedita ୧ । ଦୁଃଖିତ; ବିଷାଦଗ୍ରସ୍ତ—1. Grieved.

୨ । କ୍ଲାନ୍ତ; ଅବସନ୍ନ; ଥକାମାରି—2. Tired.

ଖେଦିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗୋଟାପାଖ ବୁଲି ଆସିବା—

Khedibā 1. To make a circuit.

ଖେଦା ଖେଦନା, ପିଟନା

୨ । ଗୋଟା ଦିଗରେ ବ୍ୟାପିବା—2. To be scattered in all directions; to pervade through.

ଯେବେହେଁ ଯାଇ ନ ଦର୍ପଣ ଅଙ୍ଗ
ମନରେ ଖେଦ ନ ପାରେ ଅନଙ୍ଗ । ପ୍ରାଚୀ· ପରତେ ଗୀତା ।

୩ । (ସଂ. ଜିତ୍ ଧାତୁ ଜିତ)—ଖେଉଡ଼ିବା; ଘଉଡ଼ିବା; ଉଡ଼ିବା; ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇ ଗୋଡ଼ାଇ ଉଡ଼ାଦେବା—3. To drive away; to chase away.

ବ୍ରହ୍ମା ବରେ ନବାଇକବତେ ଅବଧ
ହୋଇ ଏଥିଁ ଖେଦିଲେ ଉଦ୍ଭେ କର୍ ସୁବ । କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୪ । ଭ୍ରମଣ କରିବା—4 To travel.

୫ । ଆସକ୍ତ ହେବା—5. To be attached to.

ସାଧୁ ଚରିତ ଘୋର ବୁଦ୍ଧି
କୃଷ୍ଣ ଚରଣେ ଚତ୍ତ ଖେଦ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଖାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—ଶିକାର୍ଯ୍ୟ ଜଗିଥିବା ସ୍ଥାନଥାଡ଼କୁ ବଣଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ହୁରୁଡ଼ାଇ ଉଡ଼ ଆଣିବା; ଆଡ଼ କରିବା—To beat the jungle and drive in wild beasts towards the hunter.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ୍ୱ	ସ୍ୱ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍,

ଖାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଗୋରୁଅଦଙ୍କୁ ଅଡ଼ାଇବା—
To drive cattle.

ଖେଦୁ—ଦେ. ବ୍ୟ—ଯେ ଖେଦେ ବା ଘଉଡ଼ାଏ—
Khedu — One who drives away.

ଖେଦୁଆ—ଦେ. ବ୍ୟ. ପୁଂ—ଯେ ଗୁହ୍ୟର ଗୁପ୍ତ କଥା ଦାଣ୍ଡରେ ପ୍ରକାଶ କରେ—Divulging family-secrets.
Khedua

ଖେଦେଇ } ସ୍ତ୍ରୀ.
ଖେଦୋଇ }

ଖେନ୍ତେଇବା—ଖାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଖଟାଇ ଦେବା (ଦେଖ)
Khenteiba — Khatāi hebā (See)

ଖେପ୍‌ଚାଇବା—ଖାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଆତ୍ମସାତ୍ କରିବା—
Khepchāiba — To appropriate any thing

ଖେପ—ଦେ. ବ (ସଂ. କ୍ଷେପ)—୧ । ନିକ୍ଷେପ—
Khepa — 1. Throwing; casting.
ଉଚ୍ଚରୁ ଉଚ୍ଚରେ ପୁଣି ଅନ୍ୟ ଉପକୂଳ
• ଅଷ୍ଟଲୌହ ପଡ଼ୁରେ ଦବଧ ରମ ଖେପ—ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଆଦ୍ୟ ।

ଖେପ — ୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ବାର, ଥର, ଛେକ ବା ଦଫା—
ଖେପ — 2. One time or turn of an act.

୩ । ଗଦା; ରାଶି—3. Heap.

୪ । ବେପାର ନିମନ୍ତେ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ବିଦେଶକୁ ନେଇ ସେଠାରେ ତାହା ବିକ୍ରୟ କରି ଧନ ଘେନି ଫେରିବାର ଥର—
4. A trip of trading (taking commodities to a distant place and returning home with the sale-proceeds).

୫ । ଖେପାଜାଲ—5. A casting net.

୬ । ଇୟତ୍ତା—6. Definiteness.

୭ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିବରଣ—
7. Exhaustive or complete statement.
ବ୍ରହ୍ମନରୂପଣ କଥା କହୁ ନୁହେ ଖେପ
ଗୁରୁ ବେଦ ବାହାରେ ରହିଛ ତାର ରୂପ—ପ୍ରାତଃ. ବ୍ରହ୍ମନରୂପଣଗୀତା ।

୮ । (ସଂ. ପ୍ରକ୍ଷେପ) ପ୍ରକ୍ଷିପ୍ତ ବାକ୍ୟ; ମୂଳ ବା ଅସଲ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ନ ଥିବା ଓ ପରେ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଯୋଡ଼ା ଯାଇଥିବା ଅଂଶ—
8. Interpolated passage which does not belong to the original work.

୯ । ଗାଡ଼ି ବା ଡଙ୍ଗାରେ ମାଲ ଆଣିବାର ଥର—
9. Cartload or boatload of articles.
(ଯଥା—ଏ ଗୋଟିଏ ଶଗଡ଼ରେ ଆଉ ଖେପ ଦେବ ।)

ଦେ. ବ୍ୟ—ପ୍ରକ୍ଷିପ୍ତ; ମୂଳ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ନ ଥାଇ ପରେ ଯୋଗ କରି ଯାଇଥିବା—Interpolated (passage).

ଖେପଣୀ—ଦେ. ବ (ସଂ. କ୍ଷେପଣୀ)—ଆନ୍ଦୁଲ—
Khepanī — Oar.

ଖେପଡ଼ୀ ଧୀରେ ଧୀରେ ବହୁ ବତ୍ସରାନ୍ତରେ ଯେ
ଛଡ଼ାଦେଲେ ଦେପଣୀର ଦେ—ଅର୍ଜୁନ. ବଦଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ ।

ଖେପା—ଦେ. ବ (ସଂ. କ୍ଷିପ ଧାତୁ)—୧ । ଲମ୍ଫ ବା ଡଆଁ; କୁଦା—
Khepā — 1. Leap; springing; jumping.
ଏହା ଶୁଣି ହନୂମାନ ହୋଇ ଖୁସି ହୋଇ ଏ ଖେପାରେ ଅର୍ଣ୍ଣବ ପାରିଙ୍କ ପାଖେ ପହଞ୍ଚିଗଲ ।
ଜାଲବନ୍ଧୁ. ପିଲଙ୍କ ଉମାସ୍ୱର ।

୨ । ନଡ଼ିଆ ଆଦ ଡେଙ୍ଗା ଗଛରେ ଚଢ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ତଡ଼ାଲୀର ଦୁଇ ଗୋଡ଼କୁ ଗଛର କାଣ୍ଡ ସଙ୍ଗେ ଅଟକାଇ ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ କୁଣ୍ଡଳାକୃତି ଦଉଡ଼ି—
2. A coiled ring of rope used to keep the feet of the climber attached to the trunk of a tall tree (e. g. cocoanut) while climbing.

୩ । ମାଛ ଧରିବା ନିମନ୍ତେ ବୁଲେଇକରି ପାଣି ଉପରକୁ ନିକ୍ଷେପ କରିବାର ଏକପ୍ରକାର ଜାଲ; ସାଉଁରି ଜାଲ; ଉଡ଼ୁଁର ଜାଲ—
3. A throwing net used in fishing.

ଖାଦେ (ଝିଙ୍ଗଝଙ) ବ—କେତୋଟିଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ମାଛ ରଖିବାର ପାତ୍ର; ଖାଲେଇ—
A basket for putting fishes in.

ଖେପାଜାଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କ୍ଷେପ ଓ ଜାଲ)—ଉଡ଼ୁଁର ଜାଲ—
Khepājāla — A casting net.
କ୍ଷେପ୍‌ଲା ଜାଲ

[ଦ୍ର—ଏ ଜାଲ ଗୋଲାକାର ଓ ଲମ୍ବା ମୁଣି ଥାଏ । ଏହାର ଏକ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଲମ୍ବା ଦଉଡ଼ି ଲାଗିଥାଏ । ଜାଲର ମେଲ୍ଲା ପାଖର ପରିଧିରେ ଗୁଡ଼ିଏ ସୀସାଗୁଳି ବନ୍ଧା ଥାଏ । ମାଛ ଧରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଡଙ୍ଗାରେ ବା ପାଣିକୂଳରେ ଠିଆ ହୋଇ ଦଉଡ଼ିର ଶେଷ ଭାଗକୁ ଆପଣା ହାତରେ ଅଲିଆର କରି ରଖି ଏ ଜାଲକୁ ଘୂରେଇ କରି ଦୂରକୁ ଗଭୀର ପାଣି ଆଡ଼କୁ ନିକ୍ଷେପ କରେ । ଜଳମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଲାକାର ସୀମାକୁ ଅଧିକାର କରି ଏ ଜାଲ ପଡ଼େ ଓ ସୀସା ଗୁଳର ଭାରରେ ଜାଲର ମେଲ୍ଲା ମୁହଁ ପାଣି ତଳକୁ ଡୁବିଯାଏ । ସେହି ପରିଧିର ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ମାଛଗୁଡ଼ିକ ସେ ଜାଲରେ ରହି ଯାଆନ୍ତି ଓ ଖେପଣକାରୀ ତାହା ଧୀରେଧୀରେ କୂଳକୁ ବା ନୌକା ପାଖକୁ ଟାଣି ଆଣିଲା-ବେଳେ ଜାଲର ମେଲ୍ଲା ମୁହଁ ସୀସାଗୁଳର ଭାର ଯୋଗୁଁ ମୁଦି ହୋଇ ଯାଏ ଓ ମାଛ ଯାକ ସେହି ମୁଦିତ ମୁଣି ଭିତରେ ରହି ଯାଆନ୍ତି ।]

ଖେପା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କ୍ଷିପ ଧାତୁ)—୧ । କୁଦା ମାରିବା; ଲମ୍ଫ ଦେବା—1. To jump or spring up.
Khepā māribā

ଲାଫାନ କୁଦନା ୨ । ଖେପା ଦଉଡ଼ି ସାହାଯ୍ୟରେ ଗଛ ଚଢ଼ିବା—
2. To climb a tree with the help of a ring-rope.

୩ । କୁଦାମାର ଯିବା—3. To stride; to walk with big strides.

ଖେପି—ଦେ. ବ.—କ୍ଷେପି (ଦେଖ)
Khepi — Kshepi (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ପଥାନ୍ତମେ ଉହାଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଖୋଜିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଖୋଜିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଖୋଜିବେ ।

ଖେପିଜାଲ୍—ଦେ. ବ.—ଖେପାଜାଲ (ଦେଖ)
Khepijāla Khepājāla (See)

ଖେପିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କ୍ଷିପ ଧାତୁ)—ଖେପିବା (ଦେଖ)
Khepibā Kshepibā (See)

ଉତ୍ତାପରେ ବର୍ଷ ସତ୍ତେ ଶୂନ୍ୟେ ଗଲ ସେ ଖେପି । (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ) ସ୍ୱରଭ୍ରାପର୍ଣ୍ଣସ୍ୱ ।
ସଗଳ ପଲେଟ୍ଟ ସେଲ୍ଲେ ଖେପେ ମତ୍ତ ବ୍ୟାଘ୍ର ।
(ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ) ସାଇଲାନଦ୍ୱାଇରତ ।
ମରିବା ବେଳକୁ ବେଦେ ଖେପଇ ପବନ ।
(ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ) ନାମରତ୍ନ ଗୀତା ।

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—୧ । ପହଞ୍ଚିବା—1. To reach.
୨ । ପ୍ରବେଶ କରି ପାରିବା—
2. To be able to enter.
୩ । ଅଣ୍ଟିବା—3. To suffice.
୪ । ସମାନ ହେବା—4. To be equal.

ଖେପି ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଖେପା ମାରିବା (ଦେଖ)
Khepi māribā Khepā māribā (See)

ଖେବ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ସେବା କରିବା—
Kheb (root) To serve; to wait upon.

ଖେବ—ପ୍ରା. ବ. (ସଂ. କ୍ଷୋଭ)—କ୍ଷୋଭ (ଦେଖ)
Kheba Kshobha (See)

ଖେବଡ଼ିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—ଫୋପାଡ଼ିବା—
Khebaṛdibā To throw away.

ଖେମ୍ଟା—ଦେ. ବ. (ଭୁଲ. ସଂ. କମ୍ପିତା=କାମୁକ—ଯୋଗେଶ୍ୱର)—
Khemṭā ୧ । ଶୂର ବା ଛଅ ତାଳବିଶିଷ୍ଟ ଚଞ୍ଚଳ ବଜାଯିବା
ଖେମଟା ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—1. A light air in music
ଖେମଟା with four or six short measures.
୨ । ଉକ୍ତବାଦ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. A light dance accompanying the Khemṭā music.
୩ । ସଙ୍ଗୀତର ତାଳବିଶେଷ—
3. A measure of music.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ୧୨ ଟି ମାତ୍ରା ଥାଏ ଓ ୩ ଅଘାତ ଓ ୧ ଖାଲି ଥାଏ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଖେମ୍ଟୀ—ଦେ. ବ.—ଖେମଟାବାଲି (ଦେଖ)
Khemṭī Khemaṭāwālī (See)

ଖେମ୍ତା—ପ୍ରା. ବ. (ସଂ. କ୍ଷମତାର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—କ୍ଷମତା—
Khemtā Power.

ଖେମ—ପ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. କ୍ଷମର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—କ୍ଷମ (ଦେଖ)
Khema Kshama (See)

ସେ ଶବ୍ଦରେ ପଶିବାକୁ କେହି ନାହିଁ ଖେମ ।
ପ୍ରାତୀ, ଦୁହୁଲରୂପଶତୀତା ।

ଖେମଟା—ଦେ. ବ—ଖେମ୍ଟା (ଦେଖ)
Khemaṭā Khemṭā (See)

ଖେମଟା ତାଲ (୧) ବଜାଇ ଚଳସ୍ତରେ ଥାନ୍ତୁ ।
ପ୍ରାତୀ. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଉତ୍କିଗୀତା ।
କାଙ୍ଗନ୍ତୁ ବଜଘୋଷ ସେ ମୃଦଙ୍ଗ ଦାଉର୍ତ୍ତି
ପ୍ରବେଶି ଯୋଦ୍ଧା ଦେଶି ଖେମଟା (୨)ନାଃ ଖର୍ତ୍ତି । ସାରଲା. ମହାଭାରତ ।

ଖେମଟାବାଲି—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଖେମଟା ଗାଇବା ଓ ନାଚବା ନର୍ତ୍ତକୀ—
Khemaṭāwālī A dancing girl singing and
ଖେମଟାଆଲୀ dancing a light air.
ଖେମଟାବାଲୀ ଏହୁ ସେ ଖେମଟାର୍ତ୍ତ୍ୱାଲ୍ଲ ଗାଉନ୍ତୁଲିସା ଅସି ଅଛନ୍ତି ।
ଫକୀରମୋହନ. ଉମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଖେମଡ଼ି—ଦେ ବ. (ନାମ)—ଖେମଣ୍ଡି (ଦେଖ)
Khemaṛdi Khemaṇḍi (See)

ଖେମଣ୍ଡି—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଗଞ୍ଜାମର ଉତ୍କଳଭୁକ୍ତି ଉତ୍ତରଗୋଷ୍ଠ
Khemaṇḍi ଜମିଦାରୀ ରାଜ୍ୟ—Three zamindary estates
in the district of Ganjam.

[ଦ୍ର—ବର୍ତ୍ତମାନର ସାରଲାଖେମଣ୍ଡି, ବଡ଼ଖେମଣ୍ଡି, ସାନ-ଖେମଣ୍ଡି ଓ ମାଲ ପ୍ରଦେଶ ନେଇ ଖେମିଡ଼ି ରାଜ୍ୟ ପୂର୍ବେ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଗଙ୍ଗବଂଶର ରାଜପୁରୁଷମାନେ ଏଠାରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁବା ଏସବୁ ରାଜ୍ୟର ରାଜାମାନେ ଗଜପତି-ଆଖ୍ୟାଧାରୀ । ସାରଲାଖିମୁଣ୍ଡିନାମକ ଜଣେ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ସାରଲାଖେମୁଣ୍ଡିର ରାଜା ଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ଗଜପତି-ରାଜା କପିଲେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ଭଦ୍ରୋତ୍ପା ପୁତ୍ରମାନଙ୍କମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଯାଇ ଅନାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ଖେମୁଣ୍ଡି ଅଞ୍ଚଳର ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ୧୬୦୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସାରଲାଖେମୁଣ୍ଡି ରାଜାଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ରକୁ ଅନଙ୍ଗଭୀମ ଖେମଣ୍ଡିନାମକ ରାଜ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ରାଜ୍ୟ ପରେ ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଣ୍ଟା ହୋଇ ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡି ଓ ସାନଖେମୁଣ୍ଡି ରାଜ୍ୟ ହେଲା । କୃପାସିନ୍ଧୁ. ଉତ୍କଳ-ଇତିହାସ ।]

ଖେମା—ପ୍ରା. ବ. (ସଂ. କ୍ଷମାର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Khemā ୧ । କ୍ଷମା (ଦେଖ)
ଖେମା 1. Kshamā (See)
କ୍ଷମା ୨ । ରୋଗମୁକ୍ତି; ରୋଗନିବୃତ୍ତି—
2. Recovery from illness.
ଖେମା ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ତମ୍ବୁ; ଗୃହ—Tent.
ଖେମା

ଖେମିଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଖେମଣ୍ଡି (ଦେଖ)
Khemiṛdi Khemaṇḍi (See)

ଖେମିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. କ୍ଷମା)—୧ । କ୍ଷମା କରିବା—
Khemibā 1. To forgive.
କ୍ଷେମା ୨ । ରଚିତ ଗୀତକୁ ସମାପ୍ତ କରିବା; ରଚିତା ରଚିତା କରିବା—
କ୍ଷମନା 2. To conclude a song by mentioning the name of the author himself.

[ଦ୍ର—ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଗୀତକାମାନଙ୍କର ରଚୟିତାମାନେ ଶେଷ ଧାଡ଼ିରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ବହୁ ସ୍ଥଳରେ ବ୍ୟବହାର କରିଅଛନ୍ତି । ଯଥା—
ଖେମିଲେ ଚରଣ ଦାସ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଂ	ଉଅ	ଉ
୦	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ଂ

ଖେମୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଖେମଣ୍ଡି (ଦେଖ)
Khemuṇḍi Khemaṇḍi (See)

ଖେୟ—ଫ. ବଣ. (ଖନ୍ ଧାତୁ=ଖୋଳିବା+କର୍ମ. ଯ)—
Kheya ଖୋଳାଯିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
To be dug; fit to be dug.
ଫ. ବ—ଗଡ଼ଖାଇ; ପରୁଖା—
Moat or ditch round a castle.

ଖେୟାଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖ୍ୟାଲ୍=ମନ; ମନୋଯୋଗ)—
Kheyāl ୧ । କଳ୍ପନା—1. Imagination.
ଖେୟାଲ ୨ । ଅନୁମାନ—2. Guess.
ଖଯାଲ; ଖଯାଳ ୩ । ସ୍ମରଣ—
3. Remembrance; memory.
୪ । ଖାମଖିଆଲ୍; ମନର ଅସ୍ଥିର କଳ୍ପନା—
4. Whim; caprice; hobby.

ଖେୟାଲି—ଦେ. ବଣ—ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତଚିତ୍ତ—
Kheyāli Whimsical; capricious.
ଖେୟାଲିୟା
ଖଯାଲୀ

ଖେର୍‌ଖେସା—ଗ୍ରା ଓ ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. (ସଂ. କର୍କଶ; ଭୁଲ. ହି. ଖୁରଖୁର)—୧ । କର୍କଶ; ବଦ୍ଧୁର—
Kherkhesā 1. Rough.
୨ । ଦେଖିବାକୁ ଅସୁନ୍ଦର—2. Uncouth.

ଖେର୍‌ଖେସି—ଗ୍ରା ଓ ପ୍ରାଦେ. ବଣ. (ସଂ. କର୍କଶ)—
Kherkhesi ଖେର୍‌ଖେସା (ଦେଖ)
Kherkhesā (See)

ଖେର୍‌ୱାରି—ଦେ. ବ—ଛତ୍ତିଶଗଡ଼ର ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ ବାସ କରୁଥିବା ମୁଣ୍ଡାର ଭାଷାର ଏକ ଭାଷା—
Kherwāri A dialect of the Muṇḍāri language.

ଖେରାଗୁଦି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଏକ ପ୍ରକାର ଛତୁ—
Kherāgudi A kind of ball-headed mushroom.
[ଦ୍ର—ଏମ୍ବାରୁ ଅଗ ଟେନସ୍-ବଲ୍ ପର ଗୋଲ୍ ।]

ଖେରିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଖରଗା)—ଠେକୁଆ—
Kheriā Hare.

ଖେରିହା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଖେରିଆ (ଦେଖ)
Kherihā Kheriā (See)

ଖେର୍ଟା—ଦେ. ବ—(ଭୁଲ. ହି. ଖୋଟା=ଦୁଷ୍ଟ; ମନ)—
Kherṭā ୧ । ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ ବା ପଶ୍ଚିମା ଲୋକ; ହିନ୍ଦୀଭାଷୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
ଖୋଟା, ଖେଟ୍ଟା 1. An inhabitant of Hindustan or the North Western Provinces of India; a Hindī-speaking person.
୨ । ହିନ୍ଦୀଭାଷା—2. The Hindī language.

ଖେଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖେଳ (ଦେଖ)
Khel Khela (See)

ଖେଲ୍ (ଧାତୁ)—ଫ. ୧ । ଖେଳିବା; କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା—
Khel (root) 1. To play; to sport.
୨ । ଥରିବା; କମ୍ପିବା—2. To tremble; to shake.
୩ । ଇତସ୍ତତଃ ଚଳିବା; ହଲିବା—
3. To move to and fro

ଖେଳ—ଦେ. ବ (ଫ. ଖେଲା)—
Khela ୧ । କ୍ରୀଡ଼ା—1. Play.
ଖେଳା ୨ । ବ୍ୟାୟାମପ୍ରଦର୍ଶନ; କସରତ୍
ଖେଲ 2. Athletic sports; gymnastics.
୩ । କୃତ୍ରିମ—3. Artifice.
୪ । କୌତୁକ—4 Amusements.
୫ । ପରିହାସ; ଥଟ୍ଟା—5. Jest.
୬ । କାର୍ଯ୍ୟ—6. Act; action; work.
୭ । ଜୁଆଖେଳ—7. Gambling; a game at hazards.
୮ । ଆଖି ବୁଲାଇବା—8 Furtive glance.
୯ । ବ୍ୟାୟାମ ବା ଶାରୀରିକ ପରିଶ୍ରମଯୁକ୍ତ କ୍ରୀଡ଼ା (ଯଥା—ଫୁଟ୍‌ବଲ୍, କ୍ରିକେଟ୍, ଡୁଡୁ)—9. Games; sports.
୧୦ । ଲୋକରଞ୍ଜନାର୍ଥ ସମ୍ଭାବିତ ତାମସା ଆଦ କୌତୁକ—
10. Performances done for pleasing the public.
୧୧ । ନାଟକାଦିର ଅଭିନୟ—11. Dramatic performance.
୧୨ । ପରିଶ୍ରମ ବା କାର୍ଯ୍ୟରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ନିଜର ଚିତ୍ତବିନୋଦନାର୍ଥ କରିଯିବା କୌତୁକ—
12. Recreations; pastimes.
ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ଖେଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) —
(ଖେଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । କ୍ରୀଡ଼ନକାରୀ—1. Playing; sporting.
୨ । କାମୁକ—2. Amorous.
୩ । କମ୍ପୁଥିବା—3. Shaking; trembling.
୪ । ଇତସ୍ତତଃ ଗତିକର—4 Moving to and fro;
ଖେଳ ଖେଳ ଚଞ୍ଚଳାକ୍ଷି ବ ସାଦର ବଲୁରେ—
ଭବଭୂତି, ଉତ୍ତରଚରିତ, ୩-ଗୀତ ।

ଖେଳଗତି—ଫ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଖେଳ+ଗତି)—
Khelagati ଯେ ଖେଳିଲା ପରି ଗତିରେ—Having a playful gait.

ଖେଳଗମନ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖେଳ+ଗମନ)—
Khelagamana ଖେଳଗତି (ଦେଖ)
(ଖେଳଗମନା-ସ୍ତ୍ରୀ) Khelagati (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବସୁଛ ୨ ବା ୧ ରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବଥି' ନ ପାଇଲେ 'ବଈ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗଁ' ନ ପାଇଲେ 'ଆଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡୁ' ଦେଖିବେ ।

ଖେଲଘର—ଦେ. ବ (ସଂ. ଖେଳାଗୃହ)—

Khe**l**aghara

ଖେଳାଘର

୧ । କ୍ରୀଡ଼ାସ୍ଥଳ; କ୍ରୀଡ଼ାଗାର—1. Play-house; club.

୨ । ଧୂଳଘର; ପିଲାମାନଙ୍କର ଖେଳବେଳେ ଧୂଳରେ ଗଢ଼ିବା ଅସ୍ଥାୟୀ ଘର—2. Doll-house; temporary mock-houses raised by children in sport.

ଏସ୍ ଉତ୍ତର ଜଗତର ସ୍ୱଳାବଗ୍ଧ ଭୋ ଖେଲଘର—

ଗୀତଗୋ. ଉତ୍କିଧାତ୍ମ ।

୩ । ଥଟ୍ଟା—3. Jest; matter of joke.

ଖେଲନ—ସଂ. ବ. କ୍ଲୀ (ଖେଲ୍ ଧାତୁ=କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା+ଉ.ଅନ)—

Khe**l**ana ଖେଳା (ଦେଖ)

Khel**ā** (See)

ଖେଲନା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖେଳନା)—

Khe**l**anā କ୍ରୀଡ଼ନକ ବସ୍ତୁ; ଯେଉଁ ବସ୍ତୁକୁ ଲୋକେ ବା ପିଲାଏ ଖେଳରେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି; କ୍ରୀଡ଼ାସାମଗ୍ରୀ—

ଖେଲୋନା, ଖିଲୌନା Play-thing; toy.

ଖେଲନ୍ତି—ସଂ. ବ. (ଖେଳନ + ଈ)—

Khe**l**anī ୧ । ସତରଞ୍ଜ ବା ପଶାଆଦ ଖେଳର ଗୋଟି—1. A piece at chess or dice.

୨ । ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟ ବା ସରଞ୍ଜାମ ଦ୍ୱାରା ଲୋକେ ଖେଳନ୍ତି; କ୍ରୀଡ଼ନକ—2. Play-thing; playing materials; accessories of a game.

ଖେଲନ୍ତା—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଖେଳତ୍)—

Khe**l**antā କ୍ରୀଡ଼ାକାରୀ; ଖେଳୁଥିବା; କ୍ରୀଡ଼ା କରୁଥିବା—

ଖେଳକରା Playing.

ଖେଲନା, ଖେଲତାହୁଆ ବନମଣି ପ୍ରାସ୍ତେ ଶୋହୁଛ ଭବ-ଭୟିରଦ୍ୱନ୍ତା

ମୁନ୍ଦ-ମନମାନସ ସାରସ ହଂସରୂପେ ଖେଲନ୍ତା ।

ଦାଶୀ. ରସବାରଥ ।

ଖେଲବାଡ଼—ଦେ. ବ—ଖେଳୁଆଡ଼ (ଦେଖ)

Khe**l**abā**rd**a Khe**l**uā**rd**a (See)

ବାହୁଁ ଭଲବାର ଖେଳବାଡ଼ରେ । ସ୍ୱଧାନାଥ. ନଉକେଶ୍ୱର ।

ଖେଲଲୋଲ—ଦେ. ବଣ. (ଖେଳ ଯୋଗୁଁ ଲୋଲ)—

Khe**l**alo**l**a କ୍ରୀଡ଼ାହେତୁରୁ ଚଞ୍ଚଳ ବା ଅସ୍ଥିର—Moving or restless on account of play or sport; sporting and therefore restless.

ସଂ. ବଣ. (ଏକାର୍ଥକ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—କ୍ରୀଡ଼ନଶୀଳ ଓ ଚଞ୍ଚଳ—Sportive and moving.

ଖେଲଲୋଲ ଶଙ୍କନାଭି ବ ମାନସ କଲୁରେ ।

କବମୂର୍ଯ୍ୟ. କଣୋପ୍ତଚଣ୍ଡ, ଚ ଗୀତ ।

ଖେଳା—ସଂ. ବ. (ଖେଳ୍ ଧାତୁ=କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା+ଭାବ.ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ)—

Khel**ā** ୧ । କ୍ରୀଡ଼ା—1. Play.

୨ । କୌତୁକ—2. Amusements.

୩ । ପରିହାସ—3. Jest.

୪ । କମ୍ପିବା—4. Shaking.

୫ । ନାଟକାଭିନୟ—5. Dramatic performance.

ଦେ. ବଣ—କ୍ରୀଡ଼ାରତ—Playful: sportive.

ଫଦ୍ଦାର ଜେଲ ତା କ ଦୁଃଖରେ ଖେଳା ଶଙ୍କନ ଲେଉଛା ଅଣ୍ଟି ।

ସ୍ୱଧାନାଥ. ଯଯାତ

ଦେ. ବ. (ସଂ ଖେଳନ)—୧ । ଖେଳାଇବାର କର୍ମ—

ଖେଳନ 1. The act of Khel**ā**ibā.

ଖେଳାଇ (ଯଥା—ସାପ ଖେଳା ।)

୨ । ଖେଳଆଇବାର କର୍ମ—

2 The act of Khel**i**āibā.

(ଯଥା—ଗଦାର ମାଝଖେଳା ।)

ଖେଳାଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ— ବାଲେଶ୍ୱରଜିଲ୍ଲାର ସୋରେର ପ୍ରସିଦ୍ଧ

Khel**ā**i ଦେବତା—The chief Deity of Soro (in Balasore district)

ଖେଳାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଖେଳ୍ ଧାତୁର ଣିଜନ୍ତ)—

Khel**ā**ibā (ଖେଳବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—

ଖେଳାନା Causative form of Khel**i**bā.

୧ । ଅନ୍ୟକୁ କ୍ରୀଡ଼ା କରାଇବା—1. To cause another to play.

୨ । ଇତସ୍ତତଃ ଗତି କରିବାକୁ ଅବସର ବା ସୁଯୋଗ ଦେବା—2. To allow to move to and fro; to let one move freely.

(ଯଥା—କେଳା ସାପ ଖେଳାଉଛୁ ।)

ଖେଳାଇ ଖେଳାଇ ଦଂଶିଲ

ତରଳ ସବାଙ୍ଗେ ନିଃଶିଲ । ରୂପଚ. ଦ୍ରୋଣପର୍ବାମୃତ ।

୩ । ନଚାଇବା—3. To cause to dance

୪ । ପିଢା, ମାଢା, ଖାଇଆଦ ନକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଶିଶୁକୁ ସେମାନଙ୍କ ନକଟରେ ଖେଳବାର ସୁଯୋଗ ଦେବା—

4. To cause or let a child play or amuse itself near by in the presence of its parents or keeper.

(ଯଥା—ସାଆନ୍ତାଣୀ ବାଲକ୍‌ଦାସକୁ କୋଳରେ ଖେଳାଉଛନ୍ତି; ସେଉଳମାଛ ତା ଜାଆଁଳଙ୍କୁ ଭୁଠପାଖେ ଖେଳାଉଛୁ ।)

୫ । ସଙ୍ଗୀ ପିଲାକୁ ଆପଣା ସାଙ୍ଗରେ ବା ଦଳରେ ମିଶି ଖେଳବା ପାଇଁ ଅନୁମତି ବା ସୁଯୋଗ ଦେବା—

5. To take a boy or girl as one's play-mate or as a player in one's party.

୬ । ଚଳାଇବା; ଗୁଳଉ କରିବା—

6. To move about.

(ଯଥା—ବୁଢ଼ାମିଆଁ ଯୋଖସ୍ତରେ ବନ୍‌ସି ଖେଳାଉଛୁ ।)

ଖେଳା ଚଞ୍ଚଳ ଲକ୍ଷଣ ବାସରେ—କବସ୍ତ୍ର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

୨ । ପ୍ରକଟନ ବା ବିକଶିତ କରାଇବା—

7. To express; to bring to light; to manifest.

କୁଦରତ ଙ୍କୁ ନଦବା ଦାସର୍ ଖେଲାର୍ ଯତନୁଷ୍ଟ ଗଲେ—

ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୮ । ନଡ଼ୁଆଇବା; ଏକାଠେଇଁ ଥିବା ଜନଷକ୍ତ ଇତସ୍ତତଃ କରିବା—

8. To disperse; to disturb the compactness of a mass of things.

(ଯଥା—ତୁମେ ପଇସାକର ମାଛ ନେବ ବୋଲି ଝୋକେଇକ ସାକ ମାଛ କଅଁ ଖେଲାଉଛ ?)

୯ । ଗଦା ଥିବା ବା ଘନ ହୋଇଥିବା ବସ୍ତୁକୁ ବେଶି ସ୍ଥାନରେ ବ୍ୟାପ୍ତ କରାଇବା—

9. To scatter; to thin out, to rarefy; to spread out.

(ଯଥା—କୁଟାଗଦାକୁ ଖେଲାଇ ଦେଲେ କୁଟାଡକ ଚଞ୍ଚଳ ଶୂନ୍ୟିବ ।)

୧୦ । ଖେଳୁଆ କରିବା (ଦେଖ)

10. Khelua karibā (See)

ଖେଲାଇ ଲଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଶୁଆଁଲଇ (ଦେଖ)

Khelāi lai — Suāñlai (See)

ଖେଲାଖେଳ—ଦେ. ବ—୧ । ବହୁପ୍ରକାର ଖେଳ—

Khelākheli. 1. Various sports.

୨ । ଖେଳଆଖେଳ (ଦେଖ)

2. Kheliākheli (See)

ଦେ. ବଣ—ଖେଳଆଖେଳ (ଦେଖ)

Kheliākheli (See)

ଖେଲାତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖିଲ୍ଅତ୍)—

Khelāt / ଖେଲାଂ / ଖିଲାତ — ରାଜଦତ୍ତ ସମ୍ମାନସୂଚକ ପୋଷାକ—Robe of honour bestowed by the king or Government.

ଖେଲାପ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖିଲ୍ଅଫ୍; ଖିଲ୍ଅଫ) —

Khelāp / ଖେଲାପ / ଖିଲାଫ

୧ । ବପକ୍ଷଚାରଣ—1. Acting in opposition.

୨ । କାମରେ ତ୍ରୁଟି—2. Neglect of duty.

୩ । ନିୟମଲଙ୍ଘନ—3. Violation of a rule.

୪ । ଅନ୍ୟଥାକରଣ—4. Alteration; undoing.

୫ । ପରିବର୍ତ୍ତନ—5. Change.

ଖେଲାରି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଖେଲ୍ଅଡ଼ୀ, ଖେଲ୍ଅର୍)—

Khelāri ଖେଳୁଆଡ଼ (ଦେଖ)—Khelu**ārd**a (See)

ଖେଲାଲି—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଖେଳୁଆଡ଼ (ଦେଖ)

Khelāli — Khelu**ārd**a (See)

ଖେଳ—ସଂ. ବ. (ଖେଲ୍ ଧାତୁ + ଘ୍ଞ.ଇ.)—୧ । ଖେଳା; କ୍ରୀଡ଼ା—

Kheli 1. Sport; play.

୨ । ଶର—2. Arrow.

୩ । ପ୍ରାଣୀ; ଜୀବ—3. Animal.

୪ । ପକ୍ଷୀ—4. Bird.

୫ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—5. The sun.

୬ । ସ୍ତବ—6. Hymn; psalm.

୭ । ସଙ୍ଗୀତ—7. Song.

ଖେଳଆ—ଦେ. ବଣ.—୧ । ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ—

Kheliā 1. Scattered here and there.

୨ । ଖେଳୁଆ (ଦେଖ)—2. Khelua (See)

ଖେଳଆଁଇବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଖେଳ ଧାତୁ)—ଖେଳାଇବା (ଦେଖ)

Kheliāibā — Khelāibā (See)

ଖେଳଆଖେଳ—ଦେ. ବ.—ଏକତ୍ର ଥିବା ବହୁ ବସ୍ତୁକୁ ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ

Kheliākheli · କରିବା—Strewing of things put together.

ଦେ. ବଣ.—ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ; ଘଞ୍ଚାଘଞ୍ଚି ହୋଇଥିବା—Disturbed or scattered.

ଖେଳଆଖେଳେଇ—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଖେଳଆଖେଳ (ଦେଖ)

Kheliākhelei — Kheliā kheli (See)

ଖେଳବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଖେଳ୍ ଧାତୁ)—୧ । କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା—

Khelibā 1. To play; to sport.

ଖେଲା

खेलना

(ଖେଳାଇବା—ପ୍ରଯୋଜକ ରୂପ)

[ଦୁ -- କେତେ ସମୟ କଠୋର ପରିଶ୍ରମ କରିବା ପରେ ବା ଚିତ୍ତବିନୋଦନାର୍ଥ ବା ଅନ୍ୟର ମନକୁ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ କରିବା ପାଇଁ, ବା ବ୍ୟାୟାମ ପାଇଁ ଲୋକେ ଖେଳନ୍ତି । ଲୋକେ ନାନା ପ୍ରକାର ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି । କେତେକ ଖେଳ ବହୁ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ପରିଶ୍ରମସାଧ୍ୟ (ଯଥା; କ୍ରିକେଟ୍, ଜୁଡୁ), କେତେକରେ ମସ୍ତିଷ୍କଚାଳନା କରିବାକୁ ପଡ଼େ (ଯଥା; ପଶା, ସଉରଞ୍ଜି, ବାଘବଳାଘୁ) ଓ କେତେକରେ ଅନ୍ୟର ଚିତ୍ତବିନୋଦନ କରିଯାଏ (ଯଥା—ବାଜିଗଣ୍ଡ, ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ) ।]

୨ । ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ ବା ବ୍ୟାୟାମ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା—

2. To exhibit athletic or magical feats.

୩ । ଥଟ୍ଟା କରିବା; ପରିହାସ କରିବା—

3. To joke; to play jests.

୪ । ଇତସ୍ତତଃ ବିଚରଣ କରିବା—

4. To move here and there.

ଖୋଲରହିଲ ଶାଗରେ ଖେଳ । ବିଜୟଗୁପ୍ତ. କବିତା ।

୫ । ଗୁରିଆଡ଼େ ଘୋଷିଯିବା ବା ବହିଯିବା; ବ୍ୟାପିବା; ବ୍ୟାପ୍ତ ହେବା—5. To pervade or circulate; to be diffused; to spread.

(ଯଥା—ଭେଣ୍ଡାରୁହା ପାଣି ବଲ୍ୟାକ ଖେଳ ଗଲ୍ଣି; ମେଘ ଆକାଶଯାକ ଖେଳ ଗଲ୍ଣି ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଏତିକି ଜାଣିରଖିବା ଦରକାର ଯେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେମିତି ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେମିତି ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଦୁଇଟି ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଅକ୍ଷରି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

୬ । ଅନୁଭୂତ ହେବା; ମନକୁ ଅଧିକାର କରିବା—
6. To be felt; to reign supreme in the mind.

ମୋର ମନେ ଖେଳୁଥିବ, ପ୍ରଭାସ ଯେ ଜଳୁଥିବ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୭ । (ବ୍ୟବସାୟରେ) ଲାଗିବା; ଲଗାଯିବା; ଖଟିବା—
7. To be invested (in business).

ସେମିତି ବହୁତ ଭାଙ୍କର ଗୁଳଣ ପଞ୍ଚାଶ ହଜାର ଟଙ୍କା
ମହାଜନଙ୍କରେ ଖେଳୁଅଛି—ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

୮ । ନାଚିବା—8. To dance.

ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯା କାରତମାଲା-ପ୍ରଭବସ୍ୟ ଖେଳେ ମନୋଦ୍ୟଜଳେ—
ରବୀନ୍ଦ୍ରଚରଣ. ଚାରୁଲତ୍ତର ।

୯ । ଇତସ୍ତତଃ ଗୁଳିତ ହେବା—
9. To be moved to and fro.

୧୦ । ଆଗକୁ ପଛକୁ ଗତି କରିବା—
10. To move to and fro.

(ଯଥା—ସାପ ଖେଳୁଛି ।)

୧୧ । ନାଟକାଦିର ଅଭିନୟ କରିବା—11. To play (a drama); to make dramatic performances.

୧୨ । ଜୁଆ ଖେଳିବା—12. To gamble.

୧୩ । କମ୍ପିବା—13. To shake; to dangle; to oscillate.

ଖେଲ୍‌ବା—ସ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ଳ ସ୍ଥାନରେ ଲ ଉଚ୍ଚାରଣ) କ୍ରି—
Khelibā ଖେଳିବା (ଦେଖ)—Khelibā (See)

ଖେଲିଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖେଳେଇ ହୋଇଯିବା—
Khelijibā 1. To be scattered.

୨ । ପ୍ରସର ଯିବା; ବ୍ୟାପ୍ତ ହେବା—
2. To spread; to be diffused.

ଖେଲୁ—ଦେ. ବ—କ୍ରୀଡ଼ାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
Khelu A player.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଖେଳରେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ—
1. Expert in playing.

୨ । ଅତ୍ୟଧିକ କ୍ରୀଡ଼ାସକ୍ତ—2. Addicted to sports.

୩ । କ୍ରୀଡ଼ାପ୍ରିୟ—3. Fond of play.

୪ । ଜୁଆର—4. Gambling.

ଖେଲୁ—ସ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ ଓ ବିଣ—ଖେଳୁ (ଦେଖ)—
Khelu Khelu (See)

ଖେଳୁଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଧାନ କଆରରେ ନଘଞ୍ଚ ବା ଘନ ଭାବରେ
Khelua ଉଠିଥିବା ଧାନଗଛମାନଙ୍କୁ ଉପାଡ଼ି ଧାନଗଛ ନ ଥିବା ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ରୋପଣ କରିବା (ଏହା ବୈଜ୍ଞାନିକ ସମୟରେ ବା ବଡ଼ ସମୟରେ କରାଯାଏ)—
1. The process of thinning out paddy-plants from a thickly set place and planting them at another where there are no plants.

୨ । କ୍ଷେତ୍ରର ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରେ ଗଦା ହୋଇଥିବା ମାଟିକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ କରି ନେଇ ଖାଲ ଜାଗାରେ ପକାଇ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ସମତୁଲ କରିବା—2. Levelling of a field by taking out accumulated earth from high places and distributing it evenly throughout the field.

ଖେଳୁଆ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖେତରେ ବଢ଼ିଲଆ ଧାନ ଗଛ ଥିବା
Khelua karibā ସ୍ଥାନରୁ କିଛି ଧାନଗଛ ଓପାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ପାତଳ ସ୍ଥାନରେ ପୋତିବା—
To evenly distribute paddy-plants in a field by thinning out the densely set plants and planting them at empty spots.

ଖେଳୁଆଡ଼—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଖେଳ୍ ଧାତୁ)—
Khelurda ୧ । କ୍ରୀଡ଼ା କରୁଥିବା; କ୍ରୀଡ଼ାରତ—
ଖେଳଆଡ଼, ଖେଲୋଆଡ଼ 1. Playing.
ଖେଳାର, ଖେଳାଡ଼ୀ, ଖେଳବାଡ଼ୀ ୨ । କ୍ରୀଡ଼ାରେ ଅତ୍ୟଧିକରୂପେ ଆସକ୍ତ—
2. Addicted to play.

୩ । କ୍ରୀଡ଼ାରେ ଅନୁରକ୍ତ—3. Gamesome.

୪ । କ୍ରୀଡ଼ାରେ ଦକ୍ଷ—
4. Skilful or expert at play.

ଦେ. ବ—୧ । ଖେଳୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ଖେଳାଳୁ—1. A player.

୨ । କ୍ରୀଡ଼ାସଙ୍ଗୀ; ଖେଳସାଙ୍ଗ—2. A play-fellow.

୩ । ଦକ୍ଷ ଖେଳାଳି—3. An expert player.

ଖେଳୁଆଡ଼ି—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—ଖେଳୁଆଡ଼ (ଦେଖ)
Khelurdi Khelurda (See)

ଖେଳୁଆ ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖେଳୁଆ କରିବା (ଦେଖ)
Khelua pakāibā Khelua karibā (See)

ଖେଳୁଆ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—(ଗାଈ)ବତ୍ତର ପଡ଼ିବା; ଋତୁମତ୍ତା ହେବା;
Khelua pardibā ବଳୁଆ ପଡ଼ିବା—
Menstruation (of a cow).

ଖେଳୁଆଳ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—ଖେଳୁଆଡ଼ (ଦେଖ)
Khelualā Khelurda (See)

ଖେଳୁଆଳି—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—ଖେଳୁଆଡ଼ (ଦେଖ)
Khelualī Khelurda (See)

ଖେଳେଇ ଲଇ—ସ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ; ବ—ଶୁଆଁ ଲଇ (ଦେଖ)
Khelei lai Suāñ lai (See)

ଖେୱାଟ୍—ଦେ. ବ (ସଂ. କ୍ଷେତ୍ର + ବଣ୍ଟନ)—ଭୂସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଦିଆଯାଉ
Khewāt ଯେଉଁ କାଗଜରେ ଜମିଦାରଙ୍କ ଥିବା ଜମିଦାରୀ ଓ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ତ୍ର	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ସ	ସ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ଂ

ଖେବାଟ
ଖେବଟ ମଧ୍ୟସତ୍ତ୍ୱାଧିକାରୀମାନଙ୍କର ସ୍ୱତ୍ୱ ଓ ହୁଁସା ବଣ୍ଟିତ ହୋଇଥାଏ-
A paper prepared during a Revenue-Settlement showing the interests and shares of the various classes of proprietors in an estate. Proprietary khewat prepared in the course of a Revenue-Settlement.

ଖେଶସ୍ୱ—ସଂ. ବ୍ୟ (ଉପପଦ ତତ୍ ; ଖେ=ଆକାଶରେ+ଶୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Khesaya
୧ । ଆକାଶବାସୀ—1. Living in the air.
୨ । ଆକାଶରେ ବ୍ୟବସ୍ଥାନକାରୀ—
2. Resting in the air.

ଖେଶରତ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଖିସାରତ୍=କ୍ଷତ)—
Khesarat
ଖେସାରତ
ଖିସାରା
୧ । ହାନି; କ୍ଷତ; ଲୋକସାନ—
1. Damage; loss.
୨ । କ୍ଷତିପୂରଣ—2. Compensation.
୩ । କ୍ଷତିପୂରଣ ପାଇବା ସକାଶେ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ଲୋକର ଦାଏର ମକଦ୍ଦମା—
3. A suit for damage.

ଖେଶରା—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଖିସାରତ୍)—ଖେଶରତ୍ (ଦେଖ)
Khesarā
Khesarat (See)

ଖେଶରାତ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଖିସାରତ୍)—ଖେଶରତ୍ (ଦେଖ)
Khesarāt
Khesarat (See)

ଖେଶାରତ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଖିସାରତ୍)—ଖେଶରତ୍ (ଦେଖ)
Kheśārat
Khesarat (See)

ଖେଶାରା—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଖିସାରତ୍)—ଖେଶରତ୍ (ଦେଖ)
Kheśārā
Khesarat (See)

ଖେଷ୍ଟାଙ୍—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ.—ଖଷ୍ଟାଙ୍ ; ସ୍ଥାନତ୍ୟାଗ—
Kheshtāng
Going away from a place.
ଶ୍ରୀନାଥଙ୍କେ କହୁଛେ, ଗୁମସ୍ତା ବାବୁ, ଅପଣ ଖେଷ୍ଟାଙ୍ କରବେ ନାହିଁ; ଅପଣ ଝଟକ ଟମା କଥା ଶୁଣନୁ—ଫକୀରମୋହନ. ଚଲ୍ଲଖିତ୍ର ।

ଖେସର—ସଂ. ବ. (ଖେ=ଆକାଶରେ+ସୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Khesara
ଖଚର; ଗଧମିଶା ଘୋଡ଼ା; ଅଣ୍ଡଉର—Mule.

ଖେସାର—ତଦ. ବ. (ସଂ. ଖଞ୍ଜକାସ୍ୟ; ଭୁଲ. ହି. ଖେସାସ୍)—ଶିମ୍ବାଦ-
Khesāri
ଖେସାରି; କେସାରି; ଖେସାରି
ବର୍ତ୍ତର କୃଷିଜାତ ଶସ୍ୟବଶେଷ; ସାନ ରଣା; ଖୋଡ଼ିଆ ରଣା —
A leguminous grain; Lathyrus Sativus; Phaseolus Aconitifolius.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଛୁଇଁ ଓ ଶସ୍ୟ ତେପ୍ଟା । ଏଥିର ଡାଲି ସକୋଶ; ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହାକୁ ବେଶି ଦିନ ଖାଇଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଖଞ୍ଜ ବା ପଙ୍ଗୁ ହୋଇଯାଏ । ଖେସାର ଡାଲି ଖାଇଲେ ମନୁଷ୍ୟ ସନ୍ଧ-ବାତାକ୍ରାନ୍ତ ହୁଏ, ଅତଏବ ସଂ. ଖଞ୍ଜକାସ୍ୟ ଶବ୍ଦରୁ ଖେସାର ଶବ୍ଦ ଅପଭ୍ରଂଶ ହୋଇଛି ବୋଲି ଅନୁମିତ ହୁଏ । କେତେକ ଗଡ଼ଜାତରେ ବର୍ଷାଦିନେ ଧାନ ଜଠିଥିବା କଆରରେ କାଦୁଆ ଭୂଇଁରେ ଲୋକେ ଖେସାର ବୁଣି ଦିଅନ୍ତି ଓ ପୁଷ ମାସରେ ବଲରୁ ପାଚିଲା ଧାନ କାଟି ନେଇ ଖେସାରଚଟକୁ ଶୁଖିଯାଆନ୍ତି ଓ ମାସେ ପନ୍ଦର ଦିନ ପରେ ଖେସାର ଛୁଇଁ ପାଚି ଗଲେ ଗଛ ଓପାଡ଼ି ନେଇ ଖେସାର ଅମଳ କରନ୍ତି । ଏହିପରି ଏକ ଖେତରେ ଏକ ସମୟରେ ଦୁଇଟି ଫସଲ ଗୃଖି ଉତ୍ତାରି ନଏ । ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ମାର୍ଗଶିର ମାସରେ ଖେସାର ବୁଣାଯାଏ ଓ ଫଗୁଣ ମାସରେ ଗଛ ଓପଡ଼ାଯାଏ ।]

ଖୈ—ଦେ. ବ. (ଖଇର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଖଇ (ଦେଖ)
Khai
Khai (See)

ଖୈଚୁର୍—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖଦ୍ଦକା+ଚୂର୍ଣ୍ଣ)—ଖଇର ଚୂନା ଓ କନମିଶ୍ରିତ
Khaichur
ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—Sweetmeat prepared by pounding fried paddy and mixing it with sugar.
[ଦ୍ର—ପୁରୁଳଙ୍କା ସଭ୍ୟବାସୀ ଗୋପୀନାଥ (ଗୋପାଲଜୀ)ଙ୍କୁ ଅର୍ପିତ ଖୈଚୁର୍ ଭୋଗ ଅତି ଉପାଦେସ୍ୟ ଓ ଲଘୁପାକ ଅଟେ; ଏହାର ସ୍ଥାନୀୟ ନାମ ଛତୁ ବା ଛତୁଆ ।]

ଖୈଚୁରା—ଦେ. ବ—ଖୈଚୁର୍ (ଦେଖ)
Khaichurā
Khaichur (See)

ଖୈରଖାଁ—ବୈଦେ. ବଣ—ଖଏରଖାଁ (ଦେଖ)
Khairkhāñ
Khaerkhāñ (See)

ଖୈର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖଦିର)—ଖଇର (ଦେଖ)
Khaira
Khaira (See)

ଖୈରଚୁର—ଦେ.ବ—ଘିଅରେ ଭଜା ଦୋଇଥିବା ଗୁଣ୍ଡଲ ଚୂନା ଓ କନରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକପ୍ରକାର ମିଠାଇ—A sweetmeat prepared with rice-flour and sugar and fried in ghee.
Khairachura

ଖୈରଚୁଲ—ଦେ. ବ—ଖୈରଚୁର (ଦେଖ)
Khairachula
Khairachura (See)

ଖୈରା—ଦେ. ବଣ—ଖଇରା (ଦେଖ)
Khairā
Khairā (See)

ଖୈରାତ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ—ଖଇରତ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khairāt (etc)
Khairāt etc (See)

ଖୈରିଚୁଲ—ଦେ. ବ—ଖୈରଚୁର (ଦେଖ)
Khairichula
Khairachura (See)

ଖୈରିୟତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.)—୧ । ମଙ୍ଗଳ; କୁଶଳ; ସମ—
Khairiyat
ଖୈରିୟତ
1. Welfare.
୨ । ସମ୍ମତି—2. Consent.

ଖୈରି ହାକୁଟି—ଦେ. ବ—ଖଇର ହାକୁଟି (ଦେଖ)
Khairi hākuṭi
Khairi hākuṭi (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସରଳ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ୨ରୁ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଖୈଲକ—ସଂ. ବିଣ. (ଖଲ+ଇକ)—୧ । ଅଧିକା—
Khailika 1. Additional.
୨ । ଅତିରିକ୍ତ—
2. Supplementary; supernumerary.

ଖୋ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ. (ସଂ. ଖଳୁ; ଭୁଲ—ପ୍ରା. କ୍ଖୁ)—
Kho ନିଶ୍ଚୟ; ହଁ—Certainly; yes.

ଖୋଇ—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଖୂ) (ମନାର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ)—
Khoi ୧ । ଅଭ୍ୟାସ—1. Habit.
ବଦ୍‌ଅଭ୍ୟାସ ୨ । ପ୍ରକୃତି; ସ୍ୱଭାବ—2. Nature; disposition.
ଖୋ, ଖୂ; ଟେବ; ଖୋୟ ୩ । ବଦ୍‌ଅଭ୍ୟାସ—3. Bad habit.

ଗଇବା ଗଗଡ଼େ ଦାଉ ଦେବା ଖୋଇଛଡ଼ୁ ନାହିଁ ରେ ଦୁହିଁ ।
ଜାଲମଣି, ଚନ୍ଦ୍ରାଭଇଙ୍ଗିଣୀ ।

ଖୋଇଦେବା—ଗ୍ରା. ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶିଶୁ ବା ରୋଗୀଙ୍କ ପାଟିରେ ଖାଦ୍ୟ
Khoidebā ଦେବା—1. To feed an infant or sick
ଖାଇଏ ଦାଓୟା person.
ଖିଲାଦେନା ୨ । ଗୋରୁମାନଙ୍କୁ ଫସଲ ଖାଇବା ପାଇଁ ଛାଡ଼ିଦେବା—
2. To let cattle feed on crops.

ଖୋଇପେଇ ମନୁଷ୍ୟ କରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଶିଶୁକୁ ଲାଳନ-ପାଳନ କରି
Khoipei manushya karibā ବଡ଼ାଇବା; ଖାଦ୍ୟାଦି ଦେଇ
ଖାଇୟେ ଦାଇୟେ ମାନୁଷକରା ପାଳି ଆଣିବା—To bring up a
ଖିଲାପିଲାକର ବଢ଼ାନା child.

ଖୋଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ. ଖାଦ ଧାତୁରୁ ଣିଚ୍; ଖାଇବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ
Khoibā ରୂପ)—ଖୁଆଇବା (ଦେଖ)
Khuāibā (See)

ଖୋଇବା ପେଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ. ଖାଦ ଓ ପା ଧାତୁରୁ ଣିଚ) —
Khoibā peibā ୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଖାଦ୍ୟପାନର ସର୍ବ-
ଖାଓୟାନ ଦାଓୟାନ ପ୍ରକାରର ବ୍ୟବସ୍ଥା ବା ତଦାରଖ କରିବା—
ଖିଲାନା ପିଲାନା 1. To look after a person's eating and drinking.
୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଭୋଜନ ଓ ପାନ କରାଇବା—
2 To cause another to eat and drink.

ଖୋଁଚା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବସ୍ତ୍ରର) ବିଣ. (ଭୁଲ. ହି. ଖୋଁଚ୍=କଣ୍ଟାଲଗି
Khoñchā ଲୁଗା ଚରିଯିବା)—ଚର୍ (ଲୁଗା)—
Torn (cloth).

ଖୋକଲି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବସ୍ତ୍ରର) ବି. (ଭୁଲ. ହି. ଖୋଁଖୀ=କାଶ)—
Khokali କାଶ—Cough.

ଖୋକା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବାଲେଶ୍ୱର, ମେଦିନୀପୁର) ବି. ଦ୍ୱି. (ବର୍ଣ୍ଣସଂକରମାନଙ୍କ
Khokā ପ୍ରଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ ଘରବାରରେ ବ୍ୟବହୃତ ଗୋଷ୍ଠୀଭାଷା),
(ଖୋକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ସଂ. ଖକ୍କ ଧାତୁ; କକ୍କ ଧାତୁ, କଖ ଧାତୁ=ହସିବା,
ଖୋକା ସଂ. ଖୁ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା)—୧ । କୋଡ଼ପୋଷ୍ଟ ପୁଅ;
ଖୋକା ସୁନବସୁ ଶିଶୁ—1. (form of endearment) Male-child; infant.
୨ । ପରିବାରର କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଶିଶୁପୁତ୍ରର ଗୋଷ୍ଠୀ ନାମ—
2. Pet name of the infant-son of the master of a house.

ଖୋଖୋ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ମେଦିନୀପୁର, ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ଗଡ଼ଜାତ; ଜରର୍ଥକ)
Khokho ଅ—ଓଡ଼ିଶା-ଗଡ଼ଜାତ, ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ମେଦିନୀପୁର
ଅଞ୍ଚଳରେ ଶିବିକାବାହୀମାନଙ୍କର ଡାକ—
A singsong vociferation of the Palki-bearers in the Orissa agency tracts, Balasore and Midnapur.
ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—କୌଣସି ଫମ୍ପା ବା ଦଦରା ବସ୍ତୁକୁ
ଆଘାତ କଲେ ଭିତରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା ଶବ୍ଦ—
The sound of hollow and broken things when struck.

ଖୋଜ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଅ. ଖୌଜ୍=ଅନ୍ୱେଷଣ; ଭୁଲ. ସଂ. ଖୁଜ ଧାତୁ
Khoj =ଖୋଜିବା; ସଂ. ଖଜ ଧାତୁ=ଉଲ୍ଲେଡ଼ନ) —
ଖୋଁଜ; ଖୋଜ ୧ । ଅନ୍ୱେଷଣ—1. Search.
ଖୋଜ ୨ । ଅନୁସନ୍ଧାନ—2. Investigation.
୩ । ହଜିବାଲୋକ ବା ବସ୍ତୁର ଅନୁସନ୍ଧାନ—
3. Inquiry after a missing thing or person.

ଖୋଜ୍ ଖବର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଅ. ଖୌଜ୍+ଖବର୍; ଏକାର୍ଥକ
Khoj khabar ସଦ୍ଭାବର)—
ଖୋଁଜଖବର ୧ । ଅନ୍ୱେଷଣ—1. Search.
ଖୋଜଖବର ୨ । ସମ୍ବାଦ - 2. News.
୩ । ଉତ୍ତ; ସନ୍ଧାନ—3. Inquiry; investigation.
୪ । ପତ୍ତା—4. Trace; clue.

ଖୋଜ୍ ଖବର୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା—
Khoj khabar karibā 1. To search.
ଖୋଜଖବର ଲଓୟା ୨ । ସମ୍ବାଦ ନେବା; ଉତ୍ତ ନେବା—
ଖୋଜଖବର ଲେନା 2 To make inquiries; to enquire after.

ଖୋଜ୍ ଖବର୍ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୋଜ୍ ଖବର୍ କରିବା (ଦେଖ)
Khoj khabar nebā Khoj khabar karibā (See)

ଖୋଜ—ଦେ. ବି. (ଅ. ଖୌଜ୍=ଅନୁସନ୍ଧାନ; ପଦଚିହ୍ନକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ
Khoja କରି ପ୍ରାଣୀର ପତ୍ତା ଲଗାଇବାର ଚେଷ୍ଟାରୁ ଏ ବ୍ୟବହାରର
ପାୟେର ଦାଗ ଉତ୍ପତ୍ତି)—
ପୈରକା ଚିହ୍ନ, ଖୋଜ ୧ । କାବ ଗୁଳ ସାଇଥିବା ବାଟରେ ଅଙ୍କିତ ପଦ-
ଚିହ୍ନ—1. Foot-print; track.

ଗୋରୁଙ୍କ ଖୋଜ (୧) ଅନ୍ଧର, ବାଦନ୍ତ ଗାର ନାମ ଥିଲ ।
କଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ପାଦକ୍ଷେପ; ପାଦକ୍ଷୁଣ୍ଣ—2. Step.

ଖୋଜ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଖୋଜ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khoja (etc) Khoj etc. (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଏ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଓ
୨	ଐ	ଊ	ୠ	ଌ	ୟ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଖୋଜତଲାସ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ.ଖୌଜ୍+ତଲ୍ଲାସ୍; ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର)-
Khojatalāsa ଅନୁସନ୍ଧାନ—Search.
ଖୋଁଜ ତଲାସ ଖୁବ୍ ଧରପଗଡ଼ ହେଲା; ଦୁଇ ଜଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖୋଜତଲାସ
खोज तल्लास ହେଲା, ମାତ୍ର……ଜଣ ଠିକଣା ମଧ୍ୟ ମିଳିଲା ନାହିଁ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଖୋଜ ମାରିବା—ଦେ. କି—ନିଜର ପଦଚିହ୍ନକୁ ଲୋପ କରିବା,
Khoja māribā ଯେପରିକ କେହି ଖୋଜ ଠାବ୍ କରି
खोजमारना ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ନ ପାରେ—
To efface the traces of one's foot-prints so that no one can follow the track.

ଖୋଜା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖୌଜ୍=ଅନୁସନ୍ଧାନ)—
Khojā ୧ । ନଷ୍ଟ ବସ୍ତୁ ବା ଜୀବର ଅନୁସନ୍ଧାନ; ଅନ୍ୱେଷଣ—
ଖୋଁଜା, ଖୁଁଜା, ଖୋଜା 1. Search after a lost thing or
खोज animal.
୨ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଏବଂ କ୍ରମାଗତ ଭାବରେ ଅନୁସରଣ;ସନ୍ଧାନ—
2. Lasting and vigorous search.
୩ । (ଫା. ଖ୍ୱାଜା)—ନପୁଂସକ—Eunoch.
ଖୋଜା ୪ । ପୂର୍ବକାଲରେ ସୁଲତାନ୍‌ମାନଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁରର ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ
खोजा ଜଗିବା ନମନ୍ତେ ନିଯୁକ୍ତ ନଷ୍ଟପୁଂସ୍ତ୍ୱ ଭୃତ୍ୟ—
4. Castrated servants employed by Sultans to watch the harem; eunoch-slave.
୫ । (ଫା. ଖୋଜା=ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି)—
ବମ୍ବେଇ ପ୍ରଦେଶ ଅଧିବାସୀ ମୁସଲ୍‌ମାନ୍‌ସମ୍ପ୍ରଦାୟବିଶେଷ—
5. A sect of Mohomedans chiefly residing in the Bombay-presidency.

ଖୋଜାଇବା—ଦେ. କି. (ଖୋଜିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—
Khojāibā ନଷ୍ଟ ବା ଲୁପ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ପାଇବା ପାଇଁ
ଖୋଁଜାନ, ଖୋଜାନ ଅନ୍ୱେଷଣ କରାଇବା—
खोजवाना, खोजाना To institute a search for a missing thing.

ବୁଜ ଯାଇଥିଲେ ଖୋଜାଇ ଦେବ,
ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲେ ଗଢ଼ାଇ ଦେବ,
ଚର ଖାଇଥିଲେ ସିଆଁଇ ଦେବ;
ମୋ ଧନ ! କାହିଁକି ରୁଷିଛୁ ? ଶିଶୁରଞ୍ଜନ ପଦ୍ୟ ।

୨ । ବିବାହୋପଯୁକ୍ତ ପୁତ୍ରକନ୍ୟାଙ୍କ ପାଇଁ ପାତ୍ର ଅନୁସନ୍ଧାନ
କରାଇବା—2. To make a search for a suitable bride or bridegroom for a marriagable boy or girl.
ଏଥି ଅନୁରୂପ ବରକୁ ଖୋଜାଇଲେ । କୃଷ୍ଣଜି ହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଖୋଜା କରିବା—ଦେ. କି.—ଖୋଜିବା (ଦେଖ)
Khojā karibā Khojibā (See)
ଖୋଜକରା ଯେ ଜଳ ମାୟା ବନ୍ଧେ କରି,
खोजकरना ଖୋଜା ନ କଲ ମୋହେ ପଡ଼ି । ପ୍ରାଚୀ. ଜଗତ୍‌ମୋହାସ୍ୟ ।

ଖୋଜାଖୋଜ—ଦେ. ବ. (ନିରର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର)—ଖୋଜା (ଦେଖ)
Khojākhoji Khojā (See)
ଖୋଁଜଖୁଁଜି
खोजतलास

ଖୋଜା ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ.—କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପାଇବା
Khojā pa<u>r</u>dibā ନମନ୍ତେ ତୀବ୍ର ଅନୁସନ୍ଧାନ ଲାଗିବା—
ଖୋଜାପଡ଼ା Searching enquiry after a particular
खोजहाना thing or animal; persevering and eager searching after something.

ଖୋଜା ଲାଗିବା—ଦେ.ବ.—ଖୋଜା ପଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Khojā lāgibā Khojā pa<u>r</u>dibā (See)

ଖୋଜାଲୋଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର)—୧ । ଅନୁସନ୍ଧାନ ଏବଂ ଲୋଡ଼ିବା-
Khojālo<u>r</u>dā 1. Searching and wanting a thing or
ଖୋଜତଲାସ person.
खोजतलास ୨ । କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଉତ୍ତ୍ୱ ନେବା—2. Enquiry.

ଖୋଜିଆ—ଦେ. ବ.—ନଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥକୁ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ନମନ୍ତେ
Khojiā ନିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—Person engaged to search
खोजी, खोजक after lost things.
ଦେ. ବଣ.—(ଅନ୍ୟ ଜନ୍ତୁବାଚକ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲେ, ଯଥା—ଘୋଡ଼ାଖୋଜିଆ; ବାରହାଖୋଜିଆ ଇତ୍ୟାଦି)
୧ । କୌଣସି ଜନ୍ତୁର ପଦତଳ ପରି ପଦତଳବିଶିଷ୍ଟ
1. Hoofed; having hoofs resembling those of a certain animal.
୨ । (କୌଣସି ଜନ୍ତୁର) ପଦଚିହ୍ନ ଆକୃତି ବିଶିଷ୍ଟ (ଯଥା ବାଘ-ଖୋଜିଆ)—2. Resembling the foot-prints of a certain animal in shape.

ଖୋଜ ଆଣିବା—ଦେ. କି.—କୌଣସି ନଷ୍ଟ ବସ୍ତୁକୁ ଅନ୍ୱେଷଣ କରି
Khoji ānibā ଆନୟନ କରିବା—To search after a
ଖୁଁଜିଆନା thing and bring it.
खोजकरलाना

ଖୋଜିଖାଜି—ଦେ. ଅ. (ସଦ୍ଭବର) ଅନୁସନ୍ଧାନପୂର୍ବକ ସଂଗ୍ରହ କରି—
Khojikhāji Collecting after search.

ଖୋଜିଦେବା—ଦେ. କି.—ଅନ୍ୟର କୌଣସି ହଜିଥିବା ବସ୍ତୁକୁ ଅନୁ-
Khojideba ସନ୍ଧାନ କରି ତାହା ମିଳାଇ ଦେବା—
ଖୁଁଜିଦେଓୟା To cause a lost or missing thing to
खोजदेना be recovered after searching.

ଖୋଜିନେବା—ଦେ. କି.—ହଜିଥିବା ବା ମିଳି ନ ଥିବା ବସ୍ତୁକୁ ନିଜେ
Khojinebā ଖୋଜ ପାଇବା—To recover or find out a
ଖୁଁଜିନେଓୟ lost thing after search.
खोजलेना

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅଯର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଅନ୍ତିମ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଅନ୍ତିମ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଅନ୍ତିମ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚତୁର୍ଥ ଓ ତୃତୀୟ ୨ ବା ୧ ଅନ୍ତିମ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ପାଏ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂମି' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଣ୍ଟା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼ୁ' ଦେଖିବେ।

ଖୋଜ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ହଜିଥିବା ବସ୍ତୁକୁ ଖୋଜ କରି ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—
Khoji pāibā To get a thing after search.
ଖୋଜି ପାଇବା
खोजकर पाना

ଖୋଜିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଆ. ଖୌଜ୍=ଅନୁସନ୍ଧାନ; ତୁଳ ସଂ. ଖୁଜ ଧାତୁ ଖୋଜିବା ଗୌର କରିବା ଓ ସଂ. ଖଜ ଧାତୁ=ବିଲୋଡ଼ନ କରିବା)—
ଖୋଁଜା ୧ । ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା—1. To search after
खोजना ଅଙ୍ଗୁଳି ମାତ୍ର ସ୍ଥାନ ନ ଛାଡ଼ି ଖୋଜିବ—
(ଖୋଜାଇବା—ଣିଜନ୍ତ) କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୨ । ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା—2. To enquire after.
ବୋଇଲେ ଖୋଜ ଇଅ ପୁଅଁ ଇକ ମୋର—କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୩ । ବରପାତ୍ର ବା କନ୍ୟାପାତ୍ରର ସନ୍ଧାନ କରିବା—
3. To look after a suitable bride or bridegroom.
[ଦ୍ର—ଏହି କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଆଣିବା, ଦେବା, ନେବା, ପାଇବା ସମାପିକା କ୍ରିୟାମାନ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଖୋଜଲୋଡ଼ି ଆଣିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର)—
Khojilordi āṇibā ଖୋଜ ଆଣିବା (ଦେଖ)—
Khoji āṇibā (See)

ଖୋଜେ—ଦେ. ଅ—୧ । ଏକ ଖୋଜ ବା ପଦାଣ୍ଡୁ ମାତ୍ର—
Khoje 1. One step only.
(ଯଥା—ମୁଁ ଆଉ ଖୋଜେ ମାଡ଼ ଗଲି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।)
୨ । ଖୋଜ ବା ପାଦରେ ଯେତିକ ସ୍ଥାନ ସୀମାବଦ୍ଧ ହେବ ସେତିକ ସ୍ଥାନ—2. That much space as can be covered by one foot only.
ମଙ୍ଗଳଘଟକ ଚତୁର୍କୋଣ ମଧ୍ୟରେ କାହାର ଗୋଖୋଜରୁ
ଖୋଜେ ଜମି ଉଣିଲେ ନାହିଁ ପଲ୍ଲୀରମୋହନ. ଉତ୍ସର୍ଗ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଖୋଟ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଖଞ୍ଜେଇବା—
Khoṭa (root) 1. To limp.
୨ । ଖଞ୍ଜା ହେବା—2. To be lame

ଖୋଟ—ସଂ. ବିଣ—(ଖୋଟ ଧାତୁ=ଖଞ୍ଜେଇ ଚାଲିବା+ଅ)—ଖଞ୍ଜ; ଲେଙ୍ଗଡ଼ା—
Khoṭa Lame; limping.

ଖୋଟା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଖୋଟ)—ଦୂଷିତ; ଦୋଷଯୁକ୍ତ—
Khoṭa Defective.
खोटा

ଖୋଟି—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଚତୁର ସ୍ତ୍ରୀ—
Khoṭi 1. Shrewd woman. (M. W.)
୨ । ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
2. A scheming woman.

ଖୋଟୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଖୋଟି (ଦେଖ)—
Khoṭī 1. Khoṭi (See)
୨ । ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
2. Boswellia Thurifera (M. W.)

ଖୋଟା—ଦେ. ବିଣ—(ସଂ. କୂଟ. ତୁଳ ହି. ଖୋଟା=ଦୁଷ୍ଟ)—
Khoṭṭā ୧ । ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ; ପଶ୍ଚିମା(ବ୍ୟକ୍ତି) 1. (a person) Belonging to Western India.
୨ । ବିହାରର ଶୂଦ୍ର-ଗୃହର ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ (ଲୋକ)—
2. (a person) Of the Śūdra caste working as menial domestic servant in Behar.

ଖୋଡ଼ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଖଞ୍ଜେଇ ଚଲିବା—
Khorda (root) To limp.

ଖୋଡ଼—ସଂ. ବିଣ (ଖୋଡ଼ ଧାତୁ=ଖଞ୍ଜେଇ ଚଲିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Khorda ଖୋଟ (ଦେଖ)—
Khoṭa (See)
ସଂ. ବିଣ—୧ । ପଙ୍ଗୁ—1. Crippled; maimed.
୨ । କୁଷ୍ଠରୋଗ ଯୋଗୁଁ ପଙ୍ଗୁ—
2. Crippled by leprosy.
ସଂ. ବି—୧ । କୁଷ୍ଠରୋଗ—1. Leprosy.
ଖୋଡ଼ିଘରଣ ବରଣାଶ ପ୍ରାପତ ଅଙ୍ଗରେ—ପ୍ରାତୀ. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଲକୁଁଗୀତା।
୨ । କୁଷ୍ଠରୋଗଜନିତ ପଙ୍ଗୁତା—
2. Deprivation of limbs by leprosy.

ଖୋଡ଼ପା—ଗ୍ରା. ବି—ଖୋଲପା (ଦେଖ)—
Khordapā Kholapā (See)

ଖୋଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ନଆଁ ହୁଲା; ନଆଁ ଖୁଣ୍ଟା—
Khordā Torch; fire-brand.

ଖୋଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଖୋଡ଼)—କୁଷ୍ଠରୋଗୀ—
Khordiā Leprous.
ଦେ. ବି—କୁଷ୍ଠରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—A leper.

ଖୋଡ଼ିଆଚଣା—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବି (ତୁଳ. ବ. ଖେଡ଼ୀ କଲାଇ)—
Khordiāchaṇā ଖେସାରି (ଦେଖ
Khesāri (See)
[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ବହୁତ ଦିନ ଖାଇଲେ ଲୋକେ ପଙ୍ଗୁ ବା ଖୋଡ଼ିଆ ହୋଇଯାଆନ୍ତି ।]

ଖୋଣ୍ଟି—ଦେ. ବି—ଖୁରୁଣ୍ଟା (ଦେଖ)
Khoṇṭi Khuraṇṭā (See)

ଖୋଦ୍—ବୈଦେ. ଅ (ଫା. ଖୁଦ୍)—ସ୍ୱୟଂ; ନିଜେ; ଆପେ—
ଖୁଦ Oneself; own self; per self; in
खुद person.
ସେଣା ମୋଏଁ ଓରଫ୍ ସେକ୍ ବରଦାର୍ ବର୍ତ୍ତମାନ ଖୋଦ୍ ମାଲିକ ।
ପଲ୍ଲୀରମୋହନ. ଉତ୍ସର୍ଗଅଠଗୁଣ୍ଠ ।
ବିଣ—୧ । ସ୍ୱକୀୟ—1. Own; proper.
୨ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ—2. Personal.

ଖୋଦ୍‌କାସ୍ତା—ବୈଦେ. ବିଣ—ଖୁଦ୍‌କାସ୍ତା (ଦେଖ)
Khodkāstā Khudkāstā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ସ	କ୍ଷ	ଇପ୍ତ	ଜ୍ଞଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଖୋଦ୍‌ଗରଜୀ—ବୈଦେ. ବିଣ.—(ଫା. ଖୁଦ୍ ଗରଜ୍)—ସ୍ୱାର୍ଥପର—
Khodgaraji Selfish.
ଖଦଗରଜି ବୈଦେ. ବି (ଫା. ଖୁଦ୍‌ଗରଜୀ)—ସ୍ୱାର୍ଥପରତା—
ଖୁଦେଗରଜି Selfishness.

ଖୋଦ୍‌ରା—ପ୍ରାଦେ (ବସ୍ତର) ବି—ଗାତ; ଗର୍ତ୍ତ—
Khod-rā Pit.

ଖୋଦନ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଖୋଦନ; ସଂ. ଖୁଦ ଧାତୁ=ଭେଦନ କରିବା)—
Khodana ପ୍ରସ୍ତରାଦିରେ ଖୋଲା ଯାଇଥିବା କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ—
ଖୋଦାନ Engraving-work; carvings.
ଖୋଦନା

ଖୋଦା—ବୈଦେ. ବି—ଖୁଦା (ଦେଖ)
Khodā Khudā (See)

ଖୋଦାଇ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଖୁଦ୍)—କାଠ, ପଥର ବା ଧାତୁରେ ଛୁଞ୍ଚି ବା
Khodāi ନଡ଼ରୁଣୀ ପରି ମୁନଆଁ ଶସ୍ତ୍ରରେ ଖୋଲା ଦୋଇଥିବା—
ଖୋଦାଇ Engraved on wood, stone or metal.
ଖୋଦାଇ

ଖୋଦାଇକାମ—ଦେ. ବି.—ପଥରଆଦିରେ ଛୁଞ୍ଚିରେ ଖୋଲା ଦେବା
Khodāikāma କର୍ମ—Engravings.
ଖୋଦାଇକାଜ
ଖୋଦାଇକାମ

ଖୋଦାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୋଦିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Khodāibā The causative form of Khodibā.
ଖୋଦାନ
ଖୋଦ୍‌ୱାନା

ଖୋଦାଖୋଦି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଖୋଦନ)—
Khodākhodi ନାନାପ୍ରକାର ଖୋଦନ କାର୍ଯ୍ୟ—
ଖୋଦାଖୋଦି Many kinds of engraving-work.

ଖୋଦାବନ୍ଦ—ବୈଦେ. ବି—ଖୁଦାବନ୍ଦ (ଦେଖ)
Khodāband Khudāband (See)
ଖୋଦାବନ୍ଦ ଗୋବଦ୍ଧ ଦାଉଯୋଡ଼ କହୁଲ, ଗୋଦାବନ୍ଦ୍ ।
ଖୁଦାବନ୍ଦ ଫକାରମୋଦନ. ଦୁମାଣଆଠଗୁଣ ।

ଖୋଦିତ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଖୋଦିତ)—ଉତ୍କୀର୍ଣ୍ଣ; ଖୋଲା ଦୋଇଥିବା
Khodita (କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ)—Engraved; carved.
ଖୋଦିତ
ଖୋଦାହୁଆ

ଖୋଦିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଖୁଦ ଧାତୁ)—ପଥର, ଧାତୁ ଆଦି ଉପରେ
Khodibā ଅକ୍ଷର, ଚିତ୍ର ଆଦି ଖୋଲାଇବା—
ଖୋଦା To engrave; to inscribe; to carve.
ଖୋଦନା

ଖୋଧ୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣର ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ—
Khop ଖୁବ୍; ଅତ୍ୟନ୍ତ—Much; very; very much.

ଖୋପ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଖୁପ)—
Khopa ୧ । ଖୁବ୍ ଖୁବ୍ କୋଠରୀ—1. Pigeon-hole; tiny
ଖୋପ compartment.
ତାକା, ତାକ ୨ । ଖୁବ୍ ଗାତ ବା ଗହ୍ୱର—2 Small hole or groove.
୩ । କାନ୍ଥକୁଣ୍ଡ—3. Niche; recess.

ଖୋପା—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଖୁପ=କୁବା; କୁବାପରି ଦୋଇଥିବାରୁ; କିମ୍ବା,
Khopā ଖର୍ପର=ଖପୁଡ଼ୀ; ଖପୁରି ଉପରେ ବନ୍ଧା ଦେବାରୁ—
ଖୋଁପା ଭୁଲ—ଇଂ. କୋଫ୍ୟୁର୍; ଭୁଲ—ପଶ୍ଚି. ଗୌଜ୍. କୋଇଫା;
ଖୋପା ଫ୍ରେଞ୍ଚ. କୋଫେ)—ଜୁଡ଼ା; ଖୋସା; ବନ୍ଧା ଦୋଇଥିବା କେଶର ଗୁଚ୍ଛ; ଗଣ୍ଠି—A chignon; a fillet or tress of hair tied into a knot; coiffure.

[ଦ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ଖୋପା ବାନ୍ଧିବାର ଅନେକ ପ୍ରକାର ସ୍ୱତ୍ତ ଅଛି । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ବେଶି ବାଳ ନ ଥାଏ, ସେମାନେ ନିଜ ବାଳ ଉପରେ ଏଣୁ ତେଣୁ ବାଳ ଓ କନା ଆଦି ପୂରାଇ, ଖୋପା ବଡ଼ ଦେଖାଯିବା ଭଳି ବାନ୍ଧନ୍ତି । ଡେଙ୍ଗା, ଲୋଟଣୀ ଏକଘାଣିଆ, ଠିଆ, ଜାଉଁଳି, ସାଉଁଳି, ମନା, ଓଲଟ ଇତ୍ୟାଦି, ବେଣୀଆଁ, ଲେମ୍ବୁପର, ବେଲ୍ଲପର, କଦଳୀପର, ବେକମୂଳରେ, କପାଳ ଉପରେ, କାନମୂଳରେ, ଡାହାଣ ପାଖରେ, ବାଆଁ ପାଖରେ ଏହିପର ବହୁତ ପ୍ରକାରର ଓ ବଡ଼ ସାନ ବହୁତ ଆକାରର ଖୋସା ବନ୍ଧାଯାଏ ।]

ଦେ. ବିଣ. (ଆ. ଖପ୍ପା)—ଖପ୍ପା; କ୍ରୁଦ୍ଧ—Angry;enraged.

ଖୋପି—ଦେ. ବି—ଛୋଟ ଖୋସା—A small chignon.
Khopi

ଖୋବା—ଦେ.ବି—୧ । ବାଉଁଶ ବା କାଠର ଛୋଟ ଏବଂ ମୋଟ ଗୋଲା—
Khobā 1. Short stout peg.
୨ । ଛୋଟ ବାଡ଼ର ମୁଣ୍ଡି ଦ୍ୱାରା ଗୁସିବା—
2. Ramming with the thick end or butt of a cudgel.
୩ । ବାଡ଼ରେ ପ୍ରହାର କରିବା—
3. Cudgelling; beating.
୪ । ଆବୁ—4. Protuberance.
୫ । କୋବା (ଦେଖ)—5. Kobā (See)
୬ । ଠେଙ୍ଗେଣି—6. Cudgel.

ଖୋବାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୋବିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Khobāibā The causative form of Khobibā.
ଠାସାନ
ଠୁସାନା

ଖୋବା ଖୋବା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଉଚ୍ଚ ନୀଚ; ଆବୁଆବୁଆ; ଆବୁଡ଼ା-
Khobā khobā ଖାବୁଡ଼ା—1. Undulating; abounding
ଆବୁଡ଼ା ଖାବୁଡ଼ା with projecting peg-like things; full
ଖାବଡ଼ଖୁବଡ଼ of protuberances.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପେସ ରଖା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଯୁକ୍ତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ସୂଚୀକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଖୋବାନ—ବୈଦେ. ବ (ପା. ଖୁବାନ)—ଖୁବାନ (ଦେଖ)
Khobāni Khubāni (See)

ଖୋବାଳ—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁକ୍ତ ସମ୍ବୋଧକ ଗାଳ ବିଶେଷ)—ଛିଣ୍ଡାଳ; କାମାତୁର—
Khobāla (A term of abuse applied to females)—Libidinous; adulterous.

ଖୋବି—ଦେ. ବ—ଖୋଇ (ଦେଖ)
Khobi Khoi (See)

ଖୋବିବା—ଦେ. କି (ସ. କ୍ଷୁର ଧାତୁ ଶିର ଛୋରପୂର୍ବକ; ଭୁଲ. ସ୍ତ୍ରୀ-ଖୋବେଡ)—
Khobibā
ଠାସା ୧ । ଠେଙ୍ଗାର ମୁଣ୍ଡିରେ କେଶ୍ଚ ପ୍ରହାର କରିବା—
ଠାଁସନା 1. To ram or poke with the thick end of a cudgel.
୨ । ବିଶେଷ ପ୍ରହାର କରିବା—
2. To give a sound cudgelling.
୩ । ଠେଙ୍ଗେଣି ଭଳି ହ୍ରସ୍ୱାକାରମୁଣ୍ଡିରେ ପୁନଃପୁନଃ ଆଘାତ କରିବା—3. To give lusty strokes with a short stout weapon.
୪ । (ଅଶ୍ଳୀଳାର୍ଥ) ସ୍ତ୍ରୀସଙ୍ଗମ କରିବା—
4. (slang) To cohabit a woman.

ଖୋବେଇବା—ଗ୍ରା. କି—୧ । (ଅଶ୍ଳୀଳ)—
Khobeibā (ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷେ) ପୁରୁଷଦ୍ୱାରା ଆପଣାର କାମପ୍ରବୃତ୍ତି ଚରିତାର୍ଥ କରିବା—(said of females) To
ଠାସାନା have one's lust satiated by cohabiting
ଠୁଁସାନା a male.
୨ । ଖୋବାଇବା (ଦେଖ)—2. Khobāibā (See)

ଖୋବେଇ ହେବା—ଗ୍ରା. କି (ଅଶ୍ଳୀଳ)—ଖୋବେଇବା ୧ (ଦେଖ)
Khobei hebā Khobeibā 1. (See)

ଖୋବେଇ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଛିଣ୍ଡାଳ; ବେଧୋଇ; କାମୁକୀ; ବୃଷସ୍ୟନ୍ତୀ—
Khobeī Lustful or adulterous (woman);(a woman) addicted to sensual pleasures.

ଖୋର୍ (ଧାତୁ)—ସ—ଖୋଟ (ଧାତୁ) (ଦେଖ)
Khor (root) Khoṭa (root) (See)

ଖୋର୍—ବୈଦେ. (ପା) ବିଣ. ପ୍ରତ୍ୟୟ. (ଅନ୍ୟ ବିଶେଷ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲାଗିଲେ)—ଆସକ୍ତ; ଅଭ୍ୟସ୍ତ (ଯଥା—ଗୁଲଖୋର, ଖୋର ନିଶାଖୋର, ଘୁଷ୍‌ଖୋର ଇତ୍ୟାଦି)—
ଖୋର An adjectival suffix denoting one who eats (when added to the name of a thing).

ଖୋରଟା—ଦେ. ବିଣ—ଖୋଟ୍ଟା (ଦେଖ)
Khor-ṭā Khoṭṭā (See)
ଖୋର୍ଟା ଦେ. ବ—ଖୁରନ୍ତା (ଦେଖ)
Khuranṭā (See)

ଖୋର୍‌ଦକ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ଏକ ପ୍ରକାର ନାଗର୍—
Khor-dak A kind of kettle-drum.

ଖୋର୍‌ପୋଷ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ ଓ ଫ)—
Khor-posh ଖୋର୍‌କ ପୋଷାକ (ଦେଖ)
ଖୋରପୋଷ Khorāka poshāka (See)
ଖୋରପୋଷ

ଖୋର—ସ. ବିଣ—ଖୋଟ (ଦେଖ)
Khora Khoṭa (See)

ଖୋରଠା—ଦେ. ବିଣ—ଖୋଟ୍ଟା (ଦେଖ)
Khoraṭhā Khoṭṭā (See)

ଖୋରଠା ବୋଲି—ଦେ. ବ—ହିନ୍ଦୀ ଭାଷା—
Khoraṭhā boli The Hindī language.

ଫଟ୍ଟୁକ ପର୍‌ତୁକ ଖୋରଠା ବୋଲି
ନାନା ଭାଷାରେ ଗୀତ କବତା କଲ । ବ୍ରଜନାଥ. ସମରଉରଙ୍ଗ ।

ଖୋରଣୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—କଳହପ୍ରିୟା—
Khoraṇī Quarrelsome (woman).
(ଖୋରଣୀପଣ—ବ)

ଖୋରଦା—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ଖୋରଧା (ଦେଖ)
Khoradā Khoradhā (See)

ଖୋରଧା—ଦେ. ବି. (ନାମ) (ତା. ଖୋରଦା=ପାଙ୍କଡ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ)—
Khoradhā ପୁରୀଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍ ଓ ସହର—
Name of a subdivision and a town in the district of Puri.

[ଦ୍ର—ଏହା ପୂର୍ବେ ଓଡ଼ିଶା ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନ ଥିଲା । ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ୍ ଏହାକୁ ଖାସ୍‌ଦଖଲ କରି, ପୁରୀରାଜାଙ୍କୁ ଏଥିପାଇଁ ପେନ୍‌ସନ୍ ଦଅନ୍ତି । ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ହାଇସ୍କୁଲ୍, ଥାନା ଓ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଖାସ୍‌ମହାଲ୍ କଚରି ଅଛି । ଏହାର ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ 'ଅଟ୍ଟି' ଗ୍ରାମରେ ଗୋଟିଏ ଉଷ୍ଣପ୍ରସ୍ରବଣ ଅଛି ଓ ଏ ସହରର କିଛି ଦୂରରେ କାଇପଦର ଗ୍ରାମରେ ବୁଦ୍ଧାରାସାଦେବ୍ ନାମକ ପୀରଙ୍କର ଆସ୍ଥାନ ଅଛି ।]

ଖୋରଧା ରୋଡ୍—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ବେଙ୍ଗଲ୍ ନାଗପୁର ରେଲ୍‌ୱେର Khoradhā road ଅସଲ ଲାଇନ୍‌ରୁ ପୁରୀଶାଖା ବାହାରିଥିବା ଜଙ୍କ୍‌ସନ୍ (ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ଜଟ୍ଟଣୀ)—
A junction of the B. N. Ry. for the Puri line; Jatni.

ଖୋରା—ଦେ. ବ. (ସ. କ୍ଷୁର; ଖୁର)—
Khorā ୧ । ଖୁରା—1. Hoof.
ଖୁରା ୨ । ଖଟର ଗୋଡ଼—
ଖୁର 2. Bed-post.
ଖୋରା ୩ । (ସ. ଖୋଲକ; ଆବ୍‌ଖୋରା)—ପାନପାତ୍ରବିଶେଷ;
ଖୋରା ଗିଲାସ;—3. A drinking vessel; a glass.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୠ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୟ	ସ	ସ	ଜ୍ଞ	ଉୟ୍	ଉଆ	ଋ

ଖୋରାକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଖୁରାକ୍)—୧ । ଖାଦ୍ୟ—
Khorāk 1. Food.
ଖୋରାକ ୨ । ଭୃତ୍ୟାଦିଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟନ୍ନମନ୍ତେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଅର୍ଥ—
ଖୁରାକ, ଖୋରାକ 2. Allowance granted to a servant for meals.

ଙ । ଭୋଜନ—3. Eating.

୪ । ଖାଦ୍ୟପାନୀୟ ବା ଔଷଧର ଏକ ପାନ—
4. One doze or measure of food, drink or medicine.

୫ । ଥରେ ଭୋଜନ କରିବା ପରିମିତ ଦ୍ରବ୍ୟ—
5. Quantity of food sufficient for one meal.

— ଦେ. ବଣ.—ଖାଦ୍ୟ ଉପଯୋଗୀ—
Fit for being eaten; edible.

ଖୋରାକ ପୋଷାକ—ବୈଦେ.ବ. (ଆ. ଓ ଫା.)—୧ । ଗ୍ରାସାଚ୍ଛାଦନ—
Khorāk poshāk 1. Food and raiment.
ଖୋରାକ ପୋଷାକ ୨ । ଲାଳନପାଳନ—
ଖୁରାକ ପୋଷାକ 2. Maintenance.

ଙ । ଗ୍ରାସାଚ୍ଛାଦନ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଧନ—
3. Allowance for one's maintenance; subsistence-money.

ଖୋରାକମ—ଦେ. ବ.—ପାନପାତ୍ରବିଶେଷ—
Khorākama Drinking glass.

ଖୋରିକି—ଦେ. ବ—୧ । ଖୋରାକ୍ (ଦେଖ)—
Khorāki Khorāk (See)
ଖୋରକୀ ୨ । ଶୃକର ଆଦିଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ବଦଳିଯିବାରେ ଦିଆଯିବା ଧନ—
ଖୁରାକୀ, ଖୋରାକୀ 2. Money given to servants in lieu of food.

ଦେ. ବଣ—୧ । ଖୋରାକ୍ (ଦେଖ)—
1. Khorāk (See)

ବଙ୍ଗଳା ଦେଶର ପ୍ରାୟ ଅର୍ଦ୍ଧାଂଶ ଜନ୍ମ। ଶ୍ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରକ ଭୁଣ
ବାଲେଶ୍ୱର ଜାହାଜ ବନ୍ଦର କରୁଅଛ । ଫକୀରମୋହନ. ଉତ୍ସର୍ଗ ।

୨ । ଖୁବ୍ ଖାଇପାରିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2. (a person) Who can eat much.

ଖୋରାକ ପୋଷାକ—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଖୁରାକ୍ ପୋଷାକ୍)—
Khorāki poshāki ଖୋରାକ୍ ପୋଷାକ୍ (ଦେଖ)—
Khorāk poshāk (See)

ଖୋରାସାନ୍—ଦେ. ବ (ନାମ)—ପାରସ୍ୟର ପୂର୍ବପ୍ରାନ୍ତରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ପ୍ରଦେଶ—
Khorāsān A province in the east of Persia.
ଖୁରାସାନ

ଖୋରାସାନ—ବୈଦେ. ବଣ—ପାରସ୍ୟଦେଶସ୍ଥ ଖୋରାସାନ୍ ନାମକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ବା ସେଠାରୁ ଆଗତ—
Khorāsāni ଖୋରାସାନୀ Produced in or brought from
ଖୁରାସାନୀ Khorāsān, a province of Persia.

ଖୋରାସାନ ଜୁଆଣି—ଦେ.ବ (ଖୋରାସାନ୍ ଦେଶୀୟ ଜମାଗା)—ଜୁଆଣିପତ୍ର
Khorāsāni juāṇi ଏକପ୍ରକାର ବର୍ଷାକୁ ଫଳ (ଏ ଗଛ ପଞ୍ଜାବ, ଖୋରାସାନୀ ଜୋୟାନ;ବାଜ୍ରୁଲ ଉତ୍ତର ଓ ହିମାଳୟରେ ଜନ୍ମେ ।)—
ଖୁରାସାନୀ ଅଜ୍ୱାନ A Himalayan plant producing
କେହିମାଙ୍ଗ; ବାଜ୍ରୁଲ a poisonous seed.

[ଦ୍ର—୧ । ପଶ୍ଚିମ-ହିମାଳୟରେ ଜନ୍ମିବା ଗଛ—
1. Hyoscyamus Niger.
୨ । ପଶ୍ଚିମ-ଉତ୍ତରରେ ଜନ୍ମିବା ଗଛ—
2. Hyoscyamus Pusillus.
ଙ । ପଶ୍ଚିମ-ପଞ୍ଜାବ, ସିନ୍ଧୁ ଓ ବେଲୁଚସ୍ଥାନରେ ଜନ୍ମିବା ଗଛ—
3. Hyoscyamus Muticus or Insanus.]

ଖୋରି—ଦେ. ବ—ଖୁରି ୧ (ଦେଖ)
Khori Khuri. 1 (See)
ବୈଦେ. ପ୍ରତ୍ୟୟ. ବ—(ଉତ୍ପତ ଆଦି) ଖାଇବାର ଅଭ୍ୟାସ—
Habit of being given to (e.g. bribery).
(ଯଥା —ଉତ୍ପତଖୋରି; ଗୁଲ୍‌ଖୋରି ।)

ଖୋରିୟା—ଦେ. ବ—ବନ୍ୟ ଶିମ୍ବଲଜାତିବିଶେଷ—
Khoriyā Lablab Vulgaris; a kind of wild bean.
ବୈଦେ. ବଣ—ଖୋର୍ (ଦେଖ)
Khor (See)

ଖୋଲ୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଖୋଳ (ଦେଖ)
Khol Khola (See)

ଖୋଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଖୋଟ (ଧାତୁ) (ଦେଖ)
Khol (root) Khoṭa (root) (See)

ଖୋଲ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଖଲ୍ଲ)—୧ । ଗହ୍ୱର; ଗର୍ତ୍ତର ଅଂଶ—
Khola 1. Hole.
ଫାଟିଲ ପ୍ରଭୁ ଶ୍ଲୋକନାଥ ଅସ୍ଥିତ ଶୁଭ୍ର ବାଲୁସ୍ତୂପାବଳୀ ଖୋଲେ—ବ୍ରଧାନାଥ. ପାବଙ୍ଗ ।
ଖୋହ, ଖୋଖଲା

୨ । ଗୁମ୍ଫା; ଗହ୍ୱର—2. Cave; chasm.

ଶୈଳଖୋଲ, ନାସି, କାନ୍ତାର, କନ୍ଦର—ବ୍ରଧାନାଥ. ଉତ୍କଳ ।

ଙ । ବଢ଼େଇ ବା ପଥୁରିଆଙ୍କ ଗୋଲ୍‌ଦାଢ଼ିଆ ବଟାଳ ବା ନଦାଣ; ଖୋଲବଟାଳ—
3. Circular-edged chisel for engraving wood or stone.

୪ । ଦୁଇଟର କନ୍ଦର—4. The hollow or declivity between two mountains.

୫ । କୋଡ଼ଗାତ; ଜଙ୍ଘ ଓ ଉଳପେଟର ସନ୍ଧି—5. Groin.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଇଦ ୧ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଦୁଖାଦୋଖରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିସର୍ଗଯୁକ୍ତ ୬ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଇବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ' ଦେଖିବେ ।

ଖୋଳ—ସଂ. ବି. (ସଂ. ଖୁ ଧାତୁ+ଳ)—

Khola

୧ । ପଦାର୍ଥର ବାହ୍ୟ ଆବରଣ; ଘୋଡ଼ଣୀ—
1. Outer cover or a case of a thing.

୨ । ବଲ୍ଲଳ; ଗଛର ଗେଣ୍ଡା ବା ଛଲ ବା ଖୋଳଘା—
2. Bark or rind of a tree.

୩ । ଶେଯ ଓ ଉଢ଼ଣା ବା ମାଣ୍ଡିର ବହୁଗ୍ୱବରଣ; ଗିଲ୍ଲପ—
3. The covering or case for a quilt or pillow.

୪ । ମୃଦଙ୍ଗ ବାଦ୍ୟ—4. A longish drum covered with skin on both sides.

୫ । ଫଳର ଖୋଳଘା—5. Shell of a fruit.

୬ । ବାସୁଙ୍ଗା; କଦଳୀ ଓ ବାଉଁଶଆଦ ଗଛର ଉପର୍ଯ୍ୟଜ ବା ଖୋଳଘା—6. Stipule; bract.

୭ । ସାପ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କୀଟଙ୍କ ଦେହର ଉପରେ ଥିବା ଝାଣୁଆଁ ଆବରଣ, ଯାହାକି ସମୟେ ସମୟେ ସେମାନେ ଛଡ଼ାନ୍ତି—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. Hard skin of serpents and some insects which is cast off at particular seasons.

୮ । ମୋଟ ଗୁଦର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. Coarse sheet.

ଖୋଳ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି. (ଜାହାଜଆ ଶବ୍ଦ)—ଜାହାଜ ଉଉରେ ମାଲ ରହିବାର ଜାଗା; ନୌକାଦର ଗର୍ଭ—
The hold of a ship.

ସେ ଜାହାଜ ଖପଦାର ଅଉ ଖୋଳ ଉଉରୁ ଅଦାଜ ଦୁଇହୋଡ଼ରୁ ବରବେ ଫୁଟ୍ ଫୁଟ୍ କରି ଅମ ଜାହାଜକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲେ— ଫକୀରମୋହନ. ଉତ୍କଳସ୍ୱନ୍ତ ।

ଖୋଳକ—ସଂ. ବି. (ଖୋଳ+କ)—୧ । ମୁହଡ଼ି; ଟୋପି—
Kholaka
1. Helmet; hat.

୨ । ବୁଦ୍ଧା—2. Ant-hill.

୩ । ଗୁଆଆଦ ଫଳର ଗେଣ୍ଡା—
3. The shell of betel-nut and other fruits.

୪ । କଡେଇ—4. Sauce pan.

୫ । ହାଣ୍ଡି; ପାତ୍ର—5. Pot.

୬ । ମୃଦଙ୍ଗ—6. A kind of drum.

୭ । ଆବରକ ବସ୍ତ୍ର; ଉଢ଼ଣାଆଦର ଖୋଳ—
7 Outer cover or case made of cloth.

ଖୋଳ କରତାଳ—ଦେ. ବ (ସହରର ଶବ୍ଦଦ୍ୱୟ)—ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ନାମସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନର ଦୁଇଟି ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର, ମୃଦଙ୍ଗ ଓ ଝାଞ୍ଜ—Drum and cymbals,the two concomitants of Saṁkīrttana.
Khola karatāla
ଖୋଳକତ୍ତାଳ
ତାଳମୃଦଙ୍ଗ

ଖୋଳଟା—ଦେ. ବି—ଖୁରାଣ୍ଟି (ଦେଖ)
Kholaṭā
Khurāṇṭā (See)

ଖୋଳଟି—ଦେ. ବି –ଖୁରାଣ୍ଟି (ଦେଖ)
Kholaṭi
Khurāṇṭi (See)

ଖୋଳତା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଖୋଳକ)—
Kholatā
ମସ୍ତକର ପଗଡ଼; ଟୋପି—Turban; cap.
ପାଗଡ଼ୀ
ପଗଡ଼ୀ

ଖରୀତା ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଖରୀତା)—ଖଲଡା; କାଗଜର ଲମ୍ବା ମୁଣି—Big envelope.

ଖୋଳତାଡ଼—ଦେ. ବି—୧ । ଖୋଳିବା ଓ ତାଡ଼ିବା; ଗୁରୁତାଡ଼ ଖୋଳ ତାଡ଼ ଯୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଖୋଜିବା—
Kholatārda
1. A searching or vigorous enquiry;
ହାଲାତାଲା; ହଲଚଲ a thorough and sifting enquiry.

୨ । ଗୁରୁତର ଆନ୍ଦୋଳନ—2. Serious agitation.

ଖୋଳ ପବ୍ବତ ମାର ମୂଷା— ଦେ. ପ୍ରବଚନ—ମୂଷାକୁ ମାରିବା ନିମନ୍ତେ ପବ୍ବତକୁ ଖୋଳିବା ନ୍ୟାୟ—
Khola parbata māra mūshā
To dig through a mountain to kill a mouse hidden in it.

[ଦ୍ର—ବହୁ ପରିଶ୍ରମ କରି ଅଳ୍ପ ବା ଅକିଞ୍ଚିତ୍କର ଫଳ ପାଇବା ସ୍ଥଳରେ ଏ ପ୍ରବଚନ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହୁଏ ।]

ଖୋଳଘା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଖୋଳ)—୧ । ଉପରସ୍ଥ ଆବରଣ; ଛଲ—
Kholapā
1. Outer covering.
ଖୋଳା ୨ । ବଳଳ—2. Bark.
ଖାଲ ୩ । ଶୁଖିସିବା ଘା ବା ବସନ୍ତରୁ ଛଡ଼ି ପଡ଼ିବା ଗେଣ୍ଡା ବା ମଲ୍ଲା ଚମ; ବଳୁଳ—
3. The skin or slough falling off a recovered sore or small-pox.

୪ । ଗୁଆଗଛ; ବାଉଁଶ, କଦଳୀଗଛଆଦର ମୂଳକୁ ପ୍ରଥମେ ଆବୃତ କରି ରଖିଥିବା ଆବରଣ ବା ଉପପତ୍ର—
4. Stepule or bract.

ଖୋଳସ ୫ । ସାପ ଦେହରୁ ଛଡ଼ିଥିବା ଗେଣ୍ଡା—
5. Slough of a serpent.

ଖୋଳପୂଜା—ଦେ. ବ—ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ ଶେଷରେ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନର ଉପକରଣ ମୃଦଙ୍ଗ ଓ ଝାଞ୍ଜକୁ ଫୁଲ, ନୈବେଦ୍ୟଆଦ ଦେଇ କରାଯିବା ପୂଜା—Worshipping the drum and cymbals after Saṁkīrttana.
Kholapūjā

ଖୋଳପୋଳ—ଦେ. ବି. (ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭରର)—ଫାଙ୍କ—
Kholapola
Chinks

ଖୋଳପୋଳ ନାହିଁ ନଦୀ ଅଟେ ତାଙ୍କ କାଏ—
ପ୍ରାବା. ତ୍ରିଲୋଚନଗୋପ ।

ଖୋଳବଟାଳି—ଦେ. ବି—ଗୋଳ କଣା କରିବା ପାଇଁ ବୃତ୍ତାଗ୍ର ବଟାଳି—
Kholabaṭāli
Round-headed chisel.
ଖୋଳବାଟାଳି
ଖୋଳିୟା

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର		କ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଔ	ନ୍ଦ

ଖୋଲ୍ଲର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଖୋଲକ)— ମସ୍ତକର ପଗଡ଼; ଟୋପି—
Kholari Turban; cap.

ଖୋଲ୍ଲସ—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦମାଘୁର; ଭୁଲ—ବ. ଖୋଲ୍ସ) ବି. (ସଂ. ଖୋଲକ)—ସାପକାଞ୍ଚି—
Kholasa The slough of a serpent.

ଖୋଲ୍ଲସା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଖୋବା; କାଳା (ଏହାକୁ ବାଡ଼ରେ ଘୋଚନ୍ତି)—Short stout pegs (used in fences).
Kholasā

ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଖୋଲ୍ଲସା (ଦେଖ)
Kholāsā (See)

ଘର୍ ଖୋ'ଲସା କର୍ ବହୁତେବା ଉଚ୍ଚତ ।
ଫକୀରମୋହନ• ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଖୋଲା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଖନ ଧାତୁ)—
Kholā ୧ । ଖନନ; ଖୋଳବାକାର୍ଯ୍ୟ—
ଖୋଁଡ଼ା 1. Digging.
ଖୋଦନା

ଏ ସକାଶୁଁ ପ୍ରାଣୀଏ ପକାଇଲେ ଭଡ଼
ତେବେଟ୍ଟ ସେମାନେ ନ ତଲେ ଖୋଳା ଉଡ଼ ।
କୃଷ୍ଣଦିହ ମହାଭାରତ• ବନ ।

୨ । ଖୋଳ ୧ (ଦେଖ)
2. Khola. 1 (See)

ଭିତର ଖୋଳା ଉପରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ବଳଇ ।
ପ୍ରାଚୀ. ତୃତ୍ତନରୂପଗଣ୍ଡୀତା ।

ଦେ. ବିଣ—୧। ଖନତ—1. Dug.
୨ । ଖୋଦତ—2. Engraved.

ଖୋଲ୍ଲା—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ; ଖୁଲ୍ଲା)—
Kholā ୧ । ଅନାବୃତ—1. Open; bare.
ଖୁଲା ୨ । ଉନ୍ମୁକ୍ତ—2. Uncovered.
ଖୁଲ୍ଲା ୩ । ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ—3. Unloosed; freed.
୪ । ସହଜ—4. Easy.
୫ । ଯେ ଅପ୍ରିୟ ସତ୍ୟ କହି ପକାଏ—
5. Plain-spoken.
୬ । ସରଳ; ଅକପଟ—6. Sincere.
୭ । ଅବରୋଧରହିତ—7. Unobstructed.
୮ । ସ୍ପଷ୍ଟ; ପ୍ରକଟିତ; ପ୍ରକାଶିତ—
8. Not concealed or hidden; open to the view.

ଦେ. ବି—(ସଂ. ଖୋଲକ)—୧ । ମାଟିର ସାନ କୁଡ଼ୁଆ—
ଖୋଲା 1. Small earthen pot.
୨ । କୋଷ୍ଠ; ଲେମ୍ବୁ ଆଦ ଫଳର ଚରୁଡ଼ା—
2. A pod or seed-vessel of oranges etc.
୩ । ଖୋଲ (ଦେଖ)
3. Khola (See)
୪ । ଗୁଡ଼ିଏ ଡାଲସଜ ରଖିବା ବା ବସ୍ତୁ ଦୂରକୁ ନେବା ପାଇଁ ତାଳପତ୍ରର ମୃଦଙ୍ଗାକାର ମୁଣି—
4. An improvised basket prepared by tying the ends of the fan-shaped palm-leaf with a wallet.

ଖୋଲ୍ଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୋଲ୍ଲବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Kholāibā The causative form of Kholibā.

ଖୋଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୋଳବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Kholāibā The causative form of Kholibā.
ଖୋଁଡ଼ାନ
ଖୋଦାନା

ଖୋଲାଁଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୋଷ ପ୍ରକାଶର ଚେଷ୍ଟା କରିବା—
Kholāi hebā To make repeated efforts to speak out one's own faults.

ଖୋଲାଖୋଲି—ଦେ. ବି—୧ । ଖୋଳବାର କର୍ମ୍ମମାନ—
Kholākholi 1. Acts of kholibā.
୨ । ପରସ୍ପର ଛିଦ୍ର କୁହାକୋହ୍ଲ ହେବା—
2. Mutual recriminations consisting of exposing each other's faults or family-secrets.

ଦେ. ବିଣ—ପରସ୍ପର ଛିଦ୍ର କୁହାକୋହ୍ଲ ହେଉଥିବା—
Exposing each other's faults or family-secrets.

ଦେ. କ୍ରି ବିଣ—ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ସରଳ ରୂପେ—
Frankly and plainly.

ଖୋଲ୍ଲାଖୋଲି—ଦେ. ବି.—୧ । ଅକପଟ ବା ସରଳ ବ୍ୟବହାର ବା କଥା-ଭାଷା—
Kholākholi 1. Frank talk and conduct.
ଖୁଲାଖୁଲି ୨ । ଖୋଲିବାର କର୍ମ୍ମମାନ—
ଖୁଲ୍ଲମଖୁଲ୍ଲା 2. Acts of opening.

ଦେ. ବିଣ.—ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ସରଳ (ବାକ୍ୟ)—
Plain and frank (words).

ଖୋଲ୍ଲ ଘର—ଦେ. ବି. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—ଖପରୁଲି ଘର—
Kholā ghara A tile-roofed house; a house
ଖେଲାଘର thatched with potsherds.
ଖପରୈଲ

ଖୋଲ୍ଲ ପତ୍ର—ଦେ. ବି.—ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପୃଷ୍ଠା; ଏକଣ ସିଲ୍ଲାଇ ବା ବନ୍ଧା ନ
Kholā patra ହୋଇଥିବା ଗ୍ରନ୍ଥ—Printed books con-
ଖୁଲାପାତା sisting of open leaves of paper without any stitching.

ଖୋଲ୍ଲଭଟି—ଦେ. ବି.—ଯେଉଁ ଭାଟିରେ ମଦ ବନ୍ଧାଯାଏ—
Kholā bhāṭi A still; brewery.
ଖେଲାଭାଟୀ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୧ଚତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୌଶର୍ଷ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତାକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବହିଁର ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଜୁଅ' ନ ମିଳଲେ 'ଜୂଅ' ସେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ସେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ସେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ସେଖିବେ ।

ଖୋଲ୍ଲସା—ବୈଦେ. ବ୍ରଣ. ଓ ବ—(ଆ. ଖୁଲ୍ଲ; ଖୁଲ୍ଲସା)—
Kholāssā ଖୁଲ୍ଲସା (ଦେଶ)
ଖୁଲାସା Khulāssā (See)
ଖୁଲାସା

ମନ୍ଦୁର୍ଷ ବାଲୁକ ସେ କଥା ଖୋଲ୍ଲସା (ବଣ. ୪) କଲ୍ ଲେଣି ଯାଇ ନାଦାନ୍ତ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଖୋଲି—ସଂ. ବ. (ଖୋଲ ଧାତୁ + ଇ)—ତୂଣୀର; ତୂଣୀ—
Kholi Quiver for arrows.

ଖୋଲ ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖୋଲ)—୧ । ବଲ୍ଲଲ; ଗେଣ୍ଡା—
ଖୋଲ 1. Rind; bark.
୨ । ଶୁଖିଲା ଘା ରୁ ଖୁଡ଼ିବା ଚମ ବା ବଲ୍ଲଲ—
2. The skin or slough cast off a healing sore.

ଖୋଲି—ଦେ. ବ.—୧ । ଛୋଟ ନଦୀ ବା ଚାଗି—
Kholi 1. A small chisel of carpenters.
୨ । (ସଂ. ଖୋଲ)—ଛୋଟ ତୁଡ଼ିଆ ବା ମାଟି ଗିନା—
2. A small earthen pot.
୩ । (ସଂ. ଖଣ୍ଡ) ପବ୍ବତ ବା ଜଙ୍ଗଲର କନ୍ଦର; ଖୋଲ—
3. Narrow gully in a hill or jungle.

ଖୋଲିକରି କହିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ସ୍ପଷ୍ଟ କର କହିବା—
Kholikari kahibā To speak plainly.
ଖୁଲେବଲା
ଖୁଲକର ବୋଲନା

ଖୋଲିତାଡ଼ି—ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ରଣ.—ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖରୂପେ; ଭଲ ଭଲ କର୍
Kholitārdi (କୌଣସି କଥା ବୁଝିବା)—(to enquire into a matter) Minutely.

ଖୋଲିବା—ଦେ.କ୍ରି.—୧ । (ସଂ. ଖନ ଧାତୁ; ଭୁକ. ପ୍ରା— ଖୁଡ଼ ଧାତୁ)—
Kholibā ଖନନ କରିବା; ମାଟିରେ ଗର୍ତ୍ତ କରିବା—
ଖୋଁଡ଼ା 1. To dig; to cut a pit in the earth.
ଖୋଦନା ୨ । (ସଂ. ଖୁଦ୍ ଧାତୁ) ଖୋଦନ କରିବା; କାଠ ପଥର-ଆଦରେ ଦ୍ରଢାର ସାହାଯ୍ୟରେ ଗର୍ତ୍ତ, ଅକ୍ଷର ବା ମୂର୍ତ୍ତି ଅଙ୍କନ କରିବା—2. To engrave.
୩ । (ଆ ଖୁଲ୍ନା) ଘରର ଗୋପନୀୟ ବିଷୟ ବା ଗୁପ୍ତ-ଛିଦ୍ରକୁ ପଦାରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା; ଖୋଲିଦେବା—
3. To expose another's faults; to expose another's family-secrets.
(ଯଥା— ଗଇ ଖୋଲିବା ।)
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ହୃଦୟରେ ଗୁରୁତର ଆଘାତ (କଷ୍ଟ) ଜନ୍ମାଇବା—
4. (figurative) To cause intense mental pain.
ତତନ-ଶରେ ଖୋଲୁଅଛ ମୋର ଗାତ୍ର । କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।
୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପ୍ରବେଶ କରିବା—
5. (figurative) To enter.
ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ବାଣର ମୂନ କର୍ଣ୍ଣଙ୍କର
କର୍ଣ୍ଣମୂଳ ଖୋଳଚ ଆହେ ଯଦୁବୀର । କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୬ । (ସଂ. ଖନ ଧାତୁ) ଉପାଡ଼ିବା; ଉତ୍ପାଟିତ କରିବା—
6. To root out; to pull off.
ଅମର ଦନ୍ତ ବନମାଳୀ, ତୁ ଏହା କେଇଥରୁ ଖୋଳ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଖୋଲିବା—ବୈଦେ. କ୍ରି. (ଆ. ଖୁଲ୍ନା)—୧ । (ସକର୍ମକ) ଉତ୍ପାଟନ
Kholibā କରିବା; ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରିବା; ଆବରଣ ମୁକ୍ତ କରିବା;
ଖୁଲା ମେଲ୍ଲ କରିବା—1. To open; to uncover.
ଖୁଲନା; ଖୋଲନା ୨ । (ସକର୍ମକ) ବନ୍ଧନରୁ ଫିଟାଇବା—
2. To untie; to unloosen.
୩ । (ସକର୍ମକ) ଗୁପ୍ତ ବିଷୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
3. To publish a hidden thing; to bare.
୪ । (ସକର୍ମକ) ଯୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା ବସ୍ତୁର ଅଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ ପୃଥକ୍ କରିବା—4. To separate the parts of a composite thing.
୪ । (ସକର୍ମକ) (କୌଣସି ବିଷୟକୁ) ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ବୁଝାଇବା—
4. To explain.
୫ । (ଅକର୍ମକ) (ଆବୃତ ପଦାର୍ଥ) ଉନ୍ମୁକ୍ତ ହେବା—
5. To be uncovered.
୬ । (ଅକର୍ମକ) ଅବସର ବା ଛୁଟିପରେ କଚେରୀ ଓ ସ୍କୁଲ ଆଦର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେବା; ଫିଟିବା—
6. (schools, offices) To open after holidays.
୭ । (ଅକର୍ମକ) ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯିବା; ସୁଦୃଶ୍ୟ ହେବା—
7. To look beautiful.
୮ । (ସକର୍ମକ) ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା; ନୂଆନ କର୍ ବସାଇବା; ନୂଆ ଅନୁଷ୍ଠାନ ବା କର୍ମ ଆରମ୍ଭ କରିବା—
8. To found; to set up anew; to begin a work or institution.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସକର୍ମକ)—ଖୋଲବା (ଦେଶ)
Kholibā (See)

ଖୋଲିମି—ଦେ. ବ—କାଠରେ କମ ବା କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଖୋଳିବା ନମନ୍ତେ
Kholimi ବଢ଼େଇଙ୍କର ବଙ୍କାଗ୍ର ଛୁଦ୍ର ନଦାଣ ବା ଚାଗି—
ଖୋଲବାଟାଲୀ A small round-edged narrow chisel
ଖାଲିଆ used for engraving delicate images on wood or stone.

ଖୋଲେଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ସ୍ୱଦୋଷ ପ୍ରକାଶରେ ସଦ୍ଭାପୃତା କରିବା;
Kholei hebā ନଜେ ପ୍ରଥମେ କଳର ସୂଚନାଦ୍ଦ କରିବାଦ୍ୱାରା ଅପରର ଦୁର୍ଗୁଣ ପ୍ରକାଶ କରିବା ନମନ୍ତେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବାଧ୍ୟ କରିବା—To provoke a person to expose one's ownself.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଲ୍ଲ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	୍	ନ୍

ଖୋସ୍ (ଇତ୍ୟାଦ)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା) —ଖୁସ୍ ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Khos (etc) Khus etc (See)

ଖୋସଣି—ଦେ. ବ—୧ । ପିନ୍ଧିବା ଲୁଗାକୁ ଦେହରେ ଦୃଢ଼ କର ଅଝଟକାଇ ରଖିବା ନମନ୍ତେ ଅଣ୍ଟାପାଖରେ ପଡ଼ିବା ଗଣ୍ଠି ଟାଁକ୍ ବା ଖୋସିବା ଅଂଶ; ପରିହିତ-ବସ୍ତ୍ର-ବନ୍ଧନ-ଗ୍ରନ୍ଥି—
गिरह; गाँठ 1. Knot of cloth tucked round the loins while wearing a cloth.

୨ । ଅଣ୍ଟାରେ ଲୁଗା ଖୋସିବା—2. Tucking of cloth; act of tying a knot at the waiste.

୩ । ଲାଞ୍ଚ; ଉତ୍କୋଚ—3. Bribe; illegal gratification.

୪ । ଗୁଡ଼ଆମାନେ ବଣାରେ ଥିବା ଟାଣୁଆଁ ଗୁଡ଼କୁ ଖୋଳିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଲୁହାର ଖ୍ରେଣ୍ଟ ଖଣ୍ଡ—
4. A small long iron-rod to dig hard molasses from a pot.

ଗ୍ରାଦେ (ଫିନ୍ଦ୍ରଭୂମ) ବ—ଲୁହାଖଡ଼କା—
The frying iron-rod.

ଖୋସଣିଗୁଞ୍ଜା—ଦେ. ବ— ଅଣ୍ଟାଗୁଞ୍ଜା; ଲାଞ୍ଚ—
Khosaṇiguṇjā Bribe.

ଖୋସଣିଫିଟା (ଭୋଜନ)—ଦେ. ବଣ—ଅତିରିକ୍ତ (ଭୋଜନ)—
Khosaṇiphiṭā Excessive (eating).
ଟାଁକ୍‌ଖୋଲା [ଦ୍ର—ଯଥା-ଖୋସଣିଫିଟା ଭୋଜନ=ଯେଉଁ ଭୋଜନ କଲେ ଭୋଜନାଧିକ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ପେଟର କଲେବର ବଢ଼ି ଯିବାରୁ ପେଟ ମଝିରେ (ଲାହ ଉପରେ) କସିକରି ପିନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ଲୁଗାକୁ ଢିଲା କରିବା ପାଇଁ ଖୋସଣି ଫିଟାଇବା ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ।]

ଖୋସଣି ଫିଟାଇବା—ଦେ. କି—ଅଣ୍ଟା ନକଟରେ ପଡ଼ିଥିବା ପିନ୍ଧା ଲୁଗାର ଖୋସଣି ଶିଥିଳ କରିବା; ଖୁରୁଟେଇବା—
Khosaṇi phiṭāibā To slacken the loin-cloth by untying the knot.
ଟାଁକ୍‌ଖୋଲା गिरहखुलना, गाँठखुलना

ଖୋସଣି ମାରିବା—ଦେ. କି—୧ । ପିନ୍ଧିବା ଲୁଗାକୁ କସି କରି ପିନ୍ଧିବା ନମନ୍ତେ ପିନ୍ଧା ଲୁଗାର ଅଂଶକୁ ଦୃଢ଼କରି ଟାଁକ୍ ମାରା ଅଣ୍ଟାର ଏକପାଖରେ ଖୋସିବା—1. To tie the loin-cloth into a knot after tucking it round the waist.
शिरहमारना

୨ । ଖୋସିଣିଗଣ୍ଠି ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି କ୍ଷୁଦ୍ର ପଦାର୍ଥ (ଯଥା— ଟଙ୍କା, ପଇସା, କଉଡ଼ି, ଚାବି ଇତ୍ୟାଦି) ରଖିବା—
2. To put any small article (e.g. cash etc) in the knot of the waist-cloth.

ଖୋସଲା—ଗ୍ରାଦେ (ମେଦିନୀପୁର) ବ—କୋଶଲାଶାଗ—
Khosalā A species of pot-herbs.

ଖୋସା—ଦେ. ବ (ଫ. କୋଷ)—୧ । ନଡ଼ିଆଫୁଲର ବୃଦ୍ଧ ବା ଖଣ୍ଡାର ଖାପଭଳ ଖୋଳ; ନଡ଼ିଆ ଚଉଁର ଯେଉଁ କୌକାବୃଦ୍ଧ ଚୁମରୀ, ଚୁମୁରୀ, ଚାଁପ ଖୋଳରୁ ପ୍ରଥମେ ବାହାରେ —
1. The sheath or capsule from which cocoanut chauries burst forth before the flowers develop into fruits.

ଖୋସା ୨ । ଫଳ, ଶସ୍ୟାଦିର ଆବରଣ, ଚେପ୍ପା ବା ଗ୍ଲଳ—
छिलका 2. Husk, rind, peel or skin of a fruit.

କୋୟା ୩ । ପଣସ, ଲେମ୍ବୁଆଦିର ଫୁଟ—
कोया 3. Seed-capsule of jack, orange etc.

୪ । ଏକପ୍ରକାର ଖଜା ବା ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—
4. A kind of sweetmeat.

ଖୋଁପା ୫ । କବରୀ ବା ଜୁଡ଼ା (କେଶରେ ଗଣ୍ଠି ପକାଇ ସାର ଉଲ୍ଟା
खोपा ଗଣ୍ଠିକୁ ଲେଉଟାଇ ନେଇ କେଶ ମଧ୍ୟରେ ଖୋସି ଦେଲେ ଯେଉଁ ଜୁଡ଼ା ହୁଏ ତାହାକୁ ଖୋସା କହନ୍ତି)—
5. Chignon; hair dressed into an inverted knot.

ଯାହାର ଅଧିକୃତ ଦେଇଥାଏ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଖୋସା ଉପରେ ଝଟ୍ଟାଗୁଣ୍ଡାକୁ ରେ—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଖୋସାଇବା—ଦେ. କି—ଖୋସିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Khosāiba Causative form of Khosibā.

ଖୋସାଣି—ବୈଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—୧ । ଖ୍ରେଣ୍ଟ ଖ୍ରେଣ୍ଟ ଗଛର ମୂଳ ନକଟସୁ ମାଟିକୁ ଖୋଳିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଖଣ୍ଡ—
Khosāṇi 1. A small instrument for digging the earth round the foot of a plant lightly.

୨ । ଗଛର ମୂଳନକଟରୁ ମାଟିକ ଖ୍ରେଣ୍ଟ ଖଣ୍ଡଦ୍ୱାରା ଶିଥିଳ କରିବା; ଖୁରୁଟେଇବା—2. Digging the earth lightly to turn it up.

ଖୋସାମତ—ଦେ. ବ (ଉଲ. ଫା. ଖୁଶ୍‌ଆମଦ୍)—
Khosāmata ଖୁସାମତ୍ (ଦେଖ)
Khusāmat (See)

ଖୋସାମତିଆ—ଦେ. ବଣ—ଖୁସାମତିଆ (ଦେଖ)
Khosāmatiā Khusāmatiā (See)

ଖୋସାମଦ—ଦେ. ବ—ଖୁସାମତ୍ (ଦେଖ)
Khosāmada Khusāmat (See)

ଖୋସାମଦିଆ—ଦେ. ବଣ—ଖୁସାମତିଆ (ଦେଖ)
Khosāmadiā Khusāmatiā (See)

ଖୋସାମଦିଆଙ୍କ ଆଗ ପଛ କହିଲେ—ଜାଲଜଣ୍ଟ ଦାଶ. ପିଲଙ୍କ ସ୍ୱମାସ୍ପର୍ଶ ।

ଖୋସାଫୁଲା—ଦେ. ବ—ଶୁଖିଲା ନଡ଼ିଆ-ଖୋସା ବା ଶିଘୁକୁ ସରୁ ସରୁ କରି ଚରି ସେଥିରେ ଚଢ଼ା ବନ୍ଧାଯିବା ଅଝଟା ବା ବଡ଼ିଆ (ଏହା ଧୂଆଁରେ ମଶା ରହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।)—

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୍ରତ ୧ ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚତୁର୍ଥ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଧାରଣେ ଚତୁର୍ଥରେ ବହୁତ ବପଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଏ' ଖୋଜବେ; 'କୃଷ' ନ ମିଳରେ 'କୃଷ' ଖୋଜବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳରେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

A faggot made of the fibres of cocoanut branch-sheaths.

ଖୋସିଆଣି—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଖୋସାଣି (ଦେଖ)
Khosiāṇi — Khosāṇi (See)

ଖୋସିବା—ଦେ. କି (ଫ. କୋଷ)—୧ । କୌଣସି ଶ୍ଲେଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥକୁ ଗୁପ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଲୁଗୁଇକର ରଖିବା—
Khosibā
ଖୁଁଜା
ଖୋଁସନା
1. To keep a small thing concealed.

ଅନ୍ଧାର ଘରେ କାଣୀ ବଲଦେ, ଯାହା ପାଉଥାଏ ଅନ୍ଧାରେ ଖୋସେ—ଚଗ ।

୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଗୁଞ୍ଜିବା—
2. To put a thing inside the fold of another.

ଗାତରୁ ଉଷେ, ଗାତ ନେଇକର ଗୁଳରେ ଖୋସେ—ଚଗ ।

୩ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ (ଯଥା—ଲୁଗାର ଫେର, ବାଳର ଗଣ୍ଠି) କୁ ଲେଉଟାଇ କର୍ ମାରିବା—
3. To tuck up by giving a turn.

୪ । ଶ୍ଲେଷ୍ଟ ଖଣ୍ଡରେ ଗଛମୂଳ ନକଟର ମାଟିକୁ ଲେଉଟ-ପାଉଟ କର୍ ଶିଥିଳ କରିବା—
4. To slacken the earth round the foot of a plant by digging and turning it up lightly.

୫ । (ଆଖି) ଉପରକୁ ଟେକିବା—
5. To turn (eyes) upwards.

ଚୁମ୍ବନ ଚୁମ୍ବି ମୋ ଅଧର ବଦନେ ଘାଁ ନେତ୍ରଭଙ୍ଗ ଖୋହି—ବବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଖ୍ୱାଇବା—ଦେ. କି—ଖୁଆଇବା (ଦେଖ)
Khwāibā — Khuāibā (See)

ଖ୍ୱାନ୍‌ଚା—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ପତ୍ରଚ; ଦୋକାନରେ ମିଠାଇଆଦ ସଜାଇବା ଓ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନଙ୍କ ନକଟକୁ ମିଷ୍ଟାନ୍ନାଦ ଉପହାର ଦେବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଧାତୁର ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଥାଳ—
Khwānchā
ଖୋୟାଞ୍ଚା
ଖାନ୍‌ଚା
Big metal-plate or tray in which sweetmeats are arranged for sale or present.

ଖ୍ୟା (ଧାତୁ)—ଫ—୧ । କହିବା—
Khyā (root) 1. To tell.

୨ । ପ୍ରଚାରକରିବା—
2. To declare; to publish.

୩ । ନାମରେ ଖ୍ୟାତି ହେବା; କୁହାଯିବା—
3. To be called or styled.

୪ । ବଖ୍ୟାତ ହେବା—4. To be famous.

୫ । ଜ୍ଞାତ ହେବା—5. To be known.

ଖ୍ୟାତ—ଫ. ବ୍ରଣ. (ଖ୍ୟା ଧାତୁ=କହିବା+କର୍ମ. ତ)—୧
Khyāta
(ଖ୍ୟାତ—ବ)
୧ । କଥିତ—1. Spoken.

୨ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ; ବଖ୍ୟାତ—
2. Renowned; famous; celebrated;

କାଁ ଦୋଇଣ ଖଡ଼ ଦୋଇଲେ ବଲରେ—କୃଷ୍ଣଦ. ମତ୍ତ ଭାରତ. ଅଶ୍ୱ ।

୩ । ପ୍ରକାଶିତ; ସବ୍ଦତ୍ର ଘୋଷିତ; ପ୍ରକଟିତ—
3. Widely published.

୪ । ନାମରେ ଡକା ଯାଉଥିବା; ଆଦୃତ—
4. Called; styled; termed.

୫ । ଜ୍ଞାତ—5. Known.

ଫ ବ. (+ଭାବ. ତ)—୧ । ଘୋଷଣା—
1. Proclamation.

୨ । ଉଲ୍ଲେଖ—2. Mention (Apte).

ଖ୍ୟାତଗର୍ହଣ—ଫ. ବ୍ରଣ. ଷୁ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖ୍ୟାତ=ପ୍ରସିଦ୍ଧ+ଗର୍ହଣ =ନିନ୍ଦା)—ଯାହାର ନିନ୍ଦା ଲୋକରେ
Khyātagarhaṇa
(ଖ୍ୟାତଗର୍ହଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ବଖ୍ୟାତ, ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବା ଘୋଷିତ ହୋଇଅଛୁ; ଲୋକନିନ୍ଦିତ—Notorious.

ଖ୍ୟାତନାମା—ଫ. ବ୍ରଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଖ୍ୟାତ+ନାମନ୍; ୯ମା. ୧ବ)—
Khyātanāmā
ଲୋକପ୍ରସିଦ୍ଧ—Famous.

ଖ୍ୟାତବ୍ୟ—ଫ. ବ୍ରଣ. (ଖ୍ୟା ଧାତୁ+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—୧ । କଥିତବ୍ୟ—
Khyātabya
1. To be styled or called; to be told.

୨ । ବଖ୍ୟାତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—
2. Fit to be famous.

ଖ୍ୟାତାପନ୍ନ—ଫ. ବ୍ରଣ. ଷୁ. (ଂପ୍ରା ତତ; ଖ୍ୟାତ+ଆପନ୍ନ)—ବଖ୍ୟାତ;
Khyātāpanna
(ଖ୍ୟାତାପନ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ପ୍ରସିଦ୍ଧ—Famous.

ଖ୍ୟାତି—ଫ. ବ. (ଖ୍ୟା ଧାତୁ+ଭାବ. ତ)—୧ । ପ୍ରସିଦ୍ଧି; ଯଶଃ—
Khyāti
(ଖ୍ୟାତ—ବଣ)
1. Fame; glory; celebrity; renown; reputation.

୨ । ନାମ—2. Name; appellation.

୩ । ଉପାଧି—3. Title.

୪ । ପ୍ରଶଂସା—4. Praise.

୫ । ଜ୍ଞାନ—5. Knowledge (Apte).

୬ । ବର୍ଣ୍ଣନ; ଉଲ୍ଲେଖ—6. Narration (Apte).

ଖ୍ୟାତିକର—ଫ. ବ୍ରଣ. (ଖ୍ୟାତି+କୃ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ
Khyātikara
ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରେ—Glorious.

ଖ୍ୟାତିଜନକ—ଫ. ବ୍ରଣ. (ଖ୍ୟାତି+ଜନ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Khyātijanaka
ଖ୍ୟାତିକର (ଦେଖ)
Kyātikara (See)

ଖ୍ୟାତିବନ୍ତ—ଗ୍ରା. ବ୍ରଣ. (ଫ. ଖ୍ୟାତିମତ୍)—
Khyātibanta
ଖ୍ୟାତିମାନ୍ (ଦେଖ)
Khyātimān (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଦ	ଉ	ଋ,ୠ	ଟ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୦,୨	ଇ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ଦ

ଖ୍ୟାତିବିରୁଦ୍ଧତା—ସ. ବ—ଅର୍ଥଦୋଷବିଶେଷ —
Khyātibiruddhatā A fault in composition.

[ଦ୍ର—ଶ୍ଳୋକପ୍ରସିଦ୍ଧ ବା କବିସମୟପ୍ରସିଦ୍ଧ ବିଷୟ ବିପରୀତ-ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେଲେ ଏହି ଦୋଷ ହୁଏ, ଯଥା --

ରବିଙ୍କରେ ସ୍ଥାନ କରିଲ ପଦ୍ମର
ଶଙ୍କିତ ମୃଣାଳ ଗଳେ ଶୋଭ ପାଏ—ମୃଚ୍ଛକଟିକ. ନବକ ।]

ଖ୍ୟାତିମନ୍ତ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଖ୍ୟାତିମତ୍)—
Khyātimanta ଖ୍ୟାତିମାନ୍ (ଦେଖ)
Khyātimān (See)

ଖ୍ୟାତିମାନ୍—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଖ୍ୟାତି + ମତ୍ ; ୧ମା. ୧ବ.)—
Khyātimān ପ୍ରସିଦ୍ଧ—Renowned; famous.
(ଖ୍ୟାତିମତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖ୍ୟାତ୍ୟାପନ୍ନ—ସ. ବିଣ. (ଂସ୍ଥା ଭୂତ ; ଖ୍ୟାତି + ଆପନ୍ନ)—
Khyātyāpanna ପ୍ରସିଦ୍ଧ; ଜଗଦ୍ବିଖ୍ୟାତ—
World-famed; famous.

ଖ୍ୟାପକ—ସ.ବିଣ. ପୁଂ.(ଖ୍ୟା ଧାତୁ + ଣିଚ୍ = ଖ୍ୟାପି ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)-
Khyāpaka ୧ । ପ୍ରଚାରକ; ଘୋଷଣାକାରୀ—
(ଖ୍ୟାପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Publishing; declaring.
୨ । ପ୍ରକାଶକ—2. Divulging.
୩ । ବିଖ୍ୟାତକାରୀ—3. Celebrating.

ଖ୍ୟାପନ—ସ. ବ. (ଖ୍ୟା ଧାତୁ + ଣିଚ = ଖ୍ୟାପି ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Khyāpana ୧ । ଘୋଷଣା—1. Publication.
୨ । ପ୍ରଚାର—2. Declaration.
୩ । କୀର୍ତ୍ତନ; କଥନ— 3. Speaking.
୪ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ କରିବା—4. Celebrating.

ଖ୍ୟାପନା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଖ୍ୟାପନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Khyāpanā ଖ୍ୟାପନ (ଦେଖ)
Khyāpana (See)

ଖ୍ୟାଲ—ବୈଦେ. ବ—ଖିଆଲ (ଦେଖ)
Khyāla Khiāla (See)

ଖ୍ରଚ—ଗ୍ରା. ବ. (କଚ୍ଚଡ଼ା)—ଖରଚ (ଦେଖ)
Khracha Kharacha (See)

ଖ୍ରିକୋ—ଦେ. ଥ—ଖିରକୋ (ଦେଖ)
Khriko Khiriko (See)

ଖ୍ରିଶ୍ଚିଆନ୍—ବୈଦେ. ବ ଓ ବିଣ. (ଇଂ. ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍)—
Khrischiān ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ (ଦେଖ)
Khrishtiān (See)

ଖ୍ରୀଷ୍ଟ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଖ୍ରାଇଷ୍ଟ୍ ; ଖ୍ରୀଷ୍ଟ)—ଯିଶୁ—
Khrīshta Jesus Christ.
ଖ୍ରୀଷ୍ଟ
ଖ୍ରୀଷ୍ଟ, ଈସା ·

ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ—ଦେ. ବ—ଯୀଶୁଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଧର୍ମ—
Khrīshtadharma Christianity.
ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଧର୍ମ
ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଧର୍ମ

ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯୀଶୁଙ୍କର ଜନ୍ମର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ସମୟ—
Khrīshtapūrba 1. B C.; before Christ.
ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୨ । ଯୀଶୁଙ୍କର ଜନ୍ମର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ବର୍ଷ—
ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ 2. The year before Christ.

ଖ୍ରୀଷ୍ଟମସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—
Khrīshtamas ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦୀୟମାନଙ୍କର ବର୍ଷର ଅସମ୍ଭର ମାସ ୨୫
ଖ୍ରୀଷ୍ଟମାସ ତାରିଖରେ ହେବା ଉତ୍ସବ (ସେ ଦିନ ଯୀଶୁ-
ବଡ଼ଦିନ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ)—
Christmas

ଖ୍ରୀଷ୍ଟମସ୍ କାର୍ଡ଼—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—
Khrīshtamas kārd ଖ୍ରୀଷ୍ଟମସ୍-ପର୍ବ ଉପଲକ୍ଷରେ ବନ୍ଧୁମାନେ
ଖ୍ରୀଷ୍ଟମାସ କାର୍ଡ଼ ପରସ୍ପର ନିକଟକୁ ପଠାଇବା ମଙ୍ଗଳକାମନା-
ଖ୍ରୀଷ୍ଟମାସ କାର୍ଡ ସୂଚକ ପତ୍ର (ଏ ପ୍ରଥା ୧୮୪୫ ସାଲରେ
ଇଂଲଣ୍ଡବାସୀ ସାର୍ ହେନେଲ୍ସ କୋଲ୍ ପ୍ରଥମେ
ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ଥିଲେ)—Christmas-card.

ଖ୍ରୀଷ୍ଟମସ୍ କେକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—
Khrīshtamas kek ପୁଡ଼ିଙ୍ଗ୍; ଖ୍ରୀଷ୍ଟମସ୍-ଉତ୍ସବରେ ପାରିବାରିକ
ଖ୍ରୀଷ୍ଟମାସ କେକ ଭୋଜରେ ଖୁଆଯିବା ବଡ଼ ପିଠା—
ଖ୍ରୀଷ୍ଟମାସ କେକ Christmas cake and pudding.

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ—ଦେ. ବ. (ଇଂ. ଖ୍ରୀଷ୍ଟ + ସ. ଅବ୍ଦ)—
Khrīshtābda ଯୀଶୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କ ଜନ୍ମଠାରୁ ଗଣା ଯାଉଥିବା ବର୍ଷ—
ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ A. D; year computed from the birth
ଇସାଇ ସନ of Jesus Christ.

[ଦ୍ର—ମୋଟାମୋଟି କହିବାକୁ ଗଲେ ଶକାବ୍ଦରେ ୭୯ ଯୋଗ କଲେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଧର୍ତ୍ତ ପଡ଼େ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଜାନୁଆରୀମାସରୁ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ! ଓଡ଼ିଆ ସନ କନ୍ୟା ବା ଅଶ୍ୱିନ ମାସରୁ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ।]

ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍—ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ଖ୍ରୀସ୍ତାନ୍—
Khrīshtiān Christian.
ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଖ୍ରୀଷ୍ଟ-ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ—
ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ, ଇସାଇ Professing Christianity.
(ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ—ଦେ. ବିଣ. (ଇଂ. ଖ୍ରୀଷ୍ଟ + ସ. ତଦ୍ଧିତ ଈୟ) —
Khrīshtīya ଯୀଶୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ Relating to Christ.
ଇସାଇ

ଖ୍ରୀଷ୍ମସ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଖ୍ରୀଷ୍ଟମସ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Khrīshmas (etc) Khrīshtamas etc (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଧରାଉ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଭାବେ ଏ ଭୂଖାବୋଖରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୁଳୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୁଳି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଗ

ଗ—ଚତୁର୍ଥ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ—The third consonant of Sanskrit and Oriya; corresponding to the hard (gutteral) sound of the English letter 'G'

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ କଣ୍ଠ; ଏହା କ ବର୍ଗର ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ ।]

ସଂ. ବି. (ଗୈ ଧାତୁ=ଗାନ କରିବା; ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

୧ । ଗଣେଶ—1. Gaṇeśa, the younger son of Mahādeba.

୨ । ଗନ୍ଧର୍ବ—2. A class of Heavenly Beings expert in singing and music.

୩ । ଗଗନ—3. Sky.

୪ । (+ଭାବ. ଅ) ଗାନ—4. Singing.

୫ । (+କର୍ମ. ଅ) ସଙ୍ଗୀତ; ଗୀତ—5. Song.

୬ । (ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ସୁମେରୁ—

6. The Sumereu Mountain.

୭ । ସ୍ୱର୍ଗ—7. Heaven.

୮ । ଗୁରୁ—8. Preceptor; teacher.

ସଂ. ଉଣ. ପୁଂ—୧ । (ଗୈ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଗାୟକ; ଗାନକାରୀ—1. Singing.

୨ । (ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଏହି ଆକାର ଧାରଣ କରେ, ଯଥା—ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗ, ଶୀଘ୍ରଗ)—ଗତିକାରୀ; ଗମନକାରୀ—

2. (a suffix) Going; moving.

ଗ୍ରା. ବି—ଗଅ (ଦେଖ)

Gaa (See)

ଗଅ—ଗ୍ରା. ବି. (ଶିଶୁବଚନ) (କଥା କହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରୁଥିବା ଶିଶୁମାନେ 'ଗୁହ୍ୱ' ବୋଲି ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ନ ପାରି 'ଗ' ବା 'ଗଅ' ବୋଲି କହନ୍ତି)—୧ । ଗୁହ୍ୟ; ମଳ—

Gaa ଶ୍ଳ

1. Night-soil.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଶିଶୁର ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ପଦାର୍ଥ—2. (figurative) A thing which should not be touched by an infant.

[ଦ୍ର—ଶିଶୁମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଯେଉଁ ବସ୍ତୁ ଛୁଇଁବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ବୋଲି ମାଆଆଦ ମନେ କରନ୍ତି, ଶିଶୁ ସେ ବସ୍ତୁକୁ ଧରିବାକୁ ଗଲେ ମାଆମାନେ କହିଥାଆନ୍ତି; ଏହାକୁ ଧରନାଁ ! ଛିଃ ! ଗଅ ।]

୩ । ମଇଳା ପଦାର୍ଥ—

3. A dirty thing; a filthy article.

ଗଅଁ ଗଅଁ—ଦେ. ବି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ଭୁଲ—ଇଂ. ଗ୍ରୋନ୍)—

Gaañgaañ ୧ । ବଶେଷ ପ୍ରହାର ଓ ମୂର୍ଚ୍ଛାଦଜନିତ କଷ୍ଟଯୋଗୁଁ ଗୋଂଗୋଁ, ଗୋଁ ଗାଁନି ମନୁଷ୍ୟ ବା ପଶୁ କଣ୍ଠରୁ ଯେଉଁ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଓ ଦୀର୍ଘ କରାହ ଧ୍ୱନି ବାହାରେ—1. A person's or an animal's groaning sound (due to pain caused by excessive beating or fit of any illness.

ଗଅଁ ଠଗଣ୍ଠିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି ବିଶିଷ୍ଟ)—ବହୁଗ୍ରନ୍ଥିଯୁକ୍ତ (ଲୁଗା)—

Gaañṭhaganṭhiā (cloths) Full of knots.

ଗଅ ଠଗଣ୍ଠିଅ କଲମ ଗଣ୍ଠିଅ ଗଣ୍ଠିକେ ଧରଇ କଶି,
କୋଉ ପାଥନ୍ତଙ୍କ ଦୂଅ କ ଉମେ ଠାଆରେ ନ ବସ ଅସି ।
ବାଳକାମାନଙ୍କ ଦୂଅଁ ଉପୁଜେଇଁ ଗୀତ ।

ଗଅଁ ଠଗଣ୍ଠିଆ ପାଟ—ଗ୍ରା. ବି. (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ)—ଛିଣ୍ଡା କନା—

Gaañṭhaganṭhiā pāṭa Rags; tattered clothes.

ଗଅଁ ତି—ଦେ. ବି.—ଗଇନ୍ତି (ଦେଖ)

Gaañti Gainti (See)

ଗଅଁ ତିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ଗ୍ରାମାଧ୍ୟପତ୍ତ)—୧ । ଗ୍ରାମର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରଜାସ୍ୱ କର ଆଦାୟ କର ପ୍ରଜକୋଷରେ ଦାଖଲ କରିବାପାଇଁ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—

Gaañtiā 1. The Revenue-collector of a village.

୨ । ଗଉଣ୍ଟିମେଣ୍ଟ୍‌ଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କୌଣସି ଗ୍ରାମପକ୍ଷରୁ ପ୍ରଜାସ୍ୱ ବ୍ୟବହାର କରିବା ପାଇଁ ଗଉଣ୍ଟିମେଣ୍ଟ୍‌ଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—2 Village head man.

ଗାଁ ଚଉଁତିଆ ସଉଜେ ରଜା—ଉଡ଼ ।

ଗଅଁ ଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ.—(ସଂ. ଗ୍ରାମ୍ୟ;ଗ୍ରାମୀଣ)—

Gaañli ୧ । ଗ୍ରାମ୍ୟ; ଗାଉଁଲି—1. Belonging to a village.

୨ । ମଫସଲିଆ—2. Living in mofassal.

୩ । ଏକ ଗ୍ରାମବାସୀ—

3. Living in or resident of the same village.

ଗଅଁ ଲିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ.—ଗଅଁ ଲି (ଦେଖ)

Gaañliā Gaañli (See)

ଗଅଁ ଲିଧାନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ଗ୍ରାମ୍ୟ+ଧାନ)—

Gaañlidhān ଏକପ୍ରକାର ସୁଗନ୍ଧ ଶାରଦଧାନ—

A species of winter-paddy.

ଗଅତ୍—ଗ୍ରା. ବି. (ଭୁଲ—ସଂ. ଗତ)—ଗତବର୍ଷ; ଗୋଦସ୍ତା—

Gaat Last year.

ଗଅଦ—ଗ୍ରା. ବି. ଓ ବିଣ.—ଗହଦ (ଦେଖ)

Gaada Gahada (See)

ଗଅଦି—ଗ୍ରା. ବି—ଗହଦି (ଦେଖ)—

Gaadi Gahadi (See)

ଗଅନ୍ତି—ଦେ. ବି.—ଗଇନ୍ତି (ଦେଖ)

Gaanti Gainti (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ, ଷ	ଙ୍କ	ଇତ୍	ଉଅ	ଉ୍ଷ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଢ଼

ଗଅସ—ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବ—ଗୟସ (ଦେଖ)
Gaasa Gayasa (See)

ଗଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୂଥ=ମଳ)—୧ । କର୍ଣ୍ଣମଳ; କାନଗଇ—
Gai 1. Dirty matter of the ear; wax of the ear.
୨ । ବାଳକମାନଙ୍କର ଝାଡ଼ା ରୋଗ—
2 Infantile diarrhœa.
୩ । (ସଂ. ଗୁପ୍ତ) ଗୁପ୍ତ ଦୋଷ—
3. Secret or unpublished defect.
ଶୁଣ ଯମେମନେ ଦୁର୍ବଲେ ଜଗନାଥା,
ବୋଇଲେ ଗଇ ତାର ଅଛଇ ଶୁଣ ଥାହା । ପାଠାନ୍ତର. ଦୁର୍ଜ ଦୁଗୁଣ ।
୪ । ରକ୍ତା; ଦେହର ଅଂଶବିଶେଷରେ ଅଟକ ଯିବା ପବନ—
4. A stitch; acute spasmodic pain caused inside the body due to the suspension of the circulation of air in that part.
(ଯଥା—ମୋ ଖୁଆରେ ଗଇ ପଶିଛି ।)

ଗଇଁ—ଦେ. ବ—ବହୁତ କାମ କରିବା ଯୋଗୁଁ କାମ କରିବା ଅଙ୍ଗ (ଯଥା—ଆଙ୍ଗୁଠି, ବାହୁ, କାନ୍ଧ, ଖୁଆମୂଳ) ରେ ଜାତ ହେବା ବେଦନାଯୁକ୍ତ ବ୍ରଣବିଶେଷ—A painful boil on a joint or a limb due to over-work; corns.

ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର; ଫିଙ୍ଗୁମ୍ବ) ବ (ସଂ. ଜାମାତା)—
ଭଗିନୀପତି; ଉଣୋଇ—One's sister's husband.

ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦ୍ନୀପୁର) ବ—୧ । ଭଉଣୀର ଶଶୁର—
1. Sister's father-in-law.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକର ଭଉଣୀ-ଜୋଇଁ—2. Sister's husband.

ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ଅପଣାର ବଡ଼ ବା ସାନ ଭଉଣୀର ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଡାକିବାର ସମ୍ବୋଧନ—
A word used by a woman in addressing her sister's husband.

ଗ୍ରାଦେ. (କଟକ, କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା) ବ—ବହୁତ ମାଡ଼ ଖାଇବା ଯୋଗୁଁ ଅଙ୍ଗରେ ଜାତ ହେବା ବେଦନା—Pain due to excessive beating.

ଗଇଁଛଣୀ—ଦେ. ବ—୧ । ଗଇଛଣୀ (ଦେଖ)—
Gaiñchhiṇī 1. Gaichhiṇī (See)
୨ । ଗଉଛୁଣୀ (ଦେଖ)—
2. Gauchhuṇī (See)

ଗଇଁଛିବା—ଦେ. କି (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି+ଛିନ୍ନ)—ଦେହରେ ଛିନ୍ନକର ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବା—To wear a cloth by tucking it up with various tangles.

ଗଇଁଠା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଘୃଷ୍ଟିକ=ଘଷି; ଏହା ଘଷିପର ଦ୍ୱାଉରେ କଲାସିବାରୁ)
Gaiñṭhā —ଗୁଡ଼ୁଳ ଚୂନାରୁ ପ୍ରଥମେ ବାଙ୍କରେ ସିଝାଇ

ସିଦ୍ଧପିଠା ସେ ଖଲକୁ ଗୋଟା କଣ୍ଡ ବଳ ପରେ ପାଣିରେ ସିଝାଇ ଛଆର କରିବା ପିଠା; ଗେଣ୍ଡେଇ—A cake made of rice-flour boiled in steam.
ଅଳ ଖୁଦଗାର, କାର ଚଉଠା,
ପଥର ଉନର୍ ଗାସ୍ତଅଇଠା—ଭଉ ।

ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି)—ଦୁଇଖଣ୍ଡି ସୂତା ବା କନା ବା ଲୁଗା ଏକତ୍ର ଗଣ୍ଠି ପଡ଼ି ସଂଯୁକ୍ତ କର୍ ଯାଇଥିବା (ବସ୍ତ୍ର)—
(cloth) Consisting of two tattered pieces of rags or strings knotted together.

ଗଇଁଠାଇବା—ଦେ. କି (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥନ; ପ୍ରା. ଗଣ୍ଠନ)—୧ । ଦୁଇଖଣ୍ଡି ସୂତା, ଲୁଗା ବା କନାକୁ ପରସ୍ପର ସଂଯୁକ୍ତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଗଣ୍ଠି ପକାଇବା—1. To tie two pieces of strings, cloths or rags into a knot.
Gaiñṭhāibā
ଗାଁଠଦେଓୟା
ଗାଁଠନା
୨ । ଗଣ୍ଠି ପକାଇ ଏକାଧିକ ଲମ୍ବ ଓ କୋମଳ ପଦାର୍ଥକୁ ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ସଂଯୁକ୍ତ କରିବା—2. To tie up two pieces of pliant things into a knot.

ଗଇଁଠାଗଇଁଠି—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି)—
Gaiñṭhāgaaiñṭhi ୧ । ଯେଉଁ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ପିନ୍ଧିଥିବା ଲୁଗା ପରସ୍ପର
ଗାଁଠାଗାଁଠି ଗଣ୍ଠିଦ୍ୱାରା ଆବଦ୍ଧ ହୋଇଥାଏ—
1. Having one's cloth tied to another's by the ends.
୨ । ପରସ୍ପର ଗଣ୍ଠି ପଡ଼ି ଛନାଛନ୍ଦ ହୋଇଥିବା—
2. Tied to or bound with each other.
୩ । ଛନାଛନ୍ଦ—
3. Knotted together; entangled.

ଦେ. ବ—ବହୁ ବସ୍ତୁକୁ ଗଣ୍ଠିଦ୍ୱାରା ସଂଯୁକ୍ତ କରିବା କର୍ମ—
Act of tying many things into knots.

ଗଇଁଠାଗଇଁଠି—ଦେ. ବଣ—ଗଇଁଠାଗଠିଁ (ଦେଖ)
Gaiñṭhāgaiñṭhi Gaiñṭhāgaaiñṭhi (See)

ଗଇଁଠାପାଉଁଶ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଘୁଣ୍ଟିକ=ବନସ୍ଥକଷ୍ଟଶ+ପାଂଶୁ; କିମ୍ବା ଗୋବଷ୍ଠା+ପାଂଶୁ)—ଗୋବର ଲଣ୍ଡିକୁ ଜାଳିଲେ ତହିଁରୁ ଯେଉଁ ପାଉଁଶ ହୁଏ—
Gaiñṭhāpāuñśa
ଘୁଂଟେପାଁଶ
ଗୋଇଁଟାରାଖ
Ashes produced by burning cowdung in its natural shape.

ଗଇଁଠାଳ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥିଳ)—ବରାବରସମସ୍ତରେ ବରାବର ବେଦରେ ବରର ହୃଦର (ପାଶ୍ୱ) ଓ କନ୍ୟାର ଓଢ଼ଣୀ (ବଲ୍ଲଘାଟ) କୁ ସଂଯୁକ୍ତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପକାଯିବା ଗଣ୍ଠି ବା ଗ୍ରନ୍ଥି—
Gaiñṭhāḷa
ଗାଁଠ
ଗଁଟବଂଧନ
Marital knot; knotting of one end of the bride's sheet with that of the bride-groom.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅଘର ପୃଷ୍ଠାରେ ଧୃତ ୧ ଚଲ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଲ୍ତି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ୱୈତ ରକ୍ଷା କରୁନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଲ୍ତି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳନ୍ତ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚଳି ରୂପଟର ୨ ବା ୧ ଚଲ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ସଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗଇଁଠାଲଫିଟା—ଦେ. ବ୍ୟ (ଫ. ଗ୍ରନ୍ଥିମୋଚନ)—
Gaiñṭhāḷaphiṭā ବବାହର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶୁଭ ଦ୍ୱିତୀୟା ଦିନ ଗାଁଠିଛାଡ଼ା ବର-କନ୍ୟାଙ୍କ ଉଦ୍ଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବନ୍ଧାଯନା ଦେବା ପରେ ବବାହ
ଗଁଟଖୋଲନା ବେଦିରେ ପାଶ୍ଚ ଓ ବଉଲଘାଟରେ ପକାଯାଇଥିବା ଗଇଁଠାଳ (ଗଣ୍ଠି) ଫିଟାଯିବା ବଧି—
The ceremony of untying the marriage-knot.
[ଦ୍ର—ଅନେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ବବାହର ଏକବର୍ଷ ପରେ ଏହି ବଧି ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ ।]

ଗଇଁମାଡ଼—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (କଃକ) ବ—ବେଳାସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରହାର; ଯେଉଁ ମାଡ଼ରେ ଗ୍ଲୋକ ଗଧ୍ୟାଁ ଦୋଇଯାଏ—
Gaiñmārḍa Excessive flogging; severe beating.

ଗଇଁମାରୁ—ଦେ. ବଣ—ଗଇମାରୁ (ଦେଖ)
Gaiñmāru Gaimāru (See)

ଗଇ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କର୍ଣ୍ଣରୁ ଖଡ଼କା ବା ନଖୁରୁଣିର ସହାୟତା ଦ୍ୱାର୍ ମଇଳ ବାହାର କରିବା—1. To bring out the wax from the ear.
ଇଜ୍ଜତ କରନା; ଖୋଲନା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୁପ୍ତ ଦୋଷ ବା କଳଙ୍କ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
2. (figurative) To publish or expose another's family-secrets or scandals.

ଗଇ ଖୋଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଇ କାଢ଼ିବା (ଦେଖ)
Gai kholibā Gai kāṛdhibā (See)

ଗଇଛୁଣୀ—ଦେ. ବ—୧ । ଅରଟର ଯେଉଁ କାଠିମାନଙ୍କ ଉପରେ ମାଲ-ଦଉଡ଼ି ଦଆଯାଏ ସେହି କାଠିରେ ପରସ୍ପରକୁ ଯୋଡ଼ି ଦେଇ ହୋଇ ଦଆ ଯାଇଥିବା ଦଉଡ଼ି—
Gaichhiṇī 1. The string which joins together the horns or spokes of a spinning wheel.
୨ । ଗଉଛୁଣୀ (ଦେଖ)
2. Gauchhuṇī (See)

ଗଇଝାଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ରୋଗ—
Gaijhārḍā Infantile dysentry or diarrhœa.

ଗଇଣ୍ଠା—ଦେ. ବ—ଗଇଁଠା (ଦେଖ)
Gaiṇṭhā Gaiñṭhā (See)

ଗଇଡାଡୁ—ଦେ. ବ—ଗୋଡାଡୁ (ଦେଖ)
Gaitārḍu Gotārḍu (See)

ଗଇଦି—ଦେ. ବ.—ଗଦ୍ଦି (ଦେଖ)
Gaidi Gahadi (See)

ଗଇନ୍ତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଖନନ)—
Gainti ମାଟି ଖୋଳିବା ନମନ୍ତେ ହାତୁଡ଼ାଲଗା ମୁନିଆଁ କାଙ୍କରବିଶେଷ ଗାଁତିକୋଦାଳ (ଏହାର ଏକ ପାଖେ ମୁନ ଓ ଏକ ପାଖେ ଦାଢ଼ ଥାଏ)—
କୁଦାଳୀ, ଗୈଁତ Pickaxe sharpened at one end and pointed at the other.

ଗଇଜା—ବୈଦେ. ବ.—ଗୋଇଜା (ଦେଖ)
Gaindā Goindā (See)

ଗଇବ୍—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ.-ଗଏବ୍ (ଦେଖ)
Gaib Gaeb (See)

ଗଇବି—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ଗାୟିବ୍, ଗୈବ=ଗୁପ୍ତ; ପରୋକ୍ଷ, ଅଦୃଶ୍ୟ; ଭୁଲ—ଫ. ଗୁପ୍ତ) —
Gaibi
ଗୈବୀ; ଗାୟବ ୧ । ଗୁପ୍ତ—1. Secret.
ଗୈବୀ ୨ । ଅଜ୍ଞାତ—2. Unknown.
୩ । ଲୁକ୍କାୟିତ—3. Concealed; covert.
୪ । ଅଦୃଶ୍ୟ; ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ—4. Disappeared.
୫ । ଅନୁପସ୍ଥିତ—5. Absent.

ଗଇବ ଖେଳ—ଦେ.ବ. (ଆ. ଗାୟିବ୍; ଗୟେବ୍; ଗୈବ୍+ଫ. ଖେଲା)—
Gaibi khela ଦାବା ବା ସତରଞ୍ଜି ଖେଳରେ ଘାଣ୍ଟିର ଚଲଣ ନ ଦେଖି
ଗୟେବୀଖେଳା ଘାଣ୍ଟଠାରୁ ଦୂରରେ ବସି ଗୋଟି ଚଳାଇବା—
ଗୟେବୀଚାଲ Chess-play carried on from a distance
ଗାୟବ without looking at the chess-board.

ଗଇମାରୁ—ଦେ. ବଣ (ଫ. ଗୁପ୍ତ+ମାରକ)—
Gaimāru ୧ । ଗୁପ୍ତହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ—1. Assassinating.
ଗୁମୀଖୁନେ; ଗୁମଖୁନେ ୨ । ବିଶ୍ୱାସଘାତକ—2. Treacherous.
ଗୁମୀଖୁନୀ ଦେ. ବ—୧ । ଗୁପ୍ତଘାତକ ବ୍ୟକ୍ତି—1. An assassin.
୨ । ବିଶ୍ୱାସଘାତକ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A treacherous person.
୩ । ଗୁପ୍ତହତ୍ୟା—3. Assassination.

ଗଇର୍— ବୈଦେ. ବଣ (ଆ. ଗୈର୍=ଅନ୍ୟ; ବିରୁଦ୍ଧ)—
Gair ୧ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ଲାଗେ) ନୁହେଁ—
ଗୈର 1. Not; the English prefix—Un.
ଗୈର (ଯଥା, ଗଇର୍ ହାଜର୍)
୨ । ଅନ୍ୟ—2. Other than; another.
(ଯଥା—ଗଇର୍ ଇସ୍ତ୍ରୀକା)
୩ । ଗଇର୍ ଖରଚ୍ (ଦେଖ)
3. Gairkharachā (See)
ଦେ. ବଣ—ଗଇର (ଦେଖ)
Gairi (See)

ଗଇର୍ ଖରଚ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—
Gair kharachā କୌଣସି ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ବା ବସ୍ତୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟକାଳ ଯାଏଁ ଗୈର ଖରଚା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଧିକୃତ ସ୍ଥାନରେ ରଖି ନଯୁମ୍ବିତ ସମୟରେ
ହରଜାନା; ଗହରୀ ଖରଚା ସେ ସ୍ଥାନରୁ ଉଠାଇ ନ ନେଲେ ଅଭିରକ୍ତ ସମୟ ପାଇଁ ବସ୍ତୁସ୍ୱାମୀ ସ୍ଥାନସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ ଦିଅନ୍ତି—Demurrage.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉପୃ	ଜ୍ଞ	ଃ
୨୦	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଦ୍ଭବନ୍ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଉଅ	ଵ	ନ୍

ଗଇର୍‌ହାଜର୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ଗୈର୍‌ହାଜର୍)—ଅନୁପସ୍ଥିତ—
Gairhājar Absent.
ଗରହାଜିର
ଗୈରହାଜିର

ଗଇର୍‌ହାଜିର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଗୈର୍‌ହାଜିର୍)—ଅନୁପସ୍ଥିତି—
Gairhājiri Absence; non-attendance.
ଗରହାଜିରୀ
ଗୈରହାଜିରୀ

ଗଇର—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—(ସଂ. ଗଭୀର)—ଗହୀର (ଦେଖ)—
Gaira Gahira (See)

ଗଇରତ୍—ବୈଦେ. ଅ. (ଆ. ଗୈରତ୍)—
Gairat ୧ । ଲଜ୍ଜା—1. Shame.
ଗୈରତ ୨ । ଗୋପନ—2. Concealment (Howells).
ଗୈରତ

ଗଇରି—ପ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ଗଭୀର; ପ୍ରା. ଗମ୍ଭୀର)—ଗଭୀର—
Gairi Deep
ଗଇରା ଦେ. ବି—ଗହୀର (ଦେଖ)
ଗହରା Gahira (See)

ଗଇରିକ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ଗୈରିକ)—
Gairika ଗୈରିକ; ଗେରୁମାଟି—
ଗଇରିକ Red chalk; red ochre.
ଗଇରିକ ଦତ୍ତନ ଦୁଃଖେ ଗଇରିକେ ପଦ୍ମ ଲେଖିଥିଲେ ଭକ ଭୁଲେ—
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ଗଇଲ—ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଗବୟ) —ଗୟଳ (ଦେଖ)
Gaila Gayala (See)
ସିଂହ ବ୍ୟାଘ୍ର ମହିଷ ଗଇଳ ଭାଲୁ ଗଣ୍ଡା—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଗଇଶ—ଦେ. ବି—ଗୟସ (ଦେଖ)
Gaisa Gayasa (See)

ଗଇହଗା—ଦେ. ବି—ଗଇଜାଡ଼ା (ଦେଖ)
Gaihagā Gaijhārdā (See)

ଗଉଁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗମ୍ୟ; ହି. ଗୌଁ=ମତଲବ; ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ; ଭୁଲ.
Gauñ ଆ. ଗମ୍=ମନୋଦୁଃଖ; ଫା. ଗୁମାନ୍=ଅଭିମାନ)—
ଗୁମର; ଗୌଁ ୧ । ମତଲବ୍; ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—1. Intention.
ଗୌଁ; ଗଁବଁ ୨ । ମନର ଭାବ—2. Mental attitude.
୩ । ଅଭିମାନ; ଗୁମାନ—3. Sullenness; sulks.
୪ । ଗମ୍ଭୀରତା ଭୂଷ୍ଣୀଭାବ—4. Silence due to pride.
୫ । ଗର୍ବ—5 Pride.
୬ । ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ—6. Graveness, gravity.

ଗଉଁଆଁ—ଦେ. ବିଣ. (ହି. ଗୌଁଦାରୁ)—
Gauñāñ ୧ । ଗର୍ବିତ—1. Proud; arrogant.
ଗୁମରଦାର ୨ । ଅଭିମାନୀ—2. Sullen.

ଗୌଁଦାର ୩ । ଯେଉଁ ଲୋକର ମନମରଜି ବୁଝିବା କଷ୍ଟକର; ଗମ୍ଭୀର—3. Grave; a person whose mind it is very difficult to fathom.

ଗଉଁଚିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଇଁଚିବା (ଦେଖ)
Gauñchibā Gaiñchhibā (See)

ଗଉଁଛୁଣି—ଦେ. ବି—ଗଉଛୁଣୀ (ଦେଖ)
Gauñchhuṇi Gauchhuṇī (See)

ଗଉଁଦାର—ଦେ. ବିଣ. (ହି. ଗୌଁଦାରୁ)—
Gauñdār ଗଉଁଆଁ (ଦେଖ)
Gauñāñ (See)

ଗଉଁଦାଣିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଗଉଁଆଁ (ଦେଖ)
Gauñdāriā Gauñāñ (See)

ଗଉଁ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମନର ଅବସ୍ଥା ବୁଝି
Gauñ pāibā ପାରିବା; ମରଜି ପାଇବା—
ମରଜି ପାଓୟା 1. To divine a person's mind.
ଗୌଁପାନା ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଭିମାନର କାରଣ ଠାବ୍‌ଗଇବା—
2. To guess the cause of a person's sullenness.

ଗଉଁ ପାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗଉଁ ମାରିବା (ଦେଖ)
Gauñ pāribā Gauñ māribā (See)

ଗଉଁ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗର୍ବ ବା ଅଭିମାନରେ ଚୁପ ହେବା—
Gauñ māribā To be silent or sullen on account of
ଗୌଁଦରା pride or anger; to sulk.

ଗଉଁଲି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ.—ଗଅଁଳି (ଦେଖ)
Gauñli Ga-añli (See)

ଗଉଁଲିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ.—ଗଅଁଳି (ଦେଖ)
Gauñliā Ga-añli (See)

ଗଉ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ଗୋ; ଭୁଲ—ହି. ଗଉ)—
Gau ୧ । ଗାଈ—1. Cow
୨ । ଗୋରୁ—2. Cattle.

ଗଉଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. (ସଂ. ଗବ୍ୟ)—ଗୁଆ; ଗୋରୁ-
Gauā ଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ (ଯଥା—ଘିଅ, ଲହୁଣୀ, ଦହ)—
Produced from the cow.

ଗଉଛଣି—ଦେ. ବି.—ଗଉଛୁଣୀ (ଦେଖ)
Gauchhaṇi Gauchhuṇī (See)

ଗଉଛୁଣୀ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥନ; ପ୍ରା. ଗଣ୍ଠନ)—୧ । ଦେହରେ
Gauchhuṇī ଛନ୍ଦ କର ପିନ୍ଧାଯିବା ଲୁଗା—
2. Cloth worn in an entangled manner.
୨ । ଦେହରେ ଛନ୍ଦକର ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବା—
2. Wearing of cloth in an entangled manner.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଠ ବପସ୍ତର ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାହ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗଉଡ଼—ଦେ. ଈ. ପୁଂ. (ସଂ. ଗୌଡ଼; ଗୋପାଳ; ପ୍ରା. ଗୋଵ୍ଭାଲ)—
Gaurda ୧ । ଗୌଡ଼ (ଦେଖ)
(ଗଉଡ଼ଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Gaurda (See)
ଗୋଆଳା; ଗୟଳା ୨ । ଓଡ଼ିଶାର ଗୋପାଳ ଜାତି—
ଗୋପାଳ, ଗ୍ୱାଳ 2. The cow-herd caste of Orissa.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଗୋରୁ ଜଗନ୍ତି, ଘିର ବୁଦ୍ଧନ୍ତି । ଏମାନେ ଘାଣ୍ଟି-ଛୁଆଁ ଓ ଦାଣ୍ଡୁଆ ଜାତି । ଏମାନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଦାଣ୍ଡରେ ଦହି ଦୁଧ ବିକନ୍ତି । କଟକ ଜଜ୍ଜାର ନେମାଲ ମଠର ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ଦାସ ଗୋସାଇଁଙ୍କ ଗାଦିର ମହନ୍ତ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଓଡ଼ିଶାର ଗଉଡ଼-ମାନଙ୍କର ଗୁରୁ । ଗଉଡ଼ମାନେ ପ୍ରାଚୀନ ବୈଶ୍ୟଜାତିସ୍ଥ ବୋଲି ପଣ୍ଡିତମାନେ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏମାନଙ୍କର ଆରାଧ୍ୟ । ଏମାନେ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ; ଯଥା—ମଥୁରାପୁରିଆ ଓ ଗୋପପୁରିଆ । ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ପର୍ବ । ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଏମାନେ ଗାଈ ବନ୍ଧାନ୍ତି ଓ ନଉଡ଼ଖେଳ କରନ୍ତି ଓ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚରିତବିଷୟକ ଗୀତ ବା ଉଗାଳ ବୋଲନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ବଂଶରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜନ୍ମ ହୋଇ-ଥିଲେ ବୋଲି ଏମାନେ କହନ୍ତି । ସମ୍ବଲପୁରରେ ଗଉଡ଼ମାନଙ୍କର କନ୍ଧଲଖିତ ଶ୍ରେଣୀ ଦେଖାଯାଏ, ଯଥା—ମଗଧା; ଝାଡ଼ୁଆ, ନନ୍ଦ, ଖଣ୍ଡିଆ, ଯାଚକ, ଭୁମାଲ, ଅବାବ, ଖଣ୍ଡ ଏବ ଏହି ଶ୍ରେଣୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନାନା ବର୍ଗ ବା ଉପଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟ ଅଛି ।]

ଗଉଡ଼କକ୍ଷା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—ବନ୍ୟଲତାବିଶେଷ—
Gaurdakakshā Maba Buxifolia (Haines).
ଅଙ୍ଗାରୁ

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ସେନ୍ଦୁା ସେନ୍ଦୁା ହୋଇ ଶିମ୍ବ ସଞ୍ଜି ପର କୋଳ ଧରେ । କୋଳ ପାଚିଲେ ମଧୁରିଆ ଓ କଷା ଲାଗେ; ଲୋକେ ଏ କୋଳ ଖାଆନ୍ତି ।]

ଗଉଡ଼କେରା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଲକ୍ଷ୍ମୀବିଲାସ (ଦେଖ)
Gaurdakerā Lakshmibilāsa (See)

ଗଉଡ଼ଗଡ଼କା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗଙ୍ଗଶିଉଳି ଫୁଲ ଓ ଗଛ;
Gaurdagardakā ଶେଫାଳିକା—The weeping Nyctanthes (flower and tree).

ଗଉଡ଼ଗୋଖା—ଦେ. ବ. (ସହରର)—ଓଡ଼ିଶାର ଗାଈଚରା ଗଉଡ଼ ଜାତି ଓ ମାଛଧରା ଗୋଖା ଜାତି—
Gaurdagokhā The cowherd and the fisherman castes of Orissa.

ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଗାଳି; ଓଡ଼ିଶାର ଏ ଦୁଇ ଜାତି ନବୁଝିଆ ଥିବାର ପ୍ରବାଦ ଥିବାରୁ)—
୧ । ଗଜମୂର୍ଖ; ଅତି ନବୁଝିଆ—
1 (a form of abuse) Very stupid.
୨ । ଅଖାଡ଼ୁଆ—2. Fool-hardy.
୩ । ମଗରୁ—3. Obstinate; headstrong.

ଗଉଡ଼ଗୋଖିଆ—ଦେ. ବଣ—ଗଉଡ଼ ଗୋଖା (ଦେଖ)
Gaurdagokhiā Gaurda gokhā (See)

ଗଉଡ଼ଗୋଠିଆ—ଦେ. ବ—ଗାଈଆଳ; ଗୋରୁଜଗୁଆଳ—
Gaurdagothiā A cowherd.
ଦେ. ବଣ—୧ । ଗଉଡ଼ଗୋଖା (ଦେଖ)
1. Gaurdagokhā (See)
୨ । ଯେଉଁ ଗାଈମାନେ ଗଉଡ଼ଙ୍କ ଗୋଠରେ ଗୋରୁପଲଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରହି ଏକତ୍ର ଚରଣ କରନ୍ତି—
2. (kine) Which herd together in a cowherd's flock.

ଗଉଡ଼ଗୋବିନ୍ଦ—ଦେ. ବ—ଗରୁଡ଼ଗୋବିନ୍ଦ (ଦେଖ)
Gaurdagobinda Garurdagobinda (See)

ଗଉଡ଼ପାନ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଅନୁଗୁଳ ପ୍ରତ୍ନତ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ
Gaurdapāna ଗଉଡ଼ପିଲାଏ ଖେଳାଇବା ମୂଷାକାନି ପତ୍ର ଓ ଖଇର (ଏହା ଖେଳାଇଲେ ଓଠ ପାନ ଖାଇଲା ପରି ନାଲିଆ ଦେଖାଯାଏ)—Leaves of Mūshākāni plant chewed with catechu by poor cowherd lads and producing redness in the mouth and lips.

ଗଉଡ଼ବାଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
Gaurdabārdi କଉ ମାଛ (ଦେଖ)
Kau māchha (See)

ଗଉଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଗୋପାଳ ଜାତିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Gaurdiā 1. Pertaining to the cow-herd caste.
ଚାବାଡ଼େ
୨ । (ଗାଳି) ଅଖାଡ଼ୁଆ—
2. (a term of abuse) Fool-hardy.
୩ । (ଗାଳି) ମୂର୍ଖ—3. (abuse) Illiterate.
୪ । (ଗାଳି) ନବୁଝିଆ—4. (abuse) Stupid.
୫ । (ଗାଳି) ମଗରୁ; ଏକବାଗିଆ—
5. (abuse) Headstrong; obstinate.

ଗୌଡ଼ୀୟ ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୌଡ଼ୀୟ)—
ଗୌଡ଼ୀୟ ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର ଶାଖାବିଶେଷ—
A sect of Baishnabas of Bengal (followers of Chaitanya).

ଗଉଡ଼ିଆ କେଲା—ଦେ. ବ—କେଲାମାନଙ୍କର ଏକ ଶ୍ରେଣୀ—
Gaurdiā kelā A class of Kelās.

[ଦ୍ର—ଏ ଜାତିର ପୁରୁଷମାନେ ରୋଗଚକିତ୍ସା କରନ୍ତି ଓ ମାଇପେ ଚଡା କୁଟନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଗୋତ୍ର ମଯୂର ।]

ଗଉଡ଼ିଆ ଚଡା—ଦେ. ବ—୧ । ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ଗୌଡ଼-
Gaurdiā chitā ମାନଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଚିହ୍ନ—
1. The special mark of sandal-paste on the brow of cowherds initiated into Baishnabism.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ସ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୠ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

ଗଉଡ଼ିଆ ଛତା—ଦେ. ବ—ଗଉଡ଼ମାନଙ୍କର ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ବଡ଼ ତାଲପତ୍ର
Gaurdiā chhatā ଛତା—Large palm-leaf-umbrella
ରାଖାଳେ ଛାତା used by cow-herds.

ଗଉଡ଼ିଆ ତଳକ—ଦେ. ବ—ଗଉଡ଼ିଆ ଚଡା (ଦେଖ)—
Gaurdiā tilaka Gaurdiā chitā (See)

ଗଉଡ଼ିଆ ପାନ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗଉଡ଼ପାନ (ଦେଖ)—
Gaurdiā pāna Gaurdapāna (See)

ଗଉଡ଼ିଆ ବଇଷମ—ଗ୍ରା. ବ. (ଗୌଡ଼ୀୟ ବୈଷ୍ଣବ)-ଗଙ୍ଗାଠାରୁ ଋଷିକୁଲ୍ୟା
Gaurdiā baishama ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ଗଉଡ଼ମାନେ ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ
ଗୌଡ଼ୀୟବୈଷ୍ଣବ ଗୋସ୍ୱାମୀ ଓ ତାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟପ୍ରଶିଷ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମରେ
ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ସେମାନେ—The cow-herds who were initiated into Baishnabism by Achutānanda Dāsa and his disciples.

ଗଉଡ଼ିଆ ବୈଷ୍ଣବ—ଦେ. ବ—ଗଉଡ଼ିଆ ବଇଷମ (ଦେଖ)—
Gaurdiā haishnaba Gaurdiā baishama (See)

ଗଉଡ଼ିଣୀ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗଉଡ଼ୁଣୀ (ଦେଖ)—
Gaurdiṇī Gaurduṇī (See)

ଗଉଡ଼ୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗୋପାଳଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ—
Gaurduṇī A cow-herd female.

ଗୟଲାନୀ
ଗ୍ୱାଲିନ

ଗଉଡ଼ୁଣୀ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ବନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀସ୍ତ ଗଛୁ
A wild plant with white sap.

[ଦ୍ର—ଏହା ୪।୫ ହାତ ଉଚ୍ଚ, ଏହାର ଫୁଲ ଅରଖ ଫୁଲ ପରି ହୋଇଥାଏ । ଏ ଫୁଲକୁ ଲୋକେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଗୁଜ ଓ ଯୋଡ଼କର ଖାଆନ୍ତି ।]

ଗଉଡ଼ୁଣୀଆଁ ପୋକ—ଦେ. ବ—ଗଉଡ଼ୁଣୀ ପୋକ (ଦେଖ)—
Gaurduṇiāñ poka Gaurduṇī poka (See)

ଗଉଡ଼ୁଣୀ ପୋକ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗଣ୍ଡୁଗୋପାଳକା)—ବର୍ଷାଦିନେ ଜାତ
Gaurduṇī poka ହେବା ଏକଜାତୀୟ କଳା ରଙ୍ଗର ଶତଯୁଗା
କାଳକେମ୍ପୋ ପୋକ; କାଳଗଉଡ଼ୁଣୀ ପୋକ—
ଗ୍ୱାଲିନ A black Myriapod or milliped.

ଗଉଡ଼ୁଣୀମାଇ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗଉଡ଼ୁଣୀ (ଦେଖ)—
Gaurduṇīmāī Gaurduṇī (See)

ପରସ୍ପରକଥା (ସମ୍ବାଦ, କରଣ) ଉତ୍ତରକଥା (ଉତ୍ତ)
ଗାଣ୍ଡଓଆ (ଗୁର୍) ଗଉଡ଼ୁଣୀମାଇ, ଏ ଗାଈର କାରକୁ
ବସ୍ୱାସ ନାହିଁ—ପ୍ରବଚନ ।

ଗଉଣି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗୋଣୀ)—ଶସ୍ୟାଦିର ପରମାଣ ପାତ୍ର—
Gauṇi A corn-measure.
ଗୋଣୀ [ଦ୍ର—ଏହା ବେତ କମ୍ବା ପିତ୍ତଳନର୍ମିତ । ଉତ୍ତ ଉତ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ
ଗୋନ ଗଉଣିର ପରମାଣ କାହିଁକି ୨ସେର ଠାରୁ ୮ସେର; ଏଥିର
ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ 'ଗୌ'; ସାତ ଗୌଣି ଲେଖିବାକୁ ହେଲେ
ଗୌ ୭୯ ଲେଖାଯାଏ । ୨୦ ଗୌଣି=୧ ଘଡ଼ୁଙ୍କ । ୪୦ ଗୌଣି=
୧ ଡୋଲ । ୮୦ ଗୌଣି=୧ ଭରଣ । ଗଉଣିର ୧୨ ଭାଗ
ପରମିତ ପାତ୍ରକୁ ସେର ବା କଠା ବା ପାହଲ ବୋଲାଯାଏ ।]

ଗଉଣି—ଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଭୂମିର ପରମାଣବିଶେଷ—
A standard area of land.
ଗ୍ରାମରେ ଗଉଣିଏ ଗୋଚର ଭୂମି ରହିଲା ନାହିଁ—ପଇଁଚାସୀ ୧୩।୨୧ ।

ଗଉଣିଆଁ—ଦେ. ବ (ଏହାର ଶିଖର ଉପୁଡ଼ା ହେଲା ଗଉଣି ପରି
Gauṇiāñ ଦେଖାଯିବାରୁ)—ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ରଣପୁରଅନ୍ତର୍ଗତ
ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପର୍ବତ—
Name of a mountain in the Feudatory State. of Ranapur in Orissa.
ଅଭୁଙ୍କଷଡ଼ଙ୍ଗ ନିଜ ଗଉଣିଆ—ବ୍ରଧାନାଥ. ଚଉକା ।

ଗଉଣିଏ ଗେଲ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଖୁବ୍ ବେଶି ଆନନ୍ଦ—
Gauṇie gela Great joy.

ଗଉତମ—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବ—ଗୌତମ (ଦେଖ)
Gautama Gautama (See)
ବ୍ୟଜନ ଗୁଜନ କରୁଥିଲେ ଗଉତମ—ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଗଉତାଡ଼ୁ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ; ତୈଲଙ୍ଗ) ବ—ଗୋତାଡ଼ୁ (ଦେଖ)
Gautārdu Gotārdu (See)

ଗଉନ୍ତିଆ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗଅଁତିଆ (ଦେଖ)
Gauntiā Ga-añtiā (See)

ଗଉନ୍ତିସତ୍ତ—ଦେ. ବ—ମାଲ୍ଗୁଜାରୁ ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ଗଉନ୍ତିଆ ଅସୁଲ କରିବା
Gauntisattwa ମାଲ୍ଗୁଜାରୁ ବା ମୋଟ ଖଜଣାରୁ ଯେଉଁ
ଶତକରା ୪ ୪୦ ମାଲିକାନା ଗଉନ୍ତିଆ ନବ—
The mālikānā or commission (at 40 percent) retained by the Gauntiā as remuneration for collecting rent from the tenants.

[ଦ୍ର—ଯାହା ଗଉନ୍ତିଆ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟରେ ଦାଖଲ କରେ ତାକୁ କାମିଲ୍ ଜମା ବୋଲାଯାଏ ।]

ଗଉର—ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବ (ସଂ. ଗୌରବ)—୧ । ଖାତର—
Gaura 1. Regard.
ଗୌର ୨ । ସମ୍ମାନ—2. Respect.
ଗୌର [ଦ୍ର—ଅତ୍ତ ପରଚସ୍ପେ ଗଉର ନଷ୍ଟ ।]
୩ । ସମ୍ମାନପ୍ରଦର୍ଶନ—3. Honouring.
୪ । ଗୌରବ—4. Glory; dignity.
୫ । ଆଦର; ସ୍ନେହ—5. Affection; fondness.
୬ । (ସଂ. ଗୌର) ଗୋର୍—6. Fair-skinned.
ଗଉରବାନ୍ତ ମନୋହର
ସୁନ୍ଦର ବଦନମଣ୍ଡଳ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।
୮ । (ଏ ଗୌରାଙ୍ଗ ଥିବାରୁ) ଚୈତନ୍ୟଦେବ; ବଙ୍ଗଭୂମିର
ଚୈତନ୍ୟ ଅବତାର—
8. The name of Chaitanya; a Hindu Baishnabite reformer born in Nabadwipa.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ପ୍ରକାରଭେଦରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ପଥାନ୍ତରେ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ । ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ବେଖିବେ; 'ଅଗଂା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ବେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ବେଖିବେ ।

୪ । (ପୁଂ) ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—
9. Name given to males.

ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଗୌର୍) —
୧ । ଚନ୍ତନ—1. Thinking.
୨ । ଶିଆଲ—2. Minding.

ବେ. ବିଣ—୧ । ସମ୍ମାନସୂଚକ—1. Honourable.
୨ । ଗୌରବମୟ—2. Glorious.

ଗ୍ରାବେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗଉଡ଼—A cow-herd.

ଗଉର କରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି (ସଂ. ଗୌରବ) —
Gaura karibā ୧ । (ସଂ. ଗୌରବ) ସମ୍ମାନ କରିବା—
1. To respect or regard.
୨ । (ଆ. ଗୌର୍)—ଅବଗତ ହେବା—
2. To come to know; to take cognisance of.

ଗଉରଚନ୍ଦ୍ର—ଗ୍ରା. ବ—ଗଉର ୮ (ଦେଖ)—
Gaurachandra Gaura 8 (See)
ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର
ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର

ଗଉରଚନ୍ଦ୍ର ଅଜ୍ଞା ହେଲେ
ପୂରଣ କର ହୋ ବୋଇଲେ—ରୂପଚ, ପ୍ରେମତତ୍ତ୍ୱାମୃତ ।

ଗଉରବ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ଗୌରବ)—
Gauraba ଗୌରବ (ଦେଖ)
Gauraba (See)

ଇରୁଣୀ ଭୋ ବାଣୀ ମୁହଁ ମୁହଁ ଠାଣି ଶୁଣିଥିବ ପୁଣି ଯାହା କାନ
ସେ କି ଭେରବ ଯୋଗ୍ୟ ବସ୍ତୁର ଶୁଦ୍ଧ ପିକ ବେଣୁ ଜାଣି ଗାନ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗଉରବୀ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ମାନ୍ୟା; ପୂଜ୍ୟା—
Gaurabī Adorable; respectable.

ଦୂରଲେ ଗଉରବୀ ମାଇଁ
ଗୁରୁଭକ୍ତ ହେଲ ବାହୁଁ । ପ୍ରାତି. ପୁଣ୍ଡରୀକ ତତ୍ତ୍ୱୋଦୟ ।

ଗଉରମୋହନ—ଗ୍ରା. ବ—ଗଉର ୮ (ଦେଖ)
Gauramohana Gaura 8 (See)

ଗଉରହରି—ଗ୍ରା. ବ—ଗଉର ୮ (ଦେଖ)
Gaurahari Gaura 8 (See)

ଗଉର ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଆ. ଗୌର୍)—(କୌଣସି ବିଷୟ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର) ଅବଗତକୁ ଆସିବା—
Gaura hebā To come to one's knowledge or cognisance.

ଗଉରୀ—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଗୌରୀ)—୧ । ପାର୍ବତୀ—
Gaurī 1. Name of Goddess Pārbatī.
ଗୌରୀ ୨ । ଗୌରୀର ଡାକ ନାମ—
2 Name for calling Gaurī.
୩ । (ପୁଂ) ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ଆଦିଙ୍କ ଅନାଦରାର୍ଥକ ଡାକ ନାମ—
3. A name for calling a male named Gaura.

ଗଉରୀଙ୍ଗ—ଗ୍ରା. ବ ଓ ବିଣ—ଗୌରାଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Gaurāṅga Gaurāṅga (See)
(ଗଉରାଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗଉରାଙ୍ଗ ଦାସ—ଦେ. ବି. (ବ୍ୟଙ୍ଗ; ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ବାଳକମାନଙ୍କୁ ଶାସନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ବେତ—
Gaurāṅga dāsa Cane used for caning boys.

ଗଉରୀ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ଗୌରୀ)—
Gaurī ୧ । ପାର୍ବତୀ—1. Pārbatī.

ବାମଦେବ ଜଟା ଗଉରୀକ ବାଳୀ ବୋଲନ୍ତୁ ଥରୁ ଏ ସପ୍ତସ୍ୱ—
ଭକ୍ତ. ବୈଦେଖୁଣ୍ଡଳାସ ।

୨ । ଗୋରୋଚନା—2. Bright yellow pegment obtained from a dead cow.

ବଇର ମାର୍ ଗଉରୀ ଲଉ ବୋଇ ଗଉରୀ ଚତୁର ଦେଉ—
ଭକ୍ତ. ବୈଦେଖୁଣ୍ଡଳାସ ।

୩ । ଗୌରୀ (ଦେଖ)
3. Gaurī (See).

ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ—ଗୋରୀ—
(woman) Of fair complexion.

କାହ୍ନ ଗଉରୀ ବରୁର, ବଙ୍କନ ଚଳକ ବରଚବାଳ, ନୟ ଥନ ମୁଁ ପରବୁର ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗଉରୀବେତ—ଦେ. ବ—ଗ୍ରାମ ଠାକୁରାଣୀ ବା ପାର୍ବତୀ ନିର୍ଜନସ୍ଥାନରେ ରାତ୍ରେ କାମବେଳେ ଯେଉଁ ବେତ ହାତରେ ଧରନ୍ତି ବୋଲି ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି—
Gaurībeta Ratan cane supposed to be held by the village Goddess or by Pārbatī on her nocturnal rounds (according to the superstition of the villagers).

ଗଉରୀତୀର୍ଥ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଗୌରୀତୀର୍ଥ)—ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
Gaurītīrtha Name of a sacred place of pilgrimage.

ସଙ୍କେତ ଯେ ଗଉରୀତୀର୍ଥ ମୋର । ଅର୍ଜୁନ. ବଦରିଚନ୍ଦ୍ରାନ୍ତର୍ଗତ

[ଦ୍ର—ବୃନ୍ଦାବନ ନିକଟରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଥିବା ଯମୁନା ନଦୀରେ ଏହି ତୀର୍ଥ ଅଛି । ଏହା ଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀଙ୍କର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସହିତ ମିଳନର ସଙ୍କେତସ୍ଥଳ ଥିଲା ।]

ଗଉରେନ୍—ଗ୍ରାବେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ଗଉଡୁଣୀ—
Gauren A milk-maid.

ଗଣ୍ଡି ଗଣ୍ଡି—ଗ୍ରାବେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ ର ବିଣ—ଚନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ର; ଝଟ୍ଟଝଟ୍ଟ;
Gaeñgaeñ ଅତ୍ୟନ୍ତ—Very much.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ରଙ୍ଗବାଚକ ବିଶେଷଣ ପରେ ଲାଗେ । ଯଥା— ଲାଲ ଗଣ୍ଡି ଗଣ୍ଡି (ଅତ୍ୟନ୍ତ ନାଲିଆ) ।]

ଗଣ୍ଠି—ଗ୍ରାବେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି) ବି – ଗଣ୍ଠି—
Gaeñṭh Knot.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଘ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଇଅ	ଉ
୨	ଈଁ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଝ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଧ	ନ୍

ଗଵଁଠ୍ଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଗଇଣ୍ଠାଲ—
Gaeñṭhlā Nuptial knot.

ଗଏନ୍ତ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଗଇନ୍ତ (ଦେଖ)—
Gaenti Gainti (See)

ଗଏନ୍ଦା—ଦେ. ବ.—ଗୋଇନ୍ଦା (ଦେଖ)
Gaendā Goindā (See)

ଗଏବ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଅ. ଗାସ୍ପୋବ୍; ଗୈବ୍)—
Gaeb ଗୋପନ କରିବା; ଲୋପ କରିବା—
ଗାୟେବ Causing disappearance; hushing up,
ଗୈବ concealing.
ବୈଦେ. ବିଣ.—ଗୁପ୍ତ—Hushed up; secret.

ଗଏର୍—ବୈଦେ ଓ ଗ୍ରାମ୍ୟ. ବିଣ—ଗର୍ (ଦେଖ)
Gaera Gar (See)

ଗଏଲ୍ଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଟିଙ୍କା—
Gaerā Tick; Argas Persicus.

ଗଏଲ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. ବ.—ଗୟଳ (ଦେଖ)
Gaela Gayala (See)

ଗଏସ—ଦେ. ବ—ଗୟସ (ଦେଖ)
Gaesa Gayasa (See)

ଗଁ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଗଅଁ ଗଅଁ (ଦେଖ)
Gañ Ga-añ ga-añ (See)

ଗଁ ଗଁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଗଅଁ ଗଅଁ (ଦେଖ)
Gañ gañ Ga-añ ga-añ.
ଘର ମଧ୍ୟରେ ଉହ୍ଲଃ ଗଁ ଗଁ ଶବ୍ଦ, ତୋଡ଼ ହାଡ ବାଡ଼େଇବା ଶର ଶୁର ଅସୁଲ୍ଲ ହୋଇଗଲ୍ଲ ।
ପଙ୍କାଉମେ.ଦ୍ୱନ—ଚୁମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।
୨ । ଝଡ଼ ଓ ବର୍ଷାର ଶବ୍ଦ—
2. Sound of rain and wind.

ଗଁଧଲ୍ଲା କାଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ.—ଅଂଶେଇ—
Gañdharī kīrḍā Maggots.

ଗଗ୍ରା—ଗ୍ରାଦେ (ବସ୍ତର) ବ.—ଗଗର୍ (ଦେଖ)
Gag-rā Gagarā (See)

ଗଗଛ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୋବସ୍ତା; ଗର୍ଭସ୍ରାବ)—
Gagachha ଗାଈଗୋରୁଛେଳିଙ୍କ ଗର୍ଭସ୍ରାବ—
Miscarriage of a cow or other beast.

ଗଗଛ ଉଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବଶେଷରୂପରେ ମାଡ଼ ବା ପ୍ରହାର
Gagachha urḍāibā କରିବା—To give a sound
ଗୋବାଡ଼ାନ ଦେଓୟା beating; to horse-whip.
[ଯଥା—ତା ଉପରେ ମୁଁ ଗଗଛ ଉଡ଼ାଇ ଦେବ ।]

ଗଗଛବାଉଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୋବସ୍ତା)—
Gagachhabārḍiā ଜର୍ବ୍ବଳ ପ୍ରହାର; ନିଷ୍ଠୁର ମାଡ଼—
ଗୋବାଡ୍ଡାନ Sound thrashing or beating (as administered to cows by the cowherd).

ଗଗଛିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗୋବସ୍ତା)—
Gagachhibā (ଗାଈ ପ୍ରଭୃତି) ଗର୍ଭସ୍ରାବ କରିବା; ଗଭୁରିବା—
To miscarry (said of cows).

ଗଗନ—ସଂ. ବ. (ଗମ ଧାତୁ=ବ୍ୟାପିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Gagana ୧ । ଆକାଶ—1. The sky.
୨ । (ଗଣିତ) ଶୂନ୍ୟ—2. (mathematics) Zero.
ଦେ. ବ. ପୁଂ.—ଗଗନବିହାରୀଙ୍କର ଡାକନାମ—
Name for calling Gaganabihārī.

ଗଗନକୁସୁମ—ସଂ ବି. (ମ. ପ. ଲୋ. ଗଗନରେ କଳ୍ପିତ କୁସୁମ)—
Gaganakusuma ୧ । ଅଲଭ୍ୟବସ୍ତୁ—1. Unattainable thing.
୨ । ଆକାଶରେ ଫୁଟିବା ଫୁଲ; ଅସମ୍ଭବ କଥା—
2. An unreal thing.
ଗଗନକୁସୁମ ପରି ଏହା ଭ୍ରମ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଲୋଗ୍ଧ ଚଣ୍ଡୀ ।

ଗଗନଗତି—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଗଗନରେ ଗତି ଯାହାର)—
Gaganagati ୧ । ଦେବତା—1. Deity.
୨ । ଗ୍ରହ—2. Planet.
୩ । ପକ୍ଷୀ—3. Bird.
୪ । ଦେବଯୋନି—4. Celestial being.
୫ । ରାଶିଚକ୍ର—Zodiacal sign.
୬ । ନକ୍ଷତ୍ର—6. Star; lunar mansion.
ସଂ. ବିଣ—ଆକାଶଚର—
Moving in the sky.

ଗଗନଚର—ସଂ. ବ. (ଗଗନ+ଚର୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Gaganachara ଗଗନଗତି (ଦେଖ)
(ଗଗନେଚର—ଅନ୍ୟରୂପ) Gaganagati (See)
ସଂ. ବିଣ—ଯେ ଆକାଶରେ ବିଚରଣ କରେ—
Sporting or travelling in the sky.

ଗଗନଚାରୀ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ. (ଗଗନ+ଚର୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—
Gaganachārī ଗଗନଚର (ଦେଖ)
(ଗଗନଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Gaganachara (See)

ଗଗନଚୁମ୍ବିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଗନ+ଚୁମ୍ବିତ)—ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ;
Gaganachumbita ଆକାଶଛୁଆ—Very high; kissing the sky; reaching to the clouds.

ଗଗନଚୁମ୍ବୀ—ସଂ. ବିଣ. (ଉପପଦତତ୍; ଗଗନ+ଚୁମ୍ବିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Gaganachumbī ଗଗନଚୁମ୍ବିତ (ଦେଖ)
(ଗଗନଚୁମ୍ବିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Gaganachumbita (See)

ଗଗନତଳ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗଗନ+ତଳ)—
Gaganatala ଗଗନମଣ୍ଡଳ (ଦେଖ)
Gaganamaṇḍala (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଅ' ଦେଖିବେ 'କଅଁ' ନ ପାଇଲେ 'କଈଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଢ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଢ଼ୂ' ଦେଖିବେ ।

ଗଗନବିହାରୀ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ. (ଗଗନ+ବିହାର+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Gaganabihārī ଗଗନଚର (ଦେଖ)
(ଗଗନବିହାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Gaganachara (See)
ଦେ. ବି—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ଗଗନଭେଦୀ—ସଂ. ବିଣ. (ଗଗନ+ଭିଦ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ଗଗନଚୁମ୍ବିତ (ଦେଖ)
Gaganabhedī 1. Gaganachumbita (See)
୨ । ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଆକାଶକୁ ଭେଦ କରେ; (ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚଧ୍ୱନି); ଉଚ୍ଚୈଃ (ସ୍ୱର)—
2. Very loud (sound); rending the sky.

ଗଗନମଣ୍ଡଳ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଗଗନ+ମଣ୍ଡଳ)—ଆକାଶ;
Gaganamaṇḍala ଅନନ୍ତାକାଶ; ନଭୋମଣ୍ଡଳ; ଶୂନ୍ୟମଣ୍ଡଳ—
Sky; firmament; the space; welkin.

ଗଗନସିଜୁ—ଦେ ବି—ନିର୍ମ୍ମଳୀ (ଦେଖ)
Gaganasijhu Nirmūlī (See)

ଗଗନସ୍ପର୍ଶ—ସଂ. ବି.—୧ । ପବନ—
Gaganasparśa 1. Air.
୨ । ଅଷ୍ଟ ମରୁତ୍ତରୁ ଏକତମ—
2. One of the eight Maruta Deities.

ଗଗନସ୍ପର୍ଶୀ—ସଂ. ବିଣ. (ଉପପଦତତ୍ପୁ ; ଗଗନ+ସ୍ପର୍ଶିନ୍ ; ୧ମା. ୧ବ.)—
Gaganasparśī ଗଗନଚୁମ୍ବିତ (ଦେଖ)—
Gaganachumbita (See)

ଗଗନସ୍ପୃକ୍—ସଂ. ବିଣ. (ଗଗନ+ସ୍ପୃଶ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Gaganaspṛuk ଗଗନଚୁମ୍ବିତ (ଦେଖ)
Gaganachumbita (See)

ଗଗନାଙ୍ଗନା—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ. କର୍ମ୍ମଧା; ଗଗନସ୍ଥିତା ଅଙ୍ଗନା)—
Gaganāṅganā ଅପ୍ସରୀ—Heavenly nymph.

ଗଗନାମ୍ବୁ—ସଂ. ବି. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଗଗନ+ଅମ୍ବୁ)—ବର୍ଷାଜଳ;
Gaganāmbu ମେଘଜଳ—Rain-water.
(ଯଥା—ବୈଦ୍ୟକ ଅନୁସାରେ ଏହା ତ୍ରିଦୋଷଘ୍ନ, ବଳକାରକ, ରସାୟନ, ଶୀତଳ ଓ ବିଷନାଶକ ।)

ଗଗନେଚର—ସଂ. ବି. ଓ ବିଣ. ପୁଂ (ଅଲୁକ୍ ସମାସ; ଗଗନେ=
Gaganechara ଆକଶରେ+ଚର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
ଗଗନଚର (ଦେଖ)—Gaganachara (See)

ଗଗରା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର, ଗଡ଼ଜାତ) ବି—
Gagarā (ସଂ. ଗର୍ଗର=କଳଶୀ; ତୁଳ. ହି. ଗଗରା—
ତମ୍ବା ବା ପିତଳର ବଡ଼ ଗଡ଼ୁ ବା ମାଠିଆ—
A big water-jar made of brass or other metal.
ବଡ଼ିଆ ଟେକ୍ସ କେଉଁ ବାମନ, କେତେ ସାତ ଦେଲେ ହୋଇ ପ୍ରସନ୍ନ ।
ଭକ୍ତକବି ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସ ।

ଗଗର୍—ପ୍ରାଦେ. (ଲରଆ) ବି—୧ । ମାଠିଆ—
Gagari 1. Water-jar.
୨ । (ସଙ୍ଗୀତ) ସ୍ୱରକୁ ଦୀର୍ଘ କରି ଟୋଳବା—
2. Raising of the tune; elongation of a tune.

ଗଗୈଶ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଗଯସ (ଦେଖ)
Gagaiśa Gayasa (See)

ଗଗ୍ରା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଗଗର୍ (ଦେଖ)
Gagrā Gagarā (See)

ଗଗ୍ରି—ପ୍ରାଦେ. (ଲରଆ) ବି—ଗଗର ୧ (ଦେଖ)
Gagri Gagari 1 (See)

ଗଙ୍ଗକା—ସଂ. ବି. (ଗଙ୍ଗା+କ+ଆ)—
Gaṅgakā ଗଙ୍ଗା ନଦୀ—
The river Ganges (M. W.).

ଗଙ୍ଗଦତ୍ତ—ସଂ. ବି. (ନାମ)—ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଭେକରାଜ—
Gaṅgadatta Name of a king of frogs mentioned in the Sanscrit work Pañchatantra.

ଗଙ୍ଗବଂଶ—ବି—ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜବଂଶବିଶେଷ—
Gaṅgabaṁśa Name of a dynasty of ancient kings of Orissa.
[ଦ୍ର—ଉତ୍କଳର ଗଙ୍ଗବଂଶୀୟ ରାଜାମାନେ ୧୦୪୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଠାରୁ ୧୪୩୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ଏମାନେ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର କର୍ଣ୍ଣାଟକ ଦେଶରୁ ଆସି ପ୍ରଥମେ ଦକ୍ଷିଣକଳିଙ୍ଗ ଅଧିକାର କରି ପ୍ରଥମେ ଗଙ୍ଗବାଡ଼ି (ବର୍ତ୍ତମାନ ପାରଲାଖେମୁଣ୍ଡି ରାଜ୍ୟର ମୁଖଲିଙ୍ଗ ନଗର) ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ରାଜତ୍ୱ କଲେ । ଏମାନେ ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ ରାଜା ବୋଲି ଆପଣାକୁ ପରିଚୟ ଦେଉଥିଲେ । ଗଙ୍ଗବଂଶର ପଞ୍ଚମ ରାଜା କାମାର୍ଣ୍ଣବଦେବ ସମସ୍ତ କଳିଙ୍ଗ ଅଧିକାର କରି ଉଡ୍ର (ବର୍ତ୍ତମାନ କଲାହାଣ୍ଡି, ବସ୍ତର) ଅଧିକାର କଲେ । ଷଷ୍ଠ ରାଜା ଅନନ୍ତବର୍ମ୍ମା ବା ଗୋଲଗଙ୍ଗଦେବ ବା ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଦେବ ଉତ୍କଳ ଅଧିକାର କଲେ । ଉତ୍କଳ ସିଂହାସନରେ ଏ ଗଙ୍ଗବଂଶର ପ୍ରଥମ ରାଜା । ଗଙ୍ଗବଂଶ ଓ ତତ୍ପରବର୍ତ୍ତୀ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶର ରାଜତ୍ୱ ଉତ୍କଳର ମହାଗୌରବମୟ କାଳ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଉତ୍କଳ ରାଜାଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ସୀମା ପଶ୍ଚିମରେ କଳାହାଣ୍ଡି ବସ୍ତର, ପୂର୍ବରେ ସମୁଦ୍ର, ଉତ୍ତରରେ ଗଙ୍ଗା ଓ ଦକ୍ଷିଣରେ ସେତୁବନ୍ଧ ରାମେଶ୍ୱର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥିଲା । ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଦେବଙ୍କ ପୁତ୍ରମାନେ ଯଥାକ୍ରମେ କାମାର୍ଣ୍ଣବ ବା ଗଙ୍ଗେଶ୍ୱରଦେବ, ରାଘବଦେବ ବା ଏକଜଟା କାମଦେବ, ରାଜରାଜଦେବ, ଅନଙ୍ଗଭୀମଦେବ; ତତ୍ପରେ ଅନଙ୍ଗଭୀମଙ୍କ ପୁତ୍ର ରାଜରାଜେଶ୍ୱର ବା ପୁରୁଷୋତ୍ତମଦେବ; ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଅନଙ୍ଗଭୀମଦେବ; ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଲାଙ୍ଗୁଲାନରସିଂହଦେବ; ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଭାନୁଦେବ; ତାଙ୍କ ପରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ନରସିଂହଦେବ ଓ ତାଙ୍କ ପରେ ଆଉ ୪ଜଣ ରାଜା ରାଜତ୍ୱ କଲେ । ଗଙ୍ଗବଂଶର ଶେଷ ରାଜାଙ୍କର ପୁତ୍ର ନ ଥିବାରୁ ସେ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ଛତ୍ରିତ୍ର କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କୁ ରାଜା

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଈ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସି	ଉଥ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୃ	ସ୍ପେ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ମନୋମୋଦ କରଗଲେ । ଗଙ୍ଗବଂଶର ରାଜାମାନଙ୍କ ଅମଲରେ କଟକ ବାରବାଟି ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଏହି ଗଙ୍ଗବଂଶ ଅମଲରେ ଦେଉଳ, ପୁଷ୍କରଣୀ, ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନ ପ୍ରଭୃତି, ଦେଶବ୍ରଜସ୍ୱ, ସାହିତ୍ୟ ଓ ଧର୍ମ ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଥିଲା । ଏ ବଂଶର ଶେଷ ଅମଲକୁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ପଠାଣ ଶକ୍ତିମାନେ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଉଠିଲେ ।

କୃପାସିନ୍ଧୁ ଉତ୍କଳ ଇତିହାସ ।]

ଗଙ୍ଗବାଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଗଙ୍ଗାବାଡ଼ (ଦେଖ)—
Gaṅgabāṛḍi — Gaṅgābāṛḍi (See)

ଗଙ୍ଗବାଣ—ଦେ. ବ—ଏକଜାତୀୟ ଶ୍ଲେଷ୍ମ ନଡ଼ିଆ—
Gaṅgabāṇa — A species of cocoanut.

ସାତ ତଣ୍ଡି ଗଙ୍ଗବାଣ ନିଶାଇ ପଇଡ଼—ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ଗଙ୍ଗଶିଉଳି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗଙ୍ଗା ଓ ଶେଫାଳୀ)—ଶେଫାଳୀକାଗଚ୍ଛ ଓ ଉହାଁର ଶୁକ୍ଳପାଖୁଡ଼ା ଓ ନାଲି ଡେଙ୍ଗିଯୁକ୍ତ ମୃଦୁ-ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଫୁଲ—Night-flowering Jasmine; the weeping Nyctanthus (flowers with white petals and red stalks.
Gaṅgaśiuli
ସଂ. ଶେଫାଳିକା,
ଶୁକ୍ଳଙ୍ଗୀ
ଶିଉଳୀ
ହରଶିଙ୍ଗାର
ତେ. ପାରିଜାତମୁ

ଗଙ୍ଗଶିମିଳି—ଗ୍ରା. ବ—ଗଙ୍ଗଶିଉଳି (ଦେଖ)—
Gaṅgaśimiḷi — Gaṅgaśiuḷi (See)

ଗଙ୍ଗଶିମୁଲି—ଗ୍ରା. ବ—ଗଙ୍ଗଶିଉଳି (ଦେଖ)—
Gaṅgaśimuḷi. — Gaṅgaśiuḷi (See)

ଗଙ୍ଗା—ସଂ. ଈ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗାଂ=ପୃଥ୍ୱୀକୁ+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତି. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; କମ୍ବା ଗମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତି+ଗ+ଆ)—୧ । ହିମାଳୟର ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଭାଗୀରଥୀ, ଜାହ୍ନବୀ, ତ୍ରିପଥଗା, ତ୍ରିସ୍ରୋତା, ବିଷ୍ଣୁପଦୀ, ସୁରନଦୀ, ସୁରପଗା, ମନ୍ଦାକିନୀ, ଅଲକନନ୍ଦା, ଅଧ୍ୱଗା । ଗଙ୍ଗୋତ୍ରୀ ଶୃଙ୍ଗରୁ ତାହାର ଦକ୍ଷିଣ ଓ ପୂର୍ବ ଅଭିମୁଖରେ ଯୁକ୍ତପ୍ରଦେଶ, ବିହାର ଓ ବଙ୍ଗପ୍ରଦେଶ ବାଟେ ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ପଡ଼ିଥିବା ନଦୀ—1. The river Ganges.

[ଦ୍ର—ଗଙ୍ଗାଙ୍କର ଉତ୍ତର ଓ ମର୍ତ୍ତ୍ୟକୁ ଆଗମନ ବିଷୟରେ ବର୍ତ୍ତିତ ପୌରାଣିକ ଆଖ୍ୟାୟିକା ଅଛି ।

୧ । ଏକଦା ନାରଦଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ ମହାଦେବ ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କଲେ । ବିଷ୍ଣୁ ଓ ବ୍ରହ୍ମା ଶ୍ରୋତାରୂପେ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ବିଷ୍ଣୁ ଉତ୍ତପ୍ତକରଣରେ ଦ୍ରବୀଭୂତ ହେବାରୁ ବ୍ରହ୍ମା ଉକ୍ତ ଦ୍ରବୀଭୂତ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ଆପଣା କମଣ୍ଡଳୁରେ ପୂରାଇ ରଖିଲେ । ଏହି ଦ୍ରବୀଭୂତ ବିଷ୍ଣୁ ଗଙ୍ଗା ଅଟନ୍ତି । କପିଳ ମୁନଙ୍କ କୋପାନଳରେ ସଗର ରାଜାଙ୍କ ଷଷ୍ଟି-ସହସ୍ର ପୁତ୍ର ଧ୍ୱଂସ ହେବାରୁ ସଗରବଂଶର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଭଗୀରଥ ଉର୍ଦ୍ଧୀଭୂତ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ପାଇଁ କଠୋର ତପସ୍ୟା କରି ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କଠାରୁ ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ଗଙ୍ଗା ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ କମଣ୍ଡଳୁରୁ ବାହାର ମହାଦେବଙ୍କ ଜଟାରେ ପଡ଼ ହିମାଳୟ ବାଟେ ଓହ୍ଲାଇ ୭ଟି ଧାରା ହେଲେ । ପଶ୍ଚିମକୁ ସୀତା, ସିନ୍ଧୁ ଓ ଚକ୍ଷୁ ନାମରେ ୩ ଧାରା ଗଲେ । ପୂର୍ବକୁ ହ୍ଲାଦିନୀ, ପାବନୀ ଓ ନଳିନୀ ନାମରେ ୩ ଧାରା ଗଲେ ଏବଂ ଏକ ଧାରା ଭଗୀରଥଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଯାଇ ସମୁଦ୍ରରେ ପଡ଼ି ଭସ୍ମୀଭୂତ ସଗରସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କଲେ । ଏହି ଧାରାର ନାମ ଭାଗୀରଥୀ । ହିମାଳୟର ଗୋମୁଖୀ ବା ଗଙ୍ଗୋତ୍ରୀ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଗଙ୍ଗା ଭାରତବର୍ଷରେ ଭୂତଳସ୍ପର୍ଶ କଲେ । ଭଗୀରଥଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଆସୁ ଆସୁ ଜହ୍ନୁ ମୁନଙ୍କ ଯଜ୍ଞ-ଭୂମିକୁ ପ୍ଲାବିତ କରିବାରୁ ମୁନ କ୍ରୁଦ୍ଧିତ ହୋଇ ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ପିଇ ଦେଲେ । ଗଙ୍ଗା ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବାରୁ ଭଗୀରଥ ତପସ୍ୟାରେ ଜହ୍ନୁ ମୁନଙ୍କୁ ତୁଷ୍ଟ କଲେ ଓ ଜହ୍ନୁ ମୁନ ନିଜର ଜାନୁ ବିଦାରଣପୂର୍ବକ (ମତ୍ସ୍ୟପୁରାଣରେ ତାଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣ ବାଟେ) ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଓ ଗଙ୍ଗା ଭଗୀରଥଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଆସି ସାଗରରେ ପଡ଼ିଲେ । ଜହ୍ନୁ ମୁନଙ୍କ ଦେହରୁ ଜନ୍ମିବାରୁ ଗଙ୍ଗାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ଜାହ୍ନବୀ । ଭଗୀରଥଙ୍କ ତପସ୍ୟା ଯୋଗୁଁ ପୃଥ୍ୱୀକୁ ଆସିଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କ ନାମ ଭାଗୀରଥୀ । ଏକଦା ଗଙ୍ଗା ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ନକଟରୁ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କରୁଥିବାବେଳେ ବାଟରେ ଅଭିଶପ୍ତ ଅଷ୍ଟାବସୁମାନଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନାକ୍ରମେ ମାନବୀବେଶ ଧାରଣ କରି ରାଜା ଶାନ୍ତନୁଙ୍କୁ ବରାହ କଲେ ଓ ଶାନ୍ତନୁଙ୍କୁ ସତ୍ୟ କରାଇଲେ ଯେ ପତ୍ନୀଙ୍କ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ କର୍ମରେ ଶାନ୍ତନୁ ବାଧା ଦେବେ ନାହିଁ; ବାଧାଦେଲେ ଗଙ୍ଗା ଅନ୍ତର୍ହିତା ହେବେ । ପରେ ଶାନ୍ତନୁଙ୍କ ଔରସରେ ଜନ୍ମିବା ତାଙ୍କ ୭ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଗଙ୍ଗାଦେବୀ ଜନ୍ମହେବାମାତ୍ରେ ଜଳରେ ପକାଇଦେଲେ, କନ୍ତୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ଶାନ୍ତନୁ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ଅବଶେଷରେ ୮ମ ପୁତ୍ର ଦ୍ୟୁଙ୍କୁ ଜନ୍ମ କର ଜଳରେ ପକାଇବାବେଳକୁ ଶାନ୍ତନୁ ଏଥିରେ ବାଧା ଦେବାରୁ ଗଙ୍ଗା ଉକ୍ତ ପୁତ୍ରକୁ ପାଣିରେ ପକାଇଲେ ନାହିଁ, ସତ୍ୟ, କନ୍ତୁ ଆଉ ଶାନ୍ତନୁଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା ହୋଇ ରହିଲେ ନାହିଁ ଓ ଦ୍ୟୁଙ୍କୁ ନେଇ ଅନ୍ତର୍ହିତା ହେଲେ । ପରେ ଦ୍ୟୁ ବୟଃପ୍ରାପ୍ତ ହେବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଆଣି ଶାନ୍ତନୁଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କଲେ । ଗଙ୍ଗାଦେବୀ ମଧ୍ୟ ଶିଶୁ କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କୁ ସ୍ୱଗର୍ଭସ୍ଥ ଶରବଣରେ ବଢ଼ାଇଥିଲେ ।

୨ । ମତ୍ସ୍ୟପୁରାଣରେ ଗଙ୍ଗା ଗିରିରାଜ ହିମାଳୟ ଓ ଉତ୍ତରୀ ମେନାଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠା କନ୍ୟା । ଦେବମାନଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ଏ ମହାଦେବଙ୍କୁ ବରାହ କରିଥିଲେ । ଏ ଯାବତ୍ତାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଭଗ୍ନୀ ଓ ସପତ୍ନୀ । ଏହାଙ୍କ ଅଦର୍ଶନରେ ମେନା ଶୋକଦଗ୍ଧା ହୋଇ ଅଭିଶାପ ଦେବାରୁ ଏ ଜଳରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଚତୁର୍ବର୍ଷ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ କମଣ୍ଡଳୁରେ ରହିଲେ ଓ ପରେ ଭଗୀରଥଙ୍କ ତପସ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ମର୍ତ୍ତ୍ୟକୁ ଆସିଲେ ! ଗଙ୍ଗାନଦୀ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ତୀର୍ଥ ଓ ଗଙ୍ଗାଜଳ ହିନ୍ଦୁର ପବିତ୍ର ପାନୀୟ । ମୁମୂର୍ଷୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ପାରଲୌକିକ ମୁକ୍ତିକାମନାରେ ସ୍ୱଜନମାନେ ତାକୁ ନେଇ ଗଙ୍ଗାକୂଳରେ ଶୁଆନ୍ତି । ଗଙ୍ଗାନଦୀ ଗର୍ଭସ୍ଥ ମାଟିକୁ ଘୋର ଲୋକେ ଚିତା ଘେନନ୍ତି । ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଅସ୍ଥି ଗଙ୍ଗାରେ ପକାଇଲେ ତାହାର ପାରଲୌକିକ ସଦ୍ଗତି ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ ହିନ୍ଦୁ-

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଭଳ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ବୃଷ୍ଟାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ଭେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

ମାନେ ଶ୍ମଶାନରୁ ଚଉବଗିଞ୍ଚା ଅସ୍ଥି ସଂଗ୍ରହ କର ଗଙ୍ଗାରେ ପକାଇବା ପାଇଁ ସାଇତ ରଖନ୍ତି । ଗଙ୍ଗାଜଳ ସିଞ୍ଚିବାଦ୍ୱାରା ଅପବିତ୍ର ବସ୍ତୁ, ଦେହ ଓ ସ୍ଥାନ ପବିତ୍ର ହୁଏ ବୋଲି ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ।

ରାମଗଙ୍ଗା, କାଳୀ, ଈଶା, ଯମୁନା, ଗୋମତ୍ତୀ, ସରଯୂ, ଗୋଗରା ବା ଘର୍ଘରା, ଶୋଣ, ଗଣ୍ଡକୀ, ଫଲ୍ଗୁ, ବେଗବତ୍ତୀ, କୌଶିକୀ ବା କୁଶୀ ଓ ମନ୍ଦାକିନୀ ଏମାନେ ଗଙ୍ଗାର ଉପନଦୀ ଅଟନ୍ତି ଓ ହୁଗୁଳି, ଆଦି-ଗଙ୍ଗା ଏମାନେ ଶାଖାନଦୀ ଅଟନ୍ତି ।]

ଗଙ୍ଗା ନଦୀ ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ ହୋଇ ଦୁଇ ନଦୀ ପଦ୍ମା ବା ମେଘନା ନାମ ଧାରଣ କର ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ପଡ଼ିଅଛି । ଗଙ୍ଗାରୁ ଆଉ ଗୁଡ଼ିଏ ଶାଖା ବାହାର ମଧ୍ୟ ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ପଡ଼ିଅଛି । ଗଙ୍ଗାର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଶାଖାମାନ ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପଡ଼ିଅଛି ତାହାକୁ ସୁନ୍ଦରବଣ କୋଲ୍ଲସାଏ । କଲିକତା ଗଙ୍ଗାର ଗୋଟିଏ ଶାଖା ହୁଗୁଳି ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଗଙ୍ଗାନଦୀର କୂଳରେ ଅନେକ ପ୍ରଧାନ ନଗର ଓ ବାଣିଜ୍ୟକେନ୍ଦ୍ର ଅବସ୍ଥିତ, ଯଥା ବେରଲି, ପ୍ରୟାଗ ବା ଆଲ୍ଲାହାବାଦ, କାଶୀ, ପାଟଣା, ଭାଗଲପୁର । ଗଙ୍ଗାସାଗର-ସଙ୍ଗମ ହନୁମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ତୀର୍ଥ । ଫଳତଃ ଗଙ୍ଗାନଦୀ ଭାରତର ଉତ୍ତରପୂର୍ବ ଅଂଶକୁ ସୁଜଳା, ସୁଫଳା ଓ ଶସ୍ୟଶ୍ୟାମଳା କରିଅଛି । ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ପରୀକ୍ଷା କର ଦେଖି ଅଛନ୍ତି ଯେ ଗଙ୍ଗାଜଳକୁ ବହୁକାଳ ବନ୍ଦ କର ରଖି ଦେଲେ ସେଥିରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନଦୀର ଜଳ ପରି କୀଟାଣୁ ଜନ୍ମନ୍ତି ନାହିଁ ଓ ଗଙ୍ଗାଜଳ ଚିର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ।]

୨ । ଗଙ୍ଗାଦେବୀ; ଶାନ୍ତନୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଭୀଷ୍ମଙ୍କ ମାତା—

2. A nymph said to have espoused king Śāntanu and borne him eight sons of whom Bhīshma was the youngest.

ଗଙ୍ଗା ବୋଇଲେ ଶିବ ଗାଙ୍ଗୀ ବୋଇଲେ ସିନ୍ଧ । ପ୍ରବଚନ ।

୩ । ପଦ୍ମପୁରାଣୋକ୍ତ ଧର୍ମଦେବଙ୍କ ପତ୍ନୀ—

3. The wife of the Deity Dharma.

୪ । ଆକାଶଗଙ୍ଗା—

4. The mythological Ganges of the sky.

୫ । ମାଲକଣ୍ଡଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ମାତା—

5. Name of the mother of Śaṅkarāchārjya (M. W.)

ଦେ. ବ—୧ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମ—

1. A woman of that name.

୨ । (ପୁଂ) ଗଙ୍ଗାଧର ନାମକ ପୁରୁଷକୁ ଡାକିବା ନାମ—

2. Name by which a person named Gaṅgādhara is called.

ଗଙ୍ଗାଇ—ଦେ. ବ—ଗଙ୍ଗେଇ (ଦେଖ)

Gaṅgāi Gaṅgei (See)

ଗଙ୍ଗାକା—ସଂ. ବ. (ଗଙ୍ଗା + କ + ଆ)—ଗଙ୍ଗାନଦୀ—

Gaṅgākā The river Ganges (Apte).

ଗଙ୍ଗାକୂଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଗଙ୍ଗା ନଦୀର କୂଳରେ ଜାତ—

Gaṅgākūliā 1. Produced on the shores of the Ganges.

୨ । ଗଙ୍ଗାକୂଳରେ ସ୍ଥିତ—2. Situate on the Ganges.

୩ । ଗଙ୍ଗାବଂଶୀୟ—3. Pertaining to the Gaṅga dynasty of Orissa-kings.

କାଗଜୀ ଦେ. ବ—କାଗଜା; ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ କାଗଜୀଲେମ୍ବୁ—

A kind of oval lime-fruit.

ଗଙ୍ଗାଚଲ୍ଲୀ—ସଂ. ବ—ଜଳପକ୍ଷୀବିଶେଷ; କଳାମୁଣ୍ଡିଆ ଚଲପକ୍ଷୀ—

Gaṅgāchillī The Gangetic kite; black-headed gull; Larus Ridibundus.

ଗଙ୍ଗାଜ—ସଂ. ବ. (ଗଙ୍ଗା + ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Gaṅgāja ୧ । ଗଙ୍ଗାଦେବୀଙ୍କ ପୁତ୍ର ଭୀଷ୍ମ—

1. Bhīshma, the son of Gaṅgā.

୨ । ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ପାଳିତପୁତ୍ର କାର୍ତ୍ତିକେୟ—

2. Kārttikeya, the foster-son of Gaṅgā.

ଗଙ୍ଗାଜଳ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ଗଙ୍ଗାନଦୀର ଜଳ—

Gaṅgājala The water of the Ganges.

[ଦ୍ର—ଏ ଜଳ ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ ଅତି ପବିତ୍ର । ଏହି ଜଳରେ ସ୍ନାନ କଲେ ବହୁଜନ୍ମର ପାପ ନାଶ ହୁଏ । ଏହି ଜଳ ଦେହରେ ଲାଗି ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେ ମୁକ୍ତିଲାଭ ହୁଏ । ଏହି ଜଳ ଛୁଇଁ ମିଥ୍ୟା କହିଲେ ଶପଥକାରୀର ନରକଗତି ହୁଏ । ବନ୍ଧୁମାନେ ପରସ୍ପରଙ୍କ ମୁହଁରେ ଗଙ୍ଗାଜଳ ଦେଇ 'ଗଙ୍ଗାଜଳ' ବନ୍ଧୁ ବସନ୍ତି । ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ପରୀକ୍ଷା କର ଦେଖିଅଛନ୍ତି ଯେ ଗଙ୍ଗାଜଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ଓ ରୋଗ-କୀଟାଣୁଶୂନ୍ୟ ।]

ଗଙ୍ଗାଜଳ ଦେ. ବ—ଦୁଇବନ୍ଧୁ ପରସ୍ପର ମୁଖରେ ଗଙ୍ଗାଜଳ ଦେଇ
ଗଂଗାଜଲ ବସିବା ବନ୍ଧୁତା—Friendship contracted between two persons by mutual giving of the sacred water of the Ganges in the mouth.

ଗଙ୍ଗାଜଲି—ଦେ. ବ—୧ । ଗଙ୍ଗାଜଳ ପରି ଈଷତ୍ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ—

Gaṅgājali 1 Slightly blue colour like the
ଗଙ୍ଗାଜଳୀ water of the Ganges,
ଗଙ୍ଗାଜଲୀ ୨ । ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ ଉତ୍ପାର ପତଳା କାଚ ଶିଶି—

2. A kind of thin glass bottle manufactured in Bengal.

୩ । ଗଙ୍ଗାଜଳ ସ୍ପର୍ଶପୂର୍ବକ ଶପଥ—

3. Taking oath by touching the Ganges-water.

୪ । ବଙ୍ଗର ଏକ ଜାତୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ—

4. A sect of Brahmans of Bengal.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଶ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୠ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଥ	ଦ୍ଧ	ନ୍

୫ । ଗଙ୍ଗାଜଳ ସଞ୍ଚୟ କରି ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଏକ ପ୍ରକାର ଘାଡ଼ ବା ସୋରେଇ ବା ଶିଶି—

5. A narrow-mouthed pitcher or glass-bottle for storing and carrying Ganges-water.

ଦେ. ବ୍ୟ—ଗଙ୍ଗାଜଳ ପରି ସ୍ୱଚ୍ଛ ଓ ଈଷତ୍ ନୀଳ—

Slightly blue and transparent like the water of the Ganges (which is very deep).

ଗଙ୍ଗାଜଳଆ—ଦେ. ବ ଓ ବ୍ୟ—ଗଙ୍ଗାଜଳ (ଦେଖ)

Gaṅgājaḷiā — Gaṅgājaḷi (See)

ଗଙ୍ଗାଜଳ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ତିମ କାଳରେ ମୁମୂର୍ଷୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁଖରେ ଗଙ୍ଗାଜଳ ଦେବା—

Gaṅgājaḷi karibā — ଗଙ୍ଗାଜଳୀକରା

1. To put Ganges-water to the mouth of a dying person.

୨ । ହାତରେ ଗଙ୍ଗାଜଳ ନେଇ ଶପଥ କରିବା—

2. To swear by touching the Ganges-water.

୩ । ଅନ୍ତିମ କାଳରେ ମୁମୂର୍ଷୁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଗଙ୍ଗାକୂଳକୁ ନେଇ ତାହା ଅଙ୍ଗକୁ ଗଙ୍ଗାନଦୀର ଜଳ ସ୍ପର୍ଶ କରିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଗଙ୍ଗାକୂଳରେ ଶୁଆଇବା—

To lay a dying man on the shore of the Ganges so that a part of the body touches the water. (the idea of the Hindus is that a man goes to heaven if he dies touching the Ganges-water).

ଗଙ୍ଗାଟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଗଙ୍ଗା + ଅଟ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— ଗାଙ୍ଗଟ (ଦେଖ)

Gaṅgāṭa — Gāṅgaṭa (See)

ଗଙ୍ଗାଟେୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଗଙ୍ଗ + ଅଟ ଧାତୁ + ଏୟ)—

Gaṅgāṭeya ୧ । ଗଣିଆଁ ଚୋଡ଼ (ଦେଖ)

1. Gaṇiñtordi (See)

୨ । ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ିମାଛ—2. Shrimp; prawn (M. W.).

ଗଙ୍ଗାତିରିଆ—ଦେ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର (ଈଷତ୍ ନୀଳ) ବାଇଗଣ ଫଳ—

Gaṅgātiriā A kind of (slightly blue-coloured) brinjal.

ଗଙ୍ଗାତୁଳସୀ—ଦେ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର କ୍ଷୁଦ୍-ପୁଷ୍ପବିଶିଷ୍ଟ ତୁଳସୀଗଛ—

Gaṅgātuḷasī Hyptis Snaveolens (Haines).

ଗଙ୍ଗାତେରିଆ—ଗ୍ରା. ବ.—ଗଙ୍ଗାତିରିଆ (ଦେଖ)

Gaṅgāteriā — Gaṅgātiriā (See)

ଗଙ୍ଗାଦ୍ୱାର—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ହରଦ୍ୱାର —

Gaṅgādwāra Haradwar (in North India).

[ଦ୍ର—ଗଙ୍ଗା ସମୁଦ୍ର ପତ୍ତନରୁ ୧୫୮୦୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ଗଙ୍ଗୋତ୍ତ୍ୱ ପାହାଡ଼ରୁ ବାହାର ମଦାକିନୀ ଓ ଅଲକନନ୍ଦା ଏମାନଙ୍କ ଦୁଇଟି ଶାଖାରେ ହରଦ୍ୱାରଠାରେ ପଥୁରିଆ ସ୍ଥାନରେ ପୃଥିବୀରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଏହିଠାରେ ଦକ୍ଷପ୍ରଜାପତି ଯଜ୍ଞ କରିଥିବାର ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ।]

ଗଙ୍ଗାଧର—ସଂ. ବ. (ଗଙ୍ଗା + ଧୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ମହାଦେବ

Gaṅgādhara (ମୁଣ୍ଡରେ ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ଧାରଣ କରି ଥିବାରୁ; ପୁରାଣରେ ଅଛି ଯେ ଗଙ୍ଗା ପୃଥିବୀରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ମହାଦେବଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ପଡ଼ି ତାଙ୍କ ମସ୍ତକରୁ ପୃଥିବୀକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଥିଲେ)—1 Name of Mahādeba (who is said to have held the river Ganges on his head before it descended upon the earth.)

୨ । ସମୁଦ୍ର—2. The Ocean.

୩ । (ନାମ) ସୂର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅନୁସାରେ ଗଣିତ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ-ନାମକ ଜ୍ୟୋତିଷଗ୍ରନ୍ଥର ରଚୟିତା—

3. Name of the author of an astronomical treatise.

[ଦ୍ର—ଏ ମହାତ୍ମା ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।]

୪ । ୨୪ ଅକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ ବୃତ୍ତବିଶେଷ—

4. Name of a Sanscirt metre

୫ । ଗଙ୍ଗାଧର ରସ (ଦେଖ)

5. Gaṅgādhara rasa (See)

ଦେ. ବ—ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ନାମ—Name given to male-persons.

ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର—ଦେ. ବ. (ନାମ) ଉତ୍କଳର ଜନୈକ ଆଧୁନିକ କବି—A modern poet of Utkaḷa.

[ଦ୍ର—ଏ ସମ୍ବଲପୁରବାସୀ ଭୂଲଆଜାତିସ୍ଥ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଓଡ଼ିଆ କବି । ଏ 'ଛାତକବଧ' ଓ 'ଇନ୍ଦୁମତୀ' ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣୟନ କରିଅଛନ୍ତି—ଭାରତୀ. ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ।]

ଗଙ୍ଗାଧରରସ—ସଂ. ବ.—(ବୈଦ୍ୟକ) ନାଗରମୁଥା, ମୋତରସଆଦ୍ୱାର୍ ପ୍ରଭୃତି ଫଳଗ୍ରହଣୀରୋଗର ଔଷଧବିଶେଷ—

Gaṅgādhararasa Name of a medicinal preparation for dysentery.

ଗଙ୍ଗାପୁତ୍ର—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଗଙ୍ଗା + ପୁତ୍ର)—୧ । ଭୀଷ୍ମ—

Gaṅgāputra 1. Bhīshma the son of Sāntanu.

୨ । କାର୍ତ୍ତିକେୟ—

2. Kārttikeya, the foster son of Gaṅgā.

୩ । କାଶୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଗଙ୍ଗାକୂଳରେ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ସଙ୍କଳ୍ପକରାଇ ସେହି ତ୍ୟାଗ ଓ ଦକ୍ଷିଣାଦ୍ୱାରା ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି—

3. Brāhmaṇas of Benares who subsist upon the offerings made to the Ganges by pilgrims.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନୈମିତ୍ତିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ପଥାନ୍ତରେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଞି' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳରେ 'ଭୂଞ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୪ । ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତପୁରାଣ ଅନୁସାରେ ଲେଟ ପିତା ଓ ଜାବଜ୍ଞ-ମାତା ଗର୍ହଜାତ ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦ-ସାଗର) —4. Name of a mongrel caste.

ଗଙ୍ଗାପୂଜା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ନୈବେଦ୍ୟାଦ୍ୱାରା ଗଙ୍ଗାଦେବୀଙ୍କର ପୂଜା—
Gaṅgāpūjā Offering sweets and worshipping the Goddess Ganges at the end of the month of Baiśākha.

ଗଙ୍ଗାପ୍ରାପ୍ତି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଗଙ୍ଗାଲାଭ (ଦେଖ)
Gaṅgāprāpti Gaṅgālābha (See)

ଗଙ୍ଗାବଂଶ—ସ. ବ—ଗଙ୍ଗବଂଶ (ଦେଖ)
Gaṅgābaṁśa Gaṅgabaṁśa (See)

ଗଙ୍ଗାବତାର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଗଙ୍ଗାଦ୍ୱାର (ଦେଖ)
Gaṅgābatāra Gaṅgādwāra See)

ଗଙ୍ଗାବାଡ଼—ଦେ. ବ—ପ୍ରାଚୀନ କଳିଙ୍ଗର ଏକ ପ୍ରଧାନ ନଗର (ବର୍ତ୍ତମାନ ପାରଲାଖେମଣ୍ଡିର ମୁଖଲିଙ୍ଗ ନଗର)—
Gaṅgābāṛdi A famous town of ancient Kaliṅga (the modern Mukhaliṅgam in Pāralākhemuṇḍi).

[ଦ୍ର କେଶରୀବଂଶର ରାଜା ଅନନ୍ତବର୍ମା ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର କୃଷ୍ଣାତଟ-ପ୍ରଦେଶରୁ ଆସି ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଦକ୍ଷିଣ-କଳିଙ୍ଗର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ ତାହା 'ଗଙ୍ଗବାଡ଼' ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ଥିଲା । ସେହି ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ (ବର୍ତ୍ତମାନ ପାରଲା-ଖେମୁଣ୍ଡିର ମୁଖଲିଙ୍ଗ ନଗର) ନାମ 'ଗଙ୍ଗାବାଡ଼' ଥିଲା । ଗଙ୍ଗାବାଡ଼ରେ ରାଜତ୍ୱ କରିବାରୁ ଅନନ୍ତବର୍ମାଙ୍କ ବଂଶ 'ଗଙ୍ଗବଂଶ' ନାମରେ ପରିଚିତ । ଅନନ୍ତବର୍ମା ପ୍ରଥମେ ଗଙ୍ଗାବାଡ଼ ଅଧିକାର କଲେ ଓ ଅଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଗଙ୍ଗବଂଶର (ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୧୦୪୨—୧୪୩୫) ପ୍ରଭାବ ସମସ୍ତ ଦକ୍ଷିଣ-କଳିଙ୍ଗ ଅର୍ଥାତ୍ ସୀମାଚଳଠାରୁ ଋଷିକୁଲ୍ୟା ଓ ଜୟପୁର-ଅଞ୍ଚଳରେ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇଥିଲା (କୃପାସିନ୍ଧୁ. ଉତ୍କଳର ଇତିହାସ ଓ ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।)]

ଗଙ୍ଗାବାଲି—ଦେ. ବ—୧ । ଗଙ୍ଗାନଦୀ-ଗର୍ଭର ବାଲି—
Gaṅgābāli 1. The sand of river Ganges.

୨ । ଲୋକେ ପରସ୍ପର ମୁହଁରେ ଗଙ୍ଗାବାଲି କଣିକାଏ ଦେଇ ବସିବା ବନ୍ଧୁତା—
2. Friendship set up between two persons by putting a little of the sand of the Ganges into each other's mouth.

ଗଙ୍ଗାମାତା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଜଗତର ମାତାସ୍ୱରୂପା ଗଙ୍ଗାଦେବୀ; ଦେବତାରୂପେ କଳ୍ପିତା ଗଙ୍ଗାଦେବୀ—River Ganges deified.

[ଦ୍ର—ସବୁ ସ୍ଥାନର ଜଳରେ ଗଙ୍ଗାଦେବୀ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି କଳ୍ପନା କରି ଲୋକେ ସାଧାରଣତଃ ନଦୀ ଓ ପୁଷ୍କରିଣୀଆଦିକୁ ଗଙ୍ଗାମାତା ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରନ୍ତି ।]

ଗଙ୍ଗାମୁର୍ତ୍ତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସଂ. ଗଙ୍ଗାମୃତ୍ତିକା)—
Gaṅgāmurtikā ଗଙ୍ଗାମୃତ୍ତିକା (ଦେଖ)
Gaṅgāmṛuttikā (See)

ଗଙ୍ଗାମୁର୍ତ୍ତିକଆ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସଂ. ଗଙ୍ଗାମୃତ୍ତିକା)—
Gaṅgāmurtikiā ଗଙ୍ଗାମୃତ୍ତିକା (ଦେଖ)
Gaṅgāmṛuttikā (See)

ଗଙ୍ଗାମୁଥା—ଦେ. ବ—ଗାଙ୍ଗେୟୀ ମୂସ୍ତକ (ହରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Gaṅgāmuthā A kind of bulbuous grass-root.

ଗଙ୍ଗାମୃତ୍ତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଙ୍ଗା + ମୃତ୍ତିକା)—
Gaṅgāmṛuttikā ଗଙ୍ଗାନଦୀ-ଗର୍ଭର ମାଟି—
A bit of earth from the bed of the Ganges (deemed very sacred).

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ପବିତ୍ର ଜ୍ଞାନ କରି ହନୁମାନେ ତିଳକରୂପେ କପାଳରେ ଲଗାନ୍ତି ।]

ଗଙ୍ଗାଯମୁନା—ଦେ. ବ. (ଗଙ୍ଗାର ଜଳ ଶୁଭ୍ର ଓ ଯମୁନାର ଜଳ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ; ଏହି ଦୁଇ ନଦୀର ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥଳରେ ଗଙ୍ଗାଯମୁନାର ଜଳ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦେଖାଯିବାରୁ)—୧ । ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜଣାଯାଉଥିବା ଦୁଇବର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ରବ୍ୟର ମିଶ୍ରଣ—
Gaṅgājamunā
ଗଙ୍ଗାଯମୁନା
ଗଂଗାଜମନୀ
1. Mixture of two things of distinct colour.

(ଯଥା—ଡାଲ, ଶାଲ, ଲୁଗା, ମାଳା ଓ ଅଳଙ୍କାର ଇତ୍ୟାଦି)

୨ । ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ପୃଥକ୍ ଜଣାପଡ଼ୁଥିବା ସୁନାରୁପାରେ ନିର୍ମିତ ଭୂଷଣ; ପିତଳ ଓ ତମ୍ବାନିର୍ମିତ ପଦାର୍ଥ—
2. An article or ornament made of two metals (silver and gold; brass and copper etc) which appear separately on it.

୩ । ଧଳା ଓ କଳା କଣ୍ଠି ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଥିବା ମାଳା; ଧଳା ଓ ନେଳ ଫୁଲରେ ଗୁନ୍ଥା ମାଳ—3. A garland having flowers or beads of separate colours in groups strung together.

ଗଙ୍ଗାଯାତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ମୃତ୍ୟୁକାମନାରେ ମୁମୂର୍ଷୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଗଙ୍ଗାକୂଳକୁ ଗମନ—
Gaṅgājātrā (a dying man) Starting for the Ganges to die on its shore.

ଗଙ୍ଗାଯାତ୍ରା ଦେ. ବ—ମୃତ୍ୟୁ—Death.
ଗଙ୍ଗାଯାତ୍ରା

ଗଙ୍ଗାରାମ୍—ଦେ. ବ—ତୋତାକୁ ପଢ଼ାଇବା ବେଳେ ତୋତାକୁ ଡାକିବା ନାମ—A fond name by which parrots are addressed while being taught to talk.
ଗଙ୍ଗାରାମ
ଗଂଗାରାମ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

(ଯଥା—"ହରେକୃଷ୍ଣ ହରେକୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ ଗ୍ମ୍ ଗ୍ମ୍, ପର୍ ବାବା ଗଙ୍ଗାଗ୍ମ୍ !")

ଗଙ୍ଗାଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗର୍ଗର; ତୁଳ—ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍. ଗାମେଲ୍ଲା)—
Gaṅgāla ବହୁତ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ (ଘିଉ, ତରକାରୀ, କ୍ଷୀରଆଦ)
ଗାମଲା ବା ଜଳ ସମ୍ଭାଇବା ଭଳି ଦୁଇ ପାଖରେ କଡ଼ାଲଗା
गंगाल ବଡ଼ ପିତଳ କୁଣ୍ଡବିଶେଷ—Big brass-vessel with rings as holders intended to carry a large quantity of food to some distance to serve to many people in a feast.

ଗଙ୍ଗାଲାଭ—ସଂ. ବ—ଗଙ୍ଗା ତୀରରେ ମୃତ୍ୟୁ—Death in the shore
Gaṅgālābha or water of the Ganges.
ଗଙ୍ଗାଲାଭ ଦେ. ବ—ମୃତ୍ୟୁ—Death.
गंगालाभ ଏକ ଉପନ୍ୟାସ ଉପରେ ଏଜାନରେ ବାବୁ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କର ଲେଖାଲର । ପଲାରମେଦ୍ରନ. ଲକ୍ଷ୍ମଣ୍ଡ ।

ଗଙ୍ଗାଶିମୁଳ—ଦେ. ବ.—ଗଙ୍ଗଶିଉଳି (ଦେଖ)
Gaṅgāsimuli Gaṅgaśiuli (See)

ଗଙ୍ଗାସାଗର—ସଂ. ନ.—ଗଙ୍ଗା ସମୁଦ୍ରରେ ମିଳିତ ହେବାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ
Gaṅgāsāgara ସ୍ଥାନ—The estuary of the Ganges; the place of special sanctity where the river Ganges joins the ocean.

[ଦ୍ର—ଏଠାରେ କପିଳମୁନଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ଥିବାର କଥିତ ଅଛି ଓ ଏହିଠାରେ ସଗରସନ୍ତାନମାନେ ଭସ୍ମୀଭୂତ ହୋଇଥିଲେ । ଏଠାରେ ସମସ୍ତ ସମସ୍ତ ଯାତ୍ରୀ ମକର ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ସ୍ନାନାର୍ଥେ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଅନ୍ତି ।]

ଗଙ୍ଗାସାଗରସଙ୍ଗମ—ସଂ. ବ.—ଗଙ୍ଗାସାଗର (ଦେଖ)
Gaṅgāsāgarasaṅgama Gaṅgāsāgara (See)

ଗଙ୍ଗାସୁତ—ସଂ. ବ.—ଗଙ୍ଗାପୁତ୍ର (ଦେଖ)
Gaṅgāsuta Gaṅgāputra (See)

ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ—ସଂ. ବ.—୧ । ଗଙ୍ଗାନଦୀରେ ଗାଧୋଇବା—
Gaṅgāsnāna 1. A bath in the Ganges.
୨ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଶୁକ୍ଳ ଦଶମୀ ଦିନ ଗଙ୍ଗାରେ ସ୍ନାନ—
2. A dip in the Ganges on the tenth day of the bright fortnight of Jyeshṭha.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଗଙ୍ଗାଜଳରେ ସ୍ନାନ କଲେ ପାପ ନାଶ ହୁଏ । ପୁଣି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ଗଙ୍ଗାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ନାନ କଲେ ଆହୁର ବେଶି ପୁଣ୍ୟ ହୁଏ ବୋଲି ହନୁମାନଙ୍କର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ।]

ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ପୁଣ୍ୟମୟ ଗଙ୍ଗାନଦୀରେ
Gaṅgāsnāna karibā ଗାଧୋଇବା—1. To take a bath
गंगाया स्नानकरा in the sacred river Ganges.
गङ्गा नहाना ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୃତାର୍ଥ ହେବା; ସିଦ୍ଧକାମ ହେବା—
2. (figurative) To attain one's desires.

(ଯଥା—ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାକୋଷର ମୁଦ୍ରଣ ଶେଷ ହେଲେ ମୁଁ ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ କରିବି ।)

୩ । କୌଣସି ଗୁରୁ ଦାୟିତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତି ଲାଭ କରିବା—
3. To be freed from heavy liability.
(ଯଥା—ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କ ଝଅ ବାହା ହେଲେ ମୁଁ ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ କରିବି ।)

ଗଙ୍ଗାସ୍ନାହାନ—ଗ୍ରା. ବ.—ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ (ଦେଖ)
Gaṅgāsnāhāna Gaṅgāsnāna (See)

ଗଙ୍ଗିକା—ସଂ. ବ. (ଗଙ୍ଗା + କ + ଆ)—ଗଙ୍ଗାନଦୀ—
Gaṅgikā The Ganges (Apte).

ଗଙ୍ଗୀଭୂତ—ସଂ. ବିଣ. (ଗଙ୍ଗା + ଅଭୂତ, ଭାବେ ଚ୍ୱି (ଈ) + ଭୂତ)—
Gaṅgībhūta ଗଙ୍ଗାନଦୀ ପରି ପବିତ୍ରୀକୃତ—
Become as sacred as the Ganges (Apte).

ଗଙ୍ଗୁଆ—ଦେ. ବ.—(ପ୍ରାଚୀନ ନାମ ଗନ୍ଧବତ୍ତା)—କ୍ଷୁଦ୍ର ନଦୀବିଶେଷ—
Gaṅguā Name of a rivulet flowing near Bhubaneswara.

[ଦ୍ର—ଏହି ନଦୀ ପଟ୍ଟଣା ଅଞ୍ଚଳରୁ ବାହାରି ଭୁବନେଶ୍ୱର ନିକଟରେ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ଦୟାନଦୀ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଅଛି ।]

ଗଙ୍ଗୁଲାଇ—ଦେ.ବ ସ୍ତ୍ରୀ.—(ନାମ)—ଗ୍ରାମଦେବତା ବା ଠାକୁରାଣୀବିଶେଷ-
Gaṅgulāi Name of a popular village Goddess.

ଗଙ୍ଗେଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗାଙ୍ଗେୟ) —
Gaṅgei ୧ । ଦୀର୍ଘ ସରୁ ଥଣ୍ଡ ଓ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ-ପକ୍ଷବିଶିଷ୍ଟ
ମାଛରାଙ୍ଗା ମାଛରଙ୍କା ଚଢ଼େଇ—
रामचिरेया 1. King-fisher; a bird (with long beak, and blue body).

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଶୂନ୍ୟରୁ ଖସି ପାଣିରେ ବୁଡ଼ି ଖୁବ୍ ଖୁବ୍ ମାଛ ଧରି ପୁନର୍ବାର ଉପରକୁ ଉଡ଼ି ଯାଆନ୍ତି ।]

ଫୁଟକି ୨ । ତରୁବିଶେଷ—
2. Malastoma Malabarica (Harines).

[ଦ୍ର—ଏହି ତରୁ ଶ୍ୱେତାବନ୍ତୁଳ ଉପତ୍ୟକା ଓ ନାଳ ବା ପାଣିଜାଗାରେ ବଢ଼େ ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ସିନ୍ଧୁଭୂମ) ବ—ବାଜରା (ଦେଖ)
Bājarā (See)

ଗଙ୍ଗେଇ ଚଢ଼େଇ—ଦେ. ବ—ଗଙ୍ଗେଇ ୧ (ଦେଖ)
Gaṅgei chaṛdhei Gaṅgei 1 (See)

ଗଙ୍ଗେଇ ଚୋଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଗଣିଆଁ ଚୋଡ଼ି (ଦେଖ)
Gaṅgei toṛdi Gaṇiāṅ toṛdi (See)

ଗଙ୍ଗୋତରୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—
Gaṅgotarā ନଈ ମୁହାଣରୁ ଧରା ପଡ଼ିବା ଏକପ୍ରକାର ନୁଣି ମାଛ—
A species of sea-fish caught in the mouth of a river.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅଘର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ଠାରୁ ୫ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଠାରୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଠାରୁ ଭୌଗଳି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାରୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ି ର ବସୁଛ ୨ ବା ୧ ଠାରୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଠ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍'ଦେଖିବେ।

ଗଙ୍ଗୋତ୍ତରୀ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଗଙ୍ଗା + ଅବତରଣ; ଯେଉଁଠାରେ ଗଙ୍ଗା-ନଦୀ ପୃଥିବୀରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛି)—

Gaṅgotarī

ଗଙ୍ଗୋତ୍ରୀ

ଗଙ୍ଗୋତ୍ତରୀ

ଗଢ଼ୱାଲ୍ ପ୍ରଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ହିମାଳୟସ୍ଥ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶୃଙ୍ଗ, ଯେଉଁଠାରେ ଗଙ୍ଗା ପବତ ଦେହରୁ ବାହାର ତଳେ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଅଛି (ଏହା ହନୁମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ତୀର୍ଥ)—

Name of a small peak of the Himalayas whence the Ganges descends to the earth.

ଗଙ୍ଗୋତ୍ରୀ—ଦେ. ବ—ଗଙ୍ଗୋତ୍ତରୀ (ଦେଖ)

Gaṅgotrī Gaṅgottarī (See)

ଗଙ୍ଗୋଦକ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗଙ୍ଗା + ଉଦକ)—ଗଙ୍ଗା ଜଳ—

Gaṅgodaka Ganges-water.

ଗଙ୍ଗୋପାଧ୍ୟାୟ—ଗ୍ରାଦେ. (ବଙ୍ଗ) ବ.—ବଙ୍ଗୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ବନ୍ଦ୍ୟୋପାଧ୍ୟବଶେଷ; ଗଙ୍ଗୁଲି—

Gaṅgopādhyāya One of the family-titles of Bengali-Brāhmaṇas; Gangooly.

[ଦ୍ର—ବଙ୍ଗୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଗୃହଗୋତ୍ର ବନ୍ଦ୍ୟୋପାଧ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ୧—ଗଙ୍ଗୋପାଧ୍ୟାୟର ଡାକ ନାମ—ଗାଙ୍ଗୁଲି; ୨—ଚଟ୍ଟୋପାଧ୍ୟାୟର ଡାକ ନାମ—ଚାଟୁର୍ଜ୍ଜୀ; ୩—ମୁଖୋପାଧ୍ୟାୟର ଡାକ ନାମ—ମୁଖର୍ଜ୍ଜୀ ଓ ୪—ବନ୍ଦ୍ୟୋପାଧ୍ୟାୟର ଡାକ ନାମ—ବାନୁର୍ଜ୍ଜୀ । ଏହି ଗଙ୍ଗୋପାଧ୍ୟାୟ ଉପାଧିରୁ ଏମାନେ ପୂର୍ବେ ଗଙ୍ଗାତୀରବାସୀ ଥିଲେ ଓ ଶିକ୍ଷକବୃତ୍ତି କରୁଥିଲେ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ।]

ଗଙ୍ଗୋଲ—ସଂ. ବ—ଗୋମେଦ ମଣି—

Gaṅgola A kind of gem (Apte).

ଗଚ୍ଛ—ସଂ. ବ. (ଗମ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଜଡାଇବା)—

Gachchha ୧ । ଗଛ; ବୃକ୍ଷ—1. Tree

୨ । (ଗଣିତ) ଓଡ଼ାଙ୍କ ବା କ୍ରମ ବୃଦ୍ଧିର ସୂଚି ସଂଖ୍ୟା—

2. The period (i e. the number of terms) of a progression in mathematics (Apte).

ଗଚ୍ଛଜଲା—ଗ୍ରା. ବଣ. ପୁଂ. (ଗାଳି)—ଗଛଜଲା (ଦେଖ)

Gachchhajalā Gachhajalā (See)

ଗଚ୍ଛନ୍ତି—ସଂ. କ୍ରି. (ଗମ ଧାତୁ. ବର୍ତ୍ତମାନକାଳ ପ୍ରଥମପୁରୁଷ ବହୁବଚନ-ରୂପ; ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆକବିମାନେ କେତେକ-ସ୍ଥଳରେ ଏହି ପଦ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦମାନ ପ୍ରଯୋଗ କରିଥିବାର ଦେଖାଯାଏ)—

Gachchhanti

(ସେମାନେ) ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି—(they) Do wish.

ତେଜନେ ଯେ ଯାକ ବରୁଛ
ରମ୍ଭେ ସାଧବେ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି । ଚତ୍ତାଲ. ଚତ୍ତଳତ

ଗଚ୍ଛା—ଦେ. ବ—ଗଛା (ଦେଖ)—

Gachchhā Gachhā (See

ଗଚ୍ଛାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଛାଇବା (ଦେଖ)—

Gachchhāibā Gachhāibā (See)

ଗଚ୍ଛାଗଚ୍ଛି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗୁଚ୍ଛ)—୧ । ବହୁ ବସ୍ତୁକୁ ସଜ୍ଜିତ କରିବା; ସଜ୍ଜା—

Gachchhāgachchhi ଗୁଛାଗୁଛି

1. Fitting up many things; arranging.

୨ । ଦୁଇ ବସ୍ତୁର ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରିବା; କଗ୍ଗଳଚ୍ଛି—

2. Comparison between two things.

ଦେ. ବଣ—୧ । ସୁସଜ୍ଜିତ—1. Well-arranged; fitted up.

୨ । ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ମେଳ ଖାଉଥିବା (ଦୁଇ ବସ୍ତୁ)—

2. (two things) Exactly tallying with each other.

ଅମ୍ଭା ଦୁହିଁର ଗଚ୍ଛାଗଚ୍ଛି
ବାଲ୍ଲ ଯୋଇଲ ପ୍ରାମ୍ବେ ଅଛୁ—ପ୍ରାତୀ. ନଉଁଶମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଗଚ୍ଛିତ—ଦେ. ବଣ (ସଂ ଗୁଚ୍ଛ)—୧ । ସ୍ତୂପୀକୃତ; ପୁଞ୍ଜୀକୃତ—

Gachchhita 1. Gathered; amassed; hoarded.

ଗଚ୍ଛିତ ଜମା

୨ । ନ୍ୟସ୍ତ; ନକ୍ଷିପ୍ତ; ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନକଟରେ ରକ୍ଷିତ—

2. Deposited; entrusted; kept.

୩ । ନହିତ—3. Contained in

ଗଚ୍ଛିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଛିବା (ଦେଖ)—

Gachchhibā Gachhibā (See)

ଗଚ୍ଛୱାଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଭଲପୁର) ବ (ସଂ. ଗଚ୍ଛ + ହି. ୱାଲ୍)—

Gachhwāl ବୃକ୍ଷାରୋହଣରେ ପଟୁ—Able to go up a tree.

ଗଛ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଗଚ୍ଛ)—୧ । ବୃକ୍ଷ—

Gachha 1 Tree.

ଗାଛ

୨ । ଗଛ ପର୍ ଶାଖାବଶିଷ୍ଟ ଦୋଇ ପୋତାଯିବା ବାଣ—

ଦରକତ, ଗାଛ, ପୌଦାପେଡ଼

2. Fire-works fitted along a bamboo which is driven into the soil.

୩ । ବୃକ୍ଷର କାଣ୍ଡ—3. Trunk of a tree.

୪ । ପୋତାଯିବା ବାଣର ସଂଖ୍ୟା—

4. The number of fire-works arranged along a bamboo which is driven into the soil.

(ଯଥା—ପାଞ୍ଚଗଛ ବମ୍ବାଜି ।)

୫ । (ସଂ. ଗୁଚ୍ଛ) ଲୋକଙ୍କ ସମୂହ—

5. Multitude; crowd.

୬ । (ପାନବରଜ ଭାଷା) ଭୂମିରେ ପୋତା ଦୋଇଥିବା ପରସ୍ପର ନକଟବର୍ତ୍ତୀ ଦୁଇଧାଡ଼ି (ପାଶ) ଇଙ୍କଡ଼ାକାଠିରେ ମଡ଼ା-ଯାଇଥିବା ପାନଲତା—6. Two rows of betel-creepers trained on two adjoining rows of reeds driven into the ground.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଉ୍ଚ
୨	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୁ	ସ୍ପୃ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

ଗଛ ଉଠିବା— ଦେ ବ—୧ । ଭୂମିରୁ ମଞ୍ଜିରୁ ଗଛ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା—
Gachha uṭhibā 1. The coming out or growing
ଗାଛଉଠା of a plant from the ground.

୨ । ମଞ୍ଜିମାନ ଗଜୁର କର ଗଛରେ ପରିଣତ ହେବା—
2. The sprouting up of plants.

ଗଛ ଉତାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମଞ୍ଜିରୁ ଉଠିବା ଗଛ କମ୍ବା ଗୁଳ୍ମଗଛ କ୍ରମଶଃ
Gachha utāribā ସତେଜ ଓ ବଡ଼ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହାର
ଗାଛବାଢ଼ାନ ଯତ୍ନ ନେବା—To rear up a small plant
into a big one.

ଗଛ ଉପାର୍ଦ୍ଦିବା—ଦେ.ଜ—ପାଲଜର ଓ କମ୍ପଜରରେ ଅଜ୍ଞାନ ବ୍ୟେଗୀର
Gachha upārdibā ନାମ ସହିତ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ
ଗାଛତୋଳା ଜ୍ୱରର ପାଳ ଦିନ ବଜ୍ରମୂଲିଅବ ଗୁଳ୍ମକୁ ଉପାଡ଼ିବା—
To uproot the Bajramūlī or some other
plant by uttering some secret formulæ
on the day on which intermittent fever
or ague is expected to attack a
person.

[ଦ୍ର—ଗଛ ଉପାଡ଼ିଲେ ପାଲଜର ଓ କମ୍ପଜର ଛାଡ଼ିଯାଏ, ଏହା ଅନୁଭବରେ ଦେଖା ଯାଇଅଛି ।]

ଗଛ କାଟିବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । ଶିଅଲମାନେ ତାଡ଼ି ବାହାର କରିବାପାଇଁ
Gachha kāṭibā ଖଜୁର ଗଛର ବେକ ପାଖରେ ଛିଦ୍ର
ଗାଛକାଟା କରିବା—
1. To tap a date-tree for juice.

୨ । ଗଛକୁ ତଳରେ ପକାଇବା ନିମନ୍ତେ ମୂଳ ଖାଣ୍ଡିବା—
2. To fell a tree.

ଗଛ କାଟିଲିପରି—ଦେ.କ୍ରି.ବିଣ—ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଗଛକୁ ମୂଳରୁ କାଟିଲେ
Gachha kāṭilā pari ତାହା ଯେପରି ଶବ୍ଦ କରି ହଠାତ୍ ପଡ଼ିଯାଏ
ଗାଛକାଟାମତନ ସେହିପରି—
Like a large tree falling down with a
crash when felled at the root.

ଗଛଖଟ—ଦେ. ବ—ଗଛପଲଙ୍କ (ଦେଖ)
Gachhakhaṭa Gachhapalaṅka (See)
ଛପ୍ପରଖାଟ

ଗଛଘିଅ—ଦେ. ବ—ଇଉରୋପରୁ ଆମଦାନୀ ହୋଇ ଘରଉକୁ ଆସୁଥିବା
Gachhaghia ଏକପ୍ରକାର ଉଦ୍ଭିଜ୍ଜ ଘୃତ—
Vegetable ghee.

[ଦ୍ର—ଏହା ଘିଅପରି ଚକଚକା ଜଳଜ ପ୍ରାଣି ଏଥିରେ ବାସନା ନ ଥାଏ ।]

ଗଛ ଜମିବା—ଦେ. ବ—ରୋପିତ ଗୁଳ୍ମ ବା ଗଛର ବେର ଭୂମିରେ
Gachha jamibā ଦୃଢ଼ ହେବା—
ଗାଛଜମା The taking of root of a tree planted.

ଗଛଜଲା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ्री—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦେବା
Gachhajalā ଗାଳବିଶେଷ—
A term of abuse used by females to
males.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଲୋକ ମରିଗଲେ ତାହାର ମୃତଦେହ ସତ୍ପଜରେ ପୋଡ଼ି ହେବ ନାହିଁ ଓ ସାହା ପୋଡ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ଗଛପରମାଣରେ କାଠ ଲୋଡ଼ା ହେବ (ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ପାପୀମାନଙ୍କ ଶବ ସତ୍ପଜରେ ଭସ୍ମରେ ପରିଣତ ହୁଏ ନାହିଁ) ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏ ଗାଳ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଗଛ ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି —୧ । ଗଛକୁ କାଟି ଭୂମିସାତ୍ କରିବା—
Gachha pakāibā 1. To fell down a tree; to bring
ଗାଛକାଟା down a tree to the ground by
felling it.

ଗାଛଲାଗାନ ୨ । ନୂଆ ଗଛ ଲଗାଇବା—
2. To plant a tree newly.

ଗଛ ପତର—ଗ୍ରା. ବ (ସତ୍ପତର; ସଂ. ଗଚ୍ଛ + ପତ୍ର)—ବୃକ୍ଷ ଓ ପଲ୍ଲବ;
Gachha patara ଉଦ୍ଭିଦଜାତୀୟ ବସ୍ତୁ—
ଗାଛପାଲା Vegetation.

ଗଛପଲଙ୍କ—ଦେ.ବ—ଯେଉଁ ପଲଙ୍କ ବା ଖଟର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଖୁରା ଓ ମଝାର-
Gachhapalaṅka ଖୁଣ୍ଟ ଖଣ୍ଡେ କାଠରେ ନିର୍ମିତ—
ଛାପରଖାଟ A bed-stead having each of its bedposts
made of a single piece of wood with
the curtain-post.

ଗଛପାଚିଲା—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ଫଳ ଗଛରେ ପାଚିଥାଏ—
Gachhapāchilā Fruits naturally ripened on
ଗାଛପାକା the tree.

ଗଛବାଣ—ଦେ. ବ—ବୃକ୍ଷଆକୃତିରେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ଅଗ୍ନିକ୍ରୀଡ଼ା-
Gachhabāṇa ବିଶେଷ—Fire-work in the shape of
a standing tree which assumes the
shape of a tree on fire when ignited.

ଗଛବିଜୁଳି—ଦେ. ବ—ଏକ ମୂଳରେଖାରେ ବହୁ ଶାଖାଯୁକ୍ତ ବିଦ୍ୟୁତ୍-
Gachhabijuli ପ୍ରଭା—Branched lightning; forked
lightning.

ଗଛବୁରୁଚ୍ଛ—ଗ୍ରା.ବ.—(ମାତ ଭାଷା) (ଏକାର୍ଥକ ସତ୍ପତର ଶବ୍ଦ) (ସଂ. ଗଚ୍ଛ
Gachhaburuchha ଓ ବୃକ्ष)—ବୃକ୍ଷଆଦି; ଉଦ୍ଭିଦ୍—
ଗାଛପାଲା Plants and trees; vegetation.

ଗଛମୂଳରେ ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗୃହଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ବୃକ୍ଷଛାୟା
Gachhamūlare basibā ଆଶ୍ରୟ କରିବା—1. To take
ଗାଛେର ତଳାୟ ବସା shelter under a tree after
becoming homeless.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆଶ୍ରୟଶୂନ୍ୟ ହେବା—
2. (figurative) To be shelterless and
homeless.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ। ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଦୋଷରେ ନ ମିଳନ ତେବେ ସେହି ଶବ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ। ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବର୍ଷା' ନ ମିଳିଲେ 'ବର୍ଷା' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ' ଦେଖିବେ।

ଗଛରେ ଚଢ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଖୁବ୍ ଆଶା ଦେବା—
Gachhare chardhāibā 1. To give a high hope.
ଗାଛେଚଢ଼ାନ ୨ । ଖୁବ୍ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପୁରାଇ ଦେବା—
2. To push one into a big affair.

ଗଛ ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଗଛ ହେବା ପାଇଁ ଭୂମିରେ ମଞ୍ଜି ବା ଗୁଳ୍‌ଗଛ ପୋତିବା—
Gachha lagāibā To grow a tree (by putting seeds
ପେଡ଼ଲଗାନା or seedlings in the ground).

ଗଛୁ—ଦେ. ବ—୧ । ତୁଳନା କରିବା—
Gachhā 1. Comparison.
ଗଛା ୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଥମ ପଦାର୍ଥକୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ପଦାର୍ଥ ସଙ୍ଗେ ମିଳାଇବା—
2. Setting a thing on another to see if it fits to the other.

ଗଛୁଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଅନ୍ୟକ ପଦାର୍ଥ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନାରେ)—
Gachhāibā ୧ । ସମାନ ହେବା—
ଗଛାନ; ଗତାନ 1. To be equal to; to tally with
ଗଚ୍ଛାନା another thing in comparison.
କହୁଁଲକୁ ଦେଇ ଗେ ଉଲକୁ କହିଲ
ତେଣେକେଲେ ମୁଖେ ଉତ୍ତରକୁ ଗେଉଛ—କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୨ । ସଜାଇବା—2. To furnish; to equip.
ଅଳ୍ପ ଯେତେ ଜାତ ଫୁଲ, ସବୁ ମୁଁ କରିବ ଠଳ
ଗନ୍ଥିବ ପରିବେଷେ ସଥାଯଥ ସ୍ଥାନେ—ଦୀନ. ଦଣ୍ଡିକଳ୍ପ ।
୩ । (ଫ୍ର. ଗୁଚ୍ଛ) ଗଦା କରିବା—
3. To accumulate; to amass
୪ । ଗଛିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
4 The causative form of Gachhibā.
୫ । ଖଟାଇବା; ପ୍ରଯୁକ୍ତ କରିବା—5. To apply.

ଗଛୁଗଛି— ଦେ. ବି. ଓ ବଣ—ଗଚ୍ଛାଗଚ୍ଛି (ଦେଖ)
Gachhāgachhi Gachchhāgachchhi (See)

ଗଛୁଗାଛି—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଏକ ପଦାର୍ଥର ସମସ୍ତ ଅଂଶ ଅନ୍ୟ
Gachhigachhi ପଦାର୍ଥର ସମସ୍ତ ଅଂଶ ସଙ୍ଗେ ଯଥାକ୍ରମେ ମେଳ-
ଗୋଛେଗୁଛେ ହେବା—1. In a completely fitting manner; completely fitting with each other (said of two things).
୨ । ଉତ୍ତମରୂପେ ସଜ୍ଜିତ କରି—
2. In a well-arranged manner; in a shipshape manner.
ଦେ. ବିଣ—ପରସ୍ପର ଯୋଗ୍ୟ ବା ସମକକ୍ଷ—
Befitting each other; tallying with each other.

ଗଛୁଗାଛୁବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଜାଗ୍ରତ କରିବା; ଅତ୍ୟନ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ
Gachhigāchhibā ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ରଖିବା—
ଗାଛାନଗୁଛାନ 1. To keep things ready.
୨ । ସୁସଜ୍ଜିତ କରିବା—
2. To equip well; to fit out.

ଗଛୁବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ୍ର. ଗୁଚ୍ଛ)—୧ । ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦେବା—
Gachhibā 1. To allude to.
ଗଛାନ, ଗତାନ ନାଟ୍ୟରେ ଭୋର ଅଙ୍ଗି ଅଛୁ
ଜୋଡ଼ନା ଅଙ୍ଗିକ ଭୋର ଭୁଲେ ଗଛୁ—ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୨ । ଅର୍ପଣ କରିବା—2. To entrust.
୩ । ଯୋଗ୍ୟ ହେବା; ଯୋଗାଇବା—
3. To be fit; to suit.
ନୃପଙ୍କ ଭୁଉଃ ଉହିଁ ନ ଗଛଇ—ଲୁଖୁହରି. ମହାଭାରତ. ସଭା ।
୪ । ଉପମା ଦେବା; ତୁଳନା କରିବା—
4. To compare.
୫ । ମିଳାଇବା; ତୁଲ୍ୟ କରିବା—
5. To cause to fit in; to equalise.
୬ । କୌଣସି ଅଳଙ୍କାରକୁ ଦେହରେ କଣ୍ଟିବା—
6. To measure and test an ornament if it fits the body.
୭ । ସମାନ ହେବା; ତୁଲ୍ୟ ହେବା—
7. To be equal to; to fit into.
ବୃଦ୍ଧିମନ୍ତ ପଣେ ତୁମ୍ଭକୁ ତୁମ୍ଭେ ଗଛ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୮ । ପ୍ରାପ୍ତହେବା; ଲାଭହେବା—
8. To get; to attain.
୯ । ଖଟିବା; ଉପଯୁକ୍ତ ହେବା—
9. To be fitting; to be applicable.
ସଜ୍ଜପ୍ ଜହୁରେ ହେ ନୃପକୁଳ-ଶିଖ,
ତତ୍ତ୍ୱ ଯେତେ ତୁମ୍ଭେ କହିଲ ହୋଇଁପୂର୍ବ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୧୦ । ସାଜିବା; ମାନିବା; ଶୋଭା ପାଇବା—
10. To look smart.
୧୧ । ଗ୍ରହଣ କରିବା—11. To accept.
ଧର୍ମସ୍ପର୍ଶ ଭବ ଦୋଷରୁ, କେବଳ ଭବ ମାନ ଗଣୁ । ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୧୨ । ନହିତ ହେବା—12. To be contained in.
ପ୍ରଭୁ ସେବକ ଭବ ଗଛ, ଏ ପ୍ରେମ ଏତେ ଗୋଳ ଅଛୁ । ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୧୩ । ମିଳିବା; ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—13. To be got.
ସ୍ୱାମୀ ମାଇରେ ଧର୍ମ ନ ଗଛେ ମୋତେ କେବେ । ଦୀନାନ୍ଧର. ଦଣ୍ଡିପ୍ରସ୍ତୁତ ।

ଗଛୁଇହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ତୁଳା ହେବା—
Gachhihebā 1. To be compared.
୨ । ସମାନ ହେବା—2. To be equal to.
ମୁକ୍ତି ଗୁରୁ ମଙ୍ଗତେ ସେ କେହି ନୋହେ ଗଛୁ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ଅନ୍ଧ ।

ଗଛୁଆ—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଖଜୁରି ଗଛ କାଟି ଭାଡ଼ି ବାହାର
Gachhuā କରିବାକୁ ସରକାରଙ୍କ ଠାରୁ ଅନୁମତି (ଲାଇସେନ୍ସ)
ଗାଛୁଆ ପାଇଥାଏ—A person who obtains license from excise-officers to tap a date-tree for taddy.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଉପୃ	ଉଅ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ସ	ହ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	.ନ

ଦେ. ବ୍ରଣ.—ଯେ ଗଛରେ ଚଢ଼େ—

One who climbs a tree.

ଗଛୁଆଲ୍—ଦେ. ଚ୍ରଣ—ଗଚ୍ଛ୍ୱାଲ୍ (ଦେଖ)

Gachhuāl — Gachh-wāl (See)

ଗଜ୍‌ଗଜ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧। (ନର୍ଦ୍ଦମା ବା ନାଳର ମଇଳା-ପାଣି ମଧ୍ୟରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଲାଇଡ଼ା ଯୋକ ଜୁପୁଜିବା ଗଜଗଜ ହେଲ) କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଦେଖାଯିବା—

Gaj-gaj

1. To appear on the surface (of a drain or gutter) in myriads (like maggots).

୨। ଅପରିମିତ ବା ଅସଂଖ୍ୟ ହେବା—

2. To become innumerable; to abound.

(ଯଥା—ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଟଙ୍କା ଗଜ୍‌ଗଜ୍ ହେଉଛି।)

୩। ତରଳ ପଦାର୍ଥର ଟୋପଲ ପଡ଼ନଶବ୍ଦ—

3 Soft sound of a liquid falling down.

୪। ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ଦୋଷରେ (ପେଟ) ଶବ୍ଦ କରିବା—

4. To rumble (as undigested) food in the stomach.

୫। ଉପୁର ପଡ଼ିବା; ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା—

5. To be full to the brim.

ଗଜ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧। ଶବ୍ଦ କରିବା—1 To make a sound.

Gaja (root) ୨। ଗର୍ଜ୍ଜନ କରିବା—2. To roar.

୩। ନିଶାରେ ଭୋଳ ହେବା—

3. To be intoxicated.

ଗଜ—ସଂ. ବି. (ଗଜ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Gaja ୧। ହସ୍ତୀ; ହାତୀ—1. elephant.

(ଗଜୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨। (ଦିଗ୍ଗଜମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟାରୁ) ୮ ସଂଖ୍ୟା—

2. The number eight.

୩। ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସେନା, ବାନରବିଶେଷ—

3. Name of a monkey in the army of Rāmachandra.

୪। ଗଜାସୁର—4. A demon killed by Śiba.

[ଦ୍ର—ଏ ମହାସୁରର ଘୁଣି ଥିଲା ଓ ଶିବଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିହତ ହୋଇଥିଲା।]

୫। ଦିଗ୍ଗଜ—5. Mythological elephants guarding the quarters of the globe.

୬। ବାସୁବିଶେଷ; ଘରର ମୂଳଦୁଆ—

6. Foundation of a house.

୭। ଗଜପୁଟ (ଦେଖ)

7. Gajaputa (See)

୮। ପାଦୋନ ହସ୍ତଦ୍ୱୟ ପରିମାଣ; ୨୦ଆଙ୍ଗୁଳ ଲମ୍ବ ପରିମାଣ—

8. Yard; a lineal measure.

[ଦ୍ର—ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଫା. ଗଜ; ୧ ଗଜ=୩ ଫୁଟ୍; ୧ ଫୁଟ୍=୧୨ ଇଞ୍ଚ; ୧ ଇଞ୍ଚ=ପ୍ରାୟ ୧୪ ଆଙ୍ଗୁଳି; ୧ ଗଜ=୧୭ ଗିରା; ୧ ଗଜ=୪ ପାଆ; ଗଜ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଯଥା—ସାଧାରଣ ଗଜ=୩୬ ଇଞ୍ଚ; ଇଲାହୀ ଗଜ ବା ଆକବର ବାଦଶାହାଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଗଜ=୪୧ ଇଞ୍ଚ; ଗଜ ଶବ୍ଦର ଏହି ଅର୍ଥ ଫାସ୍ତ୍ରୀ ଅରବୀ ଜନମାନଙ୍କଠାରେ ମିଳେ। ମନଅର୍ ବି ଲିଆମ୍ସ; ଶବ୍ଦକଳ୍ପଦ୍ରୁମ; ପେଦ୍ଦାପ।]

ଦେ. ବ୍ରା—୧। ମାପକାଠି—1. A measuring rod.

ନକଲ୍ ନକର ତରୁମାର ଗଜେ
ମାଟି ଚଉ ଟ୍ରମ୍ବେ ହେଉଛ ସହଜେ। ରାଧାନାଥ. ବରହାର।

୨। ବାଡ଼ି; ଯଷ୍ଟି; ଛଡ଼ା—2. Rod.

(ଯଥା—ଆଖୁଗଜ, ଲୁହାଗଜ ଇତ୍ୟାଦି।)

୩। ବନ୍ଧୁକ ନଳୀମଧ୍ୟରେ ବାରୁଦ ଖୁଦିବାର କାଠି—

3. A ram-rod.

୪। ଝରକା ବା ଫାଟକ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଲମ୍ବ ଶଳାକା—

4. A bar fixed inside a gate or window.

୫। ସରୁଶଳାକା—5. A probe.

୬। ହୁକାନଳ ସଫା କରିବା କାଠି—

6. A rod to clear the tube of a Hookka.

୭। ବାରବର୍ଣ୍ଣିଆ ଗଛରୁ ବାହାର ଥିବା ମଞ୍ଜି ଛଡ଼ା—

7. A tall stem of the Agave plant.

୮। ଆଖୁର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ପତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା କଅଁଳା—

8. The tender tops of a sugarcane-plant.

ଗ୍ରାଦେ. (ସିଦ୍ଧଭୂମ) ବ—ଶଗଡ଼ର ଅର—

The spokes of a cart-wheel.

ଗ୍ରାଦେ. (ଆଳ) ବ—ଘରର ଖଲର ଓଳପାଖକୁ ଥିବା ରୁଅମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ କଣା ହୋଇ ଗଲା ଯାଇଥିବା ସରୁ ବାଉଁଶ ଖଣ୍ଡମାନ—Slender bits of split bamboo thrust into the eyes made at the lower ends of the rafters of a thatch.

ଗଜଉଦ୍ଧାରଣବେଶ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଜୋଦ୍ଧରଣ+ବେଶ)—

Gajauddhāraṇabeśa ଗଜୋଦ୍ଧରଣ ବେଶ (ଦେଖ)

Gajoddharaṇa beśa (See)

ଗଜକଚ୍ଛପଯୁଦ୍ଧ—ବ—୧। ମହାଭାରତ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହାତୀ ଓ କଇଁଛ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ (ଏହାକୁ ଗରୁଡ଼ ନେଇ ଭକ୍ଷଣ କରିଥିଲା)—1. The fight between the elephant and the tortoise described in the Mahābhārata.

Gajakachchhapajuddha

୨। (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦୁଇ ସ୍ଥୂଳକାୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ—

2. Fight between two stout and hardy persons.

ଗଜକନ୍ଦ—ସଂ. ବ—ସୁଗାଦ୍ୟ ମୂଳବିଶେଷ—

Gajakanda A large esculent root.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଁ ବା ଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେସବୁ ଏ ପ୍ରକାରକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଯୁକ୍ତ ଁ ବା ଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖନ୍ତୁ ।

ଗଜକପାଳ—ଦେ. ବ—କପାଳର ମଧ୍ୟଦେଶ—
Gajakapāḷa The middle of the eye-brows.
ବସ୍ତୁସ୍ଥ ଚଳଚ ଗଜକପାଳେ ପ୍ରକାଶ । ଜାନକୃଷ୍ଣ. ରଘବଦ୍ଭୋଳ ।

ଗଜକର୍ଣ୍ଣିକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଏକପ୍ରକାର କନ୍ଦ ବା ମୂଳ—
Gajakarṇṇikā A kind of esculent root.
[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ହସ୍ତୀ କର୍ଣ୍ଣପର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ । ଏହା ଈଷତ୍-ରସ, ମଧୁରବିପାକ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ବାତକଫନାଶକ । ଏହା ଶୀତ, ଜ୍ୱର, ପାଣ୍ଡୁ, ଶୋଥ, କୃମି, ପ୍ଲୀହା, ଗୁଲ୍ମ, ଆନାହ, ଉଦରରୋଗ, ଗ୍ରହଣୀ ଓ ଅର୍ଶରୋଗରେ ହିତକର ।]

ଗଜକର୍ଣ୍ଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଗଜକର୍ଣ୍ଣିକା (ଦେଖ)—
Gajakarṇṇī Gajakarṇṇikā (See)

ଗଜକାଠି—ଦେ. ବ—୧ । ମାଟିଆମାନଙ୍କର ଖନ୍ଦକ ଓ ମାଟିକାମ ମାପିବା ଦଣ୍ଡବିଶେଷ—1. A yard-measure to measure ditches and earth-work (used by earth-diggers).
Gajakāṭhi
ଗଜକାଠୀ
୨ । ଗଜ, ଫୁଟ ଓ ଇଞ୍ଚ ମାପିବା ପରମାଣ-ଦଣ୍ଡବିଶେଷ—2. A rod marked with divisions of inches feet and yards.
୩ । ବନ୍ଧୁକରେ ବାରୁଦ ଖୁନ୍ଦିବାର କାଠି—3. Ram-rod.
ଗଜ ଉଷାର ଟେରାଠି,
ନଳୀରେ ଧରୁଥାଅ ଗୋଟି । ଘନଶ୍ୟାମ. ଚାର୍ତ୍ତାଇକୁ ।

ଗଜକୁମ୍ଭ—ସ. ବ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଗଜ+କୁମ୍ଭ)—୧ । ହାତୀମୁଣ୍ଡରେ ମାଠିଆପର ବାହାରଥିବା ଦୁଇଟି ଆବୁ—
Gajakumbha 1. The rounded protuberances on both sides of an elephant's brow.
୨ । ହାତୀ ତାର ଶୁଣ୍ଡରେ ଧରଥିବା ପାଣି ମାଠିଆ—2. A pitcher of water held by an elephant with its trunk.
[ଦ୍ର—ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ପୂର୍ବକାଲରେ କୌଣସି ଦେଶର ରାଜା ଅପୁତ୍ରକ ଅବସ୍ଥାରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ ରାଜକର୍ମଚାରୀମାନେ ରାଜାଙ୍କ ପାଟହାତୀର ଶୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ମାଠିଆ ଧରାଇ ହାତୀକୁ ରାଜ୍ୟସୀମା ବୁଲାଇଥିଲେ ଓ ହାତୀ ସେ ପାଣି ମାଠିଆକୁ ନେଇ ଯାହା ମୁଣ୍ଡରେ ଢାଳି ଦେଉଥିଲା ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆଣି ରାଜଗାଦିରେ ବସାଇ ରାଜା କରୁଥିଲେ । ଶିକାରୁଣରେ ହାତୀମାନେ ପାଣିମାଠିଆ ଶୁଣ୍ଡରେ ଧରି ମନୁଷ୍ୟ ଉପରେ ଢାଳିବାର ଦେଖାଅଛି ।

ଗଜକୂର୍ମଯୁଦ୍ଧ—ଦେ. ବ—ଗଜକଚ୍ଛପଯୁଦ୍ଧ (ଦେଖ)—
Gajakūrmajuddha Gajakachchhapajuddha (See)

ଗଜକୃତ୍ତି—ସ୍ତ୍ରୀ ବ—୧ । ହାତୀର ଚର୍ମ—
Gajakṛutti 1. The hide of an elephant.
୨ । ଗଜାସୁରର ଚମଡ଼ା (ଯାହା ଶିବ ପରିଧାନ କରିବାର କଥିତ ଅଛି)—2. The hide of the demon Gaja put on by Śiba.

ଉରଜ ମହେଶ ଉଲଟ ପାଇ,
ଖାଇ ଗେଲ ଗଜକୃତ୍ତି ଘୋଡାଇ । ଭାଷ. କୋଷ୍ଟଚନ୍ଦ୍ରାଶୁଦ୍ଦୟ ।

ଗଜଗତି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଗଜ+ଗତି)—ହାତୀର ଧୀର ଗତି—
Gajagati The stately gait of an elephant.
(ଗଜଗତି—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ହାତୀପରି ଧୀରେ ଧୀରେ ଗତିକରିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—(person) Having the stately gait of an elephant.

ଗଜଗମନା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଜର ଗମନ ପରି ଗମନ Gajagamanā ଯାହାର)—
(ଗଜଗମନା—ପୁଂ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ହାତୀ ଭଳି ନାଃଶବ୍ଦରେ ଗତିକରେ—
(a woman) Having the stately and leisured gait of the elephant.

ଗଜଗମନୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ୍ତ୍ରୀ. ଗଜଗମନା)—
Gajagamanī ଗଜଗମନା (ଦେଖ)
Gajagamanā (See)

ଗଜଗାମିନୀ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗଜଗମନା (ଦେଖ)
Gajagāminī Gajagamanā (See)

ଗଜଗାମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗଜ+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍;୧ମା. ୧ବ)—
Gajagāmī ୧ । ହସ୍ତ୍ୟାରୋହୀ; ଯେ ହାତୀରେ ଚଢ଼ି ବାହ୍ୟ ଗତିକରେ-
(ଗଜଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. (a person) Riding on an elephant.
୨ । ହାତୀ ପରି ଯେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଗତିକରେ—
2. (a person) Whose gait is like that of an elephant; of stately gait.

ଗଜଘଣ୍ଟା—ଦେ. ବ. (ସ. ଗଜ ଓ ଘଣ୍ଟ)—
Gajaghaṇṭā ହାତୀ ବେକରେ ଓଢ଼ଣା ଦୋଇଥିବା ଘଣ୍ଟି—
ଗଜଘଣ୍ଟୀ A bell hung on the elephant's neck.

ଗଜଘଣ୍ଟି—ଦେ. ବ. (ସ. ଗଜ ଓ ଘଣ୍ଟି)—
Gajaghaṇṭi ଗଜଘଣ୍ଟା (ଦେଖ)
Gajaghaṇṭā (See)

ଗଜଚକ୍ଷୁ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଜ+ଚକ୍ଷୁ)—
Gajachakshu (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥି) ଯାହାର ଆଖି ହାତୀର ଆଖି ପରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ—
(figurative) (a person) Having comparatively small eyes.
[ଦ୍ର—ହାତୀ ଶରୀରର ଆକାର ଅନୁପାତରେ ଚକ୍ଷୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ।]

ଗଜଚ୍ଛାୟା—ସ. ବ. (ଗଜ+ଛାୟା)—(ଏହା ହାତୀ ପର ଦେଖା-
Gajachchhāyā ଯାଇଥିବାରୁ) ନକ୍ଷତ୍ର ପୁଞ୍ଜ ବିଶେଷ—
Name of a particular constellation (M. W.)

ଗଜଢକ୍କା—ସ. ବ. (ସ. ପ. ଲୋ; ଗଜ ଉପରେ ବାହୁଡ ଢକ୍କା)—
Gajaḍhakkā ହାତୀ ଉପରେ ବାହୁଡ ବଡ଼ ନାଗରା—
A big kettle-drum carried on an elephant (M. W.).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଜ ବନ୍ଧୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଗଜଡା—ସଂ. ବ.—୧ । (ଗଜ+ସମୂହାର୍ଥେ. ଡା; ଭୁଲ. ଜନଡା)—
Gajatā ହସ୍ତି ସମୂହ; ହାତୀ ପଲ—
1. A herd of elephants.

୨ । (ଗଜ + ଭାବାର୍ଥେ. ଡା)—ହାତୀର ଅବସ୍ଥା—
2. The state of an elephant (M. W.)

ଗଜଦଘ୍ନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଗଜ + ପରିମାଣାର୍ଥେ. ଦଘ୍ନ)—
Gajadaghna ହାତୀସମାନ ଉଚ୍ଚ—
As high as an elephant.

ଗଜଦନ୍ତ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ଦନ୍ତ)—
Gajadanta ୧ । ହାତୀ ଦାନ୍ତ—
1. Ivory; tusk of an elephant.

୨ । କାନ୍ଥରେ ଲୁଗାଯଷ୍ଟି ରଖିବା ପାଇଁ ମର୍ ସାଇଥିବା କାଠି—2. A cloth-peg.

୩ । ଗଣେଶ—3. God Ganesa (having the head and tusk of an elephant)

୪ । ଉପଦନ୍ତ; ବାହାଡ଼ା ଦାନ୍ତ; ଦାନ୍ତ ଉପରେ ଉଠିବା ଦାନ୍ତ—
4. Redundant tooth.

୫ । କରମୁଦ୍ରାବିଶେଷ—
5. A particular position of the hands (M. W.)

(ଗଜଦନ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ହାତୀଦାନ୍ତ ପରି ଦାନ୍ତ ଥାଖରେ ବା ସମ୍ମୁଖରେ ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟର ଦାନ୍ତ ବାହାରିଥାଏ; ଦନ୍ତୁର—
Having teeth protruding out of the jaw.

ଗଜଦନ୍ତପଲଙ୍କ—ତତ୍ପୁ. ବ (ସଂ. ଗଜଦନ୍ତ ଓ ପଲ୍ଲଙ୍କ)—
Gajadantapalanka ଯେଉଁ ପଲଙ୍କରେ ଗଜଦନ୍ତ ଦ୍ୱାରା ଫୁଲ, ଲତାଆଦି ନାନାପ୍ରକାର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ରଚତ ହୋଇଥାଏ—
A bedstead artfully carved with ivory.

ଗଜଦନ୍ତା—ତତ୍ପୁ. ବଣ. ପୁଂ (ସଂ. ଗଜ ଓ ଦନ୍ତୁର)—
Gajadantā ଶୁମୁଦାନ୍ତୁର; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ପାଟିର ଶୁମୁଦାନ୍ତ (ଗଜଦାନ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦୁଇଟି ଅତ୍ୟ ବଡ଼—
(a person) Having two of the front teeth very big and protruding.

ଗଜଦାନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ଦାନ)—
Gajadāna ୧ । ମତ୍ତହସ୍ତୀର ଗଣ୍ଡରୁ ବୋହିବା ମଦବାରି—
1. Ichor exuding from the temple of elephants.

୨ । ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ହସ୍ତିଦାନ—
2. Gift of an elephant

ଗଜଦାନ୍ତୁର—ତତ୍ପୁ. ବଣ. ପୁଂ (ସଂ. ଗଜ ଓ ଦନ୍ତୁର)—
Gajadāntura ଗଜଦନ୍ତା (ଦେଖ)
(ଗଜଦାନ୍ତୁରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Gajadantā (See)

ଗଜଦ୍ୱୟସ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଗଜ + ପରିମାଣାର୍ଥେ. ଦ୍ୱୟସ)—
Gajadwayasa ଗଜଦଘ୍ନ (ଦେଖ)
Gajadaghna (See)

ଗଜଧ୍ୱଜ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଜ + ଧ୍ୱଜା)—କର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ରଥର ନାମ—
Gajadhwaja The name of the war-chariot of Karnna.
ଗଜ ଗଜଧ୍ୱଜ ଦେଗେ ନକ୍ଷତ୍ର ଅବାର—ପଞ୍ଚାଙ୍ଗ. ଦେଶାଙ୍ଗଦ୍ୱାର ।

ଗଜନକ୍ର—ସଂ. ବ (ଗଜ + ନକ୍ର; ଏହାର ଶତ୍ରୁର ହାତୀର ଶତ୍ରୁର ପର ଓ ମୁହଁ କୁମ୍ଭୀର ପର ଥିବାରୁ) —ଗଣ୍ଡା ପଶୁ—
Gajanakra Rhinoceros (M. W.)

ଗଜନବୀ—ବୈଦେ. ବଣ (ଫା. ଗଜ୍‌ନବୀ)—ଗଜନୀନଗର ଅଧିବାସୀ—
Gajanabī Of Gajni, inhabitant of the town of Gazni
ଗଜନବୀ (ଯଥା—ମାହାମୁଦ ଗଜନବୀ ।)

ଗଜନାଳ—ସଂ. ବ—ଖୁବ୍ ଭାର ଢୋପ, ଯାହାକୁ ହାତୀମାନେ ଟାଣନ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Gajanāla Heavy cannon drawn by elephants.

ଗଜନାଶା—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ+ନାଶା)—ହାତି ଶୁଣ୍ଡ—
Gajanāsā Elephant's trunk.

ଗଜନୀ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ନାମ)—ଆଫଗାନସ୍ଥାନର ପ୍ରାଚୀନ ନଗରବିଶେଷ—
ଗଜନୀ Name of an ancient town of
ଗଜନୀ Afganistan.
[ଦ୍ର—ଏହି ସ୍ଥାନର ଅଧିବାସୀ ମାହମୁଦ୍ ନାମକ ଜଣେ ପଠାଣ-ରାଜା ଭାରତକୁ ୧୭ ଥର ଆକ୍ରମଣ କରି ଭାରତରୁ ବହୁ ଧନ ଲୁଣ୍ଠନ କରି ନେଇଥିଲେ ।]

ଗଜପତ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ପତ୍ତ)—
Gajapati ୧ । ଗଜରାଜ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହସ୍ତୀ—
1. A lordly or stately elephant.

୨ । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ହସ୍ତୀ; ଐରାବତ ହସ୍ତୀ—
2. Name of Indra's elephant.

୩ । ହସ୍ତୀର ରକ୍ଷକ—
3. A keeper of an elephant.

୪ । ଯାହାର ଅନେକ ହସ୍ତୀ ଅଛନ୍ତି—
4. Owner of many elephants.

୫ । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜବଂଶର ସମ୍ମାନସୂଚକ ଗୋଟିଏ ଉପାଧି—5. The title of the ancient kings of Orissa.

[ଦ୍ର—ସମ୍ଭବତଃ ଏମାନଙ୍କର ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଯୁଦ୍ଧ ହସ୍ତୀ ଥିବାରୁ ଏହି ଉପାଧି ହୋଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୁରୀର ରାଜା ଓ ବଡ଼ ଖେମଣ୍ଡି, ପରଳାଖେମଣ୍ଡି ଓ ସାନ ଖେମଣ୍ଡିର ରାଜବଂଶ ଏହି ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ । ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶା ରାଜାଙ୍କର "ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଗଜପତ-

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ବେଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃତ ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ କା ୨ ଚଉଦ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ଭୂଧାବୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହ୍ୟର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଟ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବର୍ ଦେଖିବେ ।

ଗୌଡ଼େଶ୍ୱର ନବକୋଟୀ :କର୍ଣ୍ଣାଟକଲବର୍ଗେଶ୍ୱର ସାଶ୍ୱଶ୍ୱରବର ପ୍ରତାପ ଶ୍ରୀ" ଏହି ଉପାଧି ଅଦ୍ୟାବଧି ପୁଶ୍ଚ ଗଜାଙ୍କର ନାମ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଅଛି । ଗଙ୍ଗବଂଶୀୟ ଗଜାମାନଙ୍କ ଅମଲରୁ ଓଡ଼ିଶା ଗଜାଙ୍କର ଏହି ଉପାଧି ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ଗଜପାଦପ—ସଂ. ବ—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—Bignonia Suaveolens
Gajapādapa (tree). (M. W.).

ଗଜପାଳ—ସଂ. ବ. (ଗଜ + ପାଳ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ମାହୁନ୍ତ—
Gajapāla The keeper or driver of an elephant.

ଗଜପିପଲା—ଦେ. ବ—ଗଜପିପ୍ପଳୀ ଦେଖ)
Gajapipalā Gajapippalī (See)

ଗଜପିପ୍ପଳୀ—ସଂ. ବ. (ଗଜ + ପିପ୍ପଳୀ)—
Gajapippalī ବର୍ଣପିପଲା—A creeper; Pothos or Scindapsus Officinalis. [ଦ୍ର—ଏହା ଆଳୁଲତା ପରି ଏକ-ପ୍ରକାର ଲତା । ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗଣ୍ଠିରେ ତେର ବାହାରେ ଓ ଏହା ତେରବାହା ଏ ଲତା ଅନ୍ୟ ଗଛ ଉପରକୁ ମାଡ଼େ । ଏଥିର ଫଳ ପିପ୍ପଳୀ-ଆକୃତିବଶିଷ୍ଟ ବଡ଼ ବଡ଼ । ଏହା ଔଷଧରେ ଲାଗେ । ଏଥିର ଫଳକୁ ସଂସ୍କୃତରେ 'ଚବ୍ୟକା' କହନ୍ତି ।]
ସଂ. କରପିପ୍ପଳୀ; କପିବଲ୍ଲୀ; ବହ୍ନିର; କୋଲବଲ୍ଲୀ; ଚବ୍ୟଫଳ; ଦୀର୍ଘଗ୍ରନ୍ଥୀ; ଦୈଜସୀ; ଇନ୍ଦ୍ରକଣା; କପିବଲ୍ଲିକା ଗଜପିପାଳ; ଗଜପିପୁଳ **ଗଜପିପ୍ପଲି; ହାତିପିପ୍ପଲି; ଗଜପୀପର** ଓ. ଗଜପିପ୍ପଲୁ

ଗଜପୁଙ୍ଗବ—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ପୁଙ୍ଗବ)—
Gajapuṅgaba ୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗଜ—
1. An excellent elephant.
୨ । ଐରାବତସ୍ତୁ—
2. Indra's elephant named Airāvata

ଗଜପୁଟ—ସଂ. ବ. (ଗଜ + ପୁଟ)—(ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ) ଔଷଧ ପାକ କରିବା ବା ପୋଡ଼ିବା ନମିତ୍ତ ଭୂମିରେ ଖୋଳାଯିବା ଦୁଇ ହାତ ଗଭୀର ଓ ଦୁଇ ହାତ ବ୍ୟାସବିଶିଷ୍ଟ ଗର୍ତ୍ତ—
Gajaputa A hole dug in the ground (one yard deep and one yard in diameter) for burning ingredients to prepare certain medicines.

ଗଜପୁର—ସଂ.ବ. (ମ.ଯ. ଲୋ; ଗଜ + ପୁର; ଗଜ ନାମରେ ଖ୍ୟାତପୁର)—
Gajapura ହସ୍ତିନାପୁର; ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ରାଜଧାନୀ—Hastinā the capital of Judhishṭhira (modern Delhi).

ଗଜପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବ.—ନାଗଦଅଣା (ଦେଖ)
Gajapushpa Nāgadaaṇā (See)
(ଗଜପୁଷ୍ପୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଗଜବକ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଜ + ବକ୍ତ୍ର)—
Gajabaktra ଗଜବଦନ (ଦେଖ)
Gajabadana (See)

ଗଜବତା—ଦେ. ବ.—୧ । ଗଜକାଠି (ଦେଖ)
Gajabatā 1. Gajakāṭhi (See)
୨ । କବାଟ ମଝିରେ ଆଡ଼ବାଗରେ ଲଗାଯିବା ପତଳା କାଠ—
2. Thin bits of wood put across a door.

ଗଜବଦନ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି. ଗଜ + ବଦନ)—ଗଣେଶ; ଗଜାନନ—
Gajabadana Lord Ganeśa (having the head of an elephant).

ଗଜବନ୍ଧ—ଦେ. ବ.—୧ । ଶିଳ୍ପ ଓ ଖୋଦନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ହାତୀଚଢ଼ା ଅଙ୍କନର ବନ୍ଧ ବା ସ୍ୱାଭାବିକବିଶେଷ—
Gajabandha 1. A kind of depicting elephants in architecture and carving.
୨ । ଗୃହଘର ଛଆଣ କରିବାର ଦେଶୀୟ ଶିଳ୍ପପ୍ରଣାଳୀ ବା ପ୍ରଣାଳୀବିଶେଷ—2. One of the designs for building a thatched house (prevalent in India.)
୩ । ଚତୁରକାବ୍ୟବିଶେଷ; ଏଥିର ଅକ୍ଷରମାନଙ୍କୁ ସଜାଇଲେ ଗୋଟିଏ ହାତୀର ଆକାର ହୁଏ—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
3. A kind of picturesque composition.

ଗଜବନ୍ଧନ—ସଂ. ବ. (ଗଜ + ବନ୍ଧନ)—୧ । ହାତୀଶାଳ—
Gajabandhana 1. Stable or shed for elephants.
୨ । ହାତୀବନ୍ଧା ଦଉଡ଼ି—2. A chain for tying the elephant to a post; tether.
୩ । ଆଲାନ; ହାତିଖୁଣ୍ଟ—
3. Post for tying elephants.

ଗଜବନ୍ଧନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗଜ + ବନ୍ଧନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଗଜବନ୍ଧନ (ଦେଖ)
Gajabandhanī Gajabandhana (See)

ଗଜବଳି—ସାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ, ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡି) ବ.—ସାତଟି ପୋଡ଼ ବା ଅଣ୍ଡିରା ମଇଁଷିଙ୍କୁ ଧାଡ଼ି କରି ଠିଆ କରାଇ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଆଗେ ଯୁଗପତ୍ ବଧ କରିବା ବଳି (ଦୈ.ଆଶା.୧୬।୧୦।୩୧)—
Gajabali The slaughter of seven buffaloes simultaneously before a Goddess after making them stand in a row.

ଗଜବାଗ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଜ ଓ ବଲ୍ଗ)—ଆଙ୍କୁଶ; ହସ୍ତି-ତାଡ଼ନା-ଦଣ୍ଡ—
Gajabāga A goad to drive elephants; a hook for goading elephants.
ଡାଙ୍ଗସ, ଅଙ୍କୁଶ
ଗଜବାଗ, ଗଜବାଙ୍କ

ଗଜବାଙ୍କ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଜ ଓ ବଙ୍କ)—ଗଜବାଗ (ଦେଖ)
Gajabāṅka Gajabāga (See).

ଗଜବୀଥି—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ବୀଥି)—୧ । ଗଜଶ୍ରେଣୀ—
Gajabīthi 1. A row of elephants.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପୃ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	●	ନ୍

୨ । ହାତୀଦାଣ୍ଡ; ଅରଣ୍ୟରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଶସ୍ତ ବାଟରେ ହାତୀମାନେ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି—2. The road frequented by the herds of elephants in a jungle.

୩ । ରୋହିଣୀ, ଆର୍ଦ୍ରା ଓ ମୃଗଶିର ନକ୍ଷତ୍ର ତ୍ରୟ—3. The 4th, 5th and 6th lunar mansions.

[ଦ୍ର—ଏ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଶୁକ୍ରଗ୍ରହର ଗତି ହୁଏ । ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଗଜବୀଥୀ—ସଂ. ବ.—ଗଜବୀଥି ୩ (ଦେଖ)
Gajabīthī Gajabīthi 3 (See)

ଗଜବେଲ — ଦେ.ବ. (ସଂ.ଗଜ + ବଲ୍ଲ)—ଏକପ୍ରକାର ଲୁହା;କାନ୍ତଲୌହ--
Gajabela A species of iron, cast-iron.

ଗଜବେଲୀ ମାର୍ ଲୁହାମାନେ ଲୁହା ସେ ନଉଡ଼ ଲୁହା ଅଟେ ଗଜବେଲ । ଧର୍ମସ୍ତ୍ରଣ ।

ଗଜବ୍ରଜ--ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ବ୍ରଜ)—ଗଜଯୂଥ (ଦେଖ)
Gajabraja Gajajūtha (See)

ଗଜଭକ୍ଷକ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଜ ଅଟେ ଭକ୍ଷକ ଯାହାର)—
Gajabhakshaka ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଗଛ—Ficus Religiosa (M. W.).

ଗଜଭକ୍ଷା—ସଂ. ବ—ଲୋବାନ୍ ବା ଗୁଗୁଳ ଗଛ—
Gajabhakshā The gum Olibanum tree (M.W.)

ଗଜଭୁକ୍ତ କପିତ୍ଥ ବତ୍—ଦେ. ପ୍ରବଚନ—ହାତୀ ଖାଇଥିବା କଇଥ ଫଳ
Gajabhukta kapittha bat ପର ବାହାରେ ଅଖଣ୍ଡ ଜନ୍ତୁ ଭଳରଫମ୍ପା (ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ହାତୀକୁ କଇଥ ଫଳ ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ ହାତୀଲଣ୍ଡିରେ କଇଥଟି ଗୋଟାସୁନ୍ଦା ବାହାରେ; କିନ୍ତୁ ସେ କଇଥମଧ୍ୟସ୍ଥ ଶସ କିଛି ନ ଥାଏ ଓ କଇଥଟି ଫମ୍ପା ବାହାରେ)—
Whole outside but empty inside (like a wood-apple which when swallowed whole by an elephant is said to pass out at the anus in its entirety, but on breaking the shell the apple is found to be quite empty within).

[ଦ୍ର—କେହି କେହି କହନ୍ତି ଏହା ସତ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ପରୀକ୍ଷା କରି ହାତୀକୁ କଇଥ ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ଲେଖକ ଦେଖିଅଛନ୍ତି ଯେ ପ୍ରଥମେ ହାତୀ ସେ କଇଥଟିକୁ ମଡ଼ି ମଡ଼ି କରି ଗେବାଇ ଖାଏ ଓ ହାତୀ ଲଣ୍ଡିରେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କଇଥର ଖୋଳ ବାହାରେ । କେହି କେହି କହନ୍ତି ଯେ ଗଜନାମକ ଏକଜାତିସ୍ଥ ଘୋକ କଇଥଫଳ ମଧ୍ୟରେ ପଶି କଇଥର ଶସକୁ ଏପରି ଖାଆନ୍ତି ଯେ କଇଥର ଆକାରଟି ପୂର୍ବପରି ଥାଏ କିନ୍ତୁ ଭଉରଟି ଫମ୍ପା ହୋଇଯାଏ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରସନ୍ନା ହେଲ୍ଲବେଳେ ନଡ଼ିଆଭଉରେ ପାଣି ପଶିଲ୍ଲ ଭଳ (ନାସ୍ତ୍ୱେଳ ଫଳାମ୍ବୁବତ୍) ମନୁଷ୍ୟର ଘରେ ପଶନ୍ତି ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଗଲ୍ଲବେଳେ ଗଜ ଖାଇଲ୍ଲ କଇଥ ଭଳ ମନୁଷ୍ୟର ଘର ଭଉର ଫମ୍ପା କର ଦେଇ ଯାଆନ୍ତି । ଏହି କଥାର ଉପମାରେ ଏ ପ୍ରବଚନ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଗଜମଣ୍ଡନ—ସଂ. ବ—ହସ୍ତୀକୁ ମଣ୍ଡିବା ପଦାର୍ଥ—Ornaments or
Gajamaṇḍana decorations for an elephant.

[ଦ୍ର—ହାତୀ କପାଳରେ ଚଢ଼ୁ ଓ ଅଳଙ୍କାର ଓ ଝୁଲ ଇତ୍ୟାଦିକୁ 'ଗଜମଣ୍ଡନ' କୁହାଯାଏ ।]

ଗଜମଣ୍ଡଳକା—ସଂ. ବ. (ମ. ଯ. ଲୋ; ଗଜମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଗଠିତ
Gajamaṇḍalikā ମଣ୍ଡଳକା)—ଗୋଲଆଡ଼େ ହାତୀ ଘେରିବାଦ୍ୱାରା କୃତ ମଣ୍ଡଳ—A ring or circle formed by elephants.

ଗଜମଣ୍ଡଳୀ—ସଂ. ବ—ଗଜମଣ୍ଡଳକା (ଦେଖ)
Gajamaṇḍalī Gajamaṇḍalikā (See)

ଗଜମଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ମଝିରେ ଗୋଟିଏ ଡେବ ବା ଭୁଣ୍ଡି ବାହାରିଥିବା
Gajamaṇḍā ବଡ଼ ମଣ୍ଡାପିଠା—A round cake having a
ବଡ଼ପୁଲୀ big button-like protuberance at the top.

ଗଜମତା—ଦେ. ବ – ଆଷାଢ଼ମାସର ପ୍ରଥମ ଅସର୍ତ୍ତ ବର୍ଷା ବା ପିତାପାଣି
Gajamatā ବର୍ଷା ପରେ ଆଖୁଗଛମାନଙ୍କର ଫୁଲିଯିବା ଓ ଫମ୍ପା ହୋଇଯିବା ରୋଗବିଶେଷ—
A disease attacking sugarcane-plants after the fall of first showers in the month of Āshāṛdha (by which the cane becomes hollow and swollen).

ଗଜମତି—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଗଜମୌକ୍ତି)—ଗଜମୁକ୍ତା (ଦେଖ)
Gajamati Gajamuktā (See)

ଗଜମନଠାଆଁ—ଦେ. ବ—ଶୂଦ୍ରଙ୍କ ବିଧବା ବିବାହ ବା ବିଧବାବିବାହ-
Gajamanaṭhāyāñ ଜାତ ସନ୍ତାନ—The offspring of a
(ଗଜମନଠାଆଁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) widow-marriage amongst the Śūdras.

ଗଜମାଣିକ—ଦେ. ବ – ଗଜମୁକ୍ତା (ଦେଖ)
Gajamāṇika Gajamuktā (See)
ଗଜମାନିକ

ଗଜମୁଆଁ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ମୁଆଁର ଉପର ଦେଉଳ ବା ଦେଉଳର
Gajamuāñ ଚୂଳ ପର ଦୋଇଥାଏ—
A sugared ball of fried paddy tapering to a point.

ଗଜମୁକୁତା—ଗ୍ରା. ବ—ଗଜମୁକ୍ତା (ଦେଖ)
Gajamukutā Gajamuktā (See)
ଗଜ ମୁକୁତା ଝୁମାମାଳ । ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଗଜମୁକ୍ତା—ସଂ. ବ. (ମ. ଯ. ଲୋ; ଗଜ ମସ୍ତକରୁ ଜାତ ମୁକ୍ତା)—
Gajamuktā ହାତୀ ମୁଣ୍ଡରୁ ବାହାରିବା ଏକପ୍ରକାର ବହୁମୂଲ୍ୟ ମୁକ୍ତା—
A pearl said to be got from the head of the elephant.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ଅକ୍ଷରୀ ଶବ୍ଦର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଅକ୍ଷରୀ ଶବ୍ଦର ଔ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ କା ୨ ଅକ୍ଷରୀ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ କା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଅହିଁର ବିପରୀତ ୨ କା ୧ ଅକ୍ଷରୀ ବର୍ଣ୍ଣ କା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

[ଦ୍ର—ଗଜ ମୁଣ୍ଡରୁ ମୁକ୍ତା ବାହାରିବା କଳ୍ପକଲ୍ପନା ମାତ୍ର । କୁତ୍ରାପି ଏପରି ମୁକ୍ତା ମିଳିବାର ଦେଖା ନାହିଁ ।]

ଗଜମୁଖ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଜ+ମୁଖ)—
Gajamukha — ଗଜବଦନ (ଦେଖ) Gaja badana (See)

ଗଜମୁରୁଖ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଗଜ+ମୂର୍ଖ)—
Gajamurukha — ଜଦା ମୁରୁଖ; ଅତି ମୂର୍ଖ— Totally illiterate.
ହସ୍ତୀମୂର୍ଖ

ଗଜମୁହାଁ—ଦେ. ବ—ଗଜମୁଆଁ (ଦେଖ)
Gajamuhāñ — Gajamuāñ (See)

ଗଜମୂର୍ଖ—ଦେ. ବିଣ. (ଉପମା)—
Gajamūrkha — ୧ । ଗଜ ପରି ମୂର୍ଖ; ଅତି ମୂର୍ଖ ବା ନିର୍ବୁଦ୍ଧିଆ— 1. Very stupid or foolish; dunce.
ହସ୍ତୀମୂର୍ଖ

ବାଣୀରେ ଉତର ମୋହ
ଗଜମୂର୍ଖ ନୋହେ ମୁହିଁ । ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୨ । ଗଣେଶ (ପ୍ରକୃତବାଦ)—2. Deity Ganeśa.

ଗଜମୋଚନ—ସଂ. ବ—ବଳ୍ଗୁପୁରାଣୋକ୍ତ ଗଙ୍ଗାର ଜଳରେ କୁମ୍ଭୀର ଦ୍ୱାରା
Gajamochana ଧୃତ ହସ୍ତୀର ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କୁମ୍ଭୀର ମୁଖରୁ ଉଦ୍ଧାର— The deliverance or rescue of an elephant from the grip af an alligator as described in the Bishṇupurāṇa.

ଗଜମୋତି—ସଂ. ବ. (ସଂ. ଗଜ+ମୌକ୍ତିକ)—
Gajamoti — ଗଜମୁକ୍ତା (ଦେଖ) Gajamuktā (See)

ଗଜମୌକ୍ତିକ—ସଂ. ବ—ଗଜମୁକ୍ତା (ଦେଖ)
Gajamauktika — Gajamuktā (See)

ଗଜଯୂଥ—ସଂ. ବ—ହାତୀଙ୍କ ଦଳ—
Gajajūtha — A herd of elephants.

ଗଜଯୋଧୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗଜ+ଯୋଧିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Gajajodhī — ଗଜାରୋହୀ; ହାତୀ ଉପରେ ଚଢ଼ି ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିବା (ସେନା)—Fighting on an elephant

ଗଜଯୋଧୀ ଅଶ୍ୱଯୋଧୀ ସେ ଅଗଣିତ
ମହାଯନ୍ତ୍ର ଅର୍ଜ୍ଜି ବଢ଼ୁଛ ରଣତ । ବୃଷ୍ଣଭଟ୍ଟ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

ଗଜର—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ଗଜଲ୍ ୨ (ଦେଖ)
Gajar — Gojal 2 (See)

ଗଜର—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଉତ୍କଳୀୟ) ବ— ଗଣ୍ଡଲ; ଗୋଳମାଳ—
Gajara — Noise.

ଗଜରା—ଦେ. ବ—ବଡ଼ ମୋତି ଥିବା କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣବିଶେଷ—
Gajarā — An ear-ring with a large pearl.
ଗାଁଜଳା ଦେ. ବିଣ—୧ । ଭିଟକା (ଦୁଧ); ଗାଈଠାରୁ ଭିଟକା-ଦୁହାଁ (ଦୁଧ)— 1, Fresh (cow's milk); (milk) drawn fresh from the cow.

୨ । ନୂତନ ଗଜା ମାରିଥିବା (ଗଛ)— 2. Newly sprouted (plant).
୩ । ସଦ୍ୟପ୍ରସୂତା (ଗାଈ)— 3. Recently delivered (cow).

ଦେ. ବ—ଗଜଲ୍ (ଦେଖ)— Gajal (See)

ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଗଜ୍ଜ—Nosegay.

ଗଜରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗଜୁରିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ— Gajarāibā — 1. The causative form of 'Gajuribā'.
ଭିଜାନ ୨ । ବୁଣିବା ପାଇଁ ଧାନ ଆଦରୁ ଦିନକ ଆଗରୁ ବଡୁରାଇବା— 2. To moisten paddy and other seeds on the day previous to sowing.
୩ । ମଞ୍ଜି ବା ଶସ୍ୟ (ବୁଟ, ମୁଗ) ଆଦରୁ ପାଣିରେ ବଡୁରାଇ ଅଙ୍କୁରିତ କରାଇବା—3. To cause grains to sprout by moistening them overnight.

ଗଜରା ଖଡୁ—ଦେ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ହାତରେ ପିନ୍ଧିବା ଏକପ୍ରକାର Gajarā khardu ମୋଟା ଖଡୁ—A very big bracelet worn by females.

ଗଜରାଜ—ଦେ. ବ—ଗଜପତି ୧ ଓ ୨ (ଦେଖ)—
Gajarāja — Gajapati 1 and 2 (See)

ଗଜରା ଦୁଧ—ଦେ. ବ—୧ । ସଦ୍ୟ ପ୍ରସୂତା ଗାଈର ଦୁଗ୍ଧ— Gajarā dudha — 1. Milk of a newly-delivered cow.
ଗାଁଜଳାଦୁଧ ୨ । ସଦ୍ୟ ଦୁହାଁ ହୋଇଥିବା (ଫେଣଯୁକ୍ତ) ଦୁଧ— 2. Newly-milched cow-milk with froth still apparent on the surface.

ଗଜରାଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୬ଟା, ୮ଟା, ୧୨ଟା ବେଳେ ଘଣ୍ଟାରେ ଯଥା- Gajarādebā — କ୍ରମେ ୪, ୮ ଓ ୧୨ ବାରଥର ପିଟି ସାରିବା ପରେ ଗୁଣାନ, ଗୁଣିଯେ- ପୁଣି କେଉଁଥର ଧୀରେ ଧୀରେ ଘଣ୍ଟାରେ ପିଟିବା— ଦେଓୟା, ଗଜଲ ଦେଓୟା To strike small additional
ଗଜରଦେନା strokes on the gong after striking the actual number of strokes at 4, 8 and 12 o'clock respectively.

ଗଜରା ମାଳ—ଦେ. ବ—ଫୁଲରେ ଘନ ଭାବରେ ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଥିବା ବଡ଼ Gajarā māla. ମାଳା ବା ଖଣ୍ଡା—A thick and tightly
ଗୋଡ଼େମାଳା strung garland of flowers.

ଗଜରା ମାଲା—ଦେ. ବ—ଗଜରା ମାଳ (ଦେଖ)—
Gajarā mālā — Gajarā māla (See)

ଗଜରଥ—ସଂ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଗଜ + ରଥ)—ହାତୀଟାଣିବା ବଡ଼ରଥ—
Gajaratha — A big car drawn by elephants.

ଗଜରିପୁ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ+ରିପୁ)—ସିଂହ—
Gajaripu — Lion.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଉ
?	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୰୷	ଯ	ସ	ର୍ଯ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଗଜରବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଜୁରବା (ଦେଖ)—
Gajaribā Gajuribā (See)

ଗଜଲ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ଫାର୍ସୀ ଓ ଉର୍ଦ୍ଦୁଭାଷାରେ ରଚିତ ପ୍ରଣୟ-
Gajal ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ କବିତା; ପ୍ରେମସଙ୍ଗୀତ—
ଗଜଲ Persian and Urdu love-song or
gajal love-lyric.

[ଦ୍ର—ଗଜଲ୍ ସଙ୍ଗୀତରେ ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ କଥାର ବର୍ଣ୍ଣନା ନ ଥାଏ । ପ୍ରେମିକ ବା ପ୍ରେମିକାର ସାମଯିକ ମନୋଭାବ ଏ ସଙ୍ଗୀତରେ ପ୍ରକଟିତ ହୋଇଥାଏ । ଏଥିର କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଛନ୍ଦ ନାହିଁ— ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଗଜଲ; ଘୁଲାନ ଦେ. ବ (ଫ. ଗର୍ଜ)—୪ଟା, ୮ଟା ଓ ୧୨ଟା
ଗଜର ସମୟରେ ପିଟା ଘଣ୍ଟାରେ ଯଥାକ୍ରମେ ୪, ୮ ଓ ୧୨ ଥର ବାଡ଼େଇବା ପରେ କିଛି ସମୟ ରହି ଯେଉଁ ଏକାଧିକ ବାର ଠଣ୍ ଠଣ୍ ଶବ୍ଦ କରି ପିଟାଯାଏ—
The small strokes given at the end when a gong is struck 4, 8 and 12 times to indicate the hours 4, 8 and 12 o'clock respectively.

ଗଜ ଲକ୍ଷ୍ମୀ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଲକ୍ଷ୍ମୀମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର ଦୁଇ ପାଖରେ ଦୁଇଟି ହାତୀ
Gaja Lakshmī କଳସରେ ଜଳ ଢାଳୁଥାଆନ୍ତି—
An image of Goddess Lakshmī represented by two elephants pouring water from jars held by their trunk on both sides.

ଗଜଶାଳା—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ଶାଳା)—ହାତିଶାଳ—
Gajaśālā Elephants' stall.

ଗଜସାହ୍ୱୟ—ସଂ. ବ (ଗଜ + ସମ + ଆହ୍ୱୟ; ହସ୍ତୀର ନାମରେ ଯାହାର
Gajasāhwaya ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି)—ହସ୍ତିନା; ପ୍ରାଚୀନ ହସ୍ତିନାଗଡ଼—Hastinā; ancient Delhi.

[ଦ୍ର—ଗଜନାମକ ରାଜା ଏହି ପୁର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ ।]

ଗଜସ୍ଥାନ—ସଂ. ବ—ହାତିଶାଳ; ହାତି ରହିବା ଜାଗା—
Gajasthāna A place where elephants are kept; elephants' stall (M. W.)

ଗଜସ୍ନାନ—ସଂ. ବ—୧ । ହାତିଗାଧୁଆ—
Gajasnāna 1. A bath of an elephant.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗଜସ୍ନାନ ପରି ବୃଥା ଚେଷ୍ଟା—
2. (figurative) Useless acts; unproductive efforts.

[ଦ୍ର—ହାତି ସ୍ନାନ କଲା ପରେ ଶରୀର ଦେହ ଉପରକୁ ଶୁଣ୍ଡଦ୍ୱାରା ଧୂଳି ଓ କାଦୁଅ ଫୋଙ୍ଗି ଦେହକୁ ପୁଣି ମଇଳା କରିପକାନ୍ତି ।]

ଗଜା—ଦେ. ବ—୧ । (ଭୁଲ. ସଂ. ଖର୍ଜିକା)—ଅଣ୍ଟା ବା ଶୁଖିଲା ଚୁନାକୁ
Gajā ଲାଜ ଜହ୍ନରେ ଜଳ ମିଶାଇ ଚକଟି ଦଳା ଦଳା ଖଳକୁ ଗୋଲ୍,
ଗଜା ଲମ୍ବା ବା ଚଉକୋଣିଆ କରି କାଠ ଘିଅରେ ଖରି ଶିରାରେ
ଗୋଜା ପକାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଯିବା ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ—
1. A kind of sweetmeat fried in ghee and soaked in syrup.

୨ । (ସଂ. ଅଗ୍ରଜ)—ଅଙ୍କୁର; ମଞ୍ଜିରୁ ଫୁଟି ବାହାରିଥିବା ସରୁ
କୋମଳ ଖିଲ, ଯହିଁରୁ ପରେ ପତ୍ର ବାହାରେ—
2. A shoot or sprout; germ.

ଗଜା ୩ । ଶାଖାଗ୍ରରୁ ବାହାରିଥିବା କୋମଳ ଓ ନୂଆ ଶାଖା—
ଅଂଖୁଆ, ଗୋଜା 3. Tender new leaves.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଉତ୍ପତ୍ତିବସ୍ତୁ—1. Of tender age.
(ଯଥା—ଗଜା ବସୁସ ।)

୨ । ନୂତନ—2. Young; new.
(ଯଥା—ଗଜା ଗଛ; ଗଜା ତୋଟା ।)

ଗଜା ବହଦରୁ ପ୍ରବଳ ପବନ ଘରଡ଼ାଇ ଯେନସାଏ—ନଦକବିଗୋର, ଗମ୍ଭୀ ।

୩ । ନୂତନ ଗଜା ହୋଇଥିବା—
3. Recently sprouted.

ଗଜାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗଜୁରିବା (ଦେଖ)—
Gajāibā 1. Gajuribā (See)

ଗଜାନ ୨ । କୌଣସି ଶସ୍ୟ ବା ସ୍ୱାଜକୁ କିଛି କାଳ ପାଣିରେ ବଡୁରାଇ
ଅଂଖୁଆନା ଉହାଁରୁ ଗଜା ବାହାରିବାର ଉପାୟ କରିବା—
2. To cause seeds to sprout by keeping them immersed in water for some time.

ଗଜା କଢ଼ା—ଦେ. ବ—(ଗଛର) ଅଡ଼ କୋମଳ କଢ଼—
Gajā kaṛdhā New shoots (of a tree).

ଗଜାଗଛ—ଦେ. ବ—ଛୋଟ ଗଛ; ଯେଉଁ ଗଛରେ ଫଳ ଧରି ନ ଥାଏ—
Gajāgachha Young trees.
ଚାରାଗଛ

ଗଜାଗ୍ରଣୀ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ଅଗ୍ରଣୀ)—
Gajāgraṇī ଗଜପତି ୧ ଓ ୨ (ଦେଖ)
Gajapati 1 and 2. (See)

ଗଜାଜିନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ଅଜିନ = ଚର୍ମ)—ହସ୍ତୀର
Gajājina ଚର୍ମ—The hide of an elephant.

ଗଜାଜୀବ—ସଂ. ବ. (ଗଜ + ଆଜୀବ)—ହସ୍ତୀପକ; ହାତୀମାହୁନ୍ତ—
Gajājība The keeper of an elephant.

ଗଜା ତଳି—ଦେ. ବ—୧ । ଧାନ-ବିହନକୁ ଗଜା କରି ବୁଣାସିବା ପରେ
Gajā taḷi ଉହାଁରୁ ଯେ ତଳି (ଗୁର୍) ଉଠେ—
1. Paddy seedlings grown from sprouted paddy-seeds.

୨ । ରୁଆ ହେବାର ଉପଯୋଗୀ ଯୁବା ଧାନ ଗଛ—
2. Seedlings of paddy.

ଗଜା ତୋଟା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ତୋଟାରେ ଗଛଗୁଡ଼ିକ ନୂଆ ହୋଇ
Gajā toṭā ଲାଗିଅଛି—A group or tope of young or
ନୟାବାଗ recently-planted trees.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ବୃଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଥ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଗଜା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଜୁରିବା (ଦେଖ)
Gajā debā — Gajuribā (See)

ଗଜାଧିପ—ସଂ. ବ—ଗଜପତି ୧ ଓ ୨ (ଦେଖ)
Gajādhipa — Gajapati 1 & 2 (See)

ଗଜାଧିପତି—ସଂ. ବ—ଗଜପତି ୧ ଓ ୨ (ଦେଖ)
Gajādhipati — Gajapati 1 & 2 (See)

ଗଜାଧ୍ୟକ୍ଷ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ଅଧ୍ୟକ୍ଷ)—ଗଜାଙ୍କ ଦସ୍ତୀଶାଳାର ପ୍ରଧାନ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ— Head servant amongst the elephant-keepers.
Gajādhyaksha

ଗଜାନନ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି. ଗଜ + ଆନନ)—ଗଜବଦନ (ଦେଖ)—Gajabadana (See)
Gajānana

ଗଜାନୀକ—ସଂ. ବ. ୧ । (ରୂପ. କର୍ମ. ଗଜ + ଅନୀକ = ସୈନ୍ୟ)—ଦସ୍ତୀରୂପସୈନ୍ୟ—1. The army consisting of elephants.
Gajānika

୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ଅନୀକ = ଯୁଦ୍ଧ)—ଦସ୍ତୀର ଯୁଦ୍ଧ—The fighting of elephants.

ଗଜାପସଦ—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ଅପସଦ)—ଜଘନ୍ୟ ଗଜ—An inferior elephant.
Gajāpasada

ଗଜା ବଉଦ—ଦେ. ବ—ନୂଆ ଉଇଁଥିବା ମେଘ; ମେଘାଙ୍କୁର; ବର୍ଷାସୂଚକ ବଗନ୍ତାବସ୍ଥ ବୃଷାକାର ଘୋଳ ମେଘ — Newly risen black extensive clouds indicating impending showers.
Gajābauda କାଜଳମେଘ

ଚଢା ବଉଦର ରୁନ ଚତ୍ତେ ଉସୁକଇ—ବଘାନାଥ. ମହାପାତ୍ର ।

ଗଜା ବୟସ—ଦେ. ବି—ଅଳ୍ପ ବୟସ; ଯୌବନ—Tender age; prime of life.
Gajā bayasa କାଁଚାବୟସ
କଚ୍ଚାଉମର

ଗଜା ବୟସିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଉରୁଣବୟସ୍କ, ଯୁବକ—1. (a young man) In the prime of life.
Gajā bayasiā କାଁଚାବୟସେ

୨ । (ଗଡ଼ଜାତ. ଗାଳି) ଭେଣ୍ଡାବଅଣିଆ (ଦେଖ) 2. Bhendābaasiā (See).

ଗଜା ବରଡ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ବାଣପୁର ଓ ଯାଜପୁର) ବ.—ଗୃହ ଓ ମଇ ଦଆ ଯାଇଥିବା କାଦୁଆ ଜମିରେ ଗଜା କରାଯାଇଥିବା ଧାନକୁ ଗୁଣ୍ଟିବା—The process of casting sprouted paddy-seeds in a clayey field after ploughing and levelling it up.
Gajā barardā

ଗଜା ବେଉଷା—ଦେ. ବ.—ଧାନଗଛ ଗଜା ହୋଇଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ବେଉଷଣ କରି ସିବା—Puddling of paddy-plants while mere shoots.
Gajā beushā

ଗଜାମରୁଡ଼ି—ଦେ. ବ.—ଖେତରେ ବୁଣା ହୋଇଥିବା ଧାନ ଗଜା ହେବା ସମୟରେ ବର୍ଷା ନ ହେଲେ ଖରାଦ୍ରତାରେ
Gajāmarurdi

ଗଜାମରା ଧାନଗୁଡ଼ିକ ମରିଯିବା—The withering of newly sprouting paddy-plants caused by draught.

ଗଜା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗଜୁରିବା (ଦେଖ)
Gajā māribā — Gajuribā (See)

ଜେବ ବରଷିଲ ଝପର ଝପର କେଶର ମାଇଲ ଗଜା । ଶିଶୁ ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗଜା ମାରୁ—ଦେ. ବ.—ଗଜା ମରୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Gajāmāru — Gajā marurdi (See)

ଗଜାମୁଗ—ଦେ. ବ.—୧ । ଓଷାଆବରେ ଖାଇବା ପାଇଁ ପାଣିରେ ବହୁତ୍ ଦୋଇ ଗଜୁରିଥିବା ଗୋଟା ମୁଗ—
Gajāmuga
ଗଜାମୁଗ 1. Grains of muga made to germinate by being kept immersed in water for some time.

ଚନ୍ଦ୍ରାବତୀକାବ ଗଜାମୁଗ, ଯେ ଜାନା ବଧୂ ତୋର ଭୋଗ । ଭୂପତି. ପ୍ରେମତରଙ୍ଗାମୃତ ।

୨ । ଦେବତ୍ତୋଗ ଗଜାମୁଗ ପରସ୍ପର ମୁଖରେ ଦଆଦେଇ-ଦୋଇ ବନ୍ଧୁତ୍ୱ ସୂତ୍ରରେ ଆବଦ୍ଧ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱୟ— 2. Two persons who form god-relationship by feeding each other grains of sprouted 'muga' which has been offerd to a Deity.

ଅଗ ଆଗ ଗଜାମୁଗ ଗଜୁଣି ବଳାଇ—ଶିଶୁଗୀତ ।

ଗଜାମୁରୁଖ—ଦେ. ବଣ.— ଗଜମୁରୁଖ (ଦେଖ)
Gajāmurukha — Gajamurukha (See)

ଗଜାୟୁର୍ବେଦ—ସଂ. ବ. — ଦସ୍ତି-ଚିକିତ୍ସା ଶାସ୍ତ୍ର—The science of the medical treatment of elephants.
Gajāyurbeda

ଗଜାରି—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଜ + ଅରି)—୧ । ସିଂହ— 1. Lion.
Gajāri

୨ । ଆସାମଦେଶ-ଜାତ ଶାଳବୃକ୍ଷବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— 2. A species of Sal tree growing in Assam.

୩ । ଗଜାସୁର-ନାଶକ ଶିବ —3. God Śiba who killed the demon 'Gaja'

ଗଜାରୁଢ଼—ସଂ.ବଣ. ପୁଂ—(ଗଜ + ଆରୂଢ଼)—ଯେ ହାତୀରେ ଚଢ଼ିଥାଏ—
Gajārūrdha — Riding an elephant; mounted on an (ଗଜାରୂଢ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ) elephant.

ଗଜାରୋହ—ସଂ. ବ.—(ଗଜ + ଆରୋହ)—ଦସ୍ତ୍ୟାରୋହୀ ସୈନ୍ୟ—
Gajāroha — Part of the army consisting of soldiers on elephants.

ସଂ. ବଣ.—ନଷାପା; ଦସ୍ତୀପୃଷ୍ଠରେ ଉପବିଷ୍ଟ—Riding an elephant.

ଗଜାରୋହା—ଦେ. ବଣ.—ହାତୀରେ ଚଢ଼ିଥିବା—
Gajārohā — Mounted on elephant.

ଘୋଡ଼ା-ଗଜାରୋହା ପାଇକ ରଥରଥୀ,
ହାତୀରେ ହେଲେ ଦ୍ରୋଣ ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରେ ମନ୍ତ୍ର । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ୍

ଗଜାଶନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —
Gjāśana ଗଜଭକ୍ଷକ (ଦେଖ)
Gajabhakshaka (See).

ଗଜାସୁର—ସଂ. ବ. (ସଂ. ଗଜ + ଅସୁର) —
Gajāsura ଶିବଙ୍କଦ୍ୱାରା ନାଶପ୍ରାପ୍ତ ଗଜାକୃତି ଅସୁର ବିଶେଷ—
A demon of that name killed by God Siba.

[ଦ୍ର—ନାରଦଙ୍କ ଅଭିଶାପରେ ମହେଶନାମକ ଜଣେ ରାଜା ଗଜଯୋନି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଦେବଦ୍ୱେଷୀ ହେବାରୁ ମହାଦେବ ତାହାକୁ ବଧ କରି ତାହାର ଚର୍ମ ନିଜ ବ୍ୟବହାରାର୍ଥ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।]

ଗଜାସ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଜ + ଆସ୍ୟ) —
Gajāsya ଗଜବଦନ (ଦେଖ)
Gajabadana (See)

ଗଜାହ୍ୱ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଜ + ଆହ୍ୱ) —
Gajāhwa ହସ୍ତିନାପୁର; ପ୍ରାଚୀନ ଦିଲ୍ଲୀ—
A name of ancient Delhi.

ଗଜାହ୍ୱୟ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଜ + ଆହ୍ୱୟ = ନାମ) —
Gajāhwaya ଗଜାହ୍ୱ (ଦେଖ)
Gajāhwa See)

ଗଜି—ଦେ. ବ—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର କେଶ-କୀଟ; ଅତି ଶ୍ଳେଷ ଉକୁଣୀ—
Gaji 1. Small louse.
ଛୋଟଉକୁନ [ଦ୍ର—ଉକୁଣି ଉତ୍ପାଦକ ନଖ, ନଖରୁ ଫୁଟିବା ଶ୍ଳେଷ
ଜୁଇଁ ଉକୁଣୀକୁ ଗଜି ଓ ବଡ଼ ଉକୁଣୀକୁ ଉଙ୍କା କହନ୍ତି ।]
୨ । ଗଜେନ୍ଦ୍ର ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—
2. Name for calling 'Gajendra'.
ଦେ. ବିଣ. (ଅନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ, ଯଥା—
ଗଜୀ ପାଞ୍ଚଗଜି, ଛଅଗଜି)—ଏତେ ଗଜ ପରିମିତ—
ଗଜୀ Measuring so many yards.

ଗଜିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଗଜି (ଦେଖ)
Gajiā Gaji (See)

ଗଜିରୀ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମି) ବ—ଗଜୁରି (ଦେଖ)
Gajirī Gajuri (See)

ଗଜୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଜ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) —ହାତୁଣୀ; ମାଇହାତୀ—
Gajī A female elephant.
ଗଜୀ ବୈଦେ. ବ. (ସଂ) —
ଗଜୀ ମୋଟ କମ ଚଉଡ଼ା ଦେଶୀ ବୁଣା ସୂତା ଲୁଗା; ଖଦ—
A coarse and narrow loin-cloth woven in this country.

ଗଜୁଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଜୁରିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Gajurāibā The causative form of 'Gajuribā.

ଗଜୁରି—ଦେ. ବ—ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଧରିବା ଶ୍ୱାସରୋଗ (ଏହାର ପ୍ରକୋପ ଅଢ଼େଇ ବନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହେ) —
Gajuri Infantile Asthma.

ଗଜୁରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଭୁଲ ସଂ. ଅଗ୍ରଜ) —
Gajuribā ୧ । ଅଙ୍କୁରିତ ହେବା; ଗଜରିବା—
ଗଜାନ 1. To sprout forth; to germinate.
ଉଠନା, ଅଁଖୁଆନା ପ୍ରେମ ମନ୍ତରା ବ ଗଜୁର ଆସୁଛ ତରୋରମିଥୁନ ହୃଦରେ ।
ଜାଲମଣି. ଚନ୍ଦ୍ରାଭରଙ୍ଗିଣୀ ;
୨ । (କେଶ ଆଦି) ନୂଆ ଉଠିବା—
2. To come out fresh (said of the hair).

ଗଜେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଜାଇବା (ଦେଖ)
Gajeibā Gajāibā (See)
ତା ଉପରେ ସିମିତ ଗୋପାଏ ପାଣି ପକାଇଛନ୍ତି ସିମିତ ବଢେଇ ଗଲା ।
ପଙ୍କାରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ଗଜେନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ଗଜ + ଇନ୍ଦ୍ର) —
Gajendra ଗଜପତି ୧ ଓ ୨ (ଦେଖ)
Gajapati 1 and 2 (See)
ଦେ. ବ. ପୁଂ—ପୁରୁଷ ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
Name given to males.

ଗଜେନ୍ଦ୍ରଗମନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଜେନ୍ଦ୍ର + ଗମନ) —
Gajendragamana ଯାହାର ଚାଲି ହାତୀ ଚାଲି ପରି ଧୀର—
(ଗଜେନ୍ଦ୍ରଗମନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Having the gait of an elephant; of graceful and stately gait.

ଗଜେନ୍ଦ୍ରଗାମୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗଜେନ୍ଦ୍ର + ଗମ୍ ଧାତୁ + ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ.) —ହାତୀ ପରି ଧୀର-ଗମ୍ଭୀରଭାବରେ
Gajendragāmī ଚାଲୁଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person) Having a stately gait compared to that of an elephant.
(ଗଜେନ୍ଦ୍ରଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗଜୋଦ୍ଧରଣ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ଗଜ + ଉଦ୍ଧରଣ = ଉଦ୍ଧାର) —
Gajoddharaṇa ଗଜମୋଚନ (ଦେଖ)
Gajamochana (See)

ଗଜୋଦ୍ଧରଣ ବେଶ—ସଂ. ବ. (ଗଜୋଦ୍ଧରଣ + ବେଶ) —
Gajoddharaṇa besa ଜଗନ୍ନାଥଧାମ ଦେବବିଗ୍ରହଙ୍କର ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର କୁମ୍ଭୀରମୁଖରୁ ଗଜୋଦ୍ଧରଣରୂପ ପୌରାଣିକ ଉପାଖ୍ୟାନର ଅଭିନୟରୂପକ ବେଶ—The fitting up of the image of Lord Jagannātha in the act of rescuing the elephant from the grip of an alligator as narrated in Hindu Mythology.

[ଦ୍ର—ଏହି ଗଜୋଦ୍ଧରଣବେଶ କରିବା ଉପଲକ୍ଷରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବିଗ୍ରହରେ ଚତୁର୍ଭୁଜ ଓ ସୁଦର୍ଶନଚକ୍ର ଓ ଗୋଡ଼ ଆଦି ଖୋଦି, ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ତଳେ ଗୋଟିଏ ହାତୀକୁ କୁମ୍ଭୀର ଧରି ଥିବାର

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶବ୍ଦର ଆଦ୍ୟ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବେ ସେତେବେଳେ ଏ ପ୍ରକାରକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚତୁର୍ଥ ବା ତୃତୀୟ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ସାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ଯ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବଟୂ'ଦେଖିବେ।

ମୂର୍ତ୍ତି ଖଞ୍ଜାଯାଏ । ପୂର୍ବେ କେବଳ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଗଜୋଦ୍ଧରଣ-ବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ କରି ଯାତ୍ରା ଥିଲା । ଏବେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ (ଯଥା— ସତ୍ୟବାଦୀରେ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଓ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଅବତାରମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଗଜୋଦ୍ଧରଣବେଶ କରିବାର ଦେଖାଯାଏ । ପୁରୀରେ ମାଘ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଗଜୋଦ୍ଧରଣ-ବେଶ ହୁଏ ।]

ଗଜୋଦ୍ଧାରଣ ବେଶ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗଜୋଦ୍ଧରଣ+ବେଶ)—
Gajoddhāraṇa beśa ଗଜୋଦ୍ଧରଣ ବେଶ.(ଦେଖ)
Gajoddharaṇa beśa (See)

ଗଞ୍ଜ୍‌ହିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଗଞ୍ଜଡ଼—
Gañj-hiā (a person) Addicted to smoking 'gañjā'

ଗଞ୍ଜ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଶବ୍ଦ କରିବା—1. To make a sound.
Gañja (root) ୨ । ଅବଜ୍ଞା କରିବା—2. To disregard.
୩ । ଅପମାନ ଦେବା—3. To insult; to humiliate.

ଗଞ୍ଜ—ସଂ. ବି. (ଗନ୍‌ଜ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଅ)—୧ । ଅବଜ୍ଞା—
Gañja 1. Disrespectful treatment.
୨ । ଗଞ୍ଜଣା—2. Reproachful language.
୩ । ଅବମାନନା—3. Disrespect; disregard.
୪ । ଗୋଗୃହ—4. Cattle-house; cow-house; a station of cowherds.
୫ । ରତ୍ନାଗାର—5. A repository for jewellery.
୬ । ଧନାଗାର ଗୃହ; ଧନାଗାର—6. Treasury.
୭ । ଆଡ଼ତ; ଯେଉଁଠାରେ ଧାନଗୁଜୁଲପ୍ରଭୃତି ବହୁ-ପରିମାଣରେ କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ ହୁଏ; ହାଟ—
7. Market; mart; emporium.
[ଦ୍ର—ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ପାର୍ସୀରେ ମଧ୍ୟ ଅଛି ।]
୮ । ପଣ୍ୟାଗାର—8. A repository for merchandise.
୯ । ରତ୍ନାଦିର ଖଣି—9. Mine.
୧୦ । ମଦ୍ୟପାତ୍ର—10. Wine-cup.
୧୧ । ପର୍ଣ୍ଣଶାଳା; କୁଡ଼ିଅଘର—
11. Cottage; hut; hovel.
୧୨ । ଗଞ୍ଜାଇ—12. Hemp. (M. W.)
୧୩ । ମଦ୍ୟଗୃହ—13. Tavern. (M. W.)
୧୪ । ଗୁଞ୍ଜା; କାଇତ—
14. Abrus Precatorius. (M. W.)

ଗଞ୍ଜଗୋଲା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଗଞ୍ଜ+ଗୋଲକ)—ଉତରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଲୁହାର ଗୁଳ ଭରତ କରି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିବା ତୋପର ବୋମଗୋଲା ଗୁଳ—
ଗଂଜଗୋଲା Shrapnel.

ଗଞ୍ଜଡ଼—ଦେ. ବି (ଭୁଲ. ଉଚ୍ଚାରଣ)—୧ । ଗଞ୍ଜାଖୋର—
Gañjarda 1. One addicted to taking Gañjā.
ଗେଁଜେଳ, ଗେଁଜେଡ଼ୀ ୨ । ଯେ ବହୁତ ଗଞ୍ଜେଇ ଖାଏ—
ଗେଁଜେଡ଼ୀ 2. A hemp-smoker.
ଦେ. ବିଣ—ଗଞ୍ଜାଖୋର ସୁଲଭ—Befitting or becoming to a hemp-smoker.

ଗଞ୍ଜଡ଼ି—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ (ଭୁଲ—ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଗଞ୍ଜଡ଼ (ଦେଖ)—
Gañjardi Gañjarda (See)

ଗଞ୍ଜଡ଼ିଆ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଗଞ୍ଜଡ଼ (ଦେଖ)—
Gañjardiā Gañjarda (See)

ଗଞ୍ଜଣା—ଦେ. ବି (ସଂ. ଗଞ୍ଜନା)—୧ । ଶ୍ଳେଷା; ଦୋଷପ୍ରଦର୍ଶନପୂର୍ବକ-କଟୂକ୍ତି—1. Harsh reference to one's faults accompanied with reproach.
Gañjaṇā
ଗଂଜନା
ଗଞ୍ଜଣା କରିବା ଦୋଷେ ଜଣାଇ । ପ୍ରାଚୀ. ଚରିତାମୃତ ।
୨ । ଭର୍ତ୍ସନା; ଗାଳ—2. Abuse.
୩ । ଲାଞ୍ଛନା; ଅବମାନନା; ଅବଜ୍ଞା—
3. Disrespect; slight.
୪ । ଅନ୍ୟର ତିରସ୍କାର ଦ୍ୱାରା ଜାତ ମନସ୍ତାପ—
4. Pain given by abusive language.
୫ । ଯାତନାଭୋଗ; କଷ୍ଟଭୋଗ—
5. Harassment; suffering.
୬ । (ଗଞ୍ଜନାର ବିଷୟୀ) ପ୍ଲାକାପବାଦ; କଳଙ୍କ—
6. Scandal; slander.

ଗଞ୍ଜନ—ସଂ. ବି (ଗଞ୍ଜ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦକରିବା+ଭାବେ. ଅନ)—
Gañjana ୧ । ତିରସ୍କରଣ; ଗାଳଦେବା—1. Abusing.
୨ । ଅତ୍ୟାଚାର—2. Oppression
୩ । ଦଣ୍ଡଦେବା—3. Punishing.
୪ । ଅବମାନନା—4. Slighting.
୫ । ପରାଜିତ କରିବା—5. Defeating; crushing.
୬ । ବଳ ପଡ଼ିବା—6. Surpassing.
୭ । ସଙ୍ଗୀତର ଅଷ୍ଟତାଳର ଆଠପ୍ରକାର ମଧ୍ୟରୁ ଏକପ୍ରକାର (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. One of the 8 modifications of each of the 8 musical tones.

ସଂ. ବିଣ—୧ । (ଗଞ୍ଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ତିରସ୍କାରକ—
1. One who abuses.
୨ । ଉଚ୍ଛକାରକ—
2. One who disregards (another).
୩ । ପରାଜୟକାରୀ—3. Defeating; crushing.
୪ । ଦଣ୍ଡଦେବାବାଲା; ଦମନକାରୀ—
4. One who punishes; punishing.
୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଯେ (ଅନୁକରୁ) ବଳ ପଡ଼ିଥାଏ—
5. Excelling; surpassing.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ପ	ଜ୍ଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ପ୍ପ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଂ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ,	

ଗଞ୍ଜନା—ସ. ବ (ଗଞ୍ଜନ + ଆ)—୧ । ଯାତନା; ଦୁଃଖ—
Gañjanā 1. Pain.
୨ । ଦବ୍ଦଗଞ୍ଜ ଦେବା—2. Harassment.
୩ । ଲାଞ୍ଛନା—3. Disrespectful treatment.
୪ । ଗାଳଜଳକ ବାକ୍ୟ; ଭର୍ତ୍ସନା; ଉତ୍କାର—
4. Abuse; reproach.

ଶୁଣ ଧୂଣା ଗୁରୁଜନ ଉଚ୍ଚାରୁ ମୋ ପ୍ରାଣସଖୀ ସରିବ ।
ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋପଭଙ୍ଗ୍ୟ. ୫ ଗୀତ ।

ଗଞ୍ଜପା—ବୈଦେ. ବ [ଫା. ଗଂଜାଫା (ଫା. ଗଞ୍ଜ=ଧନ; ଏ ଖେଳକୁ ଭୁରସ୍କରେ ଧନୀ ବଣିକମାନେ ଖେଳୁଥିଲେ), ଗଞ୍ଜଫା=ଭାସ୍]— ଭାସ୍ ଖେଳପରି ଏକପ୍ରକାର ଦେଶୀ ଖେଳ—
Gañjapā
ଗଞ୍ଜିଫା
ଗଂଜୀଫା A country-game of cards.

[ଦ୍ର—ଏ ଖେଳ ଭୁରସ୍କଦେଶରେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ । ପରେ ମୋଗଲମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭାରତକୁ ଆଜାତ ହୋଇ ଏବଂ ଭାରତୀୟ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ଏହା ଚଳୁଅଛି । ଗଞ୍ଜପା ଖେଳର ବିବରଣ—ଏ ଖେଳରେ ଖେଳାଳମାନଙ୍କ ବିଶେଷ ମସ୍ତିଷ୍କଚାଳନା ଦ୍ୱାରା ଖେଳବାକୁ ହୁଏ । ପ୍ରାଚୀନ ଗଞ୍ଜପାରେ ୧୫୮ ଖଣ୍ଡ ଭାସ ଥିଲା ଓ ସ୍ପାର୍ଶ୍ୱର ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ (ଗନ୍ଧମାଦନ ପଦ୍ମଚ, ପଞ୍ଚବତୀ, ଗ୍ରମ ଲକ୍ଷଣ, ରାବଣ ଇତ୍ୟାଦି) ସେଥିରେ ଚଳିତ ଥିଲା । ମାତ୍ର ଆଧୁନିକ ଗଞ୍ଜପା ଖେଳରେ ୯୬ ଖଣ୍ଡ ଗୋଲାକାର ଭାସ ବା ସାର ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏଥିରେ ରଙ୍ଗ ସଂଖ୍ୟା ୮ ଗୋଟି, ଯଥା—୧ । ଫୁଲ—ନାଲି ଭୂମିରେ ହଳଦିଆ ଚନ୍ଦ୍ର । ୨ । ସୋମେଶ୍ୱର ବା ସମଶେର୍—ନାଲି ଭୂମିରେ ଧଳା ଲମ୍ବ ଚନ୍ଦ୍ର । ୩ । ଚନ୍ଦ୍ର—କଳା ଭୂମିରେ ଧଳା ଚନ୍ଦ୍ର । ୪ । ଗୋଲ୍ଲମ—ଧଳା ଭୂମିରେ ନାଲି ଗୋଲ ଚନ୍ଦ୍ର । ୫ । ଚେଙ୍ଗ—ନେଳ ଭୂମିରେ ହଳଦିଆ ଲମ୍ବ ଚନ୍ଦ୍ର । ୬ । ବଗୁଡ—ନାଲି ଭୂମିରେ ଧଳା ଚଉକୋଣି ଚନ୍ଦ୍ର । ୭ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—ନେଳ ଭୂମିରେ ହଳଦିଆ ଗୋଲ ଚନ୍ଦ୍ର । ୮ । କୁମାଉ ବା ଜାମାଉ—ହଳଦିଆ ଭୂମିରେ ନାନା ରଙ୍ଗର ଗୋଲକ ଚନ୍ଦ୍ର । ଏ ଖେଳରେ ୩ ବା ୪ ଜଣ ଖେଳାଳି ଖେଳନ୍ତି ଓ ୪ ଜଣ ଖେଳରେ ପରସ୍ପରଙ୍କ ବିପକ୍ଷରେ ରହି ଦୁଇ ଦଳ ହୋଇ ପରସ୍ପରଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରଙ୍ଗରେ ୧୨ ଖଣ୍ଡି ଭାସ୍ ଥାଏ । ୧ ରୁପଠାରୁ ୧୦ ରୁପ; ମନ୍ତ୍ରୀ=୧୧; ରାଜା=୧୨ । ଭାସ୍ ଖେଳ ପରି ଏ ଖେଳରେ 'ରଙ୍ଗ' କଟାଯାଏ । ଏହି ଖେଳରେ ଭାସର ମୂଲ୍ୟ ଗଣନା କରିବାର ୨ଟି ବାକ୍ୟ ଅଛି । ଯଥା—

୧ । "ଫୁଲ, ସୋମେଶ୍ୱର, ଚନ୍ଦ୍ର, ଗୋଲ୍ଲମ
ଏକେଇ ଖରଚ ଦହଲ୍ଲ କାମ ।"

ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରଥମୋକ୍ତ ୪ ଗୋଟି ରଙ୍ଗରେ, ରାଜା ଭାସର ମୂଲ୍ୟ =୧୨, ମନ୍ତ୍ରୀ ଭାସ=୧୧, ଦଶରୁପବାଲା=୧୦, ୯ ରୁପବାଲା=୯, ୮ ରୁପବାଲା=୮, ୭ ରୁପବାଲା=୭, ୬ ରୁପବାଲା=୬, ୫ ରୁପବାଲା=୫, ୪ ରୁପବାଲା=୪, ୩ ରୁପବାଲା=୩, ୨ ରୁପବାଲା=୨, ୧ ରୁପବାଲା=୧ ।

୨ । ଚେଙ୍ଗ ବଗୁଡ ସୂର୍ଯ୍ୟ କୁମାଉ
ଏକେଇ କାମ ଦହଲ୍ଲ ଖରଚ ।

ଅର୍ଥାତ୍ ଦ୍ୱିତୀୟୋକ୍ତ ୪ ଗୋଟି ରଙ୍ଗରେ— ରାଜାଭାସର ମୂଲ୍ୟ=୧୨, ମନ୍ତ୍ରୀ ଭାସ=୧୧, ଟିକା ବା ଏକା ଭାସ=୧୦, ଦୁଆ ଭାସ=୯, ୩ ରୁପଯୁକ୍ତ=୮, ୪ ରୁପଯୁକ୍ତ=୭, ୫ ରୁପଯୁକ୍ତ=୬, ୬ ରୁପଯୁକ୍ତ=୫, ୭ ରୁପଯୁକ୍ତ=୪, ୮ ରୁପଯୁକ୍ତ=୩, ୯ ରୁପଯୁକ୍ତ=୨, ୧୦ ରୁପଯୁକ୍ତ=୧ । ଜଦାହରଣସ୍ୱରୂପ ୧୦ ରୁପଯୁକ୍ତ ଭାସର ମୂଲ୍ୟ (୧) ଠାରୁ ୪ ରୁପଯୁକ୍ତ ଭାସର ମୂଲ୍ୟ (୭) ବେଶି । ଯେଉଁ ରଙ୍ଗର ଭାସ୍ କଟା ଯାଇଥାଏ ସେହି ରଙ୍ଗର କଟା ହୋଇଥିବା ସଂଖ୍ୟାର ନମ୍ବରର ସାରସାକ ବେକାମ୍ପିକା ହୁଏ । ସେହି ରଙ୍ଗର ରାଜା ସେହି ଖେଳାଳିଙ୍କ ହାତରେ ଥିବ ସେ ଉକ୍ତ ଭାସ୍-ପଟକ ପକାଇ ଏକ ସାର ଭାସ ନ ପାଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନ୍ୟ କେହି ଖେଳାଳି ସେହି ରଙ୍ଗର ଅନ୍ୟ ଭାସରେ ଖେଳ ପାରିବେ ନାହିଁ । ଭାସ୍ ଖେଳରେ କଟା ରଙ୍ଗ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ରଙ୍ଗର ଭାସ୍ 'ପାଶ୍' ଦଆଯିବା ଭଳି ଗଞ୍ଜପାରେ ଏହାକୁ 'ଦୁକ୍ରୁହ୍' ବୋଲାଯାଏ । ଭାସ୍ ଖେଳ ପ୍ରଥମେ ଭୁରସ୍କ ଦେଶରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ଯବନଶାସନ କାଳରେ ମୋଗଲମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭାରତରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥିଲା । ମୁସଲ୍ମାନମାନଙ୍କ ଭାସ୍ଖେଳ ଅନୁକରଣରେ କେତେକ ହିନ୍ଦୁ-ନରପତି ଏହି ଗଞ୍ଜପା ଖେଳ ଆବିଷ୍କାର କଲେ । ପାର୍ସୀ—'ଗଞ୍ଜ'ର ଅର୍ଥ ଧନ; 'ଗଞ୍ଜୀ'ର ଅର୍ଥ ଧନୀ । ବଣିକ, ମହାଜନ, ଅମୀର ଆଦି ଧନୀମାନେ ଏ ଖେଳ ଖେଳୁଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ଗଞ୍ଜୀଫା । ଉର୍ଦ୍ଦୁଭାଷାରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଏହି ଗଞ୍ଜୀଫା ଶବ୍ଦ ଭାସ୍ ଅର୍ଥରେ ପାର୍ସୀ ଭାଷାରେ ଗୃହୀତ ହୋଇଛି ।

ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରମୋହନ ଜୁବୃତ. ଐତିହାସିକ ଚତ୍ର ।]

ଗଞ୍ଜଫରାକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଗଞ୍ଜି (ଦେଖ)
Gañjapharāk Gañji (See)

ଗଞ୍ଜଫରାସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଗଞ୍ଜି (ଦେଖ)
Gañjapharās Gañji (See)

ଗଞ୍ଜବର—ସ. ବ—ଭଣ୍ଡାରରକ୍ଷକ—
Gañjabara A treasurer. (M. W.).

ଗଞ୍ଜମାନ୍—ଦେ. ବଣ. (ସ୍ର. ଗଞ୍ଜ ଧାତୁ)—
Gañjamān ୧ । ଲାଞ୍ଛିତ—
1. Humiliated; insulted.
୨ । ଦବ୍ଦଗଞ୍ଜ—2. Harassed.
୩ । ଦୁଃଖ ବା କଷ୍ଟପ୍ରପୀଡ଼ିତ—3. Troubled.
୪ । ପ୍ରପୀଡ଼ିତ—4. Oppressed.

ଗଞ୍ଜା—ଦେ. ବ, (ସ୍ର. ଗଞ୍ଜ; ଗଞ୍ଜିକା=ମଦ୍ୟଗୃହ ଶବ୍ଦର ଭ୍ରବରୁ;
Gañjā ସ୍ର. ଗଞ୍ଜବକା—Beams; ସ୍ର. ଗଞ୍ଜ—M. W.).—
ଗାଁଜା ୧ । ସିବିଗଛର ଶୁଷ୍କ ମଞ୍ଜରୀ; ଇହାରୁ ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ-
ଗାଂଜ ବିଶେଷ—1. Cannabis Sativa; the intoxicating Indian hemp.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ରେଫେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ପ୍ରତ୍ୟାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବିନ୍ଦୁର ବସଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ସଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗଞ୍ଜାଇକୁ ଜଣେ ଲୋକ ପାର ପ୍ରଶ୍ନ—

ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋଳଜଖଣ୍ଡ. ଉ-ଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ବାଟ କରି ପିଆଯାଏ ଓ ଚଲମରେ ରଖି ନିଆଁ ଲଗାଇ ଏହାର ଧୂଆଁ ପିଆଯାଏ ।]

ସଂ. ଜୟା, ଦୁର୍ଗିଣୀ, ଗଞ୍ଜାଳଜା, ମାଉଲୀ, ମାଦନା, ଗଞ୍ଜା, ଗାଞ୍ଜିକା, ଗଂଜିକା, ଭାରତା, ଜୟା, ବଜ୍ରଦ୍ରୁ, ଉଗ୍ରା, ଗଜାଶନ, ଜନ୍ମେ, ଜୟା, ଆନନ୍ଦା, ସର୍ମ୍ବିଦା, ଶଙ୍କାଶନ, ବହ୍ମବାଦନା, ମତ୍ତଲୁଣାର ଗଞ୍ଜା; ଭାଂ; ସିଦ୍ଧି; ଗାଂଜା ଗାଞ୍ଜା; ଭାଙ୍ଗ; ଶିକ୍ଷାବ ଡେ. ଗଞ୍ଜାୟୁ

୬ । ଗଞ୍ଜାଇ (ଗଛ)—

2. Cannabis Sativa (plant).

[ଦ୍ର—ଏହା ଭାରତରେ ଓ ଆସିଆର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପାଦ୍ଦଭ୍ୟ ଓ ବନ୍ୟ ଦେଶରେ ଜନ୍ମେ । ଫୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଗଛ ପୃଥକ୍ । ସ୍ତ୍ରୀ ଗଛର କୃଷି ହୁଏ । ଏହି ଗଛର ମଞ୍ଜରୀ ବା ଜଟା ଗଞ୍ଜାଇ ହୁଏ । ଏହାର ପତ୍ରକୁ ପତ୍ତ (ବଙ୍ଗଳାରେ ପତ୍ତ ଓ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନରେ ସବଜା, ଠଣ୍ଡାଇ) ବୋଲାଯାଏ ଏବଂ ଏହାର ଜଟାରୁ ଏକପ୍ରକାର ରସ ବାହାର କରାଯାଏ ତାହାକୁ 'ଚରସ୍' କହନ୍ତି । ଏହାର ମଞ୍ଜି ସ୍ନେହ ଓ ରେଚକ, ଧନିଆଁ ମଞ୍ଜି ପରି । ଏହି ମଞ୍ଜିରୁ ଏକପ୍ରକାର ମାଦକଗୁଣଯୁକ୍ତ ତୈଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଏହି ଗଛର ଅଂଶରୁ ଛୋଟ ପରି ସୂତା ବାହାରେ । ଏହାର ପତ୍ରକୁ (ପତ୍ତକୁ) ମରଚ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମସଲା ସଙ୍ଗେ ବାଟି ଭାଙ୍ଗ କରି ପିଅନ୍ତି । ଗଞ୍ଜାଇକୁ ବାଟି ପିଅନ୍ତି କମ୍ବା ଚଲମରେ ପୂରାଇ ଧୂଆଁ କରି ଟାଣନ୍ତି ଓ ଚରସ୍‌କୁ ଖାଆନ୍ତି ।

ଏହାକୁ ସରକାର ଅବକାରୀ ଜନିତ୍ରକୁ କରିଅଛନ୍ତି ଓ ସରକାରଙ୍କ କଟକଣାରେ ଭାରତର କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଏ ଗଛର ଚାଷ ହୁଏ ।]

୩ । ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ପୂର୍ବତନ ରାଜଧାନୀ—

3. Name of the former capital of the district of Ganjam.

ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଗଞ୍ଜନ)—ଗଞ୍ଜନକାରୀ—

Vanquishing; crushing.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଲାଗେ ।]

ତୋଇଲେ ଉଗ୍ରା ଡେମିନ୍ ଗଦ୍ଦ-ଗଞ୍ଜା—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ, ବନ ।

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି.—(ଗାଳ) ନପୁଂସକ; ପୁରୁଷତ୍ୱହୀନ; ନାମର୍ଦ୍ଦା—Impotent; eunoch.

ବୈଦେ. ବି. (ପା)—୧ । ଅଣ୍ଡିଆ କୁକୁଡ଼ା—1. Cock.

୨ । ଖାସି କୁକୁଡ଼ା—2. Castrated cock.

ଗଞ୍ଜାଇ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗଞ୍ଜାକମା)—ଗଞ୍ଜା ୧ ଓ ୬ (ଦେଖ)

Gañjāi — Gañjā 1 and 2 (See)

ପହିଲୁ ଚଞ୍ଚାର ଗରବ ଗଞ୍ଜାଇ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପରମାଦ ।

ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ଉତ୍କାକରତଖଣ୍ଡ. ପ ଗୀତ ।

ଗଞ୍ଜାଇଖୋର—ଦେ. ବିଣ—ଯେ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ଗଞ୍ଜାଇର ଧୂଆଁ ଖାଏ; ଗଞ୍ଜଡ଼—Addicted to taking Indian hemp (specially by smoking).

Gañjāikhor — Gañjākhor

ଗଞ୍ଜାଇଖୋର—ଦେ. ବି—ଗଞ୍ଜାଖୋର (ଦେଖ)

Gañjāikhori — Gañjākhori (See)

ଗଞ୍ଜାଇଗୋଲା—ଦେ. ବି—ଗଞ୍ଜାଗୋଲା (ଦେଖ)

Gañjāigolā — Gañjāgolā (See)

ଗଞ୍ଜାଇ ଚଲମ୍—ଦେ. ବି—ଗଞ୍ଜା ଚଲମ୍ (ଦେଖ)

Gañjāi chilam — Gañjāchilam (See)

ଗଞ୍ଜାଇବା—ଦେ. କି—ଗଞ୍ଜିବା କ୍ରିୟାର ପ୍ରୋଜନ୍ତ୍ରରୂପ—

Gañjāibā — The causative form of 'Gañjibā'.

ଗଁଜାନ ପହିଲୁ ଚଞ୍ଚାର ଗରବ ଗଞ୍ଜାଇ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପରମାଦ ।

ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ. ଉତ୍କାକରତଖଣ୍ଡ. ପ ଗୀତ ।

ଗଞ୍ଜାଇ ମୁଣି—ଦେ. ବି—ଗଞ୍ଜାମୁଣି (ଦେଖ)

Gañjāi muṇi — Gañjāmuṇi (See)

ଗଞ୍ଜାକମା—ସଂ ବି—ଗଞ୍ଜାଇ ଗଛର ଅଗରେ ବାହାରିବା କଳି—

Gañjākinī — The points of hemp. (M. W.)

ଗଞ୍ଜାଖୋର—ଦେ. ବିଣ—ଗଞ୍ଜାଇଖୋର (ଦେଖ)

Gañjākhor — Gañjāikhor (See).

ଗଞ୍ଜାଖୋରି—ଦେ. ବିଣ—ଗଞ୍ଜାଖୋର୍‌ସୁଲଭ; ଗଞ୍ଜାଖୋରର କପୋଳକଳ୍ପିତ (ଗାଲଗପ୍ପ)—

Gañjākhori — (unreal or fanciful story) Befitting a hemp-smoker; evolved from the brain of a hemp-smoker.

ଗଞ୍ଜାଗୋଲା—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଗୋଦାମରେ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ-କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଗଞ୍ଜାଇ ସଞ୍ଚିତ ଦୋଇଥାଏ—

Gañjāgolā — The Government store-house whence licenses indent ganja.

ଗଞ୍ଜା'ଚଲମ୍—ଦେ. ବି. (ଗଞ୍ଜ+ଫା. ଚଲମ୍)—ଯେଉଁ ଧାତୁର ପୁଞ୍ଜାକୃତ ନଳରେ ଗଞ୍ଜାଇକୁ ରଗଡ଼ି ତରଳ କରି ନିଆଁ ଲଗାଇ ଲୋକେ ଧୂଆଁ ଖାଆନ୍ତି—The towel through which Ganja is smoked.

Gañjāchilam — ନାଳରେ ଗଞ୍ଜାଇକୁ ରଗଡ଼ି ତରଳ କରି ନିଆଁ ଲଗାଇ ଲୋକେ ଧୂଆଁ ଖାଆନ୍ତି—The towel through which Ganja is smoked.

ଗଞ୍ଜାମରୁଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି. (ଗାଳି)—୧ । ଗଞ୍ଜାମର ପୂର୍ବତନ ରାଜଧାନୀ ନଗର ଗଞ୍ଜାରେ ଦୋଇଥିବା ମରୁଡ଼ି ବା ମହାମାରୀ—1. A pestilence which devastated the town of Ganja which had been the former headquarters of the district of Ganjam.

Gañjāmarudi — ନଗର ଗଞ୍ଜାରେ ଦୋଇଥିବା ମରୁଡ଼ି ବା ମହାମାରୀ—1. A pestilence which devastated the town of Ganja which had been the former headquarters of the district of Ganjam.

[ଦ୍ର—ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ପୂର୍ବତନ ରାଜଧାନୀ ଗଞ୍ଜାମ୍ ବା ଗଞ୍ଜାନଗର ବଙ୍ଗୋପସାଗର କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଆଗେ ଏହି ନଗର ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ଓ ଜନପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । କେତେକ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଦାରୁଣ ପ୍ରବଳ ମାଲେରିଆଦ୍ୱାରା ଏହି ଧନଜନପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁବୃହତ୍ ମନୋହର ନଗରଟି ଏକାବେଳକେ ଜନଶୂନ୍ୟ ଓ ଶ୍ମଶାନରେ ପରିଣତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ	ଉଅ	ଭ
୦ ୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଐ	ଯ୍ଭ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

ଏହାର ଧ୍ୱଂସାବଶେଷ ଯେ କୌଣସି ଦର୍ଶକର ମନରେ କ୍ଷଣକ ମଧ୍ୟରେ ଫସାରର ନଶ୍ୱରତାର ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଚିତ୍ର ଆଙ୍କିଦିଏ । କ୍ରମେ ଏଠାରୁ ସ୍ୱଜଙ୍ଗାସ୍ଥ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟମାନ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଜନସମାଗମଶୂନ୍ୟ ସୁପ୍ରଶସ୍ତ ସ୍ୱଜଘଥମାନ ନଗର ମଧ୍ୟରେ ଅଦ୍ୟାପି ବର୍ତ୍ତମାନ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଥରେ ଏହି ଧ୍ୱଂସାବଶେଷ ଚିତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ୟକ କରି ସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇ ଯାଇଥିଲୁଁ । ମାଲେରିଆର ପ୍ରକୋପ କମିଯିବାରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ କେତେକ ଲୋକ ଏଠାରେ ବାସ କରୁଅଛନ୍ତି । ଗଞ୍ଜାର ସେହି ପ୍ରଲୟଙ୍କରାକାଶ ଭୟାନକ ମହାମାସ୍ତ୍ରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଗଞ୍ଜାମ-ଜନ୍ମାର ଗ୍ରାମ୍ୟ ଲୋକମାନେ ଅନ୍ୟକୁ ଗାଳ ଦେବାରେ "ଗଞ୍ଜାମରୁଡ଼ି" କଥା ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସର୍ବନାଶ ବା ଧ୍ୱଂସକାସ୍ତ୍ର ମହାମାସ୍ତ୍ର—

2. (figurative) An all-devastating pestilence.

ଗଞ୍ଜାମୁଣି—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ଝୁଲି ବା ମୁଣିରେ ଗଞ୍ଜାଇ ଓ ଚଲମ ଆଦି
gañjāmuṇi ଗଞ୍ଜାଖୋରମାନେ ସାଇତି ରଖନ୍ତି—
ଗଁଜାଝୁନି A wallet in which 'Ganja' and its
गाँजाकी झोला tube are kept.

ଗଞ୍ଜି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ଗଜ୍ ବା ଗର୍ନ୍ସିଫ୍ରକ୍)—ମୋଟା ସୂତାରେ ଜାଲ-
Gañji ବୁଣା ଖଦ୍ଦରେ ବୁଣା ହୋଇଥିବା ଓ ବୁଣ୍ଡା ଉପରେ ଦେହ
ଗଁଜି, ଗେଁଜୀ ଉପରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଏକ ପ୍ରକାର ସ୍ଲେଟ ଜାମା—
ଗଂଜୀ A guernsey frock or netlike under-wear; banian.

[ଦ୍ର—ଏ ବୁଣ୍ଡା ପିନ୍ଧବାଲୋକର ଦେହରେ ଜାଡି ହୋଇ ଜଡ଼ି ରହେ ।]

ଗଞ୍ଜିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ.—ଗଞ୍ଜଡ଼ (ଦେଖ)
Gañjiā Gañjaṛḍa (See)

ଗଞ୍ଜିକା—ସଂ. ବ—୧ । (ଗଞ୍ଜ+ଇକ+ଆ)—ମଦ୍ୟଗୃହ; ମଦ୍ୟଦୋକାନ—
Gañjikā 1. A grog-shop; tavern; a liquor-shop.

୨ । ଗଞ୍ଜା; ଗଞ୍ଜେଇ—2. Gañjā; Indian liemp.

[ଦ୍ର—ଗଞ୍ଜେଇ ଅର୍ଥରେ ଏହା ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ନୁହେଁ ବୋଲି କେତେକ ସଂସ୍କୃତ ଅଧ୍ୟାନକାରଙ୍କ ମତ; ସଂସ୍କୃତ ନାମ ଭଙ୍ଗା । କେତେକ ସଂସ୍କୃତ କୋଷରେ ଗଞ୍ଜେଇ ଅର୍ଥରେ ଗଞ୍ଜ, ଗଞ୍ଜକା, ଗଞ୍ଜାକ୍ୟ, ଗଞ୍ଜିକା, ବ୍ୟବହୃତ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ । ମହାଦେବ ଭାଙ୍ଗ ପିଇଥିଲେ ଗଞ୍ଜାଇଥିଁଆ ଖାଇ ନ ଥିଲେ; ଗଞ୍ଜାଇ ଖିଁଆ ଖାଇବା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଆଧୁନିକ କାଳର ସୃଷ୍ଟି ବୋଲି ଅନୁମିତ ହୁଏ ।]

ଗଞ୍ଜିକାସେବୀ—ସଂ. ବ.—ଯେ ଗଞ୍ଜାଇ ଖାଏ; ଗଞ୍ଜାଖୋର—
Gañjikāsebī One addicted to 'gañjā'.

ଗଞ୍ଜିତ—ସଂ. ବିଣ—(ଗଞ୍ଜ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଗଞ୍ଜନାପ୍ରାପ୍ତ; ଦବ୍ଦଗଞ୍ଜ-
Cañjita 1. Humiliated; pained.

୨ । ଅବମାନିତ—2. Insulted.

ଗଞ୍ଜିଫରକ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ—ଗର୍ନ୍ସୀ ଫ୍ରକ୍)—ଗଞ୍ଜି (ଦେଖ)
Gañjipharāk Gañji (See)

ଗଞ୍ଜିଫରସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଗର୍ନ୍ସୀ ଫ୍ରକ୍)—ଗଞ୍ଜି (ଦେଖ)
Gañjipharās Gañji (See)

ଗଞ୍ଜିଫା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଗଞ୍ଜପା (ଦେଖ)
Gañjiphā Gañjapā (See)

ଗଞ୍ଜିଫ୍ରକ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ.—ଗଞ୍ଜି (ଦେଖ)
Gañjiphrak Gañji (See)

ଗଞ୍ଜିବା—ଦେ. କି.—(ସଂ. ଗଞ୍ଜନ)—୧ । ଭର୍ତ୍ସନା କରିବା—
Gañjibā 1. To abuse.
ଗଞ୍ଜନାଦେଓୟା ୨ । ଅପମାନିତ କରିବା—
गंजना 2. To insult; to humiliate.

୩ । ନିନ୍ଦିବା; ନିନ୍ଦା କରିବା—3. To blame.

ଏହି ସେ ଅଧର, ଯାର ରସ୍ୟ ଅରୁଣିମା ଗଞ୍ଜିଥାଇ ପଦ୍ମବନ୍ଧୁ ।
ବ୍ରଧାନାଥ. ନୁଣାନବୃଶ୍ୟ ।

୪ । ପ୍ରପୀଡ଼ିତ କରିବା; ପୀଡ଼ା ଦେବା—
4. To oppress; to torment.

୫ । ଦଣ୍ଡ ଦେବା—5. To punish.

୬ । ଜିଣିବା; ପରାଜିତ କରିବା—
6. To defeat; to vanquish.

ନଜ ତେଜେ ଅନଳ ଦେବତାଙ୍କୁ ଗଞ୍ଜି ।
କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. ଗଦା ।

୭ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବଳିଯିବା—
7. (figurative) To exceed.

ଗଞ୍ଜିଲ କଳର୍ତ ରୂପରୁ ହେଲେ ସଜ ।
କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୮ । ଭାଙ୍ଗିବା; ଦମନ କରିବା—8. To check.

ଏବେ ଗଞ୍ଜିଲେ ଦୁହାଙ୍କର । ରୂପତ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଗଞ୍ଜିହେବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଗଞ୍ଜନ)—
Gañjihebā ୧ । ଅତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେବା—
1. To be awfully busy.

୨ । ଅପମାନିତ ହେବା—2. To be insulted.

୩ । ବ୍ୟସ୍ତ ବା ଦବ୍ଦଗଞ୍ଜ ହେବା—
3 To be troubled or harassed.

ବସ୍ତ ରଖିବାରୁ ହେଉଅଛୁ ଗଞ୍ଜି । ଦାଶରଥି. ଭୁଜବହାର ।

ଗଞ୍ଜୀ—ସଂ.ବଣ. (ଗଞ୍ଜ୍ ଧାତୁ=ଅବଜ୍ଞା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଇନ ୧ମା.୧ବ.)—
Gañji ୧ । ଗଞ୍ଜନକାସ୍ତ୍ର—1. Oppressing; harassing.

୨ । ଜୟକାସ୍ତ୍ର—2. Defeating; surpassing.

ବାଣାଙ୍କାର ଗଞ୍ଜୀ ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ । ବ୍ରଧାନାଥ. ନେଘଦୂତ ।

ଗଞ୍ଜେଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଗଞ୍ଜା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Gañjei (etc) Gañjā etc (See)

ଗଞ୍ଜେଇଆ—ଦେ ବଣ. ସୁଂ—ଗଞ୍ଜାଇଖୋର (ଦେଖ)
Gañjeiā Gañjāikhor (See)

ଗଞ୍ଜେଇ ଖାଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଗଞ୍ଜେଇ ଟାଣିବା (ଦେଖ)
Gañjei khāibā 1. Gañjei ṭāṇibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ। ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ। ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ।

୨ । ଗଞ୍ଜାକୁ ବାଟ ଭାଙ୍ଗି କର ଖାଇବା—
2. To drink water mixed with ganja-paste.

ଗଞ୍ଜେଇ ଟାଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚଲ୍ମରେ ଗଞ୍ଜେଇ ପୂରାଇ ନଆଁ ଲଗାଇ
Gañjei ṭāṇibā ଭହିଁରୁ ଧୂଆଁ ପିଇବା—
ଗାଁଜା ଖାଓଆ To smoke Ganja.
ଗାଂଜାପୀନା

ଗଞ୍ଜେଇ ଟିପିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଞ୍ଜେଇକୁ ଚଲ୍ମରେ ରଖି ଭହିଁର ଧୂଆଁ
Gañjei ṭipibā ପିଇବା ପୂର୍ବରୁ ବାମ ହାତର ଲେଣ୍ଡାରେ କଞ୍ଚା
ଗାଁଜାଟେପା ଗଞ୍ଜାଇ ରଖି ଡାକୁ ଡାହାଣ ହାତର ବୁଢ଼ା
ଗାଂଜା ଟୀପନା ଆଙ୍ଗୁଠିର ଝପରେ ମଳିବା—
To crush Ganja in the hollow of the left palm by the tip of the right thumb before smoking it.

ଗଞ୍ଜେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗଞ୍ଜିବା (ଦେଖ)
Gañjeibā 1. Gañjibā (See)
୨ । ଗଞ୍ଜାଇବା (ଦେଖ)
2. Gañjāibā (See

ଗଞ୍ଜୋଡ଼୍—ଦେ. ବିଣ— ଗଞ୍ଜଡ଼ (ଦେଖ)
Gañjord Gañjarda (See)

ଗଟ୍—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ଘଟ; ତୁଳ. ଇଂ. ଟାଇଟ୍)—
Gat ୧ । ଘଟିବଢ଼ ଜଣ୍ଟଲ ଭାବରେ; ଅବିଚଳିତ ଭାବରେ—
ଗଟ, ଗେଁଟ 1. In a fixed condition; unmoved.
ଗଟ୍ ୨ । ଦୃଢ଼ରୂପେ—
2. Firmly; steadily; tightly.
୩ । କୌଣସି ଅଭିପ୍ରେତ କାର୍ଯ୍ୟ ନମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ—
3. In a fit or shipshape condition; in a ready condition; prepared.
(ଯଥା—ବାରୁ କ ଚରକୁ ଯିବାକୁ ଗଟ୍ ହୋଇ ବସି ଅଛନ୍ତି ।)

ଗଟାଡାଙ୍—ଭାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଗୁଲ ବା ମଦତ୍ ହୁକାର ଧୂମ୍ର-
Gaṭāḍāng ନଃସାରଣ-ନଳ—The smoking tube in a hubble-bubble for smoking opium.

ଗଟାପର୍ଚା—ବୈଦେ. ବି (ମାଲସ୍ଥ ଭାଷା. ଗଟା=ଅଠା+ପର୍ଚା=ଗଛ;
Gaṭāparchā ଇଂ. ଗଟ୍ଟାପର୍ଚା)—ମାଲସ୍ଥ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର କେତେକ
ଗଟାପାର୍ଚା ବୃକ୍ଷର ଅଠାକୁ ଶୁଖାଇ ଘମାଭୂତ କର ଭହିଁରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ
ଗଟାପାରଚା କରିବା ରବରପର ବସ୍ତୁ—Guttapercha.

[ଦ୍ର—ଏହା ରବର ପର କୋମଳ ଜନ୍ତୁ ରବରଠାରୁ ବହୁକାଲ-ସ୍ଥାସ୍ଥୀ, ଏହା ଜଳୁଜଳବଦ୍ଧ ଓ ଟେଲିଗ୍ରାଫ ଆଦର ତାର ଉପରେ ମଡ଼ା-ଯାଏ ଓ ଏଥିରେ ନାନାଦ ଖେଳନା ଉଆର ହୁଏ ।]

ଗଟିଆ—ଭାଦେ. (ବସୁର) ବି—ଗଟ୍—
Gaṭiā Sofa.

ଗଠ୍ଠା—ଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି) ବଡ଼ ଗଣ୍ଠିର; ଗଣ୍ଠିଗ୍—
Gaṭṭhā 1. Big package.
ଗଣ୍ଠରାଗଣ୍ଠା ୨ । ମାପିବା ଚେନ୍ ବା ଜଗ୍ୱରର ଉଭନ ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ—
2. One third of a land-measuring chain.
ଭାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବି—(ଏତେ) ଗୋଟା—
(so many) Pieces, bits or persons.

ଗଠ୍—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ସଂ. ଘଟ୍) ଗଟ୍ (ଦେଖ)—
Gaṭh Gaṭ (See)

ଗଠ (ଧାତୁ)—ସଂ. (ତୁଳ—ଭା. ଗଢ଼୍)—ଗଢ଼ିବା; ନର୍ମାଣ କରିବା; ରଚନା
Gaṭha (root) କରିବା—To build; to make; to form.

ଗଠଣ—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଗଠନ; ଉତ୍ପନ୍ନ ତୁଳ—ଭା. ଗଣ୍ଠନ)—
Gaṭhaṇa
ଗଢ଼ନ, ଗଠନ
ଗଠନ ଗଠଣ (ଦେଖ)—
Gaṭhana (See)

ଗଠଣ—ସଂ. ବି (ଗଠ୍ ଧାତୁ=ନର୍ମାଣ କରିବା+ଭାବ. ଅନ୍)—
Gaṭhaṇa ୧ । ନର୍ମାଣ—1. Building.
୨ । ରଚନା—2. Formation.
୩ । ଗଢ଼ା; ପ୍ରସ୍ତୁତ କରଣ—3. Construction
୪ । ରଚନା ପ୍ରଣାଳୀ; ଗଢ଼ଣ—
4. The build; form; make; shape.

ଗଠଣଶୀଲ—ଦେ. ବିଣ (ବହୁଘ୍ରୀହି; ଗଠଣ+ଶୀଲ)—କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ
Gaṭhaṇasīla ଗଢ଼ିବାର ପ୍ରକୃତିବିଶିଷ୍ଟ; ଗଢ଼ିବାରେ କୁଶଳ—
Constructive.

ଗଠିତ—ସଂ. ବିଣ (ଗଠ୍ ଧାତୁ=ନର୍ମାଣ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Gaṭhita ୧ । ନର୍ମିତ; ରଚିତ—1. Built; formed
୨ । ଆକାରବିଶିଷ୍ଟ—2. Shaped.

ଗଡ଼୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ବକ ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଅରକ କାଢ଼ିବା—
Gard (root) 1. To distil; to draw out.
୨ । ସ୍ରବିତ ହେବା—2. To ooze.
୩ । (ଜଳାଦି) ବହିବା—
3. (liquids) To flow; to run.
୪ । ଭୂମିରେ ଲୋଟିବା—4. To roll on the ground.

ଗଡ଼୍ କରିବା—ଭାଦେ (ମେଦନୀପୁର) କ୍ରି. (ତୁଳ. ବ. ଗଡ଼କର୍; ସଂ. ଗଡ଼୍
Gard karibā ଧାତୁ=ଭୂମିରେ ଲୋଟିବା; ଓ.ଗଡ଼=ଲମ୍ବ ମୋଟ
କାଠ; ଗଡ଼ିବା=ଭୂମିରେ ଲୋଟିବା)—ଗୋଡ଼ଉଲେ
ପଡ଼ି ନମସ୍କାର କରିବା; ଦେବତା ଓ ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ
ପାଦ ପାଖେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇ ନମସ୍କାର କରିବା; ମୃତ୍ତିଆ
ମାରିବା—To lie prostrate before a person and make obeisance; to touch the ground with the head to make obeisance to one's superiors or to a Deity.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଂ	ଉଅ	ଃ
୦୬	୧	୨	୩	୪	୫	ପ୍ଲୁ ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୬୫	୬୬	୬୭	୬୮	ଇଅ	୭	ନ୍

ଗଡ଼୍‌ଗଡ଼୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ଫ. ଘର୍ଘର)—
Gaṛḍgaṛḍ
ଗଡ଼୍‌ଗଡ଼
ଗଡ଼୍‌ଗଡ଼

୧ । ଝାଟ ଭୂମିରେ ଶଗଡ଼ ଗଡ଼ିଯିବା ଶବ୍ଦ—
1. Rattling sound (as of a cart rolling on hard ground).

୨ । ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ ବଳା ବାଧାରେ କଥା କହିଯିବା ଭଳିରେ—
2. Babbling or talking fluently.

୩ । ଘଡ଼ଘଡ଼ିଠାରୁ ନମ୍ନ ସ୍ୱର (ଯଥା—ଭୁକା ଝାଟିବାର ଶବ୍ଦ)—
3. Low rumbling sound.

ଗଡ଼୍‌ଗଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଡ଼ଗଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Gaṛḍgaṛḍibā Gaṛḍagaṛḍāibā (See)

ଗଡ଼୍‌ଗାଡ଼୍—ଦେ. ଅ—ଝାଟ ଭୂଇଁରେ ଶଗଡ଼ ଗଡ଼ିଯିବା ଶବ୍ଦ—
Gaṛḍgāṛḍ Rattling sound.

ଗଡ଼୍‌ଦମ୍‌ଗୋଲ୍—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
Gaṛḍ-dam-gol

୧ । ଦୃଶ୍ଟଗୋଳ; ଗୋଳମାଳ; ଘୋଘା—
1. Ado.

୨ । ଦଙ୍ଗାହାଙ୍ଗାମା; ଜଳଗୋଳ—2. Affray.

ଗଡ଼୍‌ବଡ଼୍—ଦେ. ବ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Gaṛḍ-baṛḍ
ଗୋଲମାଲ, ଗଡ଼ବଡ଼
ଗଡ଼୍‌ବଡ଼

୧ । ଗୋଳମାଳ; କୋଳାହଳ; ଘୋଘା—
1. Noise; uproar; excitement; tumult.

୨ । ଲେଖିଟିଏ ଘାଉଡ଼ଟେ; ଜଘର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ଅବସ୍ଥା; ଅବ୍ୟବସ୍ଥା—
2. Confusion; disorder; unsettled condition.

୩ । ପେଟ ଜଗିଡ଼ିବା—
3. The stomach being out of order; disorder in the stomach.

୪ । ଓଳାଉଠା —4. Cholera.

୫ । କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଳାଉଠାର ଗ୍ରାବଲ୍ୟଜନିତ ଆତଙ୍କ—
5. Cholera-scare in a certain locality.

୬ । ମନରେ ଜନ୍ମିବା ସନ୍ଦେହ—
6. Doubt; suspicion.

୭ । କପଟ—7. Insincerity.

ଗଡ଼୍‌ବଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଗଡ଼୍‌ବଡ଼୍ (ଦେଖ)
Gaṛḍ-baṛḍi Gaṛḍ-baṛḍ (See)

ଗଡ଼୍‌ବଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଗୋଳମାଳିଆ—
Gaṛḍ-baṛḍiā
ଗୋଲମେଳେ
ଗଡବଡ଼ିବା

1. Confused.

୨ । ଅସରଳ; କପଟୀ—
2. Not frank; insincere.

୩ । ସନ୍ଦେହୀ—3. Suspicious.

୪ । ଜଘଦ୍ରବକାରୀ—4. Making a row.

ଗଡ଼୍‌ବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ବଣାଞ୍ଚାପାଟଣା) ବ—ଗୋଣ୍ଡି (ଦେଖ)
Gaṛḍbā Goṇḍi (See)

ଗଡ଼ (ଧାତୁ)—ଫ.—୧ । ଭୂମିରେ ଗ୍ଲେଟିବା—
Gaṛḍa (root)

1. To roll on the ground.

୨ । ଉପରୁ ତଳକୁ ଖସିବା—2. To descend.

୩ । କ୍ଷରିତ ହେବା—3. To ooze.

ଗଡ଼—ଫ. ବ (ଗଡ଼ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) —
Gaṛḍa

୧ । ବାଧା; ଅଟକ—
1. Obstacle; hindrance.

୨ । ବାଡ଼—2. Fence; enclosure.

୩ । ପଟ; ପରଦା—3. Partition; screen.

୪ । ପରିଖା—4. Ditch; moat.

୫ । ଗଡ଼େଇ; ଗଡ଼ିଶା ମାଛ—
5. A kind of fresh-water-fish living in muddy water and pools; Ophicephalus Punctatus.

[ଦ୍ର—ଏହ୍ନ ମାଛର ପିଠି ଇଷତ୍ ନେଳ, ପେଟ ଧଳଧଅ, ମୁଣ୍ଡ-ପାଖେ କଳା ଓ ନେଳଆ ଦାଗ ଥାଏ। ଲମ୍ବ ୧୬ ଆଙ୍ଗୁଳରୁ ଗ୍ଲେଟ । ଏହ୍ନ ଜାତୀୟ ବଡ଼ ମାଛକୁ ଶେଉଳ କହନ୍ତି, ଏ ପଙ୍କ ଓ ଦଲୁଅ ପାଣିରେ ରହି ପାରେ ।]

୬ । (ଭୂଲ. ଲା. ଅଗର=ଦୁର୍ଗ)—
ଦୁର୍ଗ; କଲ୍ଲା—6. A fort.

୭ । ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ—
7 The capital city of a state.

୮ । ଦେଶବଚେଷ; ଗଡ଼ମଣ୍ଡଳ ଦେଶ—
8. Name of a country.

ଦେ. ବ—୧ । ସାମାନ୍ୟ ରାଜ୍ୟ—
1. A small kingdom.

୨ । କୌଣସି ଲମ୍ବ ପଦାର୍ଥର ଖଣ୍ଡିତ ଅଂଶ—
2. A piece cut from a longer thing.

୩ । ବୃକ୍ଷର ଶାଖାଶୂନ୍ୟ ଗଣ୍ଡି—
3. Branchless trunk of a tree.
(ଯଥା—ନଡ଼ିଆ ଗଡ଼, ଢାଳ ଗଡ଼ ।)

୪ । କାଠର ମୋଟ ଓ ଲମ୍ବ ଖଣ୍ଡ—
4. Log of wood.

୫ । ଲମ୍ବ ଓ ସ୍ଥୂଳ ବସ୍ତୁ —
5. A long and thick article.

୬ । ଦେହ—6. Body.

୭ । ମସ୍ତକଶୂନ୍ୟ ଦେହ—7. Headless trunk.

୮ । ବିଭାଗ—8. Division.

୯ । ଖଣ୍ଡ—9. Piece.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଉ ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେମାନେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେମାନେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଉତ୍ତରୁ ବସିବେ ୨ ବା ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଘାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଘାହ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଡ୍ ଦେଖିବେ ।

୧୦ । ଜାଲକାଠକୁ ଫାଲଫାଳ କରି ଚିରିବା ପୂର୍ବରୁ ଲମ୍ବା କାଠଖଣ୍ଡରୁ କଟାଯିବା ସ୍ଥୂଳ ଓ ସ୍ଥୂଳ ଖଣ୍ଡମାନ—
10. Long and stout bits of wood cut from a long log before they are split into strips for fuel.

୧୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ବଡ଼ କାଠ ଗଛ—
11. A kind of timber-tree; Chyptolipsis Buchanani.

୧୨ । ଲତାଳିଆ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
12. Chyptolipsis Elegans; a large twining shrub.

ଗାଦେ. (ଜୟପୁର) ବ—୧ । ଶସ୍ୟାଦି ମାପିବାର ପରିମାଣବିଶେଷ—
1. A standard of measuring corn.

୨ । ଧାନବଲାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟା—
2. A unit of a certain number of the sheaves of paddy.

ଗଡ଼କ—ସଂ. ବ. (ଗଡ଼ + କ)—
Gardaka

୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶୋଭୁଲ ମାଛ; ଗଡ଼ଶା ମାଛ; ଗଡ଼େଇ—
1. A fresh-water-fish living in muddy water.

୨ । ତେଙ୍ଗ ମାଛ—
2. Ophicephalus Punctatus.

ଗଡ଼ଖାଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଡ଼ + ଖାତ)—
Gardakhāi
ଗଡ଼ଖାଇ
ଗଡ଼ଖାଦ୍

ଦୁର୍ଗର ଚାରି ପାଖର ନାଳ; ପରଖା—
A moat round a fort; a trench.

ଗଡ଼ଗଡ଼—ଦେ. ଅ—୧ । ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ—
Gardagarda
ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ

1. Cut into small pieces.

୨ । ଗଡ଼ଗଡ଼ (ଦେଖ)
2. Gardgard (See)

ଗଡ଼ଗଡ଼ ହେବା—ଦେ. କି— ଗଡ଼ଗଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Gardagarda hebā

Gardagardāibā (See)

ଗଡ଼ଗଡ଼ା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗଡ଼ ଧାତୁ = ଭୂମିରେ ଲୋଟିବା)—
Gardagardā
ଗଡ଼ାଗଡ଼ି
ଲୁଢକା

୧ । ଭୂମିରେ ଶଗଡ଼ଚକପରି ଗଡ଼ଗଡ଼ ଯିବା—
1. Rolling on the ground like a wheel.

୨ । ଚକ ପରି ଥରେ ଘୂରିବା—2. Completion of one rolling or circuit while moving.

(ଯଥା— ସେ ଉନ ଗଡ଼ଗଡ଼ା ଦେଇ କବାଟଲେ ଯାଇଁ ପଡ଼ିଲେ ।)

୩ । ଭୂମିରେ ଗୋଲାକାର ବସ୍ତୁର ଗଡ଼ିବା ଅବସ୍ଥା—
3. State of a round thing rolling on the ground.

୪ । କାମ ସରିବା ପରେ ଖାଲି ପାତ୍ର ଭୂମିରେ ଗଡ଼ାଗଡ଼ି କରିବା—
4. Rolling on the ground of empty pots after the contents have been used.

୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦରକାର ବା ବ୍ୟବହାର ଶେଷ ହେବା ପରେ ଅନାଦୃତ ହେବା—5. Being neglected after use.

ବରଦ ପରେ ମରଘଡ଼ା, କାମ ସରିଲେ ଗଡ଼ଗଡ଼ା । ଉଗ ।

ଗୁଡ଼ଗୁଡ଼ି
ଗଡ଼ଗୁଡ଼ା

୬ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଗୁଡ଼ାଖୁ ଖାଇବାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନଳ—
6. Hubble-bubble.

ଦେ. ଦ୍ୱଣ.—ଗଡ଼ଗଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Gardagardiā (See)

ଗଡ଼ଗଡ଼ାଇବା— ଦେ. କି.—୧ । ଏଣେ ତେଣେ ଗଡ଼ିବା—
Gardagardāibā
1. To roll about.

ଗଡ଼୍‌ଗଡ଼ାନ୍
ଲୁଢ଼କନା

୨ । ଶଗଡ଼ଚକ ଭଳି ସମତଳ ଭୂମିରେ ଗଡ଼ିଯିବା ଭଳି ଶବ୍ଦ କରି ଗଡ଼ି ଯିବା—2. To roll on the ground with a rattling sound like that of a wheel rolling on a solid surface.

୩ । ଭୂମିରେ ଗଡ଼ାପଡ଼ି ହେବା; ନିଜ ଶରୀରକୁ ଭୂମିରେ ଲୋଟାଇ ଚକ ପରି ଗଡ଼ିବା; ଭୂମିରେ ଲୋଟିବା—
3. To roll one's body on the ground.

ବଡ଼ବଡ଼ୁଆ ହୋ ! ଅଲୁଣ ଅନ୍ନ ଅଦ୍ଧାରେ ଯାଅ,
ବାଇସିପାହାଚରେ ମହାପ୍ରସାଦ ଖାଇ ଚଢ଼ଗଡ଼ାଉ ଥାଅ । ପ୍ରହରନ ।

୪ । ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ସଂଖ୍ୟାରେ ଅସହ୍ୟରୂପେ ମିଳିବା ବା ଦେଖାଯିବା ବା ପଡ଼ି ରହିବା—4. To be found everywhere; to abound (connoting a great number and neglect.)

(ଯଥା—ଆଜକାଲି ଶହ ଶହ ବି.ଏ. ପାଶ୍ କଲ୍ଲାବାଲ୍ଲା ଦେଶରେ ଗଡ଼ଗଡ଼ାଉ ଅଛନ୍ତି ।)

୫ । ଖାଲି ହାଣ୍ଡି ମାଠିଆ ଭଳି ଇତସ୍ତତଃ ଗଡ଼ିବା—
5. To roll here and there like empty pots.

ଗଡ଼ଗଡ଼ିଆ — ଦେ. ବଣ.—୧ । ରଙ୍କ—1. Starving; not getting anything to eat.
Gardagardiā

୨ । ଯେ ଖାଇବାକୁ ନପାଇ ଭୂମିରେ ଗଡ଼ୁଥାଏ—2. One who rolls on the ground without getting anything to eat.

ଗଡ଼ଗଡ଼ିବା—ଦେ. କି.— ଗଡ଼ଗଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Gardagardibā

Gardagardāibā (See)

ଗଡ଼ଘାଲ୍—ଦେ.(ପ୍ରାଚୀନ) କି.ବଣ—୧ । ମୁଣ୍ଡକୁ ଭୂମିରେ ଲଗାଇ (ପ୍ରଣାମ କରିବା)—1. In a crouching manner.
Gardaghāli

ଗଡ଼କରେ ୨ । ଦଣ୍ଡବତ ପ୍ରକାରେ—2. Touching the ground with one's head; bowing one's-self low on the ground.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଗ୍ଗବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଚ୍

ଟଙ୍କା ସମୀପେ ଯେଉଁ ଯୋଇ,
ତରଣେ ଗଡ଼ଘାଇ ଶୋଇ । କଲୋଳ. ବୃଗବେତ ।

ଗଡ଼ ଘାଲ୍‌ବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପ୍ରାଚୀନ)—୧ । ମୁଣ୍ଡକୁ ଭୂଇଁରେ ଲଗାଇ ଗଡ଼କରା ପାଁବପଡ଼ନା
Gar̤da'ghālibā̤ ବଣ୍ଡବତ କରିବା—1 To bow down one's head to the ground; to make obeisance; to crouch.

ଉଠି ଦୂର ବଡ଼ଘାଇ ଶୁଣଲେ ।
ଦାଶ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

୨ । ମୁଣ୍ଡ ଘାଲ୍‌ବାରୁ ଭୂଇଁରେ ପଡ଼ିଯିବା ବା ଝଲ ପଡ଼ିବା—
2. To topple on the ground.

୩ । ଗାଲେଇ କର ବା ଛଟାଗାଳ ଶୋଇବା—
3. To feign sleep.

୪ । ମୃଗ ନୁଆଇଁ ଶୀକାରକୁ ଛକ ରହିବା—
4. To lie crouching in wait for the prey.

ଗଡ଼ଜାତ—ବେ. ବ—୧ । ରାଜୋଡ଼ା ଇଙ୍ଗିକା; ଦେଶୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ଶାସିତ ରାଜ୍ୟ—1. States governed by Indian Chiefs; native states.
Gar̤dajāta
ଗଡ଼ଜାତ

[ଦ୍ର—ସମସ୍ତ ଭାରତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ବର୍ଗଫଳ ପ୍ରାୟ ୧୮ ଲକ୍ଷ ବର୍ଗମାଇଲ; ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ଦେଶୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ଶାସିତ ରାଜ୍ୟ ବା ଗଡ଼ଜାତର ବର୍ଗଫଳ ପ୍ରାୟ ୭ ଲକ୍ଷ ବର୍ଗମାଇଲ । ସମସ୍ତ ଭାରତର ଲୋକ ସଂଖ୍ୟା ୩୧ କୋଟି ମଧ୍ୟରୁ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ପ୍ରାୟ ୭ କୋଟି ଲୋକ ରହନ୍ତି । ଭାରତରେ ସଚ୍ଚରାଚର ବଡ଼ସାନ ୭୦୦ ଦେଶୀୟ ବା କରଦ ଓ ମିତ୍ର ରାଜ୍ୟ ଅଛି । ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ କାଶ୍ମୀର, ହାଇଦ୍ରାବାଦ, ଗୁଆଲିୟର ବରୋଦା ଓ ମହୀଶୂର ପ୍ରଧାନ । ଏହା ଛଡ଼ା ନେପାଳ, ଭୂଟାନ ଓ ସିକିମ ନାମରେ ତିନି ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜ୍ୟ ହିମାଳୟର ପାଦ ଓ ସାନୁ ଦେଶରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟଶାସନ ଭତ୍ତର୍ ରାଜାମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୁଏ । କନ୍ତୁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେପରି ଅତ୍ୟାଚାର ନ ହୁଏ ଓ ରାଜାମାନେ ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ଯେପରି ଯୁଦ୍ଧବିବାଦ ଆଦି ନ କରନ୍ତି ଏଥିପାଇଁ ଇଂରାଜ ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଜଣେ ଲେଖାଁଏ ପ୍ରତିନିଧି (ପୋଲିଟିକାଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟ) ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟ ବା ରାଜ୍ୟପୁଞ୍ଜ ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ଅଛନ୍ତି ।

୨ । ଓଡ଼ିଶାର ଦେଶୀୟ ନରପତିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ରାଜ୍ୟ—
2. The Feudatory States of Orissa; Agency tracts of Orissa, formed into different states under Ruling Chiefs.

[ଦ୍ର—ଏ ରାଜ୍ୟମାନ ଇଂରାଜ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସାକ୍ଷାତ ଭାବରେ ଶାସିତ ହୁଏ ନାହିଁ ପୂର୍ବେ ଯେଉଁ ସାମନ୍ତ ରାଜାମାନେ ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ରାଜ୍ୟ ଭୋଗ କରୁଥିଲେ ତୋଡ଼ରମଲ୍ଲଙ୍କ ଓଡ଼ିଶା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ବେଳେ ସେମାନେ ସେହିପରି ରହିଲେ ଏବଂ ସେହି ସବୁ ରାଜ୍ୟ ସେହି ଦିନରୁ ଗଡ଼ଜାତ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଲା ।
(କୃପାସିନ୍ଧୁ ଇତିହାସ)

ପ୍ରାକ୍‌ଭଲ ଜୁଲୁଲର ସାମନ୍ତ ରାଜାମାନେ ଏକ ଏକ ଭୂଖଣ୍ଡର ଅଧିକାରୀ ହେଲେ ଏବଂ ସେହି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଓଡ଼ିଶା ରାଜାମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗଡ଼ ଥିଲା । (ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଜୁଲୁଲ)

ଗଡ଼ଜାତମାନ ସାଧାରଣତଃ ପର୍ବତ ଏବଂ ଅରଣ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଏଥିରେ ବନ୍ୟ ଆଦମନବାସୀ ଲୋକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବେଶୀ । ଏ ରାଜାମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଇଂରାଜ ସରକାରଙ୍କୁ କର ବା ପେସ୍‌କସ୍ ଦିଅନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ ପୂର୍ବେ ଓଡ଼ିଶାର କମିସନରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହେଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସମ୍ବଲପୁରରେ ଜଣେ ଡ଼ିଚ କର୍ମଚାରୀ (ପୋଲିଟିକାଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟ) ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ କରନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତର ରାଜାମାନଙ୍କ ଅଧିକାର ଓ ବିଶେଷତ୍ୱ ଅନୁସାରେ ଶାସନସୌକର୍ଯ୍ୟାର୍ଥ ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କୁ ତିନ ଗୋଟି ପୁଞ୍ଜରେ ବିଭକ୍ତ କରା ଯାଇଅଛି ।

୧ମ ପୁଞ୍ଜ—୫ଗୋଟି ରାଜ୍ୟ, ଯଥା—ପାଟଣା, କଲାହାଣ୍ଡି, ସୋନପୁର ବାମଣ୍ଡା, ରେଢ଼ାଖୋଲ ।

୨ୟ ପୁଞ୍ଜ—୬ଟି ରାଜ୍ୟ, ଯଥା—ଗାଙ୍ଗପୁର, ବଣେଇ ।

୩ୟ ପୁଞ୍ଜ—୧୭ଟି ରାଜ୍ୟ, ଯଥା—ମୟୂରଭଞ୍ଜ, କେନ୍ଦୁଝର, ଢେଙ୍କାନାଳ, ବଉଦ, ଖଣ୍ଡପଡ଼ା, ଦଶପଲ୍ଲା, ନୂଆଗଡ଼, ଢାଲଟେର, ଜାଲଗିର, ହିନ୍ଦୋଳ, ଆଠମଲ୍ଲିକ, ରଣପୁର, ନରସିଂହପୁର, ଆଠଗଡ଼, ଘାଲଲଦ୍ଦଡ଼ା, ବଡ଼ମ୍ବା ଓ ତିଗିରିଆ ।

ଏହା ଛଡ଼ା ଛତ୍ତିଶଗଡ଼ର ସୀମାଭୁକ୍ତ ଖରସୁଆଁ ଓ ସଢ଼େଇକଲା ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତର ପୋଲିଟିକାଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନଭୁକ୍ତ ଅଟେ ।

ଓଡ଼ିଆ ରାଜାମାନେ ପୂର୍ବେ ୧୫୨୬ସାଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୁଲୁଲର ସ୍ୱାଧୀନ ନରପତିମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ସାମନ୍ତରାଜାରୂପେ ଥିଲେ । ପରେ ୧୮୦୨ ସାଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଡ଼ଜାତମାନ ମରହଟ୍ଟା (ନାଗପୁର ଭୋଁସଲା) ମାନଙ୍କର କରଦ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ମରହଟ୍ଟାମାନେ ସନ୍ଧିଦ୍ୱାରା ଇଂରାଜ-ସରକାରଙ୍କୁ ୧୭ଗୋଟି ରାଜ୍ୟ ଦେଇ ଆଉ ୫୫ଗୋଟି ରାଜ୍ୟ ନିଜ ଅଧୀନରେ ରଖିଥିଲେ । ଇଂରାଜମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ଏହି ଗଡ଼ଜାତ-ମାନଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶାର ସାମିଲ୍ କରି ରଖିଲେ । ପରେ ୧୯୦୨ ସାଲରେ ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲା ଓଡ଼ିଶା ବିଭାଗକୁ ଆସିବା ସମୟରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ରାଜ୍ୟ (ବାମଣ୍ଡା, ସୋନପୁର ଆଦି) ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଛତ୍ତିଶଗଡ଼ରୁ ଅଣାଯାଇ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେଲା । ପୁଣି ୧୯୧୭ ସାଲରେ ଛତ୍ତିଶଗଡ଼ର ଦୁଇଟି ଗଡ଼ଜାତ (ଖରସୁଆଁ, ସଢ଼େଇକଲା) ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେଲା ।

ଓଡ଼ିଶା ବଙ୍ଗପ୍ରଦେଶର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଥିବା ସମୟରେ ୧୯୦୫ ସାଲର ୧୬।୧୮ ଓ ୧୪ ଆଇନ ଅନୁସାରେ ମୋଗଲବନ୍ଦରେ ଚଳୁଥିବା ଆଇନ ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ଚଳିବ ନାହିଁ ବୋଲି ସରକାର ଆଇନ୍

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦଉଚ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭୂଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପଶ୍ଚାତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଁଥ' ଦେଖିବେ 'ବଥୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଭ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଭୂ' ଦେଖିବେ ।

କଲେ ଓ କଟକର ଜଜ ଏବ ମାଜଷ୍ଟ୍ରେଟ ଗଡ଼ଜାତ ବଷୟର ଭାର ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ତତ୍ପରେ ୧୮୧୭ ସାଲର ୧୧ କାନୁନ୍ ଓ ୧୮୫୦ ସାଲର ୨୧ ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ଓଡ଼ିଶାର କମିସନର୍ ସାହେବ ଗଡ଼ଜାତର ବଷୟମାନ ବୁଝିବାର ଭାର ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । କଲିକତା ହାଇକୋର୍ଟ ମୀମାଂସା କଲେ ଯେ ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତମାନ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସରକାର କୋର୍ଟମାନଙ୍କ ଇଲାକାର ବହିର୍ଭୂତ ଅଟେ, ଏପର ବ ସେମାନ ଇଂରାଜଶାସିତ ଭାରତର (British India) ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ବୋଲି ଗୃହୀତ ହୋଇ ନ ପାରେ । ୧୮୫୪ ସାଲରୁ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କରଦରାଜ୍ୟ (Feudatory States) ଆଖ୍ୟା ଦଆ ଗଲା । ଛତିଶଗଡ଼ ଓ ଛତ୍ତିଶନାଗପୁରରୁ କେତେକ ଗଡ଼ଜାତ ଆସି ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିବା ପରେ ଏ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଶାସକ ରାଜା (Ruling chief) ଉପାଧି ଦଆଗଲା ଓ ଏମାନଙ୍କୁ ସମ୍ବଲପୁରରେ ଅବସ୍ଥିତ ପୋଲିଟିକାଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଓ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱାଧୀନ କରାଗଲା ।

(୨୨।୭।୨୭ ଯୁଙ୍ଗ୍ ଉତ୍କଳ—ବଶ୍ୱନାଥ ଦାଶ)

ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଅକବରଙ୍କ ଅମଲର ରାଜା ମାନସିଂହଙ୍କ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କାଗଜରୁ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶାରେ ୩ ଗୋଷ୍ଠ ରାଜବଂଶ (ଖୋର୍ଦ୍ଧା, ସାରଙ୍ଗଗଡ଼ ଓ ଆଳ) ପ୍ରଧାନ ଥିଲେ । ଏହି ୩ ରାଜ୍ୟର ରାଜାମାନେ ମୋଗଲ ଦରବାରରେ ମାନ୍‌ସବାଦାର୍ ହୋଇଥିଲେ, ମାତ୍ର ଜଗନ୍ନାଥ ଦେବଙ୍କ ସେବକ ବୋଲି ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରାଜାଙ୍କର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଥିଲା । ଏମାନଙ୍କର ଅଧୀନ ଅନେକ ସାମନ୍ତରାଜା ଥିଲେ । ଖୋର୍ଦ୍ଧା ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ୧—ବାଙ୍କି, ୨—ଉମପଡ଼ା, ୩—ଅଠ୍ରୀ, ୪—କାଲୁପଡ଼ା, ୫—ବଡ଼ମ୍ବା, ୬—ଛତିଶିଆ, ୭—ନରସିଂହପୁର, ୮—ଅନୁଗୁଲ, ୯—ହୁଦୋଲ, ୧୦—ତାଳଚେର, ୧୧—ମୁଦ୍ରେଶ୍ୱର, ୧୨—ଆଠଗଡ଼, ୧୩—ଚେଙ୍କାନାଳ, ୧୦—ସାରଣ୍ଡା, ୧୫—ଅନ୍ଧାସ୍, ୧୬—ବଜ୍ରକୁଟ, ୧୭—ଅଉଲକୁଟ, ୧୮—ନୟାଗଡ଼, ୧୯—ଖଣ୍ଡପଡ଼ା, ୨୦—ରଣପୁର, ୨୧—ବାଣପୁର, ୨୨—ଦଶପଲ୍ଲା, ୨୩—ଘୁମସର, ୨୪—ଖଣ୍ଡିକୋଟ, ୨୫—ସେରଗଡ଼, ୨୬—ଟେକାଲି ରଘୁନାଥପୁର ଓ ଆଉ ୫୪ ଏପର ୩୧ ସାମନ୍ତ-ରାଜା ଥିଲେ । ଇଂରାଜ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ମୋଣ୍ଟେ ସାହେବଙ୍କ ୧୭୭୭ ସାଲର ଭ୍ରମଣବୃତ୍ତାନ୍ତରୁ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଖୋରଧା ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନସ୍ଥ ଚେଙ୍କାନାଳ, ବାଙ୍କି, ନରସିଂହପୁର, ଛତିଶିଆ, ବଡ଼ମ୍ବା, ତାଳଚେର, ଖଣ୍ଡପଡ଼ା, ଦଶପଲ୍ଲା, ହୁଦୋଲ, ଅନୁଗୁଲ ଓ ବୌଦ ଏହି ୧୧ଟି ରାଜ୍ୟକୁ ରଘୁଜୀ ଭୌସଲା ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଚକଲାରେ ବଭକ୍ତ କରିଥିଲେ; ତେଣୁ ଇଂରାଜମାନେ ଏହି ରାଜ୍ୟ-ମାନଙ୍କ ସହିତ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନ କଲେ । ସାମନ୍ତରାଜାମାନେ ଗଜପତିଙ୍କଠାରୁ ବରତ୍ନ ପଦବୀ ପାଇଥିଲେ । କେବଳ ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ ସାମନ୍ତ (ଯଥା— ଆଳ, ଲୁଜଙ୍ଗ, କେନ୍ଦୁଝର, ମୟୂରଭଞ୍ଜ, ପଟ୍ଟଣା ଓ ଦଶପଲ୍ଲା) ପ୍ରଥମରୁ ରାଜା ଥିଲେ । ଅନ୍ୟମାନେ ଖଣ୍ଡାୟତ ବା ମହାନାୟକ ନାମରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ, ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରଜାମାନେ ତାଙ୍କୁ ରାଜା ବୋଲି ଡାକୁଥିଲେ । ଏମାନେ ଗଜପତିଙ୍କ ପରବାରରେ ଥିଲା ବେଳେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଖଣ୍ଡଶୀ (ସେବା) କରୁଥିଲେ । ମାନସିଂହଙ୍କ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କାଗଜରୁ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ମୋଗଲ ରାଜତ୍ୱ ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଉତ୍ତର ଓଡ଼ିଶାରେ କେନ୍ଦୁଝର, ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଓ ବଷ୍ଣୁପୁର ଏହି ୩ଟି ବଡ଼ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । କେନ୍ଦୁଝର ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ୧୪ ଜଣ ସାମନ୍ତାଧିପତି ଥିଲେ । ଧଳଭୂମ, ଫିଙ୍ଗଭୂମ, ମାଲଗିର, କପଡପଦା, ଜାମକୁଣ୍ଡାର ସାମନ୍ତମାନେ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଅଧୀନରେ ଥିଲେ । ସମ୍ବଲପୁର ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଗୁଡ଼ିଏ ସାମନ୍ତ ବା ଜମିଦାର ଥିଲେ । ରେଢ଼ାଖୋଲ ଆଦି ରାଜ୍ୟରେ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନ ସାମନ୍ତ-ମାନେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ଲଦ୍ଦଡ଼ା (ପାଲଲଦଡ଼ା) ପ୍ରଥମେ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନ ସାମନ୍ତରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ପରେ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜା ଯୌତୁକ ସ୍ୱରୂପ ଏହି ସାମନ୍ତରାଜ୍ୟକୁ କେନ୍ଦୁଝର ରାଜାଙ୍କୁ ସମର୍ପଣ କଲେ । ଲଦ୍ଦଡ଼ାର ସାମନ୍ତ ସମ୍ବଲପୁର ରାଜାଙ୍କୁ ଟ୍ରେଙ୍କ ବା ପେସ୍‌କସ୍ ଦେବାକୁ ଗଲାବେଳେ ସ୍ତ୍ରୀ ବେଶରେ ଯାଉଥିଲେ । ରେଢ଼ାଖୋଲର ରାଜା ସମ୍ବଲପୁର ରାଜାଙ୍କ ବକଟକୁ ଗଲାବେଳେ ଲୁମ୍ବୀର ପର ଭୂଇଁରେ ଲୋଟି ଲୋଟି ଯାଉଥିଲେ ।

(ପରମାନନ୍ଦ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ. ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ।)

ମୋଗଲ ରାଜତ୍ୱରେ ସମ୍ରାଟରକ୍ଷିତ ରାଜ୍ୟ ମୋଗଲବନ୍ଦ ଏବ ସୈନିକ ଅଧିପତିଙ୍କ ଅଧିକୃତ ରାଜ୍ୟ ଗଡ଼ଜାତ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଲା । ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ଗଡ଼ଜାତ—ଦେ. ବଶ—ଗଡ଼ଜାତିଆ (ଦେଖ)
Gaṛdajāti Gaṛdajātiā (See)

ଗଡ଼ଜାତିଆ—ଦେ. ବଶ—୧ । ଗଡ଼ଜାତବାସୀ—
Gaṛdajātiā 1. Resident of the Gaṛdajāts.
ଗଡଜାତେର ୨ । ଗଡ଼ଜାତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Pertaining to the Gaṛdajāts.
୩ । ଗଡ଼ଜାତ ପର ଜଙ୍ଗଲି—3. Jungly; wild.
୪ । ଓଟ୍ଟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—4. Stupid; simpleton.
[ଦ୍ର—ଭୁଲ. ମଫସଲିଆ, ଆଳିଆ, ଭଲଦଟିଆ ।]

ଗଡ଼ତଡ଼—ଦେ. ବ—ଗଡ଼ତ ପଡ଼ତ (ଦେଖ)
Gaṛdataṛda Gaṛdata paṛdata (See)

ଗଡ଼ତଡ଼ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଡ଼ତ ପଡ଼ତ ହେବା (ଦେଖ)
Gaṛdataṛda hebā Gaṛdata paṛdata hebā (See)

ଗଡ଼ତ ପଡ଼ତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଡ଼ ଧାତୁ+ପତ ଧାତୁ)—
Gaṛdata paṛdata ୧ । ଗୋପନ କରିବା—1. Hiding.
ଗଡ଼ତପଡ଼ତ, ଗଡ଼ପଡ଼ ୨ । ଭୂମିରେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ଶୋଇବା ବା ଗଡ଼ିବା—2. Lying down or rolling on the ground.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଚ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଥ	ଙ୍କ	ନ୍ଦ

୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଶୀଘ୍ର କରି ନ ଯାଇ ପଡ଼ ରହିବା ଅବସ୍ଥା—3. The state of a work being left undone.

ଦେ. ବିଣ—ଭୂମିରେ ଗଡ଼ୁ ଥିବା —
Rolling on the ground.

ଗଡ଼ଉପଡ଼ଉ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗଡ଼ ଧାତୁ + ପଡ ଧାତୁ)—
Gardatapardata hebā
ଗଡ଼ତପଡ଼ତ ହଓୟା, ଗଡ଼ପଡ଼ହଓୟା ବା ଗଡ଼ବା —
লোটনা
୧ । ଭୂମିରେ ଲମ୍ବ ଭାବରେ ଶୋଇବା 1. To lie or roll on the ground.
୨ । ଶୋଇ କରି ଏକାଧିକ ଥର ଅଳସ ମେଣ୍ଟାଇବା ପାଇଁ କଡ଼ ଲେଉଟାଇବା— 2. To turn one's sides on the ground.
୩ । (କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ) ଅସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ବହୁକାଳ ପଡ଼ରହିବା- 3. (a work) To be left undone for a long time.

ଗଡ଼ଫା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଙ୍କି) ବି—ମୁଠିଏ; ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ପରିମାଣ —
Gardafā Merely a handful; a little.

ଗଡ଼ତିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—
Gardatiā
୧ । ଗଡ଼ ରକ୍ଷକ, ଜମିଦାର ଓ ଗଡ଼ନାୟକଙ୍କ ଉପାଧି— (ଗଡ଼ତିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. The title of the keeper of a castle, of Zamindars and Gardanāyakas.
୨ । କୁଲତା ଜାତିର ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ— 2. The family-title of 'Kultā' caste.

ଗଡ଼ନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ଗଠନ)—
Gardan ଗଢ଼ଣ (ଦେଖ)
Gardhana (See)

ଗଡ଼ ନ ଉଠିବା—ଦେ. ବି—ଗଡ଼ ପଡ଼ବା (ଦେଖ)
Garda na uṭhibā Garda pardibā (See)

ଗଡ଼ନାୟକ—ଦେ. ବି—୧ । ଗଡ଼ରକ୍ଷୀ ପାଇକଙ୍କ ସର୍ଦ୍ଦାର—
Gardanāyaka 1. Head-guard of a fort.
୨ । ଗଡ଼ଜାତର ପାଇକମାନଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ — 2. A title given to Pāikas.

ଗଡ଼ନ୍ତି—ଦେ. ବି—ଢଲନ୍ମ ପଥ ବା ସ୍ଥାନ; ଢାଲୁ ରସ୍ତା—
Gardanti Sloping road.
ଗଡ଼ାନେ ଢାଲୁ
ପାପ ହୃଦୟ କୂଳରେ ଗଡ଼ନ୍ତି ଉର୍ବ୍ବରା କରିବାର କଠିନ । ପଦ୍ମାନାଥ. ବିବେକୀ ।

ଦେ. ବିଣ—ଗଡ଼ନ୍ତିଆ (ଦେଖ)
Gardantiā (See)

ଗଡ଼ନ୍ତିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଢଲନ୍ମ; ଗଡ଼ାଣିଆ; ଢାଲୁ—
Gardantiā Sloping.
ଗଡ଼ାନେ ଢାଲ

ଗଡ଼ପ୍—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଗୋପନ)—
Gardap
ଗାପ୍ ଗଡ଼ପ
୧ । ଗୋପନ କରିଯାଇ ଥିବା — 1. Hidden; concealed; suppressed; hushed up.
୨ । ହଜିଥିବା—2. Lost; missing.
୩ । ଅନଦ୍ଦେଶ୍ୟ—3. Untraceable; untraced.
୪ । ଆତ୍ମସାତ୍କୃତ — 4. Misappropriated; embezzled.

ଗଡ଼ପ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଲୁଚାଇ ଦେବା—
Gardap karibā
ଗାପକରା ଗଡ଼ପକରନା
1. To suppress or conceal anything.
୨ । କୌଣସି ଅପରାଧ ଘୋଡ଼ାଇନେବା — 2. To suppress or hush up an offence.
୩ । ଟଙ୍କାଆଦି ଆତ୍ମସାତ୍ କରିବା — 3. To misappropriate; to embezzle.

ଗଡ଼ପଡ଼—ଦେ. ବି—ଗଡ଼ଉପଡ଼ଉ (ଦେଖ)
Gardaparda Gardatapardata (See)

ଗଡ଼ପଡ଼ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଡ଼ଉପଡ଼ଉ ହେବା (ଦେଖ)
Gardaparda hebā Gardatapardata hebā (See)

ଗଡ଼ପଡ଼ି—ଦେ. ବି—ଗଡ଼ଉପଡ଼ଉ (ଦେଖ)
Gardapardi Gardatapardata (See)

ଗଡ଼ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବି—ରୋଗରୁ ବା ଖାଦ୍ୟାଭାବରୁ ଶରୀର ଅବସନ୍ନ ହେବା ଓ ଭୂମିରୁ ଉଠିବାକୁ ଶକ୍ତି ନ ରହିବା— ପାପଡ଼େ ଯାଓୟା
Garda pardibā The body becoming reduced and losing the power of rising from the ground on account of disease or starvation.

ଦେ. କ୍ରି—ଗଡ଼ଉପଡ଼ଉ ହେବା (ଦେଖ)
Gardatapardata hebā (See)

ଗଡ଼ ପଡ଼ିଯିବା—ଦେ. ବି—ଗଡ଼ ପଡ଼ବା (ଦେଖ)
Garda pardijibā Garda pardibā (See)

ଗଡ଼ପଡ଼ି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଡ଼ଉପଡ଼ଉ ହେବା (ଦେଖ)
Gardaparda hebā Gardatapardata hebā (See)

ଗଡ଼ପାକ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବି—ନ୍ୟାସ୍ଥାନୁମୋଦିତ ସାଧାରଣ ବ୍ୟବହାର
Gardapāka (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—Wordly usage; common usage.
ଅଜ୍ଞ ନ ଥିଲର ସାନ ବଡ଼ ପରସଙ୍ଗେ
ଗଡ଼ପାକ ରୂଆଣ ଥିଲର ଏହି ମତେ । ନାମଲବ୍ଧଗୀତା ।

ଗଡ଼ ଫଶର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଗଡ଼ପ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Garda phasar etc) 1. Gardap etc (See)
୨ । ଗଡ଼ ଫସଲ (ଦେଖ)
2. Garda phasala (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତ୍ତ୍ୱ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଭିଧାନ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କ�ୂଅ' ଦେଖିବେ; ଦଧି ନ ପାଇଲେ 'ଦହି' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଗଡ଼ଫସଲ—ଦେ. ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଦଗଲ୍ ଫସଲ୍)—
Gaṛdaphasala
ଦଗଲ ଫସଲ

୧ । ଉଣ୍ଡାଉଣ୍ଡି କରିବା—
ଦାଗାବାଜୀ; ଗଡ଼ିମସି 1. Putting off on various excuses.

୨ । ଦଗାବାଜି; ପ୍ରତାରଣା—2. Cheating.

୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ହଁ କରିବା ହଁ କରିବା ବୋଲି ଥକାଇ ରଖିବା— 3. Putting off the accomplishment of an act from time to time.

ଗଡ଼ବଡ଼—ଦେ. ବ—ଗଡ଼୍‌ବଡ଼୍ (ଦେଖ)
Gordabarda Gaṛdbaṛd (See)

ତେବେ ଆଜି ଏ ଅଙ୍ଗନ ଭୂମିରେ ବହୁ ଗଡ଼ବଡ଼ ନାହିଁ କାହିଁକି ?
ମଧୁସୂଦନ. ଉତ୍ତରଘନଚତ୍ରଦ ।

ଗଡ଼ବଡ଼—ଦେ. ବ—ଗଡ଼୍‌ବଡ଼୍ (ଦେଖ)
Gaṛdabaṛdi Gaṛdbaṛd (See)

ଏଭଳି ବାହାସର ଗଡ଼ବଡ଼ରେ ଆଉ କହୁ ଠିକଣା ରହି ପାରୁ ନାହିଁ ।
ବ୍ରଜାଙ୍ଗ. ଗୌରୁଚ ।

ଗଡ଼ବନ୍ଧ—ଦେ. ବ—ଗଡ଼ ବନ୍ଧନ; ଗଡ଼ ନିର୍ମାଣ—
Gaṛdabanda The building of a fort.
ଗଡ଼ବନ୍ଦି
ଗଡ଼ବନ୍ଦୀ

ଘାଳ ବଣି ଉଣି, ଗଡ଼ଭଦ ଜହ୍ନେ ଘୋଡ଼ଣ ପାଣି ।
ବଳରାମ. ବଉନ୍ଦଘମାସ୍ତଣ ।

ଗଡ଼ବିଷାଇ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଫିଦ୍‌ଭୂମ) ବ—ଗଡ଼ ବା କିଲ୍ଲାର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ
Gaṛdabishāi ଗୁଜ୍ଜାସ୍ପୃ କର୍ମଗୃସ୍ତ—An overseer of a fort.

ଗଡ଼ମ୍ ପକାଇବା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଦେଢ଼ା ବା ଉବଲ
Gaṛdam pakāiba ମୂଲ୍ୟରେ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ନେବାକୁ ଅନ୍ୟକୁ ବାଧ କରିବା—To force a person to purchase a thing at a very high price.

ଗଡ଼ମଠ—ଦେ. ବ—୧ । ବିଳମ୍ବ; ଡେରି —1. Delay.
Gaṛdamaṭha ଗଡ଼ମଠ ହଉ ପାଠଶାଳା ଗଲେ ଅବଧାନେ ହେବେ ଶଯା ।
ମଠ ଜୀବମଣି. ଚନ୍ଦ୍ରାଉରଙ୍ଗିଣୀ ।
ଟାଳ; ଟାଳମଟୋଳ

୨ । ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରତା—
2. Dilatoriness; procrastination.

୩ । ଟାଳମଟୋଳ; ହଁ କରିବା ହଁ କରିବା ବୋଲି କହି ବିଳମ୍ବ କରିବା—3. Putting off of a work for a long time.

ଗଡ଼ମଠୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ମଠୁଆ; ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରୀ—
Gaṛdamaṭhuā Dilatory; procrastinating.
ଗେଁତୋ
ଲୀଚଡ଼
(ଗଡ଼ମଠୋଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗଡ଼ମଣ୍ଡଳ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ନାମ) – ମଧ୍ୟଭାରତର ପ୍ରାଚ୍ୟବଶେଷ—
Gaṛdamaṇḍaḷa Name of a kingdom in Central India; a part of Malwa.

[ଦ୍ର—ଇତିହାସପ୍ରସିଦ୍ଧା ରାଣୀ ଦୁର୍ଗାବତୀ ସମୟରେ ଏହି ରାଜ୍ୟ-ଖଣ୍ଡର ଅଧୀଶ୍ୱର ଥିଲେ ।]

ଗଡ଼ମାରୁ—ଦେ. ବ—୧ । ଡକାଇତି—1. Dacoity.
Gaṛdamāru ୨ । ଗଡ଼ ଜସ୍ପି କରିବାରୂପ ଉତ୍ପାତ ବା କୋଳାହଳ ଅତ୍ୟାଚାର—2. Depredation (like that of attacking a fort).
ଗଢ଼ତୋଡ଼

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅବିଶ୍ୱାସୀ—1. Treacherous.

୨ । ଡକାଇତିଯୁକ୍ତ (କର୍ମ)—2. Robbing; (act) attended with robbery.

(ଯଥା—ଆମେ ତୁମର ଏଘର କି ଗଡ଼ମାରୁ କାମ କରୁଛୁଁ ଯେ ତୁମେ ଆମ ଉପରେ ଏତେ ରାଗୁଛ ।)

ଗଡ଼ମାଳ—ଦେ. ବ. (ଭୁଲ. ଢଳମାଳ; ଉପରମାଳ)—
Gaṛdamāḷa ଗଡ଼ଜାତ ପର ସ୍ଥାନ ବା ଅଞ୍ଚଳ—
Hilly country like the Gurjats.

ଗଡ଼ମାଳ—ଦେ. ବ—ଗଡ଼ମାଳିଆ (ଦେଖ)
Gaṛdamāḷiā Gaṛdamāḷiā (See)

ଗଡ଼ମାଳିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଗଡ଼ଜାତର ଧନୀ ଓ ରାଜଦ୍ୱାରରେ
Gaṛdamāḷi ସମ୍ମାନିତ ପରିବାର ବା ବଂଶ—
ଗଢ଼ବାଲ
1. Rich and respectable family living in the Gurjats.

ମାଥା ସଂଆନ୍ତାଣୀ ଦ୍ୱଣୀ । ବେଇଥିବ ଗଡ଼ମାଳିଆ ଘରେ ଲେ,
ଗଉଡ଼ ବୋହୁବେ ପାଣି । ଶିଶୁରଞ୍ଜନ ଗୀତ ।

୨ । ଓଡ଼ିଆ ଭଣ୍ଡାର ଜାତିର ଶାଖାବେଦ—
2. A sect of Oriya barbers.

ଦେ. ବିଣ—ଗଡ଼ଜାତର ଅଧିବାସୀ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ (ପରିବାର)—
(a family) Respectable and residing in the Gaṛdjāts.

ଗଡ଼ସ୍ପୃନ୍ତ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଗଡ଼ ଧାତୁ + ଣିଚ. ଅନ୍ତ ,—ମେଘ—
Gaṛdayanta Cloud.

ଗଡ଼ସ୍ପିତ୍ନୁ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଗଡ଼ ଧାତୁ + ଣିଚ. ଇତ୍ନୁ)—ଗଡ଼ସ୍ପୃନ୍ତ (ଦେଖ)
Gaṛdayitnu Gaṛdayanta (See)

ଗଡ଼ରା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ସ୍ତ୍ରୀ. ଗଡ଼୍ଡର)—୧ । ମେଣ୍ଢା—
Gaṛdarā 1. Ram; sheep.

୨ । ମାଈ ମେଣ୍ଢା —2 An ewe.

ଗଡ଼ରେ—ଦେ. କ୍ରି ବିଂ—୧ । ସ୍ଥୂଳତଃ; ମୋଟାମୋଟି—
Gaṛdare 1. Roughly; on the whole.
ଗଡ଼େ ୨ । ହାରାହାରି—2. On the average.

ଗଡ଼ଲବଣ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଗଡ଼ଦେଶର ଖଣିରୁ ବା ପାହାଡ଼ରୁ ମିଳିବା
Gaṛdalabaṇa ଲୁଣ—A kind of rock-salt found in Central India.

ଗଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ. ଗାଡ଼)—
Gaṛdā ୧ । ମୋଟା ଲୁଗାର ଥାନ—
ଗଡ଼ା 1. A long piece of coarse cloth.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଋ	ଌ	ର୍,ର୍	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ୠ	ଔ	ରୁ	ଲୁ	ଯୈ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

୨ । ଉଚ୍ଚ ସଡ଼କ ଓ ବନ୍ଧ ଉପରୁ ଢଲକୁ ଗାଡ଼ି ଆଦି ସଦ୍ଗଜରେ ଓହ୍ଲାଇବା ନମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା କ୍ରମନମ୍ର ପଥ;
ଗଡ଼ାନେ ଘୋସର୍ —2. A sloping road made to enable
ଢାଲ carts and people to descend from a high road or bandh.

ଗଡ଼ା ୩ । ଭୂମିରେ ଗଡ଼ିବା—
ଲୁଡ଼କା 3. Rolling on the ground.

ଆଡ଼ଗଡ଼ା ୪ । ଗୃହଦଗରେ କାଠବାଡ଼ ପରିବେଷ୍ଟିତ ସ୍ଥାନ—
ଘେରା 4. Enclosure; place enclosed by fence or railings.

୫ । ଯେଉଁ ନାଳଦ୍ୱାରା ପାଣି ଗଡ଼ାଇ ମାଛ ଧରାଯାଏ—
5. A channel in which fishes are caught after its water is drained.

ନଦୀ ପାଲା ୬ । ଡୁଡୁ ଖେଳରେ ଉତ୍ତର ପକ୍ଷ ଖେଳାଳିଙ୍କର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସୀମାନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ରେଖା—
6. The line of demarkation just in the middle of the field of 'Doodoo' game.

ଦେ. ବିଣ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲଗେ—ଯଥା; ଭୂଇଁଗଡ଼ା)—ଲୋଟୁଥିବା; ଗଡ଼ୁଥିବା—Rolling on (such or such bed or land).

ଜଗଦେବ ଗୀତେ ବୋଇଲେ ହର ମୋତେ ଅଳପ
ଢଳଚ-ଗଡ଼ାରେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ନଦା ଛୋଟ ଚକ ଲାଗିଥିବା ଗାଡ଼; ଗୋଟିଥା—A cart having small solid wheels.

ଗଡ଼ାଇବା— ଦେ. କ୍ରି —୧ । ଗଡ଼ିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Gardāibā 1.Causative form of Gardibā (to roll).

ଗଡ଼ାନ ୨ । କୌଣସି ଜଳୀୟ ବସ୍ତୁକୁ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରୁ ନମ୍ନକୁ ବୁହାଇବା—
2. To cause a liquid to run down or to flow down.

(ଯଥା—ଢାଲରୁ ପାଣି ଗଡ଼ାଇବା ।)

୩ । (ଚକ ପ୍ରଭୃତି) ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ପଦାର୍ଥକୁ ଭୂମିରେ ଗଡ଼ି କରାଇବା ବା ଲୋଟାଇବା —
3. To roll a round thing on the ground.

୪ । (ସମୟ)ଅତିକ୍ରାନ୍ତ କରିବା; (ନିରୂପିତ କାଳକୁ) ଟପାଇବା—
4. To let the time pass.

୫ । (ମାଳାକୁ) ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଜପିବା—
5. To tell beads.

୬ । (ଶରୀର ଆଦିକୁ) ନମ୍ନକୁ ଗତି କରାଇବା—
6. To cause downward motion.

୭ । ବେଖାତିର କରିବା; ଅନାଦର କରିବା; ଏଡ଼ିବା —
7. To disregard.

ଏହ ସଦ୍ଭାଗରୁ ମୁଁ କଦାପି ଦୂରକୁ
ନେ ଗଡ଼ାଇବ ମୋର କଥାଟି ବୋଲିକୁ—କୃଷ୍ଣଙ୍କିଙ୍କ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

୮ । ବଡ଼ ଗଛକୁ ବା କାଠକୁ ସାନ ସାନ ଗଡ଼ରେ ପରିଣତ କରିବା; ଭାଲ ନଡ଼ିଆ ପ୍ରଭୃତି ଲମ୍ବା କାଠଖଣ୍ଡିକୁ ଛୋଟ ଛୋଟ ଗଡ଼ କରିବା; ଗଡ଼ ଗଡ଼ କରି କାଟିବା —
8. To cut into small lengths or pieces.

[ଦ୍ର—ଧୋବାମାନେ ଜାଳକାଠକୁ ଚରିବା ପୂର୍ବରୁ ମୋଟ୍ଟା ଗଛର ବଡ଼ ଗଣ୍ଡିକୁ ଛୋଟ ଛୋଟ ଗଡ଼ରେ ଗଡ଼ାନ୍ତି । ତା ପରେ ଉକ୍ତ ଗଡ଼ମାନଙ୍କୁ ଫାଳ ଫାଳ କରନ୍ତି ।]

୯ । ପାତ୍ରରୁ ଜଳୀୟ ବସ୍ତୁକୁ ଢଲକୁ ଅଜାଡ଼ିବା—
9. To pour down (liquids).

୧୦ । ଶସ୍ୟଆଦି ପାଛୁଡ଼ିବା ସମୟରେ କୌଶଳଦ୍ୱାରା କୁଣ୍ଡାକୁ ଗୁଳଡ କରି ଉହାଁରୁ ଗୋଡ଼ି ଆଦିକୁ ଶସ୍ୟରୁ ପୃଥକ୍ କରିବା; ଗୁରେଇଁବା—10. To cause pebbles etc slide down in the winnowing fan from the grains by skilful handling of the fan.

୧୧ । (ସଂ. ଗଡ଼ ଧାତୁ)—(ଆଖିରୁ ଲୁହ; ପାତ୍ରରୁ ନାଳ) ବୁହାଇବା; ସ୍ରାବିତ କରିବା—
11. To shed; to let down (saliva from the mouth or tear from the eyes).

ଗଡ଼ାଇ ଦେବା —ଦେ. କ୍ରି—ଢଳାଇବା (ଦେଖ)
Gardāi debā Gardāibā (See)

ଗଡ଼ାଇ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖାଦ୍ୟ ନ ଦେଇ ବା ଅଳ୍ପଖାଦ୍ୟ ଦେଇ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଛଟପଟ ହୋଇ ମରିବାର ଉପାୟ କରିବା—To cause a man to die of starvation.

ଗଡ଼ାକାଟି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଦିଦ୍ଭୂମ) ବି—ତୃଣ —
Gardākāti Straw.

ଗଡ଼ାଖୁରୁଡ଼—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ପୁଗ୍ଗ) ବି—ଯେଉଁ ଝୁରୁଡ଼ ଶୁଖିକରି ସଢ଼େଇରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଛଡ଼ି ଯାଇ ଥିବାରୁ ଖଡ଼ଖଡ଼ ହୋଇ ବାଜୁଥାଏ—A cocoanut which has become completely dry and its kernel-ball separated from the outer shell.

ଗଡ଼ାଗଡ଼ି—ଦେ ବି—ଭୂମିରେ ପଡ଼ି ଦେହକୁ ଲୋଟାଇବା—
Gardāgardi Rolling on the ground.

ଗଡ଼ାଗଡ଼ି ବିଣ—ଭୂମିରେ ଲୁଣ୍ଠିତ —
ଲୁଡ଼କା Wallowing or rolling on the ground.

ଧଉଧର ହୋଇଣ ଗଡ଼ାଗଡ଼ି ହେଲେ । କୃଷ୍ଣଙ୍କିଙ୍କ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

ଗଡ଼ାଗଡ଼ି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି —ଭୂମିରେ ଲୁଣ୍ଠିତ ହେବା—
Gardāgardi karibā To roll on the ground.
ଗଡ଼ାଗଡ଼ି କରା (ଦେଓୟା).
ଲୁଡ଼କନା

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ଏ ଠାରୁ ଚ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଇତ୍ୟାଦି କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ପ୍ରକାରରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁ ର ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବ୍ୟୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡୁ' ଦେଖିବେ ।

ଗଡ଼ାଗଡ଼ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଡ଼ାଗଡ଼ କରିବା (ଦେଖ)
Gaṛḍāgaṛḍi debā Gaṛḍāgaṛḍi karibā (See)

ଗଡ଼ାଗଡ଼ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଡ଼ ଗଡ଼ ଗଡ଼ କରିବା; ଚକଘର ଘୁର୍
Gaṛḍāgaṛḍi jibā ଘୁର ଗଡ଼ କରିବା—To roll on.

ବର ଗଣ୍ଡିବାଟେ ଗଡ଼ାଗଡ଼ ଯାଉଛନ୍ତି । ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଗଡ଼ାଣି—ଦେ. ବିଣ—ଗଡ଼ାଣିଆ (ଦେଖ)
Gaṛḍāṇi Gaṛḍāṇiā (See)

ଦେ. ବି—ଗଡ଼ାନ୍ତି (ଦେଖ)
Gaṛḍanti (See)

ଗଡ଼ାଣିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ନିମ୍ନଗ—1. Sloping.
Gaṛḍāṇiā ୨ । କ୍ରମନିମ୍ନ—2. Gradually descending.
ଗଡ଼ାନିୟା ୩ । ଢାଲୁ—3. Slanting.
ଢାଲୁ

ଗଡ଼ି—ଫ. ବି. (ଗଡ଼୍ ଧାତୁ=ଗଢ଼ିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—
Gaṛḍi ୧ । ବାଛୁରୀ—1. Calf.

୨ । ଅଳସ ପଶୁ; ମଠୁଆ ବଳଦ—
2. An idle beast; a lazy ox.

୩ । ଅମଣିଆ ବଳଦ—3. An unbroken ox; untrained ox.

୪ । ମୃଗଛୁଆ—4. A young deer.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ପୁରୁଣା; ଗଡ଼ଜାତ) ବି—୧ । ଶଗଡ଼; ବଳଦ ଗାଡ଼ି—
1. Bullock-cart; a vehicle drawn by oxen.

ଗୁଳ ବାରୁଦ ଚଢ଼ମାନ ଉଉ, ଲଦା ବଳଦ ନୋହେ ଲେଖା କର୍ ।
ବ୍ରଜନାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ ।

କାଠେରଗୁଁଡ଼ି ୨ । ଲମ୍ବ ଓ ମୋଟ କାଠ; ମୁଣ୍ଡି—
2. A log of timber.

୩ । ଘର ଚୁଲର ଲମ୍ବ ପଟ୍ଟ ବା ଅଂଶ; ଗଣ୍ଡ—
3. One of the long belts of a thatch of a house.

[ଦ୍ର—ଘରର ଚୁଳ ସ୍ଥାନ ବା ଭୁଲଠାରୁ ୨ ଆଡ଼କୁ ଢାଲୁ ହୋଇ କୁଆଣି ହୋଇଥାଏ । ଏକ ପାଖର ଉକ୍ତ ଚୁଲକୁ ପଞ୍ଜର ବୋଲିଯାଏ । ପ୍ରତି ପଞ୍ଜର ଚୁଲରେ ଅନେକ ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ପଟ୍ଟ ଥାଏ । ଲମ୍ବ ପଟ୍ଟମାନଙ୍କୁ ଗଡ଼ି ବୋଲିଯାଏ । ଭୁଲ ବା ସ୍ଥାନକୁ ଲଗିଥିବା ଗଡ଼କୁ 'କାଉଗଡ଼ି' ବା 'କାନ୍ଥଗଡ଼ି' ଓ ଉତ୍ପରବର୍ତ୍ତୀ ଗଡ଼କୁ 'କାନ୍ଥଆଗଡ଼ି' ଓ ଓଳ ଭଲର ଫଳନ୍ତ ଗଡ଼କୁ 'ମୂଳଗଡ଼ି ବା ମୂଳାଗଡ଼ି' ବୋଲିଯାଏ ।]

୪ । ସ୍ରୋତସ୍ୱତୀ ନଦୀର ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚ ଅଂଶରୁ ଗଡ଼୍ଗରଉର ନିମ୍ନ ଅଂଶକୁ ପାଣି ସ୍ରୋତ ଗଡ଼ି କରି ବହେ; ଗର—
4. Shallow part of a river with current from which water flows down.

ଗଡ଼ିଆ—ଦେ. ବି. (ଫ. ଗଡ଼ ଧାତୁ)—
Gaṛḍiā ୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁଷ୍କରଣୀ—1. Small tank.

ଗେଡ଼େ; ଗାଡ଼ା ତଳାବ [ଦ୍ର—ଗଡ଼ିଥରେ ଦବାଇ ପୋତିଥିବାରେ ଖୋଜିବା ନ୍ୟାୟ; କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ପକାଇ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଉଲ୍ଲେଖ କଲେ ଏ ନ୍ୟାୟର ଉପମା ଦିଆଯାଏ ।]

ଗଡ଼ିୟା, ଗଡ଼୍ରୋ ୨ । ଗଡ଼ଜାତିଆ ଲୋକ; ଗଡ଼ୁଆ—
2 Man of the Gurjats.

୩ । (ଫ. ଗଡ଼=ମଠୁଆ ବଳଦ)—
ଯେଉଁ ବଳଦ ଦଳ ବା ଶଗଡ଼ରେ ଯୋଗୁ ହେଲେ ଭୂଇଁରେ ଶୋଇ ପଡ଼େ ଓ ଗଡ଼େ (ଚୁଲେ ନାହିଁ)—
4. A bullock which has the habit of lying down on the ground when yoked to a cart or plough.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି— ବଡ଼ ମାକଡ଼ସା—
Big spider.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଗଡ଼ଜାତିଆ; ଗଡ଼ୁଆ—
1. Belonging to the Gurjats.

୨ । ଗଡ଼ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Pertaining to a fort.

ଗଡ଼ିଏ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ. (ଅଦଗ୍ଧର୍ଥ)—
Gaṛḍie ଏକଗଡ଼ି ମାତ୍ର; ଗଡ଼େ—
One piece or bit only.

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ପୁରୁଣା) ବି ଓ ବିଣ—ଏକ ଗାଡ଼ି ପରିମିତ—
One cart-load of a thing.

ଗଡ଼ିଗଡ଼ିକା ଖେଳ Gaṛḍigaṛḍikā khela ଗଡ଼ିଗଡ଼ି ଖେଳା—ଦେ. ବି—ପିଲାମାନଙ୍କର ଭୂଇଁରେ ଗଡ଼ି ଗଡ଼ି ଖେଳିବା ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—
A sort of play in which children go on rolling on the ground.

ଗଡ଼ିଧରଶା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—
Gaṛḍidharśā ଶଗଡ଼ ଯିବାର କଚ୍ଚା ରାସ୍ତା—
Cutcha road for carts; cart-road.

ଗଡ଼ିପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉଚ୍ଚ ଯାଗାରୁ ତଳକୁ ପଡ଼ିଯିବା—
Gaṛḍipaṛḍibā To roll or fall down from high.
ଗଡ଼ିୟେଆସିବା
ଗିରନା

ଗଡ଼ିବତା—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଫାଳିଆ ବାଉଁଶ ଦିଆଯାଇ ଛପରର ଗଡ଼ିର ନିମ୍ନଭାଗ ଚୁଲର ରୁଆ ଆଦି ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧା ହୋଇ ଲାଗି ରହେ ଅର୍ଥାତ୍ ଉଲୁଟି ଯାଏ ନାହିଁ; ଗର୍ବତା—
Gaṛḍibatā Split bamboo put on the thatch to keep a belt of the thatch tight to the frame.

ଗଡ଼ବଡ଼—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବିଣ— ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ—
Gaṛḍibaṛḍi Troubled.
(ଯଥା—ଜ୍ୱର ହେଉରୁ ସେ ଲୋକଟି ବଡ଼ ଗଡ଼ବଡ଼ ହେଲା ।).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଡ଼ଢ଼	ଡ଼ଅ	ଛ
୨	ଣ୍	ଓ	ରୁ	ଲୃ	ପ୍ରୈ	ଅକାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତୃ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍,

ଗଡ଼ିବା— ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗଡ଼ ଧାତୁ; ଗଲ ଧାତୁ)—

Gardibā
ଗଡ଼ା
लुढ़कना, गिरना

୧ । ଲୁଣ୍ଠିତ ହେବା; ଭୂମିରେ ଲୋଟିବା—
1. To roll or wallow on the ground.

ତୁମ୍ଭେ ସେ ଉରୁଣୀ ଗୁନ୍ଦା ସରଣୀ ପଙ୍କରେ ଗଡ଼ିବା ଜାଗରେ ।
ଜଗତ୍ପୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । (କାଳ) ଅତିବାହିତ ହେବା; ଶେଷିଯିବା—
2. To expire (time.)

୩ । ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ହେବା—2. To pass.

ଧନ ଜନ ପଦ୍ମର ଗଡ଼ି ଚଲ୍ଲିଣି । ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

୪ । ଉପରୁ ତଳକୁ ଖସିବା—
4. To come down or fall down.

ଧନୁ ଛଡ଼ଣ ରଥରୁ ଗଡ଼ିଲେ । ଦଣ୍ଡପାଣି. ବଳଭଦ୍ରସମାପ୍ତ ।

୫ । (ଶଗଡ଼ଚକ ଓ ବଲ୍ ଆଦ) ଭୂମିରେ ଘୁର୍ ଘୁର୍ ଗତି କରିବା—5. To move in a wheeling or rolling manner.

୬ । (ଜଳସ୍ରୋତ) ଉପରୁ ତଳକୁ ବହିବା—
6. To flow down (current).

୭ । (ମନୁଷ୍ୟର ଆଖିରୁ ଲୁହ ଓ ପାଟିରୁ ନାଲର ଧାର) ବହିବା
7. To be shed or to trickle down (said of tear or saliva).

୮ । (ଖାଦ୍ୟାଭାବରୁ ଭୋକରେ ଶବ ପରି) ଭୂମିରେ ଲୋଟିବା ବା ଛଟପଟ ହେବା—8. To starve; to famish.

୯ । (ଖାଦ୍ୟ) ଜୀର୍ଣ୍ଣ ନ ହୋଇ ପେଟରେ ଗଡ଼ଗଡ଼ ହେବା ବା ମଥିତ ହେବା—9. (undigested food) To roll in the stomach.

୧୦ । ରଙ୍କ ପରି ହେବା—10. To act like a famished person.

୧୧ । (ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ) ପର୍ବତ ବା ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରଦେଶରୁ ନିମ୍ନଭୂମିକୁ ବା ଗ୍ରାମକୁ ଆସିବା—
11. (wild animal) To come down from the hill to the forest or the plains.

୧୨ । ଓହ୍ଲାଇ ଆସିବା—
12. To descend; to come down.

୧୩ । ଆସିବା—13. To come.

(ଯଥା—ସମାଗତ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନେ ଗ୍ରାମର କାହା ଘରକୁ ଆସିଲେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଏସ୍ଥାନକୁ (ଗ୍ରାମର କୋଠଘରକୁ) ଗଡ଼ିଆସନ୍ତୁ ।)

୧୪ । (ବର୍ତ୍ତୁଳବସ୍ତୁ) ଇତସ୍ତତଃ ସଞ୍ଚାଳିତ ହେବା—
14. To roll here and there on the ground.

୧୫ । ରୋଗ ଯୋଗୁଁ ଦେହର କୌଣସି ଅଂଶରୁ ଜଳ ବା ରକ୍ତ ଅନ୍ୟ ଅଂଶରେ ଆସି ଜମା ହେବା—
15. (blood and lymph) To accumulate in any particular part of the body.

୧୬ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—
16. To come and arrive at a place.

ଭଗାରୁ ଗ୍ରେଟି. ବେଳକାଳ ଜାଣି ଗଡ଼ିଲେ ଗୋପୀ—ଭଗ ।

୧୭ । (ଗୋଲ ବସ୍ତୁ, ଯଥା—ମନୁଷ୍ୟମୁଣ୍ଡ; ବାଇଜଦାଣ୍ଡି) ବହୁ ପରିମାଣରେ ଇତସ୍ତତଃ ପଡ଼ିବା—
17. To lie scattered.

୧୮ । ନିଦ ନ ଲାଗିବାରୁ ଶେଯରେ ପଡ଼ି ଏପଟ ସେପଟ ହେବା; ଗଡ଼େଇଉଡ଼େଇ ହେବା—
18. To roll on the bed sleeplessly.

ଗଡ଼ୁଥିଲ ବାଲା ଶସ୍ତନେ ଉନ୍ନତ ଏପଟେ ସେପଟେ ରତି—
ବ୍ରଧାନାଥ. ସଯାତ୍ରବେଶତ୍ତ ।

୧୯ । (ଚାର୍ଯ୍ୟ) ସ୍ଥଗିତ ହେବା—
19. To be adjourned.

କହୁ ଗରବପଡ଼ ଲଲେ ଡେର ଦନ ସାଏ ମାମଲ ତାରୟ
ଗଡ଼ି ଯିବ—ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

୨୦ । ଗର୍ଭାଧାନ ଯୋଗୁଁ (ମାସ ବା ମାସିକ ଋତୁକାଳର) ସମସ୍ତ ଶେଷିଯିବା—
20. (the time of monthly course) To be stopped owing to pregnancy.

[ଦ୍ର—ଏହି ଅର୍ଥରେ ଗଡ଼ିବା ଶବ୍ଦ 'ମାସ ଗଡ଼ିବା'ରେ କେବଳ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ତାର ମାସ ଗଡ଼ିଲାଣି = ସେ ଗର୍ଭବତୀ ହେଲାଣି ।]

ଗଡ଼ି ମରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନାହାରରେ ମରିବା; ଖାଦ୍ୟାଭାବରୁ ଛଟପଟ ହୋଇ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କରିବା—
Gardi maribā
To die rolling on the ground owing to starvation; to be starved to death.

ଗଡ଼ିଯିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଜାହାଜଆ ଭାଷା)—
Gardijibā
(ଜାହାଜ) କୂଳ ଛୁଡ଼ି ଗଭୀର ସମୁଦ୍ରର ସୀମାକୁ ଯିବା—
(a ship) To go to deep waters.

ଆଜ ତେର ଜାହାଜ ଗଡ଼ ଯିବାର ହବ ହୋଇଥିବ—
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

ଗଡ଼ିରାହାଏନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—
Gardirāhāen
ଗଡ଼ିଧରିଶା (ଦେଖ)
Gardidharisā (See)

ଗଡ଼ିଶ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗଡ଼ିକ)—ଗଡ଼ିଶା (ଦେଖ)
Gardisa
Gardisā (See)

ଗଡ଼ିଶା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗଡ଼ିକ)—ଶେଉଲ ଜାତୀୟ ଚିପ୍ଟିଟ ମାଛ—
Gardisā
गड़ई; गड़ाई; गडुई; नेठामाछ
(Opheocephalus Lata) A small round-shaped fresh-water fish living in muddy water.

ଗଡ଼େଇ [ଦ୍ର—ଏମାନେ ପାଣିରେ ଓ ପଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ରହି ପାରନ୍ତି । ଶେଉଲ (ବଡ), ଶେଉଲକଡ଼ା (ମଧ୍ୟଲ), ଗଡ଼ିଶା (ଛୋଟ)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ। ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ। ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ।

ଓ ଚେଙ୍ଗ (ଅଦ୍ଭୁତ ଶ୍ଲେଷ୍ମ), ଏମାନେ ପ୍ରାପ୍ତି ଏକ ଜାତିର ମାଛ; ଏମାନଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ଚେପ୍‌ଟା ଓ ଦେହ ଗୋଲ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଭରଣି ପୌଣ୍ଡ ବା ସାତ ଭରଣ ଅଧେ ଶସ୍ୟାଦର ପରିମାଣ—

A measure of corn.

[ଦ୍ର—୧. ଗଡ଼ଣା=କଣିକା ଆଠ ସେରଆ ନଉଡରେ ୧୫୦ ନଉଡ।]

ଗଡ଼ୁ—ସଂ. ବ. (ଗଡ଼ ଧାତୁ=ଖରାପ ହେବା+କଡୁ. ଉନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧। ପିଠିର କୁଜ—

Gardu

1. Hump or protuberance on the back.

୨। ପିଠିର ସେଉଁ ଅଂଶ ଉପରକୁ ବାହାର ପଡ଼େ—

2. Humped back.

୩। ଅନୁର୍ଗଡୁ; ବେଦର୍କାର ବସ୍ତୁ—

3. An useless thing.

୪। ଅର୍ବୁଦ; ଶରୀରର ଆବୁ—4. Tumour.

୫। ଗଳଗଣ୍ଡ—5. Goitre.

୬। ଗ୍ରନ୍ଥି; ଗଣ୍ଠି—6. A knot.

୭। କୁଜା ବ୍ୟକ୍ତି—7. Hump-backed person.

୮। କେଞ୍ଚୁଆ; ଜିଆ—8. Earth-worm.

୯। ବର୍ଚ୍ଛା—9. A javelin.

୧୦। ଶସ୍ତ୍ରାସ୍ତ୍ର—

10. A kind of weapon; a dart.

୧୧। ଜଳପାତ୍ର—11. Water-pot.

ସଂ. ବିଣ—କୁବ୍ଜ; କୁଜା—Hump-backed; crooked.

ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଡ଼ୁ; ଗଣ୍ଡୁକ; ଗଳନ୍ତିକା)—

ଗାଡୁ
ଗଡୁଆ

ପାଣି ଗଡ଼ିବା ପାଇଁ ନଳ ଲଗାଥିବା ଜଳପାତ୍ରବିଶେଷ; ଝରୁ—

A spouted water-jug.

ଏ ବାହାରେ ସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ ଗଡ଼ୁଆମାନ । କୃଷ୍ଣଦିନ. ମହାଭାରତ. ସ୍ୱର୍ଗ ।

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଲୋଟା; ଛାଲ; ଧାତୁର ପାତ୍ର—

A small metal water-jug.

ଗଡ଼ୁଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଣ୍ଡୁକ)—

Gardua

୧। ଗଡ଼ୁ; ଝରୁ—1. A spouted water-jug.

ଗାଡୁ
ଗଡୁଆ

ଗଡ଼ୁଆ ଗାଗରୁ କେତେ ବାସନ
କେତେ ଯାତ ଦେଲେ ଢୋଇ ପ୍ରସନ୍ନ । ତୁଳନାଥ. ସମରଉରଙ୍ଗ ।

ଦେ. ବିଣ—୧। ଗଡ଼ଜାତବାସୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)—

1. Resident of the Gardajātas.

ସେହ ସୈନ୍ୟରେ ଥିଲେ ସେତେ ଗଡ଼ୁଆ
ଶତ୍ରୁଙ୍କରେ ଗୋଟିଏ କଲେ ସେ ଚାଡ଼ୁଆ ।

କୃଷ୍ଣଦିନ. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

୨। ଗଡ଼ଜାତର ରାଜଧାନୀ ବା ଗଡ଼ରେ ବାସ କରୁଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—

2. Resident of the capital of a native state.

ଗଡ଼ୁକ—ସଂ. ବ. (ଗଡ଼ୁ+କ)—

Garduka

୧। ଜଳପାତ୍ର; ଛାଲ—1. Water-jug.

୨। ହାତ ଆଙ୍ଗୁଠିର ମୁଦି—2. Finger-ring.

ଗଡ଼ୁପାତ୍ରି—ଦେ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ପୂଜାର ୨ଟି ପ୍ରଧାନ ବାସନ (ଉପକରଣ); ବେଶି ପାଣି ରଖିବାର ଛୁର କୋଷାକୁଶୀ ଓ ଛୁରରୁ ପାଣି ଛାଳ ସକଲ୍ପ ଆଦ କରିବା ନମନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକ ପାତ୍ରୀ—

Garduptri

A large spouted water- jgu and a small boat-shaped pot necessary for the performance of ceremonial rites by a Brāhmaṇa.

ଗଡ଼ୁପିଢ଼ା—ଦେ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଖାଇବସିବା ବେଳେ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଜଳପାତ୍ର ଓ କାଷ୍ଠ ଆସନ—

Gardupirdhā

A spouted water-jug and wooden seat necessary for a Brāhmaṇa while dining.

(ଯଥା—ପଦ୍ମରାଜ ଆପଣେ ! ଗଡ଼ୁପିଢ଼ା ଯେନ୍ନ ପୀତାମ୍ବର ମିଶ୍ରଙ୍କ ଶଙ୍ଖଭ ସଭାକୁ ଆସିବା ହଉ ।)

ଗଡ଼ୁର— ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଗଡ଼ୁ=କୁବ୍ଜ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ର)—

Gardura

କୁବ୍ଜ; କୁଜା—Hump-backed.

(ଗଡ଼ୁରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବ. (ସଂ. ଗରୁତ୍ମର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଗରୁଡ଼ ପକ୍ଷୀ—

The sacred bird of Bishṇu.

ଗଡ଼ୁଳ—ସଂ ବ. ପୁଂ. (ଗଡ଼ୁ=କୁବ୍ଜ+ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ. ଳ)—

Gardula

ଗଡ଼ୁର (ଦେଖ)

(ଗଡ଼ୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Gardura (See)

ଗଡ଼େ—ଦେ. ଅ—ଗଡ଼ରେ (ଦେଖ)

Garde

Gardare (See)

ଗଡ଼େ ଦେ. ବ ଓ ବିଣ—ଏକ ଗଡ଼ ବା ଖଣ୍ଡ—

One piece only.

ଗଡ଼େଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଡ଼କ)—ଗଡ଼ଣା (ଦେଖ)

Gardei

Gardiṣā (See)

ଗଡ଼େଇଉଡ଼େଇ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋଟିଏ ବ୍ୟକ୍ତି ଭୂମିରେ ପଡ଼ିବା ଓ ଗଡ଼ୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଭାଲ ଜର୍ଜ୍ଜରିତ
ଗଡ଼ିୟେ ଗଡ଼ିୟେ ମାରା ମାଡ଼ ଦେବା—To belabour a person soundly while he is rolling on the ground.

Gardeitardei māribā

ଗଡ଼େଇଉଡ଼େଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଭୂମିରେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ପାର୍ଶ୍ୱ-ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ଲୋଟିବା—
ଗଡ଼ାଗଡ଼ି ଦେଓୟା To roll or wallow on the ground.
ଲୋଟନା, ଲୁଣ୍ଠନା

Gardeitardei hebā

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଅ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ତ

ଗଡ଼େଇପଡ଼େଇ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଡ଼େଇ ଉଡ଼େଇ ମାରିବା
Gaṛdeipaṛdei māribā (ଦେଖ)
Gaṛdei taṛdei māribā (See)

ଗଡ଼େଇପଡ଼େଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଡ଼େଇଉଡ଼େଇ ହେବା
Gaṛdeipaṛdei hebā (ଦେଖ)
Gaṛdeitaṛdei hebā (See)

ଗଡ଼େର ସଂ. ବି. (ଗଡ଼୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଏର)—୧ । ମେଣ୍ଢା—
Gaṛdera 1. A ram.
୨ । ଜଳସ୍ରୋତଃ—2. Current of water.
୩ । ମେଘ—3. Cloud.

ଗଡ଼ୋଡ୍ଡ—ସଂ. ବି. (ଗଡ଼=ଗଡ଼ମଣ୍ଡଳ ଦେଶରୁ + ଉତ୍ପ=ଉତ୍ପନ୍ନ)—
Gaṛdottha ଗଡ଼ଲବଣ (ଦେଖ)
Gaṛdalabaṇa (See)

ଗଡ଼ୋଳ—ସଂ. ବି. (ଗଡ୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ ହେବା + ଓଳ)—
Gaṛdola ୧ । ଗ୍ରାସ; ଗୁଣ୍ଡା—
1. A gulp or mouthful (of food).
୨ । ଗୁଡ଼—2. Molasses.

ଗଡ୍ଡକ—ସଂ. ବି. (ଗଡ୍ ଧାତୁ + ଉକ)—ସୁନାର କୁମ୍ଭ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଘଟ—
Gaḍḍaka A golden vase.

ଗଡ୍ଡର—ସଂ. ବି. (ଗଡ଼ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅର)—
Gaḍḍara ୧ । ମେଷ; ମେଣ୍ଢା; ଗାରୁ—1. Sheep; ram.
୨ । ମେଘ—2. A cloud.
୩ । ଗୁଡ଼—3. Molasses; raw sugar.

ଗଡ୍ଡରିକ—ସଂ. ବିଣ. (ଗଡ୍ଡର + ଇକ)—ମେଣ୍ଢା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Gaḍḍarika Relating to sheep.
ସଂ. ବି— ମେଣ୍ଢା ରଖିବା ଯାଦ୍ୱାର ବ୍ୟବସାୟୀ—
A keeper of sheep by profession

ଗଡ୍ଡରିକା—ସଂ. ଵ. (ଗଡ୍ଡର + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Gaḍḍarikā ୧ । ମେଣ୍ଢା ପଲ ଆଗରେ ସିବା ମେଣ୍ଢୀ—
1. The leading ewe in a flock.
୨ । ପ୍ରବାହ; ସ୍ରୋତ—2. A current; continuous line; stream.
୩ । ଅଵଚ୍ଛିନ୍ନଗତି, ଅଜ୍ଞାତପ୍ରବାହ ମୂଲଧାରାବାହୀନା ନଦୀ-ଵିଶେଷ—3. Name of a river of untraced origin.
୪ । ଜଳପ୍ରସ୍ରବଣ—4. Water-spring.

ଗଡ୍ଡରିକା ପ୍ରବାହ—ସଂ. ଵ—ଆଗମେଣ୍ଢାର ପିଛୁଧର ଅନୁଗମନ କରିବା
Gaḍḍarikā prabāha ମେଣ୍ଢାମାନଙ୍କ ସ୍ରୋତଃ—
The run of a flock of sheep.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁପର ମେଣ୍ଢାପଛ ମଧ୍ୟରୁ ଆଗ ମେଣ୍ଢା ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଯାଏ, ପଛର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ମେଣ୍ଢା ଵଗୁର ନ କରି ତାହାର ପଛେ-ପଛେ ସେହି ଆଡ଼କୁ ଗତି କରନ୍ତି, ସେହିପର କୌଣସି ପ୍ରଧାନ ଲୋକ ଯାହା କରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଆଗ ପଛ ଵଗୁର କରି ତାଙ୍କର କଥାର ଅନୁବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ 'ଗଡ୍ଡରିକା ପ୍ରବାହ' ନ୍ୟାୟ ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଏ ।]

ଗଡ୍ଡଳ—ଦେ. ଵ.—(ଗଡ଼୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ ହେବା + ଅଳ)—
Gaḍḍala ଗଡ୍ଡର (ଦେଖ)
Gaḍḍara (See)

ଗଡ୍ଡଳିକା—ସଂ. ବି. (ଗଡ୍ଡଳ + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଗଡ୍ଡରିକା (ଦେଖ)
Gaḍḍalikā Gaḍḍarikā (See)

ଗଡ୍ଡଳିକା ପ୍ରବାହ—ସଂ. ବି.—ଗଡ୍ଡରିକା ପ୍ରବାହ (ଦେଖ)
Gaḍḍalikā prabāha Gaḍḍarikā prabāha (See)

ଗଡ୍ଡୁକ—ସଂ. ବି. (ଗଡ଼୍ ଧାତୁ + ଉକ)—ଗଡୁ; ଝୁର—
Gaḍḍuka A spouted water-jug.

ଗଡ୍ଡୂକ—ସଂ. ବି.—(ଗଡ୍ ଧାତୁ + ଊକ)—ଗଡୁ କ (ଦେଖ)
Gaḍḍūka Gaḍḍuka (See)

ଗଢ଼—ତ୍ରାଦେ. (ଗଢ଼ଜାଡ) ଵ.—(ଭୁଲ. ହି. ଗଢ଼ ଏହି ଅର୍ଥରେ; ସଂ. Gaṛdha ଗଢ଼)—ଗଡ଼; କିଲ୍ଲା—Fort; head-quarters.

ଗଢ଼ଣ—ଦେ. ଵ. (ସଂ. ଗଠନ; ଘଟନ)—୧ । ନର୍ମାଣ—
Gaṛdhaṇa 1. Building.
ଗଢ଼ନ୍; ଗଢ଼ନ ୨ । ରଚନା; ଗଢ଼ିବା—
ଗଢ଼ନ 2. Making.
୩ । ରଚନାର କୌଶଳ ବା ସ୍ୱତ୍ୱ ବା ଭଙ୍ଗୀ—
3. Build; get-up; make.

ଗଢ଼ନ୍—ତ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଵ.—ଗଢ଼ଣ (ଦେଖ)
Gaṛdhan Gaṛdhaṇa (See)

ଗଢ଼ନ୍‌ମୂଲ୍—ତ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଵ.—ଗଢ଼ାମୂଲ; କରମୂଲ; ଅଳଙ୍କାର
Gaṛdhanmūl ବାସନଆଦର ଗଢ଼ାମୂଲ—Making charges for an article.

ଗଢ଼ା—ଦେ. ଵ.—(ସଂ. ଗଠନ)—ଗଠନ; ନର୍ମାଣ; ରଚନ—
Gaṛdhā Building.
(ଭଙ୍ଗା—ଵପସ୍ୱତ୍ତ) ଵଣ.—ନର୍ମିତ; ରଚିତ—
ଗଢ଼ା Built.
ଗଢ଼ାଇ ଵସ୍ତୁର ସେଉଁ ଗଢ଼ା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ । ସ୍ୱଧାନାଥ. ନଦୀଆଳା
ତ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ଵ.—ଗର୍ତ୍ତ; ଗାତ—Pit.
(ଯଥା—ଖଉଗଢ଼ା ।)

ଗଢ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଗଢ଼ିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Gaṛdhāibā 1. The causative form of 'Gaṛdhibā.'
ଗଢ଼ାନା ୨ । ରଚନା କରାଇବା; ନର୍ମାଣ କରାଇବା—
(ଭଙ୍ଗାଇବା—ଵପସ୍ୱତ୍ତ) 2. To cause to be built; to cause to be made.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଥମ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ପ୍ରତିବାକ୍ୟରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବିନ୍ଦୁ ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଲା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୩ । କାରିଗରଦ୍ୱାରା ଅଳଙ୍କାର ନିର୍ମିତ କରାଇବା—
3. To have a thing prepared.

ସୁନାରଠ ଡାକଣ ଡୋଥ ବୋଇଲେ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋ ।

୪ । ମିଥ୍ୟା ପ୍ରମାଣଦ୍ୱାରା ମକଦ୍ଦମା ସଜାଇବା—
4. To cause a false case to be got up or fabricated.

ଗଢ଼ାଗଢ଼ି—ଦେ. ବ—୧ । ନିର୍ମାଣପ୍ରକ୍ରିୟା; କୌଣସି ବସ୍ତୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପରେ
Gardhāgardhi ନିର୍ମିତ ହେବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ପ୍ରକ୍ରିୟାମାନ—
ଗଢ଼ାଗଢ଼ି 1. Building-operations.
ଗଢ଼ାଗଢ଼ି ୨ । ଅନେକ ବସ୍ତୁ ଗଢ଼ିବା କର୍ମ—
2. The act of making many thing.

ଗଢ଼ାଭଙ୍ଗା—ଦେ. ବ. (ବିପରୀତାର୍ଥକ ସହଚର; ସଂ. ଗଠ ଧାତୁ+
Gardhābhaṅgā ଭଞ୍ଜ ଧାତୁ)—
ଭାଁଗାଗଢ଼ା ନିର୍ମାଣ ଓ ଧ୍ୱଂସ; ସୃଷ୍ଟି ଓ ପ୍ରଳୟ—
Building and demolishing.

ଗଢ଼ାମୂଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଠନ+ମୂଲ୍ୟ)—
Gardhāmūla ୧ । ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ବଣିଆର ମଜୁରି—
ବାନୀ 1. Wages of a goldsmith for
ଗଢ଼ାଇ making an ornament.
୨ । ବସ୍ତୁ ତିଆରି କରିବାର ମୂଲ—
2. Manufacturing wages.

ଗଢ଼ାଲି—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଗଠ ଧାତୁ)—
Gardhāli ନିର୍ମାତା; ରଚୟିତା; ଯେ ନିର୍ମାଣ କରେ—
ଗଢ଼ୈୟା Builder; maker.

ଗଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗଠ୍ ଧାତୁ)—
Gardhibā ୧ । ଗଠନ କରିବା; ନିର୍ମାଣ କରିବା—
ଗଢ଼ା 1. To build.
ଗଢ଼ନା ୨ । ଅଳଙ୍କାର ଆଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—
2. To mould.
୩ । ସୃଷ୍ଟି କରିବା—3. To construct.
୪ । ଉପାଦାନ ଓ ଉପକରଣରୁ ଅଭିପ୍ରେତ ପଦାର୍ଥ ତିଆରି କରିବା—
4. To build a thing from materials.
୫ । ମିଥ୍ୟା ପ୍ରମାଣ ଦ୍ୱାରା ମକଦ୍ଦମା ସୃଷ୍ଟି କରିବା—
5. To fabricate a case by false evidence.
୬ । ରଚନା କରିବା—6. To compose.

ଗଣ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ସଂଖ୍ୟା କରିବା; ସୁମାର କରିବା—
Gaṇ (root) 1. To number; to enumerate.
୨ । ଗଣିବା—2. To count.
୩ । ମିଶାଇବା—3. To add up; to total.
୪ । ବିବେଚନା କରିବା—4. To take into consideration; to consider.

ଗଣ—ସଂ. ବି. (ଗଣ୍ ଧାତୁ=ସଂଖ୍ୟା କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ସମୂହ—
Gaṇa 1. Multitude; collection.
୨ । ପଞ୍ଚା; ଦଳ; ପଲ—2. Herd; troop; group.
୩ । ଘାଟକ; ଜାତି—3. Caste; tribe.
୪ । ଏକଜାତୀୟ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଜୀବ—4. Flock.
୫ । ଶ୍ରେଣୀ—5. Class; series.
୬ । ଚତୁରଙ୍ଗ ସେନାବିଶେଷ; ବସ୍ତୁତ-୨୭, ରଥ-୨୭, ଅଶ୍ୱ ୮୧, ପଦାତି-୧୩୫ ସମ୍ମିଳିତ ସେନା—6. An army consisting of 27 elephants, 27 cars, 81 horses and 135 foot-soldiers.

ଏକେ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅତି ପ୍ରିୟତମ ଜଣ ମାତ୍ର ଲକ୍ଷଣ ସହିତରେ ଯେ ।
ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୭ । ସ୍ୱଯଶ; ସ୍ୱଜାତୀୟ ବହୁ—7. Many of one class.
୮ । ଅନୁଚରଙ୍କ ଦଳ—8. A body of followers or attendants.
୯ । ଗଣନା—9. Calculation.
୧୦ । (ଗଣିତ ସଂଖ୍ୟା—
10. (arithmatic) A number.
୧୧ । ଦେବତା ଓ ରାଜାଙ୍କ ଅନୁଚରବର୍ଗ—
11. Retinue of a king or Deity.
୧୨ । ପ୍ରମଥଗଣ; ଶିବଙ୍କ ଅନୁଚର ସେନାଦଳ; ଶିବଗଣ—
12. The retinue of Lord Siba.
[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ସେନାପତ୍ତି ଗଣେଶ ।]
୧୩ । (ବ୍ୟାକରଣ) ସଂସ୍କୃତ ଧାତୁମାନଙ୍କର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀ ବା ପୁଞ୍ଜ—13. Different groups of Sanskrit roots of verbs.
(ଯଥା—ଭ୍ୱାଦିଗଣ, ଅଦାଦି ଓ ଉନାଦି ।)
[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ ଧାତୁମାନଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ଧାତୁ ନାମରେ ଗଣମାନଙ୍କର ନାମକରଣ ହୁଏ ।]
୧୪ । ଏକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗଠିତ ଦଳ, ସମାଜ ବା ସଙ୍ଘ—
14. A society formed for a particular object; association.
୧୫ । କୋମ୍ପାନି; ସଘ 15 Company.
୧୬ । (ସଙ୍ଗୀତ) ପ୍ରଥମ ସମ ବା ତାଲଠାରୁ କୌଣସି ରାଗର ମିଶ୍ରଣକୁ ପୃଥକ୍ କରିବା ତିନିଟି ସ୍ୱରର ସମଷ୍ଟି—
16. (Music) A cluster of three tones dividing the combination of a Rāga from the 1st Sama.
୧୭ । ଦେବ, ମନୁଷ୍ୟ ଓ ଅସୁର ଏହିପରି ୩ ଶ୍ରେଣୀରେ ବରୁଣ ହୋଇଥିବା ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀ—
17. (astronomy) A series of lunar mansions classed under three heads (Deities, men and demons),

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

୧୮ । ଗଣେଶ—18. An epithet of 'Ganeśa'.

୧୯ । ଶ୍ଲୋକର ପାଦ—19. A foot in prosody.

ଦେ. ବ—ଗଣପତ୍ତି ଓ ଗଣନାଥ ଆଦ୍ୟଙ୍କ ଡାକ ନାମ—
A name for calling 'Ganapati' and Gananātha'.

ଗଣକ—ସଂ. ବଣ. (ଗଣ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—

Gaṇaka ୧ । ଯେ ଗଣନା କରେ ବା ସଂଖ୍ୟା ନିରୂପଣ କରେ--
(ଗଣିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 One who counts; reckoning.

୨ । ବହୁ ଧନଦ୍ୱାରା କ୍ରୀତ—
2. Bought for a large sum.

କ । ଅଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପାରଙ୍ଗମ—
3. Versed in mathematics.

(ଜ୍ୟୋତିଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବ—୧ । ଜ୍ୟୋତିର୍ବିତ୍; ଦୈବଜ୍ଞ—
1. Astrologer.

୨ । ଅଙ୍କଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A mathematician.

କ । ଆଠଗୋଟି ନକ୍ଷତ୍ରର ସମୂହ—
3. An assemblage of eight stars.

ଗଣକ କାଳିଦାସ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—'ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦାଭରଣ' ନାମକ
Gaṇaka kālidāsa ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରନ୍ଥର ରଚୟିତା—
Name of an author of an astrological work.

[ଦ୍ର—ଏ ଜଣେ କାଳିଦାସ ନୁହନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ଶୁଦ୍ଧିରଞ୍ଜନା ନାମକ ଖଣ୍ଡିଏ ଜ୍ୟୋତିଷଗ୍ରନ୍ଥର ରଚୟିତାଙ୍କ ନାମ ମଧ୍ୟ କାଳିଦାସ ଥିଲା ।]

ଗଣକାର—ସଂ. ବ. (ଗଣ=ସୈନ୍ୟ + କୃ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ସୈନ୍ୟ ଗଠନ କରେ)—
Gaṇakāra
୧ । ଯେ ଶ୍ରେଣୀ ବର୍ଗୀକରଣ କରେ—1. A classifier.

୨ । ଯେ ସଂଖ୍ୟା ବା ସୁମାର କରେ—
2. Counter; enumerater.

କ । ଭୀମସେନଙ୍କ ନାମ—
3. Name of Bhīmasena.

ଗଣଗଣ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Gaṇagaṇa ୧ । ମାଛିଙ୍କ ଗୁଣୁଗୁଣୁ ଶବ୍ଦ—
ଗୁଣଗୁଣ 1. Humming or buzzing sound of flies.
ଭିନଭିନା; ଗୁନଗୁନା

୨ । କାଶ ଶରଦ ଧରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନୁନାସିକ ବାକ୍ୟୋଚ୍ଚାରଣ ଧ୍ୱନି—
2. Buzzing nasal sound or voice due to cough.

ଗଣଗଣା—ଦେ. ବଣ. ସୁଂ—ଗଣଗଣିଆଁ (ଦେଖ)
Gaṇagaṇā Gaṇagaṇiāñ (See)

ଗୁନଗୁନା ଜରୁରୀ ହାତେ ଯେ ପଦାରଥ କାର୍ଡ଼
ଗଣଗଣା ମାନ୍ଥ ବସିଲେ ଉହିଁ ବେଢ଼ି—କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

ଗଣଗଣିଆଁ—ଦେ. ବଣ. ସୁଂ—୧ । ଯେ ଗଣଗଣ କରି କଥା କହେ;
Gaṇagaṇiāñ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଅନୁନାସିକ ବାକ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣକାରୀ—
ଗଣଗଣୀ } ସ୍ତ୍ରୀ 1. One who utters nasal or buzzing
ଗଣଗଣେଇ } sound while talking.
ଗୁଣଗୁଣେ ୨ । ଚଡ଼ଲ; ଗାଜିଁଗାଜିଁଆ—
ଗୁନଗୁନା 2. Growling or grumbling (person).

ଭନଭନେମାଛି ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ମାଛି—
ଭିନଭିନାମଚ୍ଛଡ଼ A kind of buzzing flea; the blue-bottle.

[ଦ୍—ଏମାନେ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟରେ ବସନ୍ତି । ଏ ସାଧାରଣ ମାଛି ଅପେକ୍ଷା ଆକାରରେ ବଡ଼ ଓ ପୃଥୁଳ । ଏମାନଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣ କାଳ । ଏମାନେ ମଳାଦରେ ବସି ମଳାଦରୁ ଦୂଷିତ କୀଟାଣୁ ଆଣି ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟରେ ସଂକ୍ରମିତ କରନ୍ତି ଓ ଉକ୍ତ ଦୂଷିତ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ଅନେକ ସଂକ୍ରାମକ ବ୍ୟାଧି (ଓଳାଉଠା ଆଦି)ର କୀଟାଣୁ ଏକସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଆନ୍ତି ଓ ରୋଗ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ।]

ଗଣଗଣିଆଁ ମାଛି—ଦେ. ବ—ଗଣଗଣିଆଁ (ଦେଖ)
Gaṇagaṇiāñ māchhi Gaṇagaṇiāñ (See)

ଗଣଗୋଷ୍ଠୀ—ଦେ. ବ—ପରିବାରର ସମସ୍ତେ—
Gaṇagoshṭhi Whole family; each member of a
ଗୋଷ୍ଟିପରିବାର family considered together.

ଗଣଚକ୍ରକ—ସଂ. ବ—ସାଧୁ ବା ଧର୍ମାତ୍ମା ବନ୍ଧୁଲୋକ ଏକତ୍ର ବା ଗୋଷ୍ଠୀରେ
Gaṇachakraka ବସି କରିବା ପଙ୍‌କ୍ତିଭୋଜନ—
Dinner eaten in community by a party of virtuous or pious men.

ଗଣଚ୍ଛନ୍ଦଃ—ସଂ. ବ—ବୃତ୍ତ (ଦେଖ)
Gaṇachchhandaḥ Bṛutti (See)

ଗଣତ୍କାର—ଦେ. ବ—ଗଣକ (ଦେଖ)
Gaṇatkāra Gaṇaka (See)
ଗଣତକାର

ଗଣାକ

ଗଣତନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ. (ଗଣ + ତନ୍ତ୍ର)—
Gaṇatantra ୧ । ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର-ଶାସନପ୍ରଣାଳୀ; ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର—
1. Democracy.

୨ । ଯେଉଁ ଶାସନପ୍ରଣାଳୀରେ ଏକ ଦଳ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କଠାରେ ସମସ୍ତ ରାଜ୍ୟଶାସନର ଭାର ଥାଏ—2. Oligarchy.

ଗଣତନ୍ତ୍ରୀ—ସଂ. ବଣ. (ଗଣତନ୍ତ୍ର + ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି
Gaṇatantrī ଗଣତନ୍ତ୍ର-ଶାସନପ୍ରଣାଳୀର ପକ୍ଷପାତୀ—One who is an advocate of the democratic system of administration.

ଗଣତା—ସଂ. ବ. (ଗଣ + ଭାବ. ତା)—
Gaṇatā ୧ । ପକ୍ଷପାତ —1. Partiality; party-spirit.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ଉଦ୍ଧ୍ୱ ଓ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଉଦ୍ଧ୍ୱୋ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଉଦ୍ଧ୍ୱୋ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେତେବେ ଏ ପୁସ୍ତାକୋଷରେ ନ ମିଳନ୍ତ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉଦ୍ଧି ର ବପରସ୍ତ ୨ ବା ୧ ଉଦ୍ଧ୍ୱୋ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଲିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଉ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଳିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ; 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୬ । ଶ୍ରେଣୀବନ୍ଧନ—2. Classification.

୩ । ସମ୍ବୃଦ୍ଧା—3. Gathering togother; conglomeration.

୪ । ମେଳ—4. Collusion; combination.

୫ । ଏକତ୍ରାବସ୍ଥିତ—5. Collection.

୬ । ବହୁ ଲୋକ ମିଳ ବାନ୍ଧିଥିବା ଦଳ; ଗୋଷ୍ଠୀ—
6. A Cabal.

୭ । ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ର—7. Mathematics.

ଗଣତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଣନ)—୧ । ସଂଖ୍ୟା—
Gaṇati 1. Number.

ଗୁଣତି; ଗଣତି; ଗନ୍ତି **ଗିନତୀ** ୨ । ସଂଖ୍ୟା କରିବା; ସୁମାର
2. Counting; numbering.

୩ । ଗଣନା—3. Calculation.

ଅଉ ପୁରୁଣା ବୁଢ଼ା, ଗଣତରେ ଶହେ ପାର ନଈଥାଉଛୁ—
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

ଦେ. ବ୍ରଣ. (ସଂ. ଗଣିତ)—ଗଣିତ—Counted.

ବୃନ୍ଦବନ୍ଦୀଳ ଅଟନ୍ତି ରଥରେ ଗଣତ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

ଗଣତଥ—ସଂ. ବ୍ରଣ—ଦଳ ଗଠନ କରିଥିବା—
Gaṇatitha Forming a troop and collection.

ଗଣତରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ରଣ—ଗଣନାରେ; ସଂଖ୍ୟାରେ—
Gaṇatire In number.

ଗୁଣତିରେ **ଗିନତୀମେ** ପଡ଼ଣ ସହସ୍ର ସେ ଏକା ଗଣତରେ
ବସିଲେ ଯାଇ ବର ଯମଙ୍କ ଭବରେ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ

ଗଣତ୍ୱ—ଦେ. ବ. (ଗଣ + ତ୍ୱବ. ତ୍ୱ)—ଗଣତା (ଦେଖ)
Gaṇatwa Gaṇatā (See)

ଗଣଦୀକ୍ଷା—ସଂ. ବ—୧ । ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ବହୁ ଶିଷ୍ୟଙ୍କର ଏକ ସମୟରେ
Gaṇadīkshā ମନ୍ତ୍ରଗ୍ରହଣ—
1. Simultaneous initiation of a number of persons.

୨ । ବହୁଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଏକସଙ୍ଗେ କରିଯିବା ପୌରୋହିତ୍ୟ—
2. Performance of religious rites as priest for a number of persons.

ଗଣଦେବ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—୧ । ଗଣନାଥ; ଗଣେଶ—
Gaṇadeba 1. Gaṇeśa.

୨ । (ସ. ଧ. ଲୋ.) ଗଣ ବା ଶ୍ରେଣୀରେ ଥିବା ଏକାଧିକ ଦେବ—ଗଣଦେବତା (ଦେଖ)
2. Gaṇadebatā (See)

ଗଣଦେବତା—ସଂ. ବ. (ଗଣ + ଦେବତା)—
Gaṇadebatā ଯେଉଁ ଦେବତାମାନେ ଏକାଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ଅଟନ୍ତି—
Some Deities worshipped and represented in certain groups.

[ଦ୍ର—ଗଣଦେବତାଙ୍କ ଗଣର ସଂଖ୍ୟା ୯; ଯଥା—ଆଦିତ୍ୟଗଣ—୧୨, ବିଶ୍ୱେଦେବାଗଣ—୧୦, ବସୁ—୮, ଭୂତିଭ—୫୬, ଅଶ୍ୱିନ୍ୟାଦି—୨୪, ବାୟୁ—୪୯, ମାହାରାଜିକ—୨୨୦, ସାଧ୍ୟ—୧୨ ରୁଦ୍ର—୧୧ ।]

ଗଣଦେବୀ—ସଂ. ବ—ପାର୍ବତୀଙ୍କ ଅନୁଚର ଦେବୀମାନେ—
Gaṇadebī The female retinue or attendants of Pārbatī.

ଗଣଦେବୀ ଜଗତ୍ରୁ ଏମନ୍ତ ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ । ଭକ୍ତ. ଲକ୍ଷ୍ମଣ୍ୟବତୀ ।

ଗଣଦ୍ରବ୍ୟ—ସଂ. ବ. (ଗଣ + ଦ୍ରବ୍ୟ)—
Gaṇadrabya ୧ । ବହୁ ପ୍ରକାରର ବସ୍ତୁ—
1. A variety of articles.

୨ । ସାଧାରଣଙ୍କ ଅଧିକାରରେ ଥିବା ବସ୍ତୁ; ଇଜମାଲି ଧନ—
2. Public property; common fund.

ଗଣଧର—ସଂ. ବ. (ଗଣ + ଧୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Gaṇadhara ୧ । ଶ୍ରେଣୀର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. The head of a class.

୨ । ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷକ—2. School-master.

୩ । ଜୈନାଗୁର୍ଯ୍ୟ ବିଶେଷ—
3. A class of Jaina-preceptors.

ଗଣନ—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Gaṇana ଗଣନା (ଦେଖ)
Gaṇanā (See)

ଗଣନପତି—ସଂ. ବ—୧ । ଅଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି—
Gaṇanapati 1. A mathematician.

୨ । ଗଣେଶ—2. Lord Gaṇeśa.

ଗଣନ ମହାମାତ୍ର—ସଂ. ବ—ରାଜ୍ୟର ଅର୍ଥବିଭାଗର ମନ୍ତ୍ରୀ—
Gaṇana mahāmātra Finance-Minister.

ଗଣନା—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Gaṇanā ୧ । ଗଣତି; ସୁମାର—1. Calculation.

୨ । ସଂଖ୍ୟା କରିବା—
2. Counting; reckoning; calculating.

୩ । ଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା—3. Paying regard.

୪ । (ଗଣିତ) ଯୋଗ କରଣ—4. Adding together.

୫ । ଅବଧାରଣ—5. (Arithmetic) Ascertainment.

୬ । ବିଚାରକରଣ—
6. Consideration; thinking.

୭ । ହିସାବ—7. Account.

୮ । ଗ୍ରହନକ୍ଷତ୍ରାଦିଙ୍କର ଅବସ୍ଥିତି ଓ ଶୁଭାଶୁଭ ଫଳ ନିରୂପଣ—
8. Ascertaining the result of the positions of planets.

୯ । ଉଲ୍ଲେଖ—9. Enumeration.

୧୦ । ସଂଖ୍ୟା—10. Number.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଗଣନାଥ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ନାଥ)—
Gaṇanātha ୧ । ଗଣେଶ; ମହାଦେବଙ୍କ କନିଷ୍ଠ ପୁତ୍ର; ପ୍ରମଥ ଗଣର ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ—1. Gaṇeśa, the commander of Śiba's hosts.
୨ । ମହାଦେବ—2. Śiba.
୩ । ବୃହସ୍ପତି—3. A name of Bṛuhaspati.
୪ । ଇନ୍ଦ୍ର—4. A name of Indra.
୫ । ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର କର୍ତ୍ତା ବା ସ୍ୱାମୀ ବା ନାୟକ—5. Master; headman; leader.
୬ । ଦଳପତ୍ତି—6. Leader of a class.
୭ । ସେନାପତ୍ତି—
7. Commander or general of an army.
ସେ ଯୁଦ୍ଧେ କାହାକୁ ନ ଦେଖି ଗଣନାଥ
ଘୁଇଁଲେ ଦେବସୈନ୍ୟ ଭଙ୍ଗ ଯୁଦ୍ଧପଥ । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକର ନାମ—Name given to males.

ଗଣନାୟକ—ସଂ. ବ—୧ । ଜନନାୟକ ବା ନେତା—
Gaṇanāyaka 1. A leader of people; popular leader.
୨ । ଗଣନାଥ (ଦେଖ)
2. Gaṇanātha (See)
୩ । ଶିବ—3. Śiba. (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)

ଗଣନାୟିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁର୍ଗା—
Gaṇanāyikā An epithet of Durgā.

ଗଣନାର୍ହ—ସଂ. ବଣ. (ଗଣନ+ଅର୍ହ) —ଗଣନାଯୋଗ୍ୟ—
Gaṇanārha Countable; fit to be counted.

ଗଣନୀୟ—ସଂ. ବଣ. (ଗଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Gaṇanīya ୧ । ଗଣନାର ଯୋଗ୍ୟ; ସଂଖ୍ୟେୟ—
1. Fit to be counted; numerable.
୨ । ଯାହା ଗଣାଯାଇ ପାରେ—2. Calculable.
୩ । ଗ୍ରାହ୍ୟ—3. Worthy to be reckoned; acceptable.
୪ । ଯାହାକୁ ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ କରାଯାଇ ପାରେ—
4. Fit to be classified.
୫ । ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ—5. Worthy of being mentioned.

ଗଣନ୍ତି—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଗଣନ)—ଗଣତି (ଦେଖ)
Gaṇanti Gaṇati (See)

ଗଣପ—ସଂ. ବ. (ଗଣ+ପା ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Gaṇapa ଗଣନାଥ (ଦେଖ)
Gaṇanātha (See)

ଗଣପତି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ପତି) —ଗଣନାଥ (ଦେଖ)
Gaṇapati Gaṇanātha (See)

ଗଣପତି ଉତ୍ସବ—ଦେ. ବ — ଗଣେଶଚତୁର୍ଥୀଦିନ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କର
Gaṇapati utsaba ଉତ୍ସବ—A festival of the Marhattas on the Gaṇeśa-chaturthī day.
[ଦ୍ର—ପୁନାରେ ମହାସମାରୋହରେ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ସହିତ ଏହା ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ ।]

ଗଣପର୍ବତ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ପର୍ବତ) —ଶିବାନୁଚର ଓ ଯକ୍ଷ
Gaṇaparbata ଦ୍ୱାରଗଣ ଯେଉଁ ପର୍ବତରେ ବାସ କରନ୍ତି; କୈଳାସ ପର୍ବତ—The mountain Kailāsa (inhabited by Śiba's hosts).

ଗଣପୂର୍ବ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ପୂର୍ବ)—
Gaṇapūrba ଦଳ ବା ଜାତିର ନାୟକ—
Leader of a class or tribe.

ଗଣବତୀ—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ଧନ୍ୱନ୍ତରି ଦିବୋଦାସଙ୍କ ମାତା—
Gaṇabatī Name of the mother of Dhanwantari Dibodāsa.

ଗଣଭର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ଭର୍ତ୍ତୃ. ୧ମା. ୧ବ.)—
Gaṇabharttā ୧ । ମହାଦେବ—1. Śiba.
୨ । ଗଣେଶ—2. Deity Gaṇeśa.
୩ । ଦଳପତ୍ତି—3. Leader of a class.

ଗଣଭୂଷଣ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ଭୂଷଣ)—ସିନ୍ଦୂର—
Gaṇabhushaṇa Red lead; vermillion.

ଗଣଭୋଜନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ଭୋଜନ)—୧ । ଜାତିଆଣ ଭୋଜ—1. Caste-dinner.
୨ । ପଂକ୍ତିଭୋଜନ; ବହୁଲୋକ ଏକସମୟରେ ଓ ଏକସ୍ଥାନରେ ବସି ଖାଇବା—2. Picnic; a dinner participated by many persons.
୩ । ବହୁଲୋକଙ୍କର ଏକ ରୁଷେଇରେ ପାକ ଓ ଭୋଜନ—3. Common messing.

ଗଣରାଜ୍ୟ—ସଂ. ବ—୧ । (ନାମ) ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ରାଜ୍ୟବିଶେଷ—
Gaṇarājya 1. Name of a kingdom in the Deccan.
୨ । ପ୍ରଜାପ୍ରତିନିଧି ଶାସକଙ୍କଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ରାଜ୍ୟ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A country ruled by a representative of the people

ଗଣରାତ୍ର—ସଂ. ବ. (ରାତ୍ରି+ଗଣ)—ନାଶାସମୂହ; ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ରାତ୍ରି—
Gaṇarātra Many nights in succession, a series of nights.

ଗଣଶ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—ଗଣେଶ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Gaṇaśa (etc) Gaṇeśa etc (See)

ଗଣଶଃ—ସଂ. କ୍ରି. ବଣ. (ଗଣ+ଶସ୍ପ୍ରତ୍ୟୟାର୍ଥରେ. ଶସ୍)—୧ । ବହୁଶଃ—
Gaṇaśaḥ 1. Group by group.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରଭେଦରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଇଥ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅଁ' ଖୋଜିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଖୋଜିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଖୋଜିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଖୋଜିବେ ।

୨ । ଦଳଦଳ ହୋଇ; ଘଲଘଲ; ଦଳେଦଳେ—
2. In crowds; in herds; in troops.
୩ । ଶ୍ରେଣୀଶ୍ରେଣୀ ହୋଇ—3. In classes.

ଗଣଶକ୍ତି—ସଂ. ଷ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ଶକ୍ତି)—
Gaṇaśakti ଜନଶକ୍ତି; ଜନସଙ୍ଘର ଶକ୍ତି—
Power of the people.

ଗଣହାସକ—ସଂ. ବ—ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବିଶେଷ—
Gaṇahāsaka A species of perfume.

ଗଣା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଣନ)—୧ । ଗଣନ—1. Counting.
Gaṇā ୨ । ସଂଖ୍ୟା କରିବା—2. Reckoning.
ଗୁନା; ଗୁନତି; ଗଣତି ୩ । ଗଣତି; ସୁମାର—3. Enumeration.
ଗିନନା; ଗିନତି ଏଣୁ ବର ଶିଷ୍ୟ ମନ୍ତ୍ର କରୁଥିବ ଗଣା ।
ସ୍ତୋତା. ଶ୍ରୀଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତା ।
ଦେ. ବିଣ—ଗଣତି ହୋଇଥିବା; ସଂଖ୍ୟା କରାଯାଇ ଥିବା—
Counted; reckoned.

ଗଣାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଗଣିବା କ୍ରିୟାର ପ୍ରେରଣାର୍ଥ ରୂପ)—
Gaṇāibā ୧ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ସୁମାର କରାଇବା—
ଗୁନାନ 1. To get something counted or
ଗିନବାନା; ଗିନନା calculated by another.
ଚନ୍ଦ୍ରମା ! ତହ୍ନ ଶୂରତ ଗଣାଇବ । ଉଷ. ପ୍ରେମସୁଧାଳହ୍ୟ ।
୨ । ସ୍ୱଜକୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ ନକଟରେ ସ୍ୱଜସ୍ୱାଦି ନେଇ ଦାଖଲ କରିବା—2 To pay revenue to the Government treasury.
(ଯଥା—ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱରପୁର ଶାସନ ମକଦମ ନଗଦ ଗଣାଇଲ୍ଲା—
କା. ୮୫୩/୪୫—ଡାଲପଙ୍ଗ ଲେଖାଳଙ୍କ ହସ୍ତାକ୍ଷରର ଆଦର୍ଶ ।)

ଗଣାକ୍ରାନ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ଆକ୍ରାନ୍ତ)—ଦଳଭୁକ୍ତ—
Gaṇākrānta Included in groups; formed into herds.

ଗଣାଗ୍ରଣୀ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ବହୁ ୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ଅଗ୍ରଣୀ)—
Gaṇāgraṇī ୧ । ଗଣନାୟକ—1. Leader.
୨ । ଗଣେଶ—2. God Gaṇeśa.
୩ । ମହାଦେବ—3. Śiba.

ଗଣାଚଳ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ. ଶିବଗଣମାନଙ୍କ ଅଧ୍ୟୁଷିତ ଅଚଳ)—
Gaṇāchala କୈଳାସ ପର୍ବତ—A name of the Kailāsa mountains.

ଗଣାଧିପ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ଅଧିପ)—ଗଣନାଥ (ଦେଖ)
Gaṇādhipa Gaṇanātha (See)

ଗଣାଧିପତି—ସଂ. ବ.—ଗଣନାଥ (ଦେଖ)
Gaṇādhipati Gaṇanātha (See)

ଗଣାଧ୍ୟକ୍ଷ—ସଂ. ବ.—ଗଣନାଥ (ଦେଖ)
Gaṇādhyakṣha Gaṇanātha (See)

ଗଣାନ୍ନ—ସଂ. ବ.—(ମ. ପ. ଲୋ; ଗଣର ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ ଅନ୍ନ; ଗଣ+ Gaṇānna ଅନ୍ନ)—୧ । ବହୁସ୍ୱାମିକ ଅନ୍ନ; ଅନେକ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରର ଦାନା—1. Food dispensed by many masters.
୨ । ଅନେକ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଚାକିରି—
2. Service under joint masters.
୩ । ସାଧାରଣଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଖାଦ୍ୟ—3. Food intended for distribution amongst the public.
୪ । ବହୁଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଖାଦ୍ୟ—
4. Food prepared together for many; a mess.

ଗଣାପୁଚ୍ଛା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଣ ଓ ପ୍ରଚ୍ଛ ଧାତୁ)—୧ । ଶୁଭକର୍ମ ନିମନ୍ତେ Gaṇāpuchhā ଜ୍ୟୋତିଷୀଙ୍କୁ ଶୁଭଲଗ୍ନ ଆଦି ବୁଝିବା—
ଠିକୁଜୀମିଳାନ 1. Foretelling or calculating of the future by astrology.
୨ । ବିବାହ ନିମନ୍ତେ ବରକନ୍ୟାଙ୍କ କୋଷ୍ଠୀ ଗଣନା—
2. Casting of the horoscopes of the bride and bridegroom-elect.

ଗଣାପୋଚ୍ଛା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଗଣ ଓ ପ୍ରଚ୍ଛ ଧାତୁ)—
Gaṇāpochhā ଗଣାପୁଚ୍ଛା (ଦେଖ)
Gaṇāpuchhā (See)

ଗଣାବିଦ୍ୟା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଣନା+ବିଦ୍ୟା)—୧ । ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ର—
Gaṇābidyā 1. Mathematics.
୨ । ଗଣନା କରିବାର ବିଦ୍ୟା—
2. The art of calculation.
ଋତୁପର୍ଣ୍ଣ ବୋଇଲେ ଗଣାବିଦ୍ୟା ଭୁଲେ,
ଅକ୍ଷବିଦ୍ୟା ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଜାଣିଅଛ ଉଲେ । ଭୂସର୍ହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଗଣାଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଗଣିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟ)—ଗଣିତ ହେବା—
Gaṇāyibā To be counted.
ଗୁନାଯାଓୟା
ଗିନାଯାନା

ଗଣାହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଗଣିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟ)—ଗଣାଯିବା (ଦେଖ)
Gaṇāhebā Gaṇāyibā (See)

ଗଣି—ସଂ. ବିଣ.—(ଗଣ+ଇ)—ଗଣନା କରୁଥିବା—
Gaṇi Counting
ବି. ପୁଂ.—୧ । ବେଦବେଦାଙ୍ଗପାରଗ ବ୍ୟକ୍ତି—1. One versed in the scriptures and auxiliary sciences (Apte).
୨ । ତର୍କ—2. Argument.
ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଗଣେଶ) ଗଣେଶ ନାମର ସମ୍ବନ୍ଧ ସମ୍ବୋଧନ
Name by which a person named Gaṇeśa is called in endearment.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଂ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଦ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ନ୍

ଗଣିଆଁ Gaṇiāñ — ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଣେଶ)—୧ । ଗଣେଶ ନାମର ଅନାଦରାର୍ଥକ ପ୍ରୟୋଗ—1. Name by which a person named Gaṇeśa is called in familiarity or contempt.

୨ । ଗଣିଆଁ ଚୋଡ଼ (ଦେଖ)

2. Gaṇiāñtordi (See)

ଗଣିଆଁ ଚଢ଼େଇ Gaṇiāñ chardhei — ଦେ. ବ.—ଗଙ୍ଗେଇ ୧ (ଦେଖ)

Gaṅgei 1 (See).

ଗଣିଆଁ ଚୁଡ଼ି Gaṇiāñturdi — ଦେ. ବ.—ଗଣିଆଁ ଚୋଡ଼ (ଦେଖ)

Gaṇiāñtordi (See)

ଗଣିଆଁ ଚୋଡ଼ Gaṇiāñtordi — ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଙ୍ଗାଟେୟୀ)—ଚୋଡ଼ଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ର କାଣ୍ଡଯୁକ୍ତ ମାଛବିଶେଷ—A small slender fish; Belone Gaucila. ଗାଙ୍ଗଦାଡ଼ା

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଲମ୍ବରେ ୧୪।୧୫ ଆଙ୍ଗୁଳ ବଢ଼ନ୍ତି, ଥଣ୍ଟ ଲମ୍ବ ଓ ମୁହଁ ଚୋଞ୍ଚଆ । ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ ଏ ମାଛ ଖାଇଲେ ଗର୍ଭରେ ପିଲାଙ୍କର ଶେଯରେ ମୁତିବା ରୋଗ ଭଲ ହୁଏ ।]

ଗଣିଆରି Gaṇiāri — ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ.—(ସଂ. ଗଣିକାରିକା; ଭୁଲ. ବ. ଗଣୟାରି) ଗଣିକାରିକା (ଦେଖ)

Gaṇikārikā (See)

ଗଣିକା Gaṇikā — ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ଗଣ=ସମୂହ+ଇକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଉର୍ତ୍ତ୍ୟରୂପରେ ଯାହାର ଗଣ ବା ବହୁଲୋକ ଅଛନ୍ତି)—୧ । ବେଶ୍ୟା; ବାରନାସ୍ତ୍ରୀ—1. Prostitute; harlot; courtesan.

୨ । ହସ୍ତିନୀ—2. She-elephant.

୩ । ଜୁଇଫୁଲ; ଜୁଇ ଲତା—3 A kind of single-petalled and slender jasmine.

ବଃଠ ବନାରେ ସୁମନ୍ତରେ ହସ୍ତେ ଗଣିକାପତ୍ର ଦବା ଘତ ।

ଉଦ୍ଭ. ଦୈବେଜ୍ଞଶବଲାସ ।

ଗଣିକାରିକା Gaṇikārikā — ସଂ. ବ. (ଗଣି=ଉର୍କ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ+ଆ; ଅମରଟୀକା; ଏହାର ଡାଳ ଭାଙ୍ଗିଲେ ଶବ୍ଦ ହୁଏ)—ଅଗ୍ନିମନ୍ଥ; ଅଗବଥି ଗଛ (ଦେଖ)

An ever green plant; Premna Integrifolia.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବକାଳରେ ଏହାର ଶୁଖିଲା ଡାଳ ଦୁଇଖଣ୍ଡକୁ ଘର୍ଷଣ କରି ନଆଁ ବାହାର କରିଯାଉଥିଲା । ଏହାର ଘନ ମସୃଣାକାର, ଫୁଲ ଶ୍ୱେତ, ଆର୍ପାତ, ବର୍ଷାକାଳରେ ଫୁଟେ, ଛେଚି ଚର ହରଦ୍, କାଠ ଓ ପତ୍ର ଈଷତ୍ ସୁଗନ୍ଧ । ଲୋକେ କହନ୍ତି ଦେହରେ ଅଗ୍ୟାବାତ ଫଳ ଗଲେ ଏ ଗଛ ପାଖକୁ ଯାଇ ତା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗାତ କରି ଡାକୁ କୁଣ୍ଢାଇଲେ ଅଗ୍ୟାବାତ ଫୁଲ୍ଲ କମିଯାଏ । ଡାଳ ଭାଙ୍ଗିଲେ ଶବ୍ଦ ହୁଏ ।]

ଗଣିତ Gaṇita — ସଂ. ବଣ. (ଗଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—

୧ । ଯାହା ଗଣତ ହୋଇଅଛି—1. Counted; reckoned; calculated.

୨ । ଫଳ୍ୟାତ—2. Enumerated.

ସଂ. ବ—୧ । ଗଣନାବିଷୟକ ଶାସ୍ତ୍ର; ଅଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ର—1. Arithmetic; mathematics.

[ଦ୍ର—ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ର ଭିନ୍ନ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ, ଯଥା—ପାଟୀଗଣିତ ବା ଅବ୍ୟକ୍ତ ଗଣିତ—Algebra, ପାଟୀଗଣିତ ବା ବ୍ୟକ୍ତଗଣିତ—Arithmetic, ରେଖା ଗଣିତ—Mensuration.]

୨ । ପରିମାଣବିଷୟକ ଶାସ୍ତ୍ର—

2. The science of measurement.

୩ । (ଗଣ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତ) ଗଣନା; ଫଳ୍ୟାନ; ସୁମାର—

3. Calculation.

୪ । (ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ର) ଓଡ଼ାଙ୍କ—

4. (mathematics) A sum of progression.

୫ । ଗଣିତବିଷୟକ ପ୍ରଶ୍ନ ବା ସମସ୍ୟା—

5. A mathematical sum or problem.

ଗଣିତ ଜ୍ୟୋତିଷ Gaṇita jyotisha — ସଂ—ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ରାଦିଙ୍କ ଗତିସ୍ଥିତି; ଗଣନ କରିବାର ବିଦ୍ୟା—Astronomy. (ସଂଜ୍ଞ ଜ୍ୟୋତିଷ—ବିଘତ)

ଗଣିତଜ୍ଞ Gaṇitajña — ସଂ. ବଣ. ତ୍ପୁ. (ଗଣିତ+ଜ୍ଞା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଅଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପାରଦର୍ଶୀ—

Mathematician; versed in mathematics.

ଗଣିତା Gaṇitā — ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଣିତ)—ସୁମାର; ଗଣନ—

Calculation.

ଗୁନ୍ତି କାହିଁ କେତେ ଛନ୍ତି ଏହା ଗଣିତା ନାହିଁ—ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ଗିନତୀ ଦେ. ବଣ—୧ । ଗଣାଦେବା; ଗଣିତ—

1. Counted.

ତୁ ଏବେ ରହ ମୋ ବଚନେ
ଆଜି ଗଣିତା ସାତ ଜନେ—କଟୁଆଖ. ଭାଗବତ ।

୨ । ଯୋଗ୍ୟ—2. Fit.

ଏ ଦ୍ୱାରକୁ ଏମାନେ ଗଣିତା ନୁହନ୍ତି—ପ୍ରାଚୀ, ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ଗଣିତି Gaṇiti — ଦେ. ବ—ଗଣତି (ଦେଖ)

Gaṇati (See)

ଗଣିତା Gaṇitī — ସଂ. ବଣ. ତ୍ପୁ. (ଗଣିତ+କରିବା ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—(ଗଣିତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଗଣନାକାରୀ—1. Calculating.

୨ । ଗଣିତଜ୍ଞ—2. Mathematician.

୩ । ଦୈବଜ୍ଞ—

3. Versed in the art of foretelling.

ଗଣି ଦେବା Gaṇidebā — ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୟକୁ ଧନ ଆଦି ଗଣନା କରି ଦେବା—1. To pay a sum to another by counting it up. **ଗୁଣେଦେଓୟା**

ଗିନଦେନା ୨ । ଗଣନା କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରିବା—

2. To end or complete a reckoning.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଭଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିରୁ ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥେ) ନଗଦ ଧନର ଅଧିକାରୀ ହେବା—
3. (figurative) To be master of cash.
(ଯଥା—ଅମୁକ ଲୋକ ନଗଦ ୫ ୫୦୦୦ ଗଣି ଦେବ ।)
୪ । ନଗଦ ଧନ ଦେବା—4. To pay in cash.

ଗଣିନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଯଦାର୍ଥ ବା ଧନକୁ ଗଣନା କରି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି-
Ganinebā ଠାରୁ ନିଅଁ ନେବା—
ଗୁଣେଲିଓୟା To take money or things from another
ଗିନଲେନା by counting.

ଗଣିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗଣ୍ ଧାତୁ)—
Ganibā ୧ । ସୁମାର କରିବା; ସଂଖ୍ୟା କରିବା—
ଗୁନା 1. To count; to enumerate.
ଗିନନା ୨ । ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଗଣନା କରି ପ୍ରଦାନ କରିବା—
2. To pay by counting one by one.
ରେଟ ଦେବାପାଇଁ ପୃଥ୍ୱୀ ନୃପ ଶ୍ରେଣୀ
ରେଟ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ତାହା ଦେଲେ ଗଣି —କୃଷ୍ଣଙ୍କି୍ଟ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।
୩ । ତୁଳନା କରିବା—3. To compare.
୪ । ବିଚାରିବା —4. To consider; to deem.
କମଳଦଳେ କମଳ ଗଣେ ମଧୁତ୍ୟାଗୀ ଯଥା—
ଭକ୍ତ. ଜୋଛୁରୁଆଶ୍ରୁଦସ୍ତ ।
୫ । ଅବଧାରଣା କରିବା—5. To ascertain.
୬ । (ପ୍ରମାଦ) ଆଶଙ୍କା କରିବା—
6. To apprehend or fear.
ଆଉଙ୍ଗେ ପାଶୁବବଳ ଗଣିଲେ ପ୍ରମାଦ—ଗୁଧାନାଥ, କେଣୀସଂହାର ।
୭ । ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା—7 To aim.
୮ । ମାନିବା; ଖାତିର କରିବା—8. To regard.
ଅହାର ବହାର ନଦ୍ରାବେଶ ବଷ ହେଇ ଭାର୍ ମୁଁ ନ ଗଣେ—
ଜଗତ୍ସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଜୀବ କଲ୍ପଲତା ।
୯ । ନଗଦ ଧନ ଦେବା—9. To pay cash.
୧୦ । (କୌଣସି ବସ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ) ଲେଖା କରିବା; ସମାନ କରିବା—
10. To count or deem as.
ଦ୍ରୌପଦୀକାଳେ ଯେବେ ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କରେ ପାଣି
ଥାଏ ବନ୍ଧୁ ସ୍ମରଣ ଯାଗ ଫଳେ ଗଣି—କୃଷ୍ଣଙ୍କି୍ଟ. ମହାଭାରତ. ଅନୁଶାସନ ।
୧୧ । ଗଣନାପୂର୍ବକ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା—
11. To ascertain by calculation.
ଅଗ୍ନିମେଧ କରିବାକୁ ଶୁଭଦିନ ଗଣ ।
ବଶ୍ୱନାଥ. ବଚନ୍ଦ୍ରଭମନ୍ଦ୍ରଣ ।
୧୨ । ସମ୍ମାନ କରିବା—
12. To show respect or regard.
ଯେ ଦଣ୍ଡ ସ୍ୱଭାବେ ଶ୍ୱଶୁର
ତାଙ୍କୁ ନ ଗଣିଲେ ଈଶ୍ୱର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୧୩ । ସ୍ମରଣ କରିବା—1. To remember
ତୋର ତୋ ଚରଣ ଧାସ୍ରି ଝୁରୁଥିବୁଁ ନଜ ଭାଗ୍ୟ ଗଣି ଗଣି ।
ବୁଢାସ୍ର. ଗୀତ ଲହଡା ।

ଗଣୀ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ଗଣ+ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)—
Ganī ଯାହାର ଦଳ ବା ପଲ ଥାଏ—
Having or owning a flock.
ସଂ. ବି. ପୁଂ—ବଦ୍ୟାଳୟର ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ପଢ଼ାଉଥିବା ଶିକ୍ଷକ;
(ଗଣିମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ୍କୁଲ ମାଷ୍ଟର—
A class-teacher; a school-master.

ଗଣୀଭୂତ—ସଂ. ବିଶ. (ଗଣ + ଅଭୂତ ଭାବେ (ଭୂ) କ୍ତ+ଭୂତ)—
Ganībhūta ଦଳଭୁକ୍ତ; କୌଣସି ଗଣରେ ସ୍ଥିତ; ଗଣାନ୍ତର୍ଗତ—
Included in or belonging to a party or class.

ଗଣୀୟ—ସଂ. ବିଶ. (ଗଣ + ଈୟ୍)—ଗଣସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Ganīya Relating to a Gaṇa or 'class'.

ଗଣେଇ—ଦେ. ବି—୧ । ଗଣିଆ ଭୋଡ଼ ମାଛର ଛୁଆ; କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଣ୍ଡିଆ ଭୋଡ଼—
Gaṇei
1. The fry or Gaṇiā tordi fish.
୨ । ଏକ ଜାତୀୟ ମାଛରଙ୍କା ଚଢ଼େଇ—
2. A kind of King-fisher.

ଗଣେଇ ଭୋଡ଼—ଦେ. ବି—ଗଣିଆଁ ଭୋଡ଼ (ଦେଖ)
Gaṇei tordi Gaṇiāñ tordi (See)

ଗଣେୟ—ସଂ. ବି. (ଗଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ ନପାଦନ)—
Gaṇeya ଗଣନୀୟ (ଦେଖ)
Gaṇanīya (See)

ଗଣେରୁ—ସଂ.ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଣ=ସଂଖ୍ୟା+ଇର୍ ଧାତୁ=ଯିବା+କର୍ତ୍ତୁ.ଉ)—
Gaṇeru ୧ । ବେଶ୍ୟା—1. Prostitute; harlot.
୨ । ହସ୍ତିନୀ—2. A female elephant.
୩ । କର୍ଣ୍ଣିକାର ବା କନଅର ଗଛ—
3. Bastard oleander.

ଗଣେରୁକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଣେରୁ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Gaṇerukā ୧ । ଦୂତୀ—1. Procuress.
୨ । କୁଟ୍ଟିନୀ—2. Panderess.
୩ । ନଷ୍ଟଚରିତ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀ—3. Adulteress.
୪ । ଦାସୀ—
4. Female servant; maid servant.

ଗଣେଶ—ସଂ. ବି. (ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉଚ୍ଚ; ଗଣ=ବଦ୍ଧକାର୍ଯ୍ୟ ସମୂହ+ଈଶ)—
Gaṇeśa ୧ । ଗଣନାଥ—1. God Gaṇeśa.
[ଦ୍ର—ଏ ମହାଦେବ ଓ ପାର୍ବତୀଙ୍କର କନିଷ୍ଠ ଓ ମତାନ୍ତରରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର । ମତାନ୍ତରରେ ପାର୍ବତୀଙ୍କ ଦେହର ମଳ ତମରୁ ଜନ୍ମି-ଥିଲେ । ଏ ବଦ୍ୟାର ଅଧିଷ୍ଠାତା ଦେବ ଓ ସମସ୍ତ ବଘ୍ନବନାଶକ ଅଟନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଏହାଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ଆବାହନପୂର୍ବକ ପୂଜା କରାଯାଏ । ଏହାଙ୍କର ଗଜମସ୍ତକ, ଏକ-ଦନ୍ତ, ଥନ୍ତୁଳ ପେଟ ଓ ସାପ ପଇତା । ଏହାଙ୍କର ବାହନ ମୂଷା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

ଏ ଦାଢରେ ଗୋଟିଏ ଲଡ଼ୁ ଧର ଥାଆନ୍ତି । ପରଶୁରାମଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କର ଏହାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଦାନ୍ତଦାନ୍ତ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲା । ମହାଦେବ ଏକ ଅସୁରକୁ ବଧ କରିବାକୁ ଯାଇଥିବା ସମୟରେ ଏ ପାଦ୍ଦାଙ୍କଠାରୁ ଜାଡ ଦେଲେ ଓ ପାଦ୍ଦା ଏହାଙ୍କୁ ଦ୍ୱାର ଜଗାଇ-ଥିଲେ । ମହାଦେବ ଘରକୁ ଫେର ଆସିଲା ବେଳେ ଏ ଭାଙ୍କୁ ଆପଣା ପିଠା ବୋଲି ଚହ୍ନି ନ ପାର୍ ବାଟ ଛଡ଼ିଲେ ନାହିଁ ଓ ମହାଦେବ ଏହାଙ୍କ ଶିର ଛେଦନ କର୍ ଉତରକୁ ଯାଇ ପାଦ୍ଦାଙ୍କ-ଠାରୁ ଏହାଙ୍କର ପରଚୟ ପାଇ, ଫେର୍ ଆସି ଦେଖିଲା ବେଳକୁ ମୁଣ୍ଡଟି ନାହିଁ, ଗଣ୍ଡିଟି ପଡ଼ିଅଛି । ମହାଦେବ ମୁଣ୍ଡ ଖୋଜ ନ ପାଇ ଉତ୍ତରକୁ ମୁଣ୍ଡ କର ଶୋଇଥିବା ଗୋଟିଏ ହାତୀର ମୁଣ୍ଡକୁ କାଟି ଆଣି ଏହାଙ୍କ ଗଣ୍ଡିରେ ଯୋଡ଼ ଦେଇ ଏହାଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇଲେ ଓ ତଦନୁସାରେ ଏହାଙ୍କର ହାତୀମୁଣ୍ଡ ହେଲା । ଏ ମହାଦେବଙ୍କ ପ୍ରମଥ ଗଣର ସେନାପତି । କଥିତ ଅଛି ଯେ ବ୍ରହ୍ମା ଏହାଙ୍କୁ ବ୍ୟାସଙ୍କୁ ମହାଭାରତର ଲେଖକରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଋକ୍ରୁ ଚନ୍ଦନ, ରକ୍ତ ପୁଷ୍ପରେ ଏହାଙ୍କୁ ପୂଜା କରିଯାଏ; ଗଣେଶ ଚତୁର୍ଥୀ ଦିନ ଗଣେଶଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପୂଜା ହୁଏ । ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ— ଗଣନାଥ, ଗଣପତି, ଗଣାଗ୍ରଣୀ, ଗଣାଧିପ; ଗଣାଧ୍ୟକ୍ଷ, ଗଣେଶ୍ୱର, ଗଣେଶାନ, ଗଣନାୟକ, ଏକଦନ୍ତ, ଏକଦଂଷ୍ଟ୍ର, ଗଜାସ୍ୟ, ଗଜବଦନ, ବିଘ୍ନରାଜ, ବିନାୟକ, ଦ୍ୱୈମାତୁର, ଲମ୍ବୋଦର, ହେରମ୍ବ, ଗଜାନନ, ବିଘ୍ନେଶ, ପରଶୁପାଣି, ଆଖୁଗ, ଶୂର୍ପକର୍ଣ୍ଣ ।]

୨ । (ନାମ) 'ଜାତକାଲଙ୍କାର' ନାମକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଫଲତ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରନ୍ଥର ରଚୟିତା—2. Name of the author of a Sanscrit astrological treatise.

[ଦ୍ର—ଏ ଜାତିରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଡାସ୍ତା ନଦୀର ତୀରବର୍ତ୍ତୀ ସୂର୍ଯ୍ୟପୁର ନାମକ ଗ୍ରାମରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।]

ଗଣେଶ ଚଉଠୀ—ଦେ. ବ—ଗଣେଶ ଚତୁର୍ଥୀ (ଦେଖ)
Gaṇeśa chauṭhi Gaṇeśa chaturthī (See)

ଗଣେଶ ଚଉଠୀ ଚନ୍ଦ୍ର—ଦେ. ବ—ଗଣେଶ ଚଉଠୀ ଶଶାଙ୍କ (ଦେଖ)
Gaṇeśa chauṭhi chandra Gaṇeśa chauṭhi śaśāṅka (See)

ଗଣେଶ ଚଉଠୀ ଶଶାଙ୍କ—ଦେ. ବ—୧ । ଗଣେଶ ଚତୁର୍ଥୀ ରାତ୍ରିରେ ଉଦିତ ଚନ୍ଦ୍ର—
Gaṇeśa chauṭhī śaśāṅka
1. The moon appearing in the night of 'Gaṇeśa-chaturthī.'

୨ । (ଋକ୍ରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବା ନିଷିଦ୍ଧ ଥିବାର ଲକ୍ଷଣାର୍ଥରୁ) ଅଦର୍ଶନୀୟ ପଦାର୍ଥ—
2. Anything which should not be seen.

ବଦନ ପର ଯୁଦ୍ଧାଙ୍କ, ଗଣେଶ ଚଉଠୀ ଶଶାଙ୍କ—
ରୂପକ—ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

[ଦ୍ର—ବ୍ରହ୍ମପୁରାଣବଚନ ଅନୁସାରେ ନାଗ୍ନଜିତ ଅରଣ୍ୟଜିତ ଦୋଇ ଗଣେଶଚତୁର୍ଥୀ ରାତ୍ରିରେ ଚନ୍ଦ୍ରଦର୍ଶନରେ ଥାଆନ୍ତି ଓ ସେ ରାତ୍ରିରେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କଲେ ଋକ୍ରୁ ଅରଣ୍ୟାପ ଦର୍ଶନକାରୀଙ୍କୁ ଉପରେ ପଡ଼େ । ଗଣେଶଚତୁର୍ଥୀ ରାତ୍ରିରେ ଉଦିତ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ନକ୍ଷତ୍ରଚନ୍ଦ୍ର ବୋଲ୍ଯାଏ ଓ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବା ନିଷିଦ୍ଧ । ଦୈବାତ୍ ଦର୍ଶନ କଲେ ପୂର୍ବ ବା ଉତ୍ତର ମୁଖ ହୋଇ ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ବାକ୍ୟ 'ସିଂହଃ ପ୍ରସେନମବଧୀତ୍, ସିଂହୋ ଜାମ୍ବବତା ହତଃ । ସୁକୁମାରକ ମାରୋଦସ୍ତବ ହ୍ୟେଷ ସ୍ୟମନ୍ତକଃ' ବାକ୍ୟ ପାଠ କଲେ ଓ ସ୍ୟମନ୍ତକ ଉପାଖ୍ୟାନ ଶୁଣିଲେ ଦୋଷ କ୍ଷୟ ହୁଏ ।
ଖଡ଼ରହ. ନୂତନ ପଞ୍ଜିକା. ଭଥାହିତତ୍ତ୍ୱ ।]

ଗଣେଶ-ଚତୁର୍ଥୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଭାଦ୍ରମାସ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଥୀ—
Gaṇeśa chaturthī The fourth day of the bright fort night of the month of Bhādra.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଗଣନାଥଙ୍କୁ ପୂଜା କରିଯାଏ ।]

ଗଣେଶପେଟ—ଦେ. ବ—ଥଲୁଲ ପେଟ—
Gaṇeśapeṭa Pot-belly.

ଗଣେଶପେଟା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଥଲୁଲପେଟା, ଢୋଲୁଆ—
Gaṇeśapeṭā Pot-bellied.

ଗଣେଶପେଟିଆ—ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଗଣେଶପେଟା (ଦେଖ)
Gaṇeśapeṭiā Gaṇeśapeṭā (See)

ଗଣେଶବାହନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣେଶ+ବାହନ)—ମୂଷା—
Gaṇeśabāhana Mouse.

ଗଣେଶବିଭୂତି—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଉତ୍କଳବ ଭୂପତି ଭଞ୍ଜଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ପୁରାତନ ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—Name of an oriya poem by Bhūpati Bhañja.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଗଣେଶ ଏବଂ ଶିବଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ଛଳରେ ବୈଦ୍ୟ ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ର, ଅବନା ଆଦ ମନ୍ତ୍ର, ବାୟୁ ସାଧନା ଏବଂ ଉତ୍ତମ ଉତ୍ତମ ଜାତିର ପ୍ରକୃତି ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ।]

ଗଣେଶ୍ୱର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣ+ଈଶ୍ୱର)—
Gaṇeśwara ଗଣନାଥ (ଦେଖ)
Gaṇanātha (See)

ଗଣୋତ୍ସାହ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଣ+ଉତ୍ସାହ; ଦଳରେ ମିଶିଲେ ଯେଉଁ ମାନଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ବଢ଼େ)—
ଗଣ୍ଡା ନାମକ ପଶୁ—Rhinoceros.

ଗଣ୍ଟୁର—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଗୁଣ୍ଟୁରୁ (ଦେଖ)
Gaṇṭur Guṇṭuru (See)

ଗଣ୍ଠିରିଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କଙ୍କଣ (ଦେଖ)
Gaṇṭhriā Kaṅgana (See)

ଗଣ୍ଠିଲା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ. ଗ୍ରନ୍ଥି)—ଗଣ୍ଠିଲା (ଦେଖ)
Gaṇṭhilā Gaṇṭhilā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଙ୍କତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲଙ୍କୃତ' ଦେଖିବେ ।

ଗଣ୍ଠୁଲା ଦେବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଅଦୃଷ୍ଟରଜା କନ୍ୟାକୁ ଶାଶୁଘରକୁ ପଠାଇବା ଉପଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଉପର ପଠାଇବା—To send presents with an unmatured girl on the occasion of her going to her husband's house.

Gaṇṭhlā debā

ଗଣ୍ଠର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି)—ଗଣ୍ଠିଲା (ଦେଖ)

Gaṇṭharā Gaṇṭhilā (See)

ଗଣ୍ଠରି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି)—ଗଣ୍ଠିଲା (ଦେଖ)

Gaṇṭhari Gaṇṭhilā (See)

ଗଣ୍ଠା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି)— ଯୋଡ଼ିବା; ଦୁଇଟି ପଦାର୍ଥ ଗଣ୍ଠି ପକାଇ ବାନ୍ଧିବା—Joining of two things with a knot.

Gaṇṭhā

ଗଣ୍ଠାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି)—ଗଣ୍ଠେଇବା (ଦେଖ)

Gaṇṭhāibā Gaiṇṭhāibā (See)

ଗଣ୍ଠି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି)—୧ । ବନ୍ଧନ; ଗ୍ରନ୍ଥି—1. Knot.

Gaṇṭhi

୨ । କେଶ; ଦଉଡ଼ି ବା ଲୁଗାଆଦିକୁ ମଣ୍ଡଳାକାରରେ ଗାଇଁ; ଗାଁଠ; ଗାଁଠି ଗଡ଼ି ବାନ୍ଧିବାର ପ୍ରଣାଳୀ—

ଗାଁଠ

2. Mode of tying up hair; rope or cloth into coils

ଜଉ ଜରୁଣା ବୋଇ ଯେତେ ଗଣ୍ଠୁ ଉତଇ ତୋ ଗ୍ରମାନ
ଗଣ୍ଠିତ ନ ପଇଟ୍ଲରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ଟଙ୍କା ସୁନାଆଦିର ବୁଜୁଲା ବା ପୋଟଳା—

3. A package of money or valuables.

ବୋଇବ ଏଥକୁ ସାହା ବାନ୍ଧ ଗଣ୍ଠି ଭଲ ଭାହା । ଭାଗ୍ର. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୪ । ଯଷ୍ଟିଆଦିର ଗୋଲ୍ଲକାର ମୁଣ୍ଡା—

4. Knob of a stick.

୫ । ଆଖୁ, ବାଉଁଶଆଦିର ଦୁଇ ପବମଧ୍ୟସ୍ଥ ସନ୍ଧି—

5. A mode.

୬ । ହାଡ ଓ ଗୋଡ଼ରେ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ଅସ୍ଥିର ଯୋଡ଼ସ୍ଥଳ ବା ସନ୍ଧି—

6. A bone-joint; ligament.

୭ । ଉର୍ଦ୍ଦଶୀସ୍ଥ ବିଷୟ; ମର୍ମ୍ମ କଥା—

7 Chief or debatable point

୮ । ସାରକଥା—8. Purport.

୯ । ଜଟିଳ ସମସ୍ୟା ଓ ପ୍ରଶ୍ନ—9. Knotty question; dialemma; intricate or complicated matter.

ବିଦ୍ୟୁ ଗଣ୍ଠି ବାନ୍ଧ ଥାଇ ସାହା
ମର୍ଗ ପଣ୍ଡିତ 'ହେ' ନ ବୁଝି ନଜନ୍ତୁ ଭାହା । ପ୍ରାଚୀ. ଉତ୍କଳସ୍ୟମଙ୍ଗଳ ।

୧୦ । ଜଟିଳତା—10. Intricacy; complication.

୧୧ । ଆମବାତ; ବାତରୋଗବିଶେଷ—

11. Rheumatism.

୧୨ । ନାଳ ବନ୍ଧାଇବାର ଛୋଟ ବନ୍ଧ—

12. A dam across a channel.

୧୩ । ବଙ୍କତା—13. A knuckle; bend.

୧୪ । ଗଛ ବା କାଠ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଗ୍ରନ୍ଥିଯୁକ୍ତ ଅଂଶ—

14. Tangled or knotted part of a tree or wood.

୧୫ । ଫିତା ବା ରଜ୍ଜୁ ଆଦିର ବନା ଆଶ୍ରୟରେ କେଶ ଗୁଚ୍ଛର ଏକଜ ବନ୍ୟାସର ପ୍ରଣାଳୀବିଶେଷ ବା ଜୁଡ଼ା—

15. Mode of tying the hair into a knot or chignon.

୧୬ । ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ପିନ୍ଧା ଶାଢ଼ୀର ଶେଷଭାଗରେ ପଡ଼ିଥିବା ଗ୍ରନ୍ଥି ବା ଗୁଡ଼—16. The end of a woman's cloth tied into a knot.

୧୭ । ବଳାଗଣ୍ଠି—17. Ankle-joint.

ଉଳରୁ ଗଣ୍ଠି ସବୁ ପୂର୍ଣ
ପାଦ ଏ ଅର୍ଦ୍ଧଭାଳ ଜାଣ । ପ୍ରାଚୀ. ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ।

ଦେ. ବ୍ରଣ—୧ । ଜଟିଳ—1. Intricated; complicated.

୨ । ଗଣ୍ଠିଯୁକ୍ତ—2. Knotty.

ଗଣ୍ଠିଅନା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥିପର୍ଣ୍ଣୀ ଶବ୍ଦ)—

Gaṇṭhianā ସୁଗନ୍ଧ ଔଷଧି ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—

ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥିକ; କାକପୁଷ୍ପ; ଗୁଚ୍ଛକ ମାଲପୁଷ୍ପ; ସୁଗନ୍ଧ ସ୍ତ୍ରୌଣେପୁକ; ଗ୍ରନ୍ଥିପର୍ଣ୍ଣୀ ଢୈଲପର୍ଣ୍ଣିକ ବର୍ହିଶିଖ

A sweet scented medicine

ଦେ. ବ—ବେଣିଆ ବଢା—

ଉପରପ ହୋଇଛନ୍ତି ଗଣ୍ଠିଅନା ବଢା ।

ଶୁକଚ୍ଛଦ ପ୍ରାଚୀ. ବୃହତ୍ସଂହିତାଟୀକା ।

ଗେଁଟେଳା [ଦ୍ର—ଏହା ମଧ୍ୟମାକାର ବୃକ୍ଷ, ଏଥିର ଡାଳ ପତଳା, ଏଥିର ପତ୍ରରେ ମଝିରେ ମଝିରେ ଗ୍ରନ୍ଥି ଭଳି ଆବୃ ଥାଏ; ଫୁଲ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ; ଏଥିର କଢ଼ ଔଷଧରେ ଲାଗେ; ଏହା କଫ, ବାୟୁ, ବିଷ, ଶ୍ୱାସ, କଣ୍ଡୁ ଓ ଦୌର୍ଗନ୍ଧ୍ୟନାଶକ; ଏଥିର ଲେପ ଦେହରେ ଦେଲେ କାନ୍ଥୁ ବୃଦ୍ଧି ଅଳ ହୁଏ ।]

ଗଠିବନ

ମ. ଗଠୋନା

ଗଣ୍ଠିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥିଳ)—

Gaṇṭhiā ୧ । ଗ୍ରନ୍ଥିଳ; ଗଣ୍ଠିଯୁକ୍ତ—

ଗେଁଟେ

1. Knotty; nodular.

ଗଠୋଳା

ମୂଳ ଯଷା ଗଣ୍ଠିଆ ସାନ ସାନ ସର ।
କୃଷିର୍ଦ୍ଦ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । କୃପଣ—2. Miserly; niggardly.

ବାପ ବାହାର ମାଇପ ? ଗଣ୍ଠିଆ ବାହାର ଘରଭା ?—ପ୍ରବଚନ ।

୩ । କୁଟିଳ—3. Crooked.

୪ । ଗ୍ରନ୍ଥିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—4. Relating to a joint.

୫ । ଜଟିଳ—

5. Tangled; intricate; complicated.

୬ । ଚତୁର; ଜଟିଳ ବିଷୟ ବୁଝିବାରେ ପାରଗ—

6. Expert in unravelling tangled questions.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଽସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଽପୂ	ଽଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଆମ୍ଭ ମରଣ ବଗିରନ୍ତୁ, ଗଣ୍ଠି ଥରଣ ଦେଖାଇନ୍ତୁ ।
ରୂପଚ, ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଦେ. ବ—୧ । ହାତ ଛଆର ଗ୍ଭେଟ ବନ୍ଧୁକ—
1. A kind of small hand-made gun.

[ଦ୍ର—ଏହା ମାଙ୍କଡ଼ଙ୍କୁ ଡରାଇ ଛଡ଼ାବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । କୌଣସି କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଯାତ୍ରା ଦଳ ମଧ୍ୟ ଏହି ବନ୍ଧୁକ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

୨ । କାନର ନୋଳବଗେଷ; ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନଙ୍କର କର୍ଣ୍ଣାଳଙ୍କାର-ବଗେଷ (ନୋଳ ତଳେ ଗୋଟିଏ ଗଣ୍ଠି ଥିଲ ଆଉ ବାହାର କର୍ ଏ ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ)—
2. An earring with a knot at the bottom.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ହାତ ଗୋଡ଼ ଆଦରେ ହେବା ଗଣ୍ଠି-Corns; calluse.

ଗଣ୍ଠିଆଇବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି)—ଗଇଁଠାଇବା (ଦେଖ)
Gaṇṭhiāibā Gaiñṭhāibā (See)

ଗଣ୍ଠିଆବାତ—ଦେ. ବ—ଗଣ୍ଠିବାତ (ଦେଖ)
Gaṇṭhiābāta Gaṇṭhibāta (See)

ଗଣ୍ଠିଆଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି)—
Gaṇṭhiāla ୧ । ଗଇଁଠାଳ—1 Marriage-knot.
ଗାଇଟଛଡ଼ା ବାହାଘରେ ଗଣ୍ଠିଆଳ ଥଳକୁଡ ହୋଇ
ଗଣ୍ଠବନ୍ଧନ ବସ୍ତ୍ରକେରୁ ରଣାରମ୍ଭେ କ ସେ ଶାଢ଼ୀ ପାଇ ।
ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୨ । ବର କନ୍ୟାଙ୍କର ଗ୍ରନ୍ଥି ପଡ଼ିଥିବା ବୈବାହିକ ବସ୍ତ୍ର—
2. The nuptial cloths of the bride and bridegroom tied together at one end by a knot.

ଦେ. ବଣ—ଗଣ୍ଠିପୂର୍ଣ୍ଣ—Knotty.

ଗଣ୍ଠିକଟା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଚୋର କୌଶଳରେ ଲୁଗାର ଗଣ୍ଠି କାଟି
Gaṇṭhikaṭā ଚୋର କରେ—Pic-pocket.
ଗାଇଠକାଟା, ଗାଁଠକାଟା
ଗଠକାଟା, ଗିରହକଟ

ଗଣ୍ଠିକରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗଣ୍ଠି ଧନ ପରି ବଗ୍ରରିବା—
Gaṇṭhikaribā 1. To think (some thing) to be very dear
ଗାଇଠକରା
ଗାଁଠକରନା ମନ ବୃଥାରୁ ଯେଉଁ ବରବ ଲଭନ
ଗଣ୍ଠି କର୍ ଥୋଇ ଅଛ କର୍ କ ଯତନ ।
ଉଷ୍ଟ. ଦୋଷ୍ଟବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦର ।

୨ । କୌଣସି ଗ୍ଭେଟ କଥାକୁ ଅତି ବଡ଼ ଆକାରରେ ପରିଣତ କର୍ ଏକ ଜିଦ୍ ଧରିବା —2. To persist in magnifying a trifle into a big matter; to raise a tempest over a teapot.

(ଯଥା—ଏଇ କଥାକୁ ଏତେ 'ଗଣ୍ଠି କଲେ' ଚଳିବ ?)

ଗଣ୍ଠିକେଶରି ଶିମ୍ବ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଶିମ୍ବ—
Gaṇṭhikeśari śimba A kind of bean.

ଗଣ୍ଠିଗଣ୍ଠିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ବହୁ ଗ୍ରନ୍ଥିଯୁକ୍ତ—
Gaṇṭhigaṇṭhiā 1. Full of many knots.
ଗାଁଠଗଁଠିଲା ୨ । ଅତି କୃପଣ—2. Very miserly; stingy.

ଗଣ୍ଠିଗଣ୍ଠିଆ ଆବୁଆ—ଗ୍ରା. ବଣ—ଅତି କୃପଣ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Gaṇṭhigaṇṭhiā ābuā Closefisted; stingy.

ଗଣ୍ଠିଦୂବ—ଦେ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ) (ସଂ. ଗଣ୍ଡଦୂର୍ବା)—
Gaṇṭhidūba ଗଣ୍ଡଦୂର୍ବା (ଦେଖ)
Gaṇḍadūrbā (See)

ଗଣ୍ଠିଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଣ୍ଠି ପକାଇବା (ଦେଖ)
Gaṇṭhidebā Gaṇṭhi pakāibā (See)
ଗଇଁଠଦେଓୟା
ଗାଁଠଦେନା

ଗଣ୍ଠିଧନ ଦେ ବ. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି+ଧନ)—୧ । ଲୁଗାରେ ଗଣ୍ଠି ପକାଇ ବାନ୍ଧି ରଖିଥିବା ଧନ—
Gaṇṭhidhana 1. Property kept tied in a knot of cloth.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଦରର ଘାତ୍ର—
2. Object of one's fondest regard.

ଆରେ ଗଣ୍ଠିଧନ, ଗୁଣବନ୍ତ ନଁ ଗୃଉକ ନବଘନ—ଜବପୂର୍ବ, ଜବଭା ।

୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଦର ଓ ଯତ୍ନରେ ସାଇତା ହେବା ପଦାର୍ଥ—
3. Most valuable, and carefully preserved treasure; a thing which has been very carefully stored.

ଗଣ୍ଠିଧନ ତୋର ସ୍ନେହ—ଜବପୂର୍ବ. ଜଗୋପ୍ତଭଙ୍ଗ ।

ଗଣ୍ଠିଧରା—ଦେ. ବ—ଗଣ୍ଠିବାତ (ଦେଖ)
Gaṇṭhidharā Gaṇṭhibāta (See)

ଗଣ୍ଠିଧରା ବାତ—ଦେ. ବ—ଗଣ୍ଠିବାତ (ଦେଖ)
Gaṇṭhidharā bāta Gaṇṭhibāta (See)

ଗଣ୍ଠିଧରିବା- ଦେ. ବ—ଗଣ୍ଠିବାତ (ଦେଖ)
Gaṇṭhidharibā Gaṇṭibāta (See)

ଗଣ୍ଠିପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ - ୧ । ଗ୍ରନ୍ଥି ନ ଫିଟିବା—
Gaṇṭhipardibā 1. A knot being drawn tight; the tightening of a knot.
ଗାଁଠପଡ଼ନା ହୃଦେ ହୃଦେ ପଡ଼, ଗଲ ପାଇଲର ପ୍ରଶ୍ନ ବକ୍ରମସ୍ୱ ଗଣ୍ଠି—
ସ୍ରଧାନାଥ, ସସାତ ।

୨ । ରଜ୍ଜୁ ସୂତା ଆଦ ଗୁଡ଼େଇ ହୋଇ ଛନ୍ନ ହୋଇଯିବା—
2. Becoming tangled.

୩ । ଜଟିଳ ସମସ୍ୟା ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—
3. The state of dilemma; complication.

ଗଣ୍ଠି ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗ୍ରନ୍ଥି ରଚନା କରିବା—
Gaṇṭhipakāibā 1. To tie into a knot.
ଗାଇଠଦେଓୟା ବସ୍ତର ଲୋହିବାକୁ ଗଣ୍ଠି ପକାଇ ଜବେ ବହିଜନ ବସ୍ତନ—
ଗାଁଠଡାଳନା ଉଷ୍ଟ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅଥର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ପର ; ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସ୍ତାବ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅନୁସ୍ୱାର ୧ ବା ; ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହୋଇଥିବା ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବା ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସାଇବା ; ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଆ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଖୋଜିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଖୋଜିବେ; 'ଅଲବଣ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଣୁ' ଖୋଜିବେ ।

୬ । କୋମଳ ଲମ୍ବା ବସ୍ତୁକୁ ଦୋଉଡ଼ା କରି ବାନ୍ଧିବା—
2. To tie up a pliable and long thing by doubling it.

୩ । ଦୁଇ ଲମ୍ବା ବସ୍ତୁ (ଯଥା—ସୂତା; ଦଉଡ଼ି; ଲୁଗା)ର ଅଗକୁ ଏକାଠେଇଁ କରି ପରସ୍ପର ସହିତ ବାନ୍ଧିବା—
3. To tie the ends af two long things into each other.

୪ । କେଶରେ ଗ୍ରନ୍ଥି ବନ୍ୟାଶ କରିବା—
4. To tie the hair of the head into a knot.

ଗଣ୍ଠି ଫେରାଇବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତି)—ମେଳ ବାନ୍ଧିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ମଡାଇବା ପାଇଁ ମେଳ ବାନ୍ଧିବାପୂରକ ଘାସର ଗଣ୍ଠିକୁ ଏକ ଗ୍ରାମରୁ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାମକୁ ପଠାଇବା—To transmit a knotted grass from village to village as a hint to the people to start a rebellion.
Ganṭhi pherāibā

ଗଣ୍ଠିବଖିଆ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ସିଲେଇ । (ଏ ସିଲେଇରେ ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ରଥମେ ଚଲକୁ ଛୁଞ୍ଚି ଗଲାଇ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଛୁଞ୍ଚି ଫୁଟାଇବାକୁ ହୁଏ ପୁଣି ସେହି ସ୍ଥାନ ପାଖକୁ ଛୁଞ୍ଚିକୁ ଫେରାଇ ଆଣି ସେଇଁବାକୁ ହୁଏ । ଏ ସିଲେଇରେ ଗୋଟାଏ ପାଖରେ ସରଳ ସୂତା ଦେଖାଯାଏ, ଚଲପାଖେ ଦୁଇ ସର ସୂତା ଦେଖାଯାଏ)—A kind of stitching.
Ganṭhibakhiā
ଗଠୀବଖିୟା

ଗଣ୍ଠିବନ୍ଧ—ଦେ. ବ—ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ନାଳରେ ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ବନ୍ଧ—
Ganṭhibandha A small dam put across channals.
ଗାଈଠିବାଁଧ

ପୂର୍ଣ୍ଣ ଲଘିତ୍ର ଗଣ୍ଠିବନ୍ଧ, ପଡ଼ନ୍ତି ଗାସ୍ତ୍ରୀର ଭଦ ।
ପ୍ରାଚୀ. ନଗୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଗଣ୍ଠିବଲା—ଦେ. ବ. (ବର୍ଣ୍ଣିଆ ଶବ୍ଦ)—ଗୋଡ଼ର ବଳା ଗଣ୍ଠି ଉପରେ ଲଗାଇବା ରୂପାର ଅଳଙ୍କାର—
Ganṭhibalā A kind of silver anklet worn over the ankle.

ଗଣ୍ଠିବାତ—ଦେ. ବ—ଆମ ବାତ ରୋଗ (ଯେଉଁ ରୋଗରେ ହାତ ଗୋଡ଼ର ଗଣ୍ଠି ଦରଜ ହୁଏ)—
Ganṭhibāta Rheumatism.
ଗଠିୟା

ଗଣ୍ଠିମୁଠି—ଦେ. ବ—୧ । ଗଣ୍ଠି; ଦଉଡ଼ିରେ ପଡ଼ିଥିବା ଗଣ୍ଠି—
Ganṭhimuṭhi 1. Knot of a string.
ଗଣ୍ଠିମୁଠି ଦେଖିଣ ଫେଡ଼ ଘୋଡ଼ା । ପ୍ରଭାପ. ଶଶିସେଣା ।
୨ । ହାତର ମୁଠା—2. Clenched fist.
ଗଣ୍ଠି ନାହିଁ, ମୁଠି ନାହିଁ, ଗଣ୍ଠିମୁଠି ଅଛ । ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମନରୂପଗର୍ବଭଙ୍ଗ ।

ଗଣ୍ଠିରତ୍ନ—ଦେ. ବ—୧ । ଅତି ଆଦରର ଧନ—
Ganṭhiratna 1. One's clearly loved thing.
ସୀତା ଜଲଜଣ୍ଡୁଜଣା କଣ୍ଠୀ, ଗଣ୍ଠିରତ୍ନ ମନ କୃପଣର ।

୨ । ରତ୍ନଗଣ୍ଠି (ଦେଖ)
2. Ratnaganṭhi (See)

ଗଣ୍ଠିରା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. (ଫା. ଗ୍ରନ୍ଥି)—ଗଣ୍ଠିଲା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ganṭhirā (etc) Ganṭhilā etc (See)
ଗଣ୍ଠିର ଲୁଗାରୁ ଅଧା ମେଘର ଦେଇ ଗଣ୍ଠିସ୍ଥ ସାବଧାନରେ ବେକଡଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଇ ଚାରି ଦୋଇ ଟୋଇ ପଡ଼ଇ—ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଗଣ୍ଠିରି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. (ଫା. ଗ୍ରନ୍ଥି)—ଗଣ୍ଠିଲା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ganṭhiri (etc) Ganṭhilā etc (See)
ବାହୁ କଣ୍ଠ ନ ମିଳଇ ଗଣ୍ଠିର ବାନ୍ଧିବା ପାଇଁ । ବ୍ରଜାଙ୍ଗ. ଗୀତଇନ୍ଦ୍ର ।

ଗଣ୍ଠିଳ—ଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଗ୍ରନ୍ଥିଳ)—୧ । ଗ୍ରନ୍ଥିଯୁକ୍ତ—
Ganṭhila 1. Knotted.
ଗେଁଠ୍ୟା
୨ । ବହୁଗ୍ରନ୍ଥିଯୁକ୍ତ—
ଗଁଠିଲା 2. Knotty; full of many knots.

ଗୋପୀସାନ୍ତ ଦୋକାନ ଉତ୍ତ ଗଣ୍ଠିଳ କଳା କନା ପର ଗ୍ରାମ୍ଭ ଖଣ୍ଡିଏ ମୁଣରେ ପକାର ଦୋକାନ ଖୋଲାଇ କାନ୍ଥରେ ହାତରେ କଥିତା ଧର ଦୋକାନକୁ ଆସିଲା ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଗଣ୍ଠିଲା—ଦେ. ବ. (ଫା. ଗ୍ରନ୍ଥି; ଏହା ବନ୍ଧା ହୋଇ ଗଣ୍ଠି ପଡ଼ିଥାଏ)—
Ganṭhilā ୧ । ଲୁଗାରେ ଗୁଡ଼ାହୋଇଥିବା ବୋକଟା; ଗଣ୍ଠିସ୍ଥ
ଗାଁଠିରା ବୋଝ—1. Package; luggage; bundle.
ଗଠର; ଗଠରୀ ୨ । ଗୁଡ଼ଏ ଲୁଗା ଏକତ୍ର ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ବୋଝ—
2. A bale of clothes.

୩ । ଧୋବା ବା ଲୁଗା ବେପାରୀମାନେ ଲୁଗାର ଯେଉଁ ବଡ଼ ଗଣ୍ଠିସ୍ଥ ବନ୍ଧନ୍ତି—3. Pedlars' or washermans' pack of clothes.

ଗଣ୍ଠିଲାବୁହା—ଦେ. ବ—୧ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଲୁଗାପଟାର ଗଣ୍ଠିଲାକୁ ବହିବା ଅନୁଚର—1. A servant who carries the master's luggage; a bag-bearer.
Ganṭhilābuhā

୨ । ଗଧପରି ଭାର ବହିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A man who carries anothers burden.

ଗଣ୍ଠିଲି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଗଣ୍ଠିଲା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Ganṭhili (etc) Ganṭhilā etc (See)

ଗଣ୍ଡ (ଧାତୁ)—ଫ—୧ । ମୁହଁର ଏକ ପାଖରେ ଦେବା—
Gaṇḍ (root) 1. To be on one side of the face.
୨ । କ୍ଷରିତ ହେବା—2. To ooze; to trickle.

ଗଣ୍ଡ—ଫା. ବ. (ଗଣ୍ଡ୍ ଧାତୁ=ମୁହଁର ଏକଆଡ଼େ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Gaṇḍa ୧ । କପୋଳ; ଗାଲ; ମୁଖର ଚୋଟିଏ ପାଖ—
1. Cheek; side of the face.
୨ । ଗଜକୁମ୍ଭ; ହାତୀକପୋଳ ବା ଗାଲ—
2. The cheek or temple of the elephant.
୩ । ଘୋଡ଼ାର ଗଣ୍ଡ ଦେଶର ସାଜ; ଅଶ୍ୱ ଭୂଷଣ—
3 An ornament for the cheek of a horse.
୪ । ଗଣ୍ଡା ଜନ୍ତୁ—4. Rhinoceros.
୫ । ବୀର; ଯୋଦ୍ଧା—5. A hero; warrior.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉତ୍ପ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଁ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଙ୍ଗ	ଯ	ସ	ର୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

୬ । ଚିହ୍ନ; ଦାଗ—6. A mark; spot

୭ । ଘୋଡ଼ାର ଲଗାମରେ ବସାଯାଇଥିବା ଗୋବ—
7. A stud or button fixed on a harness.

୮ । ଗୁଣ୍ଡି—8. Knob; knuckle.

୯ । ମୂତ୍ରାଶୟ—9. The bladder.

୧୦ । ଗଳଗଣ୍ଡ—10. Goitre

୧୧ । ବ୍ରଣ—11. Boil; pimple.

୧୨ । ଗିଲଟ୍ଟ; ଦେହର ସନ୍ଧିରେ ଥିବା ଗ୍ରନ୍ଥି—12. Gland.

୧୩ । ଗଣ୍ଠି; ଯୋଡ଼ାଜାଗା—13 Knot; joint.

୧୪ । ଆବୁ—14. Tumour.

୧୫ । ବୁଦବୁଦ; ପାଣିଫୋଟକା—15. A bubble.

୧୬ । ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ୨୭ଟି ଯୋଗ ମଧ୍ୟରେ ୧୦ମ ଯୋଗ (ଏହା ମନ୍ଦ ଅଟେ)—16. The 10th of the 27 combinations in Hindu astrology.

୧୭ । ଗଣ୍ଡଦୋଷ (ଦେଖ)
17. Gaṇḍadosha (See)

ଦେ. ବ—୧ । ଗଭୀର ଜଳଥିବା ସ୍ଥାନ—
1. Place of deep water.

ସପ୍ତଗୋଶୀ ଗଣ୍ଡ ଘଳେ ଶୈଳ ବୃନ୍ଦେ । ବ୍ରଧାନାଥ. ନଦ୍ଦକେଶସ୍ ।

୨ । ଖାଲୁଆ ସ୍ଥାନ; ବରର—2. Cleft.

ଖାଲ ଗଣ୍ଡ ସାର ଗଭୀର ବରର
ଫଣୀପଡ଼ ଫଣାମଣିରେ ଭାସ୍ୱର ।. ବ୍ରଧାନାଥ. ଚଲ୍ଲକା ।

୩ । ମୂର୍ଖ; ଲଘୁକୋଧ (ବ୍ୟକ୍ତି)—3. Fool.

୪ । ଭବିଷ୍ୟତ୍ରେ ବଡ଼ ଫଳରେ ପରିଣତ ହେବା ଭଳି ପଣସ କଅ।—4. Small fruits of jack which in time develop into big fruits.

[ଦ୍ର—ପଣସ କଣି ଦୁଇ ପ୍ରକାର, ଯଥା—ବଉଳ ଓ ଗଣ୍ଡ; ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକ ଭବିଷ୍ୟତ୍ରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ପଣସରେ ପରିଣତ ହୁଏ ତାହାକୁ ଗଣ୍ଡ କହନ୍ତି ଓ ଯେ କଣି ଅବସ୍ଥାରେ ଝଡ଼ିପଡ଼େ ତାହାକୁ ବଉଳ କହନ୍ତି ।]

୫ । ଗୋଟିଏ ଗଛର ଶାଖାକୁ ନଆଇଁ ମାଟିରେ ପୋତି ସେ ଶାଖାରେ ନୂଆନ ତେର ଲଗି ଗଲେ ତାକୁ ଅସଲ ଗଛ ଦେହରୁ କାଟି ନୂଆନ ଗଛ ଜନ୍ମାଇବାର ପ୍ରଣାଳୀ—
5. Mode of grafting trees.

୬ । କଲମ ହୋଇଥିବା ଗଛ—6. A graft.

ଦେ. ବ୍ରଣ—୧ । ପ୍ରଧାନ—1. Chief.

୨ । ବଡ଼—2. Big; large.

୩ । ଗଭୀର ଜଳଯୁକ୍ତ—
3. With deep water; unfathomable.

୪ । ଖାଲୁଆ—4. Deep; low.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବସ୍ତର)— ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ—
A high class of Non-Āryans in Bastar and Sambalpur.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀର, ଯଥା—୧—ଉଚ୍ଚତର ବା ଗୁଜୁଗଣ୍ଡ । ୨—ନମ୍ନତର ବା ଧୁରୁଗଣ୍ଡ (ସ. ଧୂର=ଘୋର) । ଗଣ୍ଡ ଜାତିର କଥିତ ଭାଷାକୁ ଗଣ୍ଡୀ ବୋଲାଯାଏ । ଏମାନେ ଆପଣାକୁ 'କୋଇ' ବୋଲି କହନ୍ତି । ଗଣ୍ଡମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ସେମାନଙ୍କ ବାସ ସ୍ଥାନର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷା କହିବାକୁ ଅନୁକରଣ କଲେଣି । ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତର ଗଣ୍ଡମାନେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଅଛନ୍ତି । ବସ୍ତରରେ ପ୍ରାୟ ୮୦୦୦ ଗଣ୍ଡ ଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ମାଡ଼ ବା ମାଡ଼ିଆ କହନ୍ତି । ଏମାନେ ଗଣ୍ଡୀ ଭାଷାର 'ମାଡ଼ିଆ' ନାମକ ଶାଖା 'ପରଜା' ଭାଷାର ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏ ଭାଷା ଲିଖିତ ଭାଷା ନୁହେଁ । ତେଣୁ ପାଦ୍ରୀମାନେ ଏ ଭାଷାରେ ଦେବନାଗରୀ ଅକ୍ଷରରେ ବାଇବଲର ତର୍ଜମା କରାଇ ଅଛନ୍ତି ।]

ଗଣ୍ଡକ—ସ. ବ. (ଗଣ୍ଡ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—
Gaṇḍaka ୧ । ଗଣ୍ଡା ଜନ୍ତୁ—1. Rhinoceros.

୨ । ବଚ୍ଛେଦ—2. Disjunction; separation.

୩ । ଗୁର୍ ଜଡ଼ା କଉଡ଼ି—
3. Four bits of cowries.

୪ । ଗଣ୍ଡା; ୪ ସଂଖ୍ୟା—
4. A unit of 4; the number four.

୫ । ଚିହ୍ନ; ଦାଗ; ମଜା—5. Mark; spot.

୬ । ବିଘ୍ନ; ଅନୁରୋଧ—
6. Obstacle; impediment.

୭ । ଗଣ୍ଠି—7 Joint; knot.

୮ । ବ୍ରଣ—8. Boil.

୯ । ଆବୁ—9. Tumour.

୧୦ । ୪ଟା କରି ଗଣିବା ପ୍ରଣାଳୀ—
10. A mode of reckoning by a group of four.

୧୧ । ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ—11. Astrology.

ଗଣ୍ଡକା—ସ. ବ. (ଗଣ୍ଡକ + ଆ)—
Gaṇḍakā ୧ । ପେଣ୍ଡୁ; ଗୋଲକ—1. Ball.

୨ । ଗୋଟାଳ; ଥୁଲା—2. Lump.

ଗଣ୍ଡକୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଣ୍ଡକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Gaṇḍakī ୧ । ସ୍ୱନାମଖ୍ୟାତ ଗଙ୍ଗାର ଉପନଦୀବିଶେଷ—
1. A tributary of the river Ganges.

[ଦ୍ର—ଏ ନଦୀ ଶାଳଗ୍ରାମ ଦେଶ ମଧ୍ୟଦେଇ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଥିବାରୁ ଏ ନଦୀ ଗର୍ଭରେ ମିଳୁଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଳା ଖଣ୍ଡମାନଙ୍କ ଶାଳଗ୍ରାମଶିଳା ବୋଲାଯାଏ । ନେପାଳ ରାଜ୍ୟରେ, ମୁକ୍ତିନାଥ ଉପରେ ଏ ନଦୀର ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥଳ । ପାଟନାର ଅପର ପାରରେ ଏ ନଦୀ ଗଙ୍ଗା ନଦୀ ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ ହୋଇଅଛି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅଟେ ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଥମ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟେତ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୁତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

୨ । ମାଈ ଗଣ୍ଡା ଜନ୍ତୁ—
2. A female rhinoceros.

ଗଣ୍ଡକୀପୁତ୍ର—ସଂ. ବ—ଗଣ୍ଡକୀଶିଳା (ଦେଖ)
Gaṇḍakīputra — Gaṇḍakīśilā (See)

ଗଣ୍ଡକୀଶିଳା—ସଂ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଗଣ୍ଡକୀ+ଶିଳା)—
Gaṇḍakīśilā (ଗଣ୍ଡକୀ ନଦୀ ଗର୍ଭରୁ ପ୍ରାପ୍ତ) ଶାଳଗ୍ରାମ—
Round perforated pebbles found in the bed of the Gaṇḍakī and held sacred by the Hindus as representing Bishṇu.

ଗଣ୍ଡଗାତ୍ର—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ଡ+ଗାତ୍ର; ଯେଉଁ ଫଳର ଦେହଯାକ ଆରୁ)—
Gaṇḍagātra ଆଉ ଫଳ; ସୀତା ଫଳ—
The bulbuous custard apple.

ଗଣ୍ଡଗିରି—ଦେ. ବ—କ୍ଷୁଦ୍ର ଶୈଳ—
Gaṇḍagiri A small mountain.

ଗଣ୍ଡଗୋପାଳିକା—ସଂ. ବ—ଗଉଡୁଣୀ ପୋକ (ଦେଖ)
Gaṇḍagopālikā Gaurduṇī poka (See)

ଗଣ୍ଡଗୋଳ—ଦେ. ବ—୧ । ବିବାଦ; କଳହ; ଝଗଡ଼ା; କଳକଜିଆ—
Gaṇḍagola 1. Quarrel.
ଗଣ୍ଡଗୋଳ ୨ । ଗୋଳମାଳ; ହଟ୍ଟବ; କୋଳାହଳ—
ଗଣ୍ଡବଣ୍ଡ, ଗୋଳମାଳ 2. Tumult; hubbub; uproar.
୩ । ରାଷ୍ଟ୍ରବିପ୍ଳବ; ପ୍ରଜାମେଳ—
3. A political rising; Insurrection.
୪ । ଅବ୍ୟବସ୍ଥା—
4. Want of arrangement.

ଗଣ୍ଡଗୋଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେ ବିବାଦରେ ମତ୍ତ ହୋଇ ଥାଏ—
Gaṇḍagoliā 1. Given to quarrelling.
୨ । ଯେ ଗୋଳମାଳ କରେ—2. Noisy.
୩ । ଗୋଳମାଳିଆ—3. Tumultous.

ଗଣ୍ଡଗ୍ରାମ—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ଡ+ଗ୍ରାମ)—
Gaṇḍagrāma ବଡ଼ ଗ୍ରାମ ବା ଜନପଦ—
A large village.

ଗଣ୍ଡଦୂର୍ବା—ସଂ. ବ—୧ । ମୁଞ୍ଜାଘାସ ଏକପ୍ରକାର ଘାସ—
Gaṇḍadūrbā 1. A kind of grass Dactylon Cynodon.
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମଃ—ଗଣ୍ଡାଳୀ; ମସ୍ତାଶୀ; ଶକୁଲାଶକ ଚୂତପତ୍ରା; ଶ୍ୟାମକାନ୍ତା; ଚତ୍ରା ଗାଇଠଦୂବ
ଗାଁଡ଼ଦୂବ; ଗାଡ଼ାରୀଦୂବ
ଗୁ. ଗଣ୍ଡୁର ଘୋ
ତେ. ଗରିକକମ୍ମୁରୁ;

[ଦ୍ର—ଏହା ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ଲୌହିତ୍ୟନାଶକ, ଧାରକ, ଲଘୁ, ବାୟୁବର୍ଦ୍ଧକ; ଏହା ଦାହ, ତୃଷ୍ଣା, କଫ, ରକ୍ତଦୁଷ୍ଟି, କୁଷ୍ଠ, ପିତ୍ତ ଓ ଜ୍ୱର ନାଶକ, ଗଞ୍ଜାମରେ ଏହାକୁ ଡାକୁଛଣ କହନ୍ତୁ । ଏହା ଓଦା ଜମିରେ ହୁଏ । ଏଥିର ଷଡ଼ ଅଧ ଅଙ୍ଗୁଳ ଉଚ୍ଚଡ଼ା ଓ ଦେଢ଼ହାତ ଲମ୍ବ ହୁଏ । ଏ ଗଛ ଉପରେ ୬ ଫୁଟ ପାଉଗଣ୍ଡୀ ବଡ଼େ; ଏଥିର ଡେଙ୍କରେ ଝାଡ଼ୁ ଓ ଚଟେଇ ଭା. ଅରୁଗମପୁଲ୍ଲୁ ହୁଏ । ଏଥିର ଡେର ବେଣାଭେର ପଟ୍ଟ ।]

ଗଣ୍ଡଦେଶ—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ଡ+ଦେଶ)—ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳ; ଗାଲ—
Gaṇḍadeśa The cheek.
ଗଣ୍ଡଦେଶରୁ ମଣ୍ଡନା. ଜଲଗଣ୍ଡୁଷ ପାଣିରେ । କବସ୍ପର୍ଧ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗଣ୍ଡଦୋଷ—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ଡ+ଦୋଷ)—୧ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ସ୍ତ୍ରୀ
Gaṇḍadoṣha ପ୍ରଥମେ ରଜସ୍ୱଳା ହେଲେ ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ନକ୍ଷତ୍ର ଦୋଷରୁ ସ୍ୱାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଲଗିବା ଦୋଷ—1 Inauspicious as astrological combination foreboding evil to the husband according to the time of the first appearance of menses in the wife.
[ଦ୍ର—ଏହି ଗଣ୍ଡଦୋଷ ଫଳରେ ସ୍ତ୍ରୀର ବୈଧବ୍ୟ, ଗର୍ଭପାତଆଦି ବା ସ୍ୱାମୀର ଅମଙ୍ଗଳ ଅଟେ ।]
୨ । ଶିଶୁ ଜନ୍ମହେବା ସମୟରେ ନକ୍ଷତ୍ରଜନିତ ଦୋଷ—
2. Inauspicious combination of stars at the time of a child's birth.
[ଦ୍ର—ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା, ଅଶ୍ଲେଷା ଓ ରେବତୀ ନକ୍ଷତ୍ରର ଶେଷ ୫ଦଣ୍ଡ, ମୂଳା, ମଘା ଓ ଅର୍ଦ୍ଧାର ୫ଦଣ୍ଡ ଗଣ୍ଡ ଅଟେ । ଏଥିରେ ଜନ୍ମ ହେଲେ ମାତା, ପିତା ଓ ଶିଶୁର ଅନଷ୍ଟ । ଗଣ୍ଡ ଦୋଷରେ ବାଳକ ଜନ୍ମ ହେଲେ ମୃତ୍ୟୁବତ୍ ଅଟେ ।]

ଗଣ୍ଡନକ୍ଷତ୍ର—ସଂ. ବ (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ବାଳକ। ରଜସ୍ୱଳା ଓ ଶିଶୁଜନ୍ମ ହେବା
Gaṇḍanakshatra ସମୟରେ ଥିବା କେତେକ ଅଶୁଭ ନକ୍ଷତ୍ର—
(Astrology) Some inauspicious asterisms which are at the ascendant during a first menstruasion or birth

ଗଣ୍ଡପାଦ ସଂ. ବ (ଜ୍ୟୋତିଷ) କେତେକ ନକ୍ଷତ୍ରର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଗଣ୍ଡଯୁକ୍ତ
Gaṇḍapāda ଅଶୁଭ ଅଂଶ—Some inauspicious portion of certain asterisms.
[ଦ୍ର — ଅଶ୍ୱିନୀ, ମଘା, ମୂଳା ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଥମପାଦ ଗଣ୍ଡ, ରେବତୀ, ଅଶ୍ଲେଷା, ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଏମାନଙ୍କର ଶେଷପାଦ ଗଣ୍ଡ, ଗଣ୍ଡପାଦ ହବାରେ ପଡ଼ିଲେ ପିତାର ଅନଷ୍ଟ । ଗ୍ରହିରେ ପଡ଼ିଲେ ମାତାର ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ପଡ଼ିଲେ ଶିଶୁର ଅନଷ୍ଟ ହୁଏ ।]

ଗଣ୍ଡପାଳ—ଦେ. ବ—ଗଣ୍ଡଦେଶ (ଦେଖ)
Gaṇḍapāla Gaṇḍadeśa (See)
ମଣ୍ଡନା ଗଣ୍ଡପାଳରେ ପୁଲକ—ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବଦଗଣ୍ଡାନ୍ତାମଣି ।

ଗଣ୍ଡପାଳି—ସଂ. ବ—ଗଣ୍ଡଦେଶ (ଦେଖ)—
Gaṇḍapāli Gaṇḍadeśa (See)
ଏହା ଶୁଣି ଗଣ୍ଡପାଳି ସ୍ପେନ୍ଦଳ ପୁଲକ—ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବଦଗଣ୍ଡାନ୍ତାମଣି ।

ଗଣ୍ଡପିଣ୍ଡ—ସଂ. ବ—ଗଣ୍ଡଦେଶ (ଦେଖ)—
Gaṇḍapiṇḍa Gaṇḍadeśa (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍ଗ	ନ୍

ଗଣ୍ଡପୂଜ—ଦେ. ବ—ବ୍ରଣ ଯାଚିବା ପରେ ଫାଟି ନ ଗଲେ ତା ମଧ୍ୟରେ ଗାଢ଼ା ଦୋଇ ଯାଇଥିବା ପୂଜ—The hardening of pus inside a boil.
Gaṇḍapūja

ଗଣ୍ଡପୂଜା—ଦେ. ବଣ—ଗଣ୍ଡପୂଜଆ (ଦେଖ)
Gaṇḍapūjā Gaṇḍapūjiā (See)

ଗଣ୍ଡପୂଜଆ—ଦେ. ବଣ—ପୂଜ ଗାଢ଼ା ଦୋଇ ଯାଇଥିବା (ବ୍ରଣ)—
Gaṇḍapūjiā (a boil) In which the pus has become hardened.

ଗଣ୍ଡଫଲକ—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ଡ + ଫଲକ)—ଗଣ୍ଡଦେଶ (ଦେଖ•
Gaṇḍaphalaka Gaṇḍadeśa (See)

ସଂ. ବଣ—ବସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଗଣ୍ଡଯୁକ୍ତ —Having broad cheeks.

ଗଣ୍ଡବତୀ—ସଂ. ବ—ଗଣ୍ଡକୀ (ଦେଖ)
Gaṇḍabatī Gaṇḍakī (See)

ଗଣ୍ଡ ବସାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ବଡ଼ ଗଛରୁ ଡାଳ ନୂଆଇଁ ନୂଆଗଛ ଉତ୍ପାଦନ ନମନ୍ତେ ଉକ୍ତ ମାଟିରେ ଡାଳକୁ ବସାଇବା—To bend and put a branch of a big tree in the earth for making a graft.
Gaṇḍa basāibā

ଗଣ୍ଡବାନା—ଦେ. ବ—ମଧ୍ୟ ଭାରତର ଜଙ୍ଘା ବା ଅଞ୍ଚଳବିଶେଷ—A part of the Central India.
Gaṇḍabānā

ଗଣ୍ଡବ୍ରଣ—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ଡ + ବ୍ରଣ)—ଦେହର ଗ୍ରନ୍ଥି ବା ସନ୍ଧିରେ ଜାତ ଦୋବା ବ୍ରଣ ବା ବଥ—Inflammation or boil on the glands.
Gaṇḍabraṇa

ଗଣ୍ଡବୁଦ୍ଧି—ଦେ. ବ—ମୋଟା ବୁଦ୍ଧି—Blockhead; dunce.
Gaṇḍabuddhi

ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ମୋଟାବୁଦ୍ଧିଆ—ମୋଟାବୁଦ୍ଧି Blockheaded.

ଗଣ୍ଡବୁଦ୍ଧିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ମୋଟାବୁଦ୍ଧିଆ; ନବୋଧ—Blockheaded.
Gaṇḍabuddhiā

ଗଣ୍ଡଭିତ୍ତି—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ଡ + ଭିତ୍ତି)—୧ । ପ୍ରଶସ୍ତ କପୋଳ—1. Broad cheek.
Gaṇḍabhitti

୨ । ହସ୍ତୀର ଗଣ୍ଡଦେଶର ଯେଉଁ ଛିଦ୍ରରୁ ମଦ ସ୍ରବେ—2. Opening in the temples of an elephant in rut from which ichor flows.

ଗଣ୍ଡଭେରଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—ଗଣ୍ଡଭୈରବ (ଦେଖ)
Gaṇḍabheraṇḍa Gaṇḍabhairaba (See)

ବର୍ଷରେ ଗଣ୍ଡଭେରଣ୍ଡେ, ଗଜକୁ ସେବନ ଉଡ଼େ
ଡାଳେ ବସେ ଭାରକାରେ ଭଗ୍ନ ବହୁତ । ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ଗଣ୍ଡଭେରୁଣ୍ଡ—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ଡ + ଭେରୁଣ୍ଡ)—ଗଣ୍ଡଭୈରବ (ଦେଖ)
Gaṇḍabheruṇḍa Gaṇḍabhairaba (See)

ଗଣ୍ଡଭୈରବ—ଦେ. ବ—ଓଡ଼ିଆ କାନ୍ଦାଣୀରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବୃହତ୍ କାଳ୍ପନିକ ପକ୍ଷୀ । [ଏହାର ଦୁଇଟି ଥଣ୍ଡ ଓ ଗୃଧ୍ରଟି (ମଡାଳୁରରେ ଦୁଇଟି) ଗୋଡ଼ ଅଛି । ଏ ଗୁଡ଼ି ଗୋଡ଼ରେ ଓ ଗୁଡ଼ି ଥଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ହାତୀ ଉଠାଇ ନେଇ ଉଡ଼ି ପାରେ]—A huge fabulous bird (mentioned in the Folktales of Orissa) having four (some say two) legs, two mouths and nightly enough to lift up 4 elephants with its talons and beaks.
Gaṇḍabhairaba

ଫଳକେ ଚତ୍ତାର ଘୋରେ ନାନାବତ୍ତର୍ଣ୍ଣ ଗଣ୍ଡଭୈରବ । ବ୍ରଧାନାଥ ଭଷା ।

ଗଣ୍ଡମଳା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଣ୍ଡମାଳା) —୧ । ଗଣ୍ଡମାଳା ରୋଗ—1. Goitre; scrofula.
Gaṇḍamalā

୨ । ଏକପ୍ରକାର ପୋକ—2. An insect which bores holes in the sand.

ଗଣ୍ଡମାଳ—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ଡ + ମାଳ)—ଗଣ୍ଡମାଳା (ଦେଖ)
Gaṇḍamāla Gaṇḍamālā (See)

ଗଣ୍ଡମାଳା—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ଡ + ମାଳା)—ଗଳାଗ୍ରନ୍ଥିର ଫୁଲ୍ଲାରୋଗ; ମୁମୁଟରୋଗ; କାନମୂଳ ଓ ବେକଆଦ ଫୁଲିବା ରୋଗ—Inflammation of the lymphatic glands of the neck.
Gaṇḍamālā

ଗଣ୍ଡମୁରୁଖ—ଗ୍ରା. ବଣ—ଗଣ୍ଡମୂର୍ଖ (ଦେଖ)
Gaṇḍamurukha Gaṇḍamūrkha (See)

ଗଣ୍ଡମୂର୍ଖ—ସଂ. ବଣ. (ଗଣ୍ଡ + ମୂର୍ଖ)—ଅତି ମୂର୍ଖ; ଜଘନ୍ୟ ମୂର୍ଖ; ଅତି ନବୋଧ— Very stupid; exceedingly foolish.
Gaṇḍamūrkha

ବ—ଅତି ମୂର୍ଖ ବ୍ୟକ୍ତି—A big fool.

ଗଣ୍ଡଯୋଗ—ସଂ. ବ—ଗ୍ରହି ଜନ୍ମର ଏକ ସପ୍ତବିଂଶତିତମ ଅଂଶ, ଅର୍ଥାତ୍ ୨୭ ଯୋଗ ମଧ୍ୟରୁ ୧୦ମ ଯୋଗ । [ଏହି ଯୋଗରେ ଶିଶୁ ଜନ୍ମ ହେଲେ ପିତାମାତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୁଏ]—An inauspicious combination of planets which brings death to the parents of a child born at the time.
Gaṇḍajoga

ଗଣ୍ଡରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗଣ୍ଠିଲା (ଦେଖ)
Gaṇḍarā Gaṇṭhilā (See)

ଗଣ୍ଡଲୀ—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ଡ = କ୍ଷୁଦ୍ର ଶୈଳ + ଳା ଧାତୁ = ଲୀନ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ଗଣ୍ଡଳନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—ମହାଦେବ—Siba.
Gaṇḍalī

ଗଣ୍ଡଲେଖା—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ଡ + ଲେଖା)—ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳ; ଗାଲ—Cheek.
Gaṇḍalekhā

ଗଣ୍ଡଶଇଳ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ—(ସଂ. ଗଣ୍ଡଶୈଳ) ଶିଳାଖଣ୍ଡ—A block of stone.
Gaṇḍaśaila

ବସାଇଁ ଜାନୁ ଶସ୍ୟକ ସର୍ଜି ଶରଭଁ ସ୍ପର୍ଶ ଚଣ୍ଡଶଇଳ କ ଘସିପଡ଼ । ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।

ଗଣ୍ଡଶାନ୍ତି—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଣ୍ଡ + ଶାନ୍ତି)—ଗଣ୍ଡଦୋଷଜନିତ ଅନିଷ୍ଟ ନିବାରଣାର୍ଥ ସର୍ବୌଷଧି-ଜଳରେ ସ୍ନାନ, ଦାନ ଓ ହୋମାଦି କର୍ମ—Rites of propitiating the inauspicious stars resulting in a 'Gaṇḍadosha'.
Gaṇḍaśānti

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ପ୍ରକାରଭେଦରେ ନ ନିଅନ୍ତୁ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂମ୍ଭ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂମ୍ଭ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଗଣ୍ଡଶିଲା—ଫ. ବ—ଗଣ୍ଡଶୈଳ (ଦେଖ)

Gaṇḍaśilā Gaṇḍaśaila (See)

ଗଣ୍ଡଶୈଳ—ଫ. ବ (ଗଣ୍ଡ + ଶୈଳ)—୧ । ଭୂକମ୍ପାଦଦ୍ୱାରା ପର୍ବତ-

Gaṇḍaśaila ଗାତ୍ରରୁ ସ୍ଖଳିତ ବୃହତ୍ ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡ—

1. A block of rock fallen from a mountain owing to earthquake.

୨ । ବୃହତ୍ ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡ—

2. A big block of stone.

୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର ପର୍ବତ—

3. Small isolated fragment of a rock or hillock.

୪ । ଲଲାଟ; କପାଳ—4. Brow.

ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳ—ଫ. ବ (ଗଣ୍ଡ + ସ୍ଥଳ)—କପୋଳଦେଶ; ଗାଲ—

Gaṇḍasthaḷa Cheek.

ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳୀ—ଫ. ବ (ଗଣ୍ଡ + ସ୍ଥଳୀ)—ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳ (ଦେଖ)—

Gaṇḍasthaḷī Gaṇḍasthaḷa (See)

ଗଣ୍ଡା—ଦେ. ବ (ଫ. ଗଣ୍ଡ; ଗଣ୍ଡକ)—୧ । ବନ୍ୟଜନ୍ତୁବିଶେଷ—

Gaṇḍā 1. Rhinoceros.

ଗଣ୍ଡା ଚଣ୍ଡା ଭଣ୍ଡା ମୁଣ୍ଡ । ସମ୍ବଲପୁର. ପ୍ରବଚନ ।

ଗଣ୍ଡାର [ଦ୍ର—ଏହାର ରଙ୍ଗ ପାଉଁଶିଆ । ଏହାର ଥୋମଣି ଉପରେ ଗୋଟାଏ ଶିଙ୍ଘ ବା ଖଡ୍ଗ ଥାଏ ବୋଲି ଏହାକୁ ଖଡ୍ଗୀ ମଧ୍ୟ ବୋଲାଯାଏ । ଏହାର ଚମ ଆବୁଆବୁଆ ଓ ଭାର ମୋଟା; ଏଥିରେ ଚାଲ ଛଅର ଦୁଏ । ଏ ଫଳ ମୂଳ ଖାଏ । ଏହାର ମାଂସକୁ ହନୁମାନେ ଅଦ୍ଭୁତ ପବ୍ରତ ବୋଲି ଭବେରନା କରନ୍ତି । ଏହାର ଶିଙ୍ଘରେ ପାଣି ନମ୍ରାଣ କରି ହନୁମାନେ ପିତୃଲୋକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତର୍ପଣ କରନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏମାନେ ଆସାମ ପୂର୍ବବଙ୍ଗ, ସୁନ୍ଦରବଣ ଓ ନେପାଲରେ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି । ଏମାନେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଏକ ଜାତିର ଅଣ୍ଡିରୁ ଓ ମାଇ ଜଉସୂଙ୍କର ଖଡ୍ଗ ଥାଏ । ଏମାନେ ଆସାମରେ ମିଳନ୍ତି । ଇଂରାଜରେ ଏମାନଙ୍କୁ Rhinoceros Unicornis କୁହାଯାଏ । ଅନ୍ୟ ଜାତିର କେବଳ ଅଣ୍ଡିରୁଙ୍କର ଖଡ୍ଗ ଥାଏ । ଏମାନେ ପୂର୍ବବଙ୍ଗ ଓ ସୁନ୍ଦରବନରେ ମିଳନ୍ତି । ଇଂରାଜରେ ଏମାନଙ୍କୁ Rhinoceros Sondaicus କୁହାଯାଏ ।

୨ । ଗୁରୁକଡ଼ା କଉଡ଼ି—4. Four bits of cowries.

[ଦ୍ର—ଏ ଦେଶରେ ଆଗେ କଉଡ଼ି ମୁଦ୍ରାସ୍ୱରୂପ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ୪କଡ଼ା = ୧ଗଣ୍ଡା, ୪ଗଣ୍ଡା = ୧ବୋଡ଼ି, ୪ବୋଡ଼ି = ୧ପଣ, ୧୬ପଣ = ୧କାହାଣ (କାର୍ଷାପଣ) ।]

୩ । ଗୁରିସଂଖ୍ୟା; ପୁଞ୍ଜା—

3. An aggregate of four; the number four.

୪ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରାପ୍ୟ ଧନ—

4. One's dues; any money due to a person.

୫ । ଗାଈ, ବଳଦଙ୍କ ବେକରେ ବନ୍ଧାସିବା ପଘାର ଫାସ—

5. A noose of rope put round the neck of cattle.

୬ । ମାତୃଗର୍ଭଜାତ ୪ର୍ଥ ସନ୍ତାନକୁ ଦଆସିବା ନାମ—

6. A name given to the 4th child of a mother.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ପାଣପର୍ ମତ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ—A low class of untouchable persons.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ମୋଟ ଲୁଗା ବୁଣନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ବୁଣାବାଜିଙ୍କଙ୍କ ପର୍ ଏମାନେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ।]

ଗଣ୍ଡାଏ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—୧ । ଗୁରୁକଡ଼ା କଉଡ଼ି—

Gaṇḍāe 1. Four bits of cowries.

୨ । ଏକଗଣ୍ଡା ମାଳ; ୪ଗୋଟା; ଏକ ପୁଞ୍ଜା—

2. An aggregate of four.

୩ । ପଣକର ୨୦ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ—

3. $\frac{1}{20}$ of a Paṇa.

୪ । ଅଳ୍ପ ସାମାନ୍ୟ—4. Very little.

(ଯଥା—ମୁଁ ଗଣ୍ଡାଏ ଭାତ ଖାଇବି ।)

ଗଣ୍ଡାକ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—୧ । ଗୁରୁକଡ଼ା ମାଳ—

Gaṇḍāka 1. Four pieces of cowries only.

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରାପ୍ୟ ବା ଦେୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମିତ ଧନ ମାତ୍ର—2. One's bare dues.

(ଯଥା—ମୋ ଦରମା ଗଣ୍ଡାକ ମୁଁ ମାଗୁଛି, ଆଉ ବେଶି କଛ-ଉ ମାଗୁ ନାହିଁ ।)

ଗଣ୍ଡାକର—ଦେ. ବଣ—୧ । ଏକ ଗଣ୍ଡା ମୂଲ୍ୟର— 1. Of the price

Gaṇḍākara of one 'Gaṇḍā'.

୨ । ଅତି ସାମାନ୍ୟ ମୂଲ୍ୟର—

2. Of very small price.

ଗଣ୍ଡାକିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଏକ ଗଣ୍ଡା କଉଡ଼ି ମୂଲ୍ୟର—

Gaṇḍākiā 1. Worth four cowries only; of the value of one 'Gaṇḍā'.

୨ । ଗୁରୁଗୁରିଙ୍କ ଭାବରେ ଅବସ୍ଥିତ—

2. Placed in groups of four.

ଗଣ୍ଡାଗଣ୍ଡା—ଦେ. ବଣ—୧ । ଗୁରି ଗୁରିଙ୍କ ହୋଇ ଅବସ୍ଥିତ—

Gaṇḍāgaṇḍā 1. Placed in groups of four.

ଗଣ୍ଡାଗଣ୍ଡା ୨ । ବହୁତ; ଅଫୁରନ୍ତ; ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ; ଯଥେଷ୍ଟ—

2. Sufficient; innumerable.

ଶସ୍ୟରେ ଯେଖାଇବ ମୂଲ ଗଣ୍ଡାଗଣ୍ଡା ।

କୃଷକବନ୍ଧୁ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । ଗୁରି ଗୁରି ଗୋଟି କରି ବା ହୋଇ—

1. In groups of four.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲ୍	ଯେ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ସ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

୨ । ଦଳକୁ ଦଳ; ପଞ୍ଚାକୁ ପଞ୍ଚା—

2. In clusters; in groups.

ତରୁଥାନ୍ତ ବନରେ ହୋଇ ଗଣ୍ଡାଗଣ୍ଡା ।

କୁଶଦିହ. ମହାଭରତ. ବନ ।

ଗଣ୍ଡାଗୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—ଟଭ୍ଭାରି (ଦେଖ)

Gaṇḍāgurḍiā Ṭabhāri (See)

ଗଣ୍ଡାପାତ୍ରୀ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଣ୍ଡ ଓ ପାତ୍ର)—

Gaṇḍāpātrī ଗଣ୍ଡାର ଶିଙ୍ଗ ବା ଖଡ଼୍ଗରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାତ୍ରୀ (ଏଥିରେ ହନୁମାନେ ପିତୃଲୋକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତର୍ପଣ କରନ୍ତି)—

A boat-shaped pot for offering water to the manes made from the snout of a rhinoceros.

ଗଣ୍ଡାର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଣ୍ଡକ)—ଗଣ୍ଡା ନାମକ ବନ୍ୟ ଜନ୍ତୁ—

Gaṇḍāra Rhinoceros.

ଗଣ୍ଡାଳି—ସଂ. ବ—୧ । ଶ୍ୱେତ ଦୂର୍ବା—

Gaṇḍāḷi 1. A white sort of grass.

୨ । ଗଣ୍ଡଦୂର୍ବା (ଦେଖ)

2. Gaṇḍadūrbā (See)

ଗଣ୍ଡି—ଦେ. ବ. (ସଂ. କାଣ୍ଡ)—୧ । ବୃକ୍ଷର ମୂଳଠାରୁ ଶାଖା ବାହାରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଂଶ;ଗଡ଼—2. Trunk of a tree.

Gaṇḍi

ଗଣ୍ଡି

୨ । (ସଂ. ଗଣ୍ଡ) ଗଳଗଣ୍ଡ—2. Goitre.

୩ । ଗଣ୍ଡ ଜାତିର ଭାଷା—

3. The language of the Gaṇḍas.

୪ । ଦେହ; ଶରୀର—4. Body.

କ ଖାଉଛ ଗଣ୍ଡି ଭୋଦର ଯେ ବଢ଼ୁଥିଛ ।

କୁଶଦିହ. ମହାଭରତ. ଆଦି ।

୫ । ଦେହର ମଧ୍ୟ ଭାଗ; ମୁଣ୍ଡ ଛଡ଼ା ଦେହର ଅନ୍ୟ ଅଂଶ—

5. Trunk of the body.

୬ । ସ୍ଥୂଳ ଶରୀର—6. Fat body.

ଅଣ୍ଡିର ପୁଅର ଲଣ୍ଡି, ମାଇକନଅଁ ଝିଅର ଗଣ୍ଡି—ପ୍ରବଚନ ।

୭ । ଧୋବାମାନଙ୍କ ଲୁଗା କଚ୍ଚା ପଥର ବା କାଠ—

7. The stone or log of wood on which washermen cleanse clothes by beating.

୮ । ଗଣ୍ଡିଟଙ୍କା; ରାଜକୋଷରୁ ଦେବତା ଆଦଙ୍କ ପୂଜା ନମସ୍କାର ନିମନ୍ତେ ନିୟମିତରୂପେ ମାସିକ ମିଳୁଥିବା ଧନ—

8. Monthly allowance given by Government for maintinance of charitable and religious institutions.

୯ । ପଶା, ଭାଶ, ଗଞ୍ଜପା ଖେଳରେ ଏକ ପକ୍ଷୀୟ ଦୁଇ ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ମେଳ—9. A pair of players of the same side in a game at cards.

୧୦ । ସୀମାରେଖା—10. Boundary-line.

୧୧ । ତେଲମାନଙ୍କ ଘଣାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଗଛର ଗଣ୍ଡି—

11. A hollowed trunk of a big tree used by oilmen in the oil-press as the oil-receiver.

[ଦ୍ର—ଏ ଗଣ୍ଡିର ଗର୍ତ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ଖାଲ ହୋଇଥାଏ । ଗଣ୍ଡିର ମୁହଁରେ ପଣାସିବା ତେଲଘାଣମାନ ପୁଅ ଦ୍ୱାରା ପେଣ୍ଡି ହେବାରେ ସେଥିରୁ ଜଗିଡ଼ିବା ତେଲ ଗଣ୍ଡି ଉଭୟର କୋରଡ଼ରେ ଜମା ହୁଏ ।]

ଗଣ୍ଡି ଘୋଡା ଦେଇବା ନ୍ୟାସ୍—ଉଗ ।

[ଦ୍ର—ଏ ଚକ ଅରୁହ୍ୟାମଣା ରାଜ୍ୟର ନଶାପ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଉଲ୍ଲେଖ-ବଚନ;—ଜଣେ ମହାଜନ ଏକ ଗ୍ରାମରେ ପହଞ୍ଚି ସନ୍ଧ୍ୟା ବୁଡ଼ିଯିବାରୁ ଗ୍ରାମପ୍ରାନ୍ତସ୍ଥ ତେଲ ଘରର ବାଣ୍ଡରେ ଥିବା ତେଲଘଣାର ଗଣ୍ଡିରେ ଘୋଡ଼ାକୁ ବାନ୍ଧ ଦେଇ ତେଲର ପିଣ୍ଡାରେ ଶୁଭିଯାଅନ କଲା । ସକାଳୁ ମହାଜନ ସେ ଘୋଡ଼ାକୁ ଫିଟାଇ କର ନେବା ସମୟରେ ତେଲ ଘୋଡ଼ାକୁ ଦାନ୍ତ କଲାରୁ ମହାଜନ ଯାଇ ସେ ଦେଶର ଅରୁହ୍ୟାମଣା ରାଜାଙ୍କ ନକଟରେ ଫେରାଦ ହେଲା । ରାଜା ଓ ପାଲବର୍ଣ୍ଣା ମନ୍ତ୍ରିଙ୍କ ବୁହ୍ୟାମଣାରେ ଏହା ନଷ୍ପତ୍ତ ହେଲା ଯେ ଗଭଗ୍ଭିରେ ତେଲର ଗଣ୍ଡି ଉକ୍ତ ଘୋଡ଼ାକୁ ପ୍ରସବ କରିଅଛି । ଅତଏବ ସେ ଘୋଡ଼ା ତେଲର ଅଟେ । ଏହାଗଲ୍ଲରୁ ଲକ୍ଷକର ଏ ନ୍ୟାସ୍ୟ ବୋଲ୍ଲସାଏ ।

ଗଣ୍ଡିଥଳ—ଦେ. ବ—ଗଣ୍ଡିଆଳ (ଦେଖ)

Gaṇḍiaḷa Gaṇḍiāḷa (See)

ଗଣ୍ଡିଆ—ତାଦେ(ସମ୍ବଲପୁର)ବିଣ—ନପୁଂସକ; ପୁରୁଷତ୍ୱହୀନ;ଅଶକ୍ତପୁରୁଷ—

Gaṇḍiā Impotent; hermaphrodite.

ଗଣ୍ଡିଆଳ—ଦେ.ବ—(ଏହାର ଗଣ୍ଡି ବା ବେକ ଲମ୍ବା ଥିବାରୁ ଏହି ନାମ)—

Gaṇḍiāḷa ଆଡ଼ମାଛଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ସ୍ଥୂଳଶଲ୍କର ମଧୁର ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ—

A fresh-water scaleless fish of the Ārḍi class having a lesser snout.

ତାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଜଙ୍ଗଲ ତୃଣବିଶେଷ—

A kind of wild grass.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ମଇଁଷୀମାନେ ଖାଆନ୍ତି ଓ ଏଥିରେ ଘର ଛଆଣି ହୁଏ ।]

ଗଣ୍ଡିଏ—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ—(ଆଦର୍ଥକ)—ଗଣ୍ଡାଏ (ଦେଖ)

Gaṇḍie Gaṇḍāe (See)

ଗଣ୍ଡି କରିବା—ଦେ. କି—ନିଜ ଦେହର ସ୍ଥୂଳତା ବଢ଼ାଇବା—

Gaṇḍi karibā ସ୍ଥୂଳହେବା; ମୋଟା ହେବା—

To have a fat body.

ଗଣ୍ଡିକା—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ଡ+କ+ଅ)—

Gaṇḍikā ୧ । ପାଗପୂତ୍ତବିଶେଷ—

1. A sort of beverage.

୨ । ବାଲୁଗରଡ଼ାତ୍ତବିଶେଷ—2 A sort of pebble.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦୂରତ୍ୱ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଠ ର ବସବ୍ଦ ୬ ବା ୧ ଚଉଠ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଥି' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଖା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ; 'ଅଲବଟ୍ଟ' ଦେଖିବେ ।

୩ । ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାରୁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଥିବା କାର୍ଯ୍ୟ—
3. Any work which has advanced beyond the first stage.

ଗଣ୍ଡିଟଙ୍କା—ଦେ. ବ—କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କ ପୂଜାଖରଚ ଆଦ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ରାଜକୋଷରୁ ମାସିକ ମିଳୁଥିବା ଖଞ୍ଜା ଧନ—
Gaṇḍiṭaṅkā A monthly cash-allowance by Government to certain idols to defray the cost of their worship.

ଗଣ୍ଡିଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗଣ୍ଡ + ଇନ୍ + ଈ)—ଦୁର୍ଗା—
Gaṇḍinī A name of Durgā.

ଗଣ୍ଡିପୂଜା—ଦେ. ବ—ମକର ସଂକ୍ରାନ୍ତି ସମୟରେ ଧୋବାମାନଙ୍କର ଲୁଗା କାଚିବା ଗଣ୍ଡିରୁ ପୂଜା କରିବା ଉତ୍ସବ—
Gaṇḍipūjā A festival amongst the washermen in which they worship the washing log.

ଗଣ୍ଡି ବୋହିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସ୍ଥୂଳକାୟ ହେବା—
Gaṇḍi bohibā To have a stout or fat body.

ଗଣ୍ଡିର—ଦେ. ବ—ଗଣ୍ଠିଲା (ଦେଖ)—
Gaṇḍirā Gaṇṭhilā (See)

ଚଂଚାଦ ପାଟ ମଞ୍ଜୁଷାପେଡ଼ା ପେଡ଼ାଁ ଶୋଭମାନ ଜର ଠୁଳ—
ଭକ୍ତ. ଲବଣ୍ୟବତୀ ।

ଗାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ)—ମୟୂରଭଞ୍ଜ, ସିଂହଭୂମ ଓ ରାଞ୍ଚି ଅଞ୍ଚଳବାସୀ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଖଡ଼ିଆ ଜାତିଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ (ଏଥିରେ ଏମାନେ ଭୂମିରୁ ବଣଆଳୁ ଖୋଳନ୍ତି)—
A digging instrument used by the Kharḍiā tribe of Non-Aryans living in Mayurbhanj and Singhbhum.

ଗଣ୍ଡିରବୁହା—ଦେ. ବ.—ଗଣ୍ଠିଲାବୁହା (ଦେଖ)—
Gaṇḍirābuhā Gaṇṭhilābuhā (See)

ଗଣ୍ଡିରି—ଦେ. ବ—ଓଲୁଅ—
Gaṇḍiri Wild arum.

ଗଣ୍ଡିହାଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ଦେହ ଓ ପେଟ—
Gaṇḍihāṇḍi The body and the belly.

ତେବେ ଶ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କର ଫଟାଇ ଗଣ୍ଡିହାଣ୍ଡି—କୃଷ୍ଣବିଂଡ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଗଣ୍ଡୀ—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ଡ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ; ପ୍ରଶସ୍ତ ଗଣ୍ଡ ଅଛୁ ଯାହାର)—
Gaṇḍī ହସ୍ତୀ; ହାତୀ—Elephant.

ଏଣୀ ଟେର୍ଇ ଗୁଡ ଗଲ ପର୍ ଜେ ବବେକ ଦେଲ ସଉଡ଼—
କବଚୂର୍ଯ୍ୟ. ଉତ୍ତରଗୋଗ୍ରହ, ଗୀତ ।

ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗଳା ଅନୁକରଣ)—ସୀମା—Boundary.

ଗଣ୍ଡୁ—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ଡ + ଉ)—
Gaṇḍu ୧ । ବର୍ତ୍ତି ଲାକୃତି ଉପାଧାନ; ମାଣ୍ଡି; ଉକିଆ—
1. A round pillow.
୨ । ହାଡ଼—2. Bone.
୩ । ଗୁଣ୍ଠି; ଗଣ୍ଠି—3. Knot; node; joint.
୪ । ତୈଳ—4. Oil.

ଗଣ୍ଡୁଆ—ଗାଦେ, (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗାଣ୍ଡୁଆ—
Gaṇḍuā A longish flat basket.

ଗଣ୍ଡୁକା—ସଂ. ବ. (ନାମ)—ଗଣ୍ଡୁକୀ (ଦେଖ)
Gaṇḍukī Gaṇḍakī (See)

ମହାଶରସ୍ତୋତ୍ରସ୍ତୁତା, ପୂରିତିଲାମସ୍ତୀ
ଗଣ୍ଡୁକାର ଘର ଉଡ଼ା ରୁଣ୍ଡୀରୁତ ଅସି—ଉଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

ଗଣ୍ଡୁ—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ଡ + ଉ) —ଗଣ୍ଡୁ (ଦେଖ)
Gaṇḍū Gaṇḍu (See)

ଗଣ୍ଡୁପଦ—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ଡୁ + ପଦ)—ଜଆ; ମଞ୍ଜୁଲଢା—
Gaṇḍūpada Earthworm.

ଗଣ୍ଡୁପଦୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଣ୍ଡୁପଦ + ଷ୍ଟ୍ରୀ. ଈ)—କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଆ—
Gaṇḍūpadī Small earthworm.

ଗଣ୍ଡୁଭବ—ସଂ. ବ—ସୀସା ଧାତୁ—
Gaṇḍūbhaba Lead (Apte).

ଗଣ୍ଡୁଳ—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ଡୁ + ଳ)—ବକ୍ର—
Gaṇḍūla Crooked; bent.

ଗଣ୍ଡୁଷ—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ଡୁ ଧାତୁ + ଉଷ)—
Gaṇḍūsha ୧ । ହସ୍ତତଳ; କରତଳ; ହାତର ତାଲୁ—
1. The palm of hand.
୨ । କଳେ ପାଣି; ମୁଖପୂର୍ତ୍ତି ଜଳ—
2. A mouthful of water.
୩ । ଘୋଷେ ପାଣି; ଏକ ଘୋଷ ଜଳ; ଗୋକର୍ଣ୍ଣୀକୃତ ହସ୍ତରେ ସମ୍ଭରିବା ଜଳ—
3. A handfull of water.
୪ । ଚଳୁ; ଭୋଜନର ଆଦ୍ୟ ଓ ଶେଷରେ ବ୍ରାହ୍ମଣାଦି ବର୍ଣ୍ଣତ୍ରୟର ମନ୍ତ୍ରୋଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ ମୁହଁରେ ଶୋଷିବା ଜଳ—
4. Water sipped before and after a meal by the 3 higher castes amongst the Hindus.
୫ । କରାଙ୍ଗୁଳି—5. Fingers of the hand.
୬ । ହସ୍ତୀର ଶୁଣ୍ଡାଗ୍ର—
6. The tip of an elephant's trunk.
୭ । (ବୈଦ୍ୟକ) ତୈଳପ୍ରଭୃତି ସ୍ନେହ ଦ୍ରବ୍ୟ ଓ କ୍ଷାରକଷାୟାଦି ଦ୍ରବ ଦ୍ରବ୍ୟଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତମରୂପେ ମୁଖ ପୂରଣ କରିବା (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ. କଲ୍ପଦ୍ରୁମ)—
7. Filling up of the mouth with medicinal decoction.

ଗଣ୍ଡୁଷା—ସଂ. ବ—(ଗଣ୍ଡୁଷ + ଆ) ଗଣ୍ଡୁଷ (ଦେଖ)
Gaṇḍūshā Gaṇḍūsha (See)

ଗଣ୍ଡେଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଅପରଜଆତୀ ବାଳକାକୁ ଦିଆ ଯିବା ନାମ—1. A name given to an 'Aparatiāṇi' girl.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ପ	ଉଅ	ଉ୍ଚ
ଂ	ଃ	ଓ	ରୁ	ଲୁ	ପ୍ଟ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

୨ । ୪ର୍ଥ ଗର୍ଭଜାତ କନ୍ୟାକୁ ଦିଆ ଯିବା ନାମ—
2. A name given to the 4th daughter

ଗଣ୍ଡୋପଲ—ସଂ. ବି.— (ସ. ଯ. ତତ୍ପୁ; ଗଣ୍ଡ + ଉପଲ)—କରକା;
Gaṇḍopala କୁଆପଥର—Hail-stone.

ଗଣ୍ଡୋଳ—ସଂ. ବି.—(ଗଣ୍ଡ ଧାତୁ = ଛରଚ ଦେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅଳ)—
Gaṇḍola ୧ । ଗୁଡ଼—1. Molasses; raw sugar.
୨ । ପାଟରେ ସମ୍ଭାଇବା ପରିମିତ ବସ୍ତୁ; ଗ୍ରାସ—
2. A mouthful.

ଗଣ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଗଣ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—୧ । ଗଣତୀପୃ; ସଂଖ୍ୟା
Gaṇya କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—1. Fit to be counted.
୨ । ବିବେଚନୀପୃ—2. Fit to be considered or taken into account.
୩ । ଗ୍ରାହ୍ୟ—3. Acceptable.
୪ । ପ୍ରଧାନ—4. Chief; principal.

ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ସଷ୍ଠୀତତ୍ପୁର ଶବ୍ଦ; ଗଣ୍ୟ + ମାନ୍ୟ)—ମାନନୀପୃ;
Gaṇyamānya ସମ୍ମାନିତ; ଉଦ୍ର (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Respectable (person).

ଗତ୍—ଦେ. ବି. (ସଂ ଗତ୍ତ)—୧ । ଘଡ଼ି; ଗୀତ ନ ଥାଇ ତବଲାର ଗତ୍ତ—
Gat 1. Fixed form of instrumental music.
ସତ୍ ୨ । ସଙ୍ଗୀତରେ ସା: ରି: ଗା: ମା: ପା: ଧା ନି: ସ୍ୱରର ଗତ୍ତ—
ପାଁସ୍ ମାତ୍ର—2. Fixed note in music.
୩ । କୌଣସି ସଙ୍ଗୀତ ବୋଲ୍ଲ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ତହିଁର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ତ୍ରିଗିଣୀର ପ୍ରଣାଳୀ ବା ସ୍ୱର—
3. A set note for a song.
୪ । ଢଙ୍ଗ; ପ୍ରଣାଳୀ—4. Manner; way.
୫ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରଣାଳୀ; ବଦ୍ଧ ନିୟମ—
5. Set or fixed rule; routine.
୬ । ଅଭ୍ୟାସ—6. Habit.
୭ । ଗଅତ୍ (ଦେଖ)
7. Ga-at (See)

ଗତ୍ ଗତ୍ ହେବା (ଉକ୍ତି)—ଦେ. କ୍ରି.—ଗଳା ମଧ୍ୟରେ ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥର
Gat gat hebā ଦୋଷରୁ ବା କଫ ଜମିବାରୁ ଗଳୁ ଜଣାଯିବା; (ଓଠ୍ଟ) ଗଲ୍‌ଗଲ ହେବା—(the throat) To feel an itching sensation or irritation due to eating bad things or due to presence of phlegm.

ଗତ୍‌ଗତେଇବା (ଉକ୍ତି)—ଦେ. କ୍ରି.—ଗତ୍ ଗତ୍ ହେବା (ଦେଖ)
Gatgatēibā Gat gat hebā.

ଗତ—ସଂ. ବିଣ. (ଗମ୍ ଧାତୁ = ଯିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Gata ୧ । ଶେଷରେ ଘଟିଥିବା—1. Last.
(ଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅତୀତ—2. Past.
(ଆଗତ—ବିପରୀତ) ୩ । ମୃତ—3. Dead; gone forever; departed; deceased.
୪ । ପ୍ରସ୍ଥିତ; ଯେ ଯାଇଅଛି—4. Gone; departed.
୫ । ପତିତ (ଯଥା—ଆପତ୍-ଗତ; ଭୂମିଗତ)—
5. Fallen into.

ବଜ୍ର ଠାରୁ ନଖୁର ଖାସ ମାନ୍ର ଘାତ;
ଘାଇ ସେ ହଡ଼ସ୍ଥ ରୁନ୍ଧିକ ହେଲ ଗତ । ବୃଷ୍ଣିଦ୍ର ମହାଭାରତ, ବନ ।

୬ । ସମାପ୍ତ—6. Finished.
୭ । (+କର୍ମ. ତ)—ପ୍ରାପ୍ତ; ଉପସ୍ଥିତ (ଯଥା—ଗତାନ୍ତ)—
7. Reached; arrived at.
୮ । (+କର୍ମ. ତ)—ଜ୍ଞାତ—8. Known.
୯ । (ସମାସରେ) ଅଧିକ ହୋଇଥିବା; ଅଗ୍ରସର ହୋଇଥିବା—(ଯଥା—ଗତବସ୍ତୁ)—9. Advanced.
୧୦ । ସ୍ଥିତ—(ଯଥା—ଉଦରଗତ ବାୟୁ—
10. Situated in; being in.
୧୧ । ସମ୍ବନ୍ଧୀପୃ—(ଯଥା—ଜାତିଗତ ବିଷୟ)
11. Relating to.
୧୨ । ପ୍ରାପ୍ତ—(ଯଥା—ହସ୍ତଗତ)
12. Acquired.
୧୩ । ଅତିବାହିତ; ଅତିକ୍ରାନ୍ତ—
(ଯଥା—ଗତଶୈଶବ, ଗତଯୌବନ)
13. Elapsed.
୧୪ । ଉଭେଇ ଯାଇଥିବା—14. Disappeared.
୧୫ । (ଅମୁକ) ଠାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ—
(ଯଥା—ଭାବଗତ ଜୀବନ; ପ୍ରାଣଗତ ସ୍ନେହ)
15. Concentrated on.
୧୬ । ନଷ୍ଟ—(ଯଥା—ଗତାସୁ, ଗତାଶ)
16. Lost.
୧୭ । ଦୂରୀଭୂତ—(ଯଥା—ଗତକ୍ରମ)
17. Removed.
୧୮ । ବିନଷ୍ଟ; କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ—(ଯଥା—ଗତକଲ୍ମଷ)
18. Destroyed.

ସଂ. ବି. (+ଗତି. ତ)—୧ । ଗମନ; ଯିବା—1. Going.

ଗତ ମନ ମନ କମ୍ପନ ଅପଗମନ ପନ ପନ । ଉତ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

୨ । ଗତି—2. Motion.

ଗତ ଆଗତ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗତ + ଆଗତ)—ଗତାଗତ (ଦେଖ)
Gata āgata Gatāgata (See)

ଗତ ଅଗତ ହେଲଅଟେ ଜଣି । ଉତ୍ତ. କୋଣ୍ଡୁରାଣ୍ଡୁଦଣ୍ଡ ।

ଗତକଥା—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଗତ + କଥା)—୧ । ଅତୀତକାଳର ଗଳ୍ପ—
Gatakathā 1. Tales of past times.
୨ । ପ୍ରାଚୀନ ଆପ୍ତବାକ୍ୟ—2. Old sayings.
୩ । ଅତୀତ ବିଷୟ—3. Past matter.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଗତ କରିବା (ସମସ୍କୃ)—ଦେ. କ୍ରି—(ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମସ୍କୃ) ଅତିବାହିତ କରିବା; Gatakaribā (ବେଳ) ଗଡ଼ାଇବା; ବିତାଇବା— To let (time) pass.

ଗତକଲ୍ମଷ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ+କଲ୍ମଷ)— Gatakalmasha ୧ । ପ୍ରାପ୍ତିତ୍ତାଦିଦ୍ୱାରା ଯାହାର ପାପ କ୍ଷୟ (ଗତକଲ୍ମଷା—ସ୍ତ୍ରୀ) ହୋଇଅଛି—1. Freed from sin by expiation or purification.

୨ । ଶୁଦ୍ଧୀକୃତ—2. Purified.

ଗତକଲ୍ୟ—ଦେ. ଅ—ଗଲ୍ଲକାଲି— Gatakalya Yesterday.

ଗତକ୍ୟ

ଗତକାଲି—ଦେ. ଅ—ଗତକଲ୍ୟ (ଦେଖ) Gatakāli Gatakalya (See)

ଗତକାଳୁଁ—ଦେ. ଅ—ଆଗରୁ; ପୂର୍ବରୁ— Gatakāluñ From before.

ଗତକାଳୁଁ ଯତ୍ନରେ ଥିଲେ ସେ ରଖାଇ । କୃଷ୍ଣଦି୍ୱ. ମହାଭାରତ. ଅଦ ।

ଗତକ୍ଲମ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ=ଦୂରୀଭୂତ+କ୍ଲମ=ଶ୍ରମ)— Gataklama ଯାହାର ଶାନ୍ତିଦୂର ହୋଇଅଛି; ବିଶ୍ରାନ୍ତ— (ଗତକ୍ଲମା—ସ୍ତ୍ରୀ) Refreshed with rest.

ଜପ କର ଅନ୍ତରେ କରୁଅଛ ହୋମ
ହୋଇଅଛ ତୁମ୍ଭେମାନେ ତ ଗତକ୍ଲମ । କୃଷ୍ଣଦି୍ୱ. ମହାଭାରତ. ଅଦ ।

ଗତଗାତ—ଦେ. ବି. (ଅନର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଦୃଶର)— Gatagāta ଘତଘାତ (ଦେଖ) Ghataghāta (See)

ଗତଚେତନ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ+ଚେତନା)— Gatachetana ୧ । ଗତଜୀବନ; ମୃତ—1. Dead. (ଗତଚେତନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ମୂର୍ଚ୍ଛିତ—2. Fainted away; deprived of consciousness

ଗତଜୀବ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ+ଜୀବ)— Gatajība ଗତପ୍ରାଣ (ଦେଖ) Gataprāṇa (See)

ଗତଜୀବନ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ+ଜୀବନ)— Gatajībana ଗତପ୍ରାଣ (ଦେଖ) Gataprāṇa (See)

ଗତତ୍ରପ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ+ତ୍ରପା)—ନିର୍ଲଜ୍ଜ— Gatatrapa Shameless. (ଗତତ୍ରପା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗତଦିନ—ସଂ. ଅ—ଗତଦିବସ (ଦେଖ) Gatadina Gatadibasa (See)

ଗତଦିବସ—ସଂ. ଅ—୧ । ଗତକାଲି— Gatadibasa 1. Yesterday.

୨ । ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଦିନ—2. Previous day.

ଗତପ୍ରତ୍ୟାଗତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଗତ+ପ୍ରତ୍ୟାଗତ; ପ୍ରଥମେ ଗତ ପରେ ପ୍ରତ୍ୟାଗତ)— Gatapratyāgata ଯେ ଯାଇ କର ଫେର ଆସିଅଛି— Returned after having gone to a place.

ଗତପ୍ରଭ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ+ପ୍ରଭା)— Gataprabha ଯାହାର ପ୍ରଭା ଅସ୍ତ ହୋଇଅଛି ବା ମଉଳି ଅଛି— (ଗତପ୍ରଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) Faded; obscured; bereft of splendour.

ଗତପ୍ରାଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ+ପ୍ରାଣ)— Gataprāṇa ୧ । ମୃତ—1. Dead. (ଗତପ୍ରାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ନିର୍ଜୀବ—2. Inanimate.

ଦ୍ରୋଣ ଗୁରୁ ରଥ ଉପରେ ଶସ୍ତ୍ର ତୋଳ
ଦେହରେ ମାତ୍ର ଥିଲେ ଗତପ୍ରାଣ ହୋଇ । କୃଷ୍ଣଦି୍ୱ. ମହାଭାରତ. ଅଦ୍ୟ

ଗତପ୍ରାୟ—ସଂ. ବିଣ. (ପ୍ରାପ୍ତଃ ଗତ)—ପ୍ରାପ୍ତ ଗତ ହୋଇଥିବା— Gataprāya Almost gone; nearly past. (ଗତପ୍ରାୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗତବୟସ୍କ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ+ବୟସ୍+କ)— Gatabayaska ବୃଦ୍ଧ—Advanced in age. (ଗତବୟସ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗତବୟା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ+ବୟସ୍; ୯ମା. ୧ବ)— Gatabayā ଗତବୟସ୍କ (ଦେଖ) (ଗତବୟସ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ) Gatabayaska (See)

ଗତବର୍ଷ—ଦେ. ଅ—୧ । ଗଲ୍ଲ ବରଷ; ପୂର୍ବ ବର୍ଷ— Gatabarsha 1. Last year.

୨ । କଥିତ ବର୍ଷର ପୂର୍ବ ବର୍ଷ—2. Previous year.

ଗତବୁଦ୍ଧି—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି+ଗତବୁଦ୍ଧି)— Gatabuddhi ଯାହାର ବୁଦ୍ଧି ଲୋପ ହୋଇଅଛି— One who has lost his senses.

ଗତବୈର—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ+ବୈର)— Gatabaira ଯାହାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶତ୍ରୁତା ଲୁପ୍ତ ହୋଇଅଛି; ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ମିଳାମିଶା ହୋଇଥିବା— Reconciled.

ଗତବ୍ୟଥ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ+ବ୍ୟଥା)— Gatabyathā ବେଦନାଶୂନ୍ୟ; ଯାହାର ବେଦନା କମି ଯାଇଛି— (ଗତବ୍ୟଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) Freed from pain.

ଗତଭର୍ତ୍ତୃକା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗତ+ଭର୍ତ୍ତୃ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)— Gatabhartṛukā ୧ । ପ୍ରୋଷିତଭର୍ତ୍ତୃକା; ଯାହାର ସ୍ୱାମୀ ବିଦେଶ ଯାଇଅଛି— 1. (woman) Whose husband has gone abroad.

୨ । ବିଧବା—2. Widowed.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଯ୍ୟ	ତ୍ର	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୠ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

ଗତଯୌବନ—ଫ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ + ଯୌବନ)—
Gatajaubana
ଗତଯୌବନା } ସ୍ତ୍ରୀ.
ଗତଯୌବନୀ }
ଯାହାର ଯୁବାବସ୍ଥା ଅତୀତ ହୋଇଅଛି—
Old; past youth; advanced in years.

ଗତର—ଗ୍ରା. ବ. (ଫ. ଗାଡ଼ ;)—ଦେହ; ଶରୀର; ଅଙ୍ଗ—
Gatara
ଗତର
Body; limbs.

ଗତର ଖଟିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—୧ । ଶାରୀରିକ ପରିଶ୍ରମ କରିବା; କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆପଣା ଦେହକୁ ଖଟାଇବା ବା ଲଗାଇବା—1. To exercise one's limbs; to exert ones self.
Gatara khaṭibā
ଗତରଖାଟା

୨ । ସର୍ବଦା ଘାଇଟ କରିବା; ଦାସ ପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
2. To work like a slave.

୩ । ଗୃହର ମାଡ କର୍ମମାନ କରିବା—
3. To perform menial domestic works.

ଗତର ଖଟେଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—୧ । ଗତରଖଟିବା ୨ (ଦେଖ)
Gatara khaṭeibā
1. Gatarakhaṭibā 2 (See)

ମୁଁ କ'ଣ ଗତର ଖଟେଇବି—ଫକୀରମୋହନ. ଚଲ୍ଲିକ୍ତ ।

୨ । ଅନ୍ୟକୁ ଶ୍ରମସାଧ୍ୟ କର୍ମ କରାଇବା—
2. To set a person on a hard work

ଗତରଖିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ (ଗାଳି) ପୁଂ (ଯେ ଆପଣା ଦେହକୁ ଖାଇଅଛି)—
Gatarakhiā
ଗତରଖେଗୋ
ଦେହଖିଆ; ଦେହଖାଉ; ଅଙ୍ଗଖାଉ—
One who has lost his limbs.

ଗତରପୋଷା—ଗ୍ରା. ବ—ଦେହ ଧାରଣ—
Gataraposhā
The maintenance of the body.

ବିଣ—ଦେହଚୁଙ୍ଗା; ଶ୍ରମବିମୁଖ; ସୁସ୍ତୀ—
Lazy; avoiding work.

ଗତରସ—ଫ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ+ରସ)—ମାରସ; ରସହୀନ—
Gatarasa
Sapless.

ବଲଷ ହର ନାମଙ୍କ ମାଧୁଙ୍କ ଘରର ସବଳ ଗତରସ—ବିଦ୍ୟୁତ୍ପର୍ଯ୍ୟ. ସ୍ୱଗାତ ।

ଗତରା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଫ. ଗୋତ୍ର)—ଗୋତ୍ର—
Gatarā
Clan.

ଗତଲକ୍ଷ୍ମୀକ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ+ଲକ୍ଷ୍ମୀ+କ)—
Gatalakshmīka
(ଗତଲକ୍ଷ୍ମୀକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୧ । ଯାହାଠାରୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଖସିଅଛି—
1. Bereft of wealth or affluence; impoverished.

୨ । ଯାହାର ଶୋଭା ନଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି—
2. Bereft of lustre; faded.

ଗତଶୈଶବ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ + ଶୈଶବ)—ଯାହାର
Gataśaiśaba
(ଗତଶୈଶବା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଶୈଶବାବସ୍ଥା ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଅଛି—
Past childhood.

ଗତଶୋକ—ଫ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ + ଶୋକ)—ଅଗତଶୋକ—
Gataśoka
(ଗତଶୋକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
Freed from grief.
ବ—ଅଶୋକ ଗଛ—
The Aśoka tree.

ଗତଶୋଚନ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ + ଶୋଚନା+ଅ)—
Gataśochana
(ଗତଶୋଚନା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଯାହାର ଶୋକ ଦୂର ହୋଇଅଛି—
Freed from grief.
ବ—ଗତ କଥା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅନୁତାପ—
Regret for past things; compunction.

ଗତଶୋଚନା—ଫ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ + ଶୋଚନା)—
Gataśochanā
ଗତଶୋଚନ (ଦେଖ)
Gataśochana (See)

ଗତଶ୍ରମ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ+ଶ୍ରମ) —ଗତକ୍ଲମ (ଦେଖ)
Gataśrama
(ଗତଶ୍ରମା—ସ୍ତ୍ରୀ)
Gataklama (See)

ଗତସଙ୍ଗ—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ + ସଙ୍ଗ)—
Gatasaṅga
୧ । ନିଃସଙ୍ଗ; ସଙ୍ଗରହିତ—
1. Free from company.

୨ । ଫଳକାମନାଶୂନ୍ୟ—
2 Free from desire for results.

୩ । ବିଷୟକାମନାରହିତ; ବିଷୟବାସନାମୁକ୍ତ—
3. Free from worldly desires or attachment.

୪ । ଫଳକାମନାବିଶିଷ୍ଟ; ପୂର୍ଣ୍ଣମନୋରଥ—
4. One who has realised his desires.

ଗତସତ୍ତ୍ୱ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ + ସତ୍ତ୍ୱ)—
Getasatwa
(ଗତସତ୍ତ୍ୱା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୧ । ମୃତ; ଗତପ୍ରାଣ—1 Dead.
୨ । ନୀଚ—2. Base; mean.

ଗତସନ୍ଦେହ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ + ସନ୍ଦେହ)—ଯାହାର
Gatasandeha
(ଗତସନ୍ଦେହା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ମନରୁ ସଂଶୟ ଦୂରୀଭୂତ ହୋଇଅଛି—
Freed from doubt; having the doubts cleared.

ଗତସନ୍ନକ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ + ସନ୍ନ + କ)—ଯେଉଁ
Gatasannaka
ହାତୀର ମଦବାରି ବହିବାର ସମୟ ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଅଛି—(an elephant) Out of rut.

ଗତସ୍ପୃହ—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ + ସ୍ପୃହା)—ଯାହାର କୌଣସି
Gataspṛuha
(ଗତସ୍ପୃହା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ବିଷୟରେ ବାସନା ନାହିଁ; କାମନାଶୂନ୍ୟ—
One who has renounced his desires; indifferent to worldly attachment.

ଗତସ୍ୟ ଶୋଚନା ନାସ୍ତି—ଫ. (ପ୍ରବଚନ)—ପଛ କଥା ଭାବିବା ବୃଥା—
Gatasya śochanā nāsti (a proverb) Let bygones be bygones; there is no use lamenting the past.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନ୍ଦା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନ୍ଦା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ପଥାନ୍ତରେ ଚହଁରି ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଦ ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଥୁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅର୍ଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖନ୍ତୁ ।

ଗତ ହେବା—ଦେ. ବ—୧ । (ବେଳ) ଗଡ଼ିଯିବା; (ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ) ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ହେବା—
Gata hebā
ଗତହଓୟା
1. (fixed time) To expire.
गतहोना ୨ । (ଶୁଭବାଚନ) ମୃତ ହେବା; ମରିବା—
2. (enphemism) To expire; to pass away; to die.

ଗତା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—୧ । ଶଗଡ଼ର ଯୁଆଳକୁ ପୁଇ ଦଣ୍ଡାର ଶେଷ ବନ୍ଧୁ ବା ଝୁଟ୍‌ମୁଣ୍ଡି ସହିତ ବାନ୍ଧିବାର କଡା ବା ଚମଦଉଡ଼ି—
Gatā
1. Rope for tying the apex of the two shafts of cart to the yoke.
୨ । ଚମ ବା କଡାଦଉଡ଼ିରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଝୁଟ୍‌ମୁଣ୍ଡି—
2. The apex of the two shafts of a cart securely tied to the yoke.

ଗତାକ୍ଷ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ + ଅକ୍ଷି)—
Gatāksha ୧ । ଅନ୍ଧ—1. Blind.
(ଗତାକ୍ଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହାର ଆଖି ଫଟି ଯାଇଅଛି—
2. One who has lost his eyes.

ଗତାଗତ୍—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗତାଗତ)—୧ । ଗୁପ୍ତ ପ୍ରଣୟ—
Gatāgat 1. Secret love.
୨ । ଗୁପ୍ତ ମିଳନ—2. Secret meetings.
୩ । ଗୁପ୍ତ ସହବାସ—3. Secret sexual intercourse.
୪ । ଗତାଗତ; ପରସ୍ପରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯିବା ଆସିବା ବା ସହବାସ—
4. Intercourse.

ଗତାଗତ—ସଂ. ବ. (ଗତ + ଆଗତ)—
Gstāgata ୧ । ଗମନାଗମନ; ଯିବା ଆସିବା; ଯାଆସ—
1. Coming and going.
ବାଳ ଗତାଗତ ଜଳ ହେଲ ଅଜଶତ୍—ଭାନୁ, ବୈଦେହୀଶବଳାସ୍ ।
୨ । ପରସ୍ପରଙ୍କର ବହୁବାର ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ ଓ ସହବାସ—
2. Constant mutual visits; constant intercourse.
୩ । ପରସ୍ପର ସ୍ଥାନ ପରିବର୍ତ୍ତନ—
3. Interchange of places
୪ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କର ଅନିୟମିତ ଗତି—
4. (astronomy) Irregular course of stars.
୫ । ଏକ ହାତରୁ ଅନ୍ୟ ହାତକୁ ଗତି ବା ହସ୍ତାନ୍ତରଣ—
5. Passing from hand to hand.
କାରକବାଣୀ ଉପରେ ହେଉ ହେବା ଫଳ
ଦଣ୍ଡରେ ବନ୍ଧାଇ ଦୋଳତ ନାସ୍ତିକେଳ—ଭାନୁ, କୋଶଳ୍ୟାନନ୍ଦସୁନ୍ଦର ।

ସ. ବଣ—୧ । ଯାତାୟାତ; ଯାଆସ କରୁଥିବା—
1. Coming and going.
୨ । ପ୍ରଥମେ ଯାଇ ପରେ ଫେରି ଆସିଥିବା—
2. Gone and come back.

ଗତାଗତ—ସଂ. ବ. (ଗତ + ଆଗତ)—ଗମନାଗମନ—
Gatāgati Coming and going; intercourse.

ଗତାଗତେ—କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ) ବ. ଓ ବଣ—ଗତାଗତ (ଦେଖ)
Gatāgate Gatāgata (See)
ପୃଥ୍ୱୀ ଅତ ପଞ୍ଚତତ୍ତ୍ୱ ବ୍ରହ୍ମ ଗତାଗତେ—ପ୍ରାତୀ, ଶିବସ୍ତୋତ୍ର ।

ଗତାଧି—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ + ଆଧି) — ୧ । ଚିନ୍ତାମୁକ୍ତ—
Gatādhi 1. Freed from anxiety.
୨ । ସୁଖୀ—2. Happy.
୩ । ରୋଗମୁକ୍ତ—
3. Cured; recovered from illness.

ଗତାନି ପତାନି—କ୍ରି. ଅ—୧ । ପରମ୍ପରାକ୍ରମେ; ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ—
Gatāni patāni 1. For generations.
୨ । ଅବଦ୍ଧମାନ କାଳରୁ—
2. From time immemorial.
(ଯଥା— ଗ୍ରାମ ଯାତ୍ରା ଗତାନି ପତାନି ଏଠାରେ ଚଳି ଆସୁଅଛି)

ଗତାନୁଗତ—ସଂ. ବଣ. (ଗତ + ଅନୁଗତ)—ଆଗର ବା ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବା ଶାସ୍ତ୍ରର ଅନୁସରଣକାରୀ—
Gatānugata Following precedents or custom.

ଗତାନୁଗତିକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ + ଅନୁଗତିକ)—
Gatānugatika ୧ । ଅନୁକାରୀ; ଅନୁବର୍ତ୍ତୀ—
(ଅନୁଗତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Imitating others.
୨ । ଲୌକିକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତର ଅନୁବର୍ତ୍ତୀ—
2. Walking in the path of custom.
୩ । ଯେ ନିଜେ ଆଗପଛ ବିଚାର ନ କରି ଅନ୍ୟର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତକୁ ଅନୁକରଣ କରେ—
3. Imitating the acts of others without thinking the pros and cons; following the examples of others blindly.
୪ । ଯେ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ସମଘଟଣା ଅନୁସାରେ କର୍ମ କରେ—
4. Following precedents.
[ଦ୍ର—ଗତାନୁଗତିକ ନ୍ୟାୟ—ଦେଖାଶିଖା ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ନ୍ୟାୟ । ନିଜେ ଆଗପଛ ବିଚାର ନ କରି କର୍ମା କୌଣସି ବିଷୟର ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ ବିବେଚନା ନ କରି ଅନ୍ୟର ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ କଥା ବା କାର୍ଯ୍ୟ ଅନୁସାରେ ଚଳିଲେ ଏହି ନ୍ୟାୟର ଉଲ୍ଲେଖ ଦିଆଯାଏ ।]

ଗତାନୁଶୋଚନ—ସଂ. ବ. ଓ ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ + ଅନୁଶୋଚନ)—
Gatānusochana ଗତଶୋଚନ (ଦେଖ)
(ଗତାନୁଶୋଚନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Gatasochana (See)

ଗତାନୁଶୋଚନା—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ + ଅନୁଶୋଚନା)—
Gatānusochanā ଗତଶୋଚନ (ଦେଖ)
Gatasochana (See)

ଗତାନ୍ତ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ + ଅନ୍ତ)—ଯାହାର ମୃତ୍ୟୁକାଳ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଅଛି—
Gatānta One whose end is arrived.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ବସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଙ୍କ	ଜ୍ଞ

ଗତାୟାତ—ସ. ବ ଓ ବଣ—(ଗତ+ଆୟାତ)—ଗତାଗତ—
Gatāyāta Coming and going.

ଗତାୟୁ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ଗତାୟୁଃ)—ଗତାୟୁଃ (ଦେଖ)
Gatāyu Gatāyuḥ (See)

ଗତାୟୁଃ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ+ଆୟୁଃ)—୧ । ମୁମୂର୍ଷୁ—
Gatāyuḥ 1. One whose death is imminent; dying; moribund.

୨ । ଯାହାର ପରମାୟୁ ଶେଷ ହୋଇଅଛୁ; ଅଳ୍ପାୟୁଷ—
2. One who will meet premature death.

୩ । ମୃତ—3. Dead.

୪ । ଅତିବୃଦ୍ଧ—4. Very old.

ଗତାର୍ତ୍ତବା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ+ଆର୍ତ୍ତବ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Gatārttabā ୧ । ବୃଦ୍ଧା ସ୍ତ୍ରୀ; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଋତୁସ୍ରାବ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଅଛୁ—1. Old (woman); whose menstrual flow has stopped.

୨ । ବନ୍ଧ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀ; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଋତୁଫଳ ହୁଏ ନାହିଁ—
2. Barren (woman).

ଗତାର୍ଥ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ+ଅର୍ଥ)—
Gatārtha ୧ । ଯାହାର ପ୍ରୟୋଜନ ସିଦ୍ଧ ହୋଇଅଛୁ; ସିଦ୍ଧାର୍ଥ—
1. One who has attained his aim.

୨ । ଧନଘ୍ନ ହୋଇଥିବା—2. Impoverished.

ଗତାଲସ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ+ଆଲସ)—
Gatālasa ୧ । ନିରଳସ; ଆଳସ୍ୟଘ୍ନ—1. Not lazy.
(ଗତାଲସା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଚଞ୍ଚଳ; ଅସ୍ଥିର—2. Restless; brisk.
ଗତାଲସ ନାଟଯନ୍ ଜନ୍ତୁଘଃ । ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ ଜଗୋପ୍ତଚର୍ଯ୍ୟୁ. ଗ. ଗୀତ ।

ଗତାସୁ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ+ଅସୁ)—୧ । ଗତପ୍ରାଣ; ମୃତ—
Gatāsu 1. Dead.

୨ । ନିର୍ଜୀବ; ଯାହାର ପ୍ରାଣ ଗଲ୍ଲଣି—2. Lifeless.

ଗତି—ସ. ସ୍ତ्री. (ଗମ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି; ଭୁଲ. ଇଂ. ଗେଇଟ୍)—
Gati ୧ । ଗମନ—1. Act of going; pace.

୨ । ସଞ୍ଚାଳ; ଚଳନ—2. Motion; rotation; course.

୩ । ଗମନର ପ୍ରଣାଳୀ; ଚାଲିବାର ଢଙ୍ଗ—3. Gait.

୪ । ଜୀବନଯାତ୍ରା—4. Course of life; mode of life.

୫ । ଯାତ୍ରା—5. March; procession.

୬ । ଅବସ୍ଥା—6. Condition.
ଗୁରୁଜନ ଉତ ଜାଣିଲେ ତ ଗତ । ଜଦସୂର୍ଯ୍ୟ, ଜଗୋପ୍ତଚର୍ଯ୍ୟୁ ତ. ଗୀତ ।

୭ । ଜ୍ଞାନ—7 Knowledge; wisdom.

୮ । ଜାଣିବା—8. Knowing.

୯ । ଅଗ୍ରସର ହେବା—9. Onward progress.

୧୦ । ଫଳ; ପରିଣାମ—10. Result; issue.
ଦଣ୍ଡର ଭେଦଙ୍କର ସେ ଗତ ବୁଝର । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ ବନ ।

୧୧ । ପ୍ରକାର; ସ୍ୱରୂପ—11. Nature.

୧୨ । ଘଟଣାକ୍ରମ—12. Course of events.

୧୩ । ପ୍ରାପ୍ତି—13. Attainment.

୧୪ । ପ୍ରସ୍ଥାନ; ପ୍ରସ୍ଥାଣ—14. Departure.

୧୫ । ନିରନ୍ତରତା—15. Continuance.

୧୬ । (+ଅଧ୍ୱକରଣ. ଇ)—ପଥ; ଯିବାରମାର୍ଗ; ବାଟ—
16. Path; way; passage; course.

୧୭ । (+କରଣ. ଇ)—ଅବଲମ୍ବନ; ଆଶ୍ରୟ—
17. Refuge; recourse, resort; shelter; assylum.

୧୮ । (+କରଣ. ଇ)—ଉପାୟ—
18. Means; expedient.
କାହିଁରେ ମନ ସମ୍ପୂ. ପ୍ରସନ୍ନ ହେଇ ନାହିଁ,
କହ ଏଥିକ କେହିଁ ଗତ କରେ । କବସମ୍ରାଟ୍. ସଙ୍ଗୀତ ।

୧୯ । ପ୍ରମାଣ—19. Proof; evidence.

୨୦ । ଭାଗ୍ୟ—20. Fortune; fate.

୨୧ । ଦୁଃଖ ଓ ପାପାଦରୁ ମୁକ୍ତି—
21. Release from pain or sin.

ଏ ଗୁରୁଙ୍କର ଗତା କେବେ ନାହିଁ ତତ୍ତ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ ।

୨୩ । ପ୍ରବେଶ—23. Access; entrance.
(ଯଥା—ଅବାରିତଗତ୍ତ ।)

୨୪ । ସ୍ଥିତି; ସ୍ଥାନ—24. Position; station; situation.

୨୫ । ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କର ଦୈନିକ ଚଲନ—
25. Diurnal motion of stars and planets on their orbits.

୨୬ । ଭଗନ୍ଦର ରୋଗ—26. Fistula.

୨୭ । ନଳୀ ଘା; ପୂଜ ବୋହୁଥିବା ଘା—
27. Running wound or sore; sinus.

୨୮ । ମୃତ୍ୟୁପରେ ପୁନର୍ଜନ୍ମ—28. Transmigration of soul; metempsychosis.

୨୯ । ଅଭିପ୍ରାୟ—29. Intention.
ମୋହତତ ଜାଣି ଦିଅ ନୁଆଇଁ । ଉଷ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

୩୦ । ମନୋଭାବ—3. Thought.
ସେ ଗତକ ଜଣଣ ମୁ ଭବରେ
ପକାଇଲେ ବଜନ ଭାର ପରେ । ଉଷ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

୩୧ । ଢଙ୍ଗ; ସ୍ଥିତି—31. Mode; manner.
ଏଣୁ ଭୋହର ଗତ ମୁହିଁ,
ତୋ ମାୟା ବଳେ ନ ଜାଣଇଁ । ଜଜନାଥ. ଭଗବତ ।

୩୨ । ଜୀବନର ଅବସ୍ଥା (ଯଥା—ଶୈଶବ, ଯୌବନ; ଜରା)—
32. A stage or period of life.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତ୍ତର ୧ ଚଉଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେବ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଁତ ତୋଳସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦଲେ ସେବେ ଏ ଭୂଖାଦୋଖରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାକ୍ରମେ ଉହ୍ୟ ବସ୍ତ୍ରତ ୨ ବା ୧ ଚଉଁତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଦବେ; 'ଭୂମ' ନ ମିଳଲେ 'ଭୂମ' ଖୋଦିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଖୋଦିବେ; 'ଅର୍ଜୁନ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ଖୋଦିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଖୋଦିବେ ।

୩୩ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଅଲଂ, ଉରସ୍, ନମସ୍, ବହିସ୍, ପୁରସ୍ ଆଦ ଅବ୍ୟୟ ପଦ କୌଣସି କ୍ରିୟା ବା କ୍ରିୟାବାଚକ ବିଶେଷ୍ୟ ଆଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ କରିବା ଅବସ୍ଥା (ଯଥା— ନମସ୍କାର; ବହିଷ୍କରଣ)—33. (grammar) A term used when prepositions and some other adverbial expressions are connected with the tenses of a verb or verbal derivatives to form words.

୩୪ । ଜନ୍ମକାଳରେ ଶିଶୁର ଅବସ୍ଥା; ଶିଶୁ ମାତୃଗର୍ଭରୁ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେଲା ବେଳେ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଥାଏ—34. The position of a child at birth.

ଦେ. ବ.—ଗତ୍ୟନ୍ତର; ଉପାୟାନ୍ତର — Alternative way; other means.

ନଦ ନଦନ ଦେନା, ଦ୍ରୋଣରେ ନୂହେ ଜନ୍ମା, ଉତ୍ପତ୍ତୀଲାଜି ସେବେ ଗତ ଥିବ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଗୋପ୍ତ ଚମ୍ପୂ ।

ଗତିକ—ସ୍ତ୍ର. ବ. (ଗତି+କ)—୧ । ଗତି— Gatika 1. Motion.

୨ । ଗମନ—2. Going.

୩ । ଅଭିଶାପ—3. Curse.

୪ । ଅବସ୍ଥା—4 Condition

୫ । ଆଶ୍ରୟ—5. Refuge; assylum

ଦେ. ବ.—୧ । ଗୃହିତଲକ୍ଷଣ— ଗତିକ 1. Mood of life.

(ବେଗତିକ—ଉପଯୁକ୍ତ) ୨ । ଜୀବନଯାତ୍ରା—2. Livelihood.

୩ । ନିର୍ବାହ—3. Continuance.

୪ । ରୀତି—4. Mode; method.

୫ । ଅବଲମ୍ବନ—5. Resort; recourse.

ଗତିକର—ସ୍ତ୍ର. ବିଶ. ପୁ—(ଗତି+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— Gatikara ୧ । ଯେ ଜୀବକୁ ଗତି ବା ମୁକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରେ; (ଗତିକରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ମୁକ୍ତିଦାତା—1. Saviour; redeemer.

୨ । ଯେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁର ଗତି କରାଏ— 2. That which makes or produces motion

ଗତିକୃଷ୍ଣ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—୧ । (ଭକ୍ତାର୍ଥ) ଜୀବର ଗତିଦାତା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ— Gatikṛushṇa 1. God Krushna; The Redeemer.

୨ । ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମବିଶେଷ— 1. A name given to males.

ଗତିଗୋଚର—ଦେ. ବ.—(ଅନାର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟା ସତ୍ତର) ଅବସ୍ଥିତି— Gatigochara Existence.

(ଯଥା—ଶତ୍ରୁମାନେ ମୋର ଗତିଗୋଚର ରହି ଦେବେ ନାହିଁ) ।

ଗତିଦାୟୀ—ସ୍ତ୍ର. ବିଶ. (ଗତି+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)— Gatidāyī ଗତିକର (ଦେଖ) (ଗତିଦାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Gatikara (See)

ଗତିବିଧି—ଦେ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗତି+ବିଧି)—୧ । ମୁକ୍ତିର ଉପାୟ— Gatibidhi 1. Means of salvation.

୨ । କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ; କ୍ରିୟାକଳାପ—2. Mode of life; conduct.

୩ । ଗମନାଗମନ—3. Intercourse.

୪ । ଗୃହିତଲକ୍ଷଣ; ଭଙ୍ଗିଭାଙ୍ଗି—4. Movements.

(ଯଥା—ସେନାପତି ଦୁର୍ଗଶିଖରରେ ଠିଆ ହୋଇ ବିପକ୍ଷ ପକ୍ଷର ଗତିବିଧି ଲକ୍ଷ କରୁ ଅଛନ୍ତି ।)

ଗତିଭଙ୍ଗ—ସ୍ତ୍ର. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗତି+ଭଙ୍ଗ)—ଗତିରୋଧ (ଦେଖ) Gatibhaṅga Gatirodha (See)

ଗତିମାନ୍—ସ୍ତ୍ର. ବିଶ. ପୁଂ.—(ଗତି+ମତ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ଗତି Gatimān କରୁଥିବା—1. Moving; in motion.

(ଗତିମତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯାହାର ଘାଆରୁ ପୂଜ ବୋହୁ ଅଛି— 2. Having running sores.

ଗତିମୁକ୍ତି—ସ୍ତ୍ର. ବ. (ଏକାର୍ଥକ ସତ୍ତର ଶବ୍ଦ; ଗତି+ମୁକ୍ତି)— Gatimukti ୧ । ସଦ୍ଗତି; ସମ୍ୟକ୍ ଉଦ୍ଧାର— 1 Redemption.

୨ । ଜୀବନକୁ କଷ୍ଟ ବା ଯାତରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା— 2. Salvation.

ଗତିରୋଧ—ସ୍ତ୍ର. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗତି+ରୋଧ)—ଗତିରେ ବିଘ୍ନ; Gatirodha ଅଗ୍ରସର ବା ଗମନକ୍ରିୟା ବନ୍ଦ ହେବା ବା କରିବା; ପଥରୋଧ—Stoppage of movement; detention.

ଗତିଲା—ସ୍ତ୍ର. ବ. (ଗତି+ଲା ଧାତୁ+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ନଦୀ— Gatilā 1. A river.

୨ । କ୍ରମ—2. Series; succession.

ଗତିଶକ୍ତି—ସ୍ତ୍ର. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ଗତି+ଶକ୍ତି)—ଚଳଚ୍ଛକ୍ତି— Gatiśakti Power of movement.

ଗତିଶକ୍ତିରହିତ—ସ୍ତ୍ର. ବିଶ. (ଅସ୍ତ୍ୟା ତତ୍ପୁ; ଗତିଶକ୍ତି+ରହିତ)— Gatiśaktiaahita ୧ । ଗତି କରିବାର ଶକ୍ତି ଯାହାର ନାହିଁ;ନିଶ୍ଚଳ- 1. Destitute of locomotion.

୨ । ନିରୁପାୟ—2. Helpless.

ଗତିଶକ୍ତିହୀନ—ସ୍ତ୍ର. ବିଶ—ଗତିଶକ୍ତିରହିତ (ଦେଖ) Gatiśaktihīna Gatiśaktirahita (See)

ଗତିହୀନ—ସ୍ତ୍ର. ବିଶ—୧ । ଗତିଶକ୍ତିରହିତ (ଦେଖ) Gatihīna 1. Gatiśaktirahita (See)

୨ । ଅଗତିକ— Having no other alternative.

ଗତେ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) (ଗତି ବା ଗତ ଶବ୍ଦର ଅସ୍ତ୍ୟା ବା ୭ମୀ Gate ବିଭକ୍ତି ରୂପ)—.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍ମ	ଉଅ	ଓ
୦୬	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ତ୍ୟ	ଇଅ	ଔ	ନ୍

୧ । ଗତି ଦ୍ୱାରା—1. By the movement of.

ଦାନ ନ ଦେବ ବଡ଼ ହସ୍ତେ
ମର୍ଥ-ନ ସିବ ପାଦଗତେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ—2. Inside.

ବର୍ଣ୍ଣନ-ଉନ୍ମ-ବାଦ୍ୟ ଘେତେ
ଶୁଣିଲ ବଣୀ ରବ୍ଧଗତେ । ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଗତୋତ୍ସାହ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗତ + ଉତ୍ସାହ)—
Gatotsāha (ଗତୋତ୍ସାହା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୧ । ଦ୍ୱତୋତ୍ସାହ—1. Dejected; dispirited; disheartened.

୨ । ନିରୁତ୍ସାହ—2. Discouraged.

ଗତ୍ତର—ସଂ. ବିଣ. (ଗମ୍ ଧାତୁ + ଶୀଳାର୍ଥେ ତର)—
Gattara ଗତ୍ୱର (ଦେଶ) Gatwara (See)

ଗତ୍ୱର—ସଂ. ଜିଣ. (ଗମ୍ ଧାତୁ + ଶୀଳାର୍ଥରେ ବର୍)—
Gatwara (ଗତ୍ୱରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଗତ୍ୱରତା—ବ)

୧ । ଗମନଶୀଳ—1. Moving by nature.

୨ । ଗତିବିଶିଷ୍ଟ—2. Moving.

୩ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଗତିବିଶିଷ୍ଟ—
3. Having swift motion.

୪ । ବିନଶ୍ୱର—4. Perishable.

୫ । ଅସ୍ଥାୟୀ; ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ—5. Changeable.

୬ । ଅଚିରସ୍ଥାୟୀ—
6 Transity; transient, temporary; passing.

୭ । ଅସ୍ଥିର—7. Unstable; restless.

ଗତ୍ୱର—ଦେ. ବ—ପ୍ରାଚୀନ ଅର୍ଣ୍ଣବ ପୋତବିଶେଷ—
Gatwarā (ଜଗବନ୍ଧୁ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ)
A kind of sea-going vessel of old days.

ଗଦ୍ରା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
Gadrā

୧ । ଗୁଡ଼ ରଖିବାର ଚଉଡ଼ାମୁହାଁ ବଡ଼ ମାଠିଆ—
1. A wide-mouthed jug for storing molasses.

୨ । ଆଖୁ ଦୋରୁଅ ରଖିବାର ପାତ୍ର ବା ମାପବିଶେଷ—
2. A peculiar pot for keeping or measuring sugarcane-juice.

ବିଣ. (ଭୁଲ. ହି. ଗଦ୍ଦର୍) — ଦର ପାଚିଲା ଫଳ—
Half-ripe (fruit).

ଗଦ୍ଧା—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବିଣ—
Gadhā (ସଂ. ଗର୍ଦ୍ଦଭ; ଭୁଲ. ହି. ଗଦହା)—
ଗଧା; ଅକର୍ମଣ୍ୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Useless; worthless (person).
ଦ୍ର—ଗଧ—Ass.

ଗଦ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । କହିବା—
Gada (root) 1. To speak; to say.

୨ । ମୁଖରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା—2. To relate.

୩ । ସଂଖ୍ୟା କରିବା—3. To enumerate.

୪ । ପୀଡ଼ିତ ହେବା—
4. To ail; to be sick; to feel pain.

୫ । ଘଡ଼ଘଡ଼ ମାରିବା—5. To thunder.

ଗଦ—ସଂ. ବି. (ଗଦ ଧାତୁ + ଅ)—
Gada

୧ । (+ କର୍ମ. ଅ) ରୋଗ ପୀଡ଼ା—
1. Disease; sickness; illness.

୨ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ସାନ ଭାଇ—
2. Younger brother of Śrīkṛushṇa.

୩ । (+ ଭାବ. ଅ) କଥନ; କହିବା—
3. Speaking.

୪ । ବାକ୍ୟ —4. Speech; sentence.

୫ । (+ କରଣ. ଅ) ବିଷ—5. Poison.

୬ । (କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଘଡ଼ଘଡ଼—6. Thunder.

ଦେ. ବ. (ସଂ. ଅଗଦ)—

୧ । ସାପ କାମୁଡ଼ା ଓ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଉଦର ରୋଗର ମହୌଷଧ-ବିଶେଷ; ଏକ ପ୍ରକାର ସ୍ଥଳର ସୁଗନ୍ଧ ବେର—
1. Sweet-scented root of a plant used as antidote against infantile diarrhoea and serpent-bite.

ମରମେ ଗଲା ଉଙ୍କ ବାଣି, ଭକ୍ଷା ନ ଦେଇ ଗଦ ଥଣି ।
ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

[ଦ୍ର—ଗଦ ନାନା ପ୍ରକାର ଯଥା—କେଦାର, ରକ୍ତକେଦାର, ନୀଳକଣ୍ଠ, ପଦ୍ମକେଦାର, କୁମୁଦାକର, ପରଶୁକେଦାର, ବାଇଁଶପତ୍ରିଆ ଇତ୍ୟାଦି ।]

୨ । ମହୌଷଧ—
2. Specific; antidote; medicament.

ଅଉସ୍ତ ଗଲ ମୋର ପଦ, ନିଗୁଣ ବଲ୍ଲ ମୁଁ ଗଦ ।
ପ୍ରାଚୀ. ଜଗନ୍ନାଥମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଗଦଗଦ—ସଂ. ବି. (ଗଦ୍ ଧାତୁ = କହିବା + ଗଦ, ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Gadagada ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଉଚ୍ଚାରଣ—Indistinct utterance.

ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଗଦ୍‌ଗଦ) —୧ । ଆନନ୍ଦାଭିଶଯ୍ୟଜନିତ ପୁନଃ-ପୁନଃ କମ୍ପନ ସହ ଉଚ୍ଚାରିତ ବାକ୍ୟର ଅବ୍ୟକ୍ତ ଅବସ୍ଥା—
1. The state of the voice being choked by a paroxysm of joy.

୨ । ନଦୀ ବା ପ୍ରପାତାଦର ଜଳର ଉଚ୍ଚରୁ ପଡ଼ନ ହେବା ଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣ; ମେଘର ଗମ୍ଭୀର ଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣ—
2. Rumbling or roaring sound (of water falling down from high or of thunder).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଡ଼ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ର ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦୂରେତ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେକେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରି ର ବପଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍'ଦେଖିବେ।

ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଗଦ୍ଗଦ)—୧ । ଭାବଉଚ୍ଛ୍ୱାସ କଣ୍ଠ; ଗଦ୍ଗଦ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ବା ଦୁଃଖ ଯୋଗୁଁ ରୁଦ୍ଧକଣ୍ଠ—

1. With a voice choked in a paroxysm of feeling.

୨ । ଭାବାଦ୍ଧଶଯ୍ୟ ଯୋଗୁଁ କମ୍ପିତ ସ୍ୱର—

2. With a tremulous voice due to intense feeling.

ଧର୍ ମୋ ପିତାଙ୍କ ପଦ, କହନ୍ତୁ ମା ଉତତେ—ମଧୁସୂଦନ. ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ।

୩ । ଆନନ୍ଦ, ପ୍ରେମ, ଭକ୍ତି ଆଦରେ ସାଦ୍ୱାର ପାଟ ଜନ ମାତ୍ରଯାଏ କମ୍ବା କଣ୍ଠନଃସୃତ ସ୍ୱର ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ବୁଝା ପଡ଼େ ନାହିଁ—3. Deprived of the power of clear or articulate expression owing to intensity of joy, love or devotion.

ନିଜହଁ ଧର ତାଙ୍କ ପାଦ, ବୁହେଁ ଅନନ୍ଦେ ଉତତେ—

ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଗଦ୍ଗଦ (ଦେଖ)

Gadgada (See)

ଗଦଗଦନାଦ୍ୟା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗଦଗଦ+ନଦ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ.)—ଅବ୍ୟକ୍ତ ଗମ୍ଭୀର ଶବ୍ଦକାରୀ—

Gadagadanādi (ଗଦଗଦନାଦ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Making tremulous sounds; with acents choked by feelings.

ଗଦଗଦଭାଷୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗଦଗଦ+ଭାଷ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଗଦଗଦନାଦ୍ୟା (ଦେଖ)

Gadagadabhāshi (ଗଦଗଦଭାଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Gadagadanādi (See)

ଗଦଗଦେ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ଗଦଗଦ; ଗଦ୍ଗଦ)—ଗଦ୍ଗଦ (ଦେଖ)

Gadagade ଗଦଗଦେ Gadgada (See)

ଅଶ୍ରୁନୟନେ କହଇ ଗଦଗଦେ—ଦାଶରଥି. ତୁକବହାର ।

ଗଦଡ଼ା—ସଂ. ବିଣ. (ଭୁଲ. ହି. ଗୁଦଡ଼=କନ୍ଥା; ପା. ଗର୍ଦ୍ଦ=ଧୂଳି; ପାଉଁଶ)—୧ । ମୋଟା (ବସ୍ତ୍ର)—

Gadardā ମୋଟା 1. Coarse (cloth).

୨ । ମଇଳା; ମଳିନ—2. Dirty.

ମୋଟା ବ—୧ । ଥୋଟ; ଛଣପଟ ଇତ୍ୟାଦିର ଜଟିଳ ଅଂଶ ବା ଆବର୍ଜ୍ଜନା ବା ଅଳଅ; ଗରଦ—

1. Refuse matter from carded jute or hemp; worsted.

ଗୁଦଡ଼ୀ ୨ । ଛିଣ୍ଡା ଲୁଗା ଓ କନ୍ଥାକୁ ଅନେକ ପରସ୍ତ କର ସିଲାଇ କରବାଦ୍ୱାର ପ୍ରସ୍ତୁତ ମୋଟ ବସ୍ତ୍ର; ଗୋଦଡ଼—

2. A thick covering or sheet made of several layers of rags patched up and sewn together.

ଗଦୟିତ୍ନୁ—ସଂ. ବିଣ. (ଗଦ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇତ୍ନୁ)—

Gadayitnu ୧ । ଗପଡ଼ୁ; ବହୁଭାଷୀ—

1. Loquacious; garrulous.

୨ । କାମୁକ—2. Libidinous; lustful.

ବ—କାମଦେବ—Cupid.

ଗଦଲା—ଦେ. ବ—ଦାଢ଼ା ପିଠିରେ ପକାଯିବା ଗଦ; କଠଲା—

Gadalā ଗଦ୍ଲା A cushion put on the back of an elephant.

ଗଦା—ସଂ. ବ. (ଗଦ୍ ଧାତୁ=ପୀଡ଼ିତ ହେବା+କରଣ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Gadā ଲୌହ ବା କାଠର ମୁଗୁର; ଲୌହମୟ ସ୍ଥୂଳଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ (ସାଧାରଣତଃ ଏହାର ମୂଲାଂଶ ସରୁ, ଅଗ୍ରଭାଗ ମୋଟା ହୋଇ ଥାଏ)—Club, mace, bludgeon.

[ଦ୍ର—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଗୁର ହାତରେ ଧରିଯିବା ଗୁର ଗୋଟ ପଦାର୍ଥ ମଧ୍ୟରୁ (ଶଙ୍ଖ, ଚକ୍ର, ଗଦା, ପଦ୍ମ) ଗଦା ଏକତମ; ଏହା ଭୀମଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଶସ୍ତ୍ର । ଏହାଦ୍ୱାରା ଭୀମ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କର ଉରୁ ଭାଙ୍ଗିଥିଲେ ।]

ଗାଦା ଦେ. ବ.—୧ । ସ୍ତୂପ; ଏକ ଜାତୀୟ ବହୁବସ୍ତୁର ଏକତ୍ର ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ସମାବେଶ—ଯଥା—ନଡ଼ାଗଦା; ଧାନ ଗଦା; କୁଣ୍ଠାଗଦା)—1. Heap; mass.

୨ । ବହୁ ମନୁଷ୍ୟ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଠୁଳ ବା ରୁଣ୍ଡ ହେବା—

2. Gathering of people; crowd.

ରଙ୍ଗସ୍ଥଳେ ତଳେ ତଳେ ଆସି ହେଲେ ଦର୍ଶକେ ଗଦା । ଭାଗବତ. ଉଷା ।

୩ । ବହୁତ; ପ୍ରଚୁର—3. Too much; plenty.

(ଯଥା—ଗଦାଏ ପାଣି; ଗଦାଏ ଶ୍ଲୋକ ।)

ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଜମା ହୋଇଥିବା—

1. Amassed; heaped.

୨ । ଏକତ୍ର ସମାବଷ୍ଟ; ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥିବା—

2. Crowded; collected or gathered.

ଗଦାଏ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ— ୧ । ଏକଗଦା ମାତ୍ର—

Gadāe 1. One heap of.

(ଯଥା—ଗଦାଏ କୁଣ୍ଠା; ଗଦାଏ ଧାନ ।)

୨ । ବହୁତ—2. Much; too much.

(ଯଥା—ଗଦାଏ ପାଣି ।")

ଗଦାକରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗଦେଇବା (ଦେଖ)

Gadākaribā Gadeibā (See)

ଗଦାଗଦା—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ. ଓ କ୍ରି. ବିଣ—(ବହୁବଚନାର୍ଥରେ ଶବ୍ଦର ଦ୍ୱିତ୍ୱ)—ସ୍ତୂପୀକୃତ; ରୁଡ଼ ରୁଡ଼—

Gadāgadā ଗାଦା ଗାଦା In many heaps; heaps and heaps.

ଢେର ଢେର ଚଉ ଚଉ ହୋଇ ଉପରେ ପଡ଼ ଗଲା ।

ଦୁଇ ଥାଟ ଘାଳକୁ ଚର ଦେଲେ ପଡ଼ା । କୃଷିସଂ. ୨. ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ।

ଗଦାଗଦି—ଦେ. ବ.—ବହୁ ବସ୍ତୁର ସ୍ତୂପୀକରଣ; ଏକତ୍ର ଠୁଳ କରିବା—

Gadāgadi ଗାଦାଗାଦି Amassing; heaping together of many things.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ଞଅ	ଦ୍ଧ
୨	୧୍	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଚ୍ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

ଗଦାଗ୍ରଜ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଦର ଅଗ୍ରଜ)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
Gadāgraja Name of Śrīkṛushṇa.

ଗଦାଗ୍ରଣୀ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଦ=ରୋଗମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ, ଅଗ୍ରଣୀ=
Gadāgraṇī ପ୍ରଧାନ)—ରାଜଯକ୍ଷ୍ମା ରୋଗ—
Consumption; pthisis.

ଗଦାଘାତ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ଗଦା+ଆଘାତ)—ଗଦାଦ୍ୱାରା ମାଡ଼—
Gadāghāta Stroke with a mace or bludgeon.

ଗଦାଣ—ଦେ. ବ.—ସ୍ତୂପୀକରଣ; ଗଦା କରିବା—
Gadāṇa Heaping up.
ଗାଦାନା

ଗଦାଧର—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଗଦା=ଧୃ ଧାତୁ=କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧। ବିଷ୍ଣୁ—
Gadādhara 1. Bishṇu.
୨। ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—2 Śrīkṛushṇa.
ବିଣ—ଗଦା ଧରିଥିବା—Armed with a mace.
ଦେ. ବ.—ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
A name given to males.

ଗଦାଧର ପଟ୍ଟନାୟକ—ଦେ. ବ. ନାମ)—'ରସକଲ୍ପଲତା' ନାମକ
Gadādhara pattanāyaka ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣେତା (ଉତ୍କଳୀ. ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ)—An author of an Oriya poem Rasakalpalatā.

ଗଦାଧର ପଦ୍ଧତି—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଗଦାଧର ରାଜଗୁରୁଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ
Gadādhara paddhati ସ୍ମୃତିଗ୍ରନ୍ଥ—The title of a collection of Hindu law in sanscrit compiled by Gadādhara Rājaguru, an Oriya compiler of the Rājā of Puri.
[ଦ୍ର—ଏ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ବହୁ ପରିଶ୍ରମ ସହକାରେ ଏକାଧିକ ତାଳପତ୍ର ପୋଥିରୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ଆଠମଲ୍ଲିକର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରାଜା ଓଡ଼ିଆ ଅକ୍ଷରରେ ମୁଦ୍ରିତ କରାଇ ଉତ୍କଳରେ ବିତରଣ କରିଥିଲେ ।]

ଗଦାଧର ରାଜଗୁରୁ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଉତ୍କଳୀୟ ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ର-
Gadādhara rājaguru ପ୍ରଣେତା; ଗଦାଧର ପଦ୍ଧତିର ରଚୟିତା—
The compiler of the 'Gadādhara paddhati', a collection of Hindu Law and social customs.
[ଦ୍ର—ଏ ପୁସ୍ତା ଜଜ୍ଜ ସାରଦାରେକୃଷ୍ଣପୁର ଶାସନର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଓ ଖୋରଧା ରାଜାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥ ଉତ୍କଳରେ ଓ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ବିଶେଷ ଆଦୃତ ।]

ଗଦାପାଣି—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଦା+ପାଣି)—ଯେ ହାତରେ ଗଦା
Gadāpāṇi ଧରିଅଛି—Armed with or holding a mace.
ବ—ବିଷ୍ଣୁ—A name of Bishṇu.

ଗଦାପ୍ରହାର—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଦା+ପ୍ରହାର)—
Gadāprahāra ଗଦାଘାତ (ଦେଖ)—Gadāghāta (See)

ଗଦାବାଡ଼—ଦେ. ବ—ଗଦାଘାତ (ଦେଖ)
Gadābāṛdi Gadāghāta (See)
ଶଙ୍କର ଯେ ଗୁରୁଗୋଡ଼ାଙ୍କର ପ୍ରାଣ
ଗୁରୁ ଗଦାବାଡ଼ରେ ଘେନନ୍ତେ ଅପଣ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଗଦାଭୃତ୍—ସଂ. ବ ଓ ବିଣ. (ଗଦା+ଭୃ ଧାତୁ, କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Gadābhṛut ଗଦାଧର (ଦେଖ)—Gadādhara (See)

ଗଦାମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଦେଇବା (ଦେଖ)
Gadāmāribā Gadeibā (See)

ଗଦାମ୍ବର—ସଂ ବ. (ମ. ପ. ସମା; ଗଦ + ଅମ୍ବର; ଘଡ଼ଘଡ଼ଯୁକ୍ତ
Gadāmbara ଅମ୍ବର)—୧। ଘଡ଼ଘଡ଼ଯୁକ୍ତ ମେଘ—
1. Thunder cloud.
୨। ମେଘ—2. Cloud.

ଗଦାଯୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଦା+ଯୁଦ୍ଧ)—ଗଦାଦ୍ୱାରା ଯୁଦ୍ଧ;
Gadāyuddha ଯେଉଁ ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରତିପକ୍ଷମାନେ ଗଦା ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି—A fight with maces on both sides; a battle with clubs.

ଗଦାରାତି—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ଗଦ=ରୋଗ+ଅରାତି=ଶତ୍ରୁ)—
Gadārāti ମହୌଷଧ—Drug; medicament; antidote.

ଗଦାସାଧାଣ—ପ୍ରାଦେ. (ପୁଲ୍ଲି) ବ. (ସଂ. ଗଦା ଓ ସାଧନ, ପୁଲ୍ଲି ସହରର
Gadāsāhāṇa ଯାଗାଘରମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟବହୃତ ସହରର ଶବ୍ଦ)—
ବ୍ୟାୟାମ ସାଧନାର୍ଥେ ଡାହାଣ ହାତରେ ଲୁହା ଗଦା ଓ ବାମ ହାତରେ ପଟାପର ଲମ୍ବ ଲୁହାସନ୍ତ ଧରି ବୁଲାଇବା—
A gymnastic exercise consisting of holding a long piece of flat iron in the left hand while brandishing the mace in the right hand.

ଗଦାହସ୍ତ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି, ଗଦା+ହସ୍ତ)—
Gadāhasta ଗଦାପାଣି (ଦେଖ)—Gadāpāṇi (See)

ଗଦି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗର୍ଦ୍ଦ ଧାତୁ, ହ୍ରସ୍ୱ ଗଦ୍ଦୀ)—
Gadi ୧। ସିମ୍ପିଲ ତୁଳା; ଛେଚି କଢା ଆଦରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ
ଗଦୀ ସ୍ଥୂଳ କୋମଳ ବିଛଣା—
ଗଦ୍ଦା, ଗଦେଲା, ଗଦ୍ଦୀ 1. Cushion; thick and soft mattress.
୨। ରାଜଗାଦି; ରାଜସିଂହାସନ—2. Throne.
୩। କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ବା ଅଫିସରେ ବଣିକ ବା ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କର ବସିବାର ଆସନ; ମାଲୁକଙ୍କ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆସନ—
3. The business seat of a merchant.
୪। ସବାର କାନ୍ଧଆ ବେହେରାମାନେ କାନ୍ଧରେ ପକାଇବା ମୋଟ ଲୁଗା ବା ନୁରୁଲା—
4. A thick cushion or pad of cloth put on the shoulder of a palky bearer.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଉଚ୍ଚାରଣରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଯାଚମେ ଉହାଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅଁ' ବେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ବେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ବେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବତ୍ତ', ବେଖିବେ ।

୫ । ବଣିକ ବା ବ୍ୟବସାୟୀର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ—
5. Business-office of a merchant; commercial house.

ଗଦଅଣ୍ଡା—ଦେ. ବିଣ—ଗଦଆ (ଦେଖ)
Gadiaṇṭā — Gadiā (See)

ଗଦଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେଉଁ ବିଛଣା ଆଦରେ ଗଦ ମଡ଼ା ହୋଇଥାଏ-
Gadiā — 1. Cushioned (bed)
ଗଦ୍ଦୀଆଁଟା — ୨ । ଗଦଯୁକ୍ତ; ତୁଳା ବା କଛାର ମୋଟ ଆସ୍ତରଣଯୁକ୍ତ
ଗଦ୍ଦୀଦାର ଖଟ—2. Padded (bed stead)

ଦେ. ବି—୧ । ଗଦଆନ (ଦେଖ)
1. Gadiāna (See)
୨ । ଗଦେଇବା (ଦେଖ)
2. Gadeibā (See)

ଗଦଆଗଦ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଗଦାଗଦ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Gadiāgadi (etc) — Gadāgadi etc. (See)

ଗଦଆଗଦେଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଗଦାଗଦ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Gadiāgadei (etc) — Gadāgadi etc. (See)

ଗଦଆନ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେଉଁ ମହାଜନ ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟ ପାଇଁ
Gadiāna — ନିଜର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପନ କରି ଥାଏ—
ଗଦିଆନ — 1. A merchant owning a big business-
ଗଦ୍ଦୀବାଲା house of his own.

ବାରୁ ବଲରାମ ବଳ ଜଣେ ବଡ଼ ବଜାରର ଜଣେ ଗଦଆନ ମହାଜନ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

୨ । ଗଦଆଳ (ଦେଖ)
2. Gadiāla (See)

ଗଦଆଳ—ଦେ. ବି—ବାଣିଜ୍ୟ ଗଦର କର୍ତ୍ତା; ଗଦର ମାଲିକ—
Gadiāla — The head of a commercial house.
ଗଦିଆନ
ଗଦ୍ଦୀବାଲା

ଗଦଏ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ. (ଆଦରାର୍ଥକ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥକ)—
Gadie — ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଗଦା ମାତ୍ର—
One small heap only.

ଗଦିତ—ସଂ. ବି. (ଗଦ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—କଥିତ; ଉକ୍ତ—
Gadita — Spoken; said.

ଗଦିନଶିନ—ବିଣ. (ଓ. ଗଦ + ନସିନ୍)—
Gadinaśina — ୧ । ସିଂହାସନାରୂଢ଼; ରାଜପଦରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ—
ଗାଦୀନସୀନ — 1. Installed on the throne.
ଗଦ୍ଦୀନସୀନ ୨ । ସିଂହାସନରେ ଉପବିଷ୍ଟ—
2. Seated on the throne.

ଗଦିମଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ—ଗଦଆ (ଦେଖ)
Gadimarḍā — Gadiā (See)

ଗଦୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗଦା + ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Gadī — ୧ । ଗଦାଧର; ଗଦାଧାରୀ—
(ଗଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Armed with a mace; holding a mace; mace-bearing.
୨ । (ଗଦ + ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ)—ରୋଗୀ; ପୀଡ଼ାଗ୍ରସ୍ତ—
2. Sick; ailing.
ବି—ବିଷ୍ଣୁ—Bishṇu.

ଗଦେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ବହୁ ବସ୍ତୁକୁ ଏକତ୍ର ସ୍ତୂପ ବା ଠୁଳ ବା ରୁଣ୍ଡ
Gadeibā — କରିବା—To collect things together into
ଗାଦାକରା — a heap; to heap up.
ଢେରକରନା

ଗଦ୍ଗଦ—ସଂ. ବି (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ସଂ. ଗଦ ଧାତୁ=କହିବା—
Gadgada — ୧ । ଖନାଇବା; ଖନ୍ନ ଖନ୍ନ କଥା କହିବା—
1. Stammering; stuttering; faltering.
୨ । ଅସ୍ପଷ୍ଟ ବାକ୍ୟ—
2. Inarticulate or indistinct speech.
୩ । କ୍ରୋଧ ଆନନ୍ଦାଦିଜନିତ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ବାକ୍ୟ—
3. Convulsive speech (due to paroxysm of joy, devotion, anger).
ସଂ. ବିଣ—୧ । ହର୍ଷଶୋକାଦିର ଆତିଶଯ୍ୟବଶତଃ କଣ୍ଠରୋଧ ହେବାରୁ ଯେଉଁ କଥା ସ୍ପଷ୍ଟ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ ନାହିଁ —
1. Indistinctly uttered (speech) due to a paroxysm of feeling.
୨ । ମୋହିତ; ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ—2. Impatient.
୩ । ଭାବଜନ୍ୟଜନିତ ଯୋଗୁଁ କମ୍ପିତ ସ୍ୱର—
3. Tremulous (voice) due to intensity of feelings.
୪ । ଭାବାବେଗ ଯୋଗୁଁ ପୁନଃ ପୁନଃ ଅବରୋଧାରିତ (ଧ୍ୱନି)—
4. Repeatedly choked (voice) due to intensity of feeling.
୫ । ଖନାଇ ଖନାଇ ଉଚ୍ଚାରିତ (ବାକ୍ୟ)—
5. Faltering (words).
ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ—ଖନାଇ ଖନାଇ—In a faltering or stammering manner.

ଗଦ୍ଗଦନାଦୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଗଦ୍ଗଦ + ନଦ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.
Gadgadanādī ୧ବ)—୧ । ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଧ୍ୱନି କରୁଥିବା—Making
(ଗଦ୍ଗଦନାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) inarticulate sound; on account of intense feelings.
୨ । ପୁନଃ ପୁନଃ କମ୍ପିତ ସ୍ୱରରେ କଥା କହୁଥିବା—
2. Tremulous.
୩ । ଖନାଇଥିବା—3. Faltering.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଗଦ୍ଗଦବାକ୍—ସ୍ତ୍ର. ବିଣ. ପୁଂ (ଗଦ୍ଗଦ+ବାକ୍)—ଶୋକ, କ୍ରୋଧ, ଭକ୍ତିଆଦି ଯୋଗୁଁ କଣ୍ଠ ରୁଦ୍ଧ ହେବାରୁ ଯେ ଅର୍ଦ୍ଧୋଚ୍ଚାରିତ (ଗଦ୍ଗଦବାଚୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବା କମ୍ପିତ କଥା କହେ—Speaking inarticulately or tremulously (on account of the voice being choked by joy, grief, anger or devotion.)

ସ୍ତ. ବ—ଅର୍ଦ୍ଧୋଚ୍ଚାରିତ କଥା—Inarticulate and tremulous words.

ଗଦ୍ଗଦଭାଷୀ—ସ୍ତ୍ର. ବିଣ. ପୁଂ (ଗଦ୍ଗଦ+ଭାଷିନ୍ ୩ମା. ୧ବ)—ଗଦ୍ଗଦବାକ୍ (ଦେଖ)—

Gadgadabhāshī — Gadgadabāk (See)

ଗଦ୍ଗଦସ୍ୱର—ସ୍ତ. ବ—୧ । ଗଦ୍ଗଦଧ୍ୱନି (ଦେଖ)—

Gadgadaswara — Gadgadadhwani (See)

(ଗଦ୍ଗଦସ୍ୱରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ମଇଁଷି—2. Buffalo.

ବିଣ. ପୁଂ—ଗଦ୍ଗଦବାକ୍ (ଦେଖ)—

Gadgadabāk (See)

ଗଦ୍ଦି—ଦେ. ବ—୧ । ଗଦି (ଦେଖ)—

Gaddi — 1. Gadi (See)

୨ । ଥଟ୍ଟା; ପରିହାସ—

2 Jest; pleasantry; practical joke.

ଗଦ୍ୟ—ସ୍ତ୍ର. ବିଣ (ଗଦ୍ ଧାତୁ=କହିବା+କର୍ମ. ଯ)—କଥାମାତ୍ର—

Gadya — Speakable.

(ପଦ୍ୟ—ବିପରୀତ) ସ୍ତ. ବ—୧ । ଛନ୍ଦୋବଦ୍ଧରହିତ ରଚନା—

Composition without rhyme or metre.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ସାଧାରଣତଃ ତ୍ରିବିଧ ଗଦ୍ୟ ରଚନା ଦେଖାଯାଏ । ଯଥା--ମୁକ୍ତକ, ଉତ୍କଳିକା ପ୍ରାୟ ଓ ଚୂର୍ଣ୍ଣିକ ।]

୨ । କଥିତ ଭାଷା ବା ବାକ୍ୟ ପ୍ରବାହ .(ଯାହା କବିତା ଭଳି ଛନ୍ଦୋମୟ ନୁହେଁ)—

2. Spoken language or common prose.

ଗଦ୍ୟପଦ୍ୟ—ସ୍ତ. ବ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସମାସ; ଗଦ୍ୟ+ପଦ୍ୟ)—ଗଦ୍ୟ ଓ ପଦ୍ୟ—

Gadyapadya — Prose and poetry.

ଗଦ୍ୟମୟ—ସ୍ତ. ବ (ଗଦ୍ୟ+ମୟ)—

Gadyamaya — ୧ । ଯାହା ଗଦ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ (ରଚନା)—

1. (composition) Full of prose.

୨ । ଯେଉଁ ବିଷୟରେ କବିତା ପରି କଳ୍ପନାର ଖେଳ ନାହିଁ—

2. Prosy (matter).

୩ । ବାସ୍ତବ—3. Practical.

ଗଦ୍ୟାଣକ—ସ୍ତ. ବ—ଗଦ୍ୟାନକ (ଦେଖ)

Gadyāṇaka — Gadyānaka (See)

ଗଦ୍ୟାନକ—ସ୍ତ. ବ—୧ । ୪୮ ରତ୍ତି ଓଜନର ପରିମାଣବିଶେଷ—

Gadyānaka — 1. A standard of weight equal to 48 'ratis'

୨ । ବୈଦ୍ୟମତରେ ୬୪ ଗୁଞ୍ଜା ପରିମାଣ—

2. A standard of weight equal to 64 seeds of Abrus Prectorus.

ଗଦ୍ୟାଳକ—ସ୍ତ. ବ—ଗଦ୍ୟାନକ (ଦେଖ)

Gadyāḷaka — Gadyānaka (See)

ଗଧ୍ (ଧାତୁ)—ସ୍ତ.—ଏକତ୍ର ମିଶିବା—

Gadh (root) — To be mixed together.

ଗଧ୍ପୂର୍ଣ୍ଣି—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ଉଲ. ହି. ଗଦହପୂର୍ଣ୍ଣା)—ଏକପ୍ରକାର ଶାଗ; ଗେଣ୍ଡପୁରୁଣି ଶାଗ; ପୁନର୍ନବା—

Gadhpurni — A kind of pot-herb.

ଗଧ୍ରା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗଦ୍ରା (ଦେଖ)—

Gadhrā — Gadrā (See)

ଗଧ—ଦେ. ବ (ସ. ଗର୍ଦ୍ଦଭ; ଗଦ୍ଦହ)—ଖର; ଅଶ୍ୱଜାତୀୟ ଜନ୍ତୁବିଶେଷ

Gadha — ଭାରବାହୀ ପଶୁ (ଏମାନେ ନବ ବିଆ ଓ ମଠୁଆ ଜନ୍ତୁ

ଗାଧା — ପରିଶ୍ରମୀ, ଗୁରୁ ଭାର ବହିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ)—

ଗଦ୍ହା, ଗଧା — Equns Assinus; Ass (proverbially idle, slow and stupid yet laborious).

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ବୋବାଳ ଶବ୍ଦ ବଜାଇବା ପରି ଶୁଣେ, ଲମ୍ବା ଗୋରୁ ଲାଞ୍ଜ ପରି, କାନ ଲମ୍ବା ଓ ଠିଆ, ଗଧର ଝାପୁ ଘୋଡ଼ା ଝାପୁ ପରି ।]

ଦେ. ବ ଓ ବିଣ—ଗଧା (ଦେଖ)

Gadhā (See)

[ଦ୍ର—ଗଧ ଚନ୍ଦନ କାଠ ବୋଝ ବୋହିବା ନ୍ୟାୟି (ସ. ଯଥା—ଖରସ୍ପର୍ଶନ ଭାରବାହୀ ଭାରସ୍ୟବେତ୍ତା ନ ହି ଚନ୍ଦନସ୍ୟ) ଯେପରି କାଠୁରିଆ ଜଙ୍ଗଲରୁ ଚନ୍ଦନ କାଠ କାଟି ଗଧ ପିଠରେ ଲଦି ଆଣିବା ସମୟରେ ଗଧ ଉକ୍ତ କାଠର ବୋଝ ବା ଗୁରୁତ୍ୱ କଥା ଅବଶ୍ୟ ଅନୁଭବ କରେ, କିନ୍ତୁ ତାହା ବହୁମୂଲ୍ୟ ଚନ୍ଦନ କାଠ କି ସାଧାରଣ ଜାଲ କାଠ ତାହା ବୁଝି ନ ପାରେ, ସେହିପରି ଘଟଣାରେ ଏ କଥାର ଉଲ୍ଲେଖ ହୁଏ ।]

ଗଧଟୋପି—ଦେ. ବ—ଗଧାଟୋପି (ଦେଖ)

Gadhaṭopi — Gadhāṭopi (See)

ଗାଧାଟୁପି

ଗଧଡ଼—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—ଗଧା (ଦେଖ)

Gadharḍa — Gadhā (See)

ଗଧଡ଼ି—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—ଗଧା (ଦେଖ)

Gadharḍi — Gadhā (See)

ଗଧଦୁଧ—ଦେ. ବ—ମାଇ ଗଧର ଦୁଧ—

Gadhadudha — Asse's milk.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଖୁଆଇଲେ ଶିଶୁମାନେ ମାରୁଗ ହୁଅନ୍ତି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଚ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡିଲେ, ସେବେ ଏ ବ୍ୟଞ୍ଜନାକ୍ଷରରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରର ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଉ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଯୋଡିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଯୋଡିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁଁ' ଯୋଡିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଯୋଡିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଯୋଡିବେ

ଗଧପାଦ ଧରିବା—ଦେ. ପ୍ରବରନ (ନ୍ୟାସ୍ଥ)—କାର୍ଯ୍ୟୋଦ୍ଧାର ନିମନ୍ତେ
Gadhapāda dharibā ଅସମସ୍ଥରେ ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନୁସରଣ ବା ସେବା କରିବା—Like a great man humouring a low person in a time of necessity when the former is at the mercy of the latter or when exigency requires it.

[ଦ୍ର—ପୁରାଣରେ ଉକ୍ତ ଅଛି ଯେ—ଜରାସନ୍ଧର ଉତ୍ପାତର ଦନ୍ଦୁଡ଼ି ଆଗ ଶିମିଳି ଗଛରେ ଗୋଟିଏ ଗଧ ବନ୍ଧା ଥାଏ । ଶତ୍ରୁ ଆସିଲେ ସେ ଗଧ ରଡ଼ି କରେ । ଗଧରଡ଼ି ଶୁଣି ଜରାସନ୍ଧ ସାବଧାନ ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ କୌଣସି ଶତ୍ରୁ ତାହାକୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ପାରୁ ନ ଥାଏ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜରାସନ୍ଧକୁ ବଧ କରିବାକୁ ଆସିବା ସମସ୍ଥରେ ପ୍ରଥମେ ଏ ଗଧପାଦ ଧରି ତାକୁ ସ୍ତବ୍ଧ କରାଇ ତା ମୁହଁରେ ଶଙ୍ଖ ଗୋଟିଏ ଗୁଞ୍ଜି ଦେଲେ ଓ ସେ ଶଙ୍ଖରଡ଼ି ପରି ବୋବାଳ କଲା । ଜରାସନ୍ଧ ସେ ଶଙ୍ଖଧ୍ୱନି ଶୁଣି ଶତ୍ରୁ ଆସୁଥିବା କଥା ହେଜ ପାରିଲା ନାହିଁ ଓ ପୂର୍ବରୁ ସାବଧାନ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଏଣୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ତାହାକୁ ବଧ କରାଇଲେ ।]

ଗଧବୋଝ—ଦେ. ବି—ଗଧ ଉପରେ ଲଦାଯିବା ବୋଝ ଭଳି ଭାରି ବୋଝ—
Gadhabojha ଗାଧାର ବୋଝ An excessive load like one borne by the ass.
ଗଦ୍‌ହାକା ବୋଝ

ଗଧବୋବାଳି—ଦେ. ବି—ଗଧରଡ଼ି (ଦେଖ)
Gadhabobāḷi Gadharaṛdi (See)

ଗଧଭୋଜନ—ଦେ. ବି—ଗଧର ଖାଦ୍ୟ ପରି ନିକୃଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ—
Gadhabhojana Coarse food like that of the ass.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଗଧର ଖାଇବା ବିଷୟରେ କେହି ଯତ୍ନ ନଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ଘାସ ତରି ବୁଲେ, କନ୍ତୁ କାମ ବେଳକୁ ଶକ୍ତ ବୋଝ ବହେ ।]

ଗଧରଲା (ଫଳ)—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. (ସଂ. ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ୱ)—
Gadharlā ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ୱ (ଫଳ)—Half-ripe (fruit).

ଗଧରଡ଼ି—ଦେ. ବି—୧ । ଗଧର ବୋବାଳି—
Gadharaṛdi 1. The harsh braying of an ass.
୨ । ଗଧର ବୋବାଳି ପରି କର୍ଣ୍ଣକଟୁ ରବ—
2. Any grating sound (compared to the braying of an ass).

[ଦ୍ର—ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜରାସନ୍ଧକୁ ମାରିବା ପୂର୍ବରୁ ଜରାସନ୍ଧ ଦନ୍ଦୁଡ଼ି ଆଗ ଶିମିଳିଗଛରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଗଧମୁହଁରେ ଶଙ୍ଖଟିଏ ପୁରାଇ ଦେବାରୁ ସେହି ଦିନଠାରୁ ଗଧର ଶବ୍ଦ ଶଙ୍ଖଶବ୍ଦ ପରି ହୋଇଗଲା ।]

ଗଧରାଇବା (ଫଳ)—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ୱ; ତୁଳ. ହି. ଗଦ୍‌ରାନା)—୧ । ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ୱ ହେବା—
1. To be half ripe.
(ସଥା—ଆମ୍ବ ଗଧରାଇଲଣି ।)

୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ପକ୍ୱ ହେବାର ପୂର୍ବାବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—
2. To be about to ripen.

ଗଧା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗର୍ଦ୍ଦଭ)—୧ । ଅଜ୍ଞ ନିର୍ବୋଧ ବ୍ୟକ୍ତି; ଓଲୁ—
Gadhā 1. A fool; simpleton; a block head.
ଗାଧା ୨ । ଅଠୁଆ ବ୍ୟକ୍ତି; ଅଳସୁଆ ବ୍ୟକ୍ତି—
ଗଦ୍‌ହା 2. An idler; a lazy fellow.
ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅଠୁଆ; ଅଳସୁଆ—1. Indolent; idle.
୨ । ଓଲୁ; ନିର୍ବୋଧ—2. Stupid; dunce.

ଗଧାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗେଧାଇବା (ଦେଖ)
Gadhāibā 1. Gedāibā (See)
୨ । କାମରେ ଅଠ କରିବା—
2. To be lazy in doing a work.

ଗଧାଟୋପି—ଦେ. ବି—ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅପାରଗ ବା ଅମନୋଯୋଗୀ ଛତ୍ରର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଦଣ୍ଡସ୍ୱରୂପ ଶିକ୍ଷକ ଯେଉଁ କାଗଜର ଟୋପି ପିନ୍ଧାଇ ଦିଅନ୍ତି—
Gadhāṭopi
ଗାଧାଟୁପି
ଗଦ୍‌ହାଟୋପି A paper-cap put on the head of a dunce or inattentive student under the teacher's order to humiliate him in the eyes of his fellow-students.

ଗଧାଡ଼ି—ଦେ. ବି—ଗଧା (ଦେଖ)
Gadhāṛdi Gadhā (See)
ଗାଧାଡ଼ି

ଗଧାବୋଟ—ଦେ. ବି—ଗଧ ପରି ମନ୍ଥରଗତିବିଶିଷ୍ଟ ଭାରବାହୀ ବଡ଼ ନୌକା—A flat-bottomed slow boat capable of carrying a large load.
Gadhābot
ଗାଧାବୋଟ

[ଦ୍ର—ଏ ସ୍ଥଳକାସ୍ଥ ବୋଟକୁ କାଉଦ୍ୱାର ଚଲାଇଲେ ଏହା ବେଶି ଗତି କରି ପାରେ ନାହିଁ । ଏହାକୁ ଷ୍ଟିମର ବା ଷ୍ଟିମ୍‌ଲଞ୍ଚ ପଛରେ ବାନ୍ଧି ନିଆଯାଏ ।]

ଗଧାମି—ଦେ. ବି. (ବଙ୍ଗଳା ଗାଧାମିର ଅନୁକରଣ)—
Gadhāmi ୧ । ଅଳସୁଆପଣ— 1. Idleness; laziness.
୨ । ନିର୍ବୁଦ୍ଧିଆପଣ—
2. Foolishness; stupidity.

ଗଧିଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗର୍ଦ୍ଦଭ)—ଦୋଟାବାଘ—
Gadhiā Wolf; the striped hyena.
ନେକଡ଼େବାଘ [ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚତା ପ୍ରାୟ ୩ ଫୁଟ । ଦେହର (ଗଧେଇ—ଖଡ଼ି) ରଙ୍ଗ ମାଟିଆ, ଦେହରେ କଳାକଳା ପଟା ଥାଏ । ଏମାନେ ଶବ ଓ ଛୋଟ ପଶୁ (ବାଛୁର, ଛେଳି, ମେଣ୍ଢା) ଖାଆନ୍ତି ।]
ବିଣ. ପୁଂ—(ଗଧ ପରି) ଅଳସୁଆ; ଅଠୁଆ—Idle; lazy.

ଗଧୁଆ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—ଗଧିଆ (ଦେଖ)
Gadhuā Gadhiā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉତ୍ପ	ଜ୍ଞ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଣ୍ଣ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ

ଗଧୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ମାଈ ଗଧ—
Gadhuṇī — Female ass; she ass.
ସେଇ ଗଧୁଣୀ ପଦ ଦୂର
ଖେରୁ ପ୍ରହାର କରଇ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଗଧେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗଧ ପରି ମଠରେ କାମ କରିବା—
Gadheibā — 1. To work lazily like an ass.
୨ । ଗେଧେଇବା (ଦେଖ)
2. Gedheibā (See)

ଗନ୍‌ଗନାତ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ.—ସହଜ (ସରଳତା ଓ ଚଞ୍ଚଳତାବ୍ୟଞ୍ଜକ; ଚଞ୍ଚଳଗତିରେ ଓ ସିଧାରେ)—
Ganganāt — Straightly and swiftly.
(ଯଥା—କାଣ୍ଡ ମାରିଦେଲ ଯେ କାଣ୍ଡଟା ଗନ୍‌ଗନାତ୍ ଗଲା ।)

ଗନ୍‌ସନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଗନ୍ଧବାସ)—
Gansand — ଗନ୍ଧଷଣ (ଦେଖ)
Gandhashaṇa (See)

ଗନରିଆଁ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗନେରିୟା)—ମେହରୋଗ—
Ganariā — Gonorrhoea.

ଗନଷନ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗନ୍ଧଷଣ (ଦେଖ)
Ganasana — Gandhshaṇa (See)

ଗନିମତ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—୧ । ବିଧର୍ମୀ ବା କାଫେରଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ କରି ତାଠାରୁ ମୁସଲମାନ୍ ବିଜେତାଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତ ମାଲମତ୍ତା—
Ganīmat — 1. Spoils of war obtained by a Mahomedan warrior from a vanquished infidel.
ଗନୀମତ
୨ । ମୋଫିତ୍ ବା ବିନା ପରିଶ୍ରମରେ ମିଳିବା ମାଲ—
2. Anything got gratis.

ଗନେରିଆ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗନୋରିଆ)—ମେହରୋଗ—
Ganeriā — Gonorrhoea.
ଗନେରିୟା
ଗନୋରିୟା

ଗନ୍ତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଗମ୍ ଧାତୁ=ଯିବା + କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—
Gantabya — ୧ । ପ୍ରାପ୍ୟ—
1. Proper or fit to be attained.
୨ । ଗମନାସ୍ପଦ; ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାକୁ ଦେବ—
2. (place) Of destination.
୩ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା ଉଚିତ—
3. (a place) Proper to be gone to.
୪ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରିବାରେ ମନୁଷ୍ୟର ଶକ୍ତି ଥାଏ-
4. (a place) Capable of being travelled by a person.
୫ । ଜ୍ଞେୟ—
5. Proper to be known; knowable.
୬ । ବୋଧଗମ୍ୟ—
6. Fit to be understand; comprehensible.
୭ । ନିଷ୍ପାଦନୀୟ—7. To be accomplished.
୮ । ଯିବାର ଉପଯୁକ୍ତ (ସମୟ)—
8. (time) Fit or proper for starting.

ଗନ୍ତବ୍ୟସ୍ଥାନ—ସଂ. ବ—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାକୁ ମନୁଷ୍ୟର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥାଏ—
Gantabyasthāna — Place of destination; limit of a journey.

ଗନ୍ତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗମ୍ + କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ ୧ମା ୧ବ)—
Gantā — ୧ । ଯେ ଗମନ କରିଅଛି ବା ଯିବ—
(ଗନ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. (a person) Who has gone or will go.
୨ । ପ୍ରାପ୍ତିଶୀଳ—2. Attainer.
୩ । ଗମନଶୀଳ; ଗମ୍ୟମାନ—3. Moving.
୪ । ଭ୍ରମଣକାରୀ—4. Travelling.
୫ । ସ୍ତ୍ରୀସହବାସକାରୀ—
5 Having sexual intercourse with a woman.
୬ । ଯେ ଗୋଡ଼ରେ ଚାଲି ଗତି କରେ—
6. Walking.

ଦେ. ବ—୧ । ଏକପ୍ରକାର କୁରୁତା (ଏ କୁରୁତାର ଦୁଇ କଡ଼ରେ ପଟ୍ଟି ବା କବାଟରେ ଡୋର ଲଗି ଥାଏ; କୁର୍ତ୍ତାକୁ ଦେହରେ ପିନ୍ଧି ସାର ଦୁଇ ଆଡ଼କୁ ଡୋରକୁ ଉଡ଼ି ଆଣି ଗଣ୍ଠି ପକାଇଲେ କୁର୍ତ୍ତାଟି ଦେହରେ କସି ହୋଇ ଲାଗି ରହେ)—
1. A rough coat with tapes for buttons.
୨ । ଗନ୍ତାଘର (ଦେଖ)
2. Gantāghara (See

ଗନ୍ତାଇ—ଦେ. ବ—ପାଇଜାମା; ଶାଣ୍ଡିମୁଣ୍ଡା—
Gantāi — Pantaloon; a pair of drawers.

ଗନ୍ତାଇତ—ଦେ. ବ—୧ । ରାଜାଙ୍କ ବସ୍ତ୍ରାଗାରର ରକ୍ଷକ ଭୃତ୍ୟ—
Gantāita — 1. A servant in charge of a Raja's wardrobe.
ଭାଣ୍ଡାରୀ
୨ । ସରଘରିଆ—2. Store keeper.

ଗନ୍ତାଇତ ଚନ୍ତା ଘରକୁ ଲୁଣାର । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଘରଉତ. ବନ ।

ଗନ୍ତାଏତ—ଦେ. ବ—ଗନ୍ତାଇତ (ଦେଖ)
Gantāeta — Gantāita (See)

ଗନ୍ତାଘର—ଦେ. ବ—୧ । ଭଣ୍ଡାର ଘର—
Gantāghara — 1. Repository; for daily required articles; store-room.
ଭାଣ୍ଡାର
ଗୋଦାମ
ଗନ୍ତାଘର ଦେଲ ଦୁମର ସଙ୍ଗଂ । ଲକ୍ଷ୍ମୀନାଥ. ବରବାର ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅଟେ ପୃଷ୍ଠାରେ ଯୁକ୍ତ ୧ ଚଲିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଲିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଯଉଁଠି କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଲିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିବେ 'ଗାଇ ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

୬ । ଯେଉଁ ଘରେ ରାଜାଙ୍କ ପୋଷାକ ଆଦି ଥାଏ—
2. A Raja's wardrobe.

ଗନ୍ତାଇଙ ଗନ୍ତାଘରକୁ ଲୁଣାଇ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭରତ. ବନ ।

ଗନ୍ତାଘରଆ—ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଗନ୍ତାଇଙ—
Gantāgharia — Store keeper incharge of Raja's store. (ଗନ୍ତାଘରଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗନ୍ତାଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ରାଣୀଙ୍କ ଭଣ୍ଡାରର ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ଦାସୀ—
Gantāṇī — 1. A female store keeper of a Rāṇī
୬ । ରାଣୀଙ୍କ ବସ୍ତ୍ରାଗାର ଯେଉଁ ଦାସୀର ଜିମ୍ମା ଥାଏ—
2. A maidservant in charge of a Rāṇī's wardrobe.

ଗନ୍ତୁ—ସଂ. ବ. (ଗମ୍ ଧାତୁ + ତୁ)—୧ । (+ଅଧିକରଣ. ତୁଁ) ବାଟ; ପଥ—1. Way. (ବୈଦିକ ପ୍ରୟୋଗ)
୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ତୁ) ପଥିକ—2. Traveller.

ଗନ୍ତୁକାମ—ସଂ. ତତ. ପୁଂ. (ଗନ୍ତୁଂ=ଯିବାକୁ + କାମ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Gantukāma — ଗନ୍ତୁକାମୀ (ଦେଖ) (ଗନ୍ତୁକାମା—ସ୍ତ୍ରୀ) Gantukāmī (See)

ଗନ୍ତୁକାମୀ—ସଂ. ତତ. ପୁଂ. (ଗନ୍ତୁଂ=ଯିବାକୁ+କାମ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଗମନେଚ୍ଛୁକ; ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ—
Gantukāmī (ଗନ୍ତୁକାମା—ସ୍ତ୍ରୀ) (a male) Intent upon going or walking.

ଗନ୍ତେଇ—ଦେ. ବ—ଗନ୍ତାଇ (ଦେଖ)
Gantei — Gantāi (See)

ଗନ୍ତେଇତ—ଦେ. ବ—ଗନ୍ତାଇତ (ଦେଖ)
Ganteita — Gantāita (See

ଗନ୍ତ୍ରୀ—ସଂ. ତତ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗମ୍ ଧାତୁ + ତୃ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Gantrī (ଗନ୍ତା—ପୁଂ) ୧ । ଗମନଶୀଳା—1. (female) Moving, having motion.
୨ । ଯେଉଁ ଯାନାଦିଦ୍ୱାରା ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା ଆସିବା କରାଯାଏ—2. (conveyance) Conveying or taking a person from one place to another.

ତତ. (ଗମ୍ ଧାତୁ + କରଣ ତୃ + ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—ଗନ୍ତ୍ରୀରଥ (ଦେଖ)
Gantrīratha (See)

ଗନ୍ତ୍ରୀରଥ—ସଂ. ତ (କର୍ମଧା; ଗନ୍ତ୍ରୀ + ରଥ)—ଗୋରୁଗାଡ଼ି; ବଳଦ ଶଗଡ଼—
Gantrīratha — Bullock-cart.

ଗନ୍ଥଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କନ୍ଥା)—ଅନେକ ପରସ୍ତ ଛିଣ୍ଡା ଓ ପୁରୁଣା ଲୁଗା ଓ କନା ଏକତ୍ର ସିଆଁ ଦୋଇଥିବା ବଇଶା; ଗୁଦଡ଼ୀ ଗୋଦଡ଼ି—Thick layers of rags pitched up together.
ଗୁଦ୍ଦଡ଼ୀ

ଗନ୍ଥା—ଦେ. ବ. (ସଂ. କନ୍ଥା)—ଗନ୍ଥଡ଼ା (ଦେଖ)
Ganthā — Ganthardā (See)

ଗନ୍ଦ୍—ବୈଦେ. ଈ. (ଫା)—ଗୋନ୍ (ଦେଖ)
Gand — Gond (See)

ଗନ୍ଦା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ବ. ଗୋନ୍ଦା)—
Gandā ୧ । ଗେଣ୍ଡୁଫୁଲ—1. Safflower.
୨ । (ସଂ. କନ୍ଥା) ଛିନ୍ନବସ୍ତ୍ର; କନ୍ଥା —2. Rag.

ଗନ୍ଦି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପୁଚ୍ଛ (ଦେଖ)
Gandi — Puchhā (See)

ଗନ୍ଧ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଆଘାତ କରିବା—
Gandh (root) 1. To hurt; to strike.
୨ । ହିଂସା କରିବା; ଅନିଷ୍ଟ କରିବା—2. To injure.
୩ । ମାଗିବା; ଇଚ୍ଛା କରିବା—3. To ask; to beg.
୪ । ଗତି କରିବା—4. To go; to move.
୫ । ଭୂଷିତ କରିବା—5. To adorn.
୬ । ପୀଡ଼ା ଦେବା—6. To oppress.
୭ । ବଧ କରିବା—7. To kill.

ଗନ୍ଧ—ସଂ. ବ. (ଗନ୍ଧ୍ ଧାତୁ=ଆଘାତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଭୁଲ ଫା. ଗନ୍ଦ୍)—୧ । ପଦାର୍ଥର ଯେଉଁ ସତ୍ତା ବା ଗୁଣ ନାକଦ୍ୱାରା ଆଘ୍ରାଣ କରାଯାଏ—1. Smell.
୨ । ବାସ; ବାସନା—2. Scent; odour; perfume.

[ଦ୍ର—ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସରେ ସ୍ୱ, ଜ୍ଞାତି, ସୁରଭି ଓ ପୂତି ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ଥିଲେ ଅଳ୍ପ ସଂଯୋଗ ଅର୍ଥରେ ଓ ଉପମାର୍ଥରେ 'ଗନ୍ଧ' ଶବ୍ଦ 'ଗନ୍ଧ'ରେ ପରିଣତ ହୁଏ । (ଯଥା—ସୁଗନ୍ଧ=ଅଳ୍ପ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ; କସ୍ତୁରୀ ଗନ୍ଧ=କସ୍ତୁରୀ ପରି ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ) ଦ୍ରବ୍ୟାନ୍ତରର ଗନ୍ଧ ସଂଯୋଗ ହେଲେ ଅର୍ଥାତ୍ କୃତ୍ରିମ ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ହେଲେ ସମ୍ଭାସରେ ଗନ୍ଧ ଶବ୍ଦ ଗନ୍ଧ-ରୂପରେ ପରିଣତ ହୁଏ ନାହିଁ (ଯଥା—ସୁଗନ୍ଧ ବାସୁ; ସୁଗନ୍ଧ-ପ୍ରଧାନକ ।) କନ୍ତୁ ଦ୍ରବ୍ୟାନ୍ତର ଗନ୍ଧସଂଯୁକ୍ତ ନ ହେଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱାଭାବିକ ବା ସ୍ୱକୀୟ ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ହେଲେ 'ଗନ୍ଧ' ଶବ୍ଦ ସମାସରେ 'ଗନ୍ଧ' ରୂପରେ ପରିଣତ ହୁଏ (ଯଥା—ସୁଗନ୍ଧ ପୁଷ୍ପ; ସୁଗନ୍ଧ ଚନ୍ଦନ)। କର୍ମଧାରୟ ସମାସରେ 'ଗନ୍ଧ' ଶବ୍ଦର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟେ ନାହିଁ (ସୁଗନ୍ଧ =ମନୋହର ଗନ୍ଧ)] ।

୩ । ସୁବାସିତ ଦ୍ରବ୍ୟ—
3. Scents; perfumes, scented article.
୪ । ଘୋର ଚନ୍ଦନ—4. Sandalwood-paste.
୫ । ଗନ୍ଧକ—5. Sulphur.
୬ । ଅହଂକାର; ଗର୍ବ—
6. Pride; arrogance.
୭ । ସମ୍ପର୍କ; ସମ୍ବନ୍ଧ—
7. Connection; relationship.
ଦୂରଗାତିରେ ନାନା, ଦୂରଗନ୍ଧକୁ ଯାନା—ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୮ । ଲେଶ; ଅଳ୍ପମାତ୍ର—8. Trace.
୯ । ନୃତ୍ୟ—9. Dance.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୠ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

୧୦ । କୃଷ୍ଣାଗୁରୁ—10. An aromatic substance used in burning incense; black aloes wood.

୧୧ । ପ୍ରତିବେଶୀ—11 A neighbour.

୧୨ । ଶିବ—12. An epithet of Śiba.

୧୩ । ଦେବତାଙ୍କୁ ଅର୍ପିତ ହେବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସୁବାସିତ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି—13. Scents prepared for being offered to a deity.

୧୪ । ବୈଶେଷିକଦର୍ଶନୋକ୍ତ ୨୪ଟି ଗୁଣ ମଧ୍ୟରୁ ପୃଥିବୀର ଗୋଟିଏ ଗୁଣ ଅଟେ—14. One of the 24 properties of the earth according to the Baiśeshika Philosophy.

ଦେ. ବ.—୧ । ଦୁର୍ଗନ୍ଧ—1. Rancid or bad smell; foul smell.

୨ । ଉତ୍ତଗନ୍ଧ—2. Strong odour.

ଦେ. ବ.—ବଣ—ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ—Foul-smelling

ଗନ୍ଧକ—ସଂ. ବ (ଗନ୍ଧ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—
Gandhaka ପୀତବର୍ଣ୍ଣ ଉପଧାତୁବିଶେଷ—Sulphur; brimstone.
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଗନ୍ଧପାଷାଣ, ଘାମାଘ୍ନ, କୃଷ୍ଣାର; ଜାତିଘ୍ନ

ଗନ୍ଧକକାଠି—ଦେ. ବ.(ସଂ. ଗନ୍ଧକ + କାଷ୍ଠ)—ଅଗରେ ଗନ୍ଧକ ଦଅ ଯାଇଥିବା ଦଅସିଲାଇକାଠି—
Gandhakakāṭhi Match-stick; a twig of which the end has been dipped into sulphur.

ଗନ୍ଧ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗନ୍ଧେଇବା (ଦେଖ)
Gandha karibā Gandheibā (See)

ଗନ୍ଧକାରିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗନ୍ଧ + କାରକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Gandhakārikā ୧ । ଯେଉଁ ଦାସୀ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବେଶଭୂଷାନ୍ୟାସ କାମରେ ସୁଗନ୍ଧ ଓ ଚନ୍ଦନାଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ରଖେ—1. Maid servant preparing scents for her lord or lady's toilette.

୨ । ସୈରନ୍ଧ୍ରୀ; ପରଗୃହସ୍ଥିତା ଶିଳ୍ପକଳାଜ୍ଞା ସ୍ୱାଧୀନା ରମଣୀ—2. A maid versed in various arts and staging in the family of another with freedom of moments (corresponding to a modern governess or lady's maid.

ଗନ୍ଧକାଳିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗନ୍ଧ + କଳ ଧାତୁ = ବିସ୍ତାର କରିବା + ଅ Gandhakālikā + ସ୍ତ୍ରୀ. ଇ + କ + ଆ; ଯେ ସ୍ୱୀୟ ଗାତ୍ରଗନ୍ଧ ପ୍ରସାରିତ କରୁଥିଲେ)—ବ୍ୟାସଜନନୀ; ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧା—The mother of sage Vyāsa.

ଗନ୍ଧକାଳୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗନ୍ଧ + କଳ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ଈ)—
Gandhakālī ଗନ୍ଧକାଳିକା (ଦେଖ)—Gandhakālikā (See)

ଗନ୍ଧକାଳୁକା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଏଲବାଲୁକ)—ଏଲବାଳୁ (ଦେଖ)—
Gandhakālukā Elabālu (See

ଗନ୍ଧକାଷ୍ଠ—ସଂ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ କାଷ୍ଠ)—
Gandhakāshṭha ୧ । ଚନ୍ଦନକାଷ୍ଠ—1. Sandal wood.

୨ । କୃଷ୍ଣାଗୁରୁ (ଦେଖ)—2. Kṛushṇāguru (See)

୩ । ଶମ୍ବରକାଷ୍ଠ (ଦେଖ) ?—3. Sambara kāshṭha (See)

୪ । ସୁଗନ୍ଧ କାଷ୍ଠ—4. Any fragrant wood.

ଗନ୍ଧକୂଟୀ—ସଂ. ବ—ମୂରନାମକ ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ—
Gandhakūṭī A kind of medicinal scent.

ଗନ୍ଧକେଳିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗନ୍ଧ + କେଳିକା)—ଗନ୍ଧଚେଳିକା (ଦେଖ)—
Gandhakelikā Gandhachelikā (See)

ଗନ୍ଧଗଜ—ସଂ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଗଜ)—ଏକପ୍ରକାର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ହସ୍ତୀ; ମଦଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ହସ୍ତୀ—A very excellent elephant; an elephant emitting a strong smelling juice from its temples (while intoxicated), an elephant in rut.

[ଦ୍ର—କଥିତ ଅଛି ଯେ ଏହାର ଗନ୍ଧ ସୁଦ୍ଧି ଶତ୍ରୁମାନେ ପଳାନ୍ତି ।]

ଗନ୍ଧଗୁହାରିଆ—ଦେ. ବ—ଗନ୍ଧଗୁହିରିଆ (ଦେଖ)
Gandhaguhāriā Gandhaguhiriā (See)

ଗନ୍ଧଗୁହିରା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗନ୍ଧଗୁହିରିଆ (ଦେଖ)
Gandhaguhirā Gandhaguhiriā (See)

ଗନ୍ଧଗୁହିରିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଦେହରୁ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବାହାରୁଥିବା ବଉର ଜାତୀୟ କଣ୍ଟକୀ (ଗଛ)—
Gandhaguhiriā Acacia Lencopplœa (tree)
ସଂ. ବଣ୍ଟେଖଦର, ବବୁସାର, କାମ୍ବୋଜା
सफेदकिकार, रेरू, झेंद
सफेद बबुल, गुयेबबुर

ଗନ୍ଧଗୋକୁଳ—ଦେ. ବ—ଗନ୍ଧମାର୍ଜ୍ଜାର (ଦେଖ)
Gandhagokula Gandhamārjjāra (See)

ଗନ୍ଧଗୋକୁଳା—ଦେ. ବ—ଗନ୍ଧମାର୍ଜ୍ଜାର (ଦେଖ)
Gandhagokulā Gandhamārjjāra (See)

ଗନ୍ଧଗୋହିର—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗନ୍ଧଗୁହିରିଆ (ଦେଖ)
Gandhagohirā Gandhaguhiriā (See)

ଗନ୍ଧଗୋହିରିୟା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗନ୍ଧଗୁହିରିଆ (ଦେଖ)
Gandhagohiriyā Gandhaguhiriā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ରୁଦ୍ଧତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ରୁଦ୍ଧତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁଦ୍ଧତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ରହିତ ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ରୁଦ୍ଧତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଇବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଁଳିବତ' ଦେଖିବେ ।

ଗନ୍ଧଗ୍ରହ—ଫ. ବ. (ଗନ୍ଧ + ଗ୍ରହ ଧାତୁ + କରଣ ଅ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ଗନ୍ଧ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ)—ନାସିକା—Nose.

ଉତ୍ତମ ଗନ୍ଧଗ୍ରହ ଖଗବର । ଭଲ୍ଲ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ଗନ୍ଧଚନ୍ଦନ—ଦେ. ବ—ଧୋଇ ଚନ୍ଦନ—
Gandhachandana Sandal-paste.

ଗନ୍ଧଚେଲିକା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗନ୍ଧ + ଚେଳିକା = ବସ୍ତ୍ର; ଯାହା ବସ୍ତ୍ରକୁ ସୁବାସିତ କରେ)—ମୃଗନାଭି; କସ୍ତୁରୀ—Musk.
Gandhachelikā

ଗନ୍ଧଛତୁ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଭୂଇଁରୁ ଉଠିବା ଏକପ୍ରକାର ଛତୁ-
Gandhachhatu A kind of mushroom.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଗୁଣ କର ପୋଖଉ ମଇଁଷିଙ୍କି ଖୁଆନ୍ତୁ ।]

ଗନ୍ଧଜଳ—ଫ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଜଳ)—ସୁବାସିତ ଜଳ—
Gandhajala Scented water.

ଗନ୍ଧଜାତ—ଫ. ବ—୧ । ତେଜ ପତ୍ର—
Gandhajāta 1. Cinnamomum Tamala; a tree having aromatic leaves used in flavouring curry.

୨ । ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ସମୂହ—
2. A collection of sweet scents.

ବଶ—ଗନ୍ଧରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—Produced from smell.

ଗନ୍ଧଣା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଅଗ୍ନିମନ୍ଥ (ଦେଖ)
Gandhaṇā Agnimantha (See)

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବସ୍ତୁର) ବ—ବଥୁଆ ଶାଗ—
A kind of pot-herb.

ଗନ୍ଧଣାଝକମକି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଘର୍ଷଣ ଦ୍ୱାରା ଅଗ୍ନି ଉତ୍ପାଦନାର୍ଥ
Gandhaṇājhakamaki ବ୍ୟବହୃତ ଅଗବଥୁ କାଠର ଖଣ୍ଡିଏ ପଟା ଓ ତହିଁ ଉପରେ ଠିଆ ବାଗରେ ଘୁରାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଖଣ୍ଡିଏ ସେହି କାଠର ବାଡ଼—
A contrivance consisting of a flat bit of Agabathu wood and another stick of the same tree which is churned over the flat bit to produce fire-sparks.

ଗନ୍ଧତଣ୍ଡୁଳ—ଫ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ତଣ୍ଡୁଳ)—
Gandhataṇḍula ବାସନ୍ତୀ ଚାଉଳ—
A kind of fine fragrant rice.

ଗନ୍ଧତୁଳସୀ—ଫ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ତୁଳସୀ; ବଣତୁଳସୀ—
Gandhatulasī A kind of Basil plant; ocymum Gratissimum.

ରାମତୁଳସୀ ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ମେଦଗାପୁର) ବ—ଦୋଲଭା (ଦେଖ)
Dolabhā (See)

ଗନ୍ଧତୈଳ—ଫ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ତୈଳ)—
Gandhataila ସୁଗନ୍ଧ ତେଲ; ଫୁଲର ତେଲ, ସୁବାସିତ ତୈଳ—
1 Scented oil.

୨ । (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଗନ୍ଧଜାତ ତୈଳ) ଚନ୍ଦନ ଅତର—
2. Otto from sandal-wood.

ଗନ୍ଧତ୍ୱକ୍—ଫ. ବ—ଗନ୍ଧବଲ୍କଳ (ଦେଖ)
Gandhatwak Gandhabalkala (See)

ଗନ୍ଧତୃଣ—ଫ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ତୃଣ)—
Gandhatṛuṇa ଧାନ୍ୟାଦ ବର୍ଗର ବେଣାପର ଦେଖା ଯାଉଥିବା ଗନ୍ଧବେଣା ସୁଗନ୍ଧ ତୃଣବିଶେଷ; ଧନତ୍ରୀ ଗଛ—
ଗନ୍ଧବେଣା Andropogen schoenanthus; cymbopogen of Watt; Lemon-scented grass.

(ଯଥା—ଏଥିର ପତ୍ର ମଳଲେ ଲେମ୍ବୁଗୋପା ପର୍ ବାସେ)

[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଗୋରୁଙ୍କ ପେଟ ସମ୍ବନ୍ଧର ପ୍ରଧାନ ଔଷଧ । ଏଥିରୁ ଏକପ୍ରକାର ସୁଗନ୍ଧ ତୈଳ (Indian Rusa oil) ବାହାରେ ।]

ଗନ୍ଧଦାରୁ—ଫ. ବ—ଗନ୍ଧକାଷ୍ଠ (ଦେଖ)
Gandhadāru Gandhakāshṭha (See)

ଗନ୍ଧଦ୍ୱିପ—ଫ. ବ—ଗନ୍ଧଗଜ (ଦେଖ)
Gandhadwipa Gandhagaja (See)

ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ—ଫ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; କର୍ମ୍ମଧାରୟ; ଗନ୍ଧପ୍ରଧାନ ଦ୍ରବ୍ୟ)—
Gandhadrabya ୧ । ଗନ୍ଧ ପ୍ରଧାନ ବସ୍ତୁ; ସୁଗନ୍ଧ ପଦାର୍ଥ—
1. Scent; any sweet scented or aromatic thing.

୨ । ନାଗକେଶର (ଦେଖ)
2. Nāgakesara (See)

ଗନ୍ଧଧୂଳି—ଫ. ତ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଧୂଳି)—
Gandhadhūli ମୃଗନାଭି; କସ୍ତୁରୀ—Musk.

ଗନ୍ଧନ—ଫ. ବ. (ଗନ୍ଧ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ସୂଚନା—
Gandhana 1. Allusion.

୨ । ହିଂସା—2 Revenge.

୩ । ଉତ୍ସାହ—3. Encouragement.

୪ । ଯୁଦ୍ଧ—4. Fight.

୫ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ଗନ୍ଧତୃଣ (ଦେଖ)
5. Gandhatṛuṇa (See)

ଗନ୍ଧ ନକୁଳ—ଫ. ବ—ଗନ୍ଧମୂଷିକ (ଦେଖ)
Gandha nakula Gandhamūshika (See)

ଗନ୍ଧନକୁଳୀ—ଫ. ବ—ଗନ୍ଧନାକୁଳୀ (ଦେଖ)
Gandhanakulī Gandhanākulī (See)

ଗନ୍ଧନାକୁଳୀ—ଫ. ବ. (ଅନ୍ୟ ଫ. ନାମ—ଗଣ୍ଡାଳୀ; ସର୍ପାକ୍ଷୀ)—
Gandhanākulī ୧ । ଗୁଳ୍ମ ବର୍ଗର ସୁଗନ୍ଧ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
ଗନ୍ଧନକୁଳୀ 1. Acamphe Papillosa. (tree)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଉତ୍ତ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଘୋଡ଼ରାସନ ୨ । ଆସାମ ଓ ବ୍ରହ୍ମଦେଶର ସୁଗନ୍ଧ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
2. Ophiorrhiza Mungos (tree).

ଗନ୍ଧନାଳକା—ସଂ. ବ. (ମ. ଘ. ଲ୍ଲେ; ଗନ୍ଧଗ୍ରାହିଣୀ ନାଳକା) —
Gandhanālikā ନାକ—The nose.

ଗନ୍ଧନାଳୀ—ସଂ. ବ. (ମ. ଘ. ଲ୍ଲୋ; ଗନ୍ଧଗ୍ରାହିଣୀ ନାଳୀ) —ନାକ—
Gandhanālī The nose.

ଗନ୍ଧନାଳୁକା—ଦେ. ବ—ଏଲବାଳୁ (ଦେଖ)
Gandhanālukā Elabālu (See)

ଗନ୍ଧପତ୍ର—ସଂ. ବ. (ଗନ୍ଧ+ପତ୍ର+ଅ)—ଗଦ୍ଦବିଶେଷ—
Gandhapatrā A species of zedoary.
କପୂରକଚରି

ଗନ୍ଧପଲାଶ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Gandhapalāśa Miliusa Vetulina (Haines).
ଗନ୍ଧପଲାଶ [ଦ୍ର—ଏ ବୃକ୍ଷ ଉମ୍ବଡ଼ା ଜଙ୍ଗଲରେ ବିଶେଷ
ଡୋମସାଲ; କାରି; ଭାବରେ ଦେଖାଯାଏ ।]
ଗନ୍ଧପଲାସ; ପଂଟମସୁ

ଗନ୍ଧପଲାଶିକା—ସଂ. ବ—ହଳଦୀ—
Gandhapalāśikā Turmeric.

ଗନ୍ଧପଲ୍ଲଶୀ—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ଗନ୍ଧପତ୍ରା (ଦେଖ)
Gandhapalāśī Gandhapatrā (See)

ଗନ୍ଧପାଷାଣ—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ; ମ. ଘ. ଲ୍ଲେ; ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ପାଷାଣ)—
Gandhapāshāṇa ଗନ୍ଧକ—Sulphur.

ଗନ୍ଧପିପ୍ପଲି—ଦେ. ବ. (ସଂସ୍କୃ ଉନାମ. ଇତ୍ର) (ହରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Gandhapippali ଏକପ୍ରକାର ପିପ୍ପଳଗୁଳ୍ମ—A kind of shrub resembling that of long-pepper.

ଗନ୍ଧପିଶାଚିକା—ସଂ. ବ—ଧୂଣାର ଧୂଆଁ; ଧୂପ—
Gandhapiśāchikā Smoke from burnt fragrant resin; incense.

ଗନ୍ଧପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବ.—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ପୁଷ୍ପ ଯାହାର)—
Gandhapushpa ବେତସ ଲତା—1. The Ratan cane.
୨ । କେତକୀ (ଗଛ ଓ ଫୁଲ)—
2. Screwpine (plant and flower).
୩ । (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ) ଚନ୍ଦନ ଓ ଫୁଲ—
3. Sandal-paste and flower (offered to idols during worship).
୪ । (କର୍ମଧା)—ସୁଗନ୍ଧ ଫୁଲ—
4. Any sweet-scented flower
୫ । ଅଶୋକ—5 Asoka tree.

ଗନ୍ଧପୁଷ୍ପା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କେତକୀ—
Gandhapushpā 1. Screwpine (flower and plant).
୨ । ନୀଳଗୁଳ—2. Indigo plant (Apte).
୩ । ଗଣିକାସ୍ତ୍ରୀ; ଅଗବଥୁ—
3 Premna Serratifolia (tree).

ଗନ୍ଧପ୍ରସାରିଣୀ—ସଂ. ବ. (ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ; ଗନ୍ଧଭଦ୍ରା; ପ୍ରସାରିଣୀ)—
Gandhaprasāriṇi ପସାରୁଣୀ ଲତା (ଦେଖ)
ଗନ୍ଧଭାହୁଲୀ; ଗାନ୍ଧାଲୀ Pasāruṇī (See)
ଗନ୍ଧପସାର; ଗନ୍ଧପସାରୀ

ଗନ୍ଧପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ (ଦେଖ)
Gandhapriyaṅgu Priyaṅgu (See)

ଗନ୍ଧଫଳ—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—
Gandhaphala ୧ । ଗନ୍ଧଫଳୀ (ଦେଖ)
1. Gandhaphalī (See)
୨ । କଇଥ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Woodapple.

ଗନ୍ଧଫଳା—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ (ଦେଖ)
Gandhaphalā 1. Priyaṅgu (See)
୨ । ମେଥି—2. Fenugreek.

ଗନ୍ଧଫଳୀ—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ଚମ୍ପକ ବୃକ୍ଷ—
Gandhphalī 1. The Champaka tree (Michelia Champaka).
୨ । ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ (ଦେଖ)
2. Priyaṅgu (See)

ଗନ୍ଧବଣିଆଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗନ୍ଧବଣିକ୍)—ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟୀ
Gandhabaṇiāñ ଘୋଟଳ ବଣିଆ ଜାତି (ଏମାନେ ଔଷଧର
ଗନ୍ଧବେଣେ ଜଡ଼ି ମୂଳ ବ୍ୟବସାୟ କରନ୍ତି)—A caste of Hindus
ବନିୟା trading in drugs, spices and scents.

ଗନ୍ଧବଣିକ୍—ସଂ. ବ. (ମ. ଘ. ଲ୍ଲେ; ଗନ୍ଧ ବ୍ୟବସାୟୀ ବଣିକ୍) —
Gandhabaṇik ଗନ୍ଧବଣିଆଁ (ଦେଖ)
Gandhabaṇiāñ (See)

ଗନ୍ଧବତୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗନ୍ଧ+ଅର୍ଥ ଅର୍ଥରେ ବତ୍+ଈ)—
Gandhabatī ୧ । ପୃଥିବୀ—1 The earth.
ବର ଦୋଳରେ ଗନ୍ଧବତୀ ଅଗୋଚ୍ଚ, ସହଜେ ଦୋଇଲ ଜନନ—
ଉକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।
୨ । ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧା; ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କ ମାତା—
2. The mother of sage Byāsa.
୩ । ଧୀବରୀ—3. Wife of a fisherman.
୪ । ସୁରା; ମଦ୍ୟ—4..Wine.
୫ । ନବମଲ୍ଲିକା; ବଣମଲ୍ଲୀ ଫୁଲ—
5. Wild jasmine.
୬ । ବରୁଣଙ୍କ ପୁରୀବିଶେଷ—
6. A residence of the sea-god Baruṇa.
୭ । ପଦ୍ମ—7. Lotus.
ସଂ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସୁଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟା—Sweet-smelling.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏରୁ ୧ ରୁ ୫ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୬ ରୁ ୧୦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ରୁତେର ଉଚ୍ଚା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ରୁ ୧୦ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଦୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହି ର ବସ୍ତ୍ରତ ୬ ବା ୧ ରୁ ୧୦ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେଁ;'ଅଲବଟ୍ଟ'ଦେଖିବେ।

ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଭୁବନେଶ୍ୱର ନିକଟରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଥିବା ଗଙ୍ଗୁଆନଈ (ଏହା ଦସ୍ପୁର ଗୋଷ୍ଠୀର ଉପନଦୀ ଅଟେ)—Name of a rivulet flowing near Bhubaneswar.

ଗନ୍ଧବନ୍ଧୁ—ସଂ. ବ—ଆମ୍ବଗଛ—
Gandhabandhu Mango tree.

ଗନ୍ଧବବୁର—ଦେ. ବ—କୁଆବାବୁର (ଦେଖ)
Gandhababur Kuābāburi (See)

ଗନ୍ଧବଲ୍ଲଳ

ଗନ୍ଧବଲ୍ଲଲ—ସଂ. ବ. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଗନ୍ଧ + ବଲ୍ଲଲ)—
Gandhabalkala ଦାରୁଚିନି; ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ୍—Cinnamon.

ଗନ୍ଧବହ—ସଂ. ବିଣ. (ଗନ୍ଧ + ବହ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ–
Gandhabaha 1. Scented; emitting smell.
(ଗନ୍ଧବହା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେ ଗନ୍ଧକୁ ଇତସ୍ତତଃ ସଞ୍ଚାଳିତ କରେ—
2. Wafting fragrance.
ସଂ. ବ—୧ । ପବନ; ବାୟୁ—1. Air; the wind.
ମଧୁରେ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ହୋଇ ଗନ୍ଧବହ ପ୍ରସରଲି ଜଦସ୍ତ ନଳୁଞ୍ଜ ସୀମାରେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଟୋତ୍ସବଭଞ୍ଜ. ୩. ଟୀ ।
୨ । କସ୍ତୁରୀ ମୃଗ—2. Musk-deer.
୩ । ନାୟକବିଶେଷ—3. A class of heroes described in love-stories.

ଗନ୍ଧବହା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗନ୍ଧବହ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ନାସିକା; ନାକ—
Gandhabahā Nose; nostril.
(ଗନ୍ଧବାହା—ପୁଂ)

ଗନ୍ଧବାନ୍—ସଂ. ବିଣ. (ଗନ୍ଧ + ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ସୁବାସିତ—
Gandhabān Scented; odorous.

ଗନ୍ଧବାସ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗନ୍ଧାଧିବାସ)—ବବାହର ପୂର୍ବଦିନ ବର-କନ୍ୟାଙ୍କଠାରେ ଗନ୍ଧାଦି ଲେପନ ବିଧି; ଗନ୍ଧଷଣ—
Gandhabāsa Annointing the bride and bridgroom with turmeric and scented paste etc on the night previous to marriage

ଗନ୍ଧବାହ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବ—ଗନ୍ଧବହ (ଦେଖ)
Gandhabāha Gandhabaha (See)
(ଗନ୍ଧବାହା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗନ୍ଧବାହା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ଗନ୍ଧବହ)—ପବନ—
Gandhabāhā Air; the wind.
ବାହାରେ ଗନ୍ଧବାହା ବାହାରେ ସବଂସ୍ୱହାଧରମାନେ କମ୍ପିଲେ ।
ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।
ସଂ. ବ—ନାସିକା—The nose.

ଗନ୍ଧବାହି—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗନ୍ଧ + ବାହିନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Gandhabāhi ଗନ୍ଧବହ (ଦେଖ)
(ଗନ୍ଧବାହିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Gandhabaha (See)

ଗନ୍ଧବିଦ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଗନ୍ଧବିତ୍)—୧ । ଯେ ଗନ୍ଧବିଷୟ ଜାଣେ—
Gandhabida 1. Versed in the knowledge of scents.
୨ । ଯେ ଗନ୍ଧ ବାର ପାରେ—
2. One whocan distinguish odours.
ଗନ୍ଧବିଦ ଯେ ଭ୍ରମଗ୍ରବ
ଚତୁଁ ସର୍ପାଦ ଶବ୍ଦବେଦୀ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭୁଗବତ ।

ଗନ୍ଧବିରଜା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗନ୍ଧବୀର୍ଯ୍ୟା)—ଗନ୍ଧବୀର୍ଯ୍ୟା (ଦେଖ)
Gandhabirajā Gandhabīrjyā (See)

ଗନ୍ଧବିରିଜା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଗନ୍ଧବୀର୍ଯ୍ୟା (ଦେଖ)
Gandhabirijā Gandhabīrjyā (See)

ଗନ୍ଧବିହ୍ୱଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗନ୍ଧ + ବିହ୍ୱଳ)—
Gandhabihwala କୌଣସି ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟର ଆଘ୍ରାଣଦ୍ୱାରା ବିବଶ ବା
(ଗନ୍ଧବିହ୍ୱଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ମତ୍ତ—Intoxicated with the strong smell of scented things.
ବ—ଗୋଧୂମ—Wheat.

ଗନ୍ଧବୀର୍ଯ୍ୟା—ସଂ. ବ—ହିମାଳୟ ପ୍ରଦେଶ ଓ ପାରସ୍ୟର ଦେବଦାରୁ ଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ
Gandhabīrjyā ବୃକ୍ଷବିଶେଷର ତୈଳବତ୍ ନିର୍ଯ୍ୟାସ; ଶ୍ରୀବାସ-ସାର–
ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ସରଲଦ୍ରବ; ଶ୍ରୀବାସ-ସାର; ଶ୍ରୀବେଷ୍ଟ; ବୃକ୍ଷଧୂପକ; ଶ୍ରୀପିଷ୍ଟ; ପଦ୍ମଦର୍ଶନ; ବୃକ୍ଷଧୂପ; ଯାସ; ବାୟୁସ; ଚତୁଭାଗବ; ଶ୍ରୀରସ; ଧୂପାଙ୍ଗ; ଗନ୍ଧବିରିଜା
The aromatic juice of the Himalayan Pine; (Pinus Longifolia or the Long-leaved pine).
[ଦ୍ର—ଏଥିରୁ ବାର୍ନିସ୍ ଓ ଚାପିନ୍ ତୈଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ଓ ଏହା ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଗନ୍ଧବିରୋଜା

ଗନ୍ଧବେଣା—ଦେ. ବ—ଗନ୍ଧତୃଣ (ଦେଖ)
Gandhabenā Gandhatruna (See)

ଗନ୍ଧବ୍ୟାକୁଳ—ସଂ. ବ—କକ୍କୋଳ (ଦେଖ)
Gandhabyākula Kakkola (See)

ଗନ୍ଧଭଦୁଲି—ଦେ. ବ—ଗନ୍ଧଭଦ୍ରା (ଦେଖ)
Gandhabhaduli Gandhabhadrā (See)

ଗନ୍ଧଭଦୁଲିଆ—ଦେ. ବ—ଗନ୍ଧଭଦ୍ରା (ଦେଖ)
Gandhabhaduliyā Gandhabhadrā (See)

ଗନ୍ଧଭଦ୍ରା—ସଂ. ବ—ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଲତାବିଶେଷ; ପ୍ରସାରଣୀ ଲତା; ପସାରୁଣୀ ଲତା—Paedoria Foetida (creeper).
ଗନ୍ଧଭାଦୁଳୀ; ଗାଁଧାଳ
ଗନ୍ଧପସାର; ଗନ୍ଧାଳୀ
[ଦ୍ର—ଏହାର ଫୁଲ କଲମ ଶାଗର ଫୁଲ ପରି ଦେଖାଯାଏ ଓ ଶରତ୍ କାଳରେ ଫୁଟେ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏ ଲତାରୁ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବାହାରେ । ଏହାର ପତ୍ରକୁ ଛୋଲ କମ୍ବା ଭରକାରି କରି ଖାଇଲେ ଅନେକ ରୋଗରେ ଉପକାର ହୁଏ । ଏହି ପତ୍ରର ରସ ମର୍ଦ୍ଦନ କଲେ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରସାରିତ ହୁଏ ବୋଲି ଏହାର ନାମ ପ୍ରସାରଣୀ; ଏ ଲତାର ପତ୍ର ଗନ୍ଧାଏ, ଛନ୍ତୁ ଏ ପତ୍ରକୁ ଭରକାରୀ କଲେ ଭରକାରୀରେ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଆଦୌ ରହେ ନାହିଁ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ନବନୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଉ	ଋ

ଗନ୍ଧମାତା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶସ୍ତ୍ରୀ ଉତ୍ତ; ଗନ୍ଧ+ମାତୃ; ସବୁ ଗନ୍ଧମାନଙ୍କ ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥଳ)—ପୃଥିବୀ—
Gandhamātā The earth (origin of all scents).

ଗନ୍ଧମାତ୍ରୀ—ଦେ. ବ—୧ । ଔଷଧ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—
Gandhamātrī 1. An aromatic drug.
୨ । ଇକ୍ଷୁଡ଼ ଗଛ—(ଦୀର୍ଘକାଣ୍ଡ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)
2. A kind of reed.

ଗନ୍ଧମାଦ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ଫ. ଗନ୍ଧମାଦନ)—
Gandhamāda ଗନ୍ଧମାଦନ (ଦେଖ)
Gandhamādana (See)

ସୁଗ୍ରୀବ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସମେତ
ଗନ୍ଧମାଦ ଯେ ଦନୁଜନ୍ତ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଗନ୍ଧମାଦନ—ଫ. ବ. (ଗନ୍ଧ+ମଦ୍ ଧାତୁ=ମତ୍ତ ହେବା+ଣିଚ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Gandhamādana
୧ । ଘ୍ରାଣତୃପ୍ତିକର ସର୍ବୌଷଧିପୂର୍ଣ୍ଣ ହିମାଳୟସ୍ଥ ଗିରିବିଶେଷ ଓ ତହିଁର ଗୋଟିଏ ବନ—
1. Name of a mountain and a forest in the Himalayan range said to contain rare medicinal drugs which can revive the dead.

ପୃଥିବୀର ଜାଣିଣ ଭଲଙ୍କର ମନ
ଗନ୍ଧମାଦନକୁ ଜର ପ୍ରଦର୍ଶିଣ । କୃଷ୍ଣଦି୍ୱ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

[ଦ୍ର—ଘ୍ରାଣତୃପ୍ତିକର ଏହି ପର୍ବତ ଇଲାବୃତ ଓ ଭଦ୍ରାଶ୍ୱ ବର୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ମାଲବଷଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହାର ବିସ୍ତାର । ଶକ୍ତିବ୍ୟବ ଦ୍ୱୋଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଭୂପତିତ ହେବାରୁ ହନୂମାନ ଏହି ପର୍ବତରୁ ବିଶଲ୍ୟକରଣୀନାମକ ଔଷଧ ଆଣି ତାହାଙ୍କୁ ପୁନରୁତ୍ଥିତ କରିଥିଲେ । ଏ ପର୍ବତର ଉଚ୍ଚତା ୫୪୨୯ ଫୁଟ ।]

୨ । ଗନ୍ଧକ—2. Sulphur.

୩ । ରାବଣର ନାମ—3. A name of Rāvaṇa.

୪ । ଭ୍ରମର—4. Black bee.

୫ । ବାନରବିଶେଷ; ଘ୍ରାଣତୃପ୍ତିକର ବାନର ସେନାପତି—
5. Name of a monkey-general described in the Rāmāyaṇa.

ବସ୍ତୁ ଗନ୍ଧମାଦନ (୧) ପର ଗନ୍ଧମାଦନ (୫) ମାଡ଼ ପଡ଼ିଲା ଅବହିତ ।
ରାମ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଦେ. ବ (ନାମ)—କେନ୍ଦୁଝର ରାଜ୍ୟର ଗୋଟିଏ ପର୍ବତର ନାମ—
Name of a mountain in the Keonjhar State.

ଉଣ୍ଟିରେଖା ଉଣ୍ଟି ଧାଇଁ ଆସିଥିବ ପଲଙ୍କେ ଗନ୍ଧମାଦନେ—
ବ୍ରଧାନାଥ. ପାଦଟୀ ।

ଫ. ବଣ—ଯାହା ଗନ୍ଧଦ୍ୱାରା ଲୋକକୁ ମତ୍ତ କରେ—
Intoxicating people with its fragrance.

ଗନ୍ଧମାଦନୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗନ୍ଧମାଦନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) ସୁରା; ମଦ୍ୟ—
Gandhamādanī Wine; spirit.

ଗନ୍ଧମାଦିନୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଲାଖ—
Gandhamādinī Lac.

ଗନ୍ଧମାରଦନ—ତ୍ରା (ପଦ୍ୟ) ବ—ଗନ୍ଧମାଦନ ୧ (ଦେଖ)—
Gandhamāradana Gandhamādana 1 (See)

ସ୍ୱେଦଶ ତୀର୍ଥ ଯାହା ଗନ୍ଧମାରଦନ, ନବାସ ଏହିଠାରେ ଶେଷ ହେଲ ଜାଣ ।
କୃଷ୍ଣଦି୍ୱ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଗନ୍ଧମାର୍ଜ୍ଜାର—ଫ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ମାର୍ଜ୍ଜାର)—ଶାଳଆପଡଳା ନାମକ ନେଉଳ ଜାତୀୟ ବନ୍ୟ ଜୀବ; ଗନ୍ଧଗୋକୁଳା ଖଣ୍ଡୁଶ—The small civet-cat; Viverricula
ଗନ୍ଧବିଲାବ; ମୁଷ୍କାବଲାବ Malacencusis; a variety of pole-cat.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଲାଞ୍ଜ ମୋଟ ଓ ଲୋମବହୁଳ । ଦେହର ବର୍ଣ୍ଣ କୃଷ୍ଣାରୁ ଧାଉଁରିଆ । ଏହାର ଅଣ୍ଡକୋଷରୁ ଏକପ୍ରକାର ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ ବାହାରେ; ଏହା ସାମାନ୍ୟ କସ୍ତୁରୀ ପରି ଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ ।]

ଗନ୍ଧମାର୍ଦ୍ଦନ—ତ୍ରା. ବ—ଗନ୍ଧମାଦନ (ଦେଖ)—
Gandhamārddana Gandhamādana (See)

ଗନ୍ଧମାଳତୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ମାଳତୀ (ଲତା ଓ ଫୁଲ)—
Gandhamālatī Echites Caryophyllata (creeper and flowers).

ଗନ୍ଧମାଳିନୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ମୁରା ନାମକ ସୁଗନ୍ଧ ଔଷଧ—
Gandhamālinī A sweet scented drug.

ଗନ୍ଧମୁଖୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗନ୍ଧମୂଷିକ (ଦେଖ)
Gandhamukhī Gandhamūshika (See)

ଗନ୍ଧମୂଳ—ଫ. ବ—ଅଦାଜାତୀୟ ସୁଗନ୍ଧ ମୂଳବିଶେଷ—
Gandhamūla Alpina Calanga; a species of Curcuma; Curcuma Zedoaria.

ଗନ୍ଧମୂଷିକ—ଫ. ବ—୧ । ଏକପ୍ରକାର ସୁଗନ୍ଧଶସ୍ତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ମୂଷିକ—
Gandhamūshika A mouse emitting an aromatic musk-like smell from the body; the musk-rat; Sorex Moscatus.
୨ । ଛୁଚୁନ୍ଦ୍ରା—2. Shrew; mole.

ଗନ୍ଧମୂଷୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗନ୍ଧମୂଷିକ (ଦେଖ)
Gandhamūshī Gandhamūshika (See)

ଗନ୍ଧମୃଗ—ଫ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ମୃଗ)—
Gandhamṛuga ୧ । କସ୍ତୁରୀ ମୃଗ; ଯେଉଁ ମୃଗର ନାଭିରୁ କସ୍ତୁରୀ ବାହାରେ—1. Musk-deer.
୨ । ଶାଳଆପଡଳା—2. The Civet-cat.

ଗନ୍ଧମୋଦନ—ଫ. ବ—ଗନ୍ଧକ—
Gandhamodana Sulphur.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖକ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଘଡ଼ତ ୧ ଚଲ୍ଲିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଲ୍ଲିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଲ୍ଲିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ପୁସ୍ତାବୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଲ୍ଲିତ ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଲ୍ଲିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂମି' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁମି' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ଼' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଗନ୍ଧମୋହୁଳା—ସଂ. ବ—ଚମ୍ପା ଫୁଲର କଢ଼ି—
Gandhamohinī The bud of the Champaka flower.

ଗନ୍ଧମୈଥୁନ—ସଂ. ବ—ଷଣ୍—
Gandham<u>ai</u>thuna A bull.

ଗନ୍ଧରବ—ଗ୍ରା. ପଦ୍ୟ. ବ (ସଂ. ଗନ୍ଧର୍ବ)—ଗନ୍ଧର୍ବ (ଦେଖ)
Gandharaba Gandharba (See)

କେତେକ ଗନ୍ଧରବେ ଗଲେ ସମସାଣେ—କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଗନ୍ଧରସ—ସଂ. ବ—୧ । ଗୁଗ୍ଗୁଳ—
Gandharasa 1. Myrrh (a sweet incense); Frankincense.

୨ । ସୁଗନ୍ଧସାର—2. Scented essence.

ଗନ୍ଧରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଗନ୍ଧର୍ବ)—ରସିକ ବା ପରିହାସପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
Gandharā A witty or jocular person

ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ—Bad-smelling.

ଗନ୍ଧରାଜ—ସଂ. ବ—୧ । ଏକପ୍ରକାର ଗୁଳ୍ମ ସୁଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ ଧଳା ଫୁଲର ଗୁଳ୍ମ—1. Gardenia Florida (flower and plant).
ଗନ୍ଧରାଜ
ମୋଗରାବେଲା [ଦ୍ର—ଏହା ଚୀନଦେଶୀୟ ଗଛ ଓ ୫।୬ ହାତ ଉଚ୍ଚରେ ବଢ଼େ, ଏହାର ଫୁଲ ଧଳା ଓ ଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ା ମୋଟ ଓ ଘନ ସୁଗନ୍ଧ ।]

୨ । ଚନ୍ଦନ—2. Sandal.

୩ । ଅତ୍ତର—3. Otto.

୪ । ସୁଗନ୍ଧ ଅର୍କ—5. Scented essence.

ଗନ୍ଧରାସ୍ନା—ଦେ. ବ—୧ । ଏକପ୍ରକାର ଗୁସନା—
Gandharāsnā 1. Ophioxylon Serpentinum.
ସଂ.ସର୍ପାକ୍ଷୀ, ସହସ୍ରଗନ୍ଧା, ନାକୁଲୀ, ସୁରସା, ନକୁଲେଷ୍ଟା, ଫଣିହନ୍ତ୍ରୀ, ଗନ୍ଧନାକୁଲୀ, ଭୁଜଙ୍ଗାକ୍ଷୀ, ବିଷନାଶିନୀ, ନାଗସୁଗନ୍ଧା
[ଦ୍ର—ଏହା ସାପ, ମାଙ୍କଡ଼ସା, ବିଲ୍ଲ ଓ ମୂଷାମାନଙ୍କର ବିଷନାଶକ ଏବଂ ଜ୍ୱର, କୃମି ଓ ବ୍ରଣନାଶକ ।]

୨ । ଗନ୍ଧନାକୁଲୀ (ଦେଖ)
2. Gandhanākul<u>ī</u> (See)

ଗନ୍ଧରି ତେଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କେରସିନ୍ ତେଲ—
Gandhari tela Kerosine oil.

ଗନ୍ଧର୍ବ—ସଂ. ବ. (ଗ=ଗାନ+ଧର୍ମ; ନଚାଇନ; ଗାୟନ କରିବା ଯାହାର ଧର୍ମ)—୧ । (ପୁଂ) ସ୍ୱର୍ଗଗାୟକ; ଦେବଯୋନିବିଶେଷ—
(ଗନ୍ଧର୍ବୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. A class of demigods or aerial beings said to be the choristers of heaven.

[ଦ୍ର—ଗନ୍ଧର୍ବମାନେ ପୁରାଣମତରେ ଦେବତାଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀ-ବିଶେଷ, ଏମାନେ ସ୍ୱର୍ଗରେ ନୃତ୍ୟ ଓ ଗାନ କରନ୍ତି । ଅଗ୍ନିପୁରାଣରେ ଗନ୍ଧର୍ବଙ୍କର ୧୧ ଶ୍ରେଣୀ କଳ୍ପିତ ହୋଇଅଛି । ହାହା, ହୁହୁ, ତୁମ୍ବୁରୁ, ଦଂସ, ବିଶ୍ୱାବସୁ, ଗୋମାୟୁ, ଭୁମ୍ବରୁ, ନନ୍ଦୀ ଗନ୍ଧର୍ବମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ । ବେଦରେ ଗନ୍ଧର୍ବଙ୍କୁ ୨ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରିଯାଇ ଅଛି । ୧—ସ୍ୱର୍ଗବାସୀ, ୨—ଅନ୍ତରୀକ୍ଷବାସୀ । ଗନ୍ଧର୍ବମାନଙ୍କର ସ୍ୱାମୀ ବରୁଣ ଓ ମତାନ୍ତରରେ କୁବେର । ଉପନିଷଦ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗ୍ରନ୍ଥ-ମାନଙ୍କରେ ଗନ୍ଧର୍ବଙ୍କର ୨ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଗ କରି ଯାଇଅଛି; ୧ ଦେବ ଗନ୍ଧର୍ବ ଓ ୨ ମନୁଷ୍ୟ ଗନ୍ଧର୍ବ । ଗନ୍ଧର୍ବମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ବିଦ୍ୟାଧର—(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର); ଗନ୍ଧର୍ବୀମାନେ ପରମା ସୁନ୍ଦରୀ ବୋଲି ପୁରାଣାଦିରେ ଅଛି ।]

୨ । ସୁଗାୟକ—2. A good singer.

୩ । ମୁନି; ଋଷି—3. Sage; anchorite.

୪ । କୋକିଳ; ଘୁଂଷୋକିଳ—
4. The Indian songster or cuckoo bird.

ଏତେ ସ୍ୱତତ ଗନ୍ଧର୍ବ ଗାଳମାନ ରତ । ଭଟ୍ଟ. କୋଟ୍ଟବ୍ରାହ୍ମଣ ସୁଦ୍ଧା ।

୫ । କସ୍ତୁରୀ ମୃଗ—5. Musk-deer.

ବହୁତ ବାତ ଆରମ୍ଭ ଗନ୍ଧର୍ବ ପରକୁ, ବଞ୍ଚନ୍ତୁ କୁରଙ୍ଗ ଖତ କରି ତା ମରକୁ । ଭଟ୍ଟ. ତୈତ୍ତେତ୍ତିଶବଲାସ ।

୬ । ଘୋଟକ—6. Horse.

୭ । ଯୁଦ୍ଧଘୋଟକ—7. War-horse.

୮ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—8. The sun.

୯ । ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଏବଂ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ପୂର୍ବରୁ ଆତ୍ମା ଯେଉଁ ରୂପ ଧାରଣ କରେ; (ଭୂତ)—
9. The soul after death and previous to its being born again; (ghost) (M. W.)

୧୦ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ କଳ୍ପ—
10. Name of the 14th Kalpa or period of the world (M. W.)

୧୧ । ସଙ୍ଗୀତର ସ୍ୱରବିଶେଷ; ଗାନ୍ଧାର—
11. Name of a swara or tone of the gamut; Gāndhāra (M. W.)

୧୨ । ମୃଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—12. Deer.

୧୩ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ବୟସରେ ସ୍ୱରରେ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
13. A stage in the life of a woman when her tone becomes very sweet.

୧୪ । ବୈଦ୍ୟକ ଅନୁସାରେ ଉନ୍ମାଦ ରୋଗବିଶେଷ—
14. A kind of insanity.

[ଦ୍ର—ଏ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ବନ, ବଗିଚା, ନଦୀ, ଝରଣା ଆଦି ନଜରରେ ବୁଲିବାକୁ ସୁଖ ପାଏ, ଗନ୍ଧ ଓ ମାଲ୍ୟ ଧାରଣ କରିବାକୁ ସୁଖପାଏ, ସବୁବେଳେ ହସେ, ନାଚେ ଓ ଗୀତ ବୋଲେ ଓ ଅନ୍ୟ ଲୋକ ସଙ୍ଗେ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରେ—
ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୧୫ । ବିଧବା ସ୍ତ୍ରୀର ଦ୍ୱିତୀୟ ପତ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)
15. The second husband of a widow.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଉତ୍ୱ	ଉଅ	ଟ୍ଟ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଦେ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
1. Name given to males.

୨ । କମାଉନ୍ ପାହାଡ଼ ଓ କାଶୀଅଞ୍ଚଳରେ ବାସ କରୁଥିବା ସଙ୍ଗୀତବ୍ୟବସାୟୀ ଜାତିବିଶେଷ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)
2. A caste of musicians found in the Kamaun Hills and Benares.

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ କନ୍ୟାମାନେ ନୃତ୍ୟ ଓ ଗାନ କରନ୍ତି ।]

ଗନ୍ଧବ୍ୟପୁର—ବ—୧ । (ବଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା; ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—
Gandharbapura ମେରୁ ପ୍ରଦେଶରେ ଦେଖାଯିବା ସାମୟିକ ଆଲୋକପୁଞ୍ଜ; ମେରୁଜ୍ୟୋତି:—
1 Aurora Borealis

୨ । ମୃଗତୃଷ୍ଣା—2. Mirage; Fata Morgana; (M. W and Apte)

୩ । ଗନ୍ଧବ୍ୟନଗର; ମହାଭାରତୋକ୍ତ ଆକାଶରେ କଳ୍ପିତ • ଗନ୍ଧବ୍ୟମାନଙ୍କର ବାସସ୍ଥାନ—3. A mythological abode of the Gandharbas in the sky.

[ଦ୍ର—ଏହା ମାନସରୋବର ନିକଟରେ ଥିଲା ଓ ଗନ୍ଧବ୍ୟମାନେ ଏ ନଗରକୁ ରକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ଅର୍ଜୁନ ଏହି ନଗରକୁ ଜୟ କରି ଚିତ୍ରିର, କଲାଷ ଓ ମେଣ୍ଢ୍ରକନାମକ ଅଶ୍ୱ ଆଣିଥିଲେ ।
ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଗନ୍ଧବ୍ୟପୂଜା—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗଳା)—ପ୍ରଥମେ ଆଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନାପୂର୍ବକ ପରେ ପ୍ରହାର କରି ନାମର୍ଦ୍ଦିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ବିବାଦ କରିବା—Courteously inviting one and then abusing and beating him
Gandharbapūjā

ଗନ୍ଧବ୍ୟବିଦ୍ୟା—ସଂ. ବ—ଗନ୍ଧବ୍ୟବେଦ (ଦେଖ)
Gandharbabidyā Gandharbabeda (See)

ଗନ୍ଧବ୍ୟ ବିବାହ—ସଂ. ବ—ସ୍ୱଇଚ୍ଛାନୁକ୍ରମେ ଅଗ୍ନ୍ୟାଧେୟ ବିବାହରୁ ଏକଭମ; ଯେଉଁ ବିବାହରେ ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷ କର୍ତ୍ତାପକ୍ଷଙ୍କ ଅଗୋଚରରେ ବା ସମ୍ମତି ଗ୍ରହଣ ନ କରି ବିବାହ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରନ୍ତି—Marriage in which parties enter into marriage by mutual selection without consulting parents and guardians; a love-marriage.
Gandharba bibāha

ଗନ୍ଧବ୍ୟବେଦ—ସଂ. ବ—୧ । ଋଗ୍ୟଜୁ ଉପବେଦ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଭମ (ଏଥିରେ ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟାର ସ୍ୱର, ତାଲ, ରାଗରାଗିଣୀ ଆଦିର ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଅଛି)—
1. One of the 4 subordinate Bedas treating of music.
Gandharbabeda

୨ । ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟା—2. The science or art of music.

ଗନ୍ଧବ୍ୟମତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗାନ୍ଧର୍ବମତ)—
Gandharbamata ଗନ୍ଧବ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ମତ—
Opinion prevailing amongst the Gandharbas.

ଗନ୍ଧବ୍ୟରାଜ—ସଂ. ବ. (୬ଷୀ ତତ୍ପୁ; ଗନ୍ଧର୍ବ + ରାଜା)—
Gandharbarāja ୧ । ଗନ୍ଧବ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ ବା ନେତା; ଚିତ୍ରରଥ ଗନ୍ଧର୍ବ—1. Chitraratha; the chief of the Gandharbas.

୨ । କୁବେର—2. God Kubera.

୩ । ବରୁଣ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3 The sea-god Baruṇa.

ଗନ୍ଧର୍ବୋନ୍ମାଦ—ସଂ. ବ—ଗନ୍ଧର୍ବ ୧୪ (ଦେଖ)
Gandharbonmāda Gandharba 14 (See)

ଗନ୍ଧଲାଳୁକା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଏଲବାଲୁକ)—ଏଲବାଲୁ (ଦେଖ)
Gandhalālukā Elabālu (See)

ଗନ୍ଧଲୋଲୁପା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗନ୍ଧ + ଲୋଲୁପ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Gandhalolupā ମାଛି; ମକ୍ଷିକା—The common flea.

ଗନ୍ଧଶୁଣ୍ଠି—ଦେ. ବ—ଅଦାଜାତୀୟ ସୁଗନ୍ଧ ଔଷଧ ମୂଳବିଶେଷ—
Gandhaśuṇṭhi Alpina Galanga; Curcuma Zedoaria (Kirtikar); a sweet-scented drug like ginger.
ସଂ. କର୍ଚ୍ଚୂର; ଚ୍ଛତ୍ରମୂଲକ ଗନ୍ଧସାର
ଶଟୀ; ଏକାଙ୍ଗୀ
କଚ୍ଚୁର; କପୂରକଚରୀ
ତେ. କାଚ୍ଚୋଲ୍ଲୁ; କଚ୍ଚୋରମୁ

ଗନ୍ଧଶେଖର—ସଂ. ବ. (ଗନ୍ଧ + ଶେଖର)—
Gandhaśekhara ଗନ୍ଧତୈଳିକା (ଦେଖ)
Gandhacheliká (See)

ଗନ୍ଧଷଣ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗନ୍ଧାଧିବାସ)—ଗନ୍ଧବାସ (ଦେଖ)
Gandhashana Gandhabāsa (See)
ବଡ଼ାଇଲେ ଗନ୍ଧଷଣ ମହାଦଣ୍ଡରେ । ଭଜ. ଦୈତ୍ୟଶତ୍ରୁଦେଳାସ ।

ଗନ୍ଧଷଣଗୀତ—ଦେ. ବ.—ବିବାହର ପୂର୍ବଗ୍ରୁ ବା ମଙ୍ଗଳକୃତ୍ୟ ଦିନ ଗନ୍ଧାନୁଲେପନ ବେଳେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ମିଳିତ ହୋଇ ଯେଉଁ ମଙ୍ଗଳଗୀତ ବୋଲନ୍ତି—The songs chanted by females while the bride and bridegroom have their bodies besmeared with scents on the eve of marriage.
Gandhashanagita

ଗନ୍ଧଷିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ଗନ୍ଧାଧିବାସ) —୧ । (ବିବାହର ପୂର୍ବଗ୍ରୁଡ଼ିର ବର କନ୍ୟା) ଗନ୍ଧଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ଘାଲନ କରିବା; ବିବାହର ପୂର୍ବଗ୍ରୁଦିରେ ବଲଘା ଆଦି ଲଗାଇବା—
1. To have the bodies (of the bride and bridegroom) annointed with scents on the eve of marriage.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅଧର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚତ୍ଥିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚତ୍ଥିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିନ୍ଥ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚତ୍ଥିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜଉଥିଲେ, ସେତେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚତ୍ଥିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'କଅଁ' ନ ମିଳିଲେ 'କଅଁ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୨ । ବରକନ୍ୟାଙ୍କୁ ମଙ୍ଗନ ଦନ ମଇଲବା; ବରକନ୍ୟାଙ୍କୁ ମଙ୍ଗଲସୂଚକ ବନ୍ଦାପନା ବା ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କରିବା—

2. To welcome the bride and bridegroom on the eve of marriage.

ବରାଇ ବବଧ ମାଦ୍ୟ ଦେବା ଗନ୍ଧଡିଲେ । ଭକ୍ତ. ଲ୍ଲବଣଦବତା ।

ଗନ୍ଧସାର—ଫ. ବି.—୧ । (୭ମୀ ତତ୍; ଗନ୍ଧ+ସାର; ଗନ୍ଧମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାର ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ) ଚନ୍ଦନ—

Gandhasāra 1. Sandal paste.

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗନ୍ଧ ଅର୍ଥେ ସାର ସାଦାର) ଚନ୍ଦନ ବୃକ୍ଷ—

2. Sandal wood tree.

୩ । (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ବସ୍ତୁରୁ ନିଷ୍କାଶିତ ସାର)—ସୁଗନ୍ଧ ପଦାର୍ଥରୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ପ୍ରସ୍ତାବିତ ତରଳ ସାର—3. Sweet-scented essence or extract.

୪ । ମୁଗୁରା ମଲ୍ଲି; ଫୁଲବିଶେଷ—

4. A kind of double-petalled jasmine.

୫ । ଗନ୍ଧଶୁଣ୍ଠି (ଦେଖ)

5. Gandhaśuṇṭhi (See)

ଗନ୍ଧସୁଖୀ—ଫ. ବି. (ଗନ୍ଧ+ସୁଖୀନ୍)—ଗନ୍ଧମୂଷିକ (ଦେଖ)

Gandhasukhī Gandhamūshika (See)

ଗନ୍ଧସୂଯୀ—ଫ. ବି.—ଗନ୍ଧମୂଷିକ (ଦେଖ)

Gandhasūyī Gandhamūshika (See)

ଗନ୍ଧସୋମ—ଫ. ବି. (ଗନ୍ଧ+ସୋମ=ଚନ୍ଦ୍ର; ରାତ୍ରିରେ ଏହା ଫୁଟେ ବୋଲି)—୧ । କୁମୁଦ; କଇଁ—1. Lily.

୨ । ଶ୍ୱେତଚୋଟଲ—2. White lily.

ଗନ୍ଧହସ୍ତୀ—ସ. ବି.—୧ । ଗନ୍ଧଗଜ (ଦେଖ)

Gandhahastī 1. Gandhagaja (See)

୨ । ବୌଦ୍ଧବିଶେଷ—2. A sect of Buddhists.

୩ । ହସ୍ତୀ ଆକାରର ବୌଦ୍ଧସ୍ତୂପ—3. A Buddhistic mound constructed in the shape of an elephant.

ଗନ୍ଧହାରିକା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—ଗନ୍ଧକାରିକା (ଦେଖ)

Gandhahārikā Gandhakārikā (See)

ଗନ୍ଧହୀନ—ସ. ବିଣ. (ନଞ୍ଥା ତତ୍; ଗନ୍ଧ+ହୀନ)—ନିର୍ଗନ୍ଧ—

Gandhahīna Odourless; scentless.

ଗନ୍ଧା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—(ସ. କନ୍ଦ)—୧ । ମୁସୁକ; ମୁଥା—

Gandhā 1 Grass-root-bulb.

୨ । ନଦୀକୂଳଜାତ ଘାସବିଶେଷ—2. A kind of grass growing in river-banks.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ମଶିଣା ବୁଣା ଯାଏ ।]

ଦେ. ବି.—ଗବଗଛ ପରି ଏକପ୍ରକାର ଗୁଳ୍ମ—A plant like the castor-seed plant.

ଗନ୍ଧାଖୁ—ସ. ବି. (ଗନ୍ଧ+ଆଖୁ)—ଗନ୍ଧମୂଷିକ (ଦେଖ)

Gandhākhu Gandhamūshika (See)

ଗନ୍ଧାଜୀବ—ସ. ବି.—(ଗନ୍ଧ+ଆଜୀବ)—ଗନ୍ଧୋପଜୀବୀ (ଦେଖ)

Gandhājība Gandhopajībī (See)

ଗନ୍ଧାଢ୍ୟ—ସ. ବିଣ. (ନଞ୍ଥା ତତ୍; ଗନ୍ଧ+ଆଢ୍ୟ)—ବିଶେଷ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ—

Gandhāḍhya Rich in smell; very sweet-smelling.

ବି.—୧ । ବକୁଲଫୁଲ—1. The Bakul flower.

୨ । ଶ୍ୱେତ ଚନ୍ଦନ—2. White sandal wood.

୩ । ଲେମ୍ବୁ ଗଛ—3. Orange tree.

ଗନ୍ଧାଧିବାସ—ସ. ବି. (ଗନ୍ଧ+ଅଧିବାସ)—୧ । ଆନୁଷଙ୍ଗିକାଦି କର୍ମରେ ଚନ୍ଦନ ଓ ପୁଷ୍ପମାଲାଦି ଦ୍ୱାରା ସଂସ୍କାର—

Gandhādhibāsa 1. Offering of scents in ceremonial rites.

୨ । ଗନ୍ଧସଣ (ଦେଖ)—2. Gandhasaṇa (See)

ଗନ୍ଧାର—ସ. ବି. (ନାମ) (ଗନ୍ଧ+ଆର)—ଗାନ୍ଧାର ୨ ଓ ୬ (ଦେଖ)

Gandhāra Gāndhāra 1 and 2 (See)

ଗନ୍ଧାଲି—ସ. ବି.—୧ । ବରୁଡି—

Gandhālī 1. Wasp.

୨ । ପସାରୁଣୀ ଲତା—

2. Paederia Foetida (a creeper).

୩ । ଜାଇଫଳ—3. Nutmeg.

୪ । ପାରୁଡା ପୋକ—4. The flying bug (emitting an offensive smell).

୫ । ବହୁକାଲସ୍ଥାୟୀ ଗନ୍ଧ—5. Continued fragrance.

ଗନ୍ଧି—ଦେ. ବି—୧ । ବନ୍ଧ ଓ କ୍ୟାରମାନଙ୍କରେ ହୋଇଥିବା ଶିଉଳି—

Gandhi 1. The slimy moss growing in paddy-fields and ridges when full of water.

୨ । ଦୁର୍ଗନ୍ଧ; ବଦ୍‌ବୋଇ—2. Offensive smell.

୩ । ଅପାନବାୟୁ; ପାଡ଼—

3. Offensive wind passed through the anus.

୪ । ଗୁରପୋକ—4. Bug.

୫ । ପାରୁଡାପୋକ—

5. A kind of insect emitting a foul smell.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ—

1. Of offensive smell; foul-smelling.

୨ । ଉତ୍ତଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ—2. Of strong odour.

[ଦ୍ର—ସମାସରେ ଗନ୍ଧ ଶବ୍ଦର ଗନ୍ଧରୂପରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିବା ସ୍ଥଳରେ ଗନ୍ଧ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

ଗନ୍ଧିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସ. ଗନ୍ଧମୟ)—

Gandhiā ୧ । ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ—

ଗନ୍ଧିୟା 1. Of offensive smell; putrid.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଊ
୦ ୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୟ	ର	ହ	ଗ୍ଧ	ଇଅ	ଈ	ଁ

ଗନ୍ଧୈଲା ୨ । ଯେଉଁ ପୁରୁଷର ଦେହ ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ୍—
(ଗନ୍ଧେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. (man) Emitting offensive smell from the body.

ଗନ୍ଧଆ ତେଲ—ଦେ. ବ—ଗନ୍ଧର ତେଲ (ଦେଖ)
Gandhiā tela Gandhari tela (See)

ଗନ୍ଧକ—ସଂ. ବ. (ଗନ୍ଧ + ଇକ)—୧ । ଗନ୍ଧକ —
Gandhika 1. Sulphur.
୨ । (ପୁଂ) ଗନ୍ଧବଣିଆ (ଦେଖ)
2. Gandhabaṇiā (See)

(ଗନ୍ଧକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ସମାସରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ)
—୧ । ଅମୁକ ପରି ଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ (ଯଥା—ଉତ୍କଳଗନ୍ଧକ)—
1. (in compounds) Having the smell of; smelling like.
୨ । (ଅମୁକ ସଙ୍ଗେ) ନାମ ମାତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧଯୁକ୍ତ (ଯଥା—ଭ୍ରାତୃଗନ୍ଧକା)—
2. Resembling only in name.
୩ । (ଅମୁକ ପରି) ନାମମାତ୍ର ଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ—
3. Having a slight smell of.
୪ । (ଅମୁକର) ଅଳ୍ପମାତ୍ର ଅଂଶବିଶିଷ୍ଟ—
4. Having a small quantity of.

ଗନ୍ଧ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗନ୍ଧେଇବା (ଦେଖ)
Gandhi karibā Gandheibā (See)

ଗନ୍ଧଛତୁ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଁଡ଼ଜାତ) ବି—ଗନ୍ଧଛତୁ (ଦେଖ)
Gandhichhatu Gandhachhatu (See)

ଗନ୍ଧଣା—ଦେ. ବିଣ. (ଯେଉଁ ଘୋଡ଼ାକୁ ମନୁଷ୍ୟ ଗନ୍ଧାଏ)—ଯେଉଁ
Gandhiṇā ଘୋଡ଼ା ଜକଟକୁ ଗଲେ ସେ ଖେଙ୍କାର ଦୋଇ କାମୁଡ଼ି ଗୋଡ଼ାଏ—A vicious horse which neighs and snaps at persons approaching it.

ଗନ୍ଧନୀ—ଗ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଗନ୍ଧକାରିକା (ଦେଖ)
Gandhinī 1. Gandhakārikā (See)
[ଦ୍ର—କୁରୁଜା କଂସର ଗନ୍ଧମା ଥିଲା ।]
୨ । ମଦ୍ୟ; ସୁରା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Wine.

ଗନ୍ଧପୋକ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗନ୍ଧ + ପୁରୁକା)—
Gandhipoka ୧ । ଧାନ ଓ ମକା ଆଦି ଗଛକୁ ନଷ୍ଟ କରିବା ଏକ-
ଗାନ୍ଧିପୋକା ପ୍ରକାର ଦୁର୍ଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ ଜାତି—
ଗଁଧିୟା 1. Rice-bug; Leptocorisa Acuta.
୨ । ଘାରୁଡ଼ାପୋକ; କଖାରୁ ଫୁଲରେ ବସିବା ଏକପ୍ରକାର ଦୁର୍ଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ ପୋକ—2. Ladybird (insect).

ଗନ୍ଧରସ—ଦେ. ବି. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—ନଶାଦଳ—
Gandhirasa Ammonia.
ଗନ୍ଧିରସ
ନଶାଦ୍ର

ଗନ୍ଧୀ—ସଂ. ବଣ. (ଗନ୍ଧ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Gandhī ବାସୁଥିବା—Smelling.
(ଗନ୍ଧୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ. ।ଶୁର ପୋକ; ଓଡ଼ଶ—1. Bug.
୨ । ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବେପାରୀ—2. A dealer in scents.

ଗନ୍ଧେଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଗନ୍ଧ)—
Gandheibā ୧ । ଦୁର୍ଗନ୍ଧ କରିବା; (କୌଣସି ବସ୍ତୁରୁ) ଦୁର୍ଗନ୍ଧ
ଗନ୍ଧକରା, ଗନ୍ଧାନ ବାହାରିବା—1. To emit foul smell.
ଗଁଧ ଦେନା, ଗଁଧାନା ୨ । ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ହେବା—
2. To become evil-smelling.
୩ । ପାଡ଼ିବା; ଅପାନ ବାୟୁ ତ୍ୟାଗ କରିବା—
3. The crack wind.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (କୌଣସି କଥା) ମନକୁ ନ ଯାଇବା ବା ବିରକ୍ତିକର ବୋଧ ହେବା—
4. To be felt unpleasant; not to be liked.
(ଯଥା—ସେଭେବେଳେ ପର ଆମ କଥା ଗନ୍ଧେଇଲା ।)

ଗନ୍ଧେନ୍ଦ୍ରିୟ—ସଂ. ବ. (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; ଗନ୍ଧଗ୍ରାହ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ)
Gandhendriya ଘ୍ରାଣେନ୍ଦ୍ରିୟ; ନାକ—
The nose; organ of smell.

ଗନ୍ଧେଲି—ଦେ. ବ—ଗନ୍ଧଣା (ଦେଖ)
Gandheli Gandhiṇā (See)

ଗନ୍ଧେଶ୍ୱରୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—
Gandheśwarī ଗନ୍ଧବଣିକମାନଙ୍କର କୁଳଦେବତା—
ଗନ୍ଧେଶ୍ୱରୀ The Goddess worshipped by the Gandhabaṇikas.

ଗନ୍ଧୋତୁ—ସଂ. ବି. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଗନ୍ଧ + ଓତୁ)—
Gandhotu ଗନ୍ଧମାର୍ଜ୍ଜାର; ଶାଳଆଦଉରା—Civet-cat

ଗନ୍ଧୋତ୍ତମା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କ୍ୟା ଦ୍ୱିତୀ; ଗନ୍ଧ + ଉତ୍ତମ + ଆ)—
Gandhottamā ମଦ୍ୟର; ସୁରା; ମଦ୍ୟ—
Wine; spirituous liquor.

ଗନ୍ଧୋଦ—ସଂ. ବି—ଗନ୍ଧୋଦକ (ଦେଖ)
Gandhoda Gandhodaka (See)

ଗନ୍ଧୋଦକ—ସଂ. ବି. (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଉଦକ)—
Gandhodaka ୧ । ସୁବାସିତ ଜଳ—1. Scented water.
୨ । ଯେଉଁ ପାଣିରେ ଚନ୍ଦନ ଗୋଳା ହୋଇଥାଏ—
2. Water mixed with sandal-paste.

ଗନ୍ଧୋପଜୀବୀ—ସଂ. ବି—ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବ୍ୟବସାୟୀ; ଗନ୍ଧବଣିକ୍—
Gandhopajībī A dealer in perfumery.

ଗନ୍ଧୋଲୀ—ସଂ. ବି. (ଗନ୍ଧ ଧାତୁ = ପୀଡ଼ା ଦେବା + କର୍ତ୍ତୃ ଓଳ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Gandholī ୧ । ବିରୁଡ଼ି—1. Wasp.
୨ । ଶୁଣ୍ଠି—2. Dried ginger

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୂର୍ବତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଗନ୍ଧୌତୁ—ସଂ. ବି—ଗନ୍ଧୋତୁ (ଦେଖ)
Gandhautu Gandhotu (See)

ଗପ୍‌ଗପ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) (ତୁଲ. ଇଂ. ଗଲ୍ପ୍)—
Gapgap ୧ । ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ନ ଚେବାଇ ତତ୍କ୍ଷଣ ଗିଳି ଦେବା ନିମନ୍ତେ ପାକ୍ଷିକୁ ନକ୍ଷେପ କରିବାର ଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣ—
1. Sound produced by gulping or voraciously devouring something.

ଗପ୍‌ମାରିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଗୁପ ଧାତୁ=ଲୁଚିବା)—ପ୍ରଥମେ ଦେଖା ଦେଇ ପରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ଅନ୍ତରାଳରେ ଲୁଚିଯିବା—
Gapmāribā To conceal one's self under the eyes of others.

ଗପ୍‌ସପ୍—ଦେ. ଶ. (ସଂ. ଜଳ୍প+ସ୍ବଳ୍প —କଥୋପକଥନ; କଥାବାର୍ତ୍ତା; ଏଣୁତେଣୁ କଥାବାର୍ତ୍ତା—Conversation; talk; tittle-tattle; chat.
Gapsap ଗଳ୍ପସ୍ବଳ୍ପ; ଗପଟପ
ଗପଶପ

ଗପ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଜଳ୍প) (ତୁଲ. ଫା. ଗପ୍; ଇ. ଗସ୍ସିପ୍)—
Gapa ୧ । ଗଳ୍ପ—1. Story; tale.
ଗଳ୍ପ ୨ । ମୂଲ୍ୟହୀନ ବା ବୃଥା କଥାବାର୍ତ୍ତା; ବୃଥା ବାକ୍ୟ; ବକବାଦ—
ଗପ 2. Idle prate; chitchat; gossip.
୩ । କାହାଣୀ—3. Folktale.
୪ । ଉଡ଼ା ଖବର—4. News carried from mouth to mouth; verbal report; rumour.

ଗପଡ଼—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ଲୋକ ବେଶିଗୁଡ଼ାଏ ଗଳ୍ପ କରେ ବା କଥା କହେ—Talkative.
Gapardi
ଗପ୍ପିୟା
ଗପ୍ପୀ

ଗପ ମାରିବା—ଦେ. କି—ବୃଥା ଗଳ୍ପରେ ସମୟ କଟାଇବା—
Gapa māribā To waste time in idle talk.
ଗଳ୍ପକରା
ଗପମାରନା

ଗପା—ଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. ଜଳ୍প) ବେଶିଗୁଡ଼ାଏ କଥା କହିବା—
Gapā 1. Excessive talking.
୨ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ତରଳ ତରଳ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ପାକ୍ଷିକୁ ନକ୍ଷେପ କରିବା—2. Gulping.
୩ । (ସଂ. ଗୁପ ଧାତୁ) ଲୋକ ଚକ୍ଷୁ ଅନ୍ତରାଳରେ ଲୁଚି ରହିବା—
3. Hiding or concealing one's self.

ଗପାଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଗପିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Gapāibā 1. The causative form of Gapibā.
୨ । ଉପସ୍ଥିତ ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ଆଗେ ଲୁଚାଇ ଦେବା—
2. To conceal a thing before the eyes of others.

ଗପାଗପ୍—ଦେ. ଅ—ଗପ୍‌ଗପ୍ (ଦେଖ)
Gapāgap Gapgap (See)

ଗପା ମାରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଅନେକ ଲୋକଙ୍କ ଆଖି ଆଗରେ କୌଣସି ଗୁପ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଲୁଚିଯିବା—
ଛିପା 1. To hide or conceal one's self before the eyes of others.
ଛିପନା
ଗପ୍ପାମାରନା ୨ । ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥକୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗୁଣ୍ଡା କରି ତରଳ ପାକ୍ଷିକୁ ନକ୍ଷେପ କରିବା—
2. To gulp a thing; to gobble; to throw food into the mouth; to devour without chewing.

ଗପି—ଦେ. ବିଣ—ଗପଡ଼ (ଦେଖ)
Gapi Gapardi (See)
ଗପ୍ପୀ
ଗପ୍ପୀ

ଗପିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଜଳ୍প; ସଂ. କଳ୍প)—
Gapibā ୧ । ବେଶିଗୁଡ଼ାଏ କଥା କହିବା—
ଗଳ୍ପକରା 1. To talk too much.
ଗପନା ୨ । ବୃଥା ଗଳ୍ପ କରିବା—
2. To talk idly; to prate.
୩ । ଲୁଚିବା; ଛପିଯିବା—3. To conceal one's self before the eyes of others.

ଗପୁଆ—ଦେ. ବିଣ—ଗପଡ଼; ଯେ ବେଶି ଗଳ୍ପ କରେ; ବକ୍କୁଆ—
Gapuā Talkative; garrulous; loquacious.
ଗପ୍ପିୟା
ଗାପଯା

ଗପୁଡ଼—ଦେ. ବିଣ—ଗପୁଆ (ଦେଖ)
Gapurdi Gapuā (See)

ଗଫ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା)—ଘନ ଭାବରେ ବୁଣାସାଇ ଥିବା (ଲୁଗା)—
Gaph Closely woven (cloth).
ଗଫ
ଗଫ

ଗଫ୍ ଗଫ୍—ଦେ. ଅ—ଗପ୍ ଗପ୍ (ଦେଖ)
Gaph gaph Gap gap (See)

ଗଫ୍‌ଲତ୍ତ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଗଫ୍‌ଲତ୍; ଗାଫ୍‌ଲତ୍ତା)—
Gaphlat ୧ । ଅମନୋଯୋଗ—1 Inattention.
ଗାଫ୍‌ଲତ୍ ୨ । ଅବହେଳା; ଉପେକ୍ଷା—2 Negligence; laches.
ଗଫଲତି ୩ । ଅସାବଧାନତା—3 Carelessness.
୪ । ଭ୍ରମ—4 Mistake.

ଗଫ୍‌ଲତି—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଗାଫ୍‌ଲତ୍ତା)—ଗଫ୍‌ଲତ୍ (ଦେଖ)
Gaphlati Gaphlat (See)
ଗାଫଲତି ତୁମ ଭାଇଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଗଫଲତି, ତହୁଁ ଏତ ଚିନ୍ତ ।
ଗାଫିଲ ପଙ୍କରମୋହନଂ ଦୁମାଣଥଠଗୁଣ୍ଡ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଽ	ଜ୍	ର୍‌,ର୍	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଶ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ଅ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୁ	ପ୍ଟ	ଅକାର୍‌ଗନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଥ	ଦ୍ଦ	ନ୍

ବଣ. (ଫା. ଗାଫିଲ୍)—ଗଫ୍‌ଲଭଆ (ଦେଖ)
Gaphlatiā (See)

ଗଫ୍‌ଲତିଆ—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଗାଫିଲ୍)—ଅବହେଳାକାରୀ—
Gaphlatiā Negligent.
ଗାଫଲତିଆ
ଗାଫିଲ

ଗଫ୍‌ଲିୟତ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଗଫ୍‌ଲତ୍)—ଗଫ୍‌ଲତ୍ (ଦେଖ)
Gaphliyat Gaphlat (See)
ଗାଫଲିୟତ ଦାସ୍ତେଗା ସାହେବଙ୍କର ବହୁମାତ୍ର ଗଫ୍‌ଲତ୍‌ର ବ ଥଲ ।
ଗଫଲତ ପ୍ରକାରମୋହନ. ଛମାଣଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଗଫ୍‌ଲିୟତି—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଗଫ୍‌ଲତ୍ (ଦେଖ)
Gaphliyati Gaphlati (See)

ଗଫ୍—ଗ୍ରା. ବ—ଗପ (ଦେଖ)
Gapha Gapa (See)

ଗଫଡ଼୍—ଗ୍ରା. ବ—ଗପଡ଼ (ଦେଖ)
Gaphardi Gapardi (See)

ଗଫା—ଦେ. ବ—ଗପା (ଦେଖ)
Gaphā Gapā (See)

ଗଫାଗଫ୍—ଦେ. ଅ—ଗପ୍ ଗପ୍ (ଦେଖ)
Gaphāgaph Gap gap (See)

ଗଫା ମାରବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗପା ମାରବା (ଦେଖ)
Gaphā māribā Gapā māribā (See)

ଗଫିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଗପିବା (ଦେଖ)
Gaphibā Gapibā (See)

ଗଫୁଆ—ଗ୍ରା. ବଣ—ଗପୁଆ (ଦେଖ)
Gaphuā Gapuā (See)

ଗବ୍ ଗବ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ନଅଁଳୁପରେ ସ୍ଥାପିତ ପାତ୍ରସ୍ଥ
Gab gab ପାଣିରେ ଗୁଡ଼ୁଳ ଆଦି ଫୁଟିବା ଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣ—
1. Bubbling sound; sound like that of
ବୁଲବୁଲ; ଖଦ୍‌ବଦ୍ rice briskly boiling in a pot on the fire.
୨ । ସରୁମୁହାଁ ମାଠିଆରୁ ଏକାବେଳକେ ପାଣି ଅଳାଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ—2. Sound like that of pouring out water profusely from a narrow-mouthed pitcher.

ଗବ୍‌ଦଲ୍‌ଖାସୁ—ଦେ. ବଣ. (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି; ଭୁଲ ହି. ଗବଦ୍=ଜଡ଼ବୁଦ୍ଧି)—
Gabdalkhāsu ସ୍ଥୂଳକାସ୍ଥ ଓ ଅକାମ୍ପିକା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Fat and idle (fellow).

ଗବ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗାଲବ=କେନ୍ଦୁ)—ଏରଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Gaba Eranda (See)
ଗାବ; ରେଡ଼ୀ ଗବ ବଣ୍ଡ ବଡ ଟିବ କୋଦଣ୍ଡଉ ଭୁଙ୍ଗଦେଲ ସୀତାକାନ୍ତ ଦେ ।
ରେଡ଼ୀ ବଘୁନାଥ. ବଚନ୍ଦ୍ରମାସ୍ଥଣ ।

ଗାଦେ. (ମେଦମାସୁର) ବ. (ଭୁଲ. ବଂ. ଗାବରେରେଣ୍ଡା)—
ବାଇଗବା (ଦେଖ)—Bāigabā (See)

ଗବକାଳ—ଦେ. ବ.—ଳଡ଼ା ପଲରୁ ଛେଚ ଢାଳୁ ଗନ୍ଧ ଉହିଁରୁ ଢେଲ
Gabakāla ବାହାର କର ନେବା ପରେ ଯେଉଁ ଦୁର୍ଗନ୍ଧମସ୍ଥ ଜଳ-ମିଶ୍ରିତ ଜାଥାଦ ଅବଶିଷ୍ଟ ରହେ—Offensive sediment or refuse left after oil is extracted from castor-oil-seeds by boiling.

[ଦ୍ର—ନଡ଼ିଆଗଛରେ ଯୋକ ଲାଗି ଗଛର କଳାରୁ ନଷ୍ଟ କରୁ ଥିଲେ ନଡ଼ିଆ ଗଛମୂଳେ ହାଣ୍ଡିରେ ଗବକାଳ ଜଉଦନ ଥୋଇଲେ ଯୋକଯାକ ମରି ଯାଆନ୍ତି ।]

ଗବଗଛିଆ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅତ୍ୟଧିକ ରେ
Gabagachhiā karibā ପ୍ରଶଂସା କରିବା—
To raise a person on to the sky

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଗଛ ନ ଥାଏ ସେଠାରେ ଗବଗଛଟାକୁ ବଡ଼ ଗଛ ବୋଲି ଯାଏ ବୋଲି ଫମ୍ପଡ଼ରେ ଗୋଟିଏ ଉକ୍ତି ଅଛି:—

"ନରସ୍ତେ ଯାଦପେ ଦେଶେ,
ଏରଣ୍ଡୋଽପି ଦ୍ରୁମାୟତେ ।"

ଏହି ଉକ୍ତିକୁ ଲକ୍ଷ କରି ଏ ବାକ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

ଗବଗରଡ଼ିଆ—ଗ୍ରା. ବଣ.—ଏଣ୍ଡୁ ଭେଣ୍ଡୁ; ସାର ଅସାର ଅଂଶ ମିଶ୍ରିତ—
Gabagarardiā Promiscously mixed or adulterated.

ଗବଗାଣ୍ଡୁ ଦେ. ବଣ. (ଗାଳି) (ସଂ. ଗୋ; ଗୋରୁପରି ନର୍ବୁଦ୍ଧିଆ; ଭୁଲ
Gabagāṇḍu ସଂ. ଅଉଗବ=ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୂର୍ଖ)—୧ । ନର୍ବୁଦ୍ଧିଆ—
ଗବା 1. Stupid.
ଗୋବରଡଗଂ ୨ । ମୂର୍ଖ—2. Illiterate.

ଗବଗାଣ୍ଡୁଆ—ଦେ. ବଣ. (ଗାଳି)—ଗବାଗାଣ୍ଡୁ (ଦେଖ)
Gabagāṇḍuā Gabagāṇḍu (See)

ଗବନଳ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଗାଲବ ଓ ନାଳ)—ଗବପତ୍ରର ଫମ୍ପା
Gabanaḷa ନଳାକାର ନଡ଼ି ବା ଡେଙ୍ଗି—The hollow stem of a castor-oil-seed plant.

ଗବନାର୍‌ଦ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗାଲବ+ନାଳ)—ଗବନଳ (ଦେଖ)
Gabanārḍa Gabanaḷa See)

ଗବୟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଗୋ=ଗୋରୁ+ଅସୁ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+
Gabaya କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଅରଣ୍ୟ ମହିଁଷି; ଗୟଳ—
(ଗବୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Bison; the Gayal; a wild animal
ଗୟାଲ like the ox; Bos Frontalis.
ଗୟାଲ, ଗବଲ

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ ଓ ଗଳକମ୍ବଳଶୂନ୍ୟ ଗୋରୁ ପରି ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଶିଙ୍ଗ ଗୋରୁଶିଙ୍ଗ ଅପେକ୍ଷା ମୋଟା

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ଠାରୁ ୫ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଠାରୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଦେଶ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଠାରୁ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜରେ ସେବେ ଏ ପ୍ରତାକୋଷରେ ନ ମିଳନ୍ତ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହି ର ବସ୍ତୁତ ୬ ବା ୧ ଠାରୁ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଖୋଜିବେ; 'ଲୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଲୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍ତ'ଦେଖିବେ।

ଓ ସୂଶ୍ରୀ । ଏମାନେ ପଲ୍‌ପଲ ହୋଇ ଅରଣ୍ୟରେ ରହନ୍ତି । ଏମାନେ ଚୁଣାଶୀ; ଏମାନେ ପୋଷ ମାନନ୍ତି ନାହିଁ; ମଇଁଷିମାନଙ୍କର ଶିଙ୍ଘ ତେପଟା କିନ୍ତୁ ଗବୟମାନଙ୍କ ଶିଙ୍ଘ ଗୋଲ ।]

୨ । ଗ୍ରମାସୃଣବର୍ଣ୍ଣିଭ ମର୍କଟ ଯୁଥପଭ୍ରବଶେଷ—

2. Name of a monkey-general.

ବଳି ସେତର ଅମେ ତବସ୍ୱ ଅସନ୍ତେ ।

ଉତ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଗବର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୋବର—

Gabara — Cowdung.

ଗବରାଜ—ସଂ. ବ. (ଗବ=ଗୋସମୂହ + ରାଜା)—ବୃଷଭ; ଷଣ୍ଢ—

Gabarāja — Bull.

ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ୍)—

Gabarṇṇament (etc) — ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Gabharṇṇament etc (See)

ଗବର୍ଣ୍ଣର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍)—

Gabarṇṇar (etc) — ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Gabharṇṇar etc (See)

ଗବଳ—ସଂ. ବ. (ଗୁ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା + ଅଳ; ଗୋ + ଅଳ)—

Gabala ୧ । ବନ୍ୟ ମହିଷ; ଅରଣ୍ୟ ମଇଁଷି—

1. Wild buffalo; bison.

୨ । (+ କରଣ. ଅ) ମଇଁଷି ଶିଂଘ—

2. The horn of a buffalo.

ଗବଷଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ଗବଷଣ୍ଢା (ଦେଖ)

Gabashaṇḍā — Gabashaṇḍhā (See)

ଗବଷଣ୍ଢା—ଦେ. ବ—୧ । ଗବଗଛର ଅଗ୍ରଭାଗର ଥିବା କୋମଳ ଅଙ୍କୁର—

Gabashaṇḍhā 1. The tender sprouts of a castor-oil-seed-plant.

୨ । ଗବଘରେ ଲାଗିଥିବା ସମ୍ଭାଳୁଆପରି ଏକପ୍ରକାର ପୋକ—

2. A kind of caterpillar attacking the leaves of castor-oil-seed-plant.

[ଦ୍ର— ଗବଘଡ଼ ଖାଉ ଖାଉ ଯେବେ ଗୋରୁ ଦୌଡ଼ାଉ ଏ ପୋକ ଖାଇ ହଏ ତେବେ ଗୋରୁର ପେଟ ଫୁଲିଯାଇ ଗୋରୁ ମରି ଯାଏ ।]

ଗବସାହାଣୀ—ଦେ. ବ—ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ସମ୍ରାଟମାନଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଉପାଧିବିଶେଷ—

Gabasāhāṇī — A title bestowed by kings in ancient Utkala.

ଗବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—ପାଗଳ; ବାୟୁ—

Gabā — Mad.

ଗବାକ୍ଷ—ସଂ. ବ. (ଗୋ=କରଣ + ଅକ୍ଷ୍ ଧାତୁ=ବ୍ୟାପ୍ତ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; କରଣର ପ୍ରବେଶପଥ; ଗୋ=ଗୋରୁ + ଅକ୍ଷି = ଆଖି; ଏହାର ଛୋଟଗୁଡ଼ିକ ଗୋରୁଙ୍କ ଆଖି ପରି ଥିବାରୁ)—

୧ । ବାତାୟନ; ଖିଡ଼କି; ଝରକା; ଜଳାକବାଟ; ପଞ୍ଜର—

1. A window with holes like bull's eyes; air-hole.

କେଳେ କେଳେ ଅନାଇଲେ ଗବାକ୍ଷ ବୋଲନ୍ତେ ।

ଉତ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

୨ । ବଡ଼ଆଖିଆ ବାନରବିଶେଷ—

2. A kind of monkey with large eyes.

୩ । ରାମାୟଣବର୍ଣ୍ଣିତ ମର୍କଟ ସେନାପତି—

3. Name of a monkey-general mentioned in the Rāmāyaṇa.

କେଳେ କେଳେ ଅନାଇଲେ ଗବାକ୍ଷ ବୋଲନ୍ତେ ।

ଉତ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଗବାଚନ୍ଦ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀ—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗଦେଶ ପ୍ରଚଳିତ କାହାଣ୍ଡିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଦ୍ୱାରାଚନ୍ଦ୍ର ବା ଦ୍ୱାରୁଚନ୍ଦ୍ରନାମକ ନବୋଧ ରାଜାଙ୍କର ଏହି ନାମଧାରୀ ନବୋଧ ମନ୍ତ୍ରୀ; ଭୁଲ. ଓଡ଼ିଶାରେ ପାଲବ୍ରାହ୍ମଣ ମନ୍ତ୍ରୀ)—

Gabāchandra mantrī ଗବାଚନ୍ଦ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀ **ଗବଗନ୍ତ**

(ବ୍ୟଙ୍ଗ) ଅତି ନବୋଧ ପରାମର୍ଶଦାତା; ମୂର୍ଖ ମନ୍ତ୍ରୀ—

Very foolish adviser or counsellor.

ଗବାଦନ—ସଂ. ବ. (ଗୋ + ଅଦ୍ ଧାତୁ=ଖାଇବା + କର୍ମ. ଅନ)—

Gabādana — ଗୋଗ୍ରାସ; ଘାସ; ତୃଣ—

Grass; fodder for cattle.

ଗବାଦନୀ—ବ. (ଗୋ + ଅଦ୍ ଧାତୁ=ଖାଇବା + ଅଧିକରଣ ଅନ + ଙ୍ଗୀ. ଈ)—୧ । ଗୋରୁ ସେଉଁ କୁଣ୍ଡରେ ଘାସ ଖାଏ—

Gabādanī — 1. Manger for cattle.

୨ । ନୀଳ ଅପରାଜିତା—2. The blue variety of the Clitoris flower.

ଗବାରାମ୍—ଦେ. ବ.—ଗବାଚନ୍ଦ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀ (ଦେଖ)

Gabārām — Gabāchandra mantrī (See)

ଗବାଶନ—ସଂ. ବଣ. (ଗୋ + ଅଶ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ; ୧ମା. ୧ବ)—

Gabāśana ୧ । ଗୋଖାଦକ; ଗୋମାଂସଭକ୍ଷକ—

1. Beef-eating.

ସଂ. ବ.—ଦ୍ୱେଡ଼ାଶିଆ ଜାତି; ଗୋଖାଦକ ଜାତି—

Castes eating cow's flesh or beef.

(ଯଥା—ଘାଣ, ଦାଢ଼ି, ଡମ ଆଦ ।)

ଗବାଶୀ—ସଂ. ବଣ.—(ଗୋ + ଅଶ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ.)—

Gabāśī — ଗବାଶନ (ଦେଖ) Gabāśana (See)

ଗବାଶ୍ୱ—ସଂ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଗୋ + ଅଶ୍ୱ)—ଗୋରୁ ଏବଂ ଘୋଡ଼ା—

Gabāśwa — Cow and horse

ଗବ୍ବା—ଦେ. କି.—(ଉତରକୁ) ପଶିଯିବା; ଦବ୍ବିଯିବା—

Gabibā — To enter inside.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଟୁକା (ଯଥା—ଏ ଖୁଣ୍ଟରେ ଦୁଇ ଦାଢ ଭୂମି ଉତ୍ତରକୁ ଗତ୍ତଗଲା)

ଘୁସନା

ଗଈ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋ+ସ୍ତ୍ରୀ.ଈ)—୧ । ମାଈ ଗୋରୁ; ଗାଈ—
Gabī 1. Cow.

୨ । ବାକ୍ୟ; ବାଣୀ—2. Words; utterance

ଗଈୟ—ଫ. ବିଣ. (ଗୋ+ଈୟ)—ଗବ୍ୟ (ଦେଖ)
Gabīya Gabya (See)

ଗବେଡ଼ୁ—ଫ. ବ. (ଗୋ=ଗୋରୁ, ପୃଥ୍ୱୀ+ଏଡ଼ ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା
Gaberḍu +କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—୧ । ମେଘ—1. Cloud.

୨ । (+କର୍ମ. ଉ) ଗରଗଡ଼ (ଦେଖ)
2. Garagarḍa (See)

ଗବେଡ଼ୁକା—ଫ. ବ. (ଗବେଡ଼ୁ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Gaberḍukā ଗରଗଡ଼ (ଦେଖ)
Garagarḍa (See)

ଗବେଧୁ—ଫ. ବ. (ଗୋ=ଜଳ+ଏଧ୍ ଧାତୁ=ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Gabedhu ଉ)—ଗରଗଡ଼ (ଦେଖ)
Garagarḍa (See)

ଗବେଧୁକା—ଫ. ବ.—(ଗୋ=ଜଳ+ଏଧ୍ ଧାତୁ=ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା+
Gabedhukā କର୍ତ୍ତୃ. ଉ+କ+ଆ)—ଗରଗଡ଼ (ଦେଖ)
Garagarḍa (See)

ଗବେଷ (ଧାତୁ)—ଫ.—୧ । ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା—
Gabesha (root) 1. To enquire; to search.

ଗବେଷଣ—ଫ. ବ.—(ଗବେଷ ଧାତୁ=ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା+ଭାବ.
Gabeshaṇa ଅନ)—୧ । ଖୋଜାଖୋଜି; ଅନ୍ୱେଷଣ—
1. Searching.

୨ । କୌଣସି ବିଷୟର ତତ୍ତ୍ୱନିରୂପଣାର୍ଥ ଅନୁସନ୍ଧାନ—
2. Investigation; inquiry, research.

୩ । (ଗୋ=ଜଳ+ଏଷଣ=ଅନ୍ୱେଷଣ)—ଜଳର ଅନୁସନ୍ଧାନ—
3. Search after water.

୪ । ନୃପତ୍ତିବିଶେଷ—4. Name of a king.

ଗବେଷଣା—ଫ. ବ.—ଗବେଷଣ (ଦେଖ)
Gabeshaṇā Gabeshaṇa (See)

ଗବ୍ୟ—ଫ. ବିଣ. (ଗୋ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ, ଭବାର୍ଥେ, ହିତାର୍ଥେ. ଯ)—
Gabya ୧ । ଗୋରୁଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—
1. Produced from the cow

୨ । ଗୋ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Pertaining to the cow.

୩ । ଗୋହିତ—3. Beneficial to the cow

ବ.—ଗୋରୁଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଦ୍ରବ୍ୟ (ଯଥା; ଘିଅ, ଦୁଗ୍ଧ, ଦହି)—
1. Things produced from the cow (e. g. ghee, milk, curd).

[ବ—ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତାଦରେ ହନୁମାନେ 'ପଞ୍ଚଗବ୍ୟ' (ଦୁଧ, ଦହି, ଘିଅ, ଗୋବର ଓ ଗୋରୁମୂତ୍ର ମିଶ୍ରିତ ପାମ୍ଭୟ) ପାନ କରି ଶରୀରକୁ ଶୁଦ୍ଧ କରନ୍ତି ।]

ଗବ୍ୟଘୃତ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଗବ୍ୟ+ଘୃତ)—ଗୁଆଘିଅ —
Gabyaghṛuta Ghee from cow's milk.

ଗବ୍ୟା—ଫ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗବ୍ୟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଗୋରୋଚନା—
Gabyā 1. A yellow pigment found in the bile of a dead cow.

୨ । ଗୋସମୂହ; ଗୋରୁପଲ—
2. Cattle; kine; a herd of cattle.

୩ । ଧନୁର ଜ୍ୟା—3. Bow-string.

୪ । ଲୁଗାର ଦଶୀ—
4. The hanging threads at the end of a long cloth.

ଗବ୍ୟୁତ—ଫ. ବ. (ଗୋ=ପୃଥ୍ୱୀ+ଯୁ ଧାତୁ=ଯୋଗ କରିବା+
Gabyuta କର୍ମ. ତ)—ଦୁଇ କୋଶ ପରିମାଣ ଦୂରତ୍ୱ—
A distance of 2 Kros or 4 miles.

ଗବ୍ୟୁତି—ଫ.ବ. (ଗୋ=ପୃଥ୍ୱୀ+ଯୁ ଧାତୁ=ଯୋଗ କରିବା+କର୍ମ.ତ)
Gabyuti —ଗବ୍ୟୁତ (ଦେଖ)—Gabyuta (See)

ଗବ୍ୟୂତି—ଫ.ବ. (ଗୋ=ପୃଥ୍ୱୀ+ଯୂ ଧାତୁ=ଯୋଗ କରିବା+କର୍ମ.ତ)
Gabyūti —ଗବ୍ୟୁତ (ଦେଖ)—Gabyuta (See)

ଗଭର୍ ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ଗଭ୍ଭର)—
Gabhar ୧ । ଗମ୍ଭୀର—1. Grave.
ଗଭୀର ୨ । ଗଭ୍ଭର—2. Deep.
ଗହରା ଦେ. ବ—୧ । ଗମ୍ଭୀରତା—1. Graveness.
୨ । ମହତ୍ତ୍ୱ—2. Prestige; majesty.

୩ । (ଜାହାଜଆଜ୍ଞା) ଜାହାଜର ବ୍ୟବହୃତ ପାଲବିଶେଷ—
3. (nautical term) A kind of ship's sail.

ଡୋଲ ଉପରେ ସବର, ଗରୁର, ଝରର, ପଟୁକୁ କଲମ୍ବୋଲ ଥଉ ବରଗାମାନ ଝେଡ ଦେଇ ଶେଡ଼ ଗୁଡ଼ାଇ ଠିକ୍ କରି ଉଶିଦେଇ ଅଛନ୍ତି ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

ଗଭରି ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଭୁରିବା (ଦେଖ)
Gabhari pakāibā Gabhuribā (See)

ଗଭରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଭୁରିବା (ଦେଖ)
Gabharibā Gabhuribā (See)

ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ)—
Gabharṇṇameṇṭ ୧ । ରାଜ୍ୟ ଶାସନ—
ଗବର୍ମେଣ୍ଟ 1. Administration of a country.
ଗବର୍ନମେଣ୍ଟ

ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ୍ ଗେଜେଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ.ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ୍ ଗଜେଟ୍)—
Gabharṇṇameṇṭ gejeṭ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ
ଗବର୍ମେଣ୍ଟ ଗେଜେଟ ସମ୍ବାଦ ପତ୍ର—
ଗବର୍ନମେଣ୍ଟ ଗଜେଟ Government Gazette.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବେ ସେବେ ଏ ଭିନ୍ନାବୋଧରେ ନ ନେଇବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ସଥାସ୍ଥାନେ ତହିର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅଁ' ଦେଖିବେ; କଥୁ ନ ପାଇଲେ 'କଅଁଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ୍ ସର୍ଭିସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଶୁଶ୍ରୂଷା—
Gabharṇṇament sarvis
ଗବର୍ନେଣ୍ଟ ସାବର୍ସି
ସରକାରୀ ନୌକରୀ
Government service; service under the Government.

ଗଭର୍ଣ୍ଣର—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗଭର୍ନର୍) —
Gabharṇṇar ପ୍ରାଦେଶିକ ଶାସନକର୍ତ୍ତା; ଗ୍ଭେଣ୍ଟ୍ଲଃ—
ଗବର୍ଣ୍ଣର Provincial Governor.
ଗବର୍ନର [ଦ୍ର—ବର୍ତ୍ତମାନ ଇଂରେଜଶାସିତ ଭାରତର ବଡ଼ବଡ଼ ପ୍ରଦେଶମାନଙ୍କରେ (ବଙ୍ଗ, ବମ୍ବାଏ୍‌ଲ୍ଲ, ମାଦ୍ରାଜ, ବମ୍ବେ, ଆସାମ, ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶ, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ବ୍ରହ୍ମଦେଶ, ଅଯୋଧ୍ୟା ଓ ସମ୍ମିଳିତ ପ୍ରଦେଶ ପ୍ରଭୃତିରେ) ଜଣେ ଲେଖାଏଁ ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍ ପଦଧାରୀ ଶାସନକର୍ତ୍ତା ନିଯୁକ୍ତ ଅଛନ୍ତି, ଏମାନେ ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍-ଜେନରଲ୍ ବା ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ଅଧୀନ ।]

ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍ ଜେନରଲ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗଭର୍ନର୍ ଜେନେରଲ୍)—
Gabharṇṇar genaral ଇଂରାଜଙ୍କ ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ ସମସ୍ତ ଭାରତ
ଗବର୍ଣ୍ଣର ଜେନାରଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ବା ରାଜ-
ଗବର୍ନର ଜନରଲ ପ୍ରତିନିଧି; ବଡ଼ଲାଟ; ଭାଇସ୍‌ରଏ—
Governor General; Viceroy.

ଗଭର୍ଣ୍ଣିଙ୍ ବଡୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗଭର୍ନିଙ୍ ବଡୀ)—
Gabharṇṇing badī ବିଦ୍ୟାଳୟାଦି ଅନୁଷ୍ଠାନର ଶାସନକାର୍ଯ୍ୟ
ଗବର୍ଣ୍ଣିଙ୍ଗବଡି ସମ୍ବନ୍ଧେ ପରାମର୍ଶ ଦେବା ପାଇଁ ମନୋନୀତ
ଗବର୍ନିଂବଡି ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସଂଘ—
The governing body of an institution.

ଗଭସ୍ତି—ସଂ. ବ. (ସ୍ୱର୍ଗାର୍ଥ ଗୋ ଶବ୍ଦଜ ଗ + ଭସ୍ ଧାତୁ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତି)—
Gabhasti
୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ତେଜଃ; କିରଣ—
1. A ray or pencil of light; sun-beam; moon-beam.
୨ । ହାତ—2. The hand.
୩ । ବାହୁର ଆଗ ପାଖ—
3. The forefront of the arm.
ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଅଗ୍ନି ପତ୍ନୀ; ସ୍ୱାହା—A wife of Fire-god.

ଗଭସ୍ତିକର—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଭସ୍ତି + କର) —
Gabhastikara ଗଭସ୍ତିମାଳୀ (ଦେଖ)—
Gabhastimāḷī (See)

ଗଭସ୍ତିନେମି—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଭସ୍ତି + ନେମି)—ବିଷ୍ଣୁ—
Gabhastinemi A name of Bishṇu.

ଗଭସ୍ତିପାଣି—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଭସ୍ତି + ପାଣି)—
Gabhastipāṇi ଗଭସ୍ତିମାଳୀ (ଦେଖ)
Gabhastimāḷī (See)

ଗଭସ୍ତିମାନ୍—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଗଭସ୍ତି + ମତ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Gabhastimān ୧ । ଗଭସ୍ତିମାଳୀ (ଦେଖ)
1. Gabhastimāḷī (See)
୨ । ସପ୍ତ ପାତାଳର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଏକ ପାତାଳ; ଭଲାତଳ—
2. Name of a netherworld.

ଗଭସ୍ତିମାଳୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଗଭସ୍ତି + ମାଳନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Gabhastimāḷī ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun.

ଗଭସ୍ତିହସ୍ତ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଭସ୍ତି ଅଟେ ହସ୍ତ ଯାହାର)—
Gabhastihasta ଗଭସ୍ତିମାଳୀ (ଦେଖ)
Gabhastimāḷī (See)

ଗଭସ୍ତୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଅଗ୍ନିପତ୍ନୀ ସ୍ୱାହାଦେବୀ—Swāhā (incantation used while offering oblations into the fire), a wife of the fire-god.
Gabhastī

ଗଭ୍ଭ—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ ଗର୍ଭ; ପ୍ରା. ଗବ୍ଭ)—
Gabhā କେଶଗୁଚ୍ଛରେ ଖୋସାଯିବା ଫୁଲତୋଡ଼ା; ପୁଷ୍ପଗୁଚ୍ଛ—
ତୋଡ଼ା 1. Nosegay; bouquet.
ଗବ୍‌ଭା ଆଣିଥିଲୁ ଭଲ କେତେ କଥା,
ସଜପ୍ରଭା ମୂଳ-ଗଭ୍ଭ ଅଛ ସତନେ ସଜାଡ଼ି ରେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
ଖୋଁପା ୨ । ଖୋସା; ଜୁଡ଼ା—2. Chignon; hair of the
ଜୂଡ଼ା head tied into a knot.

ମେରୁ ଗରୁଆ ହେଲ୍ଲ ଗଭ୍ଭଫୁଲ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । (ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ଭାଷା) ରାଜା-ମାନଙ୍କର ମସ୍ତକ—3. (an euphemistic term) The head (of a king).
୪ । ଛଣ ବା ଧାନ କଲେଇ ଗଦାର ଉପରସ୍ଥ ଯେଉଁ ତ୍ରିଭୁଜାକାର ଅଂଶ ଜମଶଃ ଛାଲୁ ହୋଇଥାଏ—
4. The triangular top of a square heap of paddy-sheaves.

ଗାଓୟା ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗବାହ୍) —ସାକ୍ଷୀ; ସାକ୍ଷୀ—
ଗବାହ Witness.

ଗଭ୍ଭାଇ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗବାହ୍ୟ) —ସାକ୍ଷୀଦ୍ୱାରା କଥିତ ଘଟନାର ପ୍ରମାଣ; ସାକ୍ଷ୍ୟ—Testimony.
ଗାଓୟାଇ; ଗାଭାଇ
ଗବାହୀ

ଗଭ୍ଭୀର—ସଂ. ବଣ. (ଗମ୍ ଧାତୁ = ଯିବା + କର୍ମ. ଈର; ନଘାଇବା)—
Gabhīra ୧ । ଅତି ନମ୍ନ—1. Very low; abysmal.
୨ । (କୂପ; ଜଳଭଣ୍ଡାଗ) ଅଗାଧ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ; ଗଭ୍ଭୀରିଆ—
2. Deep.
୩ । ଦୁଷ୍କାର; ଦୁର୍ବର୍ଷ—3. Unfathomable.
୪ । (ଗର୍ତ୍ତ) ଦୁଷ୍ପ୍ରବେଶ; ଦୁର୍ଗମ—4. Inaccessible.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ	ଉଅ	ଜ୍ଞ
୦	ଁ	ଂ	୍ଚ	୍ଲ	ପ୍	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

୫ । (ବୁଦ୍ଧି) ଅଗମ୍ୟ; ଯାହା ଅନାୟାସରେ ଜାଣି ହୁଏ ନାହିଁ ବା କଳନା ହୋଇ ଯାରେ ନାହିଁ—
5. Inscrutable.

୬ । (ପ୍ରକୃତି) ଉଦାର—6. Liberal; sagacious.

୭ । ଅଙ୍ଗ୍ୟ; ଘୁଡ଼ି) ଗହନ; ଘୋର; ବହୁଦୂରବ୍ୟାପୀ; ଜଟଡ଼—7. Dense; thick.

୮ । (ଶବ୍ଦ; ଗର୍ଜ୍ଜନ) ଗମ୍ଭୀର; ଉଚ୍ଚ ଓ ବହୁଦୂରଶ୍ରାବ୍ୟ—
8. Profound; grave.

୯ । (ନିଦ୍ରା) ଅତ୍ୟଧିକ; ଖୁବ୍; ଗାଢ଼—9. Profound.

ଗଭ୍ଭୀରତା—ସଂ. ବି. (ଗଭ୍ଭୀର + ତ୍ୱାର୍ଥେ. ତା) —୧ । ଅଗାଧତା—
Gabhīratā 1. Depth.

୨ । ଉଦାରତା—2 Profundity.

୩ । ଜଟଡ଼ତା—3. Density.

୪ । ନୀଚତା ବା ନମ୍ରତା—4. Lowness.

ଗଭ୍ଭୀରତ୍ୱ—ସଂ. ବ—ଗଭ୍ଭୀରତା (ଦେଖ)
Gabhīratwa Gabhīratā (See)

ଗଭ୍ଭୀରବେଧ—ସଂ. ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଭ୍ଭୀର + ବେଧ)—
Gabhīrabedha ଯେ ବହୁଦୂର ଭେଦ କରିଯାରେ—
Very penetrating.

ଗଭ୍ଭୀରିକା—ସଂ. ବି. (ଗଭ୍ଭୀର + ଇକ + ଆ)—
Gabhīrikā ୧ । ଗଭ୍ଭୀର ଶବ୍ଦକାରୀ ବଡ଼ ଢୋଲ; ଭେରୀ—
1. A big drum with a deep sound.

୨ । ପିଠା ଘଣ୍ଟା; ଘଣ—2. Gong.

ଗଭ୍ଭୁରଂ—ପ୍ରା. ବି ଓ,ବିଶ. (ସଂ. ଗଭ୍ଭୀର) - ଗବ୍ଭୋର (ଦେଖ)
Gabhura Gabhora (See)

ଗଭ୍ଭୁରି ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଭୁରିବା (ଦେଖ)
Gabhuri pakāibā Gabhuribā (See)

ଗଭ୍ଭୁରିବା ଦେ. କ୍ରି—(ଗବାଦି) ଅକାଳରେ ଅବଗଠିତ ଭ୍ରୂଣ ପ୍ରସବ
Gabhuribā କରିବା—To miscarry (said of cattle).
ଅରାଡ଼ଜାନା

ଗଭେଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ଗୁହାଇ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Gabhei (etc) Guhāi etc (See)

ଗଭ୍ଭୋର—ପ୍ରା. ବିଶ. (ସଂ ଗଭ୍ଭୀର)—
Gabhora ୧ । ଗଭ୍ଭୀର—1. Deep.

୨ । ଅଗମ୍ୟ—
2. Profound. inscrutable; unfathomable.

୩ । ଉଦାର; ଗମ୍ଭୀର—3. Grave.

୪ । ଅଡ଼ମ୍ବରଯୁକ୍ତ—4. Gorgeous; grand.

ପ୍ରା. ବ—୧ । ଉପଲବ୍ଧି—
1. Ascertainment of depth or gravity.

୨ । ଅଡ଼ମ୍ବର—2. Grandeur.

୩ । ଉଦାରତା; ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ—3. Gravity.

୪ । କଳନା—4. Fathom.

୫ । ଗଭ୍ଭୀରତା—5 Depth.

ଗଭ୍ଭୋଲିକ—ସଂ ବି - ଶ୍ଳେଷ୍ଟ ଗୋଲ ମାଣ୍ଡି—
Gabholika A small round pillow.

ଗମ୍ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଆ. ଗମ୍=ଚିନ୍ତା, ଧ୍ୟାନ; ଫା. ଗମ୍ଖ୍ୱାର୍ =ସହନଶୀ)—
Gam khāibā
ଗୁମ୍ ଖାଓୟା ୧ । ରୁପ୍ ହୋଇଯିବା; ଭୁଲ ହୋଇ ରହିବା; **ଗୁମ୍ ଗମଖାନା** ଖାଇବା—1. To keep silent.

୨ । ଚିନ୍ତା କରୁ କରୁ ଭୁଲ ହେବା—
2. To keep silent while thinking.

ଗମ୍‌ଗମିଆଁ—ଦେ. ବିଶ. (ସଂ ଘର୍ମ)—
Gamgamiāñ ୧ । ଯେଉଁ ସମୟରେ ବେଶୀ ଗରମ ବୋଧ **ପଚାଗରମୀ** ହୋଇ ଦେହରୁ ଝାଳ ବୁହେ—
1 Hot (summer).

୨ । ବହୁ ପରିମାଣରେ ବୋହୁଥିବା (ଝାଳ)—
2 Profuse (sweat).

ଗମ୍‌ଗମୁଆଁ—ଦେ. ବିଶ—ଗମ୍‌ଗମିଆଁ (ଦେଖ)
Gamgamuāñ Gamgamiāñ (See)

ଗମ୍‌ଗମେଇଁବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ ହି. ଗମକ୍=ମହକ; ପୁଗନ୍ଧ)—
Gamgameiñibā ମହକିବା—To give out smell.

ଗମ୍‌ପୋକ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଡେଲୁଣ୍ଡ ପୋକ—
Gampokā Galley-worm.

ଗମ ଧାତୁ—ସଂ—୧ । ଯିବା; ଗତି କରିବା—
Gama (root) 1. To go; to move.

୨ । ରମଣ କରିବା—2. To cohabit.

୩ । ପାଇବା—3. To get; to attain.

ଗମ—ସଂ. ବି (ଗମ ଧାତୁ + ତ୍ୱାର୍ଥେ ଅ)—
Gama ୧ । ଗମନ—1. Going

୨ । ପ୍ରସ୍ଥାନ—2. Departure.

୩ । ଦୂରତ୍ୱ—3 Distance.

୪ । ଗତି—4. Motion.

୫ । ଗତାଗତ; ଯାଆସ—5. Intercourse.

୬ । (+ଅଧ୍ୱରଶ. ଅ)—ପଥ—6. Way, road.

ଦେ. ବିଶ.— (ଶସ୍ୟାଦି) ଅନେକ ଦିନ ବ୍ୟବହୃତ ନ ହେବାରୁ ସଢ଼ି ବା ପଚି ଯାଇଥିବା; ଗମଗ୍ଧ —Stale; fermented; musty; mouldy.

ଦେ. ବି.— କୌଣସି ପଦାର୍ଥ (ଶସ୍ୟାଦି) ବହୁଦିନ ସଢ଼ିବା ଅବସ୍ଥା—Fermentation; state of becoming mouldy.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଶବ୍ଦର ପୂର୍ଣ୍ଣାଂଶରେ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ୧ ରୁ ୬ ଯଥରୁ ଓ ମାତ୍ରା ପର ୨ ରୁ ୬ ଯଥରୁ ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଧରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଲହୁଁରି ବସୁଛ ୨ ବା ୧ ରୁ ୬ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଦଧି' ନ ମିଳିଲେ 'ଦହି' ଖୋଜିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗୁଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଗମକ—ସଂ. ବିଣ.—(ଗମ ଧାତୁ + ପ୍ରେରଣାର୍ଥେ ଣିଚ (ଇ) + କର୍ତ୍ତୃ. Gamaka ଅକ)—୧ । ଯାହା କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ସୂଚିତ କରେ— (ଗମ୍ଭିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Indicative or suggestive of.

୨ । ଜ୍ଞାପକ—2. Explaining

୩ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ପ୍ରମାଣ ବା ସୂଚକରୂପେ ବର୍ତ୍ତଇ— 3. Being a proof or index of.

୪ । ବୋଧକ—4. Making others understand; convincing.

୫ । ପ୍ରେରକ—5. Sending.

୬ । ଗମୟିତା—6. Remitting.

୭ । ଯେ ଅନ୍ୟକୁ ଗମନ ବା ଗତି କରାଏ— 7. One who causes another to go.

୮ । (ଗମ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଯେ ଗମନ କରେ— 8. Walking; going.

ସଂ. ବି.—୧ । ସାଁତାର ଆଦି ସମୟରେ ଏକ ସ୍ୱରରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ୱରକୁ ଦ୍ରୁତ ଗମନ ବା ସ୍ୱରର କମ୍ପନ; ଯେଉଁ ସ୍ୱର ମୂର୍ଚ୍ଛନା ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ—1. Sudden ascent or vibration of voice or note in music; a deep expectorated tone in singing.

କାବ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଗମକ ତମକ ଦାନତେଜ୍ ଦାନକରଣ ।

ଭଟ୍ଟି. ବୈଦେହୀଶବଲଃସ ।

[ଦ୍ର—ସଙ୍ଗୀତରେ ଗମକର ୭ ଭେଦ ଅଛି:—କମ୍ପିତ, ଘୂର୍ଣ୍ଣିତ, ଲୀନ, ଉନ୍ନ, ସ୍ଫୁରର, ଆହତ, ଆନ୍ଦୋଳନ । କନ୍ତୁ ସାଧାରଣତଃ ଗାଇଲାବେଳେ ସ୍ୱରର କମ୍ପନକୁ ଗମକ ବୋଲୁସାଏ ।

ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଗୋମୁଖୀ; ଜପମାଳା ରଖିବାର ଥଳି— 2. A bag for the beads of a rosary.

୩ । ତବଲାର ଗମ୍ଭୀର ସ୍ୱର (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)— 3. The deep tone of a tabalā-drum.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଭୁଲ. ହୃ. ଗନ୍ଧକ) ସୁଗନ୍ଧ; ବାସନା— Sweet scent.

(ଯଥା—ଗୋଲାପର ଗମକ ଚମତ୍କାର)

ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଗମ୍ଶାଉ; ମରହଟ୍ଠୀ. ଗମ୍ଭଉ)—ଗମାଉ; ଅମୋଦ— Merriment; amusements.

ଗମଗମ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଗ୍ରୀଷ୍ମ; କମ୍ବା ସଂ. ଗମ ଧାତୁ = ଗତି କରିବା— Gamagama ୧ । ଗ୍ରୀଷ୍ମାନୁଭୂତି ଯୋଗୁଁ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ (ଦେହରୁ ଝାଳ ବୋହିବା)— (sweating) Profusely.

(ଯଥା— ତା ଦେହରୁ ଝାଳ ଗମଗମ ବୁହୁଛି ।)

୨ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଗାଡ଼ିଆଦି ଚଳିବାର ଗମ୍ଭୀର ଶବ୍ଦ— 2. Deep reverberating rattling sound.

ବି.—୧ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ସମୟ— 1 Mid-summer.

୨ । ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଝାଳ ବହିବା କ୍ରିୟା— Profuse perspiration.

ସ୍ୱେଦର ଗମଗମ ବଦନ ଉମଉମ ହଶଇ ଘିଉ ଅନ ଅନ ।

ଅର୍ଜୁନମୁ. ବଦଗୁଚରାମଣି ।

ଗମତ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଗମ୍ଶାଉ; ମରହଟ୍ଠୀ. ଗମ୍ଭଉ)—୧ । ମଜ୍ଜ— Gamat 1. Amusement.

ଗମ୍ମତ ୨ । ଆମୋଦପ୍ରମୋଦର ପରାକାଷ୍ଠା— **ଗମ୍ମାତ** 2. Climax of pastime or merriment.

୩ । ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ— 3. Unrestricted enjoyment.

୪ । ନୃତ୍ୟଗୀତାଦିଜନିତ ପ୍ରମୋଦ— 4. Dancing and musical sports.

ଗମଥ—ସଂ. ବି. (ଗମ ଧାତୁ + ଅଥ)—୧ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅଥ) Gamatha ପଥ୍ୟଟକ—1. Traveller.

୨ । (+ଅଧିକରଣ. ଅଥ) ପଥ —2. Road.

୩ । ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ (ହୃ. ଶବ୍ଦସାଗର)— 3. Amusements; merriment.

ଗମନ—ସଂ. ବି. (ଗମ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)— Gamana ୧ । ଗତି; ଗୁଲ; ଭ୍ରମଣ— 1. Going; walking; motion.

୨ । ପ୍ରସ୍ଥାନ; ଯିବା—2. Travelling.

୩ । ଗୁଲର ଢଙ୍ଗ—3. Gait.

୪ । (+ଅଧିକରଣ. ଅନ) ପଥ—4. Way.

୫ । ନିକଟକୁ ଯିବା—5. Approaching.

୬ । ରମଣ; ସହବାସ; ମୈଥୁନ—6. Cohabitation.

ମଦ ତିଅଣ ଗୁରୁତ୍ୱରୁଆଗମନ
ହଥା ରଲ କର ସେ ଦେମ୍ଭଥବେ ମନ । କୁଶ୍ୱଦି ହୃ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୭ । ପ୍ରାପ୍ତି—7. Obtaining; attaining.

୮ । ଶତ୍ରୁର ଆକ୍ରମଣାର୍ଥ ଯାତ୍ରା— 8. March of an assailant against the foe.

୯ । ଭୋଗ—9. Undergoing; suffering.

୧୦ । (ବୈଶେଷିକ ଦର୍ଶନ) ପାଞ୍ଚଗୋଟ କର୍ମ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ— 10. One of the 5 actions, in Baiseshika Philosophy.

୧୧ । (+ କରଣ. ଅନ) ରଥ; ଶକଟ ପ୍ରଭୃତିଯାନ— 11. Conveyance.

ଗମନପତ୍ର—ସଂ. ବି. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଗମନାର୍ଥ ଅନୁମତ୍ୟାଜ୍ଞାପକ ପତ୍ର)— Gamanpatra ଯେଉଁ ପତ୍ରଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାର ଅନୁମତି ଦିଆଯାଏ— A pass; permit; passport.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ର୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

ଗମନାଗମନ—ସଂ. ବି. (ଗମନ+ଆଗମନ)—
Gamanāgamana ୧ । ଯିବା ଓ ଆସିବା—
1. Going and coming.
୨ । ଚଲାଚଲ; ଯାତାୟାତ କରିବା—
2. Free intercourse.

ଗମନାର୍ହ—ସଂ. ବିଣ. (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍; ଗମନ+ଅର୍ହ)—
Gamanārha ଗମନ କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ (ସ୍ଥାନ)—
(place) Fit to be gone to.

ଗମନୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଗମ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Gamanīya ୧ । ଗମନଯୋଗ୍ୟ—
1. Fit to be gone to; approachable.
୨ । ଯିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ବା ଉଚିତ (ସ୍ଥାନ ବା କାଳ)—
2. Aimed at as one's destination.
୩ । ସହଜରେ ବୋଧଗମ୍ୟ—
3. Easily comprehensible.
୪ । କରଣୀୟ—
4. Fit to be practised or observed.
୫ । ସହବାସ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ—5. Cohabitable.
୬ । ସଙ୍ଗମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
6. Relating to sexual intercourse.

ଗମନେଚ୍ଛା—ସଂ. ବି—(୭ମ୍ଭୀ ବା ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗମନ+ଇଚ୍ଛା)—
Gamanechchhā ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା—Wish to go.

ଗମନେଚ୍ଛୁ—ସଂ. ବିଣ—(ଗମନ+ଇଚ୍ଛୁ) ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—
Gamanechchhu Wishing to go.

ଗମନେଚ୍ଛୁକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(୭ମ୍ଭୀ ତତ୍; ଗମନ+ଇଚ୍ଛୁକ)—
Gamanechchhuka ଗମନେଚ୍ଛୁ (ଦେଖ)—
(ଗମନେଚ୍ଛୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Gamanechchhu (See)

ଗମର—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଛତଅ ବା ଫିକ୍କି ମାର ଯାଇଥିବା—
Gamarā 1. Stale; musty; mouldy.
ଗୁମ୍ସା ଫଫୁନ୍ଦା ୨ । ବେଶିକାଳ ଅବ୍ୟବହୃତ ଓ ଆବଦ୍ଧ ରହିଥିବା ଯୋଗୁଁ ନଷ୍ଟ (ଶସ୍ୟାଦି)—2. Fermented (grains).

ଗମଲା—ବୈଦେ. ବି (ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍. ଗାମେଲା)—ଗାମଲା (ଦେଖ)—
Gamalā Gāmalā (See).

ଗମା—ଦେ. ବି—୧ । ଗମାଇବା (ଦେଖ)—
Gamā 1. Gamāibā (See)
୨ । ଗମାଗୋଇ (ଦେଖ)—
2. Gamāgoi (See)
ଦେ. ବିଣ—୧ । ହଜ ଯାଇଥିବା—1. Lost.
୨ । ଗମର୍—2. Mouldy.

ଗମା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା ବି.—ଗମ୍ଭା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Gamā (etc) Gamhā etc (See)

ଗମାଇଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗମାଇବା (ଦେଖ)—
Gamāideba Gamāiba (See)

ଗମାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଗମଧାତୁ. ଣିଚ)—୧ । ଗମିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Gamāibā 1. The causative form of 'Gamibā'.
ଗୁମାନ ଗଁଚାନା, ଗମାନା ୨ । (କାଳ) କାଟିବା ବା ଗତ କରିବା; ଅତିବାହିତ କରିବା; କଟାଇବା—2. To waste (time); to pass (time); to lose (time).
୩ । (ସଂ. ଗୁଧାତୁ=ଲୁଗ୍ଟିବା; ତୁଳ. ଫା. ଗୁମ୍=ଗୁମ୍ଭ) ହଜାଇବା—3. To lose (a thing).
୪ । ଅନୁଭବ କରିବା—4. To experience.
୫ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଗମର୍ କରିବା; ସଡ଼ାଇବା—
5. To cause a thing to become mouldy; to cause to ferment.

ଗମାଗମ—ସଂ. ବି (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଗମ+ଆଗମ)—୧ । ଉତ୍ତରତ; ସୃଷ୍ଟିର; ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ ବସ୍ତୁରପୃ—
Gamāgama 1. The universe consisting of things movable and immovable.
୨ । ଗମନାଗମନ; ଯାତାୟାତ—
2. Intercourse; going and coming.
ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଗମଗମ (ଦେଖ)—
Gamagama (See)

ଗମାଗୋଇ—ଦେ. ବି—ଦୁଇପାଖରେ ବାଡ଼ ବା କାନ୍ଥ ଥିବା ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଗଳି—
Gamāgoi A narrow lane enclosed on both sides by high wall or fencing.

ଗମାଗୋହରି—ଦେ. ବି—ଗମାଗୋଇ (ଦେଖ)—
Gamāgohari Gamāgoi (See)

ଗମାଗୋହିରି—ଦେ. ବି—ଗମାଗୋଇ (ଦେଖ)—
Gamāgohiri Gamāgoi (See)

ଗମାତ୍—ବୈଦେ. ବି (ଫା)—ଗମତ୍ (ଦେଖ)—
Gamāt Gamat (See)

ଗମାର୍—ଦେ. ବି (ସଂ. ଗ୍ରାମନର; ଗ୍ରାମ୍ୟ=ମଫସଲିଆ)—
Gamār ୧ । ଓଲୁ; ଜଙ୍ଗୁଲିଆ; ଜବୋଧ—
ଗୋୟାଁର 1. Foolish; stupid.
ଗମାର; ଗଁବାର ୨ । ଦୁଷ୍ଟ—2. Wicked.
ଗମାରପଣ ଗମାରପଣିଆଁ } ବି. ଗମାର ମାନ ମାରୁ କାଶରେ । ସ୍ୱାକାଥ. ନେସଦ୍ଦ ।

ଗମିତ—ସଂ. ବିଣ (ଗମ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଗମି ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Gamita ୧ । ପ୍ରାପିତ—1. Caused to be attained; got.
୨ । ଜ୍ଞାପିତ—2. Informed.
୩ । (କାଳ) ଗତ କରାଯାଇଥିବା; ଖେପିତ; ଅତିବାହିତ—
3. Elapsed; expired; wasted.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅଥର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହୁଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଯୁକ୍ତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଥାକ୍ରମେ ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ୨ ବା ୧ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଦ୍ୱଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦ୍ୱଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଦ୍ୱର୍' ନ ମିଳିଲେ 'ଦ୍ୱର୍' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ବଡ' ଦେଖିବେ ।

ଦେ. ବ୍ରଣ (ସଂ. ଗମ ଧାତୁରୁ ଗତ)—(ଅଦ୍ଭୁତ ସ୍ଥାନକୁ) ଗତ; ଉପଗତ—Gone.

ବଞ୍ଚିବା ଗୋଟିଏ ଜିନିଷ ହେବ ତା ନାଶର ସତ ବେଗ ଦୋଇଣ ଗମିତ ମିଳ ।
ଉଷ୍ଟ. ପ୍ରେମସ୍ୱାମୀନଥ ।

ଗମିବା—ଦେ. କି (ସଂ. ଗମ ଧାତୁ)—୧ । ଗତ କରିବା; ଗମନ କରିବା—
Gamibā 1. To go; to move.

ଗମା ଜଗତପତି ରଥ ଗମିଲ ଅତଶପେ—କୃଷ୍ଣଜିତ. ମହାଭାରତ. ଦନ ।

ଗମନା ୨ । (ଲକ୍ଷ୍ୟାର୍ଥ) ପ୍ରବେଶ କରିବା—2. To enter.

ଧୀମନ୍ତ ପୃଥିବୀର ସଙ୍ଗତେ ପୁରଜନ
ବନ ମଧ୍ୟେ ଗମିବାକୁ କଲେ ମନ—କୃଷ୍ଣଜିତ. ମହାଭାରତ. ଅନ ।

୩ । ପାଠକରିବା—3. To read; to peruse.

୪ । ବୁଝିବା; କୌଣସି ବିଷୟକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ବୋଧ କରିବା—
4. To understand a thing; to comprehend.

ଗମି ଗମି ନ ପାରନ୍ତି ବେଦ ବେଦାନ୍ତ ସାର—ପ୍ରାତୀ. ଚୁମ୍ବନରୂପଶତୀ ।

୫ । ଧାରଣା କରିବା—5. To realise.

ବିଷୟ ଅନ୍ତରେ ମନ ନଗମିବା ପାଇଁ
ତେଣୁ ଜର ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତର ରଖି ନାହିଁ । ଶ୍ରୀଗୁଣ୍ଡିଚ. ଉଷାବିଳାସ ।

୬ । (କାଳ) ଗତ ହେବା ବା ଅତିବାହିତ ହେବା—
6. To expire (time ; to pass.

୭ । (କାଳ) କଟାଇବା ବା ଅତିବାହିତ କରିବା—
7. To spend (time).

ବନ ଗମତ ଦହୁ ଦେବ-ବୃତାନ୍ତେ—ସୁଧାନାଥ, ମେଘଦୂତ ।

୮ । ଅନୁଭବ ବା କୁଶଳୀ ହେବା—
8. To be versed or experienced in.

(ଯଥା—ସେ ଅନେକ କାମରେ ଗମି ଗଲ୍ଲଣି ।)

୯ । ଗମ ହେବା; ପଚି ମାରିବା—
9. To become mouldy or stale.

ବୈଦେ (ଆ. ଗୁମ୍ନା)— ହଜିବା; ଗୁମିବା—
To be missing.

ଗମୁଆଁ—ଦେ. ବ୍ରଣ—ଗମରା (ଦେଖ)
Gamuāñ Gamarā (See)

ଦେ. ବ.—ଗୋମୁହାଁ (ଦେଖ)
Gomuhāñ (See)

ଗମୁହାଁ—ଦେ. ବ—ଗୋମୁହାଁ (ଦେଖ)
Gamuhāñ Gomuhāñ (See)

ଗମେଇବା—ଦେ. କି—ଗମାଇବା (ଦେଖ)
Gameibā Gamāibā (See).

ଗମ୍ଫ—ଦେ. ବ (ଘାନବଚ୍ଚଳ ଭାଷା)—ଘାନବରଜର ୧ 'ଗଚ୍ଛ'ରେ ଥିବା
Gampha ଦୁଇ ଧାଡ଼ି ପାନଲତାର ମଝି ସ୍ଥାନ—The space between two rows of betel creepers planted contiguously.

ଗମ୍ବୁଜ—ବୈଦେ.ବ (ଫା. ଗୁମ୍ବଜ୍)—ମୁସଲମାନ ଇଜନାଲୟର ଅନ୍ତର୍ଭାଗର
Gambuja ଅର୍ଦ୍ଧ ଗୋଲାକାର ଛତ; ମନ୍ଦିରର ଗୋଲାକାର ଚୂଡ଼ା—
ଗମ୍ବୁଜ, ଗୁମ୍ବଜ Dome at the top of a mosque or
ଗୁମ୍ବଜ building or temple.

ଗମ୍ଭୀର—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗମ୍ଭୀର ବା ଗର୍ଭାଗାର)—ଗମ୍ଭିର୍ (ଦେଖ)—
Gambharā Gambhirā (See)

ଅବଶ୍ୟ ଯେଣେ ଯାଏ, ଗମ୍ଭୀର ଲଙ୍ଘ ଛଡ଼ ପଲାଏ । ଭଗ ।

ଗମ୍ଭାରିକା—ସଂ. ବ—ଗମ୍ଭାରୀ (ଦେଖ)—
Gambhārikā Gambhārī (See)

ଗମ୍ଭାରୀ—ସଂ. ବ—ବନ୍ୟ କାଷ୍ଠବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Gambhārī Gmelina Arborea (a timber tree).

ସଂ. କାଶ୍ମୀର, କାଶ୍ମୀରୀ, ଶ୍ରୀପର୍ଣ୍ଣୀ, ମଧୁରସା, ମଧୁପର୍ଣ୍ଣୀ, ଭଦ୍ରପର୍ଣ୍ଣୀ, ରୁଦ୍ରା, ସର୍ବତୋଭଦ୍ରା, ଗୋପଭଦ୍ରା, କୃଷ୍ଣଫଳା, କଣ୍ଟଫଳା, କୃଷ୍ଣବୃନ୍ତକ, କମ୍ବର, ସ୍ପୃକ୍କି, ହ୍ରର, ସ୍ନିଗ୍ଧପର୍ଣ୍ଣୀ, ବାଡହ୍ୱା, ମୋହ୍ନା, ମଦାମୁଦ୍ରା, କୃଷ୍ଣା, ରୋହିଣୀ, ସ୍ପଳା
ଗାମାର, ଗାମାରୀ
କୁମହାର, ଗମ୍ଭାର, ଗଂଭାରୀ
ଗୁମ୍ହାର, କାକୋଦୁମ୍ବରି
ତେ. ଗୁମ୍ଭାଡ଼

[ଦ୍ର—ଏହା ଗ୍ରାମ୍ୟୀଣ ବର୍ଗର ଆରଣ୍ୟ ତରୁ; ଯଦ୍ଦ ବଡ଼ବଡ଼ ଯାନ ପତ୍ର । ଫୁଲ ବଡ଼ବଡ଼ ଓ ପୀତବର୍ଣ୍ଣ । ଏହାର କାଠ ଦୃଢ଼ ଓ ଧଳା ଏବ ଅପୀତ । ଏ କାଠ ଭଲ ପାଲିସ୍ କରାଯାଇ ପାରେ । ଏ କାଠରେ ସବଜ, ଚଉକି, ଟେବୁଲ ଇତ୍ୟାଦି କରାଯାଏ । ଏହା ଦୋମର ସମ୍ପିଧ ଦୁଇ । ଏହାର ଛଲ ଓ ଫଳ ଔଷଧରେ ଲାଗେ; ଏହା ସତକ, ସାପକ, ମେଧାଜନକ, ବୃଷ୍ୟ ଓ ରୋଚକ; ଅମଶୂଳ, ବାଘୀ, ଶୋଷ, କ୍ଷୟ ଓ ଜ୍ୱରରେ ଉପକାରୀ । ଏହାର ଫଳ ସବୁଠେ କଷା ଓ ମିଠା-ମିଠା ଲାଗେ ।]

ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ଏକପ୍ରକାର ମୋଟ ଲତା—
A kind of thick creeper.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଚର ଲଇ କରାଯାଏ ।]

ଗମ୍ଭିରଘର—ଦେ. ବ—ଗମ୍ଭିରଘର (ଦେଖ)
Gambhiraghara Gambhirighara (See)

ଗମ୍ଭିର ସାଆନ୍ତ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗମ୍ଭୀର ଓ ସାମନ୍ତ)—
Gambhira sā-ānta ଗମ୍ଭିର ସାଆନ୍ତ (ଦେଖ)
Gambhiri sā-ānta (See)

ଗମ୍ଭିରା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗମ୍ଭୀର ବା ଗର୍ଭାଗାର)—ଗମ୍ଭିର (ଦେଖ)
Gambhirā Gambhiri (See)

ଗମ୍ଭୀରା ଅନେକ ବତ୍ସର ଗମ୍ଭିର
ବତ୍ସନ୍ତ ପୁଷ୍ପବଣ ଧାସ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଗମ୍ଭିରି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗମ୍ଭୀର ବା ଗର୍ଭାଗାର)—
Gambhiri ୧ । ଗୁପ୍ତ ଓ ଅନ୍ଧକାରମୟ ଗୃହ ବା ଦେବାଳୟ—
1. A dark windowless house or temple.

୨ । ଅନ୍ଧକାରମୟ କୋଟର ବା ଗୁମ୍ଫା ବା ଗର୍ତ୍ତ—
2. A dark cave or pit.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଗ୍ଗ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ୍

ଂ । ଜଳାକବାଟ ନ ଥିବା ଘର—3. Dungeon.

ଶିକାରେ ଅଛ ମୋର ସର
ଗମ୍ଭିର ବଡ଼ଇ ଅନ୍ଧାର—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୪ । ଦେଉଳରେ ଶିବଲିଙ୍ଗ ବା ଦେବଦ୍ଧଗ୍ରହ ଥିବା ଜମ୍ବ ଓ ଅନ୍ଧକାରମୟ ସ୍ଥାନ; ମନ୍ଦିରର ଅଭ୍ୟନ୍ତର—4. A pit inside a temple where the idol is set.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଉବା ବା ଆଣ୍ଠୁ ଘର—
Mud-roofed thatch-house.

ଗମ୍ଭିର ଘର—ଦେ. ବ—୧ । ଉଚ୍ଚର ଘର; ଗୃହର ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ନର୍ମିତ ଚୋରକୁଠରୀ
Gambhiri ghara ଗୃଗ୍ଧ ଗୃହ—1. Inner room; a secret room inside a room.

୨ । ଜଳାକବାଟ ବା ଝରକା ନ ଥିବା ଘର—
2. A dark unventilated room.

ଗମ୍ଭିରଘରରେ ଗୋ ଗ୍ରୀଷ୍ମେ କୋହେ ଶୋଇ—ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ଗମ୍ଭିର ଦୋଆନ୍ତ—ଗ୍ରା. ବ—ଗମ୍ଭିର ସାଆନ୍ତ (ଦେଖ)
Gambhiri dou Gambhiri sā-ānta (See)

ଗମ୍ଭିର ଭିତର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଉବା ବା ଆଣ୍ଠୁଘରର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳ ବା ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦେଶ—
Gambhiri bhitara The inside of a mud-roofed house.

ଗମ୍ଭିର ରା—ଦେ. ବ—ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତର ରାଜାମାନଙ୍କର ପ୍ରଦତ୍ତ ଉପାଧିବିଶେଷ—A title conferred by the ancient Rajas of the Garḍajāts.
Gambhiri rā

ଗମ୍ଭିର ସାଆନ୍ତ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଗମ୍ଭୀର ଓ ସାମନ୍ତ)—ଯୁବରାଜ—ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ରାଜପୁତ୍ର—Heir-apparent.
Gambhiri sā-ānta

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବକାଳରେ ଏ ଦେଶରେ ଯୁବରାଜମାନେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ନ ବୁଝି ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ଉଆସରେ ଆପଣାର ନଉଢ କନ୍ୟାରେ ରହୁଥିବାରୁ ବୋଧହୁଏ ଏ ଶବ୍ଦ ଚଳଅଛି ।]

ଗମ୍ଭୀର—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ଗମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଈର; ଜଘାଚନ)—
Gambhīra ୧ । ଗଭୀର—1. Deep.
(ଗମ୍ଭୀରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅଗାଧ—2. Unfathomable.
ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ
ଗମ୍ଭୀରତା
ଗମ୍ଭୀରତ୍ୱ } ବ. ୩ । ଘନଦଢ଼—3. Dense.
୪ । ମାନସିକ ଦୃଢ଼ତାଯୁକ୍ତ; ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟଯୁକ୍ତ—
4. Serious; solemn; profound.

୫ । ଉଦାର—
5. Liberal-minded; having liberal ideas.

୬ । ପୂର୍ଣ୍ଣ—6. Full.

ଫ. ବ. ପୁଂ—୧ । ପଦ୍ମ—1. Lotus.
୨ । ଲେମ୍ବୁ—2. Citron.

ଗମ୍ଭୀରକ—ଫ. ବଣ. (ଗମ୍ଭୀର + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଅତି ଗଭୀରତାରେ ଅବସ୍ଥିତ—Lying very deep.
Gambhīraka
(ଗମ୍ଭୀରକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗମ୍ଭୀରବେଦୀ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (ଗମ୍ଭୀର + ବଦ୍ ଧାତୁ = ଜାଣିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୭ମା. ୧ବ.)—
Gambhīrabedī ୧ । ମତ୍ତଦ୍ୱସ୍ତୀ; ଯେଉଁ ଦ୍ୱାଙ୍ଗର ରକ୍ଷକର ଶାସନ ଓ ମାଂସ-ଛେଦନରେ ମଧ୍ୟ ଚୈତନ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ—
1. A 'must' elephant which disregards any amount of punishment inflicted by its keeper to keep him under control.

୨ । ଯେଉଁ ଦ୍ୱାଙ୍ଗ ଆଙ୍କୁଶ ମାନେ ନାହିଁ—
2. Restive elephant; an elephant not minding the goad.

୩ । ଯେଉଁ ଦ୍ୱାଙ୍ଗ ଚରପରଚଡ ଶିକ୍ଷା ବସ୍ତୁତ ହୁଏ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. An elephant which forgets the training given him for a long time.

ଗମ୍ଭୀରା—ଫ. ବ—ନଦୀବିଶେଷ—
Gambhīrā Name of a river.

ଗମ୍ଭୀରିକା—ଫ. ବ—୧ । ଗମ୍ଭୀରା (ଦେଖ)
Gambhīrikā 1. Gambhīrā (See)

୨ । ବଡ଼ ଢୋଲ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. A big drum.

ଗମ୍ବେର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗମ୍ଭାର (ଦେଖ)
Gambher Gambhāri (See)

ଗମ୍ଭାର—ଦେ. ବଣ—ଗମାର (ଦେଖ)
Gammār Gamār (See)

ଗମ୍ୟ—ଫ. ବଣ. (ଗମ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—
Gamya ୧ । ଗମନଯୋଗ୍ୟ; ଯେଉଁଠାକୁ ଗମନ କରିଯାଇପାରେ—
(ଗମ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Approachable; accessible.

୨ । ପ୍ରାପ୍ୟ—2. Attainable.

୩ । ଉହ୍ୟ—3. Understood; implied.

୪ । ସାଧ୍ୟ କରିଯାଇ ପାରେ—4. Feasible.

୫ । ଅନୁମେୟ—5. Thinkable; inferrable.

୬ । ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ—6. Intended; meant.

୭ । କଳ୍ପନାସିଦ୍ଧ—7. Imaginary.

୮ । ବୋଧଗମ୍ୟ—8. Intelligible.

୯ । ଜ୍ଞେୟ—9. Comprehensible; knowable.

୧୦ । ଆକାଙ୍କ୍ଷଣୀୟ—10. Desirable.

୧୧ । ଭୋଗ୍ୟ—11. Enjoyable.

୧୨ । ଉପଯୋଗୀ—12. Suitable; fit.

୧୩ । ସହବାସ ବା ଉପଭୋଗର ଯୋଗ୍ୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
13. Cohabitable; (person) fit or proper to be cohabited with.

୧୪ । ଔଷଧାଦି ଦ୍ୱାରା ଯାହା ଆରୋଗ୍ୟ କରିଯାଇ ପାରେ (ରୋଗ)—14. Curable (disease).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପଢିବ । ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ପଦ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ଚର୍ମ୍ମ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ପ୍ରକାରୋକ୍ତରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାର' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂମ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂମି' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ସଂ. ବ. ପୁଂ.—୧ । ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ସଙ୍ଗେ ସ୍ତ୍ରୀର ସଦ୍ଭବାସ କରିବା ବିଷୟରେ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ବାଧା ନାହିଁ—

(ଗମ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. A man with whom a woman may have sexual intercourse according to the behests of the śāstras.

୨ । କାମୁକ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A lecher; a libidinous man.

୩ । ନାଗର; ଜାର—3. Paramour; gallant.

୪ । ପ୍ରେମିକ—4. Lover.

ଗମ୍ୟମାନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ଗମ ଧାତୁ+କର୍ମ୍ମ. ଆନ)—୧ । ଯେଉଁଠାକୁ ଗମନ କରିଯାଉ ଥାଏ—1. (a place) which is being gone into; a place to which a person is going.

Gamyamāna (ଗମ୍ୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଯେଉଁବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟକୁ କେହି ଯାଉଥାଏ—

2. A person to whom one is going.

୩ । ଜ୍ଞାୟମାନ—3. Which is being known.

୪ । ଅନୁମୀୟମାନ—

4. Which is being inferred or guessed.

ଗମ୍ୟା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ଗମ୍ୟ+ଆ)—ଉପଭୋଗ ବା ସଦ୍ଭବାସ ନିମନ୍ତେ ଉପଯୁକ୍ତା (ସ୍ତ୍ରୀ)—(woman) fit to be cohabited with or enjoyed; enjoyable.

Gamyā (ଅଗମ୍ୟା—ବିପରୀତ)

ଦେ. ବ.—ସଦ୍ଭବାସ ନିମନ୍ତେ ଉପଯୁକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ—A woman fit to be cohabited with or enjoyed.

ଗମ୍ୟା ପାଶେ ଗଲେ ନ ପିକ ବୋଲ କର୍ । କୃଷ୍ଣବିହ. ମହାଭାରତ ଆଦି ।

ଗମ୍ଭା—ଦେ. ବି.—୧ । ଗମ୍ଭା ବେଦୀ (ଦେଖ)

Gamhā 1. Gamhābedī (See)

୨ । ଗମ୍ଭାପୂର୍ଣ୍ଣିମା (ଦେଖ)

2. Gamhā pūrṇṇamī (See)

ଗମ୍ଭାକଠା—ଦେ. ବ.—ଗମ୍ଭାପୂର୍ଣ୍ଣିମା ସମୟକୁ ଗଛରେ ପାଚି ଯାଇଥିବା ଶ୍ଲେଷ୍ଟ ନଡ଼ିଆ—Small (yet fully developed) cocoanuts ready to be plucked from the tree at the time of 'Gamhā pūrṇṇamī.'

Gamhākaṭhā

[ଦ୍ର—ନଡ଼ିଆ କଷି ଦେବାଠାରୁ ପାଚିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୧୦ ମାସ ସମୟ ଲାଗେ । ମାର୍ଗଶିର ମାସରେ ଯେଉଁ ନଡ଼ିଆ କଷି ଧରି ଥାଏ ତାହା ସାଧାରଣତଃ ଶ୍ଲେଷ୍ଟ ଓ ଅପୁଷ୍ଟ ଓ ତାହା ଗମ୍ଭାପୂର୍ଣ୍ଣିମାକୁ ତୋଳା ହେବା ସମୟରେ ସାଧାରଣ ନଡ଼ିଆ ଅପେକ୍ଷା ଶ୍ଲେଷ୍ଟ (କଠା) ଥିବା ଦେଖା ଯାଏ ।]

ଗମ୍ଭାଡାକର—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁଲ୍ଲି) ବ—୧ । ଗମ୍ଭାପୂର୍ଣ୍ଣିମାଦିନ ଗମ୍ଭାବେଦୀଠାରେ ବଳଦେବଙ୍କୁ ଉତ୍ସର୍ଗ ହୋଇଥିବା ବକର୍

Gamhāḍākarā

ନେବାକୁ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାପାଇଁ ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନଗ୍ରାମବାସୀ ମଦ୍ଦାଳନମାନଙ୍କୁ ଡାଲିକା ଅନୁସାରେ ଆହ୍ୱାନ କରିବା—

1. Summons or call to the villagers of a Brahman Śāsan to take their respective shares of the offering made at the Gamhā-bedi on the Gamhā-pūrṇṇimā day.

୨ । ବବାହର ପ୍ରଥମ ବର୍ଷମଧ୍ୟରେ ଗମ୍ଭାପୂର୍ଣ୍ଣିମାଦିନ ଶ୍ୱଶୁରଘରକୁ ଯିବାପାଇଁ ଜ୍ୱାଇଁକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ—2. Invitation sent to the son-in-law to attend the father-in-law's house on the Gamhāpūrṇṇamī during the first year of marriage.

[ଦ୍ର—ବବାହର ପ୍ରଥମବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଜ୍ୱାଇଁକୁ ଶ୍ୱଶୁରଘରକୁ କୁମାରପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ଗମ୍ଭାପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ପାଣ୍ଡୁ ବା ମଭାନ୍ତରରେ ପୁଷ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଓ ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଯାଇ ନୂଆଲୁଗା ଦିଆଯାଏ ।]

ଗମ୍ଭାଡାକର—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁଲ୍ଲି) ବ—ଗମ୍ଭାଡକର୍ (ଦେଖ)

Gamhāḍākarā Gamhāḍakarā (See)

ଗମ୍ଭାଡିଆଁ—ଦେ. ବ — ଗମ୍ଭାପୂର୍ଣ୍ଣିମାଦିନ ବଳଦେବପୂଜା ଉପଲକ୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ଅଣ୍ଡିର ବାଛୁରକୁ ନେଇ ଗମ୍ଭାବେଦୀକୁ ଡିଆଇଁ ଦେବା କୃତ୍ୟ—The ceremony of causing a bull-calf to jump the Gamhābedi crosswise on the Gamhāpūrṇṇamī day.

Gamhāḍiāṅ

ଗମ୍ଭାପୂର୍ଣ୍ଣିମା—ଦେ. ବ— ଶ୍ରାବଣ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—

Gamhāpūrṇṇamī The fullmoon of the month of Śrāvaṇa.

ରାଖାପୂର୍ଣ୍ଣିମା [ଦ୍ର— ଏହା ହନୁମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପର୍ବ ଦିନ । ନିଜ ନିଜ ଗୃହରେ ସମସ୍ତେ ବଳଦେବଙ୍କୁ ପୂଜା କରନ୍ତି । ଗ୍ରାମଗ୍ରାନ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ହସ୍ତପଦ ଅଙ୍କିତ ବଳଦ ଶୋଇବା ଆକାରର ମୃତ୍ତିକାସ୍ତୂପ ନର୍ମାଣ କରାଯାଇ ଏଠାରେ ଗ୍ରାମର ସାଧାରଣ ବଳଦେବ ପୂଜା ଓ ଭୋଗ ହୁଏ ଓ ଗୋଟିଏ ଅଣ୍ଡିର ବାଛୁରକୁ ଏ ସ୍ତୂପକୁ ଆଡ଼ବାଗରେ ଡିଆନ୍ତି ଓ ସେଠାରେ ହୋଇଥିବା ଭୋଗ ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଣ୍ଟନ କରାଯାଏ । ଏ ଭୋଗକୁ ହକର୍ ବୋଲାଯାଏ । ଗ୍ରାମର ସେବକ ଡାଲିକା ଅନୁସାରେ ଜଣ ଜଣକର ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ନାମ ଡାକେ; ଯାହାଙ୍କ ନାମ ଡକା ହେଉଥାଏ ସେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ତାଙ୍କର ହକର୍‌କୁ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ।]

ଗମ୍ଭାପୋକ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଭେଲୁଣି ପୋକ—

Gamhāpoka Galley-worm.

ଗମ୍ଭାବେଦୀ—ଦେ. ବ—ଶ୍ରାବଣ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଦିନ ବଳଦେବପୂଜା କରିବା ଉପଲକ୍ଷରେ ନିର୍ମିତ ବଲୀବର୍ଦ୍ଦାକୃତି ମୃତ୍ତିକାସ୍ତୂପ—A long mound of earth representing a bullock sleeping on the ground, raised

Gamhābedī

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଐ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	଍	ଓ	ଔ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଗଂ	ଇଅ	କ	ଜ

on the fullmoon of the month of Śrābaṇa for worshipping Baladeba, and over which a bull-calf is made to jump.

ଗମ୍ଭାହକର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁଂ) ବ—ପୁଷ୍ପଜନ୍ମାର ଶାସନମାନଙ୍କରେ Gamhāhakarā ଗମ୍ଭାପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଗଣ୍ଡାବେଦୀଠାରେ ହୋଇଥିବା ଭୋଗରୁ (ଯାହା କି ଗ୍ରାମ ମହାଜନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାଗ ଅନୁସାରେ ବଣ୍ଟାଯାଏ) ପ୍ରତ୍ୟେକ ମହାଜନଙ୍କ ଭାଗ— Share of every proprietor-villager out of the common offering made at the Gamhābedī.

ଗମ୍ଭୁଆଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗମୁଆଁ (ଦେଖ) Gamhuāñ Gamuāñ (See)

ଗୟ୍—ସଂ. ବ (ଗମ୍ କମ୍ବା ଗେ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅସୁ)—୧ । ଗୟାସୁର; Gaya ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିହତ ଅସୁରବିଶେଷ—1. Name of a demon killed by Bishṇu

୨ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସେନାପତ୍ତି ବାନରବିଶେଷ—

2. Name of a monkey-general who fought in the army of Rāma.

୩ । ଗୟା ଅଞ୍ଚଳ—

3. The district or country round 'Gayā'.

୪ । ଗୟା ଅଧିବାସୀ ଲୋକସକଳ—

4. People living in Gayā.

୫ । ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣପର୍ବୋକ୍ତ ରାଜର୍ଷିବିଶେଷ—

5. Name of a recluse king mentioned in the Mahābhārata.

ଶୁଣ ମୋ ଠାରୁ ଏବେ କଥା ଉତ୍ପତ୍ତିର—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୬ । ଧନ; ସମ୍ପତ୍ତି— 6. Wealth; riches.

୭ । ଘର—7 House; residence.

୮ । ପରିବାର—8. Family.

୯ । ଅପତ୍ୟ; ସନ୍ତାନ—9. Offspring; progeny.

୧୦ । ଆକାଶ; ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ—10. The sky.

୧୧ । ନିଜର ବାସସ୍ଥାନ—11. One's abode.

୧୨ । ପ୍ରାଣ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—12. Life.

ଗୟୁର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)— ବୈଦେ. ଅ (ଆ. ଗୈର୍)--ଗର୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)— Gayar (etc) Gar. etc (See)

ଗୟୁଲ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗବୟ)—୧ । ଗବୟ ୧ (ଦେଖ)— Gayala 1. Gabaya 1 (See)

ଗୟାଲ ଗୟଳ ଶବ୍ଦର କୁତ୍ସିତ,

ନୀଲଗାୟ ଉରଣ୍ଟ ହରିଣ ଶୂକର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଚାରା ୨ । ଲମ୍ବା ଓ ସରୁ ଶାଳ ପିଆଶାଳ, ଅସନ ଆଦି କାଠ— **ବିରବା** 2. Thick long shoots of Sal or other trees used as posts; saplings of timber-trees.

ଗୟସ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗୋଶୀର୍ଷକ)—ଯଜ୍ଞଆରେ ଓ ଖେତରେ ମନକୁ Gayasa ଜଠିବା ତୁଳସୀଜାତୀୟ ବର୍ଷାଯୁ କ୍ଷୁପବିଶେଷ— ସଂ. ଦ୍ରୋଣା, ଦ୍ରୋଣପୁଷ୍ପୀ; ସୁପୁଷ୍ପା, ଶବପତ୍ରା, ପଲପୁଷ୍ପା Leucas plant; Phlomis Zeylanica.

ଘଳସା, ହାଲକୁସା, ଗୟେସ ଘଳସିୟା, ଦଣ୍ଡକଳସ **ଗୂମା, ଗୋମା** ଗୁ. କୁବୋ ଡେ. ଲଭୁଗଉନ୍ଧି ଗଞ୍ଜାମ. ଗଚ୍ଚୋଗ ମ. ଭୁମ୍ବା; କୁମ୍ବା

[ଦ୍ର—ଏହାର ଫୁଲ ଧଳା, ଖେତ, ଏକଯାଗୁଡ଼ିଆ ଓ ଅଣ୍ଡ କୋମଳ । ଏହା କେଣ୍ଡା ଧରି ଫୁଟେ । ଫୁଲ ଉଙ୍ଗା ଆକାରର ବୋଲି ଏ ଗଛକୁ ଦ୍ରୋଣପୁଷ୍ପ କୁହାଯାଏ । ଆଉ ଏକପ୍ରକାର ଫୁଲ ଅଛି ଏହା କଳା । ଏ ଫୁଲକୁ ମହାଦେବଙ୍କଠାରେ ଚଢ଼ାଯାଏ ।

ଏ ଗଛ ୩ ପ୍ରକାରର—

୧ । ଖେତ, ସ୍ୱଗନ୍ଧ—1. Leucas Aspera.

୨ । ବଡ଼, ଗନ୍ଧଘ୍ନ—2. Leucas Cephalotus.

୩ । ଚିକ୍କଣ, ସୁଗନ୍ଧ—3. Leucas Linifolia;

ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ରୁକ୍ଷ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ବାୟୁ ଓ ପିତ୍ତ-ବର୍ଦ୍ଧକ, ମଧୁରବିପାକ ଓ ଭେଦକ; ଏହା କଫ, ଆମ, କାମଳ, ଶୋଥ, ଉମକାଶ୍ୱାସ ଓ କୃମିନାଶକ ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗୟୁଲ ୨ (ଦେଖ)— Gayala 2 (See)

ଗୟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ —(ଗୟ୍+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ବିହାର ପ୍ରଦେଶର Gayā ଏହି ନାମର ନଗର ଓ ଜିଲ୍ଲା—1.Name of a district and town in Bihar; Gya.

୨ । ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ମଗଧ ଦେଶର ହିନ୍ଦୁ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ [ଏଠାରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କଲେ ଓ ପିଣ୍ଡ ଦେଲେ ପିତୃମାନେ ସଦ୍ଗତି ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି]—2. A famous place of pilgrimage in Bihar where Hindus offer 'Piṇḍa' to their deceased ancestors.

[ଦ୍ର— ଏ ପୁଣ୍ୟସ୍ଥାନର ଉଲ୍ଲେଖ ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ ଓ ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ଦେଖାଯାଏ । ଏହା ରାଜର୍ଷି 'ଗୟ'ଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଏଠାରେ ଗୟଶିର ପର୍ବତ ଉପରେ ଏ ରାଜର୍ଷି ଯଜ୍ଞ କରିଥିଲେ ଓ ବ୍ରହ୍ମସର ନାମକ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ପୁଷ୍କରଣୀ ଖୋଳାଇ ଥିଲେ । ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ଏ ସ୍ଥାନ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଯଜ୍ଞସ୍ଥଳ ଥିଲା । ରାଜଗୃହରୁ ଆସି ବୁଦ୍ଧଦେବ ପ୍ରଥମେ ଏଠାରେ ଏକ ଯଜ୍ଞମାନଙ୍କ ଅଗ୍ନିଥି ହୋଇଥିଲେ, ଉତ୍ପରେ ଏଠାରୁ କିଛି ଦୂର ନୈରଂଜନା ନଦୀ କୂଳରେ ଉରୁବେଲା ଗ୍ରାମରେ ଉପସ୍ୟା କଲେ । ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କର ଏହି ଉପସ୍ୟା-ସ୍ଥାନକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବୋଧଗୟା କହନ୍ତି । ଗୟାତୀର୍ଥ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଓ ପିଣ୍ଡଦାନ ପାଇଁ ପ୍ରଶସ୍ତ ଅଟେ । ପୁତ୍ର ଏଠାରେ ପିଣ୍ଡଦାନ ନ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୃତ ପିତାଙ୍କର ମୋକ୍ଷ-

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବଦ୍ଧ ୨ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ରୁତେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାବୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉପରି ରୁ ବପସ୍ତନ ୨ ବା ୧ ରୁ ୬ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ। ଯଥା— 'ଭାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଣ୍ଡା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍'ଦେଖିବେ।

ଲାଭ ହୁଏ ନାହିଁ ବୋଲି ହନୁଙ୍କର ବଶ୍ୱାସ । ବଷ୍ଣୁ ଏହିଠାରେ ଗୟ ନାମକ ଅସୁରକୁ ବଧ କରିଥିଲେ । ବାୟୁପୁରାଣରେ ଗୟାମାହାତ୍ମ୍ୟ, ଗୟାଶ୍ରାଦ୍ଧବଧି ଓ ଗୟାର ବ୍ରାହ୍ମଣ (ପଣ୍ଡା)ଙ୍କ ପୂଜାବଧି ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଏଠାରେ ୫୫ଟି ମଧ୍ୟରେ ୬୪ଟି ସ୍ଥାନରେ ସ୍ନାନ, ତର୍ପଣ, ପୂଜା ଓ ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦି କରାଯାଏ । ଏହା ଫଲ୍ଗୁନଦୀ କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ; ଗୟାରେ ମୁଗୁନ ଓ ପାଣ୍ଡୁର ପଥରର ବାସନ ମିଳେ ।]

ଗୟାଆଳୁ—ଦେ. ବ—ଶକରକନ୍ଦ (ଦେଖ)—
Gayā ālu — Śakarakanda (See)

ଗୟାଓସ୍ତ—ଦେ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଏକଜାତୀୟ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ବୃକ୍ଷ—
Gayāosta — A kind of Pipal tree.
ସଂ. ପ୍ରରୋହୀ, ଗଜଯାଦପ, ସ୍ଥାଲୀ-ବୃକ୍ଷ, କ୍ଷୀରୀତରୁ, ବନପ୍ଲକ୍ଷ, ନନ୍ଦୀ-ବୃକ୍ଷ, ଜୁଠେରକ, କାମୁକକ, ଶୀଘ୍ର
[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, କଟୁବିପାକ ଓ ଧାରକ; ଏହା ବଣ, ପିତ୍ତ, କଫ ଓ ରକ୍ତଦୋଷନାଶକ ।
ଗୟା ଅଶ୍ୱତ୍ଥ
ବେଲିଆ ପିପର
ତେ. ଗଙ୍ଗାରାବି; ବଟ୍ଟିଚେଟ୍ଟୁ

ଗୟାଁ—ଦେ. ବଣ.—(ସଂ. ଅଙ୍ଗ?)—ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ବା ବହୁ ଥର ମାଡ଼ ଖାଇ ଖାଇ ଶେଷକୁ ମାଡ଼ ଖାଇଲେ ଯାହାକୁ କାହିଁ କାଳକୁଠେ ନାହିଁ—One who has become callous or
ବେଜାନ hardened to beating; deadened or insensible to pain.
[ଦ୍ର—ଯେ ଅଭ୍ୟଧିକ ମାଡ଼ ଖାଇ ଖାଇ ଶେଷକୁ ମାଡ଼କୁ ଖାତର କରେ ନାହିଁ ତାକୁ ମାଡ଼ଗୟାଁ କହନ୍ତି; ଯେ ଅତ୍ୟଧିକ ପାଠ ପଡ଼ି ପଡ଼ି ସବୁବେଳେ କହୁ ଧର ବସିଥାଏ ତାକୁ ପାଠଗୟାଁ କହନ୍ତି । ଯେ ଅତ୍ୟଧିକ ଖାଇ ଖାଇ ପଛକୁ ଖାଦ୍ୟର ସ୍ୱାଦ ବାର ପାରେ ନାହିଁ ତାକୁ ଭୋଜଗୟାଁ କହନ୍ତି ।]

ଗୟାକଲରା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଚାର୍ଲ୍ଟ)—ଏକପ୍ରକାର କଲରା—
Gayākalarā — A kind of memordica.

ଗୟାଖଡ଼ା—ଦେ. ବ.—ବଡ଼ପତ୍ରଯୁକ୍ତ ଏକପ୍ରକାର ଖଡ଼ା—
Gayākharḍā — A species of pot-herb.
[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଶାଗ ଭଳି, ମାତ୍ର ଏହାର ଡାଙ୍ଗ ଅମ୍ଳାଦ ।]

ଗୟାଲି—ଦେ. ବ.—୧ । ଗୟା ତୀର୍ଥର ପଣ୍ଡା—
Gayāli — 1. Paṇḍā of pilgrims visiting Gaya.
ଗୟାଳୀ ୨ । ଗୟାବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
ଗୟାବାଲ 2. A resident of Gaya.

ଗୟାଶ୍ରାଦ୍ଧ—ସଂ. ବ—ଗୟାରେ ଫଲ୍ଗୁନଦୀର ଗର୍ତ୍ତରେ ଓ ପଞ୍ଚତୀର୍ଥରେ ତାହା ବନ କରାଯିବା ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଓ ତର୍ପଣାଦି ବଧି—
Gayāśrāddha — Oblations offered and rites performed at Gayā to the deceased ancestors by the Hindus.

ଗୟାସୁର—ସଂ. ବ. (ଗୟ+ଅସୁର)—ବଷ୍ଣୁଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିହତ ଗୟନାମକ ଅସୁର—
Gayāsura — A demon of that name killed by Bishṇu at Gayā.
[ଦ୍ର—ଏ ପ୍ରଥମେ ଋଳିଙ୍କି ଥାଇ ଗୟାନଗର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ, ପରେ ରାକ୍ଷସରୂପେ ଜନ୍ମ ହୋଇ ଗୟାରେ ଘୋର ତପ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଲାଗିବାରୁ ଦେବତାମାନେ ଭୟ ପାଇ ବଷ୍ଣୁଙ୍କ ଶରଣାପନ୍ନ ହେଲେ । ସଂସାରମଙ୍ଗଳ ନମନ୍ତେ ତାହାର ଶରୀର ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରିବା ସକାଶେ ବ୍ରହ୍ମା ତାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିବାରୁ ସେ ତହିଁରେ ସମ୍ମତ ହୋଇ ଏହି ବର ମାଗିଲା ଯେ ମୁଁ ଯେଉଁଠାରେ ମରିବି ତାହା ହନୁମାନଙ୍କର ତୀର୍ଥ ହେବ । ଏହା କହି ସେ ଶୋଇଲା ଓ ଦେବତାମାନେ ପଥରରେ ଛେଚି ତାକୁ ମାରି ପକାଇଲେ । ଏହାର ମୃତଶରୀରର ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଅଂଶ ଭିତରର ଉତ୍ତର ଉତ୍ତର ସ୍ଥାନରେ ଛିଡ଼ିକି କରି ପଡ଼ିବାରୁ ସେହି ସ୍ଥାନମାନ ତୀର୍ଥରୂପରେ ପରିଣତ ହେଲା । ନାଭି ଯେଉଁଠାରେ ପଡ଼ିଲା ତାହାର ନାମ ନାଭିଗୟା, ଯାଦ ଯେଉଁଠାରେ ପଡ଼ିଲା ତାହାର ନାମ ଯାଦଗୟା, ଗୟାଠାରେ ଏହାର ମୁଣ୍ଡ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ବାୟୁପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ।]

ଗୟି—ଦେ. ବ—ଗଇ (ଦେଖ)
Gayi — Gai (See)

ଗୟିଣ୍ଟିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗଞ୍ଜାମର ଜାତି ବା ଘାଟକବଶେଷ—
Gayintiā — Name of a Śūdra caste in Ganjam.

ଗୟେର୍ ଜିଲ୍ଲା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ଅନ୍ୟଜିଲ୍ଲା—
Gayer jillā — Another district or country.

ଗର୍—ବୈଦେ. ଅ. (ଆ. ଗୈର୍; ଏହି ପଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ଲାଗିଲେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅର୍ଥମାନ ବୁଝାଏ)—୧ । ଅଭାବ(ଯଥା, ଗର୍‌ଜବୁଲ୍)—
ଗର 1. Want of.
ଗୈର ୨ । ଅନ୍ୟ (ଯଥା, ଗର୍‌ଜଲ୍ଲା)—2 Another.
୩ । ବିନା; ବ୍ୟତିତ (ଯଥା, ଗର୍‌ଇତ୍ତିଲ୍ଲା—3. Without.
୪ । ବପରୀତ (ଯଥା, ଗର୍‌ଜିଆଜୀର୍)—4. Opposite of.
୫ । ନ; ନାଁ (ଯଥା, ଗର୍‌ହାଜର୍)—5. Not.
୬ । ହୀନ (ଯଥା, ଗର୍‌ଇନ୍‌ଶାଫ୍)—6. Devoid of.
୭ । ଆପଣାର ପରିବାର, ସମାଜ ବା ଦଳର ବହିର୍ଭୂତ—
7. Outside one's family society or circle.

ଗର୍‌ଇତ୍ତିଲ୍ଲା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଗୈର୍+ଇତ୍ତିଲ୍ଲାହ୍)—
Garitlā — ଅବଚ୍ଛେର ଅଭାବ—
ଗରଏତଲା — Want of information; non-report.
ଗୈରତ୍ତଲା

ଗର୍‌ଇନ୍‌ଶାପ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଗୈର୍+ଇନ୍‌ସାଫ୍)—
Gar-inśāp — ଗର୍‌ନଶାଫ୍ (ଦେଖ)
ଗରଇନ୍ସାଫ — Garniśāp (See)
ଗୈରନ୍‌ସାଫ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	●	ନ୍

ଗରୁଆଜୀବ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ଗୈର୍+ଜାଜୀବ୍)—
Gar-uājib ୧ । ଅନ୍ୟାସ୍ୱ—1. Not right; wrong.
ଗରଓୟାଜୀବ ୨ । ଅନୁଚିତ—2. Improper.
ଗରବାଜୀବ

ଗର୍‌ଏତଲ୍—ବୈଦେ. ବି.—ଗର୍‌ଇତ୍ଲ (ଦେଖ)
Gar-etalā Gar-itlā (See)

ଗର୍‌କବୁଲ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଅ. ଗୈର୍+କବୁଲ୍)—
Gar-kabul ୧ । ଅସ୍ୱୀକାର; ଅସମ୍ମତି—
ଗରକବୁଲ 1. Denial; disagreement.
ଗରକବୁଲ ୨ । ଦୋଷ ନ ମାନ୍ଦବା—2. Non-confession.

ଗର୍‌କବୁଲିୟତ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ଗୈର୍+କବୁଲିୟତ୍)—
Gar-kabuliyat ଗର୍‌କବୁଲିୟତି (ଦେଖ)
Garkabuliyati (See)

ଗର୍‌କବୁଲିୟତି—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ଗୈର୍+କବୁଲିୟତି)—୧ । ଯଥା
Gar-kabuliyati ଦିଆ ଯାଇ ନ ଥିବା—1. Not leased out
୨ । କବୁଲିୟତିର ବହିର୍ଭୂତ—
2 Not covered by a lease.

ଗର୍‌ଖର୍ଚା—ବୈଦେ. ବି.—(ଫା. ଗାବ୍=ସମସ୍ତ, ହି. ଗବ୍ର=ବଳଦ+
Gar-kharchā ଫା. ଖର୍ଚ)—କୌଣସି ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଜଙ୍ଗାରୁ
ଗହିରଖର୍ଚା ବା ଜାହାଜରୁ ବା ରେଲରୁ ବା ଗୋଦାମରୁ
ହରଜାନା; ଗହରଖରଚା ନରୁଯିବ ସମସ୍ତରେ ଖଲ୍ଲାସ ନ ନେବା ଯୋଗୁଁ
ସେ ଦ୍ରବ୍ୟ ନେବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଯେଉଁ ଭଣ୍ଡା ବା
ଜୋରମାନା ଦେବାକୁ ପଡ଼େ--Demurrage.

ଗର୍‌ଗଜା—ଦେ. ବି. (ଫ. ଗର୍ଜନ)—ଗର୍‌ଗାଜ (ଦେଖ)
Gar-gajā Gargāji (See)

ଗର୍‌ଗଜିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗର୍‌ଗାଜିବା (ଦେଖ)
Gar-gajibā Gargājibā (See)

ଗର୍‌ଗଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଗଡ଼ଗଡ଼ା (ଦେଖ)
Gar-gardā Gardagardā (See)

ଗର୍‌ଗଡ଼ିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଗଡ଼ାର୍ଣିଆ—
Gar-gardiā Sloping.
ଦେ. ବି—୧ । ଗରଗଡ଼ରେ ଗ୍ରଥିତ ମାଳ—
1. Necklace strung with grains of Garagardā or Job's tears.
୨ । ଯେଉଁ ଶସ୍ୟ ଉପରେ ବହୁତ ଗରଗଡ଼ ଥାଏ—
2. Grainfull Garagardā-grains.
୩ । ଗରଗଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
3. Garagardiyā (See)
ଦେ. ବିଣ—୧ । ଗରଗଡ଼ରେ ଗ୍ରଥିତ (ମାଳ)—
1. (necklace) Strung with grains of Garagarda.
୨ । ଯେଉଁ ମାଳ ବା ଅଳଙ୍କାରରେ ଗରଗଡ଼ ଆକୃତିର ସୁନା ବା ରୁପାର ମାଳ ବା ଦାନା ଥାଏ—
2. (necklace or ornament) Having Garagarda-like beads or globules of gold or silver.

ଗର୍‌ଗଡ଼ିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଗଡ଼ଗଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Gar-gardibā Gardagardāibā (See)

ଗର୍‌ଗର୍—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ଜର୍ଜର)—
Gar-gar ୧ । ରାଗଜର୍ଜରିତ; ଅତି ରାଗାନ୍ୱିତ—
ଗରଗର 1. Foaming with rage.
ଜରଜର ୨ । ଜର୍ଜରିତ; ଆକ୍ରାନ୍ତ—3 Overpowered with.
(ଯଥା—ରାଗରେ ଗର୍‌ଗର୍ ।)
୩ । ବିଶେଷଭାବରେ ରଞ୍ଜିତ; ସରସର—
3. Painted; profusely coloured with; tinged or besmeared with.
(ଯଥା—ହଳଦ ଗର୍‌ଗର୍; ତେଲ ଗର୍‌ଗର୍ ।)

ଗର୍‌ଗରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Gar-garāibā ୧ । ସାରୁ ଆଦ ଖାଇବାରୁ ଭଙ୍ଗି ଗର୍‌ଗର୍
କୁଟକୁଟକରା, ଖସଖସକରା ହେବା—1. (the throat) To
ସୁରାନା have an itching sensation.
ଗୁରଗୁରକରା; ଗୋଁଗୋଁକରା ୨ । ଗରଗର ଶବ୍ଦ କରିବା; ଗଁ ଗଁ ଶବ୍ଦ
କରାହନା; ଗଡ଼ଗଡ଼ାନା କରିବା—2. To groan.

ଗର୍‌ଗାଜ—ଦେ. ବି. (ଫ. ଗର୍ଜନ)—୧ । ଗଳଗାଜ; ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରେ
Gar-gāji ଗର୍ଜନ —1 High roar.
ଗର୍ଜାନି ୨ । ଚତୁଷ୍ପଦଜାତିର ଆତୁରଦଶାପୂର୍ଣ୍ଣ ଗର୍ଜନ—
କରାହ; କଡ଼କ 2. Groaning of an animal in distress.

ଗର୍‌ଗାଜିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ଗର୍ଜନ)—
Gar-gājibā ୧ । ଗଳଗାଜିବା; ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରେ ଗରଜିବା—
ଗର୍ଜା 1. To roar loudly.
କଡ଼କନା; ଗର୍‌ରାନା
୨ । ଅତି ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଜୀବନଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଗର୍ଜିବା—
2. To groan in distress.
୩ । (ମେଘ) ଗର୍ଜନ ସହିତ ମୁଷଳଧାରରେ ବର୍ଷା କରିବା—
3. To rain cats and dogs accompanied with thunder.

ଗର୍‌ଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଝଡ଼; ତୋଫାନ—
Gar-rdi Tempest; strong wind.

ଗରଣ—ଗ୍ରା. (ଇଡର) ବି. (ଫ. ଗ୍ରହଣ)—ଚନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରହଣ ବା ସୂର୍ଯ୍ୟ
Garana ଗ୍ରହଣ—Lunar or solar eclipse.

ଗର୍‌ଦନ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଗର୍‌ଦନ୍)—
Gar-dan (etc) ଗର୍ଦନ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Gardan etc (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିଲେ, ସେତେବେ ଏ ଭାଷାଦୋଷରେ ନ ନିଅନ୍ତେ ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ୨ଟି ୧ ବା ୧ଟି ୨ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଘାଟ' ନ ନିଅନ୍ତେ 'ଘାଇ' ଯୋଡ଼ନ୍ତେ; 'ଭୂତ' ନ ନିଅନ୍ତେ 'ଭୂତ' ଯୋଡ଼ନ୍ତେ; 'ବଧୂ' ନ ନିଅନ୍ତେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଲେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଲେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଲେଖିବେ

ଗର୍‌ଦନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଗର୍‌ଦନ୍)—
Gar-danā ଗଳା; ବେକ—Neck.

ଯାହାର ଗୁଣ୍ ଭାର ଗରଦନା । ଉଗ ।

ଗର୍‌ଧନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗର୍‌ଦନା (ଦେଖ)
Gar-dhanā Gar-danā (See)

ଗର୍‌ନ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଗ୍ରହଣ)—
Gar-na ଗ୍ରହଣ (ଦେଖ)
Grahaṇa (See)

ଗର୍‌ନଶାପ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଗୈର୍+ଇନ୍‌ଶାପ୍)—
Gar-nisāp ଗର୍‌ନଶାଫ୍ (ଦେଖ)
Gar-nisāph (See)

ଗର୍‌ନଶାପି—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ଗୈର୍+ଇନ୍‌ଶାଫି)—
Gar-nisāpi ଗର୍‌ନଶାଫି (ଦେଖ)
Gar-nisāphi (See)

ଗର୍‌ନଶାଫ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଗୈର୍+ଇନ୍‌ଶାଫ୍)—
Gar-nisāph ୧ । ଅବଗୁର—1. Injustice.
ଗରଇନ୍ସାଫ୍ ୨ । ଅନ୍ୟାୟୁ—2. Inequity.
ଗୈରନସାଫ ବଣ—ଅନ୍ୟାୟୀ—Inequitous; unjust.

ଗର୍‌ନଶାଫି—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ଗୈର୍+ଇନ୍ସାଫି)—ଅନ୍ୟାୟୀ—
Gar-nisāphi Inequitous; unjust.
ଗରଇନ୍ସାଫୀ
ଗୈରନସାଫୀ

ଗର୍‌ପସନ୍ଦ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ଗୈର୍+ପସନ୍ଦ୍)—
Gar-pasand ୧ । ଯାହା ପସନ୍ଦକୁ ଆସେ ନାହିଁ; ବିଶ୍ୱାସର
ଗରପହନ୍ଦ ଅଯୋଗ୍ୟ—1. Incredible.
ଗୈରପସନ୍ଦ ୨ । ଅମନୋନୀତ—2. Unapproved.
ବ—ମନୋନୟନର ଅଭାବ; ଅନନୁମୋଦନ—
Want or abscence of approval; disapproval.

ଗର୍‌ଭିଣୀ—ଗ୍ରା. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଗର୍ଭିଣୀ)—ଗର୍ଭିଣୀ (ଦେଖ)
Gar-bhiṇī Garbhiṇī (See)

ଗର୍‌ମଜ୍‌ବୁତ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ଗୈର୍+ମଜ୍‌ବୁତ୍)—
Gar-majbud ଗର୍‌ମଜ୍‌ଭୁତ୍ (ଦେଖ)
Gar-majbhut (See)

ଗର୍‌ମଜ୍‌ଭୁତ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ଗୈର୍+ମଜ୍‌ବୁତ୍)—
Gar-majbhut ୧ । ଦୁର୍ବଳ—1. Weak.
ବେମଜବୁତ୍; ଗରମଜବୁତ୍ ୨ । ଅଦୃଢ଼—2. Not strong.
ଗୈରମଜବୁତ

ଗର୍‌ରାଜ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ)—ଗର୍‌ରାଜ୍ଜ (ଦେଖ)
Gar-rāj Gar-rāji (See)

ଗର୍‌ରାଜ୍ଜ—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ଗୈର୍+ରାଜୀ)—
Gar-rāji ୧ । ଅସ୍ୱୀକୃତ; ଅସମ୍ମତ—
ବେରାଜୀ 1. Not agreeable or approving.
ଗୈରରାଜୀ ୨ । ଅନିଚ୍ଛୁକ—2. Unwilling.

ଗର୍‌ଲାଏକ୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ଗୈର୍+ଲାୟକ୍)—
Gar-lāek ଅଯୋଗ୍ୟ; ନାଲାଏକ୍—Unfit; unworthy.
ନାଲାଏକ ବ—ଯେଉଁ ଜମିରେ ଶସ୍ୟ ଜନ୍ମେ ନାହିଁ; ପଡ଼ିଆ ଜମି;
ନାଲାୟକ ପଡ଼ିଆ—Barren or waste land.

ଗର୍‌ଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗର୍‌ଡ଼ି (ଦେଖ)
Gar-li Gar-ṛḍi (See)

ଗର୍‌ଲିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି. (ସଂ. ଗର୍ଜ୍ ଧାତୁ; ଭୁଲ. ହି.
Gar-libā ଗର୍‌ଗ୍‌ନା=ଘୋଷଣା ଗର୍ଜ୍ଜନ କରିବା)—
ମରଣ ସମୟରେ ଆର୍ତ୍ତନାଦ କରିବା; ଗର୍ଜ୍ଜନ କରିବା—
To utter a loud groan before death.

ଗର୍‌ସା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—(ସଂ. ଗ୍ରାସ; ଭୁଲ. ହି. ଗସ୍ସା)—
Gar-sā (ଖାଦ୍ୟର) ଗଣ୍ଡା; ଗ୍ରାସ—A mouthful (of food).

ଗରହନ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଗ୍ରହଣ (ଦେଖ)
Gar-han Grahaṇa (See)

ଗର୍‌ହାଜର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଗୈର୍+ହାଜର୍)—ଅନୁପସ୍ଥିତ—
Gar-hājar Absent.
ଗରହାଜିର
ଗୈରହାଜିର

ଗର୍‌ହାଜିର୍—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ଗୈର୍‌ହାଜିର୍)—ଗର୍‌ହାଜର୍ (ଦେଖ)
Gar-hājir Garhājar (See)

ଗର୍‌ହାଜିରୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଗୈର୍‌ହାଜିରୀ)—ଅନୁପସ୍ଥିତି—
Gar-hājirī Absence.

ଗର୍‌ହାଜିରି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଗୈର୍‌ହାଜିରୀ)—ଅନୁପସ୍ଥିତି—
Gar-hājiri Absence.

ଗର୍‌ହିସାବ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଗୈର୍+ହିସାବ୍)—ହିସାବର ଅଭାବ—
Gar-hisāba Want of account, method or system.
ବେହିସାବ
ବେହିସାବ

ଗର୍‌ହିସାବି—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ଗୈର୍ ହିସାବୀ)—୧ । ବେହିସାବୀ;
Gar-hisābī ଅପବ୍ୟୟୀ—Spend-thrift, extravagant.
ବେହିସାବୀ ୨ । ଯାହାର ଆୟବ୍ୟୟର ଜମାଖରଚର ହିସାବ ନାହିଁ—
ବେହିସାବୀ 2. One who does not keep his accounts.
୩ । ଧାରାବଦ୍ଧ ନୁହନ—
3. Unmethodical; unsystematic.

ଗର୍‌ହୁକୁମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଗୈର୍+ହୁକୁମ୍)—ଆଦେଶର ଅଭାବ—
Gar-hukum Absence of order.
ବେହୁକୁମ
ଗୈରହୁକୁମ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଦ ବଦନଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ନ୍

ଗର— ସଂ. ବ.—(ଗୃ ଧାତୁ = ଖାଇବା + କର୍ମ. ଅ)— ୧ । ବିଷ; ଜହର— Gara **1.** Poison.

୨ । ଗିଳିବା—2. Swallowing.

୩ । ମହୌଷଧ—3. Antidote.

୪ । ରୋଗ—4. Disease; sickness.

୫ । ପାଗସୂ ଦ୍ରବ୍ୟ—5. Drink; beverage.

୬ । ସେଚନ—6. Sprinkling.

୭ । ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ୫ମ କରଣ—7. The 5th of the 11 periods of time of the day according to the Hindu astrology.

[ଦ୍ର—ଏହି କରଣରେ ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମ ହେଲେ ପରୋପକାରୀ ହୁଏ ।]

୮ । ରୋଗଜନିତ ଶେଷ (ଏଥିରେ ଗଳା ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଏ ଓ ରୋଗୀର ମୂର୍ଚ୍ଛା ହୁଏ, ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—8. A disease resulting in the choking of the throat and loss of consciousness.

୯ । ବତ୍ସନାଭ; ମହୁର୍— (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)— 9. Aconite.

ଗ୍ରା. (ଇତର) ବ. (ଗଡ଼ ଶବ୍ଦର ଉତ୍ତୁତ ଉଚ୍ଚାରଣ)—

୧ । ଗଡ଼କାଠ; ମୁଣ୍ଡିକାଠ; ଗଛର ଶାଖାପ୍ରଶାଖା ଗଣ୍ଡି— 1 Branchless trunk of a tree

୨ । ବଡ଼ ଖଣ୍ଡ—2. Big piece.

୩ । ଖଣ୍ଡ—3. Piece.

୪ । ଶରୀରର ଗଣ୍ଡି— 4. Trunk of the body proper.

୫ । କୁରାଡ଼ିଲୁହାର ମଝି—5. The middle portion of the blade of an axe.

ଦେ. ଅ. ଉପପଦ—ଗର୍ (ଦେଖ)—Gar (See)

ଗରକଣ୍ଠ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗର = ବିଷ ଅଛ କଣ୍ଠରେ ଯାହାର)— ମହାଦେବ—Śiba.

ଗରଲଣ୍ଠ ସେବ ମୂଁ ବଷସ୍ୱ-ଗର
ଗତଚେତନ ଅତ ଉତ୍ତର ହର ହେ—ଜୟଦେବ. ଉତ୍କଳ ବ ।

ଗରକଣ୍ଠପର—ସଂ. ବିଂ. (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍ପୁ; ଗରକଣ୍ଠ + ପର)— କାମ; କନ୍ଦର୍ପ; ମଦନ—Cupid.

ଗରଗଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗବେଡୁ; ଗବେଧୁକା)—ଧାନ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଜାତ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ଟାଣୁଆ ତୃଣବିଶେଷ— A hard pearl-like grain growing wild in paddy fields; Coix Lachrima-jobi; Sida Spinosa; Job's tears.

ସଂ. ମହାଫଳା, ନାଗବଲା, ଖରଗନ୍ଧା, ମହାପତ୍ରା, ଗବେଧ, ଗବେଧୁକ; ଗୋରକ୍ଷଭଣ୍ଡୁଲ; ଗବେଡୁ, ଗୋରକ୍ଷଚାଉଳ; ଗରଗଡ଼; ଗଡ଼ଗଡ଼ା

ବୃହିବକ ସ୍ଥଳ ଗୁଳ୍ମା ଗରଗଡ଼ ସ୍ତ୍ରିସ୍ୱ— ଚନ୍ଦ୍ରାନନି. ବକ୍ତମାହତ୍ୟ ।

ଗର୍ଜ୍ଜେରନ; ସଂଖ୍ୟୁ, ଗୁରଲୁ; ଗରଗଡ଼ ଧାନ [ଦ୍ର—ଏହା ଥଲା, କଲା, ଦୁଲଦଅ ମୋଟା ଘର ବଣେ । ଏହାକୁ ଗରବ ଲୋକେ ଓ ଯୋଗୀମାନେ ମାଳ କରି ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଏହାର ନାଡ଼ି ୨।୩ ହାତ ଲମ୍ବା ହୁଏ ।]

ଗରଗଡ଼ି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ମେଦମାପୁର) ବ—ମୁଶିଆରି (ଦେଖ) Garagardi Musiāri (See)

ଗରଗଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ. (ଏଥିରେ ଗରଗଡ଼ ତୁଲ ରୁଆମାନ ବସା ଯାଇ ଥାଏ)—ହାତର ଗହଣା ବିଶେଷ— Garagardiyā A kind of bracelet.

ଗଣ୍ଡିଙ୍କରେ ତୁଲା ଗୁଞ୍ଜର ବଳ ସମନାଥ ଗରଗଡ଼ିଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉତ୍ତମଗଣ୍ଡୀ ।

ଗରଘ୍ନ—ସଂ. ବ.—(ଗର + ହନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତା. କ୍ୱିପ୍)— ୧ । ବିଷନାଶକାରୀ—1. Destroying poison. Garaghna

୨ । ରୋଗନାଶକାରୀ—2. Curing disease.

୩ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପ୍ରଦ—3. Health-giving; healthy.

ଗରଜ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଗରଜ୍)—୧ । ଜରୁରି ଦରକାର ପଡ଼ିବା; ଜରୁରତ୍—1. Exigency; urgent necessity. Garaja

ଗରଜ ୨ । ପ୍ରୟୋଜନ; ଆବଶ୍ୟକତା— **ଗରଜ** 2.Necessity; need.

୩ । ଘଟଣା ବା ସମସ୍ୟା—3. Occasion.

୪ । ଅଭାବ—4. Want.

୫ । ଅନନ୍ୟୋପାୟ ହେବା ଅବସ୍ଥା—5. Helpless condition; state or condition in which one has no other alternative or resource to fall upon.

୬ । ଔତ୍ସୁକ୍ୟ; ଯତ୍ନ—6. Care

୭ । ମତ୍‌ଲବ୍ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. Intention.

ଗରଜ ଚଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ପ୍ରୟୋଜନ ବା ଅଭାବ ସମୟରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ସହାୟ ହେବା— To help one in one's time of need. Garaja chalāibā **ଗରଜଚାଲାନ**

ତୁମେ ତୋସ୍ତଓସ୍ତ ଏକ ମନୁଷ୍ୟ ବୋଲ ହେବ ତ୍ରିକାଳ ଜଉ ଦେଲ, ଗରଜ ଚଲାଇ ପାରୁ ନାହିଁ । ଜଗନ୍ନାଥମୋହନ• ଦୁମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ

ଗରଜ ଚାଲିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗରଜ ଚଲାଇବା (ଦେଖ) Garaja chālibā Garaja chalāibā (See)

ଗରଜନ—ଗ୍ରା. ପଦ୍ୟ. ବ.—(ସଂ. ଗର୍ଜ୍ଜନ)—କଠୋର ଓ ଗମ୍ଭୀର ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ—Roaring sound. Garajana

ଗରଜନ
ଗରଜନ

ଗରଜନଘାତ—ଗ୍ରା. ବ—ଘୋର ଗର୍ଜ୍ଜନ ଶବ୍ଦ— Garajanaghāta A loud or thundering roar.

ଗର୍ଜନଘାତ ଗରଜନଘାତେ ପୂରଇ ଦେଇ ମୁଣ୍ଡି
ଗର୍ଜନଘାତ ଧାଇଁଲେ ମହାଦେବ ଉପରକୁ ଯୋଡ଼ । ଭୁଷ୍ଣ୍ଡି ର. ମହାଭାରତ- ବନ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଆଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଗରଜ ପଡ଼ିବା (ମୋର)—ଦେ. ବ—ଆବଶ୍ୟକ ହେବା; ଜରୁରତ୍ କାମ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—Arising of a need or necessity; urgency.

Garaja pa<u>rd</u>ibā

ଗରଜପଡ଼ା

ଗରଜପଡ଼ନା

ଗରଜବନ୍ତ—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଗରଜମଂଦ୍)—

Garajabanta ୧ । ଯାହାର ଜରୁରକାମ ପଡ଼ିଥାଏ—1. Needy.

୨ । ଇଚ୍ଛୁକ—2. Desirous; wishing.

ଗରଜା—ଦେ. ବ—ଦୁଧକୁ ଗରଜାଇବା ବା ଉଷୁମାଇବା କର୍ମ—

Garajā Act of simmering milk on fire.

ଦେ. ବଣ—ସାମାନ୍ୟରେ ଉଷୁମାଯାଇଥିବା (ଦୁଧ)—Simmered (milk).

ଗରଜାଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ—ଗରଜାଏ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Garajāi (etc) Garajāe etc (See)

ଗରଜାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଗର୍ଜ୍‌ଧାତୁ)—

Garajāibā ୧ । ଗରଜିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—1 The causative form of 'Garajibā'.

ଗରମକରା; ଆଁଚଦେଓୟା

ଗରମାନା

୨ । କଞ୍ଚାଦୁଧକୁ ଅଗ୍ନି ଉତ୍ତାପରେ ସାମାନ୍ୟ ଉଷୁମାଇବା—2. To heat milk on fire till it simmers.

[ଦ୍ର—କଞ୍ଚାଦୁଧ ଅପେକ୍ଷା ଗରଜା ହୋଇଥିବା ଦୁଧ ବେଶି ସମୟ ଅବକ୍ତ ରହେ ।]

ଗରଜା ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଗରଜାଇବାର କର୍ମବାଚ୍ୟ)

Garajā hebā ଦୁଧ ଚୁଲ୍ଲୀଉପରେ ସାମାନ୍ୟ ଉଷୁମା ହିବା—(milk) To be boiled over fire till it simmers.

ଗରମାଯାହୁଆ

ଗରଜାଏ—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଗୈର୍+ଜାସ୍)—

Garajāe ୧ । ଧନଘ୍ନ—1 Poor.

ଗରଜାଏ

୨ । ପ୍ରାପ୍ୟ ଆଦ ଦେବାକୁ ଅକ୍ଷମ—2. Unable to pay one's dues.

ଗୈରଜାୟ

୩ । ଦେମରଦୁରୁ—3. Insolvent.

୪ । ଆଦାୟ୍ୟ ହେବାର ଅଯୋଗ୍ୟ—4. Unrealisable.

ଗରଜାଏ ଆସାମୀ—ବୈଦେ (ଫା)—ଯେଉଁ ଆସାମୀ (ପ୍ରକା ବା ଖାଉକ) ଆପଣା ଉପରେ ଗଚ୍ଛିତଥିବା ବାକି ଦେବାକୁ ଅକ୍ଷମ—Insolvent person.

Garajāe āsāmi

ଗରଜାଏ ଆସାମୀ

ଗରଜାୟ ଆସାମୀ

ଗରଜାଏ ଖାତକ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗୈରଜାସ୍+ସ. ଖାଦକ)—

Garajāe khātaka ଦେବାଲିଆ; ଯେଉଁ ଖାତକ ଋଣ ପରିଶୋଧ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ—An insolvent.

ଗରଜାଏ ଖାତକ

ଗୈରଜାୟ ଖାତକ

ଅନେକ ଗରଜାଏ ଖାତକ ସାଧାରଣଙ୍କ ଯତ୍ନରେ ମଙ୍ଗଳଜନକ ଆଇନ୍ର ମୁକ୍ତି ପାଇବାର ଶୁଣାଯାଏ ।

ପକାରମୋହନ• ଛମାଂଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଗରଜାଏ ବାକି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗୈରଜାସ୍+ବାକୀ)—

Garajāe bākī ଯେଉଁ ବାକି ବା ପ୍ରାପ୍ୟ ଅକ୍ଷମ ବାକିଦାରଙ୍କଠାରୁ (ଜାଏ ବାକି—ବିପଗ୍ଧତ) ଆଦାୟ୍ୟ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ—Unrealisable arrears.

ଗରଜି—ବୈଦେ. ବଣ—ଗରଜିଆ (ଦେଖ)

Garaji Garajiā (See)

ଗରଜିଆ—ବୈଦେ.ବଣ.(ଆ. ଗରଜ୍) —୧ । ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ—1.Needy.

Garajiā ୨ । ଯେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଚାହିଁଥାଏ—

ଗରଜୀ 2. Wanting some thing.

ଗରଜୀ ୩ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଯେ ଗରଜ ଚଳାଇଦିଏ—3. One who helps another out of difficulties.

୪ । ଆଦାୟ୍ୟ ହେବାର ଅଯୋଗ୍ୟ—4. Unrealisable.

ଗରଜିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଗର୍ଜ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଗର୍ଜ୍ଜନ କରିବା—

Garajibā 1. To roar.

୨ । ଉଚ୍ଚ ଧ୍ୱନି କରିବା—2. To make a loud and long sound.

୩ । ବଡ଼ଗଳାକରି ଟାଣି ହୋଇ କଥା କହିବା—3. To talk loudly with a strain.

ଗରଜି ମରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବଡ଼ଗଳାକରି କହିକହି ଥକି ଯିବା—To become tired by loud and repeated talking.

Garaji maribā

ଚିତ୍ରଦର୍ଶରେ ମରୁ ଗରଜ—ଭବଭୂତି• ଭବଭାକ୍ରୋଶଗା।

ଗରଟା—ଦେ. ବ—ଉଚ୍ଚ ବନ୍ୟ ବୁଦାଳିଆ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—A kind of wild tall shurb; Coriopo Roxborghiana (Haines).

Garaṭā

ଗୋରାନ

ଗରଡ଼—ଦେ. ବ—୧ । ଖୁବ୍ ଖୁବ୍ ଆମ୍ବ; ଗୁରୁଡ଼—1. Small mango.

Gara<u>rd</u>a

୨ । (ସ. ଗଡ୍ଡଲା) ମେଣ୍ଢା—2. Sheep.

ଗରଣ୍—ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବ (ସ. ଗ୍ରହଣ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଚନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରହଣ—Eclipse.

Garaṇ

ଗରଣ—ସ. ବ (ଗୃ ଧାତୁ=ସେଚନ, ଗ୍ରାସ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—

Garaṇa ୧ । ଛିଞ୍ଚିବା; ସେଚନ—1. Sprinkling

୨ । ଗିଳିବା—2. Swallowing.

୩ । ଭକ୍ଷଣ—3. Eating.

୪ । ବିଷ—4. Poison.

ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ଗ୍ରହଣ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଚନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରହଣ—Eclipse.

ଗରଣଖଣ୍ଡିଆ—ଗ୍ରା. ବଣ (ସୁଂ) (ସ. ଗ୍ରହଣ+ଖଣ୍ଡିତ)—

Garaṇakhaṇḍiā ଗ୍ରହଣଖଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ)—Grahaṇakhaṇḍiā (See)

(ଗରଣଖଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗର ତୋଳିବା—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—(ଗୋରୁକୁ ବାଘ ଧରିଲେ ଗୋରୁ) ପ୍ରାଣଭୟରେ ଗଁ ଗଁ ହୋଇ ରଡ଼ି ଛଡ଼ିବା—To groan in agony.

Gara to<u>l</u>ibā

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଋ	ଲୃ	ର,ୱ	ଃ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଶ	କ୍ଷ	ଇପ୍ଲ	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ୠ	ଔ	ରୁ	ଲୁ	ପ୍ଲେ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ର	ସ	ହ	ତ୍ୟ	ଇଥ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଗରଦ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଗର=ବିଷ+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Garada ୧ । ଯେ ବିଷ ଦିଅଏ; ବିଷଦାତା—1. Poisoner;
(ଗରଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) one who kills another by poisoning.
୨ । ବିଷ—2. Poison (M. W.)
ସଂ. ବିଣ—ବିଷଦାନକାର୍ଯ୍ୟ—Adminstering poison.

ଗରଦ ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗର୍ଭିକା=ଲକ୍ଷାକୀଟ)—ଭୁଁଇପୋକଠାରୁ
ଗରଦ୍ ଉତ୍ପନ୍ନ ପାଟ; ଶୌମବସ୍ତ୍ର; ପାଟ ଲୁଗା—A sort of silk.
ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଗାଲମୁଣ୍ଡ; କାନଯାଏ ଲାଗିଥିବା
ଦାଢ଼ୀ—Whiskers.

ଗରଦା—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ଗର୍ଦ୍=ଧୂଳି)—୧ । ଧୂଳି—
Garadā 1. Dust.
ଗୁର୍ଦ୍ଦା ୨ । କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟରୁ ବଳପଡ଼ିଥିବା ଅକାମିକା ଅଂଶ—
ଗରଦା 2. Refuse matters.
୩ । ମଳ; ମଇଳା—3. Dirt.

ଗରଥର— ସଂ. ବିଣ ପୁଂ. (ଗର=ବିଷ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)=
Garadhara ବିଷଧର—Poisonous.
ସଂ. ବି—ବିଷାକ୍ତ ସର୍ପ—A poisonous snake.
ଗର ଉଷିଲ ମଣେ ଦେଖି ଝଗଡ
ଗରଧର ଏକାଳେ ଦୋଳେ ନାଗର—ଗୋଲୋକ. ଉଦ୍ଧବଗୀତା ।

ଗରନ୍— ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ଗରଣ୍ (ଦେଖ)
Garan Garaṇ (See)

ଗରନାଳ ବାଣ—ଦୁଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ବନ୍ଦୁକ—
Garanāḷa bāṇa A kind of big gun.
ଦେଖିବା ସାତ ଦାଉ ବନ୍ଦୁକ
ଗରନାଳବାଣ ସମ୍ମୁଖେ ଝେଙ୍କ—ଭୁଜନାଥ. ସ୍ୱପ୍ନରତ୍ନରଙ୍ଗ ।

ଗରନ୍ଥ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଗ୍ରନ୍ଥ; ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର—
Garanth Book; gospel.

ଗର ପାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଁ ଗଁ ଶବ୍ଦ କରିବା—
Gara pāribā To groan.

ଗରବ—ଗ୍ରା ଓ ପଦ୍ୟ. ବି. (ସଂ. ଗର୍ବ)—
Garaba ୧ । ଗର୍ବ; ଅହଙ୍କାର—1. Pride.
ଗରବ ୨ । (ସଂ. ଗର୍ତ୍ତ) ସବାରର ଆଗ ପଛ ବାଉଁଶର ନଳଟିବର୍ତ୍ତୀ
ଗରବ ସବାରର ଅଂଶ; ସବାରବାଉଁଶର ମୂଳଦେଶ—
2. The part of the palky-pole adjoining the body of the palky.
ଗରଭ
ଗରଭ ଗ୍ରାମ୍ୟ. ବି. (ସଂ. ଗର୍ଭ)—ଗର୍ଭ (ଦେଖ)
Garbha (See)

ଗରବଖାଇ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଗର୍ବ+ଖାଦ ଧାତୁ)—
Garabakhāi ୧ । (ଗାଳିବିଶେଷ; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭସ୍ଥ ଶିଶୁକୁ
ଖାଏ) ଯାହାର ଶିଶୁ ଗର୍ଭରୁ ମରେ; ମୃତବତ୍ସା-
ପ୍ରସବକାରିଣୀ)—1. (a term of abuse) A woman who devours her own offspring in the womb i. e. a woman who brings forth stillborn children.
୨ । (ସଂ. ଗର୍ବ+ଖାଦ ଧାତୁ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ନିଜ ଅହଙ୍କାର ହେତୁ
ଅକାଳରେ ବିନଷ୍ଟ ହୁଏ—2. A woman who dies an early death on account of her pride.

ଗରବଖିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ.(ସଂ. ଗର୍ବ+ଖାଦ ଧାତୁ)—(ଗାଳିବିଶେଷ)
Garabakhiā ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ନିଜ ଅହଙ୍କାର ହେତୁରୁ ଧ୍ୱସ୍ତ ହୁଏ—
A term of abuse to a male person who meets with an early death on account of his pride.

ଗରବଗଞ୍ଜନ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. (ସଂ. ଗର୍ବଗଞ୍ଜନ)—ଗର୍ବହାରକ;
Garabagañjana ଯେ ଅନ୍ୟର ଗର୍ବକୁ ନାଶ କରେ—
ଗରବଗଞ୍ଜନ One who crushes the pride of another.
ଗରବଗଂଜନ ତତ୍ସ ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଗରବଗଞ୍ଜନ—ଲକ୍ଷ୍ମୀଶ, ମହାଭାରତ. ଅଶ୍ୱ ।

ଗରବ ଗଞ୍ଜିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—ଗର୍ବ ଚୂନା କରିବା—
Garaba gañjibā To crush the pride of another.

ଗରବଣା (ଇତ୍ୟାଦି) —ଗ୍ରା. ବି—ଗର୍ଭିଣୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Garabaṇā (etc) Garbhaṇā etc (See)

ଗରବ ଦଳିବା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. (ସଂ. ଗର୍ବ+ଦଳ ଧାତୁ)—
Garaba daḷibā ୧ । ଗର୍ବ ଚୂନା କରିବା—
1. To crush a man's pride.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟାଦିରେ ଅନ୍ୟକୁ ଜିଣିବା—
2. To exceed another in beauty.
କାଶୀବାର ବାର ବାରଶେଉଙ୍କର ଗରବ ଦଳିବା ଭରୁ—
ଜଳସୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗରବ ଭାଙ୍ଗିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି.—
Garaba bhāṅgibā ୧ । ଆପଣାର ଗର୍ବକୁ ଦମନ ଓ ସଯତ
କରିବା—1. To control one's own pride.
୨ । ପରର ଗର୍ବ ଭଞ୍ଜନ କରିବା —
2. To crush another's pride.

ଗରବିଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗର୍ତ୍ତ)—ଆଗର ଓ ପଛର ସବାରବାଉଁଶର
Garabiā ମୂଳରେ କାନ୍ଧେଇ ଥିବା ଗଡ଼ୁଆ—The palky-bearer who puts his shoulder to the part of the pole which is just near the body of the palky.

ଗରବିଣୀ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଗର୍ବିଣୀ) —ଗର୍ବିଣୀ;
Garabiṇī ଗର୍ବିତା; ଗର୍ବଯୁକ୍ତା—Proud (female);
ଗରବିନୀ arrogant (woman).
ଉଚ୍ଚପ୍ରିନ ! ତା ଅଗ୍ରତି ! ତ ଦଶା ଯେ ତୋର
ଥରୁ ଦୁହ ଗରବିଣୀ ସୂଷମାବାଈଥ —ଉତ୍ତାମଣ. ବଳମାବତ୍ତ୍ୟ ।

ଗରବିନୀ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଗର୍ବିଣୀ) —ଗରବିଣୀ (ଦେଖ)
Garabinī Garabiṇī (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏତତ ୧ ଚଉ ଓ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୬ ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦୁରେଇ ରଖା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚଉଠି ଦୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଦ୍ୱିତୀୟାକ୍ଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉଡ଼ି ଓ ବପରୁତ ୬ ବା ୧ ଚଉଠି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଳୁ' ଦେଖିବେ; 'ଥର୍ମା' ନ ପାଇଲେ 'ଥଳା' ଦେଖିବେ;'ଥଲବଡ' ନ ପାଇଲେଁ;'ଥଲବହୂ'ଦେଖିବେ।

ଗରବୀ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ସୁଂ. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ଗର୍ବୀ)—୧ । ଗର୍ବିତ; ଗର୍ବଯୁକ୍ତ—
Garabī 1. Proud.
ଗର୍ବୀ ୨ । ଅହଂକାରୀ—
ଗରବୀଲା 2. Arrogant.

ଗରବ୍ରତ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଗର+ବ୍ରତ)—ମୟୂର—
Garabrata Peacock.

ଗରଭ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର). ବି. (ସଂ. ଗର୍ଭ)—ଗର୍ଭ (ଦେଖ)
Garabh Garbha (See)

ଗରଭ ଖସିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ଗର୍ଭପାତ ହେବା—
Garabh khasibā Abortion; miscarriage.

ଗରଭ—ସଂ. ବି.—(ଗୃ ଧାତୁ+ଅଭ)—ଭ୍ରୂଣ—
Garabha Foetus; embreyo (Apte)

ଗରଭ ଗ୍ରା. ପଦ୍ୟ. ବି. (ସଂ. ଗର୍ଭ)—୧ । ଗର୍ଭାବସ୍ଥା—
ଗରମ 1. Pregnancy.
୨ । ଗର୍ଭ—2. Womb.
କଳାପୁଅ ଚଳର ଛଡ଼ାଲେ,
ଝଟତ ଅଚ୍ଛାଇ ସେହ୍ନ ଦୁଃଖିଲା ସରଉ । ବ୍ରଧାନାଥ. ନଦାସାଙ୍ଗ ।
୩ । ପେଟ; ଉଦର—3. Belly; abdomen.
ଏହା ପାଇଁ ଉତ୍ତର ବ୍ରକଥାଳା ଉଜଲ ବାଳଗରଉ । ବ୍ରଧାନାଥ. ପାଦଙ୍ଗ ।
୪ । ଅନ୍ତଃସ୍ଥଲ; ଅଭ୍ୟନ୍ତର—4. Interior.
ଛ ଭ୍ରଗ୍ୟ ପରବ ରଜଗ-ଗରରେ । ବ୍ରଧାନାଥ. ନଦକେଶର ।
୫ । ଗର୍ଭ (ଦେଖ)
5. Garbha (See)
ଗ୍ରା ବିଣ.— ଗର୍ଭବତୀ; ଗର୍ଭିଣୀ—Pregnant.
ଗରଭ ହୋଇଥିବା ଗାଈଙ୍କ ମାନଙ୍କ
ନାମ ପକାଇଲେ କରଣେ ଜଉ ଠିକ । କୃଷ୍ଣହରି. ମଦାଭାରତ. ବନ ।

ଗରଭଣା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ —ଗର୍ଭିଣୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Garabhaṇā (etc) Garbhaṇā etc (See)

ଗରଭଣୀ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଗର୍ଭିଣୀ)—ଗର୍ଭିଣୀ (ଦେଖ)
Garabhaṇī Garbhiṇi (See)

ଗରଭିଣୀ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ଗର୍ଭିଣୀ (ଦେଖ)
Garabhiṇṇī Garbhiṇī (See)

ଗରମ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଗର୍ମ୍=ଉତ୍ତପ୍ତ, ଉଷ୍ଣ; ଭୁଲ ସଂ. ଗ୍ରୀଷ୍ମ; ଘର୍ମ)—୧ । ଉଷ୍ଣତା; ଗ୍ରୀଷ୍ମ; ତାପ; ତାତ୍ତ—
Garam (ଶରତ୍—ବସନ୍ତ)—1. Heat; warmth.
ଗରମ ୨ । କ୍ରୋଧ; ରାଗ—
ଗରମ 2. Anger; rage.
୩ । ଔଦ୍ଧତ୍ୟ; ଗର୍ବ—3. Pride; arrogance.
୪ । ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ—4. Indigestion.
୫ । ଦେହର ଆଭ୍ୟନ୍ତରିକ ତାପ—
Internal heat of the system.
ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଗର୍ମ୍)—୧ । ଉତ୍ତପ୍ତ; ତାତିଲା; ଉଷ୍ଣ—
(ଥଣ୍ଡା; ନରମ୍—ବସନ୍ତ) 1. Hot.
୨ । ଔଦ୍ଧତ; ଗର୍ବିତ—2. Proud; arrogant.
୩ । ଉଗ୍ର; ରାଗୀ; କ୍ରୁଦ୍ଧ (ପ୍ରକୃତି)—
3. Angry; hot-headed; irritable.
୪ । ମହର୍ଘ (ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ)—4. Dear (commodity).
୫ । ଗ୍ରୀଷ୍ମଯୁକ୍ତ (ସମୟ)—
5 Pertaining to summer.
୬ । କଡ଼ା; କ୍ରୋଧୋକ୍ତ (କଥା)—6. Due to anger.
୭ । ଉଷ୍ଣତାଦାୟକ (ଲୁଗା)—
7. Warm; which makes one warm.
୮ । ଅଜୀର୍ଣ୍ଣକାରୀ (ଔଷଧ; ଖାଦ୍ୟ)—
8 Producing indigestion.
୯ । ଉଷ୍ଣଗାର୍ଯ୍ୟ (ମସଲା)—
9 Hot or pungent (spices),

ଗରମ୍ ଗରମ୍ (ଖାଦ୍ୟ)—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଚୂଲି ଉପରୁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଓହ୍ଲାଯାଇ ଅବଶ୍ୟ ଶୀତଳ ହୋଇ ନ ଥିବା—
Garam garam ଓହ୍ଲାଯାଇ ଅବଶ୍ୟ ଶୀତଳ ହୋଇ ନ ଥିବା—
ଗରମ ଗରମ 1 Newly roasted; still warm (food).
ଗରମ ଗରମ ୨ । ତତ୍କା ଓ ତାପ୍ତ—
2. Fresh and hot; piping hot.

ଗରମଇ—ଦେ. ବ—୧ । ଧାନକଆରରେ ଜଠିଥିବା ଧାନଗଛକୁ ଦୁଇ ଓଡ଼ ବନ୍ଦା ବଆସିବା ପରେ ତାହା ଉପରେ ଚଲାଯିବା ଦୁଇ ଏକ ଓଡ଼ ମଇ—1. The operation of levelling the paddy field after raking the paddy plants twice.
୨ । ବଆଳଧାନ ଗଛ ଉପରେ ବୁଲାଯିବା ମଇ—
2. A ladder drawn over small Biāḷi paddy-plants.

ଗରମ କଥା—ଦେ. ବ—୧ । କଡ଼ା କଥା; କଠୋର ବାକ୍ୟ—
Garama kathā 1. Rough or harsh words.
ଗରମ କଥା ୨ । କ୍ରୋଧପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟ—
ଗରମ ବାତ 2. Angry or hot words.

ଗରମ କପଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଶୀତଳୁଗା; ସେଉଁ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଲେ ଶରୀର ଗରମ ରହେ—Warm clothing or dress.
ଗରମ କାପଡ଼
ଗରମ କପଡ଼ା

ଗରମକାଳ—ଦେ. ବ—ଗ୍ରୀଷ୍ମ ସମୟ—
Garamakāḷa Summer.

ଗରମ ଖବର—ଦେ. ବ—ତାଜା ବା ତତ୍କା ଖବର; ଆଧୁନିକ ସମ୍ବାଦ—
Garama khabara Recent news.
ଗରମ ଖବର
ଗରମାଗରମ ଖବର

ଗରମ ଦିନ—ଦେ. ବ—୧ । ଗ୍ରୀଷ୍ମଯୁକ୍ତ ଦିବସ—
Garama dina 1. A very hot day.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଌ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈଁ	ଊ	ଌ	ୠ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

୨ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ସମୟ—2. Summer.

ଗରମ ପୋଷ୍—ବୈଦେ. ଵ. (ଫା. ଗର୍ମ୍ + ପୋଷ୍)—
Garama posh ଗରମ କପଡ଼ା (ଦେଖ)
Garama kapardā (See)

ଗରମ ପୋଷାକ—ବୈଦେ. ଵ. (ଫା)—ଗରମ କପଡ଼ା (ଦେଖ)
Garama poshāka Garama kapardā (See)

ଗରମ ପ୍ରକୃତି—ଦେ. ବ—ଉଗ୍ର ପ୍ରକୃତି—Irritable temper; passionate nature; hot temper.
ଗରମ ମେଜାଜ
गरम मिजाज

ଗରମ ବିଜୁଳି—ଦେ. ଆଧୁନିକ ବୈଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା) ବ—ଧନ୍ୟତ ଶକ୍ତିର ଅବସ୍ଥାବିଶେଷ—
ଗରମ୍ ବିଜଲି Positive electricity.
ଥଣ୍ଡାବିଜୁଳି—ବିପରୀତ
Negative electricity

ଗରମ ମସଲା—ଦେ. ବ—ଲବଙ୍ଗ, ଡାଲଚିନି, ଡେଙ୍ଗପତ୍ର ଓ ଧନିଆଁ ଇତ୍ୟାଦି ମସଲା; ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ ମସଲା—
Garama masalā ଗରମମସ୍‌ଲା Mixture of certam pungent or hot
गरमसाला spices for seasoning curry.

ଗରମ ମିଜାଜ୍—ବୈଦେ. ଵ. (ଫା)—ଗରମ ପ୍ରକୃତି (ଦେଖ)
Garama mijāj Garama prakṛuti (See)
[ଦ୍ର—ମିଜାଜ୍‌ର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶଜରୂପ ପୂର୍ବେ ଗରମ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଥା—ଗରମ ମିଜାସ୍, ଗରମ ମିଜାଃସ୍, ଗରମ ମେଜାଜ୍ ଗରମ ମେଜାଯ୍, ଗରମ ମେଜାଃସ୍ ।]

ଗରମରିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଉରୁମ୍ଭି (ଦେଖ)
Garamariā Urumbhi (See)

ଗରମ ଲୁଗା—ଦେ. ବ—ଗରମ କପଡ଼ା (ଦେଖ)
Garama lugā Garama kapardā (See)

ଗରମ ହେବା—ଦେ. କି—୧ । ରାଗିବା—
Garama hebā 1. To be in a rage.
ଗରମ ହଓୟା ୨ । ଉତ୍ତେଜିତ ହେବା—
गरमहोना, गरमाना 2. To be irritated.
୩ । ମତ୍ତ ହେବା—3. To be maddened.
୪ । ଉତ୍ତପ୍ତ ହେବା—4. To be heated.
ଦେ. ବ—୧ । (ଦେହର) ଉତ୍ତାପ ବୃଦ୍ଧି ହେବା—
1. Rising of temperature in the body,
୨ । (ଦେହରେ) ଗ୍ରୀଷ୍ମାନୁଭୂତି—
2. Feeling of closeness in the body owing to heat.
୩ । (ମସ୍ତିଷ୍କ) ରାଗ ବା ବାଉଳତା ଯୋଗୁଁ ଉତ୍ତପ୍ତ ହେବା—
3. Hot-headedness; madness.
୪ । (ସ୍ତ୍ରୀଜାତ) ରଜସ୍ୱଳା ହେବା—
4. The state of being menstruated.
୫ । ବଜାର) ମହର୍ଘ ହେବା—
5. (market or article) Becoming dear or high.
୬ । (ପଣ୍ୟାଦର ଊର୍ଦ୍ଧ) ବଢ଼ିବା—
6. Rise in the price of commodities.
୭ । (ପେଟ) ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା—
7. Indigestion.

ଗରମାଗରମ—ଦେ. ବିଶ—ଗରମ୍ ଗରମ୍ (ଦେଖ)
Garamāgarama Garam garam (See)
ଗରମାଗରମ
गरमागरम

ଗରମାଗରମି—ଦେ. ବିଶ—ଗରମ୍ ଗରମ୍ (ଦେଖ)
Garamāgarami Garam garam (See)

ଗରମି—ବୈଦେ. ଵ. (ଫା. ଗର୍ମୀ; ଭୁଲ. ସଂ. ଘର୍ମ)—
Garami ୧ । ଉଷ୍ଣତା; ତାପ—1. Heat; warmth.
ଗରମି ୨ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ—2. Summer.
गर्मी ୩ । ଜ୍ୱରଯୋଗୁଁ ଶରୀରର ତାପ—
3. High temperature of body (in fever).
୪ । ଗର୍ବ; ଔଦ୍ଧତ୍ୟ—4. Pride; arrogance.
୫ । ଗରମି ବେମାର (ଦେଖ)
5. Garimi bemāri (See)

ବୈଦେ. ବିଶ—୧ । ଉଷ୍ଣ—1. Warm.
୨ । ତାପ ଉତ୍ପାଦକ—2. Producing heat.
୩ । ଗ୍ରୀଷ୍ମଋତୁଜନ୍ୟ—3. Due to summer.
୪ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
4. Pertaining to the summer season.

ଗରମି ଘାଆ—ଦେ. ବ—ଉପଦଂଶଜନିତ ବ୍ରଣ—
Garami ghā-ā Syphilitic eruption.

ଗରମି ବେମାର—ଦେ. ବ—ଗରମି ବେମାର (ଦେଖ)
Garami bemāri Garimi bemāri (See)

ଗରଲ—ସଂ. ବ. (ଗର=ବଧ+ସ୍ୱାର୍ଥେ ଳ; ଗୃ ଧାତୁ+ଅଳ)—
Garala ୧ । ବିଷ—1. Poison.
୨ । ସର୍ପବିଷ—2. Venom; poison from the fangs of a serpent.

ଗରଲ ଢୁଳେ ଭାହା ପିଇଲୁ ରେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗୋରଜଶ୍ଳୋ. ଗ ଗୀତ ।

୩ । ଘାସ ବଡ଼ା—3. A sheaf of grass; a bundle of grass.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱରତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟତଃ ଉଚ୍ଚାରଣଜନିତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ୨ ପ୍ରକାରୋକ୍ତରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଁତ' ଖୋଜିବେ, 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ବେଶିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ବେଶିବେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜା' ବେଶିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ବେଶିବେ ।

୪ । ପରିମାଣବିଶେଷ—4. A standard of measure.

ଦେ. ବ.— ସୁପ୍ତବ୍ୟକ୍ତିର ପାଟିରୁ ବହିବା ନାଲ—Saliva running down from the mouth of a sleeping person.

ଗରଲାରି—ସଂ. ବି.—ମରକତ ମଣି; ମାଲମଣି—
Garalāri — Emerald.

ଗରଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)— ବି.—ଗରେଲ୍ (ଦେଖ)
Garali — Garel (See)

ଗରଲୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗରଲ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ବିଷଧର—
Garalī — Poisonous; venomous (ଗରଲିଆ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)— ଗଡ଼ିଶାମାଛ—
A kind of fish.

ଗରଲ୍ଲି—ସଂ. ବି.—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)— ଗଳା ଭିତରର ଘଡ଼ ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ—
Garalli — Hoarse gurgling sound inside the throat (Apte).

ଗରଶ୍ରୀ—ସଂ ବି.—ଏକପ୍ରକାର ମାଛ; ଗଡ଼ିଶା ମାଛ ?—
Garaśrī — A kind of fish (Apte).

ଗରସା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବି. (ସଂ. ଗ୍ରାସ)— ଅନ୍ନାଦିର ଗୁଣ୍ଡା—
Garasā — Mouthful (of food).

ମଇଦା ବରଡା, ପୁରୀ ତରା, ସ୍ନେହ ବରଷେ ଭରି ଗରସା । ପ୍ରବଚନ

ଗରହିତ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ.—(ସଂ. ଗର୍ହିତ; ଭୁଲ ଆ. ଗୈର୍+ସଂ. ହିତ)—୧ । ଗର୍ହିତ—1. Not beneficial.

୨ । ଅନିଷ୍ଟକର—2. Injurious.

ନିଅଁ ଯେ ତରିହିତ କର୍ମ ହେବେ ପଡ଼େ । ବୃନ୍ଦାବନ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଦେ. ବ.— ଅହିତ; ଅମଙ୍ଗଳ; ଅପକାର—Evil; injury.

ଗରହୁସିଆର୍—ବୈଦେ. ବିଣ.—(ଆ. ଗୈର୍+ହୋସିୟାର୍)—ଅସତର୍କ; ଅସାବଧାନ—Careless.

ଗରହୁସିଆର
ବେହୋସିୟାର

ଗରହୁସିଆରୀ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ଅସାବଧାନତା; ଅସତର୍କତା—
Garahusiārī — Carelessness.

ଗରହୁସିଆରୀ
ବେହୋସିୟାରୀ

ଗରୁ—ସଂ. ବି—ଦେବଦାଳୀ ଲତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —A creeper.

ଗରୁ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଗର୍ଗରୀ)—ପିତଳ ମାଠିଆ—
ଘଡ଼ା — A brass water-pitcher

ଗଗରା ଗ୍ରା. ବି—ଗୁଡ଼ା; ଗୁଡ଼ାଏ—Many (a suffix denoting plural number.)

ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—୧ । ଗଡ଼; ଖଣ୍ଡ—
1. Piece; bit.

୨ । କୁକୁଡ଼ା ଅଣ୍ଡ—2 Hen's egg.

୩ । ମହୁଲ ମଞ୍ଜି—
3. The seed inside the Mahua fruit.

୪ । ଅଣ୍ଡକୋଷ; ମୁଷ୍କ—4. Testicle.

ଗରୁକ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ଗ୍ରାହକ)—୧ । ଦୋକାନରୁ ନିୟମିତରୂପେ
Garāka ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ କିଣିବା ଲୋକ—1. A regular customer of a shop.

୨ । ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ କିଣିବା ଲୋକ—2. Purchaser of commodities.

ଗରୁଖ—ଗ୍ରା. ବି—ଗରୁକ (ଦେଖ)—
Garākha — Garāka (See)

ଚଣ୍ଡି ସେଙ୍ଗେ ସେବକଙ୍କୁ ପାଇଲ—ମାଲମଣି. ଚନ୍ଦ୍ରାଇଚଣ୍ଡୀ ।

ଗରୁଗରୁ କରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ କରିବା; ଗଡ଼ଗଡ଼
Garāgarā karibā — କରିବା—To reduce to pieces.

ଗରୁ ତେଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ମହୁଲ ତେଲ—
Garā tela — The oil from Mahua seeds.

ଗରୁଧିକା—ସଂ. ବି. (ଗର+ଅଧିକ+ଆ)—
Garādhikā ୧ । ଲାକ୍ଷା ପୋକ—
1. Insect producing lac.

୨ । ଅଳତା; ଲାକ୍ଷାରସ—
2. Red dye obtained from lac.

ଗରୁବର୍ଡୁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗର୍ଗବର୍ଟୁ)—
Garābardu ୧ । ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଦେବତାଙ୍କୁ ସ୍ନାନ କରାଇବା ବ୍ରାହ୍ମଣ ସେବକବିଶେଷ—
1. A Brāhmaṇa Sebaka who bathes the idol.

୨ । ପୂଜା ବା ଦେବତାଙ୍କ ପୂଜା ସମୟରେ ଜଳ, ଫୁଲ ଓ ଚନ୍ଦନାଦି ଯୋଗାଇବା ବ୍ରାହ୍ମଣ ସେବକ—
2. A Brāhmaṇa servant who supplies sandal-paste, flower and water at the time of worship.

ଗରୁଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରୀ—
Garāliā — 1. Lazy; procrastinatory.

୨ । ଅଗରୁ—2. Insubordinate.

ଗରୁସ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି—ଗ୍ରାସ (ଦେଖ)
Garāsa — Grāsa (See)

ଗରାସ ଭୁରୁଷେମେ ଗଡ଼ଲେ ସେ ଗୋସାଏ ବରୁମେ ।

ସୁଧାକାଣ୍ଡ. ଦେବଶ୍ରୀଧରୀୟ ।

ଗରୁସିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗ୍ରାସ)—୧ । ବ୍ୟାପିବା—
Garāsibā — 1. To pervade; to spread.

ସୁଲକ୍ଷ ଦେପଥି ଚଲ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ବରୁସି । ଭକ୍ତ. କୋଣ୍ଡୁଆଖଣ୍ଡବଳ୍ଲ ।

୨ । ଘୋଟିବା—2. To overspread.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉପ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଯ୍	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ନ୍

କ । ଗ୍ରାସ କରିବା—3. To devour.

(୨ ଓ କ) ବ୍ୟାପି ଗୋଟ ଜଗେ ଉତ୍କଟ ଜଗେ
ଗର୍ଜସେ ଘନାଘନ ଦଳ । ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଳାଗ ।

୪ । ଗ୍ରାସିବା (ଦେଖ)
4. Grāsibā (See)

ଗରୁଡ଼କ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଗ୍ରାହକ)—ଗରୁକ (ଦେଖ)—
Garāhaka Garāka (See)

ଗରୁହି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଗ୍ରହ ଧାତୁଜ ଗ୍ରାପ୍ତି; ଭୁଜ. ହି-ଗରୁଁହି) — ଗୋରୁଗାଈ ବନ୍ଧାଯିବା ପଘା —
Garāhi A string to tie cattle.

ଗରି—ଦେ. ବ—୧ । ଛପରଘରର ଗୁଲର ଲମ୍ବପଟ୍ଟି; ଗଡ଼ି—
Gari 1. A belt of thatching.

୨ । ସ୍ରୋତସ୍ୱତ୍ତା ନଦୀରେ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରୁ ନିମ୍ନ ସ୍ଥାନକୁ ଜଳ ଗଡ଼ିବାର ସ୍ଥାନ—2. The shallow part of a river from which the current flows down to a deeper part

କ । ଖଣ୍ଡ—3. Piece.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବନସି—Angling rod.

ଗରିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଗର୍ଗର୍ଯ୍ୟ)—
Gariā ଗରୁ—A brass water-pitcher.

ଗରିଆ ପୋତ ବଉକରିଆ ପିନ୍ଧ—ବାଲେଶ୍ୱର. ପ୍ରବଚନ ।
"ଗରିଆ ଉପରେ ଗୋଡ଼ଣା ରଖା,
ପରିଲ ପିଣ୍ଡିର ଦୁଲଦ ମଗା । ସମ୍ବଲପୁର. ଉଗ ।
ଋଷି ତୋଇଲେ ଥଗୋ ଦ୍ୟାନ ଗାଈ ପାଣି
ଗରିଆଁ ଗରୁ ଥଣ ହେ ବୁଦା ଉରୁଣି । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ. ଅନୁଶାସନ ।

ଗରିଆନ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଗର୍ଗର୍ଯ୍ୟ୍. ପୁଂଲିଙ୍ଗ ୧ମା. ୧ବ. ଗର୍ଗର୍ଯ୍ୟାନ୍)—ଗରିଷ୍ଠ (ଦେଖ)
Gariāna Garishṭha (See)

ଗରିଆନ ଶରିଠାର ଶୀତଲତା—ଅର୍ଜୁନଜୁ. ବଦଗୁଚନ୍ତ୍ରାମଣି ।

ଗରିଆବଡ଼ୁ—ଗ୍ରା. ବ—ଗରୁବଡ଼ୁ (ଦେଖ)
Gariābaṛdu Garābaṛdu (See)

ଗରିଆବୁଡ଼ୁ—ଗ୍ରା. ବ—ଗରୁବଡ଼ୁ (ଦେଖ)
Gariābuṛdu Garābaṛdu (See)

ଗରିକଣ୍ଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବନସିକଣ୍ଟା —
Garikaṇṭā Angling hook.

ଗରିତ—ସଂ. ବ. (ଗର + ଇତ)—
Garita ୧ । ସାଦାଲୁ ବିଷ ଦଆ ଯାଇଥାଏ—1. Poisoned.

୨ । ବିଷମିଶ୍ରିତ—2. Mixed with poison.

ଗରିବ—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ଗର୍ଯ୍ୱ୍; ତୁଳନାକର—ସଂ. ଗର୍ବ୍ୟାନ)—
Gariba ୧ । ଦରିଦ୍ର—1. Poor.

ଗରିବ ୨ । ବେଗୃତ୍; ନିଃସହାୟ—2. Helpless.

ଗରୀବ କ । ନିରହଙ୍କାର—3. Free from pride.

ଗରିବ ଗୁରୁବା—ବୈଦେ.ବ (ଆ) (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି ସହଚର ଶବ୍ଦ)—
Gariba gurubā ୧ । ସାଧାରଣ ଦରିଦ୍ର ଲୋକମାନେ—
ଗରିବଗୁର୍ବା 1. The poor
ଗରୀବଗୁରବା ୨ । ଦରିଦ୍ର ଏବଂ ତତ୍ସଦୃଶୀୟ ଲୋକମାନେ—
2. The poor and the like.

ଗରି ବତା—ଦେ. ବ—ଗୁଲର ଗରୁକୁ ଗୁଲ ସଙ୍ଗେ ବାନ୍ଧ ଅଝକାଇ ରଖିବା ଫାଲବାଉଁଶ — The split bamboo which is tied to a belt of thatching to keep it attached to the frame.
Gari batā

ଗରିବପରିବାର—ବୈଦେ. ବଣ (ଆ. ଗରିବ୍+ପରିବାର)—ଦୁଃଖୀଜନପାଳକ; ଦୀନଶରଣ—
Garibaparawār ଦୀନଜନରକ୍ଷକ; ଦୀନଶରଣ—
ଗରୀବପରୋୟାର Protector of the poor.
ଗରୀବପରବର

ଗରିବ ବିଚୃତ୍—ବୈଦେ. ବ. ପୁଂ (କରୁଣାର୍ଥକ)(ଆ. ଗରିବ+ବେଚୃତ୍)—
Gariba bichārā ଅଛା ଦୀନ ଗରିବଲୋକ—Poor fellow
ଗବିବବେଚାରା
ଗରୀବବେଚାରା

ଗରିବ ମିଜାଜ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଗରିବ + ମିଜାଜ୍)—ନିରହଙ୍କାର-ସ୍ୱଭାବ—Sweet nature; unassuming nature.
Gariba mijāj
ଗରୀବମିଜାଜ
ଗରୀବମିଜାଜ

ଗରିବାନା—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା)—ଦରିଦ୍ରଜନୋଚିତ—Becoming a poor man; humble; poorly
Garibānā
ଗରୀବାନା
ଗରୀବାନା

ଗରିବାନି—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଗରିବାନା)—
Garibāni ଗରିବାନା (ଦେଖ)
Garibānā (See)

ଗରିବାନି ଚାଲ୍—ଦେ. ବ. (ଫା. ଗରିବାନା + ସଂ. ଚଳନ)—
Garibāni chāl ୧ । ଦରିଦ୍ରଜନୋଚିତ ଚାଲି—
ଗରୀବାନାଚାଲ 1. Humble or poorly style.
ଗରୀବାନାଚାଲ ୨ । ନିରହଙ୍କାର ଚୃଲଚଳନ ବା ଢଙ୍ଗ—
2. Unassuming manner or conduct.

ଗରିବିଆନା—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଗରିବାନା)—
Garibiānā ଗରିବାନା (ଦେଖ)
Garibānā (See)

ଗରିବିଆନି—ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା. ଗରିବାନା)—
Garibiāni ଗରିବାନା (ଦେଖ)
Garibānā (See)

ଗରିବୀ—ଦେ. ବଣ—ଗରିବାନା (ଦେଖ)
Garibī Garibānā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏ ବା ୍ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ନିମ୍ନ ଗୋଳକୁ, ସେମାନେ ଏ ପୁସ୍ତକାବୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେମାନେ ସେହି ନିମ୍ନ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିଯୁକ୍ତ ୍ଏ ବା ୍ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ସଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଗରୁଙ୍ଗା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—
Garibhaṅgā ଅଣ୍ଡିଗ୍ର ମଇଁଷିଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର ବାଉଦ୍ରୋଗ—
A kind of disease of male buffaloes.
[ବୁ—ଏ ରୋଗ ହେଉ ମଇଁଷି ଯୌବନରେ ପଧ ହଡ଼ା ହୋଇଯାଏ । ତାଲୁ ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ଗୋମାଂସ ଓ ଚର୍ବି ଖୁଆନ୍ତୁ ।]

ଗରିମା—ସଂ. ବ. (ଗୁରୁ + ଭାବାର୍ଥେ. ଇମନ୍ ; ୧ମା. ୧ବ; ଭୁଲ—
Garimā ଦ୍ରଢ଼ିମା; ଲଘିମା; ବଡ଼ିମା)—୧ । ମର୍ଯ୍ୟାଦା; ଗୌରବ—
(ଲଘିମା—ବିପରୀତ) 1. Greatness; dignity.
୨ । ମାହାତ୍ମ୍ୟ; ଔତ୍କର୍ଷ—2. Excellence.
୩ । ଗୁରୁତ୍ୱ—3. Gravity; importance.
୪ । ଭାର —4. Weight; heaviness.
୫ । ମହତ୍ତ୍ୱ—5. Glory; worth.
୬ । ଅହଙ୍କାର; ଦର୍ପ—6 Pride; vanity.
୭ । ଆତ୍ମଶ୍ଲାଘା; ବଡ଼େଇ—
7. Arrogance; conceit; self-adulation.
୮ । ଅଣିମାଦି ଅଷ୍ଟ ସିଦ୍ଧି ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ (ଯାହା ବଳରେ ସାଧକ ଅତି ବଡ଼ ବା ଅତି ଭାର ହୋଇ ପାରନ୍ତି)—
8. One of the eight extraordinary faculties of Divinity.

ଗରମ ବେମାରି—ଗ୍ରା. ବ—ଫିରଙ୍ଗ; ଉପଦଂଶରୋଗ—
Garimi bemāri Syphilis; venerial disease.
ଗରମିରୋଗ
गरमी; आतशक

ଗରୁଲିଠି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବନସିଖଡ଼ା—
Garilāṭhi The angling rod.

ଗରିଷ୍ଠ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଗରିଷ୍ଠ)—ଗରିଷ୍ଠ (ଦେଖ)
Garishṭa Garishṭha (See)

ଗରିଷ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ. (ଗୁରୁ + ଅତ୍ୟର୍ଥେ. ଇଷ୍ଠ)—
Garishṭha (Superlative of Guru)
(ଗରିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ମର୍ଯ୍ୟାଦାପନ୍ନ—
1. Very respectable.
୨ । ଗୁରୁତମ—2. Most important; greatest.
୩ । ବିଶେଷ ଭାର—3. Heaviest; weightiest.
୪ । ବୃହତ୍ତମ; ଅତିମହତ୍—4. Greatest.
୫ । ଅତିଶୟ ଗୌରବାନ୍ୱିତ—5. Noblest.
୬ । ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—6. Most excellent.
୭ । ଅତି ପୂଜନୀୟ—7. Most honourable.
୮ । ସାର୍ଥକ -8. Significant; successful.
୯ । ଅର୍ଥବାନ୍—9. Having a meaning.
ବି. ବିଣ—ସହଜରେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ନ ହେବା (ପଦାର୍ଥ); ଗୁରୁପାକ (ଦ୍ରବ୍ୟ)—
Not digested easily; indigestible.
ସେହି ସେକ ଗରିଷ୍ଠ ଥରର ଖାଇବ । ବୃଦ୍ଧଙ୍କିତ. ମହାଭାରତ. ଅଶ୍ୱ ।

ଗରିଷ୍ଠ ସାଧାରଣ ଗୁଣନୀୟକ—ସଂ. ବ. (ଗଣିତ)—ଦୁଇ ବା ତତୋଽଧିକ
Garishṭha sādhāraṇa guṇanīyaka ଗୁଣିର ସାଧାରଣ
(ଲଘିଷ୍ଠ ସାଧାରଣ ଗୁଣିତକ ଲ: ସା: ଗୁ—ବିପରୀତ) ଗୁଣନୀୟକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ସଂଖ୍ୟାଟି ସବୁଠାରୁ ବଡ଼—
(mathematics) Highest Common Factor; Greatest Common Measure; H. C. F; G. C. M.
[ବୁ—ଏଥିର ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ ଗ: ସା: ଗୁ ।]

ଗରିହଣା—ଗ୍ରାଦେ. (କଟକ) ବ—(ଭୁଲ. ସଂ. ଗ୍ରହଣା=ନିନ୍ଦା) ହେଳା; ଅବହେଳା—Neglect.
Garihaṇā

ଗରୀୟସୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗରୀୟସ୍ + ଈ)—ଗରୀୟାନ୍‌ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Garīyasī Feminine of Garīyān.

ଗରୀୟାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗୁରୁ + ଦୁଇ ମଧ୍ୟରେ ଏକର ଆଧିକ୍ୟ ଅର୍ଥରେ. ଇୟସ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Garīyān (comparative of Guru)
(ଗରୀୟସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
୧ । ଗୁରୁତର; ବେଶି ଭାର—1. Heavier.
୨ । ବୃହତ୍ତର—2. Greater; larger.

ଗରୁ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଗୁରୁ)—
Garu ୧ । ଅତ୍ୟଧିକ—1. Excessive.
गरुआ ୨ । ମହତ୍ତ—2. Great.
ସମ୍ପେ ମନସିନ, ବଳସ୍ ବଳ ଗୁରୁତର ଦେଳ । ପ୍ରାଚୀନ—ଉତ୍ତରାଧ୍ୟୟ ।
୩ । ବଡ଼—3. Large.
୪ । ଭାର—4. Heavy.
ବଳଲ୍ଲତା ଉତ୍ତୁଜସ୍ତ ସ୍ତନୀବେ
ବଡ଼ ଗୁରୁଏ ହୋଇଥିଲ ପୂଜେ । ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।
୫ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭାର—5. Very heavy.
ଗରୁ ପସ୍ୱୋଧର ନତମ୍
ବଧୂରେ ଗମନ ବଳମ୍ । ରୂପଚ, ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
୬ । ଗର୍ଭଭାର ଯୋଗୁଁ କ୍ଲାନ୍ତ (ଶବ୍ଦର)—
6, Tired on account of pregnancy.
୭ । କଷ୍ଟକର—7. Grievous; troublesome.
ମୋହର ମନେ ଖେଦ କରୁ
ଏ କଥା ମୋତେ ବଡ଼ ଗରୁ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ
ବି. ବିଣର ବିଣ—ଅତ୍ୟନ୍ତ—Very much.
ଶୋକରରେ ହୋସ୍ ଗୁରୁ ହୁଶି । ପ୍ରାଚୀ. ପ୍ରତାପ—ଶଶିଶେଖର ।

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ. ବ. ଗରୁ)—
ଗୋରୁ—Cattle.

ଗରୁଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଗୁରୁ)—
Garuā ୧ । ଭାର—1. Heavy.
गरुआ ଉଦ୍ଧାସ ଭଳ ଉଠିଲ, ଚରୁଆ ଉଲରୁ ଗଲ୍ଲ ।
ଉଚ୍ଚ ଜାତ ଜାତ ଉଚ୍ଚ ଜଣା ବଧୂରେ ।
ଅର୍ଜୁନମୁଁ ବଡ଼ତ୍ୱ ଚନ୍ଦ୍ରାମର୍ଣ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଗ୍ଧ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭାର—2. Very heavy.

ମେରୁ ଗରୁଆ ହେଲ୍ଲ ସାହ ଫୁଲ । ଜଗନ୍ନାଥ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୩ । ଗରୁ (ଦେଖ)

3. Garu (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ଘୁଷୁ) ବଣ—(ନଡ଼ିଆ) ଯେଉଁ ନଡ଼ିଆରୁ ପରେ ପାଣି ସର ଗଲେ ଭାହା ଖୁରୁଡ଼ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଆଗରୁ ବାଛି ବଣାଯାଏ—

(cocoanut) Which is found beforehand not to be fit to turn into Khurur̤da afterwards.

[ଦ୍ର—ନଡ଼ିଆ ଗଛରୁ ତୋଳା ହେଲ୍ଲ ପରେ ସେଥିରୁ ଗରୁ ନଡ଼ିଆଯାକ ବାଛି ବଣାଯାଏ; ଯେଉଁ ନଡ଼ିଆ ସାଧାରଣ ନଡ଼ିଆ ଅପେକ୍ଷା ଦାଉକୁ ଗରୁ ବା ଭାର ଜଣାଯାଏ ସେ ନଡ଼ିଆକୁ ବେଶି ଦିନ ରଖିଲେ ଭାହାର ଉଉରର ଶସରୁ ପାଣି ସର ନ ଯାଇ ଭାହା ସଡ଼ି ଯିବ ଅର୍ଥାତ୍ ଖୁରୁଡ଼ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଜଣା ପଡ଼େ । ଏପରି ଗରୁ ନଡ଼ିଆକୁ ଖୁରୁଡ଼ ପାଇଁ ସାଇଭା ନ ଯାଇ ଭାହା ନଗଦ ବିକି କରି ଦିଆଯାଏ ।]

ଗରୁଗର – ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଫ. ଗର୍ଭ)—

Garugara ଗରୁଘର (ଦେଖ)

Garughara (See)

ଗରୁଗାଏ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୋରୁ ଗାଈ—

Garugāe Cattle.

ଗରୁଗାଏଡୁକା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୋଧୂଳ ସମୟ—

Garugāeḍhukā Dusk.

ଗରୁଘର –ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଫ. ଗର୍ଭ)—ଗର୍ଭିଣୀ; ଗର୍ଭବତ୍ତା—

Garughara Pregnant.

ଗର୍ଭ ଦେ. ବ—ଗର୍ଭାବସ୍ଥା—Pregnancy.

आगाभारि; हामीला; भारी;
पेटसे; दुजीया; दोजीया

ଗରୁଚରୁହା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଗୋ+ଚାରକ)—

Garucharuhā ଗୋରକ୍ଷକ—A cowherd.

ଗରୁଟାଣ—ଦେ. ବଣ—ବଳବାନ; ଦକ୍ଷ—

Garuṭāṇa Expert.

ଅକ୍ଷ କ୍ରୀଡ଼ାରେ ଗରୁଟାଣ, ନଳକୁ ଶିଖାଇ ସୁକନ
ଅଶ୍ୱ ବଦ୍ୟାକୁ ନଳ ନେଇ, କଳେ ପଶିଲ ଭସ ଧାଇ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଗରୁଡ଼—ସଂ.ବ. (ଗର=ବଳ+ଉଡ଼ ଧାତୁ=ନାଶ କରିବା+କଙ୍ଗି. Garur̤da ଅ; ଅଥବା ଗରୁତ୍=ପକ୍ଷ+ଡୀ ଧାତୁ=ଉଡ଼ିବା+କଙ୍ଗି. ଅ; ବା ଗୁରୁ+ଡୀ ଧାତୁ+ଅ)—

୧ । ବିନତାନନ୍ଦନ; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ବାହନ; ପକ୍ଷିରାଜ—

1. The mythological king of birds.

[ଦ୍ର—ଗରୁଡ଼ ବିନତାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ କଶ୍ୟପଙ୍କ ଔରସରେ ମାଆ ପେଟରୁ ଡିମ୍ବ ହୋଇ ଜନ୍ମିଥିଲେ ବିନତା ଦୁଇଟି ଡିମ୍ବ ପ୍ରସବ କରିଥିଲେ । ଗୋଟିକରୁ ଗରୁଡ଼ ଓ ଅନ୍ୟଟିରୁ ଅରୁଣ ଜାତ ହେଲେ । ଏ ଅରୁଣଙ୍କ କଡ଼ ଭାଇ । ଏକଦା ଏହାଙ୍କ ମାତା ବିନତା ଓ ସର୍ପମାତା କଦ୍ରୁ ଉଚ୍ଚୈଃଶ୍ରବା ଘୋଡ଼ାର ବର୍ଣ୍ଣ ବିଷୟରେ ଜଦ୍ଧ ମତ୍ସର ହୋଇଥିଲେ ଓ ବିନତାଙ୍କ ଅନୁମାନ ମିଥ୍ୟା ହେବାରୁ ବିନତା କଦ୍ରୁଙ୍କର ଦାସୀ ହୋଇ ରହିଲେ । ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଅମୃତ ଆଣି କଦ୍ରୁଙ୍କୁ ଦେଲେ ବିନତା ଦାସୀତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବେ, କଦ୍ରୁ ଏହିପରି ଆଦେଶ କରିବାରୁ ଗରୁଡ଼ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯାଇଁ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଅମୃତ ଆଣି କଦ୍ରୁଙ୍କୁ ଦେଲେ ଓ ମାତାଙ୍କୁ ଦାସୀତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତ କଲେ । କିନ୍ତୁ କଦ୍ରୁଙ୍କ ସନ୍ତାନ ସର୍ପମାନେ ସେ ଅମୃତ ଖାଇବା ପୂର୍ବରୁ ଇନ୍ଦ୍ର ତାହା ହରି ନେଲେ ଓ କୁଶରେ ଲାଗିଥିବା ଅମୃତ କଣିକାକୁ ଗୃହ୍ଣ ସର୍ପମାନଙ୍କର ଜିଭ ଦୁଇଫାଳ ହୋଇଗଲା । ସର୍ପମାନେ ଉଦବଧି ଦ୍ୱିଜିହ୍ୱ ହେଲେ । ଗରୁଡ଼ ପରମ ବୈଷ୍ଣବ; ଏହାଙ୍କର ପକ୍ଷ ବଡ଼ ଓ ନାକ ବଡ଼ । ଏ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ବାହନ । ଏ ସର୍ପମାନଙ୍କର ଶତ୍ରୁ ଓ ବିନାଶକ, ପ୍ରବଳପରାକ୍ରମୀ ସାର ଓ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ରାଜା । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ରଥର ପତାକାରେ ଗରୁଡ଼ର ଚିତ୍ର ଥାଏ ।]

୨ । ବ୍ୟୁହ ବା ସୈନ୍ୟ ରଚନାବିଶେଷ—

2. Name of a kind of battle-array.

୩ । ମଝି ମୋଟା ଓ ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡ ଗୋଜିଆ ଘର—

3. A building broad at the middle and pointed at the ends.

ଦେ. ବ.—ଈଗଲ୍ ପକ୍ଷୀ—The Eagle.

ଗରୁଡ଼ ଆସନ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଗରୁଡ଼ାସନ)—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—

Garur̤da-āsana 1. Bishṇu.

ଗରୁଡ଼ ଆସନ ସୁନ୍ଦର
ଗୋପରେ ଦିଶିଲେ ବାରୁଜ୍ଞ । ବଳଲୋଚନ ଚଉତିଶା ।

୨ । ଯୋଗାସନବିଶେଷ—

2. A sitting posture in joga exercise.

ଗରୁଡ଼ ଆସନ କହିବା ଶୁଣ
ଯେମନ୍ତେ କରିବ ଯୋଗସାଧନ । ପ୍ରାଚୀ ପରତେ ଗୀତା ।

ଗରୁଡ଼ ଖମ୍ବ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗରୁଡ଼ସ୍ତମ୍ଭ) —ବିଷ୍ଣୁ ମନ୍ଦିର ସମ୍ମୁଖରେ Garur̤da khamba ହାତ ଯୋଡ଼ି ଆଣ୍ଠୋଇ ଥିବା ଗରୁଡ଼ ମୂର୍ତ୍ତି ଯେଉଁ ଖମ୍ବ ଉପରେ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥାଏ—

A pillar put in front of the temple of Bishṇu on the top of which is placed an image of Garur̤da.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ନୂଆ ଖୋଳା ହୋଇଥିବା ପୋଖରୀ-ଉଉରର ମାଧ୍ୟବର୍ତ୍ତି—The central post in the midst of a newly dug tank.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ । ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭିଧାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହଁତ ବପସ୍ତତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଉ' ନ ମିଳିଲେ ଗାହ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବ୍ୟଥି' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଂା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଗରୁଡ଼ ଗୋବିନ୍ଦ—ଦେ. ବ — ୧ । ବୃକ୍ଷବିଶେଷ (ଏଥିର ଛେଲ ଔଷଧରେ ଲାଗେ)—1. A kind of tree (bark used in medicine).

୨ । ଗରୁଡ଼ ଉପରେ ଆସୀନ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ବିଗ୍ରହବିଶେଷ—
2. An idol representing Bishṇu riding on the back of Garuṛda.

ଗରୁଡ଼ଧ୍ୱଜ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗରୁଡ଼ + ଧ୍ୱଜ)—ବିଷ୍ଣୁ—
Garuṛdadhwaja Bishṇu.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ରଥର ପତାକାରେ ଗରୁଡ଼ର ରୂପ ଶୋଭିଥାଏ]

ଗରୁଡ଼ପକ୍ଷୀ—ଦେ. ବି—୧ । ଗରୁଡ଼ (ଦେଖ)
Garuṛdapakshī 1. Garuṛda (See)

୨ । ଆକାଶ ଗରୁଡ଼ (ଦେଖ)
2. Ākāśa garuṛda (See)

ଗରୁଡ଼ ପଖୀ—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ମଲ୍ଲାଙ୍ଗ—
Garuṛda pakhī A kind of orchid; Drynaria Ruercifolia (Haines).
ଜାରୁର

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ବୃକ୍ଷର ଶାଖା ଉପରେ ମାଡ଼େ ।]

ଗରୁଡ଼ ପୁରାଣ—ସଂ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଗରୁଡ଼ + ପୁରାଣ)—
Garuṛda purāṇa ଅଷ୍ଟାଦଶ ପୁରାଣାନ୍ତର୍ଗତ ଗରୁଡ଼ର ଜନ୍ମ ଓ କର୍ମ ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ ପୁରାଣ—
One of the eighteen Purāṇas dealing with the birth and life of Garuṛda.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ସମସ୍ତର ଓ ଅନେକ ନରକର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଛି ।]

ଗରୁଡ଼ବାହନ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗରୁଡ଼ + ବାହନ)—
Garuṛdabāhana ୧ । ବିଷ୍ଣୁ—
1. An epithet of Bishṇu.

୨ । (ରୂପକ)—ବାହନ ରୂପେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ଗରୁଡ଼—
2. Garuṛda used as a vehicle by Bishṇu.

ଗରୁଡ଼ବ୍ୟୂହ—ସଂ. ବ—ଯୁଦ୍ଧରେ ସୈନ୍ୟରଚନାବିଶେଷ—
Garuṛdabyūha A kind of battle-array.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ଅଗ୍ରଭାଗ ଗୋଜଆ, ମଧ୍ୟଭାଗ ବହୁତ ଓ ଶେଷଭାଗ ପତଳା ହୋଇଥାଏ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]

ଗରୁଡ଼ସ୍ତମ୍ଭ—ସଂ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଗରୁଡ଼ମୂର୍ତ୍ତିଯୁକ୍ତସ୍ତମ୍ଭ)—
Garuṛdastambha ଗରୁଡ଼ ଖମ୍ବ (ଦେଖ)
Garuṛda khamba (See)

ଗରୁଡ଼ାଈ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗ୍ରାମ୍ୟ ଠାକୁରାଣୀବିଶେଷ —
Garuṛdāī Name of a popular Goddess

ଗରୁଡ଼ାଗ୍ରଜ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗରୁଡ଼ + ଅଗ୍ରଜ)—
Garuṛdāgraja କଶ୍ୟପପତ୍ନୀ ବିନତାଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ପୁତ୍ର ଅଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଅଣ୍ଡରୁ ଅକାଳଜାତ ସନ୍ତାନ; ଅରୁଣ; ସୂର୍ଯ୍ୟସାରଥି—The Dawn personified; the sun's charioteer, the elder son of Binatā; wife of Kaśyapa.

[ଦ୍ର—ଅରୁଣ ଓ ଗରୁଡ଼ଙ୍କ ଜନ୍ମବୃତ୍ତାନ୍ତ ଗରୁଡ଼ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଅରୁଣ ବୈଦ୍ୟଙ୍କର କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା ଅକାଳରେ ପୂର୍ବରୁ ଡମ୍ବରୁ ଜନ୍ମିଥିଲେ ।]

ଗରୁଡ଼ାଙ୍କ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗରୁଡ଼ ଅଟେ ଅଙ୍କ = ଚିହ୍ନ ଯାହାଙ୍କର)—
Garuṛdāṅka ବିଷ୍ଣୁ—An epithet of Bishṇu.

ଗରୁଡ଼ାଙ୍କିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗରୁଡ଼ + ଅଙ୍କିତ)—
Garuṛdāṅkita ଗରୁଡ଼ଚିହ୍ନ ଯହିଁରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇ ଥାଏ (ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ରଥର ପତାକା)—(the flag of Bishṇu's car) Bearing the figure of Garuṛda.

ସଂ. ବ—ଗରୁଡ଼ାଶ୍ମା (ଦେଖ)
Garuṛdāśmā (See)

ଗରୁଡ଼ାଶ୍ମା—ସଂ. ବ. (ଗରୁଡ଼ + ଅଶ୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Garuṛdāśmā ମାଲମଣି—Emerald.

ଗରୁଡ଼ାସନ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗରୁଡ଼ + ଆସନ)—
Garuṛdāsana ୧ । ବିଷ୍ଣୁ—
1. Bishṇu (who sits on Garuṛda).

୨ । (ରୂପକ) ରୁଦ୍ରଯାମଳୋକ୍ତ ଯୋଗାସନବିଶେଷ—
2. A pose or seat in joga described in Rudra Jāmaḷa, a work on Joga.

ଗରୁଡ଼ିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଶୂଦ୍ର ଜାତିବିଶେଷ—
Garuṛdiā A class of Śūdras in Ganjam.

ଗରୁଡ଼େଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗରୁଡ଼ାଈ (ଦେଖ)
Garuṛdeī Garuṛdāī (See)

ଗରୁଡ଼ୋତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି—ମାଲମଣି—Emerald.
Garuṛdottīrṇṇa

ଗରୁଡ଼ୋଦ୍ଗାର—ସଂ. ବି—ମାଲମଣି—Emerald.
Garuṛdodgāra

ଗରୁଣ—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ଜଳଚର ପକ୍ଷୀ—
Garuṇa An aquatic bird.

ଗରୁତ୍—ସଂ. ବି. (ଗୃ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଉତ୍)—
Garut ୧ । ଡେଣା; ପକ୍ଷ—1. Wing; feather.

୨ । ଜାହାଜ ବା ନୌକାର ପାଲ—
2. Sail of a ship or boat

ଗରୁତ୍ମତୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗରୁତ୍ + ମତ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Garutmatī ୧ । ପକ୍ଷବିଶିଷ୍ଟା; ପାଲଥିବା (ନୌକାଦି)—
1. (boat) With sails unfurled.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ତ	ଉଅ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ତ

୨ । ଗରୁତ୍ମାନ୍‌ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
2. Feminine of Garutmān.

ଗରୁତ୍ମାନ୍—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଗରୁତ୍+ମତ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ଗରୁଡ଼—
Garutmān 1. Garuṛda, king of birds.
(ଗରୁତ୍ମତ୍—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପକ୍ଷୀ —2. Bird.
୩ । ଅଗ୍ନି —3. Fire.
ସଂ. ବହୁ—ପକ୍ଷବତ୍‌ଶିଷ୍ଟ—Winged; feathered.

ଗରୁତ୍‌ଯୋଧୀ—ସଂ. ବ. (ଗରୁତ୍+ଯୁଧ ଧାତୁ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ; ପକ୍ଷଦ୍ୱାରା ଯୁଦ୍ଧ କରେ ଯେ)—ଛିଙ୍କପକ୍ଷୀ—
Garutjodhī A quail (Apte)

ଗରୁଳ—ସଂ. ବ. (ଗର+ଉଡ଼ ଧାତୁ+ଅ)—ଗରୁଡ଼ (ଦେଖ)
Garula Garuṛda (See)

ଗରୁଶୀଳ—ଦେ. ବହୁ—ନିପୁଣ—
Garusīla Expert; adept.

ଗରୁହଂସ—ଦେ. ବହୁ—୧ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—1. Excellent.
Garuhaṁsa ୨ । ଯେ ଅନ୍ୟ କାହାରକୁ ଖାତିର କରେ ନାହିଁ—
2. One who does not pay any regard to others.

ଗରୁହଂସୀ—ଦେ. ବହୁ—ଗରୁହଂସ (ଦେଖ)
Garuhaṁsī Garuhaṁsa (See)

ଗରେଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଝଡ଼; ତୋଫାନ—
Garel 1. Tempest.
୨ । ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାତ୍ୟା—2. Whirl wind.

ଗରେଲଧୁକା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗରେଲ୍ (ଦେଖ)
Gareldhukā Garel (See)

ଗରେଷ୍ଠ—ଗ୍ରା. ବହୁ—ଗରିଷ୍ଠ (ଦେଖ)
Gareshṭha Garishṭha (See)
ଗ୍ରା. ବ—ଜୋର୍; ବଳ—Strength.
ଗୁରୁଥଲା ଗରେଷ୍ଠରେ ବାର ଅଛ ପଦ । ପ୍ରାଚୀ—ଦ୍ରୁତବିଳମ୍ବିତ ଗୀତ ।

ଗର୍ଗ—ସଂ. ବ. (ଗୃ ଧାତୁ=ଭୋଜନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଗନ୍)—
Garga ୧ । ଯାଦବମାନଙ୍କ କୁଳପୁରୋହିତ ମୁନିବିଶେଷ—
1. A sage, the family-priest of the Jaduline of kings of ancient India.
[ଦ୍ର—ଏ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ଜନୈକ ମାନସପୁତ୍ର; ଋଗ୍ବେଦର ୬ଷ୍ଠ ମଣ୍ଡଳର ୪୭ ସୂକ୍ତ ଗର୍ଗଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ । ଅଥର୍ବବେଦର ପରିଶିଷ୍ଟରେ ଗର୍ଗନାମକ ଏକ ଋଷିଙ୍କ ନାମ ଅଛି ।]
୨ । ଷଣ୍ଢ 2. Bull.
୩ । କୃଅ; କେଞ୍ଚୁଆ—3. Earth-worm.
୪ । ବାଦ୍ୟର ତାଳବିଶେଷ—
4. Name of a pause or time in music.
୫ । ମାଠିଆରେ ପାଣି ପଶିବାର ଧ୍ୱନି; ଘଡ଼ ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ—
5. Jingling sound of water entering into a narrow mouthed pitcher.

ଗର୍ଗବଟୁ—ସଂ. ବି. (ଗର୍ଗ+ବଟୁ)—ଗର୍ଗବଡୁ; ଦେବତାଙ୍କ ପୂଜା-ସମୟରେ ଜଳତଳନାଦ ଯୋଗାଇବା ବ୍ରାହ୍ମଣ-ସେବକ—
Gargabaṭu A Brāhmaṇa Sebaka whose duty is to supply water, sandal-paste etc to the worshipper at the time of offering being given before a Deity.

ଗର୍ଗର—ସଂ. ବ.—(ଗର୍ଗ; ଅନୁକରଣ ଧ୍ୱନି+ର୍ ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଏଥିରେ ପାଣି ପଶିଲା ବେଳେ ଘଡ଼ ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ ହେବାରୁ)—୧ । ମାଠିଆ; ଘଟ; ଗର୍; କଳସ-ଗଗର୍—
Gargara 1. A narrow-mouthed water-pitcher or jar.
୨ । ଜଳଭଉଁର—2. Eddy; whirlpool.
୩ । ଦଧିମନ୍ଥନ ପାତ୍ର—3. Churning pot; churn.
୪ । ଏକପ୍ରକାର ଢୋଲ—4. A kind of drum.
୫ । ଗାଗରମାଛ; ଏକଜାତୀୟ ମାଛ—
5. A kind of fish.

ଗର୍ଗରୀ—ସଂ. ବ. (ଗର୍ଗ; ଅନୁକରଣ ଧ୍ୱନି+ର୍ ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା+ଅ +ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଗର୍ଗର (ଦେଖ)
Gargarī 1. Gargara (See)
୨ । ଦଧିମନ୍ଥନ ଦଣ୍ଡ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. Churning rod.

ଗର୍ଗାଟ—ସଂ. ବ.—ଗାଗରମାଛ—A kind of fish.
Gargāṭa

ଗର୍ଜ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଗର୍ଜ୍ଜନ କରିବା—
Garja (root) 1. To roar; to growl.
୨ । ଘଡ଼ଘଡ଼ ପରି ଶବ୍ଦ କରିବା—
2. To thunder; to rumble.

ଗର୍ଜ୍ଜ—ସଂ. ବ.—(ଗର୍ଜ୍ଜ ଧାତୁ=ଗର୍ଜ୍ଜନ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—୧ । ମେଘ ଓ ହାତୀର ଗମ୍ଭୀର ଧ୍ୱନି—
Garja 1. Rumbling sound of clouds or of an elephant.
୨ । ଗର୍ଜ୍ଜନ—2. Thundering sound; roaring; roar; growl.

ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଗରଜ୍)—୧ । ଗରଜ; ଆବଶ୍ୟକ—
1. Necessity; need.
୨ । ଅଭାବ—2. Want.

ଗର୍ଜ୍ଜକ—ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ. (ଗର୍ଜ୍ଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଗର୍ଜ୍ଜନକାରୀ—
Garjaka Roaring; thundering
(ଗର୍ଜ୍ଜିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗର୍ଜ୍ଜନ୍—ଦେ. ବ.—ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମସ୍ଥ ଉଚ୍ଚ ଓ ସବଦା ଫଳ, ଫୁଲ ଧରିବା ତରୁ-ବିଶେଷ—
ତିଳିୟାଗର୍ଜ୍ଜନ Dipterocarpus Turbinatus; Dipterocarpus Tuburculatus; Dipterocarpus Altus (Kirtikar).
ଗର୍ଜନ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଉଁ ୧ ଉଚ୍ଚ ଓ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୬ ଉଚ୍ଚ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦୂରେର ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଉଚ୍ଚ ବୌଦ୍ଧି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବେ ସେବେ ଏ ବ୍ୟବାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଉଚ୍ଚ ଓ ବପସ୍ତର ୬ ବା ୧ ଉଚ୍ଚ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଖ୍ଖ' ନ ପାଇଲେ 'ବଚ୍ଚ୍' ଦେଖିବେ; 'ଥର୍ଖୋ' ନ ପାଇଲେ 'ଥଚ୍ଚା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍'ଦେଖିବେ।

[ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ଉଚ୍ଚରେ ୧୦୦ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େ; ଏ ଗଛର କାଠ ଖାରୁଡାରୁଆ, ଶକ୍ତ; ପଲଙ୍ଗ ଥଲା, ମଞ୍ଚ ନାଲ ଓ ପାଉଁଶିଆ-ମିଶା କଳୁ ବେଶି ଦିନ ସ୍ଥାୟୀ ନୁହେ । ପତ୍ର ଅଣ୍ଡାକାର । ପୂର୍ବଦଙ୍ଗ ଓ ପୂର୍ବୋତ୍ତରଭରେ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ତେଲ ସାହୁ, କୁଣ୍ଠିଆ ଏବ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଚର୍ମରୋଗର ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଗଛର ମୂଳ ଘାଣ ଚର ତଳେ ଜଆଁ ଜାଳଲେ ସେଥିରୁ ଯେଉଁ ନର୍ଯ୍ୟାସ ବାହାରେ ତାହା ଗର୍ଜନ ତେଲ;ଗର୍ଜନ ତେଲ ବାର୍ନିସ୍ ଓ ରଙ୍ଗରେ ମିଶାଯାଏ ।]

ଗର୍ଜନ୍‌ତେଲ—ଦେ. ବ.—ଉଦ୍ଭିଜ୍ଜତୈଲବିଶେଷ; ଏହା ରଙ୍ଗ, ବାର୍ନିସ୍
Garjantela ଇତ୍ୟାଦିରେ ମିଶାଯାଏ—A vegetable oil used in mixing with paints and varnish.

ଗର୍ଜନ—ସଂ. ବି.—(ଗର୍ଜ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ମେଘର ଘଡ଼ଘଡ଼
Garjana 1. Sound of thunder.
(ଗର୍ଜ୍ଜନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଉଚ୍ଚ ଗମ୍ଭୀର ଶବ୍ଦ; ରଡ଼—
2. Roaring sound; rumbling sound; thundering sound; loud continuous sound.
୩ । ରାଗ; କ୍ରୋଧ—3. Anger; passion.
୪ । ଯୁଦ୍ଧ—4. Battle.
୫ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ଗାଳ—
5. Roaring reproach.
୬ । ନାଦ; ଶବ୍ଦ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—6. Sound.
୭ । କ୍ରୁଦ୍ଧ ଜୀବର ଶବ୍ଦ—
7. The roar of an enraged animal.
୮ । ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
8. Defiance; arrogance.

ଗର୍ଜନଫଟା—ଦେ. ବିଣ—ଗଛରେ ଶୁଖି ଉଉରେ ଫାଟି ମଲ ଯାଇଥିବା
Garjanaphaṭā (ନଡ଼ିଆ)—(cocoanut) From which water has dried up on account of some fissure while still on the tree.

ଗର୍ଜନା—ସଂ. ବି. (ଗର୍ଜ+ଅନ+ଆ)—ଗର୍ଜନ (ଦେଖ)
Garjanā Garjana (See)
(ଗର୍ଜ୍ଜନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଗର୍ଜନୀ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—
Garjanī ଗାଈଗୋମାନେ ଜଙ୍ଗଲରେ ମଇଁଷି ଦୁଧ ଆଉଟିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ କାଠି ବା କାଠର ଚଟୁ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତୁ—
A wooden stick or ladle used by cowherds in stirring buffalo-milk over fire.

ଗର୍ଜନ୍ତା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଗର୍ଜତ୍)—ଗର୍ଜନକାରୀ—
Garjantā Making a roaring sound; thundering.

ଗର୍ଜନ୍ତା ମେଘ କଦାପି ନାହିଁ—ଉଗ ।

ଗର୍ଜମାନ—ସଂ. ବିଣ. (ଗର୍ଜ+କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ)—
Garjamāna ଗର୍ଜନ କରୁଥିବା; ଗର୍ଜନଶୀଳ—Roaring.
(ଗର୍ଜମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗର୍ଜର—ଦେ. ବ—ଗାଜର; ବିଦେଶୀୟ ଖାଦ୍ୟ ମୂଳବିଶେଷ—
Garjara Carrot.

ଗର୍ଜିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଗର୍ଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Garjita ୧ । ଧ୍ୱନିତ—1. Sounded.
(ଗର୍ଜ୍ଜିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗର୍ଜ୍ଜନ କରୁଥିବା—2. Roaring.
ସଂ. ବି. (+ଭାବ. ତ)—
୧ । ଗର୍ଜ୍ଜନ (ଦେଖ)
1. Garjana (See)
୨ । ମେଘ ଗର୍ଜ୍ଜନ; ଘଡ଼ଘଡ଼ି—
2. Thunder of clouds.
୩ । ଗର୍ଜ୍ଜନ କରୁଥିବା ମତ୍ତହସ୍ତୀ—
3. A roaring elephant in rut.

ଗର୍ଜିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗର୍ଜ ଧାତୁ)—
Garjibā ଗର୍ଜ୍ଜନ କରିବା; ଉଚ୍ଚ ଧ୍ୱନି କରିବା—
गरजना To roar; to make a thundering sound.
ସବୁ ଦମ୍ଭେ ଗର୍ଜିଲେ ଡରାରେ ।

ଗର୍ତ୍ତ୍ତ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ଗ୍ରହଣ)—
Garṇṇa ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଚନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରହଣ—Eclipse.

ଗର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବି. (ଗୃ ଧାତୁ=ଭୋଜନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Gartta ୧ । ଗବର; ଗହ୍ୱର
(ଗର୍ତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Hollow; cavity.
୨ । ଭୂମିରେ ଖୋଲା ଗାତ—
2. Pit; hole in the ground.
୩ । ରନ୍ଧ୍ର; ଛିଦ୍ର—3. Small hole.
୪ । କବର—4. Grave.
୫ । ପର୍ବତ-ଗହ୍ୱର— 5. Cave; cavern.
୬ । ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତିର ଅବର୍ତ୍ତାକାର ତଳ; କୁକୁନ୍ଦର—
6. The cavities on the back of a woman's loins; the hollows of the loins.
୭ । ରୋଗବିଶେଷ—7. A kind of disease.
୮ । ତ୍ରିଗର୍ତ୍ତଦେଶର ଅଂଶ ବା ପ୍ରଦେଶ—8. Name of a part of the Trigartta Deśa.
୯ । ରଥ—9. Chariot.
୧୦ । ଗୃହ; ଘର—10. House.
୧୧ । ସଭାଗୃହର ସ୍ତମ୍ଭ—
11. Post of an assembly-room
୧୨ । ଜଳାଶୟ (ହି. ତଳସାଗର)—12. Tank.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଁ ଇ	ଊ	ଋ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଭ	ନ୍

୧୩ । ନରକବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
13. A part of hell.

ଗର୍ତ୍ତାଶ୍ରୟୀ—ସଂ. ବିଣ—ଗର୍ତ୍ତାଶ୍ରୟ (ଦେଖ)
Garttaśrayī — Garttāśraya (See)

ଗର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବି. (ଗୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଡଜ୍ + ଆ)—ଗର୍ତ୍ତ (ଦେଖ)
Garttā — Gartta (See)
(ଗର୍ତ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଗର୍ତ୍ତାଶ୍ରୟ—ସଂ.ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗର୍ତ୍ତ ଅର୍ଥେ ଆଶ୍ରୟ ଯାହାର)—ଗାତୁଆ; ଗାତରେ ବାସ କରିବା (ଜୀବ)—Living in holes under the ground.
Garttāśraya
(ଗର୍ତ୍ତାଶ୍ରୟୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସଂ. ବି—ଯେଉଁ ଜୀବ ଗାତରେ ରହେ; ଗାତୁଆ ଜୀବ—Animals living in holes under the ground.

ଗର୍ତ୍ତି—ସଂ. ବି. (ଗୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ + ଇ)—ଗର୍ତ୍ତ (ଦେଖ)
Gartti — Gartta (See)
(ଗର୍ତ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଗର୍ତ୍ତିକା—ସଂ. ବି. (ଗର୍ତ୍ତ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ. ଇକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) —
Garttikā ତନ୍ତୁଶାଳ; ତନ୍ତୁଘର—Weaver's house.
(ଗର୍ତ୍ତିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ତନ୍ତୁରେ ବୁଣିଲାବେଳେ ତନ୍ତୁ ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବାଇ ବସିବାକୁ ତନ୍ତୁ ତଳେ ଗୋଟିଏ ଗାତ ଥାଏ ।]

ଗର୍ଦ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଗର୍ଜ୍ (ଧାତୁ) (ଦେଖ)
Garda (root) — Garja (root) (See)

ଗର୍ଦନ୍—ବୈଦେ. ବୃ. (ଫା. ଗରୁଦନ୍) —
Gardan ୧ । ମୁଣ୍ଡ—1. Head.
ଗର୍ଦାନ ୨ । ବେକ—2. Neck.
ଗରଦନ ୩ । ଗଳାଧକ୍କା—3. A push by the neck.

ଗର୍ଦନ ମାର ପଡ଼ିଛ ଗୋସାଇଁ ଏକଥା କେହୁ ପାରବ ସହ
ରଙ୍ଗବତନ ଅଙ୍ଗ ତାଙ୍କର କୋଧରେ ଅରେ—ବ୍ରଜନାଥ, ପମ୍ପରଭଙ୍ଗ ।

ଗର୍ଦନ୍ ତୋଡ଼—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା)—ବେକ ଫଟା—
Gardan torḍa Hurting the neck (said of a load).
ଗର୍ଦାନତୋଡ଼ ବୈଦେ. ବି—କୁସ୍ତୀର ଏକ ପେଞ୍ଚ; ଯହିଁରେ ଆକ୍ରମଣକାରୀ ପ୍ରତିପକ୍ଷର ବେକକୁ ଦୁଇ ହାତରେ ସଣ୍ଢ ଆସି ପର ଚଢି ଦେଇ ଚାପି ତଳେ ପକ୍କ ଦିଏ—
ଗରଦନତୋଡ଼
A kind of athletic feat in a duel consisting of holding the neck of the adversary by the two hands as by a vice and giving a strong jerk.

ଗର୍ଦନ୍ ତୋଡ଼ା—ବୈଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଗର୍ଦନ୍ ତୋଡ଼ି (ଦେଖ)
Gardan torḍā — Gardan torḍa (See)

ଗର୍ଦନ୍ ତୋଡ଼ିବା—ଦେ. କି—୧ । ବେକକୁ ଆଘାତ କରିବା—
Gardan torḍibā 1. To strike or hurt the nape
ଗରଦନତୋଡ଼ିନା of the neck.

୨ । ବେକରେ ଦୁଇ ହାତଦ୍ୱାରା କଠା ପକାଇ ବେକକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେବା—2. To break the neck by pressing it into both the hands as by a voice.

ଗର୍ଦନା—ବୈଦେ. ବି—୧ । ଗର୍ଦନ (ଦେଖ)
Gardanā 1. Gardana (See)
୨ । ଗର୍ଦନାଁ (ଦେଖ)
2. Gardanāñ (See)

ଗର୍ଦନାଁ—ଦେ. ବି—ଗଳାଧକ୍କା; ହାରୁକା; ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର—
Gardanāñ A push given on the nape of the neck
ଗର୍ଦ୍ଦାନୀ by the hands or palms.
ଗରଦନିୟା

ଗର୍ଦ୍ଦାନୀ—ଦେ. ବି—୧ । ଗର୍ଦନାଁ (ଦେଖ)
Garddanī 1. Gardanāñ (See)
ଗର୍ଦାନୀ ୨ । କୁର୍ତ୍ତାର ବେକ ପାଖ—
ଗରଦନୀ 2. Part of a coat which covers the neck.
୩ । ଘୋଡ଼ାର ବେକ ପାଖେ ଗୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡ ବନ୍ଧା ଯାଇ ବାକି ଅଂଶ ଘୋଡ଼ାର ଦେହରେ ପକାଯିବା ଲୁଗା—
3. A piece of cloth covering the body of a horse and tied at one end to its neck.
୪ । କୋଠାର କାନ୍ଥର ବା ଖୁଣ୍ଟର କାନୁସ—4. Cornice.
୫ । ଜଣେ ପହଲ୍‌ୱାନ୍ ଅନ୍ୟ ପହଲ୍‌ୱାନର ବେକ ଗୁରିଯାଏ ଦୁଇ ହାତଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ କଠା ପକାଏ—
5. The tight hold of an athlete on the neck of the adversary with the two hand.

ଗର୍ଦ୍ଦଭ—ସଂ. ବି. (ଗର୍ଦ୍ ଧାତୁ = ଶବ କରିବା + ଘଞ୍ଅର୍ଥେ. ଅଚ୍)—
Garddabha ୧ । ଗଧନାମକ ପଶୁ—1. Ass.
(ଗର୍ଦ୍ଦଭୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ଗଧଠାରୁ ଉନଗୋଟି ଗୁଣ ଶିକ୍ଷା
(ଗର୍ଦ୍ଦଭ—ଅନ୍ୟରୂପ) କରିଥାଏ, ଯଥା—ଅବଜ୍ଞାରୁ ଜୋର ବନ୍ଧନ, ଶିତୋଷ୍ଣସହନ, ଘାସଆଦି ସାମାନ୍ୟ ଆହାରରେ ନଭଯ ସନ୍ତୋଷ ।]
୨ । ଶ୍ୱେତ କୁମୁଦ; ଧଳା କଇଁ—
2. White water-lily.
୩ । ଗନ୍ଧ; ବାସନା—3. Smell; odour.
୪ । ବଡ଼ଙ୍ଗ—4. A vegetable substance used as a vermifuge; Emblelia Ribes.

ବୈ. ବି—୧ । ଗଧପରି ଅଳସୁଆ ଲୋକ—1. Idle person.
୨ । ନିର୍ବୁଦ୍ଧିଆ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A fool; Simpleton.
ବୈ. ବିଣ—ଗଧା (ଦେଖ)—Gadhā (See)

ଗର୍ଦ୍ଦଭକ—ସଂ. ବି. (ଗର୍ଦ୍ଦଭ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—
Garddabhaka ୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ପୋକ—
(ଗର୍ଦ୍ଦଭକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. A kind of insect.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଭୋଗରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ୨ନ୍ତ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଡ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଣ୍ଡ' ଖୋଜନ୍ତୁ, 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂମି' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖନ୍ତୁ ।

୨ । ଗର୍ଦ୍ଦଭଗଦ (ଦେଖ)
2. Garddabhagada (See)

ଗର୍ଦ୍ଦଭଗଦ—ସଂ. ବ—ଚର୍ମ ରୋଗବିଶେଷ—
Garddabhagada A sort of skin-disease.
(ଗର୍ଦ୍ଦଭଗଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଦେହଯାକ ଗୋଲ ଗୋଲ ନାଲିଆ ବ୍ରଣ ବାହାରେ ଓ ବ୍ରଣମାନ ଭୂତର ଦରଜ ହୁଏ । M.W.]

ଗର୍ଦ୍ଦଭାଣ୍ଡ—ସଂ. ବ. (ଗର୍ଦ୍ଦଭ+ଅଣ୍ଡ)—
Garddabhāṇḍa ୧ । ପ୍ଲକ୍ଷ (ଦେଖ)
(ଗର୍ଦ୍ଦଭାଣ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Plaksha (See)
୨ । ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ବୃକ୍ଷ (ଦେଖ)
2 Aśwattha bṛuksha (See)

ଗର୍ଦ୍ଦଭାଣ୍ଡକ—ସଂ. ବ. (ଗର୍ଦ୍ଦଭାଣ୍ଡ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—
Garddabhāṇḍaka ଗର୍ଦ୍ଦଭାଣ୍ଡ (ଦେଖ)
(ଗର୍ଦ୍ଦଭାଣ୍ଡକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Garddabhāṇḍa (See)

ଗର୍ଦ୍ଦଭାହ୍ୱୟ—ସଂ. ବ. (ଗର୍ଦ୍ଦଭ+ଆ+ହ୍ୱେ ଧାତୁ+ଅ)—
Garddabhāhwaya ଧଳା କଇଁ—White water-lily.
(ଗର୍ଦ୍ଦଭାହ୍ୱୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଗର୍ଦ୍ଦଭିକା—ସଂ. ବ. (ଗର୍ଦ୍ଦଭିକ+ଆ)—
Garddabhikā ଗର୍ଦ୍ଦର ଗଦ; ଚର୍ମରୋଗବିଶେଷ—
(ଗର୍ଦ୍ଦଭିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) A kind of skin disease, blotch; eruption.

ଗର୍ଦ୍ଦଭୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗର୍ଦ୍ଦଭ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Garddabhī ୧ । ମାଈ ଗଧ—1. She-ass.
(ଗର୍ଦ୍ଦଭୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗୋବର ପୋକ—2. A kind of insect generated in cow-dung.

ଗର୍ଦ୍ଦା—ବୈଦେ. ବ.—(ଫା. ଗର୍ଦା; ସଂ. କର୍ଦ୍ଦ)—୧ । ଧୂଳି—
Garddā 1. Dust.
(ଗର୍ଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମଇଳା; ମଳ—
ଗର୍ଦ୍ଦା 2. Dirt.
ଗରଦା ୩ । ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟାଦି ନଆ ଦେବା ପରେ ପଡ଼ି ରହିଥିବା ଧୂଳିଆ ଅଂଶମାନ—3. Refuse left out of commodities after handling.
୪ । ଗଞ୍ଜେଇ କଳିରୁ ଝଡ଼ିବା କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ—
4. Small particles of gañjā-shoots.

ଗର୍ଦ୍ଦାନ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗର୍ଦନ୍)—
Garddāna (etc) ଗର୍ଦ୍ଦନ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
(ଗର୍ଦାନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) Garddanna etc (See)

ଗର୍ଦ୍ଦାଲୁ—ଦେ. ବ.—ଆଲୁବୋଖାରା (ଦେଖ)
Garddālu Ālubokhārā (See)
(ଗର୍ଦାଲୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଗର୍ଦ୍ଦାଳୁ
ଗରଦାଲୁ

ଗର୍ଦ୍ଦାନି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା) —ଗର୍ଦ୍ଦନା (ଦେଖ)
Garddāni Garddanī (See)
(ଗର୍ଦାନି— ଅନ୍ୟରୂପ)

ଗର୍ଦ୍ଧ—ସଂ. ବ.— (ଗୃଧ୍ ଧାତୁ=ଲାଭ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବା+
Garddha **ଭାବ. ଅ)—୧ । ଲୋଭ—**
(ଗର୍ଧ— ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Avarice; greediness.
୨ । ଆକାଙ୍କ୍ଷା; ଲାଳସା; ଇଚ୍ଛା—2. Eagerness to get a thing; desire.

ଗର୍ଦ୍ଧନ—ସଂ. ବଣ.—(ଗୃଧ ଧାତୁ=ଲୋଭ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Garddhana ୧ । ଲାଳାୟିତ; ଇଚ୍ଛୁକ—
(ଗର୍ଧନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Desirous; eager.
(ଗର୍ଦ୍ଧନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଲୋଭୀ; ଲୁବ୍ଧ –
2. Avaricious; covetuous.
୩ । ପେଟୁ—3. Greedy; voracious.
୪ । କୃପଣ—4. Niggardly; miserly.

ଗର୍ଦ୍ଧନା—ସଂ. ବ. (ଗୃଧ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ+ଆ)—ପେଟୁପଣ—
Garddhanā Greediness (M.W.)
(ଗର୍ଧନା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗର୍ଦ୍ଧନର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Garddhana (M. W.)
ଦେ. ବ—ଗର୍ଦନା (ଦେଖ)
Gardanā (See)

ଗର୍ଦ୍ଧବ—ପ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଗର୍ଦ୍ଦଭ)—ଗର୍ଦ୍ଦଭ (ଦେଖ)
Garddhaba Garddabha (See)
(ଗର୍ଧବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଗର୍ଦ୍ଧଭ—ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଗର୍ଦ୍ଦଭ)—ଗର୍ଦ୍ଦଭ (ଦେଖ)
Garddhabha Garddabha (See)
(ଗର୍ଧଭ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଗର୍ଦ୍ଧିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଗୃଧ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ଲୋଭୀ—
Garddhita 1. Covetuous.
(ଗର୍ଧିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଇଚ୍ଛୁକ; ଲାଳାୟିତ—
2. Desirous; eager.

ଗର୍ନ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି— ଗର୍ତ୍ତ (ଦେଖ)
Garna Garnna (See)

ଗର୍ନିସାପ—ଦେ. ବି—ଗର୍ ଇନ୍‌ସାପ୍ (ଦେଖ)
Garnisāpa Gar-insāph (See)

ଗର୍ନିସାପୀ—ଦେ. ବିଣ—ଗର୍ ଇନ୍‌ସାଫି (ଦେଖ)
Ganrisāpī Gar-insāphi (See)

ଗର୍ବ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଅହଙ୍କାର କରିବା—
Garba (root) To be proud or arrogant.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ଟ	ସ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଗର୍ବ—ସଂ. ବି (ଗର୍ବ୍ ଧାତୁ + ଘଞ୍. ଅ)—୧ । ଅହଙ୍କାର—
Garba 1. Pride; vanity; arrogance.

ଉଡ଼ାହେଲେ ଥଗରେ ମନଗର୍ବ ଘଡ଼—କୃଷ୍ଣବିହ. ମଦାଘରଭ. ସତ୍ୱ ।

୨ । ବଡ଼ମା; ଆତ୍ମଶ୍ଲାଘା—
2. Emulation; self-adulation.

୩ । ଅବନମ୍ର—3. Want of modesty.

୪ । ଅନ୍ୟ ପ୍ରତି ଅବଜ୍ଞା—4. Disregard for another.

୫ । ଖର୍ବା—5. Arrogance.

ଗର୍ବକାରି—ସଂ. ବିଣ (ଗର୍ବ + କୃ ଧାତୁ + ଇନ୍ ୧ମା; ୧ବ)—
Garbakārī ୧ । ଗର୍ବିତ—1. Proud.
(ଗର୍ବକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅହଙ୍କାରୀ—2. Arrogant.

ଗର୍ବ ଖର୍ବ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଗର୍ବ + ଖର୍ବ + କୃ ଧାତୁ)—
Garba kharba karibā ଅହଙ୍କାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅହଙ୍କାରକୁ ଚୂର୍ଣ୍ଣ
ଗର୍ବଖର୍ବକରନା କରିବା—To humiliate a proud person; to
make another eat the humble pie or
kiss the dust; to crush another's
arrogance.

ଗର୍ବର—ସଂ. ବିଣ (ଗର୍ବ + ଅଚ୍ ଅର୍ଥେ. ର)—ଗର୍ବକାରି (ଦେଖ)
Garbara Garbakārī (See)
(ଗର୍ବରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗର୍ବାଟ—ସଂ. ବି (ଗର୍ବ + ଅଟ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଦ୍ୱାରୀ; ଦ୍ୱାରପାଳ
Garbāṭa Door-keeper; gate-keeper.

ସଂ. ବିଣ—ଯେ ଗର୍ବରେ ଚଲେ—
One who walks with pride; struthing.

ଗର୍ବିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଗର୍ବ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ; ବା ଗର୍ବ + ଫଳାତ ଅର୍ଥରେ. ଇତ)—୧ । ଅହଙ୍କୃତ; ଗର୍ବଯୁକ୍ତ—1. Proud.
(ଗର୍ବିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅହଙ୍କାରୀ—2. Arrogant.

ଗର୍ବିତା—ସଂ. ବି (ଗର୍ବିନ୍ + ଭାବ. ତା)—ଗର୍ବ—
Garbitā Pride; arrogance.

ବଳା ଦୋଇବେ ଛଡ଼ ଧଇର୍ଯ୍ୟ ଗର୍ବିତା—କୃଷ୍ଣବିଂଚ. ମଦାଘରଭ. ବନ ।

ଗର୍ବିତାପଣ—ଗ୍ରା. ବି—ଗର୍ବ—
Garbitāpaṇa Pride; arrogance.

ଗର୍ବିତାପଣ ଭାର ବଡ଼—ପ୍ରାତା. ଜଗୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଗର୍ବୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଗର୍ବ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଗର୍ବିତ (ଦେଖ)
Garbi Garbita (See)
(ଗର୍ବିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗର୍ବେଶ୍ୱର—ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଅତି ଗର୍ବୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
Garbeśwara Very proud person.

ଭୂସୁର ପୁତ୍ରମାନେ ଗର୍ବେଶ୍ୱରପଣେ—କୃଷ୍ଣବିହ. ମଦାଘରଭ. ସତ୍ୱ ।

ଗର୍ଭ—ସଂ. ବି. (ଗୃ ଧାତୁ=ଗ୍ରାସ କରିବା + କର୍ମ. ଭ)—ଗର୍ଭ (ଦେଖ)
Garbbha Garbha (See)

ଗର୍ଭ—ସଂ. ବି. (ଗୃ ଧାତୁ=ଗ୍ରାସ କରିବା + କର୍ମ. ଭ)—
Garbha ୧ । ଗର୍ଭାଶୟସ୍ଥ ଶୁକ୍ରଶୋଣିତଜନ୍ୟ ପିଣ୍ଡ; ଭ୍ରୂଣ—
1. Foetus; an embryo.

୨ । (+ ଅଧି. ଭ) ଜରାୟୁ—2. Womb.

୩ । ଗର୍ଭଧାରଣ—3. Pregnancy; conception.

୪ । ଗର୍ଭସ୍ଥ ଶିଶୁ—4. The child in the womb.

୫ । ଗର୍ଭଧାରଣ କାଳ—
5. Time of conception; period of pregnancy.

୬ । ଶିଶୁ—6. Child.

ପଳାଇ ଗର୍ଭ ତଳେ ଇତ୍ୟାଦିର ସୁରେ—କୃଷ୍ଣବିହ. ମଦାଘରଭ. ଆଦ ।

୭ । ଉଦରସ୍ଥ ଅଗ୍ନି; ଜଠରାଗ୍ନି—7. The digestive fire or energy in the system.

୮ । କୁକ୍ଷି; ଉଦର, ପେଟ—8. Belly; abdomen.

୯ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଅଭ୍ୟନ୍ତର; ମଧ୍ୟସ୍ଥଳ—
9. Interior; a recess inside of any thing.

୧୦ । ନଦୀର ତଳ; ନଦୀର ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ସାଧାରଣତଃ ବର୍ଷାଦିନେ ପାଣି ଥାଏ (ବିଶେଷତଃ ଭାଦ୍ରମାସ କୃଷ୍ଣ-ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ଦିନ ନଦୀର ଯେଉଁ ଅଂଶ ଜଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ)—10. The bed of a river (especially the part which is filled with water on the 14th day of the dark fortnight of the month of Bhādraba.)

୧୧ । ଗମ୍ଭୀର ଘର; ଭିତର ଘର—
11. Inner apartment; an inner room.

୧୨ । ଅନୁଢ଼ାଗାଲ—12. Lying-in chamber.

୧୩ । ଗର୍ତ୍ତ—13. Hole.

୧୪ । ଅଗ୍ନି—14. Fire.

୧୫ । ପଦ୍ମ ଫୁଲର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସାଜାଧାର; ପଦ୍ମକୋଷ—
15 The calyx of a lotus.

୧୬ । ସଂଯୋଗ—16. Joining, union.

୧୭ । ପୁତ୍ର—17. Male child.

୧୮ । ଖାଦ୍ୟ; ଅନ୍ନ—18. Food.

୧୯ । କଦଳୀ, ଗୁଆ, ନଡ଼ିଆ, ବାଉଁଶ ଆଦ ଗଛର ଖୋଳପା—
19. The spathe of a plant

୨୦ । ପନସ କଣ୍ଟକ; ପଣସ ଫଳର ଚେପ୍ଟାର କଣ୍ଟକ—
20. The pointed pyramids of the rind of a jackfruit.

୨୧ । ନାଟ୍ୟରେ ସଙ୍କଳ୍ପଶେଷ—
21. Interlude in a drama.

୨୨ । ପକ୍ଷିଶାବକ—
22. Brood or young ones of birds; fledglings.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେମାନେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳିବା ଭେଦେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଘାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବମ୍ବୁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଳ୍ଲ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ

[ତ୍ର—ସମାସରେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତଃସ୍ଥଳ, ଅଭ୍ୟନ୍ତରଆଦି ଅର୍ଥରେ ଗର୍ଭଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ମିଶେ । ଯଥା; ଅଗ୍ନିଗର୍ଭ, ସାରଗର୍ଭ, ହରଣ୍ୟଗର୍ଭ, ଗର୍ଭାଙ୍କ ।]

ଗର୍ଭକ—ଫ. ବ. (ଗର୍ଭ+ସ୍ୱାର୍ଥ ଅର୍ଥରେ. କ)—୧ । କେଶ ବା ଖୋଷା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଫୁଲମାଳ; କେଶଭୂଷଣ ପୁଷ୍ପ—
Garbhaka
1. A garland or flower for the hair or the chignon.

ଗର୍ଭକ କଚ ଚର୍ଭସ୍ ପ୍ରକାଶେ ରତ୍ନରଚିତସ୍.
ଗଙ୍ଗି ଅନ୍ତ ଗୋଟି କନ୍ୟା ଥଇର୍ଯ୍ୟ କନ୍ୟା । ରତ୍ନ. ଲକ୍ଷଣଚତ୍ତା ।

୨ । ପୁଷ୍ପଗୁଚ୍ଛ—2. A bunch of flowers.
୩ । ଫୁଲ ତୋଡ଼ା—3. Nosegay.
୪ । ଦୁଇରାତ୍ରି ଓ ତନ୍ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଏକ ଦିନ ସମଷ୍ଟି—
4. An aggregate of two nights and one day between them (period of 36 hours).

ଫ. ବ୍ୟ. (ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଗର୍ଭଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଉହାରେ କ ଯୋଗ ହୋଇ ନିଷ୍ପନ୍ନ ରୂପ; ଯଥା—ନାଡ଼ଗର୍ଭକ)—The form assumed by the word Garbha when joined to another word in a compound.

[ତ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ ବିଶେଷଣ ପଦର ଏଥିସୋଗୁଁ ଅର୍ଥ ।]
୧ । ଅମୁକରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ—(ଯଥା; ସାରଗର୍ଭକ, ନାଡ଼ଗର୍ଭକ)—
1. Full of (so and so).
୨ । ଅମୁକକୁ ଅନ୍ତଃସ୍ଥଳରେ ଧାରଣ କରିଥିବା (ଯଥା ଅଗ୍ନି-ଗର୍ଭକ—2. Holding (so and so) within.

ଗର୍ଭକଣ୍ଟକ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗର୍ଭ+କଣ୍ଟକ)—ପଣସ ଫଳ ଓ ବୃକ୍ଷ—Jackfruit and its tree.
Garbhakaṇṭaka

ଗର୍ଭକର—ଫ. ବ୍ୟ.—(ଗର୍ଭ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯାହା ଗର୍ଭ ଜନ୍ମାଏ—Impregnating.
Garbhakara

ଗର୍ଭ କରିବା—ଦେ. କି.—ଗର୍ଭବତୀ କରିବା—To impregnate.
Garbha karibā

ଗର୍ଭକରା ଗାମିନକରନା ଲୋକପାଦ ବୁହାଇବାକୁ ସେ ଗର୍ଭ କଲେ କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଗର୍ଭକାର—ସ. ବ୍ୟ.—ଗର୍ଭକର (ଦେଖ)
Garbhakāra Garbhakara (See)

ଗର୍ଭକାଳ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ.)—୧ । ଗର୍ଭ ଧାରଣର ସମୟ—
Garbhakāla 1. Time of pregnancy.
୨ । ଋତୁସ୍ନାନର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଗର୍ଭାଧାନର ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ—
2. Fit time for conception after menses.

ଗର୍ଭକେଶର—ଫ. ବ.—(ମ. ପ. ତତ୍ପୁ. ଗର୍ଭମଧ୍ୟସ୍ଥ କେଶର)—ଫୁଲର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବଡ଼ କେଶର ଯାହାରେ ପୁଂ. କେଶର ପଡ଼ିଲେ ଫଳ ହୁଏ; ପୁଷ୍ପ ଯୋନି—Pistil of a flower.
Garbhakesara

ଗର୍ଭକୋଷ—ଫ. ବ.—(ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭ ମଧ୍ୟସ୍ଥ କୋଷ—ଜରାୟୁ; ଗର୍ଭାଶୟ—Womb; Uterus.
Garbhakosha

ଗର୍ଭକ୍ଲେଶ—ଫ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଗର୍ଭଧାରଣଜନିତ କ୍ଲେଶ)—୧ । ଗର୍ଭଧାରଣ କାଳରେ ଭ୍ରୂଣର ଗତି ଓ ସ୍ଥିତି ଜନିତ ଗର୍ଭିଣୀର ଅନୁଭୂତ କ୍ଲେଶ—1. Pain caused by the embryo to the mother.
୨ । ପ୍ରସବ ବେଦନା—2. Throes of child-birth.
Garbhaklesa

ଗର୍ଭକ୍ଷୟ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭ+କ୍ଷୟ)—ଗର୍ଭସ୍ରାବ (ଦେଖ)
Garbhakshaya Garbhasrāba (See)

ଗର୍ଭଗୃହ—ଫ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭରେ ଅବସ୍ଥିତ ଗୃହ)—୧ । ଘରଭିତରେ ଥିବା କୋଠରି; ଅଭ୍ୟନ୍ତର ଗୃହ; ଗମ୍ଭୀର ଘର—1. Inner house; a dark unventilated room inside many houses.
୨ । ଦେଉଳର ଗମ୍ଭୀରା; ଯେଉଁ ଘରେ ଦେବତା ଥାଆନ୍ତି—2. The sanctuary of a temple.
୩ । ସୂତିକାଗାର; ପ୍ରସବ ଗୃହ—3. Lying-in room.
Garbhagṛuha

ଗର୍ଭଗ୍ରହଣ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭ+ଗ୍ରହଣ)—ପେଟରେ ଦେବା; ଗର୍ଭଧାରଣ—Conception; pregnancy.
Garbhagrahaṇa

ଗର୍ଭଘାତ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭ+ଘାତ)—ଅସମୟରେ ଗର୍ଭସ୍ଥ ଭ୍ରୂଣର ଦିଆ—Causing abortion.
Garbhaghāta

ଗର୍ଭଘାତକ—ସ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭ+ଘାତକ)—ଯେ ଗର୍ଭସ୍ଥ ଭ୍ରୂଣକୁ ଦିଆ କରେ—One who causes abortion.
Garbhaghātaka (ଗର୍ଭଘାତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗର୍ଭଘାତନ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭ+ଘାତନ)—ଗର୍ଭଘାତ (ଦେଖ)
Garbhaghātana Garbhaghāta (See)

ଗର୍ଭଘାତୀ—ଫ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ଉପପଦ; ଗର୍ଭ+ଘାତନ୍ ୧ମା.୧ବ.)—ଗର୍ଭଘାତକ (ଦେଖ)
Garbhaghātī (ଗର୍ଭଘାତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Garbhaghātaka (See)

ଗର୍ଭଚଳନ—ଫ. ବ (ଗର୍ଭ+ଚଳନ)—ଗର୍ଭର ପଞ୍ଚମ ମାସ ପରେ ପେଟରେ ଛୁଆ ବା ଭ୍ରୂଣର ବୁଲିବା—Quickening; motion of the foetus in the uterus.
Garbhachalana

ଗର୍ଭଚକିତ୍ସା—ଫ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଚକିତ୍ସା)—ଗର୍ଭିଣୀର ଚକିତ୍ସା—Treatment of a woman during pregnancy.
Garbhachikitsā

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ସ୍	ଜ୍ଅ	ଯ୍ଯ
୨	ଁ	ଊ	ରୁ	ଲୁ	ଏ୍	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ନ୍

ଗର୍ଭଚ୍ୟୁତ—ଫ. ବ୍ରଣ. (୬ମୀ ତତ୍ ; ଗର୍ଭ + ଚ୍ୟୁତ)—
Garbhachyuta ୧ । ଗର୍ଭରୁ ପଡ଼ିତ; ଜାତ—
1. Born; issuing from the womb.
୨ । ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ଗର୍ଭରୁ ନାଃସୃତ—
2. Abortive; miscarried.

ଗର୍ଭଚ୍ୟୁତି—ଫ. ବ. (୬ମୀ ତତ୍ ; ଗର୍ଭ + ଚ୍ୟୁତି)—
Garbhachyuti ୧ । ବେଇବା; ପ୍ରସବ; ଜନ୍ମ—
1. Birth; delivery
୨ । ଗର୍ଭସ୍ରାବ— 2. Miscarriage.

ଗର୍ଭଜ—ଫ. ବ୍ରଣ. (ତ୍ରିପଦ; ଗର୍ଭ + ଜନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Garbhaja ଗର୍ଭରୁ ଜାତ—Born of the womb (of a particular woman).
[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ଶୂଦ୍ରାଗର୍ଭଜ; ଦାସୀଗର୍ଭଜ ।]

ଗର୍ଭଜାତ—ଫ. ବ୍ରଣ. (୬ମୀ ତତ୍ ; ଗର୍ଭ + ଜାତ)—
Garbhajāta ଗର୍ଭଜ (ଦେଖ)
Garbhaja (See)

ଗର୍ଭଣା—ଦେ. ବି. (ଫ. ଗର୍ଭ)—୧ । ଗର୍ଭଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତି (ଦେଖ)
Garbhaṇā 1. Garbhaṇā saṁkrānti (See)
ଅଗେ ଚୁଣ୍ ପଛେ ଚୁଣ୍ ଗର୍ଭଣାରୁ ଚୁଣ୍ ଚୁଣ୍ । କୃଷିବଚନ ।
୨ । ଗର୍ଭଣା ଗଛ (ଦେଖ)
2. Garbhaṇā gachha (See)
ଦେ. ବିଣ—୧ । କେଣ୍ଡା ବାହାରିବା ପୂର୍ବରୁ ଧାନଗଛର କାଣ୍ଡମଧ୍ୟରେ କେଣ୍ଡାଥିବା (ଧାନ ଗଛ)—
1. (paddy plant) Impregnated with the ears of corn; having the ears of corn still inside it.
୨ । ଗର୍ଭିଣୀ (ଦେଖ)
2. Garbhaṇī (See)

ଗର୍ଭଣାକାଠି—ଦେ. ବ—ଗର୍ଭଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଦିନ ପୂଜା କରିଯାଇ ଧାନ ବଲରେ ପୋତା ଯିବା ଗର୍ଭଣା ଗଛର ଡାଳ—
Garbhaṇākāṭhi Branch of the Cordiamyxa tree fixed in a paddy-field on the Tula Saṁkrānti day.

ଗର୍ଭଣାଗଛ—ଦେ. ବ୍ର. (ଫ. ବହୁବାର)—
Garbhaṇā gachha ଶ୍ଳେଷ୍ମ ବନ୍ୟ ଓ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଉଭୟବିଶେଷ—
ଫ. ନାମ—ବହୁବାର, ଶୀତ, ଜଡାଳ, ବହୁବାରକ, ଶ୍ଳେଷ୍ମ, ଶ୍ଳେଷ୍ମାତକ, ପିଚ୍ଛିଲ, ଭୂତବୃକ୍ଷକ
ବହୁୟାରୀ, ବହୁଆରୀ
लिसोड़ा, लभेरा
ସ. ଶ୍ଲେଷ୍ମାତକ, ଶ୍ଲେଷ୍ମବନ୍ଧ
A wild tree; Cordiamyxa; the narrow- leaved sepistum
[ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ବଙ୍କାଚଙ୍କା, କାଠ ଥଲା ଓ ଡାଲୁକା, ଡାଳଗୁଡ଼ିକ ଝାମ୍ପୁଡ଼ି ହୋଇ ବଢ଼େ । ପତ୍ର ଏକୋଉର ଓ ଗୁ· ଗୁନୋମୋଟେ। ଅଣ୍ଡାକାର ଫୁଲ ଧଳା ଓ ଶ୍ଲେଷ୍ମ, ଗ୍ରୀଷ୍ମ ତେ. ନାକେରୁ, ନୁକେରୁ ଦିନେ ଫୁଟେ । ଫଳ ବରକୋଳ ପରି ତା. ଚେରୁଗୋନ୍ଦଣୀ ଗୋଲ ଓ ପାଚିଲେ ଦଲଦଆ ଦିଶେ ।
ଫା. ସିପିସ୍ତାନ୍ ଫଳ ଉଡର ଚଟଚଟିଆ ଅଠାଳିଆ
ଆ. ସେଫିସ୍ତାନ୍ ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ହୃଦ୍ୟ, ହୃଚ୍ଛୋଧକ, ବ୍ରଣ, ହୃସର୍ଦ୍ଦ, ତୃଷ୍ଣ, କଫ ଓ ପିତ୍ତନାଶକ, ଏହା କେଶର ହିତକର; ଅପକ୍ୱ ଫଳ ହୃଷ୍ଣମ୍ବୀ, ରୁକ୍ଷ, ପିତ୍ତ, କଫ ଓ ରକ୍ତଦୋଷନାଶକ; ପକ୍ୱ ଫଳ ମଧୁର ରସ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, କଫକର, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ ଓ ଗୁରୁ । ଗର୍ଭଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଦିନ ଏ ଗଛର ଡାଳ (ଗର୍ଭଣା କାଠି) ଖଣ୍ଡକୁ ନେଇ ଧାନ କଆରରେ ଲୋକେ ପୋତନ୍ତି ।]

ଗର୍ଭଣାସଂକ୍ରାନ୍ତି—ଦେ. ବ. (ଗର୍ଭିଣୀ ଶବ୍ଦରୁ; ଏ ସମୟରେ ଧାନ କେଣ୍ଡା ବାହାରେ) (କାର୍ତ୍ତିକ) ତୁଳ ମାସ ସଂକ୍ରାନ୍ତି—
Garbhaṇā saṁkrānti ଧାନ ଗଛର ଗର୍ଭରେ ଥାଏ ବୋଲି)—
The first day of the solar month of Tula.
[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଗର୍ଭଣା ଗଛର କେତେ ଖଣ୍ଡ ଡାଳ ଆଣି ପୂଜା କରି ଧାନ ବଲରେ ପୋତା ଯାଏ ।]

ଗର୍ଭଣୀ—ଗ୍ରା. ବ୍ରଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଗର୍ଭିଣୀ)—
Garbhaṇī ଗର୍ଭିଣୀ (ଦେଖ)
Garbhiṇī (See)

ଗର୍ଣ୍ଡ—ଫ. ବ. (ଗର୍ତ୍ତ + ଅଣ୍ଡ; ନଯାଉନ)—
Garbhaṇḍa ନାଭିର ଗୋଟମା ବା ଗେଣ୍ଡୁ—
The protuberance of the navel; enlargement of the navel.

ଗର୍ଭଦୋହଦ—ଫ. ବ. (ସମ୍ପଦଲ୍ଲୋପୀ; ଗର୍ଭିଜନଙ୍କ ଦୋହଦ = ଅଭିଳାଷ)—
Garbhadohada ଗର୍ଭିଣୀର ଅଭିଳାଷ ବା ଖାଇସନକରିବା—
Yearnings or longings of a pregnant woman after particular articles or delicacies.

ଗର୍ଭଦୌହୃଦ—ଫ. ବ—ଗର୍ଭଦୋହଦ (ଦେଖ)
Garbhadauhada Garbhadohada (See)

ଗର୍ଭଧରା—ଫ. ବ୍ରଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗର୍ଭ + ଧୃ ଧାତୁ + ଅ, ଆ)—
Garbhadharā ଗର୍ଭଧାରିଣୀ (ଦେଖ)
Garbhadhāriṇī (See)

ଗର୍ଭଧାରଣ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Garbhadhāraṇa ଗର୍ଭରେ ସନ୍ତାନ ଉତ୍ପତ୍ତି; ଅନ୍ତଃସତ୍ତ୍ୱା ହେବା; ଘେଟରେ ହେବା—Pregnancy; gestation; impregnation.

ଗର୍ଭଧାରଣକାଳ—ଦେ. ବ—ଗର୍ଭରେ ଶିଶୁ ରହିବାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମୟ—
Garbhadhāraṇakāla The full period of pregnancy (between 9 and 10 months).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୋଗଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେ ଏ ଦୁଷ୍ପାପ୍ୟରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବିପରୀତ ୬ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଦେଖିବେ 'ବନ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧ୍' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ;'ଅଳବଡ' ନ ପାଇଲେ'ଅଁଳବଡ', ଦେଖିବେ ।

[ଦ୍ର— କେହି କେହି ୯ ମାସଠାରୁ ୧୦ ମାସ ଓ କେହି କେହି ୧୦ ମାସ ୧୦ ଦିନ କହନ୍ତି]

ଗର୍ଭଧାରଣା—ସଂ ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ଗର୍ଭଧାରଣ (ଦେଖ)
Garbhadhāraṇā Garbhadhāraṇa (See)

ଗର୍ଭଧାରିଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗର୍ଭ+ଧୃ ଧାତୁ+ଇନ୍; ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Garbhadhāriṇī ଜନନୀ; ମାତା—Mother.

ଗର୍ଭଧାରୀ—ଗ୍ରା. ତ ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଗର୍ଭଧାରିଣୀ)—
Garbhadhārī ଗର୍ଭଧାରିଣୀ (ଦେଖ)
Garbhadhāriṇī (See)
ଯାଉଛ ବଦେଶେ ଥିବି ଫେର, ଥାଅନ୍ତେ ଗର୍ଭଧାରୀ । ପାଲ୍ଲଗୀତ ।

ଗର୍ଭଧ୍ୱଂସ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗର୍ଭ+ଧ୍ୱଂସ)—
Garbhadhwaṁsa ୧ । ଗର୍ଭସ୍ରାବ—1. Miscarriage.
୨ । ଗର୍ଭଚ୍ୟୁତ—2. Abortion.

ଗର୍ଭନାଡ଼ୀ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗର୍ଭ+ନାଡ଼ୀ) —
Garbhanāṛḍī ଗର୍ଭସ୍ଥ ଫୁଲ-ନାଡ଼ି; ଗର୍ଭସ୍ଥ ଶିଶୁର ନାଇଠାରୁ ଯେଉଁ ନାଡ଼ି ଫୁଲ ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ ଥାଏ—
Umbilical cord.

ଗର୍ଭନାଶ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗର୍ଭ+ନାଶ)—ଗର୍ଭଚ୍ୟୁତ—
Garbhanāśa Abortion.

ଗର୍ଭନିଃସୃତ—ସଂ. ବିଣ. (୫ମୀ ତତ୍; ଗର୍ଭ+ନିଃସୃତ)—
Garbhaniḥsṛuta ୧ । ଗର୍ଭଚ୍ୟୁତ—
1. Fallen from the womb.
୨ । ଜାତ—2. Born.

ଗର୍ଭନିପାତ—ସଂ. ବି. ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗର୍ଭ+ନିପାତ)—ଗର୍ଭସ୍ରାବ—
Garbhanipāta Abortion.
ଗର୍ଭ ନିପାତେ ଦୋଷନତ
ପ୍ରାଣତ୍ରାଣ ମୂର ସଙ୍ଗ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଗର୍ଭପରିସ୍ରବ—ସଂ. ବି. ଗର୍ଭ+ପରିସ୍ରବ)—ଗର୍ଭସ୍ଥ ଶିଶୁର ନାଭିସଙ୍ଗେ ନାଡ଼ି ଦ୍ୱାରା ଲାଗିଥିବା ଫୁଲ—
Garbhaparisraba Placenta; secundines or foetal membranes (collectively).

ଗର୍ଭପାକୀ—ସଂ. ବି. (ଗର୍ଭ+ପାକ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଷାଠିକାଧାନ—
Garbhapākī Rice ripening in sixty days.

ଗର୍ଭପାତ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗର୍ଭ+ପାତ)—ଗର୍ଭସ୍ରାବ; ୪ର୍ଥ ମାସ ପରେ ଅସମୟରେ ଗର୍ଭସ୍ଥ ଭ୍ରୂଣର ପତନ—
Garbhapāta Miscarriage after the 4th month of pregnancy.

ଗର୍ଭପାତକ—ସଂ. ବି. (ଗର୍ଭ+ପତ ଧାତୁ ଣିଚ୍+ଅକ)—୧ । ଭ୍ରୂଣ-ହତ୍ୟାକାରୀ; ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ଗର୍ଭିଣୀର ଗର୍ଭପାତ କରଏ—1. A man who causes abortion.
ଗର୍ଭପାତିକା
ଗର୍ଭପାତିକୀ

୨ । ରକ୍ତ ଶୋଭାଞ୍ଜନ ଗଛ; ରକ୍ତ ସଜନା ଗଛ—
2. Red sajina tree; horse hadish tree.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଗର୍ଭସ୍ରାବ କରଏ—
(a person) Causing abortion.
୨ । ଯେଉଁ ବସ୍ତୁ ବା ଔଷଧ ସେବନ କଲେ ଗର୍ଭପାତ ଘଟେ—
(things) causing abortion.

ଗର୍ଭପାତନ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗର୍ଭ+ପାତନ)—
Garbhapātana ଔଷଧାଦି ପ୍ରୟୋଗରେ ଗର୍ଭପାତ—
Causing abortion by artificeal means.

ଗର୍ଭପୀଡ଼ା—ସଂ. ବି. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭଜନିତ ପୀଡ଼ା)—
Garbhapīṛḍā ଗର୍ଭବେଦନା (ଦେଖ)
Garbhabedanā (See)

ଗର୍ଭପୋଷଣ—ସଂ ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗର୍ଭପୋଷଣ)—
Garbhaposhaṇa ୧ । ଗର୍ଭସ୍ଥ ଭ୍ରୂଣ ସଂରକ୍ଷଣ ବା ବର୍ଦ୍ଧନ—
1. Nourishment of the embryo.
୨ । ଗର୍ଭଧାରଣ—2 Gestation.

ଗର୍ଭବତୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗର୍ଭ+ବତ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ.)—ଗର୍ଭିଣୀ; ଅନ୍ତଃସତ୍ତ୍ୱା ସ୍ତ୍ରୀ—Pregnant woman; big with child; in the family way.
ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଅନ୍ତଃସତ୍ତ୍ୱା—Pregnant.

ଗର୍ଭବସତି—ସଂ. ବି —୧ । ଭ୍ରୂଣର ଗର୍ଭରେ ଅବସ୍ଥାନ—
Garbhabasati 1. Being in the womb.
୨ । ଗର୍ଭ; କୁକ୍ଷି; ଜରାୟୁ—2. Uterus; womb.

ଗର୍ଭବାରତା—ଦେ. ବି—ଅନ୍ୟର କଥା; ଗୁପ୍ତକଥା —
Garbhabāratā °Secret matter.
ଶାଶୁର ବୋଉରେ ଶୁଣ ନୁଗାକଖାନ୍ତି
ସବୁ ଗର୍ଭବାରତା କ ଓଡ଼ାଡ଼େ ଅଟୁ—ପ୍ରାବୀ. ଉତ୍ସବମଙ୍ଗଳା ।

ଗର୍ଭବାସ—ସଂ. ବି. (ରୂପକ କର୍ମଧାରୟ; ଗର୍ଭ+ବାସ)—
Garbhabāsa ୧ । ଯେଉଁଠାରେ ଗର୍ଭସ୍ଥ ଭ୍ରୂଣ ବାସ କରେ; କୁକ୍ଷି; ଜରାୟୁ—1. Womb; uterus.
୨ । ଭ୍ରୂଣର ଗର୍ଭରେ ଅବସ୍ଥାନ—
2. Being in the womb; existence of the foetus in the womb.
ଦେ. ବି—ଗର୍ଭଧାରଣ; ଯେଣ୍ଟରେ ହେବା—Pregnancy.
ଲୋପାମୁଦ୍ରା ଉଭୁ ଲଭରେ ଗର୍ଭବାସ—କୃଷ୍ଣଲି ଭ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
ଦେ. ବିଣ—ଗର୍ଭାବନ୍ତା—
Pregnant; heavy with child.
ସେ ମାସ ଦହଲ ଗର୍ଭବାସ । ଅଣୋବନ୍ତ ପ୍ରେମଲକ୍ଷ୍ମି ଚୁନ୍ଦୁ ଗୀତା ।

ଗର୍ଭବିଚ୍ୟୁତି—ସଂ. ବି. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭସ୍ଥ ଭ୍ରୂଣର ବିଚ୍ୟୁତି)—
Garbhabichyuti ଭ୍ରୂଣ ଜୀବ ନ ପାଇଣୁ ସେହ ଢଳିପଡିବା—
Abortion in the beginning of pregnancy.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଯ୍ୟ	ଯ୍ଅ	ଜ୍ଞ
?	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତା ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଂ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍,

ଗର୍ଭବପତ୍ତି – ଫ. ବ. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭସ୍ଥ ଭ୍ରୂଣର ବିପତ୍ତି)—
Garbhabipatti ଗର୍ଭରେ ଭ୍ରୂଣର ମୃତ୍ୟୁ—Death of the foetus.

ଗର୍ଭବେଦନା—ଫ. ବ. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭଜନିତ ବେଦନା)—
Garbhabedanā ୧ । ଗର୍ଭାବସ୍ଥାରେ ଶିଶୁ ଦ୍ୱାରା ଅନୁଭୂତ କ୍ଲେଶ—1. (supposed) Throes of a child while in the womb.

୨ । ଗର୍ଭାବସ୍ଥାରେ ଗର୍ଭିଣୀଦ୍ୱାରା ଅନୁଭୂତ କ୍ଲେଶ—2. Throes of a pregnant woman during pregnancy.

୩ । ପ୍ରସବକାଳରେ ଜନନୀର ଯନ୍ତ୍ରଣା—3. Throes of child-birth; travail; labour in child-birth.

ଗର୍ଭବ୍ୟଥା – ଫ. ବ. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭ + ବ୍ୟଥା)—
Garbhabyathā ଗର୍ଭବେଦନା (ଦେଖ) Garbhabedanā (See)

ଗର୍ଭବ୍ୟାକରଣ—ଫ. ବ—୧ । ଗର୍ଭସ୍ଥ ଭ୍ରୂଣର ଗଠନ—
Garbhabyākaraṇa 1. Formation or developement of the embryo.

୨ । ଗର୍ଭିଣୀ ବ୍ୟାକରଣ (ଦେଖ)
2. Garbhiṇī byākaraṇa (See)

ଗର୍ଭରମ୍ଭା—ଫ. ବ. (ଗର୍ଭ + ରମ୍ଭା)—ଗର୍ଭସ୍ଥ ଶିଶୁ ବା ଭ୍ରୂଣର ଭରଣ-ପୋଷଣ—The nourishment of the child in the womb.
Garbharmbhā

ଗର୍ଭ ଝଜଯିବା—କ୍ରି. ବ. (ସ. ଗର୍ଭ + ଭଞ୍ଜ ଧାତୁ)—ଗର୍ଭପାତ; ଗର୍ଭସ୍ରାବ କ୍ରିୟା—Abortion.
Garbha bhāṅjiṅjibā
ଗର୍ଭପାତହେଓୟା
ଗର୍ଭଗିରନା

ଗର୍ଭଭାର—ଫ. ବ. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭଜନିତ ଭାର) – ଗର୍ଭିଣୀର ଅନୁଭୂତ କ୍ଲାନ୍ତି—Fatigues due to pregnancy.
Garbhabhāra

ଗର୍ଭଭାର— କ୍ରି. ବ. (ସ. ଗର୍ଭଭାର)—
Garbhabhārā ଗର୍ଭଭାର (ଦେଖ) Garbhabhāra (See)

ଗର୍ଭମଣ୍ଡପ—ଫ. ବ. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭସ୍ଥ ମଣ୍ଡପ)—
Garbhamaṇḍapa ୧ । ଗୃହମଧ୍ୟସ୍ଥ ଶୟନ-ମଣ୍ଡପ—1. Bed-chamber in the inner apartment.

୨ । ଗର୍ଭଗୃହ (ଦେଖ)
2. Garbhagṛuha (See)

ଗର୍ଭମାସ— ଫ. ବ. (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍) —
Garbhamāsa ୧ । ଗର୍ଭୋତ୍ପତ୍ତିର ମାସ—1. The month of pregnancy.

୨ । ଗର୍ଭାଧାନଠାରୁ ଗଣନା ଦେବା ମାସକ୍ରମ—2. Month of pregnancy.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରମତେ ଗର୍ଭରେ ଭ୍ରୂଣ ଦଶମାସ ଦଶଦିନ ରହେ ।]

ଗର୍ଭମୋଚନ—ଫ ବ. (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍ ; ଗର୍ଭ + ମୋଚନ)—
Garbhamochana ପେଟରୁ ପିଲା ସୁସ୍ଥାସ ଦେବା; ପିଲା ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା—Safe delivery of a child.

ଗର୍ଭଯନ୍ତ୍ରଣା—ଫ. ବ. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭ + ଯନ୍ତ୍ରଣା)—
Garbhajantraṇā ଗର୍ଭବେଦନା (ଦେଖ) Garbhabedanā (See)

ଗର୍ଭଯୋଷା—ଫ. ବ. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭଧାରିଣୀ ଯୋଷା)—
Garbhajoshā ୧ । ଗର୍ଭିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—1. Pregnant woman.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦୁଇକୂଳ ଖାଉଥିବା ଗଙ୍ଗାନଦୀ—2. The river Ganges overflowing its banks.

ଗର୍ଭରକ୍ଷଣ—ଫ. ବ. (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍ ; ଗର୍ଭ + ରକ୍ଷଣ)—ଗର୍ଭପୋଷଣ; ଭ୍ରୂଣର ଲାଳନପାଳନ—Protecting the foetus.
Garbharakshaṇa

ଗର୍ଭର—ଦେ. ବ—ପ୍ରାଚୀନ ଜଳଯାନବିଶେଷ—A kind of vessel or boat used in ancient time.
Garbharā

ଗର୍ଭରୂପ—ଫ. ବିଶ. ପୁଂ—ଶିଶୁସୁଲଭ; ବାଲ୍ୟ—Childish; youthful.
Garbharūpa
(ଗର୍ଭରୂପା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଫ. ବ—ଶିଶୁ—Child; infant.

ଗର୍ଭରୂପକ—ଫ. ବ—ଶିଶୁ—Child.
Garbharūpaka

ଗର୍ଭଲକ୍ଷଣ – ଫ. ବ. (୭ମ୍ଭୀ ତତ୍ ; ଗର୍ଭ + ଲକ୍ଷଣ)—ନାସ୍ତ ଗର୍ଭବତୀ ହେବାର ନିଦର୍ଶନ (ଯଥା—ପେଟ ଉଚ୍ଚ ଦେଖାଯିବା, ସ୍ତନମୁଣ୍ଡି, ସ୍ତନ ଚିପିଲେ ଧଳା ରସର ନିଦର୍ଶନ ଆଦ)—Signs of pregnancy.
Garbhalakshaṇa

ଗର୍ଭଲମ୍ବନ—ଫ. ବ—ଗର୍ଭାଧାନ; ପେଟରେ ହେବା—Pregnancy; conception.
Garbhalambhana

ଗର୍ଭଶଙ୍କୁ—ଫ. ବ. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶଙ୍କୁ)—
Garbhaśaṅku ମୃତଭସ୍ତାକୁ ଗର୍ଭରୁ ନିଷ୍କାସନ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଡୋକୁ ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—A surgical instrument for extracting a dead foetus.

ଗର୍ଭଶଯ୍ୟା—ଫ. ବ. (ରୂପକ କର୍ମଧା; ଗର୍ଭ + ଶଯ୍ୟା)—
Garbhaśajyā ୧ । ଗର୍ଭରେ ଭ୍ରୂଣର ବାସ ବା ଅବସ୍ଥାନ—1. The existence of the foetus in the womb.

୨ । ଜରାୟୁ—2. Uterus.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱରର ୧ ରୁ ଓ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ଔ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ଔ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି କର୍ମ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତେ ଯେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯାଆନ୍ତେ ଉହାର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ରୁ ଔ କର୍ମ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗର୍ଭସଙ୍ଗୀ—ଦେ. ବ୍ୟଣ—ଗର୍ଭବତ୍ତା—
Garbhasaṅgī Pregnant.

ପ୍ରଥମେହୁଡ ମନ୍ତ୍ର ବଳେ ଯେ ଧୂମ ସୃଜି
ହୋଇଲେ ସରୁ ନାସ୍ୱମାନେ ଗର୍ଭସଙ୍ଗୀ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଗର୍ଭସଞ୍ଚାର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭ+ସଞ୍ଚାର)—
Garbhasañchāra ଗର୍ଭଧାରଣ; ଗର୍ଭରେ ରଜୋବୀର୍ଯ୍ୟର ମିଳନ-ଯୋଗୁଁ ଭ୍ରୂଣର ସୃଷ୍ଟି—Conception.

ଗର୍ଭସୂଚନା—ସଂ. ବ—ଗର୍ଭବତ୍ତା ହେବାର ପୂର୍ବ ବା ସମସାମୟିକ ଲକ୍ଷଣ—
Garbhasūchanā Symptoms of pregnancy.

ଗର୍ଭସ୍ଥ—ସଂ. ବ୍ୟଣ. (ଗର୍ଭ+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Garbhastha ୧ । ଜଠରସ୍ଥ; ଗର୍ଭମଧ୍ୟସ୍ଥ; ଗର୍ଭରେ ଥିବା—
1. In the womb; in the belly.
୨ । ଅନ୍ତରସ୍ଥ; ମଧ୍ୟସ୍ଥ—
2. Situate inside; internal.

ଗର୍ଭସ୍ଥାୟୀ—ସଂ. ବ୍ୟଣ. (ଗର୍ଭ+ସ୍ଥା ଧାତୁ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Garbhasthāyī ଗର୍ଭସ୍ଥ (ଦେଖ)
Garbhastha (See)
ଦେ. ବ—ଗର୍ଭାଧାନ—Pregnancy; conception.

ଗର୍ଭସ୍ଥିତ—ସଂ. ବ୍ୟଣ. (ଗର୍ଭ+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Garbhasthita ଗର୍ଭସ୍ଥ (ଦେଖ)
Garbhastha (See)

ଗର୍ଭସ୍ରାବ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭ+ସ୍ରାବ)
Garbhasrāba ୧ । ଗର୍ଭପାତ—1. Miscarriage; abortion.
୨ । ଗର୍ଭନାଶ; ଗର୍ଭପାତନ—
2. Causing abortion

ପାଞ୍ଚ ମାସେ ଗର୍ଭେ ଥାଇଣ ଗର୍ଭସ୍ରାବ
ହୋଇଥିଲେ ପାଇ ଥାଅନ୍ତୁ ସୁଖ ବ୍ରହ୍ମ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

ଗର୍ଭହେବା—ଦେ. କି—ଗର୍ଭବତ୍ତା ହେବା—
Garbhahebā To be pregnant.
ଗର୍ଭହଓୟା ତତ୍ସଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗ କର
गाभीन होना ଗର୍ଭ ହୋଇଛ ତାର ନାସ୍ୱ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଗର୍ଭାଗାର—ସଂ. ବ. (ଗର୍ଭ+ଆଗାର)—
Garbhāgāra ୧ । ଅନ୍ତଃପୁରଶାଳ; ସୂତିକାଗାର—
1. Lying-in room.
୨ । ଗର୍ଭଗୃହ (ଦେଖ)
2. Garbhagṛuha (See)

ଗର୍ଭାଙ୍କ—ସଂ. ବ. (ଗର୍ଭ+ଅଙ୍କ)—
Garbhāṅka ନାଟକର ଗୋଟିଏ ଅଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଙ୍କ—
Scenes in an act of a drama.

ଗର୍ଭାଧାନ—ସଂ. ବ. (ଗର୍ଭ+ଆଧାନ=ଉତ୍ପାଦନ)—
Garbhādhāna ୧ । ନପୁଂଶକ; ସ୍ତ୍ରୀ ରଜସ୍ୱଳା ହେବା ପରେ ଶୁଭ ଦିବସରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ସହବାସ ଉପଲକ୍ଷରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ କର୍ମ (ଏହା ଦ୍ୱିଜାତିମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସଂସ୍କାର)—
1. The ceremony of consummation of marriage.
୨ । ଗର୍ଭୋତ୍ପାଦନାର୍ଥ ସ୍ତ୍ରୀ ସହବାସ—
2. Cohabitation with a view to ensure conception.
୩ । ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭରେ ଶୁକ୍ର ଶୋଣିତ ସଂଯୋଗରେ ଗର୍ଭୋତ୍ପାଦନ—
3. Impregnation; conception.
ଦେ. ବ୍ୟଣ—ଗର୍ଭବତ୍ତା—Pregnant.

କୃଷ୍ଣକୁ ମଧ୍ୟ ବସୁଦେବ ଆଲିଙ୍ଗନ-
କରି ମୋ ପୁତ୍ର ନାସ୍ୱ ହେଲେ ଗର୍ଭାଧାନ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ହରିବଂଶ ।

ଗର୍ଭାଶଙ୍କା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭ+ଆଶଙ୍କା)—ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭବତ୍ତା ହେବାର ସନ୍ଦେହ—Suspicion of pregnancy.
Garbhāśaṅkā

ଗର୍ଭାଶୟ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭ+ଆଶୟ)—ଜରାୟୁ; ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଭ୍ରୂଣ ରହେ—
Garbhāśaya Womb; uterus.

ଗର୍ଭାଷ୍ଟମ—ସଂ. ବ.—(ଗର୍ଭ+ଅଷ୍ଟମ — ୧ । ଗର୍ଭଧାରଣର ଅଷ୍ଟମ ମାସ—
Garbhāshṭama 1. The 8th month of pregnancy.
୨ । ଗର୍ଭୋତ୍ପତ୍ତିଠାରୁ ଅଷ୍ଟମ ବର୍ଷ—
2. The 8th year from conception.
[ଦ୍ର—ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାଳକର ଗର୍ଭାଷ୍ଟମରେ ଉପନୟନ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେବା ଶାସ୍ତ୍ରବିଧି ।]
ସଂ. ବ୍ୟଣ.—ଗର୍ଭାରମ୍ଭ ହେବାଠାରୁ ଅଷ୍ଟମ (ମାସ ବା ବର୍ଷ)—
The eighth (month or year) from pregnancy or conception.

ଗର୍ଭିଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗର୍ଭ+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଅନ୍ତଃସତ୍ତ୍ୱା ସ୍ତ୍ରୀ—
Garbhiṇī Pregnant female.

ତାଙ୍କ ନାମ ଶୁଣିଲେ ଲୋକେ ଥରନ୍ତି, ଗର୍ଭିଣୀ ଗାଈ ବାଛୁ ଛଡ଼ି ଦଏ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

୨ । ନବସନ୍ତାନବତ୍ତା; ପୁଅତ୍ତା—
2. A woman who has been recently delivered of a child.
୩ । ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତରେ ଚଳୁଥିବା ବଡ଼ ଅର୍ଣ୍ଣବପୋତବିଶେଷ—
3. A kind of big sea-going vessel used in ancient India.
[ଦ୍ର—ଏହା ଲମ୍ବରେ ୮୦ ହାତ । ଚଉଡ଼ାରେ ୪୦ ହାତ ଓ ଉଚ୍ଚରେ ୪୦ ହାତ ଏଥିରେ ଯାତ୍ରା କରିବା ଅଶୁଭ ଓ ଅନିଷ୍ଟକର ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର.]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଽସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈଂ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଏ୍	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୠ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ସ. ବ୍ରୀ,—୧ । ଅନ୍ତଃସତ୍ତ୍ୱା—1. Pregnant; big with child; in the family way

୨ । ନବସନ୍ତାନବତ୍ତା—2. Recently delivered of a child

ଗର୍ଭିଣୀଦୋହଦ—ସ. ବ.—ଗର୍ଭଦୋହଦ (ଦେଖ)
Garbhiṇī dohada Garbhadohada (See)

ଗର୍ଭିଣୀଦୌହଦ—ସ. ବ.—ଗର୍ଭଦୋହଦ (ଦେଖ)
Garbhiṇī dauhada Garbhadohada (See)

ଗର୍ଭିଣୀ ବ୍ୟାକରଣ—ସ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ; ଗର୍ଭିଣୀ+ବ୍ୟାକରଣ)—
Garbhiṇī byākaraṇa ଆୟୁର୍ବେଦର ଗର୍ଭଚିକିତ୍ସାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—ଗର୍ଭସ୍ଥ ଭ୍ରୂଣ ଓ ନବଜାତ ଶିଶୁର ଚିକିତ୍ସା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଆୟୁର୍ବେଦଗ୍ରନ୍ଥର ଅଂଶ—The branch of Hindu medical treatise dealing with the treatment of the foetus and the child; midwifery.

ଗର୍ଭିଣୀ ବ୍ୟାକୃତି—ସ. ବ.—ଗର୍ଭିଣୀ ବ୍ୟାକରଣ (ଦେଖ)
Garbhiṇī byākṛuti Garbhiṇī byākaraṇa (See)

ଗର୍ଭିଣ୍ୟବେକ୍ଷକ—ସ. ବ. ପୁଂ. ଗର୍ଭଚିକିତ୍ସାରେ ନିପୁଣ ପୁରୁଷ—
Garbhiṇyabekshaka A male skilled in midwifery.
(ଗର୍ଭିଣ୍ୟବେକ୍ଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗର୍ଭିଣ୍ୟବେକ୍ଷଣ—ସ. ବ.—(ଽଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭିଣୀ+ଅବେକ୍ଷଣ)—
Garbhiṇyabekshaṇa ୧ । ଗର୍ଭ ଚିକିତ୍ସା (ଦେଖ)
1. Garbha chikitsā (See)

୨ । ଗର୍ଭସ୍ଥ ଭ୍ରୂଣ ଓ ନବଜାତ ଶିଶୁର ଯତ୍ନ ନେବା କର୍ମ—
2. Midwifery care.

ଗର୍ଭିତ—ସ. ବ୍ରୀ. (ଗର୍ଭ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଇତ)—୧ । ଗର୍ଭଯୁକ୍ତ—
Garbhita 1. With a belly; impregnated.
(ଗର୍ଭିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅନ୍ତର୍ଗତ—2. Situate inside.

ସ. ବ—ପଦ୍ୟ ରଚନାରେ ଦୋଷବିଶେଷ—
A defect in poetical composition.

ଗର୍ଭିନ୍ନା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ ଓ ବ୍ରୀ—ଗର୍ଭିଣୀ (ଦେଖ)
Garbhinī Garbhiṇī (See)

ଗର୍ଭେତୃପ୍ତ—ସ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ. (ଅବ୍ୟୟୀଭାବ; ଗର୍ଭେ+ତୃପ୍ତ)—
Garbhetṛupta ୧ । ଖାଦ୍ୟ ଓ ସନ୍ତାନାଦିରେ ନିସ୍ପୃହ—
(ଗର୍ଭେତୃପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Contented as to food and issue.

୨ । ଅଳସୁଆ—2. Indolent; lazy.

ଗର୍ଭେଶ୍ୱର—ସ. ବ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଜନ୍ମତଃ ଧନୀ ବା ରାଜା—
Garbheswara One born rich; a king or rich man by birth; one born with a silver spoon in the mouth.

ଗର୍ଭୋତ୍ପତ୍ତି—ସ. ବ—ମାତୃଗର୍ଭରେ ଶୁକ୍ରରୁ ଭ୍ରୂଣ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା ଅବସ୍ଥା—
Garbhotpatti Formation of the embryo from the father's semen in the mother's womb.

ଗର୍ଭୋତ୍ପାଦନ—ସ. ବ. (ଽଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭ+ଉତ୍ପାଦନ)—
Garbhotpādana ୧ । ଗର୍ଭବତ୍ତା ହେବା—
1. Conception; pregnancy.

୨ । ସେଥିରେ କରିବା; ଗର୍ଭବତ୍ତା କରିବା—
2. Impregnation.

ଗର୍ଭୋପଘାତ—ସ. ବ. (ଽଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗର୍ଭ+ଉପଘାତ)—
Garbhopaghāta ଗର୍ଭସ୍ରାବ; ଜାତଗର୍ଭର ନାଶ; ଗଭୁର୍ ପକାଇବା—
Miscarriage; abortion.

ଗର୍ଭୋପଘାତିନୀ—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗର୍ଭ+ଉପଘାତ+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Garbhopaghātinī ଯେଉଁ ଗାଈ ବା ସ୍ତ୍ରୀ ଅସମୟରେ ପୁନଃବାର ବୃଷ ବା ପୁରୁଷୋପଗମନାଦି ଯୋଗୁ ଗଭୁର୍ ପକାଏ—
A cow or female which miscarries; female miscarrying from unseasonable gestation.

ଗର୍ହ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ନିନ୍ଦା କରିବା—
Garh (root) To blame.

ଗର୍ହଣ—ସ. ବ. (ଗର୍ହ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ନିନ୍ଦା—
Garhaṇa 1. Censure; blame.

୨ । ଅଯୋଗ; ଦୋଷାରୋପ—2. Laying blame; finding fault; charge; accusation.

୩ । ତିରସ୍କାର—3. Rebuking; reproach.

ଗ୍ରା. (ଇତର) ବ. (ସ. ଗ୍ରହଣ)—
ସୂର୍ଯ୍ୟଗ୍ରହଣ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ—
Solar or lunar eclipse.

ଗର୍ହଣା—ସ. ବ. (ଗର୍ହ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ+ଆ)—
Garhaṇā ଗର୍ହଣ (ଦେଖ)
Garhaṇa (See)

ଗର୍ହଣୀୟ—ସ. ବିଣ. (ଗର୍ହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—
Garhaṇiya ୧ । ନିନ୍ଦ୍ୟ; ନିନ୍ଦନୀୟ—1. Blameworthy.

୨ । ମନ୍ଦ—2. Vile; bad; abominable.

ଗର୍ହନ୍—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ସୂର୍ଯ୍ୟଗ୍ରହଣ ବା ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ—
Garhan Solar or lunar eclipse.

ଗର୍ହା—ସ. ବି. (ଗର୍ହ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ+ଆ)—୧ । ନିନ୍ଦା—
Garhā 1. Censure.

୨ । ତିରସ୍କାର—2. Reproach.

ଗର୍ହିତ—ସ. ବିଣ. (ଗର୍ହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ନିନ୍ଦିତ—
Garhita 1. Blamed; censured.

୨ । ମନ୍ଦ—2. Bad; wrong.

୩ । ଜୁଗୁପ୍ସିତ—3. Reprehensive; vile.

ଗ୍ରା. (ଇତର) ବ—ଗରହତ; ଅହିତ; ଅମଙ୍ଗଳ; ଅପକାର—
Harm.

ଗ୍ରା. (ଇତର) ବିଣ—ଅନିଷ୍ଟଜନକ—Injurious.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ପ୍ରକାରଭେଦରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ପଥାନ୍ତରେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ ଖୋଜନ୍ତେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟ୍ଟ' ଦେଖିବେ ।

ଗର୍ହ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ଗର୍ହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ଗର୍ହଣୀୟ (ଦେଖ)—
Garhya Garhaṇīya (See)

ଗଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ସ୍ରବିତ ହେବା—
Gal (root) 1. To ooze out.
୨ । ଭୋଜନ କରିବା—2. To eat.
୩ । ତରଳିବା—3. To melt.

ଗଲ୍‌କିନା—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଝୁଗୁଲା ଅଳଙ୍କାର ଆଦି ହେତୁରୁ
Galkinā ଦୃଢାଇ ଖସି ପଡ଼ିବା ପ୍ରକାରେ—1. Loosely (like an ornament falling loose from a slender limb).
୨ । ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥ ଦୃଢାଇ ପାତ୍ରରୁ ବୋହିଯିବା ପ୍ରକାରେ—
2. Gushingly (like liquid falling down from an upturned pot.)

ଗଲ୍‌କିନି—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଗଲକିନା (ଦେଖ)—
Galkini Galkinā (See)

ଗଲ୍‌ଗଲ୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଝୁଗୁଲା ହେବା—
Galgal 1. To become slack or loose.
ଗଳଗଳ ୨ । ଅବଲୀଳାକ୍ରମେ ତରଳ ପଦାର୍ଥ ଗଳାଧଃକରଣ ଶବ୍ଦ—
2. The gutteral sound due to gulping liquid down the throat.

ଦେ. ବିଣ—ଗଲଗଳିଆ (ଦେଖ)—
Galagaliā (See)

ଗଲ୍‌ଗଲ୍—ଦେ. ଅ—୧ । ଚୁଣାଇ ହେବା—
Galgal 1. To itch; an irritating
କନକନ; ଖସ୍‌ଖସ sensation.
କନକନାହଟ; ଚୁନଚୁନାହଟ (ଯଥା—କଞ୍ଚା ସାରୁ ବା ଓଲୁଅ ଖାଇ ଗଳା ଗଲ୍ ଗଲ୍ ହେବା ।)
୨ । ଝଡ଼ଝଡ଼; ଅତ୍ୟନ୍ତ—2. Very much.
(ଯଥା—ଲାଲ ଗଲ୍ ଗଲ୍ ।)

ଗଲ୍‌ଜ—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଗଲ୍ଜ)—୧ । ବଷ୍ଠା; ଗୂହ—
Galji 1. Night soil.
ଗଲିଜ ୨ । ଅଳଅ—2. Refuse.
ଗଲୀଜ ୩ । ମଇଳା—3. Dirt.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ—1. Foetid.
୨ । ମଇଳା—2. Dirty.
୩ । ବଷ୍ଠାପୂର୍ଣ୍ଣ—3. Full of night soil

ଗଲ୍‌ତି—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଗଲ୍ତ=ଭ୍ରମ; ଭୁଲ)—୧ । ଗୁପ୍ତ ଛିଦ୍ର;
Galti ଯାହା ଥିବା ଯୋଗୁଁ କୌଣସି ପାତ୍ରସ୍ଥ ତରଳ ପଦାର୍ଥ ଅଜ୍ଞାତ
ଗଲତୀ ଭାବରେ ବହିଯାଏ—1. Secret leak or fracture
ଗଲତୀ in a vessel.
୨ । ଭ୍ରାନ୍ତି; ଭୁଲ—2. Mistake.
୩ । ଦୋଷ—3. Fault.
୪ । ଗୁପ୍ତ ଦୋଷ—4. Secret or hidden flaw.
୫ । ତ୍ରୁଟି—5. Shortcoming; defect.
୬ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅବହେଳା—6. Negligence.
୭ । ମିଥ୍ୟା—7. Lie.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଦୋଷପୂର୍ଣ୍ଣ—1. Full of flaw.
୨ । ତ୍ରୁଟିପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Defective.

ଗଲ—ସଂ. ବ (ଗଲ ଧାତୁ=ଭୋଜନ କରିବା+କରଣ. ଅ)—
Gala ୧ । ଦେହକ—1. Neck.

ପୂର୍ଣ ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର ବାଣରୁ ଯେ ହତ,
ବିଦ୍ଧଣ କାନ୍ତ ତେଜେ ସ୍ୱର୍ଗେ ତାହା ଗଲ । ରଘୁବଂଶ, ମହାତରତ. କର୍ଣ୍ଣପର୍ବ ।

୨ । ଗଳା; କଣ୍ଠ—2. Throat.
୩ । ଶାଳ ଗଛରୁ ବାହାରିବା ଧୂଣା—
3. Raisin from the Śāla tree.
୪ । ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—4. A kind of drum.
୫ । କଣ୍ଠନାଳୀ—5. Larynx.
୬ । ଗଳାର ସ୍ୱର—6. The voice of the throat.
୭ । ଦଉଡ଼ା—7 Rope.
୮ । ଗଡ଼େଇ ମାଛ—1. A kind of fish.

ଗଲକ—ସଂ. ବ. (ଗଲ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)
Galaka ୧ । ଗଳା; ଚଣ୍ଡି—1. Throat.
୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ମାଛ—
2. A kind of fish.

ଗଲକଣ୍ଟକ—ସଂ. ବ—ଗଳାରେ ଉଠିବା ମାରାତ୍ମକ ବ୍ରଣ—
Galakaṇṭaka A mortal boil on the throat.

ଗଲକମ୍ବଲ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗଳଦେଶ ତଳେ ଲମ୍ବିତ
Galakambala କମ୍ବଳାକୃତି ଚର୍ମ)—
ଗୋରୁଙ୍କ ଗଳଦେଶ ତଳେ ଲମ୍ବିଥିବା କମ୍ବଳ ଆକୃତିର ଚର୍ମାଚ୍ଛାଦିତ ମାଂସ; ସାଙ୍ଗ—
A bull's or cow's dewlap; the flap of skin hanging down he ne of cattle.

ଗଲଗଣ୍ଡ—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଗଳ+ଗଣ୍ଡ)—
Galaganda ୧ । ଗ୍ରେଗଜନିତ ଗଳଦେଶରେ ବାହାରିବା ସ୍ଥୂଳ-ମାଂସପିଣ୍ଡ ବା ଆବୁ—
1. Goitre; Derbyshire neck.
୨ । ଗଳାର ଗିଲ୍ଟି ଫୁଲା ଓ ଦରଜ ରୋଗ—
2. The swelling of the glands of the neck.
୩ । ହାଡ଼ଗିଳା ପକ୍ଷୀ—3. Indian Adjutant bird.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଲୁପ୍ତ	ଜ୍ଞଃ	ଦ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ	ଯ	ସ	ଂ୍ୟ	ଇଅ	ଦ୍ଦ	ନ

ଗଲଗଲ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚୁଣ୍ଡାଇ ହେବା—1. To itch.

Galagala hebā ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (ମନ) ରବେଇ ଖବେଇ-ହେବା—2. To feel restless to do an act.

ଚୁଲଚୁଲାନା

ଗଲଗଲଆ—ଦେ. ବିଣ. (ଯାହା ଗଳଯଡ଼େ)—୧ । ଝୁଗୁଲା—

Galagaliā 1. Slack; loose.

ଢଳଢଳ ଢିଲା ୨ । ପାତ୍ରରୁ ଉଶ୍ରେଷ ପରିମାଣରେ ଅଳାଡ଼ି ହୋଇ-ପଡୁଥିବା (ତରଳୀଯ ପଦାର୍ଥ)—

2. Profusely poured; (liquid) flowing; profusely.

ଗଲଗଲିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ (ସାରୁ, ଓଲୁଅ) ଦେହରେ

Galagaliā ଲଗାଇଲେ ଦେହ ଗଲୁ କରେ ବା ଖାଇଲେ ଭଣ୍ଡି ଗଲୁ କରେ—(things) Which produce irritation when applied to the body or eaten.

ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବି—(ଭୁଲ. ହି. ଗଲ୍‌ଗଲ୍ = ଟାଉ)—

ଟାଉ-ଲେମ୍ବୁ—Big lemon.

ଗଲଗଲୁଆ—ଦେ. ବିଣ—ଗଲଗଲିଆ (ଦେଖ)

Galagaluā Galagaliā (See)

ଗଲଗଲେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଲଗଲ ଲାଗିବା; ଗଡଗଡ ଲାଗିବା—

Galagaleibā To produce itching in the throat when eaten.

ଗଲଗାଜିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗଲଗର୍ଜନ)—

Galagājibā ଗଳାଦ୍ୱାରା ଗର୍ଜ୍ଜନ କରିବା—To produce a roaring sound by the throat.

ଗର୍ଜ୍ଜାଜନା

ଗଲଗ୍ରହ—ସଂ. ବି. (ଗଲ+ଗ୍ରହ)—୧ । ଅନ୍ୟର ବେକ ଧରିବା—

Galagraha 1. Seizing by the throat.

୨ । ଭଣ୍ଡି ଚପିବା—2. Throttling.

୩ । ଅକାରଣରେ ଅନଢାପୂଙ୍କ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉପର ଆପଣା-ଉପରେ ନେବାକୁ ହୁଏ—

3. A hanger-on; a burden upon one's shoulders.

୪ । ସ୍ୱଂ ଉପସ୍ଥିତ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଦାୟିତ୍ୱ ବା ଅପବାଦ—

4. An unavoidable responsibility or danger.

୫ । ବେକଫୁଲା ରୋଗ—

5. Swelling of the throat and neck.

୬ । ମାଛର କଣ୍ଟା—6. Slender fish-bone.

୭ । ଆପଣା ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଅସମାପ୍ତ କର୍ମ—

7. A self-imposed unaccomplished task.

୮ । କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ଚତୁର୍ଥୀ, ସପ୍ତମୀ, ଅଷ୍ଟମୀ, ନବମୀ, ତ୍ରୟୋଦଶୀ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ଓ ଅମାବାସ୍ୟା ତିଥି—

8. Name of the 4th, 7th, 8th, 9th, 13th, 14th and new moon days of the dark fortnight.

୯ । ଯେଉଁ ଦିନ ପଢ଼ା ଆରମ୍ଭ କରିସାଏ କିନ୍ତୁ ତହିଁ ଆର-ଦିନ ଅଧ୍ୟୟନ ନିଷିଦ୍ଧ ଥାଏ—

9. A day on which a course of studies is begun but the next day of which reading is prohibited according to the Hindu-scriptures.

୧୦ । ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ହଠାତ୍ ବନ୍ଦ କରିସିବା ପାଠ—

10. Study begun but immediately interrupted or discontinued.

ଗଲଗ୍ରହଣ—ସଂ. ବି—ଗଳଗ୍ରହ (ଦେଖ)

Galagrahaṇa Galagraha (See)

ଗଲଘଟା—ଦେ. ବି—ଗୋଳମାଳ—

Galaghatā Noise; ado; uproar; confusion (Hawells).

ଗଲବଲ

ଗଲଚର୍ମ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗଲଚର୍ମ)—

Galachama ୧ । ଗଲକମ୍ବଲ—1. Dewlap.

୨ । ଅଳାଗଳସ୍ତନ—

2. Long wart hanging from the neck of a goat.

ବରଜ ଆଗଶ୍ରୁକ, ଧେନୁକୁ ସ୍ତଗଳଳଚର୍ମକୁ ଧର ବୋଲ
ଦୂହିଁଲେ ଗୋ—ଭକ୍ତକବି. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗଲଚର୍ମ—ସଂ. ବି. (ଗଲ+ଚର୍ମନ୍; ୬ମା. ୧ବ.)—ଭଣ୍ଡି; ଢୋଣ୍ଟି—

Galacharma Throat; gullet.

ଗଲତ୍—ସଂ. ବିଣ. (ଗଲ୍ ଧାତୁ = କ୍ଷରିତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅତ୍, ଶତୃ)—

Galat କ୍ଷରିତ ହେଉଥିବା; ବୋହୁଥିବା—Oozing; percolating.

ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଗଲତ୍ (ଦେଖ)—Galat (See)

ଗଲତ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଗଲତ୍ = ଭ୍ରମ; ଭୁଲ୍)—

Galat ଗଲ୍ତି (ଦେଖ)—Galti (See)

ଗଲତ୍ ଉତ୍ତମ୍ନିଷାରେ ଗଲହୁ—ଉତ୍ତ ।

ଗଲତ ବିଣ—୧ । ଭ୍ରମପୂର୍ଣ୍ଣ, ଭ୍ରାନ୍ତ—

1. Mistaken; full of mistakes.

୨ । ଦୋଷପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Full of defect; defective.

୩ । ଅଶୁଦ୍ଧ—3. Incorrect.

୪ । ତ୍ରୁଟି—4. Negligence; laches.

ଗଲତ୍‌କୁଷ୍ଠ—ସଂ. ବି. (ଗଲତ୍+କୁଷ୍ଠ) - ଯେଉଁ ମହାବ୍ୟାଧି (କୁଷ୍ଠ

Galatkushṭha ରୋଗ) ଦ୍ୱାରା ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗରେ ଘାଆ (ଗଲତ୍‌କୁଷ୍ଠୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ହୋଇ ରକ୍ତ ପୂଜ କ୍ଷରିତ ହୁଏ; କ୍ଷତଯୁକ୍ତ କୁଷ୍ଠ—Oozing leprosy; Psoriasis.

ଗଲଥନ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗଲ ସ୍ତନ)—ଅଳାଗଲସ୍ତନ—

Galathana Long wart hanging from the neck of a goat.

ଗଲଥନା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଏତିକି ମନେ ରଖିବା ଦରକାର ଯେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସମାନ ସେଠାରେ ଉଚ୍ଚାରଣ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଲୋପ ପାଇଥାଏ । ଯେମିତି 'ଗାଈ ଦୁଧ' ଉଚ୍ଚାରଣ ସମୟରେ 'ଗାଇଦୁଧ' ହୋଇଯାଏ । ସେହିପରି 'ଗାଈ ଗୋରୁ' ଉଚ୍ଚାରଣ ସମୟରେ 'ଗାଇଗୋରୁ' ହୋଇଯାଏ ।

ଗଲଥା—ଦେ. ବି. (ଫ. ଗଲଦ୍ବସ୍ତ୍ର)—

Galathā ୧ । ବେକର ସାମନାଆଡ଼େ ଅର୍ଥାତ୍ ଭଣ୍ଡିରେ ଧକ୍କା ଦେବା; ଭଣ୍ଡିଆ—

ଧକ୍କା 1. A push by the throat; throttling.

ପୂଜ୍ୟ ଗ୍ରାମ୍ୟ ପ୍ରାଚ ଗଳେ ପ୍ରଦାନ ଉଚଥା
ଅଶିଲ୍ଲ ଅମନ୍ତି କୋପ ହର୍ଷା ଅଦ୍ୟନିକା । ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି, ବନ୍ଧମାବଦ୍ୟ ।

୨ । ବେକର ପଛ ଆଡ଼ରେ ଧକ୍କା ଦେବା; ଦାବୁକା—

2. A push by the neck; collaring.

ବବେଳ ଦଇରୁ ଲଗାଏ ଚଲଥା । ଜଗନ୍ନାଥ ।

ଗଲଥିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ଗଲଦ୍ବସ୍ତ୍ର)—

Galathibā ୧ । ଭଣ୍ଡିଆ ଦେବା—

ଗଲାଧାକାଦେଓୟା 1. To push by the neck.

ଢକେଲନା ୨ । ବେକରେ ଧକ୍କା ମାର ଘଉଡ଼ିବା—

2. To drive out by giving a push by the neck.

ଗଲଦ୍—ବୈଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଗଲତ୍ (ଦେଖ)

Galad Galat (See)

ଗଲଦ୍ଘର୍ମ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଲତ୍+ଘର୍ମ)—

Galadgharma (ପରିଶ୍ରମ ବା ଭୟ ହେତୁରୁ) ଯାହା ଦେହରୁ ବେଶି ଝାଳ ବୋହି ଯାଉଥାଏ—

In a state of profuse perspiration; with sweat breaking out in big drops.

ସ. ବି. (କର୍ମଧା)—ଶରୀରରୁ ବୋହୁଥିବା ଝାଳ—

Running sweat.

ଗଲଦଶ୍ରୁ—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଲତ୍+ଅଶ୍ରୁ)—

Galadaśru ୧ । ଯାହା ଆଖିରୁ ଲୁହ ବୋହି ଯାଉଅଛି—

1 With tears trickling or rolling down.

୨ । ଲୁହ ଗଡ଼ୁଥିବା (ନେତ୍ର)—

2. (eys) With tears rolling down.

ଉଦ୍‌ବେଳ ସାଗର ପ୍ରାପ୍ତ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ପ୍ରଜା
ଗଲଦଶ୍ରୁ ନେତ୍ରେ, ପୂର୍ଣ ଘାନ ସ୍ମାନ ବେଶେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

ସ. ବି. (କର୍ମଧା)—

ବୋହୁଥିବା ଲୁହ—Trickling tears

ଗଲଦା ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି—ଦେ. ବି. (ଆ. ଗଲ୍ଲା=ଦଳ; ପୁଞ୍ଜ+ସ. ଗିଙ୍ଗଟି; ଏମାନେ ସମୁଦ୍ରରେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଉତରଣ କରୁଥିବାରୁ)—

Galladā chingurdi

ଗଲ୍ଲାଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ବଡ଼ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛ; ବଡ଼ ବାଲଆ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି—

Prawn; large shrimp.

ଗଲଦେଶ—ସ. ବି. (ରୂପକ;ଗଲ+ଦେଶ)—ବେକ; ଭଣ୍ଡି; ଗଳା—

Galadeśa Neck; throat.

ଗଲଦ୍ୱାର—ସ. ବି. (ଶ୍ରୁତି ଉତ୍ତ; ଗଲ+ଦ୍ୱାର)—ମୁଖ; ପାଟି—

Galadwāra Mouth.

ଗଲନ—ସ. ବି. (ଗଲ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—

Galana ୧ । ଦ୍ରବ ହେବା; ତରଳିବା—1. Melting.

୨ । ଝରିବା; ଗଳି ପଡ଼ିବା; ବାହାରିବା—2. Oozing.

୩ । ଟୋପା ଟୋପା ପଡ଼ିବା—3. Dripping.

୪ । କଣା ବା ଫାଟ ବାଟେ ବାହାରିବା—4. Leaking.

ଗଲନୀୟ—ସ. ବିଣ. (ଗଲ୍ ଧାତୁ+ଅନୀୟ)— ୧ । ଦ୍ରବଣୀୟ; ତରଳିବାର ଯୋଗ୍ୟ—1. Fusible.

Galanīya

୨ । ଗୋଳି ହୋଇଯିବା ଯୋଗ୍ୟ—Soluble.

ଗଲନ୍ତିକା—ସ. ବି. (ଗଲ୍ ଧାତୁ+ଅନ୍ତ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Galantikā ୧ । (ଯାହାଁରୁ ପାଣି ଝରେ) ଝାରୁ; ଗଡ଼ୁ—

1. A spouted water-pot.

୨ । ବସୁନ୍ଧରା ଘଡ଼ା; ଯେଉଁ ଘଡ଼ାର ତଳେ କଣାରୁ ପାଣି ଟୋପା-ଟୋପା ବୋହି ତୁଳସୀ ଗଛ ବା ଦେବତାଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼େ—2. A small water-jar with a hole at the bottom from which water drops on Tulasi tree or some Idol

ଗଲପ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି—ଗଲ୍ପ (ଦେଖ)

Galapa Galpa (See)

ଅଳପବସ୍ତ୍ରୀ ଅଳପକେ ତୁମେ ଗଲପ କରନ୍ତୁ ବସି ।
ନଜରୁଲଗୋର—ଶଶିସ୍ତ୍ରୀ ।

ଗଲପିବା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—ଗଲ୍ପ କରିବା—

Galapibā To talk.

ପଚାରିଲା ସାଗର ସ୍ନାନ ସାରିଲେ ଆସି
ତୁମେ ତରଫାଗେ ଗଲପନ୍ତୁ ବସି । ଭାବୁଣୀତରଣ—ଋଷିକୁଲ୍ୟା ।

ଗଲବନ୍ଦ—ଦେ. ବି. (ସ. ଗଲବନ୍ଧନ)—ଗଳା ଚତୁରପାଖେ ଗୁଡ଼ାଯିବା

Galabanda ବସ୍ତ୍ର ଖଣ୍ଡ—Neck-tie.

ଗଳାବନ୍ଦ

ଗଳବନ୍ଦନୀ

ଗଲବନ୍ଧନ—ସ. ବି. (ଗଳ+ବନ୍ଧନ)—

Galabandhana ୧ । ଗଳାଚତୁରପାଖେ ବନ୍ଧା ହେବା ରଜ୍ଜୁ ବା ବସ୍ତ୍ର—

1. A piece of cloth tied round the neck; neck-tie.

୨ । ଗୋରୁ ଗାଈଙ୍କ ବେକର ଦଉଡ଼ି—

2. A rope with a halter.

ଗଲବସ୍ତ୍ର—ସ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଳ+ବସ୍ତ୍ର)—

Galabastra ବେକରେ ଲୁଗା ପକାଇ ଅନୁସରଣ କରୁଥିବା; ବିନମ୍ର, ଦୀନତା, ଦୈନ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ ପ୍ରକାଶାର୍ଥେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପରଆଗରେ ବେକରେ ଲୁଗା ପକାଇ ଠିଆ-ହୋଇଥାଏ—In an attitude of object humility with a piece of cloth thrown round one's neck.

ମାନସେ କର ପୂଜନ କର ଅସ୍ତ୍ରନିବେଦନ
ଗଲବସ୍ତ୍ର ହୋଇ କୃପା ଭିକ୍ଷା କରିବ । ଜାଲମଣି—ଉତ୍କଳୀଯାଣ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍ଁ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ୋ	୍

[ଦ୍ର—ଆମ ଦେଶରେ ଅଢ଼ ଦୈନ୍ୟସୂଚକ ପ୍ରାର୍ଥନା ବେଳେ 'ବେକରେ ଘାଳଦଉଡ଼', 'ଦାନ୍ତରେ କୁଟା' ଧରିବାର ପ୍ରଥା ଅଛି ।]

ଗଳବ୍ରତ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଳ=(ସର୍ପ) ଭକ୍ଷଣ + ବ୍ରତ)—
Galabrata ମୟୂର—Peacock

ଗଳମେଖଳା—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ବେକର ହାର—
Galamekhalā Necklace.

ଗଳଲଗ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. (୭ମୀତତ୍; ଗଳ + ଲଗ୍ନ)—୧ । ଗଳାରେ ଜଡ଼ିତ-
Galalagna 1. Attached to the neck.

୨ । ଉଣ୍ଟିରେ ଅଟକି ଯିବା—
2. Sticking to the throat.

ଗଳଲଗ୍ନୀକୃତବାସାଃ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି ଗଳ + ଲଗ୍ନୀକୃତ + ବାସସ୍;
Galalagnī kṛutabāsāḥ ଗଳ + ଲଗ୍ନୀକୃତ (୭ମୀ ତତ୍) + ବାସଃ)—
ଗଳବସ୍ତ୍ର (ଦେଖ)
Galabastra (See)

ଗଳଶୁଣ୍ଡିକା—ସଂ. ବି. (ଗଳ + ଶୁଣ୍ଡ + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ହାତୀଶୁଣ୍ଡ ପରି
Galaśuṇḍikā ଯାହା ଗଳା ମଧ୍ୟରେ ଝୁଲୁ ଥାଏ)—
୧ । ଘଣ୍ଟିକା; ଗଳାଉଡରେ ଝୁଲୁ ଥିବା ଦ୍ୱିମୁଖ ମାଂସପିଣ୍ଡ—
1. Uvula.

୨ । ଘଣ୍ଟିକା ବଢ଼ିବା ରୋଗ—2. Tonsilitis; quinsy.

ଗଳଶୁଣ୍ଡୀ—ସଂ. ବି—ଗଳଶୁଣ୍ଡିକା (ଦେଖ)
Galaśuṇḍī Galaśuṇḍikā (See)

ଗଳସ୍ତନ—ସଂ. ବ. (ଗଳ + ସ୍ତନ)—
Galastana ୧ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଛେଳି ବେକ ତଳେ ସ୍ତନ (ଚର)—ଲମ୍ବ ଝୁଲୁ ଥିବା ମାଂସ ଖଣ୍ଡ—1. Long wart hanging down the neck of a goat.

ଅଜାଗଲସ୍ତନ ନ୍ୟାୟ—ପ୍ରବଚନ ।

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଅଣ୍ଡିର ଛେଳି—2. A he-goat.

ଗଳସ୍ତନୀ ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଳ + ସ୍ତନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Galastanī ଛେଳୀ; ମାଇଛେଳି—A she-goat

ଗଳହଟା—ଦେ. ବ.—ଗଲଘଟା (ଦେଖ)
Galahaṭā Galaghaṭā (See)

ଗଳହସ୍ତ—ସଂ. ବ.—(୭ମୀ ତତ୍) — ୧ । ଗଳଥା; ଗଳାଧକ୍କା; ଉଣ୍ଟିଆ;
Galahasta ଗଳାଟପା; ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର; ଅବମାନନା ସହିତ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବହିଷ୍କୃତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଡା ବେକରେ ହାତ ଦ୍ୱାରା ଧାକ୍କା ଦେବା—1. Collaring; pushing one by the neck.

୨ । ବୁଢ଼ାଆଙ୍ଗୁଠି ଓ ତର୍ଜ୍ଜନୀଆଙ୍ଗୁଠିର ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକୃତି — ବସ୍ତାର—2. The semicircular span of the thumb and index finger.

୩ । ଉଣ୍ଟି ଚପା—3. Throttling.

ସଂ. ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେ ଅନ୍ୟକୁ ଉଣ୍ଟିଆ ହଏ—
Collaring.

ଗଳହସ୍ତିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଗଳହସ୍ତ+ଇତ)—ଗଳାରେ ଧକ୍କା ଦେଇ
Galahastita ଯାହାକୁ ବାହାର କରି ଦିଆ ଯାଏ—Collared; driven away from a place by being collared.

ଗଳା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଳ)—୧ । ଗଳଦେଶ; କଣ୍ଠ; ଉଣ୍ଟି, ଡୋକ୍ଟ—
Galā 1. Throat.
ଗଳା ଆଉରେ ଏହାକୁ କରନ୍ତୁ ମୁଁନକ ଗଳାର ହାର । ବ୍ରଜନାଥ, ଭଜ ।
गला

୨ । କଣ୍ଠନାଳୀ—2. Larynx.

୩ । କଣ୍ଠସ୍ୱର; କଣ୍ଠଧ୍ୱନି—3. One's voice.

୪ । (ସଂ. ଗଲ ଧାତୁ) ଗଳିବା—
4. Piercing; thrusting.

୫ । ଭାତ ବା ତରକାରୁରୁ ପେଜ ବା ପାଣି ଗାଳିବା—
5. Sifting of water from boiled rice or curry.

ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଗଲ ଧାତୁ)—୧ । ଗଳତ; ତରଳତ; ଦ୍ରବୀଭୂତ—
1. Melted; fused.

୨ । ଯହିଁରୁ (ଅନ୍ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦିରୁ) ପେଜ ବା ପାଣି ଗଲା ବା ନଗଡ଼ା ହୋଇ ଥାଏ—2. From which redundant water has been oozed out.

ଗଲ୍ଲ—ଦେ. ବିଣ.—୧ । (ସଂ. ଗମ ଧାତୁ)—ଗତ (ବର୍ଷ)—
Galā 1. Last (year).
ଗେଲ ୨ । ଯେ ଯାଇ ଅଛ—2. One that has gone.
गया ୩ । ଯେ ଯାଉଅଛ—3. One who is going.
(ଯଥା—ଗଲା ମନୁଷ୍ୟ ହାତରେ ଘୁରନ୍ତୁ ଘଡ଼ି ଦେବ ।)
କ୍ରିୟା—ଗମ ଧାତୁ ଅଦ୍ୟତନକାଳ ଭୂତସ୍ଥ ପୁରୁଷ ଅନାଦର ଏକବଚନରେ ରୂପ—The form of the verb 'To go' in past tense 3rd person singular.

ଗଲାଅଇଲା—ଦେ. ବିଣ.—ଯିବା ଆସିବା କରୁଥିବା; ଗମନାଗମନକାରୀ
Galāailā (ବ୍ୟକ୍ତି)—Coming and going.
आयागया ଦେ. ବ.—ଆଗନ୍ତୁକ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ—
Visitors; guests.
(ଯଥା—ଏ ବର୍ଷାଘରେ ଗଲା ଅଇଲା ଖବର ବୁଝିବାର ଭାର ମୋ ଉପରେ ଦିଆ ଯାଇଛି ।)

ଗଲାଆୱାଜ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଗଲ+ଘା. ଅୱାଜ୍)—ଗଲାଦ୍ୱାରା ଶବ୍ଦ-
Galāawāj ପ୍ରକାଶ—Uttering a sound by the
ଗଳାରଆବାଜ throat.
गलाकाअवाज

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲେଟ୍‌ରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୫ଟଉ ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟରେଖ ରଖା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ, ସେତେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉରୁ ଚପଲଉ ୨ ବା ୧ ଚଉଠି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଳିବେ; 'ଦଧି' ନ ମିଳିଲେ 'ଦଧି' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

ଗଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ଗଲ ଧାତୁ)—(ଗଳବାର ଣିଜନ୍ତ)—
Galāibā ୧ । ପ୍ରବେଶ କରାଇବା—1. To thrust a thing
ଢୁକାନ (e.g. a thread) into another (e.g.
ଢକେଲନା the eye of a needle.)
୨ । ତରଳାଇବା—2. To melt.
ଗଳାନ ୩ । ଗୁନ୍ଥିବା; ଗ୍ରଥିତ କରିବା—
ଗଲାନା 3. To string together.

ମୋତ ମୁଁ ସ୍ତନାମନାନଦ୍ଧାସ୍ତୀ ପାଇଁ ସୂତ୍ରରେ ଗଲାଇବ ।
ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାଳହ୍ୟ ।

୪ । (ଗାଳବାର ଣିଜନ୍ତ) ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଭାତହାଣ୍ଡିରେ ଥିବା ସିଝ ଅନ୍ନରୁ ଫେଣ ନଗଡ଼ାଇବା—
4. To cause another to sift the redundant rice-water from the boiled rice.

ଗଲାଉତ୍ତାରୁ—ଦେ. ଅ— ୧ । ଯିବା ପରେ—
Galāuttāru 1. After one went away.
୨ । ପରେ—2. Afterwards.
୩ । କୌଣସି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର କଥା କହିବା ସମୟରେ ମୁଦ୍ରା ଦୋଷ ବା ଅଭ୍ୟାସଜନିତ ନିରର୍ଥକ ବାକ୍ୟ—
3. An unmeaning phrase repeatedly used by persons in the course of a narration or talk.

ଗଲାକଟା—ଦେ. ବ—ମୁଣ୍ଡ ଛାଣିବା—
Galākaṭā Decapitation.
ଗଲାକାଟା ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେ ଗଳାକୁ କାଟେ—
ଗଲାକାଟନା 1. One who beheads another person; murderer.
୨ । ଅନ୍ୟର ସର୍ବନାଶକାରୀ—
2. One who brings about another's utter ruin.

ଗଲ୍‌କଥା – ଦେ. ବ—ଅତୀତ ବିଷୟ; ଗତ କଥା—
Galākathā Past thing.
ଗତକଥା ଚଲିତ ଗଲ୍‌କଥାରେ ସଙ୍ଗୀତ ଗଲ୍‌ଗତ ଗଲ୍‌କଥା ।
ଗୟାବାତ କବିବର୍ଣ୍ଣ, ୦୫ ।

ଗଳା କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦେହରୁ ମୁଣ୍ଡ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରିବା—
Galā kāṭibā 1. To decapitate; to behead.
ଗଳାକାଟା ୨ । ସର୍ବନାଶ ଘଟାଇବା—
ଗଳାକାଟନା 2. To utterely ruin a person

ଗଲ୍‌କାଲି—ଦେ. ଅ—ଗତକାଲି—
Galākāli Yesterday.
ଗତକଲ୍ୟ
କଲକାବାତାଦିନ

ଗଲାଖଁ ଖଁ— ଦେ. ବ—କାଶ ଓ ଶରଦ ଯୋଗୁଁ ଗଳାର ସ୍ୱରବନ୍ଧୁତ୍ୱ ଓ
Galākhaṅkhaṅ ଖଣ୍ଡିକାଶ—Interrupted cough and change of voice due to cough and cold.

ଗଲାଖଙ୍କାର – ଦେ ବ—୧ । ଗଳଗର୍ଜ୍ଜନ—
Galākhaṅkāra 1. Roaring by the throat
ଗଳାଖେଁକାର ୨ । କାଶିବାଦ୍ୱାରା ଗଳାର ନାଳୀରୁ ଶ୍ଲେଷ୍ମା ପରିଷ୍କୃତ
ଗଳାଖସାରନା କରିବା—2. Clearing of the throat by coughing up the phlegm.

ଗଳାଖଙ୍କାର ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି— ଗଳାଖଙ୍କାର ମାରିବା (ଦେଖ)
Galākhaṅkāra debā Galākhaṅkāra māribā (See)

ଗଳାଖଙ୍କାର ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି— ସ୍ପଷ୍ଟ ଉପସ୍ଥିତି ବା ଗରମା ପ୍ରକୃଷ୍ଟତ
Galākhaṅkāra māribā କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗଳାଦ୍ୱାରା
ଗଳାଖେଁକାରା ଶବ୍ଦ କରିବା; ଖଣ୍ଡିକାଶ ମାରିବା—
ଗଳାସଖାରନା To cough up the phlegm and clear the throat (with a view to make one's presence felt in a crowd or in the dark).

ଗଳାଖଙ୍କାରି— ଦେ. ବ — ଗଳାଖଙ୍କାର (ଦେଖ)
Galākhaṅkāri Galākhaṅkāra (See)

ଗଳା ଖଙ୍କାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଗଳଗର୍ଜ୍ଜନ କରିବା—
Galā khaṅkāribā 1. To roar by the throat.
ଗଳାଖେଁକାରା ୨ । ଗଳାନାଳୀରୁ ଶ୍ଲେଷ୍ମା ପରିଷ୍କାର କରିବା ନିମନ୍ତେ
ଗଳାଖସାରନା କାଶିବା—2. To clear the throat by coughing.

ଗଳା ଖଁ ଖଁ—ଦେ. ବ.— ଗଳା ଖଁ ଖଁ (ଦେଖ)
Galākhuṅ khuṅ Galā khaṅ khaṅ (See)

ଗଳାଖେଙ୍କା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ.— ଗଳାଖଙ୍କାର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Galākheṅkā (etc) Galākhaṅkāra etc (See)

ଗଳାଗଳି – ଦେ. ବ—(ସଂ. ଗଳ)— ୧ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଗଳା ଧରି ଧରି
Galāgaḷi ଦୋଇ ଯୁଦ୍ଧ - 1 Mutual fighting, each
ଗଳାଗଳି holding the other's throat.
୨ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟର ଅଙ୍ଗସନ୍ଧିରେ ଅପରର ଅଙ୍ଗୁଳି ଆଦି ପ୍ରବେଶ କରାକରି—3. Two persons poking the fingers into each other's cavities of the body.
୩ । ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅତି ଘନିଷ୍ଠ ପ୍ରୀତି ବା ସଦ୍ଭାବ—
3. Close or very intimate friendship between two persons as if the body of one entering into the body of the other; two persons being thick with each others.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଦସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଜ୍ଞ	ନ

୪ । ଗଳାଇବା; ପ୍ରବେଶ କରାଇବା—
4. Thrusting.

୫ । ଅଳ୍ପ କକ୍ଷରେ ବହୁଜନସମାଗମସ୍ଥଳରେ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବଧାନ ମଧ୍ୟରେ ଆପଣା ଶରୀରକୁ ପ୍ରବେଶ କରାଇବା —
5. Thrusting one's self into a thickly pressing assembly.

ଦେ. ବଙ୍ଗ—୧ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଗଳା ଧରାଧରି ଦୋଇ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିବା—1. Fighting with each other by holding the neck.

୨ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟର ଅଙ୍ଗରେ ଅପରର ଅଙ୍ଗୁଳି ଆଦି ପ୍ରବେଶ କରାକରି—2. Mutually thrusting the fingers of one into the other's cavities of the body.

୩ । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଅତି ଘନିଷ୍ଠ ପ୍ରୀତି ବା ସଦ୍ଭାବ ଥିବା—
3. In deep or intimate friendship with each other.

୪ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଗଳାଜଡ଼ିଥିବା; ପ୍ରବେଶ କରାକରି ଦେଉଥିବା—4. Mutually thrusting.

ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଦୁହେଁ କରତ ଗଳାଚନ-
ଦେଲେ ସରଜନା କରୁଣ ଶବ୍ଦରତ—କୁରୁସଂହ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

୫ । ଅତି କଷ୍ଟରେ ବହୁଜନସମାଗମ ସ୍ଥଳରେ ବ୍ୟବଧାନ ମଧ୍ୟରେ ଆପଣା ଶରୀରକୁ ପ୍ରବେଶ କରାଉଥିବା—
5. Thrusting one's self with great difficulty into a crowd.

ଗଳା ଘଁଘଁ—ଦେ. ଵି—ଗଳା ଖଁଖଁ (ଦେଖ)
Galā ghañghañ — Galā khañkhañ (See)

ଗଳା ଘଡ଼ଘଡ଼—ଦେ ଵ. (ସଂ. ଗଳା + ଘର୍ଘର)—ସରଦ, ସନ୍ନିପାତ ବା ଅସଦ୍ଧ ମୃତ୍ୟୁ ଯୋଗୁଁ ଗଳାରେ ଶ୍ଲେଷ୍ମା ଜମିବାରୁ ନଶ୍ୱାସପ୍ରଶ୍ୱାସ ସମୟରେ ଶ୍ଲେଷ୍ମା-ଜନିତ ଘଡ଼ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ—Gurgling sound due to the breath passing through the larynx choked with phlegm (due to cold or impending death).
ଗଳାକାହଡ଼ଦ୍ରଡ଼
Galā ghardaghardā — ଗଳାଘଡ଼ଘଡ଼ାନି

ଗଳାଗୁପା - ଗାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ. (ଭୁଲ. ଗଳ୍ପଗୁପା)—ଶ୍ୱାସରୋଧ—Strangulation.
Galāchāpā

ଗଳାଚପିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଆଙ୍ଗୁଠିଦ୍ୱାରା ଉଣ୍ଠି ଚପି ଶ୍ୱାସରୋଧ କର ମାର ପକାଇବା—To throttle or strangle a person by compressing the throat with the fingers.
Galāchipibā — ଗଳାଟିପା
ଗଳାଟିପନା

ଗଳାଟିପା—ଦେ. ବ—ଉଣ୍ଠିକୁ ଆଙ୍ଗୁଠିଦ୍ୱାରା ଚପିବା—Throttling.
Galāṭipā
ଗଳାଟିପା; ଗଳାଟେପା

ଗଳା ଟିପିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଳା ଚପିବା (ଦେଖ)
Galā ṭipibā — Galā chipibā (See)

ଗଳାଧଃକରଣ—ସଂ. ବ. (ଗଳା + ଅଧଃକରଣ)—ଗିଳିବା; ଦୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଖାଇବା—Devouring or gulping up of any food.
Galādhaḥkaraṇa

ଗଳାଧକ୍କା—ଦେ. ବ—ଉଣ୍ଠିଆ; ଗଳାରେ ଦାବୁକା ମାରିବା—A push given on the throat or neck.
Galādhakkā
ଗଳାଧକ୍କା
ଗଳାଧକ୍କା

ଗଳାଧରା—ଦେ. ବ—୧ । ସରଦ ବା ଶ୍ଲେଷ୍ମା ଯୋଗୁଁ ଗଳାର ସ୍ୱର ବନ୍ଦ ହେବା—1. Stringency in the throat; hoarseness; loss of voice due to cough and phlegm in the larynx
Galādharā
ଗଳାଧରା
ଗଳାପଡ଼ନା

୨ । ସରଦ ଯୋଗୁଁ ଉଣ୍ଠିର ବାହାରେ ଓ ଭିତରେ ଦରଜ ହେବା ଓ ଫୁଲିବା ରୋଗ—2. Swelling and affectation of the larynx and throat (a disease).

ଗଳା ଧରିବା—ଦେ. ବ—୧ । (ଯମ, ମୃତ୍ୟୁ) ପରଲୋକକୁ ନେବା ପାଇଁ ଉଣ୍ଠି ଧରିବା ବା ଆସ୍ପୃତ କରିବା—1. (said of the God of Death) To take a firm grip of a person's throat.
Galā dharibā
ଗଳାଧରା
ଗଳାପକଡ଼ନା

ଜଳା କେଶ ଦେଖି ଧଳା, ମୃତ୍ୟୁ ଧରିଅଛି ଗଳା—ମଧୁସୂଦନ ।

୨ । ଗଳାଧରା (ଦେଖ)
2 Galādharā (See).

ଗଳାପୁଚ୍ଛା—ଦେ. ବ—ବହୁଜନାକୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନରେ ଗହଳି ମଧ୍ୟରେ ଯେନତେନ ପ୍ରକାରେ ଆପଣା ଶରୀରକୁ ଅନ୍ୟର ଅଲକ୍ଷିତରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇବା—Thrusting one's self clandestinely into a dense crowd.
Galāpuchhā — ଗଳାପୋଛା

ଗଳାପୋଛା—ଦେ. ବ—ଗଳାପୁଚ୍ଛା (ଦେଖ)
Galāpochhā — Galāpuchhā (See)

ଗଳାଫୁଲା - ଦେ. ବ—ଗଳାଫୁଲିବା ରୋଗ—Swelling of the neck and throat; (a disease.)
Galāphulā
ଗଳାଫୋଳା
ଗଳାସୁଜନା

ଗଳାବନ୍ଦ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗୁଲୁବନ୍ଦ; ସଂ. ଗଳ+ବନ୍ଧନ)—ଗଳାରେ ବାନ୍ଧିବା ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ—Neck-tie; a comforter for the neck.
Galāband
ଗଳାବନ୍ଦ
ଗଳବନ୍ଦନୀ

ଗଳାବନ୍ଦ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଳ+ବନ୍ଦ)—
Galābanda
ଗଳାବନ୍ଦ

୧ । ସରଦଆଦି ଯୋଗୁଁ ସ୍ୱରବନ୍ଦ—1. Loss of voice.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅଯଉ ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱରର ୧ ରୁ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ରୁ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅଭଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ୬ ଟି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ସବ ଖୋଜିବେ ଯେବେ ଏ ରୂଖାବୋଖରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ରହିବ ବସସ୍ଥଳ ୨ ବା ୧ ରୁ୬ ଟି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବର୍ଷ' ନ ମିଳିଲେ 'ବର୍ଷ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଂଖା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଖା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗଳାବୈଠନା ୨ । ଗଳାଦ୍ୱର ଯାଉଥିବା ଶ୍ୱାସ ବନ୍ଦହେବା; ଶ୍ୱାସରୋଧ— 2. Suffocation.

ଗଳାବନ୍ଦ—ଦେ. ବ. (ଫା. ଗୁଲୁବନ୍ଦ୍)—
Galābandh ଗଳାବନ୍ଦ୍ (ଦେଖ)
Galāband (See)

ଗଳା ବସିବା—ଦେ. ବ—ବେଶି ଘାଣ୍ଟ କରିବା ବା ସରଦ ଯୋଗୁ ଗଳାର
Galā basibā ସ୍ୱର ନ ଶୁଭିବା; ସ୍ୱର ବନ୍ଦହେବା—
ଗଳାବସେ ଯାଓୟା Loss of voice.
ଗଳାବୈଠନା

ଗଳାବାଜି—ଦେ. ବ—୧ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ଚଲ୍ଲାର—
Galābāji 1. Vociferation; too much exercising of
ଗଳାବାଜୀ the lungs.
ଗୁଲଗପାଡ଼ା ୨ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ବକ୍ତୃତା—
2. Very loud address or harangue.
୩ । ନିଷ୍ଫଳ ବା ବୃଥା ଆସ୍ଫାଳନ—3. Vain bragging.

ଗଳାଭଙ୍ଗା—ଦେ. ବ—ଗଳା ଭାଙ୍ଗିବା (ଦେଖ)
Galābhaṅgā Galā bhāṅgibā (See)

ଗଳା ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. ବ—ସ୍ୱରଭଙ୍ଗ ହେବା; (ବସ୍ତ୍ରାଦିରୁ; ସରଦ ବା
Galā bhāṅgibā ବହୁତ ଗପିବା ଯୋଗୁଁ) ସ୍ୱର କର୍କଶ ହେବା—
ଗଳାଭାଙ୍ଗା Hoarseness of voice.
ଗଳାପଡ଼ନା

ଗଳା ଭାରିହେବା—ଦେ. ବ—ଗଳାରସ୍ୱର ଗମ୍ଭୀର ହେବା; ଗମ୍ଭୀରସ୍ୱର
Galā bhārihebā ବା ଆବାଜ—
.Grave voice; muffled voice.

ଗଳା ମେଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବଡ଼ଘାଣ୍ଟ କରିବା; ଚଲ୍ଲାର କରିବା—
Galā melibā 1. To cry out,
ଗଳାଫାଡ଼ନା ଆନ ଧନୁ ଧରଣ ଦ୍ରୁପଦଙ୍କ ବେଃ।
ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ବୋଇଲେ ମେଲଣ ଗଳାଃ।—କୃଷ୍ଣବିଂଢ଼. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

୨ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ କାନ୍ଦିବା—2. To cry aloud.

ଗଳା ମୋଟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱର କରିବା—
Galā moṭa karibā To utter a loud cry.

ଉଲୂଢ ନକୁଲଙ୍କୁ ବନ୍ଧ କାଶ୍ତଜ
ଧାଇଁଲେ ଗଳାମୋଟ କରଣ ଗରଜ । କୃଷ୍ଣବିଂଢ଼. ମହାଭାରତ. ଶଲ୍ୟ ।

ଗଳାରେ ଦଉଡ଼ିଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉଦ୍‌ବନ୍ଧନଦ୍ୱାରା ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବା
Galāre daurdidebā ନିମନ୍ତେ ବେକରେ ଦଉଡ଼ିର ଫାଶ
ଗଳାୟ ଦଡ଼ି ଦେଓୟା ଦେଇବା—To tie a noose
ଗଳାମେଁ ରସ୍ସି ଦେନା round the neck with a view
to commit suicide by hanging
ତେବେ ମୁହିଁ ମରିବ ତହିନ ତେଇ ଗଳା । କୃଷ୍ଣବିଂଢ଼. ମହାଭାରତ. ବନ୍ଦଃ ।

ଗଳାସି—ଦେ. ବ.—(ଫ୍ର. ଗଲ+ରଜ୍ଜୁ)— ପଶୁମାନଙ୍କ ଗଳବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ
Galāsi ବା ଫାଶ; ପଗ୍ଗା—Noose or rope tied round
ଗଳାସି the neck of animals.
ଗଳତନୀ

ଗଳି—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଗଲ; ଗଳାଘର ସରୁ ଥିବାରୁ ?)—ଦୁଇପାଖେ
Gali ଘର ବା ବାଡ଼ିଥିବା କନ୍ଦ; ସରୁ ବା ଅଣଓସାରିଆ ବାଟ—
ଗଳି Narrow lane; alley.
ଗଳୀ
କଡ କଡ ଦୋଇଲ ପଡ଼ିଛ ଦାଣ୍ଡ ଗଳି ।
ପ୍ରାଚୀ. ବୃନ୍ଦାବନପଶୀଉ.

ଗଳିଆ—ଦେ ବ. (ସଂ. ଗଳଉ)—୧ । ବଲ୍‌ର ହୁଡ଼ ବା ଜଳାଶୟର
Galiā ବନ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦିର ଯେଉଁ ଛିଦ୍ର ବା ଜଳାବାଟେ ପାଣି ବାହାର
ଯାଏ—1. Breach; hole in a bandh of a
water-reservoir or paddy-field through
which water leaks.

୨ । ଗଲେଇ (ଦେଖ)
2. Galei (See)

ପ୍ରାଦେ. (ଜୁଜଙ୍ଗ) ବ. —କ୍ଷୁଦ୍ର ନଦୀ—Rivulet; stream.
[ଦ୍ର—ଜୁଜଙ୍ଗରେ ବଣ ଉଉରେ ମହାନଦୀର ଯେଉଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶାଖା-
ମାନ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଅଛୁ ସେଗୁଡ଼ିକୁ 'ଗଳିଆ' ବୋଲିଯାଏ ।
ଯଥା—ଉତ୍ତରଗଡ଼ ଗଳିଆ, ଅଠରବାଙ୍କ ଗଳିଆ, ଇନ୍ଦ୍ର ଗଳିଆ
ଓ ପାଣି ଗଳିଆ ।]

ଦେ. ବିଣ.—କ୍ଷୁଦ୍ର; ଅନୁଚ୍ଚ ଓ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ (ରାସ୍ତା); ଗଳିପରି ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ
(ବାଟ)—Very narrow and low (road).
ସିବାବେଳେ ବି କରିବ ବାଟ ଯ ଗଳିଆ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ. ଗ୍ରୀଉଲଢ଼ଙ୍ଗ ।
[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ବାଟ ଏତେ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଯେ ସେଠାରେ ବଶକରିବା
ଆଦ୍ଦ ଉଉର ଦେଇ ଗଳ ଗଳ କରି ଯିବାକୁ ହୁଏ ।]

ଗଳିଆ ନନ୍ଦ—ଦେ. ବ.—କୂଅ ଉଉରେ ବଡ଼ ନନ୍ଦର ଉଉରେ ବସାଯିବା
Galiā nanda ଛୋଟ ଛୋଟ ନନ୍ଦ—Inner double earthen
rings set in a double-ringed well.

ଗଳିଆ ରକ୍ତ—ଦେ. ବ.—ବାଉଗୋଡ଼କୁ ରକ୍ତ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିବା ହେଉରୁ
Galiā rakta ଅସ୍ଥାୟୀ ଫୁଲା (ରୋଗବିଶେଷ)—A morbid
ଫୁଲା swelling of parts of limbs a disease).
ସୁଜନ

ଗଳିକବାଟ—ଦେ. ବ.—୧ । ଛୋଟ କବାଟ—
Galikabāṭa 1. Small door.
୨ । ଗୋପନ କବାଟ—2. Secret-door.
୩ । ବଡ଼ କବାଟ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଛୋଟ କବାଟ—
3. A small door covering an opening in a
larger door.

ଗଳିକୁଞ୍ଚି—ଦେ. ବ.—ସଙ୍କଚସଙ୍କ; ଅଳିସଳି—
Galikuñchi Creek and corner.
ଗଳିଘୁଞ୍ଚି ଚଲା ପୁରେ ଅଛ ସେତେ ଗଇକୁଞ୍ଚି । ସ୍ୱଧାନାଥ. ଚଉବାର ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଈ	ଊ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଦ୍ଧ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

ଗଳକୁଣ୍ଠ ରହିଯିବା – ଦେ. କି.—୧ । ଗହଳ ମଧ୍ୟରେ ଲୁଚ ଯିବା; Ga|likuṇṭhi rahi|jibā ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବା ବା ଦେଖା ନ ଯିବା—

1. To disappear in a crowd; to remain undetected in a medley.

୨ । ଅନ୍ୟର ଅଜ୍ଞାତସାରରେ ରହିଯିବା—

2. To remain without the knowledge of anybody else; to hide one's self from others.

ଗଳଗଳି—ଦେ. କି. ବଣ—ପ୍ରତ୍ୟ ଗଳ; ସଂଯୁ; ଅଳ୍ପସଳ୍ପ—

Ga|ligali In every nook and corner; in every corner and bye-lane.

ଗଳିଗଳି

ଗଲିଗଲି

ଗଲୁଜ୍—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଆ. ଗଲ୍ଜ୍)—

Ga|lij ଗଲ୍ଜ (ଦେଖ)

Galji (See)

ଗଲୁଜ୍‌ଖୋର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଗଲ୍ଜ୍+ଫା. ଖୋର୍)—

Ga|lijkhor (ଗାଳ) ଗୁହଖିଆ—(a term of abuse)

ଗଳିଜଖୋର Eater of filth.

ଗଲୀଜଖୋର;

ଗଲୁଜି—ଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଆ. ଗଲ୍ଜ)—

Ga|liji ଗଲ୍ଜ (ଦେଖ)

Galji (See)

ଗଲୁତ—ଫ. ବଣ. (ଗଳ ଧାତୁ=ଝରିବା ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—

Ga|lita ୧ । ବୋହି ପଡ଼ୁଥିବା; ସ୍ରବୁଥିବା—

1. Flowing; running.

୨ । ଝରିତ—2. Dropped.

୩ । ଦ୍ରବୀଭୂତ—3. Melted; molten.

୪ । ଖସିଲ; ପଡିତ—4. Fallen.

୫ । ପଚା; ପଚିଯାଇଥିବା—5. Rotten; mortified.

୬ । ଲୁପ୍ତ; ନଷ୍ଟ—6. Disappeared.

୭ । ଶିଥିଳ—7. Slackened.

ଗଲିତକୁଷ୍ଠ—ଫ. ବ—ଶରୀରଯାକ ଘାଆ ହୋଇ ରକ୍ତ ପୂଜ ବହୁ ଆଙ୍ଗୁଠି ଆଦ ଖସି ପଡ଼ିବା ଅବସ୍ଥା ବିଶିଷ୍ଟ କୁଷ୍ଠ ରୋଗ—

Ga|litakushṭha Advanced leprosy (the stage in which there are oozing sores and ulcers and the extremities drop off); gangrenous leprosy.

ଗଲିତକୁଷ୍ଠୀ—ଫ. ବ. ପୁଂ—ଯେଉଁ କୁଷ୍ଠରୋଗୀର ଶରୀରରେ ବ୍ୟାପ୍ତ କୁଷ୍ଠ ରୋଗରୁ ପୂଜ ପାଣିବହ ଘାଆ ହୋଇ ଥାଏ—

,Ga|litakushṭhi (ଗଲିତକୁଷ୍ଠିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

A leper with gangrenous sores.

ଗଲିତଧାତୁ—ଫ. ବ—ତରଳିତ ଧାତୁ—

Ga|litadhātu Molten metal.

ଗଲିତମାଂସ—ଫ. ବ— ଘାଆ ହୋଇ ସଡ଼ି ମିଳାଇ ଯିବା ମାଂସ—

Ga|litamāṁsa Mortified flesh.

ଗଲିତଯୌବନା—ଫ ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗଲିତ+ଯୌବନ +ଆ)—

Ga|litajau|banā ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଯୁବାକାଳ ଝଡି ଗଲ୍ଲାଣି—

(a woman) Past her youth.

ଗଲିତା—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଗଡ଼ତା (ଦେଖ)

Ga|litā Gar|datā (See)

ଗଳତାଏ ଦୁଇଜଣର ଦେବାରୁ ଫଳ ତାଦୃଶ ଲଭିବେ ।

ଭଦ୍ରସର୍ଯ୍ୟ. ଭଦ୍ରତା ।

ଗଲିନନ୍ଦ—ଦେ. ବ—ଗଳିଆନନ୍ଦ (ଦେଖ)

Ga|linanda Ga|liānanda (See)

ଗଲିପଡ଼ିବା—ଦେ. କି. (ଫ. ଗଳ ଧାତୁ)—

Ga|lipar|dibā ୧ । ଭିତରକୁ ପ୍ରବଳ ହେବା—1. To enter through or deeply.

ଗଲିପଡ଼ା

ଗଲଜାନା ୨ । ଅବଜ୍ଞାନ୍ତ ବା ଉଣ୍ଡେଷ ପରିମାଣରେ ସ୍ରବିବା—

2. To pour or fall down profusely.

ନରମାନଙ୍କ ଦେହରୁ ଝାଳ ଗଳି-

ପଡ଼ିବାରୁ ହୋଇ ତଦନ ଦେହେ ବୋଳ । କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାପ୍ରଭୁ. ବନ ।

୩ । ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ବସ୍ତୁ ବା ଗହଳ ମଧ୍ୟରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବା ବା ଲୁଚ ଯିବା—3. To be hidden amidst a crowd.

୪ । ଗାଣ୍ଡି ଗଳପଡ଼ିବା (ଦେଖ)

4. Gāṇḍi ga|lipar|dibā (See)

ଗଳପୁଚ ରହିଯିବା—ଦେ. କି—ଗଳକୁଣ୍ଠ ରହିଯିବା (ଦେଖ)—

Ga|lipuchi rahi|jibā Ga|likuṇṭhi rahi|jibā (See)

ଗଳପୁଣ୍ଠ ରହିଯିବା—ଦେ. କି—ଗଳକୁଣ୍ଠ ରହିଯିବା (ଦେଖ)—

Ga|lipuṇṭhi rahi|jibā Ga|likuṇṭhi rahi|jibā (See)

ଗଳବା—ଦେ. କି (ଫ. ଗଳ ଧାତୁ)—୧ । ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ପଥରେ ସଙ୍କୁଚିତ

Ga|libā ହୋଇ ପ୍ରବେଶ କରିବା—1. To enter through a

ଘୁସା narrow space.

ଘୁସନା ୨ । ସ୍ରବିବା; ବହିବା; ଝରିବା—

ଗଳା 2. To ooze; to drop.

ଗଳନା ମୋଚ ପତ୍ରପର ନୟନୁ ଗଳ ବାରି,

ଦେଲ ବେଦ ବ୍ୟାସ କଣ୍ଠାରୁ ଓଦା କରି । କୃଷ୍ଣକିଂ. ମହାପ୍ରଭୁ. ଆଦ ।

୩ । ଗଳ ପଡ଼ିବା; ସ୍ଖଳିତ ହେବା; ପତିତ ହେବା—

3. To fall down.

ସ୍ମରକଦରଙ୍କ ଗାତ୍ରଙ୍କ ଅଙ୍କ ନ ରହି କର୍ଣ୍ଣରୁ ଗଳି—

ଭଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୪ । ତରଳିବା—4. To melt away.

ଏରେଣି ସେ ରୂପ ଗଳିବ କୁଉଣ—ନଦକିଶୋର. ସୀତାବନବାସ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅଧର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୁଇ ୧ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ନାନା ଏବ ୨ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାନାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତେ, ସେତେବେଳେ ଏ ପ୍ରଣାଳୀରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ପଥାନ୍ତରେ ଉହାଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାନାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ ଖୋଜନ୍ତେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ବହୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଚତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲଚତ୍ର' ଲେଖିବେ ।

୫ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ମଧ୍ୟକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବା—
5. To enter into a thing.
ଗଣ୍ଡି ଗର୍ତ୍ତେ ଗୁରୁ ଗଲପର ଗଦ—ଜଗନ୍ନାଥ୍ୟ. ଜଗୋପ୍ତଚନ୍ଦ୍ର ସଙ୍ଗୀତ ।

୬ । ବେଧିବା—6. To pierce; to percolate.
ଖୋଳଦେଇ ଥର ପାରିକ ପିବେ ଜଳ—
ଲକ୍ଷ୍ମୀନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ଜନ ।

୭ । ଦବିଯିବା—
7. To be pressed downwards; to sink.
ଭାରରେ ଡୋଙ୍ଗଲେ ପାହାରେ,
ତରଣ ତରି ଗଲ ତଳେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଗଲିବା—ଗାଦେ. (ସମ୍ପ୍ରସାରଣ) କ୍ରି—ଗୃହର ଛତ ବାଟେ ବର୍ଷା ପାଣି
Galibā ଗଳିବା— (the rain water) To leak through a leaky thatch.

ଗଲିବାଟ—ଦେ. ବ—କ୍ଷୁଦ୍ର ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ରାସ୍ତା—
Galibāṭa 1. A low narrow way
ଗଳିରାସ୍ତା ୨ । ଗୁପ୍ତ ପଥ—2. Secret passage.
गलिरास्ता

ଗଲିରାସ୍ତା—ଦେ. ବ—ଗଳିବାଟ (ଦେଖ) —
Galirāstā Galibāṭa (See)

ଗଲୁ—ଦେ. ବ— କଣ୍ଡୁ; କୁଣ୍ଡାଇ ହେବା; ଗଲ୍‌ଗଲ ହେବା—
Galu Itching sensation; irritation.
ଚଳକାନି
चुल, लत

ଗଲୁଆ—ଦେ. ବଣ—ଗଲୁଗଲୁଆ (ଦେଖ)—
Galuā Galugaluā (See)

ଗଲୁ ଉଠିବା—ଦେ. ବ—କଣ୍ଡୂୟନ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଜାଗିବା; କଣ୍ଡୁ ଉଠିବା—
Galu uṭhibā Appearance or feeling of itching.
ଗୁଳକାନ
चुलउठना

ଗଲୁଗଲୁଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ ଖାଇଲେ ବା ଦେହରେ ଲାଗିଲେ କଣ୍ଡୁ ଜାତ ହୁଏ ବା କୁଣ୍ଡେଇ ହୁଏ—
Galugaluā 1. (article) Producing itching or irritation.
୨ । ଯେଉଁ ଜନ୍ତୁ ବା ମନୁଷ୍ୟର ଦେହସାକ କୁଣ୍ଡେଇ ହୁଏ—
2. (person) Having itching sensation.
୩ । ଯେଉଁ ରୋଗରେ ଶରୀର କୁଣ୍ଡାଇ ହୁଏ—
3. (disease e. g. ringworm) Accompanied by itching.

ଗଲୁ ଛଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ଗଲୁ ମରିବା (ଦେଖ)
Galu chhārdibā Galu maribā (See)

ଗଲୁ ମରିବା—ଦେ. ବ—କଣ୍ଡୁ ନଷ୍ଟ ହେବା—
Galu maribā Subsidence of itching sensation.
ଚୁଲକାନି ମିଟା
चूलमिटना

ଗଲୁ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଔଷଧର ବା କୁଣ୍ଡାଇବାଦ୍ୱାରା କଣ୍ଡୁ ନିବାରଣ କରିବା—
Galu māribā To pacify or soothe an itching sensation (with medicine or scratching)
ଚୁଲକାନିମେଟାନ
चुलमिटाना

ଗଲେଇ—ଦେ. ବ (ଫା. ଗୁଲଞ୍ଚ)— ଗୁଲଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Galei Gulañcha (See)

ଗଲେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗଳାଇବା (ଦେଖ)
Galeibā Galāibā (See)

ଗଲେଗଣ୍ଡ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀ ହି; ଗଲେ=ଗଳାରେ+ଗଣ୍ଡ=ମାଂସପିଣ୍ଡ; ଗଳାରେ ଗୋଟାଏ ଚମର ଥଳ ଥିବାରୁ)—
Galegaṇḍa ବାଡ଼ଗିଳା ଚଢ଼େଇ—
The Adjutant bird; Leptoptilus Dubius.

ଗଲ୍ପ—ଦେ. ବ (ଫା. ଜଲ୍ପ ଧାତୁ)—୧ । ଉପକଥା; କାହାଣୀ—
Galpa 1. Story; folk-tale.
ଗପ ୨ । କଥାବାର୍ତ୍ତା; କଥୋପକଥନ—
गप्प 2. Conversation; talk.

ଗଲ୍ପଚତୁର—ଦେ. ବ. ଯୁ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଗଲ୍प+ଚତୁର)—
Galpachatura ଯେ ବିଶେଷ ଗଲ୍ପ କହି ପାରେ—
(ଗଲ୍ପଚତୁରା—ସ୍ତ୍ରୀ) One who is a store-house of stories.

ଗଲ୍ପଚାତୁରୀ—ସଂ. ବ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଗଲ୍प+ଚାତୁରୀ) —
Galpachāturī ଗଲ୍ प କହିବାରେ ଚତୁରତା—
Adeptness in relating stories.

ଗଲ୍ପଚାତୁର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ—ଗଲ୍ପଚାତୁରୀ (ଦେଖ)
Galpachāturjya Galpachāturī (See)

ଗଲ୍ପସଲ୍ପ—ଦେ. ବ (ଅନର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଦ୍ଭରର)—
Galpasalpa ୧ । ଗପସପ; କଥୋପକଥନ—
ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ 1. Talk; conversation.
गपसप ୨ । ବାଜେ ଗପ—2. Chit-chat.
୩ । ନାନା ବିଷୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା—
3. Tittle-tattle.

ଗଲ୍ପସାଗର—ଦେ. ବ—ଗଲ୍ପଚତୁର (ଦେଖ)
Galpasāgara Galpachatura (See)

ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ—ଦେ. ବ—ଗଲ୍ପସଲ୍ପ (ଦେଖ)
Galpaswalpa Galpasalpa (See)

ଗଲ୍ଫ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ଘୋଡ଼ା ଉପରେ ଚଢ଼ି ବା
Galph ନଜେ ନଜେ ଦଉଡ଼ି ଦ୍ୱାରରେ ଗୋଟିଏ ଲମ୍ବ ଅଗବଙ୍କା ବାଡ଼ି ଧରି ଚଳେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟରଖି ଗୋଟିଏ ପେଣ୍ଡୁକୁ ଚଳାଇବାରୂପ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଖେଳ—The game of Golf.

ଗଲ୍ଭ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଗର୍ବ (ଧାତୁ) (ଦେଖ)
Galbha (root) Garba (root). (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଷ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଡ଼,ଢ଼	୦
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	୫

ଗଲ୍ଭ—ସଂ. ବିଣ (ଗଲ୍ଭ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Galbha ଗର୍ବକାରୀ; ଦୃଷ୍ଟ—
Arrogant; overbearing.

ଗଲ୍ଲ—ସଂ. ବି (ଗଲ୍ ଧାତୁ+ସଂଜ୍ଞାର୍ଥ. ଲ)—ଗାଲ—
Galla Cheek.

ଗଲ୍ଲକ—ସଂ. ବି (ଗଲ୍ଲ+ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ. କ)—ଚଷକ; ମଦ୍ୟପାତ୍ର—
Gallaka Wine-vessel; goblet; drinking cup.

ଗଲ୍ଲଚତୁରୀ—ସଂ. ବିଣ (ଗଲ୍ଲ=ଗାଲ+ଚତୁରୀ=ଢକଣା) —ଶୋଇବା
Gallachāturī ବ୍ୟକ୍ତିର ଗାଲ ତଳେ ଯେଉଁ ଢକଣା ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ; ଗାଲତଳକଣା—A small round pillow put underneath the cheek of a person while sleeping.

ଗସ୍ତ—ବୈଦେ. ବି (ଧା. ଗସ୍ତ୍=ପହଞ୍ଚି ଦେବା ପାଇଁ ବୁଲିବା)—
Gasta ୧ । ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟଜ୍ୟପଲକ୍ଷେ ଭ୍ରମଣ—
ଗସ୍ତ 1 Official tour.
ଗସ୍ତ ୨ । ବୁଲ୍; ପହଞ୍ଚି ଦେବା ପାଇଁ ବୁଲିବା —
2. A watchman's round on duty.

ଗସ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚା—ବୈଦେ. ବି (ଫା)—୧ । ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ଜ୍ୟପଲକ୍ଷରେ ଭ୍ରମଣ
Gasta kharchchā ଜନିତ ଭ୍ରମଣକାରୀ କରିଥିବା ବ୍ୟୟ—
ଗସ୍ତଖର୍ଚ୍ଚା 1. Tour-expenses; travelling
ଗସ୍ତଖରଚା expenses.
୨ । ଗସ୍ତକାରୀଙ୍କୁ ମିଳିବା ଯାଥେସ୍ଟ-ବ୍ୟୟ—
2. Travelling allowance.

ଗସ୍ତ ଖିଲାଇବା—ଭାଦେ. (କଃକ ସହର) କ୍ରି—ବନ୍ଧା ହୋଇ ରହିଥିବା
Gasta khilāibā ଘୋଡ଼ା ବା ଗୋରୁଆଦ ପଶୁଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଖେଳିଯିବା
ପାଇଁ ଟହଲାଇ ଆଣିବା—To give an airing to a horse or cow for exercise.

ଗସ୍ତନିର୍ଘଣ୍ଟ—ଦେ. ବି—ଗସ୍ତ କରିବା ସମୟରେ କେଉଁ ସ୍ଥଳକୁ କେଉଁ
Gastanirghaṇṭa ଦିନ ଓ କେଉଁ ସମୟରେ ଯିବାକୁ ଦେବ
ପୂର୍ବରୁ ଉହାଁର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଓ ପ୍ରକାଶ—
Tour programme.

ଗସ୍ତ ଭତ୍ତା—ବୈଦେ. ବି (ଫା)—ଗସ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚା (ଦେଖ)
Gasta bhattā Gasta kharchchā (See)

ଗସ୍ତାନୀ—ବୈଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଫା. ଗଶ୍ତଗା)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ନାଗର ବା
Gastānī ପରପୁରୁଷସଂସର୍ଗ ନିମନ୍ତେ ବାରଆଡ଼େ ବୁଲେ, ବୁଲଣୀ;
ଗସ୍ତାନୀ ପରପୁରୁଷାର୍ଥ ଅଭିସାରିକା—Whorish woman.
ଗସ୍ତାନୀ

ଗସ୍ତିଦାର—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ଯେଉଁ ଶୁମାସ୍ତା ବଣିକମାନଙ୍କ ତରଫରୁ
Gastidār ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟାଦିର ଗ୍ରାହ୍ୟ ବୁଝିବା ନିମନ୍ତେ ଅନ୍ୟ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନ
ଗସ୍ତିଦାର ବୁଲନ୍ତି—A travelling commercial agent.
ଗସ୍ତୋଦାର

ଗହ୍(ଧାତୁ)—ସଂ—ଜବଡ଼ ହେବା, ବୁଝିବାକୁ କଠିଣ ହେବା—
Gah (root) To be dense or difficult.

ଗହକ—ଗ୍ରା. (ଉତ୍ତର) ବି. (ସଂ. ଗ୍ରାହକ) —ଗରାଖ; ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର କ୍ରେତା—
Gahaki Customer; constituent of a tradesman;
ଗ୍ରାହକ purchaser.
ଗହକୌଡ଼ା ଦୋକାନ ଜଣେ ଗାହକ ଉପରେ ଝୁଲା ହୋଇ କହିବା—
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଗହଗହ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Gahagaha ୧ । ବହୁ ଲୋକ ସମାଗମଜନିତ କୋଳାହଳ—
ଗସଗସ 1. The aggregate of confused sounds
ଗହଗହ arising out of a big crowd.
ଗହଗହ ଶବ୍ଦରେ ପୂରୁଛ ମଞ୍ଚ—ପୀତାମ୍ବର, ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ।
୨ । ଭୟଙ୍କର ଓ ଭୟତ୍କାରକ—2. Frightful and lonely.
ଗହଗହ ଘାଟ ମାଡ଼ଇ ଉରା—ନବକଳେବର, ଜଗନ୍ନାଥ ।

ଗହଡ଼ିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଘଉଡ଼ିବା—
Gahardibā To drive away.

ଗହଣ—ଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. ଗହନ) ବନ—
Gahaṇa 1. Dense jungle.
୨ । (ସଂ. ଗଣ) ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯିବା ବହୁ ଅନୁଚର—
2. Retinue of a distinguished personage.
୩ । (ସଂ. ଗଣ) ସମଭିବ୍ୟାହାର ବା ସଙ୍ଗ—
3. Following or company.
ଅନେ ଦ୍ରୁତା ସର୍ଗୀ-ରଚନେ ପ୍ରବୃତ୍ତେ ମହାକୌତୁକେ
ହସ୍ତସ୍ଥ ମୁତ୍ସୁ। ପାଇଁ ପୂରୁ। ଗଲ ପଶ୍ଚିମ ମୁଖେ—ବ୍ରଜନାଥ. ଉଷା ।
୪ । (ସଂ. ଗଣ) ଜନତା; ସମୂହ; ଗଣ; ଦଳ—
4 Crowd; multitude.
ତୁମ୍ଭ ଗୋଷା ଗହଣ ହାର ଦେଇ ଜ୍ଞାନ
ଧାଇଁଲେ ଶ୍ରୀଷ୍ଟାର ସ୍ୱନ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ—କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।
୫ । (ସଂ. ଗ୍ରହଣ) ପୋଷାକ —5. Dress, fitting.
୬ । (ସଂ. ଗ୍ରହଣ) ଅଳଙ୍କାର; ଗହଣା—6. Ornament.

ଗହଣ ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଦଳବଳ ହେବା; ଯାତ୍ରା କରିବା ପାଇଁ
Gahaṇa lagāibā ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ଯିବା; ଶୋଭାଯାତ୍ରା କରିବା—To be accompanied by a retinue of attendants; to go in a procession.
ସୁଧିଷ୍ଠିର ଭକା ସେ ଯାଗ ସାଜା ପାଇ
ଗଲେ ଯାଗଶାଳାକୁ ଗହଣ ଲଗାଇ—କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ଗହଣା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗ୍ରହଣ; ଯାହା ଧାରଣ କରାଯାଏ)—
Gahaṇā ୧ । ଅଳଙ୍କାର—1. Ornament.
ଗହନା; ଗୟନା ଫୁଲର ଚେଣା ପିନ୍ଧ ଫୁଲର ମୁକୁଟ
ଗହନା କ୍ତୀର ଫୁଲର ହାସ ନର୍ତ୍ତନରଙ୍ଗୀରେ—ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି. ବନ୍ଧମାହତ୍ୟ ।
୨ । ସାଜସଜ୍ଜା —2. Ornamental fittings.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—୧ । ତେଲ ପେଡ଼ିବାର ଯନ୍ତ୍ର; ଘଣା—
1. Oil-mill.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦଉ । ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଦୁଷାବୋଧରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ି ର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

୨ । (ଫ. ଗଣ) ସମୂହ; ଗଦା; ଗୁଣ୍ଡି —2 A heap.

(ଯଥା— ଧାନର ଗଦ୍ଦଣା ।)

୩ । ନୂଆ ଗଛମାନଙ୍କର ବଣାଦ ନିମିତ୍ତ ଆବରଣ; ଅଟେଇ—

3. A bamboo frame-work for protecting young trees.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ତୁଳ. ହି. ଗହନ୍‌ = ବନ୍ଧକ)— ବନ୍ଧକ—Pledge; pawn.

ଗଦ୍ଦଣା କରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ତୁଳ ହି. ଗହନ୍ କରନା)— Gahaṇā karibā ଚଳନ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତି ବନ୍ଧକ ଦେବା— To pledge; to pawn.

ଗଦ୍ଦଣା ଗଣ୍ଠି—ଦେ. ବ. (ଓ. ଗଦ୍ଦଣା + ଫ. ଗ୍ରନ୍ଥି; ସଦ୍ଭବ) — Gahaṇā gaṇṭhi ୧ । ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର ଅଳଙ୍କାର; ଅଳଙ୍କାର-ଗୟନାଗାଁଠି ପତ୍ର — 1 Jwellery; all sorts of ornaments; ornaments all and sundry.

୨ । ଅଳଙ୍କାର ଓ ଲୁଗାପଟାର ବୋକଚା— 2. Luggage consisting of ornaments and other movables; dress and ornaments; clothes and ornaments.

୩ । ସୁନାରୂପାର ଗଦ୍ଦଣା ଓ ତାହା ଗୁନ୍ଥା ହୋଇ ଥିବା ସୂତାଦ—3. Gold and silver ornaments and the strings with which they are strung.

ଗଦ୍ଦଣା ଗାଣ୍ଠି—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର)—ଗଦ୍ଦଣା ଗଣ୍ଠି (ଦେଖ) Gahaṇā gāṇṭhi Gahaṇā gaṇṭhi (See)

ଅଉ ଗଦ୍ଦଣା ଗାଣ୍ଠି, ସାଇକଳ ? ବିକାର. ଯୌତୁକ ।

ଗଦ୍ଦଣାପତ୍ର—ଦେ. ବ. (ଅନର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଦ୍ଭବର)—ଗଦ୍ଦଣାଗଣ୍ଠି (ଦେଖ) Gahaṇāpatra Gahaṇāgaṇṭhi (See)

ଗଦ୍ଦଡ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଝାଳ— Gahada Sweat; perspiration.

ଓମସା ଦେ. ବି ଓ ବିଣ— ଗଦ୍ଦଦ (ଦେଖ) Gahadi (See)

ଗଦ୍ଦଦ—ଦେ. ବ—ଗରମ; ଗମଗମୁଆ ବା ଝାଳଗୁଡ଼ା ଗରମ— Gahadi Perspiring heat.

ଓମସାନି ବିଣ—ଗମଗମୁଆ; ଯେଉଁ ସମୟରେ ଜଳବାଉ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଯୋଗୁଁ ଗାର କାରୁକ ଲଗେ ଓ ଝାଳ ବହେ— (season) Of perspiring heat.

ଗଦ୍ଦଦିବା— ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଝାଳେଇବା; ସ୍ୱେଦାର୍ଦ୍ର ହେବା; Gahadibā ଝାଳ ବହିବା—To perspire

ଗଦ୍ଦନ—ସଂ. ବ. (ଗହ୍ ଧାତୁ = ଜଙ୍ଗଲ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)— Gahana ୧ । ବନ; ଜଙ୍ଗଲ—

1. Jungle; forest; wood; thicket.

ଗହନ ବ ପଡ଼ ହୋଇଲ ସଜେଡ଼ । ବବସୂର୍ଯ୍ୟ. ବଶୋଲ ଉଖ ।

୨ । (+ଅଧିକରଣେ. ଅନ)— ଯାତନା; ଦୁଃଖ—

2. Pain.

୩ । ଗଭୀରତା—3. Depth.

୪ । ଗହ୍ୱର—4. Cave.

୫ । ଗଭୀର ଗର୍ତ୍ତ—5. Abyss; deep hole.

୬ । ପରମେଶ୍ୱର—6. God.

ଫ. ବିଣ. (ଗହ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନ) - ୧ । ଦୁର୍ଗମ—

1. Inaccessible.

୨ । ଦୁଃସ୍ଥ ବେଶ୍ୟ—2. Impervious; impenetrable.

୩ । ଦୁରୂହ; ଦୁର୍ବୋଧ—

3. Difficult to understand.

ତୁମ୍ଭେ ଯାହା ପଚାରୁଛ ମତେ ସେ ଗହନ । କୃଷ୍ଣଙ୍କ ମହାତ୍ମ୍ୟ. ମଦ୍ଭା ।

୪ । ଘନ; ଜବଡ଼—4 Dense; thick.

ମାସ୍ୱାରେ ଉହିଁ ପ୍ରବେଶଣ ସେ ଉବ ଗହନ ଅରଣ୍ୟ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୫ । ଅତି ଗଭୀର—5. Very deep; abysmal.

ଦେ. ବ—ଗଦ୍ଦଣ ୩ (ଦେଖ) Gahaṇa. 3 (See)

ପ୍ରଭବନ ଉଷା ଏହିରୂପେ ଯାଇ ନୃପ-ଗହନେ । ବ୍ରଧାନାଥ. ଉଷା ।

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଘୋର କଷ୍ଟକର—

1. Very difficult; beset with difficulties.

ଗହନ କଥାଏ ହେଲଣି ଅଛ—ଗୋଲ୍ଲେକ. ଉଦ୍‌ରେଖା ।

୨ । ଅତି ଗୂଢ଼—2 Mysterious.

ମୁନ ବୋଲନ୍ତୁ ନାରସିଂହ, ଗହନ ତତ୍ତ୍ୱ ବଖ୍ୟରଣ ।

ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଗଦ୍ଦଭଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ଫ ଦ୍ୱିଭୂମ) ବ. (ଫ. ଗଣ + ଦଳ)— Gahandaḷa ରାଜାଙ୍କ ଗଦ୍ଦଣରେ ଯିବା ଅନୁଚରଗଣ— The body of retainers accompanying a Raja.

ଗଦ୍ଦବ—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ଗହନ; ଘନ)— Gahaba ଗଦ୍ଦବା (ଦେଖ) Gahabā (See)

ଗହବ ଜଙ୍ଗା ଧଣ୍ଡା । ବବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗଦ୍ଦବା—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ଗହନ)—ଗଦ୍ଦଲଆ; ଘନ— Gahabā Dense; thickly set.

(ଯଥା—ଗଦ୍ଦବା ବାଲ; ଗଦ୍ଦବା ଧଣ୍ଡା ।)

ଗଦ୍ଦବିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଫଶନ୍ତି ଯିବା; ଖୁବ୍ ଝୁଣ୍ଟା ଘୁଣ୍ଟା ହୋଇ ବଢ଼ିବା— Gahabibā To grow superfluously.

ଗଦ୍ଦଭ୍ଭ—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ଗହନ)— Gahabhā ଗଦ୍ଦବା (ଦେଖ) Gahabā (See)

ଗଦ୍ଦମ୍‌ପୋକ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ତେଲୁଣି ପୋକ— Gahampoka Galley-worm.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୨	୩	୪,୫	୫	୬	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	୯	୧୦	୧୧,୧୨	୧୩	୧୪	୧୫	୧୬
୨	୭	୮	୯	୧୦	୧୧	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୧୨	୧୩	୧୪	୧୫	୧୬	୧୭	୧୮

ଗହୁମ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଗୋଧୂମ)—
Gahama ୧ । ଧାନ୍ୟାଦି ବର୍ଗର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶସ୍ୟ—
ସ. ଗୋଧୂମ, ମ୍ଲେଚ୍ଛଭୋଜନ 1. Wheat; Treticum Sativum
ଗମ, ଗୋମ (Haines).
ଗୋହୂଁ ୨ । ଗହୁମ କାକୁଡ଼ି (ଦେଖ)
ଓ. ଗୋଦୂଂ 2. Gahamakākurḍi (See)
ମ. ଗହୁଁ

ଗହୁମକାକୁଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସ. ଗୋଧୂମ+କର୍କଟୀ)-ଧଳା ମିଠା କାକୁଡ଼ି-
Gahamakākurḍi A white sweet variety of cucumber.

ଗହୁମଘାସ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଘାସବିଶେଷ—
Gahamaghāsa A kind of grass.
[ଦ୍ର—ଏହା ଏକ ଜାତ ଉଚ୍ଚ, ଏଥିର ଗଣ୍ଠି ଫମ୍ପା ଓ ଏହାର ଫଳ ଗହୁମ ପରି ।]

ଗହୁମଡ଼—ଦେ. ବ—ଗମଡ଼ (ଦେଖ)
Gahamaṭ Gamaṭ (See)

ଗହୁମ ନିଦ—ଦେ. ବ. (ସ. ଘନ ଓ ନିଦ୍ରା)—ଗାଢ଼ ନିଦ୍ରା—
Gahama nida Deep or profound sleep.
ଅଘୋର ନିଦ୍ରା
ଗଦ୍ଦାନୀଦ

ଗହୁମାଗୋଖର—ଦେ. ବ. (ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ଗହୁମ ପରି ଫକା ଥିବାରୁ)—
Gahamā gokhara ଏକ ପ୍ରକାର ଗୋଖର ସାପ—
A kind of cobra snake.
(ସାପ ଉଲେ ନୋଟ ଦେଖ)—
(See notes under Sāpa).

ଗହୁରା—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ—ଗଉଡ଼—
Gaharā Cowherd.

ଗହୁରି- ଦେ. ବ. (ହି. ଗହ୍ୱର=ବଳମ୍; ଫା. ଗାହ=ସମସ୍ତ; ଭୁଲ. ସ. ଗ୍ରହ)—
Gahari ୧ । ବଳମ୍—1. Delay.
ଗହର ୨ । ଗହୁରିଖର୍ଚ୍ଚା (ଦେଖ)
2. Gaharikharchā (See)

ଗହୁରିଖର୍ଚ୍ଚା—ଦେ. ବ—ଗହିରିଖର୍ଚ୍ଚା (ଦେଖ)
Gaharikharchā Gahirikharchchā (See)

ଗହୁରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସ. ଗର୍ବ; ଭୁଲ. ହି. ଗହ୍ୱରନା=ରୁଷିବା)—
Gaharibā ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିବା—To feel proud.

ଗହୁଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗହ୍ୱଲ—
Gahal Ado or uproar due to a crowd.

ଗହ୍ୱଲ—ଦେ. ବ (ସ. ଗହ୍ୱନ)—୧ । ଗୋଳମାଳ; ବହୁ ଜନ ସମାଗମ—
Gahala ଜନତ ଗଣ୍ଡଗୋଳ—1 Uproar or noise due to
ଗୋଳ a crowd; turmoil.

ଖଲବଲ ଚଣ୍ଡି ୀ। ଦେଇଟେ ପରିହ୍ରି ଗହ୍ୱଲ—
ସ୍ୱାଇନାଥ. ନଇଜେଗ୍ଧ ।
୨ । ବହୁଜନସମାଗମ; ଭିଡ଼; ଜନତା—2. Crowd.
୩ । ଗାଢ଼ତ୍ୱ; ବହୁଳତା—3. Density; excess.
ଗୁରୁ ଗହ୍ୱଳେ ପଥ ଗଲ୍ଟ ଦ୍ୱର—ସ୍ୱାଇନାଥ. ତୁଲସୀ ମୁଦକ ।
୪ । ସମବ୍ୟାହାର; ସଙ୍ଗ—4. Company.
ସଙ୍ଗିଭଳଙ୍କ ଗହ୍ୱଳେ—ନଇଜଟଗୋର. ନଈଗଣୀ ।

ଦେ. ବ୍ରଣ (ସ. ଗହ୍ୱନ)—ଘନ; ନିବିଡ଼; ଘଞ୍ଚ—
Dense; thickly set.
ଥଇବଇ ତୁବ ନସ୍ୱନେ ବୋର,
ରସାଳ ଗହ୍ୱଳ ଶାଖାରେ ଖେଳ । ବଦସ୍ପର୍ଧି. ବଚଭା ।

ଗ୍ରାମ୍ୟ ବ୍ରଣ—୧ । ଦୁର୍ବୋଧ୍ୟ—1. Difficult to understand.
ଅଇ ଗହ୍ୱଳ କଥା ଏହୁ, ତୋ ଅଗେ କହୁଦେବା ଫେଇ ।
୨ । ଗୂଢ଼—2. Mysterious.

ଗହ୍ୱଳଚହ୍ୱଳ—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର)—ଗହ୍ୱଳ (ଦେଖ)
Gahalachahala Gahala (See)

ଗହ୍ୱଳ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ଧୁମ୍ଧାମ୍ ଲଗିବା; ଗହ୍ୱଳ ଚହ୍ୱଳ ଲଗିବା—
Gahala pardibā The state of a great uproar.
ପଦ୍ୟା ଦେଖାଇ ପଦ୍ୟାରେ ଶଳାମାଳା,
ଦ୍ୱାରରେ ନହା ଉଖୁଦେ ଗହ୍ୱଳ ପଡ଼ିଲ । ଉଷ. କୋଣ୍ଡ୍ରୁହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦସ ।

ଗହ୍ୱଳମାଆଳ—ଗ୍ରା. ବ—ଗୋଳମାଳ; ଘୋଘା—
Gahalamā-āla Uproar; confusion.

ଗହ୍ୱଳମାହାଳ—ଗ୍ରା. ବ—ଗହ୍ୱଳମାଆଳ (ଦେଖ)—
Gahalamāhāla Gahalamā-āla (See)

ଗହ୍ୱଳା—ଗ୍ରାଦେ. (ଧିଙ୍ଗଭୂମ ଓ ଧଳଭୂମ) ବ—କୃଷିଜୀବୀ ଶୂଦ୍ର ଜାତି-
Gahalā ବିଶେଷ - A caste of agriculturist Śūdras of Singhbhum and Dhalbhum.

ଗହ୍ୱଳାଗହ୍ୱଳ—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର)—ଅତ୍ୟଧିକ କୋଳାହଳ—
Gahalāgahali Much ado or uproar.
ଅଇଲ ଦେଉଟା ଗ୍ରାବଣ, ଦ୍ୱୋଦ୍ଧ ଉତ୍ସବ ଦିନ,
ଅର୍ଣ୍ଣ ମାସରେ ଗହ୍ୱଳାଗହ୍ୱଳ, କାର୍ତ୍ତିକେ ପାଇବ ଦିନ । କୃଷିବଚନ ।

ଗହ୍ୱଳି—ଦେ. ବ ଓ ବ୍ରଣ—ଗହ୍ୱଳ (ଦେଖ)—
Gahali Gahala (See)
ଗହ୍ୱଳ ନ ଥିବା ବେଳେ—କବସ୍ପର୍ଧି. ବଚୋପଦଭଙ୍ଗୁ ।

ଗହ୍ୱଳିଆ—ଦେ. ବ୍ରଣ—ଗହ୍ୱଳ (ଦେଖ)—
Gahaliā Gahala (See)

ଗହ୍ୱଳଚହ୍ୱଳି—ଦେ. ବ—ଗହ୍ୱଳ (ଦେଖ)—
Gahalichahali Gahala (See)

ଗହ୍ୱା—ଗ୍ରା. ବ—୧ । (ସ. ଗୁହା)—ଗୁହା; କନ୍ଦର; ପର୍ବତଖୋଲ—
Gahā 1. Mountain-cave.
୨ । (ଫା. ଗଵାହ)—ଗୁହା; ସାକ୍ଷୀ—2. Witness.

ଗହି—ଦେ. ବ—୧ । ଗଇ (ଦେଖ)—
Gahi Gai (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭୂଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପଗ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

୨ । ବଲର କଡ଼ରେ ଥିବା ସରୁ ପଦ୍ଦଣୀ—
2. Narrow ditch on the side of a field.

ଗହ୍ଵଡ଼ା—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଗଭୀର; ଗହ୍ଵର)—୧ । ବଡ଼ଖାଲ; ଗାତ—
Gahirdā 1. Big hole; pit.
ଗହରା, ଗହେରା ୨ । ଗଭୀର ପ୍ରଦେଶ—
गहरा, गहिरा 2. Deep place.
୩ । ସ୍ୱଳ୍ପ ନମ୍ନସ୍ଥାନ—3. Declivity.

ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଗଭୀର)—ଗଭୀର—Deep.

ଗହ୍ଵର—ଦେ. ବ.—ଗହ୍ଵର ବଲ (ଦେଖ)
Gahira Gahira bila (See)
ଗହୀର
गहान

ଦେ. ବଣ.—୧ । ଗଭୀର—1. Deep.
୨ । ଜଲର ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ମନୁଷ୍ୟ ଗଲି ଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ—
2. Unfordable.

ଗହ୍ଵରଗେଣ୍ଡୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁଗ୍ଷ) ବ—ଚଲିକାରେ ଦେଖାଯିବା ଏକ
Gahiragendu ପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ—A species of birds found in the Chilkā lake.

ଗହ୍ଵରଚଲିକା—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁଗ୍ଷ) ବ.—ପୁଗ୍ଷ ଜଳ୍ଷାର ଚଲିକା ହ୍ରଦର
Gahira chilikā ଯେଉଁ ଅଂଶ ଗଭୀର—The deep or unfordable part of the Chilka lake.

ଗହ୍ଵର ବଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଭୀର)—ମୌଜାର ନିମ୍ନ ସମତଳ ଅଞ୍ଚଲ;
Gahira bila ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜଳଜମିରେ ଧାନ ଫସଲର ସୁବିଧା ହୁଏ; ବୃହତ ଅଞ୍ଚଳର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ନିମ୍ନଭୂମି; ନିମ୍ନ ସମତଳ ପ୍ରଦେଶ—A great expanse of low-land in a village.

ଗହ୍ଵରା—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ.—ଗହ୍ଵଡ଼ା (ଦେଖ)
Gahirā Gahirdā (See)

ଗହ୍ଵରି—ଦେ. ବ.—ଗହ୍ଵର (ଦେଖ)
Gahiri Gahari (See)

ଗହ୍ଵରିଆ—ଦେ. ବଣ.—୧ । ଗହ୍ଵଡ଼ା (ଦେଖ)
Gahiriā 1. Gahirdā (See)
୨ । ଅଳ୍ପ ଗଭୀର—
2. Slightly deep.

ଗହ୍ଵରିଖର୍ଚ୍ଚା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ଗଇରିଖରଚା (ଦେଖ)
Gahirikharchchā Gairkharachā (See)

ଗହ୍ଵରିବଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଭୀର)—ଗହ୍ଵରବଲ (ଦେଖ)
Gahiribila Gahirabila (See)

ଗହ୍ଵରେଇବା—ଦେ. କି.—(ସଂ. ଗଭୀର—ଗଭୀର କରିବା—
Gahireibā To deepen.

ଗହୁଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୂଲ. ହି. ଗେହୁଁ)—ଗହମ—
Gahuñ Wheat.

ଗହ୍ଵର—ସଂ. ବ (ଗୋ=ପୃଥ୍ୱୀ+ହୃ ଧାତୁ=କୁତ୍ସିତ ଦେବା+କର୍ମ୍ମ;
Gahwara ସଙ୍କ୍ଷାର୍ତ୍ତ. ଅ.)—୧ । ଦେବଖାତ—1. Natural tank.
୨ । ଗର୍ତ୍ତ—2. Hole; cavity.
୩ । ଗିରିଗୁହା; ଗୁମ୍ଫା—3. Cave; ravine; defile.
୪ । ନିକୁଞ୍ଜ; ଲତାଗୃହ—4. Bower.

ଗହ୍ମା (ଇତ୍ୟାଦି)— ଦେ. ବ.—ଗମା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Gahmā (etc) Gamā etc (See)

ଗା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ.—(ଭାଇ, ସମାନସ୍ୱନ୍ଧ ଓ ବନ୍ଧୁକୁ ସମ୍ବୋଧନ)
Gā ହେ; ଗୋ—Interjection used in addressing a brother or friend.
[ଦ୍ର—ଗାଙ୍ଗପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଏ ସ୍ଥଳରେ 'ହୋ' ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ଅ—(ଅନାଦରାର୍ଥକ ବହୁବଚନର ପ୍ରତ୍ୟୟ)
ଗୁଡ଼ାକ—The sign of plural number.

ଗାଆଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗ୍ରାମ; ଗ୍ରା. ଗାଁଆଁ)—ଗ୍ରାମ—
Gā āñ Village.
ଗାଁ
गाँव

ଗାଆଁପରିମଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗ୍ରାମ ଓ ପରିମଳ=ସୁବାସ)—
Gā-āñparimala ଗ୍ରାମର ମାହାତ୍ମ୍ୟ ବା ସୁଖ୍ୟାତି—The greatness or reputation of a village.
ଗାଆଁପରିମଳ ଧୋବା ଦୂତରୁ ଜଣା—ଉପ୍ର ।

ଗାଆଁମୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—ଗ୍ରାମର ପ୍ରାନ୍ତ—
Gā-āñmunda Extremity of a village.
ଗାଆଁମୁଣ୍ଡ ଘର ଗେରକୁ—ଉଗ ।

ଗାଆଁମୁଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବଣ—ଗ୍ରାମପ୍ରାନ୍ତରେ ଅବସ୍ଥିତ—Situate at
Gā-āñmundiā one extremity of the village.

ଗାଆଣ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଗାନ)—୧ । ଗାନ; ଗୀତ ଗାଇବା—
Gā-āṇa 1. Singing.
ଗାଓନା ୨ । ଗୀତ—2. Song; vocal music.
गाना
ଗାଇନ, ଗାୟେନ ୩ । ଗାୟକ (ଦେଖ)
गवया 3. Gāyaka (See)

ଗାଆଣ ବଜାଣ– ଦେ. ବ. (ଗାନ+ବାଦନ)—
Gā-āṇa bajāṇa ୧ । ଗୀତ ଓ ବାଦ୍ୟ—
ଗାଓନାବାଜନା 1. Vocal and instrumental music.
गानाबाजना ୨ । ଗାନ କରିବା ଓ ବାଦ୍ୟ ବଜାଇବା—
2. Singing and playing on musical instruments.

ଗାଆଣ ବାଜଣ—ଦେ. ବ—ଗାଆଣ ବଜାଣ (ଦେଖ)
Gā-āṇa bājaṇa Gā-āṇa bajāṇa (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଲିପ୍ତ	ଓ୍ଅ	ଓ
୨	ୀ	ୂ	ୄ	ୡ	ୈ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୟ	ର	ୱ	ଂ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ଁ

ଗାଆଣା—ଗ୍ରା. ବ—ଗାଆଣ ୧ ଓ ୨ (ଦେଖ)
Gā-āṇā Gā-āṇa. 1 and 2 (See)

ଗାଆଣା ବାଜଣା—ଦେ. ବ—ଗାଆଣ ବଜାଣ (ଦେଖ)
Gā-āṇā bājaṇā Gā-āṇa bajāṇa (See)

ଗାଆଣିଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. ବ. (ସଂ. ଗାନକାର୍ଯ୍ୟ)—ଗାୟକ—
Gāāṇiā Singer.

ଗାଇନ, ଗାୟେନ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରେ ଦେଶଣାଦ୍ୱାରମାନେ ଯେଉଁ
ଗବୈୟା ଗାଆଣିମାନଙ୍କ ବେଶ ବାନ୍ଧିବା ଆଗରୁ ଜନ୍ମି ଯାଅନ୍ତୁ ।
ଫଲାରମୋଡ଼ନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଗାଆଣୀ—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଗାୟିକା)—
Gā-āṇī ୧ । ଗାୟିକା—
ଗାନେବାଲୀ 1. A female singer; songstress.
ଗାନେବାଲୀ ୨ । ରାଜାନ୍ତଃପୁରରେ ଥିବା ଗୀତବାଦ୍ୟାରଦା ଦାସୀ—
2. A female singer in a Raja's harem.
ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗୀତ ଗାଇବାରେ ସୁନିପୁଣା—
(woman) Well-versed in singing.

ଗାଆନ୍ ବାଜଣା—ଦେ. ବ—ଗାଆଣ ବାଜଣା (ଦେଖ)
Gā-ān bājaṇā Gā-āṇa bājaṇā (See)

ଗାଆଲ—ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଗାୟକ ବ୍ୟକ୍ତି—
Gāāḷi Singer.
ଗାଇନ
ଗବୈୟା

ଗାଇଆ ଶୋଲ—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଶୋଲ—
Gāiā śola A kind of śola-plant.
[ଦ୍ର—ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଆଦରେ ସଜ୍ଜାର୍ଥ ବାହୁଡ଼ ଫୁଲକାମଆଦ କାରଗରମାନେ ଏଥିରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି ।]

ଗାଇଁଗୁଇଁ ହେବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ
Gāiñguiñ hebā କରବାକୁ ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିବା—
To grumble to do anything.

ଗାଇଁଶଗୁଇଁଶ୍ ହେବା—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରି-
Gāiñśguiñś hebā ବାକୁ ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିବା—To give vent to one's unwillingness to do any work.

ଗାଇକ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଗାୟକ)—ଗାୟକ (ଦେଖ)
Gāika Gāyaka (See)

ଗାଇକବାଡ଼୍—ଦେ. ବ—ଗାଇକୁଆଡ଼୍ (ଦେଖ)
Gāikabārd Gāikuārd (See)

ଗାଇକୁଆଡ଼୍—ଦେ. ବ. (ମରହଟ୍ଠୀ=ଗାଇକବାଡ଼୍)—ବଗେ଼ାର
Gāikuārd ମହାରାଜାଙ୍କ ଉପାଧି—
ଗାୟକବାଡ଼ The title of the Ruler of Baroda-state
ଗାୟକବାଡ଼

ଗାଇ ଗିଲ—ଦେ.ବ—ଗିଲଜାତୀୟ କଣ୍ଟାଯୁକ୍ତ ଏକପ୍ରକାର ଲଟାଳିଆ ଗୁଳ୍ମ—
Gāi gila A kind of small gila-plant.
[ଦ୍ର—ଗୋରୁମାନେ ଏହାର ଡାଳ ଓ ପତ୍ର ସଙ୍ଗେ ଏହାର ଫଳକୁ ଖାଇ ଗୋଟା ଗୋଟା ଫଳ ତ୍ୱଗନ୍ତୁ ।]

ଗାଇଗେଣ୍ଡାଳିଆ—ଦେ. ବ—ଗେଣ୍ଡାଳିଆ ୨ (ଦେଖ)
Gāigeṇḍāliyā Geṇḍāliyā 2 (See)

ଗାଇଗୋବରା—ଦେ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Gāigobarā A kind of tree.

ଗାଇଚରା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଶତାବରୀ (ଦେଖ)
Gāichirā Śatābarī (See)

ଗାଇଚିରିଆ—ଦେ. ବ. (ଏହାର ମୂଳ ଗାଇଚର ଭଳି ସରୁ ସରୁ ଦେଖା-
Gāichiriā ଯିବାରୁ)—ଶତାବରୀ (ଦେଖ).
Śatābarī (See)

ଗାଇଚେରିଆ—ଦେ. ବ—ଶତାବରୀ (ଦେଖ)
Gāicheriā Śatābarī (See)

ଗାଇଚେରିଆ ମାଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ମାଣ୍ଡିଆ—
Gāicheriā māṇḍiā 1. A kind of Māṇḍiā-gram.
୨ । ମାଣ୍ଡିଆ ଭଳର ନୋଟ (ଦେଖ)
2. Notes under Māṇḍiā (See)

ଗାଇଡ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—୧ । ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ; ଆଗେ ଆଗେ ଗତି
Gāid ଯେ ବାଟ ଦେଖାଏ—1. A guide.
୨ । କୌଣସି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବା ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଗନ୍ତୁକମାନଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଦର୍ଶନୀୟ ବସ୍ତୁ ବା ବିଷୟମାନଙ୍କ ନକଟକୁ ନେଇ ସେ ସବୁ ବସ୍ତୁକୁ ଚଢ଼ାଇ ଦିଏ—2 A guide to visitors in a place of interest.
୩ । ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକରେ ରେଲ, ଡାକ, ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ଆଦି ବିଭାଗର ନାବଶ୍ୟକ ଓ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ବିଷୟମାନ ଦତ୍ତ ହୋଇ-ଥାଏ—3. A guide-book (e.g. postal guide; railway guide).

ଗାଇତରୀ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଗାୟତ୍ରୀ)—ଗାୟତ୍ରୀ (ଦେଖ)
Gāitirī Gāyatrī (See)

ଗାଇତ୍ରୀ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଗାୟତ୍ରୀ)—ଗାୟତ୍ରୀ (ଦେଖ)
Gāitrī Gāyatrī (See)

ଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗୈ ଧାତୁ)—
Gāibā ୧ । ଗାନ କରିବା; ଗୀତ ବୋଲିବା—1. To sing.
ଗାଇୟା ଗଲଜ ଗାଏ ଜଣଜ ବାଏ ଅତ ବେହୁସା ନାଚ ନତ ସାଏ—ଉଗ ।
ଗାନା ୨ । ପଦ୍ୟ ଆବୃତ୍ତି କରିବା—
2. To recite a poem.
୩ । ବଢ଼ଲେଇବା; ବାହୁଲ୍ୟ କରି କହିବା—
3. To speak extensively or too much.
ଗୋଡାଙ୍ଗ ଗମ୍ଭୁରେ ନିତ୍ୟ ସତ ଗାଇ—ବ୍ୟଥାନାଥ. ଦରବାର ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ୫ଠାରୁ ୧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟେଣ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେମାନେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବା ଯୋଗୁଁ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାସ୍ଥାନେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୬ ବା ୧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୃଷ୍ଣ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ୍ଣ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

୪ । ବାରଂବାର କହିବା—

4. To speak repeatedly.

ପିତୃଦେବ ଅଉଥାଙ୍କି ଯେ ଅଲ୍ପ ଦିନ
ତା ପୂର୍ବ୍ୟ ଗାଇଲେ ନ ସରଇ ଦ୍ୱେ ସ୍ୱର—କୃଷ୍ଣଦେବ. ମଦାଘରଭ. ଅନୁ ।

୫ । ନାମ ଗାନ କରିବା—

5. To sing the name of (in respect).

ଜନ ଦଣ୍ଡକୁ କୃଷ୍ଣ ଗାଇ
ଅନ୍ତରେ ତାର ପଦ ଧାର୍ଯ୍ୟି—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

[ଦ୍ର—ଗାଇବା ସଙ୍ଗେ ବଜା (ଜ୍ଞେ) ଇବା ଶବ୍ଦ ସଦୃଶରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଗାଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଗବା; ଭୁଲ ଇଂ. କା'ଉ)—୧ । ମାଇଗୋରୁ

Gāī — 1. Cow.

ଗାଈ — ଗାଈକ ମାଇଲେ ମଲ. ଗାଈ ମାଇଲେ ମଲ । ଦଗ ।

गाय

[ଦ୍ର—ପ୍ରସବ ନ କରୁ ଥିବା ମାଈ ବାଛୁରୀକୁ 'ଛୁଡ଼ା' ବୋଲାଯାଏ ଓ ବୁଢ଼ା ଗାଈକୁ 'ବୁଢ଼' ବୋଲାଯାଏ ।]

୨ । ଗୁଆଫଳର ଦଶ ଗୋଟି ସଂଖ୍ୟା—

2. Ten betel-nuts.

[ଦ୍ର—ବଶିଷ୍ଟବ୍ୟକ୍ତି, ବନ୍ଧୁ ବା ରାଜାଙ୍କୁ କୌଣସି ମାଙ୍ଗଳିକ କାର୍ଯ୍ୟ ନମନ୍ତେ ଏକ ଗାଈଗୁଆ ଭେଟ ଦେଇ ନମସ୍କାର କରିବାକୁ ହୁଏ ।]

ଗାଈଅଇଲ୍ଲବେଳ—ଦେ. ବ.—ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଗୋଠରୁ ଗାଈଗୋରୁ

Gāīailābela — ଫେରି ଆସୁଥିବା ସମୟ; ଗୋଧୂଳି ସମୟ—The evening when the cattle come back after grazing on the fields; dusk.

ଗାଈଆ—ଦେ. ବିଶ.—୧ । ଗାଈର ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ—

Gāīā — 1. Bent upon taking care of cows.

गवा

୨ । ଗାଈପରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆକୃତିବଶିଷ୍ଟ—

2. Of comparatively smaller dimensions (said of fruits).

[ଦ୍ର—ଫଳତ୍ରୁଟ୍ଟି ଦୁଇଜାତୀୟ ଦେଖା ଗଲେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଫଳକୁ ଗାଈଆ ଓ ବଡ଼ ଫଳକୁ ମଇଁଷିଆ ବୋଲାଯାଏ; ଯଥା—ଗାଈଆ-କୁଆମଇଡା (ଶ୍ରେଷ୍ଠ), ମଇଁଷିଆ କୁଆମଇଡା (ବଡ଼) ।]

୩ । (ସଂ. ଗବ୍ୟ)—ଗାଈଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ (ଯଥା; ଗାଈଆ ଘିଅ)—

3. Produced from the cow.

ଗାଈଆଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗବ୍ୟପାଳ)—ଗାଈରଖୁଆଳ; ଗାଈକୁ ଯେ

Gāīāla — ଜଗେ—Cow-herd; one who tends cows.

ରାଖାଳ

चरवाहा

ଗାଈ ଜଅଁଳେଇବା—ଦେ. ବ.—ଗାଈ ପ୍ରସବ କରିବା—

Gāī kaañleibā — A cow being delivered of a calf.

ଗାଈକଟା—ଦେ. ବିଶ. (ଗାଳି)—ଯେ ଖାଦ୍ୟ ନମନ୍ତେ ଗୋରୁ ହାଣେ—

Gāīkaṭā — Slaughtering cows for food.

ଦେ. ବ.—୧ । ଗାଈକୁ ହାଣିବା—

1. The slaughter of a cow.

୨ । ଗୋଘାତକ—2. Cow-killer.

୩ । ଅହିନ୍ଦୁ—3. A Non-Hindu.

ଗାଈଗଙ୍ଗା—ଦେ. ବିଶ.—୧ । ଅତି ପବିତ୍ର ଓ ଧାର୍ମିକ (ଲୋକ)—

Gāīgaṅgā — 1. Very pious and virtuous (person)

ଗୋବେଚାରା — ୨ । ଯେ ଗାଈ ଓ ଗଙ୍ଗାପରି ଅତି ନିରୀହ—

ଗୋବେଚାରୀ — 2. Very quiet and unoffending

गाय (person).

ଗାଈଗଙ୍ଗାପରି—ଦେ. ବିଶ.—ଗାଈଗଙ୍ଗା (ଦେଖ)

āīgaṅgā pari — Gāīgaṅgā (See)

ଗାଈଗାଧୂଆ—ଦେ. ବି—ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଗଉଡ଼ମାନେ ଗାଈମାନଙ୍କୁ

Gāīgādhuā — ଗାଧୋଇବାରୂପ ଉତ୍ସବ—The ceremony of bathing the cows on the fullmoonday of Phālguna by the cowherds.

ଗାଈଗୋଠ—ଦେ. ବ.—୧ । ଗାଈଫଳ (ଦେଖ)

Gāīgoṭha — 1. Gāīpala (See)

ଗୋଠ — ୨ । ଗାଈମାନଙ୍କର ରହିବା ସ୍ଥାନ—

गाइगोठ — 2. A cattle-pen; an enclosure for cows.

୩ । ଗୋଗୋଷ୍ଠ; ଗୋଚରଣ ସ୍ଥଳ—

3. A grazing place for cows.

ଗାଈଗୋରୁ—ଦେ. ବ. (ସଦୃଶର)—ଗାଈ, ବଳଦ, ବାଛୁରୀ, ଷଣ୍ଢଆଦି—

Gāīgoru — Cattle.

ଗାଈଗୋରୁ

चौपाए

ଗାଈଚରା—ଦେ. ବିଶ—ଯେ (ଯିଏ) ଗାଈକୁ ଜଗେ—

Gāīcharā — (one) Who tends the cows.

ରାଖାଳ

चरवाहा

ଗାଈ ଚରାଇବା—ଦେ. କି—ଗାଈ ପଡ଼ିଆରେ ଘାସଆଦି ଚରିବା

Gāī charāibā — ସମସ୍ତରେ ତା ପଛେ ପଛେ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା—To tend a cow while grazing.

ଗାଈଚରାନ

गौ चरवाना

ଗାଈଜଗା—ଦେ. ବିଶ—ଗାଈଚରା (ଦେଖ)

Gāījagā — Gāīcharā (See)

ଗାଈଜଗିଆ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଗାଈଜଗୁଆଳ (ଦେଖ)

Gāījagiā — Gāījaguāla (See)

ଗାଈ ଜଗୁଆଳ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଲୋକ ବା ଉତ୍ତମ ଗାଈମାନଙ୍କୁ

Gāī jaguāla — ଚରାଇବାକୁ ନେଇ—A cow-herd; a person who tends the cows.

ରାଖାଳ

चरवाहा

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ଛ	ଇଅ	ଈ	ଦ୍

ଗାଈଦୁହାଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୋଦୋହନ)—ଗୋଦୋହନ—
Gāīduhañ Milking of a cow.
ଗାଈଦୋହା
ଗୌଦୁହନା

ଗାଈ ଦୁହିଁବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗୋ+ଦୁହ୍ ଧାତୁ)—
Gāī duhiñbā ଗାଈଠାରୁ ଦୁଧ ଦୋହନ କରିବା—
ଗାଈଦୋହା To milch a cow.
ଦୁହନା

ଗାଈ ଦୋହିଁବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗାଈ ଦୁହିଁବା (ଦେଖ)
Gāī dohiñbā Gāī duhiñbā (See)

ଗାଈଧନ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୋଧନ)—ଗୋରୁରୂପ ସମ୍ପତ୍ତି—
Gāīdhana Property consisting of cattle.
ବ୍ୟଂଗାଧନ ଅର୍ଥେ ଧନ, ଗାଈ ଧନ ନୁହେଁ । ପ୍ରକଟନ ।

ଗାଈଧରା—ଦେ ବ—ଗାଈ ପ୍ରସବ କରିବା ପରେ ଦୁଧ ଦୁହିଁବା ବେଳେ ନାଡ ମାଇଲେ ବା ଦୁଷ୍ଟାମି କଲେ ଗଉଡ଼ମାନେ ତା ଫୋଟକା; ଫୁଁକା ଯୋନ ଦ୍ୱାରରେ ମୁଦ୍ଦି ଲଗାଇ ତା ପେଟକୁ ଫୁଙ୍କିବା-
ଫୁଙ୍କା ରୂପ ନୃଶଂସ ପ୍ରଣାଳୀ—The cruel system practised by Indian cow-herds of blowing wind into the belly of a milch cow through its generative organ and thus reducing the cow to a helpless condition and forcing it to submit to being milched without giving any trouble.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ପବନ ଫୁଙ୍କିଲେ ଗାଈଟି କାବୁ ହୋଇ ଯାଏ ଓ ଗଉଡ଼ମାନେ ଅକ୍ଲେଶରେ ଦୁଧ ଦୁହନ୍ତି ।]

ଗାଈ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ନବପ୍ରସୂତା ଗାଈକୁ ଆସ୍ତୃତ କରିବା ପାଇଁ ତା ପେଟ ଉତରକୁ ମୁଦ୍ଦିଦ୍ୱାରା ପବନ ଫୁଙ୍କିବା—
To blow wind into the belly of a newly-delivered cow.

ଗାଈପଲ—ଦେ. ବ—ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଗାଈଙ୍କର ଏକତ୍ରାବସ୍ଥିତି—
Gāīpala A herd of kine.

ଗାଈପଲ୍ଲ—ଦେ. ବ—ଗାଈପଲ (ଦେଖ)
Gāīpalla Gāīpala (See)

ଗାଈଫିଟାବେଳ—ଦେ. ବ—ସକାଳ ପହର—
Gāīphiṭābela That time in the morning when the cattle are set free to graze on the open fields (under the cow herd).

ଗାଈବଗୁଲା—ଦେ. ବ. ସଂ. ଗୋ+ବକ)—
Gāībagulā ଏକ ପ୍ରକାର ଧଳା ବଗ—
ବକ, ବକ Egret (bird); Bubulens
ଗାଏବଗଲା Coromandus.

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଦଲଦଅ; ଏମାନେ ଗୋରୁ ଗାଈଙ୍କ ପିଠିରେ ବା ନକଟରେ ବସି ସେମାନଙ୍କ ଦେହରୁ ଝିଙ୍କି ପୁଙ୍କି କରି ଖାଆନ୍ତି । ଗୋରୁ ଗାଈଙ୍କ ପଲ ସଙ୍ଗେ ଏମାନେ ଉତରଣ କରିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ଗାଈ ବତରପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ଗାଈ ଋତୁମତ୍ତା ହେବା—
Gāī batarapaṛdibā Appearing menses in a cow.
ବରଙ୍ଗା ଗାଈ ବତର ପଡ଼ିଲେ କୁରଙ୍ଗ ଷଣ୍ଢକୁ ଗାଇକ—ଚଳ ।

ଗାଈବଳଦ—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର; ଗାଈ; ଗଦ୍ଧା+ଗୋ)—
Gāībalada ଗାଈଗୋରୁ (ଦେଖ)
ଗାଈ ବଳଦ Gāīgoru (See)

ଗାଈବାଛୁରୀ—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର; ସଂ. ଗାଈ; ଗଦ୍ଧା+ବତ୍ସତରୀ)—
Gāībāchhurī ଗାଈଗୋରୁ (ଦେଖ)
ଗାଈ ବାଛୁରୀ Gāīgoru (See)

ଗାଈ ବଗାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୁଧ ଦୁହିଁବା ବେଳେ ଦୁଶ୍ଚରତ୍ତା ଗାଈ ଅସ୍ଥିର
Gāī bigāṛdibā ହେବ ଓ ନାଡ ଝଟାଇ ଦୁଧ ଦୁହାଁଇ ଦେବ-ନାହିଁ ଏ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗାଈ ପ୍ରତି ମନ୍ତ୍ର ଯନ୍ତ୍ର ବା ଔଷଧାଦି ପ୍ରୟୋଗ କରିବା—
To spoil a cow (so as it will become restive when being milched) by malicious application of charms and medicines.

ଗାଈ ବିଷ୍କିବା—ଦେ. ବ—ଦୁହାଁଳ ଗାଈ କେତେକ ସମୟ ଦୁଧ ଦେବା
Gāī bishkibā ପରେ ତାର ଦୁଧର ପରିମାଣ କମି ଆସିବା—
A milch cow becoming dry or exhausted after a time.

ଗାଈରଖା—ଦେ. ବଣ—ଗାଈଚରା (ଦେଖ)
Gāīrakhā Gāīcharā (See)

ଗାଈରଖୁଆ – ଦେ. ବ—ଗାଈଜଗୁଆଳ (ଦେଖ)
Gāīrakhuā Gāījaguāla (See)

ଗାଈରଖୁଆଳ—ଦେ. ବ—ଗାଈଜଗୁଆଳ (ଦେଖ)
Gāīrakhuāla Gāījaguāla (See)

ଗାଈ ଲେଉଟାଇବା—ଦେ. ବ—ଥରେ ଋଷ ସଂଗମ ପରେ ଗାଈ ଗର୍ଭବତ୍ତା
Gāī leuṭāibā ନ ହୋଇ ପୁନର୍ବାର ଋତୁମତ୍ତା ହେବା—
A cow becoming menstruated a second time after having once been cohabited or crossed by a bull

ଗାଈ ହମାଳିବା—ଦେ. ବ—ଗାଈର ବୋବାଳି—
Gāī hamāliba The braying of a cow.

ଗାଉଁଳି—ଦେ. ବଣ—ଗାଉଁଲି (ଦେଖ)
Gāuñāñ Gāuñli (See)

ଗାଉଁକନି—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—କୁକୁର ବାଘ ଇତ୍ୟାଦି ଆକ୍ରମଣ କରୁଥିବା
Gāuñkini ଜନ୍ତୁକୁ ମାଡ଼ି ବସିବାବେଳେ ଶବ୍ଦ କରିବା ପ୍ରକାରେ—
Like a dog or tiger attacking the victim with a grumbling or grunting sound.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅଘର ପୂର୍ବାରେ ସତତ ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ର। ଏବ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ର। ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରୟୋଗ ରକ୍ଷାକରଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ/ପୌଣପଞ୍ଚି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡିଲେ ସେସେ ଓ ପ୍ରଥାଯୋଗରେ ନ ମିଳିବ, ସେସେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚଉଠ ବ୍ୟବହୃତ ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜନାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଟ' ଯୋଡିବେ, 'ବୃଦ୍ଧ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଦ୍ଧ' ବେଶିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ବେଶିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଳା' ବେଶିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ବେଶିବେ ।

ଗାଉଁଗାଉଁ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—କୁକୁର ଆଦଙ୍କର ଅସନ୍ତୋଷ ବା ରାଗସୂଚକ ମୃଦୁମୁଦୁ ଉଚ୍ଚାରିତ ଶବ୍ଦ— ଗାଁଗାଁ Growling; grumbling sonnd indicating anger or discontent etc.

Gāuñgāuñ
ଗୁର୍‌ଦ୍ଦଟ

ଗାଉଁଗାଉଁହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜରକ୍ତ ଦୋଇ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଧ୍ୱନି କରିବା— ଗାଁଗାଁକରା To grumble; to growl.

Gāuñgāuñhebā
ଗୁର୍‌ନା

ଗାଉଁଟି—ଦେ. ବିଣ—ଗାଉଁଲି (ଦେଖ)— Gāuñṭi Gāuñlī (See)

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗଭ୍‌ନ୍ତୁଆର କର୍ମ— The position of a Gauntiā.

ଗାଉଁଟିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗାଉନ୍ତୁଆ (ଦେଖ)— Gāuñṭiā Gāuntiā (See)

ଗାଉଁଲିଗାଁ—ଦେ. ବ—ପଲ୍ଲି ଗ୍ରାମ— Gāuñligāñ Hamlet.

ପାଡ଼ାଗାଁ ଦେ. ବିଣ—୧ । ଗ୍ରାମ୍ୟ; ପଲ୍ଲିଗ୍ରାମବାସୀ; ମଫସଲିଆ— 1. Belonging to a village; simple and unsophisticated; rustic.

ଖେଡ଼ା

ଗାଁଇୟା ୨ । ଓଟ୍ଟୁ; ନବୋଧ— 2. Foolish; stupid.

ଗ'ବାର

ଗାଉଁଲି—ଦେ. ବିଣ (ଫ. ଗ୍ରାମ୍ୟ)—୧ । ଗ୍ରାମ୍ୟ— Gāuñlī 1. Rural.

ଗାଁଆଳୀ ୨ । ଗ୍ରାମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ— 2. Relating to village.

ଗ'ବାରୁ, ଦେହାତୀ, ଗମାର

୩ । ଗ୍ରାମବାସୀ; ମଫସଲି (ଲୋକ)— 3. Inhabiting a village.

ଠୋଠରେ ଅନଗ୍ଦ ଶବ୍ଦିଏ ଉଜାଡ଼ା ବଦ୍ଧା ଦୋଇଥାଏ, ଗାଉଁଲି ଲୋକେ, ଦାଢ଼ିଆ ଲୋକେ ପାରୁ ନୁଅନ୍ତି। ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

୪ । ଅମାୟିକ; ସରଳପ୍ରକୃତିକ— 4. Simple; unsophisticated.

୫ । ଓଟ୍ଟୁ; ନବୋଧ—5. Foolish; stupid.

ଗାଉଁଲିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଗ୍ରାମବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି— Gāuñlīā 1. Villager.

ଗାଁଇ ୨ । ମଫସଲିଆ ଲୋକ— 2. Rustic.

ଗ'ବାରୁ, ଦେହାତ

୩ । ଓଲୁ ଲୋକ—3. Simpleton; fool.

ଦେ. ବିଣ - ଗାଉଁଲି (ଦେଖ)— Gāuñli (See)

ଗାଉଣା—ଦେ. ବ (ଫ. ଗାନ)—ଗାଆଣ ୧ ଓ ୨ (ଦେଖ) Gāuṇā Gā-āṇa 1 & 2 (See)

ଗାଉଣାବଜଣା—ଦେ. ବ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ଗାଆଣା ବଜାଣ (ଦେଖ)— Gāuṇābajaṇā Gā-āṇā bajāṇa (See)

ଗାଉଣାବାଜ୍—ଦେ. ବିଣ—ସଙ୍ଗୀତପ୍ରିୟ— Gāuṇābāj Fond of songs and music.

ଗାଓନାବାଜ
ଗାନାବାଜ

ଗାଉଣାବାଜଣା—ଦେ. ବ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ଗାଆଣବଜାଣ (ଦେଖ) Gāuṇābājaṇā Gā-āṇabajāṇa (See)

ଗାଉତକିଆ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ତକିୟା)—ଆଉଜଇକରି ବସିବା ନମନ୍ତେ ବଡ଼ ମାଣ୍ଡି—A big pillow for inclining on it while sitting.

ତାକିୟା
ଗାଉତକୀବା

ଗାଉନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଗାଉନ୍)—୧ । ଇଉରୋପୀୟା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ପାଗଡ଼ି—1. Woman's gown.

ଗାଉନ, ଗୌନ ବେଢ଼େ ଶୋଭା ବଢ଼ାଏନ୍ତେ ପଦ୍ମିନୀ ସାଜ ଗାଉରେ

ଗାଉନ କଣ୍ଠରେ ଲମ୍ବିତ ଗାଉନ୍ ସେ ହଟ୍ଟାନ୍ତା ରୂପଲରେ । ବିଦ୍ୟାସୁ. ଗୀଉଲଢ଼ସ୍ତ ।

୨ । ଜଜ୍, ଓକିଲ ଓ ବାରିଷ୍ଟରଙ୍କ କୁର୍ତ୍ତି ଉପରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଲୁଗାର ପତ୍ତିଆ— 2. Gown worn by Pleaders Barristers and Judges.

ଗାଉନ୍ତି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗାଉଁଟି (ଦେଖ) Gāunti Gāuñṭi (See)

ଗାଉନ୍ତିଆ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଗଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ) Gāuntiā 1. Gaaṇtiā (See)

୨ । ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଶୂଦ୍ରଜାତିଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ— 2 Family-title of certain Śūdras in Sambalpur

ଗାଉନ୍ତିଆଲି ମୌଜା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଯେଉଁ ମଉଜାରେ ଗାଉନ୍ତିଆ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ରାଜସ୍ୱ ଅସୁଲ କରି ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ନକଟରେ ଦାଖଲ କରେ— Gāuntiāli mauja A village the revenue of which is realised by the Gauntiā and deposited in the Government Treasury.

ଗାଉଲି—ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଗାଆଳି (ଦେଖ) Gāuli Gā-āli (See)

ଗାଉଲିଆ—ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଗାଆଳି (ଦେଖ) Gāulīā Gāāli (See)

ଗାଏ—ବୈଦେ. ଅ (ଫା)—ସବୁମୋଟ— Gāe Total; altogether; the sum total of many items.

ଏକୁନ; ଏକୁନେ
ଜୋଡ଼

[ଦ୍ର—ଏଥିର ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ "∞"]

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଫ. ଗାଭୀ; ଗଈ)—ଗାଈ Cow.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ନ୍ଦ

ଗାଏଁଗାଏଁ — ଦେ. ଅ. —୧ । ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ; ଏକ ଗ୍ରାମରୁ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାମକୁ—1. In every village; from village to village.

୨ । ଅନେକ ଗ୍ରାମର ମଧ୍ୟ ଦେଇ—2. Through many villages.

୩ । ଗ୍ରାମ ବାଣ୍ଡଦେଇ—3. Through the village-road.

ଗାଏଁଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗାଣ୍ଡି (ଦେଖ)

Gāeñrḍi — Gāṇḍi (See)

ଗାଏକ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ଗାୟକ-ଭୁଲ. ନାୟକ ସ୍ଥଳରେ ନାଏକ ଉଚ୍ଚାରଣ)-ଗାୟକ (ଦେଖ)

Gāeka — Gāyaka (See)

ଗାଏ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି —କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସଂଖ୍ୟାକୁ ମୋଟ କରିବା—

Gāe karibā — To total up some items.

ଏକୁନକରା ସବୁ ମିଶାଇ କର ଗାଏ । ଠୁଳେ ପାଇବ କଡ଼ାଏ ।

ଜୋଡ଼ନା ରୂପକ ପ୍ରେମସଞ୍ଚାମୃତ ।

ଗାଏଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ସଂ. ଗାୟିକା)—ଗାଆଣୀ (ଦେଖ)

Gāeṇī — Gāāṇī (See)

ଗାଓଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର ଓ ଉଡ଼ିଆ) ବ.—ଗ୍ରାମ; ଗାଁଆଁ—

Gāoñ — Village.

ଗାଁ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଗ୍ରାମ)—୧ । ଗ୍ରାମ; ଜନପଦ—

Gāñ — 1. Village.

ଗାଁ ୨ । ପଲ୍ଲୀ—2. Hamlet.

ଗାଁବ ଗାଁ ଗୁରୁଟାଙ୍କ ବୁଲ ଅଇଲ,
କେହ୍ନି ନ କହିଲ ବସ ବୋଇ—ଭଗ ।

୩ । ଧୋବା ଭଣ୍ଡାର ଆଦି ସେବାକାରୀମାନେ ଯେଉଁ ସକଳ ପରିବାର ସେବା କରନ୍ତି ସେ ସବୁର ସମଷ୍ଟି—3. The aggregate of families served by a particular washerman or barber.

ଗାଁ କାହାର ? ଧୋବା ଭଣ୍ଡାର କହନ୍ତି ଅମର ଅମର—ଭଗ ।

ଗାଁ କନ୍ୟା—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଗ୍ରାମ + କନ୍ୟା)—ଆପଣା ଗ୍ରାମର ଅବିବାହିତା କାଳିକା—A girl of one's village.

ଗାଁ କନ୍ୟା ଚିଂଚାଣିକାଙ୍କ—ପ୍ରବଚନ

ଗାଁ ଗାଁ—ଦେ. ଅ—ଗାଏଁ ଗାଏଁ (ଦେଖ)

Gāñ gāñ — Gāeñ gāeñ (See)

ଗାଁ ଗାଁକେ—ଦେ. ବ—୧ । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମରେ—

Gāñ gāñke — 1. In different villages.

୨ । ପ୍ରତି ଗ୍ରାମରେ—2. In every village.

ଗାଁ ଗଣ୍ଡା—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର)—୧ । ଧୋବା ଭଣ୍ଡାରଙ୍କ ସେବିତ ଗ୍ରାମବାସୀପରିବାରବର୍ଗଙ୍କ ସମଷ୍ଟି—

ଗାଁବଗଁବ୍ଦ 1. The aggregate of families of villagers served by a particular washerman or barber.

୨ । ମଫସଲ୍ ଅଞ୍ଚଳ—

2. The mofassal; the interior.

ଗାଁ ଗତ—ଦେ. ତତ୍ସ. (ସଂ. ଗ୍ରାମଗତ)—ଗ୍ରାମଗତ (ଦେଖ)

Gāñ gati — Grāmagata (See)

ଗାଁବ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଗାଁବ)—ଗାଁ; ଗ୍ରାମ—

Gāñb — Village.

ଗାଁ ମା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଗ୍ରାମ + ମାତା)—ଗ୍ରାମଦେବତା—

Gāñ mā — Village-Goddess.

ଗାଁ ମାକୁ ସ୍ନାନ ଦେଇ ଯା—ସମ୍ବଲପୁର ଉକ୍ତି ।

ଗାଁ ମାକୁ ପାଏନ୍ ଧାର୍ କରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଗ୍ରାମରେ ମହାମାରୀ ଆଦି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କୁ ପାଣିଫୁଲଥିଗି ବା ମାନଣା-କରିବା—To have the ceremony of bath and offering of flowers to the village-Goddess on occasions of divine visitations.

ଗାଁ ରେ ବାଡ଼—ଦେ. ବ—ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଥିବା ଦଳ—

Gāñ re bāṛḍa — Factions created in a village.

ଗାଗ୍ରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) କ୍ରି— କାନ୍ଦିବା—

Gāgribā — To cry; to weep.

ଗାଗର—ଦେ. ବ. (ସଂ ଗର୍ଗର)—ଏକଜାତୀୟ କାନ୍ଥ ନ ଥିବା ମାଛ—

Gāgara — A kind of fish without scales.

[ଦୁ—ଏ ମାଛ ଦୁଇଜାତୀୟ; ମୁଣ୍ଡାଗାଗର—The fish with a large head; ଖଣ୍ଡାଗାଗର—The fish with a bill or saw on its upper jaw.]

ଗାଗରୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଗାଗର୍) —

Gāgarī — ଗଗ୍ (ଦେଖ)—Garā (See)

ଗାଗରି – ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ. (ସଂ. ଗର୍ଗରୀ; ଭୁଲ. ବ—ଗାଗଡ଼ି =କ୍ଷୁଦ୍ର କଳସ)—ପିତ୍ତଳର ଗଗ୍ ବା ମାଠିଆ —

Gāgari — Brass water-pitcher.

ଗାଗ୍ରବ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଗାର୍ଗ୍ୟ)—ଯଦୁବଂଶର କୁଳଗୁରୁ ଗର୍ଗ ମୁନିଙ୍କର ପୁତ୍ର—Son of sage Garga, the family-priest of the Jādu dynesty of kings of ancient India.

ଗାଗ୍ରେବ—ଗ୍ରା, ବ—ଗାଗ୍ରବ (ଦେଖ)

Gāgreba — Gāgraba (See)

ଗାଙ୍ଗ—ସଂ. ବ ଓ ବଣ. (ଗଙ୍ଗା + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥରେ. ଅ)—

Gāṅga — ଗାଙ୍ଗେୟ (ଦେଖ)

(ଗାଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) — Gāṅgeya (See)

ଗାଙ୍ଗଟ—ସଂ. ବ. (ଗଙ୍ଗା + ଅଟ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Gāṅgaṭa

୧ । ଗଙ୍ଗାନଦୀରେ ମିଳୁଥିବା ବଡ଼ ଚଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛ—

1. Prawns abounding in the Ganges.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅଧୀନ ସ୍ୱଗୀୟ ମୂଳଭ ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଧ୍ୱନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ଅଭିଧାନରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବୁଝି' ନ ମିଳିଲେ 'ବୁଝି' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

୬ । କଙ୍କଡ଼ା (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Crab.

ଗାଙ୍ଗଟେୟ—ସଂ. ବି. (ଗାଙ୍ଗଟ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଏୟ)—୧ । ଗାଙ୍ଗଟ (ଦେଖ)
Gāṅgaṭeya 1. Gāṅgaṭa (See)

ଗାଙ୍ଗଦାଡ଼ା ୬ । ବଗଘର ପାର୍ଶ୍ୱ ଥଣ୍ଡାବଙ୍କିଖ୍ଖା ଲମ୍ବା ଖ୍ଖେଟ ମାଛ; ଗଣିଆ-ଚୋଡ଼ାମାଛ—A kind of fish with beak-like jaws (long and tender); Belone Caucila.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଦେହ ଗୋଲ ଏବଂ ଦେହରେ ଲମ୍ବାଳାଗରେ ନେଳଆ ଓ ଧଳା ଡୋରମାନ ଥାଏ । ଏହା ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଅଠର ଆଙ୍ଗୁଳ ବଢ଼େ ।]

ଗାଙ୍ଗପୁର—ଦେ. ବି.—ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟବିଶେଷ—
Gāṅgapura Name of a feudatory state of Orissa.

[ଦ୍ର—ଏ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ଜାତ ଭୂୟାଁ । ପୂର୍ବେ ଓଡ଼ିଶାର କେଶରୀ ବଂଶୀୟ ଜଣେ ସାମନ୍ତ ଏ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରୁଥିଲେ । ଜଗବନ୍ଧୁ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥଲ ।]

ଗାଙ୍ଗବ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ଗଙ୍ଗା+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—ଭୀଷ୍ମଦେବ—
Gāṅgaba Bhīshma.

ଗାଙ୍ଗଲାଈ—ଦେ. ବି.—ଗଙ୍ଗୁଲାଈ (ଦେଖ)
Gāṅgalāī Gaṅgulāī (See)

ଗାଙ୍ଗାଟ—ସଂ. ବି. (ଗଙ୍ଗା+ଅଟ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଗାଙ୍ଗଟ (ଦେଖ)
Gāṅgāṭa Gāṅgaṭa (See)

ଗାଙ୍ଗିନୀ—ଦେ. ବି.—ମୁରଶିଦାବାଦର ଉତ୍ତରରୁ ଗଙ୍ଗାନଦୀରୁ ବାହାର ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ ହୋଇଥିବା ଗଙ୍ଗାନଦୀର ଶାଖା-ବିଶେଷ—A branch of the Ganges joining the river Brahmaputra.

ଗାଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ସଂ. ଗଙ୍ଗା)—ଗଙ୍ଗାଦେବୀ—
Gāṅgī Gaṅgā (wife of Śāntanu and mother of Bhīshma).

ଗଙ୍ଗା ହୋଇଲେ ଯିବ ଗାଙ୍ଗୀ ହୋଇଲେ ଥିବ—ଉଗ ।

ଗାଙ୍ଗୁଳା—ଦେ. ବି.—ଗଙ୍ଗାଳ (ଦେଖ)
Gāṅgulā Gaṅgāla (See)

ଗାଙ୍ଗୁଳୀ—ଦେ. ବି.—ଗଙ୍ଗୋପାଧ୍ୟାୟ (ଦେଖ)
Gāṅgulī Gaṅgopādhyāya (See)

ଗାଙ୍ଗେୟ—ସଂ. ବି.ସୁଂ. (ଗଙ୍ଗା+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଏୟ)—୧ । ଗଙ୍ଗାପୁତ୍ର; ଭୀଷ୍ମ—1. A name of Bhīshma.
Gāṅgeya
(ଗାଙ୍ଗେୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୬ । କାର୍ତ୍ତିକେୟ—
2. A name of Kārttikeya.

୩ । ଇଲିଶି ମାଛ—3. The Hilsa fish.

୪ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—4. Gold.

୫ । ଉଦ୍‌ମୂଳକ; କେସୁର ତୃଣ—5. A kind of grass with succulent roots.

୬ । ଗଙ୍ଗାଜଳ—6. Ganges-water.

୭ । ଧାତୁରା—7 Thorn-apple.

୮ । ଦୂବା; ମୁଥା—8. Doob-grass.

୯ । ଗଙ୍ଗବଂଶ (ଦେଖ)
9. Gaṅga baṁśa (See)

ସଂ. ବିଣ.—୧ । ଗଙ୍ଗାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Pertaining to the Ganges.

୨ । ଗଙ୍ଗାଠାରୁ ଜାତ—2. Born of Gaṅgā.

୩ । ଗଙ୍ଗାରେ ମିଳୁଥିବା—
3. Abounding in the Ganges.

ଗାଙ୍ଗେୟ ମୁସ୍ତକ—ସଂ. ବି.—ଗଙ୍ଗାମୁଥା—(ଦ୍ୱରେକୁଷ୍ଠ-ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Gāṅgeya mustaka A kind of root-bulb of grass.

ଗାଙ୍ଗୋଇ—ଦେ. ବି—ଗଙ୍ଗେଇ; ମାଛରଙ୍କା ଚଢ଼େଇ—
Gāṅgoi The kingfisher bird.

ମାଛରାଁଗା ଜଳ-ମଧ୍ୟେ ଉଲ୍ଲମ୍ଫ ମାରନ୍ତ ଗାଙ୍ଗୋଇ ।

ରାମଚିରିୟା ସ୍ୱଧାବାଥ, ଚଲିବା ।

[ଦ୍ର—ଏ ପକ୍ଷୀ ଲମ୍ବରେ ଦଶ ଆଙ୍ଗୁଳ ବଢ଼େ । ଏହାର ଥଣ୍ଡା ଲମ୍ବା; ପକ୍ଷ ନେଳ; ଏ ଜଳର ଦଶ ବୋଡ଼ଏ ହାତ ଉପରେ ଉଡ଼ି ଶୂନ୍ୟରେ ଏକସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହି ପାଣିରେ ପଡ଼ୁଥିବା ଖ୍ଖେଟ ମାଛକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରେ ଓ ଠିକ୍ ଲମ୍ବାଳାବରେ ସେହି ଜାଗାକୁ ଝସିପଡ଼ି ସେ ମାଛଟିକୁ ଥଣ୍ଡାରେ ଧରି ନେଇ ଉପରକୁ ଉଡ଼ିଯାଇ କୌଣସି ବୃକ୍ଷର ଡାଳରେ ବସି ସେ ମାଛଟିକୁ ଗିଳିଦଏ ।]

ଗାଙ୍ଗ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଗଙ୍ଗା+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଯ)—
Gāṅgya ଗଙ୍ଗାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Relating to Gaṅgā.

ଗାଜର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗର୍ଜର)--ଧନ୍ୟାକାଦି ବର୍ଗର କୃଷିଜାତ ଶାକମୂଳ ବିଶେଷ (ନାଲି ଓ ଦଲଦଆ ରଙ୍ଗର); ଗୃଞ୍ଜନ—
Gājara Daucus Carrota (Haines)
ଗାଜର

ଗାଜର [ଦ୍ର—ଏହାର ମୂଳ ମୂଳା ପରି ଗୋଲ ଓ ଏହାକୁ ତରକାରୀ କରାଯାଏ । ପଶ୍ଚିମ ଗ୍ରାରତ ଓ ଇଉରୋପରେ ଏହାର ମୂଳକୁ ଗୋରୁ ଓ ଘୋଡ଼ାଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯାଏ ।]

ଗାଜରା—ଦେ. ବି. (ବଙ୍ଗୀୟଙ୍କ ଶବ୍ଦ)—କଙ୍କଣ (ଦେଖ)
Gājarā Kaṅgana (See)

ଗାଜି—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଗାଜା=ଧର୍ମଯୁଦ୍ଧରେ ଧର୍ମ ଯୁଦ୍ଧକାରୀ ବୀର)—
Gāji ଯୋଦ୍ଧା; ବୀର—Warrior.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦଟି ଭାଷାରେ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । କନ୍ତୁ 'ମର୍ଦ୍ଦଗାଜି' ଶବ୍ଦରେ ଦେଖାଯାଏ ।]

ଗାଜିଦେବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) କ୍ରି—ଖାମିଦର କଥାକୁ ଏଡ଼ିଦେବା ବା ଅବଜ୍ଞା କରିବା; ଠେଁସି ଦେବା—
Gājideba To disobey the words of one's master.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉତ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାଗ୍ତନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ନ୍

ଗାଜବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଫ. ଗଜ) ବନ୍ଧୁକରେ ବା ବାଣରେ ବାରୁଦ ଖୁଦ୍ଲା ଭଳ ଖୋଦ୍ବା—

Gājibā

ଗାଦା 1. To ram (like ramming powder into a gun with a rod)

ଠାଁସନା

୨ । (ଫ. ଗର୍ଜ) ବହୁ ପରିମାଣରେ ବା ମୁଷଲଧାର୍‌ରେ ବର୍ଷା କରିବା—2. To rain in torrents; to pour rain profusely.

୩ । (ଫ. ଗର୍ଜ) ଖୁବ୍ ବଢ଼େ ପିଟ୍‌ବା ବା ମାଡ଼ଦେବା—

3. To administer a sound thrashing.

ଗାଜା ୪ । (ଫ. ଗର୍ଜ) ଗର୍ଜନ କରିବା—

ଗାଜନା 4. To thunder; to roar.

ଗାଜରେ ଗଗନ ମେହ ସାଜରେ ବରଷା ପ୍ରାତା. ରତ୍ନକଣ୍ଡଳ ।

ଗାଞ୍ଜ—ଦେ. ବ—୧ । କଲସୀ ମୁହଁର ବଣ୍ଡା—

Gāñja 1. A pack (of rag, grass, straw etc) to stop the narrow mouth of a water-pitcher.

୨ । ବାଣ ଉଭରକୁ ବାରୁଦ ଖୁଦ୍‌ବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କାଷ୍ଠଦଣ୍ଡ—2. A piece of wood used in ramming gunpowder into fireworks.

ଗାଞ୍ଜିଆ —ଦେ. ବ. (ଫ. ଗଞ୍ଜ)—ଯେଉଁ ସରୁ ଲମ୍ବା ଜାଲମୁଣିରେ ଝଙ୍କା ପଇସା ରଖି ଲୋକେ ଅଣ୍ଟାରେ ଝୁଲାନ୍ତି—

ଗାଁଜିଆ; ଗେଁଜେ A small and long net purse tied to the girdle.

ଜଦ୍ଦାର କୀସା

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଲୋକେ ଅଣ୍ଟାର କରଧୁନରେ ବାନ୍ଧ ଲୁଗା-ଉଉରେ ଅଣ୍ଟାରେ ଖୋସି ରଖନ୍ତି ।]

ଗାଞ୍ଜିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଗାଜବା (ଦେଖ)

Gāñjibā Gājibā (See)

ଗାଟ୍—ଗ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗାର୍ଡ୍)—

Gāṭ ୧ । ଗୁରୁତ୍ୱପୂ ଧନ ବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ନମନ୍ତେ ନିଯୁକ୍ତ ପ୍ରହରୀଦଳ—

ଗାର୍ଡ

ଗାର୍ଡ 1. A company of police or soldiers to guard treasure or a high official; a guard.

୨ । ଚଲୁଥିବା ରେଲ ଗାଡ଼ିର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ କର୍ମଚାରୀ—

2. A guard of a Railway train.

ଗାଟର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗାର୍ଟର୍)—

Gāṭar ମୋଜାକୁ ଗୋଡ଼ରେ ଅଟକାଇ ରଖିବା ନମନ୍ତେ ଗୋଡ଼ ଚାରି ପାଖରେ ଗୁଡ଼ା ଦେବା ଫିତା—Garter.

ଗେଟିସ

ଗାଣ୍ଟି—ଦେ. ବିଣ—୧ । କୃପଣ (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—

Gāṭi 1. Miserly.

୨ । ଲୋଭୀ (ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ)—

2. Avaricious.

ଗାଣ୍ଠିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗାଣ୍ଠିବା (ଦେଖ)

Gāṭhibā Gāṇṭhibā (See)

ଗାଣ୍ଟୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ତୁଳ. ତେ. ଗାଟ୍ଟୁ)—ବନ୍ଧ—

Gāṭṭu Ridge.

ଗାଠିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗାଣ୍ଠିବା (ଦେଖ)

Gāṭhibā Gāṇṭhibā (See)

ଗାଡ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗାର୍ଡ୍)—

Gārḍ ୧ । ଗାଟ୍ (ଦେଖ)

1. Gāṭ (See)

୨ । ଗାର୍ଡ୍ (ଦେଖ)

2. Gārḍ (See)

ଗାଡ଼—ଗ୍ରା. ବ. (ଫ. ଗର୍ତ୍ତ; ଗ୍ରା. ଗଡ୍ଡ)—

Gārḍa ଗର୍ତ୍ତ; ଗାତ; ଛିଦ୍; କଣା—Hole; pit.

ଗାଡ଼ା ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. (ତୁଳ.ହି. ଗଡ୍ଢା; ଗଢା)—

ଗାଡ଼ ଗଭୀର—Deep.

ଗାଡ଼ ଖୋଳବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ଫ. ଗର୍ତ୍ତ+ଖୁଦ ଧାତୁ)—

Gārḍa kholibā ୧ । ଭୂମିରେ ଗର୍ତ୍ତ କରିବା—

ଗାଡ଼ା ଖୋଦା 1. To dig a hole in the ground.

ଗଢ଼ା ଖୋଦ୍‌ନା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—

ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନିଷ୍ଟ କରିବାର ଉପାୟ କରିବା—

2 To lay a snare to injure another.

ଗାଡ଼ନପାଟି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗାର୍ଡେନ୍ ପାର୍ଟୀ)—

Gārḍanpāṭi ନମନ୍ତ୍ରିତ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହିତ ଉଦ୍ୟାନରେ ସମ୍ମିଳନ ଓ ମଜ୍ଜ—Garden-party.

ଗାର୍ଡେନପାର୍ଟୀ

ଗାଡ଼ପଶା—ଗ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗାଳ)—ଗାଡ଼ପଶା (ଦେଖ)

Gārḍapaśā Gāṭapaśā (See)

ଗାଡ଼ଭାଲୁ— ଦେ. ବ—୧ । ଭୂମିରେ ଗର୍ତ୍ତ କରି ରହିବା ଏକ ଜାତୀୟ ଛୋଟ ଭାଲୁ—

Gārḍabhālu 1. A species of small-sized bear burrowing in the ground.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଏକ ଫୁଟ୍ ଉଚ୍ଚ ଓ ଆକାରରେ ଲମ୍ବ, ବର୍ଣ୍ଣ କଳା, ଲମ୍ବ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ବଶିଷ୍ଟ, ମୁହଁ କୁକୁର ମୁହଁ ପରି । ଗର୍ତ୍ତରେ ରାତ୍ରର ବାଢ଼ିଆଡ଼ ଖଡ ଗାତ ଓ ଝୁଙ୍କା ଖୋଳ ପୋକ ଜୋକ ଖାଆନ୍ତି ।]

୨ । (ଅଶ୍ଳୀଲ) ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷଙ୍କ ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ—

2. (slang) Male or female organ.

ଗାଡ଼ରଗଡ୍ଡା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପୁରୁଷଙ୍କୁ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ଏକପ୍ରକାର ଗାଳ—A term of abuse to males.

Gārḍaragarḍmā

ଗାଡ଼ୱାନ୍—ବୈଦେ. ବ—୧ । ରଥଚାଳକ; ଶଗଡ଼ିଆ—

Gārḍawān 1. Driver of a cart; cart-man.

ଗାଡ଼ୋୟାନ୍ ୨ । କୋଚମାନ୍—2. Coachman.

ଗାଡ଼ୀବାନ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସହ ୨ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଳିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେଥି ପାଇଁ ସଥାସ୍ଥାନରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଦିଆଯାଇଛି ୨ ବା ୧ ଚଳିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଗାଡ଼ଶୁଆ—ଗ୍ରା. ବ୍ୟ (ଗାଳ)—ଗାତଶୁଆ (ଦେଖ)
Gārdaśwā Gātaśuā (See)

ଗାଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ପିତଳ ଗଗ୍—
Gārdā A kind of brass water-pitcher.

ଗାଡ଼ି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଘୁଷ୍ଟ; ଗଣ୍ଡୀ; ଗାଣ୍ଡୀ)—
Gārdi ୧ । ରଥ—1. Car.
ଗାଡ଼ି ୨ । ଶଗଡ଼—2. Cart.
गाड़ी ୩ । ବଗି—3. Carriage.
୪ । ରେଲଗାଡ଼ି—4. Railway train

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ରକ୍ଷଯୁକ୍ତ ବାହନକୁ ଗାଡ଼ି କହନ୍ତି । ଗାଡ଼ି ନାନାପ୍ରକାରର ଅଛି । କୌଣସି କୌଣସି ଗାଡ଼ି ମନୁଷ୍ୟ, ବଳଦ, ମଇଁଷି, ଘୋଡ଼ା, ଉଇଳ, ଓଟ, ହାତୀ, ହରିଣ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ଚଳିତ ହୁଏ । କୌଣସି କୌଣସି ଗାଡ଼ି ବାଷ୍ପ, ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଆଦି ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଚଳିତ ହୁଏ; କୌଣସି କୌଣସି ଗାଡ଼ି ଆରୋହୀର ହସ୍ତ ପଦାଦିର ବଳପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ଚଳିତ ହୁଏ ।]

ଗାଡ଼ିଅଡ୍ଡା—ଦେ. ବ—ଗାଡ଼ିଆଡ୍ଡା (ଦେଖ)
Gārdi-arddā Gaṛdiāddā (See)

ଗାଡ଼ି ଅଡ଼ାଇବା—ଦେ.କ୍ରି—ଗାଡ଼ିରେ ଲଗିଥିବା ଜନ୍ତୁ ବା ଶକ୍ତିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ-
Gārdi arḍāiba ଧୀନ ରଖି ଗାଡ଼ିର ଗତି କରାଇବା—
ଗାଡ଼ିଚାଳନ To drive a cart or carriage.

ଗାଡ଼ିଅନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଗାର୍ଡିଅନ୍=ଗାର୍ଜିଅନ)—
Gārdian ୧ । ପାଗଳ ବା ନାବାଳଗର ଶରୀର ଓ ସମ୍ପତ୍ତି ରକ୍ଷକ
ଗାର୍ଜନ ବ୍ୟକ୍ତି ;ମୁରବ୍ବୀ—1. Guardian or keeper of the
निगहवान person and property of a minor or mad person.
୨ । ଗୃହ ବା ପରିବାର କର୍ତ୍ତା; ଅଭିଭାବକ—
2. Headman or Karttā of a family; Paterfamilias.

ଗାଡ଼ିଆ—ଗ୍ରା (ଶୂଦ୍ରକ୍ଷଷା) ବ—(ସଂ. ଗର୍ତ୍ତ) କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଶୟ—
Gārdiā Small tank.
ଗଡ଼ିୟା; ଡୋବା ଗାଡ଼ିଆରେ ହଜାଇ ପୋଖରୀରେ ଖୋଳିବା ନ୍ୟାୟ—ଉଗ ।
तलाव; गढैया [ଦ୍ର—ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଏହାକୁ ଗଡ଼ିଆ କହନ୍ତି ।]

ଗାଡ଼ିଆଡ୍ଡା—ଦେ. ବ. (ହି.)—ଯେଉଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ଭଡ଼ାଗାଡ଼ିମାନ
Gārdi āddā ଭଡ଼ାପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥାଏ—
Carriage-stand; cart-stand.

ଗାଡ଼ିଆଳ—ଦେ. ବ.—ଗାଡ଼ିବାନ୍ (ଦେଖ)
Gārdiāla Gārdawān (See)

ଗାଡ଼ି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗାଡ଼ିକୁ ଭଡ଼ାରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିବା—
Gārdi karibā To engage a cart on hire.
ଗାଡିକିବା
गाड़ीकरना

ଗାଡ଼ିଖାନା—ଦେ. ବ (ହି.)—୧ । ଯେଉଁ ଘରେ ଗାଡ଼ି ରଖାଯାଇଥାଏ—
Gārdikhānā Garage; carriage-shed.
ଗାଡ଼ୀଖାନା ୨ । ଗାଡ଼ିଅଡ୍ଡା (ଦେଖ)
गाड़ीखाना 2. Gārdiāddā (See)

ଗାଡ଼ିଚଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗାଡ଼ି ଅଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Gārdi chalāibā Gārdi arḍāibā (See)
ଗାଡ଼ିଚାଳାନ
गाड़ीचलाना

ଗାଡ଼ିଚକ୍—ଗ୍ରାଦେ (ବସ୍ତର) ବ—(ଶଗଡ଼ ଆଦର) ଅଂଶ—
Gārdichāk The axle (of a cart or carriage).

ଗାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗର୍ତ୍ତ)—୧ । ଗାତରେ ପୋତିବା—
Gārdibā 1. To bury a thing in a hole in the
ଗାଡ଼ା; ଗେଡ଼େଦେଓୟା ground.
गाड़ना

ଆଗାଡ଼ି ଲସ୍କର ଚଳଗଲେ,
ମଝିଲେକ ଅସି ଧଣା ଗାଡ଼ିଲେ । ବ୍ରଜନାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ।

୨ । (ଚନ୍ଦୁଆ ଇମୁଆଦି) ଖଟାଇବା—
2. To fix up tents and canopies.

ଗାଡ଼ିବାଲା—ଦେ. ବ.—ଗାଡ଼ିବାଲା (ଦେଖ)
Gārdibālā Gārdiwālā (See)

ଗାଡ଼ିବେଠି—ଦେ. ବ.—ବନା ଭଡ଼ାରେ କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ ଉପ-
Gaṛdibeṭhi ଲକ୍ଷରେ (ରାଜା ବା ଜମିଦାର ଆଦଙ୍କୁ) ଗାଡ଼ି
ଯୋଗାଇଦେବା କାର୍ଯ୍ୟ—Commandeering of
carts by Rajas and Zamindars for
free service.

ଗାଡ଼ିଯୋତିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗାଡ଼ିକୁ ଟାଣିବା ନିମନ୍ତେ ଜନ୍ତୁଙ୍କୁ
Gārdijotibā ଗାଡ଼ିରେ ଲଗାଇବା—To yoke an animal
ଗାଡ଼ୀଜୋତା to a cart or carriage.
गाड़ी जोतना

ଗାଡ଼ିବାଲା—ଦେ. ବ.—୧ । ଗାଡ଼ିର ଅଧିକାରୀ—
Gārdiwālā 1. Owner of a cart.
୨ । ଗାଡ଼ିର ଚାଳକ—2 Driver of a cart.

ଗାଡ଼ୁଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଗର୍ତ୍ତ)—୧ । ଗର୍ତ୍ତଯୁକ୍ତ—
Gārduā 1. Full of holes.
୨ । ଗଭୀର— 2. Deep.
୩ । ଯେ ଗର୍ତ୍ତରେ ବାସ କରେ—3. Diving in holes.

ଗାଡ଼ୁଆନ୍—ଦେ. ବ.—ଗାଡ଼ିବାନ୍ (ଦେଖ)
Gārduān Gārdawān (See)

ଗାଡ଼ୁ ଗାଡ଼ୁ—ଦେ. ବିଣ—ଗାରୁଗାରୁ (ଦେଖ)
Gārdu gārdu Gārugaru (See)

ଗାଡ଼ୋଆନ୍—ଦେ. ବ—ଗାଡ଼ିବାନ୍ (ଦେଖ)
Gārḍoān Gārdawān (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଏ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଃ	ଊ
୨	ଈ	ଓ	ଌ	ଲ୍	ଯ୍	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଈ	ୠ

ଗାଢ଼—ଫ. ବିଣ. (ଗାହ୍ ଧାତୁ=ଗାଧୋଇବା; ପାଣ୍ଟିବା+କର୍ମ. ଢ)—
Gārḍha ୧ । ଦୃଢ଼—1. Tight; firm.
୨ । କଠିନ; ଘନ; ଅଡରଲ —2. Solid; hard; thick.
୩ । ପ୍ରଗାଢ଼; ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଅତ୍ୟଧିକ—
3. Excessive; profound.
୪ । ଖୁବ୍ ଗୃଢ଼ ହୋଇଥିବା—
4. Pressed tightly; fast.
୫ । ଗୁରୁ—5. Heavy.
୬ । ଗଭୀର—6. Deep.
୭ । ସେବିତ—7. Resorted to.
୮ । ନିମଗ୍ନ; ନିମଜ୍ଜିତ—8. Sunk; plunged into.
୯ । ମନୋଯୋଗବତିଷ୍ଠା—9. Attentive.
ଦେ. ବିଣ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ପ୍ରଧାନ—Chief; principal.
ତୁ ଏ ସଂସାର ମଧ୍ୟେ ଗାଢ଼,
ତୋ ଉଚ୍ଚୁ ଆଉ କେ ଜେ ଚଢ଼ । ପ୍ରାଚୀ. ନଗୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଗାଢ଼କର୍ଣ୍ଣ—ଫ. ବ (କର୍ମଧା; ଗାଢ଼+କର୍ଣ୍ଣ)—
Gārḍhakarṇṇa ମନୋଯୋଗପୂର୍ବକ ଶୁଣୁଥିବା କାନ—
Attentive ear.

ଗାଢ଼କେଶ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଗାଢ଼+କେଶ) —ଘନକେଶ—
Gārḍhakeśa Thick-set hair (of the head).

ଗାଢ଼କେଶା } ସ୍ତ୍ରୀ ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—
ଗାଢ଼କେଶୀ } ଯାହାର କେଶ ଘନ—
Having a thick bunch of hair on the head.

ଗାଢ଼ନିଦ୍ରା—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଗାଢ଼+ନିଦ୍ରା)—
Gārḍhanidrā ଘୋର ନିଦ୍ରା; ଗଭୀର ନିଦ୍ର—
(ଗାଢ଼ନିଦ୍ରିତ—ବିଣ) Profound or sound sleep.

ଗାଢ଼ପ୍ରବାସ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଗାଢ଼+ପ୍ରବାସ)—
Gārḍhaprabāsa ବହୁକାଳ ବିଦେଶ ବାସ—
A prolonged sojourn.

ଗାଢ଼ପ୍ରୀତି—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଗାଢ଼+ପ୍ରୀତି)—ଅଚ୍ଛେଦ୍ୟପ୍ରେମ; ପାଣି
Gārḍhaprīti ନ ଗଲବା ପ୍ରୀତି—Close intimacy; intense love; doting fondness.

ଗାଢ଼ମୁଷ୍ଟି—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଗାଢ଼+ମୁଷ୍ଟି)—
Gārḍhamushṭi ୧ । ଶତ୍ରୁ ବା ଜନ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ମାରିବା ପାଇଁ ହାତକୁ ମୁଠା କରିଥିବା କରଭଳ ଓ ଅଙ୍ଗୁଳିତ୍ରୟ; ଦୃଢ଼ବଦ୍ଧ ମୁଷ୍ଟି—
1. Clenched fist.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଖଡ୍ଗ; ଖଣ୍ଡା—2. A sword.
ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଯେ ହାତକୁ ଜନ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ମାରିବା ପାଇଁ ମୁଠା କରିଥାଏ—1. With clenched fist.
୨ । ଚତୁର; କୃପଣ—
2. Close-fisted; miserly; niggardly.

ଗାଢ଼ମୈଥୁନ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଗାଢ଼+ମୈଥୁନ)—
Gārḍhamaithuna ଗାଢ଼ାଲିଙ୍ଗନ ସହିତ ସ୍ତ୍ରୀ ସଦ୍ଭୋଗ—
Cohabitation with embrace.

ଗାଢ଼ସୁରତ—ଫ. ବ—ଗାଢ଼ମୈଥୁନ (ଦେଖ)
Gārḍhasurati Gārḍhamaithuna (See)
ଗାଢ଼ସୁରତ ସହିଁ ପାଅ, ଆ ମନ ତାହାଲି ରମଇ ।
ରୂପଚ. ପ୍ରେମଅମୃତ ।

ଗାଢ଼ା—ଦେ ବିଣ (ଫ. ଗାଢ଼)—ବସି ଯାଇଥିବା; କାଠଆ; ବଦଳଆ;
Gāṛḍhā ଘନ (ତରଳ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ)—Thick;
ଗାଢ଼ା semi-solid (said of a liquid); jelly-like
ଗାଢ଼ା (said of a liquid after evaporation or heating).

ଗାଢ଼ାଲିଙ୍ଗନ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଗାଢ଼+ଆଲିଙ୍ଗନ)—ବକ୍ଷକୁ ବକ୍ଷ
Gārḍhālingana ଲଗାଇ ଜୋରରେ ବା ଚପିଚପି କର କୁଣ୍ଢାଇବା; ଅନ୍ୟର ଶରୀରକୁ ଆଖରେ ଉଢ଼ାବା—Close embrace; a tight embrace.

ଗାଢ଼ୁଆ—ଦେ. ବିଣ (ଫ. ଗାଢ଼)—
Gārḍhuā ୧ । କଠିନ; କାଠଆ—1. Hard.
ଗାଢ଼ା ୨ । କୃପଣ—2. Miserly; close-fisted.
ଗାଢ଼ା ୩ । ଆଖ—3. Tight.
୪ । ନିଷ୍ଠୁର; ନିର୍ଦ୍ଦୟ—4. Cruel.

ଗାଢ଼ୁସିକ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣିକମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ;ବାର୍ବୁଣ୍ଡିକ
Gārḍhusika ଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣରେ)—ବଶେଷ ଧନୀ—
Immensely rich.

ଗାଢ଼େ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. ବିଣ—
Gārḍhe ୧ । ଗାଢ଼ଭାବରେ; ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଅତ୍ୟଧିକ—
ଗାଢ଼େ 1. Deeply; excessively.
ଗାଢ଼େ ନଗର ବଷସ୍ୱଗେ ଗାଢ଼େ ମଲ୍ଲିଲ—ଜାଲମଣ. ଉତ୍କଳୀୟ ।
୨ । ଦୃଢ଼ତା ସହିତ—2. Tightly; firmly.

ଗାଣ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ (ଫ. ଗାନ)—
Gāṇa (etc) ୧ । ଗାଆଣ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
1. Gā-āṇa etc (See).
୨ । (ଫ. ଗାୟକ) ଗାୟକ—2. Singer.

ଗାଣପତ୍ୟ—ଫ. ବିଣ (ଗଣପତି+ଯ)—
Gāṇapatya ଗଣପତି ବା ଗଣେଶଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pertaining to the God Gaṇeśa.
ଫ. ବ—୧ । ଗଣେଶ ଉପାସକ ହିନ୍ଦୁସମ୍ପ୍ରଦାୟ—
1. A sect of Hindus worshipping God Gaṇeśa.
୨ । ଗଣେଶଭକ୍ତ; ଗଣପତି ଉପାସକ —
2. A devotee of Gaṇeśa.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୭ ରୁ ୧୨ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ରୁ ୭ ରୁ ୧୨ ଅକ୍ଷର କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ଭୂଖାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବପରୁ ୭ ବା ୧ ରୁ ୧୨ ଅକ୍ଷର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଭ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବହୁ' ଦେଖିବେ ।

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପଞ୍ଚଦେବତାଙ୍କ ଉପାସନା-ଭେଦରେ ଚାରି ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଯଥା—ବୈଷ୍ଣବ (ବିଷ୍ଣୁ ଭକ୍ତ); ଶୈବ (ଶିବ ଭକ୍ତ); ଶାକ୍ତ (ଦୁର୍ଗା ଉପାସକ); ସୌର (ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉପାସକ) ଓ ଗାଣପତ୍ୟ (ଗଣେଶ ଉପାସକ) ।]

୨ । ସେନାପତ୍ତ କର୍ମ; ଗଣନାୟକତ୍ୱ—

2. Leadership of a party or host.

ଗାଣା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରାମ୍ୟ. ବ. (ସଂ. ଗାନ)—

Gāṇā (etc) ଗାଆଣ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Gā-āṇa etc. (See)

ଗାଣିତିକ—ସଂ. ବଣ. (ଗଣିତ + ଇକ)—

Gāṇitika ଗଣିତ ବଦ୍ୟାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

Mathematical.

ସଂ. ବି. ପୁଂ—ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି—

A mathematician.

ଗାଣୀ—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗାଆଣୀ (ଦେଖ)

Gāṇī Gāāṇī (See)

ଗାଣ୍ଠି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି; ଗ୍ରା. ଗଁଠି)—

Gāṇṭhi ୧ । ବନ୍ଧୁତ ଗୁଡ଼ାଏ ଜନିଷ ବା ଲୁଗାପଟା ଏକତ୍ର ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ବୋକଟା ବା ଗଣ୍ଠିଟା—

ଗାଁଠ 1. A tightly packed bale or package (of cloth).

୨ । ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ଧରିବା; ପୀଡ଼ନ—

2. Tight grasp.

ଗାଣ୍ଠିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥନ; ଗ୍ରା. ଗଣ୍ଠନ)—

Gāṇṭhibā ୧ । ଦୃଢ଼ ବା ଗାଢ଼ ଭାବରେ ଧରିବା; ଜାବୁଡ଼ିବା—

ଗାଁଠା 1. To hold or grasp tightly.

ଗାଁଠନା ୨ । ଚାରିଆଡ଼ୁ ଚପିବା—

2. To press tightly from all sides.

୩ । କାବୁ କରିବା; ଅବଶ କରିବା; ଜବତ କରିବା—

3. To push one into a tight corner.

(ଯଥା—ତାକୁ ରୋଗ ଗାଣ୍ଠିଛି ।)

ଗାଣ୍ଠିର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥି)—ଗାଣ୍ଠି (ଦେଖ)

Gāṇṭhiri Gāṇṭhi (See)

ଗାଣ୍ଠି—ସଂ. ବ. (ଗଣ୍ ଧାତୁ + ଇ)—ଗ୍ରନ୍ଥି; ଗଣ୍ଠି—

Gāṇḍi Knot.

ଗାଁଡ଼, ପୌଦ୍ ଚୁତଡ଼, ଗାଁଡ଼ ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଣ୍ଡ = ଚଉ; ବମ୍ବା ସଂ. ଗଣ୍ଡି = ଗ୍ରା. ଗଡ଼ି)—୧ । ପିଣ୍ଡା; ଶରୀରର ପଛ ଭାଗ—

1. Buttocks.

୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ପଛ ଭାଗ—

2. The back side of a thing.

୩ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ତଳ ଭାଗ—

3. The bottom of a thing.

୪ । ଶେଷ ଭାଗ—4. The end.

୫ । ଗିନା, କଂସା, ମାଠିଆ ଆଦ ପାତ୍ରର ତଳଭାଗ (ସାଦା ଭୂମିରେ ଲାଗେ; ମନୁଷ୍ୟ ସେଉଁପରି ବସିଲା ବେଳେ ଭୂମିରେ ଚାପିବାର ଗାଣ୍ଠି ଲାଗେ ପାତ୍ରର ସେହିପରି ଅଂଶ); ପେନ୍ଦ—5. The stable bottom of a pot.

୬ । ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର; ପାପୁ; ଗୁଦ—6. Anus.

୭ । (ଅଶ୍ଳୀଲ) ସ୍ତ୍ରୀ ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟ; ଯୋନି—

7. Vagina.

[ଦ୍ର—ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାରକୁ ସିଂହଭୂମରେ ପିଗ୍ କହନ୍ତି ଏବଂ ସେଠାରେ ଗାଣ୍ଠିର ଏକମାତ୍ର ଅର୍ଥ ଯୋନି ।]

[ଦ୍ର—ପିଗ୍ ବା ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର ଅର୍ଥରେ ଗାଣ୍ଠି ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର କ୍ରମଶଃ ଶିଷ୍ଟସମାଜରୁ ଲୁପ୍ତ ହୋଇ ଚଉପରବର୍ତ୍ତେ 'ପିଗ୍', 'ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର' ଆଦ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଅଛି ।]

ଗାଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଗାଣ୍ଡିଆ ବତା (ଦେଖ)

Gāṇḍiā 1. Gāṇḍiā batā (See)

ଗେଁଡ଼େ ଗାଁଡ଼୍ ୨ । (ଅଶ୍ଳୀଲ) ଯେଉଁ ବାଳକ ବା ପୁରୁଷ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟପୁରୁଷ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ବା ଗୁଦାମୈଥୁନପୂର୍ବକ ସହବାସ କରେ—

2. A catamite (a passive agent); a sodomite in sodomy; a male who is habitually subjected to unnatural intercourse by another male.

ଦେ. ବଣ—୧ । (ଅଶ୍ଳୀଲ) ଅସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଗୁଦାମୈଥୁନ-**ପୋଁଦା** ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷର କାମବୃତ୍ତି ଚରିତାର୍ଥ କରିବାରେ ନିଯୁକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. (a person) Who is used as a passive agent in sodomy.

୨ । ଯେଉଁ ପାତ୍ରର ଗାଣ୍ଠି ବା ବଇଠି ଅଛି—

2. (a pot) Having a stable bottom.

୩ । ଅନ୍ୟାସୃ (ବୁଝାମଣା)—

3. Unjust (consideration).

୪ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ଯଥା, ଦେଖା ଗାଣ୍ଡିଆ)—ଅମୁକ ପରି ପିଗ୍‌ବଶିଷ୍ଟ—4. (in compound words) Having buttocks like.

ଗାଣ୍ଡିଆଉଁସା—ଗ୍ରା. ବ. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଖୋସାମଦ—

Gāṇḍi āuṁsā Mean flattery.

ଗାଁଡ଼ଘସନୀ ଗ୍ରା. ବଣ—ଖୋସାମଦିଆ—Flattering.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ଗାଁଡ଼ୁ)—

୧ । ଅଣପୁରୁଷା—1. Impotent (person).

୨ । ଅମନୁଷ୍ୟ; ଭରୁଆ—2. Timid; unmanly.

ଗାଣ୍ଡିଆଡ଼ୁଆ ବୁଝାମଣା—ଗ୍ରା. ବ—ଗାଣ୍ଡିଆ ବୁଝାମଣା (ଦେଖ)

Gāṇḍiārduā bujhāmaṇā Gāṇḍiā bujhāmaṇā (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଏ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ବସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଥ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ପ୍ଲୁ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଃ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଥ୍	ଉଥ	ଋ

ଗାଣ୍ଡିଆଡ଼ୁ ବୁଝାମଣା—ଗ୍ରା. ବ—ଗାଣ୍ଡିଆ ବୁଝାମଣା (ଦେଖ)
Gāṇḍiārḍu bujhāmaṇā Gāṇḍiā bujhāmaṇā (See)

ଗାଣ୍ଡିଆଡ଼େ—ଦେ. ଅ—୧ । ପଛଆଡ଼େ; ପଶ୍ଚାଦ୍ଭାଗରେ—
Gāṇḍiārḍe 1. On the backside (of a person).
ପେଛୁନେ ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅଲକ୍ଷରେ—
पीछे 2. (figurative) Behind (a person).

ଗାଣ୍ଡିଆ ନଶାପ—ଗ୍ରା. (ଅଶିଷ୍ଟ) ବ—ଗାଣ୍ଡିଆ ବୁଝାମଣା (ଦେଖ)
Gāṇḍiā niśāpa Gāṇḍiā bujhāmaṛi (See)

ଗାଣ୍ଡିଆ ବତା—ଦେ. ବ.—ଗୃଲଘରେ ଗୃଲ ଛପର କର୍ ସାର୍ ମୂଳଗଡ଼ ବା
Gāṇḍiā batā ଚାଟ୍ଟଗଡ଼ର ନଡ଼ାକୁ ପବନରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ସେହି ଗଡ଼ର ମୂଳରେ ଗୃଲ ଉପରେ ନଡ଼ାକୁ ଚପି କର ବାନ୍ଧିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ବତା—
Split bamboo put over the lowest belt of straw in a thatched house to keep it pressed to the frame.

ଗାଣ୍ଡିଆ ବୁଝାମଣା—ଦେ. ବ. (ଅଶିଷ୍ଟ)—ଅବଗୁର; ଅଖାଡ଼ିଆ ବଗୁର;
Gāṇḍiā bujhāmaṇā ଅବୁଝାମଣା—Injustice.
ଅବିଚାର
बेइन्साफी

ଗାଣ୍ଡିଆଭଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—ପୁଣ୍ଡଜଙ୍କାର ଖୋରଧା ସବ୍‌ଡିଭିଜନ ଅନ୍ତର୍ଗତ
Gāṇḍābhāṇḍa କ୍ଷୁଦ୍ର ପବ୍ବତବିଶେଷ—
A small hill in Puri district.

ଦେ. ଉଣ. ପୁଂ—(ଅଶ୍ଳୀଳ) ଅସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଯେ ଅନ୍ୟକୁ
ଗାଁଡ଼ିୟା ଗୁଦାମୈଥୁନ କରେ—
लौंडेबाज Committing sodomy.

ଗାଣ୍ଡିଏ ଗାଣ୍ଡିଏ ରହିବା—ଦେ. କି—୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ପଛେ ପଛେ
Gāṇḍie gāṇḍie rahibā ଲାଗିବା—1. To be tied to
ପେଁଦେପୋଁଦେ ଥାକା the apron-string of another; to follow
पीछेपीछे रहना another slavishly.
୨ । କୁକୁର ପରି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ପଶ୍ଚାବ୍ଧାବନ କରିବା—
2. To dog another's foot-steps.

ଗାଣ୍ଡିକଚା—ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁକୁ ଉପରକୁ ଉଠାଇ
Gāṇḍikachā ପୁନର୍ବାର ତଳେ କଚଡ଼ଦେବା ବା ଛେଚ ଦେବା—
1. Dashing down (a person or thing) after lifting up.
୨ । କଣ୍ଡୁଡ଼ ହୋଇ ଭୂମିରେ ଗାଣ୍ଡି ମାଡ଼ି ବସିଲା ଭଳି ପଡ଼ିବା—
2. Act of falling down with the buttocks on the ground.

ଗାଣ୍ଡି କଚିବା—ଦେ. କି (ଅଶିଷ୍ଟ)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବସିବା ପରି
Gāṇḍi kachibā ଧର୍ ଭୂମିରେ ତାହାର ପିଠାକୁ ଛେଚ ଦେବା—
पटकना To dash a person to the ground by the buttocks.

ଗାଣ୍ଡିକନା ମୁଣ୍ଡରେ ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କି—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅଉଶସ୍ଥ ବରକୁ
Gāṇḍikanā muṇḍare bāṇḍhibā ଦେବା; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚଡ଼ି
गांड़जलना ଯିବା—To become very much enraged or irritated; to be besides one-self in anger.

ଗାଣ୍ଡିକ କଲା ସଜାଡ଼ିବା—ଗ୍ରା. କି—ଗାଣ୍ଡିକ ମେଖ ସଜାଡ଼ିବା—
Gāṇḍiki kilā sajārḍibā
Gāṇḍiki mekha sajārḍibā (See)

ଗାଣ୍ଡିକ ଗୋଜ ସଜାଡ଼ିବା—ଗ୍ରା. କି.—ଗାଣ୍ଡିକ ମେଖ ସଜାଡ଼ିବା—
Gāṇḍiki goja sajārḍibā
Gāṇḍiki mekha sajārḍibā (See)

ଗାଣ୍ଡିକ ମେଖ ସଜାଡ଼ିବା—ଗ୍ରା. କି—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର
Gāṇḍiki mekha sajārḍibā ଅନଷ୍ଟ କରିବାର ଉପାୟ କରିବା—To plan injury to a person.

ଗାଣ୍ଡି ଗଳି ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ରୋଗ ଆଦ ଦେହରୁ ରୋଗୀ ନ ଜାଣି
Gāṇḍi gaḷi paṛḍibā ପାରିବା ଅବସ୍ଥାରେ ତରଳ ମଳ ନର୍ଗତ
गाँड़ चलना ହେବା—Passing of liquid stools at unawares.

ଗାଣ୍ଡିଗୁଆ—ଦେ. ବ—ବର ଚିରକାଳ କନ୍ୟାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ
Gāṇḍiguā ରହିବ ଏହି ଆଶାରେ ବିବାହ ସମୟରେ କନ୍ୟାର ପାଟରେ ଗୋଟିଏ ଗୁଆ କାଚ କାଲ ପୁରାଇ ରଖି ତାହା କାଢ଼ି ଉକ୍ତ ଗୁଆକୁ ତାଙ୍କି ପାନ ସଙ୍ଗେ ବରର ଅଜ୍ଞାତରେ ତାକୁ ଖାଇବାକୁ ଦେବାର ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ବରକୁ କନ୍ୟା ପଶ୍ଚାତ୍ ଲୋକେ ବିବାହ ବିବସରେ ପାନସଙ୍ଗେ ଖାଇବାକୁ ଦେବା ଗୁଆ ଫଳ—
A betel-nut kept for some time in the mouth of a bride and afterwards given with the betel to the bridgeroom to ensure his uxorious conjugal life.

ଗାଣ୍ଡି ଗୁଞ୍ଜିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଅଳ୍ପ କଷ୍ଟରେ ଅବସ୍ଥାନ
Gāṇḍi gunjibā କରିବା—To lay one's body at a place; to sit at some place with great difficulty.

ଗାଣ୍ଡିଘଷାରା ପାଡ଼ିବା—ଦେ. କି—(ବରଡ଼, ବୃହର, ବଲ୍ଲୁଆ ଆଦ)
Gāṇḍighasarā pārḍibā ଝାଡ଼ା ଫେରିସାରିବା ପରେ ହୁଡ଼ ଆଦ ଉଚ୍ଚ ଭୂମି ବା ପଦାକୁ କାହାରିଥିବା ବସ୍ତୁରେ ଗାଣ୍ଡିକୁ ଘୋଷାରିବା-(cats, dogs, jackals etc) To rub the anus against protruding hard things after passing stools.

ଗାଣ୍ଡି ଦେଖାଇବା—ଗ୍ରା. କି—ଗାଣ୍ଡି ମରାଇବା (ଦେଖ)
Gāṇḍi dekhāibā Gāṇḍi marāibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବା ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହେ ଏ ଭାଷାକୋଷରୁ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଦ ର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଘାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବର୍ଷ' ନ ପାଇଲେ 'ବର୍ଷ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜୁନ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗାଣ୍ଡି ଧକ୍ ଧକ୍ ହେବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଗାଣ୍ଡି ପୁରୁ ପୁରୁ ହେବା (ଦେଖ) Gāṇḍi dhak dhak hebā Gāṇḍi puchu puchu hebā (See)

ଗାଣ୍ଡିଧରା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଗାଣ୍ଡିପଶା (ଦେଖ) Gāṇḍidharā Gāṇḍipaśā (See)

ଗାଣ୍ଡି ଧୋଇ ନ ଆସିବା—ଦେ. ବ—ଅଜ୍ଞ ଶୈଶବ ଅବସ୍ଥା ଛଡି ନ ଥିବା—Not having passed one's infancy. **ମାଁଡ଼ ଧୋନେ ନ ଆନା**

[ଦ୍ର—ଶିଶୁମାନେ ମଳତ୍ୟାଗ ପରେ ନିଜେ ନିଜହାତରେ ନିଜଶୌଚ କ୍ରିୟା ସମ୍ପାଦନ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏଥି ଯୋଗୁଁ ଅଜ୍ଞ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଏ ବାକ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଥା—ତାକୁ ଗାଣ୍ଡି ଧୋଇ ଆସି ନାହିଁଠା ବାପମାଆ ମର ଗଲେ ।]

ଗାଣ୍ଡି ଧୋଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଝାଡ଼ା ଫେରସାରି ଜଳଶୌଚ କରିବା; ଛଅଣ୍ଟିବା—To wash the anus after passing stools. **ମାଁଡ଼ ଧୋନା**

ଗାଣ୍ଡିପଶା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ପରର ଅନୁସରଣିଆ; ଯେ ସବୁବେଳେ ପରର ବୁବିରେ ଚଳେ—A hanger on; a toady; (ଗାଣ୍ଡିପଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) one who slavishly follows another person. **ମାଁଡ଼ଘିସନେବାଲା**

ଗାଣ୍ଡିପାଡ଼ି ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଭୂମିରେ ପିଣ୍ଡି ଲଗାଇ ବସିବା—1. To sit with the buttocks on the ground. **ପୋଁଦ ଥାବଡ଼ାଇୟାବସା**

ଆହଡି ପାହଡି ମାରନା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବିଷୟରେ ଦୃଢ଼ଭା ଧର ରହିବା—2. (figurative) To sit tight over any matter.

ଗାଣ୍ଡି ପୁଚୁ ପୁଚୁ ହେବା—ଗ୍ରା. ବ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟରେ ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା; ଗାଣ୍ଡି ପୁଚୁ ପୁଚୁ ହେବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟଗ୍ରସ୍ତ ହେବା— To be overcome with abject fear. **ମାଁଡ଼ ଫଟକର ହୌଜହୋନା**

ଗାଣ୍ଡି ପୋଡ଼ିବା—ଦେ. ବ.—ଲଙ୍କାମରିଚ ଆଦ ବେଶି ପରିମାଣରେ ଖାଇଲେ ମଳୋତ୍ସର୍ଗ ସମୟରେ ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାରରେ ପୋଁଦଜଳା ଯନ୍ତ୍ରଣା ବୋଧ ହେବା—A burning sensation felt in the anus when passing stools after eating pungent or hot things. **ମାଁଡ଼ଜଳନା**

ଗାଣ୍ଡି ଫାଟିବା—ଦେ. ବ.—(ଅଶିଷ୍ଟ) (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନରେ ସାହସର ଅଭାବ ଅନୁଭବ କରିବା—1. Not having the heart or courage to do any act **ପୋଁଦ ଫାଟା** **ମାଁଡ଼ ଫଟନା**

୨ । ଅତିଶୟ କ୍ଲାନ୍ତ ହେବା—2. Being much tired.

୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟଗ୍ରସ୍ତ ହେବା—3. Being overcome with fear.

ଗାଣ୍ଡିଫୋଡ଼—ଦେ. ବ.—ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର ବା ଛିଦ୍ର— Gāṇḍiphorda Anus

ଗାଣ୍ଡିବ—ସଂ. ବ. (ଗାଣ୍ଡି=ଗଣ୍ଡି+ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ବ)—୧ । ଅର୍ଜ୍ଜୁନଙ୍କ ଧନୁ—Name of the bow wielded by Arjuna. Gāṇḍiba

[ଦ୍ର—ଏହା ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ନିମିତ୍ତ; ପ୍ରଥମେ ଏହା ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ନିକଟରେ ଥିଲା; ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଠାରୁ ବରୁଣ ଓ ବରୁଣଙ୍କ ଠାରୁ ଅଗ୍ନିଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ଅନୁସାରେ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଏହା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ।]

୨ । ଧନୁ—1. Arrow

ଗାଣ୍ଡିବଧନ୍ୱା—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଗାଣ୍ଡିବ+ଧନୁ+ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ଅନ; ଗାଣ୍ଡିବ-ଧନୁନ୍; ୯ମା. ୧ବ.)—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ—Arjuna. Gāṇḍibadhanwā

ଗାଣ୍ଡିବୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଗାଣ୍ଡିବ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ଅର୍ଜ୍ଜୁନ—1. Arjuna. Gāṇḍibī

୨ । ଧାନୁଷ୍କ; ଧନୁର୍ବାତ୍ତା ବ୍ୟକ୍ତି—2. An archer.

୩ । ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ବୃକ୍ଷ (ଦେଖ)

3. Arjuna tree (See)

ଗାଣ୍ଡି ବୁଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଶରୀରକୁ ଗୁଲନ କରିବା— Gāṇḍi bulāibā 1. To move one's body.

(ଯଥା—ଏଠାରେ ଗାଣ୍ଡି ବୁଲାଇବା ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ।)

୨ । ଏକସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା—

2. To go away from one place.

ଗାଣ୍ଡିମ—ଗ୍ରା. ବ.—(ସଂ. ଗାଣ୍ଡିବ)—୧ । ଗାଣ୍ଡିବ ଧନୁ— Gāṇḍima 1. Arjuna's bow.

୨ । ଅର୍ଜ୍ଜୁନ—2. Arjuna.

ସେହ ଗାଣ୍ଡିମ ସେହ ପାଥ, ସେହ ଗାଣ୍ଡିମ ଏବେ ମାଥ । ଗ୍ରାମ୍ୟ. ପ୍ରବଚନ ।

ଗାଣ୍ଡିମରା—ଗ୍ରା. ବ. (ଅଶ୍ଳୀଲ)—ଗୁଦାମୈଥୁନ; ଅସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର ବାଟେ ଏକ ପୁରୁଷର ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ବାସ— Gāṇḍimarā Sodomy. **ମାଁଡ଼ମାରନା; ଲଣ୍ଡିବାଜୀ**

ଦେ. ବିଣ.—ଅସଦୁପାୟରେ ଅର୍ଜ୍ଜିତ— Earned by unfair means.

(ଯଥା—ଗାଣ୍ଡିମରା କଇଡ଼ ନଆଁ ପୁଅଁରେ ଯାଏ ।)

ଗାଣ୍ଡି ମଗ୍ଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ଅଶ୍ଳୀଲ)—୧ । ଏକ ପୁରୁଷ ଅନ୍ୟପୁରୁଷଦ୍ୱାରା ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର ବାଟେ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ମୈଥୁନ ମାଡ଼ମାରାନ କରାଇବା—1. To let oneself be subjected to unnatural cohabitation or sodomy. Gāṇḍi marāibā **ମାଁଡ଼ ମରାନା**

୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ପୁରୁଷ ଦ୍ୱାରା ମୈଥୁନ କରାଇବା—

2. (a female) To let oneself be cohabited by a male.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଠକାମିରେ ପଡ଼ିବା; ଚଲୁ ବନ୍ଧିବା—

3. (figurative) To be cheated or duped.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଈ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଊ
୨	୧	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୰୷	ୟ	ସ	ର୍ଯ	ଇଅ	●	ନ

୪ । ପଛେ ଅନୁତାପ କରିବା ଭଳ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା; ବେକୁଣ୍ଠା କାମ କରିବା—4. To do a thing for which one has to repent afterwards.

ଗାଣ୍ଡି ମାଡ଼ି ବସିବା – ଦେ. କ୍ରି – ଗାଣ୍ଡି ପାଡ଼ି ବସିବା (ଦେଖ)
Gāṇḍi mārḍi basibā Gāṇḍi pārḍi basibā (See)

ଗାଣ୍ଡି ମାରିବା—ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଶ୍ଳୀଳ) କ୍ରି—୧ । ଏକ ପୁରୁଷ ଅନ୍ୟପୁରୁଷଙ୍କୁ Gāṇḍi māribā ଅସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର ବାଟେ ମୈଥୁନ
ଗାଁଡମାରା କରିବା—1. To satiate lust by cohabiting
गाँड़मारना a male through the anus; to be the active agent in sodomy.

୨ । ସ୍ତ୍ରୀ ସହବାସ କରିବା—
2. To cohabit a woman.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନ୍ୟକୁ ଠକାଇବା; ଚତା କାଢ଼ିବା—
3. (figurative) To cheat or deceive another.

୪ । ଛପର ଘର ଗୁଲର ଶେଷ ବା ଓଳଯାଏ ଛୁଆଣି ଦୋଇଥିବା ନଡ଼ାର ଶେଷ ମୁଣ୍ଡ (ଗାଣ୍ଡି)କୁ ହାତ ବା ପଟା ବା ନଡ଼ାଚଡ଼ାଦ୍ୱାରା ବାଡ଼େଇ ଗୁଲକୁ ସମଭୁଲ କରିବା—4. To level up the protruding ends of the straw bulging beyond the eve of a thatch by beating it with the palm or a plate.

ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି—୧ । ଦୁଇଜଣ ବସିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଉଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବସି ଯାଇବ ଏଥିପାଇଁ ସେ ଦୁହେଁ ବା ଉହିଁମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ପୁଞ୍ଚ ବସିବା—
1. (two persons who are sitting together) To move in order to make room for a third person to sit between them.

୨ । ବସିଥିବା ଲୋକ ବସି ବସି ପୁଞ୍ଚିବା—
2. To move on while in a sitting posture.

ଗାଣ୍ଡିମୁଣା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ପାଇଜାମା; ଗୋଡ଼ବାଟେ ପିନ୍ଧାଯିବା ପେଣ୍ଟଲୁନ୍— Trousers; pantaloons.
Gāṇḍimuṇā
पाजामा
पायजामा

ଗାଣ୍ଡିମୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବ (ଉପସର୍ଗାର୍ଥକ ସହଚର)—
Gāṇḍimuṇḍa ୧ । କୌଣସି କଥାର ଶେଷ ଓ ମୂଳ; ଆଦ୍ୟ-
माथामूँड़ ପ୍ରାନ୍ତ; ଆଦ ଓ ଅନ୍ତ—1. The begining and end of a thing.

୨ । ଠିକଣା; ସ୍ଥିରତା—2. Certainty.
(ଯଥା—ତା କଥାରେ ଗାଣ୍ଡିମୁଣ୍ଡ ସତେ କିଛି ମିଳୁ ନାହିଁ)

୩ । କୌଣସି କଥାର ସମାପ୍ତି ବା ଆରମ୍ଭ—
3. The beginning or end of anything; head or tail.

ଗାଣ୍ଡିରେ ପଶିବା – ଦେ. କ୍ରି. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—୧ । ଅତି ଖାତିରରେ Gāṇḍire paśibā ଅନ୍ୟକୁ ଖୋସାମତ କରିବା—
गाँड़मे घुसना 1. To flatter a persen very meanly.

୨ । ଦାସାନୁଦାସ ରୂପେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଆଜ୍ଞାବହ ହେବା—
2. To be slavishly subservient to another.

୩ । କୁକୁର ପରି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପଛେ ପଛେ ରହିବା—
3. To be tied to the apron-strings of another.

ଗାଣ୍ଡି ଶୁଖିବା—ଦେ. ବ—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଖାଦ୍ୟାଭାବରୁ ଜୀର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଣ୍ଣ
Gāṇḍi śukhibā ହୋଇ ଯିବା—1. Becoming weak and
गाँड़सुखजाना emaciated for want of proper sustenance.

୨ । ଖାଦ୍ୟାଭାବରୁ କୋଷ୍ଠବଦ୍ଧ ହେବା—
2. Constipation due to want of food.

ଗାଣ୍ଡି ହଡ଼କମ୍ପ ହେବା—ଦେ. ବ—ଗାଣ୍ଡି ପୁଚୁ ପୁଚୁ ହେବା (ଦେଖ)
Gāṇḍi hardakampa hebā Gāṇḍi puchu puchu hebā (See)

ଗାଣ୍ଡୀବ—ସ୍ତ୍ର. ବ—ଗାଣ୍ଡିବ (ଦେଖ)
Gāṇḍība Gāṇḍiba (See)

ଗାଣ୍ଡୀଘା—ସ୍ତ୍ର. ବ—ଗାଣ୍ଡିଘା (ଦେଖ)
Gāṇḍībī Gāṇḍibī (See)

ଗାଣ୍ଡୁ—ଦେ. ବ—୧ । ଲୁଣିମାଛଙ୍କ ନାହିରୁ ବାହାରିବା ଛାଣୁଆ ମାଂସ-
Gāṇḍu ପିଣ୍ଡ—1. A hard bony ball found inside the navel of some sea-fishes.

୨ । (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଅମନୁଷ୍ୟ—
2. Worthless person

୩ । (ସ. ଗୋଣ୍ଡ; ଗର୍ତ୍ତାଣ୍ଡ) ମନୁଷ୍ୟର ଆଉପର ବାହିଥିବା ନାଭି—3. Fleshy protuberance of the navel.

ଦେ. ବଣ—୧ । ଯାହାର ବଡ଼ ଗାଣ୍ଡି ବା ପିଣ୍ଡି ଥାଏ—
1. Having large buttocks.

୨ । (ଗାଳ) ଅମନୁଷ୍ୟ; ଭରକୁଲା—
2. (abuse) Unmanly; coward; timid.

୩ । (ଗାଳବଚେଶ) ପର ବୁଦ୍ଧିରେ ଚଳିତ; ନିର୍ବୁଦ୍ଧିଆ—
3. (a term of reproach) One who is completely led by another person.

୪ । ନିକମ୍ମା—4. Worthless (person).

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହ୍ର. ଗାଣ୍ଡୁ)—
୧ । ଅଣପୁରୁଷା—1. Impotent.

୨ । ଗାଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ)
2. Gāṇḍiā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୬୬୬ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୋଜିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ପୁସ୍ତାବୋଷ୍ଟରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିନ୍ଦୁର ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ଦେବ । ଯଥା— ଗାଇ ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଆ' ଖୋଜିବେ; 'ବଁଶ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଂଶ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

ଗାଣ୍ଡୁଆ—ଦେ. ବ. (ଭୁଲ. ସଂ. ଗେଣ୍ଡୁକ, ଗଣ୍ଡୁ=ଗେଣ୍ଡା; ଏଦ୍ୱାରା ଗୋଲାକୃତି ଗେଣ୍ଡା ପରି ଥିବାରୁ)—ବାଉଁଶରେ ବୁଣା ଦୋଇଥିବା ନୌକାକୃତି ଚଟକା ଟୋକାଇ—

Gāṇḍuā — A shallow boat-shaped basket made of bamboo straps.

ଗାଣ୍ଡେଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଗାଣ୍ଡିଦ୍ୱାରା ବସିବା—

Gāṇḍeibā — 1. To sit on the ground on the buttocks.

୨ । ଭୂମିରେ ବସିକରି ପିଣ୍ଡି ଭୂମିରେ ଘୋଷାରି ଘୋଷାରି ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଘୁଞ୍ଚିବା—2. To move on the ground in a sitting posture.

୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର କଥାକୁ ଖାତର ନ କରି ତା ଆଡ଼କୁ ପଛ କରିବା—3. To treat one's words with disregard (by turning one's back to him.)

୪ । ଆଦେଶକୁ ଏଡ଼ିଦେବା—4. To disobey an order.

ଗାତ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଗର୍ତ୍ତ; ପ୍ରା. ଗତ୍ତ)—୧ । ଗର୍ତ୍ତ; ଛିଦ୍ର; ରନ୍ଧ୍ର-

Gāta — 1. A hole.

ଗତ୍ତ — ଶୂନ୍ୟଲେ ସେ ଉତ୍ତରଶୀସ୍ୱେ କର୍ ଗାତ

ଗଡ଼ହା — ଧନ ମାନ ଯୋଉଣ ଅଛନ୍ତୁ ବନ୍ଧୁତ । କୃଷ୍ଣପିଂହ ମହାପ୍ରଭୁ. ଅଥ ।

୨ । ଶବ ପୋତିବାର ଗର୍ତ୍ତ; କବର (ଯଥା—ଗାତପଶା)—2. Grave; a pit for interring a dead body.

୩ । ଗହ୍ୱର—3. Cave.

୪ । ପଶୁଆଦ ରହିବା ନିମନ୍ତେ ଭୂମିରେ ଖୋଳିବା ଗହ୍ୱର—4. Den of a beast.

ଗ୍ରା. ବ. (ବରକ୍ତିରେ ବ୍ୟବହୃତ) କୌଣସି ନଷ୍ଟ ବସ୍ତୁ ବା ବସ୍ତୁ—Any spoilt thing or matter.

[ଦ୍ର—ଲୋକେ ବରକ୍ତି ଦୋଇ କହନ୍ତି :—ତୋ କଥା ଆଉ ଚୂଲ ଦେବ, ଗାତ ଦେବ । ଏହିପରି ବରକ୍ତିରେ ଲେମ୍ବୁ, ଲୁଣ, ପାଉଁଶ, ଗେଣ୍ଡା, ଗୁଡ଼ ଆଦ ଗୁଡ଼ିଏ ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ଶବ୍ଦ ଲୋକେ ବରକ୍ତିରେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି]

ଗାତପଶା—ଦେ.ବିଣ.ପୁଂ (ଗାତ) —

Gātapaśā — ୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଶୀଘ୍ର ମରି ଗାତରେ ପୋତାଯିବ—

(ଗାତପଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. (abuse) (a person) Who will shortly die and be buried in a pit.

୨ । ଭୟାଳୁ; ଡରୁଆ—2. Coward; timid.

ଗାତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଗୈ ଧାତୁ=ଗାନ କରିବା+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—

Gātabya — ୧ । ଯାହା ଗାନ କରାଯିବ—1. To be sung.

୨ । ଗାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ—2. Fit to be sung.

ଗାତରେ ପଶିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗାତ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା—

Gātare paśibā — 1. To enter into a hole.

୨ । (ଗାଳି) ମରି ପୋତାଦେବା; ମରିବା—2. (a term of abuse) To die and be buried in a hole.

ଗାତଶୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗାଳି)—ଯେ ଶୀଘ୍ର ମରି ଗାତରେ

Gātaśuā — ପୋଇବ—(a term of abuse) (a person)

(ଗାତପୋଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) Who will shortly die and be buried in the grave.

ଗାତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗୈ ଧାତୁ=ଗାନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ. ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ଗାନକାରୀ—

Gātṛ — (ଗାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Singing; reciting

୨ । ରାଗୀ; କ୍ରୁଦ୍ଧ—2. Angry.

ସଂ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଗାୟକ—1. Singer.

୨ । ଗନ୍ଧର୍ବ—2. A class of heavenly singers.

ଗାତୁ—ସଂ. ବ. (ଗୈ ଧାତୁ=ଗାନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତୁ)—

Gātu — ୧ । କୋକିଳ—1. The Indian cuckoo.

୨ । ଭ୍ରମର—2. The humming black-bee.

୩ । ଗନ୍ଧର୍ବ—3. Heavenly chorister.

୪ । (ଗା ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଅଥକରଣେ. ତୁ)—ପୃଥିବୀ—4. The earth.

ସଂ. ବିଣ. (ଗା ଧାତୁ=ସ୍ତବ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତୁ)—

୧ । କ୍ରୁଦ୍ଧ—1. Angry, enraged.

୨ । ସ୍ତୁତିକାରକ—2 Praying.

୩ । ପ୍ରଶଂସାକାରୀ—3. Praising; eulogising.

ଗାତୁଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଗର୍ତ୍ତାଶ୍ରୟୀ)—

Gātuā — ୧ । ଯେ ଗାତରେ ବାସ କରେ—

1. One who lives or dwells in a hole.

୨ । ଯେ ଭୂମିରେ ଗାତ ଖୋଳି ରହେ—2 That which burrows into the ground and lives in it.

(ଯଥା—ଗାତୁଆ ମୂଷା ।)

। (ଗାଳି) ଗାତପଶା ୧ (ଦେଖ)

3. (a term of abuse) Gātapaśā 1 (See)

ଗାତ୍ର—ସଂ. ବ. (ଗମ୍ ଧାତୁ=ଯିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ସଞ୍ଜାର୍ଥେ. ଷ୍ଟ୍ରନ୍)—

Gātra — ୧ । ଶରୀର; ଅଙ୍ଗ—1. Body.

୨ । ହସ୍ତୀର ଅଗ୍ରଜଙ୍ଘର ଅଗ୍ରଭାଗ—

2. The upper part of an elephant's thigh.

ଗାତ୍ରକଣ୍ଡୁ—ସଂ. ବ. (ଶୁଦ୍ଧି ଭତ୍, ଗାତ୍ର+କଣ୍ଡୁ)—୧ । ଶରୀର

Gātrakaṇḍu — ଚୁଳାଇ ଦେବା—1. Itching of the body.

୨ । ଚୁଣ୍ଡିଆ—2. Itches.

ଗାତ୍ରଦାହ—ସଂ. ବ. (ଶୁଦ୍ଧି ଭତ୍; ଗାତ୍ର+ଦାହ)—

Gātradāha — ୧ । ଦେହ ପୋଡ଼ିବା—

1. Burning sensation in the skin.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଏ୍	ଅକାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତୃ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୰୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଊ	ନ୍

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମନ ଘୋଡ଼ିବା; ଈର୍ଷା ବା କ୍ରୋଧଜନିତ ମାନସିକ ଅଶାନ୍ତି—2. (figurative) Heart-burning.

ଗାତ୍ରମାର୍ଜ୍ଜନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗାତ୍ର + ମାର୍ଜ୍ଜନ)—
Gātramārjana ଦେହକୁ ଲୁଗାଆଦଦ୍ୱାରା ଘସି ପରିଷ୍କାର କରିବା—Cleansing of the body.

ଗାତ୍ରମାର୍ଜ୍ଜନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗାତ୍ର + ମାର୍ଜ୍ଜନ + ଈ)—
Gātramārjanī ୧ । ଗାମୁଛା—1. Napkin; cloth used for brushing the body.
୨ । ତଉଲିଆ—2. Towel.

ଗାତ୍ରଯଷ୍ଟି—ସଂ. ବ. (ରୂପକ; ଗାତ୍ର + ଯଷ୍ଟି)—
Gātrajashti ଅଳ୍ପ ସରୁଆ ଅଥଚ ସୁନ୍ଦର ଦେହ—A slim figure; a thin and tender body; a slender frame.

ଗାତ୍ରରୁହ—ସଂ. ବ. (ଗାତ୍ର + ରୁହ ଧାତୁ = ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Gātraruha ଲୋମ—Soft hair growing on the skin.

ଗାତ୍ରସମ୍ମିତ—ସଂ. ବହୁ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗାତ୍ର + ସମ୍ମିତ = ପୂର୍ଣ୍ଣ)—
Gātrasammita ପୂର୍ଣ୍ଣାବୟବ; ସବାବୟବସମ୍ପନ୍ନ—Fully developed in body.

ଗାତ୍ରସ୍ପର୍ଶ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗାତ୍ର + ସ୍ପର୍ଶ)—ଦେହକୁ ଛୁଇଁବା—
Gātrasparśa Touching of a person's body.

ଗାତ୍ରା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଙ୍ଗାମ) ବଣ—ପରିଷ୍କୃତ—
Gātrā Clean.

ଗାତ୍ରାନୁଲେପନ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗାତ୍ର + ଅନୁଲେପନ)—
Gātrānulepana ଅଙ୍ଗରାଗ; ଦେହରେ ବୋଳା ହେବା ଜନ୍ୟ ବଟା ହୋଇଥିବା ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି—Paste for anointing the body; scented ointment.

ଗାତ୍ରାନୁଲେପନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାତ୍ରାନୁଲେପନ + ଈ)—
Gātrānulepanī ଶରୀରରେ ଅଙ୍ଗରାଗ ବୋଳବାର ତୁଳକା—A brush for anointing the body with scented pastes.

ଗାତ୍ରାବରଣ—ସଂ.ବ.(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗାତ୍ର+ଆବରଣ)—୧ । ଗଲ୍ପା;ତୁଡୁଭା-
Gātrābaraṇa 1. Coat.
୨ । ବର୍ମ୍ମ; କବଚ—2. Armour; coat of mail.

ଗାତ୍ରୋତ୍ଥାନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗାତ୍ର + ଉତ୍ଥାନ)—
Gātrotthāna ୧ । ବସିବା ବା ଶୋଇବା ଅବସ୍ଥାରୁ ଉଠିବା—1. Rising up or sitting up from a lying or sitting posture.
୨ । ନିଦରୁ ଉଠିବା—2. Getting up from sleep.
୩ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ଉଠିଯିବା—3. Rising up from a place.

ଗାଥ—ସଂ. ବ. (ଗୈ ଧାତୁ + ଘଞ୍ ପ्र. ଥ)—୧ । ଗୀତ—
Gātha 1. Song.
୨ । ଗାନ ଗାଇବା କର୍ମ୍ମ—2. Singing.

ଗାଥକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଗୈ ଧାତୁ = ଗାନ କରିବା + ଶିଳ୍ପୀ ଅର୍ଥରେ କର୍ତ୍ତୃ. ଥକ)—୧ । ପଟୁଗାୟକ—
(ଗାଥିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. An expert singer or musician.
୨ । ଗାନକାରୀ; ଗାୟକ—2. A singer.
୩ । ସ୍ତୁତି ବା ସ୍ତବାଦିର ଗାୟକ—3. A reciter of sacred songs.

ଗାଥା—ସଂ. ବ. (ଗୈ ଧାତୁ = ଗାନ କରିବା + କର୍ମ୍ମ ଥନ୍; ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Gāthā ୧ । ଶ୍ଲୋକ; ପଦ୍ୟ—1. Poem; couplet; quartet; rhyme.
୨ । ପଦ୍ୟର ଏକଜ ସମାବିଷ୍ଟ ପୁଞ୍ଜ—2. Stanza.
୩ । ରଚନାରେ ସାଧାରଣତଃ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉ ନ ଥିବା ଛନ୍ଦ—3. A metre not ordinarily used in composition.
୪ । କବିତା—4. Poetry; verse.
୫ । ଗାନ; ଗୀତ—5. Song; ballad.
୬ । (+ ଭାବ. ଥନ୍ + ଆ) ବର୍ଣ୍ଣନ—
6. Description; lyrics.

ଶୁଣ ସ୍ୱର୍ଗର ମୋର କଥା
ଯୁଦ୍ଧେ ଯେ ଭବଦାସ ଗାଥା । କଳ୍ପାଥ. ଭୁଗବତ ।

୭ । ବେଦ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସ୍ତବସ୍ତୋତ୍ର—
7. Hymn not belonging to the Vedas.
୮ । ଆର୍ଯ୍ୟା ଛନ୍ଦ—
8. Name of a Sanskrit metre.
୯ । ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା—
9. A spoken dialect; a vernacular.

ଗାଥିକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଗାଥା + ଇକ)—ଗାଥକ (ଦେଖ)
Gāthika Gāthaka (See)
(ଗାଥିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗାଥିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାଥକ, ଗାଥିକ + ଆ)—
Gāthikā ୧ । ଗାଥକର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—1. Feminine of Gāthaka.
୨ । ଗୀତ—2. Song.
୩ । ପଦ୍ୟ—3. Verse, poem.

ଗାଦ—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦଜାପୁର) ବ. (ସଂ. କର୍ଦ୍ଦମ; ପା. ଗଦ୍ଦା; ଭୁକ. ଦ ଓ ହ. ଏହୁ ଅର୍ଥରେ ଗାଦ୍)—
ତୈଳାଦିର କାଦି ବା ମଳ—Sediment; dreg.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥରେ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରଖା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଁ ବା । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଟ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କରିପାରି । ବା ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଁ' ଯୋଡ଼ନ୍ତେ, 'ଭୂମି' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂମି' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗାଦି—ସଂ. ବି. (ଗଦ=କୃଷ୍ଣଙ୍କ ସାନ ଭାଇ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥରେ. ଇ)—
Gādi ଗଦଙ୍କ ପୁତ୍ର; କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପୁତ୍ରପୁତ୍ର—
The son of Śrikṛushṇa's younger brother.

ଦେଶି. ବି. (ସଂ. ଗଦ୍ଦି)—୧ । ସିଂହାସନ—
ଗାଦୀ 1. Throne.
ଗଦ୍ଦୀ ୨ । (ଦେବତା, ମହନ୍ତ, ମହାପୁରୁଷ ଓ ହାକିମଆଦିଙ୍କ) ଆସନ ବା ବସିବାର ସ୍ଥାନ—
2. Seat of a Deity or great man or judge.
୩ । ସ୍ତୂପି; ସ୍ତୂପ; ଗଦା—
3. Heap; mass; mound.
୪ । ପଥର ଆଦିର ଗଦା—
4. A heap of stones.
୫ । ଏକତ୍ରୀକରଣ—5. Amassing.
୬ । ମହନ୍ତ ବା ମହାପୁରୁଷ ଆଦିଙ୍କ ମଠ—
6. A place occupied by a great anchorite.
୭ । ପୋଥି ଆଦି ଏକତ୍ର ରଖାଯିବା ସ୍ଥାନ; ଭାଗବତ ଗାଦି—
7. A massed library of religious books.
୮ । ମଞ୍ଚ; ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ—8. Raised platform.
୯ । ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କ କବର ସ୍ଥାନ ବା ସମାଧି; (ସେହିଁ ସ୍ଥଳରେ ମୃତ ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ଅସ୍ଥି ରଖା ହୋଇ ମାଟି ଗଦା ହୋଇଥାଏ)-
9. Burial place of a saint; a mound under which the ashes of a great man or saint are laid.
୧୦ । ଶାସନକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ପଦ ବା ଅଧିକାର—
10. The post of a ruler or governor.
(ଯଥା—ଅମୁକ ସାଲରେ କଙ୍ଗଳା ଗାଦିରେ ଅମୁକ ଲୋକ ବସିଥିଲେ ।)

ଗାଦି ଗୋସାଇଁ—ଦେ. ବ—୧ । ଦେବତାରୂପେ ପୂଜିତ ଭାଗବତ ଆଦି ବହୁ ପୁସ୍ତକର ସ୍ତୂପି—1. A mass of religious books worshipped as a Deity.
Gādi gosāiñ
୨ । ଦେବତାରୂପେ ପୂଜିତ ମହାପୁରୁଷଙ୍କ କବର—
2. A burial ground of some saint containing the ashes of a saint and worshipped by the people.

ଗାଦି ମାଡ଼ି ବସିବା—ଦେ.କ୍ରି ·କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଆସନ ଜମାଇ ବସିବା; କୌଣସି ସ୍ଥାନ ସ୍ଥାୟୀଭାବରେ ଅଧିକାର କରିବା—To occupy a place permanently; to sit tight.
Gādi mārḍi basibā

ଗାଦିରେ ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସିଂହାସନରେ ଆରୂଢ଼ ହେବା—
Gādire basibā 1. To ascend the throne.
ଗାଦିତେବସା ୨ । ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରିବା; ରାଜତ୍ୱ କରିବା—
ଗାଦିମେ ବୈଠନା 2. To rule; to reign; to govern.

ଗାଦୁର—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବି. (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ଗାଦୁର୍) —
Gādur ବାଦୁଡ଼ି—Bat.

ଗାଧ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଗାନ୍ଥିବା—
Gādh (root) 1. To build in a row; to set.
୨ । ଗୁନ୍ଥିବା—2. To string together.
୩ । ରଚନା କରିବା—3. To make; to compose.
୪ । ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା—4. To establish.
୫ । ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା—
5. To be set or established.
୬ । ଠିଆ ହେବା—6. To stand.
୭ । ସ୍ଥିତ ହେବା—7. To stay.
୮ । ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିବା; ଅବଗାହନ କରିବା—
8. To dive or plunge into water.
୯ । ଇଚ୍ଛା କରିବା—9. To wish.

ଗାଧିବା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ସଂ. ଗାଧ ଧାତୁ; ଗାହ୍ ଧାତୁ)—
Gādhbā ଗାଧୋଇବା—
To bathe; to take a bath.

ଗାଧ—ସଂ. ବି. (ଗାଧ୍ ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା; ଠିଆ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Gādha ୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ତଳ ସ୍ପର୍ଶ କରିବା ବା ତଳ ସ୍ଥାନ ଛୁଇଁବା—1 Touching of the bottom or the lowest part of a thing.
୨ । ସ୍ଥାନ—2. Place.
୩ । ଲାଭର ଆଶା; ଲୋଭ—3. Desire of gain: hankering after a thing; cupidity.
୪ । ତଳ ଦେଶ—4 Bottom.
୫ । ନଦୀଆଦିର ଥଳ ହେବା ଜାଗା—5. A ford.
ସଂ. ବିଣ—୧ । ଅଗଭୀର—1. Shallow.
୨ । ଯେଉଁ ଜଳରେ ଲୋକ ପହଁରି ଯାଆସ କରିପାରନ୍ତି—
2. Fordable (water).

ଗାଧା—ସଂ. ବ—ଗାୟତ୍ରୀ ସ୍ୱରୂପା ମହାଦେବୀ (ହିଁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Gādhā The incantation Gāyatrī deified.

ଦେ. ବ. (ଗାଧ ଧାତୁ; ଗାହ୍ ଧାତୁ)—ଗାଧୁଆ; ସ୍ନାନ—Bath.

ଗାଧ ଗାଧି-ଦେ. ବ—ଗାଧୁଆ ଗାଧି (ଦେଖ)
Gādhāgādhi Gādhuāgādhi (See)

ଗାଧି—ସଂ. ବି. (ଗାଧ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—
Gādhi କନ୍ୟକୁବ୍ଜର ପିତା; ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ କାନ୍ୟକୁବ୍ଜର ନରପତି ବିଶେଷ—Name of an ancient king of the lunar dynasty and father of Biswāmitra

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉତ୍ପ	ଜ୍ଞଅ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଜ୍ଞଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଜଗନ୍ନାଥ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପ୍ରଥମ ନାମ
ଅତି ସୁନ୍ଦର ପୁରୀ ଧାମ । ଜଗନ୍ନାଥ, ବଲଭଦ୍ର ।

[ଦ୍ର—ଏ କୁଶିକରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ରଥିଲେ । କୁଶିକ ତପସ୍ୟା କରି ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅଂଶଧାରୀ ବଶାମିତ୍ରଙ୍କୁ ପୁତ୍ରରୂପେ ପାଇଥିଲେ ।]

ଗାଧିଆ—ପ୍ରା.ଦେ. (ଫି.ବ୍ରହ୍ମ) ବ—ଗଧିଆ (ଦେଖ)
Gādhiā Gadhiā (See)

ଗାଧିଜ—ସଂ.ବ. (ଗାଧି+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ବଶାମିତ୍ର ଋଷି—
Gādhija Sage Biswāmitra.

ଗାଧିପୁର—ସଂ.ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ ଗାଧି+ପୁର)—କାନ୍ୟକୁବ୍ଜ ବା କନାଉଜ
Gādhipura ନଗର— The city of Kānyakubja.

ଗାଧିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ଫି.ବ୍ରହ୍ମ) କ୍ରି. (ସଂ. ଗାହ୍, ଗାଧ ଧାତୁ)—ଗାଧୋଇବା—To bathe.
Gādhibā

ଗାଧୀ—ସଂ. ବ—ଗାଧି (ଦେଖ)
Gādhi Gādhi (See)

ଗାଧୁ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଗାହ୍ଧୌତ)—ସ୍ନତ—
Gādhu Bathed.
(ଅଗାଧୁ—ଅପସ୍ନତ)

ଗାଧୁଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗାତ୍ରଧାବନ)—ସ୍ନାନ—
Gādhuā Bath; washing the body; ablution.
ଗାଧୁୟା ଦେ. ବଣ—ସ୍ନତ; ସ୍ନନ କରିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
ନହାନ; ନହାନା Bathed; washed.
(ଅଗାଧୁଆ—ଅସ୍ନତ)

ଗାଧୁଆଗାଧି—ଦେ. ବ—୧ । ଗାଧୁଆ ପାଧୁଆ (ଦେଖ)
Gādhuāgādhi 1. Gādhuā pādhuā (See)
୨ । ଦୁଇଜଣ ପରସ୍ପରକୁ ସ୍ନାନ ଓ ଗାତ୍ରମାର୍ଜ୍ଜନାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା—2. (two persons) Helping each other during bath.

ଗାଧୁଆ ଗାଧେଇ—ଦେ. ବ—ଗାଧୁଆଗାଧି (ଦେଖ)
Gādhu gādhei Gādhuāgādhi (See)

ଗାଧୁଆ ଗାଧୋଇ—ଦେ. ବ—ଗାଧୁଆଗାଧି (ଦେଖ)
Gādhuā gādhoi Gādhuāgādhi (See)

ଗାଧୁଆଘର—ସଂ. ବ—ସ୍ନନାଗାର; ଯେଉଁ ଘରେ ଲୋକେ ସ୍ନନ କରନ୍ତି—
Gādhuāghara Bath room.
ଗୁସ୍ଲଖାନା

ଗାଧୁଆଭୁଠ—ଦେ. ବ—ଜଳାଶୟ ବା ନଦୀରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ସ୍ନାନ କରିବା ଘାଟ—Bathing ghat.
Gādhuātutha

ଗାଧୁଆ ପାଧୁଆ—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର; ସଂ. ଗାତ୍ରଧାବନ ଓ ପାଦଧାବନ)—
Gādhuā pādhuā ସ୍ନାନାଦି କର୍ମ; ଗୋଡ଼, ହାତ ଓ ଶସ୍ତର ଧୋଇବା କର୍ମ—Ablution; bath and wash.
ସ୍ନାନଟାନ
ଗୁସ୍ଲଉସ୍ଲ'

ଗାଧୁଆବେଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗାତ୍ରଧାବନ + ବେଳା)—ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର ଗାଧୋଇବା ସମୟ—
Gādhuābela Bathing time.
ସ୍ନାନେରବେଳା
ଗୁସ୍ଲକିବକ୍ତ [ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଯେଉଁ ସମୟରେ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ବ୍ୟବସାୟୀଉ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ବା ଜାବମାନେ ସ୍ନାନ କରନ୍ତି ସେହି ସେହି ସମୟକୁ ସେହି ସେହି ନାମ ଯୁକ୍ତ ଗାଧୁଆବେଳ କହନ୍ତି; ଯଥା—ଦୁଆଶୁଣୀଗାଧୁଆ ବେଳ ବା ବାବୁଣୀଗାଧୁଆ ବେଳ=ପ୍ରାତଃ ସକାଳ ୭ଟା; କଅଁଳ ଗାଧୁଆ ବେଳ=ପ୍ରାତଃ ସକାଳ ୯ଟା; ଟାଣ ଗାଧୁଆ ବେଳ=ପ୍ରାତଃ ଦ୍ୱନ ୧୧ଟା; ମଲ୍ଲଆ ଗାଧୁଆ ବେଳ=ପ୍ରାତଃ ଦ୍ୱନ ୧୨ଟା; ଗାଈ ଗାଧୁଆ ବେଳ=ପ୍ରାତଃ ଅପରାହ୍ନ ୫ଟା; ଚଢ଼େଇ ବା କୁଆ ଗାଧୁଆ ବେଳ=ପ୍ରାତଃ ସନ୍ଧ୍ୟା ୫ଟା ।]

ଗାଧୁଇବା—ପ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ. ଗାତ୍ର+ଧାବନ)—ଗାଧେଇବା (ଦେଖ)
Gādhuibā Gādheibā (See)

ଗାଧେଇଦେବା—ପ୍ରା. କ୍ରି—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସ୍ନାନ କରାଇବା—
Gādhei debā To cause a person to bathe.
ନହାନା

ଗାଧେଇବା—ପ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ. ଗାତ୍ରଧାବନ; ସଂ, ଗାହ୍ ଧାତୁ)—
Gādheibā ୧ । ସ୍ନନ କରିବା—
ଗାଧୋୟାନ 1. To take a bath.
ଗୁସ୍ଲକରନା; ନହନା ୨ । (ଶିଶୁ ଆଦଙ୍କୁ) ସ୍ନାନ କରାଇବା—
2 To give a bath to a person or child.
୩ । (ଲଜ୍ଜାର୍ଥ) ଗାଧୋଇବା ପରି ଦେହ ଉମାମ (ଝାଳରେ) ଜର୍ଜ୍ଜରିତ ହେବା—
3. To be profusely besmeared (with sweat) throughout the body; to perspire profusely.
(ଯଥା—ମିହନ୍ତ କର ମୁଁ ଝାଳରେ ଗାଧେଇ ସାରିଲିଣି ।)

ଗାଧେଇବା ପାଧେଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଦ୍ଭବର)—ସ୍ନାନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—To have bath; to have one's bath and ablution.
Gādheibā pādheibā
ସ୍ନାନଟାନକରା
ଗୁସ୍ଲଉସ୍ଲ କରନା

ଗାଧୋଇ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଭୁଲ. ବସିପଡ଼ିବା; ଉଠିପଡ଼ିବା; ଫେରପଡ଼ିବା)—ଶୀଘ୍ର କ୍ରିୟା ସମ୍ପନ୍ନ କରିବା - To finish one's bath soon.
Gādhoi pardibā
ସ୍ନାନକରେଫେଲା
ଗୁସ୍ଲକରଡାଲନା

[ଦ୍ର—କେତେକ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ଆକାର ପରେ ପଡ଼ିବା କ୍ରିୟା ଲଗିଲେ ପ୍ରଥମ କ୍ରିୟାର ଶୀଘ୍ର ସମ୍ପାଦନ ସୂଚନା କରେ ।]

ଗାଧୋଇବା ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଗାତ୍ରଧାବନ; ସଂ. ଗାହ୍ ଧାତୁ)—
Gādhoibā ଗାଧେଇବା (ଦେଖ)—Gādheibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେଦେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ସହ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ପଥାନ୍ତରେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିପଡ଼ିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଥୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉଁ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗୁଳୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ।

ଗାଧୋଇ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସ୍ନାନ କରିବାକୁ ଜଳାଶୟ ନିକଟକୁ
Gādhoi jibā ଗମନ କରିବା—1. To go to bathe.

ଦାଣ୍ଡରେ ଖାଏ, ଗୋଡ଼ରେ ପଡ଼ିଲେ ଗାଧୋଇ ଯାଏ—ଉଗ ।

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ଲାଭ ବା ବିଷୟରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବା—
2. To be deprived of certain previlage or enjoyment.

ଯେ ଉବଉ ଖାଇଛ ସେ ପଖାଳ ଖାଉ,
ଯେ ଈଛ ନ ଖାଇଛ ସେ ଗାଧୋଇ ଯାଉ । ଉଗ ।

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବିଷୟ ଉପସ୍ଥିତ-ଆଲୋଚନାରେ ଆଲୋଚିତ ନ ହେବା—3. To be left out or omitted from present discussion or consideration.

(ଯଥା—ଭାଙ୍କର କୋଠା ଢୋଳବା କଥା ଗାଧୋଇ ଯାଉ, ଭାଙ୍କରଠ ଖଣ୍ଡିଏ ଲୁଡ଼ାଆଦର କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ନାହିଁ ।)

ଗାନ—ସଂ.ବି. (ଗୈ ଧାତୁ=ଗୀତଗାଇବା+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଗାଇବା; ଗୀତ ବୋଲିବା; ଗାଇଣା—1. Act of singing.
Gāna

୨ । ଗୀତ—2. Song; vocal music.

୩ । ସାମବେଦର ଧ୍ୱନି—3. Singing of the hymns of Sāma Beda.

୪ । ପ୍ରଶଂସା କରଣ—4. Praising; eulogizing.

୫ । କୀର୍ତ୍ତନ—5. Chanting; reciting.

୬ । ପୁନଃପୁନଃ କଥନ—
6. Repeated talk or recital.

ଗାନ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି.—ଗାଇଣା (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Gāna (etc) Gāuṇā (etc) (See)

ଗାନବାଦ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଗାନ+ବାଦ୍ୟ)—
Gāna bādya ଗାଆଣା ବାଜଣା (ଦେଖ)
Gā-āṇā bājaṇā (See)

ଗାନା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସଂ. ଗାନ; ତୁଲ. ହି. ଗାନା)—
Gānā ଗୀତଗାଇବା; ଗାଇଣା—Singing.

ଗାନା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି.—ଗାଇଣା (ଇତ୍ୟାଦି) (ଦେଖ)
Gānā (etc) Gāuṇā (etc) (See)

ଗାନି—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗାନ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ଗାନକାରୀ—
Gānī 1. Singing.

(ଗାନ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (ଗମ ଧାତୁ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ; ଜଘାଭନ)—ଗାମୀ; ଗମନକାରୀ—2. Going; moving.

ଗାନ୍ତୁ—ସଂ. ବି. (ଗମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୁ)—୧ । ପର୍ଯ୍ୟଟକ—
Gāntu 1. Traveller.

୨ । (ଗୈ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ତୁ)—ଗାୟକ—2. Singer.

ଗାନ୍ତ୍ରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗନ୍ତ୍ରୀ+ଅ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଇ) —
Gāntrī ୧ । ଶଗଡ଼; ଗୋରୁଗାଡ଼—1. Bullock-cart.

୨ । ପୃଥିବୀ—2. The earth.

୩ । ଗୋରୁ; ବଳଦ—3. Bullock.

ଗାନ୍ଥଣୀ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥନ)—୧ । କାଦୁଅ ବା ଚୂନଦ୍ୱାରା ଇଟା ବା ପଥରକୁ ଏକତ୍ର ବସାଇବା—
Gānthaṇī 1. Masonry; setting of bricks or
ଗଚକାରୀ stones with clay or lime.

[ଦ୍ର—ଚୂନ ମସଲ୍ଲାଦ୍ୱାରା ଇଟା ପଥର ବସାଇବାକୁ ପକ୍କାଗାନ୍ଥୁଣୀ ଓ କାଦୁଅଦ୍ୱାରା ଇଟା ପଥର ଜୋଡ଼ିବା କାମକୁ କଚ୍ଚାଗାନ୍ଥୁଣୀ କୋଲ୍ଲସାଏ ।]

୨ । ଗୁନ୍ଥିବା କର୍ମ—2. Threading or stringing of beads etc.

ଗାନ୍ଥନା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥନ)—ଗାନ୍ଥୁଣୀ (ଦେଖ)
Gānthaṇī Gānthaṇī (See)

ଗାନ୍ଥିନା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥନ)—ଗାନ୍ଥୁଣୀ (ଦେଖ)
Gānthinī Gānthaṇī (See)

ଗାନ୍ଥିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗ୍ରଥ ଧାତୁ ; ଗ୍ରନ୍ଥନ)—
Gānthibā ୧ । କାନ୍ଥଆଦ କାମ ପାଇଁ କାଦୁଅ ବା ଚୂନଦ୍ୱାରା ଇଟା ପଥର ଆଦ ଜୋଡ଼ିବା; ଇଟା ପଥରଆଦ କାଦୁଅ
ଗାଥନା ବା ଚୂନରେ ବସାଇବା—
1. To set stones or bricks with mortar.

୨ । ମାଳାଆଦ ଗୁନ୍ଥିବା—
2. To string together (beads etc).

ଗାନ୍ଥୁଣୀ—ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥନ)—ଗାନ୍ଥୁଣୀ (ଦେଖ)
Gānthuṇī Gānthaṇī (See)

ଗାନ୍ଦିକା—ପ୍ରାଦେ. (ଜଯପୁର) ବି—ଅନର୍ଥ; ଅଖାଡ଼ୁଆ ବିଷୟ; ଗୋଲମାଲ—Confusion; dispute.
Gāndikā

(ଯଥା—ଭାଙ୍କେ ଏଠାକୁ ଆସି ବଡ଼ ଗାନ୍ଦିକା ଲଗେଇଲେ ।)

ଗାନ୍ଦିନୀ—ସଂ.ବି. (ଗୋ—ସ୍ୱର୍ଗ, ପୃଥ୍ୱୀ+ଦା ଧାତୁ=ଶୁଦ୍ଧ କରିବା+ଇନ୍
Gāndinī +ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଭାଗୀରଥୀ; ଗଙ୍ଗାନଦୀ—
1. The river Ganges.

୨ । ଗଙ୍ଗାଦେବୀ; ଭୀଷ୍ମମାତା—
2. The mother of Bhīshma.

୩ । ଅକ୍ରୂର ଜନନୀ ଓ ଶଫଲ୍କଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—
3. The mother of Akrūra.

ଗାନ୍ଦିନୀସୁତ—ସଂ ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗାନ୍ଦିନୀ+ସୁତ)—୧ । ଭୀଷ୍ମ—
Gāndinīsuta 1. Bhīshma.

୨ । ଅକ୍ରୂର—2. Akrūra.

୩ । କାର୍ତ୍ତିକେୟ—3. Kārttikeya.

ଗାନ୍ଧର୍ବ—ସଂ. ବିଣ. (ଗନ୍ଧର୍ବ=ଦେବଗାୟକ ବିଶେଷ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଅ)—
Gāndharba ୧ । ଗନ୍ଧର୍ବମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1 Belonging to or pertaining to the Gandharbas, the celestial choristers.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଈ	ଊ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ନ୍

୨ । ଗନ୍ଧର୍ବଦେଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2 Relating to the Gandharba country.

ଫ. ବ—୧ । ବରକନ୍ୟାଙ୍କର ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ବରାନ୍ୱ (ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର ଲକ୍ଷିତ ୮ ପ୍ରକାର ବିବାହରୁ ଏକଉତ୍ତମ)—
1. Marriage by mutual consent and love (one of the 8 forms of marriage mentioned in the Hindu Śāstras).

ଘୋଟକ—2. Horse.

୩ । ସଙ୍ଗୀତଶାସ୍ତ୍ର; ଗାନବାଦ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର—
3. The art of music.

ବାସ୍ତବ ଭଲାରେ ଗାନ୍ଧର୍ବ ଯେ ଗାଯିନାର
ଚନ୍ଦ୍ରସ୍ତରେ ଏମାନ ସାଧ୍ୟରେ ହୋଇ ସିର୍ବି । ପ୍ରାକୀ. ଶିବସ୍ତବେରସ୍ ।

୪ । ଗନ୍ଧର୍ବ—5. A celestial chorister.

୬ । ସାମବେଦର ଉପବେଦ ବିଶେଷ (ଏଥିରେ ସଙ୍ଗୀତ-ବିଦ୍ୟା ଆଲୋଚିତ ହୋଇଅଛି)—
6. A subordinate Beda of the Sāmabeda, treating of music.

୭ । ହିମାଳୟର ପ୍ରାନ୍ତସ୍ଥ ପୌରାଣିକ ଦେଶବିଶେଷ—
7. Name of a mythological couutry at the end of the Himalayas.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ଗନ୍ଧର୍ବଦ୍ୱୀପ, ଏହା ଉତ୍ତରର ଗୋଟିଏ ଭାଗ ଥିଲା । ଏଠାର ଲୋକେ ଗାନବାଦ୍ୟରେ ବିଶେଷ ପାରଗ ଥିଲେ । ଏଠାରେ ବରକନ୍ୟାଙ୍କ ପରସ୍ପର ବରଣରେ ବିବାହ କରିଯାଉଥିଲା । ଏଠାର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ରୂପବତୀ ଥିଲେ; ଏଠାର ଘୋଡ଼ାମାନେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଥିଲେ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]

ଗାନ୍ଧର୍ବକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଗାନ୍ଧର୍ବ+କ)—
Gāndharbaka ୧ । ଗାୟକ—1. A singer.
(ଗାନ୍ଧର୍ବିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଗାନବାଦ୍ୟବିଦ୍ୟାରେ ପ୍ରବୀଣ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. An expert musician.

ଗାନ୍ଧର୍ବବେଦ—ସଂ. ବି—୧ । ସଙ୍ଗୀତ ବିଷୟକ ଆଲୋଚନାପୂର୍ଣ୍ଣ ସାମ-
Gāndharbabeda ବେଦର ଉପବେଦବିଶେଷ—
1. A branch of the Sāma Beda treating of music.

୨ । ସଙ୍ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ର—2. The art of music.

ଗାନ୍ଧର୍ବିକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଗନ୍ଧର୍ବ+ଇକ)—
Gāndharbika ଗାନ୍ଧର୍ବକ (ଦେଖ)
(ଗାନ୍ଧର୍ବିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Gāndharbaka (See)

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସଙ୍ଗୀତବିଦ୍ୟାକୁଶଳ—
Versed in the art of music.

ଗାନ୍ଧର୍ବୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗନ୍ଧର୍ବ+ଅ+ଈ)—
Gāndharbī ୧ । ନବଯୁବତୀ—1. A young woman; a lady in the prime of her youth.

୨ । ଦୁର୍ଗା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Goddess Durgā.

ଗାନ୍ଧାର—ସଂ.ବି. (ଗନ୍ଧ+ର ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଅଥବା ଗାନ୍ଧାର+ନିବାସାର୍ଥ. ଅ)—
Gāndhāra
୧ । ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍ତରର ଦେଶବିଶେଷ; ଅଧୁନିକ ଅଫଗାନ-ସ୍ଥାନ ଦେଶସ୍ଥ କାନ୍ଦାହାର ପ୍ରଦେଶ—
1 One of the provinces of ancient India, corresponding with the modern province of Kandahar in Afganistan.

[ଦ୍ର—ଗାନ୍ଧାର ଦେଶ ସିନ୍ଧୁ ନଦୀର ପଶ୍ଚିମରେ ଥିଲା । ଏହା ପେଶବାରଠାରୁ କାନ୍ଦାହାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ଥିଲା । ଏହାର ସୀମା ସମ୍ପୃକ୍ତରେ ପରବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥିବା ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ତୀନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏନ୍‌ସାଙ୍ଗ୍ ଭାରତକୁ ଆସିବା ସମୟରେ ଏହି ପ୍ରଦେଶ ସିନ୍ଧୁ ନଦୀଠାରୁ ଜଲାଲାବାଦ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓ ସ୍ୱାତ୍‌ଠାରୁ କାଲ୍ପବାଗ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ଥିଲା । ଋଗ୍ବେଦରେ ଏ ଦେଶରେ ଉଲୁଷ୍ମ ମେଣ୍ଢା ଥିବାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଏହି ଦେଶର ରାଜକନ୍ୟା ଗାନ୍ଧାରୀ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ମହିଷୀ ଥିଲେ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]

୨ । ଗାନ୍ଧାର ଦେଶବାସୀ ଜାତି—
2 People of Gāndhāra country.

୩ । ସଙ୍ଗୀତର ସପ୍ତସ୍ୱର ସା ରେ ଗା ମା ପା ଧା ନି ମଧ୍ୟରୁ ତୃତୀୟ ସ୍ୱର (ଏହାର ସାଙ୍କେତିକ "ଗା")—
3. The third primary tone of the Hindu musical gamut.

[ଦ୍ର—ଏହି ସ୍ୱର ଶ୍ଲେଷ୍ମଧ୍ନ ଭୁଲ୍ୟ ଓ ଏହା ନାଭିସମୁଦ୍ଭବ ବାୟୁ, କଣ୍ଠ ଓ ଶୀର୍ଷର ଆଘାତ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ—(ପ୍ରକୃତିବାଦ) ଏ ସ୍ୱରର ୨ ଭେଦ, ମୃଦୁ ଓ କୋମଳ ।]

୪ । ସିନ୍ଦୂର—4. Vermilion; red lead.

୫ । ଗୁଗ୍ଗୁଲ; ଗନ୍ଧରସ—
5. Gum myrrh; bdellium.

୬ । ଗନ୍ଧକ—6. Sulpher.

୭ । ଗାନ୍ଧାର ଦେଶର ରାଜା ବା ରାଜକୁମାର—
7. A king or prince of the Gāndhāra country.

୮ । ପ୍ରାତଃକାଳଠାରୁ ୬ ଦଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗେୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଜାତିର ରାଗବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. Name of a musical tune.

୯ । ସଙ୍ଗୀତର ଉକ୍ତ ସ୍ୱରଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଉତ୍ତମ(ହି.ଶବ୍ଦସାଗର)-
9. Name of a Hindu musical scale.

ଗାନ୍ଧାର ପଞ୍ଚମ—ସଂ. ବ—ଷାଡ଼ବ ରାଗବିଶେଷ—
Gāndhāra panchama Name of a musical tune.

[ଦ୍ର—ଏ ମାଙ୍ଗଳିକ ରାଗ ଅଟେ । ହାସ୍ୟ, ଅଦ୍ଭୁତ ଓ କରୁଣ ରସରେ ଏଥିର ପ୍ରଯୋଗ ହୁଏ । ଏଥିରେ ଋଷଭ ସ୍ୱର ଲାଗେ ନାହିଁ; ଏହାକୁ କେବଳ ଗାନ୍ଧାର ମଧ୍ୟ ବୋଲିଯାଏ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରତ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ଭୂଖାକୋଷରେ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯାଆନ୍ତେ ଚଉତ ବମୁଛ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାହ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗାନ୍ଧାରବିଦ୍ୟା —ଦେ.ବ—(ସଂ. ଗାନ୍ଧର୍ବ ଓ ବିଦ୍ୟା)—ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟା—
Gāndhārabidyā Science of music.

ଗାନ୍ଧାରଭୈରବ—ସଂ. ବ—ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ଗେୟ ୭ସ୍ୱରବିଶିଷ୍ଟ ରାଗ
Gāndhārabhairaba ବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—Name of a musical tune consisting of 7 tones.

ଗାନ୍ଧାରରାଜ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଗାନ୍ଧାର ଦେଶର ରାଜା; ସୁବଲଙ୍କ
Gāndhārarāja ପୁତ୍ର ଓ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ମାମୁ; ଶକୁନି—Sakuni, the maternal uncle of Durjyodhana.

ଗାନ୍ଧାରି—ସଂ. ବ (ଗାନ୍ଧାର + ଈ)—ଗାନ୍ଧାରରାଜ (ଦେଖ)—
Gāndhāri Gāndhārarāja (See)

ଗାନ୍ଧାରୀ—ସଂ. ବ (ଗାନ୍ଧାର + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Gāndhārī ୧ । ଗାନ୍ଧାର ରାଜକନ୍ୟା; ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—
1. The daughter of the king of Gāndhāra and queen of Dhṛutarāshṭra.

[ଦ୍ର—ଏ ଗାନ୍ଧାରଦେଶର ରାଜା ସୁବଲଙ୍କ କନ୍ୟା ଓ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ; ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଜନ୍ମାନ୍ଧ ଥିବାରୁ ଏ ସବୁବେଳା ଆଖିରେ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ଧ-ପୋତଳ ବାନ୍ଧିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନାଦି ୧୦୦ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମିଥିଲେ । କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଏ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସହିତ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ଆଶ୍ରୟରେ ରହିଲେ ।]

୨ । ଗୀତବିଶେଷ—
2. Name of a secondary musical tune.

୩ । ଉତ୍ତମଙ୍গରେ ଦେହସ୍ଥ ପ୍ରଧାନ ଦଶନାଡ଼ୀ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ନାଡ଼ୀ—3. Name of one of the ten veins of the body according to the Tantras.

୪ । ପାର୍ବତୀଙ୍କର ଏକ ସଖୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Name of a lady-companion of Pārbati.

୫ । ସବାସକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. A thorny shrub.

୬ । ଗଞ୍ଜେଇ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. Canabis Sativa; the Indian hemp

୭ । ଗାନ୍ଧାର ଦେଶୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ ବା ରାଜକନ୍ୟା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. A woman or princess of the Gāndhāra country

ଗାନ୍ଧାରୀ ଏକାଦଶୀ—ଦେ. ବ—ଅନ୍ନଦାନ ଏକାଦଶୀ (ଦେଖ)—
Gāndhārī ekādasi Annadāna ekādasi (See)

ଗାନ୍ଧାରୀବିଦ୍ୟା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗାନ୍ଧର୍ବ ଓ ବିଦ୍ୟା)—
Gāndhāribidyā ଗାନ୍ଧାରବିଦ୍ୟା (ଦେଖ)—
Gāndhārabidyā (See)

ଗାନ୍ଧାରେୟ—ସଂ. ବ (ଗାନ୍ଧାରୀ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଏୟ) — ଗାନ୍ଧାରୀଙ୍କର
Gāndhāreya ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଆଦି ଶତ ପୁତ୍ର—The hundred sons of Gāndhārī (Dhṛutarāshṭra)

ଗାନ୍ଧି—ଦେ. ବ—୧ । ବଣୋପାଧ୍ୟବିଶେଷ—
Gāndhi 1. A family title.

୨ । ଗାନ୍ଧିମହାତ୍ମା (ଦେଖ)—
2. Gāndhi mahātmā (See)

ଗାନ୍ଧିକ—ସଂ. ବ (ଗନ୍ଧ + ପଣ୍ୟାର୍ଥେ ଇକ)—୧ । ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟୀ;
Gāndhika ଗନ୍ଧବଣିଆ—1. A vendor in perfumery and drugs; druggist.

୨ । ଘାରୁଡ଼ାପୋକ; ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ କୀଟବିଶେଷ—
2. A kind of insect having strong fœtid smell; a flying bug.

୩ । ଲେଖକ; ମୋଦ୍ଦର୍—
3. A scribe; a clerk. (Apte)

୪ । ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ—
4. Scents; perfumery (Apte).

ସଂ. ବଣ—ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବାହୀ—Carrying scents.

ଗାନ୍ଧି ମହାତ୍ମା —ବ.—ବଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ବଶ୍ୱବଖ୍ୟାତ ଭାରତୀୟ ଧୁରନ୍ଧାଉଙ୍କ
Gāndhi mahātmā ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧି; ମୋହନଲାଲ କରମଚନ୍ଦ ଗାନ୍ଧି—The world-famous Indian politician Gandhi of the modern age,

[ଦ୍ର—ଏ ଗୁଜରାଟବାସୀ, ଜାତିରେ ବଣିଆ; ପ୍ରଥମେ ଭାରତରେ ଇଂରାଜ ଶିକ୍ଷା କରି ବଲ୍ଲତକୁ ଯାଇ ସେଠାରୁ ବାରିଷ୍ଟରୀ ପାଶ କରି ଆସି ପ୍ରଥମେ ବମ୍ବାକେତେ ଗୁଜରାଟ ଓ ତ୍ରାନ୍ସ୍‌ଭାଲରେ ବାରିଷ୍ଟରୀ କରିବା ପରେ ଗୋଟିଏ ମକଦ୍ଦମା ସମ୍ପର୍କରେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାକୁ ଯାଇଥିଲେ ଓ ସେଠାରେ ଗୁଜରାତ ଷ୍ଟେଟରେ ନିଜକୁ ନିୟୋଜିତ କରି ତଦ୍ଦେଶବାସୀ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ଗୁଜରାତିକ ନେତା ହେଲେ ଓ ସେଠାରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଦ୍ୱାରା ଗୁଜରାତିକ ଶକ୍ତି ସଞ୍ଚୟ କରିବାକୁ ଭାରତବାସୀଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ଭାରତବର୍ଷକୁ ଫେରି ଭାରତ କଂଗ୍ରେସରେ ଯୋଗ ଦେଲେ ଓ ଏ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଭାରତର ଗୁଜରାତିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କଲେ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ, ଅହିଂସା, ଗୁଜରାତିକ ଅସହଯୋଗ, ହିନ୍ଦୁମୁସଲମାନ-ସମ୍ମିଳନ, ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣ, ମାଦକସେବନ ନିଷେଧ, ସୂତାକଟା ଓ ଖଦଡ଼ାବ୍ୟବହାର, ଭାରତର ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ ଆଦି ଗୁଡ଼ିଏ ମନ୍ତ୍ର ଏ ଭାରତରେ ପ୍ରଚାର କରି କଂଗ୍ରେସର ନେତା ରୂପେ କେତେକ ଭାରତବାସୀଙ୍କୁ ଇଂରାଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅସହଯୋଗ ଓ ଆଇନଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପରିଚାଳିତ କରି ଅବଶେଷରେ ବଲ୍ଲତ ଓ ଭାରତର ଗୁଜରାତିକମାନଙ୍କ ମିଳନକ୍ଷେତ୍ର ଗୋଲଟେବଲ ବୈଠକରେ କଂଗ୍ରେସ ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରତିନିଧି ରୂପେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ବଲ୍ଲତରୁ ଫେରି ୧୯୩୧ ସାଲର ଶେଷ ଓ ୧୯୩୨ ସାଲର ଆଦ୍ୟରେ ଭାରତବାସୀଙ୍କୁ ପୁଣି ଅଥରେ ଅସହଯୋଗ ଓ ଆଇନଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଲଗାଇବା ପୂର୍ବରୁ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ତାଙ୍କୁ କାରାବଦ୍ଧ କଲେ । ଏ ନଜର ଜାତୀୟରେ ନଜର

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ ଃ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ ବନ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଃ	ଁ

ପ୍ରଚଳିତ ଆଦର୍ଶମାନ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ପାଳନ କରି, ଅତି ସାନ ଜିନିଷରେ କଠୋର ଅସଂଯମ ଜରିଆରେ ସହଜ ଜୀବନ ଯାପନ କରି, ସତ୍ୟ ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠା ଦେଖାଇ, ସାଂସାରିକ ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଉଦାହରଣ ଦେଖାଇ ସମସ୍ତ ଜଗତରେ ପୂଜ୍ୟ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଏ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର ଗୁପ୍ତ ଏ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରଥା ଉପରେ କୁଠାରାଘାତ କରି ସ୍ୱାମୀ ନିଜକୁ ସନାତନୀ ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମଧର୍ମୀ ହିନ୍ଦୁ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରନ୍ତି ।

ଏ ବମ୍ବେଇ ପ୍ରଦେଶର ଅହମ୍ମଦାବାଦ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସବର-ମତିଠାରେ ଗୋଟିଏ ଆଦର୍ଶ ଆଶ୍ରମ ଓ ଶିକ୍ଷାଗାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ସେଥିରେ ଗୁପ୍ତ ଏ କର୍ମୀ ଗଠନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଇଂରାଜୀରେ ସ୍ୱିଙ୍ଗ୍‌ଇଣ୍ଡିଆ ଏବଂ ଗୁଜରାଟୀରେ ନବଜୀବନ ନାମକ ଦୁଇଟି ସାପ୍ତାହିକ ପତ୍ର ଏ ସମ୍ପାଦକ ଥାଇ ଦେଶବିଦେଶରେ ସ୍ୱୀୟ ମତର ପ୍ରଚାର କର୍ମରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଏଦ୍ଭାଦ୍ଭଡ଼ା ଗୋସେବା, ଖଦ୍ଦିପ୍ରଚାର, ଗ୍ରାମଠାରେ ସାକ୍ଷରତାନ ପ୍ରଚାରୂପେ ହରିଜନର ପ୍ରଚାର, ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟକାବନରେ ଅସିଧାବ୍ରତ ଆଦି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ସାଧାରଣ ଆନୋଳନରେ ମଧ୍ୟ ଏ ଅଗ୍ରଣୀ ଅଟନ୍ତି ।]

ଗାପ୍—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୋପନ; ତୁଳ ଆ. ଗାସ୍‌ବ୍=ଲୁକ୍କାୟିତ, ଲୁପ୍ତ; Gāp ଇଂ. ଗଲ୍ପ=ଗିଳ ଦେବା)—ଲୁଚାଇବା; ଗୋପନ କରିବା—
ଗାପ୍ Concealment; hushing up.
ଗାୟବ

ଗାପ୍ କରିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଗୋପନ) —ଗୋପନ କରିବା—
Gāp karibā To conceal or hush up.
ଗାପକରା
ଗାୟବ କରନା

ଗାପ୍ ମାରିବା—ଦେ. କି—ନିଜକୁ ଗୋପନ କରିବା; ଲୁଚିଯିବା—
Gāp māribā To hide oneself.
ଗାପମାରା
ଛିପଜାନା

ଗାଫ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଗଫ୍) —ଘନବୁଣା(ବସ୍ତ୍ର)—
Gāph Thick-woven (cloth).
ଗଫ୍
ଗଫ୍

ଗାଫ୍‌ଲତ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଗଫ୍‌ଲତ୍)—
Gāphlat ୧ । ଅବହେଳା; ଅସାବଧାନତା—
ଗାଫଲିୟତ୍ 1. Carelessness; negligence.
ଗଫଲତ ୨ । ଅମନୋଯୋଗ—2. Want of attention.
୩ । ପ୍ରମାଦ; ଭ୍ରାନ୍ତି—3. Mistake.

ଗାଫ୍‌ଲତି—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଗଫ୍‌ଲତ୍) —ଗଫ୍‌ଲତ୍ (ଦେଖ)
Gāphlati Gaphlat (See)
ଗାଫଲିୟତି ବିଣ. (ଆ. ଗାଫିଲ୍)—୧ । ଅସାବଧାନ—
ଗଫଲତ 1. Careless.
୨ । ଯେ ହେଳା କରେ—2. Negligent.
୩ । ଅମନୋଯୋଗୀ—3. Inattentive.

ଗାଫ୍‌ଲତ୍—ଦେ. ବି—ଗାଫ୍‌ଲତ୍ (ଦେଖ)
Gāphliat Gāphlat (See)
ଗାଫିବା—ଦେ. କି—୧ । ତଳକୁ ଦବାଇବା—
Gāphibā 1. To press down.
ଗାପକରା ୨ । ଗଧାଇବା; ଲୁଗୁଇବା—
2. To conceal; to hide.

ଗାଫିଲ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଆ. ଗାଫିଲ୍)—
Gāphil ୧ । ଅମନୋଯୋଗୀ—1. Inattentive.
ଗାଫିଲ ୨ । ଅବହେଳାକାରୀ—2 Negligent.
ଗାଫିଲ ୩ । ଅସାବଧାନ—3. Careless.
(ବେଗାଫିଲ୍—ବିପରୀତ) ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଗାଫିଲ୍‌ତା)—
୧ । ଅମନୋଯୋଗ—1. Negligence.
୩ । ଅବହେଳା—3. Carelessness.
୪ । ଅଳସୁଆପଣିଆ—4. Indolence.

ଗାଫିଲି—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଗଫ୍‌ଲତ୍)—
Gāphili ୧ । ଅମନୋଯୋଗ—1. Inattention.
ଗାଫିଲି ୨ । ଅବହେଳା—2. Negligence.
ଗଫଲତ ୩ । ଅସାବଧାନତା—3. Carelessness.

ଗାଫିଲିଅତ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଗଫ୍‌ଲତ୍)—ଗାଫିଲ୍ (ଦେଖ)
Gāphiliat Gāphil (See)

ଗାଫିଲିୟତ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଗଫ୍‌ଲତ୍)—ଗାଫିଲ୍ (ଦେଖ)
Gāphiliati Gāphil (See)

ଗାବ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗାମ୍ବ; ଗମ୍ବ; ତୁଳ. ସଂ. ଗୌ ଶବ୍ଦର ବହୁବଚନ
Gāba ଗାବଃ) —୧ । (ଗଦ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଗାଈ—1. Cow.
ଗାଈ ଦେଇଣ ନଥିପତ୍ର ଅର୍ଥକୁ ଗାବଲୁ—ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।
ଗାୟ ୨ । ଗୋରୁଗାଈ; ଗୋସମୂହ—2. Cattle; kine.
୩ । ମୃଦଙ୍ଗ ଆଦି ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରର ଚମଡ଼ା ଉପରେ (ଯେଉଁଠାରେ ଟିପ ଲାଗେ) ବୋଳାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ଲେପ—
3. An ointment spread over the hide covering a drum.

ଗାବଗାଇବା—ଦେ. କି. (ଆ. ଗାର୍) —ଗାରଆଗାର କରି ଲେଖିବା;
Gābarāibā ଅସୁନ୍ଦର କରି ଲେଖିବା—To write illegibly
ଗାବରାନ; ଗୁବରାନ or slovenly; to scrawl; to scribble
ଘସୋଟନା

ଗାବର୍ଗ ଗାବର୍—ଦେ. ବି—ଏଣୁ ତେଣୁ ଗାର୍‌ଆଗାର—
Gābarā gābari Slovenly writing and drawing of
ଗାବରା ଗାବରି lines and crosses; scrawling.
ଦେ. ବିଣ—ଅତି କଦର୍ଯ୍ୟରୂପେ ଗାରପକା ଯାଇଥିବା (ଲେଖା)—
Written with a slovenly hand; scrawled.

ଗାବର୍ଗ ଗାବୁର୍—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ—ଗାବର୍ଗ ଗାବର୍ (ଦେଖ)
Gābarā gāburi Gābarā gābari (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ଶେଷରେ ହସନ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଥିଲେ ତାହାର ଶେଷରେ ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଅନ୍ତ୍ୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଥିଲେ ତାହାର ଶେଷରେ ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରଖା ହୋଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଅନ୍ତ୍ୟ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବେ ସେତେବେ ଏ ଭାଷାଭାଷୀଙ୍କର ନ ମିଳିବ, ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଅନ୍ତ୍ୟର ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବସାଇବ ୨ ବା ୧ ଅନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଟ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ, 'ଭୂତ' ନ ମିଳରେ 'ଭୂମି' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗଲ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗାବସ୍ତ ଗାବୁର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗାବର୍‌ଇବା (ଦେଖ)
Gābarā gāburi karibā — Gābarāibā (See)

ଗାବଲ୍ଗଣି—ସ. ବ. (ଗବଲ୍ଗଣ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଇ)—ଗବଲ୍ଗଣଙ୍କ ପୁତ୍ର, ସଞ୍ଜୟ—Name of Sañjaya.
Gābalgaṇi

ଗାବିନ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ. ଗର୍ଭିଣୀ)—ଗର୍ଭିଣୀ—Big with child; pregnant.
Gābin

ଗାବୀନ [ଦ୍ର—ଏ ବିଶେଷଣ ପଶୁମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ।]
ଗାମୀନ

ଗାବିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—୧ । ଗାନ କରିବା—
Gābibā — 1. To sing.

ଗାବନ୍ତ ଦ୍ୱରଣେ ପ୍ରଜାଗଣ ଅତଳ । ବ୍ରଧାନାଥ ।

୨ । ଉଲକୁ ଗୁପି ଦେବା; ଦବାଇବା—
2. To press down a thing.

୩ । ଗୋପନ ବା ଅଦୃଶ୍ୟ କରାଇବା—
3. To cause to disappear; to conceal; to hush up.

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗୁଡ଼ାଏ ଖାଦ୍ୟ ଗଲାଧଃକରଣ କରିବା—
4. (figurative) To devour a large quantity of food.

ଗାଭି—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗାଈ; ଗାଇ—
Gābi — Cow.

ଗାବୁକନା—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Gābukinā — ହଠାତ୍ ମାଡ଼ ବସିବା ପ୍ରକାରେ—
(to pounce) Suddenly.

ଗାବୁକନି—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Gābukini — ଗାବୁକନା (ଦେଖ)
Gābukinā (See)

ଗାବୁର ଗାବର୍—ଦେ. ବ—ଗାବର୍ ଗାବର୍ (ଦେଖ)
Gāburā gābari — Gābarā gābari (See)

ଗାବୁର ଗାବୁର୍—ଦେ. ବ—ଗାବର୍ ଗାବର୍ (ଦେଖ)
Gāburā gāburi — Gābarā gābari (See)

ଗାବୁର ଗାବୁର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗାବର୍‌ଇବା (ଦେଖ)
Gāburā gāburi karibā — Gābarāibā (See)

ଗାବୁର ଗୁବୁର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗାବର୍‌ଇବା (ଦେଖ)
Gāburā gāburi karibā — Gābarāibā (See)

ଗାବୁରେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗାବର୍‌ଇବା (ଦେଖ)
Gābureibā — Gābarāibā (See)

ଗାଭିନ୍—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗାବିନ୍ (ଦେଖ)
Gābhin — Gābin (See)

ଗାଭିଲ୍—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗାବିନ୍ (ଦେଖ)
Gābhil — Gābin (See)

ଗାଭିଲି—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗାବିନ୍ (ଦେଖ)
Gābhili — Gābin (See)

ଗାଭୀ—ଦେ. ବ. (ସ. ଗଙ୍ଗା; ଗାଙ୍ଗା)—
Gābhī

୧ । ଧେନୁ; ଗାଈ—1. Cow.

୨ । (ଜାହାଜଆ ଭାଷା) ଜାହାଜର ମାସ୍ତୁଲରେ ବନ୍ଧା ହେବା ପ୍ରଧାନ ପାଲ—
ଗାୟ
ଗାବୀ
2. (nautical) Main sail.

[ଦ୍ର—ଆଗ ପାଗ ପାଲ = ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ; ମଝି ପାଲ = ବଡ଼; ପିଛଲା ପାଲ = କଲମ୍ବୀ; ଗାଭୀ ପାଲର ଉପର ପାଲକୁ ସାବର୍; ତା ଉପର ପାଲକୁ ତାବର୍; ତା ଉପର ପାଲକୁ ସବାଇ ପାଲ କହନ୍ତୁ । ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଗାମଚା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. ବ—ଗାମୁଛ (ଦେଖ)
Gāmachā — Gāmuchhā (See)

ଗାମଛା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. ବ—ଗାମୁଛ (ଦେଖ)
Gāmachhā — Gāmuchhā (See)

ଗାମଦ—ଦେ. ବିଣ. (ଜାହାଜଆ ଭାଷା) (ସ. ଗମ ଧାତୁ)—
Gāmada

୧ । ଜାହାଜର ତଳ କଣା ହୋଇ ପାଣି ପଶିବା—
ଗାମତ୍
1. (nautical) Leak in the bottom of a ship.

ଅଥଚ ସବୁ ଜାହାଜ ଗାମଦ ହେଲ,
ସମସ୍ତେ ମିଶି ପାଣି ମଧ୍ୟରେ ଗଲି ଥାଉଁ ଦଣ୍ଡମୋଦନ. ଗଲ୍ପସ୍ତ୍ର ।

୨ । ନଙ୍ଗର (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର); ଜାହାଜ ବନ୍ଦର ଛଡ଼ିବା—
2. The weighing of anchor.

ଗାମଲା—ବୈଦେ. ବ..(ପଉ୍-ଗାମେଛା = କାଷ୍ଠର ବଡ଼ କୁଣ୍ଡ)—
Gāmalā

୧ । ମାଟିର କୁଣ୍ଡ; ନନ୍ଦଆ—
ଗାମଲା
1. Earthen tub.
ଗମଲା

୨ । ପିତ୍ତଳ ଗଙ୍ଗାଳ—2. A brass tub.

୩ । କମୋଡ୍; ପଟ୍; ସାହେବମାନେ ଯେଉଁ ଚିନମାଟି ବା ଲୁହା କୁଣ୍ଡରେ ଝାଡ଼ାଫେରନ୍ତି—Pot; commode.

ଗାମିନୀ—ସଂ. ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଗମ ଧାତୁ + ଇନ୍ + ଈ)—ଉତ୍ତରଭାରୀଙ୍କ ପ୍ରାଚୀନ ଅର୍ଣ୍ଣବପୋତବିଶେଷ—A kind of sea-going vessel of ancient India.
Gāminī

[ଦ୍ର—ଏ ଜାହାଜର ଲମ୍ବ ୧୬ ହାତ, ଚଉଡ଼ା ୧୨ ହାତ ଓ ଉଚ୍ଚ ୧ ହାତ । ଏଥିରେ ସମୁଦ୍ରଯାତ୍ରା ଅତ୍ୟନ୍ତ ବୋଲ ବିବେଚତ ହେଉଥିଲା—ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର; ଭୋଜଗୁଜାଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ଯୁକ୍ତିକଳ୍ପତରୁ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏଥିର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଛି—ଜଗବନ୍ଧୁ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ଗମ ଧାତୁ + ଇନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
ଗମନକାରିଣୀ—Going; moving.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଥା—ଦୂର-ଗାମିନୀ] ।

ଗାମୀ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି (ଗମ ଧାତୁ = ଯିବା + ଣିନ୍. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ);
Gāmī

୧ । ଗମନକାରୀ; ଗମନଶୀଳ, ଗତ୍ୟବସ୍ଥିତ—
(ଗାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Moving; having motion; going.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ନ

[ଦ୍ର—ଅମୁକ ପର ଗମନକାଗ୍ୱ ଯଥା, ଗଜଗାମିନୀ; ଅମୁକ ପ୍ରକାର ବା ସଦ୍ଭାବରେ ଗମନକାଗ୍ୱ ଯଥା, ବେଗଗାମୀ; ଅମୁକଠାକୁ ଗମନକାଗ୍ୱ ଯଥା, ସମୁଦ୍ରଗାମୀ; ଅମୁକଠାକୁ ଗମନକାଗ୍ୱ ଯଥା, ନରକଗାମୀ; ଅମୁକରେ ଗମନକାଗ୍ୱ ଯଥା, ଉପଥଗାମୀ ।]

୬ । ସଙ୍ଗମକାଗ୍ୱ (ଯଥା, ପରସ୍ତ୍ରୀଗାମୀ)—

2. Having intercourse with.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଯୋଗ ହୁଏ ନାହିଁ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଥାଏ ଯଥା—ଦ୍ରୁତଗାମୀ, ଅଗ୍ରଗାମୀ, ସମୁଦ୍ରଗାମୀ, ନରକଗାମୀ ।]

ଗାମୁକ—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ (ଗମ ଧାତୁ=ଯିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉକ)

Gāmuka ଗମନଶୀଳ; ଗତ୍ୱନ୍ତିଷ୍ଣୁ —Going; having motion; moving; locomotive.

ଗାମୁଚ୍ଛା—ଦେ. ବ. (ଫ. ଗାଡୁମାର୍ଜ୍ଜନୀ; ଗାତ୍ରପ୍ରୋଞ୍ଛନୀ)—ଗାଡୁମାର୍ଜ୍ଜନୀ; ଅଙ୍ଗ ପୋଛିବାର ଲୁଗା—Towel; napkin.

ଗାମୁଛା; ଗାମୋଛା ତାହାରଇ ଅପଭ୍ରଂଶରେ ଗାମୁଛା ହୋଇ ପଡିଛି ।

ଅଙ୍କୋଳ୍ଲା କୁଶ୍ରଦ୍ଧି. ମହାଦ୍ରୁମ ବନ୍ଦ ।

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କଷା ବା ଗେରୁଆ ଲୁଗା; କଷାୟାମ୍ବର—A cloth dyed with red ochre.

ଗାମୋଚ୍ଛା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. ବ.—ଗାମୁଚ୍ଛା (ଦେଖ)

Gāmochhā Gāmuchhā (See)

ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ—ଫ. ବ. (ଗମ୍ଭୀର+ତ୍ୱାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ଗମ୍ଭୀରତା—

Gāmbhīrjya 1. Gravity; seriousness.

୨ । ପ୍ରଗାଢ଼ତା—2. Depth; profundity.

୩ । ମାହାତ୍ମ୍ୟ; ମହତ୍ତ୍ୱ—3. Dignity.

୪ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ; ଅଚଞ୍ଚଲ୍ୟ;ହର୍ଷ, କ୍ରୋଧ ବା ଉତ୍ସ ଯୋଗୁଁ ଅଧୀର ନ ନ ହେବାର ଭାବ—4 Patience.

୫ । ଉଦାରଘ୍ନତା—5. Sublimity; serenity.

୬ । ଗୂଢ଼ତା; ଜଲଟତା—6. Mystery.

ଗାୟୁ—ଦେ. ଅ.—ଗାଏ (ଦେଖ)

Gā-y Gā-e (See)

ଗାୟ—ଫ. ବ. (ଗୈ ଧାତୁ=ଗୀତ ଗାଇବା+ଭାବ. ଅ)—

Gā-ya ୧ । ଗୀତ; ଗାନ—1. Song.

୨ । ଗୀତଗାଇବା—2. Singing.

ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ. (ଫ. ଗାଈ; ଭୁଲ. ହି. ଗାୟ)—ଗାଈ—Cow.

ଗାୟକ—ଫ. ବ. ପୁଂ (ଗୈ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅକ)—୧ । ଗାନକାଗ୍ୱ—

Gāyaka 1. Singer.

(ଗାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସଙ୍ଗୀତ ବ୍ୟବସାୟୀ—

2. A professional singer.

୩ । ସଙ୍ଗୀତ ବା ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ ଦଳମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମେ ଗାନ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—3. A singer in a group of musicians.

ଦେ. ବ—ଠିଆପାଲ୍ଲ କରିବା ଦଳମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରଥମେ ଗୀତ ଗାଏ —The prime singer in a party of Pāla-chanters.

[ଦ୍ର—ଏ ଦଳରେ ଯେଉଁ ଲୋକ ମୃଦଙ୍ଗ ବଜାଏ ତାକୁ ବାୟୁକ ଓ ଅନ୍ୟ ଯେଉଁ ୨।୩ ଜଣ ଝାଞ୍ଜ ଧରି ଗାୟକ ବୋଲିବା ଗୀତର ତାଳ ଧରନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ତାଳିଆ ବୋଲାଯାଏ; ଗାୟକହିଁ ପାଲ୍ଲବାଲ୍ଲ ଦଳର ନେତା ଅଟେ ।]

ଗାୟକବାଡ଼—ଦେ. ବ—ଗାଇକବାଡ଼ (ଦେଖ)

Gāyakabārda Gāikabarda (See)

ଗାୟନି—ଦେ. ବ. (ଫ. ଗାୟନ)—୧ । ଗାନ—

Gāyani 1 Singing.

୨ । ଗୀତ—2. Song

ଠିକ ଜଳଦ ଗାୟନି ସୁମଙ୍ଗଳ ଗୀତ
ପଞ୍ଚବ ଶବ୍ଦ ତରଙ୍ଗ ଧୀର ବାଦ ଜାତ ।

୩ । ଗାୟିକା; ଗୀତବାଦ୍ୟକାରଦା ସ୍ତ୍ରୀ—

3. Songstress.

୪ । ଗ୍ରାଜାମାନଙ୍କଘରରେ ଗାନବାଦ୍ୟକାରଦା ଦାସୀ—

4. A maid-servant in a Raja's harem whose duty is to sing on various occasions.

ଏତ ଶ୍ଲୋକ କହିଲେ ଯା ଧନ୍ ଘୋଷ ଗୁଣି
ହୋଇଛନ୍ତୁ ଏବେ ସେ ବସ୍ତଃ ଗାୟନୀ । କୁଶ୍ରଦ୍ଧି. ମହାଦ୍ରୁମ ବନ୍ଦଃ ।

ଗାୟତ୍ରୀ—ଗ୍ରା. ବ. (ଫ. ଗାୟତ୍ରୀ)—ଗାୟତ୍ରୀ ମନ୍ତ୍ର—

Gāyatrī The vedic mantra of Gāyatrī.

ତତ୍ତ୍ୱ ଗାୟତ୍ରୀଯ ଦେ ଦେଓାରେ ମହାଗୋପ୍ୟ । ପ୍ରାତୀ. ଶ୍ରୀଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତା ।

ଗାୟତ୍ର—ଫ. ବ. (ଗୈ ଧାତୁ+ତ୍ର)—୧ । ସ୍ତବ—

Gāyatra 1. Hymn.

୨ । ଗାୟତ୍ରୀ ଛନ୍ଦ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. The metre of the Gāyatrī hymn.

ଗାୟତ୍ରୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଫ. ଗାୟତ୍ର୍=ଗାନକାଗ୍ୱ+ତ୍ରୈ ଧାତୁ= ରକ୍ଷାର କରିବା+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ ଈ; ଯାହା ଗାନକାଗ୍ୱକୁ ରକ୍ଷାର କରେ)—

୧ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୈଦିକ ମନ୍ତ୍ର ବା ସ୍ତବବିଶେଷ—

1. Name of the celebrated vedic hymn or incantation.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ସାବିତ୍ରୀ ମନ୍ତ୍ର, ଏହା "ତତ୍ ସବିତୁର୍ବରେଣ୍ୟଂ ଭର୍ଗୋଦେବସ୍ୟ ଧୀମହିଧିୟୋଯୋନଃ ପ୍ରଚୋଦୟାତ୍" ଋଗ୍ୱେଦ ୩।୬୨।୧୦ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏହି ମନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳେ, ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଓ ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ (ଦିସନ୍ଧ୍ୟାରେ) ଉପାସନା କରନ୍ତି । ଏହି ମନ୍ତ୍ରର ଆଦ୍ୟରେ ପ୍ରଣବସାଜ ବା 'ଓଁ' ଏବଂ ୩୫ ମହାବ୍ୟାହୃତି ସାଜ 'ଭୂଃ, ଭୁବଃ ଓ ସ୍ୱଃ' ଯୋଗ କରି ତତ୍ପରେ ଉପରୋକ୍ତ ଗାୟତ୍ରୀମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ ଗାୟତ୍ରୀ ପୁରଶ୍ଚରଣ କରନ୍ତି । ଏପର୍

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ରେ, ଯେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଯୋଡ଼ରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ାକୁ ଦେଖିବେ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଯୋଡ଼ରେ; 'ଦୂଷ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦୁଷ' ଯୋଡ଼ରେ; 'ଦଧି' ନ ମିଳିଲେ 'ଦଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ନି' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ନି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଡ୍ ଦେଖିବେ ।

କରିବାର ଶାସ୍ତ୍ର ବଚନ :—ଓଁକାରମାଦଉଃ କୃତ୍ୱା ବ୍ୟାହୃତି ସ୍ତଦନନ୍ତରଂ ଉଦ୍ଗୋଧୀସ୍ଥିତ ସାବତ୍ରୀ ମେକାଗ୍ର ଶ୍ରଦ୍ଧସ୍ୱାନ୍ ଜପଃ । ପୁରସ୍ତକ୍ଲେ ସମୁତ୍ଥାୟ ଭୂତ୍ୱା ବାଃସ୍ଥଃ ସ୍ନାତ୍ୱନାଃ, ମଦ୍ଦାବ୍ୟାହୃତସ୍ତ୍ରିଃ ସବାଶୁଭ୍ରଦ୍ଧବର୍ଦ୍ଦିଣାଃ ।

ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ ।]

୨ । ଷଡ଼କ୍ଷର ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—

2. Name of a Sanscrit merte of 6 syllables.

୩ । ବୈଦିକ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—

3. Name of a vedic metre.

ଗାୟ ଗାୟନ୍ତୀକୁ ତୋ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗତ ଉତ୍ତାର—ମଧୁସୂଦନ. ନବପତ୍ର ।

ଗାୟନ—ସଂ. ବ. (ଗୈ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—

Gāyana ୧ । ଗୀତ ବୋଲିବା—1. Singing; reciting.

୨ । ଗୀତ—2. Song.

(ଯଥା—ଗାନ ଅର୍ଥରେ 'ଗାୟନ' ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଭାଷାରେ ହରଲ, ହଗ୍ୟାଉ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଅଭିଧାନ ପ୍ରଣେତା ମନଅର୍ କିଲିଅସ୍ନ୍ କହନ୍ତି 'ଗୃଣକ୍ୟ'ରେ ଗାଇବା ଅର୍ଥରେ 'ଗାୟନ' ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ଅଛି ।)

ସଂ. ଭଣ. (ଗୈ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ଗାନକାର୍ଯ୍ୟ—

Singing.

ଗାୟବ୍—ବୈଦେ. ବ. ଓ ଭଣ. (ଅ. ଗୟେବ୍; ଗାସ୍ନ୍ ଲୁପ୍ତ)—

Gāyab ଗାୟେବ୍ (ଦେଖ)—Gāyeb (See)

ଗାୟୀ—ବୈଦେ. ଭଣ. (ଆ)—ଗାୟେବୀ (ଦେଖ)

Gāyabī Gāyebī (See)

ଗାୟା—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଖଣ୍ଡିକୋଟ; ଘୁମୁସର ଓ ନୂଆଗଡ଼ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କର ସୀମାରେ ଥିବା ପର୍ବତବିଶେଷ—

Gāyā Name of a mountain existing at the extremities of Khallikoṭa, Ghumusara and Nūāgarda States.

ଗାୟିକା—ସଂ. ଭଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାୟକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) – ଯେ ଗୀତ ଗାଏ—

Gāyikā Songstress.

ଗାୟିନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—୧ । ଗାୟିକା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Gāyinī 1. Songstress.

୨ । ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2. Name of a Sanscrit metre.

ଗାୟିବା—ପ୍ରା. କ୍ରି.—(ସଂ. ଗୈ ଧାତୁ)—ଗାନ କରିବା—

ସତେ ଗାୟନ୍ତ ହର ହଥା, ତେ ପୁତେ ସତ୍ତେ ରବ ହଥା । କବିକଙ୍କଣ. ଚଣ୍ଡୀ

ଗାୟେଣୀ—ପ୍ରା. ବ.—ଗାବଣୀ (ଦେଶ)

Gāyeṇī Gā-eṇī (See)

ତହଁ ନଣ ଗାୟେଣୀ ବେଣାରେ ନଉନହିଲା । ପ୍ରାଣି. ପ୍ରତାପ ଗଉଡ଼ଙ୍କୀ ।

ଗାୟେବ୍—ବୈଦେ.ଭଣ.(ଅ. ଗୟେବ୍, ଗାସ୍ନ୍=ଲୁପ୍ତ)—୧ । ଅଦୃଶ୍ୟ—

Gāyeb 1. Invisible.

ଗାୟେବ ୨ । ଗୁପ୍ତ—

ଗାୟବ 2. Secret.

୩ । ଲୁକ୍କାୟିତ—3. Concealed; hushed up.

ବୈଦେ. ବ.—୧ । ଲୁଚାଇବା; ଗୋପନ—

1. Concealment.

୨ । ଏକପ୍ରକାର ସତରଞ୍ଜ ଖେଳ ଯହିଁରେ ଖେଳାଳି ଯାଇ ଆଡ଼କୁ ପିଠି କରି ବସନ୍ତି ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ସୂଚନା ଓ ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ଆଉ ଜଣେ ଲୋକ ଗୋଟୀମାନଙ୍କୁ ଚଳାଏ—2. A kind of playing at chess in which the player turns his back to the chess-board and another person moves the chessmen under his instructions.

ଗାୟେବ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଅଦୃଶ୍ୟ କରିବା—

Gāyebkaribā 1. To cause to disappear

ଗାୟେବକରା ୨ । ଗୋପନ କରିବା—

ଗାୟବ କରନା 2. To hush up; to conceal.

ଗାୟେବୀ—ବୈଦେ. ଭଣ. (ଅ. ଗାସ୍ନ୍=ଗୁପ୍ତ; ଲୁକ୍କାୟିତ)—

Gāyebī ୧ । ଗୁପ୍ତ—1. Secret.

ଗଏବୀ ୨ । ଲୁକ୍କାୟିତ—2. Concealed.

ଗାୟବ

ଗାର୍‌ଗାର୍‌କିଆ—ଦେ. ଭଣ—ଗାରଗାରିଆ (ଦେଖ)

Gārgārkiā Gāragāriā (See)

ଗାର୍‌ଗାରିଆ—ଦେ. ଭଣ—ଗାରଗାରିଆ (ଦେଖ)

Gārgāriā Gāragāriā (See)

ଗାର୍‌ଗାରିକିଆ—ଦେ. ଭଣ—ଗାରଗାରିଆ (ଦେଖ)

Gārgārikiā Gāragāriā (See)

ଗାର୍‌ନାଟି—ପ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ଗ୍ୟାର୍‌ଣ୍ଣୀ)—

Gārnāṭi ଗାର୍‌ଣ୍ଣି (ଦେଖ)

Gārāṇṭi (See)

ଗାର୍‌ନେଟି—ପ୍ରା. ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ଗ୍ୟାର୍‌ଣ୍ଣୀ)—

Gārneṭi ଗାର୍‌ଣ୍ଣି (ଦେଖ)

Gārāṇṭi (See)

ଗାର—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—

Gāra ୧ । ରେଖା, ଗାର୍—1. A line; stripe.

ଡୋରା ୨ । ଲେଖା ବା ଗଣନା—

ଲକୀର, ଡୋରି 2. Mention; counting.

୩ । ଓଜନ କରିବା ପରିମାଣବିଶେଷ—

3. A particular standard of weight.

୪ । ଦାଗ; ଚିହ୍ନ—4. Mark.

ଥିଲ ଯେ ପୁନେ ନଳ ଚନ୍ଦ୍ରନାଗାର । ଉତ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାକାବ୍ୟ ।

୫ । ତାଲିକା—5. List.

କୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜନଙ୍କେ ପରାଥ କରିବାରେ
ଲେଖା ଦେଲୁଣ ଦୁଇ ଘୋଷଯଜ୍ଞ ଗାରେ । କୃଷ୍ଣଜିହ୍ନ. ମହାଭାରତ. ସ୍ତ୍ରୀପ୍ତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଶ,ଶ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ଂ

ପ୍ରାଦେ (ଯାଜପୁର) ବ—

ବାଲେଶ୍ୱର ଦୁଇ ସେର ଓଜନ ପରିମାଣ—

A standard of weight of 2 seers.

ପ୍ରାଦେ. (କଟକ) ବ—ଏକଛଟା ବା କଟକା ୧୬ସେର—

A standard of weight.

ଗାର କାଟିବା—ଦେ. କି—୧ । ଭୂମିଆଦରେ ରେଖା ଅଙ୍କନ କରିବା—

Gāra kāṭibā — 1. To draw a line.

ଗାରଟାନା ୨ । କୌଣସି ଲିଖିତ ବିଷୟ ରେଖାଦ୍ୱାରା କଳିବା—

ଲକୀରକାଟନା 2. To strike off or score through something by drawing a line.

୩ । ଲେଖିବା—3. To write.

ବଥରା କ କର୍ମେ କାଟିଥିଲ ଏ ଗାର—ଭ୍ରମ ସ୍ତ. ଲୀଉଲଚ୍ଚ ।

୪ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ସୀମା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବା—

4. To lay down a boundary line or a line of action.

୫ । ଲିଖିତ ଆଦେଶ ଦେବା—

5. To pass an order in writing.

ଗାରଗାର—ଦେ. ବ—୧ । ବହୁତ ଗାର—

Gāragāra — 1. Many lines.

ଡୋରାଡୋରା ୨ । ବହୁତ ଗାର ପଡ଼ିଥିବା ଅବସ୍ଥା—

2. State of being striped.

ଗାରଗାରିଆ ଦେ. ବିଣ—ଯହିଁରେ ବହୁତ ଗାର ପଡ଼ିଥାଏ—

Gāragāriā — Having many lines drawn on it; striped.

ଡୋରଡୋରା

ଡୋରଡୋରା, ଧାରୀଧାରୀ

ଗାର ଟାଣିବା—ଦେ. କି—ଗାରକାଟିବା (ଦେଖ)—

Gāra ṭāṇibā — Gāra kāṭibā (See)

ଗାରଡ଼—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ସଂ. ଗଣ୍ଡର)—ଅଣ୍ଡିରା ମେଷ; ମେଣ୍ଢା—

Gārarḍa — A ram.

ଗାଡଲ

ଗାଡ଼ର

(ଗାରଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗାରଡ଼ମୁହାଁ—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ପୁରୁଷଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ଗାଳିବିଶେଷ)—

Gārarḍamuhāṇ — ସାନ୍ଦା ମୁହଁ ମେଣ୍ଢାମୁହଁ ପରି ଗୋଟାଆ—

ଗାଡ଼ଲମୁଖୋ (a term of abuse applied to males) Having a pointed face (like that of a ram).

(ଗାରଡ଼ମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗାରଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗାରୁଡ଼) —୧ । ମାୟାବିଦ୍ୟା—

Gārarḍi — 1. Magic; black art.

ଯାଦୁ ୨ । (ସଂ. ଗାରୁଡ଼ୀ) ସାପ ବିଷଝାଡ଼ିବା ମନ୍ତ୍ର—

ଗାରୁଡ଼ୀ 2. An incantation used for destroying the venom from a snake-bite; snake-sharm.

ଦେ. ବ. (ସ. ଗଣ୍ଡକ) —୩ । ମାଈମେଣ୍ଢା—

3. An ewe.

ଗାରଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗାରୁଡ଼ିକ)—ଗାରୁଡ଼ିଆ (ଦେଖ)

Gārarḍiā — Gārurḍiā (See)

କପାଳସ୍ଥଳୀକ ରୁଲଉ। ଅହ୍ନ ଦୁଉ

ଖେଲାଏ କବା ବାମ ଗାଉଳିଆ ଉହିଁ— କୃଷ୍ଣଦିତ୍ୟ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଗାରଡ଼ ବିଦ୍ୟା—ଦେ. ବ—ଗାରଡ଼ମନ୍ତ୍ର (ଦେଖ)

Gārarḍi bidyā — Gārarḍimantra (See)

ଗାରଡ଼ ବିଦ୍ୟା ଘାଣ୍ଟୁ ଦେଲେ ପଦ୍ମାସନ—କୃଷ୍ଣଦିତ୍ୟ, ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଗାରଡ଼ମନ୍ତ୍ର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗାରୁଡ଼ୀମନ୍ତ୍ର)—

Gārarḍimantra — ୧ । ସର୍ପବିଶୀକରଣ ମନ୍ତ୍ର ଓ ସର୍ପ ବିଷଝଡ଼ା ମନ୍ତ୍ର—1. Snake-charm.

ଯାଦୁ

ଗାରୁଡ଼ୀମନ୍ତ୍ର ମୁହିଁ ଦୁଷ୍ଟ ବାଣୀ ଗାରଡ଼ମନ୍ତ୍ର ପାଇ

ଅହି ପରି ରହିଛ ଯିବା ଶକ୍ୟ ନାହିଁ—କୃଷ୍ଣଦିତ୍ୟ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଗାରଡ଼େଇବା—ଦେ. କି—ଗାରଡ଼ ଗୁହାଁଣ୍ଟ ପରି ମୁହଁକୁ ଘୋଡ

Gārarḍeibā — ଟେରେଇ କଣ୍ଡ ଗୁହାଁବା; ଆଡେଇ କର ଗୁହାଁବା—

ଆଡ଼ଚୋଖେ ତାକାନ To ogle (like a ram).

କନଖିଯେଁମି ଦେଖନା

ଗାର ଡେଇଁବା—ଦେ. କି—୧ । ସୀମା ଲଙ୍ଘନ କରିବା—

Gāra ḍeiṁbā — 1. To surpass the boundary.

୨ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଷୟକୁ ଛାଡିବା—

2. To go beyond the duty fixed.

ଗାରଦ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗାର୍ଡ୍) —୧ । ପ୍ରହରୀ—

Gārada — 1. Watch-man; guard.

ଗାରଦ ୨ । କାରାଗାର—2. Prison.

ଗାରଦ ୩ । ପ୍ରହରୀରକ୍ଷିତ ସାମୟିକ ବନ୍ଦୀଶାଳା; ହାଜତ୍—

3. Temporary prison; a lock-up.

ଗାରଦ ଘରର ଗୋଖାଏ କୋଣରେ ବାଡ଼ନ୍ତୁ ଅଢଇ ଆଣି ବୁଜ

ଗେଣ୍ଡିବ ଆସାମୀ ବସିଅଛନ୍ତି—ପଙ୍କାରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

୪ । କଣେ ଉଚ୍ଚ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର୍ମ ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ପ୍ରହରୀଦଳ—

4. A guard of soldiers under an officer deputed for a certain work.

ଗାରଦି—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଗାର୍ଡ୍;—ସିପାହୀ—

Gāradi — Armed sentry.

ଭେଲଙ୍ଗା ଗାରଦି ଅନେକ ରଙ୍ଗିରେ ବାହୁ ଦବ୍ୟ ଅମୁଥାର—

ଦୁକନାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ ।

ଗାର ଦେବା—ଦେ. କି—ଗାର କାଟିବା (ଦେଖ)

Gāra debā — Gāra kāṭibā (See).

ଗାର ପକାଇବା—ଦେ. କି—ଗାର କାଟିବା (ଦେଖ)

Gāra pakāibā — Gāra kāṭibā (See)

ଗାର ମାରିବା—ଦେ. କି—ଗାର କାଟିବା (ଦେଖ)

Gāra māribā — Gāra kāṭibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଚ ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ ଯୋଗର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜରେ ଯେବେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବସଉଚ ୨ ବା ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଗାର୍ର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବାଘ ଆଦଙ୍କୁ ପ୍ରଲୋଭିତ କରି ମରା

Gārā ବନକୁକୁ ଆଣିବାଲାଗି ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ଛେଳି ଆଦ ପଶୁ—A kill;an animal tied to the stake to entice a tiger to come to the ambush.

ଗାରା ବୈଦେ. ବ. (ଫା)— କାଦୁଅ—Clay.

ଗାରା (ଯଥା—ଗାର୍ଗାନ୍ଥିନି ।)

ଗାର୍ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗାରେଇବା (ଦେଖ)

Gārāibā Gāreibā (See)

ଗାର୍ଗାନ୍ଥିନି—ଦେ. ବ. (ଫା. ଗାର୍ + ସ. ଗ୍ରନ୍ଥନ)—

Gārāgānthini କାଦୁଅଦ୍ୱାରା ଗ୍ରଥିତ ଇଟା ସମୂହ—

ଗାରାଗାନ୍ଥୁନି Brick-and-mud masonry.

ଗାରାଗଚ

ଗାର୍ଣ୍ଟି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗ୍ୟାରଣ୍ଟି)—

Gārāṇṭi ୧ । ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଘଟଣା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନିଶ୍ଚିତ ଜବାବ; ନିର୍ଭର ଜବାବ; ଜବାବ ଅନୁସାରେ ଫଳ ନ ଘଟିଲେ କ୍ଷତିପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ ଦୃଢ଼ଜବାବ—

ଗେରେଣ୍ଟୀ

1. Guarantee or assurance for future.

୨ । ଯେଉଁ ପତ୍ରରେ ନିଶ୍ଚିତ ଯବାବ ଲେଖାଯାଏ—

2. A writing of guarantee.

୩ । ପ୍ରତିଭୂ; ଜାମିନ୍—3. Security; sucrefy.

ଗାର୍—ଦେ. ବଣ—ଗାରଆ ୧ (ଦେଖ)

Gāri Gāriā 1 (See)

ଗାର୍ଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । (ଅନ୍ୟ ରଙ୍ଗ ବା ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ ଯଥା—ନାଲିଗାର୍ଆ; ଭିନଗାର୍ଆ)—ଗାରବିଶିଷ୍ଟ—ଗାରି; ଡୋରିୟା

Gāriā 1. (used in a compound) Lined; having lines; striped.

ଡୋରିଆ

୨ । ଗାର କଟା ଯାଇଥିବା—2. Drawn with lines; having lines drawn on it.

୩ । ଅଙ୍କ କଦର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଲେଖା ଯାଇଥିବା—

3. Written in a very slovenly manner; scrawled.

ଦେ. ବ—ଗାରକାଟିବା କର୍ମ—

Act of drawing lines.

ଗାର୍ଆଇବା—ପ୍ରା. କ୍ରି—ଗାରେଇବା (ଦେଖ)

Gāriāibā Gāreibā (See)

ଗାର୍ଆ ଗାର୍—ଦେ. ବଣ— ବହୁରେଖାଦ୍ୱାରା ଅଙ୍କିତ —

Gāriā gāri With lines drawn over (some-thing).

ଗାରାଗାରି ଦେ. ବ—ବହୁରେଖା କାଟିବା କର୍ମ—

The drawing of many lines.

ଗାର୍ଆ ଗାରେଇ—ଦେ. ବଣ ଓ ବ—ଗାର୍ଆ ଗାର୍ (ଦେଖ)

Gāriāgārei Gāriā gāri (See)

ଗାର୍ଆ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଗାର୍ବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟ)—

Gāriā jibā ୧ । ଗାର କଟା ହେବା—1. To be drawn.

୨ । ଲିଖିତ ହେବା—2. To be written.

୩ । ଅତି କଦର୍ଯ୍ୟରୂପେ ଲେଖା ହେବା—

3. To be written in a very slovenly manner; to be scrawled.

ଗାର୍ଆ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଗାର୍ବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟ)—

Gāriā hebā ଗାର୍ଆ ଯିବା (ଦେଖ)

Gāriā jibā (See)

ଗାର୍ଏକିଆ—ଦେ. ବଣ—ଏକରେଖାବିଶିଷ୍ଟ—

Gārekiā Consisting of a single line.

ଏକଗାରି

ଗାର୍ ଗାର୍—ଦେ. ବଣ—ଗାର୍ ଗାର୍ଆ (ଦେଖ)

Gāri gāri Gāri gāriā (See)

ଗାର୍ ଗାର୍ଆ—ଦେ. ବଣ—ବହୁ ଗାର ବା ରେଖାଯୁକ୍ତ—

Gāri gāriā Consisting of several lines or stripes; striped.

ଗାର୍ ଗାର୍ଏକିଆ—ଦେ. ବଣ —ଗାର୍ ଗାର୍ଆ (ଦେଖ)

Gāri gārekiā Gāri gāriā (See)

ଗାର୍ଡ଼ି—ଦେ. ବ.—

Gārirḍi ୧ । (ସଂ. ଗଡ୍ଡର) ଗାଡ଼ି; ମେଣ୍ଢା—1. Ram.

ଗାଡଲ ୨ । (ସଂ. ଗାରୁଡ଼)—

ଗଡର ମାୟା ବିଦ୍ୟା—2. Magic.

ଯାଦୁ ୩ । ବିଷବିଦ୍ୟା—3. Snake-charm.

ଗାରୁଡୀ ଦେ. ବଣ—ଗାରୁଡ଼ୀ ବିଦ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—

Relating to magic or snake-charm.

ଗାର୍ଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗାରୁଡ଼କ)—

Gārirḍiā ଗାରୁଡ଼ିଆ (ଦେଖ)

Gārurḍiā (See)

ଗାର୍ଡ଼ିବିଦ୍ୟା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗାରୁଡ଼ୀ ବିଦ୍ୟା)—

Gārirḍibidyā ଗାରଡ଼ିମନ୍ତ୍ର (ଦେଖ)

Gārarḍimantra (See)

ଗାର୍ଡ଼ିମନ୍ତ୍ର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗାରୁଡ଼ି ଓ ମନ୍ତ୍ର)—

Gārirḍimantra ଗାରଡ଼ିମନ୍ତ୍ର (ଦେଖ)

Gārarḍimantra (See)

ଗାର୍ବା—ଦେ.କ୍ରି—(ଆ.ଗାର୍ =ରେଖା) ୧ । ଗାର ବା ରେଖା ଟାଣିବା—

Gāribā 1 To draw lines.

ଗାରନି ୨ । ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା—

ଘସୋଟନା 2. To lay down or define.

୩ । ଏଣୁ ତେଣୁ ଲେଖିବା; ଗାରେଇବା—

3. To write at random; to scrawe.

୪ । ଅଟଳ ଆଦେଶ ଦେବା—

4. To pass inviolable order.

ମାର ମୁଣ୍ଡ ବଞ୍ଚାଇବ ଗାର୍ବେ ରେ । ବଳଭଦ୍ର. ସଙ୍କୀ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଏ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଶ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଓ
ଂ	ଃ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ମ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ଦ

ଗାରମା—ଦେ. ଵ. (ଫ୍ର. ଗରମା)—

Gārimā ଅହଙ୍କାର; ଗର୍ବ; ବଡ଼ାଇ; ଦମାକ୍—Pride; arrogance.

ଉକା ହିଁ ଗାରମା ହୃଦରେ ନ ଥୋଇ
ଦାସୀ ପରି ତାଙ୍କ ସେବା ମୁଁ କରୁଥିଲି । ଲକ୍ଷ୍ମୀକ୍ର. ମହାଭରତ. ବନ ।

ଦେ. ବିଣ—ଗର୍ବିତ—Proud; arrogant.

ଦୁରୁଲେ ସକଳ ମନ ଜାରୁଲେ ଗାରମା ଜନ
ଗୁପତେ କାହିଁ ଏ ଥିଲେ, ଚଳ୍ଲି ଅଉଲେ ସେ । ପ୍ରାକା. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ଗାରୁ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ତେଲୁଗୁ)—

Gāru ଉଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ନାମ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ସମ୍ମାନାର୍ଥକ ଶବ୍ଦ; ମହାଶୟ (ଯଥା—ରାମନ୍ନା ନାଇଡୁ ଗାରୁ; ପାନ୍ତୁଲୁ ଗାରୁ)—A respectful adjunct to the name of a person (like the English 'Esq' or square after the name of a gentleman).

ଗାରୁଆ—ଦେ. ବିଣ—ଗାରିଆ ୧ (ଦେଖ) Gāruā Gāriā 1 (See)

ଗାରୁଗାରୁ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ବରକ୍ତ ବା ଅଭମାନ ପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ ଗାଜଁ ଗାଜଁ ହେଉଥିବା—Gārugāru

1. Grumbling.

୨ । ଵମର୍ଷ; ଭ୍ରୁକୁଟୀଯୁକ୍ତ—

2. Scowling; sullen; frowning.

୩ । ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ—3. Discontented.

୪ । ବରକ୍ତି ପ୍ରକାଶକ—

4. Showing signs of discontent.

(ଯଥା—ମୁହଁ ଗାରୁଗାରୁ କରିବା ।)

ଗାରୁଗାରୁଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେ ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ଭ୍ରୁକୁଟୀ କରେ- Gārugāruā

1. Scowling; frowning.

୨ । ସଦ୍ଦା ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ—

2. Always discontented.

ଗାରୁଡ—ସଂ. ବିଣ. (ଗରୁଡ + ଅ)—

Gārurda ଗରୁଡ଼ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Pertaining to Garurda, the mythological king of birds.

ସଂ. ଵ.—୧ । ସାପର ବିଷ ଛଡ଼ାଇବା ମନ୍ତ୍ର—

1. Charm against snake-bite.

[ଦ୍ର—ଗରୁଡ଼ ସର୍ପମାନଙ୍କ ଭକ୍ଷକ; ସାପର ବିଷ ଛଡ଼ାଇବା ମନ୍ତ୍ରର ଦେବତା ଗରୁଡ଼ ।]

୨ । ନୀଳମଣି; ମରକତମଣି—2. Emerald.

୩ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—3. Gold.

୪ । ବ୍ୟୁହବିଶେଷ—

4. Name of a particular battle-array.

୫ । ଗରୁଡ଼ ପୁରାଣ—5. Name of one of the eighteen Hindu Purāṇas describing the birth, orgin and life of Garurda, the king of birds.

୬ । ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—6. Name of a weapon.

ଗାରୁଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ଫ୍ର. ଗାରୁଡ଼ିକ)—ଗାରୁଡ଼ିଆ (ଦେଖ) Gārurdi Gārurdiā (See)

ଫ୍ର. ବ.—୧ । ତାଳବିଶେଷ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—

1. Name of a musical measure.

୨ । ଗାରୁଡ଼ୀ (ଦେଖ)

2. Gārurdi (See)

ଗାରୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ. (ଫ୍ର. ଗାରୁଡ଼ିକ)—୧ । ବିଷବୈଦ୍ୟ; ବିଷ ଝାଡ଼ିବା ମନ୍ତ୍ରରେ ସାରଙ୍ଗମ ବ୍ୟକ୍ତି—Gārurdiā

1. One versed in the art of using charms against snake-bites.

୨ । ସାପୁଆ—2. Snake-charmer.

ଶୁରୁ ଭୁରୁଲଭା ତା ସଙ୍ଗେ ଖେଳଇ,
ମାର ଗାରୁଡ଼ିଆ ଖେଳାଏ କ ଅହି ? ପ୍ରଧାନାଥ. ନଇକେଶରୀ ।

ଗାରୁଡ଼ିକ—ଫ୍ର. ବ. (ଗରୁଡ଼+ଜ୍ଞାନାର୍ଥେ. ଇକ)—ବିଷବୈଦ୍ୟ; ବିଷ- Gārurdika ମନ୍ତ୍ରଜ୍ଞ; ସାପୁଆ—Snake-charmer.

ଗାରୁଡ଼ିବିଦ୍ୟା—ଦେ. ବ.—ଗାରୁଡ଼ମନ୍ତ୍ର (ଦେଖ) Gārurdibidyā Gārardimantra (See)

ଗାରୁଡ଼ମନ୍ତ୍ର—ଦେ. ବ.—ଗାରୁଡ଼ମନ୍ତ୍ର (ଦେଖ) Gārurdimantra Gārardimantra (See)

ଗାରୁଡ଼-ମନ୍ତ୍ରକ ନମଃ ଶିବାସ୍,
ଗୁଣଜ୍ଞେ ଗଚ୍ଛ ଯାଉ ମୋ ବଷ-ଉସ୍ ୬ତ । ଫାଲମଣି. ଉକ୍ତିଧାତ୍ ।

ଗାରୁଡ଼ୀ—ଫ୍ର. ବ. ଙ୍ଗ୍(ଗରୁଡ଼ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ବିଷବୈଦ୍ୟ; ମନ୍ତ୍ର- Gārurdī ଦ୍ୱାରା ସର୍ବବିଷ ଉତ୍ତାରିବା ଲୋକ (ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—A person versed in the art of nullifying the effect of snake-bite.

ଗାରୁତ୍ମତ—ସଂ. ବ. (ଗରୁତ୍ମତ୍=ଗରୁଡ଼+ଭବାର୍ଥେ. ଅ; ଗରୁଡ଼ଙ୍କ Gārutmata ଶ୍ଲେଷ୍ମାରୁ ଏହି ମର୍ତ୍ତର ଉତ୍ପତ୍ତି ବିଷସ୍ୱ ପୁରାଣପ୍ରସିଦ୍ଧ)—

୧ । ମରକତମଣି—1. Emerald.

୨ । ଗାରୁଡ଼ାସ୍ତ୍ର—2. Name of a weapon

ଗାରେ—ଦେ. ଅ.—ଲବମାତ୍ର; ଈଷତ୍ ଦେଲେ—Even a bit.

Gāre ସତ୍ର ଯେ ସଭ୍ୟଂ ଭେଣ୍ଡ ନ ଝଲେ ଗାରେ ।ପ୍ରଧାନାଥ. କବତ ।

ଗାରେଇବା—ଦେ.କି.—(ଆ. ଗାର୍=ରେଖା)—୧ । ଗାର କାଢ଼ିବା— Gāreibā

1. To draw lines.

गारान

खसोटना

୨ । ଲେଖିବା—2. To write.

୩ । ଏଣୁତେଣୁ ଗୁଡ଼ାଏ ଗାର କାଢ଼ିବା—3. To draw many lines at random; to scrawl.

୪ । ଅଢ଼ ଜଦର୍ଯ୍ୟରୂପେ ଲେଖିବା—4. To write in a very slovenly manner; to scribble.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏରୂପ ୧ ଉଚ୍ଚ ଓ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଉଚ୍ଚତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ତୁଲେଭ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଉଚ୍ଚତ ଦୋଳିଥିବା ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଉହିଁ ଉ ବସିଥିବ ୨ ବା ୧ ଉଚ୍ଚତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ସଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଲୁଅ' ନ ମିଳରେ 'ଲୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବର୍ଷ' ନ ପାଇଲେ 'ବର୍ଷ୍' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବଟ୍'ଦେଖିବେ ।

ଗାରେଡ଼ି (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଗାରଡ଼ି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Gārerḍi (etc) Gārarḍi etc (See)

ଗାରେଡ଼ିଆ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସଂ. ଗାରୁଡ଼ିକ)—ଗାରୁଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Gārerḍiā Gārurḍiā (See)

ଗାରେଣ୍ଟି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗ୍ୟାରଣ୍ଟି)—ଗାରଣ୍ଟି (ଦେଖ)
Gāreṇṭi Gārāṇṭi (See)

ଗାରୋ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—୧ । ଆସାମର ଦକ୍ଷିଣପଶ୍ଚିମ ବନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ ଓ ପାହାଡ଼—
Gāro
ଗାରୋ
ଗାରୋ
1. The Garo hills in Assam.

୨ । ଗାରୋ ବନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ ଓ ପାହାଡ଼ରେ ବାସ କରୁଥିବା ବନ୍ୟଜାତିବିଶେଷ—2. Name of a wild tribe inhabiting the Garo hills in Assam.

ଗାର୍ଗି—ସଂ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗର୍ଗ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଇ)—ଗାର୍ଗ୍ୟ (ଦେଖ)
Gārgi Gārgya (See)

ଗାର୍ଗୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗର୍ଗ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Gārgī
୧ । ଗର୍ଗଗୋତ୍ରଜାତା ପ୍ରସିଦ୍ଧା ବ୍ରହ୍ମବାଦିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
1. Name of a very learned woman born in the clan of Sage Garga.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ବିଷୟ ବୃହଦାରଣ୍ୟକ ଉପନିଷଦରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଯାଜ୍ଞବଲ୍ୟ ଋଷିଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—
2. Name of the wife of sage Yājñabalkya.

୩ । ଦୁର୍ଗା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Goddess Durgā.

ଗାର୍ଗ୍ୟ—ସଂ.ବ. ପୁଂ.(ଗର୍ଗ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ଯ)—୧ । ଗର୍ଗମୁନିଙ୍କ ପୁତ୍ର—
Gārgya
1. Son of Sage Garga.

[ଦ୍ର—ଏ ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୈୟାକରଣିକ ଥିଲେ । ଯାଜ୍ଞବଲ୍ୟ ଓ ପାଣିନିଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଏହାଙ୍କ ମତର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ନରୁକ୍ତ ଟୀକାକାର ଦୁର୍ଗାସିଦ୍ଧଙ୍କ ମତ ରେ ଏ ସାମବେଦର ବେଦପାଠର ରଚକ ଥିଲେ ଏହାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ସ୍ମୃତି ରଚିତ ହୋଇ ଥିଲା । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର]

୨ । ଗର୍ଗଗୋତ୍ରରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A person of the clan of sage Garga.

ଗାର୍ଜନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗାର୍ଜ୍ୟନ୍—୧ । ଅଦାଲତନିଯୁକ୍ତ ଶିଶୁ, ନାବାଳଗ ବା ବାଉଲମାନଙ୍କର ଅଭିଭାବକ—
Gārjan
ଗାର୍ଜନ୍
ଗାର୍ଜିୟନ
1. A guardian of a minor or lunatic appointed by court.

୨ । ଗୃହକର୍ତ୍ତା—2. Head of a family; pater familias.

୩ । ଅଭିଭାବକ; ମୁରବ୍ବି—3. Guardian; one's elder.

ଗାର୍ଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ ଗାର୍ଡ୍)—ଗାର୍ଡ୍ (ଦେଖ)
Gārṭ Gārd (See)

ଗାର୍ଟର୍—ବୈଦେ.ବ.(ଇଂ. ଗାର୍ଟର୍)—ଯିତାନ୍ତର୍ନିତ ବନ୍ଧନୀ; ମୋଜାବନ୍ଧନୀ-
Gārṭar Garter.
ଗାର୍ଟର
ଗାର୍ଟର

ଗାର୍ଟାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗାର୍ଟର୍)—ଗାର୍ଟର୍ (ଦେଖ)
Gārṭār Gārṭar (See)

ଗାର୍ଡ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗାର୍ଡ୍)—୧ । ରେଲଗାଡ଼ିର ଉତ୍ତାବଧାରକ-
Gārḍ
ଗାର୍ଡ୍
ଗାର୍ଡ, ଗରଡ଼
1. The guard of a Railway train.

୨ । ଚୌକିଦାର; ପ୍ରହରୀ—
2. Watchman; guard.

୩ । ପରୀକ୍ଷା ପ୍ରଶ୍ନଉତ୍ତରେ ପରୀକ୍ଷା ଦେଉଥିବା ପିଲାଙ୍କୁ ଜଗିବାପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—3. The guard watching the examinees while writing answer-papers in the examination-hall.

୪ । ସଶସ୍ତ୍ର ପ୍ରହରୀ—
4. Sentry; armed soldier.

୫ । କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ କର୍ମପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ଅଫିସରଙ୍କ ଆଜ୍ଞାନୁବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରହରୀଦଳ—
5. A body of armed soldiers under a commander deputed for a certain duty.

ଗାର୍ଡ୍ ଅଫ୍ ହନର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଉଚ୍ଚ ରାଜକର୍ମଚାରୀ କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ପରିଦର୍ଶନ କରିବା ଉପଲକ୍ଷରେ ଗଲେ ତାଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଦେବାପାଇଁ ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ହୋଇ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ସଶସ୍ତ୍ର ପ୍ରହରୀଦଳ—Guard of honour.
Gārḍ af hanar
ଗାର୍ଡ ଅଫ ହନର
ଗାର୍ଡ ଅଫ ହନର

ଗାର୍ଡ୍ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ପହରା ଦେବା; ଜଗିବା—
Gārḍ debā To guard; to keep watch.
ଗାର୍ଡଦେଓୟା
ଗାରଡ଼ଦେନା

ଗାର୍ଡନ୍ ପାର୍ଟୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଗାର୍ଡେନ୍ ପାର୍ଟୀ (ଦେଖ)
Gārḍan pārṭi Gārden pārṭi (See).

ଗାର୍ଡେନ୍ ପାର୍ଟୀ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କରିବା ପାଇଁ କମ୍ବା କୌଣସି ଉତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷରେ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କର ଉଦ୍ୟାନସମ୍ମିଳନ ଓ ଭୋଜ—Garden-party.
Gārden pārṭi
ଗାର୍ଡେନ୍‌ପାର୍ଟୀ
ଗାର୍ଡେନପାର୍ଟୀ

ଗାର୍ଦ୍ଦଭ—ସଂ. ବିଣ. (ଗର୍ଦ୍ଦଭ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—ଗର୍ଦ୍ଦଭ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Gārddabha Pertaining to the ass; asinine.

ସଂ. ବ—୧ । ଗର୍ଦ୍ଦଭର ଧ୍ୱନି ବା ଶବ୍ଦ—
1. The braying of an ass.

୨ । ଗର୍ଦ୍ଦଭ ମୂତ୍ର—2. The urine of an ass

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉତ୍ସ	ଉଅ	ଊ
୨	ଐ	ଓ	ଋ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ୠ

ଗାର୍ନେଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଗାରୁନେଟ୍) —
Gārneṭ ଏକ ପ୍ରକାର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ରଙ୍ଗୀନ୍ ରେଶମ ଲୁଗା —
ଗାରନେଟ A kind of excellent dyed silk stuff.
ଗ୍ୱାରନେଟ

ଗାର୍ଭ—ଫ. ବିଣ. (ଗର୍ଭ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—
Gārbha ଗର୍ଭ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pertaining to the womb; uterine
ଫ. ବ. (ଗର୍ଭବିଷୟକ କାର୍ଯ୍ୟ)—ଗର୍ଭାଧାନ କର୍ମ—
The ritual of conception amongst the Hindus.

ଗାର୍ଭଣ—ଫ. ବ. (ଗର୍ଭିଣୀ + ଅ; ନପାଚନ)—
Gārbhaṇa ଗର୍ଭିଣୀ ସମୂହ—
A host of pregnant females

ଗାର୍ଭିକ—ଫ. ବିଣ. (ଗର୍ଭ+ଇକ)—
Gārbhika ଗାର୍ଭ (ଦେଖ)—
Gārbha (See)

ଗାର୍ହପତ୍ୟ—ଫ. ବ. (ଗୃହପତ୍ତ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଯ)—
Gārhapatya ୧ । ସାଗ୍ନିକ ଗୃହସ୍ଥ ଦ୍ୱାରା ସଂସ୍ଥାପିତ ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି —
1. The sacrificial fire maintained by a house-holder who daily performs Vedic Homa.
୨ । ସାଗ୍ନିକ ଗୃହସ୍ଥ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପାଦିତ ଯଜ୍ଞ —
2. The Vedic sacrifice performance by a house-holder who performs daily Homa
ଫ. ବିଣ—ଗୃହପତ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ—
Pertaining to a house-holder.

ଗାର୍ହପତ୍ୟାଗ୍ନି—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଗାର୍ହପତ୍ୟ+ଅଗ୍ନି)—ଛଅ ପ୍ରକାର
Gārhapatyāgni ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଥମ ଓ ପ୍ରଧାନ ଅଗ୍ନି—
Name of the first and chief of the six sacrificial fires.

[ଦ୍ର—ଯଜ୍ଞରେ ପାଣିଗ୍ରାପଣାଦି କର୍ମ ଏହି ଅଗ୍ନିଦ୍ୱାରା ସମ୍ପାଦିତ ହେଉଥିଲା । ଶ୍ରୌତସୂତ୍ର ଅନୁସାରେ ଅଗ୍ନିହୋତ୍ରୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ଏ ଅଗ୍ନି ରକ୍ଷଣୀୟ । ସାଧାରଣ ଶାଦ୍ୟ ପାକ କରିବାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଫସ୍ଥାର କର୍ମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ କର୍ମ ଏହି ଅଗ୍ନିଦ୍ୱାରା କରାଯାଏ । ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୃହସ୍ଥଙ୍କର ଏ ଅଗ୍ନି ରକ୍ଷା କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଟେ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଗାର୍ହମେଧ—ଫ. ବିଣ. (ଗୃହମେଧ + ଅ)—ଗୃହର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବା
Gārhamedha ଅନୁଷ୍ଠେୟ; ଗୃହସ୍ଥୋଚିତ; ଗୃହସ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Domestic; becoming or behoving a house-holder; pertaining to a house-holder.

ଫ. ବ—୧ । ଗୃହସ୍ଥକର୍ମ; ଗୃହସ୍ଥର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବେଦାଧ୍ୟୟନ, ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର, ପିତୃତର୍ପଣ, ଭୂତବଳି ଓ ଅତିଥି ପୂଜା ଏହି ପଞ୍ଚ ଯଜ୍ଞ; ପଞ୍ଚ ମହାଯଜ୍ଞ—1. The five duties enjoined for every house-holder.
୨ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ହିନ୍ଦୁର ଜୀବନର ତୃତୀୟ ଆଶ୍ରମ (ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ, ଗୃହସ୍ଥ, ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଓ ଯତି) ମଧ୍ୟରୁ ବିବାହ ଓ ପରିବାର-ପାଳନ ନାମକ ଦ୍ୱିତୀୟ ଆଶ୍ରମ, ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମ—2 The second or house-holder stage in the life of a Hindu, enjoined by the Śāstras

ଗାର୍ହସ୍ଥ—ଫ. ବିଣ ଓ ବ. (ଗୃହସ୍ଥ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—
Gārhastha ଗାର୍ହମେଧ (ଦେଖ)—Gārhamedha (See)

ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ—ଫ. ବିଣ ଓ ବ. (ଗୃହସ୍ଥ + ଯ)—ଗାର୍ହମେଧ (ଦେଖ)
Gārhasthya Gārhamedha (See)

ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବିଧି—ଫ. ବ. (ଅଧିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ସେଉଁ ନିୟମ
Gārhasthya swāsthyabidhi ପାଳନ କଲେ ପରିବାରସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ରକ୍ଷା ହୁଏ—Domestic hygiene.

ଗାର୍ହ୍ୟ—ଫ. ବିଣ. (ଗୃହ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଯ)—
Gārhya ୧ । ଗୃହସ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1 Relating to the house-holder.
୨ । ଗୃହ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2 Relating to the house.
୩ । ପାରିବାରିକ—3. Relating to the family

ଗାଲ୍‌ସି—ଦେ. ବ—ଗାଲ୍‌ସି (ଦେଖ)
Gālsi Gālisi (See)

ଗାଲ—ଫ. ବ. (ଗଲ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଟୋପା ଟୋପା ହୋଇ
Gāla ଭଲକୁ ପଡ଼ିବା; ଗଳିବା—1. Dropping.
୨ । ପ୍ରବାହ—2. Flux; flow.
ଫ. ବିଣ—୧ । ବୋହୁଥିବା—1. Flowing
୨ । ଝରୁଥିବା—2. Oozing.
୩ । ଟୋପା ଟୋପା ହୋଇ ବୋହୁଥିବା—3. Dropping.
୪ । ତରଳୁଥିବା—4. Melting.

ଗାଲ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଗଣ୍ଡ)—୧ । ଗଣ୍ଡଦେଶ; ମୁହଁର ଦୁଇପାଖେ
Gāla କାନ ଓ ପାଟି ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଉଷ୍ଣତ କୋମଳ ଅଂଶ—
ଗାଲ 1. The cheek.
ଗାଲ୍ ୨ । ଗାଲଭଲେ ପାଟିଭିତରେ ସମାଇବା ବସ୍ତୁ; କଲ—
2. A mouthful of something.
(ଯଥା—ସେ ପାଟିରେ ପାନ ଗାଲେ ପୁରାଇ ସଭାରେ ବସିଛି ।)

ଗାଲକେ ଚୂନ ଗାଲକେ କଲା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗାଲରେ ଚୂନ
Gālake chūna gālake kalā debā କଲା ଦେବା (ଦେଖ)
Gālare chūna kalā debā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱରର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭିନ୍ନତାକୋଷରେ ମିଳିବ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଥାସ୍ଥାନେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସାଇବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଁଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବର୍ଷ' ନ ମିଳିଲେ 'ବର୍ଷ୍' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜ୍ଜା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ବତ୍ତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗାଲଗଲ୍ପ—ଦେ. ବ—ମିଥ୍ୟା ଗଳ୍ପ; ଅଲୀକ ପ୍ରଲାପ—
Gālagalpa Idle talk.

ଅଥଚ ଏହି କଥାଗୁଡ଼ିକ ସତ୍ୟ ଘଟଣା ବୋଲି, ଗାଲଗଲ୍ପ ବୋଲି, ଏଥିର ପ୍ରଧାନ ନାୟକ ନାସ୍ତିକାମାନଙ୍କର କଥା ଛାଡ଼ିଲେ କର୍ମ୍ମ ଅତଳ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଗାଲଚିପା—ଦେ. ବ—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗାଲକୁ ଚପି ଆଘାତ କରିବା—
Gālachipā Pinching the cheeks of a person.
ଗାଲଟେପା
ଗାଲତୋଡ଼ା

ଗାଲ ଚପିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଗାଲକୁ ଚମୁଟିବା ବା
Gālachipibā ଆଘାତ କରିବା—To give a pinch in a
ଗାଲଟେପା person's cheeks.
ଗାଲତୋଡ଼ନା

ଗାଲତକିଆ—ଦେ. ବ. (ଫା. ଗଲ୍ଲ + ଆ. ତକ୍‌ୟା)—
Gālatakiā ଗାଲତଳେ ଦେଇ ଶୋଇବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଗୋଟେ
ଗଲତକିୟା ଗୋଲ ତକିଆ—Small circular pillow to rest the cheeks upon.

ଗାଲତୁର—ଦେ. ବ—୧ । ଗାଲ ଫୁଲାଇ ମୁଖମଧ୍ୟରେ ପବନ ବନ୍ଦ କରି
Gālatura ଶୁଖିଦେବାଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ ଶବ୍ଦ; ମୁଖବାଦ୍ୟ ବିଶେଷ—
ଗାଲବାଜନା 1. A kind of sound produced by
ଗଲମଁଦରୀ suddenly emitting the wind from the mouth after closing the lips.

୨ । ପାଟିମଧ୍ୟରେ ପବନ ବନ୍ଦ କରି ଫୁଲକାଗାଲରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ଆଘାତ କରି ପାଟିବାଟେ ପବନ ଶୁଖିଲେ ଯେଉଁ ବମ୍‌ବମ୍ ଶବ୍ଦ ହୁଏ (ଏହା ଶିବପୂଜା ବେଳେ କରାଯାଏ)—
2. A sound produced by striking the fingers on the puffed up cheeks while the lips are shut up.

ଗାଲତୁରୀ—ଦେ. ବ—ଗାଲତୁର (ଦେଖ)
Gālaturī Gālatura (See)

ମନରେ ଏତେରୁଣ୍ଡ ହୋଇ,
ଆଉନ୍ତ ଗାଲତୁର ବାଇ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଗାଲତୋଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଗାଲଚପା (ଦେଖ)
Gālatordā Gālachipā (See)

ଗାଲ ତୋଡ଼ିବା—ଦେ. କି—ଗାଲ ଚପିବା (ଦେଖ)
Gāla tordibā Gāla chipibā (See)

ଗାଲଥଳି—ଦେ. ବ—ଘାଉମାକଡ଼ଙ୍କ ଗାଲତଳେ ଥିବା ଖୋଲି,
Gālathali ଯହୁ ରେ ସେମାନେ ଖାଦ୍ୟବସ୍ତୁକୁ ପାଟିରେ କିଛିକ୍ଷଣ
ଗଲଃ ଥୀ ଜାକ ରଖନ୍ତି—The bag-like pouch below the cheeks of an ape.

ଗାଲନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗାଲ୍ଲନ୍)—ଇଂଲଣ୍ଡରେ ପ୍ରଚଳିତ ତରଳ
Gālan ପଦାର୍ଥର ପରିମାଣବିଶେଷ—
ଗେଲନ Gallon (English measure).
ଗଲନ [ଦ୍ର—ଏହା ପ୍ରାୟ ବାଲେଶ୍ୱର ଅଢ଼େଇସେର ପରିମାଣ । ଆଠ ପାଇଣ୍ଟ = ୧ ଗାଲନ୍ ।]

ଗାଲନ—ସଂ. ବ. (ଗଲ ଧାତୁ ଣିଚ + ଭାବ. ଅନ)—
Gālana ୧ । ତରଳାଇବା—
1. Fusing; melting; liquefying.

୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥରୁ ଜଳ ନିଷ୍କାଷନ କରିବାର ବା ଗାଳିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା—2. Filtration; the act of extracting liquid from certain things (e. g. boiling rice) containing water.

୩ । ତରଳ ବସ୍ତୁକୁ ଛାଣିବା—3. Straining of fluids.

ଗାଲପଟା—ଦେ. ବ.—୧ । ମୁହଁର ତଳଭାଗେ ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ଓ ଗଣ୍ଡ
Gālapatā ଦେଶକୁ ଆବରଣ କରିଥିବା ବସ୍ତ୍ର—1. A cloth tied round the face and passing over
ଗାଲମୋଚା the cheeks and jaws.
ଗଲମୁଛା ୨ । କାନ ନିକଟରୁ ଗାଲପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରଖା ଯିବା କେଶ ବା ଦାଢ଼ୀ—2. Whiskers.

ଗାଲପାଟି—ଦେ. ବ.—ମୁହଁର ତଳପାଟି ଓ ତଳ ଗାଲ ଅଂଶ; ହନୁ—
Gālapāti Part of the face consisting of the lower
ଚୋୟଲ; ଚୁୟାଲ୍ jaw and the lower cheeks.
ଗଲଫଡ଼ା

ଗାଲ ଖୋଦିବା ପବନ ଉପରେ ପଡ଼ି ଆରୁ ହୋଇ ଗାଲପାଟି (ହନୁ) ଭଙ୍ଗିଗଲା ।
ଗାଲବିଶ୍ୱନାଥ ପିଲଙ୍କଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ

ଗାଲପାଟିଧରା—ଦେ. ବ.—୧ । ଶର୍ଦ୍ଦି ହେତୁରୁ ଗାଲପାଟି ଫୁଲିବା ରୋଗ;
Gālapāṭidharā ଚୁମୁଟି ରୋଗ—1. The swelling of the lower cheeks and jaws due to cold.
ଗଲଫଡ଼. ଗଲସୁଆ ୨ । ଦନ୍ତପଂକ୍ତିର ଜାବ ପଡ଼ି ଯିବା—
2. Lockjaw.

ଗାଲଫିଡ଼କା—ଦେ. ବ.—ମୁଖ ମଧ୍ୟରେ ପବନ ବନ୍ଦ କରି ଶୁଖି ଦେବା-
Gālaphirdikā ଦ୍ୱାରା ଜାତ ଶବ୍ଦ—A sound produced
ଗାଲବାଜନା by sudden emission of the wind shut up
ଗଲମଂଦରି in the mouth.

ଗାଲଫିଡ଼କି—ଦେ. ବ.—ଗାଲଫିଡ଼କା (ଦେଖ)
Gālaphirdiki Gālaphirdikā (See)

ଗାଲଫୁଡ଼ୁକି—ଦେ. ବ.—ଗାଲଫିଡ଼କା (ଦେଖ)
Gālaphurduki Gālaphirdikā (See)

ଗାଲଫୁଲା—ଦେ. ବ.—ଗାଲୁଆରୋଗ—
Gālaphulā Painful swelling of the glands below
ଗଲସୁଆ the cheek.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଯ୍ୟ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତୃ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଗାଲଫୁଲୁକା—ଦେ. ବ୍ୟ. ପୁଂ.—ସେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗାଲ ସାଧାରଣ ଗାଲ ଅପେକ୍ଷା ଫୁଲିଥିଆ ଦେଖାଯାଏ; ଫୁଲୁକାଗାଲିଆ—
ଗଲଫୁଲା; ଗଲଗୁଥନା A person with swollen cheeks.
(ଗାଲଫୁଲୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗାଲବ—ସଂ. ବ.—(ନାମ)—୧ । ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ମୁନି—
Gālaba 1. A sage of that name.

[ଦ୍ର—ଏ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ଥିଲେ । ଏ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ନିକଟ ଅଧ୍ୟୟନ ଶେଷ କରି ଯଥେଚ୍ଛ ଗୁରୁଦକ୍ଷିଣା ମାଗିବାପାଇଁ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ-ଠାରେ ଦୃଢ଼ କଲେ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଏହାଙ୍କ ଦୃଢ଼ତାରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଗୁରୁଦକ୍ଷିଣାସ୍ୱରୂପ ଏହାଙ୍କୁ ୮୦୦ ଶ୍ୟାମକର୍ଣ୍ଣ ଘୋଡ଼ା ମାଗିଲେ । ଗାଲବ ୮୦୦ ଶ୍ୟାମକର୍ଣ୍ଣ ଘୋଡ଼ା ମାଗିବାପାଇଁ ଗୁଜା ଯଯାତିଙ୍କ ନିକଟ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଯଯାତିଙ୍କ ନିକଟ ଉକ୍ତ ଘୋଡ଼ା ନ ଥିବାରୁ ସେ ଗାଲବଙ୍କୁ ମାଧବୀ ନାମ୍ନୀ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଦେଇ କହିଲେ, ଆପଣ ଏ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ନେଇ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣଙ୍କୁ ଦୁଇ ଶହ ଶ୍ୟାମ-କର୍ଣ୍ଣୀ ଘୋଡ଼ା ଦେବେ ଏ କନ୍ୟାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ର ଉତ୍ପାଦନ କରିବାପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଏ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଦେବେ, ସେ ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ର ଉତ୍ପାଦନ କରି ସାରିଲେ ଆପଣ ଏ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଯଥାକ୍ରମେ ଅନ୍ୟ ତିନ ଜଣଙ୍କୁ ଦେବେ, ଏହିପରି ଆପଣ ୪ ଜଣଙ୍କଠାରୁ ୮୦୦ ଘୋଡ଼ା ସଂଗ୍ରହ କରି ଗୁରୁଦକ୍ଷିଣା ଦେବେ । ଗାଲବ ଉପରୋକ୍ତ ସର୍ତ୍ତରେ ଏ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଗୁଜା ବର୍ଯ୍ୟଶ୍ୱ, ଦିବୋଦାସ ଓ ଉଶୀନରଙ୍କୁ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ୬୦୦ ଶ୍ୟାମକର୍ଣ୍ଣ ଘୋଡ଼ା ସଂଗ୍ରହ କଲେ । ଆଉ ୨୦୦ ଘୋଡ଼ା ଦେବାପାଇଁ କୌଣସି ଗ୍ରାହକ ନ ମିଳିବାରୁ ଗାଲବ ୬୦୦ ଶ୍ୟାମକର୍ଣ୍ଣ ଘୋଡ଼ା ଓ ମାଧବୀ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କୁ ଦେଇ ସମସ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ କହିବାରୁ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ତାହା ଗ୍ରହଣ କରି ଏହାଙ୍କୁ ଦକ୍ଷିଣାଦାସ୍ୟରୁ ମୁକ୍ତ କଲେ ଓ ମାଧବୀଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ର ଉତ୍ପାଦନ କଲେ । ଦ୍ୱାରବଶରେ ଗାଲବ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ର ଥିବା କଥିତ ଅଛି—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଶ୍ଲେଷ୍ମ ଗଛ—
2. A tree; Simplocos Racemosa.

୩ । ଶ୍ୱେତଶ୍ଲେଷ୍ମ—
3. The white variety of Simplocos Racemosa.

୪ । କେନ୍ଦୁ ଗଛ—
4. A tree; Diospyros Glutinosa.

୫ । ପାଣିନିଙ୍କ ଅଷ୍ଟାଧ୍ୟାୟୀରେ ଉକ୍ତ ବୈୟାକରଣିକ—
5. Name of Sanscrit Grammarian quoted by Pāṇini.

୬ । ଜଣେ ସ୍ମୃତିକାର—
6. Name of the compiler of a code of Hindu law.

ଗାଲବାଦ୍ୟ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଣ୍ଡ+ବାଦ୍ୟ)—
Gālabādya ଗାଲ ମଧ୍ୟରେ ପବନ ବନ୍ଦ କରି ଗାଲ ଉପରେ
ଗାଲବାଜନା ଆଙ୍ଗୁଠି ମାରି କରାଯିବା ବମ୍‌ବମ୍ ଶବ୍ଦ—
ଗଲମଁଦରୀ A sound produced by striking the fingers on the puffed up lips.

[ଦ୍ର—ଶିବ ଭୂତଗଣମାନେ ଶିବୋପାସନା କାଳରେ ଗାଲବାଦ୍ୟ ବଜାନ୍ତି ।]

ଗାଲବୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ନାମ) (ଗାଲବ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଇ)—
Gālabī ଗାଲବଙ୍କ ପୁତ୍ର ପ୍ରଶଙ୍ଗବତ୍—Name of a sage.

[ଦ୍ର—ଏ କୁଣିଗର୍ଗଙ୍କ ଦୁହିତା କନ୍ୟାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ
ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଗାଲମାଧବ—ଦେ. ବ—୧ ।ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାର ଗୁଜାବିଶେଷ—
Gālamādhaba 1. A king of ancient Orissa.

[ଦ୍ର—କଥିତ ଅଛି ଯେ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦେଉଳ ଢୋଲାଇ ତାକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ ବଢ଼େଇଙ୍କୁ ଡାକିବାକୁ ଯାଇ-ଥିଲେ । ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ଅନେକ କାଳ ବିତିଗଲା । ଏଣେ ବାଲି ଉଡ଼ି ଦେଉଳଟି ପୋତି ହୋଇଗଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜନୈକ ଗୁଜା ଗାଲମାଧବ ଘୋଡ଼ା ଛୁଟାଇ ଯାଉଥିବା ବେଳେ ଘୋଡ଼ାର ଟାପୁ ଦେଉଳର ମୀଳ ଚକ୍ରାଗ୍ରରେ ବାଜିବାରୁ ସେ ବାଲି ଖୋଲାଇ ଦେଉଳ ଦେଖିଲେ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ଫେରି ଆସିବାରୁ ଗାଲମାଧବ ଏ ଦେଉଳ ଢୋଲାଇଥିବା ଦାବି କଲେ; କିନ୍ତୁ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ନାମକ ଘୋଷଣାରେ ଥିବା କୂର୍ମ୍ମମାନେ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ଦେଉଳ ଢୋଲାଇ ଥିଲେ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରି ଦେଲେ ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ମିଥ୍ୟା ଦାବି କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
2. (figurative) A false claimant.

ଗାଲମୁଚା—ଦେ. ବ—ଗାଲପଟା ୨ (ଦେଖ)
Gālamuchā Gālapaṭā 2 (See)

ଗାଲମୁଚ୍ଛା—ଦେ. ବ—ଗାଲପଟା ୨ (ଦେଖ)
Gālamuchhā Gālapaṭā 2 (See)

ଗାଲମୋଚା—ଦେ. ବ—ଗାଲପଟା ୨ (ଦେଖ)
Gālamochā Gālapaṭā 2 (See)

ଗାଲମୋଚାଥାଏ ଭାଲୁତର ଶୂର । ରାଧାନାଥ. ନବତେଜସ୍ୱ ।

ଗାଲମୋଚ୍ଛା—ଦେ. ବ—ଗାଲପଟା ୨ (ଦେଖ)
Gālamochhā Gālapaṭā 2 (See)

ଗାଲରେ ଚୂନକଲା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲଜ୍ଜାଜନକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ବା
Gālare chūnakalā debā ଅପରାଧକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅପମାନଜ
ଗାଲେ ଚୂନ କାଳୀ ଦେଓୟା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବା ଦଣ୍ଡ
ସ୍ୱରୂପ ତାହାର ଏକ ଗାଲରେ ଚୂନ ଓ ଅନ୍ୟ ଗାଲରେ
କାଳ ଲେପିବା—
To besmear one cheek of an offender white and another black as punishment.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂତ୍ରର ୧ ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱରେଚ ରକ୍ଷା କରୁଛୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚତୁର୍ଥ ଦୀର୍ଘବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ପଥାନ୍ତରେ ଚାହିଁବ ଦରକାର ୨ ବା ୧ ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଏ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ ଖୋଜିବେ; 'ଜୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଥି' ନ ମିଳିଲେ 'ବଥୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଗାଲରେ ହାତ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଦୁଃଖ ବା ବିପଦ ସମୟରେ ଗାଲେ ହାତ ଦେଓୟା) ଚିନ୍ତାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ବସିବା—

Gālare hāta debā ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖିତ ଓ ମ୍ରିୟମାଣ ହେବା—

To be very much afflicted.

ମୁ ଖାଇଥାଏ ମୋହୋର ଭତ, ତୋହୋର ଭର୍ତ୍ତା ଗାଲରେ ହାତ ଦଗ ।

ଗାଲ୍ଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗାଲ = ଝୋଳା ଝୋଳା ପଡ଼ିବା)—ଚଟିପଡ଼ି ବନ୍ଦ କରିବା ବା ମୁଦିବା ନିମନ୍ତେ ଚଟିର ଲମ୍ବାପା ଉପରେ ଦିଆ ଗାଳା ଯିବା ଚୂଣା ଓ ସିନ୍ଦୁରମିଶ୍ରିତ ଜଉ; ଲାଖ—

Gālā ଲାଖ Sealing wax.

ଗାଲାଗାଲି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର)—ବ. (ଭୁଲ. ବଙ୍ଗଳା ଗାଲ୍ଗାଲି)—ଗାଳିମନ୍ଦ (ଦେଖ)

Gālāgāli Gālimanda (See)

ଗାଲ୍ଲମୋହର—ଦେ. ତ (ସଂ. ଗାଲ + ଫା. ମୋହର୍)—ବନ୍ଦ ଚଟିର ଲମ୍ବାପା ଉପରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଜଉ ଉପରେ ବସାଯିବା ମୋହର ବା ମୁଦ୍ରାକାତ୍ମକ; ଜଉମୁଦ—

Gālāmohara ଲାଖକା ମୋହର Seal put on wax over a closed envelope or cover.

ଗାଲି—ସଂ. ବ. (ଗଲ ଧାତୁ + ଇ)—୧ । କଟୁବାକ୍ୟ; ଉର୍ତ୍ସନା (ତ୍ରିକାଣ୍ଡଶେଷ)—1. Abusive language; abuse; reproach.

Gāli

୨ । ଅଭିସମ୍ପାତ—2. Curse; imprecation.

[ଦ୍ର—ଉତ୍କଳୀୟଙ୍କ ବୈଦ୍‌ଗ୍ୟଶତକରେ ଗାଳ ଶବ୍ଦର ଉର୍ତ୍ସନା ଅର୍ଥରେ ପ୍ରୟୋଗ ଅଛି ।]

ଦଦତୁ ଦଦତୁ ଗାଳର୍ଗାଳମନ୍ତ୍ରୋ ଭବନ୍ନୃଃ
ବସୂମପି ଚଦଭ୍ୟର୍ଥାଦ୍ଭାଳଦାନେ ଽସମାର୍ଥୀଃ ।]

ଗାଲି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗଣ୍ଡ; ତୁଳନା କର ଇଂ. ଗିଲ୍‌ସ୍)—୧ । ମାଛ ଓ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ଆଦିଙ୍କ ଗାଲ ଉପରେ ଥିବା ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକାର ବର୍ତ୍ତୁଳ ଫୁଲ୍‌କ ଅସ୍ଥି; ମାଛର ଗାଲ୍—1. The gills of fish; the broad bony covering on the sides of the head of fishes and shrimps etc.

Gāli
ଗଲଫଡ଼ା

୨ । ଆମ୍ବ ଆଦି ଫଳର ଟାକୁଆର ଯେଉଁ ଅଂଶରୁ ଗଜା ବାହାରେ— 2. That part of the stone of a fruit from which the sprout comes out.

(ଗାଲୁଆ—ପୁଂ.)—ଦେ. ବିଣ ସ୍ତ୍ରୀ.—(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ, ଯଥା—ଫୁଲୁକାଗାଲ୍; ଟାକୁଆଗାଲ୍) ଗାଲବିଶିଷ୍ଟ-(used in compounds) cheeked; having (such and such) cheeks.

ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—୧ । ଗଜା—1. Sprout.

(ଯଥା—ଧାନ ଗାଲ ଦେଲାନେ ।)

୨ । ଗାଳ—2. Rebuke.

ଂ । କଳି—3. Quarrel.

ଗାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) **ବୈଦେ.** ବ. (ଇଂ. ଗାଣ୍ଟୀ)—ଲୁଣ ପଗ୍‌ଘିବା ସ୍ଥାନ—

Galley for manufacture of salt.

ଗାଲିଓ—ଦେ. ବ.—ମିରଗଲେଣ୍ଡି ୧ (ଦେଖ)

Gālio Mirigalendi (1) (See)

ଗାଲି କରିବା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି.—ଉର୍ତ୍ସନା କରିବା—

Gāli karibā To abuse.

ଗାଲି ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଉର୍ତ୍ସିତ ହେବା—

Gāli khāibā To be abused.

ଗାଲି ଖାଓୟା

ଗାଲୀଖାନା

ଗାଲିଗଞ୍ଜଣା—ଦେ. ବ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ଗାଳଗୁଲଜ (ଦେଖ)

Gāligañjaṇā Gāligulaja (See)

ସେଥି ସକାଶେ ମଙ୍ଗଳଜଳଠାରୁ ତୋର ଗାଳିଗଞ୍ଜଣା ଶୁଣିବାକୁ ହୁଏ ।

ପଙ୍କାରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଗାଲିଗୁଲଜ—ଦେ. ବ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ନାନାବିଧ ପ୍ରକାରେ ଉର୍ତ୍ସନା—

Gāligulaja Excessive abusive language; calling names.

ଗାଳାଗାଳି

ଗାଲୀଗଲୌଜ

ଗାଲିଚା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. କାଲୀନ୍; ଗାଲିଚା)—ମେଷଲୋମନିର୍ମିତ ମୋଟ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଚତୁ ଆସନ—

Gālichā ଗାଲିଚା Carpet.

ଗାଲୀଚାଁ

ଗାଲିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଗଲ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍; ଗାଳ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—

Gālita

୧ । ତରଳୀକୃତ; ଦ୍ରବୀକୃତ—

1. Melted; molten.

୨ । ଜଳୀୟ ଅଂଶ ନିଷ୍କାସିତ ହୋଇଥିବା; ଗଳା ହୋଇଥିବା—

2. Filtered or strained, of the watery portion.

ଗାଲିଦାନ—ଦେ. ବ—ଉର୍ତ୍ସନାକରଣ—

Gālidāna Chiding.

ଗାଲିଦାଦେଇ ହେବା—ଦେ.କ୍ରି—ଦୁଇଜଣ ପରସ୍ପରକୁ ଉର୍ତ୍ସନା କରିବା—

Gālidādei hebā To reproach one another.

ଗାଲୀଗୁପତା ହୋନା

ଜାହିଁ ପାଇଁ ଏ ଦୁହେଁ ଗାଲଦାଦେଇ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ସେ କହି ଜଣାଇଁ ।

କୁଞ୍ଜବିହାରୀ. ମହାଦ୍ୱାରଭଙ୍ଗ ।

ଗାଲି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଉର୍ତ୍ସନା କରିବା—

Gāli debā To abuse or reproach.

ଗାଳିଦେଓୟା

ଗାଲୀଦେନା

ଗାଲିନି—ସଂ. ବ—ଉତ୍ତୋଳନ ମୁଦ୍ରାବିଶେଷ—

Gālini A posture or pose of the hands and fingers prescribed in the Tantras.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଦ୍ଭବ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ଂ

ଗାଲ ପାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗାଲିପାରିବା (ଦେଖ)
Gāli pārdibā Gālipāribā (See)

ଗାଲ ପାରିବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । ଲୁଚ୍ଚାସ୍ଥିତଭାବରେ କୌଣସି କଥା ଶୁଣିବା—
Gāli pāribā 1. To eavesdrop; to overhear a conversation by concealing one's presence.

୨ । ମୁହଁର ଗୋଟେଇ ପାଖକୁ ବଉଶୀରେ ଲଗାଇ ପଡ଼ି ରହି ଶୋଇଥିବାର ଛଳନା କରିବା; ତେଇଁ ଶୋଇବା—
2. To lie down on bed pretending sleep; to feign sleep.

ଗାଲିଫଜିତ୍—ଦେ. ବି. (ସଦ୍ଭବର; ସଂ. ଗାଳ + ଅ. ଫଜାହିତ୍)—
Gāliphajit ଧିକ୍କାର; ଗାଳମନ୍ଦ; ଗାଳ ଓ ଅପମାନ—
ଗାଳାଗାଳୀ Repeated rebuking.
ଥୁଡ଼ୀଥୁଡ଼ୀ; ଥୁକାଫଜୀହତ

ଗାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗଲ୍ ଧାତୁ ଣିଚ; ସଂ. ଗାଳନ)—
Gālibā ୧ । ଜଳ ମିଶ୍ରିତ ବସ୍ତୁରୁ ଜଳୀୟ ଅଂଶ ନଗାଡ଼ିବା—
ଗାଳା 1. To sift or strain water from a substance
ଗାରନା containing water (e.g. boiling rice); to filter.

(ଯଥା—ଫୁଟୁଲା ଭାତରୁ ପେଜ ଗାଳିବା ।)

୨ । ଛିଦ୍ରବାଟେ କୌଣସି କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ପଦାର୍ଥ (ଧାନ, ମାଟି, ଗୁଣ୍ଡ) ବା କାଦୁଅ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ବାହାର କରିବା--
2. To bring out or profusely pour down small particles of things through a hole (eg. clay; dust; paddy etc)

(ଯଥା – ଓଳୁଆରୁ ଧାନ ଗାଳିବା; ମୂଷା ମାଟି ଗାଳିବା; କଙ୍କଡ଼ା ଗାତବାଟେ କାଦୁଅ ଗାଳିବା ।)

ଗାଲିମ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—୧ । ଶତ୍ରୁ—
Gālim 1. Enemy.
ଗାଲିମ ୨ । ଅତ୍ୟାଚାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
ଗାଲିମ 2. A tyrant; oppressor.

ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା)—୧ । ଅତ୍ୟାଚାରକ—
1. Oppressive; tyrannical.

୨ । ଶତ୍ରୁଶ୍ରବାପନ୍ନ—2. Inimical.

୩ । ପ୍ରବଳ; ପରାକ୍ରମଶାଳୀ—3. Mighty.

ଗାଲିମନ୍ଦ—ଦେ. ବି. (ସଦ୍ଭବର)—ଗାଳଫଜିତ୍ (ଦେଖ)
Gālimanda Gāliphajit (See)

ଗାଲିମାଡ଼—ଦେ. ବି. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ଗାଳ ଓ ପ୍ରହାର—
Gālimārda Rebuke and blows.

ଗାଲିଲଓ—ବୈଦେ.ବି. (ନାମ)—ଗ୍ରୀସର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପ୍ରାଚୀନ ବୈଜ୍ଞାନିକ—
Gālilio Gālileo.

ଗାଳି ଶୁଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗାଳ ଖାଇବା (ଦେଖ)
Gāli sunibā Gāli khāibā (See)

ଗାଲିସି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗଣ୍ଡ = ଭୁଲ. ଇଂ ଚିଲ୍ଲ୍ = ମାଛର ଗାଲସି)—
Gālisi ୧ । ଗାଲ; ମାଛର ଗାଲ ଉପରେ ବୃତ୍ତାକାର ଅସ୍ଥିଫଳକ
ଫୁଲକା ବା ବର୍ତ୍ତୁଳ ଅସ୍ଥିବହ ବସ୍ତୁ—
ଗଲଫଡ଼ା 1. The gills of a fish; the broad circular bone on the sides of the head of a fish.

୨ । ମାଛର ଗାଲ ତଳେ ଥିବା କମାଣୀ ଆକାରର ନାଲ ଅସ୍ଥି ଯହିଁରେ ପାନଆ ପରି ଗୁଡ଼ିଏ ଦାନ୍ତ ଥାଏ—
ଗଲଛଟ 2. The red bow-like bony flaps below the gills of a fish.

ଗାଲିସ ଦେ. ବି. (ଇଂ. ?)—୩ । ପାଇଜାମାକୁ ଟେକ ଧରିବାପାଇଁ ଦୁଇକାନ୍ଧରୁ ଲମ୍ବିକିବା ଡୋର—
ତସ୍ମା 2. Braces; suspenders for drawers or trousers.

ଗାଲୁ—ଦେ. ବି— ୧ । ମିଛକୁ ସଚ ସଚକୁ ମିଛ କରି କହିବାର ଅଭ୍ୟାସ--
Gālu 1. Brazenness; impudence.

ମିଛ ଯେ ମନକୁ ମାଗିରେ ଦେବ ବୋଲେ
ପ୍ରାନ୍ତେ ଗାଲୁ କଥା କହନ୍ତି ଦାଲୁ ଉରେ ।
ଗାଲ କୃଷ୍ଣଦେବ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ଠେଁସାପଣ; ଅବାଧ୍ୟତା; ଗୋସ୍ତାଙ୍କା—
2. Insubordination.

୩ । ଉରୁଡ଼ାଇବାର ପ୍ରକୃତି; ଦାମ୍ଭିକତା; ଆସ୍ଫାଳନ; ଉରୁଡ଼ୁ; ଧୀଃପଣ—3. Boasting; bragging.

ଏବେ ଥରେ ମୋତେ ଗୁହାଁ ତ ଗାଲୁଃ
ଆଜ ତୋର ଉର୍ଜ୍ଜିତ ସୁତରେ ଗାଲୁଃ । କୃଷ୍ଣଦେବ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୪ । ଗଲୁ; କଣ୍ଡୁ—4. Itching sensation (caused when some irritant thing is eaten or applied to the body).

୫ । ମିଥ୍ୟା କଥା—5. Falsehood.

୬ । ଓଲୁଅ, କଣସାରୁ ଆଦ ବସ୍ତୁର ଯେଉଁ ଗୁଣ ଯୋଗୁଁ ସେମାନ ଖାଇଲେ ଗଳା ଗଲଗଲ ହୁଏ—
6. The quality of wild arum etc to produce irritation in the throat.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ମିଥ୍ୟା, ଅସତ୍ୟ—1. False; untrue.

୨ । ମିଥ୍ୟାବାଦୀ—2. Lying.

ପ୍ରାଦେ. (ଉତ୍ତର ଓଡ଼ିଶା) ବି—ଜଡ଼ା; ଭେରଣ୍ଡ; ଏରଣ୍ଡ—
Castor-oil-seed plant.

ଗାଲୁଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେ ଆତ୍ମବଡ଼ମା କରେ—
Gālua 1. Boasting; blustering (person).

ଗାଲେଇ; ଗାଲୀ } ସ୍ତ୍ରୀ. ଗାଲୁଆଙ୍କର ବାର ବାଃ ଗୃଷ—ଠଗ ।
ଗାଲ୍ଲେଇ } ସ୍ତ୍ରୀ. ୨ । ମିଛୁଆ—2. Lying.
ଢୀଠ ୩ । ଠେଁସା; ଅମାନଆ—3. Insubordinate.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବ । ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ପର ୬ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚଉଠ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ନ୍ତେ, ସେତେ ବ ସ୍ୱଷାଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ତତ୍ପରେ ୬ ବା ୧ ଚଉଠ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଉ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଯୋଡ଼ିବେ; 'ବୁଝ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଝ' ଯୋଡ଼ିବେ; 'ବର୍ଷ' ନ ମିଳିଲେ 'ବର୍ଷ୍' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଡ୍ ଦେଖିବେ ।

୪ । ପୁଂ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ, ଯଥା—ଫୁଲୁକା-ଗାଲୁଆ)—ଗାଲବିଶିଷ୍ଟ—
4. (in compounds) Cheeked; having such or such cheeks.

ଦେ. ବ—୧ । ଗାଲଫୁଲା ରୋଗ; ଗାଲରେ ହେବା ବ୍ରଣଶୋଥ; କୃମୁଷ୍ଟରୋଗ—1. Painful swelling of the glands below the cheeks due to cold; goitre.

୨ । ଆତ୍ମବଡ଼ମାକାଙ୍କ୍ଷୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A braggart.

୩ । ମିଛୁଆଲୋକ—3. A liar.

ଗାଲୁ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ସତକଥାକୁ ମିଛ ବୋଲି ଦୃଢ଼-ଭାବରେ କହିବା; ଭୁରୁଡ଼ାଇବା—
Gālu karibā
गालकरना
1. To assert a false thing as true.

୨ । ପ୍ରଭୁ ବା ଗୁରୁଜନଙ୍କର କୌଣସି ଆଦେଶକୁ ଅମାନ୍ୟ କରି ଜବାବଦେବା ବା ଠେଁସିବା—
2. To show insubordination to a superior's order.

୩ । କଡ଼ଚକ୍ଷେ ଗାହିଁବା—
3. To ogle; to look askance.

ଘରୁ ଗାଲୁକରଣ ଗାହେଁ ଏଶେଭେଶେ—କୃଷ୍ଣହରି, ମହାଭାରତ କନ୍ଦ ।

ଗାଲୁ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗାଲୁ କରିବା (୧ ଓ ୨) (ଦେଖ)
Gālu kārdhibā
Gālu karibā (1 and 2) (See)

ଗାଲୁ ଛଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ଲୋକର ଦାମ୍ଭିକତା ବା ମିଥ୍ୟା ଆଖ୍ୟାଳନକୁ ଦବାଇବା—
Gālu chhardāibā
1. To shut up the mouth of a braggart or swaggerer.

୨ । କଣ୍ଡୁ ପ୍ରଶମନ କରିବା—
2. To allay itching.

୩ । ଯାହା ଖାଇଲେ ଗଳା ଜୁଣ୍ଡାଇ ହୁଏ ଏପରି ବସ୍ତୁ (ଯଥା, ଓଲଅ, ସାରୁ, ବଣସାରୁ) ରୁ ଉକ୍ତ ଗୁଣକୁ କାଞ୍ଜି ପାଣିରେ ସିଝାଇବା ଆଦି ଦ୍ୱାରା କମ କରିବା—
3. To lessen the throat-irritating quality of certain food-stuffs (eg. wild arum).

ଗାଲୁତେଲ—ପ୍ରାଦେ (ଉତ୍କଳର ଓଡ଼ିଶା) ବ—
Gālutela
ଜଡ଼ାତେଲ—Castor oil.

ଗାଲୁ ବତାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗାଲୁ କରିବା (୧ ଓ ୨) (ଦେଖ)
Gālu batāibā
Gālu karibā (1 and 2) (See).

ଗାଲୁ ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗାଲୁ ଛଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Gālu bhāngibā
Gālu chhardāibā (See).

ଦୃଢ ହୋଇ ନ ଆସିଲେ ଘର ଗାରୁ
ଢଙ୍ଗର ସଦ୍ଗୁଣକମାନେ କରୁ ଓରୁ—କୃଷ୍ଣହରି ମହାଭାରତ ଉଦ୍ୟୋଗ ।

ଗାଲୁଭୁରୁଡ଼ୁ—ଦେ. ବ—ମିଥ୍ୟା ଆଖ୍ୟାଳନ; ଦାମ୍ଭିକତା—
Gālubhururdu
गालगूल; ढींठाई
Impudence; bragging; swaggering.

ଗାଲୁ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗାଲୁ ଛଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Gālu māribā
Gālu chhardāibā (See)

ଗାଲେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମୁହଁକୁ ଏକପାଶିଆ କରି କାନ ଡେରି କୌଣସି ବିଷୟକୁ ଶୁଣିବାକୁ ମନୋଯୋଗ ଦେବା—
Gāleibā
1. To attentively listen to anything by turning the ears to one side.

୨ । ମୁହଁକୁ କଡ଼େଇବା—
2. To turn the head to one side.

୩ । ଷଣ୍ ବା ମେଣ୍ଢା ଲଢ଼ିବାକୁ ବା ବଜ୍ଜବାକୁ ଆସିଲାବେଳେ ମୁହଁକୁ କଡ଼େଇବା; ଅଡ଼ପଡ଼େଇବା—
3. To turn the head to one side while coming to goad or fight (said of a bull).

୪ । ଗାଲ ପାରିବା—
4. To overhear a conversation secretly.

୫ । କୌଣସି କଥାକୁ ନ ଶୁଣିଲା ପରି ଏଡ଼େଇବା ବା ନ କରିବା—5. To disregard anything uttered in one's presence.

ଗାଲେରି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗାଲ୍ଲେରି)—ବହୁଲୋକ ବସିବା ପାଇଁ ଜମୋଇ ସଜ୍ଜିତ ସୋପାନାକୃତି ଆସନପଙ୍କ୍ତି—Gallery.
गालेरी
गैलेरी

ଗାସ୍—ବୈଦେ. ବ—ଗ୍ୟାସ୍ (ଦେଖ)
Gās
Gyās (See)

ଗାସିୟାର—ଦେ. ବ—ରାଜସ୍ଥାନସ୍ଥ ପର୍ବତବିଶେଷ—
Gāsiyāra
A mountain in Rājasthāna.

"ବ୍ୟାଘ୍ରମେରୁ" "ଗାସିଆର" ଦେହନ—ନଦକଶୋର· ବୃଷ୍ଣବାଙ୍କ ।

ଗାହ୍ (ଧାତୁ)—ସ୍ର—୧ । ବଲ୍ଲୋଡ଼ନ କରିବା—1. To stir.
Gāh (root)
୨ । ନମଜ୍ଜିତ ହେବା; ବୁଡ଼ିବା—
2. To dive; to plunge.

ଗାହକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଗାହ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Gāhaka
୧ । ଅବଗାହନକାରୀ—1. Bathing.
(ଗାହିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେ ବୁଡ଼େ—2. Diving.

ଗାହନ—ସଂ. ବ. (ଗାହ୍ ଧାତୁ = ବଲ୍ଲୋଡ଼ନ କରିବା + ଭାବ. ଅନ)—
Gāhana
୧ । ବଲ୍ଲୋଡ଼ନ—1. Stirring.
୨ । ନମଜ୍ଜନ; ଡୁବା; ଗୋତା—
2. Diving; plunge.
୩ । ମୃଣ୍ଡ ବୁଡ଼ାଇ ଗାଧୋଇବା—
3. Taking a bath by plunging.

ଗାହା—ପ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଗାଥା; ପ୍ରା. ଗାହା)—ଗାଥା (ଦେଖ)
Gāhā
Gāthā (See)
गाहा

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	●	ଳ

ଗାଦ୍ୱାକ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଗାୟକ; ଭୁଲ. ବ. ଏହ୍ନ ଅର୍ଥରେ ଗାହକ)—ଗାୟକ—A singer.
Gāhāk

ଗାଦ୍ୱାକ୍ ବାଦ୍ୱାକ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଗାୟକ, ବାଦକ)—ଗାୟକ ଓ ବାଦକ—
Gāhāk bāhāk
Singer and musician.

ଗାଦ୍ଧି—ଦେ. ବ. (ଜାଦ୍ୱାଜଆ ଶବ୍ଦ)—ଉତ୍ତରଦଗ—(nautical term) North.
Gāhi

ଗାହ୍ନିତ—ସଂ. ବଣ. (ଗାହ୍ନ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ୍ମ ଓ କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Gāhita
୧ । ସ୍ନାତ; ସ୍ନାନ କରିଥିବା—1. Bathed.
୨ । ପାଣିରେ ଡୁବା ଯାଇଥିବା; ନମ୍ଜ୍ଜିତ—
2 Plunged; immersed.
୩ । ପୁର୍ ଢୋଇଥିବା; ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କର୍ ଯାଇଥିବା—
3. Entered into; penetrated into; thrust into.
୪ । ଉଲ୍ଲୋଡ଼ିତ—4. Stirred up.

ଗାହ୍ନିତା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାହ୍ନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ.)—
Gāhitā
୧ । ସ୍ନାନକାରୀ; ଯେ ଗାଧୁଆଏ—1. Bathing.
(ଗାହ୍ନିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବୁଡ଼ାଳ—2. Diver.
୩ । ଯେ ପ୍ରବେଶ—3. Penetrating; thrusting.
୪ । ଯେ କମ୍ପାଏ; କମ୍ପନକାରୀ—
4. Agitating; shaking.

ଗାହ୍ନିମତଲେଇ—ଦେ. ବ. (ଜାଦ୍ୱାଜଆ ଶବ୍ଦ)—ଉତ୍ତରପୂର୍ବଦଗ—(nautical term) North-east.
Gāhimatalei

ଗିଆଁତ—ଗ୍ରାଦେ. (ବସୁର) ବ. (ସଂ. ଜ୍ଞାତ)—ଜ୍ଞାତ; ଦାୟାଦ—
Giāñta
Relative; kith and kin; kinsman.

ଗିଆଁତି—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଜ୍ଞାତ)—ଜ୍ଞାତ; ଦାୟାଦ; କୁଟୁମ୍ବ—
Giāñti
Kinsman; kindred; agnate.

ଗିଆନ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ଜ୍ଞାନ)—ଜ୍ଞାନ (ଦେଖ)
Giāna
Jñāna (See)
ଗିୟାନ ନ ରହେ ମନ, ନାହିଁ ଗିଅନ, ସେତେବେଳେ ଆର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରମାଣେ ଉସବଧାନ
ଗିଆନ ଗ୍ରାତୀ, ରହସ୍ୟମନ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ।

ଗିଆନୀ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବଣ. (ସଂ. ଜ୍ଞାନୀ)—ଜ୍ଞାନୀ (ଦେଖ)
Giānī
Jñānī (See)

ଗିଜ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଗୁହ୍ୟ; ଗୁଦ)—ମଳଦ୍ୱାର; ଗାଣ୍ଡି—
Gij
Anus.

ଗିଜ୍ରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—(ଦାନ୍ତ) ଲେଫେଡ଼ିବା—
Gijrdibā
To grin.

ଗିଜ୍ମୁନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ହି. ପୁଃବ.)—
Gijmunā
ଗାଣ୍ଡିମୁଣା; ପାଇଜାମା—
Pantaloons; drawers.

ଗିଜ୍ଜାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । ହେଳା କରିବା—
Gijjaibā
1. To neglect to do a thing.
୨ । ସିବାକୁ ବଳମ କରିବା—
2 To delay in going.

ଗିଜ୍ରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ହି. ଖୀସ୍କାଢ଼ନା)—
Gijribā
୧ । ହସି କର୍ ଦାନ୍ତ ଦେଖାଇବା—
1. To laugh with a grin.
୨ । ଦାନ୍ତ ଖେଞ୍ଚିବା—
2. To grin; to show the teeth.
(ଯଥା—ଗଛରେ ଚଢ଼ୁରୁ ପଡ଼ିଲେ ଗିଜ୍ରି ଦେବୁ ।)

ଗିଡ଼୍ଗିଡ଼ିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ମାଡ କେଉଁଟ ଜାତିବିଶେଷ—
Girdgirdiā
A low caste of fishermen.

ଗିଡ଼ିଗିଡ଼ି—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଘିଡ଼ିଘିଡ଼; ଶଗଡ଼ର ଚକ ଝାଣ ଭୂମିରେ ଗଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ—
Girdigirdi
ଗୁଡ଼ଗୁଡ଼; ଗଡ଼ଗଡ଼
ଗଡ଼ଗଡ଼ାହଟ
1. Sound of the wheels of a cart rolling on hard ground; rattling sound.
୨ । ମର୍ଦ୍ଦଲାଦ ବାଦ୍ୟର ଶବ୍ଦ—
2. Sound of drum-beating.
[ଦ୍ର—ଗଡ଼ଗଡ଼ ଅପେକ୍ଷା ଗିଡ଼ିଗିଡ଼ି ଜମ୍ଭୁଦ୍ଧ ।]

ଗିଣିଗିଣା—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଅନୁନାସିକ—
Giṇigiṇā
1. Nasal.
(ଗିଣିଗିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେ କଥା କହିଲା ବେଳେ ଅନୁନାସିକ ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କରେ—2. Uttering nasal sounds while speaking.
ଗୁନଗୁନା
୩ । ଯେ ସବୁବେଳେ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ—3. Always grumbling.
୪ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ସରୁ—4. Very slender.
୫ । ଅଝଡ଼ି—5. Unswept.
୬ । ଗୁଣୁଗୁଣୁ ସ୍ୱରକାରୀ—6. Humming; buzzing.

ଗିଣିଗିଣା ମାଛୁ—ଦେ. ବ—ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟାଦି ଉପରେ ବସିବା ଏକପ୍ରକାର ଛୋଟ ନେଳମାଛି—
Giṇigiṇā māchhi
ଗୁନଗୁନା ମାଛି
ମିନମିନା ମଫ୍ଲୀ
The blue bottle; the buzzing flea.

ଗିଣିଗିଣି—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ମାଛିଙ୍କର ଶବ୍ଦବିଶେଷ—
Giṇigiṇi
ଗୁନଗୁନ
ମିନମିନା
Buzzing sound of fleas.
ଦେ. ବଣ—ଗିଣିଗିଣା (ଦେଖ)
Giṇigiṇā (See)

ଗିଣିଗିଣିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଗିଣିଗିଣା (ଦେଖ)
Giṇigiṇiā
Giṇigiṇā (See)
(ଗିଣିଗିଣେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗିଣିଗଣିଆ ମାଛୁ—ଦେ. ବ—ଗିଣିଗିଣା ମାଛୁ (ଦେଖ)
Giṇigiṇiā māchhi
Giṇigiṇā māchhi (See)

ଗିଦଡ୍—କୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗୋଦ; ଭୁଲ. ସଂ. ଗୃଧ୍ର=ଲୁବ୍ଧ)—
Gidard
୧ । କୋକଶିଆଳ—1. Fox.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସତତ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବେ ସେବେ ଏ ଭଷାକୋଷରେ ନମ୍ନିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଟ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉର ବପଘତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ବେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ବେଖିବେ; 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ୟ' ବେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ବେଖିବେ ।

ଶେୟାଳ ୨ । ଶୃଗାଲ—2. Jackal.

ଗୋଦଡ଼ ବୈଦେ. ବ୍ୟ—ସ୍ୱେଚ୍ଛାଗୃଖ୍ର—Wanton; autocratic.

ଗିଧ୍‌ଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଗାବୁର; ଗାବର୍)—
Gidhlā ଖାନ ବାଦୁଡ଼; ଚେମ୍ପିଣି—
Small bat, the house-bat.

ଗିଧ୍‌ଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଗାବୁର; ଗାବର୍)—
Gidhli ୧ । ବାଦୁଡ଼—1. Bat.
୨ । ଚେମ୍ପିଣି—2. Small bat; house-bat.

ଗିଧଡ଼୍—ଦେ. ବ୍ୟ. (ଗାଳି) (ସ. ଗର୍ଦ୍ଦଭ)—୧ । ଗଧା—
Gidhard 1. Dunce.
ଗିଧଡ଼ ୨ । ଜଡ଼ବୁଦ୍ଧିଆ;ଓଟୁ—2. Stupid.
ଗୀଧଡ଼ ୩ । ଭରଡ଼ୁଲା (ବ୍ୟକ୍ତି)—3. Cowardly.

ଗଧା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ ଗୃଧ୍ର) (ଭୁଲ. ହି. ଗିଦ୍ଧ; ଗୀଧ୍)—
Gidhā ଗୃଧ୍ର; ଶକୁନ—Vulture.
ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ.—ଚଲ୍—Kite.

ଗିନ୍‌ତି—ଗ୍ରା. ବ.—(ସ. ଗଣ ଧାତୁ)—ଗଣତି—
Ginti Counting.
ଗୁନତୀ
ଗିନତୀ

ଗିନା—ଦେ. ବ. (ଭୁଲ. ତେ. ଗିନା; ଗିନ୍ନି; ଗିନ୍ନେ)—ଧାତୁ ନର୍ମିତ
Ginā ସ୍ଲେଟ୍ କଟୋରା—Metal saucer or small cup.
ବାଟୀ
କଟୋରା

ଗିନାଇ ଚଙ୍‌ଗୁଡ଼ି—ଦେ. ବ.—ଗିନି ଚଙ୍‌ଗୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Ginā chiṅgurdi Gini chiṅgurdi (See)

ଗିନି—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗିନ୍ନା)—ଇଂଲଣ୍ଡରେ ପ୍ରଚଳିତ ୨୧ ଶିଲିଙ୍
Gini ମୂଲ୍ୟର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମୁଦ୍ରା; ସଭରେନ୍—An English gold
ଗିନୀ coin (21 shillings).
ଗିନି

[ଦ୍ର—ଏହା ଖାଣ୍ଟି ସୁନା ନୁହେଁ, ଏଥିରେ କଛୁ ତମ୍ବା ମିଶିଥାଏ; ଏହା ଓଜନରେ ୧ ତରର ୬୬ ବା ଏଗାର ଅଣା; ଏହି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମୁଦ୍ରା ବଲ୍ଲଭରେ ୧୬୬୩ ସାଲରେ ମୁଦ୍ରିତ ହେଲା ଓ ଏହାର ମୁଦ୍ରଣ ୧୮୧୩ ସାଲରୁ ବନ୍ଦ ହୋଇଅଛି । ଏହାର ମୂଲ୍ୟ ୫ ୧୫୍ ଥିଲା, କନ୍ତୁ ସୁନାର ଗ୍ରାହ୍ୟ କମ୍ପି ବେଶି ହେବା ସଙ୍ଗେ ଏହାର ମୂଲ୍ୟ ସଥାକ୍ରମେ କମ୍ପି ବେଶି ହେଉଅଛୁ । ଆଫ୍ରିକା ଦେଶର ଗିନା ନାମକ ସ୍ଥାନରୁ ଆମଦାନୀ ହୋଇଥିବା ସୁନାରୁ ଏ ମୁଦ୍ରା ପ୍ରଥମେ ତିଆର ହେଉଥିବାରୁ ଏ ମୁଦ୍ରାର ନାମ ଗିନି ହୋଇଥିଲା । ଗ୍ରାହକର ଲୋକେ ଆଜକାଲି ବଲ୍ଲଭପ୍ରଚଳିତ ପାଉଣ୍ଡ୍ ବା ସଭରେନ୍ ନାମକ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-ମୁଦ୍ରାକୁ ଭୁଲରେ ଗିନି ନାମରେ ଡାକୁଛନ୍ତି—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଦେ. ବ.—(ଏହା ଗିନ୍ ଗିନ୍ ବାଜିବାରୁ) କଂସାରେ ନର୍ମିତ ସ୍ଲେଟ୍ କରତାଳ—Small bell-metal cymbals.

ଗିନିଗିନା ଛୁଆଁତି—ଗ୍ରା. ବ.—ଘରର ବାହାରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଲୋକ ଓ
Giniginā chhuāṅti ବସ୍ତୁକୁ ଛୁଆଁଇଁବାଦ୍ୱାରା ଜାତ ହେବା
ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା—Personal untouchability due to a person touching an untouchable person or thing while going out of the home.

ଗିନି ଘ୍ରାସ୍—ବୈଦେ. ବ.—(ଇଂ. ଗିନ୍ନା+ଘ୍ରାସ୍)—ଏକ ପ୍ରକାର ସବୁଜ-
Gini grās ବଦେଶୀ ମନୋହର ଘାସ—Guinea-grass.
ଗିନିଘ୍ରାସ୍ [ଦ୍ର—ଏ ଘାସକୁ ଲୋକେ ଆଣି ସଉକରେ
ଗିନିଘ୍ରାସ ବଗିଚାରେ ଲଗାନ୍ତି ।]

ଗିନି ଚଙ୍‌ଗୁଡ଼ି—ଦେ. ବ.—ଅତି ସ୍ଲେଟ୍ ଚଙ୍‌ଗୁଡ଼ି—
Gini chiṅgurdi Very small shrimp.

ଗିନି ପିଗ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗିନ୍ନା+ପିଗ୍=ଘୁଷୁରା)—ଏକ ପ୍ରକାର
Gini pig ଲାଞ୍ଜଛାନ ବଦେଶାଗତ ଥଲା ମୂଷା—Guinea-pig.
ଗିନିପିଗ [ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କୁ ଲୋକେ ସଉକରେ ପାଳନ୍ତି ।]
ଗିନୀପୀଗ

ଗିନିମାଲ—ଦେ. ବ.—(ଇଂ. ଗିନ୍ନା+ସ. ମାଲ)—ଗିନି ବା ସଭରେନ୍
Ginimāla ଗୁନ୍ଥି ଗୁନ୍ଥା ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ବେକର ହାର-
ଗିନିହାର A necklace of sovereigns strung
ସାବରାକାମାଳା together.

ଗିନିସୁନା—ଦେ. ବ (ଇଂ. ଗିନ୍ନା+ସ. ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ)—
Ginisunā ପ୍ରଚଳିତ ଗିନି ମୁଦ୍ରାରେ ବ୍ୟବହୃତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—
ଗିନିସୋନା Standard of gold composing the
ଗିନିସୁନା sovereign.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ୨୨ ଭାଗ ସୁନା ଓ ୨ ଭାଗ ତମ୍ବା ଥାଏ] ।

ଗିନ୍ଦୁକ – ସ. ବ—୧ । ଖେଳବା ପେଣ୍ଡୁ—
Ginduka 1. A ball for playing.
୨ । କେନ୍ଦୁ (ଦେଖ)—
2. Kendu (See)

ଗିନ୍ନୀ—ଗ୍ରାଦେ (ସେବଜାପୁର)—ବ (ସ. ଗୃହିଣୀ; କୁଲ. ବ. ଗିନ୍ନୀ)—
Ginnī ଗୃହିଣୀ; ଗୃହକର୍ତ୍ରୀ—House-wife; the mistress of the house.

ଗିବ୍ରୀ—ଦେ. ବ—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Gibrī Indigufera Puichella. (Haines).

ଗିମା—ଗ୍ରାଦେ (ସେବଜାପୁର) ବ (ଭୁଲ. ବ. ଗୀମେଶାକ; ଗିମା)—
Gimā ପିତାଶାଗ (ଦେଖ)
Pitāśāga (See)

ଗିର୍—ସ. ବ (ଗୃ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦକରିବା+କ୍ୱିପ୍)—
Gir ୧ । ବାକ୍ୟ; ବଚନ—1 Word; speech.
୨ । କଥିତ ଭାଷା—2. Spoken language.
୩ । କଣ୍ଠସ୍ୱର—3. Voice; tone.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଈ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଐ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ୠ	ଊ	ଌ	ଲୃ	ଓ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଗଂ୍ୟ	ଉଅ	ଜ	ନ୍

ଗିରଗିଟୀ—ଗ୍ରାଦେ (ଉତ୍ତର ଓଡ଼ିଶା) (ସ. ଗଲଗଣ୍ଡ)—ଏଣ୍ଡୁଅ—
Girgiṭī Chameleon; a species of lizard.
ଗିରଗିଟା
ଗିରଗିଟ

ଗିରବା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଜାଲ ବା ଶିଅରେ ମାଛ ଧରବା—
Girbā To catch fish with a net or cloth.
ଗ୍ରାଦେ (ଲରଆ) କ୍ରି (ଭୁଲ. ହି. ଗିରନା)—ପଡ଼ିଯିବା—
To fall down.

ଗିରମା—ଦେ. ବ—ଗିରଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Girmā Giringā (See)

ଗିରମିଟ୍—ଗ୍ରା. ବ (ଇଂ. ଏଗ୍ରିମେଣ୍ଟ୍)—ଏକରାରନାମା; ଚୁକ୍ତିପତ୍ର; ଯେଉଁ ଦଲୀଲରେ ଦୁଇ ପକ୍ଷଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉର୍କ ବଉକ ପରେ ସ୍ୱୀକୃତ ସରେଉମାନ ଲେଖାଯାଏ—
Girmit A deed of agreement.
ଗିରମିଟ

ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସ. ଗୃହମିଶ; ଏହା ଗୃହସ୍ଥର ହିତ ଥିବାରୁ)—ଲୁହା ଉଅଁର—Auger.

ଗିର—ଦ୍ଦେ (ପଦ୍ୟ) ବ—ଗିର୍ (ଦେଖ)
Gira Gir (See)
ନମସ୍କାର କର କହିଲେ ତାଙ୍କୁ ଗିର—କୃଷ୍ଣଜ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

ଗିରପ୍ତାର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ. ଓ ବଣ (ଫା. ଗିରଫ୍ତାର୍=ଗିରଫ୍ତାର୍ ରାଜାଦେଶରେ ଧୃତ ବା ରୁବ)—ଗିରଫ୍ଦାର୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—Giraphdār etc (See)
Giraptār (etc)

ଗିରଫ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଗିରଫ୍)—୧ । ଧରବା—
Giraph 1. Catching hold.
ଗିରଫ ୨ । ରାଜାଦେଶରେ ଅପରାଧୀ ବା ସନ୍ଦେହୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଧରବା
ଗିରକ୍ତ କି ବନ୍ଧକରବା—Arrest or imprisonment of an accused or an offendor.

ଗିରଫ୍ କରବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଧରବା—
Giraph karibā To catch; to arrest.
ଗିରଫକରା
ଗିରକ୍ତକରନା

ଗିରଫ୍ତାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗିରଫ୍ତାର୍)—
Giraphtār ଗିରଫ୍ଦାର୍ (ଦେଖ)—Giraphdār (See)

ଗିରଫ୍ଦାର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗିରଫ୍ତାର୍)—ରାଜାଦେଶରେ ଅପରାଧୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବା ଆସାମୀକୁ ଧରବା—
Giraphdār Arrest of an offender or an accused; the taking into custody of an accused or suspect.
ଗ୍ରେପ୍ତାର; ଗିରିଫ୍ତାର
ଗିରକ୍ତାର

ବୈଦେ. ବଣ. (ଫା)—ରାଜାଦେଶରେ ଧୃତ—Arrested.

ଗିରଫ୍ଦାରୀ—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଫା. ଗିରଫ୍ତାରୀ)—
Giraphdārī ଗିରଫ୍ଦାର୍ (ଦେଖ)—Giraphdār (See)
ଗ୍ରେପ୍ତାରୀ
ଗିରକ୍ତାରୀ

ଗିରଫ୍ତାରୀ ପରୁଆନା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗିରଫ୍ତାରୀ + ପରୱାନା)—
Giraphdārī paruānā ଅପରାଧୀକୁ ଧରିବା ନମନ୍ତେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ବା ରାଜକର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଆଦେଶପତ୍ର—Warrant of arrest.
ଗ୍ରେପ୍ତାର ପରୋୟାନା
ଗିରକ୍ତାରୀ ପରୱାନା

ଗିରଲ—ଦେ. ବ—ଚିବ୍ରୀ (ଦେଖ)
Giralа Gibrī (See)

ଗିରସ୍ତ—ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ଗୃହସ୍ଥ)—୧ । ଗୃହକର୍ତ୍ତା—
Girasta 1. Master of the house.
ଗେରସ୍ତ ୨ । ସ୍ୱାମୀ; ଭର୍ତ୍ତା—2. Husband.
ଗିରହୀ ୩ । ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମୀ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A house-holder.
(ଗୃହିସ୍ତ; ଗେରସ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୪ । ଗୃହୀ; ପରିବାରବଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି—4. A family-man.

ଗିରସ୍ତି—ଗ୍ରା. ବଣ. (ସ. ଗୃହସ୍ଥ)—୧ । ଗୃହସ୍ଥସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Girasti 1. Relating to a house-holder.
ଗେରସ୍ତୀ ୨ । ଗୃହସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Domestic.
ବ—ଗୃହସ୍ଥ—A house-holder.

ଗିରା—ସ. ବ. (ଗିର୍+ଆ)—୧ । ଗିର୍; ବାକ୍ୟ; ବଚନ—
Girā 1. Word; speech.
୨ । ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ବଳରେ ମନୁଷ୍ୟ କଥାଭାଷା କରେ—
2. Power of speech.
୩ । ଜଭ; ଜହ୍ନା—3. Tongue.
୪ । ସରସ୍ୱତୀ ଦେବୀ—
4. The Hindu Goddess of learning.
୫ । ଭାଷା—5. Language.
୬ । କବତା—6. Poetry.
୭ । ସରସ୍ୱତୀ ନଦୀ—7. The Saraswatī river.
ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗିରହ୍=ଗଣ୍ଠି)—
୧ । ରେଖା—1. Line; notch.

ଗିରା ୨ । ଗଣନାକାଳରେ ସଂଖ୍ୟା ମନେ ରଖିବାକୁ କଣ୍ଟାଯିବା ଗାର—
ଗିରହ, ଲକୋର 2. Lines drawn on the ground to denote the number of any thing counted or measured.
୩ । କାନମଧ୍ୟସ୍ଥ କୋମଳତମ ଅଂଶ—
3. The tenderest part inside the human ear; the soft membrane inside the ear.
୪ । ଏକଗଜ ପରମାଣର ୧୬ ଭାଗରୁ ୧ ଭାଗ—
4. One-sixteenth of a yard (measure).
୫ । ଗ୍ରନ୍ଥି; ଗଣ୍ଠି—5. A knot; joint.
୬ । ସ୍ୱୋପାର୍ଜିତ ଧନ—
6. Self-acquired property.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେଚ୍ଛେ ଅଘର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସ୍ତରର ରକ୍ଷା କରଯାଇଛି । ଅବଯବ ୧ ବା ୨ ଉତ୍ତର କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସ୍ୱର ଶବ ଯୋଜନାରେ, ସେତେବ ଏ ସ୍ୱରାକ୍ଷରୀଟିରୁ ନ ନେଇବ ସେତେବ ସେହି ଶବ ପାଇଁ ପଥାନରେ ଚହିଁବ ବଯଞ୍ଜବ ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସ୍ୱର ଶବ ଖୋଜିବାକୁହେବ । ଯଥା—'ଗାଡ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଲୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଲଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଥି' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୭ । ଶେଷ ସୀମା—7. Limit.

ଚାରଚ ମଲ୍ଲୁ ଅର୍ଦ୍ଧମାତ୍ରା ଵରେ ଧ୍ୟାନ
ଶ୍ୟାମପଞ୍ଚାଷରୁ ଓଁକାର ନିଷ୍ପନ୍ନ—ଚାରୀ. ଗୁରୁଭକ୍ତି ଗୀତା ୬୪ ଶବ୍ଦ ।

ଦେ. ଵଣ—ନଜର ଅର୍ଜ୍ଜିତ ଧନ—
Self-acquired (property).
(ଯଥା—ଏ କଅଣ ତୋ ବାପର ଗିର୍ ମାଲ ?)

ଗିରିଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଗଲ ଧାତୁ)—
Girāibā ୧ । (ଗିରିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ) ତଳେ ପକାଇବା—
ଫେଲା 1. (Causative form of Giribā) To cause
ଗିରାନା to fall down.
୨ । ଉଲକୁ ଖସାଇ ପକାଇବା—2. To let fall.

ଗିରିଙ୍କୁଶ—ସଂ. ଵ. (ଗିର୍ + ଅଙ୍କୁଶ; ରୂପକ)—
Girāṅkuśa ବଚନାଙ୍କୁଶ; ବାକ୍ୟବାଣ—
Unpleasant words (compared to a dart).

ବାଣୀରେ ଉରଉ ମୋହ, ଜନମୂର୍ଖ ନୋହେଁ ମୁହଁ
ଗିରିଙ୍କୁଶ ସାତ ହଠା କର । ଉଦ୍ଧ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଗିରିଣ୍—ବୈଦେ. ଵ. (ଫା. ଗିର୍ଁ=ମହାର୍ଘ)—ମହାର୍ଘତା; ଦୁର୍ମୂଲ୍ୟତା—
Giraṇ Dearness in price.
ଆକରା ଦେ. ଵଣ—ମହଙ୍ଗା; ମହରଗ; ଦୁର୍ମୂଲ୍ୟ—
ଗିରାଁ Dear (in price).

ଗିରିଣୀ—ବୈଦେ. ଵ. (ଫା. ଗିରାନ=ମହାର୍ଘତା)—
Girāṇi ୧ । ଗିରିଣ କାଳ (ଦେଖ)
ଆକରା 1. Girāṇi kāḷa (See)
ଗିରାନୀ ୨ । ଗିରିଣ୍ (ଦେଖ)
2. Girāṇ (See)
ବୈଦେ. ଵଣ—ଗିରିଣ୍ (ଦେଖ)
Girāṇ (See)

ଗିରିନ୍—ବୈଦେ. ଵ ଓ ଵଣ—ଗିରିଣ୍ (ଦେଖ)
Girān Girāṇ (See)

ଗିରିନି—ବୈଦେ. ଵ ଓ ଵଣ—ଗିରିଣୀ (ଦେଖ)
Girāni Girāṇi (See)

ଗିରିଣ କାଳ—ଦେ. ଵ—ମହର୍ଘ ସମୟ; ଯେଉଁ ସମୟରେ ଖାଦ୍ୟ ଓ ପଣ୍ୟ-
Girāṇi kāḷa ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ମହର୍ଘ ହୁଏ—
ଆକାରା ସମୟ A time of rise in prices; a time
ଗିରାନୀ ବଖତ when things become dear in the market.

ଗିରିପତି—ସଂ. ବି. (୭ମ୍ୱୀ ତତ୍; ଗିର୍+ପତି)—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—
Girāpati 1. Bishṇu.
୨ । ବ୍ରହ୍ମା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Brahmā.

ଗିରିସ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଗ୍ରାସ)—ଗ୍ରାସ (ଦେଖ)
Girāsa Grāsa (See)
ଗ୍ରାସ
ଗିରାସ

ଗିରିସିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ. ଗ୍ରାସ)—ଗ୍ରାସିବା (ଦେଖ)
Girāsibā Grāsibā (See)
ଗ୍ରାସା
ଗିରାସନା

ଗିରି—ସଂ. ବି. (ଗୃ ଧାତୁ=ଗ୍ରାସ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—୧ । ପର୍ବତ—
Giri 1. Mountain.
୨ । ଦଶନାମୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀ ବା ଉପାଧିବିଶେଷ—
Title of a class of anchorites or ascetics.
[ଦ୍ର—ପରିବ୍ରାଜକ ଓ ଭାରତିକ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଏ ଉପାଧି ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
୩ । ନେତ୍ରରୋଗବିଶେଷ—3. A disease of the eye.
୪ । ଆଠ ସଂଖ୍ୟା—4. The number '8'.
୫ । ଗେନ୍ଦୁକ; ଗେଣ୍ଡୁ—5. Play-ball.
୬ । ଗିଳିବା; ଭକ୍ଷଣ—6. Eating; swallowing.
୭ । ମେଘ—7. Cloud.
୮ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ବାଳମୂଷିକା; ଛୋଟମୂଷା—8. A small rat.
୯ । ପାରଦ ଧାତୁର ଦୋଷବିଶେଷ, ଯାହା ଶୋଧିତ ନ ହେଲେ ସେବନକାରୀକୁ ଜଡ଼ କରିଦଏ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)
9. A defect found in crude mercury.
ସଂ. ଵଣ—ପୂଜ୍ୟ, ମାନନୀୟ—Venerable; respectable
ଦେ. ଵ—କାନର କୋମଳଭାଗ ଅନ୍ତଃସ୍ଥଚ୍ଛଲି— Tenderest. part inside the ear-hole; the soft membrane inside the ear.
ବୈଦେ. ପ୍ରତ୍ୟୟ (ଫା) (ସଂସ୍କୃତର, ତା ବା ପ୍ରତ୍ୟୟପର) (କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟ ବା ଅବଲମ୍ବନ ବା କାର୍ଯ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ଅନ୍ୟ ପଦ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ; ଯଥା :—ବାଦୁଗିର; କସ୍ରତଗିର)—ପଣିଆ; ଅବସ୍ଥା—A suffix denoting the state of being (corresponding to the English suffix ism.)
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବନଶୀ—Angling rod.

ଗିରିକ—ସଂ. ଵଣ (ଗିର୍+ଉତ୍ପାଦନାର୍ଥ. କ)—ପର୍ବତରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—
Girika Born of or produced from the mountains.
ସଂ. ଵ—ଶିବ; ମହାଦେବ—God Śiba.

ଗିରିକଛପ—ସଂ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧା; ଗିରିବାସୀକଚ୍ଛପ)—ପର୍ବତରେ
Girikachchhapa ବାସ କରୁଥିବା ଏକପ୍ରକାର ସ୍ଥଳଚର କଇଁଛ—
A species of tortoise living in the mountains.

Digitized by srujanika@gmail.com

	ଋ	ଌ	ୠ	ଽ	ଏ	ହସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଶ	କ୍ଷ	ଉତ୍ପ୍ଲୁ	ଉଅ	ଅ୍ଧ
?	ଈ	ଊ	ଋୂ	ଲୂ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଉଅ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ

ଗିରିକଣ୍ଟକ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗିର୍ + କଣ୍ଟକ)—ବଜ୍ର—
Girikaṇṭaka Thunder.

ଗିରିକଣ୍ଟା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବନଶୀକଣ୍ଟା—
Girikaṇṭā Angling hook.

ଗିରିକଦଳୀ—ସଂ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧା; ଗିରିଜାତ କଦଳୀ)—
Girikadalī ବନ୍ୟ କଦଳୀ—Wild banana.

ଗିରିକନ୍ଦର—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗିର୍ + କନ୍ଦର)—ପର୍ବତ ଗୁମ୍ଫା—
Girikandara Mountain-cave.

ଗିରିକନ୍ଦରା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗିରିକନ୍ଦର)—ଗିରିକନ୍ଦର (ଦେଖ)—
Girikandarā Girikandara (See)

ଗିରିକର୍ଣ୍ଣିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗିର୍ + କର୍ଣ୍ଣ + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଗିରି ଯାହାର କର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରୂପ)—୧ । ପୃଥିବୀ—
Girikarṇṇikā 1. The earth.

୨ । ଧଳା ଅପରାଜିତା ଫୁଲ ଓ ଲତା—2. A creeper and its white flower; Clitoria Ternatea (white variety).

୩ । ଅପାମାର୍ଗ ଗୁଳ୍ମ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. Achyranthus Aspera (plant).

ଗିରିକର୍ଣ୍ଣୀ—ସଂ. ବ (ଗିରି = ବାଲମୂଷିକ + କର୍ଣ୍ଣ + ଇଙ୍)—
Girikarṇṇī ୧ । କୃଷ୍ଣ ଅପରାଜିତା—1. A creeper and its blue flower; Clitoria Ternatea (blue variety).

୨ । ଜବାସା (ଦେଖ)—
2. Jabāsā (See)

ଗିରିକା—ସଂ. ବ (ଗିର୍ + ସ୍ୱାର୍ଥେ କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଖେତ ମୂଷା; ଉଟୁଙ୍ଗେଇ ମୂଷା—1. The small rat.
Girikā

୨ । (ନାମ) କୋଳାହଳ ରାଜାଙ୍କ କନ୍ୟା ଓ ପୁରୁବଂଶୀୟ ବସୁରାଜାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—2. Name of a queen of ancient India.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ବିଷୟ ମହାଭାରତରେ ଅଛି ।]

ଗିରିକୁମାରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗିରି + କୁମାରୀ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Girikumārī ୧ । ଉମା; ପାର୍ବତୀ—1. Pārbatī.

୨ । ପର୍ବତରୁ ନିର୍ଗତ ହୋଇଥିବା ନଦୀ—
2. A river flowing from a mountain.

ହେଉ ଗିରିକୁମାରୀ ତଟିନୀ ସୁକୁମାର ମେଉଲେ ଥାଉ ଯୋ ସହିତ—
ନଥିଲୁତନ. ନଦୀସ୍ତବ ।

ଗିରିକୂଟ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗିର୍ + କୂଟ)—ପର୍ବତଶୃଙ୍ଗ—
Girikūṭa The summit of a mountain.

ଗିରିକ୍ଷିପ—ସଂ. ବ (ନାମ) ପୁଂ—ଅକ୍ରୂରଙ୍କର ଏକ ଭାଇ—
Girikshipa Name of a brother of Akrūra.

ଗିରିଗୁଡ—ସଂ. ବ—କନ୍ଦୁକ; ପେଣ୍ଡୁ—
Girigurḍa. A play-ball.

ଗିରିଗୁହା—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗିର୍ + ଗୁହା)—ଗିରିକନ୍ଦର (ଦେଖ)
Giriguhā Girikandara (See)

ଗିରିଙ୍ଗା—ଦେ. ବ—ବବ୍ରୁକାଦ ବର୍ଗର ବନ୍ୟତରୁବିଶେଷ—
Giriṅgā A kind of wild timber-tree; Bastard Cedar; Guazuma Tomentosa; Pterospermum Heyneanum.

[ଦ୍ର—ଏଥିର କାଠ ଖୁବ ଶକ୍ତ ଥିବାରୁ ଏଥିରେ ଶଗଡ଼ ଓ ହଳର ଅଙ୍ଗମାନ ଓ ଘରର ଉପକରଣମାନ ତିଆର କରାଯାଏ ।]

ଗିରିଚର—ସଂ. ବ (ଗିର୍ + ଚର୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଉପପଦ ସମାସ) —
Girichara ୧ । ଯେ ପର୍ବତରେ ବିଚରଣ କରେ—
1. One who frequents the mountains.

୨ । ଚୋର—2. A thief.

୩ । ରୁଦ୍ରବିଶେଷ—
3. Name of a Rudra Deity.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ପର୍ବତରେ ବିଚରଣକାରୀ—
(ଗିରିଚରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Frequenting the mountains.

ଗିରିଜ—ସଂ. ବିଣ (ଗିର୍ + ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Girija ଗିରିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—Obtained from the mountains.

୧ । ଶିଲାଜତୁ—1. Bitumen; benzoin.

୨ । ଲୌହ—2. Iron.

୩ । ଗୈରିକ; ଗୈରୁମାଟି—
3. Red chalk; red ochre.

୪ । ଅଭ୍ର—4. Mica; talc.

୫ । ରକ୍ତକଞ୍ଚନ ବୃକ୍ଷ—
5 A wild tree with red flowers.

୬ । ପାହାଡ଼ୀ ମହୁଲ ଗଛ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. A species of Mahwa tree.

ଗିରିଜା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗିର୍ + ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Girijā ୧ । ହିମାଳୟକନ୍ୟା; ପାର୍ବତୀ; ଦୁର୍ଗା—
1. Pārbatī; Durgā.

୨ । ଗଙ୍ଗାନଦୀ—2. The Ganges.

୩ । ଗିରିମଲ୍ଲିକା—3. Mountain-Jasmine

୪ । ଗିରିକଦଳୀ—
4 Plantain growing on hills; wild banana.

୫ । ହରଡ଼ା—5. Myrabolan.

୬ । ପର୍ବତସ୍ଥ କ୍ଷୁଦ୍ର ପାଷାଣବିଶେଷ—
6. A species of stone found in hills.

(୧୫୭) ବିଷକଣ୍ଟ ସ୍ତବ୍ଧୋବଳରେ ବୃଳଶ୍ରେଣୀ ଗିରିନା ସଦାଗ ହୋଇଛି ।
ଉଃ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ରହିଛି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୌଣସି ଦୁଇ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାରେ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଥାନ୍ତେ ଚଉର ବର୍ଣ୍ଣତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଗିର୍ଜା ବୈଦେ. ବ—(ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍. ଇଗ୍ରିଜଯ୍ୟା)—ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍‌ମାନଙ୍କ ଭଜନମନ୍ଦିର—Church.

ଗିରଜା, ଗିର୍ଜା

ଗିରିଜା ଦେ. ବ—୧ । ଗିରିଜାକୁମାର ଆଦିଙ୍କ ଡାକ ନାମ—1. A name for calling Girijākumāra etc.

୨ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—3 A name given to females.

ଗିରିଜାକୁମାର—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗିରିଜା+କୁମାର)—Girijā kumāra ୧ । କାର୍ତ୍ତିକେୟ—1. Kārttikeya.

୨ । ଗଣେଶ—2. Gaṇeśa.

ଦେ. ବ. ପୁଂ—ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—A name given to males.

ଗିରିଜାନନ୍ଦନ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗିରିଜା+ନନ୍ଦନ)—Girijā nandana ଗିରିଜା କୁମାର (ଦେଖ) Girijā kumāra (See)

ଗିରିଜାନାଥ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗିରିଜା+ନାଥ)—Girijā nātha ଗିରିଜାପତି (ଦେଖ) Girijāpati (See)

ଗିରିଜାପତି—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗିରିଜା+ପତି)—Girijāpati ମହାଦେବ; ଶିବ—God Śiba.

ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given to males.

ଗିରିଜାବୀଜ——ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗିରିଜା+ବୀଜ)—ଗନ୍ଧକ—Girijābīja Sulphur.

ଗିରିଜାମଳ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗିରିଜା+ମଳ)—ଅଭ୍ରକ—Girijāmala Mica.

ଗିରିଜାୟା—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗିରି+ଜାୟା)—Girijāyā ହିମାଳୟଙ୍କ ପତ୍ନୀ; ପାର୍ବତୀଙ୍କ ମାତା ମେନା ଦେବୀ—The wife of the Himalayas and mother of Pārbatī.

ଗିରିଜାଶଙ୍କର—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱନ୍ଦ; ଗିରିଜା+ଶଙ୍କର)—Girijāśaṅkara ୧ । ପାର୍ବତୀ ଓ ମହାଦେବ—1. Pārbatī and Śiba.

୨ । ଶିବଙ୍କର ଅର୍ଦ୍ଧନାରୀଶ୍ୱର ମୂର୍ତ୍ତି—2. The combined form of Pārbatī and Mahādeva.

ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—A name given to males.

ଗିରିଡ଼ି—ଦେ. ବ—୧ । ଚିରୁଡ଼ି (ଦେଖ)—Girirḍi 1. Girurḍi (See)

୨ । ଚିଲ୍‌କାରେ ମିଳୁଥିବା ଏକପ୍ରକାର ମାଛ—2. A kind of fish found in the Chilka lake

୩ । ସାରେଣି ଗିଲ—3. A kind of Gila seed.

ଦେ. ବଣ—ଗିରୁଡ଼ି (ଦେଖ)—Girurḍi (See)

ଗିରିଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଣ—ଶଙ୍ଖକାୟୁ; ଠୁର୍—Girirḍiā Dwarfish.

ବାଁଟା

ଠିଁଗନା, ବାଓନା

ଗିରିଡ଼ି ଗାରେଡ଼ି—ଦେ. ବଣ—ଗିରୁଡ଼ିଗାରଡ଼ି (ଦେଖ)—Girirḍi gārerḍi Girurḍigārarḍi (See)

ଗିରିତ—ସଂ. ବଣ (ଗିଲ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)–ଗିଳିତ (ଦେଖ)—Girita Gilita (See)

ଗିରିତ୍ର—ସଂ. ବ (ଗିର୍+ତ୍ରୈ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—Giritra ୧ । ମହାଦେବ; ଶିବ—1. God Śiba.

୨ । (ମୈନାକ ପର୍ବତ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଭୟରେ ସମୁଦ୍ରରେ ଲୁଚି ଥିବାରୁ) ସମୁଦ୍ର—2. The sea.

ଗିରିଦୁର୍ଗ—ସଂ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଗିରି+ଦୁର୍ଗ; ଗିରି ଉପରେ ନର୍ମିତ ଦୁର୍ଗ)—Giridurga ୧ । ପାହାଡ଼ର ଗଡ଼; ଦୁର୍ଗଘର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ପର୍ବତଦ୍ୱାର ରକ୍ଷିତ ନରାପଦ ସ୍ଥାନ—1. Mountain-fastness.

୨ । ପର୍ବତ ଉପରେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ଦୁର୍ଗ—2. Hill-fort.

ଗିରିଦ୍ୱାର—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀତତ୍ପୁ; ଗିରି+ଦ୍ୱାର)—ଗିରିସଙ୍କଟ—Giridwāra Mountain-pass.

ଗିରିଧର—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଗିରିକୁ ଧାରଣ କରିଥିବାରୁ ଗିରି+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—Giridhara ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାମ—An epithet of Śrīkṛushṇa.

ଗିରିଧାତୁ—ସଂ. ବ. (ମ. ଯ. ଲୋ; ଗିରି+ଧାତୁ)—Giridhātu ଗେରୁମାଟି; ଗୈରିକ—Red chalk; red ochre.

ଗିରିଧାରୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଉପପଦ; ଗିରି+ଧାରଣ; ୯ମା. ୧ବ)—Giridhārī ଗିରିଧର (ଦେଖ) Giridhara (See)

ଦେ. ବ. ପୁଂ—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—A name given to males.

ଗିରିନଗର—ସଂ. ବ. (ଗିରି+ନଗର)—ଗିର୍ଣ୍ଣାର (ଦେଖ)—Girinagara Girṇār (See)

ଗିରିନଦୀ—ସଂ. ବି. (ମ. ଯ. ଲୋ; ଗିରି+ନଦୀ ଗିରିସମ୍ଭବା ନଦୀ)—Girinadī ପାହାଡ଼ରୁ ବହୁଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ନଦୀ—Mountain torrent; a rill.

ଗିରିନନ୍ଦିନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗିରି+ନନ୍ଦିନୀ)—Girinandinī ପାର୍ବତୀ—1. Pārbatī.

୨ । ପର୍ବତରୁ ଜାତ ନଦୀ—2. A river flowing from a mountain.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତତ୍ସ ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

୩ । ଗଙ୍ଗାନଦୀ—3. The river Ganges

ଗିରପକାଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କି. (ଗୋରୁ; ଘୋଡ଼ଅ ଆଦି)—
Giripakāibā ବେମାର ହୋଇ ଘୁମାଇବା ଓ ଅଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ାଇବା—(cattle; buffalo) To be attacked with a disease accompanied with dosing and watering of the eyes.

ଗିରପୁ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି. (ସଂ. ଗର୍ବ)—ଗର୍ବ—
Giripu Pride.

ଗିରପ୍ରସ୍ଥ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗିର୍+ପ୍ରସ୍ଥ)—ଅଧିତ୍ୟକା—
Giriprastha Tableland of a mountain.

ଗିରପ୍ରିୟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗିରି+ପ୍ରିୟ+ଙ୍କୀ. ଆ)—
Giripriyā ଚମରୀ ମୃଗୀ—The deer with bushy tails inhabiting the Himalayas; the female of Bos Grumiens.

ଗିରବ—ପ୍ରା. ପଦ୍ୟ. ବ—ଗ୍ରୀବ (ଦେଖ)—
Giriba Grība (See)

ଜସ୍ସ ଘୋଡ଼ୋଡ଼ ଗଣା ଗିରବ ମୋଡ଼ା—ପ୍ରାକୀ. ରତ୍ନସଂଜ୍ଞକ ।

ଗିରବର—ସଂ. ବ (୬ମୀ ତତ୍; ଗିରି+ବର)—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପର୍ବତ—
Giribara 1 Very big mountain.
୨ । ଗିରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହିମାଳୟ ପର୍ବତ—2. The Himalayas, the king of mountains.

ଗିରବା—ଦେ. କି (ସଂ: ଗଲଧାତୁ)—୧ । ଆରୋପିତ ହେବା; ଲଦା ଯିବା; ଅଉଯୁକ୍ତ କରାଯିବା—
Giribā 1. To be attributed to.
गिरना (ଯଥା—ତାଙ୍କ ଉପରେ ଏବେ ସବୁ ଦୋଷ ଗିରି ଗଲା ।)
(ଗିରାଇବା—ପ୍ରଯୋଜକ)
୨ । ଢଳେ ପଡ଼ିବା—
2. To drop down on the ground.

ଗିରବାଣ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗର୍ବ—
Giribāṇa Pride.

ଗିରବାନ୍ଧବ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗିର୍+ବାନ୍ଧବ) ମହାଦେବଙ୍କ ନାମ—
Giribāndhaba An epithet of Śiba.

ଗିରବାଲା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗିର୍+ବାଲା)—ଉମା; ପାର୍ବତୀ—
Giribāḷā Pārbatī.

ଗିରବାସୀ—ସଂ. ବିଣ (ଗିରି+ବସ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Giribāsī Mountaineer; living in the mountains.

ଗିରବ୍ରଜ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗିର୍+ବ୍ରଜ=ସମୂହ)—ବହାର ପ୍ରଦେଶ ଅନ୍ତଃପାତୀ ପ୍ରାଚୀନ ନଗରବିଶେଷ; ଜରାସନ୍ଧଙ୍କ ରାଜଧାନୀ—A country in ancient Bihār.

ଜନେ ଗିରବ୍ରଜରେ କରାସନ୍ଧ ଥାଇ—ଲକ୍ଷ୍ମୀନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ, ସଭା ।

[ଦ୍ର—ଏହା ଗଙ୍ଗା ଓ ଶୋଣ ନଦୀର ସଙ୍ଗମସ୍ଥଳରେ ଥିଲା । ଋଷିଗିର୍, ବରାହ, ବୃଷଭ, ବୈହାର ଓ ବୈଭ୍ୟକ ଏହି ପଞ୍ଚଗିରିର ମିଶି 'ଗିରିବ୍ରଜ' ଆଖ୍ୟା ପାଇଥିଲା । ଏହାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ନାମ ରାଜଗୃହ; ଏହା କେକୟ ଦେଶର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା ।]

ଗିରଭୂ—ସଂ. ବ. (ଗିର+ଭୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Giribhū ୧ । ପର୍ବତରୁ ଜାତ ନଦୀ—
1. River rising from a mountain
୨ । ପାର୍ବତୀ—2. Pārbatī.
୩ । ଶିଳାଖଣ୍ଡ—3. Piece of stone.
୪ । ଗଙ୍ଗା—4. The river Ganges.

ଗିରମଲ୍ଲିକା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ବା ମ. ପ. ଲୁପ୍; ଗିର୍+ମଲ୍ଲିକା)—
Girimallikā କୁଟଜବୃକ୍ଷ; ପିଆକୋରୁଆ ଗଛ—
Echites Antidysenterica.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଫୁଲ ଧଳା ଓ ସୁଗନ୍ଧ ।]

ଗିରମା—ଦେ. ବ—ଗିରଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Girimā Giriṅgā (See)

ଗିରମାଟି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗିର+ମୃତ୍)—ଗେରୁମାଟି—
Girimāṭi Red chalk.
ଗେରୁ
गिरिमाटी

ଗିରରାଜ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗିର+ରାଜା; ସମାସରେ 'ରାଜା' ସ୍ଥାନରେ 'ରାଜ' ହୁଏ)—୧ । ହିମାଳୟ ପର୍ବତ—
Girirāja 1. The Himalaya mountains.
୨ । ଉଚ୍ଚ ପର୍ବତ—2 Very high mountain.

ଗିରଲାଠି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗରଲାଠି (ଦେଖ)
Girilāṭhi Garilāṭhi (See)

ଗିରଶ—ସଂ. ବ. (ଗିର=କୈଳାଶ ପର୍ବତ+ଶୀ ଧାତୁ=ଶୟନ କରିବା +କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ ପର୍ବତରେ ଶୟନ କରନ୍ତି)—
Giriśa ମହାଦେବ; ଶିବ—Śiba.

ଗିରଶୟ—ସଂ. ବ. (ଗିରି+ଶୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Giriśaya ଗିରିଶ (ଦେଖ)—Giriśa (See)

ଗିରଶୃଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗିର+ଶୃଙ୍ଗ)—
Giriśṛuṅga ୧ । ପର୍ବତଶିଖର—1. Mountain peak.
୨ । ଗଣେଶଙ୍କର ନାମ—
2. An epithet of Gaṇeśa.

ଗିରଷଦ୍—ସଂ. ବ. (ଗିର+ସଦ୍ ଧାତୁ=ବାସ କରିବା+କ୍ୱିପ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଗିରଶ (ଦେଖ)—Giriśa (See)

ଗିରଷମ—ପ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ଗ୍ରୀଷ୍ମ)—
Girishama ୧ । ନଦାଘକାଳ; ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ—1. Summer.
କାଉରୁ ସମ ସାମାନ୍ୟ ଜନର ଗିରଷମ ଗିରଷମ—
ଉଷ. ବୈଦେଖୁଶବଳାସ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୍ ବା ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାକୁ ଶବ୍ଦ ଶେଷରେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରଚିହ୍ନରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପରଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବିପରୀତ ଁ ବା ୍ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶୋଭିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଶୋଭେ; 'କୂଅଁ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; କଥାଁ ନ ପାଇଲେ 'କଥା' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୨ । ଅତ୍ୟଧିକ ଗରମ—2. Intense heat.

ଗିରିସଙ୍କଟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଗିରି + ସଙ୍କଟ)—ଦୁଇ ପର୍ବତ ବା ପର୍ବତଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ପଥ; ଘାଟୀ—
Girisaṅkaṭa Mountain-pass.

ଗିରିସମ—ସଂ. ବିଣ. (ଗିରି+ସମ) — ପର୍ବତାକାରବିଶିଷ୍ଟ—
Girisama Having the shape of a mountain.

ସାରଭତ୍ ସମ ସାମାନ୍ୟ ବାଳର ଚିରଣରେ ଚିରୟନ—
ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ସଂ. ବି—ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଗଦା—A big heap.
ଚିରସମ ଜାଇ ରେ ସମା ଚିରସମଜାଇ,
ଦେଇ ମଁ ଦଇନ୍ତ ଡୋଡେ ଚିରଣ ମଜାଇ—ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗିରିସାର—ସଂ. ବ—୧ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗିରି + ସାର)—ମଳୟ ପର୍ବତ—
Girisāra 1. The Malaya mountain.
୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ) —ଲୌହ—2. Iron.
୩ । ରାଙ୍ଗ—3. Tin.
୪ । ରଙ୍ଗ (ଧାତୁ)—4. Lead.
୫ । ଶିଲାଜତୁ—5. Benzoin.

ଗିରିସୁତ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଗିରି =ହିମାଳୟ ପର୍ବତ + ସୁତ)—ମୈନାକ ପର୍ବତ—
Girisuta The Mainakā mountain.

ଗିରିସୁତା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଗିରି =ହିମାଳୟ ପର୍ବତ + ସୁତା=କନ୍ୟା) —ପାର୍ବତୀ—Pārbatī.

ଆରୁ ଦାନ୍ତୁ ଚିରସୁତା, ମା ବୋଇଲେ ପଡ଼ ରେ ପୁତା । ଦୈଶୁଗୀତ ।

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବନଶୀ ଡୋର—
Angling line.

ଗିରୀନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଗିରି + ଇନ୍ଦ୍ର=ଶ୍ରେଷ୍ଠ) —
Girīndra ୧ । ପର୍ବତଶ୍ରେଷ୍ଠ ହିମାଳୟ—
1. The Himalayas.
୨ । ବଡ଼ ପର୍ବତ —2. A big mountain.
୩ । ଶିବ; ମହାଦେବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Śiba.

ଗିରୀଶ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଗିରି+ଈଶ; ଗିରି=କୈଳାସ ପର୍ବତ
Girīśa +ଈଶ=ପତିଅର୍ଥ) —୧ । ମହାଦେବ—
1. Mahādeba.
୨ । (ଗିରି=ପର୍ବତ+ଈଶ) —ହିମାଳୟ—
2. The Himalayas.
୩ । (ଗିରି=ବାକ୍ୟ+ଈଶ) —ବାଚସ୍ପତି; ବୃହସ୍ପତି—
2. Bṛuhaspati; the Preceptor of the Gods.

ଗିରୁଡ଼ି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗଣ୍ଡୁର=ମେଣ୍ଢା କ୍ଷୁଦ୍ରାକାରବାଚକ ଅର୍ଥବାରୁ)—
Girurḍi ୧ । କ୍ଷୁଦ୍ରକାୟ ଆମ୍ବ—1. Small mango.
ବୀଜୁ ୨ । ଝାଡ଼ଗତିରୁଢ଼—2. Small mangoes growing wild.

ଦେ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ—ମେଣ୍ଢୀ—Ewe.

ଦେ. ବଣ—ଗିରୁଡ଼ିଆ (ଦେଖ)—
Girurḍiā (See)

ଗିରୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଠିଙ୍ଗୁ; କ୍ଷୁଦ୍ରକାୟ—
Girurḍiā 1. Dwarfish.
ଠିଙ୍ଗନା, ବାଓନା ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତରେ ଅତ୍ୟଳ୍ପେଽ—2. Very small.

ଗିରେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗିରିବା 'କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Gireibā 1. Causative form of Giribā.
ଗିରାନ୍ **ଗିରାନା, ଗିରବାନା** ୨ । ଢଳେ ପକାଇବା—2. To cause to fall down; to fell down.
୩ । ଦାୟିତ୍ୱ ବା ଦୋଷ ଆଦି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ପକାଇବା—3. To lay the blame or fault or responsibility on another's shoulder.
୪ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆପଦରେ ପକାଇବା—
4. To put a man in difficulty or danger.

ଗିରେଇଶିଆଳି—ଦେ. ବି—ଜରେଇଶିଆଳି (ଦେଖ)—
Gireiśiāḷi Jireiśiāḷi (See)

ଗିରେଲ୍‌ଶାଗ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି— ଏକପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗଲ ବୁଦା—
Girelśāg A kind of bush growing in the forest.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଫୁଲ ଓ କୋମଳପତ୍ର ଶାଗ ହୁଏ ।]

ଗିର୍ଜା—ବୈଦେ. ବି (ପର୍ତ୍ତୁ. ଏଗ୍ରେଜା)—ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍‌ମାନଙ୍କର ଉପାସନାଲୟ—
Girjā Church.
ଗିର୍ଜ୍ଜା
ଗୀର୍ଜା

ଗିର୍ଣ୍ଣାର—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗିରି ନଗର) —
Girṇṇāra ୧ । ଦକ୍ଷିଣାପଥର ଜିଲ୍ଲାବିଶେଷ—
ଗିର୍ନାର 1. A District in South India.
ଗିରନାର ୨ । ଗୁଜରାଟର ପର୍ବତବିଶେଷ—
2. Name of a mountain in Gujrat.

[ଦ୍ର—ଏହା କାଥିଆବାଡ଼ ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ଜୁନାଗଡ଼ ନଗରର ନୈଋତକୋଣୀ । ଏହାର ପାଞ୍ଚଗୋଟ ପ୍ରଧାନ ଶୃଙ୍ଗ ପୂର୍ବରୁ ପଶ୍ଚିମ ଦଗଲୁ ବ୍ୟାପ୍ତ । ପ୍ରଥମ ଶୃଙ୍ଗରେ ଜୈନମାନଙ୍କର ଉପାସ୍ୟ ଦେବତା ନେମିନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦର ଓ ଗୋମୁଖୀ କୁଣ୍ଡ ଅଛି । ଶ୍ରୀଭଗବାନଙ୍କ ଅଂଶରେ ମୂଳପତ୍ନୀ ଅନସୂୟାଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନ ଦତ୍ତାତ୍ରେୟ ଋଷି ଏକ ଶୃଙ୍ଗରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ପର୍ବତର ଏକାଂଶରେ ଏକ ବୃହତ୍ ବୌଦ୍ଧଶିଳାଲିପି ଅଛି ।

ପୁରାଣପ୍ରସିଦ୍ଧ ରୈବତକ ପର୍ବତର ଆଧୁନିକ ନାମ ଗିର୍ଣ୍ଣାର; ଏହା ଜୈନମାନଙ୍କର ଏକ ତୀର୍ଥ । ଏ ପର୍ବତର ଗୁହାମାନଙ୍କରେ ଅନେକ ତାନ୍ତ୍ରିକ ଯୋଗୀ ଓ ଯୋଗିନୀ ବାସ କରନ୍ତି ।]

ଚିର୍ଦା—ବୈଦେ. ବ (ପା. ଗିର୍ଦ୍ଦ୍) —୧ । ଗୋଲ ମାଣ୍ଡି—
Girdā 1. Round pillow.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଂ	ଉଃ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	?	ନ

ଗିର୍ଦ୍ଦା ୨ । ମାଟିର ସ୍ତୂପ—
गिरदा 2. A raised mound of earth.

୩ । ଗ୍ରାମଆଡ଼େ ବାଡ଼ ବୁଜାଯାଇଥିବା ମାଟି ବା ପଥର ବା ଇଟାର ଗୋଲାକାର ଉଚ୍ଚ ସ୍ତୂପ—
3. A raised circular mound enclosed with a fence.

ଗିର୍ଧନୀ—ଦେ. ବ—ଔଷଧ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
Girdhanī A herbacious plant; Drynaria.

ଗିର୍ଧ୍ନୀକନ୍ଦା—ଦେ. .ବ (ବୈଦ୍ୟକ) - ଆକାଶଗରୁଡ଼ (ଦେଖ)
Girdhnīkandā Ākāśagarurda (See)

ଗିର୍ନାର—ଦେ. ବ (ନାମ)—(ସଂ. ଗିର୍+ନଗର)—
Girnāra ଗିର୍ଣ୍ଣାର (ଦେଖ)—Girṇṇāra (See)

ଗିର୍ଲି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଡାବଲପୁଆ (ଖେଳ) (ଦେଖ)
Girli Dābalapuā (play) (See)

ଗିଲ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଗ୍ରାସ କରିବା—
Gil (root) To swallow

[ଦ୍ର—ଏହା ଗୋଷ୍ଠିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଧାତୁ ନୁହେଁ । 'ଗୃ' ଧାତୁରୁ ଏହା ଜାତ (Apte) ।]

ଗିଲ୍‌ଗିଲ୍—ଦେ. ବଣ—ସନ୍ଦିହାନ (ମନ)—
Gilgil Doubting; hesitating.
घिचपिच

ଗିଲ୍‌ଗିଲା—ଦେ. ବଣ—ଗିଲ୍‌ଗିଲ୍ (ଦେଖ)
Gilgilā Gilgil (See)

ଗିଲ୍ ହେବା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—(ଭାତ) ଲହେଇ ହେବା; ସାଉଁଆ ହେବା—(boiled rice) To be overboiled.
Gilhebā

ଗିଲ—ସଂ. ବ (ଗୃ ଧାତୁ=ଗ୍ରାସ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Gila ୧ । କୁମ୍ଭୀର—1. Crocodile.
୨ । ଟେଙ୍ଗା ଗଛ—2. The Citron tree.
ସଂ. ବଣ—ଗ୍ରାସକ; ଯେ ଗ୍ରାସ କରେ—Devouring.
[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—ଉମିଙ୍ଗିଳ] ।

ଗିଲ—ଦେ. ବ.—୧ । ବକ୍କୁଲାଦି ବର୍ଗର କଣ୍ଟକୀ ଲତାଜାତିଆ ଗୁପ ଓ ତହିଁର ସାଜ—1. Entada Hursaetha; Mimosa Octandra, Mimosa Scandeus.
କାଣ୍ଟାକରଞ୍ଜ, କଂଜା
ତେ—ଗଚ
ସଂ. ନାମ—ପୂତିକରଞ୍ଜ; ଫଳ କଣ୍ଟକଯୁକ୍ତ; ଏହା ଗୁର ପ୍ରକାର; ପ୍ରକାର୍ଯ୍ୟ; ପୂତିକ
[ଦ୍ର—ଏହାର ଫୁଲ ଶ୍ୱେତ, ଦଲଦଆ ଏବଂ ଯଥା—୧ । ଗାଈଗିଲ—ଏହା ଗୋଟାଳ ଘର
୨ । ବଡ଼ି ବା ସାରେଣୀ ଗିଲ—ଏହା ବଡ଼ି ଓ ଚକା ଚକା—
୩ । ଭରଭରାଟୁଳି ଗିଲ—ଏହା ବଡ଼ି ବାଟୁଳି ଘର, ଏଥିରେ ନାସିଁଦାନା ହୁଏ । ୪ । ଗିଲ ବା ଚୁଇଁ ଗିଲ—ଏହା ଅତି ଶ୍ୱେତ ।]

୨ । କଉକଳ (ଦେଖ)—2. Katakala (See)
[ଦ୍ର—ଏହା ଗିଲଜାତୀୟ କନ୍ଦ ଏହାର ସାଜ ଗୋଲ ଓ ତେଣ୍ଟା; ଏହି ସାଜ ସାହାଯ୍ୟରେ ଲୋକେ ପିଲା ଲୁଗାକୁ ସୂକ୍ଷ୍ମରୂପେ କୁଞ୍ଚିତ କରନ୍ତି ।]

ଗିଲଅଗି—ଦେ. ବ.—ଗିଲ ଲତାର ଅଗ୍ରନବ କୋମଳ ଅଗ୍ରାଙ୍ଗ—
Gila agi The tips of the Gila creeper.
[ଦ୍ର—ଏହା ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଗିଲକୁଞ୍ଚା—ଦେ. ବ.—କଉକଳ ଫଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ଲୁଗା ଓ ଲୁଗା ଧଡ଼କୁ ସରୁ ସରୁ କୁଞ୍ଚ କରିବା—
Gila kuñchā Plaiting of a cloth into artistic curls with the help of a Gila-seed.
ଦେ. ବଣ.—କଉକଳ ଫଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ଧଡ଼ ଓ ଦେହ ସରୁ ସରୁ କୁଞ୍ଚ କରାଯାଇଥିବା (ଲୁଗା)—
(cloth) Plaited artistically with the help of a Gila.

ଗିଲ କୁସୁମ—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁରୀ ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—କ୍ଷୁଦ୍ର ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷ-ବିଶେଷ; ରୋହୁତକ ବୃକ୍ଷ—A small tree growing in the forest; Amoora Rohituka (Haines)
Gila kusuma
ପତ୍ତରାଜ
तिक्तराज

ଗିଲଜଇ—ବୈଦେ. ବ. ନାମ— ଆଫଗାନସ୍ଥାନ ଓ ଉତ୍ତରର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ସୀମାନ୍ତବାସୀ ଯୁଦ୍ଧପ୍ରିୟ ପଠାଣ ଜାତିବିଶେଷ—
Gilajai A martial Pathan tribe across the north western border of India.
ଗିଲଜାଇ
गिलजई

ଗିଲତ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଗଲତ୍=ଅଶୁଦ୍ଧ; ଗଲତୀ=ଅଶୁଦ୍ଧତା)—
Gilat ଦୋଷ; ତ୍ରୁଟି—Defect.
ଗଲତୀ
गलती

ଗିଲନ—ସଂ. ବ (ଗୃ ଧାତୁ=ଭକ୍ଷଣ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Gilana ଗ୍ରାସକରଣ; ଗଳାଧଃକରଣ—Gulping; devouring; swallowing.

ଗିଲା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗିଲନ)—୧ । ଗଳାଧଃକରଣ; ଗ୍ରାସ କରିବା—
Gilā 1. Devouring; swallowing.
ଗିଲା ୨ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ) ଭୋଜନ—2 Eating.
निगलना, गिलना ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ପେଟୁ; ଉଦରମ୍ଭର—1. Gluttonous.
୨ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସହିତ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ) ଯେ (କୌଣସି ପଦାର୍ଥ) ଗିଳିଥାଏ ବା ପାନ କରିଥାଏ—
2. Having drunk or swallowed.
ବାଲା ହଲାହଲଗିଲାଚଲାଉରଣ ଜାନଲା—ଭବସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗିଲା—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଗିଲା=ନନା; ଭୁଲ. ସଂ. ଗ୍ଲାନ କର୍ମ୍ମ। ସଂ ଗିଲ ଧାତୁ)—୧ । ତ୍ରୁଟି—1. Defect; flaw.
Gilā
गीला ୨ । ଆଳସ୍ୟ—2. Laziness; sloth; idleness.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପରେଟ ରଖା ହଇନ୍ଥି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଳିତ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ, ସେତେବେ ଏ ସ୍ପଷ୍ଟାକ୍ଷୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାର ବିଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚଳିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ। ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଳିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଅ' ଖୋଳିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜୁନ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଟ୍ ଦେଖିବେ ।

ଙ । ସନ୍ଦେହ—3. Doubt; indecision.

ଚ । ଅସନ୍ତୋଷ; କଲ୍ପଣା—4. Discontent.

ଛ । ନିନ୍ଦା—5. Blame.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । କାଦୁଅ—1. Clay.

୨ । ସଙ୍କୁଚିତରୂପେ ଶୁଖି ନ ଥିବା ଅବସ୍ଥା—

2. Slightly moist condition.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅସୁସ୍ଥ—

1. Feeling unwell; ailing; indisposed.

୨ । ଦୁଃଖିତ—2. Grieved; sorry.

ଙ । ଅଚଞ୍ଚଳ (ଦେହ)—

3. Feeling lazy or indisposed to work.

ଚ । ସନ୍ଦିଗ୍ଧାନ—4. Doubting.

ଛ । ଈଷତ୍ ଓଦା—5. Slightly wet; damp.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—୧ । କାଦୁଅମିଶ୍ରିତ—

1. Clayey; muddy.

୨ । ଓଦା—2. Moist.

ଙ । କଞ୍ଚା—3. Raw; unripe.

ଚ । ମଠୁଆ—4. Lazy.

ଗିଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗିଳିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—

Gilāibā 1. Causative form of Gilāibā.

ଗିଳାନ ୨ । ଖୁଆଇବା—

ନିଗଲାନା; ଗିଲାନା 2. To cause to swallow; to feed.

ଗଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଳମ୍ବ କରିବା—

Gilāibā 1. To delay; to make delay.

୨ । ହେଳା କରିବା—2. To neglect.

ଙ । ଅସୁସ୍ଥତାର ପୂର୍ବଲକ୍ଷଣ ପ୍ରକାଶ କରିବା—

3. To show signs of ailing.

ଗିଲାଗିଲି—ଦେ. ବ—୧ । ପରସ୍ପରକୁ ଗିଳିବା—

Gilāgili 1. Mutual devouring.

୨ । ବହୁବାର ଭୋଜନ କରିବା—

2. Devouring or eating many times.

ଙ । ଅତି ଶୀଘ୍ର ଗଳାଧଃକରଣ କରିବା—

3. Eating voraciously; gulping down.

ଦେ. ବିଣ—ପରସ୍ପର ଗଳାଧଃକୃତ ହେବା—

Devouring mutually.

ଏବେ କାଳ ପରସ୍ପର ଧରୁପାଣ୍ଡ ମେଲ
ଯୁଦ୍ଧକୁ ଗଲେରେ ହେବାକୁ ଗିଳାଗିଲି—ଭୀଷ୍ମପର୍ବ, ମହାଭାରତ ।

ଗିଲାଗୁଜର—ଦେ. ବ—୧ । ସନ୍ଦେହ—1. Doubt.

Gilāgujara ୨ । ଦୋଷ; ତ୍ରୁଟି—

ହେଲା 2. Flaw, defect.

ଗିଲାଗୁଜର; ହିଲାହବାଲା ଙ । ହେଳା—3. Negligence.

ଗିଲାଗୁଜର—ଦେ. ବ—ଗିଲାଗୁଜର (ଦେଖ)

Gilāgujarā Gilāgujara (See)

ଗିଲାଗୁଜରିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ହେଳା କରେ—

Gilāgujariā Negligent in work.

ଗିଲାଜୋଡ଼ାଇ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ହି. ଭୁଲ. ଗିଲ୍ଲଜୋଡ଼ାଇ)—

Gilājordāi ପକ୍କା ଇଟାକୁ ମାଟିରେ ଗାନ୍ଥିନ କରିବା—

Brick and mud masonry.

ଗିଲାପ—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ଗିଲ୍ଫ୍)—

Gilāpa ୧ । ଦେହରେ ଘୋଡ଼ି ହେବା ମୋଟା ଗୁଦର—

ଗିଲାଫ 1. A coarse sheet for the body.

ଗିଲାଫ ୨ । ଉଜାଡ଼ା; ରେଜେଇ ଆଦର ବଡ଼ ଖୋଲ—

2. A case or cover for a pillow or cushion.

ଗିଲ୍ଫ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—ଗିଲାପ (ଦେଖ)

Gilāph Gilāpa (See)

ଗିଲା ଭାତ—ଗ୍ରା. ବ—୧ । କେବଳ ଲୁଣ ସାହାଯ୍ୟରେ ଖିଆଯିବା ଭବତ

Gilā bhāta ଭାତ—1. Boiled rice eaten with the accompaniment of salt.

୨ । (ଗଉଡ଼ଙ୍କ ଭାଷା) ବେଶୀ ସିଝିଯାଇଥିବା ବା କଅଁଳ ହୋଇ ଯାଇଥିବା ଭାତ—2. Overboiled rice.

ଗିଲାସ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗ୍ଲାସ୍)—

Gilāsa ୧ । ଡେଙ୍ଗା ଓ ଗୋଲ ପାନପାତ୍ର—

ଗେଲାସ 1. Glass; tumbler.

ଗିଲାସ ୨ । କାଚନିର୍ମିତ ଦୀପ—2. Glass lamp.

ଙ । କାଚ—3. Glass.

ଗିଳିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଗୃ ଧାତୁ=ଭକ୍ଷଣ କରିବା + କର୍ମ. ତ)—

Gilita ୧ । ଭକ୍ଷିତ—1. Eaten.

୨ । ଗ୍ରସ୍ତ—2. Devoured; overshadowed.

ଗିଳିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗୃ ଧାତୁ)—୧ । ଗ୍ରାସ କରିବା—

Gilibā 1. To eat; to gobble.

ଗିଳା; ଗିଳେଦେଓସ୍ତା ୨ । ଗଳାଧଃକରଣ କରିବା—

ନିଗଲନା; ଗିଲନା 2. To gulp; to devour; to swallow.

ଙ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥ ନ ବୁଝି (ପାଠ) ମୁଖସ୍ଥ କରିବା—

3. To simply get by heart (lessons without understanding their meanings)

ଜାଣି ଶାସ୍ତ୍ର ଉଦ୍ଧରନ୍ତି ଚିତ୍ତ ଅବଗ୍ରରେ । ନଥିସଦନ—ଉତ୍କଳଗାଥା ।

ଚ । ଉତ୍କଟ ପରିମାଣରେ ଖାଇବା—

4. To eat gluttonously.

ଛ । ଅଭିଭୂତ କରିବା; ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରିବା; ଘୋଟିବା—

5. To overwhelm; to pervade.

ଚିରଦେଶ ପ୍ରଦର ଜାଲରେ ଜଳଜାମ୍ବୁ ଗିଳିର —ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ,	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଵସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ୍	ୡ	ଐ	ଗ୍ରୀଷ୍ମ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ତ୍ର	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

୬ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାର୍ଥ) ଖାଇବା; ଭୋଜନ କରିବା—
6. To eat.

୭ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପରାସ୍ତ କରିବା—
7. (fig. meaning) To overpower.

ଏହିରୂପେ ବରୁଣ ବଳ ପଡ଼ି ଗୋଟ,
ଗଲେ ଦେଇ ଦମସ୍ତାଙ୍କର ଵବେଦ । କୃଷ୍ଣଦିନ୍ଦ. ମହାଭାରତ. ଵନ ।

୮ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଇଚ୍ଛା ଵରୁଦ୍ଧରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
8. To do any work against one's wish.

୯ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନ୍ୟର ଧନ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଚୋରରଫ୍ ବା ଆତ୍ମସାତ୍ କରିବା—9. (fig. meaning) To appropriate another's property.

୧୦ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ପଦାର୍ଥଠାରୁ ବଳସିବା—
10. (fig.use) To excel another

ଗିଲସି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ଵ—ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
Gilisi — A kind of wearing cloth.

ଗିଲ୍ଟି—ବୈଦେ. ଵଣ. (ଇଂ. ଗିଲ୍ଟ୍)—
Gilṭi — ୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥରେ ସୁନାପାଣି ମଡ଼ାଇ ସୁନାର ରଙ୍ଗଯୁକ୍ତ କରାଯାଇଥିବା —1. Guilt.
ଗିଲଟ — ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୃତ୍ରିମ; ଭେଲ—
2. Got-up; not genuine.

ଗିଲଟି (ବୈଦେ. ଵ. (ଫ. ଗୁଣ୍ଟି)—୧ । ଦେହସ୍ଥର ଗ୍ରନ୍ଥି—
1. Lymphatic gland.
୨ । ଦେହର ସନ୍ଧ ଫୁଲି ଦରଜ ହେବା ରୋଗ—
2. Painful swelling of the lymphatic glands of the body.

ଗିଲ୍ଟି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଇଂ. ଗିଲ୍ଟ୍)—କୌଣସି ପଦାର୍ଥରେ ସୁନା
Gilṭi karibā — ଲେପନ କରିବା— To cover with a layer
ଗିଲ୍ଟିକରା of gold.
गिलट करना

ଗିଲ୍ଟି ଦରଜ—ଦେ. ଵ—ଦେହ ସନ୍ଧର ଗ୍ରନ୍ଥିର ପୀଡ଼ାଜନକ ଶୀତ
Gilṭi daraja — ରୋଗ—Painful swelling of the
गिलटिकादर्द glands; lymphangites.

ଗିଲ୍ଟି ଧରା—ଦେ. ଵ—ଗିଲ୍ଟି ଦରଜ (ଦେଖ)
Cilṭi dharā — Gilṭi daraja (See)

ଗିଲ୍ଟି ଫୁଲା—ଦେ. ଵ— ଗିଲ୍ଟି ଦରଜ (ଦେଖ)
Gilṭi phulā — Gilṭi daraja (See)

ଗିଲ୍ଲି—ଗ୍ରାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର) ଵ—ଡାବଲପୁଆ ଖେଳର ପୁଆ —
Gilli — A small bit of wood used in Dābalapuā play

ଗିହାଁ—ଗ୍ରା. ବି. (ଅଶ୍ଳୀଲ) (ସଂ. ଗେହନ)— ମୈଥୁନ; ସଙ୍ଗମ—
Gihā — Copulation.
ଚୋଦନ
चोदाइ; चुदाइ

ଚୋଦା — ଗ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ—ସଙ୍ଗମକାରୀ—
चोद — (male) Who cohabits with.
(ଗେସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା—(ଗାଳ) ଉଜ୍ଜୀଗେହା ।]

ଗିହାଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ଅଶ୍ଳୀଲ)—
Gihāiba — ୧ । ଗେହିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
ଚୋଦାନ — 1. Causative form of Gehibā.
चुदवाना — ୨ । (ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷରେ) ପୁରୁଷକୁ ଅପଣା ସଙ୍ଗେ ସହବାସ କରାଇବା—2. (a woman) To let or cause a male to cohabit with her.

ଗିହାଁ—ଗ୍ରା. ବି. ଓ ବିଣ. (ଅଶ୍ଳୀଲ)— ଗିହା (ଦେଖ)
Gihāñ — Gihā (See)

ଗିହାଁଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ଅଶ୍ଳୀଲ)—ଗିହାଇବା (ଦେଖ)
Gihāñibā — Gihāibā (See)

ଗିହାଗେହି—ଗ୍ରା. ବି—୧ । ସଙ୍ଗମ ବା ମୈଥୁନାନ୍ଦ କର୍ମ—
Gihāgehi — 1. Copulation.
ଚୁଦାଚୁଦି — ୨ । ବହୁବାର ସଙ୍ଗମ—2. Repeated.
चोदाचुदि — ୩ । ଉଭୟଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଇଚ୍ଛା ସହିତ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷଙ୍କର ମୈଥୁନ—
3. Cohabitation between a male and female with the simultaneous free will of both.

ଗିହାଣ—ଗ୍ରା. ବି—ମୈଥୁନ—
Gihāṇa — Cohabitation; copulation.
ଚୋଦନ
चुदन; चोदाइ

ଗିହାଳିଆ—ଗ୍ରା. ବଣ. ପୁଂ—୧ । ବଳୁଆ; ପରାକ୍ରମୀ—
Gihāliā — 1. Strong; powerful.
(ଗେହାଳି ସ୍ତ୍ରୀ) — ୨ । ସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗମରେ ପଟୁ—
चुदवया; चुदासा — 2. Expert in the act of cohabitation.
୩ । ସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗମ ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତରୂପେ ଲାଳାୟିତ—
2. Hankering after cohabitation.

ଗିହାଳିପ—ଗ୍ରା. ବ. ପୁଂ. (ଅଶ୍ଳୀଲ)—ଗିହାଳିପୋ (ଦେଖ)
Gihāliipa — Gihāliipo (See)

ଗିହାଳିପୋ—ଗ୍ରା. ବ. ପୁଂ. (ଅଶ୍ଳୀଲ ଗାଳ)—
Gihāliipo — ନଷ୍ଟଚରିତ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀର ପୁତ୍ର—
माँडुलड़का — Son of an adulteress.

ଗିହାଳି ଭାଇ—ଗ୍ରା. ବ. ପୁଂ. (ଗାଳ ଓ ଅଧମୋକ୍ତି; ନାତ୍ମଥଦଙ୍କ ପ୍ରତି
Gihāli bhāi — ଅଜାର ସ୍ନେହ ସମ୍ବୋଧନ)—
गाँडुभाइ — ୧ । ଯାହାର ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗିନୀ ନଷ୍ଟା; ନଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀର ଭାଇ—
1. Brother of an adulteress.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୧୦ଟି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ପଥ୍ୟକ୍ରମେ ଉହାଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ 'ବଁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

୨ । ଗିହାଳଆ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Lustful person.

ଗିହ୍ନାଲୀ—ଗ୍ରା. ବ୍ୟ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଶ୍ଳୀଲ ଗାଳି) – ୧ । ନଷ୍ଟଚରିତ୍ରା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
Gihālī 1. Adulterous (woman).

ଗଁଡ଼ମଗୌନୀ; ଗାଁଡ଼ୁ ୨ । ମୈଥୁନରତା; କାମାତୁରା—
2. Addicted to lust or cohabitation; lustful.

ଗ୍ରା. ବ୍ୟ—ନଷ୍ଟଚରିତ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀ—Adulteress.

ଗିହ୍ନାଲ୍ଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ୟ ଓ ବ୍ୟଣ (ଲ ସ୍ଥାନରେ ଲ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Gihālī ଗିହାଳୀ (ଦେଖ)—Gihālī (See)

ଗୀ—ସଂ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ)—୧ । ବାଣୀ; କହିବାର ଶକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Gī 1. Power of speech.

୨ । ସରସ୍ୱତୀ ଦେବୀ—2. The goddess of Learning.

୩ । ବାକ୍ୟ—3. Word.

ଗୀଃ—ସଂ. ବ—ଗୀ (ଦେଖ)
Gīh Gī See)

(ଗୀର୍; ଗୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ଓଡ଼ିଆରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ ନାହିଁ ।]

ଗୀଃ ପତି—ସଂ. ବ—ଗୀଷ୍ପତି (ଦେଖ)
Gīh pati Gīshpati (See)

ଗୀତ—ସଂ. ବ. (ଗୈ ଧାତୁ=ଗାନ କରିବା + କ୍ତ ବ. ଭ)—
Gīta ୧ । ଗାନ; ସଙ୍ଗୀତ—1. Song.

[ଦ୍ର—ସଙ୍ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଧାତୁ ଓ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ବାକ୍ୟକୁ ଗୀତ ବୋଲାଯାଏ । ଗୀତ ୨ ପ୍ରକାର, ବୈଦିକ ଓ ଲୌକିକ— ବୈଦିକ ଗୀତକୁ ସାମ ବୋଲାଯାଏ । ସାମଦେବ ବୈଦିକ ଗୀତରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ; ଲୌକିକ ଗୀତ ମଧ୍ୟ ୨ ପ୍ରକାର—ମାର୍ଗ ଓ ଦେଶୀ । ଶ୍ରୁବଗ୍ରୁପଦ ଓ ଧ୍ରୁପଦୀୟାନ ମାର୍ଗର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଏବଂ ଆଜିକାଲି ନାନାସ୍ଥାନରେ ଚଳିବା ଗୀତକୁ ଦେଶୀ ବୋଲାଯାଏ (ଯଥା— ଦାଦରା, ଟପ୍ପା, ଗଜଲ୍, ଠୁମରୀ) – ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ପୁନଃ ପୁନଃ ଏକବାକ୍ୟ କଥନ—
2. Recital; repetition of a word.

ଗାନ ଦେ. ବି—୧ । ଛନ୍ଦୋବଦ୍ଧ ରଚନା—1. Poetry; poem.

ଗାନା ୨ । ଗାୟନ; ଗାଇବା କର୍ମ—2. Singing.

ସଂ. ବିଣ. (+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଗାନ କରାଯାଇଥିବା—
1. Sung.

୨ । ଉଚ୍ଚାରିତ—2. Uttered.

୩ । ବର୍ଣ୍ଣିତ—3. Described.

୪ । କଥିତ—4. Spoken.

୫ । ପୁନଃ ପୁନଃ କଥିତ ବା ଉଚ୍ଚାରିତ—
5. Repeatedly uttered or spoken.

ଗୀତ ଗାଇବା—ଦେ. କି—ପଦ୍ୟକୁ ରାଗରାଗିଣୀ ସହିତ ଗାନ କରିବା—
Gīta gāibā To sing a song.
ଗାନଗାଓୟା
ଗୀତଗାନା

ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ—ସଂ. ବ— କବି ଜୟଦେବଙ୍କତ ସୁଲଳିତ ଛନ୍ଦରେ ରଚିତ
Gītagobinda ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଲୀଳାବିଷୟକ ସଂସ୍କୃତ ଗୀତିକାବ୍ୟ—
A series of songs in various Sanskrit metres composed by poet Jayadeba.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଲୋକ ଓ ସଂସ୍କୃତ ସଙ୍ଗୀତ ଅଛି ।]

ଗୀତଜ୍ଞ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଗୀତ + ଜ୍ଞା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ —ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟା-
Gītajña ବିଶାରଦ—Expert in singing; versed in
(ଗୀତଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) the art of music.

ଗୀତ ଧରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଫିଦ୍ଦଭୂମ) କି—ଏକାଧିକ ଲୋକ ସମସ୍ୱରରେ
Gīta dharibā ଗୀତ ଗାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବା—(many people) To sing simultaneously and in harmony.

ଗୀତପ୍ରିୟ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୀତ + ପ୍ରିୟ) ସଙ୍ଗୀତାନୁରକ୍ତ—
Gītapriya Fond of music.
(ଗୀତପ୍ରିୟା -ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବ—ମହାଦେବ—God Śiva.

ଗୀତବନ୍ଧ—ସଂ. ବ (ଶୈଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୀତ + ବନ୍ଧ)—କବିତା ବା ପଦ୍ୟର
Gītabandha ଆକାର—Shape of a poem.

ତାହା ମୁଁ ଗୀତବନ୍ଧେ କରୁଛି ପ୍ରକାଶ—ବୃଦ୍ଧଶର୍ମା. ମହାଭାରତ. ଅରଣ୍ୟକ ।

ଗୀତ ବସାଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଗାୟକ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରର
Gīta basāibā ସ୍ୱର ସଙ୍ଗରେ ନିଜ ସ୍ୱର ମିଳାଇ ଗୀତ ଗାଇବା—
ଗାନବସାନ 1. To sing a song to the accom-
ଗୀତବସାନା paniment of music.

୨ । ମୁହଁରେ ଗୀତ ନ ବୋଲି ମନ୍ତ୍ରରି, ବଂଶୀ, ହାରମୋନିୟମ୍ ଆଦି ଯନ୍ତ୍ରକୁ କୌଣସି ଗୀତର ରାଗ ଅନୁସାରେ ବଜାଇବା—2. To set a musical instrument to the tune of a song without singing the song.

ଗୀତନାଟ— ଦେ. ବ (ସମ୍ଭବତଃ; ଗୀତ—ନାଟ୍ୟ)—ଗାୟନ ଓ ନର୍ତ୍ତନ—
Gītanāṭa Singing and dancing.

ଗୀତବାଦ୍ୟ—ସଂ. ବ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଗୀତ + ବାଦ୍ୟ)— ଗାଇବାବାଜଣା—
Gītabādya Song and music; music vocal and instrumental.

ଗୀତବିଦ୍ୟା—ସଂ. ବ (ଗୀତ + ବିଦ୍ୟା)—ସଙ୍ଗୀତ ବିଜ୍ଞାନ—
Gītabidyā Science of music; the art of singing.

ଗୀତ ବୋଲିବା—ଦେ. କି—ଗୀତ ଗାଇବା—
Gīta bolibā To sing

ଗୀତଶାସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ (ଗୀତ + ଶାସ୍ତ୍ର)—ଗୀତବିଦ୍ୟା (ଦେଖ)—
Gītaśāstra Gītabidyā (See)

ଗୀତସଂହିତା—ଦେ. ବ (ପାଦ୍ରୀଙ୍କ ଉତ୍ତାରୁର)—ବାଇବଲ୍‌ର ସ୍ତୋତ୍ର
Gītasaṁhitā ପୁସ୍ତକ—Book of psalms or hymns of the Bible.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଋ୍ଷ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉପ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	଍	ୡ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ସ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଉଅ	ଉ	ଏ

ଗୀତା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗୈ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଗୀତ—
Gītā 1. Song.

୨ । ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟ କଥୋପକଥନ ଛଳରେ ଆତ୍ମବିଦ୍ୟାର ଉପଦେଶ (ଯଥା—ରାମଗୀତା, ଶିବଗୀତା, ପାଣ୍ଡବ ଗୀତା)—2. A book embodying philosophical dialogues or discourse between a preceptor and his student.

୩ । କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଯୁଦ୍ଧ ସ୍ଥଳରେ ଅର୍ଜୁନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆତ୍ମବିଦ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁ ଆଲୋଚନା ହୋଇଥିଲା ତାହା ଯେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଲିଖିତ ଅଛି; ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା—3. The Bhagabadgita, a philosophical discourse between Arjuna and Śrī-kṛushṇa in the Kurukshetra battle field in 18 chapters (a poem).

ଗୀତାଭିଧାନ—ଦେ. ବ (ଗୀତ + ଅଭିଧାନ)—ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କ କୃତ
Gītābhidhāna ପଦ୍ୟ ଅଭିଧାନ (ଯହିଁରୁ ଭଞ୍ଜୀୟ କବିତାଦିରେ ବ୍ୟବହୃତ ବିଶିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଅର୍ଥ ଜଣାଯାଏ)—
A Dictionary of peculiar words used in Oriya poems compiled by Upendra Bhanja.

ଗୀତାର୍ଥ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୀତ + ଅର୍ଥ)—ସଙ୍ଗୀତର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ—
Gītārtha The purport of a song.

ଗୀତାର୍ଥୀ—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦୁର୍ବୋଧ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ଛନ୍ଦମାନଙ୍କର
Gītārthī ବିଶେଷତଃ ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜୀୟ ରଚନାବଳୀର ଅର୍ଥ ବିଶଦ-ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାରେ ପଟୁ—
An expert in explaining difficult passages of Oriya classical songs.

ଗୀତାୟନ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୀତ + ଅୟନ)—ସଙ୍ଗୀତର ଉପକରଣ
Gītāyana (ବେଣୁମୃଦଙ୍ଗାଦି)—Instruments accompanying vocal music.

ଗୀତି—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗୈ ଧାତୁ + ଭାବେ. ତି)—
Gīti ୧ । ସଙ୍ଗୀତ; ଗାନ—1. Song.

୨ । ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—
2. Name of a Sanskrit metre.

ଗୀତିକବିତା—ସ. ତ (ଗୀତ + କବିତା)—ଗୀତ ହେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ
Gītikabitā, ରଚିତ କବିତା—A poem intended to be sung.

ଗୀତିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗୀତ + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Gītikā ୧ । ଗାନ କରିବା ଅଭିପ୍ରାୟରେ ରଚିତ ପଦ୍ୟ—
1. A poem to be sung.

୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୀତ—2. A short song.

୩ । ଗାନ କରିବା—3. Singing.

ଗୀତିକାବ୍ୟ—ସ. ତ (ଗୀତ + କାବ୍ୟ)—ଯେଉଁ କାବ୍ୟ କେବଳ
Gītikābya ସଙ୍ଗୀତୋପଯୋଗୀ—A lyric which is intended to be sung.

ଗୀତି—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ଗୀତ + ଅଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍)—
Gītī ୧ । ଗାୟକ—1. Singing.
(ଗଦ୍ଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସଙ୍ଗୀତରେ ନିପୁଣ—
2. Expert in singing

ଗୀତୁଆ—ଦେ. ବ—ଗୀତ ଗାଇବାରେ ପଟୁତା ଲାଭ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
Gītuā An expert singer.

ଗୀଧଲା ସ୍ଥାନେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ତୁଳ. ହି. ଗାଦଡ଼)—ବାଦୁଡ଼ (ଦେଖ)
Gīdhalā Bādurḍi See)

ଗୀର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବିଣ (ଗୃ ଧାତୁ = ଗ୍ରାସ କରିବା; ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ମ ତ)—
Gīrṇṇa ୧ । ପ୍ରଶଂସିତ—1. Praised; eulogised.

୨ । କଥିତ—2. Spoken

୩ । ଗିଳିତ—3. Swallowed.

୪ । ଭକ୍ଷିତ—4. Eaten.

୫ । ଗ୍ରସ୍ତ—5. Overshadowed.

୬ । ସ୍ୱୀକୃତ—6 Agreed.

ଗୀର୍ଣ୍ଣି ସ. ବ (ଗୃ ଧାତୁ + ଭାବ. ତି)—୧ । ପ୍ରଶଂସା; ସ୍ତୁତି—
Gīrṇṇi 1. Praise; eulogy.

୨ । ଭକ୍ଷଣ—2. Eating.

୩ । ଗିଳିବା—3. A gulp; devouring.

ଗୀର୍ପତି—ସ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗିର୍ + ପତି)—ଗୀଷ୍ପତି (ଦେଖ)
Girpati Gīshpati (See)

ଗୀର୍ବାଣ—ସ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗିର୍ = ବାକ୍ୟ + ବାଣ) — ବାକ୍ୟ ଯେଉଁ-
Gīrbāṇa ମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟସାଧନରୂପ ଅସ୍ତ୍ର; ଦେବତା—
The Gods; Deity.

ଗୀର୍ବାଣକୁସୁମ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୀର୍ବାଣ + କୁସୁମ)—ଲବଙ୍ଗ—
Gīrbāṇakusuma Clove.

ଗୀର୍ବାଣବାଣୀ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୀର୍ବାଣ + ବାଣୀ)—
Gīrbāṇabāṇī ୧ । ଦେବବାଣୀ—1. Divine language.

୨ । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା—2. The Sanskrit voice.

ଗୀଷ୍ପତି—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୀଃ = ବାକ୍ୟ + ପତି)—
Gīshpati ୧ । ଦେବଗୁରୁ ବୃହସ୍ପତି—1. Bṛuhaspati.

୨ । ପ୍ରଧାନ ପଣ୍ଡିତ—2. A learned man; Pandit.

ଗୁ (ଧାତୁ)—ସ—ମଳ ତ୍ୟାଗ କରିବା—
Gu (root) To pass stools.

ଗୁ—ଦେ. ବ (ସ. ଗୁ. ଧାତୁ)—ଗୂଢ଼; ବିଷ୍ଠା; ମଳ; ପୁରୀଷ—
Gu Ordure; faeces.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏପରି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦୁରତ୍ୱ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଦ୍ୱୟରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ି ରୁ ବପ୍ପଯ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଁଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍'ଦେଖିବେ।

ଗୁଆ —ଦେ. ବି (ସଂ. ଗୁବାକ)—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ଏବଂ ତାହାର ଫଳ—
Guā — Betel-nut and its tree.
ସୁପାରୀ, ଗୁୟା, ସୁପରୀ [ଦ୍ର—ଏହା ବୃକ୍ଷ ସମୃଦ୍ର ନଳକବର୍ତ୍ତୀ
सुपारि ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତ, ବଙ୍ଗ ଓ ବ୍ରହ୍ମଦେଶରେ ଜନ୍ମେ ।
ତେ. କାକଲୁ ଆସାମ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ଏହାର କୃଷି
ମ. ସୁପାରୀ ହୁଏ । ପୂର୍ବବଙ୍ଗରେ ଏହା ଜଙ୍ଗଲରେ ଜନ୍ମେ ।
ଉର୍ଦ୍ଦୁ. ସୁପାରି ଓଡ଼ିଶାରେ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଏହାର କୃଷି
କରାଯାଏ । ଗୁଆ ୪ ପ୍ରକାର :—୧ । ଆଡୀନ
ବା ଜାହାଜୀ; ୨ । ସାହାଯୁଗ୍ଦ; ୩ । ଛୁଟ; ୪ । ଦେଶୀ ବା ମାଣିକ-
ଗୁନ୍ଦ । ଏହା ବ୍ରତ ବିବାହାଦି ମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପବିତ୍ର ଫଳରୂପେ
ଓ ବନ୍ଧୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଆଦି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ବୈଦିକ-
ଅନୁଷ୍ଠାନର ଏହା ପ୍ରଥମ ଓ ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ । ଏହା କଷା ଦୋଇ
ପାନ ସଙ୍ଗେ ଖିଆଯାଏ । ଦକ୍ଷିଣ ଓ ଗୁଜରାଟ ଅଞ୍ଚଳରେ କଞ୍ଚା
ଗୁଆକୁ ସିଝାଇ ତେକା ତେକା କରି କାଟି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

୨ । ଉଦ୍ବାହ ଉପଲକ୍ଷରେ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନଙ୍କଠାକୁ ପଠାଯିବା
ଗୁଆସହ ନିମନ୍ତ୍ରଣ—

2. Betel-nut sent with formal invitations to relations and friends in social functions.

୩ । ଗୁଜା; ମାଂସଳ ସ୍ଥାନରେ ହଠାତ୍ ଟାଣ ବସ୍ତୁଦ୍ୱାରା
ଜୋରରେ ଆଘାତ କଲେ ସେଠାରେ ବାହାର ପଡ଼ିବା
ଗୁଆପରି ଫୁଲ୍ଲା—3. Nut-like swelling coming out in the fleshy parts of the body when suddenly struck into a hard substance.

ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଗବ୍ୟ)—ଗାଈଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—Produced from the cow; pertaining to the cow.

(ଯଥା—ଗୁଆଘିଅ, ଗୁଆଲଦୁଣୀ, ଗୁଆଦହ ।)

ଗୁଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି—'ଗାଇବା' କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Guāibā — Causative form of Gāibā.
ଗାଓୟାନ ଦେଶୀୟ ପରି ଚଳ କୋଳେ ପରଲୋକ ବଖାଇ ଗୀତ ଗୁଆର ସେ—
गावाना ଭଙ୍ଗି ବୈଦେଶ୍ୟଜନକ ।

ଗୁଆଁ—ଦେ. ବୃ— ବନ୍ୟବୃକ୍ଷବିଶେଷ—A kind of tree growing in the forest; aegilitus annlata.
Guāñ

[ଦ୍ର—ଏହା ୧୨ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ । ଏହାର ଫୁଲ ଧଳା ଓ ସୁନ୍ଦର ।]

ଗୁଆଁର—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଗ୍ରାମ୍ୟ)—୧ । ନିର୍ବୋଧ; ମୂର୍ଖ; ଗମାର —
Guāñra — 1. Foolish; stupid.
ଗୋୟାଁର; ଉଜ୍ଜୁ ନଥା ଉତ୍ସବାରେ ଗୁଆଁର ମୋ ସମ କାର୍ଯ୍ୟ । ଉତ୍କଳଦୂତ—ମଙ୍ଗତ ।
गंवार ୨ । ଏକବାଗିଆ—2. Importunate; wilful.
(ଗୁଆଁସ୍—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ଜ୍ଞାନହୀନ; ଉଣ୍ଡା—3 Rash.

ଗୁଆଁସ୍—ଦେ. ବୃ. (ସଂ. ଗୋଗ୍ରଣୀ)—ଏକପ୍ରକାର ଗୁଳ୍ମ ଓ ତାହାର
Guāñrā — ଛୁଇଁ—A kind of plant and its bean;
ଗ୍ୱାର; ଖୁରଥୀ; କୌରୀ Cyamopsis Tetragonoloba.

[ଦ୍ର—ଏହା ବାର୍ଷିକ ଗୁଳ୍ମ, ଏଥିର ଛୁଇଁ ଓ ମଞ୍ଜି କୋଲଥ
ପରି ରେପ୍ଚା ଛୁଇଁ ତରକାରୀରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ଏଥିର ଛୁଇଁ
ପେନ୍ଥା ପେନ୍ଥା ଫଳେ । ଗଛରୁ ଗୋମେଷାଦ ଖାଆନ୍ତି । ବୈଦିକ
ଅନୁସାରେ ଏଥିର ଛୁଇଁ ରେଚକ, ପିତ୍ତନାଶକ, ଦୀପକ, କଫକାରକ
ଅଟେ ଏବଂ ପତ୍ର ଅଜାରକଣା ଓ ପିତ୍ତ ରୋଗରେ ଉପକାରୀ—
ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଗୁଆକଉଡ଼ି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗୁବାକ + କପର୍ଦ୍ଦକ)—
Guākaurḍi — ଉତ୍କାର ଗଉଡ଼ଆଦ ହାଟୁଆ ଜାତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହାଦି
ସମସ୍ତରେ ବର ଓ କନ୍ୟା ପକ୍ଷର ଜାତ ବେଦୋଟିକୁ
ନିମନ୍ତ୍ରଣ ସ୍ୱରୂପ ଦେଇବା ୪ ଗାଈ ବା ୪୦ ଗୋଟା ଗୁଆ
ଓ କଉଡ଼ି ବା କଉଡ଼ି ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଦେବା ଦୁଇ ଅଣା
ପଇସା—Betel-nuts and cowrie-shells presented to the headman of the caste on the occasion of marriage amongst the Hāṭuā (cowherd; barber) castes in Orissa.

ଗୁଆକାଟ୍—ଦେ. ବି—ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପରଙ୍କ ବିବାହାଦି
Guākāṭ — ପାରିବାରିକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ସ୍ୱରୂପ ଦିଆଯିବା
ଗୁଆର ଆଦାନପ୍ରଦାନ ବନ୍ଦ ଦେବା—
The stoppage of presenting betel-nuts to invite relations to family ceremonials.

ଗୁଆକାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କୁ ପାରିବାରିକ କାର୍ଯ୍ୟ
Guā kāṭibā — ଉପଲକ୍ଷେ ଗୁଆ ପଠାଇ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ପ୍ରଥା
सुपारि काटना ସ୍ଥଗିତ କରିବା—1. To stop presenting betel-nuts to a relative at each other's family ceremonies.

୨ । ଗୁଆକୁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରିବା, ଗୁଆ **ଚାଙ୍ଗିବା**—
2. To cut betel-nuts into pieces.

ଗୁଆକାତି—ଦେ. ବି.—ଗୁଆ କାଟିବାର ଯନ୍ତ୍ର—
Guākāti — Nut cracker.
ଯାନ୍ତି; ଗୁୟାକାତି
सरोता

ଗୁଆକାତି ଚଢ଼େଇ—ଦେ. ବି.—ଯୁଦ୍ଧ ପକ୍ଷିବିଶେଷ—
Guākāti chardhei — A kind of small bird.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଉଡ଼ିଯିବାବେଳେ ଏମାନଙ୍କ ଡେଣାର ଅଗ ଲାଖିଲା
ଦୁଇ କଡ଼ରେ ଗୁଆକାତିର ବେଶ୍ଚା ଭଳି ପଦାକୁ ବାହାର ଥାଏ ।
ଜଉପକ୍ଷରେ ଘଡ଼ି ଘଡ଼ି ଦ ଘଡ଼ି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏମାନେ ଆକାଶରେ
ଉଡ଼ି ବୁଲନ୍ତି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଇ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଁ	ଉ	ରୁ	ଲୁ	ଯ୍ଟ	ଅନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଗୁଆକୋଳ—ଦେ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷ ଓ ତହିଁର କୋଳ—
Guākoli A kind of tree and its fruit; Maba Busei folia (Haines).

[ଦ୍ର—ଏହାର ଫଳ ସାନ ଓ ଲମ୍ବୁଡ଼ା; ଫଳର ରସ ଦୁଧ ପରି ଧଳା ଓ ମିଠା; ବାଲକବାଳକାମାନେ ଏହାକୁ ଅଟ୍ଟ ଆଦରରେ ଖାଆନ୍ତି ।]

ଗୁଆଖୋଡ଼ପା—ଦେ. ବ.—ଗୁଆଖୋଳପା (ଦେଖ)
Guākhordapā Guākholapā (See)

ଗୁଆଖୋଳ—ଦେ. ବ.—ଗୁଆଖୋଳପା (ଦେଖ)
Guā khola Guākholapā (See)

ଗୁଆଖୋଳପା—ଦେ. ବ.—୧ । ଗୁଆ ଫଳର ଉପରସ୍ଥ ଆବରଣ ବା ଖୋସା—1. Rind of a betel-nut.
Guākholapā

୨ । ଗୁଆ ବାନ୍ଥୁଙ୍ଗା ମୂଳରେ ଥିବା ଖୋସା—
2. The rind at the foot of the branch of a betel-nut tree.

ଗୁଆଗୁଆ—ଦେ. ବ.—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Guāguā A kind of tree.

[ଦ୍ର—ଏହା ପ୍ରାୟ ୧୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ ।]

ଗୁଆଘିଅ—ଦେ. ବ.—(ଫ. ଗବ୍ୟଘୃତ)—ଗୋଦୁଗ୍ଧରୁ ଜାତ ଘୃତ—
Guāghia Ghee from cows milk.
ଗାଓୟାଘି
गायका घी

ଗୁଆ ଗୁଲବୀ—ଦେ. କି.—ଗୁଆ ଦେବା (ଦେଖ)
Guā chālibā Guā debā (See)
सुपारि भेजना ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବରୁ ସୁଭଳ ମଙ୍ଗଳ ହେଲେ ସବୁ ଗୁଆ ଗୁଳ ।
ବୃକାସ୍ତରଣ. ସାଆଁଅ ବାହା ।

ଗୁଆଗୋପି—ଦେ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର ଖୁବ ସରୁ ମଧୁର ମାଛ—
Guāghopi A kind of small fresh-water fish.

ଗୁଆଣି—ପ୍ରା. ବ. (ସ. ଗର୍ଭ)—ଗର୍ଭ; ଉଦର—
Guāni Belly.

ଗୁଆତରିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ପୁରୀ) ବ. (ସ. ଗୌଡୀୟ)—ପୁରୀଜିଲାର ଶାସନବାସୀ କୁଳୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ୩ ଶାଖା ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—One of the 3 branches of high caste Brahmans in the Puri sāsan village.
Guātiriā

[ଦ୍ର—ଶାସନୀ କୁଳୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ୩ ଶାଖାରେ ବିଭକ୍ତ; ଯଥା—ନନ୍ଦ, ବସୁସ ଓ ଗୁଆତରିଆ ।]

ଗୁଆଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୁବାକ ଅର୍ପଣପୂର୍ବକ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କୁ ବିବାହାଦି ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା—
Guādebā
सुपारिभेजना To invite relatives by sending betel-nuts to attend family festivities.
ବାହା ପୂଥଣି ହେଲେ ପରମାଣିକ ଜାତରେ ଗୁଆ ଦିଏ ।
ପଙ୍କାରମୋହନ—ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଗୁଆନୋ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗୁଆନୋ)—
Guāno ପକ୍ଷିବିଶେଷର ମଳରୁ ଜାତ ଖତ—
ଗୁଆନୋ Manure from a certain bird's ordure; guano.
गुआना

ଗୁଆପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୁଆଦେବା (ଦେଖ)
Guāpakāibā Guādebā (See)

ଗୁଆପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ଉତ୍ସବାଦି ଉପଲକ୍ଷରେ ବନ୍ଧୁଘରୁ ଗୁବାକସହ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଆସିବା—Receipt of a formal invitation from a relative for a social ceremony by means of a betel-nut being sent to him.
Guāpardibā
सुपारिमिलना

ଗୁଆପାନ—ଦେ. ବ. (ସ. ଗୁବାକ ଓ ପର୍ଣ୍ଣ)—
Guāpāna ଖୋଇବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଗୁଆ ଓ ପାନ—
पानसुपारी Betel-nut and betel used for chewing.

ଗୁଆଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଚେମେଡ଼ିଲଇ (ଦେଖ)
Chemerdilai (See)

ଗୁଆପେଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ସରୁ ଧାନ—
Guāpendi A kind of fine paddy.

[ଦ୍ର—ଏ ଧାନ କେଣ୍ଡାରେ ପେନ୍ଥା ପେନ୍ଥା ହୋଇ ଥରେ ।]

ଗୁଆଭଇଁଶା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଶୁଳ୍କ ବା କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣର ବୃକ୍ଷମଜ୍ଜ—
Guābhainśā The pith or marrow of a tree.

ଗୁଆଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖାନ ସଙ୍ଗେ ଖୋଇବାପାଇଁ ଗୁଆକାତରେ ଗୁଆକୁ ଛୋଟ ଛୋଟ କର କାଟିବା—
Guābhāngibā
सुपारीकाटना To cut areca-nuts into tiny bits for chewing with betel.

ଗୁଆମହୁର—ଦେ. ବ—ଖୁବ ସାନମହୁର—
Guāmahuri A small species of aniseed.

ଗୁଆର ଶିମ୍ବ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଏକ ଜାତୀୟ ଶିମ୍ବ—
Guāra śimba A kind of bean.

ଗୁଆର୍—ଦେ. ବ—ଗୁଆଁର୍ (ଦେଖ)
Guārā Guāñrā (See)

ଗୁଆଳ—ଦେ. ବ. (ସ. ଗୋପାଳ)—ଗଉଡ଼—
Guāla Cowherd; milkman.
ଗୁଆଳୀ; ଗୋୟାଳା
ग्वाल
(ଗୁଆଳୀ; ଗୁଆଳୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗୁଆଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ମେଦନୀପୁର) ବ. (ସ. ଗୋପାଳ ଭୁଲ. ବ. ଗୋସ୍ୱାଲ୍)—ଗଉଡ଼—Milkman.
Guāla
ଦାଣ୍ଡ ଗୁଡ଼ାକ ଗୁଅଲଙ୍କୁ ବୁଝ ଗର ଝଙ୍କାରେ ବନ୍ଦ ହଏ ।
ପଙ୍କାରମୋହନ—ଗଳ୍ପଲହରୀ ।

ଗୁଆଲି—ଦେ. ବ—ବିବାହ ପରେ ବରକନ୍ୟା ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ଘରକୁ ସମାରୋହରେ ଯିବା (ନନ୍ଦ)—
Guāli
A procession formed by the newly married couple visiting the house of relatives.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନିମ୍ନର ଭେଦେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିପାରିବେ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗାଁ' ନ ପାଇଲେଁ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗୁଆଲିଅର୍—ଦେ. ବ (ନାମ)—ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ଓ ତାହାର ରାଜଧାନୀ—The Marhatta State and fort of Gwalior.
Guāliar

[ଦ୍ର—ମରହଟ୍ଟା ରାଜତ୍ୱର ପତନବେଳେ ମନ୍ତ୍ରୀ ସେଶବା ବାଲ୍ଲଜୀ ବାଲ୍ଲଜୀ ଫଳତଃ ରାଜା ହୋଇଥିଲେ । ବାଲ୍ଲଜୀଙ୍କ ପୁଅ ବାଜରାଓଙ୍କର ଜଣେ ସେନାପତି ରାଣାଜୀ ସିନ୍ଧିଆ ଗୁଆଲିଅରରେ ରାଜତ୍ୱ କଲେ । ୧୭୮୦ ସାଲରେ ଇଂରେଜମାନେ ଗୁଆଲିଅର ଦୁର୍ଗ ଅଧିକାର କଲେ । ତା ପରେ ସିନ୍ଧିଆ ଉକ୍ତ ଦୁର୍ଗକୁ ଅଧିକାର କଲେ । ୨ୟ ମରହଟ୍ଟା ଯୁଦ୍ଧରେ ଇଂରେଜମାନେ ସିନ୍ଧିଆଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କଲେ । ୧୮୧୭ ସାଲରେ ୩ୟ ମରହଟ୍ଟା ଯୁଦ୍ଧରେ ସିନ୍ଧିଆ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସନ୍ଧି କରି ପିଣ୍ଡାରୀମାନଙ୍କ ଦମନରେ ଇଂରେଜଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ । ତତ୍ପରେ ୧୮୫୭ ସାଲ ସିପାହୀବିଦ୍ରୋହ ସମୟରେ ଇଂରେଜମାନେ ଗୁଆଲିଅର ଦୁର୍ଗ ଅଧିକାର କଲେ ମାତ୍ର ୧୮୫୫ ସାଲରେ ଏହାକୁ ପୁଣି ସିନ୍ଧିଆଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟର୍ପଣ କଲେ; ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୁଆଲିଅର ମଧ୍ୟଭାରତର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ମିତ୍ର ରାଜ୍ୟ; ଏ ରାଜ୍ୟର ବର୍ଗଫଳ ୨୬୫୩୦ ବର୍ଗ ମାଇଲ ଓ ଲୋକସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ୩୨ ଲକ୍ଷ । ଏ ରାଜ୍ୟ ଦୁଇଟି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ, ଗୁଆଲିଅର ଓ ମାଲୱା । ଏ ରାଜ୍ୟ ୧୧ଟି ଜିଲ୍ଲା ଓ ୩୭ ତହସିଲରେ ବିଭକ୍ତ । ଏ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ମହାରାଜ ସ୍ୱୟଂ ସିନ୍ଧିଆ ଅଟନ୍ତି । ଏ ମହାରାଜା ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସନ୍ଧିସୂତ୍ରରେ ଆବଦ्ध ।]

ଗୁଆଲିସଭା—ଦେ. ବ—ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ବ୍ରତ ବିବାହରେ ଭୋଜନ ପୂର୍ବରୁ ରାତ୍ରିରେ ସମବେତ ବନ୍ଧୁମାନେ ବରକନ୍ୟାଙ୍କୁ ବା ବ୍ରତ ହୋଇଥିବା ବାଳକକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରିବା ଉପଲକ୍ଷେ କରାଯିବା ସଭା; ଫୁଲସଭା—A meeting of Brahmans held before the marriage or Brata feast to bless the newly married couple or the newly initiated boy.
Guālisabhā
ଆଶିଖସଭା

[ଦ୍ର—ଏ ସଭାରେ ସମବେତ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନସ୍ୱରୂପ ଗୁଆ, କଉଡ଼ି ରେଣ୍ଟ ଦିଆଯାଏ ।]

ଗୁଇ—ଦେ. ବ (ଫ. ଗୁପ୍ତ)—ଗୁପ୍ତଦୋଷ—Secrets.
Gui

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ (ସ. ଗୋଧିକା)—ଗୋଧ—Iguana.

ଗୁଇଁ—ଦେ. ବ—୧ । ଖେଳରେ ଅପର ପକ୍ଷକୁ ଗୋପନ କରି ଠକାଇବା—1. Unfair means used in a game to win.
Guiñ

ଗୁଡ଼ି ଥିବେ ପୁଡି ଦାହାର ପଡ଼େ—ଉଗ ।

୨ । ଓଡ଼ିଶାରେ ସ୍ଥାୟୀ ଅଧିବାସୀ ବଙ୍ଗୀୟ ରଙ୍ଗୀଙ୍କ (ତନ୍ତୀ) ଉପାଧିବିଶେଷ—2. A family title of Bengali weavers.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବହୁ ପୁରୁଷ ହେଲା ସ୍ଥାୟୀ ଅଧିବାସୀ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆ ପାଲଟି ଯାଇଅଛନ୍ତି ।]

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୋଲ ଘରର ମଥାନ—The summit of a thatched house.

ଗୁଇଁଗାଇଁ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟାତ୍ମକ)—୧ । ଅରଟରେ ସୂତା କାଟା ହେଲେ-ବେଳେ ଅରଟ ଘୂରିବାର ଶବ୍ଦ—Sound of the revolving spinning wheel.
Guiñgāiñ

ଅରଟ ଗୁଇଁଗାଇଁ ଲେ ବୁଢ଼ି ! ତୋ ସୂତାନଣ୍ଟି ବାହୁଁ ?—ଅରଟଗୀତ ।

୨ । ଟେଲରେ ଗୋଲାଇବା—2. Use of unfair means in a game.

୩ । ଗୁଁ ଗାଁ (ଦେଖ)—3. Guñgāñ (See)

ଗୁଇଁଜ୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଫ. ଗୁଞ୍ଜା)—ଗୁଞ୍ଜା; କାଇଅ—A red and white seed with black tip.
Guiñj

ଗୁଇଁପୁଇଁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ଅ—ଗୁଁପୁଁ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ). Guñpuñ etc (See)
Guiñpuiñ etc

ଗୁଇଁସ୍‌ଗାଇଁସ୍ ହେବା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିବା—To grumble to do any work.
Guiñsgāiñs hebā
ଗୋଇଁଦା

ଗୁଇନ୍‌ଚା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୁଣ୍ଡୁଚମୂଷା—Squirrel.
Guinchā

ଗୁଇନ୍ଦା—ବୈଦେ (ଫା. ଗୋଇନ୍ଦା; ଭୁଲ ସ. ଗୁପ୍ତଦୂତ)—ଗୁପ୍ତଚର; ଗୋଇନ୍ଦା; ଭେଦୁଆ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଗୁପ୍ତଭାବରେ ସମାଜର ଗୋୟେନ୍ଦା ସନ୍ଧାନ କରେ—Detective; spy.
Guindā
ଗୋଇଁଦା

ଗୁଇନ୍ଦା ପୁଲିସ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଗୋଇନ୍ଦା+ଇଂ. ପୋଲିସ୍)—ସରକାରଙ୍କ ବ୍ୟୟରେ ଯେଉଁ ପୁଲିସ ଅପରାଧୀର ଗୁପ୍ତ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରନ୍ତି—Detective police.
Guindā pulis
ଗୋଇଁଦାପୁଲିସ

ଗୁଉଁପୁଉଁ—ଦେ. ଅ—ଗୁଁପୁଁ (ଦେଖ)
Guuñpuuñ Guñpuñ (See)

ଗୁଏ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସ. ଗୋଧିକା)—ଗୋଧ—Iguana.
Gue

ଗୁଁ—ସଂ. ବ—ବୈଦିକ ଅକ୍ଷର 'ଙ' ର ଉଚ୍ଚାରଣ—Pronunciation of the Vedic letter 'ङ'
Guñ

ଗୁଁଗାଁ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଅସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ବରକ୍ତି ବା ଅନିଚ୍ଛା-ପ୍ରକାଶ—1. Grumbling.
Guñgāñ
ଗୁଜ୍‌ଗୁଜ୍, ଗୁଜ୍‌ଗୁଜାନି
ଗୁନଗୁନା

ଗୁଁଗାଁ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିବା—To grumble or express unwillingness to do a thing.
Guñgāñ hebā
ଗୁନଗୁନକରା
ଗୁନଗୁନାନା

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଉ
୦	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଗୁଁଗୁଁ (ଇତ୍ୟାଦ)—ଦେ. ଅ—ଗୁଁଗାଁ ଇତ୍ୟାଦ (ଦେଖ)
Guñguñ etc　　Guñgāñ etc (See)

ଗୁଁଡ଼ଚ—ଗ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର)—ବ—ଗୁଣ୍ଡୁଚମୂଷା—
Guñḍchi　　Squirrel.

ଗୁଁଡ଼ିଆ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ମଶା—
Guñrḍiā　　Mosquito.

ଗୁଁପୁଁ—ଦେ. ଅ—୧ । ଅସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ବରକ୍ତି ବା ଅନଚ୍ଛାପ୍ରକାଶ—
Guñpuñ　　1. Grumbling.
ଗୁଜଗୁଜ
ଗୁନଗୁନ
୨ । ଖେଳରେ ଗୋଲାଇବା—
2. Use of unfair means in a game.
୩ । ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଅସ୍ଥିରତା—
3. Hesitancy; hesitation.
୪ । ସନ୍ଦେହ—4. Suspicious.

ଦେ. ବଣ—ଅସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ଅନଚ୍ଛାପ୍ରକାଶକାସ୍ତ—
Grumbling.

ଗୁଁପୁଁଆଁ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଅସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ
Guñpuñyāñ　　ଅନଚ୍ଛାପ୍ରକାଶକାସ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
1. Grumbling (person)
୨ । ଯେ ଖେଳରେ ଗୋଲାଏ—
2. Using unfair means in a game.
୩ । ସନ୍ଦିଗ୍ଧପ୍ରକୃତି—3 Suspicious by nature.

ଗୁଁପୁଁଆଁ—ଦେ. ବଣ—
Guñpuñyāñ

ଗୁଁପୁଁ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅନଚ୍ଛା
Guñpuñ hebā　　ପ୍ରକାଶ କରିବା—1. To grumble or
ଗୁଜଗୁଜକରା　　express unwillingness to do a thing.
ଗୁନଗୁନାନା; ଗୋଁଗିଆଁନା
୨ । ଖେଳରେ ଗୋଲାଇବା—2. To use unfair means in a game.
୩ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ସ୍ଥିର ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପସ୍ଥିତ ନ ହୋଇ ଇତସ୍ତତଃ କରୁଥିବା—Hesitating.
୪ । ସନ୍ଦେହ କରିବା—4. To suspect.

ଗୁଖର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ.—ଗୋଖର (ଦେଖ)
Gukhar　　Gokhara (See)

ଗୁଖରୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଗୋକ୍ଷୁର)—
Gukharu　　ଗୋଖର୍ (ଦେଖ)—1 Gokharā (See)
୨ । ଚାରିପାଖେ ମୁନ ଥିବା ଲମ୍ବା କଣ୍ଟା—
2. Iron nail pointed on four sides.

ଗୁଗଳ—ଦେ. ବ.—ଗୁଗ୍ଗୁଲ (ଦେଖ)
Gugala　　Guggula (See)

ଗୁଗୁଡ଼—ଦେ. ବ.—ଗୁଗୁପାଞ୍ଚି (ଦେଖ)
Guguchi　　Gugupāñchi (See)

ଗୁଗୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୁକାଶ)—ଧାନ୍ୟାଦବର୍ଗର ତୃଣବିଶେଷ—
ଚୋର୍‌କାଁଟା, କଚକଚେ, ଚୌଚଖଡ଼କେ, ଭାଟୁଇ ଅଧାହୁଲି
Guguchiā　　Spear grass; a kind of grass having awns on its grains which enter into ones cloth while walking and stick there; Loue thorn
ସଂ. ନାମ—ଗୋରଘୁଣ୍ଟୀ, ଗୋରକ, ଗୋରକଣ୍ଟକ　　Andropogen aciculatus.
[ଦ୍ର—ଏହା ପଡ଼ିଆରେ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ଶୃଙ୍ଗଯୁକ୍ତ ଶସ୍ୟ ବା ଫୁଲ ପଡ଼ିଆରେ ଯିବା ଲୋକର ଲୁଗାରେ ଲାଗିଯାଏ ।]

ଗୁଗୁପଞ୍ଚି—ଗ୍ରା. ବ.—ଗୁଗୁପାଞ୍ଚି (ଦେଖ)
Gugupahañchi　　Gugupāñchi (See)

ଗୁଗୁପାଞ୍ଚି—ଗ୍ରା. ବ.—ବଡ଼ ମଣିଷ ଚଉ ହୋଇ ଶୋଇ ଆଣ୍ଠୁକୁ ଉପରକୁ ଟେକି ଗୋଡ଼ରେ ପିଲାଙ୍କୁ ବସାଇ
ଝୁମ୍ପୁଆ　　ଖେଳାଇବାର ପଦ୍ଧତିବିଶେଷ—The mode of rocking a child by putting him on the chair-like seat formed by the feet and legs of the elderly man while sleeping on the back.
[ଦ୍ର—ବଡ଼ମଣିଷ ଚଉ ହୋଇ ଶୋଇ ଗୋଡ଼କୁ ଟେକି ଓ ଆଣ୍ଠୁଠାରୁ ଭାଙ୍ଗି ଦୁଇ ଗୋଡ଼ ଓ ପାଦମଧ୍ୟସ୍ଥ ତଳକବଳ ସ୍ଥାନରେ ଶିଶୁକୁ ଦୋଳ ଖେଳାଇ ପଗ୍ଭରୁଥାନ୍ତି, "କାହା ପଡରେ ଖାଇବୁ ଶିଶୁ ଉତ୍ତର କରେ, 'ବାଧା ପଡରେ" ଏହିପରି ଅନେକ ଥର ପଗ୍ଭରିବାରୁ ଶିଶୁ ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପଡରେ ଖାଇବ ବୋଲି ଉତ୍ତର କରେ । ଶେଷକୁ ବଡ଼ ମଣିଷ ପଗ୍ଭରନ୍ତି, "ସୁନାଗାଡ଼ିଆରେ ପଡ଼ିବୁ କି ଗୁନ୍ଥୁ ଗାଡ଼ିଆରେ ପଡ଼ିବୁ ?" ଶିଶୁ ଯାହା ଉତ୍ତର କରେ ତଦନୁସାରେ ବଡ଼ ମଣିଷ ଆପଣାର ଗୋଟିଏ କଡ଼ରେ ସୁନାଗଡ଼ିଆ ଓ ଅନ୍ୟ କଡ଼ରେ ଗୁନ୍ଥ ଗଡ଼ିଆ ଥିବାର କଳ୍ପନା କରି ଶିଶୁକୁ ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ଏକ ପାଖକୁ ଦୋହଲାଇ ଅନ୍ୟ ପାଖକୁ ଘେନି ଆସି ସେହି କଡ଼ରେ କଳ୍ପିତ ସୁନାଗଡ଼ିଆ କି ଗୁନ୍ଥଗାଡ଼ିଆରେ ଖସାଇ ପକାଇ କହନ୍ତି, "ଗୁନ୍ଥୁ ଗଡ଼ିଆରେ ଧୋଇଁ ଧୋଇଁ ସୁନା ଗଡ଼ିଆରେ ପକାଇ ଦେଇଁ ।" ଶିଶୁର ଏହି ଖେଳକୁ 'ଗୁଗୁପାଞ୍ଚି' କହନ୍ତି ।]

ଗୁଗୁର୍ଚିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ଗୁଗୁଡ଼ିଆ (ଦେଖ)—
Gugurchiā　　Guguchiā (See)

ଗୁଗୁଲ—ଦେ. ବ—ଗୁଗ୍ଗୁଲ (ଦେଖ)
Gugula　　Guggula (See)

ଗୁଗ୍ଗୁଲ—ସଂ. ବ. (ଗୁଗ୍ = ବ୍ୟାପ୍ତ ଗୁଜ୍ ଧାତୁ = ରକ୍ଷା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Guggula
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଶଲ୍ଲକୀ　　୧ । ସୁଗନ୍ଧ ଧୂପ ବା ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନେ ରଖା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ବ୍ୟାକରଣ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଜୁଆ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜୂଆ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଖୋଜିବେ।

ଶାଲଗିନର୍ଯାସ, କୁନ୍ଦୁର, 1. Indian Bdellium.

ଗୁଗ୍ଗୁଳୁ, ଗୁଗ୍ଗୁଲ ୨ । ଶ୍ଳେଷ୍ମ ବଙ୍କା କଷାଳଆ ଗୁଳ୍ମବଶେଷ—

ଗୁଗୁଲ 2. Balsamodendron Mukul;

ଗୁଗଲ, ଲୁବାନ Amyris Agallochum.

ଗୁ. ଗୁଗୁଲ [ଦ୍ର—ଏହା ସିନ୍ଧୁ ଗୁଜରାଟ ଆଦ

ମ. ଗୁଗ୍ଗୁଳ ଶୁଷ୍କ ଦେଶ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାରେ ମଧ୍ୟ ଜନ୍ମେ ।

ଫା. ବୋଏଜନ୍ଦୁଦାନ୍ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହାର ନାମ ଗିଲା ଗଛ ।

ଆ. ମୁଖ୍ଲିଲେଅର୍ଜକ୍ ଏହାର ଶୁଖିଲା କାଗଜ ପରି ପତଳା ହୋଇ

ଗ୍ରୀ. ଗୁଗ୍ଗୁଲିମୁରେଟ୍ଟୁ ଗଛରୁ ଝଡ଼ି ପଡ଼େ, ଶାଖାର ପ୍ରାନ୍ତରେ

ତା. କୁଙ୍ଗି, ଗୁଗୁଳୁ ପତ୍ର ଧରେ, ପତ୍ର ତ୍ରିପର୍ଣ୍ଣ । ଏ ଗଛର ରସ ସୁଗନ୍ଧ, ଶୀତକାଳରେ ଗଛର ଶୁଖିଲରେ କଣା କଲେ ସୁଡୁଡା ପରି ରସ ବାହାରେ । ଏ ରସ ଶୁଖିଲେ ଗୁଗ୍ଗୁଳ ହୁଏ । ଏହା ନଆଁରେ ପକାଇ ଧୂପ ଦେଲେ ସୁଗନ୍ଧ ବାହାରେ । ଆମ୍ବକାର ଗୁଗ୍ଗୁଳ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ । ଗୁଗ୍ଗୁଳ ୫ ପ୍ରକାର :—

୧ ମହିଷାକ୍ଷ—ଏହା ଭ୍ରମର ଓ ଅଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ

୨ ମଦ୍ଦାମାଳ—ଅଳ୍ପ ମାଳବର୍ଣ୍ଣ

୩ କୁମୁଦ—କଇଁ ପରି

୪ ପଦ୍ମ—ପଦ୍ମି ପରି

୫ ହରଣ୍ୟ—ଏହା ହଳଦିଆ

ଏହା ଶଙ୍ଖର ପକ୍ଷେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପକାରୀ । ଏହା ପିତ୍ତବର୍ଦ୍ଧକ, ସାରକ, ଭଗ୍ନସନ୍ଧାନକାରକ, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, ସ୍ୱରପ୍ରସାଦକ, ରସାସ୍ୱନ, ଅଗ୍ନିଦୀପକ ଓ ବଳକାରକ, ନୂତନ ଗୁଗ୍ଗୁଳ ବଡ଼ ଉପକାରୀ ।]

ଗୁଗ୍ଗୁଲଦ୍ରୁ—ସଂ. ବ. (ଗୁଗ୍ଗୁଳ + ଦ୍ରୁ)—
Guggulad ru ରକ୍ତ ସଜନା ଗଛ—
A variety of Moringa with red flowers (M. W)

ଗୁଗ୍ଗୁଳୁ—ସଂ. ବ. (ଗୁଗ୍+ଗୁଡ୍ ଧାତୁ + ଅ; ସଜ୍ଞାର୍ଥରେ. ଉ)—
Guggulu ଗୁଗ୍ଗୁଳ (ଦେଖ)
Guggula (See)

ଗୁଙ୍ଗନିଆ ହେବା—ପ୍ରାଦେ. (ଲରଆ) କ୍ରି—ଗୁରୁଣ୍ଡିବା—
Guṅgniā hebā To crawl.

ଗୁଙ୍ଗା—ବୈଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଫା. ଗୁଙ୍ଗ୍)—ଘୁଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Guṅgā Ghuṅgā (See)
(ଗୁଙ୍ଗୀ – ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗୁଚାଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ଦ୍ୱିତ୍ୱଭୂମ) କ୍ରି—ଫିଟାଇବା—
Guchāibā To open.

ଗୁଚିତାଣ୍ଡି—ବୈଦେ. ବ. (ହି. ଗୁଞ୍ଜି ଡଂଡା; ହି. ଗୁଚ୍ଛି = ଭୂମିରେ କର୍ତ୍ତିତ ଶ୍ଳେଷ୍ଟ ଗାଢ)—
Guchitāṇḍi ଡାବଲପୁଆ (ଖେଳ) (ଦେଖ)
Dābalapuā (play) (See)

ଗୁଚିତାଣ୍ଡୁ—ବୈଦେ. ବ. (ହି. ଗୁଚ୍ଛି = ଶ୍ଳେଷ୍ଟ ଗାଢ + ସଂ. ଦଣ୍ଡ)—
Guchitāṇḍu ଡାବଲପୁଆ (ଖେଳ) (ଦେଖ)
Dābalapuā (play) (See)

ଗୁଚ୍ଛ—ସଂ. ବ. (ଗୁ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା + ଅଧିକରଣ. ଚ୍ଛ; ଯେଉଁଠାରେ ଭ୍ରମରମାନେ ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ଶବ୍ଦ କରନ୍ତି)—
Guchchha

୧ । ପୁଷ୍ପସ୍ତବକ—
1. A cluster of flowers.

୨ । ଯେଣ୍ଡା; ଗୋଛ—
2. A bundle; cluster; bunch.

୩ । ମୟୂରପୁଚ୍ଛ—3. The tail of a peacock.

୪ । ମୁକ୍ତାହାରବଶେଷ—
4. A thick string of pearls.

୫ । ବତ୍ତିଶସରିଆ ହାର—
5 A 32 stringed necklace.

୬ । ମଲ୍ଲିକାଦି ଗଛ—6. Plants (like jasmine) which shoot out in clusters from the ground.

[ଦ୍ର—ଏହାର କାଣ୍ଡମାନ ମୂଳରୁ ଗୋଛ ଗୋଛ ହୋଇ ବାହାରେ ।]

ଗୁଚ୍ଛକ—ସଂ. ବ. (ଗୁଚ୍ଛ + ସ୍ୱାର୍ଥରେ କ)—ଗୁଚ୍ଛ (ଦେଖ)
Guchchhaka Guchchha (See)

ଗୁଚ୍ଛପତ୍ର—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୁଚ୍ଛ + ପତ୍ର)—ତାଳଗଛ—
Guchchhapatra Palm tree.
ସଂ. ବଣ—ଯେଉଁ ଗଛର ପତ୍ର ଗୁଚ୍ଛାକୃତି—
(trees) The leaves of which are like clusters.

ଗୁଚ୍ଛପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୁଚ୍ଛ + ପୁଷ୍ପ)—୧ । ଅଶୋକଗଛ—
Guchchhapushpa 1. Asoka tree.

୨ । ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣି ଗଛ; ଛତିଆନା ଗଛ—
2. Alstonia scholaris.

୩ । ରଠା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. The soapnut tree.

୪ । ଧାତକୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. Dhātakī.

ସଂ. ବଣ—ଯେଉଁ ଗଛର ଫୁଲ ଥେଡ଼ା ଥେଡ଼ା ହୋଇ ଫୁଟେ—
(trees) Which flower in clusters.

ଗୁଚ୍ଛଫଳ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୁଚ୍ଛ + ଫଳ)—
Guchchhaphala ୧ । କଦଳୀ ଗଛ—
1. The banana tree.

୨ । ରଠା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. The soapnut tree.

୩ । କର୍ମଳା ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. The clearing nut tree.

୪ । କାକମାଚୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Kākamāchī (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

	ଳ	ଋ	ର,ଋ	ଃ ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଦ୍ଧ
୍	ଈଂ	ଊ	ରୁ	ଲୂ	ପୈ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଳ ବଳୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ଜ୍

* । ଅଙ୍ଗୂର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Grapes.

ଫ. ବଣ – ସେଉଁ ଗଛର ଫଳ ଥେନ୍ଥା ଥେନ୍ଥା ହୁଏ—
(trees) With fruits in bunches.

ଗୁଚ୍ଛଫଳା—ଫ. ତ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୁଚ୍ଛ+ଫଳ+ଆ)—
Guchchhaphalā ୧ । ଦାକ୍ଷାଲତା—1. The vine.
୨ । କଦଳୀ ଗଛ—2. The banana tree.
ଫ. ବଣ—ସେଉଁ ଲତାର ଫଳ ଥେନ୍ଥା ଥେନ୍ଥା ଦୋଇ ଥରେ—
(creepers) Bearing fruits in clusters.

ଗୁଚ୍ଛ—ଦେ. ବ. (ସ. ଗୁଚ୍ଛ)—ଗୁନ୍ଥା; ଗ୍ରଥନ—
Guchhā Stringing together (as beads).
ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଗୋଚ୍ଛ (ଦେଖ)
Gochhā (See)

ଗୁଚ୍ଛାଇବା—ବେ. କ୍ରି. (ସ. ଗୁଚ୍ଛ)—୧ । ଗୋଚ୍ଛ କରିବା—
Guchhāibā 1. To tie into a bundle.
ଓଡ଼ିଆ ୨ । ଏକତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରିବା—
ଇକଟ୍ଠାକରନା 2. To gather together.
୩ । ସଜାଇବା—3. To furnish; to equip.

ଗୁଚ୍ଛିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଗୁଚ୍ଛ)—ଗୁନ୍ଥିବା—
Guchhibā To string together.

ଗୁଚ୍ଛେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୁଚ୍ଛାଇବା (ଦେଖ)
Guchheibā Guchhāibā (See)

ଗୁଜ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ଗୁଣ୍ ଗୁଣ୍ ଶବ୍ଦ କରିବା—
Guj (root) To buzz; to hum.

ଗୁଜ୍‌ଗାଜ୍—ଦେ. ଅ—ଗୁଜୁରୁଗାଜର୍ (ଦେଖ)
Gujgāj Gujurugājar (See)

ଗୁଜ – ଦେ. ବ—ଗ୍ରାମଘରମାନଙ୍କରେ ଓଗ୍ରପରେ ଖୁଣ୍ଟପର ବସିଥିବା
Guja କ୍ଷୁଦ୍ର କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ—A piece of wood placed on the cross-beam of a thatched house to support the wall-plate.

ଗୁଜବ—ଦେ. ବ (ହି. ଗୁଜ୍‌ବ୍=ଗୁଜୁବ୍; ଭୁଲ. ସ. ଘୁଷ ଧାତୁ)—
Gujaba ଜନରବ; ରଟନା—Rumour.
ଗୁଜବ
ଗପ

ଗୁଜରତ୍—ବୈଦେ. ଅ (ଫା. ଗୁଜର୍=ପଦ୍ଧତିବା; ପୈଠ)—ମାରଫତ୍—
Gujarat Through; per; by the hand of.

ଗୁଜରତ୍‌ଖୋଦ୍ – ବୈଦେ. ଅ (ଫା)—ମାରଫତ୍ ଖୋଦ୍ ବା ନଜେ—
Gujaratkhod Per self; personally.

ଗୁଜରାଟ୍—ଦେ. ବ (ନାମ) (ସ. ଗୁର୍ଜ୍ଜର+ରାଷ୍ଟ୍ର)— ଉତ୍ତରର ପଶ୍ଚିମ
Gujarāṭ ଉପକୂଳସ୍ଥ ଦେଶବିଶେଷ—
ଗୁଜରାଟ Gujarat in Western India.
ଗୁଜରାତ

ଗୁଜରାଟୀ—ଦେ. ବ (ସ. ଗୁର୍ଜ୍ଜର+ରାଷ୍ଟ୍ର)—୧ । ଗୁଜରାଟ ଦେଶୀୟ
Gujarāṭī ବ୍ୟକ୍ତି—1. A person belonging
ଗୁଜରାଟୀ to Gujarat.
ଗୁଜରାତୀ ୨ । ଗୁଜରାଟ୍ ଦେଶୀୟ ଭାଷା—
2 Gujarati language.
ବଣ.—ଗୁଜରାଟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to gujarat.
ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗୁଜରାଟ୍ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ
ତରବାରି—A very good sort of sword made in Gujarat.

ଗୁଜରାଣ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଗୁଜରାନ୍=ଜୀବାନ୍; କାଳକ୍ଷେପ)—
Gujarāṇa ୧ । ଜୀବନ ଧାରଣ—1. Living.
ଗୁଜରାନ ୨ । ଜୀବିକା—2. Livelihood.
ଗୁଜରାନ ୩ । କାଳକ୍ଷେପ; ସମୟଯାପନ—
3 The passing of time.

ଗୁଜରାଣ ଚଳାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଫା. ଗୁଜରାନ୍=କାଳକ୍ଷେପଣ+ସ.
Gujarāṇa chalāibā ଚଳ ଧାତୁ)—୧ । ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ
ଗୁଜରାନ ମେଟାନ କରିବା—1. To eke out one's exist-
ଗୁଜରାନ ଚଲାନା ence; to manage to live on
୨ । କାଳଯାପନ କରିବା—2. To pass one's time.

ଗୁଜରାଣ ଚଳିବା—ଦେ ବ—୧ । ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ ହେବା—
Gujarāṇa chalibā 1. The eking out of one's
ଗୁଜରାନ ମିଟା living or existence.
ଗୁଜରାନ ଚଲନା ୨ । କାଳ କଟିବା—
2. The passing of one's time.

ଗୁଜରାଣ ମେଣ୍ଟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୁଜରାଣ ଚଳାଇବା (ଦେଖ)—
Gujarāṇa mentāibā Gujarāṇa chalāibā (See)

ଗୁଜରାଣ ମେଣ୍ଟିବା—ଦେ. ବ – ଗୁଜରାଣ ଚଳିବା (ଦେଖ)—
Gujarāṇa mentibā Gujarāṇa chalibā (See)

ଗୁଜରାତ୍—ଦେ. ବ (ନାମ.— ଗୁଜରାଟ୍ (ଦେଖ)—
Gujarāt Gujarāṭ (See)

ଗୁଜରାତି – ଦେ. ବ—ସୁଗନ୍ଧ ମସଲାବିଶେଷ—
Gujarāti Small cardamum with white rind;
ଗୁଜରାତୀ, ଛୋଟ ଏଲାଚି Elettaria cardamomum.
ଛୋଟି ଏଲାଚି, [ଦ୍ର—ଏହା ଉତ୍ତରର ଦକ୍ଷିଣପଶ୍ଚିମ
ଗୁଜରାତୀ ଇଲାୟଚୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜନ୍ମେ । ଏହା ହଲଦା ଜାଖାଯୁ
ଫ. ନାମ—ଏଲା, ଗୁଜୁର କୋଷମୟ ଫଳ । ଏହାର ଉପର-
ଉପକୁଞ୍ଚିକା ଭାଗରେ ଧଳା ଗେପା ଓ ଭିତରେ କଳା
ଦାନା ଥାଏ ।]
ଗ୍ରା. ବ. ଓ ବଣ—ଗୁଜରାଟୀ (ଦେଖ)—
Gujarāṭī (See)

ଗୁଜରାନ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ଗୁଜରାଣ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ,—
Gujarān (etc). Gujarāṇa etc (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଠର ବପରଟ ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଅଁ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗୁଜରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଫା. ଗୁଜରନା = (କାଳ) ଯାପନ ହେବା)—
Gujaribā ୧ । (କାଳ) ଯାପନ ହେବା; ଅତିବାହିତ ହେବା—
ଗୁଜାରବା, ଗୁଜରିବା, ଗୁଜୁରିବା } ଣିଜନ୍ତରୂପ
1. (time) To pass away.
୨ । କାଳକାଟିବା—
2. To pass time.
ଗୁଜରା **ଗୁଜରନା** ୩ । କୌଣସିପ୍ରକାରେ ଚଳିଯିବା—
3 To manage to live on.
୪ । ଚଳିଯିବା—4. To pass by.
(ଯଥା—ଯେନକେନପ୍ରକାରେ ମୋ କାମ ଗୁଜରୁଛୁ) ।
୫ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ବା ସୁଖ କିଛିକାଳ ଉପଭୋଗ କରିବା—
5. To enjoy a pleasure for some time.
୬ । ସାକ୍ଷିରୂପେ ଜବାନବନ୍ଦ କରିବା—
6. To give evidence as a witness.
(ଯଥା—ଗୁହା ଗୁଜରିବା ଭାଙ୍କ ଜାଡକରେ ନାହିଁ) ।
୭ । (ମନୁଷ୍ୟ) ମୃତ ହେବା—
7. To die; to pass away.
୮ । ଘଟିବା—8. To happen.
(ଯଥା—ମୋ ଉପରେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଆପଦ ଆସି ଗୁଜରିଲା) ।

ଗୁଜରୀ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗର୍ଜର; ଏହା ଗାଜର ପର ଗୋଲ ଥିବାରୁ)—
Gujarī ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ପାଦର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
ଗୁଜରୀ **ଗୁଜରୀ** A kind of anklet.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତେ ଘୁଙ୍ଗୁର ଲଗିଥାଏ । ଏହା ବଳା ଉପରେ ଓ ପଞ୍ଚମ ଚଳେ ପିନ୍ଧା ହୁଏ ।]
୨ । ମାରବାଡ଼ମାନେ ପିନ୍ଧିବା ହାତର ଖଡ଼ୁବିଶେଷ—
2. A kind of bracelet.
୩ । ରାଗିଣୀବିଶେଷ—
3. Name of a musical air.
ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଦୈନିକ; ଯାହା ପ୍ରତିଦିନ ହୁଏ—
"Which is held daily.
(ଯଥା—ଗୁଜରୀ ହାଟ) ।

ଗୁଜରୀହାଟ—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ପ୍ରତିଦିନ ବସିବା ହାଟ—
Gujarī hāṭa Daily market.

ଗୁଜସ୍ତା—ବୈଦେ. ବଣ (ଫା. ଗୁଜସ୍ତା = ଗତ, ଅତୀତ)—
Gujastā ୧ । ପୁରାତନ—1. Old.
ଗୁଜସ୍ତା **ଗୁଜସ୍ତା** ୨ । ଅତୀତ; ସାବକ; ଗତ—2. Late; past.
୩ । ଗତବର୍ଷର—3. Of last year.
କ୍ରି. ବଣ—ଗତବର୍ଷ—Last year.

ଗୁଜା—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ. ଓ ବଣ—ଗୋଜା (ଦେଖ)
Gujā Gojā (See)
କେବଳ ଗୁଜାରେ ଲେଖିଥିବ—ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଗୁଜାରା—ବୈଦେ. ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ହି. ଗୁଜାର)—ଗୁଜରଣ; ଜୀବିକା—Livelihood.

ଗୁଜାରିବା—ଦେ. କ୍ରି ('ଗୁଜରିବା' କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ; ଫା. ଗୁଜାରନା)—
Gujāribā ୧ । ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା; ପେଶ କରିବା—
ଗୁଜାରା **ଗୁଜାରନା** To place or put up before a person; to cite.
କ୍ୟାସ୍ ସୁଦ୍ଧି ଦିଆ ଉକ୍ତି ପହଲ ଗୁଜାରିବା—ବ୍ରାହ୍ମଣଚରଣ. ଗୀତଲହଡ଼ା ।
୨ । (କାଳ) କଟାଇବା—2. To pass (time).

ଗୁଜିକାଠି—ଦେ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଜୁଡ଼ାରେ ଗୁଞ୍ଜିବା ଘୁଙ୍ଗୁରଯୁକ୍ତ କାଠି—A twig with bells thrust into the chignon; a hair-pin attached or thrust into a chignon.
ଗୁଜିକାଠି **ଜୁରବନ୍ଦ, ଜୁରବଲ**

ଗୁଜୁଗୁଜିଆ—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବଣ—ଖଣ୍ଡିଗଣ୍ଡିଆ; ଅଳ୍ପ କୃପଣ—
Gujugujiā Very miserly.
ଗୁଜୁଗୁଜିଆର ବପୁଣ ସରେ—ଉଚ୍ଚ ।

ଗୁଜୁରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି ('ଗୁଜରିବା' କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—
Gujurāibā ଗୁଜାରିବା (ଦେଖ)
Gujāribā (See)

ଗୁଜୁରିବା—ଦେ. କ୍ରି —ଗୁଜରିବା (ଦେଖ)
Gujuribā Gujaribā (See)

ଗୁଜୁରୁ ଗାଜର—ଦେ. ବ.—କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି ଗୋଲମାଳ କରିବା—
Gujuru gājar To make loud sounds by talking.

ଗୁଜ୍ଜରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଗୁର୍ଜର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ରାତ୍ରି କାଳରେ ଶୃଙ୍ଗାର-ରସରେ ଗେୟ ରାଗିଣୀବିଶେଷ—A musical tone used in night time (See notes under 'Rāga'.
Gujjarī
[ଦ୍ର—କେହି କେହି ଏହାକୁ ଦୀପକ ରାଗର ଓ କେହି କେହି ମେଘ ରାଗର ରାଗିଣୀ ବୋଲି କହନ୍ତି ।]

ଗୁଞ୍ଜ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଶବ୍ଦ କରିବା—To buzz.
Guñj (root)

ଗୁଞ୍ଜ—ସଂ. ବ. (ଗୁଞ୍ଜ୍ ଧାତୁ+ଅଧିକରଣ. ଅ; ଯେଉଁଠାରେ ଭ୍ରମରମାନେ ଶବ୍ଦ କରନ୍ତି)—୧ । (ପୁଷ୍ପ) ଗୁଚ୍ଛ; ସ୍ତବକ—
Guñja 1. Bunch or cluster (of flowers)
୨ । ଫୁଲତୋଡ଼ା—2 Nosegay.
୩ । (+ତ୍ରିବ. ଅ)—ଗୁଣୁଗୁଣୁ ଶବ୍ଦ—
3 Buzzing sound; humming of (bees).
୪ । କଳରବ; ଆନନ୍ଦଧ୍ୱନି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Sound of joy.
୫ । ଗୁଞ୍ଜା; କାଇଁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. A black-tipped red seed.
୬ । ସୂତା ତାରରେ ଦଉଡ଼ିପର ବୁଣା ହୋଇଥିବା ହାର; ଗୋଯ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. A kind of necklace woven like a rope.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧		ଉ	ଉ୍ଭ	ଊ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଜ୍ଅ	ଭ
୨	ଐ	ଓ	ଋ	ଲୃ	ଏ୍ଚ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ଛ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ

ଗୁଞ୍ଜନ ସଂ. ବ. (ଗୁଞ୍ଜ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Guñjana ୧ । ଗୁଣୁଗୁଣୁ ଶବ୍ଦ; ଭ୍ରମରର ଶବ୍ଦ—
1. Buzzing sound; humming (of bees).
୨ । ଗୁଞ୍ଜା ଫଳ; କାଇଞ୍ଚ—
2. A black-tipped red seed borne in pods.

ଗୁଞ୍ଜମାଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୁଞ୍ଜ + ମାଳା)—କାଇଞ୍ଚମାଳ—
Guñjamāla A garland of 'Kāiñcha' seeds.
ଗୁଞ୍ଜମାଳା
गुंजमाला

ଗୁଞ୍ଜର୍—ଟାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । କବାଟର ଶିକୁଳ—
Guñjar 1. Door-chain.
୨ । ନୂପୁର—2. Tinkling ornament or ring for the leg.
୩ । କବାଟର ଶିକୁଳାରେ ଲଗିଥିବା ଲୌହଶଳାକାବିଶେଷ—
3. An iron-rod attached to a door-chain.
୪ । ଗୁଞ୍ଜର ପୋକ (ଦେଖ)
4. Guñjara (beetle) (See)

ଗୁଞ୍ଜର—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ଗୁଞ୍ଜନ)—ଗୁଣୁଗୁଣୁ ଶବ୍ଦ—
Guñjara 1. Buzzing sound; humming.
ନବ୍ୟ ମୁଖର ମଧୁକର ଗୁଞ୍ଜରେ । ବ୍ରଧାନାଥ—ମେଘଦୂତ ।
୨ । ଚୂର୍ଣ୍ଣକୁନ୍ତଳ—2. A short curl of hair overhanging the brow.
୩ । (ସଂ. ଗୁର୍ଜର) ହସ୍ତାଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ବଳୟ—
3. A kind of bracelet.
କଣ୍ଠ ମଣ୍ଡୁକ ଗୁଞ୍ଜର ଯୁଗଳେ,
ସର୍ଦ୍ଦିଲ କାଚ ଅନ୍ତକ ଯେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ—ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ।
୪ । ଏକଜାତୀୟ ନେଳ ଝାଣୁଆ ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ ପୋକ—
4 A beetle with hard blue wings; the blue Rutilian beetle.
[ଦ୍ର—ଏହାର ନେଳ ଖୋଲକୁ ଗୋଇ କରି କାନ୍ଥ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ମଥାରେ ଝକଲରୂପେ ଘେନନ୍ତି ।]
୫ । (ସଂ. କୁଞ୍ଜର) ହସ୍ତୀ—5. Elephant.

ଗୁଞ୍ଜରବନ୍ଧ—ଦେ. ବ—ବଳୟ; ହସ୍ତାଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
Guñjarabandha A kind of bracelet.
गुजरी ଦକ୍ଷି କରେ ଚଉ ଗୁଞ୍ଜରବନ୍ଧ ମୋମନାଥ ଗରଡ଼ସ୍ୱା । ଗ୍ରାତୀ. ଉତ୍ସବମଙ୍ଗଳ ।

ଗୁଞ୍ଜର ମୁଣ୍ଡାଳି—ଦେ. ବ—ସେଉଁ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କୁନ୍ତଳ ମୁହଁ ଉପରକୁ ପଡ଼ିଥାଏ—
Guñjara muṇḍāḷi Curls of hair overhanging the face.

ଗୁଞ୍ଜରୀ—ଦେ. ବ—୧ । ମୁଣ୍ଡର ମାଳାପର ଆଭରଣବିଶେଷ—
Guñjarā 1. A kind of bead used to adorn the head.
୨ । (ସଂ. ଗୁଞ୍ଜ) କାଇଞ୍ଚର ମାଳା—
2. A necklace of Kāiñcha seeds.
ଯଦି ଗୁଞ୍ଜରୀ ଶିରେ ଧର ଗାଈଙ୍କ ପଛେ ବନଗ୍ୱଲ । ଜଗନ୍ନାଥ—ଭାଗବତ ।
୩ । ଗୁଞ୍ଜରପୋକର ଖୋଲରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଗୋଲାକାର ଝଲ୍ଲି—
3. A tip made from the tough covering of the Rutilian beetle
ନସର ମୁହଁର ଘୋରନ, ଗୁଞ୍ଜ ଗୁଞ୍ଜରୀ ଘୋରନ । ଉପେନ୍ଦ୍ର—ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଗୁଞ୍ଜରୀପାଟି—ଦେ. ବ—୧ । ମୁଣ୍ଡର ଆଭରଣବିଶେଷ—
Guñjarīpāṭi 1. A kind of ornament for the head.
ଗୁଞ୍ଜରୀପାଟି ଭାଲଦେଶ, ଶ୍ରବଣେ ମକର କୁଣ୍ଡଳ । ଜଗନ୍ନାଥ—ଭାଗବତ ।
୨ । ଗୁଞ୍ଜର୍ ୩ (ଦେଖ)
2. Guñjarā 3 (See)

ଗୁଞ୍ଜରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗୁଞ୍ଜ ଧାତୁ)—ଗୁଣୁଗୁଣୁ ଶବ୍ଦ କରିବା—
Guñjaribā To hum.
ଗୁଞ୍ଜରା ଗୁଞ୍ଜର ଧାଅନ୍ତୁ ଅଳ-ପୁଞ୍ଜେ ମଧୁ-ଲୋଭରେ ଅନ୍ଧ । ବ୍ରଧାନାଥ. ଉଷା ।
गुञ्जरना

ଗୁଞ୍ଜହାର—ସଂ. ବ—ଗୁଞ୍ଜମାଳ (ଦେଖ)
Guñjahāra Guñjamāla (See)

ଗୁଞ୍ଜା—ସଂ. ବ (ଗୁଞ୍ଜ + ଆ) —୧ । କାଇଞ୍ଚ (ଦେଖ)—
Guñjā Kāiñchā (See)
ଅଙ୍କନାର ଗୁଞ୍ଜାମାଳଆ ପାଉଁଶ କରନ୍ତୁ କରୁ ସଜ୍ଜଡ଼—ବ୍ରଧାନାଥ. ପାଦଗ ।
୨ । କାଇଞ୍ଚ ପରିମିତ ଓଜନ—
2. A standard weight; $1\frac{5}{16}$ grains troy.
୩ । ଦୁଇ ଗ୍ରେନ୍ ପରିମିତ ଓଜନ—
3. A weight of 2 grains.
୪ । ଗୁଞ୍ଜନ; ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ଶବ୍ଦ—4. Buzzing.
୫ । ନାଗରା—5. Kettle-drum.
୬ । ମଦ୍ୟପାନଶାଳା—6. A tavern.
୭ । ଧ୍ୟାନ—7. Meditation.
୮ । ବିଷାକ୍ତମୂଳ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
8. A plant with poisonous root.

ଦେ. ବ—ଠେଲ ପେଲ କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ଗତି କରିବା—Thrusting a thing into other things.

ଦେ. ବଣ—୧ । ଠେଲକର ଗତିକର ଯାଇଥିବା—
Thrust in; forced in.
୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟରେ ଅସାଚିତ ଭାବରେ ପେଲ ହୋଇ ପଶିବା (ଲୋକ); ଲେରେଡ଼ା—2.One who thrusts himself into the company of others uninvited.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଭଳ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ, ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଘାଈ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଅ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧ,' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

ଗୁଞ୍ଜାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—'ଗୁଞ୍ଜିବା'ର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Gun̄jāibā — Causative form of 'Gun̄jibā'.
ଗୋଁଜାନ
କୋଚବାନା,କୋଁଚାନା

ଗୁଞ୍ଜାଗୁଞ୍ଜି—ଦେ. ବ—୧ । ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନରେ ବହୁ ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଅବସ୍ଥାନ ଲଗି ଠେଲାଠେଲି—
Gun̄jāgun̄ji — 1. Pushing one another for occupying a narrow space.
ଗେଁଜାଗେଁଜି
କୋଁଚାକୋଁଚି
୨ । ଗଲାଗଲି—2. Thrusting into one another.
୩ । ନାନା ପଦାର୍ଥ ଗୁଞ୍ଜିବା କର୍ମ—
3. Act of thrusting many things.
୪ । ଉଡ଼—4. Overcrowding; overlapping.

ଗୁଞ୍ଜାମାଳ—ଦେ. ବ (ଫ. ଗୁଞ୍ଜ+ମାଳା)—କାଇଁମାଳ—
Gun̄jāmāla — A garland of Kāiñcha seeds.

ଗୁଞ୍ଜା ରୁଅ—ଦେ.ବ—୧ । ସେଉଁ ରୁଅ ପୁରୁଣା ଘରଚଲରେ ଘରେ ଠେଲା ହୋଇ ପୂରା ଯାଇଥାଏ—
Gun̄jā rua — 1. The rafter thrust into the midst of other rafters in the thatch of an old house to serve as an original one.
ଚୋରକୋରୋ
କୋରଚୋରା
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଯାହା ଅସ୍ୱାଭାବିକ, ମାତ୍ର କୃତ୍ରିମ ଉପାୟରେ ସ୍ୱାଭାବିକ ଅଶ୍ରୟ ପରି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—
2. An artificial support.
(ଯଥା—ଘୋଷା ପୁଅ ଗୁଞ୍ଜା ରୁଅ ।)

ଗୁଞ୍ଜାହାର—ଫ. ବ—ଗୁଞ୍ଜାମାଳ (ଦେଖ)—
Gun̄jāhāra — Cun̄jāmāla (See)

ଗୁଞ୍ଜିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗୁଞ୍ଜା+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Gun̄jikā — ୧ । କାଇଁଫଳ—1. The seed of Kāiñcha.
୨ । ଏକ କାଇଁ ପରିମାଣ—
2. Weight of one Kāiñcha.

ଗୁଞ୍ଜିଗାଞ୍ଜି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ସ୍ଥାନାଭାବରୁ ଠେଲାଠେଲି ହେବା—
Gun̄jigan̄ji hebā — To overcrowd or overlap one another.
ଗେଁଜଗାଁଜହେନା

ଗୁଞ୍ଜିତ—ସ. ବ (ଗୁଞ୍ଜ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ତ)—ଝଙ୍କୃତ; ଶବ୍ଦାୟିତ—
Gun̄jita — Resounding; with humming; full of humming sound.
ସ. ବ (+ଭାବ. ତ)—ଝଙ୍କାର; ଗୁଣ୍ଡୁରୁଣ୍ଡୁ ଶବ୍ଦ—
Humming sound.
ମଧୁପ-ଗୁଞ୍ଜିତେ ହେଉ ଯେ ପୂରୁଣ—ଭାଗବତ ଗୁଦ୍ଧୋତ୍ତର ପଦ୍ୟ ।

ଦେ. ବଣ—ଚୁଞ୍ଚା ହୋଇଥିବା; ଉଭରକୁ ପୂରା ଯାଇଥିବା—
Thrust in.
କଣ୍ଟକ-ଗୁଲ୍ମଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ ଛଲେ,
ଗୁମ୍ଫିଲା ଡିମ୍ବୀ ଗୁଞ୍ଜିତ ଚାଲେ—ଫକୀରମୋହନ, ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଗୁଞ୍ଜିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଗୁଞ୍ଜ ଧାତୁ)—୧ । ଗୁଣ୍ଡୁରୁଣ୍ଡୁ ଶବ୍ଦ କରିବା—
Gun̄jibā — 1 To hum.
ଗୋଁଜା
କୋଁଚନା
ବଦଳମିଥିନେ କୁନନ୍ତୁ,
ମତ୍ତ ମଧୁପ ସେ ଗୁଞ୍ଜନ୍ତୁ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୨ । (ଭୁଲ. ଫା. ଗୁଂଜାନ୍=ଘନ; ଅବରଲ; ଗୁଂଜାଇଶ୍=ସ୍ଥାନ; ଜାଗା; ସୁବିଧା)—କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଠେଲି ପୂରାଇବା—2 To thrust or force a thing into other things.
୩ । ଦୁଇଟି ଲେଖା ମଧ୍ୟରେ ନୂଆ ଲେଖା ପୂରାଇବା—
3. To interpolate.
୩ । (ସ. ଗୁହ୍ ଧାତୁ=ଗୋପନ କରିବା) କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଗୁପ୍ତ ସ୍ଥାନରେ (ଅନ୍ଧାରରେ, ଲୁଗା ଉଡରେ) ଲୁଚାଇବା—
4. To secrete a thing.
୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅନଚ୍ଛାସତ୍ତ୍ୱେ ବା ଅଯାଚିତଭାବରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଦେବା—
5. To force a thing to a person unasked or against his consent.
(ଯଥା—ବାଲୁଭଲ୍ଲଧବାଠେଇଁ ଗାଁଆଁବାଲା ଗୋଟାଏ ପୁଅ ଗୁଞ୍ଜିଦେଲେ ।)

ଗୁଞ୍ଜି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅଜାଣତ ହୋଇ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟରେ ଆଶ୍ରୟ ନେବା—
Gun̄ji hebā — 1. To take shelter with a person unasked.
ଗୁଁଜିୟାନା
୨ । (ବହୁତ ଲୋକ) କୌଣସି ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନରେ ମାଡ଼ିମୁକୁଚ ହୋଇ ରହିବା—2. (many persons) To crowd in an inadequate place.

ଗୁଞ୍ଜୁଗୁଞ୍ଜୁ—ଦେ. ଅ—ଅସିବାମାତ୍ରକେ; ଉପସ୍ଥିତ ହେଲାକ୍ଷଣି (ରାତ୍ରି, ସକାଳ, ସନ୍ଧ୍ୟା)—Immediately after the setting of (night, morning, evening).
Gun̄jugun̄ju
(ଯଥା—ସଞ୍ଜ ଗୁଞ୍ଜୁଗୁଞ୍ଜୁ ; ରାତ୍ରି ଗୁଞ୍ଜୁଗୁଞ୍ଜୁ; ସେ ରାତ୍ରି ଗୁଞ୍ଜୁଗୁଞ୍ଜୁ ହୋଇ ଆମ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ ।)

ଗୁଞ୍ଜୁର—ଦେ. ବ—ଭ୍ରମରଜାତିସୂ ନେଳପୋକ; ଗୁଞ୍ଜରପୋକ—
Gun̄jurā — A kind of blue beetle with tough covering; Rutilian beetle.

ଗୁଞ୍ଜରୁଗୁଞ୍ଜା—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ— କେଲା ଆଦ ଜାତିଙ୍କ ଗୀତର ଡୁଆ—The refrain of a song sung by the Kelās etc.
Gun̄jurugun̄jā
ବଡ଼ଡ଼େ ଲେବେଲି, ଭମେଇ ମୁଣ୍ଡରେ ନଡ଼ଆଡଲି, ମାଥା କରୁଥାଏ ଗେଲ ।
ଗୁଞ୍ଜରୁଗୁଞ୍ଜା—କେଲା ଗୀତ ।

ଗୁଟ୍—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) ସଙ୍ଗ— ଗୋଟାଏ; ଏକଗୋଟା—
Gut — One only.
ବଣ—(ଏତେ) ସଂଖ୍ୟକ; ଗୋଟା—(so many) In number.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଠ	ଢ଼	ର,ଋ	ଃ ଂ	ଏ	ଉସ୍ମ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍ମ	ଜ୍ଞ	ଯ
୨	ଣ	ଓ	ରୁ	ଲୂ	ସ୍ପ	ଅକାର୍‌ନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ତ୍ୟ	ଇଥ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ୍ର

ଗୁଟ୍‌କେଗୁଟ୍‌—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. ବ୍ୟ—
Guṭkegut ୧ । ଗୋଟ୍ଟକ ପରେ ଗୋଟ୍ଟଏ—
1. One after the other.
୨ । ଏକାବନ୍ଧମେ; ଯଥାକ୍ରମେ—2. Respectively.

ଗୁଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ସଙ୍ଗ. (ଗୋ ସ୍ଥାନରେ ଗୁ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Guṭā ଗୋଟା (ଦେଖ)—Goṭā (See)

ଗୁଟାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି. (ଗୋ ସ୍ଥାନରେ ଗୁ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Guṭāibā ଗୋଟାଇବା (ଦେଖ)—Goṭāibā (See)

ଗୁଟାଏ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର, ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ୟ ଓ ବ୍ୟଣ. (ଗୋ
Guṭāe ସ୍ଥାନରେ ଗୁ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଗୋଟାଏ (ଦେଖ)
Goṭae (See)

ଗୁଟାରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ୟ. (ଭୁଲ. ସଂ. ଗୋଷ୍ଠ = ସମ୍ଭୂ)—
Guṭārā ଗୋଲମାଲ— Confusion; ado; hubbub.

ଗୁଟି—ସଂ. ବ୍ୟ. (ଗୁଡ୍‌ ଧାତୁ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା + କର୍ମ. ଇ)—
Guṭi ୧ । ବଟିକା—1. Pill
୨ । ଗୁଲା; ଗୁଳ—2. Ball; globule.
୩ । ମୁକ୍ତା—3. Pearl.
୪ । ରେସମ ବା ଉସର ପୋକର ଗୋଲାକାର ଖୋଲ—
5. Cocoon.
୫ । ଗୋଲ ବାଲୁଗରଡ଼ା—
5. Round pebble.
ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ୍ୟ—ଗୋବସନ୍ତ ରୋଗ—
Rinderpest; cattle small-pox.
ସଙ୍ଗ—ଗୋଟି (ଦେଖ)
Goṭi (See)
ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ୍ୟ—ନଡ଼ିଆ ଗୋଟମା—
Very small cocoanut fruit.

ଗୁଟିଏ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର, ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ୟଣ (ଗୋ ସ୍ଥାନରେ ଗୁ
Guṭie ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଗୋଟ୍ଟଏ (ଦେଖ)—
Goṭie (See)

ଗୁଟିକା—ସଂ. ବ୍ୟ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗୁଡ୍‌ ଧାତୁ + ଇକ୍‌ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଗୁଟ୍ଟ (ଦେଖ)—
Guṭikā Guṭi (See)
ଦେ. ବ୍ୟ—୧ । ଖୁଆର ଲଡୁ; ଘନୀଭୂତ ମିଷ୍ଟାନ୍ନଯୁକ୍ତ ଦୁଗ୍ଧଗୁଡ଼ିତ
ଲଡ୍ଡୁ—1. A ball of sweet-meat prepared from condensed milk.
୨ । (ବୈଦ୍ୟକ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
2. A kind of tree.

ଗୁଟିଗୁଟି—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି. ବ୍ୟଣ. (ଗୋ ସ୍ଥାନରେ ଗୁ
Guṭiguṭi ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଗୋଟ୍ଟ ଗୋଟ୍ଟ—One by one.

ଗୁଟିଗୁଟିକା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି. ବ୍ୟଣ (ଗୋ ସ୍ଥାନରେ
Guṭiguṭikā ଗୁ ଉଚ୍ଚାରଣ)—୧ । ଗୋଟ୍ଟ ଗୋଟ୍ଟ ଦୋଇ—
1. One by one.
୨ । ଜଣକେ ଗୋଟ୍ଟଏ ଲେଖାଏଁ—2. One each.

ଗୁଟିଗୁଟିକଥା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି. ବ୍ୟଣ. (ଗୋ ସ୍ଥାନରେ ଗୁ
Guṭiguṭikiā ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଗୁଟ୍ଟଗୁଟ୍ଟକା (ଦେଖ)
Guṭiguṭikā (See)

ଗୁଟୀ—ସଂ. ବ୍ୟ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁଡ୍‌ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଇ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Guṭī ଗୁଟ୍ଟ (ଦେଖ)—Guṭi (See)

ଗୁଟେ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବାଲେଶ୍ୱର) ବ୍ୟ ଓ ବ୍ୟଣ. (ଗୋ
Guṭe ସ୍ଥାନରେ ଗୁ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଗୋଟେ (ଦେଖ)
Goṭe (See)

ଗୁଟେଇ—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂଦ୍ଭୂମ) ବ୍ୟଣ—ଗୋଟ୍ଟଏ—
Guṭei One only.

ଗୁଠ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ୟ. (ସଂ. ଗୋଷ୍ଠ) (ଗୋ
Guṭha ସ୍ଥାନରେ ଗୁ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଗୋଠ—Cattle pen.

ଗୁଠଭଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ୟ—ଗୋରୁ ଗୋଠ ପାଇଁ ଗ୍ରାମର
Guṭhabhaṭā ବାହାରେ ଥିବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ—A place outside the village used as a cattle-pen.

ଗୁଡ୍‌ ଇଭ୍‌ନିଙ୍ଗ୍‌—ବୈଦେ. ଅ. (ଇଂ)—ନମସ୍କାର (ସନ୍ଧ୍ୟା ବା
Gud ibhning ଅପରାହ୍ଣରେ)—Good evening.
ଗୁଡ଼ଇଭ୍‌ନିଙ୍ଗ
ଗୁଡ଼ଇଭିନିଂ

ଗୁଡ଼ଗୁଡ଼—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଗୁଡ଼ୁଗୁଡ଼ୁ (ଦେଖ)
Gurdgurd Gurdugurdu (See)

ଗୁଡ଼ଗୁଡ଼ି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ୍ୟ—ଗୁଡ଼ୁଗୁଡ଼ି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Gurdgurdi (etc) Gurdugurdi etc (See)

ଗୁଡ଼ଚ—ଗ୍ରା. ବ୍ୟ. (ସଂ. ଗୁଲଞ୍ଚ)—ଗୁଲଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Gurdchi Gulañcha (See)

ଗୁଡ଼ ଚଡ଼ିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ୍ୟ. (ସଂ. ଗୁଲଞ୍ଚ)—
Gurdchirdiā ଗୁଲଞ୍ଚ (ଦେଖ)—Gulañcha (See)

ଗୁଡ଼ ଚଡ଼ଚଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ୍ୟ. (ସଂ. ଗୁଲଞ୍ଚ)—
Gurdchirdichirdā ଗୁଲଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Gulañcha (See)

ଗୁଡ଼ ଡୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ୍ୟ ଓ ବ୍ୟଣ—ଗୁଡ଼୍ଡଏ (ଦେଖ)
Gurddu Gurdie (See)

ଗୁଡ଼ ଫ୍ରାଇଡେ—ବୈଦେ. ବ୍ୟ. (ଇଂ. ଗୁଡ୍‌ = ଉତ୍ତମ + ଫ୍ରାଇଡେ = Gud phrāide ଶୁକ୍ରବାର)—ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସ ୨୧ ତାରିଖ ପରେ
ଗୁଡ଼ଫ୍ରାଇଡ଼େ ଯେଉଁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ହୁଏ ସେହି ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ପରବର୍ତ୍ତୀ
ଗୁଡ଼ଫ୍ରାଇଡେ ଶୁକ୍ରବାର—Good friday.

[ଟି—ଏହି ଶୁକ୍ରବାର ଦିନ ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ କ୍ରୁଶ୍‌ ଉପରେ ବଧ ହୋଇ ନଶ୍ୱର ଦେହ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଏହା ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍‌ମାନଙ୍କର ପର୍ବ ଓ ଉପବାସ ଦିବସ । ଏହି ପର୍ବ ଯୀଶୁଙ୍କର କ୍ରୁଶ୍‌ ଆରୋହଣର ସ୍ମାରକ । ଏହି ଶୁକ୍ରବାରର ପରବର୍ତ୍ତୀ ରବିବାର ଦିନ ଯୀଶୁ କବରରୁ ସଶରୀରରେ ଉଠି କେତେକ ଶିଷ୍ୟଙ୍କୁ ଦେଖା ଦେଇଥିଲେ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୫୬୬ ୧ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଦୂରତ୍ୱ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ଯେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଉ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଖା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ; 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗୁଡ୍‌ବାଇ—ବୈଦେ. ଅ. (ଇଂ)—ବିଦାୟପୂର୍ବକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଅଭିବାଦନ—
Gudbāi Good bye.
ଗୁଡ଼ବାଇ
ଗୁଡ୍‌ବାଇ

ଗୁଡ୍‌ମର୍ନିଙ୍ଗ୍—ବୈଦେ. ଅ. (ଇଂ. ଗୁଡ୍‌=ଉତ୍ତମ+ମର୍ନିଙ୍ଗ୍‌=ସକାଳ)—
Gudmarning
ଗୁଡମର୍ନିଙ୍ଗ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନମସ୍କାର; ଅଭିବାଦନ—
ଗୁଡମର୍ନିଂ Good morning.

[ଦ୍ର—ସକାଳ ବେଳା ଦିନ ୧୦ଟା ମଧ୍ୟରେ ଦେଖା ହେଲେ ଇଂରେଜମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ଗୁଡ୍‌ମର୍ନିଙ୍ଗ୍‌ କହି ଅଭିବାଦନ କରନ୍ତି; ସନ୍ଧ୍ୟା ଓ ଅପରାହ୍ଣରେ ଗୁଡ୍‌ଇଭ୍‌ନିଙ୍ଗ୍‌ କହନ୍ତି ।]

ଗୁଡ଼ (ଧାତୁ)—ଫ—୧ । ରକ୍ଷା କରିବା—
Gurda (root) 1. To protect.
୨ । ଆଘାତ କରିବା—2. To strike.
୩ । ହିଂସା କରିବା—3. To injure.

ଗୁଡ଼—ଫ. ବି. (ଗୁ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଡ଼)—
Gurda ୧ । ଇକ୍ଷୁ ରସରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମିଷ୍ଟ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—
1. Molasses; treacle; raw sugar.

[ଦ୍ର—ଆଖୁ ରସ ବା ଦୋରୁଅକୁ ଆଉଟି ବହଳ କରି ଏହା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ । ରେଲ ଗୁଡ଼, ଛେଦା ବା ଛେଦର୍‌ ଗୁଡ଼ ଓ ଝର୍‌ ଗୁଡ଼ ଏପରି ୩ ପ୍ରକାର ଗୁଡ଼ ହୁଏ ।]

୨ । ହସ୍ତୀର ସଜ୍ଜା—
2. Equipments for an elephant.
୩ । ଗ୍ରାସ—3. Eating.
୪ । (ଗୁଡ଼ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
ଗୋଲକ; ଗୋଲାକାର ବସ୍ତୁ—4. Round ball.
୫ । ଖେଳବାର ପେଣ୍ଡୁ—5. Play-ball.

ଗ୍ରା. ବି. (ଶିଶୁରଞ୍ଜନ ଭାଷା)—ବାଳକମାନଙ୍କର ଲିଙ୍ଗ—
An infant boy's penis.

ଦେ. ବିଣ—ମିଷ୍ଟ—Sweet

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଭୁଲ. ଆସାମୀ ଗୁଡ଼=ଗୁଣ୍ଡ)—
୧ । ଗୁଣ୍ଡ—1. Powder; dust.
୨ । (ବାଲେଶ୍ୱର; ଗୋ ସ୍ଥାନରେ ଗୁ ଉଚ୍ଚାରଣ) ବି—
ଗୋଡ଼—2. Leg.
୩ । (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଖେଳରେ ହାରିବା ଲୋକ ନେବା ବୋହ—3. Beat received by the defeated party.

ଗୁଡ଼କ—ଫ. ବି. (ଗୁଡ଼+କ)—
Gurdaka ୧ । ଗୁଣ୍ଡା (ଭାତ ଆଦର)—
1. A mouthful (of rice etc)
୨ । ଗୋଲକ—2. A ball.
୩ । ଗୁଡ଼ରେ ପକ୍ୱ ଔଷଧବିଶେଷ; ମୋଦକ—
3. Medicine sweetened with treacle.

ଗୁଡ଼କଙ୍କ—ଦେ. ବି—ନଦୀର ବାଲୁକାମୟ କୂଳଦେଶରେ ଉତ୍ପନ୍ନତୃଣ—
Gurdakaṅka ସମୃଦ୍ଧ କୂଳରେ ଲତା ପର୍‌ ମାଡ଼ିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଶକ୍ତ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଘାସ ଓ ତାହାର ଫଳ—
A kind of hard and pointed creeping grass growing on sand (and its fruit).

ଗୁଡ଼ ହଙ୍କ ଯେନ କହୁଛ—ଛାଡ଼ା କରେ ସମ୍ପୀର।
ପ୍ରବାଦ. କଦ୍ରଗଳା ।

[ଦ୍ର—ଏ ଘାସର ନୂଆ ଗଜା ବଡ଼ ମୃଦୁ ଓ ଲୋକଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ଗଲି ଯାଏ । ଏହାର ଫଳ ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ।]

ଗୁଡ଼କଣ୍ଟ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଯେଉଁ ମାଟିପାତ୍ରରେ ଗୁଡ଼ ଢାଆର୍‌
Gurdakaṇṭa ସମ୍ପୃରେ ଗୁଡ଼କୁ ଢାଳ ଭୋଗାଯାଏ; ଗୁଡ଼ବଣା—
Earthen pot in which molasses are stored

ଗୁଡ଼କନ୍ଦ—ଦେ. ବି.—ଗୁଡ଼ରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅପରିଷ୍କୃତ ଚିନି ବାଡ଼—
Gurdakanda Raw sugar; sugar-candy.

ଗୁଡ଼କାଣିକା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—ଗୁଡ଼କଣ୍ଟ (ଦେଖ)
Gurdakāṇikā Gurdakaṇṭa (See)

ଗୁଡ଼କାନ୍ତି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—ଗୁଡ଼କଣ୍ଟ (ଦେଖ)
Gurdakāṇṭi Gurdakaṇṭa (See)

ଗୁଡ଼କାର—ଫ. ବି. (ଗୁଡ଼+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେ ଆଖୁ
Gurdakāra ଦୋରୁଅରୁ ଗୁଡ଼ ଢାଆର୍‌ କରେ—Manufacturer of molasses from sugarcane juice.

ଗୁଡ଼ବାରବାଲୀଙ୍କ ପଦ୍ମସ ସର୍ଲ୍ଲେଖ,
ସିଆରୁ ଖାର୍‌ ଅଛ କ ପୁଛନ୍ତୁ ବୁଥେ । ଭକ୍ତ. ଲବଣ୍ୟକଗା ।

ଗୁଡ଼କୋଚିଲା—ଦେ. ବି.—କୋଚିଲା ଫଳ ସଙ୍ଗେ ଗୁଡ଼ ବାଟିଲେ ଯେଉଁ
Gurdakochilā ମାରାତ୍ମକ ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ—Fatal poison prepared by pounding Nux-vomica with molasses.

[ଦ୍ର—ଏହା ଖାଇଲେ ମନୁଷ୍ୟ ମରିଯାଏ ।]

ଗୁଡ଼ଗୁଡ଼—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି.—ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—
Gurda gurda Blind-man's buff; a kind of play.

[ଦ୍ର—ବାଳକବାଳିକାମାନେ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ଧାର ଘରେ ଥାଇ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣକର ଆଖିକୁ ବସ୍ତ୍ର ଇତ୍ୟାଦିରେ ଆବୃତ କରି ଦିଅନ୍ତି । ଯାହାର ଆଖି ବନ୍ଧା ଯାଇ ଥାଏ ସେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦରଣ୍ଡି କରି ଧରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ସେ ଯାହାକୁ ଧରେ ସେ ଚୋର ହୁଏ । ଉକ୍ତ ଚୋରର ପୂର୍ବି ଆଖି ବନ୍ଦ କରି ଦିଆ ଯାଏ ଏବଂ ସେ ପୂର୍ବି ପୂର୍ବପରି ଅନ୍ୟକୁ ଖୋଜେ ।]

ଗୁଡ଼ଗୁଡ଼ାଳ—ଦେ.ବି—ବନ୍ୟ ତରୁବିଶେଷ—A wild tree; Marsdenia Hamiltoni (Haines).
Gurda guhāla

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉପ୍ତ	ଉଅ	ଉ୍ଚ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ୟ୍	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ଟ୍ୟ	ସ୍ର	ସ୍ର	ଟ୍ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଗୁଡ଼ଚୀ—ସଂ.ବି. (ଗୁଡ଼ ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଚ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) — Gurḍachī ଗୁଲଞ୍ଚ (ଦେଖ)— Gulañcha (See)

ଗୁଡ଼ତମାଖୁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗୁଡ଼ ଓ ତାମ୍ରକୂଟ)—ଗୁଡ଼ାଖୁ (ଦେଖ) Gurḍa tamākhu Gurḍākhu (See)

ଗୁଡ଼ତଜ—ଦେ. ବି.—ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ୍ (ଦେଖ) Gurḍataka Gurḍatwak (See)

ଗୁଡ଼ତୃଣ—ସଂ. ବି. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଗୁଡ଼ ଉତ୍ପାଦକ ତୃଣ)—ଆଖୁ— Gurḍatṛuṇa Sugarcane

ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ୍—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୁଡ଼+ତ୍ୱଚ୍; ୭ମା. ୧ବ.)—ଦାରୁଚିନ୍ନ ଛାଲଚନ୍ନ (ଦେଖ)—Cinnamon. Gurḍatwak

ଗୁଡ଼ତ୍ୱଚ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୁଡ଼+ତ୍ୱଚ୍=ଛେଲ)— Gurḍatwacha ୧ । ଦାରୁଚିନ୍ନ—1. Cinnamon.

(ଗୁଡ଼ତ୍ୱଗ୍— ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଢେଙ୍କପତ୍ର ଗଛର ସୁଗନ୍ଧ ବଲ୍କଳ— 2. The aromatic bark of Lurus Cassia

୩ । ଜାଇତ୍ରୀ—3. Mace (M. W).

ଗୁଡ଼ଦାରୁ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୁଡ଼+ଦାରୁ)—ଆଖୁ— Gurḍadāru Sugarcane.

ଗୁଡ଼ପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୁଡ଼+ପୁଷ୍ପ)—ମହୁଲଗଛ ଓ ତାହାର ଫୁଲ Gurḍapushpa —The Mohwa tree and its sweet flower-pods.

ଗୁଡ଼ଫଳ—ସଂ. ବି. (ଗୁଡ଼+ଫଳ)—ପୀଲୁ ବୃକ୍ଷ (ଦେଖ) Gurḍaphaḷa Pīlu tree (See)

ଗୁଡ଼ବଣା—ଦେ. ବି—ନଡ଼ିଆମୁହାଁ ଗୁଡ଼ ରହିବା ମାଠିଆ— Gurḍabaṇā Wide-mouthed jar for molasses. **ଗୁଡ଼ହାଁଡ଼ି**

ଗୁଡ଼ଳ—ସଂ. ବି. (ଗୁଡ଼+ଳା ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+ଅ)— Gurḍaḷa ଗୁଡ଼ରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ମଦ— Spirit made from sugar.

ସଂ. ବିଣ—ଗୁଡ଼ରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—Prepared from sugar.

ଗୁଡ଼ା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁଡ଼ ଧାତୁ+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)— Gurḍā ୧ । ସେହୁଣ୍ଡ; ସିଜୁଗଛ; ମନସାବୃକ୍ଷ; ପଉରସିଜ— 1. Euphorbia Tirucalli; Euphorbia Nerrifolia.

୨ । କପାଗଛ—2. Cotton plant.

୩ । ବଟିକା—3. Pill.

ଦେ. ବି—୧ । ଚଲ୍ଲିକାରେ ବୁହାଯାଉଥିବା ନାହାର ଗୋଟିଏ ଫନ୍ଦରେ ଯୋଡ଼ାଯାଇଥିବା ଦୁଇଟି ବାଉଁଶ, ଯହିଁରେ ନାହାର ପାଲକୁ ଅଟକାଇ ରଖାଯାଏ— 1. Two poles attached to one edge of the boat playing in the Chilka lake to which the sail is attached.

୨ । ବେଷ୍ଟନ କରିବା—2. Winding round.

ଗାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ବାଳକମାନଙ୍କର ଲିଙ୍ଗ— Baby's penis.

ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—୧ । ମୁଗ ବରଅଦ ଫସଲ ଜନ୍ମିବା ଉପଯୋଗୀ ଉଚ୍ଚଭୂମି— 1. High land fit for cereals.

୨ । ପଞ୍ଜର; ଝରକା—2 Window.

ଦେ. ପ୍ରତ୍ୟୟ (ଅନାଦରାର୍ଥ)—୧ । ଅନେକ—1. Many.

ଗୁନୋ; ଗୁନା; ଗୁଲା ୨ । ବହୁ ପରିମାଣ—2. Much.

ସଦୃ [ଦ୍—ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବହୁବଚନରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ପିଲ୍ଲଗୁଡ଼ା; ଏହାର ଅନ୍ୟରୂପ, ଗୁଡ଼ାଏ, ଗୁଡ଼ାକ । ଏହାର ଆଦରାର୍ଥକରୂପ ଗୁଡ଼ି, ଗୁଡ଼ିଏ, ଗୁଡ଼ିକ ।]

ଗୁଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗୁଡ଼ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା)— Gurḍāibā ୧ । ବେଢ଼ାଇବା; ବେଷ୍ଟନ କରିବା— ଗୁଟାନ; ଗୁଡ଼ାନ 1. To wind (as a string round a **ଲପେଟନା; ଗୁଡ଼ିୟାନା; ଗୁମେଟନା** thing).

୨ । ସୂତାଆଦିକୁ ପିଣ୍ଡାକାରରେ ବାନ୍ଧିବା— 2. To twist a thread or rope into a ball.

୩ । ଭୂମିରୁ ଉଠାଇବା ପୂର୍ବରୁ ମସିଣାକୁ ବାରମ୍ବାର ଲେଉଟାଇ ପିଣ୍ଡୀକୃତ କରିବା— 3 To wind up a mat.

ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ବାଲେଶ୍ୱର) ବି. (ଗୋ ସ୍ଥାନରେ ଗୁ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଗୋଡ଼ାଇବା— To pursue; to run after.

ଗୁଡ଼ାଏ—ଦେ. ପ୍ରତ୍ୟୟ (ଅନାଦରାର୍ଥ)—ଗୁଡ଼ା (ଦେଖ) Gurḍāe Gurḍā (See)

ଦେ. ସର୍ବ—ବହୁତ; ବେଶୀ—Much; many.

ତୁହର ଗୁଡ଼ାଏତ କଟୁଛ ବାହିଁପାରି—କୃଷ୍ଣହରି ଦ. ମହାଭାରତ ବନ ।

ଗୁଡ଼ାକ—ଦେ. ପ୍ରତ୍ୟୟ—ଗୁଡ଼ା (ଦେଖ) Gurḍāka Gurḍā (See)

ଗୁଡ଼ାକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁଡ଼ ଧାତୁ+ଆକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ତନ୍ଦ୍ରା— Gurḍākā 1. Nap.

୨ । ନିଦ୍ରା—2. Sleep.

୩ । ଆଳସ୍ୟ—3. Laziness.

ଗୁଡ଼ାକୁ—ଗ୍ରା. ବି—ଗୁଡ଼ାଖୁ (ଦେଖ) Gurḍāku Gurḍākhu (See)

ଗୁଡ଼ାକେଶ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୁଡ଼ା=ସିଜୁଗଛ+କେଶ; ଉମା. ଗୁଡ଼ାକା=ନିଦ୍ରା+ଈଶ=ପ୍ରଭୁ)— Gurḍākeśa ୧ । ମହାଦେବ—1. Mahādeba.

୨ । ଅର୍ଜୁନ—2. Arjuna.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଗୋଟିଏ କୋଣଣ୍ଡ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେ ଏ ଗୁଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଗୋଟିଏ ବେସୁଟ ୨ ବା ୩ ଗୋଟିଏ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଖୋଜିବେ; 'ଲୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଲଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଆଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ଼' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ୍ଡ' ଦେଖିବେ।

ଗୁଡ଼ାଖୁ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗୁଡ଼+ତାମ୍ରକୂଟ)—ଗୁଡ଼ ଓ ଧୂଆଁପତ୍ରଗୁଣ୍ଡ ମିଶ୍ରିତ ଧୂମପାନାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—
Gurdākhu — A smoking mixture of tobacco and treacle.
ଗୁଡ଼ାକ୍ତ

ଗୁଡ଼ାଖ୍ୟ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀ. ଗୁଡ଼+ଆଖ୍ୟା)—ରୌମକ; ଶାମୁଦ୍ରଲବଣ—Lake-salt.
Gurdākhya

ଗୁଡ଼ାଡାଣ୍ଡ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୁଡ଼ାଦାଣ୍ଡ (ଦେଖ)—
Gurdāḍāṇḍa — Gurdādāṇḍa (See)

ଗୁଡ଼ାଦାଣ୍ଡ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୋଚରଭୂମି—
Gurdādāṇḍa — A place for cattle grazing; grazing field.

ଗୁଡ଼ି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗୁରୁ+ଉଡ୍ଡୀନ)—୧ । କାଗଜ ଉଡ଼—
Gurdi — 1. Paper kite.
ଘୁଡ଼ୀ

୨ । (ସଂ. ଗୁଡ଼=ଗୋଲକ) ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ପିନ୍ଧିବା
ଗୁଡୀ, ଗୁଡ଼ୀ ଲୁଗାର କାନ ପଣତରେ ଦଆଯିବା ଗଣ୍ଠି—
2. Knot tied in the cloth worn by females at the end which hangs down the shoulder.

୩ । ମସିଣା ବା ମୁଜୁରର ଗୋଟା ସାଇଥିବା ଅଂଶ—
3. The wound up or folded portion of a mat.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ଗୋଷ୍ଠୀ)—୧ । ସଭା—
1. Meeting.

(ଯଥା—ଆଜ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚଙ୍କର ଗୁଡ଼ି ବସିଛି ।)

୨ । ମନ୍ଦିର —2. Temple.

୩ । (ସମ୍ବଲପୁର; ବାଲେଶ୍ୱର; ଗୋ ସ୍ଥାନରେ ଗୁ ଉଚ୍ଚାରଣ) ଗୋଡ଼; ଶ୍ଲେଟ ପଥର—3. Pebble.

ଦେ. ଗତ୍ୟର୍ଥ (ଆଦରାର୍ଥ)—ଗୁଡ଼ା (ଦେଖ)—
Gurdā (See)

ଗୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ଗୁଡ଼କାର) ଗୁଡ଼ରେ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ପ୍ରସ୍ତୁତ
Gurdiā — କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଜାତି—1. Confectioner;
ମୋଦକ — a caste of confectioners.
ହଲୱାଇ, କାନ୍ଦୁ

୨ । ଗୁଡ଼ାଇବା କର୍ମ—
2. The act of winding.

୩ । ଅତି ଉଚ୍ଚ କଣ୍ଟାଳିଆ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
3. Dalbergia Spinosa (tree).

[ଦ୍ର—ଏହା ଉଚ୍ଚରେ ୩୦ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େ । ଏହାର ପଡ଼ ଶ୍ଲେଟ ।]

ଦେ. ବଣ—୧ । ମିଠା—1. Sweet.

୨ । ଗୁଡ଼ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to molasses.

୩ । ଛନା ହୋଇଥିବା—3. Bound; tied.

ଗୁଡ଼ିଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗୁଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)—
Gurdiāibā — 1. Gurdāibā (See)

କେତେକ ଅପଦ୍ୟ ଫୁଲକୁ ଗୋଳାଇ,
ଗହ ଖୋଇ ପାଇଁ ବାନ୍ଧନ୍ତି ଗୁଡ଼ିଆଇ । କୁଶଦ୍ୱଜ, ମହାଭାରତ. ବନପର୍ବ ।

୨ । 'ଗୁଡ଼ାଇବା'ର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
2. Causative form of Gurdāibā.

ଏହା ଶୁଣି ସ୍ୱପ୍ନ ଲୁଗା ବୁଡ଼ିଆଇ—କୁଶଦ୍ୱଜ, ମହାଭାରତ. ବନପର୍ବ ।

ଗୁଡ଼ିଆଗୁଡ଼ି—ଦେ. ବ—ପରସ୍ପର ଛଡାଇଜ ହେବା—
Gurdiāgurdi — Intertwining.
ଲପଟାଲପଟି ଦେ. ବଣ.—ପରସ୍ପର ଛଡାଇଜ—Intertwined; interwoven.

ଗୁଡ଼ିଆଗୁଡ଼େଇ—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ଗୁଡ଼ିଆଗୁଡ଼ି (ଦେଖ)—
Gurdiāgurdei — Gurdiāurdi (See)

ଗୁଡ଼ିଆ ଜଡା—ଦେ. ବ—ଉଗ୍ରଗନ୍ଧଜାତୀୟ; ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ଜଡା—
Gurdiā jandā — A sort of black ant invad
କାଳୀଚୁଁଟୀ swe

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଗୁଡ଼ିଆ ଜନପଦରେ ଲାଗନ୍ତି ।]

ଗୁଡ଼ିଆ ଜାତି—ଦେବ—ମୁଢ଼ି, ଭଜୁଡ଼ା, ମିଠେଇ ପ୍ରସ୍ତୁତକାରୀ ଶୂଦ୍ରଜାତି—
Gurdiā jāti — ବିଶେଷ—A Śūdra caste of sweetmeat-
ମୋଦକ — makers
ହଲୱାଇ [ଦ୍ର—ଏମାନେ ନାଗସାପ ବା କାଶ୍ୟପ ଗୋତ୍ରୀ, ଏମାନଙ୍କର ଗୃହ ଜାତି; ଯଥା—ଭଦରଶି, ଦଲଦଆ, ଝୁମୁକା ଓ ମଇତ୍ର । ଝୁମୁକାଜାତି ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ-ଭିନ ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ନାକରେ କିଛି ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧନ୍ତି ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପିଲା ଓ ବଡ଼ କନ୍ୟା ଉଭୟ ବିବାହ ହଲେ । ଏମାନେ ଦୈସକାନଆ ବା ଦ୍ୱାଣ୍ଡୁଆ । ଜାତିଆଣ ଭୋଜରେ ପୁରୁଷମାନେ ସ୍ପର୍ଶନ୍ତି । ଗଣେଶ ଏମାନଙ୍କର ଇଷ୍ଟଦେବତା ଓ ଗଣେଶ ଚତୁର୍ଥୀ ପ୍ରଧାନ ପର୍ବ । ଏମାନଙ୍କ ଜାତିରେ ବେଦୋକ୍ତ ଥାଏ । ଘାଉକ ପ୍ରାସ୍ପତ୍ତିକ ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆଗପଡୁଆ ବା ବୈଷ୍ଣବ ଗୋସାଇଁ ଆଗେ ଖାଇଲେ ତାପରେ ଅନ୍ୟମାନେ ଖାଆନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ସାହି ୫ ପରଗଣା ନେଇ ସାହି ସଭା ଓ ପରଗଣା ସଭା ହୁଏ ।

ଦଲଦଆ ଦଲଦା ଗୃତ କରନ୍ତି ଓ ଝୁମୁକା ଝୁମୁଝୁମୁ କରି ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରେ ବୁଲି ମୁଢ଼ି ଭଜୁଡ଼ା ବିକନ୍ତି ।

ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଗୁଡ଼ିଆମାନେ ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତି, ପିତା ବୈଦେହ୍ୟ ମାତା ମୈତ୍ରେୟୀ ।]

ଗୁଡ଼ି ଉସ୍କାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ସଭା ଭାଙ୍ଗିବା—
Gurdi uskāibā — To dissolve a meeting; to disperse after a meeting.

ଗୁଡ଼ିଉସ୍କାରାତ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ରାତ୍ର ଦଶଟା ବେଳ
Gurdiuskārāet — (ସଭା ଭାଙ୍ଗିବା ସମୟ)—10 P. M.
(time for dissolving a meeting).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ଂ

ଗୁଡ଼ ଉସ୍କିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ସଭା ଭାଙ୍ଗିବା—
Gurdi uskibā The dissolving of a meeting; dispersing of a meeting.

ଗୁଡ଼ଏ—ଦେ. ପ୍ରତ୍ୟୟ ଓ ସଂ. (ଆଦର୍ଥକ)—ଗୁଡ଼ାଏ (ଦେଖ)
Gurdie Gurdāe (See)

ଗୁଡ଼ିକ—ଦେ. ପ୍ରତ୍ୟୟ ଓ. ସଂ (ଆଦର୍ଥକ)—ଗୁଡ଼ାଏ (ଦେଖ)
Gurdika Gurdāe (See)

ଗୁଡ଼ଶାଳ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଗୋଡ଼ଶାଳ (ଦେଖ)
Gurdiśāla Gordiśāla (See)

ଗୁଡ଼ୁଗାଡ଼ି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଉପରେ ଚାଟ ବନ୍ଧା ଦୋଇଥିବା ଶଗଡ଼—Bullock cart with a thatch or covering on it.
Gurdugārdi

ଗୁଡ଼ୁଗୁଡ଼ି—ଦେ. ବ (ଶିଶୁବଚନ)—୧ । ଅନ୍ଧାର ଗୁଡ଼ୁଗୁଡ଼ି; ଯେଉଁ ଦ୍ୱସ୍ତ-ପଦବତ୍ପ୍ରାନ୍ କାଲ୍ପନିକ ଜନ୍ତୁ ଭୂମିରେ ଗଡ଼ି ଗଡ଼ି ଯାଏ—
Gurdugurdi
ଗୁଡ଼ଗୁଡ଼ୀ 1. An imaginary animal which
ଗୁଡ଼ଗୁଡ଼ି moves rolling on the ground (uttered by mothers to scare infants to sleep or silence).

[ଦ୍ର—ଅବୁଝା ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଭୟ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ମାତାମାନେ କାଲ୍ପନିକ 'ଅନ୍ଧାର ଗୁଡ଼ୁଗୁଡ଼ି'ର ଭୟ ଦେଖାଇ ଥାଆନ୍ତି ।]

୨ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ସାନ ହୁକ୍କା—
2. Small hubble-bubble.

ଦେ. ବଣ. (ବହୁବଚନ)—ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର; ଖଦ୍ୟକାସ୍ପ—
Tiny; very small (many).

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—
A kind of drum.

ଖସା ନାଗର୍ଦ୍ଧ ନଉବତ ଝଡ଼, ଢେଲଙ୍କି ବାଜା ଗଙ୍ଗ ଗୁଡ଼ୁଗୁଡ଼ି—
ତୁଳସୀ. ସମରତରଙ୍ଗ ।

ଗୁଡ଼ୁଗୁଡ଼ି ପଲ୍ଟଣ—ଦେ. ବ. (ଶିଶୁରଞ୍ଜନ ବାକ୍ୟ)—
Gurdugurdi palṭaṇa ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ସାନ ସାନ ପିଲା—
ଗୁଡ଼ୁଗୁଡ଼ିଆ ପଲଟଣ A number of tiny children; a bevy of manikins.

ଗୁଡ଼ୁଗୁଡ଼ୁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Gurdugurdu ୧ । ଶଗଡ଼ ଭୂମିରେ ଗଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ—
ଗୁଡ଼ଗୁଡ଼ 1. Rattling sound of a cart rolling
ଗୁଡ଼ୁଗୁଡ଼ on the ground.

୨ । ଗଡ଼ୁଗଡ଼ ଗଡ଼ିବାର ପ୍ରକାର ବା ସ୍ୱଭି—
2. Manner of rolling on the ground.

୩ । ହୁକ୍କା ଖାଇବାର ଶବ୍ଦ—
3. Bubbling sound of the hubble-bubble.

ଗୁଡ଼ୁଗୁଡ଼ୁ ଗଲ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Gurdugurdu gala ୧ । ଗଡ଼ଗଡ଼ ଗଡ଼ିବାର ପ୍ରକାର ବା ସ୍ୱଭି—
ଗୁଡ଼ଗୁଡ଼ 1. Manner of rolling on the ground.
ଗୁଡ଼ୁଗୁଡ଼ ୨ । ହୁକ୍କା ଖାଇବାର ଶବ୍ଦ—
2. Bubbling sound of the hubble-bubble.

ଗୁଡ଼ୁଗୁଡ଼ୁଆ—ଦେ. (ସଂ. ଗୁର ଧାତୁ=ଗଡ଼ି କରିବା)—ଶିଶୁମାନେ ଶୀଘ୍ର ଗଡ଼ିବା ବା ଧାଇଁବାର ମଧୁର ପ୍ରକାର; କ୍ଷୁଦ୍ର ବସ୍ତୁର ଦ୍ରୁତଗମନ—4. Act of children running; mode of little things moving.

(ଯଥା—ଜଗବନ୍ଧୁ ପିଲାଟି ଦୁଆରର ଗୁଡ଼ୁଗୁଡ଼ି ଦୋଇ ଗଲୁଛି ।)

ଗୁଡ଼ୁଚୀ - ସଂ. ବ. (ଗୁଡ଼ ଧାତୁ + ଉଚ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଗୁଲଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Gurduchī Gulañcha (See)
ଗୁଡ଼ୁଚ

ଗୁଡ଼ୁମ୍—ଦେ. ବଣ. (ଆ. ଗୁମ୍)—
Gurdum (ବୁଦ୍ଧି, ଅକଲ) ଲୁପ୍ତ —Vanished.
ଗୁଡୁମ (ଯଥା—ଏ କାଣ୍ଡକାରଖାନା ଦେଖି ତା ଅକଲ ଗୁଡ଼ୁମ୍ ।)
ଗୁଡ଼ୁମ

ଗୁଡ଼ୁମ୍ ଗୁଡ଼ୁମ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Gurdum gurdum ଘନ ଘନ ତୋପ ଫୁଟିବାର ଶବ୍ଦ; ତୋପଧ୍ୱନି—
ଗୁଡୁମ ଗୁଡୁମ Booming sound of cannon.
ଦନଦନା ପଡ଼ୁଅଛି ତୋପ ଗୁଡ଼ୁମ ଗୁଡ଼ୁମ । ଘଥାନାଥ—ଦରବାର ।

ଗୁଡ଼ୁରୁଗାଡ଼ର—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Gurdurgārdar ଶ୍ରୁତିମଧୁର ସାମାନ୍ୟ ଗୁଡ଼ୁ ଗୁଡ଼ୁ ଶବ୍ଦ—
Sweet chirping sound.

ଦେ. ବଣ. (ବହୁବଚନ)—ଗୁରୁଡ଼ଗାଡ଼ର; ଖ୍ଲେଟ ଖ୍ଲେଟ;
ଖଦ୍ୟକାସ୍ପ (ବହୁଜୀବ)—Dwarfish (many).

ଗୁଡ଼ୁର ଗୁଡ଼ୁର—ଦେ. ଅ—ଗୁଡ଼ୁରୁଗାଡ଼ର (ଦେଖ)
Gurdur gurdur Gurdurgārdar (See)

ଗୁଡ଼ୁରୁଗାଡ଼ରୁ—ଦେ. ଅ—ଗୁଡ଼ୁରୁଗାଡ଼ର (ଦେଖ)
Gurdurugārdaru Gurdurgārdar (See)

ଗୁଡ଼ୁରୁଗାଡ଼ୁରୁ—ଦେ. ଅ—ଗୁଡ଼ୁରୁଗାଡ଼ର (ଦେଖ)
Gurdurugārduru Gurdurgārdar (See)

ଦେ. ବ. (ବହୁବଚନ)—ଖ୍ଲେଟ ଖ୍ଲେଟ ଗୁଡ଼ିଏ ପିଲା—
A bevy of little children.

ଖେକର ଚଳନ୍ତି ଗୁଡ଼ୁରୁଗାଡ଼ୁରୁ ଢେଲେଣି ।
କୁନ୍ତଳାକୁମାରୀ—ନଅରୁଣୀ ।

ଗୁଡ଼ୁରୁ ଗୁଡ଼ୁରୁ—ଦେ. ଅ—ଗୁଡ଼ୁରୁଗାଡ଼ର (ଦେଖ)
Gurduru gurduru Gurdurgārdar (See)

ଗୁଡ଼ୁଶଗଡ଼—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗୁଡ଼ୁଗାଡ଼ (ଦେଖ)
Gurdusagarda Gurdugārdi (See)

ଗୁଡ଼ୁଚୀ—ସଂ. ବ. (ଗୁଡ଼ ଧାତୁ + ଉଚ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Gurduchī ଗୁଲଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Gulañcha (See)

ଗୁଡ଼େ—ଦେ. ପ୍ରତ୍ୟୟ ଓ ସଂ. (ଅନାଦର୍ଥ)—ଗୁଡ଼ାଏ (ଦେଖ)
Gurde Gurdāe (See)

ଭୁଆ ମୋତେ ଗୁଡ଼େ ନ କହ ଅଗଡ଼ା । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ ବନ ।

ଗୁଡ଼େଇଘୁଡ଼େଇ ହେବା—ଦେ. କି—ଗୁଡ଼େଇଘୁଡ଼େଇ ହେବା (ଦେଖ)
Gurdeiturdei hebā Gurdeipurdei hebā (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ । ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବଦ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଭିବଦ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ ଦୌଣସ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜନାରେ ସେବେ ଏ ଭାଷାଦୋଷରେ ନିଜର ଭେବେ ସେଇ ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଥାସମ୍ଭେ ଚଉଦର ବସସ୍ଥଳ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜନାକୁ ହେବ । ସଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଯୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅଁ' ଯୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଗୁଡ଼େଇପୁଡ଼େଇ ହେବା—ଦେ. କି.—୧ । (ମନ) ଘାଣ୍ଟିହେବା; Gurdeipurdei hebā ଉଦ୍‌ବେଳିତ ହେବା—

ଉଥଲପୁଥଲ ହୋନା 1. (mind) To be agitated.

ଗଟପଟ ହୋନା ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଗୁଡ଼େଇପୁଡ଼େଇ ହେଇ ଥାଏ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗଣ୍ଠ ।

୨ । ପରସ୍ପର ଛନାଛନ୍ଦି ହେବା—

2. To be intertwined.

ଗୁଣ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—୧ । ପରାମର୍ଶ ଦେବା—
Gun (root) 1. To advise.

୨ । ମନ୍ତ୍ରଣା କରିବା—2. To plot.

୩ । ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା—3. To invite.

୪ । ଅଭ୍ୟାସ କରିବା—4. To practise.

୫ । ଗୁଣନ କରିବା—5. To multiply.

ଗୁଣ୍‌ଗୁଣ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ତୁଳ. ସ୍ର. ଗୁଞ୍ଜନ)—୧ । ଭ୍ରମର
Gunguṇ ଆଦିଙ୍କ ଝଙ୍କାର—

ଗୁନଗୁନ 1. Humming of bees; buzzing.

ଗୁନଗୁନ ୨ । ଅସ୍ପଷ୍ଟ ବାକ୍ୟୋଚ୍ଚାରଣ ଶବ୍ଦ—2. Sound of whispering; inaudible talk; sound in an undertone.

୩ । ଝଙ୍କାର ଧ୍ୱନିଯୁକ୍ତ—3. Humming.

ଗୁଣ୍ଡ—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲପୁର (ବ) ତୁଳ. ବ.=ଘୁନ୍‌ସି; ସ୍ର. କାଞ୍ଚି)—
Gunchi ଅଣ୍ଟାସୂତା; ଅଣ୍ଟାରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଅଳଂକାରବିଶେଷ—
Waist-chain.

ଗୁଣ୍‌ସି—ଦେ. ବ.—ଗୁଣୁସି (ଦେଶ)
Gunsi Gunusi (See)

ଗୁଣ—ସ. ବ. (ଗୁଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ବସ୍ତୁ ବା ଜୀବର ପ୍ରାକୃତିକ
Guṇa ଧର୍ମ—1. Property; quality; attribute.

୨ । ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ; ଆଧିକ୍ୟ—
2. Excess; abundance.

୩ । (+ଉତ୍ତ. ଅ)—ଉତ୍କର୍ଷ—3. Excellence; accomplishment; advantage.

୪ । ସୁଗୁଣ—4. Virtue; good quality.

୫ । ପୁନରାବୃତ୍ତି; ଆବୃତ୍ତି—5. Recital; repetition.

୬ । ତ୍ୟାଗ—6. Giving up; abandonment.

୭ । ବସ୍ତୁର ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗ୍ରାହ୍ୟ ଧର୍ମ (ରୂପ, ରସ, ଗନ୍ଧ, ସ୍ପର୍ଶ ଓ ଶବ୍ଦ)—7. The state of being perceived by the senses.

୮ । ସୁଫଳ; ଉପକାର—8. Benefit; efficacy.

୯ । (ସାଙ୍ଖ୍ୟ ଦର୍ଶନ) ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜଃ ଓ ତମଃ ଏହି ୩ ଗୁଣ—
9. The three natural elements or ingredients (good, middling and bad), composing primordial matter in Sāṁkhya philosophy.

[ଦ୍ର—ସାଙ୍ଖ୍ୟକାର ୩ଟି ଗୁଣ ମାନ ଅଛନ୍ତି, ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜଃ ଓ ତମଃ । ଏହି ୩ ଗୁଣର ସାମ୍ୟାବସ୍ଥାକୁ ପ୍ରକୃତି କହନ୍ତି; ପ୍ରକୃତିରୁ ସୃଷ୍ଟିର ବିକାଶ ହୋଇଅଛି । ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ ହାଲୁକା ଓ ପ୍ରକାଶକ, ରଜୋଗୁଣ ଚଞ୍ଚଳ ଓ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ, ତମୋଗୁଣ ଭାରୀ ଓ ରୋଧକ ଅଟେ । ବୈଶେଷିକ ଦର୍ଶନାକାର ଗୁଣକୁ ଦ୍ରବ୍ୟର ଆଶ୍ରିତ ବୋଲି ମାନ ଅଛନ୍ତି । ରୂପ, ରସ, ଗନ୍ଧ, ସ୍ପର୍ଶ, ସ୍ନେହ, ସାଂସିଦ୍ଧିକ ଦ୍ରବତ୍ୱ, ବେଗ, ଗୁରୁତ୍ୱ, ପରତ୍ୱ, ଅପରତ୍ୱ, ଏମାନ ମୂର୍ତ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟରଗୁଣ; ବୁଦ୍ଧି, ସୁଖ, ଦୁଃଖ, ଇଚ୍ଛା, ଦ୍ୱେଷ, ପ୍ରଯତ୍ନ, ଧର୍ମ, ଅଧର୍ମ, ଭାବନା, ଶବ୍ଦ ଏମାନ ଅମୂର୍ତ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟର ଗୁଣ; ସଂଖ୍ୟା, ପରମାଣ, ପୃଥକ୍‌ତ୍ୱ, ସଂଯୋଗ, ବିଭାଗ ଏମାନ ମୂର୍ତ୍ତ ଓ ଅମୂର୍ତ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟର ଗୁଣ । ଗୁଣ ୨ ପ୍ରକାର— ବିଶେଷ ଓ ସାମାନ୍ୟ; ରୂପ, ରସ, ଗନ୍ଧ, ସ୍ପର୍ଶ, ସ୍ନେହ, ସାଂସିଦ୍ଧିକ ଦ୍ରବତ୍ୱ, ବୁଦ୍ଧି, ସୁଖ, ଦୁଃଖ, ଇଚ୍ଛା, ଦ୍ୱେଷ, ପ୍ରଯତ୍ନ, ଧର୍ମ, ଅଧର୍ମ, ଭାବନା ଓ ଶବ୍ଦ ଏମାନ ବିଶେଷଗୁଣ, ଅର୍ଥାତ୍ ଏ ଗୁଣମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦ୍ରବ୍ୟମାନଙ୍କର ଭେଦ ଜଣା ଯାଏ; ସଂଖ୍ୟା, ପରମାଣ, ପୃଥକ୍‌ତ୍ୱ, ସଂଯୋଗ, ବିଭାଗ, ପରତ୍ୱ, ଅପରତ୍ୱ, ଗୁରୁତ୍ୱ, ନୈମିତ୍ତିକ ଦ୍ରବତ୍ୱ, ବେଗ ଏମାନ ସାମାନ୍ୟ ଗୁଣ । ଦ୍ରବ୍ୟ ଗୁଣମାନଙ୍କର ଆଶ୍ରୟ ହୋଇ ପାରେ, କିନ୍ତୁ ଗୁଣ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟର ଆଶ୍ରୟ ହୋଇ ନ ପାରେ । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର]

୧୦ । (କାବ୍ୟାଳଙ୍କାର) ରସର ଧର୍ମ—
10. (rhetoric) The inherent quality of a sentiment.

[ଦ୍ର—ଏହା ରସ ଓ ଚରିତ୍ରର ପରିପୋଷକ ଓ ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟର ଆନନ୍ଦଦାୟକ ଧର୍ମ । ଏହା ଦ୍ୱାରା ପଦସନ୍ଦର୍ଭର ସୌକୁମାର୍ଯ୍ୟ, ଔଜସ୍ୱିତା ଓ ପ୍ରସନ୍ନତା ବ୍ୟକ୍ତ ହୁଏ; ଏହି ଗୁଣ ତିନି ପ୍ରକାର, ଯଥା—ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ, ଔଜଃ ଓ ପ୍ରସାଦ ।]

୧୧ । (ବ୍ୟାକରଣ) ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣର ପରିବର୍ତ୍ତନବିଶେଷ—
11. (Sanskrit grammar) Change of certain vowels to other vowels or sounds.

[ଦ୍ର—ଯଥା—ଇ, ଈ ସ୍ଥାନରେ ଏ; ଉ, ଊ ସ୍ଥାନରେ ଓ; ଋ, ସ୍ଥାନରେ ଅର୍ ଓ ଌ ସ୍ଥାନରେ ଅଲ୍; କୃ ଧାତୁ+ଅନ, ଏଠାରେ କୃ ଧାତୁରେ ଥିବା ଋକାର ଗୁଣ ହୋଇ ଅର୍ ହୋଇ କର୍ ହେଲା; କର୍+ଅନ=କରଣ ।]

୧୨ । (ଗଣିତ) ଏକ ଅଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ଅଙ୍କର ପୂରଣ କ୍ରିୟା—
12. (arithmetic) Multiplication.

୧୩ । (ଗଣିତ) ବହୁ ରାଶିର ଗୁଣଫଳ—
13. (arithmetic) Multiple.

୧୪ । ସୂତ୍ର; ରଜ୍ଜୁ—14. Thread; cord; rope.

୧୫ । ଧନୁର ସୂତ୍ର; ଜ୍ୟା—
15. The string of a bow; bow-string.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

୧୬ । (ଗଣିତ) ଗୁଣକ—
16. (arithmetic) Multiplier.
(ଯଥା—୨୦ ସଂଖ୍ୟାରେ ୫ର ୪ ଗୁଣ ଅଟେ ।)
୧୭ । (ଜ୍ୟାମିତି) ବୃତ୍ତଖଣ୍ଡର ଜ୍ୟା—
17. (geometry) The chord of an arc.
୧୮ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ—18. Organ of perception.
୧୯ । ଉପାୟ—
19. Expedient; course of action.
୨୦ । ଅଭ୍ୟାସ—20. Habit.
୨୧ । ବୃଦ୍ଧି—21. Increase.
୨୨ । ତିନ ସଂଖ୍ୟା—22 The number '3'.
୨୩ । ଅଂଶ; ଭାଗ—23. Part.
୨୪ । (ବ୍ୟାକରଣ) ବିଶେଷଣ—
24. (grammar) Adjective.
୨୫ । ସୁଧ—25. Interest.
୨୬ । କୁକୁଡ଼ା—26. A cock.
୨୭ । ନୌକା ଟାଣିବାର ରଜ୍ଜୁ—
27. Towing line for a boat.
୨୮ । ବାର ବା ଥର—28 Time.
(ଯଥା—ତିନ ଗୁଣ, ପାଞ୍ଚ ଗୁଣ ଇତ୍ୟାଦି ।)
୨୯ । ବିଦ୍ୟା; କଳା—29. Learning; art.
୩୦ । ଶରୀରସ୍ଥ କଫ ବାତ ପିତ୍ତାଦି ଧାତୁ—
30. The 3 humours of the body.
୩୧ । (ଦଣ୍ଡନୀତି) ସନ୍ଧି, ବିଗ୍ରହ, ଯାନ, ଆସନ, ଦ୍ୱୈଧ ଓ ଆଶ୍ରୟ, ପରରାଷ୍ଟ୍ର ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଏହି ଛଅ ଗୋଟି ଉପାୟ—
31. The 6 expedients which a king should pursue to deal with foreign kings according to the Hindu political economy.
୩୨ । ସୂତ୍ର; ମାଳା—32. Necklace.
୩୩ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଭୀମସେନ—
33. A name of Bhīma.
୩୪ । ସୂପକାର—34. Cook.
୩୫ । ନୈପୁଣ୍ୟ; ପ୍ରମାଣତା—35 Skill; proficiency.
୩୬ । ଅଧିକାର; ପ୍ରଭାବ—36. Influence; control.
୩୭ । ପ୍ରକୃତି—37. Nature.
ଦେ. ବି—ହେତୁ; କାରଣ—Cause; reason.

ଏ ଗୁଣେ ସେ ବି ଗୁଣେ ଉହିଲେ ଗୁଡ଼ି ଗୁଣେ
ରଖିଲେ ଗୁରୁ ବରୁଷକେ—ଉଷା. କୋଣ୍ଢୁଢ୍ଢୁଣ୍ଢାଣ୍ଢୁନଙ୍କ ।

ଗୁଣକ—ସଂ. ବି (ଗୁଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—(ଗଣିତ) ଯେଉଁ ଅଙ୍କଦ୍ୱାରା ମୂଳ ସିଦ୍ଧ ବା ଅଙ୍କ ଗୁଣନ କରାଯାଏ—
Guṇaka (arithmetic) Multiplier; enumerator.
ସଂ. ବିଣ—ଯେ ଗୁଣନ କରେ—One who multiplies.

ଗୁଣକଥନ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ+କଥନ)—ଅନ୍ୟର ଗୁଣ କହିବା; ଅନ୍ୟର ସୁଖ୍ୟାତି କରିବା—Description or recital of one's qualities or excellence; eulogising.
Guṇakathana

ଗୁଣକର—ସଂ. ବିଣ (ଗୁଣ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଉପକାରୀ—Beneficial.
Guṇakara

ଗୁଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଉପକାର କରିବା—
Guṇa karibā 1. To benefit.
ଗୁଣକରା ୨ । ଫଳପ୍ରଦ ହେବା—
ଗୁଣକରନା 2. To be efficacious.
୩ । ଗୁଣିବା; ଏକ ସଂଖ୍ୟାକୁ ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଗୁଣନ କରିବା—
3. To multiply.
(ଯଥା—୫କୁ ୬ଦ୍ୱାରା ଗୁଣ କଲେ ୧୫ ହେବ ।)

ଗୁଣ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ବ୍ୟଙ୍ଗ) ଦୁର୍ଗୁଣ ଦେଖାଇବା—
Guṇa kārḍhibā (ironical) To show or exhibit one's bad qualities.
ଗୁଣଦିଖାନା

ଗୁଣକାରକ—ସଂ. ବିଣ (ଗୁଣ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Guṇakāraka ୧ । ଫଳପ୍ରଦ—1. Effectual; effective; efficacious.
୨ । ଉପକାରକ—2. Beneficient; advantageous.
୩ । ସହାୟକ—3. Helpful.

ଗୁଣକାରୀ—ସଂ. ବିଣ (ଉପପଦ: ଗୁଣ+କୃ ଧାତୁ+ଇନ୍; ୩ମା. ୧ବ)—
Guṇakārī ଗୁଣକାରକ (ଦେଖ)—
Guṇakāraka (See)

ଗୁଣ କିଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟର ଗୁଣକୁ ଆଦର କରିବା—
Guṇa kiṇibā To appreciate another's merit.

ଗୁଣ ଜଣ ମୋହର ନୋହିବାକୁ ଦେଖା
ଲଗାଇବ ସ୍ୱଜନ ଦୂର ହାତେ ଶଙ୍ଖା । କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାଭରତ. ବସ୍ତ୍ର ।

ଗୁଣକୀର୍ତ୍ତନ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ+କୀର୍ତ୍ତନ)—ଗୁଣକଥନ;
Guṇakīrttana ଅନ୍ୟର ଗୁଣ କହିବା—Description or recital of one's qualities or excellence; eulogising.

ଗୁଣ ଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୁଣ କୀର୍ତ୍ତନ କରିବା; ପ୍ରଶଂସା କରିବା—
Guṇa gāibā To sing one's praises; to applaud another.
ଗୁଣଗାନା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସମାନରୂପ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅଁ' ଖୋଜିବେ; 'କଅଁ' ନ ମିଳିଲେ 'କଅ' ଖୋଜିବେ; 'ଅଙ୍କ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ।

ଗୁଣଗାନ—ସଂ. ନ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ+ଗାନ)—ପ୍ରଶଂସାକରଣ—
Guṇagāna Praising; applause; eulogising.

ଗୁଣଗାରିମା—ଦେ. ନ— ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ+ଗରିମା)—
Guṇagārimā ବରିଷ୍ଠତା—Excellence.

ତାହାର ଗୁଣଗାରିମା ଅନୁଭବ କରିବାର ଶକ୍ତି ସବ
ଜଣାନ୍ତୁ ଭୂସ୍ୱର ନ ଥାଏ—ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଆଠଗଣ୍ଠି ।

ଗୁଣଗୌରବ—ସଂ. ନ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ+ଗୌରବ)—ଉତ୍କର୍ଷ-ଜନିତ
Guṇagauraba ସମ୍ମାନ ବା ପ୍ରଶଂସା—Praise or respect due to one for one's good qualities.

ଗୁଣଗ୍ରହଣ—ସଂ. ନ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ+ଗ୍ରହଣ)—୧ । ଅନ୍ୟର ଗୁଣକୁ
Guṇagrahaṇa ଆଦର କରିବା—1. Admission or appreciation of another's good qualities.

୨ । ଅନ୍ୟର ଗୁଣକୁ ନଜେ ନେବା—
2. Assumption of another's attributes.

ଗୁଣଗ୍ରାମ—ସଂ. ନ (ଗୁଣ+ସମୂହାର୍ଥେ. ଗ୍ରାମ)—ଗୁଣସମୂହ—
Guṇagrāma Aggregate of qualities.

ତାଙ୍କ ଗୁଣଗ୍ରାମ ମୁହଁ ସୁମର ନଉଁ—ଗ୍ରାତୀ. ରସବାରିଧି ।

ଗୁଣଗ୍ରାହକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ+ଗ୍ରାହକ)—
Guṇagrāhaka ୧ । ଯେ ଅନ୍ୟର ଗୁଣ ଗ୍ରହଣ କରେ—
(ଗୁଣଗ୍ରାହକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. One who assumes another's qualities.

୨ । ଯେ ଅନ୍ୟର ଗୁଣକୁ ଆଦର କରେ—
2. One who appreciates the good qualities in another.

ଗୁଣଗ୍ରାହିତା—ସଂ. ନ (ଗୁଣଗ୍ରାହିନ୍+ତ୍ୱାର୍ଥେ. ତା)—ଅନ୍ୟର ଗୁଣ
Guṇagrāhitā ଗ୍ରହ ଅନୁରାଗ ବା ପ୍ରଶଂସା—Praise or appreciation of one's good qualities.

ଗୁଣଗ୍ରାହୀ—ସଂ.ବଣ. ପୁଂ (ଗୁଣ+ଗ୍ରହ ଧାତୁ+ କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍;୧ମା.୧ବ.)—
Guṇagrāhī ୧ । ଯେ ଅନ୍ୟର ଗୁଣ ଗ୍ରହଣ କରେ—
(ଗୁଣଗ୍ରାହିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. One who assumes another's qualities.

୨ । ଯେ ଅନ୍ୟର ଗୁଣକୁ ଆଦର କରେ—
2. One who appreciates another's good qualities.

ଗୁଣ ଚଢ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଧନୁକୁ ବଙ୍କା କରି ତାହାର ଦୁଇମୁଣ୍ଡରେ
Guṇa chaṛdhāibā ଗୁଣକୁ ଚଢ଼ିବା—To string a bow.

ଗୁଣଚଢ଼ାନ
गुणचढ़ाना

ଗୁଣଚିହ୍ନର— ଦେ. ବଣ—ଯେ ପରର ସୁଗୁଣକୁ ଆଦର କରେ; ଗୁଣଗ୍ରାହୀ-
Guṇachihnarā Appreciating another's good qualities.
गुणचिह्ना

ଗୁଣଚିହ୍ନା—ଦେ. ବଣ— ଗୁଣଚିହ୍ନର (ଦେଖ)
Guṇachihnā Guṇachihnarā (See)

ଶତ୍ରୁର ଗୁଣଚିହ୍ନା ନରପତି ପାଶ, ସଭା ମୋ ଭଲ ଏ—ଚଗ ।

ଗୁଣଜ୍ଞ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ଗୁଣ+ଜ୍ଞା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Guṇajña ୧ । ଗୁଣଗ୍ରାହୀ—1. One who appreciates
(ଗୁଣ ଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) another's good qualities.
(ଗୁଣଜ୍ଞତା—ନ) ୨ । ଯେ ଅନ୍ୟର ଗୁଣକୁ ଜାଣେ—
2. Recognising another's merits; one who is cognisant of another's excellence.

ଗୁଣତ୍ରୟ—ସଂ. ନ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ+ତ୍ରୟ)—ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜଃ ଓ ତମଃ
Guṇatraya ଏହି ତିନିଗୋଟି ସୃଷ୍ଟିର ଗ୍ରାକୃତିକ ଗୁଣ; ଉତ୍ତମ ଗୁଣ, ମଧ୍ୟମ ଗୁଣ ଓ ଅଧମ ଗୁଣ—
The three primordial qualities of matter in Hindu philosophy (good, middling and bad).

ଗୁଣ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୁଣ ଚଢ଼ାଇବା (ଦେଖ)—
Guṇa debā Guṇa chaṛdhāibā (See)

ଗୁଣଧର—ଦେ. ବଣ—(ସଂ. ଗୁଣାଧାର)— ୧ । ଗୁଣସମ୍ପନ୍ନ—
Guṇadhara 1. Having good qualities.

୨ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ) ଗୁଣଶୂନ୍ୟ—
2. (irony) Devoid of good qualities.

(ଯଥା—ଆମ ଗୁଣଧର ପୁଅଙ୍କ କଥା କହୁ ବସିଲେ ସରିବ ନାହିଁ ।)

ଗୁଣଧାମ—ସଂ. ନ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ+ଧାମନ୍)—ସବୁଗୁଣର ଆଧାର—
Guṇadhāma Receptacle of all excellent qualities.

ଦେ. ନ—୧ । ଗୁଣଗ୍ରାମ (ଦେଖ)
Ь. Guṇagrāma (See)

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୁଣ ଓ ତାହାର ବାସସ୍ଥାନ—
2. Qualities and abode of a person; the antecedents of a person.

ଗୁଣନ—ସଂ. ନ (ଗୁଣ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ମନ୍ତ୍ରଣା—
Guṇana 1. Plotting.

୨ । ଅଭ୍ୟାସ—2. Habit

୩ । (ଗଣିତ) ପୂରଣ; ଏକ ସଂଖ୍ୟାକୁ ଅନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟାରେ
(ବିପ୍ରତି—ବରଣ) ଗୁଣିବା—3. (arithmetic) Multiplying; multiplication.

୪ । ଆବୃତ୍ତି—4. Recital.

୫ । ବର୍ଣ୍ଣନ—5. Description.

ଗୁଣନ ପ୍ରତିଗୁଣନ—ସଂ. ନ. (ଗଣିତ ପରିଭାଷା) (ଆନୁକ୍ରମିକ ବ୍ୟବହାର)—
Guṇana pratiguṇana ଏକାଧିକ ସଂଖ୍ୟାବିଶିଷ୍ଟ ସୂଚିର ଉଭୟ ଉଭୟ ଅଙ୍ଗକୁ ଉଭୟ ଉଭୟ ରୂପେ ସଜ୍ଜାପନ କରି ଗଣନା କରିବା ପ୍ରଣାଳୀବିଶେଷ—
(arithmetic) Permutation and combination.

ଗୁଣନଫଳ—ସଂ. ନ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣନ+ଫଳ)—
Guṇanaphala (ଗଣିତ) ଦୁଇ ସଂଖ୍ୟାର ଗୁଣନ ଦ୍ୱାରା ଲବ୍ଧ ଫଳ—(arithmetic) Product.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ତ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍

ଗୁଣନିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁଣ ଧାତୁ + ଣ୍ୱୁଲ୍. ଅନ + କ + ଆ)—
Guṇanikā ୧ । ଗୁଣନ—1. Multiplication.
୨ । ଆବୃତ୍ତିନ; ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି—2. Repetition.
୩ । ଅଭ୍ୟାସ— 3. Habit.
୪ । ନୃତ୍ୟ—4. Dancing.
୫ । ପୁନର୍ବୃତ୍ତି; ପାଠ ସ୍ଥିରୀକରଣ—
5. Recital; revision.
୬ । ଶୂନ୍ୟ ସଙ୍ଖ୍ୟା—6. Cipher.

ଗୁଣନିଧି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ + ନିଧି) —
Guṇanidhi ଗୁଣର ଆଧାର—
Receptacle of all good qualities.
ଗୃହୁର୍ଯ୍ୟ କଥାଲୁ ଗୁଣନିଧି ରଖିଲୁ ବି ପ୍ରାଣ
ଜଦନ୍ତର୍ଦ୍ଦ୍ୟ, ଜଗୋସ୍ୱାମୀ ।
ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ଗୁଣନୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଗୁଣ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ) —
Guṇanīya ୧ । ଗୁଣନ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—
1. Fit to be multiplied.
୨ । ଯେଉଁ ସଙ୍ଖ୍ୟାକୁ ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଖ୍ୟାଦ୍ୱାରା ଗୁଣନ କରାଯାଏ—
2. (a number) Which is multiplied by another number.

ଗୁଣନୀୟକ—ସଂ. ବି. (ଗୁଣନୀୟ + ସଜ୍ଞାର୍ଥେ. କ)—
Guṇanīyaka ୧ । (ଗଣିତ) କୌଣସି କ୍ଷୁଦ୍ର ଉତ୍ତର ରାଶିଦ୍ୱାରା ଭାଗ କରାଗଲେ ଯେଉଁ ରାଶିରୁ କିଛି ଅବଶିଷ୍ଟ ନ ରହେ—
1. (arithmetic) A measure; a bigger number which leaves no remainder when divided by a smaller number.
୨ । (ଗଣିତ) ଯେଉଁ ରାଶି ଅପର ରାଶି ଦ୍ୱାରା ଗୁଣିତ ହେଲେ ଗୁଣଫଳ ଉତ୍ପାଦନ କରେ—
2. (arithmetic) Factor.

ଗୁଣଫଳ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ + ଫଳ)—(ଗଣିତ)ଏକ ସଙ୍ଖ୍ୟାକୁ
Guṇaphala ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଖ୍ୟାରେ ଗୁଣିଲେ ଯେଉଁ ଫଳ ପଡ଼େ—
(arithmetic) The result arrived at by multiplying a number with another; product.

ଗୁଣବତ୍ତା—ସଂ. ବି. (ଗୁଣ + ବତ୍ + ତ୍ୱ. ତା)—ଗୁଣଶାଳିତା—
Guṇabattā Being possessed of talents; talentedness.

ଗୁଣବନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ; ପୁଂ. (ସଂ. ଗୁଣବତ୍) —
Guṇabanta ୧ । ଗୁଣବାନ୍ (ଦେଖ)
ଗୁଣବନ୍ତ 1. Guṇabān (See)
ଗୁଣବଂତ ୨ । ବିଦ୍ୱାନ୍—2. Learned.
(ଗୁଣବନ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଗୁଣବନ୍ତ ହୋଇଣ ଜଉଳିଲ୍ୟ ହେବ
ଭୁଷ୍ଟଫି.ହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଗୁଣବାଚକ—ସଂ. ବିଣ. (ଗୁଣ + ବଚ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) —
Guṇabāchaka ୧ । ଗୁଣପ୍ରକାଶକ—
1. Expressive of qualities.
୨ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଯେଉଁ ବିଶେଷ୍ୟ ବା ବିଶେଷଣ ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା ଗୁଣ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ—2 (grammar) Denoting a quality; attributive.
ସଂ. ବି—(ବ୍ୟାକରଣ) ବିଶେଷଣ—
(grammar) Adjective.

ଗୁଣବାଚକ ବିଶେଷଣ—ସଂ. ବି—(ବ୍ୟାକରଣ) ଯେଉଁ ବିଶେଷଣଦ୍ୱାରା
Guṇabāchaka biśeshaṇa ବିଶେଷ୍ୟର ଗୁଣ ବୁଝାଯାଏ—
(grammar) Attributive adjective; adjective of quality.

ଗୁଣବାଚକ ବିଶେଷ୍ୟ—ସଂ. ବି—ଯେଉଁ ବିଶେଷ୍ୟ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା
Guṇabāchaka biśeshya ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୁଣ ବୁଝାଏ (ଯଥା— ଉଦ୍ଦତ୍ତା; ସାଧୁତା; ଗୁରୁତ୍ୱ ଇତ୍ୟାଦି)—An abstract noun of quality.

ଗୁଣବାଦ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ + ବାଦ) —
Guṇabāda ୧ । ଗୁଣ କାଉଁନ—1. Recital or statement of one's qualities.
୨ । ପ୍ରଶଂସା; ସ୍ତୁତିବାଦ—2. Eulogy; praise.
୩ । ମୀମାଂସା ଦର୍ଶନ ଅନୁସାରେ ଅର୍ଥବାଦର ଏକ ଭେଦ—
3. A kind of interpretation according to the Hindu Mīmāṁsā philosophy.
[ଦ୍ର—ଅର୍ଥବାଦ ୩ ପ୍ରକାର—ଗୁଣବାଦ, ଅନୁବାଦ, ଭୂତାର୍ଥବାଦ । ଯେଉଁଠାରେ ବିଶେଷ୍ୟ ବିଶେଷଣର ଅକ୍ଷରକ ବା ପଦର ଅର୍ଥ ଗ୍ରହଣ କଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଧର୍ ପଡ଼େ ନାହିଁ ସେଠାରେ ବିଶେଷ୍ୟ ଗୁଡ଼ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଅର୍ଥ ବିଶେଷଣରେ ଲଗାଯାଏ, ଏହାକୁ ଗୁଣବାଦ କହନ୍ତି—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଗୁଣବାନ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଗୁଣ + ବତ୍; ୧ମା. ୧ବ) —
Guṇabān ୧ । ଯାହାର ଗୁଣ ଅଛି; ଗୁଣଶାଳୀ—
(ଗୁଣବତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Talented; qualified.
୨ । ସୁଗୁଣ ସମ୍ପନ୍ନ—2. Having good qualities.

ଗୁଣବୃକ୍ଷ—ସଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ + ବୃକ୍ଷ) —୧ । ନୌକାର ମାସ୍ତୁଲ—
Guṇabṛuksha Mast of a ship or boat.
୨ । ଗୁଣରୂପ ବୃକ୍ଷ—2. Quality compared to tree.
ଗୁଣବୃକ୍ଷ ତୂଳେ କେଜାଣେ କଟ୍‌ଇଁ,
ସ୍ୱଗ୍ୟ ଭଲ, ମୋତେ ଦେଇଛ ବସାଇ । ଉଷାନାଥ. ଉତ୍କଳୀ ।

ଗୁଣବୈଷମ୍ୟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ + ବୈଷମ୍ୟ)—୧ । ବିରୁଦ୍ଧ
Guṇabaiśhamya ଗୁଣର ସମାବେଶ—1. Conglomeration of opposite qualities or virtues.
୨ । ଗୁଣର ଅସମାନତା—
2. Dissimilarity of qualities.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଁହ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ସେଥିରେ 'ବଥି' ନ ପାଇଲେ 'ବଂଥି' ସେଥିରେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ସେଥିରେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ସେଥିରେ ।

ଗୁଣବତ୍—ଫ. ବିଣ. (ଗୁଣ + ଭୂ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ କ୍ୱିପ୍)—ଗୁଣବାନ୍—
Guṇabhṛut — Having qualities.
ଫ. ବି.—ପରମେଶ୍ୱର—God.

ଗୁଣମଣି—ଦେ. ବି.—୧ । ଗୁଣର ଆଧାର—
Guṇamaṇi — 1. Receptacle of qualities.
गुणमणि
୨ । (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି) ଗୁଣଶୂନ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. (irony) A person devoid of good qualities.

ଗୁଣମୟ—ଫ. ବିଣ. (ଗୁଣ + ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟାର୍ଥେ. ମୟ୍)—୧ । ପ୍ରଭୂତ ଗୁଣ-
Guṇamaya ଯୁକ୍ତ, ସୁଗୁଣପୂର୍ଣ୍ଣ—
(ଗୁଣମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Full of (good) qualities.
୨ । ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜଃ ଓ ତମୋଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ—
2. Consisting of the 3 primordial qualities of nature.

ଗୁଣମୁଗ୍ଧ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ଗୁଣ + ମୁଗ୍ଧ)—ଅନ୍ୟର
Guṇamugdha ସୁଗୁଣଦ୍ୱାରା ଆକୃଷ୍ଟ—Charmed or
(ଗୁଣମୁଗ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) attracted by another's good qualities.

ଗୁଣରତ୍ନ—ଦେ. ବି.—ଗୁଣମଣି (ଦେଖ)
Guṇaratna — Guṇamaṇi (See)
ଫ. ବି. (ରୂପକ କର୍ମଧାରୟ)—ସୁଗୁଣରୂପ ରତ୍ନ—
Good quality compared to a gem.

ଗୁଣରା—ଦେ. ବିଣ.— ଗୁଣଚଷାରୁ; ଯେ ଅନ୍ୟର ଗୁଣକୁ ଚଷିପାରେ ବା
Guṇarā ଆଦର କରେ—One who appreciates another's good qualities.

ଧନ୍ୟ ଏ ଉତ୍କଳ-ଜନ୍ମା ତତ୍ତ୍ୱ-ଗୁଣଜ୍ଞ । ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି. ବଙ୍ଗଜାବତ୍ୟ ।

ଗୁଣଲୁବ୍ଧ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ଗୁଣ + ଲୁବ୍ଧ)—
Guṇalubdha ୧ । ଗୁଣଗ୍ରାହୀ—
1. Appreciating another's good qualities.
୨ । ଗୁଣମୁଗ୍ଧ (ଦେଖ)
2. Guṇamugdha (See)

ଗୁଣଶାଳୀ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗୁଣ + ଅତ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ଶାଳନ୍)—ଗୁଣୀ;
Guṇaśālī ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ; ଗୁଣଯୁକ୍ତ; ଗୁଣବା —Endowed
(ଗୁଣଶାଳିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) with good qualities.

ଗୁଣସମ୍ମୂଢ଼—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ଗୁଣ + ସମ୍ମୂଢ଼)—ଦେହାଦିର
Guṇasammūrḍha ଆତ୍ମାଭିମାନବିଶିଷ୍ଟ; ଆତ୍ମାଭିମାନୀ—
(ଗୁଣସମ୍ମୂଢ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ) Egoistic.

ଗୁଣସଙ୍ଗ—ଫ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ ; ଗୁଣ + ସଙ୍ଗ)—ସୁଖ ଦୁଃଖରେ
Guṇasaṅga ଆସକ୍ତି—Attachment to worldly pleasure and pain.

ଗୁଣସମ୍ପନ୍ନ—ଫ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ଗୁଣ + ସମ୍ପନ୍ନ)—ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ—
Guṇasampanna — Having qualities.

ଗୁଣସାଗର—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ଗୁଣ + ସାଗର)—୧ । ସକଳ ସୁଗୁଣର
Guṇasāgara ଆଧାର—1. Receptacle of good qualities.
୨ । ବ୍ରହ୍ମା—2. A name of Brahmā.
୩ । ବୁଦ୍ଧିବିଶେଷ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
3. A kind intelligence.
୪ । ହିନ୍ଦୋଳ ରାଗର ପୁତ୍ର ରାଗବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Name of a secondary musical air.

ଦେ. ବ—୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଦୂର୍ଲ୍ଭ ଗୁଣାବଳୀର ବର୍ଣ୍ଣନାପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସଙ୍କ ରଚିତ ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—
1. Title of an Oria poem by Dīnakṛushṇa Dāsa.

ଗୁଣସ୍ତମ୍ଭ—ଫ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ଗୁଣ + ସ୍ତମ୍ଭ)—ଗୁଣବୃକ୍ଷ (ଦେଖ)—
Guṇastambha Guṇabṛuksha (See)

ଗୁଣହୀନ—ଫ. ବିଣ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ଗୁଣ + ହୀନ)—ଗୁଣଶୂନ୍ୟ; ନଗୁଣ—
Guṇahīna Worthless.

ଗୁଣା—ଦେ. ବ—୧ । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ନାକରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର
Guṇā ଅଳଙ୍କାର ବିଶେଷ—1. A round ornament for
गुलफी the nose.

ବେଳ ପୁଷ୍ପରେ ତା ଗୁଣା ନାକତଣା ଅଟ୍ଟ,
ନାସାବନ୍ତି ଫୋଡ଼ାଇ ଗୁଣାଏ ଲଗାଇଛ । ଉଷ. ଲବଣ୍ୟବତୀ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନେକ ପ୍ରକାର । ଯଥା—ଖଣ୍ଡିଗୁଣା, ମାଠଗୁଣା, ଫୁଲଗୁଣା, ମୟୂରବସାଗୁଣା ଓ ସାର୍ଜ୍ଜଲଗୁଣା ।]

୨ । (ଫ. ଗୁଣ) ବନ୍ଧୁକ ନଳକୁ କାଠଖୋଲ ବା କୁନ୍ଦା ସଙ୍ଗେ ଦୃଢ଼ ଧରିବା ବଳୟ—2. A broad ring put round a gun-barrel to keep it attached to the stock.

୩ । ସାରଙ୍ଗୀ ପ୍ରଭୃତିର ତାର—3. String of harp or other stringed instruments.

ଚଳଦ୍ ଅଂଶୁ ସରମ୍ପରା ସାରଣୀ, ଜବଦ୍ ତର ଅଟେ ଉହିଁ ଗୁଣୀ—
ପ୍ରାଚୀ. ରତ୍ନମଞ୍ଜୁଷା ।

୪ । (ଗଣିତ) ଗୁଣନର ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ (ଯଥା— ×)—
4. (arithmetic) The sign of multiplication.

ଗୁଣିଆ, ଉଣ୍ଡରୁ, ଗଙ୍ଗା, ଗେଣ୍ଡର—୫ । ଅଗରୁ ଜାତୀୟ ବୃକ୍ଷ ବିଶେଷ—
5. Excaecaria Agollocha (tree) (Kirtikar).

[ଦ୍ର—ଏହା ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ବୃକ୍ଷ । ଏହାର ପତ୍ର ଚରଣ୍ୟାମଳ; ଫୁଲ ଦୀଲବଣ୍ଟା ଓ ସୁଗନ୍ଧ । ଭାରତ ଉପକୂଳସ୍ଥ ଅଧିକାଂଶ ଜଙ୍ଗଲରେ ଏହା ଦେଖାଯାଏ ।]

୬ । (ଗଣିତ) ଗୁଣଫଳ—6. (arithmetic) Product.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉୟ୍	ଉଅ	ଞ୍ଚ
୨	ୠ	ଊ	ୡ	ୡ	ୟ୍	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୠ୍ୟ	ୟ	ୱ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଦେ. ବ୍ୟ— ୧ । (ଗଣିତ) (ଅନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲେ) ଗୁଣିତକ— (arithmetic) Times of another smaller number.

(ଯଥା—୨୦ ସଂଖ୍ୟା ୫ର ଗୁଣଗୁଣା ଅଟେ ।)

ଗୁଣାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ଗୁଣ)—'ଗୁଣିବାର' ଣିଜନ୍ତ ରୂପ— Guṇāibā Causative form of Guṇibā

ଗୁଣାନ ବର୍ତ୍ତା ଦର୍ଶନରୁ ଉତ୍ତୀ ଜ୍ଞାନ—

ଗୁଣାନା ଉଜ୍ଜ. କୋଣ୍ଡୁଦୁଆଣ୍ଟଦଦ୍ଦ ।

ଗୁଣାକର—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ+ଆକର)—ସବୁ ସୁଗୁଣର ଖଣି; ଗୁଣସାଗର— Guṇākara Receptacle of (good) qualities; a mine of merit.

ଗୁଣାଗାର—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଗୁନ୍ହଗାର୍=ପାପୀ, ଦୋଷୀ, ଅପରାଧୀ) Guṇāgāra ଗୁଣାଗାର (ଦେଖ)— Guṇāgāri (See)

ଗୁଣାଗାରି—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଗୁନ୍ହଗାର୍=ପାପ, ଦୋଷ, ଅପରାଧ) Guṇāgāri ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ; ଭଣ୍ଡ; ଜୋରମାନା—Fine. ଗୁନକାର ଜୁମାର୍ନା

ଗୁଣାଗୁଣ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହ୍ୟର୍ଥକ ସମ୍ବତର)—(କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁର) Guṇāguṇa ଗୁଣ ଓ ଦୋଷ—Merits and demerits; virtues and defects (of a person or thing).

ଗୁଣାଗୁଣି—ଦେ. ବ—୧ । ଅନେକ ସଂଖ୍ୟାକୁ ଅନେକ ସଂଖ୍ୟାଦ୍ୱାରା ଗୁଣିବା କର୍ମ— Guṇāguṇi ଗୁଣାଗୁଣି 1. Acts of multiplying.

ଗୁଣାଗୁଣି ୨ । ସମ୍ବସ୍ତୁନାମ, ସ୍ତବସ୍ତୋତ୍ର ଆଦି ଦେବତାଙ୍କ ନକଟରେ ଗୁଣିବା ବା ବୋଲିବା କର୍ମ—

2. Chanting or reciting of hymns.

୩ । ଦୈନିକ ସନ୍ଧ୍ୟାବନ୍ଦନାଦି କର୍ମ—

3. Daily chanting of psalms.

ଗୁଣାଟି—ଗ୍ରାଦେ (ମେଦନୀପୁର) ବ—ଚାଲଘରର ବୁଣାଟ— Guṇāṭi Strips of split bamboo fixed to the rafters of a thatch.

ଗୁଣାଢ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ସଂସ୍କୃ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ ଦ୍ୱାରା ଆଢ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଯୁକ୍ତ)— Guṇāḍhya ୧ । ସମସ୍ତ ଗୁଣ ଯୋଗୁଁ ସର୍ବତ୍ର ପୂଜିତ—

1. Universally respected for good qualities.

୨ । ଗୁଣବାନ୍—2. Having good qualities.

ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ନାମ)—ପୈଶାଚୀ ଭାଷାର ବୃହତ୍ ଗ୍ରନ୍ଥକାର ଜନୈକ ବିଶେଷ— Name of a poet who wrote a large treatise in the Paiśāchī language.

ଗୁଣାଣ —ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ଗୁଣନ)—ଗୁଣନ— Guṇāṇa Multiplication.

ଗୁଣାତୀତ —ସଂ. ବଣ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ+ଅତୀତ)— Guṇātīta ୧ । ସାସାରିକ ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ—

1. Released from worldly ties.

୨ । ନିର୍ଲିପ୍ତ—2. Not addicted to the world.

୩ । ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜଃ ଓ ତମଃ ଏ ତିନି ଗୁଣରୁ ଅତୀତ—

3. Beyond the three attributes of Nature.

ସଂ. ବ—ପରମେଶ୍ୱର—God.

ଗୁଣାଧାର —ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ+ଆଧାର)—ଗୁଣାକର (ଦେଖ) Guṇādhāra Guṇākara (See)

ଗୁଣାନୁକରଣ —ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ+ଅନୁକରଣ)— Guṇānukaraṇa ଅନ୍ୟର ଗୁଣଲାଭାର୍ଥ ପ୍ରଯତ୍ନ— Copying another's merits.

ଗୁଣାନୁକୀର୍ତ୍ତନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ+ଅନୁକୀର୍ତ୍ତନ)— Guṇānukīrttana ଅନ୍ୟର ଗୁଣର ପ୍ରଶଂସା କରିବା— Eulogy; praising another's merits.

ଗୁଣାନୁବାଦ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ+ଅନୁବାଦ)— Guṇānubāda ଗୁଣାନୁକୀର୍ତ୍ତନ (ଦେଖ) Guṇānukīrttana (See)

ଗୁଣାନୁରାଗ—ସଂ. ବ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ+ଅନୁରାଗ)— Guṇānurāga ଅନ୍ୟର ଗୁଣ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ— Attachment to one's merits.

ଗୁଣାନ୍ତର —ସଂ. ବ (କର୍ମଧାରୟ; ଅନ୍ୟ+ଗୁଣ)—ଅନ୍ୟ ଗୁଣ— Guṇāntara Other qualities.

[ଦ୍ର—ସମାସରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦଠାରେ ଅନ୍ତର ଆଦେଶ ହୁଏ ।]

ଗୁଣାନ୍ୱିତ —ସଂ. ବଣ (କ୍ତାନ୍ତ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ+ଅନ୍ୱିତ)—ଗୁଣଶାଳୀ— Guṇānwita Having good qualities.

ଗୁଣାବଳୀ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ+ଆବଳୀ)—୧ । ଗୁଣସମୂହ— Guṇāvalī 1. Many good qualities.

୨ । ଗୁଣର ସମାହାର—

2. The sum-total of merits.

ଗୁଣାବସୁଣୀ ୨ ଦେ. ବ (ସମ୍ବତର)—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ନାକର ଦୁଇ ପୁଡ଼ାରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଗୁଣା ଓ ବସୁଣୀ ନାମକ ଦୁଇଟି ଅଳଙ୍କାର— Guṇāvasuṇī Two ornaments for the two nostrils of women.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ନାକର ବାମପୁଡ଼ାରେ ଗୁଣା ଡାହାଣ ପୁଡ଼ାରେ ବସୁଣୀ ଓ ଲୋଥ ପିନ୍ଧାଯାଏ । କୌଣସି କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳରେ ଏଥିର ବିପରୀତ ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ।]

ଗୁଣାଭାସ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ+ଆଭାସ)— Guṇābhāsa ଗୁଣସାଦୃଶ୍ୟ; ଯେଉଁଠାରେ ଗୁଣ ନ ଥାଏ ସେଠାରେ ଗୁଣ ବୋଲି ଭ୍ରମ—Semblance of qualities.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେଚ୍ଛ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୨୦୬ ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବତ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଜ୍ଞାନକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉଠ ର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ। ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ପାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ବର୍ଷଂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଷ୍ଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍ତ'ଦେଖିବେ।

ଗୁଣାଲଙ୍କାର—ସଂ. ବି. (ରୂପକ. କର୍ମଧା; ଗୁଣ + ଅଲଙ୍କାର)—
Guṇālaṅkāra ଗୁଣରୂପ ଅଲଙ୍କାର—
Accomplishments (like ornaments).
[ଦ୍ର—ଅଲଙ୍କାର ଯେଉଁପରି ଦେହର ଶୋଭା ବଢ଼ାଏ, ଗୁଣ ସେହିପରି ମନର ଶୋଭା ବଢ଼ାଏ ।]

ଗୁଣାଲଙ୍କୃତ—ସଂ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ + ଅଲଙ୍କୃତ)—
Guṇālaṅkṛuta ଗୁଣଦ୍ୱାରା ଭୂଷିତ; ଗୁଣଦ୍ୱାରା ମଣ୍ଡିତ—
Accomplished; talented; adorned with good qualities.

ଗୁଣାସକ୍ତି—ସଂ. ବି. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଣ + ଆସକ୍ତି)—ଗୁଣାନୁରାଗ—
Guṇāsakti Attachment to one's merits.

ଗୁଣାହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗୁଣିବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟରେ ରୂପ;
Guṇāhebā ଗୁଣିତହେବା—1. To be multiplied.
୨ । (ସ୍ତବାଦି) ଆବୃତ୍ତ କରିବା—
2. (hymns) To be recited.

ଗୁଣି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗୁଣ)—୧ । ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ର ବିଦ୍ୟା; ଭଲ୍ଲ ବିଦ୍ୟା—
Guṇi 1. The black art; magical charms, the
ଗୁଣ art of using charms and incantations.
ଝାଡ଼ଫୁଙ୍କ ୨ । ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ—2. The art of conjuration.

ଗୁଣିଆ—ଦେ. ବି—ଗୁଣିଆଁ (ଦେଖ)
Guṇiā Guṇiāñ (See)

ଗୁଣିଆଁ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗୁଣିନ୍)—୧ । ଭୂତ ପ୍ରେତ ଛଡ଼ାଇବା ଲୋକ;
Guṇiāñ ଓଝା—1. An exorcist.
ଗୁଣୀ; ଗୁଣିନ୍ ୨ । ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ—2. Magician; conjurer.
ଗୁଣୀ ୩ । ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ର ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଙ୍ଗମ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. A person skilled in the black art.
ବେଦ୍ଧରେ-ମନ୍ତ୍ରରେ ଯୁକ୍ତ ଗୁଣିଆଁ ସେନ
ବଦୂର ହୋଇଲ ଶୂର୍ପଣଖା ଭାକ୍ତକା । ଭଜ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଗୁଣିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଗୁଣିନ୍ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଗୁଣଗ୍ରାହକ; ଗୁଣଜ୍ଞ—
Guṇika One who appreciates another's good
(ଗୁଣିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) qualities.
ଗୁଣିକ ଗୁଡ଼ସ୍ୱ ବରନ ପାନ
ସଙ୍ଗଇବଦଙ୍କ ଶ୍ରୁତମଣ୍ଡଳ । ଅର୍ଜୁନ—ବଦର୍ଜୁ ପାଳି ।

ଗୁଣି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—
Guṇi karibā (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିପ୍ରତି) ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ କରିବା—
ଗୁଣକରା To apply the black art or magic
ଜାଦୁକରନା against a person.

ଗୁଣିଗାରୁଡ଼ି—ଦେ. ବି. (ସହଜର; ଗୁଣ + ଗାରୁଡ଼ି)—ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ର ବିଦ୍ୟା—
Guṇigārirdi The black art; magic.
ଜାଦୁଟୋନା
ଝାଡ଼ଫୁଙ୍କ; ଜାଦୁଟୋନା

ଗୁଣିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଗୁଣ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—
Guṇita ୧ । (ଗଣିତ) ଅନ୍ୟ ଅଙ୍କଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଅଙ୍କର ଗୁଣନ କରାଯାଇ ଅଛୁ; ଗୁଣାଯାଇ ଥିବା—1. (arithmetic) Multiplied.
୨ । ଯହିଁରେ ଗୁଣ ଚଢ଼ାଯାଇ ଥାଏ (ଧନୁ)—
2. Strung (bow).
୩ । ଗଣିତ (ବ୍ରହ୍ମବାଦ)—3. Mathematics.

ଗୁଣିତକ—ସଂ. ବି. (ଗୁଣିତ + କ)—(ଗଣିତ) ଯେଉଁ ବୃହତ୍ ସଂଖ୍ୟାକୁ
Guṇitaka ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ସଂଖ୍ୟାଦ୍ୱାରା ଭାଗ କଲେ କିଛି ଭାଗଶେଷ ରହେ ନାହିଁ—
(arithmetic) Multiple.
[ଦ୍ର—୨୫ ସଂଖ୍ୟା ୫ର ଗୁଣିତକ ଅଟେ କାରଣ ୫ ର ଗୁଣିତକ ହୁଏ ।]

ଗୁଣିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗୁଣ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଗୁଣନ କରିବା—
Guṇibā 1 To multiply.
ଗୁଣା ୨ । ମନେ ମନେ ବହୁଥର ବିଚାର କରିବା—
ଗୁଣନା 2. To think again and again.
ଏରୂପ ସଭ ମୂର୍ଖ ଶୁଣି
ମୁଁ ଏହା ମନେ ମନେ ଗୁଣି । ରୂପଚ. ତ୍ରୈମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୩ । ଗୁଣୁଗୁଣୁ ଶବ୍ଦରେ ପୁନଃ ପୁନଃ ପାଠ କରିବା—
3. To read and re read in an undertone; to mutter; to repeat in a low voice.
ଜ ରୂପେ ଗୁଣନ୍ତ ସ୍ତମର୍—ରୂପଚ. ତ୍ରୈମପଞ୍ଚାମୃତ,
୪ । ଆବୃତ୍ତ କରିବା – 4. To recite.
ସୁସ୍ୱର ବେଦରୁ ଉ ଶୁଣିଛ ନରେଶ
ତା ଗୁଣ କର୍ ଜର ଏ ଶୋକ ବନାଶ । କୃଷ୍ଣବି. ମହାଭାରତ. ଶାଲ୍ୟ ।
୫ । ସ୍ମରିବା; ସ୍ମରଣ କରିବା—
5. To call to mind.
ତୋ ଚରଣ ଚିନ୍ତି କାଳଭୟ ହରଥେଲୁ ।
କୃଷ୍ଣବି. ମହାଭାରତ. ଚ.
୬ । ସ୍ତୋତ୍ର ଓ ସ୍ତବ ଆଦି ପାଠ କରିବା—
6. To recite hymns and psalms; to mutter hymns.

ଗୁଣିବିଦ୍ୟା—ଦେ. ବି—ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ର ବିଦ୍ୟା—
Guṇibidyā The black art.
ଜାଦୁବିଦ୍ୟା ଏହି ବିଦ୍ୟାରେ ଏହା ଆଗରେ କେହି ଛଡ଼ା ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।
ଝାଡ଼ଫୁଙ୍କବିଦ୍ୟା, ଜାଦୁ ବିଦ୍ୟା ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠି ।

ଗୁଣିହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗୁଣ ଧାତୁ)—
Guṇihebā ୧ । ମନେ ମନେ ଭାବ ହେବା—
1. To think or revolve anything in one's mind.
ଗୁଣି ହେଉଥିବ ବଳରାମ କଥା ଉତ୍ତରସ୍ୱେ ଅନୁଜଣ ।
ବ୍ୟାକୁଳ. ଯଦାଦ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

୨ । ଗୁଣ ଗାଇଁନ କରିବା—
2. To praise or eulogise.

୩ । ପୁନଃ ପୁନଃ କହିବା—
3. To repeat; to recite,

୪ । (ଗଣିତ) ଏକ ରାଶି ଅନ୍ୟ ରାଶିଦ୍ୱାରା ଗୁଣିତ ହୋଇ ପାରିବା—4. (arithmetic;--To be capable of being multiplied.

[ଯଥା—୩ ମଣ୍ଡଣ ୪ ସେର ୨ ଛଟାଙ୍କି ୫ ୩।୨ ପାଣ୍ଠିଲା ଦ୍ୱାରା ଗୁଣି ହେବ ନାହିଁ ।

ଗୁଣୀ—ବି. ବଣ. ପୁଂ. (ଗୁଣ + ଅଛ ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Guṇī (ଗୁଣିମା—ସ୍ତ୍ରୀ)

୧ । ଗୁଣବାନ୍—
1 Possessed of merit; accomplished; talented.

୨ । ଗୁଣିଆଁ—2. Expert in the art of conjuring.

୩ ; ଧର୍ମୀ; ଧର୍ମବଶିଷ୍ଟ—3. Having a quality or attribute.

ବି. ବ—ଧନୁ—A bow.

ଦେ. ବ.—ଗୁଣି (ଦେଖ)—Guṇi (See)

ଗୁଣୀଭୂତ—ବି. ବଣ. (ଗୁଣ + ଅଭୂତ ଭଭାବେ ଚ୍ୱି + ଭୂ ଧାତୁ + ତ)—
Guṇībhūta

୧ । ଅପ୍ରଧାନୀଭୂତ; ଅପ୍ରଧାନ ଭାବେ ଅବସ୍ଥିତ; ପ୍ରବଳ ନ ଥିବା—1. Secondary.

୨ । ଅଲକ୍ଷିତ; ଅନ୍ତର୍ଗତ—2. Latent.

(ଯଥା—ଗୁଣୀଭୂତ ଜ୍ୱର ।)

ଗୁଣୀଭୂତ ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ କାବ୍ୟ—ବି. ବ—ମଧ୍ୟମକାବ୍ୟ (ଦେଖ)
Guṇībhūta byaṅgya kābya Madhyamakābya (See)

ଗୁଣୁଗୁଣ୍—ଦେ. ଅ—ଗୁଣ୍‌ଗୁଣ୍ (ଦେଖ)
Guṇugun Guṇgun (See)

ଗୁଣୁଗୁଣ୍ ସ୍ୱର—ଦେ. ବ—୧ । ଅବ୍ୟକ୍ତ ଅନୁନାସିକ ସ୍ୱର—
Guṇugun swara 1. Indistinct nasal sound; muttering sound.
ଗୁନଗୁନସ୍ୱର
ଗୁନଗୁନାହଟ ୨ । ମହୁମାଛ ଆଦିଙ୍କ ଗୁଞ୍ଜନ ସ୍ୱର—
2. Humming or buzzing sound.

ଗୁଣୁଗୁଣିଆଁ—ଦେ. ବିଣ—ଯେ ଗୁଣୁଗୁଣୁ ଶବ୍ଦ କରେ—
Guṇuguṇiāñ Humming; buzzing; muttering.
ଗୁନଗୁନେ
ଗୁନଗୁନା

ଗୁଣୁଗୁଣୁ—ଦେ. ଅ—ଗୁଣ୍‌ଗୁଣ୍ (ଦେଖ)
Guṇuguṇu Guṇgun (See)

ଗୁଣୁସି—ତ୍ରାଦେ. (ପୁଷ୍ପ) ବ. (ସ. ଗୁଣ=ସୂତ୍ର)—
Guṇusi ନଡ଼ିଆ ଓ ଛାଣୁଆ ଚଲୁ—Long and tough fibre at the edge of a cocoanut leaf.
ଗୁଣସି, ଧାଗା

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଫୁଲମାଳ ଗୁନ୍ଥା ହୁଏ ।]

ଗୁଣେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—'ଗୁଣିବାର' ଣିଜନ୍ତ ରୂପ; ଗୁଣାଇବା—
Guṇeibā Causative form of Guṇibā.

ଗୁଣୋତ୍କର୍ଷ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୁଣ + ଉତ୍କର୍ଷ)—
Guṇotkarsha

୧ । ଗୁଣର ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ବା ଆଧିକ୍ୟ—
1. Enough of good qualities.

୨ । ସୁଗୁଣ ହେତୁ ଲାଭ ଶ୍ରେଷ୍ଠତା ବା ଉତ୍କର୍ଷତା—
2. Excellence on account of good qualities.

ଗୁଣୋତ୍ତ—ସଂ. ବଣ. (ଗୁଣ + ଉତ୍ + ସ୍ଥା ଧାତୁ + ଅ)—ଗୁଣରୁ ଲାଭ ବା ଉତ୍ପନ୍ନ—
Guṇottha Due to Guṇa.

ଗୁଣୋତ୍ତ ଅଙ୍କୋତ୍ତ ବଧ ଜନେ
ଆଣିଲୁ ବଆଶ ଲକ୍ଷଣେ—ପ୍ରାଚୀ. ପୁର୍ଣ୍ଣତମ ତତ୍ତ୍ୱୋଦସ୍ୱ ।

[ଦ୍ର—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଗୁଣୋତ୍ତ ବତ୍ତଶ ଲକ୍ଷଣ ଓ ଅଙ୍କୋତ୍ତ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଚିହ୍ନ ଥିଲା ।]

ଗୁଣୋପେତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୁଣ + ଉପେତ)—
Guṇopeta

୧ । ଗୁଣଯୁକ୍ତ; ଗୁଣବାନ୍—
(ଗୁଣୋପେତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Full of good qualities.

ସତ୍ୟଭାର୍ଯ୍ୟସପତ୍ନସ୍ୱ ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପବନ୍ତ
ନରରତ୍ନମାଳା ସମବର୍ଣୀପୁଣି ଚୁଣୋପେତ—ଲୁଷ୍ଣଚିନ୍ତ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

୨ । କୌଣସି କଳାରେ ନିପୁଣ—
2. Proficient in any art.

ଗୁଣ୍ଟୁର—ଦେ. ବ—ମାଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶର ଗୋଟିଏ ଜିଲ୍ଲା ଓ ନଗର—
Guṇṭur Name of a district and town of Madras; Guntur.

[ଦ୍ର—ଏ ଅଞ୍ଚଳରୁ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଘିଅ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସି ବ୍ୟବସାୟ କରିଯାଏ ।]

ଗୁଣ୍ଠ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ବେଷ୍ଟନ କରିବା—
Guṇṭh (root) 1. To wrap; to cover; to surround.

୨ । ଲୁଚାଇବା—2. To hide; to conceal

ଗୁଣ୍ଠ—ଦେ. ବ—୧ । ଭୂମିର ପରିମାଣବିଶେଷ; ଏକ ଏକରର ବା ଏକ ମାଣର ୧/୧୬ ଅଂଶ—
Guṇṭha 1. One 25th of an acre or Māṇa.

[ଦ୍ର—୧୬ ବଗା = ୧ ଗୁଣ୍ଠ, ୨୫ ଗୁଣ୍ଠ = ୧ ମାଣ ।]

୨ । (ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ.) କ୍ଷୁଦ୍ରକାୟ ମନୁଷ୍ୟ; ବାମନ—
2 A dwarf.

ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଖର୍ବକାୟ—Dwarfish.

ଗୁଣ୍ଠଣା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ଗୁଣ୍ଠୁଣା (ଦେଖ)
Guṇṭhaṇā Guṇṭhuṇā (See)
(ଗୁଣ୍ଠଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗୁଣ୍ଠନ—ସଂ. ବ. (ଗୁଣ୍ଠ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ବେଷ୍ଟନ—
Guṇṭhana 1. Wrapping; enveloping.

୨ । ଆବରଣ—2. Covering.

୩ । ଲୁଚାଇବା—3. Concealing; hiding.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଯଦି ଏହି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅଥବା ୧ ବା ୨ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର କୌଣସି କର୍ମ୍ମ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିରେ ସେତେବେଳେ ଏହାକୁ ଦେଖିବେ ନାହିଁ ଏବଂ ଏହାକୁ ନଦେଖି ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଥାସମ୍ଭବ ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ୨ ବା ୧ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର କର୍ମ୍ମ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳରେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିରେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇରେ 'ଅଗ୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇରେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଗୁଣ୍ଠିଣା—ଦେ. ବିଣ. ସୁଂ—ଗୁଣ୍ଡୁଣା (ଦେଖ)
Gunṭhiṇā Guṇṭhuṇā (See)
(ଗୁଣ୍ଠିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗୁଣ୍ଠିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଗୁଣ୍ଠ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ୍ମ. ତ)—୧ । ବେଷ୍ଟିତ—
Guṇṭita 1. Surrounded; wrapped; enveloped.
୨ । ଆବୃତ—2. Covered.
୩ । ଧୂଳିଲିପ୍ତ; ଧୂଳିଯୁକ୍ତ—
3. Covered with dust; dusty.

ଗୁଣ୍ଡୁଣା—ଦେ. ବିଣ. ସୁଂ—ଖର୍ବକାୟ—
Guṇṭhuṇā Dwarfish; of stunted growth.
ଖାଟୋ
नाटा; बाउना
(ଗୁଣ୍ଡୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗୁଣ୍ଡୁଣିଆଁ—ଦେ. ବି. ସୁଂ—ଗୁଣ୍ଡୁଣା (ଦେଖ)
Guṇṭhuṇiāñ Guṇṭhuṇā (See)

ଗୁଣ୍ଡୁଣୀ ହାତୀ—ଦେ. ବି—ଅଳ୍ପ ଉଚ୍ଚ ହାତୀ—
Guṇṭhuṇī hātī Dwarfish elephant.
बाउनाहाथी

ଗୁଣ୍ଡ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—
Gaṇḍa (root) 1. To reduce to powder; to pulverise.
୨ । ବେଷ୍ଟନ କରିବା—
2. To surround; to envelop.

ଗୁଣ୍ଡ—ସଂ. ବି. (ଗୁଣ୍ଡ ଧାତୁ + କର୍ମ୍ମ. ଅ)—
Guṇḍa ୧ । ଧୂଳି—1. Dust.
୨ । ଚୂର୍ଣ୍ଣ; ଚୂନା—2. Powder.
୩ । ଚୂନା କରିବା; ଚୂରିବା—3. Pounding.
୪ । ଶସ୍ୟର ମଇଳା ଚୂର୍ଣ୍ଣ; ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ ଶସ୍ୟ—
4. Dirty flour or meal.
୫ । ମଇଳା—5. Dirt.
୬ । ସୁଗନ୍ଧ ତୃଣବିଶେଷ; କେଶୁର—
6. A kind of fragrant grass; the Kesur grass.
୭ । କଳଧ୍ୱନି—7. Murmuring sound.
୮ । ତୈଳପାତ୍ର—8. Oil-vessel.
ଦେ. ବି—୧ । ଗୁଳି; ଗୋଲା—1. Bullet; shell.
ଗୁଣ୍ଡ ବାନ୍ଧିବା ସ୍ଥାନକୁ ଦେଖି, ଉଚ୍ଚି କାଙ୍ଗୁଲ ଅଟନ୍ତୁ ସାଜ ।
ବ୍ରଜନାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ ।
୨ । ଗୁଣ୍ଡି (ଦେଖ)
2. Guṇḍi (See)
୩ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ (ଯଥା, ଛେଣ, ଶସ୍ୟ)ର କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ—
3. Particles of things.
କଣୀ ପ୍ରସାଦ ଗୁଡ଼ରୁ ଗୁଣ୍ଡିଛନ୍ତୁ ବରୁ ସେ ।
ବ୍ରଜନାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ ।

୪ । ମୁରୁଜ—4. Chalk or rice powder used in drawing figures on the floor.

ଗୁଣ୍ଡ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ବଟକଗୁ—
Lumps of metal or stone used as standards for weighing.
[ଦ୍ର—ଗାଲରେ 'ତୋ ମୁଣ୍ଡରେ ଗୁଣ୍ଡ' ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏଠାରେ 'ଗୁଣ୍ଡ' ଭାଙ୍ଗିଲା ଅର୍ଥ ବୁଝାଏ ।]

ଗୁଣ୍ଡକ—ସଂ. ବି. (ଗୁଣ୍ଡ + ସ୍ୱାର୍ଥରେ. କ)—
Guṇḍaka ଗୁଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Guṇḍa (See)

ଗୁଣ୍ଡକେରୀ—ଦେ. ବି—ଛନ୍ଦବିଶେଷ—
Guṇḍakerī A kind of metre.
गुंड्र ଗାଇଲେ ଗାଅନ୍ତା ଗୀତ ଗୁଣ୍ଡକେରୀ ରସ ।
ପ୍ରାଚୀ. ରତ୍ନସିଂହାସନ ।

ଗୁଣ୍ଡଚି—ଦେ. ବି—ଗୁଣ୍ଡୁଚି (ଦେଖ)
Guṇḍachi Guṇḍuchi (See)

ଗୁଣ୍ଡରି—ଦେ. ବି—ଗୁଣ୍ଡୁରି (ଦେଖ)
Guṇḍari Guṇḍuri (

ଗୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗୁଣ୍ଡ)—
Guṇḍā ୧ । ଧୂଳି; ଚୂର୍ଣ୍ଣ—
गुँड़ा 1. Dust; powder.
चूरण ୨ । (ସଂ. ଗୁଟିକା) ଅନ୍ନର ଏକ କବଳ ପରିମିତ ଗୋଲକ; ହାତରେ ବଳାଯିବା ଏକ ଗ୍ରାସର ଅନ୍ନ—
କଳ 2. One mouthful or morsel of food or rice.
गस्सा, (ଯଥା—ପିଲାଟି ଭରଭର କରି ଦୁଇ ଗୁଣ୍ଡା ଖାଇ ପକାଇଲା ।)
कौर ୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ— 3 Small particles.
ଗୁଣ୍ଡା ୪ । ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକ; ବଦମାଏସ୍; ଦୁର୍ବୃତ୍ତ ଲୋକ—
गुंडा 2. Wicked person.
୫ । ଅତ୍ୟାଚୃତ ବ୍ୟକ୍ତି—5. A bully.
ଗୁଁଡ଼ା ଦେ. ବିଣ—ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରାଯାଇଥିବା—
गुंड Powdered.

ଗୁଣ୍ଡାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗୁଣ୍ଡ ଧାତୁ)—ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—
Guṇḍāibā To reduce to powder or dust; to pulverise.
ଗୁଁଡାନ
चुरचुरकरना

ଗୁଣ୍ଡାକରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚୂନା କରିବା—
Guṇḍā karibā 1. To reduce to powder or dust.
୨ । ବିନାଶ କରିବା—2. To destroy.

ଗୁଣ୍ଡାଗିରି—ଦେ. ବି.—୧ । ଦୁର୍ବୃତ୍ତତା; ବଦମାଇସୀ—
Guṇḍāgiri 1. Wickedness.
ଗୁଁଡାଗିରି ୨ । ଅତ୍ୟାଚାରତା—2. Bullyism.
गुंड़ापन

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଜ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଂ

ଗୁଣ୍ଡା ବଳବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମୁଖରୁ ନେବା ନମନ୍ତେ ଅନ୍ନକୁ ହାତରେ
Gun̤ḍā bal̤ibā ବଳବା—1. To prepare with the hand a mouthful ball of rice.

୨ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ) ଭୋଜନ କରିବା—2. (ironical) To eat.

ଗୁଣ୍ଡା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ) ଗୁଡ଼ା ଗୁଣ୍ଡା ଅନ୍ନ ପାଟିରେ
Gun̤ḍā mārib̤ā ପୁରାଇବା—1. (irony) To eat rice by mouthfuls.

୨ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ) ଭୋଜନ କରିବା—2. (ironical) To eat.

ଗୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବି—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ବସନ୍ତ ରୋଗ—
Gun̤ḍi 1. A minor kind of small-pox.

୨ । ଯଶାଆଦ ଖେଳରେ ଖେଳାଳମାନଙ୍କର ମେଳ ବା ଯୁଝ ବାନ୍ଧିବା—2. Becoming pairs in a play.

୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡମାନ —3. Small bits.

୪ । ଧନିଆଆଦ ମିଶ୍ରିତ ଧୂଆଁପତ୍ରର ଚୂର୍ଣ୍ଣ—
4. A preparation of tobacco powder.

[ଦ୍ର—ଏହା ପାନ ସଙ୍ଗେ ଖିଆଯାଏ । ଗଞ୍ଜାମରେ ଏହାକୁ ମସଲ୍ଲା କହନ୍ତି ।]

ଦେ. ବିଣ—ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ—Powdered.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. (ଫ୍ରେଞ୍ଚ) ବି—ବୋତାମ—
Button.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ମହୁଲ ଫୁଲ—
The Mahwa flower.

ଗ୍ରାଦେ. (ମଡ଼ଜାଡ) ବି—କାଷ୍ଠବୃକ୍ଷ ବିଶେଷ —
Mallolus Philipensis.

ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବି—୧ । ସଗଡ଼ ଓ ହଳରେ ଯୋଗ୍ କେରୁଥିବା ଗାଈ—1. Cow yoked to a cart or plough.

୨ । ଚରିବାବେଳେ ପରସ୍ପର ଛଡା ହୋଇଥିବା ଦୁଇଟି ଗାଈ—
2. Two cows tied to each other while grazing.

ଗୁଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବିଣ—କପଟାଗ୍ରସ୍ତ—Deceiptful.
Gun̤ḍiā ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—୧ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ—
1. Patience.

୨ । ଆସ୍ପର୍ଦ୍ଧା—2. Arrogance; bragging.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ମଶା—Mosquito.

[ଦ୍ର—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଶାକୁ ସମ୍ବଲପୁରରେ 'କୂଚକୁଣ୍ଡୀ' ଓ 'ଘୁନ୍‌ଘୁଣ୍ଡୀ' ବୋଲ୍ଲଯାଏ ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ମଡ଼ଜାଡ) ବି—ଏକପ୍ରକାର ପାଦଙ୍ଗସ୍ଥ କଳା ମଶା—
A kind of black mosquito found in mountainous regions.

ଗୁଣ୍ଡିକ—ସଂ. ବି. (ଗୁଣ୍ଡ ଧାତୁ + ଅକ, ଇ ଆଗମ)—
Gun̤ḍika ଭଣ୍ଡୁଳାଦର ଚୂର୍ଣ୍ଣ; ମରୁନ—
Powdered rice or chalk for drawing figures on the floor.

ଗୁଣ୍ଡିକା—ସଂ. ବି (ଗୁଣ୍ଡକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଗୁଣ୍ଡିକ (ଦେଖ)
Gun̤ḍikā Gun̤ḍika (See)

ଗୁଣ୍ଡିଖିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଦୋଲପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ସମ୍ବଲପୁରର
Gun̤ḍikhiā କେତେକ ଜାତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ନୂଆଖିଆ (ନବାନ୍ନ) ପର୍ବ ଉତ୍ସବ ବିଶେଷ—
A festival observed on Dol̤apūrṇṇimā day on the occasion of the year's first partaking of the Mahwa flower.

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଲୋକେ ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ମହୁଲଫୁଲ ନୂଆ କରି ଖାଆନ୍ତି ।]

ଗୁଣ୍ଡିଚା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ନରପତ୍ତି ଜଗନ୍ନାଥଦେବଙ୍କ
Gun̤ḍichā ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ରାଜାଙ୍କ ରାଣୀ—
1. Name of the queen of Indradyumna who established Lord Jagannath at Puri.

୨ । ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ରଥଯାତ୍ରା—2 The car festival of Lord Jagannath at Puri.

ଯଇଥା ଗୁଣ୍ଡିଚ୍ କାଦୁଆ ଗମା, କଷା ବୋରେ ଧାନ ଦାଣ୍ଡରୁ ନେମ.—
କୃଷିବଚନ ।

[ଦ୍ର—ଆଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱିତୀୟାଦିନ ପୁଣ୍ଡର ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରା ଙ୍କ ରଥରେ ବସି ସପ୍ତାହିକ ନମନ୍ତେ ଉଦ୍ୟାନ-ମଣ୍ଡପକୁ ଯିବା ଉପଲକ୍ଷେ ଯାତ୍ରା କରନ୍ତି । ରାଜା ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନଙ୍କ ରାଣୀ ଗୁଣ୍ଡିଚ୍-ଦେବୀ ଏ ଉତ୍ସବର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତ୍ରୀ । ଯେଉଁ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବିଗ୍ରହ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସେ ସେ ସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟ ଏ ରଥଯାତ୍ରା ଉତ୍ସବ ପାଳିତ ହୁଏ ।]

ଦେ. ବି. ପୁଂ--ଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given to males.

ଗୁଣ୍ଡିଚ୍‌ଘର—ଦେ. ବି—ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଦେବଙ୍କ ଉଦ୍ୟାନ ମନ୍ଦିର—
Gun̤ḍichā ghara The garden-house of Lord Jagannath at Puri.

[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ଜଗନ୍ନାଥଦେବ ରଥଯାତ୍ରା ସମୟରେ ୭ଦିନ ଅବସ୍ଥାନ କରନ୍ତି । ଏହା ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରରୁ ପ୍ରାୟ ୧ ମାଇଲ ଦୂର ।]

ଗୁଣ୍ଡିଚ୍ ବାହୁଡ଼ା—ଦେ. ବି—ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ ଗୁଣ୍ଡିଚ୍‌ମନ୍ଦିରରେ
Gun̤ḍichā bāhur̤ḍā ଏକ ସପ୍ତାହ ଅବସ୍ଥାନ କରିବା ପରେ
ଉଲଟାରଥ ନିଜ ମନ୍ଦିରକୁ ଦଶମୀଦିନ ରଥରେ ଫେରି ଆସିବା ଉତ୍ସବ; ବାହୁଡ଼ା ଉତ୍ସବ—The Ulta-rath festival at Puri when Lord Jagannath is brought back to His temple.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଧାତ୍ୱାଇଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଉଚ୍ଚାରଣରେ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ' ଉଚ୍ଚାରଣ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପେସ ରଖା ହୋଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଉଚ୍ଚାରଣ ବୋଲିଥିବା ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ ସେତେବେଳେ, ଯେତେବେଳେ ଏ ସୂଚୀକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବସଉଚ ୨ ବା ୧ ଉଚ୍ଚାରଣ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଥ' ଖୋଜିବେ; 'ବର୍ଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉଦ୍' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ।

ଗୁଣ୍ଡିଗୃହଜସ୍ୱ— ବ—ଗୁଣ୍ଡିଗୃ (୨) ଦେଖ—
Gunḍichābijaya Gunḍichā (2) (See)

ଗୁଣ୍ଡିଗୃହଜେ—ଦେ. ବ—ଗୁଣ୍ଡିଗୃ (୨) (ଦେଖ)—
Gunḍichābije Gunḍichā (2) (See)

ଗୁଣ୍ଡିଗୃବେଦୀ—ଦେ. ବ—ଗୁଣ୍ଡିଗୃମଣ୍ଡପ (ଦେଖ)—
Gunḍichābedī Gunḍichāmaṇḍapa (See)

ଗୁଣ୍ଡିଗୃମଣ୍ଡପ—ଦେ. ବ—ଗୁଣ୍ଡିଗୃଘର ମଧ୍ୟରେ ସେଉଁ ବେଦୀରେ
Gunḍichāmaṇḍapa ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରା ରଥରୁ ଓହ୍ଲାଇ ବସେ କରନ୍ତି—The raised platform in the Gunḍichā House where the idols are seated on being taken down from the car.

[ଦ୍ର—ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦରପ୍ରତିଷ୍ଠାବେଳେ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ରାଜା ଏ ସ୍ଥାନରେ ସଜ୍ଜବେଦୀ କରାଇ ଥିଲେ ।
(ଜ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରଖଣ୍ଡ—୨୯. ଅ ୧୪) ।]

ଗୁଣ୍ଡିଗୃମନ୍ଦିର—ଦେ. ବ—ଗୁଣ୍ଡିଗୃଘର (ଦେଖ)—
Gunḍichāmandira Gunḍichāghara (See)

ଗୁଣ୍ଡିଗୃଯାତ୍ରା—ବ—ଗୁଣ୍ଡିଗୃ (୨) (ଦେଖ)—
Gunḍichājātrā Gunḍichā (2) (See)

ଗୁଣ୍ଡିଚ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଗୁଣ୍ଡୁଚ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Gunḍichi (etc) Gunḍuchi etc (See)

ଗୁଣ୍ଡିତ— ଦେ. ବିଣ (ଗୁଣ୍ଡ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ଚୂର୍ତ୍ତିତ—
Gunḍita 1. Powdered.

୨ । ଧୂଳିଯୁକ୍ତ—2. Dusty.

୩ । ଧୂଳିଦ୍ୱାରା ଆବୃତ—3. Covered with dust.

ଗୁଣ୍ଡିମାଳ—ତ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ଦେଶୀ ଖେଳ—
Gunḍimāla A kind of country-game.

ଗୁଣ୍ଡିରି—ଦେ. ବ—ଗୁଣ୍ଡୁରି (ଦେଖ)—
Gunḍiri Gunḍuri (See)

ଗୁଣ୍ଡୁଚି—ଦେ. ବ—୧ । ବୃକ୍ଷଗୁଳ୍ମ ମୂଷିକ ଜାତୀୟ ଜୀବ ବିଶେଷ—
Gunḍuchi 1. The grey squirrel.
କାଠବେରାଲ ଏହା ଅନ୍ଧାରୁଆ ରଙ୍ଗର ହୋଇଲେ ଗୁଣ୍ଡୁଚ—
ମିଲହରୀ, ଚିଖୁରି, ମିଲାଇ ବ୍ୟାକରଣ. ନଳଦେବଗଣ୍ଡ ।

[ଦ୍ର—ଏହାର ଦେହ ପାଉଁଶିଆ, ପେଟ ଧଳା ଓ ପିଠିରେ ୪ଟି କଳା ଲମ୍ବା ଡୋରା ଅଛି । ଏହାର ଲାଞ୍ଜ ଲମ୍ବା ଓ ଝାମ୍ପୁଡ଼ା, ଏହାର ଲୋମ ଖୁବ୍ ନରମ । ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସେତୁବନ୍ଧ ବାନ୍ଧିବା ସମୟରେ ଗୁଣ୍ଡୁଚମୂଷା ତାହାର ସଥାଶକ୍ତି ଜାକୁ ବନ୍ଧ ପକାଇବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ନମନ୍ତେ ଜଳରେ ବୁଡ଼ ଓଦା ହୋଇ ବାଲିରେ ଗଡ଼ ଗଡ଼ ହେଉଥିବା ବାଲିକୁ ବନ୍ଧ ଉପରେ ଝାଡୁଥାଏ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏହା ଦେଖି ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବ ଉପରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ତା ପିଠି ଆଉଁସିଦେଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଆଙ୍ଗୁଠିର ଦାଗ ଗୁଣ୍ଡୁଚମୂଷା ପିଠିରେ ସେହି ଦିନରୁ ରହିଗଲା ।]

୨ । ପକ୍ଷିବିଶେଷ—2. A kind of bird.
ବର୍ଣ୍ଣା ବସନ୍ତ ଗୁଣ୍ଡୁଚ ଲଉଅ—ପ୍ରାଚୀ. ପ୍ରତାପ ଶଶିସେନା ।

ଗୁଣ୍ଡେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଫ. କାର୍ଣ୍ଣି)—କମରପଟା (୨) (ଦେଖ)
Kamarapaṭā (2) (See)

ଗୁଣ୍ଡୁଚିନାଗ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ବିଷଧର ନାଗ—
Gunḍuchināga A kind of brown cobra.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଦେହ ଗୁଣ୍ଡୁଚମୂଷା ଦେହ ପରି ପାଉଁଶିଆ ଓ ଦେହରେ ଲମ୍ବା ଡୋରା ଡୋରା ଗାର ଥାଏ ।]

ଗୁଣ୍ଡୁଚମୂଷା—ଦେ. ବ—ଗୁଣ୍ଡୁଚ (୧) (ଦେଖ)
Gunḍuchimūshā Gunḍuchi (1) (See)

ଗୁଣ୍ଡୁରି— ଦେ. ବ—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷିବିଶେଷ—1. A kind of small
Gunḍuri bird like the sparrow.

[ଦ୍ର—ଏହା ଘରଚଟିଆ ପରି ଛୁଟ୍‌ଛୁଟିକିଆ ସ୍ୱଭାବଶିଷ୍ଟ । ଏ ପ୍ରଥମ ବର୍ଷାବେଳେ ଘୁରୁ ଘୁରୁ ଶବ୍ଦକରି ଜଙ୍ଗଲରେ ଉଡ଼ି ବୁଲେ ।]

ଘୁର୍ଘୁରେ ପୋକ। ୨ । ଧୂଳରେ ଗାତ କରି ପଶି ରହିବା ଏକପ୍ରକାର
ଗୁଣ୍ଡୁରୁ ପୋକ; ବାଲିମେଣ୍ଢା ପୋକ; ଗୁଙ୍ଗେଇ—
2. Sand-borer; a kind of insect living in dust by boring through it with its snout.

[ଦ୍ର—ଏ ପୋକ ତିନି ପ୍ରକାର । ଯଥା—୧ । ବାଙ୍ଗିଆଗୁଣ୍ଡୁର—ଆକାରରେ ବଡ଼ । ୨ । ଚଣାଗୁଣ୍ଡୁର—ମଧ୍ୟଭଳ ଆକୃତି; ଦେହ ଚିତ୍ରିତ । ୩ । କୁଜା ଗୁଣ୍ଡୁର—ଅତି ଛୋଟ ।]

ଗୁଣ୍ଡୁରିଘାସ—ତ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗୁଗୁଚିଆ (ଦେଖ)
Gunḍurighāsa 'Guguchiā (See)

ଗୁଣ୍ଡୁରୁ—ଦେ. ବ—ଗୁଣ୍ଡୁରି (ଦେଖ)
Gunḍuru Gunḍuri (See)

ଗୁଣ୍ଡୁରୁଶାଗ—ତ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବର୍ଷା ଦେଲେ ପଡ଼ିଆରେ ମନକୁ
Gunḍurusāga ଉଠିବା ଶାକବିଶେଷ—A kind of wild pot-herb.

ଗୁଣ୍ୟ—ସଂ. ବ (ଗୁଣ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ;—(ଗଣିତ) ଯେଉଁ ରାଶିକୁ ଅନ୍ୟ
Gunya ରାଶି ଦ୍ୱାରା ଗୁଣନ କରାଯାଏ; ଗୁଣନୀୟ—(arithmetic) A multiplicant.

ସଂ. ବିଣ—ପ୍ରଶସ୍ତ ଗୁଣଯୁକ୍ତ—Having excellent qualities.

ଗୁତର୍—ତ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଫ. ଗୋତ୍ର; ଗୋ ସ୍ଥାନରେ ଗୁ
Gutar ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଗୋତ୍ର (ଦେଖ)
Gotra (See)

ଗୁତା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗୋତା=ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିବା କ୍ରିୟା; ହି.
Gutā ଶବ୍ଦସାଗର)— ୧ । ଲୁଚୁକାଳି ଖେଳ—
ଡୁବ 1. The game of hide-and-seek.
ଗୋତା ୨ । ପାଣିରେ ବୁଡ଼କର ଲୁଚିବା—2. Hiding one's self by diving in water.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସି	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଈ	ଂ

ଗୁଡା—ଦେବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କି—କୌଣସି ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରକୁ ପ୍ରଜାକୁ ଭାଗରେ କୁଡ ଲଗାଇବା—To let out a field on appraisement or an estimated produce-rent.

ଗୁଡାବାଜ୍—ଦେ. ଝଁଣ.—ଗୋଡାମାରୁ (ଦେଖ)
Gutābāj Gotāmāru (See)

ଗୁଡା ମାରିବା—ଦେ. କି.—ଗୋଡା ମାରିବା (ଦେଖ)
Gutā māribā Gotā māribā (See)

ଗୁଡାମାରୁ—ଦେ. ବଣ.—ଗୋଡାମାରୁ (ଦେଖ)
Gutāmāru Gotāmāru (See)

ଗୁଡି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—୧ । ବର୍ଷକ ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ହଳଆ—
Guti 1. A ploughman-labourer engaged for the year.

[ଦ୍ର—ଚାଷୀମାନେ ମାଘମାସରେ ଆଗାମୀ ବର୍ଷର କୃଷିକାମ କରିବାପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତି ହୁଅନ୍ତି । ଖମାସ୍ତ ଏମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ କରେ; ଗୁଡି ଦୈନିକ ମୂଲ ନଏ ।]

୨ । ହଳଆଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ମୂଲ—
2. Wages paid to one's ploughman-labourer.

ଗୁଡିବର୍ଷାବେଳ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଅପରାହ୍ଣ ୨ଟା ଠାରୁ ୩ଟା ସମୟ—Afternoon 2 to 3 P.M.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ହଳଆମାନେ ଅପରାହ୍ଣରେ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଏହି ସମୟରେ କାମ କରିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି ।]

ଗୁଡି ଲଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଚେମେଡ଼ି ଲଇ (ଦେଖ)
Guti lai Chemerdi lai (See)

ଗୁଚ୍ଛ—ସଂ. ବ. (ଗୁଚ୍ଛ ଧାତୁ=କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା, ବେଷ୍ଟନ କରିବା + ସଙ୍କ୍ଷାର୍ଥ. ସ; ଭ୍ରମରଗଣ ଯେଉଁଠାରେ କ୍ରୀଡ଼ା କରନ୍ତି)—
Gutsa ୧ । ପୁଷ୍ପଗୁଚ୍ଛ; ଥୋପା; ସ୍ତବକ—
1. Cluster of buds or flowers.
୨ । ଫୁଲଗୋଡ଼ା—2. A nosegay.
୩ । ଗଛର ଗଣ୍ଡି—3. Trunk of a tree.
୪ । ତୃଣଗୁଚ୍ଛ—4. A sheaf of grass or corn.
୫ । ଗ୍ରନ୍ଥର ଅଧ୍ୟାୟ ବା ପରିଚ୍ଛେଦ—
5. Chapter of a book.
୬ । ଛତିଶ ସରିଆ ହାର—
6. A 36 stringed necklace

ଗୁଚ୍ଛକ—ସଂ. ବ. (ଗୁଚ୍ଛ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଗୁଚ୍ଛ (ଦେଖ)
Gutsaka Gutsa (See)

ଗୁଡ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଖେଳିବା—
Gud (root) To play.

ଗୁଡ୍ରି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଧାନ୍ୟାଗାର; ଅମାର—
Gudri Granary.

ଗୁଦ—ସଂ. ବ. (ଗୁ ଧାତୁ=ମଳ ତ୍ୟାଗ କରିବା + କରଣ. ଦ)—ଗୁଦ୍ୟଦ୍ୱାର; ମଳଦ୍ୱାର—Anus.

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ମଳଦ୍ୱାରରେ ବାହାରିବା ପଦ୍ମ; ଗୁଦଭ୍ରଂଶ—A prolapsus at the anus.

ଗୁଦକାଳ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୁଦ + କାଳ)—ଅର୍ଶ ରୋଗ—
Gudakīla Piles (disease).

ଗୁଦକାଳକ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୁଦ + କାଳକ)—
Gudakīlaka ଗୁଦକାଳ (ଦେଖ)—Gudakīla (See)

ଗୁଦଗ୍ରହ—ସଂ. ବ. (ଗୁଦ+ଗ୍ରହ ଧାତୁ+ଅ)—
Gudagraha ୧ । ଉଦାବର୍ତ୍ତ ବା କୋଷ୍ଠବଦ୍ଧତା ରୋଗ—
1. Constipation.
୨ । ଗୁଦ୍ୟଦ୍ୱାରରେ ବ୍ୟଥା ଓ ପୀଡ଼ା—
2. Spasm in the rectum or anus.

ଗୁଦଡ଼ି—ଦେ. ବି—ଗୁଦୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Gudardi Gudurdi (See)

ଗୁଦନିର୍ଗମ—ସଂ. ବ—ମଳଦ୍ୱାରରେ ବାହାରିବା ପଦ୍ମ ରୋଗ—
Gudanirgama Prolapsus Ani.

ଗୁଦଭ୍ରଂଶ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୁଦ+ଭ୍ରଂଶ)—
Gudabhramśa ୧ । ମଳଦ୍ୱାରରେ ହେବା ରୋଗବିଶେଷ; ମଳକଣ୍ଡକ ରୋଗ—
1. A disease attacking the anus.
୨ । ଗୁଦନିର୍ଗମ (ଦେଖ)
2. Gudanirgama (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଇଲେ, ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ଥିବା ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଇଦେବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ ନ ଥିଲେ 'ଗାଈ' ଯୋଇବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କଅ' ଯୋଇବେ; 'ଦଅଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦଇଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ଲା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଡ୍ ଦେଖିବେ ।

ଗୁଦପାକ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଦ + ପାକ)—ଗୁଦ୍ୟଦ୍ୱାରରେ ଦରଜ
Gudapāka ଓ ଫୁଲ୍ଲରୋଗ—Inflammation of the anus.

ଗୁଦର୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୋଦର (ଦେଖ)
Gudar Godara (See)

ଗୁଦସ୍ତମ୍ଭ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁଦ+ସ୍ତମ୍ଭ)—କୋଷ୍ଠବଦ୍ଧତା ରୋଗ—Constipation.
Gudastambha

ଗୁଦସ୍ତା—ବୈଦେ. ବ ଓ ବଣ. (ଆ. ଗୁଜସ୍ତା)—ଗୋଦସ୍ତା (ଦେଖ)
Gudastā Godastā (See)

ଗୁଦା—ସଂ. ବି.—ମଳଦ୍ୱାର—
Gudā Anus.

ଗୁଦା ଶାଂସ୍ୟ ପ୍ରା. ପଦ୍ୟ. ବି—ନଡ଼ିଆର ଶସ ବା ଉଉରେ ଥିବା ଧଳା ଅଂଶ—
Kernel inside the cocoanut.

ଗଣରାଜୁ ସେନ ରସଗୁଡାହିଁ ନ ଛନ୍ଦ—ପ୍ରାଚୀ. ଦ୍ରୌପଦୀପରିଣୟ ।

ଗୁଦାଙ୍କୁର—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ଗୁଦ+ଅଙ୍କୁର)—ଅର୍ଶ ରୋଗ—
Gudāṅkura Piles.

ଗୁଦାବର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ଗୁଦ+ଆବର୍ତ୍ତ)—କୋଷ୍ଠବଦ୍ଧତା; ଝାଡ଼ାକବନ୍ଦ—Obstruction or constipation of the bowels.
Gudābartta

ଗୁଦାମ୍—(ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ଗୋଦାମ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Gudām (etc) Godāma etc (See)

ଗୁଦାମୈଥୁନ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—(ମ. ପ ତତ୍ପୁ; ଗୁଦା + ମୈଥୁନ)—ଗୁହ୍ୟ-ଦ୍ୱାରବାଟେ ଲିଙ୍ଗ ପ୍ରବେଶପୂର୍ବକ ମୈଥୁନ—Sodomy.
Gudāmaithuna

ଗୁଦି—ଦେ. ବି. (ଜାହାଜଆ ଭାଷା)—ଜାହାଜ ରଖିବାର ସ୍ଥାନ—
Gudi (nautical) Dock.

ଜାହାଜ ଦରଥରୁ ନ କାଢ଼ି ଗୁହରେ ବାନ୍ଧ ରଖିବୁଁ
ପଦ୍ମାରମୋହନ. ଗଲ୍ପଲହରୀ ।

ଗୁଦୁଡ଼ି—ବୈଦେ. ବ. (ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍—ଗୋଦ୍‌ରସ୍; ଭୁଲ ସଂ. ଗୁଧ୍ ଧାତୁ)—
Gudurḍi ୧ । ଗୁଡ଼ିଏ ଚଉଗୁଣା ଏକତ୍ର ସିଲାଇ କରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଶୁଦଡ଼ି; ଶୁଖଡ଼ କନ୍ଥିବା ଶଯ୍ୟା—1 A bed-quilt made of
ଗୁଦଡ଼ୀ rags sewn together.
୨ । କନ୍ଥା—2. Rags.

ଗୁଧ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଘୋଡ଼ାଇବା—
Gudh (root) 1. To cover; to clothe; to wrap up.
୨ । ଘେରିବା; ଆବୃତ କରିବା—
2. To envelop; to surround.
୩ । ରାଗିବା—3. To be angry.
୪ । କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା—4. To play; to sport.

ଗୁଧି—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ—ଗୋଧି (ଦେଖ)
Gudhi Godhi (See)

ଗୁଧିତ—ସଂ. ବଣ. (ଗୁଧ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ବେଷ୍ଟିତ—
Gudhita 1. Surrounded.
୨ । ଆବୃତ—2. Covered.

ଗୁନ୍‌ଚି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଘୃଣିସୂତ୍ର; ଭୁଲ. ତ. ଘୁନ୍‌ସି)—
Gun-chi କଟିସୂତ୍ର; ଅଣ୍ଟାସୂତା; କରଧନୁ—Waist-chain.

ଗୁନ୍‌ହା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବୈଦେ. (ଫା. ଗୁନାହ୍) ବ—
Gun-hā ଦୋଷ; ଅପରାଧ—Fault; crime.

ଗୁନ୍‌ହାଗାର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବୈଦେ. (ଫା) ବ—
Gun-hāgāri ଗୁଣାଗାର; ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ—Fine.

ଗୁନା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଜଳ ରଖିବା ପାଇଁ ବଡ଼ ମାଟି ଭାଣ୍ଡ—
Gunā 1. Big earthen jar for storing water.
୨ । (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୁଣା (ଦେଖ)
2. Guṇā (See)

ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗୁନାହ୍ = ଦୋଷ; ଦୋଷ; ଅପରାଧ)—
୧ । ରାଗ; କ୍ରୋଧ—1. Anger.
୨ । ଅଭିମାନ—2. Sullenness; silent displeasure.

ଗୁନାଗାର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗୁନ୍‌ହାଗାର୍)—
Gunāgār ଗୁଣାଗାର (ଦେଖ)
Guṇāgāri (See)

ଗୁନାଗାର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗୁନ୍‌ହାଗାରୀ)—
Gunāgāri ଗୁଣାଗାର (ଦେଖ)
Guṇāgāri (See)

ଗୁନି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୁଣି (ଦେଖ)
Guni Guṇi (See)

ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ପ୍ରତ୍ୟୟ—ଗୁଡ଼ା (ଦେଖ)
Gurḍā (See)

ଗୁନିଆ—ଦେ. ବ. (ସଂ. କୋଣ) —୧ । ନକ୍ସାରୁ ଭୂମିର ପରିମାଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ସକାଶେ ବ୍ୟବହୃତ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
Guniā ଗୁନିୟା 1. A surveyor's scale or protractor (by
ଗୁନିୟା which the area of a plot is found out from a map).
୨ । ରାଜମିସ୍ତ୍ରୀମାନେ କାନ୍ଥ ବା ଗାନ୍ଥିମାର, ବଢ଼େଇମାନେ କାଠର ଓ ପଥୁରିଆମାନେ ପଥରର ସମକୋଣ ଓ ପରିମାଣ ଠିକ୍‌ରୂପେ ଜାଣିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହାର କରିବା 'ମ' ଆକାରର ଯନ୍ତ୍ର ବିଶେଷ—
Mason's square (instrument).

ଗୁନିଆଁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ଗୁନିୟା)—
Guniāṁ ଗୁଣିଆ (ଦେଖ)
Guṇiā (See)
ଦେ. ବି—ଗୁନିଆ (ଦେଖ)
Guṇiā (See)

ଗୁନ୍ଥା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥନ; ସଂ. ଗୁମ୍ଫନ; ପ୍ରା ଗୁନ୍‌ଥନ)—ମାଳା
Gunthā ଗାଁଥା କରିବା ନମନ୍ତେ ଫୁଲଆଦ ଗୁଣ୍ଡିବା—
ଗାଁଥା To string together (to form a garland).
ଗୁଥନା, ଗୁଁଥନା, ଗୁଁଥାଇ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଋ	ଉ	ଋ୩	ଢ । ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଙ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ୍ଚ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ପ୍ୱ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଳ ବନ୍ଧନଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

ଗାଁଥା ଦେ. ବଣ.—ଗ୍ରଥିତ; ଗୁନ୍ଥିବା କର୍ମ କରାଯାଇ ଥିବା—
ଗୁଥୁବାଁ Strung together.

ଗୁନ୍ଥାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—'ଗୁନ୍ଥିବା'ର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Gunthāibā Causative form of Gunthibā.

ଗାଁଥାନ ଦଙ୍କେ ଗୁନ୍ଥାଇ ବେଳଘଇ, ମାରବ ମନ୍ତ୍ର ଭରେ ନେଇ । ବଳବ ।
ଗୁଥବାନା

ଗୁନ୍ଥାଗୁନ୍ଥି—ଦେ. ବ.—୧ । ବହୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ଗୁନ୍ଥିବା କର୍ମ—
Gunthā gunthi 1. Many acts of stringing

ଗାଁଥାଗାଁଥି ୨ । (ଅଙ୍ଗ) ଲଗାଲଗି—
ଗୁଥମ ଗୁଥା 2. Embracing (each other's body).

କେତେ ଛଦାରୁଦ ଗଲା ଗୁନ୍ଥାଗୁନ୍ଥି
କେତେ ତେଲ ଫୋଡାଫୋଡି ଗୁଥାଗାଥ ଗୁଥମ

ଗୁନ୍ଥିତ—ଗ୍ରା. ବଣ. (ସଂ. ଗ୍ରଥିତ)—ଗ୍ରଥ୍ ଧାତୁ, ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଥିବା—
Gunthita Strung together.

ଗୁନ୍ଥିବା ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥ ଧାତୁ; ସଂ. ଗୁମ୍ଫ ଧାତୁ; ପ୍ରା. ଗୁନ୍ଥ ଧାତୁ)—
Gunthibā ୧ । ମାଳାରୂପେ ଏକତ୍ର କରିବା; ଗ୍ରନ୍ଥନ କରିବା—
1. To string together

ଗୁଁଥନା, ଗୁଁଥନା, ଗୁଁଧନା

ପୁଣ୍ଡ ଦୋଳ ଦ୍ୱାର ଗୁନ୍ଥିଥିଲ ବର୍ଷି ଯଯାତ ଦେଖା ସମ୍ଭରେ । ଦ୍ୱଯାନାଥ. ବଗାବ

୨ । ଫୋଡ଼ିବା—2. To pierce a thing through with a thread or needle.

ଗୁନ୍ଥେଇ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଗୁମ୍ଫନ; ପ୍ରା. ଗୁନ୍ଥନ; ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥନ)—ମାଳା
Gunthei ଆଦ ଗୁନ୍ଥିବାର ମଜୁର—Wages for stringing

ଗୁଁଥାଇ a necklace.

ଗୁଜ୍—ଦେ. ବ. (ସଂ ଗୁଜ୍‌ରୁ=ଗନ୍ଧରସ ବା ଝୁଣା; ଭୁଲ. ଇଂ. ଗମ୍)
Gund ଅଠାରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ବୃକ୍ଷନିର୍ଯ୍ୟାସ ବିଶେଷ—
ଗଁଦ Gum.
ଗାଁଦ

ଗୁଜ୍‌ଦାନି—ଦେ. ବ.—ଲଫାଫା ଓ କାଗଜ ଆଦରେ ଅଠା ଲଗାଇବା
Gund dāni ପାଇଁ ଅଫିସ୍ ଆଦରେ ରଖା ଯାଇଥିବା ପାତ୍ରରେ
ଗାଁଦ୍‌ଦାନୀ ବଜୁଗ ହୋଇଥିବା ଗୁଜ ଥିବା ପାତ୍ର—Gum-pot.

ଗୁଜ ରା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୁଦ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଖେଳରେ ଗୋଲାଇବା—
Gund-rā 1. Using unfair means in a game

୨ । ମିଥ୍ୟା—2. Falsehood.

ଦେ. ବଣ. ପୁଂ.—୧ । ମିଥ୍ୟାବାଦୀ—1. Liar.

(ଚୁନ୍ଦ୍ରା, ଚୁନ୍‌ରେଣ୍ଡ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଗୋଳଆ; ଯେ ଖେଳରେ ଗୋଲାଏ—2. One who uses unfair means in a game

ଗୁଜ୍‌ରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ମିଥ୍ୟା କହିବା—
Gundrāibā 1. To speak falsehood; to lie.

୨ । ଖେଳରେ ଗୋଲାଇବା—2. To use unfair means in a game

* । ଅପରିଷ୍କାର ବା ଗୋଳମାଳଆକର ଲେଖିବା; ଗେଦରାଇବା-
3. To write something in a slovenly manner; to scrawl.

ଗୁନ୍ଦଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ (ଭୁଲ. ହି. ଗଂଦ୍‌ଲା)—
Gundal ୧ । ଆବଳ; ଗୋଳଆ (ପାଣି) —
1, Muddy (water); turbid.

୨ । ଅପରିଷ୍କାର—2. Unclean.

[ଯଥା—ବର୍ଷା ମାସେ ନଏବ୍ (ନଦୀ) ପାଏନ୍ (ପାଣି) ଗୁନ୍ଦଲ୍ ହେସି (ହୁଏ) ।]

ଗୁନ୍ଦା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗେଣ୍ଡୁ; କୁସୁମ (ଫୁଲ)—
Gundā Safflower.

ଗୁନ୍ଦ୍ରା—ସଂ. ତ. (ଗୁନ୍ଦ୍ ଧାତୁ+ର) —
Gundra ଏରକା; ଶରଜାତି; ଶର ଗଛ—
Elephant grass; a kind of reed.

ଗୁନ୍ଦ୍ରମୂଳା—ସଂ. ବ—ଗୁନ୍ଦ୍ର (ଦେଖ)
Gundramūlā Gundra (See)

ଗୁନ୍ଦ୍ରା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁନ୍ଦ୍ର+ଆ)—
Gundrā ୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ମୁଥା; ନାଗର ମୁଥା—
1. A kind of large grass-root; Cyperus Scariosus; Cyperus Rotundus.

୨ । ଏରକା; ସନ୍ଧର; ଶରଜାତି—
2. Elephant grass; Typha.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ମୁନ୍ଦ୍ର ବୁଝାଯାଏ ।]

୩ । ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ (ଲତା) (ଦେଖ)
3. Priyangu (creeper) (See)

ଗୁପ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ — ୧ । ରକ୍ଷା କରିବା—
Gup (root) 1. To save; to defend; to protect.

୨ । ଲୁଗୁଇବା—2. To hide.

* । ଘୃଣା କରିବା —
3. To abhor; to detest.

ଗୁପ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋପନ କରିବା; ଲୁଗୁଇବା—
Gup karibā To hide or conceal.
ଲୁକାନ
ଛିପାନା

ଗୁପ୍‌ଚୁଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—
Gupchāibā କାଠ ବା ବାଉଁଶର ଅଗରୁ ମୁନିଆଁ କରିବା—
To sharpen the pointed end of a piece of wood or bamboo

(ଯଥା—ଝାରୁର କଣ୍ଟାକେ ଗୁପ୍‌ଚୁଇ ଲାଗିସି ।)

ଗୁପ୍‌ଚୁପ୍—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୁପ୍ ଧାତୁ=ଗୋପନ କରିବା+ସଂ. ଚୁପ ଧାତୁ=ମୌନ ହେବା)—
ଗୁପଚୁପ ୧ । ଗୁପ୍ତ ବିଷୟ—2. Secrecy
ଗୁପଚୁପ ୨ । କଥା ନ କହିବା; ମୌନ—2. Silence.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏକ ଯୌଗିକ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରୟୋଗ ଭେଦ ଜାଣିବା ଦରକାର । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଘାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଘାଟ' ଖୋଜିବେ, 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଇଁ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲମ୍ବ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବମ୍ବ' ଦେଖିବେ ।

କ । ବୁଧନ୍ତେନାର୍ ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ—
3. A kind of sweetmeat.

ବେ. ବିଣ—୧ । ଗୁପ୍ତ—1. Secret.
୨ । ମୌନାବଲମ୍ବୀ—2. Silent.

ବେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଗୋପନରେ—1. Secretly.
୨ । ଚୁନ ହୋଇ—2. Silently.

ଗୁପ୍‌ଚୁପି—ବେ. ବି ଓ ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ—ଗୁପ୍‌ଚୁପ୍ (ଦେଖ)
Gupchupi Gupchup (See)

ଗୁପ୍‌ଚୁପିଆ—ବେ. ବିଣ—ଗୁପ୍‌ଚୁପ୍ (ଦେଖ)
Gupchupiā Gupchup (See)

ଗୁପ୍ ମାରିବା—ବେ. କ୍ରି—୧ । ଲୁଚିବା—
Gup māribā 1. To conceal or hide one's self.
ଛପିଜାନା, ଚୁପ୍‌ସାଧନା ୨ । ଚୁନ ହୋଇ ରହିବା—
2. To keep silent.

ଗୁପତ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଣ. (ସଂ. ଗୁପ୍ତ)—ଅପ୍ରକାଶ; ଗୁପ୍ତ; ଲୁଚାଯିବା—
Gupata Secret; hidden; concealed; mysterious.

ଏକମାତ୍ର ଭଉଣୀର କଥାରେ ଥାଏ
ଗୁପତ ବେଦନା ତାର ନ ଜାଣେ କେହି ।
ପ୍ରାଚୀ. ବିଶ୍ୱମ୍ଭର. ଉଷାଅଭିଳାଷ ।

ଗୁପତମାରୁ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଗୁପ୍ତ + ମାରକ)—ଗୁପ୍ତ ହତ୍ୟାକାରୀ—
Gupatamāru Assassin.

ଗୁପତି—ଗ୍ରା. ବି.—ଗୁପ୍ତି (ଦେଖ)
Gupati Gupti (See)

ଗୁପତେ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. ବିଣ. (ସଂ. ଗୁପ୍ତେ)—
Gupate ଗୋପନରେ; ଗୁପ୍ତଭାବରେ—In secret; privately.

କୁପତେ ବିନା ମୁ ଉତେ ଚରିଲି ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗୋତ୍ତରଣ୍ଡ. ଚ. ଚୀତ ।

ଗୁପାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି (ସଂ. ଗୁପ୍ ଧାତୁ)—
Gupāibā ୧ । ଗୁପ୍ତ କରିବା; ଲୁଚାଇବା—
2. To hide or conceal.
୨ । ପ୍ରକାଶ ନ କରିବା—2. To keep secret

ଗୁପିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଗୁପ୍ ଧାତୁ)—ଗୁପ୍ତ ହେବା; ଛପିବା—
Gupibā To be hidden or concealed.

ଗୁପୁତେ—ଗ୍ରା. କ୍ରି. ବିଣ—ଗୁପତେ (ଦେଖ)
Gupute Gupate (See)

ଗୁପ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ଗୁପ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ ତ)—୧ । ରକ୍ଷିତ—
Gupta 1. Protected; guarded; preserved.
୨ । ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ—2. Confidential.
କ । ଗୂଢ଼—3. Secret.
୪ । ଲୁକ୍କାୟିତ—4. Concealed; hidden.
୫ । ଅଦୃଶ୍ୟ—5. Hidden from view.
୬ । ଅଲକ୍ଷିତ—6. Latent; clandestine.
୭ । ଆବୃତ; ଆଚ୍ଛାଦିତ—
7. Covered over; enveloped.

ସଂ. ବି.—୧ । ବୈଶ୍ୟ ଓ ଶୂଦ୍ରାଦିଙ୍କର ବଂଶୋପାଧି—
1. A family-title of Baiśyas and Śūdras.
[ଦ୍ର—ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଉପାଧିରେ ଶର୍ମା ଓ ଦେବ; କ୍ଷତ୍ରିୟଙ୍କର ବର୍ମା, ବୈଶ୍ୟଙ୍କର ଗୁପ୍ତ ଓ ଭୂତି; ଏବଂ ଶୂଦ୍ରଙ୍କର ଦାସ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଗୁପ୍ତ ଉପାଧ୍ୟଧାରୀ ରାଜବଂଶ ଭାରତରେ ଏବଂ ବଙ୍ଗ ବିହାରରେ ପୂର୍ବେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ, ଯଥା—ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ; ସମୁଦ୍ରଗୁପ୍ତ ।]
୨ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ—2. An epithet of Bishṇu.

ଗୁପ୍ତକ—ସଂ. ବି. (ଗୁପ୍ତି + କ)—ରକ୍ଷକ—
Guptaka A preserver.
(ଗୁପ୍ତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗୁପ୍ତ କଥା—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଗୁପ୍ତ + କଥା)—୧ । ଗୋପନୀୟ ବୃତ୍ତାନ୍ତ—
Gupta kathā 1. Secret matter; confidential matter.
୨ । ଗୂଢ଼ ରହସ୍ୟ—2. Mystery; a secret.
କ । ଅପ୍ରକାଶିତ ବିଷୟ—
3. Unpublished matter.

ଗୁପ୍ତ କାଶୀ—ହେ. ବି. (ନାମ)—ହିନ୍ଦୁ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ ବିଶେଷ—
Gupta kāśi A sacred place of the Hindus.
[ଦ୍ର—ଏହା ରୁଦ୍ରପ୍ରୟାଗଠାରୁ ୨୪ ମାଇଲ ଦୂରରେ ମନ୍ଦାକିନୀର ଦକ୍ଷିଣରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ମଣିକର୍ଣ୍ଣିକା କୁଣ୍ଡ ଅଛି । ମଦନମୋହନ—ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ ।]

ଗୁପ୍ତଗତି—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୁପ୍ତ + ଗତି)—ଯେ ଗୋପନରେ ଗମନାଗମନ କରେ—One who moves secretly.
ସଂ. ବି.—ଗୁପ୍ତଚର (ଦେଖ)
Guptachara (See)

ଗୁପ୍ତଚର—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଗୁପ୍ତ + ଚର)—
Guptachara ୧ । ଗୋପନରେ ସମ୍ବାଦ ସଂଗ୍ରହକାରୀ ଦୂତ; ଭେଦୁଆ; ଗୁଇନ୍ଦା—1. A secret emissary; spy.
୨ । ବଳରାମଙ୍କ ନାମ—2. A name of Balarāma.

ଗୁପ୍ତଦାନ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଗୁପ୍ତ + ଦାନ)—
Guptadāna ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନ ଜାଣି ଯେଉଁ ଦାନ ଦିଆଯାଏ—
A secret gift.

ଗୁପ୍ତଧନ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଗୁପ୍ତ + ଧନ)—
Guptadhana ଅନ୍ୟର ଅଲକ୍ଷିତରେ ସଞ୍ଚିତ ଧନ—
Hidden hoard.
ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯାହାର ଗୁପ୍ତ ଧନ ଅଛି—
One who has got a hidden hoard.

ଗୁପ୍ତ ପ୍ରଣୟ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ଗୁପ୍ତ + ପ୍ରଣୟ)—ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିର ଅଗୋଚରରେ କରାଯିବା ପ୍ରଣୟ—
Secret love-making.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଋ୍ଣ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଜ୍ଞଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଗୁପ୍ତବେଶ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ଗୁପ୍ତ+ବେଶ)—ଛଦ୍ମବେଶ—
Guptabesa — A disguise or mask.

ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ.—(ବହୁବ୍ରୀ ହି)—ଛଦ୍ମବେଶଧାରୀ—
(ଗୁପ୍ତବେଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) — Disguised; masked.

ଗୁପ୍ତବେଶଧାରୀ—ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ (ଉପପଦ, ଗୁପ୍ତବେଶ+ଧୃ ଧାତୁ+ଇନ୍, ୩ମା. ୧ବ.)—ଛଦ୍ମବେଶୀ; ଯେ ଛଦ୍ମବେଶ ଧରିଥାଏ—Wearing a disguise.
Guptabesadhārī
(ଗୁପ୍ତବେଶଧାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗୁପ୍ତବେଶରେ—ଦେ. କ୍ରି ବିଶ (ସଂ. ଗୁପ୍ତ ଓ ବେଶ)—ଛଦ୍ମବେଶ ଧାରଣପୂର୍ବକ—
Guptabesare — In disguise; incognito.
ଗୁପ୍ତବେଶେ

ଗୁପ୍ତବେଶୀ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ଗୁପ୍ତବେଶ+ଇନ୍; ୩ମା. ୧ବ) —ଗୁପ୍ତବେଶଧାରୀ—
Guptabesī
(ଗୁପ୍ତବେଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) — Wearing a disguise; masked.

ଗୁପ୍ତମନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ଗୁପ୍ତ+ମନ୍ତ୍ର)—୧ । ଯେଉଁ ମନ୍ତ୍ର ସାଧାରଣରେ ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ—1. A Mantra which should not be made public.
Guptamantra
୨ । ଗୋପନୀୟ ପରାମର୍ଶ—2. Secret counsel.

ସଂ. ବିଶ ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀ ହି)—ଯେଉଁ ରାଜାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରଣା ଅନ୍ୟମାନେ ଜାଣି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ—(a king) Whose deliberations do not leak out.
(ଗୁପ୍ତମନ୍ତ୍ରା – ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗୁପ୍ତ ମନ୍ତ୍ରଣା—ସଂ. ଷି (କର୍ମଧା; ଗୁପ୍ତ+ମନ୍ତ୍ରଣା)—ଗୋପନୀୟ ପରାମର୍ଶ—
Gupta mantranā — Secret consultation; discussion in camera.

ଗୁପ୍ତା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁପ୍ତ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—କାବ୍ୟର ନାୟିକାବିଶେଷ; ପରକୀୟା ନାୟିକା—A mistress secretly loved by a person who is not her husband.
Guptā

ଗୁପ୍ତି—ସଂ. ବ. (ଗୁପ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଇ)—୧ । ରକ୍ଷଣ—
Gupti — 1. Protection; preservation.
୨ । ପଦାର୍ଦ୍ଦ; ଜଗିରା—2. Guarding.
୩ । ଘୋଡ଼ାଇବା—3. Covering; sheathing.
୪ । ଗୋପନ—4. Hiding; concealment
୫ । ଗୁପ୍ତସ୍ଥାନ—5. Hidden place.
୬ । (+ଅଧିକରଣ. ଇ) ଗାତ; କନ୍ଦର; ଭୂଗର୍ତ୍ତ; ଭୂମିର ଗହ୍ୱର—6. Den; cavern; hole in the ground.
୭ । ରକ୍ଷଣାର୍ଥ ନିର୍ମିତ ଦୁର୍ଗ ଓ ପ୍ରାକାରାଦ୍ଦି—
7. Fortification; defensive works.
୮ । କାରାଗାର—8 Prison.
୯ । ବାଧା ପ୍ରଦାନ—9. Checking; stoppage.
୧୦ । ରଥ ଓ ନୌକାଦିର ଗର୍ଭ—
10. The inside or hold of a car or boat.
୧୧ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ) ଯମ—
11. Jama; the Hindu God of death.
୧୨ । ଜାହାଜରେ ହେବା ଛିଦ୍ର ବା ଫାଟ—
12. A leak in a ship.

ଦେ. ବ. (ଏହା ଯଷ୍ଟି ମଧ୍ୟରେ ଗୁପ୍ତ ଥିବାରୁ)—୧ । ଯଷ୍ଟି ବା ବାଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ଗୋପନରେ ରଖିତ ଅସ୍ତ୍ର ବା ସରୁଆ ତରବାର—1. A thin and long sword hidden inside a stick.
୨ । ଗୁପ୍ତି ବାଡ଼; ଯେଉଁ ଯଷ୍ଟି ବା ବାଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ଅସ୍ତ୍ର ବା ସରୁଆ ତରବାର ଗୁପ୍ତଭାବରେ ଥାଏ
2. Sword-stick.

କଷ ତଳେ ଗାସ୍ତ ଗୁପ୍ତି ଗୁପ୍ତରେ ଘୁସର—ଭଞ୍ଜ.ନାଥ. ମହାଭାରତ ।

ଗୁପ୍ତିବାଡ଼—ଦେ. ବ—ଗୁପ୍ତି ୨ (ଦେଖ)
Guptibārdi — Gupti 2 (See)

ଗୁପ୍ତୋତ୍ପ୍ରେକ୍ଷା—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା. ଗୁପ୍ତ+ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷା) —କାବ୍ୟର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ପ୍ରତୀୟମାନ ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷା ଅଳଙ୍କାର; ଯେଉଁ ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷାରେ 'ଜଣାଯାଏ', 'ବୋଧହୁଏ' ଆଦି ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷା ବା ସାଦୃଶବାଚକ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ପ୍ରୟୋଗ ନ ଥାଏ—A suppressed simile; an implied simile.
Guptotpreksha

ଗୁଫ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଗୁନ୍ଥିବା—
Guph (root) — 1 To string together.
୨ । ରଚନା କରିବା—2. To compose.

ଗୁଫିତ—ସଂ. ବିଶ. (ଗୁଫ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ଗୁମ୍ଫିତ (ଦେଖ)
Guphita — Gumphita (See)

ଗୁବ୍‌ଗୁବା—ଦେ.ଅ. (ସଂ. ଗୁବାକ)—ବାଡ଼ମୁଣ୍ଡି ଦ୍ୱାରା ଖୋବା ଆଘାତ—
Gubgubā — Blows with the butt-end of a stick.

ଗୁବ୍‌ଗୁବାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗାରଆଗାର କରି ଅସୁନ୍ଦର କରି ଲେଖିବା; ଗାବରାନ ଘସୋଟନା ଗାବରେଇବା—To write illegibly or slovenly; to scrawl.
Gubrāibā

ଗୁବ—ଦେ. ବ—ଗୋବ (ଦେଖ)
Guba — Goba (See)

ଗୁବର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୋବର—
Gubar — Cow-dung.

ଗୁବା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୁବାକ)—୧ । ଦେହରେ ଫୋଇଥିବା ଗୁଆ ପରି ଫୁଲା ବା ଆବୁ—
Gubā — 1. Fleshy protuberances coming out on the body of an animal.
୨ । ଗୋବା (ଦେଖ)
2. Gobā (See)

ଗୁବାଇଛାବକ ଭାଲ ଦୋଳଇ ଦରମେ । ବ୍ରଜନାଥ. ମହାଭାରତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବ ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତା' ଦେଖିବେ ।

୩ । ବର୍ଣ୍ଣିଆଙ୍କର ବର୍ତ୍ତୁଳାସ୍ତ୍ର ଯନ୍ତ୍ରେ—
3. An instrumsnt made of iron or bell-metal used by the goldsmiths.

[ଦ୍ର—ଏହା ସାହାଯ୍ୟରେ କାଁସୁଲାରେ ବାଡ଼େଇ ଜଳଯନ୍ତ୍ର ଗୋଲାକାର କରାଯାଏ ।]

ଗୁବାକ—ସଂ. ବି. (ଗୁ ଧାତୁ=ଉଦ୍ୟମ କରିବା + କରଣେ. ଅକ) —
Gubāka ୧ । ଗୁଆ—1. Betel-nut; areca nut.
୨ । ଗୁଆ ଗଛ—
2. The areca nut tree.

ଗୁବିଶାଗ୍—ସାନ୍ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—କଖା ଓ ବଗି ଜାତିରେ ଜନ୍ମିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଶାଗ—
Gubiśāg A kind of pot-herb.

ଗୁବୁଗୁବା—ଦେ. ଅ—ଗୁବ୍‌ଗୁବା (ଦେଖ)
Gubugubā Gubgubā (See)

ଗୁବୁରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୁବ୍‌ରାଇବା (ଦେଖ)
Guburāibā Gubrāibā (See)

ଗୁଭ—ସାନ୍ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—
Gubhā ଝାବନ୍ଧ ଶାଖାର ଅଗରେ ଥିବା କୋମଳ ପତ୍ର—
Tender shoots at the top of a branch.

ଗୁମ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଗୁମ୍=ଗୁପ୍ତ; ଅପ୍ରସିଦ୍ଧ; ହଜିଥିବା; ଭୁଲ. ସଂ. ଗୁପ ଧାତୁ=ଲୁଗୁଇବା)—
Gum
ଗୁମ ୧ । ନିସ୍ତବ୍ଧତା—
ଗୁମ 1. Calmness; absence of sound; stillness.
୨ । ତୂଷ୍ଣୀଭାବ—3. Silence.
୩ । ହଜିବା ଅବସ୍ଥା—
3. State of missing.
୪ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ତୋପର ଧ୍ୱନି—
4. Booming of cannon.
ଦେ. ବିଣ—୧ । ନିସ୍ତବ୍ଧ; ତୂଷ୍ଣୀଭୂତ—
1. Calm and quiet; silent; dumb.
୨ । ହଜିଥିବା—2. Lost; missing.
୩ । ଗୁପ୍ତ—3. Secret; hidden.
ସାନ୍ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—ଅତି; ଅତ୍ୟନ୍ତ—
Very; much.
[ଯଥା—ମଦ୍ଦାନଘରେ ଗୁମ୍‌ଦରହ୍ (ଅତି ଗଭୀର ସ୍ଥାନ) ଅଛେ ।]

ଗୁମ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଲୁଗୁଇବା—
Gum karibā 1. To conceal or hide; to cause to
ଗୁମକରା disappear.
ଗୁମକରନା ୨ । ହଜାଇବା—2. To lose.

ଗୁମ୍ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୁମ୍ ହେବା ୧ (ଦେଖ)
Gum khāibā Gum hebā 1 (See)
ମୋ ସାହେବ ଗାଲରେ ହାତ ଦେଇ ଗୁମ୍ ଖାଇ ବସି ଅଛନ୍ତି ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଗୁମ୍‌ଗାମ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Gumgām ଗୁମ୍‌ଗୁମ୍ (୨+୩) (ଦେଖ)
Gumgum (2+3) (See)
ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରି ସମୟରେ ଦୁନ୍ଦାମ୍, ଗୁମ୍‌ଗାମ୍ ଶବ୍ଦ ଶୁଣିବାର ସାଧ୍ୟ ଦେଖି ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଗୁମ୍‌ଗୁମ୍—ଦେ. ବି (ସଂ. ଗ୍ରୀଷ୍ମ)—
Gumgum ୧ । ପବନ ନ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ହେବା ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଗ୍ରୀଷ୍ମ;
ଗୁମସାନି ଜବାଡ ରୌଦ୍ରର ଗ୍ରୀଷ୍ମ—
1. Excessive heat without wind; sweltering heat.
ଗୁମଗୁମ ୨ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅନ୍ୟର ପିଠିରେ ଜଧା ମାରିବାର ଗମ୍ଭୀର ଶବ୍ଦ; ଦୁମ୍‌ଦୁମ୍ ଶବ୍ଦ—2. Grave sound; sound produced by sound blows dealt on the back of a person with the fist.
୩ । ଜଧା—3. Sound blows with the fist.

ଗୁମ୍‌ଗୁମା—ଦେ. ବି—ଗୁମ୍‌ଗୁମ୍ ୨+୩ (ଦେଖ)
Gumgumā Gumgum 2+3 (See)

ଗୁମ୍ ଦରହ୍—ସାନ୍ଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଗଣ୍ଡପାଣି; ଅତି ଗଭୀର ଜଳ—
Gum dara-h Very deep water.

ଗୁମ୍‌ନାମ୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା)—ଅପ୍ରସିଦ୍ଧ; ଅଜ୍ଞାତ—
Gumnām Uncelebrated; unknown.
ଗୁମନାମ

ଗୁମ୍ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୁମ୍ ହେବା ୧ (ଦେଖ)
Gum māribā Gum hebā 1 (See)
ବାଘର ମୁଖରେ ହାତ ଦେଇ ଗୁମ୍‌ମାର ବସିଛରେ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପଦଶ ।

ଗୁମ୍‌ସୁମ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—୧ । ଚୁପ୍‌ହେବା; ତୂଷ୍ଣୀଭାବ—
Gumsum 1. Silence.
ଗୁମସୁମ ୨ । ଭିତରେ ଭିତରେ ଗୁପ୍ତମନ୍ତ୍ରଣା କରୁଥିବା କାର୍ଯ୍ୟ
ଗୁମସୁମ ବାହାରେ ଚୁପ୍ ହୋଇ ରହିବା—
2. Apparent calm (while brewing injury or plots secretly).
୩ । ମେଘ ଘୋଡ଼ାଇ ପବନ ବନ୍ଦ ହେବା ଓ ବର୍ଷା ନ ହେବା ଭାଗ—3. A cloudy and calm weather.
ଦିନ ଗୁମ୍‌ସୁମ୍ ହୋଇ ରହିଛି । ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।
୪ । ମୁସଲମାନଙ୍କ ମହରମ ପର୍ବର ୩ୟ ଦିନ; ମହରମ ପର୍ବର ବିଶ୍ରାମ ଦିବସ—(ମହରମ ଉଲେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)—
4. The third day of the Moharram festival of the Mahomedans; the day of rest.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୠ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଜ୍ୟ	ଉଅ	ଈ	ନ୍

ବୈଦେ. ଉଣ. (ଘା)—ଉତ୍ସ୍ତ୍ରୀଭୂତ—Silent.

ଗୁମ୍ ହେବା—ଦେ. କି—୧ । ଚୁପ୍ ହେବା—
Gum hebā 1. To keep silent.
୨ । ହଜିବା—2. To be missing; to be lost.
୩ । ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବା; ଲୁଚିଯିବା—
3. To be hidden; to disappear.

ଗୁମଟ—ଦେ. ବି—୧ । ଗୁମୁଟ (ଦେଖ)
Gumaṭa 1. Gumuṭa (See)
୨ । (ସ. ଗ୍ରୀଷ୍ମ) ଉତ୍ତାପ; ଗ୍ରୀଷ୍ମ—2. Heat.
୩ । ଗୁଳୁଗୁଳ; ନବାବ ଗ୍ରୀଷ୍ମ—3. Sultriness.
ଗୁମସାନି ଗୁମସା ୪ । ଆକାଶ ମେଘାଚ୍ଛନ୍ନ ଥାଇ ପବନ ନ ହେଲେ ଯେଉଁ ଗରମ ବୋଧ ହୁଏ—4. Sultriness or closeness felt when the weather is overclouded and there is no current of air.

ଗୁମଡ—ବୈଦେ. ବି. (ଘା. ଗୁମାନ୍=ଗର୍ବ)—
Gumara ୧ । ଗର୍ବ; ଦମ୍ଭ; ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ, ଦମାକ୍; ଦାମ୍ଭିକତା;
ଗୁମର, ଗୁମାନ, ଗୁମର ଅହଂକାର; ଅଭିମାନ—1. Pride; haughtiness, (as if saying 'Touch-me-not').
୨ । ମହତ୍ତ୍ୱ; ଇଜ୍ଜତ—
2. Prestige; ijjat; dignity; reputation.
୩ । ଗୁପ୍ତକଥା—3. Secret matter.
୪ । ଘରୁଆଁଛିଦ୍ର—4. Family-secret.

ଗୁମର କାଢ଼ିବା—ଦେ. କି—ଗୁମର ଖୋଲିବା (ଦେଖ)
Gumara kāṛhibā Gumara kholibā (See)

ଗୁମର ଖୋଲିବା—ଦେ. କି.—୧ । ଅନ୍ୟର ଗୁପ୍ତଛିଦ୍ର, ଗୁପ୍ତକଥା ବା ଇଜ୍ଜତ ପଦାରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
Gumara kholibā 1. To divulge another's secrets; to publish family-secrets.
ଗୁମରଖୁଲନା ୨ । ଗୁପ୍ତ ବିଷୟକୁ ଖୋଲା କରି ଦେବା—2. To open up a secret matter.

ଗୁମର ପଦାରେ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବି.—ଗୁମର ଫିଟିବା (ଦେଖ)
Gumara padāre paṛdibā Gumara phitibā (See)

ଗୁମର ଫିଟାଇବା—ଦେ. କି.—ଗୁମର ଖୋଲିବା (ଦେଖ)
Gumara phiṭāibā Gumara kholibā (See)

ଗୁମରଫିଟିବା—ଦେ. ବି.—୧ । ଗୁପ୍ତକଥା ପ୍ରକାଶିତ ହେବା—
Gumara phiṭibā 1. Divulging of one's secrets.
ଗୁମର ଖୁଲ୍ ଯାଓୟା ୨ । ଇଜ୍ଜତ ନଷ୍ଟ ହେବା—
ଗୁମର ଖୁଲଯାନା 2. Loss of prestige.

ଗୁମର ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କି.—ଅନ୍ୟର ଗର୍ବ ଖର୍ବ କରିବା—
Gumara bhāṅgibā To bring down one's haughtiness; to humble down or humiliate a person.

ଗୁମରିବା—ଦେ. କି.—ଅହଙ୍କାର କରିବା—To show haughtiness or arrogance.
Gumaribā

ଗୁମସ୍ତା—ବୈଦେ. ବି. (ଘା. ଗୁମାସ୍ତା)—୧ । ଜମିଦାରଙ୍କ ତରଫରୁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ଖଜଣା ଆଦାୟକାରୀ କର୍ମଚାରୀ;
ଗୁମାସ୍ତା ତହସିଲଦାର—1. Rent collector; Tahasildar.
ଗୁମାସ୍ତା ୨ । ବଣିକଙ୍କର ହିସାବ ରଖିବା ମୋହରର; କିରାନା—2. Accountant; clerk; Mohorir.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଓକିଲମୋହରର—
Pleader's clerk.

ଗୁମା—ଦେ. ବିଣ.—ବାଲିଗରୁଡ଼ାପରି ଛାଣୁଆ, ଗୋଟେଇ ଓ ଗୋଟାଳିଆ—
Gumā Small and round like pebbles.

ଗୁମାଇବା—ଦେ. କି.—୧ । (ସ. ଗୁପ ଧାତୁ; ଘା. ଗୁମ୍=ଗୁପ୍ତ)—
Gumāibā ଅପକ୍ୱ ଫଳ (ଆମ୍ବ, କଦଳୀ, ପଣସ)କୁ ପଚାଇବାପାଇଁ
ଗୁମସାନ ଗୁମାନା ଧାନ, ପାଳ ଇତ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟରେ ପୂରାଇ ରଖିବା—
To put unripe fruits inside straw etc. to ripen them.
୨ । ଗମାଇବା; ହଜାଇବା—2. To lose.

ଗୁମାଗୁମା—ଦେ. ବିଣ.—(ବହୁବଚନ ପ୍ରୟୋଗ)—ଗୁମା (ଦେଖ)
Gumā gumā Gumā (See)

ଗୁମାତ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଘା.)—ଗମାତ୍ (ଦେଖ)
Gumāt Gamāt (See)

ଗୁମାନ—ବୈଦେ. ବି. (ଘା. ଗୁମାନ୍=ଗର୍ବ; ତୁଲ. ଫ୍ର. ଗରମନ୍)—
Gumāna ୧ । ଗର୍ବ—Haughtiness.
ଗୁମାନ ପ୍ରଭୁମନ ଦାର ଗୁମାନ ଛଙ୍କିବାରୁ,
ଗୁମାନ ତୁଚ୍ଛାଥଣ୍ଟ କରରି କାଟିଲେ ଶରରୁ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୨ । ଅଭିମାନ—2. Sulkiness; sensitiveness; sullenness.
ଗୁମାନ କରି ଗୋର ରହ ପାରୁ କରେ । ପ୍ରାଚୀନ ସଙ୍ଗୀତ ।
୩ । ମହତ୍ତ୍ୱ; ଟେକ—3. Prestige.
୪ । ପରାକ୍ରମ—4. Power.

କାହାର ଯେନ ମାନ କରୁ ଗୁମାନ ମାନ ଦେଖି ଦେବଙ୍କ ଉପ୍ପେ ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳୀ ।

ଗୁମାନିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଗୁମାନୀ (ଦେଖ)
Gumāniā Gumānī (See)

ଗୁମାନୀ—ବୈଦେ ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ଘା. ଗୁମାନୀ=ଗର୍ବିତ)—
Gumānī ୧ । ଅଭିମାନୀ—1. Sensitive; sulky.
ଗୁମାନିୟା ୨ । ଗର୍ବୀ—2. Haughty.
ଗୁମାନୀ ୩ । ଆତ୍ମକର୍ତ୍ତୃମାନଯୁକ୍ତ—Self-opinionated.

ଗୁମାସ୍ତା—ବୈଦେ. ବ (ଘା. ଗୁମାସ୍ତା)—ଗୁମସ୍ତା (ଦେଖ)
Gumāstā Gumastā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳର ୧ ରୁ ୨ ଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟେଣ ରେଖା ଦିଆଯାଇ ନାହିଁ। ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଦୀର୍ଘତମ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କ ପୂର୍ବାବୟବରେ ମିଳିବ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ପଥାନ୍ତରେ ଉହାର ବଦଳିତ ୨ ବା ୧ ରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ। ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଖୋଜିବେ; 'ଦଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ଦଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଚ୍ଚଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ଚଡ଼' ଦେଖିବେ।

ଗୁମାସ୍ତାଗିରି—ବୈଦେ. ବ (ଫା)--ଗୁମାସ୍ତାର କାର୍ଯ୍ୟ—
Gumāstāgiri Clerkship; the post of a rent-collector.
ଗୋମସ୍ତାଗିରି
ଗୁମାସ୍ତାଗିରି

ଗୁମିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଫା. ଗୁମ୍‌ନା)—୧। ହଜିଯିବା—
Gumibā 1. To be missing; to be lost.
ଗୁମା; ଗୁମସା
ଗୁମନା ୨। ଲୁଚିଯିବା—
2. To be hidden from view.
୩। (ସ. ଗ୍ରୀଷ୍ମ) କୃତ୍ରିମ ଉପାୟରେ ଉତ୍ତାପ ଯାଇ ଫଳ ପାଚିବା—3. (fruits) To ripen with heat applied by artificial means.
୪। (ଫଳ ଆଦି) ଗରମରେ ପଚିଯିବା—
4. (fruits etc) To rot on account of excessive heat.

ଗୁମୁଗୁମୁ—ଦେ. ଅ—ଗୁମ୍‌ଗୁମ୍ (ଦେଖ)
Gumugumu Gumgum (See)
ଦୁମୁଦୁମୁ ଗୁମୁଗୁମ୍ ତଳନଂ ଉସ୍ୟା
ତଳତ ବା ଧାବତ ବଷମ ସମସ୍ୟା—ଫକାରମୋହନ, ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ।

ଗୁମୁଟ—ଦେ. ବ (ସ. ଗୁମ୍ଫା)—୧। ଗହଆଡ଼ ବନ୍ଦ ଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଦ୍ୱାର-ବିଶିଷ୍ଟ ଛୋଟ ଘର; ଆଲୁଅ ଓ ବାୟୁଗଲନବ୍ଧାନ
ଗୁମ୍ମଟ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୁମ୍ଫା—1. A small unventilated room with a small door.
୨। ଫଟାଛନ୍ତି ଓ ଅବୃତ ଗଳି—
2. Narrow covered lane.
୩। ଗମ୍ବୁଜାକୃତ ଘର—3. Dome-shaped house.
୪। ଗୁମ୍ଫାକୃତ ଫଟାଛନ୍ତି ଘର—4. A house like a den.

ଗୁମୁରି ଉଠିବା—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି.—ଘୁମୁରିବା (ଦେଖ)
Gumuri uṭhibā Ghumuribā (See)

ଗୁମୁହାଁ—ଦେ. ବ. ପୁଂ—୧। ଗୁଡ଼ମୁହାଁ (ଦେଖ)
Gumuhāñ 1. Guḍamuhāñ (See)
୨। ଗୋମୁହାଁ (ଦେଖ)
2. Gomuhāñ (See)

ଗୁମ୍ଫ୍ (ଧାତୁ) ସ.—ଗୁନ୍ଥିବା—
Gumph (root) To string into a bead.

ଗୁମ୍ଫ—ସ. ବ (ଗୁମ୍ଫ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧। ଗୁନ୍ଥନ; ଚୁନ୍ଥିବା—
Gumpha 1. Stringing.
୨। ରଚନା—2. Composing.
୩। (+କର୍ମ. ଅ) ଶ୍ମଶ୍ରୁ; ଦାଢ଼ି—3. Beard.
୪। (ଭୁଳ. ବ. ଗୋଫ୍) ମୁଚ୍ଛ; ବଣ—
4. Mustaches.
୫। ଗାଲମୁଚ୍ଛ—5. Whiskers.
୬। ଗୁଚ୍ଛ—6. Bundle; bunch.
୭। ପ୍ରବନ୍ଧ—7. An essay.
୮। ଗୋଟି ଗୋଟି ମାଳ ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଥିବା ବାହୁଭୂଷଣ (ଯଥା--ବଝଫଳ; ବାଙ୍କଡେଉଁରିଆ)—8. An armlet; a bracelet for the arm consisting of beads strung together.

ଦେ. ବ—୧। ଗୁମ୍ଫା ପରି ଆଲୋକ ଓ ବାୟୁଗଲନବ୍ଧାନ ଘର—
1. A room like a cave (without light and air).
୨। ଗୁମ୍ଫା; ଗହ୍ୱର—2. Cave.

ଗୁମ୍ଫନ—ସ. ବ (ଗୁମ୍ଫ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧। ଗୁନ୍ଥନ; ଗୁନ୍ଥିବା—
Gumphana 1. Stringing together of things into a garland.
୨। ରଚନା ବା ବାକ୍ୟରେ ଶବ୍ଦ ଓ ଅର୍ଥର ସମ୍ୟକ୍ ବନ୍ୟାସ—
2. A good composition; adjusting of a word to the sense.

ଗୁମ୍ଫନା—ସ. ବ (ଗୁମ୍ଫ୍ ଧାତୁ+ଅନ+ଆ)—ଗୁମ୍ଫନ (ଦେଖ)—
Gumphanā Gumphana (See)

ଗୁମ୍ଫା—ଦେ. ବ—୧। (ସ. ଗୁମ୍ଫ)—ଗୁନ୍ଥା; ପେନ୍ଥା—
Gumphā 1. Bunch.
ଗୁଫା
ଗୁପ୍‌ଫା ୨। ବାହୁର ଅଳଙ୍କାର ବିଶେଷ; ବନ୍ଦ; ବାହୁର ବାଙ୍କୁଡେଉଁରିଆ—2. An armlet consisting of several amulet-pieces strung together.
୩। ଖଣ୍ଡିକା ବା କାଠିରେ ଗୁନ୍ଥା ଫୁଲର ତୋଡ଼ା; ଫୁଲଗଜା—3. Nosegay.
ଗୁଁଫା ୪। (ସ. ଗୁହା; ଭୁଳ. ସ. ଗୁପ୍ ଧାତୁ=ଗୋପନ କରିବା)
ଗୁମ୍ଫା ପର୍ବତଗୁମ୍ଫା—4. Mountain-cave.
୫। ପର୍ବତରେ ଖୋଳା ଯାଇଥିବା ଗୁମ୍ଫା—
4 Cave dug into a mountain; artificial cave.

ଗୁମ୍ଫିତ—ସ. ବଣ—(ଗୁମ୍ଫ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧। ଗ୍ରଥିତ; ଚୁନ୍ଥା ହୋଇଥିବା—1. Strung together.
୨। ନିବଦ୍ଧ—2. (several things) Attached, by means of a common thing, to one another.
୩। ରଚିତ—3. Composed.

ଗୁମ୍ବଜ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଗୁମ୍‌ବଦ୍; ଉର୍ଦ୍ଦୁ. ଗୁମ୍ବଜ୍; ଭୁଳ. ସ. ଗୁମ୍ଫ୍ ଧାତୁ)--ଶିଳ୍ପଣଦ୍ୱାରା ଗ୍ରଥିତ ଗୋଲାକାର ଛତ—
ଗୁମ୍ବୁଜ Vault; dome; cupola.
ଗୁମ୍‌ବଜ, ଗୁମ୍‌ବଦ

ଗୁମ୍ବୁଜ—ବୈଦେ. ବ—ଗୁମ୍ବଜ (ଦେଖ)—
Gumbuja Gumbaja (See)

ଗୁୟାଁ—ଦେ. ବଣ—୧। (ଫା. ଗୁମାନ୍)—୧। ଅତି ଅନୁମାନ—
Guyāñ 1. Very sensitive.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ	ଌ	ଏ	ଦସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉପ୍ମ	ଜ୍ଞ	ଃ
୦	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

୨ । ଅଳ୍ପ କଥାରେ ଅଭିମାନ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
2. Prone to take offence at little things.

୩ । (ସଂ. ଗୁପ ଧାତୁ) ଗୁପ୍ତ କ୍ରୋଧୀ—
3. Prone to be angry inwardly.

୪ । ଯେ ଖେଳରେ ଗୋଲାଏ—4 One who uses unfair means in a game.

୫ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଗାଉଁଗାଉଁଆ—
5. Murmuring; grumbling (without openly speaking out)

ଦେ. ବ—ତାସ୍ ଆଦ ଖେଳରେ ଦୁଇପକ୍ଷ ହୋଇ ଖେଳୁଥିବା ଖେଳାଳୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକପକ୍ଷଭୁକ୍ତ ସାଥୀ-ଖେଳାଳୀ—
Partner or one of the pair on the same side in a game at cards.

ଗୁର୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଚେଷ୍ଟା କରିବା—
Gur (root) 1. To exert; to try.

୨ । ହିଂସା କରିବା—
2. To hurt; to kill; to injure.

୩ । ଯିବା—3. To go.

ଗୁର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ଗୁଡ଼)—ଗୁଡ଼—
Gur Molasses.

ଗୁର୍‌ଗୁଡ଼ାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । ଗଡ଼ାଇଦେବା—
Gur-gurdāibā 1. To cause to roll.

୨ । ଗୁଡ଼ାଇବା—2 To wind up.

ଗୁର୍‌ଡ଼ା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୁରୁଲା (ଦେଖ)—
Gurdā Gurlā (See)

ଗୁର୍‌ଦି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଗୁଡ଼ାଏ; ଅନେକ; ବହୁ—
Gur-di Many; very many.

ଗୁର୍‌ଭେଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କୁରୁବେଲି (ଦେଖ)
Gur-bheli Kurubeli (See)

ଗୁର୍‌ରୁ ଶାଗ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଏକପ୍ରକାର ଶାଗ—
Gur-ru sāg A kind of pot-herb.

ଗୁରୁଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଅଟେଇ—
Gurlā 1. Crib.

୨ । ଘେରବନ୍ଧ; ବାଡ଼ାବନ୍ଧ—2. Fencing; enclosure.

୩ । ସ୍ଥେଟ ଗଛ ଚତୁରପାଖେ ବଢିଆଯିବା ବାଉଁଶ ଗୋରଡ଼ା; କୁଣ୍ଡଲୀ—3. Bamboo-woven ring or fence put round a young tree; gabion.

ଗୁର୍‌ଲାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଉତ୍କଟ ଚାହିଁବା—
Gur-lāibā To stare; to look with a fixed gaze.

ଗୁର୍‌ଶି—ଗ୍ରାଦେ. (ଲରିଆ) ବ—ଉମେଇ—
Gur-si A fire-pot; brazier.

ଗୁର୍‌ହା ହାଣ୍ଡି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଆଖୁ ଦୋକୁଅ ପିଣ୍ଡାଇ ଗୁଡ଼ କରିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଚଉଡ଼ାମୁହାଁ ହାଣ୍ଡି—
A wide-mouthed earthen pot for boiling sugarcane-juice into molasses.

ଗୁରଣ—ସଂ. ବି. (ଗୁର ଧାତୁ=ଚେଷ୍ଟା କରିବା + ଭାବ. ଅନ)—
Guraṇa ଉଦ୍ୟମ; ଚେଷ୍ଟା— Endeavour; effort.

ଗୁରଥ—ଗ୍ରା. (ଇଡର) ବି. (ସଂ. ଗୃହସ୍ଥ)—ସ୍ୱାମୀ—
Guratha Husband.
(ଗୁରଥାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗୁରଥ ଭାରିଜା—ଗ୍ରା. (ଇଡର) ବି. ପୁଂ (ସଂ. ଗୃହସ୍ଥ ଓ ଭାର୍ଯ୍ୟା)—
Guratha bhārijā ପତ୍ନୀପତ୍ନୀ; ସ୍ୱାମୀସ୍ତ୍ରୀ; ଦମ୍ପତ୍ତି—
Husband and wife; a married couple.

ଗୁରନ୍ଦା—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁଂ) ବ—ଗୁରୁନ୍ଦା (ଦେଖ
Gurandā Gurundā (See)

ଗୁରସ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବାଲେଶ୍ୱର) ବି. (ଗୋ ସ୍ଥାନରେ ଗୁ
Gurasa ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଗୋରସ; ଗାଈଦୁଧ—Cow's milk.

ଗୁରସ୍ତ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଗୃହସ୍ଥ)—ପତ୍ତ; ସ୍ୱାମୀ—
Gurasta Husband.
(ଗୁରସ୍ତାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଗୋରସ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଗୁରସ୍ତ ଭାରିଯା—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଗୃହସ୍ଥ + ଭାର୍ଯ୍ୟା) —
Gurasta bhārijā ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ଦମ୍ପତ୍ତି—
Husband and wife; a married couple.

ଗୁରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ପ୍ରତ୍ୟୟ (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—
Gurā ଗୁଡ଼ା (ଦେଖ) — Gurdā (See)

ଗୁରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦରଯାଛୁଡ଼ା ଧାନ ବା ଗୁଡ଼ୁଳ ଆଦରୁ ଗୋଡ଼ି ବା ଧାନ ଆଦ ପୃଥକ୍ କରିବା ନମନ୍ତେ.
Gurāibā ଢହରାନା; ଲୁଢକାନା କୌଶଳକ୍ରମେ କୁଲାଦ୍ୱାରା ଯାଛୁଡ଼ିବା—
1. To winnow half-winnowed rice or paddy in order to separate undesirable particles from the main body.

୨ । (କ୍ଷୁଦ୍ର ବା ନୀଚଜାତିଙ୍କ ଉଷା; ଉ ସ୍ଥାନରେ ର ଉଚ୍ଚାରଣ; ଭୁଲନାକର ବାଡ଼ି ସ୍ଥାନରେ ବାର) ଗୁଡ଼ାଇବା (ଦେଖ).
2. Gurdāibā (See)

ଗୁରାଏ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଗୁରେ (ଦେଖ)
Gurāe Gure (See)

ଗୁରାଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—୧ । ଷେପଣୀୟ ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
Gurāṇḍi 1. A kind of weapon which is hurled at an enemy.

୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ମୃଗବିଶେଷ—
2. A kind of small deer.

[ଦ୍ର—ଏହାର ମାଂସ ସ୍ୱାଦୁ, ରୁଚିକର ଓ ବଲବର୍ଦ୍ଧକ — (ଦ୍ୱରେକୃଷ୍ଣ. ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ) । ଏ ଉଚ୍ଚରେ ୧ଫୁଟ ବଢ଼େ ।]

ଦେ. ବିଣ—ଆନୋଳଢ—Agitated.

(ଯଥା—ମୋ ପେଟ ଗୁରାଣ୍ଡି ହେଉଛି ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଯଦି ଏକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ (ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ୨ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ବୋଲିଲେ ସେହି ଏକ ଭାଷାବୋଧରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜନା ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଯୋଜନାହେବ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଅ' ଦେଖିବେ 'ଭଥି' ନ ପାଇଲେ 'ଭଛୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗୁରୁଣ୍ଡିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ପେଟ) ଗୋଲାଇ ଦେବା—
Gurāṇḍibā 1. (abdomen) To be agitated
ସାଁଟା ୨ । କଲ୍‌ବଲ ହୋଇ ଇଉସୁଡ ଦେବା; ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଉଲେ ଗଡ଼ିବା—2. To roll on the ground and stretch one's limbs in pain.
୩ । ଧାନ ବେଙ୍ଗଲା ଶେଷରେ ବଳଦ ଫିଙ୍ଗି ଗଲେ ମେରି ଗୁରୁଘଣ୍ଟେ ଖେଳାଇ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ପାଲକୁ ଝାଡ଼ିନେବା ପରେ ଧାନ ସଙ୍ଗରେ ମିଶିଥିବା ଗୁଣ୍ଡି କୁଟାକୁ ପାଞ୍ଚ ଆଙ୍ଗୁଠିଆ କରି ଧାନ ଉପରୁ ସଫା କରିନେବା—
3. To clear away the separated straw, using the fingers as a fork, from the paddy after the treading is finished.

ଗୁରୁଳି—ଦେ. ବ—କୋଳାହଳ; ଘୋଷା—
Gurāḷi Hubbub; noise.
ଗୌଣ ଦେ. ବିଣ—ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ବା କାଜିଲ ହୋଇ କୋଳାହଳ କରୁଥିବା—Making noise in a hurry.
ଧାଇଁଲେ ଚିରବାକୁ ଦୋଇଣ ଗୁରୁଳି—ବୃନ୍ଦାବନ, ଆଦ ।

ଗୁରିଆ—ଦେ. ବିଣ—କୁଜ୍ଝାଟ୍ କୌଶଳକ୍ରମେ ଗୁରା ହୋଇଥିବା ବା ପାଛୁଡ଼ା ହୋଇଥିବା (ଧାନ ଆଦ)—
Gurib (grain) Carefully winnowed and thus undesirable particles separated from the main body.
ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବିଣ ଓ ବ—ଗୁର୍ଦ୍ଦିଆ (ଦେଖ)—
Gurdiā (See)
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—
୧ । ଈଷତ୍ ନାଲିଆ—1. Reddish.
୨ । ହଳଦିଆ ମିଶା ନାଲ (ଗୋରୁ)—
2. Yellowish red (cattle).

ଗୁରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—କୁରଢ଼ିରେ କାଠକୁ ଫାଳ ଫାଳ କରିବା ବା ଚରିବା—
Guribā To split wood with an axe.

ଗୁରୁ—ସଂ. ବି. (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) (ଗୃ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା; କହିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଉ; ଯେ ଧର୍ମକର୍ମାଦର ପଥ ଶିଷ୍ୟ ନିକଟରେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି)—୧ । ଶିକ୍ଷାଗୁରୁ; ଆଚାର୍ଯ୍ୟ; ଅଧ୍ୟାପକ—
Guru 1. Preceptor; teacher, tutor.
୨ । ପିତା—2 Father.
୩ । ଧର୍ମୋପଦେଷ୍ଟା; ମନ୍ତ୍ରଦାତା—
3. Spiritual guide.
୪ । ପୂର୍ବପୁରୁଷ—4. Ancestor
୫ । ପୁରୋହିତ—5 Priest.
୬ । ସମ୍ମାନାର୍ହ ବ୍ୟକ୍ତି; ପିତା ମାତା ଆଦି ଗୁରୁଜନ—
6. One's elders.

[ଦ୍ର—ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଜନ୍ମଦାତା (ପିତା ମାତା), କନ୍ୟାଦାତା, ମନ୍ତ୍ରଦାତା, ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତା, ଅନ୍ନଦାତା ଓ ରକ୍ଷୟିତା, ଏମାନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଏମାନେ ଗୁରୁ ଅଟନ୍ତି ।]

୭ । ନିୟମକାରକ; ନିୟାମକ ବ୍ୟକ୍ତି—7. Ruler; guide.
୮ । ଦେବଗୁରୁ; ବୃହସ୍ପତି—8. Bruhaspati.
୯ । ବୃହସ୍ପତିଗ୍ରହ—9. Jupiter (planet).
୧୦ । ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟ—10. Droṇāchārjya.
୧୧ । ପୁଷ୍ୟାନକ୍ଷତ୍ର (ବୃହସ୍ପତି ଏ ନକ୍ଷତ୍ରର ଅଧିଷ୍ଠାତା)—
11. The 8th lunar mansion.
୧୨ । ଓସ୍ତାଦ୍; ନାଚ ଓ ସଙ୍ଗୀତ ଶିକ୍ଷକ—
12. Music-master.
୧୩ । ବ୍ରହ୍ମା—13. God Brahmā.
୧୪ । ଦୀର୍ଘସ୍ୱର—14. Long vowel.
୧୫ । ପରମାତ୍ମା—15. The Supreme Spirit.
୧୬ । ସଯୁକ୍ତାକ୍ଷରର ପୂର୍ବ ବର୍ଣ୍ଣ—
16. The vowel preceding a dipthong or tripthong.
୧୭ । ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନର ମୀମାଂସକ ଶାଖାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା—
17. Name of a leader of the school of the Mimāṁsaka branch of Bedānta philosophy.
୧୮ । ବିଷ୍ଣୁ—18. Bishṇu.
୧୯ । ଶିବ—19. Śiba.
୨୦ । (ସଙ୍ଗୀତ) ଯେଉଁ ତାଲରେ ଏକ ଦୀର୍ଘ ବା ଦୁଇ ହ୍ରସ୍ୱ ସାଧାରଣ ମାତ୍ରା ଥାଏ—20. (music) A measure conta ning one long or two short syllables.

ସଂ. ବିଣ—୧ । ଭାର—1. Heavy; weight.
(ଗୁର୍ବୀ, ଗୁର୍ବିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବିଷମ; ଉତ୍କଟ—
(ଗୁରୁତା, ଗୁରୁତ୍ୱ—ବ) 2. Fearful; terrible; excessive; violent
(ଲଘୁ—ବିପରୀତ)
୩ । ଦୁର୍ଗମ—3. Inaccessible.
୪ । ଦୁସ୍ତର—4. Impassable.
୫ । ଶ୍ଲାଘ୍ୟ; ପୂଜନୀୟ—
5. Venerable; respectable; adorable.
୬ । ଅପରାଜେୟ—6. Invincible.
୭ । ଦୁର୍ବହ—
7. Unbearable; arduous; difficult to bear.
୮ । ମହତ୍—8. Great; mighty.
୯ । ପରାକ୍ରାନ୍ତ—9. Powerful.
୧୦ । ବୃହତ୍; ବଡ଼—10. Big; large.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୨	୩	୪,୫	୬	୭	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	୯	୧୦	୧୧,୧୨	୧୩	୧୪,୧୫	୧୬
୧୭	୧୮	୧୯	୨୦	୨୧	୨୨	ଅନାଗ୍ନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୨୩	୨୪	୨୫	୨୬	୨୭,୨୮	୨୯

୧୧ । କଠିନ—11. Hard.

୧୨ । ଅଧିକ—12. Much; great.

୧୩ । ଅତ୍ୟଧିକ—13. Excessive.

୧୪ । ଯାହା ସହଜରେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ନାହିଁ—
14. Hard of digestion.

୧୫ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—15 Excellent.

୧୬ । ପ୍ରୟୋଜନୀୟ—16. Important; weighty.

୧୭ । ବହୁକାଳସ୍ଥାୟୀ—17. Long in duration; enduring.

୧୮ । ପ୍ରିୟ—18. Dear; beloved.

୧୯ । ଯେଉଁ ବର୍ଣ୍ଣ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାକୁ ବେଶୀ ସମୟ ଲାଗେ; ଦୀର୍ଘ—19. Long (letter)

[ଦ୍ର—ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବା ଯେଉଁ ବର୍ଣ୍ଣରେ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ଯୁକ୍ତ ଥାଏ କିମ୍ବା ଯୁକ୍ତାକ୍ଷରର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ହ୍ରସ୍ୱସ୍ୱର ବା ହ୍ରସ୍ୱସ୍ୱର ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ 'ଗୁରୁ' ବର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ ।]

ଦେ. ବ—୧ । ଗଉଡ଼ଙ୍କର ଜାତ୍ୟର୍ଥବଶେଷ —
1. A title of the cow-herds.

୨ । ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ବଂଶୋପାଧ୍ୟବଶେଷ—
2 A family-title of Brāhmaṇas in Sambalpur.

୩ । କେଲାଙ୍କ ବଂଶୋପାଧ୍ୟବଶେଷ—
3. A family-title Kelās.

ଗୁରୁଆଁଣୀ—ଦେ. ବ, ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଗୁରୁପତ୍ନୀ)—
Gurukāṇi ଗୁରୁପତ୍ନୀ; ଗୁରୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ
ଓ The wife of one's preceptor.
ଗୁରୁଆଣୀ

ଗୁରୁ କରିବା—ଦେ.କି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଆପଣାର ଗୁରୁରୂପେ ବରଣ
Guru karibā କର ଆଙ୍କଠାରୁ କୌଣସି ବଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା କରିବା—
ଗୁରୁକରା To appoint a person as one's
ଗୁରୁକରନା preceptor.

ଗୁରୁକନ୍ୟା—ସଂ. ବ.ସ୍ତ୍ରୀ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁରୁ+କନ୍ୟା)—
Gurukanyā ବଦ୍ୟାଗୁରୁଙ୍କ ଝିଅ—The daughter of one's spiritual preceptor.

[ଦ୍ର—ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଗୁରୁକନ୍ୟା ଶିଷ୍ୟର ଭଉଣୀ ସ୍ଥାନୀୟ ।]

ଗୁରୁକର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବ (ମ.ଯ.ତତ୍ପୁ.)—ଗୁରୁ ଯେଉଁ କାନରେ ମନ୍ତ୍ର ଦଅନ୍ତି; ଦକ୍ଷିଣ କର୍ଣ୍ଣ—The right ear.
Gurukarṇṇa

ଗୁରୁକାନ—ଦେ. ବ—ଗୁରୁକର୍ଣ୍ଣ (ଦେଖ)
Gurukāna Gurukarṇṇa (See)
ଗୁରୁକାନ
ଗୁରୁକାନ

ଗୁରୁକୁଣ୍ଡଳୀ—ସଂ. ବ—ବର୍ଷାଧିପତି ଗ୍ରହ ନିର୍ଣ୍ଣୟାର୍ଥ ଅଙ୍କିତ ଫଳତ
Gurukuṇḍalī ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ଚକ୍ରବିଶେଷ—
An astrological circle drawn to find out the planet presiding over a particular year.

[ଦ୍ର—ଏହି ଚକ୍ରଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଜନ୍ମନକ୍ଷତ୍ର ଅନୁସାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷର ଅଧିପତି ଗ୍ରହ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରାଯାଏ । ଏହି ଚକ୍ରର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳରେ ଗରୁ ବା ବୃଦ୍ଧଗୁରୁଙ୍କୁ ଲେଖାଯାଏ ଓ ବୃଦ୍ଧଗୁରୁଙ୍କ ଆଠ ପାଖରେ ଅନ୍ୟ ୮ଟି ଗ୍ରହକୁ ରଖାଯାଏ । ହ. ଜ୍ଞାନସାଗର]

ଗୁରୁକୁଳ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁରୁ+କୁଳ)—
Gurukula ୧ । ଗୁରୁଙ୍କ ଗୃହ ବା ପରିବାର—
1 The house or family of one's preceptor or spiritual guide.

୨ । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟାଶ୍ରମରେ ଦ୍ୱିଜାତି ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷାସ୍ଥାନ ଓ ବାସସ୍ଥାନରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ଗୁରୁଙ୍କ ଗୃହ ବା ଆଶ୍ରମ—
2. The hermitage or residence of the preceptor in which pupils used to board & lodge during their studentship.

ଗୁରୁକୁଳରେ ବାସ କଲେ,
ଜ୍ଞେୟରେ ଅର୍ଘ ଦେଖାଇଲେ । କଟକୁଥା. ସୁଗବତ ।

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଦ୍ୱିଜାତିମାନେ ଗୁରୁଗୃହରେ ବାସ କରି ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନପୂର୍ବକ ଗୁରୁଙ୍କ ସେବା ଓ ବଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ଗୁରୁକୁଳ ଜନବସତିର ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲା ।]

ଗୁରୁକ୍ରମ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁରୁ+କ୍ରମ)—୧ । ଏକାଦନ୍ତମେ
Gurukrama ଗୁରୁଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟାୟ—1. Succession of teachers; successive generations of tutors.

୨ । ପରମ୍ପରାକ୍ରମେ ଶିକ୍ଷା ଦଆ ଯାଉଥିବା ବଦ୍ୟା—
2. Traditional instruction; instruction handed down through a series of teachers.

ଗୁରୁଖା—ଦେ. ବ—ଗୁର୍ଖା (ଦେଖ)—
Gurukhā Gurkhā (See)

ଗୁରୁଗଉରବ—ଦେ. ପଦ୍ୟ ବ—(ସଂ. ଗୁରୁ+ଗୌରବ)—
Gurugauraba ୧ । ମାନମର୍ଯ୍ୟାଦା—1. Honour or dignity.

ଗୁରୁ ଜାତମାନ ଗୁରୁ ଗଉରବ ପ୍ରୀତ କଲ ଏତେ ସବ—ଜଗନ୍ନାଥଦାସ. ଶ୍ରୀମଦ୍ଭା

୨ । ଆପଣାର ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. One's superiors or elders.

ଚଳ ବେଦର ବଡ଼ଜଣ, ଯେ ଗୁରୁ ଗଉରବ ଗଣ—ବ୍ରଜଭ. ପ୍ରେମଭକ୍ତାମୃତ ।

୩ । ଆପଣାର ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଗୁରୁଜନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଦର୍ଶନୀୟ ସମ୍ମାନ—3 Respect due to one's superiors or elders.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅଘର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବା ୧ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଯୋଡ଼ରେ ନ ମିଳନ୍ତୁ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚଉଦ ର ବତ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଠ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗୁରୁଗମ୍ଭୀର—ଫ. ବ୍ରଣ (ଏକାର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର; ଗୁରୁ + ଗମ୍ଭୀର)—
Gurugambhīra ଗୁରୁ ଓ ଗମ୍ଭୀର—Loud and grave; great and serious.

ଗୁରୁଗୁର—ଦେ. ଅ—**ଗୁରୁଗୁରୁ** (ଦେଖ)—
Gurugur Guruguru (See)

ଗୁରୁଗୁରୁ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ମଇଁଷିଙ୍କ ବେକରେ ବନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ବାଉଁଶ ଝୁଥାର ଧ୍ୱନି—The tinkling sound of bamboo bells suspended from the neck of a buffalo.
Guruguru

ମହିଷ ଝୁଥାର ଗୁରୁଗୁରୁ ଧ୍ୱନି,
ଘୋଷେ ମୁଗ୍ଧରତ ଅଇଦ୍ୟ ସରଣୀ । ରଘାନାଥ. ଚଣ୍ଡିକା ।

ଗୁରୁଗୃହ—ସ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁରୁ + ଗୃହ)—ଗୁରୁଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ—
Gurugṛuha The family-residence of the tutor.

ଗୁରୁ ଗୌରବ—ସ. ବ (ମ.ଯ.ତ୍ପୁ.; ଗୁରୁ + ଗୌରବ)—
Gurugaur aba ୧ । ମାନମର୍ଯ୍ୟାଦା—1. Honor or dignity.

୨ । ଗୁରୁଜନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଦର୍ଶନୀୟ ମର୍ଯ୍ୟାଦା—
2. Respect due to one's superiors

ଦନାଶ ଗୁରୁଗୌରବ ତାହାଙ୍କର ସେହୁ ଧ୍ରୁବ
ଉତରରୁ ଚର ନ ପାରିଲେ ବାରଣ । ଭାଗ. ବୈଦେହୁଚବନାସ ।

ଗୁରୁଗ୍ରନ୍ଥସାହେବ୍—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଶିଖମାନଙ୍କର ଧର୍ମ ଗ୍ରନ୍ଥ—
Gurugranthasāheb The scripture of the Sikhs.

ଗୁରୁଘ୍ନ—ସ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ (ଗୁରୁ + ହନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଗୁରୁହନ୍ତା—
Gurughna One who kills his tutor.

(ଗୁରୁଘ୍ନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ—ରାଇ ସୋଏଷ (ଗୁରୁପାକ ଦ୍ରବ୍ୟ ଭୋଜନ ଜନିତ ଅଜୀର୍ଣ୍ଣକୁ ନାଶ କରିବାରୁ—
White mustard.

ଗୁରୁଚର୍ଯ୍ୟା—ସ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁରୁ + ଚର୍ଯ୍ୟା)—ଗୁରୁଙ୍କ ସେବା—
Gurucharjyā Serving one's tutor.

ଗୁରୁଚ୍ଛଣ୍ଡାଲୀ ଦୋଷ—ଦେ. ବ—ରଚନାର ଦୋଷବିଶେଷ—
Guruchāṇḍālīdosha A defect in composition.

[ଦ୍ର—ଶୁଦ୍ଧ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ବା ସାଧୁ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଏକତ୍ର ସମାବେଶରେ ଏହି ଦୋଷ ଘଟେ । ଯଥା—ରଘାନାଥଙ୍କ ଶାଣିତ ପାଣିତ ଅସି; ମେରୁ ନଭେ ସପ୍ତର୍ଷିର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ବେଙ୍ଗଲା-ମଦ୍ଦାସାଡ଼ା ।]

ଗୁରୁଚ୍ଛନ୍ଦ୍ରୀ ଯୋଗ—ସ. ବ. (ଗୁରୁ + ଚନ୍ଦ୍ର + ଈ)—ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ
Guruchāndri joga ଶୁଭ ଯୋଗବିଶେଷ—Name of an auspicious astrological conjunction.

[ଦ୍ର—ବୃହସ୍ପତି ଓ ଚନ୍ଦ୍ରମା କର୍କଟ ରାଶିରେ ଥିଲେ ଏହାକୁ ଗୁରୁଚନ୍ଦ୍ରୀଯୋଗ ବୋଲାଯାଏ । ଯାହାର ଜନ୍ମକୁଣ୍ଡଳୀରେ ଏହି ଯୋଗ ଲଗ୍ନ ବା ଦଶମ ସ୍ଥାନରେ ଥାଏ ସେ ସାର୍ବଜନୀନ ହୁଏ ।
ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଗୁରୁଜ—ଦେ. ବ.—୧ । କବାଟ ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ଦୁଆରବନ୍ଧର ଏରୁଣ୍ଡିରେ ଯେଉଁ ବଙ୍କା ଦି'ଗୁଣିଆ ଲୌହଖଣ୍ଡ ଯୁକ୍ତଥାଏ—
Guruja 1. The hasp to fasten the chain of a door while locking it up.

ଗୁର୍ଜ ୨ । (ଫା. ଗୁର୍ଜ୍) ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଗଦା; ସୋଠା—
ବୁରଜ 2. A kind of weapon; mace.

ଗୁର୍ଜା, ଗୁରଜ ୩ । (ଆ. ବୁରଜ୍; ବହୁବଚନରେ ବୁରୁଜ୍; ଫ ବୁର୍ଜ୍) ନଈବନ୍ଧରେ ସ୍ରୋତର ତୋଡ଼ ସମ୍ଭାଳିବା ପାଇଁ ନଈବନ୍ଧର ଯେଉଁ ଅଂଶ ନଦୀ ଉତରକୁ ଅର୍ଦ୍ଧ ବୃତ୍ତାକାର ଦେଖାଇ ଇଟା ବା ପଥର ଗାନ୍ଥିଣାରେ ଗାଢ଼ ହୋଇ ଥାଏ; ବୁରୁଜ—3 Convex revetment in the wall of an embankment of a river which bears the brunt of the water current striking the embankment during flood.

୪ । ଦୁର୍ଗର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକୃତି କାନ୍ଥଦ୍ୱାରା ବେଷ୍ଟିତ ଅଂଶ, ଯେଉଁଠାରେ ସୈନ୍ୟମାନେ ଲୁଚି ରହି ଆକ୍ରମଣକାରୀ ଶତ୍ରୁ ପ୍ରତି ଗୋଳା ଆଦି ଚଲାଇ ପାରନ୍ତି—
4. A semicircular recess in the wall of a fort from which soldiers direct their missiles to the enemy. bastion.

ଗୁରୁଜନ—ସ. ବ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ— ପିତା ମାତା, ଶାଶୁ, ଶଶୁର, ବଡ଼ଭାଇ,
Gurujana ଭାଉଜ ଆଦି ଗୁରୁସ୍ଥାନୀୟ ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—One's elders whom one should treat as his superiors; one's superiors.

ଗୁରୁଜାୟା—ସ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁରୁ + ଜାୟା)—ଗୁରୁଙ୍କ ପତ୍ନୀ—
Guru jāyā The wife of one's preceptor.

[ଦ୍ର— ଏ ମାତାଙ୍କପରି ସମ୍ମାନାର୍ହା ।]

ଗୁରୁଜୀ—ଦେ.ବ. (ସ. ଗୁରୁ + ହ୍ର. ସମ୍ମାନାର୍ଥକ ଅବ୍ୟୟ ଜୀ; ଗୁରୁଙ୍କ ପ୍ରତି
Guruji ସମ୍ମାନାର୍ଥ ପ୍ରଯୋଗ) – ଗୁରୁ ମହାଶୟ—
ଗୁରୁଜୀ Honorable preceptor.
ଗୁରୁଜୀ

ଦେ.ଅ.—ହେ ଗୁରୁ ମହାଶୟ !— Oh ! revered preceptor; revered sir !

[ଦ୍ର—କାଶ୍ମୀରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ପଣ୍ଡିତ ବା ପୁରୋହିତ ଓ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଏ ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଗୁରୁଡ଼ି—ଦେ. ବ.—୧ । ଧାନ ରଖିବା ଡୋଲ—
Gururdi 1. Wickerwork-basket for storing grain.

୨ । ଛୋଟ ଆମ୍ବ; ଗିରଡ଼ି—2. Small mangoes.

ଗୁରୁଡ଼ିଗାରଡ଼ି—ଦେ. ବ୍ରଣ (ବହୁବଚନ)—ଛୋଟ ଛୋଟ ବହୁ—
Gururdigārardi Small and many.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ, ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ତ୍ର	ଶ୍ର
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ଧ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ଙ୍

ଗୁରୁଡ଼ିଗାରିଡ଼ି—ଦେ. ଈଶ (ବହୁବଚନ) ଶ୍ଳେଷ ଶ୍ଳେଷ ବହୁ—
Gurur̤digārir̤di Small and many.
ଗାଈ ଜରିଥିବ ଗୁରୁଡ଼ିଗାରିଡ଼ି, ବଳଦ ଜରିବ ତେଣା
ଥଟ୍ ବଇରୁ ମାଙ୍କେ ନ ଜରିବ, ପାଏ ନରିଥିବ କଥା—ଭାଜବଚନ ।

ଗୁରୁଡ଼ିଗାରୁଡ଼ି—ଦେ. ବିଶ—ଗୁରୁଡ଼ିଗାରିଡ଼ି (ଦେଖ)
Gurur̤digārur̤di Gurur̤digārir̤di (See)

ଗୁରୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବି—୧ । ଦୁଇ ହାତ ଓ ଦୁଇ ଆଣ୍ଠୁରେ ଭର ଦେଇ ଭୂମିରେ ଗତ କରିବା; ହାମୁଡ଼ାଇବା—
Gurun̤dā ହାମାଗୁଡ଼ି 1. Creeping on fours; crawling.
ରେଁଗନା ୨ । ଗୁରୁନ୍ଦା (ଦେଖ)
2. Gurundā (See)

ଗୁରୁଣ୍ଡିବା—ଦେ. କ୍ରି—ହାତ ଓ ଆଣ୍ଠୁରେ ଭର୍‌ଦେଇ ଚଲିବା—
Gurun̤dibā To creep on fours; to crawl.
ହାମାଗୁଡ଼ିଯାଓୟା ହେ ଗେ ପା ଭଦ୍ଦଲେ ଖଣି
ରେଁଗନା; ଘୁନିରଯୋଁଚଲନା ଗୁଡ଼ାଏ ବଜାଇ ଜଙ୍କଣା—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଗୁରୁତମ—ଫ. ବିଶ (ଗୁରୁ+ତମ)—ବହୁ ପଦାର୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ଗୁରୁ; ସବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଗୁରୁ—
Gurutama Greatest or heaviest (of many things).

ଗୁରୁତର—ଫ. ବିଶ (ଗୁରୁ+ତର)—ଦୁଇ ପଦାର୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଗୁରୁ ବା ଭାରି—Greater or heavier
Gurutara (of two things).

ଗୁରୁତଲ୍ପ—ଫ. ତ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁରୁ+ତଲ୍ප)—ଗୁରୁଙ୍କ ଶଯ୍ୟା—
Gurutalpa 1. The bed of one's preceptor.
୨ । ଗୁରୁଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ—
2. The wife of one's preceptor.
ଫ. ବିଶ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଉମାଚଗାମୀ—
One who ravishes or cohabits with his step-mother.

ଗୁରୁତଲ୍ପଗ—ଫ. ବିଶ. ପୁଂ (ଗୁରୁ+ତଲ୍ප+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Gurutalpaga ୧ । ଉମାଚଗାମୀ—
1. One who cohabits with his stepmother.
୨ । ଯେ ଗୁରୁପତ୍ନୀଙ୍କୁ ରମଣ କରେ—
2. One who ravishes or violates the wife of his spiritual preceptor.
[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ମହାପାପ । ତନ୍ତ୍ର ଗୁରୁପତ୍ନୀ ହରଣ କର ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି; ଏ ମହାପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତାର୍ଥ ପାପୀ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ତପ୍ତ ଲୌହର ସ୍ତ୍ରୀମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଅଲଙ୍ଗନ କର ମରିବାପାଇଁ ସ୍ମୃତିରେ ବିଧାନ ଅଛି ।]
ଦେ. ବି—ଗୁରୁପତ୍ନୀହରଣ ଦୋଷ—
Offence caused by ravishing the wife of one's pereceptor.
ହରଲେ ଗୁରୁର ମାଇ
ଗୁରୁ ତଲ୍ପଗ ହେଲ ତାହୁଁ—ପ୍ରାତା. ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ।

ଗୁରୁତଲ୍ପୀ—ଫ. ବିଶ. ପୁଂ (ଗୁରୁତଲ୍ප+ଇନ୍; ୪ମା. ୧ବ.)—
Gurutalpī ଗୁରୁତଲ୍ପଗ (ଦେଖ)
Gurutalpaga (See)

ଗୁରୁତା—ଫ. ବ (ଗୁରୁ+ତ୍ୱବ. ତା)—୧ । ଗୁରୁପଣିଆ; ମନ୍ତ୍ରଦାତୃତ୍ୱ—
Gurutā 1. The state of being a spiritual preceptor.
୨ । ଶିକ୍ଷକତା—2. Teachership.
(ଶିଷ୍ୟତା—ବିପରୀତ)
୩ । ମହତ୍ତ୍ୱ; ମର୍ଯ୍ୟାଦା—
3 Dignity; greatness; nobility.
(ଲଘୁତା—ବିପରୀତ)
୪ । ଭାରପଣ; ଭାର; ଓଜନ—
4. Heaviness; weight.
[ଦ୍ର—ପଦାର୍ଥବିଜ୍ଞାନ ଅନୁସାରେ ପଦାର୍ଥର ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ବା ଗୁଣ ଯୋଗୁଁ ଉକ୍ତ ପଦାର୍ଥ ପୃଥିବୀର ମାଧ୍ୟାକର୍ଷଣ ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ପୃଥିବୀର କେନ୍ଦ୍ର ଆଡ଼କୁ ଆକର୍ଷିତ ହୁଏ ତାହାର ନାମ ଗୁରୁତ୍ୱ; ବସ୍ତୁମାନଙ୍କର ଆକାର ଓ ପରିମାଣ ଅନୁସାରେ ମାଧ୍ୟାକର୍ଷଣ ଶକ୍ତିର ପ୍ରଭାବ କମ୍-ବେଶି ହୁଏ । ମଧ୍ୟ, ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ ପୃଥିବୀର କେନ୍ଦ୍ରଠାରୁ ଯେତେ ବେଶି ଦୂରରେ ଥାଏ, ତାହାପ୍ରତି ମାଧ୍ୟାକର୍ଷଣ ଶକ୍ତିର ପ୍ରଭାବ ତେତେ କମ୍ ହୁଏ ।]
୫ । ଆଧିକ୍ୟ; ଆଧିକ୍ୟ—
5. Greatness; excess.
୬ । ଦୁର୍ବହଭାର – 6. Great burden.
୭ । ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ—7. Gravity.
୮ । କାଠିନ୍ୟ—8. Hardness.
୯ । ପୂଜ୍ୟତ୍ୱ—9. Venerableness; respectability.

ଗୁରୁତ୍ୱ—ଫ. ବ. (ଗୁରୁ+ତ୍ୱବ. ତ୍ୱ)—ଗୁରୁତା (ଦେଖ)
Gurutwa Gurutā (See)

ଗୁରୁତ୍ୱକେନ୍ଦ୍ର—ଫ. ବ. (ଜଡ଼ବିଜ୍ଞାନପରିଭାଷା)—ପଦାର୍ଥର ଯେଉଁ ବିନ୍ଦୁଠାରେ ପଦାର୍ଥର ସବୁ ଆଡ଼ର ଭାର ସମାନଭାବରେ ରକ୍ଷିତ ହୁଏ; ଭାରକେନ୍ଦ୍ର—
Gurutwakendra Centre of gravity.

ଗୁରୁଦକ୍ଷିଣା—ଫ. ତ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁରୁ+ଦକ୍ଷିଣା)—ଶିକ୍ଷା ସମାପ୍ତ ହେବା ପରେ ଶିଷ୍ୟ ବିଦ୍ୟା ଦାନର ପାରିଶ୍ରମିକ-ସ୍ୱରୂପ ଗୁରୁଙ୍କୁ ଦେଇଥିବା ଉପହାର—Remuneration, present or offering given to the preceptor by a student on completing his studies.
Gurudakshiṇā

ଗୁରୁଦଣ୍ଡ—ଫ. ତ. (କର୍ମଧା. ଗୁରୁ+ଦଣ୍ଡ)—କଠୋର ଦଣ୍ଡ—
Gurudaṇḍa Hard, cruel or heavy punishment.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ' ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୪ ବା ' ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଯେ ଶବ୍ଦରେ, ସେହି ଏ ଚିହ୍ନାକ୍ଷରରେ ନ ମିଳିବ ସେହି ସେହି ଯେ ପାଇଁ ପଥାନ୍ତରେ ଦିଆଯାଇଛି ୪ ବା ୪ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଲୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଲଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଣ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଣୁ' ଦେଖିବେ ।

ଗୁରୁଦଶା—ସଂ. ବି. (ଗୁରୁ = ଦେବଗୁରୁ + ଦଶା)—
Gurudaśā ୧ । ପିତୃ ବା ମାତୃ ବିୟୋଗଜନିତ ଦୁରବସ୍ଥା—
1. Condition due to the death of one's parent
୨ । ମହାଦଶା—2. A great or serious condition.
୩ । (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନାନୁସାରେ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ଯେଉଁ ସମୟରେ ବୃହସ୍ପତି ଗ୍ରହଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ମନୁଷ୍ୟ ଉପରେ ପଡ଼େ—3 (astrology) The period of a person's life when the planet Jupitor presides over the destiny of a person.

ଗୁରୁଦା—ଦେ. ବି. (ଫା. ଗୁର୍ଜ୍)—ଗୁଦାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଗଦା; ସୋଠା—
Gurudā A kind of weapon; mace.
ଗୁର୍ଜ

ଗୁରୁଦାୟ—ସଂ. ବି—ଗୁରୁଜାୟା (ଦେଖ)
Gurudārā Gurujāyā (See)

ଗୁରୁଦେବ—ସଂ. ବି. (ରୂପକ କର୍ମଧା; ଗୁରୁ + ଦେବ)—ଗୁରୁରୂପ ଦେବତା—One's preceptor who is like a deity.
ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ପୁରା)—ଦେବତାଙ୍କ ନାମରେ ରୋଗୀ ଆଦିଙ୍କୁ ଝୁଲୁମ ଦେବା ବାବାଜୀ—A term of respect used for persons who profess to be possessed of the gift of prescribes medicines suggested as a deity.

ଗୁରୁଦୈବତ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୁରୁ + ଦୈବତ; ବୃହସ୍ପତି ଯାହାର Gurudaibata ଅଧିଷ୍ଠାତୃ ଦେବ)—ପୁଷ୍ୟାନକ୍ଷତ୍ର—
The 8th lunar mansion

ଗୁରୁଦ୍ୱାର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗୁରୁ + ଦ୍ୱାର)—
Gurudwārā ୧ । ଗୁରୁଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ—
ଶୁଦ୍ଧଦ୍ୱାରା 1. The residence of one's preceptor.
ଗୁରୁଦ୍ୱାରା ୨ । ଶିଖମାନଙ୍କ ଧର୍ମଗୁର୍ୟଙ୍କ ଆଶ୍ରମ—2. The hermitage of the spiritual preceptors.
୩ । ଶିଖମାନଙ୍କର ଗ୍ରନ୍ଥ ସାହେବ ଯେଉଁ ମନ୍ଦିରରେ ପୂଜା ପାଉଥାଆନ୍ତି—3. A temple where the sacred book of the Sikhas is deposited or worshipped.

ଗୁରୁନିତମ୍ବ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୁରୁ + ନିତମ୍ବ)—ଯାହାର Gurunitamba ପିଣ୍ଡି ବଡ଼ ବା ସ୍ଥୂଳ—With big buttocks.
(ଗୁରୁନିତମ୍ବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି. (କର୍ମଧାରୟ)—ଯୁବତୀର ସ୍ଥୂଳ ଝିଙ୍କ ବା ପିଣ୍ଡି—Big buttocks of young lady.

ଗୁରୁନିତମ୍ବୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଗୁରୁନିତମ୍ବ + ଇନ୍)—
Gurunitambī ଗୁରୁନିତମ୍ବ (ଦେଖ)
(ଗୁରୁନିତମ୍ବିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Gurunitamba (See)

ଗୁରୁନିନ୍ଦକ—ସଂ. ବଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୁରୁ + ନିନ୍ଦକ)—
Gurunindaka ଯେ ଆପଣାର ଗୁରୁଙ୍କର ନିନ୍ଦାବାଦ କରେ—
Speaking evil of one's own preceptor.

ଗୁରୁନିନ୍ଦା—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୁରୁ + ନିନ୍ଦା)—ଗୁରୁଙ୍କର ନିନ୍ଦା—
Gurunindā Speaking evil of one's preceptor.
[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଗୁରୁନିନ୍ଦା ମହାପାପ; ଯେ ନିଜ ଗୁରୁଙ୍କର ନିନ୍ଦା କରେ ସେ ମହାପାପୀ ଓ ଯେ ଅନ୍ୟ ମୁଖରୁ ନିଜର ଗୁରୁଙ୍କ ନିନ୍ଦା ଶୁଣି ସେ ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ ନ କରେ ବା ତାହା ବନ୍ଦ ନ କରିବ ସେ ମଧ୍ୟ ପାପଭାଗୀ ହୁଏ ।]

ଗୁରୁନିନ୍ଦୁକ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଗୁରୁନିନ୍ଦକ)—ଗୁରୁନିନ୍ଦକ (ଦେଖ)
Guruninduka Gurunindaka (See)

ଗୁରୁନ୍ଦା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ପୁରା) ବି—ଘନୀଭୂତ ଦୁଗ୍ଧ; ଆଉଟା ଦୋଇଁ ଜାଉଁଥିବା ଦୁଧ—
Gurundā ଘନ ହୋଇଥିବା ଦୁଧ—
Milk boiled into gruelly thickness.

ଗୁରୁପତ୍ନୀ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୁରୁ + ପତ୍ନୀ)—ଗୁରୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—
Gurupatni The wife of one's preceptor.

ଗୁରୁପତ୍ର—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୁରୁ + ପତ୍ର)—ଇନ୍ଦ୍ରଜଳ ଗଛ—
Gurupatrā The tamarind tree.

ଗୁରୁପରିଚର୍ଯ୍ୟା—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୁରୁ + ପରିଚର୍ଯ୍ୟା)—
Guruparicharjyā ଗୁରୁଙ୍କ ସେବା କରିବା—
Serving one's preceptor

ଗୁରୁପାକ—ସଂ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୁରୁ + ପାକ)—
Gurupāka ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟ ସହଜରେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ନାହିଁ—
Indigestible (food).

ଗୁରୁପାପ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ଗୁରୁ + ପାପ) —ମହାପାପ —
Gurupāpa A great sin.

ଗୁରୁପୁତ୍ର—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୁରୁ + ପୁତ୍ର)—ଗୁରୁଙ୍କର ପୁତ୍ର—
Guruputra Son of ones spiritual preceptor.
[ଦ୍ର—ଶାସ୍ତ୍ରମତରେ ଗୁରୁପୁତ୍ର ଆପଣାର ଭାଇସ୍ୱରୂପ ।]

ଗୁରୁପୁଷ୍ୟାଯୋଗ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଓ ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୁରୁ + ପୁଷ୍ୟା + Gurupushyājoga ଯୋଗ) —(ହିନ୍ଦୁଜ୍ୟୋତିଷ) ଗୁରୁବାରଦିନ ପୁଷ୍ୟାନକ୍ଷତ୍ର ପଡ଼ିବା ଶୁଭଯୋଗ—(Hindu astrology) A Thursday on which the 8th lunar mansion fall
ବର୍ତ୍ତମାନ ବର୍ତ୍ତିଥିବା ଗୁରୁପୁଷ୍ୟାଯୋଗରେ ଅନୁଷ୍ଠାନକ ହେବ ଲିଖିତ ।
ଉଦା. ବୈଦେହୀଶବିଜୟ ।
[ଦ୍ର—ଏ ଯୋଗରେ ଅରଖେକାନ୍ଦ ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟମାନ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସା	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ତ

ଗୁରୁପୂଜା —ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଗୁରୁ + ପୂଜା)—
Gurupūjā ଗୁରୁଙ୍କ ସେବା ଓ ସମ୍ମାନ —
Worshipping ones tutor.

ଗୁରୁବଧ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଗୁରୁ + ବଧ)—ଗୁରୁଙ୍କୁ ମାରିବା—
Gurubadha Murder of ones own preceptor.

ଗୁରୁବର୍ଣ୍ଣ—ଫ. ବି. (କର୍ମଧା; ଗୁରୁ + ବର୍ଣ୍ଣ)—୧ । ଦୀର୍ଘସ୍ୱର—
Gurubarṇṇa 1. Long vowel.

୨ । ସ୍ୱରଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ୱର—
2. An accented vowel.

୩ । ଅନୁସ୍ୱାର ଓ ବିସର୍ଗଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ—
3. A letter to which an anuswāra or bisarga is joined.

ଗୁରୁବାର—ଫ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଗୁରୁ + ବାର)—
Gurubāra ରବିବାରର ୫ମ ଦିବସ, ବୃହସ୍ପତି ବାସର—
Thursday.

[ଦ୍ର—ହନୁମାନଙ୍କ ମତରେ ଏହା ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ବାର; ଏ ଦିନ ଲକ୍ଷ୍ମୀପୂଜା ହୁଏ । ଓଡ଼ିଶାରେ ମାର୍ଗଶିର ମାସର ଗୁରୁବାର ଲକ୍ଷ୍ମୀପୂଜା ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।]

ଗୁରୁବାର ଉଜୁଆଁ — ଦେ. ବ—ମାର୍ଗଶିର ମାସର ପ୍ରତି ଗୁରୁବାର ଦିନ
Gurubāraujuāñ ଲକ୍ଷ୍ମୀପୂଜା କର ଶେଷ ଗୁରୁବାରରେ ବିଶେଷ ଅନୁଷ୍ଠାନାଦି ସହିତ ବ୍ରତ ଉଦ୍‌ଯାପନ କରିବା—
The concluding ceremony and worship done on the last thursday of the month of Mārgasira, in connection with the worship of Goddess Lakshmi.

ଗୁରୁବାର ଓଷା—ଦେ. ବ—ମାର୍ଗଶିର ମାସର ପ୍ରତି ଗୁରୁବାର ଦିନ
Gurubāra oshā ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବା ବିଧି—The ceremony of worshipping Goddess Lakshmī on every thursday of the month of Mārgasira.

[ଦ୍ର— ଏ ବ୍ରତରୁ ମାଣବସା ଗୁରୁବାର ବୋଲାଯାଏ । ଏ ଦିନ ଶେତ ଧାନ ଉପରେ ମାଣ ବସାଇ ଲକ୍ଷ୍ମୀପୂଜା କରାଯାଏ ।]

ଗୁରୁବାର ବ୍ରତ—ଦେ. ବ—ଗୁରୁବାର ଓଷା (ଦେଖ)—
Gurubāra brata Gurubāra oshā (See)

ଗୁରୁବାରିଆ—ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଗୁରୁବାରରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି
Gurubāriā ବା ଗୋରୁ ବା ଅନ୍ୟପାଳିତ ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ନାମ—
(ଗୁରୁବାରିଆ—ସ୍ତ୍ରୀ) A name given to a person or domestic animal born on thursday.

ଗୁରୁବ୍ୟଥ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀ; ଗୁରୁ + ବ୍ୟଥା)--ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟଥିତ—
Gurubyatha Greatly distressed or grieved.
(ଗୁରୁବ୍ୟଥା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗୁରୁବ୍ୟଥା—ଫ. ବ (କର୍ମଧା; ଗୁରୁ + ବ୍ୟଥା)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ବେଦନା—
Gurubyathā Great distress or grief.

ଗୁରୁଭ—ଫ. ବ (ଗୁରୁ + ଭା ଧାତୁ + ଅ)—୧ । ନକ୍ଷତ୍ରମଣ୍ଡଳ—
Gurubha 1. The 8th lunar mansion.

୨ । ମୀନରାଶି— 2. The sign of the fishes in astronomy.

୩ । ଧନୁ—3. A bow.

୪ । ଧନୁରାଶି—4. The sign of the bow in astronomy.

ଗୁରୁଭକ୍ତି— ଫ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁରୁ + ଭକ୍ତି)—ଗୁରୁଙ୍କଠାରେ ଆନ୍ତରିକ
Gurubhakti ସ୍ନେହ—Devotion to one's preceptor.

ଗୁରୁଭକ୍ତିଗୀତା —ଦେ. ବ (ନାମ)—ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—
Gurubhaktigītā Name of a book dealing on the subject of devotion to one's preceptor.

ଗୁରୁଭାଇ—ଦେ. ବ (ଫ. ଗୁରୁ + ଭାଇ)—୧ । ଆପଣାର ଗୁରୁଙ୍କ
Gurubhāi ଶିଷ୍ୟ ଥିବା ଯୋଗୁଁ ନିଜର ଭ୍ରାତୃସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
ଗୁରୁଭାଇ 1. A disciple of one's preceptor.
ଗୁରୁମାଇ ୨ । ଏକ ଗୁରୁଙ୍କର ବହୁ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକଜଣ—
2. One of the co-disciples of the same preceptor.

ଗୁରୁଭାର—ଫ. ବ (କର୍ମଧା; ଗୁରୁ + ଭାର)—୧ । ବେଶୀ ବୋଝ—
Gurubhāra 1. A heavy weight; a great load.

୨ । ବିଶେଷ ଦାୟିତ୍ୱ—2. A great responsibility.

ଫ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ବିଶେଷ ଭାରୀ—
1. Very heavy.

୨ । ବିଶେଷ ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ—
2. Having a heavy responsibility.

ଗୁରୁମଗ୍ନ—ଦେ. ବ—ଗୁରୁମାର ବିଦ୍ୟା (ଦେଖ)
Gurumarā Gurumāra bidyā (See)

ବିଣ— ଗୁରୁଘାତୀ; ଗୁରୁଘ୍ନ—
Killing or hurting one's preceptor.

ଗୁରୁମାର ବିଦ୍ୟା—ଦେ. ବ—୧ । ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟା ପ୍ରଯୋଗରେ ସେହି
Gurumāra bidyā ବିଦ୍ୟାଦାତା ଗୁରୁଙ୍କୁ ମାର ପକାଏ—
ଗୁରୁମାରାବିଦ୍ୟା 1. The learing by means of which
ଗୁରୁମାରବିଦ୍ୟା the disciple kills his own preceptor.
(ଯଥା—ଅର୍ଜୁନ ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ମାରିବା ନ୍ୟାୟ ।)

୨ । ମଲ୍ଲ ବିଦ୍ୟା—୩. Wrestling.

[ଦ୍ର—ଏହି ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ଗୁରୁଙ୍କ ସଙ্গେ ମଲ୍ଲ ଯୁଦ୍ଧ କରି ତାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସୀ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଚଳିତ । ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଳିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳରେ ଯେବେ ଏ ପୁସ୍ତାବୋଷରେ ନିମ୍ନକ ଭେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଥାସମ୍ଭେ ଚଳିତ ବନ୍ଦରେ ୨ ବା ୧ ଚଳିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଇ ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗୁରୁମୁଖୀ—ଦେ. ବ—ଶିଖ ଜାତିର ବ୍ୟବହୃତ ବର୍ଣ୍ଣମାଳା—
Gurumukhī The alphabet of the Sikhas.

[ଦ୍ର—ଏହା ଶିଖ ଗୁରୁ ନାନକଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଲିପି । ଶିଖ ଧର୍ମ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ଏହି ଲିପିରେ ଲିଖିତ । ସାଧାରଣ ଲେଖାଲେଖିରେ ଶିଖମାନେ ପଞ୍ଜାବୀ (ଦେବନାଗର) ଓ ଉର୍ଦ୍ଦୁ ଲିପି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଶିଖ ଗୁରୁମାନେ ଧର୍ମ ଗ୍ରନ୍ଥ ସକଳ ମୁସଲମାନଙ୍କଠାରୁ ଲୁଚାଇ ମୁସଲମାନଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ଏ ସବୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଦେବନାଗର ଅକ୍ଷରକୁ ବଦଳାଇ ତାହାର ସ୍ଥାନରେ 'ଗୁରୁମୁଖୀ' ଅକ୍ଷର ଉଆର କରିଥିଲେ ।]

ଗୁରୁରତ୍ନ—ସ. ବ—୧ । ହିମାଳୟ ଓ ସିନ୍ଧୁ ନଦୀରେ ମିଳିବା ରତ୍ନବିଶେଷ—
Gururatna 1. A gem found in the Himalayas and the Indus.

୨ । ପୁଷ୍ପରାଗ ମଣି (ହି. ସଦ୍ଦାଗର)—
2 Topaz (gem)

ଗୁରୁଲଘୁ—ସ. ବଣ. (ବିପରୀତାର୍ଥ ଶବ୍ଦ; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଗୁରୁ+ଲଘୁ)—
Gurulaghu ୧ । ବଡ଼ ଓ ସାନ—
1. Great and small.

୨ । ଭାରି ଓ ହାଲୁକା—
2. Heavy and tight.

ଗୁରୁଲାଘବ—ସ. ବ. (ଗୁରୁ ଲଘୁ + ଅ)—
Gurulāghaba ଦୁଇ ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପରର ଆପେକ୍ଷିକ ଗୁରୁତା ଓ ଲଘୁତା—Relative importance or value of two things

ଗୁରୁଶଙ୍କା—ଦେ. ବ—ଝାଡ଼ା ମାଡ଼ିବା; ପୋଖରୀ ଦେଖାଇବା—
Gurusaṅkā Call of nature.

[ଦ୍ର—ପ୍ରସ୍ରାବ ମାଡ଼ିବାକୁ ଲଘୁଶଙ୍କା କହନ୍ତି ।]

ଗୁରୁଶୁଶ୍ରୂଷା—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁରୁ+ଶୁଶ୍ରୂଷା)—
Guruśuśrūshā ଆପଣା ଗୁରୁଙ୍କୁ ପରିଚର୍ଯ୍ୟା କରିବା—Serving one's preceptor.

ଗୁରୁସେବା—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁରୁ+ସେବା)—
Gurusebā ଗୁରୁଶୁଶ୍ରୂଷା (ଦେଖ)
Guruśuśrūshā (See)

ଗୁରୁହତ୍ୟା—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁରୁ+ହତ୍ୟା)—
Guruhatyā ଗୁରୁଙ୍କ ଜୀବନ ନେବା—Murder of one's own preceptor.

ଗୁରୁହନ୍ତା—ସ. ବଣ. ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁରୁ+ହନ୍ତା)—
Guruhantā ଯେ ଆପଣା ଗୁରୁଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରେ—One who murders one's own preceptor.
(ଗୁରୁହନ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗୁରୁହା—ସ. ବଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ଗୁରୁ+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Guruhā ଗୁରୁହନ୍ତା (ଦେଖ)—Guruhantā (See)

ଗୁରୁତ୍ତମ—ସ. ବଣ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁରୁ+ଉତ୍ତମ) —ଗୁରୁଶ୍ରେଷ୍ଠ;
Gurūttama ପୂଜ୍ୟତମ—Most honorable amongst the preceptors.

ସ. ବ—ପରମେଶ୍ୱର—God.

ଗୁରୁପଦେଶ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁରୁ+ଉପଦେଶ)—
Gurūpadeśa ଗୁରୁ ମୁଖରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ଶିକ୍ଷା—Instruction received from the preceptor.

ଗୁରୁପାସନା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁରୁ+ଉପାସନା)—ଗୁରୁପୂଜା—
Gurūpāsanā The worship of a preceptor.

ଗୁରେ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଗୁଡ଼ାଏ; ଅନେକ—
Gure Many.

ଉଉଡ଼ ବୁଦ୍ଧିଗୁରେ, ପରନ ଦୁଃଖ ଗୁରେ—ଉତ୍ତବଜନ ।

ଗୁର୍ଖା—ଦେ. ବ (ସ. ଗୋରକ୍ଷପୁର)—ନେପାଳବାସୀ, ଯୋଦ୍ଧୃ ଜାତି-
Gurkhā ବିଶେଷ—The Gurkha, a warlike tribe of Nepal.
ଗୋରସା

ଗୁର୍ଗୁଡ଼ାଇବା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ଗୁର୍‌ଗୁଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Gurgurḍāibā Gurguṛḍāibā (See)

ଗୁର୍ଜର—ସ. ବ—୧ । ଗୁର୍ଜ୍ଜରୀ (ଦେଖ)
Gurjara Gurjarī (See)

୨ । ଗୁଜରାଟ ପ୍ରଦେଶ—2. The province of Gujarat in the western sea-board of India.

୩ । ଗୁଜରାଟ ଅଧିବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. An inhabitant of Gujarat.

ଗୁର୍ଜ୍ଜରୀ—ସ. ବ—୧ । ସଂଗୀତ ରାଗିଣୀବିଶେଷ—
Gurjarī 1. A musical air.

[ଦ୍ର—ଏହା ଭୈରବ ରାଗର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାତିର ରାଗିଣୀ; ଏଥିରେ ଷାଡ଼ବ, ମଧ୍ୟମ ଓ ଶେଷ ସବୁ ସ୍ୱର କୋମଳ ହୁଏ । ଏହା ରାମକଳୀ ଓ ଲଳିତ ରାଗ ମିଶ୍ରଣରେ ରଚିତ ହୁଏ । ଏହା ଗାଇବାର ସମୟ ଦିନ ୧୦ ଦଣ୍ଡଠାରୁ ୧୬ ଦଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ଗୁଜରାଟଦେଶୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ—
2 A woman of Gujerat.

ଗୁର୍ଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଚରଲା (ଦେଖ)
Gurḍā Gurlā (See)

ଗୁର୍ଦ୍ଦି—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଗୁରୁଦ (ଦେଖ)
Gurdi Gurdi (See)

ଗୁର୍ଦ୍ଦିସ୍ତାନ—ବୈଦେ. ବ (ନାମ)—ପାରସ୍ୟର ଉତ୍ତରାଂଶସ୍ଥ ପ୍ରଦେଶ;
Gurdisthān କୁର୍ଦ୍ଦିସ୍ତାନ୍—Kurdistan; a province of Persia.
କୁର୍ଗୀସ୍ଥାନ

ଗୁର୍ବ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଚେଷ୍ଟା କରିବା—
Gurba (root) 1. To try; to endeavour.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

୨ । ଉଚ୍ଚ କରିବା; ଉଠାଇବା —
2. To raise; to elevate.

ଗୁବ୍‌ଙ୍ଗନା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁରୁ+ଅଙ୍ଗନା)—
Gurbaṅganā
୧ । ଗୁରୁପତ୍ନୀ—1. Wife of one's preceptor.
୨ । ବମାତା—2. Stepmother.

ଗୁର୍ବର୍ଥ—ସ. ବଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୁରୁ+ଅର୍ଥ)—୧ । ଦୁରବଗାହ ଅର୍ଥଯୁକ୍ତ—
Gurbartha
Of great import or significance.
୨ । ସମ୍ୟକ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ —2. Very necessary.
ସ. ବ.—୧ । ବିଶେଷ ପ୍ରୟୋଜନ —
1. Utmost importance; great necessity.
୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଗୁରୁଙ୍କ ଧନ —
2. The property or riches of one's preceptor.
ମ ୩ । (କର୍ମଧା)—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟାଖ୍ୟା—3. Excellent explanation or key.

ଗୁର୍ବସ୍ତ—ସଂ. ବ.—(ଗୁରୁ+ଅସ୍ତ)—ଗୁର୍ବାଦିତ୍ୟ (ଦେଖ)
Gurbasta
Gurbāditya (See)

ଗୁର୍ବାଦିତ୍ୟ—ସ. ବ. (ଗୁରୁ+ଆଦିତ୍ୟ)—(ଜ୍ୟୋତିଷ) ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ବୃହସ୍ପତିଙ୍କର ଏକ ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥିତି—
Gurbāditya
(Astronomy) The position of the sun piter in one Zodical sign.
[ଦ୍ର—ଏହି ସମୟରେ ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ବିବାହାଦି ଶୁଭକର୍ମ ନିଷିଦ୍ଧ ।]

ଗୁର୍ବିଣୀ—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗୁରୁ+ଅତ୍ଥ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Gurbiṇī
୧ । ଗର୍ଭିଣୀ; ଗର୍ଭବତୀ; ଅନ୍ତଃସତ୍ତ୍ୱା—
1. Pregnant; big with child; in an advanced stage of pregnancy.
୨ । ଗୌରବବତୀ—2. Respectable; adorable.
ସ. ବ.—୧ । ଗର୍ଭବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—1. Pregnant woman.
୨ । (ଗୁରୁ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) ଗୁରୁପତ୍ନୀ —2. Wife of one's spiritual preceptor.

ଗୁର୍ବୀ—ସ. ବ. ଓ ହିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗୁରୁ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଗୁର୍ବିଣୀ (ଦେଖ)
Gurbī
Gurbiṇī (See)
ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗୁରୁଭାରଯୁକ୍ତା; ଖୁବ୍ ଭାରି - 2. Very heavy.

ଗୁଲ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.)—୧ । ଗୋଲାପଫୁଲ—
Gul
1. Rose.
ଗୁଲ
୨ । ଫୁଲ—2 Flower.
ଗୁଲ୍
ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ଫା. ଗୁଲ=ଦଣ୍ଡା)— ଗୋଳମାଳ—
Noise; confusion.

ଗୁଲ୍ ଅନାର୍—ଦେ. ବ.—ଲୁଲ୍‌ନାର୍ (ଦେଖ)
Gul-anār
Gulnār (See)

ଗୁଲ୍ କନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା.) — ଶର୍କରାମିଶ୍ରିତ ଗୋଲାପଫୁଲ-ପାଖୁଡ଼ା—
Gul kand
ଗୁଲକନ୍ଦ
Rose-petals impregnated with sugar; confection of roses; conserve of roses.
ଗୁଲ କନ୍ଦ
[ଦ୍ର—ଗୋଲାପ ଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ା ଉପରେ କଳ ବା ମିଶ୍ରିଗୁଣ୍ଡା ଛଡ଼ା ଦାଲୁ କେତେକାଲ ଖରାରେ ରଖି ଏହା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଏହା ଖାଇଲେ ଝାଡ଼ା ସଫା ହୁଏ ।]

ଗୁଲ୍‌ଗୀର୍— ବୈଦେ. ବ. (ଫା.) — ବତୀର ପୋଡ଼ିଯିବା ଅଂଶ (ଗୁଲ୍) କୁ କାଟିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କଇଁଚି—
Gulgīr
ଗୁଲଗୀର
A pair of scissors used to clip the burnt portion of a wick.
ଗୁଲଗୀର

ଗୁଲ୍‌ଗୁଲ୍— ଦେ. ଅ. —(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) — ମୂଷା ଗାତରୁ ମାଟି ବା ଓଳଅ କଣା କର୍ ଧାନ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଗାଲିବାର ଶବ୍ଦ—
Gul gul
ଝୁର୍ ଝୁର୍
Low continuous sound like that produced when earth slowly runs out of a rat's den or paddy slowly runs out of a hole in a receptacle.
(ଗୁଲୁଗୁଲୁ—ଅନ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ)

ଗୁଲ୍‌ଗୁଲ୍ - ଦେ. ଅ.—ଗୁଲୁଗୁଲୁ (ଦେଖ)
Gulgul
Gulugulu (See)

ଗୁଲ୍‌ଗୁଲା ଦେ. ବ. (ହି. ଗୁଲ୍‌ଗୁଲ୍=କୋମଳ) — ବରଲଡ୍ଡୁ; ପିଷ୍ଟକ-ବିଶେଷ—
Gulgulā
A kind of round cake.
ଗୁଲଗୁଲା [ଦ୍ର—ଫେଣା ଦୋଇଥିବା ବରବଟୀକୁ ଘିଅ ବା ତେଲରେ ଭଜି ଗୁଲ୍‌ଗୁଲା ଭଜାଯାଏ ।]

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ସମବେଦନା ପ୍ରକାଶ; ଦୁଃଖୀ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି— Commiseration.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—୧ । ସମବେଦନା ପ୍ରକାଶ କରୁଥିବା—1. Commiserating.
୨ । ଅତି ବମାତ ଓ ନମ୍ର ଦୋଇ କଥା କହୁଥିବା; ନାଜିଲ ଗଜଲ—2. Speaking humbly.
ମ ୩ । ଗୋଗୋଟ୍ଟବାଡ଼ିଆ—
3 Severe thrashing.
(ଯଥା—ସେ ତା ଭାଇକୁ ଗୁଲ୍‌ଗୁଲା କରି ପିଟି ପକାଇଲା ।)

ଗୁଲ୍‌ଗୁଲାଏବା —ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ସମବେଦନା ପ୍ରକାଶ କରିବା—To commiserate or sympathise with a person.
Gulgulāebā

ଗୁଲ୍‌ଗୁଲାମୁହାଁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. ସୁଂ—ଯେ ବଡ଼ ନିରୀହ ବୋଲି ଦେଖାଯାଏ ମାତ୍ର ପ୍ରକୃତରେ ଭାରି ଦୁଷ୍ଟ —Seeming very innocent from facial appearance but really naughty.
Gulgulāmuhāṅ
(ଗୁଲ୍‌ଗୁଲାମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗୁଲ୍‌ଗୁଲି— ଦେ. ବ—ଗୁଲୁଗୁଲ (ଦେଖ)
Gulguli
Gulugulī (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଉଚ୍ଚାରଣ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଉଚ୍ଚାରଣ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ଦରକାର । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଉଚ୍ଚାରଣ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ଉଚ୍ଚାରଣରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହୁଁରୁ ବଯୁଗ୍ମ ୨ ବା ୧ ଉଚ୍ଚାରଣ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଦେଖାଇବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଇ' ସେଥିରେ 'ଭଥି' ନ ପାଇଲେ 'ଭକ୍ଷି' ସେଥିରେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ସେଥିରେ;'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବତ୍ତ' ସେଥିରେ ।

ଗୁଲ୍‌ଗୁଳିଆ -ଦେ. ବିଣ—ଗୁଳୁଗୁଳିଆ (ଦେଖ)
Gu_lgu_liā Gu_lugu_liā (See)

ଗୁଲ୍‌ଚି—ଦେ. ବି—ଗୁଲାଂ (ଦେଖ)
Gu_lchi Gu_lāñcha (See)

ଗୁଲ୍‌ଜାର୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା. ଗୁଲ୍=ଫୁଲ୍+ଜାର୍=ଜଆତ; ଫୁଲ ବରିଷ୍ଟ ପରି ସୁନ୍ଦର)—
Gu_ljār
(ଫା. ଗୁଲଜାର) ୧ । ସୁଶୋଭନ; ଶୋଭାମୟ—
1. Beautiful; fine.
୨ । ଚକ୍‌ଚକ୍ କରୁଥିବା; ଝଟକୁଥିବା—
2. Attractive; grand shining

ଗୁଲ୍‌ଜି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ସୁଆଁ ପରି ଏକପ୍ରକାର ଖାଦ୍ୟ ଶସ୍ୟ—A kind of food-grain.
Gulji
ଗୁଲ୍‌ଜି ସୁଆଁ ପାଉଲି, କାଉଁଆ ଡାକ ନାଇଁ—ଚଗ ।
[ଦ୍ର—ଖାଡ଼ିଆ ଆଦ ଗରିବ ଜାତିର ଲୋକେ ସୁଷମାସରେ ଧାନ ଜଆରରେ ମନକୁ ଜୁଠିଥିବା ଗଛରୁ ଏହା ଶସ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତି । ଏଥିରୁ ଗୁଡ଼ଲ ବାହାର କରି ସେମାନେ ରାନ୍ଧି ଖାଆନ୍ତି ।]

ଗୁଲଦସ୍ତା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା) —୧ । ଡେଙ୍ଗି ଲମ୍ବିଥିବା ଗୁଡ଼ିଏ ଫୁଲ ଏକତ୍ର ବନ୍ଧା ହୋଇ ଧରିବାକୁ ବେଶ୍ ଥିବା ଘର ଫୁଲଦାନ ହୋଇଥିବା ଫୁଲଗୋଡ଼ା—1. Nosegay.
Guldastā
ଗୁଲଦସ୍ତା ୨ । (ବଗିଆଙ୍କ ଶବ୍ଦ) ଫୁଲଦାନ; ଫୁଲଗୋଡ଼ା ରଖାଯିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଧାତୁର ପାତ୍ର—2 Flower-vase.

ଗୁଲତରାସ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା) —୧ । ଯେଉଁ କଇଁଚାଦ୍ୱାରା ବତ୍ତିର ଜଳିଯିବା ଅଂଶ (ଗୁଲ) କଟାଯାଏ —1. Scissors
Gultarās used for cropping the burnt portion of
ଗୁଲତରାସ wicks.
୨ । ବତ୍ତିର ଗୁଲ କାଟିବା ଚାକର—2. Servant whose duty is to crop the burnt portion of wicks.
୩ । ବଗିଚାରେ ଗଛର ଆଗକୁ କାଟିବା ଛାଣ୍ଟିବା କଇଁଚା—
3. Scissors used for cutting the tops of plants; pruning scissors.
୪ । ଯେଉଁ ମାଳି ବଗିଚାର ଗଛମାନଙ୍କ ଅଗକୁ କାଟଛାଣ କରେ—4. A servant or Māli whose duty is to prune the plants in a garden.
୫ । ପଥର ଉପରେ ଫୁଲକାମ ଓ ନକସା ଖୋଳିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ବେଣ୍ଟଲମ୍ବା ନଡ଼ୁରୁଣୀ—5. A chisel with a wooden handle used for engraving on stone.

ଗୁଲ୍‌ଦାନା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା.)—ବୁନ୍ଦିଆ; ଲଡ୍ଡୁ ଦାନା—
Guldānā Small globules of flour fried in ghee
ଗୁଲଦାନା and rolled up into laddus.

ଗୁଲଦାର୍—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଫା)—ଫୁଲଦାର୍, ଫୁଲର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ
Guldār ବିଶିଷ୍ଟ—Embroidered with flowers.

ଗୁଲ୍‌ନକସ୍—ଦେ. ବି.—ଗୁଲ୍‌ନାର୍ (ଦେଖ)
Gulnakas Gulnār (See)

ଗୁଲ୍‌ନଗଦ୍ଦୀ—ଦେ. ବିଣ.—ଓଡ଼ିଶାର କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ନଳକଣ୍ଠସ୍ଥ ଗୁଲ୍‌ନଗର
Gulnagarī ନାମକ ସ୍ଥାନର ତନ୍ତୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ବୁଣା ହୋଇଥିବା (ଏକ ପ୍ରକାର ପତଳା ଲୁଗା)—(a kind of fine cloth) Woven by weavers of Gulnagar (in Kendrapara in the district of Cuttack).

ଗୁଲ୍‌ନାର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଗୁଲ୍‌ନାର୍=ଭାଲମ୍‌ଫୁଲ; ଗୋଟା ନାଲ
Gulnār ରଙ୍ଗ; ଫା. ଗୁଲ୍ କାର୍)--ଧଡ଼ରେ ଓ ଦେହରେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ
ଗୁଲକାରା ଜାଗାଟିଏ ଫୁଲ କାମ ଓ ବୁଟା କରି ସାଇଥିବା ଉଉନ୍ନ ଉକମର ରେଶମ ଶାଢ଼ୀ—Names given to different kinds of embroidered silk Sarees.

ଗୁଲ୍‌ପୁଚି—ଦେ. ବି.—ଗୁଳୁପୁଚି (ଦେଖ)
Gulpuchi Gu_lupuchi (See)

ଗୁଲ୍‌ପୁଚିଆ—ଦେ. ବିଣ.—ଗୁଳୁପୁଚିଆ (ଦେଖ)
Gu_lpuchiā Gu_lupuchiā (See)

ଗୁଲ୍‌ବଦନ—ବୈଦେ. ବି. (ଫା)—ଏକପ୍ରକାର ବହୁମୂଲ୍ୟ ରଙ୍ଗୀନ
Gulbadan ରେଶମ ଲୁଗା—A kind of coloured silk
ଗୁଲବଦନ cloth.
ଗୁଲବଦନ [ଦ୍ର—ଏ ଦୂଇଁ କାଶୀରେ ବୁଣା ଯାଉଥିଲା ଓ ଏହାର ରଙ୍ଗ ନାଲ ଗୋଲାପୀ ହେଉଥିଲା, ଏବେ ଏହା ପଞ୍ଜାବର ଜେଜେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ବୁଣା ହେଉଅଛି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରଙ୍ଗର ହେଉଅଛି ।
ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଗୁଲ୍‌ବଦନୀ—ବୈଦେ. ବି.—ଗୁଲ୍‌ବଦନ (ଦେଖ)
Gulbadanī Gulbadan (See)

ଗୁଲ୍‌ବାସ—ବୈଦେ. ବି. (ଆ)—ଗୁଲୁବାସ (ଦେଖ)
Gulbāsa Gulubāsa (See)

ଗୁଲ୍‌ବାହାର—ବୈଦେ. ବି.—(ଫା. ଗୁଲ୍+ବାହାର୍=ସୁନ୍ଦର)—
Gulbāhāra ଗୁଲ୍‌ନାର୍ (ଦେଖ)
Gulnār (See)
ଦେ. ବିଣ.—ଚକଚକ୍ୟମୟ—Grand; enchanting; full of grandeur.

ଗୁଲ (ଧାତୁ) - ସଂ.—୧ । ଗମନ କରିବା—
Gu_la (root) 1. To go; to move.
୨ । ବେଷ୍ଟନ କରିବା—2. To surround; to enclose.

ଗୁଲ—ସଂ. ବି. (ଗୁଡ଼୍ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା+ଅ; ଜ ସ୍ଥାନରେ ଲ)
Gu_la ଗୁଡ଼—Molasses.
ଦେ. ବି.—୧ । (ସଂ. ଗୋଲକ)—ଗୋଲାକାର ଛୋଟ ବସ୍ତୁ—
1. Small rolled round thing.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଽ	ୁ	ୃ,ୄ	ୢ	଎	ଽସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଇ	ୂ	ୄ	ୣ	ୈ	ଅକାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	୩	ଚ୍ୟ	ଇଅ	କ	ନ୍

୨ । ବଟିକା—2. Pill.

୩ । ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ କଟା ହୋଇଥିବା ଆଖୁ ମଞ୍ଜି—
3. Pieces of sugarcane from which plants sprout forth.

୪ । ଜୁଆ ବା ଶୁଦ୍ଧି ଖେଳରେ ଓ ବଣ୍ଟନ ଦେଉଥିବା ପଦାର୍ଥ ଉପରେ ପକାଯିବା ଲେଖା କାଗଜର ଗୁଟିକା—
4. Rolled paper placed on things in a lottery or partition.

ଗୁଲ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗୁଲ୍) —୧ । ଘୋଡ଼ା ଗୁଡ଼ାଖୁ ଜଳ ସାଇଥିବା ବଳଦା ବା ଚିକାର ଉତ୍ପାଂଶ—1. The ashes of burnt Gurdākhu and cigar.

ଗୁଡ଼ାଖୁ ଗୁଲ, ମଦଓ ଗଞ୍ଜେଇ ପାଉଁରି ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

୨ । ବଳଦାର ସେଉଁ ଅଂଶ ଜଳି ସାରି ପାଉଁଶ ହୋଇଥାଏ—
2. Burnt up portion of a wick.

୩ । ଅଗ୍ନିକଣା—3. Particles of fire.

ଗ୍ରା. ବ. (ଶିଶୁରଞ୍ଜନ ବଚନ) —ଶିଶୁ ବାଳକଙ୍କ ଲିଙ୍ଗ; କସିଆ—An infant's penis (affectionately called so by elders comparing it with molasses.)

ଗୁଲଗୁଞ୍ଚା—ଦେ. ବ— ଗୁଡ୍ଗୁଗ୍ଚ୍ (ଦେଖ)
Gulaguñchā Guluguchā (See)

ଶୁଦ୍ଧ ଅର୍ଥେ ଗୁଲଗୁଞ୍ଚା
ଛଣ ଛଣକେ ପଡ଼ୁ ଘୁଞ୍ଚା । ଜଗନ୍ନାଥ ଭଗବତ ।

ଗୁଲଞ୍ଚ—ଫ. ବ. (ଫ. ଗୁଡ଼ୂଚୀ; ଗୁଡ଼ଚୀ)—
Gulañcha ଔଷଧାର୍ଥେ ବ୍ୟବହୃତ ଲତାବିଶେଷ—
ଫ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଗୁଡ଼ୂଚୀ, ଗୁଡ଼ଚୀ, ଗୁଡ଼ୂଚୀ, ମଧୁପର୍ଣ୍ଣୀ, ମଧୁପର୍ଣ୍ଣିକା, ଅମୃତା, ଅମୃତବଲ୍ଲୀ, ଅମୃତବଲ୍ଲରୀ, ଛିନ୍ନା, ଛିନ୍ନରୁହା, ଛିନ୍ନାଭବା, ବସ୍ତ୍ରାଦନୀ, ଜୀବନ୍ତୁକା; ଜୀବନ୍ତୀ, ଚର୍ମ୍ମିକା, ଚର୍ମ୍ମୀ, ଚୋମା, ସୋମବଲ୍ଲୀ, କୁଣ୍ଡଳୀ, ଉଷକପ୍ରିୟା, ଚକ୍ରଲକ୍ଷଣିକା, ଧୀର୍, ବଶାକ୍ଷା, ରସାସ୍ନା, ଚନ୍ଦ୍ରହାସା, ବସୁଃସ୍ରା, ଛଦା, ଦେବନନ୍ଦିତା, ନର୍ଜର୍, ଜ୍ୱରାର୍. ବର୍, ଜ୍ୱରାର୍, ଶ୍ୟାମା, ଚକ୍ରାଙ୍ଗୀ, ନାଗକୁମାରିକା
ଗୁଡୁଚି, ଗୁଲଞ୍ଚ

[ଦ୍ର—ଏ ଲତା ଦଉଡ଼ ପରି ମୋଟ ଓ ଲମ୍ବ, ଏହା ଅନ୍ୟ ଗଛ ଉପରେ ମାଡ଼ିଯାଏ । ଏହାର ପତ୍ର ପାନ ଆକୃତିର ଓ ଲୋମଶୂନ୍ୟ, ଫୁଲ ଗୁଚ୍ଛ ଓ ପାଚିଲେ ନାଲ ଦିଶେ ।
ଏହି ଲତାକୁ ଛେଚି ପାଣିରେ ପକାଇଲେ ସେଥିରୁ ଏକ ପ୍ରକାର ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ ପାଳୁଅ ପାଳୁ ତଳେ ବସି-ଯାଏ । ଏହି ଲତାର ଗଣ୍ଠିରୁ ଜଟା ବାହାର ଭୂମିରେ ଲାଗି ତେରରେ ପରିଣତ ହୁଏ ।

ଗୁଡ଼ଚ, ଗିଲୋ, ଗୁରୁଚ
ଫା. ଗିଲ୍ଓଇ
ଆ. ଗଲ୍ଓଇ
ତେ. ଓଡ୍ଡଗା, ଉପୃଉଜ

ଏହା କଟୁତିକ୍ତକଷାୟ, ମଧୁରତ୍ରିପାକ ରସାସ୍ୟନ, ମଳସଗ୍ରାହକ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ଲଘୁ, ବଳକର ଓ ଅଗ୍ନିଦୀପକ; ଏହା ତ୍ରିଦୋଷ, ଆମ, ତୃଷ୍ଣା, ଦାହ, ପ୍ରମେହ, କାସ, ପାଣ୍ଡୁ, କାମଳ, କୁଷ୍ଠ, ବାତରକ୍ତ, ଜ୍ୱର, କୃମି, ଶ୍ୱାସ, ବାୟୁ, ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର ଓ ଦୁଷ୍ଟବ୍ରଣନାଶକ ।]

ଗୁଳ ଦେବା—ଦେ. କି—ଗୁଳ ପକାଇବା (ଦେଖ)
Gula debā Gula pakāibā (See)

ଗୁଳ ପକାଇବା—ଦେ. କି—ବଣ୍ଟନରେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ କଡ଼ ଉପରେ କାଗଜର ଗୁଲା ରଖି କେଉଁ କଡ଼ କେଉଁ ଅଂଶୀଦାରର ହିସାବେ ପଡ଼ିବ ତାହା ଭାଗ୍ୟ ଅନୁସାରେ ସ୍ଥିର କରିବା—
Gula pakāibā To cast lots in a partition as to what allotment will be given to which co-sharer.

ଗୁଲମାଳ—ତାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ. (ଫା. ଗୁଲ୍ = ଗୋଲମାଲ, ଦଙ୍ଗା)—
Gulamāla ଗୋଲମାଲ (ଦେଖ)
Golamāla (See)

ଗୁଲର୍—ଦେ. ବ—ବାଡ଼ୁଳ ବା ଗୋଡ଼ ଦୂରକୁ ମାରିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଛିଣ୍ଟକଣି—A sling for throwing pebbles or balls of earth.
ଗୁଲତି
ଗୁଲେଲ୍

ଗୁଲସୁ—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗୀୟ ଶବ୍ଦ)—୧ । ଦକ୍ଷିଣୀ ସୁନା ଖଡ଼ୁ—
Gulasu 1. Gold bracelet for the wrist or ankle used in Madras.

୨ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ପିନ୍ଧିବା ସୁନା ବା ରୂପା ତାରର ଏକ ପ୍ରକାର ଜଞ୍ଜିର—4. A chain-like ornament made of gold or silver worn by females.

ଗୁଲା—ଦେ. ବ. (ଫ. ଗୁଲକା, ଗୋଲକ)—୧ । ବଟିକା; ଗୁଟିକା—
Gulā 1. Pill.
ଗୋଲା
ଗୁଲ୍ଲା, ଗୋଲା

୨ । ଶଗଡ଼ ଚକ ଯିବାର ମାର୍ଗ—
2 The rut or track made by cart-wheels.

୩ । କାମୁକର ଗୁଳ ଯେତେଦୂର ଯାଏ ସେହି ପରିମାଣ ଦୂରତ୍ୱ—
3. A distance; the range of a ball from a gun.

୪ । ଗୁଳ ପଡ଼ି ଭୂମିବାଣ୍ଟ ବଣ୍ଟା ହେବା ନରୂପଣ-ପତ୍ର
4. The lottery-tickets for land-allotments in partition-proceedings.

୫ । ନଡ଼ିଆରୁ କଢା ଛଡ଼ାଇ ଦେଲାପରେ ଯେଉଁ ଗୁଟିକା ରହିଯାଏ—5. The ball-shaped seed which remains after the fibrous rind is taken away from the cocoanut fruit.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବା ୧ ରୁ ୬ ଯାଏ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ୬ ଯାଏ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୬ ଯାଏ ଅକ୍ଷର ଥିବା ଶବ୍ଦ ଗୋଟିଏ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାରୁ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ୦ରୁ ୫ ବର୍ଣ୍ଣ ୨ ବା ୧ ରୁ ୬ ଯାଏ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବର୍ଷ' ନ ପାଇଲେ 'ବର୍ଷ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଖା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍'ଦେଖିବେ।

୬ । **ଆଖୁର ମଞ୍ଜି**—6. Small pieces of sugarcane used as seeds in sugarcane plantations.

ଖାଠିଏ ଓଡ଼ ଭୁଲା, ଭାର ଅଧ ମୂଲା, ଭାର ଅଧ ଗୁଲା, ଭାର ଅଧ ଧାନ ସେବେ ଚଷା ଖାଏ ବଙ୍ଗଳା ପାନ—ବୃତ୍ତିବଚନ ।

୭ । ଶଗଡ଼ର ଜୁଏ ପାଖରେ ବନ୍ଧା ଦୋଇଥିବା ଦଣ୍ଡା—
7. Part of the poles of a bullock cart adjoining and attached to the yoke..

୮ । (ଶିଶୁରଞ୍ଜନ ବଚନ) ବାଳକ ଶିଶୁର ଲିଙ୍ଗ—
8. Baby's penis (affectionately used in comparision with sugarcane).

୯ । ବନ୍ଧୁକ ବା ତୋପରେ ବ୍ୟବହୃତ ଗୋଲା—
9. Bullet; balls for a gun or cannon.

ଗୁଲ୍ଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ.—ଗେଣ୍ଡା—
Gulā — Snail

ଗୁଲ୍ଲାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି.—ଗୋଲାଇବା (ଦେଖ)
Gulāibā — Golāibā (See)

ଗୁଲ୍ଲଚି—ଗ୍ରାଦେ. (ଦିନ୍ଦରୁମ) ବ.—ଶ୍ୱେତ କରବୀର (ଦେଖ)
Gulāchi — Śweta karabīra (See)

ଗୁଲ୍ଲପ—ଗ୍ରାଦେ. (ଦିନ୍ଦରୁମ) ବ.—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କର ନାକର ଅଲଙ୍କାର ଏକ ପ୍ରକାର ଦଣ୍ଡୀ; ବାଉଲ ଦଣ୍ଡୀ—
Gulāpa — A kind of nose-ring worn by females.

ବୈଦେ. ବ.—୧ । (ଫା. ଗୁଲ୍-ଏ-ଆବ୍=ଗୋଲାପ ପାଣି)—
ଗୋଲାପ ୧ । ଗୋଲାପ ପାଣି—
ଗୁଲାବ 1. Rose-water.
୨ । (ଫା.) ୨ । ଗୋଲାପ ଫୁଲ—
2. Rose flower.

ଗୁଲାପ ଅତର—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗୁଲାବ୍ ଓ ଆ. ଇତ୍ର)—
Gulāpa atara — ଗୋଲାପ ଫୁଲରୁ ନିଃଷାସିତ ସୁଗନ୍ଧ ତୈଳାକ୍ତ ଦ୍ରବ—
ଗୋଲାପ ଆତର — Otto de Rose; otto of roses.
ଗୁଲାବ ଇତ୍ର

ଗୁଲା ପକାଇବା—ଦେ. କି—ଗୁଲ ପକାଇବା (ଦେଖ)—
Gulā pakāibā — Gula pakāibā (See)

ଗୁଲାପଜଳ—ଦେ. ବ—ଗୋଲାପଫୁଲଦ୍ୱାରା ସୁବାସିତ ଜଳ—
Gulāpajala — Rose water.
ଗୋଲାପଜଳ
ଗୁଲାବଜଳ

ଗୁଲ୍ଲପଜାମୁ—ଦେ. ବ (ଫା. ଗୁଲାବ୍ + ସଂ. ଜମ୍ବୁ)—
Gulāpajāmu — ଗୋଲାପଜାମୁ (ଦେଖ)–Golāpajāmu (See)

ଗୁଲା ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ଅଂଶ ବା ଭାଗ କରିପଣ କରିବା ସକାଶେ
Gulā pardibā — ଗୁଲ ପକାଇବା—Casting of lots.

ଗୁଲାପପାଶ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଗୁଲାବ୍‌ପାସ୍)—ଗୋଲାପଜଳ ଛିଞ୍ଚିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ପାତ୍ରବିଶେଷ—
Gulāpapāś — A syringe for sprinkling
ଗୋଲାପପାସ — rose-water.
ଗୁଲାବପାସ

ଗୁଲାବ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ଗୁଲାପ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Gulāba etc — Gulāpa etc (See)

ଗୁଲାମ—ବୈଦେ. ବ—(ଆ. ଗୁଲାମ୍; ଭୁଲ. ଫା. ଗୁଲାମ୍)—
Gulāma — ଗୋଲାମ (ଦେଖ)—
ଗୋଲାମ — Golāma (See)
ଗୁଲାମ ଫୁଲ ମନମଥ ଗୁଲାମରୁ ମୋର ଏଣିକ ଆଉ କ ଉତ୍ତରେ—
ଭକ୍ତକବି. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗୁଲାଲ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ଅବିର (ଦେଖ)—
Gulāl — Abira (See)
ଆବୀର
ଗୁଲାଲ ବିଶ—୧ । ଲାଲ ରଙ୍ଗର—1 Red coloured..
ଗୁଲାପୀ ୨ । ଗୋଲାପୀ ରଙ୍ଗଯୁକ୍ତ—
2. Rosy; rose-coloured.
ଗୁଲାଲ ନବ ଉରୁଣାଙ୍କ ଅରୁଣ କପୋଳ ଅରୁଣ ଗୁଲାଲ ସାଜେ—
ସ୍ୱଧାନାଥ. ପାଞ୍ଚଳୀ ।

ଗୁଲାପୀ—ଦେ. ବିଶ— ଗୋଲାପୀ (ଦେଖ)—
Gulāpī — Golāpī (See)

ଗୁଲି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗୋଲକ)—୧ । ଗୁଟୁକା; ବଟିକା—
Guli — 1. Pills.
ଗୁଲି ୨ । ବାଟୁଳ—2. Round earthen clods.
ଗୁଲ୍ଲୀ ୩ । ବନ୍ଧୁକର ଗୋଲା—3. Ball for guns; bullet.
ଗଣ୍ଡି ଉର୍ବେ ଗୁର ଚଲାପର ଗଲି —ଜଳସୂର୍ଯ୍ୟ. ବିଶୋତ୍ତରଖଣ୍ଡ ୨ ଗଂରା
୪ । ଶକଟାଦିର ଚକ—4. Wheel of a cart.
ଡେଙ୍କୀ ନାଦକୁ ତା ଶବଡ଼ ଗୁଳ ଥାଡି—କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୫ । ବନ୍ଧୁକର ଗୁଳ ଯେତେଦୂର ବାଟ ଯାଏ ସେହି ପରିମାଣର ଦୂରତ୍ୱ—5. A distance covered by the range of a gun.
୬ । ଗୁଳ (୪) (ଦେଖ)—
6 Gula (4) (See)

ଗୁଲି—ଦେ. ବ—ମଦଉ; ଅଫିମ ଓ ଘୋଡ଼ା ପିଜୁଳିପତ୍ର ଜଆଁରେ ରନ୍ଧା
Guli — ଦୋଇ ଧୂମପାନାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ମାଦକ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—
ଗୁଲି 1. Madat; a smoking intoxicating preparation (bullet) prepared by frying opium with burnt guava leaves.
୫ । କାଖରେ ବାହାରିବା ବ୍ରଣ; କାଖଚୁଲି —
3. A boil in the armpit.
୪ । ଗୁଳ (ଦେଖ)—
3. Gula (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଙ	ଋ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଲୁପ୍ତ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଉତ୍ତ୍ୱନ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୰୷	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଜ

୪ । ବାଳକମାନଙ୍କର ଖେଳବା ଗୋଲାକାର ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡ ବା କାଚ ଗୋଟାଳି; ମାର୍‌ବୋଲ୍—4. Children's marbles; a little ball of marble or glass used as a play-thing by children

୫ । ପିଣ୍ଡୁଳା—5. A roll.

୬ । ଦୂରତ୍ୱର ପରମାଣବଶେଷ; ବନ୍ଧୁକର ଗୋଲି ସେତେ ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ ପାରେ ସେହି ପରିମିତ ଦୂରତ୍ୱ—6. A measure of distance; range of a bullet.

ଗୁାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ବାଉଁଶରେ ନର୍ମିତ ଝୋଲେଇ—Bamboo-basket.

ଗୁାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଜୋକଆ; ପରକଣ୍ଟା; ଲଙ୍ଗଳର ପଖିମଣ୍ଡିରେ ମର୍‌ସିବା ଲଙ୍ଗଳ ଲୁହାକୁ ଚପି ରଖିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କଣ୍ଟା—A hooked nail stuck into the plough-blade for holding the plough-share tightly.

ଗୁାଦେ. (ସିଂଭୂମ) ପ୍ରତ୍ୟୟ (ବହୁବଚନ)—ମାନେ; ଗୁଡ଼; ଗୁଡ଼ିକ—Many.

ଗୁଲିଆ—ଦେ. ବିଣ—ମଦତ୍ ବା ଗୁଲ୍ ଖାଇବାରେ ରତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person) Addicted to smoking opium.

ଗୁଲିଖୋରୁ ଗୋଲିଖୋର

ଗୁାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—୧ । ଲୁଣ ବ୍ୟବସାୟୀରେ ମଦ୍ରାଜନଠାରୁ ଅଗ୍ରିମ ଟଙ୍କା ଗ୍ରହଣ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଉପାଧି—1. The title of a man who takes advance from salt-traders for manufacturing and supplying him with salt.

ଗୁାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—୨ । ଗାଈ ବା ମଇଁଷୀର ଫଉଆ—2. Leg and thigh of a cow or buffalo; ham.

ଗୁଲିଆଗୁଲି—ଗୁାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ ଓ ବାଲେଶ୍ୱର) ବ ଓ ବିଣ—ଗୋଳିଆଗୋଳି (ଦେଖ)

Guliāguli — Goliāgoli (See)

ଗୁଲିଆଗୁଲି—ଗୁାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ମନ୍ଥର; ଘାଣ୍ଟଅଣ; ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ରକମର ପରିବା ମିଶି ହେବା ତରକାରି—Hotchpot.

ଗୁଲିଆର୍ଦୁ—ଗୁାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଶଙ୍ଖ ବା ହାଡ଼ରେ କଇଥ ଅଠା ମିଶାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଏକପ୍ରକାର ରଙ୍ଗ (ଯାହା ଗଞ୍ଜପା ସାରରେ ବୋଳାଯାଏ)—A white paint prepared for besmearing white cards for the 'Gañjapā' game; compounded of pounded conch-shell and wood-apple gum.

ଗୁଲିଆଳୁ—ଗୁାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗୁଲିଆର୍ଦୁ (ଦେଖ)

Guliālu — Guliārdu (See)

ଗୁଲିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁଡ଼ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଗୁଟିକା—1. Pill; globule.

୨ । ପେଣ୍ଡୁ—2. A ball.

ସେ ବୁମ୍ବେ ବୁହା ଗୁଲିକାଟିଏ ଧର୍ ଯେଉଁ ଯେ ଥରିଲେ କଉଡ଼ୁନ ଜଉ । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ ଥର ।

୩ । ମୁକ୍ତା—3. Pearl.

ଗୁଲିକାଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—୧ । ବାଟୁଳ—Gulikāṇḍa — ଗୁଲତଇ ଗୁଲେଲ — Small earthen ball; small marble-like balls of earth used in throwing to a distance by means of a bow.

୨ । ବାଟୁଳଖଡ଼ା—2. A bow for thowing earthen balls.

ଜାଣ୍ଡ ଗୁଲିକାଣ୍ଡ ପଇସେ ଦଶି । ଭଜ—ଦୋଖୀଟ୍ରାଣ୍ଡସ୍ପଦର ।

ଗୁଲିଖଟି—ଦେ. ବ—ମଦତ୍ ଖାଇବାର ଆଡ୍ଡା; ଯେଉଁଠାରେ ଲୋକେ ଗୁଲ୍ ଖାଆନ୍ତି—Gulikhaṭi — ଗୁଲିରଆଡ଼ା ଗୋଲୀକୀଖଟ୍ଟୀ — A madat-den; opium-smoking den.

ଗୁଲିଖଟି ଗପ—ଦେ. ବ—ଅସାରକଳ୍ପନା-ସମ୍ଭୂତ ଗଳ୍ପ—Gulikhaṭi gapa — Tales emanating from opium-smoker's den.

ଗୁଲିଖିଆ—ଦେ. ବ—ମଦତ୍ ଖାଇବା—Gulikhiā — Smoking of opium.

ଦେ. ବିଣ—ଯେ ଗୁଲ୍ ଖାଏ; ମଦତ୍ ଖାଇବାରେ ରତ—Addicted to smoking opium.

ଗୁଲିଖୋର୍—ଦେ. ବିଣ—ଯେ ଗୁଲ୍ ନିଶା ସେବନ କରେ; ମଦତ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି); ଗୁଲିଆ—Gulikhor — ଗୁଲିଖୋର ଗୋଲିଖୋର — Addicted to smoking opium.

ଗୁଲିଖୋରି—ଦେ. ବ—ଗୁଲିଖୋରପଣ; ଗୁଲ୍ ଖାଇବା ଅଭ୍ୟାସ—Gulikhori — ଗୁଲିଖୋରୀ — The state of being a habitual smoker of opium; habitual smoking of opium.

ଦେ.ବିଣ—ମଦତ୍ତମାନଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ-ଚୁଲ୍‌ବୁ—(conduct) Befitting an opium-smoker.

(ଯଥା—ଗୁଲିଖୋର୍ ଗପ ।)

ଗୁଲିଗେଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଛୋଟ ଗେଣ୍ଡା—Guligeṇḍā — ଗେଁଡ଼ି ଘୋଂଘା — Small snails.

ଗୁଲିଙ୍କ—ସ. ବ—ଘରଚଟିଆ ପକ୍ଷୀ—Gulińka — Sparrow (Apte).

ଗୁଲିଗୁପଥର—ଦେ. ବ—ବାଟୁଳ—Gulichāpathara — ବାଟୁଳ ଗୁଲେଲ — An earthen ball thrown with the help of a string.

ସେସବେ ଗୁଲିଗୁପଥର, ଲଗେ ବାଳ ନ ରହେ ଥର— ପ୍ରାବୀ. ନର୍ସିଂମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନୌଶବ୍ଦ ବର୍ଜ୍ଜ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେମାନେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଜ୍ଜ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଇ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଡ୍ ଦେଖିବେ ।

ଗୁଲଚ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଗୁଲୁଚ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Gulichi (etc) Guluchi etc (See)

ଗୁଲଡାଙ୍ଗ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ମେଦମାପୁର) ଦେ. (ହି. ଗୁଲିଡାଣ୍ଡା; ସଂ. ଗୋଲକ +ଦଣ୍ଡ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ;ଡାବଲ-ଗୁଲିଡ଼ାଣ୍ଡା; ଗୁଲିଦାଣ୍ଡା ପୁଅ ଖେଳ; ଗୁଡାଣ୍ଡୁ ଖେଳ
ଗୁଲ୍ଲୀଡାଣ୍ଡା A kind of country-game played with a small stick and a small piece of wooden-plug.

[ଦ୍ର—ଏ ଖେଳରେ ଦୁଇପାଖ ସରୁ ଓ ମଝି ମୋଟ ଏପର ଖଣ୍ଡିଏ ୫।୬ ଆଙ୍ଗୁଳ କାଠି ଏବଂ ଦାଉକିଆ ଖଣ୍ଡେ ପାଞ୍ଚଣ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ।]

ଗୁଲଡାଣ୍ଡା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ମେଦମାପୁର) ଦେ. (ହି) ବ
Gulidāṇḍā ଗୁଲଡାଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Gulidāṅga (See)

ଗୁଲଦାଣ୍ଡା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ମେଦମାପୁର) ବୈଦେ. (ହି) ବ—
Gulidāṇḍā ଗୁଲଡାଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Gulidāṅga (See)

ଗୁଲବାଣ୍ଟ—ଦେ. ବ—୧ । ଗୁଲ ପକାଇବା—
Gulibāṇṭa 1. Casting of lots.
୨ । ଗୁଲା ପକାଇ କଗ୍ଯିବା ବଣ୍ଟଗ୍—
2. Partition by casting lots.
୩ । ଶୁର୍ତ୍ତିଖେଳ—3. Lottery.

ଗୁଲବାଣ୍ଟ—ଦେ. ବ—ଗୁଲବାଣ୍ଟ (ଦେଖ)
Gulibāṇṭa Gulibāṇṭa (See)

ଗୁଲମେଖ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗୁଲ୍‌ମେଖ, ଗୁଲ୍=ଫୁଲ, ମେଖ୍=କଣ୍ଟା; ଏହାର ମୁଣ୍ଡି ଫୁଲ ପର ଚଉର ହେବାରୁ)—ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ମୁଣ୍ଡି ଥିବା ଲୁହାକଣ୍ଟା—Iron nails with flat and round heads.
Gulimekha
ଗୁଲ୍‌ମେଖ
(ଗୁଲମେଖ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଗୁଲସୂତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୋଲକ+ସୂତ୍ର)—ଗୋଟାଳ ପର ଗୁଡ଼ିଆ ହୋଇଥିବା କଳସୂତା—A ball of machine-spun thread for sewing.
Gulisūtā

ଗୁଲହା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—କଳହା; କଳହପ୍ରିୟ—
Gulihā Quarrelsome.

ଗୁଲି—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁଡ଼ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଇ)—
Gulī ୧ । ଗୋଟାଳ; ଗୁଳ; ଗୁଟିକା—1. Ball.
୨ । ବସନ୍ତରୋଗ—2. Small pox.

ଗୁଲୁଗୁଚା—ଦେ. ବ—ଶିଶୁମାନଙ୍କ ପେଟେଇବା—
Gulugucha Babies' moving on the belly; crawling.
ହାମାଗୁଡ଼ି
ହଁଗନା ଗୁଲୁଗୁଚାରେ ଅଥରୁ ବହୁତ ଲାଳ । ବଶ୍ୱନାଥ—ବଚନସପ୍ତଶତୀ ।

ଗୁଲୁଞ୍ଚା—ଦେ. ବ—ଗୁଲୁଗୁଚା (ଦେଖ)
Gulugunchā Gulugucha (See)

ଗୁଲୁଗୁଞ୍ଚି—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଶର—
Gulugunchi A kind of arrow.

ଗୁଲୁଗୁଲା—ଦେ. ବ—ଗୁଲ୍‌ଗୁଲ୍ଲା (ଦେଖ)
Gulugulā Gulgulā (See)

ଗୁଲୁଗୁଲି—ଦେ. ବ—ବାୟୁ ସଞ୍ଚାଳନର ଅଭାବ ହେତୁରୁ ଅନୁଭୂତ ଉତ୍ତାପାଧିକ୍ୟ; ପବନ ନ ଥାଇ ହେବା ଅତ୍ୟଧିକ ଗ୍ରୀଷ୍ମ—
Guluguli ଗୁମସାନି Sultriness.
ଗୁମସା ମହାପ୍ରଭୁ ଅଣସରକୁ ଯାଉଅଛନ୍ତି; ପର ଗୁଳୁଗୁଳ ।
ପଙ୍କାରମୋଦନ—ଭୁମାଣଅଠଗୁଣ ।

ଗୁଲୁଗୁଲିଆ—ଦେ. ବ—ଗ୍ରୀଷ୍ମ; ରୌଦ୍ର-ତାପ—
Gulugulia Heat; heat of summer.
(ଯଥା—ଆଜ ଭାର ଗୁଳୁଗୁଳିଆ ଲାଗୁଛୁ ।)
ଦେ. ବିଶ—୧ । ଗରମ; ଗ୍ରୀଷ୍ମସନ୍ତପ୍ତ; ବାୟୁବହ୍ନିନ ଗ୍ରୀଷ୍ମଯୁକ୍ତ (କାଳ)—
ଗୁମସା 1. Hot; heated; sultry.
୨ । ଗୁଲୁଗୁଲିଆ (ଦେଖ)
2. Gulugulia (See)

ଗୁଲୁଗୁଲିଆ —ଦେ. ଭଣ—କୌତୁକିଆ; ସୁନ୍ଦର (ଶିଶୁ)—
Gulugulia Tiny; pretty (infant).
ଦେ. ବ—ବଙ୍ଗ, ବିହାର, ଓଡ଼ିଶା ଓ ଛୋଟନାଗପୁରର ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଯାଯାବର ଜାତି ବିଶେଷଙ୍କ କଥିତ ଭାଷା—
Gipsy language spoken by a vagrant tribe in Bengal, Behar, Orissa and Chhotanagpur.

ଗୁଲୁଗୁଲୁ—ଦେ. ଅ—ଗୁଲ୍‌ଗୁଲ୍ (ଦେଖ)
Gulugulu Gulgul (See)

ଗୁଲୁଗୁଲୁ—ଦେ. ଅ—୧ । ଶିଶୁପର ସ୍ନିଗ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରିବା—
Gulugulu 1. Looking with a graceful glance like a child.
୨ । କଣ୍ଡୁ; ଗଲଗଲ; ସଲସଲ—
2. Itching sensation.
୩ । ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଗୁଲୁଗୁଲୁରୁ ବା ଦରେଇ କଥା କହିବାର ମଧୁର ଶବ୍ଦ—4. Sweet sound of children's lisping words.

ଗୁଲୁଚ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗୁଲଞ୍ଚ)—ଗୁଲଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Guluchi Gulañcha (See)
ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଅନ୍ତାସୂତା (ଦେଖ)
Aṇṭāsūtā (See)

ଗୁଲୁଚକାଠ -ଦେ. ବି—ମାଲଖମ୍—A pillar driven strongly to the ground against which athletes strike their arms and bodies while exercising.
Guluchikāṭha

Digitized by srujanika@gmail.com

୍	ି	ୁ	ୃ	ୄ	େ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ସ	ଉଅ	ଉ୍ଚ
ା	ୀ	ୂ	ୄ	ୣ	ୈ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଜ ବଜ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ଛ	ଇଅ	ଃ	ଁ

ଗୁଡ଼ଚକାଷ୍ଠ—ଦେ. ବ.—ଗୁଡ଼ୁଚକାଠ (ଦେଖ)
Guḷuchikāshṭha Guḷuchikāṭha (See)

ଜାନୁ ଗୁଡ଼ୁଚକାଷ୍ଠ ଦୋହ୍ଲଇ,
ବେନ ବେନ ମାନସକୁ ଭ୍ରଇ । ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

ଗୁଡ଼ୁଚପାଡ଼ୁଅ—ଦେ. ବ.—ଏକଜାତୀୟ ପାଡ଼ୁଅ—
Guḷuchi pāḷua A kind of flour.

ସତୀ [ଦ୍ର—ଗୁଡ଼ୁଚ ଲତାକୁ ଛେଚ ପାଣିରେ ପକାଇଲେ ଏକପ୍ରକାର ଗୁରୁଚକାସତ ଶ୍ୱେତ ପଦାର୍ଥ ପାଡ଼ଭଳେ ବସିଯାଏ; ଏହାକୁ ଶୁଖାଇଲେ 'ଗୁଡ଼ୁଚ ପାଡ଼ୁଅ' ହୁଏ । ଏହା ଔଷଧରେ ଓ ରୋଗୀର ପଥ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଗୁଡ଼ୁଚ୍ଛ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୁଚ୍ଛ)—ଗୁଚ୍ଛ; ସ୍ତବକ—
Gúḷuchchha Sheaf; cluster; bunch.

ଗୁଡ଼ୁଚ୍ଛଁ—ଦେ. ବ.—ଗୁଡ଼ୁଚ୍ଛ (ଦେଖ)
Guḷuchchha Guḷuchchha (See)

ଗୁଡ଼ୁଚ୍ଛି—ଦେ. ପଦ୍ୟ. ବ,—ଗୁଡ଼ୁଚ କାଠ (ଦେଖ)
Guḷuchchhi Guḷuchi kāṭha (See)

ସ୍ୱର ସାଧନରେ ଉରୁ ଗୁଡ଼ୁଚ୍ଛ ହଲୁଚ୍ଛ । ଅର୍ଜୁନ. ବଉଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାନଣି ।

ଦେ. ବ.—ଗୁଲଞ୍ଚି (ଦେଖ)
Guḷuñchi Gulañcha (See)

ଗୁଡ଼ୁଞ୍ଚି—ଦେ. ବ.—ଗୁଡ଼ୁଚ କାଠ (ଦେଖ)
Guḷuñchi Guḷuchi kāṭha (See)

ଗୁଡ଼ୁପୁଚି—ଦେ. ବି.—୧ । ଲୁଚାଯିବ ଭାବ—
Guḷupuchi 1. Concealment; hiding.

୨ । ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର—2. Conspiracy; plot.

୩ । ଭ୍ରମକ୍ରମେ ଗଣ୍ଡି ଯିବା—3. Oversight; omission by mistake.

ଦେ. ବଣ.—୧ । ଲୁଚ କରି ରହିଯିବା—
1. Lying hidden.

୨ । ଭୁଲକ୍ରମେ ଛଡ଼ା ଯାଇଥିବା—
2. Left out by mistake.

ଦେ. କ୍ରି. ବଣ.—ଲୁଚକରି—Covertly.

ଗୁଡ଼ୁପୁଚିଆ—ଦେ. ବଣ.—୧ । ଲୁକ୍କାୟିତ—
Guḷupuchiā 1. Covert.

୨ । ଅଜଣାରେ ରହି ଯାଇଥିବା ବା ଛଡ଼ା ଯାଇଥିବା—
2. Left out unnoticed.

ଗୁଡ଼ୁପେଚ—ଦେ. ବ.—ଗୁଡ଼ୁପୁଚ (ଦେଖ)
Guḷupecha Guḷupuchi (See)

ଗୁଲୁବାସ—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଗୁଲ୍-ଇ-ଅବାସୀ=ଫା-ଗୁଲ୍ + ଆ. ଅବ୍ବାସ୍) ଗୁଲ୍ଲ ଓ ପୁଷ୍ପବିଶେଷ—The marvel of Peru; ଲଟକନ, ଓୟାଟକନ Mirabilis Jalapa (plant and flower).
ଲଟକନ, ଗୁଲଅବାସ, ଅବାସ [ଦ୍ର—ଏହା ପୂର୍ବେ ଆମେରିକାରେ ଜା. ଜାଲାପେରମ୍ ଜାତ ହୋଇଥିଲା; ବର୍ତ୍ତମାନ ସର୍ବତ୍ର ତେ. କୁଞ୍ଚାରତେଟ୍ଟୁ, ମ. କସ୍ତି, କେସାର, କେସ୍ତ୍ରା ଶେଣ୍ଡି ସାନ୍ତାଲ. କୋଙ୍ଗ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ମଞ୍ଜି ଓ ମୂଳ ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏଥିରେ ବର୍ଷାଦିନେ ଦଲଦଅ ଓ ନାଲ ରଙ୍ଗର ଫୁଲ ଧରେ ।]

ଗୁଡ଼ୁମ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ଗୁଲ୍ମ)—ଗୁଲ୍ମ (ଦେଖ)
Guḷuma Gulma (See)

ଗୁଲୁର ଗୁଲୁର—ଦେ. ଅ.—ଶିଶୁମାନଙ୍କ ପରି ସ୍ପଷ୍ଟଦୋଷ କଥା କହିବା—
Gulur gulur Graceful uttering of half articulate words like a lisping child.

ଗୁଲୁରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଗୁହିରା (ଦେଖ)
Guḷurā Guhirā (See) (Haines)

ଗୁଲୁରି—ଦେ. ବି.—ବରକୋଳି ମଞ୍ଜି ବା ନାମ୍ବଫଳପରି କର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ଅଣ୍ଡାରେ ପିନ୍ଧିବା ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ—
Guḷuri ବୋର, ନିମଫଳ A waist-band consisting of small round or oval balls strung together.

ଗୁଲୁରୁ ଗୁଲୁରୁ—ଦେ. ଅ—ଗୁଲୁର ଗୁଲୁର (ଦେଖ)—
Guluru guluru Gulur gulur (See)

ଗୁଲ୍ଫ—ସଂ. ବି (ଗୁଲ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କରଣେ. ଫ)—ପାଦମୂଳ; ଗୋଡ଼ଗଣ୍ଠି—Ankle.
Gulpha

ଗୁଲ୍ମ—ସଂ. ବ. (ଗୁଡ଼୍ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ ମ; 'ଡ଼' ସ୍ଥାନରେ 'ଲ' ଆଦେଶ)—୧ । ଉଦରର ପ୍ଲୀହାବୃଦ୍ଧି ରୋଗ—
Gulma 1. Chronic enlargement of the spleen.

୨ । ଗଣ୍ଡିହୀନ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଛ, ବୁଦା—
2. Small trunkless plant; a shrub; bush; thicket.

୩ । ଲତାଗୁଳ୍ମ; ବୃକ୍ଷଗୁଳ୍ମ—3. Grove; arbour

୪ । ବୃକ୍ଷଘୁଞ୍ଜ—4. A clump or cluster of trees.

୫ । ୯ ରଥ, ୯ ହସ୍ତୀ, ୨୨ ଘୋଡ଼ା, ଓ ୪୫ ପଦାତି-ବିଶିଷ୍ଟ ସେନା—
5. A squadron or division of army consisting of 9 cars, 9 elephants, 27 cavalry and 45 infantry.

୬ । କିଲ୍ଲା; ଦୁର୍ଗ—6. Fort.

୭ । ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ଘାଣ୍ଟି ବା ଥାନା; ଫାଣ୍ଡି—
7. A village police-station; an outpost of soldiers.

୮ । ଉଦରସ୍ଥ ପ୍ଲୀହା—8. Spleen.

୯ । ଅସ୍ତ୍ରରକ୍ଷା ସକାଶେ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସଜ୍ଜିତ କରି ରଖିବା—
9. Disciplining an army and keeping it in a position of defence.

୧୦—ଘାଟତୁଯୁକ୍ତ ଘାଟ—10. A wharf of stairs.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯେତେବେଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତଃ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ଭିନ୍ନତାକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ ଦେବେ । ଯଥା— 'ଗାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଣ୍ଟ' ଖୋଜନ୍ତୁ, 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅଁ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଗୁଲ୍ମକେତୁ—ସଂ. ବ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୁଲ୍ମ+କେତୁ)—
Gulmaketu
୧ । ଏକପ୍ରକାର ବେତ—
1. A short of Ratan cane.
୨ । ଖଟ୍ଟାପାଲଙ୍ଗ (ଦେଖ)
2. Khaṭāpālaṅga (See)

ଗୁଲ୍ମକେଶ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୁଲ୍ମ+କେଶ)—
Gulmakeśa
ଯାହାର ବାଳ ଝାଙ୍କୁଡ଼ା—
(ଗୁଲ୍ମକେଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
Bushy-haired

ଗୁଲ୍ମମୂଳ—ସଂ. ବ. (ଶ୍ରୀ ଉଡ଼; ଗୁଲ୍ମ+ମୂଳ)—
Gulmamūla
ସଜ ଅଦା—Fresh ginger.

ଗୁଲ୍ମିନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗୁଲ୍ମ+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Gulminī
ଝାଙ୍କୁଡ଼ା ବା ବହୁଦୂର ବସ୍ତୃତ ଲତା—
A bushy creeper.

ଗୁଲ୍ମୀ—ସଂ. ବ. (ଗୁଲ୍ମ+ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ବରକୋଳ (ଗଛ)—
Gulmī
1. Jejube (tree).
୨ । ତମ୍ବୁ—2. Tent.
୩ । ବୃକ୍ଷପୁଞ୍ଜ—3. Clump or cluster of trees.
୪ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଲାଇଚ—4. Small cardamom.
୫ । ଅଅଁଳା ଗଛ—
5, Embellic Myrobalan tree.
ସଂ. ବଣ. ପୁଂ.—୧ । ଗୁଲ୍ମ ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. Suffering from spleen disease.
(ଗୁଲ୍ମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବୁଦାବୁଦା ବା ପୁଞ୍ଜପୁଞ୍ଜ ହୋଇ ଉଠିଥିବା (ବୃକ୍ଷାଦି)—2. (trees) Growing in clusters.

ଗୁଲ୍ୟାଳୁ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ଗୁଲିଆଳୁ (ଦେଖ)
Gulyāḷu
Guliāṛdu (See)

ଗୁସିଆଁ—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ. (ସଂ. ଗୃହସ୍ୱାମୀ)—
Gusiāñ
ଗୋସିଆଁ (ଦେଖ)
Gosiāñ (See)

ଗୁସେଇଁ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ.—(ସଂ. ଗୋସ୍ୱାମୀ)—
Guseiñ
ଗୋସାଇଁ (ଦେଖ)
Gosāiñ (See)

ଗୁସ୍ତାକ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଗୁସ୍ତାଖୀ)—୧ । ଧୃଷ୍ଟତା—
Gustāki
1. Insolence; rudeness; impertinence.
ଗୋସ୍ତାକୀ
ଗୁସ୍ତାଖୀ
୨ । ଗହ୍ଲଅଡ଼; ଦୋଷ; ତ୍ରୁଟି—
2. Defect; shortcoming.

ଗୁସ୍ସା—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଗୁସ୍ସା=କ୍ରୋଧ)—ରାଗ—
Gussā
Anger; rage.
ଗୁସା
ଗୁସ୍ସା
ବଣ—କ୍ରୁଦ୍ଧ; ରାଗାନ୍ୱିତ—Angry; enraged.

ଗୁହ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ତ୍ୟାଗ କରିବା; ସମ୍ୱରଣ କରିବା—
Guh (root)
1. To emit; to give up.
୨ । ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା—
2. To cover; to envelop.
୩ । ଗୋପନ କରିବା—3. To conceal; to hide; to hush up.
୪ । ଗୁପ୍ତ ରଖିବା; ପ୍ରକାଶ ନ କରିବା—
4. To keep secret.
୫ । ଜଗିବା; ରକ୍ଷା କରିବା—
5. To watch; to protect.

ଗୁହ—ସଂ. ବ (ଗୁହ୍ ଧାତୁ=ତ୍ୟାଗ କରିବା, ସମ୍ୱରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—
Guha
୧ । କାର୍ତ୍ତିକେୟ—1. Kārttikeya.
୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu.
୩ । ଶିବ—3. Siba.
୪ । ଗୁମାସ୍ତଗବସ୍ତିତ ଶୃଙ୍ଗବେରପୁରର ନିଷାଦ ବା ଶବର ରାଜାବଶେଷ—4. Name of a low caste king of ancient India.
[ଦ୍ର—ରାମଚନ୍ଦ୍ର ବନଗମନ କାଳବେଳେ ଏ ରାଜାଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିଥିଲେ ।]
୫ । (+କର୍ମ. ଅ) ବେଗବାନ୍ ଅଶ୍ୱ—
5 A fleet horse; steed.
ଦେ. ବ—୧ । ବଙ୍ଗୀୟ କାୟସ୍ଥମାନଙ୍କ ଉପାଧିବଶେଷ—
1. Family title of some Kāyasthas in Bengal.

ଗୂ ଯୁହ
୨ । (ସଂ. ଗୂ; ଗୂଥ)—ମଳ; ବଷ୍ଠା—
2. Ordure; fæces.
୩ । ଲୌହମଳ—3. The impurities or dross of molten iron; slag.
୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ ଘୁଷ; ଉତ୍କୋଚ—4. Bribe.
୫ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କଳଙ୍କଯୁକ୍ତ ବଷୟ—
5. Scandalous matter.
ଦେ. ବଣ—ବିଷ୍ଠା ପରି ମନ୍ଦ—Bad like ordure.
(ଯଥା—ଗୁହ ପୁଅ; ଗୁହ ପିଲା ।)
[ଦ୍ର—'ଉତ୍ତମ' ଏହି ଅର୍ଥରେ 'ସୁନା' ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ ।]

ଗୁହକ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗୁହ)—ଗୁହ (୪) (ଦେଖ)
Guhaka
Guha (4) (See)

ଗୁହ୍ୟକନା—ଦେ. ବି.—ମାଉଁକୋଡ଼ିଶାଯୀ ଶିଶୁ ବା ଶଯ୍ୟାଗତ ବ୍ୟକ୍ତି ଶୋଇଥିବାବେଳେ ଯେଉଁ କନାରେ ମଳତ୍ୟାଗ କରିଥାଏ—A cloth which is soiled by the fæces of an infant or bedridden invalid.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ନ୍

ଗୁହକାଲକା—ଦେ. ବି—ଗୁହୁକାଲକା (ଦେଖ)
Guhakālikā Guhukālikā (See)

ଗୁହକୁଟା—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ କୁଟା ଗୋଟ୍ଟ ଘର ଶିଶୁମାନଙ୍କ ବଷ୍ଠାକୁ ଚଳି ଯୋଟ୍ଟ ଉଠାଇ ଜଆଯାଏ—
Guhakuṭā A sheaf of straw with which ordure of infants is removed from the floor.

ଗୁହଇଡ଼—ଦେ. ବ—ବଷ୍ଠାର ସ୍ତୂପ—
Guhakurdha A heap of ordure.
ହେଗୋକୁଡ଼; ଗୂକୂଡ଼

ଗୁହ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଅନୁଚିତ ବା ଘୃଣ୍ୟକର୍ମ କରିବା—
Guha khāibā (ଯଥା—ପରଦାରଗମନ, ଗୋ୍ଧ୍ର)—
ଗୂ ଖାଓୟା To do any improper or shameful act.
गूह खाना

ଗୁହଖିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ (ଗାଳି)—୧ । ଯେ ବଷ୍ଠା ଖାଏ—
Guhakhiā 1. Eating ordure.
ଗୂଖୋର, ଗୂର୍ଖେଗୋ ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଘୃଣ୍ୟ—
गूहखोर 2. Very contemptible.
(ଗୁହଖାଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ଅତି ଜଘନ୍ୟ କର୍ମକାରୀ—
3. One who commits a mean act.
୪ । ଲାଞ୍ଚୁଆ; ଯେ ଲାଞ୍ଚ ଖାଏ—
4. Taking bribes.

ଗୁହଖିଆ ପଣ—ଦେ. ବ (ବଷ୍ଠାଖାଦକର କର୍ମ)—୧ । ଜଘନ୍ୟ ଅପରାଧ—
Guhakhiā paṇa 1. The act of a mean person; a vile offence.
ଗୂଖୋରି
गुहखोरी ୨ । ଲାଞ୍ଚନେବା କର୍ମ—2. Taking bribes.

ଗୁହଗଦା—ଦେ. ବ—ବଷ୍ଠାର ସ୍ତୂପ—
Guhagadā A heap of ordure.
ଗୂକୂଡ଼

ଗୁହଗୋବର—ଦେ. ବ (ସଦ୍ଭବର)—୧ । ମଇଳା—
Guhagobara 1. Filthy matter.
ଗୁୟେଗୋବରେ ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅଖାଦ୍ୟ ବା ନିକୃଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ—
2. Any unsubstantial and badly cooked food.
ଦେ. ବଣ—ମଇଳା; ଅପରିଷ୍କୃତ—Dirty; foul.

ଗୁହ ଘାଣ୍ଟିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—କୌଣସି କଳଙ୍କଯୁକ୍ତ ବିଷୟକୁ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଆଲୋଡ଼ନ କରିବା—
Guha ghāṇṭibā ଗୂ ଘାଟା To wash dirty linen in public.
गूह उछालना

ଗୁହଜାଉ—ଦେ. ବ—ବଷ୍ଠା ମିଶ୍ରିତ ଜଳ; ବଷ୍ଠାଗୋଳିଆ ପାଣି—
Guhajāu Water and ordure mixed together.

ଗୁହଜାଉପାଣି—ଦେ. ବ—ଗୁହଜାଉ (ଦେଖ)—
Guhajāupāṇi Guhajāu (See)
ଝଟକାଇଲ, ନଉଥଗହରେ ମୂତ୍ର ମାଇଲ,
ଗୁହଜାଉପାଣି ଦେଖେ ଖାଇଲ—ଶିଶୁବଚନ।

ଗୁହଡିମ୍ବ—ଦେ. ବ—୧ । ଡିମ୍ବରୁ ବାହାରିବାବେଳେ ପକ୍ଷିଶାବକର ଉଳପେଟରେ ଯେଉଁ ଅଣ୍ଡାକାର ମାଂସପିଣ୍ଡ ଥାଏ—
Guhaḍimba ଗୋଡ଼ିମ 1. Egg-like protuberance on the abdomen of a newly hatched young bird.
୨ । ଡିମ୍ବରୁ ବାହାରିଥିବା ନୂତନ ପକ୍ଷିଶାବକ—
2. Newly hatched young one of a bird; unfledged bird.

ଗୁହଡିମ୍ବ ଇଚ୍ଛାରିବା—ଦେ.କ୍ରି (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଡିମ୍ବ ଫୁଟିଲା ପରେ ପକ୍ଷି-
Guhaḍimba ichhāribā ମାତା ପକ୍ଷୀମାନ ଶାବକକୁ ବହୁଯତ୍ନ ପୂର୍ବକ ଆହାର ଦେଇ ପାଳିବାପରି ଅତି ଶିଶୁକାଳରୁ କୌଣସି ଶିଶୁକୁ ପାଳିବା—
To bring up a child from its infancy.

ଗୁହପଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ବହୁଲୋକ ମଳ ତ୍ୟାଗ
Guhapaṛdiā କରନ୍ତି—The village common; the ହେଗୋପଡ଼ା; ହେଗୋଡ଼ାଙ୍ଗ village easing ground.

ଗୁହପାଣି—ଦେ. ବ.—ବଷ୍ଠାମିଶ୍ରିତ ଜଳ—
Guhapāṇi Water and ordure mixed together.

ଗୁହ ପୁଅ—ଦେ.ବ.(ଶିଶୁରଞ୍ଜନ ବଚନ)—୧ । ଦୁଷ୍ଟ ଶିଶୁ ବା ବାଳକ—
Guha pua A wicked boy.
(ଗୁନାପୁଅ—ବପଦ୍ଧତ) ୨ । ମନ୍ଦ ବାଳକ—2. A bad boy.

ଗୁହ ପୋଛିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ମଳକୁ
Guha pochhibā ଉଠାଇ ନେଇ ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନ ପରିଷ୍କାର କରିବା—
ଗୂ ଉଠାନ 1. To cleanse a place of the ordure left
गूहउठाना by a person.
୨ । ଅତି ଘୃଣ୍ୟ ସେବା କରିବା—
2. To do very menial service.
ଅଗ—ସୂନାଗାତ, ପଛ—ଗୁହ ପୋଛ—ଶିଶୁଗୀତ।

ଗୁହବଣ—ଦେ. ବ—ବଷ୍ଠାପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ—
Guhabaṇa A place full of nightsoil.
ଗୂବନ

ଗୁହବଣି—ଦେ. ବ—ଗୁହୁକାଲକା (ଦେଖ)
Guhabaṇi Guhukālikā (See)

ଗୁହ ମାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅଶୁଶ୍ୟା ଦେବା; ଋତୁମତ୍ତା ହେବା—
Guha mārḍibā To be menstruated.
[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଋତୁମତ୍ତା ହେଲେ ଅଶୁଶ୍ୟା ହୁଅନ୍ତି । ଏପର ଅବସ୍ଥାରେ ସାଧାରଣ ପିଲାମାନେ ଭାତ ଛୁଇଁବାକୁ ଆସିଲେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକେ ପିଲାଙ୍କୁ କହନ୍ତି 'ମୁଁ ଗୁହ ମାଡ଼ିଛି' ମୋତେ ଛୁଁନା ।]

ଗୁହ ମୂତ—ଦେ. ବ—ବଷ୍ଠା ଓ ମୂତ୍ର—
Guha mūta Ordure and urine.
ଗୂ ମୂତ
गूहमूत

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏହାଭଳି ଲେଖେଁ ଅଧର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଉଦ୍ଧତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ' ଉଦ୍ଧତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ' ଧଡ଼ତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିବାରେ, ସେବେ ଏ ଘୋଷାଟିରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ମିଳି ପାରେ ସେଥାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିପାରେ । ୨ ବା ୧ ଉଦ୍ଧତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଲୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଲ୍ଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଦଧି' ନ ମିଳିଲେ 'ଦଧ୍' ଦେଖିବେ; ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ।

ଗୁହ୍ୟଗଣୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗୁହବଣି (ଦେଖ)
Guharāṇi — Guhabaṇi (See)

ଗୁହ୍ୟଲଣ୍ଡ—ବଷ୍ଟାର ଗୋଟିଏ ଘନ ଲମ୍ବ ରାଶି—
Guhalaṇḍa — A tubular mass of ordure.
ଗୂୟେରଲୌଣ୍ଡ
गूहकाचौंथ

ଗୁହ୍ୟଲୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ— ଯେଉଁ ପୁଳାକ ଲୁଟା ସାହାଯ୍ୟରେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ
Guhaluṇḍā ମଳାଦ ପୋଛୁନେଇ ସେ ସ୍ଥାନ ପଶୁଡ଼ିଡ କରାଯାଏ—
A sheaf of straw with which ordure is removed from the floor and thrown out.

ଗୁହ୍ୟଷଷ୍ଠୀ—ଫ. ବ· (ମ. ପ. ଲୋ. ଗୁହ୍ୟପ୍ରିୟା ଷଷ୍ଠୀ)—ମାର୍ଗଶିର ମାସର
Guhashaṣṭhī ଶୁକ୍ଳଷଷ୍ଠୀ—The 6th day of the light fortnight of Mārgaśira.
[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ବାର୍ତ୍ତିକେସ୍ୱଙ୍କ ପୂଜା ହୁଏ ।]

ଗୁହା—ଫ.ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁହ୍ ଧାତୁ=ତ୍ୟାଗ କରିବା + କର୍ମ.ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ)—
Guhā ୧ । ପର୍ବତାଦର ଗହ୍ୱର—
1. Mountain-cave.
୨ । ଗାତ; ଗର୍ତ୍ତ— 2. Den; pit; hole.
୩ । ଅଭ୍ୟନ୍ତର—3. Interior.

ଗାଭା ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗବାହ୍)—ସାକ୍ଷୀ—
गवाह Witness.

ଗୁହାଇ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗବାହ୍ୟ)—ସାକ୍ଷ୍ୟ; ସାକ୍ଷୀପ୍ରଦତ୍ତ ପ୍ରମାଣ—
Guhāi Testimony.
ଗାଭାଇ ମୁଁ ଚୋରାଇ ଦେବା ସକାଶେ ଅପଣା ଇଚ୍ଛାରେ ଅସିଅଛୁ—
गवाही ପଲ୍ଲୀରମୋଦନ. ଚମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଗୁହାଏର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୁହାରି (ଦେଖ)
Guhaer — Guhāri (See)
ବଣ—ବହୁତ; ଅନେକ; ଅତ୍ୟନ୍ତ—Many; much.
[ଯଥା—ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଗୁଡ଼ି (=ମନ୍ଦିର) ଗୁହାଏର ଅଛି ।]

ଗୁହା ଗୁଜରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ମକଦ୍ଦମାରେ ସାକ୍ଷୀରୂପେ
Guhā gujaribā ଜବାନବନ୍ଦ ଦେବା—To give evidence.
ଗାଭାଇଦେଓୟା

ଗୁହା ଗୁଜାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ସାକ୍ଷୀକୁ ଅପଣା ତରଫର
Guhā gujāribā ସାକ୍ଷୀରୂପେ ହାକିମଙ୍କ ଆଗରେ ଉପସ୍ଥିତ କରାଇବା ବା ଜବାନବନ୍ଦ ଦଆଇବା—To adduce a person as one's witness; to make a person give evidence in a case.

ଗୁହା ଗୁଜୁରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୁହା ଗୁଜରିବା (ଦେଖ)
Guhā gujuribā — Guhā gujaribā (See)

ଗୁହାଣି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଗୋରୁମାନେ
Guhāṇi ଘାସଲୁଟା ଆଦ ଖାଇବା ବେଳେ କାଳେ ଛାଡ଼ା ଗୋଡ଼ରେ ଦଳ ନଷ୍ଟ କର ପକାଇବେ ଏଥିପାଇଁ ଘାସଲୁଟାକୁ ଅଟକାଇ ରଖିବା ପଟାବାଡ଼ା—Manger; a plank put between the fodder and the feet of stall-fed cattle.
[ଦ୍ର—ଏ ପଟାବାଡ଼ର ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ଗୋରୁ ଠିଆ ହୋଇ ପଟାର ଆର ପାଖକୁ ମୁହଁ ବଢ଼ାଇ ଲୁଟା ଆଦ ଖାଏ ।]

ଗୁହା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗୁହା ଗୁଜରିବା; ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବା—
Guhā debā 1. To give evidence.
ଗାଭାଇଦେଓୟା ୨ । ଗୁହା ଗୁଜାରିବା (ଦେଖ)
गाभाइदेना 1. Guhā gujāribā (See)
୩ । ଗୁହା ମାନିବା—
3. To te a person as a witness.

ଗୁହା ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ସାକ୍ଷୀଠାରୁ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବା—
Guhā nebā To record evidence given by a witness.
ଗାଭାଇଲଓୟା
गवाहीलेना

ଗୁହା ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ଦଲିଲରେ କୌଣସି
Guhā pakāibā ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସାକ୍ଷୀରୂପେ ଦସ୍ତଖତ କରାଇବା—
1. To make a person attest a deed.
୨ । ନରକ୍ଷର ସାକ୍ଷୀର ନାମ ଓ ସନ୍ତକ ଦଲିଲରେ ଲେଖିବା—
2. To write out the name and mark of an illiterate person as a witness to a deed.

ଗୁହା ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—କୌଣସି ଦଲିଲରେ ସାକ୍ଷୀରୂପେ ଦସ୍ତଖତ
Guhā pardibā କରିବା—To attest a document.
ଗାଭାପଡ଼ା
गवाहपड़ना

ଗୁହା ମାନିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅପଣାର ସାକ୍ଷୀରୂପେ
Guhā māṇibā ସ୍ୱୀକାର କରି ବିଚାରସ୍ଥଳକୁ ଅହ୍ୱାନ କରିବା—
To cite a person as a witness.

ଗୁହାମୁଖ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୁହା + ମୁଖ)—ମେଲାମୁହାଁ—
Guhāmukha Open-mouthed.
(ଗୁହାମୁଖୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗୁହାରି—ଦେ. ଫ. ଗୋହର; ଭୁଲ. ଫ. ଗୁହ୍ୟର=ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା)—
Guhāri ୧ । ସାକ୍ଷାତ୍ ନିବେଦନ—
ଗୋହାରି 1. Complaint made personally.
गुहार ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବିପକ୍ଷରେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କଠାରେ ଅଭିଯୋଗ; ଫେରାଦ୍—2 Prayer for redress; complaint against a person.
ଆହାରୁ ଯାଉ ଏହା କରିବ ଗୁହାରି
ତହୁଁ ଅଟେ ମୋତେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବେଦଧାରୀ । ବୃଷ୍ଣିଦିନ୍ଦ, ମହାଭାରତ ତନ ।
୩ । ସୁବିଚାର ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା—
3. Prayer for justice.
ସେନା ହେଉ ଜଦ୍ୟ ଅବଧାନେ ଦୁଃଖୀ-ଜନ ଗୁହାରି । ଦୈତାରାଥ—ରଖା ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିମନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଜ୍ରଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

୪ । ଅନୁଗ୍ରହ ପ୍ରାର୍ଥନା; ଦେବତାଙ୍କ ନକଟରେ ବରପ୍ରାର୍ଥନା, ଦରଖାସ୍ତ—4. Petition; representation; supplication for some boon to a Deity.

ଚୁହାର ଶୁଣନ୍ତୁ ସେ ଠାଏଁ
ପଡ଼ ଚରଣ ଆଗ ନୋହେ । ରୂପର. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଗୁହାରଆ—ଦେ. ବ.—୧ । ଲତାବିଶେଷ; ଗୁଆଲଆ ଲତା—
Guhāriā 1 A kind of creeper.

୨ । ଦରଖାସ୍ତକାରୀ; ଫେରଆଦି; ବାଦୀ—
2. Complainant; petitioner.

୩ । ବଡ଼ଲୋକ ବା ଦେବତାଙ୍କ ନକଟରେ ବର ବା ଅନୁଗ୍ରହ ପ୍ରାର୍ଥନାର୍ଥି ଉପସ୍ଥିତ ଅନୁସରଣିଆ—
3. Applicant for favour; supplicant.

ଗୁହାରିଆ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କି.—ମନୋବାଞ୍ଛା ସିଦ୍ଧି ନମନ୍ତେ ଠାକୁରଙ୍କ ନକଟରେ ଅଧା ପଡ଼ିବା; ଧାରଣା ଦେବା—ହତ୍ୟାଦେଓୟା
Guhāriā pa̱rdibā To be a supplicant before a Deity for the grant of a boon.
ଧରଣାଦେନା

ଗୁହାରି କରିବା—ଦେ. କି.—ଫେରାଦ୍ ହେବା; ଅଭିଯୋଗ କରିବା—
Guhāri karibā To complain.
ଗୋହାରକରନା ଏକାଙ୍କ ଶବ୍ଦରେ ଯାର ନଲେକ ଗୁହାର ।
ଗୁହାରକରନା ଉତ୍କଳାଥ. ବଉଦ୍ଧପ୍ରମାପ୍ତ ।

ଗୁହାଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.— ଗୁହାଲ (ଦେଖ)
Guhāl Guhā̱la (See)

ଗୁହାଲ—ଦେ.ବ. (ସଂ. ଗୋଶାଲା; ଗବାଲୟ)—ଗୋରୁ ରହିବା ଘର—
Guhā̱la Cattle-shed; cattle-pen.
ଗୋୟାଲ
ଗୁହାଲ

ଗୁହାଲ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କି.— ଗୁହାଲ ପୋଛିବା—
Guhā̱la kārdhibā eanse a cow-shed.

ଗୁହାଲ ଖଲିଆ—ଦେ. ବିଣ.—ଯେଉଁ ବଳଦ ଗୁହାଲରୁ ବାହାର ଖଣ୍ଡ-
Guhā̱la khaliā ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଛ ଗୋଡ଼କୁ ପୋଷାର ପୋଷାର ଗଲେ—(a bullock) Which limps for some distance after being let out from its shed, (a beast) suffering from stringhalt.

ଗୁହାଲପୋଛା—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ଝୋକେଇରେ ଗୁହାଲର ଗୋବର
Guhā̱lapochhā ଓ ଅଳଅ ପୂରାଇ ବାହାରକୁ ନଆଯାଏ—
A basket used for carrying away the sweepings of a cowshed.

ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ.—ଯେ ଗୁହାଲ ପୋଛେ—
One who sweeps the cowshed.

(ଗୁହାଲପୋଛୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଖୋଇଲ ପେଇଲ ନୋହିଲ ବିଚ୍ଚ ।
ଅଧିକାର ବିଚ୍ଚ ଗୁହାଲପୋଛୀ—ଉଗ ।

ଗୁହାଲିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବିଣ.—ଯେଉଁ ଗୋରୁ ଚରିବାକୁ ବଣକୁ
Guhā̱liā ବା ଗଡ଼ଗୋଠକୁ ନ ଯାଇ ଗୁହାଲରେ ବନ୍ଧା ହୋଇ ପୋଷା ରୁଏ—(cattle) Not let out for grazing but tended or reared in the cowshed; stall-fed (cattle); stalled.

ଗୁହାଶୟ—ସଂ. ବ. (ଗୁହା+ଶୀ ଧାତୁ=ଶୟନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—
Guhāśaya ୧ । ଯେଉଁ ପଶୁମାନେ ଗୁହାରେ ବାସ କରନ୍ତି (ଯଥା ବାଘ, ସିଂହ)—1. Beasts living in dens or lairs.

୨ । ମୂଷା—2. Mouse.

୩ । ପରମାତ୍ମା—
3. The Supreme Soul.

୪ । ଜୀବାତ୍ମା—4. The Human Soul

୫ । ଅଜ୍ଞାନ—5. Ignorance.

ସଂ. ବିଣ—ଗୁହାଶାୟୀ; ଗୁହାସ୍ଥିତ—
Sleeping or lying in a cave or lair.

ଗୁହିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ବିଷ୍ଠାଲିପ୍ତ—
Guhiā 1. Besmeared with ordure,
ଗୁଇୟା

(ଗୁଦ୍ଦେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଘୃଣ୍ୟ—2. Despicable.
୩ । ମଇଳା—3. Dirty.

ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଅପତ୍ତିଆଣୀ ଶିଶୁଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
A name given to children whose elders have predeceased them.

ମାଆ-ବାପଙ୍କ ଅଯୋଗ୍ୟ ପଣେ ପୁଅ ନାଁ ଗୁହିଆ—ଉଗ ।

ଗୁହିଆ ଖଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଚିକଟା ମାଟି—
Guhiā khali Sticky or clayey soil.

ଗୁହିନ—ସଂ. ବ. (ଗୁହ୍ ଧାତୁ=ଗୋପନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ)—
Guhina ୧ । ବଣ—1. Wood.
୨ । ବଣରୁଦା—1. Thicket.

ଗୁହିର—ଗ୍ରାବେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗନ୍ଧଗୁହିରିଆ (ଦେଖ)
Guhirā Gandhaguhiriā (See)

ଗୁହିରିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗନ୍ଧଗୁହିରିଆ (ଦେଖ)
Guhiriā Gandhaguhiriā (See)

ଗୁହୁକାଳିକା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୁହାଶାରିକା)—
Guhukā̱likā ବଣି ଜାତୀୟ ପକ୍ଷିବିଶେଷ—
ଗୁୟେଶାଳିକ A kind of bird like the Myna;
ଖଂଡରିଚ Wagtail; the spotted myna.

[ଦ୍ର—ଏ ପକ୍ଷୀର ପକ୍ଷ କଳା ଓ ଧଳା ରଙ୍ଗରେ ଚିତ୍ରିତ ।]

ଗୁହୁରଚ୍ଛଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ମଲଚମ (ଦେଖ)
Guhuri chhāl Ma̱lichama (See)

ଗୁହେର—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୁହାରି (ଦେଖ)
Guher Guhāri (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ୪ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୪ ବା ୬ ଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବେ ଯେବେ ଏ ପ୍ରକାରେ ନଥିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଟାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ୬ଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ ୬ ବା ୪ ଅକ୍ଷର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ, । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗୁଡ୍ଡେର୍ ଗୁଡ୍ଡେର୍ ଛୁଡ଼ିବା—ସାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—

Guher guher chhārdibā ଜୀହ୍ନ ଜୀହ୍ନ ଡାକ ଦେବା; ଆର୍ତ୍ତସ୍ୱର କରିବା—To cry out for help.

ଗୁଡ୍ଡେର—ସଂ. ବି. (ଗୁହ୍ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+ଘଞ୍ଜାର୍ଥେ. ଏର)—

Guhera ୧ । ରକ୍ଷକ—1, Protector.

୨ । ଅଭିଭାବକ—

2. Guardian; patron (Apte).

୩ । କମାର—3. Blacksmith.

ଗୁଡ୍ଡା—ସାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବୈଦେ. ବି (ସଂ. ଗୁନ୍‌ହା)—

Guhnā ଦୋଷ; ଅପରାଧ—Fault; offence; guilt.

ଯାର ଗୁଡ୍ଡା ତାର ଗରଖନା (ବେକ)—ଉଗ ।

(ଏଥିର ଅର୍ଥ—ଯେ ଦୋଷ କରିଛି ସେ ନିଜେ ଦଣ୍ଡ ପାଇବ ।)

ଗୁଡ୍ଡାଗାର୍—ସାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବୈଦେ. (ସଂ. ଗୁନ୍‌ହାଗାର=ପାପ; ଅପରାଧ)—

Guhnāgāri

ଗୁନଗାର ୧ । ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ; ଗୁଣାଗାର—1. Fine.

ଜୁର୍ମାନା ୨ । ଦୋଷ—2. Fault.

ଦୋଷ ୩ । ଅପରାଧ—3. Offence.

ଗୁନ୍‌ହଗାରି

ଗୁହ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଗୁହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—

Guhya ୧ । ଗୋପନୀୟ—

1. Secret; confidential.

୨ । ଗୁପ୍ତ—2. Mysterious; hidden.

୩ । ବିଜନ; ନିର୍ଜନ—3. Solitary; retired.

୪ । ଦୁର୍ବୋଧ; ଅଟବୋଧ—

4. Difficult to understand; unintelligible.

ସଂ. ବି—୧ । ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନ—1. Lonely place.

୨ । ମଳଦ୍ୱାର—2. Anus.

୩ । (ଯେଉଁ ଅଙ୍ଗ ଗୁପ୍ତ ରଖାଯାଏ) ଉପସ୍ଥ—

3. Penis; private parts; a privity.

୪ । (+କଚ୍ଛପ. ଯ) କଚ୍ଛପ—4. Tortoise.

୫ । (+ଗର୍ବ. ଯ) ଅହଙ୍କାର—5. Pride.

୬ । କପଟାଚାର—6. Hypocricy.

୭ । ପରମେଶ୍ୱର—7. God.

[ଦ୍ର—ଗୁହ୍ୟ ଶବ୍ଦର 'ହ୍ୟ'ର ଉଚ୍ଚାରଣ ସାଧାରଣତଃ ଜ୍ଞ ଙ୍କ (ଇଂରାଜ 'Z') ଅକ୍ଷର ସଙ୍ଗେ ଯ ଫଳା ଯୁକ୍ତ କରି ଆମ୍ଭେମାନେ କରିଥାଉଁ, ଯଥା—ଗୁଜ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ଏହାର ପ୍ରକୃତ ଉଚ୍ଚାରଣ ହ୍ର ରେ ଯ ଫଳା ଯୁକ୍ତ (ହ୍+ଅ=ହ୍ୟ) ହେବା ଉଚିତ ।]

ଗୁହ୍ୟକ—ସଂ. ବି (ଗୁହ୍ ଧାତୁ=ରକ୍ଷାକରିବା+କ; ଯ. ଅଗମ୍ୟ; ଯେଉଁମାନେ ଧନ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି)—

Guhyaka କୁବେରଙ୍କ ଅନୁଚର ଦେବଯୋନି ବିଶେଷ—A class of semi-divine beings who are attendants of Kubera, the Hindu God of wealth.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଯକ୍ଷଙ୍କ ପରି କୁବେରଙ୍କ ଧନଭଣ୍ଡାରର ଜଗୁଆଳ ।]

ଗୁହ୍ୟକାଧିପତି—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁହ୍ୟକ+ଅଧିପତି)—

Guhyakādhipati ଧନପତି; କୁବେର—Kubera, the God of wealth.

ଗୁହ୍ୟକେଶ୍ୱର—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁହ୍ୟକ+ଈଶ୍ୱର)

Guhyakeswara ଗୁହ୍ୟକାଧିପତି (ଦେଖ)—Guhyakādhipati (See)

ଗୁହ୍ୟଗୁରୁ—ସଂ. ବି [ଗୁହ୍ୟ=ଗୋପନୀୟ (ଶାସ୍ତ୍ର)+ଗୁରୁ]—ଶିବ—

Guhyaguru An epithet of Siba.

[ଦ୍ର—ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅଛି ଯେ କେବଳ ଶିବ ତନ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରର ଉପଦେଶକ ।]

ଗୁହ୍ୟଦୀପକ—ସଂ.ବି—(ଗୁହ୍ୟ=ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନ+ଦୀପି ଧାତୁ=ଆଲୋକିତ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ; କମ୍ବା ଜହ୍ନୁସ୍ତ୍ରୀ, ଗୁହ୍ୟ-ଦେଶରେ ଦୀପକ ଅଛି ଯାହାର)—ଖଦ୍ୟୋତ; ଜୁଜୁଜୁଲା ପୋକ—Fire-fly.

Guhyadīpaka

ଗୁହ୍ୟଦେଶ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ଗୁହ୍ୟ+ଦେଶ)—୧ । ମଳଦ୍ୱାର—

Guhyadeśa 1. Anus.

୨ । ଉପସ୍ଥ ଆଦି ଶସ୍ତ୍ରର ଗୁପ୍ତ ଅଂଶ—

2. The privities.

ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ଗୁହ୍ୟ+ଦ୍ୱାର)—ମଳଦ୍ୱାର; ଗୁହ୍ୟଦେଶ—Anus.

Guhyadwāra

ଗୁହ୍ୟନିଷ୍ୟନ୍ଦ—ସଂ.ବି (୬ମୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁହ୍ୟ+ନିଷ୍ୟନ୍ଦ)—ମୂତ୍ର; ପ୍ରସ୍ରାବ—

Guhyanishyanda Urine.

ଗୁହ୍ୟପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀ; ଗୁହ୍ୟ+ପୁଷ୍ପ; ଏହାର ପୁଷ୍ପ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ)—ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ବୃକ୍ଷ—

Guhyapushpa The Peepal tree; Ficus Religiosa.

ଗୁହ୍ୟଭାଷିତ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ଗୁହ୍ୟ+ଭାଷିତ)—୧ । ଗୁପ୍ତକଥା—

Guhyabhāshita 1. A secret.

୨ । ଗୁପ୍ତ ମନ୍ତ୍ରଣା—2. Secret counsel.

୩ । ମନ୍ତ୍ର—3. Mystic incantation or formula.

ଗୁହ୍ୟା—ବେ. ବି ଓ ବିଣ—ଗୁହ୍ୟଆ (ଦେଖ)—

Guhyā Guhiā (See)

ଗୁହ୍ୟାତିଗୁହ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (୬ମୀ ତତ୍ପୁ; ଗୁହ୍ୟ+ଅତିଗୁହ୍ୟ)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୋପନୀୟ—Most secret; inviolably secret; sanctus sanctorum.

Guhyātiguhya

ଗୂ (ଧାତୁ)—ସଂ—ମଳ ତ୍ୟାଗ କରିବା—

Gū (root) To emit ordure; to pass excrement.

ଗୂ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗୂ ଧାତୁ=ମଳତ୍ୟାଗ କରିବା+କର୍ମ. କ୍ୱିପ୍)—

Gū ୧ । ବିଷ୍ଠା; ମଳ—1. Ordure; feces; excrement.

୨ । ମଇଳା; ମଳ—2. Dirt; filth.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୨	ଋ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ବସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ସ	ଉତ୍ଥ	ଘ
୨	ଐ	ଔ	ଋ	ଲୃ	ପ୍ସ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇତ୍ଥ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଗୂଢ଼—ଫ. ବ (ଗୁହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଗୁପ୍ତସ୍ଥାନ—
Gūr̤dha 1. A private place.
୨ । ନିର୍ଜ୍ଜନ ସ୍ଥାନ—2. Lonely place.
ଫ. ବଣ—୧ । ଗୁପ୍ତ; ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ—
1. Secret; confidential.
୨ । ଅଜ୍ଞାତ; ଅଲକ୍ଷିତ—2. Unperceived.
୩ । ଅଦୃଶ୍ୟ; ଅପ୍ରକାଶିତ—3. Invisible; latent.
୪ । ଦୁର୍ଜ୍ଞେୟ—4. Unfathomable; incomprehensible.
୫ । ଜଟିଳ; ଦୁର୍ବୋଧ—
5 Unintelligible; difficult; abstruse.
୬ । ଗହନ; ଦୁର୍ଗମ—6. Unapproachable; impassable.
୭ । ଆଚ୍ଛାଦିତ; ଗୁପ୍ତ—7. Covered; covert
୮ । ଆନ୍ତରିକ—8. Internal; inherent
୯ । ଛଦ୍ମବେଶଧାରୀ—9. Disguised; masked.
୧୦ । ନିର୍ଜ୍ଜନ; ଜନଶୂନ୍ୟ (ସ୍ଥାନ)—
10. Solitary; lonely.

ଗୂଢ଼ଚର—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ଗୂଢ଼+ଚର୍ ଧାତୁ=ଗମନକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଗୋପନରେ ଚରଣକାରୀ ବା ଗୁପ୍ତ ଅନୁସନ୍ଧାନକାରୀ—
Gūr̤dhachara Going about disguised; spying.
(ଗୂଢ଼ଚରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଫ. ବ. ପୁଂ—ଗୁପ୍ତଚର; ଗୋଇନ୍ଦା—
A spy; a secret emissary.

ଗୂଢ଼ଚାରୀ—ଫ. ବ. ଓ ବଣ. ପୁଂ (ଗୂଢ଼+ଚର୍ ଧାତୁ+ଇନ୍=ଗୂଢ଼ଚାରିନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—ଗୂଢ଼ଚର (ଦେଖ)
Gūr̤dhachārī Gūr̤dhachara (See)
(ଗୂଢ଼ଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗୂଢ଼ଜ—ଫ. ବ. ପୁଂ (ଗୂଢ଼+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Gūr̤dhaja ଜାରଜ ଶିଶୁ—Illegitimate child.
(ଗୂଢ଼ଜା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗୂଢ଼ପଥ—ଫ. ବ. (ଗୂଢ଼+ପଥ)—୧ । (କର୍ମଧା) ଗୁପ୍ତବାଟ—
Gūr̤dhapatha 1. A secret way.
୨ । ଭୂଇଁତଳେ ଥିବା ବାଟ—
2. Subterraneous passage.
୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି) – ହୃଦୟ; ଅନ୍ତଃକରଣ—
3. Heart.

ଗୂଢ଼ପାଦ—ଫ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୂଢ଼+ପାଦ)—୧ । କଚ୍ଛପ—
Gūr̤dhapāda 1. Tortoise.
୨ । ସର୍ପ—2. Serpent.
ଫ. ବଣ—ଯେଉଁ ଜୀବର ଗୋଡ଼ ବାହାରକୁ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ---
(an animal) Whose feet are not visible.

ଗୂଢ଼ପୁରୁଷ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଗୂଢ଼+ପୁରୁଷ)—ଗୁପ୍ତଚର; ଛଦ୍ମବେଶଧାରୀ ଦୂତ—
Gūr̤dhapurusha A spy; a secret emissary.

ଗୂଢ଼ପୁଷ୍ପକ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୂଢ଼+ପୁଷ୍ପ+କ)—ବକୁଳ (ଗଛ) (ଦେଖ)
Gūr̤dhapushpaka Bakula (tree) (See).

ଗୂଢ଼ଭାଷିତ—ଫ. ବ (କର୍ମଧା; ଗୂଢ଼+ଭାଷିତ=ଉକ୍ତି; କଥା) —
Gūr̤dhabhāshita ୧ । ଗୁପ୍ତକଥା—1. Private talk.
୨ । ଗୋପନୀୟ ସମ୍ବାଦ—
2. Secret intelligence.

ଗୂଢ଼ମାର୍ଗ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା ଓ ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୂଢ଼+ମାର୍ଗ)—ଗୂଢ଼ପଥ (ଦେଖ)
Gūr̤dhamārga Gūr̤dhapatha (See)

ଗୂଢ଼ମୈଥୁନ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୂଢ଼+ମୈଥୁନ)—କାକ; କୁଆ—The crow
Gūr̤dhamaithuna
[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ କାକମାନଙ୍କ ମୈଥୁନ ଲୋକଚକ୍ଷୁରେ ପଡ଼େ ନାହିଁ ।]

ଗୂଢ଼ସାକ୍ଷୀ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଗୂଢ଼+ସାକ୍ଷୀ)—(ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ର) ଯେଉଁ ସାକ୍ଷୀ ଗୋପନରେ ରହି ବାଦୀ ବା ପ୍ରତିବାଦୀର କଥା ଶୁଣିଥାଏ—(Hindu law) A witness who has secretly overheard the statements made by a party.
Gūr̤dhasākshi

ଗୂଢ଼ୋତ୍ପନ୍ନ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ଗୂଢ଼+ଉତ୍ପନ୍ନ)—
Gūr̤dhotpanna ୧ । ସ୍ୱାମୀଗୃହକୁ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ବିବାହିତା (ଗୂଢ଼ୋତ୍ପନ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସହବାସ ବିନା ଗର୍ଭବତୀ ହୋଇଥିବା ସ୍ତ୍ରୀଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଅଜ୍ଞାତପିତୃକ (ସନ୍ତାନ)—1. (a child) Born of a female who before coming to live with her husband had been big with a child by an unknown father.
ଫ. ବ—କୌଣସି ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଗୁଢ଼ୋତ୍ପାଦନ ଶକ୍ତି ନ ଥିଲେ ଅପର ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ସାଧାରଣଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତରେ ସ୍ତ୍ରୀର ଗର୍ଭରେ ଯେଉଁ ପୁତ୍ର ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଏ (ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନବାଦ)—A son born of the wife of an impotent person who permits her to be cohabited by another person secretly.
[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଦ୍ୱାଦଶବିଧ ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ଏହା ଏକତମ ।]

ଗୂଥ—ଫ. ବ. (ଗୂ ଧାତୁ=ମଳତ୍ୟାଗ କରିବା+କର୍ମ. ଥ)—
Gūtha ୧ । ଗୁହ; ବିଷ୍ଠା—
1. Ordure; excrement.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଥିରେ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ନିୟମ ଦିଆଯାଇଛି ତାହା ଏ ଅଭିଧାନରେ ସର୍ବତ୍ର ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ଏଠାରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଦେଖିବେ ତାହା ଠିକ୍ ସେହି ପ୍ରକାରରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବେ । ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ ତାହା ସେହିପରି ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବେ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ଲେଖି 'ଗାଇ' ଲେଖିବେ; 'ଭୂଇଁ' ନ ଲେଖି 'ଭୁଇଁ' ଲେଖିବେ; 'ବର୍ଷା' ନ ଲେଖି 'ବରଷା' ଲେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ଲେଖି 'ଅଦ୍ଧା' ଲେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ଲେଖି 'ଅଲବଡ଼' ଲେଖିବେ ।

୨ । ମଇଳା—2. Dirt.

୩ । କାନଗୁଡ଼—3. Ear-wax.

ଗୂନ—ସଂ. ବିଣ—୧ । (ଗୂ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ; ନପାଉନ)—ଯେ
Gūna ମଳତ୍ୟାଗ କରିଅଛୁ—1. One who has answered the call of nature.

୨ । (+କର୍ମ. ତ) (ମଳରୂପେ) ତ୍ୟକ୍ତ—
2. Emitted; voided or passed as stool.

୩ । ତ୍ୟକ୍ତ—3. Left; abandoned.

ଗୂବାକ—ସଂ. ବି—ଗୁବାକ (ଦେଖ)
Gūbāka Gubāka (See)

ଗୂର (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଚେଷ୍ଟା କରିବା—1. To try.
Gūr (root) ୨ । ଉତ୍ତୋଳନ କରିବା—2. To lift.

ଗୂରଣ—ସଂ ବ. (ଗୂର ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—
Gūraṇa ୧ । ଉଦ୍ୟମ; ଚେଷ୍ଟା—1 Endeavour.

୨ । ଉତ୍ତୋଳନ; ଉଠାଇବା—2. Lifting.

ଗୂର୍ଜର—ସଂ. ବି—ଗୁର୍ଜର (ଦେଖ)
Gūrjara Gurjara (See)

ଗୂର୍ଦ୍ଦ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । କୁଦିବା; ଡେଇଁବା—
Gūrda (root) 1. To jump; to leap.

୨ । ଖେଳିବା—2. To play; to sport.

୩ । ବାସ କରିବା—3. To dwell; to inhabit.

ଗୂର୍ଦ୍ଦ—ସଂ. ବି. (ଗୂର୍ଦ୍ଦ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—ଲମ୍ଫ; କୁଦା—
Gūrda Jump; leap.

ଗୂହନ—ସଂ. ବି. (ଗୁହ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—ଲୁଚାଇବା—
Gūhana Concealment; hiding.

ଗୃ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଛିଞ୍ଚିବା—1. To sprinkle.
Gṛu (root) ୨ । ଭିଜାଇବା—2. To moisten.

୩ । ମଞ୍ଜୁର କରିବା—3. To grant.

ଗୃଜ (ଧାତୁ)—ଗୃଞ୍ଜ (ଧାତୁ) (ଦେଖ)
Gṛuja (root) Gṛuñja (root) (See)

ଗୃଞ୍ଜ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଶବ୍ଦ କରିବା—
Gṛuñja (root) 1. To make a sound.

୨ । ଗର୍ଜ୍ଜନ କରିବା—2. To roar.

ଗୃଞ୍ଜନ—ସଂ. ବ. (ଗୃଞ୍ଜ ଧାତୁ + କରଣ. ଅନ)—୧ । ନାଲ ରସୁଣ—
Gṛuñjana 1. Red garlic.

୨ । ଗାଜର—2. Carrot; turnip.

୩ । ବିଟ୍; ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ମୂଳବିଶେଷ—3. Beet-root.

୪ । ବିଷାକ୍ତ ଶରଦ୍ୱାରା ବଧ କରା ଯାଇଥିବା ପଶୁର ମାଂସ—
4. Meat of an animal killed by a poisoned dart.

୫ । ବିଷମିଶ୍ରିତ ପଶୁମାଂସ—5 Poisoned meat.

୬ । ଗଞ୍ଜେଇ କଳି—6. The tops of hemp-shoots.

ଗୃଧ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଅତି ଅଧିକ ଆକାଙ୍କ୍ଷା କରିବା; ଅତି ଲୋଭ କରିବା—
Gṛudh (root) To hanker after; to strive after greedily; to covet; to long for.

ଗୃଧୁ—ସଂ. ବିଣ. (ଗୃଧ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—କାମୁକ
Gṛudhu Lustful; libidinous.

ସଂ. ବ.—କାମଦେବ—Cupid; the God of love.

ଗୃଧ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. (ଗୃଧ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ନ)—ଲୋଲୁପ; ଲୋଭୀ; ଲାଳସା-
Gṛudhna ଯୁକ୍ତ—Covetuous; greedy; hankering; having an inordinate longing after a thing.

ଗୃଧ୍ନୁ—ସଂ. ବିଣ. (ଗୃଧ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ନୁ)—ଗୃଧ୍ନ (ଦେଖ)
Gṛudhnu Gṛudhna (See)

ଗୃଧ୍ନୁତା—ସଂ. ବ. (ଗୃଧ୍ନୁ + ଭାବ. ତା)—ଲାଳସା; ଲୋଭୀପଣ—
Gṛudhnutā Greediness; covetuousness.

ଗୃଧ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଗୃଧ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—ଅତିଲଷଣୀୟ; ବାଞ୍ଛନୀୟ—
Gṛudhya Desirable.

ସଂ. ବ. (+ଭାବ. ଯ)—ଲାଳସା; ଆକାଙ୍କ୍ଷା—
Desire; hankering; longing

ଗୃଧ୍ର—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଗୃଧ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ର; ଏ ଗଳିତ ମାଂସରେ ଅତି ଲୋଭ କରୁ ଥିବାରୁ)—ଶକୁନ ପକ୍ଷୀ; ଶାଗୁଣା—
(ଗୃଧ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Vulture

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଲୋଭୀସକ୍ତ—1. Covetuous.

୨ । ଉଦରମ୍ଭରି; ପେଟୁ—2. Greedy.

ଗୃଧ୍ରକୂଟ—ସଂ. ବ.—ବିହାରର ରାଜଗୃହ ନକଟସ୍ଥ ପର୍ବତ ବିଶେଷ—
Gṛudhrakūṭa Name of a mountain in Bihar.
[ଦ୍ର—ସହାର ଆଧୁନିକ ନାମ ଶୈଲଗିରି ।]

ଗୃଧ୍ରବାଜ—ସଂ. ବିଣ.—ଶାଗୁଣାର ପକ୍ଷ ଖଞ୍ଜା ହୋଇଥିବା (ଶର)—
Gṛudhrabāja (an arrow) Furnished with vulture-feathers.

ଗୃଧ୍ରବାଜିତ—ସଂ. ବିଣ.—ଗୃଧ୍ରବାଜ (ଦେଖ)
Gṛudhrabājita Gṛudhrabāja (See)

ଗୃଧ୍ରରାଜ—ସଂ. ବି. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଗୃଧ୍ର + ରାଜନ୍ = ଗୃଧ୍ରରାଜ୍ ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ.)—ରାମାୟଣୋକ୍ତ ଦଶରଥଙ୍କ ବନ୍ଧୁ ଶକୁନ-ରାଜ ଜଟାୟୁ—Jaṭāyu; the king of vultures (mentioned in the Rāmāyaṇa).

୨ । ସମ୍ପାତି—2. Name of a vulture.

୩ । ଗରୁଡ଼—3. The mythological king of birds.

ଗୃଧ୍ରସୀ—ସଂ. ବ. (ଗୃଧ୍ର + ସୋ ଧାତୁ = ନାଶ କରିବା + ଅ + ଇ)—
Gṛudhrasī ଅଣ୍ଡାଧର ବାତ—Sciatica; lumbago.

ଗୃଧ୍ରାଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଗୃଧ୍ର + ସମାର୍ଥେ ଅଣ)—ଶାଗୁଣାପରି ଖାଦକ-
Gṛudhrāṇa ଲୋଭୀ—Greedy like the vulture;
(ଗୃଧ୍ରାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) vulturelike.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଶ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ୍ର
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଽ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୰୷	ୟ	ୱ	ଁ୰	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଗୃପ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗ୍ରୁପ୍)—ସମୂହ; ପୁଞ୍ଜ—
Gṛup Group.

ଗୃଫୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ: ଗ୍ରୁପ୍)—
Gṛuphu କେତେକ ଗ୍ରାମର ସମଷ୍ଟି—
A group of villages.

ଗୃଷ୍ଟି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗ୍ରହ ଧାତୁ + ତି. ନଘାଉନ; ଯେ ଥରେ ମାତ୍ର ଗର୍ଭ
Gṛushṭi ଧାରଣ କରେ)—୧ । ସକୃତ୍‌ପ୍ରସୂତା ଗୌ;
ଏକବଅଣିଆ ଗାଈ—1. A cow which bears one calf only.

୨ । ଥରେ ପ୍ରସବ କରିଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ—
2. A woman who has borne one child only.

୩ । ବରାହ; ବାରା —3 A boar.

୪ । ବରାହକାନ୍ଦା—4. A herb.

୫ । ବଦର ବୃକ୍ଷ—5. The Jujube tree.

୬ । କାଶ୍ମୀରୀ (ଦେଖ)—6. Kāśmīrī (See)

ଗୃହ—ପୁଂ. ବ. (ଗ୍ରହ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ, ଯାହା
Gṛuha ମନୁଷ୍ୟକୁ ଗ୍ରହଣ କରେ; କର୍ମ୍ମ + କର୍ମ୍ମ. ଅ, ଯାହାକୁ ମନୁଷ୍ୟ
ବାସାର୍ଥ ଗ୍ରହଣ କରେ)—୧ । ବାସସ୍ଥାନ; ଘର—
1. House; home; habitation.

୨ । ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମ—2. The state of being a house-holder.

୩ । ଭାର୍ଯ୍ୟା; ଗୃହିଣୀ—3. Wife; mistress of the house.

(ନ ଗୃହଂ ଗୃହ ମିତ୍ୟାହୁ ର୍ଗୃହିଣୀ ଗୃହ ମୁଚ୍ୟତେ—ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ର ବଚନ)

୪ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ମେଷାଦି କୌଣସି ରାଶି—
4. (Astronomy) One of the 12 signs of the Zodiac.

୫ । ନାମ; ସଂଜ୍ଞା—5. Name; appellation.

ଗୃହକଚ୍ଛପ—ପୁ. ବ. (କଚ୍ଛପାକୃତି ଗୃହୋପକରଣ)—
Gṛuhakachchhapa ଚନ୍ଦନପେଡ଼ି—A round slab of stone for preparing sandal paste.

ଗୃହକପୋତ—ପୁ. ବ (ଅର୍ଥୀ ତତ୍; ଗୃହ + କପୋତ)—
Gṛuhakapota ୧ । ପାଳିବତ; ପାରା—1. Pigeon.

୨ । ପୋଷା ପାରା—2. A domesticated pigeon.

ଗୃହକର୍ତ୍ତା—ପୁ. ବ. ପୁ. (ଅର୍ଥୀ ତତ୍; ଗୃହ + କର୍ତ୍ତା)—
Gṛuhakarttā ଘରର ମାଲିକ; ପରିବାରର ମୁଖ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
(ଗୃହକର୍ତ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) The head or guardian of a family.

୨ । ଏକପ୍ରକାର ଚଢ଼େଇ; ବାସାଚଢ଼େଇ—
2. The house-building sparrow.

ଗୃହକର୍ମ୍ମ—ପୁ. ବ. (ଅର୍ଥୀ ତତ୍; ଗୃହ+କର୍ମ୍ମ)—
Gṛuhakarma ୧ । ପାରିବାରିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ—
1. Domestic duties.

୨ । ଗୃହିଣୀର ଓ ଗୃହସ୍ଥର ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟ—
2. Daily household affairs.

୩ । ଘରକରଣା—3. House-keeping.

ଗୃହକଳହ—ପୁ ବ. (ଅର୍ଥୀ ତତ୍; ଗୃହ + କଳହ)—
Gṛuhakalaha ପରିବାରର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଳହ—
Domestic or family-quarrel; domestic feud.

ଗୃହକାର—ପୁ. ବ (ଗୃହ + କୃ ଧାତୁ=କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Gṛuhakāra ୧ । ମିସ୍ତ୍ରୀ—1. A mason.

୨ । ଯେ ଘର ତୋଳେ—2. A house-builder.

ଗୃହକାରକ—ପୁ. ବ— ୧ । ଗୃହକାର (ଦେଖ)—
Gṛuhakāraka 1. Gṛuhakāra (See)

୨ । ଗୃହର କର୍ତ୍ତା—2. The head of a family; master of the house.

ଗୃହକାରୀ—ପୁ. ବ (ଗୃହ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Gṛuhakārī ୧ । ଗୃହକାର (ଦେଖ)—
1. Gṛuhakāra (See)

୨ । ମାଟିଘରୁଆ; କୁମ୍ଭକାର ଗାତ—
2. A kind of wasp; the mud-wasp.

ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ—ପୁ.ବ (ଅର୍ଥୀ ତତ୍; ଗୃହ + କାର୍ଯ୍ୟ)—ଗୃହକର୍ମ (ଦେଖ)—
Gṛuhakārjya Gṛuhakarma (See)

ଗୃହକୁକ୍କୁଟ—ପୁ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଗୃହ+କୁକ୍କୁଟ)—
Gṛuhakukkuṭa ଗୃହପାଳିତ କୁକୁଡ଼ା—
(ବନ୍ୟକୁକ୍କୁଟ—ବଣୁଆ) Domestic cock.

ଗୃହଗୋଧା—ସ. ବ—(ଅର୍ଥୀ ତତ୍; ଗୃହ + ଗୋଧା)—ହିଟ୍‌ଟିଟ୍‌;
Gṛuhagodhā ପଣ୍ଡା—A small house-lizard.

ଗୃହଗୋଧିକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଗୃହଗୋଧା (ଦେଖ)—
Gṛuhagodhikā Gṛuhagodhā (See)

ଗୃହଚଟକ—ପୁ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଗୃହବାସୀ ଚଟକ)—ଘରଚଟିଆ
Gṛuhachaṭaka ଚଢ଼େଇ—The sparrow

ଗୃହଚୁଲ୍ଲୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ଚୁଲ୍ଲୀବତ୍ ନର୍ମ୍ମିତ ଗୃହ; ଦୁଇଚାଳଘର)—ପୂର୍ବ, ପଶ୍ଚିମ
Gṛuhachullī ଦୁଇଆଡ଼େ ଦୁଆରମୁହଁ ଥିବା ଦୁଇ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ-ବିଶିଷ୍ଟ ଗୃହ—A house with two contiguous rooms and two doors only, one facing east and the other west.

ଗୃହଚ୍ଛିଦ୍ର—ସଂ. ବ (ଅର୍ଥୀ ତତ୍; ଗୃହ + ଛିଦ୍ର; ସନ୍ଧିଦ୍ୱାର ଛ ସ୍ଥାନରେ
Gṛuhachchhidra ଚ୍ଛ)—ସ୍ୱଗୃହର ବା ସ୍ୱପରିବାରର କଳଙ୍କ ବା ଅପବାଦ—Family-secrets; family-scandal.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂରତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଇ' ଦେଖିବେ 'ଭଥି' ନ ପାଇଲେ 'ଭନ୍ଥି' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଗୃହଜନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଗୃହ+ଜନ) —୧ । ପରିବାରର ବ୍ୟକ୍ତି—1. A member of a family.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀ;ଭାର୍ଯ୍ୟା; ଗୃହିଣୀ—2. Wife.

ଗୃହଜାତ—ସଂ. ବିଣ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ ; ଗୃହ+ଜାତ)—
୧ । ଗୃହରେ ଉଆର ପ୍ରୋଇଥିବା—
1. Made or prepared in the house.
୨ । (କର୍ତ୍ତାଙ୍କ)ଗୃହରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିବା(ଯଥା—ଦାସ)—
2. Born in the (master's)house (e g. a slave).
୩ । ଗୃହରେ ସଞ୍ଚିତ—3. Stored in the house.
୪ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଗୃହକୁ ଆଣିତ—4. Brought to one's house.

ଗୃହଜାତ କରିବା—ଦେ. କି—ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରୁ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଘରକୁ ଆଣି ରଖିବା—To bring a thing into the house from outside.

ଗୃହଜାଲିକା—ସଂ. ବ—୧ । ଛଳ; ପ୍ରତାରଣା—
1. Deceit.
୨ । ଛଦ୍ମବେଶ—2. Disguise; mask.

ଗୃହଜ୍ଞାନୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଯେ ଘର ଉପରେ ଜ୍ଞାନ ଦେଖାଇ ନଥିଏ)—
୧ । ଅନଭିଜ୍ଞ;ଅଜ୍ଞାଣ—1. Inexperienced.
୨ । ନିର୍ବୋଧ—2. Stupid; foolish.

ଗୃହଣୀ—ସଂ. ବ (ଗୃହ+ଣା)—କାଞ୍ଜି—
Gṛuhaṇī Fermented or sour rice-water.

ଗୃହତଟୀ—ସଂ. ବ (ଗୃହ+ତଟ+ଈ)—୧ । ପିଣ୍ଡା; ବରଣ୍ଡା—
Gṛuhataṭī 1. Terrace; veranda of a house.
୨ । ଘରର ସାମନାପାଖ ବରଣ୍ଡା—
2. Terrace in the front part of a house.

ଗୃହଦାସ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୃହ+ଦାସ)—ଗୃହକର୍ମ କରିବା ଭୃତ୍ୟ—Domestic slave.

ଗୃହଦାହ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୃହ+ଦାହ)—ଘରପୋଡ଼—
Gṛuhadāha The setting of a house on fire; the burning of a house; incendiarism.

ଗୃହଦୀପ୍ତି—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୃହ+ଦୀପ୍ତି=ଆଲୋକ; ପରିବାର ବା ଗୃହର ଆଲୋକସ୍ୱରୂପା ସ୍ତ୍ରୀ)—ସାଧ୍ୱୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
Gṛuhadīpti A chaste or devoted wife; a virtuous lady (literally, the light of the family).

ଗୃହଦେବତା—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୃହ+ଦେବତା)—ପାରିବାରିକ ଦେବତା; ଘରଦଅଁ; ଇଷ୍ଟଦେବତା—
Gṛuhadebatā Family-Deity; household Deity.
୨ । କୌଣସି ପରିବାରର ରକ୍ଷକରୂପେ କଳ୍ପିତ ଦେବତା; ବାସ୍ତୁ ଦେବତା—2. The titular or presiding Deity of a family.

ଗୃହଦେହଳୀ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୃହ+ଦେହଳୀ)—
Gṛuhadehaḷī ଘରର ଇରୁଣ୍ଡି (ଯେଉଁ ଇରୁଣ୍ଡିବଳକୁ ଡେଇଁ ଘରେ ପଶିବାକୁ ବା ଘର ଭିତରୁ ବାହାରିବାକୁ ହୁଏ)—
The threshold of a house.

ଗୃହଧର୍ମ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୃହ+ଧର୍ମ)—ଗୃହସ୍ଥର କର୍ତ୍ତବ୍ୟକର୍ମ—
Gṛuhadharma Family duties; the duties of a house-holder.

ଗୃହଧୂମ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୃହ+ଧୂମ) —ଅଲନ୍ତୁ—
Gṛuhadhūma Soot.

ଗୃହନାୟକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୃହ+ନାୟକ)—ଗୃହକର୍ତ୍ତା—
Gṛuhanāyaka The head of a house; the family-head.

ଗୃହନାଶନ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୃହ+ନାଶନ; ଏମାନେ ଘରର ଛାତଚାଳେ କାନ୍ଥଉପରେ ବସା କରି ଘରର ଛିଦ୍ରକୁ ବଢ଼ାଇ ବାଦ ଦ୍ୱାରା ନଷ୍ଟ କରୁଥିବାରୁ)—ବଣୁଆ ପାରା—
Gṛuhanāśana Wild pigeon.

ଗୃହନିର୍ଦ୍ଦ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୃହ+ନାଦ)—ଘରଚଟିଆ ଚଡ଼େଇ—
Gṛuhanirda Sparrow.

ଗୃହପତି—ସଂ. ବ. ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୃହ+ପତି)—୧ । ଗୃହସ୍ଥ—
Gṛuhapati 1. A family-man.
୨ । ଗୃହସ୍ୱାମୀ—2. The master of a house.
୩ । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଆଶ୍ରମ ପରେ ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—3. A person who has entered into the second stage of life (i. e. the stage of a family-man) after finishing his studies.
୪ । ଯଜ୍ଞକର୍ତ୍ତା—
4. The performer or principal of a sacrifice.
୫ । (ଗୃହସ୍ଥର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ) ଅତିଥିସତ୍କାର—
5. Hospitality.
୬ । ଗୃହରେ ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି ଜାଗ୍ରତ ରଖିବା—
6. Maintenance of the sacred fire in one's home.
୭ । ମନ୍ତ୍ରୀ—7. A minister
[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ 'ଗୃହପତ୍ନୀ' ଶବ୍ଦ ବେଦରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଅଛି, କିନ୍ତୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସଂସ୍କୃତରେ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ହଇନି ।]

ଗୃହପାଳ—ସଂ. ବ (ଗୃହ+ପାଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Gṛuhapāla ୧ । ଘରର ରକ୍ଷୁଆଲ ବା ଜଗୁଆଲ—
1. The person who guards a house.
୨ । ଗୃହକର୍ତ୍ତା—2. The master of a house.
୩ । (ଏ ଭାବରେ ଘରକୁ ଜଗେ) ପୋଷା କୁକୁର—
3. A watch-dog; a house-dog.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇଁ	ଉ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ଽ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ଜ

ଗୃହପୋତ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୃହ+ପୋତ)—ଘରବାଡ଼ି; ଯେଉଁ ଅସ୍ଥିତନ ଉପରେ ଘର ଛଆର ହୁଏ; ବସ୍ତୁ—
Gṛuhapota The site or ground on which a house is erected; homestead.

ଗୃହପୋତକ—ସଂ. ବ (ଗୃହପୋତ+କ)—ଗୃହପୋତ (ଦେଖ)
Gṛuhapotaka Gṛuhapota (See)

ଗୃହପ୍ରତିଷ୍ଠା—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୃହ+ପ୍ରତିଷ୍ଠା)—ନୂଆ ଘରକୁ ଦୋଷାଦ ଦ୍ୱାରା ପବତ୍ରୀକୃତ କରି ବାସୋପଯୁକ୍ତ କରିବା ଅନୁଷ୍ଠାନ—The ritualistic consecration ceremony of a newly built house.
Gṛuhapratishṭhā

ଗୃହପ୍ରବେଶ—ସଂ. ବ (୭ମୀ ତତ୍; ଗୃହ+ପ୍ରବେଶ)—ନୂଆଘରେ ବାସ କରିବାଯାଇଁ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ଉପଲକ୍ଷରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ କର୍ମ—The first ceremonial entrance into a newly-built house; house-warming.
Gṛuhaprabeśa

ଗୃହବଲି—ସଂ. ବ—(ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଗୃହରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ବଳି)—ଗୃହସ୍ଥର ଦୈନିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅନ୍ନପିଣ୍ଡ ଦାନ କର୍ମ; ବୈଶ୍ୱଦେବରେ ପିତୃଲୋକ, ଦେବତା, ଭୂତ ଓ ବାସ୍ତୁସାଦଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଅନ୍ନପିଣ୍ଡ—Daily present of food offered to the ancestors, the Deities, ghosts; crows etc, by a Hindu householder
Gṛuhabali

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ଗୃହସ୍ଥ ଭୋଜନ ପୂର୍ବରୁ ବୈଶ୍ୱଦେବ କରନ୍ତି । ଏହି ବୈଶ୍ୱଦେବରେ ଅଗ୍ନି, ଦେବଗଣ, ପିତୃ ପିତାମହ ପ୍ରପିତାମହ, ମାତୃ ପିତାମହୀ ପ୍ରପିତାମହୀ, ମାତାମହ ପ୍ରମାତାମହ ବୃଦ୍ଧପ୍ରମାତାମହ, ସପ୍ତ, ସନକାଦ ସପ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ, ଅଗ୍ନିଥି ବ୍ରାହ୍ମଣ, କୁକୁର, ଚଣ୍ଡାଳ ଓ ବାସ୍ତୁସମାନଙ୍କ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ ଅନ୍ନପିଣ୍ଡ ବା ବଳି ଦିଅନ୍ତି । ଏହାକୁ ଗୃହବଳି ବୋଲାଯାଏ ।]

ଗୃହବଲିଭୁକ୍—ସଂ. ବ (ଗୃହବଳି+ଭୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ଗୃହରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ବଳିକୁ ଯେ ଭକ୍ଷଣ କରେ)—
Gṛuhabalibhūk

୧ । ଘରଚଟିଆ—1. A sparrow.

୨ । କାଉ—2. A crow.

୩ । ବଗ—3 A crane.

ଗୃହବାଜ—ସଂ. ବ (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଗୃହ+ବାଜ)—
Gṛuhabāja

୧ । ଲୋଟଣୀ ପାରା—1. The tumbler pigeon.

୨ । ପୋଷା ପାରା—2. Domestic pigeon.

ଗୃହବାଟିକା—ସଂ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ବା ମ.ଷ.ତତ୍ପୁ. ଗୃହ+ବାଟିକା)—
Gṛuhabāṭikā

୧ । ଗୃହସଂଲଗ୍ନ ବଗିଚା—
1. Garden attached to a house;

୨ । ଉଦ୍ୟାନବାଟିକା; ବଗିଚାଘର—
2. Garden-house.

ଗୃହବାଟୀ—ସଂ.ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ବା ମ ଷ.ତତ୍ପୁ.)—ଗୃହବାଟିକା (ଦେଖ)
Gṛuhabāṭī Gṛuhabāṭikā (See)

ଗୃହବାସ—ଦେ. ବ—(ସହଚର) ୧ । ଘରବାଡ଼ି—1. Homestead.

୨ । ବାସଗୃହ; ବାସସ୍ଥାନ—2. Residence
Gṛuhabāsa

ଭଗ୍ନଗୃହ ବାଳୁକ ଦେଶ
ଉହିଁରେ ମୋର ଗୃହବାସ ।—ପ୍ରାଚୀ. ନଗୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଗୃହବାସ କରିବା—ବେ. କ୍ରି—୧ । ସଂସାର କରିବା; ଗୃହସ୍ଥରୂପେ ରହିବା; ଘରକରଣା କରିବା—
Gruhabāsa karibā

1. To take to household affairs; to make a home.

କପୋତ କଲ ଗୃହବାସ
ଭୁଲି ଗଲ ନାଶ ।—ପ୍ରାଚୀ.ନଗୁଣମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥାୟୀରୂପେ ବାସ କରିବା—
2. Reside; to take up one's residence at a place.

ଗୃହବାସୀ—ସଂ. ବ. (ଗୃହ+ବସ ଧାତୁ କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍ । ମା. ୧ବ.)—ସଂସାରୀ; ଗୃହସ୍ଥ—A worldly man; a family-man.
Gṛuhabāsī

ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଗୃହରେ ବାସ କରି ରହେ—Living in a house.
(ଗୃହବାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗୃହବିଚ୍ଛେଦ—ସଂ.ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ କର୍ମ। ମ.ତ.ତତ୍ପୁ. ଗୃହ+ବିଚ୍ଛେଦ)—
Gṛuhabichchheda

୧ । ପରିବାରର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜନ୍ମିବା ମନୋମାଳନ୍ୟର ପାରିବାରିକ କଳହ—
1. Domestic quarrel or misunderstanding.

ଗୃହବିବାଦ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ବା ମ.ତ.ତତ୍ପୁ.)—ଗୃହବିଚ୍ଛେଦ (ଦେଖ)
Gṛuhabibāda Gṛuhabichchheda (See)

ଗୃହବ୍ୟାପାର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୃହ+ବ୍ୟାପାର)—ଗୃହକର୍ମ—
Gṛuhabyāpāra Domestic duties.

ଗୃହଭଞ୍ଜନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୃହ+ଭଞ୍ଜନ)—ଘରଭାଙ୍ଗିବା; ଗୃହବିବାଦ ଘଟାଇବାଦ୍ୱାରା ପରିବାରର ବିନାଶ ସାଧନ—Causing the decay or ruin of a house or family by creating dissension amongst the members.
Gṛuhabhañjana

ଗୃହଭଗ୍ନ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୃହ+ଭଗ୍ନ)—ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀର ମୃତ୍ୟୁ—Death of one's wife.
Gṛuhabhagna

ଗୃହଭଙ୍ଗ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୃହ+ଭଙ୍ଗ)—ଗୃହଭଗ୍ନ (ଦେଖ)
Gṛuhabhaṅga Gṛuhabhagna (See)

ଗୃହଭର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୃହ+ଭର୍ତ୍ତୃ=ସ୍ୱାମୀ) —
Gṛuhabharttā

ଗୃହସ୍ୱାମୀ (ଦେଖ)
Gṛuhaswāmī (See)

ଗୃହଭୂମି—ସଂ. ବି—ଗୃହପୋତ (ଦେଖ)
Gṛuhabhūmi Gṛuhapota (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରୁ ୧ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୬ ଟି ଭୋଜ୍ୟ ବସ୍ତୁ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିଲେ, ସେମାନେ ଏ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତାନୁସାରେ ନ ମିଳିବା ସେମାନେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉତ୍ତର ବସ୍ତୁର ୨ ବା ୧ ରୁ ୬ଟି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିବାକୁ ହେବ ।ଏଥିରେ— ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଦିବେ; 'ଲୁଣ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଳ' ଖୋଦିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଡ଼ ଦେଖିବେ ।

ଗୃହଭେଦ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୃହ+ଭେଦ)—
Gṛuhabheda ୧ । ସିନ୍ଧକାନ୍ଥ ଘରେ କରିବା ଗୋର—
1. Housebreaking by boring hole in the wall of a house.
୨ । ଘରବାରକ ଅନୁଚିତବାଦ—
2. Domestic quarrel.
୩ । ଘରର ଗୃହଚ୍ଛିଦ୍ର ଜାଣିବା—
3. Knowledge of another's family-secrets; prying into another's private affairs.

ଗୃହଭେଦୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଗୃହ+ଭିଦ୍ ଧାତୁ+କ୍ତୃଁ. ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ.)—
Gṛuhabhedī ୧ । ଘରଭଙ୍ଗା (ଚୋର); ଯେ ଘରଘରେ ବିବାଦ (ଗୃହଭେଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଘଟାଏ—1. One who brings about domestic dissensions in the family of another
୨ । ଯେ ଅନ୍ୟର ଗୁପ୍ତ କଥାକୁ ଜାଣିଥାଏ—
2. Prying into the domestic secrets of others.

ଗୃହମଣି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୃହ+ମଣି)—ପ୍ରଦୀପ—
Gṛuhamaṇi Lamp.

ଗୃହମାର୍ଜ୍ଜନ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୃହ+ମାର୍ଜ୍ଜନ)—
Gṛuhamārjana ଘର ଓଳାଇ ବା ଲିପି ସଫା କରିବା—
Act of cleansing the house.

ଗୃହମୃଗ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ରୂପକ; ଗୃହ+ମୃଗ)—କୁକୁର—
Gṛuhamṛuga Dog.

ଗୃହମେଧ—ସଂ. ବି. (ଗୃହ+ମେଧ ଧାତୁ+ଭାବ ଅ)—
Gṛuhamedha ୧ । ଗୃହସ୍ଥର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସଜ୍ଞ କର୍ମ—
1. Domestic religious sacrifice.
୨ । ଗୃହମେଧୀ (ଦେଖ)
2. Gṛuhamedhī (See)

ଗୃହମେଧୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଗୃହ+ମେଧ ଧାତୁ=ସଙ୍ଗମ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
(ଗୃହମେଧିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. A person who has entered into the second or domestic stage of life.
୨ । ଘରକରଣା ବ୍ୟକ୍ତି—2. A house-holder; a family-man.

ଗୃହମେଧୀ ସହସ୍ର ଅଠାଶୀ ଦିଜବର
ଯେ ଅନ୍ନଅଟନ୍ତ ନବ ଦେଇଣ ଅହାର । କୃଷ୍ଣଦିଃ, ମହାଭାରତ ସଭା ।

ଗୃହଯନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ—ଯେଉଁ ସମ୍ଭିରେ ଉତ୍ସବାଦ ଉପଲକ୍ଷରେ ଘରଉପରେ
Gṛuhajantra ବା ସମ୍ମୁଖରେ ପତାକା ବନ୍ଧାଯାଏ—A stick or staff to which flags are fastened over or in front of a house on ceremonial occasions.

ଗୃହଯାଳୁ—ସଂ. ବଣ. (ଗ୍ରହ ଧାତୁ. ଣିଚ୍, ଗୃହ ଧାତୁ (କଥାଚଳନ)+
Gṛuhayāḷu ଶୀଳାର୍ଥ. ଆଳୁ)—ଗ୍ରହଣାଭିଳାଷୀ—Intending to take or accept something; disposed or intending to sieze.
[ଦ—ଭୁଲ-ଦସ୍ୟାଳୁ, ଜଦ୍ରାଳୁ, କୃପାଳୁ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଗୃହଲକ୍ଷ୍ମୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ରୂପକ; ଗୃହ+ଲକ୍ଷ୍ମୀ)—
Gṛuhalakshmī ୧ । ଭଲକାମିନୀ; ସାଧ୍ୱୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
1. A virtuous lady; a chaste lady of good manners.
୨ । ସ୍ତ୍ରୀ; ଭାର୍ଯ୍ୟା—2. Wife.

ଗୃହଶିକ୍ଷକ—ସଂ. ବ. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୋଗ)—ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷକମାନେ ଘରେ
Gṛuhaśikshaka ପିଲାଙ୍କୁ ପଢ଼ାଇ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପଢ଼ାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି—Private tutor.

ଗୃହଶୁକୁନ୍ତିକା—ସଂ. ବ. (ଗୃହ + ଶୁକୁନ୍ତିକା=ପକ୍ଷୀ)—
Gṛuhaśukuntikā ୧ । ପୋଷା ପକ୍ଷୀ—
1. A domesticated bird.
୨ । କୁକୁଡ଼ା—2. Cock.

ଗୃହସମ୍ବେଶକ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୃହ+ସମ୍ବେଶକ)—ସୁଆଁସିଆ;
Gṛuhasaṁbeśaka ଘର ଛଆର କରିବା ଯାହାର ବ୍ୟବସାୟ—
A house builder by profession.

ଗୃହସ୍ଥ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଗୃହ+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Gṛuhastha ୧ । ଗୃହସ୍ଥ; ଗୃହସ୍ୱାମୀ; ଗୃହକର୍ତ୍ତା; ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମୀ—
1. A house-holder; the head of a family; a family-man; one who has entered into the second stage of life.
୨ । (ନୁହେଁ ଗରିବ ନୁହେଁ ଧନୀ) ସାଧାରଣ ଉଦ୍ର ପରିବାରର ଘରକରଣା ଲୋକ—2. A family-man who is neither rich nor poor.
(ଗୃହସ୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଘରେ ଥିବା—Situated or contained in the house.
ଦେ. ବ.—ସ୍ୱାମୀ; ଭର୍ତ୍ତା—Husband.

କେଉଁଠାରେ ନାହିଁ ଗୃହସ୍ଥ ଥିବ ଜାଣି,
ଅନ୍ୟପତ ଦୁଃଖ କରିବ ନାସ୍ତ ହୋଇ । କୃଷ୍ଣଦିଃ, ମହାଭାରତ ବନ ।

ଗୃହସ୍ଥଧର୍ମ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୃହସ୍ଥ+ଧର୍ମ)—ଘରକରଣା ବ୍ୟକ୍ତିର
Gṛuhasthadharma କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ—
The duties of a house-holder.

ଗୃହସ୍ଥାଧର୍ମ—ଗ୍ରା. ବ.—ଗୃହସ୍ଥଧର୍ମ (ଦେଖ)
Gṛuhasthādharma Gṛuhasthadharma (See)

ଗୃହସ୍ଥାଳୀ—ସଂ. ବ. (ଗୃହସ୍ଥ + ଆଳୀ) —ଘରକରଣା; ଗୃହସ୍ଥସାର—
Gṛuhasthāḷī The state of a house-holder; the household.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ୍	ର୍,ର୍	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଜ୍ଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୃହସ୍ଥ + ଆଶ୍ରମ)—ହିନ୍ଦୁର ଦ୍ୱିତୀୟ ଆଶ୍ରମ; ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ ଆଶ୍ରମ —The second or family-stage of a Hindu; enjoined by the śāstras.

Gṛuhasthāśrama

[ଦ୍ର—ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ହିନ୍ଦୁର ଜୀବନ ଗୃହଗୋଷ୍ଠ ଆଶ୍ରମ ବା ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ବଉକ୍ତ । (୧) ୨୫ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଧ୍ୟୟନ—ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟାଶ୍ରମ, (୨) ୨୫ ବର୍ଷ ଠାରୁ ୫୦ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିବାହ, ଗୃହ ଓ ପରିବାରପାଳନ—ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମ, (୩) ୫୦ ବର୍ଷ ଠାରୁ ୭୫ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂସାରତ୍ୟାଗ, ବନରେ କୁଟୀରନିର୍ମାଣ ଓ ବାସ, ଉପାସନା ଓ ଧର୍ମସାଧନ—ବାନପ୍ରସ୍ଥାଶ୍ରମ ଏବ (୪) ୭୫ ବର୍ଷ ଠାରୁ ଜୀବନର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସର୍ବତ୍ୟାଗ, ଦେଶଭ୍ରମଣ ଓ ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ଲାଭ—ଯତି ଆଶ୍ରମ ।]

ଗୃହସ୍ଥି —ଗ୍ରା. ବିଣ. (ଫ ଗୃହସ୍ଥ) —ଘରକରଣା (ଲୋକ); ମଧ୍ୟବିତ୍ତ (ଲୋକ)—Well-to-do (person).

Gṛuhasthi

ଗ୍ରା. ବ.—ଗୃହସ୍ଥର କର୍ମ—The duties of a house-holder; domestic duties.

ଗୃହସ୍ୱାମୀ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୃହ + ସ୍ୱାମିନ୍)—ଗୃହକର୍ତ୍ତା—Head of a family.

Gṛuhaswāmī

(ଗୃହସ୍ୱାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗୃହାକ୍ଷ —ଫ. ବି. (ରୂପକ; ଗୃହ + ଅକ୍ଷି, ସମାସରେ ଅକ୍ଷି ସ୍ଥାନରେ ଅକ୍ଷ) ୧ । ଘର କାନ୍ଥରେ କଗ୍ ସାଇଥିବା ଜଳା—

Gṛuhākṣha

1. Loop-hole in the wall of a house.

୨ । ଗୋଲ୍ ବା ଚଉକୋଣିଆ ଗବାକ୍ଷ —2. Round or oblong window with eyelet-holes.

ଗୃହାଗତ —ଫ ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୃହ + ଆଗତ)—ଆଗନ୍ତୁକ; ଅଚ୍ଛିଥି-

Gṛuhāgata

A guest; a stranger visiting the house unannounced.

ଗୃହାଙ୍ଗନା —ଫ.ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୃହ + ଅଙ୍ଗନା) --୧ । ଗୃହକର୍ତ୍ତ୍ରୀ; ଘରଣୀ —1. The mistress of the house.

Gṛuhāṅgaṇa

୨ । କୁଳବଧୂ—2. A lady of a respectable family; a house-wife

ଗୃହାତିଥି —ଫ. ବିଣ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; କର୍ମ। ମ. ସ. ଲୋ, ଗୃହରେ ଉପସ୍ଥିତ ଅଚ୍ଛିଥି—ଗୃହାଗତ (ଦେଖ)

Gṛuhātithi

Gṛuhāgata (See)

ଗୃହାଧିପ—ଫ. ବି.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୃହ + ଅଧିପ)—୧ । ଗୃହରକର୍ତ୍ତା; ଗୃହସ୍ୱାମୀ —1. The head of a house.

Gṛuhādhipa

୨ । ଗୃହସ୍ଥ—2. A house-holder; a family-man.

୩ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) କୌଣସି ରାଶିର ଅଧିଷ୍ଠାତା—

3. (astrology) A regent of a sign of the zodiac.

ଗୃହାଧିପତି—ଫ. ବି.—ଗୃହାଧିପ (ଦେଖ)

Gṛuhādhipati

Gṛuhādhipa (See)

ଗୃହାବଗ୍ରହଣୀ—ଫ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୃହ + ଅବଗ୍ରହଣୀ)—ଦେହଲୀ; ଏରୁଣ୍ଡିବନ୍ଧ—

Gṛuhābagrahaṇī

Door-sill; thresh hold of a door.

ଗୃହାମ୍ଳ—ଫ. ବି.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, କର୍ମା ମ. ସ. ଲୋ; ଗୃହ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅମ୍ଳ)—କାଞ୍ଜି—Conjee; fermented gruel or rice-water.

Gṛuhāmla

ଗୃହାରାମ—ଫ. ବ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଗୃହ + ଆରାମ) —

Gṛuhārāma

୧ । ଗୃହସଂଲଗ୍ନ ଉଦ୍ୟାନ—

1. Garden attached to a house.

୨ । ବଗିଚା ଘର—2 Garden house.

ଗୃହାଳିକା—ଫ. ବ (ଗୃହ + ଆଳ = ବୃଦ୍ଧି + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥେ)—ଗୃହଗୋଧା (ଦେଖ)—

Gṛuhāḷikā

Gṛuhagodhā (See)

ଗୃହାଶୟା - ଫ.ନ (ଗୃହ + ଆଶୟ; ଯାନ ବରଜମାନ ଘର ଆଦ୍ଭ ବଶିଷ୍ଟ ଥିବାରୁ) - ପାନଗଛ—The betel creeper.

Gṛuhāśayā

ଗୃହାଶ୍ରମ—ଫ. ବ—ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମ (ଦେଖ)—

Gṛuhāśrama

Gṛuhasthāśrama (See)

ଗୃହାଶ୍ରମୀ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ—ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମୀ (ଦେଖ)—

Gṛuhāśramī

Gṛuhasthāśramī (See)

ଗୃହାସକ୍ତ—ଫ. ବିଣ (୭ମୀ ତତ୍; ଗୃହ + ଆସକ୍ତ) —୧ । ଗୃହପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ —1. Attached to one's house.

Gṛuhāsakta

୨ । ସଂସାରାନୁରକ୍ତ—

2. Attached to the world; worldly.

୩ । ଗୃହସ୍ଥିତ (ପଶୀ, ପଶୁ ପ୍ରଭୃତି); ଗୃହପାଳିତ—

3. Domesticated; domestic.

ଗୃହିଣୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗୃହ + ଇନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ପତ୍ନୀ; ଭାର୍ଯ୍ୟା—

Gṛuhiṇī

1. Wife, spouse.

୨ । ଘରଣୀ; ଗୃହକର୍ତ୍ତ୍ରୀ— 2 Mistress of the house.

୩ । କୁଳବଧୂ—3. House-wife.

ଗୃହ୍ଲ —ଫ. ବ. ପୁଂ (ଗୃହ + ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.) —

Gṛuhī

୧ । ସଭାର୍ଯ୍ୟ ଗୃହସ୍ଥ—1. A family man having a wife.

(ଗୃହିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ସଂସାରୀ, ଯେ ଗୃହସ୍ଥ ଧର୍ମ ପାଳନ କରେ —

2. House-holder; a worldly man

ଫ. ବିଣ—୧ । ଯାହାର ଗୃହ ଅଛି —1. Owning or possessing a house.

୨ । ସାଂସାରିକ —2. Worldly.

୩ । ଗୃହ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—3. Domestic.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ବୈଷ୍ଣବମାନେ ବିବାହ କରି ପାରିବାରିକ ଧର୍ମ ପାଳନ କରି ଘରେ ରହନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ଗୃହ୍ଲ ବୈଷ୍ଣବ ଓ ଯେଉଁମାନେ ତରୁଣୀର ବ୍ରତ ଧାରଣ କରି ମଠରେ ରହନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ନବଙ୍ଗୀ ବୈଷ୍ଣବ ବୋଲାଯାଏ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଚ । ଚଳିତ ୧ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରହିଛି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଳିତ ନିୟମ ଚତୁର୍ଥ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚତୁର୍ଥ ନିୟମ ୨ ବା ୧ ଚଳିତ ନିୟମ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଯୋଡ଼ିବେ, 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଲେଖିବେ; ଦଇ ନ ପାଇଲେ ଦହି' ଲେଖିବେ; 'ଅଳିମା' ନ ପାଇଲେ ଅଳ୍ପା' ଲେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଲେଖିବେ ।

ଗୃଣ୍ଡିତ—ସଂ ବିଣ (ଗ୍ରହ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ଲବ୍ଧ; ପ୍ରାପ୍ତ—
Gṛuhīta 1. Attained; received.

୨ । ସ୍ୱୀକୃତ—2. Acknowledged; admitted.

୩ । ଯାହା ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି—
3. Taken; accepted.

୪ । ଆକ୍ରାନ୍ତ—4. Overtaken.

୫ । ଧୃତ—5. Seized.

୬ । ଆଶ୍ରିତ—6. Sheltered.

୭ । ଅଭ୍ୟସ୍ତ—7. Habituated; adopted.

୮ । ଜ୍ଞାତ—8. Known.

୯ । ସାକ୍ଷାତ କୃତ—9 Visited.

ଗୃଣ୍ଡିତଗର୍ଭା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଗୃଣ୍ଡିତ+ଗର୍ଭ+ଆ)—
Gṛuhītagarbhā ଗର୍ଭବତୀ—Pregnant.

ଗୃଣ୍ଡିତା—ସଂ. ବ (ଗ୍ରହ ଧାତୁ+ତୃ. ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଗ୍ରାହକ—
Gṛuhītā 1. Receiver.
(ଗୃହୀତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଗ୍ରହଣକର୍ତ୍ତା—2. One who takes or accepts (a thing).

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦର ଅନ୍ୟ ରୂପ ଗ୍ରାହ୍ୟା ।]

ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗୃଣ୍ଡିତର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—Feminine of Gṛuhita.

ଗୃହେଶ—ସଂ.ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୃହ+ଈଶ)—ଗୃହାଧିପ (ଦେଖ)—
Gṛuheśa Gṛuhādhipa (See)

ଗୃହେଶ୍ୱର—ସଂ.ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୃହ+ଈଶ୍ୱର)—ଗୃହାଧିପ (ଦେଖ)—
Gṛuheśwara Gṛuhādhipa (See)

ଗୃହୋତ୍ପାତ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୃହ+ଉତ୍ପାତ)—ଗୃହରେ ବାସ
Gṛuhotpāta କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅକସ୍ମାତ୍ ଘଟଣା—Domestic nuisance or calamity.

ଗୃହୋପସ୍କରଣ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୃହ+ଉପକରଣ)—ଘରର
Gṛuhopakaraṇa ଅସବାବ୍‌ପତ୍ର; ଗୃହସ୍ଥର ନିତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ବସ୍ତୁରତ୍ନ—Domestic furnitures and utensils.

ଗୃହ୍ଣାନ—ସଂ. ବିଣ. (ଗ୍ରହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଶାନଚ୍)—
Gṛuhṇāna ୧ । ସେ ଗ୍ରହଣ କରୁଅଛି—1. Taking; (ଗୃହ୍ଣାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) accepting.

୨ । ଗ୍ରହଣଶୀଳ—2. Habituated to taking.

ଗୃହ୍ନିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ. ସ. ଗୃହ୍ଣାତି)—
Gṛuhnibā ଗ୍ରହଣ କରିବା—To take; to accept.

ଗୃହ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଗ୍ରହ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯତ୍)—
Gṛuhya ୧ । ଆକର୍ଷିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—1. Fit to be attracted.

୨ । ଗ୍ରହଣଯୋଗ୍ୟ—2. Acceptable.

୩ । ପରାଧୀନ; ଅନ୍ୟର ଆଶ୍ରିତ—3. Dependent.

୪ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ; ଅଧୀନ—4. Subordinate; subservent.

୫ । (ସମାସରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ, ଯଥା—
ଗ୍ରାମଗୃହ୍ୟା ସେନା) – ବାହାରରେ ଅବସ୍ଥିତ—
5 Situated outside of.

ସଂ. ବ.—୧ । ଗୃହରେ ବାସ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
1. Inmate of a house.

୨ । ଗୃହପାଳିତ ଜୀବ—2. Domesticated animal.

୩ । ଗୃହ୍ୟାଗ୍ନି (ଦେଖ)—3. Gṛuhyāgni (See).

୪ । ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର—4. The anus.

୫ । ଗୃହ୍ୟସୂତ୍ର (ଦେଖ)— 5. Gṛuhyasūtra (See)

ଗୃହ୍ୟସୂତ୍ର—ସଂ. ବ.—ଗୋଭିଲାଦି କୃତ ବେଦୋକ୍ତ କର୍ମକାଣ୍ଡ ଗ୍ରନ୍ଥ
Gṛuhyasūtra (ଏଥିରେ ଗୃହସ୍ଥର ଦୈନିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟମାନ ବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଅଛି)—Collection of old apposisms as regards the management and performance of domestic rites and ceremonies.

[ଦ୍ର—ଏ ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କର ଗୃହସ୍ଥର ଜନ୍ମଠାରୁ ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରଣିବା ଶୁଭାଶୁଭ କର୍ମମାନଙ୍କର ବିଧି ଓ କେଉଁ କର୍ମରେ କେଉଁ ମନ୍ତ୍ର ପାଠ କରଣିବ, ତାହା ବତାଯାଇ ଅଛି । ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଜାତି ବା ଗୋତ୍ରର ବ୍ରାହ୍ମଣ ବା କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ଗୃହ୍ୟସୂତ୍ରର ବିଧି ଅବଶ୍ୟପାଳନୀୟ । ଗୃହ୍ୟସୂତ୍ର ଗୃହସ୍ଥର ନିତ୍ୟ ନୈମିତ୍ତିକ କର୍ମର ମୂଳକ ଓ ନିୟାମକ । ଗୃହ୍ୟସୂତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଭିଲ, ଅଶ୍ୱଲାୟନ, କାତ୍ୟାୟନ ଓ ପରସ୍ପରଙ୍କ ରଚିତ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ପ୍ରଧାନ ।]

ଗୃହ୍ୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗୃହ୍ୟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ସହର ଭଳିଆ ଗ୍ରାମ—
Gṛuhyā 1. A village adjoining a town.

୨ । ବଡ଼ ଗ୍ରାମର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ; ପଡ଼ା—
2. Hamlet adjoining a big village.

ଗୃହ୍ୟାଗ୍ନି—ସଂ. ବ.—ବିବାହ ବେଦୀରେ ପାଣିଗ୍ରହଣ ପରେ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ
Gṛuhyāgni ହୋମାଗ୍ନି—The sacrificial fire lighted after the hands of the bridegroom and the bride are united on the marriage pulpit.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଲାଜାହୋମ କରାଯାଏ । ଗୃହସ୍ଥ ଏ ଅଗ୍ନିକୁ ଆଜୀବନ ରକ୍ଷା କରି ଏହାର ସାହାଯ୍ୟରେ ଯଜ୍ଞଯଜ୍ଞ କରେ ଓ ଏଥିରେ ନିତ୍ୟନୈମିତ୍ତିକ ହୋମ ଓ ପାକକ୍ରିୟା ସଦ୍ୟ ସମାଧାନ କରେ ।]

ଗୃ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଶବ୍ଦ କରିବା—1. To make a sound.
Gṛū ୨ । ଘାଟକର ଡାକିବା—2. To call out.

୩ । ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା—3. To utter.

୪ । ପ୍ରକାଶ କରିବା—4. To proclaim.

୫ । ପ୍ରଶଂସା କରିବା—5. To praise.

୬ । ଗ୍ରାସ କରିବା; ଗିଳିବା—6. To swallow; to devour; to eat up.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଏ	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍ଯ	ଜ୍ରଅ	ଭ୍ର
୨	ଈ	ଓ	ୠ	ଲୃ	ଯ୍ଯେ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ସ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	୫

ଗେଇଁଦେବା—ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) କି—୧ । ଠକିଦେବା—
Geiñdebā 1. To cheat.
୨ । ହଠାତ୍ କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ନେଇଯିବା—
2. To take away anything suddenly.
୩ । (ଫ୍ର. ଗମ ଧାତୁ) କୌଣସି ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗକର ହଠାତ୍ ଚାଲିଯିବା—3. To move away suddenly from a place.

ଗେଁଗେଁ—ଦେ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—୧ । ଶବ୍ଦେଇ ହୋଇ କାନ୍ଦିବା—
Geñgeñ 1. Crying with a droning sound.
ଗେଁଗେଁ ୨ । ଅସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ କଥାକହିବା—
2. Speaking in a droning manner.

ଗୋଛ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ଗୁଚ୍ଛ)—ଗୋଛ—
Geñchh Bunch; bundle.

ଗେଁଥଲ୍—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଦୁବଳ (ଯାହାର ଗୋଡ଼ହାତ ମୋଟା ନୁହେଁ ଓ କଥାବାର୍ତ୍ତା କ୍ଷୀଣ)—
Geñthal Weak; emaciated.

ଗେଁପେଁ କରିବା—ଦେ.କି—୧ । ଖେଳରେ ଭୁରୁଡ଼ାଇବା ବା ଧପାଇବା—
Geñpeñ karibā 1 To play unfairly
୨ । କୌଣସି କଥାକୁ ଗୋଲାଇଦେବା—
2 To slur over anything.
୩ । ଖରାପ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
3. To do any thing badly or slovenly.
ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ଆତ୍ମସାତ୍ କରିବା—
To appropriate anything to one's self.

ଗୋହିଁବା—ଦେ. କି (ଅଶ୍ଳୀଲ) (ଫ୍ର. ଗମ ଧାତୁ) - ମୈଥୁନ କରିବା—
Geñhiñbā To cohabit; to copulate.
ଚୁଦା
चोदना

ଗେଙ୍ଗୁଟି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗେଙ୍ଗୁଟି (ଦେଖ)
Geṅgṭi Geṅguṭi (See)

ଗେଙ୍ଗଠି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗେଙ୍ଗୁଟି (ଦେଖ)
Geṅgthi Geṅguṭi (See)

ଗେଙ୍ଗୁଟି—ଦେ. ବ—୧ । ପଥରଚୂନର ଜୁପାଦାନ ଉପଲଖଣ୍ଡ; ମାଟିରେ ମିଳିବା ଚୂନ ଉତ୍ପାଦକ ପଥରଖଣ୍ଡ (ଯାହାକୁ ପୋଡ଼ିଲେ ଘୁଟିମ; ସଚ୍ଛିମ ଚୂନ ବାହାରେ)—1. Lime-ghooting; nodular lime-stone.
କଙ୍କଡ଼
ଘେଁଟୁ, ଭାଁଟ ୨ । (ସ୍ୱ. ଘଣ୍ଟାକ; କଣ୍ଟାକଣ୍ଟି) ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଗୁଳ୍ମ—
ଘଣ୍ଟାକରନ 2. A kind of wild plant; Clerodendron Infortunatum.

[ଦ୍ର—ଏହା ଘାଣ୍ଟୀଗନ୍ଧ ବର୍ଗର ବନ୍ୟଗୁଳ୍ମ । ଫୁଲ ଧଳା ଓ ସୁଗନ୍ଧ; ଫଳର ଉପରେ ନାଲି ଛୋପା ଦାଗ ଥାଏ । ଏହାର ଫୁଲ ବସନ୍ତକାଳରେ ଫଟେ । ପାଚିଲା ଫଳ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଦେଖାଯାଏ । ଏହାର ପୁଷ୍ପମଞ୍ଜରୀ ଦେଖିବାକୁ କଣ୍ଟାଘର । ଏହା ଜ୍ୱର, ଶ୍ଳେଷ୍ମା, ଦୁଷ୍ଟବ୍ରଣ ଓ କୃମିନାଶକ ।]

ଗେଜ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗେଜ୍)—ମାପକାଠି—
Geja A measuring stick; gouging rod.
ଗେଜ
पमाना

ଗେଜା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—୧ । ନିସ୍ପାପ—
Gejā 1. Innocent.
୨ । ମୂର୍ଖ—2. Ignorant.
୩ । ନିର୍ବୋଧ; ଓଲୁ—3. Stupid.

ଗେଜେଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗେଜେଟ୍)—୧ । ସମ୍ବାଦପତ୍ର—
Gejeṭ 1. News-paper.
ଗେଜେଟ ୨ । ସରକାରଙ୍କ ପରିଚାଳିତ ସମ୍ବାଦପତ୍ର—
गजट 2. Government Gazette.

ଗେଜେଟିଅର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଭୌଗୋଳିକ ଓ ଐତିହାସିକ ବିବରଣ ସମ୍ବଳିତ ଅନୁସନ୍ଧାନବିଶେଷ—
Gejeṭiar Gazetteer; geographical and historical book of reference.
ଗଗେଟିଆର

ଗେଜେଟେଡ୍ ଅଫିସର୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—ଉଚ୍ଚ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ (ଯେଉଁମାନଙ୍କର ନିଯୁକ୍ତି ଓ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହେବା ଆଦ ସରକାର ଗେଜେଟ୍‌ରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ)—Gazetted officer.
Gejeṭed aphisar
ଗେଜେଟେଡ ଆପିସାର
गजटेड़ अफसर

ଗେଜୋଗାଜୋ କରିବା—ଗ୍ରାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର) କି—ଆଥା ମାମା ହେବା; କଥା ପ୍ରକାଶ କରିବା ବେଳେ ଇତସ୍ତତଃ ହେବା—To prevaricate.
Gejogājo karibā

ଗେଞ୍ଚ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଗେଞ୍ଜ (ଦେଖ)
Geñcha Geñja (See)

ଗେଞ୍ଚା—ଦେ. ବି—ଗେଞ୍ଜା (ଦେଖ)
Geñchā Geñjā (See)

ଗେଞ୍ଚିବା—ଦେ. କି.—ଗେଞ୍ଜିବା (ଦେଖ)
Geñchibā Geñjibā (See)

ଗେଞ୍ଚିହେବା—ଦେ. କି.—ଗେଞ୍ଜିହେବା (ଦେଖ)
Geñchihebā Geñjihebā (See)

ଗେଞ୍ଜ୍‌ଫ୍ରାସ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ) ଗର୍ନ୍ଜୀଫ୍ରକ୍)—ଗଞ୍ଜି (ଦେଖ)
Geñjphrās Gañji (See)

ଗେଞ୍ଜ—ଦେ. ବି. (ଫ୍ର. ଗୁଧ୍ ଧାତୁ; ଭୁଲ—ଘାଲ ଟିଜ୍ଜ୍) —ଅଣଓସାରିଆ ସ୍ଥାନ—A narrow place; narrow strip of land tapering to a point.
Geñja
କୋନ
तङ्ग

ଗେଞ୍ଜଗୋହିରା—ଦେ. ବି—ଅଣଓସାରିଆ ଓ ଗଭୀର—
Geñjagohirā Narrow and deep.
तङ्गअगहरा

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ । ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ' ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ' ଚଳିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯେଉଁଠାରେ, ସେଠାରେ ଏ ଭାଷାନୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେଠାରେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚଳିତ ବନ୍ଦ ୨ ବା ୧ ଚଳିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ାଯାଇଛି । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ ଯୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୁଅ' ଯୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଯୋଜନ୍ତୁ; 'ଅଗ୍ଭା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖନ୍ତୁ ।

ଗେଞ୍ଜଣା—ଦେ. ବି—୧ । ଗେଞ୍ଜିବା; ଠୁଷିବା—
Geñjaṇā 1. Thrusting of a pointed thing.
ଗେଁଜ ୫ । ଗେଞ୍ଜଣାକାଠି (ଦେଖ)
ଗୁସେଡ଼ନା; ଠୁସନା 2. Geñjaṇākāṭhi (See)

ଗେଞ୍ଜଣାକାଠି - ଦେ. ବି—ଯେଉଁ କାଠିକୁ ଚୁଲ୍ଲିରେ ଗେଞ୍ଜି ନଆଁକୁ
Geñjaṇākāṭhi ସଜେଇବା ରଖାଯାଏ—A pointed rod used
କିଲ୍ଲା in stirring the fuel inside an oven; poker.

ଗେଞ୍ଜା—ଦେ. ବ—କୌଣସି ମୁନିଆଁ ପଦାର୍ଥକୁ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରେ
Geñjā ପୂରାଇବା ବା ଠୂଷିବା—Thrusting a pointed
ଗୁଞ୍ଜା; ଗୋଁଜା thing into another thing.
ଠୁସା ଦେ. ବଣ—ଗେଞ୍ଜା ହୋଇଥିବା—Thrust.

ଗେଞ୍ଜାଗେଞ୍ଜି—ଦେ. ବଣ—୧ । ଏକସ୍ଥାନରେ ଯାଇ ହୋଇ ବସିଥିବା
Geñjāgeñji (ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ପଦାର୍ଥ)—
ଗେଁଜାଗେଁଜି 1. Over crowded; huddled together.
ଠୁସାଠୁସି ୨ । ଚଳିବା ପାଇଁ ଅତି ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ—2. Very narrow.

ଦେ. ବ—୧ । ବହୁ ଲୋକ ଏକଜ ଠେଲାଠେଲି ହୋଇ ଅଳ୍ପ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିବା—
1. Over crowding; huddling together.
୨ । ଅଳ୍ପ ସ୍ଥାନରେ ବହୁ ପଦାର୍ଥକୁ ଏକତ୍ର ମାଡ଼ି ପୂରାଇବା—
2. Pressing together many things into a small space.

ଗେଞ୍ଜିବା—ଦେ. କି—୧ । କୋଚ୍ଚିବା; କୌଣସି ମୁନିଆଁ ପଦାର୍ଥରେ ଅନ୍ୟ
Geñjibā ପଦାର୍ଥକୁ ଠୂଷିବା—1. To thrust a pointed
ପୋଁଡ଼ା thing into another thing; to poke.
ଠୁସନା; ଗୁସେଡନା;ଖୋଁସନା ୨ । ବହୁ ପଦାର୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ପଦାର୍ଥକୁ ଗୁଞ୍ଜିବା—
2. To thrust a thing into many things.
୩ । ଜାକିବା; ଏକତ୍ର ଗୁଡ଼ିବା—
3. To press together; to squeeze.
୪ । ଲେଖା ହୋଇଥିବା ଅକ୍ଷର ବା ଧାଡ଼ି ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ ଅକ୍ଷର ବା ଧାଡ଼ି ଲେଖିବା—4 To interline; to write a line or words between the lines or words.

ଗେଞ୍ଜିହେବା—ଦେ. କି—୧ । ଠୂଷିହେବା—
Geñjihebā 1 To be thrust.
୨ । ଅଳ୍ପ ସ୍ଥାନରେ ଅତି କଷ୍ଟରେ ପଶିରହିବା—
2. To thrust one's self into great difficulty into a very narrow space.

ଗେଞ୍ଜେଣା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଗେଞ୍ଜଣା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Geñjeṇā (etc) Geñjaṇā etc (See)

ଗେଟ୍—ବୈଦେ. ଵ. (ଇଂ. ଗେଟ୍)—ପ୍ରବେଶଦ୍ୱାର; ଫାଟକ—
Geṭ Gate.
ଗେଟ
ଫାଟକ

ଗେଟ୍‌କିପର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଫାଟକକୁ ଜଗିବା ରକ୍ଷଣ;
Geṭkipar ଦରୁଆନ୍—Gate-keeper.
ଗେଟକିପାର
ଗେଟକିପର; ଦ୍‌ରବାନ

ଗେଟ୍‌ଘର—ଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗେଟ୍‌ହାଉସ୍)—ଫାଟକ ନିକଟରେ ପ୍ରହରୀ-
Geṭghara ମାନଙ୍କର ରହିବା ଘର—Gate-house.
ଗେଟଘର
ଫାଟକଘର

ଗେଟ୍‌ମାନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଗେଟ୍‌କିପର୍ (ଦେଖ)
Geṭmān Geṭkipar (See)
ଗେଟମାନ
ଗେଟମେନ; ଦ୍‌ରବାନ

ଗେଣ୍ଡମ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ଗେଣ୍ଡୁ=କନ୍ଦୁକ)—ବାଙ୍ଗର; ବାମନ;
Geṭama ଗେଡ଼ା—Dwarfish.
(ଗେଣ୍ଡମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଗେଁଡ଼ା; ଖାଟ; ବେଁଟେ; ଗେଁଟା
ବାଓନା; ଠଗନା

ଗେଣ୍ଡମା—ଦେ. ବଣ—ଗେଣ୍ଡମ (ଦେଖ)
Geṭamā Geṭama (See)

ଗେଣ୍ଡା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା) —୧ । ଦାସ; ଗୋଲାମ—
Geṭā 1. Slave.
ଗୋଲାମ ୨ । ତାସ ଖେଳର ଗୋଲାମ—
ଗୁଲାମ 2 The knave in the game of cards.

ଗେଣ୍ଟି—ଦେ. ବ. (ଭୁଲ. ସଂ. ଗୁଣ୍ଠିକା)—୧ । ରେଲ୍ ଲାଇନର ଲୁହା
Geṭi ମଧ୍ୟରେ ବଖ୍ତ ଯିବା ଓ ପକ୍କା ସଡ଼କରେ ବଖ୍ତ ଯିବା
ଘୁଟା;ଘୁଁଟା; ଘୁଟିଙ୍ଗ୍ ଜମାନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଜୁଥଲଖଣ୍ଡ; ପଥର ଗୋଡ଼—
ଗିଟ୍ଟୀ, ଆଁକ 1. Metal; broken stones used in metalling roads and ballasting raitroads.
୨ । ଗେଞ୍ଜୁଣ୍ଟ—2. Lime ghooting.

ଗେଣ୍ଟିଉତରା—ସ୍ତାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଉକା; ସରୁ ଓ ଈଷତ୍ ରଙ୍ଗ
Geṭiutarā ଧାନ—A species fine paddy (slightly red in colour).

ଗେଟେଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୁଣ୍ଠିକା)—ଗୁଣ୍ଡଲ ଚୂନାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ
Geṭei ଜଳସିକ୍ତ ପିଠା; ଗଇଣ୍ଠା—A kind of hard
ପିଠା cake made of rice-flour boiled in water.

ଗେଟେଇ ଅଟକାଳି—ଦେ. ବ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ସଦ୍ଭରଶବ୍ଦ)—ଗେଟେଇ
Geṭei aṭakāḷi ଓ ଖିର୍—Cake and gruel.
ପିଠା ଓ ଲପସା

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଗେଟ୍ଟା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଗେଟା (ଦେଖ)
Geṭṭā Geṭā (See)

ଗେଟ୍ଟି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା)—ଗେଟି (ଦେଖ)
Geṭṭi Geṭi (See)

ଗେଡ଼—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଖର୍ବକାୟ; ବାଙ୍ଗୁର—
Gerda Dwarfish; stunted; short.
(ଗେଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଗେଁଡ଼ା; ବେଁଟେ
ଠିଗନା

ଗେଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଗେଡ଼ (ଦେଖ)
Gerḍā Gerda (See)
ଠିଗନା ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଲଗୁଡ଼)—ବାଡ଼,
(ଗେଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦୀର୍ଘଯଷ୍ଟି—Big stick.
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଉଚ୍ଚ—Tall.
[*ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହି ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ବ୍ୟଙ୍ଗର; ଅଳ୍ପ ଉଚ୍ଚ ।]

ଗେଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଖାଦ୍ୟ ଶାକ ଗୁଳ୍ମ (ଉଚ୍ଚରେ ଗ୍ରାସ୍ଥ
Gerḍiā ଦେଢ଼ ଫୁଟ ହୁଏ)—Suaeda Indica (plant
used as kitchen-herb).

ଗେଡ଼ଖେଲ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ରଣପା (ଦେଖ)
Gerḍikhela Ranapā (See)
[ଦ୍ର—ମାସର ଦ୍ୱିତୀୟାଠାରୁ ଅମାବସ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହା କରାଯାଏ ।]

ଗେଡ଼ୁଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଗେଡ଼ (ଦେଖ)
Gerḍuā Gerda (See)
(ଗେଡ଼େଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗେଡ୍ଡା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ତୁଳ. ତେ=ଗେଡ୍ଡା)
Geḍḍā ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ର ନଦୀ—
A very small rivulet.

ଗେଣ୍ଟ—ଦେ. ବ—୧ । ମନର ଦମ୍ଭ; ଦାମ୍ଭିକତା—
Geṇṭ 1. Undue confidence of mind.
ଗ୍ୟାଟି ୨ । ଅଯଥା ସନ୍ତୋଷ—2. Improper satisfaction.
ମନସୁବା ୩ । ଦମାକ୍; ଗର୍ବ—3. Arrogance.

ଗେଣ୍ଟ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମନରେ ଦମ୍ଭ କରିବା—
Geṇṭ karibā 1. To have undue confidence.
ଗ୍ୟାଟିବାଁଧା ୨ । ଅଯଥା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା—
ମନସୁବା ବାଁଧନା 2. To feel undue satisfaction.

ଗେଣ୍ଟ୍ ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗେଣ୍ଟ୍ କରିବା (ଦେଖ)
Geṇṭ bāndhibā Geṇṭ karibā (See)

ଗେଣ୍ଡା—ଦେ. ବ. (ଅଶ୍ଳୀଲ)—ଲିଙ୍ଗମଲ; ଗେଣ୍ଡା—
Geṇṭhā The excrecense under the fore skin of the penis.
ପିଠାଡ଼

ଗେଣ୍ଠି—ଦେ. ବ—ଗେଙ୍ଗଟ୍—Lime ghooting.
Geṇṭhi

ଗେଣ୍ଡୁ—ଦେ. ବ. (ଅଶ୍ଳୀଲ; ଗାଳିବିଶେଷ)—ଅକାମ୍ପିକା ଓ ଘୃଣ୍ୟ
Geṇṭhu ବ୍ୟକ୍ତି—(a term of abuse) A worthless;
(ଗେଣ୍ଡୋଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) idle and despicable person.
ଗାଁଡୁ

ଗେଣ୍ଡା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗେଣ୍ଡୁ=କନ୍ଦୁକ) (ଏହାର ଖୋଲ କନ୍ଦୁକ
Geṇḍā ପରି ଗୋଲ ଥିବାରୁ)—ଜଳରେ ଥିବା ପେଣ୍ଡୁ ଅକୃତି
ଗେଁଡ଼ା ଜନ୍ତୁବିଶେଷ—Snail:
ଘୋଁଘା

ଗେଣ୍ଡାମଲା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ତେଲଗୁଣ୍ଡୀପୋକ (ଦେଖ)
Geṇḍāmalā Telaguṇipoka (See)

ଗେଣ୍ଡାମାଟି—ଦେ. ବ—ଗେଣ୍ଡା ଗାଲିଥିବା ମାଟି—
Geṇḍāmāṭi Clay emitted by snails

ଗେଣ୍ଡାଳିଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଜଳାଭୂମିରେ ଚରିବା କୂଳେରର ବର୍ଗର
Geṇḍāliā ଏକପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ—1. A kind of wading
ଶାମୁକଭାଙ୍ଗା bird frequentig water-logged
ଶାମୁକଖୋଳ places and subsisting on snails;
ଶାମ୍‌ଖୋଳ the open bill; the open-beak.
କରାକୁଳା ଉଡ଼ିଶାରେ ଗେଣ୍ଡାଳିଆ ଛାଡ଼ଦେଲେ ପକ୍ଷୀ । ଗ୍ରାମ୍ୟଗାଥା ।
[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ଦେହ ପତଳା, ଗୋଡ଼ ଡେଙ୍ଗା, ଥଣ୍ଟ ଲମ୍ବ ଓ ୨ ଫୁଟ ମଧ୍ୟରେ ସଣ୍ଡୁ ଆସି ପର ଫାଙ୍କ ଥାଏ । ଏମାନଙ୍କର ଲାଞ୍ଜ-ପାଖର ପକ୍ଷ କଳାମିଶା ସବୁଜ, ଆଖି ପାଖ ଓ ଗଳାରେ ପର ନ ଥାଏ । ମାଂସ ଲୋଭରେ ଶିକାରୀମାନେ ଏମାନଙ୍କୁ ମାରନ୍ତି, ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଏମାନେ ପଲପଲ ହୋଇ ଶୁଖିଲା ଜଳରେ ଚର ଗେଣ୍ଡା ସାମୁକା ଖୋଳକର ଖାଆନ୍ତି । ଏମାନେ ବଡ଼ିଆକାଙ୍କ ଜାତୀୟ ଲମ୍ବ ଗୋଡ଼ିଆ ଓ ଲମ୍ବଥଣ୍ଟିଆ ପକ୍ଷୀ ।]
୨ । ଗାଈଗେଣ୍ଡାଳିଆ ନାମକ ଗୁଳ୍ମ—
2. Name of a plant.
[ଦ୍ର—ଏହା ଜଳପଦା ବା ଅଣଖୁଆ ଗଛପର ଉନ ଫୁଟ ବଢ଼େ ଓ ଏଥିରୁ ଫୁଲ ମଞ୍ଜରୀଟ ସଘୁରପର ଗଛ ଅଗରୁ ବାହାରେ । ଏହା ମଞ୍ଜରୀଟ ଗାଢ଼ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ । ଗଡ଼ଜାତରେ ଗନ୍ତ୍ରୀପୂର୍ଣ୍ଣମୀ ଦିନ ଗାଈଙ୍କି ଏ ଗଛରେ ବାଡ଼ିଅନ୍ତି ।]
୩ । ଏକପ୍ରକାର ସାପ—3. A kind of snake

ଗେଣ୍ଡାଶାମୁକା—ଦେ. ବ. (ସଦୃଶର)—ଗେଣ୍ଡା ଓ ଶାମୁକା—
Geṇḍāśāmukā Snail and Oyster.
ଗେଁଡ଼ିଶାମୁକ
ଘୋଘାସିଥୁଆ

ଗେଣ୍ଡି—ଦେ. ବ.—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଗେଣ୍ଡା; ଗୁଳ ଗେଣ୍ଡା—
Geṇḍi 1. Small snail.
ପେଁଡ଼ି
ଘୋଘି

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ଏହା ଖଟେ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏହା ଜାଣିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଯେଉଁ ଭାବରେ ଲିଖିତ ହୋଇଛି ସେଥିରେ ସେହି ଭାବରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ଲେଖି ଗାଈ ଲେଖାଯାଇଛି; 'ଭୂତ' ନ ଲେଖି 'ଭୁତ' ଲେଖାଯାଇଛି; 'ବଧୂ' ନ ଲେଖି 'ବଧୁ' ଲେଖିବେ; 'ଅଗ୍ନି' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ନି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲକ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌କତ' ଦେଖିବେ ।

ଗେଣ୍ଡୁ—ସଂ. ବି. (ଗମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇଣ୍ଡୁ)—କନ୍ଦୁକ; ପେଣ୍ଡୁ—
Gendu — Ball.
ଗେଁଦାଫୁଲ ଗାଁଦା ଏ ଉତ୍ତରେ ସେ ଗେଣ୍ଡୁଏ କରେ ଧର,
ଗେଁଦା ଥରୁଟିଲେ ଖେଳ ବଦଳ ଉଜାଗା କର । କୃଷ୍ଣଙ୍କି ମହାତ୍ମଉ ବନ ।

ଦେ. ବି.—୧ । (ସଂ. କନ୍ଦୁକ; ଗେନ୍ଦୁକ = ପେଣ୍ଡୁ; ଏହାର ମଞ୍ଜିଗୁଡ଼ି ଦେଖିବାକୁ କନ୍ଦୁକବତ୍) ଜୁସୁମ ଫୁଲ—
1. Marigold the safflower.
୨ । ଏକପ୍ରକାର ଧାତୁ—2. A kind of metal.
୩ । ଚିଲ୍‌କାରେ ଦେଖାଯିବା ଏକପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ—
3. A species of birds found in Chilka.
୪ । ଏକପ୍ରକାର କଉଡ଼ି—4. A kind of courie.

ଗେଣ୍ଡୁକ—ସଂ. ବି.—(ଗେଣ୍ଡୁ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଗେଣ୍ଡୁ (ଦେଖ)
Gendúka — Gendu (See)

ଗେଣ୍ଡୁଳି—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବି.—ଏଣ୍ଡୁରି ପିଠା—
Gendúli — Steam-boiled cake.

ଗେଣ୍ଡେଇଶୁଣୀ—ଦେ. ବି.—ଦେବତାରୂପେ କଳ୍ପିତ ଗେଣ୍ଡା ଶାମୁକା—
Gendeisuni — Snails deified.

[ଦ୍ର—ଚଉଦ ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ଯୋଉମାନେ ଭୁଠକୁ ଯାଇ ମାଇପେ ଗେଣ୍ଡେଇଶୁଣୀଙ୍କ ନାମ ଧରି ଖଣ୍ଡେ ପିଠା ପାଣିକୁ ପକେଇ ଦେଇ ଆସନ୍ତି । ଏଥିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏହି କି ଗେଣ୍ଡେଇଶୁଣୀ ଏ ପିଠା ଖଣ୍ଡି ଜଞ୍ଚି ଖାଇ ପିଲ୍ଲାକଦାଣି ଓ ଭାଙ୍କର ଅସ୍ମୀୟମାନଙ୍କ ଗୋଡ଼କୁ କାଟିବେ ନାହିଁ ।]

ଗେଧ୍ରାଏଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ.—ଅପକ୍ୱ (ଫଳ)—
Gedhrāel — Raw or unripe (fruit); young (fruit).

ଗେଧ—ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଅଣ୍ଡିରା ମାଙ୍କଡ଼; ଦଳପତି କପି—
Gedha — Ring-leader monkey; male monkey.
ଗୋଦା
ମୁଖିଆ

ଗେଧା—ଦେ. ବିଣ.—ମୋଟା, ସ୍ଥୂଳକାୟ—
Gedhā — Fat-bodied; corpulent.
ଗାଁଡ଼ାଗଡ଼ା
ଗୁଲଥୁଲ

ଗେଧାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଅନଭ୍ୟସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା—To repeatedly rouse or poke an unwilling person to action
ଖୋଚା

ଗେନବା—ଗ୍ରାଦେ. (ବସୁର. ଉହି ଜ୍ଞାପା)—କିଣିବା
Genbā — To buy.

ଗେନ୍ଥୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ଜମ୍ବିଶାଢ଼ ମାଛ—
Gentu — A kind of small fish.

ଗେନ୍ଦ୍ରା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଅସୁନ୍ଦର (ଲେଖା); ଅପରିପାଟୀ—
Gendrā — Ugly and scrawled (writing)
(ଗେନ୍ଦ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଜଡ଼ଜଂଗ

ଗେନ୍ଦ୍ରେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଲେଖାକୁ ଅସୁନ୍ଦର କର ଓ କାଳି ଲେଶି ଲେଖିବା—To scrawl.
ଗାବଡ଼ା ୨ । ଖେଳ ଗୋଲାଇବା—2. To play unfairly.
ଘଷୋଟନା

ଗେନ୍ଦ୍ଲି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—କଅଁଳା (ପିଲ୍ଲା ବା ଛୁଆ)—
Gendli — Newly born (child or calf).

ଗେନ୍ଦଳା—ଗ୍ରାଦେ (ଶିବଭୂମ) ବିଣ—ଗୋଳଆ (ପାଣି)
Gendalā — Turbid; muddy (water).

ଗେନ୍ଦା—ଗ୍ରାଦେ (ବସୁର) ବି (ଭୁଲ. ହି ଗେଁଦା)—ଗେଣ୍ଡୁ ଫୁଲ —
Gendā — Safflower; marigold.
ଗେଁଦା

ଗେନ୍ଦୁକ—ସଂ. ବି [ଗେ = ଗଗନରେ + ଇନ୍ (ଘର) + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ]—
Gendúka — କନ୍ଦୁକ; ବଲ୍; ବଉଁଲାକୃତି ଖେଳନା; ପେଣ୍ଡୁ—
Ball; play-ball.

ଗେନ୍ଧା—ଦେ. ବି (ଅଶ୍ଳୀଲ) [ସଂ. ଗନ୍ଧ (?)]—୧ । ଲିଙ୍ଗମଳ (ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ)—The execrecense formed inside the penis.
ପିଠାର
୨ । ନାସିକା ମଧ୍ୟରେ ସଞ୍ଚିତ ମଳ—2. The execrecence formed inside the nostrils.

ଗେନ୍ଧାସୁଂଘା—ଦେ. ବିଣ (ଅଶ୍ଳୀଲ ଗାଳ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପର ଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞାନ୍ତି ବା ପ୍ରତାରିତ ହୁଏ, ନବୋଧ; ଓନ୍ଧ—Foolish.

ଗେନ୍ଧାସୁଂଘାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଅଶ୍ଳୀଲ)—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—
Gendhāsunghāibā — ୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପ୍ରତାରଣା କରିବା—1. (figurative) To cheat or defraud a person.
୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ତାହାର ପ୍ରାପ୍ୟରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବା—
2. To defraud one of his dues

ଗେନ୍ଧାସୁଂଘିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଅଶ୍ଳୀଲ)—୧ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ପ୍ରତାରିତ ହେବା—1. To be cheated or defrauded by a person.
Gendhāsunghibā
୨ । ନିଜର ପ୍ରାପ୍ୟରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବା—
2. To be defrauded of one's dues.

ଗେନ୍ଧିଆ—ଦେ. ବି—ଗେନ୍ଧା (ଦେଖ)
Gendhiā — Gendhā (See)

ଗେନ୍ଧୁଣୀ / ଗେନ୍ଥୁଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ. ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଅତି ହୀନ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
1. Low; mean.
୨ । ମଇଳା (ବ୍ୟକ୍ତି)—2. Dirty; foul.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଶ	ଙ୍କ	ଉତ୍ଥ	ଉଅ	ଭ୍ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ଟ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଗେପ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—ଥରବା—
Gep (root) To tremble.

ଗେଫା—ଦେ. ଵ—ଖାଦ୍ୟର ବଡ଼ ବଡ଼ ଗୁଣ୍ଡା—
Gephā Big morshel of food.
ଗଫ୍ଫା
गप्फा

ଗେବ୍ (ଧାତୁ)—ସ.—ସେବା କରିବା—
Geb (root) To serve.

ଗେବ୍ରା—ଦେ. ଵଣ. ପୁଂ—ଯେ ଖେଳରେ ଗୋଲାଏ—
Gebrā (person) Playing unfairly.
(ଗେବ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗେବ୍ରାଗେବ୍ରି—ଦେ. ଵ—୧ । ଖେଳରେ ଗୋଲାଇବା—
Gebrāgebri 1. To play unfairly.
ଗାବ୍ରାଗବ୍ରୀ ୨ । ଗାର୍‌ଆଗାର୍—2. Scrawling.

ଗେବ୍‌ରେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଖେଳ) ଗୋଲେଇବା—
Gebreibā 1. To use unfair means in a play.
ଗାବରାନ ୨ । ଅକ୍ଷରକୁ କାଳିରେ ଲେଗି ଅନ୍ୟ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ
घसीटना ଗୁଞ୍ଜି ଲେଖିବା—2. To write very slovenly.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଲୁଚାଇ କର
ଘେନିଯିବା—1. To take away (any thing) stealthily.

୨ । ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ କଥା କହିବା; ଗେଁପେଁ କରିବା—
2. To speak indistinctly.

୩ । ଲେଖା ଉପରେ ଗାରେଇ ଦେବା—3. To spoil a writing by drawing lines over it.

ଗେବ—ଦେ. ଵ—୧ । କୌଣସି ବର୍ତ୍ତୁଳ ପଦାର୍ଥ ଉପରେ ମଗ୍‌ସାଇ
Geba ଉପରକୁ ବାହାରିଥିବା ମୁଣ୍ଡି; ଉଣ୍ଡି—
ଗୋବା, ଆବ 1. A knob or protruding swelling on
गुमड़ा; गुलाबा surface of a plain thing; boss.

ଦେଏଦେଉଣୀକି କୋଇଥ ମଣ୍ଡା ଉହିଁ ମାରିଥିବ ଗେବ,
ଯେ ଯିମିତି ମାଗି ଥାଏବେ (ଭାଙ୍କ୍) ଗେବ ଚଢ଼ିକରି ଦେବ। ଉଗ।

୨ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥରେ ମଗ୍‌ସିବା ଚିହ୍ନସୂଚକ ଟିପଚିହ୍ନ—
2. A finger impression put on a thing for identification.

ଗେବଲା—ଗ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ଵ—ଖାଦ୍ୟର ବଡ଼ ଗୁଣ୍ଡା—
Gebalā A big morshel of food.

ଗେବା—ଦେ. ଵ—ଗେବ (ଦେଖ)—
Gebā Geba (See)

ଗେବିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଅନାଦରାର୍ଥ)—ଖାଇବା; ବଡ଼ ବଡ଼ ଗୁଣ୍ଡା
Gebibā ଖାଇବା—To eat; to put large handfuls
गपका मारना of meal into the mouth.

ଗେମ—କୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଗେମ୍)—(ଫୁଟ୍‌ବଲ୍, ଟେନସ୍, କ୍ରିକେଟ୍
Gem ଆଦର)ଖେଳ—Game.
ଗେମ
गेम

ଗେମ୍ଟା—ଦେ. ଵଣ—ଖର୍ବକାୟ; ବାଙ୍ଗୁର—
Gemtā Dwarfish; stunted (in growth).
बौना

ଗେମ୍ନା—ଦେ. ଵଣ. ପୁଂ—ଗେଡ଼ା ଓ ସ୍ଥୂଳ—
Gemnā Dwarfish and stout.
(ଗେମ୍ନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ଵ. ପୁଂ—ଗେଡ଼ା ଓ ସ୍ଥୂଳ ବ୍ୟକ୍ତି—
गुलथुल A stout dwarf.

ଗେୟ—ସ. ଵଣ (ଗୈ ଧାତୁ=ଗାଇବା+କର୍ମ. ଯ)—
Geya ୧ । ଯାହା ଗାଇବା ଉଚିତ—1. Fit to be sung.
୨ । ସ. ଵ (+ଭାବ. ଯ) ଗୀତ—1. Song.
୨ । ଗାନ—2. Singing.
୩ । ଗୀତ ବିଦ୍ୟା—3. Art of singing.
୪ । ଗାୟକ—4. A singer.

ଗେରତ—ଗ୍ରା. ଵ. ପୁଂ (ସ. ଗୃହସ୍ଥ)—୧ । ଗୃହସ୍ୱାମୀ—
Gerata 1. Master of the house.
ଗେରତାଣୀ, ଭାରଜା } ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ପତ୍ନି; ସ୍ୱାମୀ—2. Husband.
ଗେରସ୍ତ ୩ । ଘରକରଣା ଲୋକ; ଗୃହସ୍ଥ—
गिरहथ, घरवया 3. A householder.

ଗେରଡ—ଦେ. ଵ.—ଗେର୍ଦ (ଦେଖ)
Gerada Gerda (See)

ଗେରବସୁର—ଗ୍ରା. ଵଣ.—ଗେଲବସର (ଦେଖ)
Gerabasura Gelabasara (See)

ଗେରସ୍ତ—ଗ୍ରା. ଵ. ପୁଂ. (ସ. ଗୃହସ୍ଥ)—
Gerasta ଗେରତ (ଦେଖ)
(ଗେରସ୍ତାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Gerata (See)

ଗେରସ୍ତ ଭାରିଜା—ଗ୍ରା. ଵ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ. ସମାହାର)—
Gerastabhārijā ସ୍ୱାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—Husband and wife;
ଗେରସ୍ତ, ଗୀନ୍ମି a married couple.
गरवयाओरघरनी

ଗେରସ୍ତିଭାବ—ଗ୍ରା. ଵ.—ଗୃହସ୍ଥରୂପେ ଲୋକର ସଚ୍ଛଳ ଅବସ୍ଥା—
Gerastibhāba The well-to-do condition of a husbandman.

ଗେରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ.—(ବହୁତ୍ୱବଚନର ଚିହ୍ନ)—
Gerā ଗୁଡ଼ା; ଗୁଡ଼ାକ—(suffix indicating plural number) Many.

ଗେରାଗେରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ.—ଅନେକ ଗୁଡ଼ାଏ—
Gerāgerā Too many.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୁଇଟି ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଗେରୁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୈରିକ)—ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ମୃତ୍ତିକାବିଶେଷ—
Geru Red chalk; Hematite; Red ochre.

ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ— କଣ୍ଠି ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ଜାଖରେ ରହଇ ।
ରକ୍ତଧାତୁ; ଗବେଧୁକ ମଣ୍ଡିହୋଇ ମିଳିଲେ ଗେରୁ ପରବର୍ତ୍ତ ।
ଗେରିମାଟି କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।
ଗୈରି [ଦ୍ର—ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନେ ଏଥିରେ ଲୁଗାକୁ ରଞ୍ଜିତ କରନ୍ତି । ଏହା ଗୈରିକ ଓ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଗୈରିକ ଭେଦରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ।]
ତା.ଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ.— (ଗେରୁପରି ଦେଖାଯିବାରୁ) ଇଟା (ଦେଖ)—Iṭa (See)

ଗେରୁଆ—ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ଗୈରିକାକ୍ତ)—
Geruā ୧ । ଗେରୁ ରଙ୍ଗପରି ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ—1. Red coloured.
ଗୋରୁଆ ୨ । ଗେରୁଦ୍ୱାରା ରଞ୍ଜିତ—
ଗରୁଆ 2. Besmeared with red chalk.

ତା.ଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ଭ.—ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାସ୍ଥ ଇଚ୍ଛାପୁରର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପର୍ବତ—A famous mountain of Ichchhāpura in the district of Ganjam.

ଗେରୁମାଟି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୈରିକ ମୃତ୍ତିକା)—ଗେରୁ (ଦେଖ)
Gerumāṭi Geru (See)

ଗେରୁମୁଣ୍ଡି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଅନାଦରାର୍ଥକ ଗାଳିବିଶେଷ)—
Gerumuṇḍi ୧ । ଯାହାଦ୍ୱାରା (କୌଣସି ଲୋକର) କିଛିମାତ୍ର ଅନିଷ୍ଟ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ—(a term of abuse used in contempt to denote) A person who can in no way injure another.
୨ । ଉଚ୍ଚପଦାରୂଢ଼ ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. An incompitent person of a high position.

ଗେରୁମୁଣ୍ଡି ପଟ୍ଟନାଏକ—ଦେ. ବ.—ଗେରୁମୁଣ୍ଡି (ଦେଖ)
Gerumuṇḍi paṭanāeka Gerumuṇḍi (See)

ଗେରୁରଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—ଗେରୁ (ଦେଖ) —
Geruraṅga Geru (See)

ଗେର୍ଦ—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗେର୍ଦ=ବେଷ୍ଟନ)—
Gerda ୧ । ବେଷ୍ଟିତ ଜାଗା—1. Compound.
ଗେଦି ୨ । ବେଷ୍ଟନ—2. Surrounding.
ଗିର୍ଦ୍ ୩ । ପ୍ରଦେଶ—3. Province.
୪ । କୌଣସି ସ୍ଥାନର ଚତୁଃସୀମା—
4. Boundaries on all sides of a place.

ଗେର୍ଦବନ୍ଦ—ଦେ. ବ— ଚାରିପାଖେ ଜାଗା ବୁଲାଇବା—
Gerdabandi Raising a compound on all sides.
ଗେର୍ଦବନ୍ଦି ଦେ. ବିଣ—ଯାହାର ଚାରିପାଖେ ଜାଗା ବୁଲିଥାଏ—
ଗର୍ଦ୍ଦବନ୍ତୀ Enclosed by a wall; surrounded by a wall.

ଗେଲ—ଦେ. ବ—୧ । ଶ୍ରଦ୍ଧା—1 Affection.
Gela ଶଶ୍ରୁଠାରୁ ମନରେ ନ ଗଲ ଲଜ୍ଜ ଗେଲ—କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।
ନାଇଁ; ଠାଟା ୨ । ପ୍ରେମ; ସ୍ନେହ—2. Love; fondness.
ଲାଡ଼; ପୟାର ୩ । ଇଙ୍ଗିତ; ଥଟ୍ଟା—3. Jest,
ବୋଲ ଦେଇ ସିନା ଗେଲେ ନଈ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ. ବ-ଗୀତ ।
୪ । ବାତ୍ସଲ୍ୟଯୁକ୍ତ ଆଦର—4. Fondling.
ହରନ୍ତ ଗେଲ ସରୁ ମାତାସ୍ନେହ ବହ—କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୫ । ଶିଶୁ ଓ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସସ୍ନେହ ବ୍ୟବହାର—
5. Affectionate or fond conduct towards children and females.

ଗେଲ କଉତୁକ—ଦେ. ବ—ଗେଲ ୩ ଓ ୫ (ଦେଖ)
Gela kautuka Gela 3 and 5 (See)

ଗେଲ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ନେହରେ
Gela karibā ଖେଳାଇବା—1. To fondle (babies).
ନାଇଦେଓୟା; ଠାଟାକରା ୨ । ଥଟ୍ଟା ପରିହାସ କରିବା—
ଲାଡ଼ପ୍ୟାର କରନା 2. To jest.

ଗେଲଗରବ—ଦେ. ବ. (ସମ୍ବର)—ଗେଲ (ଦେଖ)
Gelagaraba Gela (See)

ଗେଲନାଟ—ଦେ. ବ—ଇଙ୍ଗିତ; ଥଟ୍ଟା—
Gelanāṭa Jest; joke.
ଠାଟାତାମାସା
ଲାଡ଼ପ୍ୟାର

ଗେଲପ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗାଲ୍ପ୍)—ଘୋଡ଼ାଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର
Gelap ଗତି—Gallop.
ଗ୍ୟାଲାପ ଘୋଡ଼ା ପରି ଯେ ଗେଲପ୍ ଗତିପାରେ ସେହି ଘୋଡ଼ା
ଗେଲପ ପରମାଶୁଦତ୍ତ—ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଗେଲବସର—ଦେ. ବ—୧ । ସ୍ନେହ; ଆଦର—
Gelabasara 1. Affectionate treatment.
ନେଅଟା; ନାଇଁ ୨ । ସ୍ନେହର ପାତ୍ର—
ଲାଡପ୍ୟାର; ଚାବ 2 Object of fond treatment.
୩ । ଅଯଥା ସ୍ନେହ ବା ଆଦର—
3. Undue fondness.

ମାତାପୁତ ଦୁହିଙ୍କୁ ବହିବ ପୃଥ୍ୱୀ ଥିଲେ
ସରୁ ଗେଲବସର ପ୍ରକାଶେ ଭଲେ—କୃଷ୍ଣମିଶ୍ର. ମହାଭାରତ. ।

ଦେ. ବିଣ—ସ୍ନେହ ଓ ଆଦରରେ ବଢ଼ିଥିବା—
Brought up in affection; fondled.

ଗେଲବସର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗେହ୍ଲା କରିବା (ଦେଖ)
Gelabasara karibā Gehlā karibā (See)

ଗେଲବସରିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ସ୍ନେହ ଓ ଆଦରଯୁକ୍ତ—
Gelabasariā 1. Full of affection or fondness.
ନେଅଟା ୨ । ଯାହାକୁ ଅଯଥା ଆଦର କରିଯାଏ—
ଅଲକ୍କଲଡ ତା; ଲାଡ଼ଲା 2. Unduly fondled.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଉ୍ଣ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ୍	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୠ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଉ୍ଣ	ନ୍

ଗେଲ ଲଗିବା —ଦେ. ଭ—(କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ) ଅନାୟାସସାଧ୍ୟ ବୋଲ ବୋଧ ହେବା; କୌଶୁକ ପରି ଜଣାଯିବା— ଠାଟାଲଗା The state of (a thing) seeming easy.

ଠଟାଲଗାନା

ଗେଲ୍ଲ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ --ଗେଲ୍ଲା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Gelā (etc) Gehlā etc (See)

ପ୍ରାଦେ. (ଉକ୍ତି) କ୍ରି—(ସେ) ଗଲ୍ଲ—(he) Went.

ଗେଲ୍ଲଇ ଗେଲ୍ଲଇ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ.—୧ । ଅଜ୍ଞ ଅନାୟାସରେ; ଖେଳଚ୍ଛଳ ପରି—1. Playfully.

ପଦ ଭଙ୍ଗ ଯେ ଶୁଣ୍ଡା ଦଣ୍ଡରେ ବୁଲଇ,
ଗେଲଇଲେ ମସ୍ତାଉଲେ ବେଗ୍ଧଇ ଗେଲଇ । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

୨ । ଅନ୍ୟଠାରୁ ଆଦର ପାଇବା ପ୍ରତ୍ୟାଶାରେ ସ୍ନେହଭଙ୍ଗୀ ଦେଖାଇ—With an attitude of fondness in expectation of receiving fondling treatment from another person in return.

ଗେଲ୍ଲଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଅସଥା ସ୍ନେହ ବା ଆଦର କରିବା— Gelāibā To fondle too much; to deal with excessive fondness.

ନାଇଦେଓୟା, ଆସ୍କାରାଦେଓୟା

ଲାଡ଼ପ୍ୟାରକରନା

ଗେଲ୍ଲଇ ହେବା —ଦେ.କ୍ରି.—୧ । ଅନ୍ୟଠାରୁ ଆଦର ପାଇବା ପ୍ରତ୍ୟାଶାରେ Gelāi hebā ସ୍ନେହଭଙ୍ଗୀ ଦେଖାଇ ହେବା—1. To show an attitude of fondness in expectation of receiving fondly treatment from another person.

୨ । ଆନନ୍ଦପ୍ରକାଶ କରି—
2. To exhibit cheerfulness.

ଜଳଣ ଦାସ ଜଣାଷ ଭାଇଣ ଉସିକା,
ଗୋଇଲେ ଗେଲ୍ଲଇ ହୋଇ ଫୁଲଇ ନାସିକା । ଭଣ୍ଡ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।
ଜୋଡ଼ଏନ୍ଥ ପାଇକ ଦେହେ ସାଙ୍ଗ ବହୁ,
ବାଡ଼ାଉଳ ଭାଙ୍କର ଆଗରେ ଗେଲ୍ଲଇ । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ ବନ ।

ଗେଲ୍ଲଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗେଲ୍ଲାଇ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Gelāī Gelhāī etc (See)

ଗେଲ୍ଲଇ ନାଗସ୍ୱ ମେଳେ ଗଜଘଟଗଣ ଚଲାବେଳେ । ଜଗତ୍ପୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗେଲ୍ଲେ— ଦେ. କ୍ରି. ବଣ.—ଆନନ୍ଦରେ; କୌତୁକରେ— Gele

ତା ଦେଶି କୃଷ୍ଣାର୍ଜନ ସୋମକଙ୍କ ତୁଲେ,
ଶଙ୍ଖରୁ ଧନୁ ବଜାଇଲେ ଅଭ ଗେଲେ । କୃଷ୍ଣଜି, ମହାଭାରତ, କର୍ଣ୍ଣ ।

ଗେଲ୍ଲା —ଦେ.. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ.—୧ । ସେରନ୍ଦ୍ରା— Gelhā 1. Brought up with fondling.

ନେଅଁଟା ଆଦୁରେ ୨ । ଅଜ୍ଞ ସ୍ନେହ ବା ଆଦରର ପାତ୍ର— ଆଲହୁଡ଼ 2. Object of fondling; favourite pet.

ଆସ୍କାରା ନାଇଁ ଦେ. ବ.—ଅଜ୍ଞ ଆଦର; ସ୍ନେହ— ଲାଡ଼ପ୍ୟାର Excessive fondness.

ଗେଲ୍ଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅସଥା ସ୍ନେହ ବା ଆଦର କରିବା— Gelhāibā To fondle too much; to deal with excessive fondness.

ଗେଲ୍ଲାଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗେଲାଇ ହେବା (ଦେଖ) Gelhāi hebā Gelāi hebā (See)

ଗେଲ୍ଲାଇ —ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ.—୧ । ସେରନ୍ଦ୍ରୀ; ସ୍ନେହ ଓ ଆଦରର ପାତ୍ରୀ; Gelhāī ସ୍ନେହପାଳଚ୍ଚା—1. (female) Brought up with fondness; fondled. ନେଅଟା

ଲାଡ଼ୀ ୨ । ମଧୁର; କୋମଳ; ଆଦରପୂର୍ଣ୍ଣ— 2 Sweet; affectionate.

ମୁଖ ଚୁଲାଇ ଗେଲ୍ହାଇ ଭାଷା କହିବାର ଯେ । ଭାଗ୍ର. ଲାବଣ୍ୟବତୀ ।

ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ସେରନ୍ଦ୍ରୀ ସ୍ତ୍ରୀ ବା ବାଳିକା— 1. Unduly fondled woman or girl.

୨ । ଆଦର ପାଇଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ ବା ବାଳିକା—2. Woman or girl brought up amidst undue fondling.

୩ । ସ୍ନେହରେ ବାଳିକାଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ— 3. Name given to girls in affection.

ଅ. ସ. କ୍ରି—ସସ୍ନେହରେ; ଆଦର କରି; କୌତୁକ କରି— With affectionate.

ଗେଲ୍ଲାଇନାନ୍ନା—ଦେ. ବଣ ଓ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗେଲ୍ଲାଇ (ଦେଖ)— Gelhāīnānī Gelhāī (See)

ଗେଲ୍ଲାଇମଣି—ଦେ. ବଣ ଓ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗେଲ୍ଲାଇ (ଦେଖ)— Gelhāīmaṇi Gelhāī (See)

ଗେଲ୍ଲା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶିଶୁକୁ ଅତ୍ୟଧିକ ଆଦରରେ ବଢ଼ାଇବା— Gelhākaribā To bring up a child with excessive fondness. ନାହକରା, ଆସ୍କାରାଦେଓୟା

ଲାଡ଼ପ୍ୟାରକରନା

କେଉଁ ଶାରଥା ଝିଅପର ପୋଷିଆଏ, ଝିଅପର ଗେଲ୍ଲା କରେ—
ପଙ୍କାରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଗେଲ୍ଲେଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବଣ. ଓ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ— Gelheī (etc) ଗେଲ୍ଲାଇ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)— Gelhāī (See)

ପ୍ୟାରୀ ଲାଡ଼ୀ

ଗେଷ୍ (ଧାତୁ)—ସ୍ତ—୧ । ଖୋଜିବା— Gesh (root) 1. To search.

୨ । ଗବେଷଣା କରିବା—2. To investigate.

ଗେଷ୍ଣ—ସ୍ତ. ବ (ଗେଷ୍ ଧାତୁ + ଣ୍ଟ=ଗାଇବା)—୧ । ଗାୟକ— Geshṇa 1. Singer.

୨ । ଗୀତ ବ୍ୟବସାୟୀ—2. Professional singer.

ଗେଷ୍ଣୁ—ସ୍ତ. ବ (ଗେଷ୍ ଧାତୁ=ଗାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇଷ୍ଣୁ)—୧ । ଗାୟକ— Geshṇu 1. Singer.

୨ । ସାମବେଦ ଗାନକାରୀ— 2. Singer of Sāmabeda hymns.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବପସ୍ତର ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ସଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଦ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ; 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ନ । ନଟ—An actor.

ଗେସ୍— ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଗାସ୍)—ବାଷ୍ପ; ଗାସ୍
Ges Gas.
ଗ୍ୟାସ୍.
ଗୈସ୍

ଗେସ୍‌ଆଲୁଅ—ଦେ. ବ (ଇଂ. ଗାସ୍+ସଂ. ଆଲୋକ)—
Gesālua ବାଷ୍ପ ଜଳ ପ୍ରଭାସ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେବା ଆଲୋକ—
ଗ୍ୟାସଆଲୋ Gas light.
ଗ ସକୀରେସନୀ

ଗେସ୍‌ବତୀ—ଦେ. ବ (ଇଂ. ଗାସ୍+ସଂ. ବର୍ତ୍ତିକା)—
Gesbatī ଗେସ୍‌ଆଲୁଅ (ଦେଖ)—
ଗ୍ୟାସବତୀ Gesālua (See)
ଗ ସବତୀ

ଗେସ୍‌ଲାମ୍ପ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଗାସ୍‌ଲାମ୍ପ୍)—ଗାସ୍ ଜଳବାର ପ୍ରଭାସ—Gas-lamp.
Geslāmph
ଗ୍ୟାସଲାମ୍ପ
ଗ ସକାଲଂଫ

ଗେସ।—ପ୍ରାଦେ (ଅଳ) ବ—ହାସ୍ୟ; ପରିହାସ—
Gesa Mockery; jest.

ଗେହ—ସଂ. ବ (ଗ=ଗଣେଶ+ଇହ ଧାତୁ=ଇଚ୍ଛା କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Geha (ଯେଉଁଠାରେ ଲୋକେ ଗଣେଶ ଆଦି ଦେବତାଙ୍କୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ପୂଜା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି)—
୧ । ଗୃହ; ଆଲୟ—1. Home; house.
୨ । ବାସସ୍ଥାନ—2. Habitation.

ଗେହିଁବା—ପ୍ରା. କ୍ରି.—(ଅଶ୍ଳୀଲ)—ଗେହିବା (ଦେଖ)
Gehiñbā Gehibā (See)

ଗେହିଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଗେହ୍+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଗୃହିଣୀ (ଦେଖ)
Gehinī Gṛuhiṇī (See)

ଗେହିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଅଶ୍ଳୀଲ ସଂ. ଗୃହ—ଭୁଲ. ଗୃହମେଧୀ=ଯେ ଗୃହିଣୀ ସଙ୍ଗେ ଗୃହସ୍ଥାଧର୍ମ ପାଳନ କରେ)—
ସଙ୍ଗମ କରିବା; ମୈଥୁନ କରିବା—To cohabit.
ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—ବହୁ ଜନତା ମଧ୍ୟରୁ ଉଠି ହଠାତ୍ ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ଯିବା—
To suddenly move away from a crowd to another place; to leave a company very suddenly.

ଗେହୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଗେହ+ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—
Gehī ଗୃହୀ (ଦେଖ)
(ପୁଂ.—ଗିହା) Gṛuhī (See)
ପ୍ରା. ପ୍ରତ୍ୟୟ (ସ୍ତ୍ରୀ)—(ପ୍ରାୟଃ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଯୋଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ଯଥା, ଘୋଡ଼ା ଗେହ୍ମୀ)—ସଙ୍ଗମ କାରିଣୀ—
A female who cohabits with.

ଗେହ୍ମୀପୁଅ—ପ୍ରା. ବ. ପୁଂ (ଅଶ୍ଳୀଲ ଗାଳରୂପେଶବ)—ନଷ୍ଟ ଚରିତ୍ର ସ୍ତ୍ରୀର ପୁତ୍ର; ଗିହାଳୀର ପୁତ୍ର—(an obscene term of abuse)—Son of an adulteress; issue of adultery.
Gehīpua
ଗାଁଡୁକାଲଡ଼କା

ଗେହେଶୂର—ସଂ ବ. (ଗେହେ=ଘରେ+ଶୂର=ବୀର)—
Geheśūra ୧ । କାପୁରୁଷ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A coward.
୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଘରଭିତରେ ମାଇପଙ୍କ ଆଗରେ ବୀରତ୍ୱ ପ୍ରକାଶ କରେ କିନ୍ତୁ ବାହାରେ କାପୁରୁଷତା ଦେଖାଏ—
4. One who brags of his prowess before the females of the house but flies away at the first approach of danger in the field.

ଗେହ୍ଲା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଗେଲ୍ଲା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Gehlā (etc) Gelā etc (See)

ଗେହ୍ଲାଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବଣ ଓ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—
Gehlāī (etc) ଗେଲ୍ଲାଇ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Gelhāī etc (See)

ଗୈ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଗାଇବା—1. To sing.
Gai (root) ୨ । ଗୀତଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶ କରିବା—
2. To relate in song.

ଗୈ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ.—ଗଇ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Gai (etc) Gai (etc)

ଗୈନ୍ତି—ପ୍ରାଦେ. (ବସୁର) ବ—କାଙ୍କ—
Gainti Spade.

ଗୈର୍ – ଦେ. ଅ—ଗଇର୍ (ଦେଖ)
Gair Gair (See)

ଗୈର—ସଂ. ବଣ (ଗିରି+ଅ)—୧ । ଗିରିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Gaira 1. Mountainous.
୨ । ଗିରିଜାତ—2. Mountain-born.

ଗୈରତ୍—ବୈଦେ. ବ (ଅ)—ଗୋପନ; ଲୁଚାଇବା—
Gairat Suppression; concealment; hushing up.
ଗାଏବ
ଗୈରତ

ଗୈରିକ—ସଂ. ବ (ଗିରି+ସ୍ୱାର୍ଥେ. ଇକ)—୧ । ଗେରୁମାଟି—
Gairika 1. Red Chalk; red ochre; hemalite.
୨ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—2. Gold.
ସଂ. ବଣ—୧ । ଗିରିଜାତ—
1. Found in the mountains.
୨ । ଗିରିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to mountains.
୩ । ଗେରୁଆ—3. Besmeared with red Ochre.

ଗୈରିକବସନ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—ଗେରୁଆ ଲୁଗା—
Gairikabasana Cloth besmeared with red chalk.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଽ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଦ୍ଭବ ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ସ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଗୈରେୟ୍—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ଗୈର+ଜାତାର୍ଥେ. ଏୟ୍)—୧ । ଗେରୁ—
Gairēya Red ochre.

୨ । ଲୋହନ୍; ଶିଲାଜତୁ; ପର୍ବତରୁ ନିଃସୃତ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ତୈଳବତ୍‌ଦ୍ରବ—2. Bitumen; benzoin.

ସ୍ତ୍ରୀ. ବହୁ—ପର୍ବତଜାତ—Found in the mountains; mountain-born.

ଗୋ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ଗମ୍ ଧାତୁ+ସ୍ତ୍ରୀଜାତ୍ୟର୍ଥେ. ଓ; ଯେ ଯଥେଷ୍ଟ ବିଚରଣ କରେ)—୧ । ଧେନୁ; ଗାଈ—1. Cow.
Go

୨ । ବଳଦ—2. Bullock.

[ଦ୍ର—ବ୍ରହ୍ମାମାନେ ବଳଦଙ୍କୁ ଦେବତା ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି ଓ ଗାଈଙ୍କି ଦେବୀ ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି ।]

୩ । ବୃଷ—3. Bull.

୪ । ଗୋରୁଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଦୁଧ, ଦହି ଓ ଘିଅ ଆଦି—4. Anything produced from the cow.

୫ । ପଶୁ—5. Quadruped.

୬ । ପୃଥିବୀ—6. The earth

୭ । ମାତା—7. Mother.

୮ । ଦିଗ—8. Point of the compass.

୯ । ବେଦମାତା; ଗାୟତ୍ରୀ—9. Gāyatrī (vedic mantra).

୧୦ । ବାଣୀ; ବାକ୍ୟ—10 Words, speech.

୧୧ । ସ୍ୱର୍ଗ—11. Heaven.

୧୨ । ଚକ୍ଷୁ—12. Eye.

୧୩ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ—13. Organ of sense.

୧୪ । ଦୃଷ୍ଟି—14. Eye-sight.

୧୫ । ଭୂଦିଗ—15. The corner of the globe.

୧୬ । କେଶ—16. Hair.

୧୭ । କିରଣ—17. Ray of light.

୧୮ । ଜଳ—18. Water.

୧୯ । ବାଣ; ଶର—19. Arrow.

୨୦ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—20. The sun.

୨୧ । ନକ୍ଷତ୍ର—21. The stars.

୨୨ । ଚନ୍ଦ୍ର—22. The moon.

୨୩ । ଯାଗବିଶେଷ—23. Name of a certain vedic sacrifice.

୨୪ । ବଜ୍ର—24. Thunder-bolt.

୨୫ । ହୀରକ—25. Diamond.

୨୬ । ଗୁଆ—26. Betel-nut.

୨୭ । ଲୋମ—27. Hair; fur of the body.

୨୮ । ବୃଷରାଶି—28. The sign of Taurus.

୨୯ । ଦଶ କୋଟି ସଂଖ୍ୟା—26. A billion.

୩୦ । ନଅ ସଂଖ୍ୟା—30. The number nine.

୩୧ । ଗାୟକ—31. A singer

୩୨ । ଗୋମେଧ ଯଜ୍ଞ—32. Cow-sacrifice.

୩୩ । ଗୃହ—33. House.

ଦେ. ଅ. (ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ବୋଧନ)—ଆଗୋ—
ଓଗୋ (Interjection used in addressing females)
ଗୋ Oh!

ପ୍ରସ୍ତ ଗହୁ, ପରମାତ ବଡ଼ ଦୁହ ଗୋ । ବଳରାମ. ବଡଗୋସ୍ତ୍ରୀ ପ ଗୀତ ।

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—ବାପମାଆଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ—
Interjection used in addressing to parents.

ଗୋଆ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ପଶ୍ଚିମଘାଟ ଅଞ୍ଚଳର ଉପକୂଳସ୍ଥ ନଗରବିଶେଷ—Goa; a Portugees town in western India.
Goā

ଗୋଆଳ୍ ଦେଓ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଦଶପଲ୍ଲାର ପର୍ବତବିଶେଷ—A mountain in Daśapallā.
Goāl deo

[ଦ୍ର—ଏ ପର୍ବତର ଉଚ୍ଚତା ୬୫୪୨ ଫୁଟ୍ ।]

ଗୋଆଳ—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ସଂ. ଗୋପାଳ)—ଗଉଡ଼—
Goāla Milkman.
ଗୋୟାଲା ଏବଂ କରୁ ଗୋପେ ଗୋଆଳେ ପୋଷନ୍ତୁ
ग्वाल ମନରେ ସ୍ପୃହତେ ନାହିଁ । ପ୍ରାଚୀ—ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।
(ଗୋଆଳୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗୋଆଳ୍—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର; ମେଦନୀପୁର) ବ (ସଂ. ଗୋପାଳ; ଗୁଜ. ବ. ଗୋୟାଲା)—ଗଉଡ଼—
Goulā (ଗୋଆଳୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Cowherd; milk-man.

ଗୋଆଳିଆ ଲତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୋପାଳିକା; ଗୋପାପର୍ଣ୍ଣୀ)—ହଂସପଦୀ (ଦେଖ)
Goāliā latā ଗୋୟାଲୀ ଲତା Hamsapadī (See)

ଗୋଆଳି ଲତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୋପାଳିକା)—ହଂସପଦୀ (ଦେଖ)
Goāli lata Hamsapadī (See)

ଗୋଇ—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ଗୋପନ; ଗୋପ୍ୟ; ଗୁପ୍ତ)—
Goi ମର୍ମକଥା; ଗୁପ୍ତକଥା— 1. Secrets.
ଗୋହ ୨ । ଗୁପ୍ତଚ୍ଛିଦ୍ର; ପାରବାରିକ ଛିଦ୍ର କଥା—2. Family-secrets.

୩ । (ସଂ. ଗୋଧିକା) ଗୋଧିସାପ—3. Iguana.

୪ । (ସଂ. ଗର୍ତ୍ତ) ଗର୍ତ୍ତ; ପଡ଼ୁଣୀ—4. A den; a trench made in the ground.

୫ । ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଗୋପୀ)—ଗଉଡ଼ୁଣୀ; ଗୋପାଙ୍ଗନା—5. A female of the cowherd caste.

ଗୋଇଆ ନମନ୍ତ୍ରଣ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଉଜାତର ଗୁଜ ପରବାରମାନଙ୍କରେ Goiā nimantraṇa ବ୍ୟବହୃତ ଭାଷା) ବ.—ବରାବର ବାସିବନ ସକାଳଓଳ କନ୍ୟାପକ୍ଷୀସ୍ଥ ଓ ବରପକ୍ଷୀସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେଚ୍ଛେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଚ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିଲେ, ସେଥେ ଏ ପ୍ରଣାଳୀରେ ନ ନେଇବ ସେଥେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଦୁଇର ବଦଳରେ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଘାଇ' ନ ନେଇଲେ 'ଘାଇ' ଯୋଡ଼ିବେ; 'ଭୂଅଁ' ନ ନେଇଲେ 'ଭୂଅଁ' ଲେଖିବେ; 'କଅଁ' ନ ନେଇଲେ 'କଅଁ' ଲେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗଣା' ଲେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଡ୍ ଲେଖିବେ ।

ଦଳଘା, ତେଲମର୍ଦ୍ଦନ; ଅବର ଭଦନ ଚୂଆ ବୋଲାବୋଳ ହୋଇ ଓ ପିଚକାରୀ ସର୍‌ସର ହୋଇ ସ୍ନାନ କରିବା— Bath taken together by persons of the bride s party and bridegroom's party on the next day of a marriage.

ଗୋଇ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପରର ଗୁପ୍ତ କଥା ବା ଗୃହଚ୍ଛିଦ୍ର ପ୍ରକାଶ କରିବା—To divulge another's secrets or scandal.
Goi kārdhibā
ଭଣ୍ଡାଫୋଡ଼ନା

ଗୋଇ ଖୋଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋଇ କାଢ଼ିବା (ଦେଖ) Goi kholibā Goi kardhibā (See)

ଗୋଇଠା—ଦେ. ଜି—ପଦାଘାତ—Kick.
Goiṭhā ଜଳୁ ମୋହର ମୁଣ୍ଡେ ରୁ ଗୋଇଠା ମାର— କୃତ୍ତିବି. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।
ଲାତ

ଗୋଇଠାଅଇଣ୍ଠାଖିଆ—ଦେ. ବ. ପୁଂ.—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଜଣକଙ୍କରେ ସବୁବେଳେ କୁକୁର ପରି ପଡ଼ି ଖାଇ ବଞ୍ଚିଥାଏ—1. A toady or parasite who lives with another person who deals him kicks and gives him the leavings of his table to subsist upon. ୨ । କୁକୁର—2. A dog.
Goiṭhāainṭhākhiā
ଲତଖୋର ଅୋର ଜୁଟଖୋର

ଗୋଇଠା ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟର ପଦାଘାତ ସହିବା— To be dealt kicks by another.
Goiṭhā khāibā
ଲାତଖାନା

ଗୋଇଠାଖିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଯେ ଅନ୍ୟର ଗୋଇଠା ମାଡ଼ ସହେ— One who is kicked by another.
Goiṭhākhiā
ଲାତଖୋର

ଗୋଇଠା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପଦାଘାତ କରିବା— To deal kicks to others.
Goiṭhā māribā
ଲତିୟାନା

ଗୋଇଠି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘୁଣ୍ଟିକା=ବଲାଗଣ୍ଠି; ଗୋହିର=ଗୋଇଠି)— ୧ । ପାଦମୂଳ; ଗୁଲଫ; ରେଢ଼ି; ପାଦତଳର ସେଉଁ ଅଂଶ ଗୋଡ଼ାଳି ଠିକ୍ ପାଦ ଗଣ୍ଠିର ତଳେ ଥାଏ— 1. The back sole of the foot; heel.
Goiṭhi
ଏଡ଼ୀ
୨ । ଗୋଇଠାମାଡ଼—2. Blow with kick.

ଗୋଇଠି ଆସନ—ଦେ. ବ—ଯୋଗାସନବିଶେଷ—A posture of sitting in the Jōga-exercise.
Goiṭhi āsana
ଗୋଇଠି ଆସନେ ବସିନ ଯୋଗ
ଶୁଣିଲ କାଠ ପ୍ରାସ୍ତେ ରୁଏ ଅଙ୍ଗ —ପ୍ରାଚୀ. ପରତେଗୀତା ।

ଗୋଇ ନମନ୍ତ୍ରଣ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗୋଇଆ ନମନ୍ତ୍ରଣ (ଦେଖ) Goi nimantraṇa Goiā nimantraṇa (See)

ଗୋଇନ୍ଦା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗୋଇନ୍ଦା; ତୁଲ. ଫ୍ର. ଗୁପ୍ତାନୁସନ୍ଧାନ)— ଗୁପ୍ତଚର—Spy; informer.
Goindā
ଗୋୟେନ୍ଦା
ଗୋଇଁଦା

ଗୋଇନ୍ଦା ପୁଲିସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗୋଇନ୍ଦା+ଇଂ. ପୋଲିସ୍)— ଗୁପ୍ତ ଅନୁସନ୍ଧାନ ନମନ୍ତେ ନଯୁକ୍ତ କର୍ମଚାରୀ— Detective police; C I. D; Government criminal intelligence department.
Goindā pulis
ଗୋୟେନ୍ଦା ପୁଲିସ
ଖୁଫିୟାପୁଲିସ

ଗୋଇରା—ଦେ. ବ—ଗୋହିରା (ଦେଖ) Goirā Gohirā (See)

ଗୋଏ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଗୋଧିକା)—ଗୋଧା— Goe Iguana.

ଗୋଏନ୍ଦା (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ— ଗୋଇନ୍ଦା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Goendā etc) Goindā etc (See)
ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ଦୁସିଆଁ ଗୋଏନ୍ଦା ଆଖିରେ ଧୂଳ ପକାଇବା
ସତ୍ତଜ କଥା ନୁହେ—ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଗୋଁଆଁର—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଗ୍ରାମ୍ୟ)—୧ । ଏକଜଦଆ; ଜିଦ୍‌ଖୋର; ଏକଗୁଆଁ; ଏକବାଗିଆ, ଗୁଆଁର—1. Obstinate.
Goñāñr
ଗୌଁୟାର
ଗଁବାର; ଗାଁବାର
୨ । ନବୋଧ; ଗମାର; ଓଲୁ—1. Foolish; stupid.
୩ । ଅପଢ଼ଲଆ; ଗ୍ରାମ୍ୟ; ଗାଁଭଲ— 3. Simpleton; simple as village-folk.
୪ । ମୁସଲ୍‌ମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ମହରମର ସ୍ୱେଦନ-ରୁଡ଼ିରେ ଶବାଧାର (ତାଜିଆ)କୁ ନେଇ ଶୋଭାଯାତ୍ରା କରିବା ଉତ୍ସବ— 4. The ceremony of carrying the coffin in a procession during the Mohorram festival among the Mahomedans.

ଗୋଁଆଁର ଗୋବିନ୍ଦ—ଦେ. ବ—କାଣ୍ଡଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି— A simpleton or foolish person
Goñāñra gobinda
ଗୌଁୟାରଗୋବିନ୍ଦ

ଗୋଁଗାଁ—ଦେ. ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—ଗଁଗଁ; ପ୍ରଦାରୁଣ ବା ଯନ୍ତ୍ରଣାଜନିତ Goñgāñ ଆସନ୍ନମୃତ୍ୟୁ ଜୀବର ଆର୍ତ୍ତରବ—Groaning of a dying animal.
ଗୌଁଗୌଁ
ମୌଁମୌଁ

ଗୋଁଗୋଁ—ଦେ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ.— ଗୋଁଗାଁ (ଦେଖ) Goñgoñ Goñgāñ (See)

ଗୋଁଡା ଫୁଲ—ପ୍ରାଦେ. (ବସୁର) ବ.—ଗେଣ୍ଡୁଫୁଲ— Goñdā phula Marigold; safflower.

ଗୋକଣ୍ଟକ—ସଂ ବ.—୧ । ଗୋରୁଖୁରୁ— Gokaṇṭaka 1. Hoof of a cow.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ୍ଷ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଓ
୍	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ

୨ । ଗୋରୁଖୁରର ଚହ୍ନ—2. Print of a cow's hoof.

୩ । ଗୋରୁ ମାଡ଼ିଥିବା ଯୋଗୁ ଖା ଚଟ ହୋଇଥିବା ଦେଢୁରୁ ଯେଉଁ ଠାରେ ଲୋକେ ଗଲ ପାରନ୍ତୁ ନାହିଁ—3 A place made impassable owing to having been trodden upon by cattle.

୪ । ଗୋକ୍ଷୁର (ଦେଖ)

4. Gokshura (See)

ଗୋକଣ୍ଡା—ଦେ. ବ.—ଅଙ୍ଗୁଳ ସନ୍ଧିରେ ହେବା ଚର୍ମ ରୋଗବିଶେଷ—
Gokandā Eruption between the fingers.

ଗୋକର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି. (ଗୋ + କର୍ଣ୍ଣ)—୧ । ଏକ ଗୃହଣ୍ଡ ପରମାଣ; ଅଳାମ୍ବିକା ଆଙ୍ଗୁଠିରୁ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ପ୍ରାନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରମାଣ—
Gokarṇṇa 1. A lineal measure; one span.

୨ । ଗଣ୍ଡୂଷ—2. Sip (of drink).

୩ । ମୃଗବିଶେଷ—3. A kind of deer.

୪ । ଅଶ୍ୱତର—4. Mule.

୫ । ସର୍ପ—5. Serpent.

୬ । ରୁଦ୍ରବିଶେଷ—6. A class of Rudra Deity.

୭ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
7. Name of a sacred place of pligrimage in Deccan.

୮ । ହିମାଳୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ତୀର୍ଥବିଶେଷ—8. Name of a secred place in the Himalayas.

[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ରାବଣ ତପସ୍ୟା କରିଥିଲେ ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ଅଛି ।]

୯ । କାଶୀସ୍ଥ ଶିବଲିଙ୍ଗବିଶେଷ; ଗୋକର୍ଣ୍ଣେଶ୍ୱର—9. Name of a phallic emblem in Benares.

ଗୋକର୍ଣ୍ଣୀ—ସଂ. ବ.—ମୂଙ୍ଗା; ମୁରୁଗା ଗଛ—Bow-string hemp;
Gokarṇṇī Sansevieria Zeylancia Roxburghiana.

ଗୋକଳ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଗୁଗ୍ଗୁଳ)—ଧୂପ ଉପକରଣ ସୁଗନ୍ଧନିର୍ଯ୍ୟାସ
Gokala ବିଶେଷ—Indian Bdellium used as incense.

ଗୋଗଳ [ଦ୍ର—ଏହାକୁ ହୁଣା ସଙ୍ଗେ ମିଶାଇ ଧୂପ ଦଆଯାଏ ।]

ଗୋଗୁଳ ସଂ. ବି. (ଗୋ+କଳ)—୧ । ଗୋ ଗ୍ରାସ—
1. A mouthful for a cow

୨ । ଗୋରୁକୁ ଦେବା ଘାସ—2. Grass given to a cow.

ଗୋକିଳ—ସଂ. ବି.—୧ । ଲଙ୍ଗଳ—
Gokīla 1. A plough.

୨ । ଦେମାମଦସ୍ତାର ପୁଅ; ମୁଷଳ—
2. Pestle of a mortar.

ଗୋକୀଳ—ସଂ. ବି.—ଗୋକଳ (ଦେଖ)
Gokila Gokila (See)

ଗୋକୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବି.—କଣ୍ଡା; ଏକପ୍ରକାର ଚର୍ମରୋଗ—
Gokundā Scabies; a skin-disease.

ଗୋକୁଳ—ଦେ. ବି. (ଗୋ+କୁଳ=ସମୂହ)—୧ । ଗୋସମୂହ—
Gokula 1. A herd of cattle.

୨ । ଗୁଦାଳ—2. Cow-house.

୩ । ଗୋଗୋଷ୍ଠ—3. Cattle-pen.

୪ । ଗୋପପୁର; ମଥୁରାଠାରୁ ସାତ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଥିବା ଯମୁନା ତୀରସ୍ଥ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରାମବିଶେଷ (ଏଠାରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବାଲ୍ୟକାଳରେ ନନ୍ଦ ଯଶୋଦାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଲାଳିତ-ପାଳିତ ହୋଇଥିଲେ; ଏହାର ଆଧୁନିକ ନାମ ମହାବନ; ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ଗ୍ରାମକୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକେ ଗୋକୁଳ ବୋଲି ଡାକନ୍ତି ତାହା ପ୍ରାଚୀନ ଗୋକୁଳ ନୁହେଁ ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. A village on the banks of Jamunā (the theatre of Śrīkṛushṇa's boyish feats) seven miles to the east of Mathurā.

ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ଗୁଗ୍ଗୁଳ)—ଗୋକଳ (ଦେଖ)—
Gokala (See)

ଗୋକୁଳବିହାରୀ—ସଂ. ବ (ଉପପଦ; ଗୋକୁଳ + ବିହାରୀ)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର
Gokulabihārī ନାମବିଶେଷ—An epithet of Śrīkṛushṇa (who sported in the village of Gokula).

ଗୋକୁଳାନନ୍ଦ—ସଂ. ବ (ଗୋକୁଳ+ଆନନ୍ଦ; ଗୋକୁଳ (ଗ୍ରାମର)
Gokulānanda ଆନନ୍ଦ ସଦୃଶ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ନାମବିଶେଷ—An epithet of Śrīkṛushṇa (the delight of the village of Gokula).

ଦେ. ବ—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମବିଶେଷ—A name given to males.

ଗୋକୁଳିକ—ସଂ. ବ—କାଦୁଅରେ ପଡ଼ିଥିବା ଗାଈକୁ କାଦୁଅରୁ
Gokulika ଉଠିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—A person who gives help to a cow fallen in the mud.

(ଗୋକୁଳିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବଶ. ସୁଂ—ଟେରା—Squint-eyed.

ଗୋକୃତ—ସଂ. ବ—(ଗୋ+ସାଲାର୍ଥେ. କୃତ) ଗୋବର—
Gokṛuta Cow-dung.

ଗୋକ୍ଷ—ସଂ. ବ—ଜୋକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Goksha Leech.

ଗୋକ୍ଷୀର—ସଂ.ବ (ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉତ୍ତ; ଗୋ + କ୍ଷୀର)—ଗୋଦୁଗ୍ଧ; ଗାଈଦୁଧ—
Gokshīra Cow's milk.

[ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦରୁ ଗଡ଼ଜାତରେ ପ୍ରଚଳିତ 'ଓଖର' ଶବ୍ଦର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଅଛି ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱରର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିବାକୁ ହେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁର ବଦଳରେ ୬ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଦିବେ, 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅଁ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଁା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ଼'ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼୍' ଦେଖିବେ ।

ଗୋକ୍ଷୁର—ସଂ. ବ—୧ । ଔଷଧରେ ଲାଗିବା କଣ୍ଟକଫଳଯୁକ୍ତ ଗୁଳ୍ମ ବିଶେଷ; ବର୍ଷାସୁ ଶାକବିଶେଷ; ଗୋଖରୁ—
ସଂ. ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ଗୋକ୍ଷୁର, କ୍ଷୁରକ, ତ୍ରିକଣ୍ଟ, ସ୍ୱାଦୁକଣ୍ଟକ, ଗୋକଣ୍ଟକ, ଗୋକ୍ଷୁରକ; ବନଶୃଙ୍ଗାଟ
ପଲଙ୍କଷା; ଗଦଂଷ୍ଟ୍ରା, ଇକ୍ଷୁଗନ୍ଧିକା
ଲଘୁ ଗୋକ୍ଷୁର, ଭିକ୍ଷୁଟ,
କଣ୍ଟକଫଳ, ବନଶୃଙ୍ଗାଟକ,
ଉକ୍ଷକଣ୍ଟକ,
କ୍ଷୁରଙ୍ଗା
ଗୋକ୍ଷୁର; ଗୋଖରି
ଗୋଖୁରୁ; ଗୋଖୁରା
ଫା. ଭୁଖ୍‌ମେଖାରଖସ୍ଖ
ଆ. ବଜରୁଲଖସ୍ଖ
ଓଡ. ଘାଣ୍ଟେରୁ; ଘାଣ୍ଟେରମୁଣ୍ଡି
ତା. ନେରୁଞ୍ଜି
ସନ୍ତା. ତ୍ରିକୁଣ୍ଟି
1. Tribulus Terrestris; a herbarious plants Pedalium murea.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଫଳ ପାଞ୍ଚ-କୋଣିଆ ଓ କଣ୍ଟକଯୁକ୍ତ । ଏହା ଶୀତୱୀର୍ଯ୍ୟ, ମଧୁରରସ, ମଧୁର-ବିପାକ, ବଲକାରକ, ମୂତ୍ରାଶୟ-ଶୋଧକ, ଅଗ୍ନିଦୀପକ, ଶୁକ୍ରତର୍ବକ, ପୁଷ୍ଟିକର । ଏହା ଅଶ୍ମରୀ, ପ୍ରମେହ, ଶ୍ୱାସ, କାସ, ଅର୍ଶ, ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର, ହୃଦ୍‌ରୋଗ ଓ ବାୟୁନାଶକ ।
ଏଥିର ମଞ୍ଜି ଶୀତୱୀର୍ଯ୍ୟ, ମୂତ୍ର-କାରକ, ବୃଷ୍ୟ ଓ ଆୟୁଷ୍ୱର୍ଦ୍ଧକ ଏବଂ ଏହା ଶୋଥ, ଶୁକ୍ରମେହ ଓ ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ରରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏ ଗଛ ବାଲୁଆ ମାଟିରେ, ପଡ଼ିଆରେ ଓ ସମୁଦ୍ରପନ୍ଥାରରେ ପୁଷ୍ଟ ଓ କଣ୍ଟକ ଜଙ ଲାଭ ହୁଏ ।]
୨ । ଗୋରୁର ଖୁର—2. Cow's hoof

ଗୋକ୍ଷୁରକ—ସଂ. ବ—ଗୋକ୍ଷୁର (ଦେଖ)
Gokshuraka Gokshura (See).

ଗୋଖ୍‌ରା—ସ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୋଖରସାପ—
Gokhrā Cobra.

ଗୋଖ୍‌ରୁ—ସ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୋଡ଼ଖଡ଼ୁ—
Gokhru Anklets.

ଗୋଖର—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗୋକ୍ଷୁର)—୧ । ଫଣାଧାରୀ, ବିଷଧର, ଦୁଇଦାନ୍ତ ସାପବିଶେଷ; ନାଗ—1. Cobra di Capillo; Naga Tripudians.
କରୈତ, ଗୋଖୁରା [ଦ୍ର—ଏହାର ଫଣା ଉପରେ ଗୋରୁଖୁରଚିହ୍ନ ଭଳି କଳା ଚିହ୍ନ ଥାଏ । କେହି କେହି ଏହାକୁ କାଳିଦଳନ ବେଳର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ କଠାରୁଚିହ୍ନ ବୋଲି ମନେକରନ୍ତି ।]
୨ । ଉଜନ୍ତ ଗୋଲକବର୍ତ୍ତି ଯୁକ୍ତ ସୁନାର କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣବିଶେଷ—
2. A kind of golden pendant ear-ring with three balls set in a triangular form.

ଗୋ-ଖର—ସଂ. ବ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଗୋ=ଗୋରୁ+ଖର=ଗର୍ଦ୍ଦଭ) —
Go-khara (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପଶୁ—Beast.

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର
ପୃଷ୍ଠାରୁ ଦୋଷଯୁକ୍ତ ଗୋଟିଏ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭୂଗବତ ।

ଦେ. ବିଣ—ଦୁଷ୍ଟ; ଅସତ୍; ବିଶ୍ୱାସଘାତକ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Wicked and faithless (person).

ଗୋଖରା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗୋକ୍ଷୁର)—ଗୋକ୍ଷୁର (ଦେଖ)
Gokharā Gokshura (See)

ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ଗୋଖର)—ମୂଢ଼; କାଣ୍ଡଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ—
Rash; headstrong.

ଗୋଖା—ସଂ. ବ—ନଖ—
Gokhā Nail

ଗୋଁଖଣୀ
ଗୋଖୁଣୀ
ଗୋଙ୍ଖୁଣୀ
ସ୍ତ୍ରୀ. ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଓଡ଼ିଶାର ଧୀବରଶ୍ରେଣୀସୂଚକ ନୀଚଜାତିବିଶେଷ —A low caste of Śūdras following the profession of fishermen.

ଲଉଡ ଦଣ୍ଡ ସ ଗୋଖା, ଜଉ ସ୍ୱଗୁଣ୍ଠିବ ପଖା, ତେବେ ଯାଇଁ ତେବେ ଦେଖା—ଉଗ ।.

ଦେ. ବିଣ—ନିର୍ବୋଧ; କାଣ୍ଡଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ—
Foolish; rash.

ଗୋଖାଦକ—ସଂ. ବିଣ (ଗୋ+ଖାଦ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) —ଗୋମାଂସ-ଭୋଜୀ—Beef-eating; one who eats cow's meat.
Gokhādaka

ଗୋଖାନା—ଦେ. ବ (ଫା. ଗଉଖାନା)—ଗୋରକ୍ଷାସ୍ଥାନ—
Gokhānā A cow-shed; a place for keeping cows.
ଗୋଖାନା
ଗୋଶାଳା

ଗୋଖି—ଦେ. ବିଣ—ଗୋରୁଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ (ଯଥା—ଗୋଖି ଚମଡ଼ା)—
Gokhi Belonging to the cow.
ଗୋଖୀ ସ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗୋମାଂସ ଓ ଚର୍ବ୍ବୀ—
ଗୋଖୀ Beef and cow's lard.
[ଦ୍ର—ମଈଁଷିଙ୍କ ଗରଦଙ୍ଗା ସ୍ତ୍ରୀଗରେ ଏହା ମଈଁଷିଙ୍କୁ ଖୁଆନ୍ତି ।]

ଗୋଖିଚମଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଗୋଚର୍ମ—
Gokhichamarḍā Cow-hide; cow-leather.
ଗୋଖୀ
ଗୋଖୀ

ଗୋଖୁର—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀତତ୍; ଗୋ+ଖୁର)—ଗୋରୁର ଖୁର—
Gokhura The hoof of the cow.
ଦେ. ବ (ସଂ. ଗୋକ୍ଷୁର)—ଗୋଖର ୧ (ଦେଖ)
Gokhara 1 (See)

ଗୋଖୁରା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗୋକ୍ଷୁର)—(ଦେଖ)
Gokhurā Gokshura (See)

ଗୋଗଛ ବାଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—ଗୋଗୋଛବାଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Gogachha bāṛḍiā Gogochhabāṛḍia (See).

ଗୋଗୃହ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୋ+ଗୃହ)—ଗୁହାଳ—
Gogṛuha Cattle-shed; cattle-pen; cow-house.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଋୃ	ଜ୍ଞ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଐ	ଓ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଘ	ସ	ର୍ଚ୍ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଗୋଗେଇ Gogei ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା) ବ—ପଶ୍ଚିମା ପବନ ସହିତ ମେଘାଚ୍ଛନ୍ନ ଆକାଶଯୁକ୍ତ ଘାଗ—Cloudy weather accompanied by west-wind.

(ଯଥା—ଆଜ ଗୋଗେଇ ହୋଇଛି ।)

ଗୋଗୋଛ ବାର୍ଦ୍ଦିଆ Gogochha bārdiā—ଦେ. ଭ. (ଗୋରୁକୁ ପ୍ରହାର କଲାପରି)—ବିଶେଷ ପ୍ରହାର—Excessive beating; sound cudgelling

ଗୋଗୋଷ୍ଠ Gogoshṭha—ସଂ. ବ—୧ । ଗୋଶାଳା—1. Cow-shed.

୨ । ଗୋରୁଙ୍କ ରହିବା ବାଡ଼ଦିଆ ସ୍ଥାନ—2. A cattle-pen; an enclosure for cattle.

ଗୋଗ୍ରନ୍ଥି Gogranthi—ସଂ. ବ—୧ । ଘସି—1. Dried cowdung (used as fuel).

୨ । ଗୋଷ୍ଠ—2. Cattle-pen.

ଗୋଗ୍ରହ Gograha—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୋ+ଗ୍ରହ)—ଗୋ-ହରଣ; ଗୋରୁ-ଚୋର—Theft of cattle; cattle-lifting.

ଗୋଘାତ Goghāta—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଗୋ+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଗୋରୁକୁ ହତ୍ୟା କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—Killer of cows; cow-killer (M. W.)

ଗୋଘାତକ Goghātaka—ସଂ. ବ. ପୁଂ—ଗୋଘାତ (ଦେଖ) Goghāta (See)

ଗୋଘାତୀ Goghātī—ସଂ.ବ.ପୁଂ. (ଗୋ+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୯ମା.୧ବ)—ଗୋଘାତ (ଦେଖ) (ଗୋଘାତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Goghāta (See)

ଗୋଘୃତ Goghṛuta—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୋ+ଘୃତ)—୧ । ଗାଈଘିଅ—1 Ghee from cow's milk.

୨ । ବର୍ଷାପାଣି—2. Rain-water.

ଗୋଘ୍ନ Goghna—ସଂ. ବ. (ଗୋ+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଗୁହାଗତ ଅତିଥି ବା ଅଭ୍ୟାଗତ; କୁଟୀଆଁ—1. An honoured guest.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଉତ୍ତରରେ କେହି ଅତିଥି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ, ମଧୁପର୍କପାଇଁ ବା ଡାଙ୍କର ଖାଇବା ନିମନ୍ତେ ଗୋରୁ ମର୍ ଯାଉଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ହନୁମାନେ ଗୋମାଂସ ଖାଇଥିବାର ଏହା ଏକ ପ୍ରମାଣ ।]

୨ । ଗୋଘାତ (ଦେଖ)

2. Goghāta (See)

ଗୋଙ୍ଗା Goṅgā—ଦେଦେ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଫା. ଗୁଂଗା)—ଘୁଙ୍ଗା; ବାକ୍‌ଶକ୍ତିହୀନ—Dumb.

(ଗୋଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ);

ଗୌଂଗା

ଗୁଂଗା

ଗୋଚନ୍ଦନ Gochandana—ସଂ. ବ—୧ । ଏକପ୍ରକାର ଚନ୍ଦନ—1. A kind of sandal (Apte).

୨ । ଗୋରୋଚନା (ଚନ୍ଦନପରି ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କରେ ଏହାକୁ କପାଳରେ ତିଳକ କରି ଘେନନ୍ତି)—2. A yellow-coloured matter (used in marking the forehead on auspicious occasions) obtained from the bile of the cow.

ଗୋଚନ୍ଦନା Gochandanā—ସଂ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ବିଷାକ୍ତ ଜୋକ—A kind of poisonous leech.

[ଦ୍—ଏହାର ଲାଞ୍ଜ ମୋଟା ଓ ବୁଦାଳିଆ । ସୁଶ୍ରୁତ ଅନୁସାରେ ଏ କାମୁଡ଼ିଲେ ଦଂଶଜାତର ଦେହ ଫୁଲିଯାଏ ଓ ଘନଘନ ମୂର୍ଚ୍ଛା ହୁଏ ।]

ଗୋଚର Gochara—ସଂ. ବ. (ଗୋ+ଚର ଧାତୁ + ଅଧିକରଣେ. ଅ; ବା ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୋ+ଚର)—୧ । ଗୋରୁ ଚରିବା ଭୂମି; ଗୋଚରଣ ଭୂମି—1. Pasturage; pasture; grazing field for cattle.

୨ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଗ୍ରାହ୍ୟ ବସ୍ତୁ—

2. A thing perceptible by the senses.

୩ । ସାକ୍ଷାତ୍‌କାର—3. Direct touch or preception.

ଶୁଣେ ଘଥିବା ଗୋଚରେ ଗୋବିନ୍ଦ
ବେଗେ ସମସ୍ତଙ୍କେ ଘଟିପ୍ ନନ୍ଦ । ପ୍ରାଚୀ. ଉଷାହରଣ ।

୪ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ଗ୍ରହଣର ସୀମା—

4. Ken or range of preception.

୫ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦ୍ୱାରା ଅନୁଭୂତି—

5. Perception; direct knowledge.

୬ । (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଗ୍ରହର ତାତ୍କାଳିକ ସଞ୍ଚାର—

6. (astrology) The presence or position of a planet in any sign which is that of a person's nativity.

୭ । ସ୍ଥାନ; ଦେଶ—7. Tract of country.

ସଂ. ବିଣ—୧ । ଯେଉଁ ଭୂମିରେ ଗୋରୁ ଚରନ୍ତି—

1. (land) Grazed over by cattle.

୨ । (ସମାସରେ) ବାସକାରୀ—2. Dwelling in.

୩ । (ସମାସରେ) ବିଚରଣକାରୀ—3. Frequenting.

୪ । (ସମାସରେ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ବିଷୟୀଭୂତ—

4. Perceptible to a sense; within the ken of one's senses.

(ଯଥା—ଶୁଦ୍ଧଗୋଚର, ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର, ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୋଚର ।)

୫ । ଅବଗତ; ଜ୍ଞାତ ହୋଇଥିବା—5. Informed.

ଝଟାପୁରା ଭର ବଚନ୍ ଗୋଚର ସେତେ ଏମନ୍‌ର ଗୋଟେ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ବିରାଟପର୍ବ. ୪ ଅ୍ୟା

୬ । ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ; ସ୍ଥିତ—7. Situatein.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିନ୍ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସ୍ଥଳେ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସ୍ଥଳ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ ଖୋଜନ୍ତୁ; ଯେବେ 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଦେ. ବ.— ଉପସ୍ଥିତ—Presence.

ନ ଦେଖି କୃଷ୍ଣର ଗୋଚର । ଘଟେ ଦୋଇରେ ଜନ୍ମଲାଭ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଗୋଚର କରିବା—ଦେ. କି.—ଜଣାଇବା—

Gochara karibā To bring to notice.

ଗୋଚରକରା ଅବଧାନ ଦେଉ ଜନ୍ମରେ ଅଉଚ

गोचर करना ଦୁରୁ ଦୃଶ୍ୟ ଗୋଚର । ଗ୍ରାଜ. ପାଦଟୀ ।

(ଗୋଚର କରାଇବା—ଣିଜନ୍ତ)

ଗୋଚର ହେବା—ଦେ. କି.—୧ । ଜାଣିବା—

Gochara hebā 1. To know; to realise; to perceive.

ଗୋଚର ହଓୟା ୨ । ଜଣାଯିବା; ଜ୍ଞାତହେବା—2. To be known.

गोचर होना ଅଜ ତାହା ଗୋଚର ହୋଇବ ଦୃଷ୍ଟକୁ ।

ଦୃଷ୍ଟଗଁ ନ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

ଗୋଚର୍ମ—ସ ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ+ଚର୍ମ)—

Gocharma ୧ । ଗୋରୁର ଚମଡ଼ା—1. Cow-hide.

୨ । ଭୂମିର ବର୍ଗପରମାଣ ମାପବିଶେଷ—

2 A square-measure of land surface.

[ଦ୍ର—ଦଶହାତ ପରମ୍ପିତ ନଲରେ ଲମ୍ବରେ ଓ ଚଉଡ଼ାରେ ଯନ୍ତର ନଳ ଲେଖାଏଁ ପରମ୍ପିତ କ୍ଷେତ୍ର । ମତାନ୍ତରରେ ପାର୍ଶ୍ୱ ୬୧୦୦ ହାତ ଓ ପ୍ରସ୍ଥ ୬୧୦୦ ହାତ ପରମ୍ପିତ କ୍ଷେତ୍ର ।]

ଗୋଚାରକ—ସ. ବ. ପୁଂ. (ଗୋ+ତର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—

Gochāraka ଗୋରୁ ରଖୁଆଳ—Cow-herd.

(ଗୋଚାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗୋଚାରଣ—ସ. ବ (ଗୋ+ତର ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ଚୁର ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଗୋରୁ ତରାଇବା—

Gochāraṇa 1 Taking cattle to graze; tending of cattle.

୨ । ଗୋରୁ ତରିବା—2. Grazing.

ଗୋଚିଆ —ତ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ. (ସ. ଗୋଚୀ; କୁତକ)—

Gochiā ନଈ ମୃତ୍ତାଣରେ ଧରା ପଡ଼ିବା କୋତଆପର ଏକ ପ୍ରକାର ସମୁଦ୍ର-ମାଛ—A species of sea-fish resembling the eel.

ଗୋଚିକିତ୍ସକ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ+ଚିକିତ୍ସକ)—

Gochikitsaka ଗୋରୁମାନଙ୍କ ରୋଗର ଚିକିତ୍ସାକାରୀ—A cattle-doctor; a veterinary surgeon.

ଗୋଚିକିତ୍ସା—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ+ଚିକିତ୍ସା) —

Gochikitsā ଗୋରୁମାନଙ୍କ ରୋଗର ଚିକିତ୍ସା—Treatment of cattle-disease.

ଗୋଚିନା—ଦେ. ବ. (ସ. ଗୋରୋଚନା)—

Gochinā ଗୋରୋଚନା (ଦେଖ

ଗୋରଚନା Gorochanā (See)

गौलोचन ଯାହାଙ୍କ କପାଳେ ଅଛ ଗୋରଚନା ଫୋଟି ।

ପଦ୍ମାବତୀ. ସଭା ବନ୍ଦନଗୀତ ।

ଗୋଚୀ—ସ. ବ—୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ମାଛ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Gochī 1. A kind of fish.

୨ । ହିମାଳୟଙ୍କ ପତ୍ନୀ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2 Name of the wife of the Himalayas.

ଗୋଛ—ଦେ. ବ. (ସ. ଗୁଚ୍ଛ)—ଗୋଣ୍ଡ (ଦେଖ)

Gochha Gochhā (See)

ଗୋଣ୍ଡ—ଦେ. ବ. (ସ. ଗୁଚ୍ଛ)—୧ । ବଡ଼ା—

Gochhā 1. Sheaf; cluster; bundle.

ଗୋଛା, ଗୋଚା, ଆଟି ୨ । ସମୂହ—2. Collection;

गुच्छा multitude.

ଗୋଣ୍ଡାଇତ—ଦେ. ବ—୧ । ଶୂଦ୍ର ଜାତର କୌଳିକ ଉପାଧିବିଶେଷ—

Gochhāita 1. A family-title of Śūdras.

୨ । ଡାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—

2. A family title of sweepers.

ଗୋଣ୍ଡାଇବା—ଦେ. କି—(ସ. ଗୁଚ୍ଛ)—କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ବଡ଼ାବଡ଼ା କର ବାନ୍ଧିବା— To tie into sheaves.

ଗୁଛାନ, ଗୋଛାନ

गुच्छियाना

ଗୋଣ୍ଡାଏତ—ଦେ. ବ—ଗୋଣ୍ଡାଇତ (ଦେଖ)

Gochhāeta Gochhāita (See

ଗୋଣ୍ଡାଗୋଣ୍ଡା—ଦେ. ବ. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) —ପ୍ରଚୁର—

Gochhāgochhā (figurative) Morethan sufficient; abundant.

ଗୋଛାଗୋଛା

गुच्छागुच्छा ଦେ. କି. ବିଣ—୧ । ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ—

1. Sufficiently; abundantly.

୨ । ବଡ଼ାବଡ଼ା ଦୋଇ—2. In sheaves.

ଗୋଣ୍ଡା ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କି—ଗୋଣ୍ଡାଇବା (ଦେଖ)

Gochhā bāndhibā Gochhāibā (See)

ଗୋଣ୍ଡାବାଳ—ଦେ. ବ—କେଶଗୁଚ୍ଛ—(ସ. ଗୁଚ୍ଛ+ବାଳ)

Gochhābāla A cluster of hair.

ଗୋଛି—ଦେ. ବ. (ସ. ଗୁଚ୍ଛ)—୧ । ମାଂସପେଶୀ—

Gochhi 1. Muscles; tendon.

पुट्ठा; घुट्टी ୨ । ଗୋଡ଼ର ଶିରମାନ ଗୋଇଠି ଉପରେ ଯେଉଁଠାରେ ଏକତ୍ର ହୋଇଥାଏ—2. The place where the muscles of the leg meet; Tendo Achillis.

ଗୋଡ଼ ଶିର ସାନ ଗୋଡ଼ରେ ପେଶୀ—ଓଗ

୩ । ବେକର ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ଶଙ୍ଖରର ଶିରଯାକ ଏକତ୍ର ହୋଇ ଥାଏ—3. Trapezi muscles.

୪ । ବେକର ପଛଅଡ଼େ ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ଶଙ୍ଖରର ଶିରଯାକ ଏକତ୍ର ହୋଇଥାଏ—4. Trapezi muscles.

୫ । ଛୋଟ ଗୋଣ୍ଡା—5 A small bundle.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଙ୍ଗ	ଛ	ସ	ଗ୍ଧ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଜ୍ଞ

କାଟିବା— ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଏକାବୁଦ ଶିର୍ ବା ମାଂସପେଶିକୁ
Gochhi kāṭibā କାଟିବା – 1. To cut through the place where muscles meet.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାଥ) ଅନଷ୍ଟ କରିବା—
2. (figurative) To injure another
ଯଥା—ସେ ମୁହଁରେ ମୋ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧୁତା କରୁଛ ତେଣେ ଉତରେ ଉତରେ ମୋ ଗୋଛ କାଟୁଛ ।

ଗୋଛୁକାର —ଦେ. ବ—୧ । ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
Gochhikāra 1. Name of a family-title.
୨ । ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସେବକବିଶେଷ—2. A class of Sebakas or servants of Lord Jagannātha at Puri.

ଗୋଜୁ —ଦେ. ବ—୧ । ମେଖ; ମୁନାଆଁ କାଲା—
Goja 1. Pointed pin; peg; stake.
ଗୌଜ ୨ । ଗୃହର ଗୃଲଉଉରେ ବସାଯିବା କାଷ୍ଠକାଳକ —
ଖଣ୍ଟୀ. 2. Wooden peg set in the roof of a thatched house.
ଦେ. ବଣ—୧ । ସୂଚ୍ଯାଗ୍ର; ମୁନାଆଁ; ଗୋଜଆ—
1. Tapering to a point; pointed.
ନୁକୀଲା ୨ । ଫଳୁଝଉ ଦୋଇ ମୁନାଆଁ କର୍ ଯାଇଥିବା—
2. Curled to a point.
ଗୋଳ ଶ୍ରାମୁଣ୍ଡାରମ୍ଭ କର୍ କରୁନା ଦ୍ରବଣ ଉଉଳରଣ—
ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।

ଗୋଜଣ— ଦେ. ବ—ଗୋଜଣା (ଦେଖ)
Gojaṇa Gojaṇā (See)

ଗୋଜଣା—ଦେ. ବ—ଚୂଲିରେ ନଆଁକୁ ଉଖାରବାର କାଠି—
Gojaṇā A wooden poker; a pointed stick to stir up the fuel in the oven.
ଗୌଜନା; ପୋଡ଼ାଗୌଜନା
କିଲ୍ଲା

ଗୋଜଣାକାଠି— ଦେ. ବ—ଗୋଜଣା (ଦେଖ)
Gojaṇākāṭhi Gojaṇā (See)

ଗୋଜର—ସଂ. ବ. (ଗୋ + ଜର୍)—ବଡ଼ା ବଳଦ ବା ଷଣ୍ଢ—
Gojara An old ox or bull

ଗୋଜା—ଦେ. ବ—୧ । ଋଣପତ୍ର; ଉମସୁକ—
Gojā 1 Simple mony-bond.
ଋଣ ଚୁକ୍ତି କରିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଉଦାଇବ
ଗୋଜା ତର ମୂଳ ଜଳନ୍ତର ଛଡ଼ି ଦେଲ—ଗୋପୀନାଥ ମୁଦୁଲି ।
୨ । ଭୂମି ବଣ୍ଟନର ନଣ୍ଡିପୃ-ପତ୍ର—
2. Allotment paper in land-partition.
୩ । ମେଖ; କାଲା—3. Peg.
ଦେ. ବଣ—୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣାଗ୍ର; ମୁନାଆଁ—1. Sharp-pointed.
ବନସ୍ତର କଣ୍ଟା ଦେଇଁ ଗୋଜା—ଉଗ ।
୨ । ନିଶ୍ଚଳ; ବାକ୍‌ଶକ୍ତିହୀନ; ଘୁଙ୍ଗା—2. Dumb; silent.
ଗୋର ମୁହଁ ଗୋଜା—ଉଗ ।

ଗୋଜଆ —ଦେ. ବଣ—ମୁନାଆଁ—Sharp-pointed.
Gojiā ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଚେଷ୍ଟା; ଲମ୍ବ ବାଉଁଶ ଅଗରେ ଗୁଜିୟା ଲଗିଥିବା ମୁନାଆଁ ଲୁହା—
ନୁକୀଲା A long iron-pointed pole; lance.

ଗୋଜ କଡ଼ମା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଏକପ୍ରକାର ସାମୁଦ୍ରିକ
Goji kardamā ମାଛ—A kind of sea-fish

ଗୋଜକାଠି—ଦେ. ବ—୧ । ସିନ୍ଧକାଠି—1. A jimmy; crow-
Gojikāṭhi bar; a pointed iron rod used by thieves
ଗୁଁଜିକାଠି in house-breaking.
ଜୁଡ଼ାକାକାଁଟା ୨ । ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଜୁଡ଼ାରେ ପିନ୍ଧିବା କାଠି—
2. Hair-pin attached to a chignon.

ଗୋଜଗାଜ ହେବା —ଦେ. କ୍ରି—ଅଳଙ୍କାର ବସ୍ତ୍ରାଦିଦ୍ୱାରା ସ୍ୱଶ୍ରୀ ସୁସଜ୍ଜିତ
Gojigāji hebā ହେବା—To fit oneself in raiments
ସାଜଗୁଜ or ornaments etc.

ଗୋଜଣା—ଦେ. ବ ଗୋଜଣା (ଦେଖ)
Gojiṇā Gojaṇā (See)

ଗୋଜିହ୍ୱା—ସଂ. ବ—୧ । କୋବି; କୃଷିଜାତ ଶାକଗୁଳ୍ମବିଶେଷ
Gojihwā (ହି. ସଦ୍ଦସାଗର)—1. Cabbage.
୨ । ବନ୍ୟ ତୃଣବିଶେଷ—
2. A kind of wild grass.
[ଦ୍ର—ଏହାର ପତ୍ର ଲମ୍ବ ଓ ଫୁଲକୋବିର ପତ୍ର ପରି; ଏଥିରେ ହଲଦିଆ ରଙ୍ଗର ଚକ୍ରାକାର ଫୁଲ ଧରେ; ଏ ଘାସକୁ ପଶୁମାନେ ଅଗ୍ରହ ସହକାରେ ଖାଆନ୍ତି । ବୈଦ୍ୟକ ଅନୁସାରେ ଏହା ଶୀତଳ, ଲଘୁ, ବାତକାରକ ଏବଂ କଫ, ପିତ୍ତ, କାସ, ରକ୍ତବିକାର, ଅରୁଚି, ବ୍ରଣ, ଜ୍ୱର ଓ ବିଷନାଶକ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଗୋଟ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ଉଡ଼ି ଭାଷା) ସଙ୍ଖ.—ଏକ; ଗୋଟଏ—
Goṭ One; one only.

ଗୋଟ୍‌କା—ଗ୍ରାଦେ. (କଟକ ସହର;ଇତର ବ୍ୟବହୃତ) ବ—ଟଙ୍କା—
Goṭkā Rupee.

ଗୋଟ୍ ଗୋଟ୍ କରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—ବିକ୍ଷିପ୍ତ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କୁ
Goṭ goṭ karibā ଗୋଟ ଗୋଟ କର ଗୋଟାଇ ଆଣି ଜମା କରିବା—To collect scattered things into a heap.

ଗୋଟକ୍ ମାନେ— ଗ୍ରାଦେ. (ଉଡ଼ି)ଅ—ଗୋଟାକୁ; ଗୋଟାକ ପ୍ରତି—
Goṭak māne To one.

ଗୋଟକ —ଗ୍ରାଦେ. (ଉଡ଼ି) ସଙ୍ଖ. – ଗୋଟ୍ (ଦେଖ)
Goṭaka Goṭ (See)

ଗୋଟମା – ଦେ. ବ.—କସି ନଡ଼ିଆ ଫଳ (ଘଇଡ଼ ହେବାର ପୂର୍ବାବସ୍ଥା)-
Goṭamā Young and small cocoanut fruits.
ମୁଡୀ [ଦ୍ର—କସି ଅପେକ୍ଷା ଗୋଟମା ବଡ଼; ଗୋଟମା ଅପେକ୍ଷା
ନାରକେଲମୁଚୀ ଘଇଡ଼ ବଡ଼ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମରେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହିପରି ଏ ଭାଷାଭାଷୀଙ୍କର ନିଜର ଭେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବ୍ୟତୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗୋଟା —ଦେ.ବ୍ୟ. (ତୁଳ.ଦ୍ରା.ଗୋଟା;ଫ୍ର. ଗୁଟ୍ଟକା)—୧ । ବର୍ତ୍ତୁଳ—
Goṭā 1. Round.

୨ । ଏକୁଟିଆ; ଏକା—2. Solitary.

୩ । ଅଖଣ୍ଡ—3. Unbroken; entire.

୪ । ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡିଆ; ଗୋଟାଳିଆ—4. In lumps.

୫ । ଏକ ଜାଗାରେ ଜମା ହୋଇ ଟାଣୁଆ—5. Gathered to one place and become hardened.

ଗୁଟି ଦେ. ଅ. (ଫ୍ରଗ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦର ପ୍ରତ୍ୟୟ)—୬ । ଫ୍ରଗ୍ୟକ—
ଗୋଟ 6. Numbering.

(ଯଥା— ଛନଗୋଟା ।)

ଦେ. (ସର୍ବନାମ; ଅନାଦରାର୍ଥ)—ଏକ ଗୋଟା—
One only.

ଚତୁର୍ଥ ପାଦରୁ ଗୋଟା ନଖୋଡ଼ ଅନାମିକା ପ୍ରାତଃ ଦୁଇଜରୂପଣ ଗୀତା ।

ଦେ. ବ—୧ । ଫ୍ରଗ୍ୟା—1. Number.

୨ । ସୁନା ବା ରୁପାର ଜରି—2. Gold or silver lace.

[ଦ୍ର—ଅନାଦରାର୍ଥ 'ଗୋଟା' ଶବ୍ଦ ଆଦରାର୍ଥରେ 'ଗୋଟି' ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଯଥା—ଛନଗୋଟା ଘେର; ଛନଗୋଟି ସାଥି ।]

ଗ୍ରାଦେ. (ଉତ୍ତିଜ୍ଜଗା) ବ.—ପଦାର୍ଥ—Things

ଗୋଟାଇପୋଟାଇ—ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ୟ. (ନିରର୍ଥକ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ ଦ୍ୱିତୀୟ
Goṭāi poṭāi ସଦୃଶର)—ଏକତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରି—
ଗୁଟିଏପୁଟିଏ Gathering or collecting together.

ଗୋଟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଫ୍ର. ଗୁଟ୍ଟକା)—୧ । ଏକତ୍ର କରିବା;
Goṭāibā ସଂଗ୍ରହ କରିବା—1. To gather into one;
ଗୁଟାନ to collect.
ଗୁଟିଆନା ୨ । ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଭୂଇଁରୁ ଉଠାଇବା—
2. To pick up from the ground one by one.

୩ । (ଶେଷ ଅର୍ଥରୁ) ଘଷା ଘର୍ଷି କରି ବଖୁଙ୍ଗଳ କରିବା—
3. To disorder by treading or rough use.

ଗୋଟାଏ—ଦେ. ସର୍ବ. (ଅନାଦରାର୍ଥ) —୧ । ଏକଗୋଟା ମାତ୍ର —
Goṭāe 1 One only.
ଏକଟା ତହିଁରେ ତତି ଅନ୍ତ ଗୋଟାଏ ସ୍ପର୍ଶ ବ୍ୟକ୍ତିଚ୍ଛ ଅଟେ ।
ଏକଗୋଠ (ଯଥା ଆଦରାର୍ଥକ ଆକାର—ଗୋଟିଏ ।]

ଦେ.ବ.— ମଧ୍ୟାହ୍ନ ବା ମଧ୍ୟରାତ୍ରି ପରେ ଏକଘଣ୍ଟା ବାଜିବା (ସମୟ)—2 One o'clock (time)

ଗୋଟାଏ ବେଳ—ଦେ. ବ.—ଦିନ ଦ୍ୱିପ୍ରହର ବା ରାତ୍ରି ଦ୍ୱିପ୍ରହର ପରେ
Goṭāe beḷa ଏକଘଣ୍ଟା ବାଜିବା ସମୟ; ବାରଟା ଉପରେ
ଏକଟାର ସମୟ ଗୋଟାଏ ସମୟ—1 o'clock.
ଏକବଜେ

ଗୋଟାକ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ସର୍ବ.—୧ । ଗୋଟାଏ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Goṭāka (etc) Goṭāe etc. (See)

୨ । ଗୋଟିକ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
2. Goṭika etc. (See)

[ଦ୍ର—ଅନାଦରାର୍ଥକ ଗୋଟାକ, ଆଦରାର୍ଥରେ ଗୋଟିକ ହୁଏ ।]

ଗୋଟାକ ସାତଗୋଟା— ଦେ. ବଣ— (କ୍ରୋଧରେ) ଜର୍ଜରିତ; ବର୍ଦ୍ଧିତ-
Goṭāka sātagoṭā ପ୍ରଦ୍ଧିତ—Enraged.

(ଯଥା— ସେ ମୋ ଉପରେ ଗୋଟାକ ସାତଗୋଟା ହେଲା ।)

ଗୋଟାକିଆ—ଦେ. ବଣ—ଗୋଟିକିଆ (ଦେଖ)—
Goṭākiā Goṭikiā (See)

ଗୋଟାକୁ ଗୋଟା—ଦେ. ବଣ (ସଦୃଶର)—
Goṭāku goṭā ଗୋଟାକ ସାତଗୋଟା (ଦେଖ)—
Goṭāka sātagoṭā (See)

ଅ—ଗୋଟାକ ପରେ ଗୋଟାଏ—
One after another; successively.

ଗୋଟାକେତେ—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—କେତେକ ଗୋଟା—
Goṭākete Some; a few.
ଗୋଟା କତକ; ଗୋଟା କୟେକ
ଗୋଟେକ

ଗୋଟା ଗୋଟା—ଦେ. ଅ (ଅନାଦରାର୍ଥ)—୧ । ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ; ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ;
Goṭā goṭā ଛୁଦ୍ର ଛୁଦ୍ର ଟାଣୁଆ ଖଣ୍ଡ—1. Several lumps.
ଗୁଟି ଗୁଟି ୨ । ଏକ ଏକ ହୋଇ; ଥରକେ ଏକ ହୋଇ—
ଗୋଟେକ ଗୋଟେକ 2 One at a time.

୩ । ଗୋଟାକ ପରେ ଗୋଟାଏ—
3. One after another

୪ । ବହୁଶଃ; ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ—
4. In a great number.

(ଆଦରାର୍ଥକ—ଗୋଟିଗୋଟି ।)

ଗୋଟା ଗୋଟା ଝାଳ—ଦେ. ବ — ଅପରିମିତ ଭାବରେ ଥରଥର
Goṭā goṭā jhāḷa ବହିବା ଝାଳ—Successively and profusely flowing sweat.

ଗୋଟାଗୋଟି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—
Goṭāgoṭi (etc) ଗୋଟିଅଗୋଟି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Goṭiāgoṭi etc (See)

ଗୋଟାପଣେ—ଦେ. ଅ – ଗୋଟା ସୁଦ୍ଧା (ଦେଖ)—
Goṭāpaṇe Goṭāsuddhā (See)

ଗୋଟାଳି—ଦେ. ବ (ଫ୍ର. ଗୁଟ୍ଟକା)—୧ । ଗୋଲାକାର ଛୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ—
Goṭāḷi 1. Rounded piece of chalk.
ଗୁଠଳି [ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଗ୍ରାମେ ଅଙ୍କାରେ ଗୋଟାଳି
ଗୁଲଥୀ; ମଟ୍ଠା; ଗୁଟୁଳ ଖୋସୁଥିଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଲୁଗାର ଖୋସଣି ଫିଟି ଯାଉ ନ ଥିଲା । ଦରକାରବେଳେ ମାଟି ଉପରେ ଲେଖିବା କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ଚଳୁଥିଲା ।]

୨ । ଛୁଦ୍ର ଓ ଟାଣୁଆ ଖଣ୍ଡ —
2. Small and hard pieces; lumps.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଂ	ଃ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଷ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
ଁ	ଅ	ଉ	ଊ	ଲୃ	ପ୍ଲୃ	ଅକାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତ୍ରବନ୍ଦ୍ୟ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	କ	ନ୍

ଗୋଟାଲିଆ—ଦେ. ବଣ (ଫ. ଗୁଟ୍ଟ)—୧ । ଗୋଟାଳପର ଗୋଲ—
Goṭāliā 1. Like a round piece of chalk; globular.
ଗୁଟୁଳା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବର୍ତ୍ତୁଳ ଓ ଟାଣୁଆ—
2. Round and hard.

ଗୋଟାସିଝା—ଦେ. ବଣ —(ବଟ,ମୁଗ ବା ପତ୍ରବା) କଞ୍ଚା ନ ଦୋଇ ଗୋଟା
Goṭāsijhā ପୁରା ପାଣିରେ ସିଝ ଦୋଇଥିବା—Boiled whole (fruit or corn).

ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା—ଦେ. ବ— ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁ—
Goṭāsuddhā The whole thing.

ଗୋଟି—ଦେ. ବଣ (ଆଦର୍ଗ୍ଥକ)—୧ । ଏକଫଖ୍ୟକ; ଏକମାତ୍ର—
Goṭi 1. One only.
ଗୁଟି ଦେଖି ଦୋଇ ଦେଖିବା ନ ରହିଁ ଅର୍ଥରେ—
ଗୋଟ୍ଟ ଜୁଖଙ୍ଗ ମହାଭାରତ ସଭା ।
୨ । (ଏଡେ ଟି; ଫଖ୍ୟକ (ଯଥା—ଛଅଗୋଟି)—
2. Numbering; in number
[ଦ୍ର—ଏଥିର ଅନାଦର୍ଗ୍ଥକ ଆକାର 'ଗୋଟା' ।]
୩ । (ଫ. ଗୋଷ୍ଠି) —ଏକତ୍ରୀଭୂତ—
3. Gathered; collected into one.
ସେଠେ ତ୍ରମ ଦୋଇନନ୍ତୁ ମେ ସଭାରେ ଗୋଟ୍ଟ—ଜୁଖଙ୍ଗ ମହାଭାରତ. ସଭ
୪ । ଏକମେଳ—4. United.
ଦେଖିଅନ୍ତୁ ମନୁନାଭବ ହୋଇ ଗୋଟ୍ଟ
ମଧୁକଣା ଲେଭିର ନଅଣ ତ୍ରାଣଟ୍ଟ—ଜୁଖଙ୍ଗ ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଦେ. ବ—୧ । ଗୋଟ୍ଟଘର୍ (ଦେଖ)
1. Goṭigharā (See).
ଗୁଟି ୨ । ପାଟିବା ଭସର ଯୋକଙ୍କ ଉମ୍ବାକାର ବସା—
କୌବା 2. Silk cocoons.

ଗୋଟିଆ—ଦେ. ବଣ— ୧ । ଏକୁଟିଆ; ଏକମାତ୍ର —
Goṭiā 1. Solitary.
୨ । ସଗ୍ଭୀଭୂତ —2. Collected; gathered; picked up.
ଗାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ— ଯାତ୍ୟାଦ୍ଦ ଭୂମିରେ ଚଳବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଶ୍ଲେଟ ନଦାରକଯୁକ୍ତ ଶଗଡ଼—A cart with small solid wheels for use in hilly tracts.

ଗୋଟିଆଇବା—ଦେ. କି —ଗୋଟାଇବା (ଦେଖ)
Goṭiāibā Goṭāibā (See).
ନଳରେ ସେମାନେ ସେନା ଗୋଟିଆଇ—ଜୁଖଙ୍ଗ ମହାଭରତ. ସଭା ।

ଗୋଟିଆଗୋଟି—ଦେ. ବ—ସଗ୍ଭୀଭୂତ ବସ୍ତୁରାଶି—
Goṭiāgoṭi Gathered things.
ଦେ. ବଣ—ଏକତ୍ର ସଗ୍ଭୀଭୂତ—Gathered into a mass.

ଗୋଟିଆଗୋଟି କରିବା—ଦେ. କି—ଭୂମିରୁ ଉଠାଇବା ବା ସଗ୍ରହ କରିବା; ଠୁଳ କରିବା—
Goṭiāgoṭi karibā To pick up; to gather from the ground; to heap together.
ଗୁଟାନ
ଗୁଟିୟାନା

ଗୋଟିଏ—ଦେ. ସର୍ବ (ଅଦର୍ଗ୍ଥକ)—୧ । ଏକମାତ୍ର —
Goṭie 1. One; only; single.
ଏକଟି ୨ । ଏକସଖ୍ୟକ – 2 One; esol.
ଏକଠା; ଏକଗୋଟ [ଦ୍ର—ଅନାଦର୍ଗ୍ଥ; ଗୋଟାଏ ।]

ଗୋଟିଏଗୋଟିଏ—ଦେ. କ୍ରି ବଣ— ୧ । ଧୀରେ ଧୀରେ—
Goṭiegoṭie 1. Very slowly.
ଗୁଟିଗୁଟି ଗଲୁଆଏ ଗୋଟ୍ଟଏ ଗୋଟ୍ଟଏ ଯେ ବଣେ—ଜୁଖଙ୍ଗ ମହାଭରତ. ବନ
ଏକଏକ; ଗୋଟେଗୋଟେ ୨ । ଆସ୍ତେ ସୁସ୍ତେ; କ୍ରମେକ୍ରମେ—
2. By degrees; gradually.
୩ । ଏକାଦ୍ଧକ୍ରମେ; ଏକ ପରେ ଅନ୍ୟ—
3. One by one; one after the other.
ଉତ୍ତରରୁ ଯେ ଅର୍ଯ୍ଜୁନ ହୋଇକର
ବାହାରେ ଗୋଟ୍ଟଏ ଗୋଟ୍ଟଏ ସେ ନାସ୍ତ—ଜୁଖଙ୍ଗ ମହାଭରତ. ବନ ।
୪ । ଥରକେ ଏକ ଦୋଇ—4. One at a time.

ଗୋଟିକ —ଦେ. ସର୍ବ—ଗୋଟ୍ଟଏ (ଦେଖ)
Goṭika Goṭie (See).

ଗୋଟିକଠଉଁ—ଦେ. ଅ— କଛୁ ନ ଛାଡ଼ି; ସମସ୍ତ ନଃଶେଷରୂପେ—
Goṭikaṭhauṁ Entirely; without leaving even a bit.
ଦେ. ସର୍ବନାମ—ପ୍ରତ୍ୟେକେ; ସମସ୍ତେ (କଣେ ବେଳେ ଛାଡ଼ ନ ଥାଇ)—Everyone; all without exception.

ଗୋଟି କରିବା – ଦେ. କ୍ରି—ଗୋଟ୍ଟାଗୋଟ୍ଟ କରିବା (ଦେଖ)
Goṭi karibā Goṭiāgoṭi karibā (See).

ଗୋଟିକା—ଦେ. ବ (ଫ. ଗୁଟ୍ଟିକା)—୧ । ଗୁଟ୍ଟିକା (ଦେଖ)
Goṭikā 1 Guṭikā (See)
୨ । କୋରା; ଲଡ୍ଡୁ—2. A ball of sweet-meat.
ଦେ. ବଣ—ଗୋଟ୍ଟିକିଆ (ଦେଖ)
Goṭikiā (See).

ଗୋଟିକିଆ— ଦେ. ବଣ (ଫ. ଗୁଟ୍ଟିକା) – ଏକୁଟିଆ; ଗୋଟାଗୋଟା —
Goṭikiā Solitary; single.

ଗୋଟିକିଗୋଟି—ଦେ. ଅ. (ଆଦର୍ଗ୍ଥକ)—ଏକ ପରେ ଏକ—
Goṭikigoṭi One by one; one after another.
ଏକଏକ ଉଚ୍ଚଲେଣ ଚାଲ ଗୋଟ୍ଟିକିଗୋଟ୍ଟ । ମଧୁସୂଦନ. ସନ୍ଧ୍ୟା ।
ତାବଡ଼ତୋଡ଼ (ଗୋଟ୍ଟିକୁଗୋଟ୍ଟ — ଅନ୍ୟରୂପ)

ଗୋଟିକେତେ—ଦେ. ବଣ. (ଆଦର୍ଗ୍ଥକ)—ଗୋଟାକେତେ (ଦେଖ)
Goṭikete Goṭākete (See)

ଗୋଟିଖଡ଼କା—ଗାଦେ. (ସମ୍ଭଲପୁର) ବ—ଗଙ୍ଗଶିଉଳି (ଦେଖ)
Goṭikhaṛdakā Gaṅgaśiuḷi (See)

ଗୋଟିଖଡ଼କା—ଗାଦେ. (ସମ୍ଭଲପୁର) ବ—ଗଙ୍ଗଶିଉଳି (ଦେଖ
Goṭikhaṛdikā Gaṅgaśiuḷi (See)

ଗୋଟିଖେଳ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—
Goṭikheḷa A kind of play.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନାକୁ ହେବ । • ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ'; ସେଣିବେ 'ବ୍ୟଥି' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ସେଣିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ସେଣିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ସେଣିବେ ।

[ଦ୍ର—ଏ ଖେଳରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟି ବା ଗୋଟାଳକୁ ଦୂରରେ ଠିଆ ହୋଇ ମାରବାକୁ ହୁଏ । ତାହା ନଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ବାଜିଲେ ଖେଳାଳି ପୁରସ୍କାର ପାଏ, ନଚେତ୍ ଖେଳିବାଲୁଗି ଉପାଜ୍ଜନ କରିଥିବା ଟଙ୍କ ଉକ ଦଣ୍ଡ ଏ ।]

ଗୋଟି ଗୋଟି—ଦେ. ଅ. (ଅଦର୍ଥକ)—ଗୋଟିକଗୋଟି (ଦେଖ)
Goṭigoṭi Goṭikigoṭi (See)

ଗୋଟିଘର - ଦେ. ବ—ଗୋଟିଘର୍ (ଦେଖ)
Goṭighara Goṭigharā (See)

ଗୋଟିଘର୍ - ଦେ. ବ—ଅଣ୍ଡକୋଷ—Testicle.
Goṭigharā

ଗୋଟି ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କ୍ଷୁଦ୍, ଝାଣୁଆ ଓ ବର୍ତ୍ତୁଳ ଖଣ୍ଡମାନଙ୍କରେ ପରିଣତ ହେବା—To turn into small hard and round lumps.
Goṭi dharibā
ଗୁଡ଼ୁଲବାଁଧନା ଗୁଟଲୀବାଁଧା

ଗୋଟିପ—ଗ୍ରା. ବ—ଗୋଟିପିଲା (ଦେଖ)
Goṭipa Goṭipilā (See)

ଗୋଟିପଣେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ— ୧ । ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ—
Goṭipaṇe 1. One by one.
୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—2. Fully; entirely.

ଗୋଟିପହଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ପଦଣ୍ଡି ବଜୟ ଭଳେ ନୋଟ (ଦେଖ)
Goṭipahaṇḍi See notes under Pahaṇḍi bijaya.

ଗୋଟିପିଲା—ଦେ. ବ—ସଙ୍ଗୀତଦଳର ନାଚୁଆ ପିଲା (ଏପର ସଙ୍ଗୀତ-ଦଳରେ ଗୋଟିଏ ପିଲା ଗୀତ ଗାଇଗାଇ ନାଚେ)—
Goṭipilā (single) Dancing boy who also sings songs.
ଲୌଡ଼ା

ଗୋଟିପୁଅ—ଦେ. ବ—ଗୋଟିପିଲା (ଦେଖ)
Goṭipua Goṭipilā (See)

ଗୋଟିପୋ—ଗ୍ରା ବ—ଗୋଟିପିଲା (ଦେଖ)
Goṭipo Goṭipilā (See)

ଗୋଟିପୋକ—ଦେ. ବି—ଘାଟ ବା ଉସର ପୋକ—
Goṭipoka Silk-worm.
ଗୁଟିପୋକା
ପୀଲା; କିରିମପୋଲା

ଗୋଟିଯାକ - ଦେ. ଅ.— କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବ୍ୟାପି—
Goṭijāka Throughout; pervading the whole of a thing.
ଗାଡ଼ି ଗୋଟିଏ ଚଢ଼ରେ ପୁଲିବ ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗୋତ୍ତରଖଣ୍ଡ ର ଗାଡ଼ି ।

ଗୋଟିଯେକ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ସଙ୍ଗ—ଗୋଟିଏ (ଦେଖ)
Goṭiyeka Goṭie (See)
ଜୁମରୁ ନାମ ଗୋଟିଏକ ଜୟର ଦାଣ୍ଡୋ—ଶଶିସେନା ।

ଗୋଟିସବଟି—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବିଣ—୧ । ଉଚ୍ଛଳାତ—
Goṭisabaṭi 1. Undulating.
ଗୋଟିମତଃ ନୂତନ ସରୁଅଡ ଏକା । ଦୁଡ଼ା—ଚନ୍ଦ୍ରଚରିତ୍ର ଗୀତା ।
୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣ; ଏକ—2. Full; entire.

ଗୋଟି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗୋଟି ଧରିବା (ଦେଖ)
Goṭi hebā 1. Goṭi dharibā (See)
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଠୁଳ ହେବା—2 To collect together
ଛାତ ଦୁଇେ ଚତ୍ରେଖ କରଇ ସେ ନର
ଗୋଟି ହୁଏ ଅଶ୍ରୁମ୍ବେ ଏଥାଏ ତାହାର କୃଷ୍ଣଜିତ୍ର. ମହାଭାରତ ୬୫

ଗୋଠ—ଦେ. ବ. (ଫ୍ର. ଗୋଷ୍ଠ)—୧ । ଗୋରୁ ରଖାଯିବା ସ୍ଥାନ—
Goṭha 1 Cowshed; cattle-pen.
ଗୋଠ ୨ । ଗୋଚାରଣ ଭୂମି—
ଗୋଠ 2. Grazing ground; pasture.
୩ । ଅରଣ୍ୟ ମଇଁଷି, ମୃଗ, ବରାହ, ଗଯୂଳ ଆଦିଙ୍କର ଯୂଥ—
3. Flock; herd.
ପଡ଼ି ଥାନ୍ତୁ ବନେ ବଲୁଆ ହୋଇ ଗୋଠ । କୃଷ୍ଣଜିତ୍ର. ମହାଭାରତ ୬୫
୪ । ଗୋରୁମାନେ ଦଲବଦ୍ଧ ହୋଇ ଯେଉଁଠାରେ ରହନ୍ତି—
4. The place where cattle are herded together.
୫ । (ଫ୍ର. କଟିଶ) ଅଙ୍ଗାରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଶିକୁଳି—
ଗୋଟ 5. Waiste-chain; girdle

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ବସ୍ତୁର) ବ—କଥା; ବାକ୍ୟ—Words.

ଗୋଠକାକୁଡ଼ା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—ମହାକାଳ (ଗଛ) (ଦେଖ)
Goṭhakākuṛḍā Mahākāḷa (tree) (See)

ଗୋଠ କାକୁଡ଼ି - ଦେ. ବ. (ଫ୍ର. ବଣାଲା)—୧ । ଗୋରୁଖିଆ (ଦେଖ
Goṭha kākuṛḍi 1. Gorukhiā (See)
୨ । କଡ଼ିକିଆ (ଦେଖ)—2. Kaṛḍikiā (See)
ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—ମଠମଠକା (ଦେଖ)—
Maṭamaṭakā (See)

ଗୋଠଖଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ଯେଉଁ ଜନ୍ତୁ ପଲରୁ ପୃଥକ୍ ହୋଇ ରହେ—1. (animal) Which keeps away from the herd.
(ଗୋଠଖଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଗୋଠଛାଡ଼ା ୨ । ଯେ ପଲରୁ ପଛକୁ ରହିଯାଇଥାଏ—
2. Strayed from the herd; stray (beast).
୩ । (ମନୁଷ୍ୟ) ଯେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ମିଶେ ନାହିଁ—
3. (a person) Unsociable; loving to live alone.

ଗୋଠ ଗଛ—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ବରକୋଳ ପତ୍ର ପରି ଚକ୍ଷୁ-ବିଶିଷ୍ଟ କଣ୍ଟାଳିଆ ଗଛ—A kind of thorny tree.
Goṭha gachha

ଗୋଠ ଗୋପାଳିଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବିଣ.—(ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ)—ଅଯୋଗ୍ୟ ଓ ଦୁଷ୍କର୍ମକାରୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Goṭha gopāḷiā Worthless and evil-doing (person).

ଗୋଠଛଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ.—ଗୋଠ ଖଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ)
Goṭha chharḍā Goṭha khaṇḍiā (See)

ଗୋଠଛଡ଼ା ସିପେଇ—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ସୈନିକ ନିଜ ଦଳରୁ ପଳାଇ ଆସିଅଛି—Deserter.
Goṭha chharḍā sipei

୍	ି	ୀ	ୁ	ୂ	ୃ	ୄ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଛ	ଝପୃ	ଝଥ	ଧ
୨	ଈ		ରୁ	ଲୃ	ଯୈ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ଧ	ଝଥ	ଜ	୫

ଗୋଠ ନଉଁଛୁଣା—ଦେ. ବିଣ. ମନ୍ଦାର୍ଥରେ) —ପଲ ମଧ୍ୟରୁ ପୃଥକ୍ ଓ ମନ ଅଭ୍ୟାସଯୁକ୍ତ—Of peculiar bad habits (in a herd).
Goṭha niuñchhuṇā

ଗୋଠଳ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.—ଗୋରୁଙ୍କ କାନ୍ଦୁଡ଼—A kind of fruit eaten by cattle.
Goṭhaḷa

ଗୋଠବଣା—ଦେ. ବିଣ. - ଗୋଠଖଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ)
Goṭhabaṇā Goṭhā khaṇḍiā (See)

ଗୋଠି—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ ଗୋଷ୍ଠୀ) – ସମ୍ପ୍ରଦାୟ; ସମାଜ—
Goṭhi A gathering; congregation.
ଗର୍ଷ୍ଠୀ
ଗୋଠୀ

ଗୋଠିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଗୋଷ୍ଠୀସ୍ଥ)—
Goṭhiā ୧ । ଗୋଠରେ ଥିବା—
1. Included in a flock; herded.
, । ଗୋଠ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Relating to a herd.

ଗୋଠିଆକନ୍ଧ—ଗ୍ରାଦେ. (ଜୟପୁର) ବି—ବନ୍ୟଜାତି ବିଶେଷ—
Goṭhiākandha A wild race of people.

ଗୋଠେ—ଦେ. ବିଣ ଓ ବି.—ବହୁସଂଖ୍ୟକ; ଏକଦଳ—
Goṭhe A flock of; many in number.

ଗୋଡ଼—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଘୁଣ୍ଟ; ଘୃଣ୍ଟି; ଘୃଣ୍ଟିକା=ଗୁଳ୍ଫ; ସଂ. ଗୋହ୍ନର=ପାଦମୂଳ)—
Gorḍa
ଗୌଡ଼, ପା ୧ । ତରଣ; ପାଦ—1. Leg.
ପାବ, ଟାଙ୍ଗ, ଗୋଡ଼ ୨ । ଟେବୁଲ, ଖଟ ବା ଚଉକା ଇତ୍ୟାଦିର ଖୁଣ୍ଟି—
2. Post or pillar on which a chair, stool, table or bedstead stands.
୩ । ତେର; ମୂଳ—3 Root.
୪ । ବଇଠ; କୌଣସି ବସ୍ତୁର ନିମ୍ନ ଅଂଶ—
4 Base; pedestal.
୫ । ମୂଳକାରଣ—5. Root-cause; origin.
(ଯଥା—ମାଇଯଙ୍କ କଳ ଏ ପ୍ରକାରମାର ଗୋଡ଼ ଅଟେ ।)
୬ । ଗୁଲ୍ଫ; ପାଦମୂଳ—6. Heel.
୭ । ରଙ୍ଗା; ଜହ୍ନି କାନ୍ଦୁଡ଼ି ଆଦ ଲଟା ମାଡ଼ିବା ପାଇଁ ବଥାରିବା ଫ୍ରାଟ୍—
7. Frame-work for training creepers; ellise.
୮ । ଦୁଇଖଣ୍ଡବିଶିଷ୍ଟ ଅଳଙ୍କାର ସଲଗ୍ନ ହେବାର ଗଣ୍ଠି ବା କବଜା—8. A hinge or joint of an ornament consisting of two pieces.

ଗୋଡ଼ ଆଙ୍ଗୁଠି—ଦେ. ବି—ଗୋଡ଼ର ଆଙ୍ଗୁଳ—
Gorḍa āṅguṭhi Toe; finger of the leg.

ଗୋଡ଼ ଉପରେ ଗୋଡ଼ ରଖିବା—ଦେ.କ୍ରି—ଗୋଟିଏ ଗୋଡ଼କୁ ଆର ଗୋଡ଼ ପାଏର ଉପର ପା ରାଖା
Gorḍa upare gorḍa rakhibā
पाओँपे पाओँ रखना
ଉପରେ ରଖି ବସିବା—To sit cross-legged.

ଗୋଡ଼କନା—ଦେ. ବ—ମୋଜା—
Gorḍakanā Socks; stockings.

ଗୋଡ଼ କାଢ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ଗୁଲିଯିବା—
Gorḍa kāṛhibā To withdraw from a place; to
पाओँ उड़ाना, पाओँ निकालना
ପା ବାହିର କରା strew one's heels.

ଗୋଡ଼କୁ ଶାଙ୍କୋଳି ହାତକୁ ବେଡ଼ି—ଦେ. ବି. (ପଦ୍ଦରର)—
Gorḍaku śāṅkoḷi hātaku beṛdi
(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କଠୋର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ; ଅନ୍ତରାୟ; ବିଘ୍ନ—
(figurative) Serious impediment
ଓଡ଼ିଆ: ଦେଖ ତୁ କ ଗୋଡ଼କୁ ଶାଙ୍କୋଳ ହାଇକୁ ବେଡ଼ି ।
ତୁଲାକାନ୍ଦମାସ୍ତ: ନଥରୁଣ୍ଡ ।

ଗୋଡ଼ଖଡୁ—ଦେ. ବ—ଗୋଡ଼ର ବଲାଗଣ୍ଠି ଉପରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ମଳ
Gorḍa khaṛḍu ଅଳଙ୍କାର—A ring worn over the ankle.
गोखुरु

ଗୋଡ଼ ଖସଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ର—ଗୋଡ଼ ଖସିବା (ଦେଖ)
Gorḍa khasaṛḍibā Gorḍa khasibā (See)

ଗୋଡ଼ ଖସରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ର—ଗୋଡ଼ ଖସିବା (ଦେଖ)
Gorḍa khasaribā Gorḍa khasibā (See)

ଗୋଡ଼ ଖସିବା—ଦେ. କ୍ର—ପିଚ୍ଛିଳ ଭୂମିରେ ଗୋଡ଼ ସ୍ଥିର ନ ରହି ଚଳିତ ହେବା—ପା ଖସେ ଯାଉଥିବା; ପା ଖସା
Gorḍakhasibā
गोड़ खँसना; गोड़ फिसलना
ଗୋଡ଼ ଖସି ଚେଦ ହେବାର ଦରତ—
ଓଡ଼ିଆ: ଦେଖ୍ ଦଗୋଷ୍ଟଚଶ୍ଚ୍ଚ ଗ ଗତ ।
ଦେ କ୍ରି—(ଗୋଡ଼) ପିଚ୍ଛିଳ ଭୂମିରେ ଥିର ହୋଇ ରହି ନ ପାର ଇତସ୍ତତଃ ହେବା—(legs) To slip on a slippery ground.

ଗୋଡ଼ଗଣ୍ଠି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଘୁଣ୍ଟି)—ବଲାଗଣ୍ଠି—
Gorḍagaṇṭhi Ankle; the joint of the foot.
ପାରେରଗାଁଠ
गुट्टी

ଗୋଡ଼ ଘଷିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପାଦ ସବାହନ କରିବା—
Gorḍa ghashibā 1. To massage the legs.
ପା ଘଷା; ପା ଟେପା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତ୍ୟଧିକ ତୋଷାମତ କରିବା—2. (figurative)
गोड़जाँतना; गोड़दबाना To flatter.

ଗୋଡ଼ ଘୋଳା—ଦେ. ବ—ଗୋଡ଼ ବ୍ୟଥା ହେବା ରୋଗ—
Gorḍa gholā Aching of the legs.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରଗୁଡ଼ିକରେ ନ ମିଳନ୍ତୁ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବଡ଼'ଦେଖିବେ।

ଗୋଡ଼ ଘୋଳାମିଳା—ଦେ. ବ—ଗୋଡ଼ ଘୋଳା (ଦେଖ)
Gorda gholāmilā — Gorda ghola (See)

ଗୋଡ଼ ଚଲିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଗୁଲିବା—1. Walking.
Gorda chalibā
ପା ଚଳା
ଗୋଡ଼ଚଲନା

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ହେବା—
2. Being in a state of working.
(ଯଥା— ଗୋଡ଼ ଚଲିଲେ ପେଟ ଚଲିବ ।)

ଗୋଡ଼ ଛଟିବା—ଦେ. କି—୧ । ମଲ୍ଲବେଳେ ଗୋଡ଼କୁ ଇତସ୍ତତଃ
Gorda chhāṭibā ସଞ୍ଚାଳନ କରିବା—1. To beat the air
ଗୋଡ଼ ଛଟପଟାନା with the legs in agony (at the time of dying).

୨ । (ଶିଶୁ) ଅବୁଝ ହୋଇ ଭୂମିରେ ଗୋଡ଼କୁ ଇତସ୍ତତଃ
ସଞ୍ଚାଳନ କରିବା —2. (a child) To beat the air with the legs in a paroxysm of rage.

ଗୋଡ଼ ଜମାଇବା—ଦେ. କି—ଦୃଢ଼ତ୍ୱରେ ଠିଆ ହେବା—
Gorda jamāibā To plant oneself firmly on the ground.
ପା ଜମାନ
ପାଓଁ ଜମାନା

ଗୋଡ଼ଟାଣ—ଦେ. ବ—ପାଦର ବଳ—
Gordaṭāṇa The strength of the leg
ପାୟେରବଳ ଦ୍ୱିଜ ଶବରକୁ କରୁଣ ପ୍ରଭତିଣ
ଗୋଡ଼କାବଳ ଦାହାରେ ସେଠଁ ଦେଖାଯ ଗୋଡ଼ଟାଣ—କୁସୁମଂଦ୍ର ମନ୍ଦାକରତ. ବନ

ଗୋଡ଼ ଟେକି ବସିବା—ଦେ. କି—ଗୋଡ଼ ବଢ଼ାଇ ବସିବା (ଦେଖ)
Gorda ṭeki basibā Gorda bardhāi basibā (See)

ଗୋଡ଼ତଳକୁ ଆସିବା - ଦେ. କି—ଆପେ ଆପେ ଖୋଜୁଥାଇଁ ଆସି
Gordatalaku āsibā କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଶରଣପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବା—
ପାୟେର ନିଚେଆସା To seek shelter at the feet of a
ଗୋଡ଼କେନୀଚେଆନା person (of one's own accord).

ଗୋଡ଼ତଳିଆ - ଦେ. ବିଣ—୧ । ନମ୍ରସ୍ଥ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Gordataliā 1. Inferior (person).
ଗୋଡ଼ତର ୨ । ନୀଚ (ବ୍ୟକ୍ତି)—2. Lowly (person); mean.

ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କି— ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ପାଦତଳେ ପଡ଼ିତ
Gordatale pardibā ହେବା—To fall at another's
ଗଡ଼କରା; ପାୟେପଡ଼ା feet.
ଗୋଡତର ପଡ଼ନା; [ଦ୍ର—ଗୁରୁଜନ ବା ଦେବତାଙ୍କୁ
ପାଓଁଲଗନା ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ କରିବା ଓ କୌଣସି
ବିଷୟ ପ୍ରାର୍ଥନା ବା କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ପାଇଁ ଲୋକେ
ଏମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଭୂମିରେ ମୁଣ୍ଡମାଡ଼ ଦଣ୍ଡବତ୍ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି ।]

ଗୋଡ଼ ଦେବା —ଦେ. କି—୧ । (କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ) ଉପସ୍ଥିତ ହେବା -
Gorda deba 1. To arrive (at a place).
ପା ଦେଓୟା ୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ) ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବା—
ଗୋଡ଼ଦେନା 2. To undertake (a work).

ଗୋଡ଼ ଧରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଅନ୍ୟର ପାଦ ଧରି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—
Gorda dharibā 1. To hold another's legs by way
ପାୟେଧରା of beseeching.
ପାଓଁ ଧରନା; ପାଓଁ ପକଡ଼ନା; ୨ । କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—
ଗୋଡ଼ଧରନା 2. To beg excuse or forgiveness.
ମୋହଲେ ବା ଦ୍ରୌପଦୀ ଗୋଡ଼କୁ ଧରନ୍ତୁ—କୁସୁମଂଦ୍ର, ମନ୍ଦାକରତ. ବନ
୩ । ଅତି ମିନତି କରିବା—
3. To solicit most humbly.

ଗୋଡ଼ଧୁଆ—ଦେ. ବ.—୧ । ଜଳଦ୍ୱାରା ପଦଧୌତ କରିବା—
Gordadhuā 1. Washing of the legs.
ପା ଧୋୟା ୨ । ଗୋଡ଼ ଧୋଇବାର ପାତ୍ର—
ଗୋଡ଼ ଧୋନା 2. Wash-basin.

ଗୋଡ଼ଧୁଆ କଂସା—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ କଂସାରେ ଶ୍ୱଶୁର ଜୱାଇଁ-
Gordadhuā kaṁsā ବେପାରେ ଜୱାଇଁଙ୍କର ପାଦ ଧୋଇ
ଦିଅନ୍ତି—Wash-basin for the father-in-law
washing the son-in-law's feet at the marriage-altar.

ଗୋଡ଼ଧୁଆ ପାଣି—ଦେ. ବ. (ଷ. ପାଦୋଦକ)—ପାଦୋଦକ; ପାଦ
Gordadhuā pāṇi ଧୁଆ ହେବା ପରେ ପାଦରୁ ନିଃସୃତ ଜଳ—
ଗୋଡ଼ଧୋଆ ପାନୀ; ଚରଣାମୃତ Water with which the feet are washed.
(ଯଥା—ତା ଗୋଡ଼ଧୁଆ ପାଣିକି କେହି ସରୁ ନୁହନ୍ତି ।)

ଗୋଡ଼ ପକାଇବା—ଦେ. କି.—୧ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥିତ
Gorda pakāibā ହେବା—1 To arrive at (a place)
ପା ଫେଲା ୨ । ନୃତ୍ୟାଦିର ତାଳ ଅନୁସାରେ ପାଦକୁ ଭୂମିରେ
ପାଆଁ ଫୈକନା; ପକାଇବା—2 To move the legs on the
ଗୋଡ଼ ବସିଠାନା ground according to the measure in music.

ଗୋଡ଼ ପେଣ୍ଡା—ଦେ. ବ.—(ଷ. ପିଣ୍ଡିକା)— ଗୋଡ଼ ଭଣ୍ଡା (ଦେଖ)
Gorda penḍā Gordbhanḍā (See)

ଗୋଡ଼ ପେଲିବା—ଦେ. କି.—ଠେସାଇ ଗୁଲିବା; ଜୋରପୂର୍ବକ ପାଦକ୍ଷେପ
Gorda pelibā କରିବା—To push the way; to push on.
ମନ ଭଲ କାହି ତଳକୁ ବୋଲି,
ଗଲେ ଦୂରତ ଗ୍ରେ ଅଟକି ଗୋଡ଼ ପେଲଇ । କୁସୁମଂଦ୍ର. ମହାଭରତ. ବଳ.

ଗୋଡ଼ ଫାଟୁ - ଦେ. ବ.— ପାଦତଳ ଓ ଗୋଇଠିର ଚର୍ମ ଫାଟିଯିବା
Gordaphāṭa ରୋଗ—Chilblane
ପା ଫାଟି
ବେମାୟ

ଗୋଡ଼ ଫାଟୁ ଦେ. ବିଣ.—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ପାଦତଳର ଚର୍ମ ଫାଟିଯାଇ
Gorda phāṭu ଥାଏ; ଗୋଡ଼ଫାଟ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ —
Suffering from chilblane.
ଅଟଇନ ମନେ ୪, ଗୋଡ଼ଫାଟୁ ତେଲେ ଦୂରକରୁଥା । ଭିର ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ସ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ୍ର
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୟ	ଯ	ହ	ଙ୍କ	ଜ୍ଞ	ଶ୍ର

ଗୋଡ଼ଫୁଲ—ଦେ. ବ.—ପାଦ ସ୍ଫୀତ ହେବା ରୋଗ; ଗୋଦର—
Gordaphulā Elephantiasis,
ପା ଫୋଳା ଦେ. ବଣ.—ଗୋଦର ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ—
पीलपाओं (person) Suffering from elephantiasis.

ଗୋଡ଼ ବଜା—ଦେ. ବଣ. ଯାହାଠାରେ କାହାର ଗୋଡ଼ ବାଜି ଥାଏ;
Gordabajā ପଦାହତ—Struck by the feet of another.
ନଦା ଜଙ୍ଘ ଜୋଏରେ ଗୋଡ଼ବଜା ଫଣା । କୃଷ୍ଣହଁ. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

ଗୋଡ଼ ବଢ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଆଗକୁ ପାଦ ସଞ୍ଚାଳନ କରିବା; ପଦ
Gorda bardhāibā ବିସ୍ତାର କରିବା—
ପା ବାଡ଼ାନ To stretch the legs forward.
गोड़ बढाना

ଗୋଡ଼ବଢ଼ାଇ ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ
Gorda bardhāi basibā ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଓ ସଜ୍ଜିତ ଥାଇ
ପା ବାଡ଼ିୟେ ବସା ସେହି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିବା—
गोड़ निकालकर बैठना To be ready and waiting to do some thing.

ଗୋଡ଼ଝଲା—ଦେ. ବ.—ଗୁଲ୍ଫରେ ପିନ୍ଧା ଯିବା ଅଳଙ୍କାର—
Gordajhalā Anklet.
ପାଁଜର, ପାଞ୍ଜଡ଼, ପାଏଁଜୋର
पाएजेब; झररा

ଗୋଡ଼ ଭଣ୍ଡା—ଦେ. ବି.—(ଫ୍ର. ପିଣ୍ଡିକା)—ଆଣ୍ଠୁର ତଳେ ଥିବା ନଳ-
Gorda bhandā ଗୋଡ଼ର ମାଂସଳ ଅଂଶ; ଲଘା—
ପାଏରଡିମ, ପାଏରଡିମା The calf of the leg.
पिंडली

ଗୋଡ଼ଂଗୀଙ୍କି ଠିଆହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ବହୁତ ବେଲଯାଏ ଅପେକ୍ଷା ବା
Gorda bhāngi ṭhiāhebā ଅନୁସରଣ କରି ଠିଆହେବା—
ପା ଭେଁଗେ ଦାଁଡ଼ାନ To dance attendance on a person.
गोड़ तोड़कर खड़ाहोना

ଗୋଡ଼ ଭୂଇଁରେ ନ ଲାଗିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆନନ୍ଦ ବା
Gorda bhūiñre na lāgibā ଗର୍ବରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଦ୍ଧଲ ଓ ସ୍ଫୀତ
ଭୁୟେଁ ପା ମା ଲାଗା ହେବା—1 (figurative) Being
गोड़भूमिपरनहिँपड़ना besides one's self in pride or joy

୨ । ଶୂନ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିବା ବା ଝୁଲିବା—
2. Remaining suspended or lifted up in the air.

ଗୋଡ଼ମୁଣା—ପୁ. ବ—୧ । ମୋଜା—1. Stockings.
Gordamunā ୨ । ପାଇଜାମା—2. Pantaloons.
ପାଜମା
पजामा

ଗୋଡ଼ମୁଦି—ଦେ. ବ—ଗୋଡ଼ର ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ମୁଦି କା—
Gordamudi Ring for a finger of the foot.
ପାୟେରଆଁଠି
छल्ला

ଗୋଡ଼ମୋଡ଼ା—ଦେ. ବ.—୧ । ଗୋଡ଼ଘଷା—
Gordamordā 1. Massaging of the legs.
ପା ଟେପା ୨ । ଯନ୍ତ୍ରରେ ପାଣି ବୋହିବା ଲୋକର ଗୋଡ଼ ରଖିବା
गोड़ दबाना ପଟା—2. The plank on which a person lifting water by a Jānta rests his feet.
୩ । ଅସମତଳ ସ୍ଥାନରେ ବା ଖାଲରେ ଚଲିଲାବେଳେ ଗୋଡ଼ର ଗଣ୍ଠି ମୋଡ଼ ହୋଇଯିବା—3. A sprain of the leg.

ଗୋଡ଼ ମୋଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋଡ଼ ଘଷିବା (ଦେଖ)
Gorda mordibā Gorda ghasibā (See)

ଗୋଡ଼ରୁ ପାଣି ମରିବା—ତେ. ବ—ବହୁତ ଚଲି ଚଲି ଗୋଡ଼ ଥକା
Gordaru pāni maribā ମାଣ୍ଡିବା; ଚଲଚ୍ଛକ୍ତିହୀନ ହେବା—
गोड़का पानी मरजाना Being too much tired after a long walking.
ପାଣିରୁ ବଢ଼ି ବଢ଼ନ୍ତ ଭାଙ୍କ ଗୋଡ଼ରୁ ପାଣି ମଲ୍ଲ—କୁନ୍ତଳାକୁମାର. ୧୪ଅଙ୍କ ।

(ଆପଣା) ଗୋଡ଼ରେ କୁରାଢ଼ି ମାରିବା—ଦେ.କ୍ରି.—ନଜେ ନଜର ଅନଷ୍ଟ
Gordare kurārdhi māribā କରିବା—To cause one's
गोड़में कूल्हारि मारना own ruin.

ଗୋଡ଼ ଲଗାଇବା—ଦେ କ୍ରି—ଚଲିବାପାଇଁ ଭୂମିରେ ପାଦ ସ୍ପର୍ଶ କରିବା—
Gorda lagāibā To touch the ground with one's
ପା ଲାଗାନ feet (for walking).
गोड़ लगाना

ଗୋଡ଼ହାତ—ଦେ. ବ ସଦ୍ଧରର)—ଦେହର ସବାଙ୍ଗ—
Gordahāta All the limbs of the body.
ପାହାତ
गोड़हात

ଗୋଡ଼ହାତ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପାଦ ତଳେ ପଡ଼ି
Gordahāta dharibā ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—1. To seek
ପାହାତ ଧରା shelter by falling at the feet (of a
गोड़हात पकड़ना person).
ଅରଜୁନ ମରନ୍ତେ ପାଖରେ ଅନାଅ.
ଦୋଇ ଆସି ଧରବେ ରୁମ୍ଭ ଗୋଡ଼ ହାତ ।
କୃଷ୍ଣହଁ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

୨ । କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—2. To ask for pardon.

ଗୋଡ଼ହାତକୁ ଗୁହିଁ ରହିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଗତିବିଧିକୁ
Gordahātaku chāhiñ rahib ଲକ୍ଷ କରିବା—To watch
ଗୋଡ଼ହାତ ଦେଖତେରହନା the movements (of a person).

ଗୋଡ଼ା—ପୁ.ଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଗଡ଼ା; ମୁଗବର ଆଦ ଶସ୍ୟ
Gordā ବୁଣିବାର ଉପଯୋଗୀ ଉଚ୍ଚ ଭୂମି—1. High land for sowing cereals.
୨ । ପଞ୍ଜର; ଝରକା—2. Window.
୩ । (ଗଡ଼ଜାତ) ମଦଗୁଣ୍ଟରୁ ବଳ ପଡ଼ିଥିବା ଗୁଡର ବା ମହୁଲର ପିଠା—3. The refuse of mahwa flowers or boiled rice after brewing.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପ୍ରାନ୍ତରେ ଏଓ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଥିବା ଓ ନାହିଁ ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଥିବା ଓ ନାହିଁ ସମ୍ଭବରେ ପ୍ରଥମେ ଦିଆ ହୋଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଭୌଗଳିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜରେ, ସେବେ ଏ ପୁସ୍ତାବୋଷରେ ଜ ଜଳକ ଭେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଜଥବା ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଚୂନ' ନ ମିଳରେ 'ଚନ' ଖୋଜିବେ; 'ଚମ୍ପା' ନ ମିଳରେ 'ଚମ୍ପ' ଖୋଜିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଡ୍ ଦେଖିବେ ।

୪ । (ଆଠଗଡ଼) ବଥାଳ ଧାନ—

4. A kind of early paddy.

ଗୋଡ଼ା ଦେ. ବଣ—ନୈଷ୍ଠିକ (ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ବ୍ୟକ୍ତି) ଖାଣ୍ଟି (ଯଥା—ଗୋଡ଼ା ହିନ୍ଦୁ)—Orthodox.

ଦେ. ବ—୧ । ମୂଳଦୁଆ—1. Foundation; basis.

୨ । ସ୍ତମ୍ଭ—2. Pillar.

ଅଟ୍ଟାଳିମାନ ଉହାଁ ଯୋଉଥିବ ଗୋଡ଼ା—ପ୍ରାଚୀ. ଦୁର୍ଗନରୂପଙ୍ଗୋଳା ।

୩ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଆଦ୍ୟ ବା ମୂଳ—

3. The origin or beginning of anything.

ଗୋଡ଼ା; ଥାଳା ୪ । କାନ୍ଥ ଓ ଗଛ ଆଦର ଭୂମିସଂଲଗ୍ନ ଅଂଶ—

4. The part of a wall or tree just near the ground.

୫ । ଗଛର ମୂଳ—5. Root of a tree

ଗୋଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଓ. ଗୋଡ଼ ଶବ୍ଦରୁ ନାମ ଧାତୁ)—

Gordāibā ୧ । ପଛରେ ଧାଇଁବା—1. To run after; ଧାଓ୍ୱା କରା; ଗୋଡ଼ାନ to pursue; to chase.

ଗୋଡ଼ିୟାନା; ଗୋଡ଼ ଲଗାନା; ପିଛୁଆନା ୨ । ଅନୁସରଣ କରିବା; ପଦାନୁସରଣ କରିବା — 2. To follow the foot-steps of another.

ନନ୍ଦନ ମନେ ହଲେ ମୋ ସୁନ୍ଦର ପଣେ,
ମାଗିବ ଖୋଡ଼ାଇ ଦିବେ ମୋ ଚରଣେ । କୃଷ୍ଣଜି. ନଦାଦରତ. ୩୨ ।

୩ । ପାଦରେ ଠେଲି ଦେବା—

3. The push by the legs.

ଗୋଡ଼ାକାଟି—ଗ୍ରାଦେ. (ଫ୍ରିବ୍ରମ) ବ—ନଡ଼ା—

Gordākāti Straw.

ଗୋଡ଼ାଗୋଡ଼ି—ଦେ. ବ—୧ । ଜଣକ ପଛରେ ଜଣେ ଦଉଡ଼ିବା—

Gordāgordi 1. Chasing one another; pursuing one another.

୨ । ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ

2. A running country-game

ଗୋଡ଼ା ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଗଲଦା ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ି (ଦେଖ) —

Gordā chungurdi Galadā chungurdi (See)

ଗୋଡ଼ାଣିଆଁ ଦେ. ବଣ—ପରର ଅନୁସରଣିଆଁ; ଯେ ବନା ନମସ୍କାରରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇଥାଏ —

Gordāniān Following slavishly; attending on another person without invitation.

ଗୋଡ଼ାତକ—ଦେ. ବଣ—ଶତ୍ରୁର ଅନୁଧାବନ କରୁଥିବା—

Gordātaka Chasing an enemy

ଗୋଡ଼ା ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗଛ ବା କାନ୍ଥର ମୂଳରେ ମାଟି ଗଦାକର ଦୃଢ଼ କରିବା—1. To make a tree or wall firm by adding earth to its foot; to earth up.

ଗୋଡ଼ା ବାଂଧା; ଥାଳା ବାଂଧନା

୨ । ଅବତାରଣା କରିବା—2. To preface.

ଗୋଡ଼ାମି—ଦେ. ବ. (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—ଧର୍ମାନ୍ଧତା; ଅତ୍ୟଧିକ ଧର୍ମ-ପରାୟଣତା—Rigid orthodoxy.

Gordāmi

ଗୋଡ଼ାରେ ଗଲତ୍—ଦେ. ବ.—କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଥମରୁ ଭୁଲ୍; ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ଅଶୁଦ୍ଧ; ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଗଲତ୍—Mistake at the outset

Gordāre galat

ପହିଲେ ସେ ଗଲତି

ଗୋଡ଼ି—ଦେ ବ. (ଫ. ରୁଗ୍ଗ; ଭୁଲ ସମ୍ବଲପୁର ରୁଗୁଡ଼ି; ଫ ଗୁଣ୍ଡକା)—୧ । ସାନ ସାନ ପଥର ଖଣ୍ଡ—1. Pebble; small pieces of stone; stone-bits or particles.

Gordi କାଁକର

ଅଁକଟା; କଁକଡ଼

୨ । କଙ୍କର—2. Road-metal.

ଗ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ଜମିଖାଡ଼ି ମାଛ—A sort of small fresh-water-fish.

ଗୋଡ଼ିଆ—ଦେ.ବଣ.—୧ । ଗୋଡ଼ମିଶା—1. Mixed with small bits of stone.

Gordiā କାଁକରିୟା, କଙ୍କରିଲ

୨ । ଗୋଡ଼ଯୁକ୍ତ (ଯଥା ଗୁରୁଗୋଡ଼ିଆ ଖଟ)—2 Furnished with legs; legged.

ଦେ. ବ.—ପଛରେ ଦଉଡ଼ିବା; ଗୋଡ଼ାଇବା—Pursuing.

ଗୋଡ଼ିଆଗୋଡ଼ି—ଦେ. ବ.—ଗୋଡ଼ାଗୋଡ଼ି (ଦେଖ)

Gordiāgordi Gordāgordi (See)

ଗୋଡ଼ିଖାଇ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ଜମିଖାଡ଼ି (ମାଛ)—

Gordikhāi Jimikhārdi (fish) (See)

ଗୋଡ଼ିଙ୍ଗି—ଦେ. ବ.—ବେଉଷଣ କରିବା ଓ ପଡ଼ିଆ ଚରିବାର ଉପଯୋଗୀ ସରୁ ଲଙ୍ଗଳ—A narrow plough for transplanting paddy and tilling waste lands

Gordingi

ଗୋଡ଼ିଶାଳ—ଦେ. ବ.—ଗୋଡ଼ିଶାଳ (ଦେଖ)

Gordichhāla Gordisāla (See)

ଗୋଡ଼ି ଜମି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ବଥାଳଧାନର ଫସଲ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଉଚ୍ଚା ଜମି—High land fit for autumnal paddy.

Gordi jami

ଗୋଡ଼ିବତା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ)—ଗୃହଘରର ଦୁଇଚାଳ ଅଡ଼ୁଆ ତୁଅର ମୃତ୍ତର ଛିଦ୍ରରେ ଗଳିଥିବା ସରୁ ବାଉଁଶଖଣ୍ଡମାନ—Small laths of bamboo passing through the lower eyes of the rafters of thatched house.

Gordibatā

ଗୋଡ଼ିବାଣ—ଦେ. ବ.—ବନ୍ୟ ପୁଷ୍ପ-ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ (ଏହାର ଡେଙ୍ଗା ଲମ୍ବା; ନାଲି ଏବଂ ଧଳଧଆ ଫୁଲ ରେଦରେ ଗଛ ଦୁଇପ୍ରକାର)—A wild shrub with (red and white) flowers.

Gordibāna

ଗ୍ରାମ ଦେବତାଙ୍କ ମସ୍ତକ ବରାନ
ଦିଅନ୍ତି ପୁଷ୍ପଗୁଡ଼ିକ ଗୋଡ଼ବାଣ ସୁଧାମୟୀ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସ	ଜ୍ଞ	ଳ
୨	ଏ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଥ	ଃ	ନ

ଗୋଡ଼ମାଟି—ଦେ. ବ.—୧ । ଗୋଡ଼ ବା କଙ୍କର ମିଶ୍ରିତ ମାଟି—
Gordimāti — Earth mixed with bits of stone.
୨ । ଗୋଡ ଓ ମାଟି—2. Pebble and earth

ଗୋଡ଼ଶାଳ —ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଗର୍ଭକୀଳା)—ଦୁଇଖଣ୍ଡ କାଠଫଟାକୁ ଆଡ଼ ବାଗରେ ଯୋଡ଼ିବା ନମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଦୁଇମୁଣ୍ଡ ମୁନଆଁ ଦୋଇଥିବା କଣ୍ଟା—Double-pointed nail used in joining two planks edge-wise.
Gordiśāla, ଗର୍ଭକୀଳା, ଆଁଯାରୀ

ଗୋଡ଼ଶିମ୍ବ—ଦେ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର ଶିମ୍—A kind of bean with very hard seeds.
Gordiśimba
[ଦ୍ର—ଏଥିର ମଞ୍ଜି ଗୋଡ଼ଘର ଗୋଲ, ସ୍ଲେଟ ଓ ଝାଣ୍ଟିଆ ।]

ଗୋଡ଼ —ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ; ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) ଅ—
Gordu — ଶକଟବାହକ ଗୋରୁଙ୍କୁ ଅଡ଼ାଇବାର ଓ ବୁଲାଇ କର ନେବାର ଶବ୍ଦ—
A sound uttered by a cart-driver to goad the bullocks onward

ଗୋଡ଼େଇବା—ଦେ. କି—ଗୋଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Gordeibā — Gordāibā (See

ଗୋଡ଼େ ଗୋଡ଼େ—ଦେ. ଅ—୧ । ଠିଆ ଠିଆ; କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ନ ବସି; ଠିଆ ଠିଆ କାର୍ଯ୍ୟ ସାର—
Gorde gorde
1. Without taking seat.
୨ । ଅତ୍ୟଳ୍ପକାଳମଧ୍ୟେ; ଅତି ଶୀଘ୍ର; ତତ୍—
2. As soon as possible; immediately; very quickly.
୩ । ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ; ବାରମ୍ବାର—
3. Every moment; repeatedly.
(ଯଥା—ସେ ଦୁହଙ୍କର ଗୋଡ଼େ ଗୋଡ଼େ କଜିଆ ଲଗିଛି ।)
୪ । ସବୁଦା ଜଣକର ପଛେ ପଛେ ଥାଇ—
4. Dogging the foot steps of another.

ଗୋଡ଼େ ଗୋଡ଼େ ଜଗିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପଦାଙ୍କକୁ ଅନୁସରଣ କର ତାଡ଼ା ପଛେ ପଛେ ରହିବା ଓ ତାଡ଼ା ଯାଏଁରୁ ସେଣେ ଅନ୍ତର ନ ଦେବା—
Gorde gorde jagibā — To watch a person by following his heels; to dog a person.

ଗୋଡ଼ି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୋଡ଼ି—
Gordhi — Small bits of stone; pebble

ଗୋଣି—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁଣ୍ ଧାତୁ=ଗଣନା କରିବା+କରଣେ ଅ +ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Goṇi
୧ । ଶସ୍ୟାଦିର ପରିମାଣବିଶେଷ (୧ ଦ୍ରୋଣ)—
1. A corn-measure.
୨ । ଶସ୍ୟାଦିର ପରିମାଣପାତ୍ର; ଗୌଣୀ—
2. A measuring pot for corn.
୩ । ଅଖା; ଥଳ; ବସ୍ତା—3 Gunny; sack.
୪ । ଚିର ଲୁଗା; କନ୍ଥା—
4. Ragged garment; rags; torn cloth

ଗୋଣ୍ଡ—ସଂ. ବ. (ଗୁଣ୍ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Goṇḍa
୧ । ନର୍ମଦା ଓ କୃଷ୍ଣା ନଦୀ ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳର ଅଧିବାସୀ ବନ୍ୟ ନୀଚ ଜାତି ବିଶେଷ; ଗଣ୍ଡ ଜାତି—
1. The Gonds; a wild people of low caste inhabiting the Bindhya ranges.
୨ । ନାଭି—2. Navel.
୩ । ଗାଣ୍ଡୁ; ନାଭି ଦେଶର ବର୍ତ୍ତିତ ମାଂସ—
3. Enlargement of the navel; a fleshy protuberance of the navel.
୪ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗାଣ୍ଡୁ ବାହାର ଥାଏ—
4. A person with fleshly navel.

ଗୋଣ୍ଡି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ତଞ୍ଜାମ) ବ—ମାଲ ଅଞ୍ଚଳର ଅଧିବାସୀ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ—
Goṇḍi — An aboriginal race living in the Mālas of Ganjam.

ଗୋତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୋତ୍ର)—
Gota
୧ । ବଂଶ—1 Family.
୨ । ବାନ୍ଧବ—2. Relative
ଗୋତ — ଏଥ ମଧ୍ୟେ କାହାଁ ଜାହାର ଗୋତ ?—ଉଗ ।
ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଗୋତ୍ରୀୟ)—ଗୋତୀୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Related by kinship; related

ଗୋତମ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଗୋ+ତମ)—
Gotama
(ଗୋତମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ
ଅଙ୍ଗୀରସ୍ ବ ଶତ୍ରୁ ନ୍ୟାୟଦର୍ଶନ ପ୍ରଣେତା ମୁନି—
A sage, author of logic (the Nyāya system of Hindu philosophy).
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ଗୌତମ । ଏହାଙ୍କର ପୁତ୍ର ଶତାନନ୍ଦ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ଅହଲ୍ୟା ।]
୨ । ବୌଦ୍ଧମତ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ମୁନି; ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧ—
2. The Buddha.

ଗୋତମ ବୁଦ୍ଧ—ସଂ ବ. (ନାମ)—ବୌଦ୍ଧ ମତପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ମୁନି; ବୁଦ୍ଧଦେବ·
Gotama buddha — Buddha; the founder of Buddhism.

ଗୋତର —ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ଗୋତ୍ର)—୧ । ବଂଶର ପୂର୍ବସ୍ଥାପକ ବା ମୂଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା—
Gotara — 1. The past or original head of a family.
୨ । ଗୋତ୍ର (ଦେଖ)
2. Gotra (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୃଷ୍ଠାରେ ୬୨ ଟି ଓ ଅନୁଚ୍ଛେଦରେ ୫୫ ଟି ଯାଏ ଶବ୍ଦ ଥାଏ । ମାତ୍ର ଏହି ଅଭିଧାନରେ ଏହି ନିୟମ ରକ୍ଷା ହୋଇନାହିଁ । ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଅନୁଚ୍ଛେଦ ଓ ପୃଷ୍ଠା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା ହୋଇନାହିଁ । ଅତଏବ ଏ ବା ଏ ଅନୁଚ୍ଛେଦ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଓ ପୃଷ୍ଠାଦ୍ୱୟରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚତୁର୍ଥ ବା ପଞ୍ଚମ ଏ ବା ଏ ଅନୁଚ୍ଛେଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ, 'ବୃଥା' ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଥ' ବେଣ୍ଟିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ବେଣ୍ଟିବେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜ' ବେଣ୍ଟିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ବେଣ୍ଟିବେ ।

ଗୋଉର୍—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଓର; ଟେର; ସନ୍ଧାନ—
Gotarā Trace; trail.

ମହାବଳ ବାଘ ଗୋରୁ ମାର ଖାଉଛି, ଏଚ୍ଚକ ବେଳେ
ସତନଣ୍ଡିକାଙ୍କ ବାଘର ଗୋଉର ବାର ବାର ଯାଇ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚଲ ।
ବୈଦ୍ୟକ ଆଖ୍ୟା. ୩୧।୩୨୧

ଗୋତା—ବୈଦେ. ବ. (ଆ)—୧ । ଜଳଆଦରେ ଡୁବିବା—
Gotā 1. A dive into water; dip.
ଗୋତା ୨ । ଅଣଦେଖାସୀ ଓ ଅନିଷ୍ଟକର ଆଚରଣ—
गोता 2. Underhand practices to injure another.

ଗୋତାର୍ଦ୍ଦୁ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (ତେ. ଗୋଟାଡ଼ୁ)—
Gotārḍu ଦକ୍ଷିଣରେ ଛଅର ରୁପାର ସରୁ ପାଉଁଆରେ ଭଲେଇ ପରା ରୁଣା ଅଙ୍କାର ଗୋଲ୍ ସୁତା—
A round waiste-chain woven with very thin strips of silver.

ଗୋତା ଦେବା—ଦେ. ବ—ଗୋତା ମାରିବା (ଦେଖ)
Gotā debā Gotā māribā (See)

ଗୋତାବାଜ୍—ଦେ. ବଣ—ଗୋତାମାରୁ ଦେଖ)
Gotābāj Gotāmāru (See)

ଗୋତାମ୍—ସ୍ତ୍ରୀ. ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ· ବଟ୍ଟନ୍)—ବୋତାମ—
Gotām Button.

ଗୋତାମର୍ଦ୍ଦ—ଦେ. ବଣ - ଗୋତାମାରୁ (ଦେଖ)
Gotāmarā Gotāmāru (See)

ଗୋତା ମାରିବା—ଦେ. କି—୧ । ପାଣିରେ ଡୁବିବା-
Gotā māribā 1. To dive in the water.
ଗୋତା ମାରା ୨ । ଏକସ୍ଥାନରେ ଡୁବି ଅନ୍ୟସ୍ଥାନରେ ବାହାରିବା—
गोता मारना 2. To dive at one place and come out at another.

୩ । ଲୁଚିବା—3. To hide oneself.

୪ । ଗୋପନରେ ପରର ଅନିଷ୍ଟ କରିବା—
4 To injure another by underhand practices

ଗୋତାମାରୁ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଦଗାବାଜ; ଧୂର୍ତ୍ତ; ଦଗାବାଜି—
Gotāmāru 1. Cheating; deceitful; fraudulent
ଗୋତାବାଜ ୨ । ଅଣବିଶ୍ୱାସୀ—2. Unfaithful; faithless.
गोतामार; ୩ । ଯେ ଗୋପନରେ ପରର ଅନିଷ୍ଟ କରେ—
गोताखोर 3. Injuring another by underhand practices.

ଗୋତି—ଦେ. ବି. (ସ୍ତ୍ରୀ. ଗୋତ୍ର=ଗୁଷ୍ଠି)—
Goti ୧ । ପରଘରେ ଆଶ୍ରୟ ମାଗି ସେହି ଘୋଷିବା—
1 Living in the family of another person for maintenance and shelter.

୨ । ଗୋଡ଼ରେ ଗୋଡ଼ ମାରି ଅନ୍ୟକୁ ଭଲେ ପକାଇ ଦେବାର କୌଶଳବିଶେଷ—
2. An artifice of felling another to the ground by striking his legs with one's own.

୩ । ଯେ ପର ଘରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ସେହି ଘୋଷେ—
3. A hanger-on; a toady.

୪ । ଗୋତ୍ରୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
4. Kindred; kin; relative.

ଗୋତିପଶା—ଦେ.ବିଣ (ସ୍ତ୍ରୀ. ଗୋତ୍ର+ପ୍ରତିଷ୍ଠା)—ପର ଘରେ ଆଶ୍ରିତ—
Gotipaśā Depending for living and shelter on another's family.

ଗୋତି ପଶିବା—ଦେ.କ୍ରି—ଘୋଷି ହେବା ନିମନ୍ତେ ପର ଘରେ ପଶିବା—
Goti paśibā To thrust one's self for support into another's family.

ଗୋତୀର୍ଥ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଗୋ+ତୀର୍ଥ)—
Gotīrtha ୧ । ଗୋଷ୍ଠ; ଗୋଚରଣ ସ୍ଥାନ—
1. Grazing ground.

୨ । ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
2. Name of a sacred place.

ଗୋତୀର୍ଥକ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ସୁଶ୍ରୁତ ଅନୁସାରେ ବ୍ରଣ ଆଦର ଏକ ପ୍ରକାର ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର (ଦ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Gotīrthaka A mode of operating a boil according to the Suśruta.

ଗୋତ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଗୋ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ସ୍ତ୍ରଙ୍କାର୍ଥେ. ତ୍ର)—
Gotra ୧ । କୁଳ; ବଂଶ—
1. Family; race; lineage.

୨ । ବଂଶର ମୂଳ ପୁରୁଷ ବା କୁଳପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଋଷି; (ଯେଉଁ ଋଷିଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ କୌଣସି ବଂଶ ଚଳିତ ହୁଏ)—
2. The original ancestor or sage who ave the name a family.

୩ । ନାମ—3 Name.

୪ । ଏକ ଋଷିଙ୍କଠାରୁ ଜାତ ଯତ ଯତ ପରିବାର—
Families descended from one common ancestor.

୫ । କ୍ଷେତ୍ର—5 Field.

୬ । ଗୋଗୋଷ୍ଠ—6. A cow-pen

୭ । ପଥ—7 Road; path.

୮ । ଗୁଦାଲ; ଗୋଗୃହ—8. A cow-house.

୯ । ଅରଣ୍ୟ—9 Forest.

୧୦ । ଛତା; ଛତ୍ର—10. Umbrella.

୧୧ । ଜାତି—11 Caste; tribe; clan.

୧୨ । ଶ୍ରେଣୀ—12. Genus; class.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ପୃ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ଟ	ସ	ସ	ଗ୍ଧ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

୧୩ । ବହୁ; ସମ୍ଭବ—13 Multitude.

ବାହୁଡ଼ ସୁମନ୍ତ ଗଲ୍ଲ ନୃପ ପଗଡ଼ ବହୁଲ
ଜଣା ଯୋବେ ପାଡ଼େ ଚହଁ ଥିଲେ । ରଙ୍କ. ବୈଦେହୀଶବଦାସ ।

୧୪ । ବୃଦ୍ଧି—14. Increase

୧୫ । ସମ୍ପତ୍ତି; ଧନ—15. Wealth; riches.

୧୬ । ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଘଟନା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଜ୍ଞାନ—
16. Knowledge of futurity.

୧୭ । ପାହାଡ଼ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—17 Hill.

୧୮ । ସଂତତି; ସନ୍ତାନ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
18 Offspring.

୧୯ । ବନ୍ଧୁ (ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର)—19. Relative.

୨୦ । (ଗୋ=ପୃଥ୍ୱୀ+ଡୈ ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପର୍ବତ—20. Mountain.

ଫ. ବର୍ଣ୍ଣ—କୁତ୍ସିତ—Ugly

ଗୋତ୍ରକର୍ତ୍ତା—ଫ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋତ୍ର+କର୍ତ୍ତା) — ଗୋତ୍ରପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ବ୍ୟକ୍ତି—The founder of a family.
Gotra karttā

ଗୋତ୍ରକାରୀ—ଫ. ବ—ଗୋତ୍ରକର୍ତ୍ତା (ଦେଖ)
Gotrakārī Gotrakarttā (See).

ଗୋତ୍ରକୁଲଋଦ୍ଧି—ଦେ. ବ (ଫ. ଗୋତ୍ର+କୁଠାର)—
Gotrakurऋrdhi ଗୋତ୍ରମାରୀ ଡାହୁକ (ଦେଖ)
Gotramarā ḍāhuka (See)

ଗୋତ୍ରଘ୍ନ—ଫ.ବ (ଗୋତ୍ର=ପର୍ବତ+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଇନ୍ଦ୍ର—
Gotraghna God Indra.

ଫ. ବର୍ଣ୍ଣ—ଗୋତ୍ରମାରୁ (ଦେଖ)
Gotramāru (See).

ଗୋତ୍ରଜ—ଫ. ବର୍ଣ୍ଣ. ପୁଂ (ଗୋତ୍ର+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Gotraja ଏକବଂଶୀୟ; ସଗୋତ୍ର—Discended from the
(ଗୋତ୍ରଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) same or primary ancestor; lineally discended from the same ancestor.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଗୋତ୍ରଜ ୬ ପ୍ରକାର; ଗୋତ୍ରଜ ସପିଣ୍ଡ ଓ ଗୋତ୍ରଜ ସମାନୋଦକ ।]

ଗୋତ୍ରଜ ସପିଣ୍ଡ—ଫଁ. ବ (ହିନ୍ଦୁସ୍ତ୍ରି) —ଆପଣା ବଂଶର ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି-
Gotraja sapiṇḍa ମାନେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ପିଣ୍ଡଦାନ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପର୍କିତ (ଯଥା—ପିତୃ, ପିତାମହ, ପ୍ରପିତାମହ ଓ ସୁତ, ପୌତ୍ର, ପ୍ରପୌତ୍ର)—(Hindu Law) One's agnates connected by rice-oblations with him.

[ଦ୍ର—ଆପଣାର ଉପର ୩ ପୁରୁଷ ଓ ତଳ ୩ ପୁରୁଷ ଗୋତ୍ରଜ ସପିଣ୍ଡ]

ଗୋତ୍ରଜ ସମାନୋଦକ—ଫ. ବ (ହିନ୍ଦୁସ୍ତ୍ରି) —ଆପଣାର ଉପରର ଓ ତଳର ଅର୍ଥ ପୁରୁଷଠାରୁ ୭ ମପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋତ୍ରଜ ବ୍ୟକ୍ତି—(Hindu Law) One's agnates beyond the 3rd and within the 7th degree upwards and downwards.

ଗୋତ୍ରପ୍ରଧାନ—ଫ. ବ (ବହୁବ୍ରୀ; ଗୋତ୍ର+ପ୍ରଧାନ)—
Gotrapradhāna ୧ । ପର୍ବତଶ୍ରେଷ୍ଠ; ହିମାଳୟ—
1. The Himalayas, the king of mountains.

୨ । ବଂଶର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି—2. The chief or renowned man of a family.

ଗୋତ୍ରପ୍ରବର—ଫ. ବ—୧ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋତ୍ର+ପ୍ରବର)—
Gotraprabara ଗୋତ୍ରପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. The founder of a family.

୨ । କୁଳର ପ୍ରଧାନ ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. The eldest or headman of a family.

୩ । (ସମ୍ବନ୍ଧର ଶବ୍ଦ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବଂଶର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଆଦ୍ୟପୁରୁଷଙ୍କ ନାମସମ୍ବଳିତ ଗୋତ୍ର ଓ ଉକ୍ତ ଆଦ୍ୟପୁରୁଷଙ୍କର ବଂଶ ଯେଉଁ ଶାଖାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ସେହି ଶାଖା—
3. The name of a person's progenitor and that of his clan.

ଗୋତ୍ରପ୍ରବର୍ତ୍ତକ—ଫ. ବର୍ଣ୍ଣ. ପୁଂ—ଯାହାଙ୍କ ନାମରୁ ଗୋଷ୍ଠୀ କୁଳର
Gotraprabarttaka ନାମକରଣ ହୁଏ; ବଂଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା—
Founding a family; giving name to a race.

ଫ. ବ—ଗୋତ୍ରର ମୂଳ ପୁରୁଷ—The founder of a family.

ଗୋତ୍ରଭିତ୍—ଫ. ବ (ଗୋତ୍ର=ପର୍ବତ+ଭିଦ୍ ଧାତୁ=ଭେଦ କରିବା+
Gotrabhit କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ୬ମା. ୧ବ)—(ବଜ୍ରଦ୍ୱାରା ପର୍ବତମାନଙ୍କୁ ଭେଦ କରିଥିବାରୁ) ଇନ୍ଦ୍ର—God Indra.

ଗୋତ୍ରଭିଦ—ଦେ. ବ (ଫ. ଗୋତ୍ରଭିଦ୍ ଶବ୍ଦ)—ଇନ୍ଦ୍ର—
Gotrabhida Indra.

ଭେଦକାରୀ ପର୍ବତମାନଙ୍କର ମୂଳ ଗୋତ୍ରଭିଦ—କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ୍ୱ. ମହାଭାରତ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଗୋତ୍ରମରୁ—ଦେ. ବର୍ଣ୍ଣ. (ଫ. ଗୋତ୍ର ଓ ମାରକ)—
Gotramarā ଗୋତ୍ରମାରୁ (ଦେଖ)
Gotramāru (See)

ଗୋତ୍ରମରୁ ଡାହୁକ—ଦେ. ବ—ବର୍ତ୍ତଂଶମରୁ ଡାହୁକ; (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)
Gotramarā ḍāhuka ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଶତ୍ରୁପକ୍ଷକୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇ ନିଜର ଅସ୍ମୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ସର୍ବନାଶ ଘଟାଏ—
A person who brings about the ruin of his own people by helping the enemy.

[ଦ୍ର—ଚଢ଼େଇମାରୁମାନେ ଗୋଷ୍ଠୀ ପଞ୍ଜୁରରେ ପୋଷା ଡାହୁକକୁ ବନ୍ଦ କର ଜାଲ ବଖ୍ଖଇ ଜାଲ ମଝିରେ ପଞ୍ଜୁରଟି ରଖି-ବଅନ୍ତି । ପଞ୍ଜୁରବନ୍ଦ ଡାହୁକର ଡାକ ଶୁଣି ସେଠାକୁ ଆସି ଅନ୍ୟ ଡାହୁକମାନେ ରୁଣ୍ଡହେବାମାତ୍ରେ ସେହି ଜାଲରେ ପଡ଼ନ୍ତି ।]

ଗୋତ୍ରମାରୁ—ଦେ. ବର୍ଣ୍ଣ. (ଫ. ଗୋତ୍ର ଓ ମାରକ)—୧ । ଗୋତ୍ରଘ୍ନ; ଯେ
Gotramāru ଶତ୍ରୁପକ୍ଷକୁ ମିଶି ଆପଣା ବଂଶର ବିନାଶ ଘଟାଏ—

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ପର । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟରେଖ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଁ ବା ଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଗୋଳନ୍ତେ ସେମାନେ ଯେପରି ଏ ଭୂଖାଡୋଖରେ ନିଜର ଠେଲେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସାଇବେ । ବା ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଜ୍ଜ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଗୋଳନ୍ତାକୁ ଦେବ : ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ନିଅନ୍ତେ ଗାଈ' ଗୋଳନ୍ତେ; 'ଭୂତ' ନ ନିଅନ୍ତେ 'ଭୂତଁ' ଗୋଳନ୍ତେ; 'ବଧୂ' ନ ନିଅନ୍ତେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଉଁନ୍ତେ; 'ଅଗଂା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଉଁନ୍ତେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଉଁନ୍ତେ ।

1. One who injures his people by siding with the enemy.

୨ । ଗୋତ୍ରାମତ୍ର; ଦଗାଖାଇ—2. Faithless.

ଗୋତ୍ରସୁତା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋତ୍ର+ସୁତା)—ପାର୍ବତୀ—
Gotrasuta — A name of Pārbatī.

ଗୋତ୍ର ସୁମରଣା କରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଗୋତ୍ର ସୁମରିବା (ଦେଖ)
Gotra sumaraṇā karibā — Gotra sumaribā (See)

ଗୋତ୍ର ସୁମରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ପରଗୃହରେ ପାଳିତ ଜୀବ ବା ବ୍ୟକ୍ତି) (ଯଥା—କୁଆ ବସାରେ କୋଇଲିଛୁଆ, ମାମୁଘରେ ପାଳିତ ଭଣଜା) ଆପଣାର ପରିବାରର ବିଷୟ ସ୍ମରଣ କରିବା ବା ଝୁରିବା—
Gotra sumaribā — To pine after one's own family (said of one brought up in another's family).

କାକ ଘରେ ଚଢ଼ି ପର ବଡ଼ାଇଲୁଁ ସଦ୍ଦ କର
ଏବେ ଅପଣା ଗୋତ୍ରସୁମର ହେଲୁ ବାହାର । ପ୍ରାଚୀନ ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗୋତ୍ରହଣା—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଗୋତ୍ରଘ୍ନ)—ଗୋତ୍ରମାରୁ (ଦେଖ)
Gotrahaṇā — Gotramāru (See)

ଗୋତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋତ୍ର=ପର୍ବତ+ଅଚ୍ଛ ଅର୍ଥରେ ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Gotrā — ୧ । ପୃଥିବୀ—1. The earth.

୨ । (ଗୋ+ସମୂହାର୍ଥେ ତ୍ର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଗୋସମୂହ—
2. A number of cows.

ଗୋତ୍ରୀ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଗୋତ୍ରୀୟ)—ଗୋତ୍ରୀୟ (ଦେଖ)
Gotrī — Gotrīya (See)
(ଯଥା—ବାଷ୍ପତଗୋତ୍ରୀ ଆଶୁର୍ଯ୍ୟେ)

ଗୋତ୍ରୀଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଗୋତ୍ରୀୟ)—ଗୋତ୍ରୀୟ (ଦେଖ)
Gotrīā — Gotrīya (See)

ଗୋତ୍ରୀୟ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗୋତ୍ର+ସମ୍ବନ୍ଧାଦ୍ୟର୍ଥେ. ଈୟ)—
Gotrīya — ୧ । (ଅମୁକ) ଗୋତ୍ରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
(ଗୋତ୍ରୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Relating to a Gotra.

୨ । (ଅମୁକ) ଗୋତ୍ରଜାତ—
2. Having such and such a Gotra.

୩ । (ଅମୁକ) ବଂଶୀୟ—3. Agnate.

ଗୋଦ—ସ. ବି. (ଗୋ=ଜଳ+ଦା ଧାତୁ=ଦେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Goda — ୧ । ମସ୍ତିଷ୍କ; ମଗଜ—1. Brain.

୨ । ମସ୍ତିଷ୍କ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସ୍ନେହ ପଦାର୍ଥ—
2. The oily substance inside the brain.

୩ । ଗୋଦାବରୀ ନଦୀତୀରସ୍ଥ ଦେଶବିଶେଷ—
3. Name of a province near the Godāvarī river in S. India.

ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗୋ=ଗୋରୁ+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
(ଗୋଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଗୋଦାନ କରେ—
One who gives cows to Brāhmaṇas.

ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଗୋଦର (ଦେଖ)
ଗୋଦ — Godara (See)

ଗୋଦଡ଼—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥିଲ) ଅନେକ ପରସ୍ତ ଚଟ୍ ଜନାରେ
Godarda — ତିଆର ଦୋଇଥିବା ଆସ୍ତରଣ—A quilt made of
ଗୁଦଡ଼ି — rags sewn together.
ଗୁଦ୍ଦଡ଼ି ଗ୍ରା. (ଇତର) ବ ଓ ବଣ—ଗୋଦର (ଦେଖ)—
Godara (See)

ଗୋଦଡ଼ା—ଦେ. ବଣ—୧ । ସ୍ଥୂଳ; ଗଦଡ଼ା—
Godarda — 1. Thick.
ଗୋଦଡ଼ା; ଗଦଡ଼ା — ୨ । ଶ୍ରବଣଶକ୍ତିରହିତ; ଢାବଦା; ସ୍ତବ୍ଧ (କର୍ଣ୍ଣ)—
2. Stunned (ear).
୩ । ସ୍ପର୍ଶାନୁଭୂତିରହିତ (ଅଙ୍ଗ)—3. Benumbed(limb).
୪ । ଖାଦ୍ୟ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଥିବା ଅବସ୍ଥାଯୁକ୍ତ (ପାଟି)—
4. (mouth) Full of a morsel of food.
୫ । ଗମ୍ଭୀର ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ—5. Heavy-sounding; muffled.

ଗ୍ରା. (ଇତର) ବଣ. ପୁଂ—ଗୋଦର (ଦେଖ)—
(ଗୋଦଡ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ) Godarā (See)

ଗୋଦଡ଼ୀ—ଗ୍ରା. ବଣ—'ଗୋଦଡ଼'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Godardī — Feminine of Godarda.
ଦେ. ବ—ଗୋଦଡ଼ (ଦେଖ)—
Godarda (See)

ଗୋଦନ୍ତ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ+ଦନ୍ତ)—୧ । ଗୋରୁର ଦାନ୍ତ—
Godanta — 1. The tooth of a cow.

୨ । (ଗୋରୁ ଦାନ୍ତପରି ଥିବା ବିଷାକ୍ତ ହଳଦିଆ) ହରିତାଳ—
2. Sulphate of arsenic; yellow orpiment.

୩ । ଅକର୍ମଶିଳା (ଦେଖ)—
3. Akarmaśilā (See)

କାହିଁ ସ୍ତମ୍ଭାକାରେ ମାଖାଣ ଗୋଦନ୍ତ,
ଅଗେ ଭଗ୍ନ କ ସେ ଦାନବ ଦୁରନ୍ତ । ରଘୁନାଥ. ମହେନ୍ଦ୍ରଗିରି

ଗୋଦର—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥିଲ) ଶ୍ଲୀପଦ; ପାଦର ମାଂସବୃଦ୍ଧି ରୋଗ—
Godara — Elephantiasis of the leg; Arabum;
ଗୋଦ — Pachydermia; Hypersarkosis;
ଫୀଲପା ଦେ. ବଣ—୧ । ଶ୍ଲୀପଦ ଯୋଗୁଁ ସ୍ଫୀତ (ପାଦ)—
1. Swollen (leg).
୨ । ଶ୍ଲୀପଦ ରୋଗଯୁକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—2. (person) With swollen legs due to elephantiasis.

ଗୋଦର ଗୋଡ଼—ଦେ. ବ—ଶ୍ଲୀପଦଯୁକ୍ତ ପାଦ—
Godara gorda — Leg swollen with elephantiasis;
ଗୋଦାପା — Barbadoes leg.
ଫୀଲପାଓଁ

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୟ	ର	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଗୋଦସ୍ତ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଶ୍ଲୀପଦ ରୋଗଯୁକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Godarā (person) Suffering from elephantiasis and having swollen legs.
(ଗୋଦସ୍ତ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଗୋଦା ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଝୋଲେଇ, ବାଉଁଶିଆ ଆଦ
ଫୀଲପାବାଲା ବୁଣିବା ନୀଚ ଶୂଦ୍ର ଜାତିବିଶେଷ—A low caste of Śūdras who weave baskets.

ଗୋଦସ୍ତା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗୁଜଶ୍ତା=ବ୍ୟତୀତ; ଅତୀତ)—
Godastā ଗତବର୍ଷ—Last year
ଗୁଜସ୍ତା ବିଣ.—ଗତବର୍ଷ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
गुजस्ता Relating to the last year.
[ଦ୍ର—ଗତବର୍ଷର ପୂର୍ବବର୍ଷକୁ ଛଦସ୍ତା ବା ଛେରସ୍ତା ବୋଲ୍ଯାଏ]

ଗୋଦା—ଫ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋଦ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଗୋଦର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Godā Feminine of Goda.
ଫ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋ=ଜଳ+ଦା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଗୋଦାବସ୍ତ୍ରୀ ନଦୀ—
The river Godāvarī.
ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବାଟରେ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁମାନେ କୌଣସି ଜଳାଶୟକୁ ପାଣି ପିଇବାକୁ ଯାଆନ୍ତି—The path or track used by wild animals to go to a place to drink water.

ଗୋଦାନ—ଫ. ବ. (ଶ୍ରୀ ଛତ; ଗୋ+ଦାନ)—୧ । ଧର୍ମାର୍ଥ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ
Godāna ଗୋରୁ ଦାନ କରିବା—
1. A pious gift of a cow to a Brāhmaṇa.
[ଦ୍ର—ମରଣାନ୍ତେ ନରକର ବୈତରଣୀକୁ ଗୋରୁ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ି ଧରି ଅକ୍ଲେଶରେ ପାର ହେବା ଆଶାରେ ମୃତ୍ୟୁର ପ୍ରାକ୍‌କାଳରେ ଗୋଦାନ କରିବାର ବିଧି ଅଛି ।]
୨ । କେଶାନ୍ତ; ଦ୍ୱିଜାତି ବାଳକର କେଶଚ୍ଛେଦନରୂପ ସଂସ୍କାର ବିଶେଷ—2 One of the rituals (shearing of the hair of the head) performed on a boy of the twice born castes amongst the Hindus.
[ଦ୍ର—ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଚଳିତ ଏ ସଂସ୍କାର ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାଳକର ୧୬ ବର୍ଷ, କ୍ଷତ୍ରିୟର ୨୨ ବର୍ଷ ଓ ବୈଶ୍ୟର ୨୪ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଏ ସଂସ୍କାର କରାଯାଏ । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
ଦେ. ବ.—(ଗୋରୂପ ଦାନ) ଦାନ ଦଆଯିବା ଗୋରୁ—
A cow given as a gift.

ଅନ୍ତ ଦେଶକୁ ଗଲ ଦର୍ପଣ ଦିଜ,
ଦିନ ହସ୍ତରେ ଦେଇ ଗୋଦାନ ଝୋଳ । ସତ୍ୟନାଣ ରହସ୍ୟ ।

ଗୋଦାବସ୍ତ୍ରୀ—ସଂ. ବ. (ଗୋ=ଜଳ+ଦା ଧାତୁ+ତ୍ରଧାତ୍ୱର୍ଥ. ବର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ,—୧ । ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ନଦୀବିଶେଷ—
Godāvarī 1. A river in South India.
[ଦ୍ର—ଏ ନଦୀ ପଶ୍ଚିମଘାଟ ପର୍ବତମାଳାରୁ ବାହାର ବାଟରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଶାଖା ସଙ୍ଗେ ମିଶି ପୂର୍ବାଭିମୁଖରେ ହାଇଦ୍ରାବାଦ ବାଟେ ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ପଡ଼ିଅଛି । ଏହି ନଦୀକୂଳରେ ରାଜମହେନ୍ଦ୍ର ନଗର ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା ବସ୍ତୁର ରାଜ୍ୟର ଦକ୍ଷିଣ ସୀମା ଅଟେ । ବାରବର୍ଷରେ ଥରେ ଏ ନଦୀରେ ସ୍ନାନଯୋଗ ଘଟେ ।
ବସ୍ତୁର ରାଜ୍ୟର ଇନ୍ଦ୍ରାବତୀ ନଦୀ ଗୋଦାବସ୍ତ୍ରୀ ନଦୀରେ ପଡ଼ିଅଛି । ଗୋଦାବସ୍ତ୍ରୀ ମୁହାଣରେ ୟାନାଓନ (ଫରାସୀ ଅଧିକୃତ) ନଗର ଅବସ୍ଥିତ ।]
୨ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶର ଗୋଷ୍ଠୀ ଜିଲ୍ଲା—2. A district in the Madras presidency.

ଗୋଦାମ—ବୈଦେ. ବ.—(ଇଂ. ଗୋଡାଉନ୍)—୧ । ଗଞ୍ଜ; ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ-
Godāma ସଞ୍ଚୟର ସ୍ଥାନ; ମାଲଗୋଦାମ—
ଗୁଦମ 1. Godown; ware-house.
गोदाम [ଦ୍ର—ବଡ଼ ବଡ଼ ବେପାରୀମାନେ ସମସ୍ତ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଦୋକାନରେ ନ ରଖି ଦରକାର ପଡ଼ିବା ଭଳି ମାଲମାନ ଦୋକାନରେ ରଖି ଥାଆନ୍ତି, ବାକି ମାଲମାନ ଗୋଷ୍ଠୀଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସୁରକ୍ଷିତ ଗୋଦାମରେ ସାଇତି ଥାଆନ୍ତି; ଦୋକାନରୁ ମାଲମାନ ସରି ଗଲେ ବା ଅଳ୍ପର ବେଶି ମାଲ ଲୋଡ଼ା ହେଲେ ଗୋଦାମରୁ ସାଇତା ମାଲମାନ କାଢ଼ନ୍ତି ।]
୨ । ଭଣ୍ଡାର; ଗନ୍ତାଘର—2. Store-house; pantry.

ଗୋଦାମ ଝଡ଼ା—ଦେ. ବ.—୧ । ଗୋଦାମରେ ସଞ୍ଚିତ ହୋଇ ଥିବା ପଣ୍ୟ-
Godāma jhardā ଦ୍ରବ୍ୟମାନ ବିକି ହୋଇ ସାରିବା ପରେ ଅଳିଆ
ଗୁଦମଝାଡ଼ା ସ୍ଥଳରେ ଯେଉଁ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ମାଲମାନ ରହି ଯାଇଥାଏ—
1. Refuse of a godown; things left after sweeping a godown.
୨ । ଗୋଦାମସାଫ୍ ବିକି (ଦେଖ)
2. Clearance-sale of the remnants of a godown.

ଗୋଦାମ ଝାଡ଼ୁ—ଦେ. ବ—ଗୋଦାମଝଡ଼ା (ଦେଖ)
Godāma jhārdu Godāmajhrdā (See)

ଗୋଦାମ ରଦ୍ଦ—ବୈଦେ. ବିଣ. (ଇଂ. ଗୋଡାଉନ୍+ଫା. ରଦ୍ଦ)—
Godāma radi ୧ । ଗୋଦାମରେ ସଞ୍ଚିତ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ
ଗୁଦମରଦ୍ଦି ଯାହା ବିକି ନ ହୋଇ ବଳି ପଡ଼ି ଥାଏ—1. Unsold
गोदामरद्दि remnants of goods stored in a godown.
୨ । ଗୋଦାମରେ ବହୁକାଳ ସାଇତା ହେବା ଯୋଗୁଁ ଦାଗ ଲାଗି ଯାଇଥିବା (ପଦାର୍ଥ)—
2. Shop-soiled (ware).
୩ । ଗୋଦାମରେ ଥିବା ଜିନିଷମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ସବୁଠାରୁ ଓ ଅକର୍ମଣ୍ୟ(ମାଲ) 3. Most worthless amongst the articles stored in a godown.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ଦୃଷ୍ଟାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଶବ୍ଦର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରହିଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚତୁର୍ଥ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ ଜି, ସେତେବେ ଏ ପ୍ରତ୍ୟାଦେଶରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେ ସେହି ଯୋଡ଼ି ଅଥାତ୍ ଚତୁର୍ଥ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଟାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'କଥା' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କଥା' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଲ' ଦେଖିବେ; ଅଗ୍ନି' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅକର୍ମଣ୍ୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
4. (figurative) Worthless (person).

ଗୋଦାମ ସରକାର—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ.ଗୋଡାଉନ୍+ଫା.ସର୍‌କାର୍)—
Godāma sarakār ଗୋଦାମ ରକ୍ଷକ କର୍ମଗୃହ୍ୟ ବା କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ—
ଗୁଦମ ସରକାର A clerk in charge of a warehouse.
गोदाम सरकार

ଗୋଦାମ ସାଫ୍ ବିକ୍ରି—ଦେ. ବି. (ଇଂ. ଗୋଡାଉନ୍ = ଆ. ସାଫ୍ + ଫ. ବିକ୍ରି)—
Godāma sāph bikri ବିକ୍ରି ନ ହୋଇ ମାଲମାନ ଅଧିକ ଦିନ ଗୋଦାମରେ ପଡ଼ି ରହିଲେ ବା ନୂଆ ମାଲ ରଖିବାକୁ ଜାଗା ନ ଅଟିଲେ ଗୋଦାମଘରକୁ ଖାଲି କରିବା ପାଇଁ ସସ୍ତାରେ ମାଲମାନଙ୍କର ବିକ୍ରି—Clearance-sale.

ଗୋଦାରଣ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (ଗୋ = ପୃଥିବୀ + ଦୃ ଧାତୁ = ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Godāraṇa ୧ । ଲଙ୍ଗଳ —1. Plough.
୨ । କୋଦାଳ; କୋଡ଼—2. Spade.

ଗୋଦାରି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଶୂଦ୍ର ପାରିକବିଶେଷ—
Godāri A minor sub-caste of Śūdras

ଗୋଦୁଗ୍ଧ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ+ଦୁଗ୍ଧ)—
Godugdha ଗାଈଦୁଧ; ଗୋକ୍ଷୀର—
Cow's-milk.

ଗୋଦୁହ—ପୁ. ବି. (ଗୋ+ଦୁହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Goduha ଗଉଡ଼—Cow-herd; milkman.
ପୁ. ବିଣ—ଗୋଦୋହନକାରୀ—
(person) Milking a cow.

ଗୋଦୋହ (ଇତ୍ୟାଦି)—ପୁ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ+ଦୋହ)—
Godoha (etc) ଗୋଦୋହନ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Godohana etc (See)

ଗୋଦୋହନ—ପୁ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ+ଦୋହନ)—
Godohana ୧ । ଗାଈଦୁହାଁ—
1. Milking of a cow.
୨ । ଗାଈ ଦୁହାଁ ହେବାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବେଳ—
2. The time of milking cows.

ଗୋଦୋହନକାଳ—ପୁ. ବି—୧ । ଗାଈ ଦୁହିଁବାକୁ ଯେତେ ସମୟ ଲାଗେ—
Godohanakāla 1. The time it takes to milk a cow.
୨ । ଗାଈ ଦୁହାଁହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ (ସକାଳ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟା)—
2. Fit time for milking a cow (morning and evening).

ଗୋଦୋହନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋ+ଦୁହ୍ ଧାତୁ + ଅଧିକରଣ. ଅନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଗାଈଦୁହାଁ ଠେକ ବା ଭାଣ୍ଡ—
Godohanī Milk-pail; milking pot or jug.

ଗୋଦୋହ୍ୟମାନ—ପୁ. ଅ—ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟ—
Godoha mātra A very short period of time.
ଗୋଦୋହ୍ୟମାନ ଦ୍ୱାରେ ରହ
ଗୃହସ୍ଥଙ୍କି ଉଚିତ ଫଳ ଦେଇ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଗୋଦ୍ରବ—ପୁ. ବି. (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଗୋ ଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଦ୍ରବ ପଦାର୍ଥ; ଯୋଗରୂଢ଼ ଶବ୍ଦ)—ଗୋରୁ ମୂତ୍ର—
Godraba Urine of a cow, bull or ox.

ଗୋଧଡ଼—ଦେ. ବି—ଗୋଧଡ଼ି (ଦେଖ)
Godharda Godhardi (See)

ଗୋଧଡ଼ି—ଦେ. ବି. (ସ. କନ୍ଥା; ଗ୍ରନ୍ଥିଲ)—
Godhardi ୧ । ଗୋଦଡ଼ି; କନ୍ଥାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପରିଧାନ ବା ଆସ୍ତରଣ-
ଗୁଦଡ଼ୀ 1 Quilt or dress made of rags
गुदड़ी ୨ । ମୁଣା; ଝୁଲି; ଉଷାଣ୍ଟୁଲି—
2. Beggar's bag or wallet.
୩ । (ଯେ ଗୋଧଡ଼ି ପରିଧାନ ବା ଶିରିଥାଏ)—
ସନ୍ନ୍ୟାସୀ; କନ୍ଥାଧାରୀ ବୈରାଗୀ—3 Ascetic (carrying a ragged quilt or wallet.
୪ । ଭିକ୍ଷୁକ—4. Beggar.

ଗୋଧନ—୧ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ+ସମ୍ପତ୍ତ୍ୟର୍ଥେ. ଧନ)
Godhana ଗୋରୁଧନ; ଗୋସମୂହ—
1. Cattle; herd of cows or kine.
୨ । (ରୂପକ କର୍ମଧା) ଗୋରୁରୂପ ସମ୍ପତ୍ତି—
2 Property consisting of cattle.
୩ । ପ୍ରଶସ୍ତ ଫଳଯୁକ୍ତ ତୀର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
3. A wide-bladed arrow

ଗୋଧନବାହୁଡ଼ା—ଦେ. ବି—୧ । ଗୋରୁମାନଙ୍କର ଗୋଚାରଣ ଭୂମିରୁ
Godhanabāhurdā ଫେରିବା—1. Returning of the cattle from pasture.
୨ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଗୋଧୂଳି ସମୟରେ ଗୋଚାରଣରୁ ଫେରିବା—
2. Returning of Śrīkṛushṇa from pasture at dusk.

ଗୋଧନବାହୁଡ଼ା ବେଳ—ଦେ. ବି—ଗୋରୁମାନେ ଗୋଚାରଣ ଭୂମିରୁ
Godhanabāhurdā bela ଫେରିଆସିବାର ବେଳ; ଗୋଧୂଳି—
Dusk; the time when cattle return home from pasture.
ଗୋଧନବାହୁଡ଼ା ବେଳେ
ଗୋପ ଗୋରୋଷ୍ଟଙ୍କ ଯେଳେ—ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗୋଧନବାହୁଡ଼ା ଭୋଗ—ଦେ. ବି— ଗୋଧନବାହୁଡ଼ା ସମୟରେ
Godhanabāhurdā bhoga ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଗୋପୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅର୍ପିତ ହେବା ଭୋଗ—Refreshments offered by the Gopīs to Śrīkṛushṇa at dusk while returning from pasture.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଘ
ଂ	ଃ	ା	ୁ	ୂ	ୃ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ଘ	ଗଂ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ଟ

ଗୋଧମ—ସଂ. ଵ (ଗୁଧ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅମ)—
Godhama ଗୋଧୂମ; ଗହମ—Wheat.

ଗୋଧର—ସଂ. ବିଣ (ଗୋ=ପୃଥ୍ୱୀ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Godhara ପର୍ବତ—Mountain.

ଗୋଧରା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅକର୍ମଣ୍ୟ—
Godharā 1. Worthless.
୨ । ଗଦଡ଼ା—2. Thick.

ଗୋଧର୍ମ—ସଂ. ଵ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ+ଧର୍ମ)—(ପଶୁମାନଙ୍କ ପରି)
Godharma ଅଗମ୍ୟଗମ୍ୟବିଚାରଶୂନ୍ୟ ସଙ୍ଗମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Indiscriminate copulation; promiscuous sexual intercourse.

ଗୋଧା—ସଂ. ଵ (ଗୁଧ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ)—
Godhā ୧ । ଗୋଧ; ଚତୁଷ୍ପଦବିଶେଷ ଏକଜାତୀୟ ସରୀସୃପ—
1. An iguana.
୨। କୁମ୍ଭୀର—2. Alligator
୩। (+କରଣ. ଅ) ଧନୁର୍ଦ୍ଧରର ଆଘାତ ନିବାରଣ ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ବାଆଁ ହାତର ଚମ୍ପୁକୋଷ୍ତର ଚର୍ମାବରଣ—
3. The leather-case put on the left wrist for protecting it from being hurt by the twanging of the bow.
ଲେଖା ଗୋଧାରେ କର ମଣ୍ଡନ କର ସେ—ଉଦ୍ଧ. ଜଗଣ୍ନାଥଦା ।
୪ । ଜୀବର ଅନ୍ତରେ ନିର୍ମିତ ଦଉଡ଼ା—
4. A sinew-chord; a string made of gut.

ଗୋଧାଙ୍ଗୁଲିତ୍ର—ସଂ. ଙ (ମ. ଯ. ଲ୍ଲୋ. କର୍ମଧାରୟ; ଗୋଧା=ଗୋଧରର୍ମ
Godhāṅgulitra ନିର୍ମିତ+ଅଙ୍ଗୁଳିତ୍ର)—
୧ । ଗୋଧ ଚମରେ ତିଆର ଦସ୍ତାନା—
A glove made of the skin of iguana.
[ଦ୍ର—ପୂର୍ବକାଳରେ ଧାନୁଷ୍କ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ଏହା ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ ।]

ଗୋଧାପଦୀ—ସଂ. ଵ [ଗୋଧା=ଗୋଧସାପ (ପର)+ପଦ=ଚେର, (ଯାହାର)]—ହଂସପଦୀ ଲତା (ଦେଖ)
Godhāpadī Hamsapadī creeper (See).

ଗୋଧି—ଦେ. ଵ (ସଂ. ଗୋଧା; ଗୋଧିକା)—ଗୋଧ ସାପ—
Godhi Iguana; Varanus Salvator.
ଗୋଁସାପ; ଗୋଧି [ଦ୍ର—ଏହା ଚତୁଷ୍ପଦ ସରୀସୃପ, ଲମ୍ବରେ ପ୍ରାୟ
ଗୋଧ; ଗୋହ ଦୁଇ ହାତ ବଢ଼େ । ଏହାର ଜିହ୍ୱା ଦ୍ୱିଖଣ୍ଡିତ, ଚକ୍ଷୁର ତାରା ଗୋଲ; ଦେହର ବର୍ଣ୍ଣ ପାଉଁଶିଆ । ଏହାର ଦେହସାରା କାନ୍ଥ ପରି କ୍ଷୁଦ୍ର ଚକ୍ରାକାର ଚର୍ମ ଗୁଡ଼ିଏ ଥାଏ; ଶୁଦ୍ଧ ଅର୍ଘୋଚ । ଜଳ ନଳକଟରେ ଓ ଜଙ୍ଗଲିଆ ଭାଗରେ ଏ ବାସକରେ । ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଗୋଧକାମୁଡ଼ା ହଷ ଘଡ଼ଘଡ଼ି ନ ମାଇଲେ ଛଡ଼େ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ମୁଖରେ ଗୋଧ ନବିଷ ଜୀବ । ଗୋଧଚମଡ଼ାରେ ସୋଡା, ଖଞ୍ଜଣିର ଖୋଳ ଆଦ ତିଆର ହୁଏ । ଗୋଧ ଚମଡ଼ା ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସଫା (tan) କଲ୍ଲଗଲେ ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ସୁନ୍ଦର ଚୋକାର ଚିହ୍ନମାନ ରହେ ।]

ସଂ. ଵ—(ଗୋ+ଧା ଧାତୁ+ଇ)—୧ । କପୋଲ—
1 Forehead.
୨ । ଗୋମୁହାଁ କୁମ୍ଭୀର—
2. A kind of man-eating alligator.

ଗୋଧିକା—ସଂ. ଵ (ଗୋଧା+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)--ଗୋଧା (ଦେଖ)—
Godhikā Godhā (See)

ଗୋଧି ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି—ବ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ଵ—ଚିଲ୍କାର ଏକପ୍ରକାର ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି
Godhi chingurdi ମାଛ—A kind of shrimp found in the Chilka lake.

ଗୋଧିସାପ—ଦେ. ଵ (ସଂ. ଗୋଧା; ଗୋଧିକା)—ଗୋଧ (ଦେଖ)—
Godhi sāpa Godhi (See)

ଗୋଧୂମ—ସଂ. ଵ (ଗୁଧ୍ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଉମ)—
Godhuma ୧ । ଗହମ—1. Wheat
୨ । ଲେମ୍ବୁ—2. Orange.

ଗୋଧୂମଚୂର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ଵ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋଧୂମ+ଚୂର୍ଣ୍ଣ)—ଗହମ ଚୂନା;
Godhumachūrṇṇa ଅଟା; ମଇଦା—Wheaten flour.

ଗୋଧୂମ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ଵ (ଗୁଧ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଉମ)—
Godhūma (etc) ଗୋଧୂମ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Godhuma etc (See)

ଗୋଧୂଳି—ସଂ. ଵ (ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଗୋମାନଙ୍କ ଧୂଳି ଉଡ଼େ ଯେଉଁ ସମୟରେ)--
Godhūli ୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତକାଳ; ଗୋରୁମାନଙ୍କର ଚରିବୁଇଁରୁ ଫେରି ଆସିବା ସମୟ; ସନ୍ଧ୍ୟାର ପ୍ରାକ୍‌କାଳ—
1. Dusk; sunset; time before night-fall.
[ଦ୍ର—ଗୋଧୂଳି ତିନ ପ୍ରକାର, ଯଥା—(୧) ଦ୍ୱେମନ୍ତ ଓ ଶିଶିରରେ ଯେତେବେଳେ ଅସ୍ତୋନ୍ମୁଖ ସୂର୍ଯ୍ୟର କିରଣ ମୃଦୁ ହୁଏ ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଲୋହିତ ପିଣ୍ଡର ଆକାର ଧାରଣକରେ; (୨) ବସନ୍ତ ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମ କାଳରେ ଯେତେବେଳେ ଅସ୍ତଗାମୀ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅର୍ଦ୍ଧେକ ମାତ୍ର ଦେଖାଯାଏ ଓ (୩) ବର୍ଷା ଓ ଶରତ୍‌କାଳରେ ଯେତେବେଳେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତମିତ ହୋଇ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୁଏ ।
ଗୋଧୂଳି ସମୟରେ ଯାତ୍ରାଦି ଶୁଭକର୍ମ କଲେ ଅନ୍ୟ ଶୁଭ ଲଗ୍ନ ଖୋଜିବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ ।]

୨ । (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ) ଗୋରୁ ଖୁରଦ୍ୱାରା ଉତ୍ଥିତ ଧୂଳି—
2. Dust filling the air and raised by the tread of the hoofs of the cows.

ଗୋଧୂଳିଯାତ୍ରା—ସଂ. ଵ—ଗୋଧୂଳି ସମୟରେ କୌଣସି ଶୁଭକର୍ମ ପାଇଁ
Godhūlijātrā ଗମନ କରିବା ବା ଅନୁକୂଳ କରିବା—
Starting made at dusk.
[ଦ୍ର—ଗୋଧୂଳି ଯାତ୍ରାରେ ଅନ୍ୟ ଶୁଭ ଲଗ୍ନ ଖୋଜା ଯାଏନାହିଁ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ୱେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୍ରତ୍ତ ୧ ତଦ୍ଧ୍ୱ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ତଦ୍ଧ୍ୱ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ତଦ୍ଧ୍ୱ କୋଣସ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜଲେ ସେବେ ଏ ପୁଷ୍ତକୋଷ୍ତରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ତଦ୍ଧ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଭୂଇ ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଉ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଗୋଧେନୁ—ସଂ. ବ. (ଗୋ+ଧେନୁ)—ଦୁଗ୍ଧବତ୍ତା ଗାଈ—
Godhenu A milch cow.

ଗୋଧେର—ସଂ. ବ. (ଗୁଧ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଏର)—୧ । ରକ୍ଷକ—
Godhera 1. Protector; guardian.

୨ । ପୃଷ୍ଠପୋଷକ—2. Patron (Apte).

ଗୋଧ୍ର—ସଂ. ବ. (ଗୋ=ପୃଥିବୀ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପର୍ବତ—
Godhra Mountain.

ଗୋନନ୍ଦୀ—ସଂ. ବ. (ଗୋ=ଜଳ+ନନ୍ଦ ଧାତୁ=କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା+
Gonandī କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍. ୧ମା. ୧ବ.)—୧ । ବଡ଼ ଆକାଙ୍କ; ସାରସପକ୍ଷୀ—1. White stork; Indian crane.

୨ । ପର୍ବତବିଶେଷ—2. Name of a mountain.

୩ । ଦେଶବିଶେଷ—3. Name of a country.

୪ । ଶିବ—4. God Śiba.

୫ । କାଶ୍ମୀରର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜାବିଶେଷ—
5. Name of an ancient king of Kāśmīra.

ଗୋନର୍ଦ୍ଦ—ସଂ. ବ. (ଗୋ=ଜଳ+ନର୍ଦ୍ଦ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Gonardda ଅ)—୧ । ଗୋନନ୍ଦୀ (ଦେଖ)
1. Gonandī (See)

୨ । ନାଗରମୁଥା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
2. A kind of bulbuous grass-root.

ଗୋନସ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୋ+ନସ=ନାସିକା; ଗୋରୁର ନାକ
Gonasa ପର ନାକ ଯାହାର)—ଗୋନାସ (ଦେଖ)
Gonāsa (See)

ଗୋନାଥ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୋ+ନାଥ)—୧ । ଷଣ୍ଢ—1. Bull.
Gonātha

୨ । ଯାହାର ଗୋରୁପଲ ଅଛନ୍ତି—
2. Herdsman; an owner of kine.

୩ । ରାଜା—3. King.

ଗୋନାୟ—ସଂ. ବି. (ଗୋ+ନା ଧାତୁ ଣୀର୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଗଉଡ଼—
Gonāya Cowherd.

ଗୋନାସ—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୋ+ନାସ; ଗୋରୁର ନାସିକା ଭଳ
Gonāsa ନାସିକା ଯାହାର)—୧ । ବୃହତ୍ ସର୍ପ ବିଶେଷ; ବୋଡ଼ା ସାପ—1. Viper (snake).

୨ । ରତ୍ନବିଶେଷ; ବୈଦ୍ୟାକ୍ଷମଣି—
2. A kind of gem.

ଗୋନାସା—ଦେ. ବି—ଗୋନାସିକା (ଦେଖ)
Gonāsā Gonāsikā (See)

ଗୁପ୍ତ-ବୈତରଣୀ-ସ୍ରୋତ-ପ୍ରସ୍ତବ ଗୋନାସା । ସ୍ୱୟମ୍ଭୁ ମହାତୀର୍ଥ ।

ଗୋନାସିକା—ସଂ. ବି—୧ । ହିମାଳୟର ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ ପର୍ବତରନ୍ଧ୍ରରୁ
Gonāsikā ବାହାର ଗଙ୍ଗାନଦୀ ଧାରସ୍ରବରେ ଭୂପୃଷ୍ଠରେ ପଡ଼ଅଛି—
1. The place (a small hole) in the Himalayas where the Ganges is first seen issuing from the mountain.

୨ । ଗୋରୁର ଥୋମଣି—
2. The projecting snout of a cow.

ଦେ. ବି—ଓଡ଼ିଶାର କେନ୍ଦୁଝର ଗଡ଼ଜାତର ଗୋଟିଏ ପାହାଡ଼—
Name of hill in the state of Keonjhar in Orissa.

[ଦ୍ର—ବୈତରଣୀ ନଦୀ ଏହି ଗୋନାସିକା ପର୍ବତରୁ ବାହାର ଅଛି ।]

ଗୋନ୍ଦ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୁନ୍ଦୁରୁ)—ଏକପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷ ନିର୍ଯ୍ୟାସ ବା ଅଠା-
Gond Gum arabic.
ଗୋନ୍ଦ୍; ଗୁନ୍ଦ୍ [ଦ୍ର—କରୁର ପ୍ରଭୃତି ଗଛ ଦେହରୁ ଏ ଅଠା
ଗୋଁଦ୍ ବାହାରେ । ଏହି ସବୁ ବୃକ୍ଷର ନିର୍ଯ୍ୟାସ ଶୁଖିଗଲା ପରେ ସେହି ଶୁଖିଲା ନିର୍ଯ୍ୟାସକୁ ପାଣିରେ ବଡୁଘଇ ଦେଲେ ସଧ୍ୟ ଅଠା-ଭଳି ହୁଏ । ପାଉଳା ଜନ୍ତଷ ଓ କାଗଜଆଦ ଜୋଡ଼ିବାରେ ଏହା ଉପଯୋଗୀ ।]

ଗୋନ୍ଦଦାନୀ—ଦେ. ବି. (ସଂ. କୁନ୍ଦୁରୁ+ଅଧାନ)—ଅଠା ରଖାଯିବା ପାତ୍ର—
Gond-dānī Gum-pot.
ଗୁନ୍ଦଦାନୀ
ଗୋଁଦ୍‌ଦାନୀ

ଗୋଣ୍ଡାନି—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରେ କଥିତ ଓଡ଼ିଆ ଓ ଛତ୍ତିଶଗଡ଼ ଭାଷା—A dialect of Oṛdiā spoken in the Central Province of India.

ଗୋଣ୍ଡି—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ—୧ । ଭାଗ; ଅଂଶ—
Gondi 1. Share.

୨ । ଗୋଣ୍ଡାନି (ଦେଖ)—2. Gondāni (See)

ଗୋପ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଗୋ=ପୃଥିବୀ, ଗୋରୁ+ପା ଧାତୁ=ପାଳନ କରିବା
Gopa + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଗୋରୁ ଚରାଇବା ଯାହାର
(ଗୋପୀ; ଗୋପୀନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ୍ୟବସାୟ—1. Cowherd.

୨ । ଗଉଡ଼ ଜାତି— 2. The milkman caste.

୩ । ରାଜା—3. The king.

୪ । ଗ୍ରାମରକ୍ଷକ କର୍ମଚାରୀ—4. Village head-man.

୫ । (ଗୁପ ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
ରକ୍ଷା ବା ଉପକାର କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
5. Protector; benefactor.

୬ । ଗନ୍ଧର୍ବବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6 Name of a Gandharba.

୭ । ଔଷଧିବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
6. Name of a herb.

ସଂ. ବଣ.—୧ । ଗୋପାଳନକାର୍ଯ୍ୟ—1. Tending cows.

୨ । (ଗୁପ୍ ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
ରକ୍ଷକ; ପାଳକ—2. One who tends; protecting;

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୬	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ଟ	ଉଥ	ଉ
ଂ	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ପ୍ଟ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ୱ	ର୍ଯ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଦେ. ବ.—୧ । ଗୋପପୁର—1. A town where Śrī-kṛushṇa was brought up.

୨ । ବୃନ୍ଦାବନ—

2. The holy place Brundābana.

୩ । ଗୋପାଳ ବା ଗୋପୀନାଥର ଡାକ ନାମ—

3. Name for calling Gopāla or Gopīnātha.

୪ । (ଫ. ଗୁପ୍ତ)—ପତଳା ତାରରେ ଦଉଡ଼ାପର ବଲା ଦୋଇଥିବା ସୁନାର ହାର—

ଗୋପହାର

ଗୋପ

A gold rope-like necklace.

ଗୋପକ—ସଂ. ବଣ· ପୁଂ. (ଗୁପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—

Gopaka ୧ । ଗୋପନକାରୀ—1 Concealing

(ଗୋପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ରକ୍ଷକ—2. Protecting.

ସଂ. ବ.—୧ । ଜିଲ୍ଲାର ଶାସନ-କର୍ମକୃତ୍ତା—

1. Superintendent of a district.

୨ । ବହୁଗ୍ରାମର ରକ୍ଷକ—

2. The ruler of a group of villages.

୩ । ଗଉଡ଼—3 A cowherd.

୪ । ଧୂଣା—4 Gum myrrh.

ଗୋପକନ୍ୟକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ଗୋପ+କନ୍ୟକା)—

Gopakanyakā ୧ । ଗଉଡ଼ୁଣୀ—1. A milk-maid.

୨ । ଗୋପୀ; ବୃନ୍ଦାବନର ଷୋଳ ସହସ୍ର ଗୋପନାରୀ—

2. A female of Gopapura, one of the 16000 female devotees of Śrīkṛushṇa.

ଗୋପକନ୍ୟା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋପ+କନ୍ୟା)—

Gopakanyā ଗୋପକନ୍ୟକା (ଦେଖ)—

Gopakanyakā (See)

ଗୋପକେନା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—(ବୈଦ୍ୟକ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—

Gopakenā A kind of medicinal plant.

[ଦ୍ର—ଏହାର ମୂଳକୁ ମହୁର ସଙ୍ଗେ ବାନ୍ଧି ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଜ୍ୱରଦ ରୋଗରେ ଦିଆଯାଏ ।]

ଗୋପଗୋଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଗୋପ+ଗୋପୀ)—

Gopagoī ୧ । ଗଉଡ଼ୁଣୀ—1. A milk-maid.

୨ । ଗୋପାଙ୍ଗନା; ଗୋପୀ—

2. A female of Gopapura.

ଗୋପଡ଼ିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର) ବ—ଗୋରୁ ମଡ଼ା ପକାଇ ଦେବା ଘାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଡ଼ିଆ—A field where the dead cows are thrown away.

ଗୋପତ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଗୁପ୍ତ)—୧ । ଗୁପ୍ତ—1. Secret.

Gopata ୨ । ଲୁକ୍କାୟିତ—2. Concealed.

୩ । ଅଦୃଶ୍ୟ—3 Disappeared; vanished.

ଗୋପତମାରୁ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଗୁପ୍ତମାରକ)—୧ । ବିଶ୍ୱାସଘାତକ—

Gopatamāru 1. Treacherous.

୨ । ଗୁପ୍ତହନ୍ତା—2. Assassin.

୩ । ରହସ୍ୟଭେଦକାରୀ—

3. Prying into the secrets of others.

ଗୋପତା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ଗୋପ୍ତା)—ରକ୍ଷକ—

Gopatā Protector.

ଧର୍ମଙ୍କର ସେହୁଃ ଅଟନ୍ତୁ ଗୋପତା—ରୁଦ୍ରସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଗୋପତି—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ+ପତି)—

Gopati ୧ । ଗୋରୁମାନଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ—1. Owner of cattle.

୨ । ଷଣ୍ଢ—2. Bull.

୩ । ନେତା—3. Leader; chief.

୪ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—4. The sun.

୫ । ଇନ୍ଦ୍ର—5. The God Indra.

୬ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—6. God Śrīkṛushṇa.

୭ । ବରୁଣ—7. The God of water.

୮ । ରାଜା—8 King.

୯ । ଶିବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—9. Śiba.

୧୦ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ସହସ୍ରନାମୋକ୍ତ ନାମବିଶେଷ—

10. One of the names of Bishṇu.

୧୧ । ଋଷଭ ନାମକ ଔଷଧ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—11. A herb,

୧୨ । ନଅଜଣ ଉପନନ୍ଦଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

12. One of the ine Upanandas.

୧୩ । ଗୋପାଳ; ଗଉଡ଼ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

13. Cowherd.

୧୪ । ବାଗ୍ମୀ ବା ମୁଖର ବ୍ୟକ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

14. A talkative person.

ଗୋପତିମାରୁ—ଗ୍ରା. ବିଣ—ଗୋପତମାରୁ (ଦେଖ)

Gopatimāru Gopatamāru (See)

ଗୋପତ୍ୟ—ସଂ. ବ—ଅଥର୍ବବେଦର ବ୍ରାହ୍ମଣବିଶେଷ—Name of a Gopattya supplementary treatise of the Atharba Beda.

ଗୋପଦଳ—ସଂ. ବି—ଗୁଆଗଛ—

Gopadala Betel-nut tree.

ଗୋପଦାଣ୍ଡ—ଦେ. ବି—ଗୋପପୁରର ଦାଣ୍ଡ—

Gopadāṇḍa The village-road of Gopapura.

ଗୋପନ—ସଂ. ବି. (ଗୁପ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ରକ୍ଷଣ—

Gopana 1 Protection.

୨ । ଲୁଚାଇବା—2. Concealment.

୩ । ଗୁପ୍ତକଥା—3. Secret.

୪ । ବ୍ୟାକୁଳତା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

4. Agitation; trouble.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମାନୁସାରେ ପ୍ରତ୍ୟୟରେ ଦୁଇ ଏ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ର। ଏବ ୬ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ର। ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟେ ରଖା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଉଚ୍ଚାରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଗୋଟିଏ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ୬ ବା ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଗୋଟିଏ ବାଛି ଦେବା ହୋଇଛି । ଯଥା— 'ଘାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଟ' ଗୋଟିଏ, 'କୃଷ୍ଣ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ୍ଣ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୫ । ଘାସ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Lustre.

୬ । ତେଜପତ୍ର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Cassia leaves.

ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.—ଗୋପୀନାଥର ଡାକ ନାମ—A fond name for calling Gopīnātha.

ଗୋପନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଲୁଗୁଇବା—
Gopana karibā To conceal; to hide.
ଗୋପନ କରା
গোপন করনা

ଗୋପନଗର—ସଂ. ବ.—ଗୋକୁଳ (ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବାଲ୍ୟଲୀଳା ସ୍ଥାନ)—
Gopanagara Gokula (the theatre of the childish feats of Śrīkṛushṇa).

ଗୋପନଗରୀ—ସଂ. ବ.—ଗୋପନଗର (ଦେଖ)
Gopanagarī Gopanagara (See)

୦୯। ଉନାବନ୍ଧୁ ଗୋପନଗରର ବଜେ ରୂପ,
କାନୁବେଶ ଦେବ ନୃପ କୃଷ୍ଣସ୍ପର୍ଶ ସରକ ରେ ।
ଜଗନ୍ନାଥ. ବଶୋଦାଭଜ୍ଞ. ଉ. ଗୀତ ।

ଗୋପନବର—ଦେ. ବ.—ଗୋପନଗର (ଦେଖ)
Gopanabara Gopanagara (See)

ଗୋପନବାଦ—ସଂ. ବ.—(ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ସାଧାରଣଙ୍କ ଅବୋଧ ଧର୍ମତତ୍ତ୍ୱ ବିଶେଷ—Mysticism.
Gopanabāda

[ଦ୍ର—ପ୍ରେମଭକ୍ତିର ଅଧିକାଶ୍ କେବାକୁ ହେଲେ ସ୍ୱାଭାବିକରେ ଭଜନ ବା ନାଶ୍ୱସୂଲକ ଏକନିଷ୍ଠଭାବରେ ଜୀବନକୁ ଜଡ଼ିତ କରି ସାଧନାପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହେବା ଭକ୍ତର ପରମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—ପରମ ସହିତ ଏକତା ସୂତ୍ରରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ନିର୍ବାଣଲାଭ କରିବାରେହିଁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତର ଏହି ଗୋପନବାଦ ବା Mysticism ପର୍ଯ୍ୟବସିତ (ପ୍ରୋଫେସର୍ ଆର୍ଣ୍ଡିବସ୍ଙ୍କର 'ପ୍ରେମଭକ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଗୀତାର' ମୁଖବନ୍ଧ ।)]

ଗୋପନସ୍ଥାନ—ଦେ. ବ. (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋପନ + ସ୍ଥାନ)—ଲୁଚିବାର ସ୍ଥାନ—Place of hiding; a retreat; a recess.
Gopanasthāna

ଗୋପନାଗରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋପ + ନାଗରୀ)—
Gopanāgarī ୧ । ଗୋପୀ (ଦେଖ)
1 Gopī (See)
୨ । ରାଧିକା—2. Rādhikā, the beloved of Śrīkṛushṇa.

ଗୋପନୀୟ—ସଂ. ବିଶ. (ଗୁପ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ୍ମ. ଅନୀୟ)—୧ । ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ—
Gopanīya 1. Confidential; private.
୨ । ଲୁଗୁଇବାର ଯୋଗ୍ୟ—
2. Deserving to be kept private or secret; concealable.
୩ । ରକ୍ଷଣୀୟ—3. Fit to be protected; deserving protection.

ଗୋପନୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.—(ସଂ. ଗୋପଲୀଳା) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ, ରାଧିକା, ଗୋପୀ Gopanīlā ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ପିଢୁଳା ଉପରେ କରୁ ଘୋଡ଼ାବାଲ ପୁତୁଳଖେଳା ସାହାଯ୍ୟରେ ଉକ୍ତ ପିଢୁଳାଙ୍କୁ ନଚାଇବା ରୂପ କ୍ରୀଡ଼ା—
କଠପୁତୁଳୀକାନାଚ A kind of doll-dance.

ଗୋପପୁର—ସଂ. ବ.—ଗୋପନଗର (ଦେଖ)
Gopapura Gopanagara (See)

ଗୋପପୁରିଆ—ଦେ. ବିଶ.—ଗୋପପୁର ନିବାସୀ—
Gopapuriā Inhabiting Gopapura.
ଦେ. ବ.—ଉତ୍କଳର ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ଗଉଡ଼—One of the sub-castes of cowherds in Orissa.
[ଦ୍ର—ଗଉଡ଼ଙ୍କ ଅନ୍ୟଶ୍ରେଣୀ ମଥୁରାପୁରିଆ, ମଗଧା, ଭୂଇଆ, ଉତ୍କଳ ।]

ଗୋପବଧୂଟୀ—ସଂ. ବ. (ଗୋପବଧୂ + ହ୍ରସ୍ୱାର୍ଥେ. ଟୀ)—୧ । ଗଉଡ଼ଣୀ—
Gopabadhūṭī 1. The wife of a cowherd.
୨ । ଗୋପୀ—2. One of the sweet-hearts of Śrīkṛushṇa.

ଗୋପବନ୍ଧୁ—ସଂ. ବ. (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋପ + ବନ୍ଧୁ)—
Gopabandhu ଗୋପବଲ୍ଲଭ (ଦେଖ)
Gopaballabha (See)

ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଉତ୍କଳର ସ୍ୱର୍ଗତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନେତା—
Gopabandhu dāsa The late patriot of Orissa.
[ଦ୍ର—ଏ ୧୮୭୭ ସାଲରେ ପୁରୀଜିଲ୍ଲାର ସୁତ୍ୟବାଦା ନକଟସ୍ଥ ସୁଆଣ୍ଡ ଗ୍ରାମରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ; ବି. ଏ. ଓ ବି. ଏଲ୍. ପାଶ୍ କରିସାର ଦନାକେତେ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରେ ଓକିଲାତି କରି, ଶେଷକୁ ଓକିଲାତି ଛାଡ଼ି ଦେଶସେବାରେ ଆତ୍ମନିଯୋଗ କରିଥିଲେ । ସତ୍ୟବାଦୀ ଉକ୍ତୋରିଆ ଉଚ୍ଚ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଏ ୧୯୧୦ ସାଲରେ ବସାଇ ଥିଲେ ଏବ ସରକାରୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସଭାର ମେମ୍ବର ଥାଇ ଦେଶର ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ଓ ଦେଶବାସୀଙ୍କର ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ଅଭିଯୋଗମାନ ସରକାରଙ୍କୁ ଶୁଣାଇଥିଲେ । ଏ ୧୯୧୯ ସାଲରେ ନିଜପ୍ରତିଷ୍ଠିତ 'ସମାଜ' ପତ୍ରିକା ଦ୍ୱାରା ଦେଶରେ ଜାତୀୟଭାବ ପ୍ରସାର କରିଥିଲେ । ୧୯୨୧ ସାଲରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଇ ତହିଁରେହିଁ ପ୍ରାୟଶଃ ଲାଗି ୧୯୨୨ ଜୁନମାସ ୧୭ ତାରିଖରେ ଇହଲୀଳା ସମ୍ବରଣ କରିଥିଲେ । ସେ ତ୍ୟାଗୀ, ଦୟାଶୀଳ, ସହିଷ୍ଣୁ ଓ ସାହିତ୍ୟସେବୀ ଥିଲେ । ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦେବା ଫଳରେ ଏ ସତ୍ୟବାଦୀ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ନାଭୀସୂ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପରିଣତ କରିବାକୁ ଯାଇ ଉକ୍ତ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଧ୍ୱଂସ ଏହାଙ୍କ ଜୀବଦ୍ଦଶାରେ ଘଟିଥିଲା ।]

ଗୋପବଲ୍ଲଭ—ସଂ. ବ. (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋପ + ବଲ୍ଲଭ)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
Gopaballabha Śrīkṛushṇa.
ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given to males.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଋ୍ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଉତ୍ପ	ଉଅ	ଊ
ଂ	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ୠ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଉତ୍ତୁକନୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଗୋପବଲ୍ଲୀ—ସଂ. ଵ—ଚେମେର୍ଦ୍ଦିଲଇ (ଦେଖ) (ଦ୍ୱରେକୃଷ୍ଣ—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)
Gopaballī Chemerdilai (See)

ଗୋପବାଜା—ଦେ. ଵ—ଏକପ୍ରକାର ଅନଵ ଚର୍ମବାଦ୍ୟ; ନାଗଗ୍—
Gopabājā A kind of drum.

ଗୋପବାଳ—ସଂ. ଵ. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —୧ । ଗଉଡ଼ଝୋକା—
Gopabāla 1. Cowherd-boy

ଗୋପବାଳା } ସ୍ତ୍ରୀ
ଗୋପବାଳୀ }
୨ । ଗୋପପୁରବାସୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ସଦ୍ଦରଗଣ—
2. Comrades of Śrīkṛushṇa in Gopapura.

ଗୋପବାଳକ—ସଂ. ଵ. ପୁଂ—ଗୋପବାଳ (ଦେଖ)
Gopabālaka Gopabāla (See)
(ଗୋପବାଳକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗୋପରାଷ୍ଟ୍ର—ସଂ. ଵ—ଗୁଆଲିଅରର ପ୍ରାଚୀନ ନାମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Goparāshṭra The ancient name of Gwaliar.

ଗୋପଶୁ—ସଂ. ଵ. (ଗୋ+ପଶୁ)—ଗୋମେଧଯଜ୍ଞରେ ବଳଦଆଣିବା ଗୋରୁ—
Gopaśu A sacrificial cow.

ଗୋପସ୍ତ୍ରୀ—ସଂ. ଵ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୋପ+ସ୍ତ୍ରୀ)—ଗଉଡ଼ୁଣୀ—
Gopastrī Milk-maid.

ଗୋପା—ସଂ. ବି. (ଗୋପ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଗଉଡ଼ୁଣୀ—
Gopā 1. A milk-maid.

୨ । (ନାମ) ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ପତ୍ନୀ—2. Wife of Buddha.

ଗୋପାଗୁଳ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗୋ+ପାକସ୍ଥଳୀ)—
Gopāguḷi ୧ । ଗୋରୁମାନଙ୍କ ରୋମନ୍ଥ—
1. Chewing the cud by cattle.

୨ । ରୋମନ୍ଥ କରିବା ପିଣ୍ଡାକାର ଖାଦ୍ୟାଂଶ—
2. A round lump of food brought up into the mouth by ruminating animals for second chewing

୩ । ଗୋରୁମାନେ ପାଗୁଳ କରିବାବେଳେ ତାଙ୍କ ପାଟିରୁ ସମୟେ ସମୟେ ଖସିପଡ଼ିବା ଗୋଟ୍ଟାକାର ରୋମନ୍ଥୀକୃତ ତୃଣପିଣ୍ଡ (ଏହାକୁ ପାଇ ଲୋକେ ଶାଳଗ୍ରାମଶିଳାପର ପୂଜା କରନ୍ତି)—3. A ball or round lump of cud fallen down from the mouth of cattle while ruminating.

ଗୋପାଙ୍ଗନା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୋପ + ଅଙ୍ଗନା)—
Gopāṅganā ୧ । ଗଉଡ଼ୁଣୀ—1. A female cowherd; milk-maid.

୨ । ଗୋପୀ—2. Gopī, the maids of Gopapura; the consorts of Śrīkṛushṇa.

ଗୋପାନସୀ—ସଂ ବ.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁପ୍ ଧାତୁ + ନସ୍ ଧାତୁ + ସ୍ତ୍ରୀ.ଈ;ଅ.ଆଗମ)—
Gopānasī ୧ । ବଡ଼ଓ୍ଲା; ଘରଚଳର ନମ୍ରସ୍ତ ବଙ୍କା କାଠ—
1. A bent beam supporting the roof of a thatched house.

୨ । ଛପର ଘରର ଚଳଉପରର ବଡା—
2. Split bamboo which keeps the straw attached to the frame of the thatch.

ଗୋପାୟିତ—ସଂ. ଭଶ. (ଗୁପ୍=ରକ୍ଷା କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Gopāyita ରକ୍ଷିତ; ପାଳିତ; ପୁଷ୍ଟ—
Brought up; maintained.

ଗୋପାଲ୍ ଉର୍ଦ୍ଦେ—ଦେ.ଵ—ଯାଜପୁରିଆ କଲିକତା ପ୍ରବାସୀ ଓଡ଼ିଆ କବି (ଏ ବଙ୍ଗ ଭାଷାରେ ଗୁଡ଼ିଏ ଟପ୍ପା ସଙ୍ଗୀତ ରଚନା କରିଥିଲେ । ମୃତ୍ୟୁ ୧୮୭୨)—
Gopāl urdde An Ordiā poet of Bengalee songs of Jajpur domiciled in Calcutta.

ଗୋପାଳ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଗୋ=ଗୋରୁ, ପୃଥ୍ୱୀ+ପାଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Gopāla
(ଗୋପାଳୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ପୃଥ୍ୱୀପାଳ; ରାଜା—1. King.

୨ । ଗଉଡ଼—2. Cowherd

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଗୋପପୁରିଆ ଓ ମଥୁରାପୁରିଆ ଦୁଇ ଶାଖାରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ।]

୩ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—3. Śrīkṛushṇa.

୪ । ଶିବ—4. Śiba.

ଦେ. ବ—୧ । ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ସତ୍ୟବାଦୀ, ବୃନ୍ଦାବନ ଓ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ରେମୁଣା ଆଦିରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ବେଶୁଧାରୀ ବିଗ୍ରହ—
1. An idol representing Śrīkṛushṇa set up at different places (e. g. Satyabādi, Bṛundābana and Remuṇā).

୨ । ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
2. A name given to males.

ଗୋପାଳକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଗୋ+ପାଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Gopālaka ଗୋପାଳ (ଦେଖ)
(ଗୋପାଳକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Gopāla (See)

ଗୋପାଳ କବି—ଦେ. ବ—ଜନୈକ ଓଡ଼ିଆ କବି—
Gapāla kabi An ancient Ordiā poet.

[ଦ୍ର—ଏ ଜଣେ ଚୈଲଙ୍ଗ, ଏ ଦକ୍ଷିଣରୁ ଯାଇ ସମଲପୁରରେ ଥିଲେ । ଏ ଅଧ୍ୟାତ୍ମରାମାୟଣକୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କରି ଅଛନ୍ତି । ଭାରତୀ. ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ।]

ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ (ପଟ୍ଟନାୟକ)—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଉତ୍କଳର ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ-ଯୁଗର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସଙ୍ଗୀତରଚୟିତା କବି—
Gopālakṛushṇa (paṭṭanāyaka) A famous Ordiā song-writer of the age following that of Upendra Bhañja.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଉ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜରେ, ସେବେ ଏ ଭିଧାବୋଧରେ ନ ନେଇବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଇ' ଖୋଜବେ; 'ବୁଢ଼' ନ ମିଳରେ 'ବଢ଼' ଖୋଜବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳରେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଡ୍ ଦେଖିବେ ।

[ଦ୍ର—ଏ କବିଙ୍କର ସଙ୍ଗୀତମାନ ବ୍ରଜରସ ବା ରାଧାକୃଷ୍ଣ-ପ୍ରେମରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହାଙ୍କର ପିତା ବନବାସୀ ପଞ୍ଚନାସ୍ୟକ ପାରଳା-ଖେମୁଣ୍ଡି ରାଜସରକାର କବି ରୂପେ ୧୯ ଖଣ୍ଡ ଗ୍ରାମ ଭୋଗ କରୁଥିଲେ; ଏହାଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ଅବଧି ପାରଳା ରାଜ୍ୟରେ ବାସ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ଅଶନାଦି ରାମକୃଷ୍ଣ ପଞ୍ଚନାସ୍ୟକ କବିଙ୍କର ପଦ୍ୟମୟ ନଳ ଗ୍ରନ୍ଥ କର ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିର ରାଜା ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଗଜପତି ନାରାୟଣ ଦେବଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କର ଅଛନ୍ତି । କବିଙ୍କର ଜନ୍ମ ୧୭୮୫ ଓ ମୃତ୍ୟୁ ୧୮୫୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଘଟିଥିଲା ।]

ଗୋପାଳନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଗୋ + ପାଳନ)—
Gopālana ଗୋରୁଙ୍କ ସେବା; ଗୋରୁ ରକ୍ଷିବା—
The keeping of cattle; tending of cattle.

ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ଲମ୍ବା କଦଳୀ—
Gopālaballabha A kind of big and long plantain.

[ଦ୍ର—ଏ କଦଳୀ ଲମ୍ବରେ ପ୍ରାୟ ଏକଫୁଟ ହୁଏ ଏବ ପାଚିଲେ ବେଶି ଦଲଦଆ ହେଉ ନାହିଁ ।]

ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ ଦାସ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଶ୍ରୀ ମଧୁସୂଦନ ଦାସ C. I. E. ଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା ଏବ ଉତ୍କଳର ଦ୍ୱିତୀୟ ଏମ୍, ଏ ଉପାଧ୍ୟାୟ—The late younger brother of Mr. M. S. Das C. I. E and the second M. A. of Orissa.

[ଦ୍ର—ଏ ଡେପୁଟ କଲେକ୍ଟର ଓ ମାଜଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ହୋଇ ବହୁକାଳ ଓଡ଼ିଶା କମିସନରଙ୍କର ପର୍ସ୍ନାଲ୍ ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଥିଲେ । ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ ଓ ବିଶେଷତଃ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଏହାଙ୍କର ବିଶେଷ ଅନୁରାଗ ଥିଲା । ଏ ଭ୍ରାତୃଦ୍ୱୟ ଓ କବିଚାମଞ୍ଜୁ ନାମକ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ପୁସ୍ତକ ରଚନା କରିଥିଲେ ।]

ଗୋପାଳ ବୈଷ୍ଣବ—ଦେ. ବ—ଗୋସ୍ୱାମୀ ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ଦାସଙ୍କର ବଂଶ, ଯାଦବ, ମୁକୁନ୍ଦ ଆଦ ୧୨ଜଣ ଗୋପ-ଜାତୀୟ ଶିଷ୍ୟଙ୍କ ଗୁପ୍ତ ବଂଶଧରଗଣ—The descendants of the twelve disciples of Achyutānanda.

ଗୋପାଳଭୋଗ—ଦେ. ବ—(ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କଠାରେ ଭୋଗ ଲଗିବାର ଉପଯୁକ୍ତ)—୧ । ଏକପ୍ରକାର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧାନ—
Gopālabhoga 1. Name of a fine kind of paddy.

୨ । ଏକପ୍ରକାର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଆମ୍—
2. Name of an excellent mango.

୩ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନିକଟରେ ଭୋଗ ଲଗିବା ଏକପ୍ରକାର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—3. Name of a sweet-meat offered to Bishṇu.

୪ । ଏକପ୍ରକାର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କଦଳୀ—
4. Name of a kind of plantain.

ଗୋପାଳମନ୍ତ୍ର—ଦେ. ବ—(ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାର୍ଥ) ଚୁଡ଼ା—
Gopālamantra Parched rice.

ସେ ସକାଳୁ ଦାନ୍ତପଡି ତ'ଣା ଗୋପାଳମନ୍ତ୍ର ପାଟରେ
ପକାଇଦେଇ ଦାଣ୍ଡରୁ ବାହାରଲେ—ଫକୀରମୋହନ ।

ଗୋପାଳି—ସଂ. ବ—ଶିବ—
Gopāli Śiba.

ଦେ. ବ—୧ । ଧାନଝେଙ୍ଗଳା ପଡ଼ିବା ସମୟରେ ବଳଦଙ୍କ ଖୁରା ଦ୍ୱାରା ଦରମଳା ହୋଇଥିବା ନଡ଼ା ବା କୁଟା—
1. Half-crushed straw during the paddy-treading operation by the hoofs of bullocks

୨ । (ଅଦର୍ଥ) ଗୋପାଳର ଡାକ ନାମ—
2. Fond name for calling Gopāla.

ଗୋପାଳିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅଭୁଆଇଡ଼ୁଆ—
Gopāliā 1. Complicated; tangled.

୨ । ଗୋଳିଆ—2. Indiscriminately mixed up.

ଦେ. ବ (ଅନାଦର୍ଥ)—ଗୋପାଳର ଡାକ ନାମ—
A name for calling Gopāla.

ମୂଳରୁ ମାଇପ ନାହିଁ, ପୁଅ ନାଁଥିଁ ଗୋପାଳିଆ—ଉଗ ।

ଗୋପାଳୁଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଗଉଡ଼ୁଣୀ—
Gopāluṇī 1. A milk-maid.

ତାହାକୁ ପୂର୍ବ ପ୍ରାନ୍ତେ ମଣି,
ପଛେ ଥାନ୍ତି ଗୋପାଳୁଣୀ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ଭୁବନେଶ୍ୱର ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ମନ୍ଦିରର ଉତ୍ତରରେ ବେଢ଼ା ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଷ୍ଟେଟ ଚୂନବୋଳା ଦେଉଳ ଭିତ୍ର, ପୂଜା ପାଉଥିବା ଭଗବତୀ ଦେବୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି; ଭୁବନେଶ୍ୱରୀ—
2. An image of Bhagabatī worhipped in a small temple to the north of Liṅgarāja Temple at Bhubaneswara.

[ଦ୍ର—ଏ ଦେଉଳର ଗଢ଼ଣ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ଦେଉଳର ଗଢ଼ଣଠାରୁ ପୃଥକ୍ । ଏହା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ନୂତନ । ଅସଲ ମୂର୍ତ୍ତି ଉପରେ ଗୋଟିଏ ପଥରର ପକ୍ଷା ରୂପ ଖୋଲା ହୋଇ କରିଲ (ବା ଅଟା) ଦ୍ୱାରା ମଡ଼ା ହୋଇ, ସେହି ପଥରର ଖୋଲ ଢୁଙ୍କା ପାଉଥିଲା । ଏକାମ୍ରପୁରାଣରେ କଥିତ ହୋଇଅଛି ଯେ ଏକାମ୍ରେଶ୍ୱରଙ୍କ ଲିଙ୍ଗ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଗୋରୁଠାରୁ ଦୁଗ୍ଧର ଧାର ସ୍ରବୁଥିଲା । ଭଗବତୀ ସେ ଗାଈକ ପାଳୁଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ନାମ 'ଗୋପାଳୁଣୀ' (ସଂ. ଗୋପାଳୀ । ଭଗବତୀଙ୍କ ପ୍ରଣମ୍ୟପ୍ରାର୍ଥୀ କୀର୍ତ୍ତିବାସ ଦୈତ୍ୟକୁ ଭଗବତୀ ଯାଦରେ ଗୁପି ମାର ଦେଇଥିଲେ ଏବ ଏହି ଉପଲକ୍ଷରେ ଦେବୀପାଦଦ୍ୱୟ ଘୋଷଣ୍ଡ ହୋଇଥିଲା—ଉତ୍କଳଖଣ୍ଡ ।]

ଗୋପାଷ୍ଟମୀ—ସଂ. ବ କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ ଅଷ୍ଟମୀ—
Gopāshṭamī The 8th day of the bright fortnight of the month of Kārttika.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଋ	ଉ	ଋୄ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଜ୍ଞ	ଓ
୬	ୠ	ଊ	ଌ	ଌୄ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଅ	●	ନ

[ଦ୍ର—ଏ ଦିନ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପ୍ରଥମେ ଗୋରୁ ଚରାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ; ଏଦିନ ଗୋପୂଜା ଓ ଗୋସେବା କରାଯାଏ ଓ ଗୋଶାଳା ମାନଙ୍କରେ ଉତ୍ସବ କରାଯାଏ ।]

ଗୋପିଆବପା—ଗ୍ରା.ଉକ୍ତି (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାର୍ଥ)—ଗାତ ମଧ୍ୟରେ ଲୁଚି ଯାଇଥିବା—
Gopiābapā (witticism) Hidden in a hole.

ସନ ଚଉଳିଶ ପରବତରେ
ଘେଡ଼ାଗୋଡ଼ଳା (ମୟୂର) ନାଚେ ମତ୍ତରେ
ଏଡ଼ା ଦେଖି ବଡ଼ପଠିଆବୁପା (ଖାପ),
ଚମ୍ପେ ଦୋଇଗଲେ ଗୋପିଆବପା—ସତ୍ୟନିଶି, ଜଦଭା ।

ଗୋପିକା—ସ୍ତ୍ର. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗୋପୀ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Gopikā ଗୋପୀ ୧ ଓ ୨ (ଦେଖ)
Gopī 1 and 2 (See).

ଗୋପିକାଯନ୍ତ୍ର—ସ୍ତ୍ର. ବ—ଗୋପୀଯନ୍ତ୍ର (ଦେଖ)
Gopikājantra Gopījantra (See).

ଗୋପିତ—ସ୍ତ୍ର. ବିଣ (ଗୁପ୍ ଧାତୁ+ଅ=ଗୋପ; ଗୋପ+ଇତ)—
Gopita ୧ । ଗୁପ୍ତ; ଲୁକ୍କାୟିତ—1. Hidden; concealed.
୨ । ରକ୍ଷିତ—2. Preserved.

ଜଗତ୍ରିକପୁଜ୍ୟା ଗୋପିତ ଜ୍ୟ ସତ୍ୱରେ—ଅଭିମନ୍ୟୁ. ଜଦଗ୍ଦେବନ୍ଦ୍ର ମଶି ।

ଗୋପିତ୍ତ—ସ.ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ+ପିତ୍ତ)—୧ । ଗୋରୋଚନା (ଦେଖ)
Gopitta 1. Gorochanā (See).
୨ । ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—2. A kind of scent.

ଗୋପିନୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ୍ତ୍ର. ଗୋପୀ)—
Gopinī ଗୋପୀ ୧ ଓ ୨ (ଦେଖ)
Gopī 1 and 2 (See).

[ଦ୍ର—ଗୋପୀ ଶବ୍ଦ ଗୋପର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ, କୌଣସି କୌଣସି ପ୍ରାଚୀନ କବି 'ଗୋପିନୀ' ଶବ୍ଦକୁ ଗୋପୀ ଅର୍ଥରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିଅଛନ୍ତି ମାତ୍ର ଏ.ଅର୍ଥରେ ଏ ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ଦୋଷାବହ)—

ଡୋଲ ସହସ୍ର ସେ ଗୋପିନୀ
କେ ଜ ମୋ ସମ ସୋହାଗିନୀ—ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଗୋପୀ—ସ୍ତ୍ର. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗୋପ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) ୧ । ଗଉଡ଼ୁଣୀ; ଗୋପବାଳା
Gopī 1. Milk-maid.
୨ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରଣୟିନୀ ୧୬୦୦୦ ଗୋପକନ୍ୟା—
2. The 16000 sweethearts of Śrīkṛushṇa.
୩ । କୂଅମଇଡା; ବମ୍ବଫଳ—
3. The memordica fruit.

ମଣ୍ଡପବାର ସେବତ ଜରନ୍ତର ଅଶେଷ ଗୋପାରେ ସେ ଗୋଦ୍ୱେ ।
ଭକ୍ତ. କୋଣ୍ଡ୍ରାଣ୍ଡୁଜସ୍ୱ ।

ଗୋପୀଗୀତା—ଦେ. ବ—ଗୋପୀଗଣଙ୍କ କୃତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସ୍ତୁତିବିଶେଷ—
Gopīgītā A book of hymns addressed by the gopīs to Śrīkṛushṇa.

ତା ଏବେ ଶୁଣ ମନଦେଇ
ଗୋପୀଗୀତାରେ ଛନ୍ଦ କହି—ପ୍ରାତୀ. ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ।

ଗୋପୀଚନ୍ଦନ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଧଳକମାଟି; ସୌରସ୍ତ୍ରୀ—
Gopīchandana A kind of whitish clay used in painting the forehead.

ଝୋପି ଝୋପି ଗୋପୀଚନ୍ଦନ ମଣ୍ଡିଛନ୍ତି ବ ସାଜେ
ଝେକ ଗଡ଼ାଁ ବାରେ ମଥୁରା ଦାଣ୍ଡେ ଗୋବନ୍ଦ ବଜେ—
ବଲାଇଲେଚର ଚଉତଣା 'ଝ' ପଦ ।

ଗୋପୀଜନବଲ୍ଲଭ—ସ୍ତ୍ର. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋପୀଜନ+ବଲ୍ଲଭ)—
Gopījanaballabha ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାମ—
A name of Śrīkṛushṇa.

ଗୋପୀନାଥ—ସ୍ତ୍ର. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋପୀ+ନାଥ)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ
Gopīnātha ନାମ—A name of Śrīkṛushṇa.

[ଦ୍ର—'ଗୋପୀ' ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ନାଥ ଶବ୍ଦର ପ୍ରତିଶବ୍ଦ ବଲ୍ଲଭ, ରମଣ, ମୋହନ ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦମାନ ମଧ୍ୟ ଏହି ଅର୍ଥରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇଥାଏ ।]

ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ଗୋପୀନାଥ କବିଭୂଷଣ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ କବି-
Gopīnātha kabibhūshaṇa ବିଶେଷ—An ancient poet of Utkaḷa.

[ଦ୍ର—'କବିଚନ୍ଦ୍ରାମଣି' ଓ 'ରସମଞ୍ଜରୀହାର' ନାମକ କାବ୍ୟ-ଦ୍ୱୟ ଏହାଙ୍କ ରଚିତ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଟେ—ଭାରତୀ. ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ।]

ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ—ଦେ. ବ (ନାମ)—'ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦତତ୍ତ୍ୱବୋଧ' ନାମକ
Gopīnātha nanda ଅଭିଧାନର ସଙ୍କଳୟିତା ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ଜନୈକ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଓଡ଼ିଆ ପଣ୍ଡିତ—The compiler of Ordiā Śabdatattwabodha dictionary and a philologist.

[ଦ୍ର—ଏ ୬ଷ୍ଟାମର ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ନିବାସୀ ଥିଲେ । ଜନ୍ମ ୧୮୬୯ ଅଗଷ୍ଟ ୬୮—ମୃତ୍ୟୁ ୧୯୨୪ ଜାନୁଆରୀ ୧୪ । ଏହାଙ୍କ ରଚିତ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ ବୋଧରେ ଓଡ଼ିଆଭାଷାର ବ୍ୟାକରଣର ପ୍ରକୃତି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କରି ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କବିତାର ଗୁରୁ ଲଘୁ ନିୟମ ରକ୍ଷା କରି ଓଡ଼ିଆ କବିତା ଲେଖିବାର ପ୍ରୟାସ କରିଥିଲେ । ଏ ଜଣେ ନିଷ୍ଠାପର ସାହିତ୍ୟସେବକ ଥିଲେ ।]

ଗୋପୀଭାଷା—ଦେ. ବ—ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ କବି ଉତ୍କଳରତ୍ନ ଦାସଙ୍କ
Gopībhāshā ଦ୍ୱାରାରଚିତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବିଚ୍ଛେଦରେ ଗୋପୀମାନଙ୍କର ଖେଦୋକ୍ତି ବିଷୟକ ପଦ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—Song of the sorrowing milkmaids of Gopapura composed by the classic Ordiā poet Bhaktacharaṇa.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ କା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଜଲେ, ସେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଯେ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିଥିବ ୨ କା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଜଏ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଇ' ଦେଖିବେ; ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗୋପୀମାଟି—ଦେ. ବି—ଦ୍ୱାରକା ଓ ବୃନ୍ଦାବନର ପୀତମୃତ୍ତିକାବିଶେଷ;
Gopīmāṭi ସୌରାଷ୍ଟ୍ରୀ—A yellowish clay found in
ଗୋପୀମାଟି Dwārakā, Bṛundābana and other
places and used in painting the forehead.

ଗୋପୀ ମୃତ୍ତିକା—ଦେ. ବ—ଗୋପୀମାଟି (ଦେଖ)
Gopī mṛuttikā Gopīmāṭi (See)

ଗୋପୀଯନ୍ତ୍ର—ଦେ. ବ—ବାଉଁଶ ଓ ଲାଉ ଖୋଳଦ୍ୱାରା ନର୍ମିତ ଏକତାର-
Gopījantra ବିଶିଷ୍ଟ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର; ଏକତାର—
ଗୋପୀଯନ୍ତ୍ର One-stringed guitar.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ଗୁଜୁ ଗୋପୀଚନ୍ଦ (ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର)ଙ୍କ କରୁଣ—
ରସାତ୍ମକ କାହାଣୀ-ଗୀତକୁ ଭକ୍ତମାନେ ଏ ଯନ୍ତ୍ର ସହାଯ୍ୟରେ
ଗାଇଥିବାରୁ ଏହା ନାମ—ଯୋଗେନ୍ଦ୍ର ।]

ଗୋପୁଚ୍ଛ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ+ପୁଚ୍ଛ)—୧ । ଗୋରୁ ଲାଞ୍ଜୁଡ଼-
Gopuchcha 1. Tail of a cow.
୨ । ଏକପ୍ରକାର ହାର—2. A kind of necklace.
୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଗୋପୁଚ୍ଛ ପରି ପୁଚ୍ଛଯୁକ୍ତ ଏକପ୍ରକାର ବାନର—
3. A kind of monkey (with tail like that
of a cow).

ଗୋପୁର—ସଂ. ବ. (ଗୁପ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଉର) —
Gopura ୧ । ପୁରଦ୍ୱାର; ନଗରଦ୍ୱାର—
1. A town-gate; a city-gate.
୨ । ତୋରଣ—2. Gate-way; portal.
୩ । ଦେବମନ୍ଦିରର ବେଢ଼ାଉଚ୍ଚରକୁ ଯିବାର ବାଟ ଉପରେ
ଥିବା ତୋରଣଯୁକ୍ତ ମନ୍ଦିର (ତେଲୁଗୁ – ଗୋପୁରମ୍)—
3. A temple open on both sides in the
compound-wall of a temple through
which visitors enter into the compound
of the inner temple

ସୁନ୍ଦର ଗୋପୁର ଦ୍ୱାର ଜଡ଼ିତ ରତନେ । ବଳାଇ, ମହାଭା ।

[ଦ୍ର—ଜୁଲୁଲରେ ମନ୍ଦିରର ସଦର ଗୋପୁରକୁ ସିଂହଦ୍ୱାର,
ଅନ୍ୟ ଗୋପୁରମାନଙ୍କୁ ଯଥାକ୍ରମେ ଦକ୍ଷିଣ, ପଶ୍ଚିମ ଓ ଉତ୍ତର ଦ୍ୱାର
କୁହାଯାଏ । ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କ ଗୋପୁରମାନ
ଶିଳ୍ପକଳାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଭାରତର ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ (ଯଥା—
ବୃନ୍ଦାବନର ସାହାଜୀଙ୍କ ନର୍ମିତ ରଙ୍ଗ ମନ୍ଦିର) ଯେଉଁଠାରେ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର
ଭକ୍ତମାନେ ମନ୍ଦିର ତିଆରି କରିଅଛନ୍ତି, ସେଠାରେ ଗୋପୁରମାନ
ନର୍ମାଣ କରି ଅଛନ୍ତି ।]

ଗୋପୁରୀଷ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୋ+ପୁରୀଷ)—ଗୋବର—
Gopurīsha Cowdung.

ଗୋପେନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୋପ+ଇନ୍ଦ୍ର)—୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
Gopendra Śrīkṛushṇa.
୨ । ଗୋପର ଅଧିପତି ନନ୍ଦ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ପାଳକ ପିତା—
2. Nanda; the foster-father of Śrīkṛushṇa.

ଗୋପେନ୍ଦ୍ର କବି—ଦେ. ବ—ଜନୈକ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ କବି—
Gopendra kabi An ancient Oṛdiā poet.

[ଦ୍ର—ଏ କବି 'ମଧୁପ ରତ୍ନାଙ୍ଗଣା' ନାମକ ଖଣ୍ଡିଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା
କରିଥିଲେ ।]

ଗୋପ୍ତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଗୁପ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—ଗୋପ୍ୟ (ଦେଖ)
Goptabya Gopya (See)

ଗୋପ୍ତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗୁପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ.) —
Goptā ରକ୍ଷଣକାରୀ—Protecting.
(ଗୋପ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବି—୧ । ରକ୍ଷକ; ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା—
1. Protector; Saviour.
୨ । ପ୍ରତିପାଳକ—2. Maintainer.
୩ । ଅଧ୍ୟକ୍ଷ; ନେତା—3. Headman; leader.
୪ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ—4. A name of Bishṇu.

ଗୋପ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଗୁପ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—୧ । ରକ୍ଷଣୀୟ—
Gopya 1. Deserving to be protected.
୨ । ଲୁଚାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ—2. Fit to be concealed.
୩ । ପାଳନୀୟ—3. Maintainable.
୪ । ଗୋପନୀୟ; ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ—4. Confidential; secret.

ପ୍ରାଣସଖି, ଶୁଣ ଦ୍ରବଣ ଗୋପ୍ୟ ବାର୍ତ୍ତା । ବଶ୍ୱନାଥ. ବଚତ୍ରପ୍ରମାପୃଣ ।

ଗୋପ୍ୟ କରିବା—ଦେ.କି.—ଲୁଚାଇବା—
Gopya karibā To conceal.

ସ୍ୱାନ ନାମ ପିତା ନାମ ଗୋପ୍ୟ କଲ୍ ଏ ଦୁଃଖ କେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତା ।
ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟ ମଞ୍ଜରୀ ।

ଗୋପ୍ୟାନ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଗୋପନ)—ଗୋପନ—
Gopyāna Concealment; hiding.

[ଅନ୍ୟତ] ପଥରେ ବାଇ ବାସ ସେଇଁ ଜନ,
ପର ବା ଗୁରୁ ସେବଲେ ହାପରେ ଗୋପ୍ୟାନ । ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଭକ୍ତି ଗୀତା ।

ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଗୋପ୍ୟ)—ଗୁପ୍ତ; ଲୁକ୍କାୟିତ—
Concealed; hidden; hiding.

ଗୋପ୍ୟାନ କରିବା—ଗ୍ରା. କି.—ଅଦୃଶ୍ୟ କରିବା; ଲୁଚାଇବା—
Gopyāna karibā To conceal; to hush up; to hide.

ଗୋପ୍ୟାନ ହେବା—ଗ୍ରା. କି.—ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବା—
Gopyāna hebā To disappear; to vanish.

ପରମ ଦୂତେ ନାସ୍ତ୍ୟପ୍, ଅଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇଲ ଗୋପ୍ୟାନ । ପ୍ରାଚୀ. ଜଗନ୍ନାଥ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଗୋପ୍ୟେ—ଗ୍ରା. କ୍ରି ବିଣ.—ଗୁପ୍ତଭାବରେ; ଅଲକ୍ଷିତରୂପେ—
Gopye Secretly; unobserved.

ସେ ଦୂତ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ରୂପେ,
ବାଳ ଜଳନା କରେ ଗୋପ୍ୟେ । ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରକରଣ ।

ଗୋପ୍ରଗ୍ଭର—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୋ+ପ୍ରଗ୍ଭର)—ଗୋଚର ଭୂମି—
Goprachāra Pasture ground; pasturage.

ଗୋପ୍ରବେଶ—ସଂ. ବ.—ଗୋଧୂଳି (ଦେଖ)
Goprabeśa Godhūḷi (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଯ୍ଯ	ଯ୍ଅ	ଯ୍ଆ
ଂ	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୁ	ପୈ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଗଂ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ଜ୍ଞ

ଗୋବ—ଦେ. ବ.—୧ । ଛତ ଥିବା କଣ୍ଢା—1. Iron nail with a flat round head.

Goba

୨ । ଯଷ୍ଟିର ଅଗଦ୍ୱାର୍ ଜର୍ଘିବା କ୍ରିୟା ପ୍ରହାର; ଜୁନ୍ଦା ମାଡ଼—2. Ramming blow with the head or butt of a stick.

୩ । ମୁଠା କର୍ ଯାଇଥିବା ହାତଦ୍ୱାର୍ ଗୋଞ୍ଜା ମାଡ଼—3. Poking blow with the fisted hand.

ଗାଇଁଠ ଗୁମଡ଼ା

୪ । ଢାଲ ଆଦ ଜ୍ୟପରେ ବା କବାଟରେ ମର୍ଘିବା ଗୋଲ୍ ଆବୁଥବୁଆ ଫୁଲୁକା ଚିହ୍ନ—4. Knobs over shields, door-leaves etc.

୫ । ଖୋବା—5. Stout wooden pin.

୬ । ସିଝୁ ବା କଦଳୀପୁଆ ଆଦର ମୁଣ୍ଡିକୁ ଗରମ କର ଡାହା-ଦ୍ୱାର୍ ଦରଜ ଦେବା ସ୍ଥାନରେ ବସାଯିବା ଦାଗ ବା କ୍ଷତ—6. Stamping of painful limbs with the stumps of some trees

୭ । ବାଡ଼ି ବା ବନ୍ଧୁକର ମୂଳ ଅଂଶ—7. The lower end or stock of a stick or gun

ଗୋବତ୍ସ—ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ଗୋବତ୍ସ)—ବାଛୁର୍—

Gobachhā Calf.

ଗୋବତ୍ସ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୋ+ବତ୍ସ)—ବାଛୁର୍—

Gobatsa Calf.

ଗୋବତ୍ସା—ଦେ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଗୋବତ୍ସ)—ବାଛୁର୍—

Gobatsā Calf.

ଗୋରୁ ଗୋବତ୍ସ ଲଷ ଲଣ । ରୂପର. ପ୍ରେମ ପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଗୋବଧ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗୋ+ବଧ)—ଗୋରୁକୁ ଜୀବନରେ ମାରବା; ଗୋ ହତ୍ୟା—Killing a cow; cow-killing.

Gobadha

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଗୋବଧ ମହାପାପ ।]

ଗୋବଧୀ—ଦେ. ବିଶ. (ପଦ୍ୟ) —ଗୋରୁ ମାରିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—

Gobadhī (a person) Who has killed a cow.

ନିତ୍ର ବଷୟେ ଅପରାଧୀ, ପିତୃ, ସ୍ୱଜା ସ୍ତ୍ରୈଣ ଗୋ ବଧୀ,
ଏ ଆଦ ପାପ ଯେ ଅପରେ, ତଦ ଦୂରତ ନଷ୍ଟ ହୁରେ । କଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଗୋବ ବସାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଢାଲ ଜ୍ୟପରେ ବା କବାଟରେ ଛତବାଲ୍ଲ ଆବୁମାନ ଫୁଲ୍ଗ କରିବା—1. To attach knobs to the surface of a shield or door-plate.

Goba basāibā

୨ । ଦରଜ ଦେଇଥିବା ସ୍ଥାନରେ ସିଝୁ ଓ କଦଳୀପୁଆ ଆଦର ଗୋଲ୍ଲାକାର ମୁଣ୍ଡକୁ ମାଡ଼ିବା—2. To stamp a painful limb with stumps.

ଗୋବ ବସିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଢାଲ ବା କବାଟରେ ଛତବାଲ୍ଲ କଣ୍ଢା ମର୍ଘିଦେବା—1. The putting of knobs on shields and door-plates.

Goba basibā

୨ । ଦରଜ ସ୍ଥାନରେ ସିଝୁଡାଳ, କଦଳୀପୁଆ, ଶିଳପୁଆ ଆଦକୁ ଉତ୍ପନ୍ନକର ଶ୍ଲପ ବସାଇବା—2. Stamping of a painful limb with stumps of some trees.

ଗୋବର—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗୋବର୍; ଗୋମଯ)—୧ । ଗୋରୁର ବଷ୍ଠା; ଗୋମଯ—1. Cowdung; droppings of cattle

Gobara

ଗୋବର

ଗୋବର

[ଦ୍ର— ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଗୋବର ପବତ୍ର ପଦାର୍ଥ । ଅପବିତ୍ର ଓ ଅଶୁଦ୍ଧ ସ୍ଥାନକୁ ଗୋବରରେ ଲିପିଲେ ତାହା ଶୁଦ୍ଧ ହୁଏ । ଏହା ସେବନ କଲେ ଶସ୍ତ୍ରରୁ ପାପଜନତ ମଳ ଦୂର ହୁଏ । ଗୋବର ଶୁଖିଗଲେ ଘସି ଧୋଇ ଜ୍ଞାଳ ହୁଏ; ହଡ଼ିଲେ ଷେତରେ ସାର ବା ଖତରୂପେ ଲାଗେ । ଷଣ୍ଢର ଗୋବର ଶୁଦ୍ଧିକାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗେ ନାହିଁ; ଗୋବର ପଞ୍ଚଗବ୍ୟର ଗୋଟିଏ ଉପକରଣ; ବଙ୍ଗଳା, ହିନ୍ଦି, ଓଡ଼ିଆ ଓ ମରହଟ୍ଟୀ ଭାଷାରେ ଗୋମଯର ଏହିରୂପ ଦେଖାଯାଏ ।]

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥେ)—ଅତି ଅସାର ବସ୍ତୁ—

Very unsubstantial material.

(ଯଥା— ତାହା ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଗୁଡ଼ିଏ ଗୋବର ଅଛି ।)

ସଂ. ବ.—ଚୂର୍ଣ୍ଣୀକୃତ ଗୋମଯ—

Cowdung pulverised (M. W.)

ଗୋବରକଇଁ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ନୀଳକଇଁ—

Gobarakaiñ Blue water-lily.

ଗୋବରକାଳି, ଦେଇଛି ଢାଲି—ଦେ. (ବାକ୍ୟ—ଓଡ଼ଶା ପାଲ୍କି-ବେହେରାମାନଙ୍କର ଡାକ)

Gobarakāli deichhi dhāli

ବାଟରେ ଗୋବର ପଡ଼ିବାର ଦେଖିଲେ କମ୍ବା ଆକାଶକୁ କଳା ମେଘ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କଲେ ଗଡ଼ଜାମାନେ ଏ ପଦ ଡାକନ୍ତି—A term used by palki-bearers to indicate that the road is strewn with cow-dung or the sky is overclouded.

ଗୋବରଖାତ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗୋବର + ଖାତ)—ଗୁଦାଳରୁ ପ୍ରତ୍ୟହନ ଯୋଗୁ ହେଉଥିବା ଗୋବରକୁ ଖତପାଇଁ ଜମାକର ରଖିବା ନମନ୍ତେ ଖୋଳାଦେବା ଗର୍ତ୍ତ—

Gobarakhāta A pit to preserve cowdung for manure.

ଗୋବରଗଣେଶ—ଦେ ବ (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥେ)—(ଗୋବରରେ ନିର୍ମିତ ଗଣେଶ-ମୂର୍ତ୍ତି ତଳ) ସ୍ଥୂଳକାୟ ଅଥଚ ଅତଳ ଓ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—A fat but worthless person.

Gobaraganesa

ଗୋବରଗଣେଶ

[ଦ୍ର—ଗଣେଶଚତୁର୍ଥୀରେ ପୂଜତ ହେବା ପାଇଁ ଅତ୍ରେଦ୍ଧ ଗଣେଶବ୍ରତ୍ତ ଗୋବରନିର୍ମିତ ମାଟିରେ ନିର୍ମିତ ହେଉଥିବାରୁ ଏହ ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଥଳେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ମୂଳତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୋଣସ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଦୁଇଁର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନାକୁ ଦେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜବେ; 'କୁଅ' ନ ମିଳଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ 'କଥୂଁ' ନ ପାଇଲେ 'କଥୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଗୋବରଗଦା—ଦେ. ବ—ସାର ବା ଖତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସ୍ତୂପୀକୃତ
Gobaragadā ଗୋମୟ—Dung-hill; a heap of cow-dung heaped up from day to day and preserved to be used as manure.

ଗୋବରଗଦାରେ ପଦ୍ମ ଉତ୍ପୁଟିବା (ନ୍ୟାସ୍ୱ)—ଦେ. ପ୍ରବଚନ—
Gobara gadāre padma ukuṭibā (nyāya) ଅସ୍ଥାନରେ ସୁନ୍ଦର ପଦାର୍ଥ ଦେଖାଯିବା ନ୍ୟାସ୍ୱ—A saying used when a beautiful thing is seen in a nasty place.
[ଦ୍ର— ଏହାର ସମାନାର୍ଥକ ପ୍ରବଚନ—ବାଜ୍‌ଘସାଇରେ ମାଣିକ ପଡ଼ିବା (ନ୍ୟାସ୍ୱ) ।]

ଗୋବର ଛତୁ—ଦେ. ବ.—ଗୋବର ଜମାଦୋଇଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଫୁଟିଥିବା
Gobara chhatu ବଡ଼ ଓ ଅଖାଦ୍ୟ ଛତ୍ରାକ ବା ଛତୁ—Mushroom coming out of a dunghill.

ଗୋବରମୁଣ୍ଡା ଛତୁ—ଦେ. ବ. —ଗୋବର ଛତୁ (ଦେଖ।
Gobaramuṇḍā chhatu Gobarachhatu (See)

ଗୋବର ପାଣି—ଦେ. ବ.—ଘର ଲିପିବା ବା ଅଗଣା ଆଦରେ ଛିଞ୍ଚିବା
Gobara pāṇi ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଗୋମୟମିଶ୍ରିତ ଜଳ—Water mixed with cow-dung used in washing houses and sprinking on the ground.

ଗୋବର ପୋକ—ଦେ. ବ.—୧ । ବାସୀ ଗୋବରରେ ଦେଖାଯିବା
Gobara poka ଏକ ପ୍ରକାର କଳା ଓ କଠିନ ଆବରଣ-
ଗୋବରରେ ପୋକା, ଗୋବରିଆ ପୋକା ବିଶିଷ୍ଟ ବଡ଼ ପୋକ—
ଗୁବରୈଲା, ଗୋବରୈଲା 1. A kind of black large beetle (with tough covering) found in heaps of cowdung; scarab or tumble-dung insect; tumble-bug.
୨ । ଅଂଶାଇ; ଗୋରୁ ବନ୍ଧିଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଗୋବର କଛୁଣ୍ଡା ପଡ଼ି ରହିଲେ ସେଥିରେ ଦେଖାଯିବା କୃମି—2. Grub found on cowdung left exposed for some time.

ଗୋବର ଲଗାଇବା—ଦେ. କି.—୧ । କୌଣସି ଅପରିଷ୍କୃତ ସ୍ଥାନକୁ
Gobara lagāibā ଗୋବର ଲଗାଇ ଲିପିବା—1. To wash a place with cowdung.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଭୁଲ୍‌ତ୍ରୁଟିକା ରଖିବା; ଭଲ୍ରମାଧ୍ୟା କର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—2. To bungle; to do a work clumsily.
୩ । ଗେବରେଇ କର ଲେଖିବା—3. To scrawl.
୪ । ଏକାବେଳକେ ବିନଷ୍ଟ କରିବା—
4. To destroy totally.

ଗୋବରଲଣ୍ଡା—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଗୋମୟ ଓ ଲେଣ୍ଡ)—
Gobaralaṇḍā ଗୋରୁଦ୍ୱାରା ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ହେବା ସମସ୍ତରେ ଏକାଥରକେ
ଗୋବରଲେଣ୍ଡ ଏକତ୍ର ସ୍ତୂପାକାରରେ ଜମା ହେବା ଗୋବର—
गोबरका चौथ A mass of cowdung left by a cow at one time; a ball of cowdung.

ଗୋବର ଲେସିବା—ଦେ. କି.—୧ । କୌଣସି ଫାଙ୍କକୁ ଗୋବର ବୋଳ
Gobara lesibā ବନ୍ଦ କରିବା—1. To block up a chink by means of cowdung.
୨ । ଗୋବର ଲଗାଇବା (ଦେଖ)
2. Gobara lagāibā (See)
୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ଅସ୍ଥାୟୀ ପ୍ରତିକାର କରିବା—
3. To do a patchwork; to adopt a temporary measure.

ଗୋବରୁ—ଦେ. ବିଣ.— ୧ । ଗୋବର ପରି ଫିକା ବା କଳା ରଙ୍ଗ-
Gobarā ବିଶିଷ୍ଟ—1. Of a light black colour.
୨ । ଗୋବର ପରି ବିସ୍ୱାଦ—2. Having a foul and bad taste like cowdung.
୩ । ଗୋବର ମିଶ୍ରିତ (ମାଟି); ଖତୁଆ—
3. (soil) Mixed with cowdung.]

ଦେ. ବ.—୧ । ଗୋବରୁ ଚଢ଼େଇ (ଦେଖ)
1. Gobarā chardhei (See)
୨ । (ଅନାଦରାର୍ଥକ) ଗୋବର୍ଦ୍ଧନର ଡାକ ନାମ—
2. Name for calling Gobarddhana.

ଗୋବରୁଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଗୋବରୁ ଗୋବରୁ କରିବା (ଦେଖ)—
Gobarāibā 1. Gobarāgobari karibā (See)
୨ । ଗୋବରିବା (ଦେଖ)—
2. Gobaribā (See)

ଗୋବରୁ ଗୋବରି କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଅପରିଷ୍କୃତ ଓ ଅସ'ଠ୍ୟ
Gobarāgobari karibā ଲେଖା ଲେଖିବା; ଗାବରୁଇବା—
1. To write slovenly; to scrawl.
୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ସମ୍ପାଦନ କରିବା—2. To bungle; to perform a work clumsily.

ଗୋବରୁ ଚଢ଼େଇ—ଦେ. ବ—ବୁଲ୍‌ବୁଲ୍ (ଦେଖ)—
Gobarā chardhei Bulbul (See)

ଗୋବରୁ ଚଢ଼େଇକୁ ପାଚିଲା କଦଳୀ ଦେଖାଇବା (ନ୍ୟାସ୍ୱ)—
Gobarā chardheiku pāchilā kadalī dekhāibā
ଦେ. ପ୍ରବଚନ—(ଘୋଷା ଗୋବରୁ ଚଢ଼େଇ ଅନ୍ୟ ଗୋବରୁ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ରକ୍ଷକ ଦସ୍ତରୁ ଉଡ଼ି ଯାଇ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ବସିଥିଲେ, ତାକୁ ଝିକିଏ ପାଚିଲା କଦଳୀ ଦେଖାଇ ଦେଲେ ସେ ତାକୁ କଦଳୀ ଖାଇବା ଲୋଭରେ ରକ୍ଷକ ପାଖକୁ ଉଡ଼ିଆସେ, ଏହା ଲକ୍ଷଣାରୁ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଲୋଭନୀୟ ବସ୍ତୁ ବା ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଆଶା

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ୍	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଜ୍ଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ି	ୁ	ୂ	ୃ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଦ୍ଧ	ନ୍

ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଲୋଭିତ କରିବା—To lure or tempt a person by future hope.

ଗୋବରା ନନା—ଦେ. ବ (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ମୂର୍ଖ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ବୈଦିକ କର୍ମକାଣ୍ଡରେ ଜ୍ଞାନରହିତ ବ୍ରାହ୍ମଣ—
Gobarā nanā A Brāhmaṇa who is not learned in Brāhmanic lore.

ଗୋବରିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଗୋବର୍ (ଦେଖ)—
Gobariā Gobarā (See)

ଗୋବରିଆ ଖଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଅସ୍ୱାଦୁ ଖଡ଼ା ଶାଗ—
Gobariā khaṛdā A kind of Amaranth (pot-herb); Amaranthus Lividius; Amaranthus Oleracius.
ଗୋତ୍ରାନଟି; ସାଧନଟିଆ

[ଦ୍ର—ଗୋବରମିଶା ମାଟିରେ ଭଲ ଖଡ଼ାଗଛ ଲଗାଇଲେ ତାହା ମଧ୍ୟ ଅସ୍ୱାଦିଆ ହୁଏ ।]

ଗୋବରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଗର୍ଭ)—ଗର୍ଭ ସମ୍ଭାଳ ନ ପାର୍ (ଗାଈ)
Gobaribā ଗର୍ଭପାତ କରିବା; ଗଡୁରିବା—To miscarry (said of a cow).

ଗୋବରୀ ନଈ—ଦେ. ବ (ନାମ)—କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ନଦୀ;
Gobarī naī (କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଏହା ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ)—
A small rivulet in the district of Cuttack flowing by Kendrāpaṛdā

[ଦ୍ର—ଏହି ନଦୀଟି କୌଣସି ପର୍ବତରୁ ବାହାର ନାହିଁ ।]

ଗୋବରେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋବର୍ ଗୋବର କରିବା (ଦେଖ)
Gobareibā Gobarā gobari karibā (See)

ଗାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—ଗୋବରିବା (ଦେଖ)
Gobaribā (See)

ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ—ସଂ. ବ. (ଗୋ+ବର୍ଦ୍ଧନ)—
Gobarddhana ବୃନ୍ଦାବନ ନିକଟସ୍ଥ ପାହାଡ଼ (ଯାହାକୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବାଆଁ ହାତରେ ଛତା ସ୍ୱରୂପ ଧରି ଗୋପବାସୀଙ୍କୁ ସପ୍ତଦିବସବ୍ୟାପୀ ବୃଷ୍ଟିରୁ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ)—
A hill near Bṛundābana (which Śrī-kṛushṇa upheld to shelter the cowherds from a seven day's rain and storm with which Indra visited them

ଦେ. ବ. (ପୁଂ)—ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ —
A name given to males.

ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଝଟା—ଗାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗୁଆଁସ୍ ଛୁଇଁ (ଦେଖ)
Gobarddhana jhaṭā Guāñrā chhuiñ (See)

ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧର—ସଂ. ବ. (ଉପପଦ ସମାସ; ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Gobarddhanadhara ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—An epithet of Śrīkṛushṇa (the upholder of the hill Gobarddhana).

ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧାରଣ—ସଂ. ବ—ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧର (ଦେଖ)
Gobarddhanadhāraṇa Gobardhanadhara (See)

ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧାରୀ—ସଂ. ବ. (ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍ ୭ମା. ୧ବ)—
Gobarddhanadhārī ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଧର (ଦେଖ)
Gobarddhanadhara (See)

ଗୋବଶା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋ+ବଶା=ବନ୍ଧ୍ୟା)—ବନ୍ଧ୍ୟା ଗାଈ—
Gobaśā A sterile cow.

ଗୋବସନ୍ତ—ସଂ. ବ—ଗୋରୁମାନଙ୍କଠାରେ ହେବା ବସନ୍ତ ରୋଗ—
Gobasanta Small pox attacking cattle; rinderpest.

ଗୋବା—ଦେ. ବ—ଗୋବ (ଦେଖ)
Gobā Goba (See)

ଗୋବାଏ—ଦେ ବିଣ. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—
Gobāe ଅତି ଅଳ୍ପ ପରିମିତ (ଭୂମି)—
A very little (land).

(ଯଥା—ତାହାର ବାଡ଼ି ଅଗରେ ଗୋବାଏ ଜମି ନାହିଁ=ବାଡ଼ି ବା ଯଷ୍ଟିର ମୁଣ୍ଡରେ ଆବୃତ ହେବା ଭଳି ଭୂମି ତାହାର ନାହିଁ ।)

ଗୋବାଟ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ+ବାଟ)—
Gobāṭa ୧ । ଗୋଶାଳା; ଗୋଗୃହ; ଗୋଷ୍ଠ—
1. Cow-house; cattle-pen.

୨ । ଗୋରୁ ରହିବା ଅଟେଇ—
2. A hurdle for cattle (M. W)

ଗୋବାସ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ+ବାସ)—
Gobāsa ଗୋବାଟ (ଦେଖ)
Gobāṭa (See)

ଗୋବାସନ—ସଂ. ବ—ଗୋରୁ ଚମଡ଼ାରେ ଛାଉଣି ହୋଇଥିବା—
Gobāsana Covered with cow-hide.

ଗୋବିଟ୍—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ+ବିଟ୍)—ଗୋବର—
Gobiṭ Cowdung.

ଗୋବିଟ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ+ବିଟ)—ଗୋବର—
Gobiṭa Cowdung.

ଗୋବିତତ—ସଂ. ବ—ଯଜ୍ଞବିଶେଷ—
Gobitata A kind of vedic sacrifice.
ଯଜ୍ଞ କରୁଥିଲେ ଜଳ ଉପୋଷନ
ଗୋବିତତ ବାଜପେୟ ଅଛ ଯାଗମାନ । କୃଷ୍ଣଦୈ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।

ଗୋବିନ୍ଦ—ସଂ. ବ. (ଗୋ+ବିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—
Gobinda 1. Bishṇu.
୨ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—2. Śrīkṛushṇa.
୩ । ଗୋପାଳ—3. Cowherd.
୪ । ବୃହସ୍ପତି (ଦେଖ)
4. Bṛuhaspati (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଥମ ୧ ରୁ ୨୫ ଅକ୍ଷର ଓ ସାମ୍ନା ପଟ ୨ ରୁ ୨୫ ଅକ୍ଷର ଓ ସାମ୍ନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସ୍ତାବ ରଖା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୨୫ ମୌଳିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ସାମାନ୍ୟକୁ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନିମ୍ନ ରେଖା ସେଇ ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଥାସମ୍ଭବ ଚାରୁତ ବସସ୍ଥାନ ୨ ବା ୧ ରୁ ୨୫ ମୌଳିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ସାମାନ୍ୟକୁ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ଦେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଳିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଖୋଳିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ବେଶିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ବେଶିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ବେଶିବେ ।

* । ଗୋପେନ୍ଦ୍ର; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୋପାଳ—

5. A chief herdsman (M. W.).

ଦେ. ବି—୧ । ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ଦ୍ୱାଦଶ ଗୋପାଳଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ—1 One of the twelve cowherd-disciples of Achyutānanda.

୨ । ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—

2. A name given to males.

ଗୋବିନ୍ଦଦ୍ୱାଦଶୀ—ସଂ. ବ—ପୁଷ୍ୟା ନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତ ଫାଲ୍ଗୁନ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀ— Gobindadwādaśī The twelvth day of the bright fortnight of the month of Phālguna on which falls the 8th asterism.

[ଦ୍ର—ଏହା ପ୍ରାୟ ବାର ବର୍ଷରେ ଥରେ ପଡ଼େ ଓ ଏହିନ ତୀର୍ଥସ୍ନାନରେ ମହାପୁଣ୍ୟ ଲାଭ ହୁଏ ।]

ଗୋବିନ୍ଦଦ୍ୱାଦଶୀ ବୁଡ଼—ଦେ. ବ—ଗୋବିନ୍ଦଦ୍ୱାଦଶୀ ଯୋଗ (ଦେଖ) Gobindadwādaśī burḍa Gobindadwādaśī joga (See)

ଗୋବିନ୍ଦଦ୍ୱାଦଶୀ ଯୋଗ—ଦେ. ବ—ଗୋବିନ୍ଦଦ୍ୱାଦଶୀ ଦିନ ତୀର୍ଥ- Gobindadwādaśī joga ଜଳରେ ସ୍ନାନ କରିବାର ଯୋଗ— A particular conjunction on the occasion of which bathing in a sacred water is deemed by the Hindus to be very meritorious.

ଗୋବିନ୍ଦ ଭଞ୍ଜ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗର Gobinda bhañja ଜନୈକ ଓଡ଼ିଆ କବି—An Ordiā poet flourishing in the last quarter of the 16th century.

[ଦ୍ର—ଏ କେନ୍ଦୁଝର ରାଜବଂଶୀୟ ଥିଲେ । ପରେ ମିଶ୍ରବୈଷ୍ଣବ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଅନୁଗାମୀ ହୋଇଥିଲେ । 'ଚରଣସୁଧାନିଧି' ନାମକ ବୈଷ୍ଣବ ଗ୍ରନ୍ଥ ଏହାଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ରଚନାସ୍ଥଳ— ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ।]

ଗୋବିନ୍ଦ ରଥ—ଦେ. ବି. (ନାମ)— ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଜଣେ ଉତ୍କଳୀୟ Gobinda ratha ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲେଖକ— A famous Ordiā writer of the 20th century.

[ଦ୍ର—ବାଙ୍କି ପାଟପୁର ଗ୍ରାମରେ ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମ । ଏହାଙ୍କ ପିତାଙ୍କର ନାମ ବାଜିବନ୍ଧୁ ରଥ । ସାଧାରଣ ହିତକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ରଥେ ଆଜୀବନ ଲାଗିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ସେ କେତେଖଣ୍ଡି ପୁସ୍ତକ ଲେଖିଥିଲେ । ତାଙ୍କର 'ଫିଜିରର ସାହେବ' ବହୁଖଣ୍ଡି ଓଡ଼ିଶାରେ ସଦ୍ଦାଜନ ସମାଦୃତ । ଜନ୍ମ ୧୮୫୧ ଓ ମୃତ୍ୟୁ ୧୯୧୮ ।]

ଗୋବିନ୍ଦ ସାନ୍ତରା—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଜଣେ Gobinda sāntarā ଓଡ଼ିଆ ଲେଖକ—An Ordiā writer of the 17th century.

[ଦ୍ର—ଏ ସୂର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ସାରସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନାମକ ସଂସ୍କୃତ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଣେତା – ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ଗୋବିନ୍ଦା ମୂଷା—ଦେ. ବି— କେଳାମାନେ ନାନା କୌତୁକଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ Gobindā mūshā ଦେଖାଇବା ନିମନ୍ତେ ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥିବା ମୂଷାକୁ ଜାକିବାର ନାମ—A name give to a mouse trained by Kelās in exhibiting various petty tricks.

ଗୋବିବା—ଦେ. କ୍ରି —ଯଷ୍ଟିର ମୁଣ୍ଡିଦ୍ୱାରା କୁଦ୍ଧ କରି ପ୍ରହାର କରିବା; Gobibā କୋବିବା; କୁନ୍ଦିବା – To give poking blow with the butt-end of a stick.

ଗୋବିଷାଣ—ସଂ. ବି.(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ + ବିଷାଣ)— ଗୋରୁଶିଂଘ— Gobishāṇa Cow-horn.

ଗୋବିଷ୍ଠା—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ + ବିଷ୍ଠା)—ଗୋବର— Gobishṭhā Cow-dung.

ଗୋବିସର୍ଗ—ସଂ. ବି. (ଗୋ + ବିସର୍ଗ; ଯେତେବେଳେ ଗୋରୁମାନେ Gobisarga ଚରିବାପାଇଁ ଘରୁ ମୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି)—ପ୍ରଭାତ— Day-break.

ଗୋବି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ମୁନଆଁ କଣ୍ଟା ଓ ଯଷ୍ଟି ଆଦି ଭୂମି Gobi hebā ପ୍ରଭୃତିରେ) ପଶିଯିବା—(a pointed stick or nail) To be thrust into the ground or into the body.

ଗୋବିଜ—ସଂ. ବି. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—ଗୋରୁମାନଙ୍କଠାରେ Gobija ହୋଇଥିବା ବସନ୍ତ ରୋଗଜାତ ବ୍ରଣରୁ ନିଷ୍କାଷିତ ପୂଜ— Vaccine; serum from the postules of a cow suffering from small-pox.

ଗୋବିଜ ଟିକା—ଦେ. ବି. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—

Gobija ṭika ୧ । ବସନ୍ତ ରୋଗର ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷାପାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମନୁଷ୍ୟଦେହରେ କ୍ଷତ କରି ସେହିକ୍ଷତ ମଧ୍ୟରେ ଗୋବିଜକୁ ପ୍ରବିଷ୍ଟ କରାଇବାର ପ୍ରକ୍ରିୟା; ଇଂରାଜୀକଲମ— 1. Vaccination.

ଗୋବିଥି—ସଂ. ବି. — (ଜ୍ୟୋତିଷ)— ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦ, ଉତ୍ତରଭାଦ୍ରପଦ, Gobithi ରେବତୀ ଓ ଅଶ୍ୱିନୀ ମଣ୍ଡଳୀରେ ଦୃଶ୍ୟମାନ ତାରା, ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସ୍ୱାତୀ, ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟଦେଇ ଗମନ କରୁଥିବା ବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପଥ—The position of the moon's path when it passes through the 25th, 26th, 27th, and the first (or according to some, 13th, 14th, and 15th) asterisms.

ଗୋବିର୍ଜ୍ୟ—ସଂ. ବି—ଗୋଦୁଗ୍ଧ ବିକ୍ରୟଲବ୍ଧ ଧନ — Gobirjya Price received by selling cow's milk.

ଗୋବୃନ୍ଦ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ + ବୃନ୍ଦ)— Gobṛunda ଗୋରୁ ସମୂହ; ଗୋରୁ ପଲ— A drove or herd of cattle.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଲ୍	ଋ	ୠ,ଌ	ଃ	ଽ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଶ୍ର	ଇପ୍ଟ	ଉତ୍ଥ	ଘ୍ନ
ଂ	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ୃ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଦ୍ୟ	ଇଥ	ଦ୍ଧ	ନ୍ଦ

ଗୋବୃଷଣ—ଫ ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ+ବୃଷଣ)—
Gobṛushaṇa ବୃଷଭର ଅଣ୍ଡ କୋଷ —
The scrotum of a bull. (M. W)

ଗୋବୈଦ୍ୟ—ଫ. ବ—୧ । ଅନାଡ଼ି ବୈଦ୍ୟ; ମୂର୍ଖ ବୈଦ୍ୟ—
Gobaidya 1. A quack.
୨ । ଗୋଚିକିତ୍ସକ—
2. Cow-doctor; veterinary surgeon.

ଗୋବ୍ରଜ—ଫ. ବ. (ଗୋ+ବ୍ରଜ ଧାତୁ=ବିଚରଣ କରିବା+ଅଧିକରଣ. ଅ)—
Gobraja
୧ । ଗୋଗୋଷ୍ଠ—1. Cattle-pen; cow-pen.
୨ । ଗୋଯୂଥ—2. A herd of cattle.
୩ । ଗୋଚର—3. Pasture.
୪ । ସ୍କନ୍ଦଙ୍କ ଅନୁଚର ବିଶେଷ—
4. Name of an attendant of Skanda M.W).
୫ । ଦାନବବିଶେଷ—
5. Name of a demon (M. W.)

ଗୋବ୍ରତ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୋ ପରି ଅଳ୍ପାହାର କରିବା ବ୍ରତ ଯାହାର)—
Gobrata ଖାଦ୍ୟ ବିଷୟରେ ମିତାଚାରୀ—
(ଗୋବ୍ରତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Observing frugality in meals.

ଗୋବ୍ରତୀ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ—ଗୋବ୍ରତ (ଦେଖ)
Gobratī Gobrata (See)
(ଗୋବ୍ରତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗୋବ୍ରାହ୍ମଣ—ଫ. ବ୍ଦ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଗୋ+ବ୍ରାହ୍ମଣ)—
Gobrāhmaṇa ଗୋରୁ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣ (ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଅବଧ ଓ ପୂଜ୍ୟ ଦୁଇ ଜୀବ—
Cow and Brāhmaṇa (which are not to be killed by a Hindu).

ଗୋଭକ୍ତ—ଫ ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ+ଭକ୍ତ)—
Gobhakta ଗାଈକୁ ଦେବତା ଜ୍ଞାନ କରି ଭଲ ପ୍ରକାର ଭକ୍ତିଯୁକ୍ତ (ହିନ୍ଦୁ)—(a Hindu) Devoted to the service of the cow (deeming the cow as a Deity).

ଗୋମ୍ କଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ—ଡେଲୁଣିପୋକ—
Gom kiṛḍā Galley-worm.

ଗୋମକ୍ଷିକା—ଫ. ବ. (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; ଗୋମାନଙ୍କୁ ଦଂଶନ କରୁଥିବା ମକ୍ଷିକା)—
Gomakshikā
୧ । ଡାଉଁଶ; ଦଂଶ—1 Gadfly
୨ । ଗୋରୁଙ୍କ ଦେହରେ ଲାଗିବା ମାଛି—
2. Fleas attacking or infesting cattle.

ଗୋମଣ୍ଡଳ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ+ମଣ୍ଡଳ)—
Gomaṇḍala ୧ । ଗୋବୃନ୍ଦ (ଦେଖ)
1. Gobṛunda (See)
୨ । ପୃଥିବୀମଣ୍ଡଳ; ଭୂମଣ୍ଡଳ—2 The glob
୩ । କିରଣ ସମୂହ—3. Rays of light.

ଗୋମତ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ ବ—(ସ୍ତ्री. ଗୋମତୀ, ଗୋମାନ୍)
Gomata ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଶୈଳ--The mountain Gobarddhana.
କଲେ ଧର ଚକ ଦେବଦ୍ରୁନ ଚକ ଗୋମତ ଶୈଳ ଧାରଣରେ ।
ଘାନକୃଷ୍ଣ. ରାସପଞ୍ଚାଧ୍ୟା ।

ଗୋମତୀ—ଫ. ବିଣ. (ଗୋମତ +ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) —
Gomatī ଗୋମାନର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ —
Feminine of Gomān.

ଫ. ବ. (ନାମ) —୧ । ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ପ୍ରବାହିତ ହନୁମାନଙ୍କ ଜନ୍ମ-ନଦୀବିଶେଷ—1. Name of a river, flowing in the Province of Oudh and considered sacred by the Hindus.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ସ୍ନାନ କଲେ ପୁଣ୍ୟ ହୁଏ; କାରୁ ଏହା ତୀରରେ ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେ ଲୋକ ନରକଗାମୀ ହୁଏ ବୋଲି ପୁରାଣରେ ଅଛି । ଏହା ଗଙ୍ଗାନଦୀର ଉପନଦୀ । ଲକ୍ଷ୍ନୌ ଓ ଫୈଜାବାଦ ଏହି ନଦୀ-କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ।]
୨ । ଗୋରୋଚନା—2 Yellow pigment got from the head or bile of a cow.

ଗୋମନ୍ତ—ଫ. ବ. (ନାମ) (ଗୋ=ପୃଥିବୀ+ମନ୍ ଧାତୁ=ବୁଝିବା+ଘ)—୧ । ପଶ୍ଚିମଘାଟ ନିକଟସ୍ଥ ବମ୍ବାପଙ୍ଗଡ଼ର ପ୍ରତ୍ୟନ୍ତଦେଶସ୍ଥ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୌରାଣିକ ପର୍ବତ (ଏହିଠାରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଓ ଜରାସନ୍ଧଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା) —
A mountain in the western Ghats (said to be the field of battle between Śrīkṛushṇa and Jarāsandha).
ସକୁବେଳେ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ଆସେମାନେ
ଆର୍ଯ୍ୟ ଶୈଳ ଗୋମନ୍ତ ଉଳେ ଅବଚ୍ଛନ୍ନରେ । ବୃଷ୍ଣିବି. ମହାଭାରତ. ସଭା ।
୨ । ଗୋସମୂହ— 2. A herd of cows
୩ । ଯାହାର ଗୋରୁ ଅଛି; ଗୋସ୍ୱାମୀ—
3. An owner of cattle (M. W.)
୪ । ଗୋ-ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଦଳ —
4. A multitude of cattle-owners (M. W.).

ଗୋମୟ —ଫ. ବ. (ଗୋ+ପୃଷ୍ଠ ଅର୍ଥରେ. ମୟ)—୧ । ଗୋବର—
Gomayá 1. Cowdung.
୨ । ଘସି—2. Cowdung-cake.

ଗୋମୟଚ୍ଛତ୍ରକ—ଫ. ବ. (ମ. ଯ. ତତ୍ପୁ; ଗୋମୟ ଉପରେ ଉଠିଥିବା ଛତୁ) – ଗୋବର ଛତୁ—
Gomayachchhatra Mushroom found on dunghills; a fungus.

ଗୋମୟୋତ୍ଥ— ଫ. ବ. (ୟମ୍ପୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋମୟ+ଉତ୍+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଗୋବର ପୋକ—
Gomayottha A kind of beetle found on cowdung.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅଥବା ପୂର୍ବାପରେ ଦୃଷ୍ଟରେ ୧ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ୬ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୬ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବର୍ତ୍ତ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଓ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ୬ରୁ ୮ ବର୍ଣ୍ଣ ୨ ବା ୧ ରୁ ୬ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ, 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ବେଖିବେ; ଦଧି ନ ପାଇଲେ 'ଦହି' ବେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗା' ବେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ବେଖିବେ ।

ଗୋମସୂରିକା—ଫ. ବ— ଗୋବସନ୍ତ (ଦେଖ)
Gomasūrikā Gobasanta (See)

ଗୋମସୂରୀ—ଫ. ବ—ଗୋବସନ୍ତ (ଦେଖ)
Gomasūrī Gobasanta (See)

ଗୋମସୂର୍ଯ୍ୟାଧାନ—ଫ.ବ. (ଅଧୁନକପ୍ରୟୋଗ) (ଗୋମସୂରୀ + ଆଧାନ)—
Gomasūrjyādhāna ଗୋବାଳଟିକା (ଦେଖ)
Gobījaṭikā (See)

ଗୋମସୂର୍ଯ୍ୟାହିତ—ଫ. ଭଣ. (ଗୋମସୂରୀ + ଆହିତ)—
Gomasūrjyāhita ଗୋବାଳଟିକା ନେଇ ଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Vaccinated (person).

ଗୋମସ୍ତା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗୋମସ୍ତା)—୧ । ମୋଦୋରର୍—
Gomastā 1. Clerk.
ଗୋମସ୍ତା ୨ । ଖଜଣା ଆଦାୟକାରୀ ଅଧସ୍ତନ କର୍ମଚାରୀ—
गोमस्ता 2. A tax-collector; a rent-collector.

ଗୋମା—ଦେ. ବିଣ—ଗୋମା ଗୋମା (ଦେଖ)
Gomā Gomā gomā (See)

ଗୋମାଂସ—ଫ. ବ. (ଶ୍ରୁତି ଉଚ୍ଚ, ଗୋ + ମାଂସ)—ଗୋରୁଙ୍କ ମାଂସ—
Gomāmsa Beef.
[ଦ୍ର—ଗୋମାଂସ ହିନ୍ଦୁର ଅଖାଦ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ବୈଦିକଯୁଗରେ ଗୋମାଂସ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଭୋଜନ କରୁଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ।]

ଗୋମା ଗୋମା—ଦେ. ବିଣ—ଆରୁଆରୁଆ; ଯହିଁ ଉପରେ ଗୋବ ବା ଆରୁମାନ ବାହାର ଥାଏ—Covered with hard round protuberances; tumorous.

ଗୋମାତା—ଫ.ବି.ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । (ଶ୍ରୁତି ଉଚ୍ଚ; ଗୋ + ମାତା) ସୁରଭି ଧେନୁ—
Gomātā 1. The mythical cow Surabhi.
୨ । (ରୂପକ) ଜୀବଗଣର ମାତୃରୂପିଣୀ ଗାଈ ଜାତି—
2. The cow (considered as the mother of the animal world).
୩ । (ନାମ; କଶ୍ୟପ ମୁନିଙ୍କର ପତ୍ନୀବିଶେଷ—
3. One of the wives of sage Kaśyapa.

ଗୋମାନ୍—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗୋ + ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ. ମତ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Gomān ୧ । ଯାହାର ଅନେକ ଗାଈ ଅଛନ୍ତି—
(ଗୋମତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Owning or possessing many cows.
୨ । ଭୂସମ୍ପତ୍ତିଶାଳୀ —2. Owning landed property
୩ । ଚକ୍ଷୁଷ୍ମାନ୍—3. Having eyes.
୪ । ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମାନ୍; କରଣଶାଳୀ —
4. Having rays of light; glittering.
ଫ. ବ. ପୁଂ—ସ୍ତୁତିବାଦକ—An eulogist.

ଗୋମାୟୁ—ଫ. ବ. (ଗୋ=ଶବ୍ଦ + ମା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ; ଯ ଆଗମ)—
Gomāyu ୧ । ଶୃଗାଳ; ବଣୁଆ—1. Jackal.
୨ । ଏକପ୍ରକାର ବେଙ୍ଗ —2. A kind of frog.
୩ । ଗନ୍ଧର୍ବବିଶେଷ—
3. Name of a celestial musician.
୪ । ଗୋରୋଚନା (ଦେଖ)
4 Gorochanā (See)

ଗୋମାସ୍ତା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗୋମସ୍ତା)—ଗୋମସ୍ତା (ଦେଖ)
Gomāstā Gomastā (See)

ଗୋମୀ—ଫ· ଭଣ. ପୁଂ (ଗୋ + ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ମିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଅନେକ
Gomī ଗାଈର ଅଧିକାରୀ—Rich in cows; owning a large number of cows.
ବ.—୧ । ଗୋରୁମାନଙ୍କର ଅଧିକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ଯାହାର ଅନେକ ଗୋରୁ ଅଛନ୍ତି—1. Owner of many cows.
୨ । ବଣୁଆ—2. Jackal
୩ । ପୂଜକ —3. Worshipper.
୪ । ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ବିଶ୍ୱାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—4. A layman adhering to Buddha's faith (M W.)

ଗୋମୁଖ—ଫ. ବ. (ଗୋ + ମୁଖ)—୧ । (ଶ୍ରୁତି ଉଚ୍ଚ) ଗୋରୁର ମୁହଁ—
Gomukha 1. The mouth or head of a cow.
୨ । (ବଦ୍ୟନ୍ତ୍ର ହ୍ନ)—ଗୋରୁ ମୁହଁ ଭଳି ତୁଣ୍ଡ—
2. A sort of trumpet or horn.
୩ । ଗୋମୁଖୀ; ଜପମାଳାର କୋଥଳି ବା ଝୁଲି—
3. A cloth-bag or wallet for containing rosary.
୪ । ଗୃହରେ ଚୋରମାନେ ଖୋଳିବା ଏକ ପ୍ରକାର ସିନ୍ଧଗାତ—
4. A hole of a peculiar shape made in the wall by house-breakers.
୫ । କୁଟିଳାକାର ଗୃହ—5. House of a curved shape containing angles and projections. (M W.)
୬ । ଏକପ୍ରକାର କୁମ୍ଭୀର; ଗୋମୁହାଁ (ଦେଖ)
6. A kind of crocodile; gomuhañ (See).
୭ । ଶିବଅନୁଚରବିଶେଷ—
7 Name of one of Śiba's attendants.
୮ । ଯକ୍ଷବିଶେଷ —8. Name of one of Kubera's attendants.
୯ । ମାତଲିର ପୁତ୍ର—9. A son of Mātalī (M.W)
୧୦ । ଆସନବିଶେଷ—10. A particular mode of sitting. (M. W.)

ଗୋମୁଖା—ଫ. ବ.— ଗୋମୁହାଁ (ଦେଖ)
Gomukhā Gomuhāñ (See)

ଗୋମୁଖୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଦ୍ୟନ୍ତ୍ରହ; ଗୋ + ମୁଖ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) —
Gomukhī ୧ । ହିମାଳୟସ୍ଥ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗହ୍ୱର (ଯେଉଁଠାରୁ ପ୍ରଥମେ ଗଙ୍ଗାନଦୀ ପର୍ବତଦେହରୁ ବାହାରିବାର ଦେଖାଯାଏ) —

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଓ	ନ୍

1. A cave (like the mouth of a cow) in the Himalayas where the Ganges makes its first appearance.

୨ । ଗୋମୁଖାକୃତି ଜପମାଳାର ଥଳୀ (ଯାହାକୁ ମାଳା ଜପୁ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ସବୁବେଳେ ହାତରେ ଝୁଲାଇ ରଖି ଥାଆନ୍ତି ଓ ଯହିଁ ଭିତରେ ହାତ ଭର୍ତ୍ତିକରି ମାଳା ଜପନ୍ତି)—2. A wallet or a cloth-bag resembling a glove and coutaining a rosary, the beads of which are counted by the hand thrust inside the bag.

ଦେ. ବ—ମହାଦେବଙ୍କୁ ଅଭିଷେକ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଗଲେ ଗୋମୁଖର ଆକୃତିବଶିଷ୍ଟ ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ଜଳପାତ୍ରବିଶେଷ (ଏଥିର ଗୋମୁଖାକୃତି ଜଳର ନାସିକାଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ଛିଦ୍ର ଥାଏ ଓ ସେହି ଛିଦ୍ର ବାଟେ ପାଣି ଝରି ମହାଦେବଙ୍କ ଲିଙ୍ଗ ଉପରେ ପଡ଼େ)—A kind of water-pot with a hole at the bottom shaped like the head of a cow, through which water drops on the Śibalinga.

ଗୋମୁହାଁ—ଦେ. ବ (ଫ. ଗୋମୁଖ)—ଏକଜାତି କୁମ୍ଭୀର—
Gomuhāñ — A kind of crocodile.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ମନୁଷ୍ୟ ଓ ଗୋରୁ ଆଦି ଜୀବଙ୍କୁ ପାଟିରେ ଧରି କର୍ମା ଜଳକୂଳରୁ ଖଗଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରି ପାଣିକୁ ନେଇ ଯାଆନ୍ତି ଏବଂ ପରେ ଭାଲୁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି ଖାଆନ୍ତି । ଏମାନେ ଲମ୍ବରେ ଦଶହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ିବା ଦେଖାଯାଇଛି । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କୁମ୍ଭୀରଙ୍କ ପେଟ ଚରି ଦେବାରେ ତାଙ୍କ ପେଟରୁ ଭକ୍ତ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କର ଅଳଙ୍କାରମାନ ବାହାରିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ଗୋମୂର୍ଖ—ଫ. ବ. ପୁଂ. (ଗୋ ପରି ମୂର୍ଖ)—ଗଣ୍ଡମୂର୍ଖ; ନିର୍ବୋଧ; ଗଜମୂର୍ଖ—A fool; a totally ignorant person (stupid as a cow).
Gomūrkha

ଗୋମୂର୍ଦ୍ଧ—ଫ. ବ—ଗୋମୂର୍ଖ (ଦେଖ)—
Gomūrdha — Gomūrkha (See)

ଗୋମୂତ୍ର—ଫ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ+ମୂତ୍ର)—୧ । ଗୋରୁ ମୂତ୍ର—
Gomūtra — 1. Cow's urine.

[ଦ୍ର—ଏହା ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ନିକଟରେ ପବିତ୍ର ଅଟେ । ପଞ୍ଚଗବ୍ୟର ଏହା ଗୋଟିଏ ଉପାଦାନ; ଏହା ଆଖିରେ ପକାଇଲେ ରାତାନ୍ଧତା (ଅନ୍ଧାରକଣା) ରୋଗର ଉପଶମ ହୁଏ ।]

୨ । ପଦ୍ୟରଚନାର ପରିପାଟୀବିଶେଷ—
2. An artistic mode of composing verses

[ଦ୍ର—ଗୋରୁମାନେ ଚଲୁ ଚଲୁ ମୂତ୍ରିଲାବେଳେ, ଯେପରି ମୂତ୍ରଧାରା ଭୂମିରେ ସିଧା ରେଖା ଅଙ୍କିତ ନ କରି ବଙ୍କେଇ ବଙ୍କେଇ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ, ସେହିପରି କୌଶଳରେ କରି ଯାଇଥିବା ରଚନା । ଏଥିରେ ପ୍ରଥମ ପାଦର ୧ମ, ୩ୟ, ୫ମ, ୭ମ ଆଦି ଅକ୍ଷର ସଙ ଦ୍ୱିତୀୟ ପାଦର ୨ୟ, ୪ର୍ଥ, ୬ଷ୍ଠ, ୮ମ, ୧୦ମ ଆଦି ଅକ୍ଷରମାନଙ୍କର ଏପରି ମେଳ ଥାଏ ଯେ ଉକ୍ତ ଅକ୍ଷରମାନଙ୍କୁ ଯୋଡ଼ିଲେ ଯେଉଁ ପଦ ହୁଏ, ତାହାହିଁ ପ୍ରଥମ ପାଦ, ପୁଣି ଦ୍ୱିତୀୟପାଦ ଓଲଟା । ବାଗରେ ଏହିପରି ପଢ଼ାଯାଏ; ଯଥା—

ତ ର ତ ମ୍ ହ ର ଧୀ ର ପ୍ର ଶଂ ସା ର,
ସା ର ଶ୍ର ମ୍ ହ ର କ ର ଏ ସଂ ସା ର । ରଘୁ. ଲବଣାସୁରବଧ ।

ଗୋମୂତ୍ରଚ୍ଛନ୍ଦ—ଫ. ବ—ଗୋମୂତ୍ର ୨ (ଦେଖ)—
Gomūtrachhanda — Gomūtra 2 (See)

ଗୋମୂତ୍ରିକା—ଫ. ବ (ଗୋମୂତ୍ର+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ+ଆ)—
Gomūtrikā

୧ । ଗୋମୂତ୍ର ୨ (ଦେଖ)—1. Gomūtra 2 (See)

୨ । ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ସୁଗନ୍ଧ ସାଜଯୁକ୍ତ ଘାସ ବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. A kind of grass with fragrant seeds.

[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ମଧୁର, ସାର୍ଯ୍ୟବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ଗାତ୍ରକୁ ଦୁଗ୍ଧବର୍ଦ୍ଧକ, ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ ଋକ୍ଷତୃଣା, ସେତୁଜା, କୃଷ୍ଣଭୂମିଜା ।]

ଗୋମୃଗ—ଫ. ବ (ଗୋ ଆକୃତି ବିଶିଷ୍ଟ ମୃଗ)—ଗବୟ (ଦେଖ)—
Gomṛuga — Gabaya (See)

ଗୋମେଦ—ଫ. ବ (ଗୋ=ଚକ୍ଷୁ+ମିଦ୍ ଧାତୁ=ସ୍ନେହ ହେବା+କରଣ. ଅ)—୧ । ଋକ୍ତପୀତବର୍ଣ୍ଣ ମଣିବିଶେଷ—
Gomeda — 1. Topaz (gem).

ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ—ଗୃହ୍ଲମଣି, ଗୃହ୍ଲରତ୍ନ, ଭୋମମଣି, ସ୍ୱର୍ଭାନବ, ଲିଙ୍ଗଷଷ୍ଟିକ ।

[ଦ୍ର—ବର୍ଣ୍ଣଭେଦରେ ଏହା ଚାରି ପ୍ରକାର—ଧଳା, ଈଷତ୍ ହଳଦିଆ, ନାଲି ଓ ଗାଢ଼ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ; ଏହା ନବରତ୍ନ ମଧ୍ୟରେ ଏକତମ । ଏହା ହିମାଳୟ ପର୍ବତ ଓ ସିନ୍ଧୁନଦରେ ମିଳେ । ସୁଶ୍ରୁତ ମତରେ ଗୋଳଆପାଣିରେ ଏ ମଣି ପକାଇଲେ ପାଣି ନିର୍ମଳ ହୁଏ । ଏ ମଣି ଗୃହ୍ଲଗ୍ରହଙ୍କ ପ୍ରିୟ ମଣି । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । ବୈଦୂର୍ଯ୍ୟମଣି—2. Agate.

୩ । ଦେହରେ ତୈଳାଦି ଲେପନ—
3. Annointing or besmearing the body with unguents

୪ । ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ଦ୍ୱୀପବିଶେଷ—
4. Name of an island in ancient India.

୫ । ଶିତଳଚିନି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. Cubebs.

ଗୋମେଦକ—ଫ. ବ (ଗୋମେଦ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଗୋମେଦ (ଦେଖ)
Gomedaka — Gomeda (See).

ଗୋମେଧ—ଫ. ବ (ଗୋ+ମେଧ=ଯଜ୍ଞ)—ଗୋବଳିଯୁକ୍ତ ଯାଗ; ଯେଉଁ ଯାଗରେ ଗୋରୁ ବଧ କରାଯାଏ—
Gomedha — A vedic sacrifice in which a cow is sacrificed.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବାରୁ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ପ୍ରକାରୋଚ୍ଚାରର ନ ମିଳନ୍ତେ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଅନ୍ୟତ୍ର ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ପାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଖା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତୁ' ଦେଖିବେ ।

[ଦ୍ର—ହିବ୍ରୁସ୍ମୃତି ଅନୁସାରେ କଳିଯୁଗରେ ଗୋମେଧ ଯଜ୍ଞ-ସମ୍ପାଦନ ନିଷିଦ୍ଧ; ମନୁଙ୍କ ମତରେ ବ୍ରହ୍ମଦ୍ୱାଦଶୀ ପ୍ରାପ୍ତିର ପାଇଁ ଓ ଗୌତମ ଗୃହ୍ୟସୂତ୍ର ମତରେ ପୁତ୍ରେଷ୍ଟିକାମନାରେ ଏ ଯଜ୍ଞ କରା ଯାଉଥିଲା । ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଗୋମ୍ଫ—ପ୍ରାଦେ (ମେଦିନୀପୁର) ବ. (ଉଲ. ବ. ଗୌମ୍ଫ୍; ସଂ. ଗୁମ୍ଫ)—
Gompha — ମୁଚ୍ଛ— Mustaches.

ଗୋଯଜ୍ଞ—ସଂ. ବ (ଗୋ+ଯଜ୍ଞ)—ଗୋମେଧ (ଦେଖ)
Gojajña — Gomedha (See).

ଗୋଯାନ—ସଂ. ବ (ସ. ପ. ଲୋ. ଗୋଗୃଲଭ ଯାନ)—
Gojāna — ଗୋରୁଗାଡ଼; ଶଗଡ଼—A bullock-cart.

ଗୋର—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଗୋର୍)—ସମାଧି; କବର; ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଶବ-
Gora — ସ୍ଥାପନାର୍ଥ ଗର୍ତ୍ତ—Grave; tomb.
ଗୋର
ଗୋର

ଗୋରକ୍ଷ—ସଂ. ବ (ଗୋ+ରକ୍ଷ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଶିବ—
Goraksha — 1. Śiba.
୨ । ଲେମ୍ବୁ—2. Orange.
୩ । ଗୋପାଳ; ଗଉଡ଼—3. Cowherd.
ସଂ. ବିଣ—ଯେ ଗୋରୁ ଚରେ—Tending cattle.

ଗୋରକ୍ଷକ—ସଂ. ବ—୧ । ଗୋପାଳ; ଗଉଡ଼—
Gorakshaka — Cowherd.
୨ । ରାଜା—2. The king.
ସଂ. ବିଣ—୧ । ଗୋରୁ ଚଗୁଥିବା—
1. Tending the kine.
୨ । ଯେ ଗୋରୁ ପାଳନ କରେ—
2. Bringing up cattle.

ଗୋରକ୍ଷ କାକୁଡ଼ି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗୋରକ୍ଷ ଓ କର୍କଟୀ)—
Goraksha kākurdi — କଇଁଚକାକୁଡ଼ି—A kind of
ଗୋରକ୍ଷକାକଡ଼ି cucurbitaceous fruit of a creeper.

ଗୋରକ୍ଷ ଚଉଳ—ଦେ. ବ—ନାଗବଲା (ଦେଖ)
Goraksha chāula — Nāgabalā (See).

ଗୋରକ୍ଷଣ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —୧ । ଗୋରୁ ଚରିବା—
Gorakshaṇa — 1 Tending of the kine.
୨ । ଗୋପାଳନ—2. Bringing up of cattle.

ଗୋରକ୍ଷ ତଣ୍ଡୁଳା—ସଂ. ବ.—ନାଗବଲା (ଦେଖ)
Goraksha taṇḍulā — Nāgabalā (See)

ଗୋରକ୍ଷ ନାଥ—ଦେ. ବ.—୧ । ନେପାଳରେ ଗୁର୍ଖାମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ
Goraksha nātha — ଉପାସ୍ୟ ଠାକୁର—1. The chief Deity
ଗୋରକ୍ଷ ନାଥ — worshipped by the Gurkhās of Nepal.
ଗୋରଖ ନାଥ ୨ । ଗୋରଖନାଥ (ଦେଖ)
2. Gorakhanātha (See)

ଗୋରକ୍ଷ ପୁର—ଦେ. ବ. (ନାମ)—୧ । ଯୁକ୍ତପ୍ରଦେଶସ୍ଥ ଗୋଟିଏ ଜିଲ୍ଲା
Goraksha pura — ଓ ତହିଁର ପ୍ରଧାନ ନଗର—1. A district
ଗୋରଖପୁର — and town in the United Provinces
ଗୋରଖପୁର — of Agra and Oudh (where Gurkhā troops are enlisted); Gorakhpur.
୨ । ନେପାଳର ପାର୍ବତ୍ୟ ନଗରବିଶେଷ—
2. A hilly town in Nepal.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଆଧୁନିକ ନାମ ଗୋରଖା । ଏହା ନକଟରୁ ଗଣ୍ଡକୀ ନଦୀ ବାହାରିଛି । ଏହି ସ୍ଥାନର ନାମରୁ ଗୁର୍ଖା ବା ଗୁରୁଖା ନାମ ହୋଇଅଛି ।]

ଗୋରକ୍ଷ ମୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ମହାମୁଣ୍ଡୀ)— ମହାମୁଣ୍ଡୀ (ଦେଖ)
Goraksha muṇḍi — Mahāmuṇḍī (See)
ଗୋରଖମୁଣ୍ଡୀ

ଗୋରକ୍ଷା—ସଂ ବ. (୬ଷ୍ଠୀତତ୍; ଗୋ+ରକ୍ଷା)—୧ । ଗୋପାଳନ—
Gorakshā — 1. Keeping of cows; tending of cows.
୨ । ଗୋଜାତିର ରକ୍ଷା—2. Protection of the cow.

ଗୋରକ୍ଷ ଚଉଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୋରକ୍ଷ ତଣ୍ଡୁଳା)—
Goraksha chāula — ନାଗବଲା (ଦେଖ)
ଗୋରଖ ଚାଉଳା — Nāgabalā (See)

ଗୋରଖ ନାଥ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—୧ । ସହଜିଆ ଧର୍ମର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ—
Gorakha nātha — 1. The preacher of the Sahajiā
ଗୋରଖନାଥ — tenets of Hinduism.
ଗୋରଖନାଥ

[ଦ୍ର—ଏ ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମ ପ୍ରଦେଶବାସୀ ଜଣେ ଧର୍ମଶୀଳ ଗୋପର ବଂଶରେ ଜନ୍ମି ଥିଲେ ଓ ବାଲ୍ୟକାଳରେ ଗୋଚାରଣ କରୁଥିଲେ; ଏକଦା ବନରେ ଗୋରୁ ଚରାଇବା ସମୟରେ ଜଣେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଏହାଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ୍ ହୋଇ ଓ ତାଙ୍କ ସାଧୁଙ୍କଠାରୁ ଉପଦେଶ ଓ ଦୀକ୍ଷା ପାଇ ଏ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହେଲେ ଓ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କଲେ । ଏହାଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ଏହାଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଗୋରଖପୁର ନାମରେ ଅଦ୍ୟାବଧି ହୋଇଅଛି—ସୁବଲଚନ୍ଦ୍ର ସରଳ ବଙ୍ଗଳା ଅଭିଧାନ ॥ ସପ୍ତାଙ୍ଗଯୋଗ ଏହାଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ ବୋଲି ଅନୁମିତ ହୁଏ—ବଙ୍ଗୀୟ-ଉପନ୍ୟାସ-ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ॥ ଏ ଅବଧୂତ ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଲୋକ ଥିଲେ; ଏହାଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଅଦ୍ୟାବଧି ଚଳୁଅଛି—ହ୍ର. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଗୋରଖ ପନ୍ଥୀ —ଦେ. ବ—ଗୋରଖନାଥଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଧର୍ମସମ୍ପ୍ରଦାୟର
Gorakha panthī — ଅନୁଗାମୀ ବ୍ୟକ୍ତି—A follower of
ଗୋରଖପନ୍ଥୀ — Gorakhnath's tenets.
ଗୋରଖପନ୍ଥୀ

ଗୋରଖା—ଦେ. ବ—୧ । ହିମାଳୟସ୍ଥ ପ୍ରଦେଶସ୍ଥ ନେପାଳରାଜ୍ୟର ଯୋଦ୍ଧା
Gorakhā — ସୈନ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ; ଗୁର୍ଖା—1. The Gurkhas;
ଗୁର୍ଖା — warrior class of Nepal.
ଗୋରଖା ୨ । ନେପାଳର ଗୋଟିଏ ପାର୍ବତ୍ୟ ନଗର; ଗୋରକ୍ଷପୁର (ଏହା ନେପାଳର ରାଜଧାନୀ କାଣ୍ଠମାଣ୍ଡୁର ପଶ୍ଚିମରେ)—

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ,	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ଟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଃ	ଂ

2. Name of a hilly town in Nepal (to the west of Katamandu, the capital of Nepal).

୩ । ନେପାଳର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଦେଶ—

3. Name of a province of Nepal.

ଗୋରଖାନା—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗୋରଖାନା) —କବରଖାନା; ମୃତ Gorakhānā ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସମାଧି ଦଆଯିବା ସ୍ଥାନ—Grave-yard.

ଗୋରଖା ପଲଟଣ—ଦେ. ବ—ଗୁର୍ଖାଯୋବାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ସୈନ୍ୟ— Gorakhā palaṭaṇa The Gurkhā army; an army consisting of Gurkhās.

ଗୋରଙ୍କୁ—ସଂ. ବ—୧ । ଜଳଚର ପକ୍ଷିବିଶେଷ — Goraṅku 1. A water-fowl.

୨ । କାରାବଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A prisoner.

୩ । ଲଙ୍ଗଳୀ ବାବାଜୀ—3. A naked mendicant.

ଗୋରଚନା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସଂ. ଗୋରୋଚନା)— Gorachanā ଗୋରୁମୁଣ୍ଡରୁ ବାହାରିବା ହଳଦିଆ ଶୁଷ୍କ ପିତ୍ତ— ଗୋରୋଚନ Dried yellow bile got from the head **गोरोचना; गायरौन** of a dead cow.

ଗୋରଚନା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଗୋରଚନା (ଦେଖ) Gorachinā Gorachanā (See)

ଗୋରଜ—ସଂ.ବ (ସ.ଯ.ତତ୍ପୁ; ଗୋ + ରଜଃ) —ଗଢୁକରୁଥିବା ଗୋରୁଙ୍କ Goraja ଖୁରଦ୍ୱାରା ଉତ୍ଥିତ ଧୂଳି—Dust raised by the hoofs of moving kine.

ଗୋରଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ଫା. ଗିର୍ଦ୍; ଗର୍ଦା)—୧ । ଗୋରୁ ଖଆଡ଼— Gorarḍā 1. Cattle-pen.

ଗେର୍ଦ ୨ । ବାଡ଼ଦଆ ଉଦ୍ୟାନ—

गिरदा 2. A garden surround by enclosure or fencing.

୩ । ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଶାଖାଭେଦ—

3. A class of Baidika Brāhmaṇas.

୪ । ପାନବରଜ ସନ୍ନିହିତ ଉତ୍ତୋଦ୍ୟାନ—

4. A garden of reeds attached to a betel-plantation.

୫ । ଦରଜ ଓ କନ୍ୟା ନବାରଣାର୍ଥ ନବପ୍ରସୂତିର ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଉତ୍ତପ୍ତ ଗୋଇଠିଦ୍ୱାରା ସେକଦେବା-

5. Dry fomentation of the private parts of a newly delivered woman with the heel of a person warmed over a brisk fire (to alleviate the after-pains of child-birth).

ଗାଡ଼େ—୧ । (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ବାଡ଼—

1. Enclosure; fencing.

୨ । (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ମକଦମା ବିଚାରବେଳେ ଯେଉଁଠାରେ ଆସାମୀ ଠିଆ ହୁଏ—2 An accused's dock.

ଗୋରଡ଼ା ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗୋରଡ଼ା ଘିନିବା (ଦେଖ) Gorarḍā khāibā Gorarḍā ghinibā (See)

ଗୋରଡ଼ା ଘିନିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ନବପ୍ରସୂତ) ଜଜର ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟର Gorarḍā ghinibā ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗର ଅଂଶକୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅର୍ଗି-ସନ୍ତପ୍ତ ଗୋଇଠି ଦ୍ୱାରା ସେକାଇ ଦେବା—To allow one's private parts to be dry-formented with the heels of another (said of a newly delivered woman).

ଗୋରଡ଼ା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ନବପ୍ରସୂତିର ଜନନେନ୍ଦ୍ରିୟର ଜକଟ- Gorarḍā debā ବର୍ତ୍ତୀ ଅଂଶମାନ ଭାଙ୍ଗିଲା ଗୋଇଠିରେ ସେକିବା To worm or dry-forment the private parts of a newly delivered woman.

ଗୋରଡ଼ା ନେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗୋରଡ଼ା ଘିନିବା (ଦେଖ) Gorarḍā nebā Gorarḍā ghinibā (See)

ଗୋରଡ଼ି—ଦେ. ବ.—ଗୋରୁର ହମ୍ବାରଡ଼ି— Gorarḍi The bellowing of cow.

ଗୋରଣ—ସଂ. ବ.—୧ । ଅଧ୍ୟବସାୟ— Goraṇa 1. Persevenance

୨ । ଚେଷ୍ଟା—2. Effort.

୩ । ଜୋର; ଶକ୍ତି—3. Energy; force

ଗୋର ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଶବକୁ ଭୂମିରେ ପୋତିବା— Gora debā To bury; to inter a dead body.

ଗୋରସ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋ+ରସ)—୧ । ଗୋଦୁଗ୍ଧ— Gorasa 1. Cow's milk.

୨ । ଗୋରୁଠାରୁ ଜାତ ଦୁଗ୍ଧରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଘିଅ, ଦହି, ଲହୁଣି ଆଦି—Preparations from cow's milk (e. g. ghee, curd, butter etc.)

୩ । ଦହି—3. Curds.

୪ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟସୁଖ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

4. Sensual pleasure.

ତାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.— ଗୋଦୁଗ୍ଧ—Cow's milk.

ଗୋରସଜ—ସଂ. ବ. (ଗୋରସ + ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଦହି; Gorasaja ଚକ୍କା—Curds; churned sourmilk.

ଗୋର ସ୍ଥାନ—ବୈଦେ. ବ.— (ଫା. ଗୋରସ୍ତାନ୍)—କବରଖାନା; ମୃତ- Gora sthāna ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସମାଧି ଦଆଯିବା ସ୍ଥାନ— ଗୋରସ୍ଥାନ Grave-yard.

गोरीस्तान

ଗୋର୍—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ଗୌର)—୧ । ଗୌରବର୍ଣ୍ଣ; ଶୁଭ୍ରବର୍ଣ୍ଣ Gorā ଶସ୍ତ୍ରବଦଶିଷ୍ଟ—1. Fair-complexioned.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅଧର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚତ ୧ ଉଚ୍ଚ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଉଚ୍ଚ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଉଚ୍ଚ ଦୌଶର୍ଯ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିଲେ, ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହ୍ନ ବସଯତ ୨ ବା ୧ ଉଚ୍ଚ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିବାକୁହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଇ ଖୋଜବେ; 'ଭୁଅ' ନ ମିଳଲେ 'ଭଅ' ଖୋଜବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଧା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ।

(କଲା—ବିଶେଷତ) ୨ । (ଗୌରବର୍ଣ୍ଣ ଶଗ୍ଭରବଗିଶ୍ଟ) ଇଉରୋପୀଯ; (ଗୋର୍—ସ୍ତ୍ରୀ) ଇଉରୋପବାସୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)—

ଫରସା, ଗୋରା (Fair-skinned; white) European

ଫରକ୍ଷା, ଗୋରା (person).

(ଯଥା—ଗୋର୍ କାରିଗର, ଗୋର୍ ଦ୍ୱାକମ, ଗୋର୍ ପଲଟଣ, ଗୋର୍ ମିସ୍ତ୍ରୀ)

୩ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଲ; ଧୋପା—3. Bright.

ମୃଦୁ ଶ୍ୟାମଳ ଗୋର୍ ଛାଇଁ ତଳେ ପଡ଼,
ଦୂରପର ଶର ଜ୍ୱର ଦୂଷାରେ । କବସୂଯ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗୋରା ଦେ. ବ.—୧ । ଗୌରଙ୍ଗ ଦେବ; ଚୈତନ୍ୟ ଦେବ—

ଗୋର 1. Chaitanya, the great religious reformer of Nabadwīpa in Bengal.

୨ । ଶ୍ୱେତକାଯ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Fair-skinned persons.

୩ । ଶ୍ୱେତକାଯ ଇଉରୋପୀଯ ସାହେବ; ଫିରଙ୍ଗୀ—

3. The white or European people; the white-man.

୪ । ସାହେବ ଦ୍ୱାକମ—4. An European officer

୫ । ସାହେବ ସିପାହି—5. An European soldier.

୬ । ସାହେବ ନାବିକ—6. An European sailor

୭ । ଇଉରୋପୀଯ ବା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ କାରିଗର—

7. An European machanic or architect.

ଗୋର୍ କଲା ପ୍ରଭେଦ—ଦେ. ବ—ସାହେବ ଓ ଦେଶୀ ଲୋକମାନଙ୍କ

Gorā kalā prabheda ପ୍ରତି କଯିବା ବ୍ୟବହାରର ଉନ୍ନତା—

ଗୋରା କାଲା ପ୍ରଭେଦ Different treatments meted

ଗୋର କାଲା ପ୍ରଭେଦ out to the white (Europeans) and to the coloured people (Indians or Asiatics).

ଗୋର୍ କାରିଗର—ଦେ. ବ—ଇଉରୋପୀଯ ଶିଳ୍ପୀ—

Gorā kārigara European artist or mechanic.

ଗୋରା କାରୀଗର

ଗୋର କାରୀଗର

ଗୋର୍ ଚମଡ଼—ଦେ. ବ—୧ । ଶ୍ୱେତକାଯ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗାତ୍ରଚର୍ମ—

Gorā chamarḍā 1. The skin of a fair-complexioned person.

ଗୋରା ଚାମଡ଼ା

ଗୋର ଚମଡ଼ା ୨ । ଶ୍ୱେତକାଯ ବ୍ୟକ୍ତି—

2. Fair-skinned person

୩ । ଇଉରୋପୀଯ ବ୍ୟକ୍ତି—3. An European.

ଦେ. ବଣ—ଶ୍ୱେତକାଯ—Fair-skinned.

ଗୋରଚନ୍ଦ—ଦେ. ବ. (ସ. ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର)—ଚୈତନ୍ୟ ଦେବ—

Gorāchānda Chaitanya, the great Bengalee

ଗୋରା ଚାଁନ୍ଦ reformer.

ଗୋର ଚାଁନ୍ଦ

ଗୋରୁଟିକା—ସ. ବ—ସାରୁକା ପକ୍ଷୀ—

Gorātikā The Myna bird.

ଗୋରଟୀ—ସ. ବ—ଗୋରୁଟିକା (ଦେଖ)

Gorāṭī Gorāṭikā (See)

ଗୋରପ—ଦେ. ବ—ବଡ଼ ଜାହାଜ; ତିନି ମାସୁଲବାଲା ପାଲଟଣା ଜାହାଜ—

Gorāpa A big sailing ship with three

ଗୋରପ masts.

ଗରାବ ବଡ଼ ଜାହାଜର ନାମ ଗୋରପ—ଫଲାରମୋହନ. ଗଲ୍ପଲହରୀ ।

[ଦ୍ର—ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ୧୪।୧୫ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଏ ଜାହାଜ ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ଚଳପ୍ରଚଳ ହୋଇଥିଲା । ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଗୋର୍ ପଲଟଣ—ଦେ. ବ—ଇଉରୋପୀଯ ସୈନ୍ୟ—

Gorā palaṭaṇa The European soldiers or army.

ଗୋରା ପଲଟନ

ଗୋର ପଲଟନ

ଗୋର୍ ହାତର କାମ—ଦେ. ବି—ଇଉରୋପୀଯ ଶିଳ୍ପୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ କାର୍ଯ୍ୟ—Work done turned

Gorā hātara kāma out by an European artist.

ଗୋରା ହାତେର କାଜ

ଗୋରା ହାତକା କାମ

ଗୋରିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଈଷତ୍ ନାଲ; କସଗ୍—

Goriā Reddish.

ଗୋରିଲ୍ଲା—ବୈଦେ. ବି. (ଆଫ୍ରିକା ପ୍ରଚଳିତ ଭାଷା)—

Gorillā ବନମନୁଷ୍ୟ; ଆଫ୍ରିକାର ଜଙ୍ଗଲରେ ବାସ

ଗୋରିଲ୍ଲା, ଗରିଲ୍ଲା କରୁଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ନରତୁଲ୍ୟ ମର୍କଟ—

ଗୋରିଲ୍ଲା Guerilla.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଦଲ ବାନ୍ଧି ଆଫ୍ରିକାର ମନ୍ଦାରଣ୍ୟରେ ରହନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଦେହର ଚମଡ଼ା କଳା, କାନ ଶ୍ଲେଟ ଓ ହାତ ବହୁତ ଲମ୍ବା; ଏ ଉଚ୍ଚରେ ୫୬ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଦେହରେ ଖୁବ୍ ବଳ । ଏମାନେ ଫଳଭୋଜୀ; ଗଛ ଉପରେ ଡାଳ-ପତ୍ରରେ କୁଡ଼ିଆ ଭଳି ଘର କର ଏମାନେ ବାସ କରନ୍ତି । ଏମାନେ ଭୂକଲା ପର ସ୍ରବ କରନ୍ତି ଏବଂ ଚଢ଼ିଲେ ଗର୍ଜ୍ଜନଶବ୍ଦ କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଶଗ୍ଭରର ଗଠନ ମନୁଷ୍ୟର ଶଗ୍ଭର ପରି ।

ହୁଁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଗୋର୍—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ଗୌର୍)—୧ । ଗୌରବର୍ଣ୍ଣା—(ସ୍ତ୍ରୀ)

Gorī 1. Fair-skinned (female).

(କାଳୀ—ବିଶେଷତ) ୨୦ବ ଅଙ୍କର ୪୫୫୫ ଗୋର ସହସ୍ରନାମିଲ୍ଲବରଣା—

(ଗୋର୍—ପୁଂ) ଜଗଦ୍ଗୋର. ଶବ୍ଦମା ।

ଗୋରୀ ୨ । ସୁନ୍ଦରୀ—2. Fair or beautiful (woman).

ଗୋରୀ ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ରାଧିକା—1. Rādhikā, the consort of Śrīkṛushṇa

୨ । ପୌର୍ବତୀ; ପାର୍ବତୀ—2. Pārbatī, the wife of Śiba.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିତ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ସ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	କ	ନ୍

୩ । ଗୌରବର୍ଣ୍ଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—3. Fair-skinned lady.

୪ । (ସଙ୍ଗୀତରେ) ନାସ୍ୟକ ବା ନାସ୍ୟିକାର ସଖୀ—

4. A female companion of a hero or heroine in songs.

ଜଗନ୍ନାଥ ଶ୍ରୀଚରଣନ ନଦେ ଗୋଟ
ନ ଦେଖ ମାଲତୀହା ମୁଦ୍ରାହାରେ । ଜଗତ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ. ଜଗୋପାଦଭଙ୍ଗ. ନ ଗୀତ ।

ଗୋରୀ କାଳୀ Gorī kāḷī ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣୀ ସ୍ତ୍ରୀଦ୍ୱୟ—A fair-complexioned and a dark-complexioned woman.
ଗୌରୀ, କାଳୀ

ଗୋରୀ କାଳୀ ଘରେ ଗାଧୋଇ ଗଲେ ସଙ୍ଗକୁ ସଙ୍ଗେଇ ଆଣ୍ଟ
ଗୋରୀ ମଝରେ କାଳୀ ଯେ ! ବସ୍ତୁତ୍ୱ ବୁ କେତେ କାଳ ? ଉତ୍ତର ।

ଗୋରୀ ମାଇପ Gorī māipa ଗୌରବର୍ଣ୍ଣୀ ଭାର୍ଯ୍ୟା—One's wife who is fair-complexioned

ଅନ୍ୟଥା କାଳୀ ମାଇପକୁ ଚଡ଼ଉଚଡ଼, ଗୋରୀ ମାଇପରୁ ସାବଧାନ୍—ଉତ୍ତ ।

ଗୋରୁ Goru. ଦେ. ବ (ସ. ଗୋ)—୧ । ଗୋଜାତୀୟ ଜୀବସାଧାରଣ (ଷଣ୍ଢ, ଗାଈ, ବଳଦ, ବାଛୁରୀ)—1. Cattle; kine (bull, ox, cow, calf).
ଗୋରୁ, ଗରୁ
ଗରୁ, ଗାୟ, ଗୋରୁ

ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖୁ ଯେତେ ଥାଏ,
କେତିକି ନ ପାରଇ ଯାଏ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୨ । ଗାଈ – 2 Cow

କେତୋଟି ଗୋରୁରୁ ଥର, କ୍ଷୀର ସୁତର ବସୁଧା—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନବୋଧ ବ୍ୟକ୍ତି—

3. A fool; stupid person; simpleton.

୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନିଷ୍କପଟ ବ୍ୟକ୍ତି—

4. A frank or simple-minded person.

ଗୋରୁ ଖିଆ Goru khiā ବହୁଫଳ; କଇଞ୍ଚକାକୁଡ଼ି; ଲତାବିଶେଷ—A creeper; Coccinea Indica.
ଅନ୍ୟ ସ୍ଥ. ନାମ—ଗବାଦଣ୍ଡା, ଇନ୍ଦ୍ରବାରୁଣୀ, ଘୀତପୁଷ୍ପୀ, କ୍ଷୁଦ୍ରଫଳା, ବଷଘ୍ନୀ, ରାଖାଲଶଶା
ଛୋଟି ଇନ୍ଦ୍ରାୟନ; ଗୋରକ୍ଷକକଡ଼ୀ
[ଦ୍ର—ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ଗୋଠକାକୁଡ଼ି ଓ ଗ୍ଲେଃ ମହାକାଳ ।]

ଦେ. ବିଣ – ୧ । (ସ. ଗୋଖାଦକ)—ଗୋଖାଦକ—1. Beaf-eating.

୨ । ଗୋରୁ ଦ୍ୱାରା ଭକ୍ଷିତ—

2. Eaten by cows.

ଗୋରୁ ଗାଈ Gorugāī ଗୁଚ୍ଛାର ଜୀବ—Cattle (including cows, calves, oxen etc.)
—ଦେ. ବ—(ଏକାର୍ଥକ ସମାହାର)—ଗୋଜାତୀୟ ସକଳ
ଗାଈ ଗୋରୁ; ଗୋରୁ ଟୋରୁ

ଗୋରୁ ଗାଡ଼ି Goru gāṛdi ଦେ. ବ—ଗୋଯାନ; ଗୋଶକଟ—Bullock-cart.

ଗୋରୁ ଗାଧୁଆ Goru gāḍhuā ଦେ. ବ—ଦୋଲପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପୂର୍ବଦିନ ଗରୁଡ଼ମାନଙ୍କର ଗୋରୁମାନଙ୍କୁ ଗାଧୋଇବାର ଦିନ—The festival observed by the milkmen of giving a wash or bath to the cattle before the Dola Pūrṇṇimā day.

ଗୋରୁ ଗୁହାଳ Goru guhāla ଦେ. ବ (ସ. ଗୋଶାଳା; ଗବାଳୟ)—ଗୋଶାଳା; ଗୋରୁଗାଈ ରହିବାର ଘର—Cattle-shed; cow-shed; cow-house.
ଗୋୟାଲ
ଗୁହାଳ

ଗୋରୁ ଚନ୍ଦନା Goru chandanā ଦେ. ବ—ଗୋମୂତ୍ର—The urine of the cow.
ଗୋରୁର ଚନା

ଗୋରୁ ଚନ୍ନା Goru channā ଦେ. ବ—ଗୋମୂତ୍ର—The urine of the cow.

ଗୋରୁ ଚନ୍ନି Goru channi ଦେ. ବ—ଗୋମୂତ୍ର—The urine of the cow.

ଗୋରୁ ଚମଡ଼ା Goru chamaṛdā ଦେ. ବ (ସ. ଗୋଚର୍ମ)—ଗୋଚର୍ମ; ଗୋରୁର ଚ୍ଛଲ—Cow-hide.
ଗୋରୁଚାମଡ଼ା
ଗୋକାଖାଲ

ଗୋରୁଚରା Goruchara ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ (ସ. ଗୋଚାରଣ)—ଗୋରୁଜଗା (ଦେଖ) Gorujagā (See).

ଗୋରୁ ଚରାଇବା Goru charāibā ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଗୋଚାରଣ)—ଗୋଚାରଣ କରିବା—To tend grazing cattle.
ଗୋରୁ ଚରାନ
ଗୌଆ ଚରନା

ଗୋରୁ ଚରିବା Goru charibā ଦେ.ବ—୧ । ପଡ଼ିଆ ଆଦିରୁ ଗୋରୁ ଘାସଖାଇବା—1. Pasturing; grazing.
ଗୋରୁ ଚରା
ଗୌଆ ଚରନା

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ବା ଦ୍ୱାର) ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ସଂଖ୍ୟା ବା ପରିମାଣରେ ଘଟିବା—

2. (figurative) Taking place profusely; being done profusely.

(ଯଥା—ଏ ବର୍ଷ ଆମ୍ବ ଗୋରୁ ଚରିଗଲେ; ମାଡ଼ରେ ଗୋରୁ ଚରିଗଲେ ।)

ଗୋରୁଚନା Goruchinā ଗ୍ରା. ବ (ସ. ଗୋରୋଚନା) —ଗୋରୋଚନା (ଦେଖ) Gorochanā (See).

ଗୋରୁଜଗା Gorujagā ବିଣ—ଯେ ଗୋରୁଙ୍କୁ ଚରାଏ ବା ଗୋରୁ ଚରିବା ସମ୍ପର୍କରେ ଗୋରୁଙ୍କୁ ଜଗେ—(a person) Tending cattle; looking after the cattle while grazing.
ରାଖାଲ
ଚରୱାହା

ଦେ. ବି—୧ । ଗୋରୁରଖୁଆଲ—1. Cowherd.

୨ । ଚରୁଥିବା ଗୋରୁଙ୍କୁ ଜଗିବା କର୍ମ—

2. Looking after grazing cattle.

ଗୋରୁଜଗିଆ Gorujagiā ଦେ. ବିଣ ଓ ବି—ଗୋରୁଜଗା (ଦେଖ) Gorujagā (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରଖା ହୋଇନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଥଲବଟ' ନ ପାଇଲେ ଥଲ୍‌ବଟ୍ ଦେଖିବେ ।

ଗୋରୁ ଜଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋରୁ ଚରାଇବା; ଗୋରକ୍ଷଣ କରିବା; ଗୋରୁରଖା ଗୋରୁଙ୍କୁ ଚରୁଥିବେଳେ ଜଗିବା—To tend cattle; to keep watch over cattle while grazing. **गोआ चरवाना**

ଗୋରୁଝାଞ୍ଜି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ବୋରଝାଞ୍ଜି (ଦେଖ)—
Gorujhāñji Borajhāñji (See)

ଗୋରୁଢୁକା ବେଳ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୋଧୂଳ ସମୟ—
Gorudhukā bela Dusk.

ଗୋରୁତ—ମ. ବ—ଦୁଇକ୍ରୋଶ ଦୂରତ୍ୱ—
Gorutā A distance of two krośas or four miles.

ଗୋରୁଧନ— ଦେ. ବ—ଗୋଧନ; ଗୋରୁରୂପକ ସମ୍ପତ୍ତି—
Gorudhana Property in or ownership of cattle.
କଂସାଧନ ଅଥେ ଧନ ଗୋରୁଧନ ନଧନ । ଭଗ ।

ଗୋରୁ ଧରଣା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୋରୁଯିବା ବାଟ, Goru dharṡā ଗୋଦଣ୍ଡା—A path used by cattle; cattle-path.

ଗୋରୁପରି ବାଡ଼େଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋରୁଙ୍କୁ ଗଉଡ଼ ପ୍ରହାର କଲ୍ଯପରି Gorupari bārḍeibā ଜର୍ଦ୍ଦସ୍ତଭାବରେ ପ୍ରହାର କରିବା; ଗୋଗଛ-ବାଡ଼ିଆ କରିବା—To administer a sound thrashing or cudgelling; to beat mercilessly.

ଗୋରୁ ପିଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋରୁ ମୋହିଁବା (ଦେଖ)
Goru piāibā Goru mohiñbā (See)

ଗୋରୁ ପେଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଗୋରୁ ମୋହିଁବା (ଦେଖ)
Goru peibā Goru mohiñbā (See)

ଗୋରୁ ବଳଦ—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭରର)—ଗୋଜାତୀୟ ସବୁପ୍ରକାରର ଜୀବ—
Goru balada Cattle (including cow, calf, bullock etc)

ଗୋରୁ ବାଛୁରୀ—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭରର)—ଗୋରୁ ବଳଦ (ଦେଖ)
Goru bāchhurī Goru balada (See)
୨ । ଗାଈ ଓ ଗୋବତ୍ସ—2. Cows and calves.

ଗୋରୁ ମାଉଁସ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଗୋମାଂସ)—ଗୋମାଂସ—
Goru māuñsa Beef.

ଗୋରୁମାରି ଜୋତା ଦାନ ଦେବା—(ନ୍ୟାସ୍ୱ) ଦେ. ପ୍ରବଚନ—
Gorumāri jotā dāna debā ଗୋବଧ୍ୟା କରି ଚଢ଼ଣଚାପ ଛଡ଼ାଇବା ନମନ୍ତେ ହତ ଗୋରୁର ଚର୍ମରେ ନର୍ମିତ ହୋଇଥିବା ଜୋତାକୁ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଦାନ ଦେବା ଯେପରି ବୃଥା, ସେହିପରି ଜ୍ଞାନକୃତ ପାପନାଶନ୍ତେ ବୃଥା ପ୍ରାସ୍ଚିତ୍ତ କରିବା—A saying applied in cases where expiations are made in vain for sins consciously committed, by making a pious gift of the proceeds of the sin.

ଗୋରୁ ମାହାର—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗାଈଜଗିବା ଲୋକ—
Goru māhāra Cowherd.

ଗୋରୁମୁଣ୍ଡ ଥାପିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କପାଙ୍କଆରରେ ଗୋଟିଏ ବାଉଁଶ ପୋତି ବାଉଁଶ ଅଗରେ ଗୋଟିଏ ଗୋରୁମୁଣ୍ଡ ରଖି ଦିଆଯାଏ; କୃଷକମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଏ ଗୋରୁମୁଣ୍ଡ ଥାପିଲେ କପାଫସଲରେ ଲାଭ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ଅଗରେ ଗୋରୁମୁଣ୍ଡ ଥିବା ବାଉଁଶକୁ ଛୁଇଁରେ ମନୁଷ୍ୟ ଜଗିଥିବାର ଭ୍ରମକର କପା କଆରରେ ଶୃଗାଳାଦି ବନ୍ୟ ପଶୁମାନେ ପଶନ୍ତି ନାହିଁ ଓ ଫଳତଃ କପା ଗଛ ଗୁଡ଼ିକ ନଷ୍ଟ ନ ହେବାରୁ ଫସଲ ଭଲ ହୁଏ)—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଜଣକୁ ନାମମାତ୍ର ପ୍ରଭୁ ବା ନେତାରୂପେ ବସାଇ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିନେବା—(figurative) To have one's work performed by setting up a person as the nominal head (like people setting up a cow's head at the top of a bamboo in a cotton field).

ଗୋରୁମୁହାଁ—ଦେ. ବଣ—ଗୋମୁଖଯୁକ୍ତ—
Gorumuhāñ Having a face like that of a cow.
ଦେ. ବ—ଗୋରୁକୁ କୁଣ୍ଡା ପାଣି ଖୁଆଇବା—
Feeding cattle with a drink.

ଗୋରୁ ମୁହାଁଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋରୁ ମୋହିଁବା (ଦେଖ)
Goru muhāñibā Goru mohiñbā (See)

ଗୋରୁ ମୋହିଁବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋରୁଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡା, କୁଳଥ, ଭୋଡ଼ାଣି, Goru mohiñbā ଦାନାଆଦ ଖୁଆଇବା—To feed cattle.

ଗୋରୁରଖା—ଦେ. ବଣ ଓ ବ—ଗୋରୁଜଗା (ଦେଖ)
Gorurakha Gorujaṉā (See)

ଗୋରୁଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ଛୁଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋପୁଚ୍ଛ ଧର ଦୃଢ଼ପ୍ କରିବା—
Gorulāṅgurḍa chhuiñbā To swear by touching the tail of a cow.

ଗୋରୁ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ରେ ପାର ହୋଇଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଯାହାକୁ Goru lāṅgurḍare pāri hoi jibā ପହଁରି ଆସେ ନାହିଁ ସେ ନଈରେ ଗୋରୁକୁ ପହଁରିବାକୁ ପୂରାଇ ଦେଇ ପହଁରୁଥିବା ଗୋରୁର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼କୁ ଓ ପଛପାଖକୁ ଧର ନଦୀ ଆଦ ପାର ହୋଇଯିବା—1. To cross a river by catching hold of the tail and the hind parts of a swimming cow.
୨ । (ହିନ୍ଦୁ ବିଶ୍ୱାସ ମତେ) ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଦାନ କରି ଯାଇଥିବା ଗୋରୁର ଲାଙ୍ଗୁଡ଼କୁ ଧର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଉପ୍ତ ବୈତରଣୀକୁ ତରା କଷ୍ଟରେ ପାର ହୋଇ ଯିବା—2. To be able to cross the Baitaraṉi

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଋ	ଌ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଜ	ଇସ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ୠ	ଁ	ରୁ	ଲୁ	ସ୍ୱେ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ	ଚ

river (in the hell) after death by holding the tail of the cow which a Hindu gives to a Brāhmaṇa before his death.

୩ । ଖାଉକ ମଦ୍ୟାଳନର ଦେଣା ପରଶୋଧ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ହୋଇ ମଦ୍ୟାଳନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଗାଈ ଦେଇ ସମସ୍ତ ଋଣରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା—3. To clear the entire debt due from one's self to a creditor by presenting a cow to the creditor in full satisfaction and pleading inability to pay anything more.

ଗୋରେଖ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଗୋରକ୍ଷ)—ଗୋରଖନାଥ (ଦେଖ)
Gorekha — Gorakhanātha (See)

ଏ ଜ୍ଞାନ ମଣ୍ଡ୍ୟ ପେଟେ ଥାଉ ଶୂନି,
ସେ ପୁଣି ଗୋରେଖ ଆଗେ ବଖାଣି । ଦ୍ରାଡୀ. ପରତେଗୀତା।

ଗୋରେଖ କାକୁଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୋରକ୍ଷ କର୍କଟୀ)—ଗୋରକ୍ଷ କାକୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Gorekha kākurḍi — Goraksha kākurḍi (See)

ଗୋରେଖ ଚାଉଳ—ଦେ. ବ.—ନାଗବଲା (ଦେଖ)
Gorekha chāula — Nāgabalā (See)

ଗୋରୋଚ—ସଂ. ବ. (ଗୋ+ରେଚ୍ ଧାତୁ=ପାପ୍ତି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ହଳଦୀଆଳ—Yellow orpiment.
Gorocha

ଗୋରୋଚନ—ସଂ. ବ.—(ଗୋ+ରେଚ୍ ଧାତୁ=ପାପ୍ତି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ଗୋରୋଚନା (ଦେଖ)
Gorochana — Gorochanā (See)

ଗୋରୋଚନା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଗୋ+ରେଚ୍ ଧାତୁ=ପାପ୍ତି ପାଇବା+କରଣ. ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ମଲ୍ଲ ଗୋରୁର ପିତ୍ତ ବା ମସ୍ତକରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ପୀତବର୍ଣ୍ଣ ବସ୍ତୁ—A bright yellow pigment found in the bile or head of a dead cow.
Gorochanā

[ଦ୍ର—ହନୁମାନେ ଏହାକୁ ଘୋର ଚନ୍ଦନ ଓ ସିନ୍ଦୂର ପର କପାଳରେ ଚଢା ଯେନନ୍ତୁ । ଏହା ଗୋଟିଏ ମାଙ୍ଗଲିକ ଦ୍ରବ୍ୟରୂପେ ପରିଗଣିତ ଓ ଅଷ୍ଟଗନ୍ଧର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଶର୍ଦ୍ଦି, ଜ୍ୱର ଓ ଦୃଷ୍ଟିଦୋଷ ନାଶ କରିବା ପାଇଁ ଏହାକୁ ଲୋକେ ଘୋରସଜ ସଙ୍ଗେ ଘୋର ଶିଶୁଙ୍କୁ ଖୁଆନ୍ତୁ ଓ ଶିଶୁମାନଙ୍କ କପାଳରେ ଚଢା ଦଅନ୍ତୁ । ତନ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ମଙ୍ଗଳଜନକ, କାନ୍ତିବର୍ଦ୍ଧକ, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ-ନାଶକ ଓ ବଶୀକରଣର ଉପଯୁକ୍ତ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ଶୀତଳ ଏବଂ କଫଦୋଷ, ଉନ୍ମାଦ, ଗର୍ଭସ୍ରାବ, ନେତ୍ରରୋଗ, କୃମି, କୁଷ୍ଠ ଓ ରକ୍ତଦୋଷରେ ଉପକାରୀ ଓ ସ୍ୱାର୍ଯ୍ୟବର୍ଦ୍ଧକ ଅଟେ । କେହି କେହି କହନ୍ତି ଏହା ମଲ୍ଲ ଗୋରୁର ମୁଣ୍ଡରୁ ବାହାରେ, କେହି କେହି କହନ୍ତି ଏହା ମଲ୍ଲ ଗୋରୁର ହୃଦେଶସ୍ଥ ପିତ୍ତ ଅଟେ । କେହି କେହି କହନ୍ତି ଏହା ମଲ୍ଲ ଗୋରୁର ମୂତ୍ରାଶୟରୁ ମିଳେ । ଗୋରୋଚନା ଗାଢ଼ ହଳଦିଆ, ଦାନାଦାର ଓ କଠିନ ଅଟେ ।]

ଗୋର୍ଖା—ଦେ. ବ—ଗୋରଖା (ଦେଖ)—
Gorkhā — Gorakhā (See)

ଗୋର୍ଚନା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ସଂ. ଗୋରୋଚନା)—ଗୋରୋଚନା (ଦେଖ)—
Gorchanā — Gorochanā (See)

ଗୋର୍ଚିନା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ସଂ. ଗୋରୋଚନା)—ଗୋରୋଚନା (ଦେଖ)—
Gorchinā — Gorochanā (See)
ଗୋଚିନା

ଗୋର୍ଚନ

ଗୋଲ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—୧ । ଫୁଟ୍‌ବଲ୍ ଖେଳ ପଡ଼ିଆର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମାରେ ଦୁଇପାଖରେ ଯୋଡା ହୋଇଥିବା ଓ ଉପରେ ଆଡ଼ଧାରଣା ପଡ଼ିଥିବା ଖୁଣ୍ଟିଦ୍ୱୟ—1. Goal-post.
Gol — Gaul

ଗୋଲ—୨ । ଫୁଟ୍‌ବଲ୍ ଖେଳରେ ଏକ ପକ୍ଷ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷକୁ ଦେବା ବୋଲ୍—2. A goal (victory) in the football game.

ବୈଦେ. ବଣ—(ଫା. ଗୋଲ୍; ଆ. ଗୁଲ୍)—ବଣ୍ଡୁଳ—Intricate; confused.

ଦେ. ଗଣ—(ସଂ. ଗୋଲ)—୧ । ବର୍ତ୍ତୁଳ—1. Round.

୨ । ବୃତ୍ତାକାର—2. Circular.

ବ (ସଂ. ଗୋଲ)—୧ । ବର୍ତ୍ତୁଳ ବସ୍ତୁ—1. Globe.

୨ । ଗୋଲାକାର କୋଠା—2. A circular building.

୩ । ଗୋଲାକାର ସିଢ଼ି—3. A spiral staircase.

ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଫା. ଗୁଲ୍=ହଲ୍ଲା—୧ । ଗୋଳମାଳ—1. Ado; confusion.

୨ । ବହୁଧ୍ୱନିମିଶ୍ରିତ ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ; ଘୋଷା—2. Noise; outcry.

୩ । କଳି—3. Quarrel.

୪ । ହୋହା; ହଲ୍ଲା; ଅତି ଉଚ୍ଚ ଧ୍ୱନି—4. Hue and cry.

ଗୋଲ୍ କରିବା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଚଦବା—
Gol karibā — To threaten.

ଗୋଲ କୁମୁଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର) ବ—(ତୁଳ. ବ. ଗୋଲ୍‌କୁମଡ଼ା)
Gol kumurḍā — ବୋଇତକଖାରୁ—Sweet gourd.

ଗୋଲ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ଇଂ. ଗୋଲ୍)—ଗୋଲ୍ ନେବା (ଦେଖ)—
Gol khāibā — Gol nebā (See)
ଗୋଲ ଖାଓୟା

ଗୋଲ ଖାନା

ଗୋଲ୍‌ଝଗର୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଫା. ଗୁଲ୍=ହଲ୍ଲା+ଝଗଡ଼ା)—କଳଗୋଳ—Quarrelling.
Goljhagar

ଗୋଲ୍ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି (ଇଂ. ଗୋଲ୍)—ଫୁଟ୍‌ବଲ୍ ଖେଳରେ ଏକ ପକ୍ଷ ଅପର ପକ୍ଷର ଗୋଲ୍ ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ପେଣ୍ଡୁଲ୍ ଗଲାଇ ଗୋଲ ଦେଓୟା ନେବାଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷକୁ ବୋଲ୍ ଦେବା—To score a goal in the game of foot-ball.
Gol debā
ଗୋଲ ଦେନା

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଏହାର ପୂର୍ବାରେ ଦୀର୍ଘ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚନ୍ଦ୍ରଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚନ୍ଦ୍ରଯୁକ୍ତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନିଜର ଭେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଥାସ୍ଥଳେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୬ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗୋଲ୍ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଇଂ. ଗୋଲ୍)—

Gol nebā — ଫୁଟ୍‌ବଲ୍ ଖେଳରେ ଆପଣା ପକ୍ଷର ଗୋଲ୍ (ସୀମା) ଗୋଲ୍‌ଲଓସ୍ତା ବାଟେ ଯେଣ୍ଡୁ ଗଳ ଗୁଲି ଗଲେ ଉଦ୍ଦାଗ୍ ଖେଳରେ **गोल लेना** ଦାରିବା—To take a goal in the game of football.

ଗୋଲ୍ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଇଂ. ଗୋଲ୍)—

Gol pāibā — ଗୋଲ୍ ନେବା (ଦେଖ) Gol nebā (See)

ଗୋଲ—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ. (ସଂ. ଗୋଲ=ମଣ୍ଡଳ; ଭୁଲ. ଫା. ଏହି ଅର୍ଥରେ ଗୋଲ୍)—

Gola — ଗୋଲ୍ (ଦେଖ) Gol (See)

ସାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗୋଲ୍ (ଦେଖ) Gol (See)

ଗୋଲ—ସଂ. ବ. (ଗୁଡ୍ ଧାତୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା; ବର୍ତ୍ତୁଳ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Gola

୧ । ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ପିଣ୍ଡ—
1. Round thing; globuler thing.

୨ । ଖେଳିବା କନ୍ଦୁକ; ଯେଣ୍ଡୁ—Ball; play-ball.

୩ । ମଣ୍ଡଳାକାର କ୍ଷେତ୍ର; ବୃତ୍ତ—3. Circle.

୪ । ଫିସାଦ୍; କୂଟଚକ୍ର—4. Conspiracy; plot.

୫ । ଆକାଶ ବା ପୃଥିବୀର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ସର୍ବବର୍ତ୍ତୁଳ ପିଣ୍ଡ; ଗୋଳଯନ୍ତ୍ର—5. Globe; sphere.

(ଯଥା—ଖଗୋଳ; ଭୂଗୋଳ ।)

୬ । ମଣ୍ଡଳ —6. Circular mass.

୭ । ଗୋଲାକାର ପୃଥିବୀ—
7. The terrestrial globe.

୮ । ପଙ୍କଜ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଉପପଙ୍କ ଔରସରେ ବଧବା ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ସନ୍ତାନ; କୁଣ୍ଡ; ବଧବାର ଜାରଜ ପୁତ୍ର—
8. A child begotten by a stranger on a widow; bastard child of a widow.

୯ । ଶୂନ୍ୟ; ଶୂନ୍ୟ ସଙ୍ଖ୍ୟା—9. Zero.

୧୦ । ଗୁଗ୍ଗୁଳ; ଲୋଭାନ୍—10. Myrrh; bdellium.

୧୧ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଏକ ରାଶିରେ ଏକାଧିକ ଗ୍ରହର ଅବସ୍ଥାନ ବା ମିଳନ; ଗ୍ରହକୂଟ—
11. (astrology) The presence or conjunction of more than one planet in one sign.

୧୨ । ମଦଣ ଫଳର ଗଛ; ମଦନ ବୃକ୍ଷ (ଦେଖ)
12. Madana (tree) (See)

୧୩ । ମାଟିର ଗୋଲାକାର ମାଠିଆ; ମୃତ୍‌ଭାଣ୍ଡ (ହେ. ଶବ୍ଦସାଗର)-
13. A round earthen pitcher.

୧୪ । ବହୁ ଅସାଧ୍ୟ ପରିସ୍ଥିତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବସ୍ଥା—
14. Intricacy

୧୫ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଏକ ରାଶିରେ ସବୁ ଗ୍ରହଙ୍କର ଅବସ୍ଥିତି—
15. (astronomy) The conjunction of all the planets in one sign (M. W.)

୧୬ । କଞ୍ଚକା ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
16. Vangureria Spinosa (tree) (M. W.)

୧୭ । ରୋମକ ସିବ୍ଦାନ୍ଦ୍ରାକୁ ଦେଶବିଶେଷ—
17. Name of a country (M. W.)

ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗୁଲ୍=କୋଳାହଳ; ଆ. ଗୁଲ୍=ଜନତା; ଫା. ଗୋଲ୍=ମଣ୍ଡଳ; ଦଳ; ପଲ୍ଲ)—

୧ । ବହୁ ସ୍ୱର ମିଶ୍ରିତ ଗୋଳମାଳ; କୋଳାହଳ—
1. Noise due to a crowd; uproar.

ଗୋଳ गोल ଜ ହେଲ କ ହେଲ ବୋଲ ପଡ଼ଗଲ ଦୌରଗେ ଗୋଳ । ପ୍ରଥାନାଙ୍କ. ଛଣା ।

୨ । ଆର୍ଦ୍ଦୋଳ; ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ଅଳ—2. Clamour.

୩ । ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତତା; ଜଯୂମରହିତ ସମ୍ମିଶ୍ରଣ; ଗଡ଼ବଡ଼ି—

ପଞ୍ଚଗ୍ରାଶୀ ବନାଶନ ତୁଚ ଦୃଶ୍ୟକାଳ,
ବନାଶ ନ ଜର ଓଶ୍ୱାମୃତ ଦୋଷ ଗୋଳ । ଭଙ୍ଗ.-କୋଣ୍ଡବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡପୁରାଣ ।

୪ । ଅଳ; ବାରଂବାର ସନ୍ନବଦ୍ଧ ପ୍ରାର୍ଥନା—
4. Importunate and repeated request to get something.

୫ । ମେଳ; ଉପଦ୍ରବ; ରାଜଦ୍ରୋହ—
5. Rising in a kingdom; rebellion; mutiny.

୬ । କଳହ; ଖଲବ —6. Quarrel.

ନ ଜାଣି ତୁମ୍ଭେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଲ ଗୋଳ—କୃଷ୍ଣଜିହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୭ । ଜନତା; ମେଳା —7. Crowd.

୮ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ବାଦାନୁବାଦ—
8. Noisy argument; wrangling.

୯ । ଅରାଜକତା—9. Anarchy.

୧୦ । ଉତ୍କଟ ଆନ୍ଦୋଳନ—
10. Frightful agitation.

ଗୋଲ ଆଳୁ—ଦେ. ବ—୧ । ବଲାତ୍ତଆଳୁ—

Gola ālu — 1. Potato.

ଗୋଳଆଳୁ विलातीआलु ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଶୂନ୍ୟ; ଶୂନ୍ୟ—
2. (figurative) Zero.

(ଯଥା—ଏ ପରୀକ୍ଷାରେ ସେ ବାଲକ ଗୋଲଆଳୁ ପାଇବ ।)

ଗୋଲକ—ସଂ. ବ. (ଗୋଳ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ଗୋଳ (ଦେଖ)

Golaka — 1. Gola (See)

୨ । ଗୋଲାକାର ଲିଙ୍ଗାଗ୍ର; ସ୍ୱଘାଗ୍ର—
2. Glans penis (M. W.).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଲ । ଋ	ୠ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଞ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇଯ୍ୟ	ଇଥ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଦ୍ଧ	ନ୍ଦ

ଂ । ଗୋଲୋକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର); ବୈକୁଣ୍ଠ—
3. The ever-happy abode of Bishṇu.

୪ । ପୁଷ୍ପରୁ ନିଷ୍କାସିତ ତରଳସାର; ଅତର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. Otto; essence extracted from flowers.

୫ । ଆଖିର ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ଅଂଶ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. Eye-ball.

୬ । ଆଖିର ପିତୁଳା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
6. The pupil of the eye.

୭ । ଗୁମ୍ବଜ; ମନ୍ଦିର ଆଦିର ଉପରେ ଥିବା ବର୍ତ୍ତୁଳ ଅଂଶ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —7. Dome.

୮ । ଯେଉଁ ଥଳ ବା ସିନ୍ଦୁକରେ କୌଣସି ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ସଗୃହୀତ ଧନ ରଖାଯାଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. A bag or receptacle in which a particular fund is kept

୯ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ସଗୃହୀତ ଧନ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର); ଫଣ୍ଡ—9. Money or fund collected for a particular purpose.

୧୦ । ବାଣ୍ଟୁଳ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
10. Pellets made of clay.

୧୧ । ବରକୋଳ—11. The jujube (M. W).

ଗୋଲକ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୋଲକ; ଗୋଲୋକ)—
Golaka ୧ । ଗୋଲୋକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର); ବୈକୁଣ୍ଠ—
ଗୋଲୁକ 1. The ever-blessed heavenly abode of
ଗୋଲକ Bishṇu.

ଏବେ ମୁଁ ମୋହର ନାରଦ, ବହିବ ଶ୍ରୀ ଗୋଲକ ରେବ—
ଉଷଉ, ପ୍ରେମସଞ୍ଜୀବନ ।

୨ । ଗୋଲକବିହାରୀଙ୍କର ଡାକ ନାମ—
2. A name of calling Golakabihārī.

ଗୋଲକଧନ୍ଦା—ଦେ. ବ. (ଫା. ଗୋଲକ୍+ଧନ୍ଦା)—
Golakadhandā ୧ । ବିଷମ ସମସ୍ୟା—
ଗୋଲକଧାନ୍ଦା 1. Dilemma; fix; inextricable difficulty.
ଗୋରଖଧଂଧା ୨ । ଭୁଆଁ; ଗୋଲମାଳିଆ ପଥଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ; ଦୁର୍ଗମ ପଥ; ଯେଉଁ ଘର ବା କାଠରେ ଥରେ ପଶିଲେ ସହଜରେ ବାହାର ହୁଏ ନାହିଁ—2. A round-about way; a maze; a labyrinth.

୩ । ଅଙ୍କ କଷିବାରେ ସାଧନଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନ; ପ୍ରହେଳିକା; ବିଷମ-ସମସ୍ୟା—3. Enigma; riddle; puzzle.

ଗୋଲକଧାମ—ସଂ. ବ. (ସଂ. ଗୋଲକ+ଧାମନ୍) —ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର
Golakadhāma ବାସସ୍ଥଳ; ବୈକୁଣ୍ଠ—Baikuṇṭha or the heavenly abode of Bishṇu.

ଗୋଲକବିହାରୀ—ସଂ. ବ. (ଉପପଦ; ଗୋଲକ+ବିହାରୀ) —ବିଷ୍ଣୁ—
Golakabihārī Lord Bishṇu.

ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ଗୋଲ କଲମ—ଦେ.ବ—ରୁପା ଓ ପିତ୍ତଳ ପାତ୍ରଆ ଉପରେ ନକାସି କାମ
Gola kalama କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଟେଣ୍ଟ—
ଗୋଲକଲମ A dye used in engraving on brass and
ଗୋଲକଲମ silver plates.

ଗୋଲ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅଳ କର ବ୍ୟକ୍ତବ୍ୟସ୍ତ କରିବା—
Golā karibā 1. To make importune requests.
ଗୋଲକରା ୨ । କଳି କରିବା—2. To set up a quarrel.
ଗୋଲକରମା ୩ । ଗୋଳମାଳ କରିବା—3. To make a row.
୪ । ସବୁ ମିଶାଇ ଦେବା—4.To create a confusion.

ଗୋଲକୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଗୋଲ+କୁଣ୍ଡ)—୧ । ଅସତୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
Golakuṇḍā 1. Unchaste woman; adulteress.
(ଗୋଲକୁଣ୍ଡା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପୁଂ—ବିଧବାର ଜାରଜ ସନ୍ତାନ—
2. A widow's bastard son.

୩ । (ନାମ)—ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ନଗରବିଶେଷ (ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୀରାରୁ ବିଖ୍ୟାତ)—3. Golkuṇḍā; a place in S. India (famous for its diamond-mines).

ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—ଏକପ୍ରକାର ଶିମ୍ବ ବା ଛୁଟା—
A kind of bean.

ଗୋଲଖ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଗୋଲକ)—୧ । ବିଧବାର ଜାରଜ ପୁତ୍ର—
Golakha Bastard child of a widow.
ଗୋଲକ ୨ । ବୈକୁଣ୍ଠ—
ଗୋଲଖ 2. The blissful abode of Bishṇu.

୩ । ଗୋଲକବିହାରୀଙ୍କର ଡାକନାମ—
3. A name for calling Golakabihārī.

ଗୋଲଗାଲ—ଦେ. ବିଣ (ଅନର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟ ସହଚର)—୧ । ବର୍ତ୍ତୁଳ—
Golagāla 1. Circular; round; spherical.
ଗୋଲଗାଲ ୨ । ସର୍ବାଂଶରେ ଗୋଲାକାର—
2. Circular on all sides.

୩ । ବାଙ୍ଗର ଓ ସ୍ଥୂଳକାୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
3. Dwarfish and stout (person).

ଦେ. ବ—୧ । କୋଳାହଳ—1. Noise.
୨ । ମେଳ—2. Crowd.

ଗୋଲ ଗୋଲ—ସଂ. ବ—ବହୁଗୋଲକବିଶିଷ୍ଟ ଗୋଲକ—
Gola gola A globe consisting of several globes.
ଗୋଲଗୋଲ (M. W.).
ଗୋଲଗୋଲ ଦେ. ବିଣ. (ବହୁବଚନାର୍ଥରେ ଦ୍ୱିରୁ)—ଗୋଲାକାର ବହୁ (ଗୋଲଗୋଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ବସ୍ତୁ)—Many circular (things).

ଗୋଲଘାଣ୍ଟ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ; ଲେଉଟଣାଲଟ—
Golaghāṇṭa 1. Tupsy-turvy; upturned.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହୁଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବପଯୁକ୍ତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

(ଗୋଲଘାଣ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦୁରବସ୍ଥାଜର୍ଜରିତ—
ଗୋଲମାଲ 2. Afflicted.
ଗୋଲମାଲ ୩ । ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ—3. Confused.

ଦେ. ବି—୧ । ଗୋଲମାଲ—1. Confusion.
୨ । ଘଣ୍ଟାରକଟା—2. Stirring up.
୩ । ବିଶେଷ ଆନ୍ଦୋଳନ—3. Excessive agitation.

ଗୋଲଞ୍ଜା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗୋପୁଚ୍ଛ ?)—୧ । ବନ୍ୟଜନ୍ତୁବିଶେଷ—
Golañjā 1. A wild animal.
(ଗୋଲଞ୍ଜା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବାନରବିଶେଷ —
2. A kind of monkey.

ଗୋଲଟେବୁଲ୍ କନ୍ଫରେନ୍ସ୍—ଦେ. ବ—ରାଉଣ୍ଡଟେବଲ୍
Golaṭebul kanpharensa କନ୍ଫରେନ୍ସ୍ (ଦେଖ)—
Rāuṇḍṭebal kanpharens (See)

ଗୋଲନ୍ଦାଜ—ଦେ. ବ (ହି. ଗୋଲା+ଫା. ଆନ୍ଦାଜ=ନିକ୍ଷେପକ)—
Golandāja କମାଣଦ୍ୱାରା ଗୋଲା ନିକ୍ଷେପକାରୀ ସୈନ୍ୟ; ଯେଉଁ
ଗୋଲନ୍ଦାଜ ସୈନ୍ୟ ତୋପଦ୍ୱାରା ଗୋଲା ଚଳାଏ—An artillery-
ଗୋଲ୍‌ଦାଜ man; a gunner.

ଗୋଲ ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମେଳ କରିବା—
Gola bāndhibā 1. To make a combination.
ଗୋଲ ବାଁଧା ୨ । ଘାଣ୍ଟ କରିବା; ଗୋଲମାଲ କରିବା—
ଗୋଲ ବାଂଧନା 2. To make a noise or uproar.

ଗୋଲ ବିଦ୍ୟା—ସଂ. ବ—ଜ୍ୟୋତିଷ ବିଦ୍ୟାର ଯେଉଁ ଅଙ୍ଗରୁ ପୃଥିବୀର
Gola bidyā ଗୋଲକତ୍ୱ, ଉସ୍ତାର, ଆକାର, ଋତୁପରିବର୍ତ୍ତନ
ଆଦିର ବିବରଣ ଶିକ୍ଷା କରିଯାଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
The branch of astronomy dealing with
the extent, shape etc of the terrestrial
and celestial globes.

ଗୋଲ ମରିଚ—ଦେ. ବ—୧ । ମରିଚ (ଦେଖ)—
Gola maricha 1. Maricha (See)
(ଗୋଲମରିଚ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନାକରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଗୋଲମରିଚ
ସଦୃଶ ଛୋଟ ସୁନାର ଅଳଙ୍କାର—2. A small gold orna-
ment in the shape of a black pepper,
worn in the nose.

ଗୋଲମାଳ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗୋଲ=ମଣ୍ଡଳ; ଫା. ମୁଲ୍=ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱର)—
Golamāla ୧ । ଗଣ୍ଡଗୋଳ—1. Confusion; tumult;
(ଗୋଲମାଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) disturbance.
ଗୋଲମାଲ ୨ । ଅନେକ ସ୍ୱର ମିଶ୍ରିତ ଶବ୍ଦ—
ଗୋଲମାଲ 2. A loud uproar.
୩ । ବିଷମ ସଙ୍କଟ—3. Inextricable difficulty.

ଗୋଲମାଳିଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଗଣ୍ଡଗୋଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ—
Golamāliā 1. Noisy; uproarious.

(ଗୋଲମାଲିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଜଟିଳ; ଦୁର୍ବୋଧ—
ଗୋଲମେଳେ 2. Incomprehensible; infricate.
ଗୋଲମାଲିଆ ୩ । ଅଡୁଆ; ଅଡୁଆଇଡୁଆ—
3. Confused; mazy; tangled.

ଗୋଲଯନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ—୧ । ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ଭାରତୀୟ ଜ୍ୟୋତିଷୀମାନଙ୍କ
Gola jantra ବ୍ୟବହୃତ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ପୃଥିବୀ, ଗ୍ରହ, ନକ୍ଷତ୍ର ଆଦିଙ୍କ
ସ୍ଥିତି, ଗତି ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନଜ୍ଞାପକ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
1. A contrivance or instrument used
by the ancient astronomers of India
showing the positions, movements
and changes in the sun, the earth,
the planets and the stars.

[ଦ୍ର—ଏହା କେତେ ଖଣ୍ଡ ବାଉଁଶ କାଠି ବା ପାଉଁଆରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ହି. ଶବ୍ଦସାଗର । ମହାତ୍ମା ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ସିଦ୍ଧ ସାମନ୍ତ ଏହି ଯନ୍ତ୍ରକୁ ସ୍ୱହସ୍ତରେ ନିର୍ମାଣ କରି ଏହା ସାହାଯ୍ୟରେ ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ରାଦିର ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରୁଥିଲେ ।]

୨ । ପୃଥିବୀ ଓ ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ରାଦିଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଜ୍ଞାନଲାଭାର୍ଥ
ଚତ୍ରିତ ଗୋଲକ—2. Celestial and terrest-
rial globes indicating matters relating
to the earth and the heavens.

ଗୋଲଯୁଦ୍ଧ—ଦେ. ବ—ଭୟଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ—
Golajuddha A terrible fight.

ବଡ଼ଡ ଜାଲ ବୁଦ୍ଧେ ଅଛୁ ଅଛୁ କଏ ଗୋଲଯୁଦ୍ଧ ଦେଖିଲୁ—
ଉତ୍କଳ ବୈଦେହୀଶକଳାସ ।

ଗୋଲଯୋଗ—ଦେ. ବ.—(ଫା. ମୁଲ୍+ସଂ. ଯୋଗ)—୧ । ଗୋଲମାଲ;
Golajoga ଗଣ୍ଡଗୋଳ—1. Noise; tumult.
ଗୋଲଯୋଗ ୨ । ବିଷମ ସଙ୍କଟ—
ଗୋଲଯୋଗ 2. Inextricable difficulty.
୩ । ମହା ଅବ୍ୟବସ୍ଥା; ଗଡ଼ବଡ଼—
3. Serious confusion or disorder.

ଗୋଲ ଲଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗୋଲ ବାନ୍ଧିବା (ଦେଖ)
Gola lagāibā Gola bāndhibā (See)

ଗୋଲା—ସଂ. ବ.—(ଗୋଲ+ଆ)—୧ । ଗୋଲ (ଦେଖ)
Golā 1. Gola (See)
୨ । ଗୋଲାକାର ବଡ଼ ଜଳପାତ୍ର; ଗଗ—
2. A big circular water-jar.
୩ । ନାଲ ସଙ୍ଖୁଆ; ସିନ୍ଦୂର—3. Red arsenic.
୪ । ଲେଖିବାର କାଳି; ମସୀ—4. Ink.
୫ । ସ୍ତ୍ରୀର ସଖୀ ବା ସଜ୍ଜା—5. A woman's female
companion (M. W.).
୬ । ଦୁର୍ଗା—6. Goddess Durgā. (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଥ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଜ	ନ୍

୭ । ଗୋଦାବରୀ ନଦୀ—

7. The river Godābarī (M. W.)

୮ । ଖେଳବାର ପେଣ୍ଡୁ; କ୍ରୀଡ଼ାକନ୍ଦୁକ—

8 A ball to play with (M. W).

ଘୋଳା, ଗୋଳା ଦେ. ଵ.– ୧ । ପାଣିରେ ଗୋଳବା;ମିଶ୍ରିତ କରିବା; ଗୋଳାଇବା; ଗୋଳବା—Mixing up with water.

ଘୋଳା ନୋହୁବାରୁ କୁଣ୍ଡମ ଲଭାରୁ ଗୋଳା ନୋହୁବାରୁ ଚଦନ ।

ଭଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନଦ୍ୟ ।

୨ । ଘାଣ୍ଟିବା—2. Stirring up.

୩ । ଗୋଲ୍ଲ (ଦେଖ)

3. Golā (See)

ଘୋଳା ଦେ. ଵଣ.—୧ । ମିଶ୍ରିତ—1 Mixed up.

ମଡ଼କାହୁଆ, ଗଦ୍‌ଲା ୨ । ତରଳ; ଜଳରେ ମିଶି ତରଳ ହୋଇଥିବା-

2. Liquid; fluid; watered.

ଗୋଳା ଗରଳରୁ ଜନ୍ମି ପୀଯୂଷରୁ ସାର୍ ଗୁଣ ନେଇ ଚଳ ।

କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କଣୋର୍ଦ୍ଧଭଞ୍ଜ. ଗ. ଗୀତ ।

୩ । ଘଣ୍ଟା ହୋଇଥିବା ।—3. Stirred up; agitated.

୪ । ଘୋଳା; ମଳଆ (ପାଣି)—

4. Turbid; befouled (water).

ଗୋଲ୍ଲ – ଫ. ଵ.—ଗୋଲା (ଦେଖ)

Golā Golā (See)

ଗୋଲା ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗୋଲକ)—୧ । ବନ୍ଧୁକ ବା କମାଣର ଗୁଳି-

ଗୋଲା, ଗୋଲି 1. Cannon-ball; bullet.

୨ । ଗୋଲାକାର କ୍ଷୁଦ୍ର ପଦାର୍ଥ—

2. Small round thing.

୩ । ମଦଡ଼—3. Madat; smoking preparation made from opium.

୪ । ବଟିକା—4. Pill.

୫ । ପେଣ୍ଡୁ—5. Ball.

୬ । (ସଂ. ଗୋଲ)—ଶୂଦ୍ର ଜାତିବିଶେଷ—

6. A caste of Śūdras.

[ଦ୍ର—ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଏମାନଙ୍କ ହସ୍ତରୁ ଜଳ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୭ । ଶସ୍ୟାଦିର ଭଣ୍ଡାର; ଅମାର—

7. Granary; store-house.

୮ । ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟର ଭଣ୍ଡାରଘର—8. Warehouse.

୧୦ । କମାଣର ବଡ଼ ଫମ୍ପା ବାରୁଦପୂର୍ଣ୍ଣ ପିଣ୍ଡ, ଯହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ଳେଷ ଛୋଟ ଗୁଳି, କଣ୍ଟା, ମେଖଆଦି ପଶିଥାଏ—

10. Bombshell.

୧୧ । ଵଲ୍ଲେଣ୍ଠ—Hanging glass-bulbs.

ଦେ. ଵଣ—ବର୍ତ୍ତୁଳ—Round; spherical globular.

ଗୋଲ୍ଲ ଆଖୁ—ଦେ. ଵ—ଭୂମିରେ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ କଟା ଯାଇଥିବା ପୁରୁଣା ଆଖୁ—

Golā ākhu Small bits of last year's sugarcane cut into pieces and planted for growing new plants therefrom.

ଗୋଲାଇ ପୋଲାଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋଲାଇ ହେବା (ଦେଖ)

Golāi polāi hebā Golāi helā (See).

(ଗୋଲେଇ ଘୋଳେଇ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଗୋଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଘୃଟ ଧାତୁ=ଆଲୋଡ଼ନ କରିବା)—

Golāibā ୧ । (ସକର୍ମକ) ଦ୍ରବ ପଦାର୍ଥ ସହ ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଗୁଳାଁନ ମିଶାଇବା; ଗୋଳବା—To mix up some thing with water or liquid.

ମଡ଼କାନା; ଉମାରନା

(ଗୋଲେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

୨ । (ସକର୍ମକ) ଘାଣ୍ଟିବା; ଆଲୋଡ଼ନ କରିବା—

2. To stir up; to agitate.

୩ । (ଅକର୍ମକ) ଛୁଆଁ ଅଛୁଆଁ ବାରଣ ନ ରଖିବା—

3. Not to discriminate between what is to be touched and what not.

୪ । (ସକର୍ମକ) ଗୋଲମାଳ କରିଦେବା—

4. To confuse.

୫ । (ଅକର୍ମକ) ଅପାନ ବାୟୁ ତ୍ୟାଗ ଦ୍ୱାରା ବାୟୁକୁ ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ କରିବା—5. To pollute the air by passing wind.

୬ । ଗୋଳବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—

6. Causative form of Golibā.

ଗୋଲାଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମିଶ୍ରିତ ହେବା—

Golāi hebā 1. To be mixed up.

(ଗୋଲେଇ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ବଳେ ପଶି ମିଶିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା—2. To try to mix up with other people unasked.

୩ । (ମନ) ଘାଣ୍ଟିହେବା—

3. To feel uneasy (in mind).

୪ । ଅନୁତାପ କରିବା—4. To regret.

ଗୋଲ୍ଲକାର –ସଂ. ବ—ବର୍ତ୍ତୁଳାକୃତି—

Golākāra Round shape.

(ଗୋଲାକାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଂ. ବଣ—ବର୍ତ୍ତୁଳ—

Round; spherical.

ଗୋଲ୍ଲକୃତି—ସଂ. ବ. ଓ ବଣ—ଗୋଲ୍ଲକାର (ଦେଖ)

Golākṛuti Golākāra (See).

(ଗୋଲାକୃତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଗୋଲ୍ଲଗ—ସ. ବ—ଛତୁ—

Golāga Mushroom.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାର ୧ ଚଉତି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତି ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେଲେ ଯେବେ ଏ ବ୍ୟବାହାରରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଉତି ଏପଟର ୨ ବା ୧ ଚଉତି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ବାଘ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜୁଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଭ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବହୂ'ଦେଖିବେ ।

ଗୋଲାଗୁଳି—ଦେ. ବ (ସମ୍ବଚର; ଫ. ଗୋଲା + ଫ. ଗୁଣ୍ଡିକା) —
Golāguli ବନ୍ଧୁକ ଓ ତୋପ ଫୋର୍ କରିବାର ଉପକରଣ—
ଗୋଲାଗୁଲୀ Ammunition.
ଗୋଲାଗୋଲିଆ

ଗୋଲାଗୋଲି—ଦେ. ବ —ବିଶେଷପରିମାଣରେ ଘାଣ୍ଟିବା; ଘଣ୍ଟାରକଟା—
Golāgoli Too much agitation.
ତଣ—ଏକତ୍ର ଘଣ୍ଟା ହୋଇଥିବା (ବହୁ ବସ୍ତୁ)—
(many things) Mixed up together after much agitation.

ଗୋଲ୍ଲଘର—ଦେ. ବ—ଅମାର; ଶସ୍ୟ ବା ପଣ୍ୟାଗାର—
Golāghara Granary; warehouse.
ଗୋଲାବାଡ଼ି
ଗୋଲାଘର

ଗୋଲ୍ଲଙ୍ଗୁଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ଫ. ଗୋଲ୍ଲଙ୍ଗୁଳ)—ବାନରବିଶେଷ—
Golāṅgurḍā A kind of monkey.
ଓଲି ଦେହରୁ ଲୋଡ଼ି ଗୋଲଙ୍ଗୁଡ଼ା ସୋଡ଼ି ।
ବଇ ଘନ ପାଟ ଆଣିଲେ ବୋଲଡ଼ି । କୃଷ୍ଣକିଡ଼ି. ମହାଭାରତ. ଦନ ;

ଗୋଲ୍ଲଙ୍ଗୁଳ – ଫ. ବ. (ଶ୍ରୀ ଭଦ୍ର; ଗୋ+ଲ୍ଲାଙ୍ଗୁଳ)—୧ । ଗୋରୁର
Golāṅgurḍa ଲ୍ଲାଙ୍ଗୁଡ଼—1. Tail of a cow.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) କୃଷ୍ଣମୁଖ ବାନରବିଶେଷ—
2. A kind of black-faced monkey.
୩ । ନ୍ୟାୟବିଶେଷ—
3. A kind of analogy applied in common parlance.
[ଦ୍ର—ଜଣେ ଅନ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି ତା ଶଶୁରଘରର ଗୋରୁକୁ ବାଟରେ ପାଇ ଶଶୁରଘରକୁ ଯାଉଥିବା ଉକ୍ତ ଗୋରୁର ଲ୍ଲାଙ୍ଗୁଡ଼କୁ ଧରି ସେହି ଗୋରୁ ପଛେ ପଛେ ଯାଇ ଶଶୁରଘରେ ପହଞ୍ଚିବାର କାହାଣୀକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଏ ନ୍ୟାୟ ଗଢ଼ାଯାଏ ।]

ଗୋଲ୍ଲଜାତ—ଦେ. ବିଣ—ଅମାର ବା ପଣ୍ୟାଗାରକୁ ଆମତ ଓ ସମ୍ଭତ—
Golājāta Brought to and stored in the granary or ware-house.
ଭୂଣ ପୂରୁଷାର ଓଜନ ହୋଇ ଗୋଲ୍ଲଜାତ ହେଲେ ଅଦଲବଦଲ ତା ଉପରେ ଅଉଲ ମାରିବ । ଫଳାରମୋଦନ, କଲ୍ପଦ୍ରୁମ ।

ଗୋଲ୍ଲଧ୍ୟାୟ—ଫ. ବ. (ଗୋଲ + ଅଧ୍ୟାୟ)—
Golādhyāya ଭାସ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ଭୂଗୋଳ ଓ ଖଗୋଳ-ବିଷୟକ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—
Name of an astronomical work by Bhāskarāchārjya

ଗୋଲ୍ଲପ— ନୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗୁଲ୍ଲବ୍)—
Golāpa ୧ । ସ୍ୱନାମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଉଦ୍ୟାନଜାତ ପୁଷ୍ପ ଓ ଫ. ନାମ— ଶତପତ୍ରୀ,କୁବ୍ଜକ, ଉହାଁର କଣ୍ଟକମୟ ଗୁଳ୍ମ—
ପାଟଳୀ, କଣ୍ଟକାଢ୍ୟ,ବୃତ୍ତପୁଷ୍ପ 1. Rose; Rosa; Rosa Centi-
ଗୋଲାପ, ଗୋଲାବ folia; Rosa Damascena.

ଗୁଲାବ [ଦ୍ର—ଶତାଧିକ ଜାତିର ଗୋଲ୍ଲପ ଅଛି, ଉହାଁ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରାୟ ୩୦ ଜାତି ଗୋଲ୍ଲପ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ପୃଥିବୀର ଉତ୍ତର ଗୋଲାର୍ଦ୍ଧରେ ୧୧ ଡ଼ିଗ୍ରିଠାରୁ ୭୦ ଡ଼ିଗ୍ରି ଅକ୍ଷାଂଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏ ଗୁଳ୍ମ ଜନ୍ମେ । ଭାରତବର୍ଷରେ ଅତି ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଗୋଲ୍ଲପ ଗଛ ବା ଫୁଲର କୃଷି ହେଉ ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବହୁଦିନରୁ ଏହା ଭାରତବର୍ଷକୁ ଅଣାଯାଇ ଉଦ୍ୟାନମାନଙ୍କରେ ଲଗା ହୋଇ ଆସୁଅଛି । କାଶ୍ମୀର ଓ ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳରେ ଏକ ପ୍ରକାର ବଣିଆ ଫୁଲବଣିଆ ଗୋଲ୍ଲପଗଛ ବଣରେ ଦେଖାଯାଏ । ବଣଗୋଲ୍ଲପ ଫୁଲରେ ୪।୫ଟି ପାଖୁଡ଼ା ଥାଏ, କିନ୍ତୁ ବଟିଶ୍‌ରେ ଉନ୍ନତ ପ୍ରଣାଳୀ ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଇ କୃଷି କରାଯିବାରୁ ଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ାସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ୁଅଛି ଓ କେଶରର ପରିମାଣ କମୁଛି । ଗୋଲ୍ଲପ ଗଛ କଣ୍ଟାମୟ । ବଡ଼ ଗଛରୁ କଲମ କରି ଓ ଛନ୍ନ ଛନ୍ନ ଜାଡ଼ାସହ ଗଛର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ କରି ନାନା ବର୍ଣ୍ଣର ସୁବାସିତ ଗୋଲ୍ଲପ ଫୁଲ ଉତ୍ପାଦିତ ହେଉଅଛି । ଧଳା, ହଳଦିଆ, ନାଲି ରଙ୍ଗ ଓ ରଙ୍ଗର ଗାଢ଼ତା ଓ ଖୀଣତା ଭେଦରେ ଓ ସୁବାସ ଭେଦରେ ଗୋଲ୍ଲପ ନାନା ପ୍ରକାର । ଋତୁ ଅନୁସାରେ ଫୁଲ ଫୁଟିବା ଭେଦରେ ଗୋଲ୍ଲପ ୨ ପ୍ରକାରର;—ସଦାଗୋଲ୍ଲପ ଓ ଚଇତା ଗୋଲ୍ଲପ । ଚଇତା ଗୋଲ୍ଲପର ସୁଗନ୍ଧ ବେଶି ଓ ସେଥିରୁ ଅତର ଓ ଗୋଲ୍ଲପପାଣି ଛଆର କରାଯାଏ । ବସୋର୍ ଓ ଜାମସ୍ଲସ୍ ଦେଶୀୟଗଣ ଗୋଲ୍ଲପଫୁଲ ଅତର ନମନ୍ତେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଭାରତରେ ଗାଜୀପୁରଠାରେ ଅତର ଓ ଗୋଲାପପାଣି ପାଇଁ ଗୋଲାପର କୃଷି ହୁଏ । କଥିତ ଅଛି ଯେ ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଜାହାଙ୍ଗୀରଙ୍କ ଗୃହିଣୀ ନୂରଜାହାନ୍ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୬୧୬ ସାଲରେ ତାଙ୍କ ବିବାହ ସମୟରେ ଗୋଲାପ ଫୁଲରୁ ଅତର ବାହାର କରିବା କୌଶଳ ପ୍ରଥମେ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ । ବାବର୍ (ଖ୍ରୀ. ୧୬ଶ ଶତାବ୍ଦୀ) ଓ ରସିଡ୍‌ଦିନ୍‌ଙ୍କ (ଖ୍ରୀ. ୧୪ଶ ଶତାବ୍ଦୀ) ଲେଖାରେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଗୋଲାପ ଗଛ ବଗିଚାରେ ଲଗାଯାଉ ଥିବାର ଲେଖାଅଛି । ଗୋଲାପ ଫୁଲ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ କୋମଳତା ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୨ । (ଫା. ଗୁଲ୍ = ଫୁଲ + ଆବ୍ = ପାଣି)—ଗୋଲ୍ଲପପାଣି—
2. Rose water.

ଗୋଲ୍ଲପ ଅତର—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଗୁଲ୍ଲବ୍ + ଇଂ)—ଗୋଲ୍ଲପ ଫୁଲରୁ
Golāpa atara ପ୍ରସ୍ତୁତ ସୁଗନ୍ଧ ତୈଳ—Otto de rose.
ଗୋଲାବଆତର
ଗୁଲାବଜଳ

ଗୋଲ୍ଲପଜାମ—ଦେ. ବ— ଗୋଲାପଜାମୁ (ଦେଖ)
Golāpajāma Golāpajāmu (See)

ଗୋଲ୍ଲପଜାମୁ—ଦେ. ବ. (ଫା. ଗୁଲ୍ଲବ୍ + ଫ. ଜମ୍ବୁ)—
Golāpajāmu ୧ । ଜମ୍ବୁକାଦ ବର୍ଗର ଉଦ୍ୟାନଜାତ ସୁଗନ୍ଧ ପୁଷ୍ପ-
ଗୁଲାପଜାମ ବିଶିଷ୍ଟ ଭରୁ ଓ ତାଦାର ମିଷ୍ଟ ଫଳ—
ଗୁଲାବଜାମ 1. Rose apple; Eugenia Jamboo.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୡ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

୨ । ଦୁଧଛେନା, ସାମାନ୍ୟ ମଇଦା ଓ ଚନଚରେ ଭଜାଯାଇ ଘିଅରେ ଭଜାଯାଇ ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ; ପାନୁଆ —2. A kind of sweet-meat made of sweetened cheese mixed with a little quantity of flour and fried in ghee.

ଗୋଲ୍ଲପ ପାସ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗୁଲ୍ଲବପାଶ୍)—ଉତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷରେ
Golāpa pās ଉଦ୍ରେକଙ୍କ ଉପରେ ଗୋଲାପପାଣି ଛିଞ୍ଚିବାପାଇଁ ନର୍ମିତ
ଗୋଲାବପାଶ ପିଚକାରୀଯୁକ୍ତ ପାତ୍ର—A contrivance with
ଗୁଲାବପାଶ syringe for sprinkling rose-water on guests on festive occasions.

ଗୋଲ୍ଲପ ଫୁଲ—ଦେ. ବ—୧ । ଗୋଲ୍ଲପ ଗଛର ଫୁଲ—
Golāpa phula 1. Rose (flower).
ଗୋଲାପଫୁଲ ୨ । ସୁନା ବା ରୂପାର ଗୋଲ୍ଲପଫୁଲ ସଦୃଶ ଅଳଙ୍କାର —
ଗୁଲାବଫୁଲ 2. Gold or silver ornament resembling a rose.

ଗୋଲ୍ଲପ ବାସ୍—ବୈଦେ. ବ—ଗୋଲ୍ଲପପାସ୍ (ଦେଖ)
Golāpa bās Golāpapās (See)

ଗୋଲ୍ଲପି—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗୁଲ୍ଲଗ)—
Golāpi ୧ । ଗୋଲ୍ଲପ ଫୁଲର ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ—
ଗୋଲାପୀ; ଗୋଲାବୀ 1. Rose-scented.
ଗୁଲାବୀ ୨ । ଗୋଲ୍ଲପ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Rosy; relating to rose.
୩ । ଗୋଲ୍ଲପଫୁଲ ପରି ଈଷତ୍ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ଆରକ୍ତ—
3. Roseate.
୪ । ପାଟଳବର୍ଣ୍ଣ—
4 Rosy; rose-coloured; pink-coloured.
୫ । ଈଷତ୍— 5 Slight.
(ଯଥା—ଗୋଲ୍ଲପି ନିଶା ।)

ଗୋଲ୍ଲପି ନିଶା—ବୈଦେ. ବ—୧ । (ଫା. ଗୁଲ୍ଲଗ + ନସା)—ସୁନ୍ନସୃଷ୍ଟି ଉ
Golāpi nisā ମଦ୍ୟପାନଜନିତ ଅଳ୍ପ ମଧୁର ନିଶା; ମୃଦୁ ନିଶା—
ଗୋଲାପୀନେଶା 1. A little intoxication or hilarity
ଗୁଲାବୀନସା as the result of taking a moderate quantity of wine.
୨ । ଯେଉଁ ନିଶାରେ ଚକ୍ଷୁ ଗୋଲ୍ଲପଫୁଲ ପରି ସାମାନ୍ୟ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ—2. Hilarity or intoxication which turns the eyes roseate.

ଗୋଲ୍ଲବ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ଗୋଲ୍ଲପ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Golāb (etc) Golāpa etc (See)

ଗୋଲ୍ଲବି (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବ(ଫା)—ଗୋଲ୍ଲପି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Golābi (etc) Golāpi etc (See)

ଗୋଲାମ—ବୈଦେ. ବ. (ଅ. ଗୁଲାମ୍; ଫା. ଗୁଲାମ୍)—
Golāma ୧ । ଦାସ; ସେବକ—1. Slave; servant.
ଗୋଲାମ ୨ । ତାସ୍ ଖେଳରେ ଗୋଲାମ ଚତ୍ର ଥିବା କାଗଜ—
ଗୁଲାମ 2. A knave at cards.
[ଦ୍ର—ଏହା ଦହଲା ବା ଦଶଠାରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଓ ଇକ୍କା ବା ଗ୍ରୀଠାରୁ ନିମ୍ନ ଫଗଣକ ।]
୩ । କ୍ରୀତଦାସ—3. A purchased slave.
୪ । ଉତ୍କଳର କରଣମାନଙ୍କର ରକ୍ଷିତା (ଅବ୍ରାହ୍ମଣା) ସ୍ତ୍ରୀ-ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନ—4. The illegitimate sons of the Karaṇas of Orissa.
୫ । ସାଗରପେସା ଜାତି—5. The caste of illegitimate off-springs of the Bengalee Kāyastha-settlers of Orissa.
୬ । ଗଞ୍ଜପା ଖେଳର ଗୋଟିଏ ସାର ବା ତାସ୍—
6. One of the cards of Gañjapā game.

ଗୋଲାମଗିରି—ବୈଦେ. ବ. (ଅ. ଗୁଲାମ୍+ଫା. ଗିରି)—
Golāmagiri ୧ । ଦାସତ୍ୱ—1. Slavery.
ଗୋଲାମଗିରି ୨ । ପରର ଚାକରି—
ଗୁଲାମଗିରି 2. Service under another.
[ଦ୍ର—ଗୋଲ୍ଲମପଣ; ଗୋଲ୍ଲମପଣିଆଁ ମଧ୍ୟ ଏହି ଅର୍ଥରେ ହୋଇଥାଏ ।]

ଗୋଲାମି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ.)—ଗୋଲାମଗିରି (ଦେଖ)
Golāmi Golāmagiri (See)
ଗୋଲାମି
ଗୁଲାମୀ

ଗୋଲାମି ଖଟିବା—ଦେ. କି.—ଦାସତ୍ୱକର୍ମ କରିବା—
Golāmi khaṭibā To work as a slave.

ଗୋଲାମୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—(ତେଲୁଗୁ ପ୍ରଭାବରେ ଶେଷ ଅକ୍ଷର 'ନ' ର 'ମୁ' ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଗଞ୍ଜପା ସାରର ଏକ ପ୍ରକାର ସାର ବା ତାସ୍—The servant; one of the cards of the game of Gañjapā.

ଗୋଲାଯନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ.—ଜ୍ୟୋତିଷିକ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଗୋଳଯନ୍ତ୍ର (ଦେଖ)—
Golājantra A kind of astronomical instrument. Golajantra (See)

ଗୋଲାସ—ସଂ. ବ.—ଛତୁ—
Golāsa Mushroom.

ଗୋଲାଢ୍ଢାଟ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗୋଲକ ଓ ଦ୍ୱୟ; ସ. ଗୋଲ୍ଲାଟ)—ଶବ୍ଦର-
Golāhāṭa ବେଦ ଭଜନରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୃଦସ୍ଥର କାଲ୍ପନିକ ସ୍ଥାନ—
(ଗୋଲାଦ୍ଦାଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) An inaginery place in the human heart mentioned in the Oriya Śarīra-bheda bhajanas.

ଗୋଲ୍ଲଢାଟ ବୋଲ ବେଦାନ୍ତ କଦେ,
ଢାଟ କେମନ୍ତେ କହ ଦେବସ୍ତୁତି । ସ୍ତା୦. ପରମତତ୍ତ୍ୱ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମଅନୁସାରେ ଏହି ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସୁନ୍ଦର ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ରେ ଥିବେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚିହ୍ନିତ ହ୍ରସ୍ୱ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ହ୍ରସ୍ୱ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜନାକରି ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଟ' ଯୋଡ଼ିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଦେଖିବେ; ଦଧି ନ ପାଇଲେ 'ଦଇ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ଲ' ଦେଖିବେ; ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଗୋଳି Goḷi

ଗୋଳି—ଦେ. ବିଣ.—ଘଣ୍ଟା ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ କର୍ଦ୍ଦମାକ୍ତ (ଜଳ); ଗୋଳିଅ—Befouled; trubid.

ଦେ. ବି.—(ଜଳାଦିର) ଆଲୋଡ଼ନ—Agitation of water.

(ଯଥା—ମାଛ ଧରିବା ପାଇଁ ଲୋକେ ପୋଖରୀ ଗୋଳି କରନ୍ତି) ।

ଗୋଳି Goli ଗୁଲୀ ଗୁଲ୍ଲୀ, ଗୋଲୀ

ଗୋଳି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗୋଳକ)—୧ । କ୍ରୀଡ଼ନକ ଗୋଲାକାର ପ୍ରସ୍ତର-ଖଣ୍ଡ ବା କାଚଗୋଟାଳି; ମାର୍‌ଗୋଲି; ମାବଲ୍—1. Children's marble; a little ball of marble or glass used as a plaything by children.

୨ । ମଦଉ; ଅଫିମରସରେ ଉସ୍ନାର ଗୋଲାକାର ମାଦକ-ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ—2. Bullet; a smoking preparation of opium.

୩ । ପେଣ୍ଡୁଳା—3. A roll.

୪ । ଦୂରତ୍ୱର ପରିମାଣବିଶେଷ; ତୋପ ବା ବନ୍ଦୁକର ଗୋଲା ଯେତେଦୂର ଯାଇ ପାରେ ସେହି ପରିମିତ ଦୂରତ୍ୱ—4. A measure of distance; range of a bullet.

୫ । ଡାବଲ; ଡାବଲପୁଅ ଖେଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ଦୁଇ ପାଖ ମୁନିଆଁ କ୍ଷୁଦ୍ର କାଠଖଣ୍ଡ—5. A stout bit of wood pointed at both ends used in Ḍābalapuā game.

ଗୋଳିଆ Goḷiā ଘୋଳା ଗଁଦ୍‌ଲା

ଗୋଳିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଘୋଳ = ନିର୍ଜ୍ଜଳ ମଥିତ ଦଧି)—୧ । ଅନିର୍ମଳ; ଆବିଳ (ଜଳ)—1. Turbid (water).

୨ । ଯେ ଖେଳରେ ଗୋଲାଏ—2. One who uses foul means in a game.

ଅଯେ ଗୋଳିଆ ବୁଝିଲ ଅଯେ ଯେ ନିର୍ମଳ । ପ୍ରାକୀ. ତୁଚ୍ଛନରୁପଣ ଗୀତା ।

୩ । ଯେ ଘଣ୍ଟାଘଣ୍ଟି କରେ—3. One who stirs up everything.

୪ । କପଟୀ—4. Hypocrite; deceitful.

୫ । ଯେ ଅପାନବାୟୁ ତ୍ୟାଗକର ବାୟୁକୁ ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ କରେ—5. Polluting the atmosphere by passing offensive wind.

ଦେ. ବି—୧ । ଗୋଳାଇବା କର୍ମ—1. Act of stirring up.

୨ । କପଟ; ଛଳ—2. Hypocricy; deceit

ଗୋଳିଅ ନ ଭଣ, କହ ତତ୍ତ୍ୱମୂଳୀ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗନ୍ନାଥଭୂ. ୨ ଗୀତ ।

ଗୋଳିଆ Goliā

ଗୋଳିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ (ଳ ସ୍ଥାନରେ ଳ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଗୋଳିଆ (ଦେଖ) Goḷiā (See)

ଗୋଳିଆଇବା Goḷiāibā

ଗୋଳିଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗୋଳିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—1. The causative form of Goḷibā. (ଗୋଳେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ବଥାଇଘ ହୃଙ୍ଗୁଳ ମନ୍ତ୍ର ଗୋଳଆଇଁ । କୃଷ୍ଣଜି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ଗୋଳିବା (ଦେଖ)

2. Goḷibā (See)

ଗୋଳିଆଗୁଳି Goḷiāguli

ଗୋଳିଆଗୁଳି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଘାଣ୍ଟଚାଣ; ନାନାଜାତୀୟ ପରିବା ମିଶାସାଇ ରନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଚାଉଳ—Hodgepodge; hotchpot.

ଗୋଳିଆଗୋଳି Goḷiāgoḷi ଘଣ୍ଟ ଖଲ୍‌ଟମଲ୍‌ଟ

ଗୋଳିଆଗୋଳି—ଦେ. ବ—୧ । ଘାଣ୍ଟିବା—1. Stirring up to gether.

୨ । ମିଶ୍ରଣ—2. Mixture.

୩ । ଗୋଳମାଳ; ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତତା—3. Confusion; consternation.

୪ । ଅନେକ ପରିବା ମିଶ୍ରିତ ଉରକାସ୍; ଘାଣ୍ଟଚାଣ—4. Hotchpot; hodgepodge.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ମିଶ୍ରିତ (ବହୁଦ୍ରବ୍ୟ)—1 Mixed up (many things).

୨ । ଭଲ ଓ ମନ୍ଦ ମିଳାମିଶା ହୋଇଥିବା—2. Having good mixed up with evil.

୩ । ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ—3. Confused.

୪ । ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ; ଅନିଶ୍ଚିତ—4. Uncertain.

୫ । ଘଣ୍ଟା ହୋଇଥିବା—5. Stirred up.

ଗୋଳିଆପୋଳିଆ Goḷiāpoḷiā ଗୋଳିଆଗୋଳି Goḷiāgoḷi (See)

ଗୋଳିଆପୋଳିଆ—ପ୍ରା. ବ ଓ ବିଣ—ଗୋଳିଆଗୋଳି (ଦେଖ)

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ଭାବରେ—1. In a confused manner

୨ । ଯେମନତେମନ ପ୍ରକାରେଣ—2. Anyhow.

୩ । ଭଲମନ୍ଦ ମିଶାମିଶି ହୋଇ —3 In a mixed manner.

ଗୋଳ ଉଠିବା Goḷi uṭhibā

ଗୋଳ ଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜଳ ଗୋଳିଆ ହେବା—Water becoming turbid.

ଗୋଳ କରିବା Goḷi karibā

ଗୋଳ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି - ପାଣିକୁ ଘାଣ୍ଟି ଗୋଳିଆ କରିବା—To make water turbid by stirring.

ଗୋଳି ଖେଳ Goḷi kheḷa ଗୋଲୀକାଖେଳ

ଗୋଳି ଖେଳ—ଦେ. ବି—ପଥର ବା କାଚ ଗୋଟାଳିଦ୍ୱାରା ପିଲାମାନଙ୍କର ଖେଳ; ମାବଲ୍ ଖେଳ—Childrens' play at marbles.

ଗୋଳିଗାଳି ହେବା Goḷigāḷi hebā

ଗୋଳିଗାଳି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଘାଣ୍ଟି ହେବା; ଆନ୍ଦୋଳିତ ବା ମଥିତ ହେବା—1. To be agitated or stirred.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଉପୃ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

୨ । ଭୂମିରେ ଲୁଣ୍ଠିତ ହେବା; ଲୋଟପୋଟ ହେବା—
2. To wallow or roll on the ground.

ଗୋଳଘାଣ୍ଟି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋଳେଇଘାଣ୍ଟି ହେବା (ଦେଖ)—
Goḷighāṇṭihebā Goḷeighāṇṭi hebā (See)

ଗୋଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋଳାଇବା (ଦେଖ)
Goḷibā Goḷāibā (See)

ଗୋଳ ଦେଇ ମୋର ବାହାର ଭଉର ।
ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ. ଭଗୋସ୍ୱଭଜୁ ଗ ଗୀତ ।

ଗୋଳସୂତା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୋଳ + ସୂତ୍ର)—
Goḷisūtā କଳଳନିଁଚ ସୂତାର ଗୋଳକ—
ଗୁଳୀସୂତୋ A roll or ball of machine-made
ଗୋଳୀସୂତ thread used in sewing.

ଗୋଳୁହା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—
Goḷihā କଜଳପାତି (ଚଢ଼େଇ) (ଦେଖ)
Kajaḷapāti (bird) (See)

ଗୋଳଂ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୋଳଗାଳ ହେବା—
Goḷi hebā Goḷigāḷi hebā (See)

ତୋଳ ମୁଁ ଧଇଲେ ଗୋଳ ହୋଇ ଗଲୁ ରୁହ ।
ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବଦତୃତନ୍ତ୍ରାମଣି ।

ଗୋଲୁରି—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତୁର) ବ—ପିଆଜ—
Goluri Onion.

ଗୋଲେଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୋଳତ୍ୱ)—
Golei କାଠଗଡ଼ ବା ଖୁଣ୍ଟ ଆଦ ବର୍ତ୍ତୁଳ ବସ୍ତୁର ପରିଧି—
ଗୋଳାଇ The circumferrence of a log or post
ଗୋଲାଇ of wood.
(ଯଥା—ଏ କାଠର ଗୋଲେଇ ଦଶ ମୁଣ୍ଠି ।)
ଦେ. ବିଣ—ଗୋଲାକାର—Round; circular.
(ଯଥା—ଏ ରଜଖୁଣ୍ଟିଆ କାଠକୁ ଗୋଲେଇ କରିଦଅ ।)

ଗୋଲେଇ ଓସାର—ଦେ. ବ—ଗଡ଼କାଠର ବ୍ୟାସ—
Golei osāra The diameter of a round log
of wood.

ଗୋଲେଇ ଘାଣ୍ଟି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ପେଟ) ଚଞ୍ଚଳ ହେବା—
Golei ghāṇṭi hebā 1. (stomach) To be
disordered.
୨ । (ମନ) ଉଦ୍ବିଗ୍ନ ହେବା—
2. (mind) To be anxious.
୩ । (ଜଂଜାଳରେ ପଡ଼ି) ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହେବା—
3. To be disturbed by complications.

ଗୋଲେଇ ପୋଲେଇ ହେବା—ଗ୍ର. କ୍ରି—ନଜେ ଇଚ୍ଛା କରି ବିପକ୍ଷ
Golei polei hebā ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଳାମିଶାର ଚେଷ୍ଟା ବା
ଯୋଗାଡ଼ କରିବା—The try of one's own
accord to mix with a person or persons
of the opposite party.

ଗୋଲୋକ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ଗୋଲକ; ଗୋଲୋକ)—ବୈକୁଣ୍ଠ—
Golekha Baikuṇṭha, the seat of Bishṇu.

ଗୋଲୋକ—ସଂ. ବି. (ଗୋ=ସ୍ୱର୍ଗ + ଲୋକ)—ବୈକୁଣ୍ଠ; ସ୍ୱର୍ଗ—
Goloka The heaven presided over by Bishṇu;
Hindus' paradise; the place of supreme
happiness to be attained by a
deserving devotee after death.

ଗୋଲୋକ ଧାମ—ସଂ. ବି. (ଗୋଲୋକ + ଧାମନ୍)—
Goloka dhāma ଗୋଲୋକ (ଦେଖ)
Goloka (See)

ଗୋଲୋକପତି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋଲୋକ + ପତି)—
Golokapati ବିଷ୍ଣୁ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—
Bishṇu, the Lord of Baikuṇṭha.

ଗୋଲୋମୀ—ସଂ. ବି (ଗୋ + ଲୋମ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Golomī (ଗୋରୁର ଲୋମ ପରି ଦେଖାଯିବାରୁ) ଶ୍ୱେତ ଦୂବ୍ରା;
ଧଳା ଦୁବ—White Doob-grass; Agrostis
Lincaris.

ଗୋଲ୍ଡଷ୍ଟୁକର୍—ବୈଦେ. ବି (ନାମ) — ଜର୍ମାନର ସଂସ୍କୃତଜ୍ଞାଉଙ୍କ
Gold shṭukar ଜନୈକ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପଣ୍ଡିତ (ସେ ପାଣିନୀ ବ୍ୟାକରଣ
ଓ ମନୁସଂହିତାକୁ ଇଂରେଜୀଭାଷା ସାହାଯ୍ୟରେ ସକଳନ
ଓ ଖଣ୍ଡିଏ ସଂସ୍କୃତ-ଇଂରାଜୀ ଅଭିଧାନ ସଙ୍କଳନ କରିଥିଲେ)—
Goldstucker, late eminent German
scholar, the editor of a Sanskrit-English
Dictionary and also of Pāṇini's Grammar
and Manu Saṁhitā.

ଗୋଲ୍ଲା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗୋଲକ)—୧ । ଗୋଲ ବସ୍ତୁ—
Gollā 1. A round or spherical thing; ball.
ଗୋଲ୍ଲା ୨ । ଗୋଲାକାର ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ; ରସଗୋଲ୍ଲା; କଞ୍ଚାଗୋଲ୍ଲା—
ଗୁଲ୍ଲା 2. A ball of sweet-meat made from cheese.

ଗୋଲ୍ଲାଟ—ସଂ. ବ—ଚତ୍ତ୍ରସାଧକଙ୍କ କଳ୍ପିତ ମନୁଷ୍ୟଶରୀରସ୍ଥ ଚକ୍ର
Golhāṭa ବା କେନ୍ଦ୍ରବିଶେଷ—A kind of mystical
diagram (M. W.).

ଗୋୱାନ୍—ଗ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର କର୍ଦ୍ଦମାକୁ
Gowān ସ୍ଥଳମାନଙ୍କରେ ଓ ସମୁଦ୍ରକୂଳର ଜଙ୍ଗଲରେ ଜାତ ବୃକ୍ଷ
ବିଶେଷ—Excœcarea; Agallocha.

ଗୋଶ୍—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବୈଦେ. ବ (ଅ. ଗୋସ୍ତ)—ମାଂସ;
Goś ଖାଦ୍ୟାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ମାଂସ—Meat.

ଗୋଶଙ୍ଗା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅକର୍ମଣ୍ୟ—
Gośaṅgā 1. Good for nothing.
(ଯଥା—ଗୋଶଙ୍ଗା କଦଳୀ ଭଳି ।)
୨ । ଅଳସୁଆ—2. Lazy.
(ଯଥା—ଗୋଶଙ୍ଗା ଲୋକ ।)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଯେ କୋଉଁଠି, ସେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରର ବସିଥିବ । ଂ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଜୁଆ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଆ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଂଶୀ' ନ ପାଇଲେ 'ବଶି' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଙ୍କ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଙ୍କାର' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲଙ୍କାର' ଦେଖିବେ ।

ଗୋଶଙ୍ଗା ଉଧି—ଦେ. ବ—କଦଳୀଗଛର ମୂଳରେ ପ୍ରଥମେ ଗୁଡ଼ିଏ ଉଧ
Gośaṅgā udhi ଉଠିବା ପରେ ଉଠିଥିବା ଉଧ—
Cones of plantain trees coming out after the first cones have come up.
[ଦ୍ର—ଅସଲ ଗଛକୁ ନଙ୍ଗଳ ଓ ନଷ୍ଟ କର ପକାଇବ ବୋଲି ଏ କଦଳୀ-ଉଧକୁ ନଷ୍ଟ କର ଦିଆଯାଏ ।]

ଗୋଶଲ୍—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ଗୁସ୍)—ସ୍ନାନ—
Gośal ସ୍ନାନ—Bath.
ଗୋସଲ
ଗୁସଲ

ଗୋଶଲ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଆ. ଗୁସ୍ଲ୍)—ସ୍ନାନ କରିବା
Gośal karibā To bathe.
ଗୋସଲକରା
ଗୁସଲକରନା

ଗୋଶଲ୍‌ଖାନା—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ଗୁସ୍ଲ+ଫା. ଖାନା)—
Gośalkhānā ସ୍ନାନାଗାର—Bath-room.
ଗୋସଲଖାନା
ଗୁସଲଖାନା

ଗୋଶାଳ—ସଂ. ବି (ଶ୍ରୀ ଉଉ; ଗୋ+ଶାଳା; ସମାସରେ ଶାଳାର ଶେଷ 'ଆ' ସ୍ଥାନରେ ଅ)—ଗୋଶାଲା (ଦେଖ)—
Gośāla Gośālā (See)

ଗୋଶାଲା—ସଂ. ବି (ଶ୍ରୀ ଉଉ; ଗୋ+ଶାଳା)—୧ । ଗୋରୁ ରହିବାର ସ୍ଥାନ; ଗୁହାଳ—1. Cow-shed.
Gośālā
୨ । ଉତ୍ତରର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଦାନଶୀଳ ଲୋକମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ଗୋରୁମାନଙ୍କ ଆଶ୍ରସ୍ଥାନ—Goshala; houses built and maintained by charitable people for protecting old and helpless cattle.

ଗୋଶୀର୍ଷ—ସଂ. ବି (ଶ୍ରୀ ଉଉ; ଗୋ+ଶୀର୍ଷ)—୧ । ଗୋରୁମୁଣ୍ଡ—
Gośīrsha 1. The head of a cow.
୨ । ପର୍ବତବିଶେଷ—2. Name of a mountain.
୩ । (ଗୋଶୀର୍ଷ ପର୍ବତରେ ଏହି ବୃକ୍ଷ ଜନ୍ମିବାରୁ) ଚନ୍ଦନ ବିଶେଷ; ବରଚନ୍ଦନ—3. A kind of sandal-wood.
୪ । ଗୋମସ୍ତକ ସଦୃଶ ଯେପଣୀସ୍ଥ ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ—
4. A kind of weapon of offence shaped like the head of a cow and thrown at the enemy.

ଗୋଶୃଙ୍ଗ—ସଂ. ବ (ଶ୍ରୀ ଉଉ; ଗୋ+ଶୃଙ୍ଗ)—୧ । ଗୋରୁଶିଙ
Gośṛṅga 1. Cow-horn.
୨ । ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତବର୍ଣ୍ଣିତ ପର୍ବତବିଶେଷ—
2. Name of a mountain mentioned in the Rāmāyaṇa and Mahābhārata;
୩ । ଗୋରୁଶିଙ୍ଗରେ ନିର୍ମିତ ରଣବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ତିଜା—
3. A horn (blowing instrument); a trumpet made of cow-horn.
୪ । ମୁନିବିଶେଷ—4 Name of a sage,
୫ । ବବୂର ଗଛ (ହି. ଶଜସାଗର) —
5. The Acacia tree.

ଗୋଷଡ୍‌ଗବ—ସଂ. ବ (ଗୋ+ଷଟ୍+ଗୋ)—
Goshaḍgaba ଛଅ ଦଳ ଗୋରୁ; ଛଅଟି ଗୋରୁ—
Three pairs of cattle.

ଗୋଷ୍ଟମାର୍କା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗୋ ଓ ଇଂ. ମାର୍କ)—
Goshṭamārkā ସାଧାରଣ ବଲ୍ଗା କଳଉଣା ଲୁଗା—
Ordinary English mill-made cloth.
[ଦ୍ର—ପ୍ରଥମେ ଯେଉଁ ବଲ୍ଗା ଲୁଗା ଉତ୍କଳକୁ ଆସୁଥିଲା, ସେଥିରେ ହନୁମାନଙ୍କର ଆର୍ଦ୍ଧ 'ଗୋରୁ'ର ଚିତ୍ରର ଛପା ବା ମୋହର ସବୁ ଯାଉଥିବାରୁ ବିଲାତୀ ଲୁଗାର ଏହି ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି ।]

ଗୋଷ୍ଟୋମ—ସଂ. ବି—ଏକଦିନବ୍ୟାପୀ ଯଜ୍ଞବିଶେଷ—
Goshṭoma A kind of Vedic sacrifice lasting for a day

ଗୋଷ୍ଠ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଏକତ୍ର ହେବା—
Goshṭh (root) 1. To collect.
୨ । ଗଦା କରିବା—2 To heap up.
୩ । ସମାବେଶ କରିବା—3. To set up a show.

ଗୋଷ୍ଠ—ସଂ. ବି (ଗୋ+ସ୍ଥା ଧାତୁ+ଅଧିକରଣେ ଅ)—
Goshṭha ୧ । ପଶୁଚାରଣ ଭୂମି—1. Pasture.
୨ । ଗୋଠ—2. Place where cattle are herded together; cattle-pen.
୩ । ଗୋରୁପଲ—3. A herd or drove of cattle.
୪ । (ଗୋଷ୍ଠ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଗୋପାଳମାନଙ୍କର ମିଳନସ୍ଥଳ—4. A station or meeting place of cowherds.
୫ । ମିଳନସ୍ଥାନ; ସଭା—5. Meeting place; assembly; convocation; council.
୬ । (+ଜ୍ଞାବ. ଅ) ବହୁ ଲୋକଙ୍କର କଥୋପକଥନ; ଗପସପ—
6. Chitchat; discourse; conversation.
୭ । ମିଳନ; ସଙ୍ଗ, ମେଳା—
7. Meeting; collection; gathering.
୮ । ସମ୍ପର୍କୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି; ପୋଷ୍ୟବର୍ଗ—
8 Relatives; persons who require to be maintained in the family.
୯ । (+କର୍ମ. ଅ) ଗୋଟିଏ ଅଙ୍କବିଶିଷ୍ଟ ନାଟକ—
9. A drama in one act.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଋ	ଲୃ	ୠ,ୡ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଐ	ଜ୍ଞ	ଷ୍ଟ
୨	ୠ	ଔ	ରୂ	ଲୂ	ଏ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ସ	ର୍ଯ୍ୟ	ଇଥ	ଃ	ନ

୧୦ । ଶିବ—10. Śiba.

୧୧ । ଶୁଦ୍ଧିଶ୍ରାଦ୍ଧବିଶେଷ—
11. A purificatory Śrāddha.

୧୨ । ପରାମର୍ଶ; ସଲ୍ଲା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —12. Counsel.

୧୩ । ଦଳ; ମଣ୍ଡଳୀ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —
13. Company; a body of persons.

ଗୋଷ୍ଠଚନ୍ଦ୍ର—ଦେ. ବି. (ଗୋଗୋଷ୍ଠରେ ଚନ୍ଦ୍ରମାସ୍ୱରୂପ)—ପ୍ରାଚୀନ ଉଜ୍ଜଲୀସ୍ଥ କବିମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦତ୍ତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାମବିଶେଷ—A name of Śrīkṛushṇa.
Goshṭhachandra

ଗୋଷ୍ଠପଟୁ—ଫ. ବି. ପୁଂ— ଗୋଷ୍ଠପଣ୍ଡିତ (ଦେଖ)
Goshṭhapaṭu Goshṭhapaṇḍita (See)

ଗୋଷ୍ଠପଣ୍ଡିତ—ଫ. ବି. ପୁଂ - ଗପଡ଼; ଯେ ମୁହଁବାଲଙ୍କି କରେ—
Goshṭhapaṇḍita A braggart; a vain boaster.

ଗୋଷ୍ଠପତି—ଫ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋଷ୍ଠ+ପତି)—
Goshṭhapati ଗୋଷ୍ଠାଧ୍ୟକ୍ଷ (ଦେଖ)
Goshṭhādhyaksha (See)

ଗୋଷ୍ଠପ୍ରଗଲ୍ଭ—ଫ. ବି—ଗୋଷ୍ଠପଣ୍ଡିତ (ଦେଖ)
Goshṭhapragalbha Goshṭhapaṇḍita (See)

ଗୋଷ୍ଠଶାଳା—ଫ. ବି—ସଭାଗୃହ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
Goshṭhaśālā A meeting-hall.

ଗୋଷ୍ଠାଗାର—ଫ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋଷ୍ଠ+ଆଗାର)—
Goshṭhāgāra ୧ । ସଭାଗୃହ—
1. Meeting-hall; council-chamber
୨ । ଗଞ୍ଜି; ପଣ୍ୟାଗାର—2. Warehouse.
୩ । ଗୋଶାଳା—3. Cow-shed; cattle-house,

ଗୋଷ୍ଠାଧ୍ୟକ୍ଷ—ଫ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋଷ୍ଠ+ଅଧ୍ୟକ୍ଷ)—
Goshṭhādhyaksha ୧ । ସଭାର ସଭାପତି—1. President of a meeting; head of a gathering.
୨ । ଗୋପାଳଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. The chief herdsman.
୩ । ଜନନେତା—3. A popular leader.
୪ । ପରିବାରର କର୍ତ୍ତା— 4. The head of a family.

ଗୋଷ୍ଠାଷ୍ଟମୀ—ଫ. ବି—କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ ଅଷ୍ଟମୀ; ଗୋପାଷ୍ଟମୀ—
Goshṭhāshṭamī The 8th day of the bright fortnight of the month of Kārttika.

ଗୋଷ୍ଠିକ ଆସନ—ଦେ. ବି—ଯୋଗାସନବିଶେଷ—A kind of posture in the Jōga exercise.
Goshṭhika āsana

ଗୋଷ୍ଠିକ ଆସନ ଦରୁଁ ହାଣ
କାଳି ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରୁ ଅର୍ଜୁନ—ପ୍ରାତୀ, ପରଚେଗୀତା ।

ଗୋଷ୍ଠୀ—ଫ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋଷ୍ଠ୍ ଧାତୁ=ସମାବେଶ କରିବା; ଏକତ୍ର ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଈ)—
Goshṭhī

୧ । ବନ୍ଧୁଲୋକଙ୍କ ସମାଗମସ୍ଥାନ—
1. Gathering place.
୨ । ସଭାସ୍ଥଳ—2. Meeting place
୩ । ଦଳ—3. Flock; company.
୪ । ପରିବାରବର୍ଗ; ଘୋଷ୍ୟବର୍ଗ—4. One's family.
୫ । ଜ୍ଞାତି—5. Kinsman; relative.
୬ । ୫।୧୦ ଜଣ ପୁରୁଷ ଓ ୫।୬ ଜଣ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଭିନେୟ ଏକଅଙ୍କବିଶିଷ୍ଟ ଦୃଶ୍ୟକାବ୍ୟବିଶେଷ—
6. A play with one act only, performed by 9 or 10 males and 5 or 6 females.
୭ । ଜାତି; ବଂଶ; କୁଳ—7. Clan; sect; tribe.
୮ । ମିଳନ; ସଭା; ମେଳା—
8. Meeting; assembly; collection; gathering.
୯ । କଥାବାର୍ତ୍ତା; ଫଳାପ—
9. Conversation; discourse.
ଚହିଁ ନ ଦେବ ମନ ଦୃଷ୍ଟି, କେବେହେଁ ନ କରିବ ଗୋଷ୍ଠୀ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଗୋଷ୍ଠୀ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବନ୍ଧୁଲୋକ ମିଳି କୌଣସି ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କରିବା—To discuss a subject in an assembly.
ଗୋଷ୍ଠୀକରା

ଗୋଷ୍ଠୀକରନା ବନ୍ଧୁର କଥା ଗୋଷ୍ଠୀ କଲେ.
ଏମନ୍ତେ ଉପାଉ ଦେଖିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଗୋଷ୍ଠୀପତି—ଫ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୋଷ୍ଠୀ + ପତି)—
Goshṭhīpati ୧ । ବଂଶର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି; ପରିବାରର କର୍ତ୍ତା—
1. Head of a family.
୨ । ସଭାପତି —2. President of a meeting.
୩ । ଦଳପତି; ନେତା; ଅଧିନାୟକ—
3. Headman; leader

ଗୋଷ୍ପଦ—ଫ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗୋଃ=ଗୋରୁର+ପଦ; ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଗୋରୁର ପଦ ରହେ)—୧ । ଗାଈର ପଦଚିହ୍ନିତ ସ୍ଥାନ; ଗୋରୁ ଖୋଜ—1. The foot-prints of a cow; the mark or impression of a cow's hoof left on the ground.
Goshpada
୨ । ଗୋରୁର ଖୁରଦ୍ୱାରା ଭୂମିରେ ଖୋଳ ହୋଇଯାଇ ଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଗର୍ତ୍ତ—2. A small cavity left on the ground by the hoof of a cow.
୩ । ଗୋରୁ ଯିବା ଆସିବା ସ୍ଥାନ—
3. A place frequented by cattle.
୪ । ଅତି ଅଳ୍ପ ପରିମିତ ଜଳର ଆଧାର—
4. A very small reservoir like the foot-print of a cow.

ଗୋଷ୍ପଦପୁଷ୍କର—ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରୁ ୧ ଚଲିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଲିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଲିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଗୋଟିଲେ, ସେତେ ଏ ସ୍ଥଳକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳିବ ସେତେ ସ୍ନେହ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଳୁର ବପସ୍ତ୍ର ୨ ବା ୧ ଚଲିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଗୋଟାନ୍ତୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଈ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଇ' ଗୋଟନ୍ତୁ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳରେ 'ଭଇଁ' ଗୋଟନ୍ତୁ; 'ବର୍ଷ୍' ନ ମିଳରେ 'ବଷ୍' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବଡ୍ ଦେଖିବେ ।

୫ । ଗୋଷ୍ପଦରେ ସମ୍ଭାଇବା ଭଳି ଅଳ୍ପ ଜଳ—
5. A small quantity of water sufficient to fill up a hole left on the ground by the hoof of a cow.

୬ । ଗୋଷ୍ଠ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Cattle-pen.

୭ । ପ୍ରଭାସ ତୀର୍ଥର ଅନ୍ତର୍ଗତ ତୀର୍ଥବିଶେଷ—
7. Name of a sacred place adjoining Prabhāsa.

ଗୋଷ୍ପଦୀକୃତ—ସଂ. ବିଣ. (ଗୋଷ୍ପଦ + ଅତ୍ୟଦ୍ଭୁତଭାବେ ଚ୍ବି + କୃତ)—
Goshpadīkṛuta ଯାହା ପୂର୍ବେ ବଡ଼ ଜଳାଶୟ ଥିଲା ତାକୁ ଗୃହପାଖରୁ ଯୋଡି ବା ସଂକୁଚିତ କର ଗୋଷ୍ପଦ ଭଳି କ୍ଷୁଦ୍ରାୟତନ କରିଯାଇ ଥିବା—
(a big reservoir) Reduced to a mere hole by being gradually filled up.

ଗୋସ—ସଂ. ବି. (ଗୋ = ଜଳ + ସୋ ଧାତୁ = ନାଶ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଗୁଗୁଳ—1. Myrrh; bdellium.
Gosa
୨ । ପ୍ରଭାତ—2. Day-break
୩ । ଗ୍ରୀଷ୍ମଋତୁ—3. Hot season (Apte).

ଗୋସଙ୍ଖ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ଗୋ + ସମ୍ + ଖ୍ୟା ଧାତୁ = ଗଣନା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଗୋପାଳ—1. Cowherd.
Gosaṁkhya
୨ । ଗୋସଙ୍ଖ୍ୟାଭା; ଯେ ଗୋରୁଗାଈଙ୍କୁ ସ୍ମାର କରେ—
2. An enumerator of cattle.

ଗୋସବ—ସଂ ବି (ଗୋ + ସୂ ଧାତୁ + ଅଧିକରଣ.ଅ)—ଗୋମେଧ (ଦେଖ)
Gosaba Gomedha (See)

ଅଶ୍ୱମେଧ ସୁଜଗତ୍‌ରେ ଯେ ପୁଣ୍ୟଫଳ
ଗୋସବଆଦ ଯାଗ ଅଛନ୍ତୁ ସେତେଜଳ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଗୋସ ବା—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି. ପୁଂ—ଗୋସ ବାପ (ଦେଖ)
Gosa bā Gosa bāpa (See)
(ଗୋସ ମା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗୋସ ବାପ—ପ୍ରାଦେ.(ବାଲେଶ୍ୱର) ବି. ପୁଂ—ଗୋସେଇଁ ବାପ; ପିତାମହ—
Gosa bāpa Paternal grandfather

ଗୋସମା—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗୋସେଇଁ ମାଆ; ପିତାମହୀ—
Gosamā Paternal grandmother.

ଗୋସର୍ପ—ଦେ. ବି— ଗୋଧସାପ—
Gosarpa Iguana.

ଗୋସର୍ପିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋ = ଇନ୍ଦ୍ରିୟ + ସୃପ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Gosarpikā
୧ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ବେଶ୍ୟା—
1. A prostitute; harlot.
୨ । (ଗୋସର୍ପ + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ସ୍ତ୍ରୀ ଗୋଧ—
2. Female iguana.

ଗୋସା—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ଗୁସ୍‌ସା)—କ୍ରୋଧ—
Gosā Anger.
ଗୁସ୍ସା ବିଣ—କ୍ରୋଧାନ୍ୱିତ; କ୍ରୁଦ୍ଧ—
Angry; enraged.

ଗୋସାଇଁ— ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗୋସ୍ୱାମୀ)—୧ । ପ୍ରଭୁ; ସ୍ୱାମୀ—
Gosāiñ 1. Lord; master
ଗୋସାଞି, ଗୋସାଈ ୨ । ମାଲିକ; ପଶୁର ବା ଦ୍ରବ୍ୟର ସ୍ୱାମୀ—
ଗୋସାଈଁ 2. Owner of a beast or article.

ଖରଅ ବୋଲେ ଖାଡ଼ଆରେ ଦେଖ୍ ମୋର ଗରୁ
ତୋର ମୋର ସାଙ୍ଗ ହେଲେ ତୋସେଇଁ ଖାଇବା ଭାଇ—ଓଗ ।

୩ । ବ୍ରାହ୍ମଣ—3. Brāhmaṇa.
ଚଙ୍ଗାଙ୍କ ଘରେ ବସି ସମସ୍ତ ଗୋସାଇଁ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
। ଗୋସ୍ୱାମୀ; ବୈରାଗୀ; ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ସଂପ୍ରଦାୟୁକବିଶେଷ; ଦଶନାମୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—4 A class of ascetics or Sannyāsis.
[ଦ୍ର—ଏ ସଂପ୍ରଦାୟର ଦଶ ଭେଦ ଅଛି, ଏମାନଙ୍କୁ ଦଶନାମୀ ବୋଲାଯାଏ । ତୀର୍ଥ, ସୁଦ୍ଧା, ଭାରତୀ, ସରସ୍ୱତୀ, ବନ, ଗିରି ଆଦି ଏହି ସଂପ୍ରଦାୟର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।]

୫ । ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ଓ ବଂଶଧରଙ୍କ ଉପାଧି—
5. Title of Chaitanya's descendants and disciples.

୬ । ଈଶ୍ୱର; ଦେବତା—6. God; Deity.

୭ । ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଗୁରୁ ଅବା ଙ୍କ ପରେ ମାନ୍ୟାର୍ଥ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ଉପାଧି—
8. A title of respect added after the name of a revered person.
(ଯଥା —ଗୁରୁ ଗୋସାଇଁ, ନନା ଗୋସାଇଁ, ବାପା ଗୋସାଇଁ ।)

ଦେ. ଅ. (ସମ୍ବୋଧନ)—
(ବ୍ରାହ୍ମଣ, ବୈଷ୍ଣବ ଓ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ବୋଧନରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ୍ୟ) ମହାଶୟ !—
(Interjection used in addressing a Brāhmaṇa, an ascetic, a Raja) Sir !

ତୋମ୍ଭଙ୍କୁ ବୋଇଲେ ତୋସାଇଁ ତୁମ୍ଭେ ଥାଅ
ଅଗିଲେ ମୋ ଦଶା କାଣିବେ ପାଣ୍ଡୁ ପୁତ୍ର । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଗୋସାଇଁଆଁ—ଦେ ବି (ସଂ. ସ୍ୱାମୀ)—୧ । ପ୍ରଭୁ; ମାଲିକ —
Gosāiñāñ Lord; owner.
ଗୋସୈଁୟା ୨ । ଗୃହର ସ୍ୱାମୀ—
2. Master of a house.
୩ । ପତି; ଭର୍ତ୍ତା—3. Husband.
୪ । ରକ୍ଷକ—4. Protector.
୫ । ଅଭିଭାବକ — 5. Guardian.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଏସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ସୁଲ୍ଲାଞ୍ଚର	କ	ଚ	ଟ,ତ	ପ	ଯୟ	ଶ୍ର	ଲ
ଂ	ା	ି	ୁ	ୂ	ୃ	ଅନାସନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଗ	ଘ	ଙ୍କ	ଇୟ୍ୟ	ଉଅ	ଊ

ଗୋସାଇଁଖିଆ—ଦେ. ବ୍ୟ. ପୁଂ. (ଗାଳ ବିଶେଷ)—ଯେ ଆପଣା ସ୍ୱାମୀର
Gosāiñkhiā ବିନାଶର କାରଣ ହୁଏ—(a term of
(ଗୋସାଇଁମାରି—ସ୍ତ୍ରୀ) abuse) One who brings about
the death of his own lord or master.

ଗୋସାଇଁବାପ—ଦେ. ବ—ପିତାମହ—
Gosāiñ bāpa Paternal grandfather.
(ଗୋସାଇଁମା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଦାଦାଠାକୁର
ଦାଦା

ଗୋସାଇଁବାପା—ଦେ. ବ—ପିତାମହ—
Gosāiñbāpā Paternal grandfather.
ଦାଦାଠାକୁର
ଦାଦା

ଗୋସାଇଁ ମହାପ୍ରଭୁ—ଦେ. ବ. ଓ ଅ. (ସମ୍ବୋଧନ)—
Gosāiñ mahāprabhu ଗୋସାଇଁ (ଦେଖ)
Gosāiñ (See)

ଗୋସାଇଁ ମା—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.— ପିତାମହୀ—
Gosāiñ mā Paternal grandmother.
ଦାଦୀ ମା
ଦାଦୀ

ଗୋସାଇଁ ମାହାପ୍ରୁ—ଗ୍ରା. ବ. ଓ. ଅ—ଗୋସାଇଁ (ଦେଖ)
Gosāiñ mahāprū Gosāiñ (See)

ଗୋସାଇଁ ଶଶୁର—ଦେ. ବ. ପୁଂ.—୧ । ଶଶୁରଙ୍କ ପିତା—
Gosāiñ śaśura 1. The father of one's
(ଗୋସାଇଁଶାଶୁ—ସ୍ତ୍ରୀ) father-in-law.
ଦାଦା ଶଶୁର ୨ । ଶଶୁରଙ୍କ ପିତାମହ—
ଦାଦସରା, ଦାଦସୁଲା 2. The paternal grandfather of
ଦଦିୟାସସୁର one's father-in-law.

ଗୋସାଇଁଶାଶୁ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—ଶଶୁରଙ୍କ ମାତା—
Gosāiñ śāśu 1. The mother of one's
ଦିଦୀ ଶାଶୁଡ଼ୀ father-in-law.
ଦଦୀୟାସାସ ୨ । ଶଶୁରଙ୍କ ପିତାମହୀ—2 The grand mother
of one's father-in-law.

ଗୋସାଉଲି—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଲତାବିଶେଷ—
Gosāuli Name of a creeper.

ଗୋସାଣିଆଁ—ଦେ. ବିଣ.—(ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ଗାଳବିଶେଷ)—
Gosāṇiāñ ପିଶାଚୀଗ୍ରସ୍ତ—Visited by a she-ghost.

ଗୋସାଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—୧ । ମାତା ଓ ଗୋସାଇଁ ମା—
Gosāṇī 1. Mother and grandmother.
୨ । ପିଶାଚୀ; ଡାହାଣୀ
2. Witch; demoness; she-ghost.
୩ । ଦୁଷ୍ଟା ଦେବୀବିଶେଷ—
3. A wicked Deity (goddess).
୪ । ଯୋଗିନୀ; ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ପାର୍ଶ୍ୱଚରୀ ଦେବୀ—
4. An attendant Deity of Durga.

ଗୋସାଣୀ ଯାତ—ଗ୍ରାଦେ. (ପୁରୀ ସହର) ବ.—ଆଶ୍ୱିନ ଶୁକ୍ଳ ଅଷ୍ଟମୀ ଠାରୁ
Gosāṇī jāta ଦଶମୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାଟିରେ ଗୋସାଣୀମୂର୍ତ୍ତିମାନ
ଉତ୍ପାଦ କରି କରାଯାଇ ଯେଉଁ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଓ ଉତ୍ସବ
କରାଯାଏ—A festival of taking out in
procession in the streets of Puri
town earthen images of Goddesses.

ଗୋସାଣୀ ଲାଗିବା—ଦେ. ବ.—ପିଶାଚୀଗ୍ରସ୍ତ ହେବା—
Gosāṇī lāgibā Being visited or possessed by
a she-ghost.

ଗୋସାମଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ଗୋସ୍ୱାମୀର ଉତ୍ତର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗାନ୍ତ ଶବ୍ଦ
Gosāmaṇī ଗୋସ୍ୱାମିନୀ)—ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଭୁ; ସ୍ୱାମିନୀ—Mistress.

ହେଲ ଗୋସାମଣି ସେତେ ପ୍ରସନ୍ନ ମୋ ପ୍ରତି । ରଘୁନାଥ. ଗୀତଗୁ ଭରତ ।

ଗୋସିଆଁ—ଗ୍ରା. ବ.—(ସଂ ଗୃହସ୍ୱାମୀ, ଗୋସ୍ୱାମୀ) —୧ । ଗୃହସ୍ୱାମୀ—
Gosiāñ 1. Householder.
୨ । ଉତ୍ତମର ମାଲିକ; ଉତ୍ତମର ସ୍ୱାମୀ—
2. Master of a servant.
୩ । ପଶୁ ବା ଦ୍ରବ୍ୟର ମାଲିକ—3. Owner of a beast
or thing.

ମାଗେ ଗଇଁ, ବେହୁଆଁ ଗାଇ, ଯହିଁରେ ଯୋଉ ଗୋସିଆଁ ଜଉ । ଭଜ ।

୪ । ସ୍ୱାମୀ; ଭର୍ତ୍ତା—4. Husband.
୫ । ରକ୍ଷକ—5 Protector.

ଗ୍ରା. ବିଣ.—୧ । ଯାହାର ରକ୍ଷକ ଅଛି—
1. Having a protector.
୨ । ଯାହାର ସ୍ୱାମୀ ବା ମାଲିକ ଅଛି—
2. Having an owner or master.
୩ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ପତି ଜୀବିତ ଅଛି; ଅହିଅ—
3. (a woman) Having her husband living.

ଗୋସୁଆର୍ - ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ଗୋଶ୍ୱାର୍=ସଞ୍ଚିତ ବିବରଣ)—
Gosuārā ୧ । ଓଡ଼ିଶାର ଗତ ୧୮୪୨ ସାଲର ରାଜସ୍ୱବନ୍ଦୋବସ୍ତରେ
ଗୋସୋୟାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ଭୂମିଫଳାନ୍ତ ସଞ୍ଚିତ ବିବରଣ ଥିବା
ଗୋସବାରା କାଗଜ—1. Abstract account of lands
prepared during the Revenue Settle-
ment of Orissa in 1842.
୨ । ଯେଉଁ ବନ୍ଦବସ୍ତ ବା ବଣ୍ଟାର କାଗଜରେ ଭୂମିର ପରିମାଣ
ଆଦି ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇ ଲେଖାଥାଏ—2. Public paper
or record in which particulars or
abstracts of land (in settlement or
partition proceedings) are recorded.
୩ । ସଞ୍ଚିତ ହିସାବ—3. An abstract of account.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ୧ ବା ୨ ଅକ୍ଷରି ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାସ୍ଥାନେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ହୋଇଛି । ବା ୪ ଅକ୍ଷରି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେତେବେଳେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାସ୍ଥାନେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ହୋଇଛି । ବା ୪ ଅକ୍ଷରି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲାବେଳେ 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ 'କଥା' ନ ପାଇଲେ 'କଦ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୪ । ଜମିଦାର୍ଗ ବଣ୍ଟନ୍ ହେବା ସମୟରେ ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ସରିକଦାରଙ୍କ କଣ୍ଟରେ ପଡ଼ିବା ଜମିର ବବରଣ ଓ ଚାଇକା ଯେଉଁ କାଗଜରେ ଲିଖିବନ୍ଧ ହୋଇଥାଏ—4. A detailed statement and description of the lands falling to the allotments of different co-sharers during estates-partition.

ଗୋସୁଆଁର୍— ଦେ. ବ (ଫା ଗୋସ୍‌ବାର୍)—ଗୋସୁଆର୍ (ଦେଖ)—
Gosuāñrā — Gosuārā (See)

ଗୋସୂତ୍ରିକା— ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ଗୋ+ସୂତ୍ର+କ+ଆ)— ଦୁଇ ଖୁଣ୍ଟରେ ଦୁଇମୁଣ୍ଡ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଓ ମଝିରେ ମଝିରେ ଗୋରୁଙ୍କ ବେକ ବନ୍ଧାଯିବା ପାଇଁ ଫାଶ ଲଗିଥିବା ବଡ଼ ଦଉଡ଼; ଦାଉଣି—
Gosūtrikā — A long rope fastened to posts at both ends and having separate halters for each ox or cow to be tied to them.

ଗୋସେଇଁ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. ଓ ଅ—ଗୋସାଇଁ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Goseiñ (etc) — Gosāiñ etc (See)

ଗୋସେଇଁଆଁ—ଦେ. ବ—ଗୋସିଆଁ (ଦେଖ)—
Goseiñāñ — Gosiāñ (See)

ଗୋସ୍ତ—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଗୋସ୍ତ୍)—ମାଂସ—
Gost — Meat.
ଗୋସ୍ତ
ଗୋସ୍ତ

ଗୋସ୍ତନ— ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ଶ୍ରୁତି ଉତ୍ତ; ଗୋ+ସ୍ତନ)—୧ । ଗୋରୁର ଚର—
Gostana — 1. The udder o a cow.
୨ । ଫୁଲର ତୋଡ଼ା—2. A nosegay
୩ । ଫୁଲକଢ଼ର ପୁଞ୍ଜ—3. A cluster of buds.
୪ । (ବହୁସ୍ତ୍ରୀହି) ଗୁରୁସରିଆ ହାର—
4. A four-stringed necklace.

ଗୋସ୍ତନା— ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ବହୁସ୍ତ୍ରୀହି; ଗୋ+ସ୍ତନ+ଆ)—ଅଙ୍ଗୁର; ଦ୍ରାକ୍ଷାଫଳ—Grape.
Gostanā

ଗୋସ୍ତନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ବହୁସ୍ତ୍ରୀହି; ଗୋ+ସ୍ତନ+ଷ୍ଟୀ. ଈ)—ଗୋସ୍ତନା (ଦେଖ)—
Gostanī — Gostanā (See)

ଗୋସ୍ତାକି— ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଗୁସ୍ତାଖୀ=ଧୃଷ୍ଟତା)—୧ । ଔଦ୍ଧତ୍ୟ—
Gostāki — 1. Insubordination.
ଗୋସ୍ତାକୀ ୨ । ପ୍ରଗଲ୍ଭତା; ଧୃଷ୍ଟତା—2. Forwardness; plain-speaking.
ଗୁସ୍ତାଖୀ ୩ । ଅଶିଷ୍ଟତା; ଅଭଦ୍ରତା—3 Incivility.

ଗୋସ୍ୱାମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଶ୍ରୁତି ଉତ୍ତ; ଗୋ=ଗୋରୁ, ପୃଥିବୀ, ଜଳ, ସ୍ୱର୍ଗ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ+ସ୍ୱାମିନ୍ ୧ମା. ୧ବ.)—
Goswāmi

୧ । ଗୋସମୂହର ଅଧିପତି—
1. Owner of herds of cattle.

୨ । ଗୋରକ୍ଷକ—2. Cowherd.

୩ । ବୈରାଗୀ; ସଂସାରତ୍ୟାଗୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ସନ୍ନ୍ୟାସୀ (ଯେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସଂଯମ କରିଅଛନ୍ତି) --
3. An anchorite; a recluse.

୪ । ଧର୍ମୋପଦେଷ୍ଟା — 4. A religious preceptor.

୫ । ଭଗବାନ୍—5 Bhagabān; God.

୬ । ରାଜା—6. King.

୭ । ବରୁଣ—7 Baruṇa; The Hindu God of water.

୮ । ଇନ୍ଦ୍ର— 8 Indra; the Hindu God of rain

୯ । ବୃହସ୍ପତି—9. Bṛuhaspati.

ଦେ. ବ— ନବଦ୍ୱୀପର ଅଦ୍ୱୈତ ଓ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବଂଶୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ବଂଶୋପାଧି—Family-title of the descendats of Chaitanya's disciple Nityānanda and Adwaita.

ଗୋହଡ଼ା— ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ—୧ । ବହୁ; ଅନେକ—
Gohardā — 1. Many.
୨ । ଗୋଠେ; ପଲେ—2. A flock of.
(ଯଥା—ଗୋହଡ଼ା କୁକୁର୍; ଗୋହଡ଼େ ପିଲାଛୁଆ ।)

ଗୋହଡ଼ି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ବସ୍ତର; ଉଡ଼ି) —ଗୋରୁଗାଈ—
Gohardi — Cattle

ଗୋହତ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଶ୍ରୁତି ଉତ୍ତ; ଗୋ+ହତ୍ୟା)—ଗୋବଧ—
Gohatyā — Killing of a cow; cow-slaughter.

ଗୋହନ ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଗୁହ୍ ଧାତୁ+ଭାବ ଅନ)—ଗୋପନ କରିବା—
Gohana — Hiding; concealing.

ଗୋହରି—ଦେ. ବ—ଗୋହିରି (ଦେଖ)
Gohari — Gohiri (See)

ଗୋହଳ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବି. (ସଂ. ଗୋପାଳ)—ବଙ୍ଗର ସଦ୍‌ଗୋପଙ୍କ ପରି ସିଂହଭୂମବାସୀ ଓଡ଼ିଆ ଶୂଦ୍ର—A class of Ordiā Sūdras resembling the Sadgopas of Bengal.
[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ବଦ୍ଧବାବ୍ଧବ ମୟୂରଭଞ୍ଜରେ । ଏମାନେ ବଙ୍ଗର ସଦ୍ଗୋପଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବବାହ-ସମ୍ବନ୍ଧ କରନ୍ତିଁ ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କର ମାତୃଭାଷା ଓ ସଂକଳ୍ପବାକ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ।]

ଗୋହଲ୍ଲ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଗୋବର—
Gohalla — Cowdung.

ଗୋହା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ (ଗୋ+ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍) —ଗୋଘାତକ—
Gohā — Slaughterer of a cow.

ଗୋହାରି —ଦେ. ବ—ଫେରାଦ; ସାକ୍ଷାତ୍ ନିବେଦନ; ଗୁହାର୍—
Gohāri — Representation; complaint.
ଗୋହାର
ଗୋହାରି

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଭୃ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ସ	ଷ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଗୋହାଲ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୋଶାଲା; ଗବାଲୟ)--ଗୋଶାଲା; ଗୋଗୃହ—
Gohāla Cow-shed; cow-house.
ଗୋହାଇଲ
ଗୁହାଲ

ଗୋହ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୋଧିକା)—ଗୋଧ୍ୱସାପ—
Gohi Iguana.
ଗୋସାପ
ଗୋହ

ଗୋହୁଖିଆ—ଦେ. ବ. (ଗାଳିବିଶେଷ)—
Gohikhiā ୧ । ଯେ ଗୋଧ୍ୱସାପ ଆଦ ଅଖାଦ୍ୟ ଖାଏ—
1. (a term of abuse) Omnivorous person
୨ । ଯାହାକୁ ଗୋଧ୍ୱସାପ ଖାଇବ ବା କାମୁଡ଼ିବ—
2. (a term of cursing) One who will be bitten by an iguana.

ଗୋହିର—ସଂ. ବ.— ଗୋଇଟେ—
Gohira The heel. (Apte)

ଗୋହିରି—ଦେ. ବ.—୧ । ଦୁଇ ପାଖେ ବାଡ଼ ଥିବା ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ପଥ—
Gohiri 1. Narrow lane with fences on both sides.
ଗୋରୁମାନଙ୍କ ରଖା ଗୋହିର ମଝିରେ ମାଟିଆଳଜ ଗଣ୍ଡକାନ ଛଡ଼ାଇ ଦୁର ଡେଣା ଚୋହଲାଇ ଗଲବା ବେଳେ ଠିକ୍ ତାହାକୁ ମଲ୍ଲଗାମିଙ୍କା ବୋଲ ଯାଇ ପାରେ ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ ।
୨ । ଜଳ ନାଳ— Water-channel.

ଗୋହିରବାଟ—ଦେ. ବ.— ଗୋହିର (ଦେଖ)
Gohiribāṭa Gohiri (See)

ଗୋହୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ଦେ. (ବସ୍ତର) ବ.—ଓଡ଼—Time of tilling a field.
Gohī

ଗୋହ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (ଗୁହ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—୧ । ଗୁପ୍ତ—
Gohya 1. Hidden.
୨ । ଗୋପନୀୟ—2. Secret.
ବ. —ଗୁହ୍ୟ । ଦେଖ)
Guhya (See)

ଗୌଡ଼—ସଂ. ବ. (ଗୁଡ଼ = ଇକ୍ଷୁ ରସଜ ମିଷ୍ଟ + ଅ; ପୂର୍ବେ ଏ ଦେଶରେ ବିଶେଷ ଗୁଡ଼ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଉଥିବାରୁ ଏ ନାମ,—
Gaurda ୧ । ପ୍ରାଚୀନ ବଙ୍ଗଦେଶ--1. Ancient Bengal; the present Bengal and a part of Behar.
[ଦ୍ର—କେହ୍ କେହ୍ କହନ୍ତି ମାଳାଡାଙ୍କ ଦୌହିତ୍ର ଗୌଡ଼ ଏ ଦେଶରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିବାରୁ ଏ ଦେଶର ନାମ ଗୌଡ଼ ହୋଇ ଅଛ । ପୂର୍ବେ ଏହି ଗୌଡ଼ ଦେଶ ପାଞ୍ଚଟି ପ୍ରଦେଶରେ ବିଭକ୍ତ ଥିଲା, ସ୍ୱଡ଼, ବରେନ୍ଦ୍ର, ବାଗଡ଼ି, ବଙ୍ଗ ଓ ମିଥିଲା । ସ୍କନ୍ଦପୁରାଣରେ ଗୌଡ଼ ଦେଶର ସୀମା ନିମ୍ନଶ୍ଲୋକରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛ ।
ବଙ୍ଗଦେଶଂ ସମାରଭ୍ୟ ଭୁବନେଶାନ୍ତୁଗଃ ଶିବେ
ଗୌଡ଼ଦେଶଃ ସମାଖ୍ୟାତଃ ସର୍ବବିଦ୍ୟାବିଶାରଦଃ ।
କୂର୍ମ୍ମପୁରାଣ ଓ ଲିଙ୍ଗପୁରାଣରୁ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ଯେ ଗୌଡ଼ଦେଶର ରାଜଧାନୀ ଶ୍ରାବସ୍ତୀ ଥିଲା । ହେତୋପଦେଶରେ କୌଶାମ୍ବୀ ଗୌଡ଼ ଦେଶର ଅନ୍ତର୍ଗତ ବୋଲି ଯାଇଅଛ । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
୨ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଶାଖାବିଶେଷ—2. A particular subdivision of Brahmaṇas.
ବ । ଗୌଡ଼ ଦେଶବାସୀ ଲୋକ—
3. An inhabitant of Gaurda.
[ଦ୍ର—ସ୍କନ୍ଦପୁରାଣ ସହ୍ୟାଦ୍ରିଖଣ୍ଡ ମତରେ ଗୌଡ଼ଦେଶୀୟମାନେ ପାଞ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ— ସାରସ୍ୱତ, କାନ୍ୟକୁବ୍ଜ, ଗୌଡ଼, ମୈଥିଳ ଓ ଉତ୍କଳ ।]
୪ । ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—4 Sweetmeats.
୫ । ସପ୍ତମ୍ପୂର୍ତ୍ତି ଜାଇର ରାଗବିଶେଷ—
5 Name of a musical air.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ସରୁ ଯାକ ଶୁଦ୍ଧସ୍ୱର ଲଗେ; ଏହା ଶୀତ୍ମଗର ପୁତ୍ର ଓ ଦଳର ଗୁପ୍ତ ପହର ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଏହା ଗେୟ; ଏଥିର କାନଡ଼ାଗୌଡ଼, କେଦାରଗୌଡ଼; ନାରାୟଣଗୌଡ଼, ସ୍ୱଚ୍ଛଗୌଡ଼ ଆଦ ଅନେକ ଭେଦ ଅଛ—ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]
ଦେ. ବ.—୧ । କଥିତ ଭାଷାବିଶେଷ—
1. Name of a vernacular language.
[ଦ୍ର—ପୂର୍ବବଙ୍ଗରେ ଏ ଭାଷା କଥିତ ହେଉଥିଲା । ମାଡ୍ରାଜ୍ ସେନ୍ସସ୍ ରିପୋର୍ଟରେ ଏହାକୁ ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ଅଛ ।]
(ଗୌଡ଼ୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଗୋପାଳକ ଜାତି—
2. The caste of cowherds.
ବ । ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମଭାରତବାସୀ ରାଜପୁତ ଜାତିର ଶାଖା-ବିଶେଷ—3. A sect of Rajputs.
୪ । କାୟସ୍ଥଙ୍କ ଶାଖାଭେଦ—4. A sect of Kāyasthas.

ଗୌଡ଼ ବାଉଡ଼—ଭ୍ରା. ବ. (ନିରର୍ଥକ ଦ୍ୱିତୀୟ ସବ୍ଦର ଶବ୍ଦ)—
Gaurda bāurda କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ବା ଯାତ୍ରାରେ ଆସିଥିବା ଗଉଡ଼ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନୁଚର ବର୍ଗ—
Bearers and coolies accompaning a procession or a big man.

ଗୌଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଗୌଡ଼ୀୟ)—୧ । ଗୌଡ଼ଦେଶୀୟ—
Gaurdiā 1. Belonging to the Gaurda country.
ଗୌଡ଼ିୟା ୨ । ଗଉଡ଼ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
ଗୌଡ଼ିୟା 2. Pertaining to a cowherd.
ବ । ଗଉଡ଼ଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ —3. Used by cowherds.
(ଯଥା—ଗୌଡ଼ିଆ ଛତା)

ଗୌଡ଼ିଆ ବୈଷ୍ଣବ—ଭ୍ରା. ବ. (ସଂ. ଗୌଡ଼ୀୟ)—
Gaurdiā baishama ଗୌଡ଼ିଆ ବୈଷ୍ଣବ (ଦେଖ)
Gaurdiā baishṇaba (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ୯୦ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବେ ସେତେବେଳେ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷରଯୁକ୍ତ ନିମ୍ନତ ଭେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଥାସମୟେ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣପ୍ରତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଖୋଜିବେ; 'ଦଧି' ନ ମିଳିଲେ 'ଦହି' ବେଶିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗା' ବେଶିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ବେଶିବେ ।

ଗୌଡ଼ିଆ ବୈଷ୍ଣବ—ଦେ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ. ଗୌଡ଼ୀୟୀ ବୈଷ୍ଣବ)—
Gaurdiā baishṇaba ଚୈତନ୍ୟମତାବଲମ୍ବୀ ବୈଷ୍ଣବ—
ଗୌଡ଼ୀୟ ସଂପ୍ରଦାୟ Baishṇabas following the creed
ଗୌଡ଼ୀୟା ସଂପ୍ରଦାୟ of Chaitanya.

[ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ବେକରେ ମାଳା ଓ ମସ୍ତକରେ ତଇଜନ ତୁରୁକା ଥାଏ । ଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ଦେହତ୍ୟାଗ ପରେ ତତ୍ସାମୟିକ ଉତ୍କଳମଣ୍ଡଳଦ୍ୱାରା ଏ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଜୀବ୍ମୁକ୍ତାଖ୍ୟ ମଧୁର ରସ-ସାଧନା ସେମାନଙ୍କର ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଶୌଚ, ନାମଜପ, ନର୍ମଲରସ ଓ ସହଜ ଭଜନ ମନ୍ତ୍ରାଦ୍ୱାରା ଭକ୍ତିସାଧନହିଁ ଏମାନଙ୍କର ପନ୍ଥା ।]

ଗୌଡ଼ିଆମତ—ଦେ. ବ—ଚୈତନ୍ୟ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ବୈଷ୍ଣବମତ—
Gaurdiāmata The creed started by Chaitanya
ଗୌଡ଼ୀୟମତ (Baishṇabism).
ଗୌଡ଼ୀୟାମତ

ଗୌଡ଼କ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ. (ଗୌଡ଼+ଇକ)—୧ । ଗୌଡ଼ଦେଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Gaurdika 1. Relating to Gaurda country.
୨ । (ଗୁଡ଼+ଇକ) ଗୁଡ଼ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Relating to molasses.
୩ । ଗୁଡ଼ରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ—3. Prepared from molasses.
ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—୧ । ଆଖୁ—1. Sugarcane
୨ । ଗୁଡ଼ରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମଦ୍ୟ—2. Rum made from molasses.

ଗୌଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.(ଗୌଡ଼+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଗୁଡ଼ରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସୁରା—
Gaurdī 1. Wine distilled from molasses.
୨ । ସ୍ୱଗିତୀବିଶେଷ—2. A musical air.

[ଦ୍ର—ଏ ସଙ୍ଗୀତ ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀ; ସ୍ୱର ୧୩ ପ୍ରହରରେ ଗେୟ । ଏହା ଶୃଙ୍ଗାର ରସର ବର୍ଣ୍ଣନା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ । କେହି କେହି ଏହାକୁ କଲ୍ୟାଣ ସ୍ୱରର ଭେଦ କହନ୍ତି— ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

୩ । କାବ୍ୟର ଓଜୋଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ ରଚନାପ୍ରତି; ଓଜଃ-ପ୍ରକାଶକ ରଚନା; ପୁରୁଷାନୁଗତ୍ତ—
3. A style of poetic composition; the energitic or elaborate style.
୪ । ଗୌଡ଼ଦେଶ ପ୍ରଚଳିତ ଭାଷାର ବିଶେଷତ୍ୱ ବା ଶବ୍ଦ—
4. Idiom of the Vernacular of the Gaurda-country.

ଗୌଡ଼ୀୟ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ. (ଗୌଡ଼+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ ଇୟ)—
Gaurdīya ୧ । ଗୌଡ଼ ଦେଶବାସୀ—
1. Inhabiting the Gaurda country.
୨ । ଗୌଡ଼ ଦେଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
2. Pertaining to the Gaurda country.

ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ଉତ୍ତରବଙ୍ଗର କଥିତ ଭାଷା (୧୮୯୧ ମାଦ୍ରାଜ ସେନ୍ସସ୍‌ରେ ଏହାକୁ ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ଅଛି)—
Language of North Bengal.

ଗୌଡ଼ୀୟ ଭାଷା—ଦେ. ବ—ଉତ୍ତରବଙ୍ଗ ପ୍ରଚଳିତ ଭାଷା—
Gaurdīya bhāshā Language prevalant in north Bengal.

ଗୌଡ଼ୁଣୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗୋପ-ବାଳା—
Gaurduṇī Milkmaid.
ଗୋୟଲୀନୀ
ଗ୍ୱାଲନୀ

ଗୌଡ଼ୁଣୀ ପୋକ—ଦେ. ବ—ଗଉଡ଼ୁଣୀ ପୋକ (ଦେଖ)
Gaurduṇī poka Gaurduṇī poka (See)

ଗୌଡ଼େଶ୍ୱର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—୧ । ଗୌଡ଼ ଦେଶର ରାଜା—
Gaurdeśwara 1. King of the Gaurda country.

[ଦ୍ର—ଏହା ଉତ୍କଳର ଗଜପତି ମହାରାଜାଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠତ୍ୱ ଉପାଧି ।]

୨ । ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଦେବ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
2. A name of Śrīchaitanya.

ଗୌଣ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବଣ. (ଗୁଣ + ଅ)—୧ । ଗୁଣସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Gauṇa 1. Attributive.
ମୁଖ୍ୟ, ପ୍ରଧାନ, ମୌଳିକ } ବିପରୀତ ୨ । ଅପ୍ରଧାନ—2. Unessential; secondary; subordinate; of secondary importance.
(ଗୌଣତା—ବ) ୩ । ନିକୃଷ୍ଟ—3. Inferior.
୪ । ଯାହା ମୌଳିକ ନୁହେଁ—4. Not primary or original.
୫ । କାଳ୍ପନିକ; ଅପ୍ରକୃତ—5. Imaginary; unreal.
୬ । ଯାହା ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ କରାଯାଏ ନାହିଁ; ପରୋକ୍ଷ—
6. Indirect.
୭ । ଅଧସ୍ତନ—7. Subordinate
୮ । (ଗଣିତ) ଗୁଣନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
8. (arithmetic) Relating to multiplication.
ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—୧ । ଦେରି; କାଳ-ବିଳମ୍ବ—1. Delay.
୨ । ଅପେକ୍ଷା କରିବା—2. Waiting.

ଗୌଣ କରିବା - କ୍ରି.ବି. (ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ମେଦିନୀପୁର) (ଭୁଲ. ବ. ଗୌଣ୍‌କର୍)—
Gauṇa karibā
୧ । ବିଳମ୍ବ କରିବା—1. To delay
୨ । ଅପେକ୍ଷା କରିବା—2. To wait.

ଗୌଣକର୍ମ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ବ୍ୟାକରଣ)—କ୍ରିୟାର ଅପ୍ରଧାନ କର୍ମ—
Gauṇa karma (grammar) Indirect object of a verb.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ନ

ଗୌଣପକ୍ଷ—ଫ. ବ.—(ଦର୍ଶନ) ଯୁକ୍ତିର ଦୁର୍ବଳ ବା ନିକୃଷ୍ଟତର ପକ୍ଷ—
Gauṇapaksha (philosophy) The weaker side of an argument.

ଗୌଣାର୍ଥ—ଫ. ବ—୧। କୌଣସି ଶବ୍ଦର ପ୍ରଧାନ ବା ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥ—1. Secondary meaning of a word (apart from its literal meaning).

୨। ଅଶସ୍ୟାର୍ଥ; ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ—
4. Metaphorical or figurative meaning.

ଗୌଣି—ଦେ. ବ. (ଫ. ଗୋଣୀ)—ଗଉଣୀ (ଦେଖ)
Gauṇi Gauṇī (See)

ଗୌଣିକ—ଫ. ବିଣ. (ଗୁଣ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—୧। ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜଃ ତମୋଗୁଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1 Relating to the three primary qualities of matter.

୨। ଯାହାର ଗୁଣ ଥାଏ—
2. Having qualities or attributes.

୩। ଅଣା ପର ଦେଖା ଯାଉଥିବା—
3. Resembling a sack.

୪। ଅଧସ୍ତନ—4. Subordinate.

୫। ଗୌଣ (ଦେଖ)
5. Gauṇa (See).

୬। ଯେ ପରର ଗୁଣ ବୁଝିପାରେ; ଗୁଣଜ୍ଞ—
6. Appreciating the merits in others.

୭। ଯେ ଗୁଣକରିଣ୍ଠି ଗ୍ରନ୍ଥ ପାଠ କରେ—
7. Studying good books.

୮। ଗୁଣଦ୍ୟୋତକ—8. Denoting attributes.

୯। ଗୁଣୀ—9. Possessing good qualities; talented.

ଗୌଣିଗୌଣି—ଦେ. ବଣ—ଅନେକ ଗଉଣି ପରିମିତ—
Gauṇigauṇi Measuring several Gauṇis.
କି. ବଣ—ବହୁତ ପରିମାଣରେ—In large quantities.

ଗୌଣିମୁହାଁ—ଦେ. ବ୍ରୀଣ—୧। ଗୌଣୀ ପର ମୁହଁ ଯାହାର—
Gauṇimuhāṅ (ଗୌଣିମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. (a person) Having a wide face.
୨। ଭ୍ରୂକୁଣ୍ଡାମୁହାଁ; ଭ୍ରୂକୁଣ୍ଡାମୁହାଁ—
2, Frowning; scowling.

ଗୌଣୀ—ଫ. ବ—(ବ୍ୟାକରଣ) ଶବ୍ଦର ବୃତ୍ତିବିଶେଷ; ଶବ୍ଦର ଯେଉଁ ବୃତ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ବସ୍ତୁର ଗୁଣ ସୂଚିତ ହୁଏ—
Gauṇī (grammar) The connotative attribute of a word.

ଯଥା—ଗ୍ରାମଚନ୍ଦ୍ର କଳ୍ପବୃକ୍ଷ ଥିଲେ—ଏଠାରେ କଳ୍ପବୃକ୍ଷ ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ଗ୍ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରାର୍ଥନାକାରୀର ମନୋବାଞ୍ଛା ପୂରଣ କରୁଥିବାର ଗୁଣ ସୂଚିତ ହେଉଅଛି ।)

ଗୌଣ୍ୟ—ଫ. ବ (ଗୁଣ + ଯ)—୧। ଉତ୍କର୍ଷ—1 Merit.
Gauṇya ୨। ଅଧସ୍ତନ ଅବସ୍ଥା; ନିମ୍ନତର ପାହ୍ୟା—
2. Subordinate or inferior position or rank.

ଗୌତମ—ଫ. ବ. ପୁଂ (ଗୋତମ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ)—
Gautama ୧। ଭରଦ୍ୱାଜ ମୁନି—
1. The sage Bhāradwāja.

୨। ଗୋତମ ଋଷି ପୁତ୍ର; ଶତାନନ୍ଦ ଋଷି—
2. The sage Satānanda.

୩। ନ୍ୟାୟଦର୍ଶନ ପ୍ରଣେତା ମୁନି—
3. Name of the founder of Nyāya philosophy.

୪। ବୁଦ୍ଧଦେବ—4. Buddha.

୫। ଦ୍ରୋଣଙ୍କ ଶଳା; କୃପାଚାର୍ଯ୍ୟ—
5. The name of Kṛupāchārjya

୬। ଗୋଦାବରୀ ନଦୀର ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥାନ; ସହ୍ୟଉତ୍ତରଶୈଳ—
6. Name of a mountain giving rise to the Godāvarī river.

ଫ. ବିଣ—ଗୋତମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Pertaining to the sage Gotama.

ଦେ. ବି—ଅସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ କାମବୃତ୍ତି ଚରିତାର୍ଥ କରିବା—
Satiation of carnal desire by unnatural means.

ଗୌତମସମ୍ଭବା—ଫ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗୋଦାବରୀ ନଦୀ—A name of the river Godāvarī.
Gautamasambhabā

ଗୌତମୀ—ଫ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗୌତମ + ଈ)—୧। କୃପାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଭଗିନୀ ଓ ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ କୃପୀ—
Gautamī 1. A name of the wife of Drona.

୨। ଗୋଦାବରୀ ନଦୀ—2. The river Godāvarī.

୩। ଦୁର୍ଗା—3. A name of Durgā.

୪। ଗୋମତୀ ନଦୀ—
4. A name of the river Gomatī.

୫। ହଳଦୀ—5. Turmeric.

୬। ଗୋରୋଚନା—6. A yellow pigment got from a dead cow.

୭। ନ୍ୟାୟ ଦର୍ଶନ—
7. The Nyāya system of Philosophy.

୮। ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ଧର୍ମମାର୍ଗ—
8. The teachings of Buddha.

୯। ଗୌତମଋଷି ପ୍ରକଳିତ ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ର—
9. The code of Hindu law by Gautama.

୧୦। ଗୌତମ ପତ୍ନୀ ଅହଲ୍ୟା—
10. The wife of sage Gautama.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଚ୍ଚ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଟାଇପ୍‌ରେ, ଯେବେ ୪ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବପସ୍ଥତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଟାଇପ୍‌ବାକୁ ଦେବ । ଯଥା— ୬ ଘ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ ଟାଇପ୍‌ବେ, 'ଭୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଅ' ଟାଇପ୍‌ବେ, 'ବ୍ୟ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଜ୍ଜ' ଟେପିବେ; ଅଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଜା' ଟେପିବେ; 'ଅଲ୍ବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଟେପିବେ ।

୧୧ । ଗୋତମବଂଶୀୟା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
11. (woman) Born in the family of Gotama.

ଗୌଡାଡ଼୍—ଦେ. ବ (ବର୍ତ୍ତିଆ ଶବ୍ଦ)—ଗୋଡାଡ଼୍ (ଦେଖ)—
Gautārda — Gotārdu (See)

ଗୌଧାର—ସଂ. ବ (ଗୋଧା + ଅସତ୍ୟାର୍ଥେ. ଆର)—ଗୋଧୁଆ—
Gaudhāra — The young of an iguana.

ଗୌଧୂମୀନ—ସଂ. ବ (ଗୋଧୂମ + ଇନ)—ସେଉଁ କ୍ଷେତରେ ଗହମ ଫସଲ ହୁଏ—A field of wheat.
Gaudhūmīna

ଗୌଧେୟ—ସଂ.ବ (ଗୋଧା + ଅସତ୍ୟାର୍ଥେ.ଏସ୍)—ଗୌଧାର (ଦେଖ)—
Gaudheya — Gaudhāra (See)

ଗୌଧେର—ସଂ. ବ (ଗୋଧା + ଅସତ୍ୟାର୍ଥେ. ଏର)- ଗୌଧାର (ଦେଖ)—
Gaudhera — Gaudhāra (See)

ଗୌନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଗାଉନ୍)—ଗାଉନ୍ (ଦେଖ)—
Gaun — Gāun (See)
ଗୌନ
ଗୌନ

ଗୌନର୍ଦ୍ଦ - ସଂ. ବ (ଗୋନର୍ଦ୍ଦ + ଅ)—ମହାଭାଷ୍ୟକାର ପାତଞ୍ଜଳ—
Gaunardda — A name of Pātañjali.

ଗୌଣ୍ଟିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଗ୍ରାମର ସରବରାକାର; ଗ୍ରାମର ପ୍ରଧାନଥ ବା ମୁଖ୍ୟା ବ୍ୟକ୍ତି—1. Head-man of a village.
Gauntiā
୨ । ବଂଶୋପାଧିବଶେଷ—2. A family-title.

ଗୌପିକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଗୋପୀ + ଅକ)—ଗୋପୀଙ୍କର ସନ୍ତାନ—
Gaupika — The son of a herdsman's wife.

ଗୌପ୍ତେୟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଗୁପ୍ତ + ଏସ୍)—ବୈଶ୍ୟା ସନ୍ତାନ—
Gaupteya — The son of a Baisya-woman.

ଗୌମେଦ—ସଂ. ବ (ଗୋମେଦ + ଅ)—ଗୋମୂତ୍ରର ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ମଣି ବଶେଷ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—A gem having the colour of cow's urine.
Gaumeda

ଗୌର—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଗୌର୍)—୧ । ଧ୍ୟାନ—
Gaur — 1. Contemplation.
ଗୌର — ୨ । ପ୍ରଣିଧାନ; ମନୋଯୋଗ—2. Attention.
ଗୌର — ୩ । ଖାଉର୍ —3. Care.

ଗୌରନିତାଇ—ଦେ. ବ (ସହଚର)—ଚୈତନ୍ୟଦେବ ଓ ଭାଙ୍କ ସହଚର ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ—Chaitanya and Nityānanda.
Gaurnitāi
ଗୌରନିତାଇ

ଗୌର—ସଂ. ବ. (ଗୃଡ୍ + ଅଧିକରଣେ. ଅ)—୧ । ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ—
Gaura — 1. White colour.
ଗୌର୍ } ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ଈଷତ୍ ପୀତବର୍ଣ୍ଣ—
ଗୌରୀ } 2. Yellowish colour.
୩ । ଈଷତ୍ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ—3. Reddish colour.
୪ । ବୃହସ୍ପତି—4. Planet Jupiter.
୫ । ଶ୍ୱେତ ସୋରିଷ—
5. White rye; white mustard.
୬ । ଚନ୍ଦ୍ର—6. The moon.
୭ । ପଦ୍ମକିଞ୍ଜଲ୍କ—7. The pollen of lotus.
୮ । ପଦ୍ମକେଶର—8. The filament of lotus.
୯ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—9. Gold.
୧୦ । ମାଟିଆ ମଇଁଷି—10. Gray buffalo.
୧୧ । କୁଙ୍କୁମ—11. Saffron.
୧୨ । ଅଶ୍ୱ ଖୁର ପରି ଅବୟବଯୁକ୍ତ ଖୁରବଶିଷ୍ଟ ମୃଗବଶେଷ—
12. A kind of deer.
୧୩ । ଧଅ ଗଛ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ଓ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
13. A timber tree; Conocorpus Latifolia.
୧୪ । ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡପୁରାଣ ଅନୁସାରେ କୈଳାସର ଉତ୍ତରରେ ଅବସ୍ଥିତ ପର୍ବତବଶେଷ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
14. Name of a mythological mountain.
୧୫ । ଚନ୍ଦସୋରିଷ ପରିମିତ ଓଜନବଶେଷ (ହ.ଶବ୍ଦସାଗର)—
15. A standard of weight weighing 3 mustard seeds.

ଦେ. ବ—ଚୈତନ୍ୟ ଦେବ; ଗୌରାଙ୍ଗ—
A name of Chaitanya.
[ଦ୍ର—ଚୈତନ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣରେ ଗୌର ଥିବାରୁ ଭାଙ୍କର ଏହି ନାମ ।]

ସଂ. ବିଣ—୧ । ଗୋର୍—1. Fair-skinned.
୨ । ଶୁଭ୍ର; ଧଳା—2. White.
୩ । ଈଷତ୍ ପୀତ—3. Yellowish.
୪ । ଶ୍ୱେତରକ୍ତ—4. Whitish red.
୫ । ଅରୁଣବର୍ଣ୍ଣ; ଲୋହିତ 5. Red.
୬ । ଲୋହିତାଭ—6. Reddish, ruddy
୭ । ପରିଷ୍କୃତ—7 Clean.
୮ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ; ଜକଜକ—8. Shining; brilliant.
୯ । ବିଶୁଦ୍ଧ—9. Pure.

ଗୌରକ୍ଷ୍ୟ—ସଂ.ବ. (ଗୋରକ୍ଷ + ଷ୍ୟ)—ଗୋପାଳନରୂପ ବୈଶ୍ୟକର୍ମ—
Gauraksya — The work looking after kine (a duty enjoined on the Baisya).

ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର—ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ନାମ—
Gaurachandra — A name of Chaitanya.

ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ଗଜପତି ନାରାୟଣ ଦେବ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ପାରଳା-ଖେମଣ୍ଡିର ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରଜା—A famous king of Pāralākhemaṇḍi.
Gaurachandra gajapati nārāyaṇa deba
[ଦ୍ର—'ଧ୍ରୁବ ନାଟକ' ଏହାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ—
ଭାଇଶୀ· ଜୁହୁଲସାହୁଜ୍ୟ ଇତିହାସ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଉଅ	ଅ୍ଚ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଗୌରତିତ୍ତିର—ଫ. ବ—ଚତୁଷ୍ପଦଚର ପକ୍ଷବିଶିଷ୍ଟ ଉତ୍ତର ପକ୍ଷୀ—
Gauratittiri A tittira.

[ଦ୍ର—ଉତ୍ତର ପକ୍ଷୀ ବର୍ଣ୍ଣଭେଦରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର—କୃଷ୍ଣ ଓ ଗୌର । ଗୌର ଉତ୍ତରର ପକ୍ଷ ଚତୁଷ୍ପଦଚର; ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଗୌର ଉତ୍ତରର ମାଂସ କୃଷ୍ଣ ଉତ୍ତରର ମାଂସ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ଗୁଣକର । ଉତ୍ତିର (ଦେଖ) ।]

ଗୌରବ—ଫ. ବ. (ଗୁରୁ+ଭାବ. ଅ)—
Gauraba ୧ । ଉତ୍କର୍ଷ—1. Excellence.
୨ । ଗଭୀରତା—2. Depth.
୩ । ଗର୍ବ—3. Pride.
୪ । ସ୍ଥୂଳତା—4 Thickness.
୫ । ଭାର; ଓଜନ—5. Weight; heaviness
୬ । ବିଷୟର ଗୁରୁତ୍ୱ ବା ପ୍ରୟୋଜନୀୟତା; ଜରୁରିପଣ—
6 Importance; urgency.
୭ । ମହତ୍ତ୍ୱ, ମହତ୍ତ୍ୱ—
7 Glory; greatness; grandour.
୮ । ଇଜ୍ଜତ୍; ମର୍ଯ୍ୟାଦା—
8. Honour; dignity; prestige.
୯ । ମାନ୍ୟ; ସମ୍ମାନ; ଆଦର—
9. Regard; respect.
୧୦ । ସଭ୍ରାନ୍ତପଣ—10. Respectability
୧୧ । ପୂଜ୍ୟତା—11. Venerableness.
(ଯଥା—ଗୁରୁଗୌରବ ।)
୧୨ । ଅକ୍ଷରର ଗୁରୁତା—12 The length of a syllable or letter (in prosody)
୧୩ । ଅର୍ଥର ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ—13. Depth of meaning.
୧୪ । ବିଷାକ୍ତ ସ୍ଥୂଳବିଶେଷ—
14. Name of a poisonous plant (M. W)
୧୫ । କାରଣମାନଙ୍କର ଅପ୍ରୟୋଜନୀୟ ବାହୁଲ୍ୟ—
15. Needless multiplication of causes (M.W.)
ଫ. ବ୍ରଣ—ଗୁରୁସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Relating to one's preceptor.

ଗୌରବ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବା ସମ୍ମାନ କରିବା—
Gauraba karibā 1. To show respect or regard.
ଗୈରବକରା ୨ । ପ୍ରଶଂସା କରିବା—
गोरवकरना 2. To eulogise; to praise.

ଗୌରବର୍ଣ୍ଣ—ଫ.ବ. (କର୍ମଧା. ଗୌର+ବର୍ଣ୍ଣ)—ଦେହର ଗୋଲ ରଙ୍ଗ -
Gaurabarṇṇa Fair complexion.

ଗୌରବାନ୍ୱିତ—ଫ. ବ୍ରଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୌରବ+ଅନ୍ୱିତ)—
Gaurabānwita ୧ । ଗୌରବଯୁକ୍ତ; ମହତ୍ତ୍ୱାନ୍ୱିତ—
1. Glorious; gloried; dignified.
୨ । ସମ୍ମାନନୀୟ; ପୂଜନୀୟ—
2. Honourable; adourable.
୩ । ଗର୍ବାନ୍ୱିତ—3. Feeling proud.

ଗୌରବାସନ—ଫ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଗୌରବ+ଆସନ)—
Gaurabāsana ସମ୍ମାନର ପରିଚୟକ ଆସନ; ଯେଉଁ ଆସନ ସମ୍ମାନିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଧିକାର କରନ୍ତି—Seat of honour.

ଗୌରବିତ—ଫ. ବ୍ରଣ. (ଗୌରବ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଇତ)—
Gaurabita ୧ । ମର୍ଯ୍ୟାଦାଶାଳୀ—1. Respectable.
୨ । ଗୌରବଯୁକ୍ତ—2. Glorified.

ଗୌରମୁଖ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—
Gauramukha 1. Moon.
୨ । ଶମୀକ ମୁନିଙ୍କର ଜନୈକ ଶିଷ୍ୟ—
A disciple of Śamīka sage.

ଗୌରସର୍ଷପ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା)—ଶ୍ୱେତ ସର୍ଷପ; ଧଳା ସୋରିଷ—
Gaurasarshapa Rye; rapeseed.

ଗୌରହରି—ଦେ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଚୈତନ୍ୟ ବା ଗୌରାଙ୍ଗରୂପେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହରି ବା ବିଷ୍ଣୁ—Hari in his incarnation of Chaitanya.
୨ । ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
2. Name given to males.
୩ । ଭଞ୍ଜ ଯୁଗର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଗଞ୍ଜାମର ସଙ୍ଗୀତ ରଚୟିତା କବିବିଶେଷ—3. Name of a composer of Oriya songs of Ganjāma.

ଗୌରୀ—ଗ୍ରା.ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ଫ. ଗୌର)—୧ । ପାର୍ବତୀ—
Gaurī 1. Pārbatī.
୨ । ଗୌର ସ୍ତ୍ରୀ—
2. A fair complexioned woman.

ଗୌରାଙ୍ଗ—ଫ. ବ୍ରଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଗୋରା—
Gaurāṅga Fair-skinned (male).
(ଗୌରାଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବ.—୧ । ଚୈତନ୍ୟ ଦେବ—
1. Chaitanya deba.
[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ଶରୀର ଗୌରବର୍ଣ୍ଣ ଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କୁ ଗୌରାଙ୍ଗ କୁହାଯାଏ ।]
୨ । ପୁରୁଷ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
2. Name of males.

ଗୌରିକା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗୌରୀ+ସ୍ୱାର୍ଥେ.କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Gaurikā ଗୌରୀ (ଦେଖ)
Gaurī (See)

ଗୌରିଲ—ଫ. ବ. (ଗୌର+ଇଲ)—୧ । ଧଳା ସୋରିଷ; ଧଉସୋରିଷ
Gaurila 1. White mustard.
୨ । ଲୁହାଗୁଣ୍ଡ—2. Iron-dust; powdered iron-

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱରର ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଯେ ଦୋଳିଲେ, ସେମାନେ ଏ ବ୍ୟବହାରରେ ନ ମିଳିବ ସେମାନେ ସେହି ଯେ ପାଇ ପଥାନ୍ତରେ ଅଛନ୍ତି ବୋଲିବୁଝ । ୨ ବା ୧ ରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ର ମିଳେ 'ଗାଈ ଖୋଜରେ; 'କୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'କଷ' ଖୋଜରେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ।

ଗୌରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୌର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଗୌରବର୍ଣ୍ଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
Gaurī 1. Fair-skinned female.

୨ । ପାର୍ବତୀ—2. Pārbatī.

୩ । ଅଷ୍ଟବାହ୍ନଜା ଅଷ୍ଟବର୍ଷୀୟା ବାଳିକା—
3. An unmarried girl aged 8 years.

[ଦ୍ର—ଶାସ୍ତ୍ରବଚନ—ଅଷ୍ଟବର୍ଷା ଭବେଦ୍ ଗୌରୀ ।]

୪ । ଅରଜସ୍କା କୁମାରୀ—
4. A virgin before her menses.

୫ । ପୃଥିବୀ—5. The earth.

୬ । ତୁଳସୀ—6. The Holy Basil plant.

୭ । ସ୍ତ୍ରୀଗୀତବିଶେଷ—7. Name of a musical air.

୮ । ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା (ଦେଖ)
8. Mañjishṭhā (See)

୯ । ନଦୀବିଶେଷ—9. A name of a river.

୧୦ । ବରୁଣଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—10. The wife of Baruṇa.

୧୧ । ଗୋରୋଚନା—
11. Gallstone Bijoor; Bastarous.

୧୨ । ହରିଦ୍ରା—12. Turmeric.

ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମ—
Name given to females.

ଦେ. ବି. ପୁଂ.—ଗୌରୀଶଙ୍କରର ଡାକ ନାମ—
Name for calling Gaurīśaṅkara.

ଗୌରୀକାନ୍ତ—ସଂ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୌରୀ+କାନ୍ତ)—ମହାଦେବ—
Gaurīkānta Mahādeba.

ଦେ. ବ. ପୁଂ.—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ଗୌରୀକାଳ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୌରୀ+କାଳ)—ଅଷ୍ଟବାହ୍ନଜା
Gaurīkāla କନ୍ୟାର ୭ମ ବର୍ଷ ପୂରିବାଠାରୁ ୮ମ ବର୍ଷ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାଳ—The eighth year (12 months) of a maiden.

ଗୌରୀକୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—୧ । କୈଳାସର ସାନୁଦେଶସ୍ଥିତ ହ୍ରଦ-
Gaurīkuṇḍa Name of a natural tank at the foot Kāilāsa mountain.

[ଦ୍ର—ଏ କୁଣ୍ଡ ସମୁଦ୍ରତଳରୁ ୨୨୦୨୮ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ । ଏଠାରେ ଜଳ ସ୍ଥଳ ସବୁ ବରଫାବୃତ । କେବଳ ଏହି କୁଣ୍ଡର ପହିମାଂଶରେ ୧୦।୧୨ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଂଶରେ ମାଲବର୍ଣ୍ଣ ଜଳ ଦେଖାଯାଏ; କୁଣ୍ଡର ପରିଧି ୬୩ ମାଇଲରୁ କମ୍ ନୁହେଁ । ଏ କୁଣ୍ଡର କୂଳରେ ଶିବଲିଙ୍ଗ-ବତ୍ ଅନେକ ଶୃଙ୍ଗ ବାହାର ଅଛି । ଏହି ଶୃଙ୍ଗମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚତମ ଶୃଙ୍ଗ କୈଳାସ—ଏହି ଶୃଙ୍ଗସକଳ ତର ମାହାତ୍ମ୍ୟବୃତ । ହିମାଳୟ ପୃ ୨୧୧ ଷ୍ଟା ।]

୨ । ହିମାଳୟର ସାନୁଦେଶସ୍ଥ ଗଙ୍ଗୋତ୍ରିର ଅର୍ଦ୍ଧମାଇଲ ପଶ୍ଚିମରେ ଅବସ୍ଥିତ ହ୍ରଦ (ହିମାଳୟ—୨୪୫ ପୃଷ୍ଠା)—
Name of a natural tank at the foot of the Himalays.

ଗୌରୀଗୁରୁ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୌରୀ+ଗୁରୁ)—୧ । ମହାଦେବ—
Gaurīguru 1. Mahādeba.

୨ । ହିମାଳୟ ପର୍ବତ—2. The Himalayas.

ଗୌରୀଚରଣ ମହାନ୍ତି—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ଜନୈକ
Gaurīcharaṇa Mahānti ଓଡ଼ିଆ କବି—
An oria poet of the present age.

[ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ ଚୌଙ୍କାନାଳରେ ଥିଲା । 'ଦର୍ଶନଚନ୍ଦ୍ର' ନାମକ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁସ୍ତକ ଏହାଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ—
ଭାରତୀ—ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ।]

ଗୌରୀଜ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଗୌରୀ+ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Gaurīja ୧ । କାର୍ତ୍ତିକେୟ—1. Name of Kārttikeya.

୨ । ଗଣେଶ—1. Ganesha; a son of Gaurī.

୩ । ମେଘନାଲ—3 Mica; talc.

ଗୌରୀନାଥ ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୌରୀ+ନାଥ)—
Gaurīnātha ଗୌରୀକାନ୍ତ (ଦେଖ)
Gaurīkānta (See)

ଗୌରୀପଟ୍ଟ—ଦେ. ବ—ଗୌରୀପଟ୍ଟ (ଦେଖ)
Gaurīpaṭa Gaurīpaṭṭa (See)

ଗୌରୀପଟ୍ଟ—ସଂ. ବ. (ରୂପକ କର୍ମଧା; ଗୌରୀରୂପ ପଟ୍ଟ)—
Gaurīpaṭṭa ଶିବଲିଙ୍ଗର ଗୁରୁପାଖେ ବେଢ଼ିଥିବା ସୁସ୍ପଷ୍ଟଭାବେ ଶକ୍ତି; ସେଉଁ ଗୋଲାକାର ଗଭୀର ପଥରଚକଡ଼ା ମଧ୍ୟରେ ଶିବଲିଙ୍ଗ ଉଠିଥାଏ—The circular plate of stone around the Śibaliṅga or phallus of Śiba; (symbolising the female creative organ).

ଗୌରୀପାଟ—ଦେ. ବ—ଗୌରୀପଟ୍ଟ (ଦେଖ)
Gaurīpāṭa Gaurīpaṭṭa (See)

ଗୌରୀପାଷାଣ—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ଏକପ୍ରକାର ପାଷାଣ ବିଷ—
Gaurīpāshāṇa A kind of poisonous stone.

ଗୌରୀପୁତ୍ର - ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗୌରୀ+ପୁତ୍ର)—୧ । କାର୍ତ୍ତିକେୟ-
Gaurīputra 1. Kārttikeya.

୨ । ଅଷ୍ଟମବର୍ଷରେ ବିବାହିତା କନ୍ୟାର ଗର୍ଭଜାତ ପୁତ୍ର—
2. The son of a woman married at the age of eight.

ଗୌରୀଶଙ୍କର—ସଂ. ବି. (ଗୌରୀ+ଶଙ୍କର)—ଶିବ ଓ ପାବତୀ—
Gaurīśaṅkara Śiba and his consort.

ଦେ. ବି—୧ । ହିମାଳୟର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଶୃଙ୍ଗ; ଏରରେଷ୍ଟ—
1. Mount Everest the highest peak of the Himalayas.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ଲୁତ	ଜ୍ଞ	ଃ
୨	ଈ	ି	ୁ	ୂ	ୄ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ସ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	ଂ

୨ । ପୁରୁଷ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ —

2. A name of males.

ଗୌରୀଶଙ୍କର ରାୟ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ଏ ଉତ୍କଳଦୀପିକାର ପୂର୍ବତନ

Gaurīsaṅkara rāya ସମ୍ପାଦକ—The late Babu Goureesankar Rai, editor of the Utkal Dipika and managing director of the Cuttack Printing Company for 40 years.

[ଦ୍ର—ବହୁପୁରୁଷ ହେଲା ବଙ୍ଗଦେଶରୁ ଆସି ଉତ୍କଳର ସ୍ଥାୟୀ ଅଧିବାସୀ ହୋଇଥିବା କାୟସ୍ଥ ବଂଶରେ ୧୮୫୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର ଅସ୍ତରେଖରର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପଡ଼ାରେ ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମ । ଏ ଖୁବ୍ ଦକ୍ଷତା ଓ ନିଷ୍ଠାକତା ସହକାରେ ପ୍ରାୟ ୪୦ ବର୍ଷ ଉତ୍କଳ ଦୀପିକାକୁ ଓ କଟକ ପ୍ରିଣ୍ଟିଙ୍ଗ କୋମ୍ପାନି ମୁଦ୍ରାଖାନାକୁ ଚଳାଇଥିଲେ । ଏ କଟକବାସୀଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଟାଉନ୍ ଲାଇବ୍ରେରୀହଲ୍ ଉତ୍କଳବାସୀ ବଙ୍ଗୀୟ କାୟସ୍ଥମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରଦ୍ଧାବାସ ଓ ଅସ୍ତରେଶ୍ୱର-ବାସୀଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଡାକ୍ତରଖାନା ଦାନ କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ୧୯୧୭ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସ ୨ ତାରିଖରେ ଏହାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥିଲା ।]

ଗୌରୀଶିଖର—ସଂ. ବ (ମ. ଯ. ତ୍ପୁ; ଗୌରୀ ଅଧ୍ୟୁଷିତ ଶିଖର)—

Gaurīsikhara ହିମାଳୟର ଗୌରୀଶଙ୍କର ଶୃଙ୍ଗ—Everest, the highest peak of the Himalayas.

[ଦ୍ର—ଏହି ଶୃଙ୍ଗରେ ମହାଦେବଙ୍କୁ ପତ୍ନିରୂପେ ପାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗୌରୀ ତପସ୍ୟା କରିଥିବାର ପୁରାଣରେ ଲେଖା ଅଛି ।]

ଗୌରୀସୁତ—ସଂ. ବ—ଗୌରୀପୁତ୍ର (ଦେଖ)—

Gaurīsuta Gaurīputra (See)

ଗୌରୁତଲ୍ପିକ—ସଂ. ତ୍ରିଶ. ପୁଂ (ଗୁରୁତଲ୍প+ଇକ)—ଗୁରୁତଲ୍ପଗ, ଗୁରୁ

Gaurutalpika ପତ୍ନୀଗାମୀ—(a person) Cohabiting with his preceptor's wife; one who violates his teachers bed (M. W.)

ଗୌହର—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ମୋତି; ମୁକ୍ତା—

Gauhar Pearl

ମତି

ଗୌହର—ଗ୍ରା. ବ ସଂ. ଗହ୍ୱର କଥିତରୂପ)—ଗହ୍ୱର (ଦେଖ)—

Gauhara Gahwara (See)

ଗୌହାଟୀ—ଦେ. ବି (ନାମ)—ଆସାମର ଗୋଟିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସହର—

Gauhāṭī Gowhatty, name of a town in Assam.

[ଦ୍ର—କାମାଖ୍ୟାରୁ ୬ମାଇଲ ଦୂରରେ ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର ନଦୀକୂଳରେ ଏ ସହର ଅବସ୍ଥିତ । ଏହାର ପ୍ରାଚୀନ ନାମ ପ୍ରାଗ୍‌ଜ୍ୟୋତିଷପୁର, ହର କୋପାନଳରେ କନ୍ଦର୍ପ ଦଗ୍ଧ ହେବା ସ୍ଥରେ ଏଠାରେ ସ୍ୱଦେହ ପାଇଥିଲେ ବୋଲି ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି – ମଦନମୋହନ-ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ--୪ର୍ଥଭାଗ । ଏହା କାମରୂପ ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରଧାନ ଓ ଆସାମ ପ୍ରଦେଶର ପ୍ରଧାନ ।]

ଗ୍ୟାନ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ଜ୍ଞାନ)—ଜ୍ଞାନ (ଦେଖ)

Gyāna Jñāna (See)

ଗ୍ୟାନଗୁରୁ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ଜ୍ଞାନଗୁରୁ)—ଜ୍ଞାନପ୍ରଦେଶକ—

Gyānaguru Preceptor of knowledge.

ଗେୟାନଗୁରୁ ହେ ଦେବ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମି ଗୁରୁ—ବୃତ୍ତି: ସ୍ତୋତ୍ରମାଳିକା ।

ଗୟାନଗୁରୁ

ଗ୍ୟାନଷଣ୍ଢା—ଦେ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ —

Gyānashaṇḍhā A kind of tree.

ଗ୍ୟାନୀ—ଗ୍ରା ବିଣ—ଜ୍ଞାନୀ (ଦେଖ)—

Gyānī Jñānī (See)

ଗେୟାନୀ

ଗ୍ୟାଲନ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ. ଗାଲ୍ଲନ୍)—ଗାଲନ୍ (ଦେଖ)

Gyālan Gālan (See)

ଗ୍ୟାସ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଗାସ୍)—ବାଷ୍ପ; ବାଷ୍ପୀୟପଦାର୍ଥ—

Gyās Gas.

ଗ୍ୟାସ୍ ଆଲୁଅ—ଦେ. ବ (ଇଂ. ଗାସ୍+ସଂ. ଆଲୋକ)—ବାଷ୍ପଦ୍ୱାରା

Gyās ālua ଜଳବା ଆଲୋକ—Gaslight.

ଗ୍ୟାସ୍‌ଆଲୋ

ଗୈସବତ୍ତୀ

ଗ୍ୟାସବତୀ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଗାସ୍+ଫା. ବତ୍ତୀ)--ଗ୍ୟାସ୍‌ଆଲୁଅ (ଦେଖ)

Gyāsbatī Gyāsālua (See).

ଗେସ୍‌ବତୀ

ଗୈସ୍‌ବତ୍ତୀ

ଗ୍ୟାସଲାଇଟ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଗ୍ୟାସ୍+ଇଂ. ଲାଇଟ୍)—

Gyāslāiṭ ଗ୍ୟାସ୍‌ଆଲୁଅ (ଦେଖ)

ଗେସ୍‌ଲାଇଟ Gyāsālua (See).

ଗୈସଲାଇଟ

ଗ୍ୟାହ୍ପ—ଗ୍ରା. ବ. ପୁଂ (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ; ଗିହାଳପର ସଦୃଶ ଆକାର)—ଗିହାଳୀପ (ଦେଖ) Gihāḷīpa (See).

ଗ୍ରଥ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ନଇଁବା—

Grath (root) 1. To bend.

(ଗ୍ରନ୍ଥ ଧାତୁ=ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଗୁନ୍ଥିବା—

2. To string together.

୩ । ବଙ୍କ ହେବା—3. To be crooked (Apte).

୪ । ଦୁଷ୍ଟ ହେବା—4. To be wicked (Apte).

୫ । ରଚନା କରିବା—5. To compose.

ଗ୍ରଥନ—ସଂ. ବ (ଗ୍ରଥ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)-- ଗ୍ରଥନା (ଦେଖ)

Grathana Grathanā (See).

ଗ୍ରଥନା—ସ ବି (ଗ୍ରଥ୍ ବା ଗ୍ରନ୍ଥ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—

Grathanā ୧ । ଜଳୀୟପଦାର୍ଥ ଜମାଟ ବାନ୍ଧିବା—

1. Coagulation; thickening of fluid.

୨ । ଗୁନ୍ଥିବା; ଗୁମ୍ଫନ; ବହୁ ବସ୍ତୁକୁ ସୂତାଆଦିଦ୍ୱାରା ଯୋଡ଼ିବା--

2. Act of stringing together.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦତ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବତ୍ତୁ' ଦେଖିବେ ।

୩ । ରଚନ—3 Composition.

୪ । ଏକଣ ରଚନା; ଗାନ୍ଥିନି; 'ବହୁ ବସ୍ତୁ ଏକଣ ସଜାଇବା କର୍ମ—4. Laying together (as a course of bricks); masonry.

ଗ୍ରଥିତ—ସଂ. ବି (ଗ୍ରଥ୍ ବା ଗ୍ରନ୍ଥ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ଗଣ୍ଠିଗଣ୍ଠିଆ ବଥ— Grathita A knotty tumour.

ସଂ. ବିଣ—୧ । ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଥିବା; ଗୁମ୍ଫିତ; ସୂତା ଗଳାଯାଇ ଏକଣ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା—1. Bound together; woven; wreathed; strung together; sewn through and through.

୨ । ରଚିତ; ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ—2. Composed; arranged.

୩ । ଜମାଟ ବାନ୍ଧିଥିବା—

3. Coagulated; thickened.

୪ । ଗନ୍ଥା ହୋଇଥିବା (ଇଟା ବା ପଥର) ଏକସ୍ଥାନରେ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ହୋଇ ବସା ଯାଇଥିବା—4. Laid as bricks (in a masonry work); built.

୫ । ଗଣ୍ଠିଗଣ୍ଠିଆ—5. Knotty.

୬ । ଆକ୍ରାନ୍ତ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—

6. Overspread with; overcome; invaded.

୭ । ପଙ୍କାଭୂତ—7. Hardened (Apte).

୮ । ଆହତ—8. Hurt; injured (Apte).

୯ । ଅଧିକୃତ—9. Seized; taken possession of (Apte.)

ଗ୍ରଥୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗ୍ରନ୍ଥ+କର୍ତ୍ତା. ଇନ୍; ଗ୍ରଥିନ୍; ୧ମା; ୧ବ)— Grathī ୧ । ଯେ କଳ୍ପନା କରେ—

(ଗ୍ରଥିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Imagining; building castles in the air.

୨ । ଯେ ମିଥ୍ୟା କହେ—2. Lying.

ଗ୍ରନ୍ଥ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଗ୍ରଥ୍ (ଧାତୁ) (ଦେଖ) Granth (root) 1. Grath (root) (See)

୨ । ଏକତ୍ର ସଜାଇବା; ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ କରିବା—

2. To arrange or class together; to connect in a regular series.

୩ । ଏକତ୍ର ବାନ୍ଧିବା—3. To tie together.

୪ । ଚାରପାଖେ ଗୁଡ଼ାଇବା—

4. To wind round (Apte)

୫ । ଉତ୍ପାଦନ କରିବା—

5. To form, make or produce (Apte).

୬ । ବୁଣିବା; ବହ୍ନିବା—

6. To set or strew with (Apte)

ଗ୍ରନ୍ଥ—ସଂ. ବ. (ଗ୍ରନ୍ଥ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ପୁସ୍ତକ; ପୋଥି— Grantha 1. Book; treatise.

୨ । ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ; ଶାସ୍ତ୍ର—

2. Scripture; religious treatise.

୩ । ରଚନା; ସନ୍ଦର୍ଭ—

3. Essay; composition; literary production.

୪ । ଧନ—4. Wealth; property.

୫ । (+ଭାବ. ଅ) ଗୁନ୍ଥା—5. Stringing together.

୬ । ସମ୍ପର୍କ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—6. Connection.

୭ । ଅନୁଷ୍ଟୁପ୍ଛନ୍ଦ, ୩୨ ଅକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ ଶ୍ଲୋକ—

7. A verse of 32 syllables.

୮ । ସମ୍ପତ୍ତି; ଧନ—

8. Wealth; properties (Apte).

୯ । ଏକତ୍ର ବାନ୍ଧିବା—9. Binding (Apte).

ଦେ. ବ—୧୦୮ କଦ୍ରାକ୍ଷବିଶିଷ୍ଟ ମାଳାକୁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଚାରିଥର ଜପିବା—Telling the beads of a rosary (consisting of 108 beads) four times.

ଗୁରୁବାର ଫେରିଲେ ଗ୍ରନ୍ଥେ ପୂର୍ଣ ହୋଇ—ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀଗୁରୁଚରିତ୍ରଗୀତା ।

ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରନ୍ଥ+କର୍ତ୍ତା. ୧ମା. ୧ବ)— Granthakarttā ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଣେତା; ପୁସ୍ତକ ଲେଖକ—

(ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Author; writer of a book.

ଗ୍ରନ୍ଥକାର—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଗ୍ରନ୍ଥ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତା. ଅ) Granthakāra ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତା (ଦେଖ) Granthakarttā (See)

ଗ୍ରନ୍ଥକୀଟ—ସଂ ବି (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ) (ଗ୍ରନ୍ଥି+କୀଟ)— Granthakīṭa ୧ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଯେଉଁ ପୋକ ପୋଥି ପତ୍ରଗୁଡ଼ିରେ ରହି ତାକୁ କାଟନ୍ତି ।

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଯେ ସର୍ବଦା ପୁସ୍ତକାଧ୍ୟୟନରେ ଲାଗିଥାଏ—

2. Book-worm.

ହେ ପଣ୍ଡିତବର୍ଯ୍ୟ, ଅସଦ୍ବ୍ୟବହାରରେ ପଡ଼ି
ଗ୍ରନ୍ଥକୀଟ ହୋଇ ମିଛା କଷାଉଛ ବୃଥା
ସୁବାକାଳ କରତଳ ସକଳ୍ପ ଅମୋଦେ—ବ୍ରଧାନାଥ. ନଦୀଯାତ୍ରା ।

ଗ୍ରନ୍ଥକୁଟ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ଗ୍ରନ୍ଥ+କୁଟ)—ଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ରନ୍ଥ Granthakuṭa ସଂଗୃହୀତ ହୋଇ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇଥିବାର ସ୍ଥାନ; ଲାଇବ୍ରେରୀ; ପୁସ୍ତକର ଗାଦି— Library; studio.

ଗ୍ରନ୍ଥକୁଟୀ—ସଂ. ବି ଗ୍ରନ୍ଥକୁଟ (ଦେଖ) Granthakuṭī Granthakuṭa (See)

ଗ୍ରନ୍ଥକୂଟୀ—ସଂ. ବି—ଗ୍ରନ୍ଥକୁଟ (ଦେଖ) Granthakūṭī Granthakuṭa (See)

ଗ୍ରନ୍ଥଚୁମ୍ବକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟଙ୍ଗ ପ୍ରୟୋଗ)— Granthachumbaka ୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କେବଳ ଗ୍ରନ୍ଥଗୁଡ଼ିଏ ଚଳିତ କଥାରେ ଗ୍ରନ୍ଥଚୁମ୍ବକ ପଢ଼ିଛି କିନ୍ତୁ ତହିଁ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସମ୍ୟକ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରି ପାରି ନାହିଁ--1. (ironical) A bookish person; a superficial reader of books.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଋ	ଢ଼	ୠ,ୡ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଉ
୨	ୠ	ଊ	ରୂ	ଲୂ	ପ୍ଟେ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଗୁଡ଼ଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ପାଠ କରଅଛି କନ୍ତୁ ବ୍ୟାବହାରିକ ଜ୍ଞାନବିରହିତ—

2. A person who has enough of book learning but no practical knowledge.

ଗ୍ରନ୍ଥଚୁମ୍ବନ—ସଂ. ବି. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)— ଭାବ ବା ବ୍ୟାବହାରିକତା

Granthachumbana ଗ୍ରନ୍ଥର ନ କରି କେବଳ ପୁସ୍ତକ ପାଠ—

ଗ୍ରନ୍ଥଚୁମ୍ବନ Bookishness; superficial reading of book.

ଗ୍ରନ୍ଥଛଡ଼ା—ଦେ. ତତ୍ସ - ଗ୍ରନ୍ଥ ବା ଶାସ୍ତ୍ରବହିର୍ଭୂତ—

Granthachhardā Not contained in the books. ଗ୍ରନ୍ଥଛଡ଼ା

ଗ୍ରନ୍ଥବହିର୍ଭୂତ

ଗ୍ରନ୍ଥନ—ସଂ. ବ. (ଗ୍ରନ୍ଥ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ) —ଗ୍ରଥନା (ଦେଖ)

Granthana Grathanā (See)

ଗ୍ରନ୍ଥନା—ସଂ. ବ. (ଗ୍ରନ୍ଥ ଧାତୁ+ଅନ+ଆ)—ଗ୍ରଥନା (ଦେଖ)

Granthanā Grathanā (See)

ଗ୍ରନ୍ଥପାଠ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଗ୍ରନ୍ଥ + ପାଠ)—ପୁସ୍ତକ ପଢ଼ିବା—

Granthapāṭha Reading a book or treatise.

ଗ୍ରନ୍ଥବାହୁଲ୍ୟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଗ୍ରନ୍ଥ+ବାହୁଲ୍ୟ)—

Granthabāhulya ପୁସ୍ତକ ବଡ଼ ହେବା ଅବସ୍ଥା—

Voluminousness of a work.

ଗ୍ରନ୍ଥବିସ୍ତର—ସଂ. ବି—ଗ୍ରନ୍ଥବାହୁଲ୍ୟ (ଦେଖ)

Granthabistara Granthabāhulya (See)

ଗ୍ରନ୍ଥବିସ୍ତାର—ସଂ. ବ—ଗ୍ରନ୍ଥବାହୁଲ୍ୟ (ଦେଖ)

Granthabistāra Granthabāhulya (See)

ଗ୍ରନ୍ଥସନ୍ଧି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଗ୍ରନ୍ଥ+ସନ୍ଧି)—

Granthasandhi ପୁସ୍ତକର ଅଧ୍ୟାୟ—

A section or chapter of a book.

[ଦ୍ର—ଉତ୍ତମ ଉତ୍ତମ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ସନ୍ଧିମାନଙ୍କର ଉତ୍ତମ ଉତ୍ତମ ନାମ ଥାଏ, ଯଥା—ଅଧ୍ୟାୟ, ସର୍ଗ, ପରିଚ୍ଛେଦ, ଅଙ୍କ, ପର୍ବ, ପଟଳ, ବର୍ଗ, ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ, ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ, ପ୍ରକରଣ, କାଣ୍ଡ, ସ୍କନ୍ଧ, ଫକ୍କିକା, ପରିବର୍ତ୍ତ, ଆହ୍ନିକ, ଚୌକର ।]

ଗ୍ରନ୍ଥସାହେବ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥ+ଫା. ସମ୍ମାନାର୍ଥ ଜ୍ଞାପକ ସାହେବ)—

Granthasāhib ଶିଖମାନଙ୍କ ଧର୍ମ ପୁସ୍ତକ—

ଗ୍ରନ୍ଥସାହେବ The scripture of the Sikhs.

ଗ୍ରନ୍ଥସାହେବ [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଶିଖ ଗୁରୁମାନଙ୍କ ଉପଦେଶମାନ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇଅଛି ଓ ଏହା ଗୁରୁମୁଖୀ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ । ଶିଖମାନଙ୍କ ଧର୍ମ ମନ୍ଦିର 'ଗୁରୁ ଦ୍ୱାର' ମାନଙ୍କରେ ଗ୍ରନ୍ଥ ସାହେବ ପାଠ କରାଯାଏ ଓ ପୂଜା ପାଏ ଏବଂ ବିମାନରେ 'ଗ୍ରନ୍ଥସାହେବ'କୁ ସ୍ଥାପନ କରି ଶିଖମାନେ ଶୋଭା ଯାତ୍ରା କରନ୍ତି ।]

ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଗ୍ରନ୍ଥ +ଆବଳୀ)—

Granthāvalī ପୁସ୍ତକ ସମୂହ—

The works or writings (as of an author).

ଗ୍ରନ୍ଥାଳୟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ; ଗ୍ରନ୍ଥ+ଆଳୟ)—

Granthālaya ପୁସ୍ତକାଗାର; ଲାଇବ୍ରେରୀ—Library.

ଗ୍ରନ୍ଥି—ସଂ. ବି. (ଗ୍ରନ୍ଥ ଧାତୁ+ଭାବେ. ଇ)—

Granthi ୧ । ଗଣ୍ଠି—1. Knot.

୨ । ଲୁଗାର ଗୁଡ଼ି —

Knot tied at the end of a cloth.

୩ । ଦେହର ଗଣ୍ଠି ବା ସନ୍ଧି ସ୍ଥାନ—

3. Joint of the limbs.

୪ । ବନ୍ଧନ—4. Ligature; bond; a tie.

୫ । ଆବୁ—5. Protuberance; swelling and hardening of the vessel of the body.

୬ । ମୁଣ୍ଡି; ଭୁଣ୍ଡି—6. Knob.

୭ । ବିବାହ ବନ୍ଧନ—7. Marriage-knot or tie (of cloths or hands of the bride and bridegroom).

୮ । ବକ୍ରତା—8. Node; bend.

୯ । ଗୁଚ୍ଛ—9. Bunch. (Apte)

୧୦ । ଧନ ଆଦ ରଖିବା ପାଇଁ ଲୁଗା ଅଗରେ ପକାଯିବା ଗଣ୍ଠି-

10. Knot tied in the end of a garment of keeping money (Apte).

୧୧ । (ଧନ ଆଦ ଲୁଗା ଅଗରେ ଗଣ୍ଠିପକାଇ ଲୋକେ ବାନ୍ଧୁଥିବାରୁ)—ଧନ; ଗଣ୍ଠିଧନ—11. Money; purse (Apte).

୧୨ । ବକ୍ରତା; କୁଟିଳତା—

12. Crookedness; distortion (Apte)

୧୩ । ମିଥ୍ୟା; ସତ୍ୟର ଅପଲାପ—

13. Falsehood; perversion of truth (Apte)

୧୪ । ଗ୍ରନ୍ଥିପର୍ଣ୍ଣି; ଗଣ୍ଠିଅନା ଗୁଳୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

14. A fragrant tree.

୧୫ । ମାୟାଜାଲ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—15. Illusion.

୧୬ । ଆଳୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—16. Yam.

୧୭ । ଭଦ୍ରମୁସ୍ତକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

17. Abulbuous grass-root.

ଗ୍ରନ୍ଥିକ—ସଂ. ବ. (ଗ୍ରନ୍ଥ ଧାତୁ+ଜ୍ଞାତାର୍ଥେ. ଇକ)—

Granthika ୧ । ଦୈବଜ୍ଞ; ଗଣକ—

1. Astrologer; fortuneteller.

୨ । ବିରାଟ ଭବନରେ ଅଜ୍ଞାତ ବାସ କାଳରେ ନକୁଳଙ୍କ ଛଦ୍ମ ନାମ - 2. Name assumed by Nakula living in disguise in the court of king Birāṭa.

ନକୁଳ ବୋଇଲେ ମୁଁ ସୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କର
ଅଶ୍ୱ ଅଧିକାରୀ ଗ୍ରନ୍ଥିକ ନାମ ମୋର । ଲକ୍ଷ୍ମୀନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ ବିରାଟ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମରେ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମରେ ଦୁଇଟି ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଶବ୍ଦର ଶେଷରେ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେଳେ ଦୁଇଟାକୋଷରେ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚାହୁଁଛ ବୋଲିବ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୩ । କାନର କାନ୍ଦାରର ରୋଗ; କାନକଟା ରୋଗ—
3. A disease of the outer ear.
୪ । ପିପ୍ପଲୀମୂଳ (ଦେଖ)
4. Pippalīmūla (See)
୫ । ଗ୍ରନ୍ଥିପର୍ଣ୍ଣି; ଗଣ୍ଠି ଅନା ଗଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
5. A fragrant tree.
୬ । ଗୁଗୁଳ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—6. Bdellium
୭ । କାଶ୍ମର (ଦେଖ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
7. Karīra (See)

ଗ୍ରନ୍ଥିଖେଟ—ସଂ. ବ—ଗନ୍ଧମାତ୍ରୀ (ଦେଖ)
Granthikheṭa Gandhamātrī (See)

ଗ୍ରନ୍ଥିଚ୍ଛେଦ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରନ୍ଥି+ଛେଦ)—୧ । ଗଣ୍ଠି କାଟିବା—
Granthichchheda 1. Cutting through a knot.
୨ । ଲୁଗାର ଗଣ୍ଠି କାଟି ଚୋରି କରିବା—
2. Picking of another's pocket
୩ । ଗଣ୍ଠିକଟା ଚୋର—3. Cutpurse; pickpocket.

ଗ୍ରନ୍ଥିଚ୍ଛେଦକ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରନ୍ଥି + ଛେଦକ) —
Granthichchhedaka ଗଣ୍ଠିକଟା ଚୋର—
Cutpurse; pickpocket.

ଗ୍ରନ୍ଥିଚ୍ଛେଦନ—ସଂ. ବ ଓ ବଣ. (ଗ୍ରନ୍ଥି+ଛେଦନ)—
Granthichchhedana ଗ୍ରନ୍ଥିଚ୍ଛେଦ (ଦେଖ)
Granthichchheda (See)

ଗ୍ରନ୍ଥିତ—ସଂ. ବଣ. (ଗ୍ରନ୍ଥ ଧାତୁ+ତ)—ଗ୍ରଥିତ (ଦେଖ)
Granthita Grathita (See)
ଡୋରର ଡେଡ ବାଳମାନ
ଗ୍ରନ୍ଥିତ ଦୋଇଅଛ ଜନ । କବିରାଜ. ଭଟ୍ଟଭ.

ଗ୍ରନ୍ଥିପର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବ —ଗଣ୍ଠି ଅନା ଗଛ—
Granthiparṇṇa Name of a fragrant tree.
ଓ. ଗଣ୍ଠି ଅନା [ଦ୍ର—ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଗ୍ରନ୍ଥିକ, କାକପୁଷ୍ପ, ଗୁଚ୍ଛକ, ଗେଁଟେଲା ନାଳପୁଷ୍ପ, ସୁଗନ୍ଧ ଓ ଢେଁଲପର୍ଣ୍ଣିକ । ବୈଦ୍ୟକ ଅନୁସାରେ ଗନ୍ଥିବନ ଏହା ଉଷ୍ଣ, କଟୁରସ, ତୀକ୍ଷ୍ଣ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ଅଗ୍ନିଦୀପକ ଓ ଲଘୁ; ଏହା କଫ, ବାୟୁ, ବିଷ, ଶ୍ୱାସ, କଣ୍ଡୂ ଓ ଦୌର୍ଗନ୍ଧ୍ୟନାଶକ ।]

ଗ୍ରନ୍ଥିବନ୍ଧନ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ କର୍ମ। ରୂପକ କର୍ମଧା)—
Granthibandhana ୧ । ଗଣ୍ଠି ପକାଇବା—
1. Tying a knot.
୨ । ବିବାହକାଳୀନ ବରକନ୍ୟାଙ୍କ ବସ୍ତ୍ରରେ ଗଣ୍ଠି ପକାଇବା; ଗଇଣ୍ଠାଳ ପକାଇବା—2. Knotting or tying together of the cloths of the marry-ing couple; tying the marriage-knot
[ଦ୍ର—ବିବାହ ଉପଲକ୍ଷରେ ବର କନ୍ୟାଙ୍କର ଦକ୍ଷିଣହସ୍ତ କରଭଳଦ୍ୱୟକୁ ଜୋଡ଼ି ତାହା ପୁରୋହିତଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କୁଶରେ ଗଣ୍ଠି ପକାଇ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଧାଯାଏ ।]

ଗ୍ରନ୍ଥିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥନ)—
Granthibā ଗ୍ରନ୍ଥା ୧ । ଗ୍ରନ୍ଥିବା; ଗ୍ରଥନ କରିବା; ଗାନ୍ଥିବା—
1. To string; to sew together.
୨ । ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିବା—2. To compose a book.
ଗ୍ରନ୍ଥେ ବହୁ ଗୁଣ ଗାଥା
ଅଶେଷ ଜର୍ମ ହରିବଥା । କଳ୍ପୋଥ. ଭଟ୍ଟଭ ।

ଗ୍ରନ୍ଥିଭେଦ—ସଂ. ବ. ଓ ବଣ—ଗ୍ରନ୍ଥିଚ୍ଛେଦ (ଦେଖ)
Granthibheda Granthichchheda (See)

ଗ୍ରନ୍ଥିଭେଦକ—ସଂ. ବଣ.— ଗ୍ରନ୍ଥିଚ୍ଛେଦକ (ଦେଖ)
Granthibhedaka Granthichchhedaka (See)

ଗ୍ରନ୍ଥିଭେଦନ—ସଂ. ବ. ଓ ବଣ.—ଗ୍ରନ୍ଥିଚ୍ଛେଦ (ଦେଖ)
Granthibhedana Granthichchhedaka (See)

ଗ୍ରନ୍ଥିମୟ—ସଂ. ବଣ. (ଗ୍ରନ୍ଥି + ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟାର୍ଥେ. ମୟ)—ଗଣ୍ଠିଗଣ୍ଠିଆ; ସାନ୍ଦ୍ରାର
Granthimaya ଦେହରେ ବହୁତ ଗଣ୍ଠି ଅଛୁ—
Knotty; full of knot.

ଗ୍ରନ୍ଥିମାନ—ସଂ. ବଣ. (ଗ୍ରନ୍ଥି + ମତ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Granthimāna ଗ୍ରନ୍ଥିମୟ (ଦେଖ)—Granthimaya (See)
ସଂ. ବ.—ହାଡ଼ଭଙ୍ଗା (ଦ୍ୱରେକୃଷ୍ଣ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ) (ଦେଖ)
Hārdabhangā (See)

ଗ୍ରନ୍ଥିମୂଳ—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗ୍ରନ୍ଥି ଅଟେ ମୂଳ ଯାହାର)—ସାଲଗମ୍, ଗାଜର, ଓଲକୋବି ଓ ମୂଳା ଆଦି ଯାହା ମୂଳରେ ପିଣ୍ଡି ଥାଏ—Plants having bulb at the roof (like carrot; radish; turnip kohlrabi.)
Granthimūla

ଗ୍ରନ୍ଥିମୂଳା—ସଂ. ବ. (ଗ୍ରନ୍ଥିମୂଳ+ଆ) ଦୂବ— The Doob grass.
Granthimūlā

ଗ୍ରନ୍ଥିମୋଚକ—ସଂ. ବଣ.—ଗ୍ରନ୍ଥିଚ୍ଛେଦକ (ଦେଖ)
Granthimochaka Granthichchhedaka (See)

ଗ୍ରନ୍ଥିମୋଚନ—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରନ୍ଥି + ମୋଚନ)—
Granthimochana ୧ । ଗଣ୍ଠି ଫିଟାଇବା—1. Untying of a knot; unfastening of a knot.
୨ । ଗଇଁଠାଳ ଫିଟା—2 The untying of the marital knot.
ସଂ. ବ. ଓ ବିଣ—ଗ୍ରନ୍ଥିଚ୍ଛେଦ (ଦେଖ)
Granthichchhedā (See)

ଗ୍ରନ୍ଥିଯୁକ୍ତ ସଂ. ବିଣ. (ଗ୍ରନ୍ଥି+ଯୁକ୍ତ)— ଗ୍ରନ୍ଥିମୟ (ଦେଖ)
Granthijukta Granthimaya (See)

ଗ୍ରନ୍ଥିଳ—ସଂ. ବଣ. (ଗ୍ରନ୍ଥି + ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଳ)—୧ । ଗଣ୍ଠିଗଣ୍ଠିଆ; ବହୁ ଗ୍ରନ୍ଥି ଯୁକ୍ତ —1. Knotty; knotted.
Granthila
୨ । କୁଟିଳ—2. Crooked.
୩ । ଯେଉଁ ଜୀବମାନଙ୍କର ଦେହରେ ଗଣ୍ଠି ଅଛୁ (କଙ୍କଡ଼ା, ବିଛୁ ଇତ୍ୟାଦି)—3. Articulated; having joints (animals).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ,	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଚ୍ଛ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ସ. ବି.—୧ । ଅଦା—1. Ginger.

୨ । ପିପ୍ପଳୀ ମୂଳ—2. Root of long pepper

୩ । ଅଳୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. Yam.

୪ । ଗ୍ଲେଇକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —

4. Name of medicinal scent.

ଗ୍ରନ୍ଥିଲ ଦେହ—ସ. ବିଶ—(ପ୍ରାଣୀବିଜ୍ଞାନପରିଭାଷା; ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—

Granthila deha ଗ୍ରନ୍ଥିଯୁକ୍ତ ଶରୀରଧାତୁ (ଜୀବ)—

The articulate.

ଗ୍ରନ୍ଥିଲା—ସ. ବି.—(ଗ୍ରନ୍ଥିଲ+ଆ)—୧ । ଗଣ୍ଡଦୂର୍ବା (ଦେଖ)

Granthilā 1. Ganda dūrbā (See)

୨ । ଦୂବଘାସ—2. The dooba grass.

୩ । ଭଦ୍ରମୁସ୍ତକ (ଦେଖ)

3 Bhadramustaka (See)

ଗ୍ରନ୍ଥିହିର—ସ. ବି. ବହୁଗ୍ରନ୍ଥ; (ଯେ ମନ୍ତ୍ରଣାଦ୍ୱାରା ଗ୍ରନ୍ଥି ବା ଜଟିଳ ବିଷୟକୁ ସରଳ କରି ଦିଅନ୍ତି)—ମନ୍ତ୍ରୀ—Councillor.

ଗ୍ରନ୍ଥୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗ୍ରନ୍ଥ+ଇନ୍; ୬ମା. ୯ବ)—୧ । ବହୁଗ୍ରନ୍ଥ

Granthī ରଚୟିତା—1. Writer of voluminous work.

(ଗ୍ରନ୍ଥିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ପୁସ୍ତକ ରକ୍ଷକ; ଲାଇବ୍ରେରିଆନ୍—2. Librarian.

୩ । ଯାହା ନିକଟରେ ବହୁ ପୁସ୍ତକ ଥାଏ—

3. One who has store of books.

୪ । ଯେ ବହୁ ଗ୍ରନ୍ଥ ପଢ଼ିଅଛି—

Well read; bookish.

ଗ୍ରସ୍ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଭୋଜନ କରିବା—

Gras (root) 1. To eat.

୨ । ଗ୍ରାସ କରିବା—2. To devour; to swallow.

୩ । ଧରିବା—3. To seize.

୪ । ଆକ୍ରମଣ କରିବା—

4. To attack; to overpower.

୫ । ବିନାଶ କରିବା—5. To destroy.

୬ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଘୋଡ଼ାଇବା—

6. To eclipse; to overspread.

୭ । ଗୁଁ ଗୁଁ କରିବା; କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣକୁ ଉଚ୍ଚାରଣବେଳେ ଲୁପ୍ତ କରିବା—7. To slur over (Apte).

ଗ୍ରସନ—ସ. ବ (ଗ୍ରସ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଭକ୍ଷଣ—

Grasana 1. Eating.

୨ । ଆଂଶିକ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ—

2. Partial eclipse.

୩ । ଗ୍ରାସ କରିବା; ଗିଳ ପକାଇବା—3. Swallowing.

୪ । ଧରିବା; ଗ୍ରହଣ—4. Seizing.

୫ । ଗୁଣ୍ଡା—5. A mouthful; morsel.

୬ । ଗିଳିବା—6. Devouring; swallowing.

ଗ୍ରସମାନ—ସ. ବ. ପୁଂ (ଗ୍ରସ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ)—

Grasamāna ୧ । ଭୋଜନ କରୁଥିବା; ଗିଳୁଥିବା—

(ଗ୍ରସମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Engaged in eating or swallowing.

ଗ୍ରସିଷ୍ଣୁ—ସ. ବ (ଗ୍ରସ୍ ଧାତୁ+ଇଷ୍ଣୁ; ଭୁଲ. ବର୍ବିଷ୍ଣୁ, ପ୍ରଭବିଷ୍ଣୁ)—

Grasishnu ପରମାତ୍ମା—The supreme soul.

ସ. ବଣ—ଯେ ଗିଳିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—

Accustomed to swallow.

ଗ୍ରସ୍ତ—ସ. ବ (ଗ୍ରସ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ଅସମାପ୍ତ ବାକ୍ୟ; ଲୁପ୍ତବର୍ଣ୍ଣ

Grasta ପଦ ବା ବାକ୍ୟ—A word or sentence in which some letters are understood; half uttered word or sentence.

[ଦ୍ର—ଯଥା—ଅପଗତ ଦୋଇଅଛି ନାସା ଯାହାର=ଅପନସ, ଏଠାରେ 'ଗତ' ଶବ୍ଦର 'ଗ୍ରସ୍ତ' ହେବାରୁ 'ଅପଗତନସ' ସ୍ଥାନରେ 'ଅପନସ' ହେଲା ।]

ସ. ବଣ—୧ । ଭକ୍ଷିତ—1. Eaten.

୨ । ଗିଳା ହୋଇଥିବା—2. Swallowed; devoured.

୩ । ଧୃତ—3. Seized.

୪ । ଲୁପ୍ତ କରି ଯାଇଥିବା (ପଦାଦି)—4. Slurred over.

୫ । ଆକ୍ରାନ୍ତ—5. Attacked; overpowered; overtaken; possessed.

(ଯଥା— ପୀଡ଼ାଗ୍ରସ୍ତ; ଭୂତଗ୍ରସ୍ତ ।)

୬ । ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ—6. Tormented or oppressed.

୭ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆବୃତ—7. Covered; overshadowed.

୮ । ରାହୁ ବା କେତୁଦ୍ୱାରା ଅଭିଭୂତ (ଚନ୍ଦ୍ର ବା ସୂର୍ଯ୍ୟ)—

8. Eclipsed.

ଗ୍ରସ୍ତକାଳ—ସ. ବ—ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର ରାହୁଗ୍ରସ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିବାର ସମୟ—

Grastakāla The period during which the sun or moon is eclipsed.

ଗ୍ରସ୍ତମୁକ୍ତ—ସ. ବଣ (କର୍ମଧାରୟ; ଆଦୌ ଗ୍ରସ୍ତ ପଶ୍ଚାତ୍ ମୁକ୍ତ)—

Grastamukta ରାହୁ ବା କେତୁଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ପରେ ମୋକ୍ଷପ୍ରାପ୍ତ (ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଚନ୍ଦ୍ର)—Eclipsed and then freed (said of the sun or moon after eclipse).

ଗ୍ରସ୍ତାସ୍ତ—ସ.ବ (ଗ୍ରସ୍ତ=ରାହୁଗ୍ରସ୍ତ+ଅସ୍ତ=ଅସ୍ତଗମନ)—ଗ୍ରସ୍ତଅବସ୍ଥାରେ

Grastāsta ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟାଦିଙ୍କର ଅସ୍ତଯିବା—The setting of the sun or the moon while still eclipsed.

ସ. ବଣ—ଗ୍ରସ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଅସ୍ତ ହୋଇଥିବା (ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ)—

Set while eclipsed (sun or moon).

ଗ୍ରସ୍ତି—ସ. ବ (ଗ୍ରସ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—ଗିଳିବା—

Grasti Act of swallowing or devouring.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କଅ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ୍ତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଗ୍ରସ୍ତୋଦସ୍ତ—ସଂ. ବ (ଗ୍ରସ୍ତ + ଉଦସ୍ତ) —ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଚନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରହଗ୍ରସ୍ତ Grastodaya ଅବସ୍ଥାରେ ଉଦିତ ହେବା—The rising of the sun or moon while still in eclipse.

ଗ୍ରହ୍ (ଧାତୁ) —ସଂ—୧ । ଗ୍ରହଣ କରିବା; ନେବା—

Grah (root) 1. To take; to receive; to accept.

୨ । ଧରିବା—2. To hold; to grasp; to catch.

୩ । ବଳପୂର୍ବକ ଧରିବା—3. To capture; to seize.

୪ । ଆକର୍ଷଣ କରିବା—

4. To attract; to captivate.

୫ । ଆଦାୟ କରିବା—5. To realise; to exact.

୬ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା—

6. To please; to propitiate; to gratify.

୭ । ଗିରଫଦାର କରିବା—7. To apprehend; to arrest.

୮ । ବୁଝିବା—8. To understand; to comprehend.

୯ । କୌଣସି ବିଷୟକୁ ଆୟତ୍ତ କରିବା—9. To master.

୧୦ । ଅନୁମାନ କରିବା—10 To guess.

୧୧ । (ପ୍ରାର୍ଥନା) ମଞ୍ଜୁର କରିବା—

11. To grant (a request).

୧୨ । (ବସ୍ତ୍ରାଲଙ୍କାରାଦି) ପିନ୍ଧିବା—

12. To put on; to wear.

୧୩ । ଆପଣା ପକ୍ଷକୁ ରାଜି କରାଇବା ବା ମନାଇବା—

13. To win over; to persuade; to induce to one's side (Apte).

୧୪ । (ରୋଗ, ଭୂତ, ପିଶାଚାଦି) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା—14. To affect; to possess a person (Apte)

୧୫ । ଶିକ୍ଷା କରିବା; ଜାଣିବା—

15. To learn; to know (Apte).

୧୬ । ବିଚାର କରିବା—16. To consider; to think.

୧୭ । ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା—

17. To utter; to mention

୧୮ । ଗର୍ଭଧାରଣ କରିବା—18. To conceive.

୧୯ । କିଣିବା – 19. Te buy; to purchase.

ଗ୍ରହ—ସଂ. ବ. (ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—

Graha ୧ । ଧାରଣ; ଧରିବା—

1. Act of taking; hold; grasp; seizing.

୨ । ସ୍ୱୀକରଣ—2. Acceptance.

୩ । ବୋଧ—

3. Understanding; comprehension.

୪ । ମୁଖରେ ଉଚ୍ଚାରଣ—

4. Utterance; mention.

୫ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଆକାଶର ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟାଦି ଜ୍ୟୋତିଷ୍କଗଣ (ପରସ୍ପରକୁ ଆକର୍ଷଣ କରୁଥିବାରୁ)—5. Planet.

[ଦ୍ର—ସୂର୍ଯ୍ୟ ନିଜର ଆକର୍ଷଣଦ୍ୱାରା ଆଜ୍ ଯେତେଗୁଡ଼ିଏ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ବସ୍ତୁକୁ ଶୂନ୍ୟରେ ଟାଣି ରଖିଥିବାରୁ ସେ ବସ୍ତୁମାନ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଗୁରୁପାଖେ ଅଣ୍ଡାକାର ପଥରେ (Ellipse ରେ) ବୁଲୁଅଛନ୍ତି । ଏହି ବୁଲିବା ବସ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରହ ବୋଲାଯାଏ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ବଡ଼ । ଗ୍ରହମାନେ ମଧ୍ୟ ପରସ୍ପରକୁ ଆକର୍ଷଣ କରୁଅଛନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ କେନ୍ଦ୍ର କର ବୁଲୁଥିବା ଗ୍ରହ ଓ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କୁ ନେଇ ସୌରଜଗତ ହୋଇଅଛୁ । ଆମ ପୃଥିବୀ, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ବୁଧ, ବୃହସ୍ପତି, ମଙ୍ଗଳ, ଶନଙ୍କୁ ଘେନି ଯେଉଁପରି ଗୋଟିଏ ସୌରଜଗତ, ଏହିପରି ଅସଂଖ୍ୟ ସୌରଜଗତ ମାଳମାଳ ହୋଇ ଶୂନ୍ୟମାର୍ଗରେ ନିୟତ ବୁଲୁଅଛନ୍ତି । ଖାଲି ଆଖିରେ ଦେଖା ଯାଉଥିବା ନକ୍ଷତ୍ରମାନେ ମଧ୍ୟ ଶୂନ୍ୟରେ ଅନନ୍ତ ଦୂରରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ତାଙ୍କ ଗୁରୁପାଖେ ଯେଉଁ ଗ୍ରହମାନ ବୁଲୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଉକ୍ତ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କଠାରୁ ସ୍ଥାନ ଦେବାରୁ ଆମ ଖାଲି ଆଖିରେ ଦିଶନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁଣି ଗ୍ରହମାନଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ର କର ତାଙ୍କ ଗୁରୁପାଖେ ଯେଉଁ ଜ୍ୟୋତିଷ୍କମାନେ ବୁଲୁଛନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ଉପଗ୍ରହ ବୋଲାଯାଏ । ଆମ ପୃଥିବୀ ଗୁରୁପାଖେ ଚନ୍ଦ୍ର ଯେଉଁପରି ବୁଲୁଛି, ବୃହସ୍ପତି, ଶନି, ମଙ୍ଗଳ ଗୁରୁପାଖେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କେତେଗୋଟି ଲେଖାଏଁ ଚନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ ବୁଲୁଅଛନ୍ତି । ସେ ଉପଗ୍ରହମାନେ ଦୂରଦର୍ଶଣଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଦେଖାପଡ଼ନ୍ତି । ଧ୍ରୁବକୁ କେନ୍ଦ୍ର କର ନକ୍ଷତ୍ରମାନେ ପୂବରୁ ପଶ୍ଚିମକୁ ଗତି କରୁଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଜଣାଯାଏ । କନ୍ତୁ ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ଗତି ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ପରି ନିୟମିତ ନୁହେ । ଗ୍ରହମାନେ ପୂବରୁ ପଶ୍ଚିମକୁ ବୁଲୁ ବୁଲୁ ପୁଣି ଦିନା-କେତେ ପଶ୍ଚିମରୁ ପୂବକୁ ଗଲାପରି ଦେଖାଯାଆନ୍ତି ଓ କେବେ କେବେ ବଙ୍କା ହୋଇ ଗତି କରିବାର ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଏହାକୁ ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ଅତ୍ତଗୁର (ବକ୍ରଗତି) ବୋଲାଯାଏ । ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ଆକାର, ଦୂରତ୍ୱ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଗୁରୁତ୍ୱାକର୍ଷଣ ଥରେ ଘୁରିବାର କାଳ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜ୍ୟୋତିଷୀମାନେ ଗଣନାଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିର କରିଅଛନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁ ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଗ୍ରହ ୯ ଗୋଟି । ଯଥା:—

୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ (ରବି)—1. The Sun.

୨ । ଚନ୍ଦ୍ର (ସୋମ)—2. The moon.

୩ । ମଙ୍ଗଳ—3 Mars.

୪ । ବୁଧ—4. Mercury.

୫ । ବୃହସ୍ପତି (ଗୁରୁ) —5. Jupiter.

୬ । ଶୁକ୍ର—6. Venus.

୭ । ଶନି—7 Saturn.

୮ । ରାହୁ—

8. Ascending node; the dragon's head.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଃ	ନ

୯ । କେତୁ—

9. Descending node; the dragon's Jail.

ପ୍ରକୃତରେ ରାହୁ ଓ କେତୁ ଗ୍ରହ ନୁହନ୍ତି । ଏହା ପୃଥିବୀର ଛାୟା । ଏହା ଛଡ଼ା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟମାନେ ୟୁରେନସ୍ ଓ ନେପଚୂନ ନାମରେ ଆଉ ଦୁଇଟି ଗ୍ରହ ପାଇଅଛନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁ ଫଳଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ପୃଥିବୀ ଉପରେ ଓ ମନୁଷ୍ୟ ଉପରେ ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼େ ଓ ଗ୍ରହମାନଙ୍କୁ ନାନା ବର୍ଣ୍ଣ, ଜାତି ଓ ପ୍ରଭାବଶକ୍ତିଯୁକ୍ତ କୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଯାଇଅଛୁ ।]

୭ । ଚନ୍ଦ୍ର ବା ସୂର୍ଯ୍ୟାଦଙ୍କ ଗ୍ରହଣ—6. Eclipse.

୭ । ଜବରଦସ୍ତି ଶତ୍ରୁଠାରୁ ନଆଯିବା ବସ୍ତୁ—

7. Booty; spoil.

୮ । ଜବରଦସ୍ତି ଛଡ଼ାଇ ନେବା—

8. Capturing; robbing; stealing.

୯ । ନୈକଟ୍ୟ—9. Vicinity; propinquity.

୧୦ । ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ଭୂତଯୋନିବିଶେଷ—

10. A class of evil spirits attacking children and producing convolutions.

୧୧ । ଉତ୍ସାହ; ରଣୋଦ୍ୟମ—

11. Preparation for battle.

୧୨ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—12. Purpose; design.

୧୩ । (ଗୀତରେ) ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଆଳାପରି ସ୍ୱର—

13. Setting to tune before singing.

୧୪ । ଅଧ୍ୟବସାୟ—14. Perseverance; tenacity.

୧୫ । ଗ୍ରହବୈଗୁଣ୍ୟ—15. Ill luck; misfortune.

୧୬ । ଅନୁଗ୍ରହ—16. Favour; patronage

୧୭ । ମଗର; ଗ୍ରାହ; କୁମ୍ଭୀର—17. Shark; crocodile.

୧୮ । (ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ନଅ ଥିବାରୁ) ନବ ସଂଖ୍ୟା—

18. The number nine.

୧୯ । ଗୃହ—19. House; residence.

୨୦ । ଅଣକ—20 Ladle.

୨୧ । ପାତ୍ର—21. Receptacle; vessel.

ଦେ. ବି.—ଝଗଡ଼ା—Quarrel; dispute.

ଉସ୍ୱାଦୁଉସ୍ୱା ସେ ଘମା ଯେନ ମନରୁ.
ଗ୍ରହ ଭେଳ ଅନୁଗ୍ରହ କଲ ତାହାରୁ । ଉଷ. କୋଣ୍ଢୁହାଣଗୁଦସ୍ତ ।

ଗ୍ରହକ—ସଂ. ବି.—୧ । (ଗ୍ରହ + କ)—ବନ୍ଦୀ; କାରାରୁଦ ବ୍ୟକ୍ତି—

Grahaka A prisoner (Apte).

୨ । (ଗ୍ରହ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ.ଅକ)—ଗ୍ରାହକ; ଗ୍ରହଣକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—

Holder

ଗ୍ରହକଙ୍କାଳ—ସଂ. ବି. (୬ମୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଙ୍କାଳ)—

Grahakaṅkāla ରାହୁଗ୍ରହ—The Dragon's Head; The Ascending node.

ଗ୍ରହକରିବା—ଦେ. କି.—ଧରିବା—

Grahakaribā To hold; to catch hold of.

କହୁ ମେଖଲା ଶ୍ରୁତ ଘଣ୍ଟି ଶବଦେ କତ ଗ୍ରହ କରୁ ବନ୍ଧନ ।
ପ୍ରାତି. ରଘବାରମ୍ଭ ।

ଗ୍ରହକଲ୍ଲୋଳ—ସଂ. ବ.—ରାହୁ—

Grahakallola An epithet of the Ascending node.

ଗ୍ରହକୋପ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରହ+କୋପ)—ମନୁଷ୍ୟ ବା ପୃଥିବୀ ଉପରେ ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ଅଶୁଭ ଦୃଷ୍ଟି—

Grahakopa Evil influence of planets on man and earth; result of malignant planets.

ଗ୍ରହଗୋଚର—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରହ+ଗୋଚର) (ଜ୍ୟୋତିଷ)

Grahagochara ଜନ୍ମ ରାଶିରୁ ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ଶୁଭାଶୁଭ ଗତି—

The motion of planets from the sign of zodiac of a person's nativity.

ଗ୍ରହଚକ୍ର—ସଂ. ବ.—ଗ୍ରହମଣ୍ଡଳ (ଦେଖ)

Grahachakra Grahamaṇḍala (See)

ଗ୍ରହଚିନ୍ତକ—ସଂ. ବ.—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରହ+ଚିନ୍ତକ)—ଦୈବଜ୍ଞ; ଜ୍ୟୋତିଷଜ୍ଞ—

Grahachintaka Fortune teller; astrologer.

ଗ୍ରହଜଗତ୍—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରହ+ଜଗତ)—ଗ୍ରହ ଉପଗ୍ରହାଦିଙ୍କ ଭ୍ରମଣପଥପରିବଳିତ ଅଞ୍ଚଳ—

Grahajagat The planetary world.

ଗ୍ରହଣ—ସଂ. ବି. (ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ + ଭାବ ଅନ) —୧ । ବରଣ; ସ୍ୱୀକାର—

Grahaṇa 1. Acceptance.

୨ । ଅଙ୍ଗୀକାର—2. Agreeing; acknowledging.

୩ । ଅବଲମ୍ବନ—3. Dependence.

୪ । ଉଚ୍ଚାରଣ—4. Utterance; mention.

୫ । ବୋଧ; ଅନୁଭବ—5. Understanding; conception; comprehension.

୬ । ଧାରଣ; ଆଦାନ; ନେବା—

6. Hold; taking; receiving.

୭ । ଭୋଜନ—7. Eating; tasting.

୮ । ବନ୍ଦୀ କରିବା; ବନ୍ଧନ—

8. Seizure; seizing; imprisonment.

୯ । ଜବରଦସ୍ତି ଧରିବା—9. Capturing.

୧୦ । ସ୍ୱବଶକୁ ଆଣିବା—

10. Bringing under one's sway.

୧୧ । ଅନ୍ୟ ଗ୍ରହର ଛାୟାଘାତ ଦ୍ୱାରା ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଆଂଶିକ ବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଦର୍ଶନ—

11. Eclipse (solar or lunar).

[ଦ୍ର—ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ପୃଥିବୀ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଆକାଶଗୁଡ଼ା ପିଣ୍ଡ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ହେଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଚନ୍ଦ୍ର ପୃଥିବୀର

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେଦେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏତ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡିଲେ, ସେବେ ୪ ଚୁଆଡୋଖରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିରୁ ବପରତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଚ ଘ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଯୋଡିବେ; 'କୃ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଷ' ଯୋଡିବେ; 'ବର୍ଷ' ନ ମିଳିଲେ 'ବର୍ଷା' ଦେଖିବେ; ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

ଲୋକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପୃଥିବୀ ପଡ଼ିଗଲେ ପୃଥିବୀର ଛାଇ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ପକାଇଲେ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ହୁଏ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ପୃଥିବୀ ମଧ୍ୟରେ ଚନ୍ଦ୍ର ରହିଗଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପୃଥିବୀକୁ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ ଏହାକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଗ୍ରହଣ କହନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁ ପୁରାଣ ଅନୁସାରେ ରାହୁ ଓ କେତୁ ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଗ୍ରାସ କଲେ ଗ୍ରହଣ ହୁଏ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କେବଳ ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ କେବଳ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ହୁଏ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମଣ୍ଡଳ ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଲେ ତାକୁ ସର୍ବଗ୍ରାସ ବୋଲାଯାଏ ।]

୧୬ । (+କରଣ. ଅନ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟ—12. Organ of sense.
୧୩ । ହସ୍ତ—13. The hand.
୧୪ । ନିମନ୍ତ୍ରଣ—14. Invitation.
୧୫ । ଅର୍ଥ—15. Meaning; acceptance.
୧୬ । ସ୍ୱୀକାର—16. Assent; agreement.
୧୭ । ପ୍ରତିଧ୍ୱନି—17. Echo.
୧୮ । କୌଣସି ବିଷୟକୁ ମନଦ୍ୱାରା ଆୟତ୍ତ କରିବା—
18. Grasping mentally; mastering.
୧୯ । (+କର୍ମ. ଅନ) ବନ୍ଦୀ—
19. A prisoner; captive.
୨୦ । ଆକର୍ଷଣ—20. Attraction; pulling; drawing.
୨୧ । ପୁରସ୍କାର—21. Reward.
୨୨ । କ୍ରୟ—22. Purchase (Apte).
୨୩ । ପାଣିଗ୍ରହଣ; ବିବାହ—23. Marriage (Apte).

ଗ୍ରହଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନେବା—1. To take.
Grahaṇa karibā
ଗ୍ରହଣକରା

୨ । କାର୍ଯ୍ୟତଃ ଓ ବାକ୍ୟତଃ ସ୍ୱୀକାର କରିବା—2. To accept; to acknowledge.

ग्रहणकरना

୩ । ଭୋଜନ କରିବା—3. To eat; to taste.
୪ । ବୋଧ କରିବା—4. To comprehend.
୫ । ଧରିବା—5. To hold; to seize.
୬ । ନେବା—6. To take.

ଗ୍ରହଣକାଳ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରହଣ+କାଳ)—ଯେଉଁ ସମୟରେ
Grahaṇakāla
ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଚନ୍ଦ୍ର ରାହୁଗ୍ରସ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଥାଆନ୍ତି—
The period of the sun or the moon being under eclipse.

ଗ୍ରହଣଖଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ (ସଂ. ଗ୍ରହଣ+ଖଣ୍ଡିତ,—ଜନ୍ମରୁ ଯାହାର
Grahaṇakhaṇḍiā
ନାକ ବା ଓଠ ଖଣ୍ଡିତ ହୋଇଥାଏ; ଖଣ୍ଡି-
(ଗ୍ରହଣଖଣ୍ଡୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଗନ୍ନାକାଟା; ଗନ୍ନାଚିଆଁ
ଠୋଷ୍ଟ (ବଂକୁ)—(a person) Whose nostril or lips are split up before birth; hare-lipped; split-lipped.

[ଦ୍ର—ଲୋକବିଶ୍ୱାସ ଅଛି ଯେ ଗର୍ଭିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଗ୍ରହଣ ସମୟରେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ କାଟିଲେ ବା ଭୂମିରେ ଗାର କାଟିଲେ କିମ୍ବା ଗ୍ରହଣ ଦେଖିଲେ ଗର୍ଭସ୍ଥ ଶିଶୁର ନାକ ବା ଓଠ ଖଣ୍ଡିତ ହୋଇଥାଏ ।]

ଗ୍ରହଣସ୍ନାନ—ସଂ. ବି (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; କର୍ମଧା; ଗ୍ରହଣ କାଳରେ କରଣୀୟ
Grahaṇasnāna
ସ୍ନାନ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରହଣ ଲାଗିବା ସମୟରେ ଓ ଗ୍ରହଣ ଛଡ଼ିବା ସମୟରେ ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରବିହିତ ସ୍ନାନ—
Bath prescribed to be taken by a Hindu at the beginning and end of an eclipse.

[ଦ୍ର—ଗ୍ରହଣ ସ୍ନାନ ଦୁଇ ପ୍ରକାର—ଆଦ୍ୟସ୍ନାନ ଓ ମୋକ୍ଷସ୍ନାନ ।]

ଗ୍ରହଣୀ—ସଂ. ବି (ଗ୍ରହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—୧ । ଝାଡ଼ାରୋଗ;
Grahaṇi
ଉଦରାମୟ—1. Dysentery; diarrhœa.
(ଗ୍ରହଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
୨ । ଉଦର ମଧ୍ୟସ୍ଥ କୋଷ୍ଠ; ଯେଉଁଠାରେ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ପିତ୍ତ ମିଶେ—2. Intestines; part of the alimentary canal where the gastric juices mix to the food.

ଗ୍ରହଣୀଘର—ସଂ. ବି (ଗ୍ରହଣୀ+ଘ୍ନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଲବଙ୍ଗ—
Grahaṇihara
Cloves.
ସଂ. ବିଶ—ଗ୍ରହଣୀରୋଗନାଶକ—Curing dysentery.

ଗ୍ରହଣୀ—ସଂ. ବି (ଗ୍ରହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଗ୍ରହଣୀ (ଦେଖ)
Grahaṇī
Grahaṇi (See)

ଗ୍ରହଣୀକବାଟ—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ଗଞ୍ଜାମ) ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ମାହାଲ; ମହାଳମ୍
Grahaṇīkabāṭa
(ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ; କଲ୍ପଦ୍ରୁମ)—
ସଂ. ମହାପିତ୍ତମର୍ଦ୍ଦ
Milia Azendarachta (tree).
ତେ. ପେନୁବେପା

ଗ୍ରହଣୀୟ—ସଂ. ବିଶ (ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—ଗ୍ରାହ୍ୟ (ଦେଖ)
Grahaṇīya
Grāhya (See).

ଗ୍ରହଦଶା—ପୁଂ. ବି (ସ. ଷ. ତ୍ପୁ; ଗ୍ରହ+ଦଶା; ଗ୍ରହଜନିତ ଦଶା)—
Grahadaśā
୧ (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଗ୍ରହର ଭୋଗକାଳ; ଗ୍ରହର ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନରେ ଅଧିକାର କାଳ—
1. (astrology) The aspect of a planet; the time during which a planet exercises its influence over the life of a man.

[ଦ୍ର—ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ଗ୍ରହ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ମନୁଷ୍ୟର ଜାତକରେ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ଦଶାର ଫଳ ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ ।]

୨ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Bad luck.

ଗ୍ରହଦେବତା—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରହର ଅଧିଷ୍ଠାତୃ
Grahadebatā
ଦେବତା—Diety presiding over each planet.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଃ	ଋ	ଌ	ଋ୍ଣ୍	ଃ	ଵ	ହଲନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଚ	ଶ୍ଚ,ଷ୍ଟ	ଜ୍ଞ	ଲୟ	ଔଅ	ଭ
ଁ	ଣ୍ଣ	ି	ରୁ	ଲୁ	ୟ୍ୟ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ମ	ସ	ଙ୍ଖ୍ୟ	ଲଅ	ଵ	୯

ଗ୍ରହଦୋଷ—ଫ. ବ (ମ. ପ. ଗ୍ଲେ. କର୍ମଧା)—ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ପ୍ରତିକୂଳ ଅବସ୍ଥିତିଜନିତ ଅମଙ୍ଗଳ—Misfortune due to evil influence of inauspicious planets.

ଗ୍ରହଦ୍ରୁମ—ଫ. ବ—କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ (ଦେଖ)
Grahadruma Kakaṛdāśṛungī (See).

ଗ୍ରହନକ୍ଷତ୍ର—ଫ. ବ (ସଦ୍ଭର)—ଗ୍ରହ ଓ ନକ୍ଷତ୍ର—
Grahanakshatra Planets and stars.

ଗ୍ରହନାୟକ—ଫ. ବ (ଶ୍ଚୀ ଉତ୍ତ; ଗ୍ରହ+ନାୟକ)—ଗ୍ରହରାଜ (ଦେଖ)
Grahanāyaka Graharāja (See).

ଗ୍ରହନାଶ—ଫ. ବ—ଛତିଆନା (ଗଛ) (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) (ଦେଖ)—
Grahanāśa Chhatiānā (tree) (See).

ଗ୍ରହନିଗ୍ରହ—ଫ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି ସଦ୍ଭର; ଗ୍ରହ+ନିଗ୍ରହ)—
Grahanigraha ୧ । ପୁରସ୍କାର ଓ ଦଣ୍ଡ—1. Reward and punishment.
୨ । ଅନୁଗ୍ରହ ଓ ପ୍ରତିକୂଳତା
2. Favour and disfavour

ଗ୍ରହନୀହାରିକା—ଫ. ବ (ଶ୍ଚୀ ଉତ୍ତ; ଗ୍ରହ+ନୀହାରିକା)—ସ୍ୱଦୂରସ୍ଥ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜ—Nebula.

ଗ୍ରହନେମି—ଫ. ବ—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—
Grahanemi 1. The moon.
୨ । ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଗତିମାର୍ଗର ସେଉଁ ଅଂଶ ମୂଳା ଓ ମୃଗଶିର ନକ୍ଷତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼େ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—2. Part of the moon's orbit lying between the 19th and the 5th asterisms.
୩ । ଆକାଶ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. The sky.

ଗ୍ରହପତି—ଫ. ବ ଶ୍ଚୀ ଉତ୍ତ; ଗ୍ରହ+ପତି)—୧ । ଗ୍ରହରାଜ (ଦେଖ)
Grahapati Graharāja (See).
୨ । ଶନିଗ୍ରହ—2. Saturn.
୩ । ଅରଖ ଗୁଳ୍ମ—3. Calotropis Gigantea (plant.)

ଗ୍ରହପୀଡ଼ା—ଫ. ବ. (ମ. ପ. ଗ୍ଲେ; ଗ୍ରହଜନିତ ପୀଡ଼ା)—
Grahapīṛdā ୧ । ଗ୍ରହର ପ୍ରତିକୂଳତାଜନିତ ରୋଗ—1. Disease due to evil influence of inauspicious planets.
୨ । (ଶ୍ଚୀ ଉତ୍ତ) ଚନ୍ଦ୍ର ବା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଗ୍ରହଣ—2 Eclipse.

ଗ୍ରହପୂଜା—ଫ. ବ. (ଶ୍ଚୀ ଉତ୍ତ; ଗ୍ରହ+ପୂଜା)—
Grahapūjā କୁଗ୍ରହମାନଙ୍କର ଶାନ୍ତି ବିଧାନାର୍ଥ ଅନୁଷ୍ଠେୟ ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ କ୍ରିୟା—Rites performed to propitiate the malignant influence of planets.

ଗ୍ରହବିପ୍ର—ଫ. ବ. (ମ. ପ. ଗ୍ଲେ କର୍ମଧା; ଗ୍ରହ ଶାନ୍ତ୍ୟ ଦାନ-ଗ୍ରହୀତା ବିପ୍ର)—ଜ୍ୟୋତିଷ ନାୟକ—
Grahabipra An astrologer.

ଗ୍ରହବେଧ—ଫ. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ନଜର ଦୃଷ୍ଟି ଅଥବା ଯନ୍ତ୍ରାଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ—
Grahabedha Observation of the planets with the naked eye or instrument.

ଗ୍ରହବୈକଲ୍ୟ—ଫ. ବ. (ଶ୍ଚୀ ଉତ୍ତ; ଗ୍ରହ+ବୈକଲ୍ୟ)—
Grahabaikalya ଗ୍ରହଦୋଷ (ଦେଖ)
Grahadosha (See)

ଗ୍ରହବୈଗୁଣ୍ୟ—ଫ. ବ. (ଶ୍ଚୀ ଉତ୍ତ; ଗ୍ରହ+ବୈଗୁଣ୍ୟ)—
Grahabaiguṇya ଗ୍ରହଦୋଷ (ଦେଖ)
Grahadosha (See)

ଗ୍ରହବୈଷମ୍ୟ—ଫ ବ. (ଶ୍ଚୀ ଉତ୍ତ)—ଗ୍ରହଦୋଷ (ଦେଖ)
Grahabaishamya Grahadosha (See

ଗ୍ରହମଣି—ଫ. ବ. (ଶ୍ଚୀ ଉତ୍ତ; ଗ୍ରହ+ମଣି)—
Grahamaṇi ଗ୍ରହରାଜ (ଦେଖ)
Graharāja (See)

ଗ୍ରହମଣ୍ଡଳ—ଫ. ବ. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଉଲ୍ଲ ଉଲ୍ଲ ରାଶିମାନଙ୍କରେ ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥାନନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଚକ୍ର—
Grahamaṇḍaḷa The Zodiacal circle.

ଗ୍ରହମଣ୍ଡଳୀ—ଫ. ବ—ଗ୍ରହମଣ୍ଡଳ (ଦେଖ)
Grahamaṇḍaḷī Grahamaṇḍaḷa (See)

ଗ୍ରହଯଜ୍ଞ—ଫ. ବ. (ଶ୍ଚୀ ଉତ୍ତ; ଗ୍ରହ+ଯଜ୍ଞ)—
Grahajajña ଜ୍ୟୋତିଃ ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଗ୍ରହଶାନ୍ତି ବିଧାୟକ ହୋମ—The rite of propitiation of the planets.

ଗ୍ରହଯାଗ—ଫ. ବ. (ଶ୍ଚୀ ଉତ୍ତ)—ଗ୍ରହଯଜ୍ଞ (ଦେଖ)
Grahajāga Grahajajña (See)

ଗ୍ରହଯୁତି—ଫ. ବ. (ଶ୍ଚୀ ଉତ୍ତ; ଗ୍ରହ+ଯୁତି)—
Grahajuti ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ଏକତ୍ରାବସ୍ଥାନ ବା ପରସ୍ପର ସଂଲଗ୍ନତା—Conjunction of planets.

ଗ୍ରହଯୁଦ୍ଧ—ଫ. ବ. (ଶ୍ଚୀ ଉତ୍ତ; ଗ୍ରହ+ଯୁଦ୍ଧ)—
Grahajuddha (ଜ୍ୟୋତିଷ) ସୂର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅନୁସାରେ ବୁଧ, ବୃହସ୍ପତି, ଶୁକ୍ର, ଶନି ବା ମଙ୍ଗଳ ପରସ୍ପର ସହିତ ବା ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସହିତ ଏକ ରାଶିରେ ଏପରି ମିଳନ, ଯହିଁରେ ଏକ ଗ୍ରହ ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ଗ୍ରହ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଯାଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର),—(Astronomy) The over clouding of one planet by another; a conjunction of two planets in such a manner that one of them is not visible to the earth.

ଗ୍ରହରାଜ—ଫ. ବ. (ଶ୍ଚୀ ଉତ୍ତ; ଗ୍ରହ+ରାଜନ୍=ଗ୍ରହରାଜ; ୧ମା.୧ବ; ପ୍ରଧାନ ଗ୍ରହ)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The sun (the king of the planet.
୨ । ଚନ୍ଦ୍ର—2. The moon.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଏପର ପ୍ରତ୍ୟୟରେ ସୃତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରତ ଅତ୍ୟର ଓ ମାନ୍ୟ ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାନ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ର ତ ହ୍ରୌଲ୍ଲ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାନ୍ୟଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥାବୋଷରେ ନିମ୍ନତ ଭେବେ ସେଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରର ବସ୍ତ୍ରତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାନ୍ୟଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଖାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଖାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍ଟ' ଦେଖିବେ ।

୩ । ବୃହସ୍ପତି—3. Jupitor.

୪ । ଶନି—4. Saturn.

ଗ୍ରହରୈବତ—ଷ. ବି—ସୂତକା ଗୃହ—

Graharaibata — Lying-in room.

ଅବତ ହୋଇ ଗ୍ରହରୈବତ ବାଳକ
ମାରଣ ବଡ଼ାଇଲେ ପ୍ରାଣଙ୍କର ଶୋକ । କୃଷ୍ଣଜିତ୍ର. ମହାଭରତ. ବନ ।

ଗ୍ରହଶାନ୍ତି—ଷ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରହ+ଶାନ୍ତି)—

Grahaśānti — ଗ୍ରହପୂଜା (ଦେଖ)
Grahapūjā (See)

ଗ୍ରହସଙ୍ଗମ—ଷ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରହ+ସଙ୍ଗମ)—

Grahasaṅgama — ଗ୍ରହଯୁତ୍ତି (ଦେଖ)
Grahajuti (See)

ଗ୍ରହସ୍ଫୁଟ—ଷ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରହ+ସ୍ଫୁଟ) —(ଜ୍ୟୋତିଷ)

Grahasphuṭa — ଗ୍ରହର ସ୍ଥିତଜ୍ଞାପକ ରାଶ୍ୟଂଶ—(astronomy) The sign of the zodiac showing the position of planets.

ଗ୍ରହାଧାର—ଷ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି କ୍ମା. ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରହ+ଆଧାର = ଆଶ୍ରୟ)—ଧ୍ରୁବ ନକ୍ଷତ୍ର—The pole star.

[ଦ୍ର—ଏହାକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଗ୍ରହମାନେ ଓ ନକ୍ଷତ୍ରମାନେ ଗତି କରୁଥିବାରୁ ।]

ଗ୍ରହାଧିପ—ଷ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରହ+ଅଧିପ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ—

Grahādhipa — The sun.

ଗ୍ରହାଧୀଶ—ଷ. ବ.(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରହ+ଅଧୀଶ)—ଗ୍ରହାଧିପ (ଦେଖ)

Grahādhīśa — Grahādhipa (See)

ଗ୍ରହାବମର୍ଦ୍ଦନ—ଷ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରହ+ଅବମର୍ଦ୍ଦନ)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରହଣ—1. Eclipse.

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ରାହୁ—

2. The dragon's head; the ascending node.

ଗ୍ରହାଶ୍ରୟ—ଷ. ବ—ଗ୍ରହାଧାର (ଦେଖ)

Grahāśraya — Grahādhāra (See)

ଗ୍ରହିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. ସ ଗ୍ରହଣ)—ଗ୍ରହଣ କରିବା—

Grahibā — To receive.

ଗ୍ରହି — ପ୍ରଭୁ ଗ୍ରହିଲ ମୋର ଚରଣପ୍ରସାଦରେ—ମଧୁସୂଦନ. କବିତାବଳୀ ।

ଗ୍ରହିଲ—ଷ. ବଣ. (ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ+ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ. ଇଲ) —

Grahila — ୧ । ଗ୍ରହଣକାରୀ—

1. Taking; accepting.

୨ । ନବଦ୍ଧଯୁକ୍ତ; ଜିଦ୍‌ଖୋର—

2. Obstinate; head strong; importunate;

୩ । ଆଗ୍ରହଯୁକ୍ତ—3. Zealous.

ଗ୍ରହୀତବ୍ୟ—ଷ. ବଣ. (ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ ତୀର୍+କର୍ମ୍ମଣି. ତବ୍ୟ)—

Grhītabya — ଗ୍ରାହ୍ୟ (ଦେଖ)—Grāhya (See)

ଗ୍ରହୀତା—ଷ. ବଣ. ପୁଂ. (ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ.)—

Grahītā — ଗ୍ରହଣକାରୀ—Accepting; seizing.

(ଗ୍ରହୀତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଷ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଗ୍ରହଣକର୍ତ୍ତା—1. Acceptor.

୨ । ଋଣ ଗ୍ରହଣକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ଖାତକ—2. A debtor.

୩ । ଗ୍ରାହକ—3. Subscriber.

୪ । ଖରିଦଦାର—4. Purchaser.

୫ । (ଯେ ସ୍ତ୍ରୀର ପାଣି ଗ୍ରହଣ କରେ) ସ୍ୱାମୀ; ପତ୍ତା—

5. Husband.

ଗ୍ରହୋପରାଗ—ଷ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରହ+ଉପରାଗ)—ଗ୍ରହମାନଙ୍କ

Grahoparāga — ଗ୍ରହଣ; ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରହ ବା ପୃଥିବୀର ଛାୟାପତନ—Eclipse of planets.

ଗ୍ରାଆଜା କରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—ଗ୍ରାଜା କରିବା (ଦେଖ)

Grāājī karibā — Grājī karibā (See)

ଗ୍ରାଜା କରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି. (ଗ୍ରାହ୍ୟ)—

Grājī karibā — ୧ । ଆତ୍ମସାତ୍ କରିବା—

1. To appropriate something to one's use.

୨ । ଗ୍ରାହ୍ୟ (ଦେଖ)

2. Grāhijya (See)

ଗ୍ରାଜୁଏଟ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ)—ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ବି.ଏ.,ଏମ୍.ଏ.,ବି.ଏଲ୍., ଏଫ୍.ସି.ଏସ୍. ପରୀକ୍ଷାରେ ପାଶ କରିଥିବା ବିଦ୍ୱାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି—A graduate.

Grājuet — ବି. ଇ., ବି. ଇଞ. ଆଦି ଉଚ୍ଚ ଉପାଧି ପରୀକ୍ଷାରେ ପାଶ ଗ୍ରାଜୁଏଟ

ଗ୍ରୈଜୁଏଟ

ଗ୍ରାଜ୍ୟ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ଷ. ଗ୍ରାହ୍ୟର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—

Grājya — ଗ୍ରାହ୍ୟ (ଦେଖ)—Grāhya (See)

ଗ୍ରାଜ୍ୟ—ଗ୍ରା. ବିଣ (ଷ. ଗ୍ରାହ୍ୟର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଗ୍ରାହ୍ୟ (ଦେଖ)

Grājhya — Grāhya (See)

ଗ୍ରାଣ୍ଡ୍ ଟ୍ରଙ୍କ୍ ରୋଡ୍—ବୈଦେ.ବ. (ଇଂ. ଗ୍ରାଣ୍ଡ=ଅତି ବଡ଼; ଟ୍ରଙ୍କ୍ ରୋଡ଼ =ପ୍ରଧାନ ରାସ୍ତା)—କଲିକତାରୁ ବାଦାର ଗ୍ରାଣ୍ଡ ଟ୍ରଙ୍କ ରୋଡ଼ ବର୍ତ୍ତମାନ,ରାଣୀଗଞ୍ଜ, ବାଲେଶ୍ୱର,କଟକ, ପୁରୀ ବାଟେ ଗ୍ରେଣ୍ଡ୍ଟ୍ରଙ୍କ୍‌ରୋଡ଼ ଯେଉଁ ପ୍ରଧାନ ରାଜପଥ ମାଦ୍ରାଜକୁଁଯାଇଅଛୁ—The grand trunk road running from Calcutta to Madras.

Grāṇḍ ṭrank rod — ପ୍ରଧାନ ରାସ୍ତା)— କଲିକତାରୁ ବାଦାର ଗ୍ରାଣ୍ଡ ଟ୍ରଙ୍କ ରୋଡ଼ ବର୍ତ୍ତମାନ,ରାଣୀଗଞ୍ଜ, ବାଲେଶ୍ୱର,କଟକ, ପୁରୀ ବାଟେ ଗ୍ରେଣ୍ଡ୍ଟ୍ରଙ୍କ୍‌ରୋଡ଼ ଯେଉଁ ପ୍ରଧାନ ରାଜପଥ ମାଦ୍ରାଜକୁଁଯାଇଅଛୁ—The grand trunk road running from Calcutta to Madras.

ଗ୍ରାପ୍ଲପ୍ଲାଣ୍ଟ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଦକ୍ଷିଣ ଅଫ୍ରିକାର ବର୍ଷାକୁ ସାଲଭର୍ଣ୍ଣିଷ୍ଟ-ଗ୍ରାପ୍ଲପ୍ଲାଣ୍ଟ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—Grapple plant; Harpagophytum Lepto Corpum (a South African herb having the woody fruits armed with long hooked or barbed thorns causing great annoyance and even death to cattle when they adhere to the body of cattle.

Grāplplānṭ — ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—Grapple plant; Harpagophytum Lepto Corpum (a South African herb having the woody fruits armed with long hooked or barbed thorns causing great annoyance and even death to cattle when they adhere to the body of cattle.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଥ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ପ୍ଟ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ୍ । ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଙ୍କ	ନ୍ଦ

[ଦ୍ର—ଏ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ଏକ ପ୍ରକାର ବଷାକ୍ରୁ ଗଛ । ଏଥିର ସିଜକୋଷ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ପ୍ରକାର ଆକ୍ରୁଶୀ କଣ୍ଟା ଥାଏ । ଫଳମାନ ଗଛରୁ ଝଡ଼ି ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଥାଏ ଓ ସେବାଡ଼େ ଯିବା ପଶୁମାନଙ୍କ ଖୁରରେ ଲାଗି ଗଲେ ଖୁରରେ ବେଦନା ହୁଏ । ଖୁରର ବେଦନା କମାଇବା ପାଇଁ ଜ୍ରକ୍ତ ପଶୁ ଖୁରକୁ ଦେହରେ ଘଷିଲାମାତ୍ରକେ ସେ ବଷାକ୍ରୁ କଣ୍ଟା ଦେହରେ ବାଜ ବେଦନା କରେ । ଦେହର ବେଦନାକୁ କମାଇବାକୁ ଜ୍ରକ୍ତ ପଶୁ ବଳ ଦେହକୁ ଗୁଣ୍ଡଲେ ସେ କଣ୍ଟା ଦେହରୁ ଯାଇ ମୁହଁ ଓ ଜଉରେ ଲାଗେ ଓ ଏହିପରି ପଶୁର ସର୍ବାଙ୍ଗ କଣ୍ଟାକାବୃତ ଓ ବେଦନାଯୁକ୍ତ ହୋଇ ପଶୁଟି ବେଦନାରେ ଛଟପଟ ହୋଇ ମର ଯାଏ ।]

ଗ୍ରାବ—ସଂ. ବ. (ଗ୍ରହ୍ ଧାଡୁ+ବନ; ୧ମା.୧ବ.)—୧ । (+କର୍ମ. ବନ୍; Grāba ଯାହାକୁ ଧର୍ ଯାଏ) ପଥର—1. Stone.

୨ । (+କର୍ତ୍ତୁ. ବନ୍; ଯାହା ପୃଥିବୀକୁ ଧାରଣ କରିଅଛି)—ପର୍ବତ—2. Mountain

୩ । (+କର୍ତ୍ତୁ. ବନ୍; ଯାହା ଜଳକୁ ଧାରଣ କରେ)—ମେଘ-3. Cloud.

ସଂ. ବିଣ.—୧ । ଦୃଢ଼—1. Firm.

୨ । କଠିଣ—2. Hard.

ଗ୍ରାବସ୍ଫୋତ୍—ସଂ. ବ. (ଗ୍ରାବ+ଉଦ୍ ଧାଡୁ=ଭେଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୁ. କ୍ୱିପ୍) Grābabhēt —ପାଷାଣଭେଦୀ (ଦେଖ)

Pāshāṇabhedī (See)

ଗ୍ରାବା—ସଂ. ବ. (ଗ୍ରାବନ୍+ଆ)—ଗ୍ରାବ (ଦେଖ)

Grābā Grāba (See)

ଗ୍ରାବୁ—ଦେ. ବ.—ଏକ ପ୍ରକାର ତାସ ଖେଳ—

Grābu A game at cards played by four players.

ଗ୍ରାବୁ [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ୫ ଜଣ ଖେଳନ୍ତି ଓ ଛକ୍କା, ବୋମ୍ ଧର୍ ଯାଏ; ୨ ଜଣ ଖେଳଲେ ତାକୁ ଚଉଦ୍ଦ ଖେଳ ବୋଲୁପାଏ ଓ ବନ୍ଧୁରେ ପଞ୍ଜା ଧର୍ଯାଏ ।]

ଗ୍ରାମ୍ (ଧାଡୁ)—ସଂ.—୧ । ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା—

Grām (root) 1. To invite.

୨ । ଡାକିବା—2. To call.

ଗ୍ରାମ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଗ୍ରୀକ୍. ଗ୍ରାମ୍ମା=ଅକ୍ଷର; କ୍ଷୁଦ୍ର ଓଜନ;—ଗ୍ରୀକ୍‌ରୁ Grām ଫ୍ରେଞ୍ଚ ଭାଷାକୁ ଓ ଫ୍ରେଞ୍ଚ ଭାଷାରୁ ଇଂ. ଗ୍ରାମ୍ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)—ଗ୍ରାମ୍ ଧାଡୁ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ଓଜନ କରିବାରେ ଇଉରୋପୀୟ ପରିମାଣବିଶେଷ—ଗ୍ରୈମ୍

Gram; Gramme.

[ଦ୍ର—ଏହାର ଓଜନ ୧୫.୪୩୨ ଗ୍ରେନ୍ ଅଟେ ।]

ଗ୍ରାମ—ସଂ. ବ (ଗ୍ରମ ଧାଡୁ ଶିବ; ଗ୍ରାମୀ ଧାଡୁ=ଆମନ୍ତ୍ରିତ ହେବା+ଅ Grāma =ଯେଉଁଠାକୁ ଯିବାକୁ ଲୋକେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୁଅନ୍ତି; କମ୍ବା ଗମ ଧାଡୁ=ଯିବା+ଅ, (ନିପାତନ)=ଯେଉଁଠାକୁ ଲୋକେ ଯାଆନ୍ତି; କମ୍ବା ଗ୍ରସ୍ ଧାଡୁ ମନ୍ (ନିପାତନ))—

୧ । ବାସସ୍ଥାନ—1. Residence.

ହେ ହଂସ ! ନାହିଁ ତୋର ଗ୍ରାମ;
କେ ତୁମ୍ଭେ କନ୍ୟା ତୁମ୍ଭ ନାମ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୨ । ମଫସଲ—2. The mofassal.

୩ । ଲୋକାଳୟ; ଜନପଦ; ବସ୍ତୀ—3. Village.

୪ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ; ପଲ୍ଲୀ—4. Hamlet.

୫ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହେଲେ) ସମୂହ—5. Multitude.

(ଯଥା—ସ୍ୱରଗ୍ରାମ, ଗୁଣଗ୍ରାମ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗ୍ରାମ, ନୃପଗ୍ରାମ ।)

ଶ୍ରମ ବୋଇଲେ ହେ ମୋହର ପଦ୍ମଜନ
ଦେଶ ଥକ ମାତ୍ରକ ସବେ ନୃଗ୍ରାମ—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣପର୍ବ ।

୬ । ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଓ ତାନାଦିର ଆଶ୍ରୟସ୍ୱରୂପ ସ୍ୱରସମୂହ; ସଙ୍ଗୀତର ସ୍ୱରତତ୍ତ୍ୱ (ଷଡ଼୍‌ଜ, ମଧ୍ୟମ ଓ ଗାନ୍ଧାର କମ୍ବା ତାର୍, ଜୁଦାର୍, ମୁଦାର୍)—6. A scale in the musical gamut (loud, ordinary low)

୭ । ଶିବ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର,—7 God Siba.

୮ । ସପ୍ତକ; ହିନ୍ଦୁ ସଙ୍ଗୀତର ସପ୍ତ ସ୍ୱରର ସମାହାର (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—8. The seven primary tunes of Hindu music.

[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ସଙ୍ଗୀତଶାସ୍ତ୍ରରେ ଷଡ଼୍‌ଜ, ମଧ୍ୟମ ଓ ପଞ୍ଚମ (ମତାନ୍ତରରେ ଗାନ୍ଧାର) ନାମରେ ୩ ଗ୍ରାମ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର୍ ଯାଇଅଛି । କେହି କେହି ଏହି ୩ ଗ୍ରାମକୁ ଯଥାକ୍ରମେ ନନ୍ଦୀବର୍ଦ୍ଧି, ସୁଭଦ୍ର ଓ ଜାମ୍ବୁଦ କହନ୍ତି; ଏମାନଙ୍କ ଅଧିଷ୍ଠାତୃ ଦେବ ଯଥାକ୍ରମେ ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ ଓ ଶିବ କଳ୍ପିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମରେ ୭ ମୂର୍ଚ୍ଛନା ଅଛି । ସା (ଷଡ଼୍‌ଜ) ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କର ଯେଉଁ ୭ ସ୍ୱର (ସାରେଗାମାପାଧାନି) ଅଛି ତାକୁ ଷଡ଼୍‌ଜ ଗ୍ରାମ; ମା (ମଧ୍ୟମ) ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କର ଯେଉଁ ୭ ସ୍ୱର (ମାପାଧାନିସାରେ) ଅଛି ତାକୁ ମଧ୍ୟମ ଗ୍ରାମ. ଏହିପରି ପଞ୍ଚମ (ପା) ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କର ଯେଉଁ ୭ ସ୍ୱର (ପାଧାନିସାରେଗାମା) ଅଛି ତାକୁ ପଞ୍ଚମ ଗ୍ରାମ କହନ୍ତି । ଏହି ୩ ସ୍ୱର ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଥମ ଦୁଇ ଗ୍ରାମର ବ୍ୟବହାର ମନୁଷ୍ୟଲୋକରେ ଚଳେ; ତୃତୀୟ ଗ୍ରାମର ବ୍ୟବହାର ସ୍ୱର୍ଗରେ ନାରଦ କରନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ତୃତୀୟ ଗ୍ରାମ ବହୁତ ଉଚ୍ଚ ଓ ତାହା ମନୁଷ୍ୟ ଗଳାରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୋଇ ନ ପାରେ । ସିଂଗାର୍, ସାରଙ୍ଗୀ ଓ ହାରମୋନିୟମ ଆଦି ବାଦ୍ୟଦ୍ୱାରା ଏହା ବାଜେ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଗ୍ରାମକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ.—ଗ୍ରାମବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—

Grāmaka Villager.

ଗ୍ରାମକଥା—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରାମ+କଥା)—୧ । ଗ୍ରାମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗଳ୍ପ—1. Talk about village affairs.

୨ । ଗ୍ରାମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସାଧାରଣ ବିଷୟ—2. Matter relating to the common affair of a village.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନେତେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜିଲେ ସେତେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାସ୍ଥାନେ ଉହିଁର ବପଦ୍ଧତି ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଖୋଜିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଖୋଜିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଖୋଜିବେ ।

ଗ୍ରାମକଣ୍ଟକ—ସଂ. ବ(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରାମ+କଣ୍ଟକ)—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି
Grāmakaṇṭaka ଗ୍ରାମର ଅନିଷ୍ଟକାରୀ ହୋଇଥାଏ—1. (literally a village pest) A person who is a source of troubles to the whole village.
୨ । ଚୁଗୁଲଆ—2. A talebearer; a backbiter.

ଗ୍ରାମକରଣ—ଦେ. ବ—ଗ୍ରାମର ସାଧାରଣ ହିସାବ ଯେ ଲେଖେ;
Grāmakaraṇa ପଟୱାରୀ—Village accountant.

ଗ୍ରାମକାର୍ଯୀ—ଦେ. ବ—ଗ୍ରାମକରଣ (ଦେଖ)
Grāmakārjī Grāmakaraṇa (See).
ଗ୍ରାମେରକାର୍ଯୀ
ଗାଁବକାକାରଜୀ

ଗ୍ରାମକୁକ୍କୁଟ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ ବା ମ. ପ. ଲୋ.)—ଗୃହପାଳିତ
Grāmakukkuṭa କୁକୁଡ଼ା—Domestic fowl or cock.

ଗ୍ରାମକୂଟ—ସଂ. ବ. (ଗ୍ରାମ + କୂଟ = ସଭାସ୍ଥା ବା ବାସିନ୍ଦା)—
Grāmakūṭa ୧ । ଗ୍ରାମର ସର୍ବୋତ୍ତମ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. The noblest man in the village.
୨ । ଶୂଦ୍ର—2. A Śūdra.

ଗ୍ରାମକୋଠ—ଦେ. ବ—୧ । ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ସମ୍ପତ୍ତି—
Grāmakoṭha 1. The joint property of the
ଗ୍ରାମର ଏଜମାଲି ସମ୍ପତ୍ତି village community or the
ଗାଁବକୋ ସାଝେକୀ ଫୁଜୀ wholebody of villagers.
୨ । ଗ୍ରାମର ସାଧାରଣ ଫଣ୍ଡ—
2. The joint fund of a village.

ଗ୍ରାମଗତ—ସଂ. ବଣ. (ଗ୍ରାମ + ଗତ)—୧ । ଗ୍ରାମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଗାଆଁଲି—
Grāmagata 1. Pertaining to a village; relating to a village; rustic.
୨ । ପୁଂ—ଯେ ଗ୍ରାମକୁ ଯାଇଅଛି—
2. Gone to a village.

ଗ୍ରାମଗତ କାମ—ଦେ. ବ—ଗ୍ରାମ ପରିଚାଳନ ବା ଶାସନ ବା ସମାଜ
Grāmagata kāma ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କର୍ମମାନ—
ଗ୍ରାମଗତକାଜ Village administration; matters relating to the village affairs.
(ଯଥା—ଗ୍ରାମର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଶିକ୍ଷା, ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା, ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟାଦି ।)

ଗ୍ରାମଗତି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗ୍ରାମଗତ ଭର୍) – ୧ । ଗ୍ରାମ ପରିଚାଳନା—
Grāmagati 1. Village management; village administration.
୨ । ଗ୍ରାମ ପରିଚାଳନାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଯାବତୀୟ ବିଷୟ—
2. Village affairs; matters affecting the village community.
ଦେ. ବଣ—ଗ୍ରାମଗତ (ଦେଖ)
Grāmagata (See)
ସକଳ ଗ୍ରାମରେ କାର୍ଯ୍ୟ ତୋଷଜନକ ଉପରେ ଥିବ । ଉପାସିତ—ଉତ୍ତଦାସ ।

ଗ୍ରାମଗ୍ରାମକେ—ଦେ. ଅ—୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମରେ—
Grāmagrāmake 1. In every village.
ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ୨ । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମରେ—
ଗାଁବ ଗାଁବମେ 2. In different villages.
ଗ୍ରାମଗ୍ରାମକେ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନ
ପୁଳକେ ଦେଇଥିବ ପ୍ରସନ୍ନ । କଟୋଥ. ଭାଗବତ ।

ଗ୍ରାମଘାତ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରାମ + ଘାତ = ହନନ)—
Grāmaghāta ଗ୍ରାମକୁ ଲୁଣ୍ଠ କରିବା; ଗ୍ରାମ ଲୁଣ୍ଠନ—
Plundering of a village.

ଗ୍ରାମଘାତକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରାମ + ଘାତକ)—
Grāmaghātaka ଗ୍ରାମ ଲୁଣ୍ଠନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
The plunderer of a village.

ଗ୍ରାମଘାତ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଗ୍ରାମ+ହନ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା.
Grāmaghātī ୧ବ)— ୧ । ଗ୍ରାମଘାତକ (ଦେଖ)
1 Grāmaghātaka (See)
୨ । ଗ୍ରାମର ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଖେ ବଳିବର ବୋଦା ପକାଏ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର :—
2 The village slaughterer; a person who slaughters the beasts offered as victims to the village Deity.

ଗ୍ରାମଘୋଷ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗ୍ରାମ + ଘୋଷ)
Grāmaghosha କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୋପଗ୍ରାମ; ଗଉଡ଼ସାହି; ଗଉଡ଼ପଡ଼ା—
A small hamlet of cowherds.
ବଙ୍ଗେଶ ରଚକ ଗ୍ରାମଘୋଷ ପଦ୍ମନାଦ ଉହିଁ ବାସେ ବାସେ ।
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଚରଣାସ ।

ଗ୍ରାମଚର—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଗ୍ରାମ + ଚର ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Grāmachara ୧ । ଗ୍ରାମବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି— 1. An inhabitant
(ଗ୍ରାମେଚର—ଅନ୍ୟରୂପ) of a village; a villager.
୨ । କୃଷକ—2. Husbandman (M. W.)

ଗ୍ରାମଚର୍ଯୀ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରାମ + ଚର୍ଯ୍ୟା = ବୃତ୍ତି)—
Grāmacharjyā ଗ୍ରାମ୍ୟକର୍ମ (ଦେଖ :—
Grāmyakarma (See)

ଗ୍ରାମଗୃଚକା—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ଗ୍ରାମ + ଗୃଚକ; ଗୃଚକ ପକ୍ଷୀ ବର୍ଷାରୁ ଗୃହଁ
Grāmachāchakā ଓଟରମୁହାଁ ହୋଇ ବସିବା ଭିବରୁ)—
ଗ୍ରାମରେ ନଷ୍ଟମୀ ହୋଇ ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲୁଥିବା ଓ ବସିବା ଲୋକ—A village loafer.

ଗ୍ରାମଗୃଚେକା—ଗ୍ରା. ବ—ଗ୍ରାମଗୃଚକା (ଦେଖ)—
Grāmachāchekā Grāmachāchakā (See)

ଗ୍ରାମଗୃତକା—ଗ୍ରା. ବ – ଗ୍ରାମଗୃଚକା (ଦେଖ)—
Grāmachātakā Grāmachāchakā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଐ	ଓ	ଔ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ	ଚ	ଟ	ତ	ପ	ଯ	ଶ	ଷ
ଂ	ଈ	ଊ	ୠ	ଋ	ଐ	ଔ	କ	ଖ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ	ଘ	ଛ	ଠ	ଫ	ର	ସ	ହ

ଗ୍ରାମଚୈତ୍ୟ—ସଂ. ବ—୧ । ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଦିନ ପୂଜିତ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ
Grāmachaitya ବୃକ୍ଷ—1 The sacred fig tree of village; Ficus Religiosa.

୨ । ଗ୍ରାମର ଯେଉଁ ବୃକ୍ଷମୂଳେ ଗ୍ରାମଦେବତା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ପୂଜା ପାଆନ୍ତି—2. The sacred tree where the village Goddess is worshipped.

ଗ୍ରାମଟି—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଗ୍ରାମ+କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥେ. ଟ)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ—
Grāmaṭi 1. A small village; hamlet.

ଗ୍ରାମଟିକା } ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ମନ୍ଦ ବା ଦୁରବସ୍ଥାଗ୍ରସ୍ତ ଗ୍ରାମ—
ଗ୍ରାମଟୀ } 2. A miserable village.

[ଦ୍ର—କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥରେ ପୁଂଲିଙ୍ଗରେ ଟ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ ଟୀ ଓ ଟିକା କେତେକ ଶବ୍ଦ ପରେ ପ୍ରଯୋଗ କରାଯାଏ; ଭୁଲ. ବଧୂଟୀ ।]

ଗ୍ରାମଠାକୁର—ଦେ. ବ.ପୁଂ (ସଂ. ଗ୍ରାମ+ଠାକୁର)—ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କ-
Grāmaṭhākura ଦ୍ୱାରା ପୂଜିତ ଦେବ—The Deity wor-
(ଘରଠାକୁର—ଉପପ୍ଲବ) shipped by the whole body of villagers; the public Deity of a village.

ଗ୍ରାମଠାକୁରାଣୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଗ୍ରାମ+ଠାକୁର+ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ
Grāmaṭhākurāṇī ଆଣୀ)—୧ । ଗ୍ରାମଦେବତା (ଦେଖ)—
(ଘରଠାକୁରାଣୀ—ଉପପ୍ଲବ) 1. Grāmadebatā (See)

୨ । ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପୂଜିତ ଦେବୀମୂର୍ତ୍ତି; ଗ୍ରାମରେ ପୂଜିତା ଦୁର୍ଗାମୂର୍ତ୍ତି—The Goddess worshipped by the whole body of villagers.

[ଦ୍ର—ଗ୍ରାମର ସମସ୍ତ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଗ୍ରାମରେ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରି ଯେଉଁ ଦୁର୍ଗା ଦେବତା ପୂଜା କରନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଗ୍ରାମଠାକୁରାଣୀ ବୋଲାଯାଏ । ଗ୍ରାମର ଏକ ମୁଣ୍ଡରେ ଆବହମାନକାଳରୁ ପୂଜିତା ଦେବୀମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଗ୍ରାମଦେବତା ବୋଲାଯାଏ ।]

ଗ୍ରାମଣୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଗ୍ରାମ+ନା ଧାତୁ=ନେବା+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍)—
Grāmaṇī ୧ । ଗ୍ରାମର ଉନ୍ନତିକାରକ—1. The benefitter of a village.

୨ । ଗ୍ରାମର ମୁଖିଆ ଲୋକ; ଗାଁ ପଞ୍ଚାନ —
2. Headman of a village

୩ । ଉଣ୍ଡାରି—3. The village barber.

୪ । ଯଜ୍ଞ—4. Vedic sacrifice or offering.

୫ । ସହସ୍ରନାମୋକ୍ତ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାମ—
5. A name of Bishṇu.

୬ । କାମୁକ ବ୍ୟକ୍ତି—
6. Libidinous person.

୭ । ଗ୍ରାମର ଜମିଦାର—
7. The proprietor or zamindar of a village.

ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ନର୍ତ୍ତୀ—1. Dancing girl.

୨ । ବେଶ୍ୟା—2. A whore.

୩ । ଗ୍ରାମବାସିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
A female villager (M. W.).

୪ । କୃଷକପତ୍ନୀ—
4. A female peasant (M W.)

୫ । ନୀଳକା ଗଛ—5. Indigo plant

ବି. ବଣ—ପ୍ରଧାନ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ—Chief (of a village).

ଗ୍ରାମତା—ସଂ. ବ (ଗ୍ରାମ+ସମୂହାର୍ଥେ. ତା; ଭୁଲ. ଜନତା)—ଗ୍ରାମ-
Grāmatā ସମୂହ; ଗ୍ରାମସମୂହ—A group of villages; a village union.

ଗ୍ରାମଦୂତ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ.; ଗ୍ରାମ+ଦୂତ)—
Grāmadūta ୧ । ଯେ ଗ୍ରାମର ସାମାଜିକ ସମ୍ବାଦ ବହନ କରେ—
1. A village messenger: a messenger who carries the news and invitations from the villagers on social occasions.

୨ । ଉଣ୍ଡାର—2. Village barber.

[ଦ୍ର - ବିବାହ ପ୍ରଭୃତି ଉପଲକ୍ଷରେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ, ମୃତସମ୍ବାଦ ଓ ସଙ୍ଗୁଳା ବୋଝ ଆଦି ଗ୍ରାମରେ ଉଣ୍ଡାର ନଆଅଣା କରୁଥିବାରୁ ।]

ଗ୍ରାମଦେବତା— ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗ୍ରାମ+ଦେବତା)—
Grāmadebatā ୧ । ଗ୍ରାମର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବତା—
(ଗ୍ରାମଦୈବତ—ପୁଂ) 1 A village-Goddess or Deity.

୨ । ଯେଉଁ ଦେବତାଙ୍କୁ ଗ୍ରାମର ସର୍ବସାଧାରଣ ପୂଜା କରନ୍ତି ଓ ଯେ ଦେବୀ ଗ୍ରାମକୁ ଆପଦ ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି—
2. The tutelary Diety of a village.

[ଦ୍ର—ଉତ୍କଳର ପ୍ରତ୍ୟେକ ହିନ୍ଦୁ ଗ୍ରାମରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଗ୍ରାମଦେବତା ଥାଆନ୍ତି । ଏମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଗ୍ରାମମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଗଛମୂଳେ ସିନ୍ଦୂରଲିପ୍ତ ଖଣ୍ଡେକେତେ ପଥର ବା ପାଷାଣ ମୂର୍ତ୍ତି ଅଟନ୍ତି । ଗ୍ରାମର ବିବାହାଦିର ଉପଲକ୍ଷରେ ଏହାଙ୍କୁ ମଙ୍ଗଳନ ଓ ମାର୍ଜନା କରାଯାଏ; ଓଳାଉଠା, ବସନ୍ତ ଆଦି ସମୟରେ ଏହାଙ୍କ ପୂଜା କରାଯାଏ ଓ ବିପଦ ଆପଦ ସମୟରେ ଲୋକେ ଏହାଙ୍କୁ ଭୋଗ ଓ ବୋଦା ଆଦି ମନାସନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ ଶୂଦ୍ର (ଉଣ୍ଡାରି, ମାଲି) ଓ ଗଡ଼ଜାତରେ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ସବର; କନ୍ଧ) ମାନେ ଏହାଙ୍କ ସେବକ ଅଟନ୍ତି । ଏ ଗ୍ରାମଦେବତାଙ୍କୁ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଦୁର୍ଗା ବା ଯୋଗିନୀରୂପେ ପୂଜା କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଏ ମୂଳତଃ ଅନାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ପୂଜିତ ଦେବତା ।]

ଗ୍ରାମଦେବତା—ଗ୍ରା. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଗ୍ରାମଦେବତା)—
Grāmadebatī ୧ । ଗ୍ରାମଦେବତା (ଦେଖ)
1. Grāmadebatā (See)

ବାକ୍ୟରେ ଭଦ୍ରେ ଗ୍ରାମଦେବତା ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ—ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

୨ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ) କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳ ବା ସ୍ଥାନର ସ୍ଥାନୀୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ—
2. (ironical) The local authorities of a locality.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂରଣ । ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ । ଚଉଠି ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟତ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅଭିଧାନ । ବା । ଚଉଠି ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜିବାକୁ ହେବେ, ସେତେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଟିକାରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେ ସେହି ସେ ପାଇ ପଥାନ୍ତମେ ଚଉଠି ବିପରୀତ । ବା । ଚଉଠି ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜିବାକୁହେଉଁ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଯୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଥ' ଯୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଯୋଜିବେ; ଅଗଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଧା' ଯୋଜିବେ; 'ଅଲଚତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲଚତ୍' ଯୋଜିବେ ।

୩ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ) ଗ୍ରାମର ରାଜକୀୟ ଶାସନ ସମ୍ପର୍କରେ ଯେଉଁ ଜନ୍ମ ଘାଟିଥାର ରାଜକର୍ମଚାରୀମାନେ ସାକ୍ଷାତ୍ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ (ଯଥା—ଗ୍ରାମର ଚଉକିଦାର, ଦଫାଦାର, ଇଉନିଅନ୍ ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ୍, ସମବାୟ ସମିତିର ଶିରୋପଞ୍ଚ)—
3. (ironical) The lower order of public servants who are in direct touch with the villagers in public administration.

ଗ୍ରାମଦୌତ୍ୟ—ସଂ.ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗ୍ରାମ + ଦୌତ୍ୟ)—ଗ୍ରାମର ସଂବାଦ-ବହନ କର୍ମ—The work of carrying messages of the village society.
Grāmadautya

[ଦ୍ର—ଗ୍ରାମରେ ସାମାଜିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ (ଯଥା—ଉବାହ, ବ୍ରତ, ମୃତ୍ୟୁ, ଜନ୍ମ, ବେଦାର, ସଙ୍ଗୁଲା, ମଉଲା ନମସ୍କଣ, ଜୋଇଁ ନମସ୍କଣ) ମାନଙ୍କ ଉପଲକ୍ଷରେ ଭଣ୍ଡାରମାନେ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନଙ୍କ-ଠାକୁ ସବାଦ ଆଦ ନଆଅନ୍ତା କରନ୍ତି ।]

ଗ୍ରାମଧର୍ମ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ବ୍ୟବହାର—
Grāmadharma 1. Rustic behaviours.

୨ । ଗ୍ରାମ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥା—2. The observance or customs of a village (M. W.).

ତା ଗ୍ରାମଧର୍ମ କର ତା ଲୋକେ ରହନ୍ତୁ । ବୃଦ୍ଧଚି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୩ । ସ୍ତ୍ରୀସଙ୍ଗ; ମୈଥୁନ—
3. Sexual intercourse with one's wife.

ଗ୍ରାମପତି—ସଂ. ବ—ଗ୍ରାମର ନେତା—
Grāmapati Headman of a village.

ଗ୍ରାମପାଳ—ସଂ. ବ—୧ । ଗ୍ରାମର ଚଉକିଦାର—
Grāmapāla 1. The guardsman of a village.

୨ । ଗ୍ରାମରକ୍ଷକ ସେନା—
2. Army for the protection of a village.

୩ । ଗ୍ରାମର ରକ୍ଷକ ବା ମୁଖ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି—
3. The headman or guardian of a village.

ଗ୍ରାମପୁତ୍ର—ସଂ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଜାରଜ ସନ୍ତାନ—
Grāmaputra 1. A bastard.

(ଗ୍ରାମପୁତ୍ରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବେଶ୍ୟାପୁତ୍ର—
2. The son of a harlot.

୩ । ଗ୍ରାମବାସୀ ବାଳକ—3. A village boy (M. W.)

ଗ୍ରାମପୁରୁଷ—ସଂ ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗ୍ରାମ + ପୁରୁଷ)—
Grāmapurusha ଗ୍ରାମର ବା ନଗରର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି—
The chief of a village or town (M. W.)

ଗ୍ରାମପୁରୋହିତ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗ୍ରାମ + ପୁରୋହିତ)—
Grāmapurohita ୧ । ସମସ୍ତ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କର ପୁରୋହିତ—
1. Village priest.

୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଧନ ଲୋଭରେ ଗ୍ରାମର ଯୋଗ୍ୟ ଓ ଅଯୋଗ୍ୟ ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ପୌରୋହିତ୍ୟ କରେ—
2. A person who offers sacrifices and conducts ceremonies for every member of the community including unworthy persons, out of avarice (M. W.)

[ଦ୍ର—ଏ ପତିତ ବ୍ରାହ୍ମଣରୂପେ ଗଣ୍ୟ ।]

ଗ୍ରାମପ୍ରେଷ୍ୟ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗ୍ରାମ + ପ୍ରେଷ୍ୟ)—
Grāmapreshya ଗ୍ରାମଦୂତ; ଗ୍ରାମସେବକ ଭୃତ୍ୟ—
The messenger or servant of a village or community (M. W.)

ଗ୍ରାମବାର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗ୍ରାମ + ବାର୍ତ୍ତା)—
Grāmabārtā ଗ୍ରାମ ବିଷୟକ ଖବର—Village-news; information about village affairs.

ଗ୍ରାମବାସ—ସଂ. ବ. (୬ମୀ ତତ୍; ଗ୍ରାମ + ବାସ)—
Grāmabāsa ଗ୍ରାମରେ ଘର କରି ରହିବା—
(ଗ୍ରାମେବାସ—ଅନ୍ୟରୂପ) Residence in a village.

ଗ୍ରାମବାସୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ତୃତୀୟାନ୍ତ ତତ୍ପୁରୁଷ = ଗ୍ରାମ + ବସ୍ ଧାତୁ. ଇନ୍)—ଗ୍ରାମରେ ବାସ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
Grāmabāsī (ଗ୍ରାମବାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Inhabitant of a village; a villager.

(ଗ୍ରାମେବାସୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଣ—୧ । ଗାଆଁଲି; ଗାଁରେ ରହିବା ବାଲା—1. Rustic; inhabiting a village.

୨ । ପୋଷା; ପାଳିତ (ଜୀବ)—
2. Domesticated; tame (animal) (M. W.)

ଗ୍ରାମବୃଦ୍ଧ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (୬ମୀ ତତ୍; ଗ୍ରାମ + ବୃଦ୍ଧ)—
Grāmabṛudha ଗ୍ରାମବାସୀ ବୁଢ଼ା ଲୋକ—
An old villager (M. W.).

ଗ୍ରାମମୁଖ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗ୍ରାମ + ମୁଖ)—୧ । ହାଟ—
Grāmamukha 1. Market-place.

୨ । ବଜାର—2. Bazar.

ଗ୍ରାମମୃଗ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଗ୍ରାମ + ମୃଗ)—କୁକୁର—
Grāmamṛuga Dog.

ଗ୍ରାମମେଳ—ବେଦ. ବ. (ସଂ. ଗ୍ରାମ + ମିଳନ)—୧ । ଗ୍ରାମସ୍ଥ ସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କରିଯିବା ଏକ ବାକ୍ୟର—
Grāmamela 1. Unanimity of voice amongst all the villagers.

୨ । ସମସ୍ତ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ କରିବା ସଭା—
2. A meeting of all the villagers; a village gathering.

୩ । ସବୁ ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦଳାଦଳି ବା ବିବାଦର ଅଭାବ—3. Absence of affection amongst the villagers.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଲୃ	ଜ୍ଞ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	଍	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ତବନ୍ତ ଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ	ଘ	ସ	ଙ୍ଗ	ଲୄ	ଜ୍ଞ	ଔ

ଗ୍ରାମମେଳ – ଦେ. ବ.—୧ । ଗ୍ରାମମେଳ (ଦେଖ)
Grāmameḷi 1. Grāmameḷa (See)

ଗ୍ରାମମେଳି ୨ । ସବୁ ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କ ସମ୍ମିଳିତ ପରାମର୍ଶରେ ସ୍ଥିରୀକୃତ **गाँवका बन्दिश** ଅନୋଳନ—1. A rising or combination of all the villagers.

ଗ୍ରାମଯାଚକ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରାମ+ଯାଚକ)—
Grāmajāchaka ଗ୍ରାମପୁରୋହିତ (ଦେଖ)—(ଗ୍ରାମଯାଜକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Grāmapurohita (See)

ଗ୍ରାମଯାଜ୍ଞା—ସଂ. ବ.(ଉପପଦ; ଗ୍ରାମ+ଯଜ ଧାତୁ+ଉନ୍; ୩ମା. ୧ବ.)—
Grāmajāji ଗ୍ରାମପୁରୋହିତ (ଦେଖ) Grāmapurohita (See)

ଗ୍ରାମଯୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଙ୍ଘଟିତ ଯୁଦ୍ଧ)—
Grāmajuddha ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ—A riot or fray amongst the villagers; a village-tumult.

ଗ୍ରାମରଥ୍ୟା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରାମ+ରଥ୍ୟା)—୧ । ଗାଁଆଡାଣ୍ଡ;
Grāmarathyā ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟଦେଇ ଯଉଥିବା ରାସ୍ତା—
1. A village street.

୨ । କୌଣସି ଗ୍ରାମକୁ ଯଉଥିବା ରାସ୍ତା—2. A village road; a road leading to a village.

ଗ୍ରାମଲୁଣ୍ଠନ—ସଂ.ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରାମ+ଲୁଣ୍ଠନ)—ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କର
Grāmaluṇṭhana ଧନାଦି ଲୁଣ୍ଠ ହେବା—Plundering of a village.

ଗ୍ରାମଷଣ୍ଢ—ସଂ. ବ.—କ୍ଲୀବ ବ୍ୟକ୍ତି—
Grāmashaṇḍa An impotent man.

ଗ୍ରାମସଙ୍କର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରାମ+ସଙ୍କର)—ଗ୍ରାମର ସବୁ
Grāmasaṅkara ଅଂଶର ବର୍ଷାପାଣି ବା ମଇଳା ପାଣି ବୋହି ଯିବାର ନଳା; ଗ୍ରାମଧୋଓଡ଼ା ବୋହିଯିବାର ପଡ଼ିଆ—
The common sewer or drain of a village.

ଗ୍ରାମସଙ୍ଘ—ସଂ. ବ—(ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରାମବିଷୟୀ ପରାମର୍ଶଜନକ ବା ବାଗ୍ବିତ୍ତାର୍ଥ
Grāmasaṅgha ଗଠିତ ସଂଘ)—୧ । ଗ୍ରାମର ସାଧାରଣ ବିଷୟ ବୁଝିବା ବା ପରାମର୍ଶଜନକ କରିବା ପାଇଁ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ମନୋନୀତ ପଞ୍ଚାୟତ; ଗ୍ରାମ ଇଉନିଅନ ବୋର୍ଡ଼; ମିଉନିସିପାଲିଟୀ—1. A village corporation; a body of villagers elected by the villagers to look after the village affairs; a village Union-Board or Municipality. (M. W.)

୨ । ସବୁ ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କ ସମାହାର—
2. Village community; the combined body of all the villagers.

ଗ୍ରାମସଭାକ୍ଷତ—ସଂ. ବ—ଗ୍ରାମବାସୀ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଘରେ ବିବାହ
Grāmasabhākshata ବ୍ରତାଦି ଅନୁଷ୍ଠାନ ଉପଲକ୍ଷରେ ତାଙ୍କ ଶ୍ରାମଭାଟୀ, ଶ୍ରାମଭେଟୀ ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରାମର ସାଧାରଣ ପଣ୍ଡରୁ ଦେୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧନ—Fees paid to the common fund of the village on the occasion of marriage and other festivals by the master of the house

ଗ୍ରାମସୀମା ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରାମ+ସୀମା)—
Grāmasīmā ୧ । ମଉଜାର ସରହଦ—
1. Boundary of a village.

୨ । ଗ୍ରାମ ବା ମଉଜାର କ୍ଷେତ୍ର—
2. Village-field (M. W.)

ଗ୍ରାମସୁଖ—ସଂ. ବ—ଗ୍ରାମ୍ୟସୁଖ (ଦେଖ)
Grāmasukha Grāmyasukha (See)

ଗ୍ରାମସେବକ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରାମ+ସେବକ) —
Grāmasebaka ସମସ୍ତ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କର ସେବା କରିବା ପାଇଁ ନଯୁକ୍ତ ଧୋବା, ଭଣ୍ଡାରି, କମାର, ବଢ଼େଇ ଆଦି—
Village-servants; persons serving the village-country

[ଦ୍ର— ଏମାନେ ଗ୍ରାମର କୋଠରୁ ବା ଜମିଦାରଙ୍କଠାରୁ ସୋବ ପାଇଁ ଯାଗିର ଜମି ଭୋଗ କରନ୍ତି ।]

ଗ୍ରାମସେବା—ସଂ. ବ—ଧୋବା, ଭଣ୍ଡାରି, କମାର, ବଢ଼େଇ ଇତ୍ୟାଦି
Grāmaseba ଗ୍ରାମର ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର ଯେଉଁ ଶୁଶ୍ରୂଷା କରନ୍ତି; ଗ୍ରାମର ଦେଉଣିଆ ଶୁଶ୍ରୂଷା ।

ଗ୍ରାମସିଂହ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—୧ । ଗ୍ରାମମୃଗ (ଦେଖ)
Grāmasiṁha 1. Grāmamṛiga (See)

୨ । କୁକୁର—2. Dog

ଗ୍ରାମସ୍ଥ—ସଂ. ତ୍ରି. (ଗ୍ରାମ+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Grāmastha ୧ । ଗ୍ରାମରେ ବାସ କରୁଥିବା—1 Residing in a village; village resident-

୨ । ଗ୍ରାମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Pertaining to a village.

ସଂ. ବ—ଗ୍ରାମ—A village (Wilson)

ଗ୍ରାମସ୍ଥିତ—ସଂ. ବ. (ଗ୍ରାମ+ସ୍ଥା ଧାତୁ+ତ)—
Grāmasthita ଗ୍ରାମସ୍ଥ (ଦେଖ)—Grāmastha (See)

ଗ୍ରାମହାସକ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—ଭଉଣୀ ପତି; ଉତୋଇ—
Grāmahāsaka A sister's husband.

ଗ୍ରାମହୁଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଗ୍ରାମର ମସାଣି—The common burial-
Grāmahurḍā ground of a village.

ଗ୍ରାମାଚାର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରାମ+ଆଚାର)—
Grāmāchāra ଗ୍ରାମଧର୍ମ (ଦେଖ) Grāmadharma (See)

ଗ୍ରାମାଧାନ—ସଂ. ବ. (ଗ୍ରାମ+ଆଧାନ)—କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ; ପଲ୍ଲୀଗ୍ରାମ—
Grāmādhāna A small village. (M. W.)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିଲେ, ସେବେ < ଭାଷାନୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବହୁତ ବିନ୍ଦୁବିତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ପାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଟ' ଯୋଡ଼ିବେ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଇଁ' ଯୋଡ଼ିବେ, 'ବଁଶ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଶ୍' ଯୋଡ଼ିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

ଗ୍ରାମାଧିକାରୀ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ଗ୍ରାମ+ଅଧିକାରୀ) —
Grāmādhikārī ଗ୍ରାମାଧିକୃତ (ଦେଖ)
Grāmādhikṛuta (See)

ଗ୍ରାମାଧିକୃତ—ସଂ. ବ—ଗ୍ରାମର ପ୍ରଧାନ; ଗ୍ରାମର ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ କର୍ମ ଚଳାଇବା
Grāmādhikṛuta ବ୍ୟକ୍ତି—The superintendent or
ଗ୍ରାମାଧ୍ୟକ୍ଷ
ଗ୍ରାମାଧ୍ୟପତ୍ତ } ଅନ୍ୟରୂପ chief of a village.
ଗ୍ରାମାଧ୍ୟଷ

ଗ୍ରାମାନ୍ତ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ଗ୍ରାମ + ଅନ୍ତ)—
Grāmānta ୧ । ଗ୍ରାମର ଶେଷଭାଗ—
(ଗ୍ରାମାନ୍ତୀୟ —ବିଣ) 1. One extremity of the village
୨ । ଗ୍ରାମର ବହିର୍ଭାଗ—2. Outskirts of a village.
୩ । ଗ୍ରାମର ସୀମା—3. Village-boundary.

ଗ୍ରାମାନ୍ତର—ସଂ. ବ (ଅନ୍ୟତ୍ + ଗ୍ରାମ; ଅନ୍ୟତ୍ ସ୍ଥାନରେ ଅନ୍ତର
Grāmāntara ଆଗମ) —ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାମ —Another village·

ଗ୍ରାମାନ୍ତିକ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ଗ୍ରାମ+ଅନ୍ତିକ)—ଗ୍ରାମର ପାଖଆଖ
Grāmāntika ସ୍ଥାନ—The neighbourhood of a
village.

ଗ୍ରାମାର୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଗ୍ରାମାର୍) —ବ୍ୟାକରଣ—
Grāmār Grammar.

ଗ୍ରାମାରଣ୍ୟ—ସଂ. ବ—୧ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ଗ୍ରାମ + ଅରଣ୍ୟ) —
Grāmāraṇya ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଜଙ୍ଗଲ; ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ
ବ୍ୟବହାରପାଇଁ ରକ୍ଷିତ ଜଙ୍ଗଲ—1 A jungle
used by the village communities.
୨ । (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ) ଗ୍ରାମ ଓ ବନ—2. Village and forest.

ଗ୍ରାମିଅ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ଗ୍ରାମ୍ୟ)—ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କ
Grāmia ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ରକ୍ଷିତ ଜଙ୍ଗଲ—The common
jungle reserved for the use of the
villager..

ଗ୍ରାମିକ—ସଂ. ବ (ଗ୍ରାମ + ରକ୍ଷଣାର୍ଥେ. ଇକ)—୧ । ଗ୍ରାମର ରକ୍ଷକ—
Grāmika 1. The protector of a village.
(ଗ୍ରାମିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଗ୍ରାମର ଅଧିପତ୍ତ ବା ରାଜା—
2, Landlord of a village; a village-chief.
୩ । ଗ୍ରାମର ପହରାବାଲା; ଗ୍ରାମ ଚଉକିଆ —
3. Village-watchman, village-chowkidar.
୪ । ଗ୍ରାମର ପ୍ରଧାନବ୍ୟକ୍ତି; ପ୍ରଧାନ—
4. Headman of a village.
୫ । ମୈଥୁନ—5. Cohabitation; sexual
intercourse.

ଗ୍ରାମିକ ନାମେ ଯେ ବହସ୍ପ
ଯାହାକୁ ବୋଲଃ ବ୍ୟବାସ୍—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ବିଣ—୧ । ଗ୍ରାମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ —1. Relating to a village
୨ । ମଫସଲିଆ—2. A rustic.
୩ । ଅଭଦ୍—3. Rude.
୪ । (ସଙ୍ଗୀତ) ସ୍ୱରଗ୍ରାମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
4 (music) Chromatic.
୫ । ଗ୍ରାମବାସୀ—5. A villager (M W.

ଗ୍ରାମୀ—ସଂ. ବ (ଗ୍ରାମ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଗ୍ରାମବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
Grāmī 1. Inhabitant of a village; villager.
(ଗ୍ରାମିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଗ୍ରାମର ଅଧିପତ୍ତ—2. Village chief.
୩ । ଗାଁ ପ୍ରଧାନ—3. Headman of a village.
୪ । ଗ୍ରାମଧର୍ମୀ; ଗ୍ରାମବାସୀ ଗୃହସ୍ଥ —
4. Village house-holder.
୫ । ମଫସଲିଆ ଲୋକ; କୃଷକ—
5 A peasant (M. W.).

ବିଣ—୧ । ଗାଉଁଲି; ମଫସଲିଆ—
1 Rustic; coming from a village.
୨ । ଗ୍ରାମ୍ୟ —2. Pertaining to a village;
rural.
୩ । ଲମ୍ପଟ; କାମୁକ—3. Libidinous.
୪ । ଗ୍ରାମଦ୍ୱାରା ପରିବେଷ୍ଟିତ—
4. Sorrounded by a village or community
or race (M. W.).

ଗ୍ରାମୀଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଗ୍ରାମ + ନିବାସାର୍ଥେ. ଖଞ୍) —୧ । ଗ୍ରାମରେ
Grāmīṇa ବାସ କରୁଥିବା—1. Inhabiting a village.
(ଗ୍ରାମୀଣା—ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ଇତର; ଅଭଦ୍—2. Vulgar; rude.
(ଗ୍ରାମୀନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଗାଉଁଲି -- 3. Rustic.
୪ । ଗ୍ରାମରେ ଉତ୍ପନ୍ନ—4 Produced in a village.
୫ । ସ୍ୱରଗ୍ରାମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—5. Chromatic (M. W.)

ବି— ୧ । ଗ୍ରାମବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—1. Resident.
୨ । ଅଭଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି—2. A churl; a boor.
୩ । ଯେ ଗ୍ରାମ ଛୁଡ଼ି ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ଯାଇନାହିଁ; ଗାଉଁଲି—
3. A rustic; a person who has never gone
outside the village-limits.
୪ । କୁକୁର—4 Dog.
୫ । କାଉ—5. Crow.
୬ । ଘୁଷୁର—6. Hog.
୭ । କୁକୁଡ଼ା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—7. Cock; fowl.

ଗ୍ରାମୀଣା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ନୀଳୀ ଗୁଳୁ—
Grāmīṇā 1. Indigo plant.
୨ । ପାଳଙ୍ଗଶାଗ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର) —
2. A kind of pot-herb.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉଅ	ଛ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଗ୍ର	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଗ୍ରାମୀଯ୍—ଫ. ବର୍ଣ୍ଣ (ଗ୍ରାମ + ଈଯ୍)—୧ । ଗ୍ରାମସମ୍ବନ୍ଧୀଯ୍—
Grāmīya 1 Relating to a village rustic.
୨ । ଅଭଦ୍ର—2. Churlish; rude; boorish.

ଗ୍ରାମୀଯ୍‌କ—ଫ. ବ (ଗ୍ରାମୀଯ୍ + କ)—ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ—
Grāmīyaka A member of the village-community; one of the villagers (M.W.)

ଗ୍ରାମୀଯ୍ ସାଧାରଣ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ସର୍ବସାଧାରଣ ଜମି—
Grāmīya sādhāraṇa Villagers' common land.

ଗ୍ରାମେଯ୍—ଫ. ବର୍ଣ୍ଣ (ଗ୍ରାମ + ଏଯ୍)—ଗ୍ରାମ ବା ମଫସଲରେ ଜାତ—
Grāmeya Village-born.
(ଗ୍ରାମେଯୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଫ. ବ—ଗ୍ରାମବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
A villager (M.W.)

ଗ୍ରାମେଯୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗ୍ରାମେଯ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ବେଶ୍ୟା—
Grāmeyī Harlot; prostitute.

ଗ୍ରାମୋଫୋନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ.)—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଗୀତ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ବାଦ୍ୟ ଆଦି ଅନୁକରଣପୂର୍ବକ ଚଳନ୍ତାଦ୍ୱାରା ଶବ୍ଦକଲ ପ୍ରକାଶ କରିବା ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର—
Grāmophon Gramophone.
ଗ୍ରାମୋଫୋନ୍

ଗ୍ରାମୋଫୋନ୍ ରେକର୍ଡ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ. ଗ୍ରାମୋଫୋନ୍ + ରେକର୍ଡ୍)—ଗ୍ରାମୋଫୋନ ଯନ୍ତ୍ରରେ ଲଗାଯିବା ଚକ୍ରାକାର ପଟ୍ଟ—
Grāmophon rekard ଗ୍ରାମୋଫେନରେକାର୍ଡ
Gramophone record.
ଗ୍ରାମୋଫେନକିଚୁଡ଼ି

ଗ୍ରାମ୍ୟ—ସଂ ବିଣ (ଗ୍ରାମ + ଭବାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ଗ୍ରାମସ୍ଥିତ—
Grāmya 1. Situated in a village.
(ଗ୍ରାମ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଗ୍ରାମବାସୀ—2 Residing in a village.
(ବନ୍ୟ—ବିପରୀତ)
୩ । ଗ୍ରାମସମ୍ବନ୍ଧୀଯ୍—
3. Pertaining to a village; rural.
୪। ସଙ୍ଗୀତର ସ୍ୱରଗ୍ରାମ ସମ୍ବନ୍ଧୀଯ୍—
4. Relating to musical amut or scale.
୫ । ଗ୍ରାମଜାତ—5. Village made; produced in a village.
୬ । ସ୍ତ୍ରୀସଙ୍ଗମ ସମ୍ବନ୍ଧୀଯ୍—
6. Relating to sexual intercourse.
୭ । ମଫସଲି; ଗାଁଭଲି—7. Rustic.
୮ । ଗୃହପାଳିତ; ପୋଷା; ଗ୍ରାମପାଳିତ (ଗୋମେଷାଦି)—
8. Domesticated; tame (animals).
୯ । ଅଶ୍ଳୀଲ—9. Indecent; obscene.
୧୦ । ଅଭଦ୍ର; ଅସଭ୍ୟ—
10. Rude; uncivilized.
୧୧ । ଇତର; ନୀଚ—11. Low; mean; low-caste.
୧୨ । କୃଷିଜାତ; କୃଷିଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦିତ—
12. Cultivated.
୧୩ । ମୂଢ଼; ନିର୍ବୁଦ୍ଧିଆ—13. Foolish; idiotic; stupid.
୧୪ । ଇତରଜନ ବ୍ୟବହୃତ; ମଫସଲ ବା ଗାଁଭଲିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ (ଭାଷା)—
14. (language or speech) Used by the vulgar; used by rustic people; slang.

ଫ. ବ—୧ । ପୋଷା ଘଣ୍ଟୁରୁ—1. A tame or domesticated hog.
୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ମେଷ ଓ ବୃଷରାଶି—2. The two zodiacal signs of Aries and Taurus.
୩ । ମୈଥୁନ—3. Sexual intercourse.
୪ । ଗ୍ରହଣ— . Acceptance.
୫ । ରଚନାରେ ଶବ୍ଦଗତ ଓ ଅର୍ଥଗତ ଦୋଷବିଶେଷ —
5. A defect in composition; vulgarism.
[ଦ୍ର—ଯହିଁରେ ଇତରଜନ ବ୍ୟବହୃତ ଭାଷା ବା ଅର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ]
୬ । ଗାଉଁଲି ଲୋକ; ଗ୍ରାମବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
6. A villager (M. W)
୭ । ଘରୋଇ ଭାଷା—7. Homely speech (M. W)
୮ । ଇତରଜନ ବ୍ୟବହୃତ ଭାଷା—
8. Rustic speech W.)
୯ । ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା—
9. The prakruta tongue (M. W)
୧୦ । ଦେଶାଂଶ ପ୍ରଚଳିତ ଭାଷା; ଭାଷା—
10. Dialect (M. W.)
୧୧ । ଚାମରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଖାଦ୍ୟ—
11. Food prepared in a village (M.W.)
୧୨ । ପୋଷା ଜୀବ; ଗ୍ରାମପାଳିତ ଜୀବ—
12. A domesticated animal (M. W,)
୧୩ । ରତିବନ୍ଧବିଶେଷ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)
13. A particular pose in copulation.
୧୪ । ଜ୍ୟୋତିଷ) ମିଥୁନ ରାଶି (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—
14. The zodiacal sign of Gemini or the Twins.

ଗ୍ରାମ୍ୟକଥା—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଗ୍ରାମ୍ୟ+କଥା)—୧ । ଇତର ବ୍ୟବହୃତ ବା ଅଶ୍ଳୀଲ କଥା—
Grāmyakathā 1 Vulgar or indecent words.
୨ । ଗ୍ରାମ ବିଷୟକ କଥା—2. Village talk.

ଗ୍ରାମ୍ୟ କର୍କଟୀ—ଫ. ବ (କର୍ମଧା)—ପାଣି କଖାରୁ—
Grāmyakarkaṭī A species of white gourd; a pumpkin; Beninacasa Cerefera (M W)

ଗ୍ରାମ୍ୟକର୍ମ—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଗ୍ରାମ୍ୟ+କର୍ମ)—୧ । ମୈଥୁନ—
Grāmyakarma 1. Sexual intercourse; copulation.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବାରୁ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ଦରକାର । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ଦୋଳିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଗୋଳରେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଦୋଷରେ ନ ମଜିବ, ସେବେ ସେଉଁ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଗୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଘାଇ' ଗୋଳବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳରେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ର ପାଇରେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇରେ 'ଅଦ୍ଧ୍ୟ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଚ୍ଚତ' ନ ପାଇରେ 'ଅଲଚ୍ଚତ' ଦେଖିବେ ।

[ଦ୍ର—ଅରଣ୍ୟଗୃତ୍ସ ବା ସନ୍ଧ୍ୟାସ୍ଥିଙ୍କ କର୍ମର ଉପଯୁକ୍ତ ଗ୍ରାମ୍ୟ-କର୍ମରୁ ମୈଥୁନ ଅର୍ଥ ଆସିଅଛି ।]

୨ । ସଫସଲ ରସିକତା—

2. Amorous dalliance.

୩ । ଗୃହସ୍ଥଧର୍ମ—3. A householder's avocations.

୪ । ଦାମ୍ପତ୍ୟ ଧର୍ମ; ସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗମ—4. Conjugal intercourse; intercourse with one's wife.

ଗ୍ରାମ୍ୟକୁଙ୍କୁମ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା) —କୁସୁମଫୁଲ—

Grāmyakuṅkuma Safflower.

ଗ୍ରାମ୍ୟଜନ୍ତୁ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ଗ୍ରାମ୍ୟ + ଜନ୍ତୁ) —

Grāmyajantu ୧ । ଗୃହପାଳିତ ପଶୁ; ଘୋଷାଜାବ—

1. Domesticated or tame animals or beasts.

୨ । ଗୋମେଷାଦି – 2. Village cattle.

[ଦ୍ର—ଶାସ୍ତ୍ରମତେ ଗ୍ରାମ୍ୟଜନ୍ତୁ ୭ ପ୍ରକାର । ଯଥା—ଗୋ, ମେଷ, ଅଶ୍ୱ, ଅଶ୍ୱତର, ଗର୍ଦ୍ଦଭ, ମାର୍ଜ୍ଜାର ।]

ଗ୍ରାମ୍ୟତା—ସ. ବ. (ଗ୍ରାମ୍ୟ + ଭାବେ. ତା) —୧ । ଜଘନ୍ୟତା—

Grāmyatā 1. Wretchedness; filthiness.

୨ । ଅସଭ୍ୟତା—2. Want of refinement; rudeness of manner.

୩ । ଅଶ୍ଳୀଳତା—3 Obscenity

୪ । ଇତରଜନବ୍ୟବହୃତ ଭାଷା—

4. Rustic or vulgar speech (M. W.)

ଗ୍ରାମ୍ୟତାଦୋଷ—ସ. ତ—୧ । ଗ୍ରେଟ୍‌ଲ୍ଲେକ; ଇତର ବ୍ୟବହାର—

Grāmyatādosha 1. Lowness; vulgarity of conduct.

୨ । ଭାଷାର ଇତରତା; ରଚନାରେ ଇତର ଭାଷା ପ୍ରଯୋଗ—

2. Use of vulgar language in composition; vulgarisim in composition; use of slang; vulgar or obscene expressions.

[ଦ୍ର—ଏହା ଦୋଷ ଦ୍ୱିବିଧ । ଯଥା—

୧ । ଶବ୍ଦଦୋଷ । ଯଥା—

ଫାଟ ପଡ଼ିବାର ନାରୁଣ ସହାର ଶ୍ରମୁଁ ମୋ ତରଣତଳ—

କବସୂର୍ଯ୍ୟ. ବିଶୋପତଥ୍ୟ ।

ଏଠାରେ "ଫାଟପଡ଼ିବା" ଶବ୍ଦର ପ୍ରଯୋଗ ଗ୍ରାମ୍ୟ ।

୨ । ଅର୍ଥ ଦୋଷବଶେଷ । ଯଥା—

ବନରୁ ଏକାଳା କେଉଁ ନ ସିରୁ ଅହିବା

ତନେ ନିଶି ସେଝ ହର ଦେବେ ରୁଷି ଗୋବା—କୁଷ୍ଣହି. ମହାଭରତ ।

ଏଠାରେ "ସେଝ କରଦେବା" ଏ ଅର୍ଥ ଗ୍ରାମ୍ୟ ।]

୩ । ଅଭଦ୍ରତା—3. Boorishness

ଗ୍ରାମ୍ୟଦେବତା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗ୍ରାମଦେବତା (ଦେଖ)

Grāmyadebatā Grāmadebatā (See)

ଗ୍ରାମ୍ୟଧର୍ମ—ସ. ତ. (କର୍ମଧା) —ଗ୍ରାମ୍ୟକର୍ମ (ଦେଖ)

Grāmyadharma Grāmyakarma (See)

ଗ୍ରାମ୍ୟପଶୁ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା) —୧ । ଗ୍ରାମ୍ୟଜନ୍ତୁ (ଦେଖ)

Grāmyapaśu 1. Grāmyajantu (See)

୨ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ) ନବୋଧ ବ୍ୟକ୍ତି—

2. (ironical) A fool; simpleton.

ଗ୍ରାମ୍ୟବଲ୍ଲଭା—ସ. ବି—ବେଶ୍ୟା—

Grāmyaballabhī A harlot.

ଗ୍ରାମ୍ୟଭାଷା—ଦେ. ବି—୧ । ଗ୍ରାମ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଭାଷା—

Grāmyabhāshā 1. Rural or rustic speech.

୨ । ଇତରଜନ ବ୍ୟବହୃତ ଭାଷା—

2. Vulgar language; slang.

ଗ୍ରାମ୍ୟମୃଗ—ସ. ବି. (କର୍ମଧା) —କୁକୁର—

Grāmyamṛiga Dog.

ଗ୍ରାମ୍ୟସିଂହ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା) —କୁକୁର—

Grāmyasiṁha Dog.

ଗ୍ରାମ୍ୟସୁଖ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା) —ମୈଥୁନ—

Grāmyasukha Copulation; sexual intercourse.

ଗ୍ରାମ୍ୟାଶ୍ୱ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା) —ଗଧ—

Grāmyāśwa An ass.

ଗ୍ରାସ୍‌କଟ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗ୍ରାସ୍ = ଘାସ + କଟ୍ଟର୍ = କାଟିବାଲୋକ)-

Grāskaṭ ଘାସିଆର୍; ଘୋଡ଼ା ପାଇଁ ଘାସ କାଟିବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ

ଗ୍ରାସ୍‌କଟ ବ୍ୟକ୍ତି—A grass-cutter

ଗ୍ରାସ୍‌କର୍

ଗ୍ରାସ—ସ. ବ. (ଗ୍ରସ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ) —

Grāsa ୧ । ପାଟି ଦ୍ୱାରା କାମୁଡ଼ି ନଆସିବା ଖାଦ୍ୟର ଅଂଶ—

1. A morsel of food taken at one bite.

୨ । ମୁଖ ଥରକେ ପୂରିବା ପରିମିତ ଅନ୍ନପିଣ୍ଡ; କବଳ; ଗୁଣ୍ଡାଏ-

2. Mouthful; morsel.

୩ । ଖାଦ୍ୟ – 3. Food.

୪ । (+ ଭାବ. ଅ) —ଭକ୍ଷଣ; ଭୋଜନ —4. Eating

ତାହା କାରବାର କର ମୋ ସେଝ ଗ୍ରାସ

ସେଉଳେ ହେବ ତାହା କରବ ନରେଶ । କୃଷ୍ଣହି. ମହାଭାରତ. ବଜ୍ରଃ

୫ । ଗିଳିବା; ଗଳାଧଃକରଣ —

5. Devouring; swallowing.

୬ । ଘୋଡ଼ାଇବା; ଆଚ୍ଛାଦନ—

6. Covering; overshadowing.

୭ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରାଦିଙ୍କ ଗ୍ରହଣ—7. Eclipse.

୮ । ଉଚ୍ଚାରଣଦୋଷ; ଉଚ୍ଚାରଣବେଳେ କୌଣସି ଶବ୍ଦ ବା ଅକ୍ଷରକୁ ଉଚ୍ଚାରଣ ନ କରିବା—8. Slurring; indistinct pronunciation of word or letter.

୯ । ଗ୍ରହଣ କାଳରେ ଛାୟା ଦ୍ୱାରା ଆଚ୍ଛାଦିତ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅଂଶ—9. Part of the sun or moon eclipsed.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଈ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱୟନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଚ୍ଛ	ଉଥ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ଘ	ଗ୍ୟ	ଇଥ	ଢ	ଚ

୧୦ । (ଜ୍ୟାମିତି) ଦୁଇଟି ବୃତ୍ତ ପରସ୍ପରକୁ କାଟିବା ଦ୍ୱାରା ଆଚ୍ଛାଦିତ ଖଣ୍ଡ—10. (geom.) A piece cut off by the intersection of any two circles.

୧୧ । ଧରିବା କର୍ମ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର); ଗିରଫ—
11. Seizure· arrest.

ଦେ. ବ—ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୋଜନ—One's fill.

ଗ୍ରାସକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗ୍ରସ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) —
Grāsaka ୧ । ଧରିଲ୍ୱାବାଲ୍ୱା—1. Seizing.
୨ । ଗିଳିଲ୍ୱାବାଲ୍ୱା—2. Devouring.
୩ । ଯେ ଲୁଚ୍ଚଏ—3. Concealing.

ଗ୍ରାସ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗିଳିବା—
Grāsa karibā 1. To swallow; to devour.
ଆସକରା , ଗ୍ରାସକରନା ୨ । ଉପରେ ପୋଡ଼ାଇବା—
2. To overspread
୩ । ଅଭିଭୂତ ବା ଆକ୍ରାନ୍ତ କରିବା—
3. To overpower.

ଗ୍ରାସ ଚଳିବା—ଦେ. ବ.—(ବ୍ୟଙ୍ଗ) ଭୋଜନ କ୍ରିୟା ସଜ୍ଞାଦନ—
Grāsa chalibā (ironical) The continuance of one's feeding.
(ଯଥା—ପୁଅ ରୋଜଗାର କରିବାରୁ ବଶଠାଯାକ ସମସ୍ତଙ୍କର ଗ୍ରାସ ଚଳୁଛି ।)

ଗ୍ରାସ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଅନାଦରାର୍ଥ) ଭୋଜନ କରିବା—
Grāsa māribā To eat; to swallow.

ଗ୍ରାସଶଲ୍ୟ—ସଂ. ବି (ସ. ଯ. ତତ୍ପୁ.; ଗ୍ରାସ ସମୟରେ କଣ୍ଠଗତ ଶଲ୍ୟ)—
Grāsaśalya ୧ । ଖାଦ୍ୟ ଖାଇବା ସମୟରେ ଭର୍ମିରେ ଲାଗିଯିବା ଟାଣୁଆ ବସ୍ତୁ—1. Hard substance lodged in or stuck in the throat during meal.
୨ । ଖାଦ୍ୟ କବଳ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ମତ୍ସ୍ୟାଦର କଣ୍ଟା—
2. A bit of bone of fish or meat in a mouthful of food.

ଗ୍ରାସାଚ୍ଛାଦନ—ସଂ. ଦ. (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଗ୍ରାସ + ଆଚ୍ଛାଦନ)—
Grāsāchchhādana ୧ । ଭୋଜନ ଓ ପରିଧାନ; ଅନ୍ନବସ୍ତ୍ର—
1. Food and raiment; fooding and clothing.
୨ । ଗୋତ୍ରକପୋଷାକ—2. Maintenance.

ଗ୍ରାସାର୍ଥୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗ୍ରାସ + ଅର୍ଥ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Grāsārthi ଖାଇବା ପାଇଁ ସ୍ୱାର୍ଥୀ ବା ଇଚ୍ଛୁକ—
(ସ୍ତ୍ରୀ—ଗ୍ରାସାର୍ଥିନୀ) Wishing to eat.

ଗ୍ରାସିତ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗ୍ରସ୍ତ)—୧ । ଭକ୍ଷିତ—
Grāsita 1. Swallowed up.
୨ । ଗ୍ରସ୍ତ—2. Overpowered.
(ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ—ଜିଜ୍ଞାସ୍ ଧାତୁରୁ ସମ୍ପନ୍ନ କର୍ମବାଚ୍ୟରେ 'ତ' ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ 'ଜ୍ଞାସିତ' ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ନଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ, ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଆରେ 'ଜ୍ଞାସ୍ତ' ଅର୍ଥରେ ଜ୍ଞାସିତ ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ଦେଖାଜ ।)
୧+୨ ବୋଲେ ବଘର ଉମିରେ ଜଗତ ଜ୍ଞାସିତ
ବଘର ନକ ଉମିରେ ଜ୍ଞାସିତ ପଦ୍ମତ । ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଗ୍ରାସିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗ୍ରସ ଧାତୁ)—୧ । ଗିଳିବା; ଉଦରସ୍ଥ କରିବା—
Grāsibā 1. To swallow up.
ଗ୍ରାସା କଠୋର ଏ ଧନୁ ତୋର, କଠୋର ତୁମର
ଗ୍ରାସନା ନହାରିବା, ଜ୍ଞାସର ସେ ପକ୍ଷୁରୟା ପର୍ । ବ୍ରଧାନାଥ. ନହାଯାତ୍ରା ।
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବ୍ୟାପିବା; ଘୋଟିବା—
2. To overpower.
ନଭ୍ୟ ନବାସ କରୁଥିବା କାଣି,
ଅସି ଜ୍ଞାସି ହେଲେ ପାରକ ବ୍ରଣି । କବସୂର୍ଯ୍ୟ. କବତାକଲ୍ଲୋଲିନୀ ।
୩ । (ରାହୁ ବା କେତୁ) ଚନ୍ଦ୍ର ବା ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଆଚ୍ଛାଦିତ କରିବା—
3. (the shadow of the earth) To envelop the sun or the moon.
୪ । (ଭୂତ ପ୍ରେତାଦି) ମନୁଷ୍ୟକୁ ଅଭିଭୂତ କରିବା; ମନୁଷ୍ୟଠାରେ ଆବେଶ ହେବା—
4. (Spirits) To possess a person.
୫ । କଷ୍ଟଦେବା; ଉତ୍ପୀଡିତ କରିବା—
5. To afflict; to torment.

ଗ୍ରାସୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଗ୍ରାସ୍ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Grāsi ପେଟୁ; ଉଦରମ୍ଭର—Gluttonous; greedy.
(ଗ୍ରାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଗ୍ରାସେ—ଦେ. ବ—ଏକ ଗ୍ରାସ; ଉଦରପୂର୍ତ୍ତି ଭୋଜନ—
Grāse A bellyful of food.
(ଯଥା—ମୁଁ ଆଜ ଖିରପିଠା ଗ୍ରାସେ ଖାଇଲି ।)
ଦେ. ତତ—ଉଦରପୂର୍ତ୍ତି—Bellyful of.

ଗ୍ରାହ—ସଂ. ବ. (ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—୧ । ଧରିବା; ଗ୍ରହଣ—
Grāha 1. Seizing; catching; holding.
୨ । ଆଦାନ; ଗ୍ରହଣ—2. Acceptance; taking.
୩ । ମୁଠାଇ ଧରିବା— 3. Clutching; grasping.
୪ । ବୋଧ; ଜ୍ଞାନ—
4. Knowledge; perception; grasp.
୫ । ଆଗ୍ରହ—5. Eagerness.
୬ । ନିବନ୍ଧ—6. Insistence; pressing request.
୭ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା; ସଙ୍କଳ୍ପ—7. Resolve; determination.
୮ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) —କୁମ୍ଭୀର—
8. Crocodile.
୯ । ରୋଗ—9. Disease.
୧୦ । ଜଳହସ୍ତୀ—10. Hippopotamus.
୧୧ । କର୍ମାରମ୍ଭ—11. Beginning; undertaking

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପଚ ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନୋଟିସ୍ ବର୍ଜ୍ଜ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାସ୍ଥାନେ ଚହିଁରେ ଦେଖିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଜ୍ଜ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବନ୍ଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୧୨ । ମଗର; ହାଙ୍ଗର—12. Shark.

୧୩ । ବନ୍ଦୀ; କାରାବଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି—13. Prisoner.

୧୪ । ଗ୍ରାହକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—14. Holder.

୧୫ । (କର୍ମ. ଅ) ବନ୍ଧଆ, କାରାବଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି—15. A prisoner (M W.).

ଗ୍ରାହକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ଗ୍ରହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ଗ୍ରହଣକାରୀ—
Grāhaka 1. Acceptor; taker; receiver; arrester.
(ଗ୍ରାହିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବିଷଚିକିତ୍ସକ—
2. Curer of poison.
୩ । କିଣା; ଗରାଖ; ଖରିଦ୍‌ଦାର—
3. Buyer; purchaser.
୪ । ପୁଲିସ କର୍ମଚାରୀ (ଯେ ଅପରାଧୀକୁ ଗିରଫ କରନ୍ତି)—
4. A police officer (who arrests culprits)
୫ । ଶ୍ୟେନ; ବାଜ—5. Falcon; hawk.
୬ । ସାପୁଆ—6. Snake-catcher.
୭ । ରକ୍ଷୀ; ଜଗୁଆଳ—7 Watchman; guard.
୮ । ଏକପ୍ରକାର ଶାଗ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. A kind of pot-herb.
୯ । ଯେଉଁ ଔଷଧ ସେବନ କଲେ ପତଳାଝାଡ଼ା ବନ୍ଦ ହୋଇ ମଳ ବାନ୍ଧି ହୁଏ—9. A medicine which stops loose stools.
୧୦ । ଯେ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରେ—
10. Subscriber to a newspaper.

ସଂ. ବିଣ.—ଗ୍ରହଣକାରୀ—
Accepting; seizing; grasping.

ଦେ. ବିଣ.—୧ । ହୃଦସ୍ୱୀବାନ୍—1. Magnanimous.
୨ । ରସିକ—2. Witty; appreciative.

ଗ୍ରାହକଭେଦଉଲ୍ଲେଖାଲଙ୍କାର—ସଂ. ବି.— ଉଲ୍ଲେଖାଲଙ୍କାର (ଦେଖ)
Grāhakabhedaullekhālaṅkāra
Ullekhālaṅkāra (See)

ଗ୍ରାହ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ଗ୍ରାହ)—କୁମ୍ଭୀର—Crocodile.
ଗ୍ରାହ ପାଣ୍ଡବସୈନ୍ୟ ସବୁ ମଧ୍ୟେ ଗ୍ରାହା ପଡ଼,
ଗ୍ରାହା ପଶି ଯୋଦ୍ଧା ମତ୍ତକରୀ ଦେଲେ ଗ୍ରାସ କରି ।
କୃଷ୍ଣଦେ. ମହାଭରତ. ଦ୍ରୋଣପର୍ବ ।

ଗ୍ରାହି—ସଂ. ବି.—୧ । ଡାହାଣୀ; ପିଶାଚୁଣୀ—1. A female evil spirit; a witch.
୨ । ମୂର୍ଚ୍ଛା—2. A swoon.

ଗ୍ରାହିକା—ସଂ. ବି. ଓ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗ୍ରାହକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଗ୍ରାହକର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of grāhaka.

ଗ୍ରାହିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଗ୍ରହ ଧାତୁ ଣିଚ=ଗ୍ରାହ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ଯାହା ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହଣ କରା ଯାଇଅଛି—Causes to be taken or accepted by another.

ଗ୍ରାହିଜ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଗ୍ରାହ୍ୟ)—ଗ୍ରାହ୍ୟ (ଦେଖ)
Grāhija Grāhya (See)

ଗ୍ରାହିଜ୍ୟ—ଗ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ଗ୍ରାହ୍ୟ)—ଗ୍ରାହ୍ୟ (ଦେଖ)
Grāhijya Grāhya (See)
ଗ୍ରାଜ୍ୟ

ଗ୍ରାହିଜ୍ୟ କରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ. ଗ୍ରାହ୍ୟ+କୃ ଧାତୁ)—
Grāhijya karibā ୧ । ଗଣନାରେ ଆଣିବା—1. To look
ଗ୍ରାଜ୍ୟକରା or treat with regard or respect.
୨ । ଖାତିର କରିବା—2. To care; to count.
୩ । ମଞ୍ଜୁର କରିବା—3 To grant.
୪ । କଥା ମାନିବା—4. To obey.
୫ । ଅନୁମୋଦନ କରିବା—5. To accept.

ଗ୍ରାହିଜ୍ୟ କ କରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି.—ନ ମାନିବା; ପସନ୍ଦରେ ନ ଆଣିବା;
Grāhijya na karibā ଖାସଙ୍ଗରେ ନ ଧକାଇବା;—
ଗ୍ରାଜ୍ୟ ନା କରା Not to count; not to care for.

ଗ୍ରାହୀ—ସଂ. ବିଣ (ଗ୍ରହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ)—ଗ୍ରହଣକର୍ତ୍ତା—1. One
Grāhī who accepts, takes, seizes or receives.
୨ । ଆକର୍ଷଣକାରୀ—
2. Attracting; drawing; pulling.
୩ । ଆକର୍ଷକ—3. Attracting.
୪ । ମଳବଦ୍ଧକାରକ—4. Causing constipation.
୫ । ଯେ ଗିରଫ୍ କରେ—5. Arresting.
୬ । ଅନ୍ୱେଷକ—6. Searching.
୭ । ବାଧାଦେଉଥିବା; ପ୍ରତିବନ୍ଧକ—7 Obstructing:
୮ । ବନ୍ଧନକାରୀ—8 Binding; imprisoning.
୯ । ପ୍ରଲୋଭକ—9. Alluring; decoying.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଏ ଶବ୍ଦର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ ନାହିଁ, ସମାସରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା—ଦାନଗ୍ରାହୀ; ହୃଦସ୍ୱୀଗ୍ରାହୀ; ଗୁଣଗ୍ରାହୀ; ଭାବଗ୍ରାହୀ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ସଂ. ବ—କଇଥ (ଗଛ ଓ ଫଳ)—
Wood apple (tree and fruit).

ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗ୍ରାହ+ଈ)—ମାଈ କୁମ୍ଭୀର—
A female crocodile

ଗ୍ରାହ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—୧ । ଗ୍ରହଣଯୋଗ୍ୟ—
Grāhya 1 Acceptable; fit to be received.
୨ । ଧରିବାଯୋଗ୍ୟ—2. Deserving to be taken or seized or arrested
୩ । ସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ—3. Fit to be acknowledged.
୪ । ଆଦରଣୀୟ—4. Fit to be respected; respectable.
୫ । ଗଣନୀୟ—5. Fit to be counted

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଋ	ଽ,ଽ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ୠ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

୭ । ବୋଧ—6. Comprehensible.

୭ । ଲକ୍ଷଣୀୟ—7. Noticeable.

୮ । ପ୍ରମାଣରୂପେ ଗ୍ରହଣୀୟ—
9. Admissible in evidence.

୯ । ଜ୍ଞେୟ—9. Knowable.

ସଂ. ବି—୧ । ଉପହାର—1. A present.

୨ । ଦାନ—2. A gift.

ଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା (ଦେଖ)
Grāhya karibā Grāhijya karibā (See)
ଗ୍ରାହ୍ୟକରା

ଗ୍ରିଫିଥ୍—ବୈଦେ. ବି (ନାମ)—ରାମାୟଣର ଅନୁବାଦକ ଓ ଫଳଲନକର୍ତ୍ତା ଜନୈକ ଇଂରେଜ—
Griphith ଜନୈକ ଇଂରେଜ— Griffith, an Englishman who was a great Sanscrit scholar.

ଗ୍ରୀକ୍—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ. ଗ୍ରୀକ୍)—୧ । ଗ୍ରୀସଦେଶୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି; ଯୁନାନ୍ ଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A Greek.
Grīk
ଗ୍ରୀକ ୨ । ଗ୍ରୀସ୍‌ଦେଶୀୟ ଭାଷା—2. The Greek language.
ଗ୍ରୀକ ବୈଦେ. ବିଣ—୧ । ଗ୍ରୀସଦେଶୀୟ—1. Greek.

୨ । ଗ୍ରୀସଜାତୀୟ—2. Pertaining to Greece.

୩ । ଗ୍ରୀସ୍‌ଦେଶବାସୀ—3 Residing in Greece.

୪ । ଗ୍ରୀକ୍‌ଭାଷାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
4. Relating to the Greek language.

ଗ୍ରୀବ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମାସରେ ଅନ୍ୟ ପଦ ପରେ ଥିବା ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଧାରଣ କରିବା ଆକାର)—ଗ୍ରୀବାଯୁକ୍ତ—
Grība (ଗ୍ରୀବା—ସ୍ତ୍ରୀ) Having a neck; necked.

[ଦ୍ର—ସମାସ ନୟମରେ 'ଗ୍ରୀବା' ଶବ୍ଦଠାରେ 'ଗ୍ରୀବ' ହୁଏ । ସୁଚରାଂ ଏହାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ ନାହିଁ । ଯଥା—ହସ୍ତିଗ୍ରୀବ; ଉଚ୍ଚ-ଗ୍ରୀବ; ସୁଗ୍ରୀବ ।]

ଦେ. ବି—ଗ୍ରୀବା; ବେକ—Neck.

ବଲ୍ଲେଲଲେ ଶତ୍ରୁର ସେ ଜନ ନ ଉତ୍ତୁର
ସୁଗ୍ରୀବ ଗ୍ରୀବ ମୋଡ଼ ମାର ସେ—ଭଞ୍ଜ, ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଗ୍ରୀବକ—ଦେ. ବି (ଗ୍ରୈବେୟକର ଅପଭ୍ରଂଶ)—ଗଳାର ହାର—
Gribaka Necklace.
କେ ବୋଲେ ତୁ ମୋହର କଣ୍ଠଗ୍ରୀବକ ରେ—ସାଳକୁମ୍ଭ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

ଗ୍ରୀବା—ସଂ. ବି (ଗୃ ଧାତୁ ଭୋଜନ କରିବା+କରଣେ. ବ+ଆ)—
Gribā ବେକ—1. Neck.

୨ । କଣ୍ଠର ପଛଭାଗ—2. Back part of the neck.

[ଦ୍ର—ସମାସରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଏ ଶବ୍ଦ 'ଗ୍ରୀବ' ରୂପରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ ।]

ଗ୍ରୀବୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଗ୍ରୀବା+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Gribī ୧ । ଦୀର୍ଘ ଗ୍ରୀବାଯୁକ୍ତ; ଦୀର୍ଘଗ୍ରୀବ—1. Long-necked.
(ଗ୍ରୀବୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଗ୍ରୀବାବିଶିଷ୍ଟ—2. Having a neck.
ସଂ. ବି—ଉଷ୍ଟ୍ର—Camel.

ଗ୍ରୀଷ୍ମ—ସଂ. (ପଦ୍ୟ) ବି (ସଂ. ଗ୍ରୀଷ୍ମ) —ଗ୍ରୀଷ୍ମ (ଦେଖ)—
Grīshama Grīshma (See)

ଗ୍ରୀଷ୍ମ—ସଂ. ବି (ଗ୍ରସ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ମ, ନଯାଉନ)—୧ । ଖରତ୍ୱକର; ଗ୍ରୀଷ୍ମର୍ତୁ—1. Summer season.
Grīshma
(ଅନ୍ୟ ସଂ ନାମ—ନିଦାଘ, ତପନ, ତପ, ଘର୍ମ, ତାପନ, ଉଷ୍ମକ ।)

୨ । ଗରମ—2. Heat; warmth.

ବିଣ—ଉଷ୍ଣ —Warm; hot.

ଗ୍ରୀଷ୍ମର୍ତୁ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ଗ୍ରୀଷ୍ମ + ର୍ତୁ)—ଖରତ୍ୱକର; ଖରର୍ତୁ; ଯେଉଁ
Grīshmarutu ସମୟରେ ଗରମ ବୋଧ ହୁଏ; ଯେଉଁ ର୍ତୁରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ପ୍ରଖର ତେଜ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ— Summer season.

[ଦ୍ର—ବୈଶାଖ ଓ ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ ଏହି ଦୁଇ ମାସକୁ ଗ୍ରୀଷ୍ମର୍ତୁ କହନ୍ତି । କେହି କେହି ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଓ ଆଷାଢ଼ ଏ ଦୁଇ ମାସକୁ ଗ୍ରୀଷ୍ମର୍ତୁ କହନ୍ତି ।]

ଗ୍ରୀଷ୍ମକଟିବନ୍ଧ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—(ଭୂଗୋଳ) ବିଷୁବରେଖାର ଉଭୟ
Grīshmakatibandha ପାର୍ଶ୍ୱରେ ୨୩½ ଅଂଶ ବ୍ୟାପି ପୃଥିବୀର ଗ୍ରୀଷ୍ମ ମଣ୍ଡଳ; କର୍କଟକ୍ରାନ୍ତି ଓ ମକରକ୍ରାନ୍ତି ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଭୂଭାଗ—
(geography) Torrid zone of the globe.

ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ଗ୍ରୀଷ୍ମର୍ତୁ (ଦେଖ)—
Grīshmakāla Grīshmarutu (See)

ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳୀନ—ସଂ. ବିଣ (ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ+ଈନ)—ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Grīshmakālīna Relating to summer season.

ଗ୍ରୀଷ୍ମଛୁଟି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଗ୍ରୀଷ୍ମ+ସଂ. ଛୁଟ ଧାତୁ=ବନ୍ଧନ କାଟିବା)—
Grīshmachhuṭi ଗ୍ରୀଷ୍ମାବକାଶ; ବିଶେଷ ଗ୍ରୀଷ୍ମଜନିତ ଅସୁବିଧା
ଗ୍ରୀଷ୍ମଛୁଟୀ ଯୋଗୁଁ ସ୍କୁଲ ଓ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଆଦର କର୍ମ ବନ୍ଦ ହେବା—
ଗରମୀଛୁଟି Summer vacation or recesses.

ଗ୍ରୀଷ୍ମଜା—ସଂ. ବି (ଗ୍ରୀଷ୍ମ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଆ)—
Grīshmajā ୧ । ନବମଲ୍ଲିକା; ନଆଳି (ଦେଖ)—
Niāli (See)

୨ । ଅବଲ୍କୁରପୃଷ୍ଠ ଆଉଫଳ—2. Smooth-peeled apple.

ଗ୍ରୀଷ୍ମଧାନ୍ୟ—ସଂ.ବି(ମ.ଯ.ତତ୍ପୁ. କର୍ମଧା;ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ଉତ୍ପାଦିତ ଧାନ୍ୟ)—
Grīshmadhānya ଦାଲୁଅ ଧାନ—Summer paddy.

ଗ୍ରୀଷ୍ମନିବାସ—ସଂ. ବି (ଆଦୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ରାଜା ବା
Grīshmanibāsa ରାଜପୁରୁଷମାନେ ଶୀତଳତା ଉପଭୋଗ କରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥାୟୀ ରାଜଧାନୀ ଠାରୁ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ ବା ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳସ୍ଥ ଶୀତଳ ପ୍ରଦେଶରେ ରହନ୍ତି—
Summer residence of kings and high officials.

ଗ୍ରୀଷ୍ମପ୍ରଧାନ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଗ୍ରୀଷ୍ମ+ପ୍ରଧାନ) —ଯେଉଁଠାରେ
Grīshmapradhāna ବିଶେଷତ୍ୱରେ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ବୋଧହୁଏ—
Where heat or summer predominates.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମାନୁସାରେ ପ୍ରତ୍ୟୟର ଏକତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏକା ଏ ଭଳାବୋଧରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉଭୟର ବନ୍ଦରତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଖୋଜିବେ, 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅଁ' ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂଁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଁ' ଦେଖିବେ; ଅଲବଡ଼ ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼ଁ' ଦେଖିବେ ।

ଗ୍ରୀଷ୍ମବୋଧ—ସଂ. ବି. (ସପ୍ତମୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରୀଷ୍ମ+ବୋଧ)—ଗରମ ଅନୁଭୂତି—
Grīshmabodha Feeling of warmth or heat.

ଗ୍ରୀଷ୍ମଭବା—ସଂ. ବି. (ଗ୍ରୀଷ୍ମ+ଭୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଆ)—
Grīshmabhabā ଗ୍ରୀଷ୍ମଜା (ଦେଖ)—Grīshmajā (See)

ଗ୍ରୀଷ୍ମମଣ୍ଡଳ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା) —ଗ୍ରୀଷ୍ମ କଟିବନ୍ଧ (ଦେଖ)
Grīshmamaṇḍala Grīshma kaṭibandha (See)

ଗ୍ରୀଷ୍ମର୍ତୁ—ସଂ. ପି. (କର୍ମଧା; ଗ୍ରୀଷ୍ମ+ଋତୁ)—ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ—
Grīshmartu Summer season.

ଗ୍ରୀଷ୍ମାବକାଶ—ସଂ. ବି (ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—ଗ୍ରୀଷ୍ମଛୁଟି (ଦେଖ)
Grīshmābakāśa Grīshmachhuṭi (See)

ଗ୍ରୀଷ୍ମାର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଗ୍ରୀଷ୍ମ+ଆର୍ତ୍ତ)—
Grīshmārtta ଉତ୍ତାପଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ—Pestered or
(ଗ୍ରୀଷ୍ମାର୍ତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) oppressed by heat; feeling very hot.

ଗ୍ରୀଷ୍ମୀ—ସଂ. ବି. (ଗ୍ରୀଷ୍ମ+ଈ)—ନଆଳି ଫୁଲଗଛ (ଦେଖ)
Grīshmī Niāli flower-plant (See)

ଗ୍ରୀସ୍—ବୈଦେ. ବି. (ନାମ) (ଇଂ. ଗ୍ରୀସ୍)—ଇଉରୋପର ଗ୍ରୀସ୍ ନାମକ
Gris ଦେଶ ବା ରାଜ୍ୟ—Greece.

[ଦ୍ର—ଏହାର ସଂ. ନାମ ଯୂନାନ୍; ଇଉରୋପ ମହାଦେଶର ଦକ୍ଷିଣ ଦେଶର ଦକ୍ଷିଣରେ ଓ ଭୂମଧ୍ୟସାଗର କୂଳରେ ଏହା ଗୋଟିଏ ଉପଦ୍ୱୀପ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଶତାବ୍ଦୀମାନଙ୍କରେ ଏହା ବିଶେଷ ସଭ୍ୟ ଥିଲା । ମହାବୀର ଆଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡର (ସିକନ୍ଦରସାହା) ଓ ରୋମ ହୋମର୍ ଏହି ଦେଶରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଗ୍ରୀକ୍ ସଭ୍ୟତା ଦ୍ୱାରା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତ ପ୍ରଭାବିତ । ଗ୍ରୀସରେ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରୀକ୍ ସଭ୍ୟତାର ଛୟା ପଡ଼ିଥିଲା । କଞ୍ଚନ ପୂର୍ବେ ଏହା ରାଜତନ୍ତ୍ର ଥିଲା, ଏବେ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ହୋଇଅଛି ।]

ଗ୍ରୀସୀୟ—ବେ. ବିଣ (ବୈଦେ. ଗ୍ରୀସ+ସଂ. ତଦ୍ଧିତ ଈୟ)—
Grisīya ଗ୍ରୀସ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Greek.

ଗ୍ରୁପ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ. ଗ୍ରୁପ୍)—ପୁଞ୍ଜ; ସମୂହ; ଦଳ—
Grup Group.
ଗ୍ରୁପ
ଗ୍ରୁପ୍

ଗ୍ରୁପ୍ ଫଟୋ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗ୍ରୁପ୍+ଫଟୋ)—
Grup phato ଏକାଧିକ ଲୋକଙ୍କର ଏକତ୍ରାବସ୍ଥାନ କାଳରେ
ଗ୍ରୁପ୍ ଫଟୋ ଯେଉଁ ଫଟୋ ବା ଛୟାଚିତ୍ର ଗୃହୀତ ହୁଏ—
ଗ୍ରୁପ ଫଟୋ Group photo.

ଗ୍ରେଟ୍ ପ୍ରାଇମର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ସାଧାରଣ ଅକ୍ଷର ଅପେକ୍ଷା
Gret prāimar ବଡ଼ ଆକାରର ଅକ୍ଷର ଓ ଟାଇପ୍—
ଗ୍ରେଟ ପ୍ରାଇମର Great primer; a large type and
ଗ୍ରେଟ ପ୍ରାଇମର letter in printing.

ଗ୍ରେଟ୍ ବ୍ରିଟେନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ନାମ) (ଇଂ. ଗ୍ରେଟ୍ ବ୍ରିଟେନ୍)—
Gret briṭen ଇଂଲଣ୍ଡ, ସ୍କଟଲାଣ୍ଡ ଓ ୱେଲ୍ସ ଏହି ତିନି ରାଜ୍ୟର
ଗ୍ରେଟ୍ ବ୍ରିଟେନ୍ ସମାହାର—Great Britain.
ଗ୍ରେଟ୍ ବ୍ରିଟେନ୍

ଗ୍ରେଡ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—କ୍ରମୋଚ ଶ୍ରେଣୀ—
Gred Grade.
ଗ୍ରେଡ୍
ଗ୍ରେଡ

ଗ୍ରେନ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ)—ଇଂରାଜ ଓଜନବିଶେଷ; ୧ ଗହମର ତୁଲ୍ୟ
Gren ଭାଗ; ୧ ଯବୋଦର ପରିମାଣ—An English
ଗ୍ରେଣ weight corresponding to one grain of
ଗ୍ରେନ barley.

ଗ୍ରେନାଇଟ୍—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଗ୍ରାନାଇଟ୍)—
Grenāit ଏକ ପ୍ରକାର ଚକ୍ରଣ ଓ ଟାଣୁଆ ପଥର; ଅଭ୍ରକଣା ମିଶ୍ରିତ
ଗ୍ରେନାଇଟ୍ ଶର୍କରମର୍ର ପଥର—Granite stone.
ଗ୍ରେନାଇଟ୍

ଗ୍ରେପ୍ତାର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବିଣ—ଗିରପ୍ତାର୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Greptār (etc) Giraptār etc (See)

ଗ୍ରେଫ୍ତାର୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବିଣ—ଗିରଫ୍ତାର୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Grephtār (etc) Giraphtār etc (See)

ଗ୍ରୈବ—ସଂ. ବିଣ. (ଗ୍ରୀବା+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—
Graiba ଗ୍ରୀବା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Appertaining to the neck.
ସଂ. ବି—୧ । କଣ୍ଠଭୂଷଣ; ଗଳାହାର—
1. Necklace; an ornament for the neck.
୨ । ଗଳାବନ୍ଧନ—2. Neck-tie.
୩ । ହସ୍ତୀର ବେକରେ ଗୁଡ଼ାଏ ଦେବା ଦଉଡ଼ା ବା ଶିକୁଳି—
3. A chain or rope passed round the neck of an elephant.

ଗ୍ରୈବେୟ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି. (ଗ୍ରୀବା+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଏୟ)—
Graibeya ଗ୍ରୈବ (ଦେଖ)
Graiba (See)

ଗ୍ରୈବେୟକ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି. (ଗ୍ରୀବା+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଏୟ+କ)—
Graibeyaka ଗ୍ରୈବ (ଦେଖ)
Graiba (See)

ଗ୍ରୈଷ୍ମ—ସଂ. ବିଣ. (ଗ୍ରୀଷ୍ମ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଅ)—
Graishma ୧ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
1. Pertaining to summer.
୨ । ଉତ୍ତାପ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Pertaining to heat.

ଗ୍ରୈଷ୍ମିକ—ସଂ. ବିଣ. (ଗ୍ରୀଷ୍ମ+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—
Graishmika ୧ । ଗ୍ରୈଷ୍ମ (ଦେଖ)
1. Graishma (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଅଳ୍‌ନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଉତ୍ପ	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତି	ଖ୍ୟ	ଯ	ଗ	ଗ୍ୟ	ଉଅ	ଵ	ନ୍

୨ । ତ୍ରୀଷ୍ମ ଧର୍ମବେତ୍ତା; ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତାପର କମ-ବେଶି ଜଣା ପଡ଼େ—2. (instrument) Affected by difference of temperature.

ଗ୍ଲପନ—ସଂ. ବି. (ଗ୍ଲୈ ଧାତୁ+ଣିଚ୍+ଭାବ. ଅନ)—
Glapana ୧ । କୁତ୍ସା; ନିନ୍ଦା—1. Blasphemy; slander.
୨ । ଶୁଖିଯିବା; ମଉଳିଯିବା—
2. Withering; drying up.

ସଂ. ବିଣ. —୧ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ଗ୍ଲାନିକାରକ; ନିନ୍ଦକ—
1. Slandering.
୨ । ଗ୍ଲାନିଜନକ—2. Fatiguing.
୩ । ନିନ୍ଦାଜନକ; ନିନ୍ଦ୍ୟ—3. Blame-worthy.

ଗ୍ଲସ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଭକ୍ଷଣ କରିବା—
Glas (root) 1. To eat.
୨ । ଗିଳିବା—2. To devour.

ଗ୍ଲସ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ଗ୍ଲସ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ଭକ୍ଷିତ—
Glastá Eaten.

ଗ୍ଲହ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ପାଇବା—
Glah (root) 1. To get.
୨ । ଜୁଆଖେଳରେ ଜିଣିବା—
2. To win in gambling.
୩ । ଜୁଆଖେଳିବା—3. To gamble.

ଗ୍ଲହ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱିତ୍ୱ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ପଣ ରଖା ଯିବା ପଣ—1. Bet; stake; a wager offered in a game of hazard.
୨ । ପଣାକାଠି—2. Dice.
୩ । (+ଭାବ. ଅ) ଦ୍ୟୂତକ୍ରୀଡ଼ା—3. Gambling.
୪ । ପଣାଖେଳ—4. A game at dice.
୫ । (+କରଣ. ଅ) ପଣା ବା ସତରଞ୍ଜର ଗୋଟି—
5 Chessmen.

ଗ୍ଲାନ—ସଂ. ଭୂତ. (ଗ୍ଲୈ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ମ୍ଳାନ—
Glāna 1. Debilitated; exhausted.
୨ । ଅବସନ୍ନ; କ୍ଲାନ୍ତ—
2. Weary; tired; fatigued; spent-up.
୩ । ଅସୁସ୍ଥ; ପୀଡ଼ିତ; ବ୍ୟାଧିଯୁକ୍ତ—3. Sick; ill; ailing.
୪ । ଦୁର୍ବଳ—4. Weak; emaciated.

ସଂ. ଭୂ. (+ଭାବ. ତ)—ଗ୍ଲାନି (ଦେଖ)
Glāni (See)

ଗ୍ଲାନି—ସଂ. ବି. (ଗ୍ଲୈ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—୧ । କ୍ଲାନ୍ତି; ଶ୍ରାନ୍ତି; ଶାରୀରିକ ଶିଥିଳତା—1. Fatigue.
୨ । ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ—2. Illness; ill health.
୩ । ହାନି—3. Loss; injury.
୪ । ଦୁର୍ବଳତା—4. Debility; weakness.
୫ । ନିନ୍ଦା—5. Slander; reproach.
୬ । କ୍ଷୟ—6. Decay; decline.
୭ । କଳ୍ପିତ ଦୋଷାରୋପ—
7. Imputation of an imaginary defect.
୮ । ମନରେ ଜାତ ଗଭୀର ଦୁଃଖ; ଖେଦ—
8. Grief; sorrow.
୯ । ମାନସିକ ଶିଥିଳତା; ଅବସାଦ—
9. Langour; lassitude.
୧୦ । ସାହିତ୍ୟରେ ବିତୃଷ୍ଣ ରସର ଏକ ସ୍ଥାୟୀଭାବ—
10. A permanent accompaniment of the sentiment of disgust in literature.

[ଦ୍ର—ସାହିତ୍ୟଦର୍ପଣ ମତରେ ଏହା ବ୍ୟଭିଚାରୀ ଭାବର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ରତି, ପରିଶ୍ରମ, ମନସ୍ତାପ, କ୍ଷୁଧା, ତୃଷା ଆଦିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଦୁର୍ବଳତାହିଁ ଗ୍ଲାନ ଅଟେ। ଏଥିରେ ଶରୀରର କମ୍ପନ ହୁଏ ଓ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଉତ୍ସାହ ହୁଏ ନାହିଁ—ହୁ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଗ୍ଲାନିକର—ସଂ. ବିଣ. (ଗ୍ଲାନି+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Glānikara ୧ । ହାନିକାରକ—1. Injurious.
୨ । ନିନ୍ଦାଜନକ—2 Blame-worthy; blameable.
୩ । ଦୁର୍ବଳତା ଉତ୍ପାଦକ—3. Debilitating.
୪ । ଶ୍ରାନ୍ତିକର—
4. Causing langour; fatiguing.

ଗ୍ଲାନି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନିନ୍ଦା କରିବା—
Glāni karibā 1. To slander.
ଗ୍ଲାନିକରା ୨ । ହାନି କରିବା—2. To cause loss.
ग्लानिकरना ୩ । ଦୁର୍ବଳ କରିବା—3. To debilitate.
୪ । ଅସୁସ୍ଥ କରିବା—
4 To cause illness; to make ill.

ଗ୍ଲାନିଜନକ—ସଂ. ବିଣ—ଗ୍ଲାନିକର (ଦେଖ)
Glānijanaka Glānikara (See).

ଗ୍ଲାନିପ୍ରଦ—ସଂ. ବିଣ—ଗ୍ଲାନିକର (ଦେଖ)
Glāniprada Glānikara (See).

ଗ୍ଲାସ୍ନୁ—ସଂ. ବିଣ (ଗ୍ଲୈ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ସ୍ନୁ)—ଗ୍ଲାନ; କ୍ଲାନ୍ତ—
Glāsnu Fatigued.

ଗ୍ଲିସରିନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଗ୍ଲିସରନ୍)—ଏକପ୍ରକାର ଖଜଦ୍ରବ୍ୟରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ତରଳ ଔଷଧତୁଲ୍ୟ—Glycerine.
ଗ୍ଲିସରିନ
ଗ୍ଲିସରୀନ

ଗ୍ଲେୟ—ସଂ. ବିଣ (ଗ୍ଲୈ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଯ)—୧ । ଗ୍ଲାନିକର—
Gleya 1. Injurious.
୨ । (+କର୍ମ. ଯ) ଗ୍ଲାନିଯୋଗ୍ୟ—2. Blameworthy.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଏଥର ପୁସ୍ତାରେ ପୂର୍ବର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବେ ସେତେବେଳେ ପୁସ୍ତାଦୋଖରେ ମିଳିବ ସେତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସିଥିବ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଗ୍ଲୈ (ଧାତୁ)—ସ୍ର.—୧ । ମଳନ ହେବା—.
Glai (root) 1. To wane.
୨ । କ୍ଲାନ୍ତ ହେବା—2. To be tired.
୩ । କ୍ଷୟ ପାଇବା—3. To be worne out.

ଗ୍ଲୌ—ସ. ବ (ଗ୍ଲୈ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଔ)—୧ । ଚନ୍ଦ୍ର—
Glau 1. Moon.
୨ । କର୍ପୂର—2. Camphor.

ଘ—ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣର ଓ କ ବର୍ଗର ୪ର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ (ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣସ୍ଥାନ କଣ୍ଠ୍ୟମୂଳ; ଏହା ପାର୍ଶ୍ୱପ୍ରାଣ ବର୍ଣ୍ଣ)—The fourth consonant of the Oriya and Sanskrit alphabets. Asperate of 'ଗ' corresponding in pronunciation to 'Gh' in Ghost.
Gha
ସଂ: ବ (ଘନ୍ ଧାତୁ=ଆଘାତ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—
୧ । ଘଣ୍ଟା—1. Bell.
୨ । ଘଣ୍ଟାଧ୍ୱନି—2. Sound of bells striking.
୩ । ଚକ୍ରାଦିର ଘର୍ଘର ଶବ୍ଦ—
3. Rattling noise of moving wheels.
୪ । ଘୁଙ୍ଗୁରର ଶବ୍ଦ—
4. Tinkling sound of small bells.
୫ । ବତ୍ସର; ବର୍ଷ—5. Year.

ଘଅଡ଼ିବା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଘଉଡ଼ିବା—
Gha-ardibā To drive away.

ଘଅବା—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସ. ଘନ)—ଗହ୍ୱବା (ଦେଖ)
Gha-abā Gahabā (See).
(ଯଥା—ଘଅବା ବାଳ ।)

ଘଇତା—ଗ୍ରା (ଇତର) ବି. ପୁଂ (ସ. ଗ୍ରହୀତା; ତୁଳ. ସ. ଉର୍ତ୍ତୃ)—
Ghaitā ୧ । ଉର୍ତ୍ତୃ—1. Husband.
(ସାଇପ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଶୋଇଛନ୍ତ ପରତା ବାହରେ ପଡ଼ାଇ
ଭାତାର ମସ୍ତାଦେଲା ଘଇତା ପର ଶୋଉ ବହୁ—ବୃଦ୍ଧସିଂହ. ମହାଭାରତ ।
भतार, खसम ୨ । ସ୍ୱାମୀ; ମାଲିକ—2. Lord; owner.
୩ । ଉପପତି; ଜାର—3. A paramour.

ଘଇତାକରୁଆ—ଗ୍ରା (ଇତର) ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗାଳି)—ଅସତ୍ତା; ଦୁଷ୍ଟସ୍ତ୍ରୀ—
Ghaitākarāi (a term of abuse) Adulteress; unchaste.
ଭାତାରୀ
ସଗା ଘରଘାକୁଣି ଘଇତାକଘର,
ବୋଲ ଘଉଡ଼ବା ଜାହିଁର ଶୁଣା ନାହିଁ । ବୃଦ୍ଧସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଘଇତା କରିବା—ଗ୍ରା (ଇତର) କ୍ରି (ସନ୍ଦାର୍ଥ; ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ବ୍ୟବହୃତ)—
Ghaitā karibā ୧ । ପରପୁରୁଷକୁ ଜାରପତିରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବା—
ଭାତାରକରା 1. To take as paramour.
खसमकरना ଦୁ ଫେରିବ ଦିନକୁ ଯାହାକୁ, ସେ ଘଇତା କରିଛୁ ତାହାକୁ—ଉଗ ।
୨ । ପରପୁରୁଷ ସଙ୍ଗମ କରିବା—2. To commit adultery with a male (said of females).
୩ । ସ୍ୱାମିରୂପେ ବରଣ କରିବା—
3. To select as one's husband.

ଘଇତାକରେଇ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗାଳି)—ଘଇତାକରୁଆ (ଦେଖ)—
Ghaitākarei Ghaitākarāi (See)

ଘଇତାଖାଇ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କୁ ହଆଯିବା ଗାଳିବିଶେଷ)
Ghaitākhāi ୧ । ଯେ ନିଜ ସ୍ୱାମୀର ମୃତ୍ୟୁର କାରଣ ହୁଏ—
ଭାତାରଖାଗୀ 1. Causing the death of one's own
खसमपीटो husband.
୨ । ବିଧବା—2. Widow.

ଘଇତାପଣ—ଗ୍ରା. ବି—୧ । ସ୍ୱାମୀର ଅଧିକାର—
Ghaitāpaṇa 1. The state or authority of a husband.
୨ । ସ୍ୱାମିତ୍ୱ—2. Mastery; ownership.

ଘଇତାପଣିଆଁ—ଦେ. ବି—ଘଇତାପଣ (ଦେଖ)—
Ghaitāpaṇiāñ Ghaitāpaṇa (See)

ଘଇତାବୁକୁ—ଗ୍ରା. ବି (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ସ୍ୱାମୀଠାରୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହ ବା ଅଙ୍ଗୀକାର
Ghaitābuku କରଣ— (figurative) Encouragement from or promise by the husband.
ଯେବେ ପାଇଥାଏ ଘଇତାବୁକୁ,
ସବୁ ହେଇଥାଏ ବାପ ଘଇତ୍ । ଉଗ ।

ଘଇତା ମାଇପ—ଗ୍ରା. ବି (ସହଚର. ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ସ୍ୱାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—
Ghaitā māipa Husband and wife.

ଘଇତାସୁଆଗୀ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗ୍ରହୀତା+ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ)—
Ghaitāsuāgī ୧ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱାମୀ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟଧିକ ଆଦର
ଭାତାର ସୋଆଗୀ ଦେଖାଏ; ସ୍ୱାମୀ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଅନୁରକ୍ତା (ସ୍ତ୍ରୀ)—
1. Much doting (wife).
୨ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସ୍ୱାମୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଦର କରେ—
(a wife) Doted over by the husband.

ଘଇତେଇ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଘୈତେଇ (ଦେଖ)—
Ghaitei Ghaitei (See)

ଘଉଡ଼ା—ଦେ. ବି—ଦୂରୀକରଣ; ଉଡ଼ି ଦେବା—
Ghaurdā Driving away; pushing away.
ତାଡ଼ା
ढकेलना

୧	ଋ	ଌ	ୠ,ୡ	ଃ	ଵ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ତ୍ତି	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତ ୬ ୨	୬	୭	ଶ,ଷ	ହ	ଇପ୍	ଉଅ	ଊ
୨	୧	ଓ	ଋ	ଌ	ପ୍ଲୁ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତି	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ୬ ୨	୬୭		ସ	ଟଂୟ	ଇଅ	ଈ	ଜ

ଘଉଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦୂର କରିବା—
Ghaurdāibā 1. To remove; to cause to
ତାଡ଼ାନ disappear.
ଢକେଲନା ୨ । ଉଡ଼ାଦେବା—2. To drive out.

ସ୍ୱାମିଙ୍କୁ ନାଜ ଦୋଖେରେ ଲୁଚା,
ଘଉଡ଼ାଇ ଦବେ କର୍ତ୍ତେ ଡାକ । ନଚକଖେର. ନାଟ୍ୟର୍ଣ୍ଣ ।

୩ । ଗଳାଧକ୍କା ଦେବା—
3. To push away by the neck.

ଘଉଡ଼ାଘଉଡ଼ି—ଦେ. ବି—୧ । ପରସ୍ପର ଉଡ଼ାଉଡ଼ି ହେବା କର୍ମ—
Ghaurdāghaurdi 1. Mutual pushing.
ତାଡ଼ାତୁଡ଼ି ୨ । ବହୁବାର ଉଡ଼ିବା କର୍ମ—
ଢକେଲାଢକେଲି 2. Repeated drivings.
ଦେ. ବିଣ—ପରସ୍ପର ଉଡ଼ାଉଡ଼ି ହେବା (ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ)—
(persons) Pushing one another away.

ଘଉଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଭ୍ରଂଶ ଧାତୁ=ବଳପୂର୍ବକ ଧରିବା)—
Ghaurdibā ୧ । ଘଉଡ଼ାଇବା—1. To remove; to
ତାଡ଼ନ, ତାଡ଼ା drive away; to cause to disappear.
ଢକେଲନା କହିଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେଲ ତ ଘଉଡ଼ି ।
କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇ କରି ଖଣ୍ଡଦୂରରେ ଛଡ଼ିବା—
2. To chase away.
ବବେଳ ଦେଲ ଘଉଡ଼ି । କବସୂର୍ଯ. ଜଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର. ଗ ଗୀତ ।

୩ । ତଡ଼ିବା—3. To drive out.
ସଗା ଭାଇସାଙ୍କୁ ଘଉଡାଇଘଉଇ
ଦୋଲି ଘଉଡ଼ିବା ହୁଏଁ ଶୁଣା ନାହିଁ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଘଏତା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ପୁଂ (ସଂ. ଭ୍ରାତୃ) —
Ghaetā ଘଇତା (ଦେଖ)
(ମାଏଘୋ—ସ୍ତ୍ରୀ) Ghaitā (See)

ଘଁଘଁ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Ghañghañ ୧ । ଘୁଗୁଡ଼ି ମାରିବାର ଅନୁନାସିକ ଧ୍ୱନି—
1. Nasal snoring sound.
୨ । ଘାଉଘାଉଁ (ଦେଖ)
2. Ghāuñghāuñ See)

ଘଁଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଭ୍ରଟ୍ଟି)—ଜଣ୍ଡି—
Ghañṭā Corn; hard skin formed on any part of the body due to constant friction; calluse.

ଘଁଠା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଘଁଟା (ଦେଖ)
Ghañṭhā Ghañṭā (See)

ଘଗ୍ରି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସଂ. ଗର୍ଗର. ଦୁଲ. ହି.ଗାଗ୍ରା)—
.Ghagri ମାଠିଆ; କଳସ—An earthen pitcher.

ଘଙ୍ଗୁର—ଗ୍ରା. ବ—ଘୁଙ୍ଗୁର (ଦେଖ)
Ghaṅgura Ghuṅgura (See)

ଘଞ୍ଚ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ଘନ)—୧ । ଗଢ଼ଲ; ସାନ୍ଦ୍ର; ନିବଡ଼—
Ghañcha 1. Thickly set; dense.
ବର୍ଷରେ ଉଦ୍ୟାନ ଘଞ୍ଚ ଦେଖନ ବନ । ଗ୍ରାଚା. ଉତ୍କଳମଣ୍ଡଳ ।
୨ । ଘଡ଼; ଜନଚାପୂର୍ଣ୍ଣ—2 Crowded.
୩ । ମୋଟ; ଘନ 3. Thick; tough.
ଉଚ୍ଚ ଘଞ୍ଚ କଠିନ ଚର୍ତ୍ତୁଳ ବ ବେନ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. ଥବ ।

ଘଞ୍ଚାଘଞ୍ଚ—ଦେ. ବିଣ ଅତି ଗଢ଼ଲ
Ghañchāghañcha Very dense; densely set.
ଦେ. ବ—ବହୁ ବସ୍ତୁର ଅଳ୍ପ ସ୍ଥାନରେ ସମାବେଶ—
The state of many things put inside a narrow space; the state of being cooped up.

ଘଞ୍ଚାଘଞ୍ଚି—ଦେ. ବିଣ ଓ ବ—ଘଞ୍ଚାଘଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Ghañchāghañchi Ghañchāghañcha (See)

ଘଞ୍ଚାଲ—ଦେ. ବ. (ପ୍ରାଚୀନ)—୧ । ପ୍ରତିରୋଧ—
Ghañchāla 1. Obstruction.
ଅପରମିତ ମୋ ଆଃ ଲୋଳ ସେ ବନ୍ଧୁତ
ତୋତେ ରକ୍ଷା ଘଞ୍ଚାଳ କରିବ ଉପୋବନ୍ତ । ବଳରାମ. ସମାସ୍ପଦ ।

ଘଟ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଚେଷ୍ଟା କରିବା—
Ghaṭ (root) 1. To try; to exert; to strive.
୨ । ଉତ୍ପନ୍ନ କରିବା—2. To produce.
୩ । ହିଂସା କରିବା—
3. To be avenged; to hurt; to injure.
୪ । ଘଟିବା— 4. To happen; to take place.
୫ । ମିଳିତ ହେବା—5. To be united with.
୬ । ପହଞ୍ଚିବା—6. To reach.
୭ । ପିନ୍ଧିବା—7 To put on.
୮ । ସମ୍ପାଦନ କରିବା—8 To accomplish.
୯ । ଗଢ଼ିବା; ଗଠନ କରିବା—9. To make; to form.
୧୦ । ମିଳାଇବା—10. To unite; to join.
୧୧ । ଘଷିବା—11. To rub.
୧୨ । ଛୁଇଁବା—12. To touch

ଘଟ—ସଂ. ବ. (ଘଟ୍ ଧାତୁ=ଗଢ଼ିବା; ଚେଷ୍ଟା କରିବା + କର୍ମ. ଅ—
Ghaṭa ୧ । ଧାତୁ ଅଥବା ମୃତ୍ତିକା ନିର୍ମିତ କଳଶ; କୁମ୍ଭ; ମାଠିଆ—
1. Water-jar; pitcher (of metal or earth).
୨ । ଗଜକୁମ୍ଭ; ଗଜକପୋଳ—
2. The forehead or temples of an elephant.
୩ । ମସ୍ତକ—3. Head.
୪ । ମସ୍ତିସ୍କ—4. Brain.
୫ । ପ୍ରାଣ; ଜୀବନ—5 Life.
ହେବାର ତୁମ୍ଭ ସେ ଦେବେ ଲଭଘଟ
ଉତ୍ତମ ପକ୍ଷ ଛତ୍ତବାର ଘଟ । କବସୂର୍ଯ. ପଞ୍ଚାଙ୍ଗ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଳିତ ବୋଲିଲେ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ବୋଝାଯିବ, ସେବେ ୧ ଭାଷାବୋଝରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଳିତ ୨ ବା ୧ ଚଳିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ବୋଝାଇବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଈ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଇ' ବୋଝବେ; 'ଭୂମି' ନ ମିଳରେ 'ଭୁମି' ବୋଝବେ; 'ଦୁଇ' ନ ମିଳରେ 'ଦୁଇ' ବୋଝବେ; 'ଦୁଇ' ନ ମିଳରେ 'ଦୁଇ' ବୋଝିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ବୋଝିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ବୋଝିବେ ।

୬ । ଦେହ; ଶରୀର—6. Body.

ଏ ସେନଙ୍କିର ଘୋର କୁଟୁଳେ ଘଟ । ମନୋବୋଧ ଚଉତଣା. କ ପତ ।

୭ । ମୂର୍ତ୍ତି; ପ୍ରତିମା—

7. A bodily representation; image.

୮ । ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଶୁଦ୍ଧିକିୟାରେ ଯେଉଁ ମାଠିଆ ଉକାଠିଆ ଉପରେ ୯ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ଦଶମ ଦିନ ପାଣିରେ ଫିଙ୍ଗାଯାଏ—8. An earthen water-pitcher which is placed on a tripod during 9 days of the obsequies of a deceased person and which is consigned to water on the 10th day.

୯ । କୁମ୍ଭକ; ପ୍ରାଣାୟାମକାଳୀନ ଶ୍ୱାସରୋଧ—

9 Control or suspension of breathing during breath-exercise.

୧୦ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) କୁମ୍ଭରାଶି—10. (astrology)

Aquarius; the 11th sign of the zodiac.

୧୧ । ପରିମାଣବିଶେଷ; ୬୦ ଦ୍ରୋଣ ବା ୬୪ ସେର—

11. A measure; 64 seers.

୧୨ । ପୂଜାଆଦ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ପରିବର୍ତ୍ତେ ଦେବତାରୂପେ ସ୍ଥାପିତ ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭ—

12. A water-jar filled with water set up during ceremonial rites as representing a Deity.

[ଦ୍ର—ଝଙ୍କଡ଼ର ସାରଳା, କାକଟପୁରର ମଙ୍ଗଳା ଓ ଅସୁରେଶ୍ୱରର ଦ୍ୱରଚଣ୍ଡୀ ଆଦ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପୂଜା ସମୟରେ ସ୍ଥାପିତ ଘଟ ଉପରେ ମାଟି ବୋଳ ଢାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ପାଚରୁଖା ଘର ବରଠ ଉପରେ ସଜାଇ ସେଥିରେ ଫୁଲଆଦ ଖଞ୍ଜି ଉତ୍ତର ମାଳୀ-ସେବକମାନେ ଉକ୍ତ ଘଟକୁ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ବୁଲାଇ ଗୋଡ଼ରେ ରଖାପା ବାନ୍ଧି ଉଷା ମାଗନ୍ତି ।]

ବହୁଛନ୍ତି ମେ ଦର୍ଭ ଶଳାକା ଅବ ଡୋଲ

ଘଟ ନାଟ ଅରଟା ରଖାପା ପେ ମଙ୍ଗଳ ସେ—ଭାଷ୍ଟ. ଲବକୁଶକଥା ।

ଘଟଉତ୍କଚ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ଘଟୋତ୍କଚ)—

Ghaṭa-utkacha ଘଟୋତ୍କଚ (ଦେଖ)

Ghaṭotkacha (See)

ମାଇଲେ ଯେ ଘଟଉତ୍କଚ ଛନ୍ଦପରେ । କୃଷ୍ଣଜି ଦ. ମହାଭାରତ. ଅଶ୍ୱ ।

ଘଟକ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (ଘଟ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—

Ghaṭaka ୧ । ସମ୍ପାଦନକାରୀ—1. Accomplishing.

(ଘଟକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଘଟଣାକାରୀ; ଯେ ଘଟାଇଥାଏ—

2. Bringing about a thing; causing a thing to happen.

ସଂ. ବ—୧ । ଯେ ବର କନ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧ ଘଟନା କରେ; ବିବାହରେ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଲୋକ; ଉଲ୍ଲୋକ—

1. Match-maker; negotiator in matrimonial alliances.

୨ । ଯେଉଁ ବୃକ୍ଷର ପୁଷ୍ପ ଦେଖା ନ ଯାଇ ଫଳ ଫଳେ (ଡମ୍ବିର ପ୍ରଭୃତି); ବନସ୍ପତି—2. A tree that produces fruits without apparent flowers.

୩ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୁସିନାମା ଉଆର କରେ—

3. A geneologist.

୪ । ଦେଟା; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକାଙ୍କୁ ଭେଟାଏ—

4. A go-between; a pander; bawd.

୫ । ଦଲ୍ଲାଲ—5 A commission-agent; broker.

୬ । (ଘଟ + ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଘଟ; ମାଠିଆ; ଜଳକୁମ୍ଭ —

6. Water-jar.

୭ । ଶରୀର; ଦେହ—7. Body

ଘଟକଅଞ୍ଚୁକା—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି: ଯେଉଁ କ୍ରିୟାରେ ଘଟରେ କଞ୍ଚୁକାମାନ Ghaṭakañchukī ରଖାଯାଏ) —ଆଗମପୁରାଣୋକ୍ତ · ତାନ୍ତ୍ରିକ ଓ ଶାକ୍ତମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଭାବିଶେଷ—An immoral rite practised by Tāntrikas and Śāktas in which the bodices of the different women, who join the company of the worshippers, are placed in a receptacle and are allowed to be taken one by one by each of the male worshippers, so that the male who takes out the bodice of a particular woman will cohabit with her. (M.W.)

[ଦ୍ର—ଏହି ସ୍ୱାଦ୍ଧରେ ଭୈରବାଚକ୍ରରେ ସମ୍ମିଳିତା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର କାଞ୍ଚଳିମାନ ଗୋଟିଏ ମାଠିଆରେ ପଶେ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୂଜକ ପୁରୁଷ ଥରକେ ଗୋଟିଏ କାଞ୍ଚଳି ସେ ମାଠିଆରୁ କାଢ଼ିଆଣନ୍ତି । ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ହାତରେ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର କାଞ୍ଚଳି ଉଠିଆସେ ଉକ୍ତ ପୁରୁଷ ଉକ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସମ୍ଭୋଗ କରିବାକୁ ଅଧିକାରୀ ହୁଅନ୍ତି । (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) ।]

ଘଟକର୍କଟ—ସଂ. ବ— ବାଦ୍ୟର ତାଳବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Ghaṭakarkaṭa A musical measure (M. W.)

ଘଟକର୍ପର—ସଂ. ବ—୧ । ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ସଭାର ନବରତ୍ନ ପଣ୍ଡିତ ମଧ୍ୟରୁ

Ghaṭakarpara ଜଣେ—1. One of the nine gems (learned men) of the court of king Bikramāditya.

[ଦ୍ର—ଘଟକର୍ପରଙ୍କ ରଚିତ ମାତ୍ରାସାର ନାମକ ଜ୍ୟୋତିଷ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ମିଳିଅଛି—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର । ଏ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦାଡ଼ମ୍ବର-ପୂର୍ଣ୍ଣ ପଦ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ (M. W.) ।]

୨ । ମାଠିଆର ଭଙ୍ଗା ଖପର୍—2. Potsherd; the broken fragments of an earthen pot.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଉତ୍ପ	ଜ୍ଅ	ଛ
୨	ଐ	ଔ	ରୁ	ଲୃ	ଏୈ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଉଅ	ଵ	ନ୍

ଘଟକଯୁବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (କର୍ମ୍ମଧା; ଘଟକା+ଯୁବତୀ; ସମାସରେ Ghaṭakajubatī ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗାନ୍ତ ଉତ୍ତରପଦ ପୁଂଲିଙ୍ଗ ଆକାର ଧାରଣ କରେ; ଭୁଲ. କୁକୁଟୀଣ୍ଡ) —୧ । ଦୂତୀ; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଜାର ସଙ୍ଗେ ପ୍ରେମିକାର ବେଶ କରଏ —1. A woman who arranges for love assignations; a procuress.

ଯେଉଁ ଶ୍ୟାମ ପ୍ରତିଚ. ଘଟକ ପ୍ରବଞ୍ଚକ କେ ଜଣାନାହିଁ ଯାହା ଦଶନେ ଦାସ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ

ଘଟକା—ପ୍ରାଦେ (ହିନ୍ଦୁଭୂମ ଓ ଗଡ଼ଜାତ) ବ—୧ । ଦଉଡ଼—
Ghaṭaka 1. Race.

ଘଟକାର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. ପୁଂ—କୁମ୍ଭକାର; କୁମ୍ଭାର—
Ghaṭakāra Potter.

ଦେ. ବ—ଘଟନାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି— One who accomplishes or brings about any matter.

ବୋଲେ ଘଟ ଘଟ କେଉଁ ଘଟକାର ଏହା କ ଘଟ ଘଟ ନେବ—ଉଚ୍ଚ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଘଟକାଳି—ଦେ. ବ—୧ । ଘଟକପଣ; ବବାହରେ ମଧ୍ୟସ୍ଥତା; ଭଲଲୋକ—
Ghaṭakāli 1. Act of a marriage-broker.
ଘଟକାଲି ୨ । ଦୂତୀପଣ—2. Act of a go-between or procuress.
ବରେଖୀ ୩ । ବବାହ ଘଟନା କରବାରେ ଲୋଡ଼ା କୌଶଳ—
3. Tact requisite in a marriage-broker.

ଘଟକିବା—ପ୍ରାଦେ. (ହିନ୍ଦୁଭୂମ ଓ ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି—ଦଉଡ଼ିବା—
Ghaṭakibā To run.

ଘଟକ ଆସିବେ ଏମେ ଏହା ନାହା,
ନ ଉଣିବ ଭୂମି ଚିଲାଇବା ଘହା । ଅଳୟ୍ୟଚନ୍ଦ୍ର. ଗୋଷବତ୍ତା ।

ଦେ. କ୍ରି (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ମରିବାର ପୂର୍ବାବସ୍ଥାରେ ଘଡ଼ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ କଣ୍ଠରୁ ବାହାର କରିବା; ଘଡ଼ଘଡ଼ାବା—To emit a gurgling sound before death.
ଘଟକା

ଘଟକୁମାର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—(ସପ୍ତର୍ଷୀ ଭଉ; ଘଟ+କୁମାର; ଏ କୁମ୍ଭରୁ ଜନ୍ମି-
Ghaṭakumāra ଥିବାରୁ)—୧ । ଅଗସ୍ତ୍ୟ ମୁନି—1. Name of sage Agastya.

ଘଟକେଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ହିନ୍ଦୁଭୂମ ଓ ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି. -ଘଟକିବା (ଦେଖ)—
Ghaṭakeibā Ghaṭakibā (See)

ଘଟଗ୍ରହ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ଘଟ+ଗ୍ରହ ଧାଉ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ପାଣିବୁହାଳ;
Ghaṭagraha ପାଣି ଆପଟ;ଘଡ଼େଇ—1. A water-bearer.

ଘଟଘଟ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଘଡ଼ଘଡ଼ (ଦେଖ)—
Ghaṭaghaṭa Ghaṛdaghaṛda (See)

ବୋଲେ ଘଟଘଟ କେଉଁ ଘଟକାର ଏହା କ ଘଟ ଘଟ ନେବ—
ଉଚ୍ଚ. ବୈଦେହୀଶବଲାସ ।

ଘଟଘଟ ହେବା—ପ୍ରାଦେ (ଯାଜପୁର) କ୍ରି—(ଭାତ) ପେଜୁଆ ହେବା;
Ghaṭaghaṭa hebā ଲକେଇ ହେବା—(boiling rice) To become over-boiled.

ଘଟ ଛୁଟିବା—ଦେ. ବ— ପିଣ୍ଡରୁ ପ୍ରାଣ ଶୁଖିବା—
Ghaṭa chhuṭibā 1. Death; the soul leaving the body.

ଘଟ ଛୁଟିଲେ ଡୋଳେ ବୋଲନ୍ତେ ରୁଉରେ—ମନବୋଧ ଉତ୍ତରଗୀତା ।

ଘଟଜ—ସ. ବ (ଘଟ+ଜନ୍ ଧାଉ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; କୁମ୍ଭ ମଧ୍ୟରୁ ଜନ୍ମି
Ghaṭaja ଥିବାରୁ)—ଅଗସ୍ତ୍ୟମୁନି— Sage Agastya.

ଘଟଜନ୍ମା—ସ. ବ (କର୍ତ୍ତୃ. ହୁ; ଘଟ+ଜନ୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ) ଦ୍ରୋଣ—
Ghaṭajanmā A name of Drona (M.W.)

ଘଟଣ—ଦେ. ବ (ସ୍ତ୍ରୀ. ଘଟନ)—୧ । ଘଟିବା—
Ghaṭaṇa Happening; occurrence.
୨ । ଗଠନ; ଗଢ଼ଣ—2. Make; build.

ବସ୍ତ୍ରକର୍ମ୍ମାର ନିକ୍ଟରେ, ସେ ରଥ କରୁଛ ଘଟଣ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୩ । ଘଟଣା—3. Event.

ଅଜ୍ଞାନରୂପେ ଆଣିଦେଲ, ଦରନ ଘଟଣ ଦୋଇଲା—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୪ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ; ସୌଷ୍ଠବ—4. Symmetry; grace.

୫ । ବିଧିବିଧାନ—5.Dispensation of Providence.

ନଡାଇପୁଲର ଅନଳ ଆକାର, ଘଟଣ ବଥାଏ କରି, ସେ ଅଷ୍ଟରେ—
ବଳରାମ. କବିରତ୍ନମାପ୍ତଣ ।

ଘଣ—ସୁନ୍ଦର—Symmetrical; of decent make or build; graceful.

ଏଣ୍ଡଗଦନ୍ତେ ଅନ୍ଧୁଡ଼, ଘଟକର୍ଣ୍ଣ ଦୂରଜଣ—ଉଚ୍ଚ. କୋଣ୍ଡବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦର ।

ଘଟଣା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ସ୍ତ୍ରୀ. ଘଟନା)—୧ । ଘଟିବା—
Ghaṭaṇā 1. Happening.
୨ । ଅକସ୍ମାତ୍ ଘଟିବା ବିଷୟ—2. Accident.
୩ । ବ୍ୟାପାର; ଯାହା ଘଟେ—3. Event; occurrence.

ଘଟଣା କରନ୍ତରେ ଅବଶ୍ୟ ତ କନ୍ତରେ ଏଡା ଦେଲ ଅନୁଯାତ୍ରା ହୋଇଲୁରେ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଜଗନ୍ନାଥଭୂ. ଦ. ଗୀତ ।

୪ । ରଚନା; ନିର୍ମାଣ—4. Composition; making.

ପଦ ଘଟଣା କରି ତେଲେ
ଲେଖିବ ଏତା କରୁଣା କଲେ ପ୍ରାର୍ଥୀ—ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ।

୫ । ଆୟୋଜନ; ବନ୍ଦୋବସ୍ତ; ଯୋଗାଡ଼—
5. Arrangement; settlement.

ଘର କଲାବଗୁଡ଼ଘଟଣା, ଏର ମେ ଘାଟି ଜୋହୁଲେ ଘଟଣା—
ଦୋହୁସୁଅଙ୍କ ଗୀତ ।

ଘଟଣା କରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ପ୍ରୟୁ) କ୍ରି—
Ghaṭaṇā karibā ୧ । ସଂଗ୍ରହ କରିବା; ଆୟୋଜନ କରିବା—
1. To collect; to arrange.
(ଯଥା—ସେ ପୁଅ ବୁଢ଼ ଘର ପାଇଁ ଅନେକ ପଦାର୍ଥ ଘଟଣା କରିଥିଲେ ।)
୨ । ସ୍ଥିର କରିବା—2. To settle.
(ଯଥା—କନ୍ୟା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ବର ଘଟଣା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲଣି ।)

ଘଟଣି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ. ଘଟନ)—୧ । ସଜ୍ଜାଦନ; ନିର୍ମାଣ—
Ghaṭaṇi 1. Building; constructing.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଏହି ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଧ୍ୱନିର କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ତୋଳିଲେ, ସେହି ୧ ଉଚ୍ଚାରୋଚ୍ଚାରରେ ନ ମିଳେ ସେହି ସେହି ସେହି ସେହୁ ସେ ପାଇ ସେ ତାହାମାନେ ଚଢ଼ିତ କରିଥିବ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ତୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ ତୋଳିବେ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କଅ' ତୋଳିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଙ୍କ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲଚ୍ଚ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲଚ୍ଚୂ' ଦେଖିବେ ।

୨ । ଗଢ଼ନ—2. Build; mode of construction.

ଘଟତ—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ଘଟ୍ ଧାତୁ) ଘଟଣା; କାଣ୍ଡ—
Ghaṭati 1. Happening; event; occurrence.

ଘାଟତି ୨ । (ସଂ. କର୍ତ୍ତନ) କମନ୍ତ; କମିଯିବା ଅବସ୍ଥା; ହ୍ରାସତା—
ଘଟତି 2. Diminution; decrease; abatement.
(ବଢ଼ନ୍ତ—ବିପରୀତ) ୩ । କ୍ଷତି; ଲୋକସାନ—3. Loss.

ଘଟଦାସୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଘଟ+ଦାସୀ)—
Ghaṭadāsī ୧ । ଦୂତୀ; କୁଟ୍ଟଣୀ; ଯେ ପରପୁରୁଷ ଜକଟରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଯୁଟାଏ—1. A procuress; a panderess.
୨ । ନାୟକ ନାୟିକାଙ୍କୁ ସମ୍ମିଳିତ କରିବା ଦାସୀ (ହି. ଶବ୍ଦ-ସାଗର)—2. A maid-servant bringing about an interview between two lovers.

ଘଟନ—ସଂ. ବ. (ଘଟ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Ghaṭana ୧ । ବ୍ୟାପାର; ଘଟିବା କର୍ମ—
1. Event; happening; occurrence.
୨ । ମେଳନ; ମିଳାଇବା—
2. Conjunction; combination.
୩ । ଯୋଜନା—3. Joining; union.
୪ । ଦୈବଘଟନା; ଆକସ୍ମିକ ବ୍ୟାପାର—4. Accident.
୫ । ଘଟାଇବା; ସମ୍ପାଦନ—
5. Accomplishment; effecting.
୬ । ଦୈବଗତ୍ତ; ଭବିତବ୍ୟତା—6. Happening of the inevitable; Divine dispensation.
୭ । ନର୍ମାଣ କରିବା—7 Making; construction.
୮ । ବିବାଦ; ଶତ୍ରୁତା—8. Hostility; strife.
୯ । ହସ୍ତିସୈନ୍ୟ—9. An army consisting of elephants and their riders (M. W.)
୧୦ । (ସମାସରେ) ଅମୁକ ସଙ୍ଗେ ମିଳନ ବା ସମ୍ବନ୍ଧ—
10. (in compounds) Connection or union with (M. W).
୧୧ । ବନ୍ଦୋବସ୍ତ; ଆୟୋଜନ; ଯୋଗାଡ଼—
11. Arrangement; disposition.
୧୨ । ସାହିତ୍ୟିକ ରଚନା—
12. A literary composition (M. W).
୧୩ । ଜୁଟାଇବା—13. Procuring.
ଗାଦେ. (ସମ୍ମଲପୁର) ବ. ଓ ବିଣ—ଘଟଣ (ଦେଖ)
Ghaṭaṇa (See)
(ଯଥା—ବଡ଼ା ଘଟନର ମାଇଲ୍ଲୀଟିଏ = ଖୁବ୍ ସୁନସ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀଟିଏ ।)

ଘଟନା—ସଂ. ବ. (ଘଟ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Ghaṭanā ଘଟନ (ଦେଖ)
Ghaṭana (See)

ଘଟନା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଯୋଗାଡ଼ କରିବା—
Ghaṭanā karibā 1 To arrange.
୨ । ଗଢ଼ିବା; ରଚନା କରିବା—
2. To make; to compose.
ମଧ୍ୟ ଥିଲେ ସିନା ଦୋଷ ସୃଜନା
ଘଟନା କରନ୍ତୁ ଭଗମାନ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଉତ୍କୀର୍ତ୍ତ ।

ଘଟନାକ୍ରମ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଘଟନା+କ୍ରମ)—
Ghaṭanākrama ୧ । କାର୍ଯ୍ୟଗତ୍ତ—1 Course of events.
୨ । ଧାରାବାହିକ ଘଟନା—
2. Succession of events.

ଘଟନାକ୍ରମେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଦୈବକ୍ରମରେ; ଦୈବାତ୍—
Ghaṭanākrame ଘଟନାକ୍ରମେ Accidentally, casually; as luck would have it; eventually; in due course.

ଘଟନାଚକ୍ର—ସଂ. ବ. (ରୂପକ; ଘଟନା+ଚକ୍ର)—
Ghaṭanāchakra ଘଟନାକ୍ରମ (ଦେଖ)
Ghaṭanākrama (See)

ଘଟନାଧୀନ—ସଂ. ବିଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଘଟନା+ଅଧୀନ)—
Ghaṭanādhīna ଦୈବାଧୀନ—
In the hands of the Gods.

ଘଟନାପୂର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବିଣ. (୩ୟା ତତ୍ପୁ; ଘଟନା+ପୂର୍ଣ୍ଣ)—
Ghaṭanāpūrṇṇa ୧ । ବ୍ୟାପାରପୂର୍ଣ୍ଣ—1. Eventful.
୨ । ଚିରକାଳ ପାଇଁ ସ୍ମରଣୀୟ—
2 To be long remembered.

ଘଟନାପ୍ରବାହ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଘଟନା+ପ୍ରବାହ)—
Ghaṭanāprabāha ଘଟନାକ୍ରମ (ଦେଖ)
Ghaṭanākrama (See)

ଘଟନାବଳୀ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଘଟନା+ଆବଳୀ)—
Ghaṭanābalī ୧ । ଘଟନା ସମୂହ—1. A number of events; series of events; successive events.

ଘଟନାବିରହ—ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ବିଷୟ ନ ଘଟିବାର ଅବସ୍ଥା—
Ghaṭanābiraha 1. Condition or case of a thing not coming to pass.

ଘଟନା କରିବାରେ ଅନିଚ୍ଛା ହେବେ
ତୋ ଦେଇ ଥିଲୁ ତୋଇଲୁ ରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଉତ୍କୀର୍ତ୍ତ, ୬୯

ଘଟନାମୟ—ସଂ. ବିଣ. (ଘଟନା+ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟାର୍ଥେ ମୟ)—
Ghaṭanāmaya ଘଟନାପୂର୍ଣ୍ଣ (ଦେଖ)
Ghaṭanāpūrṇṇa (See)

ଘଟନାସ୍ରୋତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘଟନାସ୍ରୋତସ୍)—
Ghaṭanāsrota ଘଟନାକ୍ରମ (ଦେଖ)
Ghaṭanākrama (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଦ୍ଧବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଳ ବଳ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୰୍ଷ	ସ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଘଟମାପୃ—ଫ. ବଣ. (ଘଟ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀପୃ)—
Ghaṭanīya ୧ । ଯାହା ଘଟିବାର ସମ୍ଭବପର; ଘଟିବା ଯୋଗ୍ୟ—1. Probable; likely to take place.
୨ । ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ—2. Liable to happen.

ଘଟପଟାଦି—ଫ. ବ. (ଘଟ+ପଟ+ଆଦ)—
Ghaṭapaṭādi ୧ । ଘଟ ଓ ପଟ ଆଦ ତାସୁବ ବସ୍ତୁ; ବାସ୍ତବ ଜଗତ୍—1. The material word; the material things.

ଘଟପଲ୍ଲବ—ଫ. ବ. (ବାସ୍ତୁ ବଦ୍ୟା)—ଘଟ ଓ ପଲ୍ଲବର ରୂପ ଯେଉଁ ସ୍ତମ୍ଭର ମୁଣ୍ଡରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଥାଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—(architecture)
Ghaṭapallaba A column having the figures of a pitcher and leaves at the capital.

ଘଟବାସୀ—ଫ. ବ. (ଘଟ=ଶରୀର+ବସ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ଆତ୍ମା—Soul.
Ghaṭabāsī
ବଦ୍ଧ ଶବ୍ଦର ଘଟବାସୀ
ପରମ ବ୍ରହ୍ମ ଅବନାଶୀ । ରୂପଭ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ

ଘଟଭବ—ଫ. ବ. (ଘଟ+ଭୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Ghaṭabhaba ଅଗସ୍ତ୍ୟ ମୁନି—Sage Agastya.

ଘଟୟିତବ୍ୟ—ଫ. ବଣ. (ଘଟ ଧାତୁ+ଣିଚ+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—
Ghaṭayitabya ଯେଉଁ ଛିଦ୍ର ବନ କରିବାକୁ ହେବ—(a hole) To be shut (M. W.)

ଘଟଯୋନି—ଫ. ବ୍ରି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘଟ+ଯୋନି)—
Ghaṭajoni କୁମ୍ଭସମ୍ଭବ ଅଗସ୍ତ୍ୟ ମୁନି—Sage Agastya.

ଘଟର ଘଟର—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଘଡ଼ ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ—
Ghṛtara ghaṭara Rattling sound.
× × × ଘଟର ଘଟର କରି ଘର ଘର୍ଜନ କରୁଅଛ ।
ଫକାରମୋହନ—ଇମାଣଆଠଗୁଣ ।

ଘଟରଘୁମା—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ହୁଁହାଁଶବ୍ଦକାରୀ ଚଢ଼େଇ; ହରଡ଼-
Ghaṭaraghumā ଘୁମା ଚଢ଼େଇ; ହୁଁହାଁ ଚଢ଼େଇ—
A kind of bird uttering a sound like huñ hāñ; Pitta Coronata; shrike; Lanius Ludovicianus.
ବୁଲବୁଲ ହର୍ଷେ ଭଅନ୍ତୁ ସଘନେ ଘଟରଘୁମାଘରଣୀ । ଘ୍ରାଣାଥ. ଭଜଣୀ ।

ଘଟରାଜ—ଫ. ବ—୧ । ଘୋଡ଼ା ମାଠିଆ—
Ghaṭarāja 1. A pot of baked clay (Apte).
୨ । ବଡ଼ ମାଠିଆ—2. A large water-jar (M.W.).

ଘଟଶ୍ରବଣ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘଟପରି ଶ୍ରବଣ ଯାହାର)—କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ—
Ghaṭaśrabaṇa Kumbhakarṇṇa; younger brother of Rābaṇa (literally-pot-eared).
ବଳ୍ମୀକଣ ଶ୍ରୁତଣ ନୂତନ ଗୋଟପୁଣ—
ଏ ଉଠିଲ ସେ ଘଟଶ୍ରବଣ । ଭକ୍ତ—ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଘଟଶ୍ରୋତ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘଟ+ଶ୍ରୋତ)—
Ghaṭaśrotra ଘଟଶ୍ରବଣ (ଦେଖ)
Ghaṭaśrabaṇa (See)

ଘଟସମ୍ଭବ—ଫ. ବ—ଘଟଯୋନି (ଦେଖ)
Ghaṭasambhaba Ghaṭajoni (See)

ଘଟସୂତର—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ଫ. ଘଟ+ସୂତ୍ର)—
Ghaṭasūtara ଘଟସୂତ୍ର (ଦେଖ)
Ghaṭasūtra (See)
ପ୍ରଶ୍ନାଶଗଣ ତନ୍ତ୍ର ତତ୍ତ୍ୱର ପତ୍ରସ୍ୱତର ଘଟସୂତ୍ରର ଅନ ଜଉଶେ ଜଏ ଗାଉର ।
ଅନଦ୍ଭତ୍—ଉକ୍ତ. ପ୍ରହ୍ଲାଦ ।

ଘଟସୂତ୍ର—ଦେ. ବ. (ଫ. ଘଟ+ସୂତ୍ର)—
Ghaṭasūtra ୧ । ଘଟନାତନ୍ତ୍ର; ଘଟନାକ୍ରମ—1. Course of events.
୨ । ଘଟନା ଘଟିବା—2. Happening of events.
ପ୍ରକାପତ ଘଟସୂତ୍ର. ଜଣେ ଦଲର ଠିକଣା ଲଗାଇ ଦେଇ ।
ଫକାରମୋହନ—ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।
୩ । ଚେଷ୍ଟା—3. Endeavour; effort.

ଘଟସୋଧନକାରକ—ଫ. ବ. (ଘଟ=ଶରୀର+ଶୋଧନ+କାରକ)—
Ghaṭasodhanakāraka ଦୃଢଯୋଗସାଧକଙ୍କର ଶରୀର ଶୋଧନାର୍ଥ କୃତ ୬ଟି ପ୍ରକ୍ରିୟା—
A collective name for 6 actions of an ascetic in cleansing the body (M. W.).
[ଦ୍ର—ଏ ଛଅଟି ପ୍ରକ୍ରିୟା—ଧୌତି, ବସ୍ତି, ନେତ୍ତା, ତ୍ରାଟକ, ନୌଳିକ ଓ କପାଳଭାତ୍ତି ।]

ଘଟସ୍ତନା—ଫ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘଟ+ସ୍ତନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Ghaṭastanā ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ତନ କୁମ୍ଭ ପରି ବଡ଼; କୁମ୍ଭସ୍ତନା—(woman) Having the breasts as large as earthen pitchers.

ଘଟସ୍ତନୀ—ଫ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଘଟସ୍ତନା (ଦେଖ)
Ghaṭastanī Ghaṭastanā (See)

ଘଟସ୍ଥାପନ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଘଟ+ସ୍ଥାପନ)—
Ghaṭasthāpana କୌଣସି ଦେବଦେବୀ (ବିଶେଷତଃ ଦୁର୍ଗା)ଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ପୂଜାସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥାପନ ନ କରି ତତ୍ ପରିବର୍ତ୍ତେ ମୂର୍ତ୍ତିରୂପେ କଳ୍ପିତ ଗୋଟିଏ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ କୁମ୍ଭସ୍ଥାପନ—
Act of setting up an earthen water-jar in lieu of or symbolising and representing some Deity for worship.

ଘଟସ୍ଥାପନା—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ କର୍ମ। ୨ୟା ତତ୍; ଘଟ+ସ୍ଥାପନା)—
Ghaṭasthāpanā ଘଟସ୍ଥାପନ (ଦେଖ)
Ghaṭasthāpana (See)

ଘଟା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଘଟ୍ ଧାତୁ+ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଜାକଜମକ; ଆଡ଼ମ୍ବର—1. Grandeur; ado.
ସ୍ୱର୍ଗଦ୍ୱାରାଗ୍ରେ ଉଠୁଥିବ ସହଁ ଅଗୁରୁ ଧୂପର ଘଟା । ଘ୍ରାଣାଥ. ଦରବାର ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେକେ ଅପଚ ପୃଷ୍ଠାରେ ଚଚ ୧ ଚଲ୍ଲିଚ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୬ ଚଲ୍ଲିଚ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହି । ଅତଏବ ୧ ବା ୬ ଚଲ୍ଲିଚ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜଲେ ସେବେ ଏ ଦ୍ୱାଦାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବପଙ୍ଗଚ ୬ ବା ୧ ଚଲ୍ଲିଚ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୬ । ସମୂହ—2. Collection; multitude; assemblage

ପୂରି ଦେଶ ଆଜ ଗାରମାର ପଡା । ପ୍ରଥାନାଥ. ଦଇବାର ।

୩ । ଦ୍ୱସ୍ତିସମୂହ—3 A troop of elephants.

୪ । ଯୁଦ୍ଧରେ ଦ୍ୱସ୍ତି ସମୂହର ଏକତ୍ର ମିଳନ—4. A troop of elephants arranged in battle-array.

୫ । ସମ୍ମିଳନୀ; ସଭା—5. Assembly

୬ । ସମର୍ଥନ—6 Justification. (M W.).

୭ । ଚେଷ୍ଟା—7. Effort; endeavour (M. W.).

୮ । ମେଘମାଳା (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—8. Rising clouds.

ଦେ. ବ.—(ଫ. ଘୃଷ୍ଟ)—୧ । ଦାଗ—1. Stain.

୬ । ତୈଳଜନିତ ମଇଳା—2. Oily dirt.

୩ । ଦେହ ସଫା କରିବାପାଇଁ ଲଗାଯିବା ପ୍ରଲେପଦ୍ରବ୍ୟଶେଷ—3. An ointment used to rub the body with.

ଘଟାଇବା—ଦେ. କି.—(ସଂ. ଘଟ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଘଟନା କରାଇବା—

Ghaṭāibā ଘଟାନ ଘଟାନା

1 To occasion; to cause to happen or take place; to bring about; to effect.

୬ । ମିଳାଇବା—2. To cause to come together or appear; to bring together; to unite; to cause to fit in.

୩ । ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା—3. To arrange.

ସେ ଯାହାର ସୋରୟ ତାହା ପ୍ରକାପତ,
ରଚିଚନ୍ତୁ ସିନା ବେଲୁ ଘଟାଇ । ନଜକଶୋର. କୃଷ୍ଣରୁମାସ୍ୱ ।

୪ । ମିଥ୍ୟା କଥା କହିବା—4 To speak lie.

୫ । କୌଣସି ଘଟନା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବା ଘଟି ଅଛୁ ବୋଲି ଯେପରି ଶ୍ରୋତାର ମନରେ ବିଶ୍ୱାସ ହେବ, ସେହିପରି କହିବା—5. To relate a thing in such a manner that the hearer will believe the thing probable or will believe that such a thing has actually happened.

ଘଟାଣି—ଦେ. ବିଣ ସ୍ତ୍ରୀ.—(ସଂ. ଘଟକୀ)—୧ । ଘଟକୀ—

Ghaṭāṇī 1. Procuress; panderess

୨ । ଅଘଟଘଟେଇ; କହିବା ପ୍ରଣାଳୀଦ୍ୱାରା ମିଛ କଥାକୁ ସତରୂପେ ଶ୍ରୋତା ମନରେ ବିଶ୍ୱାସ କରାଇବା (ସ୍ତ୍ରୀ)—2. (a female) Able, by her mode of speaking or relating, to make the hearer believe in an improbable or false thing.

ଘଟାକାଶ—ସଂ. ବ (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଘଟ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଜଳରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ଆକାଶ)—ଗୋଟିଏ ଘଟ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଜଳରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ଆକାଶର ଅଂଶ—That part of the sky which is reflected in the water inside a water-jar

ଘଟାଗ୍ର—ସଂ. ବ (ଶ୍ରୁତି ଉତ୍; ଘଟ+ଅଗ୍ର)—(ବାସ୍ତୁବିଦ୍ୟା) ସ୍ତମ୍ଭର ଘଟାକାର ଉପରିସ୍ଥ ଗୋଲାକାର ନମ୍ବରବିଶିଷ୍ଟ ଅଂଶ; ସ୍ତମ୍ଭର ୯ଟି ଅଂଶ ମଧ୍ୟରୁ ଅଷ୍ଟମ ଅଂଶ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Ghaṭāgra (architecture) The portion of the capital of a column which is above the 'jar'; the eighth division of a column of nine divisions.

ଘଟାଘଟ—ଦେ. ବିଣ—ବଳ ନ ପଡ଼ିବା କମ୍ବା କମ ନ ହେବା (ଅବସ୍ଥା)—

Ghaṭāghaṭa (the state of) Neither being excessive nor deficient; barely sufficient.

ଘଟାଘଟି—ଦେ. ବିଣ—୧ । ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ଜୋଡ଼ ଖାଉଥିବା; ମିଳାମିଳ—

Ghaṭāghaṭi 1. Fitting each other; tallying with each other.

୨ । ମୂର୍ଚ୍ଛା (ସମସ୍ତ)—2. Dying (moment).

୩ । ଜରୁରୀ (ସମସ୍ତ)—3. Critical (moment).

୪ । ପରସ୍ପର ଉପଯୋଗୀ—4 Suiting each other

ଧନ୍ୟ ସେ ପ୍ରକାପତ, କରୁ କନ୍ୟା ଘଟାଘଟି—ଚଗ ।

ଦେ. ବ—ପରସ୍ପର ଉପଯୋଗୀ ଅବସ୍ଥା—Suitable mutual arrangements; state of two things suiting each other.

ଘଟାଟପ—ଦେ. ବ (ଫ. ଘଟାଟୋପ)—ଗାଡ଼ି ଆଦି ଉପରେ ବସ୍ତ୍ର ବା ଚମଡ଼ାର ଆବରଣ ବା ଘୋଡ଼ଣୀ; ଖୋଲ—

Ghaṭāṭapa ଘଟାଟୋପ ଟପ

Cloth or leather covering for carriage or furniture; a hood.

ଘଟାଟୋପ—ସଂ. ବ (ଘଟ+ଆଟୋପ)—୧ । ଆଡ଼ମ୍ବର—

Ghaṭāṭopa 1. Ado.

୨ । ଯାନ ଆଦିର ଉପରେ ଥିବା ବସ୍ତ୍ର ବା ଚମଡ଼ାର ଆବରଣ—2. Hood or covering of a car, carriage or furniture (M. W.)

୩ । ଆକାଶ ଗାଢ଼ଆଡ଼େ ଘୋଟିଥିବା ମେଘ (ହ.ଶବ୍ଦସାଗର)—Clouds overclouding the sky.

ଘଟାରୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗ୍ରାମଦେବତାବିଶେଷ—

Ghaṭārī Name of a village Goddess

ଘଟି—ଦେ. ବି (ଫ. ଘୃଷ୍ଟି)—୧ । ମଳ ଛଡ଼ାଇବା ନିମନ୍ତେ ଦେହରେ ଲେପନାର୍ଥ ଗୁଣ୍ଡି ବା ଲେପ—

Ghaṭi 1. A powder or paste used for cleansing the body

୨ । (ସଂ. ଘଟ) କଳସ; ଛୋଟ ଘଟ—

2. Small earthen pitcher.

ଖତବତ ମୁତୁର, ପ୍ରଭାର କେଟ ନଉ,
ମୋଦ ପାସୂଟ ଘଟ ଚିଟିଲରେ—ବଳସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗ୍ରା. (ଇଉର) ଅ—(ଘରଠାଇଁ ବା ଘରଠିଁର ସଂକ୍ଷେପ)—

ଘରଠାରେ; ଘଟେଁ—At home.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଏ	ଋ,ୠ	ଃ	ଵ	ଦନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଓ	ଌ	ଁ	ଯେ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ଷ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ୃ

ଘ ଘୁଇ ଚ ନ ଟଣ୍ଡ ଵଦ୍ଧଳ ଲୋଇଠେ କ.ଟା ଦଃ ଵବ
ଲୋକ ଲୋକ ଅଣ—ଭ୍ରାସ. ଘେଁଟୁକ ।

ଘାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି (ସଂ. ଘଣ୍ଟୀ)—ଗ୍ଲେଟ୍; ଶ୍ଲେଟ ଛାଲ—
Small metal water-pitcher

ଘାଦେ (ମେଦନୀପୁର, ଫିଦ୍ଦଭୂମ) ବ (ସଂ. ଘଟ; ଭୁଲ ବ. ଘଣ୍ଟୀ)—
ଛାଲ—A metal jug.

ଘାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ଭୁଲ. ହି. ଘାଣ୍ଟୀ) —
୧ । ଘାଟ୍ଟ; ଦୋଷ—1. Defect.
୨ । କ୍ଷତି—2 Loss; damage.

ଘଟିକ—ସଂ. ବ (ଘଟ୍ ଧାତୁ+ଇକ) —୧ । ନିତମ୍ବଦେଶ; ପିଣ୍ଡ—
Ghaṭika 1. Buttocks; the hip; the posteriors.
୨ । ପାଦଗଣ୍ଠି; ବଳାଗଣ୍ଠି—2. Ankle.
୩ । ପାଣି ଆସଟ—3. Water-carrier.
୪ । ଘଣ୍ଟା ସମସ୍ୟ ପୂର୍ତ୍ତି ହେଲେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଘଣ୍ଟା ବଜାଏ
(ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—4. A bell ringer.

ଘଟିକା—ସଂ. ବ (ଘଟ+ସ୍ୱାର୍ଥରେ କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) —
Ghaṭikā ୧ । ଦୋଘ; ଏକ ଘଣ୍ଟା; ଅଢ଼ାଇ ଦଣ୍ଡ; ଁ ଘଡ଼ି—
1. An hour.
୨ । ଏକ ଘଡ଼ି ସମସ୍ୟ; ୪୫(ମତାନ୍ତରରେ ୪୮)ମିନିଟ୍ କାଳ—
2. About 45 minutes (or 48 minutes).
୩ । ଏକ ଦଣ୍ଡ; ପ୍ରାସ୍ୟ ୨୪ ମିନିଟ—
3. One 'Daṇḍa' of time (about 24 minutes).
୪ । ଏକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ—4. One moment.
୫ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଘଟ ବା କଳଶ; ଘଡ଼ି—
5. Small water-jar or pitcher
୬ । ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତରେ ବ୍ୟବହୃତ ସମସ୍ୟନିରୀକ୍ଷକ ଯନ୍ତ୍ର—
6. Indian clock (M. W.)
୭ । ଗୁଲଫ; ପାଦଗ୍ରନ୍ଥି; ବଳାଗଣ୍ଠି—
7. Leg-joint; ankle (M W).
୮ । ଘଣ୍ଟା; ଟାଇମ୍‌ପୀସ୍, ଵାଚ୍ ଆଦ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
8. Timepiece; clock, watch etc

ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଘଟ୍ ଧାତୁ+ଇକ+ଆ) —
୧ । ଯୋଜନକାରିଣୀ 1. (female) Bringing about a meeting; procuring.
୨ । ସଘଟନକାରିଣୀ—
2. Causing to happen; bringing about.

ଘାଦେ (ଫିଦ୍ଦଭୂମ) ବ —ଘଣ୍ଟିକା—Palate; uvula.

ଘଟିକା ଯନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ (ରୂପକକର୍ମଧାରୟ; ଘଟିକା+ଯନ୍ତ୍ର)—
Ghaṭikā jantra ୧ । ସମସୂଚକ ପ୍ରାଚୀନ ଯନ୍ତ୍ର —
1. Hour-glass; clepsydra.
(ଆଧୁନିକ) ଘଣ୍ଟା—2. Clock; timepiece.
୩ । (ଆଧୁନିକ) ଘଡ଼ି—3. Watch.
୪ । ଜଳ ଉଠାଇବାର ଯନ୍ତ୍ର; ଯନ୍ତ୍ର; ଚକ୍ରା—
4. A machine for lifting water; water-wheel.

ଘଟିକା ଲବଣ—ସଂ. ବ—ବଦ୍ଧଲବଣ—
Ghaṭikā labaṇa Foetid salt.

ଘଟିକି—ଗ୍ରା. ଅ [ଘରଠିକ (ଠାରୁ) ଶବ୍ଦରୁ ଶୀଘ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାଯୋଗୁ
Ghaṭiki ଘଠିକ ବା ଘଟ୍ଟକ ଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ)—
(ଘଟ୍ଟିକ, ଘଟ୍ଠିକ, ଘଠିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଘରଠାରୁ; ଘରକୁ—
To home.

ଘଟିତ—ସଂ. ବଣ (ଘଟ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ରଚିତ; ନିର୍ମିତ —
Ghaṭita 1. Prepared; made; formed; produced; composed,
୨ । ମିଶ୍ରିତ—2. Mixed.
(ଯଥା—ଘାରଦଘଟ୍ଟିତ ଔଷଧ ।)
୩ । ଯୋଜିତ—3. Joined; united; connected.
୪ । ଘଟିଥିବା—4. Happened; taken place.
୫ । ସଂଘଟିତ; ଘଟନା କରାଯାଇଥିବା—
5, Made to happen; brought about.
୬ । କଳ୍ପିତ—6. Planned; devised.
୭ । ସଙ୍ଗାନ୍ତ —7. Connected; compounded.
(ଯଥା—ଗୁରୁତର ଅପରାଧଘଟିତ ମକଦ୍ଦମା ।)

ଘଟିତବ୍ୟ—ସଂ. ବଣ (ଘଟ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—ଘଟିଯାଏ—
Ghaṭitabya Which must happen; inevitable.

ଘଟିତା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଘଟ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ.)—
Ghaṭitā ଘଟୁଆ (ଦେଖ)—Ghaṭṭitā (See)
(ଘଟ୍ଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଘଟିନ୍ଧମ—ସଂ. ବ. (ଘଟଂ+ଧ୍ମା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—କୁମ୍ଭକାର;
Ghaṭindhama କୁମ୍ଭାର—Potter.

ଘଟିନ୍ଧୟ—ସଂ. ବଣ. (ଘଟଂ+ଧେ ଧାତୁ=ପିଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଭୁଲ.
Ghaṭindhaya ସ୍ତ୍ରୀନଵଯ) – ଯେ ମାଠିଆର ପରିମିତ ପାଣି ଆଦ
ପିଇ ପାରେ—Drinking a pitcherful of water etc.

ଘଟିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଘଟ ଧାତୁ) —୧ । ଘଟନା ହେବା—
Ghaṭibā 1. To happen; to come to pass.
ଘଟା ୨ । ଅଣ୍ଟିବା—2. To suffice for.
ଘଟନା ୩ । (ବାଞ୍ଛିତ ବା ଅଭିପ୍ରେତ କାର୍ଯ୍ୟ) ସିଦ୍ଧ ହେବା; ସଫଳ
ହେବା—3. (one's wish) To be fulfilled; to be realised in action.
ଘଟିଲେ ଅମ୍ଭେ ଏକା ଗାଇଲୁ ରେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଲ୍ପୋଷ୍ଟଚଣ୍ଡ, ସଙ୍ଗୀତ ।
୪ । (ମନକୁ) ବୋଧ ହେବା; ଅନୁମିତ ହେବା; ଵିବେଚିତ
ହେବା—4. To be felt or thought of; to appear to be.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବା ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଷରେ ନ ମିଳବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଉଚ୍ଚିର ବପସ୍ଥର ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଲୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଲୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ;'ଅର୍ଘ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଘ୍ଯ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବଡ଼'ଦେଖିବେ।

ତୁମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ଅମୃତବନ୍ତ ଅଟ
ତ୍ରିପୁରାସୁର ମୋହର ମନକୁ ଯେ ଘଟ—କୃଷ୍ଣକିଙ୍କର· ମହାଭାରତ· ଆଦି ।

୫ । ସନ୍ନିକଟ ହେବା; ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—
5. To reach; to approach.

ମୋ ଗୃହକୁ ଶ୍ରବଣକୁ ଘଟନ୍ତେ ଅବଧାନ କରା ତୁସିଲ୍ଲତେ—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଶୋଦ୍ଭତଗୀତ । ଉ-ଗୀତ ।

୬ । ମିଳିବା; ଜୁଟିବା—
6. To be got; to be available.

ଅହା ଏ ଗୁଣ କରବାକୁ ଲୁଟ
ଜଗତେ ଘଟକେ ନାହିଁ ଯେ ଲୁଟ — କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୭ । ଶୋଭା ପାଇବା; ଯୋଗାଇବା; ମାନିବା—
7. To look beautiful; to befit.

କେଶରେ କଣ୍ଠରେ ପାଟପତ୍ର ଘଟେ—ଉସକସ୍ତୋତ୍ର ।

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଭୁଲ. ହି. ଘଟ୍‌ନା)—ନ୍ୟୂନ ହେବା; କମିଯିବା—To diminish.

ଘଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଘଟ + କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥେ. ଈ)—୧ । ଘଟାକୃତି ପିତ୍ତଳ ବା କାଂସ୍ୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳପାତ୍ର; ଲୋଟା; ଗାଲ—
Ghaṭī
1. A small metal pitcher or jug

୨ । ମାଟିଆ—2. An earthen jug.

ଘଟୀସରିକ କରେ, ନାହିଁଳ ଚବେକରେ, ମହାଶ୍ଚିରେ
ଅବଗାହିଲୁ ରେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଶୋଦ୍ଭତଗୀତ. ଉ-ଗୀତ ।

୩ । ଘଡ଼ୁ; ଲୋଟ କୁମ୍ଭ—
3. A small earthen jug.

୪ । ପ୍ରହରକର ୬ ସମସ୍ତ ବା ମୁହୂର୍ତ୍ତ—
4 $\frac{3}{4}$ of an hour; about 45 minutes.

୫ । ଦଣ୍ଡ—5. About 24 minutes,

୬ । ଘଣ୍ଟା—6. An hour.

୬ । (ଘଟ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.) କୁମ୍ଭରାଶି—
7. The zodiacal sign Aquarius.

ଘଟୀକାର—ସ୍ତ. ବ (ଘଟୀ + କୃ ଧାତୁ + ଅ)—କୁମ୍ଭକାର
Ghaṭīkāra Potter.

ଘଟୀ ଯନ୍ତ୍ର—ସ୍ତ୍ର. ବ—ଘଟିକାଯନ୍ତ୍ର (ଦେଖ)
Ghaṭī jantra Ghaṭikājantra (See)

ଘଟୁ—ତ୍ରା. (ଇତର) ଅ. (ଘରଠୁଁର ସଂକ୍ଷେପ)—ଘରଠାରୁ; ଘରୁ—
Ghaṭu From home.
(ଘଠୁଁ; ଘଟୁଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନାକେ ନାକଡୋରି ଦେଇ ନ ଟାଣିଲେ
ନ ବାହାରୁ କେବେ ଘଟୁ—ବୁଦ୍ଧାସ୍ତ. ଚଉଲଦସ୍ତ ।

ଘଟୁଆରି—ଦେ. ବ—୧ । ପୁରୀର ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ସେବାପୂଜା ଯାଇଁ ଚନ୍ଦନ ଘୋରିବା ସେବକବିଶେଷ—
Ghaṭuāri
1. A class of temple-servants whose duty is to prepare sandal-paste for the Deity at Puri.

୨ । ରାଜାମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ଭୃତ୍ୟମାନେ ଚନ୍ଦନ ଘୋରନ୍ତି—2. A class of Raja's servants who prepare sandal-paste for a raja.

ଜାତ ମୋହର ଘଟୁଥିବା
ଜାତବା କଂସ ସେବାକାସ୍ତ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଘଟୁଆଲ୍—ତ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁଲ. ହି. ଘଟ୍‌ବାର୍)—
Ghaṭuāl ୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ନଦୀ ଆଦର ଘାଟରେ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ପାରଉତ୍ତାର କରେ—1. Ferry-man.

୨ । ଦେବପୂଜକ; ପୂଜାହାର; ସେବାଏତ; ସେବକ—
2. Worshipper of a Deity.

ଘଟୁଆଳ—ଦେ. ବ—ଘାଟ ୬ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ବାଟେ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ନେଇ
Ghaṭuāla ଯାଉଥିବା ବଣିକମାନଙ୍କଠାରୁ ଶୁଳ୍କ ବା କର ଆଦାୟ
ଘାଟୁଆଳ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ଘାଟିଆ—Toll-collector.

ଘଟୁଚାଟ ଜାତ ବେଭାର ବୁଲଗୀତ, ସେ ପଣ ବଲ୍ଲ ଘଟୁଆଳ ।
ଦାଗୀ. ନଗୁଣ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଘଟୁଁ—ତ୍ରା. (ଇତର) ଅ. (ଘରଠୁଁର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ଘରଠାରୁ—
Ghaṭuṁ From home.
(ଘଠୁଁ, ଘଟୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଘଟେଇ—ତ୍ରା. (ଇତର) ଅ (ଘରଠେଇଁର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Ghaṭei ଘରଠାରେ—At home.
(ଘଟେଇଁ, ଘଟେଇଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଘଟେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘଟାଇବା (ଦେଖ)
Ghaṭeibā Ghaṭāeibā (See)

ଘଟେଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଘଟାଇ (ଦେଖ)
Ghaṭeī Ghaṭāī (See

ଘଟୋତ୍କଚ—ସ୍ତ. ବ. (ଘଟ = କରକୁମ୍ଭ + ଉତ୍କଚ = କେଶଶୂନ୍ୟ; ଦୃସ୍ତି-
Ghaṭotkacha କୁମ୍ଭପରି ସାହାର ମସ୍ତକ କେଶଶୂନ୍ୟ)—
ହିଡ଼ିମ୍ବା ରାକ୍ଷସୀର ଗର୍ଭରେ ଭୀମଙ୍କ ଔରସ ଅସୁର ବିଶେଷ—Name of a demon; son of Bhīma through his demoness wife.

[ଦ୍ର—ଏ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲା ଓ ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରଦତ୍ତ ଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରା କର୍ଣ୍ଣ ଏହାକୁ ବଧ କରିଥିଲେ ।]

ଘଟୋଧ୍ନୀ—ସ୍ତ୍ର. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଘଟ + ଉଧସ୍ = ଉଦ୍ଧା + ଈ; ନିପାତନ)—
Ghaṭodhnī ଯେଉଁ ଗାଈର ଉଦ୍ଧା ମାଟିଆ ପରି ବଡ଼—
(cow) With an udder as big as a pitcher.

ଘଟୋଦ୍ଭବ—ସ୍ତ୍ର. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘଟ + ଉଦ୍‌ଭବ)—ଅଗସ୍ତ୍ୟ ମୁନି—
Ghaṭodbhaba Sage Agastya.

ଘଟ୍ (ଧାତୁ)—ସ୍ତ୍ର—୧ । ଗଲତ କରିବା; ଗଲିବା—
Ghaṭṭ (root) 1. To cause motion; to move.

୨ । ହଲାଇବା;ଦୁଲାଇବ.—2. To shake; to wag; to brandish.

୩ । ଘାଣ୍ଟିବା—3. To stir about; to agitate.

୪ । ଗୋଲମାଲ କରିବା—4. To disturb.

୫ । ହାତରେ ଘଷିବା—5. To rub with the hand.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	୬	ଋ	ଋ,ୠ	ଽ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସ	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
୨	୧୧	ଓ	ଝ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଉତ୍ତରନୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ତ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

୭ । ଅଙ୍ଗୁଁସିବା—6. To stroke; to smooth; to massage.

୭ । ଥାପଡ଼ାଇବା—7. To pat.

ଘଟ୍ଟ—ସ. ବ. (ଘଟ୍ଟ୍ ଧାତୁ + ଅଧିକରଣ. ଅ)—

Ghaṭṭa ୧ । ନଈଘାଟ; ନଈପାର ହୋଇ କୂଳରେ ଓହ୍ଲାଇବାର ସ୍ଥାନ—1. Ferry-ghat; wharf; a landing place in a river.

୨ । ଡୋଠ; ଗାଧୁଆଘାଟ—2. Bathing ghat.

୩ । ଉଚ୍ଚା ଘାଟ—3. Fligh of steps leading to a bathing place or landing place.

୪ । ଗିରିସଙ୍କଟ; ପର୍ବତଘାଟୀ—
4. Mountain-pass.

୫ । ଘାଣ୍ଟିବା—5. Stirring; agitating.

୬ । ଶୁଳ୍କ ଆଦାସ୍ଥର ସ୍ଥାନ—6 Toll-gate; toll-station: a place where toll is collected.

୭ । ଥାନା; ଫାଣ୍ଡି—
7. Police out-post or station.

୮ । (+ଭାବ. ଅ) ଚଳନ—8. Moving.

ଘଟ୍ଟକୁଟୀ—ସ. ବ.— ଘାଟ ମାସୁଲ ଆଦାସ୍ଥ କରାଯିବା ଘର—
Ghaṭṭakuṭi Toll-station; toll-house.

ଘଟ୍ଟଗୋଳ— ଦେ. ବ.—ଦ୍ୱଟ୍ଟଗୋଳ; ଗଣ୍ଡଗୋଳ—
Ghaṭṭagoḷa Row.
ହଟ୍ଟିଗୋଳ
ଗୋଳମାଳ

ଘଟ୍ଟଜୀବୀ—ସ. ବଣ. (ଘଟ୍ଟ + ଜୀବ୍ ଧାତୁ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Ghaṭṭajībī ୧ । ନଈଘାଟିଆ; ଯେ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ନଈରେ ପାର-ଉତାର କରେ—1. Ferry-man.

୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଘାଟରେ ସ୍ନାନ କରିବା ଲୋକଙ୍କ ଲୁଗା; ପଟା ଜଗାରଖା କରେ—2. An attendant at a landing place taking care of the clothes of the bathers (Wilson).

୩ । ବୈଶ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭରେ ରଜକ ଔରସରେ ଜାତ ଜାତି—
3. A mixed caste; a son of a washerman by a Baisya woman.

ଘଟ୍ଟନ—ସ. ବ. (ଘଟ୍ଟ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଆଘାତ—
Ghaṭṭana 1. Striking.

୨ । ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବା; ଘାଣ୍ଟିବା—
2. Stirring up; agitating.

୩ । ଘର୍ଷଣ—3. Rubbing, friction.

୪ । ଘୋଟିବା—4. Pounding.

୫ । ଘଟାଇବା; ସଂଘଟନ—5. Bringing about; causing a thing to happen.

୬ । ଚାଳନା—6. Moving; brandishing; wagging.

୭ । ଘୋରିବା—7. Bruising.

୮ । ପେଶା; ବୃତ୍ତି—8. Profession; livelihood.

ଘଟ୍ଟନା—ସ. ବ.—(ଘଟ୍ଟ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ + ଆ)—ଘଟ୍ଟନ (ଦେଖ)
Ghaṭṭanā Ghaṭṭana (See)

ଘଟ୍ଟି—ଗ୍ରା. (ଇତର) ଅ.—ଘରଠାରେ—
Ghaṭṭi At home.

ଘଟ୍ଟି, ଘଣ୍ଟି } ଅନ୍ୟରୂପ

ଘଟ୍ଟିକି— ଗ୍ରା. (ଇତର) ଅ—ଘରଠାକୁ—
Ghaṭṭiki To home.
(ଘଣ୍ଟିକି; ଘଟେକି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଘଟ୍ଟିତ—ସ. ବଣ.—(ଘଟ୍ଟ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ଚଳିତ—
Ghaṭṭita 1. Shaken; moved.

୨ । ଘଣ୍ଟା ଦୋଇଥିବା—2. Stirred; agitated.

୩ । ଘୋଟା ଦୋଇଥିବା—3 Pressed; pounded.

୪ । ଗଠିତ; ନିର୍ମିତ—4. Built up; constructed.

୫ । ଆହତ—5. Struck.

୬ । ମଡ଼ା ଯାଇଥିବା—
6. Pressed; smoothed down. (M. W

୭ । ଘଷା ଦୋଇଥିବା—7. Rubbed. (M. W.).

ଘଟ୍ଟିତା—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଘଟ୍ଟ ଧାତୁ + ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—
Ghaṭṭitā ବିଶେଷ ଯତ୍ନ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟତ—
(ଘଟ୍ଟତା— ଅନ୍ୟରୂପ) One who is about to exert himself or to take great pains (M.W).
(ଘଟ୍ଟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଘଟ୍ଠି—ଗ୍ରା. (ଇତର) ଅ—ଘରଠାରେ—
Ghaṭṭhi At home.

ଘଟି, ଘଟିଁ, ଘଟ୍ଠି, ଘଟ୍ଠେଇଁ } (ଯଥା—ମୁଁ ଜୋତା ଯୋଡ଼ାକ ଘଟ୍ଠି ଛଡ଼ି ଅଇଲି ।) ଅନ୍ୟରୂପ

ଘଟ୍ଠୁଁ—ଗ୍ରା. (ଇତର) ଅ—ଘରଠାରୁ—
Ghaṭṭhauñ From home.
(ଯଥା—ମୋର ଘଟ୍ଠୁଁ କଛୁ ଖବର ଅବଧି ଆସି ନାହିଁ ।)

ଘଟ୍ଠୁ—ଗ୍ରା. (ଇତର) ଅ—ଘରଠାରୁ—
Ghaṭṭhu From home.
(ଯଥା—ମୋର ଘଟ୍ଠୁ କଛୁ ଖବର ଆସି ନାହିଁ ।)

ଘଟ୍ଠେଇଁ—ଗ୍ରା. (ଇତର) ଅ—ଘରଠାରେ—
Ghaṭṭheiñ At home.
(ଯଥା—ତୁମର ଘଟ୍ଠେଇଁ ସମସ୍ତେ ଭଲ ଅଛନ୍ତି ତ ?)

ଘଠି—ଗ୍ରା. (ଇତର) ଅ—ଘରଠାରେ—
Ghaṭhi At home.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଏପରି ସ୍ୱୀକୃତ ଯେ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଉ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଳିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବେ ସେବେ ୯ ଭାଷାକୋଷରେ ନିମ୍ନ ଭେଦେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ଯଥାକ୍ରମେ ଚାହିଁବ ବସୁଥିବ ୨ ବା ୧ ଚଳିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଳିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ୍' ଖୋଳିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧ୍ଭୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ୍' ଦେଖିବେ ।

ଘଠିଁ—ଗ୍ରା. (ଉତ୍ତର) ଅ—ଘରଠାରେ—
Ghaṭhiñ — At home.

ଘଠଉଁ—ଗ୍ରା. (ଉତ୍ତର) ଅ—ଘରଠାରୁ—
Ghaṭhauñ — From home

ଘଠୁ—ଗ୍ରା. (ଉତ୍ତର) ଅ—ଘରଠାରୁ—
Ghaṭhu — From home.

ଘଠେଇଁ—ଗ୍ରା. (ଉତ୍ତର) ଅ—ଘରଠାରେ—
Ghaṭheiñ — At home.

ଘଡ଼—ଗ୍ର ଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ଘଟ୍ଟ)—ଘଡ଼ି; ଦୁଇଦଣ୍ଡ—
Gharda — 45 minutes.

ଘଡ଼ଇ—ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ (ସଂ. ଘଟ୍ଟଗ୍ରହ)—ରାଜାଙ୍କ ପାଣିବୁହାଳ ସେବାକାର୍ଯ୍ୟନିରତଶ୍ରେଣୀ—
Ghardai — A class of personal servants of a Raja, carrying water.

ଘଡ଼ଳ—ଦେ. ବ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ଜୀବ କଣ୍ଠରୁ ଜଠିବା ଜୋର ଶ୍ୱାସ ଓ ଘଡ଼ ଘଡ଼ ଧ୍ୱନି—
Ghardaka — Violent gasping and gurgling of a dying animal.
ଘଟକା

ଘଡ଼ଘଡ଼—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ମେଘଗର୍ଜ୍ଜନ ଶବ୍ଦ—
Ghardaghardа — 1. Sound of thunder.
ଘଡ଼ଘଡ଼ାନି ଥରେ ଥରେ ଘନ ହୋଇଣ ଘଡ଼ଘଡ଼
ଘର୍ରା, ଘଡ଼ଘଡ଼ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଦେହଟି କରୁଦେଲ ବଡ଼— କୁଶଳିଦାସ ମହାଭାରତ ୨୧ ।

୨ । ଚାଲ ଭୂଇଁରେ ଶଗଡ଼ ଗଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ—
2. Rattling sound of wheels on hard and stony ground.

୩ । ଗଳାରେ କଫରୋଧ ଯୋଗୁଁ ଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସର ଶବ୍ଦ—
3. Rattling sound in the throat, due to breath passing through the choked windpipe.

୪ । ମରିବା ପୂର୍ବରୁ ଜୀବର କଣ୍ଠନଃସୃତ ଘଡ଼ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ—
4. Rattling sound emitted from the throat of a dying animal.

୫ । ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ଯୋଗୁଁ ପେଟ ମଧ୍ୟରେ ହେବା ଶବ୍ଦ; କଲକଲ—
5. Gurgling sound inside the stomach due to indigestion.

ଘଡ଼ଘଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଶ୍ଲେଷ୍ମାରୋଧ ଯୋଗୁଁ କଣ୍ଠ ବାଟେ ଘଡ଼ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ କରିବା—
Ghardaghardāibā — 1. To emit a rattling sound through the throat (due to the windpipe being choked by phlegm).
ଘଡ଼ଘଡ଼ନା; ଗଡ଼ଗଡ଼ାନା

୨ । ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ଘଡ଼ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ କରିବା—
2. To emit the death-rattle.

ଘଡ଼ଘଡ଼—ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ମେଘ ଗର୍ଜ୍ଜନ—
Ghardaghardi — 1. Rattling or thundering sound of thunder-clouds; thunder-clap.
ଚଡ଼କା

ବିଜଳୀକା କଡ଼କ ଘଡ଼ଘଡ଼ ଉପରେ ପଡ଼ୁ ଦଡ଼ଦଡ଼—ଗ୍ରାବୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

୨ । ଚଡ଼ଚଡ଼; ଚଡ଼କ—2. Thunder-bolt.

ଘଡ଼ଘଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଣ—ଘଡ଼ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ କରୁଥିବା—
Ghardaghardiā — Producing a rattling sound.

ଘଡ଼ଘଡ଼ି ରଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ଘଡ଼ଘଡ଼+ରଡ଼ି)—ମେଘ ଧ୍ୱନି; ମେଘ-ଚଡ଼କାଚଡ଼ଚଡ଼
Ghardaghardirardi — Thundering sound of clouds.
ବିଜଳୀକା କଡ଼କ

ଘଡ଼ା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘଟ)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ବା ବୃହତ୍ କଳସାକୃତି ମୃତ୍‌ପାତ୍ର—
Gharda — 1. Earthen pitcher (narrow-mouthed and deep-bellied).
ଘଡ଼ା (ଯଥା—କାକର ଧରା ଘଡ଼ା ଉରଡ଼ି କରିବା ନ୍ୟାସୂ) ।

୨ । ଗସ୍ତ—2. Brass water-pot (bottle-shaped).

ଘଡ଼ାଇ—ଦେ. ବ. (ସଂ ଘଟ୍ଟଗ୍ରହ)—
Gharḍāi — ୧ । ରାଜଗୃହର ଘଟବାହକ ଭୃତ୍ୟବର୍ଗବିଶେଷ—
1. A class of menial servants in a Raja's household.

୨ । ଉତ୍କଳୀୟ ଚଷାମାନଙ୍କର ଜାତ୍ୟାବ୍ୟବଶେଷ—
2. A family-title amongst certain chashās.

ଘଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘଣ୍ଟୀ)—
Gharḍi — ୧ । ଦୁଇ ଦଣ୍ଡ ପରିମିତ କାଳ; ଏକ ଅହୋରାତ୍ରର ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ; ପ୍ରାୟ ୬୦ ମିନିଟ—
ଘଡ଼ି 1. 45 minutes.
ଘଂଟା ୨ । ଘଣ୍ଟା; ପିତ୍ତଳଘଣ୍ଟା—
ଘଂଟା 2. Gong; bell.
କୁପା ୩ । କ୍ଷୁଦ୍ର ମାଟିର ପାତ୍ର; କ୍ଷୁଦ୍ର ଭାଣ୍ଡ (ମୃଦ୍ଦାଁ ସରୁ ଓ ପେଟ
ଘଡ଼ିୟା; ଘଡ଼ୋଲା ଗହୁରିଆ)—3. A small earthen pot (bottle-shaped).
ଘଡ଼ୀ ୪ । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ସମୟସୂଚାରୂପକ ଯନ୍ତ୍ର; ଘଣ୍ଟା—
ଘଡ଼ୀ 4. Clock; watch; timepiece; sand-glass; sun-dial.

ନବ୍ୟ ଘଡ଼ି ଦେଖି, ପ୍ରାଚୀନ ଭୂଶ୍ରୁତି—ଗଦାଧରାଥ. ଓଡ଼ିଆ ବାର

୫ । ସମୟ; କାଳ—5. Time.
(ଯଥା—ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୋଳ ଘଡ଼ିରେ ଲୁଗାର ଭାଙ୍ଗି ଚଢ଼ି ଯାଇଛୁ)

୬ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ—
6. Fixed period of time.

ଘଡ଼ି ଘଡ଼ିକ ଘଡ଼ି ଭୋଗ କରିବ
ଶତ ଘଡ଼ିକ ଶତ ଭୋଗ କରିବ—ଉତ୍ତ ।

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଘଟ୍ଟ; ଶ୍ଲେଷ୍ମ କଳସ—
A small pitcher.

ଗ୍ରାଦେ (ସିଂହଭୂମ) ବ—ପ୍ରଚ୍ଛଦନ ବ୍ୟବହାର କରୁ ସାଉଁଥିବା ଘିଅ ବା ତେଲ ରଖାଯିବା ପାଇଁ ବଂଶ ବା ପିତ୍ତଳର

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଈ	ନ୍

ଅବଖୁର୍ —A small metal jug for keeping ghee or oil for everyday use.

ଘଡ଼ଅଲ—ଦେ. ବ. (ସ୍ର. ଘଣ୍ଟ)—୧ । ଯେ ଘଣ୍ଟାବଜାଏ; ଘଣ୍ଟୁଆ—
Ghardiala 1 One who strikes a gong; bell-man.
ଘଡ଼ୀୟାଳ ୨ । ଘଡ଼ିମୁହାଁ ବଡ଼ କୁମ୍ଭୀର —
ଘଡ଼ିୟାଳୀ 2. A species of alligator; Gavial; Gavialis Gangeticus.
ହେଁଡ଼ାଳ: ଘଡ଼ୀୟାଳ [ଦ୍ର—ଏହାର ଥୋଡ଼ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଘଡ଼
ଘଡ଼ିୟାଳ ପର ଘାଡ଼ାକୁଚ୍ଛ ଗହ୍ୱର ଥାଏ ଓ ସେଥିରେ ଘାଣ୍ଟି ପଶି ପୁଣ ବାହାର ଯାଇଥାଏ ।]

ଘଡ଼ିଆ – ଦେ. ବ. (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ) (ସ୍ର. ଘଣ୍ଟିକା)—
Ghardiā ୧ । ସୁନା ବା ଗୁନ୍ଦ ଆଉଟିବା ପାଇଁ ମାଟିରେ ତିଆର ମୁଚି; ମୁହାଁ ଢୋଇଥିବା ପାତ୍ର—Crucible for melting metal.
ଘଡ଼ିୟା

ଘଡ଼ିଆଳ—ଦେ. ବ. (ସ୍ର. ଘଣ୍ଟ)—ଘଡ଼ଅଲ (ଦେଖ)
Ghardiāla Ghardiala (See)
ଏଠାରେ ଗୋମୁହାଁ କୁମ୍ଭୀରର ଛବିଟିକ ଜାର,
ତାହିଁଆଣି ଘଡ଼ିଆଳ ତ ଦଶ ଦଶ । ଫକୀରମୋହନ—ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଘଡ଼ିକ—ଦେ. ବ—୧ । ଏକ ଘଡ଼ି ସମୟ—
Ghardika 1. About 45 minutes.
ଏକଘଡ଼ୀ ୨ । ଅଳ୍ପ ସମୟ—2. A moment only.
ଏକଘଡ଼ି ଘଡ଼ିକ ଅନ୍ତର ମୋର ନ ରୁଅଇ ସହ୍ୟ ।
ନଦକଶୋର—ସୀତାବନବାସ ।

ଘଡ଼ିକ ଘଡ଼ି—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ —୧ । ଷଣତ୍ ଷଣ; ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ—
Ghardiki ghardi 1. Every moment.
ଘଡ଼ିଘଡ଼ି ୨ । ସବୁଦା; ଦ୍ୱରଘଡ଼ି —2. Always.
ଘଡ଼ୀଘଡ଼ୀ ଓଶକ୍ୱା ହଡ଼ି ! ମନେ ପଡ଼ୁଥିବ ଘଡ଼ିକ ଘଡ଼ି । ଉଗ ।
୩ । ବାରମ୍ବାର—3. Repeatedly.

ଘଡ଼ିକେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଘଡ଼ିକ ଉତ୍ତରେ—
Ghardike 1. After an hour; after 45 minutes.
୨ । କିଛୁ ସମୟ ପରେ—2. After a while.
ଜୋପ ଯୁବତୀ କଲା ଜୁଲେ
ଘଡ଼ିକେ ଜାଣିଲେ ସକଳେ । ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ—ଭାଗବତ ।

ଘଡ଼ିକେ ପହରକେ – ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ସହଚର)—
Ghardike paharake ବହୁ ସମୟ ବ୍ୟବଧାନରେ—
At long intervals.
ଘଡ଼ିକେ ପହରକେ ଗୋଟିଏ ଦୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ପକାଇଛନ୍ତୁ ।
ଗୋଲଦଣ୍ଡ ପାଣ—ଚିଲିକ ସମ୍ବରଣ ।

ଘଡ଼ି ଘଡ଼ି –ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ— ଘଡ଼ିକ ଘଡ଼ି (ଦେଖ)
Ghardi ghardi Ghardiki ghardi (See)

ଘଡ଼ିତାଳ—ଦେ. ବ—ରାଜାଙ୍କର ଉତ୍ତମ୍ୟବଶେଷ—
Ghardītāla A class of menial servants attending on a Raja.

ଘଡ଼ିମୁହାଁ—ଦେ. ବିଣ. ଘୁଂ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁର ମୁହଁ ଘଡ଼ିପରି
Ghardimuhāñ ଗ୍ଲେଷ—(a person or thing) Having bottle-shaped mouth.

ଘଡ଼େ —ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଘଣ୍ଟକା—1. Hour.
Gharde ୨ । ଘଡ଼ିଏ; ଏକ ଘଡ଼ି—2. ¾ of an hour.

ଘଡ଼େଇ—ଦେ. ବ—ଘଡ଼ାଇ (ଦେଖ)
Ghardei Ghardāi (See)

ଘଡ଼ୋଞ୍ଚି ଦେ. ବ. (ସ୍ର. ଘଣ୍ଟ)—ପାଣିକୁ ଶୁଣି ପିଇବା ପାଣି ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଦୁଇ ମାଠିଆ ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରଟି ଉଜଗୋଡ଼ିଆ ଘୋଡ଼ାର ଉପରେ ରଖାଯାଏ—
Ghardonchi
ଘଡ଼ୌଞ୍ଚି A tripod for filtering drinking water through 2 or 3 pitchers kept one over the other.

ଘଣ୍ (ସ୍ର. ଧାତୁ)—ଘଷି ପାଇବା—
Ghaṇ (root) To glitter; to shine.

ଘଣ —ଦେ. ବ.—(ସ୍ର. ଘନ)—୧ । କଡ଼; ପାର୍ଶ୍ୱ—
Ghaṇa 1. Side of a thing.
୨ । ଢେର; ଘନବସ୍ତୁର ବେଧ ପାଖ —
2 Standing position of a cube.

ଘଣଘଣ – ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) —ଗଣଗଣ (ଦେଖ)
Ghaṇaghaṇa Gaṇagaṇa (See)

ଘଣଘଣିଆ ମାଛୁ —ଦେ. ବ.—ଗଣଗଣିଆ ମାଛୁ —
Ghaṇaghaṇiā māchhi The blue-bottle.

ଘଣବାଗ—ଦେ.—ଘନ ବସ୍ତୁର ଢେରବାଗ ବା ବେଧ—
Ghaṇabāga The depth of a cube.
[ଦ୍ର—ଘନ ବସ୍ତୁର ଲମ୍ବବାଗ, ଚଉଡ଼ାବାଗ, ଓ ଘଣବାଗ ଏସବୁ ଜ୍ଞାତ ଆପୃଚ୍ଛନ ଥାଏ ।]

ଘଣବାଗିଆ – ଦେ. ବିଣ.—ଢେର ବା କଡ଼ ବାଗରେ ରଖା ଯାଇଥିବା--
Ghaṇabāgiā (thing) Placed depthwise.

ଘଣା —ଦେ. ବ. (ସ୍ର. ଘୃଣି ଧାତୁ, ଜ୍ଞା ସ.ଘନ=ମୁଗୁର)—ତୈଳବୀଜ
Ghaṇā ବା ଶସ୍ୟାଦିରୁ ତୈଳ ନିଷ୍କାସନ କରିବା ଯନ୍ତ୍ର —
କୋଲହୁ Oil-pressing mill; oil-mill.
ଘାନୀ
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବ.—୧ । ଆଖୁ ପେଡ଼ିବା ଯନ୍ତ୍ର;
କୋଲୁହା—1 Sugarcane pressing machine.
୨ । (ସ୍ର.ଘନ=ସମୂହ)—ଧାନ ଗୁଡ଼ିଲା ଆଦି ଭାଜିବା ହାଣ୍ଡି—
2. An earthen pot for frying grain

ଘଣାଜୋତା—ଦେ. ବିଣ.—ଘଣା ଟାଣିବାପାଇଁ ଲଗିଥିବା (ବଳଦ)—
Ghaṇājotā (ox) Yoked to the oil-mill.
ଘଣାଜୋତା ଘଣି ବଳଦ ସମାନ । ଭୂବାସୁ. ଗୀତଲହରୀ ।

ଘଣାଟଣା—ଦେ. ବ.—ଘଣା ଘୂର୍ଣ୍ଣନ କରିବା ପାଇଁ ଘଣାର ଦଣ୍ଡାକୁ ଆଗ ଆଡ଼ୁ ଟାଣିବାର କ୍ରିୟା—The act of drawing
ଘାନିଟାନା an oil-mill to action.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମାନୁସାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦର ଶେଷରେ ଅ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଅକ୍ଷରର ଶେଷ ଅ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚାରଣ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଥାଏ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଦୀର୍ଘଶବ୍ଦ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖିଲେ ସେଥିରେ ଓ ଭାଷାନ୍ତରରେ ନ ମିଳିବ, ସେହି ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଉହାଁର ବ୍ୟବହାର ୨ ବା ୧ ରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଲେଖାଯାଇ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଲେଖିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଲେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ 'ବହୂ' ଲେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୁଳି' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୁଳ' ଲେଖିବେ; ଅଲବତ୍ତ ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଲେଖିବେ ।

ଘଣା ଟାଣିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଘଣା ଯନ୍ତ୍ରକୁ ଆଗ ଆଡ଼ୁ ଓଟାରୁ ଚଲାଇବା--
Ghaṇā ṭāṇibā To draw an oil-mill to action.
ଘାନୀଟାନା [ଦ୍ର—ଡେଲ୍‌ଗାଲରେ ବଳଦମାନେ ଘଣା ଟାଣନ୍ତି କହୁ
କୋହୁ ଖୋଚନା ଜେଲ୍‌ଖାନାରେ ବଳଦଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତରେ କଇଦୀମାନେ ଘଣା ଟାଣନ୍ତି ବା ଠେଲନ୍ତି ।]

ଘଣା ଠେଲିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଘଣାର ଦଣ୍ଡାକୁ ପଛଆଡ଼ୁ ଠେଲିବା —
Ghaṇā ṭhelibā To push an oil-mill to action.
ଘାନିଠେଲା
କୋହୁ ଠେଲନା

ଘଣା ପକାଇବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । ତୈଳ ବାହାର କରିବା ନିମନ୍ତେ ବଳଦ Ghaṇā pakāibā ବା ମନୁଷ୍ୟ ଲଗାଇ ଘଣା ଯନ୍ତ୍ର ଚଳନ ଘାନୀ ଚାଳାନ କରିବା—To be engaged in the act of
କୋହୁଚଲାନ driving an oil-mill.
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ହଇରାଣ କରିବା; ଅଯଥା କଷ୍ଟଦେବା—
2. (figurative) To put a person to trouble; to harass a person.

ଘଣା ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ.—ସାଙ୍ଗରୁ ତେଲ ବାହାର କରିବା ନିମନ୍ତେ ଘଣା Ghaṇāpaṛdibā ଚଳନ—The working of an oilmill
ଘାନୀପଡ଼ା

ଘଣା ପେଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘଣା ଠେଲିବା (ଦେଖ)
Ghaṇā pelibā Ghaṇā ṭhelibā (See)

ଘଣି—ଦେ. ବ.—୧ । ଶଗଡ଼ଚକର ଘର୍ଷଣରେ ରାସ୍ତା ଉପରେ ହେବା Ghaṇi ଖାଲ ବା ଗାତ; ଗଡ଼ୁର ଶଗଡ଼ଗୁଳା—
ଗର୍ତ୍ତ 1. Deep rut or groove made on the road by
ଲିକ; ଝୁର୍ରୀ constant friction of cart-wheels.
୨ । ତେଲି—2. Oilman.
ଚାଦେ (ମେଦିନୀପୁର) ବ—ବଜା; ଖଇଟ୍ଟ (ମାଛ ଧରିବାରେ ଚାଇ ବ୍ୟବହୃତ)—A trap of wicker work for catching fish.

ଘଣି ଖାଇବା—ଦେ. ବି—ଏକ ବସ୍ତୁର ଘର୍ଷଣଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁରେ ଗାତ Ghaṇi khāibā ହୋଇଯିବା—The eating of grooves in a thing due to constant friction with another thing.

ଘଣ୍ଟ (ଧାତୁ)—ସ—୧ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦେଖାଯିବା—
Ghaṇṭ (root) 1. To shine.
୨ । କହିବା—2. To speak
୩ । ଶବ୍ଦ କରିବା—3. To make a sound.

ଘଣ୍ଟ—ସଂ ଲ. (ଘଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ଟ, କମ୍ବା ଘନ୍ ଧାତୁ+ଡ; ନଘାଡନ)—
Ghaṇṭa ୧ । କାଂସ୍ୟନିର୍ମିତ ଚଟକା ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ପିତ୍ତଘଣ୍ଟା—
1. Gong.
୨ । କାଂସ୍ୟନିର୍ମିତ ଥାଳଆକାରର ବାଦ୍ୟ—2. Bell.
୩ । ଅନେକପ୍ରକାର ପରିବାମିଶ୍ରିତ ବ୍ୟଞ୍ଜନ; ଘାଣ୍ଟଅଣ; ଘାଣ୍ଟିଆ ତରକାରୀ; ମହୁର—
3. A kind of sauce; hodge podge; a curry composed of several vegetables compounded and cooked together.
୪ । ଶିବ—4. A name of Śiba.
ସଂ. ବିଣ—ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—Splendid; shining; bright.
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଘଣ୍ଟିକା—Palate.

ଘଣ୍ଟ ଉହାଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘଣ୍ଟ ଓ ଆବରଣ) —
Ghaṇṭa uhārḍa ଘଣ୍ଟ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିବା (ଦେଖ)
Ghaṇṭa ghorḍāi rakhibā (See)

ଘଣ୍ଟକ—ସଂ. ବ—୧ । ଗେଙ୍ଗୁଟି ୨ (ଦେଖ)
Ghaṇṭaka 1. Geṅguṭi 2 (See)
୨ । ଘଣ୍ଟାପାଟଳ ବୃକ୍ଷ ଦେଖ)—
2. Ghaṇṭāpāṭaḷa (See)

ଘଣ୍ଟକଲଶ—ଦେ. ବ—କାଠରଙ୍ଗାଫୁଲ—
Ghaṇṭakalaśa A kind of flower.

ଘଣ୍ଟ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ Ghaṇṭa ghorḍāi rakhibā ଆପଦରୁ ରକ୍ଷା କରିବା (ଘଣ୍ଟଭଳେ ରଖିବା ପ୍ରକାରେ)—To protect a person fully or completely from danger (as if keeping him inside an upturned bell).
[ଦ୍ର—ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ଭରତ୍ତା ରଡ଼େଇ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରେ ଡମ୍ବ ପାଉଥିଲା । ତାହା ଉପରେ ଭାଲୁନପା ବୋହିଲେ ଡମ୍ବଟି ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବ ଏହା ଆଶଙ୍କାରେ ପଞ୍ଚିମାଡା ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରିବାରୁ ପ୍ରଭୁ କୃଷ୍ଣ କଲେ ଯେ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ହାତର ବେକରୁ ଘଣ୍ଟଟି ଛିଣ୍ଡି ସେହି ଡମ୍ବକୁ ଆବୃତ କରି ପଡ଼ି ରହିଲା ଓ ଘଣ୍ଟି ଉପରେ ସାଉଦାଳ ଗଡୁର ରକ୍ଷାଳପା ବୋହୁଗଲା, ତଥାପି ଘଣ୍ଟ ଘୋଡ଼ାଇ ହୋଇ ଥିବାରୁ ଡମ୍ବଟି ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରହିଲା ଓ କାଳକ୍ରମେ ଡମ୍ବରୁ ଛୁଆ ହେଲା । ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଲୋକେ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରୁ ଘଣ୍ଟଟି ଟେକି ଦେବାରୁ ତହିଁ ଭିତରେ ଥିବା ଛୁଆଟି ଜାଡ଼ିଗଲା । ଏହି ପ୍ରବାଦ ଯୋଗୁଁ ଲୋକେ ଏ ବରନ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏହା ସାରଳା ମହାଭାରତ ଦ୍ରୋଣପର୍ବରେ ଅଛି ।]

ଘଣ୍ଟପାଟଳ—ଦେ ବ (ସଂ. ଘଣ୍ଟାପାଟଳି)—ଘଣ୍ଟାପାଟଳ (ଦେଖ)—
Ghaṇṭapāṭaḷi Ghaṇṭāpāṭaḷi (See)

ଘଣ୍ଟପାଟୁଆ - ଦେ. ବ—୧ । ଓଡ଼ିଶାର ଟ୍ୟାଙ୍କଡ଼ ସାରଳା ଓ କାକଟପୁର Ghaṇṭapāṭuā ମଙ୍ଗଳା ଆଦି ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ନୃତ୍ୟକାରୀ ସେବକ ବା ଭକ୍ତବିଶେଷ—1. A class of dancing devotees who take a vow to dance in honour of certain goddesses.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଉଅ	ଉ
	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ପ୍ରୁ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ

୨ । ବୈଶାଖ ମାସରେ ପଣାସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ମାନସିକ କରି ଅଣ୍ଟାରେ ଘଣ୍ଟି ଘାଗୁଡ଼ି ବାନ୍ଧି ନାଚିବା ବ୍ୟକ୍ତି (ଶ୍ଲେଷ ଜାତି)—2. Low caste people who dance by wearing tinkling bells round the waist during the Baiśākha Saṁkrānti day to fulfil religious vows made to certain Goddesses.

୩ । ଝଙ୍କଡ଼ର ସାରଳା ଓ କାକଟପୁର ମଙ୍ଗଳାଅଦ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଘଟ (ସାହାକୁ ମୁଣ୍ଡରେ ବସାଇ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ସେବକମାନେ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ବୁଲି ନାଚନ୍ତି)—

3. The water-jar representing the Goddess Śāralā (of Jhankar of Cuttack district) and Maṅgalā (of Kākaṭpur of Puri district) which is carried on the head by the sebakas who dance in the country.

ଘଣ୍ଟଫଳକ—ସଂ. ବ—ଘଣ୍ଟା ପରି ଶବ୍ଦ କରୁଥିବା ଢାଲ—
Ghaṇṭaphalaka A shield with a ringing sound.

ଘଣ୍ଟ ବଜାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘଣ୍ଟାଧ୍ୱନି କରିବା—
Ghaṇṭa bajāibā To sound a gong.
ସଂଟୀବାଜାନ
ଘଣ୍ଟାବଜାନା

ଘଣ୍ଟମାଦଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘଣ୍ଟା+ମର୍ଦ୍ଦଳ)—ଦେବଦେବୀଙ୍କ ଉପଲକ୍ଷରେ ବଜା ସିବା ଘଣ୍ଟା ଓ ମର୍ଦ୍ଦଳ—
Ghaṇṭamādaḷa Gongs and drums (sounded during rituals before a Deity).
ସଂଟାନାଦଲ
ଘଣ୍ଟାମୋରଚ୍ଚାଲ

ଘଣ୍ଟମାଳି—ଦେ. ବ—ଗୁଡ଼ିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଘଣ୍ଟି ମାଳାକାରରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ହସ୍ତୀ, ଘୋଡ଼ା ଓ ବଳଦଙ୍କ ସାଜବିଶେଷ—
Ghaṇṭamāḷi An equipment for the elephant horse and bullock consisting of a string of bells

ଦାଇଦା ଅମାର ଅନ୍ଧ ଶିଉକ ଝୋପର ଘଲାଇଥ ଘଣ୍ଟମାଳି—
ତୁଳସୀ, ସମୟତରଙ୍ଗ ।

ଘଣ୍ଟର—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଶୂଦ୍ର ଜାତିବିଶେଷ—
Ghaṇṭarā A class of Śūdras in the district of Ganjam.

ଘଣ୍ଟକପାଟଳ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘଣ୍ଟାପାଟଳ)—
Ghaṇṭakapāṭaḷi ଘଣ୍ଟାପାଟଳ (ଦେଖ)
Ghaṇṭāpāṭaḷi (See)

ଘଣ୍ଟଶିଳା—ଦେ. ବ—ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ବାଣପୁର ଜକଟବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ବତ—
Ghaṇṭaśilā A mountain in Bāṇapur of Puri District.

ବହୁର ସାଲସ୍ୱା ପୁସଲ-ସଲ୍ଲା
ପାବଦେଗେ ସାର ତୈଳ ଘଣ୍ଟଶିଳା—ଦ୍ୱାନାଥ, ଚଲକା ।

ଘଣ୍ଟା—ସଂ. ବ. (ହନ୍ ବା ଘଣ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ୍ମ ଟ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Ghaṇṭā ୧ । ପିତ୍ତାଘଣ୍ଟା; କାଂସ୍ୟନିର୍ମ୍ମିତ ବାଦ୍ୟ—
1. Sounding metal plate; gong.
୨ । ଥାଳ ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ କାଂସାବାଦ୍ୟ—2. Bell.
୩ । ସଣପୁଷ୍ପୀ; ଛଣପଟ—3. Flax-hemp.
୪ । ଜବାଫୁଲ ଗଛ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
4. The china rose tree.

ଦେ. ବ—୧ । ସମୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଆଧୁନିକ ଯନ୍ତ୍ର—1. Clock; watch; timepiece.
୨ । ୬୦ ମିନିଟ ସମୟ; ଅଢ଼େଇ ଦଣ୍ଡ କାଳ—
2. Hour; sixty minutes.
୩ । ମନ୍ଦୁର ଉଅଣା, ଘାଣ୍ଟ ଉଅଣା—3. A hodge podge; a curry made up of several ingredients.
୪ । ଘାଣ୍ଟିବା; ଆଲୋଡ଼ନ—4 Strring up; agitation.

ଦେ. ବଣ—ଆଲୋଡ଼ିତ—Stirred up.

ଘଣ୍ଟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଘାଣ୍ଟିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Ghaṇṭāibā Causative form of Ghāṇṭibā.
ସାଁଟାନ
ଘଘୋଳବାନା ଛେଳି ମେଣ୍ଢା ମୃଗ ମାରିବା ଅର୍ଥରେ,
ଉହାଁ ସାରୁ ଆଉ ପକାଇ ଘଣ୍ଟାଇଲା । କୃଷ୍ଣଚି. ମହାଭାରତ. ବଘଣ୍ଟ ।

ଘଣ୍ଟାକ—ସଂ. ବ.—ଘଣ୍ଟାକର୍ଣ୍ଣ (ଦେଖ)
Ghaṇṭāka Ghaṇṭākarṇṇa (See)

ଦେ. ବ.—ଏକ ଘଣ୍ଟା ସମୟ ମାତ୍ର—One hour only.

ଘଣ୍ଟାକର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବ.—(ବହୁବ୍ରୀ.ହି; ଘଣ୍ଟା + କର୍ଣ୍ଣ)—
Ghaṇṭākarṇṇa ୧ । ଘଣ୍ଟାପାଟଳି (ଦେଖ)
1. Ghaṇṭāpāṭaḷi (See)
୨ । ଭୈରବ ବା ଶିବଗଣବିଶେଷ—
2. An attendant of God Śiba.

[ଦ୍ର—ଏ କାହୁ କୁଣ୍ଡିଆ ଆଦ ବ୍ୟାଧନବାରକ ଓ ଶିବ ବା ସ୍ୱନଙ୍କ ଅନୁଚର । ଭାଦ୍ର କୃଷ୍ଣ ପଞ୍ଚମୀ (ରକ୍ଷା ପଞ୍ଚମୀ) ଦନ ଗୃହରୁ ସର୍ପବ୍ୟାଧ ଓ ସର୍ପବିଷଦ ନବାରଣାର୍ଥ ଗୃହସ୍ଥ ଦାଣ୍ଡ ଓ ବାଡ଼ି କବାଟରେ ଘଣ୍ଟାକର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ରୂପ ଲେଖି ପୂଜା କରନ୍ତି । ଶିବପୁରାଣରେ (ଘଣ୍ଟାକର୍ଣ୍ଣୋ-ଗଣଃ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଶିବସ୍ୟାଙ୍ଗବ ବଭୂବଃ) ଘଣ୍ଟାକର୍ଣ୍ଣ ମହାଦେବଙ୍କର ଗଣ ବା ଅନୁଚରବିଶେଷ ବୋଲି ଲେଖା ଅଛି । କୃତ୍ୟଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଓ ଗୃହିସଂସ୍କାର ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳାନ୍ତରେ ଶିଶୁଗଛ ମୂଳରେ ଘଣ୍ଟାତ୍ମକ ଘଣ୍ଟାକର୍ଣ୍ଣଙ୍କୁ ପୂଜା କରିବାର ଉପଦେଶ ଅଛି । ଘଣ୍ଟାକର୍ଣ୍ଣର ପୂଜାମନ୍ତ୍ର
"ଘଣ୍ଟାକର୍ଣ୍ଣ ମହାବୀର ସର୍ବବ୍ୟାଧ ବିନାଶନ
ବିସ୍ଫୋଟକ ଭୟେ ପ୍ରାପ୍ତେ ରକ୍ଷ ରକ୍ଷ ମହାବଳ !"]

ଘଣ୍ଟାକୋଳ—ଦେ. ବ. —୧ । ଘଣ୍ଟାପାଟଳ ଗଛ—
Ghaṇṭākoḷi 1. A wild tree.
୨ । ଘଣ୍ଟାପାଟଳ ଗଛର ଫଳ—2. The bell-like fruits of a wild tree.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପେସ ରଖା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଯତ୍ତତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଦେ ଗୋଟିଏ, ସେହି ଏ ଲେଖାଟିଏରେ ନ ମିଳେ ସେହି ସେହି ଦେଢ଼ ଦେ ପାଇ ଯଥାସମ୍ଭବ ଚଉତ ଦେଉଛତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଗୋଟାକୁ ଦେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ ଗୋଟିଏ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଅ' ଗୋଟିଏ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ।

ଘଣ୍ଟାଗାର—ସଂ. ଦ. (ଅଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—(ଘଣ୍ଟା+ଆଗାର)—ଯେଉଁ କୋଠରୀରେ ଘଣ୍ଟା ଝୁଲୁଥାଏ—Belfry; bell-tower.
Ghaṇṭāgāra

ଘଣ୍ଟାଘଣ୍ଟି—ଦେ. ଦ.—୧ । ଉତ୍ତମରୂପେ ଘାଣ୍ଟିବା—
Ghaṇṭāghaṇṭi 1. Thorough stirring up.
ଘାଁଟାଘାଁଟି ୨ । ଉପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ବା ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ କରିବା—
ଘୋଳାଘୋଳି 2. Acts of thoroughly mixing up; rough handling.
୩ । ଗୋଳମାଳ—3. Confusion; row.
୪ । ଯତ୍ନପଗଡ଼; କୌଣସି ବିଷୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବିଶେଷ ଅନୁସନ୍ଧାନ—4. Thorough or sifting enquiry of a matter.
୫ । ଲେଉଟପାଉଟ; ଉପର୍ଯ୍ୟାସ—
5. Act of making topsyturvy

ଘଣ୍ଟାଚକଟା—ଦେ. ଦ—ଘଣ୍ଟାଘଣ୍ଟି ୧,୨,୩,୪ (ଦେଖ)
Ghaṇṭāchakaṭā Ghaṇṭāghaṇṭi 1,2,3,4 (See)

ଘଣ୍ଟାତାଡ଼—ସଂ. ଦ. (ଘଣ୍ଟା+ତାଡ଼ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Ghaṇṭātārḍa ଯେ ଘଣ୍ଟା ବଜାଏ—
A bellman; bell-ringer.

ଘଣ୍ଟାଧ୍ୱନି—ସଂ. ଦ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଘଣ୍ଟା+ଧ୍ୱନି)—ଘଣ୍ଟା ବାଜିବାର ଶବ୍ଦ—
Ghaṇṭādhwani The ringing sound of bells.

ଘଣ୍ଟାନାଦ—ସଂ. ଦ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଘଣ୍ଟା+ନାଦ)—
Ghaṇṭānāda ଘଣ୍ଟାଧ୍ୱନି (ଦେଖ)
Ghaṇṭādhwani (See)
ଦ୍ୱାଦଶ ଘେଣା ଉହ୍ୱର ଘଣ୍ଟାନାଦଠାରେ । ସ୍ତୁତି—ଶ୍ରୀ ଗୁରୁଭକ୍ତି ଗୀତ ।

ଘଣ୍ଟାପଥ—ସଂ. ଦ. (ମ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ବେକରେ ଘଣ୍ଟା ଝୁଲୁଥିବା ଦ୍ୱାରା-ଘଣ୍ଟା ଆଦଙ୍କ ଯିବା ପଥ)—୧ । ବଡ଼ଦାଣ୍ଡ; ସଦର ବା ଗ୍ରାମର ସଦର ଦାଣ୍ଡ—1. Highway; the chief road of a village or town.
Ghaṇṭāpatha
୨ । ଦଶଧେନୁନ୍ତର ରାଜମାର୍ଗ—
2. A very wide highway
୩ । ମଲ୍ଲିନାଥ କୃତ କିରାତାର୍ଜୁନୀୟ କାବ୍ୟର ଟୀକା—
4. Title of Mallināṭha's commentary on the Kirātārjuniya

ଘଣ୍ଟାପାଟଳି—ସଂ. ଦ—ଏକପ୍ରକାର ପାଟଳି ବୃକ୍ଷ; ଆରଣ୍ୟ ଉତ୍ପାଦବିଶେଷ—
Ghaṇṭāpāṭali Schrebra Swieteniodes; Chelonioides.
ସଂ. ମୃତ୍ତିକ; କାଷ୍ଠପାଟଳା; ମୋଷକ; ଘଣ୍ଟାକର୍ଣ୍ଣି; ଘଣ୍ଟାପାରୁଲ ଘଣ୍ଟାପାଟଳି
ମୋର୍ଷା
ତେ. ମୋକ୍କୁପୁ; ମୃତ୍ତଭୁଣ୍ଡୁ
ମ. ମୋଗେ

[ଦ୍ର—ଏହି ଗଛର ଫଳ ବଲଦଙ୍କ ବେକରେ ବନ୍ଧାଯିବା ଘଣ୍ଟି ପର ଆକୃତି-ବିଶିଷ୍ଟ ଥିବାରୁ ଏହି ନାମ ହୋଇଅଛୁ । ପାଟଳି ଗଛ ଦୁଇ ପ୍ରକାର—କାଷ୍ଠପାଟଳି ଓ ଘଣ୍ଟାପାଟଳି । ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଫଳରେ ଯୋଡ଼ା ପଣ୍ଡି ଥାଏ । ଫୁଲ ସେତାର ପୀତ ବା ପାଣ୍ଡୁର ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ସୁଗନ୍ଧ । ଏହା ପାଟଳି ପର ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ । ଏହା ଅମ୍ଳକଟୁରସ, ରୁଚିକର, ପାଚକ । ଏହା ପ୍ଲୀହା, ଗୁଲ୍ମ, ହୃଦ୍ରୋଗ ଓ ଅର୍ଶ ରୋଗରେ ଉପକାରୀ ।]

ଘଣ୍ଟା ପିଟିବା—ଦେ. କି—ଘଣ୍ଟାରେ ଆଘାତ କରି ଶବ୍ଦ କରିବା—
Ghaṇṭā piṭibā To ring a bell or gong.
ଘଣ୍ଟାବାଜାନ
ଘଂଟାବାଜାନୀ

ଘଣ୍ଟାଫୁଲ—ଦେ. ବ—୧ । ବିଦେଶୀ ଫୁଲଗଛବିଶେଷ—
Ghaṇṭāphula 1. A kind of exotic plant with bell-like flowers.

ଘଣ୍ଟା ବଜାଇବା—ଦେ. କି—ଘଣ୍ଟା ପିଟିବା (ଦେଖ)
Ghaṇṭā bajāibā Ghaṇṭā piṭibā (See)

ଘଣ୍ଟା ବାଜିବା—ଦେ. କି—୧ । ଘଣ୍ଟା ଧ୍ୱନିତ ହେବା—
Ghaṇṭā bājibā 1. The ringing of a bell.
ଘଣ୍ଟାବାଜା ୨ । ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଭୋଗ ବା ପୂଜା ହେବା
ଘଂଟାବଜନା ସମୟରେ ଘଣ୍ଟା ବାଦ୍ୟ ହେବା—
2. The ringing of gongs during the offering of bhoga to a Deity.
ବଡ଼ ଦେଉଳରେ ବାଜଉ ଘଣ୍ଟା
ଖାଣ୍ଡିଆଙ୍କର ଉଠିଲ ଅଣ୍ଟା । ଉଗ ।
୩ । ଘଣ୍ଟକାରେ ଏତେ ଘଣ୍ଟା ସମୟ ହେବାର ସୂଚକ ଘଣ୍ଟା ଧ୍ୱନିତ ହେବା—3. The striking of a gong indicating the hour of the clock; chiming of the hour of a clock.

ଘଣ୍ଟାବିଜ—ସଂ. ଦ—ଜୟପାଳ ମଞ୍ଜି; କନକାମଞ୍ଜି—
Ghaṇṭābīja The seed of Croton Jamalgota (M.W.)

ଘଣ୍ଟା ମାରିବା—ଦେ. କି—ଘଣ୍ଟା ପିଟିବା (ଦେଖ)—
Ghaṇṭā māribā Ghaṇṭā piṭibā (See)

ଘଣ୍ଟାରବ—ସଂ. ଦ.—୧ । ଘଣ୍ଟାର ଧ୍ୱନି—1. The sound of a bell.
Ghaṇṭāraba ୨ । ରାଗବିଶେଷ—
2. Name of a musical tune (M.W.)
ଦେ. ଦ.—ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦର ରାଗବିଶେଷ—
Name of a musical air in Oriya poetry.
(ରାଗ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ)
(See notes under Rāga).

ଘଣ୍ଟାରବ ପଥ—ଦେ. ବ—(ସଂ. ଘଣ୍ଟାପଥ)—
Ghaṇṭārabapatha ରାଜମାର୍ଗ; ସଦର ରାସ୍ତା—
High way; chief road.
ଘଣ୍ଟାରବ ପଥ ମୁଁ ଛଡ଼ାଇଲି—ବିଦ୍ୟୁତ୍ପର୍ଣ୍ଣ. ସଙ୍ଗୀତ ।

ଘଣ୍ଟାରବା—ସଂ. ବ—୧ । ଉଣପଟ (ଦୀରେକୃଷ୍ଣ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Ghaṇṭārabā Flax-hemp.
(ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଘଣ୍ଟାରୁ; ଅଳତନ୍ତା)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ହସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଭ
ଂ	ଈ	ଊ	ୠ	ଲ୍	ଯ୍	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ଘ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ନ୍

ଘଣ୍ଟି—ଦେ. ବ (ଘଣ୍ଟା+କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥେ. ଇ)—
Ghaṇṭi ଘଣ୍ଟା
ଡେନା, ଘଂଟୀ

୧ । ଅଳଙ୍କାରାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ସାନ ଘଣ୍ଟି; ଘାଗୁଡ଼—1. Small bells; tinkling small bells used as ornament.

ଉଚ୍ଚ ଘଣ୍ଟି ସମ୍ମୁଖ ନୂପୁର ହଂସଶ୍ରେଣି ଶୋଭାରେ—ବଳରାମ, ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ଦୁଷ୍ଟ ଗାଈ ବା ବଳଦଙ୍କ ବେକରେ ଓହୋଳଥିବା ଶବ୍ଦକାରୀ କାଠ ବା ବାଉଁଶ ଦ୍ୱୟ—2. Sounding logs tied to the neck of a vicious cow or bullock.

୩ । ଦେବତା ପୂଜାବେଳେ କାଂସ୍ୟନିର୍ମିତ ଯେଉଁ ବାଦନଯନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—3. A small bell which is rung during worship of a Deity.

[ଦ୍ର—ଏହା ଗୋଟିଏ ଉପୁଡ଼ା ହୋଇଥିବା ପାତ୍ର ପରି ଓ ଏହା ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଛଙ୍କଣ ଭାର ଦ୍ୱାରା ଲମ୍ବିତ ଥାଏ ଓ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ବେଣ୍ଟ ଲଗିଥାଏ । ବେଣ୍ଟକୁ ଧରି ହଲାଇଲେ ଛଙ୍କଣଟି ଘଣ୍ଟିର କାନ୍ଥିରେ ଆଘାତ କରିବାଦ୍ୱାରା ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଆଉ ଏକପ୍ରକାରର ବେଣ୍ଟ ନ ଥିବା ଘଣ୍ଟି ମନ୍ଦିର ଆଦରେ ଲମ୍ବିତା ହୁଏ ଏବଂ ତାକୁ ହଲାଇଦେଲେ ଛଙ୍କଣଟି ଦୋହଲି ଘଣ୍ଟିର କାନ୍ଥିରେ ଆଘାତ କରିବାରୁ ଟଣଟଣ ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।]

୪ । ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—4. Cardia Macleodii. (Haines).

[ଦ୍ର—ଏହା ଗ୍ଲେଟଗଛ; ଫୁଲ ଧଳା; ପାହାଡ଼ମାନଙ୍କରେ ବିଶେଷ ଦେଖାଯାଏ । ଏହାର କାଠ ଖୁବ ଶକ୍ତ ଥିବାରୁ ଏହା ଜୁଆଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାଇଁ ଉପଯୋଗୀ ।]

ଘଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବ—ଘଣ୍ଟି (ଦେଖ)
Ghaṇṭiā Ghaṇṭi (See)

ଦେ. ବିଣ—ଘଣ୍ଟାବାଦକ; ଯେ ଘଣ୍ଟା ବଜାଏ; ଘଣ୍ଟୁଆ—
A bell-ringer.

ଘଣ୍ଟିକ—ସଂ. ବ (ଘଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଣ୍ୱୁକ) କୁମ୍ଭୀର—
Ghaṇṭika Alligator.

ଘଣ୍ଟିକା—ସଂ. ବ. (ଘଣ୍ଟା+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Ghaṇṭikā

୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଘଣ୍ଟା—1. Small bell.

୨ । ଘୁଂଗୁର—
2. Tinkling bells used as ornament.

୩ । (ଘଣ୍ଟିକ+ଆ)—ମାଈ କୁମ୍ଭୀର—
3 A female alligator.

ଆଳଜିଭ, ଲୁମ୍ବୁଡ଼େ, ନୁଡ଼ୁନୁଡ଼େ, ଗଳେକା କୋଆ—ବ. ବ—୧ । ଗଳା ମଧ୍ୟରେ ଭାଲୁରେ ଝୁଲୁଥିବା ମାଂସ ପିଣ୍ଡ—1. Palate; the uvula; the epiglottis.

୨ । ଇଶପଃ ଫୁଲ—2. Flower of the flax plant (looking like small bells).

୩ । ଗଳାର ଘଣ୍ଟିକା ବଢ଼ିବା ରୋଗ—3 A disease consisting of swelling of the uvula.

ଘଣ୍ଟିଘାଗୁଡ଼—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭବର) (ସଂ ଘଣ୍ଟା ଓ ଘର୍ଘର)—
Ghaṇṭighāgurḍi ଅଳଙ୍କାରାର୍ଥ ପରିହିତ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଘଣ୍ଟି—
Small bells or tinkling hollow globes worn as ornament on different parts of the body.

[ଦ୍ର—ଅଶ୍ୱାରେ ଘଣ୍ଟି ପିନ୍ଧନ୍ତି, ଗୋଡ଼ରେ ଘାଗୁଡ଼ ପିନ୍ଧନ୍ତି ।]

ଘଣ୍ଟୀ—ସଂ. ବିଣ. (ଘଣ୍ଟା+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Ghaṇṭī

୧ । ଘଣ୍ଟା ପରି ଶବ୍ଦ କରୁଥିବା—
1. Sounding like a bell

୨ । ଯହିଁରେ ଘଣ୍ଟା ଲଗି ଥାଏ—
2. Furnished with bells

ସଂ. ବ (ଘଣ୍ଟା+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
୧ । ଶିବ—1. Śiba.
୨ । ଘଣ୍ଟିକା (ଦେଖ)
2. Ghaṇṭikā (See)

ଘଣ୍ଟୁ—ସଂ. ବ. (ଘଣ୍ ଧାତୁ+ତୁ)—
Ghaṇṭu

୧ । ହାତୀ ଗଳାରେ ଝୁଲା ଦେବା ଘଣ୍ଟାର ମାଳ—
1. A string of tinkling bells passed round the neck of an elephant.

୨ । ଆଲୋକ—2. Light.

୩ । ଉତ୍ତତା; ଉଷ୍ଣତା; ପ୍ରତାପ—3. Warmth; heat.

୪ । ଆତ୍ମମୁରତା—4. Selfishness.

ଘଣ୍ଟୁଆ—ଦେ. ବିଣ—ଘଣ୍ଟିଆ (ଦେଖ)
Ghaṇṭuā Ghaṇṭiā (See)

ଘଣ୍ଟେ—ଗ୍ରା. ଅ—ଏକ ଘଣ୍ଟା ସମୟ—
Ghaṇṭe One hour of time.

ଘଣ୍ଟେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘଣ୍ଟାଇବା (ଦେଖ)
Ghaṇṭeibā Ghaṇṭāibā (See)

ଘଣ୍ଡ—ସଂ. ବି. (ଘଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଡ)—ମହୁମାଛି—
Ghaṇḍa A bee (Apte).

ଘତ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗତ)—
Ghata
ଗତ

୧ । ବାଦ୍ୟ ବଜାଇ ଗୀତ ବୋଲିବା ପୂର୍ବରୁ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରରେ କରାଯିବା ସ୍ୱରଜ୍ଞାପକ ଶବ୍ଦ; ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରରେ ବାଦ୍ୟର ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ୱରସଂଯୋଗର ଗତ—
1. Introductory twanging or striking of musical instruments before actual music begins.

୨ । ଢଙ୍ଗ; ଭଙ୍ଗ; ଧରଣ—
2. Mode; manner; fashion.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପ୍ରଶ୍ନରେ ଏତେ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ଉକ୍ତା କରିବ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ ଦୀର୍ଘଶ୍ରୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସ୍ତ୍ରକ ଶବ ଯୋଡ଼ରେ, ସେବେ ୪ ପ୍ରଶ୍ନାବୋଧରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ ପାର୍ଶ୍ୱ ସଥାକ୍ରମେ ବହୁତ୍ର ବସିବ ୨ ବା ୪ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସ୍ତ୍ରକ ଶବ ଯୋଡ଼ବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଗାଇ' ନ ମିଳରେ 'ଗାଇ' ଯୋଡ଼ବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳରେ 'ଭତ' ଯୋଡ଼ବେ; 'ଦଧି' ନ ମିଳରେ 'ଦଦ୍ଧି' ଯୋଡ଼ିବେ; ଅଗଣ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଯୋଡ଼ିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଯୋଡ଼ିବେ ।

୩ । ଚତୁରତା—3. Cleverness; skill.

୪ । ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରର ସ୍ୱର—
4. The tune of a musical instrument.

ଘତଘାତ—ଦେ. ବ—୧ । କଳକଦର; କୌଶଳ—
Ghataghāta 1. Device; stratagem; ingenuity.

ଗତଗାତ
୨ । ଉପଯୁକ୍ତ ଅବସର—2. Fit opportunity
୩ । ସାବଧାନତା—3. Carefulness; caution.
୪ । ଗଢ଼; ଢଙ୍ଗ—4. Fashion.

ଘତଘାତଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଅବସର ଛଡ଼ି କାମକଲ୍ପବାଲ୍ପ—
Ghataghātiā 1. Opportunist.
୨ । କୌଶଳୀ—2. Strategist.
୩ । ଚତୁର—3. Skilful.

ଘନଘାଇ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ (ସ୍ର. ଘନ+ଘୋର)—
Ghan-ghāi ଅଗଣାଗ୍ରି; ଘନ; ନିବଡ଼ (ବନ)—Very dense (forest).
କ୍ରି. ବଣ—ନିବଡ଼ରୂପେ—Densely.

ଘନ୍‌ଘୁଣ୍ଟୀ—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଆଖି ପାଖରେ ଉଡ଼ୁବା ଏକ ପ୍ରକାର
Ghan-ghuṭi ଅତି ଖୁବ ପତଙ୍ଗ—Tiny winged insects flying round one's face.

ଘନ—ସ୍ର. ବ (ହନ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା, ଅଘାତ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Ghana ୧ । ମନ୍ଦିରା; ଝାଞ୍ଜ—1. Cymbals.
୨ । ପିଣ୍ଡା ଘଣ୍ଟା; ଘଣ୍ଟା ଝାଞ୍ଜ—
2. Gong; bell.
୩ । ଘୁଙ୍ଗୁର—3. Tinkling bells.
୪ । ମେଘ—4. Cloud.
୫ । ଶରୀର—5. Body.
୬ । ନୃତ୍ୟବଶେଷ (ଅତି ଚଞ୍ଚଳ ବା ଅତି ଧୀର ନୁହେଁ)—
6. A kind of dance (neither quick nor slow).
୭ । ଗେପା; ଶଲ—7. Bark; rind.
୮ । ଚର୍ମ—8. Skin; hide.
୯ । ଲୌହ—9. Iron.
୧୦ । ଟିଣ—10. Tin.
୧୧ । ଲୌହଗଦା; ଲୌହମୁଦ୍ଗର—
11. Iron dumb-bell or club.
୧୨ । ଜମାଟ ହେବା; ଘନୀଭାବ—
12. Freezing; coagulating; solidity.
୧୩ । କାଠିନ୍ୟ—13. Hardness; toughness.
୧୪ । ବସ୍ତାର—14. Expanse; extensive diffusion.
୧୫ । ମୂଥା—15. Grass-root.
୧୬ । ଅଭ୍ରକ—16. Mica; talc.
୧୭ । (ଗଣିତ) କୌଣସି ସ୍ଥଗିକୁ ସେହି ସ୍ଥଗିବାଗ୍ ଦୁଇ ଥର ଗୁଣନ—17. (mathematics) Cube; tripling a certain number.

[ଦ୍ର—୫ର ଘନ ୬୭; ୪ର ଘନ ୭୫ ।]

୧୮ । ଦୈର୍ଘ୍ୟ, ପ୍ରସ୍ଥ ଓ ବେଧ ଥିବା ବସ୍ତୁ—
18. A cube; mass.
୧୯ । ବୈଦିକ ମନ୍ତ୍ରର ଶବ୍ଦମାନଙ୍କୁ ବହୁବାର ଉଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ ବୋଲିବାର ପ୍ରଣାଳୀ—19. A mode of repeating the words of a vedic text.
୨୦ । କଫ; ଶ୍ଳେଷ୍ମା—20. Phlegm.
୧୮ । ଦୃଢ଼ତା—18. Firmness.
୧୯ । ଗାଢ଼ବସ୍ତୁ—19. A solid or compact mass or substance.
୨୦ । ସମ୍ବୃନ୍ଦ—20. Assemblage; multitude.
୨୧ । ଇତର ଲୋକଗଣ—21. The vulgar people; the mass (M.W)
୨୨ । ଅନ୍ଧକାର—22. Darkness (M. W).

(ଉରଳ—ବିଘଟିତ)—ସ୍ର. ବିଣ.—୧ । ଦୃଢ଼; କଠିନ—
(ଘନତା, ଘନତ୍ୱ—ବି) 1 Solid; firm; hard; tense; tough.
୨ । ବହଳିଆ—2. Thick.
୩ । ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ; ସାନ୍ଦ୍ର—
3. Compact; dense; thick; thick-set.
୪ । ଅଭେଦ୍ୟ—4. Impervious; impenetrable.
୫ । ଜମାଟ ହୋଇଥିବା—6. Frozen.
୬ । ମୋଟା—6. Coarse; gross.
୭ । ଭାରି—7. Heavy.
୮ । ଗମ୍ଭୀର (ଶବ୍ଦ)—8. Deep or grave (sound).
୯ । ସୁଷ୍ଠୁ—9 Well formed; developed.
୧୦ । ଅଧିକ; ଅନେକ—10. Large; great; numerous.
୧୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—11. Complete.
୧୨ । ସ୍ଥାୟୀ—12. Permanent.
୧୩ । ଅନବରତ—13. Incessant.
୧୪ । ଦୃଢ଼—14. Tight; strong.
୧୫ । ଘୋର—15. Violent; excessive.
୧୬ । ମଙ୍ଗଳକର; ଶୁଭ—16. Auspicious.
୧୭ । ଭାଗ୍ୟବାନ୍—17 Fortunate

ଦେ. ବ—ଘନଶ୍ୟାମର ଡାକ ନାମ—Name for calling Ghanaśyāma.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଐ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଓ	ଅକାଗ୍ରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ସ	ଷ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ଁ

ଘନକଫ—ଫ. ବ (ଘନ+କଫ; କର୍ମଧାରସ୍ୱ)—୧ । ଗାଢ଼ ଶ୍ଳେଷ୍ମା—
Ghanakapha 1. Thickened phlegm.
୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) କୁଆପଥର—2. Hail-stone.

ଘନକାଳ—ଫ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ଘନ+କାଳ)—ମେଘର ଋତୁ;
Ghanakāla ବର୍ଷାଦିନ—Rainy season; the rains.

ଘନକୁଚୀ—ଫ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘନ+କୁଚ+ଆ)—କଠିନସ୍ତନା;
Ghanakuchā ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ତନ କଠିନ—(a woman) Having firm breasts.

ଘନକୁନ୍ତଳା—ଫ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘନ+କୁନ୍ତଳ+ଆ)—
Ghanakuntalā ୧ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ମୁଣ୍ଡରେ ମେଘ ପର ଗାଢ଼ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ କେଶ ଅଛି—1. (a woman) Having deep black hair on the head like the clouds.
୨ । ଯାହା ମୁଣ୍ଡର କେଶ ଘନ ବା ନବିଡ଼; ଯାହାର ଗହ୍ୱା ବାଳ—2. Having a dense mass of hair on the head.

ଘନକୃଷ୍ଣ—ମ. ବିଣ (ଉପମିତ କର୍ମଧା; ଘନପର+କୃଷ୍ଣ)—ଘୋର
Ghanakṛushṇa କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ; ଗାଢ଼ କଳାରଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ—Deep black.

ଘନକେଶ—ଫ. ବି (କର୍ମଧା; ଘନ+କେଶ)—ନବିଡ଼ କେଶ; ଗହ୍ୱା
Ghanakesa ବାଳ—Dense hair; thick set hair.
ଘନକେଶା } ସ୍ତ୍ରୀ ଫ. ବହୁ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘନ+କେଶ)—
ଘନକେଶୀ } ନବିଡ଼ କେଶଯୁକ୍ତ—Dense-haired (male).

ଘନକୋଦଣ୍ଡ—ଫ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ; ଘନଜାତ କୋଦଣ୍ଡ ବା ଘନ
Ghanakodaṇḍa ଦେହରେ ଦୃଶ୍ୟ କୋଦଣ୍ଡ)—
ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—Rainbow.

ଘନକ୍ଷମ—ଫ. ବିଣ. (ଘନ ଦେବା ପାଇଁ କ୍ଷମ)—ଯାହାକୁ ବାଡ଼େଇ
Ghanakshama କର ଘନ କରାଯାଇପାରେ—What may be hammered (M. W.).

ଘନକ୍ଷେତ୍ର—ଫ. ବ. (କର୍ମଧା; ଘନ+କ୍ଷେତ୍ର)—
Ghanakshetra ୧ । (ଜ୍ୟାମିତି) ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରର ଦୈର୍ଘ୍ୟ, ପ୍ରସ୍ଥ ଓ ବେଧ ଅଛି—1. (geometry) A cubical figure; a figure having length, breadth and thickness.
୨ । ଯେଉଁ ବସ୍ତୁର ଏକାଧିକ ତଳ ଥାଏ—
2. A solid thing.
୩ । (ଜ୍ୟାମିତି) ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରର ଦୈର୍ଘ୍ୟ, ପ୍ରସ୍ଥ ଓ ବେଧ ସମାନ—3. (geometry) A figure having equal length, breadth and thickness.

ଘନଗର୍ଜ୍ଜନ—ସ. ବ. (ଘନ+ଗର୍ଜ୍ଜନ)—
Ghanagarjana ୧ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଘଡ଼ଘଡ; ମେଘ ଗର୍ଜ୍ଜନ—1. Peal of thunder.
୨ । (କର୍ମଧା) ଗମ୍ଭୀର ଗର୍ଜ୍ଜନ—
2. A deep roar.

ଘନଗର୍ଜ୍ଜିତ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ଓ କର୍ମଧା; ଘନ+ଗର୍ଜ୍ଜିତ)—
Ghanagarjita ଘନଗର୍ଜ୍ଜନ (ଦେଖ)
Ghanagarjana (See)

ଘନଗୋଲକ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା)—ମିଶ୍ରିତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ରୌପ୍ୟ—
Ghanagolaka A ball composed of gold and silver mixed together; alloy of gold and silver (M.W.).

ଘନଘଟା—ସ. ବ. (ଘନ+ଘଟା)—
Ghanaghaṭā ୧ । (କର୍ମଧା) ବିଶେଷ ଆଡ଼ମ୍ବର—
1. Grandeur; ado.

ଘନଘଟା ଘୋରଧ୍ୱନ ବଧର ଶ୍ରବଣ—ଭ୍ରମରୀଗୀତ. କେଶୀଦତ୍ତାର ।

୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ମେଘାଡ଼ମ୍ବର—2. Overclouded weather; splendour of the clouds.

ଘନଘନ—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ; ଘନ+ଘନ)—(ଗଣିତ) ଘନଫଳର
Ghanaghana ଘନଫଳ—(mathematics) The cube of a cube.
[ଦ୍ର—୩ର ଘନ ୨୨ ଓ ଘନଘନ ୨୨×୨୨×୨୨= ୧୯୭୮ ।]

ଘନଘନ ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଶୀଘ୍ର—
ଘନାଘନଃ ଘନଘନ 1. Briskly; quickly.
୨ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି; ବାରମ୍ବାର—
2. Repeatedly; frequently.
ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱନଶ୍ୱାସ ଘନଘନ—ରୂପକ. ଦ୍ରୌପଦୀମୂଢ ।
୩ । ଅବିରଲଭାବରେ; ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନଭାବରେ—
3. Incessantly; continuously.

ଉଚ୍ଚେ ଘନଘନ ଶବ୍ଦ ଘନ୍ଥାଉ—ନଚକଶେ ଉ. ନର୍ଦ୍ଦଣୀ ।

୪ । ମୁହୁର୍ମୁହୁଃ—4. In quick succession.
୫ । ପରସ୍ପରର ଅତି ସନ୍ନିକଟରେ; ଘନଭାବରେ—
5. Very near each other; densely.

ଘନଘାଇ—ଦେ. କ୍ରି ବିଣ. (ସ. ଘନଗର୍ଜ୍ଜନ)—ତୀବ୍ରଶବ୍ଦସହକାରେ—
Ghanaghāi With a loud roar; making a thundering sound.
ଘନଘୋର ଘନଘାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉଚ୍ଚଧ୍ୱନ କରିବା—
Ghanaghāibā To make a thundering sound.

ଘନଘୋର—ସ. ବିଣ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଘନ+ଘୋର=ଅତିଶୟ)—
Ghanaghora ୧ । ମେଘାଚ୍ଛନ୍ନ—1. Overclouded.
୨ । (ଉପମିତ କର୍ମଧା; ଘନ ପରି ଘୋର=ତୀବ୍ରଣ) ମେଘ ପରି ଭୟଙ୍କର—2. Frightening like the clouds.

Digitized by srujanika@gmail.com

ପ୍ରାୟତଃ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାନ୍ତରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିଲେ ସେତେ ଏ ଭାଷାଭୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସଉତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇଁ' ଯୋଡ଼ିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅଁ' ବେଖିବେ; ଦଧି ନ ପାଇଲେ 'ଦହିଁ' ବେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଁ' ବେଖିବେ; ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ବେଖିବେ ।

୩ । (ଘନ ପର୍ ଘୋର=ଗମ୍ଭୀର) ଜଳଦଗମ୍ଭୀର; ମେଘପର ଗମ୍ଭୀର ଧ୍ୱନିଯୁକ୍ତ—Rumbling like clouds; with grave or thundering sound.

୪ । (ଘନ=ଅତ୍ୟନ୍ତ+ଘୋର=ଭୀଷଣ) —ଅତି ଭୀଷଣ— 4. Very frightful.

ଘନଘୋଷ—ଫ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଘନ+ଘୋଷ)— Ghanaghosha ଘନଗର୍ଜ୍ଜନ (ଦେଖ) Ghana garjana (See)

ଘନଚତୁର୍ଭୁଜ—ଫ. ବ. (ଜ୍ୟାମିତି)—ଯେଉଁ ବସ୍ତୁର ୬ଟି ଚତୁର୍ଭୁଜ Ghana chaturbhuja ଚଳ ବା ପାଖ ଥାଏ—A cube.

ଘନଚତୁଷ୍କୋଣ—ଫ. ବ.—(କର୍ମ୍ମଧା; ଘନ+ଚତୁଷ୍କୋଣ)—ଗୃହ- Ghanachatushkona କୋଣିଆ ଦୈର୍ଘ୍ୟ, ସ୍ଥୂଳ ଓ ବେଧ ଥିବା ପଦାର୍ଥ—A cube.

ଘନଚ୍ଛଦ—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘନ+ଛଦ=ପତ୍ର; ସଜ୍ଜବାର୍ ଛ Ghanachchhada ସ୍ଥାନରେ ଚ୍ଛ)—୧ । ସଜନାଗଛ—

1. The Sajanā tree; Moringa.

୨ । ଚାଳସ ପତ୍ର—2. Pinus Webbiana.

୩ । ଗୁଲୁବ୍‌ଶେଷ—3. Flacourtia Cataphracta. (M. W.)

ଘନଜମ୍ବାଳ—ଫ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ଘନ+ଜମ୍ବାଳ)—ବଦ୍ଧଳଆ ପଙ୍କ— Ghanajambāla Thick mire; slough.

ଘନଜ୍ୱାଳା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଘନ+ଜ୍ୱାଳା)—ସୌଦାମିନୀ; Ghanajwālā ବଦ୍ୟୁତ୍— Lightning.

ଘନତା—ଫ. ବ. (ଘନ+ତା)—ଘନତ୍ୱ (ଦେଖ) Ghanatā Ghanatwa (See)

ଘନତାଳ—ଫ. ବ.—(ଘନ + ତାଳ)—୧ । ସାରଙ୍ଗପକ୍ଷୀ; ଗୃଦ୍ଧକପକ୍ଷୀ Ghanatāla 1. Cocculus Malanoleucus (bird).

୨ । ସଙ୍ଗୀତର ତାଳ ପରିମାଣ—

2. The quantity of musical measure.

ଘନତୋଳ—ଫ. ବ.—ଘନତାଳ (ଦେଖ) Ghanatola Ghanatāla (See)

ଘନତ୍ୱ—ଫ. ବି. (ଘନ+ତ୍ୱ)—୧ । କଠିନତା— Ghanatwa 1. Hardness; solidity.

୨ । ନିବଡ଼ତା—2. Denseness.

୩ । ବେଧ—3. Density; thickness.

୪ । ଗଭୀରତା } —4. Depth; intensity. ଗାଢ଼ତା }

୫ । ମେଘର ଅବସ୍ଥା—

5. The condition of a cloud. (M. W.)

୬ । ଘର୍ଘ, ସ୍ଥୂଳ ଓ ବେଧବିଶିଷ୍ଟତା—6 The state of being a cube; the state of having length, breadth and thickness.

ଘନତ୍ୱକ୍—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘନ+ତ୍ୱଚ୍; ୧ମା. ୧ବ.)— Ghanatwak ୧ । ଯାହାର ବଲ୍ଲଳ ମୋଟା— (ଘନତ୍ୱଗ୍—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Thick-skinned.

ଫ. ବି.— ଏକପ୍ରକାର ଲୋଧ୍ର (ବୃକ୍ଷ)— A kind of Lodhra tree. (M. W.)

ଘନତ୍ରିକୋଣ—ଫ. ବି.—(ଜ୍ୟାମିତି)—ଯେଉଁ ବସ୍ତୁର ୪ଟି ତ୍ରିଭୁଜ- Ghanatrikona କାର ତଳ ବା ପାଖ ଥାଏ—(geometry) Pyramid; a cube tapering to a point.

ଘନତ୍ରିଭୁଜ—ଫ ବି. (ଜ୍ୟାମିତି)—ଘନତ୍ରିକୋଣ (ଦେଖ) Ghanatribhuja Ghanatrikona (See)

ଘନ ଧାତୁ—ଫ. ବି. (କର୍ମ୍ମଧା; ଘନ+ଧାତୁ)—ପୂଜ— Ghana dhātu Lymph; pus.

ଘନନାଭି—ଫ. ବି. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଘନର ନାଭି; ଯାହା ମେଘରୁ ସମ୍ଭ- Ghananābhi ଦେଶରେ ଥାଏ)—ଧୂମ; ଧୂଆଁ—Smoke.

ଘନପତ୍ର—ଫ. ବ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘନ+ପତ୍ର) — Ghanapatra ପୁନର୍ନବା; ପୁରୁଣାଶାଗ— The hogweed; a kitchen herb; Boerhavia Procumbens.

ଫ. ବିଣ. ପୁଂ— ୧ । ଯାହାର ପତ୍ର ମୋଟା— (ଘନପତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Thick-leaved.

୨ । ଯାହାର ପତ୍ର ଗଢ଼ଲଆ—2. Dense-leaved.

ଘନପଦ—ଫ. ବ—(ଗଣିତ) ଘନ ଫଳର ମୂଳରାଶି— Ghanapada (mathematics) The cube-root of a number.

ଘନପଦବୀ—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଘନ+ପଦବୀ=ରାସ୍ତା)— Ghanapadabī ଆକାଶ —The sky.

ଘନପୟୋଧର—ଫ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ଘନ+ପୟୋଧର)— Ghanpayodhara ଝାଣୁଆ କୁଚ;କଠିନ ସ୍ତନ—Firm breast.

ଘନପୟୋଧରା—ଫ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘନ+ପୟୋଧର+ଆ)— Ghanapayodharā ଘନକୁଚ୍ (ଦେଖ) Ghanakuchā (See)

ଘନପରିମାଣ—ଫ. ବ. (କର୍ମ୍ମଧା; ଘନ + ପରିମାଣ)— Ghanaparimāṇa ୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଦୈର୍ଘ୍ୟ, ସ୍ଥୂଳ ଓ ବେଧର ପରିମାଣ—1 The dimensions of a thing, viz. its length, breadth and thickness.

୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଗର୍ଭର ପରିମାଣଫଳ; ଘନ ବସ୍ତୁର ଦୈର୍ଘ୍ୟ, ସ୍ଥୂଳ ଓ ବେଧର ଗୁଣଫଳ—

2. Cubic contents; capacity of a solid body.

ଘନପଲ୍ଲବ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘନ + ପଲ୍ଲବ)— Ghanapallaba ଘନପତ୍ର (ଦେଖ) (ଘନପଲ୍ଲବା—ସ୍ତ୍ରୀ) Ghanapatra (See)

ଫ. ବ—ସଜନା (ଗଛ)—Moringa (tree).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଈ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ । ୡ	ଦ୍ୱିସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଥ	ଉ
୨	ଇ	ଊ	ଌ	ୠ	ଏ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ପ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଥ	ଙ୍କ	ନ୍

ଘନପାଷଣ୍ଡ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଘନ=ମେଘ+ପାଷଣ୍ଡ=ମତ୍ତ; ଯେ
Ghanapāshaṇḍa ମେଘାଗମରେ ମତ୍ତ ହୋଇ ନାଚେ)—
ମୟୂର—Peacock (M.W.).

ଘନଫଳ—ସଂ. ବ—୧ । (ଜ୍ୟାମିତି) ଘନପରିମାଣ (ଦେଖ)
Ghanaphala 1. Ghanaparimāṇa (See)

୨ । ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
2. Asteracantha Longifolia (tree) (M. W.)

ଘନବର—ସଂ. ବ. (ଘନ=ଦେହ+ବର=ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଦେହର
Ghanabara ଶ୍ରେଷ୍ଠାଂଶ)—ମୁଖ; ମୁହଁ—The face.

ଘନବର୍ଗ—ସଂ. ବ—୧ । (ଗଣିତ) କୌଣସି ସଂଖ୍ୟାର ଘନଫଳକୁ ପୁନର୍ବାର
Ghanabarga ସେହି ଘନଫଳ ସଙ୍ଗେ ଗୁଣନ କରିବା—
1. (mathematics) Squaring of a cube of a number.

ଘନବର୍ତ୍ମ—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଘନ+ବର୍ତ୍ମ)—
Ghanabartma ୧ । ଘନପଦ (ଦେଖ)
1. Ghanapada (See)

୨ । ମେଘପଥ; ଆକାଶମାର୍ଗ—
2. Way over clouds; aerial course.

ଘନବଲ୍ଲିକା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଘନ+ବଲ୍ଲିକା, ଯାହା ଆକାଶରେ
Ghanaballikā ଲତା ସ୍ୱରୂପ ମାଡ଼ିବାର ଦେଖାଯାଏ)—ବିଦ୍ୟୁତ୍—
Lightning.

ଘନବଲ୍ଲୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଘନ+ବଲ୍ଲୀ)—
Ghanaballī ୧ । ଘନବଲ୍ଲିକା (ଦେଖ)
1. Ghanaballikā (See)

୨ । ଅମୃତସବା ଗୁଳ୍ମ—
2. The plant Amṛutasabā (M. W.)

ଘନବାରି—ସଂ. ବ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ: ଘନ+ବାରି)—ବର୍ଷାଜଳ—
Ghanabāri Rain-water

ଘନବିନ୍ୟସ୍ତ—ସଂ. ବ (ଘନ+ବିନ୍ୟସ୍ତ)—ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ—
Ghanabinyasta Thick set; densely set.

ଘନବୀଥି—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଘନ+ବୀଥି)—
Ghanabīthi ୧ । ଘନବର୍ତ୍ମ (ଦେଖ)—
1. Ghanabartma (See)

୨ । ମେଘମାଳା; ମେଘର ରେଖା—
2. A line of clouds (M.W.)

ଘନବ୍ୟପାୟ—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଘନ=ବର୍ଷାକାଳ+ବ୍ୟପାୟ=
Ghanabyapāya ଶେଷ)—ଶରତ୍ ଋତୁ—
Autumn (M. W.).

ଘନଭଞ୍ଜ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ଜଣେ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳୀୟ କବି—
Ghanabhañja An ancient poet of Orissa.

[ଦ୍ର—ଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଚଉ ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜଙ୍କର ସମକାଳୀନ ଓ ଘନଶ୍ୟାମଙ୍କ ପିତା ଥିଲା ଯୁଦ୍ଧ ମହାରାଜାଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ବହୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିବାରୁ 'ଖଡ଼ିଯୁବର' ଉପାଧି ପାଇଥିଲେ; 'ଭୈମ୍ବୋତ୍ପତ୍ତି ମୋହନା ଓ ରସନଖ କାବ୍ୟଦ୍ୱୟ ଏହାଙ୍କ ରଚିତ । ଭାରଣୀ ତରଣ. ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ।]

ଘନମୂଳ—ସଂ. ବ. (ଗଣିତ)—୧ । ଯେଉଁ ମୂଳ ସଂଖ୍ୟିକୁ ଉକ୍ତ ସଂଖ୍ୟା
Ghanamūla ସଙ୍ଗେ ଦୁଇ ଥର ଗୁଣାଯାଏ ସେହି ଗୁଣ ଫଳର
ମୂଳ ସଂଖ୍ୟା—1. (mathematics) The cube-root of a numder.

[ଦ୍ର—ଏଥିର ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ $\sqrt[3]{}$; ଯଥା $\sqrt[3]{୮}=୨$
ଅର୍ଥାତ୍—୮ର ଘନମୂଳ ୨ ।]

୨ । ଗୁଳ୍ମ ବିଶେଷ—2. The plant Morata (M.W.)

ଘନରବ—ସଂ. ବ. (୭ମୀ ତତ୍ପୁ; ଘନ+ରବ)—
Ghanaraba ୧ । ମେଘ ଧ୍ୱନି—
1. Thundering of clouds.

୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ମେଘ ଉଠାଇଲା ବେଳେ ଯେ ରବ କରେ)—ମୟୂର—2. Peacock.

୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି) କୃଷ୍ଣକ ପକ୍ଷୀ—
3. Cocculus Melanoleucus bird (M. W.)

ଘନରସ—ସଂ. ବ. (ଘନ+ରସ)—
Ghanarasa ୧ । (କର୍ମଧା) ବହଳଆ ଅଠା—
1. Gum; thick juice.

ଯେ ସର୍ବ ଶୁଦ୍ଧ ଘନରସ
ତା ମେତ୍ରେ ପ୍ରକାଶର ବାସ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୨ । ପ୍ରଚୁର ସନ୍ତୋଷ—
2. Delight of satisfaction; much delight.

୩ । (ବହୁବ୍ରୀହି) କର୍ପୂର—Camphor.

୪ । (୭ମୀ ତତ୍ପୁ) ବୃଷ୍ଟି ଜଳ—4. Rain-water.

୫ । (ସ. ଷ. ତତ୍ପୁ; ଘନୀଭୂତ ରସ)—
ଜଳ—5. Water.

୬ । ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ (ଏହାର ଅଠା ବହଳଆ)—
6. The plant Morata (M. W.)

୭ । ପୀଲୁପର୍ଣ୍ଣୀ ଗୁଳ୍ମ—
7. The Pīluparṇṇī plant (M. W.)

ଦେ. ବି—୧ । ନିବିଡ଼ ଶୃଙ୍ଗାର ରସ—
1. The deep sentiment of love; sensual enjoyment.

୨ । ବହୁ ଜଳ—2 Much water.

(୧ ଓ ୨) ବଶ ଘନ ରସରେ ଥର, ବୁଡ଼ାଇ ବୁଳ ସଦା ଗର ।
ଉଷ. ବୈଦେହୀଶକଳାସ ।

୩ । ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ସାର ରସ—
3. The heroic sentiment in literature.

ବର୍ଣ୍ଣ ସାର ପଦମାନ ଜାତ ମେଳ ଘନ ରସ ଉପୁଜିବ ।
ଉଷ. ବୈଦେହୀଶ ବଳାସ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଏପରି ପୁଣି ଯେ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ତାହା ଏବଂ ୨ ଚଉଦ ଅକ୍ଷର ଓ ତାହା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପରେଦ ରଖା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଦ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେମାନେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ମିଳିବ ସେମାନେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଥାକ୍ରମେ ଚହ୍ନିବ କରିପାରିବ ୨ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇଁ' ନ ମିଳିଲେ ଗାହ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଘନରୁକ୍—ଫ. ବ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘନ+ରୁରୁ=ଜ୍ୱଳ୍ଲତା; ୧ମା.୧ବ)-
Ghanaruk — ମେଘ ପରି ଜ୍ୱଳ୍ଲ—
(ଘନରୁଗ୍—ସ୍ତ୍ରୀ) Shining like cloud (M. W.)

ଘନରୁପା—ଫ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘନ+ରୂପ+ଆ)—ମିଶିପ୍ତା—
Ghanarūpā Candied sugar (M. W.)

ଘନଲତା—ସ. ବ—ବଦ୍ୟୁତ୍; ବଜୁଳ—
Ghanalatā Lightning.

ଉଡ଼ନ୍ତେ ହୃଦ ପଥରେ, ଘନଲତା ପରି ଥରେ ।
ଅର୍ଜୁନ୍ୟ. ବଦଭୁତଚନ୍ଦ୍ରାନଣି ।

ଘନଶବ୍ଦ—ଫ. ବି. (ଘନ+ଶବ୍ଦ)—
Ghanaśabda ୧ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଘନଗର୍ଜ୍ଜନ (ଦେଖ)
1. Ghanagarjana (See)
୨ । (କର୍ମ୍ମଧା) ଗମ୍ଭୀର ଶବ୍ଦ—2. Deep sound.
୩ । (କର୍ମ୍ମଧା) ଗର୍ଜ୍ଜନ ଶବ୍ଦ—3. Roaring sound.

ଘନଶ୍ୟାମ— ଫ. ବ୍ରୀ (ଉପମିତ କର୍ମ୍ମଧାରଯୁ; ଘନ+ଶ୍ୟାମ)—ଗାଢ଼
Ghanaśyāma ଶ୍ୟାମଲବର୍ଣ୍ଣ ଶଯ୍ୟାବଶିଷ୍ଟ—Having a deep blue or deep dark complexion; dark-skinned.
ଫ. ବ—ସଜଳ ମେଘ ପରି ଗାଢ଼ କଳାରଙ୍ଗ—
1. Deep dark colour (like that of a rain-cloud).
୨ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାମ—2. A name of Śrīkṛushṇa (who was dark-skinned).
ଦେ. ବ. ପୁଂ—୧ । ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
1. A name given to males.
୨ । ନୀଳ ମେଘ—2. Blue cloud.
ତଳେଇର ଘନଶ୍ୟାମ ସେ ହେଉ ସାରଙ୍ଗ—ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଘନଶ୍ୟାମ ପଟ୍ଟନାୟକ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଜନୈକ ଉତ୍କଳୀୟ କବି—
Ghanaśyāma paṭṭanāyaka A poet of Orissa.
[ଦ୍ର—ଏ ଗରୁଡ଼ପୁରାଣକୁ ଉତ୍କଳରେ ଅନୁବାଦ କରିଥିଲେ—ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।]

ଘନସଞ୍ଜାତସ୍ଥିତଗତି—ଫ. ବ (ବଜ୍ଞାନପରିଭାଷା)—ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର କଠିନ
Ghanasañjāta sthitigati ପଦାର୍ଥର ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ବା ପ୍ରବୃତ୍ତିହୀନତା, (ସହିଁର ଫଳରେ କେତେକ ପ୍ରାଣୀ (କେଙ୍ଚୁ, କଙ୍କଡ଼ା, ସାପ ବା ଉଲ୍ଲ ଓ ପୋକଙ୍କର) କଠିନପଦାର୍ଥ (କାଠ ବା ପଥରର ସଜ୍ଜ ବା ଖୋଲ)—ସଂସର୍ଜ୍ଜରେ ରହିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ଜାତ ହୁଏ—
(scientific term) Stereotropism.

ଘନସମ୍ବୃତ୍ତି—ଫ. ବି—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୋପନୀୟତା; ଅତି ଗୂଢ଼ତା—
Ghansambṛutti Profound secrecy (Wilson).

ଘନସାର—ଫ.ବି (ଘନ+ସାର)—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି ବା କର୍ମ୍ମଧା)- କର୍ପୂର—
Ghanasāra 1. Camphor.
୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଚନ୍ଦନ—2. Sandal.
୩ । (କର୍ମ୍ମଧା) ପାରଦ—3. Mercury.
୪ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଜଳ—4. Water.
୫ । (କର୍ମ୍ମଧା) ଗାଢ଼ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ନବୀନ ମେଘ—
5 Newly formed deep black cloud.

ଘନସାର(୧) ମୋ ହୃଦରୁ ଘନସାର(୫)ଟେଣୀ ଫାଡ଼ଦେଇଛର ଗାଢ଼େ ଆଲଙ୍ଗନ କରୁ ।
ଜଗତ୍ସୂର୍ଯ୍ୟ. ଉଷ୍ଣା ଗୀତ ।

ଘନସ୍କନ୍ଧ—ଫ. ବି [ବହୁବ୍ରୀହି; ଘନ+ସ୍କନ୍ଧ; ଯାହାର ସ୍କନ୍ଧ (ଗଣ୍ଡିରୁ ଶାଖା ବାହାରିବା ଅଂଶ) ଘନ]—କୋଷାମ୍ବ; ସତ୍ୟଆମ୍ବ। ଗଛ—The wild Olive tree; Magnifera Sylvatica (M. W.).

ଘନସ୍ୱନ—ଫ. ବି (ଘନ+ସ୍ୱନ)—୧ । (କର୍ମ୍ମଧା) ଗମ୍ଭୀରଧ୍ୱନି—
Ghanaswana 1. Deep sound or tone; thundering sound.
୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ମେଘଧ୍ୱନି—
2. Rolling sound of thunder.
୩ । ଗୁଳୁଞ୍ଚବୃକ୍ଷ—3. Amarunthus Polygamus (M. W.)
ଫ. ବ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘନ+ସ୍ୱନ)—ଯାହାର କଣ୍ଠଧ୍ୱନି ମେଘ ପରି ଗମ୍ଭୀର—Deep-toned like the clouds; having sound like a thunder.

ଘନହସ୍ତସଂଖ୍ୟା—ଫ. ବ (ଘନ+ହସ୍ତ+ସଂଖ୍ୟା)—ଗୋଟିଏ ସମବାହୁ
Ghanhastasaṁkhyā ଘନ ବସ୍ତୁ ବା ଖାଉର ଘନଫଳ—
(geometry) The cubical contents of an excavation or solid alike in figure (Wilson),

ଘନା—ଫ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଘନ+ଆ)—୧ । ମଧୁପର୍ଣ୍ଣୀଲତା (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
Ghanā 1. Name of a creeper.
୨ । ତନ୍ତ୍ରୀବାଦ୍ୟବିଶେଷ—
2. Name of a stringed instrument (M.W.).
ଘନା ଦେ. ବିଣ (ଫ. ଘନ)—ଗାଢ଼; ନିବିଡ଼—Thick; dense.
ଘନା ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ପଣା; ଆଖୁପାଇ—
1. Sugar-cane mill.
୨ । ଶସ୍ୟ ଭାଜିବା ହାଣ୍ଡି—
2. An earthen pot for frying grains
୩ । କମାରର ଲଦାଇ—
3. Hammering block of a blacksmith.

ଘନାଇ ଆସିବା—ଦେ. କି (ସ. ଘନୀଭୂତ) (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୂଦିତ)—
Ghanāi āsibā ଘନୀଭୂତ ହେବା; ଚମାଟ ବାନ୍ଧି ଆସିବା—
ঘনিয়ে আসা To be solidified.
घना होना

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱୟନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଜ୍ଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଳ	ଢ଼

ଘନାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ) (ସ. ଘନାଭୂତ; ସ. ଘନାୟ୍ Ghanāibā ନାମ ଧାତୁ)— ୧ । ଘନ ହେବା; ଗାଢ଼ ହେବା; ଘନା-
ଘନାନ ଭୂତ ହେବା—1. To become dense; to
ଘନାହୋନା become densified; to deepen.
ୟ । ଗାଢ଼ କରିବା; ଘନୀଭୂତ କରିବା—
ଘନାକରନା 3. To solidify; to thicken.

ଘନାକର—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଘନ + ଆକର)—ବର୍ଷାଋତୁ—
Ghanākara The rainy season.

ଘନାଗମ—ସ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଘନ + ଆଗମ)—୧ । ବର୍ଷାସମୟ୍—
Ghanāgama 1. The rains; the rainy season.
୨ । ବର୍ଷାଋତୁର ଆରମ୍ଭ—2. The beginning of the rains.
୩ । ମେଘ ଉଠାଇବା—3. The rising of clouds.

ଘନାଘନ—ସ. ବ (ଘନ+ଘନ; ଦ୍ୱିତ୍ୱ ସୋଗୁଁ ଅ ସ୍ଥାନରେ ଆ)—
Ghanāghana ୧ । (ଯେ ବାରମ୍ବାର ଦୈତ୍ୟକୁଳ ବିନାଶ କରି-ଅଛନ୍ତି) ଇନ୍ଦ୍ର—1. Indra.
୨ । ମତ୍ତହସ୍ତୀ—2. An elephant in ruts; restive elephant.
ଗଜଘେ ଘନାଘନ ହୁଏ—ଉକ୍ତ. ବୈଦ୍ୟଜୀବନକାବ୍ୟ ।
୩ । ଦୁଷ୍ଟହସ୍ତୀ—3. Vicious elephant.
୪ । ବର୍ଷଣକାରୀ ଘନ ମେଘ—
4. Thick or rainy cloud. (M.W.)
ଘନଘନ ଘନାଘନ କ୍ରୀଡ଼ା ପ୍ରକାଶଇ—ଉକ୍ତ. କୋଷ୍ଟକ୍ରୁନ୍ଦ୍ରାଶ୍ରୁଦଘ୍ ।
୫ । ଘାତ ପ୍ରତିଘାତ; ପରସ୍ପର ସଂଘର୍ଷ—
5. Collision; mutual striking.
୬ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଆଘାତ—6. Repeated strokes.

ସ. ବଣ—୧ । ନିୟତ ଆଘାତକାରୀ—1. Repeatedly striking or hurting.
୨ । ନିଷ୍ଠୁର—2. Cruel.
୩ । ନିୟତ; ନିରନ୍ତର—3. Constant.
୪ । ଅତି ନିବଡ଼—
4. Very dense or compact.
୫ । ନିକଟାବସ୍ଥିତ—5. Approximate.
୬ । ଯୁଦ୍ଧ ବା ଆଘାତ କରିବାକୁ ବ୍ୟସ୍ତ—
6. Fond of strife (M. W.

ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—୧ । ପ୍ରାୟ—
1. Approximately.
୨ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି—2. Repeatedly.

ଘନାଘନା—ସ. ବ. (ଘନ + ଘନ + ଆ)—ବୃହତ୍ପତ୍ରଗୁଳ୍ମ; ବେଜ
Ghanāghanā ବାଇଗଣ—Selanum Indicum (M. W.).

ଘନାଘନି—ଦେ. ବ. (ସ. ଘନଘନ)—ଗଭୀର ପ୍ରଣୟ୍—
Ghanāghani Close intimacy.

ଘନାଘନି ଦେ. ବଣ—ଅତି ଘନ ବା ଗଭୀର—
ଘନାଘନ Very dense or deep.

ଘନାଚ୍ଛନ୍ନ—ସ. ବଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଘନ + ଆଚ୍ଛନ୍ନ)—
Ghanāchchhanna ୧ । ମେଘଦ୍ୱାରା ଘୋଡ଼ାଇ ଦେଇଥିବା; ମେଘୁଆ (ପାଗ)—1. Overcloudy (weather).
୨ । ଜଳଜଳ୍ଦରେ ଆଚ୍ଛାଦିତ—
2. Thickly covered or overlaid.

ଘନାତ୍ୟୟ୍—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଘନ + ଅତ୍ୟୟ୍=ନାଶ)—
Ghanātyaya ୧ । ମେଘାପଗମ; ଘୋଟିଥିବା ମେଘ ଖୁଲିଯିବା—
1. The clearing of clouds.
୨ । ଶରତ୍କାଳ—Autumn.

ଘନାନ୍ତ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଘନ + ଅନ୍ତ)—
Ghanānta ଘନାତ୍ୟୟ୍ (ଦେଖ)
Ghanātyaya (See)

ଘନାବର୍ତ୍ତ—ସ. ବଣ. (ଘନ + ଆ + ବୃତ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅ)—ଆଉଟା
Ghanābartta ହୋଇ ଗାଢ଼ ହୋଇଥିବା (ଦୁଗ୍ଧ)—Thickened (milk) (after being boiled long).

ଘନାବୃତ—ସ. ବଣ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଘନ + ଆବୃତ)—
Ghanābṛuta ଘନାଚ୍ଛନ୍ନ (ଦେଖ)
Ghanāchchhanna (See)

ଘନାମୟ୍—ସ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘନ + ଅମୟ୍)—ଖଜୁରଗଛ—
Ghanāmaya The date tree (M. W.)

ଘନାମ୍ବୁ—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଘନ + ଅମ୍ବୁ)—୧ । ବର୍ଷାପାଣି—
Ghanāmbu 1. Rain-water.
୨ । ବର୍ଷା—2. Rain.

ଘନାୟମାନ—ସ. ବିଣ. (ଘନ ଶବ୍ଦରୁ ନାମ ଧାତୁ ଘନାୟ୍ + କର୍ତ୍ତୃ. Ghanāyamāna ଆନ)—୧ । ଯାହା ଘନ ହୋଇ ଆସୁଅଛୁ—
1. Deepening; thickening.
୨ । ସଂଖ୍ୟାରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବା—
2. Increasing in numbers.

ଘନାରୁଣ— ସ. ବଣ. (ଘନ + ଅରୁଣ) — ଗାଢ଼ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ—
Ghanāruṇa Deep red.

ଘନାଶ୍ରୟ୍—ସ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଘନ + ଆଶ୍ରୟ୍)—ଆକାଶ—
Ghanāśraya The sky.

ଘନା ହାଣ୍ଡି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଭଜାଭଜି ହାଣ୍ଡି—A earthen pot for frying grains.
Ghanā hāṇḍi

ଘନିଷ୍ଠ—ସ. ବିଣ. (ଘନ + ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅର୍ଥରେ ଇଷ୍ଠ)—
Ghanishṭha ୧ । ଅତିଶୟ ଘନ—
ଘନିଷ୍ଠତା } ବି 1. Very dense, closest.
ଘନିଷ୍ଠତ୍ୱ } ୨ । ଅତି ନିକଟ—2. Nearest; proximate.
୩ । ଅବ୍ୟବହିତ—3. Immediate.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୌଗିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରଯୋଗରେ ନ ମିଳିବ, ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବ୍ୟତୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ;'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍ତ'ଦେଖିବେ ।

୪ । ଅତି ପ୍ରିୟ—4. Very intimate.

୫ । ନିକଟସମ୍ପର୍କୀୟ; ନିକଟାତ୍ମୀୟ—
5. Closely related.

ଘନୀକୃତ —ସଂ. ବିଣ. [ଘନ+ଅଭୂତ ଭଭାବେ ଚ୍ବି (ଇ)+କ୍ତ]—
Ghanīkṛuta ୧ । ଯାହାକୁ ଘନ କରାଯାଇ ଅଛି —
(ଘନୀକରଣ—ବ) 1. Thickened; densified; made compact; condensed.

୨ । ଦୃଢ଼ୀକୃତ—2. Hardened.

ଘନୀଭୂତ—ସଂ. ବିଣ. [ଘନ+ଅଭୂତ ଭଭାବେ ଚ୍ବି (ଇ)+ଭୂତ]—
Ghanībhūta ୧ । କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ—1. Centred.
(ଘନୀଭବ—ବ) ୨ । ସାନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ—2. Densified.

୩ । ଯାହା ପୂର୍ବେ ତରଳ ଥିଲା ବର୍ତ୍ତମାନ ଘନ ବା କଠିନ ହୋଇଅଛି—3. Frozen; condensed.

୪ । ଦୃଢ଼ୀଭୂତ; ଯାହା ପୂର୍ବେ କୋମଳ ଥିଲା ବର୍ତ୍ତମାନ ଟାଣ ହୋଇଅଛି—4. Hardened; strengthened.

୫ । ଗଭୀର କରାଯାଇ ଥିବା—5. Deepened.

୬ । ପୂର୍ବ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ବଢ଼ିଥିବା—6. Intensified.

ଘନୋପଲ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଘନ+ଉପଲ)—
Ghanopala କରକା; କୁଆପଥର—Hail-stone.

ଘନୋରୂ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଘନ+ଊରୁ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଊ)—
Ghanorū ସ୍ଥୂଳଜଙ୍ଘବତ୍ତିଷ୍ଟ୍ରୀ। (ସ୍ତ୍ରୀ); ଜବରଜଙ୍ଘୀ—
(woman) Having thick thighs.

ଘବଘବ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଗବଗବ; ଖାଲି ଗାଡ ବା ମାଠିଆରେ ପାଣି ପଶିବାର ଶବ୍ଦ —
ଗବଗବ Sound of water rushing to an empty pot or hole; sound of water filling into a narrow-mouthed pitcher.

ଘବଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ବ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ ହେବା; କ୍ତର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହେବା; ଅଭିଭୂତ ହେବା—To be bewildered; to be confused; to be dumb-founded.
ଘବଡ଼ାନା; ଘବରାନା; ଘବଡ଼ାନା
(ଘବଡ଼େଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଘବରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘବଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Ghabarāibā Ghabarḍāibā (See)
(ଘବରେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଘବୁଡ଼ାଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଘବଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Ghaburḍāibā Ghabarḍāibā (See)
(ଘବୁଡ଼େଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଘବୁରାଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ଘବଡ଼ାଇବା। (ଦେଖ)
Ghaburāibā Ghabarḍāibā (See)
(ଘବୁରେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଘମଡ଼ିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. (ଭୁଲ. ହି. ଘମଂଡୀ=ଗର୍ବୀ)—
Gham-rḍiā ୧ । ବଗୁଲିଆ; ବଦ୍‌ମାସ୍; ଦୁଷ୍ଟ —1. Wicked.
୨ । ଗର୍ବୀ—2. Arrogant; proud

ଘମଡ଼ୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଘମଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Gham-rḍu Gham-rḍiā (See)

ଘମ—ଦେ. ବି—ଘୁମ୍; ଶସ୍ୟାଦି ସଞ୍ଚୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମାଟିର ଉଆର
Ghama ପାତ୍ର (ଏଥିର ମୁହଁ ସରୁଆ ଓ ଗର୍ତ୍ତ ଗହୀରିଆ)—
ଘମା Deep-bellied, narrow-mouthed and tall earthen pot for storing grains.

ଘମ ଘମ—ଦେ. ଅ. (ସଂ. ଘର୍ମ)—୧ । ବିଶେଷଭାବରେ (ବାସିବା)—
Ghama ghama 1. (smelling) Very much.
ଗମାଗମ ୨ । ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ (ଝାଳ ବୋହିବା)—
ଘମାଘମ 2. Profusely (perspiring).

ଘମଡ଼—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଘମଡ଼ିଆ (ଦେଖ)
Ghamarḍa Gham-rḍiā (See)

ଘମଣ୍ଡ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ. (ଭୁଲ ହି. ଘମଂଡ୍=ଗର୍ବ)—
Ghamaṇḍa ଘମଡ଼ିଆ (ଦେଖ)— Gham-rḍiā (See)

ଘମା – ଦେ. ବ.—ଘମ (ଦେଖ)
Ghamā Ghama (See)

ଘମାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଘାରିବା
Ghamāibā To cause to reel.

ଦେହ ଥରିକି ଦେଲେ ନଡ଼ାଇ ଘମାଇ । ଗ୍ରାତ୍ରୀ. ଦୁଃଖନରୂପଣଗୀତା ।

ଘମାଘୋଟ୍—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘନଘଟା)—୧ । ଜାଙ୍କଜମକ—
Ghamāghoṭ 1. Grandeur.
ଘନାଘନ ୨ । ଧୂମ୍ରଧାମ୍; ଆଡ଼ମ୍ବର—
ଘମସାନ, ଘୁମଡ଼ 2. Ado; grand display.

୩ । ଆଧିକ୍ୟ— Excess.

୪ । ବର୍ଷିବା ପୂର୍ବରୁ ଆକାଶର ଗୁର୍ ଆଡ଼େ ମେଘ ଘୋଟିବା ଅବସ୍ଥା—4 Overcloudiness.

ଦେ. ବିଣ.—୧ । ନିବିଡ଼—1. Dense.

୨ । ଗାଢ଼—2. Deep; profound.

୩ । ଅତ୍ୟଧିକ— ssive.

୪ । ସର୍ବତ୍ର ବ୍ୟାପିଥିବା; ସର୍ବତ୍ର ଘୋଟିଥିବା—
4. Diffused; extensive; overclouding.

୫ । ଭୟଙ୍କର—5 Terrific.

୬ । ବର୍ଷିବା ପୂର୍ବରୁ ଗୁରୁଆଡ଼ୁ ନିବିଡ଼ରୂପେ ଆକାଶକୁ ମେଘ ଘୋଟି ଥିବା (ଅବସ୍ଥା ବା ଭାଗ)—6. Overcloudy (weather).

ଘମାଘୋଟିଆ—ଦେ. ବିଣ.—ଘମାଘୋଟ (ଦେଖ)
Ghamāghoṭiā Ghamāghoṭ (See).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଜ୍ଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଦ ବନ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଃ	ନ୍ତ

ଘମିର—ଦେ. ବ.—(ସ. ଘର୍ମଚର୍ଚ୍ଚିକା)—ଝାଳ ଯୋଗୁଁ ଦେହରେ ଜନ୍ମିବା ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ କ୍ଷୁଦ୍ର ବ୍ରଣ; ଘିମିର—ଘମାଚି, ଘାମଚି
Ghamira Prickly heat.
ଗରମୋଦାନା

ଘମିରି—ଦେ. ବ—ଘମିର (ଦେଶ)
Ghamiri Ghamira (See)

ଘମିରି ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘିମିର ବଣରୁ ନଖ ଦ୍ୱାରା ଚପିବା—ଘାମାଚି ମାରା
Ghamiri māribā To press up the prickly heat pimpless with the finger-nails.

ଘର୍ (ଧାତୁ)—ସ. ବ—୧ । ଘଡ଼ ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ କରିବା—
Ghar (root) 1. To make a rattling sound.
୨ । ଘୋଡ଼ାଇବା—2. To cover.

ଘର—ସ. ବ. (ଘର୍ ଧାତୁ=ଘୋଡ଼ାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Ghara ୧ । ଗୃହ; ଭବନ—1. House.
୨ । ପ୍ରକୋଷ୍ଠ—2. Room; compartment.
୩ । ବାସସ୍ଥାନ—3. Abode, home; residence.
ହେ ନାଥପୂଣ ରୁଦେଶ୍ୱର
ପ୍ରାଣିଷ୍ଟବପ୍ ତୋର ଘର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।
୪ । କୌଣସି ଜୀବର ଆଶ୍ରୟସ୍ଥାନ; ଶାଳା—
4. Refuse; shelter
ଯଥା—ଘୋଡ଼ାଘର ।)
୫ । ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ—
5. Room or compartment set a part or a particular use or purpose.
(ଯଥା—ଶୋଇବା ଘର; ଖାଇବା ଘର; ରୁଷେଇ ଘର ।)
୬ । ପରିବାର; ବଂଶ; କୁଳ—6. Family.
ତୁମ୍ଭେ ଧନବନ୍ତ ଘର କୁମର ହୋଇ— ଜଗତ୍ସୂର୍ଯ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୭ । ଉଚ୍ଚ ବଂଶ; ଉଚ୍ଚ କୁଳ—
7. High family.
ଘର ଦେଶି ଦେଇ ବ, ବର ଦେଶି ଦେଇ—ଭଗ ।
୮ । ଧନୀ ପରିବାର—8. A rich family
୯ । ଘରକରଣା; ସଂସାର—
9. House-hold; domestic world.
(ଯଥା—ଘରେ ନ ଥାଏ ଭୁରୁଭୁଜା, ପଦଥା କରୁଛ ଠାକୁର ପୂଜା—ଭଗ ।)

ଦେ. ବି—୧ । ସ୍ଥାନ—Place.
ଘର (ଯଥା—ଗ୍ରେଗର ଘର; ଅନନ୍ତଙ୍କର ଘର ।)
ଘର ୨ । ପାରିବାରିକ ଉତ୍ସବ ବା ଅନୁଷ୍ଠାନ—2. A family-ceremony; a ceremonial occasion.
(ଯଥା—ବଉଘର, ବ୍ରତଘର, ଆଶୀର୍ବାଦଘର, ଶ୍ରାଦ୍ଧଘର ।)
୩ । ମୂଳ; କାରଣ—3. Root; cause.
ଯେ ସର୍ବ ସଙ୍ଗ ବସୁ ସାର, ସର୍ବ ସୌଭାଗ୍ୟର ଯେ ଘର—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।
୪ । ଲୁଗାରେ ବୁଣା ହୋଇଥିବା ସୂତାର ଶୂନ୍ୟକୋଣିଆ ଫାଙ୍କ; ଘର୍—4. Square grooves or interstices between the threads of a cloth.
(ଯଥା—ଉଜୁଲିଆର ଘର ।)
୫ । ପାଳିତ ହାତୀଘୋଡ଼ାଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା—5. Number of elephants or horses belonging to a person.
(ଯଥା—ଆମ ରଜାଙ୍କର ଦୁଇଘର ହାତୀ ଅଛନ୍ତି ।)
[ଦ୍ର—ହାତୀ ଘୋଡ଼ା ବହୁମୂଲ୍ୟର ଜୀବ ହୋଇଥିବାରୁ ଲୋକେ ଏତେ ଗୋଟା ହାତୀ ବା ଘୋଡ଼ା ନ କହି ଏତେ ଘର ହାତୀ ବା ଘୋଡ଼ା ବୋଲି କହନ୍ତି ।]
୬ । କୌଣସି ସ୍ଥାନବାସୀ ପରିବାରଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା—
6. Number of families resident in a place.
(ଯଥା—ଗଳା ପୁଷ୍ପ ଜହ୍ନାରୁ ଦଶଘର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅଣାଇ ଗଡ଼ରେ ଗୋଟିଏ ଶାସନ ବସାଇଛନ୍ତି ।)
୭ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଆଧାର—7. (figurative) Receptacle.
ତୁ ନାଥ ଅଖିଳ ଠାକୁର
ପରମ ମଙ୍ଗଳର ଘର—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।
୮ । ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀ—8. One's wife.
[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତରେ ମଧ୍ୟ ଗୃହିଣୀକୁ ଗୃହ ବୋଲାଯାଏ]
୯ । ଆପଣା ବାସସ୍ଥାନର ଚତୁଃସୀମା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସ୍ଥାନ; ଘରବାଡ଼—
9. Homestead; premises.
(ବାହାର—ବୈପରୀତ)
୧୨ । ବୁଣାଯିବା ଜାଲର ଦୁଇଟି ସୂତ୍ର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଫାଙ୍କ—
12. Space between two rows of strings of a net.

ଘରଆଡ଼—ଦେ. ବ.—୧ । ଅନ୍ତଃପୁର; ଗୃହର ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ରହଣି ଚଳପ୍ରଚଳ କରନ୍ତି—1. Female compartments; zenana.
Ghara-ārda
୨ । ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀ—2. One's wife.
(ବାଣ୍ଡଆଡ଼—ଉପଯୁକ୍ତ)
[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଆମ ସମାଜରେ ପୁରୁଷମାନେ କଥାପ୍ରସଙ୍ଗରେ ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ 'ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ' ବୋଲି କହିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ହୁଅନ୍ତି ଓ ସେଥିପାଇଁ କହି ଥାଆନ୍ତି ଆମ ଘରଆଡ଼, ଚାଷଆଡ଼ । ଏହିପରି ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ନିଜର ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ମୋ ସ୍ୱାମୀ ବୋଲି ନ କହି ବାଣ୍ଡଆଡ଼, ବାହାରଆଡ଼ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]
୧୩ । କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ; ଅଫିସ୍—13. Office.
(ଯଥା—ଡାକଘର, ଥାନା ଘର)
୧୪ । ଘର (ଦେଶ)—14. Ghara See).

ଘରଆଡ଼ ଭାଇ—ଦେ. ବି.—(ବ୍ୟଙ୍ଗ) ଶାଳକ—(Witticism)
Ghara-ārda bhāi Wife's brother; brother-in-law.
ସରକାରଙ୍କେ ହୋଇଥିଲେ ତା ଘରଆଡ଼ଭାଇ ଲେଖା ଜଣ ଜାଣିଲା ।
ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଥିଠଗୁଣ୍ଠ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପଟ ପୃଷ୍ଠାରେ ଚଟ ୧ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉଠ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରଯ ନାହ୍ । ଅଇଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉଠ କୋଣସ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରେଖରେ ନ ମଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚହଁର ବସଟ ୨ ବା ୧ ଚଉଠ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମଳଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମଳଲେ 'ଭୁଅ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗଳ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ'ଅଲବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଘରଆଡ଼ଲେଖାରେ ଭାଇ—ଦେ. ବ (ବ୍ୟଙ୍ଗ) ଘରଆଡ଼ ଭାଇ; ଶଳା —
Ghara-ārdalekhāre bhāi (wtticism) one's wife's brother.

ଘରଆଡ଼େ—ବେ. ବ—ଜଣର ସ୍ତ୍ରୀ —
Ghara-ārde One's wife.

ବାଡ଼ିତେ ଘରମେ [ଦ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଆପଣା ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ବଷଯ ପଡ଼ିଲେ ଆମର ସେ, ଆମର ସେମାନେ, ପିଣ୍ଡିପେ, ଦାଣ୍ଡଆଡ଼େ ଆଦ ଶବ୍ଦ ପ୍ରଯୋଗ କରନ୍ତ୍ । ସ୍ୱାମୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଆପଣା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବଷଯ ପଡ଼ିଲେ 'ଘର-ଆଡ଼େ; ଜଆସଆଡ଼େ, ଘରେ, ପିଣ୍ଡିଏ, ମାଇପେ' ଶବ୍ଦମାନ ବ୍ୟବହାର କରଥାନ୍ତ୍ । ଯଥା—ଆମ ଜଆସଆଡ଼େ (ବା ପିଣ୍ଡିଏ) ଆଜ ଜାଗରଯାତ୍ରା ଦେଖିଯିବାକୁ ମନ କରଛନ୍ତ୍ ।]

କ୍ରି. ବଣ— ଗୃହଦଗରେ; ଘରଉରଫରେ—
In the direction of one's house.

ଘରଉ—ଦେ. ବଣ —ଘରଉ (ଦେଖ)
Gharau Gharāu (See)

ଘର ଉଜଳ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଜଣର ଗୃହ ବା ପରବାରକୁ
Ghara ujala karibā ଆନନ୍ଦମଯ ବା ଶାନ୍ତ୍ରମଯ କରବା—
1 To make one's family happy or peaceful.

୨ । କୁଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରବା; ଜଣ କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାର୍ ପରବାରର ମହତ୍ତ୍ୱ ବା ପ୍ରଭପତ୍ତିକୁ ବଜାଯ ରଖିବା ବା ବଢ଼ାଇବା—
2. To maintain or enhance the good or high reputation of a family (by one's own conduct).

୩ । (ଅତ୍ୟୁକ୍ତି) ଜଣର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାର୍ ଗୃହକୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ବା ଶୋଭାଯୁକ୍ତ କରବା —3.(exaggeration) To brighten a house by one's grace or beauty.

(ଯଥା— ବୋହୂପିଲାଟି ଆମ ଘର ଉଜଳ କରଛ ।)

ଘର ଉଜାଡ଼—ଦେ. ବ—୧ । ଅପବ୍ୟଯ ଦ୍ୱେଭୁରୁ ଘରକରଣା ନଷ୍ଟ
Ghara ujārda ହେବା; ପରବାର ଧନ ହେବା—
ଘରଉଜାଡ଼ 1. The state of a family becoming
ଘରବିଗଡ଼ନା poor on account of squandering.

୨ । ଯତ୍ନ ଓ ମରାମତ ଅଭାବରେ ଗୃହ ଖରାପଖରଯ ହେବା—
2. A house becoming spoiled for want of care and repairs; neglected state of a house.

ଘର ଉଜାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଯତ୍ନ ଓ ମରାମତ ଅଭାବରୁ ଘରକୁ
Ghara ujārdibā ଖରାପଖରଯ ବା ନଷ୍ଟ କରବା—
ଘର ଉଜଡ଼େଦେଓୟା 1. To let a house go to ruins
ଘରବିଗାଡ଼ନା for want of proper care or repairs.

୨ । ଅପବ୍ୟଯ ଓ ଦାନଦ୍ୱାର୍ ଗୃହକୁ ଶୂନ୍ୟ କରବା—2. To make one's house empty by squandering or gifts.

ଘର ଉଜୁଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—ଘର ଉଜାଡ଼ (ଦେଖ)
Ghara ujurdibā Ghara ujārda (See)

ଘର କଉଡ଼ି—ଦେ.ବ—୧ । ଜଣର ଧନ—1. One's money.
Ghara kaurdi (ଯଥା—ଗୃକର ଗୃକଗୃଣୀ ରଖିଲେ ଘରକଉଡ଼ି ଘରେର ଧନ ପର ଖାଇଯିବ, ଏହା ଲଦ୍ଦାଜରେ ସାଆନ୍ତାଣୀ
ଘରକା କୌଡ଼ି ପରପୁଅକୁ ଗୃକର ରଖନ୍ତ୍ ନାହିଁ ।)

୨ । ଗୃହରେ ଗଚ୍ଛିତ ଥିବା ଧନ—2. Money kept in a house; family-hoard.

୩ । ଯେଉଁ ଧନ ଜଣର ଘରକୁ ଆସିବା ଉଚତ—
3. Money which should properly come to a family.

(ଯଥା—ମୋ ପୁଅ ଗୃକର ଖଣ୍ଡି ପାଇଥିଲେ ଘରକଉଡ଼ି ପର ଖାଇ ନ ଥାନ୍ତ୍ ।)

ଘର କଥା—ଦେ. ବ—୧ । ପରବାରର ଅତ୍ୟନ୍ତଗୋପନ ବଷଯ—
Ghara kathā 1. Internal affairs of a family;
ଘରେରକଥା private family-matter.
ଘରକୀ ବାତ ୨ । ଗୃହଚ୍ଛିଦ୍ର —2. Family-secrets.

୩ । ଜଣର ଆୟତ୍ତାଧୀନ ବଷଯ—
3. A matter under one's control.

ଘରକରଣା—ଦେ. ବ. (ଫ. ଗୃହକରଣ)—ଗୃହସ୍ଥ ଧର୍ମ—
Gharakaranā 1. Domestic duties or .airs
ଘରକନ୍ନା ୨ । ସଂସାରକର୍ମ; ସଂସାରରେ ଗୃହସ୍ଥରୂପେ ଚଳ୍ ଏ ସମସ୍ତ
ଘରାନା; ଘରୁଆ ଜଞ୍ଜାଳ—2. Worldly fairs. or entanglement.

୩ । ପରବାର ଗଠନ—
3. Domestic or family management.

୪ । ଗୃହର ସମସ୍ତ ବଷଯ ଚଳବାର ଅବସ୍ଥା; ବୈଷଯିକ ଅବସ୍ଥା—
4. Worldly or material condition.

୫ । ଗୃହସ୍ଥ—5. Householder.

୬ । ଏକତ୍ର ବାସ କରୁଥିବା ପରବାରର ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ—
6. A family consisting of many members.

୭ । ଅଳ୍ପ ବ୍ୟଯରେ ପରବାର ଗଠନ —
7. Domestic-economy.

ଦେ. ବଣ —୧ । ଗୃହସ୍ଥାଳୀସମ୍ବନ୍ଧୀଯ—
1. Domestic; pertaining te a household.

୨ । ଗୃହସ୍ଥର ଉପଯୋଗୀ—
2. Befitting a house-holder.

ତାଙ୍କର ଘରକରଣା ଚୁର୍ବି ଦରସଲ୍ ନ ଥିଲ—ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଅଠଗୁଣ ।

୩ । ଖାଦାନ୍; ଉଦ୍ଦବଂଶଜ —
3. Respectable; descended from a respectable family.

୪ । ସଚଳ; ସାଦାର ସଂସାରକାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ୱରୁଖୁରୁରେ ଚଳେ—
4. Well-to-do; prosperous.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଋ	ଢ଼	ୠ, ୡ	ଃ	ଵ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ, ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍	ଉ୩	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ପ୍ଲୁ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଥ	ଓ	ନ୍

ଘରକରଣା ବୁଦ୍ଧି—ଦେ. ବ (ସଂ.ଗୃହକରଣ) —ନିଜର ଗୃହସଂସାର ସୁଚାରୁରୂପେ ପରିଚାଳନ କରିବାର ବୁଦ्धि—
Gharakaraṇā buddhi
ଘରକନ୍ନାବୁଦ୍ଧି
ଘରଆବୁଦ୍ଧି
An eye on domestic economy; worldly wisdom.

ଘରକରଣା ବୁଦ୍ଧି ଯାହାର ଅଟେ
ଗୃହଲକ୍ଷ୍ମୀ ସେହି ଗୃହରେ ଖେଳେ—ଉଗ ।

ଘର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗୃହ ନିର୍ମାଣ କରିବା—
Ghara karibā
ଘର କରା
ଘର କରନା
1. Te build a house.
୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥାୟୀରୂପେ ସପରିବାର ବାସ କରିବା—2. To live permanently in a place; to become domiciled in a place.

ରହିବନ୍ତୁ ଘର କରିଣ ନରନ୍ତରେ—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

୩ । ସଂସାରର କର୍ତ୍ତବ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ ନିର୍ବାହ କରିବା; ନିଜର ପରିବାର ପାଳନ କରିବା—3. To manage a household; to maintain one's family.

୪ । ଗୃହସ୍ଥ-ଧର୍ମ ପାଳନ କରିବା; ସଂସାର-ଧର୍ମ ପାଳନ କରିବା—
4 To do the duties of a house-holder; to live as a family-man.

ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ହେଲେ ଅନାଦର
କିଏ ତାକୁ ଘର କରେ । କଳ୍ପଲତା. ଭାଗବତ ।

୫ । ସ୍ତ୍ରୀ ବା ସ୍ୱାମୀ ସହିତ ଦାମ୍ପତ୍ୟଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରିବା—
5. To live as husband and wife, to lead a conjugal life.

ସଦୋତ୍ର ମାଇକି ହରିଲେ. ଭଲଣୀ ସଙ୍ଗେ ଘର କଲେ ।
ଚାଟି. ନର୍ତ୍ତଣମାଳ ଗୁ ।

୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (ହୃଦୟକୁ) ଆଶ୍ରୟ କରିବା; (ହୃଦୟରେ) ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା; ଜନ୍ମିବା; ଜାତ ହେବା—
6. (figurative) To rise (in the mind.)

କସ୍ତୁରୀ ହୃଦୟରେ ଜଇ ଥାଇ ଘର—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

୭ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସବୁଦା ମନେ ପଡ଼ିବା —
7. (figurative)Always to be in the mind; to be remembered always

୮ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସବୁଦା ଆଖି ଆଗରେ ନାଚିବା —
8. (figurative) To dance always before one's eyes.

ଘର କରିବାକୁ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ବିବାହିତା କନ୍ୟା ବୟସ୍କାପ୍ରାପ୍ତା ହୋଇ ନିଜ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦାମ୍ପତ୍ୟ-ଜୀବନ ଯାପନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଥମେ ଶାଶୁଘରକୁ ଯିବା; ପହିଲଘାଳ ଯିବା—
Ghara karibāku jibā
(a married girl) To go to her husband's house for the first time to live with her husband after attaining puberty.

ଘର କରି ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି —ଘର କରିବାକୁ ଯିବା (ଦେଖ)
Ghara kari jibā Ghara karibāku jibā (See)

ଘରକାମ—ଦେ. ବ—୧ । ଘରବାଲିକ କାର୍ଯ୍ୟ; ଗୃହ କର୍ମ; ଘର ଧନ୍ଦା—
Gharakāma
ଘରର କାଜ
ଘରକା କାମ
1. Domestic duties; one's private business.
୨ । ଗୃହନାମୀଣ କର୍ମ—
2. The work of building a house.

ଘର ଖରଚ—ଦେ. ବ — ସଂସାର ବା ପରିବାରର ନିତ୍ୟନୈମିତ୍ତିକ ବ୍ୟୟ—
Ghara kharacha
ଘରେର ଖରଚ
ଖର୍ଚ୍ଚି ଖାନାଦାରୀ
Family expenses; daily domestic expenses.

ଘରଘର—ଦେ. ଅ—୧ । ପ୍ରତିଘରେ—
Ghara ghara
ବାଡ଼ିବାଡ଼ି
1 In every house.
ଘରଘର ଠାରୁରଦାଡ଼ା—ଉଗ ।
ଘରଘର ୨ । ଜଣକ ଘରୁ ଅନ୍ୟ ଘରକୁ—
2. From one's door to another's; from one house to another; from door to door.

ଘରଘର ହେଇ ବୁଲଇ ଗୋରସ, ମତ ବଜାଏ ବର୍ତ୍ତ—ଉଗ ।

୩ । (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) (ସଂ. ଘର୍ଘର)—ଘର୍ଘର (ଦେଖ)
3. Gharghara (See)

ଘରଘରି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘର୍ଘରିକା)—ଘୁଙ୍ଗୁରାଲଗା ଅଳ୍ପାୟତନ—
Gharaghari
A girdle of small bells.

ଠୋର ଘରଘରି ଘର୍ଘରି ନଦେ
ମୁଖରତ ମଞ୍ଜୀର ପାଦେ ବଜାଦେ—ପ୍ରାଗୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ଘର ଚଳାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗୃହର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ନିର୍ବାହ କରିବା—
Ghara chalāibā
ଘର ଚାଲାନ
ଘର ଚଲାନା
1. To conduct a household; to manage the domestic affairs.
୨ । ପରିବାରର ନିତ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ ବ୍ୟୟ ନିର୍ବାହ କରିବା ବା ଅଭାବ ପୂରଣ କରିବା —2. To meet the daily expenses and wants of a family.

ଘର ଚଳିବା—ଦେ. ବ—୧ । ପରିବାରର ନିତ୍ୟନୈମିତ୍ତିକ ଅଭାବ ଦୂର ହେବା—
Ghara chalibā
ଘର ଚଲା
ଘର ଚଲନା
1. Fulfilment of the daily and occasional wants of a family.
୨ । ସାଂସାରିକ ବ୍ୟୟ ନିର୍ବାହ—
2. Defraying of the family expenses.
୩ । ସାଂସାରିକ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ ହେବା —
3. Management of the domestic affairs.

ଘରଚଟିଆ—ଦେ. ଚ. (ସଂ. ଘର + ଚଟକ)—ଘରର ଗୃହଛତେ ବାସ କରୁଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷିବିଶେଷ—
ସଂ. ଚଟକ, କଳବିଙ୍କ, ଚଟ୍ଟକୁଳଙ୍ଗ, କାଳକଣ୍ଠକ, ଗୃହଚଟକ
ଚଡ଼ାଇପାଖୀ
ଗୌରିଆ; ଚଡୁଡିଆ
The house-sparrow.
[ଦ୍ର — ଏହାର ମାଂସ ମଧୁର, ସ୍ନିଗ୍ଧ ଶୁକ୍ରଜନକ, କଫକାରକ ଓ ସନ୍ନିପାତ ପ୍ରଶମକ—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଏପର ପ୍ରଥାରେ ୧ ରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ପଦ ୨ ଚତୁର୍ଥ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ ଲଭା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚତୁର୍ଥ ଦୀର୍ଘସ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବେ ସେବେ ଏ ଭଳାକୋଷରେ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଥାସ୍ଥାନେ ଚିହ୍ନର ବାସ୍ତବ ୨ ବା ୩ ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ ଗାଈ' ଖୋଳିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂତ' ଖୋଳିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜ୍ଜା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଘର ଗୁଲବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘର ଚଲାଇବା (ଦେଖ)
Ghara chā̃libā̃ Ghara chalāibā (See)

ଦେ. ବ—ଗୃହସ୍ଥର ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟର ପରିଚାଳନ—
The carrying out of the daily affairs of a house-hold.

ଘର ଚାଲାନ
घर चलाना

ଘରଛପର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘର+ଚ୍ଛେପ)—
Ghara chhapara ୧ । ଗୁଲଘରର ଗୁଲକୁ ନଡ଼ା ଆଦିଦ୍ୱାରା ଘରଛାଉଣୀ ଘୋଡ଼ାଇବା—1. Thatching of a house.
घरकाछपर ୨ । ଗୁଲଘରର ଉପରସ୍ଥ ଆବରଣ—
2. The thatch of a house.

ଘର ଛପରବନ୍ଦ—ଦେ. ବ—ଘରଛପର ୧ (ଦେଖ)
Ghara chhaparabandi Gharachhapara 1 (See)

ଘରଛାଣି—ଦେ. ବ—ଘରଛପର ୧ (ଦେଖ)
Gharachhā-ā̃ni Gharachhapara 1 (See)

ଘର ଛାଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଘର+ଚ୍ଛଦନ)—
Ghara chhāiñibā̃ ନଡ଼ା ଆଦିଦ୍ୱାରା ଘରର ଗୁଲକୁ ଘୋଡ଼ାଇବା-
ଘର ଛାଓଣାନ To thatch a house
घर छाना

ଘର ଛାଉଣି—ଦେ. ବ—ଘରଛପର ୧ (ଦେଖ)
Ghara chhāuṇi Gharachhapara 1 (See)

ଘରଛୁଆଁ—ଦେ. ବ—ଘରଛପର ୧ (ଦେଖ)
Ghara chhuāñ Ghara chhapara 1 (See)
(ଘରଛୁଆଣି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଘର ଛୁଆଁଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘର ଛାଇଁବା (ଦେଖ)
Ghara chhuāñibā Ghara chhāiñibā (See)

ଘରଛୁଆଣିଆଁ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ମୂଲଆମାନେ ଘରଛପର କରନ୍ତି—
Gharachhuāṇiāñ The labourers who thatch a ଘରାନ; ଘରାମୀ house.
घरछानेवाला; घरामी

ଘର ଛୋଇଁବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘର ଛାଇଁବା (ଦେଖ)
Ghara chhoiñibā Ghara chhāiñibā (See)

ଘରଜଗିଆ—ଦେ. ବ—ଯେ ଘରକୁ ଜଗିଯାଏ—
Gharajagiā A person who watches a house.

ଘରଜଳା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଘର+ଜ୍ୱଳନ)—ଗୃହଦାହ—
Gharajalā A house being set on fire
ଘରପୁଡ଼ା
घरजलना

ଘର ଜଳିବା—ଦେ. ବ—ଘରଜଳା (ଦେଖ)
Ghara jalibā Gharajalā (See)

ଘରଜୁଆଁ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘର+ଜାମାତା; ଗୃହବାସୀ ଜାମାତା)—
Gharajuāiñ ଯେଉଁ ଜାମାତା ଶଶୁରଙ୍କ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀରୂପେ ତାଙ୍କ ଘରଜାମାଇ ଘରେ ବାସ କରେ—One who takes up his residence in his father-in-law's house as the latter's heir or successor.
ଘରଦାମାଦ୍
ଘରଜୋଇଁ
ଘରଜୋଇଆଁ } ଅନ୍ୟରୂପ

ଘରଜୁଇଁ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଘରଜୁଆଇଁ (ଦେଖ)
Gharajuiñ Gharajuāiñ (See)
(ଘରଜୁଇଁଆଁ ଅନ୍ୟରୂପ)

ଘର ଝାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଘର+ଝାଟ=ମାର୍ଜ୍ଜନ)—
Ghara jhārdibā ଗୁଲଘରର ଗୁଲର ଉତର ପାଖରେ ଓ କାନ୍ଥ ଘରଝାଡ଼ା ଦେହରେ ଲମ୍ବିଥିବା ଭୂଷା ଓ ଅଳନ୍ତୁ ଆଦିକୁ ପର୍ଦ୍ଦୁଗ୍‌ଆଦି ଘରଝାଡ଼ନା ଦ୍ୱାରା ପରିଷ୍କାର କରିବା—To sweep the inside of a thatch and the body of the walls clean of the soots and hanging bits of straw, with a broom stick.

ଗ୍ରାଦେ. କ୍ରି—୧ । (ସମ୍ବଲପୁର) ଗୁଲଘରକୁ ବାର୍ଷିକ ଛପରବନ୍ଧ କରିବା ଉପଲକ୍ଷରେ ଗୁଲରୁ ପୁରୁଣା ନଡ଼ାକୁ ଓଲ୍ଲେଇବା—
1. To take out the layers of last-year's straw from the thatch during the ...ual thatching of a thatche ...ouse.

୨ । (ମେଦିନୀପୁର; ଭୁଲ. କଂ. ଘର ଝାଡ଼ା)—
ଘରର ଚଟାଣକୁ ଓଳାଇବା—
2. To sweep the floor of a house cl...n.

ଘରଝିଅ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଘର+ଦୁହିତା)—
Gharajhia ଯେଉଁ ଦାସୀମାନେ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରୁ ରାଜାଙ୍କ ଉଅସରେ ଲାଳିତପାଳିତ ହୋଇ ରାଜବଂଶର ଚିରଦାସୀରୂପେ ଉଅସରେ ରହନ୍ତି—Maid-servants who are brought up as such from childhood in a Raja's harem.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତର ରାଜାମାନଙ୍କ ଉଅସରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସେବା କରିବା ସକାଶେ ରାଜ୍ୟରୁ ଓ ସ୍ୱଧାରୁ ଗୃହ୍ୟ ବାପାରୁ ଗୁଡ଼ିଏ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଆଣି ରାଜାମାନେ ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ଉଅସରେ ରଖନ୍ତି । ସେମାନେ ଲୋକଦୃଷ୍ଟିରେ ଚିରକୌମାର୍ଯ୍ୟବ୍ରତ ଧାରଣକରି ଥାଅନ୍ତି ଓ ରାଜାଙ୍କ ପରିବାରର ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହୁଅନ୍ତି; ଏପରି ହେ, ରାଜାମାନେ ମୃତ ହେଲେ ସେମାନେ ଅଶୌଚ ପାଳନ କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି କେହି ମଧ୍ୟ ରାଜାଙ୍କର ଓ ରାଜକୁମାରଙ୍କର ପ୍ରଣୟିନୀ ହୁଅନ୍ତି ।]

ଘରଞ୍ଜି—ଦେ. ବ—ଆରଣ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—
Gharañji Name of a wild tree.

ଘର ଟିକସ—ଦେ.ବ.(ସଂ.ଘର+ଇଂ. ଟାକ୍ସ୍)—୧ । ପ୍ରତି ଘର ଉପରେ ଧାର୍ଯ୍ୟ କର; ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଟାକ୍ସ୍ —
Ghara ṭikasa 1. Chaukidari tax; tax assessed on every separate house or family

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ୍ର
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୰୷	ୟ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ

୨ । ଘର ନମନ୍ତେ ଘରର ମାଲିକ ଉପରେ ବସିବା କର—
2. House tax; tax levied from the owner of a house.

ଘରଝ୍ଟ—ଫ. ବ୍—(ଘର୍=ଧ୍ୱନିବିଶେଷ + ଅଟ୍ଟ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯାହା ଘର୍‌ଘର୍ ଶବ୍ଦ କରି ଗତି କରେ)—
(Gharaṭṭa) ଜାତି; ଘୋରଣାଯନ୍ତ୍ର —Millstone; grindstone.

ଘରଢିଙ୍କି—୧ । ଧାରବାରିକ ବ୍ୟବହାର ନମନ୍ତେ ଘରେ ରଖା ଯାଇଥିବା ଧାନଗୁଡ଼ାଲ ଆଦି ଛୁଟିବାର ଯନ୍ତ୍ର —
Gharadhiṅki 1. The husking jack (machine) belonging to one's own house.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଘରର ଲୋକ —
2. (figurative) A member of one's own family;

ଘରଢିଙ୍କି ଜମ୍ଭୀର ଦେବା ନମସ୍—ଚଳ

ଘରଣା—ଦେ. ବ୍ଧ—ଘର କରଣା —(ଦେଖ)—
Gharaṇā (See) Ghara karaṇā

ଘରଣା ଘିବ୍—ଦେ. ବ୍—ଖାନ୍ଦାନ୍ ଘରବାର—
Ghaṇā ghara Respectable family. (M.W.)

ଘରଣୀ ବ୍. ସ୍ତ୍ରୀ (ଘର + ଇନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ.)—
Ghaṇī (ଭୁଲ. ବ. ଗିନ୍ନୀ; ହି. ଘରନ୍ଗା)
ଗୃହକର୍ତ୍ତ୍ରୀ—1. Mistress of a house; house-wife
ସ୍ତ୍ରୀ; ଭାର୍ଯ୍ୟା—2. Wife

ଆମ୍ବନ୍ଧରୁ ଘତକ୍ଷତେ ଉଠି କହୁଲେ ନୃପଘରଣୀ—
ବ୍ରଧାନାଥ—ଗାବଂଗ ।

ଘରତଲି—ଦେ. ବ୍—୧ । ଯେଉଁ ଜମି ଉପରେ ଘର ତୋଳା ହୋଇଥାଏ—1. Site of a house.
୨ । ଗୃହସଲଗ୍ନ ଜମି; ଘରବାଡ଼ି —
2 Homestead land.
୩ । ଘରର ତଟାଣ—3. Floor of a house

ଘର ତଲାସ—ଦେ. ବ୍. (ଫ. ଘର + ଫ. ତଲ୍ଲାସ୍)—
Ghara talāsa ଖାନ୍‌ତଲ୍ଲାସ; ରାଜକର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସନ୍ଦେହୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଘର ଖୋଜା ହେବା —
ଘର ତାଲାସ House-search.
ଖାନାତଲ୍ଲାସ

ଘର ତଲାସି—ଦେ. ବ୍—ଘର ତଲାସ (ଦେଖ)
Ghara talāsi Ghara talāsa (See)

ଘର ତାତ ଯିବା—ଦେ. ବ୍—ଘର ଘୋଡ଼ା ଯିବା; ଘରେ ନିଆଁ ଲାଗିବା;
Ghara tāṭi jibā ଗୃହଦାହ—A house being set on fire.

ଘର ତୋଳା—ଦେ. ବ୍—ନୂଆନ ଗୃହ ନିର୍ମାଣ—
Ghara tolā Raising or building of a new house.
ବାଡ଼ୀ ତୟାରୀ
ଘର ବନାନୀ

ଘର ତୋଳିବା - ଦେ. ବ୍—ଘର ତୋଳା (ଦେଖ)
Ghara tolibā Ghara tolā (See)
ଘରକରା ଦେ. କ୍ରି—ନୂତନ ଗୃହ ନିର୍ମାଣ କରିବା—
ଘର ବନାନା To build a new house.

ଘର ଦୁଆର—ଦେ. ବ. (ସମ୍ଭରଣ; ଫ. ଘର + ଦ୍ୱାର)—
Ghara duāra ୧ । ଗୃହର ଉତ୍ତର ଓ ବାହାର—
ଘରବାଡ଼ୀ, ଘର ଦୋର 1. Apartments; premises.
ଘରଦ୍ୱାର ୨ । ବାସସ୍ଥାନ—2. Residence; abode.
୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି—
3. All the properties of a person.

ଘର ଦୁଆର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘର କରିବା (ଦେଖ)
Ghara duāra karibā Ghara karibā (See)

ଘର ଦ୍ୱାର—ଦେ. ବ. (ସମ୍ଭରଣ; ଫ. ଘର + ଦ୍ୱାର)—
Ghara dwāra ଘର ଦୁଆର(ଦେଖ)
Ghara duāra (See)

ଘର ଧନ—ଦେ. ବ (ଫ. ଘର + ଧନ)—ଘର କଉଡ଼ି (ଦେଖ)
Ghara dhana Ghara kaurḍi (See)

ଘର ଧନ ଘର ଖାଇବା—ଉଗ ।

ଘର ଧଡ଼ା—ଦେ. ବ୍—ଘର କାମ (ଦେଖ)
Ghara dhandā Ghara kāma (See)

ଘର ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦୂରଦେଶରୁ ଆସି ଘରେ ପହଞ୍ଚିବା—
Ghara dharibā 1. To reach the house on coming back from abroad.
ଘରଧରା
୨ । ନିଜର ଭ୍ରାନ୍ତି ବୁଝି ପାରିବା—
2. To find out one's error.
୩ । ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ହେବା—
3. To be immersed in thought.
୪ । ନିଜର ଅବସ୍ଥା ଉପଲବ୍ଧି କରିବା—
4 To understand one's own situation.
(ଯଥା—ତା ମନ ଘର ଧରୁଛି ।)
ଗ୍ରାମ୍ୟ ଗଞ୍ଜାମ) କ୍ରି—(ବାଳିକା) ପ୍ରଥମେ ଋତୁମତୀ ହେବା; ଘରଯୋଗ୍ୟ ହେବା—(a girl) To have the first menses.

ଘରନଆଁ—ଦେ. ବ୍—୧ । ଗୃହମଧ୍ୟସ୍ଥ ଅଗ୍ନି —
Ghara niāṅ 1 Fire in the house.
ଘରେର ଆଗୁନ ୨ । ଗୃହରେ ଲାଭ ହୋଇଥିବା ଅଗ୍ନି —
ଘରକା ଆଗ 2. Fire originating from one's house.
୩ । ଗୃହଛିଦ୍ର—3. Family-secrets.

ଘରନଆଁ ବୋଲ ଅଙ୍କରେ ପୂରଇବା—ଉଗ ।

ଘରପିଛୁ—ଦେ. ଅ (ଫ. ଗୃହ + ପଶ୍ଚାତ୍)—୧ । ପ୍ରତି ଘର ନମନ୍ତେ;
Gharapichhā ପ୍ରତି ଘରିବାର ପାଇଁ—1. For every house or family.
ଘରପିଛୁ; ଫିଘର

Digitized by srujanika@gmail.com

ବାଙ୍ଗାଲ ଲେଖକମାନଙ୍କର ପୁସ୍ତକରେ ପଢିବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଓ ସ୍ୱରାକ୍ଷରରେ ନ ମିଳିବ, ସେହି ସ୍ୱରାକ୍ଷରରେ ନ ମିଳିବ, ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ‘ଗାଈ’ ନ ମିଳିଲେ ‘ଗାଇଁ’ ଖୋଜିବେ, ‘ଭୂଅ’ ନ ମିଳିଲେ ‘ଭୁଇଁ’ ଦେଖିବେ; ବଧୂ ନ ପାଇଲେ ‘ବହୂ’ ଦେଖିବେ; ‘ଅର୍ଜ୍ଜୁନ’ ନ ପାଇଲେ ‘ଅଜ୍ଜୁନ’ ଦେଖିବେ; ଅଲବତ୍ ନ ପାଇଲେ ‘ଅଲ୍‌ବତ୍ତ’ ଦେଖିବେ ।

ଘରପିଛେ ୬ । ପ୍ରତି ଘରୁ; ପ୍ରତି ଗୃହସ୍ଥଙ୍କଠାରୁ—
2. From every house or house-holder.

ଘରଘୋଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଘରେ ନିଆଁ ଲଗିବା—
Gharapordā House being in fire; breaking out of fire in a house.
ଦେ. ବିଣ—ଗୃହଦାହକ—One who sets a house on fire; incendiary.

ଘରଘୋଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଘରଘୋଡ଼ା (ଦେଖ)
Gharapordi Gharapordā See)

ଘରଘୋଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ନାମ=ସ୍ୱେତପର୍ଦ୍ଦଃ)—ଏକ ପ୍ରକାର ଔଷଧ ଗୁଳ୍ମ; ସ୍ୱେତ ଘାଘଡ଼ା—A medicinal plant, growing wild on waste land; Oldenlandia Biflora (Kirtikar); Spermacoce; Articularis; Umeria Parviflora.
Gharapordiā
ସଂ. ପର୍ପଟ, ବରଭକ୍ତ, ପର୍ପଟକ, ଘାଂଶୁ, କବର
କ୍ଷେତପାପଡ଼ା
ପୀତପାପଡ଼ା [ଦ୍ର— ଆନ୍ଧ୍ରକାଦ ବର୍ଗର ବନ୍ୟ ଶାକବିଶେଷ । ଏ ଗୁଳ୍ମ ଫା. ସାବ୍‌ଜଦର୍ ଦେଢ଼ ଗଜଏ ଉଚ୍ଚ ଓ ଝାଙ୍କଡ଼ା । ପତ୍ର ସରୁସରୁ ଅ. ବକଲ୍‌ଭୁଲ୍ ଫଳ ଗୋଟେ ଧନିଆ ଫଳ ପରି । ଫୁଲ ଧଳା ଓ ମୋଟା, ବର୍ଷାଦିନେ ଯୋଡ଼ ଯୋଡ଼ ଫୁଲ ଧରେ; ଏହା ପିତ୍ତ, ରକ୍ତଦୋଷ, ଭ୍ରମ, ତୃଷ୍ଣା, କଫ, ଜ୍ୱର ଓ ଦାହନାଶକ ଏବଂ ଧାରକ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ଇକ୍ଷୁରସ, ବାୟୁବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ଲଘୁ ।]
ଦେ. ବିଣ.— ଘରଘୋଡ଼ା (ଦେଖ)
Gharapordā (See)

ଘରପୋଷା—ଦେ. ବିଣ.—ଘରେ ପୋଷା ଯାଇଥିବା; ଗୃହପାଳିତ—
Gharaposhā Tamed in a house; bred up at home; domesticated
ଘରେଜୁ, ପାଳତୁ

ଘରବର—ଦେ.ବ.— ସଂ ଘର+ବର)—କନ୍ୟା ପାଇଁ ନିଜାଡ଼ିତ ବର ଓ ବରର ଘର ବା ସଂସାର—A bridegroom and his house or worldly condition
Gharabara
ଘରବର

ଘରବର ଦେଖା—ଦେ. ବ.—କନ୍ୟା ନିମନ୍ତେ ବର ଓ ବରର ଗୃହ ଓ ବରର ବୈଷୟିକ ଅବସ୍ଥା ଦେଖିବା କ୍ରିୟା—The act of selecting a bridegroom, for a girl after seeing the bridegroom his house and his material condition.
Ghara bara dekhā

ଘର ବସାଇବା—ଦେ କ୍ରି — ଅନ୍ୟ ଦେଶ ବା ଇଲାକାରୁ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଆଣି ଖଣ୍ଡଶଃ ଇଲାକା ବା ଜମିଦାରୀରେ ଅଧନତନ୍ତ୍ରୀ ସରବସାନ କରାଇବା—To settle new resident tenants in one's own zamindari or state
Ghara basāibā
ଘର ବସାନା

ଘର ବସିବା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି; (ଭୁଲ. ହି. ଘରବସ୍‌ନା = ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀ ବା ବହୂ ଘରକୁ ଆସିବା, ବରାହୁତ ହେବା)—(ପୁରୁଷର) ଆଷ୍ଟାବାଦଘର ହେବା — Consummation of marriage of a male
Ghara basibā

ଘର ବସିଯିବା—ଦେ. ବ—କୌଣସି ଉଆଁର ଘର ମାଟି ତଳକୁ ଦବିବା —Setting down of a house into the ground.
Ghara basijibā

ଗ୍ରାଦେ (କଟକ) ବ (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପରିବାରର ପୂର୍ବ ସମୃଦ୍ଧିର ହ୍ରାସ— Diminishing of the former prosperity.

ଘରବାଡ଼ି —ଦେ. ବ.—(ସଂହରର)—୧ । ଘର ଓ ବାଡ଼ି—
Gharabārdi 1. House and its adjacent garden.
ଭିଟା; ଭିଟାବାଡ଼ି ୨ । ଘରଡାଳ ଜମି ଓ ତହିଁ ସଲଗ୍ନ ଜମି; ବାସ୍ତୁ; ଘରବାଡ଼ି ଘରର ଦୁଆ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସମସ୍ତ ଜମି—2. Homestead the
ଘରବାର whole land comprised in the compound of a man's residence.

ଘରବାଲା —ଦେ. ବ—୧ । ଗୃହସ୍ୱାମୀ—
Gharabālā I. The householder.
ବାଡ଼ୀଓୟାଲା "ଓ ଲେଲେ ବୁଝିଥର, ଘରବାଲେ ଶବର୍‌ଦାର୍" ପାଣ୍ଡବ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱ ।
ଘରବାଲା ପଙ୍କାରମୋହନ—ଇମାଣଅଠଗୁଣ୍ଠ ।
(ଘରବାଲା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ୱାମୀ, ଉର୍ଦ୍ଦୁ—2. Husband.
୩ । ଭଡ଼ାଘରର ମାଲିକ—3. The land of a re house.

ଘରବାହାର—ଦେ. ବି—(ସଂହରର)—ଗୃହର ଭିତର ଓ ବାହାର—
Gharabāhāra Inside and outside one's
ଘରବାହିର premises.
ଘରବାହର

ଘରବାହାର ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—କୌଣସି ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପ୍ରିୟଜନର ଆଗମନ ବା ଘଟିବା ଘଟିବାର ଅପେକ୍ଷାରେ (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି) ଏ ସମୟରେ ଘରୁ ବାହାରକୁ ଆସୁଥିବା ଓ ଅନ୍ୟସମୟରେ ବାହାରୁ ଘରକୁ ଯାଉଥିବା— To repeatedly come out of and go into the house alternately (being restless) in anticipation of an expected person arriving or an expected event happening.
Gharabāhāra hebā

ଘରବିদ্যা—ସଂ ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ ଉତ୍ତ; ଘର+ବିଦ୍ୟା) କୁଳବିଦ୍ୟା; ବଂଶର ବିଦ୍ୟା —Hereditary knowledge.
Gharabidyā
ଘରେରବିଦ୍ୟା ଘରବିଦ୍ୟା ଯାହା ଦେଲେ ଜ ଦୂର ହର
ଘରକୋବିଦ୍‌ଯା କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍ଯୋଗ ।

ଘରବୁଡ଼ା —ଦେ. ବ—୧ । ପରିବାରର କଳଙ୍କଜନକ ସର୍ବନାଶ—
Gharabur̤dā 1. Dishonour brought about to a family.
୨ । ପରିବାରର ସର୍ବନାଶ —2. The ruin of a family.
(ଘରବୁଡ଼େଇ - ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେ ପରିବାରର ଘରମଜାନ; ଘରବୁଡ଼ାନ ସର୍ବନାଶ କରେ ବା କୁଳକୁ କଳଙ୍କିତ କରେ—
ଘରଫୋରୀ; ଘରଘାଲ 1, One who brings dishonour to a family.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଐ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଓ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୁ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ତ୍ତୁ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଈ	୍

ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାତ ସିନା କର୍ମ ଘରଭୂଡ଼ା
କରୁଆନ୍ତୁ ଧର୍ମକୁ ଦୋଇଣ ବାପୁଡ଼ା—କୃଷ୍ଣଙ୍କି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୨ । ଯେ ଅନ୍ୟ ପରିବାରର କୁଳସ୍ତ୍ରୀକୁ କୁଳଟା କରଏ—
2. One who entices away or seduces a lady from a family for immoral purpose.

୩ । ବଂଶ ନଯାଉକାସ୍ତ—
3. Causing ruin or extinction of a family.
ଏହୁ ମଧ୍ୟ ମୋର ଗୋଷ୍ଠୀର ଘରଭୂଡ଼ା—କୃଷ୍ଣଙ୍କି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୪ । ପରର ସର୍ବନାଶକାସ୍ତ—
4. Causing ruin to another.
ଏତେ ଦଣ୍ଡ ଦେଇଣ ପୁଣି ନାଗାସ୍ତୁଡ଼ା
ଉଭୟରୁ ବଳବନ୍ତ କେଡ଼େ ଘରଭୂଡ଼ା—କୃଷ୍ଣଙ୍କି, ମହାଭାରତ. ବନ

୫ । ଧୈର୍ଯ୍ୟନାଶକ; ସତୀତ୍ୱନାଶକ; ଉନ୍ମାଦକ —
5. Causing impatience or madness; destroying patience; maddening; causing disturbance in the mind of chaste woman.
ସଜଡ଼ା ଦୋଇ କନ୍ଦେ ପଡ଼ିଛ ଦୋଷଡ଼ା
ଯେ ମଧ୍ୟ ଦୋଇଛ ନାଙ୍କଙ୍କ ଘରଭୂଡ଼ା—କୃଷ୍ଣଙ୍କି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୬ । ଅନଷ୍ଟକାସ୍ତ; ଉଚ୍ଛେଦସାଧକ—6. Harmful.
ମାଳୀ ଘରେ ଟେକ ଯେ କୁମ୍ଭାର ଘରେ ଘୋଡା
ଇସ୍ତ୍ରୀ ଘରେ ମାଙ୍କଡ଼ ଜନ୍ମହେଁ ଘରଭୂଡ଼ା—ପ୍ରଭାସ. ଶଶିସେନା ।

ଘର ବୁଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୟର ଅନଷ୍ଟ ଘଟାଇବା—
Ghara burdāibā 1. To harm another.
ଘରବୁଡ଼ାନ; ଘରମର୍ଜନ ୨ । ପରିବାରରେ ଅଶାନ୍ତି ବା କଳଙ୍କ
ଘରବିଗଡ଼ନା ଘଟାଇବା—2. To cause dessension or scandal in a family.
୩ । କୌଣସି ପରିବାରର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଫୁସ୍ଲାଇ କୁଳରୁ ବାହାର କରି ନେବା—3. To seduce a woman of a family.

ଘର ବୁଡ଼ିବା—ଦେ. ବ—୧ । ବଢ଼ିପାଣି ଆଦରେ ଘରଦ୍ୱାର ବୁଡ଼ିଯିବା—
Ghara burdibā 1. The rise of flood-water over the roofs of houses.
୨ । କୌଣସି ପରିବାରର ଘରଦ୍ୱାର ଏକାବେଳକେ ଧ୍ୱସ୍ତ ହେବା—2. Ruination of a family.
ଏତେକେ ବୁଡ଼ଲ ମୋ ଘର, ଭଣ୍ଡ ଯେ ମୋହର ଅଗର—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୩ । ପରିବାର କଳଙ୍କିତ ହେବା—
3. Scandalisation of a family.

ଘରବୁଡ଼ା—ଦେ. ବଣ—୧ । ଘରଭଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Ghara buhā 1. Gharabhaṅgā (See)
କାଳ ପାଇଲେ କଂସ ପେଷି କରିବ ଧ୍ୱଂସ
କଂସଳା ସୁତ ଘରବୁଡ଼ାକୁ ଗୋ—ଜଗତ୍ସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । ଯେ ପର ଘରୁ ଜନଷପତ୍ର ବୋହି ନଏ—
2. Carrying away things from a house.

ଘରଭଗ୍ନ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘର+ଭଙ୍ଗ)—ଗୃହସ୍ଥର ସ୍ତ୍ରୀ ବା ଗୃହିଣୀର
Ghara bhagna ମୃତ୍ୟୁ—Death of the mistress of the house; bereavement due to the death of one's wife.

ଘରଭଙ୍ଗା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ. (ସଂ. ଘର+ଭଞ୍ଜକ)—
Ghara bhaṅgā ୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟର ପରିବାରରେ ଅନଷ୍ଟ (ଘରଭଙ୍ଗେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବା ବିବାଦ ଜାତ କରଏ—
ଘରଭାଙ୍ଗା—ପୁଂ 1. Causing rupture in a family.
ଘରଭାଙ୍ଗାନୀ ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଏକାନ୍ନବର୍ତ୍ତୀ ପରିବାରକୁ
ଘରଘାଲ; ଘରଫୋଡ଼ନା ପୃଥକାନ୍ନ କରଏ—3. Causing separation amongst the members of a joint family.
୩ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟ ପରିବାରକୁ ଉତ୍ସନ୍ନ ବା କଳଙ୍କିତ କରେ—3. Causing ruin or scandal to a family.

ଘର ଭୁଙ୍ଗିବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । ଭଲଆର ହୋଇଥିବା ଘରକୁ ଭୁଙ୍ଗିଦେବା—
Ghara bhāṅgibā 1. To dismantle a house.
ଘରଭାଙ୍ଗା ୨ । ପରିବାରରେ ଅଶାନ୍ତି ଜନ୍ମାଇବା—
ଘରତୋଡ଼ନା 2. To cause dessension in a family.
ଦେ. ବ. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର)—ପରିବାରଗତ ସମ୍ପତ୍ତି,ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ଶାନ୍ତି ଏକାବେଳକେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବା—
The ruin of a family.

ଘର ଭୁଙ୍ଗିଯିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଗୃହ ସମ୍ପତ୍ତ ଅଭାବରୁ ଭଗ୍ନ ବା
Ghara bhāṅgi jibā ଭୂମିସାତ୍ ହେବା—1. The falling
ଘରଭେଙ୍ଗେ ଯାଓୟା down of a house (for want of repairs).
୨ । ଏକାନ୍ନବର୍ତ୍ତୀ ପରିବାରର ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ ପୃଥକାନ୍ନବାସ ହେବା—
2. Separation amongst the members of a hitherto joint (Hindu) family.

ଘରଭର—ଦେ. ବ—ପରିବାର ପରିଚାଳନର ଦାୟିତ୍ୱ—
Ghara bhāra Responsibility of managing a family.
ଗୁରୁଙ୍କ ଦେବା ଘରଭରକୁ ବହିଲେ । କୃଷ୍ଣଙ୍କି—ମହାଭାରତ ଅନ୍ତ ।

ଘରମ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ଘର୍ମ)—ଝାଳ—Sweat
Gharama ନାର ଦେମାଳୀ ଶ୍ରବସ୍ତ୍ରତ ରମ୍ୟ ।
ଦୋଷ୍ପଙ୍ଗଦାନ ଅହୁତ ଘରମ । ଉଷ୍ଣ—ପ୍ରେମସ୍ପାନଧ୍ୟ ।

ଘର ମଙ୍ଗୁଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘର ମଧ୍ୟରେ "ଛୁଆଁ ଅଛୁଆଁ" ବାରଣ ନ
Ghara maṅgulibā ରଖିବା;ବାଣ୍ଡୁଛୁଆଁ ଆଣି ଘରେ ପୂରାଇବା—
To make no distinction between touchable and untouchable state in a

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅପଚ ପୃଷ୍ଠାରେ ଚତ ୧ ଚଭୁଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଭୁଁତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହ୍ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଭୁଁତ କୋଣଶ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ଯେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୋଣରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେଡ଼ି ଚତ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହିଁର ବପଦ୍ଧଚ ୨ ବା ୧ ଚଭୁଁତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳବେ; 'କୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'କୃଶ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଦେଖିବେ ।

house e. g. to touch the clothes which are inside the house after coming from the outside, where a man becomes polluted by coming in contact with untouchable people or by doing acts (e. g. answering calls of nature by wearing the cloth and not washing it) tending to pollution.

ଘରମଣଷ --ଗ୍ରା. ବି. (ଫ. ଘର + ମନୁଷ୍ୟ)—୧ । ନଜର ସ୍ତ୍ରୀ—
Gharamaṇasha 1. One's own wife.
ଘରେରଲୋକ ୨ । ନଜର ସ୍ୱାମୀ—2 One's own husband.
ଘରକାଆଦ୍‌ମୀ ୩ । ଆପଣାର କୁଟୁମ୍ବ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି—
ଘର ମଣିଷ } ଅନ୍ୟରୂପ 3. A member of one's family.
ଘରମନଷ }
୪ । ଆପଣାର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବ୍ୟକ୍ତି—
4 One's intimate friend or relation.

ଘରମୁହଁ ଦେଖିବା—ଦେ. କି—ବହୁତ ଦନ ପରେ ଘରକୁ ଆସିବା—
Ghara muhaṁ dekhibā To visit one's house after a long absence.
ଘରେର ମୁଖଦେଖା
ଘରକାମୁହଁ ଦିଖନା

ଘରମୁହାଁ—ଦେ. ବଣ (ଫ. ଗୃହ + ମୁଖ)—ଗୃହାଭମୁଖୀ; ନଜ ଘରଆଡ଼କୁ ମୁହଁକର ଆସୁଥିବା—Coming towards one's house.
Gharamuhāṁ
ଘରମୁଖା

ଘରଯୋଗ୍ୟ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଫ. ଘର + ଯୋଗ୍ୟ)—ପ୍ରାପ୍ତଯୌବନା (ବାଳକା)—Matured (girl).
Gharajogya

ଘରରଖା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଅସରପା—
Gharakhā 1. Cockroach.
୨ । ଚମ୍ପେଇନେଉଳ—2. A kind of lizard with a smooth skin and red tail.

ଘରଲୋକ—ଦେ. ବ—ଘରମଣଷ (ଦେଖ)
Gharaloka Gharamaṇasha (See)

ଘରଷ—ଗ୍ରା. ବି. (ପଦ୍ୟ) (ଫ. ଘର୍ଷଣ)—ଘଷିବା—
Gharasha Rubbing.

କଣ୍ଠୁ ଘରଷେ ମୁଗ ବୁହିଁ
ସେ କର୍ମ ବେନ ଚଷୁ ବୁଜ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଘରଷଣ—ଗ୍ରା. ବି. (ପଦ୍ୟ) (ଫ. ଘର୍ଷଣ)—ଘରଷ (ଦେଖ)
Gharashaṇa Gharasha (See)

ଘରସାଜ—ପ୍ରାଦେ. (ଫିଦ୍‌ବଭୂମ) ବ. (ଫ. ଘର + ସଜ୍ଜା)—
Gharasāja, ଘରର ଯାବତୀୟ ଉପକରଣ ବା ଅସ୍‌ବାବ୍ (ଚଉକ, ଘରେର ସାଜ ବେଞ୍ଚି, ସିନ୍ଦୁକ, ପେଡ଼ି, ପେଟରା ଇତ୍ୟାଦ)—
ଘରକା ଅସବାବ Household furnitures.

ଘରସାଣ୍ଠ—ଦେ. ବ—ପରବାରର ବଂଶାନୁଗତ ବହୁମୂଲ୍ୟ ଉପକରଣ—
Gharasāṇṭha Valuable household furniture; heirloom.

ଘରସାର—ଦେ. ବ. (ଫ. ଘର + ସାର)—ଗୃହର ସର୍ବୋତ୍ତମ ବା ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ବସ୍ତୁ—An excellent or valuable article of the household.
Gharasāra

ଘର୍—ଦେ. କି. (ଫ. ଘର)—୧ । କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ରହିବାର ନର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଛିଦ୍ର ବା ସ୍ଥାନ; ଠଣା—1. Proper place or niche for a thing.
Gharā
ଘରା
ଘର ୨ । କୋଠର; ରେଖାବଗ୍ଧିତ କ୍ଷେତ୍ର—
2. Groove; bounded figure.
୩ । ବନ୍ଧୁକ ବା ତୋପର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ନଆଁ ଲଗାଇବାର ଛିଦ୍ର—3. The side-bore of a gun or cannon (in its breech) for firing it; touch-hole of a gun.
୪ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଘର୍ଷଣ ଯୋଗୁଁ ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥରେ ହୋଇଯିବା ଲମ୍ବ ଛିଦ୍ର—4. Channel or groove eaten into the body of a thing by constant friction of another thing; loophole.
୫ । କୁର୍ତ୍ତାରେ ଥିବା ବୋତାମ ଲଗିବା ଛିଦ୍ର—
5. Button-hole of a garment.
୬ । ଛିଦ୍ର—6. A hole.
୭ । ପକ୍ଷୀର ବସା—7. Bird's nest.
୮ । ସ୍ଥାନଭ୍ରଷ୍ଟ ଜରୁସ୍ଥ, ପୀହା ଆଦର ମୂଳ ସ୍ଥାନ—
8. Proper place or original position of a displaced organ.

ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—
୧ । ମହୁଫେଣା—1. Hive.
୨ । ଗାଈର ପଲା—2. Udder of a cow.
୩ । ବ୍ୟାଘ୍ର ଆଦ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁଙ୍କ ଗର୍ତ୍ତ—3. Lair or den of wild beasts.

ଘରଉ—ଦେ. ବଣ.—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୃହ ବା ପରବାର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ବଷୟ)—
Gharāu 1. (matter) Relating a person's family.
ଘରାଉ ୨ । ଗୋପନୀୟ; ଅନ୍ୟତ୍ର ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ—2. Secret.
ଘରାଉ

ଘର୍ କରିବା—ଦେ. କି.—ଘର୍ଷଣଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବସ୍ତୁରେ ଛିଦ୍ର କରିବା—
Gharā karibā To make a hole or groove in a thing by constant rubbing.

ଘର୍ କାଟିବା—ଦେ. କି.—୧ । ଭୂମିରେ ଚଉଷ ଆଦ କ୍ଷେତ୍ରମାନ ଅଙ୍କିତ କରିବା—1. To draw squares and other figures on the ground.
ଘରାକାଟା
ଘରକାଟନା ୨ । ଚହ୍ନିତ କରିବା—2. To mark.

ଘର୍ ଖାଇବା—ଦେ. ବ—୧ । ଶଗଡ଼ର ଚକଦ୍ୱାର୍ ଅଶ ଘଷିହୋଇ ଅଶରେ ଖାଲ ବା ଛିଦ୍ର ହେବା—
Gharā khāibā 1. The wearing away of the axle by constant friction of the wheel.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଈ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିମାତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଅ	ଘ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତଳ ବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

୨ । ମୁହଁରୁ ହଠାତ୍ ବାକ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ନ ବାହାର ଖଣ୍ଡ ମାରିବା—2. Stammering.

ଘରି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଲଆ ଚଲାଇବାର ବଡ଼ ଗୋଲ ଚୁଲି—
Ghari — A. big sieve for sifting fried paddy.

ଘରିଆ—ଦେ. ବିଣ (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ; ଯଥା—ଭଜନଘରିଆ)—
Gharia — ଗୃହ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to house.

ଘରିଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଘର+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) —ଘରଣୀ (ଦେଖ)—
Gharinī — Gharanī (See)

ଘରୁଆ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଘର)—୧ । ଗୃହସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି—
Gharuā — 1. A house-holder.
घरुया — ୨ । ଏକ ଘରେ ବାସ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
घरेया — 2. An inmate of the house.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ସତ୍‌କୁଳପ୍ରସୂତ—1. Born of a respectable family.
घराना — **घरेलु; घरुआदार** ୨ । ଘରକରଣା; ଉତ୍ତମ ବୈଷୟିକ ଅବସ୍ଥାପନ୍ନ ପରିବାରର (ବ୍ୟକ୍ତି)—2. Belonging to a well-to-do family.

୩ । ଗୃହସ୍ଥିତ—3. Situated in the house.

୪ । ଗୃହପାଳିତ—4. Domesticated.

୫ । ପାରିବାରିକ—5. Relating to the family.

୬ । ଯେ ଉତ୍ତମରୂପେ ଘରବାର ଚଲାଏ—
6. Ably managing a house-hold.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଆତ୍ମୀୟ; ସ୍ୱଜନ—Relative.

ଘରୁ ଖାଇବା—ଦେ.କ୍ରି—ନିଜ ଗୃହରେ ଅର୍ଥାତ୍ ନିଜ ବ୍ୟୟରେ ଭୋଜନ କରିବା—To eat at one's own cost; to meet one's fooding-expenses out of one's pocket.
Gharu khāibā — **घरसे पांव निकालना**

ଘରୁ ଖାଇ ପର କାମ କରେ କଏ ବାପା ? ପଲ୍ଲୀରମୋହନ. ଉତ୍କଳଭ୍ରମଣ ।

ଘରୁ ଗୋଡ଼ କାଢ଼ିବା—ଦେ.କ୍ରି—୧ । ଘରୁ ବାହାର ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ଯିବା—1. To go to some other place from home.
Gharu gorda kārdhibā — **घरसे पांव निकालना**

୨ । ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ଯିବାପାଇଁ ଘରୁ ଅନୁକୂଳ କରିବା—
2. To start from home for another place.

ଘରେଇ—ଦେ. ବ—ଗୃହସ୍ଥ—
Gharei — House-holder.
घरोया — ଦେ. ବିଣ—୧ । ଗୃହ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ପାରିବାରିକ—
घरेया; घरु — 1. Pertaining to a family.

୨ । ଗୃହପାଳିତ—2. Domestic.

୩ । ଅନ୍ତରଙ୍ଗ; ଆତ୍ମୀୟ; ସ୍ୱଜନ—3. Closely related; one who is considered as within the inner circle of one's family.

୪ । ଗୃହପ୍ରସୂତ—4. Home-made, produced at home.

୫ । ଗୋପନୀୟ; ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ (ଯଥା—ଚିଠି; କଥା)—
5. Private; confidential.

୬ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସର୍ବଦା ଘରେ ରହିବାକୁ ସୁଖ ପାଏ—
6. Loving always to stay at home; home-loving;

୭ । ଯେଉଁ (ସ୍ତ୍ରୀ) ପରିବାରରେ ବାସ କରୁଥାଏ (ଯଥା—ଘରେଇ ଝିଅ)—7. Living in a family; leading a family-life.

ଘରେଇଣି—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଯେ ସର୍ବଦା ଘରେ ରହେ—
Ghareiti — 1. Home-staying.

୨ । ଗୃହ ଧନ୍ଦାରେ ସବୁବେଳେ ବ୍ୟସ୍ତା—
2. Always busy in house-hold duties.

୩ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ପାରିବାରିକ ଜୀବନଯାପନ କରିବାକୁ ସୁଖ ପାଏ—3. Loving to lead a family-life; home-loving.

ଦେ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଗୃହକର୍ତ୍ରୀ—1. Mistress of the house.

୨ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ) ବଳେ ପଶି ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ପରର ଘରେ ଆପଣାର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଦେଖାଏ—2. A woman who exercises mastery in another family uninvited.

ଘରେଇ ଭାବରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଗୋପନରେ; ବିଶ୍ୱାସରେ; ଅପ୍ରକାଶ୍ୟରେ—Privately; in confidence; confidentially.
Gharei bhābare — **घरावभावे**

ଘରେଇ ସଭ୍ୟ—ଦେ. ବ (ଇଂରାଜରୁ ଅନୁବାଦ; ଆଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର) ରାଜ୍ୟର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ବିଷୟ ବୁଝିବା ପାଇଁ ମନୋନୀତ ଶାସନ-ସଭାର ସଦସ୍ୟ—
Gharei sabhya — Home-member of the Government.

ଘରେ ଗୋଡ଼ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପ୍ରଥମେ ଗୃହରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା—1. To enter into the house for the first time; to step into the house.
Ghare gorda debā — **घरमे पावँ देना** — **घरे पाँ देओया**

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବା—
2. To begin to do a work.

ଘରେ ଗୋଡ଼ ନ ଦେଇଣୁ ମୁଣ୍ଡରେ ଗୁଳ ବାନ୍ଧିବା—ଉଗ ।

ଘରେ ଘରେ—ଦେ. ଅ—ଘରଘର (ଦେଖ)
Ghare ghare — Gharaghara (See)

ଘରୋଇ—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ—ଘରେଇ (ଦେଖ)
Gharoi — Gharei (See)

ଘର୍ଘର—ସଂ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ ବା ଘୃ ଧାତୁ ଯଙ୍ ଲୁଙନ୍ତ ଘର୍ଘ=ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ+ର ଧାତୁ+ଅ; ତୁଲ. ଇଂ. ଗର୍ଲ୍)—
Gharghara

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ସ୍ଲେକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଠାକ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୋଳିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେକେ ଏ ପୃଷ୍ଠାରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବର୍ଷୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବର୍ଷୁ' ଦେଖିବେ;'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ୍' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍'ଦେଖିବେ ।

୧ । ଚକ୍ରାଦିର ଘର୍ଷଣଜନିତ ଶବ୍ଦ; ଘଡ଼ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ—
1. Creaking; crackling; rattling sound produced by friction.

ଚକ୍ରର ଘର୍ଘରେ, ବାଜଉଛି ଦ୍ରୋଣାରେ—ବ୍ରଜନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

୨ । ମେଘଗର୍ଜ୍ଜନର ଶବ୍ଦ—
2. Rumbling sound of clouds.

୩ । ଅନୁଚ୍ଚ ଘରଘର ଧ୍ୱନି—
3. Gurgling or purring sound.

୪ । ଶ୍ଲେଷ୍ମାଜନିତ ଗଳାର ଘଡ଼ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ—
4. Rattling sound produced in the throat due to accumulation of phlegm.

୫ । ଶଗଡ଼ଲଗା କବାଟ; ଖଡ଼ଖଡ଼ି—5. Sliding door.

୬ । ଗୋଳମାଳ; କୋଳାହଳ—6. Noise; ado

୭ । ଦ୍ୱାର—7. Door.

୮ । ଫାଟକ—8. Gate.

୯ । ହାସ୍ୟ—9. Mirth; laughter.

୧୦ । ପାର୍ବତ୍ୟ ପଥ—10 Hilly road.

୧୧ । ଗିରିସଙ୍କଟ—11. Mountain-pass.

୧୨ । ପେଚକ—12. Owl.

୧୩ । ତୁଷାନଳ—13. Fire of husks or straw; fire of chaff.

୧୪ । ଘର୍ଘରା; ଅଯୋଧ୍ୟା ବାଟେ ବହୁଥିବା ସରଯୂ ନଦୀ—14. The river Sarajū (flowing by Oudh).

୧୫ । ଏକପ୍ରକାର ବୀଣା; ଘୁଙ୍ଗୁରା—15. A kind of rattling harp.

୧୬ । ତାଳ ଦିଆ ଯିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ପ୍ରାଚୀନ କାଲର ବାଦ୍ୟବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—16. A musical instrument used in ancient India for beating time to music.

ବିଣ.—୧୭ । ଘଡ଼ ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ କରୁଥିବା—17. Producing a rattling or hoarse sound.

ଘୋର ଘର୍ଘର ଘୋଷେ ପୂରି ଦିଗନ୍ତ । ମଧୁସୂଦନ· ଖୀତାବନବାସ ।

ଘର୍ଘରା—ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ଘର୍ଘର+ସ୍ତ୍ରୀ; ଆ)—୧ । ଗଙ୍ଗାର ଉପନଦୀବିଶେଷ; ସରଯୂ ନଦୀ—1. The river Gogra; a tributary of the Ganges.

[ଦ୍ର—ଏହା ହିମାଳୟରୁ ବାହାର ଅଯୋଧ୍ୟା ବାଟେ ଗଙ୍ଗାରେ ମିଶିଛି ଅଛୁ ।]

୨ । ଘର୍ଘରିକା (ଦେଖ)
2. Ghargharikā (See)

୩ । ଗଙ୍ଗାନଦୀ—3. The Ganges.

ଘର୍ଘରିକା—ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଘର୍ଘର+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ଘାଗୁଡ଼ି; ଘୁଙ୍ଗୁର—Ghargharikā 1. A rattling or tinkling ornament (consisting of small bells), worn round the ankle or waist.

୨ । ଅଳଂକାରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ଘଣ୍ଟି—
2. Bell-shaped ornament,

ଘନ ଘନ ହଲଚଲେ ବାଜେ ଘର୍ଘରିକା—ବ୍ରଜନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

୩ । ଘୁଙ୍ଗୁରଲଗା ଅଣ୍ଟାସୂତା—
3. A girdle of small bells.

୪ । ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଘୁଡ଼ୁଙ୍କା—4. A musical instrument, producing a rattling sound.

୫ । ସୀତାରବିଶେଷ—5. A kind of lute.

୬ । ଖଇ; ଲଅ—6. Fried paddy.

୭ । ନଦୀବିଶେଷ; ଘର୍ଘର୍—7. Name of a river; the Gogra.

ଘର୍ଘରିତ—ଫ. ବିଣ (ଘର୍ଘର+କରିବା ବା ଯୁକ୍ତ ଅର୍ଥରେ. ଇତ)—Gharharita ୧ । ଘଡ଼ଘଡ଼ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ—1. Rattling.

ଫ. ବି—୨ । ଘୁଷୁରର ଗାଡ଼ିଗାଡ଼ି ଶବ୍ଦ—
2. The grunting of a hog.

ଘର୍ଘରିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି (ଫ. ଘର୍ଘର୍ ଘରଘର ହେବା; ଘଡ଼ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ କରିବା—Gharharibā To make a rattling sound; to rattle.

घर्र घर्र होना

ଘର୍ଘରି ପୂରଇ ତନ୍ତ ଲବାଇ ଅନଳ—ବ୍ରଜନାଥ. ବୈଶାଖହାର ।

ଘର୍ଘରୀ—ଫ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଘର୍ଘର+ଈ)—ଘର୍ଘର୍ (ଦେଖ)—Gharharī Gharharā (See).

ଘର୍ଡାଇବା—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି (ଭୁଲ. ହି. ଘର୍ରାଟା ଲେନା; ଦ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଘେର୍ଡାଇବା; ଘୁଂଘୁଡ଼ି ମାରିବା—Ghardāibā To snore.

ଘର୍ଡି—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସମ୍ବଲପୁର; ଭୁଲ. ହି. ଘର୍ରାଟା) ବି—ଘୁଂଘୁଡ଼ି—Ghardi Snoring.

ଘର୍ମ—ଫ. ବି (ଘୃ ଧାତୁ=କ୍ଷରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ମ)—୧ । ସ୍ୱେଦ; ଝାଳ—Gharma 1. Sweat; perspiration.

୨ । ବଡ଼ଡଣ୍ଡା; ଗଙ୍ଗାଳ—2. Cauldron; boiler.

୩ । ଖରା; ରୌଦ୍ର—2. Sun's rays; sunshine.

୪ । ଗରମି; ଗ୍ରୀଷ୍ମ—4. Warmth; heat.

ଶୀତ ବରଷା ଘର୍ମ ଦୁଃଖ
ସହୁ ଅଛୁ ଦୀନ ଦୁଃଖୀ ସ୍ପର୍ଶ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭକ୍ତଚରିତ ।

୫ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ—5. Summer (season).

ଏ ଘର୍ମକାଳେ ଏ ବନରେ
ଚଷାଉଁ ହୋଇକୁ ଦମଗୁ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭକ୍ତଚରିତ ।

୬ । ଗରମ ଦିନ; ଯେଉଁ ଦିନ ଭାର ଉତ୍ତାପ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ—
6. A hot day.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଐ	ଅସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଂ	ଃ	ଗ,ଘ	ଙ୍ଗ	ଭ୍ୟ	ଭ୍ଅ	ଭ୍ଆ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ଓ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଘ	ଘ	ଗଂ୍ୟ	ଭ୍ଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

୭ । ଭୂମିରେ ହାଣ୍ଡି ପର ଖୋଳାଯାଇଥିବା ଗର୍ତ୍ତ—
7. A hole dug in the earth in the shape of a cauldron.

୮ । ଗୋଦୁଗ୍ଧ—8. Cow's milk.

୯ । ରସ—9. Juice.

ଘ. ବ—ଉଷ୍ଣ; ଉତ୍ତପ୍ତ—Warm; hot.

ଘର୍ମଚର୍ଚ୍ଚିକା—ଘ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମ. ତ. ଲୋ; କର୍ମଧା; ଘର୍ମଜନିତ ଚର୍ଚ୍ଚିକା)—ପିଟିର୍—Prickly heat; eruption caused in summer by suppressed perspiration.
Gharma charchchikā

ଘର୍ମଜଳ—ଘ. ବ. (ଘର୍ମ+ଜଳ)—ଝାଳ—Perspiration; sweat.
Gharmajala

ଘର୍ମଦୀଧିତ—ଘ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘର୍ମ=ଉଷ୍ମ+ଦୀଧିତ=କିରଣ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun
Gharmadīdhiti

ଘର୍ମପୀଡ଼କା—ଘ. ବ—ଘର୍ମଚର୍ଚ୍ଚିକା (ଦେଖ)
Gharmapīrḍakā Gharmacharchchikā (See)

ଘର୍ମବିଚର୍ଚ୍ଚିକା—ଘ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଘର୍ମଚର୍ଚ୍ଚିକା (ଦେଖ)
Gharmabicharchchikā Gharmacharchchikā (See)

ଘର୍ମାଂଶୁ—ଘ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘର୍ମ+ଅଂଶୁ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun.
Gharmāṁśu

ଘର୍ମାକ୍ତ—ଘ. ବଣ. (ଂଯା ତତ୍; ଘର୍ମ+ଅକ୍ତ=ସିକ୍ତ)—ଝାଳଦ୍ୱାରା ଓଦା ହୋଇଥିବା ବା ଝାଳରେ ବୁଡ଼ିଥିବା; (ଘର୍ମାକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ୍ୱେଦାର୍ଦ୍ର—Wet with sweat; perspiring.
Gharmākta

ଘର୍ମାନ୍ତ—ଘ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଘର୍ମ+ଅନ୍ତ)—ବର୍ଷାକାଳ—Rainy season; the rains.
Gharmānta

ଘର୍ମାନ୍ତକାମୁକା—ଘ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (୬ମୀ ତତ୍; ଘର୍ମାନ୍ତ+କାମୁକା) —ବକ; ବଲାକା—The heron.
Gharmāntakāmukī

[ଦ୍ର—ବର୍ଷାଋତୁ ବକମାନଙ୍କର ଋତୁକାଳ ବା ସଙ୍ଗମସମୟ ।]

ଘର୍ମାମ୍ବୁ—ଘ. ବ. (ଘର୍ମ+ଅମ୍ବୁ)—ଝାଳ—Sweat; perspiration.
Gharmāmbu

ଘର୍ମାର୍ତ୍ତ—ଘ. ବଣ. ତ୍ରି. (ଂଯା ତତ୍; ଘର୍ମ+ଆର୍ତ୍ତ)—ଝାଳଦ୍ୱାରା ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟସ୍ତ—Profusely perspiring; troubled with profuse perspiration.
Gharmārtta (ଘର୍ମାର୍ତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଘର୍ମାର୍ଦ୍ର—ଘ. ବଣ. (ଂଯା ତତ୍; ଘର୍ମ+ଆର୍ଦ୍ର)—ଝାଳଦ୍ୱାରା ଓଦା ହୋଇଥିବା; ସ୍ୱେଦାର୍ଦ୍ର—Wet with sweat.
Gharmārdra

ଘର୍ଷ—ଘ. ବ. (ଘୃଷ୍ ଧାତୁ=ଘଷିବା+ଭାବ. ଅ)—
Gharsha ୧ । ଘର୍ଷଣ; ରଗଡ଼ା—1. Rubbing; friction.
୨ । ଚୂରୁବା—2 Grinding; pounding.

ଘର୍ଷକ—ଘ. ବଣ. ତ୍ରି. (ଘୃଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Gharshaka ୧ । ଯେ ଘଷେ—(ଘର୍ଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 One who rubs; rubbing.
୨ । ବଟାଳ; ଯେ ବାଟେ—2. One who crushes or bruises; crushing.
୩ । ଯେ ପାଲିସ୍ କରେ—3. Polishing,
୪ । ଯେ ଚୂରେ—4. Grinding; pounding.

ଘର୍ଷକପଦୀ—ଘ. ବ. (ଘର୍ଷକ+ପଦ+ଈନ୍; ୬ମା. ୧ବ.; ଜୀବବଜ୍ଞାନ- ପରିଭାଷା)—ଯେ ପଦର ନଖଦ୍ୱାରା ଭୂମି କର୍ଷଣ କରେ; ନଖଦ୍ୱାରା ଭୂମି ଖୋଳିବା ପକ୍ଷିଜାତି; (ଯଥା—କୁକୁଟ, ମୟୂର, ଉତ୍ତର ପ୍ରଭୃତି)—The Razores; gallinaceous birds (e. g. peacock; domestic fowl).
Gharshakapadī

ଘର୍ଷଣ—ଘ. ବ. (ଘୃଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଘଷିବା; ଘଷା—1 Rubbing; friction.
Gharshaṇa
୨ । ଚୂରୁବା; ପେଷିବା—2. Grinding; pounding.
୩ । ମଜା; ମାଜିବା—3. Polishing; brushing.
୪ । ବାଟିବା; ବଟା—4. Pressing with the pestle; crushing or bruising.
୫ । ତାରରେ ତାର ଘଷିବା—5. Rubbing two wires or strings together (of a musical instrumenst.)

ଘର୍ଷଣ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଘଷିବା; ଦଳିବା—
Gharshaṇa karibā 1. To rub.
୨ । ମାଜିବା—2. To polish; to brush.
୩ । ବାଟିବା—3. To crush or bruise.

ଘର୍ଷଣାଳ—ଘ. ବ. (ଘର୍ଷଣ+ଅଳ ଧାତୁ=ସମର୍ଥ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଘର୍ଷଣ ସାଧନ)—ଶିଳମୁଆ—Pestling stone; stone-pestle.
Gharshaṇāla

ଘର୍ଷଣୀ—ଘ. ବ. (ଘୃଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ଯାହା ଘଷାଯାଏ ବା ବଟାଯାଏ)—ହଳଦୀ—Turmeric.
Gharshaṇī

ଘର୍ଷଣୀୟ—ଘ. ବ. (ଘୃଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—ଘଷା ହେବା ଯୋଗ୍ୟ; ଯାହା ପାଲିସ୍ କରାଯାଇପାରେ—Fit to be polished; capable of being polished.
Gharshaṇīya

ଘର୍ଷିତ—ଘ. ବ. (ଘୃଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Gharshita ୧ । ପିଷ୍ଟ—1. Pressed.
୨ । ଯାହା ଘଷା ହୋଇ ଅଛି—2. Rubbed; brushed.
୩ । ପାଲିସ୍ କରାଯାଇ ଥିବା—3. Polished; cleaned.
୪ । ଯହିଁରେ ଘର୍ଷଣ ଚିହ୍ନ ପଡ଼ିଅଛି—4. Having marks of abrasion.
୫ । ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଯାଇଥିବା—5. Pounded; ground.
୬ । ବଟା ହୋଇଥିବା—6. Bruised.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଏଥର ପୃଷ୍ଠାରେ ୨,୭୬୨ ଚଉଦ ଅଷର ଓ ମାନା ଏବ ୬ ଚଉଦ ଅଷର ଓ ମାନା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ ରକ୍ଷା କରଯ୍ଯ ନାହିଁ । ଅଉବଳ ୧ ବା ୬ ଚଉଦ ଦୌଣସି କଣ୍ଠ ବା ମାନାସ୍ୱକ ଶବ ଖୋଜଲେ ସେବେ ଏ ରକ୍ଷାକୋଷରେ ମିଳିବ ତେବେ ସେଥି ପାଇ ସଥାକ୍ରମେ ଚଉଦର ବପଘଉ ୬ ବା ୧ ଚଉଦ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାନାସ୍ୱକ ଶବ ଖୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳଲେ ଗାଈ' ଖୋଜଯବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳଲେ 'ଭୂଖ' ଖୋଜଯବେ; 'ଦଖି' ନ ମିଳରେ 'ଦଈ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଘଲ୍ କନା—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ବ୍ରଣାଦି ବସ୍ତୁ
Ghal kinā ପରମାଣରେ (ପୂଜ ବା ପାଣି ବୋହିବା)—
Copiously (said of sudden discharge of pus or water).
(ଯଥା—ହାଡ଼ରେ ଗୋଟାଏ କଣା ବାଟେ ଘଲ୍ କନା ପାଣି ବାହାରଲା; ବଥରୁ ଘଲ୍ କନା ପୂଜ ବାହାର ପଡୁଛି ।)

ଘଲ୍ କନ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଘଲ୍ କନା (ଦେଖ)
Ghal kini Ghal kinā (See)

ଘଲ୍ ଖେଲ୍—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର; ଭୁଲ. ହି. ଘଲ୍‌ନା=ଫିଙ୍ଗାଯିବା;
Ghal khel ଟେକା ଆଦ ମରଯିବା) ବି—
ଗୋଟିଏ କାଠି ଉପରେ ବା ଭଲେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସାନ କଉଡ଼ି ଧାଡ଼ି କର ରଖି ଆଉ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ କଉଡ଼ି (ଘେଗା) କୁ ଖଣ୍ଡୁରରୁ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ସାନ କଉଡ଼ିକୁ ଲକ୍ଷ କର ଫିଙ୍ଗି ଉକ୍ତ କଉଡ଼ିମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାନଚ୍ୟୁତ କରିବା ଖେଳ—
A kind of indoor game consisting of arranging a number of small cowries in a row on or below a long piece of wood and then trying to dislocate them one by one by aiming with a bigger cowrie from a distance.

ଘଲଘଲ—ଦେ. ଅ. (ଫ. ଅନର୍ଗଲ)—୧ । ଘାରୁ ଘାଆରୁ ବହୁ-
Ghalaghala ପରମାଣରେ ପୂଜ ବା ଛଦ୍ର ବାଟେ ବହୁପରମାଣରେ ଜଳ ବୋହିବା—1. Copious discharge of pus from a boil or water through a hole.
୨ । (ଫ. ଗ୍ଲଥ) ଗଲଗଲ (ଦେଖ)
2. Galagala (See)

ଘଲଘଲଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ପୂଜ ଉତ୍ପି ହୋଇଥିବା (ବ୍ରଣ)—
Ghalaghaliā 1. Filled with pus (boil).
(ଯଥା—ଏ ବଥରା ଘାଟ ଘଲଘଲଆ ହୋଇଛି ।)
୨ । ଢିଲ୍ଲା; ଗଲଗଲଆ; ଗ୍ଲଥ—2. Loose.
(ଯଥା—ରୋଗରେ ଭା ଦେହ ଶୁଖି ଯିବାରୁ ଖଡ଼୍, ଘାନ୍ଦୁଡ଼ ଘଲଘଲଆ ହୋଇଛୁ ।)

ଘଲଆ—ଦେ. ବି—ଗଲଆ (ଦେଖ)
Ghaliā Galiā (See)

ଘଲଆ ପଡ଼ିବା—ଦେ.ବି—ହାଡ଼ ବା ବନ୍ଧରେ ପାଣି ବହିଯିବା ଭଳ ଜଳା
Ghaliā pardibā ଫିଟିବା—Springing of a leak; opening of a hole in a dam.
ସବୁବେ ବନ୍ଧ ସେ ଟଇଟଇଆ ଭଲରେ ଭାର ଫିଟିଛ ପଇଥ ।
ପ୍ରାଚୀ. ପରଚେଗୀତା ।

ଘଲଆ ଫିଟିବା—ଦେ. ବି—ଘଲଆ ପଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Ghaliā phiṭibā Ghaliā pardibā (See)

ଘଲଆ ଫୁଟିବା—ଦେ. ବି—ଘଲଆ ପଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Ghaliā phuṭibā Ghaliā pardibā (See)

ଘଷଡ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ—ଘଷଗ୍ (ଦେଖ)
Ghashardā Gasharā (See)

ଘଷର ଘଷର—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ଫ. ଘୃଷ୍ ଧାତୁ)—
Ghashara ghashara ଏକ ପଦାର୍ଥକୁ ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥରେ (ଯଥା—ଖୁରକୁ ଚମ ଉପରେ ଘଷିବା ।) ଘଷିବାର ଶବ୍ଦ—Sound produced by rubbing or friction.

ଘଷର ପଶର—ଦେ. ଅ—୧ । ଘଷର ଘଷର (ଦେଖ)
Ghashara paśara 1. Ghashara ghashara (See)
ଘିଚପିଚ ୨ । ଲମ୍ବର ପମ୍ବର; ବସ୍ତୁବାର ଏକସ୍ଥାନ
ଘିସପିସ, ଘିସିରପିସିର ଘାଣ ଦେଇ ଯିବା ଆସିବା କରିବା—
2. Moving to and fro about a place.
ତୁମେ ଯହିଁପାଇଁ ଘଡଇପଣର ଥମେ ସେ କଥାଟି ଜାଣୁ—ଉଗ ।
୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ବଷୟରେ ଅନୁଚିତ ବିଳମ୍ବ କରିବା ଶିଥିଳତା—3. Undue delay or laxity in the doing of a work.

ଘଷଗ୍—ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ଘୃଷ୍ ଧାତୁ) —୧ । ଘର୍ଷଣଦ୍ୱାରା କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ—
Gasharā 1. Worne out by friction.
୨ । କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ ହେବାରୁ ଅଚଳ (ମୁଦ୍ରା) —
2. (coin) Incapable of being circulated (owing to having been worne out by constant friction and use).
୩ । ଯେଉଁ ମୁଦ୍ରାରୁ ଅକ୍ଷର ଓ ଶ୍ଲଥାଦ୍ଦ ଘଷି ହୋଇ ଲିଭି ଯାଇଥାଏ—3. Defaced (coin).
୪ । ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହେବା ଯୋଗୁଁ ଅନାଦୃତ—
4. Slighted on account of constant practice.
୫ । ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—5. Habituated.
୬ । ଅତି ପରିଚୟ ଯୋଗୁଁ ଅନାଦୃତ—
6. Disregarded on account of familiarity.
୭ । ବହୁକାଳର ଘନିଷ୍ଠ; ଚିରପରିଚିତ—
7. Long intimate or familiar.

ଘଷା—ଦେ. ବି. (ଫ. ଘୃଷ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଘଷିବା କର୍ମ—
Ghashā Polishing; brushing; rubbing; pressing.
ଘିସାଇ ୨ । ଦେହର ସମ୍ବାହନ; ଗୋଡ଼ହାତ ଘଷିବା; ମାଲ୍‌ସ୍ କରିବା—
2. Massage.
୩ । ଢେଲଙ୍ଗବାଜାର ଯେଉଁ ଢୋଲର ଏକପାଖରେ ଖଣ୍ଡିଏ କାଠେ ଘଷାଯାଏ (ଅର୍ଥାତ୍ ବଜାଇବା ନମିତ୍ତ ବାଡ଼ିଆ ଯାଏ ନାହିଁ)—
3. A drum of which one side is rubbed with a stick instead of being struck.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଅ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ଟ	ଉଥ	ଭ
୨	ଆ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଉତ୍ତରକାଳ ପୁତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ସ	ହ	ଟ୍ୟ	ଇଥ	ଙ୍କ	ନ୍

୪ । ଚୁଡ଼ାଘଷା; କୁଟା ହୋଇଥିବା ଚୁଡ଼ାକୁ ନଡ଼ିଆକୋରା, ଗୁଡ଼, ଘିଅ ସଙ୍ଗେ ଦଳ ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ—4. Food prepared by mixing churḍā (flattened rice) with cocoanut, ghee and sugar.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ଘଷିତ—

1. Rubbed; pressed; polished.

୨ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ଯଥା—ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଘଷା) ଯେ ସବୁବେଳେ ଘଷି ହୁଏ—2. (in compounds) That which constantly comes in friction with another thing.

ଘଷା ଅଉଁସା—ଦେ. ବ (ସହଚର)—(କ୍ଳାନ୍ତ ବା ଯାତନା ନିବାରଣାର୍ଥ) ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗକୁ ମୋଡ଼ିବା ଓ ଆଉଁସିବା—Massage; rubbing of another's body.
Ghashā āuñsā

ଘଷାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘଷିବାର ନିଜନ୍ତ ରୂପ—
Ghashāibā Causative form of Ghashibā.

ଘଷାନ
ଘ୍ରିସବାନା; ଘିସାନା
(ଘଷେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଘଷାଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘଷା ଖାଇବା; ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଆପଣାର ଶରୀର ମୋଡ଼ାଇ ଦେବା—To allow one's body or limbs to be rubbed by another person (e.g. a servant); to undergo massage.
Ghashāi hebā

ଘଷାକାଠି—ଦେ. ବ—୧ । ଦାନ୍ତକାଠି—
Ghashā kāṭhi 1. A twig used for brushing or scouring the teeth.

୨ । ଢେଲଙ୍ଗିବାଜାର ଘଷା ଯନ୍ତ୍ରରେ ଘଷିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କାଠି—2. The stick which is rubbed on one side of the Ghashā drum

୩ । ଦିଆସିଲି କାଠି— . Match-stick.

ଘଷା ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘଷାଇ ଦେବା (ଦେଖ)—
Ghashā khāibā Ghashāi hebā (See)

ଘଷାଗୁଣା—ଦେ. ବ (ବର୍ଣ୍ଣାଙ୍କ ଶବ୍ଦ)—ରୁଆ ବସିଥିବା ନାକର ଗହଣା—
Ghashāguṇā An ornament for the nose set over with small globules.

ଘଷା ଗୋଠ—ଦେ. ବ (ବର୍ଣ୍ଣାଙ୍କ ଶବ୍ଦ)—ସୁନା ବା ରୂପାର ଛୋଟ ଛୋଟ କଢ଼ିରେ ଗୁନ୍ଥା ଅଣ୍ଟାର ଶିକୁଳି—A waist-chain consisting of tiny balls strung together.
Ghashā goṭha

ଘଷାଘଷି—ଦେ. ବ (ଫା. ଘୃଷ୍ ଧାତୁ)—୧ । ବହୁବାର ଘଷିବା କର୍ମ; ଘର୍ଷଣ—1. Acts of rubbing.
Ghashāghashi

ଘଷାଘସି
ଘିସାଘିସି ୨ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଘର୍ଷଣ—2. Rubbing together; rubbing with each other.

୩ । ଅଙ୍ଗ ସବାହନ; ଦାଢଗୋଡ଼ ଘଷି ଦେବା କର୍ମ—
3. Rubbing of the body; massage.

ଦେ. ବହୁ—୧ । ପରସ୍ପର ଘର୍ଷିତ—1. Rubbed with each other.

୨ । ପରସ୍ପର ଲଗାଲଗି—
2. Pressing against each other.

ଘଷା ଚକଟା—ଦେ. ବ (ସହଚର)—ଚୁଡ଼ାଘଷା ଓ କଦଳୀ ଚକଟା
Ghashā chakaṭā (ଘୁଷା ଚଣ୍ଟାର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଆଦୃତ ଖାଦ୍ୟଦ୍ୱୟ)—Churḍāghashā and ripe plantain kneaded with milk and sugar.

ଘଷାଜଳ—ଦେ. ବ (ଫା. ଘୃଷ୍ଟ + ଜଳ)—ଘଷାପାଣି (ଦେଖ)—
Ghashājaḷa Ghashāpāṇi (See)

ଘଷାପଥର—ଦେ. ବ—୧ । ଚୁଣ୍ଡି, କଉଡ଼ି, ଲହଣ ଆଦ ଯନ୍ତ୍ରର ଦାଢ଼ ଘଷି ଜୁନ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଦାଢୁଆ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ପଥରବିଶେଷ—1. Grindstone.
Ghashāpathara

୨ । ଗାଧୋଇବାବେଳେ ତଳପା ଓ ତଳପାର କଡ଼କୁ ଘଷି ମଳତ୍ୟାଗକୁ ପରିଷ୍କାର କରିବାପାଇଁ ଗାଧୁଆ ଯାଗାରେ ବା ପୋଖରୀଭିଠରେ ଯେଉଁ କଦାପଥର ପଡ଼ିଥାଏ—2. A slab of sandstone on which the sole is rubbed at the time of bathing.

ଏ ଯୋଷା ତରୁଣ ଘଷାପଥରକୁ ନୋହିବେଟ କେହି ସହ—ଗ୍ରାମ୍ୟକଥା, ସଗାତ ।

ଘଷାପାଣି—ଦେ. ବ (ଫା. ଘୃଷ୍ଟ + ପାଣି)—୧ । ମସଲାମିଶ୍ରିତ ସୁପେପୃ ଜଳ; ଯେଉଁ ପାଣିରେ ଜାଇଫଳ, ଚନ୍ଦନ ଇତ୍ୟାଦି ଘଷା ଦୋଇ ମିଶା ଯାଇଥାଏ—1. Spiced drink prepared by mixing bruised nutmeg and sandal-paste with water.
Ghashāpāṇi

ଦୁଇମାନଙ୍କର ଭୋଜନ ସମାପିଲେ
ଜବଙ୍ଗ ଜାଇଫଳ ଘଷାପାଣି ଦେଲେ—କୃଷ୍ଣଜିତ୍. ମଦାଗ୍ରଉ. ସଭା ।

୨ । ଭାଙ୍ଗ (ଦେଖ) 2. Bhāṅga (See)

ଘଷାବଟା—ଦେ. ବ—ଉରକାର ନାମରେ ମସଲା,ଡ଼ଲସା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଶିଳରେ ବାଟିବା—Pestling and bruising of spices for curry with the pestling stone.
Ghashābaṭā
ଘ୍ରିସାବଟ; ଘିସ୍ସାବାଟ୍ଟ

ଘଷାବିଞ୍ଚା—ଦେ. ବ (ଫା. ଘର୍ଷଣ + ବ୍ୟଜନ)—କ୍ଳାନ୍ତ ବା ମୂର୍ଚ୍ଛା ଅପନୋଦନାର୍ଥ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶରୀରକୁ ହାତ ଦ୍ୱାରା ଘଷିବା ଓ ପଙ୍ଖାଦ୍ୱାରା ହଣ୍ଟିବା—Rubbing the limbs and fanning a person to assuage pain or languor.
Ghashābiñchā

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଯୁକ୍ତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅ ୨ ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷରରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଟାଇପ୍ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଦୀର୍ଘ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଣ୍ଟ' ଖୋଜିବେ, 'ଭୂଶ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଶ୍' ଦେଖିବେ; 'ବଟୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବଣ୍ଟୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଜ୍ଜା' ନ ପାଇବାର 'ଅର୍ଜ୍ଜା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଘଷାମଜା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଘର୍ଷଣ ଓ ମାର୍ଜ୍ଜନ)—ଶରୀର ବା ଅଳଙ୍କାର ବା ବାସନ ଆଦି ଉତ୍ତମରୂପେ ମାଜିବା; ଘଷାମାଜା ମଜାମଜ;ଘଷିବା ଓ ମାଜିବା—Thorough brushing or scouring of the body or of ornaments or utensils.

Ghashāmajā

ଘଷି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗୋବଷ୍ଟା; କନ୍ନଡ଼ ଘ; ସଂ. ନାମ.ଲୁପ୍ତୀ; ସଂ. ଘୁର୍ଣ୍ଣିକ= କନ୍ନଡ଼ ଘ)—୧ । ଜାଳରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ପିଣ୍ଡିକାକାର ଘୁଂଟ, ଘୁଁଟା ଶୁଷ୍କ ଗୋମୟ—Dried cow-dung-cake used as fuel.

ଉପଳା, ଗଇଁଟା; କର୍‌ସୋ

ସଡ଼ାଇବାକୁ ଘା ବଢ଼ାଇ ବସି,
ଦୁର୍ମତି ସେବେ ଗେବାଇବ ଘଷି—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଦତାଜଷ୍ଟୋଳ ।

ଘ୍ରାଦେ (ଗଢ଼ଜାତ) ବ—୧ । ଛେନା—1. Cheese.

ଘଷିଆ—ଦେ. ବ୍ରଣ—ଘଷରା (ଦେଖ)

Ghashiā Ghasharā (See)

ଘଷିଗଦା—ଦେ. ବ—ଭବିଷ୍ୟତରେ ଜାଳ ଦେବାପାଇଁ ସ୍ତୂପାକାରରେ ରଖାଯାଇଥିବା ଘଷି—A stack of dried cow-dung cakes.

Ghashigadā

ଘୁଁଟେରଗାଦୀ
ବଥିୟା; ଉପଳାକାଢେର

ଘଷି ଗୋଟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜଳରୁ ବା ପଡ଼ିଆରୁ ଶୁଖିଲା ଘଷି ସଂଗ୍ରହ କରିବା—To collect dried cow-dung from the field.

Ghashi goṭāibā

(ଘଷି ଗୋଟେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଘଷିଗୋଟେଇ—ଦେ. ବ୍ରଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାଳି)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଦାଣ୍ଡରୁ, ପଡ଼ିଆରୁ ଓ ଜଳରୁ ଗୋବର ଗୋଟାଇ ସେହି ଗୋବରରେ ଘଷି ପାର ଉକୁ ଘଷିକୁ ଜଳ ଜୀବକା ଅର୍ଜ୍ଜନ କରେ—(a term of abuse) A woman who picks up the leavings of cattle from fields and roads and after turning them into cowdung-cakes earns her living by selling them.

Ghashigoṭei

ଘଷିଘାଷି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶରୀରର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଙ୍ଗକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ମୋଡ଼ମାଡ଼ିଦେବା—1. To massage another's limbs well for assuaging pain or languor.

Ghashighāshi debā

୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଗାଧୋଇ ଦେବାବେଳେ ମଳ ଛଡ଼ାଇବା ନିମନ୍ତେ ତା ଦେହକୁ ଗାମୁଛାରେ ରଗଡ଼ିବା—

[ଦ୍ର—ବଡ଼ଲୋକ ବା ପିଲା ଗାଧୋଇଲାବେଳେ ଶୂକର ବା ବଯସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଦେହରୁ ମଇଳ ଛଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ଗାମୁଛା ପ୍ରଭୃତିରେ ସେମାନଙ୍କ ଦେହ ଘଷିଘାଷି ଦିଅନ୍ତି ।]

2. To rub or scour the body of a person or baby with a towel during a bath.

ଘଷିତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘର୍ଷିତ)—ଘର୍ଷିତ (ଦେଖ)

Ghashita Gharshita (See)

ଶିଳା-ଘଷିତ ଦାଶମାନଙ୍କର ଝାଣ,
ଦେଖାଇ ସେନା ପ୍ରାଣ ସ୍ୱରଦ୍ରା-ରମଣ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।

ଘଷି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଘର୍ଷିବା (ଦେଖ)

Ghashi debā Ghashibā (See)

ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କୁ ଡାକ ପାଡ ଉଲେ ବସି,
ବେନ କରେ ଅଲଅ ଦେଉଥିଲେ ଘଷି । କୃଷ୍ଣହରି ମହାଭାରତ ।

ଘଷି ପରାଳି—ଦେ. (ଶୂଦ୍ର ଭାଷା)—ବ୍ରଣ. ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଘଷି ଉଆର

Ghashi parāḷi

କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗୋବରକୁ ଚକଟ ଭାବୁ (ଘଷିପଡ଼ାଳି—ଅନ୍ୟରୂପ) ହାତଦ୍ୱାରା ପିଣ୍ଡିକାକାର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଖଣ୍ଡ କରି ପୂର୍ଯ୍ୟକରଣ ଦ୍ୱାରା ଶୁଖିବା ପାଇଁ ଉକୁ ଖଣ୍ଡମାନ ଭୂମିରେ ବା କାନ୍ଥରେ ଯେ ଯାରେ ବା ସ୍ଥାପନ କରେ—A person who rolls collected cowdung into cakes and lays them on the ground or wall for being dried up.

ଘଷି ପାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗୋବର ଓଦା ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ହାତରେ ଚକଟ ଭାବୁ ଦାଣ୍ଡରେ ପିଠା ପରି ବଳ ଭାବା ଖଣ୍ଡରେ ଶୁଖିବା ପାଇଁ ଭୂମିରେ ବା କାନ୍ଥରେ ଥାପିବା—To lay cow-dung cakes on the ground or wall for being dried up by the sun.

Ghashi pārdibā

ଘୁଁଟେଦେଓୟା
ଉପାଳା ପାଥନା

ଘଷି ପାରିବା—ଗ୍ରା.(ଶୂଦ୍ର ଭାଷା) କ୍ରି.—ଘଷି ପାଡ଼ିବା (ଦେଖ)

Ghashi pāribā Ghashi pārdibā (See)

ଘଷିଫଡ଼ା—ଦେ. ବ.—ଶୁଷ୍କ ଘଷିର ଚଟକା ଖଣ୍ଡ—A dried flake or piece of cow-dung cake.

Ghashipharḍā

ପଡ଼ୁଣୀ ଘର ପିଠା ଦେଖି ମନ ରମ୍ବେର ଝମ୍ବେର
ଘଷିଫଡ଼ା ଝଗ୍ରେ ଦ୍ୱାରରେ ଥର ଭଡ଼ ଭଡ଼ ରେ୍ଦେର । ଉଗ ।

ଘଷିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଘୃଷ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଘର୍ଷଣ କରିବା; ରଗଡ଼ିବା; ମଳିବା—1. To rub.

Ghashibā

ଘସା
ଘିସନା, ଘସନା

ଚଶ୍ ଘଷଇ ବେନ ହସ୍ତେ,
ଶିବକୁ ଦେଖିଲ ଅନ୍ତରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

(ଘଷାଇବା—ଣିଜନ୍ତ)

୨ । ଅନ୍ୟର ପାଦାଦି ଘର୍ଷଣ କରିବା; ମଞ୍ଜାଳିବା—2. To massage the limbs of another.

୩ । ପାଲିସ୍ କରିବା—3. To polish; to brush.

୪ । ମାଜି କରି ସଫା କରିବା—4. To clean by brushing; to scour.

୫ । ବାଟିବା—5. To crush; to bruise.

ଘଷି ମାଜି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିଜର ଦେହ ବା ଅଳଙ୍କାରାଦିକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଘଷି ପରିଷ୍କାର କରିବା—To cleanse one's body or ornaments by rubbing or scouring.

Ghashi māji debā

ସେତେ ଦୋଇ ଯାଉଥିଲେ ଘଷି ମାଜ ~ ରାଧାନାଥ. ବରଜାତ୍ରି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଯ	ଇଅ	ଁ	ନ୍

ଘଷି ହେବା ଦେ. କ୍ରି ସ. (ଘୃଷ ଧାତୁ)— । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ ଦେହରେ ଆପଣା ଅଙ୍ଗକୁ ଘର୍ଷଣ କରିବା—
Ghashi hebā 1. To rub one's body against a thing or another's body.

୨ । (ଘଷିବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟ) ଘର୍ଷିତ ହେବା—
2. (passive voice of Ghashibā) To be rubbed.

ଘସ୍ (ଧାତୁ)—ସ—ଭକ୍ଷଣ କରିବା—
Ghas (root) To eat.

ଘସ୍‌ଘସା—ତାଦେ. (ଗଣ୍ଡାମ) ବ—ମଦନ (ଗଛ ଓ ଫଳ) (ଦେଖ)
Ghasghasā Madana (tree and fruit) (See)
[ଦ୍ର—ଏ ଫଳ ବମନ ଓ ବିରେଚନକାରକ ।]

ଘସ—ସ୍ର. ବିଣ. (ଘସ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଖାଦକ; ଖାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି—
Ghasa Eater; eating.
ସ୍ର. ବି. (+ ଭାବ. ଅ)—ଭୋଜନ; ଖାଇବା —Eating.

ଘସିଆ—ତାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ପୁଂ. (ସ. ଘାସ; ଭୁଲ. ହି. Ghashiā ଘସିୟାର୍)—ଘାସି; ଘାଣ ଆଦିଙ୍କ ଘର ମାଡ ଅଶ୍ୱଶ୍ୟ (ଘସିବନ୍—ସ୍ତ୍ରୀ) ଜାତିବିଶେଷ—
A low caste of Hindus (who mow grass for horses).
[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଘୋଡ଼ାଙ୍କ ପାଇଁ ଘାସ ଛେଲନ୍ତି ଓ ବିକନ୍ତି]

ଘସ୍ମର—ସ୍ର. ବିଣ (ଘସ୍ ଧାତୁ + ଶୀଳାର୍ଥେ. କର୍ତ୍ତୃ. ମର)—
Ghasmara ୧ । ଖାଦକ—1. Devouring; eating.
୨ । ଖାଇବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ —
2. Habituated to eating.
୩ । ହିଂସ୍ର —3. Malignant; hurtful; injurious
୪ । ପେଟୁ—4 Voracious; greedy; gluttonous.

ଘସ୍ର—ସ୍ର. ବ. ପୁଂ. (ଘସ୍ ଧାତୁ + ଅଧିକରଣ. ର; ଯେଉଁ ସମୟରେ ଲୋକେ ଭୋଜନ କରନ୍ତି)—୧ । ଦିବସ—
Ghasra 1. Day; day-time.
୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun.
୩ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ହିଂସ୍ର—
3. Hurtful; injurious.
୪ । କୁଙ୍କୁମ୍—4. Saffron.

ଘସ୍ରନାଥ - ସ୍ର. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଘସ୍ର=ଦିବସ + ନାଥ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Ghasranātha The sun

ଘସ୍ରନାଥନନ୍ଦନ—ସ୍ର.ବ. [୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଘସ୍ରନାଥ (ସୂର୍ଯ୍ୟ)ଙ୍କ ପୁତ୍ର]—
Ghasranāthanandana ଯମ—Jāma, the God of death.

ଘସ୍ରନାଥନନ୍ଦନା—ସ୍ର. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. [୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଘସ୍ରନାଥ (ସୂର୍ଯ୍ୟ)ଙ୍କ କନ୍ୟା]—ଯମୁନା—
Ghasranāthanandanā The river Jamunā.

ଘସ୍ରନାଥନନ୍ଦନା ଅନାବଶ୍ୟକ ମନା କରୁ ଯେ ଆର୍ଦ୍ର ଦୃଃ ଗୁହାଁଲୁରେ—
ଜଦମୂର୍ଯ୍ୟ. ବଶୋଦାବନ୍ଧୁ, ସ ଗୀତ ।

ଘସ୍ରନାଥନନ୍ଦନା—ସ୍ର. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଘସ୍ରନାଥ ନନ୍ଦନା (ଦେଖ)
Ghasranātha nandini Ghasranātha nandanā See)

ଘା—ସ୍ର. ବ (ହନ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ + ଆ. ମେଦନୀକୋଷ)—
Ghā ୧ । ଆଘାତ—1. Stroke.
୨ । କାଞ୍ଚୀ—2. Waist-chain.
जिति; चिति; सेति ୩ । ବନ୍ୟବୃକ୍ଷବିଶେଷ—3. A wild tree; Marsdenia Tenacissima (Haines).

ଦେ. ବ. (ସ୍ର. ଘାତ, ଘା)—
ଘା ୧ । କ୍ଷତ—1. Wound,
ଘାବ ୨ । କ୍ଷତ ବା ବ୍ରଣ ଯୋଗୁଁ ଶରୀରର କୌଣସି ଅଂଶରୁ ଚମଡ଼ା ବାହାର ଯାଇ ରକ୍ତ ଓ ମାଂସ ଦେଖା ଯାଉଥିବା ଅବସ୍ଥା—2 Sore
୩ । ବ୍ରଣ—3. Boil; ulcer.
୪ । କ୍ଷତଚିହ୍ନ—4. Mark of wound; scar.

ତାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ. (ସ୍ର. ଘାତ; ଭୁଲ. ବ. ଘା)—
ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରାଦି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାର; ଆଘାତ—
Blow or stroke with a weapon.

ଘାଆ—ଦେ. ବ—ଘା (ଦେଖ)
Ghā-ā Ghā (See)
ଉଦା—ଭୁଲ କରିଦେଲେ ସେ ପାଅ ଉଡାନ ।
କୃଷ୍ଣଚି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଘାଆ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କ୍ଷତ କରିବା—
Ghā-ā karibā To cause a wound or sore.

ଘାଆ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମନ୍ତ୍ରଯନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି କ୍ଷତ ବା ବ୍ରଣକୁ ଦୂଷିତ ଓ ଦୁର୍ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ କରିବା—
Ghā-ā dharibā To cause a sore to gangrene by applying charms or magic.

ଘାଆ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘାଆ ଧରିବା (ଦେଖ)
Ghā-ā māribā Ghā-ā dharibā (See)

ଘାଆମୁହଁ ଦେ. ବ (ସ୍ର. ଘାତ + ମୁଖ)—କୌଣସି ଘାଆରୁ ପୂଜ ବାହାରିବାର ସ୍ଥାନ—The openning of a sore or ulcer.

ଘାଇ—ଦେ. ବ. (ସ୍ର. ଘାତ)—
Ghāi ୧ । ନଦୀ ବା ପୁଷ୍କରଣୀର ବନ୍ଧ ଭାଙ୍ଗିଯାଇ ଯେଉଁ ସାଇ ପାଣିବାହି ମେଲ ହୋଇଯାଏ; ଜଳନିର୍ଗମପଥ—
सुराख, दरार 1. Opening in a bank through which water flows out; a breach in a dam.
୨ । (ଯେଉଁ ଅଂଶ ପ୍ରଥମେ ଜଳକୁ ଆଘାତ କରେ) ମଥାଉଳି ଗୋଲ ଜାଲର ଅଗ୍ର ବା ମୁହଁ—
2. The mouth of a circular casting net.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପଚ ଦୃଷ୍ଟାରେ ଚଚ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୁଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଦେଖିବେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଗଳା' ନ ପାଇଲେ 'ଅର୍ଗ୍ଗଳା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

ଂ । ଘର୍ (ଦେଖ)
3. Gharā (See)

ଘାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—୧ । ବନ୍ଧ ପକାଇ ପାହାଡ଼ ବା ଉଚ୍ଚ ଭୂମିରୁ ଗଡ଼ି ଆସୁଥିବା ପାଣିକୁ ଅଟକାଇ ରଖିବା ଦ୍ୱାର୍ ଗଠିତ ବଡ଼ ପୁଷ୍କରଣୀ—1. A big tank formed by restraining the rain water flowing from a hill or high ground by putting a dam.

୨ । ଠକାମି; ଧଣ୍ଣା—2. Cheating; fraud.

ଂ । (ସମ୍ବଲପୁର) ଜଳ ଯିବା ଆସିବା ନମନ୍ତେ ପସ୍ଥାଗ୍ଭଣାଳି-
3. Water-channel.

୪ । ବନ୍ଧରେ କଟା ଯାଇଥିବା ଖାଲ୍ —
4. A hole cut in an embankment.

ଘାଇ କରିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ବନ୍ଧରେ ପାଣି ଯିବାପାଇଁ ବାଟ ମେଲ୍ଲ କରିବା—To open a breach in a bank.
Ghāi karibā

ଘାଇ ଫିଟାଇବା—ଦେ. କି—ଘାଇ କରିବା (ଦେଖ)
Ghāi phiṭāibā Ghāi karibā (See)

ଘାଇ ମାରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) କି—୧ । ଧଣ୍ଣା ମାରିବା; ଠକାଇବା
Ghāi māribā 1. To deceive; to cheat.

୨ । ଅପ୍ରସାତ୍ କରିବା—
2. To misappropriate.

ଘାଇଲ୍—ଦେ. ବଣ. (ସ୍ର. ଘାତ)—୧ । ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ; ଆହତ—
Ghāilā I. Hurt.
ଘାଇଲ; ଘାଇୟାଲ; ଘାୟେଲ ୨ । ବିଶେଷଭାବରେ କ୍ଷତଯୁକ୍ତ; ଘାଉଆ;
ଘାୟଲ କ୍ଷତକ୍ଷତ—2. Wounded.

ଂ । ବୃଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିବା (କ୍ଷତ)—3. Ulcerated (sore).

ଘାଉ—ଦେ. ବ. (ସ୍ର. ଘା; ଘାତ)—କ୍ଷତ; ଘା—
Ghāu Wound; ulcer.

ଯେଉଁ ଦେହରେ ସ୍ୱଗେ ବ୍ରଣ
ଘାଉ ଜରଣ ରହେ ତତ୍ତ୍ୱ । ପ୍ରାତୀ. ନବ୍ରୁଣନାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ଘାଉଆ—ଦେ. ବଣ. (ସ୍ର. ଘାତ)—୧ । କ୍ଷତଯୁକ୍ତ; ଆହତ; କ୍ଷତକ୍ଷତ-
Ghāuā 1. Wounded
ଘାଉୟା ୨ । ଯେଉଁ ଜନ୍ତୁ ଶର ବା ବନ୍ଧୁକଗୁଳିଦ୍ୱାର୍ ଆହତ
ଘାୟଲ ହୋଇଥାଏ ଅଥଚ ମର୍ ନ ଥାଏ—
2. (an animal) Pierced or wounded by an arrow or a bullet (but not yet killed).

ଘାଉଆ ହୋଇ ଯେତେ ଦୌଡ଼ ଥିଲେ ଶୋଠ
ଯେଯେହେଁ ଦାଗ ତତ୍ତ୍ୱ ଦେଇ ଯାଇଁ । ବୃଷ୍ଟସଂହି. ମହାଭାରତ.ଦ୍ରୋଣ ।

ଘାଉଁ କିନା—ଦେ. ଅ—ଅତ୍ତଶୀଘ୍ର; ତତ୍କାଳ; ହଠାତ୍—
Ghāuñ kinā All on a sudden; instantly; all at once.
ଧାଁ କରେ
ତୁରନ୍ତ

ଘାଉଁ ଘାଉଁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । କୁକୁର ପ୍ରଭୃତି ଜନ୍ତୁର
Ghāuñ ghāuñ ଜାବର ଗମ୍ଭୀର ଧ୍ୱନି—1. The growling
ଘେଉଁଘେଉଁ or barking sound of a dog.
ଘହରାନି ୨ । ଶୂନ୍ୟ ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିର ଶବ୍ଦ—
2 Echoing sound inside an empty temple.

ଘାଉଁଘାଉଁ କରିବା - ଦେ. କି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । କୁକୁର ପରି
Ghāuñghāuñ karibā ଶବ୍ଦ କରି କାମୁଡ଼ି ଗୋଡ଼ାଇବା—
ଘେଉଁଘେଉଁ କରା To snarl (like a dog going to attack).
ଘହରାନା
୨ । ଖାଲି ଦେଉଳ ବା ବଡ଼ଘର ମଧ୍ୟରେ ଘାଣ୍ଟ କରି ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ଶବ୍ଦ ଜାତ କରିବା—2. To produce a reverberating echoing sound (e.g. by hallooing in an empty temple or empty big hall.)

ଘାଉଁରି—ଦେ. ବ. (ସ୍ର. ଘୂର୍ଣ୍ଣନ)—ଚକ୍ରାକାର ଗତି; ଘୂର୍ଣ୍ଣନ—
Ghāuñri Whirling motion.
ଘୁରପାକ
ଚକ୍କର, ଘିରନି

ଘାଉଁରି ଖାଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଚକ୍ରାକାର ଗତି କରିବା—
Ghāuñri khāibā 1. To whirl round.
ଘୁରପାକ ଖାଓୟା ୨ । ମୁଣ୍ଡ ବୁଲାଇ ଦେବା— 2. To reel down.
ଚକ୍କର ଖାନା; ଘିରନି ଖାନା ଂ । ମୁଣ୍ଡ ବୁଲାଇ କଟୁଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିବା—
3. To fall down or totter reeling.

ଘାଉଡ଼ - ଦେ. ବ. (ସ୍ର. ଘାତ)—୧ । ସର୍ପଘାତ; ସାପକାମୁଡ଼ା—
Ghāurda 1. Snake-bite.
ସାପକାମୁଡ଼ା ଦେହରେ ନ କଲା ଘାଉଡ଼
ସାଁପକାଟି ଯେ କଳା ନାଗ ବଡ଼ । ରୂପ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୨ । ସର୍ପଘାତଜନିତ ବିଷ ଦଂଶି ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହରେ ବ୍ୟାପିବା—
2. The diffusion of the poison in the body of a person bitten by a snake.

ଘାଉଡ଼ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ମନ୍ତ୍ରପ୍ରୟୋଗ
Ghāurda karibā ପ୍ରୟୋଗ କରି ଅନିଷ୍ଟ କରିବା—
1 To injure a person by employing charms against him.

୨ । (ସାପ) କାମୁଡ଼ିବା —
2. (a snake) To bite a person with the fang.

ଘାଉଡ଼ ଛଡ଼ାଇବା—ଦେ. କି—ମନ୍ତ୍ର ବା ଔଷଧ ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାର୍ ସର୍ପବିଷ
Ghāurda chhardāibā ଝଡ଼ାଇବା-To cure the effects of snake-bite.

ଘାଉଡ଼ ମାରିବା - ଦେ. କି—ଘାଉଡ଼ କରିବା (ଦେଖ)
Ghāurda māribā Ghāurda karibā (See)

ଘାଉଡ଼ ଲଗାଇବା—ଦେ. କି—ଘାଉଡ଼ କରିବା (ଦେଖ)
Ghāurda lagāibā Ghāurda karibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଳ	ଣ,ଷ	କ୍ଷ	ଇପ୍ସ	ଉଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଜ୍ଞ	ଇଅ	ଃ	ଁ

ଘାଉଲ୍ଲା—ଦେ. ବ.—ଘାଉଆ (ଦେଖ)
Ghāulā Ghāuā (See)
ଦୂଆର ପାଖରେ ଧପ୍‌ପପ୍ ହୋଇ କେତେ ଲୋକ ମଡ଼ାଦଳାରେ ଅଣ୍ଟୁଗଣ୍ଠି ଛଡ଼ ପାଇପ୍ ହୋଇ ଗଲେଣି। ପଙ୍କାରମୋହନ. ଗନ୍ଥସ୍ଥ।

ଘାଏ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ.—(ସ. ଘାତ)—୧। ଏକ ଆଘାତରେ—
Ghāe 1. At one stroke.
ଘାୟେ ଅଦୂରେ ନାଗବଳ ଜଗୁଥଲ ଘୁମେ,
ଘାବମେ ଭେଣ୍ଟେଲ ପଳକୁଣ୍ଡି ଗ୍ରାମ ବାଡ଼ ପାଏ। କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ. ମହାଭାରତ ବନ।
୨। ଏକାଥରକେ—2. At one time; once.
ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ—ଦଣ୍ଡେ; କ୍ଷଣେ—
A moment only.

ଘାଏଁ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ.—୧। ଦାଉରେ; ଜୋରରେ—
Ghāeñ With force; forcibly.
ଘାଏଁ (ଯଥା—ଏଡ଼େଘାଏଁ କଥା କହ ନାହିଁ।)
୨। ଥରେ—2. Once.
ଏକାକେ ମାଇଲ ଘାଏଁ, ଗଲ୍ଲ ଶୁଣାବ ପାଏ ।ଉଗ।
୩। ରୂପେ—3. An adverb prefix like 'ly' as in 'greatly'.
[ଦ୍ର—ବଡ଼, ଏଡ଼େ ଆଦ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଏହା ଲାଗେ; ଯଥା—ବଡ଼ଘାଏଁ=ବଡ଼ କର।]

ଘାଏକେ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ.—କ୍ଷଣକେ—
Ghāeke In a moment
ଦେ. ଅ.—ଏକା ଥରକେ—1. At once.
୨। ଏକା ହୁଣ୍ଟାକେ—2 At one stretch.
(ଯଥା—ଏକା ଘାଏକେ ସବୁ କାମ କର ଦେଲ।)

ଘାଏ ଘାଏ—ଦେ କ୍ରି.ବଣ. (ସ ଘାତ)—୧। ଏକ ଏକ ପ୍ରହାର କର—
Ghāe ghāe 1. Stroke by stroke.
ଘାଏ ଘାଏ ୨। ଥରକେ ଏକ ପ୍ରହାର ଦେଇ; ଥରକେ ଘାହାରେ—
2. One stroke at a time.
ରଜାବୁ ଘାଏ ଘାଏ ଘୁଣୀଙ୍କ ସୁଗବୁଡ଼। ଉଗ।
୩। ଥରକୁ ଥର; ବାରଂବାର—
3. Repeatedly; over and over.
(ଯଥା—ତୁ ଏଠାକୁ ଘାଏ ଘାଏ ଆସୁଥିବୁ ଉ।)

ଘାଏ ଘାଏ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଆଘାତ କରିବା; ପ୍ରହାର କରିବା—
Ghāe ghāe māribā To give blows or strokes; to strike.
ଘା ମାରା

ଘାଗଡ଼ା—ଦେ. ବ.—(ସ. ଘର୍ଘର=କ୍ଷୁଦ୍ର ଘଣ୍ଟିକା)—୧। କଣ୍ଠାଭରଣ ବିଶେଷ—1. A kind of necklace.
ଘାଗରା ୨। ମେମ୍ ମାନଙ୍କର ପିନ୍ଧିବା ଏକପ୍ରକାର ଲମ୍ବା ଚୁଡ଼ି; ଘାଘରା ଲହଙ୍ଗା—2. Frock worn by European ladies.
[ଦ୍ର—ଏ ପୋଷାକ ଅଣ୍ଟାଠାରୁ ବଲାଗଣ୍ଠି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେହର ଗୁର ପାଖେ ବେଢ଼ା ହୋଇ ଥାଏ।]

ଦେ. ବିଣ. ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ (ସ. ଘର୍ଘର)—ଉଚ୍ଚ କଠୋର ସ୍ୱରଯୁକ୍ତ (ଘାଣ୍ଟ)—Loud and hoarse (tone).

ଘାଗଡ଼େଇବା—ପ୍ରାଦେ. —(ଗଡ଼ଳାଇ)—ବାଉଁଶ ବତାର ଗଣ୍ଠି ଆଦ
Ghāgarḍeibā ମାର ସଫା କରିବା; ବତା ଅରିବା—
To cleanse split bamboo by plaing off the protuberances at the joints.

ଘାଗରା—ଦେ. ବ.—୧। ଘାଗଡ଼ା ୨ (ଦେଖ)
Ghāgarā 1. Ghāgarḍā 2 (See)
ଘାଗରା ୨। (ସ. ଘର୍ଘର୍)—ଘର୍ଘର୍; ସରଯୂନଦୀ—
ଘଘରା 2. The Gogra river.

ଘାଗରା ପଲ୍ଟଣ—ଦେ. ବ.—ସ୍କଟ୍‌ଲାଣ୍ଡ୍ ଦେଶର ପାହାଡ଼ିଆ ଗୋଷ୍ଠୀ ସେନା (ଏମାନଙ୍କର ଗୋଡ଼ରୁ ଘାଗରା ଅଣ୍ଟାଠାରୁ ବଲାଗଣ୍ଠି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବିଥାଏ)—
A Highland soldier wearing a kilt.

ଘାଗୁଡ଼ି ଦେ. ବ (ସ. ଘର୍ଘର)—୧। ଅଳଙ୍କାରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ କ୍ଷୁଦ୍ର ଘଣ୍ଟି ବା ଘୁଂଗୁର—1. Tinkling small bells (used as ornament).
ଘୁଙ୍ଗୁର ୨। ପାଦଭୂଷଣବିଶେଷ—2. A tinkling anklet.
ସେମାନଙ୍କର ପାଦ ପାଗୁଡ଼ି ଶବ୍ଦରେ,
ମଦନ-ଭୁଜ ହାଣ୍ଡ ସବୁର ଅଙ୍ଗ ରେରେ। କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦ. ମହାଭାରତ. ଆବପର୍ବ।
୩। କଟିଭୂଷଣବିଶେଷ—
3. A tinkling waist-chain.

ଘାଗୁଡ଼ିଆ ଟିଙ୍କ—ଦେ. ବ (ଏମାନଙ୍କ ଆକୃତି ପାଗୁଡ଼ିପରି ଥିବାରୁ)—
Ghāgurḍiā ṭiṅka ଏକପ୍ରକାର ଟିଙ୍କ (ଟିଙ୍କ ଭଳେ ଥିବା ନୋହେଁ (ଦେଖ)—A kind of tick.

ଘାଗୁଡ଼ି ମାଳ—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ବେକରେ ପିନ୍ଧିବା ଯୋଗ୍ୟ ଏକପ୍ରକାର ହାର—
Ghāgurḍi māla A kind of necklace used in Ganjam.
ଦେ. ବ—ବଲାଗଣ୍ଠିରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଘୁଂଗୁର ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଥିବା ମାଳ—A string of tinkling bells strung for the ankle.

ଘାଗୁରି—ଦେ. ବ—ଘାଗୁଡ଼ି (ଦେଖ)—
Ghāguri Ghāgurḍi (See)
ସେନ ଉଚ୍ଚ ବରନ ଘାଗୁରି ଘଡ଼ ସେ—ଉତ୍କ. କୋଣ୍ଢୁଆଣ୍ଡୁବଙ୍ଗ।

ଘାଟ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ୧। (ସ. ଘଟ୍ଟ)—ଘାଟ (ଦେଖ)—
Ghāṭ 1. Ghāṭa (See)
୨। (ସ. ଘାତ; ତୁଳ.ହି.ଘାଟୀ, ଘଟ୍ଟା) କ୍ଷତ; ଲୋକସାନ—
2. Loss.

ଘାଟ୍ ଆସିବା—ଦେ. ବ—୧। ଅନିଷ୍ଟ ଘଟିବା; ବିପଦ୍‌ପାତ—
Ghāṭ āsibā 1. Happening of a calamity.
୨। କ୍ଷତି ହେବା—2. Incurring of a loss; sustaining of a loss.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଚ୍ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ପ୍ରକାରକୋଷ୍ଠରେ ନ ମିଳନ୍ତ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ;'ଅଙ୍ଖା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲବତ୍ତ'ଦେଖିବେ ।

ଘାଟ୍ତି—ଦେ. ବି (ଫ୍ର. ଘାଉ)—୧ । କମନ୍ତି; ହ୍ରାସହେବା; ନ୍ୟୂନତା—
Ghāṭṭi 1. Shortage; decrease; falling off.
ଘାଟତି ୨ । ଅପଚୟ—2. Wastage.
ଘଟତୀ

ଘାଟ—ସ. ବି (ଘଟ୍ ଧାତୁ ଜିଜନ୍ତ ଘାଟ୍ ଧାତୁ = ହିଂସା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)
Ghāṭa ୧ । ଗ୍ରୀବା; ବେକ—1. Neck; back of the neck.
୨ । ଘଟ; କୁମ୍ଭ—2. A pitcher.
୩ । ନଈଘାଟ; ଯେଉଁଠାରେ ନଈଆଦ ପାରହେବା ପାଇଁ ଲୋକେ ଡଙ୍ଗାରେ ଚଢ଼ନ୍ତି ଓ ଡଙ୍ଗାରୁ ଉତୁରନ୍ତି—3. A landing place; ferry-ghat
ଦେ. ବି (ଫ୍ର. ଘଟ୍ଟ)—୧ । ବନ୍ଦର; ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ଜାହାଜ ଲାଗିବା ସ୍ଥାନ—1. A port.
ଘାଟ ୨ । ଡୋଠ; (ଜଳାଶୟର କୂଳରେଥିବା) ସ୍ନାନ କରିବାର ସ୍ଥାନ—2. Bathing ghat.

ଗଣା କଣ୍ଢା ନ ଥିବ ଥିବ ଜଇଘାଟ,
ଏମନ୍ତ ବାଟରେ ଟ କେବ ନଳ ଥାଏ । କୃଷ୍ଣଜିନ୍ଦ୍ର. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତିପର୍ବ ।

୩ । ଜଳାଶୟକୁ ସ୍ନାନ କରିବାକୁ ଯିବା ପାବନ୍ଥ ବା ସୋପାନାବଳ—3. Flight of steps leading to a bathing ghat.
୪ । ଗିରିସଙ୍କଟ; ଦୁଇପାଖେ ପର୍ବତ ଥିବା ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ପଥ—4. Mountain-pass.
୫ । ନଗର ବା ଦୁର୍ଗର ଦୋରଣ୍ଡ—5. Castle-gate; town-gate.
୬ । ଯେଉଁଠାରେ ଶୁଳ୍କ ଅସୁଲ ହୁଏ—6. Toll-gate.
୭ । ପର୍ବତ—7. Mountain.
(ଯଥା—ପୂର୍ବଘାଟ, ପଶ୍ଚିମଘାଟ ।)
୮ । ଦାଗ; ଦୋଷ; କଳଙ୍କ—8. Defect; stain.
୯ । ଦୁର୍ଗମ ସ୍ଥାନ—9. Impassable place.
୧୦ । ଦୁଃସହ ଘଟଣା—10. Misfortune.
୧୧ । ଜୀବନର ପ୍ରଧାନ ଘଟଣା—11. Critical event of life; crisis.
୧୨ । ସାତାର ପ୍ରଭୃତି ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରର ଏକ ଏକ ବଦ୍ଧକୁ ଅଂଶ—12. The part between the bridges of a stringed musical instrument (e.g guitar).
୧୩ । ଘାଟକଉଡ଼ି; ଘାଟମାସୁଲ—13. Ferry-hire.

କଟିଲେ ନଉ ଯମୁନା ବାଟ
ପାଦି ଥିବାରୁ ଲାଗେ ଘାଟ—ଅର୍ଜୁନଦୂ. ବଦବ୍ରତନ୍ତ୍ରାମଣି ।

ଘାଟୁଆ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—୧ । ଯେଉଁ ପାଣିକୂଳକୁ ବନ୍ୟ ଜନ୍ତୁମାନେ ପାଣି ପିଇବାକୁ ଆସନ୍ତି ବୋଲି ଶିକାରୀମାନଙ୍କୁ ଜଣା ଓ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ଉଣ୍ଡି ଶିକାରୀମାନେ ପାଣି ଖାଇବାକୁ ଅସିବା ଜନ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ଶିକାର କରନ୍ତି—
1. The place at the edge of a river or tank where wild beasts are known to the hunters to come to have a drink.
୨ । ବନ୍ୟଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ଲୋକେ ଗୁରଆଡ଼ୁ ଘେର ହୁରୁଡ଼ାଇ ଆଣିଲେ ସେମାନେ ଯେଉଁ ନଦୀଷ୍ଟବାକେ ଯିବେ ବୋଲ୍ଲ ଆଗରୁ ଜଣାଥାଏ—2. The place which is known beforehand by the hunters to be the passage where wild beasts must cross after a drive.

ଘାଟ କଉଡ଼ି—ଦେ.ବ—ଘାଟ ପାରହେବା ବ୍ୟକ୍ତି ମାଝୀକୁ ଦେବା ମାସୁଲ—
Ghāṭa kaurḍi Toll paid to the boatman for ferrying a person across a river; ferry-hire.

ଘାଟଚକ୍ର—ସ. ବ—ଦେଉଳର ଅଂଶବିଶେଷ—
Ghāṭachakra A particular part of a temple.
ଦେଉଳଚଳର ଚତ୍ର ଓ ନୋଟ୍ (ଦେଖ)
See the picture and note under Deula.

ଘାଟଜଗିଆ—ଦେ. ବ—ଯେ ଗିରିସଙ୍କଟ ବା ନଗରର ଦ୍ୱାର ରକ୍ଷାକରେ; ଘାଟୁଆଳ—A guard watching a
ଘାଟୋୟାଳ mountain-pass or toll-gate or town-gate.

ଘାଟଡଙ୍ଗା—ସ. ବ—ଯେଉଁ ଡଙ୍ଗାରେ ଲୋକେ ନଦୀ ଅବ ପାର ହୁଅନ୍ତି—
Ghāṭaḍaṅgā Ferry-boat.
ଘଟହା

ଘାଟପାରି—ଦେ. ବ—୧ । ଘାଟରେ ପାର ହେବା ନମନ୍ତେ ପଥିକମାନେ ଦେବା ଶୁଳ୍କ—Ferry-hire.
Ghāṭapāri
୨ । ନଦୀ ପ୍ରଭୃତିକୁ ଡଙ୍ଗାଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣହେବା—3. Crossing of a river by boat

ଘାଟବାଟ—ଦେ. ବ—୧ । ଘାଟ ବାଟରେ ଜଗିବା କୌତୁକ—
Ghāṭabāṭa 1. The diversion of watching people passing along roads and ferries.

କାହିଁ ଲଟାଇଛନ୍ତି ଘାଟବାଟ,
କାହିଁ ଦୁଗ ସଙ୍ଗେ କରନ୍ତି କଣ୍ଢ—ପ୍ରାଣୀ. ପରଭେଦୀତା ।

୨ । (ଉତ୍ତାର୍ଥବୋଧକ ସହଚର)—ବାଟଘାଟ (ଦେଖ)
2. Bāṭaghāṭa (See).

ଘାଟବାଲ—ଦେ. ବ.—୧ । ଯେ ପଥିକମାନଙ୍କୁ ନଦୀଘାଟରେ ପାରକରେ—1. Ferry-man.
Ghāṭabālā
ଘାଟୋୟାଳା ୨ । ଘାଟ ଇଜରା ନେଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
ଘଟହା 2. The lessee of a ferry.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଜ୍ଅ	ଜ୍ଞ
ଂ	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ସ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଘାଟ ଉଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଜାହାଜଆ ଗ୍ରୀକ୍ଷା)—ନୌକା ବା ଜାହାଜ
Ghāṭa bhirdibā ଆସି ଘାଟରେ ଲଗିବା—
ଘାଟେପୌଛାଁ nautical) (a boat or ship) To reach
ଘାଟଲଗନା or touch at a landing place.

ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଜୁଅର ବେଳାରେ କମଳାପ୍ରସାଦ ଘାଟ ଉଡ଼ିବ ।
ଫକୀରମୋହନ- ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

ଘାଟମାଝୀ—ଦେ. ବ.- ଯେଉଁ ନାଉଆ ଲୋକଙ୍କୁ ଘାଟରେ ପାର କରେ—
Ghāṭamājhi Ferry-man; a boatman who
ଘାଟେର ମାଝୀ ferries people across.
ଘଟବାହା; ମାଝି

ଘାଟ ମାସୁଲ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଘଟ୍ଟ + ଫା. ମଦ୍ଦସୂଲ୍)—
Ghāṭamāsula ଘାଟପାରି ୧ (ଦେଖ)
ଘାଟମାସୁଲ Ghāṭapāri 1 (See)
ଘାଟମହସୁଲି

ଘାଟଷଷ୍ଠୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ —ଆଶ୍ୱିନ କୃଷ୍ଣଷଷ୍ଠୀ—
Ghāṭashashṭhī The 6th day of the dark fort-
night of the month of Āświna.

[ଏ ଦିନ ଗଙ୍ଗାମାନଙ୍କୁ ପୂଜା କରିଯାଏ ।]

ଘାଟ ସାଧିବା—ଦେ. କ୍ରି.— ଘାଟରେ ପାର ହେବା ପାଇଁ ଶୁଳ୍କ ପଥିକ-
Ghāṭa sādhibā ମାନଙ୍କଠାରୁ ଆଦାୟ କରିବା—
ଘାଟ ସାଧା To collect ferry-hire from the
ଘାଟ ମହସୁଲ ବସୁଲ କରନା passengers.

ଘାଟା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ.—(ଘଟ୍ ଧାତୁ = ହିଂସା କରିବା + ଅ + ଆ)—
Ghāṭā ଘାଟ (ଦେଖ)—Ghāṭa (See)

ଘାଟି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘାଟ; ଘଟ୍ଟ)—୧ । ଗିରିସଙ୍କଟ—
Ghāṭi 1. Mountain-pass.
ତେ. ଘାଟି କଣ୍ଡା ନଡୁଦ ଘାଟି, ପର୍ବତର ଭୈଗ ଘାଟି,
ଘାଟ କେଦ ନିଁ ବୋଲ ଅଡ଼ୁରରେ । କବସ୍ପର୍ଧି- ସଙ୍ଗୀତ ।
ଘାଟ ୨ । ଦୁଃସଦ୍ଦ ଘଟଣା—2. Misfortune; mishap.
୩ । ବିପଦ—3. Danger.
୪ । ଜୀବନର ପ୍ରଧାନ ଘଟଣା—
4. Critical event of one's life.
୫ । ଜୀବନ୍ତ ଲୌହଦ୍ୱାରା ଜନ୍ତୁର ଶରୀରରେ ବସାଯିବା ଦାଗ; ଛାଆଁ—5. Mark put on the body of an animal with red-hot iron; branding with hot iron.
୬ । (ମୁଦ୍ରାଉପରେ) ଚିହ୍ନ; ଦାଗ—6. Mark (on a coin.)
(ଯଥା—ଏ ଟଙ୍କାରେ ଘାଟ ଅଛି ।)
୭ । ସଙ୍କଟସ୍ଥଳ; ସଙ୍କଟ ସମୟ—7. Critical moment.
୮ । ଦୋଷ; ତ୍ରୁଟି—8. Defect.
୯ । କମତି; ହ୍ରାସ—9. Shortage; depreciation.
୧୦ । କ୍ଷତି—10. Loss; damage.

ଘାଟି ଦେ. ବଣ.—ଦାଗ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ଅଚଳ (ଟଙ୍କା)—
ଘଟିଆ (coin) Become uncurrent owing to some mark on it.

ଘାଟିଆ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଘଟ୍ଟପାଳ)—୧ । ଘାଟମାଝୀ—
Ghāṭiā 1. Ferry-man.
ଘାଟୋୟାଲ ୨ । ଯେ ଗିରିସଙ୍କଟ ଆଦି ଜଗିଥାଏ—
ଘଟବାଇ; ଘଟବାର, 2 One who guards a mountain-
ଘଟହା; ଘାଟିଆ pass.
୩ । ନଗରର ଦ୍ୱାରରକ୍ଷକ—3. Town-gate-keeper.
୪ । ଶୁଳ୍କଦ୍ୱାର ରକ୍ଷକ—4. Toll-gate-keeper.
୫ । ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ ବା ଦେବମନ୍ଦିରର ଦ୍ୱାରରକ୍ଷକ—
5. Gate-keeper of a place of pilgrimage or temple.
୬ । ତୀର୍ଥସ୍ଥାନର ନଦୀ ବା ପୁଷ୍କରଣୀର ଘାଟରେ ଥାଇ ଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ସଙ୍କଳ୍ପ ଆଦି କରାଇ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଦାନ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପଣ୍ଡା—6 A priest who attends the bathing ghat at some sacred place and takes gifts from pilgrims.

ଘାଟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଘାଟ + କ + ଆ; କ୍ତ୍ରୀ; ଘଟ୍ଟ + ଉକ + ଆ)—
Ghāṭikā ୧ । ଘଣ୍ଟା ବଜାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି—1. Bell-ringer.
୨ । ଧାତୁରା ଗଛ—2. The Thorn-apple plant.
୩ । ସ୍ତୁତିକର—3. A bard, panegyrist.
୪ । ବେକର ପଛ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
4. The back of the neck.
ସ୍ତ୍ରୀ. ବ. (ଘାଟ + କ + ଆ)—ଘାଟ—Ferry.

ଘାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚିହ୍ନ ଦେବା—1. To mark.
Ghāṭibā ୨ । ଛାଆଁ ଦେବା—
2. To brand with hot iron.

ଘାଟୁଆ—ଦେ. ବ—୧ । ଚୈତ୍ର ଓ ଆଶ୍ୱିନମାସରେ ଦୁର୍ଗାପଦ ସମୟରେ
Ghāṭuā ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେବୀଙ୍କ ନାମରେ ଉତ୍ସର୍ଗ ହୋଇଥିବା ଘଟକୁ ଧରି କାଳଶୀପାଖରେ ଥାଏ—
1. A person who accompanies a person possessed by the Goddess and carries the pitcher dedicated to the Goddess, in the month of Chaitra and Āświna.
୨ । ଘାଟୁଆ (ଦେଖ)
2. Ghāṭiā (See)

ଘାଟୁଆର—ଦେ. ବ—ଘାଟବାଲ (ଦେଖ)
Ghāṭuāra Ghāṭabālā (See)

ଘାଟୁଆରି—ଦେ. ବ—ଘାଟବାଲ (ଦେଖ)
Ghāṭuāri Ghāṭabālā (See)

ଘାଟୁଆଳ—ଦେ. ବ—ଘାଟିଆ (ଦେଖ)
Ghāṭuāla Ghāṭiā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୁଇ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପେସ ରଖା ଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ଦୁଖାନୋଖରେ ନ ମିଳିବ ସେତେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସଥାକ୍ରମେ ଚଉରାସି ବସୁଧା ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ଭୂଇଁ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଇଁ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉଦ୍' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଲବଟ୍ଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଟ୍ଟ' ଦେଖନ୍ତୁ ।

ଘାଡ଼—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ. (ସଂ. ଘାଟ; ତୁଲ. ବ. ଘାଡ଼୍)—
Ghārd ବେକ; ଗ୍ରୀବା—Neck.

ଘାଣ୍ଟ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘଣ୍ଟ; ଘଣ୍ଟ ଧାତୁ)—
Ghāṇṭa ୧ । ମିଶ୍ରଣ; ମିଶାଇବା; ଗୋଳାଇବା—
ଘଣ୍ଟି; ଘାଣ୍ଟି 1. Thoroughly mixing up of many-things.
୨ । ଗୋଳଆଗୋଳ ଖାଦ୍ୟ—2. Hodgepodge; curry prepared with many ingredients.

ଘାଣ୍ଟଚକଟ—ଦେ. ବ—୧ । ଘଣ୍ଟାଚକଟା; ଗୋଲମାଲ—
Ghāṇṭa chakaṭa 1. Confusion; consternation.
ଘାଁଟାଘାଁଟି ୨ । ଧୁନ୍ଦୁମାର୍—2. Ado.
୩ । ଲେଉଟ ପାଉଟ—3. Upturning; agitation.

ଘାଣ୍ଟ ତରକାରି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘଣ୍ଟ)—ମନ୍ଦୁର; ଅନେକ ପ୍ରକାର
Ghāṇṭa tarakāri ପରିବାଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ବ୍ୟଞ୍ଜନ—
ଘଣ୍ଟ A hetero-mixture; curry prepared with many kinds of vegetables mixed together.

ଘାଣ୍ଟ ତଅଣ—ଦେ. ବି (ସଂ.ଘଣ୍ଟ+ତେମନ)—ଘାଣ୍ଟ ତରକାରି (ଦେଖ)
Ghāṇṭa tiaṇa Ghāṇṭa tarakāri (See)
[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ ଦୁଇଯୁଗ ଓଷା ବାସୀ ବନ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଘାଣ୍ଟତଅଣ କରନ୍ତି ।]

ଘାଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବ.—୧ । (ସଂ. ଘଣ୍ଟ ଧାତୁ)—ଶସ୍ୟବିଶେଷ—
Ghāṇṭiā 1. Name of a grain.
୨ । (ସଂ. ଘଣ୍ଟ) ଘାଣ୍ଟ ତରକାରି (ଦେଖ)
2. Ghāṇṭa tarakāri (See)
୩ । ବହୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ମିଶ୍ରଣରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଖାଦ୍ୟ—
3. Hotchpotch.
ଦୈରିଷାର ଭୋଗଯୋଗ୍ୟ ସୀଇଁ ଘାଣ୍ଟିଆ । ବଳାଙ୍କାଳ. ମହାଭାଗ ।
ବ—ଗୋଳଆ; ମିଶ୍ରିତ —Well mixed; well stirred.

ଘାଣ୍ଟିକ—ସଂ. ବ. (ଘଣ୍ଟ + ବାଦନାର୍ଥେ. ଇକ)—
Ghāṇṭika ୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେବାଳୟରେ ଘଣ୍ଟ ବଜାଏ; ଘଣ୍ଟୁଆ
1. Bell-ringer in a temple.
୨ । ଧାତୁରା ଗଛ—2. The Thorn-apple plant.
୩ । ବୈତାଳିକ; ସ୍ତୁତିପାଠକ—
3. Chanter of hymns or panegyrics.
ସଂ. ବ. ପୁଂ—ଘଣ୍ଟା ବାଦନକାର୍ଯ୍ୟ—
Ringing a bell or gong.

ଘାଣ୍ଟି ଚକଟି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘାଣ୍ଟି ହେବା—
Ghāṇṭi chakaṭi hebā Ghāṇṭi hebā (See)

ଘାଣ୍ଟି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଆଲୋଡ଼ିତ କରିବା; ଚକଟିବା—
Ghāṇṭi debā To agitate.
କାମ ଘାଣ୍ଟି ଦେଲ ଶରୀରେ ଜାଳ ମଣ୍ଟା ।
କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭରତ. ବନପର୍ବ ।

ଘାଣ୍ଟିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଘଣ୍ଟ ଧ.ତୁ)—
Ghāṇṭibā ୧ । ଗୋଳିବା; ଆଲୋଡ଼ନ କରିବା; ଗୋଳାଇବା—
ଘାଁଟା 1. To stir up; to thoroughly mix up;
ସଂଘୋଳନା to agitate.
୨ । ଦଦ୍ୱଗଞ୍ଜ କରିବା—
2. To put into much trouble; to harass.
ନୃପମନ ହୋଇ ରହିଅଛ ମୂହଁ
ନ ଘାଣ୍ଟ କାମ ମୋତେ ଦଖସ୍ପରେ ନେଇ ।
କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭରତ. ଶାନ୍ତି ପର୍ବ ।
୩ । ମନରେ କଷ୍ଟ ଦେବା—
3. To disturb or perturb the mind.
୪ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ହଇରାଣ କରିବା—4. To tease.
୫ । ପାଣିକୁ ଗୋଳାଇବା—
5. To agitate water and make it turbid.

ଘାଣ୍ଟି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କଲବଲ ହେବା; ଦଦ୍ୱଗଞ୍ଜ ହେବା—
Ghāṇṭi hebā 1. To be troubled or afflicted.
ଭୂମ୍ବ ବଳା ସବୁ ଯୋଦ୍ଧାଏ ମୋର ମାସ୍ୟା
ଅଜାରେ ଘାଣ୍ଟି ହୋଇ ଛଡ଼ ଦେବେ କାସ୍ୟା ।
କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭରତ. ସ୍ତ୍ରୀପର୍ବ ।
୨ । କାଦୁଅ, ପଙ୍କ, ଘୁଣ୍ଟ ଆଦରେ ଲୁଣ୍ଠିତ ହେବା—
2. To wallow (in mire, dirt, mud).
ନ ଖାଇ ମଁ ଗଲେ ମୋର ପୂଅ ମାଇପେ
ମରତେ ଘାଣ୍ଟି ହେବ ତୁମ୍ଭେ ସେହୁ ପାପେ ।
କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭରତ. ବନ ପର୍ବ ।
୩ । ଦୁଃଖିତ ହେବା; ବ୍ୟଥିତ ହେବା; ମନୋବେଦନା ଭୋଗ କରିବା—3. To be sorry or excited; to be mentally disturbed.
ଘାଣ୍ଟି ହେଉକୁ ମାନ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଉତ୍ତୋତ୍ତ ଭକ୍ତ ପ ଗୀତ ।
୪ । ଚଞ୍ଚଳ ହେବା; ଚିନ୍ତାଗ୍ରସ୍ତ ହେବା—4. To be anxious; to feel uneasy.
ଦମସ୍ତ୍ରୀ ଏରୂପ ବଚନର ଗୁଡ଼ାଏ,
ଘାଣ୍ଟି ହୋଇଣ ଜୀଙ୍କି କରୁଦେଲେ କାସ୍ୟେ । କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭରତ. ବନପର୍ବ ।
୫ । (ଘାଣ୍ଟିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟ ରୂପ) ଆଲୋଡ଼ିତ ହେବା—
5. To be stirred up.
ଯାହା ଦେଖି ସମୁଦ୍ର ଘାଣ୍ଟି ହୋଇଗଲା—କୃଷ୍ଣହରି. ମହାଭରତ. ବନପର୍ବ ।

ଘାଣ୍ଟିହୋଇ ମରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘାଣ୍ଟି ହେବା ୧।୩।୪ (ଦେଖ)—
Ghāṇṭihoi maribā Ghāṇṭi hebā 1. 3. 4 (See)

ଘାତ—ସଂ. ବ (ହନ୍ ଧାତୁ=ବଧ କରିବା+ଭାବ. ଅ; ହନ ସ୍ଥାନରେ ଘାତ ଆଗମ)—୧ । ଆଘାତ; ପ୍ରହାର; ଚୋଟ—
1. Stroke; blow; hit.
୨ । ମାରଣ; ବଧ; ହତ୍ୟା—
2. Murder; killing; slaughter.
୩ । (+କରଣ. ଅ) ବାଣ; ଶର—3. Arrow.
୪ । କ୍ଷତ; ଘାଆ—4. Wound; sore.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଋ	ଢ଼	ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍ୟ	ଉଅ	ଊ
୨	ୠ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଗ୍ଧ	ଇଅ	●	ନ

୫ । ଶକ୍ତତା—5. Power.

୬ । (+କରଣ. ଅ) ବଧାସ୍ତ୍ର; ପ୍ରହରଣାସ୍ତ୍ର—
6. Lethal or mortal weapon.

୭ । (ଗଣିତ) ଗୁଣଫଳ—
7. (Mathematics) Product.

୮ । (ଗଣିତ) କୌଣସି ସଂଖ୍ୟାକୁ ସେହି ରାଶିଦ୍ୱାରା ପୁନଃପୁନଃ ଗୁଣିବା—8. (Arithmetic) Involution; repeated multiplication of one number by itself.

୯ । ବିଘ୍ନ—9. Obstruction; obstacle.

ମୁଣ ମୋ ପୂଜୁ ନୃପନାଥ, ଯଦୁ ସେ କଲ ସଙ୍କେ ଘାତ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଦ୍ରବତ ।

୧୦ । ଅନିଷ୍ଟ; କ୍ଷତି—10 Injury; loss.

୧୧ । ଅହିତ; ଅମଙ୍ଗଳ—11. Evil.

୧୨ । ସୁଯୋଗ; କୌଣସି ଅଭିପ୍ରାୟ ସିଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଅବସର; ଦାଉଁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—12. Suitable opportunity.

୧୩ । ସ୍ୱାର୍ଥ; ଅଭିପ୍ରାୟ; ମତଲବ୍ (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
13. Aim; intent.

୧୪ । ଭାକତରକ; କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଅବସର ପାଇଁ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିବା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
14. Being on the look-out for a suitable opportunity.

°ଦେ. ବି—ଦୋଷ ଦେବା—Finding fault with; laying blame on.

ବି ଅନ୍ତରେ ବଳ ଯେତେ ଗୀତ
କେବେହେଁ ଏଥି ନ ଦେବ ଘାତ
ବଦ ହୋଇ ଜାଣିବ ଏଣ, ଶମହଁ ଯେତେ ହେ ।
ପୀତାମ୍ବର. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।

ଘାତକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ହନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Ghātaka ୧ । ହତ୍ୟାକାରୀ—1. Killing; destroying.
(ଘାତକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ପ୍ରହାରକାରୀ—2 Striking; beating
ବି. ପୁଂ.—୧ । ହତ୍ୟାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—1 Murderer; assassin.
୨ । ଶତ୍ରୁ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) —2. Enemy.
୩ । ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଯେଉଁ ଯୋଗ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟାଏ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—3. An astrological conjunction of stars or planets which brings about the death of a person.
୪ । ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ଅପରାଧୀକୁ ହାଣିବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—4. An executioner; a person entrusted with the duty of beheading criminals condemned to death.

ଘାତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଆଘାତ କରିବା—
Ghāṭa karibā 1. To strike.
ঘাত করা ୨ । ବଧ କରିବା—
ঘাত করনা 2. To kill.
୩ । ଅନିଷ୍ଟ କରିବା—3. To injure.
୪ । ଦନ୍ତ ଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରିବା; କାମୁଡ଼ିବା—
4. To bite.

ଘାତକୀ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଘାଇଆ; ଆଘାତ—
Ghātakī 1. Wounded.
ବଜ୍ରାହତ ହୋଇ ଘାତକୀ ହୋଇ ପଡ଼ ହୋଇ ଜ ଅଖିଲେ ଉରୁର ସେ ।
ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।
୨ । (ସଂ. ଘାତକ) ଆଘାତକାରୀ—2. Hurting; striking.
ବଡ଼ଜି କେଉଁକା ପର ଘାତକୀ ରମରେ ଯେ । ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଘାତ ଚନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବି. (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଜନ୍ମରାଶିଠାରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର
Ghāta chandra ଅବସ୍ଥାନବିଶେଷ, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟର ଅନିଷ୍ଟ ହୁଏ—(astrology) Inauspicious position of the moon with reference to a person's horoscope, which causes misfortune to a person.

[ଦ୍ର—ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଜନ୍ମରାଶିଠାରୁ ନବମୋତ୍ତ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଥିଲେ ଘାତଚନ୍ଦ୍ର ବୋଲି କଥିତ ହୁଏ । ମେଷ ରାଶିର ଅଦ୍ୟ, ବୃଷଭର ପଞ୍ଚମ, ମିଥୁନର ନବମ, କର୍କଟର ଦ୍ୱିତୀୟ, ସିଂହର ଷଷ୍ଠ, କନ୍ୟାର ଦଶମ, ତୁଳାର ଚତୁର୍ଥ, ବୃଶ୍ଚିକର ସପ୍ତମ, ଧନୁର ତୃତୀୟ, ମକରର ଅଷ୍ଟମ, କୁମ୍ଭର ଏକାଦଶ ଓ ମୀନର ଦ୍ୱାଦଶ]

ଘାତ ଚିହ୍ନ—ସଂ. ବି. ୧ । (ଗଣିତ)—
Ghāta chihna ବର୍ଗ; ଘନ ଆଦିର ଚିହ୍ନ (ଯଥା—କ୍^{୨},୪^{୩})—
1. (mathematics) Index; power (e.g. a^2; 4^3).
୨ । ଆଘାତ ବା କ୍ଷତ ବା ଦନ୍ତର ଚିହ୍ନ—
2 Mark of a wound or bite.

ଘାତ ତିଥି—ସଂ. ବି. (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଅଶୁଭ ତିଥି—
Ghāta tithi Inauspicious lunar day.

ଘାତନ—ସଂ. ବି. (ହନ୍ ଧାତୁ. ଣିଚ୍=ଘାତ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Ghātana ୧ । ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ବଧ କରାଇବା—
1. Causing murder through others; having a person murdered or assassinated.
୨ । (ହନ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ବଧ; ହତ୍ୟା—
2. Slaughter.
୩ । (ହନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ହତ୍ୟାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
3. Murderer.
୪ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରାଇବା—
4. Causing others to beat a person.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେଦେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ୨ଟର ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଭଣ୍ଡାରୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବପରଟର ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜନ୍ତୁ । ଯଥା— ଘାଟ ନ ମିଳିଲେ 'ଘାଇ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଶ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଶ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; ଅଗଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

୫ । (+କରଣ. ଅନ —ପ୍ରହାରସାଧନ ଅସ୍ତ୍ର—
5. A weapon of offence.

ସ. ବିଣ. ପୁଂ—ଘାତକ (ଦେଖ)
Ghāṭaka (See)

ଘାତ ନକ୍ଷତ୍ର—ସ. ବି.—(ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଅଶୁଭ ନକ୍ଷତ୍ର—
Ghāta nakshatra (astrology) Inauspicious lunar mansion.

[ଦ୍ର—ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଜନ୍ମନକ୍ଷତ୍ର ଠାରୁ ପ୍ରଥମ, ଷୋଡ଼ଶ, ପଞ୍ଚମ ଓ ସପ୍ତମ ସଂଖ୍ୟା ନକ୍ଷତ୍ର ଓ ଘାତନକ୍ଷତ୍ର ଅଟେ ।]

ଘାତନା—ଦେ. ବ.—(ସ. ଘାତନ)—ଘାତନ (ଦେଖ)
Ghātanā Ghātana (See)

ବହୁ ବହୁନ ସ୍ନେହ । ବ୍ୟାଧି ବ୍ୟାଧି ଘାତନାରୁ ଦେହ । ଭଜ, ବୈଦେହୀଶବଳାସ

ଘାତ ପ୍ରତିଘାତ—ସ. ବ—ଆଘାତ ଓ ଲେଉଟ ଆଘାତ—Action and
Ghāta pratighāta re-action; strokes given and got back in return; strokes and return-strokes.

ଘାତ ବାର—ସ. ବି.—(ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷ) ସପ୍ତାହର ଅଶୁଭ ବାର—
Ghāta bāra (astrology) Inauspicious week-day.

(ଦ୍ର—ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ଉଣା ଉଣା ଜନ୍ମରାଶି ପକ୍ଷରେ ଉଣା ଉଣା ବାର ଅଶୁଭ ।)

ଘାତସହ—ସ. ବିଣ.—(ଘାତ+ସହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେଉଁ ଧାତୁ
Ghātasaha ପିଟିଲେ ଭାଙ୍ଗେ ନାହିଁ (ଯଥା—ସୁନା, ରୁପା, ଲୁହା)
(ଘାତସହତା—ବି) Malleable.

ଘାତସ୍ଥାନ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଘାତ+ସ୍ଥାନ)—
Ghātasthāna ୧ । ବଧଭୂମି; ବଳ ଦଅିବା ସ୍ଥାନ—
1. Place for execution; the place where men or animals are killed.

୨ । କଂସେଇଖାନା—2. Slaughter-house.

୩ । ମୃତ୍ୟୁସ୍ଥାନ; ଶ୍ମଶାନ—3. Cremation-ground.

ଘାତାବେଶ—ସ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଘାତ+ଆବେଶ)—(ଗଣିତ) ଗୁଣିରେ
Ghātābeśa ଘାତଚତ୍ତ (ବର୍ଗ ବା ଘନଚତ୍ତ) ଯୋଗିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା—
(mathematics) Involution.

[ଦ୍ର—ଜ୍ୟୌତିଷି ଗୁଣି ଧାତ୍ୱାହକରୂପେ ସେହି ଗୁଣିଦ୍ୱାର ଗୁଣିତ ହେଲେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗୁଣି ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ; ଯେଉଁ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଦ୍ୱାର ଏହି ଗୁଣିମାନ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ତାହାର ନାମ ଘାତାବେଶ ।]

ଘାତି—ସ.ବ. (ହନ୍ ଧାତୁ+ଉତ୍ୱ.ଇ)—୧ । ଆଘାତ; ପ୍ରହାର; ହତ୍ୟା—
Ghāti 1. Slaughter; stroke.

୨ । (+କରଣ. ଇ) ଉଡ଼େଇ ଧରିବା ଜାଲ—
2. Bird-net.

ଘାତିକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଘାତକ+ସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—ଘାତକର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Ghātikā The feminine of Ghātaka.

ଘାତୀ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—
Ghātī ୧ । (ଅନୁକର) ହତ୍ୟାକାରୀ—
(ଘାତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Murdering; murderer of.

[ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ଯଥା—ପିତୃଘାତୀ; ଆତ୍ମଘାତୀ ।]

୨ । (ଅନୁକର) ବିନାଶକାରୀ—
2. Destroying; destroyer of.
(ଯଥା—କୃମିଘାତୀ)

ସ. ବ. ପୁଂ—ହତ୍ୟାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
Slaughterer; murderer; assassin.

ଦେ.ବିଣ.ପୁଂ(ଘାତ+ଇନ୍;୧ମା. ୧ବ.)—ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Wounded (person).

ଘାତୁକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଉକ)—
Ghātuka ୧ । ନିଷ୍ଠୁର; କ୍ରୂର—1. Cruel; ferocious.
(ଘାତୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ହିଂସୁ—2. Revengeful.

୩ । ହନନକାରୀ; ବଧକାରୀ—
3. Murdering; slaughtering.

ସ. ବ. ପୁଂ—୧ । ରାଜାଦେଶରେ ହତ୍ୟାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
1. Executioner

୨ । ଗୁପ୍ତହତ୍ୟାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. An assassin.

ଘାତ୍ୟ—ସ. ବିଣ (ହନ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ବଧ୍ୟ—
Ghātya Fit to be killed or destroyed.

ଘାନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—(ସ. ଘନ; ଭୁଲ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ହ.
Ghān ଘନ)—ବଡ଼ ହାତୁଡ଼ି—Large hammer.

ଘାନ୍ତି—ଦେ. କ୍ରି ବିଣ (ସ. ଘାତ)—୧ । କ୍ଷଣମାତ୍ର—
Ghānti 1. For a moment; instantly.

୨ । ବାର; ଥର—2. Time.

ଘାନ୍ତେ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି. ବିଣ—୧ । କ୍ଷଣକେ—
Ghānte 1. In an instant.

୨ । ଥରେ; ଥରେ ମାତ୍ର—2. Once; once only.

ଘାବ୍‌ଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଉତ୍ପୃଙ୍ଖ; କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼—
Ghāb-rḍā 1. Alarmed; bewildered.
ଘାବଡ଼ା ୨ । ଚଞ୍ଚଳିତ—2. Confused; agitated.

ଘବଡ଼ା ଦେ. ବ—କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ତା—Consternation.

ଘାବ୍‌ଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି— ଉତ୍ପୃଙ୍ଖ ହେବା; ଭର୍ତ୍ତ ହେବା—
Ghāb-rḍāibā 1. To be bewildered; to be
ଘାବଡ଼ାନ alarmed or dumbfounded.
ଘାବଡ଼ାନା

୨ । ଚଞ୍ଚଳିତ ହେବା—
2. To be confused or perplexed.

(ଘାବଡ଼େଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଶ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଉଥ	ଘ୍ନ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଟ୍ୟ	ଇଥ	ଦ୍ଧ	ନ୍ଦ

ଘାବ୍‌ଗ—ଦେ. ବ୍ରଣ—ଘାବ୍‌ଡ଼ା (ଦେଖ)
Ghāb-ra Ghāb-rḍā (See)

ଘାବ୍‌ଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘାବ୍‌ଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Ghāb-rāibā Ghāb-rḍāibā (See)
(ଘାବ୍‌ରେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଘାବଶର—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଗର୍ଜ୍ଜନୀ (ଦେଖ)
Ghābaśara Garjanī (See)

ଘାବା—ଦେ. ବ୍ରଣ—ଘାଉଆ (ଦେଖ)
Ghābā Ghāuā (See)

ଘାଏ—ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ରଣ—(ଅମୁକର) ଆଘାତରେ—
Ghāye By the stroke of.
କେଉଁଲାଟେ-ବଜ୍ର ମଧ୍ୟ ବାଘେ
ପ୍ରାଣ ଦବୁଇ ଜାମବାଣ ଘାଏ—ପ୍ରାତା. ରସବାରଥ ।

ଘାର—ସଂ. ବି. (ଘୃ ଧାତୁ=ସେଚନ କରିବା + ଭାବ. ଅ)—
Ghāra ୧ । ସେଚନ—1. Sprinkling.
୨ । ଓଦା କରିବା—2. Moistening

ଘାର—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ (ସଂ ଆଗାର, ଘର)—ପିଞ୍ଜର—
Ghārā Cage; bird-cage.

ଘାରି—ଗ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବ—ଘାର୍ (ଦେଖ)
Ghāri Ghārā (See)

ଘାରି କାଟିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଅମ୍ପିତ୍ତ ରୋଗରେ
Ghāri kāṭibā. କୋଡ଼ଗାଡରେ ବ୍ୟଥାଯୁକ୍ତ ପିଳୁଳ ପଡ଼ିବା; ବାଘୀ ପଡ଼ିବା—An attack of bubo.

ଘାରି ପକାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘାରିବା; ଦୁଃଖିତ ବା ବ୍ୟଥିତ କରିବା—
Ghāri pakāibā To give pang; to afflict.
ଘାରିପକାଇଛ ଯେ ବଡ଼ଦେ ଦଶା—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବିଭାକଲ୍ଲୋଳ ।

ଘାରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଘୂର୍ଣ୍ଣି ଧାତୁ)—
Ghāribā ୧ । (ସକର୍ମକ) ଘୂର୍ଣ୍ଣନ କରାଇବା; ଘୂରାଇବା—
1. To cause a thing to whirl.
୨ । (ଅକର୍ମକ) ଘୂର୍ଣ୍ଣିତ ହେବା—2. To reel.
ବଷରୁ ବଷମ ଶୂଳଜଂଘ ଶର ଘାରିବେ ଶୀଘ୍ର ହୋଇଲେ—
ଭଜ. ବୈଦେହୀଶତଲାସ ।
୩ । (ଅକର୍ମକ) ଘାଲିବା; ନିଦ୍ରାଯୁକ୍ତ ହେବା; ଢୁଳାଇବା—
3 To doze; to nod.
ଧନୁଶର ଧଇ ସୁତିଳାନଦନ ନିଦ୍ରାରେ ସେହୁ ଘାରିଲେ—
ବଶ୍ୱନାଥ. ବରଦଘମାପୂର୍ଣ ।
୪ । (ସକର୍ମକ) ଘାର୍ ପକାଇବା (ଦେଖ)
4. Ghāri pakāibā (See)
ଏ ବଭ ବଷମ ବଷ ! ଘାଲ ଘଡ଼ୁ ଭେଳ
ଅନ୍ୟେ ଘାର୍, ଭହିଁ ଦୁଃଖ ଆପେ ହୁଏ ଘାରି—ବ୍ରଖାନାଥ. ମହାସାନ୍ତା ।
୫ । (ସକର୍ମକ) ମୋହିତ କରିବା; ସଞ୍ଜ୍ଞାହୀନ ବା ଅଚେତନ କରିବା—5. To enchant; to fascinate; to cause loss of sensation.
ଘାରି ଦେଲୁ କ ଭସେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ।
୬ । (ଅକର୍ମକ) (ନିଦ୍ରା, ମୋହ ଆଦିଦ୍ୱାରା) ଅଭିଭୂତ ହେବା—6. To be overpowered (with drowsiness).
୭ । (ସକର୍ମକ) ମସ୍ତକ ବା ଦେହକୁ ଘୂରାଇବା ବା ବୁଲାଇବା—7. To cause the body or head to reel or spin round.
୮ । (ସକର୍ମକ)—ମୁଗ୍ଧ କରିବା—8. To charm.
୯ । (ସକର୍ମକ)—ଉନ୍ମତ୍ତ କରିବା—
9. To madden.
୧୦ । (ସକର୍ମକ)—ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା—
10. To excite.
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ଚନ୍ଦନ) ଘୋରିବା—To rub.
[ଦ୍ର—ଘାରିବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟରେ ଦେବା, ପକାଇବା ଓ କର୍ମବାଚ୍ୟରେ ହେବା କ୍ରିୟା ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଘାରିମାନି—ଗ୍ରା. ବ୍ରଣ. (ସଂ ଘୂର୍ଣ୍ଣିମାନ)—୧ । ବିଚଳିତ—
Ghārimāni 1. Mentally agitated.
୨ । ଘୁରୁଥିବା—2. Reeling.

ଘାରିହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଅକର୍ମକ) (ସଂ. ଘୂର୍ଣ୍ଣି; ଘାରିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ)—
Ghāri hebā
୧ । ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେବା; ଜର୍ଜ୍ଜରିତ ହେବା—
1. To be overpowered.
ନଳ କାମବଶରେ ହୋଇଲେ ଘାରି—କୃଷ୍ଣସିହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୨ । ବିଶେଷ ଚିନ୍ତିତ ହେବା—
2. To be mentally disturbed.
ଘାରି ହୋଇ ସପ୍ତଋଷି ସପଜେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।
୩ । ଘୂର୍ଣ୍ଣିତ ହେବା—
3. To be reeling; to whirl.
୪ । ଆଡ଼ି ହେବା—4. To be overcome.
ବୋଲନ୍ତ ଷଣ୍ଢା ପିପାଘାରେ ହୋଇ ଘାରି—କୃଷ୍ଣସିହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଘାର୍ତ୍ତିକ—ସଂ. ବ—ବହୁ ଛିଦ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ଏକପ୍ରକାର ପିଅପିଠା; ଅମାଲୁ; ମାଲପୁଆ—A kind of fried pastry-cake full of small holes.
Ghārttika

ଘାଲି—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ଘୂର୍ଣ୍ଣନ)—୧ । ଟଳଟଳ ଅବସ୍ଥା—
Ghāli 1. State of reeling; tottering.
୨ । ଘୂରିବା—2. Whirling.
୩ । ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଯିବା ଅବସ୍ଥା—3. State of coming down to the ground.

ଘାଲିଆଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଘାଲିବା (ଦେଖ)
Ghāliāibā Ghālibā (See)

ଘାଲି ଖାଇ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଘାଲିପଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Ghāli khāi pardibā Ghāli pardibā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

ଘାଆଟେ ଲେଖେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୃଢ଼ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହୁଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ ଦୌଣସିଚିହ୍ନ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିବେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁଲ ବପଦ୍ଧତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଅର୍ଥା— 'ଗାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଟ' ଖୋଜିବେ; 'ଜୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜଅ' ଦେଖିବେ; 'ବହୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବହୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଘାଲ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଘାଲ ପଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Ghāli khāibā Ghāli pa<u>r</u>dibā (See)

ଘାଲ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଟଳଟଳ ହୋଇ ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଯିବା—
Ghāli pa<u>r</u>dibā 1. To reel down.
୨ । ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ ବା କାନ୍ତ ହୋଇ ଏକ ପାଖକୁ ଆଡ଼ୁଜ ପଡ଼ିବା—2. To lean or to reel down to one side helplessly (in langour or after being wounded or struck.).

ଘାଲ ପାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗାଲ ପାରିବା (ଦେଖ)
Ghāli pā<u>r</u>dibā Gāli pāribā (See)

ଘାଲ ପାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଗାଲ ପାରିବା (ଦେଖ)
Ghāli pāribā Gāli pāribā (See)

ଘାଲିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ଅକର୍ମକ)—୧ । ଟଳଟଳ ହେବା—
Ghālibā 1. To totter.
୨ । ମୁଣ୍ଡ ବୁଲାଇ ହେବା—2. To reel.
୩ । ଘୂରିବା—3. To whirl.
୪ । ଏକପାଖକୁ ଢଳିବା—4. To lean to one side.
୫ । ଢୁଳାଇବା; ଘୁମାଇବା—5. To doze.
୬ । (ସକର୍ମକ)—ଏକ ପାଖକୁ ଢଳାଇବା—
6. To cause to lean to one side.
(ଯଥା—ନଦ ଢାଳୁ ଘାଲୁଛୁ ।)

ଘାଲ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଘାଲ ପାରିବା (ଦେଖ)
Ghāli māribā Gāli pāribā (See)

ଘାଲ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଘାଲିବା ୧-୫ (ଦେଖ)
Ghāli hebā Ghālibā 1-5 (See)

ଘାଲେଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଘାଲିବା (ଦେଖ)
Ghāleibā Ghālibā (See)
ସାରୁ ତ ଘାରେଇ ପଡ଼ ବେଳ ଉଣ୍ଡୁଥିଲ ଦାଉ ପଡ଼ଗଲ୍ଲ ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ
[ଦ୍ର—ଏହ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ପଡ଼ିବା ଓ ହେବା କ୍ରିୟା ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଘାଲୁ—ଗ୍ରାଦେ.—(ଗଞ୍ଜାମ) ବ.—କଉଡ଼ିଖେଳ ଖେଳିବା ନମନ୍ତେ
Ghālu ଢୁଡ଼ି ବସାଯାଇଥିବା ଜଉଡ଼ି ଗଦା—A heap of cowries kept as wager in a game of cowries.

ଘାସ—ପୁ. ବ.—(ଘସ୍ ଧାତୁ=ଭକ୍ଷଣ କରିବା+କର୍ମ. ଅ; ଗବାଦ
Ghāsa ପଶୁ ଯାହାକୁ ଖାଆନ୍ତୁ; ଭୁଲ. ଇଂ. ଗ୍ରାସ୍)—୧ । ଦୂବା; ଦୂବ—1. Creeping grass.
୨ । କୁଟା—2. Straw.
୩ । ସାଧାରଣ ଘାସ; ଜୁଣ—3. Ordinary grass; pasture grass; meadow-grass.
୪ । ଖାଦ୍ୟ—4. Food.

ଘାସ କଟା—ଦେ. ବ—୧ । ଘାସ କାଟିବା କର୍ମ—
Ghāsa kaṭā 1. Cutting or mowing of grass.
ଘାସକାଟା ୨ । ଅଭ୍ୟନ୍ତ ନୀଚ ଓ ହେପ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A person of no importance.
୩ । ଯେ ଘାସ କାଟେ; ଘାସିଆର୍—3. Grass-cutter.

ଘାସ କଟାଳି—ଦେ. ବ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେ ଘାସ କାଟେ—
Ghāsa kaṭāli Grass-cutter.

ଘାସ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗୋରୁଆଦ ପଶୁଙ୍କପାଇଁ ଦାଆରେ ଘାସକୁ
Ghāsa kāṭibā କର୍ତ୍ତନ କରିବା—1. To cut grass for
ଘାସକାଟା fodder.
ଘାସକାଟନା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତି ତୁଚ୍ଛ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
1. To do very mean or negligible act.

ଘାସ କୁଟା—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭରର)—ଗୋରୁ ବଲଦଙ୍କର ଖାଦ୍ୟ ତୃଣ—
Ghāsa kuṭā Grass and straw (to feed cattle);
ଖଡ଼ଘାସ ordinary food of cattle; fodder.
ଘାସଫୁଁସ

ଘାସକୁଣ୍ଡ—ପୁ. ବ—ଗୋଚରଣ ଭୂମି—
Ghāsakunda A pasture.

ଘାସକୂଟ—ପୁ. ବ. (ଘାସ+କୂଟ; ୭ମ୍ଭୀ ତତ୍ପୁ)—ଘାସଗଦା—
Ghāsakūṭa Hay-rick.

ଘାସ ଘିଅ—ଦେ. ବ—ଗଛ ଘିଅ (ଦେଖ)
Ghāsa ghia Gachha ghia (See)

ଘାସ ଛେଲା—ଦେ. ବ—ଭୂମିରୁ ଘାସ ଚାଞ୍ଚିବା—
Ghāsa chhelā Scraping off grass from the
ଘାସଚାଁଛା ground; mowing of grass.
ଘାସଚ୍ଛୋଳନ

ଘାସ ଛେଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖୁରୁପିଦ୍ୱାର୍ ଭୂମିରୁ ଘାସର ସ୍ତର ଉଠାଇବା—
Ghāsa chhelibā To mow grass.
ଘାସ ଚାଁଛା
ଘାସ ଛୀଲନା

ଘାସ ପାଣି—ଦେ. ବ. (ସଦ୍ଭରର)—ଗୋମେଷାଦଙ୍କ ଖାଇବା ପାଇଁ ଘାସ
Ghāsa pāṇi ଓ ପିଇବା ପାଇଁ ପାଣି—Grass for eating
ଘାସଜଳ and water for drinking (for cattle).

ଘାସବଣ—ଦେ. ବ—ଘାସ ବଢ଼ିଥିବା ସ୍ଥାନ—
Ghāsabaṇa Place overgrown with grass.

ଘାସବାଲି—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ନୀଚଜାତିସ୍ଥ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ପ୍ରତ୍ୟହ
Ghāsabāli ଘରଘା ନେଇ ଗୃହପାଳିତ ପଶୁଙ୍କ ପାଇଁ ଘାସ
ଘାସଓୟାଲୀ ଯୋଗାଏ—A low-caste woman supply-
ଘାସବାଲୋ ing daily grass for domestic cattle (on payment).

ଘାସି—ପୁ. ବ. (ଘସ୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରାସ କରିବା+ଇ)—୧ । ଅଗ୍ନି—
Ghāsi 1. Fire.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଃ	ଋ	ଌ,ୠ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ୍ର	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇୟ୍	ଜ୍ଅ	ଭ୍ର
୨	୧	୩	୨	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ସ୍ୟ	ସ୍ୟ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ୍ର

୨ । ଘାସ —2. Grass

ଘାସୀ; ଘାସିୟାଡ଼ା ବସିୟାରା ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘାସ)—୧ । ଗବାଦ ପଶୁଙ୍କ ନମନ୍ତେ ଘାସ କାଟି ବନ୍ଧୁ କର୍ ସେ ଜାବକା ନବାହ (ଘାସିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) କରେ—1. One who earns a living by cutting and selling grass for feeding cattle.

୨ । ଘୋଡ଼ା ନମନ୍ତେ ଘାସ କାଟିବାକୁ ନଯୁକ୍ତ ଉଚ୍ଚ୍ୟ—

2. Grass-cutter (engaged to mow or cut grass for a horse).

ଘାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ପୁଂ— ଘସିଆ (ଦେଖ) (ଘାସିଏନ୍—ସ୍ତ୍ରୀ) Ghasiā (See)

ଘାସିଆ—ଦେ. ବ—ଘାସି (ଦେଖ) Ghāsiā Ghāsi (See)

ଘାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ପୁଂ— ମେଦ୍ଦୋନ୍ତର—Sweeper.

ଘାସିଆର—ଦେ. ବି—ଘାସି (ଦେଖ) Ghāsiārā Ghāsi (See)

ଘାସିଏନ୍—ଘାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ମେଦ୍ଦୋନ୍ତର୍ଗତୀ— Ghāsien A female of the sweeper caste.

ଘାସୀ—ଘାଦେ. (ମୟୂରଭଞ୍ଜ) ବି—ଗୋମାଂସ ଖାଉଥିବା ଓ ମେଦ୍ଦୋନ୍ତର କାମ କରୁଥିବା ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ— Ghāsī A low-caste people of beef-eaters following the profession of a sweeper.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଦୁଇପ୍ରକାର ଯଥା—(୧) କରୁଆ ଘାସୀ ଏମାନେ ବାଜା ବଜାନ୍ତି । (୨) ଦକ୍ଷିଣିଆ ଘାସୀ ଏମାନେ ବାଜା ବାଜନ୍ତି ନାହିଁ ।]

ଘି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘୃତ)—ଘିଅ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Ghi (etc) Ghia etc (See)

ନଗାଲ ଲୁଚୁରେ ଘି ! ତୋର ବାପ ଖାଇଥିଲ ବି ? ଉଗ ।

ଘିଅ— ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘୃତ) —୧ । ଘୃତ; ନର୍ଜଲୀକୃତ ନବନୀତ— Ghia 1. Clarified butter; ghee.

ଘି ଘୀ [ଦ୍ର—ବସାଦହକୁ ମୋହଁ ସେଥିରୁ ଲହୁଣୀ ବାହାର କରିଯାଏ ଏବଂ ଏହି ଲହୁଣୀକୁ ନଆଁ ଉପରେ ବସାଇ ସେଥିରୁ ପାଣି ମରିଗଲେ ଯେଉଁ ନର୍ମଳ ଈଷତ୍ ହଳଦିଆ ତରଳ ପଦାର୍ଥ ରହେ ତାହା ଘିଅ । ଘିଅ ସାମାନ୍ୟ ଥଣ୍ଡାରେ ବସିଯାଏ ଏବଂ ସାମାନ୍ୟ ଗରମରେ ତରଳ ଯାଏ । ଘିଅରେ ହନୁମାନଙ୍କର ଦୋମଅଦ କର୍ମ ଓ ପଞ୍ଚାମୃତ କରିଯାଏ ଏବଂ ଲୋକେ ଘିଅକୁ ଗୁଡ଼ରେ ଗୋଲାଇ ଓ ତରକାରୀ ଓ ଭଜାରେ ପକାଇ ଖାଆନ୍ତି । ଏହା ଖାଦ୍ୟର ଅଙ୍ଗ ବିଶେଷ । ଘିଅ ଔଷଧରେ ଏବଂ ପିଠା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ଲାଗେ; ଦୁଧକୁ ମଧ୍ୟ ମୋହଁ ସେଥିରୁ ଲହୁଣୀ ବାହାର କରି ଘିଅ କରିଯାଏ ।]

୨ । ମସ୍ତିଷ୍କରେ ଥିବା ଘୃତବତ୍ ପଦାର୍ଥ; ମଜ୍ଜା—

2. The butter-like substance inside the brain.

୩ । ମାଛ ଆଦିଙ୍କ ଅନ୍ତରୁ ବାହାରିବା ଘୃତବତ୍ ପଦାର୍ଥ; ମାଛ-ଘିଅ —3. Fish-oil.

୪ । ନଡ଼ିଆରସକୁ ନଆଁରେ ବସାଇ ସେଥିରୁ ଜଳୀୟାଂଶ ନଷ୍ଟ ହେବା ପରେ ରହିଯିବା ଘୃତବତ୍ ପଦାର୍ଥ; ନଡ଼ିଆ-ଘିଅ—4. Cocoanut oil.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ ଏକ ସମୟରେ 'ର୍' ର ଉଚ୍ଚାରଣ ବଙ୍ଗ ଦେଶ ଭଳି 'ଗ' ଥିବାର ସୂଚନା :— ଘୃତରୁ ଘିଅ, ଶୃଙ୍ଗରୁ ଶିଙ୍ଗ, ମୃଗରୁ ମିରଗ, ଗୃହସ୍ଥରୁ ଗିରସ୍ତ; ପରନ୍ତୁ 'ର୍' ର ଆଜିକାଲି ପର 'ରୁ' ଉଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବେ ହେଉଥିବାର ମଧ୍ୟ କେତେକ ଅପଭ୍ରଷ୍ଟ ଶବ୍ଦରେ ନଦର୍ଶନ ଅଛି । ଏହି ଘିଅ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ 'ଘୀ' ରୂପେ ଗୃହୀତ ହୋଇଅଛି ।]

ଘିଅ କଉଡ଼ି— ଦେ. ବ (ସଂ. ଘୃତ + କପର୍ଦ୍ଦକ)—କଉଡ଼ିଚୂନା ଗୋଲା ଘିକଡ଼ି Ghia kaurdi ଯାଇଥିବା ଘିଅ—Cowrie-powder mixed with ghee.

[ଦ୍ର—ଜୀବ ବା ମନୁଷ୍ୟ ବିଶେଷ ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ଦେହର ବରଜ ଶୁଖିବା ନମନ୍ତେ ଘିଅ କଉଡ଼ି ଖୁଆନ୍ତି ।]

ଘିଅକୁଆଁରି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘୃତକୁମାରୀ)—ଗୁଳ୍ମ ବିଶେଷ— Ghiakuārī The Indian aloe; Aloe Indica.

ସଂ. କୁମାରୀ, ଘୃତକୁମାରୀ, କନ୍ୟା, ଗୃହକନ୍ୟା, ଘୃତକୁମାରିକା, ସ୍ଥୁଲେରୁହା, ସ୍ଥୂଲଦଳା ଘିକୁୟାରି, ଘୃତକୁମାରୀ **ଘିକୁଆଁରି, ଘିଉକୁମାରି, ଘିକୁବାଁର, ଘିଗୁବାର, କୁବାରପାଠା, ଘିକୁମାର** ଫା. ଫିକରୁ, ସିମ୍ବ ଆ. ହବାରୁ, ମୁସବ୍ବର ଡେ. ପିମ୍ବଗୋଣ୍ଡକଲବନ୍ଦ, ଵରଜାଇଡୋଗେ, କାଲବାନ୍ଦା ମ. କୋର ଫଡ଼, କୋରଫାଙ୍ଟ୍ଟ। ଗୁ. କୁବାର

[ଦ୍ର—ଏହା ରଜମାଗନ୍ଧାଦ ବର୍ଗର ଘନମିଚ୍ଛଲରସଵଶିଷ୍ଟ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର, ଖଡ଼୍ଗ ପର୍ ଲମ୍ବ ଓ ଦନ୍ତୁରପତ୍ର-ଵଶିଷ୍ଟ ଶାକଵିଶେଷ; ଏହାର ପତ୍ରରୁ ଗେୟା ଭଳେ ପିଚ୍ଛିଳ ଘନ ପଦାର୍ଥ (ରସ) ଥାଏ । ଏହି ରସ ଶୁଖାଇଲେ ମୁସବ୍ବର ହୁଏ ।

ଏହା ଭେଦକ, ଶୀତୱୀର୍ଯ୍ୟ, ଈଷତ୍-ମଧୁର ରସ,ରକ୍ତର ହ୍ରାସକର, ରସାସ୍ରନ, ସ୍ତମ୍ଭକର ଓ ଶୁକ୍ରଵର୍ଦ୍ଧକ । ଏହା ବାୟୁ, ଵିଷ, ଗୁଲ୍ମ, ପ୍ଲୀହ, ଯକୃତ୍‌ଵୃଦ୍ଧି, କଫ, ଜ୍ୱର, ଅଗ୍ନିଦଗ୍ଧ ଵଣୋତ୍ତେଜକ, ରକ୍ତପିତ୍ତ ଓ ଚର୍ମରୋଗନାଶକ । ଏହାରରସ ରକ୍ତଗଡ଼ା ଓ ହାଇଗୋଡ଼ା ଘୋଡ଼ାଜଳାରେ ଘଷା ଯାଏ ।]

ଘିଅ କୋରୁଅ—ଦେ. ବ—ଲହୁଣୀକୁ ନଆଁରେ ବସାଇ ଘିଅ ବାହାର କରିବା ବେଳେ ପାକ ପାତ୍ର ତଳେ ଯେଉଁ କଠିନ ପଦାର୍ଥ ବସିଯାଏ—The dreg or sediment left on the bottom of the pot in which butter is boiled and ghee extracted.

Ghia korua **ଚେହଡ଼ ଘିୟେର ଚାଁଛି**

Digitized by srujanika@gmail.com

ଏ ଅଭିଧାନରେ ଏପରି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଛି ଯେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶବ୍ଦର ଆଦ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ମାତ୍ରା ସମାନ ହୋଇଥିବ ସେ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ଯେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାକୁ ଆସିବେ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇ ସାରିଥିବେ ଆଉ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶବ୍ଦର ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାସବୁ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଁଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଜୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଜୁଆ' ଖୋଜିବେ; 'ବୃ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୃତ୍ତ' ଦେଖିବେ; 'ଅଟଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଣ୍ଟା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

ଘିଅ କୋଡ—ଦେ. ବ—ଅତି ବୃହତ୍ ଘୃତ ଭାଣ୍ଡ—
Ghia kota A very large pot for storing ghee.
घीकाकुप्पा

ଘିଅ ଘଡ଼—ଦେ. ବ—ଘୃତ ଭାଣ୍ଡ—
Ghia ghardi A pot for storing ghee.
ঘিঘটী
घिआँड़ा

ଘିଅ ଚାନ୍ଦି—ଦେ. ବ—ଚଲିକାରେ ମିଳିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଶ୍ୱେତ ବର୍ତ୍ତୁଳ ଚପଟା ମାଛ—
Ghia chāndi A kind of flat and roundish fish found in the Chilka lake.

ଘିଅ ଦୀପ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଦୀପରେ ତେଲ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଘିଅ ଜଳେ—
Ghia dīpa A lamp burning with ghee.
ঘিয়েরপ্রদীপ [ଦ୍ର– ଦେବତାଙ୍କ ଆଗରେ ଓ ବୈଦିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ
घिकँ दीए ଉପଲକ୍ଷରେ ତେଁଲପ୍ରଦୀପ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଘିଅଦୀପ ଜଳାଯାଏ ।]

ଘି ଅନ୍ନ—ଦେ. ବ. (ସ. ଘୃତାନ୍ନ)—ଘିଅଗୋଳିଆ ଭାତ—
Ghi anna Boiled rice mixed with ghee.

ଘିଅ ପଲମ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ପଲମକୁ ନଆଁ ଉପରେ ବସାଇ ଭିତରେ ଲହୁଣୀ ବା ନଡ଼ିଆରସ ପୁଡ଼ାଇ ଘିଅ ମରାଯାଏ ଏବଂ ଯେଉଁ ପଲମରେ ଘିଅ ପୂରାଇ ନଆଁ ଉପରେ ବସାଇ ପିଠା ଛଣାଯାଏ—A flat pan which is set over fire for turning butter into ghee or for frying cakes.
ଗଉଡୁଣୀ ଘର ଘିଅପଲମ ନଝନଝେଇଲ,
ତରୁଦତ୍ତାଗ ଉଇଁଘ ଶାଢ଼ୀ ମୋ କାନ୍ଦିକୁ ନ ପଇଲା । ଉଗା ।

ଘିଅ ପିମ୍ପୁଡ଼—ଦେ. ବ—୧ । ଘୃତଲୋଭୀ ଏକପ୍ରକାର ଅତି ଶ୍ୱେତ କାଳି ପିମ୍ପୁଡ଼—1. A small red ant, very fond of ghee.
চর্চ্চা পিপড়া
घीचांटी ୨ । ଘିଅରେ ପଡ଼ିଥିବା ପିମ୍ପୁଡ଼—
2. Ants fallen into ghee.

ଘିଅ ବସିବା—ଦେ. ବ—ଶୈତ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ତରଳ ଘୃତ କଠିନ ହେବା—
Ghia basibā Coagulation of ghee.
ঘি বসা

ଘିଅଭତ—୧ । ଦେ. ବ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ଘୃତ ଓ ଅନ୍ନ—
Ghiabhāta 1. Ghee and boiled rice.
ঘিভাত ୨ । (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧା) ଘୃତାକ୍ତ ଅନ୍ନ—2 Boiled rice mixed or saturated with ghee.

ଘିଅ ମାରିବା—ଦେ. କି—ଲହୁଣୀକୁ ନଆଁରେ ବସାଇ ଉହିଁରୁ ଜଳୀୟ ଅଂଶ ନଷ୍ଟକରି ଘିଅରେ ପରିଣତ କରିବା—
Ghia māribā To clarify butter (by heating over fire) and prepare ghee.
ঘি মারা
मक्खन तपाना

ଘିଅ ସରସର—ଦେ. ବଣ—ଘୃତାକ୍ତ; ଯହିଁରୁ ଘିଅ ବହି ପଡ଼ୁଥାଏ—
Ghia sarasara Over-saturated with ghee; mixed with ghee.

ଘିଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ—ଘିଅ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Ghi-i (etc) Ghia etc (See)

ଘି କରଲା—ଗ୍ରାଦେ (ହିନ୍ଦୀରୂପ) ବ—କାଙ୍କଡ଼ (ଦେଖ)—
Ghi karlā Kānkarda (See)

ଘିକୁଆଁଣି—ଦେ. ବ—ଘିଅକୁଆଁଣି (ଦେଖ)—
Ghee kuāñrī Ghiakuāñrī (See)

ଘିକୁଣି—ଗ୍ରା. ବ—ଘିଅକୁଆଁଣି (ଦେଖ)—
Ghiṅkurī Ghia kuāñrī (See)

ଘିଙ୍ଗାରିବା—ଦେ. କି—ଖେଙ୍କାର ଦେବା—
Ghiṅgāribā To snarl.

ଘିଙ୍ଗାରି ହେବା—ଦେ. କି—ଘିଙ୍ଗାରିବା (ଦେଖ)—
Ghiṅgāri hebā Ghiṅgāribā (See)

ଘିଚ୍‌ପିଚ୍—ଦେ. ବିଣ—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସନ୍ଦିହାନ—
Ghichpich 1. Hesitating to do anything.
୨ । ପଶ୍ଚାତ୍ପଦ—2 Shrinking from doing a work.

ଘିଚା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଭୁଲ. ହ୍ର ଶୀଁଗ୍) —ଟଣା—
Ghichā Dragging.

ଘି ଚାଁଟି—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ଭୁଲ. ହ୍ର. ଘୀଗୁଁଟ)—
Ghi chāñṭi ଘିଅପିମ୍ପୁଡ଼ି (ଦେଖ)—
Ghia pimpurdi (See)

ଘିଚି ନେବା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ଟାଣିନେବା—
Ghichi nebā To draw away

ଘିଚିବା—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କି. (ଭୁଲ. ହ୍ର. ଖୀଚ୍‌ନା)
Ghichibā ୧ । ଖେଞ୍ଚିବା; ଓଟାରିବା—1 To draw, to pull.
୨ । ଛିଙ୍କିବା—2. To pull out.

ଘିଚି ହେବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—କି.—୧ । କାହାର ସକାଶେ ବଦ୍ଧେଷ ନ୍ୟସ୍ତ ହେବା 1. To give vent to grief or sorrow for some one.
୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହିଚ୍‌କୁଚ୍ ହେବା, ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହେବା—2. To hesitate to do something; to shrink from doing a thing.

ଘିଞ୍ଚିବା—ଦେ. କି—ଟାଣିବା; ଖେଞ୍ଚିବା—
Ghiñchibā To pull; to draw.
ঘিঁচা
खींचना

ଘିଟ୍‌ଘିଟ୍ ଅଁଧାର—ଗ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗାଢ଼ ଅନ୍ଧକାର;
Ghiṭghiṭ aṅdhāra ଘଟ୍ଟଘଟ୍ଟିଆ ଅନ୍ଧାର—Extreme darkness; pitch-darkness.

Digitized by srujanika@gmail.com

ଂ	ଈ	ଊ	ୠ	ଃ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍	ଉଅ	ଘ
	ଈ	ଉ	ରୁ	ଲୃ	ଯୈ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ଚ

ଘିଟିଘିଟିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ୍ୟ. (ଭୁଲ. ତ. ଘୁଟ୍‌ଘୁଟ୍ଟା)—
Ghiṭighiṭiā ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗାଢ଼ (ଅନ୍ଧାର)—Dense (darkness)
ଘର ଗୁରୁଦୋଣ ଘିଟିଘିଟିଆ ଅନ୍ଧାର—ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣଆଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଘିଡ଼୍ କନା—ଗ୍ରା. କ୍ରି ବ୍ୟ—୧ । ହଠାତ୍—
Ghird kinā 1. Suddenly.
(ଘିଡ଼୍‌କନ; ଘିଡ଼ଦସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଘିଡ଼୍ ଘିଡ଼୍ ଶବ୍ଦ କର୍—
2. Making a rattling sound.

ଘିଡ଼ଘାଡ଼ଆ କର—ଦେ. କ୍ରି. ବ°—ଘିର୍‌ଘିର୍‌ଘାଇ (ଦେଖ)
Ghird-ghārdiā kari Ghiri ghirāi (See)
ଘିଡ଼୍‌ଦିଡ଼ାଇ
ଘିଡ଼ଘାଡ଼ଆ କର୍
ଘିଡ଼ିଦିଡ଼ାଇ
ଘିଡ଼ଘିଡ଼େଇ
} ଅନ୍ୟରୂପ ।

ଘିଡ଼ଘିଡ଼୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ସଂ. ଘର୍ଘର)—
Ghirdghird ୧ । ଢୋଲ୍ ଆଦ ବାଦ୍ୟର ଦୁମ୍‌ଦୁମା ଶବ୍ଦ—
ଘିଡ଼୍‌ଘିଡ଼ 1. Drumming noise; rumbling sound.
ଘର୍‌ଘାଟା ୨ । ପାହାଡ଼ିଆ ଭୂମିରେ କଠିନ ପଦାର୍ଥର ଚଞ୍ଚଳ ଗଡ଼ିବା ଶବ୍ଦ—2. Rattling sound of a cart swiftly rolling over hard ground.
ଦେ. କ୍ରି. ବ୍ୟ—୧ । ଜୋର୍ କର୍—1. Forcibly.
୨ । ଶବ୍ଦ କର୍—2. Noisily.

ଘିଡ଼୍‌ଘିଡ଼ାଇବା—ଦେ. ବ — ଶକ୍ତଶବ୍ଦ କର୍କଶ ବସ୍ତୁ ଦ୍ରୁତବେଗରେ
Ghirdghirdāibā ଟାଣ ଭୂଇଁରେ ଗଡ଼ି ଯିବା—(a cart)
ଘିଡ଼ିଘିଡ଼ାନ To roll with a rattling sound
(ଘିଡ଼୍‌ଘିଡ଼େଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) on hard stony ground.

ଘିଡ଼ଘିଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘିଡ଼୍‌ଘିଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Ghirdighirdāibā Ghirdghirdāibā (See)
(ଘିଡ଼ଘିଡ଼େଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଘିଡ଼ଘିଡ଼—ଦେ. ଅ—ଘିଡ଼୍‌ଘିଡ଼୍ (ଦେଖ)
Ghirdighirdi Ghirdghird (See)

ଘିଡ଼ଘିଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ୍ୟ—ଘର୍ଘରଧ୍ୱନିଯୁକ୍ତ—
Ghirdighirdiā Having a rattling sound; rattling.

ଘିତ— ଗ୍ରା. (ଇଉର) ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ଗୀତ—
Ghita Song.

ଘିତ ଆସିବା—ଗ୍ରା. (ଇଉର) କ୍ରି—କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ କୌଣସି
Ghiti āsibā ସ୍ଥାନରୁ ନିକଟକୁ ଘେନି ଆସିବା—
To bring down a thing from a distance.

ଘିତିବା—ଗ୍ରା. (ଇଉର) କ୍ରି. (ସଂ. ଗୃହ୍ଣତ=ଭୁଲ. ଗ୍ରା. ଗହ୍ଣତ)—
Ghitibā ୧ । (ସକର୍ମକ) ନେବା; ଘେନିବା; ଗ୍ରହଣ କରିବା—
(ଘେନିବା—ଚଳଚଳାଉ ବ୍ୟବହୃତ ଭାଷା) 1. To take; to carry.
୨ । (ସକର୍ମକ) ଶୋଭା ପାଇବା—
2. To look beautiful.
୩ । (ଘାଆ ଆଦ) ପ୍ରକୃପିତ ହେବା—
3. To be intensified; to deepen
୪ । ବ୍ୟଥାଯୁକ୍ତ ହେବା—
4. To ache; to be painful.

ଘିନଘିନ୍—ଦେ. ବ୍ୟ. (ସଂ. ଘୃଣା)—୧ । ଘୃଣାଜନକ—
Ghinghin 1. Hateful; detestable; disgusting;
ଘିନଘିନ shocking.
୨ । ଯେ ସବୁ ବିଷୟକୁ ଘୃଣା କରେ—
2. One who detests everything; abhorring.
ଦେ. ବ—ଘୃଣାବୋଧ—
Feeling of detestation or disgust.

ଘିନ୍‌ଘିନ୍ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଘୃଣ ଧାତୁ)—
Ghinghin hebā ୧ । ଘୃଣାବୋଧ କରିବା—
ଘିନଘିନକରା 1. To detest.
ଘିନାନା ୨ । ଘୃଣା ଦେଖାଇବା—2. To show hatred.

ଘିନ୍‌ଘିନା—ଦେ. ବ୍ୟ. (ସଂ. ଘୃଣା)—ଘୃଣିତ; ଅତି କୁତ୍ସିତ—
Ghinghinā Detested; very ugly.

ଘିନ୍‌ଘିନିଆ—ଦେ. ବ—ଘୃଣାବୋଧ—
Ghin-ghiniā Feeling of detestation.

ଘିନଘିନେ ଦେ. ବ୍ୟ—୧ । ଯେ ଖାଦ୍ୟ ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ଘୃଣା ଦେଖାଏ ବା କରେ—1. Habituated to detest food.
୨ । ଘୃଣାଜନକ—2. Detestable.

ଘିନ୍‌ବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଘେନିବା (ଦେଖ)
Ghin bā Gheniba (See)

ଘିନା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘୃଣା; ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁଭୂତ)—ଘୃଣା—
Ghinā Disgust; aversion.

ଘିନା ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କ୍ରୟ—Purchasing.

ଘିନ ବ୍ୟ—କ୍ରୀତ—Purchased.

ଘିନାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶୋଭା ପାଇବା—
Ghināibā 1. To look beautiful.
୨ । କଥାରେ ବୋଧସୋଧ କରିବା; ଘେନାଘେନ କରିବା—
2. To assuage a person by words.
୩ । ମନକୁ ପାଇବା; ଘେନିବା—3. To suit one's taste; to meet with one's approval.
୪ । ଚେକାଚେକି କରିବା; ଗୃହ୍ଣ କରିବା—4. To flatter.

ଘିନାକନା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । କ୍ରୟାବିକ୍ରୟ; କ୍ରୟବିକ୍ରୟ—
Ghināki nā 1. Purchase and sale.
୨ । ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର ବିକ୍ରିଖରିଦ; ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟ—
2. Trade.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏତତ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ତୁଳେତ ରକ୍ଷା କରବ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ ତୌଣଦ୍ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଟ୍ରୁ ଶବ ତୋହଲେ, ସେବେ ଏ ଭୁଷାତୋଷରେ ନ ମିଳବ ତେବେ ସେହୁ ଶବ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହୁର ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ ତୋଳବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଚାଟ' ନ ମିଳେ 'ଘାଟ' ତୋହବେ; 'ବଟ' ନ ମିଳେ 'ବଟ' ତୋହବେ; 'ବର୍ଷ' ନ ମିଳେ 'ବଛ୍' ତେଣିବେ; 'ଅଗଲା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗା' ତେଣିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ତେଣିବେ ।

ଘିନାଘିନ—ଦେ. ବ—ଘେନାଘେନ; ଗୃଢ଼ ବାକ୍ୟ; କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚେଷ୍ଟା-
Ghinā ghini ଚେଷ୍ଟା—1. Flattery.
୨ । କଥାବାର୍ତ୍ତା ବୋଧସୋଧ କରିବା—
2. Assuaging a person by soft words.
୩ । ଆଦର କରିବା—3. Fondling.
ବଣ—୧ । ଆଦର ବା ସ୍ନେହଯୁକ୍ତ—1. Fondling.
୨ । ଚେଷ୍ଟାଚେଷ୍ଟ— 2. Flattering.

ଘିନାବଚ୍ଚ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. ଭଦ୍ରଣ ଓ ବଚ୍ଚ୍)—
Ghinā bichā ଘିନାଛନା (ଦେଖ)—Ghinā kinā (See)

ଘିନଆଣିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) କି—କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ କୌଣସି
Ghini ānibā ବସ୍ତୁକୁ ଆଣିବା—To fetch a thing from a place.

ଘିନ ଆନ୍‌ବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—କିଣିଆଣିବା—
Ghini ān-bā To bring a thing by buying.

ଘିନଆସିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରରୁ ନେଇ ଆସିବା;
Ghini āsibā ଆଣିବା—To fetch a thing; to bring a thing.

ଘିନଉଠିବା—ଦେ. କି—(ବ୍ରଣଅଦ) ପ୍ରକୃପିତ ହେବା; ମାଉ ଉଠିବା—
Ghini uṭhibā (a sore) To become very painful.

ଘିନ ଉଡ଼ିବା—ଦେ. କି (ବ୍ୟଙ୍ଗ)—ଅତ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଓ ଚମତ୍କାର ଦେଖା-
Ghini uṛdibā ଯିବା—(ironical) To look grand.
(ଯଥା—ବୁଢ଼ାବସ୍ତ୍ରକୁ ରଙ୍ଗୀନ୍ ପାଟଖଦ ଜାର ଘିନ ଉଡ଼ୁଛୁ ।)

ଘିନ ଖାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—
Ghini khāibā ୧ । ଆଦ୍ୟାତ୍ମସ୍ୱ ଉପକରଣ କିଣି କର ଖାଇବା—
1. To purchase one's daily victuals in the market every day.
୨ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ) ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯିବା; ଶୋଭା ପାଇବା—
2. (ironical) To look fittingly beautiful.

ଘିନଘିନ—ଦେ. ବଣ—ଘିନ୍‌ଘିନ୍ (ଦେଖ)
Ghinighini Ghin-ghin (See)

ଘିନଘିନଆ—ଦେ. ବଣ—ଘିନ୍‌ଘିନଆ (ଦେଖ)
Ghinighiniā Ghin-ghiniā (See)

ଘିନିବା—ଗ୍ରା. କି. (ସଂ. ଗ୍ରହଣ; ଭୁଲ. ଗ୍ରା. ଗଣ୍‌ହ)—
Ghinibā ଘେନିବା (ଦେଖ)
Ghenibā (See)
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଫିଙ୍ଗରୁମ) କି—କିଣିବା—
To purchase.

ଘିନିଲା ଲୋକ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । କ୍ରୀତଦାସ; କଣାଦାସ—
Ghinilā loka 1. Purchased slave.
୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଜ୍ଞାବହ ଓ ଅନୁଗତ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A most obedient person

ଘିମିର—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘର୍ମଚର୍ଚ୍ଚିକା)—ଘର୍ମଜନତ କ୍ଷୁଦ୍ର ବ୍ରଣ; ଘମ୍ମିର;
Ghimira ଘିମ୍ମିର—Prickly heat; lichen; popular ଘାମମଚି tropical lichen.
गरमीदाना; अंभौरी

ଘିମିର ମାରିବା—ଦେ. କି—ଘର୍ମଜନତ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ କ୍ଷୁଦ୍ର ବ୍ରଣକୁ ନଖଦ୍ୱାର
Ghimira māribā ଚପି ଚହିଁରୁ ଜଳ ବାହାର କରିବା—
To press the water out of the prickly heat by the finger-nails.

ଘିମିରି—ଦେ. ବ—ଘିମ୍ମିର (ଦେଖ)
Ghimiri Ghimira (See)

ଘିର୍‌କୋଇ—ଦେ. ଅ—ଷଣ୍ଢକୁ ଡାକିବାରେ ବା ଅନ୍ୟ ଷଣ୍ଢ ସହତ
Ghirkoi ଯୁଦ୍ଧରେ ଲଗାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମଡାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦବଶେଷ—A hollooing used to call a bull or to incite him to fight.

ଘିର୍ ଘିର୍ କୋଇ—ଦେ. ଅ—ଘିର୍‌କୋଇ (ଦେଖ)
Ghir-ghir-koi Ghir-koi (See)

ଘିର୍‌ର କୋଇ—ଦେ. ଅ—ଘିର୍‌କୋଇ (ଦେଖ)
Ghir-r-koi Ghir-koi (See)

ଘିର୍‌ଲାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ଘୋଷାଇବା—
Ghirlāibā To draw or drag on the ground.

ଘିର୍‌ଘୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ.—ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷ ବଶେଷ—
Ghir-ghuṛdiā Shallotus Phillipinensis tree (Haines)

ଘିର୍‌ମିଟ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବ.—ଗଛରେ ଫୋଡ଼ କରିବା ଯନ୍ତ୍ର—
Ghir-miṭ An auger for drilling trees.

ଘିରକା—ଗ୍ରା. ଅ.—ଘେରକା (ଦେଖ)
Ghirikā Gherikā (See)

ଘିରିଘିରାଇ—ଦେ. କି. ବଣ.—କୌଣସି ଦଣ୍ଡାୟମାନ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଠିଆ
Ghiri ghirāi ଭାବରେ ଜୋର୍ ପୂର୍ବକ ଶୀଘ୍ର ଝାଙ୍କ ନେବା ପ୍ରକାରେ—
(ଘିରଘିରେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) In the manner of dragging down a standing person forcibly; lustily.

ଘିରିଣି—ଗ୍ରାଦେ. (ଆଳ) ବ.—ଘୁଙ୍ଗଡ଼ (ଦେଖ)
Ghiriṇi Ghuṅgurḍi (See)

ଘୀବ—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର)—ବ.—ଘିଅ—
Ghīb Ghee.

ଘୁ (ଧାତୁ)—ସଂ.—ଶବ୍ଦ କରିବା—
Ghu (root) To make a sound.

ଘୁ—ସଂ. ଅ.—କପୋତଧ୍ୱନ—
Ghu The cooing of the dove.

ହୁ, ହୁ ହୁ ଦେ. ଅ.—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ବହୁଲୋକଙ୍କ ସମ୍ମି-
ଶ୍ରତଜନତ ଶବ୍ଦ—1. Confused noise of a crowd.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇଁ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇସ୍	ଜ୍ଅ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ସ୍ୟ	ସ୍ୟ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ନ୍

୨ । ପବନର ଦ୍ରୁତ ଭାବରେ ବହିବାର ଶବ୍ଦ —
2. Sound of blowing or rushing wind.

୩ । ପେଟ ଉଉରେ ରୁପିତ ବାୟୁର ଶବ୍ଦ—3. Sound in the stomach due to wind.

ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. —୧ । ପବନ ପର୍ ଦ୍ରୁତବେଗରେ ବହିବାର ଶବ୍ଦ କର୍—1. With the sound of blowing wind.

୨ । ପାଣି ବା ପବନ ବହିବା ପର୍ ବନା ବାଧାରେ ଓ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ—2. In large quantity and unabated (like water or wind rushing through an opening).

ଘୁଅ—ଗ୍ରା. (ଉଉର) ବି.—(ସଂ. ଗୂ)—ଗୁଦ୍ଦ; ବର୍ଚ୍ଚୁ। —
Ghua Ordure.

ଘୁଅ ଗ୍ୱଣୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି.— ଗୁଦ୍ଦବଣି (ଦେଖ)
Ghua rāṇi Guha baṇi (See)

ଘୁଇ ଟାଣିବା- ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି —ପିଚୁଳ ଘଡ଼ିବା —
Ghui-ṭāṇibā Attack from bubo or swelling of the glands.

ଘୁଇ ଟାନିବା —ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ଘୁଇ ଟାଣିବା (ଦେଖ)
Ghui ṭānibā Ghui ṭāṇibā (See)

ଘୁଡ୍ ଘଡ୍— ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଘୁ (ଦେଖ)
Ghu-u ghu-u Ghu (See)

ଘୁଂଘୁଡ଼ ସଂ. ବି.—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଘୁଙ୍ଗୁର —A tinkling ornament for the ankle and waist.
Ghuṁghura

ଘୁଁ ଘୁଁ—ଦେ. ଅ.—(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଧ୍ୱନିବିଶେଷ —
Ghuñ ghuñ A booming sound.

ଘୁଁ ଘୁଁ ଗରଜନେ ଡେଉଥିବୁ ଭଡ଼ ବଡ଼—
ପ୍ରାଚୀ. ବୃନ୍ଦାବନରୂପଣ ଗୀତା ।

ଘୁଁବାକ୍—ସଂ. ବି.—(ଯେ ଘୁଁ ଘୁଁ ଶବ୍ଦ କରେ) ଭ୍ରମର—
Ghuñbāk The black bee.

ଉଗର୍ଭ ବୁଲୁଛ ସ୍ମର, ବଖାଇ ବଷମ ଶର
ଧରୁଛ ପଦ୍ମଗ ଗର, ଘୁଁବାକ ଜୀବନରେ ।
କବସୂର୍ଯ. ଉଦ୍ୟାକରତଙ୍କୁ, ଡ ଗୀତ ।

ଘୁକ—ସଂ. ବି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) — ପେଚା—
Ghuka Owl.

ନୋହେ ଘୁକ ନେତ୍ରଗୋଲକକଳ
ବୃଶ ବସ୍ତୁଏ ଗାଢ଼ ତମଃ ସ୍ଥଳ । କବସୂର୍ଯ. କବଭାକରତ୍ନୋଳଙ୍କା ।

ଘୁଗି—ଗ୍ରାଦେ. (ମିଦ୍ଭୂମ) ବି — ଖାଲେଇ—
Ghugi A fisherman's basket

ଘୁଗିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଚାଟ ବିଶେଷ ;ଡାଲି—
Ghugiā A king of tray.

ଘୁଘୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର) ବି. (ସଂ. ଘୁ ଧାତୁ; ଶବ୍ଦ କରିବାରୁ; ସଂ. ଘୁଘୁ କୃତ; ଭୁଲ. ବ. ଘୁଟୁ)—
Ghu ghu

ବନ୍ୟ କପୋତ; କାପତା ରଙ୍ଗର—
The turtle-dove; spotted dove.

ଘୁ ଘୁ ଦେଖିଛ ଫାନ୍ଦ ଦେଖି ନାହିଁ—ଉଗ ।

ଦେ. ଅ—ଘୁ (ଦେଖ)
Ghu (See)

ଘୁଘୁଆ – ଦେ. ବିଣ—ଘୁ ଘୁ ଶବ୍ଦକାରୀ—Having the sound of rushing wind or water.
Ghughuā

ଘୁଘୁ କମ୍ପିବା - ଦେ. କ୍ରି—ବହୁଲୋକସମାଗମରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଲୋକଙ୍କ ମୁଖ-ନିଃସୃତ ବାକ୍ୟମାନଙ୍କର ସମ୍ମିଳିତ ଗୁରୁ ଅର୍ଥ-ହୀନ ଶବ୍ଦ ବା ଗୋଳ—Confused sound arising out of a big crowd of persons talking loudly.
Ghughu kampibā

ଦେ. କ୍ରି—ଜନଗହ୍ୱଳ ନିଃସୃତ ଶବ୍ଦରେ ବା ବାଦ୍ୟାଦର ଶବ୍ଦରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା —To resound with confused noise due to a large crowd or beating of many drums.

(ଯଥା —ରଥଯାତ୍ରା ଦିନ ବଡ଼ଦାଣ୍ଡ ଘୁଘୁ କମ୍ପୁଛି ।)

ଘୁଘୁ ଜଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଅଗ୍ନି) ସଶବ୍ଦରେ ଜଳିବା —
Ghughu jaḷibā (fire) To burn with crackling and blazing.

ଘୁଘୁ ହେବା—ଦେ. ବ—୧ । ପେଟରେ ପ୍ରରୁପିତ ବାୟୁ ଦ୍ୱାରା ଶବ୍ଦ ଜାତ ହେବା—1. Sound heard in the stomach due to wind.
Ghughu hebā

୨ । କାନ ଭିତରେ ଏକ ପ୍ରକାର ଶବ୍ଦ ବୋଧ ହେବା—
2. A sound experienced in one's ear due to some derangement.

ଘୁଙ୍ଗନି ଦାନା—ଦେ. ବ—ପାଣିରେ ବଭୁର୍ ଦୋଇ ଘିଅ ବା ତେଲରେ ଭଜା ଦୋଇଥିବା ବୁଟ, ଚଣା ବା ମଟର ଆଦି—
Ghuṅgni dānā ଘୁଂଗନିଦାନା
ଘୁଂଘନି Gram or pea fried with ghee or oil after being moistened with water.

ଘୁଙ୍ଗଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘୁଙ୍ଗାଳିବା (ଦେଖ)
Ghuṅg-ḷāibā Ghuṅgāḷiba (See)

ଘୁଙ୍ଗା—ଦେ. ବି. (ଘୁ ଘୁ ରବ କରିବାରୁ)—ବନ୍ୟ କପୋତ—
Ghuṅgā Wild dove.

ବୋବା ବୈଦେ. ବିଣ ଘୁଂ. (ଫା. ଗୁଂଗ୍)—
ଗୁଂଗା ମୂକ; ବାକ୍‌ଶକ୍ତିରହିତ—Dumb. (male).
(ଘୁଙ୍ଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଘଟା ଯାଡ଼ା ସପନ ଦେଖେ
ମନ କଥା ମନରେ ରଖେ—ଉଗ ।

ଘୁଙ୍ଗାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ପବନ) ଏକ ସମୟରେ ଗୁରିଆଡ଼ୁ ବହିବା-
Ghuṅgāḷibā 1. (wind) To simultaneously blow from all sides.

୨ । ଗୁରିଆଡ଼ୁ ଅସ୍ତ୍ରବ୍ୟସ୍ତ ବା ଆକ୍ରମଣ କରିବା—
2. To beset or overtake on all sides.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟତା ରକ୍ଷା କରାଯାଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଦୁଇପ୍ରକାରରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ଯେଉଁ ପଦ୍ଧତିରେ ରହିଛି ତାହା ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ପଡ଼େ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ ଖୋଜନ୍ତୁ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କଅ' ଖୋଜନ୍ତୁ; 'ବଁଶୀ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଶି' ଦେଖନ୍ତୁ; ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗୀ' ଦେଖନ୍ତୁ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖନ୍ତୁ ।

୩ । ଇତସ୍ତତଃ ଆନ୍ଦୋଳିତ କରିବା—
3. To agitate greatly.

ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼—ଗ୍ରା. (ଇତର) ବ—ଘୁଙ୍ଗୁର (ଦେଖ)—
Ghuṅgurḍa Ghuṅgura (See)

ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ା—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ (ସଂ. ଘୁର୍ଘୁର)—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଶୋଇଲା
Ghuṅgurḍā ବେଳେ ନାକଦ୍ୱାରା ନିଶ୍ୱାସପ୍ରଶ୍ୱାସଜନିତ ଉଚ୍ଚ
(ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଶବ୍ଦ କରେ; ଯାହାର ନାକ ଡାକେ—
1. Snoring; snorting.

୨ । ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ଯୁକ୍ତ—2. Accompanied with snoring.

[ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଲୋକ ଶୋଇବାବେଳେ ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ ମାରେ ତାକୁ ଡେଇଁଦେଲେ ସେ ତାହା ସ୍ୱୀକାର ବା ବିଶ୍ୱାସ କରେନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରବାଦ ଅଛି :—'ଘୁମା, ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ା, ଯାରୁଡ଼ା ଏ ତିନ୍ନିଙ୍କି ଉଲ୍ଟାରୁଡ଼ା' ।]

ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଘୁର୍ଘୁର)—୧ । ଶୟନକାଲରେ ଜଣଜଣଙ୍କର
Ghuṅgurḍi ନାସିକାନଳଗତ ଉଚ୍ଚ ଧ୍ୱନି; ନାକ ଡାକିବା (ଏହା
ନାକଡାକା ଗମ୍ଭୀର ନିଦ୍ରାର ଲକ୍ଷଣ)—1. Snoring.

ଖର୍ରାଟା ୨ । କବାଟର ଏକ କୋଣକୁ ଏରୁଣ୍ଡିବନ୍ଧର ଏକ କୋଣରେ ଠିଆ କରାଇ କବାଟକୁ ଚଲାଇବା ନିମନ୍ତେ ଭୂମିରେ ପୋତା ଦେବା କାଠ ଖଣ୍ଡ—2. The pivoted piece of wood on which a door stands by its one corner and revolves.

ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ିଆ—ଦେ. ବଣ—ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ା (ଦେଖ)—
Ghuṅgurḍiā Ghuṅgurḍā (See)

ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାରିବା—ଦେ. କି—ଶୋଇବା ସମୟରେ ନାକଦ୍ୱାରେ ଉଚ୍ଚ
Ghuṅgurḍi māribā ଧ୍ୱନି କରିବା—To snore.
ନାକ ଡାକା
ଖର୍ରାଟା ଲେନା

ସେ ଆନନ୍ଦରେ ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାରିଲା—ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ. ପିଲଙ୍କ ରାମାୟଣ ।

ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ିମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି (ଦେଖ)—
Ghuṅgurḍi muṇḍā Ghuṅgurḍi (See)

ଘୁଙ୍ଗୁର—ଦେ. ବ (ସଂ. ଘୁଘୁର)—୧ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଘଣ୍ଟି—
Ghuṅgura 1. Small tinkling bells.
ଘୁଙ୍ଗୁର ୨ । ଘାଗୁଡ଼ି; ଝଣଝଣ ରବକାରୀ ତରଣର ଅଳଙ୍କାର
ଘୁଁଘୁର; ଘୁଁଘରୀ ବିଶେଷ; ନୂପୁର—2. An ornament for the ankle (consisting of tinkling bells.)

ଶରୀର ଝୁଣୁଝୁଣୁ ରବଯୁକ୍ତ ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ; କଟିଭୂଷା—
3. An waist-chain attached with tinkling bells.

[ଦ୍ର—ନର୍ତ୍ତକନର୍ତ୍ତକୀମାନେ ବଳାଗଣ୍ଠି ଉପରେ ଓ କଟିରେ ଘୁଙ୍ଗୁର ବାନ୍ଧି ନାଚନ୍ତି; ଧାତୁମୟ ଫମ୍ପା ଗୋଲକ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଡ଼ି ବା ଲୁଦାଗୁଳି ପୂରା ଯାଇଥାଏ ଓ ଶରୀର ପରିଚାଳିତ ହେଲେ ତାହା ଝୁଣୁ ଝୁଣୁ ଧ୍ୱନି କରେ ।]

୪ । ପିଲାମାନଙ୍କର କ୍ରୀଡ଼ନକବିଶେଷ (ବେଲର ଦୁଇ ପାଖ ଖାଲ ମଝିରେ କଣାକର ସେ କଣାରେ ଖଣ୍ଡିଏ କାଠି ଗଲାନ୍ତି । ଭୂଇଁରେ ଶୁଭ୍ରଦେଲେ ଏହା ଘୁଁ ଘୁଁ ଶବ୍ଦ କରି ଭଲେ ବୁଲୁଥାଏ)—4. A kind of children's rattling top.

ଘୁଙ୍ଗୁର ବାନ୍ଧିବା—ଦେ.କି—ବଳାଗଣ୍ଠିରେ ବା କଟିଦେଶରେ ଘୁଙ୍ଗୁର-
Ghuṅgura bāndhibā ଲଗା ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧିବା—To wear
ଘୁଙ୍ଗୁର ପରା or tie a string of tinkling bells
ଘୁଁଘୁର ବାଂଧନା round the ankle or waist.

[ଦ୍ର—ନାଟୁଆମାନେ ବଳାଗଣ୍ଠିରେ ବା ଅଣ୍ଟାରେ ଘୁଙ୍ଗୁର ବାନ୍ଧନ୍ତି; ତାଳ ଅନୁସାରେ ଅଙ୍ଗଚାଳନ କଲାବେଳେ ଘୁଙ୍ଗୁରମାନ ତାଳ ଅନୁସାରେ ଝୁଣୁ ଝୁଣୁ ଶବ୍ଦ କରେ ।]

ଘୁଙ୍ଗୁରଲଗା—ଦେ. ବଣ—ଘୁଙ୍ଗୁରଯୁକ୍ତ—
Ghuṅguralagā Attached with small tink-
ଘୁଁଘୁରଲାଗାନ ling bells.
ଘୁଁଘୁରୱାଲା (ଯଥା—ଘୁଙ୍ଗୁରଲଗା ମଲ ।)

ଘୁଙ୍ଗୁଲପିଟା—ଦେ. ବ—କୋଳାହଳ—
Ghuṅgulapiṭā Noise; ado.

ଘୁଙ୍ଗୁଲା—ଦେ. ବଣ—ଘୁଙ୍ଗୁଳିଆ (ଦେଖ)—
Ghuṅgulā Ghuṅguliā (See)

ଘୁଙ୍ଗୁଲାଇବା—ଦେ. କି—ଘୁଙ୍ଗାଳିବା (ଦେଖ)—
Ghuṅgulāibā Ghuṅgālibā (See)

ଘୁଙ୍ଗୁଳିଆ—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱରର) ବଣ—ଯେଉଁ ପବନ ଏକ ସମୟରେ
Ghuṅguliā ଚାରିଦିଗରୁ ବହେ—(wind) Blowing simultaneously from all directions.

ଏପରି ଘୁଳୁଳିଆ ପବନ ବାଲେଶ୍ୱରାଳେ ଦେଖିବାର ନାହିଁ—
ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।

ଘୁଚପେଲ୍ ହେବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—୧ । ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହେବା;
Ghuchpel hebā ଯିବାକୁ ବା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅନିଚ୍ଛା
ପ୍ରକାଶ କରିବା—1. To give vent to one's unwillingness to do anything; to shrink from doing a thing.

୨ । ଇତସ୍ତତଃ କରିବା; ଦୋଦୋଯାଇ ହେବା—
2 To hesitate.

ଘୁଚୁ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଘୁଞ୍ଚା (ଦେଖ)—
Ghuchā Ghuñchā (See).

ଘୁଚୁଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ଘୁଞ୍ଚାଇବା (ଦେଖ)—
Ghuchāibā Ghuñchāibā (See)

ଘୁଚିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି.—ଘୁଞ୍ଚିବା—
Ghuchibā To move on.

ଘୁଞ୍ଚପୁଞ୍ଚ ହେବା—ଦେ. କି.—ଘୁଚପେଲ୍ ହେବା (ଦେଖ)—
Ghuñchpuñch hebā Ghuchpel hebā (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ-	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଶ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଜ୍ଞ	ଃ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ତ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

ଘୁଞ୍ଚା—ଦେ. ବ—ଅପସାରଣ; ଆଗକୁ ବା ପଛକୁ ଯିବା—
Ghuñchā Moving away from a place; changing one's position.
ହଟନା

ଘୁଞ୍ଚାଇବା—ଦେ. କି—(ଘୁଞ୍ଚିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ,—
Ghuñchāibā ୧ । ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରିବା—
ସୁଚାନ 1. To remove (a thing).
ହଟାନା ୨ । ଅପସାରିତ କରିବା; ଦୂର କରାଇବା—
(ଘୁଞ୍ଚେଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. To cause to vanish or disappear.

ମାଘଶୁଣ ଉର ଘୁଞ୍ଚାଇ—ଜଗତ୍ପୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଆଣିବା, ଦେବା, ନେବା ଓ ରଖିବା କ୍ରିୟାମାନ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।)

ଘୁଞ୍ଚାଘୁଞ୍ଚି—ଦେ. ବ—୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଘୁଞ୍ଚିବା—
Ghuñchāghuñchi 1 Everybody moving away.
ଘୁଞ୍ଚି ୨ । ସ୍ଥାନାନ୍ତରକରଣ—
ହଟାହଟି 2. Removal.

ଘୁଞ୍ଚିଘୁଞ୍ଚିକା—ଦେ. ବିଣ—(ସଂ. ଘନ) ଆଗକୁ ପଛକୁ ଲଗା ଲଗି—
Ghuñchighuñchikā Closely set one after the other.

ଭଲ ପରବତ ଘୁଞ୍ଚିଘୁଞ୍ଚିକା
ତହିଁରେ ବସିଛ ଚନମନ୍ତିକା—ଶଶୁଗୀତ—ନଦକଶୋର. ନର୍ଦ୍ଦରଣୀ ।

ଘୁଞ୍ଚିବା—ଦେ.କି—(ସଂ.ନାମ ଧାତୁ)—୧ । ଦୂର ହେବା;ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବା—
Ghuñchibā 1. To vanish; to disappear.
ସୁଝା କଳ୍ପତରୁ ଲତ୍ର ଯଥା ନିଜବ-ଦୁର୍ଜର ଘୁଞ୍ଚଗଲ୍ଲ—
ହଟନା ଘଣାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।
(ଣିଜନ୍ତ—ଘୁଞ୍ଚାଇବା)
(କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ—ଘୁଞ୍ଚା ଯିବା; ଘୁଞ୍ଚା ହେବା)
୨ । ନଜର ଶତ୍ରୁକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରିବା—
2. To move away.
୩ । ଗଡ଼ିଯିବା; ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଦିବସ ବା ସମୟ ଦୂରକୁ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଯିବା—3. To be adjourned; to be postponed.

[ଯଥା—ବୁଦ୍ଧିକିଆଯୋଗୁଁ ବରାଦଥି ଘୁଞ୍ଚଗଲା ।]

[ଦ୍ର—ଏ କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଆସିବା, ଯିବା, ବସିବା ଆଦ କ୍ରିୟା ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଘୁଞ୍ଚୁପୁଞ୍ଚୁ ହେବା—ଦେ. କି—ଘୁରୁପେଲ୍ ହେବା (ଦେଖ)
Ghuñchu puñchu hebā Ghuchpel hebā (See)

ଘୁଟ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ବ୍ୟାଘାତ କରିବା—
Ghuṭ (root) 1. To obstruct.
୨ । ବାଧା ଦେବା—2. To resist
୩ । ରକ୍ଷା କରିବା—3. To protect; to preserve.
୪ । ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିବା—
4. To return; to turn back.
୫ । ବଦଳାଇବା—5 To exchange; to barter.

ଘୁଟ୍‌ଘୁଟ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବିଣ—ଘନ (ଅନ୍ଧାର); କଟ୍‌କଟ
Ghuṭ ghuṭā (ଅନ୍ଧାର)—Dense (darkness.)

ଘୁଟ —ସଂ. ବ. (ଘୁଟ୍ ଧାତୁ=ବ୍ୟାଘାତ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Ghuṭa ୧ । ଗୁଳଫ; ଗୋଇଠି—1. Heel of the foot
୨ । ବଲାଗଣ୍ଠି—2. Ankle.

ଘୁଟି—ସଂ. ବ. (ଘୁଟ୍ ଧାତୁ+ଇ)—ଘୁଟ (ଦେଖ)
Ghuṭi Ghuṭa (See)

ଘୁଟିଂ—ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ଘୁଟିଙ୍ଗ୍)—ଚୂନର ଗେଙ୍ଗୁଟି—
Ghuṭim Unslaked pieces of lime-stone; lime-ghooting.
ଘୁଟିଂ
ଘସିମ [ଦ୍ର—ଏହା ଘୋଡ଼ଲେ ଚୂନ ଭଲର ହୁଏ ।]

ଘୁଟିକ—ସଂ. ବ. (ଘୁଟ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଘୁଟ (ଦେଖ)
Ghuṭika Ghuṭa (See)

ଘୁଟିକା—ସଂ. ବ (ଘୁଟ+କ+ଆ)—ଘୁଟ (ଦେଖ)
Ghuṭikā Ghuṭa See)

ଘୁଟିବା—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କି (ଘୋ ସ୍ଥାନରେ ଘୁ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Ghuṭibā ଘୋଟିବା (ଦେଖ)—Ghoṭibā (See)

ଘୁଟୀ—ସଂ. ବ. (ଘୁଟ୍ ଧାତୁ+ଈ)—ଘୁଟ (ଦେଖ)
Ghuṭī Ghuṭa (See)

ଘୁଡ଼୍‌କା—ଦେ. ବ—ଘୁଡ଼ୁକା (ଦେଖ)
Ghurḍkā Ghurḍukā (See)

ଘୁଡ଼ଘୁଡ଼୍—ଦେ. ଅ—ଦୁଡ଼ୁଘୁଡ଼ୁ ଦେଖ)
Ghurḍghurḍ Ghurḍughurḍu (See)

ଘୁଡ଼୍ ସବାର୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଭୁ.ହି. ଘୁଡ଼୍‌ସବ୍ଦାର)—
Ghurḍsabār ଘୋଡ଼ସବାର (ଦେଖ)
Ghorḍa sabāra (See)

ଘୁଡ଼ା —ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଘୋ ସ୍ଥାନରେ ଘୁ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Ghurḍā ଘୋଡ଼ା—A horse.
(ଘୁଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଘୁଡ଼ାଣି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଘୋଡ଼ଣି; ଚାଙ୍କୁଣି—
Ghurḍāni A lid.

ଘୁଡ଼ି—ଦେ. ବ. (ସ. ଘୃଣ୍ଡି; ଭୁଲ. ଫା. ଗୁଡ୍ଡୀ; ଭୁଲ. ସଂ. ଗୁରୁ+
Ghurḍi ଉତ୍ତୀନ)—ଆକାଶରେ ଉଡ଼ାଇବା ପାଇଁ କାଗଜ-ଗୁଡ଼ି; ସୁଡ଼ି ଜମିତ ଉତ୍ତୁଷ୍ଟୋଣ କ୍ରୀଡ଼ନକ; କାଗଜପ୍ରସ୍ତୁତ ଚଙ୍କ —
ଗୁଡ୍ଡୀ; ପତଙ୍ଗ Paper kite.
[ଦ୍ର—ଖେଳିବା ପାଇଁ ଏଥିରେ ସୂତା ଲଗାଇ ପିଲାମାନେ ଏହାକୁ ଶୂନ୍ୟରେ ଉଡ଼ାନ୍ତି ।]

ଘୁଡ଼ି ଉଡ଼ାଇବା—ଦେ. କି—ସୂତା ଧରି ଆକାଶରେ ଉଡ଼ିବା ଜନ୍ମନ୍ତେ ଘୁଡ଼ିକୁ ଶୂନ୍ୟରେ ଉଡ଼ାଇବା—To fly a kite.
ଘୁଡ଼ି ଉଡ଼ାନ
ଗୁଡ୍ଡୀ,ଉଡ଼ାନା

Digitized by srujanika@gmail.com

ବାକ୍ୟରେ ସେବେ ଅପର ପ୍ରତ୍ୟୟରେ ଦୃତ୍ତ ୧ ତତ୍ତ୍ୱିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ତତ୍ତ୍ୱିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ତତ୍ତ୍ୱିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଇରେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ଲିଭିତବ, ତେବେ ସେହୁ ଶବ୍ଦ ପାର୍ଶ୍ୱ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ତତ୍ତ୍ୱିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଜବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଟ' ନ ମିଳରେ 'ଘାଟ' ଯୋଡ଼ବେ; 'ଦୂଅ' ନ ମିଳରେ 'ଦୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ଦଏ' ନ ପାଇଲେ 'ଦଇ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଥୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଥୀ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଘୁଡ଼ି ଗୁଡ଼ାବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଘୁଡ଼ି ଉଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Ghurḍi chhārḍibā 1. Ghurḍi urḍāibā (See)

ଘୁଡ଼ି ଛାଡ଼ା ୨ । ଆକାଶରେ ବହୁ ଉଚ୍ଚକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଘୁଡ଼ିର **ଗୁଡ୍ଡୀ ଛୋଡ଼ନା** ସୂତାକୁ ଗୁଡ଼ ଗୁଡ଼ ଦେବା—2. To loosen the string of a kite so that it may rise up higher and higher.

ଘୁଡ଼ି ପେଁଚ—ଦେ. ବ.—ଶୂନ୍ୟରେ ଉଡ଼ୁଥିବା ଦୁଇଟି ଘୁଡ଼ି କୌଶଳ- Ghurḍi peñcha ପୂର୍ବକ ପରସ୍ପରର ସୂତାକୁ କାଟିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା - **ଘୁଡ଼ୀର ପ୍ୟାଁ** A fight between two paper-kites (one **ଗୁଡ୍ଡୀଲଢ଼ାଇ** trying to entangle and cut up the string of the other.)

ଘୁଡ଼ି ଲଢ଼େଇ—ଦେ.ବ.—ଘୁଡ଼ି ପେଁଚ (ଦେଖ)
Ghurḍilarḍhei Ghurḍi peñcha (See)

ଘୁଡ଼ିସୂତୁଲି—ଦେ.ବ.—ଘୁଡ଼ିରେ ଲଗିବା ନମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଟାଣ ସୂତା— Ghurḍisūtuli The string of a paper-kite.
ଘୁଡ଼ୀର ସୂତା [ଦ୍ର—କୌଣସି କୌଣସି ଘୁଡ଼ିର ସୂତାରେ ଅଠା ଓ **ଗୁଡ୍ଡୀକା ସୂତ** କାଚ ଗୁଣ୍ଡି ବୋଳା ଦୋଇଥାଏ ଯେପରି କି ଉଡ଼ୁଥିବା ଅନ୍ୟ ଗୁଡ଼ିର ସୂତାକୁ ଏ କାଚଗୁଣ୍ଡିଯୁକ୍ତ ସୂତା ଘଷି କରି କାଟି ଦେଇ ପାରିବ ।]

ଘୁଡ଼ୁକା—ଦେ. ବ.—(ଏଥିରେ ଗୋରୁମାନଙ୍କ ଭଣ୍ଡିରୁ ଘୁଡ଼ୁ ଘୁଡ଼ୁ ଶବ୍ଦ Ghurḍukā ବାହାରୁ ଥିବାରୁ)—ଗୋରୁଙ୍କ ରୋଗ ବିଶେଷ— **ଘୁରକା, ଘୁର୍ରବା** Hœmorrhagic Septicatmia of cattle.
[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଭଣ୍ଡିକଟା, ଭଣ୍ଡିଫୁଲା ଓ ସାହାଣା ରୋଗ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଏହା ଭୟଂ ରୋଗ; ଏଥିରେ ପଶୁର ଗଳା ଫୁଲି ଯାଏ, କଣ୍ଠରୁ ଘୁଡ଼ୁ ଘୁଡ଼ୁ ଶବ୍ଦ ହୁଏ, ଜ୍ୱର ହୁଏ ଓ ପଶୁ ମରିଯାଏ ।]
ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବ.—ଘୁଡ଼ୁକ୍କ (ଦେଖ)
Ghurḍuki (See)

ଘୁଡ଼ୁକ୍କ—ଦେ. ବ.—ଧୁଡ଼ୁଙ୍କ (ଦେଖ)
Ghurḍuki Dhurḍuki (See)
ଏ ଦୁହାରେ ହୋଇଲେ ବଳାଇ ଘୁଡ଼ୁକ୍କ—ବୃଷ୍ଣଦି ବ. ମହାଭାରତ. ଆଦ ।

ଘୁଡ଼ୁ ଘୁଡ଼ୁ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) (ତୁଲ. ସଂ. ଘୁର୍ଘୁର)—
Ghurḍu ghurḍu ୧ । ସ୍ଲେଟ ହାଣ୍ଡିରେ ଅଳ୍ପ ଗୁଡ଼ ବା ଚଉଳ ଗୁରଗୁର ଫୁଟିବାର ଶବ୍ଦ—1. The gurgling sound of **ଘୁରଘୁର** boiling rice or curry in a small pot.
ଘୁଙ୍ଗଡ଼ି ୨ । କଫ ବସିଗଲେ ନାଃଶ୍ୱାସପ୍ରଶ୍ୱାସ ସମୟରେ **ଘୁଂଘରୀ ବାଲସା** ଗଳାରେ ଯେଉଁ ଅନୁଚ ଘଡ଼ ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ ହୁଏ—
2. Low gurgling sound in the throat due to respiration passing through the throat choked with phlegm.

୩ । ବିରୁଡ଼ମାନେ ଶୋଇବା ସମୟରେ କରିବା ଶବ୍ଦ—
3. Sound of cats while sleeping.

୪ । ଘୁଷୁରମାନେ ମାଟି ଚାଡ଼ିବା ସମୟରେ କରିବା ଶବ୍ଦ—
4. The sound made by pigs while furrowing earth.

[ଦ୍ର—ଘଡ଼ ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ ଅପେକ୍ଷା ଘୁଡ଼ୁ ଘୁଡ଼ୁ ଅନୁଚ ଅଟେ ।]

ଘୁଡ଼ୁଞ୍ଚି—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର)—ଘୋଡ଼ଚ (ଦେଖ)
Ghurḍuñchi Ghorḍachi (See)
ଘୁଡ଼ୁଞ୍ଚି ଉଲେ, ଉକୁପୋଷ ଉଲେ, ସର କୋଣରେ ଗୁଡ଼ ମାଠିଆ—
ପଙ୍କାରମୋହନ. ଛମାଣ ଥଠଗୁଣ୍ଠ ।

ଘୁଣ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଭ୍ରମଣ କରିବା—
Ghuṇ (root) 1. To travel.
୨ । ଘୂରିବା—2. To whirl; to reel.
୩ । ଗ୍ରହଣ କରିବା; ନେବା—3. To accept; to take.

ଘୁଣ—ସଂ. ବ. (ଘୁଣ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Ghuṇa କାଠ ପୋକ; କାଷ୍ଠକୃମି; କାଠରେ ରନ୍ଧ୍ର କରିବା ପୋକ ବିଶେଷ—Weevil; worm boring into wood; wood-borer.
ସମାଜେ ଏ ସ୍ଥାନ ଭିତର ଘୁଣ ରୂପେ ପଶି
ଅସ୍ଥି ମଜ୍ଜା ଶୋଷି ଦାନୁ କରିବ ଜର୍ଜର—ଦ୍ୱାରାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।
[ଦ୍ର—କାଠ, କାଠରେ ତିଆରି ବସ୍ତୁ, କାଗଜ, ବହି, ଚାଲ-ପଡ଼ ପୋଥି, ଗଡ଼ଲ, ମୁଗ ଆଦି ପୁରୁଣା ହେଲେ ସେଥିରେ ଘୁଣ ଲାଗନ୍ତି । ଘୁଣ ନାନା ଜାତିର । ଏମାନେ ଯେଉଁ ଜନସକୁ ଆକ୍ରମଣ କରନ୍ତି ତାକୁ ଫମ୍ପା କରି ଭିତରର ସାରଭାଗ ନଷ୍ଟ କରନ୍ତି ।]

ଘୁଣ ଖାଇବା—ଦେ. ବ—୧ । କାଠ ଓ ଶସ୍ୟାଦିରେ କୀଟ ପଶି ନଷ୍ଟ Ghuṇa khāibā କରିବା—1. The eating up (of **ଘୁଣ ଖାଓୟା** wood or grain) by insects.
ଘୁନ ଲଗନା, ଘୁନନା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଚିନ୍ତାଦି ବା ଶତ୍ରୁର ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା ବା ଘୁଣ ଧରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେବା—
ଘୁଣ ଲାଗିବା } 2 (figurative) The state of the mind and body being overcome with anxiety or disease; care-worn.

ଘୁଣଖିଆ – ଦେ. ବଣ—୧ । ପୋକ ଦ୍ୱାରା ନଷ୍ଟ; ପୋକଖିଆ—
Ghuṇa khiā 1. Worm-eaten.
ଘୁଣଧରା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ରୋଗ ବା ଚିନ୍ତା ଦ୍ୱାରା ଜୀର୍ଣ୍ଣ-
ଘୁନ ଲଗାହୁଆ ଶୀର୍ଣ୍ଣ; ଅନୁଃସାର-ଶୂନ୍ୟ (ଶତ୍ରୁର)—
2. (figurative) Worn out or debilitated by care and illness.

ଘୁଣଧରା ଦେ. ବଣ—୧ । ଘୁଣଖିଆ (ଦେଖ)
Ghuṇadharā 1. Ghuṇakhiā (See)
(ଘୁଣଲଗା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ଯେଉଁ ବସ୍ତୁକୁ ପୋକ ଆକ୍ରମଣ କରି ଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ନଷ୍ଟ କରି ନାହାନ୍ତି—
1. Attacked by or infested with worms but not yet completely eaten.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍ଗ	ଇୟ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଜ୍ଞ	ଯ	ସ	ଗଁ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

ଘୁଣଲିପି—ସ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଘୁଣକୃତ ଲିପି)—
Ghuṇalipi ଘୁଣାକ୍ଷର (ଦେଖ)
Ghuṇākshara (See)

ଘୁଣାକ୍ଷର—ସ. ବ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଘୁଣ ଦ୍ୱାରା କୃତ ଅକ୍ଷର)—
Ghuṇākshara ୧ । କାଠଯୋକ କାଠ କାଟି କରିଥିବା ଛିଦ୍ରମାନ ଦୈବଯୋଗରେ ଅକ୍ଷର ପରି ଦେଖାଯିବା ଅବସ୍ଥା—
1. Letters fortuitously formed on wood by the weevil boring into it.

୨ । ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦୈବାତ୍ ଘଟିଥିବା ଅକଳ୍ପିତ ଘଟଣା—
2. (figurative) Fortuitous events and circumstances brought about without previous design (like letters formed by wood-borers boring into wood).

୩ । ସୁଯୋଗ୍ୟ (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—3 Lottery.

୪ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ବା ଅସାଧାରଣ ଘଟଣା (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—
4. Any extraordinary or uncommon event.

୫ । ସୌଭାଗ୍ୟ (ପ୍ରକୃତ୍ତବାଦ)—
5 Prosperity; good luck.

ଘୁଣାକ୍ଷର ନ୍ୟାୟ—ସ. ବ—ପୁସ୍ତକ ବା କାଠରେ ପୋକ ଭେଦ ଯେଉଁ
Ghuṇākshara nyāya କଣା କରିଥାଆନ୍ତି ତାହା ବେଳେ ବେଳେ ଅକ୍ଷରରୂପ ଦେଖାଯିବା ପରି କୌଣସି ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଓ ଅନପ୍ରେତ ଘଟଣା ହଠାତ୍ ଘଟିବା—An unexpected and chance resemblance; any fortuitous and chance occurrence.

[ଦ୍ର—ଘୁଣ କାଠ ବା ପୁସ୍ତକ ବା ତାଳପତ୍ର ପୋଥି ଆଦି କାଷ୍ଠବା ପୋକଟି ଉକ୍ତ କାଷ୍ଠଦଣ୍ଡ ବସ୍ତୁ ଉପରେ ଛିଦ୍ର ଓ ରେଖାମାନ ପକାଯାଏ । ଦୈବାତ୍ କୌଣସି କୌଣସି ଛିଦ୍ର ବା ରେଖା ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଅକ୍ଷରପରି ଦେଖାଯାଏ । ଏହାକୁ 'ଘୁଣାକ୍ଷର' କହନ୍ତି । ପ୍ରକୃତରେ ଘୁଣ ଅକ୍ଷର ଲେଖି ନ ଥାଏ, କାରୁ ଦୈବାତ୍ ସେ ଦାଗସବୁ ଅକ୍ଷର ପାଲଟିଯାଏ । ଅତଏବ ଯାହା ଭରିବାକୁ କଳ୍ପନା ବା ଚେଷ୍ଟା କରିଯାଇ ନ ଥାଏ ବା ଯାହା ଦେବ ବୋଲି ଆଶା କରିଯାଇ ନ ଥାଏ, ଅଥଚ ଦୈବାତ୍ କରୁ କରୁ ତାହା ଘଟିଯାଏ ତାକୁ 'ଘୁଣାକ୍ଷର ନ୍ୟାୟ' ବୋଲିଯାଏ ।]

ଘୁଣାକ୍ଷରରେ—ଦେ.କି. ବ୍ୟ— ସାମାନ୍ୟ ଇଙ୍ଗିତରେ;ଇସରରେ ସୂଚା—
Ghuṇākṣharare Even by the slightest
ଘୁଣାକ୍ଷରେ intimation, indication or hint.

ଘୁନାକ୍ଷରମେ (ଯଥା—ମୁଁ ଉକ୍ତ ସଭାକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ସେଠାରେ ମୋତେ ବଲ୍ଲଭା ଦେବାକୁ ଦେବ ବୋଲି ଘୁଣାକ୍ଷରରେ ଜାଣି ନ ଥିଲ ।)

ଘୁଣିଆଁ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ (ଦିଦ୍ଭୂମ) ବ—ଧୀବର ଜାତି ବିଶେଷ—
Ghuṇiāṅ Fisher-man class.

ଘୁଣ୍ଟ ସ. ବ (ଘୃଟ୍ ଧାତୁ+ଅ)—୧ । ଗୋଇଠି—1. Heel.
Ghuṇṭa

୨ । ଗୁଳୁ; ବଳାଗଣ୍ଠି—2. Ankle.

ଘୁଣ୍ଟକ—ସ. ବ (ଘୃଟ୍ ଧାତୁ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—ଘୁଣ୍ଟ (ଦେଖ)—
Ghuṇṭaka Ghuṇṭa (See)

ଘୁଣ୍ଟି ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—(ଭୁଲ. ତେ. ଗୁଣ୍ଡି; ଭୁଲ. ସ. ଗ୍ରନ୍ଥି ଓ
Ghuṇṭi ହି. ଘୁଂଡ଼ୀ)—୧ । ବୋତାମ—1. Button.

୨ । କନା ବା ସୂତାରେ ସିଲାଇ ଦୋଇଥିବା ମଝରପରି ଗୋଲ ଗୁଣ୍ଡି—2. Buttons made by rolling a bit of cloth or thread into a ball and making it tight by sewing.

ଘୁଣ୍ଟିକ—ସ. ବ (ଘୃଟ୍ ଧାତୁ+ଇକ)—୧ । ଘୁଣ୍ଟ (ଦେଖ)—
Ghuṇṭika Ghuṇṭa (See)

୨ । ବଲ ଓ ପଡ଼ିଆରେ ଗୋରୁ ଦଗିଥିବା ଶୁଷ୍କ ଗୋବର—
2. Dried cow-dung left on the field by cattle.

ଘୁଣ୍ଟିକା—ସ. ବ (ଘୃଟ୍ ଧାତୁ+ଇକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ—ଘୁଣ୍ଟିକ (ଦେଖ)—
Ghuṇṭikā Ghuṇṭika (See)

ଘୁଣ୍ଡ —ସ.ବ (ଘୁଣ=ପୋକ+ସଙ୍କାର୍ଥେ.ଡ଼; କମ୍ବା ଘୃଣ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଡ଼
Ghuṇḍa ଯେ ଘୂରି ବୁଲେ କମ୍ବା ପୁଷରୁ ମକରନ୍ଦ ଗ୍ରହଣ କରେ)—
ବଡ଼ କଳା ଭ୍ରମର; କଳା ଭଅଁର—Large black; wasp.

ଘୁଣ୍ଡି ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ (ଭୁଲ. ତେ. ଗୁଣ୍ଡି)—ଘୁଣ୍ଟି (ଦେଖ)—
Ghuṇḍi Ghuṇṭi (See)

ଘୁନ୍‌ଘୁଣ୍ଟି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ପତଙ୍ଗ—
Ghunghuṭi 1. Tiny insect.

୨ । ଏକପ୍ରକାର କ୍ଷୁଦ୍ର ମଶା—2. Small mosquito.

ଘୁନ ଘୁନ୍—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ମଶାଙ୍କର ଗୁଣୁ
Ghunghun ଗୁଣୁ ଶବ୍ଦ—The buzzing or humming sound of the mosquito.

ଘୁନଚି—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ (ସଂ. କାଞ୍ଚି; ସଂ. ଗୁଣ+ସୂତ୍ର; ଭୁଲ.
Ghunchi ଏହି ଅର୍ଥରେ ବ. ଘୁନ୍‌ସି)—କଟିସୂତ୍ର; ଅଣ୍ଟାସୂତା;
ଘୁନସି କଟିବନ୍ଧନ—Waist-chain.

ଘୁନ୍‌ସ (ଧାତୁ)—ସ.—ଭୂଷିତ କରିବା—
Ghunsa (root) To adorn.

ଘୁମ୍ ଘୁମ୍—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଘୁମ୍ଘୁମ୍ (ଦେଖ)—
Ghumghum Ghumughumu (See)

ଘୁମ୍ନମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବଣ. ପୁଂ (ଭୁଲ. ଏହା ଅର୍ଥରେ ହି.
Ghumnimuhāṅ ପୁଂ. ଘୁମ୍ନା; ସ୍ତ୍ରୀ. ଘୁମ୍ନୀ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ମୁହଁକୁ
(ଘୁମ୍ନମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବରସ କର କିଛି କଥା ଅସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଫିଟାଇ କହେ
ନାହିଁ; ଗୁମାଳଆଁ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣା ମନର କ୍ରୋଧ,

Digitized by srujanika@gmail.com

* ଧାଡ଼ି ଶେଷରେ ଥିବା ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ୧ ରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଙ୍କର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ରୁ ୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୀର୍ଘସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେଲେ ସେହି ଶବ୍ଦର ହ୍ରସ୍ୱସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଈ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗଇ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁତ' ଖୋଜିବେ; 'ବନ୍ଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅର୍ଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲ୍ପବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ପବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଅଉମାନ ଆଦ ମନରେ ରଖି ବାହାରେ କିଛି କହେ ନାହିଁ ଅଥଚ ମୁହଁଟାକୁ ଗାରୁ ଗାରୁ କରିଥାଏ—
Sullen; sulky; frowning (person.)

ଘୁମ୍ରି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଘୁମର୍ଲି (ଦେଖ)
Ghumri — Ghumarli (See)

ଘୁମ—ଦେ. ବି—୧ । ନିଦ୍ରା; ନିଦ—
Ghuma — 1. Sleep; slumber.

ଘୁମ ଚୁଲାଇବା; ନିଦ୍ରାଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବସିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଚଳିବା—
ଉଂଘନି; ଝମନା 2. Reeling due to an attack of sleepiness; stupor; dozing.

ମଟକା ୩ । ଘମ; ଶସ୍ୟାଦି ସଞ୍ଚୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମାଟିରେ ତିଆରି
ମଟକା ସରୁମୁହାଁ ଓ ବଡ଼ ପେଟ ଥିବା ଜୁଇ ମାଟି ନିର୍ମିତ—
3. A big earthen jar for storing grains (small-mouthed, deep-bellied and tall.)

ବାଡ଼ ଆଉ ଗ୍ଲେଜିଙ୍କ ଜଙ୍ଘ ପର ମୋଟା,
ପେଟଟି ଗୋଟିଏ ଦଶ କୌଣିଆ ଘୁମ—ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ୱଲ୍ପ ।

ଘୁମ ଛଡ଼େଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିଦ ଉଙ୍ଗାଇବା; ପ୍ରହାର, ଧମକାଣ ଓ
Ghuma chhardeibā ଦେହକୁ ବାରମ୍ବାର ହଲ୍ଲାଇବାଦ୍ୱାରା
ଘୁମ ଛାଡ଼ାନ ନିଦରେ ଘାର ହୋଇଥିବା ବା ଘୁମାଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
ସଚେତ କରାଇବା—To rouse a person from stupor, drowsiness or sleepiness by artificial means (eg. beating, vigorously pushing), terrifying, etc.

ଘୁମଟା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ମେଦନୀପୁର) ବି (ଭୁଲ. ବି. ଘୋମଟା; ହି ଘୁଗଟ୍—
Ghumaṭā ଅବଗୁଣ୍ଠନ; ଓଢ଼ଣା—Veil; muffler

ଘୁମ ଧରିବା—ଦେ. ବି—ନିଦ୍ରାବେଶ; ଚୁଲାଇବା—
Ghuma dharibā Feeling of sleepiness or drowsiness; dozing.

ଘୁମନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—ନିଦ୍ରିତ; ସୁପ୍ତ—
Ghumanta — Sleeping; dormant.
ଘୁମନ୍ତ
ଝୁମତାହୁଆ

ଘୁମ ଉଙ୍ଗାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟର ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ କରାଇବା—
Ghuma bhangāibā To arouse a person from sleep or stupor.
ଘୁମ ଭାଂଗାଇ

ଘୁମ ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚୁଲାଇବା ଅବସ୍ଥାରୁ ସଚେତନ ହେବା—
Ghuma bhāngibā 1. To shake off sleepiness.
ଘୁମ ଭାଂଗା ୨ । ଘୁମ ଉଙ୍ଗାଇବା (ଦେଖ)
2 Ghuma bhangāibā (See)
୩ । ନିଦରୁ ଉଠିବା—3. To rise from sleep.
ଦେ. ବି—ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ ହେବା—
Being roused up from sleep.

ଘୁମ ମାଡ଼ିବା—ଦେ. ବି—ଘୁମ ଧରିବା (ଦେଖ).
Ghuma mārdibā Ghuma dharibā (See)
(ଘୁମଲାଗିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଘୁମର୍ଲି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଘିମିର (ଦେଖ)
Ghumarli — Ghimira (See)

ଘୁମରି—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଘିମିର (ଦେଖ)
Ghumari — Ghimira (See)

ଘୁମରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘୁମୁରିବା (ଦେଖ)
Ghumaribā — Ghumuribā (See)

ଘୁମା—ଦେ. ବି—୧ । ନିଦ୍ରା; ଉନ୍ଦ୍ରା—1. Sleep; drowsiness.
Ghumā ୨ । ଚୁଲ; ଚୁଲା; ନିଦ୍ରାରେ ଚଳିବା—
ଘୁମା 2. Dozing.

ଝୁମନା ୩ । ମାଟିର ବଡ଼ ପାତ୍ର; ଘୁମ—3. A big-bellied
ମଟକା narrow-mouthed tall earthen jar.
ମଟକା ୪ । ଗୋରୁଙ୍କ ରୋଗବିଶେଷ —4. A cattle disease.
ଘୁମନୀ; ଘୁମରୀ [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଗୋରୁ ସବଦା ଆଖି ବୁଜି ରହେ ଓ ଠିଆ ହେବାକୁ ବେଖ୍ୟା କଲେ ପାଉଁରି ଖାଇ ପଡ଼ିଯାଏ ।]

୫ । ଘୂର୍ଣ୍ଣନ—5. Rotation; revolving; moving in a circle; whirling motion.

ଦେ. ବିଣ—୧ । ନିଦ୍ରାଳୁ —1. Sleepy.
ଘୁମକାତୁରେ ୨ । ଯେ ସବଦା ଚୁଲାଏ ବା ଘୁମାଏ—
2. Habituated to dozing; drowsy.

ଘୁମା, ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ା, ଘାରୁଡ଼ା, ଏ ଚାରିହେଁ ତୁରୁଡ଼.—ଉଗ ।

ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ପଥିକଙ୍କୁ ଅଟକାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ)—ବଡ଼ ରାସ୍ତାର ମଝିରେ ଲଗିଥିବା କବାଟ—Doors on public roads; toll-gate; turnpike.

ଘୁମାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଚୁଲାଇବା—
Ghumāibā 1. To doze; to be drowsy.
ଘୁମାନ ଘୁମାଇବାର ସମ୍ଭବ ନାହିଁ କି ଆସ,
ଝୁମନା ଶୁଯୋଗୁ ଦିନା କଥାଉଲୁରେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଉଷୋଦଭଙ୍ଗ ।
୨ । ନିଦ୍ରାଯିବା; ଶୋଇବା—2. To sleep.
ଯେଉଁ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟେ ପିଇବାଷଣ୍ଡ ମୂର୍ଖ
ଉଡ଼ିଯାଏ ସୁଖେ ରହିଲ ଘୁମାଇ—କୁଣ୍ଡଳିତ. ମହାଷ୍ଟକ. ବନ ।
୩ । (ଆଖି) ବୁଜିବା; ବନ୍ଦ କରିବା—3 To shut.
କଣ୍ଠ ସେ ଘାଏ ଅତ ଅଶକତ ହୋଇ
ନୟନ ଦୁଇ ଥରେ ଦେଲେ ସେ ଘୁମାଇ—କୁଣ୍ଡଳିତ. ମହାଷ୍ଟକ. ବନ ।
୪ । ଘୂର୍ଣ୍ଣିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ; ଘୂର୍ଣ୍ଣିତ କରିବା—
ଘୋରାନ 4. Causative of Ghumibā; to cause to roll
ଘୁମାନା or whirl.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଘ	ଜ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍ଟ	ଜ୍ଞ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍ଦ

ଘୁମାପେଗୁ—ଦେ. ବିଣ. (ଗାଳ; ଯେ ସବୁବେଳା ପେଗୁପର ଚୁଲାଉଥାଏ)—
Ghumā pechā ଅଳସୁଆ; କୋଡ଼ିଆ—Lazy; indolent
(ଘୁମାପେଗୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (literally. dozing like an owl.)

ଘୁମା ରୋଗ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ରୋଗରେ ରୋଗୀ ସବୁବେଳା ଶୁଏ—
Ghumā roga Sleeping sickness.
ଘୁମା ରୋଗ
ଝୁମା ରୋଗ

ଘୁମିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଫ. ଘୂର୍ଣ୍ଣ ଧାତୁ)—
Ghumibā ୧ । ଚକ୍ରାକାରରେ ବୁଲିବା; ଘୂରିବା—
ଘୁରା 1. To whirl round.
ଘୁମନା ୨ । ଗୁଡ଼ିଆଡ଼େ ବୁଲିବା—
2. To walk about; to walk round.
ଦେଖିଥରିଲ ମୁଁ ଘରଆଡ଼େ ଘୁମି ଘୁମି—ମଧୁସୂଦନ, ଉତ୍କଳଗାଥା ।
୩ । (ମୁଣ୍ଡ) ବୁଲାଇଦେବା; ଘୂର୍ତ୍ତିତ ଦେବା—
3. (the head) To reel.

ଘୁମୁ ଘୁମୁ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଗମ୍ଭୀର ଶବ୍ଦ—
Ghumu ghumu 1. Grave sound of drums; muffled sound
୨ । ପାରା ଘୁମୁରିବାର ଶବ୍ଦ—
2. Muffled cooing sound of pigeon.
ଘୁମୁ ଘୁମୁ ଘୁମୁରେ ପାରା
ଉଡ଼ିଲେ ଅଉ ନ ଦିଏ ଧରା—ଶିଶୁଗୀତ ।
୩ । ମୁହଁ ବନ୍ଦ କରି ଗଳାଦ୍ୱାରା କରିବା ଶବ୍ଦ—
3. Muffled roaring sound produced from the throat while the lips are closed.

ଘୁମୁଟା—ଦେ. ବ—ଘୁମଟା (ଦେଖ)
Ghumuṭā Ghumaṭā (See)

ଘୁମୁରା—ଦେ. ବ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ; ଘୁମୁଘୁମୁ ଶବ୍ଦରୁ)—
Ghumurā ୧ । ଅନବଦ୍ଧବାଦ୍ୟବିଶେଷ—1. A kind of pitcher-like drum covered with skin on the face.

[ଦ୍ର—ଏହା ଗୋଟିଏ ଲମ୍ବମୁହାଁ ମାଠିଆ ବା ବଡ଼ ସୋରେଇ ପରି । ଏହାର ପଛଆଡ଼େ ଗୋଟିଏ ଛିଦ୍ର ଓ ଭୂଣ୍ଡିଥାଏ ଏବଂ ଏହା ମୁହଁରେ ଗୋଧରମ କେନ୍ଦୁଆଠାଦ୍ୱାରା ଲଗା ଯାଇଥାଏ ଓ ଦଉଡ଼ି-ଦ୍ୱାରା କସା ଦୋଇ ଚଢ଼ା ଦୋଇ ରହିଥାଏ । ଘୁମୁରା ବଜାଇଲା-ବାଲା ଗୋଟିଏ ଜଙ୍ଘକୁ ଭୂଇଁରେ ପାଉ ସେହି ଜଙ୍ଘ ଉପରେ ଏହାକୁ ରଖେ ଓ ଅନ୍ୟ ଜଙ୍ଘକୁ ଘୁମୁରା କରରେ ଛିର୍ ଦେଇ ବସି ବଜାଏ । ଘୁମୁରା ବାଜିବା ସଙ୍ଗେ ମୃଦଙ୍ଗ (ମାଦଲ) ମଧ୍ୟ ବଜା ହୁଏ । ସାନକୃଷ୍ଣଙ୍କ ରସକଲ୍ଲୋଳ, ଗ୍ରାମ୍ୟଋଣ, ମଦାଲସ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କବିତା ଓ ସୁଦ୍ଧର ପଦମାନ ଓ ଛଗଡ଼ମାଳ-ବରନ ବୋଲିବାବେଳେ ବାଦ୍ୟକାର ଡାହାଣ ହାତ ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ଘୁମୁରାକୁ ଠୁକାଉଥାଏ ଓ ୬୫ ପଦ ବୋଲିଲା ପରେ ଦୁଇ ହାତଦ୍ୱାରା ଘୁମୁରାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ 'ବୁଝାଣ' ଓ 'ଛନ୍ଦାଣ' ଅନୁସାରେ ଚର୍ମ ଉପରେ ବଜାଏ ଏବଂ ଏକ ଦଣ୍ଡା ଘୁମୁରାମାଡ଼ ପରେ ପୁଣି ୬୫ ପଦ ବୋଲେ । ଘୁମୁରାର ଉଚ୍ଚତା, ଯଥା—'ତେଇ ତେଇ ତେଇ ଚଢା ତେଇ, ଚତେଇ ଚତେଇ ଚତେଇଶ୍ୱ, ଆଜ୍ଞାଥିଲେ ଘାଏ ପକେଇଥା' । ଏହାପର ଅନେକ ଉକୁଟି ଅଛି । ମୃଦଙ୍ଗର ଦୁଇ ମୁହଁ ଚମଡ଼ା ଛୁଆଣି; ମୁଗୁରାର ଗୋଟିଏ ମୁହଁ ମେଣ୍ଢା ଓ ଅନ୍ୟ ମୁହଁଟି ଚମଡ଼ା ଛୁଆଣି ।]

୨ । ଘୁମୁରିବା—2. Making a muffled roar.
୩ । ଘୁମୁରିବାର ଶବ୍ଦ—
3. Muffled sound; cooing sound.
୪ । ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ା ମାରିବାର ଶବ୍ଦ—
4. Sound of snoring.

ଦେ. ବିଣ. ଘୁଂ—ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ା (ଦେଖ)
(ଘୁମୁରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Ghungurḍā (See)

ଘୁମୁରାମାଡ଼—ଦେ. ବ—ଘୁମୁରାରେ ବାଜା ବଜାଇବା—
Ghumurā mārḍa Beating the Ghumurā drum.

ଘୁମୁରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
Ghumuribā ୧ । ମୁହଁ ବନ୍ଦ କରି ଗଳାଦ୍ୱାରା ଗର୍ଜ୍ଜନ କରିବା—
ଡାକା; ଗୁମରା 1. To roar with the mouth shut.
ଘୁମରନା; ଘୁମରାନା ୨ । (ପାରା କପୋତ ଆଦି) ରବ କରିବା—
2. To coo; to utter muffled wailing sound (e.g. pigeon, dove).

ଘୁମୁସର—ଦେ. ବ—ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ବନ୍ୟ ରାଜ୍ୟ—A non-
Ghumusara regulated state in the district of Gañjām.

ବରହବଗେ ଉତ୍ତର ନୃପ ଧନଞ୍ଜୟ
ବଣିଷ୍ଟେ ଘୁମୁସର ଅଧିପ ଗୁଣାଳସ୍ୱ—ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

[ଦ୍ର—ଏହି ରାଜ୍ୟର ରାଜାମାନଙ୍କର 'ଭଞ୍ଜ' ଉପାଧି । ଏମାନେ ପୂର୍ବେ ଉତ୍କଳ ଗଜପତିଙ୍କର କରଦ ଓ ମିତ୍ରରାଜାରୂପେ ଥାଇ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତ ଓ ଯୁଦ୍ଧୋପକରଣ ଯୋଗାଉଥିଲେ । ଘୁମୁସର ଜୟେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜଙ୍କ ମାତୃଭୂମି ଥିଲା—କୃପାସିନ୍ଧୁ. ଇତିହାସ ।]

ଘୁମୁସରି—ଦେ. ବ—ଘୁମୁସରରେ କଥିତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରକାର—
Ghumusari A dialect of the Oṛḍiā language spoken in Ghumusar.

ଘୁର (ଧାତୁ)—ଫ.—୧ । ଶବ୍ଦ କରିବା—
Ghur (root) 1. To make a sound.
୨ । ଭୟଙ୍କର ହେବା—2. To be frightful.

ଘୁରଘୁର—ଦେ. ବ. (ଫ. ଘୂର୍ଘୂର)—ଗୁଣ୍ଡୁରି ୨ (ଦେଖ)
Ghur ghurā Guṇḍuri 2 (See)

ଦେ. ବିଣ. (ଫ. ଘୂର୍ଣ୍ଣି)—ଘୂର୍ଣ୍ଣିପରିମାଣ—Whirling.

ଘୁରଘୁରିଆ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—ଘୁରଘୁର (ଦେଖ)
Ghur ghuriā Ghur ghurā (See)

ଘୁରନା—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଘେର; ଅଟ୍ଟେଇ—
Ghurnā 1. Enclosure.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେଦେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାଟେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବୋଲିସ୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରୋଷରେ ନ ମିଳବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବସ୍ତୁତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଘାଇ' ଖୋଳିବେ; 'ଝୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଝୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଖା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ; 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

୨ । ଗୃର୍‌ଗଇର ଗୃର ପାଖରେ ଘେରୁଯିବା ଛାଟ—
2. Gabion put round plants.

ଘୁରମେଲ୍— ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ— ଘିମିର (ଦେଖ)
Ghurmel Ghimira (See)

ଘୁରଘୁର—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଘୁଡ଼ୁଘୁଡ଼ୁ (ଦେଖ)
Ghura ghura Ghurḍu ghurḍu (See)

କଣ୍ଠ ବୁଅଇ ଘର ଘର
ବଚନ ନଦୁଇ ବାହାର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଘୁରଣ—ସଂ. ବ—ଘୁଡ଼ୁଘୁଡ଼ୁ ଶବ୍ଦ—
Ghuraṇa Gurgling sound

ଘୁରା ଦେ. କ. (ସଂ. ଘୂର୍ଣ୍ଣନ)—
ଘୂରନା ୧ । ଦୂର୍ଣ୍ଣନ; ଚକ୍ରାକାରରେ ଗତି କରିବା—
1. Whirling; revolving; reeling.
୨ । ବୁଲିବା —2 Travelling; walking round.

ଘୁରଣିଆ—ଦେ. ବଣ. (ସଂ. ଘୂର୍ଣ୍ୟମାନ)—
Ghuraṇiā ୧ । ଘୂର୍ଣ୍ୟମାନ—1. Reeling; revolving.

ଘୁରସୁରିଆ— ଗ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଗାଉଁ ଗାଉଁ ହେଉଥିବା (ପିଲା)—
Ghura suriā Discontented and grumbling (child.)

ଘୁରା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘୂର୍ଣ୍ଣ ଧାତୁ)—
Ghurā ୧ । ଘୂର୍ଣ୍ଣନ—1. Reeling; revolving.
ଘୁରା ୨ । ଗୃର ଆଡ଼େ ବୁଲିବା—
ଘୁମନା 1. Walking round.
ଦେ. ବଣ—୧ । ଚକ୍ରାକାର—1. Round about.
୨ । ଯେଉଁ ବାଟ ଦ୍ୱାର ଅନେକ ପଥ ବୁଲିବାକୁ ହୁଏ; ବୁଲୁଣିଆ (ବାଟ)—2. Winding; meandering.
୩ । ଘୂର୍ଣ୍ୟମାନ—3. Revolving.

ଘୁରାଇବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଘୂର୍ଣ୍ଣ)—
Ghurāibā ଦୂରବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ; ଘୂର୍ଣ୍ଣିତ କରିବା—
ଘୁରାନ Causative form of Ghuribā; to roll; to
ଘୁମାନା cause to whirl.

ଉହ୍ନଃ ମଦେ ଘୁରାଘୁରେ, ଚିର୍ ଘୁରନ୍ତ ଥତ ଖରେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଘୁରା ଗୁଣ୍ଡୀରି—ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗୁଣ୍ଡୁର ୨ (ଦେଖ)
Ghurā guṇḍirī Guṇḍuri 2 (See)

ଘୁରାଘୁରି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘୂର୍ଣ୍ଣନ)—
Ghurā ghuri ୧ । ବୁଲାବୁଲି; ଅନେକ ଆଡ଼େ ବୁଲିବା—
ଘୁରାଘୁରି 1. Walking round.
ଘୁରାଘାରୀ ୨ । ତେରମୂଳ ଔଷଧ; ମୂଳ-ମୂଳକା—
2. Roots and drugs.

ଘୁରିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଘୂର୍ଣ୍ଣ)—
Ghuribā ୧ । ଘୂର୍ଣ୍ଣିତ ହେବା; ଘାଉଁରି ବୁଲିବା—
ଘୁରା 1. To whirl or turn round in a
ଘୁମନା, ଘୂରନା circle.

କାଳକେ ଶିଙ୍ଗାରେ ଘୁରନ୍ତ
ତ୍ରିନିଶ ଭୁମିରେ ଘଡ଼ନ୍ତ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୨ । ଅନେକ ପଥ ବୁଲିବା—
2. To walk a great distance.
୩ । ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲିବା—3. To wander.
୪ । ଫେର୍ ଆସିବା—4. To turn back; to return.

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କି. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—
(ଗୁଣ୍ଡୁରୁ ତଡ଼େଇ) ଘୁର ଘୁର ଶବ୍ଦ କରିବା—
To make a gurgling sound (said of the Guṇḍuru bird.)

ଘୁରିବା ଫେରିବା—ଦେ. କି. (ସଦ୍ଭବର)— ଗୃରିଆଡ଼େ ବୁଲିବା—
Ghuribā pheribā To wander about.

ଘୁରି—ସଂ. ବ. (ଘୁର ଧାତୁ + ଇ)—
Ghuri ୧ । ନାକଘୁଡ଼ା—1. Nostrils.
୨ । ଘୁଷୁରିର ଥୋମଣି
2. The snout of a hog.

ଘୁରୁଣିଆ—ଦେ. ବଣ.—ଘୁରଣିଆ (ଦେଖ)
Ghuruṇiā Ghuraṇiā (See)

ଘୁରୁତ—ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବ.— (ସଂ. ଘୃତ)—ଘିଉ (ଦେଖ)
Ghuruta Ghṛuta (See)

ଶୂନ୍ୟରୁ ଘୁରତ ବୁଣେ ପଡ଼ୁଛ ଅଟୁଇ—ପ୍ରାତୀ. ତ୍ରହ୍ମନରୁପଣଗୀତା ।

ଘୁର୍ଘୁର—ସଂ.ବ.—(ଘୁର = ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ + ଘୁର ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା
Ghurghura + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ା—
1. Snorting; snoring.
୨ । ଘୁଡ଼ୁଘୁଡ଼ୁ ଶବ୍ଦ (ଘୁଘୁର, ଜରାଡ଼ ଓ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଶବ୍ଦ)
2. Low rattling sound.
୩ । ଭ୍ରମରବିଶେଷ—
3. A kind of humming wasp.
୪ । କୁକୁରଙ୍କ ଗାଉଁ ଗାଉଁ ଶବ୍ଦ—
4. Growling of dogs.
୫ । କଳକଉରା ପୋକ—5. Mole-cricket.
୬ । ଗାଈର ଚମଡଲେ କଣା କର କୁଣ୍ଡିଆ ଜନ୍ମାଇବା ଏକ ପ୍ରକାର ପୋକ— 6. Guinea-worm.
୭ । ଗୁଣ୍ଡୁର ପୋକ—7. Sand-borer (insect).

ଘୁର୍ଘୁରକ—ସଂ. ବ. (ଘୁର୍ଘୁର+କ) – ୧ । ଶ୍ୱାସଯନ୍ତ୍ରର ଏକ ପ୍ରକାର
Ghurghuraka ରୋଗ—1. A kind of disease of the respiratory organ.
୨ । ଘୁଡ଼ୁଘୁଡ଼ୁ ଶବ୍ଦ—2. Gurgling sound.
୩ । ଗଳାର ଘଡ଼ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ—
3. Rattling of the throat.

ଘୁର୍ଘୁରା—ସଂ. ବ. (ଘୁର୍ଘୁର+ଆ)—କୁକୁରର ଗାଉଁଗାଉଁ ଶବ୍ଦ—
Ghurghurā Growling (of dogs).

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଂ ଇ	ଉ	ର,ଋ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଊ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଃ	ଁ

ଘୂର୍ଘୁରାୟମାଣ—ସଂ. ବଣ. (ଘୂର୍ଘୁର୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ)—କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଘୁରାଇବା—Moving a thing round; causing a thing to whirl or revolve.

Ghurghurāyamāṇa

ଘୂର୍ଘୁରିକା—ସଂ. ବ. (ଘୂର୍ଘୁର୍+ଇକ+ଆ)—ଘୂର୍ଘୁରକ (ଦେଖ)

Ghurghurikā Ghurghuraka (See)

ଘୂର୍ଘୁରି—ସଂ. ବ. (ଘୂର୍ଘୁର୍+ଇ)—୧ । ଘୁଷୁରର ଘଡ଼ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ—1. Grunting of a hog

୨ । କଳକଡ଼ଙ୍ଗ ପୋକ—2. Mole-cricket (Apte).

Ghurghuri

ଘୁଲ୍‌ଘୁଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—କଙ୍କିଣୀ—

Ghulghulā Tinkling waist-chain.

ଘୁଲଘୁଲାରବ—ସଂ. ବ.—ଏକ ପ୍ରକାର ପାରା—

Ghulaghulāraba A sort of pigeon (Apte).

ଘୁଲାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.—୧ । ଋତୁଶୁଦ୍ଧ ହେବା; ଗର୍ଭରେ ଛୁଆ ସଞ୍ଚରିବା—1. To be quick with the child.

୨ । (ପକ୍ଷୀ) ଉମ୍ବ ଫୁଟାଇବା—2. (a bird) To hatch an egg.

Ghulāibā

ଘୁଲ୍‌ଘୁଞ୍ଚା—ଦେ. ବ.—ଏକପ୍ରକାର ଦଉଡ଼ାଦଉଡ଼ି ଖେଳ—

Ghulā ghuñchā A kind of game at running.

ଘୁଲି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଗେଣ୍ଡା—

Ghuli Snail.

ଘୁଲିକାଁକ—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ଗେଣ୍ଡାଳିଆ (ଦେଖ)

Ghuli kāñka Geṇḍāliā (See)

ଘୁଲିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି.— (ସଂ. ଘୂର୍ଣ୍ଣନ; ଗ୍ରା. ଘୁଲନ; ଭୁଲ. ହି. ଘୁଲନା)—ଗୋଳିବା; ଗୋଳାଇବା—To stir up or agitate several ingredients for the purpose of mixing them together.

Ghulibā

ଘୁଷ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ବଧ କରିବା—1 To kill.

Ghush (root) ୨ । ପ୍ରଶଂସା କରିବା—2. To praise.

୩ । ଶବ୍ଦାୟମାନ କରିବା—3. To make resonant.

୪ । ଶବ୍ଦ କରିବା—4. To make a sound or noise.

୫ । ଘୋଷଣା କରିବା—5. To publish; to proclaim aloud; to declare.

ଘୁଷ୍ରା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଘୁଷୁର—

Ghushrā Hog.

ଘୁଷ୍ରାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । ଘୋଷାରିବା—1. To drag.

୨ । ଦେହରେ ଅଳ୍ପ କରି ତେଲ ମାରିବା—2. To smear oil slightly over one's body.

Ghushrāibā

ଘୁଷ—ସଂ. ବ (ଘୁଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—ଶବ୍ଦକରଣ—

Ghushā Sounding.

ଘୂଷାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘୂଷିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ; ବଳପୂର୍ବକ ପୂରାଇବା—

Ghushāibā To thrust forcibly.

ঘুসান

ঘুসানা; ঘুসেড়না

ଘୁଷିତ—ସଂ. ବଣ. (ଘୁଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ଧ୍ୱନିତ; ଶବ୍ଦିତ; ନାଦିତ-

Ghushita Sounding; resounding; reverberating.

ସଂ. ବ. (ଘୁଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତ)—୧ । ଘୋଷଣା—

1. Proclamation.

୨ । ଶବ୍ଦ—2. Noise; sound.

ଘୂଷିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. କୁଶ ଧାତୁ=ଆଲଙ୍ଗନ କରିବା; ଘେରିବା; ଅଥବା ସଂ. ଘର୍ଷଣ—ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—

Ghushibā

ঘুষা

ঘুসনা

ବଳପୂର୍ବକ ପ୍ରବେଶ କରିବା; ଭିତରକୁ ପଶିବା—

To enter by force.

(ଘୂଷାଇବା—ଣିଜନ୍ତ)

ଘୁଷୁଡ଼ି—ଗ୍ରା. (ଭିତର) ବ—ଘୁଷୁରି (ଦେଖ)

Ghushurdi Ghushuri (See)

ଘୁଷୁଡ଼ିବା—ଗ୍ରା. (ଭିତର) କ୍ରି. (ସଂ. ଘୂଷ୍ ଧାତୁ; ଘୁଷୁରିବା ବେଳେ ଭୂମିରେ ଦେହ ଘଷି ହେବାରୁ)—

Ghushurdibā

ঘোঁসরা

ধসীটনা

୧ । ପଙ୍କରେ ଲୋଟିବା—1. To wallow or roll about in the mud or mire.

୨ । ତଳେ ଲୋଟିବା—2. To roll on the ground; to drag one's body on the ground.

୩ । ଭୂମିରେ (ଦେହ ବା ବସ୍ତ୍ର) ଲାଗି ଗଡ଼ି କରିବା—

3. To move while the body or cloth is brushing the ground; to trail on the ground.

ଘୁଷୁରା—ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଘୁଷୁର—

Ghushurā Hog.

ଘୁଷୁରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଘୁଷୁରିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ)—

Ghusurāibā Ghosharibā (See)

ଘୁଷୁରି—ଦେ. ବ (ସଂ. ଘୃଷ୍ଟି)—୧ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶୂକର—

Ghushuri

1. Pig; hog; swine.

ସଂ. ନାମ. ଶୂକର, ସୂକର, ଘୃଷ୍ଟି, ଦ୍ରଂଷ୍ଟ୍ରୀ, ଭୂଦାର, ସ୍ଥୂଳନାସିକ, ଦନ୍ତାୟୁଧ, ବଜ୍ରବକ୍ତ୍ର, ଦୀର୍ଘଉର, ଆଖନକ, ଭୂଚ୍ଛିଦ, ସ୍ରବ୍ୟଗ୍ରେମା, ବରାହ ।

ଶୂୟାର

ସୁଅର

[ଦ୍ର—ଘୁଷୁର ବନ୍ୟ ଓ ଗୃହ-ପାଳିତ ଭେଦରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶୂକର ଘାସ, ଘାସମୂଳ ଓ ଉଷ୍ଟା ଖାଆନ୍ତି ଓ ପଙ୍କରେ ଲୋଟନ୍ତି । ହଜୁ-ମାନଙ୍କର ମାଉ ଭାଉମାନେ ଓ ସାଦ୍ଦେବମାନେ ଏହାର ମାଂସ ଖାଆନ୍ତି । ଘାସମୂଳ ଖାଇବା ପାଇଁ ଘୁଷୁର ନଳନ୍ତ ଥୋମଣି ଦ୍ୱାରା ଭୂଇଁକୁ ଭାଙ୍ଗି ପକାନ୍ତି । ବନ୍ୟ ଶୂକରକୁ ବରାହ ବୋଲାଯାଏ । ବନ୍ୟ ଶୂକର ଦୁଇ ପ୍ରକାର—ଏକପ୍ରକାର ବରାହଙ୍କ

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଯେକେହି ଅପଚ ଦୃଷ୍ଟାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ୨ଟିର ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଇଁ' ଦେଖିବେ 'ବର୍ଷ' ନ ପାଇଲେ 'ବର୍ଷ୍ଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗିଆ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍ତ' ଦେଖିବେ ।

ଟାପୁ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶୂକରଙ୍କପର ଛେଳଟାପୁରୁଳ ବିଖଣ୍ଡିତ; ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ବର୍ତ୍ତୁଳଙ୍କ ଟାପୁ ଘୋଡ଼ାଟାପୁପର ଗୋଟ୍ଟଳଥ ଓ ଭାଲୁ ଘୋଡ଼ାଟାପୁଆ ବାଘ୍ର ବୋଲ୍ଲାଯାଏ । ବର୍ତ୍ତୁଳଙ୍କର ଦୁଇଟା ବଡ଼ ମନ୍ଦାଆ ବଙ୍କା ଦାନ୍ତ ପବାକୁ ବାହାରଥାଏ । ଏ ଦାନ୍ତରେ ଏମାନେ ଲୋକକୁ ଆକ୍ରମଣ କର ଚରି ପକାନ୍ତି । ବନ୍ୟ ଶୂକରମାନେ ମଧ୍ୟ ଫଳମୂଳ ଖାଆନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ଶିକାର କରିବା ପାଇଁ ବଶେଷ ସାହସ ଓ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦରକାର । ଘୁଷୁରି ମୁସଲମାନଙ୍କର ଘୃଣ୍ୟ ଜୀବ । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବିଷ୍ଣୁ ଜ୍ୟୁ ଅବତାରରେ ବର୍ତ୍ତୁରରୂପ ଧର ପୃଥ୍ୱୀକୁ ଦନ୍ତାଗ୍ରରେ ଟେକି ଧରଥିବାର ଲେଖାଅଛି । ଘୁଷୁରି ଏକାଥରକେ ୬ ଠାରୁ ୨୨ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛୁଆ ଜନ୍ମକରେ । ବନ୍ୟ ବର୍ତ୍ତୁରର ମାଂସ ଉତ୍ତେଜାଜନ୍ୟ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଖାଦ୍ୟ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହାର ମାଂସ ବଳ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବର୍ଦ୍ଧକ । ଆମ ଦେଶରେ 'ଘୁଷୁରିଆ' ନାମରେ ଏକ ନୀଚ ଜାତି ଘୁଷୁରି ପାଳ ଜୀବିକା ନର୍ବାହ କରନ୍ତି । ବାବା-ବୈଦ୍ୟନାଥ ଆଦି କେତେକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସହରରେ ଘୁଷୁରିମାନେ ପାଇଖାନାରୁ ବଷ୍ଠାମାନ ଖାଇ ପାଇଖାନା ସାଫ ରଖନ୍ତି ।]

୬ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅପରିଷ୍କୃତ ବ୍ୟକ୍ତି; କୁତ୍ସିତ ବ୍ୟକ୍ତି — (figurative) A man of dirty habits

ଘୁଷୁରିଆ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଘୃଷ୍ଟିରକ୍ଷକ)—୧ । ଶୂକରରକ୍ଷକ—
Ghushuriā 1. One who brings up pigs swine-herd; pig-keeper.

୨ । ଶୂକରରକ୍ଷକ ନୀଚ ଜାତିବିଶେଷ—
2. A low caste of people who keep swine.

[ଦ୍ର—ଏମାନେ ଘୁଷୁରି ପାଳ ସେମାନଙ୍କୁ ବିକ ଜୀବିକା ନର୍ବାହ କରନ୍ତି ।]

ଘୁଷୁରିଆ ଛପା—ଦେ. ବ—ଓଡ଼ିଶାର ଘୁଷୁରିଆମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ବୁଣା ଦ୍ୱେତ୍ର-
Ghushuriā chhapā ଥିବା ଖଜୁରପତ୍ରର ଏକପ୍ରକାର ଆସନ—
A mat made of date-palm-leaves woven by swine-herds of Orissa.

ଘୁଷୁରିଆ ପଟି—ଦେ. ବ—ଘୁଷୁରିଆ ଛପା (ଦେଖ)
Ghushuriā paṭi Ghushuriā chhapā (See).

ଘୁଷୁରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୁଷୁଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Ghushuribā Ghushurdibā (See).

ଘୁଷୁରି ସାହାଣ—ଦେ. ବ—୧ । ଘୁଷୁରିପଲ; ଶୂକରମାନଙ୍କ ଦଳ—
Ghushuri sāhāṇa 1. A herd of swine.

୨ । (ଘୁଷୁରିମାନେ ଦଳବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହୁଥିବାରୁ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଶୀଘ୍ର ବଂଶବୃଦ୍ଧି ହେଉଥିବାରୁ)— ଘୁଷୁରିଙ୍କ ପରି ଦଳବଦ୍ଧ ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତି—
A large herd of men (compared to a herd of swine.)

(ଯଥା—ତା ଘରେ ଘୁଷୁରିସାହାଣ ପରି ଗୋଟେ ପିଲ୍ଲହିଲା ।)

ଘୁଷ୍ଟୀ—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର, ଉତ୍ତର ବାଲେଶ୍ୱର) ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭୁଲ. ବ. Ghushkī ଘୁସ୍ଟୀ)—ଗୋ ଯେଉଁ ପରପୁରୁଷଗାମିନୀ କୁଲସ୍ତ୍ରୀ;ଗୁପ୍ତ-ବେଶ୍ୟାକୁଲସ୍ତ୍ରୀ—A family-woman of loose character; an adulterous house-wife.

ଘୁଷ୍ଟ—ସଂ. ବଣ (ଘୁଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ଘୁଷ୍ଟିତ (ଦେଖ)
Ghushṭa Ghushita (See)

ଘୁଷ୍ଟ୍ର—ସଂ. ବ (ଘୁଷ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଣ)—ଗାଡ଼ି—
Ghushṭra Cart; carriage.

ଘୁସ୍—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗୁଦ୍ୟାଶସ୍=ଗୁପ୍ତ ଅଉପ୍ତାସ୍; ଗୁପ୍ତଅଉପ୍ତାସ୍ୟସାଧନାର୍ଥ
Ghus ପ୍ରଦତ୍ତ ଧନ; କମ୍ବା ସଂ.ଦୁଷ୍ ଧାତୁ=ବଧଚରିବା; ଯାହା ସତ୍ୟ ଘୁଷ ଓ ନ୍ୟାସ୍ୟକୁ ବଧକରେ; କମ୍ବା ଘୁଷ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରଶଂସାକରିବା;ଯାହା **ଘୁସ** ଗ୍ରହୀତାଙ୍କ କୃତ ଉପକାର ପାଇଁ ପ୍ରଶଂସା କରିବା ପରବର୍ତ୍ତୀରେ ଦଆଯାଏ ।)—ଉତ୍କୋଚ; ଲାଞ୍ଚ—
Bribe; illegal gratification.

ଘୁସ୍ ଖାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉତ୍କୋଚ ଗ୍ରହଣ କରିବା—
Ghus khāibā To take bribe.
ଘୁଷ ଖାଓୟା
ঘূস খানা

ଘୁସ୍‌ଖିଆ—ଦେ. ବଣ—ଉତ୍କୋଚଗ୍ରାହୀ; ଲାଞ୍ଚୁଆ—
Ghus khiā Taking bribe; corrupt
ଘୁଷଖୋର
ঘূসখোর

ଘୁସ୍‌ଖୋର—ଦେ. ବିଣ—ଘୁସ୍‌ଖିଆ (ଦେଖ)
Ghus khor Ghus khiā (See).

ଘୁସା—ବୈଦେ. ବ (ଆ—ଘୁସ୍‌ସା=କ୍ରୋଧ; କୋପ)—କ୍ରୋଧ; ରାଗ—
Ghusā Anger; rage.
ଗୋସା ବୈଦେ. ବଣ—ରାଗାନ୍ୱିତ—
ଗୁସ୍‌ସା Angry; displeased; enraged.

ଗ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର, ମେଦିନୀପୁର ଭୁଲ. ବ. ଘୁଷା, ଘୁଷୀ; ସଂ. ଘୃଷ୍ ଧାତୁ=ହିଂସାକରିବା) – ମୁଷ୍ଟ୍ୟାଘାତ; ମୁଠା—
Fist-blow.

ଘୁସାଘୁସି—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର, ବାଲେଶ୍ୱର) ବ. (ଭୁଲ. ବ. ଘୁଷାଘୁଶୀ)
Ghusāghusi ୧ । ପରସ୍ପର ମୁଷ୍ଟ୍ୟାଘାତ ହେବା—
1. Attack on each other with fist-blows; pugilism.

ବଣ—୨ । ପରସ୍ପର ମୁଷ୍ଟ୍ୟାଘାତ ହେଉଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2. Fighting with each other by dealing fist-blows.

ଘୁସି—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦିନୀପୁର) ବ—ଘୁସା; ମୁଷ୍ଟ୍ୟାଘାତ; ବଧା—
Ghusi Fist-blow.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇଂ	ଉଅ	ଃ
୨	ଽ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ର୍ଜ୍ୟ	ଇଅ	ଁ	ନ

ଘୃସ୍ଣ—ସଂ. ବି. (ଘୃନ୍‌ସ ଧାତୁ=ଭୂଷିତ କରିବା+କରଣ. ର୍‌ଣ)—
Ghusṛṇa ୧ । କୁଙ୍କୁମ; ହଳଦୀ—
1. Turmeric; a dyeing substance which is bruised into a paste and applied to the body.
୨ । କାଫ୍ରାନ୍—2 Saffron.

ଘୂକ ସଂ. ବି (ଘୂ=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ+କୈ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପେଚକ; ପେଗୁ—Owl.
Ghūka

ଘୂକାରି—ସଂ. ବି (ଶ୍ରୁତି ଭଦ୍; ଘୂକ+ଅରି)—କାକ—
Ghūkāri Crow.

ଘୂତ୍କାର—ସଂ. ବି (ଘୂତ୍=ଅନୁକରଣ ଧ୍ୱନି+କୃ ଧାତୁ+ଘଞ୍. ଅ)—
Ghūtkāra ପେଗୁର ରବ Hooting of an owl.

ଘୂର୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ହିଂସା କରିବା—
Ghūr (root) 1. To hurt
୨ । ହତ୍ୟା କରିବା—2. To kill.

ଘୂର୍‌ଘୂରିଆ—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ବାଲେଶ୍ୱର, ମେଦନୀପୁର) ବ—କଙ୍କି—
Ghūrghūriā Dragon-fly

ଘୂର୍ଣ୍ଣ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ବୁଲିବା; ଚକ୍ରାକାରରେ ଗଡ଼ିବା—
Ghūrṇṇa (root) 1. To whirl.
୨ । ଘୂରିବା; ଘାଣ୍ଟିବା—2. To roll about; to turn round; to reel; to stagger.
୩ । ଭ୍ରମଣ କରିବା; ଗତି କରିବା—
3 To walk; to move

ଘୂର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି (ଘୂର୍ଣ୍ଣ ଧାତୁ+ଘଞ୍. ଅ)—୧ । ଘୂରିବା; ଚକ୍ରାକାରରେ
Ghūrṇṇa ଘରଭ୍ରମଣ; ଘୂର୍ଣ୍ଣାୟମାନ ହେବା—1. Revolution; revolving; whirling.
୨ । ଦୋହଲିବା; ଇତସ୍ତତଃ ସଞ୍ଚଳନ—
2. Moving to and fro; waving.
୩ । ଆବର୍ତ୍ତ—3. Whirlpool; eddy.
୪ । କମ୍ପନ—4. Oscillation; shaking.
୫ । ମୁଣ୍ଡ ବୁଲିବା ରୋଗ—
5. Reeling; swimming of the head, vertigo.
୬ । ପିତାଶାଗ (ବ. ଗୀମେଶାକ; ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—
6. A wild pot-herb; Erythraea Roxburghii.
ସଂ. ଦ୍ୱି (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) - ଘୂର୍ଣ୍ଣିତ—Whirling

ଘୂର୍ଣ୍ଣନ—ସଂ. ବି. (ଘୂର୍ଣ୍ଣ ଧାତୁ+ଘଞ୍. ଅନ)—ଘୂର୍ଣ୍ଣ (ଦେଖ)
Ghūrṇṇana Ghūrṇṇa (See)

ଘୂର୍ଣ୍ଣନା—ସଂ. ବି. (ଘୂର୍ଣ୍ଣ ଧାତୁ+ଘଞ୍. ଅନ+ଆ)—ଘୂର୍ଣ୍ଣ (ଦେଖ)
Ghūrṇṇanā Ghūrṇṇa (See)

ଘୂର୍ଣ୍ଣବାୟୁ—ସଂ. ବି. (କର୍ମ୍ମଧା; ଘୂର୍ଣ୍ଣ+ବାୟୁ)—
Ghūrṇṇabāyu ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାୟୁ (ଦେଖ)
Ghūrṇṇibāyu (See)

ଘୂର୍ଣ୍ଣାବର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବି. (ଘୂର୍ଣ୍ଣ+ଆବର୍ତ୍ତ)—
Ghūrṇṇābartta ୧ । ଘୂର୍ଣ୍ଣୀଜଳ; ଜଳଚକ୍ର—
1. Eddy; whirlpool.
୨ । ଗୋଲ ସିଢ଼ି—2. Spiral steps.

ଘୂର୍ଣ୍ଣାୟମାନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଘୂର୍ଣ୍ଣ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ)—
Ghūrṇṇāyamāna ଚକ୍ରାକାରରେ ଘୂରୁଥିବା—
(ଘୂର୍ଣ୍ଣାୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Revolving; whirling.

ଘୂର୍ଣ୍ଣି—ସଂ. ବି. (ଘୂର୍ଣ୍ଣ ଧାତୁ+ଭାବ. ଇ)—ଘୂର୍ଣ୍ଣ (ଦେଖ)
Ghūrṇṇi Ghūrṇṇa (See)

ଘୂର୍ଣ୍ଣିକା—ସଂ. ବି. (ଘୂର୍ଣ୍ଣ ଧାତୁ+ଅକ+ଆ)— ୧ । ଘୂରୁଥିବା ଯନ୍ତ୍ର—
Ghūrṇṇikā 1. A revolving machine.
୨ । ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଜନ୍ୟା ଦେବଯାନୀଙ୍କ ସଖୀ—
2. A companion of Debajāni (the daughter of Sukrāchārjya).

ଘୂର୍ଣ୍ଣିତ—ସଂ. ବିଣ. (ଘୂର୍ଣ୍ଣ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Ghūrṇṇita ୧ । ଭ୍ରାନ୍ତ; ଭ୍ରମିତ; ଘୂରୁଥିବା—
1. Whirling; revolving.
୨ । (+କର୍ମ. ତ) ଘୂରା ଯାଇଥିବା—
2. Caused to revolve; whirled; revolved.

ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାୟୁ—ସଂ. ବି. (ସ. ଯ. ଲୋ; ଘୂର୍ଣ୍ଣିସ୍ଥକ ବାୟୁ; କର୍ମ୍ମା କର୍ମ୍ମଧା; ଘୂର୍ଣ୍ଣିନ୍+ବାୟୁ)—ଖଣ୍ଡିଆଭୂତ; ଆବର୍ତ୍ତମାନ ବାୟୁ—Whirlwind, tornado.
Ghūrṇṇibāyu

ଘୂର୍ଣ୍ଣୀ—ସଂ. ବିଣ. (ଘୂର୍ଣ୍ଣ ଧାତୁ+ଇନ୍)—ଘୂରୁଥିବା; ଆବର୍ତ୍ତନଶୀଳ—
Ghūrṇṇī Whirling; revolving.
ସଂ. ବି—୧ । ଜଳାବର୍ତ୍ତ—1 Whirlpool; eddy.
୨ । ମୁଣ୍ଡବୁଲା ରୋଗ—
2. Giddiness in the head; dizziness.

ଘୂର୍ଣ୍ୟମାନ—ସଂ ବିଣ. (ଘୂର୍ଣ୍ଣ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଆନ)—ଯାହା ଘୂରା ଯାଉଅଛୁ; ଭ୍ରାମିତ—Which is being whirled; made to revolve.
Ghūrṇṇyamāna

ଘୂର୍ମେଲ୍—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଘିମିର (ଦେଖ)
Ghūrmel Ghimira (See)

ଘୂଲ୍‌ଘୂଲା—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କଙ୍କିଣୀ (କଟିରେ ବନ୍ଧାଯିବା କଣିକଣି ଶବ୍ଦ କରୁଥିବା ଅଳଙ୍କାର)—
Ghūl ghūlā A tinkling waist-chain.

ଘୃ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । କ୍ଷରଣ ହେବା—1. To ooze.
Ghṛu (root) ୨ । ସେଚନ କରିବା—2. To sprinkle.
୩ । ଆର୍ଦ୍ର କରିବା—3. To wet; to moisten.
୪ । ସ୍ନିଗ୍ଧ ଯାଇବା—4. To shine.
୫ । ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)—5. To cover.

ଘୃଣ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ସ୍ନିଗ୍ଧ ଯାଇବା—
Ghṛuṇ (root) 1. To shine; to glitter.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲେଖେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସୂଚେତ ରକ୍ଷା କରଯ ନାହିଁ । ଅଭିଧାନ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେବେ ଏ ଭିନ୍ନାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେ ସେହି ସେ ପାଇ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣପଡ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଧୁ' ଦେଖିବେ; ଅଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବଡ଼' ଦେଖିବେ ।

୨ । ଜଳିବା—2. To burn.

୩ । ଧରିବା—3. To seize.

ଘୃଣ—ସଂ. ବି. (ଘୃଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଉତ୍ତାପ—
Ghṛuṇa 1. Heat.

୨ । ତେଜ—2 Ardour.

୩ । ଖର—3. Sunshine.

୪ । ଦିବସ—4 A day.

ଘୃଣା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଘୃ ଧାତୁ=ଆର୍ଦ୍ର କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଏହା ହୃଦୟକୁ ଆର୍ଦ୍ର କରେ ବୋଲି)—୧ । ଦୟା; କୃପା; ଅନୁକମ୍ପା—
Ghṛuṇā 1. Pity; compassion; tenderness of heart.

୨ । ଅବଜ୍ଞା; ଅବହେଳା; ଅଶ୍ରଦ୍ଧା—
2. Hatred; scorn; contempt.

୩ । ଲଜ୍ଜା—3. Shame.

୪ । ବିରାଗ; ବିତୃଷ୍ଣା—4. Aversion; dislike; antipathy; disgust

୫ । ବିଦ୍ୱେଷ—5. Repulsion.

୬ । ଗାଳି; ତିରସ୍କାର; ନିନ୍ଦାବା—
6. Censure; reproach (Apte.)

[ଦ୍ର—ଘୃଣାର ଧାତୁଜନ୍ୟ ମୌଳିକ ଅର୍ଥ (ଯାହା ହୃଦୟକୁ ଆର୍ଦ୍ର କରେ) ଦୟା, କୃପା, ଅନୁକମ୍ପାରୁ କ୍ରମଶଃ କଠର ଅବଜ୍ଞା, ବିରାଗ ବିଦ୍ୱେଷ, ଗାଳି ଓ ଲଜ୍ଜା ଅର୍ଥମାନ ଆସିଅଛି ତାହା ପ୍ରଣିଧେୟ ।]

ଘୃଣାକର—ସଂ. ବଣ.—(ଘୃଣା+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯାହା ଘୃଣାର ଉଦ୍ରେକ କରେ—Hateful.
Ghṛuṇākara

ଘୃଣା କରିବା—ଦେ. କି.—ବିରାଗ କରିବା; ଅଶ୍ରଦ୍ଧା କରିବା—
Ghṛuṇā karibā To hate; to detest.
ସ୍ୱଣା କରା, ଯେନ୍ନା କରା
घिन करना

ଘୃଣାଜନକ—ସଂ. ବଣ. (ଘୃଣା+ଜନକ)—ଘୃଣାକର (ଦେଖ)
Ghṛuṇājanaka Ghṛuṇākara (See)

ଘୃଣାବ୍ୟଞ୍ଜକ—ସଂ. ବିଣ. (ଘୃଣା+ବ୍ୟଞ୍ଜକ)—ଯହିଁରୁ ଘୃଣା ପ୍ରକାଶିତ ବା ସୂଚିତ ହୁଏ—
Ghṛuṇābyañjaka Indicating contempt.
(ଯଥା—ଘୃଣାବ୍ୟଞ୍ଜକ ଦୃଷ୍ଟି=ଯେଉଁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦର୍ଶକର ମନରେ ଘୃଣା ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିବାର ଜଣାପଡ଼େ ।)

ଘୃଣାର୍ହ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଘୃଣା+ଅର୍ହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଘୃଣ୍ୟ; ଯାହା ଘୃଣା କରିବା ଯୋଗ୍ୟ—
Ghṛuṇārha Contemptible.
ଘୃଣାର୍ହା—ସ୍ତ୍ରୀ

ଘୃଣାଳୁ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—(ଘୃଣା+ଅଳୁ ଅର୍ଥରେ ଆଳୁ; ଭୁଲ. କୃପାଳୁ; ଦୟାଳୁ)—୧ । ଦୟାଳୁ—
Ghṛuṇāḷu 1. Compassionate; merciful.

୨ । କୋମଳହୃଦୟ—2. Tender-hearted.

ଘୃଣି—ସଂ. ବି. (ଘୃଣ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇ)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କିରଣ; ଖର—
Ghṛuṇi 1. Rays of the sun; sun's rays.

୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun.

୩ । ଉତ୍ତାପ—3. Heat.

୪ । ଆଲୋକଶିଖା—4. Beam or pencil of light.

୫ । ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ—5. Moonbeam.

୬ । (ଘୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ନ) ତରଙ୍ଗ—6. Wave.

୭ । ଜଳ—7. Water.

ସଂ. ବିଣ.—୧ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—1. Shining; bright.

୨ । ଅସନ୍ତୋଷଦାୟକ—2 Displeasing.

ଘୃଣିତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଘୃଣ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ; କମ୍ବା ଘୃଣା+ତ ସଜାତାର୍ଥେ ଇତ)—୧ । ଘୃଣାଜନକ; ଦ୍ୱେଷ୍ୟ—
Ghṛuṇita (ଘୃଣିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Detestable; hateful.

୨ । ନିନ୍ଦିତ; ନିନ୍ଦ୍ୟ—2. Blame-worthy.

୩ । ଜଘନ୍ୟ—3. Mean; ignoble.

୪ । ଦୟାର୍ଦ୍ର—4. Kind.

୫ । ଅନୁଗ୍ରହପ୍ରାପ୍ତ—5. Favoured.

୬ । ଯାହା ମନରେ ଦୟାର ଉଦ୍ରେକ କରେ—6. Pitiable.

ଘୃଣିନିଧି—ସଂ. ବି. (ଶ୍ରୀ ଉଡ଼; ଘୃଣି=କିରଣ, ତରଙ୍ଗ+ନିଧି)—
Ghṛuṇinidhi ୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The sun.

୨ । ଗଙ୍ଗାନଦୀ—2. The river Ganges.

ଘୃଣୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଘୃଣା+ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Ghṛuṇi ୧ । ଯେ ସବୁବେଳେ ଅନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ଘୃଣା କରେ—
(ଘୃଣିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1 One who shows contempt to other persons.

୨ । ବିଦ୍ୱେଷକାରୀ—2. Malicious.

୩ । ଯେ ସବୁବେଳେ ଗାଳି ଦିଏ—3. Abusive; censorious.

୪ । ଦୟାଳୁ; କୋମଳହୃଦୟ—
4. Kind; tender-hearted.

ଘୃଣ୍ୟ—ସଂ. ବଣ ପୁଂ. (ଘୃଣ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Ghṛuṇya ୧ । ଘୃଣିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—
(ଘୃଣ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Detestable; disgusting.

୨ । ନିନ୍ଦ୍ୟ—2. Blame-worthy.

ଘୃତ—ସଂ. ବି. (ଘୃ ଧାତୁ=ସରଳ ହେବା; ସ୍ନିଗ୍ଧ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Ghṛuta ୧ । ଘିଅ—1. Ghee; clarified butter.

୨ । ନବନୀତ—2. Butter.

୩ । ଜଳ—3. Water.

୪ । (+ଉତ୍ତ. ତ)—ସ୍ନିଗ୍ଧତା—4. Brightness.

୫ । ଆୟୁର୍ବେଦର ଉପଦେଶମତେ ଔଷଧାର୍ଥ ଅନ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ରକ୍ଷା ଯାଇଥିବା ଘୃତ—5. Medicated ghee.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଋପ୍	ଜ୍ଞ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ୠ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୰୷	ଯ	ସ	ଁ୵	ଇଅ	ଵ	ନ୍

(ଯଥା—ଶ୍ରୁଗଲାଦ ଘୃତ)

ଫ. ବଣ—୧ । (+କର୍ମ. ତ) ଘୀସ୍ତ—

1. Bright; dazzling

୨ । ଛିଞ୍ଚା ହୋଇଥିବା—2. Sprinkled

୩ । ଆଲୋକିତ—3. Lighted; illuminated.

ଘୃତକଲ୍ଲୋଳ—ଫ. ବ—ଅଗ୍ନି ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରବର—

Ghṛutakallola Name of the lineage of the Fire-god.

[ଦ୍—ଅଗ୍ନି ଦେବତାଙ୍କ ଦଧୀଚ-ଗୋତ୍ର ।]

ଘୃତକୁମାରିକା—ଫ. ବ—ଘିଅକୁଆଁରୀ (ଦେଖ)

Ghṛutakumārikā Ghia kuāṅrī (See)

ଘୃତକୁମାରୀ—ଫ. ବ—ଘିଅକୁଆଁରୀ (ଦେଖ)

Ghṛuta kumārī Ghia kuāṅrī (See)

ଘୃତକୁମ୍ଭ—ଫ. ବ. (ମ. ପ. ଲୋ. କର୍ମଧା; ଘୃତପୂର୍ଣ୍ଣ କୁମ୍ଭ)—

Ghṛuta kumbha ଘୃତପୂର୍ଣ୍ଣ କଳସ; ଘିଅମାଠିଆ—

A jar full of ghee.

ଘୃତକୂଲ୍ୟା—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଘୃତ + କୂଲ୍ୟା = ନଦୀ)—

Ghṛuta kūlyā ଯେଉଁ କୃତ୍ରିମ ନଦୀରେ ଘିଅ ଅଳଡ଼ା ହୋଇ ପଶି ପର ବହୁଥାଏ—An artificial stream of ghee.

ଘୃତକେଶ—ଫ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘୃତ = ଘୀସ୍ତ + କେଶ = ଶିଖା)—

Ghṛuta kesa ଅଗ୍ନି—Fire.

ଘୃତଘଟ—ଫ. ନି—ଘୃତକୁମ୍ଭ (ଦେଖ)

Ghṛuta ghaṭa Ghṛuta kumbha (See)

ଘୃତଘଟକୁ ଶତଶତ ପାତ୍ରରେ ରଖି
ଶିଷ୍ୟଦେହା ଏହା ସହସ୍ରରେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କଶୋଦ୍ଧରଣ୍ ଦ. ଗୀତ ।

ଘୃତଦୀଧିତି—ଫ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘୃତ ଯୋଗୁଁ ଦୀଧିତି = ତେଜ ସାହାର)—ଅଗ୍ନି—Fire.

ଘୃତଧାରା—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଘୃତ + ଧାରା)—

Ghṛuta dhārā ୧ । ବସୁ ଧାରା; ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଆଦ ଉପଲକ୍ଷରେ କରି-ଯିବା ହୋମ ସମାପନାନ୍ତେ କାନ୍ଥରେ ଯେଉଁ ଦିଅର ଧାର ଦଆଯାଏ—1. Streamlet of ghee made to run down a wall in connectiou with a homa.

୨ । ପଶ୍ଚିମ ଦେଶର ନଦୀବିଶେଷ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—

2 Name of a river of the western regions.

୩ । ଘୃତସମୁଦ୍ର—3. The ocean of ghee.

୪ । ଘୃତସ୍ରୋତ—4. A current of ghee; a continuous stream of ghee.

ଘୃତପ—ଫ. ତଣ. ପୁଂ. (ଘୃତ+ପା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—

Ghṛutapa ଯେ ଘୃତ ପାନ କରେ—

(ଘୃତପା—ସ୍ତ୍ରୀ) One who drinks ghee.

ଫ. ବ.—ଅଜ୍ୟପ ନାମକ ପିତୃଗଣ—

Name of a class of manes.

ଘୃତପୂର—ଫ. ବ—୧ । ପିତୃଗଣବିଶେଷ—

Ghṛuta pūra 1 A class of manes (deceased ancestors).

୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ଘୃତଯୁକ୍ତ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—

2. A kind of sweetmeat (Apte)

ଘୃତପୂର୍ବକ—ଫ. ବ—ଘୃତପୂର (ଦେଖ)

Ghṛuta pūrbaka Ghṛuta pūra (See)

ଘୃତପୃଷ୍ଠ—ଫ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘୃତ ପର ପୃଷ୍ଠ ଯାହାର)—

Ghṛutapṛushṭha ଯାହାର ପିଠି ଚକଚକିଆ ବା ଜକଜକ ଦଶୁଥାଏ—

Having a shining back.

ଘୃତପ୍ରମେହ—ଫ. ବ—ପ୍ରମେହ ରୋଗବିଶେଷ—

Ghṛuta prameha A kind of gonorrhea.

[ଦ୍—ଏଥିରେ ରୋଗୀର ମୂତ୍ର ଘିଅ ପର ଗାଢ଼ ଓ ଚକଣା ହୁଏ । ହ. ଶବ୍ଦସାଗର ।]

ଘୃତବର—ଫ. ବ—ଘୃତପୂର (ଦେଖ)

Ghṛuta bara Ghṛuta pūra (See)

ଘୃତମଣ୍ଡ—ଫ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଘୃତ + ମଣ୍ଡ)—

Ghṛutamaṇḍa ୧ । ଲହୁଣୀରୁ ଘିଅ ମାରିବା ବେଳେ ଘିଅ ଉପରେ ଦେଖାଯିବା ଫେଣ—

1 The scum of melted butter

୨ । ଘିଅକୋରୁଅ; ଲହୁଣୀରୁ ଘିଅ କଲ୍ଲବେଳେ ପାତ୍ର-ପାତ୍ରତଳେ ବସିଯିବା କୋରୁଅ—

2. The sediment left in the pot when butter is boiled into ghee.

ଘୃତଯୋନି—ଫ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘୃତ+ଯୋନି)—ଅଗ୍ନି—

Ghṛutajoni Fire.

ଘୃତାକ୍ତ—ଫ. ବଣ. (୩ସ୍ପା ତତ୍; ଘୃତ + ଅକ୍ତ = ଲେପିତ)—

Ghṛutākta ଘିଅଗୋଳଥା; ଘୃତମିଶ୍ରିତ—

Mixed with ghee.

ଘୃତାଚୀ—ଫ. ବ. (ଘୃତ + ଅନର୍ ଧାତୁ = ଦୂରା କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. କୃପ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଙ୍ଗୀ)—୧ । ଜଣେ ଅପ୍ସର—

1. One of the heavenly nymphs or damsels.

୨ । ସରସ୍ୱତୀ—2. A name of Saraswatī

୩ । ରାତ୍ରି—3. Night.

୪ । କୁଶନାଭଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—4. Wife of Kuśanābha.

୫ । ଅଗ୍ନିରେ ଆହୁତି ଢାଳିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ସ୍ରୁବ (ହ. ଶବ୍ଦସାଗର)—5. The ladle or spoon with which ghee is poured into the sacrificial fire.

ଫ ବଣ—୧ । ଘୃତପୂର୍ଣ୍ଣ—1. Full of ghee.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ରେଫେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଏଚ ୧ ଚଢିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରିବା ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ, ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିତ ବପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— ଘାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଘାଇ' ଖୋଳିବେ; 'ବଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଥ' ଖୋଳିବେ; 'ବର୍ଷ' ନ ମିଳିଲେ 'ବର୍ଷ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଦେଖିବେ ।

୨ । ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Full of water.

୩ । ଚକ୍‌ଚକିଆ; ତେଲିଆ—3. Greasy; oily

୪ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—4 Shining; bright.

ଘୃତାନ୍ନ—ସଂ. ତ. (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧା; ଘୃତ+ଅନ୍ନ) —
Ghṛutānna ୧ । ଘୃତମିଶ୍ରିତ ଅନ୍ନ; ଘି-ଅନ୍ନ —
1. Boiled rice mixed with ghee.

(ବହୁବ୍ରୀ ହି)—୨ । ଜଳୁଥିବା ଅଗ୍ନି—2 Blazing fire.

ଘୃତାର୍ଚ୍ଚିଃ—ସଂ. ବ (ଘୃତ=ଘୃତସ୍ଥ+ଅର୍ଚ୍ଚିଃ=ଶିଖା; ଘୃତଦ୍ୱାରା ଯାହାର
Ghṛutārchchiḥ ଶିଖା ବର୍ଦ୍ଧିତ ହୁଏ)—ଜଳନ୍ତା ନଆଁ—
Blazing fire.

ଘୃତାହୁତ—ସଂ. ବ (ଂଯା ତତ୍; ଘୃତ+ଆହୁତ) —ମନ୍ତ୍ରପାଠପୂର୍ବକ
Ghṛutāhuti ଅଗ୍ନିରେ ଘୃତାର୍ପଣ—Oblation of ghee to fire; offering of ghee to the sacrificial fire.

ଘୃତାହ୍ୱ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀ ହି; ଘୃତ+ଅହ୍ୱା) — ୧ । ସରଲବୃକ୍ଷ;
Ghṛutāhwa ଦେବଦାରୁ—1 The pine tree.

୨ । ଚାପିନ୍—2. Turpentine.

ଘୃତୋଦ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀ ହି; ଘୃତ+ଉଦ; ଘୃତ ଅଟେ ଉଦ= ଉଦକ ଯହିଁର)—ପୌରାଣିକ ସପ୍ତସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରୁ
Ghṛutoda ଏକତମ (ଏଥିରେ ଘୃତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ)—One of the seven mythological oceans.

ଘୃତୋଦଧି—ସଂ. ତ (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧା; ଘୃତପୂର୍ଣ୍ଣ+ଉଦଧି=ସମୁଦ୍ର)
Ghṛutodadhi ଘୃତୋଦ (ଦେଖ)—
Ghṛutoda (See)

ଘୃତୋଦନ—ସଂ. ତ—(ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧା; ଘୃତ+ଓଦନ;
Ghrutodana ନଯାଉନ)—ଘି-ଅନ୍ନ; ଘୃତମିଶ୍ରିତ ଅନ୍ନ—
Boiled rice mixed with ghee.

ଘୃମ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ—(ସଂ. ଘର୍ମ)—ଝାଳ—
Ghṛuma Sweat; perspiration.

ବେ. ବଣ (ସଂ. ଘୃର୍ଣ୍ଣି ଧାତୁ)— ଘୂର୍ଣ୍ଣାୟମାନ—Agitated; revolving.

ଉହଁ ଜହ୍ନିଲ ଜଳ ଅଙ୍ଗ, ହୁ ଦୋଳା ଘୃମ ଥାଉ ଭୁଜ ।

ଘୃମିତ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବଣ—୧ । (ସଂ. ଘର୍ମିତ) ଘର୍ମଯୁକ୍ତ—
Ghṛumita 1. Perspiring.

୨ । (ସଂ. ଘୂର୍ଣ୍ଣିତ) ଘୂର୍ଣ୍ଣିତ—2. Turning.

ଘୃମିତ ଲଷ୍ଟକ ହାସ ସ୍ୱେଦନ ଉଜାଗା—ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶିଶୁଶଙ୍କର. ଉଷାରୁଦ୍ଧାର ।

ଘୃଷ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଘର୍ଷଣ କରିବା—
Ghṛush (root) 1. To rub.

୨ । ଘାଲସ୍ କରିବା—2. To brush; to polish.

୩ । ଚୂରିବା—3. To pound; to grind.

୪ । ବାଟିବା—4. To bruise; to crush.

୫ । ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରିବା—
5. To compete; to rival.

ଘୃଷ୍ଟ—ସଂ. ବଣ (ଘୃଷ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଘଷା ଦୋଇଥିବା—
Ghṛushṭa 1. Rubbed.

୨ । ଘୋଟା ଦୋଇଥିବା; ଘୋଗ୍ ବା ବଟା ଦୋଇଥିବା—
2. Pressed with pestle; bruised; pounded.

୩ । ମାର୍ଜ୍ଜିତ; ପାଲିଶ ଦୋଇଥିବା—3. Polished.

ସଂ. ବ—(ଘୋଗ୍‌ଦେବା ଯୋଗ୍ୟ ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ) ଅଗୁରୁଚନ୍ଦନ—
Aloe-wood

ଘୃଷ୍ଟତଡ଼ିତ୍—ଦେ. ବ (ଆଧୁନିକ ବଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—ଦୁଇ ଦ୍ରବ୍ୟ
Ghṛushṭa tardit (ଯଥା ରେସମ ଓ କାଚ ବା ଗନ୍ଧାପର୍ଚ୍ଚ) ର ଘର୍ଷଣରୁ ଉତ୍ପାଦିତ ବିଦ୍ୟୁତ୍—Frictional electricity.

ଘୃଷ୍ଟି—ସଂ. ବ (ଘୃଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—୧ । ଘର୍ଷଣ—
Ghṛushṭi 1. Rubbing; friction.

୨ । ବାଟିବା—2. Pounding.

୩ । ପ୍ରତିଯୋଗିତା—3. Rivalry; emulation; competition.

୪ । (+କଣ୍ଡୁ. ତି; ଯେ ଘାସମୂଳ ଘାଇଁ ଥୋମଣିରେ ଭୂଇଁକୁ ଘର୍ଷଣ କରେ) ଘୁଷୁର—Pig; hog; sow.

ଘୃଷ୍ୱି—ସଂ. ବ (ଘୃଷ ଧାତୁ+କଣ୍ଡୁ. ବ)—ଘୁଷୁର—
Ghṛushwi Hog.

ଘେଁଷ୍‌ରାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଘୋଷାରିବା
Gheñsh-rāibā To drag on the ground.

ଘେଁଷ୍‌ରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । ଗୁରୁଣ୍ଡିବା—
Gheñsh-ribā 1. To crawl; to creep.

୨ । ଘୁଷୁରିବା—2. To move on the ground.

ଘେଗା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଘଲ୍‌ଖେଲ୍‌ରେ ବ୍ୟବହୃତ ବଡ଼ି—
Ghegā A big cowry used in Ghalkhel (a kind of cowry-play).

ଘେଙ୍ଗଲ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ତ—ଜର ଜିଭରେ ଜମିବା ଛଡଆ—
Ghengal The dirt or sordes over the tongue.

ଘେଞ୍ଚ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଘନ; ସଂ. ଦୃଷ୍ଟ)—୧ । ଅତ୍ୟଧିକ ଲୋକଗଡ଼ି
Ghenīcha ଯୋଗୁଁ ନଅଣ୍ଟା ଦେବା (ସ୍ଥାନ)—
ଘେଁଷାଘେଁଷି 1. Overcrowded (place).
ଘିଚପିଚ ୨ । ଫଟାଣ୍ଡି—2. Narrow.

୩ । ନବଡ଼—3. Dense.

୪ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚାପଗ୍ରସ୍ତ—
4. Over-pressed; crushed.

ଘେଞ୍ଚପେଞ୍ଚ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ଘୃଷ୍ଟପିଷ୍ଟ)—୧ । ଘେଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Ghenīcha penīcha 1. Ghenīcha (See).
ଘିଚପିଚ ୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅନଚ୍ଛୁକ ବା ପଛାଉପଦ—
2. Shrinking from doing a work

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଁ	ଋ	ୠ	ଌ	ୡ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଽ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ୡ	ଏ	ଅକାରନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	୰୍ଷ୍ୟ	୰ଷ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍ଦ

୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସନ୍ଦେହାନ—
3. Hesitating to do a work.

ଘେଞ୍ଚାଘେଞ୍ଚ୍ —ଦେ. ବର୍ଣ୍ଣ (ସଂ. ଘନ; ଘୃଷ୍ଟ)—ଘେଞ୍ଚ (ଦେଖ)
Ghenchāghench Ghencha (See).

ଘେଁଷାଘେଁସି ଦେ. ବ—୧ । ଜନତା ବା ଭିଡ଼ ଯୋଗୁଁ ସ୍ଥାନାଭାବ—
ଘିଚପିଚ 1. Want of space due to overcrowding.

୨ । ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଅଭାବ—2. Utter want.

୩ । ସ୍ଥାନର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା—
3. Narrowness of space.

ଘେଞ୍ଚାଘେଞ୍ଚି —ଦେ.ବର୍ଣ୍ଣ —୧ । ସ୍ଥାନାଭାବ ହେତୁ ପରସ୍ପର ଠେଲାଠେଲି--
Ghenchāghenchi Pushing each other for want of space.
ଘେଁସାଘେଁସି

୨। ପରସ୍ପର ଗାତ୍ରଘର୍ଷଣପୂର୍ବକ ଘନଭାବରେ ଅବସ୍ଥିତ—
2. Thickly placed by each other without any space between.

ଘେଞ୍ଚୁଳିକା—ସଂ.ବ ସାରୁଜାତୀୟ ମୂଳବିଶେଷ—
Ghenchulikā A kind of root; Typhonium trilobatum
ଘେଁଚୁ

ଘେତିବା—ଗ୍ରା. (ଉଭର) କ୍ରି (ସଂ. ଗ୍ରହ ଧାତୁ)—ଗ୍ରହଣ କରିବା—
Ghetibā To hold; to take; to carry.

ବୁଦ୍ଧି ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଯାହା ଜନ୍ତୁ
କର୍ମ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ପାଞ୍ଚ ଘେତ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

ଘେତେଇ କରିବା - ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) କ୍ରି —ଥଟ୍ଟା କରିବା—
Ghetei karibā To cut jokes

ଘେନ୍‌ବା - ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. ଗ୍ରହଣ)—୧ । ଘେନିବା—
Ghen-bā 1 To bear; to take.

୨ । କିଣିବା—2 To purchase.

ଘେନା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗ୍ରହଣ ,—୧ । ଗ୍ରହଣ—
Ghenā 1. Bearing; taking; acceptance.

୨ । ମଞ୍ଜୁର—2. Granting

୩ । (ସଂ. ଘୃଣା) ଘୃଣା —3. Disgust.

ଦେ. ବର୍ଣ —୧ । ଗୃହୀତ; ମଞ୍ଜୁର କରାଯିବା—
1. Accepted; granted; taken.

କେଉଁ ତୋଷେ ମୋର କୌଶଲ୍ୟାର ଦୁଃଖ ଖଣ୍ଡନରେ ନ ହେଲ ଘେନା—
ବ୍ରଧାନାଥ. ପାଦଙ୍ଗ ।

୨ । ଅଙ୍ଗୀକୃତ—2. Agreed; admitted.

୩ । ଗ୍ରାହ୍ୟ—3. Received.

୪ । ବିବେଚିତ—4. Considered.

୫ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଲାଗେ) ଗ୍ରହଣକାରୀ—
5. Accepting; taking; receiving.

ଘେନାଇବା—ଦେ. କ୍ରି —୧ । ବୁଝାଇବା—
Ghenāibā 1. To bring to reason by argument; to cause to understand; to explain.

ଘେନାଇ ଥାଅନ୍ତୁ ଯେତେ କହିଲୁ ରେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଉତ୍କଳାସ୍ତ ଭଞ୍ଜ. ଉ.ଗୀତ ।

୨ । ମନାଇବା—1. To convince.

୩ । ମଙ୍ଗାଇବା—3 To persuade.

୪ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା—4. To induce.

୫ । ଖୋସାମଦ କରିବା—5 To flatter.

୬ । (ମନ) ରଞ୍ଜାଇବା —
6. To please (one's mind).

ଚତୁର୍ଥ । ରାହସ୍ୟ ମନ ଘେନାଇବ—ଉଷ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

୭ । ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯିବା; ମାନିବା; ଶୋଭା ପାଇବା —
7. To look beautiful.

୮ । ଘେନିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
8. Causative of Ghenibā.

ବନ୍ଦୁ ଧନଇନ୍ଦ୍ର ଘେନାଇ ସଙ୍ଗଇରେ—କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ ବନ ।

ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି— କଣାଇବା; ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି ବସ୍ତୁ କିଣିବାର ସୁବିଧା କରିବା ବା କିଣିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା — To help a person in purchasing a thing.

ଘେନାଇ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି —୧ । ନେଇ ଯିବା —
Ghenāi jibā 1. To take away.

୨ । ଲୋକ ପଠାଇ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପାଖକୁ ନେଇ ଯିବା—
2 To take a person by sending for him.

ତାରୁଣ ସମ କି ତୋହରେ
ଘେନାଇ ଗଲ ନଜ ପୁରେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।

୩ । ଲୋକଙ୍କଦ୍ୱାରା ନଆଇବା—
3. To cause to be taken or carried.

ଘେନାକ —ଦେ. ବର୍ଣ —ଯେ ଭାବ ଗ୍ରହଣ କରେ—One who
Ghenāka comprehends a meaning or intention.

ଘେନା କରିବା —ଦେ. କ୍ରି —୧ । ଗ୍ରହଣ କରିବା—
Ghenā karibā 1. To accept.

୨ । ମଞ୍ଜୁର କରିବା—2. To grant.

ଶ୍ରୀନାଥର ଅଯୋଧ୍ୟା. ଘେନା କଲ ଅଥାନ କନତ— ବିଦ୍ୟାସୁ. ରତ୍ନମାଳା ।

ଘେନାଘେନି —ଦେ. ବ—୧ । ଅନ୍ୟର ମନକୁ ନାନା ପ୍ରକାରେ ବୁଝା-
Ghenāgheni ଇବା—1 Bringing a person to reason by various arguments.

୨ । ଚେକାଚେକି; ଖୋସାମଦ—2. Flattery.

୩ । ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା -3. Inducement; persuasion

୪ । ମନାଇବା; ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ —
4. Pleasing one's mind.

ପଞ୍ଚପାଳସ୍ଥଳୀ ଚତୁରଚେଣୀ, ଘେନାଘେନ ଜେତେ ଜାଣୁ ପୂର୍ଣ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

୫ । ଆଦରଭାବ; ଆଦରଯୁକ୍ତ ସ୍ନେହ —5. Fondling.

ଦଶନାର ଅନାମସ୍ମୋଡେ, ଘେନାଘେନ ଜର ପଶ୍ଚାତ୍ତଲେ ନିଅ—
ଜଗନ୍ନାଥ. କଶୋଦଭଞ୍ଜ. ଚ. ରାଉ ।

୬ । ଭାବ—6. Thought.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ରେତେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରଥମ ୧ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଉତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରଖା ହଇନ୍ଥ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଉତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ରେତେ ଏ ଭଷାଭୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବହିର ବପଷ୍ଟତ ୨ ବା ୧ ଚଉତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଟ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଣ୍ଡ' ଖୋଜନ୍ତୁ, 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅଁ' ଦେଖିବେ; 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧୂ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ୍' ଦେଖିବେ ।

ଘେନାଘେନ' କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୃଣ୍ଟୁ କରିବା; ଝେକାଝେକ କରିବା; ଖୋସାମତ କରିବା—
Ghenāgheni karibā
To flatter a person

କହିଲେ ଘେନାଘେନ କର୍ ବୁଲ କଥା । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଘେନାଣ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗ୍ରହଣ)—ଦାନ—Gift.
Ghenāṇa [ଦ୍ର—'ଦେବୋତ୍ତର ଘେନାଣ ମଧ୍ୟସତ୍ତ୍ୱାଧିକାର୍ଯ୍ୟ ସହ' ନାମକ ବୃତ୍ତ କଟକ ଜଜ୍ଜା କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଅଞ୍ଚଳର କାଗଜପତ୍ର ଓ ଦଲିଲ ଆଦିରେ ଦେଖାଯାଏ ।]
ଗ୍ରାଦେ. (କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଓ କଟକ) ବଣ—ଦତ୍ତ (ଜମି)—
Gifted (land).

ଘେନା ବେଗ୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—କଣାବିକା; ବାଣିଜ୍ୟ; କ୍ରୟ-ବିକ୍ରୟ—Trade; sale and purchase.
Ghenā bechā

ଘେନା ହେବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଘେନିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ)—
Ghenā hebā ୧ । (ଦୁଃଖ ବା ଗୁହାର) ଗୃଗ୍ଭୀତ ହେବା—
1. To be accepted.
୨ । ବିବେଚିତ ହେବା—2. To be considered.

ଘେନା ହେଉ ଅବ୍ୟ-ଅବଧାନେ ଦୁଃଖିଜନ ଗୁହାର । ବ୍ରଧାନାଥ. ଇଷା ।

୩ । ମଞ୍ଜୁର କରାଯିବା—3. To be granted.

ଘେନି—ଦେ. ଅ—୧ । ନମନ୍ତେ; ଯୋଗୁଁ; ଲାଗି; ପାଇଁ—
Gheni 1. For.

ତୋ ଘେନି ଆମ୍ଭପାଇ ହୋଇଲୁରେ । କବସୂର୍ଯ. କଶୋସ୍ତ ଚମ୍ପୂ. ଘ ଗୀତ ।

୨ । ହେଉରୁ; କାରଣରୁ—
2 Owing to; on account of.

ଏ ଘେନ ସେ ସମସ୍ତ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ଲକ୍ଷଣ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ଆଦ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ପୂର୍ବରେ ଥିବା ବଶେଷ୍ୟ ବା ସବ୍‌ନାମର ୭ଷ୍ଠୀ ଓ ଉକଲ୍ପେ ୧ମା ବଭକ୍ତି ହୁଏ ।]

୩ । ଦ୍ୱାରା—3. By.

ଅଟ ତୁ ଘେନ ଦେଖାଉ ବୋଲେ ଦେବ ସୈନ୍ୟ କଲୁଅନ୍ତୁ ପ୍ରବଶ ।
ବଶ୍ୱନାଥ. ବରଜପ୍ରମାସ୍ୱଣ ।

୪ । ସହିତ; (ଅମୁକ)କୁ ମିଶାଇ—
4. With; including.

ନଷ୍ଟଳ ଧାନ ମନ୍ଦଦେଶ
ଫସ୍ଲାର ଘେନ ଏ ଯେ ଦଶ । ଜଗନ୍ନାଥ—ଭାଗବତ ।

[ଦ୍ର—ଏହା ପୂର୍ବରେ ଥିବା ବଶେଷ୍ୟ ବା ସବ୍‌ନାମର ୨ଯା ବଭକ୍ତି ହୁଏ ।]

ଘେନ ଆଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘିନ ଆଣିବା (ଦେଖ)
Gheni āṇibā Ghini āṇibā (See)

ଘେନ ଆସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘିନ ଆସିବା (ଦେଖ)
Gheni āsibā Ghini āsibā (See)

ଘେନ ଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ) ସୁନ୍ଦର ଦେଖା ଯିବା; ଖୋଲ୍ ପାଇବା—1 (ironical) To look grand.
Gheni uṭhibā

୨ । (ଘାଅ ଆଦି) ଗ୍ରକୃପ୍ତିତ ହେବା—
2. To become intensified (said of sores).

ଘେନଘେନାଇ କହିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମନାଇବା, ଘେନାଘେନ କର କହିବା; ଚତୁରଞ୍ଜନପୂର୍ବକ କହିବା—
Ghenighenāi kahibā To speak to a person persuasively or in a pleasing manner.

ଘେନଘେନାଇ ଯାଇ କହିବା ସମ୍ଭାଇ
ଘଣ୍ଟଲେ ଏକା ପିନା ଜାଇଲୁଁ ଗୋ । କବସୂର୍ଯ. କଶୋସ୍ତ ଚମ୍ପୂ. ଘ. ଗୀତ ।

ଘେନ ଦେବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—୧ । ପିନ୍ଧାଇବା; ଭୂଷିତ କରାଇବା—Gheni debā 1. To adorn another.

୨ । କିଣି କର କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ଯୋଗାଇବା—
2 To supply a thing by purchasing it.

ମାଗୁର ମାଛର ମୁଣ୍ଡ ତେପଣ୍ଡା, ଝେଙ୍ଗୁଣା ମାଛର କାଁଣ୍ଡା,
ଆମ ସ୍ୱାମୀନ୍ଙ୍କ ସପ୍ତର୍ଅଁଣ୍ଡା, ଘେନ ଦେବା କୋଣାମଠା । ଉଗ ।

ଘେନ ପଲାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘେନ ଯିବା (ଦେଖ)
Gheni palāibā Gheni jibā (See)

ଘେନିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଗ୍ରହ୍ୟାଭୁ. ଗ୍ରାକୃତ ଗେହ୍ମ; ସଂ. ଗ୍ରହଣ; ଭୁଲ ଗ୍ରା. ଗଣ୍ହ୍ୱ)—୧ । ଧାରଣ କରିବା —1. To hold.
Ghenibā
ଲଓସ୍ଥା କୋଳରେ ଘେନନ୍ତୁ ନନ୍ଦନ । ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

ଲେନା ୨ । (ପ୍ରାର୍ଥନା) ମଞ୍ଜୁର କରିବା; ସ୍ୱୀକାର କରିବା—(ଘେନାଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ) 2. To accede to; to grant (a request).

ନରେଶମଣ୍ଡନ ଶ୍ରୀହରିଚନ୍ଦନ କଗଦ୍ଭେବ ସୁବ ଘେନ—କବସୂର୍ଯ୍ୟ କଶୋସ୍ତଚମ୍ପୂ. ଗୀତ ।

୩ । ଦେହରେ ଉରିବା—3. To wear; to put on.

ମାଳ ଘେନଲେ ଜଣେ ଜଣେ । ରୂପଚ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।

୪ । ଦେହରେ ଲଗାଇବା ବା ଚତ୍ରିତ କରିବା—
4. To point on any part of the body.

ସିନ୍ଦୂର ବନ୍ଦ ଇନ୍ଦ୍ରଗୀ ପୋତ୍ରଣ କସ୍ତୁରୀ ତତା ଘେନ ।
ଉତ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

୫ । ଘେନା କରିବା; (ଉପଦେଶ, କଥା) ମାନିବା—
5. To accept (one's advice).

ଘେନଲୁ ନାହିଁ ବାଳା ପହଲୁ ଗୋ । କବସୂର୍ଯ. କଶୋସ୍ତଚମ୍ପୂ. ଘ. ଗୀତ ।

୬ । ମାନିବା; ଶୋଭା ପାଇବା; ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯିବା—
6. To look nice or graceful.

ନ ଘେନଲ ପର୍, ନ ଘେନ ମୋର ବାଣୀ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ବନ

୭ । ସହାୟକ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବା—
7. To take as a help.

ଏହାକୁ ଘେନ ସଙ୍ଗ ଜଣ ନହାଇଥା । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ସ୍ୱର୍ଗ ।

୮ । (ମନରେ କ୍ରୋଧ, ଅଭିମାନ, ଈର୍ଷା ଆଦି) ବହିବା—
8. To bear (anger, malice etc in mind).

ସେ ଯେବେ ତୋ ଅଗ୍ରାଧେ ଘେନକେଟ କ୍ରୋଧ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୯ । ବିବେଚନା କରିବା; ବିଚାର କରିବା—
9. To think; to consider.

ଧନ ଥଲଙ୍ଗନେ ମନେ ଘେନୁଥାଇଁ ବ ଉପ ବାଣ ଅର୍ଜୁନର ।
ଉତ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଜ୍	ଋ,ୠ	ଃ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ୍ଞ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇପ୍ଟ	ଜ୍ଅ	ଓ
୨	ଈ	ଓ	ରୁ	ଲୁ	ଯ୍ଟ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ସ୍ୱ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନୁ

୧୦ । ବୁଝିବା—10. To understand; to realise.

ବାଲୀକ ଯେତ୍ତ ବଧ ଭାରେ ପୂଣି ବତ୍ତେଧ ନ ଘେନ ବଦ୍ଧେ ଉରେ ବାର୍ତ୍ତି ।
ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୧୧ । ଦୁଃଖରେ ସହାନୁଭୂତ୍ତି କରିବା—

11. To feel for; to sympathise with.

ସେ ପର ଦୁଃଖ ଘେନବା ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟ ସତ । ଉଷ୍ଟ. ଦୋଷ୍ଟ୍ରଭ୍ରାତୃସ୍ନୁନସ୍ ।

୧୨ । (ମନକୁ) ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ବା ପ୍ରସନ୍ନ କରିବା—

12. To please; to satisfy (the mind)

ସେବାରେ ଘେନ ମନକୁ । କବେମୂର୍ଯ୍ୟ. ଭୁଷା ଗୀତ ।

୧୩ । ଧରିବା; ଗଣିବା; ଦୋଷକୁ ଦୋଷ ବୋଲି ବଗୁରିବା—

13. To count or think (a fault as such).

ଏଣୁ ମୋର ଦୋଷକୁ ନ ଘେନ ଦଣ୍ଡିବେ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ଆଦ ।

୧୪ । କଥିତ ବିଷୟ ସତ୍ୟ କି ମିଥ୍ୟା ଏହା ପରୀକ୍ଷା କରିବା—

14. To test whether a matter is true or not.

ଚନ୍ଦ୍ରାର କଥା ଦେଖି, ଘେରରେ ଦପଃ ରଖି, ତୋତେ ନକ ନ କରନ୍ତୁ ଘେନ ।
କବସୂର୍ଯ୍ୟ, କଶୋଦ୍ଭବଗ୍ଲ. ବ. ଗୀତ ।

୧୫ । ଅଧିକାର କରିବା (ମାଦଲାପାଞ୍ଜିରେ ବ୍ୟବହୃତ)—

15. To occupy; to take posession of.

୧୬ । ଆଦର କରିବା; ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବା—

16. To regard; to respect.

ଗୁରୁ ଘେନନ୍ତୁ ତୋତେ ମହାଗୁରୁ କରି । ଉଷ୍ଟ. ଲ୍ଲବଣ୍ୟବତୀ ।

୧୭ । ମିଶାଇବା—17. To add; to include.

ଦକ୍ଷିଣ ଉତ୍ତର ଘେନ ଦୋଳ ଅଠଗୁଣ । ପ୍ରାବୀ. ଚନ୍ଦ୍ରନରୂପଶୀତା ।

୧୮ । ସଙ୍ଗରେ ନେବା—

18. To take as a companion.

ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ ଘେନୁ ମୋତେ ରେ ମହାଗଗନ
ପରମାତ୍ମା ଚରଣ ମତା ମନ୍ତ୍ରେଶ ଶ୍ରୀପଦେ । ମଧୁସୂଦନ. କବଚାବଳୀ ।

୧୯ । (ବ୍ରଣ, କ୍ଷତ ଆଦ) ପ୍ରକୃପିତ ହେବା; ବିଶେଷ କ୍ଲେଶଦାୟକ ହେବା—19. To be intensified; to become very painful.

(ଯଥା—ମୋ ବଥଣା କାଇଠାରୁ ଜ୍ୱରି ଘେନଛି ।)

୨୦ । ଅନ୍ୟର ଦୁର୍ଭାବ ଜ୍ଞାନ ନେବା—

20. To comprehend the intention of another person.

ବଲ୍ଲବକାରୁ ନୃପର ଘେନ
ବାହାରଲେ ସ୍ୱମ ଲକ୍ଷଣ ବେନ । ଉଷ୍ଟ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

୨୧ । ଅନୁମାନ ଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧ କରିବା; ଠାବ୍ରଇବା; ଅନୁମାନ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ମୀମାଂସାରେ ଉପନୀତ ହେବା—

21. To infer; to conclude by inference.

୨୨ । ଫଳପ୍ରସୂ ହେବା—22. To be effectual.

(ଯଥା—ଉନ ପାନ ଔଷଧ ଦେଲଣି, ବନ୍ଦୁ ଏହା ରୋଗୀକୁ ଜମା ଘେନୁ ନାହିଁ ।)

୨୩ । ଦାନ ଆଦ ଗ୍ରହଣ କରିବା; ନେବା—

23. To take.

ମାଗି ଦାନ ଘେନମା ଲୋକର ଝିଅ ଦୁହ—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ଥଦ ।

ଘ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି— କିଣିବା—To purchase.

[ଦ୍ର—ଘେନବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ ସଙ୍ଗେ ଆଣିବା, ଆସିବା, ପଲାଇବା, ଯିବା ଆଦ କ୍ରିୟାର ସମାପିକାରୂପମାନ ଯୋଗ କରାଯାଏ ।]

ଘେନଯିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଧର୍ ନେବା; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ନେଇ ଗଲଯିବା—1. To take away; to remove a person or thing personally.

୨ । (ମନକୁ) ମୁଗ୍ଧ କରିବା—2. To charm;to enchant he mind) to fascinate.

ସୁତ ବା ନଦା କଲ୍ଲ ଘେନକୁ ନଁ ଅନ୍ତ,
ଦେଇ କର୍ ତାଙ୍କର ଘେନଯାଏ ମନ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୩ । (ଜୀବନ) ନାଶ କରିବା—3. To take (life).

ସେଦେଣ୍ଟ ସୂର୍ଯ୍ୟର ହୋଇଥାନ୍ତେ ସ୍ଥାନ,
ତେବେ ମୁଁ ଅଜ ଘେନ ଯାଆନ୍ତୁ ଜୀବନ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୪ । ଚଲାଇବା—4. To lead.

ସଭ୍ୟପଥେ ଧର୍ମପଥେ ଘେନ ସାଥ ମୋତେ—ମଧୁସୂଦନ. ସ୍ତବମାଳା ।

ଘେନ୍ତ ଆସିବା—ଘ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି—ଘିନ ଆସିବା (ଦେଖ)—
Ghenti āsibā Ghini āsibā (See)

ଘେର୍—ଘ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । ଘେର (ଦେଖ)—
Gher 1. Ghera (See)

୨ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଆକାଶ ମେଘାଚ୍ଛନ୍ନ ହେବା ଅବସ୍ଥା—
2. Overcloudiness of the sky.

ଘେର୍ଘେଟା—ଘ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—୧ । କୌଣସି ଗଛ ବା ଯଷ୍ଟିରେ
Gher-ghetā ରସି ବାନ୍ଧିଲେ ତାହା ଅଟକି ରହିବା ପାଇଁ ଗଛ ବା ଯଷ୍ଟିର ଯେଉଁ ଅଂଶର ଚାରିପାଖରେ ଘର୍ ଖୋଳାଯାଏ—
1. The part of a tree or stick which is grooved or scooped round to hold a rope or string tied to it.

୨ । ଘଣ; ଶଗଡ଼ର ଚକଦ୍ୱାର ଭୂମିରେ ହେବା ଚାଲ—
2. Cart-track; rut.

ଘେର୍ ଧରିବା—ଘ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ମେଘ ଘୋଡ଼ାଇବା ଯାଗ;ମେଘ
Gher dharibā ଧରିବା—Being overclouded; scowling weather.

ଘେର—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗ୍ରହଣ; ସଂ. ଘୃ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା)—
Ghera ୧ । ବେଢ଼ିବା; ବେଷ୍ଟନ;ଗୁଡ଼ାଇବା—1.Encircling;
ଘେର surrounding; tying round; entwining.
ଘେର ୨ । ଦଉଡ଼ିଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧନ—2. Tying or binding with a rope.

ଭୋରସରୁ ଘେର ପଡ଼ିବା ହେବଟ ଗେରପର ଥରଣ୍—
କବସୂର୍ଯ୍ୟ କଶୋଦ୍ଭ ଭଗ୍ନ. ଭ ଗୀତ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ। ଉଣ ଲେଖେ ଥିବା ପୃଷ୍ଠାରେ ଯୁକ୍ତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ। ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ପୃଷ୍ଠାଦୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚହିଁର ବପରସ୍ଥ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ। ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୁଅ' ଖୋଜନ୍ତେ; 'ବନ୍ଧୁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗଣ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ଼' ଦେଖିବେ।

୩। ବେଷ୍ଟନ; ବାଡ଼—3. Fencing; enclosure.

୪। ବେଡ଼ା; ପାଚେରୀ—4. Compound-wall.

୫। ବେଢ଼; ପରିଧି—5. Circumference; circuit.

୬। ସୀମା;ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ—6. Boundary;the boundaries on all sides.

୭। ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବେଷ୍ଟିତ ସ୍ଥାନ—
7. A space enclosed on all sides

୮। ଗୋଲି ବସ୍ତୁର ପରିଧିର ମାପ—8 Girth.

୯। ଶିକାର କରିବା ପାଇଁ ସୀମାନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲଙ୍ଗଲର ଗୁରିଯାଏ ଘେରିଥିବା ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ବାଡ଼—9. A line of men surrounding a place for driving wild animals towards the hunter.

ଘେରାଉ
ଘରିୟା

ଘେରଉ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଗୃ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା)—୧। ଗୁରିଆଡ଼େ ଘେରିବା କର୍ମ; ଅବରୋଧ—
Gherau 1. Blockade; act of surrounding on all sides.
ଘେରାଓ
ଘେରାବ

୨। ଘେର (ଦେଖ)—2 Ghera (See).

ଘେର ଘାର—ଦେ.ବ.(ସଂ. ଗୃ ଧାତୁ)—୧। ଗୁରିଆଡ଼େ ଘେରିବା ବା ବେଢ଼ିବା ଅବସ୍ଥା—1. The state of being surrounded.
Ghera ghāra

ଘେରଘାର
ଘେରଘାର

୨। କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବହୁଲୋକ ବାରଂବାର ଅନୁରୋଧ କରି ବିରକ୍ତ କରିବା ଅବସ୍ଥା—
2. The state of a person being infested and pressed by several persons making repeated and pressing request on a subject.

ଘେରଣ—ଦେ. ବ.— (ସଂ. ଗୃ ଧାତୁ)—ବେଷ୍ଟନ; ବେଢ଼ିବା—
Gherana Surrounding
ଘେରଣ
ଘେରନା

ଘେର ପକାଇବା—ଦେ.କ୍ରି.—କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ସ୍ଥାନକୁ ଗୁରିଆଡ଼େ ଦଉଡ଼ି ବା ବାଡ଼ଦ୍ୱାରା ବେଷ୍ଟନ କରିବା; ଘେରଫେଲା ଘେରିଇବା—
Ghera pakāiba To enclose a space or thing by a circular enclosure.
ଘେରଡ଼ାଲନା
(ଘେର ବୁଲାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଘେର ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବ.—ଦଉଡ଼ି ଆଦିରେ ଗୁଡ଼ାଏ ଦୋଇ ବନ୍ଧା ହେବା—Being bound down (by a rope).
Ghera pardibā
ଘେରପଡ଼ା
ଘେରପଡ଼ନା
ଭୋର ଲଗି ଘେର ପଡ଼ିବା ଦ୍ୱେଷ୍ଟ ଗୋରୁର ଅବରଣ।
ଜବତ ଯଂ ଜନୋଦ୍ଭବମ୍ ଉ. ଗୀତ।

ଘେରବନ୍ଦ—ଦେ. ବ.—ଘେରବନ୍ଦ (ଦେଖ)
Gherabanda Gherabandi (See)

ଘେରବନ୍ଦ—ଦେ. ବ.—୧। ଗୁରିଆଡ଼େ ବାଡ଼ାବନ୍ଦ—
Gherabandi 1. Surrounding with fence; the fencing or enclosing of a space.
ଘେରବନ୍ଦି
ଘେରବନ୍ଦୀ

୨। ଜମିର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗସ୍ଥ ପରିଧିର ମାପ—2. Circuit-survey; survey along the circuit or boundary of a land.

ଦେ. ବଣ.—ଗୁରିଆଡ଼େ ବାଡ଼ଦ୍ୱାରା ବେଷ୍ଟିତ ହୋଇଥିବା—
Enclosed by a fence on all sides.

ଘେର ବେଣ୍ଟ—ସ୍ତ୍ରୀ.ଦେ.(ଗଡ଼ଜାତ) ବ.—ଶିକାର କରିବାର ଏକପ୍ରକାର
Ghera benta [ଗଣାଳୀ]—A sort of hunting; drive.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଶିକାର୍ଯ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀଏ ସ୍ଥାନରେ ବନ୍ଧୁକ ବା କାଣ୍ଡ ଧରି ଜଗି ରହେ,ଅନେକ ଲୋକ ସେ ସ୍ଥାନର ଗୁରି ପାଖରୁ ଖଣ୍ଡେ-ଦୂରରେ ପରିଧି ପରି ଘେରି ରହନ୍ତି ଓ ଉକ୍ତ ଘେର ବା ସୀମା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ବନ୍ୟଜନ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ହୁରୁଡ଼ାଇ ସେହି ଶିକାର୍ଯ୍ୟ ଜଗିଥିବା କେନ୍ଦ୍ର ନକଟକୁ ଆଣନ୍ତି ଓ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁମାନେ ଶିକାର୍ଯ୍ୟର ନକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେଲାରୁ ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଅସ୍ତ୍ର ଚଲାଏ।]

ଘେରା—ଦେ. ବ.—୧। ଘେର (ଦେଖ)
Ghera 1. Ghera (See)

ଘୁରା—୨। ଗୁରି ପାଖରେ ବୁଲିବା; ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ—2. Going round; circuit; circumambulation.
ଦୋରା ଠିକର

୩। ଉତ୍ସ; ଥରେ ଗୁରି ପାଖରେ ବୁଲି ଆସିବା—
3. One circuit.

ଘେରା ଦେ. ବଣ.—୧। ବେଷ୍ଟିତ—
ଘିରାହୁଆ 1. Surrounded.

୨। ବାଡ଼ଦ୍ୱାରା ଗୁରିଦଗରେ ଅବରୁଦ୍ଧ—
2. Fenced all round; enclosed.

ଘେରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧। ଘେରିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Gherāiba 1. Causative of Gheriba.

ଘେରାନ; ଘେରାଉକରା
ଘରାନା

୨। ଗୁରିଆଡ଼େ ବାଡ଼ାବନ୍ଦ କରିବା—
2. To fence on all sides.

ଘେରାଉ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଗୃ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା)—
Gherā ୧। ବେଷ୍ଟନ— Enclosing.

ଘେରାଉ ୨। ଦୁର୍ଗ ନଗରାଦିର ଅବରୋଧ—
ଘିରାଓ; ଘେରାବ 2. Seige; blockade of a town or fort.
(ଘେରାଓ—ଅନ୍ୟରୂପ)

୩। ଅବରୁଦ୍ଧ ଅବସ୍ଥା—
3. Blockaded condition.

ଦେ. ଭଣ—୧। ଆବୃତ; ଆଚ୍ଛାଦିତ—1. Covered.

୨। ଅବଦ୍ଧ—2. Enclosed.

୩। ଅବରୁଦ୍ଧ—3. Beseiged; blockaded.

ଘେରାଏ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. ଓ ବ—୧। ଗୁରିଆଡ଼େ ଥରେ ବୁଲି; 1. Making one circuit only.
Gherāe

୨। ଥରେ—2. Once.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	କ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଌ	ସ୍ୱୟଂ ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ୟ	ଯ	ସ	ଁ	ଇଅ	ଈ	ଚ

ଘେର୍‌ଘେର୍—ଦେ. ବ—୧ । ଘେର୍‌ଇବା କର୍ମ—
Gherāgheri 1. Act of surrounding or enclosing
ଘିରାଘିରି; ଘୋରାଘେରି ୨ । ବହୁ ଲୋକ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର
ଘେରଘାର ଗୃହଆଡ଼େ ଘେରିବା—
2. Many persons surrounding a person.

ଘେର୍‌ଘେର୍ କରିବା—ଦେ କ୍ରି—୧ । ଘେରିବା—
Gherāgheri karibā 1. To surround.
ଘିରାଘିରି କରା ୨ । ଘେର୍‌ଇବା—
ଘେରଘାର କରନା 2. To cause to surround.
କ । ବହୁ ଲୋକ କୌଣସି ଲୋକକୁ ଘେରିବା—
3. (many persons) To surround a person
ଖ । (ଲକ୍ଷଣା) ବହୁ ଲୋକ କୌଣ ଲୋକକୁ କୌଣସି
ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ମଞ୍ଜୁର କରିବାପାଇଁ ବାରଂବାର ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—
4. (figurative) (many persons) To simultaneously ply a person with repeated requests to do a thing.

ଘେରିକା—ଗ୍ରା. ଅ (ଆ ଅଗୈର୍)—ଦେରିକା; ଇତ୍ୟାଦି; ଆଦି; ଓଗର;
Gherikā ପ୍ରଭୃତି—Etcetera; and others; etc.
ଓଗୈରହ; ଓରା
ଅଗୈରା

ଘେରିଘାରି—ଦେ.ଅ (ଘେରିବା ଓ ଇହାଁର ଧ୍ୟନ୍ୟନୁକାରୀ ସଦୃଶର ଘାରିବା
Gherighāri କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକାରୂପ;କ୍ରିୟାବିଶେଷଣରୂପେ
ବ୍ୟବହୃତ)—ଗୃହଆଡ଼େ ଜଗାଳ ବା ଅବରୋଧକରି—
Surrounding; investing.

ଘେରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଗ୍ରହ ଧାତୁ ବା ସଂ. ଘୃ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ
Gheribā କରିବା)—ବେଢ଼ିବା; ବେଷ୍ଟନ କରିବା—
ଘିରା; ଘେରା 1. To surround; to encompass.
ଘେରନା; ଘିରନା ଗୃହ ଚତୁରଡେ ଘେର ଦେଉଥାନ୍ତୁ ବାରୁଜ ।
କବସର୍ବସ. କଶୋଦାଚଣ୍ଡୀ ଚ. ଗୀତ ।
୨ । ଅବରୋଧ କରିବା—2. To enclose; to blockade.
କ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଆକ୍ରାନ୍ତ କରିବା—3 To beset

ଘେର୍ଡା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ଧ୍ୟନ୍ୟନୁକରଣ; ତୁଳ. ହି.
Gherḍā ଘର୍‌ରାନା) —ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି—Snore.

ଘେର୍ଡାଇବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ତୁଳ. ହି. ଘର୍‌ରାନା ଲେନା)—
Gherḍāibā ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାରିବା—To snore.

ଘେର୍ଡି—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗିରଡ଼ି ଆମ୍ବ; ଗୁରୁଡ଼ି ଆମ୍ବ—
Gherḍi Small or dwarf species of mango.

ଘେସ୍‌କାରନ୍ଦା—ଗ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ—ପଦ୍ମନାଡ଼—
Ghes-kārandā Stalk or stem of lotus.

ଘେସ୍‌ରିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ଘୁସୁରିବା—
Ghes-ribā To crawl.

ଘୈତା—ଗ୍ରା. ବ. ପୁଂ. (ସଂ. ଗ୍ରହୀତା)—ଘଇତା (ଦେଖ)
Ghaitā Ghaitā (See)

ଘୈତି—ଗ୍ରା. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଘୈତେଇ (ଦେଖ)
Ghaitī Ghaitei (See)

ଘୈତେଇ—ଗ୍ରା. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ; ଯଥା—ଦାଢ଼ି-
Ghaitei ଘୈତେଇ)—(ଗାଳି) ଯାହାର ଅମୁକ ସ୍ୱାମୀ ଥାଏ;
ଯେ ଅମୁକକୁ ସ୍ୱାମୀ କରିଥାଏ—(a term of abuse)
Having such or such a person as her husband.

ଘୋ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୟନ୍ୟନୁକରଣ)—ଘୋ ଘୋ (ଦେଖ)
Gho Gho gho (See)

ଘୋଓ ଘୋଓ—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୟନ୍ୟନୁକରଣ)—ଘୋ ଘୋ (ଦେଖ)
Gho-o gho-o Gho gho (See)

ଘୋଂଘ—ସଂ. ବ—ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସ୍ଥାନ; ବ୍ୟବଧାନ—
Ghomgha Intermediate space (Apte).

ଘୋ ଘା—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୟନ୍ୟନୁକରଣ)—ଘୋ ଘୋ (ଦେଖ)
Gho ghā Gho gho (See)

ଘୋ ଘୋ—ଦେ. ଅ ଓ ବ (ଧ୍ୟନ୍ୟନୁକରଣ)—
Gho gho ୧ । ବହୁଲୋକ ଏକତ୍ର ମିଳିତ ହେବାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ
ଅଫରାତଫରା ଗୋଲମାଲ—1. Confused noise of a crowd
ଘୁଘୁ; ହୁହୁ ୨ । ନାନାପ୍ରକାର ଶବ୍ଦଜନ୍ୟ ଗୋଲମାଲ—
2. A noise made up of many sounds.
କ । ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ପଥରେ ପ୍ରବେଶ ବା ଗତ କରିବା
ବେଳେ ଜଳସ୍ରୋତରୁ ଜାତ ଘୁଘୁ ଶବ୍ଦ—3. The sound of water rushing through a narrow space.

ଯଶେ ଘୋଘୋ ରବେ ଯଥା ନଦୀକୂଳେଗଢ଼ା ମହାନଦୀ—
ସ୍ୱଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

ଘୋଟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଘୁଟ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତିତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Ghoṭa ଅ)—ଘୋଟକ (ଦେଖ)
(ଘୋଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Ghoṭaka (See)

ଦେ. ବ (ସଂ. ଘୁଟ୍ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦିବା) ୧ । ଭେଲକି—
1. Magic; delusion.
ବଦୂର ଯନ୍ତ୍ର ଯାହାର ଜାଣୁ ଘୋଟ ଲଗାଇ ବି କଣ ଦଉବ—
ଭକ୍ତ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।
୨ । ତୈଳ ବା ଧାତୁ ଆଦର ପଡଳା ସ୍ତର ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁ
ଉପରେ ଗଉଣୀ—2. Onlaying a thing with a thin layer of some other thing.
କ । ଗହଳ—3. Crowd.
ଖ । ଘୋଟିବା କର୍ମ—4. Act of pounding.

ଦେ. ବଣ—ଅଧିକ—Excessive.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭେବେ ଅପଚ ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିରେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବିହୀନ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଦ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାହ' ଖୋଜିବେ; 'କୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ 'ବଦ୍ଧ' ନ ପାଇଲେ 'ବଦ୍ଧ' ଦେଖିବେ; 'ଅଙ୍ଗୀ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଦେଖିବେ;'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଘୋଟକ—ସଂ. ବି. ଦୁଂ (ଘୁଟ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) —
Ghoṭaka ଅଶ୍ୱ; ଘୋଡ଼ା—Horse.
(ଘୋଟକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
ଦେ. ବ ଓ ବ୍ରଣ—ଘୋଟ (ଦେଖ)—Ghoṭa (See)
ଦେ ବ୍ରଣ—ଆଚ୍ଛାଦିତ; ଆଚ୍ଛନ୍ନ—Covered

ଶ୍ଲେଷାଳ ଶ୍ୱେତ କଳତ ସିନ୍ଧୁର ଘୋଟକ ଘୋଟକ ଏତ ।
ଭଙ୍ଗ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।

ଘୋଟକାରି—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ.; ଘୋଟକ + ଅରି; ମଇଁଷିମାନେ
Ghoṭakāri ଘୋଡ଼ାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଭୟ ହୁରୁଡ଼ନ୍ତି) —ମହିଷ—
Buffalo.

ଘୋଟଣ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଘୃଷ୍ଟ)—୧ । ଘୋଟିବା—
Ghoṭaṇa 1. Pounding.
ଘୋଟନ ୨ । ପେଷଣ—2. Pulverising; bruising.
ଘୁଟାଣ

ଘୋଟଣା—ଦେ. ବି—କୁଣ୍ଡିରେ ଭାଙ୍ଗଅଦ ଘୋଟିବା ଠେଙ୍ଗା—
Ghoṭaṇā The long wooden rod for pestling
ଘୋଟନା things in a mortar.
ଘୁଟନା; ଘୋଟା ଗ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ବଲରେ କାମ କରୁଥିବା ମୁଲଆଙ୍କ ନମନ୍ତେ ଘରୁ ନଅଣିବା ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ—
Food carried from home to the labourers working in the field.

କେଉଁଠାରେ ପୂଣି କଲ୍ପ ବାମାଗଣ
ଦୋଇଥାନ୍ତୁ ଠିଆ ଘୋଟଣା ଘେନଣ । ଚାରୁଶୀଚରଣ. ଋଷିକୁଲ୍ୟା ।

ଘୋଟା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଘୃଷ୍ଟ)—ଭାଙ୍ଗ ଓ ନାଶ ପ୍ରଭୃତି କୁଣ୍ଡିରେ
Ghoṭā ବାଡ଼ଦ୍ୱାରା ଘୋଟିବା; ପେଷିବା ବା ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା—
ଘୁଟା, ଘୋଁଟା To pound tobacco, bhāng etc in a
ଘୁଟା mortar with the help of a rod.
ଦେ. ବ୍ରଣ—ମର୍ଦ୍ଦିତ; ଦଳିତ; ନିଷ୍ପେଷିତ—
Pounded; bruised.

ଘୋଟାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘୋଟିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Ghoṭāibā Causative of Ghoṭibā.
ଘୋଟାନ; ଘୋଁଟାନ ପୂଣି ଅନ୍ୟାଦ୍ୱର ଅଙ୍ଗରେ ଘୋଟାଇବା ।
ଘୁଟାନା କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ ଆଦ ।

ଘୋଟାଘୋଟି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଘୃଷ୍ଟ) —ବହୁବାର ଘୋଟିବା କର୍ମ—
Ghoṭāghoṭi Act of repeated pounding or pestling.
ଘୋଟାବାଡ଼—ଦେ. ବି—ଘୋଟଣା; ଭାଙ୍ଗଅଦ ଘୋଟିବା ବାଡ଼; ପେଷଣ-
Ghoṭābārḍi ଦଣ୍ଡ—Pounding rod.
ଘୋଟନା
ଘୋଟା

ଘୋଟିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଘୃଷ୍ଟ; ପ୍ରା. ଘୁଟ୍ଠ)—
Ghoṭibā ୧ । ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା; ବାଟିବା—
ଘୁଟା, ଘୋଁଟା 1. To pound; to pestle.
ଘୋଟନା ଘୋଟ କରଦମ୍ବଂ, ଘୋର ଘୋର ଜାଙ୍ଗଳଂ—
କବନ୍ଧପୂର୍ଯ୍ୟ. କଶେରୁ ଚଣ୍ଡୁ ପ ଗୀତ ।
୨ । ବେଢ଼ିବା; ଘେରିବା—2. To surround; to envelop.
ଅଭ୍ରକ ପଟ୍ଟ ମେଲ ଦେଇ ଦୁଇ ପାଖ
ଧାଇଁ ଆସି ଗ୍ରାମ ଦେହରେ ଜଙ୍ଘ ଘୋଟ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୩ । ଉପରେ ଢାଙ୍କିବା; ଆଚ୍ଛାଦିବା—
3 To overcloud; to cover; to overspread.
ଶୀଉଳ ଅନଳ ବହେ ସ୍ୱରୁସ୍ୱରୁ
ପୂଣି ଘନ ଘୋଟ୍ଟସ୍ତ । ନଦକଶୋର. ଶର୍ମିଷ୍ଠା ।
୪ । (ରୋଗ, ପାପ ଆଦି) ବଶେଷରୂପେ ଆକ୍ରମଣ କରିବା—
4. To attack furiously.
ଘୋଟ ଆସିଲା ମହାକୋପେ
ଭେଟିଲ ଦାରୁଚ୍ଛ ରୂପେ । ଭୂପତି. ଦ୍ରୋମପର୍ବାମୃତ ।
୫ । ଆକ୍ରାନ୍ତ କରିବା—
5. To overpower; to overcome.
(ଯଥା—ଭାଲୁ ନଦୀ ଘୋଟିଛି ।)
୬ । ବ୍ୟାପିବା—6. To pervade; to be diffused.
ସଂସାର ସମସ୍ତ ସରକି ଅଛ ଘୋଟ
ଭହିଁରେ ଭାସୁଅଛ ମୋ ସଭ୍ୟ ନାଟ୍ଟ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

[ଦ୍ର—ଘୋଟିବା—କୁଣ୍ଡି ଓ ଖଲ ଆଦରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ରଖି ବାଡ଼ ବା ମୁଷାଦ୍ୱାରା ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା ।
ଘୋରିବା—ଶିଳ ବା ଚନ୍ଦନପେଡ଼ି ଉପରେ ଚନ୍ଦନ ଆଦ କାଠକୁ ଘଷିବା;(ଏଥିରେ ଶିଳପୁଅ କମ୍ବା ପୁଅ ଦରକାର ହୁଏନାହିଁ) ।
ବାଟିବା—ଶିଳ ଉପରେ ହଳଦି ଆଦିକୁ ରଖି ଶିଳପୁଅଦ୍ୱାରା ଭାଙ୍ଗି ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା ।
ରଗଡ଼ିବା—ଗୋଟା ଗୋଟା ଶୁଖୁଆ ପଦାର୍ଥକୁ ଚକର ଚଲଘାଲ ଉପରେ ରଖି ଚକର ଉପରଘାଲକୁ ଘୁରାଇବା ଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ବସ୍ତୁକୁ ଗଡ଼ ଗଡ଼ କରି ଭାଙ୍ଗିବା ।
ପେଷିବା ଓ ଚରିବା—ଶୁଖିଲା ଜନିଷକୁ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ।
ଘୋଟିବା, ଘୋରିବା ବା ବାଟିବାରୁ ସାଦା ବାଦାରେ ଭାଦ୍ୱା ଜଳମିଶ୍ରିତ ବା କାଦୁଆ, କଁଳୁ ପେଷିବା ଓ ଚରିବାର ଫଳ ଶୁଖିଲା ଚୁନା । ରଗଡ଼ିବାର ଫଳ ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡିଆ ବସ୍ତୁ ।
ଘୋଟଣା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା, ଯିବା, ପକାଇବା ଓ ରହିବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଘୋଟି ରହିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଘେରି ରହିବା; ବେଢ଼ି ରହିବା—
Ghoṭi rahibā To envelop; to surround.
କମଳ କୁମୁଦ ଅଭଶସ୍ପେ ପୂରିଛନ୍ତୁ
କେତେ ଭହିଁ ଭ୍ରମର ଘୋଟି ରହିଛନ୍ତୁ । କୃଷ୍ଣଦି. ମହାଭାରତ. ଆଦ ।

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଵ	ନ୍

ଘୋଡ଼—ଦେ. ବ.—(ସ. ଆବରଣ, ପ୍ରା. ଓଢ଼ଣ; ସ. ଉପବେଷ୍ଟନ, Ghorda ପ୍ରା. ଅବୋଢ଼ଣ; ଭୁଲ. ସ. ଗାତ୍ରାବରଣ)—

ଓଡ଼ ୧ । ଆଚ୍ଛାଦନ—

ଓଢ଼ନୀ 1. Covering; cover.

୨ । ଖୋଲ—2. A case for covering things.

୩ । ଓଢ଼ଣ; ଆଚ୍ଛାଦନ ବସ୍ତ୍ର—3. Cloak.

୪ । ଭୂତ୍ ଉପରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ଲମ୍ବ ଓ ଢିଲା କୋଟ୍—

4. Overcoat.

୫ । ଶୀତ ଦିନେ ମାର୍ଗଶିର ଶୁକ୍ଳ ଷଷ୍ଠୀଠାରୁ ଦେବଵୃନ୍ଦଙ୍କ ଉପରେ ଲାଗିଦେବା ଖୋଲ ପରି ଶୀତବସ୍ତ୍ର—

5. A cloak put on idols during winter.

ଦାରୁବ୍ରହ୍ମରୁ ଦେ ବଡ଼ ? ଘୋଡ଼ଲଗି ଜାଡ଼ଲ୍ ଉରଣ । ଭଞ୍ଜ. ଲବଣ୍ୟବତୀ ।

ଦେ. ବଣ.—୧ । ଗୁପ୍ତ—1. Secret.

୨ । ଆଚ୍ଛାଦିତ—2. Covered.

ଘୋଡ଼ଙ୍ଗ—ଦେ. ବ. (ସ. ଘୋଟକ+ଅଙ୍ଗ)—ଘୋଡ଼ା ଭଳି ଆକାର Ghordanga ଓ ଟାପୁ ଥିବା ବନ୍ୟ ପଶୁବିଶେଷ—Equs ଘୋଡ଼ାରୁ Hemionus; a wild beast; zebra; an elk.

ଘୋଡ଼ଖର [ଦ୍ର—ଏହାର ବେକ ଉପରର କେଶର ବେକ ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହି ଥାଏ; ବେକ ଠାରୁ ଲାଞ୍ଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟିଏ ଖଇରା ଡୋରା ଥାଏ, କାନ ଘୋଡ଼ାକାନଠାରୁ ଲମ୍ବ; ଘୋଡ଼ଙ୍ଗର ମାଂସ ଅଖାଦ୍ୟ । ଏ ପ୍ରଜାତି ଗୁଜରାଟରେ ଅସି ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ପଲ ଭ୍ୟାଗ୍ କରେ ।]

ଘୋଡ଼ଚ—ଦେ. ବ. (ସ. ଘୋଟକ; ଘୋଡ଼ା ପରି ଗୁରି ଗୋଡ଼ Ghordachi ଥିବାରୁ)—କାଠ ବା ବାଉଁଶର ବେଞ୍ଚ ବା ସଉଁଟୀ ଚତୁଷ୍ପଦାସନ—A wooden or bamboo bench.

ଘଡ଼ୌଂଚୀ

ଘୋଡ଼ଣ—ଦେ.ବ. (ସ.ଆବରଣ. ପ୍ରା. ଓଢ଼ଣ)—୧ । ଆଚ୍ଛାଦନ ବସ୍ତ୍ର—

Ghordana 1 Overcoat; cloak.

ଓଡ଼ନ ୨ । ଛାଉଣୀ—2. Cover; covering; lid.

ଓଢ଼ନା ୩ । ଓଢ଼ଣା (ଦେଶ)

3. Ordhanā (See)

୪ । ପାଲଙ୍କା ଆଦ ଉପରେ ଘୋଡ଼ାଇ ଦଆଯିବା ଖୋଲ; ଘଟାଟୋପ—4. A cover for the palki or other conveyance.

ଘୋଡ଼ଣ ଷଷ୍ଠୀ—ଦେ. ବ.—ଓଢ଼ଣ ଷଷ୍ଠୀ (ଦେଶ)

Ghordana shashṭhī Ordhana shashṭhī (See)

ଘୋଡ଼ଣା—ଦେ. ବ—ଘୋଡ଼ଣ (ଦେଶ)—

Ghordanā Ghordana (See)

ଘୋଡ଼ଣୀ—ଦେ. ବ—ଘୋଡ଼ଣ (ଦେଶ)—

Ghordanī Ghordana (See)

ଘୋଡ଼ ଦଉଡ଼—ଦେ. ବ (ସ. ଘୋଟକ+ଧାବନ)—ବାଜି ରଖି ଘୋଡ଼ା Ghorda daurda ଦଉଡ଼ାଇବା ଖେଳ—Horse-racing.

ଘୋଡ଼ଦୌଡ଼

ଘୁଡ଼ଦୌଡ଼

ଘୋଡ଼ମା - ଦେ. ବ—ହାମୁଡ଼େଇ ଗଲିବା; ଗଡ଼—

Ghordamā Creeping movement.

ହାମାଗୁଡ଼ି

ଘୋଡ଼ମାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘୋଡ଼ମେଇବା (ଦେଶ)—

Ghordamāibā Ghordameibā (See)

ଘୋଡ଼ମେଇ - ପ୍ରା. ବ—କୋଡ଼ମେଇ (ଦେଶ)—

Ghordamei Kordamei (See)

ଘୋଡ଼ମେଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ଘୋଟକାୟତେ)—ହାମୁଡ଼େଇ ଗଲିବା; Ghordameibā ଦୁଇ ହାତ ଓ ଦୁଇ ଆଣ୍ଠୁ ସାହାଯ୍ୟରେ ଗଡ଼ କରିବା; ହାମାଗୁଡ଼ି ଦେଓୟା ଗୁରୁଣ୍ଡିବା—To creep; to move on all

ଘୁଟନିୟୋ ଚଲନା fours (with the hands and knees on the ground like a horse).

ଘୋଡ଼ଲାଗି—ଦେ. ବ—ଦେବମୂର୍ତ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଶୀତକାଲରେ ଶୀତବସ୍ତ୍ର Ghorda lāgi ପରିଧାନ କରାଇବାର ବିଧି—The practise of putting on cloaks on the bodies of idols during the winter.

ଦେ. ବଣ—ଘୋଡ଼ ପିନ୍ଧିଥିବା (ଦେବମୂର୍ତ୍ତିମା)—

(an idol) Wearing the winter-cloak.

ଘୋଡ଼ଲାଗି ଯାତ—ଦେ.ବ—ଓଢ଼ଣ ଷଷ୍ଠୀ ଯାତ୍ରା; ପ୍ରାବରଣ ଷଷ୍ଠୀ ଯାତ୍ରା; Ghordalāgi jāta ମାର୍ଗଶିର ଶୁକ୍ଳ ଷଷ୍ଠୀ ପର୍ବ—A festival observed on the 6th day of the bright fortnight of Mārgaśira from which day a warm cloak is put on idols for the winter.

[ଦ୍ର—ଏହି ଦିନଠାରୁ ଦେବତାମାନେ ଘୋଡ଼ ବା ଶୀତବସ୍ତ୍ର ଲାଗି ହୁଅନ୍ତି । ଏହି ଦିନ ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ଲିଙ୍ଗରାଜଦେବଙ୍କ ଯାତ୍ରା ହୁଏ ।]

ଘୋଡ଼ସୱାର—ଦେ. ବ—୧ । ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ିବା ବ୍ୟକ୍ତି—

Ghorda sawāra 1. Horse-rider; horseman.

ଘୋଡ଼ସବାର ୨ । ଘୋଡ଼ାକୁ ସଣ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ଘୁରୁସୱାର—

ଘୁଡ଼ସବାର, ଘୁଡ଼ଚଢ଼ୀ 2. A horse-trainer; a jockey.

ଦେ. ବଣ—ଅଶ୍ୱାରୋହୀ—Riding a horse.

ଘୋଡ଼ସା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଚନ୍ଦନପେଢ଼ି—

Ghordasā A slab of stone for rubbing sandal-wood on it to prepare sandal-paste.

ଘୋଡ଼ା—ଦେ. ବ. ପୁଂ. (ସ. ଘୋଟକ; ପ୍ରା. ଘୋଡ଼ା)—

Ghordā ୧ । ଘୋଡ଼ା—1. Horse.

ଘୋଡ଼ାର ସ. ନାମ— [ଦ୍ର—ଘୋଡ଼ା ସ୍ତନ୍ୟପାୟୀ ଚତୁଷ୍ପଦ, ଅଶ୍ୱ, ଘୋଟକ, ବାଜୀ, ଏହାର ଶରୀର ପଛ ଲାଞ୍ଜ, ଟାପୁ ଗୋଡ଼

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ । ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଁ ବା ଂ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିଲେ ସେବେ ଏ ପ୍ରକାରୋକ୍ତରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରିଁ ବସ୍ତୁତଃ ଂ ବା ଁ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଳିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ସାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଳନ୍ତୁ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଦ୍ଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ;'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ;'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଲ୍‌ବଡ଼'ଦେଖିବେ ।

ଭୁରଙ୍ଗମ, ପଭଙ୍ଗ, ବାହ୍, ଗନ୍ଧବ୍ବ, ହର, ଅରୁଷ, ଆଶୁ, ଦଧିକା, ଜୂର୍ଦ୍ଦୈଃଶ୍ରବା, ଗୃମଗୃ, ମରୁଦ୍ରଥ, ଗ୍ରଜସ୍ତବ୍ଧ, ବମ୍ଭାଳକ, ବର୍ତ୍ତି, ସୈନ୍ଧବ, ସାତ୍ତା, ଜିବନ, ଶାଳହୋତ୍ର,ପ୍ରକାର୍ଣ୍ଣିବ,ବାଡାୟୁନ, ନର, ହୟ, ତୁରର୍ଗ । ପର୍ଯ୍ୟ ଗୋଲ । ଗଧ ଏହା ଜାଘାସୃ ପଶୁ, ଜନ୍ତୁ ଗଧର ଲାଞ୍ଜ ଗୋରୁଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟ ଓ ଗଧର କାନ ଘୋଡ଼ାକାନ ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼; ଘୋଡ଼ାର ଲମ୍ବ ବେକ ଉପରେ ଗୁଡ଼ିଏ ଲମ୍ବ କେଶର ଥାଏ । ଏ ଖୁବ ଦ୍ରୁତଗାମୀ, ଘୋଡ଼ା ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ଆମେରିକା, ପାରସ୍ୟ, ସିନ୍ଧୁ, ଆରବ ଆଦର ପଡ଼ିଆ, ମରୁଭୂମି ଓ ପାହାଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳରେ ବନ୍ୟ ଅବସ୍ଥାରେ ରହନ୍ତି ଓ ଧର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଗୃହପାଳିତ ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ଛୁଆ ପ୍ରସବ କରନ୍ତି । ଏମାନେ ବଡ଼ ହେଲେ ଲୋକେ ଏହାଙ୍କୁ ମଣ କରି ଚଢ଼ନ୍ତି ଓ ଗାଡ଼ିରେ ଲଗାନ୍ତି । କେତେକ ଦେଶରେ ଘୋଡ଼ାଙ୍କୁ ଲୋକେ ହଲରେ ଲଗାନ୍ତି । ଘୋଡ଼ାମାନେ ହେଁ ହେଁ ରବ (ହ୍ରେଷା) କରନ୍ତି । ଏମାନେ ନାନାବର୍ଣ୍ଣର ହୁଅନ୍ତି । ଦେଶ-ଭେଦରେ ଏମାନେ ମଧ୍ୟ କମ୍ ବେଶି ଉଚ୍ଚ ହୁଅନ୍ତି । ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆର ଘୋଡ଼ା ସବୁଠାରୁ ଉଚ୍ଚ ଓ ସ୍କଟଲାଣ୍ଡରେ ସେଟ୍‌ଲାଣ୍ଡ୍ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ଘୋଡ଼ା ସବୁଠାରୁ ସାନ । ଏମାନେ ଖୁବ୍ ପ୍ରଭୁଭକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଲୋକେ ବଜ୍ଜ ରଖି ଏହାଙ୍କୁ ଦଉଡ଼ାନ୍ତି । ତୁରଭବର୍ଷରେ ସିନ୍ଧୁ ଓ କାଠିଆବାଡ଼ର ଘୋଡ଼ା ତୁଲ୍ଲଷ୍ଟ । ଶାଳହୋତ୍ରଙ୍କ ରଚିତ ଅଶ୍ୱ-ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଘୋଡ଼ାଙ୍କ ଲକ୍ଷଣ, ଭେଦ, ରୋଗ ଓ ଚିକତ୍ସା ଆଦି ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ।]

ଘୋଡ଼ା ୨ । କଦଳୀ ବୃକ୍ଷର କଟା ହୋଇଥିବା ଗଣ୍ଡି—
ଘୋଡ଼ା 2. The cut trunk of the plantain tree.

(ଘୋଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ବନ୍ଧୁକରେ ଅଗ୍ନି ପ୍ରଯୋଗ କରିବା ଯନ୍ତ୍ର ବା ଦାଢୁଡ଼ି (ଯାହା ଟିପି ଦେଲେ ବନ୍ଧୁକନଳ ଭିତରେ ଥିବା ବାରୁଦରେ ନଆଁ ଲାଗି ବନ୍ଧୁକ ଫୁଟେ)—
3. Hammer or trigger of a gun.

୪ । ପିଲାମାନେ ବ୍ୟାୟାମ କରିବା ଓ ଖେଳିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଘୋଡ଼ା ପରି ନମିତ ଚତୁଷ୍ପଦ କାଠଖଣ୍ଡ--4 A wooden horse for children's exercise or play.

୫ । ସଦରଞ୍ଜ ଖେଳରେ ଏକଜାତୀୟ ଗୋଟି. ଯେ ଥରକେ ଅଟେଇ ଘର ଗଲେ—
5. The knight in a game of chess.

୬ । (ସଂ. ଗାଢ଼ାବରଣ) ଆଚ୍ଛାଦନ—
6. Act of covering.

ଦେ. ବି— ଆଚ୍ଛାଦିତ—Covered.

ସେହି ବୈରି ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ଶୃଙ୍ଗମାନ·ସବୁ ବେଳେ ଦୂର୍ଭାରେ ଘୋଡ଼ା ହୋଇଥାନ୍ତି ।
ସ୍ୱଯାନାଥ. ଉତ୍ତାଙ୍ଗସ୍ୱ ଯୁବା ।

ଘୁଷ (ଘୁଷ୍ଟ) ବି. (ଯାହାକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ବା ଲୁଚାଇ କରି ଉତ୍କୋଚଗ୍ରାହୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦିଆଯାଏ)—
ଘୁସ୍; ଲାଞ୍ଚ—Bribe.
(ଯଥା—ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା ଘୋଡ଼ା ଦେଇଛି ।)

ଘୋଡ଼ାଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଗୁହ୍ୟ ଧାତୁ; ଭୁଲ. ଗୂଢ଼; ସଂ ଦୃଶ୍ ଧାତୁ)—
Ghordāibā ୧ । ଆଚ୍ଛାଦିତ କରିବା; ଢାଙ୍କିବା—
ଢାକା 1. To cover; to envelop.
ଢାକନା, ଢକନା ଘୋଡ଼ାଇ ଦେଲାବେଳେ ସମ୍ମୁ ନଶାରେ—ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନଧି ।.

୨ । ଗୋପନ କରିବା; ଲୁଚାଇବା—
2. To hide; to hush up; to conceal

ସିନା କେଇବାସେ ବାସ୍ତେ ଘୋଡ଼ାଇ ତୁରଷେ ରସେ ମଲ୍ଲିକୁ ଶୁଣି ରହିଥେ ତୁସେ ।
ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧ ନଧି ।

[ଦ୍ର—ଘୋଡ଼ାଇବା କ୍ରିୟାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଦେବା, ନେବା, ପକାଇବା, ଦେବା କ୍ରିୟାର ସମାପିକା ରୂପ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।]

ଘୋଡ଼ାଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଆଚ୍ଛାଦିତ ହେବା—
Ghordāi hebā 1. To be covered.

୨ । ନିଜର ଶରୀରକୁ ବସ୍ତ୍ରାବୃତ କରିବା—
2. To cover one's body with cloth.

ଘୋଡ଼ା କଇଁ—ଦେ. ବି—ଧଳାକଇଁ; ଶ୍ୱେତ କୁମୁଦ—
Ghordā kaiñ White water-lily.

ଘୋଡ଼ା କଣିରି—ଦେ. ବି—କଚରଙ୍ଗା (ଦେଖ)
Ghordā kaniśiri Kacharaṅgā (See).

ଘୋଡ଼ା କରଞ୍ଜ—ଦେ. ବି (ସଂ. ଘୃତକରଂଜ)—ଏକପ୍ରକାର କରଞ୍ଜ (ଏହା ଚର୍ମରୋଗ, ବାଘୀ ଓ ବିଷଦୋଷନାଶକ)—
ଘୋଡ଼ାକରଂଜ Ghordā karañja A kind of Karañja tree

ଘୋଡ଼ା କସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚଢ଼ିବାପାଇଁ ଘୋଡ଼ା ଉପରେ ଜିନ୍ ଆଦି ସାଜ ପକାଇବା—To saddle a horse for a ride.
Ghordā kasibā
ଘୋଡ଼ାକସା

ଘୋଡ଼ାଗଡ଼ି—ଦେ. ବି (ସଂ. ଘୋଟକ + ଗଣ୍ଡୀ)—ଅଶ୍ୱଦ୍ୱାରା ଟଣାଯିବା ଦ୍ୱିଚକ୍ର ବା ଚତୁଷ୍ଚକ୍ର ଯାନ; ବଗ୍ଗି—
Ghordāgārdi Horse-carriage
ଘୁଡ଼ୁଗାଡ଼ି, ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ି (ଗାଡ଼ି ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ—See notes under Gārdi.)

[ଦ୍ର—ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ି ଅନେକ ପ୍ରକାର; ଯଥା—ଚାରିଚକିଆ—four-wheeled carriage.

ଟମ୍‌ଟମ୍ (ଏକ ଘୋଡ଼ା ଟାଣିବା ହାଲୁକା ଗାଡ଼ି)—
Buggy; dog-cart.

ଦୁଇ, ତିନି ବା ଚାରି ଘୋଡ଼ା ଟାଣିବା ଭାରି ଗାଡ଼ି—
Carriage drawn by two or more horses.

ବ୍ରେକ ଓ ବଡ଼ ପାଲ୍ଲୀଗାଡ଼ି—Brownberry.

ଫିଟନ୍‌ଗାଡ଼ି—Phaeton

ଦୋମହଲା ଗାଡ଼ି (ବମ୍ବାଇ)—Omnibus; bus

ଏକା ଗାଡ଼ି (ପଶ୍ଚିମ ଭାରତ) / ଟମ୍‌ଟମ୍ (ମଦ୍ରାଜ) } A two-wheeled covered cart drawn by a horse.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ଦନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇପ୍ତ	ଜ୍ଅ	ଜ୍ଞ
୨	ଈ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ୍ଞ	ନ୍

ଘୋଗୀବୁଦ୍ଧା ଗାଡ଼ି—Ambulance car.
ଡାକବୁଦ୍ଧା ଗାଡ଼ି—Mail carriage.
ବ୍ରୁଦ୍ଧାମ୍ ଗାଡ଼ି—Brougham.
କେଉଁ କେଉଁ ଗାଡ଼ିରେ ଏକ, କେଉଁଥିରେ ଦୁଇ, କେଉଁଥିରେ ଛଅ ବା ତତୋଽଧିକ ଘୋଡ଼ା ଯୋଗୁ ଦୁଅନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଟ୍ରାମ୍, ମଟର୍ ଓ ରେଲଗାଡ଼ିରେ ଲୋକେ ବେଶି ଯିବାଆସିବା କରିବାରୁ ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ିର ବ୍ୟବହାର ଚେର୍ କମି ଯାଉଛି ।]

ଘୋଡ଼ାଗୋଡ଼ – ଦେ. ବ (ଯାହାର ଗୋଡ଼ ଘୋଡ଼ା ଅର୍ଥାତ୍ ଦେଖାଯାଏ
Ghordāgordā ନାହିଁ; ଚୂଡ଼ାଦା)—(ରହସ୍ୟଚଳନ ସାପ—
(witticism) Snake.

ଘୋଡ଼ାଘୋଡ଼ା—ଦେ. ବ—(ମେଘ) ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା ଅବସ୍ଥା—
Ghordāghordā Overclouding; cloudy state.
(ଯଥା—ମେଘ ଆଜି ଘୋଡ଼ାଘୋଡ଼ା କରୁଛି ।)

ଘୋଡ଼ାଘୋଡ଼ି—ଦେ. ବ—ବହୁ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା କର୍ମ—
Ghordāghordi Act of covering many things.
ଦେ. ବଶ—ଉତ୍ତମରୂପେ ଆଚ୍ଛାଦିତ—Well covered.

ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ା—ଦେ. ବ—ଘୋଡ଼ାରେ ଆରୋହଣ କରିବା—
Ghordā chardhā Ride on a horse.
ଘୋଡ଼ାଚଢ଼ା ଦେ. ବଶ— ଅଶ୍ୱାରୋହୀ—Riding on a horse.
ଘୁଡ଼ଚଢ଼ା

ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ାଲି—ଦେ. ବଶ—୧ । ଘୋଡ଼ାଚଢ଼ା (ଦେଖ)—
Ghordā chardhāli 1. Ghordāchardhā (See)
୨ । ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
2 (a person) Practised in riding a horse.

ଘୋଡ଼ାଛତିଆ—ଦେ. ବ (ଫା. ପିଚୁଲ)—(ବୈଦ୍ୟକ) ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ—
Ghordāchhātiā Tamarisk Dioca.
ଲାଲଝାଉଁ [ଦ୍ର—ଏହା ସିନ୍ଧୁ ଓ ପଞ୍ଜାବରୁ ଆମଦାନି । ଏହା
ଲାଲଝାଉଁ ନଦୀକୂଳରେ ବା ନଦୀଗର୍ଭର ବାଲିରେ ଉଠେ । ଏହାର ଛେଲର ଉଚ୍ଚରପାଖ ନାଲି, ବାହାରପାଖ ଧଳା, କାଠ ଅଲ୍ପ ଶକ୍ତ, ଫୁଲଗୁଚ୍ଛକ ଲମ୍ବଚ୍ ନାଲି, କଡ଼ ଓ ଶାଖା ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । (Kirtikar).]

ଘୋଡ଼ାଟାପୁ—ଦେ. ବ—ଅଶ୍ୱର ଖୁର—
Ghordātāpu Hoof of a horse.
ଘୋଡ଼ାରଖୁର
ଘୋଡ଼ାକାଟାପ

ଘୋଡ଼ାଟାପୁଆ ବାରାହ—ଦେ. ବ—୧ । ଅଶ୍ୱର ଖୁରା ପରି ଖୁର ଥିବା
Ghordāṭāpuā bārhā ଏକପ୍ରକାର ବରାହ—
1. A kind of horse-hoofed boar.
[ବାର୍ହା ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ—
See notes under Bārhā.]

ଘୋଡ଼ା ଟିପିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ି ଘୋଡ଼ାକୁ ଦ୍ରୁତ-
Ghordā ṭipibā ଗତିରେ ଚଲାଇବା—1. To cause a
ଘୋଡ଼ା ଟେପା horse to run by riding on it
ଘୋଡ଼ାଟୀପନା ୨ । ବନ୍ଧୁକର ଘୋଡ଼ାକୁ ଗୁଳିତ କରି ନଳର ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଛିଦ୍ରରେ ଅଙ୍ଗୁଳି ପ୍ରଯୋଗ କରିବା—2. To pull the trigger of a breach-loader gun.

ଘୋଡ଼ାଡମ୍ବ—ଦେ. ବ. (ବ୍ୟଙ୍ଗ) —୧ । ଅଳୀକ ପଦାର୍ଥ; ଅବାସ୍ତବ
Ghordāḍimba ବସ୍ତୁ—1. A non-existing thing.
ଘୋଡ଼ାରଡିମ ୨ । କିଛି ନାହିଁ—2 Nothing.

ଘୋଡ଼ା ଦଉଡ଼ - ଦେ. ବ (ସଂ. ଘୋଟକ + ଧାବନ)—
Ghordā daurda ୧ । ଅଶ୍ୱର ଦ୍ରୁତଗତି—
ଘୋଡ଼ଦୌଡ଼ 1. Running of a horse.
ଘୁଡ଼ଦୌଡ଼ ୨ । ଅପରାଧୀକୁ ଦିଆଯିବା ଦଣ୍ଡବିଶେଷ—
2. A punishment meted out to offenders.
[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ଅପରାଧୀକୁ ଘଣ୍ଟାଏ ପାଇଁ ବେକପାଖରୁ ଜଙ୍ଘ ଦାବୁକା ଦେଇଦେଇକା ଘୋଡ଼ା ପରି ଦଉଡ଼ାଉଥାଏ ।]

ଘୋଡ଼ାଦଣ୍ଡା—ପ୍ରାଦେ. (କଟକ) ବଶ. ପୁଂ—(ଗାଳିବିଶେଷ) ବାରବୁଲା;
Ghordādandā ଯେ ସବୁବେଳେ ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲୁଥାଏ—
(ଘୋଡ଼ାଦଣ୍ଡେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) (a term of abuse) Loafing (person).

ଘୋଡ଼ାଦଣ୍ଡେଇ – ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ବଡ଼ ଦଣ୍ଡକିରୀ ମାଛ—
Ghordādandei The bigger Dandakiri fish.
ପ୍ରାଦେ. (କଟକ) ବଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଘୋଡ଼ାଦଣ୍ଡାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Ghordādandā.

ଘୋଡ଼ାନନ୍ଦ – ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ମାଟି ବା ପଥର ନର୍ଦ୍ଦାଦ୍ୱାର କୂପର ମୁହଁ
Ghordānanda ଘୋଡ଼ାଏ ବା ଆବୃତ ହୁଏ—
A big earthen or stone ring set on the mouth of a well.

ଘୋଡ଼ାନିମ୍ବ—ଦେ. ବ—ଘୋଡ଼ାଲିମ୍ (ଦେଖ)
Ghordānimba Ghordā limba (See)

ଘୋଡ଼ାପୋକ – ଦେ. ବ—୧ । ପଙ୍ଗପାଲ; ନେଳଆ ବଡ଼ ଫଡ଼ିଙ୍କା—
Ghordāpoka 1 Green big locust.
୨ । କଳା ଚେଲୁଣ୍ଡି ପୋକ ପରି ବହୁପଦବିଶିଷ୍ଟ ପୋକ-
ବିଶେଷ—2. A kind of black galley worm.

ଘୋଡ଼ାବଚ – ଦେ ବ—୧ । ଏକପ୍ରକାର ବଚ; ଖୁରାସାଙ୍ଗ ବଚ—
Ghordābacha 1. A kind of fragrant medicinal
ଘୋଡାବଚ root.
୨ । ଖୁବ୍ ଦଉଡ଼ିବା ଘୋଡ଼ାର ମାଟିରୁ ବାହାରିବା ଫେଣ—
2. Foam issuing from the mouth of an over-worked horse.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ । ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୬ ଚଳିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସୁଲେଖ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୫ ବା ୬ ଚଳିତ ବୌଦ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ନ ମିଳିବ ସେତେବେଳେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ୬ଟି ବା ୫ଟି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଦିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—। ଗାଡ଼ ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଣ୍ଡ' ଖୋଦିବେ; 'ବୃଷ' ନ ମିଳିଲେ 'ବୃଷ' ଖୋଦିବେ; 'ବର୍ଷୁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବର୍ଷ୍ଣୁ' ଖୋଦିବେ; ଅଗଣା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍ଗ' ଖୋଦିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ ଅଲ୍‌ବତ୍ ଖୋଦିବେ

ଘୋଡ଼ାବାଲ—ଦେ. ବ—୧ । ଘୋଡ଼ାର ଲାଞ୍ଜର ଲମ୍ବ ବାଳ—
Ghordābāla 1. The long hair of a horse's tail.
୨ । ଘୋଡ଼ା ଦେହର ରୋମ—2 Horse-hair.

ଘୋଡ଼ାମାଛୁ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଘୋଟକ+ମକ୍ଷିକା)—ଏକପ୍ରକାର ପାଉଁଶିଆ
Ghordāmāchhi ରଙ୍ଗର ବଡ଼ ଡାଉଁଶ; ଡାଆଁଶ—Horse-fly.
ଘୋଡ଼ାମାଚି [ଦ୍ର—ଏମାନେ ଘୋଡ଼ାଙ୍କ ଦେହରେ ଲାଗିଲେ ଘୋଡ଼ା
ଘୁଡ଼ମକ୍ଖୀ ଅଛ ବକଳ ଓ ଅସ୍ଥିର ହୁଅନ୍ତି ।

ଘୋଡ଼ା ମାରିଦେବା - ଦେ. କି—୧ । ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ି ଦୂର ଦେଶ
Ghordā māridebā (ସ୍ଥାନ)କୁ ଯିବା—
ଘୋଡ଼ା ମାରା 1. To ride to a distance.
ଘୋଡ଼ା ମାରନା ୨ । ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ି ଘୋଡ଼ାକୁ ଛପଟାଇବା—
2. To cause a horse to gallop.
(ଯଥା— ସାଦ୍ଦେବ କଟକରୁ ବ୍ରଜଙ୍ଗକୁ ଘୋଡ଼ା ମାରଦେଲେ ।)

ଘୋଡ଼ାମୁହାଁ—ଦେ. ବଣ. ସୁଂ —୧ । ଲମ୍ବ ମୁଖବଶିଷ୍ଟ—
Ghordāmuhāñ 1. Having a long face.
ଘୋଡ଼ାମୁଖା ୨ । ନିର୍ଲଜ୍ଜ—2. Shameless.
ଘୁଡ଼ମୁହାଁ ୩ । ଅଯୋଗ୍ୟ—3. Worthless.
(ଘୋଡ଼ାମୁହାଁ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ବୁଲକ୍ଷସ୍ ବେଲକୁ ଘୋଡ଼ାମୁହାଁ ସୁଅ ଜାଉ—ଉଗ ।

ଘୋଡ଼ା ଯିବା—ଦେ. କି. (ଘୋଡ଼ାଇବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟ ରୂପ)—
Ghordā jibā ଆଚ୍ଛାଦିତ ହେବା—To be covered.

ଘୋଡ଼ାରୋହା—ତ୍ରା. (ପଦୀ) ବଣ. (ଫ. ଘୋଟକାରୋହୀ) —
Ghordārohā ଅଶ୍ୱାରୋହୀ—Riding a horse.
ହାଗ ହାଗ ଘୋଡ଼ାରୋହାଙ୍କୁ ଘୋଡ଼ାରୋହା
ଖୁଙ୍ଗ ଭୁଲେ ଖଣ୍ଡି ପୁଣିଲେ ଟେକ ବାହା । କୃଷ୍ଣଦିନ୍ଦ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।

ଘୋଡ଼ାଲଞ୍ଜା—ଦେ. ବ —ଏକ ଜାତୀୟ ଗଛ—
Ghordālanjā A kind of tree with drooping bushy branches.
[ଦ୍ର—ଏହାର ଡାଳ ଘୋଡ଼ାଲାଞ୍ଜ ପରି ଗୋଛାଗୋଛା ବା ଝାମ୍ପୁଡ଼ା ହୋଇ ତଳକୁ ଝୁଲି ଥାଏ । ଏହାର ଗଛର ଗୋଲେଇ ୮ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏ ।]

ଘୋଡ଼ାଲଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ଘୋଡ଼ାର ବଣ୍ଡା—
Ghordālandi Horse-dung.

ଘୋଡ଼ାଲାଞ୍ଜି—ଦେ. ବ—ବର୍ଷାକାଳୀ ଘାସବିଶେଷ—
Ghordālānji Albizzia Stipulata (Haines)
[ଦ୍ର—ଏହା ଲମ୍ବରେ ୨ ଫୁଟରୁ ୫ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େ । ଏହା ବାଲିଆ ବା ଦୋରସା ମାଟିରେ ଭଲ ଜନ୍ମେ । ଗୁଣସୁ-ମୁକ୍ତ ଘଡ଼ିଆ ଏହା ପାଇଁ ଗୁଣସୁ ।]

ଘୋଡ଼ାଲିମ୍ବ—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ନମ୍ବ ଗଛ—
Ghordālimba Melia Azadarach; Persian Lilac (Kirtikar).
ସଂ. ମହାନିମ୍ବ, ହ୍ରସଦ୍ରୁମ, ପବ୍ବତନିମ୍ବ (ନିମ୍ବ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ)
ଘୋଡ଼ାନିମ, ମହାନିମ (See notes under Nima)
ଡ୍ରେକ, ବକାୟନ, ବେତଇନ,
ବର୍କର୍ଜ, ମହାନିମ୍ବ, ଘୋଡ଼ାନିମ
ଗୁ ବକନ ଲମ୍ବୋଡ଼ୋ
ଭା. ମାଲୈ, ମାଲୈବେପାମ
ମ. ବଲ୍ଲସ୍ପଦ ନମ୍ବ, ଲମ୍ବାର୍‌ବକାନା ନମ୍ବ
ତେ. ଉରକବେପ, ମକାନିମ, କୋଣ୍ଡାବେପା
ଆ. ହ୍ରୁଲ୍‌ବାଣ୍

ଘୋଡ଼ାଶାଳ—ଦେ. ବ. (ଫ. ଘୋଟକଶାଳା)—
Ghordāsāla ଅଶ୍ୱଶାଳା; ଅସ୍ତାବଲ୍—Stable.
ଆସ୍ତବଲ
ଘୁଡ଼ସାଲ ଅସ୍ତବଲ

ଘୋଡ଼ାଶୁଣ୍ଠି—ଦେ. ବ—ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ମୂଳବିଶେଷ—
Ghordāsunṭhi A kind of medicinal root or bulb.

ଘୋଡ଼ା ସଇସ—ଦେ. ବ—ଅଶ୍ୱପାଳ; ଅଶ୍ୱରକ୍ଷକ ଭୃତ୍ୟ—
Ghordā saisa Syce; groom.
ସଇସ
ସଇସ

ଘୋଡ଼ା ହେବା—ଦେ. କି. (ଘୋଡ଼ାଇବା କ୍ରିୟାର କର୍ମବାଚ୍ୟ)—
Ghordā hebā ୧ । ଘୋଡ଼ା ଯିବା (ଦେଖ)
1. Ghrdā jibā (See)
ଘୋଡ଼ଶ ଫାଳକରେ ହୁମଦ୍ରୁ ଗିର
ଘୋଡ଼ା ଦୋଇଥିବ ବ ଶୁଣିବ ଦଣ୍ଡଧାର । କୃଷ୍ଣଦିନ୍ଦ. ମହାଭାରତ. ବନ ।
୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବହୁ ସମୟ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ରହିବା—
2. (fig.) To stand for a long time; to dance attendance.
୩ । (ଫ. ଘୋଟକାସ୍ଥିତେ) ମନୁଷ୍ୟ ଦୁଇହାତ ଓ ଦୁଇଗୋଡ଼ ଭୂମିରେ ଲଗାଇ ଗତି କରିବା ବା ଅବସ୍ଥାନ କରିବା—
3. (a man) To creep or stand on the ground with the help of the two knees and two hands.

ଘୋଡ଼ଆ—ଦେ. ବ.—୧ । ଘୋଡ଼ଚ (ଦେଖ)
Ghordiā 1. Ghordachi (See)
୨ । କବାଟ ଆଦି ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଛିଙ୍କିଆ—
2. A trigger for fastening the frames of a door or window.
ଦେ. ବଣ. —ଆବୃତ—Covered.

ଘୋଡ଼ାଇବା—ଦେ. କି.—୧ । ଘୋଡ଼ାଇବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Ghordiāiba 1. Causative form of Ghordāiba.
୨ । ଘୋଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
2. Ghordāiba: (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଳ	ଶ,ଷ	ଙ୍କ	ଇସ୍	ଉଅ	ଓ
	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଦୀର୍ଘବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ	ଯ	ସ	ଙ୍ଗ	ଇଅ	ଔ	ଂ

ଘୋଡ଼ିଆଇ ଦେବା--ଦେ. କ୍ରି.—ଘୋଡ଼ି ଦେବା (ଦେଖ)
Ghordiāi hebā Ghordi hebā (See)

ଘୋଡ଼ିଆଘୋଡ଼ି—ଦେ. ବ.—ଘୋଡ଼ାଘୋଡ଼ି (ଦେଖ)
Ghordiā ghordi Ghordā ghordi (See)

ଘୋଡ଼ିଆ ଘୋଡ଼ିଆ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି— (ମେଘ) ଆକାଶକୁ ବେଳେ
Ghordiā ghordiā karibā ବେଳେ ଛାଙ୍କି ପୁଣି ଗୁଡ଼ି ଯାଉଥିବା
(the clouds) To overcast the sky and to clear up at intervals.

ଘୋଡ଼ିଆ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଘୋଡ଼ା ଯିବା (ଦେଖ)
Ghordiājibā Ghordā jibā (See)

ଘୋଡ଼ିଆ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଘୋଡ଼ା ଯିବା (ଦେଖ)
Ghordiā hebā Ghordā jibā (See)

ଘୋଡ଼ିଘାଡ଼—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ.—୧ । ଘୋଡ଼ାଘୋଡ଼ି (ଦେଖ)
Ghordighārdi 1. Ghordāghordi (See)

ପଡ଼ି ଅଛନ୍ତି ଗୋଇ ହୋଇ ଘୋଡ଼ିଘାଡ଼ି । କୃଷ୍ଣ ହ, ମହାଭାରତ. ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

ଘୋଡ଼ିଙ୍ଗ—ଦେ. ବ.—୧ । ଘୋଡ଼ା ପରି ଲାଞ୍ଜ ଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଫିକା-
Ghordinga ଦଲଦଆ ବାଘ—1. A species of pale-yellowish grey tiger with bushy tail; The ounce or snow leopard; Felis Uncia (Burke; the Indian field-sh kar-book).

[ଦ୍ର—ଏମାନେ କଝକ ଜକଝବର୍ତ୍ତୀ ନଈପଠାରେ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି ଓ ବାଛୁରୀ ଓ ଛେଳି ଆଦି ଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ମାରି ଖାଆନ୍ତି । ଏହା ଛଡ଼ା ବାଘ ଜାତିସ୍ଥ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଜନ୍ତୁର ଘୋଡ଼ା ଲାଞ୍ଜ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟତ୍ର ଏ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ସମ୍ଭବତଃ ମହାନଦୀର ବଢ଼ିରେ ଦୂର ଦେଶର ଜଙ୍ଗଲରୁ ଗୋଟା କେତେ ଘୋଡ଼ି ଆସି ନଈ ପଠାରେ ଏମାନଙ୍କ ବଂଶବୃଦ୍ଧି ହୋଇଅଛି । ଏମାନେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଆକ୍ରମଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

୨ । ଘୋଡ଼ଙ୍ଗ (ଦେଖ)
2. Ghordanga (See)

ଘୋଡ଼ିଚ—ଦେ. ବ.—ଘୋଡ଼ାଚ (ଦେଖ)
Ghordichi Ghordachi (See)

ଘୋଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଘୋଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Ghordibā 1. Ghordāibā (See)

ବଢ଼ିଲେ ଜଡ଼ଲେ ଘୋଡ଼ଲେ ଲଲର୍ଦ୍ଧ ବେଢ଼ି ଜକୋରନ୍ତୁ ଅଇକା—
ଉଷ. ବୈଦେସ୍ପଶବଲ.ସ ।

୨ । (ହୃଦୟ, ମନ) ଅଧିକାର କରିବା—2 To take possession of (the mind or heart.)

ସ.ହେବଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ଭାଙ୍କ ହୃଦସ୍ ସାଜ ଘୋଡ଼ ଗଲ୍ଲଣି—ସଥାନାଥ. ବବେଳା ।

ଘୋଡ଼ି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଘୋଡ଼ାଇ ହେବା (ଦେଖ)
Ghordi hebā 1. Ghordāi hebā (See)

୨ । ଘୋଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
2. Ghordāibā (See)

ଦେ. ବ.— ଶୀତବସ୍ତ୍ର —Winter-cloth; wrapper.
(ଯଥା—ମୋ ଘୋଡ଼ିହେବାକୁ ଆଣ ।)

ଦେ. ବଣ —ଦେହକୁ ଆବୃତ କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ (ବସ୍ତ୍ର)—
(cloth) Used for wrapping the body.
(ଯଥା—ମୋ ଘୋଡ଼ିହେବା ଏଣ୍ଡୀଟା ବଏ ନେଲା ?)

[ଦ୍ର—ଉପରୋକ୍ତ ବ ଓ ବଣ ଅର୍ଥରେ 'ଘୋଡ଼ିହେଲା' ମଧ୍ୟ ପ୍ରଯୋଗ କରାଯାଏ]

ଘୋଡ଼ୀ—ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ଘୋଟକୀ)—୧ । ମାଈ ଘୋଡ଼ା—
Ghordī 1. Mare.

ଘୋଡ଼ୀ ଏରୂପେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦର ହେଲେ ଘୋଡ଼ା—
ଘୋଡ଼ୀ କୃଷ୍ଣଚ ହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।

୨ । କଦଳୀକାନ୍ଦର ଲମ୍ବ ଡେଙ୍ଗ—
2. The stalk of a bunch of plantains.

ଘୋଡ଼େଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଘୋଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)
Ghordei debā Ghordāibā (See)

ଘୋଡ଼େଇଘୋଡ଼େଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଆଖିପତା) ନଦ୍ରା,
Ghordei ଭନ୍ଦ୍ରା ବା ଅଳସ୍ୟ ହେତୁରୁ ବାରଂବାର ବୁଜ
ghordei hebā ହୋଇଯିବା—1. (the eyelids) To become repeatedly closed owing to sleepiness.

୨ । (ମେଘ) ଆକାଶକୁ ଅଳ୍ପ ଛାଙ୍କି ପୁଣି ଗୁଡ଼ି ପୁଣି ଛାଙ୍କିବା—
2. (the clouds) To overcast the sky and to clear up at intervals.

ଘୋଣ—ସଂ. ବ (ଘୁଣ୍ ଧାତୁ=ଭ୍ରମଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Ghona ଘୋଣା (ଦେଖ)
Ghonā (See).

ଘୋଣସ—ସଂ. ବ. (ଭୁଲ. ଗୋନସ)—ସଞ୍ଜ୍ଞସ୍ପବ୍ଦଶେଷ—
Ghonasa A sort of reptile.

ଘୋଣା—ସଂ. ବ (ଘୁଣ ଧାତୁ=ଭ୍ରମଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Ghonā ୧ । ନାସିକା; ନାକଘୁଡ଼ା—1 Nose; nostril.

୨ । ଘୋଡ଼ାର ନାକଘୁଡ଼ା—2. The nostrils of a horse.

ଅନଇ-ଉଗାଇ-ଘୋଣା ନାଃଦୂତ-ଘୂଣାରେ ବ୍ୟସ୍ତେ ପଳାଇଲେ ଅଶ୍ୱ—
ଘୁଆନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।

୩ । ଥୋମଣି—3. Snout.

୪ । ଘୁଷୁରି ବା ବରାହର ଥୋମଣି—4. The snout of a hog or boar.

ଘୋଣୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ. (ଘୋଣା+ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୪ମା. ୧ବ)—
Ghonī ୧ । ଶୂକର; ଘୁଷୁରି—.1 Pig, hog.
(ଘୋଣିମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବରାହ; ବାରୁ—2. Boar.

ଘୋଣ୍ଟା—ସଂ. ବ—୧ । ବରକୋଳ ଗଛ—1. The jujube tree.
Ghonṭā ୨ । ଗୁଆଗଛ—2. The betel-nut tree.

୩ । ବଡ଼ କାଠଗଛବିଶେଷ—
3. A kind of big timber-tree.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅଧର ପୃଷ୍ଠାରେ ପୃଚ୍ଛତ ୧ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବ ୨ ଚଢ଼ିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ସଲେତ ରଖା ହଇଛି । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚଢ଼ିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ ସେବେ ସେହି ସେ ପାଦ୍ଧି ସଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବପରୁତ ୨ ବା ୧ ଚଢ଼ିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁହେବ । ଯଥା—'ଗାଡ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଃ ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧ୍' ନ ମିଳିଲେ 'ଭଦ୍ଧ୍' ଖୋଜିବେ; 'ଅଗଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଜ୍ଞା' ଖୋଜିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲବତ୍' ଖୋଜିବେ ।

ଘୋମଟା—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) ବ. (ଭୁଲ ବ. ଘୋମଟା; ସଂ. Ghomaṭā ଅବଗୁଣ୍ଠନ)—ଅବଗୁଣ୍ଠନ; ଓଢ଼ଣା—Veil; muffler.

ଘୋମଟା ଉପରେ ଘେମଟା ନାଚ । ଉଗ ।

ଘୋମଟା ଟାଣିବା—ଗ୍ରାଦେ. (ମେଦନୀପୁର) କି. (ଭୁଲ ବ. ଘୋମଟା ଟାନା)—ମୁହଁ ଅନ୍ୟ ଲୋକକୁ ଦେଖା ନ ଯିବା ଭଳ ଓଢ଼ଣାକୁ ମୁହଁର ସାମନାକୁ ଓଠଆଡ଼କୁ ଟାଣିବା—To draw up the veil over the face.

ଘୋର—ସଂ. ବ (ଘୁର ଧାତୁ=ଭୟଙ୍କର ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—Ghora ୧ । (ଯେ ସୃଷ୍ଟି ସଂହାରାର୍ଥ ଭୟଙ୍କର ରୂପ ଧାରଣ କରନ୍ତି) ମହାଦେବ; ଶିବ—The Deity Siba.

୨ । (+ଭାବ. ଅ) ଭୀଷଣତା; ଭୟଙ୍କରତା—2. Awfulness; terrificness.

୩ । ଋଷିବିଶେଷ—3. Name of a sage.

୪ । (+ଭାବ. ଅ) ଭୟ—4. Dread, fear; horror; terror.

୫ । କୁଙ୍କୁମ—5. Saffron.

୬ । ଚକ୍ର—6. Wheel.

୭ । ଆବର୍ତ୍ତ—7. Whirlpool; eddy.

୮ । ବିଷ—8. Poison.

୯ । (+ଭାବ. ଅ) ପୂଜ୍ୟତା—9. Venerableness.

୧୦ । (+ଭାବ. ଅ) ମତ୍ତତା; ନିଶା—10. Madness; intoxication.

୧୧ । ଗାରୁଡ଼; ତାନ୍ତ୍ରିକ ଅଉଷଧର ମନ୍ତ୍ରାଦି—11. Charms; magic-formula.

୧୨ । ସଙ୍କଟ—12 Danger.

ସଂ. ବଣ—୧ । ଗଭୀର—1. Deep.

୨ । ଗାଢ଼; ଘନ—2. Dense; thick.

୩ । ଟାଣୁଆ—3. Solid; hard.

୪ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—4. Excessive; very great.

ମୁହଁ ଘୋର କଳଙ୍କୀରେ ଡେଣ୍ଡ ଏକୁଟ
ଡେଗାଏ ସଉତ ମୋତେ ବଣାଇ ମୂରତ—ନଜଦ୍ଦଗୋର୍ଦ୍ଧନ ନର୍ଦ୍ଦରଣୀ ।

୫ । ଦାରୁଣ; ତୀବ୍ର—5. Violent; vehement.

୬ । ଦୁର୍ଗମ—6. Impenetrable.

୭ । ଭୀଷଣ; ଭୟାନକ—7. Horrible; frightful; terrific; terrible; awful; dreadful.

୮ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନିଷ୍ଟକାରୀ; ମାରାତ୍ମକ; ଉତ୍ତ (ବିଷ ଆଦି)—8. Very pungent; very deleterious; fatal.

ଘୋର ଘୋର ଜାଙ୍ଗଳ, ଜହ୍ନର ଭୁଲେ ଭାଡ଼ା ପିଲୁରେ—
ଜଗନ୍ନାଥ, ଜଗୋତ୍କଳଭୂ ପ ଗୀତ ।

୯ । ମହତ୍; ବଡ଼; ମହା—9. Great; sublime.

ସଂ. ବିଶର ବିଣ—ଅତ୍ୟନ୍ତ—Very; too; too much.

ଦେ. ବିଣ—ଅମାନୁଷିକ; ନିଷ୍ଠୁର—Cruel; inhuman.

ତୁ ଘୋର କର୍ମ କଥା କରୁ, ସବ ଅଭୁବ ନ ବଗରୁ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଘୋର ଅନ୍ଧାର—ଦେ. ବି. (ସଂ. ଘୋର+ଅନ୍ଧକାର)—ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧକାର—Ghora andhāra Deep darkness; utter darkness.

ଘୋର ଆଁଧାର
गहरी अँधेरा

ଘୋର କଥା—ଦେ. ବ—ଗହନକଥା; ବହୁକଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ବିଷୟ; କାଠିକର ପାଠ—Ghora kathā A matter of much difficulty.

ଘୋରଘୁଷ୍ୟ—ସଂ. ବ— କଂସା; କାଂସ୍ୟ ଧାତୁ—Ghoraghushya Bell-metal.

ଘୋରଣା—ଦେ. ବ (ସଂ. ଘୃର୍ଣ୍ଣ ଧାତୁ)—୧ । ଯେଉଁ କାଠଦ୍ୱାରା ହାଣ୍ଡି ଉପରେ ସିଝା କଗ୍ୟାଉଥିବା ଡାଲି ତରକାରି ଆଦି ଘୋରବାକୁ ବା ପାଣ୍ଡିବାକୁ ହୁଏ; ଚରୁ—Ghoraṇā 1. A rod for stirring up boiling curry, dal etc.

୨ । ଚକି; ପେଷଣୀ; ଚୁଇବା ଯନ୍ତ୍ର—2. Pounding machine; mill-stone.

ଘୋରଣା କାଠି—ଦେ. ବ—ଘୋରଣା ୧ (ଦେଖ)—Ghoraṇā kāṭhi Ghoraṇā 1 (See).

ଘୋରଣା ଚକ—ଦେ. ବ—ଘୋରଣା ୨ (ଦେଖ)—Ghoraṇā chaki Ghoraṇā 2 (See)

ଘୋରତର—ସଂ. ବଣ (ଘୋର+ତର)—୧ । ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଘୋର—Ghoratara 1. More great; greater;

୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—2. Excessive; very much.

ସଂ. ବ—ଶିବ—Siba.

ଘୋରଦର୍ଶନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (କର୍ମଧା; ଘୋର+ଦର୍ଶନ)—ଭୀଷଣ ରୂପବିଶିଷ୍ଟ; ବିକଟାକୃତ—Of frightful appearance; terriffic; hideous. (ଘୋରଦର୍ଶନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂ. ବ—ପେଚକ—Owl.

ଘୋରନିଦ୍ରା—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ଘୋର+ନିଦ୍ରା)—ଗାଢ଼ ନିଦ୍ରା—Ghoranidrā Deep sleep; slumber.

ଘୋରପୁଷ୍ପ—ସଂ ବ ପିତ୍ତଳ—Ghorapushpa Brass.

ଘୋରବନ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ଘୋର+ବନ)—ଦୁର୍ଗମ ବା ଅଭେଦ୍ୟ ଅରଣ୍ୟ;ଅଗଜାଟି ବନସ୍ତ—Ghorabana Dense or impenetrable jungle.

ଘୋରବାଶନ—ସଂ.ବ (ଘୋର+ବାଶ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅନ) ଶୃଗାଳ—Jackal (Apte · Ghorabāśana

ଘୋରବାଣୀ—ସଂ. ବ (ଘୋର+ବାଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୭ମା. ୧ବ) ଘୋରବାଶନ (ଦେଖ)—Ghorabāśana (See)

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଈ	ଋ	ଌ	ଏ	ଽସନ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	କ୍ଷ	ଇସ୍ଟ	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ଋ	ଲୃ	ଏ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଶ୍ୟ	ଯ	ସ	ଟ୍ୟ	ଇଅ	ଓ	

ଘୋରଘ୍ସନ—ସ.ବ (ଘୋର+ଘ୍ସ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦକରିବା+ଲ୍ୟୁଟ୍. ଅନ)
Ghorarāsana ଘୋରବାଶନ (ଦେଖ)—Ghorabāśana (See)

ସ.ବ୍ରୀ.ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘୋର+ଘ୍ସନ)—ଭୟଙ୍କର ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ—(ଘୋରଘ୍ସନା ସ୍ତ୍ରୀ) Emitting a frightful sound; yelling.

ଘୋରଘ୍ସୀ—ସ. ବ ଓ ବ୍ରୀ. ପୁଂ (ଘୋର+ଘ୍ସ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ ବ)—ଘୋରଘ୍ସନ (ଦେଖ)—(ଘୋରଘ୍ସିଣୀ-ସ୍ତ୍ରୀ)
Ghorarāsi Ghorarāsana (See)

ଘୋରରୂପ—ସ. ବହୁ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘୋର+ରୂପ)—ଭୟଙ୍କର ରୂପବିଶିଷ୍ଟ—Hideous. (ଘୋରରୂପା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବ—ମହାଦେବ; ଶିବ—Siba.
Ghorarūpa

ଘୋରା—ସ. ବ (ଘୋର+ଆ)—ଭୟଙ୍କର ରାତ୍ରି—
Ghorā Terrible night.

ସ. ବହୁ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଘୋର+ଆ)—ଘୋରର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Ghora.

ଦେ. ବ (ଦୃଶ୍ଟି; ଘର୍ଷଣ)—୧ । ଘର୍ଷଣ; ଘୋରିବା କର୍ମ—
ଘୋଟା 1. Act of rubbing into a paste.
ଘୁଟନା
(ଯଥା—ଚନ୍ଦନଘୋରା ।)

୨ । ତୁଲରେ ବସିଥିବା ଡାଲି ବା ଖିରି ବା ତଅଣର ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡିଆ ଅଂଶକୁ ପାଣିଆ କରିବାପାଇଁ ଅଶକରେ ବା ଘୋରଣାରେ ପାଣ୍ଟିବା—2. To churn boiling dal, curry or gruel with the ladle.

୩ । ଘୋରି ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହେବା ଔଷଧ—
3. Medicine which is to be rubbed into a paste before being used.

ଦେ. ବହୁ—ଘୃଷ୍ଟ; ବଟା ହୋଇଥିବା—Reduced into a paste by rubbing.

ମୋ ଘୋର ଚନ୍ଦନ ହୋଇବ ସେବେ ତୋଳ—କୃଷ୍ଣଶିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ।

ଗ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ୁଳାଉ) ବ— ବଟିକା—Pill.

ଘୋରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘୋରବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Ghorāibā Causative of Ghoribā.

ଘୋରାକୃତି—ସ. ବହୁ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ଘୋର+ଆକୃତି)—ଘୋରଦର୍ଶନ (ଦେଖ)—
Ghorākṛuti Ghoradarśana (See)

ଘୋରାଘୋରି—ଦେ. ବ—୧ । ଘୋରବା ବା ଘର୍ଷଣ କରବାର କ୍ରିୟା—
Ghorāghori 1. The operation of pasting or rubbing.

୨ । ଔଷଧମୂଳ—2. Drugs and roots; herbs.

ଘୋରାସଜ—ଦେ. ବ—ଶିଶୁମାନଙ୍କ ନମନ୍ତେ ଘଷିପ୍ରସ୍ତୁତ ମୁଣ୍ଟିକା ଔଷଧ—
Ghorāsaja A collection of simple herbs and spices given to infants while ailng from different ailments.
ଘୁଟ୍ଟୋ

[ଦ୍ର—ବଚ, ଶୁଣ୍ଠି, ପିପ୍ପଳୀ, ଜାଇଫଳ, ଲବଙ୍ଗ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ପିଲେଇଟମାନେ ଗୋଟଏ ପେଡ଼ି ବା ମଣିରେ ସାଇତ କରି ରଖିଥାଆନ୍ତି । ପିଲାର ଦେହ ଅସୁସ୍ଥ ହେଲେ ରୋଗକୁ ଗୃହଁ ଯେଉଁ ଜନସ ଦଆଯିବାର ତାକୁ ପିଲାକୁ ଦଅନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ ଏ ଦ୍ରବ୍ୟମାନ ଚନ୍ଦନପେଡ଼ି ବା ଖଲରେ ଘୋରି ହୋଇ ମାଆ ଦୁଧ ସଙ୍ଗେ ମିଶାଯାଇ ଶିଶୁଙ୍କୁ ଦଆ ଯିବାରୁ ଏହା ଘୃତ୍ତଦ୍ଦର ନାମ ଘୋରାସଜ ।]

ଘୋରି—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ନାମ)—ଭାରତକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିବା ଆଫଗାନସ୍ଥାନରୁ ମୁସଲମାନ ବଂଶବିଶେଷ—
Ghori Name of family of invaders of India.

[ଦ୍ର—ଏହି ବଂଶର ମହମ୍ମଦ ଘୋରି ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗରେ ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ କରି ଭାରତରୁ ହିନ୍ଦୁରାଜ୍ୟ ନର୍ମୂଳ କରିଥିଲେ ।]

ଘୋରିଘାରି—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ଉତ୍ତମରୂପେ ଘର୍ଷଣ କର—
Ghorighāri Pounding or pasting well.
ଉମ ନାମ ଶ୍ରେଷ୍ଠୀସ୍ଥ ଘୋରିଘାରି ତି—ଦଳନ ।

ଘୋରିପୋରି ହେବା—ଗ୍ରା. (ଇତର) କ୍ରି—ଘୋଡ଼ି ହେବା (ଦେଖ)—
Ghoripori hebā Ghordi hebā (See)

ଘୋରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ଘୃଣ୍ଣିସ୍ଥମାନ; ଭୁଲ. ଗ୍ରା. ଘୋଲମାଣ)—
Ghoribā ୧ । ଘସି ଘସି ଚୁଣ୍ଡାଇବା—
ଘୋଳାନ; ଘୁଂଟା 1 To wear away by rubbing.
ଘୋଳନା; ଘୁଟନା ୨ । ଚନ୍ଦନକାଠ ଆଦିକୁ ପାଣି ଦେଇ ପଥରରେ ଘଷିବା— 2. To rub into a paste.

ଘୋର ଘୋର ନାଙ୍ଗଳ କହର ଭୁଲେ ଦାହା ପଇଲୁ ରେ—
କବିସୂର୍ଯ. ଜଗୋନ୍ନାଟକମ୍. ସ. ଗୀତ ।

୩ । ଡାଲି ଓ ତଅଣକୁ ଅଶକ ବା ଚମୁଦ୍ୱାରା ପାଣ୍ଟି ଘନ ଓ ତରଳ ପଦାର୍ଥକୁ ମିଶାଇ ପାଣିଆ କରିବା; ଗୋଳିବା—
3. To stir up dal or curry into a constitent or soft paste with the end of a wooden spoon or ladle.

୪ । ଘୋଟିବା ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ—
4. See notes under Ghoṭibā.

ଘୋରି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଘୋରିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ—
Ghori hebā 1. Passive voice of Ghoribā.

୨ । ଘର୍ଷଣଦ୍ୱାରା କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—2. To be decayed or worn out by constant rubbing.

ଗ୍ରା. (ଇତର) କ୍ରି—ଶରୀରକୁ ବସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଆବୃତ କରିବା; ଘୋଡ଼ ହେବା—To cover one's body with a cloth.

ଘୋଳ—ଦେ. ବ. (ଘୁର ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)—ବସାଦହିରେ ପାଣି ନ ମିଶାଇ ମୋହଣିଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଦହି ବାହାରେ; ମୁଦା ହୋଇଥିବା ନଳଳ ବସାଦହି; ତକ୍ର—Butter-milk; coagulated milk churned without adding water to it.
Ghola

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପଠ ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ କୋଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ବହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଅ' ସେଖିରେ 'ବଧୂ' ନ ପାଇଲେ 'ବଈ' ସେଖିରେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ସେଖିରେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ସେଖିବେ ।

ଘୋଳ ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘୋଳ)—୧ । ବସାଦହିରେ ପାଣି ମିଶାଇ ମୁହାଁଇ ଲହୁଣୀ ବାହାରକରିସାଇଥିବା ତରଳ ଦହି—
ମଟ୍ଠାଚହଲ 1. Watered-whey.

[ଦ୍ର - ସଂସ୍କୃତରେ ଘୋଳର ଅର୍ଥ ମୁହାଁଦୋଇଥିବା ନିର୍ଜଳ ବସାଦହି; ଓଡ଼ିଆରେ ଘୋଳର ଅର୍ଥ ପାଣି ମିଶାସାଇ ମୁହାଁ ଦୋଇଥିବା ବସାଦହି ।]

୨ । ଗଳଆ (ଦେଶ)—2. Galiā (See)

ଘୋଳା ଦେ. ବଣ—(ପାଚିଲା ଆମ୍ବ, ଡିମ୍ବ ପ୍ରଭୃତିର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା)
ଘୁଲାହୁଆ ବଳୁତ ଓ ତରଳତ (ଅଂଶ)—Muddled (contents of an over-ripe mango or stale egg); become spoiled.

ଘୋଳଘୋଳା—ଦେ. ବଣ—୧ । ପଚ ମିଳାଇ ଯାଇଥିବା—
Gholaghola 1. Over-ripe and rotten; muddled.
ଘୋଳା ୨ । ଜଳମିଶ୍ରିତ ଗୋଳା ଯାଇଥିବା—
ଘୁଲହୁଆ 2. Too much agitated or stirred.

ଘୋଳ ଦହି—ଦେ. ବ. (ସଂ. ଘୋଳ + ଦଧି)—ଘୋଳ (ଦେଖ)
Ghola dahi Ghola (See)

ଘୋଳପଥର—ଗାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଗୁଆପଥର—
Ghola pathara Hail-stone.

ଘୋଳ ମୁହାଁଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଘୋଳ + ମଥ ଧାତୁ)—ବସାଦହିକୁ ମନ୍ଥନ କରିବା—
ଘୋଳ ମଓୟା To churn butter-milk.
ମଟ୍ଠା ମଥନା
ଘୋଳ ମୁହଁବା ।
ଘୋଳ ମୋହୁଁବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ଘୋଳା—ଦେ. ବ.—(ସଂ.ଘୂର୍ଣ୍ଣନ; ପ୍ରା. ଘୂଲନ)—ଘୋଳା ବନ୍ଧା (ଦେଖ)
Gholā Gholā bindhā (See)

ଘୋଳାରେ ପଡ଼େ ମରୁ ଆଜୁ ଦୋ ଚୁକୁମରୁ ବଲୁଛ ଦଉଡ଼ର୍ ଉହୁଲୁଁ ଗୋ ।
ଦେସୂର୍ଯ୍ୟ. ଜଗୋପ୍ତଭମ୍ଭୁ. ଘ. ଗୀତ ।

ଘୋଳା ଦେ. ବଣ.—୧ । ଗୋଳଆ; ଆବିଳ—
ଘୋଳା 1. Turbid; muddled.
୨ । କର୍ଦ୍ଦମାକ୍ତ—2. Muddy.
୩ । ଗୋଳମାଳଆ ଦୋଇଯିବା—3. Confused

ଘୋଳ—ଗାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)—ବ.—(ଳ ସ୍ଥାନରେ ଲ ଉଚ୍ଚାରଣ)—
Gholā ଘୋଳା; ବନ୍ଧା; ବ୍ୟଥା—Aching.

ଘୋଳାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଘୋଳାଇ ଦେବା (ଦେଖ)
Gholāiba 1. Gholāi hebā (See)
୨ । ଘୋଳାଇ ଯିବା (ଦେଖ)
2. Gholāi jibā (See)
ଘୁଲା ୩ । ଗୋଳଆ ହେବା; ପଚ ପାଣିପାଚ ଯିବା—
ଘୁଲନା 3. To be rotten or muddled; to become putrid or putrified; to become watery or liquofied.
ଘୁଲା ୪ । ଦ୍ରବଡ କରିବା—4. To liquefy.
ଘୁଲବାନା

ଘୋଳାଇ ମିଳାଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଘୋଳାଇ ଦେବା (ଦେଖ)
Gholāi milāi hebā Gholāi hebā (See)

ଘୋଳାଇ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—(ସଂ. ଘୂର୍ଣ୍ଣନ; ପ୍ରା. ଘୂଲନ)—ଆମ୍ବ ଆଦ
Gholāi jibā ଫଳ ସୁପକ୍ୱ ହେବା ପରେ ବହୁ ଦିନ ରହି ଗଲେ
ଘୁଲିଯେ ଯାଓୟା ଭିତରର ଶସ ଯାକ ବଳୁତ ଓ ପାଣିଆ
ଘୁଲଯାନା ହୋଇଯିବା; ଲୁଭୁପୁଭୁ ହେବା—(said of ripe fruits) To become rotten or muddled.

[ଦ୍ର—ପାଚିଥିବା ଫଳ ଓ ଡିମ୍ବ ଆଦି ବହୁକାଳ ରହିଲେ ଭାଙ୍ଗି ପ୍ରଥମେ ଘୋଳାଇଯାଏ ଓ ତା ପରେ ରହିଲେ ସଡ଼ିଯାଏ । ଡିମ୍ବ ଘୋଳାଇ ଗଲେ କାଞ୍ଜିଆ ହୋଇଯାଏ;ଫଳ ଘୋଳାଇ ଗଲେ ଗ୍ଲେଭଗ୍ ବା ଲୁଭୁପୁଭୁ ହୋଇଯାଏ ।]

ଘୋଳାଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଶରୀରର ଅଙ୍ଗ ଓ ଅଙ୍ଗସନ୍ଧି ବଥାଇବା
Gholāi hebā To have continuous pain or aching (said of the body and limbs).

ଘୋଳାଟିଆ—ଦେ. ବଣ.—ସାମାନ୍ୟରେ ଆବିଳ—
Gholāṭiā Slightly turbid.
ଘୋଳାଟିୟା

ଘୋଳା ବନ୍ଧା—ଦେ.ବ.—(ଏକାର୍ଥକ ସହଚର)—ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗ ଓ ଅଙ୍ଗ-
Gholā bindhā ସନ୍ଧିର ବେଦନା—Aching of the limbs and joints of the body.

ଘୋଳାବନ୍ଧା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଘୋଳାଇ ଦେବା (ଦେଖ)
Gholābindhā karibā Gholāi hebā (See)

ଘୋଳାମିଳା—ଦେ. ବ.—ଘୋଳାବନ୍ଧା (ଦେଖ)
Gholāmilā Gholābindhā (See)
ଘୁଲନାମିଲନା

ଘୋଳି—ଗାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ)—ବ.—ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Gholi Ghungurḍi (See)

ଘୋଳଆ - ଦେ. ବ.—ଗଳଆ (ଦେଖ)
Gholiā Galiā (See)

ଘୋଳି ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଘୋଳାଇ ଯିବା (ଦେଖ)
Gholi jibā 1. Gholāi jibā (See)

ଘୋଳି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦେହହାତ ବନ୍ଧିବା ବା ବଥାଇବା—
Gholi hebā 1. To ache.
୨ । ପାଣି ପାଚିଯିବା—2. To be muddled.
୩ । ପାଣେଇବା—
3. To liquefy; to become liquid.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଚ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଓ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ଲୃ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ତନ୍ନିକଟଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ	କ୍ଷ୍ୟ	ଯ	ସ	ଁ୍ୟ	ଇଅ	ଃ	ଟ

ଘୋ ଶବଦ —ଗ୍ରା. ବି. (ଘୋ=ଅନୁକାର ଧ୍ୱନି + ସଂ. ଶବ୍ଦ)—
Gho śabada ଘୋଘା; ଗୋଲମାଲ ଧ୍ୱନି; ବହୁଲୋକଙ୍କର ମିଳିତ ଉଚ୍ଚ ଧ୍ୱନି—A hue and cry; uproar; a confused din.

ଘୋଷ—ସଂ. ବି. (ଘୁଷ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Ghosha ୧ । ଗଉଡ଼ ଜାତି - 1. The cowherd caste.
୨ । (+ ଅଧି. ଅ)—ଆଭୀରପଲ୍ଲୀ; ଗଉଡ଼ଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ; ଗଉଡ଼ସାହି—2 A village of cowherds.
୩ । (+କର୍ମ. ଅ)—ଘୋଘା—3 Noise; din.
୪ । ଉଚ୍ଚଧ୍ୱନି; ଚିତ୍କାର—
4. Loud sound; exclamation; shout.
୫ । ମେଘଧ୍ୱନି — 5. Thundering sound of clouds.
୬ । ଗର୍ଜ୍ଜନ—6. Roar
୭ । କଂସା—7. Bell-metal.
୮ । ମଶା—8 Mosquito.
୯ । ଗୋଶାଳା (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—9. Cowshed.
୧୦ । ଉତ୍ତଃ; କନାର୍ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—10. Edge; bank.
୧୧ । ଇଶାନ କୋଣର ଦେଶବିଶେଷ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
11. Name of a country in the south-east.
୧୨ । ତାଲର ୬୦ ମୁଖ୍ୟ ଭେଦରୁ ଏକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
12. One of the 60 modes in Hindu music.
୧୩ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଧ୍ୱନି ବା ଅକ୍ଷରମାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚାରଣର ୧୧ଟି ବାହ୍ୟ ପ୍ରଯତ୍ନ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର)—
13. (Grammar) Grave sound in the pronunciation of some letters.

[ଦ୍ର— ଗ, ଘ; ଜ, ଝ; ଡ, ଢ; ଦ, ଧ; ବ, ଭ; ଙ, ଞ, ଣ, ନ, ମ; ୟ, ର, ଳ, ୱ ଓ ହ ଏହି ବର୍ତ୍ତମାନ ଘୋଷବର୍ତ୍ତୁ ଅଟନ୍ତି (ହି. ଶବ୍ଦସାଗର) ।]

ଦେ. ବି—ବଙ୍ଗାଳ କାୟସ୍ଥ ଓ ଗଉଡ଼ଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
A family surname of a clan of Bengalee Kāyasthas and cowherds.

ଘୋଷକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ଘୁଷ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ.ଅକ)—୧ । ଧ୍ୱନିକାରକ—
Ghoshaka 1. Sounding; crying.
(ଘୋଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଘୋଷଣାକାରୀ; ପ୍ରଚାରକ—
2. Proclaiming; publishing.
ସଂ. ବି—୧ । ଘଣ୍ଟାବଜାଳ ଲୋକ—1. Bell-man.
୨ । ପ୍ରଚାରକ ବ୍ୟକ୍ତି—2: Proclaimer; publisher.
୩ । ବକ୍ତା—3. Preacher; speaker.
୪ । ଜହ୍ମି (ଲତା ଓ ଫଳ)—
4. Luffa Acutanglia (creeper and fruit).

ଘୋଷଡ଼ା —ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବି ଓ ବିଣ—ଘୋଷର୍ (ଦେଖ)
Ghosharḍā Ghosharā (See)
(ଘୋଷଡ଼ୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଘୋଷଡ଼ାଇବା—ଗ୍ରା. (ଇଉର) କ୍ରି—ଘୋଷାଡ଼ିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Ghosharḍāibā Causative of Ghosārḍibā.

ଘୋଷଡ଼ା ଘୋଷଡ଼ି—ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବି ଓ ବିଣ—
Ghosharḍā ghosharḍi ଘାଷର୍ ଘୋଷରି (ଦେଖ)
Ghosharā ghoshari (See)

ଘୋଷଡ଼ା ଚିହ୍ନ—ଗ୍ରା. (ଇଉର) ବି—ଘୋଷର୍ ଚିହ୍ନ (ଦେଖ)
Ghosharḍā chihna Ghosharā chihna (See)

ଘୋଷଡ଼ିବା—ଗ୍ରା. (ଇଉର) କ୍ରି. (ସଂ. ଘର୍ଷଣ)—
Ghosharḍibā ଘୁଷୁରିବା (ଦେଖ)
Ghushuribā (See)

ଘୋଷଣ—ସଂ. ବି (ଘୁଷ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)— ୧ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱର—
Ghoshaṇa 1. Loud sound; acclamation.
୨ । ରାଜାଦେଶପ୍ରଚାର; ସନାଦ —
2. Proclamation of a royal order.
୩ । ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବରେ କୌଣସି ବିଷୟର ପ୍ରକଟନ—
3. A public statement or declaration.
୪ । ପ୍ରକାଶ୍ୟ ବକ୍ତୃତା—4. Open-air preaching.

ଘୋଷଣବର୍ତ୍ତୁ--ସଂ.ବି (ମ.ଯ.ତ୍ପୁ.ଘୋଷଣଯୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତୁ)--(ବ୍ୟାକରଣ) ସାର୍ଘପ୍ରାଣ
Ghoshaṇa barṇṇa ବର୍ତ୍ତୁ; ବର୍ଗର ୩ୟ ଓ ୪ର୍ଥ ବର୍ତ୍ତୁ; ଉଚ୍ଚାରଣ ସମୟରେ ଗମ୍ଭୀର ଧ୍ୱନିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ତ୍ତୁ—Hard-sounding consonants; consonants having hard or grave sound.
(ଯଥା—ଗ, ଘ; ଜ, ଝ; ଡ, ଢ; ଦ, ଧ; ବ, ଭ; ।)

ଘୋଷଣା—ସଂ. ବି (ଘୁଷ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ + ସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—
Ghoshaṇā ଘୋଷଣ (ଦେଖ)—
Ghoshaṇa (See)

ଘୋଷଣା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବିଷୟ ସର୍ବସାଧାରଣରେ ପ୍ରଚାର
Ghoshṇā karibā କରିବା—To proclaim; to publish.
ଘୋଷଣା କରନା
ଘୋଷଣା କରନା

ଘୋଷଣାପତ୍ର—ସଂ. ବି (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ; ଘୋଷଣାସୂଚକପତ୍ର)—
Ghoshaṇāpatra ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ପ୍ରଚାରିତ ହେବା ଆଦେଶପତ୍ର—
A written proclamation or declaration.

ଘୋଷଣାଲିପି—ସଂ.[ବି—ଘୋଷଣାପତ୍ର (ଦେଖ)—
Ghoshaṇā lipi Ghoshaṇāpatra (See)

ଘୋଷଣୀୟ—ସଂ. ବି (ଘୁଷ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ)—୧ । ପ୍ରକଟନୀୟ—
Ghoshṇīya 1 Proclamable.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଏହି ଶବ୍ଦର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଏହି ଶବ୍ଦର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଏହି କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ସେହି ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଠ ଯଥାକ୍ରମେ ଚଢ଼ିଁର ବଙ୍ଗଳା ୨ ବା ୧ ଏହି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଘାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଭୂଥ' ନ ମିଳିଲେ 'ଭୂଥ' ଦେଖିବେ; 'ବଧ୍' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧ୍' ଦେଖିବେ;'ଅର୍ଦ୍ଧା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଦ୍ଧା' ଦେଖିବେ;'ଅଦ୍ଭତ' ନ ପାଇଲେ;'ଅଦ୍ଭୁତ'ଦେଖିବେ ।

୨ । ପ୍ରକାଶ୍ୟ—2. To be published or made public.

ଘୋଷବାନ୍—ଘ. ବ୍ରୀ. ପୁଂ +(ଘୋଷ୍‌ବତ୍; ୧ମା· ୧ବ.)—୧ । ଉଚ୍ଚୈଃ-ସ୍ୱରବଶିଷ୍ଟ—1. Having a loud sound

Ghoshabān

(ଘୋଷବତ୍—ସ୍ତ୍ରୀ)

୨ । ଗମ୍ଭୀର ସ୍ତ୍ରବରେ ଶବ୍ଦାୟମାନ—2 Making a grave sound

ଘୋଷବାନ୍ ବର୍ଣ୍ଣ—ଘ. ବ (ବ୍ୟାକରଣ)—ଘୋଷଣ ବର୍ଣ୍ଣ (ଦେଖ)—

Ghoshabān barṇṇā Ghoshaṇa barṇṇa (See)

ଘୋଷଯାତ୍ରା—ଘ.ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ଘୋଷ = ଅଭୀରପଲ୍ଲୀ+ଯାତ୍ରା = ଗମନ)

Ghoshajātrā

୧ । ପୂର୍ବକାଳରେ ଗୁଜାମାନେ ଗୋରୁଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ପରଦର୍ଶନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଗଉଡ଼ସାହୁକୁ ଶୋଭଯାତ୍ରା କରି ଯିବା ରୂପ ପର୍ବ—1. A festival observed in ancient India by kings visiting the hamlets of cow-herds in state to see the condition of the cattle of the realm.

୨ । ଜଗନ୍ନାଥଦେବଙ୍କ ରଥଯାତ୍ରା—2. Car festival of the Deity Jagannātha at Puri.

୩ । ଘୋଷ ବା ଗଉଡ଼ମାନଙ୍କୁ ଶଙ୍ଖୁଳିବା ଛଳରେ ବନବାସୀ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କୁ ଆପଣାର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କର ଦ୍ୱୈତବନକୁ ଯାତ୍ରା—3. The procession of Durjyodhana to the Dwaita woods under the plea of visiting the cow-herds but actually to show their splendour to the exiled Pāṇḍabas.

ହେଲା ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ଘୋଷଯାତ୍ରା ଦେଖି,
କହିଲ କୃଷ୍ଣସିଂହ ନରକୁଳ ଈଶ—କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ, ବନ ।

ଘୋଷରା—ଦେ. ବ (ସ. ଘର୍ଷଣ)—୧ । ଭୂମିରେ ପକାଇ ଟାଣିନେବା; ଘୋଷାରିବା କର୍ମ—1. Dragging on the ground; state of being dragged on the ground.

Ghosharā

ଘସଡ଼ା

ଘସୀଟନ

ବାଘନର ବାଘେ ନାହିଁ; ଘୋଷରାର ବାଘେ—ଉଗ ।

୨ । ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରୁ ନମ୍ନକୁ ସହଜରେ ଗାଡ଼ି ଘୋଡ଼ା ଆଦି ଯିବା ନିମିତ୍ତ ଯେଉଁ ଗଡ଼ାଣିଆ ପଥ ତିଆରି ହୋଇଥାଏ; ଗଡ଼ା—2. Sloping road; gradual incline.

୩ । ରାସ୍ତା ଉପର ଦେଇ ପାଣି ଧାର ହୋଇ ବହିଯିବା ପାଇଁ ହୋଇଥିବା ଅନୁଚ୍ଚ ପୟଃପ୍ରଣାଳୀ—3. Causeway.

୪ । ଘୋଷର୍ ଚିହ୍ନ (ଦେଖ)

4. Ghosharā chihna (See).

(ଘୋଷଲ୍—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେ. ତତ୍ସ. ପୁଂ—୧ । ଅଳସୁଆ—1. Lazy; slothful.

୨ । ମଠାଆ; ସାର୍ଦ୍ଧସୂତ୍ରୀ—2. Dilatory.

ଘୋଷରାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘୋଷାରିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—

Ghosharāibā Causative of Ghosharibā.

ଘସଡ଼ାନ

ଘସିଟାନା

ଘୋଷରା କେନ୍ଦୁ—ସ୍ତ୍ରୀଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଏକପ୍ରକାର କେନ୍ଦୁ; ସାନ କେନ୍ଦୁ (ଗଛ)—

Ghosharā kendu

A kind of Kendu (tree).

ଘୋଷରା ଘା—ଦେ. ବ୍ରୀ (ଘ. ଘର୍ଷଣ+ଘାତ)—ଦ୍ୱଇଗ୍ରଣ; ଦଦ୍ରୁଗଞ୍ଜ—

Ghosharā ghā Troubled.

(ଯଥା—ସେ ମଲ୍ଲବେଲକୁ ବହୁତ ଘୋଷର୍ ଘା ହେଲା ।)

ଦେ. ବ—ଭୂମିରେ ଘୋଷର୍ ହେବାରୁ ଦେହରେ ହେବା କ୍ଷତ—

Mark or abrasion caused on the body by being dragged on the ground.

ଘୋଷରା ଘୋଷରି—ଦେ. ବ—ବହୁବାର ଭୂମିରେ ଘୋଷାରିବା କର୍ମ—

Ghosharā ghoshari

ଘସଡ଼ାଘସଡ଼ି

ସୀଟାଘସୀଟି

Act of dragging along the ground several times.

ଘୋଷରା ଚିହ୍ନ—ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଭୂମିରେ ଘୋଷାରି-ଥିବାର ଚିହ୍ନ—1. Mark left by dragging a thing on the ground; trail; trace of dragging.

Ghosharā chihna

ଘସଡ଼ାଦାଗ

୨ । କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଭୂମିରେ ଘୁଷୁରିଥିବାର ଚିହ୍ନ—

2. Mark of a thing having moved along the ground.

୩ । ଘୋଷର୍ ଘା (ଦେଖ)

3. Ghosharā ghā (See).

ଘୋଷରା ପାହାଚ—ଦେ. ବ—ଗୁଜନଥର, ଦେଉଳ, ଗାଡ଼ିଖାନା, ମାଲ-ଗୋଦାମ, ଅସ୍ତାବଲ ଆଦ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନକୁ ନମ୍ନ ସ୍ଥାନରୁ ବା ବାଣ୍ଡରୁ ଶଗଡ଼, ଘୋଡ଼ା ଓ ବଗି ଆଦ ଗଡ଼ିଯିବାପାଇଁ ନିର୍ମିତ ଗଡାଣିଆ ପାବନ୍ଧ—

Ghosharā pāhācha

A slope or inclined plane constructed to enable carts etc. to enter into or come out of a stable, garage or godown without having to get up or down a number of gallery-like steps; a sliding passage.

ଘୋଷରା ପୋଲ—ଦେ. ବ—କାନ୍ଥ; ସଡ଼କର ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ପୋଲ ତିଆରି ନ ହୋଇ ଦୁଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଘୋଷର୍ ତିଆରି ହୋଇଥାଏ—A causeway.

Ghosharā pola

ଘୋଷଶ୍ନଳ ବର୍ଣ୍ଣ—ଘ. ବ (ବ୍ୟାକରଣ)—ଲଘୁପ୍ରାଣ ବା ଅଘୋଷବାନ୍ ବର୍ଣ୍ଣ; ବର୍ତ୍ତରେ ପ୍ରଥମ ଓ ତୃତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ—

Ghoshahīna barṇṇa

Consonants having soft sound.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଽ	ଏ	ଦ୍ୱିସନ୍ଧ୍ୟକ୍ଷର	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	କ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଓ୍	ଅକାରାନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ,

[ଦ୍ର—କ, ଖ; ଚ, ଛ; ଟ, ଠ; ତ, ଥ; ପ, ଫ; ଏହି ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣମାନ ଉଚ୍ଚାରିତ ହେବା ସମୟରେ ଧ୍ୱନିର ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଏ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ଏମାନଙ୍କୁ ଘୋଷଘ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣ ବୋଲିଯାଏ ।]

ଘୋଷା – ସଂ. ବ (ଘୁଷ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦକରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଆ)—
Ghoshā ୧ । ପାନମସ୍ତ୍ରଲ୍—1. Aniseed.

୨ । ବଡ଼ଙ୍ଗ (ଦେଖ)
2. Birdanga (See).

ଗୋସା ବୈଦେ. ବ.—
ଗୁସ୍ସା ୧ । (ଆ. ଗୁସ୍ସା) – କ୍ରୋଧ; ରାଗ – 1. Anger.

ଏହୁ ସିନା ବରନ କେହ୍ନେ ଯେ ଦେଇ ପାଣ ମୁଁ ନ ରଖିଁ। ଭଇ ଘୋଷାକୁ ରେ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୨ । (ତେଲଗୁ—ଗୋସା) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଅବରୋଧପ୍ରଥା—
ଜନାନା ପ୍ରଥା 2. The custom of females not coming
ଜନାନା ପ୍ରଥା out in public; observance of the zenana system.

ଦେ. ବ. (ଘୁଷ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା)—
ଧୁୟା ୧ । ଗୀତର ଡୁହା ବା ଧ୍ରୁବପଦ; ଧ୍ରୁବକ—
ଦୁହରାବ 1. Refrain of a song; that part of a song which is repeated at the end of every stanza.

୨ । ବହୁବାର ଆବୃତ୍ତି—
2. Uttering repeatedly; repeated recital.

ସମସ୍ତେ ମୁଖେ କର ହର ନାମ ଘୋଷା·—କୃଷ୍ଣଚ. ମହାଭାରତ. ବନ ।

୩ । ପାଠ ମୁଖସ୍ଥ କରିବା—3. Getting by heart; reciting a lesson repeatedly.

ଦେ. ବଣ—ଯେଉଁ ଶୁଭ କଛୁ ଅର୍ଥ ନ ବୁଝି ପାଠକୁ ଶୁଆ ପରି ମୁଖସ୍ଥ କରିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—(a student) Given to getting things by heart like a parrot.

ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ଗୁସ୍ସା)—କ୍ରୁଦ୍ଧ—Angry.

ଘୋଷାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଘୋଷିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Ghoshāibā Causative of Ghoshibā.

ଘୋଷାଘୋଷି—ଦେ. ବ—ବହୁବାର ଘୋଷିବା କର୍ମ—Act of
Ghoshāghoshi getting by heart repeatedly.

ଘୋଷାଡ଼ିବା – ଗ୍ରା. (ଇତର) କ୍ରି—ଘୋଷାରିବା (ଦେଖ)
Ghosharḍibā Ghosharibā (See)

ରଙ୍ଗ ସହଜରେ ଉଳେ ଯାଇ
ମୃତ ଚିତ୍ରରୁ ଘୋଷାଡ଼ିଉ—ଜଗନ୍ନାଥ. ସ୍ୱଗତେ ।

ଘୋଷା ପାଠ—ଦେ. ବ.—ଯେଉଁ ପାଠକୁ ବହୁବାର ଘୋଷି ଆୟତ୍ତ କର
Ghoshā pāṭha ଯାଇଥାଏ—Lessons got by heart.

ଘୋଷା ବିଦ୍ୟା—ଦେ. ବ.—ଘୋଷାପାଠ (ଦେଖ)
Ghoshā bidyā Ghoshāpāṭha (See)

ଘୋଷାରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସଂ. ଘୃଷ ଧାତୁ=ଘର୍ଷଣ)—୧ । ଭୂମିରେ
Ghosharibā ଲଗାଇ ହାଣି କରି ନେବା—
ଘସଡ଼ା; ଘସଟାନ 1. To drag along the ground.
ଘସୋଟନା ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ମଠ କରିବା—
2. (fig.) To do a work lazily.

୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ମଠ କରିବାଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦନ୍ଦଗଞ୍ଜ କରିବା—3. (fig) To cause trouble to a person by dragging on a work.

୪ । ଘୋଷାରି ହେବା (ଦେଖ)—4. Ghosharī hebā (See)

କାନ୍ଧୁ ଉସି ପଡ଼ି ପଶନ୍ତି ଘୋଷାରଣ୍ଡି,
ଉଡ଼ି ପର ପର ଶବଦ କାଡ କଲ । କୃଷ୍ଣଚ. ମହାଭାରତ. ବଣ ।

[ଦ୍ର—ଘୁଷୁରିବାର ଣିଜନ୍ତ ଘୋଷାରିବା ଓ ଘୋଷାରିବାର ଣିଜନ୍ତ ଘୋଷଘ୍ରାଇବା ।]

ଘୋଷାରି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ଅନ୍ୟ ଲୋକ ଘୋଷାରିବା ଯୋଗୁଁ
Ghoshārī hebā ଭୂତଳେ ଘୁଷୁରିବା—To trail on the ground being dragged by another.

୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ହୃଦୟର ବଳ ନ ଥିବାରୁ ବା ଇଚ୍ଛା ନ ଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ କୌଣସି କାଯ୍ୟ ମଠରେ କରିବା—
2. (figurative) To do a work lazily against one's inclination, being obliged to do it.

ଘୋଷାଲ୍—ଦେ. ବ.—ବଙ୍ଗୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—
Ghoshāl The family-surname of a section of Bengalee Brahmins.

ଘୋଷା ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—କ୍ରୁଦ୍ଧ ହେବା—
Ghoshā hebā To be angry.

ଘୋଷି—ଦେ. ବ.—ମୁଷ୍ଟ୍ୟାଘାତ; ବଧା—
Ghoshi Blow with the fist.
ଘୁସା ଯେଉଁବେଳେ କାଳ ପ୍ରାପତ ହେବ ଆସି,
ଘୁସା ସେକାଳେ କସିବ କଟରେ ମାର ଘୋଷି—
କୃଷ୍ଣଚ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।

ଘୋଷଘୋଷି – ଦେ. କ୍ରି. ବଣ. (ଘୋଷିବା ଓ ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ ଅନର୍ଥକ ସଦ୍ଭବର
Ghoshighāshi ଘାଷିବା କ୍ରିୟାଦ୍ୱୟର ଅସମାପିକା ରୂପ)—ଉତ୍ତମ-ରୂପେ ବହୁବାର ଆବୃତ୍ତିପୂର୍ବକ—
After repeated recitals.

(ଯଥା—ମୁଁ ଆଜିର ପଢ଼ାକୁ ଘରୁ ଘୋଷିଘାଷି ଆୟତ୍ତ କରିଛି ।)

ଘୋଷିତ—ସଂ. ବଣ. (ଘୁଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ପ୍ରଚାରିତ—
Ghoshita 1. Proclaimed.

୨ । ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ କଥିତ—2. Spoken loudly; declared; preached.

ଘୋଷିତବ୍ୟ—ସଂ. ବଣ. (ଘୁଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—ଘୋଷଣା କରିବାର
Ghoshitabya ଯୋଗ୍ୟ—Fit to be proclaimed.

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ନିୟମେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇ ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଉଚ୍ଚାରିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ, ସେତେ ଏ ଦୁଷ୍ପାପ୍ୟରେ ନ ମିଳିବ ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ସଥାକ୍ରମେ ଉଚ୍ଚାରିତ ୨ ବା ୧ ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ଲୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'ଲୂଅ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବଉ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗଁା' ନ ପାଇଲେ 'ଅଙ୍କା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ ।

ଘୋଷିବା—ଦେ. କି. (ସଂ. ଘୁଷ୍ ଧାତୁ)—୧ । ପାଠ କରିବା—
Ghoshibā 1. To recite.

ଅଗରେ ଯୌନ୍ୟ ପୁରେହୁତ ବେଦ ଘୋଷି । କୁଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ. ବନ ।

ଘୋଷା ୨ । ଘୋଷଣା କରିବା—2. To proclaim.

ସହସ୍ର ଦେବନରେ ଶେଷ ବେଦ ଘୋଷି । କୁଷ୍ଣଦ୍ୱି. ମହାଭାରତ ଆଦି ।

୩ । ମୁଖସ୍ଥ କରିବା—3. To get by heart.

ତର ଅରଣ୍ୟ ଶସ୍ତ୍ର. ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କର ଅସ୍ତ୍ର,
ବର୍ଷ ଘୋଷିଲ ଶର୍ଗଠାରୁ ରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୪ । ପୁନରାବୃତ୍ତି କରିବା—4. To read again; to re-read.

୫ । ପୁନଃ ପୁନଃ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା—
5. To pronounce repeatedly.

ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ବ୍ରହ୍ମବାଦୀମାନେ ବ୍ରହ୍ମ ବୋଲନ୍ତି
ତାକୁ ବେଦ ପୂର୍ବରେ ବାଣୀ ଶେଷ ଘୋଷନ୍ତି । ଭୁଲସୀଚରିତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥାରମ୍ଭ ।

୬ । ପୁନଃ ପୁନଃ ସ୍ମରଣ କରିବା—
6. To remember always.

ଜହା ସମସ୍ତେ ଜନେ ଜବାସ କଲ ମନେ କରି ସତତ ତାହିଁ ଘୋଷିଲରେ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।

୭ । ବିଚାରିବା—7 To think.

ବାରୁଣୀ ନିବେଶୀ ପାଖେ ପଡ଼ିଲା ଘୋଷି । ଉଷ୍ଣ. ତୈଲେସ୍ୱାମିଚରିତ ।

୮ । ପୁନଃ ପୁନଃ କହିବା—8. To say repeatedly.

ପଞ୍ଚଦଶୀ ଶଶି ଯେକନେ କ ଘୋଷି ଲପନ ଦେଇଲ ଦର୍ପଣେ ।
ଉଷ୍ଣ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।

୯ । ଶବ୍ଦ କରିବା—9. To make a sound.

ଜୁ ଯେଉଁକ୍ଷଣେ ଗୋପେ ପଶୁ
ପୃଥେ ମୁରଲୀ ନାଦ ଘୋଷୁ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।

ଘୋଷି ହେବା—ଦେ. କି—୧ । ସବୁ ବେଳେ କହିବା—
Ghoshi hebā 1. To repeat a thing.

୨ । ମୁଖସ୍ଥ କରିବା—2. To learn by heart.

୩ । ସବୁଦା ମନେ ପକାଇବା—3. To constantly remember; to constantly recall to mind.

ଘୋସ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଆ. ଗୁସ୍ତ୍)—
Ghos ଖାଦ୍ୟାର୍ଥେ ବ୍ୟବହୃତ ଜୀବମାଂସ—
ଗୋସ୍ତ Animal-meat used for food.

ଗୋସ୍ତ ଦେ. ବି. (ସଂ. ଗୁଦ୍ୟାଶସ୍ତ)—

ଘୁଷ ୧ । ଉତ୍କୋଚ; ଲାଞ୍ଚ—1. Bribe.

ଘୁସ ୨ । (ଜାହାଜଆ ଶବ୍ଦ) ଉପର ଦଗ—
2. (nautical) Upside; the upper side.

ଦେ. ଅ. (ଜାହାଜଆ ଶବ୍ଦ)—(ପାଲଟଣା ଉଙ୍ଗା ବା ଜାହାଜରେ ପାଲକୁ ଉପରକୁ ଟାଣି ଦେବାର ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ନାବୁଆମାନେ ଏ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି) ପାଲକୁ ଉପରକୁ ଟାଣି ନଅ—
(nautical) Draw the sail upwards.

ଘୋସ୍‌ଖିଆ—ଦେ. ବିଣ—ଘୋସ୍‌ଖୋର୍ (ଦେଖ)
Ghos-khiā Ghos-khor (See)

ଘୋସ୍‌ଖୋର୍—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଉତ୍କୋଚଗ୍ରାହୀ—
Ghos-khor 1. One who takes bribes.

ଘୁସଖୋର ୨ । ମାଂସାଶୀ—2. Carnivorous; meat-eating.
ଘୁସଖୋର

ଘ୍ନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ହନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା—କୃତଘ୍ନ, ଶତ୍ରୁଘ୍ନ)—
Ghna (ଘ୍ନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ଘାତକ—1. Murdering; killing.
(ଯଥା—ଶତ୍ରୁ ଘ୍ନ)

୨ । ନାଶକାରୀ—2. Destroying.
(ଯଥା—ପୁଣ୍ୟଘ୍ନ)

୩ । ଆରୋଗ୍ୟକାରୀ—3 Curing
(ଯଥା—ପିତ୍ତଘ୍ନ)

ଘ୍ରା (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଶୁଙ୍ଘିବା—
Ghrā (root) 1. To smell.

୨ । ଚୁମ୍ବନ କରିବା—2. To kiss.

ଘ୍ରାଣ—ସଂ. ବି. (ଘ୍ରା ଧାତୁ+ଅନ)—
Ghrāṇa ୧ । (+କରଣ. ଅନ) ନାସିକା—1. Nose.

୨ । (+ଭାବ. ଅନ) ଶୁଙ୍ଘିବା; ଗନ୍ଧଗ୍ରହଣ—
2 Smelling; scenting.

୩ । (+କର୍ମ. ଅନ)—ବାସନା—
3. Smell; odour; scent.

ସଂ. ବିଣ. (ଘ୍ରା ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
ଆଘ୍ରାତ; ଶୁଂଘା ହୋଇଥିବା—Smelt.

ଘ୍ରାଣଗ୍ରହଣ—ସଂ. ବି—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ଘ୍ରାଣ+ଗ୍ରହଣ)—୧ । ଗନ୍ଧ
Ghrāṇagrahaṇa ଶୁଙ୍ଘିବା—1. Enjoying the smell of; smelling.

୨ । ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁର ଗନ୍ଧକୁ ନିଜର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ କରିବା—
2. Assimilating the smell of another thing.

ଘ୍ରାଣଚକ୍ଷୁଃ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀ. ଘ୍ରାଣ+ଚକ୍ଷୁସ୍; ଯାହାର ଘ୍ରାଣେନ୍ଦ୍ରିୟ
Ghrāṇachakshuḥ ଚକ୍ଷୁର କାର୍ଯ୍ୟ ସମାଧା କରେ)—ଅନ୍ଧ—
Blind.

ଘ୍ରାଣଜ—ସଂ. ବିଣ (ଘ୍ରାଣ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଘ୍ରାଣ-
Ghrāṇaja ମୂଳକ—1. Due to smell.

୨ । ନାସିକାଦ୍ୱାରା ଉପଲବ୍ଧ ବା ଅନୁଭୂତ—
2. Felt by the sense of smell.

ଘ୍ରାଣତର୍ପଣ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ, ଘ୍ରାଣ+ତର୍ପଣ=ଯେ ତୃପ୍ତ କରେ;
Ghrāṇatarpaṇa ବା ବହୁବ୍ରୀ; ଘ୍ରାଣର ତୃପ୍ତି ହୁଏ ଯାହାଦ୍ୱାରା)—
୧ । ନାସିକାର ତୃପ୍ତିସାଧନ—1. Satisfying the sense of smell.

Digitized by srujanika@gmail.com

୧	ଇ	ଉ	ଋ	ଌ	ଏ	ଦ୍ୱସନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇଯ୍	ଉଅ	ଉ
୨	ୠ	ଊ	ଌ	ୡ	ଐ	ଅକାରନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ		ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗଁ୍ୟ	ଇଅ	ଈ	ନ୍ଦ

୬ ।ଗନ୍ଧ; ସୁଗନ୍ଧ—2. Fragrance; perfume; sweet smell.

ସ. ବ—ସୁଗନ୍ଧବତ୍‌ଶିଷ୍ଟ—Odorous; pleasant to the nose; fragrant.

ଘ୍ରଣ ନେବା—ଦେବି—ଶୁଂଘିବା—
Ghrāṇa neba To smell; to scent.
ଘ୍ରାଣ ଲଓୟା
ଆଣ ଲେନା

ଘ୍ରାଣ ପାଇବା—ଫ୍ଟ ଈ—ଘ୍ରାଣ ନେବା (ଦେଖ)—
Ghrāṇa pāiā Ghrāṇa nebā (See)

ଘ୍ରାଣାପାକ—ସ. ବ-ନାସିକାର ରୋଗବିଶେଷ—
Ghrāṇapāka A disease of the nose.

ଘ୍ରାଣିବା—ଦେ. (ଘ୍ରା) ଈ (ସ. ଘ୍ରା ଧାତୁ)—ଶୁଂଘିବା—
Ghrāṇibā To smell.
ନିଜେ ପୁଷ୍ପାକର ର ଦିବ୍ୟସୌରଭ ଘ୍ରାଣି ନ ଥିବେ ସ୍ୱପନେ—ରାଧାନାଥ, ଯଯାତି।

ଘ୍ରାଣେନ୍ଦ୍ରିୟ—ସ. ବ(ଶ୍ରୁତଭ୍ ବା ରୂପକ)—୧ । ନାକ—
Ghrāṇendriya 1. Nose.
୨ । ନାସିକାରୂପଇନ୍ଦ୍ରିୟ—
2. Sense c smell; organ of smell.

ଘ୍ରାତ—ଙ୍ଗ ବଣ (ଘ୍ରା ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ଆଘ୍ରାତ, ଶୁଂଘା ହୋଇଥିବା—
Ghrāta Sielt; smelled; whose smell has been enjoyed.

ଘ୍ରାତବ୍ୟ—ସ. ବଣ (ଘ୍ରା ଧାତୁ+କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—ଯାହା ଶୁଂଘିବାର ଯୋଗ୍ୟ—Fit to be smelled.

ସ୍ତ ବ—ଗନ୍ଧ—Smel; odour.

ଘ୍ରାତା—ସ ବଣ. ପୁଂ. (ଘ୍ରା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—
Garātā ଗନ୍ଧଘ୍ରାତୃ; ଆଘ୍ରାଣକାରୀ—Smelling; enjoying the smell of; one who smells.
(ଘ୍ରାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଘ୍ରାତି—ସ. (ଘ୍ରା ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—୧ । ଆଘ୍ରାଣ; ଶୁଂଘିବା—
Ghrāti 1. Smelling.
। (+କରଣ. ତି) ନାସିକା—2 The nose.

ଘ୍ରେୟ—ସ. ବଣ (ଘ୍ରା ଧାତୁ+କର୍ମ. ୟ)—ଶୁଙ୍ଘାଯିବାର ଯୋଗ୍ୟ; ଯାହା ଶୁଂଘା ଯାଇପାରେ—Fit to be smelled.
ସ. ୮—୧ । ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ—1. Scents.
୨ ଗନ୍ଧ—2. Smell; odour.

ଙ

ଙ—ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ଓ କ ବର୍ଗର ପଞ୍ଚମ ବର୍ଣ୍ଣ । ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣରେ ନାସିକା ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ଏହା ଅନୁନାସିକ ବର୍ଣ୍ଣ; ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ ଜିହ୍ୱାମୂଳ ଓ ନାସିକା—
Ṅ The 5th consonant. Gutteral and nasal sound of 'ng'.

[ଦ୍ର—ଆଦ୍ୟରେ 'ଙ'ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ନ ଥିବାରୁ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଚଉଦ୍ଦଶୀମାନଙ୍କରେ 'ଙ' ସ୍ଥାନରେ 'ନ' ଅକ୍ଷରମୂଳକ ଶବ୍ଦ ଦେଇ ଚଳାମାନେ ଗୀତ ବାନ୍ଧିଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ସନ୍ଧ ବା ସମସ୍ତପଦରେ କ ବର୍ଗର କୌଣସି ଅକ୍ଷର ପୂର୍ବରେ 'ମ୍' ଥିଲେ ତାହା ବଳକ୍ଲରେ 'ଙ' ହୋଇ 'କ' ରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ (ଙ+କ) 'ଙ୍କ' ହୁଏ; (ଯଥା—ସମ୍+କାଶ=ସଙ୍କାଶ) । ସନ୍ଧରେ କ୍ ପରେ 'ମ' ଥିଲେ 'ଙ୍' ହୁଏ; (ଯଥା—ବାକ୍+ମୟ=ବାଙ୍ମୟ)। ଙଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ—ଙ୍କ, ଙ୍ଗ, ଙ୍ଘ, ଙ୍ଘ, ଙ୍ଖ ଓ ଙ୍ଙ । ଆମ୍ଭେମାନେ 'ଙ୍' କୁ (ଅବର୍ଗ୍ୟ ବ ରେ ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁ ଯୁକ୍ତ କରି)ବ ରୂପେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁଁ, କିନ୍ତୁ ଉକ୍ତ ଉଚ୍ଚାରଣ ଠିକ୍ ନୁହେଁ । 'କ, ଖ, ଗ, ଘ' ଯେଉଁପରେ ଜିହ୍ୱାମୂଳ ଓ ଘଣ୍ଟିକାର ଶେଷମୂଳ ଲଗି ଉଚ୍ଚାରଣ ହୁଏ ଓ ଙ୍କ, ଙ୍ଗ, ଙ୍ଘ, ଙ୍ଘ ରେ 'ଙ' ଯେଉଁପରି ଉଚ୍ଚାରଣ ହୁଏ 'ଙ' ସଦୃଶ ସେହିପରି ଜିହ୍ୱାମୂଳ ଓ ଘଣ୍ଟିକାର ଶେଷମୂଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚାରଣ ହେବା ଉଚିତ ଓ ଏହା ଉଚ୍ଚାରଣ କଲାବେଳେ ଓଠଦ୍ୱୟ 'ବ' ଉଚ୍ଚାରଣ କଲାପରି ସଙ୍କୁଚିତ ଓ ପ୍ରସାରିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ନାହିଁ । 'ଙ' ସଂଯୁକ୍ତ ଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କୁ ବଳକ୍ଲରେ ଅନୁସ୍ୱାର ସାହାଯ୍ୟରେ ଚଳିତ କରାଯାଏ; କିନ୍ତୁ ଙ ସଙ୍ଗେ କ, ଖ, ଗ ଯୋଗ ହେଲେ ଲେଖିଲାବେଳେ ଯେଉଁପରି ଉକ୍ତ ଅକ୍ଷରମାନଙ୍କର ଉଲ ପୁଡ଼ାର ଦ୍ୱିତ୍ୱ କରାଯାଇ ପରେ ଗୋଟିଏ ଅନୁସ୍ୱାର ଯୋଗ କରାଯାଏ ଙ+ଘ ଭଦ୍ରୂପ ନ ହୋଇ 'ଙ୍ଘ' ରୂପ ଧାରଣ କରେ। କିନ୍ତୁ ଏହା ନ କରି 'ଘ' ର ଉଲ ପୁଡ଼ାକୁ ଆଉ ଥରେ ବୁଲାଇ 'ଘ' ଦ୍ୱାରା 'ଙ୍'କୁ ଚଳିତ କଲେ ଉଲ ଓ ଧାରାସଙ୍ଗତ ହୁଅନ୍ତା। କେହି କେହି ଏ ସମସ୍ୟାକୁ ପୂର୍ବେ ଥିବା କ, ଖ ଆଦ ବର୍ଣ୍ଣରେ ଅନୁସ୍ୱାର (ଂ) ଯୋଗ କରି ସମାଧା କରନ୍ତି । ଯଥା—ଲଂଘନ । 'ମ୍' ପରେ 'କ' ବର୍ଗର ବର୍ଣ୍ଣ ରହିଲେ ସନ୍ଧର ସୂତ୍ର ଅନୁସାରେ 'ମ୍' ସ୍ଥାନରେ ବଳକ୍ଲରେ 'ଂ' (ଅନୁସ୍ୱାର) ଓ 'ତ' ହୋଇ ଙ୍କ=ଙ୍କ; ଙ୍ଖ=ଙ୍ଖ, ଙ୍ଗ=ଙ୍ଗ; ଙ୍ଘ=ଙ୍ଘ ଆଦ ଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ । ଯଥା—ସମ୍+କର୍ଷଣ=ସଙ୍କର୍ଷଣ, ସଙ୍କର୍ଷଣ ।]

Digitized by srujanika@gmail.com

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହିଁର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା :— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ' ଖୋଜିବେ; 'କୁଅ' ନ ମିଳିଲେ 'କୂଅ' ଦେଖିବେ; 'ବଂଧୁ' ନ ପାଇଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଆଗ୍ୟା' ନ ପାଇଲେ 'ଆଜ୍ଞା' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଡ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଡ୍' ଦେଖିବେ ।

ଙ (ଧାତୁ)—ସଂ—ତୁ (ଧାତୁ) (ଦେଖ)

Ṅ (root) Ṅu (root) (See).

ସଂ. କ (ତୁ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା)—୧ । (+ଭାବ. ଅ)—ଶବ୍ଦ; ରବ; ଧ୍ୱନି—1. Sound.

୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଶିବାନୁଚର ଭୈରବ—2. Bhairaba; an attendant of Śiba

୩ । (+କର୍ମ. ଅ)—ବିଷୟ—3. Matter; worldly things.

୪ । ବିଷୟାସକ୍ତି—4. Attachment tone material or wddly things

୫ । ବିଷୟରକ୍ଷା, ବିଷୟପରିଚାଳନ—5. Looking into or management of the wrldly affairs.

୬ । ଉଭୟ—6. Both.

ଙୁ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଶବ୍ଦ କରିବା—

Ṅu (root) To make a sound.

Printed by V. Kar. The Utkal Sahitya Press, Cuttack.

Digitized by srujanika@gmail.com